

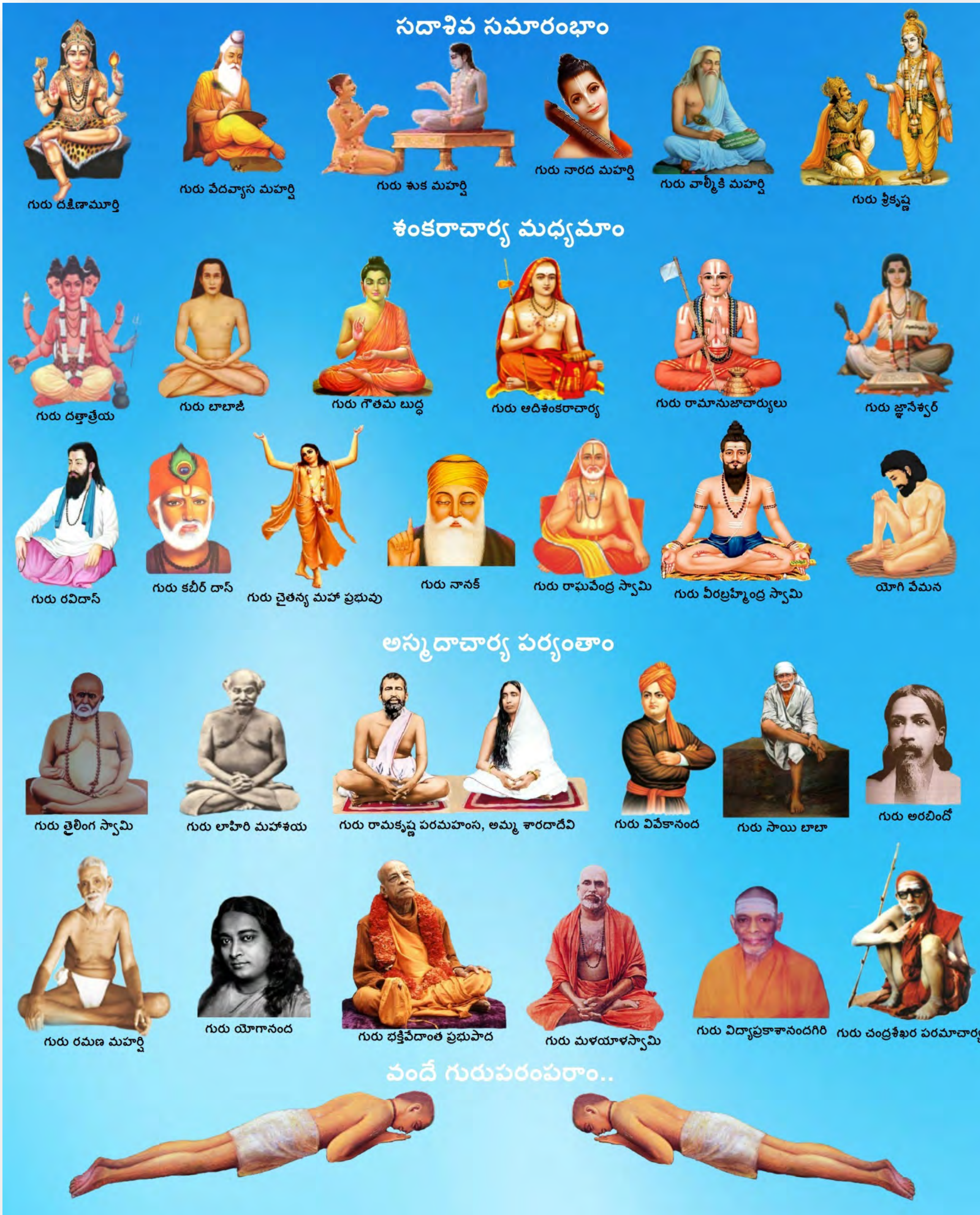

వేదములు

టీకా+తాత్పర్యం

యజుర్వేద భాష్యం- 1 నుంచి 6 భాగాలు

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరబిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి. కనుక తమవంతుగా భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం TTD(తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం) వారు ఉచితంగా విలువైన గ్రంధాలను ఆన్ లైన్ లో eBOOK(PDF) అందిస్తున్నారు. వారు చేస్తున్న జ్ఞాన యజ్ఞానికి సాయి రామ్ కూడా తమవంతుగా సహాయం చేసే కార్యక్రమంలో భాగంగా వారి గ్రంధాలను సాయి రామ్ ద్వారా కూడా అందచేస్తున్నాము, ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం చేసిన ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ సైట్ (www.microsoft.com) వారికి కూడా మేము ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇంట్లో ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలయం ఉండాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) TTD(తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం) వెబ్ సైట్: http://ebooks.tirumala.org
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సాయి రామ్ సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

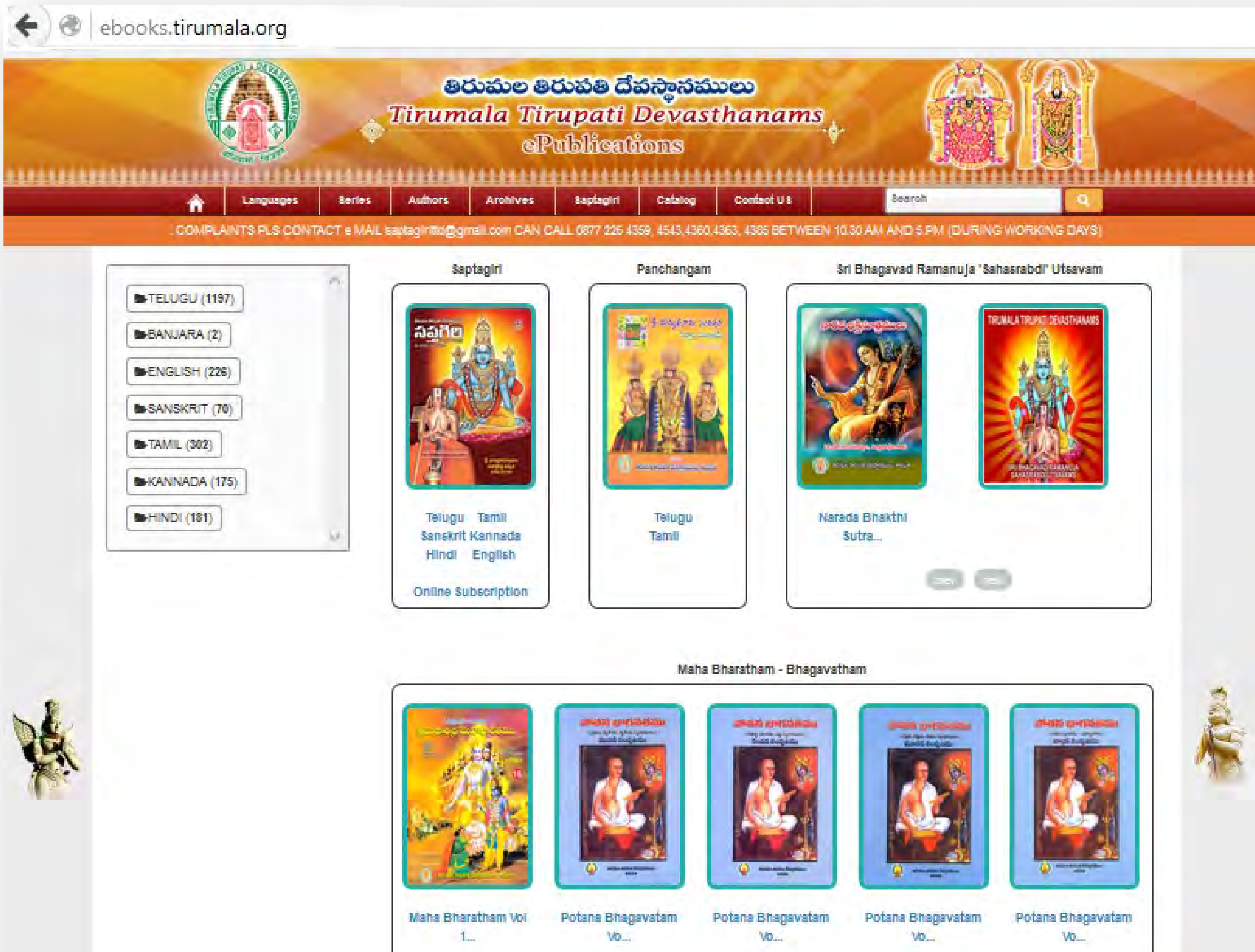
ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - **సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)**

* సర్వం శ్రీ సాయి నాథ పాద సమర్పణమస్తు *

TTD(తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం)

http://ebooks.tirumala.org

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్న్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

యజుర్వేద భాష్యమ్

సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం

ఓమ్

ప్రథమ సంపుటము

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి

హైదరాబాద్ - 500 060. ఆం.ప్ర.

ओ३म्

परमहंसपरिव्राजकाचार्येण
श्रीमन्महर्षिदयानन्दसरस्वतीस्वामिना निर्मितम्

यजुर्वेद - भाष्यम्

संस्कृतान्ध्राङ्ग्लभाषासमन्वितम्

प्रथमो भागः

(प्रथमकाण्डादारभ्य षष्ठाध्यायपर्यन्तम्)

आन्ध्रानुवादकः
'चतुर्वेदभाष्यानुवादभास्करः'
ब्रह्मश्री पण्डितलोकमलहरिसिद्धान्ताचार्यः

परिष्कर्ता - सम्पादकश्च
सिद्धान्तालङ्कारः, विद्याभूषणः, आर्षविद्याविनोदः
आचार्य डॉ. मरि कृष्णारेड्डी

वैदिकसाहित्यप्रचारसमितिः, भाग्यनगरम्-६०, आन्ध्रप्रदेशः

2007

ॐ

THE YAJURVEDA BHASHYAM

With

MAHARSHI DAYANANDA SARASWATHI'S COMMENTARY

VOLUME - 1

(1-6 Chapters)

Translated in English by : **DEVI CHAND M.A.**

Translated in to Telugu

By

BRAHMASRI PANDITA LOKA MALAHARI
SIDDHANTACHARYA

Editor

Acharya Dr. MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Vaidika Sahitya Prachara Samithi, Hyderabad - 60.

2007

ఓ౩మ్

పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ
శ్రీమన్మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామినా నిర్మితమ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

ప్రథమ సంపుటము

(1-6 అధ్యాయములు)

అనువాదకర్త
'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త
బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

పరిష్కర్త - సంపాదకులు
సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద
ఆచార్య డా॥ మట్టి కృష్ణారెడ్డి M.A., M.Ed., Ph.D.

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి, హైదరాబాద్-60

2007

"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి" ప్రచురణలు

సంపూర్ణ "యజుర్వేదభాష్యమ్"	:	6 సంపుటములు
ద్వితీయ ముద్రణ	:	శ్రీ వ్యయ పుష్యం, జనవరి - 2007.
ప్రతులు	:	1000
వెల	:	**రూ. 1800/- లు** మాత్రమే.(6 సంపుటములకు కలిపి) (పోస్టేజి అదనము)
సర్వస్వామ్యములు	:	అనువాదక సంపాదకులవి
డి.టి.పి.	:	**వి. రాములింగారెడ్డి (బాలు)**
ముద్రణ	:	**సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్**, ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు. ఫోన్ : 98490 05182

ప్రతులకు :

1. **వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి,** 3-30; హనుమాన్ నగర్, ఆర్యసమాజం ఎదురువీధి, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 60. ఆం.ప్ర., ఫోన్ : 040 - 24051322, 9849583929

2. **దిల్‌సుఖ్‌నగర్ ఆర్యసమాజం,** బాదంకాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 060, ఫోన్ : 9849468084, 9395376410

3. వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రామం, కొందుర్గు మండలం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా. ఫోన్ : 9441200322, 9849583929

4. **భీమాస్ డీలక్స్ హోటల్,** 34-38, జి.కార్ స్ట్రీట్, రైల్వేస్టేషన్ ఎదురుగా, తిరుపతి. ఫోన్ : 0877-2225521

5. **విశాలాంధ్ర బుక్‌హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ, తిరుపతి, కాకినాడ.

కృతజ్ఞతానివేదనం

విశ్వములోని జ్ఞానవిజ్ఞానములకు మూల స్రోతస్సులై, సృష్టిరహస్యాలను ప్రకటించు జ్ఞానభాండాగారములై, మానవసంస్కృతీసభ్యతలకు జననియై, సమస్తధర్మమునకు మూలమై, విశ్వమానవమేధోవికాసానికి హేతువై, సృష్ట్యాదిలో ప్రపంచానికే జ్ఞానభిక్ష బెట్టిన ఈ అనంతమైన వేదరాశికి కర్తయైన చరాచరజగత్కర్త, పరమపిత సర్వాంతర్యామి సర్వవ్యాపక సచ్చిదానందస్వరూపయుక్త పరమేశ్వరునకు ప్రణవపూర్వక ప్రణామములు.

ప్రపంచమంతా సత్యవేదజ్ఞానాభావముతో, మతమతాంతరముల అజ్ఞానాంధకారాదిమూఢవిశ్వాసాదులతో, సత్యాసత్యనిర్ణయవివేకమడుగంటి కొట్టుమిట్టాడుతున్న సమయాన హిమవన్నగోన్నతధీరుడు, చతుస్సాగరసదృశగంభీరుడు, ప్రపంచములోని సమస్త మతములవారి మూఢవిశ్వాసములను నిర్భయముగా కూకటివ్రేళ్ళతో పెకిలించివేసిన ధీరగంభీరవీరుడు, చతుర్వేదసారసాగరపారముందాటిన జ్ఞానభాస్కరుడు, కువ్యాఖ్యాన కర్తలకు పండితమ్మన్యులకు, శాస్త్రార్థదిగ్దంతులకుసైతం సింహస్వప్నమైన అరివీరభయంకరుడు, విషంపెట్టిన వానికిసైతం ప్రేమామృతమును పంచిపెట్టిన దయాసాగరుడు, తలపండిన పండితశతంబుకుసైతం వర్ణింపశక్యముగాని కమనీయజీవనగాథాయుక్తుడు, నైష్ఠికబ్రహ్మచారియై కఠోరతపస్సుతో సంపూర్ణసమాధిస్థితిని పొందిన ఆదిత్యబ్రహ్మచారి, వేదవేదాంగాదిశాస్త్రాలను అవపోశనబట్టి వేదార్థాన్ని కరతలామలకంగా దర్శించిన మహర్షి, ఋగ్యజుస్సులకు శాశ్వతసత్యభాష్యములను వ్రాసిన పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య మహర్షిస్వామిదయానందసరస్వతీయతీంద్రుల దివ్యాత్మకు భక్తిపూర్వక నమస్కారములు.

"కృషి యుంటే మనుజులు ఋషు లౌతారు" అనునానుడికి అక్షరసాక్షిగా నిలిచినవారు "వేదభాష్యానువాదభాస్కర" బిరుదాంకితులు బ్రహ్మశ్రీపండితలోకమలహరిసిద్ధాంతాచార్యులు. నాలుగు కాలాలపాటు నలుగురు మెచ్చేవిధంగా నాలుగువేదాలనాద్యంతం అనువదించి ఆంధ్రులకందించిన ఆదర్శపురుషులు. శతాయువుకు చేరువలోనున్నా సతతమనువాదకార్యక్రతువులో నిమగ్నమై సమిధగా జ్వలిస్తూ వేదజ్ఞానవెలుగులనందిస్తున్న వేదధర్మానురాగి ఈ కర్మయోగి. పండితపామరజనరంజకంగా, సులలితభాషాశైలిలో తాను అనువాదం చేసిన నాలుగువేదాలను ఈ తెలుగులోకానికి ప్రచురించి అందించే పవిత్రబాధ్యతను నాకు అప్పజెప్పినందులకు ధన్యునిగా భావించి వీరికి శతసహస్ర ధన్యవాదములను తెలుపుచున్నాను.

అనంతజ్ఞానరాశియైన ఈ వేదముద్రణమహాయాగములో తనుమనోధనములతో సహకరించిన ఎందరో మహనీయత్యాగధనులు సమిధలు. ఈ గ్రంథములో దాతలుగా ప్రకటించబడినవారు ప్రమిదలు (నిత్యం ఈ వేదములో వెలుగువారు). ఆరుసంవత్సరాలుగా నన్ను ఆదరిస్తున్నవారి సహకారమును పేరుపేరున నోరారా స్తుతించాలని ఉన్నది. కాని, గ్రంథవిస్తరణభీతితో వ్రాయకుండా వారి వారి యుపకారములను నా హృదయమునందే పదిలపరచుకుంటూ అనేకానేక కృతజ్ఞతాభివందనచందనములను సమర్పించుకుంటున్నాను.

విశ్వవిఖ్యాతి గాంచి కలియుగదైవంగా పౌరాణికులచే నిత్యమారాధించబడుతున్న వేంకటేశ్వరుని పాదసేవకులు, తిరుమలతిరుపతి దేవస్థానముల ధర్మకర్తలమండలివారు ఈ సంపూర్ణయజుర్వేదభాష్యముద్రణకు సరిపడుకాగితమును టి.టి.డి నుండి సమకూర్చి ఇచ్చినారు. హిందూధర్మరక్షణకు, పోషణకు ప్రపంచములోనే అతిపెద్ద సంస్థగా

వేనోళ్ళ కీర్తింపబడుతున్న టి.టి.డి సంస్థ హిందూ సంస్కృతీ సభ్యతలకు పట్టుకొమ్మయైన ఈ వేదాలకు సహకరించడం ముదావహం. ఇట్టి ఉత్తమోత్తమమైనపని చేసిన ధర్మకర్తల జీవితములు ధన్యములు. ఇట్టి ధన్యతగాంచిన వీరందరికీ నమస్సుమాంజలులు.

ఈ వేదముద్రణయజ్ఞములో తమవంతు సహాయము నాహుతిగా ఇచ్చిన విజయవాడ కనకదుర్గ అమ్మవారి ముద్దుబిడ్డలగు దేవాలయ ధర్మకర్తలమండలి సభ్యులునూ చరితార్థులు. ఫిలిమ్స్ తీసి ఇచ్చిన వ్యాసాశ్రమము ఏర్పేడువారికి, ముద్రణకు భూరివిరాళముల నిచ్చిన ధర్మహృదయులకు, శక్తికొలది సహకరించిన అనేకమంది ధార్మికసహృదయులకు, ఈ వేదాన్ని ముందే బుకింగుచేసుకున్న వేదప్రేమికులకు, వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి కార్యమండలికి, ఈ వేదముద్రణను ప్రారంభించినది మొదలు నేటివరకు ఏదో ఒక తీరుగా వారివారి శక్త్యనుసారం సమయానుకూలంగా సహకరించిన వారందరికీ మనఃపూర్వక నమోవాకములు.

ధనమునకు ఏ మాత్రం ఇబ్బంది కలిగించకుండా, అతి తక్కువవ్యయముతో సుందరముగా ముద్రించి, సకాలమునకు గ్రంథముల నందజేసిన సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్ (దక్షిణభారతహిందీ ప్రచారసభ ఆవరణ, ఖైరతాబాద్) యజమాని నా చిరకాల మిత్రుడు వై. వేంకటేశ్వరరావుగారికి వేనవేల నమస్సులందజేస్తూ మరొక్కసారి పోషకులకు, సంరక్షకులకు, కార్యవర్గమునకు, దాతలకు, గ్రాహకుల కందరికినీ హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాభినివేదనమ్.

- సంపాదకుడు

సం పత్నీ ప్రతి భూషేహ దేవాన్ ॥అథర్వ 14-2-25॥
శ్రేష్ఠపత్నివై దివ్యజనులను సత్కరించుము.

సుమంగలీ ప్రతరణీ గృహాణామ్ ॥అథర్వ 14-2-26॥
సుమంగళివై గృహస్వాములను తరింపజేయుము

సూర్యేవ నారి! విశ్వరూపా మహిత్వా ॥అథర్వ 14-2-32॥
ఓ నారీ! సూర్యప్రభవలె విశ్వరూపవు, మహిమాన్వితవు కమ్ము.

అభినందన పూర్వక మంగళాశీస్సులు

నేను చేయు ప్రతి పనిలో త్రికరణశుద్ధిగా సహకరిస్తూ, నాకు సహధర్మచారిణిగా, వైదికకర్మల నాచరిస్తూ, భర్తకు అనుకూలవతియైన భార్యగా, పిల్లలకు సుసంస్కారాలనిచ్చే తల్లిగా, అతిథి అభ్యాగతులను ఆదరించే ఆదర్శగృహిణిగా మెదులుతూ నాతోపాటు వేదమాతసేవలో అహోరాత్రములు భక్తిశ్రద్ధలతో పరిశ్రమిస్తూ ఎంతో తపనతో ఈ వేదసాహితీ ముద్రణ క్రతువుకు అంకితమైన నా అర్ధాంగి అనురాగమయి 'రాధ' దీర్ఘసుమంగళిగా జీవించునట్లు అనుగ్రహింపుమని ఆ పరమాత్మను ప్రార్థిస్తూ ....

- కృష్ణారెడ్డి

కృషి సమర్పణం

ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేదములలో ఋగ్యజుస్సులకు భాష్యకర్త - మహర్షి స్వామి దయానంద సరస్వతి. అనువాదకర్త - పండితలోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యగారు. నేను చేస్తున్నది కేవలము వారు చేసిన కృషికి సంపాదకత్వం వహించి ఈ తెలుగులోకానికి అందించడము మాత్రమే. ఈ భాష్యముద్రణలో ఎందరో సహకరించినారు. కొందరు విశేషంగా సహకరించినారు. వారికి కృతజ్ఞతగా తొలిప్రతిని కృషిసమర్పణగా ఇచ్చుచున్నాను.

ప్రథమ సంపుటి స్వీకర్తలు : ప్రాతఃస్మరణీయులు వి.సోమసుందరరావు నాగపద్మావతి దంపతులు:-15 సంవత్సరాలనుండి నా చదువుకు, నాకు అవసరమొచ్చినప్పుడల్లా కావలసినంత ధనసహాయమును చేస్తూ, ప్రస్తుతము చేస్తున్న కార్యానికినీ అండగా నిలిచి, విదేశములోనున్న వారి ఏకైక పుత్రుణ్ణి నాలో చూసుకొంటూ, అతనికొరకు కొన్న వాహనాన్నిసైతం ఈ వేదకార్యంలో వినియోగిస్తూ నాకు మహోపకారం చేస్తున్న పితృసమానులగు ఈ ఆదర్శదంపతులకు ఈ కృషిని సమర్పించుకోవడం తప్ప వీరికి నే నేమిచ్చి వీరి ఋణమును తీర్చుకొనగలను?

ద్వితీయ సంపుటి స్వీకర్త : వందనీయులు వాస్తుశిల్పి డా॥ బి. ఎన్.రెడ్డి Ex.M.P గారు:- వేదగిరి స్థాపనలో - వేదాలముద్రణలో సర్వశక్తులను కోల్పోయి అన్ని ద్వారాలు మూసుకొనిపోగా వేదనిర్మాణం కొరకు ఏర్పేడు వ్యాసాశ్రమములో ఆశ్రయమును పొందిన సమయాన ప్రముఖపత్రికా రచయితలు ప్రెస్‌క్లబ్ మాజీ అధ్యక్షులు శ్రీ పొత్తూరి వేంకటేశ్వరరావు గారి ప్రేరణతో నన్ను ఆదరించి హైద్రాబాద్‌లో నాకు తిరిగి ఆవాసమును కలిగింపజేసిన మహనీయులు.ప్రసిద్ధకవి, సంఘసేవకులు. 1987లో వేదోక్తంగా వర్షేష్టియాగమును చేయించి వర్షాలు కురిపించినవారు.

తృతీయ సంపుటి స్వీకర్త : ధార్మికులు శ్రీ పి. వేంకటేశ్వర్లు M.D. కాకతీయసిమెంట్ షుగర్స్ అండ్ ఇండస్ట్రీస్. (లి) గురుకృప, అశోక్‌నగర్, హైదరాబాద్‌గారు:- అష్టాదశపురాణములను ఆమూలాగ్రం సమూలంగా తెలుగులో అనువదింపజేసి ప్రచురిస్తూ 14 పురాణాలను వెలువరించిన వీరు చతుర్వేదభాష్యాలకంప్యూటరీకరణ ప్రారంభించినది 1999 మొదలు నేటి వరకు నెలకు రూ॥1,000/- చొ॥న నాకు సహకరిస్తున్న ఉదారహృదయులు.

చతుర్థసంపుటి స్వీకర్త : వేదాంతవిశారదులు వ్యాసాశ్రమ పీఠాధిపతులు పూజ్యశ్రీ విద్యానందగిరి స్వాములవారు ఏర్పేడు:- ఆంధ్రదేశములో భగవద్గీతను ఒక వేదంగా భావించి విస్తృతంగా ప్రచారంగావించిన సద్గురు మళయాల స్వాములవారి ఆశ్రమానికి ప్రస్తుతము ఉత్తరాధికారిగా ఉన్న కరుణామయులు పూజ్యశ్రీ పరిపూర్ణానందగిరి స్వాములవారు వేదభాష్యముల నిర్మాణం చేయుచున్న నాకు; నేను గృహస్థుడనైనప్పటికిని చేస్తున్నది వేదకార్యం కావున నన్ను గృహస్థసన్న్యాసిగా భావించి నాకు సరియైన సమయంలో వారి ఆశ్రమములో అన్ని వసతులు కల్పించి ఆదరించి ఆశీర్వదించడమేగాక సంపూర్ణయజుర్వేద భాష్యమును ఫిలిమ్స్ తీసి ఇచ్చినందులకు కృతజ్ఞతగా శ్రీ స్వాములవారి ఆజ్ఞమేరకు ప్రస్తుత ఆశ్రమాధిపతియైన శ్రీ విద్యానందగిరిస్వాములవారికి ఈ చతుర్థసంపుటము సమర్పింతము.

పంచమ సంపుటి స్వీకర్తలు : ధార్మిక గృహస్థజీవనులు శ్రీ జక్కుల నారాయణరెడ్డి పుణ్యదంపతులు. పెద్దతోకట్ట, బోయిన్‌పల్లి :-ఆదర్శపూర్వక అన్యోన్యదంపతులై ఎంతోమంది నిరుపేదల దాంపత్యజీవనబంధానికి మాంగళసూత్రములను బహూకరించి ప్రేమసూత్రముతో వారిని బంధిస్తూ, నాకును అదేకారణమై మరియు నా విద్యాభ్యాస సమయంలోనూ, వేదభాష్యముద్రణలోనూ భూరివిరాళములనిచ్చి మా హృదయాలపై చెరగని తీపిముద్రలువేసిన ఆర్యవృద్ధదంపతులకు శ్రద్ధతో ఈ పంచమసంపుటము సమర్పితము.

షష్ఠ సంపుటి స్వీకర్తలు : న్యాయశాస్త్రవిశారదులు, నీతివర్తనులునైన శ్రీ చల్లాసాంబిరెడ్డి గాయత్రీదేవి దంపతులు:- శాంతియుతధార్మికజీవనవికాసానికి నీతిశాస్త్రమే తగిన ఉపాయమని భావించి అవినీతితో మసకబారిన నేటి సమాజంలో దశదిశలా నీతికాంతులను ప్రసరింపజేయాలని నీతిని, రీతిని ప్రబోధించే తెలుగు ప్రాచీన దశాధికశతకాలకు దక్షతగలిగిన పండితోత్తములచే వ్యాఖ్యానములను వ్రాయించి తాను స్థాపించిన పావని సాహిత్యసంస్థద్వారా సర్వాంగసుందరంగా ప్రచురించి ప్రచారం ప్రసారం చేస్తూ, వేలాదిమంది చిన్నలను పెద్దలను నీతిమంతులుగా ధర్మవర్తనులునుగా తీర్చిదిద్దడమేగాక వేదధర్మ వ్యాపకాభిలాషులై ఈ వేదముద్రణ మహాయాగానికి తనవంతు సహాయంగా మే మడగనిదే తానే స్వయంగా భూరివిరాళము నందజేసిన ఉదాత్త ఉదార ఉత్తమదాతలు. దృఢసంకల్ప సదాశయాలవిభూషితులు.

- సంపాదకుడు.

చతుర్వేదభాష్యాల నాంధ్రీకరించిన సాహసి - సహజపాండితీవిభాసి

వేదజ్ఞాన పిపాసి, వేదధర్మప్రచారాభిలాషి, శతాధికగ్రంథనిర్మాణక్రతుకృత ఋషి

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్య గురించి...

సమస్త మానవులకు శిరోధార్యములైన ఈ హిమవన్నగోన్నత చతుర్వేద భాష్యములను పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్య (95)గారు 30 సంవత్సరాలు అహోరాత్రములు పరిశ్రమించి తెలుగుభాష సుసంపన్నమయ్యే రీతిలో, పండితపామరజనరంజకంగా సులలిత భాషాశైలిలో వేదధర్మం-వేదమర్మం-సామాన్యులకు సైతం తెలిసేటట్లుగా 20 వేల పుటలలో అపురూపంగా అనువదించినారు. ఈ నాలుగువేదాల భాష్యములనే గాక వేదసంబంధమైన 120 లఘుగ్రంథాలను కూడ 5000 పుటలలో అనువదించినారు. సహజపాండిత్యముతో స్వప్రతిభతో బాల్యంనుండే ఎన్నో పద్యాలు, పాటలు, కీర్తనలు, నాటకములు, నవలలు వ్రాసిన ఈ పండితోత్తముడు ఈ పూర్ణవయసులో నాలుగు వేదాలను పరిపూర్ణముగా అనువదించుట సంపూర్ణమైన వారి మనఃపరిపక్వతకు నిదర్శనము.

95 ఏళ్ళవయసులోనూ వారి కరములోనున్న కలము గళమువిప్పి అనువాదగీతికలను పాడుతూనే ఉన్నది. శరీరములో జవసత్వాలు తగ్గలేదు. అనువాదకార్యములో మనసు పక్వమై పరిపూర్ణ యౌవనదశను పొందినది. మాటల్లో తొట్రుబాటులేదు. చిత్తంలో చాంచల్యంలేదు. మనసులో మాలిన్యం లేదు. వారికళ్ళు ఏ సహాయంలేకుండానే స్వయంగా ప్రకాశిస్తూ వేదవిజ్ఞాన కాంతుల్ని లోకానికి ప్రసరిస్తున్నాయి. ఈ నిండువయసులో పండిన తనుమనములలో ఎక్కడా తొణికిస కనిపించదు. ఆరడుగుల ఎత్తుగల పండితులవారు అనువాదంలో నూరడుగుల ఎత్తుకు ఎదిగిన శతాధిక గ్రంథకర్తలు. నిరంతర కృషితో ఋషియైనవారు. ఈషణత్రయరహిత మనస్సుతో త్రికరణశుద్ధిగా రచనక్రతువును అవిరళకృషితో ఆజీవనపర్యంతం నిర్వహిస్తున్న అపురూపమనిషి. సాహితీసమరాంగణంలో విజయుడైన రాజర్షి, చతుర్వేదాల నాద్యంత మనువదించిన బ్రహ్మర్షి, ఇలా మాటల కందనంత ఎత్తు ఎదిగిన జ్ఞానజనాకర్షి ఈ శతాయుషి.

30 ఏళ్ళు గృహారణ్యములో కఠోరదీక్షతో వేదానువాద తపస్సుచేసి వేదమాత విశ్వరూపాన్ని ఆంధ్రరూపంలో దర్శించుకొని 'భగీరథుడు గంగామాతను కైలాసగిరినుండి భూమిమీదకు తెచ్చిన చెందంగా' వేదమాతను ఆర్య(హిందీ)గిరినుండి ఆంధ్రభువిమీదకు తీసుకొనివచ్చిన అపర భగీరథుడు. ఆ వేదజ్ఞానగంగాప్రవాహంతో మన ఆంధ్రమనోభూములు పవిత్రములై అందులో వేదవిజ్ఞానబీజములుద్భిజములై దినదినప్రవర్ధమానములై ప్రతిమానసము జ్ఞానానందములతో పరిపూర్ణమై సత్కర్మాదులతో నిత్యం తులతూగుగాక! ఆచంద్రార్కం పండితులవారి శ్రమ వర్ధిల్లునుగాక!

న భూతో న భవిష్యతి

25వేలపుటలలో అనగా 50సంపుటములలో ముద్రణ కాగల చతుర్వేదభాష్యములు మరియు ఇతర వైదికసాహిత్యము ఒక్కచేతిమీదుగా అనువదించబడుట అపూర్వకార్యము. ఇది ఆంధ్రసాహితీచరిత్రలోనే **"న భూతో న భవిష్యతి"** ఇట్టి కార్యమింతవరకు ఏ సంస్థనుండియు, వ్యక్తినుండియు జరుగలేదు. ఇప్పుడు జరిగినది కావున భవిష్యత్తుకు అవకాశమే లేదు. ఇలా తెలుగులోకానికి వేదాల నందించిన ఘనత పం.లోకమలహరిగారికే దక్కింది.

- మట్టి కృష్ణారెడ్డి

ప్రకాశకీయం

వేదాలు నాలుగు. అవి ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అథర్వవేదం. 'వేద'మనగా 'జ్ఞాన'మని అర్థం. ఇది ఈశ్వరీయ జ్ఞానం. మానవులకు కావలసిన సమస్తవిద్యలు (భౌతిక, సామాజిక, రాజనైతిక, ఆధ్యాత్మికాది విద్యలు) ఇందు బీజరూపంలో ఉన్నాయి. వీటిని ఎంతగా మననచింతనలు చేస్తే అంత ఆ విషయాలు అవగతమౌతాయి. వీటి ఆధారంతోనే మన ప్రాచీన ఋషులు అద్భుత ఆవిష్కారాలు చేశారు.

పరమ వైజ్ఞానికములైన వేదాలు కేవలము సంస్కృతమువరకే పరిమితమై ఉన్నాయి. సామాన్య సంస్కృతజ్ఞులకు ఇవి అవగతం కావు. సాంగోపాంగముగా వైదిక సాహిత్యమును అధ్యయనం చేసిన వారికి మాత్రమే అర్థమవుతాయి. వేదపండితులు కొందరున్నా వారికి మంత్రపాఠము తప్ప వేదార్థం అంతగా తెలియదు.

పాశ్చాత్యుల పరిపాలన, సంస్కృతుల ప్రభావంతో వేదాలు, వేదసంబంధ గ్రంథాలు అంతరించిపోతున్న తరుణంలో మహర్షి దయానందసరస్వతి వేదోద్ధరణ చేశారు. వారు వ్రాసిన వేదభాష్యాలే పరమప్రామాణికాలని సమస్త వేదపండితులు కొనియాడారు. వారు యజుర్వేదమునకు సంపూర్ణము, ఋగ్వేదములో ఏడు మండలాలవరకు భాష్యం వ్రాశారు. వేదభాష్యాలు పూర్తికాకముందే దుష్టుల విషప్రయోగముచే తనువు చాలించారు. మిగతా భాగమునకు దయానందుని మార్గంలోనే ఆర్యవిద్వాంసులు వైజ్ఞానికార్థాలతో భాష్యమును పూర్తి చేశారు.

యజుర్వేదమునకు మహర్షి స్వామి దయానందసరస్వతి సంస్కృతార్య (హిందీ) భాషలలో భాష్యం వ్రాయగా శతాధికగ్రంథానువాదకర్తలు, తొమ్మిదిపదులు దాటిన వయోవృద్ధులు శ్రీ పండిత లోక మలహరిసిద్ధాంతాచార్య (95)గారు హిందీభాగమును 1984నుండి 1986 మధ్య కాలంలో ఆంధ్రీకరించినారు. పదిహేనుసంవత్సరాలనుండి వీటిని ముద్రించుటకు సాహసించి ఎవరూ ముందుకు రాలేదు.

చతుర్వేదసంహిత నిర్మాణకర్తయైన ఆచార్య మక్టీ కృష్ణారెడ్డిగారికి పండిత లోక మలహరిగారు తాము వ్రాసిన వేదభాష్యానువాద వ్రాతప్రతులను ఇవ్వగా వాటిని పరిశీలించి సంస్కృత భాగమును జోడించి, సర్వాంగ సుందరంగా పండిత పామర జనరంజకంగా సిద్ధం చేయగా మేము (వైదిక సాహిత్య సమితి ద్వారా) ప్రచురించుటకు పూనుకున్నాము.

నలుబది అధ్యాయములుగల యజుర్వేదభాష్యమునకు శ్రీదేవీచంద్ ఎం.ఏ గారు అనువదించిన ఆంగ్లభావమును కూడ జోడించి ఆరు సంపుటాలుగా ముద్రించి ఆంధ్రార్యుల కందించుచున్నాము.

యువ పండితుడు కర్తవ్యదీక్షాపరాయణుడు నగు మక్టీ కృష్ణారెడ్డిగారు వైదిక సాహిత్యమును విస్తృతంగా తెలుగులో ప్రచురించాలనే సత్సంకల్పముతో అహర్నిశలు పరిశ్రమిస్తున్నారు. వేదభాష్యాల ప్రచురణ పరంపరలో భాగంగా పండితులవారు అనువదించిన వైదికసంపత్తి, వైదికసంపద, దయానందప్రకాశము, వేదముల యథార్థ స్వరూపంతో పాటు నేటివరకు తెలుగులో అనూదితమై పునర్ముద్రణకు నోచుకోలేని అమూల్యగ్రంథరత్నములను కూడ ప్రచురించ గలమని తెలియజేయుటకు సంతసిస్తున్నాము.

పాఠకులు మా యీ ప్రయత్నము నాదరణతో స్వీకరించి, సహకరిస్తూ, వేదసాహిత్యం ద్వారా ప్రేరణ పొంది, ఆర్షవిజ్ఞానం వైపు ఆకర్షితులై తమ జీవితాలను సుఖశాంతిమయం చేసుకుంటారని ఆశిస్తున్నాము.

ప్రకాశకులు

సంపాదకీయం

మన భారతీయ సంస్కృతికి మూలాధారాలుగా, అనంతజ్ఞానవిజ్ఞానసంపదలుగా విరాజిల్లేవి చతుర్వేదాలు. ప్రపంచ వాఙ్మయ చరిత్రలో శిఖరాగ్రకిరీటంలో వెలకట్టలేని మణిదీపాలే మన పవిత్రవేదాలు. భారతీయ వేదర్షులు తమ దివ్యశక్తులతో గుర్తించగా ఆవిష్కరించబడిన ఈ అనంత వేదసంస్కృతి మన జాతికి వెన్నెముకవంటిది. **"లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు"** అని అత్యంత విశాలదృక్పథంతో తమ దేశపు మానవాళి సుఖాన్ని మాత్రమే కాక - సమస్త భూమండలంలో ఉన్న మొత్తం మానవకోటి సుఖసంతోషాలతోపాటు - విశ్వసృష్టిలోని సమస్త లోకాలసుఖాన్ని మన మహర్షులు మనసారా వాంఛించారు.

'వేద' శబ్దము **'విద్ జ్ఞానే'** అను ధాతువునుండి జనించినందున 'వేద'శబ్దమునకు **'జ్ఞాన'** మని, **'వేదయతీతి వేదః'** తెలియజేసేది అని, **"వేదయతి యతో ధర్మాధర్మ ఇతి వేదః"** ధర్మాధర్మములను తెలియజేసేదని అర్థం. **'విదంత్యనేన ధర్మానితి వేదః'** దీనివలన ధర్మార్థాదులు తెలియబడుతాయి కాబట్టి దీనికి వేదమని పేరువచ్చింది. ప్రత్యక్షానుమానప్రమాణాలచే తెలియని విషయాన్ని తెల్పేది కాన దీన్ని వేదమన్నారు. ఇది ఎవరిచే రచింపబడినది కాదు కాబట్టి అపౌరుషేయమన్నారు. ఒక చెవినుండి వేరొక చెవికి వినికిడి ద్వారా అనగా ఆనుశ్రావికంగా పరంపరగా, ఒక తరంనుండి మరొక తరానికి సంగమిస్తున్నది కావున దీన్ని శ్రుతి అన్నారు. ఇది సమస్త సృష్టికి కారణభూతమైన వాక్కు. విధినిషేధములద్వారా ఇష్టప్రాప్తికి, అనిష్టపరిహారాలకు అలౌకికమైన ఉపాయం తెలిపేది కావున వేదమన్నారు.

దీని నెవరూ వ్రాయకపోయినా లౌకిక దృష్టితో స్వదేశీయులు, విదేశీయులు ఎంతోమంది పరిశోధనలు చేసి వేదకాలంను తెలుపజూచారు. కాని సాధ్యపడలేదు. మహర్షి స్వామి దయానందసరస్వతి తన ఋగ్వేదాదిభాష్యభూమికయందు సప్రమాణములతో వేద మపౌరుషేయమని, కాలాతీతమైనదని నిరూపించారు. అందుకే 'న కశ్చిద్వేదకర్తా చ' వేదానికి కర్తలేదని చెప్పబడింది. ఇది యథార్థం. **'యస్య నిశ్వసితం వేదాః'** వేదములు భగవంతుని నిశ్వాసరూపాలుగా చెప్పబడ్డాయి.

లోకానుగ్రహకాంక్షతో పరమేశ్వరుడందించిన మహావిజ్ఞానాన్ని ఏ స్వార్థప్రయోజనాలూ ఆశించక లోకోపకారార్థం మహర్షులు తమ తపఃశక్తితో గ్రహించి లోకాని కందించారు. నిస్స్వార్థంగా మనహితాన్ని కోరేవారు ఆప్తులు. ఆప్తవాక్యమే శబ్దప్రమాణం. ఆ ప్రామాణిక జ్ఞానసంపదయే శ్రుతులు-వేదాలు. ఇది మన ముఖ్యమైన వేదవాఙ్మయసంపద. విశ్వంలోని సమస్త వాఙ్మయానికి వేదం ప్రాణం కాగా మిగిలిన బ్రాహ్మణారణ్యకస్మృత్యుపనిషదైతిహాసికపురాణాదులన్నీ శరీరం.

ఇంతటి అనంతమైన అమూల్యమైన ఈ వేదవిజ్ఞానాన్ని వదలి వేయిసంవత్సరాలనుండి మనం కృత్రిమమైన భౌతిక అభివృద్ధితో ముందడుగు వేయుచు ఈ భూగోళాన్ని నాశనం చేసే దిశగా ప్రయాణిస్తున్నాం. ఇలా నాగరికత పేరుతో వినాశనం వైపు నడవక ప్రాచీన విలువలను గ్రహించి లోకశ్రేయస్కరమైన శాస్త్రీయదృక్పథాన్ని వహించడం మేలు. దాన్ని సాధింపగల విజ్ఞానసంపదే దైవదత్తమైన వేదవాక్కు.

మనోమయ వేదపురుషునకు యజుర్వేదం శిరస్సు. **'సర్వస్య గాత్రస్య శిరఃప్రధానం'**. కావున యజుర్వేదానికి గల ప్రాధాన్యం బోధపడుతుంది. శుక్ల కృష్ణ భేదములతో ఈ వేదం రెండు విధములు. కృష్ణయజుర్వేదం బ్రాహ్మణమిశ్రితం. శుక్లయజుర్వేదమే అసలైన వేదం. దీనికి మాధ్యందిన, కాణ్వలను రెండు శాఖలు. దయానందులు మాధ్యందినశాఖకు యథార్థమైన సత్యభాష్యమును వ్రాసినారు. ఇదియే పరమప్రామాణికమైనదిగా విద్వాంసులంగీకరించినారు.

యజుర్వేద సంక్షిప్త పరిచయము

అనాదినుంచి భారతీయులు ఆధ్యాత్మికతత్త్వజిజ్ఞాస చేస్తూనే ఉన్నారు. వేదాలు వీరికి పరమప్రమాణాలు. అందులో యజుర్వేదం భిత్తిస్థానీయం. అంటే ఇంటికి గోడలాగా యజ్ఞక్రియలలో ఉపయోగించే ప్రధానవేదం. అందులోనూ యాజ్ఞికులలో ప్రధానుడైన అధ్వర్యు దుపయోగించే వేదం కాబట్టి 'అధ్వర్యువేద'మని పేరు పొందింది. ఈ యజుర్వేదం శుక్లయజుర్వేదమని, కృష్ణయజుర్వేదమని రెండు రకాలుగా ప్రచారంలో ఉన్నది. దక్షిణదేశంలో కృష్ణయజుర్వేదం, ఉత్తరదేశంలో శుక్లయజుర్వేదం బహుళప్రచారంలో ఉన్నాయి.

శుక్లయజుర్వేదసంహితకు **'వాజసనేయసంహిత'** అని పేరు. ఈ సంహితలో యజ్ఞప్రక్రియ కుపయోగించే మంత్రాలు కూర్చబడ్డాయి. కృష్ణయజుర్వేదంలో సంహితాగ్రంథం, బ్రాహ్మణగ్రంథం సంకీర్ణంగా ఉండగా, శుక్లయజుర్వేదంలో మంత్రాలన్నీ సంహితా భాగంగా ఉన్నాయి. బ్రాహ్మణగ్రంథం వేరుగానున్నది.

ఈ వాజసనేయసంహితలో రెండు శాఖలు ప్రచారంలో ఉన్నాయి. 1. మాధ్యందినశాఖ, 2. కాణ్వశాఖ. రెండు శాఖల్లోను మంత్రాలన్నీ ఇంచుమించు సమానంగా ఉన్నా పాఠప్రవచనాల్లో తేడా ఉన్నది. మంత్రపాఠంలో రెండు శాఖలకు ముందువెనుకల్లో తేడాలున్నాయి. పఠనక్రమంలో తేడాలున్నాయి. పాఠభేదం గద్యాత్మకమైన అర్థవాదభాగంలోనే ప్రత్యేకంగా కనబడుతుంది. పద్యాత్మకభాగంలో అనగా ఋక్కులనబడే మంత్రాల్లో కనపడదు.

ఈ శుక్లయజుర్వేదంలో నలభై అధ్యాయా లున్నాయి. అందులో మొదటి పద్దెనిమిది అధ్యాయాలు వేరుగా ఉన్న బ్రాహ్మణభాగంలో వ్యాఖ్యానింపబడ్డాయి. మిగిలిన ఇరవైరెండధ్యాయాల్లో పదిహేడు అధ్యాయాలకు బ్రాహ్మణభాగం విరళంగాను, ఐదు అధ్యాయాలకు బ్రాహ్మణభాగం లేకపోవడం కన్పడుతుంది. ఇదిగాక, చివరి ఇరవైరెండధ్యాయాలు కృష్ణయజుర్వేదంలో బ్రాహ్మణారణ్యక భాగాలుగా కన్పడుతున్నాయి. కాత్యాయనుని 'కృష్ణయజుర్వేదానుక్రమణిక'లో 26వ అధ్యాయం నుంచి 35వ అధ్యాయం వరకు 10 అధ్యాయాలు ఖిలభాగమని చెప్పబడింది. వాజసనేయసంహితలోని 40 అధ్యాయాల్లోను మొదటి 20 అధ్యాయాలు యజ్ఞప్రక్రియకుపయోగించేవి. 26వ అధ్యాయం మొదలు 29 అధ్యాయము వరకు మొదటి ఇరవై అయిదధ్యాయాలకు వ్యాఖ్యానరూపంగా కనపడతాయి. 30 నుంచి 39వ అధ్యాయం వరకు ఉన్న తొమ్మిది అధ్యాయాలు నరమేధ, పితృయజ్ఞ, విశ్వజిద్యాగాది విషయాలను ప్రతిపాదిస్తున్నాయి. నలభైయవ అధ్యాయం ఈశావాస్యోపనిషత్తు. శుక్లయజుర్వేదంలో ఋక్కులు చాలా చెప్పబడ్డాయి. అంతేకాదు యజ్ఞాలలో ఏ సందర్భంలో ఏ ఋక్కు పఠించాలో చక్కగా వర్ణించబడింది. కాబట్టి శుక్లయజుర్వేదసంహితల రెండుశాఖలలో ఇంచుమించు నాలుగవభాగం ఋఙ్మంత్రాలు, మిగిలిన మూడువంతులు అర్థవాదరూపంగా గాని యజ్ఞక్రియా బోధకంగా గాని కనపడుతుంది.

ఇంతవరకు మనం శుక్లయజుర్వేద స్వరూపాన్ని గురించి తెలిసికొన్నాం. ఈ వేదం యజ్ఞక్రియాస్వరూపాన్ని బోధిస్తుందని చెప్పబడింది. యజ్ఞమంటే దేవతలకు హవిర్భాగాలనిచ్చే క్రియాకలాపం. పరమేశ్వరు డొక్కడే అయినా వర్షం ఇచ్చేటప్పుడు ఇంద్రుడని, అపమృత్యువును జయించటానికి మృత్యుంజయుడు లేక రుద్రుడని, లోకసృష్టికి కారకుడై సూర్యుడుగాను, ఈ ప్రకారం మిత్రావరుణులని, అగ్ని అని అనేక దేవతాస్వరూపాలు కలవాడుగా చెప్పబడుతున్నాడు. ఆ యా దేవతలను హవిర్దానంచేత ఆరాధించే క్రియాకలాపమే యజ్ఞం. ఈ యజ్ఞాలు ఏడు పాకయజ్ఞాలని, ఏడు హవిర్యజ్ఞాలని, ఏడు సోమయజ్ఞాలని వైదిక సంప్రదాయం.

ఇలా దేవతారాధనాప్రధానంగా కృష్ణయజుర్వేదం లాగా శుక్లయజుర్వేదమున్నప్పటికి, ఐహికజీవితసంబంధమైన విషయాలకోసం కూడ దేవతారాధనం చెప్పబడింది. అనావృష్టిసందర్భంలో వర్షంకోసం వరుణజపాదులు, శత్రుజయంకోసం విహవ్యమంత్రాలు, జయలు, రాష్ట్రభృత్తులు, అభ్యాతనములనే మంత్రాలు ఉపదేశించబడ్డాయి. ఈ ప్రకారం ఐహికజీవితోపయోగంకోసం చెప్పబడ్డ మంత్రాలు చాలా ఉన్నాయి. మానవజీవితానికి ఐహికాముష్మికాలు రెండూ ముఖ్యమైనవే. ఆ యా వేదాల సంహితాభాగాలు చాలావరకు ఐహికోపయోగంకోసం, ఆరణ్యకోపనిషద్భాగాలు ఆముష్మికంకోసం ఉద్దేశింపబడ్డాయి. నవీనులకు వేదాల విషయంలో ఒక సందేహం కలుగవచ్చు. అతీంద్రియసత్యాలను ఉపనిషన్ముఖంగా ప్రతిపాదించడంలో వారి కాక్షేపం లేదుగాని, ఐహికజీవితంలో పుత్రసంపత్తికోసం, పశుసంపత్తికోసం, అర్థసంపత్తికోసం అలాగే అనావృష్టి లేకుండా వర్షంకోసం, యుద్ధంలో జయంకోసం, శత్రునాశనంకోసం ప్రార్థనలు చేసే ఈ వేదమంత్రాలు నిజంగా ఆ యా ఇష్టసిద్ధిని కలిగిస్తాయా? అని. కాని అల్పశక్తిగల మానవుడు సర్వజ్ఞత్వ సర్వశక్తిమత్త్వాది గుణాలుగల పరమేశ్వరుని ఆరాధించాలని, ఆ ఆరాధన కేవలం లౌకికభాషలో గాక గొప్పశక్తిగల దివ్య మంత్రాలద్వారా ఆరాధిస్తే తప్పక ఫలితం ఉంటుందని మహర్షుల అభిప్రాయం. వేదాలలో విశ్వాసంలేని బౌద్ధచార్వాకాదులు హేళనాపూర్వకంగా ఇలా ఆక్షేపిస్తారు. ఒకడు ఒకనదికి ఇవతలిఒడ్డున ఉండి ఓ పరమేశ్వరా! నన్ను అవతలి ఒడ్డుకు తీసుకొని పొమ్మని ప్రార్థిస్తే ఆ ప్రార్థన సిద్ధిస్తుందా? అని. దానికి ఇది సమాధానం - (గామానయ దేవదత్త!) దేవదత్త! ఆవుని తీసుకొనిరా! అని శబ్దప్రయోగం

చేయగానే దేవదత్తుడు ఆవును తీసికొని వస్తున్నాడు కదా! లౌకికశబ్దానికే అంతటి శక్తి కన్పడుతుండగా స్వరచ్ఛందోబద్ధమై మహర్షులచేత దర్శింపబడిన ఈ వైదిక మంత్రాలకు ఆ శక్తి ఎందుకుండకూడదు? కాబట్టి మంత్రోచ్చారణలో స్వరవర్ణాదిలోపం లేని మంత్రాలు శబ్దప్రధానాలై శక్తిమంతాలై ఆయుధాల్లాగా పనిచేస్తాయని మహర్షులు చెప్పారు.

మంత్రాలు మహర్షులచేత దర్శింప బడ్డాయని శాస్త్రవచనం. మహర్షులు తీవ్రతపోనిష్ఠలో నుండగా ఆ మంత్రాలు శ్రుతిగోచరాలైనాయి. అందుచేతనే వేదాలకు శ్రుతులు అనే పేరేర్పడింది.

యజుర్వేదములోని మంత్రములు కొన్ని నియతాక్షరావసానాదికములై పాదబద్ధములైన ఛందములుగా నుండును. మరికొన్ని కేవలము గద్యాత్మకములై యుండును. ఋక్సామభిన్నములైన మంత్రము లన్నియు యజుర్వేదములో సంకలింపబడినవి. 'శేషే యజుః' అను మీమాంసాసూత్రము వివరించును. కాని ఋగ్వేదములోని మంత్రములు కొన్ని యజుర్వేదములో కూడ కనిపించును. యజ్ఞవిధానమును దృష్టిలో నుంచుకొని చేసిన విభాగము కనుక ఆ యీ విధమైన సంకలన మావశ్యకమై యుండవచ్చును. యజుశ్శబ్దము దేవపూజాసంగతీకరణదానాదులకు పర్యాయము. యజ్ఞాచరణము దేవతాప్రీతికొరకు. దానివలన సువృష్టికలిగి, లోకము సుభిక్షమై, సమస్త ప్రాణికోటికి సుఖశాంతిమయమైన జీవనము కలుగునని విశ్వాసము.

శుక్ల యజుస్సంహిత

ఈ సంహితలో యజ్ఞక్రియల్లో ఉపయోగింపబడే మంత్రాలు అర్థవాదాలు మాత్రమే ఉన్నాయి. ఇందులో కృష్ణయజుస్సంహితలో లాగ బ్రాహ్మణ భాగాలు కలిసి ఉండవు. అవి వేరే బ్రాహ్మణ గ్రంథాలుగానే ఉన్నాయి. అందువల్ల ఇందులోని విషయాలు విడి విడిగా ఉండి పాఠకులకు బుద్ధివ్యామోహాన్ని కలిగించకుండా విశదంగా ఉంటాయి. కనుకనే ఈ వైశద్యాన్ని తెలియజేసే "శుక్ల" పదాన్ని చేర్చి దీన్ని "శుక్లయజుర్వేద"మని అన్నారు.

ఈ సంహితకు మాధ్యందినపాఠం, కాణ్వపాఠమని రెండు పాఠా లున్నాయి. ఈ రెండింటికి పెద్ద తేడా లేదు. గద్యాత్మకమైన అర్థవాదభాగాలను వివరించడంలో మాత్రం కొద్ది తేడా కనిపిస్తున్నది. ఇందులో "వాజసనేయిసంహిత"అని పిలువబడేది మాధ్యాందిన పాఠం.

ఈ వాజసనేయిసంహితలో సగభాగం పద్యాత్మకమైంది. అర్థవాదరూపమైన మిగతా సగం గద్యాత్మకమైంది. అందులో సుమారు 700 మంత్రాలు ఋగ్వేదంనుంచి తీసుకోబడ్డాయి. ఇవి సుమారు ఆ సంహితలో 4వ వంతు మంత్రాలై ఉంటాయి.

మానవులందరు బలవంతులు, ఓజస్వంతులు, తేజశ్శాలురు కావాలని యజుర్వేదం ఉపదేశిస్తుంది. సమాజంలో ప్రతివాడు 'సరస్వతి'ని అంటే 'విద్య'ను 'ఇడను' అంటే 'రాష్ట్రా'న్ని 'భారతి'ని అంటే 'సంస్కృతి'ని ఈ మూడు శక్తులను పెంచుకోవాలని ఈ వేదం ఉపదేశిస్తున్నది.

యజ్ఞాచరణమునకు వలయు కాలజ్ఞానమునకై జ్యోతిశ్శాస్త్రమును, యజ్ఞవేదీ నిర్మాణవిధిపరిజ్ఞానమునకై వాస్తుశాస్త్రమును, మంత్రార్థ నిర్ణయమునకై శిక్షావ్యాకరణశాస్త్రాదులును యజుర్వేదము ననుసరించి వికసించినవి. యజ్ఞములు హవిర్యజ్ఞ, సోమయజ్ఞ, పాకయజ్ఞము లని ముప్పిధములు. ఇవి తిరిగి ఒక్కొక్కటి ఏడేసి విధములు. గృహస్థులు నిత్యము జరుపు దేవ, ఋషి, పితృ మనుష్య భూత తర్పణాదులు కూడ యజ్ఞములే. రాజసూయము, అశ్వమేధము, సర్వమేధము మున్నగునవి విశేషయజ్ఞములు. ఇవి దీర్ఘసత్రములు - రాజులో, రారాజులో నిర్వహింపదగినవి.

సూతసంహిత, ముక్తికోపనిషత్తు మున్నగునవి యజుర్వేదమునకు శతాధికముగా శాఖ లేర్పడినట్లు చెప్పును 'ఏకశత మధ్వర్యుశాఖాః' అని పతంజలి దీనికి నూరుశాఖలున్నట్లు చెప్పెను. చరణవ్యూహములో దీనికి 86 శాఖలు మాత్రమే కలవని వ్రాయబడెను. కాని నేడు మనకు శుక్లయజుశ్శాఖలు రెండును, కృష్ణయజుశ్శాఖలు నాల్గును చేరి మొత్తము ఆరు శాఖలకు మాత్రమే సంహితలు లభించుచున్నవి. వీటికి తిరిగి కొన్ని ఉపశాఖ లున్నట్లు చెప్పుదురు.

శుక్లయజుర్వేదశాఖలకు సంబంధించినంతవరకు మనకిప్పుడు లభ్యమగుచున్నవి మాధ్యందిన, కాణ్వసంహితలు రెండు మాత్రమే. వీనిలో మాధ్యందినసంహిత మిక్కిలి ప్రసిద్ధము. దీనినే వాజసనేయిసంహిత అని కూడ పేర్కొందురు. ఇది 40

అధ్యాయముల గ్రంథము. దీనిలో చివరి 15 అధ్యాయములను ఖిలాధ్యాయములని పేర్కొందురు. అధ్యాయము లన్నియు చేరి 303 అనువాకములుగను, 1975 కండికలుగను విభజింపబడినవి. కండికలే మంత్రములు. ఈ సంహితలోని మొదటి అధ్యాయమునకు ప్రజాపతియు, అంతిమాధ్యాయమునకు దంధ్య అథర్వణుడును ఋషులుగా చెప్పబడిరి. సంహితలో చేర్చకున్నను 100 అధ్యాయములు గల శతపథబ్రాహ్మణము ఈ సంహితకే సంబంధించును. కాణ్వసంహితలో ఈ సంహితలో కన్న 111 కండికలు (మంత్రములు) హెచ్చు. ఆ సంహితలో కూడ ఖిల్య శుక్రీయ మంత్రములు కలసియే యున్నవి. కాణ్వ లొకప్పుడు ఉత్తరప్రదేశములో నుండినట్లు సాహిత్యకాధారములు సాక్ష్యమిచ్చును. నేడు దక్షిణదేశములో స్వల్పముగా నున్నట్లు వినికిడి. సాయణాచార్యుడు కాణ్వసంహితకు భాష్యము వ్రాసెను. వాజసనేయమునకు ఉవ్వట మహీధరాదుల భాష్యములు దొరుకుచున్నవి. 19వ శతాబ్దంలో మహర్షి దయానందసరస్వతీస్వామి యజుర్వేదమునకు సంపూర్ణభాష్యమును వ్రాసినాడు. ప్రస్తుతము ఈ భాష్యమునే ప్రామాణికమైనదని యెంచి ప్రచురించు చున్నాము.

అరవిందయోగి తానువ్రాసిన 'బంకిం – తిలక్ – దయానంద'అను గ్రంథమునందు దయానంద వేదభాష్యమును గురించి యిట్లు స్వాభిప్రాయమును ప్రకటించినాడు. "వేదాలకు చిట్టచివరి సంపూర్ణమైన వ్యాఖ్యానమేదైనను కానిండు. వేదార్థపు సత్యశైలిని ప్రప్రథమముగా తెలుసుకొన్నది స్వామిదయానందులనియు, ఈ విషయమునం దాయన సదా గౌరవనీయులనియు నాకు గట్టి నమ్మకమున్నది. దయానందుని దివ్యదృష్టి యుగయుగాల నుండి వస్తూన్న మూర్ఖత్వము మధ్యనుండి, నలువైపుల ఆవరించియున్న అజ్ఞానాంధకారమునుండి, ఘోరమైన వ్యవస్థాశూన్యమైన లోకము మధ్యనుండి సత్యమును గ్రహించగలిగినది. సారగర్భితమును, మహత్వపూర్ణమును నగు వస్తువెద్దియున్నదో దానిని ఆయన గ్రహించగలిగెను. చిరకాలమునుండి మూసిపెట్టబడియున్న ద్వారముల బీగములను తనిపెట్టాడు. సత్యప్రవాహమును నిర్బంధించియుంచిన సీళ్లను (ముద్రలను) చిదుకగొట్టి ఛిన్నాభిన్నమొనర్చినాడు."

ఇటుల అరవిందయోగిచే ప్రశంసించబడిన దయానందకృతభాష్యమును ఆంధ్రులకందించుచున్నందులకు మే మెంతయో హర్షించుచున్నాము.

దయానందమహర్షి క్రీ.శ. 1824లో గుజరాతు రాష్ట్రములో మౌర్వీరాజ్యమందు టంకారా అను గ్రామములో ఔదీచ్యబ్రాహ్మణ కుటుంబమున జన్మించి బాల్యముననే యజుర్వేదమును కంఠస్థముచేసెను. శివరాత్రిఘట్టము, చెల్లెలు, పినతండ్రి మరణసంఘటన దయానందునిలో నిజమైన ఈశ్వరుని దర్శించుట, మృత్యువును జయించుట అను కోరికలను పుట్టించినవి. ఆ కోరిక వైరాగ్యముగా మారి 22వ ఏట గృహత్యాగమునకు కారణమైనది. 15 సం॥రాలు పర్యటించి పరితపించి, ప్రయత్నించి సఫలత సాధించెను. తనవలెనే మానవులందరు ఈశ్వరసాక్షాత్కారము చేసుకొనవలెనని మృత్యువును జయించవలెనని కోరి జీవితాంతము దానికొరకే కృషిచేసెను.

గురువు విరజానందునిసన్నిధిలో 3 సం॥రాలు నిజమైన విద్యనభ్యసించి వేదములు ఈశ్వరరచనలని, సత్యగ్రంథములని స్వతః ప్రమాణములని తెలుసుకొన్నాడు. ఉపవేదములు, వేదశాఖలు, బ్రాహ్మణాలు, ఆరణ్యకాలు, దశోపనిషత్తులు వేదవిద్యలను ప్రతిపాదించు గ్రంథములని, వాటిలోనూ వేదములకు విరుద్ధముగా నున్నవాటిని విడిచిపెట్టవలెనని, ఆరు వేదాంగములు, ఆరు ఉపాంగములు వేదసిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించునని, శాస్త్రాలలో పరస్పరవిరోధము లేదని తెలిపినాడు. వీటిని శాశ్వతముగా ప్రచారము చేయుటకు ఆర్యసమాజమును స్థాపించినాడు. తన జీవిత కాలమున ఉత్తరభారతమునందే పర్యటించి అనేక అంశాలలో శాస్త్రార్థములను,సంఘసంస్కరణలను చేపట్టినాడు. దక్షిణభారతమునకు రాలేకపోయినందున ఆంధ్రదేశములో ఆర్యసమాజ ప్రచారము చాలా తక్కువగా నున్నది. అయినను వారి సిద్ధాంత ప్రభావము వలన అనేకులు ప్రేరణపొంది ఆంధ్రములో ఆర్యసమాజమునకు పునాదులు వేసినారు. కొందరు ప్రేరితులై ఉత్తరభారతదేశము వెళ్ళి ఆర్షగురుకులములలో వేదాదిశాస్త్రాలనధ్యయనం చేసి తిరిగివచ్చి వైదిక సాహిత్య నిర్మాణమును, ఆర్యసమాజ స్థాపనలను చేసినారు. అట్టివారిలో మొదటగా చెప్పుకోదగినవారు మద్గురువరేణ్యులు పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యులు. వీరు పంచశాస్త్రములను, దశోపనిషత్తులతో పాటు దయానందులవారి గ్రంథములను చాలావరకు అనువాదం చేసినారు. కాని వయోభారము (100) వలన వేదాల ననువదించలేకపోయిరి.

ఇక తెలుగులో వైదికసాహిత్యనిర్మాణమును చేసిన వారిలో ప్రముఖంగా చెప్పుకోదగినవారు పం. అన్నేకేశవార్యశాస్త్రి గారు. వారు దయానందులవారి సంపూర్ణయజుర్వేదభాష్యమును ఎన్నోశ్రమప్రయాసలకోర్చి అనువదించి 1957-60 ప్రాంతములో ముద్రించినారు. అది నే డలభ్యము. పండితలోకమలహరిగారు బహు చక్కగా నాలుగువేదముల ననువదించినారు కావున వాటినే ముద్రించుచున్నాము. శాస్త్రిగారు ప్రచురించిన యజుర్వేదభాష్యమునుండి సంస్కృతభాగమును గ్రహించినాము. మంత్రగతవిషయములను సేకరించి ఆయా అధ్యాయములకు విషయసూచికలను కూడ ముద్రించినాము. వారి భాష్యము మాకెంతో మార్గదర్శనము గావించినది. వారి ఆత్మకు శతాధికవందనములు.

చివరగా ఒక్కమాట. దయానందుని కంటే పూర్వము కొందరు వేదములకు భాష్యములను తమకు తోచినది-తెలిసినది వ్రాసినారు. దయానందుని సత్యభాష్యఝంఝూమారుతము ధాటికి అవి దూదిపింజములుగా కొట్టుకొని పోయినవి. ఇక దయానందుని తరువాత వేదములకు స్వవ్యాఖ్యానముల నెవ్వరూ చేయసాహసించలేదు. కాని నిన్నమొన్న తెలుగులో 'దాశరథి'యను వారు తెలుగులో "వచనవేదసంహితల"ని ఏవేవో వ్రాసి ప్రకటించినారు. **"దాశరథి వేదసంహితలు జ్ఞానరహితాలు - దోషభరితాలు"** అని ఒక కరపత్రిక తీసి గతంలో నేను ఎంతో వ్యతిరేకించినాను. వేదమంటేనే తెలియని వారికి ఏవేవో తమకు తోచిన పిచ్చిమాటలు వ్రాసి ఇవే వేదములని, చెట్టుపేరు చెప్పి కాయలమ్మినట్లుగా సామాన్యజనులను మోసగించినారు. అంగట్లో కూరగాయలు తెచ్చి వెంటవెంటనే వండుకొని తిన్నట్లుగా వేదము ముఖమునే చూడని దాశరథిగారు ఎక్కడెక్కడో తిరిగి వేదసంహితలను దొరికించుకొని వెంటనే అనువాదమునకు పూనుకున్నట్లు తమ పీఠికలో మహా గొప్పగా వ్రాసుకున్నారు. పైగా వేదసంహితలకు రచయితనని.....ఇంకా ఏమేమో స్వోత్కర్షను ప్రకటించుకున్నారు. వృక్షములేని చోట ఆముదపు వృక్షమే మహావృక్షమన్నట్లు.....నాలుగువేదాలకు తెలుగు కర్తనని ప్రకటించుకొని పేరును - సొమ్మును మూటగట్టుకొని వేదమంటే ఎంతో గౌరవమున్న తెలుగువారి మనోభావనలను కూకటివ్రేళ్ళతో సహా పెకిలించి వేసినారు. ఏ వొక్క మంత్రానికి కూడా వీరు వ్రాసిన భావము పొసగదు. మిడిమిడి సంస్కృతము వచ్చినంత మాత్రాన వేదార్థం గోచర మవుతుందా?

దాశరథిగారూ! తెలుసుకోండి:- 1) వేదాలను సాంగోపాంగంగా బ్రాహ్మణారణ్యకస్మృతిసూత్రాదిగ్రంథాలను బాగా అధ్యయనంచేసి తపోమయజీవితమును గడుపుతూ అష్టాంగయోగసాధకుడై సమాధిస్థితిని పొందినవాడే స్వయంగా వేదభాష్యం చేయయోగ్యుడు.

2) వేదం సార్వకాలికం, సార్వజనికం, సార్వభౌమికం, వైజ్ఞానికం, హేతుబద్ధం, బుద్ధిపూర్వకం, స్వతఃప్రామాణికం. ఇందులో ఏమాత్రం కూడా తేడా ఉండడానికి వీలులేదు.

కాని, మీరు వ్రాసిన వేదసంహితలు అలాలేవు. ఎన్నో అనర్థాలు, అపార్థాలు చోటు చేసుకున్నాయి. సారంలేని పిచుగా ఉన్నాయి. వేదమంటే ఇదేనా - ఇంతేనా అన్న చందంగా ఉన్నాయి. పైగా రచయితనని వ్రాసుకున్నారు. ఏవో కల్పిత కథలను, నవలలను వ్రాసుకొనకుండా చేతకాని యోగ్యతలేని ఈ వేదానువాదకార్యానికి పూనుకోవడం తగునా?

మీ అజ్ఞానకృతవేదాలు అనార్ష ఆధారాలు. వైదికసిద్ధాంతానికి అపవిత్రకల్పనలు. వేదనిఘంటువిరుద్ధాలు. ధాత్వర్థ యౌగికార్థరహితాలు, అవైజ్ఞానిక అజ్ఞానవికృతకల్పనలు, నాస్తికజీవనపూరితాలు, వేదగౌరవప్రతిష్ఠాప్రతిబంధకాలు.

ఓ మహాశయా! దయానందభాష్యాన్ని చదివి ఇకనైనా కళ్ళుతెరచుకో. వేదానికి చేసిన ద్రోహానికి, ప్రజలను తప్పుత్రోవపట్టించిన పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకో. వేదాలకు మూఢార్థలనువ్రాస్తున్న సమకాలికులు కావున ఇంతగా వ్యతిరేకిస్తున్నాం. అన్యథా కాదు. మీకు తోచిన ఏదైనా ఒక మంత్రాన్ని విడదీసి నాకు అర్థం చెప్పమని గతంలో ఎన్నోపర్యాయములు మిమ్ములను ప్రత్యక్షంగా పరోక్షంగా అడిగినాను. తప్పించుకున్నారు.

ఇప్పుడు దయానందకృత వేదభాస్కరుడు ఆంధ్రములో ఉదయిస్తున్నాడు. ఇక మీ అజ్ఞానకృతవేదాంధకారము తుడిచిపెట్టుకుపోకతప్పదు. సత్యవేదజ్ఞానకిరణాలు ప్రతివ్యాదిలో ప్రసరింపకమానదు. జ్ఞానులు సత్యదృష్టితో పరిశీలింతురు గాక! విజ్ఞులు దోషములను పరిహరించి గుణములను గ్రహింతురుగాక!.

- సంపాదకుడు

యజుర్వేదభాష్యము

1వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 31 మంత్రములు, 43 ఛందస్సులు, 1874 అక్షరములు

గమనిక :-

మహర్షి ప్రతి అధ్యాయము చివర ఒకే పేరాలో అందలి విషయముల పట్టికను వరుసగా వ్రాసినారు. కాని తెలుగు పాఠకుల సౌకర్యార్థము ఆ యా మంత్రములలోని విషయములను విషయసూచికగా ఇచ్చుట నిర్దేశించుచున్నాము. అన్ని అధ్యాయములకు ఇటులనే విషయసూచికలుండును. పాఠకులు గమనింతురుగాక!

- సంపాదకుడు.

ఓ౩మ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

అథ యజుర్వేదభాష్యారంభః క్రియతే

యో జీవేషు దధాతి సర్వసుకృతజ్ఞానం గుణైరీశ్వర
స్తం నత్వా క్రియతే పరోపకృతయే సద్యః సుబోధాయ చ
ఋగ్వేదస్య విధాయ వై గుణగుణిజ్ఞానప్రదాతుర్వరం
భాష్యం కామ్యమథో క్రియామయయజుర్వేదస్య భాష్యం మయా ॥౧॥

చతుస్త్ర్యష్ట్యేకాబ్దేఽవనిసహితైర్విక్రమసరే
శుభే పౌషే మాసే సితదలభవిశ్వోన్మితతిథౌ
గురోర్వారే ప్రాతః ప్రతిపద మతీష్టం సువిదుషాం
ప్రమాణైర్నిబద్ధం శతపథనిరుక్తాదిభిరపి ॥౨॥

విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ । యద్భద్రం తన్న ఆసువ ॥ య.30-3॥

ఈశ్వరేణ జీవానాం గుణగుణివిజ్ఞానోపదేశాయ హ్యృగ్వేదే సర్వాన్ పదార్థాన్ వ్యాఖ్యాయేదానీం మనుష్యైస్తేభ్యో యథాయథోపకార గ్రహణాయ క్రియాః కథం కర్తవ్యా ఇత్యుపదిశ్యతే.

తత్ర యద్యదంగం యద్యత్సాధనం చాపేక్షితం తత్తదత్ర యజుర్వేదే ప్రకాశ్యతే. కుతః? యావత్ క్రియానిష్ఠం జ్ఞానం న భవతి నైవ తావచ్ఛ్రేష్ఠం సుఖం కదాచిత్ జాయతే. విజ్ఞానస్య క్రియాహేతుత్వ ప్రకాశకారకత్వావిద్యా నివర్తకత్వాధర్మే ప్రవర్తకత్వైర్ధర్మపురుషార్థయోః సంయోజకత్వాత్. యద్యత్కర్మ విజ్ఞాననిమిత్తం భవతి తత్తత్సుఖ జనకం సంపద్యతే. తస్మాన్మనుష్యైర్విజ్ఞానపురఃసరమేవ కర్మానుష్ఠానం కర్తవ్యమ్. కుతః జీవస్య చేతనత్వా దకర్మతయా స్థాతుమశక్యత్వాత్. నైవ కశ్చిదాత్మమనఃప్రాణేన్ద్రియచాలనేన వినా క్షణమపి స్థాతుమ్మర్హతి.

యజుర్భిర్యజన్తీత్యుక్తప్రామాణ్యాత్ యేన మనుష్యా ఈశ్వరం ధార్మికాన్ విదుషశ్చ పూజయన్తి, సర్వచేష్టాసాంగత్యం శిల్పవిద్యాసంగతికరణం శుభవిద్యాగుణదానం యథా యోగ్యతయా సర్వోపకారే శుభే వ్యవహారే విద్వత్సు చ ద్రవ్యాది వ్యయం కుర్వన్తి తద్యజుః అన్యత్సర్వం భూమికాయాం ప్రకాశితం తత్ర ద్రష్టవ్యమ్. సా భూమికా చతుర్ణాం వేదానామేకైవ వర్తతే.

అస్మిన్ యజుర్వేదే చత్వారింశదధ్యాయాః సన్తి, తత్రైకైకస్మిన్నధ్యాయే మంత్రాః సంఖ్యాయన్తే.

అధ్యాయః	౧,	౨,	౩,	౪,	౫,	౬,	౭,	౮,	౯,	౧౦,	మొత్తము
మన్త్రాః	౩౧	౩౪	౬౩	౩౭	౪౩	౩౭	౪౮	౬౩	౪౦	౩౪	౪౩౦
అధ్యాయః	౧౧	౧౨	౧౩	౧౪	౧౫	౧౬	౧౭	౧౮	౧౯	౨౦	
మన్త్రాః	౮౩	౧౧౭	౫౮	౩౧	౬౫	౬౬	౯౯	౭౭	౯౫	౯౦	౭౮౧
అధ్యాయః	౨౧	౨౨	౨౩	౨౪	౨౫	౨౬	౨౭	౨౮	౨౯	౩౦	
మన్త్రాః	౬౧	౩౪	౬౫	౪౦	౪౭	౨౬	౪౫	౪౬	౬౦	౨౨	౪౪౬
అధ్యాయః	౩౧	౩౨	౩౩	౩౪	౩౫	౩౬	౩౭	౩౮	౩౯	౪౦	
మన్త్రాః	౨౨	౧౬	౯౭	౫౮	౨౨	౨౪	౨౧	౨౮	౧౩	౧౭	౩౧౮

చత్వారింశదధ్యాయస్థాః సర్వే మన్త్రా ఏతావంతః ఏకోనవింశతిః శతాని ౧౯౭౫
పంచసప్తతిశ్చ సన్తి.

భాషార్థము:- ఇప్పుడు యజుర్వేదభాష్య మారంభించబడుచున్నది. సమస్త జీవులకు గుణములచే సకలసుకృతజ్ఞానము నిచ్చునట్టి పరమేశ్వరునకు నమస్కరించి పరోపకారార్థమును శీఘ్రముగా సుబోధ మగుట కీ భాష్యము వ్రాయబడుచున్నది. గుణగుణిజ్ఞానము నొసగు ఋగ్వేదమునకు శ్రేష్ఠభాష్య మొనరించి, క్రియామయమైన యజుర్వేదమునకు శతపథనిఘంటునిరుక్తాదుల దిలకించి భాష్య మొనరించ నిచ్చగించితిని.

వి.సం.౧౯౩౪ పుష్య శుక్ల త్రయోదశి గురువారము ప్రాతఃకాలమున విద్వాంసుల కిష్టముగురీతి ప్రతిపదమునకు శతపథనిరుక్తాది ప్రమాణముల నిచ్చి భాష్యము వ్రాయుట కారంభించుచున్నాను.

(విశ్వాని).... ఈ మంత్రమునకర్థము ఋగ్వేదాదిభాష్యభూమికయందు వేసియుంటిని. ఈశ్వరుడు ఋగ్వేదమునందు సకల పదార్థములను జీవులకు గుణగుణివిజ్ఞానోపదేశార్థమై ప్రకటించి యుండెను. ఆ మనుష్యు లేయే పదార్థములచే నే యే విధముల యథాయోగ్యోపకారము పొందగలరో, ఆయా క్రియల నిందుపదేశించు చున్నాడు. అం దే యే యంగములు, ఏ యే సాధనము లపేక్షితములో నీ యజుర్వేదమునందు ప్రకాశించబడుచున్నవి. ఎటులన, క్రియానిష్ఠజ్ఞానము లభించనిదే శ్రేష్ఠసుఖ మెన్నటికిని లభించదు.

క్రియాహేతువుల దెలుపుట, అవిద్యను నివర్తించుట, అధర్మమునందు అప్రవృత్తి, ధర్మపురుషార్థముల మేళన మొనర్చుట ఇవి యన్నియు విజ్ఞానమునకు హేతువులు. విజ్ఞాన నిమిత్తమగు కర్మయే సుఖజనకము. కావున మానవులు విజ్ఞానపురస్సరముగా కర్మానుష్ఠాన మొనర్చవలయును.

ఏ జీవుడు మనఃప్రాణవాయుశరీరేంద్రియములు సంచలన మొనర్చకుండ నొకక్షణము నుండజాలడు. జీవుడల్పజ్ఞుడు, ఏకదేశీయుడు, చేతనుడు కావున పరమాత్మ ఋగ్వేదమంత్రములద్వారా గుణగుణి జ్ఞానమును, యజుర్వేదమంత్రముల ద్వారా సర్వక్రియల ననుష్ఠానమును ప్రసిద్ధపరచెను. ఋగ్యజుశ్శబ్దముల యర్థమును వింటియే. మనుష్యు లెద్దానిచే పరమేశ్వరునినుండి పృథివిపర్యంతము సకల పదార్థముల జ్ఞానము, ధార్మిక విద్వాంసుల సాంగత్యము, అశేష శిల్పక్రియాసహిత విద్యల సిద్ధి, శ్రేష్ఠవిద్యల దానము, ఆ యా విద్యల యథాయోగ్యవ్యవహారముచే సర్వోపకారానుకూలము ద్రవ్యముల వ్యయమొనరించుట యజుర్వేద వాక్యార్థము. ఇంకను ఈ శబ్దముల యభిప్రాయము భూమికయందు ప్రకటించితిని. ఆ భూమిక నాలుగు వేదముల కొక్కటియే కావున నందు గాంచవగును.

యజుర్వేదభాష్యమ్

ప్రథమోఽధ్యాయః

(అజ్మీరు వైదికయంత్రాలయమునుండి వి.శ.౧౯౫౦న వెలువడిన మహర్షి దయానంద భాష్యమున కనువాదము)

అస్మిన్నధ్యాయే ఏకత్రింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

౧. ఇషే త్వేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, ఇషే త్వేత్యారభ్య భాగం పర్యన్తస్య స్వరాడ్బృహతీఛన్దః, మధ్యమః స్వరః, అగ్రే సర్వస్య బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథోత్తమకర్మసిద్ధ్యర్థమీశ్వరః ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఋగ్వేదమునకు భాష్యము వ్రాసిన పిదప యజుర్వేద భాష్యము ప్రారంభించబడుచున్నది. దీని ప్రథమాధ్యాయపు ప్రథమమంత్రమున ఉత్తమోత్తమ కర్మల సిద్ధికై మానవులు ఈశ్వరప్రార్థన మవశ్యముగ చేయవలయునను విషయ మిందు ప్రకాశపరచబడినది.

౧. ఓ౩మ్. ఇషే త్వోర్జే త్వా వాయవ స్థ దేవో వః సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ
కర్మణఽఆప్యాయధ్వమఘ్న్యాఽఇన్ద్రాయ భాగం ప్రజావతీరనమీవాఽ
అయక్ష్మా మా వ స్తేనఽఈశత మాఘశꣳసో ధ్రువాఽఅస్మిన్
గోపతౌ స్యాత బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్పాహి॥౧॥

పదవిభాగము :- ఇషే, త్వా, ఊర్జే, త్వా, వాయవః, స్థ, దేవః, వః, సవితా, ప్ర, అర్పయతు, శ్రేష్ఠతమాయేతి శ్రేష్ఠ+తమాయ, కర్మణే, ఆ, ప్యాయధ్వమ్, అఘ్న్యాః, ఇన్ద్రాయ, భాగం, ప్రజావతీరితి ప్రజా + వతీః, అనమీవాః, అయక్ష్మాః, మా, వః, స్తేనః, ఈశత, మా, అఘశꣳస ఇత్యఘ + శꣳసః, ధ్రువాః, అస్మిన్, గోపతావితి గో+పతౌ, స్యాత, బహ్వీః యజమానస్య, పశూన్, పాహి.॥౧॥

పదార్థః :-(ఇషే) అన్నవిజ్ఞానయోః ప్రాప్తయే. ఇష మిత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౭. ఇషతీతి గతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౧౪. అస్మాద్ధాతోః క్విపి కృతే పదం సిధ్యతి. (త్వా) విజ్ఞానస్వరూపం పరమేశ్వరమ్ (ఊర్జే) పరాక్రమోత్తమరసలాభాయ. ఊర్గ్రసః శ॥౫॥౧॥౨॥౮॥ (త్వా) అనన్తపరాక్రమానందరసఘనమ్, (వాయవః) సర్వక్రియాప్రాప్తిహేతవః స్పర్శగుణా భౌతికాః ప్రాణాదయః. వాయురితి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫.౪; అనేన ప్రాప్తిసాధకా వాయవో గృహ్యన్తే. 'వా' గతిగన్ధనయోరిత్యస్మాత్ కృవాపా.... ఉ. ౧. ౧. అనేనాప్యుక్తార్థో గృహ్యతే. (స్థ) సన్తి. అత్ర పురుషవ్యత్యయేన ప్రథమపురుషస్య స్థానే మధ్యమపురుషః (దేవః) సర్వేషాం సుఖానాం దాతా సర్వవిద్యాద్యోతకః. దేవో దానాద్వా దీపనాద్వా ద్యోతనాద్వా ద్యుస్థానో భవతీతి వా యో దేవః సా దేవతా. - నిరు. ౭-౧౫. (వః) యుష్మాకం (సవితా) సర్వజగదుత్పాదకః సకలైశ్వర్యవాన్ జగదీశ్వరః (ప్రార్పయతు) ప్రకృష్టతయా సంయోజయతు, (శ్రేష్ఠతమాయ) అతిశయేన ప్రశస్తః సోఽతిశయిత స్తస్మై యజ్ఞాయ (కర్మణే) కర్తుం యోగ్యత్వేన సర్వోపకారార్థాయ (ఆప్యాయధ్వమ్) ఆప్యాయామహే వా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయః (అఘ్న్యాః) వర్ధయితుమర్హాః హన్తుమనర్హా గావ ఇన్ద్రియాణి పృథివ్యాదయః పశవశ్చ. అఘ్న్యా ఇతి గోనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౧౧; (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యయోగాయ (భాగం) సేవనీయం భాగానాం ధనానాం జ్ఞానానాం వా భాజనమ్. (ప్రజావతీః) భూయస్యః ప్రజావర్తన్తే యాసు తాః. అత్ర భూమ్న్యర్థే మతుప్. (అనమీవాః) అమీవో వ్యాధిర్న విద్యతే యాసు తాః. 'అమరోగే' ఇత్యస్మాద్ బాహులకాదౌణాదిక ఈవన్ ప్రత్యయః. (అయక్ష్మాః) న విద్యతే యక్ష్మా రోగరాజో యాసు తాః. యక్ష ఇత్యస్మాత్. అర్తిస్తు.... ఉ॥ ౧. ౧౩౮. అనేన మన్ప్రత్యయః. (మా) నిషేధార్థే (వః) తాః. అత్ర పురుషవ్యత్యయః. (స్తేనః) చోరః (ఈశత) ఈష్టాం సమర్థో భవతు. అత్ర లోడర్థే లఙ్. బహులం ఛన్దసీతి శపో లుగభావః. (మా) నిషేధార్థే (అఘశంసః) యోఽఘం పాపం శంసతి సః (ధ్రువాః) నిశ్చలసుఖహేతవః (అస్మిన్) వర్తమానే ప్రత్యక్షే. (గోపతౌ) యో గవాం పతిః స్వామీ తస్మిన్ (స్యాత) భవేయుః (బహ్వీః) బహ్వ్యః అత్ర. వా ఛన్దసి అ. ౬.౧.౧౦౬ అనేన పూర్వసవర్ణదీర్ఘాదేశః (యజమానస్య) యః పరమేశ్వరం సర్వోపకారం ధర్మం చ యజతి తస్య విదుషః, (పశూన్) గోఽశ్వహస్త్యాదీన్ శ్రియః ప్రజా వా. శ్రీర్హి పశవః. శ. ౧.౬.౩,౩౬ ప్రజా వై పశవః. శ. ౧.౪.౬.౧౭. (పాహి) రక్ష. అయం మన్త్రః. శ. ౧.౫.౪.౧-౮ వ్యాఖ్యాతః.॥౧॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! అయం సవితా దేవో భగవాన్ వాయవస్థ యాన్యస్మాకం వో యుష్మాకం చ ప్రాణాన్తఃకరణేన్ద్రియాణి సన్తి తాని శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణే ప్రార్పయతు. వయమిషేఽన్నాయోత్తమేచ్ఛాయై సవితారం దేవం త్వా త్వాం తథోర్జే పరాక్రమోత్తమరసప్రాప్తయే భాగం భజనీయం త్వా త్వాం సతతమాశ్రయామః ఏవం భూత్వా యూయ మాప్యాయధ్వం

వయం చాప్యాయామహే. హే పరమేశ్వర! భవాన్కృపయాఽస్మాక మిన్ద్రాయ పరమైశ్వర్య ప్రాప్తయే శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణే చేమాః ప్రజావతీరనమీవా అయక్ష్మా గాః సదైవ ప్రార్పయతు. హే పరమాత్మన్! భవత్కృపయాస్మాకం మధ్యే కశ్చిదఘశంసః పాపీ స్తేనశ్చోరశ్చ మేశత కదాచిన్మోత్పద్యతామ్. తథా త్వమస్య యజమానస్య జీవస్య పశూన్పాహి సతతం రక్ష. యతో వః తా గా ఇమాన్పశూంశ్చాఘశంసః స్తేనో మేశత. హర్తుం సమర్థో న భవేద్యతోఽస్మిన్ గోపతౌ పృథివ్యాది రక్షణమిచ్ఛుకస్య ధార్మికమనుష్యస్య సమీపే బహ్వ్యర్బహ్వ్యోగావో ధ్రువాః స్యాత భవేయుః. ॥౧॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సదైవ ధర్మ్యం పురుషార్థమాశ్రిత్యర్గ్వేదాధ్యయనేన గుణగుణినౌ జ్ఞాత్వా సర్వపదార్థానాం సంప్రయోగేణ పురుషార్థసిద్ధయే శ్రేష్ఠతమాభిః క్రియాభిః సంయుక్తైర్భవితవ్యమ్. యత ఈశ్వరానుగ్రహేణ సర్వేషాం సుఖైశ్వర్యస్య వృద్ధిః స్యాత్. తథా సమ్యక్ క్రియయా ప్రజాయా రక్షణశిక్షణే సదైవ కర్తవ్యే. యతో నైవ కశ్చిద్రోగాఖ్యో విఘ్నశ్చోరశ్చ ప్రబలః కదాచిద్భవేత్ ప్రజాశ్చ సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నుయుః. యేనేయం విచిత్రా సృష్టి రచితా తస్మై జగదీశ్వరాయ సదైవ ధన్యవాదా వాచ్యాః, ఏవం కుర్వతో భవతః పరమదయాలురీశ్వరః కృపయా సదైవ రక్షయిష్యతీతి మన్తవ్యమ్. ॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ (సవితా) సకల జగత్తునుత్పన్న మొనర్చువాడు, సంపూర్ణైశ్వర్య యుక్తుడు (దేవః) సమస్త సుఖములను ప్రసాదించువాడును, సర్వవిద్యలను ప్రసిద్ధపరచువాడు నగు పరమాత్మగలడో అతడు (వః) మీరు, మేము మరియు మనమిత్రులు ఏ (వాయవః) సమస్తక్రియలను సిద్ధ మొనర్చు స్పర్శగుణముగల ప్రాణము, అంతఃకరణము మరియు ఇంద్రియములు (స్థ) కలవో వానిని (శ్రేష్ఠ తమాయ) అత్యుత్తమముగ (కర్మణే) చేయగల సర్వోపకారక యజ్ఞములు మున్నగు కర్మల కొరకు (ప్రార్పయతు) చక్కగా సంయుక్త పరచుగాక! మనము (ఇషే) అన్నము మున్నగు ఉత్తమోత్తమ పదార్థములు మరియు విజ్ఞానమును గోరుచు (ఊర్జే) పరాక్రమము అనగా ఉత్తమరసప్రాప్తి కొరకు (భాగమ్) సేవయొనర్చదగిన ధనము మరియు జ్ఞానముతో నిండియున్న (త్వా) ఉక్తగుణమును మరియు (త్వా) శ్రేష్ఠపరాక్రమము మున్నగు గుణముల నిచ్చునట్టి నిన్ను సకలవిధములుగ ఆశ్రయింతుము. ఓ మిత్రులారా! మీరును ఇదే విధముగనై (ఆప్యాయధ్వమ్) ఉన్నతిని ప్రాప్తింతురుగాక! మరియు మేమును ఉన్నతిని ప్రాప్తించుకొందుము గాక! హే భగవన్ జగదీశ్వర! మా యొక్క (ఇన్ద్రాయ)పరమైశ్వర్య ప్రాప్తికొరకు (ప్రజావతీః) ఎవరికి అధిక సంతానము గలదో మరియు ఎవరికి (అనమీవాః) వ్యాధిరహితమైన మరియు (అయక్ష్మాః) ఎవరికి రాజయక్ష్మ [క్షయ] మున్నగు వ్యాధులు లేవో వారు (అఘ్న్యాః) ఏ గోవులు మున్నగు పశువులు పెంపొందింపదగినవో మరియు ఏవి ఎప్పుడును హింసించదగనివో మరియు ఏ ఇంద్రియములు, పృథివి మున్నగు లోకములు గలవో వానిని సర్వదా (ప్రార్పయతు) నియత మొనర్చుము. ఓ జగదీశ్వరా! తమ కృపచే మానుండి దుఃఖముల గలిగించువాడు (అఘశంసః) పాపాత్ములు (స్తేనః) చోరులు, బందిపోటులు (మా ఈశత) ఎవ్వరును ఉత్పన్నము గాకుందురు గాక! తాము ఈ (యజమానస్య) పరమేశ్వరుని మరియు సర్వోపకారధర్మమును సేవించు మనుష్యులను

(పశూన్) గోవులు, అశ్వములు, గజములు మున్నగువానిని మరియు లక్ష్మి [సంపదల] చే ప్రజలను (పాహి) నిరంతరము రక్షణయొనర్పుము. ఇందువల్ల ఈ పదార్థములను హరించు ఎట్టి దుష్టుడును సమర్థుడు గాకుండునుగాక (అస్మిన్) ఈ ధార్మిక (గోపతౌ) పృథివి మున్నగు పదార్థముల రక్షణను గోరు సజ్జనుల సమీపమున (బహ్వీః) [మొదట జెప్పిన] అనేక పదార్థములు (ధ్రువాః) నిశ్చలసుఖములకొరకు (స్యాత) అగునుగాక!॥౧॥

ఈ మంత్రము శతపథబ్రాహ్మణమునందు వ్యాఖ్యానించబడినది. సంస్కృతభాష్యమునందు దాని స్థలములు మున్నగునవి వ్రాయబడినవి చూడదలచిన వారు ఆ స్థలములందు జూచుకొనదగును.

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు సర్వదా పరమేశ్వరుని ధర్మముతో గూడిన పురుషార్థముల నాశ్రయించి ఋగ్వేదము నధ్యయనమొనర్చి గుణములను గుణిని యథార్థముగా దెలిసికొని సర్వపదార్థముల సంప్రయోగముచే పురుషార్థసిద్ధికై శ్రేష్ఠమగు కర్మలందు ప్రవృత్తులు గావలయును. ఇందువలన ఈశ్వరుని అనుగ్రహము గలిగి సమస్త ప్రజలు సుఖము, ఐశ్వర్యములతో సమృద్ధిపరులై యుందురుగాక! ప్రజలెల్లరును శ్రేష్ఠమగు సత్కార్యములచే ప్రజారక్షణమును సర్వోత్తమగుణములచే సంతానములకు చక్కని శిక్షణను సదా ఈయవలెను. ఇట్లు చేయుటచే మహావ్యాధులు, విఘ్నములు, చోరులు, తస్కరులు మున్నగునవి ప్రబలము గాకుండ నుండును. ఇట్లే ప్రజలెల్లరును సంతానములచే, సంపదలచే సమస్తసౌఖ్యములను పొందగలరు. ఇదియే శ్రేష్ఠకార్యము మరియు సకలసంపదల నిధి. ఓ మానవులారా! మనమెల్లరమును గలిసి ఈ విశ్వమునందు విచిత్ర [ఆశ్చర్య] కరములగు పదార్థములను సృష్టించిన యా పరమేశ్వరునికి సదా ధన్యవాదము లర్పింతము. పరమదయాళువైన యా పరమాత్మయే తన దయచే ఉత్తమకర్మల నొనర్చు మానవులను సదా రక్షించుచుండును. ॥౧॥

1. O, Lord, we resort to Thee for the supply of foodstuffs and vigour. May the creator, the fountain of happiness and knowledge, inspire us for the performance of noblest deeds with our organs. May the cows, which should never be killed, be healthy and strong. For the attainment of prosperity and wealth, may the cows be full of calves, free from consumption and other diseases. May a thief and a smner be never born amongst us. May the lord of land and cattle be in constant and full possession of these. May Ye protect the cattle, wealth and progeny of the virtuous soul!

౨. వసోః పవిత్రమిత్యస్య ఋషిః స ఏవ, యజ్ఞో దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

స యజ్ఞః కీదృశో భవతీత్యుపదిశ్యతే.

యజ్ఞ మే విధముగా నుండవలయునో యీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨ వసోః పవిత్ర మసి ద్యౌరసి పృథివ్యసి మాతరిశ్వనో ఘర్మోఽసి విశ్వధాఽ

అసి పరమేణ ధామ్నా దృꣳహస్వ మా హ్వార్మా తే యజ్ఞపతిర్హ్వార్షీత్ ॥౨॥

ప.వి:- వసోః, పవిత్రం, అసి, ద్యౌః, అసి; పృథివీ, అసి, మాతరిశ్వనః, ఘర్మః, అసి, విశ్వధా ఇతి విశ్వధాః, అసి, పరమేణ, ధామ్నా, దృꣳహస్వ, మా, హ్వాః, మా,తే, యజ్ఞపతిరితి యజ్ఞ+పతిః, హ్వార్షీత్.॥౨॥

పదార్థః:-(వసోః) వసుః.అత్రార్థాద్విభక్తేర్విపరిణామ ఇతి ప్రథమావిభక్తిర్విపరిణమ్యతే. యజ్ఞో వై వసుః. శ. ౧. ౭. ౪. ౯. (పవిత్రం) పునాతి యేన కర్మణా తత్. (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర పురుషవ్యత్యయః. (ద్యౌః) విజ్ఞానప్రకాశహేతుః. (అసి) భవతి. (పృథివీ) విస్తృతః (అసి) భవతి. (మాతరిశ్వనః) మాతరి అన్తరిక్షే శ్వసితి అశ్వనితివా తస్య వాయోః. శ్వన్నుక్షన్ - ఉ. ౧. ౧౫౭. అనేనాయం శబ్దో నిపాతితః. మాత రిశ్వా వాయుర్మాతర్యన్తరిక్షే శ్వసితి మాతర్యశ్వినీతీతి వా. నిరు. ౭.౨౬. (ఘర్మః) అగ్నితాపయుక్తః శోధకః. ఘర్మ ఇతి యజ్ఞనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩.౧౭. (అసి) భవతి. (విశ్వధాః)విశ్వం దధాతీతి(అసి)భవతి (పరమేణ) ప్రకృష్టసుఖయుక్తేన (ధామ్నా) సుఖాని యత్ర దధతి తేన. బాహులకాడ్డుధాఞ్ధాతోర్మనిన్ ప్రత్యయః. (దృꣳహస్వ) వర్ధతే. అత్ర పురుషవ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ. (మా)నిషేధార్థే. (హ్వాః)హ్వరతు. అత్ర లోడర్థేలుఙ్. (మా) నిషేధార్థే. (తే) తవ. (యజ్ఞపతిః) యజ్ఞస్య స్వామీ యజ్ఞకర్తా యజమానః. ధాత్వర్థా ద్యజ్ఞార్థ స్త్రిధా భవతి. విద్యాజ్ఞానధర్మానుష్ఠానవృద్ధానాం దేవానాం విదుషామైహికపారమార్థికసుఖసంపాదనాయ సత్కరణం సమ్యక్ పదార్థగుణసమ్మేలవిరోధజ్ఞానసంగత్యా శిల్పవిద్యాప్రత్యక్షీకరణం నిత్యం విద్వత్సమాగమానుష్ఠానం శుభవిద్యాసుఖధర్మాదిగుణానాం నిత్యం దానకరణమితి. (హ్వార్షీత్)హ్వరతు హ్వర వా. అత్రాపి లోడర్థే లుఙ్. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౭. ౪. ౯-౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨॥

అన్వయః:-హే విద్వన్మనుష్య! త్వం యో వసోర్వసురయం యజ్ఞః పవిత్రమసి పవిత్రకారకోఽస్తి. ద్యౌరసి సూర్యరశ్మిస్థో భవతి. పృథివ్యసి వాయునా సహ విస్తృతో భవతి. తథా మాతరిశ్వనో ఘర్మోసి వాయోః శోధకో భవతి. విశ్వధా అసి సంసారస్య సుఖధారకో భవతి. పరమేణ ధామ్నా సహ దృంహస్వ దృంహతే వర్ధతే. తమిమం యజ్ఞం మా హ్వార్మా త్యజ. తథా తే తవ యజ్ఞపతిస్తం మా హ్వార్షీత్ మా త్యజతు. ॥౨॥

భావార్థః:-మనుష్యాణాం విద్యాక్రియాభ్యాం సమ్యగనుష్ఠితేన యజ్ఞేన పవిత్రతా ప్రకాశః పృథివీ రాజ్యం వాయుప్రాణవద్రాజ్యనీతిః ప్రతాపః సర్వరక్షా అస్మింల్లోకే పరలోకే చ

పరమసుఖవృద్ధిః పరస్పరమమార్జవేన వర్తమానం కుటిలతాత్యాగశ్చ జాయతే. అత ఏవ సర్వైర్మనుష్యైః పరోపకారాయ విద్యాపురుషార్థాభ్యాం ప్రీత్యా యజ్ఞో నిత్యమనుష్ఠాతవ్య ఇతి. ॥2॥

పదార్థము :- విద్యాయుక్తుడవగు నోమానవా! నీవు ఏ (వసోః) యజ్ఞము (పవిత్రమ్) శుద్ధికి హేతువై (అసి) యున్నదో (ద్యౌః) ఏది విజ్ఞానప్రకాశమునకు హేతువో మరియు సూర్యకిరణములందు స్థిరమునై (అసి) ఉన్నదో, ఏది (పృథివీ) వాయువుతో గూడి దేశదేశాంతరములందు వ్యాప్తించునదై (అసి) ఉన్నదో, ఏది (మాతరిశ్వనః) వాయువును (ఘర్మః) శుద్ధిపరచునదై (అసి) ఉన్నదో, ఎయ్యది (విశ్వధాః) సృష్టిని ధారణ మొనర్చునదై (అసి) ఉన్నదో మరియు నెయ్యది (పరమేణ) ఉత్తమ (ధామ్నా) స్థానములనుండి (దృంహస్వ) సుఖములను పెంపొందించునదై యున్నదో అట్టి యజ్ఞమును(మా హ్వాః)విసర్జించకుము. మరియు(తే)నీ యొక్క(యజ్ఞపతిః)యజ్ఞమును రక్షణచేయు యజమానియును (మా హ్వార్షీత్)త్యజించకుండునుగాక! [ధాత్వర్థ అభిప్రాయముతోయజ్ఞమునకు ముప్విధములగు అర్థము సిద్ధించుచున్నది. అనగా ఒకటి - ఇహపరలోక సుఖములకై విద్య, జ్ఞానము ధర్మముల సేవనముచే వృద్ధి - అనగా మహావిద్వాంసులను సత్కరించుట. రెండవది - ఉత్తమ పద్ధతిలో పదార్థ గుణముల స్నేహవిరోధముల జ్ఞానముద్వారా శిల్పవిద్యను ప్రత్యక్షము చేసుకొనుట. మూడవది - ఎల్లప్పుడు విద్వాంసుల సత్సంగము లేదా శుభగుణముల విద్య, సుఖము, ధర్మము మరియు సత్యమును సదా దానమొనర్చుట]॥2॥

భావార్థము :- మనుష్యులు తమ విద్యచే ఉత్తమకర్మలచే సేవించు యజ్ఞములద్వారా పవిత్రత యొక్క ప్రకాశము, పృథివీరాజ్యము, వాయురూప ప్రాణసమానమగు రాజనీతి, ప్రతాపము, సకల ప్రాణుల రక్షణమొనర్చుట, ఇహపరలోకములందు సుఖవృద్ధి, పరస్పర మృదువర్తనము, కుటిలత్వత్యాగము మున్నగు శ్రేష్ఠగుణములు ఉత్పన్నమగును. కావున మానవులెల్లరును పరోపకారము మరియు స్వసుఖమునకై విద్య పురుషార్థములతో గూడి ప్రీతిపూర్వకముగ ప్రతిదినము యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చుచుండవలయును.॥2॥

2. Yajna acts as purifier, makes explicit, true and perfect knowledge, spread in space through the rays of the sun, purifies the air, is the mainstay of the universe, and also adds to our comfort through its exalted office. It behoves us all the learned and their followers not to give up the performance of yajnas.

3. వసోః పవిత్రమిత్యస్య ఋషిః స ఏవ, సవితా దేవతా, భురిగ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

యజ్ఞమెటుల సుఖమును సమకూర్చుచున్నదో ఈ మంత్రమునం దుపదేశింప బడుచున్నది.

3 వసోః పవిత్రమసి శతధారం వసోః పవిత్రమసి సహస్రధారమ్ దేవస్త్వా

సవితా పునాతు వసోః పవిత్రేణ శతధారేణ సుప్వా కామధుక్షః ॥3॥

ప. వి:- వసోః, పవిత్రం, అసి, శతధారమితి శత+ధారమ్; వసోః, పవిత్రం, అసి, సహస్రధారమితి సహస్ర+ధారమ్, దేవః, త్వా, సవితా, పునాతు, వసోః, పవిత్రేణ, శతధారేణేతి శత+ధారేణ, సుప్వేతి సు+ప్వా, కామ్, అధుక్షః.॥3॥

పదార్థః :-(వసోః) వసుర్యజ్ఞః (పవిత్రం) శుద్ధికారకం కర్మ (అసి) అస్తి; అత్ర సర్వత్రపురుషవ్యత్యయః, (శతధారం) శతం బహువిధమసంఖ్యాతం విశ్వం ధరతీతి తం. శతమితి బహునామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. 1. (వసోః) వసుర్యజ్ఞః. (పవిత్రం) శుద్ధినిమిత్తం (అసి) అస్తి (సహస్రధారం) బహువిధం బ్రహ్మాండం ధరతీతి తం యజ్ఞమ్. సహస్రమితి బహునామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. 1. (దేవః) స్వయంప్రకాశస్వరూపః పరమేశ్వరః (త్వా) తం యజ్ఞం (సవితా) సర్వేషాం వసూనామగ్నిపృథివ్యాదీనాం త్రయస్త్రింశతో దేవానాం ప్రసవితా. సవితా వై దేవానాం ప్రసవితా. శ. 1. 1. 2. 17. (పునాతు) పవిత్రీకరోతు. (వసోః) పుర్వోక్తో యజ్ఞః (పవిత్రేణ) పవిత్రనిమిత్తేన వేదవిజ్ఞానకర్మణా, (శతధారేణ) బహువిద్యాధారకేణ పరమేశ్వరేణ వేదేన వా. (సుప్వా) సుష్ఠుతయా పునాతి పవిత్రహేతుర్వా తేన, (కామ్) కాం కాం వాచం (అధుక్షః) దోగ్ధుమిచ్ఛసీతి ప్రశ్నః. అత్ర లడర్థే లుఙ్. అయం మన్త్రః శ. 1. 7. 4. 12-16. వ్యాఖ్యాతః. ॥3॥

అన్వయః :- యో వసోర్వసుర్యజ్ఞః శతధారం పవిత్రమసి శతధా శుద్ధికారకోఽస్తి సహస్రధారం పవిత్రమసి సుఖదోఽస్తి త్వా తం సవితా దేవః పునాతు. హే జగదీశ్వర! భవాన్ వసోః వసుర్యజ్ఞః తేనాస్మాభిరనుష్ఠితేన పవిత్రేణ శతధారేణ సుప్వా యజ్ఞేనాస్మాన్ పునాతు. హే విద్వన్ జిజ్ఞాసో వా త్వం కాం వాచమధుక్షః ప్రపూరయితుమిచ్ఛసి. ॥3॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః పుర్వోక్తం యజ్ఞమనుష్ఠాయ పవిత్రా భవన్తి, తాన్ జగదీశ్వరో బహువిధేన విజ్ఞానేన సహవర్తమానాన్కృత్వైతేభ్యో బహువిధం సుఖం దదాతి పరన్తు యే క్రియావన్తః పరోపకారిణః సన్తి తే సుఖమాప్నువన్తి నేతరేఽలసాః. అత్ర కామధుక్ష ఇతి ప్రశ్నోఽస్తి. ॥3॥

పదార్థము :-ఏ (వసోః) యజ్ఞము (శతధారమ్) అసంఖ్యాక రూపములుగల విశ్వమును ధారణమొనర్చునట్టి (పవిత్రమ్) శుద్ధ మొనర్చునట్టి కర్మయై (అసి) ఉన్నదియో మరియు ఏ (వసోః) యజ్ఞము (సహస్రధారమ్) అనేక విధములుగ బ్రహ్మాండమును ధారణ మొనర్చునదై (పవిత్రమ్) శుద్ధి నిమిత్తమున సుఖము నిచ్చునదియై (అసి) ఉన్నదో (త్వా) అట్టి యజ్ఞమును (దేవః) స్వయం ప్రకాశస్వరూపుడు (సవితా) వసువు

మున్నగు ముప్పదిమూడు [33] దేవతల నుత్పన్న మొనర్చు పరమేశ్వరుడు (పునాతు) పవిత్ర పరచుగాక! ఓ జగదీశ్వరా! నీవు మాచే సేవించబడు ఏ (వసోః) యజ్ఞము గలదో యది (పవిత్రేణ) శుద్ధిపరచు నిమిత్తము వేదవిజ్ఞానము (శతధారేణ) అనేక విద్యలను ధారణ మొనర్చు వేదముచే మరియు (సుప్వా) ఉత్తమ విధిలో పవిత్ర పరచునట్టి యజ్ఞముచే మమ్ము పవిత్ర మొనర్చుము. ఓ విద్వాంసుడా! తెలిసికొను నిచ్ఛగల [జిజ్ఞాసువగు] మానవా! నీవు (కామ్) వేదముయొక్క శ్రేష్ఠవాణుల యభిప్రాయమును (అధుక్షః) నీ మనస్సునందు పూర్ణ మొనర్చుకొన మరియు తెలిసికొన దలచినావు. ॥3॥

భావార్థము :- మొదట చెప్పబడిన యజ్ఞము ననుష్ఠించి పవిత్రులగువారికి పరమేశ్వరు డనంతజ్ఞానము నిచ్చి అనేక సుఖముల నిచ్చును. ఇట్టి క్రియల నొనర్చువారు మరియు పరోపకారులగువారు మాత్రమే ఇట్టి సుఖమును పొందగలరు. సోమరిపోతులగు వా రెన్నడును పొందలేరు. (ఈ మంత్రమున 'కామధుక్షః' అను పదములు వాణికి సంబంధించిన ప్రశ్నలై యున్నవి). ॥3॥

3. The Yajna of the Great Lord is the supporter of innumerable worlds and purifies us all. May the self-Effulgent, Lord, lead us aright on the path of virtue. May He purify us through the store of true knowledge and all sciences contained in the Vedas, and elevating selfless deeds. O ye men which branches of true knowledge do ye want to comprehend?

౪. సా విశ్వాయు రిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. విష్ణుర్దేవతా. అనుష్టుప్ ఛన్దః గాన్ధారః స్వరః.

అథ త్రివిధస్య ప్రశ్నస్య త్రీణ్యుత్తరాణ్యుపదిశ్యన్తే.

పూర్వోక్త మంత్రమునందు మూడు ప్రశ్నలు చెప్పబడినవి. వానికి ప్రత్యుత్తరములు ముందు మంత్రములో చెప్పబడినవి.

౪ సా విశ్వాయుః సా విశ్వకర్మా సా విశ్వధాయాః।

ఇన్ద్రస్య త్వా భాగꣳ సోమేనా తనచ్మి విష్ణో హవ్యꣳ రక్ష ॥౪॥

ప.విః- సా, విశ్వాయురితి విశ్వ+ఆయుః. సా, విశ్వకర్మేతి విశ్వ+కర్మా. సా, విశ్వధాయా ఇతి విశ్వ+ధాయాః, ఇన్ద్రస్య, త్వా, భాగమ్, సోమేన, ఆ, తనచ్మి, విష్ణో ఇతి విష్ణో, హవ్యమ్, రక్ష ॥౪॥

పదార్థః-(సా) వాక్. వాగు వై యజ్ఞః. శ. ౧. ౧. ౪. ౧౧.(విశ్వాయుః) పూర్ణమా యుర్యస్యాం సా గ్రహీతవ్యా (సా) శిల్పవిద్యాసమ్పాదికా, (విశ్వకర్మా) విశ్వం సమ్పూర్ణం క్రియాకాణ్డం సిధ్యతి యయా సా (సా) సంపూర్ణ విద్యా ప్రకాశికా (విశ్వధాయాః) యా విశ్వం

సర్వం జగద్విద్యాగుణైః సహ దధాతి సా. విశ్వోపపదే డుంధాఞ్ ధాతోరసుస్ప్రత్యయః బాహులకాణ్ణిచ్చ). (ఇన్ద్రస్య) పరమేశ్వరస్య యజ్ఞస్య వా (త్వా) తమ్. అత్ర పురుషవ్యత్యయః (భాగమ్) భజనీయం శుభగుణభాజనం యజ్ఞమ్ (సోమేన) శిల్పవిద్యయా సంపాదితేన రసేనాన్నేన వా (ఆ) సమన్తాత్ (తనచ్మి) సంకోచయామి దృఢీకరోమి. (విష్ణో) వేవేష్టి వ్యాప్నోతి చరాచరం విశ్వం తత్సంబుద్ధౌ పరమేశ్వర! (హవ్యమ్) పూర్వోక్త యజ్ఞసంబన్ధి దాతుం గ్రహీతుం యోగ్యం ద్రవ్యం విజ్ఞానం వా (రక్ష) పాలయ. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౫. ౪. ౧౭-౨౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౪॥

అన్వయః:-హే విష్ణో వ్యాపకేశ్వర! భవతా యా వాగ్ధార్యతే సా విశ్వాయుః సా విశ్వకర్మా సా విశ్వధాయా అస్తి. తయా త్రివిధయా గృహీతయైవాహం యమిన్ద్రస్య (త్వా తం) భాగం యజ్ఞం సోమేనాతనచ్మి తం హవ్యం యజ్ఞం త్వం సతతం రక్ష.॥౪॥

భావార్థః:-త్రివిధా వాగ్భవతి. యా బ్రహ్మచర్యాశ్రమే పూర్ణవిద్యాపఠనాయ పూర్ణాయుః కరణాయ చ సేవ్యతే సా ప్రథమా. యా గృహాశ్రమేఽనేకక్రియయోద్యోగసుఖప్రాపకఫలా విస్తీర్యతే సా ద్వితీయా. యా చ సర్వమనుష్యైః సర్వమనుష్యేభ్యః శరీరాత్మసుఖవర్ధనాయేశ్వరాదిపదార్థవిజ్ఞానప్రకాశికా వానప్రస్థసంన్యాసాశ్రమే ఖలూపదిశ్యతే సా తృతీయా. న చైనయా వినా కస్యాపి సర్వం సుఖం భవితుమర్హతి. అనయైవ మనుష్యైః పూర్వోక్తో యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్యః. వ్యాపకేశ్వరః స్తోతవ్యః ప్రార్థనీయ ఉపాసనీయశ్చ భవతి. అనుష్ఠితోఽయం యజ్ఞో జగతి రక్షాహేతుః ప్రేమ్ణా సత్యభావేన ప్రార్థితశ్చేశ్వరస్తాన్ సర్వదా రక్షతి. పరన్తు యే క్రియాకుశలా ధార్మికాః పరోపకారిణో జనాః సన్తి త ఈశ్వరం ధర్మం చ విజ్ఞాయ సమ్యక్ క్రియయా సాధనైర్హైహికం పారత్రికం చ సుఖం ప్రాప్నువన్తి నేతరే.॥౪॥

పదార్థము :-(విష్ణో) వ్యాపకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! నీ వే వాణిని ధారణ మొనర్చెదవో (సా) అది (విశ్వాయుః) పూర్ణాయువు నిచ్చునది (సా) అది (విశ్వకర్మా) సంపూర్ణ కర్మకాండను సంపూర్ణ పరచునదియై యున్నది. మరియు (సా) అది (విశ్వధాయాః) విశ్వమంతటిని విద్య మరియు సద్గుణములచే ధారణ మొనర్చునదై యున్నది [పూర్వమంత్రమునందలి ప్రశ్నకు సమాధానముగ ఈ ముప్విధవాణి గ్రహించదగినదై యున్నది] కావుననే (ఇన్ద్రస్య) పరమేశ్వరుని (భాగమ్) సేవించదగిన యజ్ఞమును (సోమేన) విద్యద్వారా సిద్ధించిన ఆనందరసముచే (ఆ తనచ్మి) నా హృదయమునందు దృఢపరచుకొందును. ఓ పరమేశ్వరా! (హవ్యమ్) పూర్వోక్త యజ్ఞమునకు సంబంధించిన ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన [ఆదానప్రదాన] ద్రవ్యములు మరియు విజ్ఞానములను (రక్ష) నిరంతరము రక్షించుచుండుము.॥౪॥

భావార్థము :-వాణి మూడు విధములు; మొదటిది : బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున పూర్ణవిద్యల నభ్యసించుచు పూర్ణాయువుకొరకు సేవనమొనర్చబడును. రెండవది : గృహస్థాశ్రమమున అనేక క్రియలు, పురుషార్థములచే

సుఖముల నిచ్చుచు విస్తరించును. మూడవది : ఈ ప్రపంచమున సకల మానవులకు ఆత్మిక, శారీరక సుఖముల వృద్ధి మరియు ఈశ్వరుడు మున్నగు పదార్థముల విజ్ఞానమును ప్రసాదించు వానప్రస్థ, సన్న్యాసాశ్రమములందు విద్వాంసులచే నుపదేశింపబడునది. ఇట్టి మువ్విధములగు వాణులు తప్ప ఎవ్వరికిని సకల సుఖములు ప్రాప్తించజాలవు. ఏలన ముందు చెప్పియున్న యజ్ఞముల నొనర్చుట, సర్వవ్యాపకుడై యున్న ఈశ్వరుని స్తుతి ప్రార్థనోపాసనల నొనర్చుట సర్వమానవులకు యోగ్యమై యున్నది. ఈశ్వరు డిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు. ఏ మనుష్యునిద్వారా సంపన్నము చేయబడిన యజ్ఞము జగత్తునందు రక్షణ హేతువగునో మరియు సత్యభావనచే ప్రార్థితుడగు పరమేశ్వరుడు విద్వాంసులను సర్వదా రక్షించుచుండునో ఆతడే ఎల్లరకును అధ్యక్షుడు. క్రియాకుశలురు, ధార్మికులు, పరోపకారులు నగువారు మాత్రమే ఈశ్వరుని మరియు ధర్మము నెరిగి మోక్షము మరియు సమ్యక్క్రియా సాధనములద్వారా ఇహపరలోకసుఖములను ప్రాప్తించుకొందురు. ॥౪॥

4. Vedas are the true source of knowledge and their study enables us to enjoy the full span of life. They contain the detailed instructions concerning various duties. May we through His grace be firmly convinced of the utility of industrial achievements, and may He, the Omnipresent Lord protect our yajnas and the knowledge and means thereof.

౫. అగ్నే వ్రతపత ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్చీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కిఞ్చ తద్వాచో వ్రతమిత్యుపదిశ్యతే. ఉక్తవాణియొక్క వ్రతమెయ్యదియో నిం దుపదేశింపబడినది.

౫ అగ్నే వ్రతపతే వ్రతం చరిష్యామి తచ్ఛకేయం తన్మే రాధ్యతామ్ ।
ఇదమహమనృతాత్సత్యముపైమి ॥౫॥

ప. వి:- అగ్నే, వ్రతపత ఇతి వ్రత+పతే, వ్రతం, చరిష్యామి, తత్, శకేయం, తత్, మే, రాధ్యతామ్, ఇదమ్, అహమ్, అనృతాత్, సత్యమ్, ఉప, ఏమి. ॥౫॥

పదార్థః :-(అగ్నే) హే సత్యోపదేశకేశ్వర (వ్రతపతే) వ్రతానాం సత్యభాషణాదీనాం పతిః పాలక స్తత్సంబుద్ధౌ, (వ్రతమ్) సత్యభాషణం సత్యకరణం సత్యమానం చ (చరిష్యామి) అనుష్ఠాస్యామి. (తత్) వ్రతమనుష్ఠాతుమ్ (శకేయం) యథా సమర్థో భవేయమ్ (తత్) తస్యానుష్ఠానం పూర్తిశ్చ (మే) మమ (రాధ్యతామ్) సంసేధ్యతామ్ (ఇదమ్) ప్రత్యక్షమాచరితుం సత్యం వ్రతమ్ (అహమ్) ధర్మాదిపదార్థచతుష్టయం చికీర్షుర్మనుష్యః (అనృతాత్) న విద్యతే ఋతం యథార్థమాచరణం యస్మిన్ తస్మాన్మిథ్యాభాషణాత్ మిథ్యాకరణాన్మిథ్యామానాత్పృథగ్భూత్వా (సత్యమ్) యద్వేదవిద్యయా ప్రత్యక్షాదిభిః ప్రమాణైః

సృష్టిక్రమేణ విదుషాం సంగేన సువిచారేణాత్మశుద్ధ్యా వా విభ్రమం సర్వహితం తత్త్వనిష్ఠం సత్ప్రభవం సమ్యక్ పరీక్ష్య నిశ్చీయతే తత్. సత్యం కస్మాత్? సత్సు తాయతే సత్ప్రభవం భవతీతి వా. నిరు. 3. ౧౩. (ఉప) క్రియార్థే (ఏమి) జ్ఞాతుం ప్రాప్తుమనుష్ఠాతుం ప్రాప్నోమి. అయం మన్త్రః శ ౧. ౧. ౧. ౧-౬ వ్యాఖ్యాతః.॥౫॥

అన్వయః :- హే వ్రతపతే అగ్నే సత్యధర్మోపదేశకేశ్వర! అహం యదిదమనృతాత్పృథగ్వర్తమానం సత్యం వ్రతమాచరిష్యామి. తన్మే మమ భవతా స్వకృపయా రాధ్యతాం సంసేధ్యతాం యదుపైమి ప్రాప్నోమి యచ్చానుష్ఠాతుం శకేయం తదపి సర్వం రాధ్యతాం సంసేధ్యతామ్. ॥౫॥

భావార్థః:- ఈశ్వరేణ సర్వమనుష్యైరనుష్ఠేయోఽయం ధర్మ ఉపదిశ్యతే. యో న్యాయః పక్షపాతరహితః సుపరీక్షితః సత్యలక్షణాన్వితః సర్వహితాయ వర్తమాన ఐహికపారమార్థిక సుఖహేతురస్తి స ఏవ సర్వమనుష్యైః సదాచరణీయః. యచ్చైతస్మాద్విరుద్ధో హ్యధర్మః స నైవ కేనాపి కదాచిదనుష్ఠేయః. ఏవం హి సర్వైః ప్రతిజ్ఞాకార్యా. హే పరమేశ్వర! వయం వేదేషు భవదుపదిష్టమిమం సత్యధర్మమాచరితుమిచ్ఛామః. యేయమస్మాకమిచ్ఛా సా భవత్కృపయా సమ్యక్ సిధ్యేత్. యతో వయమర్థకామమోక్షఫలాని ప్రాప్తుం శక్నుయామ. యథా చాధర్మం సర్వథా త్యక్త్వాఽనర్థకుకామబన్ధదుఃఖఫలాని పాపాని త్యక్తుం త్యాజయితుం చ సమర్థా భవేమ. యథా భవాన్ సత్యవ్రత పాలకత్వాద్వ్రతపతిర్వర్తతే తథైవ వయమపి భవత్కృపయా స్వపురుషార్థేన యథాశక్తి సత్యవ్రతపాలకా భవేమ. ఏవం సదైవ ధర్మం చికీర్షవః సత్క్రియావన్తో భూత్వా సర్వసుఖోపగతాః సర్వప్రాణినాం సుఖకార కాశ్చ భవేమేతి సర్వైః సదైవేష్టితవ్యమ్. శతపథబ్రాహ్మణేఽస్య మన్త్రస్య వ్యాఖ్యాయామయుక్తం మనుష్యాణాం ద్వివిధమేవాచరణం సత్యమనృతం చ తత్ర యే వాఙ్మనఃశరీరైః సత్యమేవాచరన్తి తే దేవాః యే చైవానృతమాచరన్తి తే మనుష్యా అర్థాదసుర రాక్షసాః సన్తీతి వేద్యమ్.॥౫॥

పదార్థము :- (వ్రతపతే) సత్యభాషణాది ధర్మముల పాలించు (అగ్నే) సత్యోపదేశము నొనర్చు ఓ పరమేశ్వరా! నేను (అనృతాత్) అసత్యమునకు దూరముగ నుండి (సత్యమ్) వేదవిద్య, ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములు, సృష్టిక్రమము, విద్వాంసుల సత్సంగము, శ్రేష్ఠభావములు, ఆత్మశుద్ధి మున్నగు విధములతో భ్రమరహిత, సర్వహిత తత్త్వము అనగా సిద్ధాంతముల ప్రకాశపరచువానిద్వారా సిద్ధియై చక్కగా పరీక్షింపబడిన (వ్రతమ్) సత్యమును స్వీకరించుట, పలుకుట, ఆచరించుట యను వ్రతమును (ఉపైమి) అనుష్ఠానము - నియమపూర్వకముగ గ్రహించుట, తెలిసికొనుట, పొందుటకై అభిలషించుచున్నాను (మే) నా యొక్క (తత్) అట్టి సత్యవ్రతమును నీవు (రాధ్యతామ్) బాగుగా సిద్ధింపజేయుము. అందువల్ల (అహమ్) నేను అట్టి సత్యవ్రతము ననుష్ఠించుటకు (శకేయమ్) సమర్థవంతుడ నగుదునుగాక! (ఇదమ్) ఈ ప్రత్యక్షసత్యవ్రతాచరణ నియమములను (చరిష్యామి) ఆచరించెదనుగాక. ॥౫॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు నియమపూర్వకముగ సేవించదగిన ధర్మమును మానవుల కుపదేశించినాడు. అది న్యాయయుక్తముగ పరీక్షింపబడిన సత్యలక్షణములచే ప్రసిద్ధమైనది. సర్వజనహితకరమై ఇహలోక ప్రాపంచికసుఖముల మరియు పారలౌకిక అనగా మోక్షసుఖమునకు హేతువైనది. ఇదియే సర్వజనులాదరించుటకు యోగ్యమై యున్నది. ఇందుకు విరుద్ధమైనదానిని, అధర్మమనబడుదానిని ఎవ్వరును ఆచరించవలదు. అన్నిచోటులందును దానిని త్యజించవలయును. ఈ విధముగ మనముకూడ ప్రతిజ్ఞ యొనర్చవలయును. ఏమన : ఓ పరమేశ్వరా! మేము వేదములందు మీచే ప్రకటించబడిన ధర్మమునే గ్రహించెదము గాక! ఓ పరమాత్మా! మేము వేదధర్మమునే ఆచరించి ధర్మార్థకామమోక్షముల ఫలములను సుగమముగ పొందునటుల మమ్మనుగ్రహించుము. సత్యవ్రతపాలనముచే తాము వ్రతపతివగునట్లు మేమును తమ కృప మరియు మా పురుషార్థముచే యథాశక్తి సత్యవ్రతమును పాలించువార మగుదుము గాక! ధర్మమునాచరించు కోరికతో మా సత్కర్మలద్వారా సకలసుఖములను పొంది సకల ప్రాణులకు సౌఖ్యము సమకూర్చువార మగుదుము గాక! మానవు లెల్లరును ఈ కోరికయే కలవారగుదురుగాక! ॥౫॥

శతపథబ్రాహ్మణమునందీ మంత్రమిట్లు వ్యాఖ్యానించబడినది. మనుష్యుల ఆచరణము రెండు విధములు. ఒకటి సత్యము, రెండవది అసత్యము. ''వాక్కు, మనస్సు, శరీరములచే సత్యము నాచరించువారు దేవతలు, అసత్యము నాచరించువారు రాక్షసులు, అసురు''లను పేర్లచే వ్యవహరించబడుదురు.

5. O God, the Lord of Vows, I will observe the vow. May I have strength for that. Pray grant me success in the fulfillment of my vow. I take the vow of renouncing untruth and embracing truth!

౬. కస్త్వేత్యస్యఋషిః స ఏవ. ప్రజాపతి ర్దేవతా. ఆర్చీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కేన సత్యమాచరితుమసత్యం త్యక్తుమాజ్ఞా దత్తేత్యుపదిశ్యతే.

సత్యమాచరించుటకు, అసత్యమును త్యజించుటకు నెవరాజ్ఞాపించిరో ముందు మంత్రమునందుపదేశించబడెను.

౬ కస్త్వా యునక్తి స త్వా యునక్తి కస్మై త్వా యునక్తి తస్మై త్వా యునక్తి।
కర్మణే వాం వేషాయ వాం ॥౬॥

ప.వి:- కః, త్వా, యునక్తి, సః, త్వా, యునక్తి, కస్మై, త్వా, యునక్తి, తస్మై, త్వా, యునక్తి, కర్మణే, వామ్,వేషాయ, వామ్.॥౬॥

పదార్థః :-(కః) కో హి సుఖస్వరూపః (త్వా) క్రియానుష్ఠాతారం మనుష్యం పురుషార్థే (యునక్తి) నియుక్తం కరోతి (సః) పరమేశ్వరః (త్వా) విద్యాదిశుభగుణానాం గ్రహణే విద్యార్థినం విద్వాంసం వా (యునక్తి) యోజయతి. అత్ర సర్వత్రాన్తర్గతో ణ్యర్థః (కస్మై) ప్రయోజనాయ. (త్వా) త్వాం సుఖమిచ్ఛుకం (యునక్తి) యోజయతి (తస్మై) సత్యవ్రతాచరణాయ యజ్ఞాయ. (త్వా) ధర్మం ప్రచారయితుముద్యోగినం (యునక్తి) యోజయతి (కర్మణే) పూర్వోక్తాయ యజ్ఞాయ (వామ్) కర్తృకారయితారౌ (వేషాయ) సర్వశుభగుణవిద్యావ్యాప్తయే (వామ్) అధ్యేత్రధ్యాపకౌ. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౧. ౧-౨; ౧ ౩-౧౨; ౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! కస్త్వాం యునక్తి స త్వాం యునక్తి కస్మై త్వాం యునక్తి తస్మై త్వాం యునక్తి స ఏవ వాం కర్మణే నియోజయతి. ఏవం చ వాం వేషాయాజ్ఞాపయతి.॥౬॥

భావార్థః:- అత్ర ప్రశ్నోత్తరాభ్యామీశ్వరో జీవేభ్య ఉపదిశతి. కశ్చిత్ కంచిత్ప్రతి బ్రూతే. కో మాం సత్యక్రియాయాం ప్రవర్తయతీతి సోఽస్యోత్తరం బ్రూయాత్. ఈశ్వరః పురుషార్థక్రియాకరణాయ త్వామాదిశతీతి. ఏవం కశ్చిద్విద్యార్థీ విద్వాంసం ప్రతి పృచ్ఛేత్ కో మదాత్మన్యన్తర్యామిరూపతయా సత్యం ప్రకాశయతీతి. స ఉత్తరం దద్యాత్ సర్వవ్యాపకో జగదీశ్వర ఇతి. కస్మై ప్రయోజనాయేతి కేనచిత్పృచ్ఛ్యతే. సుఖప్రాప్తయే పరమేశ్వరప్రాప్తయే చేత్యుత్తరం బ్రూయాత్. పునః కస్మై ప్రయోజనాయేతి మాం నియోజయతీతి పృచ్ఛ్యతే. సత్యవిద్యాధర్మప్రచారాయేత్యుత్తరం బ్రూయాత్. ఆవాం కిం కరణాయేశ్వర ఉపదిశతి. యజ్ఞానుష్ఠానాయేతి పరస్పరముత్తరం బ్రూయాతమ్. పునః స కిమాప్తయ ఆజ్ఞాపయతీతి. సర్వవిద్యాసుఖేషు వ్యాప్తయే తత్ప్రచారాయేత్యుత్తరం బ్రూయాత్. మనుష్యైర్ద్వాభ్యాం ప్రయోజనాభ్యాం ప్రవర్తితవ్యమ్. ఏక మత్యంతపురుషార్థశరీరారోగ్యాభ్యాం చక్రవర్తిరాజ్యశ్రీప్రాప్తికరణమ్. ద్వితీయం సర్వా విద్యాః సమ్యక్ పఠిత్వా తాసాం సర్వత్ర ప్రచారీకరణం చేతి. నైవ కేనచిదపి కదాచిత్పురుషార్థం త్యక్త్వాఽలస్యే స్థాతవ్యమితి.॥౬॥

పదార్థము :-(కః) ఏ సుఖస్వరూపుడు (త్వా) నిన్ను సత్కర్మల నాచరించుటకు (యునక్తి) ఆజ్ఞాపించు చున్నాడో (సః) ఆ జగదీశ్వరుడు (త్వా) నిన్ను విద్యమున్నగు శుభగుణముల ప్రకటించుటకు విద్వాంసుడు, లేక విద్యార్థియగుటకు (యునక్తి) ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు (కస్మై) ఆయన ఏ యే ప్రయోజనములకై (త్వా) నిన్ను మరియు నన్ను (యునక్తి) యుక్తమొనర్చునో (తస్మై) అట్టి పూర్వోక్త సత్యవ్రతాచరణరూప యజ్ఞమున్నకై (త్వా) ధర్మప్రచారమున్నకై ఉద్యమించు నిన్ను (యునక్తి) ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు (సః) ఆ యీశ్వరుడే (కర్మణే) ఉక్తశ్రేష్ఠకర్మలనొనర్చుటకై (వామ్) కర్మల నొనర్చు వారిని, ఒనర్పజేయువారిని నియుక్త పరచుచున్నాడు (వేషాయ) శుభ గుణ కర్మ విద్యల వ్యాప్తికై (వామ్) విద్యలను చదువువారలు, చదివించు వారలునగు మీకుపదేశించు చున్నాడు. ॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ప్రశ్నోత్తరములద్వారా ఈశ్వరుడు జీవుల కుపదేశించుచున్నాడు. ఎప్పుడైనా, ఎవనితోనైన ''నిన్ను సత్యకర్మలందు ప్రవృత్తపరచువా డెవడని యడిగిన ప్రజాపతియగు పరమేశ్వరుడే పురుషార్థము మరియు ఉత్తమోత్తమ కర్మల నొనర్చుటకు వేదముద్వార ఉపదేశించి ప్రేరణ నిచ్చుచున్నా''డని సమాధాన మీయవలెను. ఇదేవిధముగ ఏ విద్యార్థియైనను ఏ విద్వాంసునితోనైనను నా యాత్మయందు అంతర్యామిరూపమున సత్యప్రకాశము నెవడు గలిగించుచున్నాడని ప్రశ్నించుచో ''సర్వవ్యాపకుడగు జగదీశ్వరుడే'' యని చెప్పవలెను. మరల నాతడు ''ఆయన ఏ యే ప్రయోజనములకొరకు ఉపదేశించును, ఆజ్ఞాపించు''నని యడిగిన దానికి సమాధాన మిట్లీయవలెను. ''సుఖ స్వరూపుడగు పరమేశ్వర ప్రాప్తికి, సత్యవిద్యల, ధర్మప్రచారము కొరకు అని; నన్ను మరియు నిన్ను (మన యిరువురను) ఏ యే పనులొనర్చుటకు ఈశ్వరుడుపదేశించుచున్నా'' డని యడిగిన ''యజ్ఞమొనర్చుట''కని ఉత్తరమీయవలెను. ''నాతడు ఏ యే పదార్థముల ప్రాప్తికొరకు ఆజ్ఞ యిచ్చు''నని యడిగిన ''సమస్తవిద్యల ప్రాప్తికి మరియు వాని ప్రచారమున'' కని సమాధాన మీయవలెను.

మనుష్యులు రెండు ప్రయోజనములందు ప్రవృత్తులై యుండవలెను. ఒకటి అత్యంతపురుషార్థము మరియు శరీరారోగ్యముచే చక్రవర్తిరాజ్యలక్ష్మిని ప్రాప్తించుకొనుట. రెండవది :- ఇతర సమస్తవిద్యలను బాగుగ చదివి వానిని ప్రచారమొనర్చుట. ఏ మనుష్యుడును పురుషార్థమును వదలి సోమరిపోతుగా నెప్పుడు నుండ కూడదు. ।౬॥

6. Who prompts you to do good deeds? It is He, the Great Lord Who guides us on the path of virtue. Why does He do so? For the performance of noble, virtuous deeds and the fulfilment of the vow of leading a truthful life. The Lord enjoins the workers and their organisers, the teacher and the taught to be constantly engaged in doing good deeds and achieving fine qualities and true knowledge.

౭. ప్రత్యుష్టమిత్యస్య ఋషిః స ఏవ। యజ్ఞో దేవతా। ప్రాజాపత్యా జగతీ ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

సర్వైర్దుష్టగుణానాం దుష్టమనుష్యాణాం చ నిషేధః కర్తవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

దుష్టగుణస్వభావములు కల మనుష్యుని నిషేధించుట మనుష్యులందరికి యోగ్య కార్యమని ఈ మంత్రమునందుపదేశించుచున్నాడు.

౭ ప్రత్యుష్టꣳ రక్షః ప్రత్యుష్టా౨ అరాతయో నిష్టప్తꣳ రక్షో నిష్టప్తా౨ అరాతయః। ఉర్వన్తరిక్షమన్వేమి ॥౭॥

ప. విః - ప్రత్యుష్టమితి ప్రతి+ఉష్టమ్, రక్షః, ప్రత్యుష్టా ఇతి ప్రతి+ ఉష్టాః, అరాతయః, నిష్టప్తమ్, నిస్తప్తమితి నిః+తప్తమ్; రక్షః. నిష్టప్తాః, నిస్తప్తా ఇతి నిః+తప్తాః, అరాతయః, ఉరు, అన్తరిక్షమ్, అను+ ఏమి॥౭॥

పదార్థః:-(ప్రత్యుష్టమ్) యత్ప్రతీతం చ తదుష్టం దగ్ధం చ తత్. (రక్షః) రక్షఃస్వభావో దుష్టో మనుష్యః (ప్రత్యుష్టాః) ప్రత్యక్షతయా ఉష్టా దగ్ధవ్యాస్తే (అరాతయః) అవిద్యమానా రాతిర్దానం యేషు తే శత్రవః, (నిష్టప్తమ్) నితరాం తప్తం సంతాపయుక్తం చ కార్యమ్. (రక్షః)స్వార్థీ మనుష్యః (నిష్టప్తాః) పూర్వవత్. (అరాతయః) కపటేన విద్యాదానగ్రహణరహితాః (ఉరు) బహువిధం సుఖం ప్రాప్తుం ప్రాపయితుం వా. ఉర్వితి బహునామసు పఠితమ్. నిఘం ౩.౧. (అన్తరిక్షమ్) సుఖసాధనార్థమవకాశం (అన్వేమి) అనుగతం ప్రాప్నోమి. అయం మన్త్రః శ. ౧-౧-౨. ౨-౪ వ్యాఖ్యాతః. ॥౭॥

అన్వయః :-మయా రక్షః ప్రత్యుష్టమరాతయః ప్రత్యుష్టా రక్షో నిష్టప్తమరాతయో నిష్టప్తాః పురుషార్థేన సదైవ కార్యాః. ఏవం కృత్వాన్తరిక్ష మురు బహుసుఖం చాన్వేమి. ॥౭॥

భావార్థః:-ఇదమీశ్వర ఆజ్ఞాపయతి సర్వైర్మనుష్యైః స్వకీయం దుష్టస్వభావం త్యక్త్వాఽన్యేషామపి విద్యా ధర్మోపదేశేన త్యాజయిత్వా దుష్టస్వభావాన్ మనుష్యాంశ్చ నివార్య, బహువిధం జ్ఞానం సుఖం చ సంపాద్య విద్యాధర్మ పురుషార్థాన్వితాః సుఖినః సర్వే ప్రాణినః సదా సమ్పాదనీయాః.॥౭॥

పదార్థము :-నా కర్తవ్యము పురుషార్థముతో గూడి (రక్షః) దుష్టగుణస్వభావములుగల మనుష్యుని (ప్రత్యుష్టమ్) నిశ్చయముగ నిర్మూల మొనర్చుట (అరాతయః) దయలేని దానధర్మరహితులగు దుష్టశత్రువులను (ప్రత్యుష్టాః) ప్రత్యక్షముగ నిర్మూలించుట (రక్షః) దుష్టగుణస్వభావుడు, విద్యావిరోధి, స్వార్థియు నగు మనుష్యుని (నిష్టప్తమ్ అరాతయః) ఛలయుక్తులై విద్యాగ్రహణము గాని విద్యాదానముగాని లేని దుష్టప్రాణులను (నిష్టప్తాః) నిరంతరము సంతాపయుక్తులనుగ నొనర్చి (అన్తరిక్షమ్) సుఖముల సిద్ధింపజేయు ఉత్తమ స్థానమును మరియు (ఉరు) అపార సుఖమును (అన్వేమి) ప్రాప్తింతునుగాక.॥౭॥

భావార్థము :-ఈశ్వరుడిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు. మానవులెల్లరును తమ దుష్టస్వభావములను త్యజించి విద్యాధర్మముల ఉపదేశములద్వారా అన్యులను కూడ దుష్టత్వము మున్నగు అధర్మ వ్యవహారముల నుండి వేరుగ నుంచవలెను. మరియు వారిని విద్య, ధర్మము, పురుషార్థము మొదలగు అనేక విధముల జ్ఞానసుఖములచే యుక్తులనుగా నొనర్చవలయును. ॥౭॥

7. May we root our the evil tendencies of the wicked, the unsympathetic and uncharitable exploiters of humanity. May we take to task the disturbers of peace, and expose the wicked.

May we thus get many an opportunity of attaining to prosperity and bliss.

౮. ధూరసీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా, (నిచృత్)అతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ సర్వవిద్యాధారకేశ్వరో విద్యాసాధనీభూతో భౌతికోఽగ్నిశ్చోపదిశ్యతే.

సర్వమును ధారణమొనర్చు నీశ్వరుడును పదార్థవిద్యాసిద్ధికి హేతువునగు భౌతికాగ్నియు నిందుపదేశింప బడుచున్నది.

౮ ధూరసి ధూర్వ ధూర్వన్తం ధూర్వ తం యో౽స్మాన్ధూర్వతి తం ధూర్వ యం వయం ధూర్వామః దేవానామసి వహ్నితమం సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం దేవహూతమమ్।౮॥

ప.వి:- ధూః, అసి, ధూర్వ, ధూర్వన్తం, ధూర్వ, తమ్, యః, అస్మాన్, ధూర్వతి, తం, ధూర్వ, యమ్, వయమ్, ధూర్వామః, దేవానామ్, అసి, వహ్నితమితి వహ్ని+తమమ్, సస్నితమమితి సస్ని+తమమ్, పప్రితమమితి పప్రి+తమమ్, జుష్టతమమితి జుష్ట+తమమ్, దేవహూతమమితి దేవహూ+తమమ్.।౮॥

పదార్థః :-(ధూః) సర్వదోషనాశకో౽న్ధకార నాశకో వా (అసి)అస్తి వా. అత్ర సర్వత్ర భౌతికపక్షే వ్యత్యయేన ప్రథమపురుషో గృహ్యతే (ధూర్వ) హింసయ ధూర్వతి హినస్తి వా (ధూర్వంతమ్)హింసాశీలం ప్రాణినం,(ధూర్వ) హింసయ హినస్తి వా. (తమ్) సర్వభూతాభి ద్రోగ్ధారమ్ (యః) అస్మద్ద్వేష్టా (అస్మాన్) ధార్మికాన్ సర్వేభ్యః సుఖోపకర్తౄన్ (ధూర్వతి) హినస్తి (తమ్) దుష్టం దస్యుం చోరం వా (ధూర్వ) హింసయ హినస్తి వా (యమ్) పాపినమ్ (వయమ్) విద్వాంసః సర్వమిత్రాః, (ధూర్వామః) హింసామః (దేవానామ్)విదుషాం పృథివ్యాదీనాం వా (అసి) ఉత్పాదకో వర్తసే ప్రకాశకో వర్తతే వా. (వహ్నితమమ్) వహతి ప్రాపయతి యథాయోగ్యం సుఖాని స వహ్నిః సో౽తిశయితస్తమ్ (సస్నితమమ్) అతిశయేన శుద్ధం శుద్ధికారకం చ, తథా శుద్ధిహేతుం భౌతికం వా. అథవా స్వవ్యాప్త్యా సర్వజగద్ద్వేష్టయితార మీశ్వరం శిల్పవిద్యాహేతుం వ్యాపనశీలం భౌతికం వా. స్నాశౌచే. అథవా ష్ణో వేష్టనే ఇత్యస్య రూపమ్. (పప్రితమమ్) ప్రాప్తి ప్రపూరయతి సర్వాభిర్విద్యాభిరానన్దైశ్చ జనాన్ స్వవ్యాప్త్యా జగద్వా మూర్తం వస్తు శిల్పవిద్యాసాధ్యాఙ్గాని చ యః సో౽తిశయిత స్తమ్ (జుష్టతమం) ధార్మికై ర్భక్తజనైః శిల్పభిశ్చ యో జుష్యతే స జుష్టః.అతిశయేన జుష్టస్తమ్.

(దేవహూతమమ్) దేవైర్విద్వద్భిః హ్వాయతే శబ్ద్యతే సోఽతిశయితస్తమమ్, హ్వేఞ్ స్పర్ధాయాం శబ్దే చేత్యస్య రూపమ్. అయం మంత్రః శ. ౧. ౧-౨.౧౦-౧౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౮॥

అన్వయః:-హే పరమేశ్వర యతస్త్వం ధూరసి సర్వాభిరక్షకశ్చాసి తస్మాద్వయమిష్టబుద్ధ్యా దేవానాం వహ్నితమం సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం దేవహూతమం త్వాం నిత్యముపాస్మహే. యోఽస్మాన్ ధూర్వతి యా చ వయం ధూర్వామస్తం త్వం ధూర్వ. యశ్చసర్వద్రోహీ తమపి ధూర్వన్తం సర్వహింసకం సదైవ ధూర్వ ఇత్యేకః. హే శిల్పవిద్యాం చికీర్షో త్వం యో భౌతికోఽగ్నిర్ధూః సర్వపదార్థచ్ఛేదకత్వాద్ధింసకో [అసి]ఽస్తి తం కలాకౌశలేన యానేషు సంప్రయోజనీయం దేవానాం వహ్నితమం సస్నితమం పప్రితమం జుష్టతమం దేవహూతమమగ్నిం [యం చ] వయం ధూర్వామస్తాడయామః. యోఽయుక్త్యా సేవితోఽస్మాన్ ధూర్వతి తం ధూర్వన్తమగ్నిం ధూర్వ. హే వీర! త్వం యో దుష్టశత్రురస్మాన్ ధూర్వతి తమప్యాగ్నేయాస్త్రేణ ధూర్వ యశ్చ దస్యురస్తి తమపి ధూర్వ.॥౮॥

భావార్థః:-యో ధాతేశ్వరః సర్వం జగద్దధాతి పాపినో దుష్టాన్ జీవాన్ తత్కృతపాప ఫలదానేన తాడయతి ధార్మికాంశ్చ రక్షతి. సర్వసుఖప్రాపక ఆత్మశుద్ధికారకః పూర్ణవిద్యాప్రదాతా విద్వద్భిః స్తోతవ్యః ప్రీత్యేష్టబుద్ధ్యా చ సేవనీయోఽస్తి స ఏవ సర్వైర్మనుష్యైర్పూజనీయః. తథైవ యోఽగ్నిః సకలశిల్పవిద్యాక్రియాసాధకతమః పృథివ్యాది పదార్థానాం మధ్యే ప్రకాశక ప్రాపకతమతయా శ్రేష్ఠోఽస్తి. యస్య ప్రయోగేణాగ్నేయాస్త్రాది విద్యయా శత్రూణాం పరాజయో భవతి స ఏవ శిల్పిభిర్విద్యాయుక్త్యా హోమయాన క్రియాసిద్ధ్యర్థం సేవనీయః.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ధూః) సకల దోష నాశకుడవు జగద్రక్షకుడవునై (అసి) ఉన్నావు. ఈ కారణమున మేము ఇష్టబుద్ధితో (దేవానామ్) విద్వాంసులను విద్య, మోక్షము మరియు సుఖమునందు (వహ్నితమమ్) యథాయోగ్యమున చేర్చుటకు (సస్నితమమ్) అతిశయముగ శుద్ధపరచుటకు (పప్రితమమ్) సమస్తవిద్యల మరియు ఆనందములచే విశ్వమును పూర్ణపరచుటకు (జుష్టతమమ్) ధార్మిక భక్తజనులకు సేవించదగినవాడవు. మరియు(దేవహూతమమ్) విద్వాంసులచే స్తుతింపదగిన నిన్ను సదా ఉపాసించుచున్నాము (యః) ఎవడైన ద్వేషి, మోసకారి, కపటి, పాపి, కామక్రోధాదులతో గూడిన మనుష్యుడు (అస్మాన్) ధర్మాత్ములము మరియు ఎల్లరను సౌఖ్యవంతులుగ నొనర్చు మాకు (ధూర్వతి) దుఃఖములను గలిగించునో, (యమ్) ఏ పాపాత్ముని (వయమ్) మేము (ధూర్వామః) దుఃఖముల పాల్జేయుదుమో (తమ్) అతనిని నీవు (ధూర్వ) దండించుము. ఎల్లరకు ద్రోహము గలిగించువాడు, సకల ప్రాణులకు దుఃఖము గలిగించు వానిని కూడ నీవు సదా (ధూర్వ) తాడించుచుండుము. శిల్పవిద్యలను దెలిసికొనగోరు ఓ మానవా! నీవు ఏ భౌతికాగ్ని (ధూః) సకల పదార్థములను ఛేదించునదై, అంధకారమును నాశనమొనర్చునదై (అసి) ఉన్నదో, కళలను

నడుపుటలో చాతుర్యముగల విద్వాంసులను యానములందు (వహ్నితమమ్) సుఖముల నందించు (సస్నితమమ్) శుద్ధపరచుహేతువుచే (పప్రితమమ్) శిల్పవిద్యలకు నేది ముఖ్యసాధనమో (జుష్టతమమ్) శిల్పులెద్దానిని సేవించుచుందురో, నెయ్యది (దేవహూతమమ్) విద్వాంసులు స్తుతించదగినదైన యగ్నిగలదో, దానిని (వయమ్) మేము (ధూర్వామః) తాడింతుము. దానిని యుక్తిపూర్వకముగ సేవించకున్నచో (అస్మాన్) అది మమ్ము (ధూర్వతి) పీడించును. (తమ్) అట్టి (ధూర్వన్తమ్) పీడలను గలిగించునట్టి యగ్నిని (ధూర్వ) యానాదులందు యుక్తపరచుడు. ఓ వీరులారా! మీరు (యమ్) దుష్టులగు ఏ శత్రువులు (అస్మాన్) మాకు (ధూర్వతి) దుఃఖములను గలిగింతురో (తమ్) వారిని (ధూర్వ) నష్టపరచుడు, చోరులగువారెవరైన యున్నచో వారిని కూడ (ధూర్వ) నాశమొందించుడు.।౮॥

భావార్థము :- సర్వజగత్తును ధారణమొనర్చియున్న పరమేశ్వరుడు దుష్టులగు పాపాత్ములను వా రొనర్చిన పాపకర్మల కనుకూలమగు దండన విధించి దుఃఖితులుగను, ధర్మాత్ములకు వారి యుత్తమకర్మల కనుసారముగ ఫలముల నిచ్చి సౌఖ్యవంతులుగను నొనర్చి రక్షించును. ఆయనయే సకల సుఖముల ప్రాప్తింపజేయును. ఆత్మను పరిశుద్ధపరచును. మరియు పూర్ణవిద్యలను ఇచ్చును. ఆయనయే విద్వాంసులచే స్తుతించదగినవాడు మరియు చక్కని బుద్ధితో సేవించదగినవాడై యున్నాడు. కాని ఇతరు లెవ్వరును అట్లు గాజాలరు. అదే విధముగ ఈ ప్రత్యక్షముగ నున్న భౌతికాగ్నియును సంపూర్ణశిల్పవిద్యల క్రియలను సిద్ధింపజేయును. వానికి ముఖ్యసాధనమునైన పృథివి మున్నగు పదార్థములందు ప్రకాశము, వాని ప్రాప్తిచేతనే శ్రేష్ఠమై యున్నది. ఏలన దానివల్ల సిద్ధపరచబడిన ఆగ్నేయాది ఉత్తమ అస్త్ర శస్త్రములచే శత్రువులు పరాజితు లగుదురు. విద్యల యుక్తిచే హోమము మరియు విమానాదులను సిద్ధపరచుట యందును భౌతికాగ్ని సేవించదగినదై యున్నది.।౮॥

8. O Lord, Thou art the dispeller of vices. May Thou punish the wicked. May Thou deal with the vicious that put the sages to trouble. May Thou inspire the sinful with noble thought, whom we, too, exhort to do noble deeds. We worship Thee, the Giver of happiness and knowledge to the learned, purifier of them, the Promulgator of learning and joy in the universe, and worthy of adoration by the religious minded devotees and the wise!

౯. అహ్రుతమసీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. విష్ణుర్దేవతా. నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః ధైవతః స్వరః.

అథ యజమానభౌతికాగ్నికృత్యముపదిశ్యతే.

యజమానుని యొక్కయు, భౌతికాగ్ని యొక్కయు కర్మ ఉపదేశింపబడు చున్నది.

౯ అహ్రుతమసి హవిర్ధానం దృꣳహస్వ మా హ్వార్మా తే యజ్ఞపతిర్హ్వార్షీత్।

విష్ణుస్త్వా క్రమతామురు వాతాయాపహతꣳరక్షో యచ్ఛన్తాం పంచ।౯॥

ప.వి:- అహ్రుతమ్, అసి, హవిర్ధానమితి హవిః+ధానమ్, దృంహస్వ, మా, హ్వాః, మా, తే, యజ్ఞపతిరితి యజ్ఞ+పతిః, హ్వార్షీత్, విష్ణుః, త్వా, క్రమతాం, ఉరు, వాతాయ, అపహతమిత్యప+హతమ్, రక్షః; యచ్ఛన్తామ్, పంచ.॥౯॥

పదార్థః:-(అహ్రుతమ్) కుటిలతారహితమ్. (అసి) అస్తి. అత్ర వ్యత్యయః. (హవిర్ధానమ్) హవిషాం ధానం స్థిత్యధికరణమ్, (దృంహస్వ) వర్ధయస్వ వర్ధయతి వా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయః (మా హ్వాః) మా త్యజేః. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్ (మా) క్రియార్థే నిషేధవాచీ, (తే) తవ (యజ్ఞపతిః) పూర్వోక్తస్య యజ్ఞస్య పతిః పాలకః (హ్వార్షీత్) త్యజతు. అత్ర లోడర్థే లుఙ్ (విష్ణుః) వ్యాపనశీలః సూర్యః (త్వా) తద్హోతవ్యం ద్రవ్యం (క్రమతాం) చాలయతి. అత్ర లడర్థే లోట్ (ఉరు) బహు. ఉర్వితి బహునామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౧. (వాతాయ)వాయోః శుద్ధయే సుఖవృద్ధయే వా (అపహతమ్) వినాశితమ్ (రక్షః) దుర్గన్ధాదిదుఃఖజాలమ్ (యచ్ఛన్తామ్) నిగృహ్ణన్తు (పంచ) పంచభిరుత్క్షేపణాదిభిః కర్మభిః. ఉత్క్షేపణమవక్షేపణమాకుంచనం ప్రసారణం గమనమితి కర్మాణి. వైశే. ౧.౭. అత్ర సుపాం సులుగితి భిసో లుక్. అయం మన్త్రః శ. ౧-౧-౨. ౧౨-౧౬వ్యాఖ్యాతః.॥౯॥

అన్వయః:- హే ఋత్విక్! త్వం యదగ్నినా దృంహితమహ్రుతం హవిర్ధానమస్యాస్తి తద్దృంహస్వ కింతు తత్కదాచిన్మా హ్వార్మా త్యజేరిదం తే తవ యజ్ఞపతిర్దృంహతాం మా హ్వార్షీన్మా త్యజతు. ఏవం భవన్తః సర్వే మనుష్యాః పఞ్చభిరుత్క్షేపణాదిభిః కర్మభిర్యదగ్నౌ హూయతే తన్నియచ్ఛన్తాం నిగృహ్ణన్తు. యద్ద్రవ్యం విష్ణుర్వ్యాపనశీలః సూర్యోఽపహతం రక్షో యథా స్యాత్తథోరు వాతాయ [క్రమతామ్] క్రమయతి చాలయతి త్వా తత్సర్వం మనుష్యా అగ్నౌ హోమద్వారా యచ్ఛన్తాం నిగృహ్ణన్తు.॥౯॥

భావార్థః:-యదా మనుష్యాః పరస్పరం ప్రీత్యా కుటిలతాం విహాయ శిక్షకశిష్యభూత్వేమామగ్నివిద్యాం విజ్ఞానక్రియాభ్యాం జ్ఞాత్వాఽనుతిష్ఠన్తి తదా మహతీం శిల్పవిద్యాం సంపాద్య శత్రుదారిద్ర్యనివారణపురఃసరం సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నువన్తీతి.॥౯॥

పదార్థము :- ఓ ఋత్విజుడా! నీవు అగ్నిచే వ్యాపించునదియు (అహ్రుతమ్) కుటిలత్వము లేనిదియును (హవిర్ధానమ్) హోమమునకు దగినపదార్థముల ధారణమొనర్చునదియునగు దీనిని (దృంహస్వ) వృద్ధిపరచుము. ఏ సమయమునందైనను (మా హ్వాః) దానిని త్యజించకుము. మరియు ఈ (తే) నీయొక్క (యజ్ఞపతిః) యజమానుడును (మా హ్వార్షీత్)దానిని [ఆ యజ్ఞకార్యమును] వదలవలదు. ఈ విధముగ

మీరు (పశ్వ) ఉత్క్షేపణ, అపక్షేపణ, ఆకుంచన, ప్రసారణ, గమనము [పైకిలేచుట, కూర్చుండుట, చేష్టలద్వారా అంగములను ముడుచుట, వ్యాపింప జేయుట, నడచుట, తిరుగుట] మున్నగు నీ యైదుకర్మలచే హవనద్రవ్యములద్వారా వానిని యగ్నియందు (యచ్ఛన్తామ్) హవనము [యజ్ఞము] నొనర్పుడు (త్వా) హవన మొనర్చిన ఏ ద్రవ్యములు గలవో వానిని (విష్ణుః) వ్యాపనశీలుడగు సూర్యుడు (అపహతమ్ రక్షః) దుర్గంధము మున్నగు దోషములను నాశపరచుచు (ఉరువాతాయ) అత్యంత సుఖవృద్ధికై, వాయుశుద్ధికై (క్రమతామ్) వృద్ధియొనర్చు చున్నాడు.౹౯॥

భావార్థము :- మానవులు పరస్పర ప్రేమతో కుటిలత్వమును వదలి శిక్షణ నిచ్చువారికి శిష్యులై విశేష జ్ఞానక్రియలచే భౌతికాగ్నియొక్క విద్యను దెలిసికొని దాని ననుష్ఠించునప్పుడు సిద్ధించిన శిల్పవిద్యద్వారా సమస్తశత్రువుల మరియు దారిద్ర్యము మున్నగు దుఃఖములనుండి విముక్తులై సకల సుఖములను ప్రాప్తించుకొందురు. ఈ విధముగ విష్ణువు [సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు] మానవులెల్లరకును ఆజ్ఞ యిచ్చుచున్నాడు. ఈ యాజ్ఞల నెల్లరును పాలించుట కర్తవ్యమై యున్నది.౹౯॥

9. O Ye men, increase the store of goods acquired by honest and fair means to be used in the service of humanity. May your life, be constantly dedicated to this principle. May the spiritually minded people, also, not give up this humanitarian work. May your lives be constantly consecrated to the performance of five daily duties. The heat of the sun destroys dirt and odour, and draws substances consigned to fire, in their atomic form for the purification of air!

౧౦. దేవస్య త్వేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. సవితా దేవతా. భురిగ్బృహతీఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

తస్య యజ్ఞఫలస్య గ్రహణం కేన కుర్వన్తీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞఫలగ్రహణ మే విధమున చేయునది వివరించ బడున్నది.

౧౦ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।

అగ్నయే జుష్టఙ్గృహ్ణామ్యగ్నీషోమాభ్యాం జుష్టఙ్గృహ్ణామి ౹౧౦॥

ప.వి:– దేవస్య,త్వా,సవితుః,ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే,అశ్వినోః బాహుభ్యామితి బాహుభ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, అగ్నయే, జుష్టమ్, గృహ్ణామి, అగ్నీషోమాభ్యామ్, జుష్టమ్, గృహ్ణామి.౹౧౦॥

పదార్థః :-(దేవస్య) సర్వజగత్ప్రకాశకస్య సర్వసుఖదాతురీశ్వరస్య (త్వా) తత్. (సవితుః) సవితా వై దేవానాం ప్రసవితా. శ. ౧. ౧. ౨. ౧౭. తస్య సర్వజగదుత్పాదకస్య సకలైశ్వర్యప్రదాతుః, (ప్రసవే) సవితృప్రసూతేఽస్మిన్ జగతి (అశ్వినోః) సూర్యాచన్ద్ర

మపోరధ్వర్యోర్వా సూర్యాచన్ద్రమసావిత్యేకే. నిరు. ౧౨. ౧.(బాహుభ్యామ్) బలవీర్యాభ్యామ్. వీర్యం వా ఏతద్రాజన్యస్య యద్బాహూ. శ. ౫. ౩. ౩. ౧౮ (పూష్ణః) పుష్టికర్తుః ప్రాణస్య, (హస్తాభ్యామ్) గ్రహణవిసర్జనాభ్యాం (అగ్నయే) అగ్నివిద్యాసంపాదనాయ (జుష్టమ్) విద్యాం చికీర్షుభిః సేవితం కర్మ (గృహ్ణామి) స్వీకరోమి. (అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్నిశ్చ సోమశ్చ తాభ్యామగ్నిజలవిద్యాభ్యామ్ (జుష్టమ్) విద్వద్భిః ప్రీతం ఫలం. (గృహ్ణామి) పూర్వవత్. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౧. ౨. ౧౮-౧౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౦॥

అన్వయః :-యత్సవితుర్దేవస్య ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామగ్నయే జుష్టమస్తి త్వా తత్కర్మాహం గృహ్ణామి. ఏవం చ యద్విద్వద్భిరగ్నీషోమాభ్యాం జుష్టం ప్రీతం వారు ఫలమస్తి తదహం గృహ్ణామి.॥౧౦॥

భావార్థః:- విద్వద్భిర్మనుష్యైర్విద్వత్సంగత్యా సమ్యక్ పురుషార్థే నేశ్వరేణోత్పాదితాయామస్యాం సృష్టౌ సకల విద్యాసిద్ధయే సూర్యాచన్ద్రాగ్నిజలాదిపదార్థానాం సకాశాత్ సర్వేషాం బలవీర్యవృద్ధయే చ సర్వా విద్యాః సంసేవ్య ప్రచారణీయాః. యథా జగదీశ్వరేణ సకలపదార్థానాముత్పాదనధారణాభ్యాం సర్వోపకారః కృతోఽస్తి తథైవాస్మాభిరపి నిత్యం ప్రయతితవ్యమ్. ॥౧౦॥

పదార్థము :-నేను (సవితుః) సర్వజగత్తు నుత్పన్నమొనర్చు కర్తయు, సకలైశ్వర్యదాతయు (దేవస్య) విశ్వమును ప్రకాశపరచువాడును మరియు సర్వ సుఖదాతయునగు పరమేశ్వరునిద్వారా (ప్రసవే) ఉత్పన్నపరచబడిన ఈ జగమునందు (అశ్వినోః) సూర్యచంద్రులయొక్క (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యము వలన (పూష్ణః) పుష్టినిగలిగించు ప్రాణముయొక్క (హస్తాభ్యామ్) గ్రహణత్యాగబలములవలన (అగ్నయే) అగ్నివిద్యను సిద్ధమొనర్చుటకొరకు (జుష్టమ్) విద్యలనభ్యసించువారు సేవించుకర్మలను (త్వా) వానిని (గృహ్ణామి) స్వీకరించెదను. ఇదేవిధముగా(అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్ని మరియు జలవిద్యలను (జుష్టమ్) విద్వాంసులు గోరునట్టి కర్మఫలమును (గృహ్ణామి) నేను స్వీకరించెదను.॥౧౦॥

భావార్థము :-మానవులెల్లరును విద్వాంసుల సత్సంగముల మరియు తమపురుషార్థములద్వారా పరమేశ్వరునిచే సృష్టింపబడిన ప్రత్యక్షసృష్టి, అనగా ఈ విశ్వమునందు సకలవిద్యలసిద్ధికై సూర్యచంద్రాగ్ని జలాదుల ప్రకాశముద్వారా సర్వజనుల బలవీర్యముల వృద్ధికొరకు అనేకవిద్యల నభ్యసించి వానిని ప్రచారమొనర్పవలయును. అనగా జగదీశ్వరుడు సకల పదార్థముల నుత్పత్తి ధారణమొనర్చి ఎల్లర కుపకారమొనర్చు నట్లు మనమును సదా ప్రయత్నించుచుండవలెను.॥౧౦॥

10. In this universe created by the All Effulgent God, I realize the power and influence of the sun and moon, feel the inhalation and exhalation of lifegiving breath, appreciate the efforts made by the votaries of knowledge for mastering the science of electricity. I follow the researches made by the learned in the application of water and fire.

౧౧. భూతాయ త్వేతి ఋషిః స ఏవ, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః,

యజ్ఞశాలాదిగృహాణి కీదృశాని రచనీయానీత్యుపదిశ్యతే.

యజ్ఞశాలాది గృహము లెటుల నిర్మించవలయునో ఈ మంత్రమునం దుపదేశించుచున్నారు.

౧౧ భూతాయ త్వా నారాతయే స్వరభివిఖ్యేషం దృꣳహన్తాం దుర్యాః।

పృథివ్యాముర్వన్తరిక్షమన్వేమి। పృథివ్యాస్త్వా నాభౌ

సాదయామ్యదిత్యాऽఉపస్థేऽగ్నే హవ్యꣳ రక్ష ॥౧౧॥

ప. వి:– భూతాయ, త్వా, న, అరాతయే, స్వః, అభివిఖ్యేషమిత్యభి+విఖ్యేషమ్, దృꣳహన్తామ్, దుర్యాః, పృథివ్యామ్, ఉరు, అన్తరిక్షమ్, అను, ఏమి, పృథివ్యాః, త్వా, నాభౌ, సాదయామి అదిత్యాః, ఉపస్థ ఇత్యుపస్థే, అగ్నే, హవ్యమ్, రక్ష ॥౧౧॥

పదార్థః-(భూతాయ) ఉత్పన్నానాం ప్రాణినాం సుఖాయ (త్వా) తం కృషిశిల్పాదిసాధనం. (న) నిషేధార్థే (అరాతయే) రాతిర్దానం న విద్యతే యస్మిన్ తస్మై శత్రవే బహుదానకరణార్థం దారిద్ర్యవినాశాయ వా (స్వః) సుఖముదకం వా. స్వరితి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3.౬ ఉదకనామసు చ. ౧-౧౨. (అభివిఖ్యేషమ్) అభితః సర్వతో వివిధం పశ్యేయమ్. అత్రాభివ్యోరుపపదే చక్షిఙ్ ఇత్యస్యాశీర్లిఙ్యార్ధధాతుక సంజ్ఞామాశ్రిత్య ఖ్యాఞ్ ఆదేశః. లిఙ్యాశిష్యఙిత్యఙ్ సార్వధాతుకసంజ్ఞామాశ్రిత్య చ యామ ఇత్యస్య ఇయ్ం ఆదేశః. సకారలోపాభావ ఇతి (దృꣳహన్తాం) దృంహన్తాం వర్ధయన్తామ్. అత్రాంతర్గతోణ్యర్థః (దుర్యాః) గృహాణి, దుర్యా ఇతి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం.3-౪. (పృథివ్యాం) విస్తృతాయాం భూమౌ (ఉరు) బాహు (అన్తరిక్షం) అవకాశం సుఖేన నివాసార్థం (అను) క్రియార్థే (ఏమి) ప్రాప్నోమి. (పృథివ్యాః) శుద్ధాయా విస్తృతాయా భూమేః (త్వా) తం పూర్వోక్తం యజ్ఞం (నాభౌ) మధ్యే (సాదయామి) స్థాపయామి. (అదిత్యాః) విజ్ఞానదీప్తేర్వేదవాచః సకాశాదన్తరిక్షే మేఘమణ్డలస్య మధ్యే అదితిర్ద్యౌరదితిరన్తరిక్షమితి మంత్రప్రామాణ్యాత్, ఋ ౧, ౮, ౯, ౧౦. అదితిరితి వాఙ్నామసు పఠితమ్, నిఘం ౧. ౧౧. పదనామసు చ. నిఘ. ౪. ౧. (ఉపస్థే) సమీపే (అగ్నే) పరమేశ్వర! (హవ్యం) దాతుం

గ్రహీతుం యోగ్యం క్రియాకౌశలం సుఖం వా (రక్ష) పాలయ. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౧. ౨. ౨౦-౨౩ వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౧॥

అన్వయః :-అహం యం భూతాయారాతయే ఉదానాయాదిత్యా ఉపస్థే యజ్ఞం సాదయామి. [త్వా] తం కదాచిన్న త్యజామి. హే విద్వాంసో! భవన్తః పృథివ్యాం దుర్యా దృంహన్తాం వర్ధయన్తామ్. అహం [త్వా] పృథివ్యా నాభౌ మధ్యే యేషు గృహేషు స్వరభివిఖ్యేషం యస్యాం పృథివ్యాముర్వన్తరిక్షం చాన్వేమి. హే అగ్నే! జగదీశ్వర! త్వమస్మాకం హవ్యం సర్వదా రక్షేత్యేకోఽన్వయః.

హే అగ్నే! పరమేశ్వర! అహం భూతాయారాతయే పృథివ్యా నాభౌ ఈశ్వరత్వోపాస్య త్వాభ్యాం స్వః సుఖరూపం [త్వా] త్వా మభివిఖ్యేషమ్ ప్రకాశయామి. భవత్కృపయేమేఽస్మాకం దుర్యా గృహాదయః పదార్థాస్తత్రస్థా మనుష్యాదయః ప్రాణినో దృంహన్తాం నిత్యం వర్ధయన్తామ్. అహం పృథివ్యాముర్వన్తరిక్షం వ్యాపకమదిత్యాముపస్థే త్వా త్వామన్వేమి నిత్యం ప్రాప్నోమి [న సాదయామి]. న కదాచిత్ త్వా త్వాం త్యజామి. త్వమిమమస్మాకం హవ్యం సర్వదా రక్ష. ఇతి ద్వితీయోఽన్వయః.

అహం శిల్పవిద్ యజమానో భూతాయారాతయే పృథివ్యా నాభౌ త్వా [అగ్నే] తమగ్నిం హోమార్థం శిల్పవిద్యార్థం చ సాదయామి. యతోఽయమగ్నిరదిత్యా అన్తరిక్షస్యోపస్థే హుతం హవ్యం ద్రవం [రక్ష] రక్షతి తస్మాత్తం పృథివ్యాం స్థాపయిత్వోర్వన్తరిక్షమన్వేమి. అత ఏవ త్వా తం పృథివ్యాం సాదయామి. ఏవం కుర్వన్నహం స్వరభివిఖ్యేషమ్. తథైవేమే దుర్యాః ప్రాసాదాస్తత్స్థా మనుష్యాశ్చ దృంహన్తాం శుభగుణైర్వర్ధన్తామితి మత్వా తమిమమగ్నిం కదాచిన్నాహం త్యజామి ఇతి తృతీయోఽన్వయః. ॥౧౧॥

భావార్థః:- అత్ర శ్లేషాలంకారః. ఈశ్వరేణ మనుష్య ఆజ్ఞాప్యతే. హే మనుష్య! అహం త్వాం సర్వేషాం భూతానాం సుఖదానాయ పృథివ్యాం రక్షయామి, త్వయా వేదవిద్యాధర్మాను ష్ఠానయుక్తేన పురుషార్థేన సున్దరాణి సర్వర్తు సుఖయుక్తాని సర్వతో విశాలావకాశసహితాని గృహాణి రచయిత్వా సుఖం ప్రాపణీయమ్. తథా మత్సృష్టౌ యావన్తః పదార్థాః సన్తి తేషాం సమ్యగ్గుణాన్వేషణం కృత్వాఽనేక విద్యాః ప్రత్యక్షీకృత్య తాసాం రక్షణం ప్రచారశ్చ సదైవ సంభావనీయః మనుష్యైణాత్రైవం మన్తవ్యం సర్వత్రాభివ్యాపకం సర్వసాక్షిణం సర్వమిత్రం సర్వసుఖవర్ధక ముపాసితుమర్హం సర్వశ క్తిమన్తం పరమేశ్వరం జ్ఞాత్వా సర్వోపకారో వివిధవిద్యావృద్ధిర్ధర్మోపస్థానమధర్మాద్దూరే స్థితిః క్రియాకౌశలసంపాదనం యజ్ఞక్రియానుష్ఠానం చ కర్తవ్యమితి.॥౧౧॥

అత్ర మహీధరేణ భ్రాన్త్యా అభివిఖ్యేషమితి పదం ఖ్యా ప్రకథనే ఇత్యస్య దర్శనార్థే గృహీతం తద్ ధాత్వర్థాదేవ విరుద్ధమ్. అభిలిఖ్యేషం పశ్యేయమ్. విపూర్వః ఖ్యాతిదర్శనార్థ ఇత్యువ్వటః.

పదార్థము :- నేను ఏ యజ్ఞమును (భూతాయ) ప్రాణుల సుఖము మరియు (అరాతయే) దారిద్ర్యాది దోషముల నాశనమునకు (ఆదిత్యా) వేదవాణి, విజ్ఞానప్రకాశముయొక్క (ఉపస్థే) గుణములందు (సాదయామి) స్థాపనమొనర్చుచున్నానో (త్వా) దానినెప్పుడును (న)వదలను. ఓ విద్వాంసులారా! మీ కర్తవ్యమేమనగా (పృథివ్యామ్) విశాలమైన భూమియందు (దుర్యాః) మీ గృహములను (దృంహన్తామ్) వ్యాపింపజేయవలెను. నేను (పృథివ్యాః నాభౌ) పృథివీమధ్య గృహములందు (స్వః) జలములు మున్నగు సుఖదాయక పదార్థములను(అభివిఖ్యేషమ్) అన్నివిధముల జూతును గాక! (ఉర్వన్తరిక్షమ్) చెప్పబడినపృథివిలో విశాలమగు అవకాశము [శూన్యము] నిచ్చి సుఖముగా నివసించదగిన స్థానమును సృజించిన (త్వా) నిన్ను (అన్వేమి) ప్రాప్తింతును. ఓ (అగ్నే) జగదీశ్వరా! నీవు (హవ్యమ్) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన మా పదార్థములను (రక్ష) సర్వదా రక్షించుచుండుము [ఇది మొదటి పక్షము].

రెండవ పక్షము:- ఓ అగ్నే పరమేశ్వరా! నేను (భూతాయ) ప్రాపంచికజీవుల సుఖము, (రాతయే) దారిద్ర్యనాశనము మరియు దానము మున్నగు ధర్మముల నాచరించుటకై (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (నాభౌ) మధ్యన [ఈశ్వర సత్తా మరియు నాతని యుపాసనలద్వారా] (స్వః) సుఖస్వరూపుడవగు (త్వా) నిన్ను (అభివిఖ్యేషమ్) ప్రకాశపరతును. నీ కృపచే నా గృహాదిపదార్థములు మరియు దాని యందుండు మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణులు (దృంహన్తామ్) వృద్ధిపొందుదురుగాక! నేను (పృథివ్యామ్) విస్తృత భూమియందు (ఉరు) అధికముగ (అన్తరిక్షమ్) అవకాశముతో నున్న స్థానమును నివాసముకొరకు (ఆదిత్యా ఉపస్థే) సర్వత్రవ్యాపకమై యున్న నీ సమీపమున సదా (అన్వేమి) ప్రాప్తించుకొందును. ఎప్పుడును (త్వా) నిన్ను (న సాదయామి) త్యజించను. ఓ జగదీశ్వరా! నీవు నాయొక్క (హవ్యమ్) ఉత్తమపదార్థములను సర్వదా (రక్ష) రక్షించుము. [ఇది రెండవ యర్థము.]

మూడవ పక్షము:- ఇట్లు చెప్పుచున్నాడు. నేను శిల్పవిద్యల నెరుగువాడనై యజ్ఞమునొనర్చు (భూతాయ) విశ్వమందలి ప్రాణులసుఖము (అరాతయే) దారిద్ర్యాది దోషముల వినాశము మరియు సుఖముగా దానము మున్నగు ధర్మకార్యము లొనర్చు నిచ్చుచే (పృథివ్యా నాభౌ) ఈ పృథివిపై శిల్పవిద్యల సిద్ధిపరచునట్టి ఏ (అగ్నే) అగ్ని గలదో దానిని హవన [యజ్ఞ] మొనర్చుటకు మరియు శిల్పవిద్యల సిద్ధికొరకు (సాదయామి) స్థాపింతును. ఏలన! ఉక్తశిల్పవిద్య దీని ద్వారానే సిద్ధించుచున్నది (అదిత్యాః) అంతరిక్షమున స్థితమైయున్న మేఘమండలమున (హవ్యమ్) హోమముద్వారా చేర్పించినట్టి ఉత్తమోత్తమ పదార్థముల (రక్ష) రక్షణ యొనర్చుకొందును. ఇందుచే నీ యగ్నిని (పృథివ్యామ్) పృథివియందు స్థాపితమొనర్చి (ఉర్వన్తరిక్షమ్) గొప్ప అవకాశయుక్త స్థానము అనేక విధములగు సుఖములను (అన్వేమి) ప్రాప్తించుకొందును. ఈ ప్రయోజనముకొరకే (త్వా) ఈ యగ్నిని పృథివియందు స్థాపింతును. ఈ విధముగ శ్రేష్ఠకర్మల నొనర్చుచు (స్వః) పలువిధ సుఖములను (అభివిఖ్యేషమ్) చూచెదను గాక! నాయొక్క (దుర్యాః) గృహము మరియు అందుండు మనుష్యులు (దృంహన్తామ్)

శుభగుణములచే సుఖముగ వృద్ధినొందుదురు గాక! ఇందుచే ఈ భౌతికాగ్నిని నే నెన్నడును (న) త్యజించకుందునుగాక! [ఇది మూడవ యర్థము].॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకార మున్నది. ఈశ్వరు డీట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! నేను మిమ్మేల రక్షించుచున్నాననగా: మీరు పృథివిపై సకలప్రాణులకు సుఖమును చేకూర్చుడు. వేదవిద్యలు, ధర్మానుష్ఠానములు మరియు మీ పురుషార్థములద్వారా అనేక విధములగు సుఖములను సదా విస్తృత మొనర్చుకొనుట మీకు యోగ్యమై యున్నది. మీరు అన్ని ఋతువులందును సుఖమునిచ్చు యోగ్యమైన, చక్కని అవకాశముతో గూడిన సుందర గృహములను నిర్మించుకొని సర్వదా సుఖములననుభవించుడు. నా సృష్టియందుగల సకల ఉత్తమోత్తమగుణములను పరిశోధించి, లేదా అనేక విద్యలను ప్రకటించుచు వాని యా ఉత్తమగుణములను ప్రపంచమునందు చక్కగా ప్రచారమొనర్చుచుండుడు. దీనివల్ల సకలప్రాణులకు ఉత్తమసుఖము వృద్ధియగుగాక! నన్ను మీరు సర్వవ్యాపకునిగ, సర్వసాక్షిగ, సర్వమిత్రునిగ, సకలసుఖములను వృద్ధిపరచువానిగా, ఉపాసనాయోగ్యునిగ మరియు సర్వశక్తిమంతునిగ నెరిగి, సర్వప్రాణులకు ఉపకారము, వివిధ విద్యలవృద్ధి, ధర్మమునందు ప్రవృత్తి, అధర్మమునందు నివృత్తి, క్రియాకుశలత్వసిద్ధి మరియు యజ్ఞక్రియల అనుష్ఠానము మున్నగువానియందు సదా ప్రవృత్తులై యుండవలెను.॥౧౧॥

ఈ మంత్రమునందు మహీధరుడు భ్రాంతితో **'అభివిఖ్యేషమ్'** అను పదమును **'ఖ్యాప్రకథనే'** ఈ ధాతువు నుదహరించి దర్శనార్థములో స్వీకరించి యుండెను. ఈ విధముగ ధాత్వర్థమునకే విరుద్ధార్థమును వ్రాసి యశుద్ధపరచినాడు.

11. I resort to agriculture and craft for removing poverty and ministering happiness to all. May I feel joy in my domestic life. May our houses be sufficiently commodious, airy, fully comfortable, and built in the middle of an open space. May our life be in conformity with Vedic teachings. O Lord we pray unto Thee to preserve and protect whatever gives us happiness.

౧౨. పవిత్రే స్థ ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అప్సవితారౌ దేవతే. భురిగత్యష్టి ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అగ్నౌ హుతం ద్రవ్యం మేఘమండలం ప్రాప్య కీదృశం భవతీత్యుపదిశ్యతే.

అగ్నియందు వ్రేల్చబడిన ద్రవ్యము మేఘమండలమునందు జేరి యెటుల మార్పుజెంది యేమి

గుణమును ఇచ్చున దీ మంత్రమునం దీశ్వరు డుపదేశించెను.

౧౨ పవిత్రే స్థో వైష్ణవ్యౌ సవితుర్వః ప్రసవ ఉత్పునామ్యచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ సూర్యస్య

రశ్మిభిః। దేవీ రాపో౨ అగ్రేగువో౨ అగ్రేపువో౨ఽగ్ర౨ఇమమద్య

యజ్ఞన్నయతాగ్రే యజ్ఞపతిఀ సుధాతుం యజ్ఞపతిం దేవయువమ్ ॥౧౨॥

ప.వి:-పవిత్రే ఇతి పవిత్రే, స్థః, వైష్ణవ్యౌ, సవితుః, వః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, ఉత్, పునామి, అచ్ఛిద్రేణ, పవిత్రేణ, సూర్యస్య, రశ్మిభిరితి రశ్మి+భిః దేవీః, ఆపః, అగ్రేగువ ఇత్యగ్రే+గువః, అగ్రేపువ ఇత్యగ్రే+పువః, అగ్రే, ఇమమ్, అద్య, యజ్ఞమ్, నయత, అగ్రే, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, సుధాతుమితి సుధా+తుమ్, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, దేవయువమితి దేవ+యువమ్.॥౧౨॥

పదార్థః-(పవిత్రే) పవిత్రకరణహేతూ ప్రాణాపానగతీ (స్థః) భవతః. అత్ర వ్యత్యయః (వైష్ణవ్యౌ) యజ్ఞస్యేమౌ వ్యాప్తికర్తారౌ పవనపావకౌ తౌ (సవితుః) జగదుత్పాదకస్యేశ్వరస్య (వః) తాః. అత్ర పురుషవ్యత్యయః. (ప్రసవే) ఉత్పన్నే అస్మిన్ జగతి (ఉద్) ధాత్వర్థే. ఉదిత్యేతయోః ప్రాతిలోమ్యం ప్రాహ. నిరు. ౧-౩. (పునామి) పవిత్రీ కరోమి. (అచ్ఛిద్రేణ) ఛిద్రరహితైః (పవిత్రేణ) శుద్ధికరణహేతుభిః (సూర్యస్య) ప్రత్యక్షలోకస్య (రశ్మిభిః) కిరణైః (దేవీః) దివ్యగుణయుక్తాః. అత్ర సుపాం సులుగితి పూర్వసవర్ణాదేశః (ఆపః) జలాని (అగ్రే గువః) అగ్రే సముద్రే ఉన్తరిక్షే గచ్ఛన్తీతి తాః (అగ్రేపువః) ప్రథమాం పృథివీస్థసోమౌషధిం సేవికాః (అగ్రే) పురఃసరత్వే క్రియాసంబంధే (ఇమమ్) ప్రత్యక్షమ్ (అద్య) అస్మిన్నహని (యజ్ఞమ్) పూర్వోక్తం (నయత) ప్రాపయత (అగ్రే) (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞస్యానుష్ఠాతారం స్వామినమ్ (సుధాతుమ్) శోభనా ధాతవః శరీరస్థా మన ఆదయః సువర్ణాదయో వా యస్య తమ్. (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞస్య కామయితారమ్ (దేవయువమ్) దేవాన్ విదుషో దివ్యగుణాన్వా యౌతి ప్రాప్నోతి ప్రాపయతీతి వా తమ్. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౧. ౩. ౧-౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౨॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో యథా సవితుః పరమేశ్వరస్య ప్రసవేఽస్మిన్ సంసారేఽచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ సూర్యస్య రశ్మిభిః పవిత్రే శుద్ధౌ వైష్ణవ్యౌ పవనపావకౌ స్థో భవతః. యథా చైతైరగ్రే గువోఽగ్రే పువో [వః] దేవీరాపః పవిత్రా భవేయుః తథా శుద్ధాని ద్రవ్యాణ్యగ్నౌ నయత ప్రాపయత తథైవాహ మద్యేమం యజ్ఞ మగ్రే నీత్వా ఽగ్రే సుధాతుం యజ్ఞపతిం దేవయువం యజ్ఞపతిం చోత్పునామి.॥౧౨॥

భావార్థః:- అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. యే పదార్థాః సంయోగేన వికారం ప్రాప్నువన్తి. అగ్నినా ఛిన్నాః పృథక్ పృథక్ పరమాణవో భూత్వా వాయౌ విహరన్తి తే శుద్ధా భవన్తి. యథా

యజ్ఞానుష్ఠానేన వాయుజలానాముత్తమే శుద్ధిపుష్టీ జాయేతే. న తథా ఽన్యేన భవితుమర్హతః తస్మాద్దేవక్రియయాశుద్ధైర్వాయ్వగ్ని జలాదిభిః శిల్పవిద్యయా యానాని సాధయిత్వా కామనాసిద్ధిం కుర్యుః కారయేయుశ్చ యా ఆపో ఽస్మాత్ స్థానాదుత్థాయ సముద్రమన్తరిక్షం గచ్ఛన్తి తతః పునః పృథివ్యాదిపదార్థానాగచ్ఛన్తి. తాః ప్రథమాః సంఖ్యాయన్తే యా మేఘస్థాస్తా ద్వితీయా ఇతి. శతపథబ్రాహ్మణే మేఘస్య వృత్రస్య సూర్యలోకస్య చ యుద్ధాఖ్యాయిక యాఽఽస్య మంత్రస్య వ్యాఖ్యానే మేఘవిద్యోక్తా.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు మీరు (సవితుః) పరమేశ్వరుడు (ప్రసవే) ఉత్పన్నమొనర్చిన యీ జగమునందు (అచ్ఛిద్రేణ) నిర్దోషమును (పవిత్రేణ) పవిత్ర మొనర్చుటకు హేతువగు (సూర్యస్య) సూర్యుని (రశ్మిభిః) కిరణములచే (వైష్ణవ్యౌ) యజ్ఞసంబంధమగు [వ్యాప్తికారకములగు వాయ్వగ్నులు, ప్రాణాపానగతులు] (పవిత్రే) పదార్థములను సైతము పవిత్రమొనర్చుటకు హేతువులై (స్థః) ఉన్నవియో [ఎట్లు సూర్యకిరణములచే] (అగ్రేగువః) ముందు సముద్రమున, అంతరిక్షమున నడచునవియు (అగ్రేపువః) ప్రథమమున పృథివిపై నున్న సోమ ఓషధిని సేవించునదియు (దేవీః) దివ్యగుణయుక్తములు నైన (ఆపః) జలములు పవిత్రములుగ నుండునట్లు పవిత్రపదార్థములచే మీరు అగ్నియందు హోమము నొనర్చుచున్నారో అట్లే నేనును (అద్య) నేడు (ఇమమ్) ఈ (యజ్ఞమ్) క్రియాసంబంధమగు యజ్ఞమును (నయత) పొంది (అగ్రే) మొదట(సుధాతుమ్) శ్రేష్ఠములగు మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియములు, సువర్ణాది ధనములు గలవాడును (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞములను నియమముగ పాలించువాడును (దేవయువమ్) విద్వాంసులను, శ్రేష్ఠగుణములను ప్రాప్తమొనర్పజేయు మరియు జేయించువాడును నగు (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞేచ్ఛగల మనుష్యుని (ఉత్పునామి) పవిత్రపరచుచున్నాను.॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున లుప్తోపమాలంకారము గలదు. సంయోగముచే వికారమును పొందు పదార్థములు అగ్నినిమిత్తమున అతిసూక్ష్మములును, పరమాణురూపములుగనై వాయువుమధ్యన నుండును. అట్లు కొన్ని శుద్ధములు నగుచున్నవి. కాని యజ్ఞానుష్ఠానములవల్ల వాయువు, వృష్టి ఎంతగా ఉత్తమము మరియు పుష్టివంతమును నగునో అంతగా ఇతర ఏ పద్ధతులవల్ల నైనను ఎన్నటికిని కాజాలదు. అందుచే విద్వాంసులు యజ్ఞక్రియలచే శుద్ధములగు వాయువు అగ్నులతో శిల్పవిద్యలతో శ్రేష్ఠముగు యానవిమానాదులను నిర్మించుకొని అనేక లాభములను పొందవలయును. తమ మనోకామితములను సిద్ధింపజేసికొని ఇతరుల మనోవాంఛలను కూడ సిద్ధింపజేయవలయును. ఏ జలములు భూమినుండి అంతరిక్షమునకు జేరి అచ్చటి నుండి తిరిగి మరల పృథివి మున్నగు పదార్థములను పొందుచున్నవియో అవి మొదటివి యని, మేఘములందే యుండిపోవునవి ద్వితీయములని యనబడును.॥౧౨॥

శతపథబ్రాహ్మణమునందు మేఘము వృత్రము 'అసురుడు' అనియు, సూర్యుని ఇంద్రుడనియు వర్ణించబడినది. యుద్ధరూప కథా ప్రకాశముచే ఈ మంత్రమునందు మేఘవిద్యను గూర్చి వర్ణింపబడియున్నది.

12. I learned persons, just as in this world created by God, inhaling and exhaling breaths are purified by the faultless and pure rays of the sun, just as charming and beautiful waters, which run to the ocean and go up in the atmosphere and nourish medi-

cines are purified by theses rays, so do ye perform Homa with pure substances. I always promote this yajna, and sanctify the worshipper with pure mind and strong body, the worshipper full of learning and noble qualities.

౧౩. యుష్మా ఇన్ద్రో వృణీతేత్యస్య ఋషిః పూర్వోక్తః. ఇన్ద్రో దేవతా. నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః. ఋషభః స్వరః.

అగ్నేయ త్వేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా. విరాడ్గాయత్రీ ఛన్దః. షడ్జః స్వరః.

దైవ్యాయ కర్మణ ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞోదేవతా. భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః. ఋషభః స్వరః.

పునస్తాః కథంభూతా ఆప ఇంద్రవృత్రయుద్ధం చేత్యుపదిశ్యతే. జలము లెటులుండునది,

ఇంద్రవృత్రాసురుల యుద్ధ మెటులుండున దీ మంత్రమున వ్యాఖ్యానించబడినది.

౧౩ యుష్మా ఇన్ద్రో వృణీత వృత్రతూర్యే యూయమిన్ద్రమవృణీధ్వం వృత్రతూర్యే ప్రోక్షితా స్థ। అగ్నయే త్వా జుష్టంప్రోక్షామ్యగ్నీషోమాభ్యాం త్వా జుష్టంప్రోక్షామి। దైవ్యాయ కర్మణే శున్ధధ్వం దేవయజ్యాయై యద్వో శుద్ధాః పరాజఘ్ను రిదం వ స్తచ్ఛున్ధామి ॥౧౩॥

ప.వి:- యుష్మాః, ఇన్ద్రః, అవృణీత, వృత్రతూర్య ఇతి వృత్ర+తూర్యే, యూయమ్, ఇన్ద్రమ్. అవృణీధ్వమ్, వృత్రతూర్య ఇతి వృత్ర+తూర్యే, ప్రోక్షితా ఇతి ప్ర+ఉక్షితాః, స్థః, అగ్నయే, త్వా, జుష్టమ్, ప్ర ఉక్షామి, అగ్నీషోమాభ్యామ్, త్వా, జుష్టమ్ ప్ర+ఉక్షామి, దైవ్యాయ, కర్మణే, శున్ధధ్వమ్, దేవయజ్యాయా ఇతి దేవ+య జ్యాయై, యత్, వః అశుద్ధాః, పరాజఘ్నురితి పరా+జఘ్నుః, ఇదమ్, వః, తత్, శున్ధామి.॥౧౩॥

పదార్థః:-(యుష్మాః) తాః పూర్వోక్తా ఆపః. అత్ర వ్యత్యయః. వా ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తీతి శసః సకారస్య నత్వాభావశ్చ. (ఇన్ద్రః) సూర్యలోకః (అవృణీత) వృణీతే. అత్ర లడర్థే లఙ్. (వృత్రతూర్యే) వృత్రస్య మేఘస్య తూర్యో వధస్తస్మిన్. వృత్ర ఇతి మేఘనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౦. తూరీ గతిత్వరణ హింసనయోరిత్యస్మాత్ కర్మణి ణ్యత్.

వృత్రతూర్య ఇతి సంగ్రామనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౭ (యూయమ్) విద్వాంసో మనుష్యాః. (ఇన్ద్రమ్) వాయుమ్. ఇన్ద్రేణ వాయునా ఋ. ౧. ౧౪. ౧౦ ఇతీన్ద్ర శబ్దేన వాయో ర్గ్రహణమ్. (అవృణీధ్వం) వృణుతే స్వీకురుధ్వమ్. అత్ర ప్రథమపక్షే లడర్థే లఙ్. (వృత్రతూర్యే) వృత్రస్య తూర్యే శీఘ్రవేగే. (ప్రోక్షితాః) ప్రకృష్టతయా సిక్తాః సేచితా వా (స్థ) భవన్తి. అత్రాపి వ్యత్యయః. (అగ్నయే) భౌతికాయ పరమేశ్వరాయ వా (త్వా) తం యజ్ఞమ్ (జుష్టమ్) విద్యాప్రీతిక్రియాభిః సేవితమ్ (ప్రోక్షామి) సేచయామి (అగ్నీషోమాభ్యాం) అగ్నిశ్చ సోమశ్చ తాభ్యామ్ (త్వా) తం వృష్ట్యర్థమ్ (జుష్టమ్) ప్రీతం ప్రీత్యా సేవనీయమ్ (ప్రోక్షామి) ప్రేరయామి (దైవ్యాయ) దివి భవం దివ్యం తస్య భావస్తస్మై (కర్మణే) పంచవిధలక్షణ చేష్టామాత్రాయ. ఉత్క్షేపణమపక్షేపణమాకుంచనం ప్రసారణం గమనమితి కర్మాణి. వైశే. ౧. ౭. ఇత్యత్ర పంచవిధం కర్మ గృహ్యతే. (శున్ధధ్వమ్) శున్ధన్తి శోధయత వా. అత్రాపి వ్యత్యయ ఆత్మనేపదం చ. (దేవయజ్యాయై) దేవానాం విదుషాం దివ్యగుణానాం వా యజ్యాసత్క్రియా తస్యై. ఛన్దసి నిష్టర్క్య. అ. ౩. ౧. ౧౨౩. ఇతి దేవయజ్యా శబ్దో నిపాతితః. (యత్) యస్మాద్యజ్ఞేన శోధితత్వాత్ (వః) తాసాం యుష్మాకం వా (అశుద్ధాః) న శుద్ధా అశుద్ధా గుణాః (పరాజఘ్నుః) పరాహతా వినష్టా భవేయుః. అత్ర లిఙర్థే లిట్. (ఇదమ్) శోధనమ్ (వః) తాసాం యుష్మాకం వా (తత్) తస్మాదశుద్ధినాశేన సుఖార్థత్వాత్. (శున్ధామి) పవిత్రీకరోమి. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౧. ౩. ౮-౧౨. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౩॥

అన్వయః:- యథాఽయమిన్ద్రో వృత్రతూర్యే యుష్మాస్తాః పూర్వోక్తా అప అవృణీత వృణీతే. యథా తా ఇన్ద్రం వాయుమవృణీధ్వం వృణుతే తథైవ తా అపో యూయం వృత్రతూర్యే ప్రోక్షితా [అ] వృణీధ్వమ్. యథా తా ఆపః శుద్ధాః స్థ భవేయురేతదర్థమహం యజ్ఞానుష్ఠాతా దైవ్యాయ కర్మణే దేవయజ్యాయా అగ్నయే జుష్టం త్వా తం యజ్ఞం ప్రోక్షామి. ఏవమగ్నీషోమాభ్యాం త్వా తం యజ్ఞం ప్రోక్షామి. ఏవం యజ్ఞశోధితా స్త ఆపః శున్ధధ్వం శున్ధన్తి యద్వస్తాసామశుద్ధా గుణా స్తే పరాజఘ్నుస్తత్ తస్మాత్ వస్తాసామిదం శోధనం శున్ధామి. ఇత్యేకోఽన్వయః.

హే యజ్ఞానుష్ఠాతారో మనుష్యా! యద్యదిన్ద్రో వృత్రతూర్యే యుష్మా ఇన్ద్రమవృణీత యద్యస్మాచ్చేన్ద్రేణ వృత్రతూర్యే తాః ప్రోక్షితాః స్థ భవన్తి. తస్మాద్యూయం త్వా తం యజ్ఞం సదా వృణీధ్వమ్. ఏవం చ సర్వే జనాః దైవ్యాయ కర్మణే దేవయజ్యాయా అగ్నయే త్వా తం జుష్టం యజ్ఞం ప్రోక్షామి. తథా చాగ్నీషోమాభ్యాం జుష్టం త్వా తం యజ్ఞం ప్రోక్షామి. ఏవం కుర్వన్తో యూయం సర్వాన్ పదార్థాన్ జనాంశ్చ శున్ధధ్వం శోధయత. యద్వోఽశుద్ధా దోషా

స్తే సదైవ పరాజఘ్ను ర్నివృత్తా భవేయుస్తత్తస్మాత్ కారణాదహం వో యుష్మాక మిదం శోధనం శున్ధామి. ఇతి ద్వితీయోఽన్వయః.॥౧౩॥

భావార్థః:- అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. ఈశ్వరేణాగ్నిసూర్యావేతదర్థౌ రచితౌ యదిమౌ సర్వేషాం పదార్థానాం మధ్యే ప్రవిష్టౌ జలౌషధిరసాన్ ఛిత్త్వా వాయుం ప్రాప్య మేఘమండలం గత్వాఽఽగత్య చ శుద్ధిసుఖకారకౌ భవేయుస్తస్మాన్మనుష్యైరుత్తమసుఖలాభాయాగ్నౌ సుగన్ధ్యాది పదార్థానాం హోమేన వాయువృష్టిజలశుద్ధిద్వారా దివ్యసుఖానాముత్పాదనాయ సంప్రీత్యా నిత్యం యజ్ఞః కరణీయః. యతః సర్వే దోషా నష్టా భూత్వాఽస్మిన్ విశ్వే సతతం శుద్ధా గుణాః ప్రకాశితా భవేయుః. ఏతదర్థమహమీశ్వర ఇదం శోధనమాదిశామి. యూయం పరోపకారార్థాని శుద్ధాని కర్మాణి నిత్యం కురుతేతి. ఏవం రీత్యైవ వాయ్వగ్ని జలగుణగ్రహణప్రయోజనాభ్యాం శిల్పవిద్యయాఽనేకాని యానాని యంత్రకలాశ్చ రచయిత్వా పురుషార్థేన సదైవ సుఖినో భవతేతి.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఎట్లు (ఇన్ద్రః) ఈ సూర్యలోకము (వృత్రతూర్యే) మేఘముల వధకొరకు (యుష్మాః) పూర్వోక్త జలములను (అవృణీత) స్వీకరించుచున్నదో, ఎట్లు ఆ జలములు (ఇన్ద్రమ్) వాయువును (అవృణీధ్వమ్) స్వీకరించుచున్నదో, అటులనే (యూయమ్) ఓ మనుష్యులారా! మీరు ఆ జల ఔషధీరసములను శుద్ధపరచుటకై (వృత్రతూర్యే) మేఘముల శీఘ్రవేగములో (ప్రోక్షితాః) ప్రాపంచికపదార్థములను సేచనముచేయు జలములను (అవృణీధ్వమ్) స్వీకరించుడు. ఆ జలములు ఎట్లు పరిశుద్ధముగా నున్నవో (స్థః) అట్లే మీరును పరిశుద్ధులుగండు. కావుననే యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చు నేను (దైవ్యాయ) సర్వమును శుద్ధమొనర్చు (కర్మణే) (ఉత్క్షేపణ) పైకి ఎగురవేయుట, (అపక్షేపణ) క్రిందికి పడవేయుట, (ఆకుఞ్చన) ముడుచుకొనుట, (ప్రసారణ) వ్యాపింప జేయుట, (గమన) నడచుట మున్నగు ఐదువిధములగు కర్మలకై (దేవయజ్యాయై) విద్వాంసుల, లేక శ్రేష్ఠగుణములుగల దివ్యక్రియలకొరకై (అగ్నయే) భౌతికాగ్నిద్వారా సుఖముకొరకై (జుష్టమ్) చక్కని క్రియలచే సేవించదగిన (త్వా) ఆ యజ్ఞమును (ప్రోక్షామి) చేయుచున్నాను.(అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్ని మరియు సోమములచే వర్షముకొరకు (జుష్టమ్) ప్రీతినిచ్చునది మరియు ప్రీతితో సేవించదగినదియునగు (త్వా) ఆ యజ్ఞమును (ప్రోక్షామి) మేఘమండలమునకు చేర్చుచున్నాను. ఈ విధముగ యజ్ఞములచే శుద్ధపరచబడిన యా జలములు (శున్ధధ్వమ్) చక్కగా శుద్ధములగుచున్నవి.(యత్) కారణరూపమగు ఏ యజ్ఞముల శుద్ధిచే (వః) పూర్వోక్తజలములచే మీ యశుద్ధి మున్నగు దోషములు (పరాజఘ్నుః) తొలగిపోవునో (తత్) అట్టి జలములను నేను (శున్ధామి) బాగుగా శుద్ధియొనర్చుచున్నాను. **ఇది యీ మంత్రమునకు మొదటి యర్థము.**

ఇక రెండవ యర్థమిట్లుగలదు:-యజ్ఞముల నొనర్చు ఓ మానవులారా! (యత్) ఏ కారణమున (ఇన్ద్రః) సూర్యలోకము (వృత్రతూర్యే) మేఘముల వధకొరకు (యుష్మాః) పూర్వోక్త జలములను (ఇన్ద్రమ్) పవనమును (అవృణీత) స్వీకరించుచున్నదో, అట్లే ఏ కారణమున సూర్యుడు (వృత్రతూర్యే) మేఘముల

శీఘ్రత్వముకొరకు (యుష్మాః) పూర్వోక్తజలములను (ప్రోక్షితాః)పదార్థములను తడుపునవిగా (స్థః) చేసియుండెనో, ఆ కారణముననే (యూయమ్) మీరు (త్వా) ఉక్తయజ్ఞములను సదాస్వీకరించి (నయత) సిద్ధిని పొందుడు. ఈ విధముగ మనమెల్లరమును (దైవ్యాయ) శ్రేష్ఠకర్మలకొరకు (దేవయజ్యాయై) విద్వాంసులొనర్చు దివ్యగుణయుక్తములు నగు శ్రేష్ఠక్రియలకై (అగ్నయే) పరమేశ్వరప్రాప్తికై (జుష్టమ్) ప్రీతి గలిగించు ఆ యజ్ఞమును (ప్రోక్షామి) సేవించవలయును. మరియు (అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్ని సోమములద్వారా ప్రకాశితమగు (త్వా)అట్టి (జుష్టమ్) యజ్ఞమును (ప్రోక్షామి) మేఘమండలములలోనికి చేర్చవలయును.

ఓ మనుష్యులారా! ఈ విధముగ నొనర్చుచు మీ రన్నిపదార్థములను, మనుష్యులను (శుద్ధధ్వమ్) శుద్ధమొనర్చుడు (యత్) మరియు [యజ్ఞమొనర్చుటచే] (వః) మీయొక్క (అశుద్ధాః) అశుద్ధి మున్నగు దోషములు సదా (పరాజఘ్నుః) తొలగిపోవునుగాక! అటులనే వేదములను ప్రకాశమొనర్చు నేను మీ శోధనమును శుద్ధవిధానములను (శున్ధామి) బాగుగ నభివృద్ధి పరచుచున్నాను. ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఇందు లుప్తోపమాలంకార మున్నది. పరమేశ్వరుడు అగ్ని, ఆదిత్యుల రెండింటిని [అవి యన్ని పదార్థములతో ప్రవేశించి వాని రసమును జలమును ఛిన్నాభిన్నముగ నొనర్చగా యవి వాయుమండలమున ప్రవేశించి మరల నటనుండి భూమిపైకివచ్చి సమస్తమును] శుద్ధపరచి అందరకు సుఖకరములగుగాక! యని సృష్టించినాడు. ఇందువల్ల మనుష్యులు ఉత్తమసుఖములను పొందుటకును, అగ్నియందు సుగంధితపదార్థములను హోమమొనర్చి వాయు, వృష్టి, జలముల శుద్ధిద్వారా శ్రేష్ఠసుఖమును అభివృద్ధి పరచుటకు ప్రీతిపూర్వకముగ నిత్యము యజ్ఞము నొనర్చవలయును. దానివల్ల ఈ లోకమునందలి రోగములన్నియు నశించి శుద్ధగుణములు ప్రకాశము నొందగలవు.

ఓ మానవులారా! మీరు పరోపకారార్థమై నిత్యము శుద్ధకర్మలొనర్చుడనియు పైన వివరించినట్లు వాయ్వగ్నిజలముల గుణములను శిల్పక్రియలందు సంయుక్తమొనర్చి అనేకములగు యానవిమానాదియంత్రముల నిర్మించి తమ పురుషార్థములద్వారా సదా సుఖయుక్తులు గావలయు నని ఈశ్వరుడ నగు నేను పైన చెప్పినట్టి యజ్ఞము నిమిత్తమైన శోధనను (శుద్ధిని) యొనర్చుటకై మీ యందర కుపదేశించుచున్నాను. ॥౧౩॥

13. O performers of yajnas, as the sun receives the aforesaid waters and the air to dispel clouds, and absorbs them for the fast moving clouds, hence ye should always perform yajnas!

We all should perform agreeable yajnas, for the attainment of God, fornoble acts, for the acquisition of fine virtues and for temporal and spiritual advancement. With the aid of yajnas purify all substances and human beings. Yajnas will remove all your physical and mental defects. I, the Revealer of the Veda, advance this purificatory act of your.

౧౪. శర్మాసీత్యస్య పూర్వోక్త ఋషిః యజ్ఞో దేవతా. స్వరాడ్ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స యజ్ఞ కీదృశో ఽస్తి కథం కర్తవ్యశ్చేత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞస్వరూప మెటువంటిది? ఎటుల నాచరించవలయునను విషయము లుపదేశింప బడుచున్నవి.

౧౪ శర్మా్స్యవధూతం రక్షో౽వధూతా౽ అరాతయో ౽దిత్యా స్త్వగసి ప్రతి త్వాదితి ర్వేత్తు। అద్రిరసి వానస్పత్యో గ్రావాసి పృథుబుధ్నః ప్రతి త్వాదిత్యాస్త్వగ్వేత్తు ॥౧౪॥

ప.వి:- శర్మ, అసి, అవధూత మిత్యవధూతమ్, రక్షః, అవధూతా ఇత్యవ + ధూతాః, అరాతయః, అదిత్యాః, త్వక్, అసి, ప్రతి, త్వా, అదితిః, వేత్తు, అద్రిః, అసి, వానస్పత్యః, గ్రావా, అసి, పృథుబుధ్న ఇతి పృథుబుధ్నః, ప్రతి, త్వా, అదిత్యాః, త్వక్, వేత్తు.॥౧౪॥

పదార్థః :-(శర్మ) సుఖకారకం గృహం. శర్మ ఇతి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3-౪. (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (అవధూతమ్) దూరీకృతం విచాలితమ్. (రక్షః) దుష్టస్వభావో జంతుః (అవధూతాః) దూరీభూతాః (అరాతయః) దానశీలతారహితాః శత్రవః. (అదిత్యాః) పృథివ్యాః. అదితిరితి పృథివీనామసు పఠితమ్. నిఘం ౧-౧ (త్వక్) త్వగ్వత్ (అసి) భవతి. ప్రతి క్రియార్థే పశ్చాదర్థే. ప్రతీత్యేతస్య ప్రాతిలోమ్యం ప్రాహ. నిరు. ౧. 3. (త్వా) తత్తం వా (అదితిః) నాశరహితో జగదీశ్వరః. అదితిరితి పదనామసు పఠితమ్ ॥ నిఘం. ౫.౫. అనేన జ్ఞానస్వరూపో౽ర్థో గృహ్యతే. అన్తరిక్షం వా (వేత్తు) జానాతు జ్ఞాపయతు వా (అద్రిః) మేఘః అద్రిరితి మేఘనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౦. (అసి) అస్తి (వానస్పత్యః) వనస్పతే ర్వికారో రసమయః (గ్రావా) జలగృహీతో మేఘః. గ్రావేతి మేఘనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౦. (అసి) అస్తి. పృథుంబుధ్నః పృథువిస్తీర్ణం బుధ్నమన్తరిక్షం నివాసార్థం యస్య స పృథుబుధ్నో మేఘః. బధ్నమన్తరిక్షం బద్ధా అస్మిన్ ధృతా ఆప ఇతి. నిరు. ౧౦.౪౪ (ప్రతి) క్వార్థే (త్వా) తమ్ (అదిత్యాః) అన్తరిక్షస్య (త్వక్) త్వగ్వత్ సేవనం (వేత్తు) జానాతు జ్ఞాపయతు వా. అయం మంత్రః శ. ౧,౧,౪. ౪-౭ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మద్గృహం శర్మాసి భవతు తస్మాద్గృహాద్రక్షో౽వధూత మరాతయో౽వధూతా భవన్తు. తచ్చ గృహమదిత్యాస్త్వగసి పృథివ్యాస్త్వగ్వదస్తీతి సర్వో జనః ప్రతివేత్తు. యో వానస్పత్యో౽ద్రిః [అసి] పృథుబుధ్నో గ్రావా మేఘో౽సి వర్తతే. ఏతద్విద్యా మదితిర్జగదీశ్వరస్తుభ్యం వేత్తు కృపయా వేదయతు. విద్వానప్యదిత్యా స్త్వగ్వత్త్వా తం వ్యవహారం ప్రతివేత్తు. ॥౧౪॥

శీఘ్రత్వముకొరకు (యుష్మాః) పూర్వోక్తజలములను (ప్రోక్షితాః)పదార్థములను తడుపునవిగా (స్థః) చేసియుండెనో, ఆ కారణముననే (యూయమ్) మీరు (త్వా) ఉక్తయజ్ఞములను సదాస్వీకరించి (నయత) సిద్ధిని పొందుడు. ఈ విధముగ మనమెల్లరమును (దైవ్యాయ) శ్రేష్ఠకర్మలకొరకు (దేవయజ్యాయై) విద్వాంసులొనర్పు దివ్యగుణయుక్తములు నగు శ్రేష్ఠక్రియలకై (అగ్నయే) పరమేశ్వరప్రాప్తికై (జుష్టమ్) ప్రీతి గలిగించు ఆ యజ్ఞమును (ప్రోక్షామి) సేవించవలయును. మరియు (అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్ని సోమములద్వారా ప్రకాశితమగు (త్వా)అట్టి (జుష్టమ్) యజ్ఞమును (ప్రోక్షామి) మేఘమండలములలోనికి చేర్పవలయును.

ఓ మనుష్యులారా! ఈ విధముగ నొనర్చుచు మీ రన్నిపదార్థములను, మనుష్యులను (శున్ధధ్వమ్) శుద్ధమొనర్పుడు (యత్) మరియు [యజ్ఞమొనర్పుటచే] (వః) మీయొక్క (అశుద్ధాః) అశుద్ధి మున్నగు దోషములు సదా (పరాజఘ్నుః) తొలగిపోవునుగాక! అటులనే వేదములను ప్రకాశమొనర్పు నేను మీ శోధనమును శుద్ధవిధానములను (శున్ధామి) బాగుగ నభివృద్ధి పరచుచున్నాను.॥౧౩॥

భావార్థము :- ఇందు లుప్తోపమాలంకార మున్నది. పరమేశ్వరుడు అగ్ని, ఆదిత్యుల రెండింటిని [అవి యన్ని పదార్థములతో ప్రవేశించి వాని రసమును జలమును ఛిన్నాభిన్నముగ నొనర్చగా యవి వాయుమండలమున ప్రవేశించి మరల నటనుండి భూమిపైకివచ్చి సమస్తమును] శుద్ధపరచి అందరకు సుఖకరములగుగాక! యని సృష్టించినాడు. ఇందువల్ల మనుష్యులు ఉత్తమసుఖములను పొందుటకును, అగ్నియందు సుగంధితపదార్థములను హోమమొనర్చి వాయు, వృష్టి, జలముల శుద్ధిద్వారా శ్రేష్ఠసుఖమును అభివృద్ధి పరచుటకు ప్రీతిపూర్వకముగ నిత్యము యజ్ఞము నొనర్చవలయును. దానివల్ల ఈ లోకమునందలి రోగములన్నియు నశించి శుద్ధగుణములు ప్రకాశము నొందగలవు.

ఓ మానవులారా! మీరు పరోపకారార్థమై నిత్యము శుద్ధకర్మలొనర్పుడనియు పైన వివరించినట్లు వాయ్వగ్నిజలముల గుణములను శిల్పక్రియలందు సంయుక్తమొనర్చి అనేకములగు యానవిమానాదియంత్రముల నిర్మించి తమ పురుషార్థములద్వారా సదా సుఖయుక్తులు గావలయు నని ఈశ్వరుడ నగు నేను పైన చెప్పినట్టి యజ్ఞము నిమిత్తమైన శోధనను (శుద్ధిని) యొనర్పుటకై మీ యందర కుపదేశించుచున్నాను.॥౧౩॥

13. O performers of yajnas, as the sun receives the aforesaid waters and the air to dispel clouds, and absorbs them for the fast moving clouds, hence ye should always perform yajnas!

We all should perform agreeable yajnas, for the attainment of God, fornoble acts, for the acquisition of fine virtues and for temporal and spiritual advancement. With the aid of yajnas purify all substances and human beings. Yajnas will remove all your physical and mental defects. I, the Revealer of the Veda, advance this purificatory act of your.

౧౪. శర్మాసీత్యస్య పూర్వోక్త ఋషిః యజ్ఞో దేవతా. స్వరాడ్ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స యజ్ఞ కీదృశో ఽస్తి కథం కర్తవ్యశ్చేత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞస్వరూప మెటువంటిది? ఎటుల నాచరించవలయునను విషయము లుపదేశింప బడుచున్నవి.

౧౪ శర్మాస్యవధూతం రక్షోఽవధూతాఽ అరాతయో ఽదిత్యా స్త్వగసి ప్రతి త్వాదితి ర్వేత్తు। అద్రిరసి వానస్పత్యో గ్రావాసి పృథుబుధ్నః ప్రతి త్వాదిత్యాస్త్వగ్వేత్తు ॥౧౪॥

ప.వి:- శర్మ, అసి, అవధూత మిత్యవధూతమ్, రక్షః, అవధూతా ఇత్యవ + ధూతాః, అరాతయః, అదిత్యాః, త్వక్, అసి, ప్రతి, త్వా, అదితిః, వేత్తు, అద్రిః, అసి, వానస్పత్యః, గ్రావా, అసి, పృథుబుధ్న ఇతి పృథుబుధ్నః, ప్రతి, త్వా, అదిత్యాః, త్వక్, వేత్తు.॥౧౪॥

పదార్థః :-(శర్మ) సుఖకారకం గృహం. శర్మ ఇతి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3-४. (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (అవధూతమ్) దూరీకృతం విచాలితమ్. (రక్షః) దుష్టస్వభావో జంతుః (అవధూతాః) దూరీభూతాః (అరాతయః) దానశీలతారహితాః శత్రవః. (అదిత్యాః) పృథివ్యాః. అదితిరితి పృథివీనామసు పఠితమ్. నిఘం ౧-౧ (త్వక్) త్వగ్వత్ (అసి) భవతి. ప్రతి క్రియార్థే పశ్చాదర్థే. ప్రతీత్యేతస్య ప్రాతిలోమ్యం ప్రాహ. నిరు. ౧. 3. (త్వా) తత్తం వా (అదితిః) నాశరహితో జగదీశ్వరః. అదితిరితి పదనామసు పఠితమ్ ॥ నిఘం. ౫.౫. అనేన జ్ఞానస్వరూపోఽర్థో గృహ్యతే. అన్తరిక్షం వా (వేత్తు) జానాతు జ్ఞాపయతు వా (అద్రిః) మేఘః అద్రిరితి మేఘనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౦. (అసి) అస్తి (వానస్పత్యః) వనస్పతే ర్వికారో రసమీయః (గ్రావా) జలగృహీతో మేఘః. గ్రావేతి మేఘనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౦. (అసి) అస్తి. పృథుబుధ్నః పృథువిస్తీర్ణం బుధ్నమన్తరిక్షం నివాసార్థం యస్య స పృథుబుధ్నో మేఘః. బధ్నమన్తరిక్షం బద్ధా అస్మిన్ ధృతా ఆప ఇతి. నిరు. ౧౦.౪౪ (ప్రతి) క్వార్థే (త్వా) తమ్ (అదిత్యాః) అన్తరిక్షస్య (త్వక్) త్వగ్వత్ సేవినం (వేత్తు) జానాతు జ్ఞాపయతు వా. అయం మంత్రః శ. ౧,౧,౪. ४-౭ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మద్గృహం శర్మాసి భవతు తస్మాద్గృహాద్రక్షోఽవధూత మరాతయోఽవధూతా భవన్తు. తచ్చ గృహమదిత్యాస్త్వగసి పృథివ్యాస్త్వగ్వదస్త్వితి సర్వో జనః ప్రతివేత్తు. యో వానస్పత్యోఽద్రిః [అసి] పృథుబుధ్నో గ్రావా మేఘోఽసి వర్తతే. ఏతద్విద్యా మదితిర్జగదీశ్వరస్తుభ్యం వేత్తు కృపయా వేదయతు. విద్వానప్యదిత్యా స్త్వగ్వత్త్వా తం వ్యవహారం ప్రతివేత్తు. ॥౧౪॥

భావార్థః:-ఈశ్వరేణాజ్ఞాప్యతే మనుష్యైః శుద్ధాయాః సర్వతోऽవకాశయుక్తాయాః పృథివ్యా మధ్యే సర్వేష్వృతుషు సుఖదాయకం గృహం రచయిత్వా తత్ర సుఖేన స్థాతవ్యమ్. తస్మాత్సర్వే దుష్టా మనుష్యా దోషాశ్చ నివారణీయాస్తత్ర సర్వాణి సాధనాన్యపి స్థాపనీయాని. తత్రైవ వృష్టిహేతుర్యజ్ఞోऽనుష్ఠాయ సుఖాని సంపాదనీయాని. ఏవం కృతే వాయువృష్టి జలశుద్ధిద్వారా జగతి మహత్సుఖం సిధ్యతీతి.॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! మీ గృహము (శర్మ) సుఖముల నిచ్చునది (అసి) అగుగాక! ఆ గృహమునుండి (రక్షః) దుష్టస్వభావముగల ప్రాణులను (అవధూతమ్) వేరుపరచుడు. (అరాతయః) దానములు మున్నగు ధర్మము లేని శత్రువు (అవధూతాః) తొలగిపోవుగాక! అట్టి గృహము (అదిత్యాః) పృథివి యొక్క (త్వక్) చర్మమువంటిది (అసి) అగుగాక! (అదితిః) జ్ఞానస్వరూపుడగు ఈశ్వరునిద్వారానే ఆ యింటిని (ప్రతివేత్తు) ఎల్లరును ఎరుగుదురు గాక, పొందుదురు గాక! మరియు (వానస్పత్యః) వనస్పతుల కారణమున ఉత్పన్నమగునదియు (పృథుబుధ్నః) అతివిస్తారమగు అన్తరిక్షమున నుండునదియు (గ్రావా) జలమును గ్రహించునదియునైన (అద్రిః అసి) ఏ మేఘముగలదో దానిని మరియు దాని సంబద్ధవిద్యను (అదితిః) జగదీశ్వరుడు మీకొరకు (వేత్తు) దయతో తెలియజేయును గాక! విద్వాంసులును (అదిత్యాః త్వక్) పృథివికి చర్మమువలె నుండు (త్వా) ఉక్తగృహనిర్మాణమును (ప్రతివేత్తు) ఎరుగుదురుగాక! ॥౧౪॥

భావార్థము:-పరమేశ్వరుడు మనుష్యుల కిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు:- మీరు శుద్ధమును, విస్తారయుక్తమును, విశాల అవకాశయుక్తమును నగు భూమిపై సకలసుఖముల గలిగించు గృహమును నిర్మించుకొని అందు సుఖపూర్వకముగ నివసించుడు. మరియు అందు నివసించు దుష్టస్వభావము గల మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణులను, దోషములను, దొలగించుకొని సకల పదార్థములను స్థాపనమొనర్చవలయును. వర్షమునకు హేతువగు యజ్ఞము ననుష్ఠించి నానాప్రకారములగు సుఖముల నుత్పన్నమొనర్చవలయును. ఏలయన, యజ్ఞమొనర్చుటచే వాయువు, వృష్టి, జలములు శుద్ధియై దానిద్వారా ప్రపంచమునకు అత్యంత సుఖము గలుగుచున్నది. ॥౧౪॥

14. May your house be comfortable. It should afford no shelter to the wicked and the uncharitable. May your house serve on as skin of the Earth. May all persons acquire such a house through the grace of God. Clouds receive moisture from forests, reside in the vast space, and receive water from air. May God impart you this knowledge of clouds and building houses. May the learned understand the building of houses, which serve as skin of the earth.

౧౫. అగ్నే స్తనూరిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞో దేవతా. నిచృజ్జగతీ ఛన్దః. నిషాదః స్వరః. హవిష్కృదితి

యాజుషీ పంక్తిశ్ఛన్దః. పఞ్చమః స్వరః.

పునః స యజ్ఞః కీదృశో భవతీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞ మే విధముగ నుండున దిందుపదేశించబడుచున్నది.

౧౫ అ॒గ్నేస్త॒నూర॑సి వా॒చో వి॒సర్జ॑నన్దే॒వవీ॑తయే త్వా గృహ్ణామి బృ॒హద్గ్రా॑వాసి వాన॒స్ప॒త్యః స ఇ॒దన్దే॒వేభ్యో॑ హ॒విః శ॑మీష్వ సు॒శమి॑ శమీష్వ। హవి॑ష్కృ॒దేహి॒ హవి॑ష్కృ॒దేహి॒ ॥౧౫॥

ప.వి:-అగ్నేః, తనూః, అసి, వాచః, విసర్జనమితి వి+సర్జనమ్, దేవవీతయ ఇతి దేవ+వీతయే; త్వా, గృహ్ణామి, బృహద్గ్రావేతి బృహత్+గ్రావా, అసి, వానస్పత్యః, సః, ఇదమ్, దేవేభ్యః, హవిః, శమీష్వేతి శమీష్వ, సుశమీతి, సు+శమి, శమీష్వేతి శమీష్వ, హవిష్కృదితి హవిఃకృత్, ఆ, ఇహి, హవిష్కృదితి హవిః+కృత్, ఆ, ఇహి.॥౧౫॥

పదార్థః-(అగ్నేః) భౌతికస్య (తనూః) శరీరవత్ తస్య సంయోగేన. విస్తృతో యజ్ఞః; (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర పురుషవ్యత్యయః (వాచః)వేదవాణ్యాః (విసర్జనమ్) యజమానేన హోతృభిశ్చ హవిషస్త్యాగో మానం వా (దేవవీతయే) దేవానాం విదుషాం దివ్యగుణానాం వా వీతిర్జ్ఞానం ప్రాపణం ప్రజనం వ్యాప్తిః ప్రాకాశః. అన్యేభ్య ఉపదేశనం వివిధభోగో వా యస్యాం తస్యై. వీ గతివ్యాప్తిప్రజనకాంత్యసనఖాదనేషు. (త్వా) తమిమం సమ్యక్ శోధితం హవిఃసమూహమ్ (గృహ్ణామి) స్వీకరోమి. (బృహద్గ్రావా)బృహచ్చాసౌ గ్రావా చ సః. (అసి) అస్తి (వానస్పత్యః)యో వనస్పతేర్వికారస్తం హవిః సంస్కారార్థమ్ (సః) త్వం యజమానః (ఇదమ్) యత్ ప్రత్యక్షం హుతం తత్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యగుణేభ్యో వా (హవిః) సంస్కృతం సుగంధ్యాదియుక్తం ద్రవ్యమ్. (శమీష్వ) దుఃఖనివృత్తయే సుఖసంపాదనార్థం కురుష్వ. శము ఉపశమే ఇత్యస్మాద్బహులం ఛన్దసీతి శ్యనోలుక్. తురుస్తు శమ్యమః. అ. ౭,౩,౯౫ ఇతీడాగమః. మహీధరేణాత్ర శపోలుగిత్యశుద్ధం వ్యాఖ్యాతమ్. (సుశమి) సుష్ఠు దుఃఖం శమితుం శీలం ధర్మః పదార్థానాం సాధుకరణం వా యస్య తత్. శమిత్యష్ట. అ. ౩,౨,౧౪౧ అనేన శమేర్ఘినుణ్. ఇదమపి పదముపటమహీధరాభ్యామన్యథైవ వ్యాఖ్యాతమ్. (శమీష్వ) పునరుచ్చారణం హవిషోఽత్యన్తసంస్కార ద్యోతనార్థమ్. (హవిష్కృత్) హవిః కరోతి. అనయా వేదవాణ్యా సా హవిష్కృద్వాక్ (ఏహి) అధ్యయనేనైవైతి

ప్రాప్నోతి. (హవిష్కృత్) అత్ర యజ్ఞసంపాదనాయ బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రాణాం చతుర్విధా వేదాధ్యయన సంస్కృతా సుశిక్షితా వాగ్ గృహ్యతే. అయం మంత్రః శ. ౧,౧,౪ ౮-౧౨ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౫॥

అన్వయః :-అహం సర్వో జనో యస్య హవిషః సంస్కారాయ. బృహద్గ్రావాస్యస్తి వానస్పత్యశ్చ యదిదం దేవేభ్యో భవతి తం దేవవీతయే గృహ్ణామి. హే విద్వన్! స త్వం దేవేభ్యో విద్వద్భ్యః సుశమి తద్ధవిః శమీష్వ శమీష్వ. యే మనుష్యా వేదాదీని శాస్త్రాణి పఠన్తి పాఠయన్తి చ తానేవేయం వాగ్ హవిష్కృదేహి హవిష్కృదేహీత్యాహ.॥౧౫॥

భావార్థః:-యదా మనుష్యా వేదాదిశాస్త్రద్వారా యజ్ఞక్రియాం ఫలం చ విదిత్వా సుసంస్కృతేన హవిషా యజ్ఞం కుర్వన్తి తదా స సుగన్ధ్యాదిద్రవ్యహోమ ద్వారా పరమాణుమయో భూత్వా వాయౌ వృష్టిజలే చ విస్తృతః సన్ సర్వాన్ పదార్థానుత్తమాన్ కుర్వన్ దివ్యాని సుఖాని సంపాదయతి. యశ్చైవం సర్వేషాం ప్రాణినాం సుఖాయ పూర్వోక్తం త్రివిధం యజ్ఞం నిత్యం కరోతి తం సర్వే మనుష్యా హవిష్కృదేహి హవిష్కృ దేహీతి సత్కుర్యుః.॥౧౫॥

పదార్థము :-నేను సర్వజనహితముగలిగించు [హవి పదార్థముల] సంస్కారమునకై (బృహద్గ్రావా) పెద్దపెద్ద రాళ్లు (అసి) ఉన్నవి (వానస్పత్యః) కాష్ఠములచే నిర్మింపబడిన ముసలము మున్నగు పదార్థములు గలిగి (దేవీభ్యః) విద్వాంసులకై లేక దివ్యగుణములకై [నియమితమైయున్న] యజ్ఞమును (దేవవీతయే) దివ్యగుణములచే ప్రకాశించు విద్వాంసులు, దివ్యభోగములను పొందుటకై (ప్రతిగృహ్ణామి) పొందుచున్నాను. ఓ విద్వాంసులగు మానవులారా! మీరు (దేవేభ్యః) విద్వాంసుల సుఖమునకై (సుశమి) దుఃఖములను శాంతింపజేయు [లేక పదార్థములను శ్రేష్ఠపరచు శీలముగల] (హవిః) యజ్ఞమొనర్చుటకు యోగ్యమగు పదార్థములను (శమీష్వ శమీష్వ) అత్యంతముగ శుద్ధపరచుడు [ఏ మనుష్యులు వేదాది శాస్త్రములను ప్రీతిపూర్వకముగ చదువుచున్నారో లేక చదివించుచున్నారో వారికి] (హవిష్కృత్) హవిస్సు అనగా హోమమునందు వేల్చదగు పదార్థములను విధానపరచు [ఏ వాణి గలదో] నదియును (హవిష్కృత్) యజ్ఞమును విస్తరింపజేయుటకై వేదము చదువుట వలన బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య [శతపథ బ్రాహ్మణాను సారముచేయబడిన యీ అర్థమువలన శూద్రాదులును వేదమును చదువవచ్చునని స్పష్టమగుచున్నది.] శూద్రాదులను శుద్ధమును సుశిక్షితమునుచేయు ప్రసిద్ధమును నగు నే వాణి గలదో అట్టి వేదవాణి (ఏహి) లభించునుగాక!॥౧౫॥

భావార్థము :-మానవు లెల్లరును వేదాదిశాస్త్రములద్వారా యజ్ఞక్రియను మరియు దాని ఫలమును దెలిసికొని శుచిగా ఉత్తమరీతిలో యజ్ఞము నొనర్చిన నవి సుగంధ్యాదిపదార్థముల హోమమొనర్చబడుటచే పరమాణువులుగ నతిసూక్ష్మరూపము దాల్చి వాయువు, వృష్టి, జలములలో వ్యాపించి సకలపదార్థముల నుత్తమముగా జేసి దివ్యసుఖముల నుత్పాదన మొనర్చును.॥౧౫॥

15. O yajna, thou art the body of the fire. Thou art performed with the recitation of vedic verses, I perform thee for the acquisition of noble qualities. Thou art a great cloud, the fosterer of herbs. Cleanse this oblation, the assuager of mental pain, for the happiness of the learned Cleanse it well. Those who read and teach the Vedas, become acquainted with the Vedic lore, inspiring us for the performance of yajnas!

౧౬. కుక్కుటోసీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. వాయు ర్దేవతా. స్వరాడ్ బ్రాహ్మీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

దేవో వః సవితేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. సవితా దేవతా, విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స యజ్ఞః కీదృశో ఽస్తీత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఆ యజ్ఞమెటువంటిదో ముందుమంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౬ కుక్కుటో ఽసి మధుజిహ్వ ఇషమూర్జమావద త్వయా వయం సంఘాతం సంఘాతం జేష్మ వర్షవృద్ధమసి ప్రతి త్వా వర్షవృద్ధం వేత్తు పరాపూతం రక్షః పరాపూతా అరాతయో ఽపహతం రక్షో వాయుర్వో వివినక్తు దేవో వః సవితా హిరణ్యపాణిః ప్రతి గృభ్ణాత్వచ్ఛిద్రేణ పాణినా ॥౧౬॥

ప. వి:- కుక్కుటః, అసి, మధుజిహ్వ ఇతి మధు+జిహ్వః, ఇషమ్, ఊర్జమ్, ఆ, వద, త్వయా, వయం, సంఘాతం సంఘాత మితి సంఘాతం, సంఘాతమ్, జేష్మ, వర్షవృద్ధమితి వర్ష + వృద్ధమ్, అసి, ప్రతి, త్వా, వర్షవృద్ధమితి వర్ష +వృద్ధమ్, వేత్తు, పరాపూతమితి, పరా+పూతమ్, రక్షః, పరాపూతా ఇతి పరా+పూతాః, అరాతయః, అపహత మిత్యప +హతమ్, రక్షః, వాయుః, వః, వి, వినక్తు, దేవః, వః, సవితా, హిరణ్యపాణిరితి హిరణ్య +పాణిః, ప్రతి, గృభ్ణాతు, అచ్ఛిద్రేణ, పాణినా. ॥౧౬॥

పదార్థః:-(కుక్కుటః) కుకం పరద్రవ్యాదాతారం చోరం శత్రుం వా కుటతి యేన స యజ్ఞః (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః. (మధుజిహ్వః)మధురగుణయుక్తా జిహ్వా జ్వాలా ప్రయుజ్యతే యస్మిన్ సః (ఇషమ్) అన్నాదిపదార్థసమూహమ్. ఇషమిత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౭. (ఊర్జమ్) విద్యాదిపరాక్రమమనుత్తమరసం వా (ఆ) క్రియాయోగే (వద) ఉపదిశ (త్వయా) పరమేశ్వరేణ విదుషా వీరేణ వా సహ సంగత్య (సంఘాతం సంఘాతమ్) సమ్యగ్ఘ్నన్త్తే జనా యస్మిన్ తం సంగ్రామమ్. సంఘాత ఇతి సంగ్రామ నామసు పఠితమ్. నిఘ. ౨. ౧౭. అత్ర వీప్సాయాం ద్విరుక్తిః. (జేష్మ) జయేమ. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్. అడ్ వృద్ధ్యభావశ్చ. (వర్షవృద్ధమ్) శస్త్రాస్త్రాణాం వర్ధయితారం (అసి) భవతి (ప్రతి) క్రియాయోగే (త్వా) త్వాం తం యజ్ఞం వా. (వర్షవృద్ధం) వృష్టేర్వర్ధకం యజ్ఞం (వేత్తు) జానాతు. (పరాపూతమ్) పరాగతం పూతం పవిత్రత్వం యస్మాత్తత్ (రక్షః) దుష్ట స్వభావో మూర్ఖః (పరాపూతాః) పరాగతః పూతః పవిత్రస్వభావో యేభ్యస్తే. (అరాతయః) పరపదార్థ గృహీతారః శత్రవః (అపహతం) అపహన్యతే యత్ తత్ (రక్షః) దస్యుస్వభావః (వాయుః) యోఽయం భౌతికో వాతి. (వః) తాన్ హుతాన్ పరమాణు జలాది పదార్థాన్ (వి) విశేషార్థే (వినక్తు) వేచయతి వేచయతు వా. అత్రాద్యే పక్షే లడర్థే లోడన్తర్గతో ణ్యర్థశ్చ (దేవః) ప్రకాశస్వరూపః (సవితా) వృష్టిప్రకాశద్వారా దివ్యగుణానాం ప్రసవహేతుః (హిరణ్యపాణిః) హిరణ్యం జ్యోతిః పాణిర్హస్తః కిరణవ్యవహారో వా యస్య సః. జ్యోతిర్హిరణ్యమ్. శ. ౪. 3. ౧. ౨౧. (ప్రతి గృభ్ణాతు) ప్రతిగృహ్ణాతి. అత్ర హృగ్రహోర్భశ్ఛన్దసి హస్య భత్వం వక్తవ్యమ్. అ. ౫. ౨. 3౨. ఇతి హకారస్య స్థానే భకారః లడర్థే లోట్ చ. (అచ్ఛిద్రేణ) ఛిద్రరహితే నైకరసేన (పాణినా)కిరణసమూహేన వ్యవహారేణ.అయం మన్త్రః శ.౧.౧.౪.౧౮-౨౪ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౬॥

అన్వయః :-యతోఽయం యజ్ఞో మధుజిహ్వః కుక్కుటోఽయస్యేష్టమూర్జం చ ప్రాపయతి తస్మాత్స సదైవానుష్ఠేయః. హే విద్వన్! త్వమస్య త్రివిధస్య యజ్ఞస్యానుష్ఠానస్య గుణానాం చ వేత్తాసి తస్మాత్ప్రతివద ప్రత్యక్షముపదిశ. యతో వయం త్వయా సహ సంఘాతం సంఘాతమాజేష్మ సర్వాన్సంగ్రామాన్విజయేమహి. సర్వో మనుష్యో వర్షవృద్ధం త్వా త్వాం తం వర్షవృద్ధం యజ్ఞం వా ప్రతివేత్తు. ఏవం కృత్వా సర్వైః జనైః పరాపూతం రక్షః పరాపూతా అరాతయోఽపహతం రక్షః సదైవకార్యమ్. యథాఽయం హిరణ్యపాణిర్వాయు రచ్ఛిద్రేణ పాణినా యజ్ఞే సంసారేఽగ్నినా సూర్యేణ విచ్ఛిన్నాన్ పదార్థకణాన్ ప్రతిగృభ్ణాతి. యథా చ హిరణ్యపాణిః సవితా దేవః [వః] తాన్ వివినక్తి పృథక్కరోతి తథైవ పరమేశ్వరో విద్వాన్ మనుష్యశ్చాచ్ఛిద్రేణ పాణినా సర్వా విద్యా వివినక్తు ప్రతిగృభ్ణాతు. తథైవ కృపయా సంప్రీత్యా చైతౌ వో యుష్మానానందకరణాయ ప్రతిగృహ్ణీతః.॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. ఈశ్వరః సర్వాన్మనుష్యానాజ్ఞాపయతి. మనుష్యైర్య జ్ఞానుష్ఠానం సంగ్రామే దుష్టశత్రూణాం విజయో గుణజ్ఞానం విద్యావృద్ధసేవనం దుష్టానాం మనుష్యాణాం దోషాణాం వా నిరాకరణం సర్వపదార్థచ్ఛేదకోఽగ్నిః సూర్యో వా తథా సర్వపదార్థధారకో వాయుశ్చాస్తీతి విజ్ఞానం పరమేశ్వరోపాసనాం విద్వత్సమాగమం చ కృత్వా సర్వా విద్యాః ప్రాప్య సదైవ సర్వార్థా సుఖోన్నతిః కార్యేతి.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఈ యజ్ఞము (మధుజిహ్వః) మధురగుణములతో గూడిన వాణీమయమును (కుక్కుటః అసి) చోరులను, శత్రువులను వినాశపరచునదియు (ఇషమ్) అన్నాదిపదార్థములను (ఊర్జమ్) విద్యాది బలములను, ఉత్తమోత్తమ రసములను ఇచ్చునదియై యున్నది. కావున దానిని సదా అనుష్ఠించవలెను.

ఓ విద్వాంసులారా! పైన దెలిపిన గుణములు గల యజ్ఞత్రయముల అనుష్ఠానము, వాని గుణలాభములను మాకు (ఆవద) ఉపదేశించుడు. దానివలన (వయమ్) మేము (త్వయా) మీద్వారా (సంఘాతమ్ సంఘాతమ్) ఉత్తమరీతిలో శత్రువులనోడించగలుగునట్టి పెద్దపెద్ద యుద్ధములందు మాటి మాటికి (అజేష్మ) సకలవిధముల జయమును పొందుదుముగాక! ఏలన మీరు యుద్ధవిద్యను ఎరిగినవారు. (అసి) అందునల్లనే మానవులందరు (వర్షవృద్ధమ్) శస్త్రాస్త్రవిద్యల వర్షమును వృద్ధిపరచు (త్వా) నిన్ను (వర్షవృద్ధమ్) వర్షమును గలిగింపజేయు యజ్ఞమును (ప్రతివేత్తు) తెలిసికొందురు గాక! ఈ విధముగ సంగ్రామమొనర్చి (పరాపూతమ్) పవిత్రత మున్నగు సద్గుణముల వదలిన (రక్షః) దుష్టులు (పరాపూతాః) శుచిహీనులు (అరాతయః) దాన హీనులు ధర్మరహితులునగు శత్రువులు మున్నగు (రక్షః) బందిపోటుదొంగలను (అపహతమ్) నాశపరచునట్టి విధానమును సకలమానవులును సర్వదా చేపట్టవలయును.

(హిరణ్యపాణిః) జ్యోతియే హస్తముగా గల (వాయుః) వాయువెటుల (అచ్ఛిద్రేణ) ఒకే విధమగు (పాణినా) స్వగమనాగమనవ్యవహారములతో యజ్ఞమునందగ్నిచేతను, ప్రపంచమునందు సూర్యునిచేతను, అతిసూక్ష్మములైన పదార్థముల నేది గ్రహించుచున్నదో లేక (హిరణ్యపాణిః) హిరణ్యమే హస్తముగ గలవాడగు (హిరణ్య పాణిః) కిరణముల వ్యవహారముచే (సవితా) వృష్టిద్వారా లేక ప్రకాశముద్వారా దివ్యగుణముల నుత్పన్నమునకు హేతువగు (దేవః) ప్రకాశమానుడగు సూర్యభగవానుడెట్లు (వః) [ఆహుతియొనర్చబడిన] ఆ పదార్థములను (వివినక్తు) ఎట్లు వేరువేరుగా - పరమాణు రూపముగ నొనర్చుచున్నాడో అట్లే పరమాత్మ లేక విద్వాంసుడగువాడు (అచ్ఛిద్రేణ) నిరంతరము (పాణినా) తన ఉపదేశరూపవ్యవహారముచే విద్యల నన్నిటిని (వి వినక్తు) ప్రకాశపరచవలయును. అటులనే దయతో, ప్రేమతో (వః) మీకు అధికానందము గలిగించుటకు పైన సూచించిన కార్యద్వయమును (ప్రతిగృభ్ణాతు) గ్రహించెదరుగాక!॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. యజ్ఞానుష్ఠానము, యుద్ధమునందు శత్రుపరా జయము, ఉత్తమోత్తమ గుణముల నెరుగుట, విద్వాంసుల సత్సంగము, దుష్టులను, దుష్టగుణములను త్యజించుట మొదలగు కార్యముల నొనర్చి పదార్థములన్నిటిని తన తాపముచే ఛిన్నాభిన్నమొనర్చునది అగ్ని, లేక సూర్యుడనియు, సూక్ష్మమొనర్చబడిన యా పదార్థములను ధారణమొనర్చునది వాయువనియు గ్రహించి

ఈశ్వరోపాసన, విద్వత్సమాగమములొనర్చి, సకలవిద్యల నార్జించి సర్వప్రజలకు సకలసుఖముల నుత్పన్నమొనర్చునట్టి యున్నతిని సర్వదా ఆచరించవలయునని ప్రజలెల్లరకును పరమేశ్వరుడు ఆదేశించు చున్నాడు.।౧౬॥

16. The yajna keeps away the thieves, refines and sweetens the speech, is productive of foodstuffs and is the bestower of knowledge and vigour. Let the performance of such yajnas be inculcated. May we through the aid of heroic persons win battles again and again.

The yajna is instrumental in producing rain, may we know thee as rain producer. We should try to efface the dacoits and exploiters of impure minds who lead an impious life.

Just as the air with its strong hands of definite motion to and from receives the oblations and just as the bright Sun full of luminous beams, with his faultless rays resolves into atoms the substances put into the fire, so do God and the scholars preach all sciences for the good of humanity.

౧౭. ధృష్టిరసీత్యస్య ఋషిః స ఏవ, అగ్నిర్దేవతా. బ్రాహ్మీపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అథాగ్నిశబ్దేన కిం కిం గృహ్యతే తేన కిం కిం చ భవతీత్యుపదిశ్యతే.

అగ్ని శబ్దముచే నే మేమి గ్రహించబడునో, దాని వలన నే మేమి కార్యములు జరుగునో

ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౭ ధృష్టి రస్యపాఽగ్నేఽ అగ్నిమామాదం జహి నిష్క్రవ్యాదꣳ సేధా

దేవయజం వహ। ధ్రువమసి పృథివీం దృꣳహ బ్రహ్మవని త్వా క్షత్రవని

సజాతవన్యుపదధామి భ్రాతృవ్యస్య వధాయ।౧౭॥

ప. విః – ధృష్టిః, అసి, అప, అగ్నే, అగ్నిమ్, ఆమాదమిత్యామ+ అదమ్, జహి, నిష్క్రవ్యాదమితి నిష్క్రవ్య + అదమ్, సేధ, ఆ, దేవయజమితి దేవ+ యజమ్, వహ, ధ్రువమ్, అసి, పృథివీం, దృꣳహ, బ్రహ్మవనీతి బ్రహ్మ+వని, త్వా, క్షత్రవనీతి క్షత్ర+ వని, సజాత వనీతి సజాత + వని, ఉపఽదధామి, భ్రాతృవ్యస్య, వధాయ.।౧౭॥

పదార్థః :-(ధృష్టిః) ప్రగల్భ ఇవ యజమానః (అసి) భవసి భవతి వా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయః (అప) క్రియాయోగే (అగ్నే) పరమేశ్వర! ధనుర్వేదవిద్వన్వా (అగ్నిమ్) విద్యుదాఖ్యం, (ఆమాదం) ఆమాన పక్వానత్తి తమ్ (జహి) హింసయ (నిష్క్రవ్యాదం) క్రవ్యం పక్వమాంసమత్తి తస్మాన్నిర్గతస్తమ్ (సేధ) శాస్త్రాణి శిక్షయ (ఆ) క్రియాయోగే (దేవయజమ్) దేవాన్ విదుషో దివ్యగుణాన్ యజతి సంగతాన్ కరోతి యేన యజ్ఞేన స దేవయట్ తమ్. అత్రఅన్యేభ్యోఽపి దృశ్యంత ఇతి సూత్రేణ కృతో బహులమితి వార్తికేన కరణే విచ్ ప్రత్యయః (వహ) ప్రాపయ ప్రాపయతి వా. అత్ర సర్వత్ర పక్షే వ్యత్యయః (ధ్రువమ్) నిశ్చలం సుఖమ్ (అసి) భవతి (పృథివీమ్) విస్తృతాం భూమిం తత్స్థాన్ప్రాణినశ్చ (దృంహ) ఉత్తమగుణైర్వర్ధయ వర్ధయతి వా (బ్రహ్మవని) బ్రాహ్మణం విద్వాంసం వనతి తం. ఛన్దసి వనసనరక్షిమథామ్. అ.౩.౨.౨౭. అనేన బ్రహ్మోప పదే వనధాతోరిన్ప్రత్యయః. సుపాం సులుగిత్యమో లుక్ చ. (త్వా) త్వాం తం వా. (క్షత్రవని) క్షత్రం సంభాజినం వనతి తమ్. అత్రాప్యమోలుక్ (సజాతవని) జాతం జాతం వనతి స జాతవనిః సమానశ్చాసౌ జాతవనిస్తమ్. సమానస్య ఛన్దస్యమూర్ధ ప్రభృత్యుదర్కేషు అ. ౬.౩.౮౪ అనేన సమానస్య సకారాదేశః (ఉపదధామి) హృదయే వేద్యాం వివాహాదియానేషు వా ధారయామి (భ్రాతృవ్యస్య) ద్విషతః శత్రోః (వధాయ) నాశాయ హననాయ. అయం మంత్రః శ. ౧. ౧. ౨ ౩-౮. వ్యాఖ్యాతః ॥౧౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! పరమేశ్వర! త్వం ధృష్టిరసి. అతో నిష్క్రవ్యాద మామాదం దేవయజమగ్నిం సేధ. ఏవం మంగలాయ శాస్త్రాణి శిక్షిత్వా దుఃఖమపజహి సుఖం చావహ. తథా హే పరమేశ్వర! త్వం ధ్రువమసి. అతః పృథివీం దృంహ. హే జగదీశ్వరాగ్నే! యత ఈదృశో భవాన్ తస్మాదహం భ్రాతృవ్యస్య వధాయ బ్రహ్మవనిం క్షత్రవనిం సజాతవనిం త్వా త్వాముపదధామీత్యేకో ఽన్వయః.

హే యజమాన! విద్వన్ ! యతోఽయ మగ్ని ర్ధృష్టిరస్యస్తి తథా చామాన్నిష్క్ర వ్యాద్దేవయజం యజ్ఞమావహతి తస్మాత్త్వమిమమామాదం నిష్క్రవ్యాదం దేవయజ మగ్నిమావహ. సేధ. అన్యేభ్యస్తమేవం శిక్షయ తదనుష్ఠానేన దోషానపజహి. యతో ఽయమగ్నిః సూర్యరూపేణ ధ్రువోఽస్యస్తి తస్మాదయమాకర్షణేన పృథివీం దృంహ దృంహతి ధరతి తస్మాత్తత్ [త్వా]త మహం [బ్రహ్మవని] బ్రహ్మవనిం క్షత్రవనిం పజాతవని సజాతవనిం భ్రాతృవ్యస్య వధాయోపదధామీతి ద్వితీయః.॥౧౭॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. సర్వశక్తిమతేనేశ్వరేణ యతోఽయమామాద్దాహక స్వభావోఽగ్నిరచిత స్తతో నాయం భస్మాదికం దగ్ధుం సమర్థో భవతి. యేనామాన్పదార్థాన్

పక్వా ఽదన్తి [స ఆమాత్] యేనోదరస్థమన్నం పచ్యతే [సజాతః] యేన చ మనుష్యా మృతం దేహం దహన్తి స క్రవ్యాత్ సంజ్ఞోఽగ్నిర్యేనాయం దివ్యగుణప్రాపకో విద్యుదాఖ్యశ్చ రచితస్తథా యేన పృథివీధారణాకర్షణప్రకాశకః సూర్యో రచితః. య శ్చ బ్రహ్మభిర్వేద విద్భిర్బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైః సమానజన్మభిర్మనుష్యై శ్చ వన్యతే సంసేవ్యతే. తథా యః సర్వేషు జాతేషు పదార్థేషు వర్తమానః పరమేశ్వరో భౌతికోఽగ్నిర్వా. స ఏవ సర్వైరుపాస్యో భౌతికశ్చ క్రియాసిద్ధ్యర్థం సేవనీయ ఇతి.।।౧౭।।

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ పరమేశ్వరా! (ధృష్టిః) నీవు ప్రగల్భుడవు, అత్యంత నిర్భయుడవునై (అసి) ఉన్నావు. ఈ కారణముచే (నిష్క్రవ్యాదమ్) పక్వమైన భస్మము మున్నగు పదార్థములను వదలి (ఆమాదమ్) అపక్వపదార్థముల గాల్చునదియు (దేవయజమ్) విద్వాంసులతో లేక శ్రేష్ఠగుణములతో సంయోగమొనర్చున దియు నగు (అగ్నిమ్) భౌతికాగ్నిని, లేక విద్యుత్తురూపమగు అగ్నిని (సేద) ఉపదేశించుము. ఈ విధముగ మాకు ఉత్తమోత్తమ సుఖము లభించుటకై శాస్త్రవిద్యను గరపి దుఃఖములను (అపజహి) దూరమొనర్చుము. మరియు ఆనందమును (ఆ వహ) ప్రాప్తింపజేయుము. ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ధ్రువమ్) నిశ్చలసుఖము నిచ్చువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అందువల్ల (పృథివీమ్) విస్తృత భూమిని, దానిపైనుండు మానవులను (దృꣳహ) ఉత్తమగుణములతో వృద్ధిగలవారినిగా నొనర్చుము (అగ్నే) హే జగదీశ్వరా! నీ వత్యంత ప్రశంసనీయుడవైనందు వలన నేను (భ్రాతృవ్యస్య) దుష్టుల, లేక శత్రువుల (వధాయ) వినాశమునకై (బ్రహ్మవనిమ్ క్షత్రవనిమ్ సజాతవనిమ్) బ్రాహ్మణ, క్షత్రియులకు మరియు సమస్త ప్రాణి మాత్రులకు సుఖదుఃఖ వ్యవహారముల నిచ్చునట్టి (త్వా) నిన్ను (ఉపదధామి) హృదయమునందు ధరించుచున్నాను. ఇది యీ మంత్రమునకు మొదటి యర్థము. ఇక రెండవయర్థమేమన;

(అగ్నే) ఈ భౌతికాగ్ని (ధృష్టిః అసి) అతితీక్ష్ణమై యున్నది. మరియు నికృష్ట పదార్థములను వదలి ఉత్తమ పదార్థములతో (దేవయజమ్) విద్వాంసులను, లేక దివ్యగుణములను లభింపజేయు యజ్ఞమును (ఆవహ) పొందింపజేయుచున్నది. కావున మీరు (నిష్క్రవ్యాదమ్) పక్వమగు భస్మాది పదార్థములను వదలి (ఆ మాదమ్) అపక్వపదార్థములనుకాల్చు (దేవయజమ్) విద్వాంసులను, లేక దివ్యగుణములను ప్రాప్తింజేయు (అగ్నిమ్) భౌతిక, లేక విద్యుదగ్నిని (ఆవహ) ప్రాప్తించుకొనుడు. మరియు దాని నెరుగదలచినవారికి శాస్త్రముల ఉత్తమోత్తమ శిక్షణలతో బాటు ఆ యుపదేశమును (సేద) ఒనర్చుడు. ఈ యగ్ని సూర్యరూపముతో (ధ్రువం అసి) నిశ్చలమై యున్న కారణమున ఆకర్షణశక్తితో (పృథివీమ్) విస్తృతభూమిని దానియందుండు సకల ప్రాణులను (దృꣳహ) బలపరచుచున్నది. అందుచేతనే నేను (బ్రహ్మవనిమ్ క్షత్రవనిమ్ సజాతవనిమ్) బ్రాహ్మణ క్షత్రియాది సకలప్రాణుల సుఖదుఃఖములను వేరువేరుగానొనర్చు భౌతికాగ్నిని (భ్రాతృవ్యస్య వధాయ) దుష్టుల, శత్రువులవధకొరకు హవనమొనర్చు వేదికయందు లేక విమానాదియానములందు (ఉపదధామి) స్థాపించుచున్నాను. ఇది రెండవయర్థము.।।౧౭।।

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. సర్వ శక్తిమంతుడగు పరమేశ్వరుడు ఈ భౌతికాగ్నిని (ఆమము) అనగా అపక్వపదార్థములను కాల్చుదానిగ నిర్మించినాడు. కావుననే దీనికి భస్మమైన పదార్థములను కాల్చు శక్తి లేదు. దేనివల్ల మానవులు అపక్వపదార్థములను వండి తినుచుందురో, ఎద్దానివలన సర్వప్రాణులు భుజించినఆహారము జీర్ణమగుచున్నదో, దేనిద్వారా మృతశవములను మనుష్యులు కాల్చివేయుచుందురో అది క్రవ్యాగ్ని యని పిలువబడుచున్నది. ఎవ్వనిచే దివ్యగుణములను ప్రాప్తింపజేయు విద్యుత్తు సృష్టింపబడినదో, ఎవనిచే పృథివి ఆకర్షణ, ధారణములనొనర్చు సూర్యుడు నిర్మింపబడినాడో, ఎవనిని వేదవిద్యల నెరిగిన బ్రాహ్మణులు, ధనుర్వేదము నెరిగిన క్షత్రియులు, సర్వప్రాణులును సేవించుచున్నవియో, మరియు సమస్త ప్రాపంచిక పదార్థములయందెవడు వ్యాపించియున్నాడో, అట్టి పరమేశ్వరుడే సకల మానవులకు ఉపాస్యదైవము. అదేవిధంగ క్రియాసిద్ధికై భౌతికాగ్నియు యథాయోగ్య కార్యములద్వారా సేవించయోగ్యమై యున్నది.॥౧౭॥

17. O Lord, dauntless art Thou. Let us avoid in a yajna the use of fire that burns the corpses, and use the fire, that ripens the raw commodities, and endows us with nobler qualities. Through thv teachings remove our miseries and confer bliss on us!

O Lord, Thou art the Bestower of permanent happiness. May the Earth and the beings living on it advance through high merits. We realise in our hearts for the removal of the wicked, thee, who bestoweth happiness upon the learned, the heroic and all sentient beings!

౧౮. అగ్నే బ్రహ్మేత్యస్య ఋషిః స ఏవ, అగ్ని ర్దేవతాసర్వస్య, పూర్వస్య బ్రాహ్మీ ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః, ధర్త్రమసీతి మధ్యస్యార్చీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః, విశ్వాభ్య ఇత్యుత్తరస్యార్చీ పంక్తిశ్ఛన్దః పంచమః స్వరః.

పునరగ్నిశబ్దేనోక్తావర్థావుపదిశ్యేతే.

౧౮ అగ్నే బ్రహ్మ గృభ్ణీష్వ ధరుణమస్యన్తరిక్షం దృంహ బ్రహ్మవని త్వా
క్షత్రవని సజాతవన్యుప దధామి భ్రాతృవ్యస్య వధాయ। ధర్త్రమసి
దివం దృంహ బ్రహ్మవని త్వా క్షత్రవని సజాతవన్యుప దధామి
భ్రాతృవ్యస్య వధాయ। విశ్వాభ్యస్త్వాశాభ్యః ఉపదధామి చిత
స్థోర్ధ్వచితో భృగూణామఙ్గిరసాం తపసా తప్యధ్వమ్ ॥౧౮॥

ప.వి:- అగ్నే, బ్రహ్మ, గృభ్ణీష్వ, ధరుణమ్, అసి, అంతరిక్షమ్, దృꣳహ, బ్రహ్మవనీతి బ్రహ్మ+వని, త్వా, క్షత్రవనీతి క్షత్ర+వని, సజాతవనీతి సజాత+వని, ఉప, దధామి, భ్రాతృవ్యస్య, వధాయ, ధర్త్రమ్, అసి, దివమ్, దృꣳహ, బ్రహ్మవనీతి బ్రహ్మ+వని, త్వా, క్షత్రవనీతి క్షత్ర+వని, సజాతవనీతి సజాత+వని, ఉప, దధామి, భ్రాతృవ్యస్య, వధాయ, విశ్వాభ్యః, త్వా, ఆశాభ్యః, ఉప,దధామి,చితః, స్థ, ఊర్ధ్వచిత ఇత్యూర్ధ్వ+చితః, భృగూణామ్, అంగిరసామ్, తపసా, తప్యధ్వమ్.॥౧౮॥

పదార్థః :-(అగ్నే) పరమేశ్వర భౌతికో వా (బ్రహ్మ) వేదమ్ (గృభ్ణీష్వ) గ్రాహయ గృహ్ణాతి వా. అత్ర సర్వత్ర పక్షే వ్యత్యయః, హృగ్రహోర్భ శ్ఛన్దసీతి హకారస్య భకారః (ధరుణమ్) ధరతి సర్వలోకాన్ యత్తత్ తేజశ్చ (అసి) అస్తి. అత్ర పక్షే ప్రథమార్థే మధ్యమః. (అన్తరిక్షం) ఆకాశస్థాన్ పదార్థాన్. అన్తరాత్మస్థమక్షయం జ్ఞానం వా. అన్తరిక్షం కస్మాదన్తరా క్షాన్తం భవత్యన్తరేమే ఇతి వా శరీరేష్వన్తరక్షయమితి వా. నిరు. ౨. ౧౦ (దృంహ)దృఢీకురు కరోతి వా.(బ్రహ్మవని) వేదం వనయతి తమ్ (త్వా) త్వామ్ (క్షత్రవని) రాజ్యం వనయతి తమ్ (సజాతవని) సమానా జాతా విద్యాః సమానం జాతం రాజ్యం వా వనయతి యేన తమ్ (ఉపదధామి) ధారయామి (భ్రాతృవ్యస్య) ద్విషతః శత్రోః (వధాయ) నాశాయ హననాయ (ధర్త్రమ్) ధరతి యత్ యేన వా.వాయుర్వావ ధర్త్రం చతుష్టోమః. స ఆభిశ్చతసృభిర్దిగ్భిః స్తుతే తద్యత్తమాహ ధర్త్రమితి ప్రతిష్ఠా వై ధర్త్రమ్. వాయుస్సర్వేషాం భూతానాం ప్రతిష్ఠా తదేవ తద్రూపముపదధాతి స వై వాయుమేవ ప్రథమముపదధాతి వాయుముత్తమం వాయునైవ తదేతాని సర్వాణి భూతాన్యుభయతః పరిగృహ్ణాతి.శ......౮. ౨౪.౧. ౨౬. అనేన ప్రమాణేన ధర్త్రశబ్దేన వాయురీశ్వరశ్చ గృహ్యతే (అసి) అస్తి వా (దివమ్)జ్ఞానప్రకాశం సూర్యలోకం వా (దృంహ) సమ్యగ్వర్ధయ, వర్ధయతి వా. (బ్రహ్మవని) సర్వమనుష్యార్థం బ్రహ్మణో వేదస్య విభాజితారమ్. బ్రహ్మాండస్య మూర్తద్రవ్యస్య ప్రకాశకం వా. (త్వా) త్వాం తం వా. (క్షత్రవని) రాజధర్మప్రకాశస్య విభాజితారం రాజగుణానాం దృష్టాన్తేన ప్రకాశయితారం వా. (సజాతవని) సమానాన్ జాతాన్ వేదాన్ క్షత్రధర్మాన్ మూర్తాన్ జగత్స్థాన్ పదార్థాన్వా వనయతి ప్రకాశయతి తమ్. (ఉపదధామి) ధారాయామి. (భ్రాతృవ్యస్య ద్విషతః శత్రోః

(వధాయ) నాశాయ హననాయ వా. (విశ్వాభ్యః) సర్వాభ్యః (త్వా) త్వాం తం వా (ఆశాభ్యః) దిగ్భ్యః. ఆశా ఇతి దిఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౬. (ఉపదధామి) ఉపదధాతి వా సామీప్యే ధారయామి తేన పుష్ణామి వా (చితః) చేతయన్తి సంజానంతి యే తే చితః. అత్ర వా శర్ప్రకరణే ఖర్పరే లోపో వక్తవ్య ఇతి వార్తికేన విసర్జనీయ లోపః. (స్థ) భవథ భవన్తి వా (ఊర్ధ్వచితః) ఊర్ధ్వానుత్కృష్టగుణాన్ చేతయన్తి తే మనుష్యాశ్చితాని కపాలాని వా (భృగూణాం) భృజ్జన్తి యైస్తేషాం (అంగిరసామ్) ప్రాణానామంగారాణాం వా. ప్రాణోవా అంగిరాః.శ.౬.౫.౨.3 అంగారేష్వంగిరా అంగారా అంకనా అంచనాః. నిరు. 3.౧౭. (తపసా) ధర్మవిద్యాఽనుష్ఠానేన తాపేన తేజసా వా (తప్యధ్వం) తపన్తు తాపయత వా. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౨. ౧. ౯- ౧3 వ్యాఖ్యాతః.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే అగ్నే పరమేశ్వర! త్వం ధరుణమసి కృపయాఽస్మత్ప్రయుక్తం బ్రహ్మ గృహ్ణీష్వ తథాఽస్మాస్వన్తరిక్ష మక్షయం విజ్ఞానం దృంహ వర్ధయ. అహం భ్రాతృవ్యస్య వధాయ బ్రహ్మవని క్షత్రవని సజాతవని త్వోప దధామి. హే సర్వధాతర్జగదీశ్వర! త్వం సర్వేషాం లోకానాం ధర్త్రమసి కృపయాఽస్మాసు దివం జ్ఞానప్రకాశం దృంహ. అహం భ్రాతృవ్యస్య వధాయ బ్రహ్మవని క్షత్రవని సజాతవని త్వా త్వాముప దధామి. [త్వా] త్వాం సర్వవ్యాపకం జ్ఞాత్వా విశ్వాభ్య ఆశాభ్య ఉపదధామి. హే మనుష్యా! యూయమప్యేవం విదిత్వా చిత [స్థ] ఊర్ధ్వచితః కపాలాని కృత్వా భృగూణామంగిరసాం తపసా తప్యధ్వం యథా తపన్తు తథా తాపయతేత్యేకః.

హే విద్వన్! [అగ్నే] యేనాగ్నినా ధరుణం బ్రహ్మాన్తరిక్షం గృహ్యతే దృహ్యతే చ[త్వా]తం త్వం హోమార్థం శిల్ప విద్యాసిధ్యర్థం చ గృహ్ణీష్వ దృంహ చ. తథైవాహమపి భ్రాతృవ్యస్య వధాయ తం బ్రహ్మవని క్షత్రవని సజాతవన్యుపదధామి. ఏవం సోఽగ్నిర్ధర్త్తః సన్ [హితః] సన్సుఖముపదధాతి. ఏవం యో వాయుర్ధర్త్రం సర్వలోక ధారకోఽస్యస్తి. దివం చ దృంహ దృంహతి. తమహం యథా భ్రాతృవ్యస్య వధాయ బ్రహ్మవని క్షత్రవని సజాతవన్యుప దధామి. తథైవ త్వమప్యేతం తస్మై ప్రయోజనాయోప దృంహ. హే శిల్పవిద్యాం చికీర్షో విద్వన్!యేన వాయునా పృథివీ ద్యౌః సూర్యలోకశ్చ ధార్యతే దృహ్యతే చ తం త్వం జీవనార్థం శిల్పవిద్యాయై చ ధారయ దృంహ చ బ్రహ్మవని ఇత్యాది పూర్వవత్. హే మనుష్యా యథాఽహం వాయువిద్యావిత్స్వా తమగ్నిం వాయుం చ విశ్వాభ్య ఆశాభ్య ఉపద ధామి తథైవ యూయముపృయపధత్త. యజ్ఞార్థం శిల్పవిద్యార్థముపరిచిత ఊర్ధ్వచితః కపాలాని కలా ధారితవన్తః సన్తో భృగూణామంగిరసాం తపసా తప్యధ్వం తాపయత చ ॥ ౧౮॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. ఈశ్వరేణేదమాదిశ్యతే భవన్తో విద్యదున్నతయే మూర్ఖత్వవినాశాయ సర్వ శత్రూణాం నివారణేన రాజ్యవర్ధనాయ చ వేదవిద్యాం గృహ్ణీయుః. యోఽగ్నేర్వృద్ధిహేతుః సర్వాధారకో వాయురగ్నిమయః సూర్య ఈశ్వరశ్చ స్థ సన్తి తాన్ సర్వాసు దిక్షు విస్తృతాన్ వ్యాపకాన్ విదిత్వా యజ్ఞసిద్ధిం విమానాది యానరచనం తాని చాలయిత్వా దుఃఖాని నివార్య శత్రూన్ విజయన్తామ్.॥౧౮॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ధరుణమ్) సర్వమును ధారణ మొనర్చువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. (బ్రహ్మ) వేదమంత్రములచే నే నొనర్చిన స్తుతిని (గృహ్ణీష్వ) గ్రహించుము. (అన్తరిక్షమ్) ఆత్మయందు స్థిరమగు అక్షయజ్ఞానమును (దృంహ) వృద్ధిపరచుము. నేను (భ్రాతృవ్యస్య) శత్రువుల (వధాయ) నాశపరచుటకు (బ్రహ్మవని) సర్వమానవ కల్యాణమునకై వేదములను శాఖ శాఖాంతరముల రూపమున విభజించు బ్రాహ్మణుడవు (క్షత్రవని) రాజధర్మమును ప్రకాశమొనర్చువాడవు (సజాతవని) పరస్పరము సమానముగనుండు క్షత్రియధర్మములను ప్రాపంచిక మూర్తివంతమగు పదార్థములను ఈ ప్రాణులన్నిటిని వేర్వేరుగ ప్రకాశపరచువాడవు నైన (త్వా) నిన్ను (ఉపదధామి) హృదయమునందు ధారణమొనర్చుకొనుచున్నాను. సర్వమును ధారణమొనర్చు ఓ పరమేశ్వరా! (ధర్త్రమ్) సకల లోకములను ధారణమొనర్చు నీవు దయయుంచి మాయందు (దివమ్) అత్యుత్తమ జ్ఞానమును (దృంహ) వృద్ధిపరచుము. మరియు నేను (భ్రాతృవ్యస్య వధాయ) శత్రుసంహారమునకై (బ్రహ్మవని క్షత్రవని సజాతవని) ఉక్త వేదమును, రాజ్యమును, పరస్పర సమానవిద్యను, రాజ్యాదివ్యవహారములను యథా యోగ్యముగ విభజించు (త్వా) నిన్ను (ఉపదధామి) మాటిమాటికి హృదయమున ధారణమొనర్చుకొనుచున్నాను. మరియు నేను (త్వా) నిన్ను సర్వవ్యాపకునిగా నెరిగి (విశ్వాభ్యః, ఆశాభ్యః) సర్వదిశలనుండి సుఖముల ప్రాప్తించుటకై మాటి మాటికి (ఉపదధామి) మనసునందు ధారణమొనర్చుకొనుచున్నాను. ఓ మానవులారా! మీరు అట్టి ఉక్తవ్యవహారములను చక్కగా నెరిగి (చితః) విజ్ఞానవంతులు (ఊర్ధ్వచితః) ఉత్తమజ్ఞానవంతులును నగువారి ప్రేరణచే అగ్నిపై కపాలములనుంచి (భృగూణామ్) విద్యమున్నగు శ్రేష్ఠగుణములను లభింపజేయు (అఙ్గిరసామ్) ప్రాణములను (తపసా) తపః ప్రభావముచే (తప్యధ్వమ్) తపింపజేయుడు, లేక తపింపజేయుము. **ఇది యీ మంత్రమునకు మొదటి యర్థము.**

ఇక రెండవ యర్థమును జెప్పుచున్నాను. ఓ విద్వాంసుడా! ధర్మాత్ముడా! (అగ్నే) ఎట్టి భౌతికాగ్నిచే (ధరుణమ్) సర్వమును ధారణమొనర్చు తేజము (బ్రహ్మ) వేదము (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమునందుండు పదార్థములు గ్రహింపబడుచున్నవో లేక వృద్ధితోగూడినవిగ నొనర్పబడుచున్నవియో (త్వా) దానిని హోమముకొరకు, లేక శిల్పవిద్యల సిద్ధికొరకు (గృహ్ణీష్వ) గ్రహణ మొనర్చుము (దృంహ) [లేక] విద్యాయుక్త కార్యములచే వృద్ధిపరచుము. మరియు నేనును (భ్రాతృవ్యస్య వధాయ) శత్రువినాశమునకై (త్వా) అట్టి (బ్రహ్మవని, క్షత్రవని, సజాతవని) విశ్వమునందు మూర్తివంతములగు పదార్థముల ప్రకాశమొనర్చునదియు, దృష్టాంతరూపముగ రాజగుణముల ప్రకాశింపజేయునదియు నగు ఆ భౌతికాగ్నిని శిల్పవిద్య మున్నగు

వ్యవహారములందు (ఉపదధామి) స్థాపించుచున్నాను. ఇటుల స్థాపించబడిన అగ్ని అనేక సుఖములను ధారణమొనర్చుచున్నది. ఇదే విధముగ అందరును (ధర్త్రమ్) ధారణమొనర్చునది వాయువునై (అసి) ఉన్నది. అది (దివమ్) ప్రకాశమయ సూర్యలోకమును (దృంహ) దృఢపరచుచున్నది. ఓ మానవులారా! నేనెట్లు దానిని (భ్రాతృవ్యస్య వధాయ) శత్రువులను హతమార్చుటకు (బ్రహ్మవని, క్షత్రవని, సజాతవని) వేదమును, రాజ్యమును, పరస్పరము సమానములగు ఉత్తమోత్తమ శిల్పవిద్యలను యథాయోగ్య కార్యములందు సంయుక్తపరచు ఈ భౌతికాగ్నిని (ఉప దధామి) స్థాపించుచున్నానో, అదేవిధముగ మీరును అత్యుత్తమ క్రియలందు సంయుక్తమొనర్చి విద్యాబలముచే (దృంహ) దానిని వృద్ధిపరచుడు. వృద్ధినిగోరు ఓ మానవులారా! ఎట్లు వాయువు పృథివిని, సూర్యుడు మున్నగు లోకములను ధారణమొనర్చుచున్నదో [వృద్ధి పొందింపజేయుచున్నదో] దానిని మీరును మీ జీవనసుఖమునకై, శిల్పవిద్యాసిద్ధికై యథాయోగ్య కార్యములందు సంయుక్తపరచి దాని విద్యవలన (దృంహ) ఉన్నతిని పొందుడు. మే మెట్లు మా శత్రువుల వినాశనమునకై (బ్రహ్మవని క్షత్రవని సజాతవని) అగ్నియొక్క ఉపర్యుక్త గుణములతో సమానమగు వాయువును శిల్పవిద్య మున్నగు వ్యవహారములతో (ఉప దధామి) సంయుక్త మొనర్చుచున్నామో, ఆవిధముగనే మీరును మీ సకలదుఃఖముల వినాశమునకై దానిని ఉచితకార్యములందు సంయుక్తపరచుడు. నే నేవిధముగ వాయువిద్యల నెరిగినవాడనై (త్వా) అట్టి అగ్నిని, లేక వాయువును (విశ్వాభ్యః ఆశాభ్యః) సకల దిశలనుండి సుఖములకొరకై యోగ్యమగు శిల్పవ్యవహారములలో (ఉప దధామి) ఎట్లు ధారణ మొనర్చుచున్నానో, అదేవిధముగ మీరును ధారణ మొనర్చుడు. మరియు శిల్పవిద్యకై, లేక హోమ మొనర్చుటకై (చితః ఊర్ధ్వచితః) పదార్థములునిండియున్న పాత్రలను, లేక వాహనములందు స్థాపించబడిన కళాయంత్రములను (భృగూణామ్) పదార్థములను పాచనమొనర్చు (అఙ్గిరసామ్) అగ్నులను, లేక ప్రాణములను (తపసా) తాపముద్వారా (తప్యధ్వమ్) ఉక్తపదార్థములను తపింపజేయుము. ।౧౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. ఈశ్వరుడిట్లుపదేశించుచున్నాడు :- ఓ మానవులారా! మీరు విద్వాంసుల యున్నతికై, మూర్ఖత్వము దొలగుటకై, లేక సకల శత్రువులను నాశపరచి రాజ్యమును వృద్ధిపరచుటకై వేదవిద్యను గ్రహించుడు. మరియు వృద్ధినొనర్చు అగ్ని, సర్వమును ధారణ మొనర్చు వాయువు, అగ్నిమయమగు సూర్యుడు, ఈశ్వరుడు, వీరు సకల దిశలందు వ్యాపకములని యెరిగి యజ్ఞసిద్ధి యొనర్చుడు. మరియు విమానాది యానరచనను ధర్మయుక్తముగ జేయుడు. ఇట్లు వీనిని సిద్ధింపజేసి దుఃఖములను, శత్రువులను దూరమొనర్చుడు. ।౧౮॥

18. O' Lord, Thou art the sustainer of the universe. Accept our adoration offered through Vedic verses and develop our inexhaustible mental knowledge. For the destruction of internal foes I realise Thee in my heart as the supporter of the learned, the statesman and the Guide on the path of duty of different classes. Thou art the supporter of the universe, we pray unto thee to increase our knowledge. For the destruction of our internal foes, we realise thee in our hearts as the supporter of the learned, the statesman and the Guide on the path of duty of different classes. I imbibe in my heart thee, the all pervade, the giver of happiness from all directions!

O Ye men, lead a life of penance by controlling your breath, and following the wise, the scientists and the learned!

౧౯. శర్మాసీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః.

అథ యజ్ఞస్య స్వరూపమంగాని చోపదిశ్యంతే.

దీని తర్వాత ఈశ్వరుడు యజ్ఞస్వరూపమును తదంగముల నిందుపదేశించు చున్నాడు.

౧౯ శర్మాస్యవధూతꣳ రక్షోఽవధూతాఽ అరాతయోఽదిత్యా స్త్వగసి ప్రతి త్వాదితిర్వేత్తు। ధిషణాసి పర్వతీ ప్రతి త్వాదిత్యాస్త్వగ్వేత్తు దివః స్కమ్భనీరసి ధిషణాసి పార్వతేయీ ప్రతి త్వా పర్వతీ వేత్తు ॥౧౯॥

ప.వి:- శర్మ, అసి, అవధూత మిత్యవ+ధూతమ్, రక్షః, అవధూతా ఇత్యవ+ధూతాః, అరాతయః, అదిత్యాః, త్వక్, అసి, ప్రతి, త్వా, అదితిః, వేత్తు, ధిషణా, అసి, పర్వతీ, ప్రతి, త్వా, అదిత్యాః, త్వక్, వేత్తు, దివః, స్కమ్భనీః, అసి, ధిషణా, అసి, పార్వతేయీ, ప్రతి, త్వా, పర్వతీ, వేత్తు.॥౧౯॥

పదార్థః:-(శర్మ) సుఖహేతుః (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (అవధూతమ్) వినాశితమ్ (రక్షః) దుఃఖం నివారణీయమ్ (అవధూతాః) నివారణీయా విచాలితా హతాః. అవేతి వినిగ్రహార్థీయః. నిరు. ౧.౩. (అరాతయః) అదానస్వభావాః కృపణాః (అదిత్యాః) అన్తరిక్షస్య (త్వక్) త్వగ్వత్ (అసి) భవతి (ప్రతి) క్రియార్థే (త్వా) తం యజ్ఞం (అదితిః) యజ్ఞస్యానుష్ఠాతా యజమానః. అదితిరితి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫. ౫. ఇతి యజ్ఞస్య జ్ఞాతా పాలకార్థో గృహ్యతే (వేత్తు) జానాతు. (ధిషణా) వాక్ వేదవాణీ గ్రాహ్యా. ధిషణేతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౧. ధృష్ణోతి సర్వా విద్యా యయా సా. ధృషేర్ధిష్చ సంజ్ఞాయామ్. ఉ. ౨.౮౨ అనేనాయం శబ్దః సిద్ధః. మహీధరేణ ధిషణేదం పదం ధియం బుద్ధిం కర్మ వా సనోతి వ్యాప్నోతీతి భ్రాన్త్యా వ్యాఖ్యాతమ్ (అసి) భవతి. (పర్వతీ) పర్వాణం పర్వబహుజ్ఞానం విద్యతేఽస్యాం క్రియాయాం సా పర్వతీ. అత్ర సంపదాదిత్వాత్ క్విప్. భూమ్ని

మతుప్. ఉగితశ్చేతి జీప్. (ప్రతి) వీప్సార్థే (త్వా) తాం తామ్ (అదిత్యాః) ప్రకాశస్య (త్వక్) త్వచతి సంవృణోత్యనయా సా (వేత్తు) జానాతు. (దివః) ప్రకాశవతః సూర్యాదిలోకస్య (స్కమ్భనీః) స్కమ్భం ప్రతిబద్ధం నయతీతి సా (అసి) భవతి (ధిషణా) ధారణావతీ ద్యౌః. ధిషణేతి ద్యావా పృథివ్యో ర్నామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. 30 (అసి) అస్తి. (పార్వతేయీ) పర్వతస్య మేఘస్య దుహితేవ యా సా పార్వతేయీ. పర్వత ఇతి మేఘనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౦. పర్వతోస్యేయం ఘనపంక్తిః పార్వతీ తస్యాపత్యం దుహితేవ పార్వతేయీ వృష్టిః. స్త్రీభ్యో ఢక్ అ. ౪.౧. ౧౨౦. అనేన ఢక్. (ప్రతి) ఇత్థం భూతాఖ్యానే (త్వా) తామీదృశీమ్ (పర్వతీ) పః ప్రశస్తం ప్రాపణం యస్యాం సా. అత్ర ప్రశంసార్థే మతుప్ (వేత్తు) జానాతు. అయం మన్త్రః శ. ౧.౨. ౧. ౧౪-౧౭వ్యాఖ్యాతః.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా భవన్తో యోఽయం యజ్ఞః శర్మాసి సుఖదోఽదితిర్నాశ రహితోఽస్తి యేన రక్షోఽవధూతం దుఃఖమరాతయోఽవధూతా వినష్టాశ్చ భవన్తి యోఽదిత్యా అన్తరిక్షస్య పృథివ్యాశ్చ త్వగ్వదస్యస్తి, త్వా తం వేత్తు విదన్తు యేన విద్యాఖ్యేన యజ్ఞేన పర్వతీ దివః స్కమ్భనీః [అసి] పార్వతేయీ ధిషణాఽ[అసి] అదిత్యాస్త్వగ్వద్విస్తార్యతే త్వాం తం ప్రతి వేత్తు యథావజ్జానన్తు యేన సత్సంగత్యాఖ్యేన పర్వతీ బ్రహ్మజ్ఞానవతీ ధిషణా [అసి] ప్రాప్యతే [త్వా] తమపి ప్రతివేత్తు జానన్తు. ॥౧౯॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యో విజ్ఞానేన సమ్యక్ సామగ్రీం సంపాద్య యజ్ఞోఽనుష్ఠీయతే యశ్చ వృష్టి ర్బుద్ధి వర్ధకోఽస్తి సో ఽగ్నినా మనసా చ సంసాధితః సూర్యప్రకాశం త్వగ్వత్సేవతే.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ యజ్ఞము (శర్మ) సుఖములనిచ్చునదై (అసి) ఉన్నదో, (అదితిః) నాశరహితమైయున్నదో, దేనిచే (రక్షః) దుఃఖములు, దుష్టులు నగువారు (అవధూతమ్) నశించిపోవుదురో (అరాతయః) దానవు, ధర్మములు లేనివారు (అవధూతాః) నష్టములను (అసి) పొందుదురో, మరియు నెయ్యది (అదిత్యాః) అంతరిక్షము మరియు పృథివికి (త్వక్) త్వచ [చర్మము]యై (అసి) ఉన్నదియో (త్వా) దానిని గూర్చి (ప్రతివేత్తు) తెలిసికొనుడు.

విద్యారూపమగు నే యజ్ఞముచే (పర్వతీ) మహాజ్ఞానముగల విద్యను (దివః) ప్రకాశవంతములగు సూర్యుడు మున్నగు లోకములను (స్కమ్భనీః) నిలుపునట్టిదై (అసి) ఉన్నదియో (పార్వతేయీ) మేఘములకన్య, లేక పృథివివలె [వృష్టివలె] (అసి) ఉన్నదియో (అదిత్యాః) పృథివికి (త్వక్) శరీరమువలె ఏది విస్తరించియున్నదో (త్వా) దానిని (ప్రతివేత్తు) యథాతథముగ దెలిసికొనుడు.

మరియు ఎట్టి సత్సంగరూప యజ్ఞముచే (పర్వతీ) ఉత్తమోత్తమ బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందునో (ధిషణా) (ద్యౌః) అనగా ఏది ప్రకాశరూపమగు బుద్ధి (అసి) లభింపజేయునో (త్వా) దానినికూడ (ప్రతివేత్తు) తెలిసికొనుడు ॥౧౯॥

భావార్థము :- మానవులు తమ విజ్ఞానముచే శ్రేష్ఠపదార్థములను సంగ్రహించుకొని వానితో వృష్టిని, బుద్ధిని వృద్ధిపరచు యజ్ఞమును అనుష్ఠించవలయును. అది అగ్ని మనస్సులద్వారా సంపాదితమై, శుద్ధపరచబడినదై సూర్యుని ప్రకాశమునకు త్వక్కువలె సేవనమొనర్చుచుండును. ॥౧౯॥

19. The yajna is the giver of happiness, puts and end to the selfish and miserly habits and protects the mid-regions as skin protects the body. May the performer of the yajna realise its significance. The proper recitation of the vedic hymns is the yajna in itself. The yajna performed on special occasions also protects the truth as skin protects the body. The yajna is the sustainer of the illustious sun. The embodiment of Vedic lore. May we realise the yajna as the bringer of rain, and the giver of spiritual knowledge.

౨౦. ధాన్య మసీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. సవితా దేవతా. విరాడ్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః.

కస్మై ప్రయోజనాయ స యజ్ఞః కర్తవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఏ ప్రయోజనమునకై ఉక్తయజ్ఞ మొనర్చవలయునో ఇందుపదేశించబడుచున్నది.

౨౦ ధాన్య మసి ధినుహి దేవాన్ ప్రాణాయ త్వోదానాయ త్వా వ్యానాయ త్వా।
దీర్ఘామను ప్రసితిమాయుషే ధాన్దేవో వః సవితా హిరణ్యపాణిః
ప్రతిగృభ్ణాత్వచ్ఛిద్రేణ పాణినా చక్షుషే త్వా మహీనాం పయోఽసి ॥౨౦॥

ప.వి:- ధాన్యమ్, అసి, ధినుహి, దేవాన్, ప్రాణాయ, త్వా, ఉదానాయేత్యుత్ + ఆనాయ, త్వా వ్యానాయేతి వి+ఆనాయ, త్వా, దీర్ఘామ్, అను, ప్రసితిమితి ప్ర+ సితిమ్, ఆయుషే, ధామ్, దేవః, వః, సవితా, హిరణ్యపాణిరితి హిరణ్య + పాణిః, ప్రతి, గృభ్ణాతు, అచ్ఛిద్రేణ, పాణినా, చక్షుషే, త్వా, మహీనామ్, పయః, అసి. ॥౨౦॥

పదార్థః:-(ధాన్యమ్) ధాతుమర్హం యత్ యజ్ఞాత్ శుద్ధమ్. రోగనాశకేన స్వాధిష్ఠతమేవ సుఖకారకమన్నం తత్. అత్ర దధాతేర్యత్ నుట్ చ. ఉ. ౫. ౪౮. అనేన యత్ప్రత్యయో నుడాగమశ్చ (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (ధినుహి) ధినోతి ప్రీణాతి. అత్ర లడర్థేలోట్ (దేవాన్) విదుషో జీవానింద్రియాణి చ. (ప్రాణాయ) ప్రకృష్టమువ్యతే జీవ్యతే

యేన తస్మై జీవనధారణహేతవే బలాయ (త్వా) తత్ (ఉదానాయ) స్ఫూర్తిహేతవ ఊర్ధ్వమన్యతే చేష్ట్యతే యేన తస్మై ఉత్క్రమణపరాక్రమహేతవే (త్వా) తత్ (వ్యానాయ) వివిధమన్యతే వ్యాప్యతే యేన తస్మై సర్వేషాం శుభగుణానాం కర్మవిద్యాంగానాం చ వ్యాప్తిహేతవే (త్వా) తత్. అత్ర త్రిషు ప్రథమార్థే మధ్యమః. (దీర్ఘామ్) విస్తృతామ్ (అను) పశ్చాదర్థే (ప్రసితిమ్) ప్రకృష్టం సినోతి బధ్నాత్యనయా తామ్. (ఆయుషే) పూర్ణాయుర్వర్ధనేన సుఖభోగాయ (ధామ్) దధామి. అత్ర ఛన్దసి లుఙ్ లఙ్ లిట ఇతి వర్తమానే లుఙ్ అడభావశ్చ. (దేవః) ప్రకాశమానః ప్రకాశహేతుర్వా. (వః) అస్మానేతాన్ జగత్స్థాన్ స్థూలాన్ పదార్థాంశ్చ. (సవితా) సర్వజగదుత్పాదకః సకలైశ్వర్యదాతేశ్వరః సూర్యలోకో వా (హిరణ్య పాణిః) హిరణ్యస్యామృతస్య మోక్షస్య దానాయ పాణిర్వ్యవహారో యస్య సః. అమృతఀ హిరణ్యమ్ శ. ౭. ౪. ౧. ౧౫. యద్వా హిరణ్యం ప్రకాశార్థం జ్యోతిః పాణిర్వ్యవహారో యస్య సః (ప్రతిగృభ్ణాతు) ప్రతిగృహ్ణాతు ప్రతి గృహ్ణాతి వా. అత్ర హృగ్రహోరితి హస్య భః. పక్షే లడర్థేలోట్ చ. (అచ్ఛిద్రేణ) నిరన్తరేణ వ్యవనేన ప్రకాశేన వా. (పాణినా) స్తుతి సమూహేన (మహీనామ్) మహతీనాం వాచాం పృథివీనాంవా చ. మహీతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం.౧,౧౧. పృథివీనామసు చ. నిఘం.౧.౧. (పయః) అన్నం జలం చ యేన శుద్ధమ్ పయ ఇత్యుదక నామసు పఠితమ్. నిఘం ౧. ౧౨. అయం మంత్రః శ. ౧.౧ . ౫. ౧౮-౨౨ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౦॥

అన్వయః :-యదిదం యజ్ఞశోధితం ధాన్యమ(స్య)స్తి యచ్చ యజ్ఞశోధితం పయోఽ(స్య)స్తి తత్ దేవాన్ ధినుహి ధినాతి తస్మాద్యథాఽహం (త్వా) తత్ప్రాణాయ తదుదానాయ (త్వా) తద్వ్యానాయ దీర్ఘాం ప్రసితిమాయుషే (ధామ్) దధామి, తథైవ యూయం సర్వేమనుష్యా స్తస్మై ప్రయోజనాయైతన్నిత్యం ధత్త. (త్వా) యథావః యో ఽస్మాన్ హిరణ్యపాణి ర్దేవః సవితా జగదీశ్వరోఽచ్ఛిద్రేణ పాణినా మహీనాం చక్షుషే (త్వా) ప్రత్యనుగృభ్ణాతు ప్రకృష్టతయానుగతం గృహ్ణాతి తథైవ వయం తం ప్రతిగృభ్ణీమః యథా చ హిరణ్యపాణిర్దేవః సవితా సూర్యలోకో మహీనాం చక్షుషేఽచ్ఛిద్రేణ పాణినా పయో గృహీత్వా ధాన్యం పోషయతి తథైవ తం వయమప్యచ్ఛిద్రేణ పాణినా మహీనాం చక్షుషే ప్రతి గృహ్ణీమః॥౨౦॥

భావార్థః:- అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. యే యజ్ఞేన శోధితా అన్నజలవాయ్వాదయః పదార్థా భవన్తి తే సర్వేషాం శుద్ధయే బలపరాక్రమాయ దృఢాయ దీర్ఘాయుషే చ సమర్థా భవన్తి తస్మాత్సర్వైర్మనుష్యై రేతద్యజ్ఞకర్మ నిత్యమనుష్ఠేయమ్. తథాచ పరమేశ్వరేణ యా మహతీ పూజ్యావాక్ ప్రకాశితాస్త్యస్యాః ప్రత్యక్ష కరణాయేశ్వరానుగ్రహాపేక్షా స్వపురుషార్థతా

చ కార్యా. యథేశ్వరః పరోపకారిణాం నృణాముపర్యనుగ్రహం కరోతి తథైవాఽస్మాభిరపి సర్వేషాం ప్రాణినాముపరి నిత్యమనుగ్రహః కార్యః. యథాఽయమన్తర్యామీశ్వరః సూర్యలోకశ్చసంస్కారే అధ్యాత్మని వేదేషు చ సత్యం జ్ఞానం మూర్తద్రవ్యాణి నైరంతర్యేణ ప్రకాశయతి తథైవ సర్వైరస్మాభిర్మనుష్యైః సర్వేషాం సుఖాయాఽఖిలా విద్యాః ప్రత్యక్షీకృత్య నిత్యం ప్రకాశనీయాః. తాభిః పృథివీరాజ్యసుఖం నిత్యం కార్యమితి. ॥౨౦॥

పదార్థము :-(ధాన్యమ్) యజ్ఞముచే శుద్ధములును, ఉత్తమ స్వభావయుక్తములును, సుఖహేతువులును, వ్యాధినాశకములు నగు ఏ యన్నధాన్యాదులుగలవో, లేక (పయః) జలము (అసి)కలదో అవి (దేవాన్) విద్వాంసులను, జీవములను, ఇంద్రియములను (ధినుహి) తృప్తి పరచుచున్నవి. ఓ మనుష్యులారా! నేనేవిధముగ (త్వా) దానిని (ప్రాణాయ) జీవనముకొరకు (త్వా ఉదానాయ) దానిని బలము, స్ఫూర్తి, పరాక్రమములకొరకు (త్వా వ్యానాయ) దానిని సకలశుభగుణములను, శుభకర్మలను, విద్యావ్యాసంగములను వ్యాప్తిపరచుటకొరకు మరియు (దీర్ఘమ్) దీర్ఘకాలమువరకు (ప్రసితిమ్) అత్యుత్తమ సుఖములతో గూడిన (ఆయుః) పూర్ణాయుష్యము ననుభవించుటకొరకు (ధామ్) ధారణ మొనర్చుచున్నానో ఆలాగుననే మీరును పైనజెప్పిన ప్రయోజనములను పొందుటకై దానిని సదా ధారణమొనర్చుడు.

ఎట్లు మాబోటి విద్వాంసులకు (హిరణ్యపాణిః) మోక్షమొసగుటయే పనిగా పెట్టుకొనినవాడును, సర్వజగత్కర్తయు (సవితా) సకలైశ్వర్యప్రదాతయు నగు పరమేశ్వరుడు (అచ్ఛిద్రేణ) తన వ్యాపకత్వముచే, లేక ఉత్తమవ్యవహారములతో (మహీనామ్) వాణులయొక్క [చక్షుషే] ప్రత్యక్షజ్ఞానమును (ప్రత్యనుగృభ్ణాతు) గ్రహించుచున్నాడో, అటులనే మనమును ఆ యీశ్వరుని (అచ్ఛిద్రేణ) నిరంతరము (పాణినా) స్తుతులద్వారా గ్రహింతుముగాక! మరియు నెట్లు (హిరణ్యపాణిః) పదార్థముల ప్రకాశమొనర్చు (సవితా) సూర్యలోకము (మహీనామ్) లోకలోకాంతరములందలి పృథివ్యాదులందు నేత్రసంబంధవ్యవహారములకై (అచ్ఛిద్రేణ) నిరంతరము తీవ్రప్రకాశముచే (పయః) జలములను (ప్రతిగృభ్ణాతు) గ్రహించి అన్నము మున్నగు పదార్థములను పుష్టియొనర్చుచున్నదో, అట్లే మేమును యాతని (అచ్ఛిద్రేణ) నిరంతర (పాణినా) వ్యవహారములతో (మహీనామ్) పృథివిపైనుండు (చక్షుసే) పదార్థముల దృష్టిగోచరమునకై స్వీకరించుచున్నాము. ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున లుప్తోపమాలంకారము గలదు. యజ్ఞముద్వారా శుద్ధపరచబడిన అగ్ని, జలము, వాయువు మున్నగు పదార్థముల శుద్ధిని, బలపరాక్రమములను, దృఢత్వమును, దీర్ఘాయువును పెంపొందింపజేయుటకు సమర్థనంతము లగుచున్నవి. అందువల్ల మనుష్యు లెల్లరును నిత్యము యజ్ఞకర్మల ననుష్ఠించవలయును. మరియు పరమేశ్వరునిచే ప్రకాశపరచబడిన నాలుగు వేదముల వాణిని ప్రత్యక్షమొనర్చుట కొరకు పరమేశ్వరానుగ్రహెచ్ఛ వలన స్వపురుషార్థముల నొనర్చవలయును. పరోపకారపరులగు మానవులపై భగవంతుడు దయచూపుచున్నటులనే మనమెల్లరమును సమస్తప్రాణులపై సదా దయచూపుచుండవలెను. మరియును ఎట్లు అంతర్యామి యగు పరమేశ్వరుడు సూర్యలోకము, ప్రపంచము, ఆత్మ మరియు వేదములు మున్నగువానియందు సత్యజ్ఞానము, మూర్తిమంతములగు పదార్థములను నిరంతరము ప్రకాశపరచుచున్నాడో,

అదే విధముగ మనమెల్లరమును పరస్పర సుఖమునకై సంపూర్ణవిద్యను మనుష్యులకు దృష్టిగోచర మొనర్చజేయుచు సర్వదా ప్రకాశిత మొనర్చుచుండవలయును. అట్టి కార్యములద్వారా మనము ఈ పృథివిపై చక్రవర్తిరాజ్యము మున్నగు అనేక ఉత్తమోత్తమ సుఖములను నిరంతరము ఉత్పన్నమొనర్చవలయును. ॥౨౦॥

20. The foodstuffs and water purified by the performance of yajna strengthen the body and sense organs. May we resort to yajna for sound health, for activities, for vitality, for long life full of happiness and prosperity. The glorious creator and emancipator of the universe, through His perfect Omnipresence, blesses us for the dissemination of true sublime knowledge.

౨౧. దేవస్య త్వేత్యస్యర్షిః స ఏవ. యజ్ఞోదేవతా సర్వస్య. ఆదౌ సంవపామీత్యంతస్య గాయత్రీ ఛన్దః. షడ్జః స్వరః. అన్త్యస్య విరాట్ నిచృత్ పంక్తిశ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః. ఈశ్వరేణ యాభ్య ఓషధిభ్యోఽన్నాదికం జాయతే, తాః కథం శుద్ధా జాయన్త ఇత్యుపదిశ్యతే. ఏ ఓషధుల వలన అన్నాదు లుత్పన్నములగునది యజ్ఞాదు లొనర్చుటచే నవి శుద్ధ మెటులగునది యుపదేశించ బడుచున్నది.

౨౧ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్ ।
సం వపామి సమాపఽ ఓషధీభిః సమోషధయో రసేన సం రేవతీర్జగతీభిః
పృచ్యన్తాꣳసం మధుమతీర్మధుమతీభిః పృచ్యన్తామ్ ॥౨౧॥

ప. విః– దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు +భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, సమ్, వపామి, సమ్, అపః, ఓషధీభిః, సమ్, ఓషధయః రసేన సమ్, రేవతీః, జగతీభిః, పృచ్యన్తామ్, సమ్, మధుమతీ రితి మధు+మతీః, మధు మతీభి రితి మధు+మతీభిః, పృచ్యన్తామ్. ॥౨౧॥

పదార్థః :-(దేవస్య) విధాతురీశ్వరస్య ద్యోతకస్య సూర్యస్య వా(త్వా) తం త్రివిధం యజ్ఞం (సవితుః) సవతి సకలైశ్వర్యం జనయతి తస్య (ప్రసవే) ఉత్పాదితేఽస్మిన్ సంసారే (అశ్వినోః) ప్రకాశభూమ్యోః. ద్యావా పృథివ్యావిత్యేకే. నిరు. ౧౨, ౧ (బాహుభ్యామ్) తేజో దృఢత్వాభ్యామ్ (పూష్ణః) పుష్టికర్తుర్వాయోః. పూషేతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫. ౬. అనేన పుష్టిహేతుర్గృహ్యతే. (హస్తాభ్యామ్) ప్రాణాపానాభ్యామ్ (సమ్) సమ్యగర్థే (వపామి)

విస్తారయామి. (సమ్) సమ్మేలనే. సమిత్యేకీభావం ప్రాహ. నిరు. ౧. 3 (అపః) జలాని. అప ఇత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం ౧. ౧౨. (ఓషధీభిః) యవాదిభిః. ఓషధయ ఓషద్ధ్యయన్తీతి వౌషత్యేనా ధయన్తీతి వా దోషం ధయన్తీతి వా. నిరు ౯. ౨౭. (సమ్) సమ్యగర్థే (ఓషధయః) యవాదయః. ఓషధ్యః ఫలపాకాన్తా బహుపుష్పఫలోపగాః. మనుస్మృతౌ. అ. ౧. శ్లో. ౪౬. (రసేన) సారేణార్ద్రేణానన్దకారకేణ (సమ్) ప్రశంసార్థే (రేవతీః) రేవత్య ఆపః. అత్ర సుపాం సులుగితి పూర్వసవర్ణాదేశః. (జగతీభిః) ఉత్తమాభి రోషధీభిః (పృచ్యన్తామ్) మేల్యన్తామ్. పృచ్యన్తే వా (సమ్) శ్రైష్ఠ్యే (మధుమతీః) మధుః ప్రశస్తో రసో విద్యతే యాసు తా మధుమత్య ఆపః. అత్ర ప్రశంసార్థే మతుప్. సుపాం సులుగితి పూర్వ సవర్ణాదేశశ్చ. (మధుమతీభిః) మధుర్బహువిధో రసో వర్తతే యాసు తాభిరోషధీభిః. అత్ర భూమార్థే మతుప్. (పృచ్యన్తామ్) యుక్త్యా వైద్యక శిల్పశాస్త్రరీత్యా మేల్యన్తామ్. అయం మన్త్రః శ. ౧. ౧. ౬. ౧-౨ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథాఽహం సవితుర్దేవస్య పరమాత్మనః ప్రసవే సవితృమండలస్యప్రకాశే చాశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం యుష్మాన్ యజ్ఞం సంవపామి. తథైవ త్వా తం యూయమపి సంవపత. యథై తస్మిన్ప్రసవే ప్రకాశే చౌషధీభిరాప ఓషధయో రసేన జగతీభి [రేవతీ] రేవత్యశ్చ సంపృచ్యన్తే. యథా చ మధుమతీభి [ర్మధుమతీః] మధుమత్యః సంపృచ్యన్తే. తథైవౌషధీభి రోషధయ ఓషధయో రసేన జగతీభిః సహరేవత్యశ్చాస్మాభిః సంపృచ్యన్తామ్. ఏవం మధుమతీభిః సహ మధుమత్యో నిత్యం సంపృచ్యంతామ్. ॥౨౧॥

భావార్థః:- అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిర్మనుష్యై రీశ్వరోత్పాదితే సూర్య ప్రకాశితేఽస్మిన్ జగతి బహువిధానాం సంప్రయోక్తవ్యానాం ద్రవ్యాణాం సంప్రయో క్తుమర్హైర్బహువిధై ద్రవ్యైః సహ సంమేలనేన త్రివిధో యజ్ఞో నిత్యమనుష్ఠేయః. యథా జలం స్వరసేనౌషధీర్వర్ధయతి తా ఉత్తమరసయోగాద్రోగనాశకత్వేన సుఖదాయిన్యో భవన్తి, యథేశ్వరః కారణాత్కార్యం యథావద్రచయతి, సూర్యః సర్వం జగత్ప్రకాశ్య సతతం రసం భిత్వా పృథివ్యాద్యాకర్షతి, వాయుశ్చ ధారయిత్వా పుష్ణాతి తథైవాఽస్మాభిరపి యథావత్సంస్కృతైః సంప్రయోజితై ద్రవ్యై ర్విద్వత్సంగవిద్యోన్నతిర్ధ్వేమ శిల్పాఖ్యైర్యజ్ఞై ర్వాయువృష్టిజలశుద్ధయశ్చ సదైవ కార్యా ఇతి.॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (సవితుః) సకలైశ్వర్యముల నిచ్చు (దేవస్య) పరమేశ్వరునిచే (ప్రసవే) ఉత్పన్న మొనర్చబడిన ప్రత్యక్షజగమునందునను, సూర్యలోకపు ప్రకాశములోను (అశ్వినోః) భూమి సూర్యుల తేజస్సుయొక్క (బాహుభ్యామ్) దృఢత్వముతో (పూష్ణః) పుష్టియొనర్చు వాయువుయొక్క

(హస్తాభ్యామ్) ప్రాణాపానములద్వారా (త్వా) పూర్వోక్త మువ్విధములైన యజ్ఞములను (సంవపామి) విస్తరింప జేయుచున్నానో, అటులనే మీరును దానిని సిద్ధింపజేయుడు, లేక ఉత్పన్న మొనర్చబడిన యీ ప్రపంచములో సూర్యుని వెలుతురులో ఎట్లు (ఓషధీభిః) యవలు [గోధుమలు]మున్నగు ఓషధులద్వారా (అపః) జలములును (ఓషధయః) ఓషధులును (రసేన) ఆనందదాయకమగు రసముతోను (జగతీభిః) ఉత్తమౌషధములతోను (రేవత్యః) ఉత్తమజలములును, (మధుమతీభిః) అత్యంత మధురరసములతో గూడిన యౌషధములచే (మధుమతీ) అత్యంత ఉత్తమరసరూపజలములును గలిసి ఎటుల (సంపృచ్యన్తామ్) వృద్ధిజెందుచున్నవో, అటులనే మనమెల్లరమును ఓషధులతో జలములను ఉత్తమ జలములతో ఓషధులను మరియు ఉత్తమ ఔషధములతో ప్రశంసనీయములునగు రసరూపజగములను[ఇట్లు] వీటినన్నిటిని యథాయోగ్యముగ ఒకదానిలో నొకదానిని (సంపృచ్యన్తామ్) యుక్తితో, వైద్య శిల్పశాస్త్రోక్త పద్ధతులతోను సమ్మేళనమొనర్చవలెను. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈశ్వరు డుత్పన్నమొనర్చినదియు, సూర్యప్రకాశితమును నగు ఈ ప్రపంచములో అనేకవిధముల సంప్రయుక్తమొనర్చదగిన పదార్థములను సమ్మిళితమొనర్చదగిన పదార్థములతో సమ్మేళన మొనర్చి, త్రివిధములగు యజ్ఞములను విద్వాంసులగువారు నిత్యము నొనర్చుచుండవలయును.

జలము లే విధముగ స్వ రసముచే ఓషధులను పెంచునో, అవి యా ఉత్తమరసము గల జలముల సంయోగముచే వ్యాధులను నశింపజేసి సుఖదాయకము లగుచున్నవో మరియు ఈశ్వరుడెట్లు కారణముచే కార్యమును యథావిధిగ రచించునో, ఎటుల సూర్యుడు జగమునంతటిని ప్రకాశితమొనర్చి నిరంతరము రసమును భేదనమొనర్చి పృథివి మున్నగు పదార్థములను పుష్టివంతమొనర్చుచున్నాడో అటులనే మనమును సంస్కారయుక్తముగ సంయుక్తమొనర్చబడిన పదార్థములతోను, విద్వత్సత్సంగములతోను, విద్యయొక్క ఉన్నతితోను, హోమము, శిల్పములను యజ్ఞములతోను వాయు వృష్టి జలముల శుద్ధి సదా యొనర్చుచుండ వలయును. ॥౨౧॥

21. O men, just as I the Lord, propagate the knowledge of this yajna in the world created by Me, and perform it through the bright sun, stable Earth, vitalizing air and various kinds of breaths in the human organism, so do ye. May you prepare, for your benefit, mixtures of different medicines with water and with juices and dilute the same again with distilled water. May you, thus, effect useful combinations of the beneficial medicines, with refined tinctures!

౨౨. జనయత్యై త్వేత్యస్యర్షిః పూర్వోక్తః. ప్రథతామితి పర్యంతస్య యజ్ఞో దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః.

ధైవతః స్వరః. అన్త్యస్యాగ్నీ సవితారౌ దేవతే. గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

స యజ్ఞః కస్మై ప్రయోజనాయ సంపాదనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞ మే ప్రయోజనార్థ మొనర్చవలయునో నీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨౨ జనయత్యై త్వా సంయౌమీదమగ్నేరిదమగ్నీషోమయోరిషే త్వా ఘర్మోఽసి విశ్వాయు రురు ప్రథాఽఉరు ప్రథస్వోరు తే యజ్ఞపతిః ప్రథతామగ్నిష్టే త్వచం మా హిఀసీద్దేవస్త్వా సవితా శ్రపయతు వర్షిష్ఠేఽధినాకే ॥౨౨॥

ప.వి:- జనయత్యై, త్వా, సమ్, యౌమి, ఇదమ్, అగ్నేః, ఇదమ్. అగ్నీషోమయోః, ఇషే త్వా, ఘర్మః, అసి, విశ్వాయురితి విశ్వ+ఆయుః, ఉరుప్రథా ఇత్యురు+ప్రథాః, ఉరు, ప్రథస్వ, ఉరు, తే, యజ్ఞపతి రితి యజ్ఞ+పతిః, ప్రథతామ్, అగ్నిః, తే, త్వచమ్, మా, హిఀసీత్, దేవః, త్వా, సవితా, శ్రపయతు,వర్షిష్ఠే అధి, నాకే.॥౨౨॥

పదార్థః-(జనయత్యై) సర్వసుఖోత్పాదికాయై రాజ్యలక్ష్మ్యై (త్వా) తం త్రివిధం యజ్ఞమ్ (సమ్) సమ్యక్ (యౌమి) మిశ్రయామి. అగ్నౌ ప్రక్షిప్య వియోజయామి వా. (ఇదమ్) సంస్కృతం హవిః (అగ్నేః) అగ్నేర్మధ్యే (ఇదమ్) యద్ధుతం తత్ (అగ్నీషోమయోః) అగ్నిశ్చ సోమశ్చ తయోర్మధ్యే (ఇషే) అన్నాద్యాయ (త్వా) తం వృష్టిశుద్ధిహేతుమ్ (ఘర్మః) యజ్ఞః. ఘర్మ ఇతి యజ్ఞనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3.౧౭. (అసి) భవతి. అత్ర వ్యత్యయః (విశ్వాయుః) విశ్వం పూర్ణమాయుర్యస్మాత్ సః (ఉరుప్రథాః) బహుః ప్రథః సుఖస్య విస్తారో యస్మాత్సః. ఉర్విత బహునామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౧.(ఉరుప్రథస్వ) బహు విస్తారయ. (ఉరు) బహు (తే) తుభ్యమ్ (యజ్ఞపతిః) యజ్ఞస్య స్వామీ పాలకః (ప్రథతామ్) విస్తారయతు. (అగ్నిః) భౌతికో యజ్ఞసంబంధీ శరీరస్థో వా.(తే) తవ తస్య వా. యుష్మత్తత్తక్షుష్వన్తః పాదమ్. అ. ౮. 3,౧౦3 అనేన మూర్ధన్యాదేశః (త్వచమ్) కంచిదపి శరీరావయవం సుఖహేతుమ్ (మా) నిషేధార్థే (హింసీత్) హినస్తు. అత్ర లోడర్థే లుఙ్. (దేవః) సర్వప్రకాశకః పరమేశ్వరః సూర్య లోకో వా. (త్వా) త్వాం తం వా (సవితా) అన్తః ప్రేరకో వృష్టిహేతుర్వా (శ్రపయతు) శ్రపయతి పాచయతి. అత్ర లడర్థే లోట్. (వర్షిష్ఠే) అతిశయేన వృద్ధో వర్షిష్ఠ స్తస్మిన్ విశాలే సుఖస్వరూపే (అధి) అధీత్యుపరిభావ మైశ్వర్యం వా ప్రాహ. నిరు. ౧,3. (నాకే) అకం దుఃఖం న విద్యతే యస్మిన్నసౌ నాకస్తస్మిన్. అయం మంత్రః శ. ౧. ౧. ౨. 3-౧౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథాఽహం జనయత్యై యం యజ్ఞం సంయౌమి తథైవ స భవద్భిరపి సంయూయతామ్. అస్మాభిర్యదిదం సంస్కృతం హవి రగ్నేర్మధ్యే ప్రక్షిప్యతే తదిదం విస్తీర్ణం భూత్వా అగ్నీషోమ యోర్మధ్యే స్థిత్వేషే భవతి. యో విశ్వాయురురుప్రథా ఘర్మో యజ్ఞోఽ(స్య)స్తి యథాఽయం మయా ఉరు ప్రథ్యతే తథైవ ప్రతిజనసంత్వంత్వా తమేతం ఉరుప్రథస్వ. ఏవం కృతవతే తే తుభ్యమయం యజ్ఞపతిరగ్నిః సవితా దేవో జగదీశ్వరశ్చోరు సుఖం ప్రథతామ్. తే తవ త్వచం మా హింసీత్ నైవ హినస్తి. స ఖలు త్వాం వర్షిష్ఠేఽధినాకే |త్వా తం శ్రపయతు| సుఖయుక్తం కరోతు. ఇత్యేకః.

హే మనుష్య! యథాఽహం మనుష్యో యో విశ్వాయు రురుప్రథా ఘర్మో యజ్ఞోఽస్యస్తి త్వా తం జనయత్యా ఇషే సంయౌమి తత్సిద్ధ్యర్థమిదమగ్నేర్మధ్యే ఇదమగ్నీషోమయోర్మధ్యే సంస్కృతం హవిః సంవపామి ప్రక్షిపామి తథా త్వమప్యేతమురుప్రథస్వ బహువిస్తారయ. యతోఽయమగ్నిస్తే తవ త్వచం మా హింసీత్ న హింస్యాత్. యథా చ దేవః సవితా వర్షిష్ఠేఽధినాకే యం యజ్ఞం శ్రపయేత్. తథా భవానపి త్వా తం సంయౌతు శ్రపయతు. తే తవ యజ్ఞపతిశ్చ తమురు ప్రథతామితి ద్వితీయః.॥ ౨౨॥

భావార్థః:-అత్ర లుప్తోపమాలంకారో వేద్యః. మనుష్యై రేవం భూతో యజ్ఞః సదైవ కార్యః, యః పూర్ణాం శ్రియం సకలమాయురన్నాదిపదార్థాన్ రోగనాశం సర్వాణి సుఖాని చ ప్రథయతి. స కేనాపి కదాచిన్నైవ త్యాజ్యః. కుతః? నైవైతేన వాయువృష్టిజలౌషధిశుద్ధికారకేణ వినా కస్యాపి ప్రాణినః సమ్యక్ సుఖాని సిధ్యంతీత్యతః ఏవం స జగదీశ్వరః సర్వాన్ ప్రత్యాజ్ఞాపయతి.॥౨౨॥

పదార్థము :-ఓ మనుష్యులారా! (జనయత్యై) సకలసుఖముల నుత్పన్నముచేయుచు రాజ్యలక్ష్మికొరకు (త్వా) ఆ యజ్ఞమును నే నెట్లు (సంయౌమి) అగ్నియందు పదార్థములను వేసి సంయుక్తమొనర్చుచున్నానో అట్లే మీరును అగ్నిసంయోగముచే సిద్ధమొనర్పవలయును (ఇదమ్) ఈ సంస్కారముచేయబడిన హవిస్సు (అగ్నేః) మాచే అగ్నిమధ్య వదలబడుచున్నది (ఇదమ్) అది విస్తరించి (అగ్నీషోమయోః) అగ్నిసోమముల మధ్యకు చేరి (ఇషే) అన్నాదిపదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చుటకు తగినదగుచున్నది. (విశ్వాయుః) పూర్ణాయుష్యమును ప్రసాదించునదియు (ఉరుప్రథాః) అధికసుఖమును గలిగించునదియు నగు (ఘర్మః అసి) యజ్ఞమును నే నెటుల పలువిధముల విస్తరింపజేయుచున్నానో (త్వా) ఓ మానవులారా! మీరును దానిని అటులనే (ఉరుప్రథస్వ) విస్తారమొనర్చుడు. ఈ విధముగ విస్తరింపజేయు (తే) మీ కొరకు (యజ్ఞపతిః) యజ్ఞము యొక్క స్వామియు (అగ్నిః) యజ్ఞసంబంధాగ్నియు (సవితా) అంతర్యామియై యున్న (దేవః) జగదీశ్వరుడును (ఉరుప్రథతామ్) అనేకవిధముల సుఖమును వృద్ధిజేయుగాక! (మా హింసీత్) ఎన్నడును నష్టమొనర్చకుండును గాక! మరియు నా పరమేశ్వరుడు (వర్షిష్ఠే) అధికముగ వృద్ధిపొందిన (అధినాకే) అత్యుత్తమ

సుఖమునందు (త్వా) మిమ్ము (శ్రపయతు) సుఖవంతులనుగ నొనర్చునుగాక! ఇది యీ మంత్రమునకు మొదటి యర్థము.

రెండవ యర్థము:- ఓ మానవా! (విశ్వాయుః) పూర్ణాయుష్యమును (ఉరుప్రథాః) అనేక సుఖములనిచ్చు (ఘర్మఃఅసి) ఏ యజ్ఞము గలదో (త్వా) ఆ యజ్ఞమును (జనయత్యై) రాజ్యలక్ష్మి వృద్ధికొరకు (ఇషే) అన్నము మున్నగు పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చుటకై (సంయౌమి) నేను సంయుక్తపరచుచున్నాను. దాని సిద్ధికై (ఇదమ్) సంస్కారమొనర్చిన ఈ హవిస్సును (అగ్నేః) అగ్నిమధ్యన (ఇదమ్) దీనిని (అగ్నీషోమయోః) అగ్నీసోమముల మధ్యన వదలుచున్నాను. ఆ విధముగనే నీవును ఆ యజ్ఞమును (ఉరుప్రథస్వ) విస్తరింపజేయుము. ఏలన నీ (అగ్నిః) భౌతికాగ్ని [లేక శరీరమున నున్న యగ్ని] (తే) నీయొక్క (త్వచమ్) సుఖహేతువగు శరీరమును గాని [ఏ యవయవమునుగాని] (మా హింసీత్) వ్యాధులతో నష్టమొనర్చకుండునుగాక! మరియు నెటుల (దేవః) జగదీశ్వరుడు (సవితా) అంతర్యామి (వర్షిష్ఠే) అధికముగ వృద్ధియైన (అధినాకే) అత్యుత్తమ సుఖమందు (త్వా) ఆ యజ్ఞమును అగ్నియందు పరిపక్వమొనర్చుచున్నాడో అట్లే మీరును ఆ యజ్ఞమును (శ్రపయతు) పరిపక్వమొనర్చుడు. (తే) మీ (యజ్ఞపతిః) యజ్ఞస్వామియు ఆ యజ్ఞమును (ఉరుప్రథతామ్) విస్తారయుక్తముగ నొనర్చుగాక! ॥22॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున లుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు సంపూర్ణైశ్వర్యము, సంపూర్ణాయువు, అన్నాది సకలపదార్థములు, రోగనివృత్తి, అపరిమిత సుఖము వృద్ధిబొందు (జేయు)నటుల సదా యజ్ఞము నొనర్చుచుండవలయును. దాని నెన్నడును త్యజించగూడదు. ఏలయన, అది లేకున్న వాయువు, వృష్టి, జలఓషధుల శుద్ధి ఎన్నటికిని జరుగదు. అవి శుద్ధిపొందకున్న ఏ ప్రాణికి నేవిధముగను సుఖము గలుగజాలదు. కనుక పరమేశ్వరుడు ఉక్తయజ్ఞము నొనర్చు యాజ్ఞ ప్రజలెల్లరకును ప్రసాదించినాడు. ॥22॥

22. I fully harness the yajna for the attainment of happiness and material prosperity. This oblation is put into the fire, which expands, reaches in the middle region of the sun and moon and produces foodstuff. The yajna confers fuller life and happiness. May this yajna be performed every where. May the performer of the yajna spread its knowledge. May the sacrificial Agni keep us free from diseases. May the indwelling Effulgent God, make our yajna perfect for the attainment of complete joys.

23. మాభేర్మేత్యస్యర్షిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా. బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

నిఃశంకతయా సర్వైః స యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

సకల జనులు నిస్సంకోచముగా ఉక్తయజ్ఞ మాచరింపవలయునని ఉపదేశించుచున్నాడు.

23 మా భేర్మా సంవిక్థాఽఅతమేరు ర్యజ్ఞోఽతమేరుర్యజమానస్య

ప్రజా భూయాత్ త్రితాయ త్వా ద్వితాయ త్వైకతాయ త్వా ॥23॥

ప.వి:-మా, భేః, మా, సమ్, విక్థాః, అతమేరుః, యజ్ఞః, అతమేరుః, యజమానస్య, ప్రజేతి ప్ర+జా, భూయాత్, త్రితాయ, త్వా, ద్వితాయ, త్వా, ఏకతాయ, త్వా.॥౨౩॥

పదార్థః:-(మా) నిశేధార్థే (భేః) బిభీహి. అత్ర లోడర్థేలఙ్. బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్. (మా) నిషేధార్థే (సమ్) ఏకీభావే (విక్థాః) చల. ఓవిజీ భయచలనయో రిత్యస్మాల్లోడర్థే లఙ్. లఙి మధ్యమైకవచనే బహులం ఛన్దసీతి వికరణాభావశ్చ. (అతమేరుః) న తామ్యతి యేన యజ్ఞేన సః. తము ధాతోర్బాహులకాదేరుః ప్రత్యయః (యజ్ఞః) ఇజ్యతే యస్మిన్ సః (అతమేరుః)న తామ్యతి యః స యజ్ఞకర్తా మనుష్యః (యజమానస్య) యజ్ఞస్యానుష్ఠాతుః (ప్రజా) సుసంతానా యజ్ఞసంపాదికా (భూయాత్) భవేత్ (త్రితాయ) త్రయాణామగ్ని కర్మహవిషాం భావాయ (త్వా) తం (ద్వితాయ) ద్వయోర్వాయువృష్టిజలశుద్ధ్యోర్భావాయ (త్వా) తమ్ (ఏకతాయ) ఏకస్య సుఖస్య భావాయ (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః శ. ౧. ౧,౨; ౧౪-౧౮ తథా ౧,౨,౩.౧-౯ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! త్వమతమేరుః సన్ యజమానస్య యజ్ఞస్యానుష్ఠానాన్మా భేర్భయం మా కురు. ఏతస్మాన్మా సంవిక్థా మా విచల. ఏవం యజ్ఞం కృతవతస్తేఽతమేరుః ప్రజా భూయాత్. అహం త్వాం తమగ్నిం యజ్ఞాయ త్రితాయ [త్వా] ద్వితాయ [త్వా] ఏకతాయ చ సుఖాయ సంయౌమి.॥౨౩॥

భావార్థః:- ఈశ్వరః ప్రతి మనుష్యమాజ్ఞాపయత్యాశీశ్చ దదాతి నైవ కేనాపి మనుష్యేణ యజ్ఞసత్యాచార విద్యాగ్రహణస్య సకాశాద్భేతవ్యమ్, విచలితవ్యం వా. కాస్మాద్యుష్మాభి రేతైరేవ సుప్రజాః శారీరిక వాచిక మానసాని నిశ్చలాని [చ] సుఖాని ప్రాప్తుం శక్యాని భవంత్య స్మాదితి.॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (అతమేరుః)శ్రద్ధాళువులై (యజమానస్య) యజమానుని యజ్ఞానుష్ఠానము గాంచి (మాభేః) భయముజెందకుడు. మరియు దానినుండి (మా సంవిక్థాః) విచలితులు గాకుడు. ఈ విధముగ (యజ్ఞః) యజ్ఞమొనర్చుచున్న మీకు ఉత్తమోత్తమమును (అతమేరుః) గ్లానిరహితమును, శ్రద్ధావంతము నగు (ప్రజా) సంతానము (భూయాత్) ప్రాప్తించుగాక! మరియు నేను (త్వా) ఆ భౌతికాగ్నిని (ఏకతాయ) ఉక్తగుణయుక్తమగు సత్యసుఖమునకై (ద్వితాయ) వాయువు, వృష్టిజలముల శుద్ధికై (త్రితాయ)అగ్ని, కర్మ, హవిస్సు లకై (సంయౌమి) నిశ్చలమైనదానిగ నొనర్చుచున్నాను. ॥౨౩॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరు డెల్లరకు ఆజ్ఞయు, నాశీర్వాదమునిచ్చుచున్నాడు. ఏ మనుష్యుడును యజ్ఞసత్యాచారవిద్యాగ్రహణాదులకు భయమును, చంచలత్వము నెన్నడును పొందవలదు. ఏలన ఉక్త యజ్ఞాది

శ్రేష్ఠకర్మలవల్లనే ఉత్తమోత్తమ సంతానము, శారీరక, మానసిక, వాచికములైన వివిధ రకముల నిశ్చల సుఖమును మానవులు పొందగలరు. ॥౨౩॥

23. Be fearless and do not waver as to the performance of yajna. Let the offspring of the performer of this yajna be excellent, faithful and free from weakness. We whole heartedly take recourse to yajnas for the realisation of the one Lord, for the purification of air and water and for getting the blessings of mother, father and preceptor.

౨౪. దేవస్య త్వే త్యస్యర్షిః స ఏవ. ద్యోవిద్యుతా దేవతే. స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛందః. పంచమః స్వరః.

పునః స యజ్ఞః కీదృశోఽస్తి కిమర్థశ్చానుష్ఠేయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఆ యజ్ఞ మెటుల యెందుకు అనుష్ఠించ వలయునో నిరూపించుచున్నాడు.

౨౪ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।
ఆదదేఽధ్వర కృతం దేవేభ్యఽ ఇంద్రస్య బాహురసి దక్షిణః
సహస్రభృష్టిః శతతేజా వాయురసి తిగ్మతేజా ద్విషతో వధః ॥౨౪॥

ప.వి:-దేవస్య, త్వా, సవితుః ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు+భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, ఆ, దదే, అధ్వరకృత మిత్యధ్వర+కృతమ్, దేవేభ్యః, ఇంద్రస్య, బాహుః, అసి, దక్షిణః, సహస్రభృష్టిరితి సహస్ర+భృష్టిః, శతతేజా ఇతి శత+తేజాః, వాయుః, అసి, తిగ్మ తేజా ఇతి తిగ్మ+తేజాః, ద్విషతః, వధః.॥౨౪॥

పదార్థః :-(దేవస్య) సర్వానందప్రదస్య (త్వా) తం (సవితుః) ప్రేరకస్యైశ్వరస్య సూర్యస్య వా (ప్రసవే) ప్రేరణే ఐశ్వర్య హేతౌ వా (అశ్వినోః) సూర్యాచంద్రమసోరధ్వర్యోర్వా, అశ్వినా వధ్వర్యూ శ. ౧.౨.౪.౫. (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యాభ్యాం (పూష్ణః) పుష్టిహేతోర్వాయోః. వృషా పూషా శ. ౨.౫.౧.౧౧. (హస్తాభ్యామ్) గ్రహణత్యాగహేతుభ్యాముదానాపానాభ్యామ్. (ఆదదే) ఆసమన్తాత్ స్వీకరోమి (అధ్వరకృతమ్) అధ్వరం కరోతి యేన సామగ్రీ సమూహేన తమ్. అత్ర కృతో బహులమితి వార్త్తికేన కరణే క్విప్. అధ్వరో వై యజ్ఞో యజ్ఞకృతమ్. శ.౧.౨.౪.౫. (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యసుఖేభ్యో వా (ఇంద్రస్య) సూర్యస్య

(బాహుః) వీర్యవత్తమకిరణ సమూహస్థో యజ్ఞః (అసి) భవతి. (దక్షిణః) ప్రాప్తః. దక్షగతిహింసనయోరిత్యస్మాత్. ద్రుదక్షిభ్యామినన్. ఉ. ౨.౫౦. ఇతీనన్ ప్రత్యయః. అనేన గతే రంతర్గతః ప్రాప్త్యర్థో గృహ్యతే (సహస్ర భృష్టిః) సహస్రాణి బహూని భృష్టయః పాకా యస్మాత్ సః సూర్యస్య ప్రకాశః. సహస్రమితి బహునామసు పఠితమ్. నిఘం.౩.౧.(శతతేజాః) శతాని బహూని తేజాంసి యస్మిన్స సూర్యః. శతమితి బహునామసు పఠితమ్. నిఘం.౩.౧. (వాయుః) గమనాగమనశీలః పవనః (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః. (తిగ్మతేజాః) తిగ్మాని తీక్ష్ణాని తేజాంసి భవంతి యస్మాత్ సః. యుజిరుచితిజాం కుశ్చ.ఉ.౧.౧౪౬. అనేన 'తిజ నిశానే' ఇత్యస్మాన్మక్ ప్రత్యయః కుత్వాదేశశ్చ. తథైవ సర్వధాతుభ్యోఽసున్. ఉ.౪. ౧౮౯. అనేన 'తిజ' ఇత్యస్మాదసున్ ప్రత్యయః (ద్విషతః) శత్రోః (వధః) నాశః. అయం మంత్రః శ. ౧.౨.౪.౩-౭. వ్యాఖ్యాతః ॥౨౪॥

అన్వయః :-అహం సవితుర్దేవస్య ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం దేవేభ్యో అధ్వరకృతం [త్వా తం] ఆదదే యో మయాఽనుష్ఠితో యజ్ఞ ఇంద్రస్య సహస్రభృష్టిః శతతేజా దక్షిణో బాహురసి భవతి. యస్యేంద్రస్య సూర్యలోకస్య మేఘస్య వా తిగ్మతేజా వాయుర్హేతురస్తి తేన సుఖాని ద్విషతో వధశ్చ కార్యః.॥౨౪॥

భావార్థః:-ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి. మనుష్యైః సమ్యక్ సంపాదితోఽయం యజ్ఞోఽగ్నినోర్ధ్వం ప్రక్షి ప్తద్రవ్యః సూర్యకిరణస్థో వాయునా ధృతః సర్వోపకారీ భూత్వా సహస్రాణి సుఖాని ప్రాపయిత్వా దుఃఖానాం నాశకారీ భవతీతి. ॥౨౪॥

పదార్థము :-(సవితుః) అంతర్యామియై ప్రేరేపించు (దేవస్య) సకల ఆనందముల నొసగు పరమేశ్వరుని (ప్రసవే) ప్రేరణలో (అశ్వినోః) సూర్యచంద్రుల, అధ్వర్యుల (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యముల వలనను (పూష్ణః) పుష్టికారకమగు వాయువుయొక్క (హస్తాభ్యామ్) గ్రహించుటకు త్యజించుటకు హేతువులుగ నున్న ఉదాన అపానముల వలనను (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకై, లేక దివ్యసుఖముల ప్రాప్తికొరకై (అధ్వరకృతమ్) యజ్ఞముద్వార సుఖకారకమగు కర్మను (ఆదదే) నేను చక్కగా గ్రహించుచున్నాను. మరియు నాచే ననుష్ఠింపబడిన ఏ యజ్ఞము (ఇన్ద్రస్య) సూర్యునియొక్క (సహస్రభృష్టిః) అనేకపదార్థముల పాకమొనర్చు సామర్థ్యమును (శతతేజాః) అనేక విధములగు తేజస్సును (దక్షిణః) ప్రాప్తమైన (బాహుః) కిరణపుంజమై యున్నదో (ఇన్ద్రస్య) మరియు సూర్యునికి, లేక మేఘమండలమునకు (తిగ్మతేజాః) తీక్ష్ణ తేజస్సు [నీయ] గల (వాయుః) హేతువున్నై (అసి) ఉన్నదో, దానివలన మన మనేక విధముల సుఖములను పొందవలయును. మరియు (ద్విషతః) శత్రువుల (వధః) నాశనమొనర్పవలయును. ॥౨౪॥

భావార్థము :-ఈశ్వరు డిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు :- ఈ భౌతికాగ్నిద్వారా ఊర్ధ్వదిశకు విసరివేయబడిన శ్రేష్ఠతమ పదార్థములు గలదియు, మానవులచే చక్కగా సంపాదితమును నైన యజ్ఞము సూర్యకిరణములకు

చేరును. వాయు వర్షానిని ధారణమొనర్చును. మరల నది సర్వప్రాణుల యుపకారమునకై వేలకొలది సుఖముల సమకూర్చి దుఃఖముల వినాశన మొనర్చున దగుచున్నది. ॥౨౪॥

24. By the impulse of God, the Giver of bliss, I perform the yajna free from Hinsa (violence), for the attianment of noble qualities and association of the learned, through the aid of life-giving-breath, vitalising air, and through the rejuvenating rays of the sun and moon. A yajna is the recipient of the rays of the sun that ripens a large variety of objects and is full of immense lustre, and innumerable rays. A yajna is the illuminating source of rain. With the aid of the yajna we should remove our miseries.

౨౫. పృథివీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. సవితా దేవతా. విరాడ్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః.

పునః స యజ్ఞః క్వ గత్వా కింకారీ భవతీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞ మెచ్చటకు పోయి యేమి యొనర్చునది యుపదేశించుచున్నాడు.

౨౫ పృథివి దేవయజన్యోషధ్యాస్తే మూలమ్మా హిఁసిషం వ్రజం గచ్ఛ గోష్ఠానం

వర్షతు తే ద్యౌర్బధాన దేవ సవితః పరమస్యాం పృథివ్యాఁ శతేన పాశై

ర్యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తమతో మా మౌక్ ॥౨౫॥

ప. వి:- పృథివి, దేవయజనీతి దేవ+యజని, ఓషధ్యాః, తే , మూలమ్, మా, హిఁసిషమ్, వ్రజమ్, గచ్ఛ, గోష్ఠానమ్ గోష్ఠానమితి గో+స్థానమ్, వర్షతు, తే, ద్యౌః, బధాన, దేవ, సవితరితి సవితః, పరమ్, అస్యామ్, పృథివ్యామ్, శతేన, పాశైః, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్ ద్విష్మః, తమ్ అతః, మా, మౌక్.॥౨౫॥

పదార్థః:-(పృథివి) విస్తృతాయా భూమేః (దేవయజని) దేవా యజన్తి యస్యాం సా(తే)అస్యాః (ఓషధ్యాః) యవాదేః (తే) అస్యాః. అత్ర సర్వత్ర విభక్తే ర్విపరిణామః క్రియతే. (మూలమ్) వృద్ధిహేతుకమ్ (మా) నిషేధార్థే (హింసిషమ్) ఉచ్ఛింద్యామ్. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్ (వ్రజం) వ్రజన్తి. గచ్ఛంతి ప్రాప్నువంత్యాపో యస్మాత్ యస్మిన్ వా తం వ్రజం మేఘమ్. వ్రజ ఇతి మేఘ నామసు పఠితమ్ . నిఘం. ౧. ౧౦.(గచ్ఛ) గచ్ఛతు. అత్ర వ్యత్యయః (గోష్ఠానమ్) గవాం సూర్యరశ్మీనాం పశూనాం వా స్థానమ్. గావ ఇతి రశ్మినామసు పఠితమ్.

నిఘం. ౧. ౫. (వర్షతు) వృష్టేర్థః (తే) తస్య. అత్ర సంబంధార్థే షష్ఠీ. (ద్యౌః) సూర్యప్రకాశః (బధాన)బంధయ. (దేవ) సూర్యాది ప్రకాశకేశ్వర (సవితః) రాజ్యైశ్వర్యప్రద (పరమ్) శత్రుమ్ (అస్యామ్) ప్రత్యక్షాయామ్ (పృథివ్యామ్) బహుసుఖప్రదాయామ్. (శతేన) బహుభిః (పాశైః) బంధనసాధనైః. పశబంధన ఇత్యస్య రూపమ్. (యః) అధర్మాత్మా దస్యుః శత్రుశ్చ (అస్మాన్) సర్వోపకారకాన్ ధార్మికాన్ (ద్వేష్టి) విరుధ్యతి (యం) దుష్టం శత్రుమ్ (చ) సముచ్చయే (వయమ్) ధార్మికాః శూరాః (ద్విష్మః) విరుద్ధ్యామః (తమ్) పూర్వోక్తమ్ (అతః) బంధాత్ కదాచిత్ (మా) నిషేధార్థే (మౌక్) మోచయ. ముచ్ల్ముమోక్షణే ఇత్యస్మాల్లోడర్థే లుఙ్యడభావే ల్లేః సిజాదేశే బహులం ఛందసీతీడభావః. వదవ్రజేతి వృద్ధిః. సంయోగాంతస్య లోప ఇతి సిజ్లుక్. అయం మంత్రః శ.౧.౨.౪.౧౬. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౫॥

అన్వయః :-హే దేవ! సవితః! పరమాత్మన్! తే తవ కృపయాఽహం దేవయజని దేవయజ్ఞాధి కరణాయా స్తేఽస్యాః పృథివి భూమేర్మూలం వృద్ధిహేతుం మా హింసిషం మయా పృథివ్యాం యోఽయం యజ్ఞోఽనుష్ఠీయతే స వ్రజం మేఘం గచ్ఛ గచ్ఛతు, గత్వా గోష్ఠానం వర్షతు ద్యౌర్వర్షతు. హే వీర! త్వమస్యాం యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తం పరం శత్రుం శతేన పాశైర్బధాన బంధయ. తమతో బంధనాత్ కదాచిన్మా మౌక్ మా మోచయ. ॥౨౫॥

భావార్థః:-ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి విద్వద్భిర్మనుష్యైః పృథివ్యాం రాజ్యస్య తస్యాం త్రివిధస్య యజ్ఞస్యౌషధీనాం చ హింసనం కదాచిన్నైవకార్యమ్. యోఽగ్నౌహుతద్రవ్యస్య సుగంధ్యాది గుణవిశిష్టో ధూమో మేఘమండలం గత్వా సూర్యవాయుభ్యాం ఛిన్నస్యాకర్షితస్య ధారితస్య జలసమూహస్య శుద్ధికరో భూత్వా ఽస్యాం పృథివ్యాం వాయుజలౌషధిశుద్ధిద్వారా మహత్సుఖం సంపాదయతి. తస్మా త్స యజ్ఞః కేనాపి కదాచి న్నైవ త్యాజ్యః. యే దుష్టా మనుష్యా స్తానస్యాం పృథివ్యా మనేకైః పాశైర్బధ్వా దుష్టకర్మభ్యో నివర్త్య కదాచిత్తే న మోచనీయాః. అన్యచ్చ పరస్పరం ద్వేషం విహాయాన్యోఽన్యస్య సుఖోన్నతయే సదైవ ప్రయతితవ్య మితి.॥౨౫॥

పదార్థము :- (దేవ) సూర్యాది జగత్తును ప్రకాశింపజేయు ఓ దేవా! (సవితః) రాజ్యైశ్వర్య ప్రదాతా! పరమేశ్వరా! (తే) నీ దయవల్ల నేను (దేవయజని) విద్వాంసులు యజ్ఞమొనర్చు [దేవయజ్ఞాకరణమగు] (తే) నీదైన యీ (పృథివి) భూమిని (మూలమ్) వృద్ధియొనర్చు మూలమును (మా హింసిషమ్) నాశపరచకుందును గాక! మరియు (పృథివ్యామ్) అనేక విధముల సుఖదాయకమగు భూమియందు (యః) నాచే ననుష్ఠించబడు నీ యజ్ఞము (వ్రజమ్) జలవృష్టికారకమగు మేఘములను (గచ్ఛ) చేయునుగాక! అట్లుచేర (గోష్ఠానమ్) సూర్యకిరణము లను గుణములద్వారా (వర్షతు) వర్షింపజేయును. మరియు (ద్యౌః) సూర్యుని ప్రకాశము (వర్షతు) వర్షింజేయును. ఓ వీరులారా! మీరు (అస్యామ్) ఈ పృథివియందు (యః) ఎట్టి అధర్మాత్ములు బందిపోటులు (అస్మాన్) ఎల్లర కుపకరించు ధార్మికులము, సజ్జనులము నగు మమ్ము (ద్వేష్టి)

ద్వేషించుచుందురో (చ) మరియు (యమ్) ఏ దుష్టశత్రువును (వయమ్) ధార్మికశూరుల మగు మేము (ద్విష్మః) విరోధించెదమో (తమ్) అట్టి (పరమ్) దుష్టశత్రువులను (శతేన పాశైః) అనేక బంధనములతో (బధాన) బంధించుడు. మరియు వారిని (అతః) ఇట్టి బంధనములనుండి ఎన్నటికిని (మా మౌక్) వదలకుడు. ॥౨౫॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగు మానవులకు పరమేశ్వరు డిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! పృథివీరాజ్యమును, పృథివియందలి మువ్విధ యజ్ఞములను, ఓషధులను మీరెప్పుడును నష్టపరచకుడు. యజ్ఞాగ్నియందు హవనమొనర్చబడిన పదార్థముల ధూమము మేఘమండలము లోనికి వెళ్లి సూర్యవాయువుల ద్వారా ఛిన్నాభిన్నమొనర్చబడి, ఆకర్షించబడి, ధరించబడియున్న జలసమూహమును శుద్ధపరచి ఈ భూమియందు వాయువు జల ఔషధములశుద్ధిద్వారా అత్యంత సుఖము నుత్పన్నమొనర్చుచున్నది. కావుననే మనుష్యులు ఈ యజ్ఞము నెన్నడును వదలివేయవలదు. దుష్టులు దుష్టకర్మలనుండి నివృత్తులగునటుల దుష్టులను అనేక బంధనములతో బంధించి, వారి నెన్నడును అట్టి బంధనములనుండి వదలవలదు. మనుష్యు లెల్లరును పరస్పరము ఈర్ష్యాద్వేషములనువీడి సర్వవిధముల పరస్పర సుఖవృద్ధికై సదా ప్రయత్న మొనర్చుచుండ వలయును. ॥౨౫॥

25. O God, the creator of the solar and bright regions we implore thee that through thy grace, may we not destroy the medicinal herbs of the earth, on which the learned perform the yajnas. May the yajna reach the clouds. Let the sun pour rain on the earth through its rays. O heroic persons bind by various fetters a wicked man in this world, who is opposed to us and is opposed by us, and release him not!

౨౬. అపారరుమిత్యస్య సర్వస్య ఋషిః స ఏవ. సవితా దేవతా. పూర్వార్ధే స్వరాడ్బ్రాహ్మీపంక్తిశ్ఛందః.

ఉత్తరార్ధే భురిగ్బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పున రేతేన యజ్ఞేన కిం కిం సిద్ధ్యతీత్యుపదిశ్యతే.

మరల నీ యజ్ఞముచే యే కార్యములు సిద్ధించుచున్నవో ఆ విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడెను.

౨౬ అపారరుం పృథివ్యై దేవయజనాద్వధ్యాసం వ్రజం గచ్ఛ గోష్ఠానం వర్షతు తే ద్యౌర్బధాన దేవ సవితః పరమస్యాం పృథివ్యాశ్ శతేన పాశై ర్యో౽స్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తమతో మా మౌక్। అరరో దివం మా పప్తో ద్రప్సస్తే ద్యాం మా స్కన్ వ్రజఙ్గచ్ఛ గోష్ఠానం వర్షతు తే ద్యౌర్బధాన దేవ

సవితః పరమస్యాం పృథివ్యాగ్ం శతేన పాశైర్యో౽స్మాన్ ద్వేష్టి యం చ

వయం ద్విష్మ స్తమతో మా మౌక్ ॥౨౬॥

ప.వి:- అప, అరరుమ్, పృథివ్యై, దేవయజనాదితి దేవ+యజనాత్, వధ్యాసమ్, వ్రజమ్, గచ్ఛ, గోస్థానమితి గో+స్థానమ్, వర్షతు, తే, ద్యౌః, బధాన, దేవ, సవితరితి సవితః, పరమ్, అస్యామ్, పృథివ్యామ్, శతేన, పాశైః, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః, తమ్, అతః, మా, మౌక్, అరరో౽ ఇత్యరరో, దివమ్, మా, పప్తః, ద్రప్సః,తే, ద్యామ్, మా, స్కన్, వ్రజమ్, గచ్ఛ, గోస్థానమితి గో+స్థానమ్, వర్షతు, తే, ద్యౌః, బధాన, దేవ, సవితరితి సవితః, పరమస్యామ్, పృథివ్యామ్, శతేన,పాశైః, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః, తమ్, అతః, మా, మౌక్.॥౨౬॥

పదార్థః:-(అప) ధాత్వర్థే (అరరుమ్) అసురరాక్షసస్వభావశత్రుమ్. అర్తేరరుః. ఉ.౪.౭౯. అనేన, ఋధాతోరరుః ప్రత్యయః (పృథివ్యై)పృథివ్యామ్. అత్ర సుపాం సులుగితి సప్తమీస్థానే చతుర్థీ (దేవయజనాత్) దేవా యజంతి యస్మిన్ తస్మాత్. (వధ్యాసమ్) హన్యామ్. (వ్రజమ్) వ్రజంతి జానంతి జనా యేన తం సత్సంగమ్. (గచ్ఛ) ప్రాప్నుహి గచ్ఛతు వా. (గోస్థానమ్) గౌర్వాణీ తిష్ఠతి యస్మిన్నధ్యయనాధ్యాపనే తం వ్యవహారమ్. గౌరితి వాఙ్నామసు పఠితమ్ . నిఘం. ౧. ౧౧. (వర్షతు) శబ్దవిద్యాయా వృష్టిం కరోతు. (తే)తవ (ద్యౌః)విద్యాప్రకాశః. దివో ద్యోతన కర్మణావాదిత్యరశ్మీనామ్. నిరు. ౧౩.౨౫.(బధాన) బంధయ (దేవ) సర్వానందప్రదేశ్వరవ్యవహారహేతుర్వా (సవితః) సర్వేషు జీవేష్వంతర్యామితయా సత్యప్రేరకవ్యవహారప్రేరణాహేతుర్వా. (పరమ్) శత్రుంభూతమ్. (అస్యామ్) ఆధారభూతాయామ్, (పృథివ్యామ్) బహుపదార్థప్రదాయామ్ (శతేన) బహుభిః (పాశైః) బంధనైః (యః) మూర్ఖః (అస్మాన్) విద్యారతప్రచారకాన్ (ద్వేష్టి) అప్రీణాతి (యమ్) విద్యావిరోధినమ్. (చ) పునరర్థే (వయమ్) విద్వాంసః (ద్విష్మః) అప్రీణీమః. (తమ్)

పూర్వోక్తం విద్యాశత్రుం (అతః) అస్మద్బంధనాదుపదేశాద్వా (మా) నిషేధార్థే (వహ్వా) త్యజ (అరరో) దుష్టమనుష్య (దివమ్) ప్రకాశమ్ (మా) నిషేధార్థే (పప్తః) పతతు. అత్ర లోడర్థే లుఙ్. (ద్రప్సః) హర్షకారీ రసః. దృప హర్షణమోహనయోరిత్యాస్మాదౌణాదికః సః ప్రత్యయః. అనుదాత్తస్య చర్దుపధస్యాన్యతరస్యామ్. అ. ౬.౧.౫౯. అనేనామాగమః (తే) తవ తస్యాః పృథివ్యా వా (ద్యామ్) ఆనందమ్. దివు ధాతోర్బాహులకాడ్డో ప్రత్యయస్టిలోపే ప్రాప్తే వకారలోపశ్చ.(మా) నిషేధార్థే (స్కన్) నిస్సారయతు. అత్ర లోడర్థే లఙ్. బహులం ఛందసీతి శపో లుక్. (వ్రజమ్) వ్రజంతి విద్వాంసో యస్మిన్సన్మార్గే తమ్ (గచ్ఛ) గచ్ఛతు,గమయ వా.(గోష్ఠానమ్) గౌః పృథివీ తిష్ఠతి యస్మిన్ తదన్తరిక్షమ్. (వర్షతు)సించతు. (తే) తవ (ద్యౌః) కాన్తిః.ద్యౌర్వై సర్వేషాం దేవానామాయతనమ్. శ. ౧౪. ౩. ౨. ౮.(బధాన) బధ్నాతి వా పక్షే వ్యత్యయః. (దేవ) విజయప్రదవిజయ హేతుర్వా. (సవితః) సర్వోత్పాదక వ్యవహారోత్పత్తి హేతుర్వా (పరమ్) శత్రుమ్ (అస్యాం) సర్వబీజారోపణార్థాయామ్. (పృథివ్యామ్) బహుప్రజాయుక్తాయామ్. (శతేన)బహుభిః (పాశైః) సామదానదండ భేదాదికర్మభిః (యః) న్యాయవిరోధీ (అస్మాన్) న్యాయాధీశాన్ (ద్వేష్టి) కోపయతి. (యమ్) అన్యాయకారిణమ్. (చ) పునరర్థే (వయమ్) సర్వహిత సంపాదినః (ద్విష్మః) కోపయామః (తమ్) అధర్మప్రియమ్. (అతః)శిక్షణాత్ (మా) నిషేధే (వహ్వా) త్యజతు. అయం మంత్రః. శ. ౧.౨.౪.౧౭ - ౨౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౬॥

అన్వయః :-హే దేవ! సవితర్భవత్కృపయా వయం పరస్పరం విద్యామేవోపదిశామః. యథాయం సవితా దేవః సూర్యలోకో అస్యాం పృథివ్యాం శతేన పాశైః బంధనహేతుభిః కిరణై రాకర్షణేన పృథివ్యాదీన్ సర్వాన్ పదార్థాన్ బధ్నాతి. తథైవ త్వమపి దుష్టాన్ బద్ధ్వా శుభగుణాన్ ప్రకాశయ. హే విద్వాంసో యథాఽహం [పృథివ్యై] పృథివ్యాం దేవయజనా దరరుమపవధ్యాసం తథైవ తం యూయమప్యపాఘ్నత. యథాఽహం వ్రజం గచ్ఛామి తథైవ త్వమప్యేతంగచ్ఛ యథాఽహం గోష్ఠానం వర్షామి తథైవ భవానపి వర్షతు. యథా మమ ద్యౌర్విద్యాప్రకాశః సర్వాన్ ప్రాప్నోతి తథైవ తే తవాపి ప్రాప్నోతు. యథాహం యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మ స్తం పరమస్యాం పృథివ్యాం శతేన పాశైర్నిత్యం బధ్నామి కదాచి త్తం న త్యజామి, తథైవ హే వీర! తం త్వమిమం బధాన తం చాతః కదాచిన్మా వహ్వా. యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తమతో బంధనా త్కోఽపి మా ముంచతు. ఏవం చ తం ప్రతి సర్వ ఉపదిశన్తు. హే అరరో! త్వం దివం మా పప్త స్తథా తే తవ ద్రప్సో ద్యాం మాఽస్కన్.

హే సన్మార్గ జిజ్ఞాసో! యథాఽహం వ్రజం సన్మార్గం గచ్ఛామి, తథైవ త్వమప్యేతం గచ్ఛ. యథేయం ద్యౌర్గోష్ఠానం వర్షతి, తథైవేశ్వరో విద్వాన్ వా తే తవ కామాన్ వర్షతు. యథాయం

[దేవ సవితః] సవితా దేవః సూర్యలోకః [పరమం] స్యాం పృథివ్యాం శతేన పాశైర్బంధనహేతుభిః కిరణై రాకర్షణేన పృథివ్యాదీన్ సర్వాన్ పదార్థాన్ బధ్నాతి తథైవ త్వమపి చ పునర్యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తం పరంశత్రుమస్యాం పృథివ్యాం శతేన పాశై ర్బధాన. యథాహం తం ద్వేష్టారం శత్రుం శతేన పాశైర్బధ్వా న కదాచి న్ముంచామి, తథైవ త్వమప్యేనం సదా బధాన [తం చాతః] కదాచి న్మా మౌక్. ॥౨౬॥

భావార్థః :-అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి. హే మనుష్యా యుష్మాభి ర్విద్వత్కార్యానుష్ఠానే విఘ్న కారిణో దుష్టాః ప్రాణినః సదాఽపహన్తవ్యాః. సత్సమాగమేన విద్యావృద్ధిర్నిత్యం కార్యా. యథానేకోపాయైః శ్రేష్ఠానాం హాని ర్దుష్టానాం చ వృద్ధి ర్న స్యాత్ తథైవానుష్ఠేయమ్. సదా శ్రేష్ఠాః సత్కార్యా దుష్టాస్తాడనీయా బన్ధనీయాశ్చ. పరస్పరం ప్రీత్యా విద్యాశరీరబలం సంపాద్య క్రియయా కలాయంత్రై రనేకాని యానాని రచయిత్వా సర్వేభ్యః సుఖం దేయం, నిరంతరమీశ్వరస్యాజ్ఞాపాలనం [కర్తవ్యమ్] స ఏవోపాసనీయ శ్చేతి. ॥౨౬॥

పదార్థము :-(దేవ) ఓ సర్వానందప్రద పరమేశ్వరా! (సవితః) సర్వభూతాంతర్యామీ! సత్యప్రకాశకా! నీ దయవలన మేము పరస్పరము విద్యోపదేశ మొనర్చుకొందుముగాక! సర్వమును ప్రకాశమొనర్చు నీ సూర్యలోకము ఈ పృథివియందు ననేక బంధనహేతువులగు కిరణములతో ఎట్లాకర్షించి పృథివి మున్నగు సమస్త పదార్థములను బంధించుచున్నదో, అటులనే మీరును దుష్టులను బంధించి ఉత్తమగుణములను ప్రకాశింప జేయుడు. నే నెట్లు (పృథివ్యై) పృథివియందు (దేవయజాత్) శ్రేష్ఠమగు పదార్థములు, ఉత్తమవిద్వాంసుల సాంగత్యముల లభింపజేయు యజ్ఞభూమినుండి (అరరుమ్) దుష్టశత్రువులను (అపపధ్యాసమ్) చంపు [తొలగించు]చున్నానో, అటులనే మీరును వారిని చంపుడు. నే నెట్లు (వ్రజమ్) ఉత్తమోత్తమ గుణముల గలుగజేయు సజ్జనసాంగత్యమును పొందుచున్నానో, అటులనే మీరును దానిని (గచ్ఛ) పొందుడు. నే నేవిధముగ (గోష్ఠానమ్) పఠనపాఠన వ్యవహారములను జరుపునదియు మేఘగర్జనముతో తుల్యమునగు వేదవాణిని చక్కని శబ్దరూప బిందువులద్వారా వర్షింపజేయుచున్నానో అదేవిధముగ మీరును (వర్షతు) వర్షింపజేయుడు. ఎట్లు (ద్యౌః) నౌవిద్యాప్రకాశ మందరికి దృష్టిగోచరమై యున్నదో అట్లే మీ విద్యయు ఎల్లరకును శోభించునుగాక! (యః) ఏ మూర్ఖుడు (అస్మాన్) విద్యాప్రచారమొనర్చు మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించుచుండునో (చ) మరియు (యమ్) అట్టి విద్యావిరోధిని (వయమ్) విద్వాంసుల మగు మేము (ద్విష్మః) దుష్టునిగ తలచుచున్నామో (తమ్ పరమ్) అట్టి విద్యాశత్రువును (అస్యామ్)సకల పదార్థములను ధారణమొనర్చి (పృథివ్యామ్) వివిధసుఖములనిచ్చు ఈ పృథివియందు (శతేన పాశైః) అనేక బంధనములతో నిత్యము బంధించి ఆ బంధనములనుండి వానిని మే మెన్నటికిని ఎట్లు విడువకుందుమో అటులనే ఓ వీరపురుషులారా! మీరును వానిని (బధాన)బంధించుడు. వానినెన్నటికిని (అతః) ఆ బంధనములనుండి (మామౌక్) వదలివేయకుడు. ఏ దుష్టుడు మమ్ము విరోధించునో, అట్లే ఏ దుష్టుని మేము విరోధింతుమో, అతనిని అట్టి బంధనములనుండి ఎవ్వడును విడిపించరాదు.

ఈ విధముగ ఎల్లరును నాతని కుపదేశించుచుండవలయును (అరరో) ఓ దుష్టుడా! నీవు (దివమ్) ప్రకాశమును [ఉన్నతిని] (మా పప్తః) పొందనటులనే (తే) నీకు (ద్రప్సః) ఆనందమును ప్రసాదించు విద్యారూప రసమును (ద్యామ్) ఆనందమును (మా స్కన్) లభించజాలదు [శ్రేష్ఠుల మార్గము నభిలషించు] ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (వ్రజమ్) విద్వాంసులుపొందు శ్రేష్ఠమార్గమును పొందుచున్నానో అట్లే మీరును (గచ్ఛ) దానిని పొందుడు. ఎట్లు (ద్యౌః) ఈ సూర్యప్రకాశము (గోష్ఠానమ్) పృథివికి నిలయమగు అన్తరిక్షమును ఆర్ద్రమొనర్చుచున్నదో అటులనే పరమేశ్వరుడు లేక విద్వాంసులు మీ కోరికలను (వర్షతు) వర్షింప జేయునుగాక! అనగా క్రమముగా పూరించునుగాక! (దేవః) లోకవ్యవహారహేతువగు (సవితః) సూర్యలోకము (అస్యామ్ పృథివ్యామ్) బీజావాపనమునకు తగినదియు అనేక ప్రాణులు, అప్రాణులను వహించునదియు నగు ఈ భూమియందు (శతేన పాశైః) బంధనహేతువులగు కిరణములద్వారా ఆకర్షించి పృథివి మున్నగు సమస్త పదార్థములను బంధించుచున్నటుల నీవును దుష్టులను బంధించుము (యః) ఏ న్యాయవిరోధి (అస్మాన్) న్యాయాధీశుల మగు మమ్ము (ద్వేష్టి)ద్వేషించుచున్నాడో (చ) మరియు (యమ్) ఏ న్యాయాధీశుని (వయమ్) సర్వహిత సంపాదనేచ్ఛగలవారమగు మేము (ద్విష్మః) ద్వేషించుచున్నామో (తమ్ పరమ్) అట్టి శత్రువును (అస్యామ్) పృథివ్యామ్ ఉక్తగుణములు గల ఈ పృథివియందు (శతేన పాశైః) సామ దాన భేద దండము లను అనేక ఉపాయములతో బంధించుచున్నాము.ఎట్లు నే నతనిని దండనమునందు బంధించి ఎన్నటికిని వదలక యుండెదనో అట్లే మీరును (బధాన) బంధించుడు. అనగా బంధనరూప దండనమును సదా ప్రయోగించుడు. ఆతని నెన్నటికిని (మా మౌక్) వదలివేయకుడు. ॥౨౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈశ్వరుడిట్లాదేశించుచున్నాడు :- ఓ మానవులారా! మీరు విద్యను సాధించు కార్యమునందు విఘ్నములను గలిగించు దుష్టులను సదా తొలగించుకొనుడు. సదా సజ్జనసాంగత్యములద్వారా విద్యాభివృద్ధిని సాధించుడు. నే నెట్లు ఏ యే ప్రయత్నములచే శ్రేష్ఠులకు హాని, దుష్టులకు వృద్ధి కలుగజేయకుందునో అట్టి నియమముల నాచరించుడు. శ్రేష్ఠులు సదా సత్కారార్హులు, దుష్టులు బంధనీయులు మరియు దండనీయులునై యున్నారు. పరస్పర ప్రేమద్వారా విద్యా శరీర శక్తులను సంపాదనమొనర్చి పురుషార్థముతో కళలు, యంత్రములద్వారా అనేక యాన విమానముల నిర్మించి ఎల్లరకును సుఖముల చేకూర్చుచు ఈశ్వరాజ్ఞలను పాలించుచు ఆతని నుపాసించుడు. ॥౨౬॥

26. O' Omnipresent Lord, the Giver of happiness, may we subjugate the wicked folk on this earth where the sages perform yajnas. May we associate with the learned and, thus spread freely the system of education as propounded in the Vedic hymns. Just as my light of knowledge is valued by all, so should yours. The ignorant moving in the dark who are opposed to the learned, and whom the learned disapprove for their antagonism to knowledge, should be brought round to the path of virtue by hundreds of means available and let the restriction on them be not removed till their enlightenment. May the wicked be not blessed with prosperity, and the pleasure of knowledge. O' Ye dutiful may ye persistently follow the path of virtue!

Just as the light of the sun brightens up the mid region, so does God fulfil our desires. The sun controls the earth by the force of gravitation, attracts it towards him, and maintains it in its proper place.

The cruel who are opposed to the just, and are opposed by the peace-loving, be bound by all the means possible and be never let loose till they have been brought to their senses.

౨౭. గాయత్రేణేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞో దేవతా, బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛందః. ధైవతః స్వరః

కేన స యజ్ఞో గ్రాహ్యోఽనుష్ఠాతవ్యశ్చేత్యుపదిశ్యతే.

ఎవ రా యజ్ఞమును గ్రహించవలయునో, అనుష్ఠించవలయునో ఇందుపదేశించ బడుచున్నది.

౨౭ గాయత్రేణ త్వా ఛన్దసా పరిగృహ్ణామి త్రైష్టుభేన త్వా ఛన్దసా పరిగృహ్ణామి జాగతేన త్వా ఛన్దసా పరిగృహ్ణామి। సుక్ష్మా చాసి శివా చాసి స్యోనా చాసి సుషదా చాస్యూర్జస్వతీ చాసి పయస్వతీ చ ॥౨౭॥

ప. వి:- గాయత్రేణ, త్వా, ఛందసా, పరి, గృహ్ణామి, త్రైష్టుభేన, త్రైస్తుభేనేతి త్రై + స్తుభేన, త్వా, ఛన్దసా, పరి, గృహ్ణామి, జాగతేన, త్వా, ఛన్దసా, పరి, గృహ్ణామి, సుక్ష్మా, చ, అసి, శివా, చ, అసి, స్యోనా, చ, అసి, సుషదా, సుసదేతి సు+సదా, చ, అసి, ఊర్జస్వతీ, చ, అసి, పయస్వతీ చ. ॥౨౭॥

పదార్థః :-గాయత్రేణ గాయత్ర్యేవ గాయత్రం తేన. ఛన్దసః ప్రత్యయవిధానే నపుంసకాత్ స్వార్థ ఉపసంఖ్యానమ్. అ. ౪. ౨. ౫౫. అనేన గాయత్ర శబ్దే అణ్ త్రైష్టుభాదిషు అణ్ చ. (త్వా) పరమాత్మానం తమిమం యజ్ఞం వా (ఛందసా) ఆహ్లాదకారిణా. చన్దేరాదేశ్చ ఛః. ఉ. ౪.౨౧౯. అనేనాసున్ ప్రత్యయః. (పరి)సర్వతో భావే. పరీతి సర్వతో భావం ప్రాహ. నిరు. ౧. ౩. (గృహ్ణామి) సంపాదయామి. (త్రైష్టుభేవ) త్రిష్టుభేవ త్రైష్టుభం తేన (త్వా) త్వాం సర్వానందమయం తం పదార్థసమూహం వా (ఛన్దసా) స్వాతంత్ర్యానందప్రదేన (పరి) అభితః (గృహ్ణామి) సంపాదయామి (జాగతేవ)జగత్యేవ జాగతం తేన (త్వా) త్వాం సుఖస్వరూపం తమగ్నిం వా (ఛన్దసా) అత్యానందప్రకాశేన (పరి) సమన్తాత్ (గృహ్ణామి) స్వీకరోమి (సుక్ష్మా)

శోభవా చాసౌ క్ష్మేయం పృథివీ చ సా. క్ష్మేతి పృథివీ నామసు పఠితమ్. నిఘం ౧. ౧. (చ) సముచ్చయార్థే (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర పురుష వ్యత్యయః. (శివా) మంగళప్రదా. (చ) సముచ్చయే (అసి) భవతి (స్యోనా) సుఖప్రదా. స్యోనమితి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౬. (చ) సముచ్చయే (అసి) భవతి (సుషదా) సుష్ఠు సీదన్తి యస్యాం సా (చ) సముచ్చయే (అసి) భవతి (ఊర్జస్వతీ) అన్నవతీ. ఊర్గిత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౭ ఊర్గ్బహువిధమన్నం యస్యాం సేతి భూమ్ని మతుప్. జ్యోత్స్నతమిస్రా అ. ౫. ౨. ౧౧౪. ఇతి నిపాతితః. (చ) సముచ్చయే. (అసి) భవతి (పయస్వతీ) పయః ప్రశస్తో రసో విద్యతేఽస్యాం సా. అత్ర ప్రశంసార్థే మతుప్. పయస్వతీ రసవతీ. శ.౧.౨.౫. ౧౧. (చ) సముచ్చయే. అయం మంత్రః. శ.౧.౨.౫.౧-౧౧ వ్యాఖ్యాతః ॥౨౭॥

అన్వయః :-యేన యజ్ఞేన చోత్తమైః పదార్థైః సహ సుక్ష్మాసి భవతి. యేన చ కల్యాణ కారిభిర్గుణై ర్మనుష్యైశ్చేయం శివాసి భవతి. యేన చానుత్తమైః సుఖైః సహేయం స్యోనాసి భవతి. యేన చోత్తమాభిః సుఖకారికాభి స్థితిగతిభిః సహేయం సుషదాసి భవతి. యేన చోత్తమై ర్యవాదిభి రన్నైః సహేయమూర్జస్వత్యసి భవతి. యేన చోత్తమై ర్మధురాది రసవద్భిః ఫలైర్యుక్తేయం పృథివీ పయస్వతీ చ జాయతే. అహం యజ్ఞవిద్యావిన్మనుష్యో గాయత్రేణ ఛన్దసా త్వా తం యజ్ఞం పరిగృహ్ణామి. అహం త్రైష్టుభేన ఛన్దసా త్వా తమిమం పదార్థసమూహం పరిగృహ్ణామి. అహం జాగతేన ఛన్దసా త్వా తమిమమగ్నిం పరిగృహ్ణామి. ॥౨౭॥

భావార్థః:-వేద ప్రకాశకేశ్వరోఽస్మాన్ ప్రత్యభివదతి యుస్మాభిర్నచాన్తరేణ వేద మంత్రాణాం పఠనం, తదర్థజ్ఞానం [అన్తరేణచ] యజ్ఞానుష్ఠానం సుఖఫలం ప్రాప్తుం సర్వశుభ గుణాఢ్యాః సుఖకారిణోఽన్న జలవాయ్వాదయః పదార్థాః శుద్ధాశ్చ కర్తుం శక్యన్తే. తస్మాదేతస్య త్రివిధస్య యజ్ఞస్య సిద్ధిం ప్రయత్నేన నిష్పాద్య సుఖే స్థాతవ్యమ్. యే చాఽస్యాం వాయు జలౌషధిదూషకా దుర్గంధాదయో దోషా దుష్టాశ్చ మనుష్యాః సన్తి తే సర్వదా నివారణీయాః. ॥౨౭॥

పదార్థము:-ఏ యజ్ఞముద్వారా ఉత్తమ పదార్థములతో నిండిన యీ పృథివి (సూక్ష్మా అసి) శోభాయమాన మగునో (చ) మరియు మనుష్యులతోను(శివా అసి) శుభములనిచ్చునదిగా యగునో (చ) మరియు దేనివలన నిది కల్యాణ సుఖకరగుణములతోను (చ) మరియు దేనివలన అత్యుత్తమ సుఖములతో ఈ పృథివి (స్యోనా అసి) సుఖముల నుత్పన్నమొనర్చున దగుచున్నదో (చ) మరియు దేనివలన అనేక సుఖములను సమకూర్చు స్థితిగతులతో నిది (సుషదా అసి)సౌఖ్యముల గలిగించుటకు యోగ్యమగుచున్నదో అట్లే దేనిచే ఉత్తమ యవలు గోధుమలు మున్నగు (ఊర్జస్వతీ) అన్నము నిచ్చునదిగ (అసి) అగుచున్నదో (చ) మరియు నెద్దానిచే ఉత్తమ మధురములగు రసభరిత ఫలములతో నీ భూమి (పయస్వతీ అసి) ప్రశంసించదగిన

రసమయి యగుచున్నదో (త్వా) ఆ యజ్ఞమును ఆ విద్య నెరిగి నేను (గాయత్రేణ ఛన్దసా) చిత్తమును ఆనందమున నోలలాడించు గాయత్రితో "గాయత్రి యను ఛందముతో" (పరిగృహ్ణామి) సకలవిధముల సిద్ధింపజేయుచున్నాను. మరియు నేను (త్రైష్టుభేన ఛన్దసా) స్వతంత్రరూపమున నానందమునిచ్చు త్రైష్టుభము లను ఛన్దములద్వార (త్వా) పదార్థసమూహమును (పరిగృహ్ణామి) సకలవిధముల సమకూర్చు కొనుచున్నాను. మరియు నేను (జాగతేన ఛన్దసా) అత్యంతానందము నిచ్చు జగతీఛందస్సుచే (త్వా) ఆ భౌతికాగ్నిని (పరిగృహ్ణామి) దృఢముగ స్వీకరించుచున్నాను.॥౨౭॥

భావార్థము :-వేదప్రకాశకుడగు పరమేశ్వరుడు ఇట్లనుచున్నాడు:- ఓ మానవులారా! వేదమంత్ర పఠనమొనర్చికయు, వాని యర్థముల గ్రహించకయు మీరు యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్పజాలరు. మరియు సుఖరూప ఫలమును పొందజాలరు. ఇంతే గాక సమస్త శుభగుణయుక్తములును, సుఖకరములును నగు అన్నము, జలము వాయువు మున్నగు పదార్థములును శుద్ధములు కాజాలవు. కావున ఇట్టి త్రివిధ యజ్ఞములను ప్రయత్నపూర్వకముగా నెరవేర్చి సదా సుఖముల పొందుడు. మరియు ఈ పృథివియందలి వాయుజల ఓషధులను దూషితమొనర్చుచున్న దుర్గంధములు మున్నగు ఏ అవగుణములు, దోషములు గలవో అట్లే ఏ యే దుష్టమానవులు గలరో వారెల్లరను సదా వానిని నివారించ ప్రయత్నించవలయును.॥౨౭॥

27. I perform the yajna with the recitation of vedic verses in Gayatri, Trishtup, and jagati metres. O Earth, thou art beautiful, a source of prosperity, and happiness, a fit place to dwell upon comfortably, full of corn, milk, sweet juices and fruits!

౨౮. పురా క్రూరస్యేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞో దేవతా విరాడ్ బ్రాహ్మీ పంక్తి శ్ఛన్దః. పఞ్చమః స్వరః.

తే దోషాః కథం నివారణీయాస్తత్ర మనుష్యైః పునః కిం కరణీయమిత్యుపదిశ్యతే.

ఆ దోషము లెటుల నివారించవలయును? అప్పుట మనుష్యు లింకా యేమి చేయవలయును?

ఇందుపదేశ మొనర్చబడినది.

౨౮ పురా క్రూరస్య విసృపో విరప్శిన్నుదాదాయ పృథివీం జీవదానుమ్

యామైరయఀశ్చన్ద్రమసి స్వధాభిస్తాము ధీరాసో౽అనుదిశ్య యజన్తే।

ప్రోక్షణీరాసాదయ ద్విషతో వధో౽సి ॥౨౮॥

ప.వి:-పురా, క్రూరస్య, విసృప ఇతి వి+సృపః, విరప్శిన్నితి వి+రప్శిన్, ఉదాదాయేత్యుత్ + ఆదాయ, పృథివీమ్, జీవదానుమితి జీవ+దానుమ్, యామ్, ఐరయన్, చన్ద్రమసి, స్వధాభిః,

తామ్, ఉ॥ ఇత్యూహ్య॥, ధీరాసః అనుదిశ్యేత్యను+దిశ్య, యజన్తే, ప్రోక్షణీరితి ప్ర+ఉక్షణీః,

ఆ, సాదయ, ద్విషతః, వధః అసి.॥౨౮॥

పదార్థః :-(పురా) పురస్తాత్ (క్రూరస్య) కృంతవ్యంగాని యస్మిన్ తస్య యుద్ధస్య. కృతేశ్చః క్రూ చ. ఉ. ౨.౨౧. అనేన కృంతతేరక్ ప్రత్యయః. క్రూ ఇత్యాదేశ శ్చ. (విసృపః)యోద్ధృభి ర్వివిధం యత్సృప్యతే తస్య. సృపితృదోః కసున్. అ. ౩. ౪. ౧౭. అనేన భావలక్షణే సృపిధాతోః కసున్. (విరప్శిన్) మహాగుణవిశిష్టేశ్వర వా మహైశ్వర్యమిచ్ఛుకమనుష్యవిరప్శీతిమహన్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౩. (ఉదాదాయ) ఊర్ధ్వం సమంతా ద్గృహీత్వా. (పృథివీమ్) విస్తృత ప్రజాయుక్తాం (జీవదానుమ్) యా జీవేభ్యో జీవనార్థం వస్తు దదాతి తామ్ (యామ్) పృథివీమ్. (ఐరయన్) రాజ్యాయ ప్రాప్నువన్తి. అత్ర లడర్థే లఙ్. (చన్ద్రమసి) చన్ద్రలోక సమీప ఆహ్లాదే వా (స్వధాభిః) అన్నైః సహ వర్తమానామ్. స్వధేత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౭. (తామ్) ఏతల్లక్షణామ్. (ఉ) వితర్కే (ధీరాసః) మేధావినః ధీర ఇతి మేధావినామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౧౫. (అనుదిశ్య) ప్రాప్తుం శోధయితుమనులక్ష్య. (యజన్తే) పూజయన్తి సంగతిం కుర్వతే (ప్రోక్షణీః) ప్రకృష్టతయా సించన్తి యాభిః క్రియాభిః పాత్రైర్వా తాః (ఆ) సమన్తాత్ (సాదయ) స్థాపయ (ద్విషతః) శత్రోః (వధః) హననమ్ (అసి) భవేత్. అత్రాపి పురుషవ్యత్యయో లిఙర్థే లట్ చ. అయం మంత్రః శ.౧.౨.౪.౧౮-౧౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౮॥

అన్వయః:-హే విరప్శిన్ జగదీశ్వర! భవానేవ యాం స్వధాభిర్యుక్తాం జీవదానుం పృథివీ ముదాదాయ చంద్రమసి స్థాపితా వానస్తి తస్మాద్ధీరాసస్తామిమాం పృథివీం ప్రాప్య భవన్త మనుదిశ్య నిత్యం యజన్తే. యథా చన్ద్రమస్యానన్దేన వర్తమానా ధీరాసః యాం జీవదానుం పృథివీమనుదిశ్య సేనాం శస్త్రాణ్యుదాదాయ విసృపః క్రూరస్య మధ్యే శత్రూన్ జిత్వా రాజ్యమైరయన్ ప్రాప్నువన్తి. యథా చైవం కృత్వా ధీరాసః పురా ప్రోక్షణీశ్చాసాదితవన్త స్తథైవ. హే విరప్శిన్! త్వమపి ఉ ఇతి వితర్కే తాం ప్రాప్యేశ్వరం యజ ప్రోక్షణీశ్చాసాదయ. యథా చ ద్విషతో వధోఽసి భవేత్ తథా కృత్వాఽఽనందే నిత్యం ప్రవర్తస్వ. ॥౨౮॥

భావార్థః:-యేనేశ్వరేణాన్తరిక్షే పృథివ్య స్తత్సమీపే చన్ద్రాస్తత్సమీపే పృథివ్యోఽన్యోన్యం సమీపస్థాని నక్షత్రాణి సర్వేషాం మధ్యే సూర్యలోకా ఏతేషు వివిధాః ప్రజాశ్చ రచయిత్వా స్థాపితాః సర్వై స్తత్రస్థై ర్మనుష్యైః స ఏవోపాసితుం యోగ్యోఽస్తి. న యావన్మనుష్యా బలక్రియాభ్యాం యుక్తా భూత్వా శత్రూన్ విజయన్తే నైవ తావచ్చిరం రాజ్యసుఖం

ప్రాప్నువన్తి. నైవ యుద్ధబలాభ్యాం వినా శత్రవో బిభ్యతి. నైవ చ విద్యాన్యాయవినయైర్వినా యథావత్ ప్రజాః పాలయితుం శక్నువంతి, తస్మా త్సర్వై ర్జితేన్ద్రియై ర్భూత్వైతత్సమాసాద్య సర్వేషాం సుఖం కర్తుమనులక్ష్య నిత్యం ప్రయతితవ్యమ్.॥౨౮॥

పదార్థము :-(విరప్శిన్) మహాశయుడవు, మహాగుణనిధివగు ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (యామ్) ఏ స్వధివి (స్వదాభిః) అన్నము మున్నగు పదార్థములతో (జీవదానుమ్) ప్రాణులకు జీవనమునిచ్చు పదార్థములతో కూడియున్నదో (పృథివీమ్) బహుప్రజలతోగూడిన యా పృథివిని (ఉదాదాయ) ఊర్ధ్వమునకు [పైకి] ఎత్తి (చన్ద్రమసి) చంద్రలోకసమీపమున స్థాపించితివి. కావున (ధీరాసః) ధీరులు, బుద్ధిశాలురగు వారు ఆ పృథివినిపొంది, మీకనుకూలముగ నడచి, నిత్యము యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చుచున్నారో (చన్ద్రమసి) ఆనందమునందుండిన (ధీరాసః) బుద్ధిశాలు రెట్లు (యామ్ జీవదానుమ్) జీవులకు హితకారకమగు ఏ (పృథివీమ్) పృథివి గలదో దాని నాశ్రయించి నే నా శస్త్రములను (ఉదాదాయ) క్రమముగ గ్రహించి (విస్పృషః) యుద్ధమునొనర్చు వీరుల పరాక్రమమును ప్రకటించదగినదియు (క్రూరస్య) శత్రువుల యంగములను విదీర్ణమొనర్చునదియు నగు రణక్షేత్రమున శత్రువుల నిర్జించి రాజ్యమును (ఐరయన్) పొందుచుందురో, మరియు నీ విధముగ ధీరులు ఎట్లు (పురా) పూర్వకాలమున (ప్రోక్షణీః) బాగుగ పదార్థములనుతడుపు క్రియలను సంపాదనమొనర్చుచుండిరో అట్లే (విరప్శిన్) మహదైశ్వర్యములను గోరు నో విద్వాంసా! నీవును దానిని పొంది ఈశ్వరపూజనము, ఐశ్వర్యములను సిద్ధింపజేయు ఉత్తమోత్తమ క్రియలను సమకూర్చుకొనుము. ఎట్లు (ద్విషతః) శత్రువుల (వధః అసి) నాశనము జరుగునో యటువంటి కార్యములనే యొనర్చుచు సర్వదా ఆనందములో వర్తమానుడవై యుండుము. ॥౨౮॥

భావార్థము :-ఏ పరమేశ్వరుడు క్రమముగ అంతరిక్షమునందు పృథ్వులను, ఆ పృథ్వుల సమీపమున చంద్రలోకములను, చంద్రలోకములసమీపమున మరల పృథ్వులను ఇట్లొకదాని సమీపమున నొకదానినిగ తారామండలములను, అన్నిటిమధ్య అనేక సూర్యలోకములను, మహాసూర్యమండలములను మరియు వీని యన్నిటియందును నానావిధములగు ప్రజలను, ప్రాణులను సృష్టించి స్థాపించెనో ఆ పరమేశ్వరుడే మానవు లెల్లరకును నుపాసించ యోగ్యుడు. మనుష్యులు బలపురుషార్థములతో శత్రువులను నిర్జించనంతవరకు సుస్థిరమగు రాజ్యసుఖమును పొందజాలరు. ఏలన బలహీనులై యుద్ధము లొనర్చుకున్న శత్రువులెన్నడును భీతిల్లరు. అదే విధముగ విద్వాంసులు విద్య, న్యాయ, వినయములు లేక ప్రజలను చక్కగా పాలించుటకు సమర్థులు గాజాలరు. కావుననే యెల్లరును జితేంద్రియులై ఉక్త పదార్థములను సంపాదించుకొని సకలప్రాణుల సుఖమున్నకై ఉత్తమోత్తమ ప్రయత్నముల నొనర్చవలెను. ॥౨౮॥

28. O Almighty Lord Thou hast suspended in space near Moon, this Earth, full of foodstuffs, and producer of all the life-giving substances for the living creatures. May the learned of refined intellect, full of happiness, residing upon it, the well-wisher of all, abiding by thy eternal laws, conquer all foes waging severe fight with the aid of warriors and arms, and thus attain to power. O learned person, just as from times immemorial the dutiful have been acquiring wealth, so do thou full of wealth worship God. Let evil be eradicated!

౨౯. ప్రత్యుష్ట మిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞో దేవతా సర్వస్య. పూర్వార్ధే భురిగ్జగతీ ఛన్దః. నిషాదః స్వరః. ఉత్తరార్ధే త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః. పునః స సంగ్రామః కిం కృత్వా జేతవ్యో యజ్ఞశ్చానుష్ఠాతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా సంగ్రామ మెటుల జయించవలయును?

యజ్ఞానుష్ఠాన మెటు లొనరించవలయును? ఈ విషయము ఉపదేశింపబడుచున్నది.

౨౯ ప్రత్యు॑ష్ట॒ꣳ రక్షః॒ ప్రత్యు॑ష్టా॒ అరా॑తయో॒ నిష్ట॑ప్త॒ꣳ రక్షో॒ నిష్ట॑ప్తా॒

అరా॑తయః। అని॑శితో॒ఽసి సపత్న॒క్షిద్వా॒జినం॑ త్వా వా॒జేధ్యా॒యై

సమ్మా॑ర్జ్మి। ప్రత్యు॑ష్ట॒ꣳ రక్షః॒ ప్రత్యు॑ష్టా॒ అరా॑తయో॒ నిష్ట॑ప్త॒ꣳ

రక్షో॒ నిష్ట॑ప్తా॒ అరా॑తయః। అని॑శితాఽసి సపత్న॒క్షిద్వా॒జినీం॑

త్వా వా॒జేధ్యా॒యై సమ్మా॑ర్జ్మి ॥౨౯॥

ప. వి:- ప్రత్యుష్టమితి ప్రతి+ ఉష్టమ్, రక్షః, ప్రత్యుష్టా ఇతి ప్రతి+ఉష్టాః, అరాతయః, నిష్టప్తం నిస్తప్తమితి నిః+తప్తమ్, రక్షః నిష్టప్తాః, నిస్తప్తా ఇతి నిః+తప్తాః అరాతయః, అనిశిత ఇత్యని+శితః, అసి, సపత్న క్షిదితి సపత్న+క్షిత్, వాజినమ్ త్వా, వాజేధ్యాయా ఇతి వాజ +ఇధ్యాయై, సమ్ మార్జ్మి, ప్రత్యుష్ట మితి ప్రతి+ఉష్టమ్, రక్షః ప్రత్యుష్టా ఇతి ప్రతి+ ఉష్టాః అరాతయః, నిష్టప్తమ్, నిస్తప్తమితి నిః+తప్తమ్, రక్షః, నిష్టప్తాః, నిస్తప్తా ఇతి నిః+తప్తాః, అరాతయః, అనిశితేత్యని +శితా, అసి, సపత్నక్షిదితి సపత్న: క్షిత్, వాజినీమ్, త్వా, వాజేధ్యాయా ఇతి వాజ+ ఇధ్యాయై, సమ్, మార్జ్మి. ॥౨౯॥

పదార్థః :-(ప్రత్యుష్టమ్) ప్రతిదగ్ధవ్యమ్ (రక్షః) విఘ్నకారీ ప్రాణీ ((ప్రత్యుష్టాః) ప్రతిదగ్ధవ్యాః (అరాతయః) సత్యవిరోధినో ఽరయః. (నిష్టప్తమ్) యన్నితరాం తప్యతే తత్

(రక్షః) బంధనేవ రక్షయితవ్యమ్. (నిష్టప్తాః) నితరాం తప్యంతే యే తే. (అరాతయః) విద్యావిఘ్నకారిణః (అనిశితః) న విద్యతే నితరాం శితా తీవ్రా క్రియా యస్మిన్స సంగ్రామో యజ్ఞపాత్రం వా (అసి) భవతి. అత్ర పురుషవ్యత్యయః (సపత్నక్షిత్) సపత్నాన్ శత్రూన్ క్షయతి యేన సః. అత్ర కృతో బహుళ మితి వార్తికేన కరణ కారకే క్విప్. క్షి క్షయే ఇత్యస్య రూపమ్. ఏతదువటమహీధరాభ్యాం క్షిణు హింసాయా మిత్యస్య భ్రాంత్యా వ్యాఖ్యాతమ్. (వాజినమ్) అన్నవంతం వేగవంతం వా. వాజ ఇత్యన్న నామసు పఠితమ్. నిఘం.౨. ౭. (త్వా) తమ్. (వాజేధ్యాయై) వాజేనాన్నేన యుద్ధేన వా ఇధ్యా దీపనీయా సేనా యజ్ఞపాత్రం వా యయా క్రియయా తస్యై (సంమార్జ్మి) సమ్యక్ శోధయామి (ప్రత్యుష్టమ్) నిత్యం ప్రజాపాలనాయ తాపనీయః (రక్షః) పరసుఖాసహో మనుష్యః (ప్రత్యుష్టాః) ప్రత్యక్షం జ్వాలనీయాః (అరాతయః) పరసుఖా సోఢార్షః (నిష్టప్తమ్) నిఃసారణీయః (రక్షః) దుష్టజారకర్మశీలః (నిష్టప్తాః) నిఃసారణీయాః (అరాతయః) అన్యేభ్యో దుఃఖప్రదాః (అనిశితా) అతివిస్తీర్ణా సేనా కార్యా వేది ర్వా (అసి) అస్తి. అత్రాపి వ్యత్యయః. (సపత్నక్షిత్) సపత్నాన్ క్షయతి యయా సా (వాజినీమ్) బలవేగవతీమ్ (త్వా) త్వామ్ (వాజేధ్యాయై) వాజేన బహుసాధనసమూహేన సంగ్రామేణ సేనయా యజ్ఞేన వా ప్రకాశనీయాయై సత్యనీత్యై (సంమార్జ్మి) సమ్యక్ శిక్షయా శోధయామి. అయం మంత్రః శ. ౧.౩.౧.౪-౧౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౯॥

అన్వయః :- అహం యేనశితేన [సపత్నక్షిత్] సపత్నక్షితా సంగ్రామేణ ప్రత్యుష్టం రక్షః [అసి] ప్రత్యుష్టా అరాతయో నిష్టప్తం రక్షో నిష్టప్తా అరాతయో భవన్తి [త్వా] తం వాజినం వాజేధ్యాయై యుద్ధాంగాని సంమార్జ్మి. అహం యయా [సపత్నక్షిత్] సపత్నక్షితా [అనిశితా] నిశితయా సేనయా ప్రత్యుష్టం రక్షః [అసి] ప్రత్యుష్టా అరాతయో నిష్టప్తం రక్షో నిష్టప్తా అరాతయో భవన్తి [త్వా] తాం వాజనీం సేనాం శిక్షయా వాజేధ్యాయై సంమార్జ్మి. అహం యేన [అనిశితః]శితేన [సపత్నక్షిత్] సపత్నక్షితా యజ్ఞేన ప్రత్యుష్టం రక్షః ప్రత్యుష్టా అరాతయో నిష్టప్తం రక్షో నిష్టప్తా అరాతయో [అసి] భవన్తి [త్వా] తం వాజినం యజ్ఞం వాజేధ్యాయై సంమార్జ్మి.ఏవం యయా [సపత్నక్షిత్] సపత్నక్షితా [అనిశితా] అనిశితయా క్షియయా ప్రత్యుష్టం రక్షః ప్రత్యుష్టా అరాతయో నిష్టప్తంరక్షో నిష్టప్తా అరాతయో [ఽసి] భవన్తి [త్వా] తాం వాజినీం వాజేధ్యాయై సమ్మార్జ్మి తథైవ భవన్తోఽప్యేతం, ఏతాం సమ్మార్జన్తు. ఇతి ద్వితీయోఽర్థః.॥౨౯॥

భావార్థః:- ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి సర్వైర్మనుష్యైర్విద్యాశుభగుణదీప్త్యై దుష్టశత్రుం నివారణాయ నిత్యం పురుషార్థః కర్తవ్యః. సుశిక్షయా శస్త్రాస్త్ర సత్పురుషాఢ్య సేనయా శ్రే

ష్టానాం రక్షణం దుష్టానాం తాడనం చ నిత్యం కర్తవ్యమ్. యతో ఉశుద్ధిక్షయాత్సర్వత్ర పవిత్రతా ప్రవర్తేత. ॥౨౯॥

పదార్థము :- శత్రువులను హతమార్చు అతివిస్తృతము నగు నే సంగ్రామముద్వారా (ప్రత్యుష్టం రక్షః) విఘ్నకారులగు ప్రాణులను (ప్రత్యుష్టా అరాతయః) నిజశత్రువులును బాగుగ దహనమొనర్చబడుదురో (నిష్టప్తం రక్షః) బంధనములచే బంధింపదగినవారు (నిష్టప్తా అరాతయః) విద్యలకు నిరంతరము విఘ్నములనొనర్చువారు సంతాపమును పొందువారుగ నగుచున్నారో (త్వా వాజినమ్) అట్టి మహా సంకుల సంగ్రామమును (వాజేధ్యాయై) అన్నము మున్నగు పదార్థములతో శక్తివంతమొనర్చుటకు సమర్థవంతముగ నున్న సైన్యములకొరకు యుద్ధసాధనములను (సమ్మార్జ్మి) నేను బాగుగ శుద్ధమొనర్చుచున్నాను. వానిదోషములను వినాశమొనర్చుచున్నాను. మరియు నేను (సపత్నక్షిత్) శత్రుసంహారమొనర్చునదియు (అశితా) అతివిస్తారముగ నున్న ఏ సైన్యములద్వారా (ప్రత్యుష్టం రక్షః) ఇతరుల సుఖములను జూచి సహించజాలని (ప్రత్యుష్టా అరాతయః) అవగుణములు గల సర్వమానవులను (నిష్టప్తం రక్షః) జూదరులను, పరకామినీకాముకులను అటులనే (నిష్టప్తా అరాతయః) ఎల్లప్పుడును పరులకు దుఃఖములను గలిగించు మనుష్యులను నిశ్శేషముగా తరిమివేయించుచున్నానో (త్వా వాజినీ) అట్టి బలవేగము, గుణయుక్తమును నగు సేనను (వాజేధ్యాయై) బహుళ సాధనములద్వారా ప్రకాశింపజేయుటకై (సమ్మార్జ్మి) ఉత్తమోత్తమ శిక్షలద్వారా శుద్ధపరచుచున్నాను (అనిశితః) గొప్పక్రియలద్వారా సిద్ధింపబడుటకు యోగ్యమును (సపత్నక్షిత్) శత్రువులను దోషములను నాశమొనర్చునట్టి యుద్ధమును (వాజేధ్యాయై) అన్నాది పదార్థములప్రకాశపరచుటకై (సమ్మార్జ్మి) శోధించుచున్నాను. ॥౨౯॥

భావార్థము :- ఈశ్వరు డిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు. మానవులు విద్య మున్నగు శుభగుణముల ప్రకాశమునకై, దుష్టశత్రువులను దొలగించుటకై సదా పురుషార్థముల నొనర్చుచుండవలయును. అట్లే ఉత్తమశిక్షణ, శస్త్రాస్త్రములచే వీరశూరులగు నుత్తమ సైన్యములతో దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణము సర్వధా యొనర్చుచుండ వలయును. అట్లు చేయుటవలన అశుద్ధి మున్నగు దోషములు రూపుమాసిపోవుటవల్ల సర్వత్రా శుద్ధగుణములు వ్యాపించును. ॥౨౯॥

29. The wicked should be removed, the enemies of truth should be punished; those fit to be shackled should be cast aside and those opposed to knowledge should come to grief. Oh destroyer of foes, Thou art not wrathful, I prepare thee full of virility for battle!

Those who can't tolerate the good of others must be chastised, and openly condemned. Those who cause harm to others should be humiliated. I duly instruct the army to be strong for weakening the foe, and waging war.

౩౦. అదిత్యా ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞో దేవతా. నిచృజ్జగతీ ఛన్దః. నిషాదః స్వరః.

పునః స యజ్ఞః కీదృశః కిం ఫలో భవతీ త్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞ మే విధముగా నుండును? ఫలమేమి లభించును? ఇం దుపదేశించబడుచున్నది.

30 అదిత్యై రాస్నాసి విష్ణో ర్వే ష్పో స్యూర్జే త్వాఽ దబ్ధేన త్వా
చక్షుషావపశ్యామి। అగ్నే ర్జిహ్వాసి సుహూర్దేవేభ్యో ధామ్నే ధామ్నే
మే భవ యజుషే యజుషే ॥30॥

ప.వి:-అదిత్యై, రాస్నా, అసి, విష్ణోః, వేష్పః, అసి, ఊర్జే, త్వా, అదబ్ధేన, త్వా, చక్షుషా, అవ, పశ్యామి, అగ్నేః, జిహ్వా, అసి, సుహూరితి సు+హూః, దేవేభ్యః, ధామ్నే, ధామ్న ఇతి ధామ్నే, మే భవ, యజుషే, యజుష ఇతి యజుషే, యజుషే.॥30॥

పదార్థః:-(అదిత్యై) పృథివ్యా అన్తరిక్షస్య వా. అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ. అదితి రితి పృథివీనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧. పదనామసు చ. నిఘం. ౪. ౧. అనేన గమనాగమనవ్యవహార ప్రాప్తిహేతురవకాశో ఽన్తరిక్షం గృహ్యతే. (రాస్నా) రసహేతుభూతా క్రియా. రాస్నా సాస్నా స్థూణా వీణాః. ఉ.3.౧౫. అనేన రసధాతో ర్నిపాతనాన్నః ప్రత్యయః (అసి) అస్తి వా. అత్ర సర్వత్ర పక్షే వ్యత్యయః (విష్ణోః) వ్యాపకేశ్వరస్య యజ్ఞస్య వా. యజ్ఞో వై విష్ణుః. శ. ౧. ౧. ౨. ౧3. (వేష్పః) వేవేష్టి వ్యాప్నోతి పృథివీమన్తరిక్షం వా స యజ్ఞో త్థో వాష్ప జ్ఞానసమూహో వా. పానీవిషిభ్యః పః. ఉ. 3. ౨3. అనేన విషేః పః ప్రత్యయః (అసి) అస్తి వా (ఊర్జే)అన్నాయ రసాయ పరాక్రమాయ చ. (త్వా) త్వాం తం వా (అదబ్ధేన) సుఖయుక్తేన (త్వా) త్వాం తం వా. (చక్షుషా) విజ్ఞానేన ప్రత్యక్షప్రమాణేన నేత్రేణ (అవ) క్రియార్థే. అవేతి వినిగ్రహార్థీయః. నిరు. ౧. 3. (పశ్యామి) సంప్రేక్షే (అగ్నేః) భౌతికస్య (జిహ్వా) జోహూతే విజానాతి రసమనయా సా. శేవయహ్వాజిహ్వా... ఉ. ౧. ౧౫౪ అనేనాయం నిపాతితః. (అసి) అస్తి వా (సుహూః) సుష్ఠు హూయతే యో యా వా సా క్విప్ బహుల మితి కర్మణి హ్వేఞ్ ఇత్యస్య క్విబన్తః ప్రయోగః (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యగుణేభ్యో వా (ధామ్నేధామ్నే) దధతి వస్తూని సుఖాని చ యస్మిన్ తస్మై ప్రత్యధికరణప్రాప్తయే. ధామాని త్రయాణి భవన్తి స్థానాని నామాని జన్మానీతి. నిరు. ౯. ౨౮. అత్ర వీప్సాయాం ద్విత్వమ్. (భవ) భవతి వా (యజుషే యజుషే) యజన్తి యేన తస్మై ప్రతి యజుర్వేదమన్త్రమ్. అయం మంత్రః. శ ౧. 3. ౧. ౧౨-౧౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥30॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! యస్త్వమ[దిత్యై అ]అదిత్యా రాస్నాసి విష్ణురసి సర్వస్య వేష్ప్ర ఉస్యగ్నేర్జిహ్వాసి దేవేభ్యో ధామ్నే ధామ్నే యజుషే యజుషే సుహూరసి. ఏవం భూతం [త్వా] త్వామహమదబ్ధేన చక్షుషా ఊర్జే [త్వా]ఉదిత్యై దేవేభ్యో ధామ్నే ధామ్నే యజుషే యజుషే చావపశ్యామి. స చ త్వమస్మాభిః సర్వత్ర కృపయా విదితః పూజిత శ్చ భవేత్యేకః.

యతోఽయం యజ్ఞో ఽ[దిత్యై]దిత్యా రాస్నాఅస్తి విష్ణో ర్వేష్ప్ర ఉ[స్య]స్త్యగ్నేర్జిహ్వాఽ[స్య]స్తి. దేవేభ్యో ధామ్నే ధామ్నే [వేంభవ]యజుషే యజుషే సుహూర్భవతి తస్మాత్తమహ మదబ్ధేన [త్వా]చక్షుషోర్జే [త్వా]ఽవపశ్యామి తథా అదిత్యై దేవేభ్యో ధామ్నే ధామ్నే యజుషే యజుషే హితాయావపశ్యామి ఇతి ద్వితీయః. ॥30॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. సర్వైర్మనుష్యై రయం జగదీశ్వరః ప్రతివస్తు స్థితః ప్రతిమన్త్రం ప్రతిపాఽదితః పూజ్యశ్చ భవతీతి మన్తవ్యమ్. తథా చాయం యజ్ఞః ప్రతి మంత్రేణ సమ్యగనుష్ఠితః సర్వప్రాణిభ్యః ప్రతివస్తుషు పరాక్రమబలప్రాప్తయే భవతీతి ॥30॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (అదిత్యై) పృథివియందలి (రాస్నా అసి) రసాదిపదార్థముల నుత్పన్న మొనర్చువాడవు (విష్ణో అసి) సర్వవ్యాపకుడవై యున్నావు (వేష్పః అసి) పృథివి మున్నగు సకల పదార్థములందు వర్తమానమై యున్నావు (అగ్నేః) భౌతికాగ్నికి (జిహ్వా అసి) నాలుకవైయున్నావు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకు (ధామ్నే ధామ్నే) ధర్మాత్ములు సుఖరూప పదార్థములను పొందగలుగు ముప్విధ స్థాన నామ జన్మ [ధర్మ]ముల ప్రాప్తికొరకు (యజుషే యజుషే) యజుర్వేద ప్రతి మంత్రాశయమును ప్రకటపరచుటకై (సుహూః) ఉత్తమముగ స్తుతింపదగినవాడవై యున్నావు (త్వా) అట్టి నిన్ను నేను (అదబ్ధేన) ప్రేమసుఖయుక్తమగు (చక్షుషా) విజ్ఞానముతో (ఊర్జే) పరాక్రమ ప్రాప్తికి (అదిత్యై) పృథివీప్రాప్తికి మరియు (దేవేభ్యః) శ్రేష్ఠగుణములప్రాప్తికి (ధామ్నే ధామ్నే) స్థాన నామ జన్మ మున్నగు పదార్థముల ప్రాప్తికై అటులనే (యజుషే యజుషే) యజుర్వేదము ప్రతి మంత్రముయొక్క ఆశయమును దెలిసికొనుటకు పొందుటకు (అవపశ్యామి) జ్ఞాననేత్రములతో జూచుచున్నాను. దయతో నీవు (మే) నాకు విదితుడవై, నా పూజనమును గైకొనువాడవు (భవ)అగుము. ఇది **యీ మంత్రవము మొదటి యర్థము.**

ఇక రెండవ యర్థము :- ఏ కారణమువల్ల ఈ యజ్ఞము (అదిత్యై) అంతరిక్షసంబంధములైన (రాస్నా అసి) రసాది పదార్థముల క్రియలకు కారణమై యున్నదో (విష్ణోః వేష్పః అసి) యజ్ఞసంబంధమగు కార్యములందు వ్యాపకమై యున్నదో (అగ్నేః జిహ్వా అసి) భౌతికాగ్నికి జిహ్వారూపమై యున్నదో అటులనే (దేవేభ్యః) దివ్యగుణ ప్రాప్తికై (ధామ్నే ధామ్నే) కీర్తి, స్థాన, జన్మముల ప్రాప్తికై (యజుషే యజుషే) యజుర్వేద ప్రతి మంత్రార్థమును ఎరుగుటకై (సుహూః అసి) మిక్కిలి ప్రశంసించదగినదై యున్నదియో ఆ కారణముననే (త్వా) ఆ యజ్ఞమును నేను (అదబ్ధేన) సుఖపూర్వకమైన (చక్షుషా) నేత్రములద్వారా ప్రత్యక్షముగ (అవ పశ్యామి) చూచుచున్నాను. అటులనే (త్వా) దానిని (అదిత్యై) పృథివిమున్నగు పదార్థములవలనను (దేవేభ్యః) ఉత్తమోత్తమ

గుణవములవలనను (ధామ్నే ధామ్నే) ప్రతి స్థానవమునందును (యజుషే యజుషే) యజుర్వేద ప్రతి మంత్రమునందును హితముకొరకు (అవపశ్యామి) కుశలతతో చూచుచున్నాను. ॥30॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారమున్నది. మానవు లెల్లరకును ప్రతిపదార్థము నందు స్థితుడును, ప్రతి వేదమంత్రమును విశదీకరించువాడును నగు జగదీశ్వరుడెటుల సేవించదగినవాడో అట్లే ఈ యజ్ఞమును ప్రతి వేదమంత్రముచే సిద్ధియును, ప్రతిపాదితమును విద్వత్సేవితమునునై సకల ప్రాణులును ప్రతి పదార్థము నందును బలపరాక్రమములను సమకూర్చుకొనుటకు శక్తివంతమగుచున్నది. ॥30॥

30. O' Lord Thou art the Creator of juices in the soil. Thou art the Omnipresent, the Pervader of all. Like the flame of fire Thou art inextinguishable. Thou art worthy of worship by the sages at all places, meant for it, through the recitation of the vedic texts. May we realise thee through our peaceful spiritual vision, for our advancement!

31. సవితు స్త్వేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞో దేవతా సర్వస్య. పూర్వార్ద్ధే జగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

తేజో౨ఽసీత్యస్యా ౨ఽనుష్టుప్ ఛన్దః. గాన్ధారః స్వరః.

స యజ్ఞః కథం పవిత్రీకరోతీత్యుపదిశ్యతే. ఆ యజ్ఞ మెటుల పవిత్ర మగునదిం దుపదేశించబడుచున్నది.

31 సవితు స్త్వా ప్రసవ౨ఽఉత్పునామ్యచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ సూర్యస్య

రశ్మిభిః। సవితుర్వః ప్రసవ౨ఽఉత్పునామ్యచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ

సూర్యస్య రశ్మిభిః। తేజో౨ఽసి శుక్రమస్యమృతమసి ధామ

నామాసి ప్రియన్దేవానామనాధృష్టం దేవయజనమసి ॥31॥

ప.వి:- సవితుః, త్వా, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, ఉత్, పునామి, అచ్ఛిద్రేణ, పవిత్రేణ, సూర్యస్య, రశ్మిభిరితి రశ్మి+భిః, సవితుః, వః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+ సవే అచ్ఛిద్రేణ, పవిత్రేణ, సూర్యస్య, రశ్మిభిరితి రశ్మిభిః, తేజః, అసి, శుక్రమ్, అసి, అమృతమ్, అసి, ధామ, నామ, అసి, ప్రియమ్, దేవానామ్, అనాధృష్టమ్, దేవయజనమితి దేవ+యజనమ్, అసి. ॥31॥

పదార్థః :- (సవితుః) పరమేశ్వరస్య సూర్యలోకస్య వా (త్వా) త్వాం జగదీశ్వరం తం యజ్ఞం వా (ప్రసవే) ప్రకృష్టతయోత్పద్యన్తే సర్వే పదార్థా యస్మింస్తస్మిన్సంసారే (ఉత్) ఉత్కృష్టార్థే. ఉదిత్యేతయోః ప్రాతిలోమ్యం ప్రాహ. నిరు. ౧.౩.(పునామి) పవిత్రీకరోమి, (అచ్ఛిద్రేణ) న విద్యతే ఛిద్రం ఛేదనం యస్మిన్ తేన.(పవిత్రేణ)శుద్ధేన (సూర్యస్య) చరాచరాత్మనః పరమేశ్వరస్య ప్రకాశమయస్య సూర్యలోకస్య వా. సరతి జానాతి ప్రకాశయతి చరాచరం జగదితి. రాజసూయ సూర్య....అ. ౩. ౧. ౧౧౪ అనేన నిపాతితః. (రశ్మిభిః) ప్రకాశకైర్గుణైః కిరణైర్వా (సవితుః) ఉత్కర్షస్య (వః) యుష్మానేతాంశ్చ (ప్రసవే) ఉత్కర్షే (అచ్ఛిద్రేణ) నిరంతరేణ (పవిత్రేణ) శుద్ధికారకేణ (సూర్యస్య) యః సువత్యైశ్వర్యం దదాతి, ఐశ్వర్యహేతూన్ ప్రేరయతి సః పరమేశ్వరః ప్రాణో వా తస్య (రశ్మిభిః) అన్తః ప్రకాశకై ర్గుణైః (తేజః) స్వప్రకాశః ప్రకాశహేతుర్వా (అసి) అస్తి వా. అత్ర సర్వత్ర పక్షే వ్యత్యయః (శుక్రమ్) శుద్ధం శుద్ధి హేతుర్వా (అసి) అస్తి వా. (అమృతమ్) అమృతాత్మకం మోక్షసుఖం ప్రకాశనం వా (అసి) అస్తి వా (ధామ) ధీయన్తే సర్వే పదార్థా యస్మిన్ తత్ (నామ) నమస్కరణీయో జలహేతు ర్వా. నామ ఇత్యుదక నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౨. (అసి) అస్తి వా (ప్రియమ్) ప్రీతికారకం (దేవానామ్) విదుషాం దివ్యగుణానాం వా (అనాధృష్టమ్) యన్న సమంతాద్ధృష్యతే ఇత్యనాధృష్టమ్ (దేవయజనమ్) దేవైర్యదిజ్యతే యేన వా దేవానాం యజనం దేవయజనం తత్ (అసి) అస్తి వా. అయం మంత్రః శ. ౧.౩.౧. ౨౨-౨౦.౧.౩.౨. ౧-౧౮ వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౧॥

అన్వయః :-యో యజ్ఞో [సవితుః ప్రసవే] అచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ సూర్యస్య రశ్మిభిః సహ సర్వా న్పదార్థా న్పునాతి [త్వా] త్వాం [తం యజ్ఞం] యజమానం వాహ ముత్పునామి. త్వాం యజమానం వా. ఏవం చ సవితుః ప్రసవేఽచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ సూర్యస్య రశ్మిభిర్వో యుష్మానేతాఀశ్చ పదార్థాన్ యజ్ఞేనోత్పునామి. హే బ్రహ్మన్! యత స్త్వం తేజో ఽసి శుక్రమస్యమృతమసి ధామాసి నామాసి దేవానాం ప్రియమస్యనాధృష్టమసి దేవయజనమసి తస్మాత్త్వామేవాహమాశ్రయామీత్యేకః.

యతోఽయం యజ్ఞ స్తేజోఽ[స్య]స్తి శుక్రమ[స్య]స్త్యమృతమ[స్య]స్తి ధామాస్తి నామా[స్య]స్తి. దేవానాం ప్రియమనాధృష్టం దేవయజనమ[స్య]స్తి తేనానేన యజ్ఞేనాహం సవితు ర్జగదీశ్వరస్య ప్రసవే ఽచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ సూర్యస్య రశ్మిభి ర్వో యుష్మా నేతాన్ సర్వాన్ పదార్థాంశ్చోత్పునామి. ఇతి ద్వితీయః.॥౩౧॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. ఈశ్వరో యజ్ఞ విద్యాఫలం జ్ఞాపయతి యుష్మాభిర్యథా వదనుష్ఠితో యజ్ఞః సూర్యస్య రశ్మిభిర్విహరతి స స్వకీయేన పవిత్రేణాచ్ఛిద్రేణ గుణేన సర్వాన్

పదార్థాన్ పవిత్రయంతి. స చ తద్ ద్వారా సూర్యస్య రశ్మిభిస్తేజస్వినః శుద్ధానవృతరసాన్ సుఖహేతుకాన్ ప్రసన్నతాజనకాన్ దృఢాఙన్ యజ్ఞహేతూన్ పదార్థాన్ కరోతి. యంత స్తద్భోజనాచ్ఛాదనద్వారా వయం శరీరపుష్టివృద్ధిబలాదీన్ శుద్ధగుణాంశ్చ సంపాద్య నిత్యం సుఖయామ ఇతి. ౩౧.

పదార్థము:- ఏ యజ్ఞము (సవితుః) పరమేశ్వరునిచేత (ప్రసవే) ఉత్పన్నము చేయబడిన ప్రపంచమున (అచ్ఛిద్రేణ) నిరంతరము (పవిత్రేణ) పవిత్రమును, ప్రకాశమయమును నగు (సూర్యస్య) సూర్యునియొక్క (రశ్మిభిః) కిరణములతో గలిసి సకల పదార్థములను శుద్ధమొనర్చుచున్నదో (త్వా) ఆ యజ్ఞమును లేక యజ్ఞకర్తను నేను (ఉత్పునామి) ఉత్కృష్టముగ పవిత్ర మొనర్చుచున్నాను. ఇదేవిధముగ (సవితుః ప్రసవే) పరమేశ్వరునిచే సృష్టించబడిన జగమున (అచ్ఛిద్రేణ) నిరంతరము (పవిత్రేణ) శుద్ధకారకములు (సూర్యస్య) ఐశ్వర్య హేతువులకు ప్రేరకులైన ప్రాణములయొక్క (రశ్మిభిః) అంతరాశయములను ప్రకాశింపజేయు గుణములను (వః) మిమ్ము మరియు ప్రత్యక్ష పదార్థములను యజ్ఞముద్వారా (ఉత్పునామి) పవిత్రమొనర్చుచున్నాను. హే బ్రహ్మన్! నీవు (తేజోఽసి) స్వయం ప్రకాశకుడవు (శుక్రమసి) పరిశుద్ధుడవు (అమృతమసి) నాశరహితడవు (ధామాసి) సర్వమున కాధారుడవు (నామాసి) వందన యోగ్యుడవు (దేవానామ్) విద్వాంసులకు (ప్రియమ్) ప్రీతికారకుడవు (అనాధృష్టమ్) ఎవ్వరికిని భయముజెందనివాడవు (దేవ యజనమసి) విద్వాంసులకు పూజనీయుడవునై యున్నావు. కావున నేను (త్వా) నిన్నే ఆశ్రయించుచున్నాను. **ఇది మొదటియర్థము.**

ఏ కారణముచే నీ యజ్ఞము (తేజోఽసి) ప్రకాశమును (శుక్రమసి) శుద్ధికి హేతువును (అమృతమసి) మోక్షానందప్రదయు (ధామాసి) సమస్త అన్నాదులను పుష్టియొనర్చునదియు (నామాసి) జలమునకు హేతువును (దేవానామ్) శ్రేష్ఠగుణములయందు (ప్రియమ్) ప్రీతిని గలిగింప జేయునదియు (అనాధృష్టమ్) ఎవరిచేతను ఖండింపబడజాలనంతటి సర్వోత్కృష్టమైనదియు (దేవయజనమ్) విద్వాంసులద్వారా పరమాత్మను పూజింపజేయునదియు (అసి) ఐ యున్నదో, ఆకారణముచే (సవితుః ప్రసవే) పరమేశ్వరునిచే నుత్పన్నముచేయబడిన యీ ప్రపంచమునందు (అచ్ఛిద్రేణ) నిరంతరము (పవిత్రేణ) అతిశుద్ధమగు యజ్ఞముతోను (సూర్యస్య రశ్మిభిః) ఐశ్వర్యములను సృష్టించు పరమేశ్వరుని విజ్ఞానము మున్నగు ప్రకాశమయ గుణములతోను, ఐశ్వర్యము నుత్పన్నముజేయు సూర్యుని కిరణములతోను (వః) మిమ్ము మరియు ప్రత్యక్షపదార్థములను (ఉత్పునామి) పవిత్ర మొనర్చుచున్నాను. **ఇది రెండవ యర్థము.** ॥౩౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు మానవులెల్లరకొరకును యజ్ఞవిద్య యొక్క ఫలమును దెలియజేయుచున్నాడు. మీచే ననుష్ఠింపబడిన యజ్ఞము సూర్యకిరణములతో బాటు విహరించుచు నిరంతరము తన శుద్ధ గుణములతో సకల పదార్థములను పవిత్రమొనర్చుచున్నది. మరియు నది వానిద్వార పదార్థముల నన్నిటిని సూర్యకిరణములద్వారా తేజోవంతములుగను, శుద్ధ శ్రేష్ఠములగు రసయుక్తములుగను, సుఖకారకములుగను నొనర్చుచున్నది. కావున వానిని భోజన, ఆచ్ఛాదనకార్యములందు వినియోగించుటవలన శరీరపుష్టి, బుద్ధిబలము మున్నగు శుభగుణములు లభించుటచే సకల జీవులకు సుఖము గలుగుచున్నది. ॥౩౧॥

31. I consecrate the yajna, which purifies all objects with the flawless, pure rays of the sun. In this world created by the Great Lord, sanctify the hearts and souls of the people by the pure and ever soul-illuminating knowledge. O' Lord thou art the source of all light, pure, giver of the bliss of emancipation, the final resort of the universe' fit to be adored by the learned, loved by the sincere, fearless devotees, Invincible and worshipped by the sages!.

ఈశ్వరేణాస్మిన్నధ్యాయే మనుష్యాన్ ప్రతి శుద్ధకర్మానుష్ఠాతుం, దోషాన్ శత్రూంశ్చ నివారయితుం యజ్ఞక్రియా ఫలం జ్ఞాతుం, సమ్యక్పురుషార్థం కర్తుం విద్యా విస్తారయితుం ధర్మేణ ప్రజాః పాలయితుం ధర్మానుష్ఠానే నిర్భయతయా స్థాతుం సర్వైః సహ మిత్రతా మాచరితుం వేదాధ్యయనాధ్యాపనాభ్యాం సర్వా విద్యా గ్రహీతుం గ్రాహయితుం శుద్ధయే పరోపకారాయ చ ప్రయతితుమాజ్ఞా దత్తాస్తి సేయం సర్వైర్మనుష్యైర్యథావదనుష్ఠాతవ్యేతి.॥౩౧॥

ఈశ్వరుడు ఈ యధ్యాయమున శుద్ధకర్మల ననుష్ఠించుటకు, దోష నివృత్తికి, శత్రువుల దొలగించుటకు, యజ్ఞక్రియాఫలితమును దెలిసికొనుటకు, సమస్త పురుషార్థముల నొనర్చుటకు, విద్యను విస్తరింపజేయుటకు, ధర్మానుసారముగ ప్రజాపాలన మొనర్చుటకు, ధర్మానుష్ఠాన కార్యములందు నిర్భయముగ నిలబడుటకు, సకల జనులతో మిత్రత్వముగా నుండుటకు, వేదములు చదివి చదివించుటకై సమస్తవిద్యలను గ్రహించుటకు, గ్రహింపజేయుటకు, శుద్ధికొరకు, పరోపకారము కొరకై ప్రయత్నించుటకు ఆజ్ఞ నొసగి యున్నాడు. కావున నా యాజ్ఞ సకల మానవులకును అనుష్ఠింప యోగ్యమై యున్నది.

ఇతి శ్రీమత్పరివ్రాజకాచార్య శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామినా సువిరచితే సంస్కృతార్యభాషావిభూషితే యజుర్వేదభాష్యే ప్రథమోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి మొదటి అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యుల ద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడును నగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకములహరి సిద్ధాంతాచార్యు'లచే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

మల్లెల కృష్ణారెడ్డి సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

మొదటి అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

యజుర్వేదభాష్యము

ద్వితీయాధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 34 మంత్రములు, 44 ఛందస్సులు, 1807 అక్షరములు

అథ ద్వితీయోऽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే చతుస్త్రింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ, యద్భద్రం తన్న ఆసువ ॥య. 30.3॥

ఈశ్వరేణైతత్ సర్వమాద్యేऽధ్యాయే విధాయేదానీం ద్వితీయేऽధ్యాయే ప్రాణినాం సుఖాయోక్తార్థస్య సిద్ధిం కర్తుం విశిష్టా విద్యాః ప్రకాశ్యన్తే ॥

౩౨. కృష్ణోऽసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిరృషిః. యజ్ఞో దేవతా. నిచృత్పంక్తిశ్ఛన్దః. పఞ్చమః స్వరః. తత్రాదౌ వేద్యాదిరచనముపదిశ్యతే.

పరమేశ్వరుడు ప్రాణుల సుఖము కొరకు మొదటియధ్యాయమున ప్రకాశపరచిన విద్యలను సిద్ధింపజేయుటకై విశేషవిద్యలను ఈ రెండవ యధ్యాయమున ప్రకాశపరచినాడు. వానిలో వేదికాది పదార్థములను నిర్మించు క్రియాకౌశలముతో బాటు ఆ యా విద్యల విధానమును ప్రకాశపరచినాడు.

అందు మొదటిమంత్రమున యజ్ఞసిద్ధికి సాధనములను, నిమిత్తములను వివరించెను.

౩౨ కృష్ణోऽస్యాఖరేష్ఠోऽగ్నయే త్వా జుష్టం ప్రోక్షామి వేదిరసి బర్హిషే త్వా జుష్టాం ప్రోక్షామి బర్హిరసి స్రుగ్భ్యస్త్వా జుష్టం ప్రోక్షామి ॥౧॥

ప. వి:- కృష్ణః, అసి, ఆఖరేష్ఠః, ఆఖరేష్ఠ ఇత్యాఖరే+స్థః, అగ్నయే, త్వా, జుష్టమ్, ప్ర+ఉక్షామి, వేదిః, అసి, బర్హిషే, త్వా, జుష్టామ్, ప్ర+ఉక్షామి, బర్హిః, అసి, స్రుగ్భ్య ఇతి స్రుక్+భ్యః, త్వా, జుష్టమ్, ప్ర+ ఉక్షామి.॥౧॥

పదార్థః :-(కృష్ణః) అగ్నినా ఛిన్నో వాయునాऽకర్షితో యజ్ఞః (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః. (ఆఖరేష్ఠః) సమన్తాత్ఖనతి యం తస్మిన్ తిష్ఠతీతి సః. ఖనోడడరేకే కవకాః. అ.3. 3.౧౨౫ అనేన వార్త్తికేనాऽऽఖరః సిధ్యతి. (అగ్నయే) హవనార్థాయ. (త్వా)తద్ధవిః. (జుష్టమ్) ప్రీత్యా సంశోధితమ్. (ప్రోక్షామి) శోధితేన ఘృతాదినాऽర్ద్రీ కరోమి. (వేదిః) విన్దతి సుఖాన్యనయా సా. (అసి) భవతి. (బర్హిషే) అన్తరిక్షగమనాయ. బర్హిరిత్యన్తరిక్షనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. 3. (త్వా) తాం వేదిమ్. (జుష్టామ్) ప్రీత్యా సంపాదితామ్. (ప్రోక్షామి) ప్రకృష్టతయా ఘృతాదినా సించామి. (బర్హిః) శుద్ధముదకమ్. బర్హిరిత్యుదకనామసు పఠితమ్,

విఘం. ౧. ౧౨ (అసి) భవతి. (స్రుగ్భ్యః) స్రావయన్తి గమయన్తి హవిర్యేభ్యస్తేభ్యః. అత్ర స్రుగతావిత్యస్మాత్. చిక్ చ. ఉ. ౨. ౬౧. అనేన చిక్ ప్రత్యయః. (త్వా) తత్, (జుష్టమ్) పుష్ట్యాదిగుణయుక్తం ప్రీతికరం జలం పవనం వా. (ప్రోక్షామి) శోధయామి. అయం మంత్రః. శ. ౧.3.3. ౧-3 వ్యాఖ్యాతః.॥౧॥

అన్వయః :-యతో౽యం యజ్ఞ ఆఖరేష్ఠః కృష్ణో [౽సి] భవతి తస్మాత్త్వా తమహమగ్నయే జుష్టం ప్రోక్షామి. యత ఇయం వేదిరన్తరిక్షస్థాసి భవతి తస్మాదహం త్వా తామిమాం బర్హిషే జుష్టాం ప్రోక్షామి. యత ఇదం బర్హిరుదకమన్తరిక్షస్థం సచ్ఛుద్ధికారి [అసి] భవతి తస్మాత్త్వా తచ్ఛోధితం జుష్టం హవిః స్రుగ్భ్యో౽హం ప్రోక్షామి. ॥౧॥

భావార్థః:-ఈశ్వర ఉపదిశతి సర్వైర్మనుష్యై ర్వేదిం రచయిత్వా పాత్రాది సామగ్రీం గృహీత్వా సమ్యక్ శోధయిత్వా తద్ధవిరగ్నౌ హుత్వా కృతో యజ్ఞః శుద్ధేన వృష్టిజలేన సర్వా ఓషధీః పోషయతి. తేన సర్వేప్రాణినో నిత్యం సుఖయితవ్యా ఇతి.॥౧॥

పదార్థము :-ఈ యజ్ఞము (ఆఖరేష్ఠః) వేదికరచనావిధానముచే త్రవ్వబడిన స్థానమున స్థిరమై (కృష్ణః అసి) భౌతికాగ్నిచే సూక్ష్మరూపమై వాయుగుణములచే నాకర్షితమగుచున్నది. కావున నేను (అగ్నయే) భౌతికాగ్నియందు హవనమొనర్చుటకు (జుష్టమ్) ప్రీతిచే శుద్ధపరచబడిన (త్వా) ఆ యజ్ఞపు హవనసామగ్రిని (ప్రోక్షామి) ఘృతాదిపదార్థములచే సేచన మొనర్చి [తడిపి] శుద్ధపరచెదను. మరియు నే కారణమున ఈ (వేదిః) అంతరిక్షమున స్థితమైన వేదిక (అసి) ఐనదో, దానిచే నేను (బర్హిషే) హోమమొనర్చిన పదార్థము [సారము]లను అంతరిక్షమునకు చేర్చుటకు (జుష్టామ్) ప్రియముగా సంపాదించినట్టి (త్వా) ఆ వేదికను (ప్రోక్షామి) ఉత్తమరీతిలో ఘృతాది పదార్థములతో సేచనమొనర్చెదను. కావుననే నిది(బర్హిః) జలరూపమున అంతరిక్షమందు స్థిరమై పదార్థములను శుద్ధపరచునది (అసి) యగును. దీనిచే (త్వా) దాని శుద్ధికొరకు శుద్ధమొనర్చబడినదియు (జుష్టమ్) పుష్టి మున్నగు గుణముల నుత్పన్నమొనర్చునదియు నగు హవిస్సును నేను (స్రుగ్భ్యః) స్రుక్కు-స్రువలు మున్నగు సాధనములచే అగ్నియందు వేయుటకై (ప్రోక్షామి) శుద్ధి యొనర్తును. ॥౧॥

భావార్థము :- ఈశ్వరుడు ఉపదేశమొనర్చుచున్నాడు - ఏమన:- మానవులెల్లరును వేదికను నిర్మించి స్రువలు, పాత్రలు మున్నగు హోమసామగ్రిని దీసికొని ఆ హవిని బాగుగా శుద్ధపరచి, అగ్నియందు హోమమొనర్చి చేయబడినయజ్ఞము శుద్ధమైనజలముతో సమస్త ఓషధులను పోషించి పెంచుచున్నది. కావున అట్టి యజ్ఞానుష్ఠానములచే సర్వప్రాణులకు సదా సుఖమొనర్చుట మానవులకు పరమధర్మమై యున్నది. ॥౧॥

1. Oh yajna, thou art being performed in a well. Dug place, thou art rarefied by fire and attracted by the air. For the sake of Havan I consecrate the oblation agreeably rectified by ghee. Thou art an altar for taking the oblations high up into the space; I erect thee and consecrate thee with ghee. Just as water in the space contributes to the purification of the material objects, so do I carefully cleanse the oblations to be put into the fire ladles!

33. అదిత్యా ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞో దేవతా. స్వరాడ్ జగతీ ఛన్దః. నిషాదః స్వరః.

ఏవం కృతో యజ్ఞః కిం హేతుకో భవతీత్యుపదిశ్యతే.

ఈ విధముగ నొనర్చబడిన యజ్ఞము ఏ యే దానిని సిద్ధింపజేయునదై యుండునో ఈ మంత్రమునం దుపదేశింపబడుచున్నది.

33 అదిత్యై వ్యున్దనమసి విష్ణో స్తుపోఽసూర్ణమ్రదసం త్వా స్తృణామి స్వాసస్థాం దేవేభ్యో భువపతయే స్వాహా భువనపతయే స్వాహా భూతానాంపతయే స్వాహా ॥౩౩॥

ప.వి:- అదిత్యై, వ్యున్దనమితి వి+ ఉన్దనమ్, అసి, విష్ణోః, స్తుపః, అసి, ఊర్ణమ్రదస మిత్యూర్ణ+మ్రదసమ్, త్వా, స్తృణామి, స్వాసస్థామితి సు+ఆసస్థామ్, దేవేభ్యః, భువపతయ ఇతి భువ+పతయే, స్వాహా, భువనపతయ ఇతి భువన+పతయే, స్వాహా, భూతానామ్, పతయే, స్వాహా.॥౩౩॥

పదార్థః:- (అదిత్యై) పృథివ్యాః అత్ర చతుర్థ్యర్థే బహులం ఛన్దసి. అ. ౨. ౩. ౬౨. ఇతి [సూత్రస్థేన 'షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ' ఇతి వార్తికేన] షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ. (వ్యున్దనమ్) వివిధానా మోషధ్యాదీనాముఉన్దనం క్లేదనం యేన తత్. (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః. (విష్ణోః) యజ్ఞస్య (స్తుపః) శిఖా. యజ్ఞో వై విష్ణుస్తస్యైయమేవ శిఖా స్తుపః. శ. ౧.౩.౩.౫॥ (అసి) అస్తి. (ఊర్ణమ్రదసమ్) ఊర్ణాని ధాన్యాచ్ఛాదనాని తుషాణి మ్రదయతి యేన తం పాషాణ మయమ్ (త్వా) తమ్ (స్తృణామి) ఆచ్ఛాదయామి. (స్వాసస్థామ్) సుష్ఠు ఆసాః ప్రక్షిప్తాస్తిష్ఠన్తి యస్యాం సా వేదిస్తామ్. అత్ర ఘఞర్థేకవిధానం [స్థాస్నాపావ్యధిహనియుధ్యర్థం] అ.3.3.౫౮ ॥ ఇతి వార్తికేన 'కః' ప్రత్యయః. (దేవేభ్యః)విద్వద్భ్యో దివ్యసుఖేభ్యో వా (భువపతయే) భవన్త్యుత్పద్యన్తే భూతాని యస్మిన్ సంసారే తస్య పతిస్తస్మై జగదీశ్వరాయ. ఆహవనీ యాఖ్యాగ్నయే వా. అత్ర బాహులకా దుణాది ధాతో రౌణాదికః 'కః' ప్రత్యయః; (స్వాహా) సత్యభాషణయుక్తా వాక్. స్వాహేతి వాఙ్నామసు పఠితమ్, నిఘం. ౧, ౧౧. స్వాహా శబ్దస్యార్థం

నిరుక్తకార ఏవం సమాచష్టే. స్వాహాకృతయః స్వాహేత్యేతత్సు ఆహేతి వా, స్వా వాగాహేతి వా, స్వం ప్రాహేతి వా స్వాహుతం హవిర్జుహోతీతి వా. నిరు. ర. ౨౦॥ యత్ శోభనం వచనం, సత్యకథనం, స్వపదార్థాన్ ప్రతి మమత్వవచో మంత్రోచ్చారణేన హవనం చేతి స్వాహాశబ్దార్థా విజ్ఞేయాః, (భువనపతయే) భువనానాం సర్వేషాం లోకానాం పతిః. పాలక ఈశ్వరః. పాలన హేతుర్భౌతికో వా తస్మై, (స్వాహా) ఉక్తార్థః. (భూతానాం పతయే) భూతాన్యుత్పన్నాని యావన్తి వస్తూని సన్తి తేషాం యః పతిః స్వామీశ్వర ఐశ్వర్యహేతుర్భౌతికో వా తస్మై (స్వాహా) ఉక్తార్థః. అయం మంత్రః, శ. ౧.౩.౩. ౪-౨౦. వ్యాఖ్యాతః॥౨ ॥

అన్వయః:-యతోఽయం విష్ణుర్యజ్ఞోఽ[దిత్యాః] దిత్యా వ్యున్దన కార్యసి భవతి, తస్మాత్తమహమను తిష్ఠామి. అస్య విష్ణోర్యజ్ఞస్య స్తుపః ప్రస్తర ఉలూఖలాఖ్యః సాధకోఽస్త్యస్తి, తస్మాత్త మహ మూర్ణమ్రదసం స్తృణామి. వేదిర్దేవేభ్యో హితాసి భవతి తస్మాత్త్వామహం స్వాసస్థాం రచయామి. కస్మై ప్రయోజనాయేత్యత్రాహ. యతోఽయం భువపతి ర్భువనపతి ర్భూతానాం పతిరీశ్వరః ప్రసన్నో భవతి. భౌతికో వా. సుఖసాధకో భవతి. తస్మై భువపతయే స్వాహా విధేయా, భువనపతయే స్వాహా వాచ్యా, భూతానాం చ పతయే స్వాహా ప్రయోజ్యా భవతీత్యస్మై ప్రయోజనాయ ॥౨॥

భావార్థః:-ఈశ్వరః సర్వమనుష్యేభ్య ఇదముపదిశతి యుష్మాభిర్వేద్యాదీని యజ్ఞసాధనాని సంపాద్య సర్వప్రాణినాం సుఖాయ పరమేశ్వరప్రీతయే చ సమ్యక్ క్రియాయజ్ఞః కార్యః. సదైవ సత్యమేవ వాచ్యమ్. యథాఽహం న్యాయేన సర్వం విశ్వం పాలయామి, తథైవ యుష్మాభిరపి పక్షపాతం విహాయ సర్వేషాం పాలనేన సుఖం సంపాదనీయమితి ॥౨॥

పదార్థము :-ఈ యజ్ఞము (అదిత్యై) పృథివిపైనున్న (వ్యున్దనమ్ అసి) అనేక విధములగు ఓషధులు మున్నగు పదార్థములను సేచనమొనర్చునదై యున్నది. కావుననే నేను దాని ననుష్ఠించుచున్నాను. మరియు (విష్ణోః) ఈ యజ్ఞమునసిద్ధపరమునది (స్తుపః) శిఖారూపముగ నున్న శిల (ఊర్ణమ్రదసమ్) ఉలూఖలము [రోలు] స్త్రై (అసి) ఉన్నది. కావున నేను (త్వా) ధాన్యపుపొట్టు [ఊకను] వేరుపరచెడు రోటిని (స్తృణామి) పదార్థములచే కప్పుచున్నాను. వేదికయును (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకు హితమును మరియు దివ్యసుఖములను కలుగజేసెడిది (అసి) అగుచున్నది. కావున నేను (స్వా సస్థామ్) దేనియందు హోమముచేయబడిన పదార్థములు బాగుగ స్థిరమై యుండగలుగుచున్నవియో, దేనివలన (భువపతి) లోక లోకాంతరముల పతియు, ప్రాపంచిక పదార్థములకు స్వామియు నైన పరమేశ్వరుడు ప్రసన్నుడు కాగలడో మరియు దేనివలన భౌతికాగ్ని సౌఖ్యములను గలుగ జేయునదిగా నగుచున్నదో అట్టి యజ్ఞవేదికను నిర్మించుచున్నాను. కనుక (భువపతయే స్వాహా, భువనపతయే స్వాహా, భూతానాం పతయే స్వాహా) పైన పేర్కొనబడిన పరమేశ్వరుని ప్రసన్నపరచుటకు మరియు నాతని ఆజ్ఞను పాలించుటకు, సత్యభాషణము అనగా తనవానినే తనవియని చెప్పుకొనుటకు శ్రేష్ఠవాక్యములు, ఉత్తమవాణియు

కలిగియున్న వేదమంత్రములతోపాటు స్వాహా శబ్దము ననేక విధములుగ నుచ్చరించి యజ్ఞము మున్నగు శ్రేష్ఠకర్మల విధానమొనర్చు ప్రయోజనముల నిమిత్తము నేను వేదిని నిర్మింతును.॥౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు సమస్త మానవుల నిమిత్తమై ఇట్లుపదేశించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! మీరు వేదిక మున్నగు యజ్ఞసాధనములను సంపాదించి సకలప్రాణుల సుఖమునకై మరియు పరమేశ్వరుని ప్రసన్నతకై క్రియామయమగు యజ్ఞమును చక్కగా నొనర్చవలయును. సదా సత్యమునే పలుకవలయును. న్యాయముగా నేను విశ్వమంతటిని పాలించుచున్నటులే మీరును పక్షపాతరహితులై సకల ప్రాణులను పాలించుచు సుఖసంపదలను వృద్ధిపరచుకొనుచుండవలయును. ॥౨॥

2. Yajna showers water on the Earth. Mortar is the chief receptacle of the Yajna. I prepare the altar for the learned to sit on. May those scholars sing the praises of God, the Earth's Lord, the World's Lord, the Lord of Kings.

౩౪. గంధర్వస్త్వేత్యస్య ఋషిః స ఏవ, అగ్ని ర్దేవతా సర్వస్య, ఆద్యస్య భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః. మధ్యభాగస్య[భురిగ్] ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, అన్త్యస్య పంక్తి శ్ఛన్దః. ఉభయత్ర పంచమః స్వరః.

స యజ్ఞోఽగ్న్యాదిభి ర్ధార్యత ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞము అగ్న్యాది పదార్థములచే ధారణమొనర్చబడుచున్నదని ఈ మంత్రముద్వారా ఉపదేశించినాడు.

౩౪ గన్ధర్వస్త్వా విశ్వావసుః పరిదధాతు విశ్వస్యారిష్ట్యై యజమానస్య

పరిధిరస్యగ్ని రిడఽఈడితః। ఇన్ద్రస్య బాహురసి దక్షిణో

విశ్వస్యారిష్ట్యై యజమానస్య పరిధిరస్యగ్నిరిడఽ ఈడితః।

మిత్రావరుణౌ త్వోత్తరతః పరి ధత్తాన్ధ్రువేణ ధర్మణా

విశ్వస్యారిష్ట్యై యజమానస్య పరిధిరస్యగ్నిరిడఽఈడితః॥౩॥

ప.వి:- గన్ధర్వః, త్వా, విశ్వావసుః, విశ్వావసురితి విశ్వ+వసుః, పరి, దధాతు, విశ్వస్య, అరిష్ట్యై, యజమానస్య, పరిధిరితి పరి+ధిః, అసి, అగ్నిః, ఇడః ఈడితః, ఇన్ద్రస్య, బాహుః, అసి, దక్షిణః, విశ్వస్య, అరిష్ట్యై, యజమానస్య, పరిధిరితి పరి+ధిః, అసి, అగ్నిః, ఇడః,

ఈడితః, మిత్రావరుణౌ, త్వా, ఉత్తరతః, పరి, ధత్తామ్, ధ్రువేణ, ధర్మణా, విశ్వస్య, అరిష్ట్యై, యజమానస్య, పరిధిరితి పరి+ధిః, అసి, అగ్నిః, ఇడః, ఈడితః.॥3॥

పదార్థః-(గన్ధర్వః) యో గాం పృథివీం వాణీం వా ధరతి ధారయతి వా స గన్ధర్వః సూర్యలోకః. (త్వా) తమ్. (విశ్వావసుః) విశ్వం వాసయతి యః సః. (పరి) సర్వతోభావే, (దధాతు) దధాతి వా. అత్ర లడర్థేలోట్. (విశ్వస్య) సర్వస్య జగతః. (అరిష్ట్యై) దుఃఖనివారణేన సుఖాయ. (యజమానస్య) యజ్ఞానుష్ఠాతుః (పరిధిః) పరితః సర్వతః సర్వాణి వస్తూని ధీయన్తే యేన సః. (అసి) భవతి. అత్ర చతుర్షు ప్రయోగేషు పురుషవ్యత్యయః. (అగ్నిః)(ఇడః) స్తోతుమర్హః. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన హ్రస్వాదేశః. (ఈడితః) స్తుతః (ఇన్ద్రస్య) సూర్యస్య (బాహుః) బలం బలకారీ వా. (అసి) అస్తి.(దక్షిణః) వృష్టేః ప్రాపకః. దక్షధాతోర్గత్యర్థత్వాదత్ర ప్రాప్త్యర్థో గృహ్యతే, (విశ్వస్య) సర్వప్రాణిసమూహస్య. (అరిష్ట్యై) సుఖాయ (యజమానస్య) శిల్పవిద్యాం చికీర్షోః. (పరిధిః) విద్యాపరిధానమ్ (అసి) భవతి. (అగ్నిః) విద్యుత్ (ఇడః) దాహప్రకాశాది గుణాధిక్యేన స్తోతుమర్హః. (ఈడితః) అధ్యేషితః. (మిత్రావరుణౌ) విశ్వస్య ప్రాణాపానౌ. ప్రాణో వై మిత్రోఽపానో వరుణః శ. ౧.౨.౪.౬. (త్వా) తమ్. (ఉత్తరతః) ఉత్తరకాలే, (పరిధత్తామ్) సర్వతో ధారయతో వా. అత్ర లడర్థే లోట్, (ధ్రువేణ) నిశ్చలేన (ధర్మణా), స్వాభావికధారణశక్త్యా (విశ్వస్య) చరాచరస్య (అరిష్ట్యై) సుఖహేతవే, (యజమానస్య) సర్వమిత్రస్య. (పరిధిః) విద్యావధిః (అగ్నిః) ప్రత్యక్షో భౌతికః (ఇడః) విద్యాప్రాప్తయే స్తోతుమర్హః (ఈడితః) విద్యామీప్సుభిః సమ్యగధ్యేషితవ్యః. అయం మంత్రః. శ.౧.౩.౪.౧-౫ వ్యాఖ్యాతః.॥3॥

అన్వయః :- విద్వద్భిర్యోఽయం గన్ధర్వో విశ్వావసురిడోఽగ్ని రీడితో ఽస్యస్తి స విశ్వస్య యజమానస్య చారిష్ట్యై యజ్ఞం పరిదధాతి తస్మాత్[త్వా]తం విద్యాసిద్ధ్యర్థం మనుష్యో యథావత్ పరిదధాతు. విదుషా యో వాయురిన్ద్రస్య బాహుర్దక్షిణః పరిధిరిడ ఈడితోఽగ్నిశ్చాస్యస్తి స సమ్యక్ ప్రయోజితో యజమానస్య విశ్వస్యారిష్ట్యై [అసి] భవతి. యౌ బ్రహ్మణ్డస్థౌ గమనాగమనశీలౌ మిత్రావరుణౌ ప్రాణాపానౌ స్తస్తౌ ధ్రువేణ ధర్మణోత్తరతో విశ్వస్య యజమానస్యారిష్ట్యై తం యజ్ఞం పరిధత్తాం సర్వతో ధారయతః. యో విద్వద్భిరిడః పరిధిరీడితోఽగ్నిర్విద్యుదస్తి సోఽపీమం యజ్ఞం సర్వతః పరిదధాత్యేతాన్మనుష్యో యథాగుణం సమ్యగ్ధధాతు ॥3॥

భావార్థః :-ఈశ్వరేణ యః సూర్యవిద్యుత్ప్రత్యక్షరూపేణ త్రివిధోऽగ్నిర్నిర్మితః స మనుష్యైర్విద్యయా సమ్యగ్యోజితః సన్ బహూని కార్యాణి సాధయతీతి ॥3॥

పదార్థము :-విద్వాంసులు (గన్ధర్వః) పృథివి, లేక వాణిని ధరింపజేయునదియు (విశ్వావసుః) విశ్వమును నివసింపజేయునదియు (ఇడః) స్తుతించదగినదియు నగు (అగ్నిః) ఏ సూర్యరూపాగ్నిని (ఈడితః) స్తుతించుచు (అసి) ఉందురో, అట్టి యగ్ని (విశ్వస్య) లోకముయొక్క [విశేషించి] (యజమానస్య) యజ్ఞమొనర్చెడి విద్వాంసులయొక్క (అరిష్ట్యై) దుఃఖములను నివారణమొనర్చి సుఖముల లభింపజేయుటకై ఈ యజ్ఞమును (పరిదధాతు) ధరించుచున్నది.కావున దానిని విద్వాంసులు విద్యాసిద్ధికొరకు ధరించెదరుగాక! మరియు నే వాయువు (ఇన్ద్రస్య) సూర్యుని (బాహుః) బలమును (దక్షిణః) వర్షమును లభింపజేయునవియు (పరిధిః) శిల్పవిద్యను ధరింపజేయునదియునై యున్నదో (ఇడః) దాహప్రకాశాది గుణములు గలిగియుండుటచే స్తుతింపదగినదియు (ఈడితః) [విద్వాంసులచే] అన్వేషించబడినదియు నగు (అగ్నిః) ఏ ప్రత్యక్షాగ్ని (అసి)కలదో,ఆ వాయువు అగ్ని రెండును విద్వాంసులచే బాగుగ శిల్పవిద్యలం దుపయోగించబడినదై (యజమానస్య) శిల్పవిద్యలనుకోరు యజమానికి (విశ్వస్య) సమస్తప్రాణులకు (అరిష్ట్యై)సౌఖ్యముల గలిగించునవి (అసి) అగుచున్నవి. మరియు గమనాగమన స్వభావములు గలవియు బ్రహ్మాండస్థములును నగు (మిత్రావరుణౌ) ఏ ప్రాణాపానవాయువులు గలవో యవి (ధ్రువేణ) నిశ్చలమైన (ధర్మణా) తమ ధారణాశక్తిచేతను, పూర్వముదెలిపిన వాయ్వగ్నులచేతను (ఉత్తరతః)నిరంతరము జరుగు కాలమున [ముమ్మందు, ఆపై జరుగు కాలమున] (విశ్వస్య) చరాచరజగత్తునకు, (యజమానస్య) సకల ప్రాణులందు మిత్రభావముతో మెలగెడు సజ్జనులకు (అరిష్ట్యై) సౌఖ్యములను సమకూర్చుటకు (త్వా) అట్టి పూర్వోక్త యజ్ఞమును (పరిధత్తామ్) సర్వవిధములుగ ధరించుచుండెను. మరియు విద్వాంసులచే (ఇడః) విద్యాప్రాప్తికై ప్రశంసించదగినట్టిదియు (పరిధిః) ఆవరించి, చుట్టుముట్టి సమస్త శిల్పవిద్యల సిద్ధులకు మేరయై యున్నట్టి (ఈడితః) విద్యాభిలాషులచే ప్రశంసలనందుచున్నట్టియు (అగ్నిః) ఏ విద్యుత్‌రూపాగ్ని (అసి) కలదో అదియును నీ యజ్ఞమును సకల విధములుగ ధరించుచున్నది. కావున వీని గుణములను మానవులు యథావిధిగ తెలిసికొని ప్రయోజనమొనర్చుకొందురు గాక! ॥3॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు సూర్యుడు, విద్యుత్తు, భౌతికాగ్ని యనునిట్టి ముప్విధ అగ్నులను సృష్టించి యున్నాడో అవి విద్వాంసులచే శిల్పవిద్యాదులద్వారా యంత్రాదులందు విరివిగా నుపయోగించుకొనబడినవియై అనేక కార్యములను సాధించునవి యగుచున్నవి. ॥3॥

3. The sun, the sustainer of the world and the holder of the earth, spreads the yajna far and wide for the hapiness of the universe. Adorable fire, being adored in the yajna, thou art the guardian of the worshipper. O yajna thou art the inducer of rain through the power of sun for the happiness of the universe. Adorable fire, being adored in the yajna, thou art the guardian of the worshipper. Inhalation and exhalation, for the happiness of the universe, protect thee (yajna) with firm strength every now and then. Adorable fire, being adored in the yajna, thou art the protector of the worshipper!

3॥ వీతిహోత్ర మిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్ని ర్దేవతా. నిచృత్ గాయత్రీ ఛన్దః. షడ్జః స్వరః.

అథాగ్నిశబ్దేనోభావార్థావుపదిశ్యేతే.

ఇవు దగ్ని శబ్దముతో చెప్పబడిన రెండర్థములను ఈ మంత్రమున ప్రకాశ పరచెను.

3॥ వీతి హోత్రన్త్వా కవే ద్యుమన్తఀ సమీధీమహి। అగ్నే బృహన్తమధ్వరే ॥౪॥

ప.వి:- వీతిహోత్ర మితి వీతి+హోత్రమ్; త్వా, కవే, ద్యుమన్తమితి ద్యు+మన్తమ్, సమ్, ఇధీమహి, అగ్నే, బృహన్తమ్, అధ్వరే. ॥౪॥

పదార్థః:-(వీతిహోత్రమ్) వీతయో విజ్ఞాపితా హోత్రాఖ్యా యజ్ఞా యేనేశ్వరేణ. యద్వా వీతయః ప్రాప్తిహేతవో హోత్రాఖ్యా యజ్ఞక్రియా భవన్తి యస్మాత్తం పరమేశ్వరం భౌతికం వా. 'వీ' గతివ్యాప్తి ప్రజనకాన్త్యసన ఖాదనేషు. ఇత్యస్య రూపమ్. (త్వా) త్వాం తం వా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయః. (కవే) సర్వజ్ఞ క్రాంతప్రజ్ఞ, కవిం క్రాన్తదర్శనం భౌతికం వా. (ద్యుమన్తమ్) ద్యౌర్బహుప్రకాశో విద్యతే యస్మిఀ స్తమ్. అత్ర భూమ్న్యర్థే మతుప్ (సమ్) సమ్యగర్థే. (ఇధీమహి) ప్రకాశయేమహి. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శ్నమోలుక్ (అగ్నే) జ్ఞానస్వరూపేశ్వర ప్రాప్తిహేతుం భౌతికం వా । (బృహన్తమ్) సర్వేభ్యో మహాన్తం సుఖవర్ధకమీశ్వరం బృహతాం కార్యాణాం సాధకం భౌతికం వా (అధ్వరే) మిత్రభావే ఽహింసనీయే యజ్ఞే వా. అయం మంత్రః, శ. ౧.౩.౪,౬ వ్యాఖ్యాతః.॥ ౪ ॥

అన్వయః:-హే కవే అగ్నే జగదీశ్వర! వయమధ్వరే బృహన్తం ద్యుమన్తం వీతిహోత్రం త్వాం సమిధీమహీత్యేకః. వయమధ్వరే వీతిహోత్రం ద్యుమన్తం బృహన్తం కవే కవిం త్వా తమగ్నే భౌతిక మగ్నిం సమిధీమహీతి ద్వితీయః ॥ ౪॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యావన్తి క్రియాసాధనాని క్రియయా సాధ్యాని చ వస్తూని సంతి తాని సర్వాణీశ్వరేణైవ రచయిత్వా ధ్రియంతే మనుష్యైస్తేషాం సకాశాత్ గుణజ్ఞానక్రియాభ్యాం బహవ ఉపకారాః సంగ్రాహ్యాః.॥౪॥

పదార్థము :-(కవే) ఓ సర్వజ్ఞా! ప్రతిపదార్థమును గురించి సంపూర్ణ జ్ఞానముగలవాడా! (అగ్నే) జ్ఞానస్వరూపుడవగు నో పరమేశ్వరా! మేము (అధ్వరే) మిత్రభావముతో నుండి (బృహన్తమ్) సమస్తప్రాణులకు అపరిమితసుఖములను పెంపొందింపజేయు (ద్యుమన్తమ్) మిక్కిలి ప్రకాశముకలిగినట్టి (వీతిహోత్రమ్) అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములనుతెలియజేయునట్టి (త్వా) నిన్ను (సమిధీమహి) బాగుగా ప్రకాశపరచెదముగాక! ఈ మంత్రమున కిది మొదటి యర్థము.

(అధ్వరే) అహింసనీయమును, ఎప్పుడును పరిత్యజింపబడగూడనిదియు ఉత్తమయజ్ఞమున (వీతిహోత్రమ్) సకల పదార్థముల ప్రాప్తిని గలిగించు అగ్నిహోత్రము మున్నగు క్రియలను సిద్ధింపజేయునట్టియు (ద్యుమన్తమ్) ప్రచండ జ్వాలలతో గూడిన (బృహన్తమ్) మహాగొప్పకార్యములను సిద్ధింపజేయునదియు (కవే) పదార్థములయందు అనుక్రమముగా దృష్టిగోచరముగునట్టియు (త్వా) అట్టి (అగ్నే) భౌతికాగ్నిని (సమిధీమహి) మేము ప్రజ్వలింపజేయుదుముగాక! ఇది రెండవయర్థము. ॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. ప్రపంచమునందు గల క్రియాసాధనములు మరియు క్రియలతో సిద్ధమగు పదార్థములన్నిటిని ఈశ్వరుడే నిర్మించి చక్కగా ధరించియున్నాడు. కావున మానవులు వాని సహాయమువలనను, గుణజ్ఞానమువలనను ఉత్తమోత్తమక్రియల అనుకూలతతో అనేక విధములగు ఉపకారములను పొందుచుండవలెను. ॥౪॥

4. May we, in a friendly spirit, manifest Thy glory Oh Omniscient, All illumining God, the Giver of great happiness to all, the Embodiment of effulgence, and the Preacher of the yajnas!.

౩౬ సమిద సీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. యజ్ఞో దేవతా. నిచృద్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః. మధ్యమః స్వరః.

పున స్తస్య యజ్ఞస్య సాధకాన్యుపదిశ్యన్తే ॥

మరల పై యజ్ఞసాధనములను గూర్చి యీ మంత్రమున ఉపదేశించెను.

౩౬ సమిదసి సూర్యస్త్వా పురస్తాత్ పాతు కస్యాశ్చిదభిశస్త్యై। సవితు

ర్బాహూ స్థఽఊర్ణమ్రదస న్త్వా స్తృణామి స్వాసస్థ న్దేవేభ్యఽ

ఆ త్వా వసవో రుద్రాఽ ఆదిత్యాః సదన్తు ॥౫॥

ప. వి:- సమిదితి సమ్+ఇత్, అసి, సూర్యః, త్వా, పురస్తాత్, పాతు, కస్యాః, చిత్, అభిశస్త్యా ఇత్యభి+శస్త్యై, సవితుః, బాహూఽ ఇతి బాహూ, స్థః, ఊర్ణమ్రదసమిత్యూర్ణ +మ్రదసమ్, త్వా, స్తృణామి, స్వాసస్థమితి సు+ఆసస్థమ్, దేవేభ్యః, ఆ, త్వా, వసవః, రుద్రాః, ఆదిత్యాః సదన్తు. ॥౫॥

పదార్థః :- (సమిత్) సమ్యగిధ్యతేఽనయాఽనేన వా సా సమిదగ్నిప్రదీపకం కాష్ఠాదికం వసంత ఋతుర్వా (అసి) భవతి. అత్ర వ్యత్యయః (సూర్యః) సవితైశ్వర్యహేతుర్భవతి సోఽయం సూర్యలోకః. (త్వా) తమ్. (పురస్తాత్) పూర్వస్మాదితి పురస్తాత్ (పాతు) రక్షతి. అత్ర లడర్థే లోట్, (కస్యాః)కస్యై సర్వస్యై. అత్ర చతుర్థ్యర్థే బహులం ఛన్దసి, అ. ౨. ౩. ౬ ౨. ఇతి చతుర్థ్యర్థే షష్ఠీ, (చిత్) చిదిత్యుపమార్థే. నిరు. ౧-౪. (అభిశస్త్యై) అభిముఖ్యాయై స్తుతయే. శంసు స్తుతావిత్యస్య క్తిన్ ప్రత్యయాన్తః ప్రయోగః (సవితుః) సూర్యలోకస్య. (బాహూ)బలవీర్యాభ్యాం. (స్థః) స్తః. అత్ర వ్యత్యయః. (ఊర్ణమ్రదసమ్) ఊర్ణాని సుఖాచ్ఛాదనాని మ్రదయతి యేన తం యజ్ఞమ్. (త్వా) తమ్. (స్తృణామి) సామగ్ర్యాఽఽచ్ఛాదయామి. (స్వాసస్థమ్) శోభనే ఆసే ఉపవేశనే తిష్ఠతీతి తమ్. (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యః. (ఆ) సమన్తాత్ క్రియాయోగే. (త్వా) తమ్. (వసవః) అగ్న్యాదయోఽష్టౌ. (రుద్రాః) ప్రాణాపానవ్యానోదానసమాన నాగకూర్మ కృకల దేవదత్తధనంజయాఖ్యా దశప్రాణా ఏకాదశో జీవశ్చేత్యేకాదశ రుద్రాః. (ఆదిత్యాః) ద్వాదశా మాసాః. కతమే వసవ ఇతి. అగ్నిశ్చ పృథివీ చ వాయుశ్చాంతరిక్షం చాదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చ చన్ద్రమాశ్చ నక్షత్రాణి చైతే వసవ ఏతేషు హీదఀ సర్వం వసు హితమేతే హీదఀ సర్వం వాసయన్తే తద్యదిదఀ సర్వం వాసయన్తే తస్మాద్వసవ ఇతి. కతమే రుద్రా ఇతి. దశేమే పురుషే ప్రాణా ఆత్మైకాదశస్తే యదాస్మాన్మర్త్యాచ్ఛరీరాదుత్క్రామన్త్యథ రోదయన్తి. తద్యద్రోదయన్తి తస్మాద్రుద్రా ఇతి. కతమ ఆదిత్యా ఇతి. ద్వాదశ మాసాః సంవత్సరస్యైత ఆదిత్యా ఏతే హీదఀ సర్వమాదదానా యన్తి యద్యదిదఀ సర్వమాదదానా యన్తి తస్మాదాదిత్యా ఇతి. శ. ౧౪.౬.౯.౪-౬॥ (సదన్తు) అవస్థాపయన్తి. షద్ ఇత్యస్య స్థానే వా ఇచ్ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తీతి సీదాదేశాభావో లడర్థే లోట్ చ. అయం మంత్రః శ. ౧.౪.౧.౭-౧౨॥ వ్యాఖ్యాతః. ॥౫॥

అన్వయః :-చిత్ యథా కశ్చిన్మర్త్యః సుఖార్థం క్రియాసిద్ధాని ద్రవ్యాణి రక్షిత్వాఽఽవర్ధయతే, తథైవ యోఽయం యజ్ఞః సమిదసి [త్వా] భవతి తం సూర్యః కస్యా అభిశస్త్యై పురస్తాత్పాతు పాతి యౌ సవితు ర్బాహూ స్థః స్తో యో యాభ్యాం నిత్యం విస్తార్యతే [త్వా] తమూర్ణమ్రదసం స్వాసస్థం యజ్ఞం వసవో రుద్రా ఆదిత్యాః సదన్త్వవస్థాపయన్తి ప్రాపయన్తి [త్వా]తం యజ్ఞమహమపి సుఖాయ దేవేభ్య ఆస్తృణామి. ॥౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. ఈశ్వరః సర్వేభ్య ఇదముపదిశతి. మనుష్యైర్వసురుద్రాదిత్యాఖ్యేభ్యో యద్యదుపకర్తుం శక్యం తత్తత్సర్వస్యాభిరక్షణాయ నిత్యమనుష్ఠేయమ్. యోఽగ్నౌ ద్రవ్యాణాం ప్రక్షేపః క్రియతే స సూర్యం వాయుం వా ప్రాప్నోతి. తావేవ తత్పృథగ్భూతం ద్రవ్యం రక్షిత్వా పునః పృథివీం ప్రతి విముంచతః. యేన పృథివ్యాం దివ్యా ఓషధ్యాదయః పదార్థా జాయన్తే యేన చ ప్రాణినాం నిత్యం సుఖం భవతి తస్మాదేతత్సదైవానుష్ఠేయమితి. ॥ ౫॥

పదార్థము :- (చిత్) ఒకానొక మనుష్యుడు సుఖముల కొరకు క్రియలద్వారా సిద్ధపరచుకొనిన పదార్థములను కాపాడుకొని నిశ్చింతగా ఆనందము పొందుచుండునట్లు (సమిత్ అసి) వసంతఋతువువలె చక్కగా ప్రకాశించుచుండు ఏ యజ్ఞము గలదో (త్వా) దానిని (సూర్యః) సకల ఐశ్వర్యములకు హేతువగు సూర్యుడు (కస్యాః) సకలపదార్థములను (అభిశస్త్యై) ప్రకటపరచుటకు (పురస్తాత్) పూర్వమునుండియు (పాతు) రక్షించెడివా డగుచున్నాడు. (సవితుః) సూర్యలోకముయొక్క (బాహూ) ఏ బలవీర్యములు (స్థః) కలవో, వానిద్వారా ఈ యజ్ఞము విస్తరింపబడుచున్నదో (త్వా) అట్టి (ఊర్ణమ్రదసమ్) అనేక సుఖములను వృద్ధియొనర్చు (స్వాసస్థమ్) ఉత్తమమగు అన్తరిక్షమున స్థిరమైయున్నదగు నే యజ్ఞమును (వసవః) వసువులు [అగ్ని, పృథివి, వాయువు, అంతరిక్షము, సూర్యుడు, ప్రకాశము, చంద్రుడు, తారాగణము మున్నగు అగ్న్యాద్యష్టవసువులును] (రుద్రాః) రుద్రులు [ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమాన, నాగ, కూర్మ, కృకల, దేవదత్త, ధనంజయ, జీవాత్మ అను నీ యేకాదశ రుద్రులు]ను (ఆదిత్యాః) ద్వాదశాదిత్యులు [పంద్రెడు నెలలు] ను (సదన్తు) పెంపొందింప జేయుచున్నవో (త్వా) అట్టి (ఊర్ణమ్రదసమ్) అనేక సుఖములను పెంపొందింప జేయునదియు (స్వాసస్థమ్) అంతరిక్షమున స్థిరముగ నుండునదియు నగు (త్వా) ఆ యజ్ఞమును నేను కూడా సుఖప్రాప్తికొరకు, లేక (దేవేభ్యః) దివ్యగుణములను సాధించుటకు (ఆ స్తృణామి) చక్కగా సామగ్రిచే కప్పివేసి సిద్ధింపజేయుచున్నాను. ॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారముద్వారా వివరించబడినదేమన; వసువులు, రుద్రులు, ఆదిత్యు లను నామములు గల వానిచే సిద్ధింపగల పదార్థము లన్నియును మానవులు సకల ప్రాణులను పాలించుట కొరకు సర్వథా సేవింపదగినవైయున్నవి. మరియు యజ్ఞాగ్నియం దే యే పదార్థముల ఆహుతులద్వారా హవనము చేయబడుచున్నదో అవి యన్నియును సూర్యవాయువులను పొందుచున్నవి. ఆ రవివాయువులే వేరు వేరైన ఆ పదార్థములను కాపాడి బలపరచి తిరిగి వానిని భూమిపైకి వదలుచున్నవి. దానివలన ఈ భూమిపై దివ్యమగు ఓషధులు మున్నగు పదార్థములు జనించుచున్నవి. వాని వలన జీవులకు నిత్యసుఖము గలుగుచున్నది. కావున మానవు లెల్లరును ఈ యజ్ఞము నెల్లప్పుడును అనుష్ఠించుచుండవలెను అని యీశ్వరుడుపదేశించు చున్నాడు. ॥౫॥

5. Oh yajna, Thou art beautiful like the spring. The sun protects thee from time immemorial, for unfolding all objects. Thou art diffused through the power and potency (the two arms) of the sun. Just as Vasus, Rudras, and Adityas promote the yajna, the giver of happiness, pervaded in space, so do I for the acquisition of divine qualities, perform the yajna!.

౩౭. ఘృతాచ్య సీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. విష్ణు ర్దేవతా సర్వస్య. షట్ షష్టితమాక్షర పర్యంతం

బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. అగ్రే నిచృత్రిష్టుప్ ఛన్దః. సర్వస్య ధైవతః స్వరః.

స కిం కిం ప్రియం సుఖం సాధయతీత్యుపదిశ్యతే. మరల పై యజ్ఞమువలన నే యే ప్రియసుఖములు

సిద్ధించుచున్నవో వాని యన్నింటిని ఈ దిగువ మంత్రముద్వారా ప్రకాశపరచుచున్నాడు.

౩౭ ఘృతాచ్యసి జుహూర్నామ్నా సేదమ్ప్రియేణ ధామ్నా ప్రియꣳ సదఽ ఆసీద ఘృతాచ్యస్యుపభృన్నామ్నా సేదమ్ప్రియేణ ధామ్నా ప్రియꣳ సదఽ ఆసీద ఘృతాచ్యసి ధ్రువా నామ్నా సేదం ప్రియేణ ధామ్నా ప్రియꣳ సదఽ ఆసీద ప్రియేణ ధామ్నా ప్రియꣳ సదఽ ఆసీద। ధ్రువాఽ అసదన్నృతస్య యోనౌ తా విష్ణో పాహి పాహి యజ్ఞం పాహి యజ్ఞపతిం పాహి మాం యజ్ఞన్యమ్॥౬॥

ప.వి:- ఘృతాచీ, అసి, జుహూః, నామ్నా, సా, ఇదమ్, ప్రియేణ, ధామ్నా, ప్రియమ్, సదః, ఆ, సీద, ఘృతాచీ, అసి, ఉపభృదిత్యుప+భృత్, నామ్నా, సా, ఇదమ్, ప్రియేణ, ధామ్నా, ప్రియమ్, సదః, ఆ, సీద, ఘృతాచీ, అసి, ధృవా, నామ్నా, సా, ఇదమ్, ప్రియేణ, ధామ్నా, ప్రియమ్, సదః, ఆ, సీద, ప్రియేణ, ధామ్నా, ప్రియమ్, సదః, ఆ, సీద, ధ్రువా, అసదన్, ఋుతస్య, యోనౌ, తా, విష్ణో ఇతి విష్ణో, పాహి, పాహి, యజ్ఞమ్, పాహి, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, పాహి, మామ్, యజ్ఞన్యమితి, యజ్ఞ+న్యమ్.॥౬॥

పదార్థః :- (ఘృతాచీ) ఘృతమాజ్యమంచతి ప్రాప్నోత్యనయాఽఽదానక్రియయా సా (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (జుహూః) జుహోతి దదాతి హవిరాదత్తే సుఖం చానయా సా.'హు' దానాదనయో రిత్యస్మాత్. హువః శ్లువచ్చ). ఉ. ౨.౬౦. అనేన క్విప్ ప్రత్యయో దీర్ఘాదేశశ్చ. (నామ్నా) ప్రసిద్ధేన (సా) పూర్వోక్తా (ఇదమ్) ప్రత్యక్షమ్. (ప్రియేణ) సుఖై స్తర్పకేణ, కమనీయేన (ధామ్నా) స్థానేన, (ప్రియమ్) ప్రీణాతి సుఖయతి యత్తత్ (సదః) సీదన్తి ప్రాప్నువంతి సుఖాని యస్మిన్ తద్ గృహమ్. (ఆ) సమన్తాత్ (సీద) సాదయతి.

అత్రోభయత్ర లడర్థే లోడన్తర్గతో ణ్యర్థో వ్యత్యయశ్చ (ఘృతాచీ)యయా హోమక్రియయా ఘృతముదకమంచతి ప్రాపయతి సా. ఘృతమిత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౨. (అసి) అస్తి. (ఉపభృత్) యోఽఉపగతం బిభర్త్యనయా హస్తక్రియయా సా. (నామ్నా) ప్రఖ్యాతేన. (సా) పూర్వోక్తా (ఇదమ్) ఓషధ్యాదికమ్. (ప్రియేణ) ప్రీతిహేతునా (ధామ్నా) స్థలేన (ప్రియమ్) ప్రీయంతే సుఖయంత్యారోగ్యేన యత్తత్ (సదః) సీదన్తి ఘ్నన్తి దుంఖాని యేన తదౌషధసేవనం పథ్యాచరణం చ అత్ర సదిర్విశరణార్థః (ఆ) సమన్తాత్. (సీద) ప్రాపయతి (ఘృతాచీ) ఘృతమాయుర్నిమిత్తమంచతి ప్రాప్నోత్యనయా సునియమాచరణక్రియయా సా (అసి) భవతి (ధ్రువా) ధ్రువన్తి ప్రాప్నువన్తి స్థిరాణి సుఖాన్యనయా విద్యయా సా. ధ్రు గతిస్థైర్యయోరిత్యస్య కప్రత్యయాన్తః ప్రయోగః, కృతో బహులమితి కరణకారకే (నామ్నా) ప్రసిద్ధేన (సా) ఉక్తార్థా (ఇదమ్) జీవనమ్. (ప్రియేణ) ప్రీతికరేణ. (ధామ్నా) స్థిత్యర్థేన (ప్రియమ్) ఆనన్దకరమ్. (సదః) వస్తు (ఆ) అభితః (సీద) సీదతి గమయతి. అత్రోభయత్ర లడర్థే లోడ్ వ్యత్యయశ్చ (ప్రియేణ) ప్రీతిసాధకేన (ధామ్నా) హృదయేన (ప్రియమ్) ప్రీతికరమ్. (సదః) సీదతి జానాతి యేన తత్ జ్ఞానమ్ (ఆ) సర్వతః (సీద) సీదతి ప్రాప్నోతి. (ధ్రువా) ధ్రువాణి నిశ్చలాని వస్తూని. అత్ర శేశ్ఛన్దసి బహులమితిలోపః (అసదన్) భవేయుః. అత్ర లిఙర్థే లఙ్. వా ఛన్దసి సర్వేవిధయో భవన్తీతి సీదాదేశో న (ఋతస్య) శుద్ధస్య సత్యస్య (యోనౌ) యజ్ఞే. యజ్ఞో వా ఋతస్య యోనిః. శత ౧.౩. ౧. ౧౬. (తా) తాని. అత్రాపి శేర్లోపః (విష్ణో) వ్యాపకేశ్వర. (పాహి) రక్ష (పాహి) పాలయ (యజ్ఞమ్) పూర్వోక్తం త్రివిధం (పాహి) పాలయ (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞస్య పాలకం యజమానమ్. (పాహి) రక్ష (మామ్) హోతార మధ్వర్యుముద్గాతారం బ్రహ్మాణం వా (యజ్ఞన్యమ్) యజ్ఞం నయతి ప్రాపయతీతి యజ్ఞనీస్తమ్. అత్ర అమిపూర్వః. అ. ౬. ౧. ౧౦౬॥ ఇత్యత్ర వా ఛన్దసీత్యనువర్తనాత్పూర్వరూపాదేశో న భవతి. అయం మంత్రః. శ. ౧. ౩. ౧. ౧౩-౧౬ వ్యాఖ్యాతః.।౬॥

అన్వయః :- యా జుహూర్నామ్నా ఘృతాచ్యసి భవతి సా యజ్ఞే ప్రయుక్తా సతీ ప్రియేణ ధామ్నా సహ వర్తమానమిదం ప్రియం సద ఆసీద ఆసాదయతి. యోఽఉపభృన్నామ్నా ఘృతాచ్యస్తి సాఽథ యత్తే ప్రయుక్తా సతీ ప్రియేణ ధామ్నేదం ప్రియం సద ఆసీద సమన్తాత్ ప్రాపయతి. యా ధ్రువా నామ్నా ఘృతాచ్యసి భవతి సా సమ్యక్ స్థాపితా సతీ ప్రియేణ ధామ్నేదం ప్రియం సద ఆసీద ఆగమయతి. యయా క్రియయా ప్రియేణ ధామ్నా ప్రియం సద ఆసీద సమన్తాత్ ప్రాప్నోతి. సా సర్వైర్నిత్యం సాధ్యా. హే విష్ణో! యథేమాని ఋతస్య యోనౌ ధ్రువా ధ్రువాణి వస్తూన్యసదన్ భవేయుస్తథైవైతాని నిరంతరం పాహి తథా కృపయా యజ్ఞం పాహి. యజ్ఞన్యం యజ్ఞపతిం పాహి యజ్ఞన్యం మాం చ పాహి.।౬॥

భావార్థః :- యో యజ్ఞః పూర్వోక్తే మంత్రే వసురుద్రాదిత్యైః సిధ్యతి స వాయుజలశుద్ధి ద్వారా సర్వాణి స్థానాని సర్వాణి వస్తూని చ ప్రియాణి విశ్చలసుఖసాధకాని జ్ఞానవర్ధకాని చ కరోతి తేషాం వృద్ధయే రక్షణాయ చ సర్వై ర్మనుష్యైర్వ్యాపకేశ్వరస్య ప్రార్థనా సమ్యక్ పురుషార్థశ్చ కర్తవ్య ఇతి.।౬॥

పదార్థము:-(నామ్నా జుహూః) ఏ హవిస్సును అగ్నియందు సమర్పించుటకై సుఖముల నుత్పన్నమొనర్చు (ఘృతాచీ) ఘృతమును ప్రాప్తించుకొను ఆదానక్రియ (అసి) కలదో (సా) అది యజ్ఞమున యుక్తపరచబడిన సారగ్రహణ క్రియయైయున్నది. ఐతే (ప్రియేణ) సుఖములచే తృప్తిని గలుగజేయు శోభాయమానమగు (ధామ్నా) స్థానముతో గూడ వర్తమానమై యుండి (ఇదమ్) ఇది (ప్రియమ్) చక్కగా తృప్తినొందించు (సదః) ఉత్తమోత్తమసుఖములను ప్రాప్తింపజేయు స్థానములను (ఆసీద) సిద్ధపరచుచున్నది. ఎయ్యది (నామ్నా) ప్రసిద్ధిచే (ఉపభృత్) సమీపమున ప్రాప్తించు పదార్థములను ధారణమొనర్చు (ఘృతాచీ) జలమును ప్రాప్తింపజేయు హస్తక్రియయునై (అసి) ఉన్నదో (సా) ఎయ్యది యజ్ఞమునందు యుక్తపరచబడినదై (ప్రియేణ) ప్రీతికొరకు (ధామ్నా) స్థలముతో (ఇదమ్) ఇట్టి ఓషధాదిపదార్థముల సమూహము (ప్రియమ్) ఆరోగ్యముతో గూడ సుఖదాయకము మరియు (సదః) దుఃఖములను నాశనమొనర్చునదై యున్నదో దానిని (ఆసీద) చక్కగా ప్రాప్తింపజేయును. ఏది (నామ్నా) సుఖములను (ధ్రువా) స్థిరమగు (ఘృతాచీ) ఆయుర్వృద్ధికి కారణమగు [చక్కని నియమములను గూర్చిన] విద్య (అసి) కలదో (సా) అది ఉత్తమకార్యములందు ప్రయుక్త పరచబడినదై (ప్రియేణ) ప్రియమైనప్రేమ నుత్పన్నమొనర్చుటకు (ధామ్నా) హేతువగుదానిచే (ఇదమ్ ప్రియమ్) ఆనందమునిచ్చు నీ జీవనమునకు (సదః) సామగ్రులను (ఆసీద) లభింపజేయుచున్నది. ఏ క్రియచే (ప్రియేణ) ప్రసన్నపరచు (ధామ్నా)హృదయములతో (ప్రియమ్) ప్రసన్నత నొనర్చు (సదః)జ్ఞానము (ఆసీద) విరివిగ లభించునో (సా) అట్టి జ్ఞాననిధిని ఎల్లరును సదా సాధించవలయును (విష్ణో) హే సర్వవ్యాపక పరమేశ్వరా [ఈ వస్తువులు] (ఋతస్యయోనౌ) శుద్ధమగు యజ్ఞమున (ధ్రువా) స్థిరవస్తువు (అసదన్) అగుటకును అట్లే నిరంతరము (పాహి) రక్షించుము. మరియు కృపచే (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (పాహి) కాపాడుము (యజ్ఞన్యమ్) యజ్ఞము ప్రాప్తించుటకు (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞమొనర్చు యజమానుని (పాహి) రక్షణమొనర్చుము. మరియు యజ్ఞమును ప్రకాశిత మొనర్చు (మామ్) నన్ను (చ) కూడా (పాహి) పాలించుము. ।౬॥

భావార్థము :-పై మంత్రమున వసురుద్రాదిత్యులద్వారా సిద్ధించుటకై చెప్పబడియున్న యజ్ఞము జలవాయువుల శుద్ధిద్వారా సకల స్థానములను, సకలవస్తువులను, ప్రీతిని ఉత్పన్నపరచునదిగాను, ఉత్తమ సౌఖ్యములను పెంపొందింపజేయునది గాను [జ్ఞాన వర్ధకముగాను] ఐయున్నది. కావుననే అట్టి యజ్ఞములను వృద్ధిపరచి కాపాడుటకై మానవులెల్లరును ఆ సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుచు సదా పురుషార్థపరులై యుండవలయును. ।౬॥

6. Oh Yajna, thy name is sky, thou art full of butter, be confirmed in this decorated place with thy lovely glory. Oh yajna thy name is space, thou art full of water, be confirmed in this decorated space with thy lovely glory. Oh Yajna thy name is Earth, thou art

the giver of longevity, be confirmed in this decorated place with thy lovely glory. May necessary articles be placed in the holy yajna. O God, may Thou protect those articles, may Thou protect the Yajna, may Thou protect the worshipper, may Thou protect me the conductor of the Yajna!.

౩౮. అగ్నే వాజజిదిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా. బృహతీ ఛన్దః. మధ్యమః స్వరః.

పునః స యజ్ఞః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నాయజ్ఞ మెటువంటిదో ఈ మంత్రమున ప్రకాశితమొనర్చబడినది.

౩౮ అగ్నే వాజజిద్వాజన్త్వా సరిష్యన్తం వాజజితꣳ సమ్మార్జ్మి।
నమో దేవేభ్యః స్వధా పితృభ్యః సుయమే మే భూయాస్తమ్ ॥౭॥

ప. వి:- అగ్నే, వాజజిదితి వాజ+జిత్, వాజమ్, త్వా, సరిష్యన్తమ్, వాజజితమితి వాజ+జితమ్, సమ్, మార్జ్మి, నమః, దేవేభ్యః, స్వధా, పితృభ్య ఇతి పితృ+భ్యః, సుయమే ఇతి సు+యమే, మే, భూయాస్తమ్. ॥౭॥

పదార్థః :-(అగ్నే) అగ్నిర్భౌతికః (వాజజిత్) వాజమన్నం జయతి యేన సః. వాజ ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౭॥ అత్రోభయత్ర కృతో బహులమితి కరణే క్విప్. (వాజమ్) వేగవన్తమ్, (త్వా) తమ్ (సరిష్యన్తమ్) సర్వాన్ పదార్థానన్తరిక్షం గమయిష్యన్తమ్ (వాజజితమ్) వాజం యుద్ధం జయతి యేన తమ్ (సమ్) సమ్యగర్థే (మార్జ్మి) మార్ష్టి వా. అత్ర పక్షే పురుషవ్యత్యయః (నమః) అమృతాత్మకం జలమ్. నమ ఇత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౨॥ (దేవభ్యః) దివ్యసుఖకారకేభ్యః పూర్వోక్తేభ్యో వస్వాదిభ్యః (స్వధా)అమృతాత్మకమన్నమ్. స్వధేత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౭॥ స్వం స్వకీయం సుఖం దధాత్యనయా సా. (పితృభ్యః) పాలన హేతుభ్య ఋతుభ్యః. ఋతవో వై పితరః. శ. ౨. ౫. ౨. ౩౨॥ (సు) శోభనేఽర్థే. (యమే) యచ్ఛన్తి బలపరాక్రమౌ యాభ్యాం తే (మే) మమ. (భూయాస్తమ్) భూయాస్తామ్. అత్ర వ్యత్యయః. అయం మంత్రః. శ. ౧.౩. ౬. ౧౪,౧౫. వ్యాఖ్యాతః ॥ ౭॥

అన్వయః:-యతోఽయమ[గ్నేఽ] గ్ని ర్వాజజిద్భూత్వా సర్వాన్ పదార్థాన్ సంమార్ష్టి తస్మా[త్వా]త మహం వాజం పరిష్యన్తం వాజజితం సంమార్జ్మి యేన యజ్ఞేన ప్రయుక్తే వాగ్ని

వా దేవేభ్యో నమః పితృభ్యః స్వధా సుయమే భవత స్తేనైతే మే మమ సుయమే భూయాస్తం, భూయాస్తామ్. ॥౭॥

భావార్థః :-ఈశ్వర ఉపదిశతి. మనుష్యై ర్యః పూర్వమంత్రోక్తోఽగ్నిః [సః]యజ్ఞస్య ముఖ్యసాధనః కర్తవ్యః. కుతః? అగ్నే రూర్ధ్వగమనశీలేన సర్వపదార్థభేదకత్వాత్. యానాస్త్రేషు సమ్యక్ ప్రయుక్తః శీఘ్రగమన విజయహేతుః స న్నృతుభి ర్దివ్యాన్ పదార్థాన్ సంపాద్య శుద్ధే సుఖప్రాపకే అన్నజలే కరోతీతి విజ్ఞాతవ్యమ్.॥౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఈ యగ్ని (వాజజిత్) ఉత్తమమగు అన్నమును ప్రాప్తింపజేయునది, సకల పదార్థములను శుద్ధము చేయునదై యున్నది. దీనిచే నేను (త్వా) అట్టి (వాజమ్) వేగవంతమగు (సరిష్యన్తమ్) సకల పదార్థములను అంతరిక్షమునకు జేర్చునదియు (వాజజితమ్) యుద్ధములందు విజయమును గలిగించునదియు నగు (త్వా) అట్టి భౌతికాగ్నిని (సమ్మార్జ్మి) చక్కగా శుద్ధపరచుచున్నాను. యజ్ఞమునందు ప్రయుక్తమొనర్చిన ఏ యగ్నిచే (దేవేభ్యః) సుఖకారకులగు పూర్వోక్త వస్వాదులద్వారా సౌఖ్యములకై (నమః) మిక్కిలి మధుర జలములు (పితృభ్యః) పాలనహేతువులగు వసంతము మున్నగు ఋతువులద్వారా స్వాస్థ్యము కొరకు (స్వధా) అమృతాత్మకమగు నన్నము సిద్ధపరచబడుచున్నదో ఆ రెండు యజ్ఞములు (మే) నాకొరకు (సుయమే) బలపరాక్రమముల ప్రసాదించునవిగా (భూయాస్తమ్) అగుగాక! ॥౭॥

భావార్థము :-పూర్వమంత్రోక్తమగు అగ్నిని యజ్ఞమునకు ముఖ్యసాధనముగా చేసికొనవలయును. ప్రత్యక్షముగ దాని జ్వాలలు కనబడుచునే యున్నవి. అట్లే అగ్నికి ఊర్ధ్వగమన, ఊర్ధ్వప్రజ్జ్వలన స్వభావములు గలవు. సకల పదార్థములను ఛిన్నాభిన్న మొనర్చుటయు దాని స్వభావమై యున్నది. మరియు యానములందు, అస్త్రశస్త్రములందు బాగుగ ప్రయుక్తపరచబడునదై శీఘ్రగమనమునకు, విజయమునకు హేతువగుచున్నది. వసంతము మున్నగు ఋతువులద్వారా ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను సమకూర్చి అన్నజలములను శుద్ధములుగను, సౌఖ్యమునొసగునవిగను జేయుచున్నదనియు దెలిసికొనవలయును అని పరమేశ్వరుడు ఉపదేశించు చున్నాడు. ॥౭॥

7. I kindle the fire, the giver of corn, full of intensity, the carrier of all oblations to the sky, and the bringer of victory in war. The fire properly used in the Yajna brings water through the forces of nature, and food through the seasons that protect us. May these (water and food) be the givers of strength and power for my use.

౩౮. అస్కన్నమద్యేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. విష్ణు ర్దేవతా. విరాట్ పంక్తి శ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః.

పునః స కీదృశో భూత్వా కిం కరోతీత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా యజ్ఞ మెటువంటిదై యేమిచేయుచుండునో యీ మంత్రమున ప్రకాశ పఱచబడియున్నది

౩౮ అస్కన్నమద్య దేవేభ్య ఆజ్యꣳ సంభ్రియాసమంఘ్రిణా విష్ణో
మా త్వావక్రమిషం వసుమతీమగ్నే తే ఛాయాముపస్థేషం విష్ణో
స్థానమసీతఽఇన్ద్రో వీర్యమకృణో దూర్ధ్వోఽధ్వరఽఆస్థాత్ ॥౮॥

ప.వి:- అస్కన్నమ్, అద్య, దేవేభ్యః, ఆజ్యమ్, సమ్, భ్రియాసమ్, అంఘ్రిణా, విష్ణో ఇతివిష్ణో, మా, త్వా, అవ, క్రమిషమ్, వసుమతీమితి వసు+మతీమ్, అగ్నే, తే, ఛాయామ్, ఉపస్థేషమ్, విష్ణోః, స్థానమ్, అసి, ఇతః, ఇన్ద్రః, వీర్యమ్, అకృణోత్, ఊర్ధ్వః, అధ్వరః, ఆ, అస్థాత్.॥౮॥

పదార్థః:-(అస్కన్నమ్) అవిక్షుబ్ధమ్ (అద్య) అస్మిన్నహని (దేవేభ్యః) దివ్యసుఖానామ్ ప్రాప్తయే. (ఆజ్యమ్) ఘృతాదికమ్ (సమ్) క్రియాయోగే (భ్రియాసమ్) ధారయేయమ్ (సమ్) క్రియాయోగే. (అంఘ్రిణా) గమనసాధనేనాగ్నినా. (విష్ణో) వ్యాపకేశ్వర (మా) నిషేధార్థే (త్వా) తం వా (అవ) అవేతి వినిగ్రహార్థీయః. నిరు. ౧. ౩॥ (క్రమిషమ్) ఉల్లంఘయేయమ్. అత్ర లిఙర్థేలుఙ్ (వసుమతీమ్) వసూని బహూని వస్తూని భవన్తి యస్యాం తామ్. అత్ర భూమన్యర్థే మతుప్ (అగ్నే) పరమేశ్వర భౌతికో వా, (తే) తవ తస్య వా (ఛాయామ్) ఆశ్రయమ్ (ఉప) క్రియార్థే (స్థేషమ్) ఉపపత్సీయ. అత్ర లిఙ్యాశిష్యఙిత్యఙి కృతే ఛన్దస్యుభయథేతి సార్వధాతుకత్వాదియాదేశ ఆర్ధధాతుకత్వాత్సకారలోపో న భవతి. (విష్ణోః) యజ్ఞస్య (స్థానమ్) స్థిత్యర్థమ్ (అసి) భవతి. అత్ర వ్యత్యయః (ఇతః) స్థానాత్ (ఇన్ద్రః) సూర్యోవాయుర్వా. (వీర్యమ్) వీరస్య కర్మ పరాక్రమం వా (అకృణోత్) కరోతి. అత్ర లడర్థే లఙ్ (ఊర్ధ్వః) ఆకాశస్థః సన్ (అధ్వరః)యజ్ఞః (ఆ) సమన్తాత్ (అస్థాత్)తిష్ఠతి. అత్ర లడర్థే లుఙ్. అయం మన్త్రః. శ., ౧. ౪. ౧. ౧-౩ వ్యాఖ్యాతః॥౮॥

అన్వయః :-అహం దేవేభ్యో యదస్కన్నమవిక్షుబ్ధమాజ్యమంఘ్రిణా సంభ్రియాసం [విష్ణో]అద్య త్వా తదహం మావక్రమిషం మోల్లంఘయేయమ్. హే అగ్నే జగదీశ్వర! తే తవ వసుమతీం ఛాయామహముపస్థేష ముపపత్సీయ. యోఽయ మగ్ని ర్విష్ణో ర్యజ్ఞస్య

స్థానమస్యస్తి తస్యాపి వసుమతీం ఛాయయా ముపస్థాయ యజ్ఞం సాధయామి. య ఊర్ధ్వోఽధ్వరోఽగ్నౌ హుతః సమన్తాత్ తిష్ఠతి తమిత ఇన్ద్రో ధృత్వా వీర్యమకృణోత్ కరోతి.॥౮॥

భావార్థః:-ఈశ్వర ఉపదిశతి యేన పూర్వోక్తేన యజ్ఞేనాన్నజలే శుద్ధే పుష్కలే భవత స్తదేతస్య సిద్ధ్యర్థం మనుష్యైః పుష్కలాః సంభారాః సదా చేతవ్యాః. నైవ మమ వ్యాపకస్యాజ్ఞాముల్లంఘ్య వర్తితవ్యమ్. కిన్తు బహుసుఖప్రాపకం మదాశ్రయం గృహీత్వాఽగ్నౌ యో యజ్ఞః క్రియతే. యమిన్ద్రః స్వకీయైః కిరణైః శ్రిత్వా వాయునా సహోర్ధ్వమాకృష్యోర్ధ్వం మేఘమణ్డలే స్థాపయతి. పునస్తస్మాద్భూమిం ప్రతి నిపాతయతి యేన భూమౌ మహద్వీర్యం జాయతే స సదాఽనుష్ఠాతవ్య ఇతి.॥౮॥

పదార్థము :- నేను (దేవేభ్యః) ఉత్తమసుఖ ప్రాప్తికై ఏవి (అస్కన్నమ్) నిశ్చలసుఖముల నిచ్చు (ఆజ్యమ్) ఘృతము మున్నగు ఉత్తమోత్తమ పదార్థములు గలవో, వానిని (అంఘ్రిణా) పదార్థములను చేర్చునట్టి అగ్నిచే (అద్య) నేడు (సంభ్రియాసమ్) ధరించెదను (త్వా) దానిని నేను (మా నక్రమిషమ్) ఎన్నటికిని ఉల్లంఘించకుండెదనుగాక! హే అగ్నే పరమాత్మా! (తే) నీయొక్క (వసుమతీమ్) పదార్థముల నిచ్చు (ఛాయామ్) ఆశ్రయమును నేను (ఉపస్థేషమ్) పొందుదునుగాక! (అగ్నే) ఏ యీ భౌతికాగ్ని (విష్ణోః) యజ్ఞమునకు (స్థానమ్) నివసించు స్థానమై (అసి) ఉన్నదో దానియొక్క (వసుమతీమ్) ఉత్తమ పదార్థముల నొసగు (ఛాయామ్) ఆశ్రయమును నేను (ఉపస్థేషమ్) ప్రాప్తించుకొని యజ్ఞమును సిద్ధమొనర్చుచున్నాను. (ఊర్ధ్వః) ఆకాశస్థమై (అధ్వరః) అగ్నియందు స్థిరమై యుండు ఏ యజ్ఞము (ఆ) సకల దిశలకు (అస్థాత్) వ్యాపించున దగుచున్నదో దానిని (ఇతః) ఇచ్చటినుండి (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు మరియు వాయవులు ధారణమొనర్చి (వీర్యమ్) అట్టికర్మను, లేక పరాక్రమమును (అకృణోత్) చేయుచున్నవి. ॥౮॥

భావార్థము :-ఈశ్వరు డిట్లుపదేశించుచున్నాడు :-పూర్వోక్త యజ్ఞముచే ఏ జలవాయువులు శుద్ధమై అధిక అన్నము నుత్పన్నమొనర్చునవి యగుచున్నవో - అట్టి యా యజ్ఞమును సిద్ధించుకొనుటకు మనుష్యు లధిక సామగ్రిని సమకూర్చుకొనవలయును. సర్వవ్యాపకుడనగు నా యాజ్ఞ నెల్లప్పుడును ఉల్లంఘించవలదు. మరియు నేమనగా అనేక సౌఖ్యములను సమకూర్చునట్టి నా యాశ్రయమును గ్రహించి సదా అగ్నియందు ఏ యజ్ఞ మొనర్చబడునో, దేనిని సూర్యుడు తన కిరణములద్వారా ఆకర్షించి వాయుపుసహాయముచే ఊర్ధ్వమున మేఘమండలమున స్థాపించి, తిరిగి దాని నచటినుండి భూమిపైకి మేఘములద్వారా వర్షింపజేయుచున్నాడో, దేనివల్ల భూమిపై అధిక సుఖ ముత్పన్నమగుచున్నదో అట్టి యజ్ఞమును మానవు లెల్లరును ఎల్లప్పుడును అనుష్ఠించుట యోగ్యమైయున్నది. ॥౮॥

8. May I today for the acquisition of comforts collect through Yajna butter and other articles which contribute to happiness.

O God may I never violate it (Yajna). O Lord may I obtain Thy refuge, abounding in

store of riches. This fire is the abode of yajna. Through it (yajna) sun, and air gain strength. This yajna resides is space and fire!.

౪౦. అగ్నే వేరిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తేన కిం భవతీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞమువలన నేమి లాభము కలుగునో ఈ మంత్రమున ప్రకాశపఱచినాడు.

౪౦ అగ్నే వేర్హోత్రం వేర్దూత్యమవతాన్త్వాం ద్యావా పృథివీఽఅవ త్వం ద్యావాపృథివీ స్విష్టకృ ద్దేవేభ్యఽ ఇన్ద్రఽ ఆజ్యేన హవిషా భూత్స్వాహా సం జ్యోతిషా జ్యోతిః॥౯॥

ప.వి:- అగ్నే, వేః, హోత్రమ్, వేః, దూత్యమ్, అవతామ్, త్వామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+ పృథివీ, అవ, త్వమ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+ పృథివీ, స్విష్టకృదితి స్విష్ట+ కృత్, దేవేభ్యః, ఇన్ద్రః, ఆజ్యేన, హవిషా, భూత్, స్వాహా, సమ్, జ్యోతిషా, జ్యోతిః.౯॥

పదార్థః:-(అగ్నే) పరమేశ్వర భౌతికో వా. (వేః) విద్ధి వేదయంతి ప్రాపయంతి వా. అత్రోభయత్ర లడర్థే లఙ్. వీ గతి..... ఇత్యస్య ప్రయోగోఽడభావ శ్చ (హోత్రమ్) జుహ్వతి యస్మిన్ తద్యజ్ఞ కర్మ (వేః) విద్ధి వేదయంతి ప్రాపయంతి వా. (దూత్యమ్) దూతస్య కర్మ తత్. దూతస్య భాగకర్మణీ. అ.౪. ౪. ౧౨౧. అనేన యత్ప్రత్యయః. (అవతామ్) రక్షతః. (త్వామ్) తత్ (ద్యావాపృథివీ) ద్యౌశ్చ పృథివీ చ తే. దివో ద్యావా. అ. ౬.౩.౨౯. అనేన ద్వన్ద్వే సమాసే దివః స్థానే ద్యావాదేశః (అవ) రక్ష రక్షతి వా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయః. (త్వమ్) స వా. (ద్యావాపృథివీ) అస్మత్ప్రాప్తే న్యాయప్రకాశపృథివీ రాజ్యే. ద్యావాపృథివీ ఇతి పదనామసు పఠితమ్, నిఘం. ౫. ౩. ఇత్యత్ర ప్రాప్త్యర్థో గృహ్యతే (స్విష్టకృత్) యః శోభన మిష్టం కరోతి సః. (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యసుఖేభ్యో వా. (ఇన్ద్రః) భౌతికః సూర్యో వాయుర్వా. ఇన్ద్రేణ వాయునా ఋ. ౧. ౧౪. ౧౦ అనేనేన్ద్రశబ్దేన వాయురపి గృహ్యతే. (ఆజ్యేన) యజ్ఞే ఽగ్నౌ చ ప్రక్షేపితుం యోగ్యేన ఘృతాదినా (హవిషా) సంస్కృతేన హోతవ్యేన పదార్థేన. (భూత్) భవతి. అత్ర లడర్థే లుఙ్. అడభావ శ్చ (స్వాహా) వేదవాణీదం కర్మాహ (సమ్) సమ్యగర్థే (జ్యోతిషా)

తేజస్వినా లోకసమూహేన సహ. (జ్యోతిః) ప్రకాశవాన్. ద్యుతేరిసున్నాదేశ్చ జః ఉ. ౨. ౧౦౫ ఇతి ద్యుతధాతో రిసప్రత్యయ ఆదేర్జకారాదేశశ్చ. అయం మంత్రః॥ శ. ౧. ౪. ౧. ౪-౯॥ వ్యాఖ్యాతః.।౯॥

అన్వయః:-హే పరమేశ్వర! యే ద్యావాపృథివీ యజ్ఞమవతాం రక్షతస్తే త్వం వేః రక్ష. యథా ఽ యమగ్నిర్హోత్రం దూత్యం చ కర్మ ప్రాప్తో ద్యావాపృథివీ రక్షతి తథా హే భగవన్! దేవేభ్యః స్విష్టకృత్ త్వమస్మాన్ వేః సదా పాలయ. యథాఽయమాజ్యేన హవిషా జ్యోతిషా సహ జ్యోతిః స్విష్టకృదిన్ద్రో ద్యావాపృథివ్యో రక్షకో భూాద్భవతి తథా త్వం విజ్ఞానజ్యోతిః ప్రదానేనాస్మాన్సమవేతి స్వాహా.।౯॥

భావార్థః:-ఈశ్వరో మనుష్యేభ్యో వేదేషూపదిష్టవానస్తి. మనుష్యైర్యద్యదగ్నిపృథివీ సూర్య వాయ్వాదిభ్యః పదార్థేభ్యః హోత్రం దూత్యం చ కర్మనిమిత్తం విదిత్వాఽనుష్ఠీయతే తత్తదిష్టకారి భవతి. అష్టమ మంత్రేణ యజ్ఞసాధనం యదుక్తం తత్ఫలం నవమేన ప్రకాశితమితి.।౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ పరమేశ్వరా! ఏ (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశమయ సూర్యుడు మరియు భూమి యజ్ఞమును (అవతామ్) రక్షించుచున్నవో అట్లే (త్వమ్) నీవును (వేః) రక్షించుము. మరియు నెటుల ఈ భౌతికాగ్ని (హోత్రమ్) యజ్ఞము (దూత్యమ్) చేరవేయు [దూత] కర్మను పొంది (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశమయమగు సూర్యలోక మరియు పృథివీలోకములను రక్షణచేయునో, అదేవిధముగ ఓ పరమాత్మా! (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకై (స్విష్టకృత్) సర్వశ్రేష్ఠములగు ఇష్టకార్యములొనర్చు నీవు మమ్ము (అవ) రక్షించుము. (ఆజ్యేన) యజ్ఞాగ్నియందు సమర్పించుటకు యోగ్యమగు ఘృతము మున్నగు ఉత్తమోత్తమ పదార్థములతోను (హవిషా) సంస్కరించబడిన అనగా చక్కగా శుద్ధమొనర్చబడిన హవనయోగ్యమగు కస్తూరి, కేసరి మున్నగు పదార్థములతోను (జ్యోతిషా) ప్రకాశమయములగు లోకములతోగూడి (జ్యోతిః) ప్రకాశమయమగు కిరణములచే (స్విష్టకృత్) కోరినట్టి ఉత్తమకార్యముల సిద్ధియొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రః) సూర్యలోకముగూడ (ద్యావాపృథివీ) మా న్యాయప్రకాశము మరియు పృథివీరాజ్యమును రక్షించునదిగా (అభూత్) అగుచున్నది. అట్లే (జ్యోతిః) విజ్ఞానరూప ప్రకాశ [జ్యోతి] దానముచే మమ్ము (సమ్, అవ) ఈ కర్మను రక్షించుము అని (స్వాహా) వేదవాణి చెప్పుచున్నది. ।౯॥

భావార్థము :-సూర్యుడు, పృథివి, అగ్ని, వాయువు మున్నగు పదార్థముల నిమిత్తకారణములను దెలిసికొని హోమ దౌత్య సంబంధ కార్యముల ననుష్ఠించగా నవి కోరిన సౌఖ్యముల నిచ్చునవి అగునని ఈశ్వరుడు వేదములద్వారా ఉపదేశించెను. ఎనిమిదవ మంత్రమున చెప్పబడిన యజ్ఞసాధన ఫలితము తొమ్మిదవ మంత్రమున ప్రకాశపరచబడినది. ।౯॥

9. Oh God protect the sun and earth, which protect the yajna. Just as fire acquiring the yajna and acting as an envoy, protects the sun and earth, so protect us, Oh Lord, the doer of the noble deeds for the learned. Just as the sun conbining light with light through the oblations put into fire, protects the heaven and earth so God guard us with the light of spiritual knowledge. This is thus ordained in the Veda!.

౪౧. మయీద మిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. ఇన్ద్రో దేవతా. భురిగ్బ్రాహ్మీ పంక్తి శ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః.

అథ తజ్జన్యం ఫలముపదిశ్యతే.

ఇపు డీ మంత్రమున చెప్పబడిన యజ్ఞముచే కలిగెడు ఫలితముల ఉపదేశము.

౪౧ మయీదమిన్ద్ర౨ ఇన్ద్రియం దధాత్వస్మాన్ రాయో మఘవానః సచన్తామ్

అస్మాకఀ సన్త్వాశిషః సత్యా నః సన్త్వాశిష౨ ఉపహూతా పృథివీ మాతోప

మాం పృథివీ మాతా హ్వయతామగ్ని రాగ్నీధ్రాత్స్వాహా ॥౧౦॥

ప.వి:- మయి, ఇదమ్, ఇన్ద్రః, ఇంద్రియమ్, దధాతు, అస్మాన్, రాయః, మఘవాన ఇతి మఘ+వానః, స చన్తామ్, అస్మాకమ్, సన్తు, ఆశిష ఇత్యాశిషః, సత్యాః, నః, సన్తు,ఆశిష ఇత్యాశిషః, ఉపహూతే త్యుప+హూతా, పృథివీ, మాతా, ఉప, మామ్, పృథివీ, మాతా, హ్వయతామ్, అగ్నిః, ఆగ్నీధ్రాత్, స్వాహా.॥౧౦॥

పదార్థః-(మయి) ఆత్మని (ఇదమ్) యచ్ఛ్రద్ధం జ్ఞానయుక్తం సాధుకారి ప్రత్యక్షం తత్ (ఇన్ద్రః) పరమేశ్వరః (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్యైశ్వర్యప్రాప్తే ర్లిఙ్గం చిహ్నమిన్ద్రేణ పరమేశ్వరేణ దృష్టమిన్ద్రేణ సృష్టం ప్రకాశిత మిన్ద్రేణ విద్యావతా జీవేన జుష్టం సంప్రీత్యా సేవితమిన్ద్రేణ పరమేశ్వరేణ యద్దత్తం సర్వసుఖజ్ఞానసాధకమ్. ఇన్ద్రియ మిన్ద్రలింగమిన్ద్ర దృష్టమిన్ద్రసృష్టమిన్ద్రజుష్టమిన్ద్రదత్తమితి వా.అ. ౫.౨,౯౩. అనేనోక్తేష్వర్థేష్విన్ద్రియశబ్దో నిపాతితః (దధాతు) నిత్యం ధారయతు (అస్మాన్) మనుష్యాన్ (రాయః) విద్యా సువర్ణ చక్రవర్తి రాజ్యాది ధనాని. రాయ ఇతి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨,౧౦॥ (మఘవానః) మఘాని బహూని ధనాని విద్యన్తే యేష్వైశ్వర్య యోగేషు తే. అత్ర భూమ్న్యర్థే మతుప్. మఘమితి

ధనవామధేయం మంహతేర్దానకర్మణః నిరు. ౧,౭ (సచన్తామ్) సమవేతాః ప్రాప్తా భవన్తు. (అస్మాకమ్) పరోపకారిణాం ధార్మికాణాం మానవానాం (సంతు) భవన్తు. (ఆశిషః) కామనాః (సత్యాః) సిద్ధాః (నః) అస్మాకం విద్యావతాం రాజ్య సేవినామ్. (సన్తు) భవన్తు. (ఆశిషః) న్యాయేచ్ఛావిశిష్టాః క్రియాః. శాస ఇత్వే ఆశాసః క్వావుపసంఖ్యానమ్. అ, ౬.౪.౩౪. అనేన వార్తికేనాశీరితి సిద్ధః (ఉపహూతా) ఉపహూయతే జనైరాజ్యసుఖార్థం యా (పృథివీ) పృథుసుఖనిమిత్తా; (మాతా) మాన్యకరణహేతుః. (ఉప) గతార్థే (మామ్) సుఖార్థినం ధార్మికమ్, (పృథివీ) పృథుసుఖదాత్రీ విద్యా (మాతా) ధర్మార్థకామమోక్షసిద్ధ్యా మాన్యదాత్రీ (హ్వయతామ్) స్పర్ధతాముపదిశతామ్. (అగ్నిః) ఈశ్వరః (ఆగ్నీధ్రాత్) అగ్నిరిధ్యతే ప్రదీప్యతే యస్మిన్ తస్యేదం శరణమాశ్రయణం తస్మాత్. అగ్నీధః శరణే రణ్ భం చ. అ. ౪.౩. ౧౨౦. అనేన వార్తికేనాధికరణవాచినః క్విబన్తాదగ్నీధ్ ప్రాతిపతికాదణ్ ప్రత్యయః. (స్వాహా) సుహుతమాహ యయా సా. అయం మంత్రః శత. ౧. ౬.౩. ౩౯-౪౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౦॥

అన్వయః :-ఇన్ద్రో మయీద మిన్ద్రియం రాయశ్చ దధాతు, తత్కృపయా స్వపురుషార్థేన చ యథా వయం మఘవానో భవేమ తథాఽస్మాన్ రాయః సచన్తామ్. ఏవం చాస్మాకమాశిషః సత్యాః సన్త్వేవం మాతేయం పృథివీ విద్యోపహూతా చ సతీ మాముపాహ్వయతాముపదిశతామ్. తథా మయాఽనుష్ఠితోఽయ మగ్నిరాగ్నీధ్రా దిష్టకృత్సన్ నోఽస్మాకం సుఖాన్యుపహ్వయతి ఏవం సమ్యగ్ఘుతమిష్టకారి భవతీతి స్వాహా వేదవాణ్యాహ. ॥౧౦॥

భావార్థః:-యే పురుషార్థిన ఈశ్వరోపాసకా స్త ఏవ శోభనం మనః శ్రేష్ఠాన్యుత్తమాని ధనాని సత్యా ఇచ్ఛాశ్చ ప్రాప్నువన్తి నేతరే. సర్వస్య మాన్యప్రాప్తిహేతుత్వాత్ భూమివిద్యే పృథివీశబ్దేనాత్ర ప్రకాశితే స్తః. సర్వైరేతే సదోపకర్తవ్యే భవత ఇతీశ్వరోఽనేన వేద మంత్రేణాహ. నవమ మంత్రేణాగ్న్యాదిభ్యః సాధితేభ్య ఇష్టసుఖప్రాప్తి రుదితా సైవానేన దశమేన మంత్రేణ ప్రకాశితేతి.॥౧౦॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్రః)పరమేశ్వరుడు (మయి) నాయందు (ఇదమ్ ఇన్ద్రియమ్) ప్రత్యక్ష ఐశ్వర్యప్రాప్తికి చిహ్నములును పరమేశ్వరుడు తన జ్ఞానముతో గావించినవియును, పరమేశ్వర ప్రకాశితములును, సకల సౌఖ్యములను గలుగజేయు నిమిత్తము విద్వాంసులకొసగబడినవియును 'ఇంద్రులు' అనగా విద్వాంసులు ప్రీతిపూర్వకముగా సేవించునవియు నగు ఈ ఇంద్రియములను (రాయః) విద్య, సువర్ణము, చక్రవర్తిరాజ్యాది ధనములను (దధాతు) నిత్యము స్థాపించునుగాక! మరియు నాతని కృపచేతను, మా పురుషార్థమువల్లను (మఘవానః) బహుళ ధనములు,రాజ్యాది పదార్థములు కలిగి మమ్ము పరిపూర్ణైశ్వర్యవంతులుగా జేయగలుగునట్టివియు నగు ధనములు (నః) ధర్మాత్ములము, విద్వాంసులము నగు మాకు (సచన్తామ్) ప్రాప్తించుగాక! (అస్మాకమ్) పరోపకారులము, ధర్మాత్ములము నగు మా (ఆశిషః) మనోరథములును (సత్యాః)

సిద్ధించి (సన్తు)యుండును గాక! (నః) మా (ఆశిషః) న్యాయమగు ఇచ్ఛాయుక్తక్రియలును (సత్యాః) సిద్ధించి (సన్తు) ఉండుగాక! మరియు నిదే విధముగ (మాతా) ధర్మార్థకామమోక్షముల సిద్ధిద్వారా మాన్యతను గలిగించు ఏ విద్య (పృథివీ) అధికసుఖములనొసగెడు ఏ భూమియును గలవో (ఉపహూతా) రాజ్యాదిసుఖముల నిమిత్తము మనుష్యులు వేనిని సత్క్రమముగ పొందుచున్నారో వానిని (మామ్) సుఖమును గోరెడు నాకు (ఉపహ్వయతామ్) బాగుగా యుపదేశించుగాక! (అగ్నిర్ధ్రాత్) ఇంధనముల [సమిధల] చే ప్రజ్వలింపబడుచు నాచే ననుష్ఠించబడు ఈ (అగ్నిః) భౌతికాగ్ని మా కోరికలను దీర్చునదగుచు (నః) మాకు సకలసుఖములను గలుగజేయును గాక! ఏలయనగా ఇట్లు బాగుగా హోమమొనర్చబడినది మా వాంఛలను సఫలీకృతమొనర్చును. (స్వాహా) ఈ కార్యమును మానవులెల్లరును ఆచరించవలయునని వేదవాణి యాదేశించుచున్నది. ॥౧౦॥

భావార్థము :- పురుషార్థులు, పరోపకారులు, ఈశ్వరోపాసకులు నగువారే శ్రేష్ఠజ్ఞానము, ఉత్తమ ధనము, కామ్యసిద్ధి బడయగలుగుదురు. ఎల్లరకును మాన్యతనిచ్చు భూమి, విద్య ఈ మంత్రమున పృథివీ శబ్దముచే ప్రకాశింపబడినవి. మానవులు ఉపకారమును పొందుటకీ రెండు యోగ్యతలను ఈశ్వరుడు ఉపదేశించినాడు. తొమ్మిదవ మంత్రమునం దగ్న్యాది పదార్థములద్వారా వాంఛితప్రాప్తి చెప్పబడినది. ఈ విషయమీ పదవ మంత్రమునను ప్రకాశపరచ బడినది. ॥౧౦॥

10. May God bestow on me spiritual power. May we obtain wealth full of various kinds of splendour, and earthly power. May our desires be fulfilled, may they attain to fruition, Men use this Earth and knowledge (where by salvation is attained) for the pleasures of kingship. May these Earth and knowledge advise me. May God, as my ultimate refuge and resort instruct me. This is thus ordained in the Veda.

౪౨. ఉపహూతే త్యస్య ఋషిః స ఏవ. ద్యావా పృథివీ దేవతే. బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః. మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవార్థం దృఢయతి. మరల పై మంత్రమున చెప్పబడిన అర్థములనే దృఢపరచెను.

౪౨ ఉపహూతో ద్యౌష్పితోప మాం ద్యౌష్పితా హ్వయతామగ్నిరాగ్నీధ్రా

త్స్వాహా। దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో

హస్తాభ్యామ్। ప్రతిగృహ్ణామ్యగ్నే ష్ట్వాస్యేన ప్రాశ్నామి ॥౧౧॥

ప. వి:- ఉపహూత ఇత్యుప+హూతః, ద్యౌః, పితా, ఉప, మామ్, ద్యౌః, పితా, హ్వయతామ్, అగ్నిః, ఆగ్నీధ్రాత్, స్వాహా, దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే,

అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు+భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, ప్రతి, గృహ్ణామి, అగ్నేః, త్వా, ఆస్యేన, ప్ర, అశ్నామి.॥౧౧॥

పదార్థః:-(ఉపహూతః) కృతోపహ్వానః, (ద్యౌః) ప్రకాశరూపః (పితా) సర్వపాలక ఈశ్వరః. (ఉప) క్రియార్థే (మామ్) సుఖభోక్తారమ్. (ద్యౌః) ప్రకాశమయః, (పితా) పాలనహేతుః సూర్యలోకః. (హ్వయతామ్) హ్వయతి. అత్ర వ్యత్యయేన లడర్థేలోట్. (అగ్నిః) జాఠరస్థః. (ఆగ్నీధ్రాత్) అన్నాశయాత్. సాధుత్వమస్య పూర్వవజ్ జ్ఞేయమ్. (స్వాహా) సుహుతం సుఖకార్యాహేశ్వరః. (దేవస్య) హర్షకరస్య. (త్వా) త్వాం తం వా. (సవితుః) సర్వస్య జగతః ప్రసవితురీశ్వరస్య (ప్రసవే) ఉత్పన్నేఽస్మిన్ జగతి (అశ్వినోః) ప్రాణాపానయోః (బాహుభ్యామ్) ఆకర్షణధారణాభ్యామ్, (పూష్ణః) పుష్టిహేతోః సమానస్య వాయోః, (హస్తాభ్యామ్) శోధనసర్వాంగప్రాపణాభ్యామ్. (ప్రతిగృహ్ణామి) నిత్యం స్వీకరోమి (అగ్నేః) భౌతికస్య. (పాచకస్య) (త్వా) తం భక్ష్యం పదార్థమ్. (ఆస్యేన)ముఖేన ఓష్ఠాత్ప్రభృతి ప్రాక్కాకలకాదాస్యమ్, అ. ౧. ౧,౯ ఇతి మహాభాష్యే. అస్యన్తిప్రక్షిపన్తి ఉదరేఽన్నాదికం యేన తదాస్యం ముఖమ్. (ప్ర) గుణైర్యత్ప్రకృష్టం తదర్థే. క్రియాయోగే. ప్రపరేత్యేతస్య ప్రాతిలోమ్యం ప్రాహ. నిరు. ౧. ౩. (అశ్నామి) భుంజే. అయం మంత్రః శ. ౧.౬.౩. ౩౯-౪౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౧॥

అన్వయః :-మయా ద్యౌః పితేశ్వర ఉపహూతో మాముపహ్వయతాం స్వీకరోత్వేవం మయా ద్యౌః పితా పాలనహేతుః సూర్యలోక ఉపహూతః స్పర్ధితః సన్ మాం విద్యాయై ఉపహ్వయతి. యోఽగ్నిః స్వాహా సుహుతం భుక్తమన్నమాగ్నీధ్రాత్ పచతి యో దేవస్య సవితుః ప్రసవే వర్తమానోఽస్తి తమహంభోగమశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం ప్రతి గృహ్ణామి. గృహీత్వా చ ప్రదీప్తస్యాగ్నేర్మధ్యే పాచయిత్వాఽఽస్యేన ప్రాశ్నామి. ॥౧౧॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యైరాత్మశుద్ధ్యర్థమనన్తవిద్యాప్రకాశకస్య పరమేశ్వరస్యాహ్వానం నిత్యం కార్యమ్. తథా చ విద్యాసిద్ధయే చక్షుషా సంశోధ్య జాఠరాగ్నిం ప్రదీప్య సంస్కృతం మితమన్నం నిత్యం భోక్తవ్యమ్. ఈశ్వరేణ జగత్యుత్పాదితైః పదార్థైర్యః సర్వో భోగః సిద్ధ్యతి, స చ విద్యాధర్మయుక్త్యైవ వ్యవహారేణ భోక్తవ్యో భోజయితవ్య శ్చ. యే పూర్వమంత్రేణ పృథివ్యాం విద్యయా ప్రాప్తవ్యా మావ్యకారిణః పదార్థా ఉక్తా స్తేషాం భోగో ధర్మేణ యుక్త్యా చ సర్వైః కార్య ఇత్యనేన ప్రతిపాదితః ॥౧౧॥

పదార్థము :-నాచే (ద్యౌః) ప్రకాశమయుడు (పితా) సర్వపాలకుడు నగు ఈశ్వరుడు (ఉపహూతః) ప్రార్థించబడెనో(మామ్) సౌఖ్యములనుభవించు నన్ను (ఉపహ్వయతామ్) చక్కగా స్వీకరించుగాక! ఇదేవిధముగ (ద్యౌః) ప్రకాశవంతమగు (పితా) సకల శ్రేష్ఠక్రియలను పాలించుటకు హేతువగు సూర్యలోకము (ఉపహూతః) నాచే క్రియలయందు ప్రయుక్తమొనర్చబడినదై (మామ్) సకలసుఖముల ననుభవించెడి నన్ను విద్యనిమిత్తము (ఉపహ్వయతామ్) సంయుక్తపరచునుగాక! (అగ్నిః) ఏ జఠరాగ్ని (స్వాహా) బాగుగాతినబడిన యన్నమును (అగ్నిధ్రాత్) ఉదరమునందున్న యన్నకోశమున జీర్ణమొనర్చుచున్నదో దానితో (దేవస్య) సంతోషమును గలిగించువాడును (సవితుః) సృష్టి కర్తయునైన పరమేశ్వరునిచే నుత్పన్నమొనర్చబడిన (ప్రసవే) విశ్వమున స్థిరమై యున్న (త్వా) ఆ భోగమును నేను (అశ్వినోః) ప్రాణాపానముల (బాహుభ్యామ్) ఆకర్షణ, ధారణగుణముల చేతను (పూష్ణః) పుష్టికి కారణమైన సమానవాయువుయొక్క (హస్తాభ్యామ్) శోధనగుణముచేతను శరీరమునందలి ప్రతియంగమునకుజేర్చు గుణముచేతను (ప్రతిగృహ్ణామి) బాగుగా గ్రహించుచున్నాను. ఆ పిదప (అగ్నేః) ప్రజ్వలిత యగ్నియందు పక్వమొనర్చి (త్వా) భుజించదగిన యన్నమును (ఆస్యేన) నోటితో (ప్రాశ్నామి) తినుచున్నాను. ॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకార మున్నది. మనుష్యు లెల్లరును తమ ఆత్మశుద్ధికై, అనంత విద్యలను ప్రకాశమొనర్చిన యా జగదీశ్వరుని సదా ఆహ్వానించవలయును అనగా అనుదినమును సేవించవలయును. మరియు విద్యాసిద్ధికై ఉదరాగ్నిని ప్రజ్వలితమొనర్చి నేత్రములతో బాగుగా జూచి పక్వమొనర్చబడిన యన్నమును తగు మాత్రముగ నిత్యమును భుజించవలయును. ఈశ్వరునిచే సృష్టించబడిన పదార్థములవలన సిద్ధమగు సకల భోగములను ఈ లోకమున విద్యాధర్మయుక్త వ్యవహారములచే భోగించవలయును [అనగా భుజించవలయును]. ఎల్లరును భుజించునట్లు చేయవలెను. పూర్వమంత్రమున భూమండలమున విద్యద్వారా ప్రాప్తించదగినవియు, గౌరవము గలిగించునవియు నగు ఏ పదార్థములు చెప్పబడియున్నవో, వానిని మానవు లెల్లరును పురుషార్థముద్వారా సేకరించుకొని ధర్మముతోను, యుక్తితోను అనుభవించవలయునని ఈ మంత్రమున ప్రతిపాదించబడినది. ॥౧౧॥

11. I have prayed to the Effulgent, All sustaining God, May the Lord Father accept my prayer. Our digestive faculty digests by means of gastric juice the food put into the stomach. In this universe created by the All-Blissful God, I take that food through the qualities of attraction and retention, of inhalation and exhalation; and the forces of purification and permeation of the invigorating air, through out the body. Cooking my food in the burnt fire I eat it with my mouth.

౪౩. ఏతన్త ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. సవితా దేవతా. భురిగ్బృహతీ ఛన్దః. మధ్యమః స్వరః.

కస్మై ప్రయోజనాయ కేనాయం విద్యాప్రబంధః ప్రకాశిత ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఏ ప్రయోజనముకై ఈ విద్యా ప్రబంధమును నెవ్వడు ప్రకాశిత మొనర్చెనో

యా మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౪౩ ఏత స్తే దేవ సవితర్యజ్ఞం ప్రాహు ర్బృహస్పతయే బ్రహ్మణే।
తేన యజ్ఞమవ తేన యజ్ఞపతి న్తేన మా మవ ॥౧౨॥

ప.వి:- ఏతమ్, తే, దేవ, సవితః, యజ్ఞమ్, ప్ర, ఆహుః, బృహస్పతయే, బ్రహ్మణే, తేన, యజ్ఞమ్, అవ, తేన, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, తేన, మామ్, అవ.॥౧౨॥

పదార్థః:- (ఏతమ్)పూర్వోక్తం (తే) తవ. (దేవ) దివ్యసుఖగుణానాం దాతః (సవితః) సకలైశ్వర్య విధాతర్జగదీశ్వర! (యజ్ఞమ్) యం సుఖాయ యష్టు మర్హమ్, (ప్రాహుః) ప్రకృష్టం బ్రువన్తి (బృహస్పతయే) బృహత్యా వేదవాణ్యాః పాలకాయ (బ్రహ్మణే) చతుర్వేదాధ్యయనేన బ్రహ్మత్వాధికారం ప్రాప్తాయ (తేన) బృహద్విజ్ఞానదానేన (యజ్ఞమ్) పూర్వోక్తం త్రివిధం, (అవ) నిత్యం రక్ష (తేన) ధర్మానుష్ఠానేన, (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞస్యానుష్ఠానేన పాలకమ్, (తేన) విద్యాధర్మప్రకాశేన, (మామ్) (అవ) రక్ష. అయం మంత్రః.శ.౧.౬.౨. ౧౪-౨౧. వ్యాఖ్యాతః ॥౧౨॥

అన్వయః:-హే దేవ సవితర్జగదీశ్వర! వేదా విద్వాంసశ్చ యమేతం యజ్ఞం భవత్ప్రకాశితం ప్రాహుర్యేన బృహస్పతయే బ్రహ్మణే సుఖాధికారాః ప్రాప్నువన్తి తేనేమం యజ్ఞం యజ్ఞపతిం మాం చావ సతతం రక్ష ॥౧౨॥

భావార్థః:- ఈశ్వరేణ సృష్ట్యాదౌ గుణవద్భ్యో ఽగ్నివాయురవ్యంగిరోభ్యశ్చతుర్వేదోపదేశేన సర్వేషాం మనుష్యాణాం విద్యాప్రాప్త్యై సుఖాయ యజ్ఞానుష్ఠానవిధిరుపదిష్టో ఽనేనైవ రక్షణవిధానం చ. నైవ విద్యాశుద్ధి క్రియాభ్యాం వినా కస్యచిత్సుఖరక్షణే భవితుమర్హత స్తస్మాత్సర్వైః పరస్పరం ప్రీత్యై తయోర్వృద్ధిరక్షణే ప్రయత్నతః సదైవ కార్యే. య శ్చైకాదశేన మన్త్రేణ యజ్ఞఫలభోగ ఉక్తస్తత్ప్రకాశ ఈశ్వరేణైవ కృత ఇతి గమ్యతే ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ (దేవ) దివ్యసుఖముల, లేక ఉత్తమ గుణముల ప్రదాతా! (సవితః) సకలైశ్వర్యవిదాతవగు ఓ జగదీశ్వరా! వేదములు మరియు విద్వాంసులు నీచే ప్రకటించబడిన (ఏతమ్)పైన సూచించిన యజ్ఞమును (ప్రాహుః) చక్కగా కీర్తించుచున్నారు (బృహస్పతయే) సర్వశ్రేష్ఠమగు వేదవాణిని పాలించువారికి (బ్రహ్మణే) చతుర్వేదముల నధ్యయనమొనర్చినందువలన బ్రహ్మపదవిలభించిన విద్వాంసులకు సుఖము మరియు శ్రేష్ఠమగు నధికారములు లభించుచున్నవి. (తేన) అట్టి బృహద్విజ్ఞాన దానముచే (యజ్ఞమ్) పూర్వోక్తముత్త్రివిధ యజ్ఞములను (అవ) సదా [యజ్ఞసంబంధమైన ధర్మముచే] రక్షించుము. (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞమొనర్చు

యజమానులను సకల ప్రాణులకు సుఖమును గలిగించు విద్వాంసులను (మా) నన్నును (తేన) విద్యాధర్మముల ప్రకాశముచే (అవ) రక్షించుము. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈశ్వరుడు సృష్ట్యాదియందు దివ్యగుణములు గల అగ్ని, వాయువు, ఆదిత్యుడు, అంగిరసు డను ఋషులకు చతుర్వేదము లుపదేశించెను. అందు సకలమానవులకు విద్యాప్రాప్తితో బాటు సమస్తమును రక్షించు యజ్ఞానుష్ఠానవిధియు నుపదేశించెను. ఏలన; విద్య లేక, శుద్ధాచరణ లేక ఎవ్వరికిని సుఖముగాని, రక్షణ గాని లభించజాలదు. కావున మనమెల్లరమును పరస్పరము ప్రీతిపూర్వకముగ, ప్రయత్న పూర్వకముగ ఆ రెండింటిని వృద్ధిపరచి రక్షణ జేయవలయును. పదునొకండవ మంత్రమున నే యజ్ఞఫల భోగము చెప్పబడెనో దానిని పరమాత్మయే ప్రకాశపరచెనని ఈ మంత్రము ధృవపరచుచున్నది. ॥౧౨॥

12. Oh Lord, the Creator of the universe, the Vedas and the learned proclaim this fore - mentioned yajna of Thine for Brihaspati and Brahma. Through that great sacrifice protect my yajna, protect the performer of the Yajna, protect Thou me!.

౧౩. మనోజూతిరిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. బృహస్పతి ర్దేవతా. విరాడ్ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

యేన యజ్ఞః కర్తుం శక్యస్తదుపదిశ్యతే.

దేనిచే యజ్ఞమునొనర్ప వీలగుచున్నదో ఆ విషయము నీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౩ మనో జూతి ర్జుషతా మాజ్యస్య బృహస్పతి ర్యజ్ఞమిమం తనో త్వరిష్టం

యజ్ఞꣳ। సమిమ్దధాతు। విశ్వేదేవాస ఇహ మాదయన్తా మోం ప్రతిష్ఠ॥౧౩॥

ప. వి:- మనః, జూతిః, జుషతామ్, ఆజ్యస్య, బృహస్పతిః, యజ్ఞమ్, ఇమమ్, తనోతు, అరిష్టమ్, యజ్ఞమ్, సమ్, ఇమమ్, దధాతు, విశ్వే, దేవాసః, ఇహ, మాదయన్తామ్, ఓమ్, ప్ర, తిష్ఠ. ॥౧౩॥

పదార్థః :- (మనః) మననశీలం జ్ఞానసాధనమ్. (జూతిః) వేగేన వ్యాప్తికర్మ. ఊతి యూతి జూతి.. అ. ౩. ౩. ౯౭ అనేన నిపాతితః, (జుషతామ్) ప్రీత్యా సేవతామ్, (ఆజ్యస్య) యజ్ఞసామగ్రీమ్. సుపాం సులుగితి ద్వితీయాస్థానే షష్ఠీ (బృహస్పతిః) బృహతాం ప్రకృత్యాకాశాదీనాం పతిః పాలకో జగదీశ్వరః. తద్ బృహతోః కరపత్యోశ్చోరదేవతయోః సుట్ తలోపశ్చ. అ.౬.౧.౧౫౭. అనేన వార్తికేన బృహస్పతిశబ్దో నిపాతితః (యజ్ఞమ్) సంసారాఖ్యమ్. (ఇమమ్) ప్రత్యక్షాప్రత్యక్షం సుఖభోగహేతుమ్. (తనోతు) విస్తారయతు (అరిష్టమ్) రిష్యతే

హింస్యతే యః స రిష్టో న రిష్టో ఽరిష్టస్తమ్, (యజ్ఞమ్) అస్మాభిరనుష్ఠితం మర్థమ్ (సమ్) ఏకీభావే క్రియాయోగే (ఇమమ్) పమంక్షం విజ్ఞానయజ్ఞమ్ (దధాతు) ధారయతు (విశ్వేదేవాసః) సర్వే విద్వాంసః. అత్ర జసేరసుగాగమః (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే హృదయే వా. (మాదయన్తామ్) హృష్యన్తు (ఓమ్) ఈశ్వరవాచకో యజ్ఞో వేదవిద్యా వా. ఓ3మ్ ఖం బ్రహ్మ. యజుః. ౪౦. ౧౭. అత్ర అవతేష్టి లోపశ్చ. ఉ. ౧. ౧౪౧ అనేనాఽవ ధాతోర్మన్ ప్రత్యయోఽస్య టిలోపశ్చ. (ప్రతిష్ఠ) ప్రతిష్ఠతి వా అత్రాన్యపక్షే వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ. అయం మంత్రః శ. ౧. ౬. ౨. ౨౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౩॥

అన్వయః:- మమ జూతిర్మన ఆజ్యస్య జుషతాం బృహస్పతిర్యమిమం యజ్ఞమరిష్టం తనోతు సందధాతు. హే విశ్వేదేవాస! ఏతమరిష్టం యజ్ఞద్వయం సంతన్య సంధాయ చేహ మాదయన్తామ్. హే ఓంకారవాచ్య బృహస్పతే! త్వమిహ ప్రతిష్ఠ కృపయేమం యజ్ఞం విద్యాం చ ప్రతిష్ఠాపయ. ॥౧౩॥

భావార్థః:- ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి. హేమనుష్యా! యుష్మన్మనః సత్కర్మణ్యేవప్రాప్నోతు. మయా యోఽయం సంసారే యజ్ఞః కర్తుమాజ్ఞాప్యతే తమేవానుష్ఠాయ సుఖినో భవన్తు భావయన్తు వా. ఓమితి పరమేశ్వరస్యైవ నామ. యథా పితాపుత్రయోః ప్రియః సంబన్ధ స్తథైవేశ్వరేణ సహోంకారస్య సంబన్ధోఽస్తి. నైవ కస్యచిత్ సత్క్రియయా వినా ప్రతిష్ఠా భవితుమర్హతి. తస్మాత్సర్వైర్మనుష్యైః సర్వథాఽధర్మం విహాయ ధర్మకార్యాణ్యేవ సేవనీయాని. యతః ఖల్వవిద్యాన్ధకారనివృత్తయే విద్యార్కః ప్రకాశేత. ద్వాదశమంత్రేణ యో యజ్ఞః ప్రకాశితస్తస్యానుష్ఠానేన సర్వేషాం ప్రతిష్ఠాసుఖే భవత ఇత్యనేన ప్రకాశితమ్ ॥౧౩॥

పదార్థము:- (జూతిః) తన వేగముచే సకల ప్రదేశములందును ప్రవేశించునదియు (మనః) మననశీలము, జ్ఞానసాధనమును నైన నా మనస్సు (ఆజ్యస్య) యజ్ఞసామగ్రిని (జుషతామ్) సేవించుగాక! (బృహస్పతిః) మహామహా ప్రకృతి, ఆకాశము మున్నగు పదార్థముల కధికారియై పాలించు పరమేశ్వరుడు (ఇమమ్) ఈ ప్రకట అప్రకట రూపమును (అరిష్టమ్) హింసారహితమును (యజ్ఞమ్) సుఖభోగరూపమగు నీ యజ్ఞమును (తనోతు) విస్తారపరచునుగాక! (అరిష్టమ్) విడువదగనిదియు (యజ్ఞమ్) మే మనుష్ఠించుటకు యోగ్యమైనట్టిదియు, విజ్ఞానప్రాప్తిరూపము నగు (ఇమమ్) ఈ యజ్ఞమును (సం దధాతు) ఉత్తమముగా ధరింపజేయుగాక! (విశ్వేదేవాసః) ఓ సకల విద్వాంసులారా! మీరు పాలించుటకు యోగ్యమగు ఈ రెండు యజ్ఞములను ధారణమొనర్చి, విస్తరింపజేసి (ఇహ) ఈ లోకమునందు, లేక మీ మనస్సులందు (మాదయన్తామ్) ఆనందితు లగుడు. (ఓ3మ్) ఓంకారనామమున సంబోధించబడు ఓ జగదీశ్వరా! (బృహస్పతిః) అనంత విశాలము లగు నీ ప్రకృత్యాదులను పాలించు నీవు (ఇహ) ఈ లోకము [విద్వాంసుల హృదయము]లందు (ప్రతిష్ఠ) దయతో ఈ యజ్ఞమును, వేదవిద్యాదులను స్థాపించుము. ॥౧౩॥

భావార్థము:-ఈశ్వరు డిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు:-ఓ మానవులారా! మీ మనస్సులు ఉత్తమ కార్యములందు ప్రవేశించుగాక! విశ్వమున యజ్ఞముల నొనర్చుటకు నే నిడిన యాజ్ఞలను మీరు చక్కగా ననుష్ఠించి సుఖవంతులై ఇతరులను కూడ సుఖవంతులనుగ నొనర్చుడు. (ఓ౩మ్) ఇది పరమేశ్వరుని ముఖ్యనామము. పితాపుత్రుల ప్రేమసంబంధ మున్నటులే పరమేశ్వరునకు [ఓ౩మ్] ఓంకారమునకును సంబంధము గలదు. సత్కార్యము లొనర్చక ఎవ్వరికి ప్రతిష్ఠ గలుగజాలదు. కావున మానవు లెల్లరును అధర్మములను త్యజించి ధర్మకార్యములనే సేవించుట యోగ్యమై యున్నది. అందువలన నిశ్చయముగ లోకమున అవిద్యాంధకారము నశించి విద్యారూప సూర్యోదయ మగును గాక! పం(డెండవ మం(త్రమున (ప్రకటించబడిన యజ్ఞమును అనుష్ఠించినచో సమస్త మానవులు సౌఖ్యముల ననుభవించగలరని ఈ మం(త్రమున ఉపదేశించబడినది. ॥౧౩॥

13. May my active mind enjoy the yajna's provisions. May God expand and preserve this unabandonable acquisition of knowledge, which is a kind of yajna. May all the learned persons in the world rejoice. May Om be seated in our hearts.

౪౫. ఏషా తే ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్ని ర్దేవతా సర్వస్య, పూర్వోऽనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః,

అగ్నే వాజజిదిత్యత్ర నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అగ్నినా యజ్ఞే కథ ముపకారో గ్రాహ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

యజ్ఞమున అగ్నిచే నుపకార మెటుల పొందవలెనో యుపదేశించబడినది.

౪౫ ఏషా తేऽ అగ్నే సమిత్తయా వర్ధస్వ చా చ ప్యాయస్వ ।

వర్ధిషీమహి చ వయమా చ ప్యాసిషీమహి ।

అగ్నే వాజజిద్వాజం త్వా సస్నివాꣳసం వాజజితꣳ సంమార్జ్మి ॥౧౪॥

ప.వి:- ఏషా, తే, అగ్నే, సమిదితి సమ్+ ఇత్, తయా, వర్ధస్వ, చ, ఆ, చ, ప్యాయస్వ, వర్ధిషీమహి, చ, వయమ్, ఆ, చ, ప్యాసిషీమహి, అగ్నే, వాజజిదితి వాజ+జిత్, వాజమ్ త్వా, సస్నివాꣳసమితి సస్నివాꣳసమ్, వాజజితమితి వాజ+జితమ్, సమ్, మార్జ్మి.॥౧౪॥

పదార్థః-(ఏషా) ప్రదీప్తిహేతుః. (తే) తవ తస్య వా. (అగ్నే) పరమేశ్వర భౌతికో వా. (సమిత్) సమ్యగిధ్యతే దీప్యతేऽనయా సా విద్యా కాష్ఠాదిర్వా, (తయా) విద్యయా సమిధా వా, (వర్ధస్వ) వర్ధతే వా. సర్వత్రాంత్యపక్షే వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ. (చ) సముచ్చయే

(అ) క్రియాయోగే (చ) పునరర్థే (ప్యాయస్వ) ప్యాయతే వా (వర్ధిషీమహి) స్పష్టార్థమ్, (చ) సముచ్చయే (వయమ్) విద్యావన్తో ధార్మికాః (అ) సమన్తాత్ క్రియాయోగే (చ) అన్వాచయే (ప్యాసిషీమహి) అత్ర ప్యైఙ్ ధాతోః సిబుత్సర్గ శ్ఛన్దసి.అ. 3. ౧. 34. అనేన వార్త్తికేన సిప్రత్యయః. (అగ్నే) జ్ఞానస్వరూపవిజయప్రదేశ్వర భౌతికో వా. (వాజజిత్) వాజం సర్వస్య వేగం జయతి స ఈశ్వరః. వాజం జయతి యేన వా స భౌతికః. (వాజమ్) జ్ఞానవన్తం వేగవన్తం వా (త్వా) త్వాం తం వా. (సస్వాంసమ్) సర్వం జ్ఞానవన్తం శిల్పవిద్యాగుణ ప్రాప్తిమన్తం వా. (వాజజితమ్) యో యేన వా వాజం సంగ్రామం జయతి తమ్ (సమ్) సమ్యగర్థే, (మార్జ్మి) శుద్ధో భవామి శోధయామి వా. అయం మంత్రః శ. ౧,౬ 4. 3-2. వ్యాఖ్యాతః ॥౧4॥

అన్వయః :- హే అగ్నే జగదీశ్వర! తే తవ య్యైషా సమిత్ వేదవిద్యాస్తి తయాఽస్మాభిః స్తుతః సంస్త్వం వర్ధస్వ చాస్మాన్ నిత్యం వర్ధయ. హే భగవన్నేవం భవద్విదితగుణై రస్మాభిః ప్రకాశితః సంస్త్వం ప్యాయస్వ చాస్మాన్ నిత్యం ప్యాయయ. హే భగవన్నగ్నే వాజజిద్వాజం సస్వాంసం త్వాం వయం వర్ధిషీమహి. కృపయా భవాన్ చాస్మానపి వాజజితః సస్రుషో వాజాన్ కరోతు. యథా వయం భవన్త మాప్యాసిషీమహి తథైవ భవాంశ్చాస్మాన్ సర్వైః శుభగుణై రాప్యాయతామ్. అహం భవన్తమాశ్రిత్య సంమార్జ్మి భవదాజ్ఞానుష్ఠానేన శుద్ధో భవామీత్యేకః.

య్యైషా తేఽస్యాగ్నే ర్వర్ధికా సమిదస్తి తయా వాయం వర్ధతే ఆప్యాయతే చ వయం తం వాజం సస్వాంసం వాజజితమగ్నిం విద్యావృద్ధయే వర్ధిషీమహి. ఆప్యాసిషీమహి చ యతోఽయం శిల్పవిద్యాసిద్ధై ర్విమానాదిభి ర్యానైర్వాజాన్ సస్రుషో వాజజితోఽస్మాన్ విజయేన వర్ధయతి తమహం సంమార్జ్మీతి ద్వితీయః.॥౧4॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. క్రియాద్వయం చాదరార్థం విజ్ఞేయం. యే మనుష్యాః పరమేశ్వరాజ్ఞాపాలనే క్రియాకౌశలే చ వర్ధన్తే తే విద్యయాం సర్వానానన్దయిత్వా దుష్టాన్ శత్రూన్ జిత్వా శుద్ధా భూత్వా సుఖయన్తి నేతరేఽలసాః. చకారచతుష్టయే నేశ్వరాజ్ఞా ధర్మ్యా సూక్ష్మస్థూలతయాఽనేకవిధాస్తి తథా క్రియాకాండే కర్తవ్యాని కర్మాణ్యనేకాని సన్తీతి విజ్ఞేయమ్ త్రయోదశమంత్రేణ యా వేదవిద్యా ప్రతిపాదితాస్తి తయా సుఖార్థం యజ్ఞసంధానముక్తమనే నైతయ్యైవం పురుషార్థః కార్య ఇతి ప్రకాశితమ్.॥౧4॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ పరమేశ్వరా! (తే) నీ యొక్క (ఏషా సమిత్) పదార్థములగుణములను చక్కగా ప్రకాశపరచెడు ఏ వేదవిద్య గలదో (తయా) దానిచే మే మొనర్చు స్తుతులను పొంది నీవు సదా (వర్ధస్వ) మా జ్ఞానమును వృద్ధి నొందించుము (తయా) మరియు ఆ వేదవిద్యచే మమ్ము నిత్యము వృద్ధిపరచుము. ఓ భగవన్! నీ గుణముల నెరిగిన మాచే (చ) ప్రకాశితుడవై (ప్యాయస్వ) మా యాత్మలయందు వృద్ధిజెందుము. అట్లే

మమ్ముదను వృద్ధిపరచుము. ఓ పరమాత్మా! (అగ్నే) ఓ విజ్ఞాన స్వరూపా! విజయ ప్రదాతా! (వాజజిత్) సకల వేగములను జయించు పరమేశ్వరా! (వాజమ్) జ్ఞానస్వరూపుడవు (సస్వాంసమ్) సర్వము నెరిగినవాడవు (త్వా) అగు నిన్ను మేము (వర్ధిషీమహి) స్తుతులచే వర్ధింపజేయుదుముగాక; ప్రాప్తించుకొందుముగాక! (చ) మరియు దయయుంచి మమ్ముకూడ సమస్త వేగములను జయించువారుగను జ్ఞానవంతులుగను నొనర్చి అందరి మనోవ్యవహారముల నెరుగువారముగను నొనర్చుము. మేము నిన్ను (ఆ ప్యాసిషీమహి) అధికముగ స్తుతించుచున్నటులే నీవు కూడ మమ్ము సర్వోత్తమగుణ సుఖములతో (ఆప్యాయస్వ) వృద్ధియుక్తులుగ నొనర్చుము. మేము నీ యాశ్రయమును పొంది నీ యాజ్ఞాపాలన మొనర్చి (సంమార్జ్మి) చక్కగా పరిశుద్ధుల మగు చున్నాము. **ఇది మొదటి యర్థము.**

(ఏషా అగ్నే) ఈ భౌతికాగ్నిని (తే సమిత్) దానిని వృద్ధిపరచు, ప్రదీప్తమొనర్చు నే కాష్ఠ సమూహము గలదో (తయా) దానితో నీ యగ్ని (వర్ధస్వ) వృద్ధిగాంచుచున్నది. (ఆప్యాయస్వ) పరిపూర్ణమును నగుచున్నది. మేము (త్వా) అట్టి (వాజమ్) వేగవంతమును (సస్వాంసమ్) శిల్పవిద్యాగుణముల నొసగునదియు (వాజజితమ్) సమరములను జయింపజేయు సాధనమును నగు యగ్నిని విద్యావృద్ధి కొరకు (వర్ధిషీమహి) వ్యాపింపజేయుచున్నాము. (చ) మరియు (ఆ ప్యాసిషీమహి) శిల్పకళలను పరిపూర్ణపరచుచున్నాము. మరియు ఈ యగ్ని శిల్పవిద్యచే సిద్ధముచేయబడిన విమానములు మున్నగు యానముల ప్రాప్తిచేతను శిల్పవిద్యయొక్క వేగవంతములగు గుణముల ప్రాప్తిచేతను సంగ్రామములందు జయమును పొందుచున్న మమ్ము విజయముచే వృద్ధిపరచుచున్నది. కావున (త్వా) ఆ యగ్నిని మేము బాగుగా ప్రయోగించుచున్నాము. **ఇది రెండవ యర్థము.**॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకార మున్నది. (ఒకే అర్థము గల రెండు క్రియా పదముల ప్రయోగము ఆదరణ నిమిత్తమని యెరుగవలయును.) పరమేశ్వరుని యాజ్ఞాపాలనమందును, క్రియాకౌశలమందును ఉన్నతిని పొందుచున్న మానవులు విద్యాసుఖములయందు అందర నానందపరచి దుష్ట శత్రువులను జయించి శుద్ధులై సుఖవంతు లగుచున్నారు. ఎన్నడును సోమరులు కాజాలరు. నాలుగు చకారముల (మంత్రమునందు వచ్చుట) వలన పరమేశ్వరుని యాజ్ఞ ధర్మయుక్తమనియు, సూక్ష్మ స్థూలత్వ భేదము లనేకవిధములనియు, అటులనే క్రియాకాండమందు చేయవలసిన యోగ్యకార్యములును అనేక విధములనియు నెరుగవలెను. పదమూడవ మంత్రమున చెప్పబడిన వేదవిద్యద్వారా సౌఖ్యములకొరకు యజ్ఞసంధాన మొనర్చవలె ననియు, పురుషార్థమే ముఖ్యమనియు నీ మంత్రమున ప్రతిపాదించబడినది.॥౧౪॥

14. Oh God, may Thou be glorified by our praises sung through Thy Vedas. May Thou promote our knowledge. Oh God, may we advance our soul. O God Thou controllest the activities of all. Thou art the embodiment of knowledge. Thou art Omniscient and the Bringer of victory in battles. May we prosper and sing Thy praises. I become pure and holy by following Thy commands!.

౪౬. అగ్నీ షోమయోరితి సర్వస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నీషోమౌ దేవతే. పూర్వార్ధే బ్రాహ్మీబృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః, ఉత్తరార్ధే ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతే. అతిజగతీ ఛన్దః. నిషాదః స్వరః.

అథ తేన కిం కిం దూరీకర్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

ఇపుడా యజ్ఞముచే నేమేమి దూరమొనర్పవలయుననెడి విషయము ఈ దిగువ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౪౬ అగ్నీషోమయోరుజ్జితిమనూజ్జేషం వాజస్య మా ప్రసవేన ప్రోహామి। అగ్నీషోమౌ తమపనుదతాం యో౨ఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మో వాజస్యైనం ప్రసవేనాపోహామి। ఇన్ద్రాగ్న్యోరుజ్జితిమనూజ్జేషం వాజస్య మా ప్రసవేన ప్రోహామి। ఇన్ద్రాగ్నీ తమపనుదతాం యో౨ఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మో వాజస్యైనం ప్రసవేనాపోహామి ॥౨౯॥

ప. వి:- అగ్నీషోమయోః, ఉజ్జితి మిత్యుత్+జితిమ్, అను, ఉత్, జేషమ్, వాజస్య, మా, ప్రసవేనేతి ప్ర+సవేన, ప్ర+ఊహామి, అగ్నీషోమౌ, తమ్, అప, నుదతామ్, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః, వాజస్య, ఏనమ్, ప్రసవేనేతి ప్ర+సవేన, అప, ఊహామి, ఇన్ద్రాగ్న్యోః, ఉజ్జి తిమిత్యుత్౨ఽజితిమ్, అను, ఉత్, జేషమ్, వాజస్య, మా, ప్రసవేనేతి, ప్ర+సవేన, ప్ర+ఊహామి, ఇన్ద్రాగ్నీ౨ఽ ఇతీన్ద్రాగ్నీ, తమ్, అప, నుదతామ్, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః, వాజస్య ఏనమ్, ప్రసవేనేతి ప్ర+సవేన, అప, ఊహామి.॥౨౯॥

పదార్థః:-(అగ్నీషోమయోః) అగ్నిశ్చ సోమశ్చ తయోః ప్రసిద్ధాగ్నిచన్ద్రలోకయోః. అత్ర ఈదగ్నేః సోమవరుణయోః. అ. ౬.౩. ౨౭. అనేన దేవతాద్వంద్వసమాసేఽగ్నే రీకారాదేశః. (ఉజ్జితిమ్) జయత్యనయా సా జితిరుత్కృష్టా చాసౌ జితిశ్చ తాముత్కృష్టం విజయమ్. (అను) పశ్చాద్భావే (ఉత్) ఉత్కృష్టార్థే (జేషమ్) జయం కుర్యామ్ అత్ర లిఙర్థే లుఙడభావో వృద్ధ్యభావశ్చ. (వాజస్య) యుద్ధస్య. (మా) మాం విజేతారమ్; (ప్రసవేన) ఉత్పాదనేన ప్రకృష్టైశ్వర్యేణ సహ వా (ప్రోహామి) ప్రకృష్టతయా వివిధశుద్ధతర్కేణ యోజయామి. (అగ్నీషోమౌ) విద్యయా సమ్యక్ ప్రయోజితౌ. (తమ్) శత్రుం రోగం వా (అప) దూరీకరణే (నుదతామ్) ప్రేరయతః. అత్ర లడర్థే లోట్ (యః) అన్యాయకారీ (అస్మాన్) న్యాయకారిణః (ద్వేష్టిః) శత్రూయతి (యమ్) అన్యాయకారిణమ్, (చ) సముచ్చయే (వయమ్) న్యాయాధీశాః (ద్విష్మః) విరుధ్యామః (వాజస్య) యానవేగాదియుక్తస్య సైన్యస్య (ఏనమ్) పూర్వోక్తం దుష్టమ్. (ప్రసవేన) ప్రకృష్టతయా యుద్ధవిద్యాప్రేరణేన, (అప) దూరీకరణే (ఊహామి) వివిధతర్కేణ క్షిపామి (ఇన్ద్రాగ్న్యోః) ఇన్ద్రోవాయురగ్నిర్విద్యుత్తయోః, (ఉజ్జితిమ్) విద్యయా సమ్యగుత్కర్షమ్, (అనూజ్జేషమ్) అనుగతముత్కర్షం ప్రాప్నుయామ్. అస్య సిద్ధిః పూర్వవత్ (వాజస్య) ప్రేరణాప్రేరణవేగప్రాప్తేః (మా) మామ్ వాయువిద్యుద్విద్యాప్రాప్తమ్. (ప్రసవేన) ఐశ్వర్యార్థముత్పాదితేన (ప్రోహామి) ప్రకృష్టైర్వివిధై స్తర్కైః సుఖాని ప్రాప్నోమి (ఇన్ద్రాగ్నీ) పూర్వోక్తౌ సమ్యక్ సాధితౌ (తమ్) ద్వేషస్వభావమ్ (అప) నిషేధార్థే (నుదతామ్) ప్రేరయతః. అత్ర లడర్థే లోట్. (యః) అవిద్వాన్ (అస్మాన్) విదుషః (ద్వేష్టి) అప్రీతయతి (యమ్) దుష్టస్వభావమ్ (చ) సముచ్చయార్థే (వయమ్) విద్వాంసః (ద్విష్మః) అప్రీతయామః. (వాజస్య) విజ్ఞానస్య. (ఏనమ్) మూర్ఖమ్, (ప్రసవేన) ఉత్పాదనేన, (అప) వర్జనే. (ఊహామి) వివిధాం శిక్షాం కరోమి. అయం మంత్రః శ. ౧. ౭. ౧. ౧-౬ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౫॥

అన్వయః :-అహమగ్నీషోమయోరుజ్జితిమనూజ్జేషమహం వాజస్య ప్రసవేన మా మాం ప్రోహామి మయా సమ్యక్సాధితావగ్నీషోమౌ యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తమపనుదతః. అహమేనం వాజస్య ప్రసవేనాపోహామి. అహమిన్ద్రాగ్న్యోరుజ్జితిమనూజ్జేషమహం వాజస్య ప్రసవేన మా మాం నిత్యం ప్రోహామి. అస్మాభిః సమ్యక్ సాధితావిన్ద్రాగ్నీ యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మ స్తమపనుదతః. అహం వాజస్య ప్రసవేనైన మపోహామి. ॥౧౫॥

భావార్థః:-ఈశ్వర ఉపదిశతి సర్వైర్మనుష్యైరివ విద్యాయుక్తిభ్యామగ్నిజలయోర్మేలనేన కలాకౌశలా ద్వేగాదిగుణానాం ప్రకాశేన తథా వాయువిద్యుతోర్విద్యయాతో సర్వదారిద్ర్యనాశేన

శత్రూణాం విజయేన సుశిక్షయా మనుష్యాణాం మూఢత్వం దూరీకృత్య విద్వత్వం ప్రాపయ్య చ వివిధాని సుఖాని ప్రాప్తవ్యాని ప్రాపయితవ్యాని చైవం సమ్యక్ సర్వాః పదార్థవిద్యా జగతి ప్రకాశనీయాః. పూర్వేణ మంత్రేణ యత్కార్యం ప్రకాశితం తదనేన పోషితమ్.॥౧౫॥

పదార్థము :-నేను (అగ్నీషోమయోః) ప్రసిద్ధ భౌతికాగ్ని మరియు చంద్రలోకమునందలి (ఉజ్జితిమ్) ఎదుర్కొనుటకు దుస్సాధ్యులైన శత్రువులను (అనూజ్జేషమ్) యథాక్రమముగ జయించెదనుగాక! (వాజస్య) సమరముయొక్క (ప్రసవేన) ఉద్పాదనముద్వారా విజయమునొందు (మా) నన్ను నేను స్వయముగ (ప్రోహామి) చక్కని తర్కముతో బాగుగ సంయుక్తపరచుకొందును గాక! విద్యచే క్రియాకుశలతయందు నాద్వారా బాగుగా సమకూర్చబడిన (అగ్నీషోమౌ)పైన దెలిపిన అగ్ని, చంద్రలోకములు (యః) అన్యాయకారియగు ఏ దుర్మార్గుడు (అస్మాన్) న్యాయముగ నడుచుకొను మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించుచుండునో, ఏ యన్యాయకారిని (వయమ్)న్యాయాధీశుల మగు మేము (ద్విష్మః) ద్వేషించుచున్నామో (తమ్) అట్టి శత్రువును, ఆ వ్యాధులను (అపనుదతామ్) దూరమొనర్చును గాక! మరియు నేనును (ఏనమ్) ఈ దుష్టశత్రువును (వాజస్య) యానములు, వేగముతో గూడిన సైన్యములు గల సమరంగముయొక్క (ప్రసవేన) పవిత్రప్రేరణచే (అపోహామి) తొలగించుచున్నాను. (ఇన్ద్రాగ్న్యోః) వాయువు మరియు విద్యుత్తురూప అగ్నియొక్కయు విద్యచే (ఉజ్జితిమ్) శ్రేష్ఠమగు అభివృద్ధిని (అనుజ్జేషమ్) క్రమబద్ధముగా పొందుదును గాక! (వాజస్య) జ్ఞానముయొక్క ప్రేరణచే మేగ్రాప్తికై (ప్రసవేన) ఐశ్వర్యముకొరకు ఉత్పన్నమైన వాయువు విద్యుత్తుల విద్యచేగూడిన (మామ్) నాకు [నేను స్వయముగ నిత్యము] (ప్రోహామి) తర్కభావముచే ఉత్తమసుఖమును పొందెదను. నాచే చక్కగా సిద్ధ పరచబడిన (ఇన్ద్రాగ్నీ) వాయువును, విద్యుత్ రూపాగ్నియును (యః) ఏ మూర్ఖుడు (అస్మాన్) విద్వాంసుల మగు మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించుచున్నాడో (చ) మరియు(యమ్) ఏ మూర్ఖునితో (వయమ్) మేము (ద్విష్మః) ప్రీతిరహితముగ వ్యవహరించుచున్నామో (తమ్) ఆ మూర్ఖుని మూర్ఖత్వము (అపనుదతామ్) దూరమొనర్చును గాక! మరియు నేనును (ఏనమ్) ఇట్టి (వాజస్య) విజ్ఞానముయొక్క (ప్రసవేన) ప్రకాశముతో (అపోహామి) ఉత్తమోత్తమ శిక్షణల నొసగి పరిశుద్ధపరచుచున్నాను.॥౧౫॥

భావార్థము :-సకల మానవులు విద్యాయుక్తులవలన అగ్ని జలములను ప్రకాశమొనర్చి వాయువు విద్యుదగ్నులయొక్క విద్యవలన సమస్త దారిద్ర్యములను నిర్మూలన మొనర్చి, శత్రువులను పరాజయమొనర్చి శ్రేష్ఠమగు శిక్షద్వారా [మానవుల] యజ్ఞానమును దూరమొనర్చి ఆ మూర్ఖులను విద్వాంసులుగ నొనర్చి అనేక సుఖములను ఈ లోకమున పొందవలెను. మరియు ఇతరులకు కూడా లభింపజేయవలయును. ఉత్తమ ప్రయత్నములతో సమస్త పదార్థముల విద్యలను లోకమున వ్యాపింపజేయవలయునని పరమేశ్వరు డుపదేశించు చున్నాడు. పై మంత్రమున ప్రకటించబడిన కార్యము ఈ మంత్రమున ధృవపరచబడినది. ॥౧౫॥

15. May I achieve victory like the victory of Fire and Moon. May I speed onward with the materials of war. May fire and Moon, drive off him who hates us, drive off the man whom we detest. May I remove that sinful enemy by warlike, military skill and equip-

ment. May I achieve victory like the victory of Air and lightning. May I achieve happiness through the impulse of knowledge, used for the acquisition of supremacy. May air and lightning properly employed, drive off him who hates us, drive off the man whom we dislike. I purify this ignorant person by the light of knowledge.

౪౭. వసుభ్యస్త్వేతి సర్వస్య ఋషిః స ఏవ. పూర్వార్ద్ధే ద్యావాపృథివీ మిత్రావరుణౌ చ దేవతాః.

నిచృదార్షీ పంక్తి శ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః. వ్యన్తువయ ఇత్యారభ్యాన్త పర్యన్త

స్యాగ్ని ర్దేవతా. విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః.

తస్మాత్ కిం భవతీ త్యుపదిశ్యతే. పూర్వోక్త యజ్ఞమువలన ఏమగు నను దీ మంత్రమునందుపదేశించెను.

౪౭ వసుభ్యస్త్వా రుద్రేభ్యస్త్వాదిత్యేభ్యస్త్వా సంజానాథాం ద్యావాపృథివీ మిత్రావరుణౌ త్వా వృష్ట్యావతామ్। వ్యన్తు వయోక్తం రిహాణా మరుతాం పృషతీర్గచ్ఛ వశా పృశ్నిర్భూత్వా దివం గచ్ఛ తతో నో వృష్టిమావహ। చక్షుష్పా ఽఅగ్నే ఽసి చక్షుర్మే పాహి ॥౧౬॥

ప.వి:- వసుభ్య ఇతి వసు+భ్యః, త్వా, రుద్రేభ్యః, త్వా, ఆదిత్యేభ్యః, త్వా, సమ్, జానాథామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, మిత్రావరుణౌ, త్వా, వృష్ట్యా, అవతామ్, వ్యన్తు, వయః, అక్తమ్, రిహాణాః, మరుతామ్, పృషతీః, గచ్ఛ, వశా, పృశ్నిః, భూత్వా, దివమ్, గచ్ఛ, తతః, నః, వృష్టిమ్, ఆ, వహ, చక్షుష్పాః, అగ్నే, అసి, చక్షుః, మే, పాహి ॥౧౬॥

పదార్థః:-(వసుభ్యః) అగ్న్యాదిభ్యోఽష్టభ్యః (త్వా) తం పూర్వోక్తం యజ్ఞమ్ (రుద్రేభ్యః) పూర్వోక్తేభ్య ఏకాదశభ్యః (త్వా) తమ్ (ఆదిత్యేభ్యః) ద్వాదశభ్యో మాసేభ్యః. (త్వా) తం క్రియామయమాహవమ్, (సమ్) సమ్యగర్థే (జానాథామ్) జానీతః ప్రాదుర్భూతవిద్యాపాదికే భవతః. అత్ర వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ. (ద్యావాపృథివీ) సూర్యప్రకాశో భూమిశ్చ. అత్ర దివోద్యావేతి ద్యావాదేశః (మిత్రావరుణౌ) యః సర్వప్రాణో బహిఃస్థో వాయుర్వరుణోఽన్తస్థ ఉదానో వాయుశ్చ తౌ, (త్వా) తమిమం సంసారమ్. (వృష్ట్యా)

శుద్ధజలవర్షణేన (అవతామ్) రక్షతః, (వ్యన్తు) వ్యన్తి ప్రాప్నువన్తి. అత్ర సర్వత్ర లడర్థే లోట్. (వయః) పక్షిణ ఇవ గాయత్ర్యాదీని ఛన్దాంసి. (అక్తమ్) ప్రకటం వస్తు సుఖం వా. (రిహాణాః) అర్చకాః. రిహతీత్యర్చతికర్మసు పఠితమ్, నిఘం. 3. ౧౪. (మరుతామ్) వాయూనామ్. (పృషతీః) పృషన్తి సించన్తి యాభి ర్నాడీభిర్నదీభిర్వ్యాస్తాః, (గచ్ఛ) గచ్ఛతి, (వశా) కామితాహుతిః, (పృశ్నిః) అన్తరిక్షస్థాః. పృశ్నిరితి సాధారణనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧,౪ (భూత్వా) భావయిత్వా. అత్రాన్తర్గతో ణ్యర్థః. (దివమ్) సూర్యప్రకాశమ్, (గచ్ఛ) గచ్ఛతి (తతః) తస్మాత్ (నః) అస్మాకమ్, (వృష్టిమ్) జలసమూహమ్, (ఆ) సమన్తాత్ క్రియాయోగే (వహ) వహతి ప్రాపయతి, (చక్షుష్పాః) చక్షుర్దర్శనం రక్షతీతి సః (అగ్నే) అగ్నిర్భౌతికః (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర పురుషవ్యత్యయః (చక్షుః) బాహ్యమాభ్యన్తరం విజ్ఞానం తత్సాధనం వా. (మే) మమ. (పాహి) పాతి రక్షతి. అయం మంత్రః.శ.౧. ౭. ౧.౭-౧౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౬॥

అన్వయః :- వయం వసుభ్యస్త్వా తం రుద్రేభ్య స్త్వా తమాదిత్యేభ్యస్త్వా తం నిత్యం ప్రోహామః. యజ్ఞేనేమే ద్యావాపృథివీ సంజానాథామ్. మిత్రావరుణౌ వృష్ట్యా త్వా తమిమం సంసారం ద్యావాపృథివీస్థమవతామతవః. యథా వయః పక్షిణోఽక్తం వ్యక్తం స్థానం వ్యన్తు వ్యన్తి గచ్ఛన్తి తథా రిహాణా వయం ఛన్దోభి స్తం యజ్ఞం నిత్యమనుతిష్ఠామః. యజ్ఞే కృతాహుతిర్వశా పృశ్నిరన్తరిక్షే భూత్వా మరుతాం సంగేన దివం గచ్ఛ గచ్ఛతి సా తతో నోఽస్మాకం వృష్టిమావహ సమన్తాద్వర్షయతి తజ్జలం పృషతీర్నాడీర్నదీర్వా గచ్ఛతి యతోఽయమగ్ని శ్చక్షుష్పా అస్యస్త్యతో మే మమ చక్షుః పాహి పాతి.॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. ప్రోహామి. అపోహామీతి పదద్వయానువృత్తిశ్చ. మనుష్యై రగ్నౌ యాఽఽహుతిః క్రియతే సా వాయోః సంగేన మేఘమండలం గత్వా సూర్యాకర్షితజలం శుద్ధం భావయిత్వా పున స్తస్మాత్పృథివీమాగత్యౌషధీః పుష్ణాతి సా వేదమంత్రై రేవ కర్తవ్యా యత స్తస్యాః ఫలజ్ఞానే నిత్యం శ్రద్ధోత్పద్యేత. అయమగ్నిః సూర్యరూపో భూత్వా సర్వం ప్రకాశయత్యతో దృష్టివ్యవహారస్య పాలనం జాయతే. ఏతేభ్యో వస్వాదిభ్యో విద్యోపకారేణ దుష్టానాం గుణానాం ప్రాణినాం చాపోహనం నివారణం నిత్యం కర్తవ్యమ్. ఇదమేవ సర్వేషాం పూజనం సత్కరణం చేతి, యత్పూర్వేణ మంత్రేణోక్తం తదనేన విశిష్టతయా ప్రకాశితమితి.॥౧౬॥

పదార్థము :-మేము (వసుభ్యః) అగ్నిమున్నగు అష్టవసువులవల్ల (త్వా)ఆ యజ్ఞమును (రుద్రేభ్యః) మొదట జెప్పినట్టి ఏకాదశ రుద్రుల వలనను (త్వా) పూర్వోక్తయజ్ఞమును (ఆదిత్యేభ్యః) ద్వాదశాదిత్యుల

[మాసముల] వలనను (త్వా) ఆ క్రియాసమూహమును సదా ఉత్తమ తర్కముద్వారా నెరుగుదుముగాక! మరియు యజ్ఞమువలన నీ (ద్యావాపృథివీ) సూర్యప్రకాశమును భూమియు (సంజానాథామ్) వానివలన నుత్పన్నములగు శిల్పవిద్యలును సాధితములగు గాక! మరియు సాధన సాధ్యములగునుగాక! (మిత్రావరుణౌ) సకల జీవుల బహిఃప్రాణ మగు వరుణుడు మరియు శరీరస్థ ఉదానవాయువు (వృష్ట్యా) శుద్ధజల వర్షముల ద్వారా (త్వా) సూర్యప్రకాశమును భూమియందలి లోకములను రక్షించుచున్నవి (వయః) పక్షులు తమ తమ గూళ్ళను నిర్మించుకొని (వ్యన్తు) పొందుచున్నటులే ఆ [గాయత్ర్యాది] ఛందస్సులతో (రిహాణాః) పూజించెడి మేము (త్వా) అట్టి యజ్ఞమును అనుష్ఠించుచున్నాము. ఆ యజ్ఞమునందలి ఆహుతి (పృశ్నిః) అంతరిక్షమున స్థిరమై (వశాభూత్వా) సుశోభితమై (మరుతామ్) వాయువులతో గలిసి (దివమ్) సూర్యప్రకాశమును (గచ్ఛ) పొందుచున్నది. (తతః) అచ్చటినుండి (నః) మా సుఖమునకై (వృష్టిమ్) వర్షమును (ఆవహ) బాగుగ వర్షింపజేయుచున్నది. ఆ వర్షజలము (పృషతీః) నాడీనదులను పొందుచున్నది. మరియు నీ యగ్ని (చక్షుష్పాః) నేత్రములను రక్షించెడిది (అసి) ఐయున్నందువలన (మే) నా (చక్షుః) నేత్రముల లోపల వెలుపల విజ్ఞానమును (పాహి) రక్షించుచున్నది. ౹౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున లుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు యజ్ఞమునందిచ్చుచున్నట్టి ఆహుతులు వాయువుతో మేఘమండలమునకు జేరి, అచ్చట సూర్యునిచే నాకర్షింపబడిన జలములను పరిశుద్ధమొనర్చుచున్నవి. అటనుండి యా జలములు తిరిగి భూమిపై బడి ఓషధులను బలపరచుచున్నవి. అట్టి ఆహుతులను వేదమంత్రములతోనే ఇవ్వవలయును. దాని ఫలితమును దెలిసికొనుటకై నిత్యము శ్రద్ధ జనించవలయును. ఈ యగ్ని సూర్యరూపమున సర్వమును ప్రకాశింపజేయుచున్నందువల్ల దృష్టి వ్యవహార పాలనము జరుగుచున్నది. దేవతలుగ చెప్పబడుచున్న వస్వాదులద్వారా విద్య, ఉపకారములద్వారా దుష్టగుణములను, దుష్టప్రాణులను సదా తొలగించవలయును. ఇదియే అందరను పూజించుట, సత్కరించుట. పూర్వమంత్రమున చెప్పబడిన విషయమే ఈ మంత్రమున విశేషముగ వివరించబడినది. ౹౧౬॥

16. We perform the yajna for Vasus, Rudras and Adityas. The light of the sun and earth bring thee (yajna) to light. The Pran (external air) and Udan (internal air) protect thee through rain. Just as birds go to their nests, so let us daily go to the yajna reciting Gayatri Mantras.

The desired oblation (Ahuti) reaches the space, comes in contact with air and the light of the sun. It thence brings down rain for us, which fills streams and stalks of plants and flowers. Oh Fire thou protectest the eye from darkness, may thou protect my physical and spiritual eye!.

౧౭. యం పరిధిమిత్యస్య ఋషిర్దేవలః, అగ్నిర్దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

సోఽగ్నిః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

పూర్వోక్తాగ్ని యెటులున్నదో ఈ మంత్రమునందుపదేశించబడుచున్నది.

౪౮ యం పరిధిం పర్యధత్థాఽ అగ్నే దేవపణిభిర్గుహ్యమానః।
తన్త ఽ ఏత మను జోషం భరామ్యేష నేత్త్వదప చేతయాతాఽ
అగ్నేః ప్రియం పాథోఽపీతమ్ ॥౧౭॥

ప.వి:- యమ్, పరిధిమ్, పరి, అధత్థాః, అగ్నే, దేవ + పణిభిః, గుహ్యమానః, తమ్, తే, ఏతమ్, అను, జోషమ్, భరామి, ఏషః, మా, ఇత్, త్వత్, అప, చేతయాతై, అగ్నేః, ప్రియమ్, పాథః, అపీతమ్.॥౧౭॥

పదార్థః :-(యమ్) ఏతద్ గుణవిశిష్టమ్ (పరిధిమ్) పరితః సర్వతో ధీయంతే యస్మింస్తమ్ (పర్యధత్థాః) సర్వతో దధాసి దధాతి వా. అత్ర లడర్థే లఙ్ పక్షే వ్యత్యయశ్చ. (అగ్నే) సర్వత్ర వ్యాపకేశ్వర! భౌతికో వా. (దేవపణిభిః) దేవానాం దివ్యగుణవతా మగ్నిపృథివ్యాదీనాం విదుషాం వా పణయో వ్యవహారాః స్తుతయశ్చ తాభిః (గుహ్యమానః) సమ్యక్ క్రియమాణః. (తమ్) పరిధిమ్ (తే) తవ (ఏతమ్) యథోక్తమ్ (అను) పశ్చాదర్థే. అన్వితి సాదృశ్యాపర భావం ప్రాహ. నిరు. ౧. 3.(జోషమ్) జుష్యతే ప్రీత్యా సేవ్యతే తమ్ (భరామి) ధారయామి (ఏషః) పరిధిరహం వా (మా) ప్రతిషేధే. (ఇత్) ఏవ (త్వత్) అన్తర్యామినో జగదీశ్వరాత్తస్మాదగ్నేర్వా (అప) దూరార్థే (చేతయాతై) చేతయేత్. చితీ సంజ్ఞానే ఇతి ణ్యన్తస్య లేటః ప్రథమపురుషస్యైకవచనే ప్రయోగోఽయమ్. (అగ్నేః) జగదీశ్వరస్య భౌతికస్య వా (ప్రియమ్) ప్రీతిజనకమ్ (పాథః) పాతి శరీరమాత్మానం చ యేన తత్తదన్నమ్. అన్నే చ. ఉ. ౪. ౨౦౪. అనేన పాతేరన్నేఽసున్ప్రత్యయ థుడాగమశ్చ (అపీతమ్) అపి సంయోగే. అపీతి సంసర్గం ప్రాహ. నిరు. ౧.3. ఇతం ప్రాప్తమ్. అయం మంత్రః శ. ౧. ౭. ౧. ౨౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! జగదీశ్వర! ఏష దేవపణిభిర్గుహ్యమాన స్త్వం యమేతం జోషం పరిధిం పర్యధత్థాః సర్వతో దధాసి తమిత్ త్వామహమనుభరామి. అహం త్వా మాప చేతయాతై. కదాచిద్విరుద్ధో మా భవేయమ్. మయా తవాగ్నేః సృష్టౌ యత్ ప్రియం పాథోఽపీతం తస్మాదహం మా కదాచిదపచేతయాతై. ఇత్యేకః.

హే జగదీశ్వర! తే తవ సృష్టౌ యోఽయం దేవపణిభిర్గుహ్యమాన ఏషోఽగ్నిర్యం పరిధిం జోషం పర్యధత్థాః సర్వతో దధాతి తమిత్తమహమనుభరామి తస్మాత్క్వదాచిన్మాఽపచేతయాత్తై మయయా యదస్యాగ్నేః ప్రియం పాథోఽపీతం తదహం జోషం నిత్యమనుభరామీతి ద్వితీయః॥౧౭॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. సర్వైర్మనుష్యైర్యః ప్రతివస్తుషు వ్యాపకత్వేన ధారకో విద్వద్భిః స్తోతవ్యః సంప్రీత్యా నిత్యమనుసేవనీయః. యతస్తదాజ్ఞాపాలనేన ప్రియం సుఖం ప్రాప్నుయుః,. సోఽయమీశ్వరేణ ప్రకాశదాహవేగగుణాదిసహితో మూర్తద్రవ్యానుగతోఽగ్ని రచితస్తస్మాన్మనుష్యైః కలాకౌశలాదిషు ప్రయోజితాదగ్నేర్వ్యవహారాః సంసాధనీయాః. యతః సుఖాని సిధ్యేయుః. యతఃపూర్వేణ మంత్రేణ వృష్ట్యాదిసాధకత్వముక్తం తస్యానేన వ్యాపకత్వం ప్రకాశితమితి సంగతిః ॥౧౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) సర్వవ్యాపకుడవగు నో పరమేశ్వర! నీవు (దేవపణిభిః) దివ్యగుణనిధులగు విద్వాంసుల స్తోత్రములతో (గుహ్యమానః) విరివిగా గుణవర్ణనలను పొందుచు (యమ్)అట్టి గుణముల కనుకూలముగ (జోషమ్) ప్రీతితో సేవించదగిన (పరిధిమ్) ప్రభుత్వమును [అధికారమును] (పర్యధత్థాః) నిరంతరము ధరించుచున్నావు. (తమ్) అట్టి నీ రూపమునే (ఇత్) నిశ్చయముగ (ఏషః) నేను (అనుభరామి) నా హృదయమందు ధరించుచున్నాను. మరియు నేను (త్వత్) నీకు (మా అపచేత యాత్తైః) ప్రతికూలుడుగ నెన్నటికిని గాను. (అగ్నే) ఓ జగదీశ్వర! నీ సృష్టియందు నేను (ప్రియమ్) ప్రేమను పెంపొందజేయునదియు (పాథః) శరీరమును రక్షించునదియు నగు ఏ యన్నమును (అపీతమ్) పొందియుంటినో అట్టి దానికి నే నెన్నటికిని (మా అపచేతయాత్తై) ప్రతికూలుడను కాలేను **(ఇది మొదటి యర్థము)**.

(అగ్నే) ఓ జగదీశ్వర! (తే) నీ సృష్టియందు (ఏషః) ఈ భౌతికాగ్ని (దేవపణిభిః) దివ్యగుణములు గల పృథివ్యాది పదార్థములయొక్క వ్యవహారములతో (గుహ్యమానః) బాగుగ స్వీకరించబడి (పరిధిమ్) విద్య మున్నగు శ్రేష్ఠగుణములతో ధరించుటకు (జోషమ్) ప్రీతితో స్వీకరించుటకు (యమ్) యోగ్యమగు ఏ కర్మను (పర్యధత్థాః) సకల విధములుగ ధరించుచున్నదో (తమిత్) దానిని నేను (అనుభరామి)క్రమముగ స్వీకరించుచున్నాను. మరియు దానికి ఎన్నడును (మా అపచేత, యాత్తై) ప్రతికూలుడను కాను. మరియు నేను (అగ్నేః) ఈ యగ్నిసంబంధముచే (ప్రియమ్) ప్రీతినిగలిగించు (పాథః) శరీరమును కాపాడునట్టి ఏ యన్నమును (అపీతమ్) నేను గ్రహించితినో, దానిని (జోషమ్)అత్యంత ప్రీతితో సదా (అనుభరామి)క్రమముగ పొందుదును. **(ఇది రెండవ యర్థము)**.॥౧౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. మొదటి యర్థమున అగ్ని శబ్దముచే పరమేశ్వరుడును, రెండవ యర్థమున భౌతికాగ్నియు గ్రహింపబడి యున్నది. ప్రతివస్తువునందును వ్యాపకుడై యుండి సకల పదార్థములను ధరించెడివాడును, విద్వాంసులచే స్తుతించదగినవాడును నైన పరమేశ్వరుని

ప్రేమపూర్వకముగ సదా సేవించవలయును. ఆతని యాజ్ఞను సర్వదా పాలించువారు అనేక సౌఖ్యములను పొందుచున్నారు. మరియు నా పరమేశ్వరుడు ప్రకాశ, దాహక, వేగాది గుణములు గలిగి మూర్తిమంతమగు పదార్థమును పొందదగు నే యగ్నిని సృష్టించెనో దానివల్లను మనుష్యులు క్రియాకౌశలముద్వారా ఉత్తమోత్తమ వ్యవహారములను సాధించవలయును. అందువలన పరమసుఖములు ప్రాప్తించును. పూర్వమంత్రమున వృష్టి మున్నగు పదార్థములకు సాధకముగ చెప్పబడినదే ఈ మంత్రమున వ్యాపకత్వముగ ప్రకాశపరచబడినది. ॥౧౭॥

17. Oh Omnipresent God, extolled by the praises of the learned, Thou attainest to greatness through those lovely panegyrics. I realise that greatness of Thine in my heart. May I never disobey Thee. May I, Oh God, never abuse the pleasant and invigorating food, I have secured in Thy creation!.

౪౯. సంస్రవేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః. స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః.

స యజ్ఞః కథం కిమర్థశ్చ కర్తవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఈ యజ్ఞ మెట్లు, ఏ ప్రయోజనముకొరకు చేయవలయునో ఉపదేశింపబడెను.

౪౯ సꣳస్రవభాగా స్థేషా బృహన్తః ప్రస్తరేష్ఠాః పరిధేయాశ్చ దేవాః।

ఇమాం వాచమభి విశ్వే గృణన్తఽ ఆసద్యాస్మిన్బర్హిషి

మాదయధ్వꣳస్వాహా వాట్ ॥౧౮॥

ప.వి:- స్యꣳ స్రవభాగాః, స్థ, ఇషా, బృహన్తః, ప్రస్తరేష్ఠాః, పరిధేయాః, చ దేవాః, ఇమామ్, వాచమ్, అభి, విశ్వే, గృణన్తః, ఆసద్య, అస్మిన్, బర్హిషి, మాదయధ్వమ్, స్వాహా, వాట్.॥౧౮॥

పదార్థః :- (సంస్రవభాగాః) సమ్యక్ స్రూయన్తే యే తే సంస్రవాః. భజ్యన్తే యే తే భాగాః. సంస్రవా భాగా యేషాం తే (స్థ) భవత (ఇషా) ఇష్యతే జ్ఞాయతే యేన తదిట్ జ్ఞానమ్. ఇషగతావిత్యస్య క్విబన్తస్య రూపమ్. కృతో బహులమితి కరణే క్విప్ (బృహన్తః) వర్ధమానా వర్ధయన్తశ్చ (ప్రస్తరేష్ఠాః)శుభే న్యాయవిద్యాసనే తిష్ఠన్తి తే. తత్పురుషే కృతి బహులమ్ అ. ౬. 3. ౧౪. ఇతి సప్తమ్యా అలుక్ (పరిధేయాః) పరితః సర్వతో ధాతుం ధాపయితుమర్హాః (చ) సముచ్చయార్థే (దేవాః) విద్వాంసో దివ్యాః పదార్థా వా (ఇమామ్) ప్రత్యక్షామ్ (వాచమ్) వదన్తి వాచయన్తి సర్వా విద్యా యయా తామ్. సత్యలక్షణాం వేదచతుష్టయీమ్. వాగితి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫. ౫ (అభి) అభీత్యాభిముఖ్యం ప్రాహ. నిరు. ౧. 3. (విశ్వే)

సర్వే (గృణన్తః) స్తువన్త ఉపదిశన్తో వా (అసద్య) సమంతాద్విజ్ఞాయ స్థిత్వా వా (అస్మిన్) ప్రత్యక్షప్రాప్తే (బర్హిషి) బృహన్తే వర్ధయన్తే యేన తద్బర్హిర్ జ్ఞానం ప్రాప్తం కర్మకాండం వా తస్మిన్ (మాదయధ్వమ్) హర్షయధ్వమ్ (స్వాహా) సు ఆహేత్యస్మిన్నర్థే (వాట్) వహన్తి సుఖాని యయా క్రియయా సా వాట్ నిపాతో౽యమ్. అయం మంత్రః. శ.౧.౭.౧.౨౩-౨౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౮॥

అన్వయః :- హే బృహన్తః ప్రస్తరేష్ఠాః పరిధేయాః దేవా విద్వాంసో యూయమిమాం వాచమభిగృణన్త ఇషా సంస్రవభాగా స్థ భవత స్వాహావాడాసాద్యాస్మిన్బర్హిషి మాదయధ్వమన్యానేతల్లక్షణాన్మనుష్యాన్ కృత్వా హర్షయత చైవమస్మిన్ బర్హిషి ఇమాం వాచమభి గృణద్భిర్యుష్మాభిరిషా స్వాహా వాడాసాద్య ప్రస్తరేష్ఠా విశ్వేదేవాః సర్వే విద్వాంసః సదా పరిధేయాః. తాన్ప్రాప్య చాస్మిన్ బర్హిషి మాదయధ్వమ్. ॥౧౮॥

భావార్థః:- ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి యే మనుష్యా ధార్మికాః పురుషార్థినో వేదవిద్యా ప్రచారే, ఉత్తమే వ్యవహారే చ నిత్యం వర్తన్తే తేషామేవ బృహన్తి సుఖాని భవన్తి. యౌ పూర్వస్మిన్మంత్రే౽గ్నిశబ్దే నేశ్వర భౌతికార్థావుక్తావనేన తయోః సకాశాదీదృశా ఉపకారా గ్రాహ్యా ఇత్యుచ్యతే.॥౧౮॥

పదార్థము :-(బృహన్తః) వృద్ధి నొందువారును (ప్రస్తరేష్ఠాః) ఉత్తమ న్యాయ, విద్యారూపమగు ఆసనమున గూర్చున్న (పరిధేయాః) సకలవిధముల ధారణమొనర్చు బుద్ధిని గలిగినవారును (ఇమాం వాచమ్) ప్రత్యక్షములగు నీ నాలుగు వేదములయొక్క వాణుల నుపదేశించువారును నగు (దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (ఇషా) మీ జ్ఞానముచే (సంస్రవభాగాః) ఘృతాది పదార్థములను హోమమునందు వ్రేల్చువారు (స్థ) అగుడు. (స్వాహా) పరిశుద్ధ వాక్కులచే (వాట్) ప్రాప్తమగునట్టియు, సౌఖ్యములను పెంపొందింప జేయునట్టియు క్రియను పొంది (అస్మిన్) ప్రత్యక్షమగు నీ (బర్హిషి) జ్ఞాన, కర్మకాండలయందు (మాదయధ్వమ్) ఆనందితులగుడు. అటులనే ఇతరులను కూడ ఆనందితులుగ నొనర్చుడు. ఈ విధముగ పై దెలిపిన జ్ఞానమును కర్మకాండయందు ఉపర్యుక్త వేదవాణిని ప్రశంసించుచు మీరు మీ యాలోచనలతో నుత్తమజ్ఞానము నొసగు క్రియను పొంది (బృహన్తః) వృద్ధిపొందునవియు (ప్రస్తరేష్ఠాః) సర్వోత్తమ కార్యములందు స్థిరముగ నిలుచునవియు నగు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) సర్వోత్తమ పదార్థములను (పరిధేయాః) ధరించుడు. ఇతరులను కూడ ధరింపజేయుడు. వాని సహాయముచే పైన చెప్పబడిన (బర్హిషి) జ్ఞాన కర్మకాండలయందు సదా (మాదయధ్వమ్) హర్షించుడు. ॥౧౮॥

భావార్థము :-ధార్మికులు, పురుషార్థులు, వేదవిద్యాప్రచారమునందును, ఉత్తమ వ్యవహారములలోను వర్తమానులై యుండువారికే అధిక సౌఖ్యములు ప్రాప్తించును. [అగ్నిశబ్దమునకు] పూర్వమంత్రమున ఈశ్వర, భౌతికార్థములు చెప్పబడినవి. వానితో నా యా యుపకారములను పొందవలయునని ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది. ॥౧౮॥

18. May ye thriving, justice loving, wise, larned persons, preachers of the knowledge of the Vedas, become supreme through knowledge. Let all seekers after truth, devotees of learning and action, attain to happiness. Preach My noble word, that brings all kinds of joys.

౨౦. ఘృతాచీస్థ ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ, అగ్నివాయూ దేవతే, భురిక్ పంక్తి శ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అథోక్తేన యజ్ఞేన కిం భవతీత్యుపదిశ్యతే. పై యజ్ఞముచే నేమగుచున్న దీ మంత్రమున నుపదేశించెను.

౨౦ ఘృతాచీ స్థో ధుర్యౌ పాతꣳ సుమ్నే స్థః సుమ్నే మా ధత్తమ్। యజ్ఞ నమశ్చ

తఽఉప చ యజ్ఞస్య శివే సన్తిష్ఠస్వ స్విష్టే మే సంతిష్ఠస్వ ।౧౯॥

ప.వి:- ఘృతాచీ, స్థః ధుర్యౌ, పాతమ్, సుమ్నే, స్థః, సుమ్నే, మా, ధత్తమ్, యజ్ఞ, నమః, చ, తే, ఉప, చ, యజ్ఞస్య, శివే, సమ్, తిష్ఠస్వ, స్విష్టే ఇతి సు+ఇష్టే, మే, సమ్, తిష్ఠస్వ.।౧౯॥

పదార్థః:-(ఘృతాచీ) ఘృతముదకమంచత ఇతి ఘృతాచీ అగ్నివాయ్వోర్ధారణాకర్షణక్రియే. అత్ర పూర్వసవర్ణాదేశః ఘృతమిత్యుదక నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౨. (స్థః) స్తః. అత్ర సర్వత్ర పురుషవ్యత్యయః (ధుర్యౌ) ధురం యజ్ఞస్యాగ్రం ముఖ్యాఙ్గం వహతస్తౌ. అత్ర ధురో యడ్ఢకౌ.అ. ౪. ౪. ౭౭. ఇతి యత్ప్రత్యయః (పాతమ్) రక్షతః (సుమ్నే) సుఖకారికే ఉక్తే క్రియే. సుమ్నమితి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౬ ॥ (స్థః) భవతః (సుమ్నే)అత్యుత్కృష్టే సుఖే (మా) మాం యజ్ఞానుష్ఠాతారమ్ (ధత్తమ్) ధారయతః. యజ్ఞ ఇజ్యతే సర్వైర్జనైః స యజ్ఞ ఈశ్వర స్తత్సమ్బుద్ధౌ. క్రియాసాధ్యో వా, అత్రాన్త్యే పక్షే సుపాం సులుగితి సోర్లుక్ (నమః) నమ్రీభావార్థే (చ) సముచ్చయే (తే) తుభ్యం తస్య వా (ఉప) సామీప్యే క్రియాయోగే. ఉపేత్యుపజనం ప్రాహ. నిరు. ౧. ౩॥ (చ) పశ్చాదర్థే (యజ్ఞస్య) జ్ఞానక్రియాభ్యా మనుష్ఠేయస్య (శివే) కల్యాణసాధికే. సర్వనిఘృష్వ ఉ.౧.౧౨౧॥ ఇత్యయం సిద్ధః (సంతిష్ఠస్వ) సంతిష్ఠతే. అత్ర లడర్థే లోట్. (స్విష్టే) శోభనమిష్టం యాభ్యాం తే (మే) మమ (సంతిష్ఠస్వ) సుష్ఠుసాధనే స్థిరో భవ, సంతిష్ఠతే వా. అయం మంత్రః. శ. ౧.౮.౩,౨౭॥. వ్యాఖ్యాతః.।౧౯॥

అన్వయః :-యావగ్ని వాయూ యజ్ఞస్య ధుర్యౌ సుమ్నే స్థో ఘృతాచీ స్థః సర్వం జగత్పాతం రక్షత స్తౌ మయా సమ్యక్ ప్రయోజితౌ సుమ్నే సుఖే మా మాం ధత్తం ధారయతః. యజ్ఞో

నమశ్చ యే యథా తే తవ శివే ఉపసంతిష్ఠేతే మే మమాప్యేతే తథైవ సంతిష్ఠేతామ్. తస్మాద్యథాహం తస్య యజ్ఞస్యానుష్ఠానే సంతిష్ఠే తథా త్వమప్యత్ర సంతిష్ఠస్వ. యథాఽహం యజ్ఞమనుష్ఠాయ సుఖే సంతిష్ఠే తథా త్వమపి తత్ర సంతిష్ఠస్వ.॥౧౯॥

భావార్థః:-అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. ఈశ్వరోఽభివదతి హే మనుష్యా! యూయమేత యోారసచ్ఛేదకధారకయోర్జగత్పాలనహేత్వోః సుఖకారిణోః క్రియాకాండస్య నిమిత్తయో రూర్ధ్వతిర్యగ్గమనశీలయో రగ్నివాయ్వోః సకాశాత్ కార్యాణి సాధిత్వా సుఖేషు సంస్థితిం కురుత మదాజ్ఞాపాలనం మాం చ సతతం నమస్కురుత. పూర్వమంత్రోక్తై రుపకారైః పరమం సుఖం భవతీత్యనేనోక్తమితి.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఏ వాయ్వగ్నులు (ధుర్యౌ) యజ్ఞముయొక్క ముఖ్యాంగమును లభింపజేయునవియు (చ) మరియు(సుమ్నే) సుఖరూపములును (స్థ) అయి యున్నవియో (ఘృతాచీ) జలములను లభింపజేయు క్రియలను చేయునవియై (స్థ) ఉన్నవియో [ఏవి సమస్త ప్రపంచమును] (పాతమ్) పాలించుచున్నవియో, అవి నాచే సర్వోత్తమ క్రియాకౌశలములద్వారా బాగుగా ప్రయోగింపబడునవియై (మా) యజ్ఞమును జేయు నన్ను (సుమ్న) సుఖమునందు (ధత్తమ్) స్థాపించుచున్నవి. ఎట్లు (యజ్ఞ) ఈ జగదీశ్వరుడు [యజ్ఞము] (చ) మరియు (నమః) నమ్రత్వము (తే) నీ (శివే) శుభములకొరకు (ఉపసంతిష్ఠస్వ) సమీపమున స్థితమగుచున్నవో, అటులే అవి (మే) నాకొరకును స్థితములు నగు గాక! కావున నే నెట్లు [ఆ యజ్ఞానుష్ఠానమునకు సంసిద్ధుడనగుదునో అట్లే నీవును సంసిద్ధుడవు కమ్ము] యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చి (సుమ్నే) సౌఖ్యములందు స్థితమగుచున్నట్లే మీరును దానియందు (సంతిష్ఠస్వ) స్థిత [స్థిర] మగుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! రసమును పరమాణువుగ నొనర్చునదియు, జగత్పాలనకు హేతువులును, సౌఖ్యములను ప్రసాదించునవియు, క్రియాకాండమునకు కారణభూతములును నగు వంకరగాను, తిన్నగాను పైకి బోవునవియు నగు అగ్ని, వాయువులయొక్క గుణములచే కార్యములను సాధించుడు. ఇట్లు మీరు సుఖములందు బాగుగ స్థిరముగ నుండుడు. నా యాజ్ఞలను పాలించుడు. నాకు మాటిమాటికి నమస్కార మొనర్చు డని భగవంతు డుపదేశించుచున్నాడు. (పూర్వ మంత్రోక్తములైన యుపకారములచే పరమ సౌఖ్యములు గలుగునని ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది. ॥౧౯॥

19. Oh fire and air, ye are the bringers of rain. Ye protect the yajna, and conduce our comfort, bring comfort to me. God and humility are near me for my good, as they are for thine. Just as I derive happiness by the performance of yajna, so should you.

౨౦. అగ్నేఽదబ్ధాయో ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్ని సరస్వత్యౌ దేవతే. భురిగ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః.

అథ సోఽగ్నిః కీదృశః కిమర్థః ప్రార్థనీయశ్చేత్యుపదిశ్యతే.

ఉపర్యుక్తాగ్ని యెటువంటిది? యెందులకు ప్రార్థించుటకు యోగ్యమైయున్నదో
ఈ మంత్రమునందు ప్రకటించెను.

౨౧ అగ్నేఽదబ్ధాయోఽశీతమ పాహి మా దిద్యోః పాహి ప్రసిత్యై పాహి దురిష్ట్యై
పాహి దురద్మన్యాఽ అవిషన్నః పితుం కృణు। సుషదా యోనౌ స్వాహా
వాడగ్నయే సంవేశపతయే స్వాహా సరస్వత్యై యశోభగిన్యై స్వాహా ॥౨౦॥

ప.వి:- అగ్నే, అదబ్ధాయోఽ ఇత్యదబ్ధ+ఆయో, ఆశీతమ అశీతమేత్యాశి+ తమ, పాహి, మా, దిద్యోః, పాహి, ప్రసిత్యా ఇతి ప్ర+సిత్యై, పాహి, దురిష్ట్యై ఇతి దుః+ఇష్ట్యై, పాహి, దురద్మన్యా ఇతి దుః+అద్మన్యై, అవిషమ్, నః. పితుమ్, కృణు, సుషదా, సుసదేతి సు+సదా, యోనౌ, స్వాహా, వాట్, అగ్నయే, సంవేశ పతయే ఇతి సంవేశ+పతయే, స్వాహా, సరస్వత్యై, యశోభగిన్యా ఇతి యశః+ భగిన్యై, స్వాహా.॥౨౦॥

పదార్థః:-(అగ్నే) జగదీశ్వర! భౌతికో వా (అదబ్ధాయో) అదబ్ధమహింసిత మాయుర్యస్మాత్ తత్సంబుద్ధౌ అదబ్ధాయుర్వా (అశీతమ) అశ్నుతే వ్యాప్నోతి చరాచరం యజ్ఞం సో ఽతిశయిత స్తత్సంబుద్ధౌ స వా. అన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః (పాహి) రక్ష పాతి వా (మా) మామ్ (దిద్యోః) అతిదుఃఖాత్. దివు ధాతోః, కుర్భశ్చ. ఉ. ౧. ౨౨. ఇతి చకారేణ కు ప్రత్యయో బాహులకాద్వకారలోపశ్చ. (పాహి) రక్ష రక్షతి వా. (ప్రసిత్యై) ప్రకృష్టా చాసౌ సితిర్బన్ధనం యస్యాం తస్యాః. అత్ర పఞ్చమ్యర్థే చతుర్థీ. (పాహి) పాతి వా (దురిష్ట్యై) దుష్టా ఇష్టిర్యజనం యస్యాం తస్యాః. అత్రాపి పంచమ్యర్థే చతర్థీ (పాహి) పాతి వా (దురద్మన్యై) దుష్టా అద్మనీ అదనక్రియా యస్యాం తస్యాః. అత్రాపి పంచమ్యర్థే చతుర్థీ. (అవిషమ్) విషాది దోషరహితమ్ (నః) అస్మాకమ్ (పితుమ్) అన్నమ్. పితురిత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౭ (కృణు) కురు, కరోతి వా. అత్ర పర్యత్ర పక్షే లడర్థే లోట్. (సుషదా) సుఖేన సీదన్తి యస్యాం తస్యామ్. అత్ర సుపాం సులుగితి జేః స్థాన అకారాదేశః (యోనౌ) యువన్తి యస్యాం సా యోనిర్గృహం జన్మాన్తరం వా తస్యామ్. యోనిరితి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం.

౩. ౪. (స్వాహా) సు ఆహోఽనయా సా. (వాట్) క్రియార్థే. (అగ్నయే) పరమేశ్వరాయ భౌతికాయ వా (సంవేశపతయే) సమ్యక్ విశన్తి యే తే పృథివ్యాదయః పదార్థాస్తేషాం పతిః పాలకస్తస్మై (స్వాహా) సుష్ఠు ఆహుతం కరోతి యస్యాం సా (సరస్వత్యై) సరన్తి జానన్తి యేన తత్ సరో జ్ఞానం తత్ప్రశస్తం విద్యతే యస్యాం వాచి తస్యై. సరస్వతీతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౧. (యశోభగిన్యై) యశాంసి సత్యవచనాదీని కర్మాణి భజితుం శీలం యస్యాస్తస్యై. (స్వాహా) స్వకీయం పదార్థం ప్రత్యాహ యస్యాం క్రియాయాం సా. అయం మంత్రః శ. ౧.౭.౩. ౧౯-౨౦ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౦॥

అన్వయః:-హే అదబ్ధాయోఽశీతమాగ్నే జగదీశ్వర! త్వం యజ్ఞం దురిష్ట్యై పాహి. మాం దిద్యోః ప్రమాదాద్దుఃఖాత్పాహి. ప్రసిత్యై పాహి. దురద్మన్యై పాహి. నోఽస్మాకమవిషం పితుం కృణు. నోఽస్మాన్ సుషదాయాం యోనౌ స్వాహా వాట్ సత్క్రియాయాం చ కృణు. వయం యశోభగిన్యై స్వాహా సరస్వత్యై సంవేశపతయేఽగ్నయే తుభ్యం స్వాహా నమశ్చ నిత్యం కుర్మ ఇత్యేకః.

హే జగదీశ్వర! యోఽయం భవతాఽదబ్ధాయు రశీతమోఽగ్నిర్నిర్మితః స యజ్ఞం దురిష్ట్యాః పాతి. మాం దిద్యోః పాతి. ప్రసిత్యాః పాతి. దురద్మన్యాః పాతి. నోఽస్మాకమవిషం పితుం కరోతి సుషదాయాం యోనౌ స్వాహా వాట్ సత్క్రియాయాం చ హేతురస్తి వయం తస్మై సంవేశపతయేఽగ్నయే స్వాహా యశోభగిన్యై సరస్వత్యై స్వాహా కుర్మ ఇతి ద్వితీయః.॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యై ర్యః సర్వథా సర్వస్మాద్దుఃఖాద్రక్షక ఉత్తమజన్మనిమిత్త కర్మాజ్ఞాపక ఉత్తమభోగప్రదాతా జగదీశ్వరోఽస్తి స ఏవ సదా సేవనీయః. తేన స్వసృష్టౌ సూర్యవిద్యుత్ప్రత్యక్షరూపేణ యోఽయమగ్నిః ప్రకాశితః సోఽపి సమ్యక్ విద్యోప కారే సంయోజితః సన్సర్వథా రక్షణోత్తమభోగహేతు ర్భవతి. యయా కీర్తిహేతుభూతయా సత్యలక్షణయా వేదరూపయా వాచోత్తమాని జన్మాని సర్వపదార్థేభ్య ఉత్కృష్టా వివిధా విద్యా చ ప్రకాశితా భవతి, సా సదైవ స్వీకర్తవ్యా, స్వీకారయితవ్యా వేతి. అత్ర నమో యజ్ఞ ఇతి చ పదద్వయం పూర్వస్మాన్మంత్రాదాకర్షితమ్. పూర్వమంత్రోక్తానాం మనుష్యై రనుష్ఠితానాం కర్మణాం ఫలమనేనోక్తమితి వేద్యమ్. ॥౨౦॥

పదార్థము:-(అదబ్ధాయో) నిర్విఘ్నమగు ఆయువునిచ్చునట్టి (అగ్నే) ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (అశీతమమ్) చరాచరవిశ్వమంతటను వ్యాపించియున్న యజ్ఞమును (దురిష్ట్యై) దుష్టమైన వేదవిరుద్ధ యజ్ఞమునుండి (పాహి) రక్షించుము (మా) నన్ను (దిద్యోః) అతిదుఃఖమునుండి (పాహి) రక్షించుము. మరియు (ప్రసిత్యై) పెద్దబంధనమునుండి (పాహి) దూరముగ నుంచుము. (దురద్మన్యై) దుష్టభోజన మొనర్పవలసిన విపత్తినుండి (పాహి) రక్షింపుము. (నః) మా నిమిత్తము (అవిషమ్) విషాది దోషరహితమగు (పితుమ్) అన్నము మున్నగు

పదార్థములను (కృణు) ఉత్పాదన మొనర్చుము. మరియు (నః) మమ్ము (సుషదా) సుఖముగ స్థిరత్వమునొసగు (యోనౌ) గృహమునందు (స్వాహా వాట్) వేదవాక్యములచే సిద్ధమగు నుత్తమ క్రియలందు స్థిరులనుగ (కృణు) ఒనర్చుము. అందువలన మేము (యశోభగిన్యై) సత్యము మున్నగు ఉత్తమకర్మలను సేవించునదియు (సరస్వత్యై) పదార్థజ్ఞానమువంటి విద్యయైన వేదవాణికి (స్వాహా) ధన్యవాదములు. (సంవేశపతయే) పృథివి మున్నగు లోకములందు బాగుగా ప్రవేశించువాడవును, పతివై పాలించువాడవును అగు (అగ్నయే) ఓ పరమాత్మా! నీకు (స్వాహా) ధన్యవాదములు. మరియు (నమః) నమస్కారములొనర్చుచున్నాము. **(ఇదొక అర్థము)**

ఓ జగదీశ్వరా! నీచే (అదబ్ధాయో) నిర్విఘ్నమగు ఆయువునిమిత్తము సృష్టించబడిన (అగ్నే) ఈ భౌతికాగ్నియును (అశీతమమ్) సర్వత్రావ్యాపించియున్న యజ్ఞమును (దురిష్ట్యై) దుష్టయజ్ఞమునుండి (పాహి) రక్షించుచున్నది. (మా) నన్ను (దిద్యోః) కఠిన దుఃఖములనుండి (పాహి) కాపాడుచున్నది. (ప్రసిత్యై) మహాదారిద్ర్య బంధనములనుండి (పాహి) తప్పించుచున్నది. (దురద్మన్యై) దుష్టభోజనము జేయించెడి క్రియలనుండి (పాహి) రక్షణమొనర్చుచున్నది. (నః) మాయొక్క (పితుమ్) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (అవిషమ్) విషము మున్నగు దోషములు లేకుండ (కృణు) చేయుచున్నది. (సుషదా) సుఖస్థితి నొసగెడు గృహమందు, లేక మరుజన్మయందు (స్వాహావాట్) వేదోక్త వాక్యములతో సిద్ధమగు క్రియలకు హేతువై యున్నది. మేము (సంవేశపతయే) పృథివి మున్నగు లోకములనుపాలించెడి యా (అగ్నయే) భౌతికాగ్నిని గ్రహించి (స్వాహా) హోమము మరియు దానితో బాటు (యశోభగిన్యై సరస్వత్యై) ఉపర్యుక్తగుణబలములుగల వేదవాణిని బడయుటకై (స్వాహా) పరమేశ్వరునకు ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాము. ॥20॥

భావార్థము:- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము చెప్పబడినది. సర్వవ్యాపకుడును, సర్వవిధముల సంరక్షకుడును, ఉత్తమ జన్మప్రదాతయు, ఉత్తమకర్మలను జేయించువాడును, ఉత్తమవిద్యా భోగములనొసగువాడును నగు జగదీశ్వరునే మానవులు సేవించవలయును. ఆయన తన సృష్టియందు సూర్యుడు, విద్యుత్తు, ప్రత్యక్షాగ్నిరూపమున ఏ యగ్నిని నిర్మించియుండెనో యది విద్యావిజ్ఞానములద్వారా ఉపకారకార్యములందు వినియోగించబడినదై సకలవిధములగు రక్షణలకు, ఉత్తమ భోగములకును హేతువగుచున్నది. కీర్తికి కారణములును, సత్యలక్షణయుక్తములును, వేదరూపములును నగు ఏ వాణులద్వారా ఉత్తమ జన్మలు, సకల పదార్థముల కన్న నుత్తమములు నగు వివిధ విద్యలు ప్రకటించబడియున్నవో [ఆ వేదవిద్య సర్వదా స్వీకరించుటకు, స్వీకరింపజేయుటకును యోగ్యమైయున్న] అట్టి విద్యలన్నియు విద్వాంసులు స్వీకరించుటకు, స్వీకరింపజేయుటకును తగినవియై యున్నవి. ఇచ్చట ''నమస్, యజ్ఞ'' శబ్దములు రెండును పూర్వమంత్రము నుండి గ్రహింపబడినవి. ॥20॥

20. Ohi Immortal, Omnipresent God, protect me from intense pain, protect me from the bondages of sin and ignorance, protect me from the company of evil-minded persons, protect me from food injurious to health. Make Thou our food free from poison. Let me live in a comfortable house; praying to Thee and doing noble deeds. This is our prayer to

the Lord of the Universe, may we get pure knowledge through the Vedas, the givers of glory and prosperity!.

౨౧ వేదోఽసీత్యస్య వామదేవ ఋషిః. ప్రజాపతి ర్దేవతా, భురిగ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

స జగదీశ్వరః కీ దృశోఽస్తీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ జగదీశ్వరు డెటువంటి వాడనునది ఈ మంత్రమువం దుపదేశించబడినది.

౨౧ వేదోఽసి యేన త్వం దేవ వేద దేవేభ్యో వేదోఽభవస్తేన మహ్యం

వేదో భూయాః। దేవా గాతువిదో గాతుం విత్వా గాతుమిత।

మనసస్పతఽఇమం దేవ యజ్ఞగ్గ్‌స్వాహా వాతే ధాః॥౨౧॥

ప.వి:-వేదః, అసి, యేన, త్వమ్, దేవ, వేద, దేవేభ్యః, వేదః, అభవః, తేన, మహ్యమ్, వేదః, భూయాః, దేవాః, గాతువిద ఇతి గాతు+విదః, గాతుమ్, విత్వా, గాతుమ్, ఇత, మనసః, పతే, ఇమమ్, దేవ, యజ్ఞమ్, స్వాహా, వాతే, ధాః.॥౨౧॥

పదార్థః:-(వేదః) వేత్తి చరాచరం జగత్ స జగదీశ్వరః. విదన్తి యేన స ఋగ్వేదాదిర్వా. (అసి) భువసి వా. (యేన) విజ్ఞానేన వేదేన వా. (త్వం) (దేవ) శుభగుణదాతః (వేదః) జానాసి వేత్తి వా (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (వేదః) వేదయితా (అభవః) భవసి (తేన) విజ్ఞానప్రకాశనేన (మహ్యమ్) విజ్ఞానం జిజ్ఞాసవే (వేదః) జ్ఞాపకః (భూయాః) (దేవాః) విద్వాంసః (గాతువిదః) గీయతే స్తూయతేఽనయా సా గాతుః స్తుతిస్తస్యావిదో వక్తారః. కమిమనిజని. ఉ.౧.౭౩. అనేన గాస్తుతావిత్యస్మాత్ తుః ప్రత్యయః (గాతుమ్) గీయతే జ్ఞాయతే యేన స గాతుర్వేదస్తమ్. గాతురితి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౪. ౧. అనేన జ్ఞానార్థో గృహ్యతే. (విత్వా)లబ్ధ్వా (గాతుమ్) గీయతే శబ్ద్యతే యస్తం యజ్ఞమ్. (ఇత) ప్రాప్నుత (మనసః)విజ్ఞానస్య (పతే) పాలక! (ఇమమ్) ప్రత్యక్షమనుష్ఠితమనుష్ఠాతవ్యం వా (దేవ) సర్వజగత్ప్రకాశక! (యజ్ఞమ్) క్రియాకాణ్డజన్యం సంసారమ్ (స్వాహా) సుష్ఠు ఆహుతం హవిః కరోత్యనయా సా (వాతే)వాయౌ (ధాః) ధాపయ, ధాపయతి వా. అత్ర సర్వత్ర పక్షాన్తరే వ్యత్యయేన ప్రథమః. బహులం ఛన్దస్యమాఙ్ యోగేఽపీత్యడభావః. అయం మన్త్రః. శ. ౧. ౭. ౩ ౨౧-౨౨. వ్యాఖ్యాత. ॥౨౧॥

అన్వయః:-హే దేవ జగదీశ్వర! యేన త్వం వేదోఽసి, సర్వం చ వేద, యేన చ త్వం దేవేభ్యో వేదోఽభవస్తేన త్వం మహ్యమపి వేదో భూయాః. హే గాతువిదో దేవా! భవన్తో యేన వేదేన సర్వా విద్యా విదన్తి తేన యూయం గాతుం విత్వా గాతుమిత. హే మనసస్పతే దేవ! త్వమిమం యజ్ఞం వాతే ధాః స్వాహా. హే దేవాస్తమిమం మనసస్పతిం పరమేశ్వరమేవ దేవం నిత్యముపాసీధ్వమ్ ॥౨౧॥

భావార్థః:-హే విద్వాంసో మనుష్యా! యూయం యేన సర్వవేత్రా వేదవిద్యా ప్రకాశితా తమేవోపాస్యం విదిత్వా క్రియాకాణ్డమనుష్ఠాయ సర్వహితం సంపాదయత. నైవ వేదవిజ్ఞానేన తత్రోక్తవిధానానుకూల స్యానుష్ఠానేన చ వినా మనుష్యాణాం కదాచిత్ సుఖం సంభవతి వేదవిద్యయా సర్వసాక్షిణమీశ్వరం దేవం సర్వతో వ్యాపకం మత్వైవ నిత్యంధర్మస్యానుష్ఠాతారో భవతేతి. ॥౨౧॥

పదార్థము :-(దేవ) శుభగుణముల నొసగు ఓ జగదీశ్వరా! (త్వమ్) నీవు (వేదః అసి) చరాచర జగత్తు నెరిగినవాడవు, సర్వజగుత్తును (వేద) ఎరుగుచున్నావు. మరియు (యేన) ఏ వేదము, లేక విజ్ఞానము వలన (దేవేభ్యః)విద్వాంసులకు (వేదః) పదార్థముల నెరిగింపజేయువాడవుగా (అభవః) అగుచున్నావో (తేన) ఆ విజ్ఞాన ప్రకాశముచే నీవు (మహ్యమ్) విశేషజ్ఞానమును కోరుచున్న నాకు (వేదః) విజ్ఞానమును ప్రసాదించువాడవు (భూయాః) అగుము. (గాతువిదః) స్తుతులను దెలిసికొనెడి (దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! ఏ వేదముద్వారా మానవులు సకల విద్యలను ఎరుగుచున్నారో ఆ వేదముచే మీరు (గాతుమ్) విశేషజ్ఞానమును (విత్వా) పొంది (గాతుమ్) ప్రశంసించదగిన వేదమును [యజ్ఞమును] (ఇత) ప్రాప్తించుకొనుడు. (మనసస్పతే) విజ్ఞానముతో పాలించువాడా! (దేవ) సకలజగత్ప్రకాశకా! ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ఇమమ్) అనుష్ఠించదగిన ప్రత్యక్షమగు (యజ్ఞమ్) క్రియాకాండముచే సిద్ధించి ఈ యజ్ఞరూప లోకమును (స్వాహా) క్రియానుకూలముగ (వాతే) వాయువుమధ్య (ధాః) స్థిరపరచుచున్నావు. ఓ విద్వాంసులారా! ఆ విజ్ఞానముద్వారా విశేషజ్ఞాన ప్రదానమొనర్చు పరమేశ్వరునే సతతము ఉపాసించుడు. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మీరు వేదజ్ఞానమును ప్రకాశపరచిన సర్వజ్ఞాని యగు పరమేశ్వరు నుపాసించి యా వేదవిద్యనే తెలిసికొని క్రియాకాండ అనుష్ఠానముద్వారా యెల్లరకును హితమును చేకూర్చుడు. ఏలయన, వేదవిజ్ఞానము లేకుండా అందు పేర్కొనబడిన కర్మలొనర్చకయు మానవుల కెన్నటికిని సుఖము గలుగజాలదు. వేదవిద్యద్వారా సర్వమునకు సాక్షియైయున్నవాడును, సకల ప్రపంచమున వ్యాపించి యున్నవాడును ఇష్టదైవము నగు నాతనినే విశ్వసించి స్తుతించుచు సర్వదా ధర్మమునందే యనువర్తించి యుండుడు. ॥౨౧॥

21. Oh God, Thou knowest the animate and the inanimate creation. Thou knowest everything in the universe. Just as Thou art the expounder of knowledge for the learned, so dost Thou expound knowledge unto me. Ye learned people, who know how to sing praises unto God, knowing the veda that shows the right path, should master knowledge!.

౨౩. సం బర్హిరిత్యస్య వామదేవ ఋషిః. ఇన్ద్రో దేవతా. విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః.

అగ్నౌహుతం ద్రవ్యమన్తరిక్షస్థం భూత్వా కేన చరతీత్యుపదిశ్యతే.

యజ్ఞమునం దాహుతమైన పదార్థములు అంతరిక్షమునకు దేనితోకలిసి చేరునో, ఏమిచేయునో ఈ మంత్రమున నుపదేశించబడినది.

౨౩ సం బర్హిరంక్తాꣳహవిషా ఘృతేన సమాదిత్యైర్వసుభిః సమ్మరుద్భిః
సమిన్ద్రో విశ్వదేవేభిరంక్తాం దివ్యం నభో గచ్ఛతు యత్స్వాహా ॥౨౨॥

ప.వి:- సమ్, బర్హిః, అంక్తామ్, హవిషా, ఘృతేన, సమ్, ఆదిత్యైః, వసుభిరితి వసు+భిః, సమ్, మరుద్భిరితి మరుత్+భిః, సమ్, ఇన్ద్రః, విశ్వ దేవే భిరితి విశ్వ+దేవేభిః, అంక్తామ్, దివ్యమ్, నభః, గచ్ఛతు, యత్, స్వాహా.॥౨౨॥

పదార్థః :-(సమ్) ఏకీభావే క్రియాయోగే (బర్హిః) బృహన్తే సర్వే పదార్థా యస్మిన్ తదన్తరిక్షమ్. బర్హిరిత్య న్తరిక్షనామసు పఠితమ్. నిఘం.౧.౩.(అంక్తామ్) సంయోజయతు. (హవిషా) హోతుమర్హం శుద్ధం సంస్కృతం హవిస్తేన (ఘృతేన) సుగన్ధ్యాదిగుణయుక్తేనాజ్యేన సహ (సమ్) సంయోగార్థే. (ఆదిత్యైః) ద్వాదశభిర్మాసైః (వసుభిః) అగ్న్యాదిభిరష్టభిః (సమ్) మిశ్రీభావే. (మరుద్భిః) వాయువిశేషైః సహ (సమ్) మేలనే (ఇన్ద్రః) సూర్యలోకః (విశ్వదేవేభిః) స్వకీయైః రశ్మిభిః రశ్మయో హ్యస్య విశ్వేదేవాః శ. ౩.౭.౩. ౬. (అంక్తామ్) ప్రకటం సంయోజయతి (దివ్యమ్)దివి ప్రకాశే భవమ్. ద్యుప్రాగపాగుదక్ ప్రతీచో యత్.అ.౪. ౨. ౧౦౧ ఇతి శైషికో యత్ (నభః) జలమ్. నభ ఇత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౨ (గచ్ఛతు)గచ్ఛతి (యత్) యదా (స్వాహా) శోభనం హవిర్జుహోతి యయాక్రియయా సా. అయం మన్త్రః. శ. ౧. ౭.౩. ౨౯-౩౧ వ్యాఖ్యాతః ॥౨౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్య! భవానిదం యద్యదా హోతవ్యం ద్రవ్యంహవిషా ఘృతేన సహ సంయుక్తం కృత్వాఽఽదిత్యైర్వసుభిర్మరుద్భిః సహ సుఖం సమఙ్క్తామ్. అయమిన్ద్రో యజ్ఞే స్వాహా యత్సుగంధ్యాది ద్రవ్యయుక్తం హవిః సమఙ్క్తామ్ యత్సంమిశ్రితై ర్విశ్వదేవేభిర్దివ్యం నభః సంగచ్ఛతు సమ్యక్ప్రకటయతి ॥౨౨॥

భావార్థః:-యజ్ఞే సంశోధితం యద్ధవిరగ్నౌ ప్రక్షిప్యతే తదన్తరిక్షే వాయుజలసూర్యకిరణైః సహ వర్తమానమితస్తతో గత్వాఽఽకాశస్థాన్ సర్వాన్ పదార్థాన్ దివ్యాన్ కృత్వా సతతం ప్రజాః

సుఖయంతి తస్మాత్ సర్వైర్మనుష్యైరుత్తమసాధనైః శ్రేష్ఠైః సాధనైః త్రివిధో యజ్ఞో నిత్యమనుష్ఠేయ ఇతి. ॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (యత్) హవనమొనర్చదగిన ద్రవ్యమును(హవిషా) హోమము చేయదగిన (ఘృతేన) ఘృతము మున్నగు సుగంధములతో సంయుక్తపరచి హవనము చేయునప్పుడది (ఆదిత్యైః)పండ్రెండు మాసములతోను (వసుభిః) అగ్ని మున్నగు అష్టనివాసయోగ్య స్థానములలోను (మరుద్భిః) ప్రజల [వాయువిశేషము] తోను కలిసి సుఖమును (సమంక్తామ్) చక్కగా ప్రకాశమొనరింపజేయును. (ఇన్ద్రః) సూర్యలోకము (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియలతో యజ్ఞమునందు సమర్పించిన సుగంధాది పదార్థయుక్తమగు ఏ హవిస్సు (సంగచ్ఛతు) తనకు చేరుచున్నదో (సమ్) బాగుగా మిశ్రితమైన (విశ్వదేవేభిః) తనకిరణములద్వారా (దివ్యమ్)దాని ప్రకాశమున ప్రోగగు (నభః) జలములను (సమంక్తామ్) బాగుగా ప్రకటించుచున్నది. ॥౨౨॥

భావార్థము:- చక్కగా పరిశుద్ధపరచబడి యజ్ఞముకొరకు అగ్నియందు వ్రేల్చబడు హవిస్సు అంతరిక్షమునందు వాయు జల సూర్య కిరణములతో గలిసి నలుదిశలకు వ్యాపించి ఆకాశమందుండు సకల పదార్థములను దివ్యములుగ నొనర్చి ప్రజలను, సకల ప్రాణులను సుఖవంతులనుగ నొనర్చుచున్నది. కావున మానవులు ఉత్తమ సాధన సామగ్రులతో ఉపర్యుక్త త్రివిధ యజ్ఞములను నిత్య మనుష్ఠించవలయును. ॥౨౨॥

22. May the mighty space untie with oblation and butter. May it unite with the twelve months of the year, and eight lifegiving agencies and vital breaths, May the sun be harnessed with all its rays. May pure water rain whenever duly consecrated oblations are offered.

౨౩. కస్త్వేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. ప్రజాపతిర్దేవతా. నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః. మధ్యమః స్వరః.

అగ్నౌ ద్రవ్యం కిమర్థం ప్రక్షిప్యత ఇత్యుపదిశ్యతే.

అగ్ని యందెందులకు పదార్థము వ్రేల్చబడుచున్నదో యీ మంత్రమున యుపదేశించబడినది.

౨౩ కస్త్వా విముఞ్చతి స త్వా విముఞ్చతి కస్మై త్వా విముంచతి తస్మై త్వా విముంచతి। పోషాయ రక్షసాం భాగో௨సి ॥౨౩॥

ప.వి:- కః, త్వా, వి, ముంచతి, సః, త్వా, వి, ముంచతి, కస్మై, త్వా, వి, ముంచతి, తస్మై, త్వా, వి, ముంచతి, పోషాయ, రక్షసామ్, భాగః, అసి. ॥౨౩॥

పదార్థః:-(కః) సుఖకారీ యజమానః. (త్వా) తమ్. (వి) వివిధార్థే క్రియాయోగే. వ్యపేత్యేతస్య ప్రాతిలోమ్యం ప్రాహ. నిరు ౧.౩.(ముంచతి) త్యజతి (సః) యజ్ఞః (త్వా)

త్వామ్, (వి) విశేషార్థే, (ముంచతి) త్యజతి (కస్మై) ప్రయోజనాయ (త్వా) త్వామ్ (వి) వివిక్తార్థే (ముంచతి) ప్రక్షిపతి. (తస్మై) యతః సర్వసుఖప్రాప్తిర్భవేత్తస్మై (త్వా) పదార్థసమూహమ్. (వి) విశిష్టార్థే. (ముంచతి) త్యజతి (పోషాయ) పుష్యన్తి ప్రాణినో యస్మిన్ వ్యవహారే తస్మై. (రక్షసామ్) దుష్టానామ్ (భాగః) భజనీయః. (అసి) భవతి. అయం మంత్రః. శ. ౧. ౭. ౩. ౩౩-౩౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౩॥

అన్వయః :- కో మనుష్యస్త్వా తం యజ్ఞం విముంచతి? కోఽపి నేత్యర్థః. యశ్చ యజ్ఞం విముంచతి తం స యజ్ఞః పరమేశ్వరో విముంచతి. యజ్ఞకర్తా కస్మై ప్రయోజనాయ తం పదార్థసమూహమగ్నౌ విముంచతి? యతః సర్వసుఖప్రాప్తిర్భవేత్తస్మై. పోషాయ త్వా తం విముంచతి. కిన్తు యః పదార్థః సర్వోపకారే యజ్ఞే న ప్రయుజ్యతే స రక్షసాం భాగోఽసి భవతి. ॥౨౩॥

భావార్థః :- యో మనుష్య ఈశ్వరేణ వేదద్వారాఽఽజ్ఞాపితం వ్యవహారం త్యజతి స సర్వైః సుఖైర్హీనో భూత్వా దుష్టైః పీడితః సన్ సర్వదా దుఃఖీ భవతి. కేన చిత్కంచిత్ప్రతి పృష్టం యో యజ్ఞం త్యజతి తస్మై కిం భవతీతి? స ఆహ ఈశ్వరోఽపి తం త్యజతీతి. స పునరాహ ఈశ్వరః కస్మై ప్రయోజనాయ తం త్యజతీతి? స బ్రూతే తస్మై దుఃఖమేవ స్యాదిత్యస్మై. యశ్చేశ్వరాజ్ఞాం పాలయతి స సుఖైః పోషితుమర్హతి యశ్చ త్యజతి స ఏవ రాక్షసో భవతీతి. ॥౨౩॥

పదార్థము :-(కః) సుఖమును గోరు, యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చు ఏ మనుష్యుడును (త్వా) ఆ యజ్ఞమును (వి ముఞ్చతి) వదలలేరు. యజ్ఞమును త్యజించు (త్వా) వానిని (సః) యజ్ఞమును పాలించెడి పరమేశ్వరుడు (వి ముఞ్చతి) విడనాడుచున్నాడు. ఏ యజ్ఞకర్త యజ్ఞసామగ్రిని యజ్ఞమునందు వ్రేల్చుచుండునో (త్వా) దానిని (కస్మై) ఏ ప్రయోజనముకొరకు అగ్నిమధ్య (వి ముఞ్చతి)సమర్పించు చున్నాడో (తస్మై) వానిని సకలలోకముల సుఖముకొరకు సమర్పించుచున్నాడు. మరియు (పోషాయ) పుష్ట్యాది గుణములకొరకు (త్వా) అట్టి పదార్థ సమూహమును (వి ముఞ్చతి) వ్రేల్చుచున్నాడు. సర్వోపకారమునకై యజ్ఞమున సమర్పించబడని పదార్థము (రక్షసామ్, భాగః) దుష్టప్రాణుల భాగము (అసి) అగుచున్నది.॥౨౩॥

భావార్థము :-వేదముద్వారా పరమేశ్వరు డాజ్ఞాపించిన యోగ్యవ్యవహారముల నెవడు త్యజించుచున్నాడో వాడు సర్వసుఖములనుండి వంచితుడై దుష్టులచే బాధల నొందుచు సర్వవిధముల దుఃఖములపాలగుచున్నాడు. ''యజ్ఞమును విడనాడినవానికి ఏమగు''నని ఎవరైనా ప్రశ్నించినచో అతడు ''వానికి ఈశ్వరుడు సైతము వానిని విడనాడు''నని ప్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నాడు. ''ఈశ్వరుడాతని నేల వదలిపెట్టు''నని మరల ప్రశ్నించినచో ''దుఃఖముల ననుభవించుటకే'' యని సమాధాన మీయగలడు. ఈశ్వరాజ్ఞను పాలించువాడు సౌఖ్యవంతుడగును. యజ్ఞమును త్యజించిన వాడే రాక్షసుడు. ॥౨౩॥

23. Does anybody abandon the sacrifice? He who abandons it, is abandoned by God. For what purpose does the worshipper put the oblations into the fire? He does it for the happiness of all. He doest it for gaining strength, health and vigour. The inferior articles not used in the sacrifice are the allotted portion of the fiends.

౨౪. సం వర్చసేత్యస్య ఋషిః స ఏవ. త్వష్టా దేవతా. విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

తేన యజ్ఞేన వయం కిం కిం ప్రాప్నుమ ఇత్యుపదిశ్యతే.

పై దెలియపరచిన యజ్ఞమువలన మన మే యే పదార్థములను బడయుచున్నామో

యీ మంత్రమున ప్రకాశపరచెను.

౨౪ సం వర్చసా పయసా సం తనూభిరగన్మహి మనసా సꣳ శివేన।

త్వష్టా సుదత్రో విదధాతు రాయోఽనుమార్ష్టు తన్వో యద్విలిష్టమ్ ॥౨౪॥

ప.వి:- సమ్, వర్చసా, పయసా, సమ్, తనూభిః, అగన్మహి, మనసా, సమ్, శివేన, త్వష్టా, సుదత్ర ఇతి సు + దత్రః, వి, దధాతు, రాయః, అను, మార్ష్టు, తన్వః, యత్, విలిష్ట మితి వి+ లిష్టమ్. ॥౨౪॥

పదార్థః :-(సమ్) సమ్యగర్థే (వర్చసా) వర్చన్తే దీప్యన్తే సర్వే పదార్థా యస్మిన్ వేదాధ్యయనే తేన (పయసా) పయన్తే విజానన్తి సర్వాన్ పదార్థాన్ యేన జ్ఞానేన తేన (సమ్) సంధానార్థే (తనూభిః) తన్వతే సుఖాని కర్మాణి చ యాసు తాభిః (అగన్మహి) ప్రాప్నువమః. గమధాతోర్లుఙి ఉత్తమబహువచనే. మంత్రే ఘసహ్వరణశ. అ. ౨. ౪. ౮౦. అనేన చ్లేర్లుక్. మ్వోశ్చ. అ. ౮. ౨. ౬౫. అనేన మకారస్య నకారాదేశః. అత్ర లడర్థే లుఙ్ (మనసా) మన్యన్తే జ్ఞాయన్తే సర్వే వ్యవహారా యేనాన్తఃకరణేన తేన (సమ్) మిశ్రీభావే (శివేన) సర్వసుఖనిమిత్తేన (త్వష్టా) త్వక్షతి తనూకరోతి దుఃఖాని ప్రలయే సర్వాన్ పదార్థాన్ ఛినత్తి వా స జగదీశ్వరః (సుదత్రః) సుష్ఠు సుఖం దదాతీతి సః (విదధాతు) విధానం కరోతు (రాయః) విద్యాచక్రవర్తిరాజ్యశ్రియాదీని ధనాని (అను) పశ్చాదర్థే (మార్ష్టు) శోధయతు (తన్వః) శరీరస్య (యత్) యావత్ (విలిష్టమ్) పరిపూర్ణమ్. అత్ర విరుద్ధార్థే వి శబ్దః. అయం మంత్రః శ. ౧. ౭. ౪. ౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౪॥

అన్వయః :-వయం యస్య కృపయా వర్చసా పయసా మనసా శివేన తనూభిశ్చ సహ రాయః సమగన్మహి. సుదత్ర స్త్వష్టేశ్వరః కృపయాఽస్మభ్యం రాయః సంవిదధాతు. యదస్మాకం తన్వో విలిష్టం తత్పమనుమార్ష్టు.॥౨౪॥

భావార్థః :-మనుష్యైః సర్వకామప్రదస్యేశ్వరస్యాజ్ఞాపాలనేన, సమ్యక్ పురుషార్థాభ్యాం విద్యాధ్యయనం విజ్ఞానం, శరీరబలమనఃశుద్ధిః కల్యాణసిద్ధిః, సర్వోత్తమశ్రీప్రాప్తిశ్చ సదైవ కార్యాః. తథా సర్వే వ్యవహారాః పదార్థాశ్చ నిత్యం శుద్ధా భావనీయాః.॥౨౪॥

పదార్థము :-మేము పురుషార్థపరులమై (వర్చసా) సమస్త పదార్థముల ప్రకాశపరచు వేదముల అధ్యయనముతోను మరియు (పయసా) పదార్థముల దెలిసికొనెడి జ్ఞానముతోను (మనసా) సకల వ్యవహారములను విచారించు అంతఃకరణముతోను (శివేన) సమస్త సౌఖ్యములతోను (తనూభిః) విశేషసుఖముల ప్రాప్తికి మూలమగు శరీములతోను (రాయః) శ్రేష్ఠవిద్యలను, చక్రవర్తిరాజ్యాది ధనములను(సమగన్మహి)బాగుగా పొందుదుముగాక! (సుదత్రః) అనేక సుఖముల నొసగువాడును (త్వష్టా) దుఃఖములను చీల్చిచెండాడు వాడును, ప్రళయసమయమున సమస్తపదార్థములను ఛిన్నాభిన్నమొనర్చువాడును నగు పరమేశ్వరుడు దయతో మాకు (రాయః) పైన దెలిపిన విద్య మున్నగుపదార్థములను (సం వి దధాతు) బాగుగ విధానపరచుగాక!(తన్వః) మా శరీరమునకు (యత్ విలిష్టమ్) వ్యవహారసిద్ధికెంత పరిపూర్ణత్వ మవసరమో అంత పరిపూర్ణత్వమును (సమనుమార్ష్టు) నిరంతరము బాగుగ శుద్ధమొనర్చునుగాక! ॥౨౪॥

భావార్థము :-మానవులు సకల కోరికలను పరిపూర్ణమొనర్చు పరమేశ్వరునాజ్ఞను పాలించుచు ఉత్తమ పురుషార్థముతో విద్యాధ్యయనము, శారీరకబలము, చిత్తశుద్ధి, కల్యాణసిద్ధి, ఉత్తమోత్తమ సంపదప్రాప్తి మున్నగున వన్నియును సర్వదా ప్రాప్తించదగినవై యున్నవి. ఈ సంపూర్ణ యజ్ఞమును ధరించియు, లేక యజ్ఞమును వృద్ధిపరచియు సర్వసుఖములను పొందవలయును. ఇతరులకును సుఖమును సమకూర్చవలయును. సమస్త వ్యవహారములను, పదార్థములను సదా పరిశుద్ధపరచుచుండ వలయును. ॥౨౪॥

24. May we be endowed with the study of the Vedas, knowledge, stout bodies, peaceful and devoted minds. May God, the Giver of happiness grant us riches, and banis each blemish from our body.

౨౫. దివీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. సర్వస్య విష్ణుర్దేవతా. దివీత్యారభ్య ద్విష్మ ఇత్యన్తస్య నిచృదార్చీ,

తథాఽన్తరిక్షమిత్యారభ్య ద్విష్మః పర్యన్తస్యార్చీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పృథివ్యామిత్యారభ్యాన్తపర్యన్తస్య జగతీ ఛన్దో నిషాదః స్వరశ్చ, స యజ్ఞస్త్రిషు లోకేషు విస్తృతః

సన్ కిం కిం సుఖం సాధయతీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞము మూడులోకములందు విస్తరించి ఏయే సుఖములను సమకూర్చుచున్నదో

యీ మంత్రమునందు ప్రకాశపరచెను.

౨౫ దివి విష్ణు ర్వ్యక్రగ్ స్త జాగతేన ఛన్దసా తతో నిర్భక్తో యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి
యం చ వయం ద్విష్మో ఽన్తరిక్షే విష్ణు ర్వ్యక్రగ్ స్త త్రైష్టుభేన ఛన్దసా
తతో నిర్భక్తో యోఽస్మా న్ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మః పృథివ్యాం
విష్ణు ర్వ్యక్రగ్ స్త గాయత్రేణ ఛన్దసా తతో నిర్భక్తో యోఽస్మా న్ద్వేష్టి
యం చ వయం ద్విష్మోఽస్మదన్నాదస్యై
ప్రతిష్ఠాయాఽ అగన్మ స్వః సం జ్యోతిషాఽభూమ ॥౨౫॥

ప.వి:- దివి, విష్ణుః, వి, అక్రగ్ స్త, జాగతేన, ఛన్దసా, తతః, నిర్భక్త ఇతి నిః+భక్తః, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః, అన్తరిక్షే, విష్ణుః, వి, అక్రగ్ స్త, త్రైష్టుభేన, త్రైస్తుభేనేతి త్రైస్తుభేన, ఛన్దసా, తతః. నిర్భక్త ఇతి నిః+భక్తః, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః, పృథివ్యామ్, విష్ణుః, వి, అక్రగ్ స్త, గాయత్రేణ, ఛన్దసా, తతః, నిర్భక్త ఇతి నిః+భక్తః, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః, అస్మాత్, అన్నాత్, అస్యై, ప్రతిష్ఠాయై, ప్రతిష్ఠాయా ఇతి ప్రతి+స్థాయై, అగన్మ, స్వరితి స్వః, సమ్, జ్యోతిషా, అభూమ.॥౨౫॥

పదార్థః:-(దివి) సూర్యప్రకాశే. (విష్ణుః) యో వేవేష్టి వ్యాప్నోత్యన్తరిక్షస్థలవాయ్వాది పదార్థాన్ స యజ్ఞః. యజ్ఞో వై విష్ణుః. శ. ౧.౧. ౨. ౧౩ (వి)వివిధార్థే క్రియాయోగే (అక్రగ్ స్త) క్రమంతే. అత్ర సర్వత్ర లడర్థే లఙ్ (జాగతేన) జగత్యేవ జాగతం సర్వలోక

సుఖకారకం తేన (ఛన్దసా) ఆహ్లాదకారకేణ (తతః) తస్మాత్ ద్యులోకాత్ (నిర్భక్తః) విభాగం ప్రాప్తః (యః) విరోధీ (అస్మాన్) యజ్ఞానుష్ఠాతౄన్. (ద్వేష్టి) విరుణద్ధి (యమ్) శాపితుం యోగ్యం దుష్టం ప్రాణినమ్ (చ) పునరర్థే (వయమ్) యజ్ఞక్రియానుష్ఠాతారః (ద్విష్మః) విరున్ధ్మః (అన్తరిక్షే) అవకాశే (విష్ణుః) యజ్ఞః (వి) వివిధగమనే క్రియార్థే (అక్రంస్త) గచ్ఛతి (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుభేవ త్రైష్టుభం త్రివిధ సుఖహేతుస్తేన (ఛన్దసా) స్వచ్ఛందతాప్రదేన (తతః) తస్మాదన్తరిక్షాత్ (నిర్భక్తః) పృథగ్భూతః (యః) దుఃఖప్రదఃప్రాణీ (అస్మాన్) సర్వోపకారకాన్ (ద్వేష్టి) దుఃఖయతి (యమ్) సర్వాహితకరమ్ (చ) సముచ్చయే (వయమ్) సర్వహితకారిణః (ద్విష్మః) పీడయామః (పృథివ్యామ్) విస్తృతాయాం భూమౌ (విష్ణుః) యజ్ఞః (వి) వివిధ సుఖసాధనే (అక్రంస్త) వివిధ సుఖప్రాప్తిహేతునా క్రమతే (ఛన్దసా) ఆనన్దప్రదేన (తతః) తస్మాత్పృథివీస్థానాత్ (నిర్భక్తః) పృథగ్భూత్వాఽన్తరిక్షం గతః (యః) అస్మద్రాజ్యవిరోధీ (అస్మాన్) న్యాయాధీశాన్ (ద్వేష్టి) వైరాయతే (యమ్) శత్రుమ్) (చ) సముచ్చయే (వయమ్) రాజ్యాధీశాః (ద్విష్మః) వైరాయామహే (అస్మాత్) ప్రత్యక్షాద్యజ్ఞశోధితాత్ (అన్నాత్) అత్తుం యోగ్యాత్ (అస్యై) ప్రత్యక్షం ప్రాప్తాయై (ప్రతిష్ఠాయై) ప్రతితిష్ఠన్తి సత్కారం ప్రాప్నువన్తి యస్యాం తస్యై (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ (స్వః) సుఖమ్. స్వరితి సాధారణ నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౪. (సమ్) సమ్యగర్థే (జ్యోతిషా) విద్యాధర్మప్రకాశకారకేణ సంయుక్తాః (అభూమ) సంగతా భవేమ. అయం మన్త్రః. శ.౧. ౭.౪. ౮-౧౪ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౫॥

అన్వయః :- అస్మాభిర్జాగతేన ఛన్దసాఽనుష్ఠితోఽయం విష్ణు ర్యజ్ఞో దివి వ్యక్రంస్త. స పునస్తతో నిర్భక్తః సన్ ఛన్దసా సర్వం జగత్ప్రీణాతి. యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తమనేన నిరాకుర్మః. అస్మాభిర్యోఽయం యజ్ఞస్త్రైష్టుభేన ఛన్దసాఽగ్నౌ ప్రయోజితేఽన్తరిక్షే వ్యక్రంస్త, స పునస్తతః స్థానాన్నిర్భక్తః సన్ వాయువృష్టిజలశుద్ధిద్వారా సర్వం జగత్సుఖయతి యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మ స్తమనేన నివారయామః. అస్మాభిర్యోఽయం విష్ణుర్యజ్ఞో గాయత్రేణ ఛన్దసా పృథివ్యామనుష్ఠీయతే స పృథివ్యాం వ్యక్రంస్త స తతో నిర్భక్తః సన్ పృథివీస్థాన్ పదార్థాన్ శోషయతి. యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం. ద్విష్మ స్తమనేన నిషిధ్యామః. వయమస్మాదన్నాత్స్వరగన్మ. వయమనేన యజ్ఞేనాస్యై ప్రతిష్ఠాయై జ్యోతిషా సంయుక్తాః సమభూమ భవేమ. ॥౨౫॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్యావన్తి సుగన్ధ్యాదిగుణయుక్తాని ద్రవ్యాణ్యగ్నౌ ప్రక్షిప్యన్తే,తాని పృథక్ పృథగ్ భూత్వా సూర్యప్రకాశే ఆకాశే భూమౌ చ విహృత్య సర్వాణి సుఖాని సాధయన్తి తథా చ వాయ్వగ్నిజలపృథివ్యాదీని శిల్పవిద్యాసిద్ధైః కలాయన్త్రైర్విమానాదియానేషు ప్రయోజ్యన్తే,

తావి సూర్యప్రకాశేఽన్తరిక్షే చ సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖేన విహారయన్తి. యద్ద్రవ్యం. సూర్యకిరణాగ్నిద్వారా విచ్ఛిద్యాన్తరిక్షం [గచ్ఛతి] పునస్తదేవ భువమాగత్య. పునర్భూమేః సకాశాదుపరి గత్వా పున స్తత ఆగచ్ఛత్యేవమేవ పునః పునర్మనుష్యైరిత్థం పురుషార్థేన దోషదుఃఖశత్రూన్ సమ్యక్ నివార్య సుఖం భోక్తవ్యం భోజయితవ్యం చ. యజ్ఞశోధితై ర్వాయుజలౌషధ్యన్నశుద్ధై రారోగ్యబుద్ధిశరీరబలవర్ధనా న్మహత్సుఖం ప్రాప్య విద్యాప్రకాశేన నిత్యం ప్రతిష్ఠేయతామ్. ॥౨౫॥

పదార్థము :-(జాగతేన) సకలలోకములకు సుఖముల ప్రసాదించునదియు (ఛన్దసా) ఆహ్లాదమును గలిగించు జగతీఛన్దస్సుతో మే మనుష్ఠించిన (విష్ణుః) అంతరిక్షమున నిలుచు పదార్థములలో వ్యాపకమైన ఈ యజ్ఞము (దివి) సూర్యప్రకాశమున (వ్యక్రంస్త) ప్రవేశించుచున్నది. అది మరల (తతః) అచటినుండి (నిర్భక్తః) విభాజితమై అనగా పరమాణురూపమై సర్వప్రపంచమును తృప్తిపరచుచున్నది. (యః) ఏ విరోధి (అస్మాన్) యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చెడిమమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించుచున్నాడో (చ) మరియు (యమ్) దండించి శిక్షించదగిన ఏ దుష్టప్రాణియందు (వయమ్) యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చెడి మేము (ద్విష్మః) ప్రీతిచూపమో వానిని యజ్ఞమునుండి దూరముగ తొలగించుచున్నాము. మేము (విష్ణుః) ఏ యీ యజ్ఞమును (త్రైష్టుభేన) త్రివిధ సుఖములను ప్రసాదించునదియును (ఛన్దసా) స్వాతంత్ర్యమునొసగునదియు నగు త్రిష్టుప్ఛన్దస్సుతో అగ్నియందు బాగుగా సంయుక్తమొనర్చితిమో అట్టి యీ యజ్ఞము (అన్తరిక్షే) ఆకాశమున (వ్యక్రంస్త) ప్రవేశించుచున్నది. అది తిరిగి (తతః) యంతరిక్షమునుండి (నిర్భక్తః) విడిపోయి [వాయువు, వర్షజములను శుద్ధి యొనర్చి ప్రపంచమంతటికిని సుఖము చేకూర్చు చున్నది] (అస్మాన్) ఉపకారమొనర్చు మాకు (యః) ఏ దుష్టప్రాణి (ద్వేష్టి) దుఃఖముల గలిగించుచున్నదో దానిని (చ) మరియు (యమ్) ఏ దుష్టుడు సమస్తలోకమునకు అహితమును గలుగజేయుచున్నాడో అట్టి దుష్టుని (వయమ్) సర్వమునకు హితమొనగూర్చు మేము (ద్విష్మః) బాధించెదము, వానిని ఉపర్యుక్త యజ్ఞమునుండి నివారించెదము. మాచే (విష్ణుః) ఏ యజ్ఞము (గాయత్రేణ) లోకములకు రక్షణ నొసగునదియు (ఛన్దసా) అత్యంతానందమును గలగజేయునదియు నగు గాయత్రీ ఛందస్సుతో నిరంతరము చేయబడుచున్నదో, అది (పృథివ్యామ్) విశాలమగు ఈ భూమియందు (వ్యక్రంస్త) అనేకసుఖముల ప్రాప్తికై విస్తృతమగుచున్నది. (తతః) తరువాత భూమినుండి (నిర్భక్తః) విడిపోయి అంతరిక్షమునకు బోయి పృథివియందుండు పదార్థములను శక్తివంతమొనర్చు చున్నది. (అస్మాన్) న్యాయముగ ఉద్యమించు మాకు (యః) మా రాజ్యమునకు ఎవడు శత్రువు నై (ద్వేష్టి) వైరభావముంచుచున్నాడో వానిని (చ) మరియు (యా) ఏ శత్రువులను (వయమ్) న్యాయపరుల మగు మేము (ద్విష్మః) ద్వేషించుచున్నామో వారిని ఈ పై యజ్ఞమునుండి సదా బహిష్కరించుచున్నాము. మేము (అస్మాత్) యజ్ఞముచే శోధించబడి (అన్నాత్) తినదగిన, ప్రత్యక్షముగ నున్న ఈ యన్నమువలన (స్వః) సుఖస్వరూపమగు స్థానమును (అగన్మ) పడయుదుముగాక! మరియు (అస్యై) ప్రత్యక్షముగ లభించు ఈ (ప్రతిష్ఠాయై) ఖ్యాతినిపొందుటకై (జ్యోతిషా) విద్యాధర్మప్రకాశములతో (సమభూమ) బాగుగ సంసిద్ధుల మగుదుముగాక! ॥౨౫॥

భావార్థము :- మానవులు అగ్నియం దాహుత మొనర్చు సుగంధాదిపదార్థములన్నియు వేర్వేరుగా సూర్యప్రకాశమునను, భూమిపైనను వ్యాపించి సమస్త సౌఖ్యములను సాధించుచున్నవి. మరియు వాయువు, అగ్ని, పృథివి, జలము మున్నగు పదార్థములు శిల్పవిద్యచే సిద్ధించిన కళాయంత్రములతో విమానాది యానములందు ప్రయోగింపబడుచు నవి సూర్యప్రకాశమున, అంతరిక్షమున సుఖముగ విహరింపజేయుచున్నవి. ఏ పదార్థములు సూర్యకిరణములద్వారా, లేక అగ్నిద్వారా పరమాణువురూపములై అంతరిక్షమునకు, అచ్చటినుండి భూమికి వచ్చుచు పోవుచు నున్నవియో నవియును ప్రపంచమునకు సౌఖ్యము గలిగించుచున్నవి. కావున మానవులును ఇదే విధముగ ఎల్లప్పుడు పురుషార్థముతో దోషములను, దుఃఖములనుగలుగజేయు శత్రువులను పూర్తిగా దొలగించి సౌఖ్యముల ననుభవించవలయును, ఇతరులను గూడ అనుభవింప జేయవలయును. యజ్ఞముద్వారా పరిశుద్ధములైన వాయుజలౌషధులద్వారాను, అన్నశుద్ధిద్వారాను ఆరోగ్యము, బుద్ధి, శారీరక బలవృద్ధులను బడసి అత్యంత సుఖములను బొంది విద్యాప్రకాశములచే నిత్యము ప్రతిష్ఠను పొందుచుండవలయును. ॥౨౫॥

25. The yajna performed by us in Jagati metre goes up to the sky. Form there it is sent back and pleases the world. By means of this Yajna, may we ward off the man who hates, us, and him whom we detest.

The yajna performed by us in Trishtup metre goes up in the air. From there it is released and affords happiness to the world by the purification of air and water. By means of this yajna, we keep away the man who hates us, and him whom we dislike. The yajna performed by us in Gayatri metre spreads on the Earth, and being released from there goes up, to heaven, and purifies the objects of the Earth. By means of this yajna we remove the man who hates us, and him whom we despise. By the use of food purified through yajna, may we get happiness, for the accomplishment of the yajna, and be combined with lustre.

౨౬. స్వయంభూరిత్యస్య ఋషిః స ఏవ. ఈశ్వరో దేవతా. ఉష్ణిక్ ఛన్దః. ఋషభః స్వరః.

అథ సూర్యశ్చేశ్వరవిద్వదర్థావుపదిశ్యేతే.

ఈ మంత్రమున సూర్యడనగా ఈశ్వరుడు, విద్వాంసుడని యుపదేశించెను

౨౬ స్వయం భూరసి శ్రేష్ఠో రశ్మిర్వర్చో దా అసి వర్చో మే దేహి।

సూర్యస్యావృతమన్వావర్తే ॥౨౬॥

ప.వి:- స్వయంభూరితి స్వయమ్+భూః, అసి, శ్రేష్ఠః, రశ్మిః, వర్చోదా ఇతి వర్చః+దాః, అసి, వర్చః మే, దేహి, సూర్యస్య, ఆవృత మిత్యా+వృతమ్, అను, ఆ, వర్తే.॥౨౬॥

పదార్థః:-(స్వయంభూః) స్వయం భవత్యనాదిస్వరూపః (అసి) అస్తి వా (శ్రేష్ఠః) అతిశయేన ప్రశస్తః (రశ్మిః) ప్రకాశకః ప్రకాశమయో వా (వర్చోదాః) వర్చో విద్యాం దీప్తిం వా దదాతీతి (అసి) భవసి (వర్చః) విజ్ఞానం ప్రకాశనం వా (మే) మహ్యమ్ (దేహి) దదాతి వా (సూర్యస్య) చరాచరస్యాత్మనో జగదీశ్వరస్య విదుషో జీవస్య వా. సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ య. ౭. ४౨. అనేనేశ్వరస్య గ్రహణమ్. సూర్య ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫.౬ ఇతి గత్యర్థేన జ్ఞానస్వరూపత్వాదీశ్వరో వ్యవహారప్రాపకత్వా ద్విద్వానేవాఽత్ర గృహ్యతే (ఆవృతమ్) సమన్తాద్వర్తన్తే యస్మిన్ తమీశ్వరాజ్ఞాపాలనముపదేశప్రకాశనం వా (అను) పశ్చాదర్థే (ఆ) అభ్యర్థే (వర్తే) స్పష్టార్థః. అయం మంత్రః. శ. ౧. ౯.౩. ౧౫-౧౭ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౬॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర! విద్వన్వా త్వం శ్రేష్ఠో రశ్మిః స్వయంభూరసి వర్చోదా అసి త్వం మే వర్చో దేహి. అహం సూర్యస్య తవావృతమాజ్ఞాపాలనమన్వావర్తే.॥౨౬॥

భావార్థః:- నైవ పరమేశ్వరస్య విదుషో జీవస్య వా కౌచిన్మాతాపితరౌ కదాచిత్ స్తః. కింత్వయమేవ సర్వస్య మాతాపితా చాస్తి. తథా నైతస్మాత్కశ్చిదుత్తమః ప్రకాశహేతు ర్విద్యాప్రదో వా పదార్థోఽస్తి. అతః సర్వైర్మనుష్యై రస్యైవాజ్ఞయా మనువర్తనీయమ్ ॥౨౬॥

పదార్థము :-ఓ జగదీశ్వరా! విద్వాంసుడా! నీవు (శ్రేష్ఠః) అత్యంత ప్రశంసనీయుడవు (రశ్మిః) ప్రకాశమానుడవు (స్వయంభూః అసి) స్వయంభువవు [నీయంతటనీవే ప్రభవించువాడవు] మరియు (వర్చోదాః అసి) విద్యలను ప్రసాదించువాడవు. కావున నీవు (మే) నాకు (వర్చః) విజ్ఞానమును, ప్రకాశమును (దేహి) ఇమ్ము. నేను (సూర్యస్య) చరాచర జగత్తునకు ఆత్మయైయున్న నీయొక్క (ఆవృతమ్) ఏ యుపదేశములను నిరంతరము సజ్జను లనుష్ఠించుచున్నారో వానిని (అన్వావర్తే) స్వీకరించి ప్రవర్తింతును. ॥౨౬॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరునకు, జీవునకు తల్లిదండ్రు లెవ్వరు నుండరు. కాని ఈశ్వరుడే సర్వమునకు తల్లితండ్రియై యున్నాడు. ఆతనిని మించి విజ్ఞానప్రకాశమును, విద్యను ఇచ్చువాడెవ్వడును లేడు. ఎట్లు సమస్త జీవులు పరమేశ్వరుని యాజ్ఞయందే మెలగుచుండవలయునో, ఏ విద్వాంసుడు ప్రకాశము గల పదార్థములందు అవధిరూపముగను, వ్యవహారవిద్యకు హేతువుగ నున్నాడో మరియు నెవని ప్రకాశమును పొంది సర్వమును ప్రకాశించుచున్నదో ఆతనినే సేవించవలయును.॥౨౬॥

26. Oh God Thou art Self-Existent, Most Excellent, and Self Effulgent, Giver art thou of knowledge. Give me knowledge, I follow the command of God!.

౨౭. అగ్నే గృహపత ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. సర్వస్యాగ్ని ర్దేవతా, పూర్వార్ద్ధే నిచృత్పంక్తి శ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః. ఉత్తరార్ద్ధే గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః!

అథ గృహాశ్రమిభిరస్యానుష్ఠానేన కిం కిం సాధనీయమిత్యుపదిశ్యతే.

దీని ననుష్ఠించుటచే గృహస్థులే యే కార్యములు సాధించుదురో యీ మంత్రమునం దుపదేశించెను.

౨౭ అగ్నే గృహపతే సుగృహపతి స్త్వయాఽగ్నేఽహం గృహపతినా భూయాసం

సుగృహపతి స్త్వం మయాఽగ్నే గృహపతినా భూయాః। అస్థూరిణౌ

గార్హపత్యాని సన్తు శతం హిమాః సూర్యస్యావృతమన్వా వర్తే ॥౨౭॥

ప.వి:- అగ్నే, గృహపత ఇతి గృహ+పతే, సుగృహపతిరితి సు+గృహపతిః, త్వయా, అగ్నే, అహమ్, గృహపతినేతి గృహ + పతినా, భూయాసమ్, సుగృహ పతిరితి సు+గృహపతిః, త్వమ్, మయా, అగ్నే, గృహపతినేతి గృహ+పతినా, భూయాః, అస్థూరి, నౌ, గార్హపత్యానీతి గార్హ+ పత్యాని, సన్తు, శతమ్, హిమాః, సూర్యస్య, ఆవృతమిత్యా + వృతమ్, అను, ఆ, వర్తే.॥౨౭॥

పదార్థః:-(అగ్నే) పరమేశ్వర భౌతికో వా (గృహపతే)గృహ్ణన్తి స్థాపయన్తి పదార్థాన్ యస్మిన్ బ్రహ్మాణ్డే శరీరే నివాసార్థే వా గృహే తస్య యః పతిః పాలయితా తత్సంబుద్ధౌ (గృహపతిః) శోభనానాం గృహాణాం పతిః పాలయితా (త్వయా) జగదీశ్వరేణానేన విజ్ఞానసుగృహస్థేన వా (అగ్నే) సర్వస్వామిన్! విద్యాప్రాప్తిసాధకో వా. (అహమ్) గృహస్వామీ మనుష్యో యజ్ఞానుష్ఠాతా వా. (గృహపతినా) సర్వస్వామినా గృహపాలకేన వా. (భూయాసమ్) స్పష్టార్థః (సుగృహపతిః) శోభనశ్చాసౌ గృహస్య పాలకశ్చ సః (త్వమ్)జగదీశ్వరోఽయం ధార్మికో వా. (మయా) సత్కర్మానుష్ఠాత్రా సహ. (అగ్నే) జగదీశ్వర! ప్రశస్తవిద్య వా. (గృహపతినా) ధార్మికేణ పురుషార్థినా గృహపాలకేన వా. (భూయాః) భవేః (అస్థూరి) తిష్ఠన్తి యస్మిన్నాలస్యే తత్స్థూరం తన్నిన్దితం విద్యతే యస్మిన్ తత్స్థూరి న స్థూరి యథా స్యాత్తథా. అత్ర నిన్దార్థ ఇనిః (నౌ) ఆవయోర్గృహసంబన్ధినోః స్త్రీపురుషయోః (గార్హపత్యాని) గృహపతినా సంయుక్తాని కర్మాణి. గృహపతినా సంయుక్తే ఞ్యః అ. ౪. ౪. ౯౦ (సన్తు) భవన్తు (శతమ్) శతాదధికాని వా. (హిమాః) హేమన్తర్తవః. భూయాంసి శతాద్వర్షేభ్యః పురుషో జీవతి. శత. ౧. ౭. ౪. ౧౯

(సూర్యస్య) స్వప్రకాశస్యేశ్వరస్య విద్యాన్యాయప్రకాశకస్య విదుషో వా. (అవృతమ్) సమన్తాద్వర్తన్తే ఉహోరాత్రాణి యస్మిన్ తం సమయమ్ (అను) అనుగతార్థే (ఆ) సమన్తాత్ (వర్తే) వర్తమానో భవేయమ్. అయం మంత్రః. శ. ౧. ౭. ౪. ౧౮-౨౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౭॥

అన్వయః:-హే గృహపతేఽగ్నే జగదీశ్వర! విద్వన్వా త్వం సుగృహపతిరసి త్వయా గృహపతినా సహోఽహం సుగృహపతిర్భూయాసమ్. మయా గృహపతినోపాసిత స్త్వం మమ గృహపతిర్భూయాః. ఏవం నౌ స్త్రీ పురుషయోర్గా ర్హపత్యాన్యస్థూరి సన్త్వేవం వర్తమానోఽహం వర్తమానా చ సూర్యస్యావృతం శతం హిమా అన్వావర్తే॥౨౭॥

భావార్థః :- అత్ర శ్లేషాలంకారః. ఆవాం స్త్రీపురుషౌ సుపురుషార్థినౌ భూత్వా యోఽస్య సర్వేషాం స్థిత్యర్థస్య జగతో గృహస్య సతతం రక్షకో జగదీశ్వరో విద్వాన్ వాఽస్తి తమాశ్రిత్య భౌతికాగ్న్యాదిభ్యః పదార్థేభ్యః స్థిరసుఖసాధకాని సర్వాణి కర్మాణి సంసాధ్య శతం వర్షాణి జీవేవ తథా జితేన్ద్రియత్వభావేన శతాధికమపి సుఖేన జీవనం భుంజ్వహే ఇతి ॥౨౭॥

పదార్థము :-(గృహపతే) ఓ గృహపాలకా! (అగ్నే) పరమేశ్వరా! మరియు విద్వాంసా! (త్వమ్) నీవు (సుగృహపతిః అసి) బ్రహ్మాండమను శరీరమును నివాసార్థము గృహములను శ్రేష్ఠముగ పాలించువాడవు. (గృహపతినా) పై దెలిపిన గుణములు గల (త్వయా) నీతోగూడ నేనును (సుగృహపతిః) నా గృహమును ఉత్తమరీతితో పాలించువాడను (భూయాసమ్) అగుదును గాక! ఓ పరమేశ్వరా! విద్వాంసుడా! (గృహపతినా) ధర్మాత్ముడను, పురుషార్థిని, శ్రేష్ఠకర్మల నాచరించువాడను అగు (మయా) నాచే ఉపాసించబడిన నీవు నా గృహమును పాలించువాడవుగ (భూయాః) అగుడు. (నౌ) గృహాధిపతులము [స్త్రీపురుషులము] అగు మాయొక్క (గార్హపత్యాని) గృహపతి సహకారమున సిద్ధమగు గృహకార్యములన్నియును (అస్థూరి) ఆలస్యము లేకుండా అతిశీఘ్రముగా (సన్తు) సిద్ధించుగాక! ఈ విధముగ వర్తమానదంపతులమగు మేము (సూర్యస్య) నీయొక్కయు, విద్వాంసులయొక్కయు (ఆ వృతమ్) రాత్రింబవళ్లుగ వర్తమానమై యున్నకాలమందు (శతమ్ హిమా)నూరు సంవత్సరములు, అంతకన్న అధికకాలము (అను ఆ వర్తే) వర్తింతుము గాక! ॥౨౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకార మున్నది. స్త్రీపురుషుల మగు మే మిరువురము పురుషార్థ పరులమై ఈ సర్వపదార్థముల స్థితికి యోగ్యమగు జగద్రూప గృహమును నిరంతరము రక్షించు జగదీశ్వరుడు, మరియు విద్వాంసులు, వారి నాశ్రయించి భౌతికాగ్ని మున్నగు పదార్థములతో స్థిరమగు సుఖమునొసగు సకల కార్యములను సాధించుచు నూరు సంవత్సరములు జీవింతుము గాక! మరియు జితేంద్రియులమునై నూరు సంవత్సరముల కంటె అధిక కాలమును సుఖమయ జీవిత మనుభవింతుము గాక!॥౨౭॥

27. Oh Lord of the universe, Oh God, may I become a good householder through Thee, the protector of the universe. Oh Lord may Thou protect my house, being adored by men, the guardians of my house. May our domestic duties be performed free from idleness. May I live for a hundred years day and night in the presence of God!

౨౮. అగ్నే వ్రతపత ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా. భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః. ఋషభః స్వరః.

అథ యత్సత్యాచరణేన సుఖం భవేత్తదుపదిశ్యతే.

ఆ పిదప సత్యాచరణమువలన గలుగు సౌఖ్యములను గూర్చి యీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౨౮ అగ్నే వ్రతపతే వ్రతమచారిషం తదశకం తన్మేఽరాధీదమహం

య ఏవాఽస్మి సోఽస్మి ॥౨౮॥

ప.వి:-అగ్నే, వ్రతపత ఇతి వ్రత+పతే, వ్రతమ్, అచారిషమ్, తత్, అశకమ్, తత్, మే, అరాధి, ఇదమ్, అహమ్, యః, ఏవ, అస్మి, సః, అస్మి.॥౨౮॥

పదార్థః:-(అగ్నే) సత్యస్వరూపేశ్వర! (వ్రతపతే) వ్రతం నియతం యన్న్యాయ్యం కర్మ తత్ప్రతి స్తత్సంబుద్ధౌ (వ్రతమ్) సత్యలక్షణమ్ (అచారిషమ్) చరితవాన్ (తత్) పూర్వోక్తమ్ (అశకమ్) శక్తవాన్ (తత్) మయా చరితుం యోగ్యమ్ (మే) మమ (అరాధి) సంసాధితమ్ (ఇదమ్) ప్రత్యక్షమాచరితుమహం మనుష్యః (యః) యాదృశకర్మకారీ (ఏవ) నిశ్చయార్థే (అస్మి) వర్తే (సః) తాదృశకర్మభోజీ (అస్మి) భవామి. అయం మంత్రః శ. ౧. ౭. ౪. ౨౨-౨౩. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౮॥

అన్వయః :-హే వ్రతపతేఽగ్నే! భవతా కృపయా మదర్థం యద్ వ్రతమరాధి తదహమశకమచారిషమ్, యన్మయాఽరాధి తదేవాహం భుంజే. యోఽహం యాదృశకర్మ కార్యస్మి సోఽహం తాదృశఫలభోగ్యస్మి భవామి.॥౨౮॥

భావార్థః:-మనుష్యేణేదం నిశ్చేతవ్యం మయేదానీం యాదృశం కర్మ క్రియతే, తాదృశమేవేశ్వరవ్యవస్థయా ఫలం భుజ్యతే భోక్ష్యతే చ. నహి కశ్చిదపి జీవః స్వకర్మవిరుద్ధం ఫలమధికం న్యూనం వా ప్రాప్తుం శక్నోతి. తస్మాత్సుఖభోగాయ ధర్మాణ్యేవ కర్మాణి కార్యాణి. యతో నైవ కదాచిద్ దుఃఖాని స్యురితి. ॥౨౮॥

పదార్థము :-(వ్రతపతే) ఓ న్యాయయుక్తమగు నియతకర్మను పాలించువాడా! (అగ్నే) సత్యస్వరూప పరమేశ్వరా! నీవు దయతో నా నిమిత్తము (వ్రతమ్) సత్యలక్షణములతో, ప్రసిద్ధనియమములతోకూడిన సత్యాచరణవ్రతమును (అరాధి) బాగుగ సిద్ధపరచినావు. (తత్) ఆచరించదగిన యీ సత్యనియమములను (అశకమ్) ఎట్లాచరించుటకు నేను సమర్థుడ నగుదునో సత్యనియమములను (అచారిషమ్) దానిని శ్రేష్ఠముగ నెట్లాచరించగలనో అట్లు నన్నొనర్చుడు. నేను చేసియున్న ఉత్తమ అధమ కర్మల ఫలములనే అనుభవించుచున్నాను.

ఇప్పుడును నే నెట్టి కర్మలను (అస్మి) చేయుదునో, అట్టి కర్మల ఫలవమునే భోగించువాడను (అస్మి) అగుదును.॥౨౮॥

భావార్థము :-తానిప్పుడెట్టి కర్మల నాచరించునో పరమేశ్వర నియమానుసారము అట్టి ఫలమునే యనుభవించును, అనుభవించెద ననియును, ఏ ప్రాణియును తన కర్మకు విరుద్ధమగు ఫలితమును పొందజాలదనియును, కనుక దుఃఖము లెన్నటికిని గలుగకుండుటకును, సౌఖ్యము లనుభవించుటకును ధర్మయుక్తమగు కర్మలనొనర్పవలయు ననియు మనుష్యులు నిశ్చయమొనర్చుకొని సత్కార్మలనే యొనర్ప వలయును.॥౨౮॥

28. Oh God, the Lord of vows, pray grant me success in the performance of the vows, which I have undertaken, and which I find myself confident to discharge. I reap as I sow!.

౬౦. అగ్నయ ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా. స్వరాడార్షీ అనుష్టుప్ ఛన్దః. గాన్ధారః స్వరః.

అథ భౌతికావగ్నీషోమౌ కీదృశగుణౌ వర్త్తేతే ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఇపుడు భౌతికాగ్నీ, చంద్రుడు ఎట్టి గుణములు గలిగియుందురో యీ మంత్రముద్వారా యుపదేశించినాడు.

౬౦ అగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వాహా సోమాయ పితృమతే స్వాహా।

అపహతాఽ అసురా రక్షాᳬంసి వేదిషదః॥౨౯॥

ప.వి:- అగ్నయే, కవ్యవాహనాయేతి కవ్య + వాహనాయ, స్వాహా, సోమాయ, పితృమత ఇతి పితృ+మతే, స్వాహా, అపహతా ఇత్యప + హతాః, అసురాః, రక్షాᳬం సి, వేదిషదః, వేదిసద ఇతి వేది+షదః.॥౨౯॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) అంగతి సర్వాన్ పదార్థాన్ దగ్ధ్వా దేశాన్తరే ప్రాపయతి తస్మై (కవ్యవాహనాయ) కువన్తి శబ్దయన్తి సర్వా విద్యా యే తే కవయః క్రాన్తదర్శనాః క్రాన్తప్రజ్ఞాశ్చ తేభ్యో హితాని కర్మాణి కవ్యాని తాని యో వహతి ప్రాపయతి తస్మై (స్వాహా) సుష్ఠు ఆహ యస్యాం సా (సోమాయ) సువన్త్యైశ్వర్యాణి ప్రాప్నువన్తి యస్మిన్ సంసారే తస్మై. (పితృమతే) పితర ఋతవో నిత్యయుక్తా విద్యన్తే యస్మిన్ తస్మై. అత్ర నిత్యయోగే మతుప్. ఋతవః పితరః శ. ౨. ౩. ౪. ౨౪. (స్వాహా) స్వం దధాత్యనయా సా స్వాహాక్రియా (అపహతాః) అపహింసితాః. అవిద్వాంసో దుష్టస్వభావాః ప్రాణినః (రక్షాంసి) పరపీడకాః, స్వార్థినః

(వేదిషదః) యే వేద్యాం పృథివ్యాం సీదన్తి తే, యావతీ వేదిస్తావతీ పృథివీ. శ. ౧.౨.౩.౭. అయం మంత్రః. శ. ౨. ౩. ౪. ౧౨-౧౩. వ్యాఖ్యాతః.।౨౯॥

అన్వయః :-మనుష్యైః కవ్యవాహనాయాగ్నయే స్వాహా పితృమతే సోమాయ స్వాహా విధాయ, యే వేదిషదో రక్షాంస్యసురాశ్చ తే నిత్యమపహతాః కార్యాః.।౨౯॥

భావార్థః:-విద్వద్భిర్యుక్త్యా సంయోజితోఽయమగ్నిః శిల్పినాం కార్యాణి వహతి యేన సంసారస్యోపకారేణ సామయికం సుఖం పృథివీస్థానాం దుష్టానాం దోషాణాం చ నివృత్తిః స్యాదయం ప్రయత్నో నిత్యం విధేయ ఇతి.।౨౯॥

పదార్థము :-(కవ్యవాహనాయ) విద్వాంసులకు హితకరము లగు కర్మలను ప్రాప్తింపజేయునదియు (అగ్నయే) సర్వపదార్థములను స్వయముగ ఒక ప్రదేశమునుండి మరియొక స్థలమునకు చేర్చునదియును నగు భౌతికాగ్నిని గ్రహించి సుఖములకొరకు (స్వాహా) వేదవాణితో [స్వాహా నొనర్చవలెను] (పితృమతే) పాలనమొనర్చున దగుటచే పితరులనబడు వసంతము మొదలగు ఋతువులచే సంయుక్తమై యున్నదియును (సోమాయ) ఐశ్వర్యముల పొందజేయునదియు నగు సోమలతను గ్రహించి (స్వాహా) స్వంతపదార్థములను ధరించెడివారు ధర్మయుక్తముగ విధాన పరచి (వేదిషదః) ఈ పృథివిపై ఆనందపడువారును (రక్షాంసి) ఇతరులకు దుఃఖములను గలుగ జేయు స్వార్థపరులును (అసురాః) దుష్టస్వభావముగల మూర్ఖులును ఎవరెవరు గలరో వారిని (అపహతాః) నాశపరచుటయే మానవులెల్లరకును యోగ్యమై యున్నది.।౨౯॥

భావార్థము :-విద్వాంసులు యుక్తియుక్తముగ శిల్పవిద్యయందు సంయుక్తమొనర్చిన ఈ యగ్ని వారికొరకు ఉత్తమోత్తమ కార్యములను లభింపజేయునదగుచున్నది. లోకోపకారమునకై ఎల్లరకు సుఖప్రాప్తి, పృథివిపై దుష్టత్వము, దోషముల నివృత్తియు జరుగునటుల మానవు లెల్లరును సదా ప్రయత్న మొనర్చవలయును.।౨౯॥

29. Speak reverentially to the learned, the repository of knowledge. Speak sweetly and gently to your father, mother, teacher and the Brahmchari. Exterminate all fiends and evil-minded persons in the world.

౬౧. యే రూపాణీత్యస్య ఋషిః స ఏవ. అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ పంక్తి శ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః.

కీదృగ్లక్షణాస్తేఽసురా భవన్తీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యసురు లెట్టి లక్షణములతో నుందురో యిందుప్రకాశపరచెను.

౬౧ యే రూపాణి ప్రతిముంచమానాఽ అసురాః సన్తః స్వధయా చరన్తి।

పరాపురో నిపురో యే భరన్త్యగ్నిష్టాఁల్లోకాత్ప్రణుదాత్యస్మాత్ ॥౩౦॥

ప.వి:- యే, రూపాణి, ప్రతిముంచమానా ఇతి ప్రతి+ముంచమానాః, అసురాః, సన్తః, స్వధయా, చరన్తి, పరాపుర ఇతి పరా+పురః, నిపుర ఇతి ని+పురః, యే, భరన్తి, అగ్నిః, తాన్, లోకాత్, ప్ర, నుదాతి, అస్మాత్.॥30॥

పదార్థః:-(యే) మనుష్యాః (రూపాణి) అన్తఃస్థాని జ్ఞానమధ్యే యాదృశాని జ్ఞానాని సన్తి తాని (ప్రతిమఞ్చమానాః) ముఞ్చన్త అభిముఖ్యం యే ప్రతీతం ముఞ్చన్తే త్యజన్తి తే (అసురాః) ధర్మాచ్ఛాదకాః (సన్తః) వర్తమానాః (స్వధయా) పృథివ్యా సహ. స్వధే ఇతి ద్యావాపృథివ్యో ర్నామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. 30 (చరన్తి) వర్తన్తే. (పరాపురః) పరాగతాని స్వసుఖార్థాన్యధర్మకార్యాణి పిపురతి తే (నిపురః) నికృష్టాన్ దుష్టస్వభావాన్ పిపురతి పూరయన్తి తే. అత్రోభయత్ర క్విప్ (యే) స్వార్థసాధనతత్పరాః (భవన్తి) అన్యాయేన పరపదార్థాన్ ధరన్తి (అగ్నిః) జగదీశ్వరః. యుష్మత్తతక్షుష్వన్తః పాదమ్. అ. ౮. 3. ౧౦3 అనేన మూర్ధన్యాదేశః (తాన్) దుష్టాన్ (లోకాత్) స్థానాదస్మద్దర్శనాద్వా (ప్రణుదాతి) దూరీకరోతు. (అస్మాత్) ప్రత్యక్షాత్. అయం మంత్రః. శ. ౨.3. ౧౪-౧౮. వ్యాఖ్యాతః ॥30॥

అన్వయః :- అగ్నిరీశ్వరో యే రూపాణి ప్రతిముంచమానా అసురాః సన్తః స్వధయా చరన్తి, యే చ పరాపురో నిపురః సన్తోఽన్యాయేన పరపదార్థాన్ భరన్తి ధరన్తి తానస్మాల్లోకాత్ప్రణుదాతి దూరీకరోతు ॥30॥

భావార్థః:- యే దుష్టా మనుష్యా మనోదేహవాగ్భిర్మిథ్యాచరిత్వా పృథివ్యామన్యాయేనాన్యాన్ప్రాణినః పీడయిత్వా స్వసుఖాయ పరపదార్థాన్ సంచిన్వన్తి. ఈశ్వరస్తాన్దుఃఖయుక్తాన్ మనుష్యేతరనీచశరీరధారిణః కృత్వా యేషు పాపఫలాని భుక్త్వా పునర్మనుష్యదేహధారణే యోగ్యాన్ కరోతి. అతో మనుష్యైరీదృశేభ్యో మనుష్యేభ్యః పాపకర్మభ్యో వా పృథక్ స్థిత్వా సదైవ ధర్మ ఏవ సేవనీయ ఇతి. ॥30॥

పదార్థము :-(యే) ఏ దుష్టజనులు (రూపాణి) అంతఃకరణములందు జ్ఞానానుకూలముగా ఆలోచించిన భావములను (ప్రతిముఞ్చమానాః) ఇతరులయెదుట విపరీతభావములుగ ప్రకటించుచు (అసురాః) ధర్మమును మరుగుపరచుచు (సన్తః) ఉందురో (స్వధయా) పృథివిపై అటునిటు [స్వేచ్ఛగా] (చరన్తి) తిరుగుచుందురో, మరియు(పరాపురః) లోకమునకు వ్యతిరేకముగ స్వంతసౌఖ్యములకొరకే సదా పనులను సాధించుకొనుటకు యత్నించుచుందురో (నిపురః) దుష్టస్వభావములను పరిపూర్ణ పరచుచు (సన్తః) ఉందురో అనగా అన్యాయముగ

ఇతరుల ధన, వస్తువుల నపహరింతురో (తాన్) అట్టి దుష్టులను (అగ్నిః) పరమేశ్వరుడు (అస్మాత్) ఈ ప్రత్యక్ష అప్రత్యక్ష లోకములనుండి (ప్రణుదాతి) తరిమివేయుగాక!॥30॥

భావార్థము :- ఏ దుర్మార్గులు తమ మనోవాక్కాయములతో ఆడంబరముగ వ్యవహరించుచు అన్యాయముగ ఇతర ప్రాణులు కష్టపెట్టి స్వంతసుఖముకొరకు ఇతరుల పదార్థముల నపహరించుచుందురో అట్టి దుష్టులనీశ్వరుడు దుఃఖవంతులుగజేసి వారు పాపఫలముల ననుభవించి తిరిగి మానవ శరీరమును ధరించుటకు యోగ్యులగు నటుల నీచయోనులందు పుట్టించుచున్నాడు. కావున సకల మానవులును ఇట్టి దుర్జనులనుండి, పాపముల బారినుండియును తప్పించుకొని సదా ధర్మమునే సేవించుచుండవలెను.॥30॥

30. Oh God remove from this world the demoniacal beings who walk on the earth, dissembling their real intentions, who are immersed in the attainment of their selfish aims, and are filled with evil ambitions!.

౬౨. అత్ర పితర ఇత్యస్యర్షిః స ఏవ, పితరో దేవతాః, బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

మనుష్యై ర్ధార్మికా జ్ఞానినో విద్వాంసః కథం సత్కర్తవ్యా ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు ధర్మాత్ములు, జ్ఞానులు, విద్వాంసులు నైనవారి నెట్లు సత్కరించుట యోగ్యమో

యీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౬౨ అత్ర పితరో మాదయధ్వం యథా భాగ మావృషాయధ్వమ్।

అమీమదన్త పితరో యథాభాగ మావృషాయిషత ॥31॥

ప. వి:- అత్ర, పితరః, మాదయధ్వమ్, యథాభాగమితి యథా+ భాగమ్, ఆ, వృషాయధ్వమ్, వృషాయధ్వమితి వృష + యధ్వమ్, అమీమదన్త, పితరః, యథాభాగమితి యథా + భాగమ్, ఆ, అవృషాయిషత.॥31॥

పదార్థః :-(అత్ర) అస్మాకం సత్కారసంయుక్తే వ్యవహారే స్థానే వా. (పితరః) పాన్తి పాలయన్తి సద్విద్యాశిక్షాభ్యాం యే తే తత్సంబుద్ధౌ (మాదయధ్వమ్) హర్షయధ్వమ్ (యథాభాగమ్) భాగమనతిక్రమ్య కుర్వన్తీతి యథాభాగమ్. (ఆ) సమన్తాత్ (వృషాయధ్వమ్) ఆనన్దసేక్తారో వృషా ఇవాచరత. కర్తుః క్యఙ్ సలోపశ్చ. అ, 3, 1. 11 అనేన క్యఙ్ ప్రత్యయః (అమీమదన్త) ఆనన్దయతాస్మాన్ మోదయత విద్యాం జ్ఞాపయత

వా. (పితరః) విద్వాంసో విద్యాదానేన రక్షకాః (యథాభాగమ్) భాగం భాగం ప్రతీతి యథాభాగమ్. అత్ర వీప్సార్థే ప్రతిః. (ఆ) అభివముఖ్యతయా (అవృషాయిషత) విద్యాధర్మశిక్షయా హర్షకారకా భవత. లోడర్థే లుఙ్. అయం మంత్రః శ. ౨. 3. ౪. ౧౯-౨౩. వ్యాఖ్యాతః. ॥3౧॥

అన్వయః:-హే పితరో యూయమత్ర యథాభాగ మావృషాయధ్వమ్ మాదయధ్వమస్మాన్, యథాభాగ మావృషాయిషతామీమదన్తాస్మాన్ హర్షయత. ॥3౧॥

భావార్థః:-ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి. మాతాపిత్రాదీన్ విదుషోఽధ్యాపకాన్ ధార్మికాన్ పితౄన్ సమీపస్థా నాగచ్ఛతశ్చ దృష్ట్వైవం వాచ్యం సేవనం చ కార్యమ్. హే అస్మత్పితరో! యూయం స్వాగతమాగచ్ఛతాస్మద్విషయే యథా యోగ్యాన్ భోగానాసనాదీంశ్చ మానస్మద్దత్తాన్స్వీకృత్య సుఖయత. యద్యదాఽవశ్యకం యుష్మాకమిష్టం వస్త్వస్మాభిరానేతుం యోగ్యం తదాజ్ఞాపయత. ఏవమత్రాఽస్మాభిః సత్కృతాః సన్తో భవన్తః ప్రశ్నోత్తరవిధానేనాఽస్మాన్ స్థూల సూక్ష్మవిద్యాధర్మోపదేశేన యథావద్వర్ధయన్తు. యుష్మద్వర్ధితా వయం నిత్యం సత్క్రియాః కృత్వాఽన్యైః కారయిత్వా చ సర్వేషాం ప్రాణినాం సుఖవిద్యోన్నతీః నిత్యం కుర్యామేతి. ॥3౧॥

పదార్థము:-(పితరః) ఉత్తమవిద్యలచే, ఉత్తమశిక్షణలద్వారా విద్యాదానముచే పాలించు ఓ విద్వాంసులారా! (అత్ర) మా సత్కారముతోగూడిన వ్యవహారమున,లేక స్థానమున (యథాభాగమ్) పదార్థముల యథోచిత విభాగమును (ఆ వృషాయధ్వమ్) ఆనందమొసగెడు వృషభములు ఆహారమును ఎట్లు తినుచున్నవో అట్లు ఉత్తమముగ పొందుడు. మరియు (మాదయధ్వమ్) ఆనందితులగుడు. మేము మాయొక్క (యథాయోగ్యమ్) గుణవిభాగమును మా మా బుద్ధుల కనుకూలముగ యథా యోగ్యముగ నెట్లు పొందెదమో (ఆ, అవృషాయిషత) అటులనే మీరును విద్యా ధర్మ శిక్షలను గఱపువారుగ నగుడు. మరియు (అమీ మదన్త) అందరకు నానందమును గలుగజేయుడు. ॥3౧॥

భావార్థము :- ధార్మికులును, సజ్జనులును, విద్వాంసులు నగు తల్లిదండ్రి మొదలగు పెద్దలు సమీపించిన వారిని సత్కరించి సేవించుచు మానవు లెల్లరును ప్రార్థనాపూర్వకముగా ఇట్లు పలుకవలెను. ''ఓ పితరులారా! మీ రాక మాకు పరమసౌభాగ్యము. కావున దయచేయుడు. మా శక్త్యనుసారముగ మే మొసగు ఆసనభోజ్యాది పదార్థములను స్వీకరించి సుఖమును పొందుడు. మరియు మీకు ప్రియమగు మేము కొనితేగల పదార్థము లేమైనయున్నచో వానికై యాజ్ఞాపింపుడు. ఏలన మీరు మాచే సత్కృతులై, సంతృప్తిపరులై ప్రశ్నోత్తర రీతిలో స్థూలసూక్ష్మవిద్యలను, వేదధర్మముల నుపదేశించి మమ్ము కృతార్థుల జేయుడు. మీ వల్ల వృద్ధినిపొంది ఉత్తమమైన కార్యముల నొనర్చుచు, ఇటులనే ఇతరులతో సత్కార్యముల, యజ్ఞయాగాదుల నొనర్పజేయుచు సకలప్రాణులకు సదా విద్యా సుఖ ఉన్నతులను గలుగజేయుదుము గాక'' అని నమ్రతతో విన్నవించవలయును. ॥3౧॥

31. In this world, let the wise and the learned enjoy, let them be strong, healthy and pleased, according to their capacity. Let them be happy, hale and hearty according to their resources.

౬౩. నమో వ ఇత్యస్యర్షిః స ఏవ. పితరో దేవతాః. మన్యవే పర్యన్తస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ.

అగ్రే నిచృత్ బృహతీ చ ఛన్దః. పంచమః స్వరః.

అథ కథం కిమర్థోఽయం పితృయజ్ఞః క్రియత ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఇకపిమ్మట పితృయజ్ఞమెట్లు, ఏ ప్రయోజనముకొరకు చేయబడుచున్నదో

యీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౬౩ నమో వః పితరో రసాయ నమో వః పితరః శోషాయ నమో వః

పితరో జీవాయ నమో వః పితరః స్వధాయై నమో వః పితరో ఘోరాయ

నమో వః పితరో మన్యవే। నమో వః పితరః పితరో నమో వో గృహాన్నః

పితరో దత్త సతో వః పితరో దేష్మైతద్వః పితరో వాసః ॥౩౨॥

ప. వి:- నమః, వః, పితరః, రసాయ, నమః, వః, పితరః, శోషాయ, నమః, వః, పితరః, జీవాయ, నమః, వః, పితరః, స్వధాయై, నమః, వః, పితరః, ఘోరాయ, నమః, వః, పితరః, మన్యవే, నమః, వః, పితరః, పితరః, నమః, వః, గృహాన్, నః, పితరః, దత్త, సతః, వః, పితరః, దేష్మ, ఏతత్, వః, పితరః, వాసః.॥౩౨॥

పదార్థః:-(నమః) నమ్రీభావే. యజ్ఞో నమో యజ్ఞియానే వైనానేతత్కరోతి. శ. ౨.౩. ౪. ౨౪ (వః) యుష్మభ్యమ్. (పితరః) విద్యానన్దదాయకాస్తత్సంబుద్ధౌ (రసాయ) రసభూతాయ విజ్ఞానానన్ద ప్రాపణాయ (నమః) ఆర్ద్రీభావే (వః) యుష్మభ్యమ్ (పితరః) దుఃఖనాశకత్వేన రక్షకాస్తత్సంబుద్ధౌ (శోషాయ) దుంఖానాం శత్రూణాం వా నివారణాయ (నమః) నిరభిమానార్థే (వః) యుష్మభ్యమ్ (పితరః) ధర్మ్యజీవికాజ్ఞాపకా స్తత్సంబుద్ధౌ (జీవాయ) జీవతి ప్రాణం ధారయతి ప్రాణధారణేన సమర్థో భవతి యస్మిన్నాయుషి తస్మై

(నమః) శీలధారణార్థే (వః) యుష్మభ్యమ్ (పితరః) అన్నభోగాది విద్యాశిక్షకాస్తత్సంబుద్ధౌ (స్వధాయై) అన్నాయ పృథివీరాజ్యాయ న్యాయప్రకాశాయ వా. స్వధేత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౮. స్వధే ఇతి ద్యావాపృథివ్యోర్నామసు పఠితమ్. నిఘం.3. 30. (నమః) వజ్రంత్వధారణే (వః) యుష్మభ్యమ్ (పితరః) పాపపత్కాలనివారకా స్తత్సంబుద్ధౌ (ఘోరాయ) హన్యంతే సుఖాని యస్మిన్ తద్ ఘోరం తన్నివారణాయ. హన్తేరచ్ ఘుర్ చ. ఉ. ౫. ౬౪. అనేన ఘోర ఇతి సిధ్యతి (నమః) క్రోధత్యాగే (వః) యుష్మభ్యమ్ (పితరః) శ్రేష్ఠానాం పాలకా దుష్టేషు క్రోధకారిణస్తత్సంబుద్ధౌ (మన్యవే) మన్యన్తేఽభిమానం కుర్వన్తి యస్మిన్ స మన్యుః క్రోధో దుష్టాచరణేషు దుష్టేషు తద్భావనాయ. యజిమని ఉ. 3. ౨౦. అనేన మన్యతేర్యుచ్ ప్రత్యయః (నమః) సత్కారే (వః) యుష్మభ్యమ్ (పితరః) ప్రీత్యాపాలకాస్తత్సంబుద్ధౌ (పితరః) జ్ఞానిన స్తత్సంబుద్ధౌ (నమః) జ్ఞానగ్రహణార్థే (వః) యుష్మభ్యమ్ (గృహాన్) గృహ్ణన్తి విద్యాదిపదార్థాన్ యేషు తాన్ (నః) అస్మభ్యమస్మాకం వా (పితరః) విద్యాదాతారస్తత్సంబుద్ధౌ (దత్త) తత్తద్దానం కురుత (సతః) విద్యమానానుత్తమాన్ పదార్థాన్ (వః) యుష్మభ్యమ్ (పితరః) జనకాదయస్తత్సంబుద్ధౌ (దేష్మ) దేయాస్మ. డుదాఙ్ ఇత్యస్మాదాశీర్లి ఙ్యుత్తమ బహువచనే. లిఙ్యాశిష్యఙీ త్యఙ్. ఛన్దస్యుభయథేతి మస ఆర్ధధాతుకసంజ్ఞామాశ్రిత్య సకార లోపాభావః. సార్వధాతుకసంజ్ఞామాశ్రిత్యాతోయేయ ఇతీయాదేశశ్చ (ఏతత్) అస్మద్దత్తమ్ (వః) యుష్మభ్యమ్ (పితరః) సేవితుం యోగ్యస్తత్సంబుద్ధౌ, వసతే ఆచ్ఛాదయన్తే శరీరం యేన తద్వస్త్రాదికమ్. అయం మంత్రః. శ. ౨.3.౪౨౪. వ్యాఖ్యాతః ॥3౨॥

అన్వయః :-హే పితరో! రసాయ వో యుష్మభ్యం నమోఽస్తు. హే పితరః! శోషాయ వో నమోఽస్తు. హే పితరో జీవాయ వో నమోఽస్తు. హేపితరః! స్వధాయై వో నమోఽస్తు. హే పితరో ఘోరాయ వో నమోఽస్తు. హే పితరో! మన్యవే వో నమోఽస్తు. హే పితరో! విద్యాయై వో నమోఽస్తు. హే పితరః! సత్కారాయ వో నమోఽస్తు. యూయ మస్మాకం గృహాణి నిత్యమాగచ్ఛత. ఆగత్య చ శిక్షావిద్యే నిత్యం దత్త. హే పితరో! వయం వో యుష్మభ్యం సతః పదార్థాన్ నిత్యం దేష్మ. హే పితరో! యూయమస్మాభిరేతద్దత్తం వాసో వస్త్రాదికం స్వీకురుత. ॥3౨॥

భావార్థః:-అత్రావేకే నమః శబ్దా అనేకశుభగుణసత్కారద్యోతనార్థా. యథా వసన్తగ్రీష్మ వర్షాశరద్ధేమన్త శిశిరాః షడృతవో రసశోషజీవాన్నఘనత్వమన్యాత్పాదకా భవన్తి, తథైవ యే పితరో ఽనేకవిద్యోపదేశై ర్మనుష్యాన్ సతతం ప్రీణయన్తి తానుత్తమైః పదార్థైః సత్కృత్య తేభ్యః సతతం విద్యోపదేశా గ్రాహ్యాః. ॥3౨॥

పదార్థము: (పిరతః) విద్యానందము నొసగు ఓ విద్వాంసులారా! (రసాయ) విజ్ఞానరూప ఆనందమునకై (వః) మీకు మా (నమః) నమస్కారములు (పితరః) దుఃఖములదొలగించి రక్షించు ఓవిద్వాంసులారా! (శోషాయ) దుఃఖములను మరియు శత్రువులను నివారించుకొరకు (వః) మీకు (నమః) మా నమస్కారములు (పితరః) ధర్మయుక్త జీవనమునకు విజ్ఞానమును ప్రసాదించు ఓ విద్వాంసులారా! (జీవాయ) ప్రాణముల స్థిరముగనుంచగల బ్రతుకునకై (వః) మీకు మా (నమః) సౌశీల్యము విదితమగుగాక! (పితరః) విద్య, అన్నము మున్నగు భోగముల నొసగు ఓ విద్వాంసులారా! (స్వధాయై) అన్నము, పృథివీరాజ్యము, న్యాయాదుల ప్రకాశము కొరకు (వః) మీకు (నమః) మా వినయము విదితమగుగాక! (పితరః) పాపములను, ఆపత్కాలములను దొలగించు నో విద్వాంసులారా! (ఘోరాయ) దుఃఖవినాశము, దుఃఖసమూహముల నివృత్తికొరకు (వః) మీకు (నమః) క్రోధత్యాగ వృత్తి విదితమగుగాక! (పితరః) శ్రేష్ఠులను పాలించెడు విద్వాంసులారా! (మన్యవే) దుష్టాచరణ మొనర్చు దుష్టజీవులపై క్రోధమొనర్చుటకై (వః) మీకు (నమః) మా సత్కారము విదితమగుగాక! (పితరః) ఓ విజ్ఞానవిదులగు విద్వాంసులారా (వః) మీకు విద్యకొరకై (నమః) విజ్ఞానమును గ్రహించుటయందుగల మా కోరిక విదితమగుగాక! (పితరః) ప్రేమపూర్వకముగ కాపాడు నో విద్వాంసులారా (వః) మిమ్ము సత్కరించుటకై మే మొనర్చు (నమః) మా సత్కారము మీకు విదితమగుగాక! మీరు (నః) మా (గృహాన్) గృహములకు దయజేయుడు. వచ్చి బసచేయుడు. (పితరః) విద్యనొసగెడు ఓ విద్వాంసులారా! (నః) మాకు విద్యా శిక్షణలను సదా (దత్త) ఇచ్చుచుండుడు. ఓ మాతాపితరులాది విద్వాంసులారా! మేము (వః) మీకు (సతః) మా వద్ద గల పదార్థములను సదా (దేష్మ) సమర్పించుచుందుముగాక! (పితరః) సేవించదగిన ఓ పితరులారా! మే మొసగు (వాసః) ఈ వస్త్రాదులను స్వీకరించుడు. ॥౩౨॥

భావార్థము :-'నమః' అను పదము అనేక శుభగుణములను, సత్కారములను ప్రకటించుటకై ఈ మంత్రమునం దనేకతడవలు చెప్పబడినది. వసంత, గ్రీష్మ, వర్ష, శరత్, హేమంత, శిశిరము లను షడృతువులు రస, శోష, జీవ, అన్న, కఠినత్వ, క్రోధాదుల నుత్పన్నమొనర్చునట్లు పితరులును అనేక విద్యల నుపదేశించి మానవులకు నిరంతరము సుఖములను గలుగజేయుచున్నారు. కావున మానవులు ఉపర్యుక్త పితరులకు ఉత్తమోత్తమ పదార్థముల నొసగి సంతుష్టులుగ నొనర్చి వారి నుండి విద్యోపదేశమును నిరంతరము గ్రహించవలయును. ॥౩౨॥

32. Obeisance unto Yee, O Fathers, for the acquisition of happiness and knowledge. Obeisance unto Yee, O Fathers for the removal of misery and enemies. Obeisance unto Yee, O Fathers for longevity, Obeisance unto Yee, O Fathers, for solvereignty, and display of justice. Obeisance unto Yee, O Fathers, for the cessation of manifold calamities, obeisance unto yee, O Fathers, for righteous indignation. Fathers, know our desire to acquire knowledge. Father, know our reverence unto Ye is for your respect. Fathers, come daily to our houses, and give us instructions.

౬౪. ఆధత్త ఇత్యస్య ఋషిః స ఏవ. పితరో దేవతాః. గాయత్రీ ఛన్దః. షడ్జః స్వరః.

తైః కిం కిం కర్తవ్య మిత్యుపదిశ్యతే.

పూర్వోక్త పితరు లేమేమి చేయుచుండవలయునో ఉపదేశించబడినది.

౬౪ ఆ ధత్త పితరో గర్భం కుమారం పుష్కరస్రజమ్।

యథేహ పురుషోఽసత్ ॥33॥

ప.వి:- ఆ, ధత్త, పితరః, గర్భమ్, కుమారమ్, పుష్కరస్రజమితి పుష్కర + స్రజమ్, యథా, ఇహ, పురుషః, అసత్.॥33॥

పదార్థః :-(ఆ) సమన్తాత్ (ధత్త) ధారయత (పితరః) యే పాన్తి విద్యాన్నాదిదానేన తత్సంబుద్ధౌ (గర్భమ్) గర్భమివ (కుమారమ్) బ్రహ్మచారిణమ్. (పుష్కరస్రజమ్) విద్యాగ్రహణార్థా స్రగ్ ధారితా యేన తమ్ (యథా) యేన ప్రకారేణ (ఇహ)అస్మిన్ సంసారేఽస్మత్కులే వా (పురుషః) విద్యాపురుషార్థ యుక్తోఽయం మనుష్యః (అసత్) భవేత్. లేటః ప్రయోగోఽయమ్. ॥33॥

అన్వయః :-హే పితరో! యూయం యథాఽయం బ్రహ్మచారీహ శరీరాత్మబలం ప్రాప్య పురుషవద్భవతి తథైవ గర్భమివ పుష్కరస్రజం కుమారం విద్యార్థినమాధత్త ధారయత.॥33॥

భావార్థః :-అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి. విద్వద్భిర్విదుషీభిశ్చ విద్యార్థినః కుమారా విద్యార్థిన్యః కుమార్యశ్చ విద్యాదానాయ గర్భవద్ధార్యాః. యథా గర్భే దేహః క్రమేణ వర్ధతే తథైవ సుశిక్షయైవ ఏతాశ్చ సద్విద్యాయాం వర్ధయితవ్యాః పాలనీయాశ్చ యతో విద్యాయోగేన ధార్మికాః పురుషార్థయుక్తా భూత్వా సదైవ సుఖయుక్తా భవేయురిత్యేతత్ సదైవానుష్ఠేయమితి.॥33॥

పదార్థము:-(పితరః) విద్యాదానముచే రక్షించు ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (యథా) ఎటుల నీ బ్రహ్మచారి (ఇహ) ఈ సంసారమున, లేక మా వంశమున తన శారీరక, ఆత్మిక బలములను పొంది విద్యాపురుషార్థములతో గూడిన మానవుడుగ (అసత్) అగుచున్నాడో, అటులనే (గర్భమ్) గర్భమువలె (పుష్కరస్రజమ్) విద్యాగ్రహణ అభిలాషను సూచించు పుష్పమాలనుధరించియున్న (కుమారమ్) బ్రహ్మచారిని (ఆధత్త) బాగుగ స్వీకరించుడు. ॥33॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున లుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు, విదుషీమణులు విద్యాదాన మొనర్చుటకై విద్యార్థులగు బాలబాలికలను గర్భమువలె ధరించవలయును. క్రమక్రమముగ గర్భములో శిశువుశరీర మెట్లు వృద్ధియగునో అటులనే అధ్యాపకులు ఉత్తమ శిక్షణలచే బ్రహ్మచారులను శ్రేష్ఠవిద్యలయం దభివృద్ధి పరచవలయును. మరియు పాలించవలయును. వారు విద్యాయోగములచే ధర్మాత్ములు, పురుషార్థులునై సుఖయుక్తులుగ నిరంతర మిద్దానిని అనుష్ఠించవలెనని ఈశ్వరు డాజ్ఞాపించుచున్నాడు.॥33॥

33. Accept thou teacher, in the womb of thy discipleship, the youth with a garland of flowers in hand, eager for knowledge, so that he may attain to full manhood.

ఓ౩. ఊర్జమిత్యస్యర్షిః స ఏవ. ఆపో దేవతా. భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః. ఋషభః స్వరః.

ఏతే పితరః కేన కేన పదార్థేన సత్కర్తవ్యా ఇత్యుపదిశ్యతే.

పూర్వోక్త పితరు లే యే పదార్థములతో సత్కరించదగి యున్నారో యీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

ఓ౩ ఊర్జం వహన్తీరమృతం ఘృతం పయః కీలాలం పరిస్రుతమ్ ।

స్వధా స్థ తర్పయత మే పితౄన్ ॥34॥

ప.వి:- ఊర్జమ్, వహన్తీః, అమృతమ్, ఘృతమ్, పయః, కీలాలమ్, పరిస్రుత మితి పరి + స్రుతమ్, స్వధాః, స్థ, తర్పయత, మే, పితౄన్.॥34॥

పదార్థః:-(ఊర్జమ్) ఇష్టం వివిధం రసమ్. ఉర్గ్రసః. శ. 1. 3. 4. 2. (వహన్తీః) ప్రాపయన్తీః స్వాదిష్ఠా ఆపః (అమృతమ్) సర్వరోగహరం సురసం మిష్టాదికమ్ (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (పయః) దుగ్ధమ్ (కీలాలమ్) సుసంస్కృతమన్నమ్. కీలాలం ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. 2. 7. (పరిస్రుతమ్) పరితః సర్వతః స్రుతం సురసయోగేన పరిపక్వం ఫలాదికమ్ (స్వధాః) యే స్వమేవ దధతే తే (స్థ) సర్వే పితృసేవినో భవత. (తర్పయత) సుఖయత.(మే) మమ పితౄన్ పూర్వోక్తాన్.॥34॥

అన్వయః:-హే పుత్రాదయో! యూయం మే మమ పితౄనూర్జం వహన్తీరమృతం ఘృతం పయః కీలాలం పరిస్రుతం దత్వా తర్పయతైవం తత్సేవనేన విద్యాః ప్రాప్య స్వధాః స్థ పరస్వత్యాగేన సదా స్వసేవినో భవత.॥34॥

భావార్థః :-ఈశ్వర ఆజ్ఞాపయతి. మనుష్యాః సర్వాన్ పుత్రప్రభృతీన్ ప్రత్యేవమాదిశన్తు యుష్మాభిరస్మాకం పితరో జనకా విద్యాప్రదాశ్చ ప్రీత్యా నిత్యం సేవనీయాః. యథా తైర్బాల్యావస్థాయాం విద్యాప్రదానసమయే చ వయం యూయం చ పాలితాస్తథైవాస్మాభిరపి తే సర్వదా సర్వథా సత్కర్తవ్యాః. యతో నైవాఽస్మాకం మధ్యే కదాచిద్విద్యానాశ కృతఘ్న(తా)దోషౌ భవేతామితి.॥34॥

పదార్థము :- ఓ పుత్రాదులారా! మీరు (మే) నాయొక్క (పితౄన్) పై దెలిపిన గుణములుగల పితరులను (ఊర్జమ్) అనేక విధములగు ఉత్తమరసములను (వహన్తీః) సౌఖ్యములనుగలిగించు స్వాదిష్ఠ జలములను

(అమృతమ్) సకల వ్యాధులను దూరమొనర్చు ఓషధులను, మిష్టాదిపదార్థములను (పయః) క్షీరములను (ఘృతమ్) నేతిని (కీలాలమ్) ఉత్తమ రీతిలో పక్వమొనర్చిన యన్నమును (పరిస్రుతమ్) రసముతో నిండిన పక్వఫలములను ఇచ్చి (తర్పయత) తృప్తిపరచుడు. ఈ విధముగ వారిని భక్తితో సేవించి, విద్యలను బడసి (స్వధామ్) పరధనములను త్యజించి న్యాయయుక్త స్వార్జిత ధనముల సేవించువారు (స్థ) అగుడు. ॥౩౪॥

భావార్థము :-"మీరు మా పితరులను, తల్లిదండ్రులను మరియు విద్యాప్రదానమొనర్చిన వారిని ప్రీతితో సేవించవలయును. వారివల్ల మేమును, మీరును బాల్యావస్థయందును, విద్యాసమయమునను ఎట్లు పాలింపబడియుంటిమో, అట్లే మనయందు విద్యానాశము, కృతఘ్నత మున్నగు దోషముల నెన్నటికిని సంభవించకుండుటకై సర్వకాలములందును వారు మనకు సర్వవిధముల సత్కరించదగినవారు" అని పుత్రులకు, బ్రహ్మచారులకు మనుష్య లెల్లరును ఆజ్ఞాపించి చెప్పవలెనని ఈ మంత్రముద్వారా ఈశ్వరు డాజ్ఞాపించు చున్నాడు. ॥౩౪॥

34.Oh sons, please my parents and teachers by offering them various juices, sweet waters, disease - dissipating articles, milk, clarified butter, wellcooked food, and juicy fruits, Enjoy your own wealth, and covet not the wealth of others.

ఈశ్వరేణ యద్యదస్మిన్నధ్యాయే వేద్యాదిరచనం యజ్ఞస్య ఫలగమనసాధకాని సామగ్రీధారణాగ్నే ర్దూతత్వప్రకాశనం ఆత్మేన్ద్రియాదిశోధనం సుఖభోగో వేదప్రకాశనం పురుషార్థ సాధనం యుద్ధే విజయకరణం శత్రునివారణం ద్వేషత్యాగోऽగ్న్యాదీనాం యానేషు యోజనం పృథివ్యాదిభ్య ఉపకారగ్రహణ మీశ్వరే ప్రీతిర్దివ్యగుణవిస్తరణం సర్వరక్షణం వేదశబ్దార్థవర్ణనం వాయ్వగ్న్యాదీనాం పరస్పరమేలనం పురుషార్థగ్రహణముత్తమానాం పదార్థానాం స్వీకరణం త్రిషులోకేషు యజ్ఞాహుతద్రవ్యస్య గమనం పునస్తస్మాదా గమనం స్వయంభూశబ్దార్థవర్ణనం గృహస్థకృత్యం సత్యాచరణమగ్నౌ హోమో దుష్టానాం నివారణం పితౄణాం సేవనం చోక్తం తత్తన్మనుష్యైః సంప్రీత్యా సేవనీయమితి ప్రథమాధ్యాయార్థేన సహాऽస్య ద్వితీయాధ్యాయార్థస్య సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈశ్వరుడీ ద్వితీయాధ్యాయమున వేదిక మున్నగు యజ్ఞ సాధనములను నిర్మించుట, యజ్ఞఫల ప్రాప్తి, దాని సాధనములు, సామగ్రి ధారణము, అగ్నియొక్క దూతకార్యప్రకాశము, ఆత్మ ఇంద్రియాది పదార్థముల శుద్ధి, సుఖభోగములు, వేదప్రకాశము, పురుషార్థ సంధానము, యుద్ధమున శత్రువులను జయించుట, శత్రు నివారణము, ద్వేష త్యాగము, అగ్ని మున్నగు పదార్థములను యానములందుపయోగించుట, పృథివి మున్నగు పదార్థములద్వారా ఉపకారములను పొందుట, ఈశ్వరునియందు ప్రీతిగలిగి యుండుట, సద్గుణములను విస్తృతపరచుకొనుట, ఎల్లర నభివృద్ధి పరచుట, వేదశబ్దార్థవర్ణన, వాయ్వగ్న్యాదులను పరస్పరము మేళవింపజేయుట, పురుషార్థగ్రహణము, ఉత్తమోత్తమపదార్థములను స్వీకరించుట, యజ్ఞమునందు హోమమొనర్చబడిన పదార్థములు ముల్లోకములందు సంచారమొనర్చుట, స్వయంభూ శబ్ద వర్ణనము, గృహస్థుల కర్మలు, సత్యాచరణము, అగ్నియందు హోమ మొనర్చుట, దుష్టుల నివారించుట, పితృసేవనము మున్నగు ఉపదేశముల నొనర్చియున్నాడు. ఇట్లే ఏ యే

కార్యములు సేవించవలయు నని చెప్పబడినవో వాని నన్నిటిని మానవులు ప్రీతితో తప్పక సేవించవలయు ననియు పరమేశ్వరు డాజ్ఞాపించియున్నాడు.

ఈ విధముగ ప్రథమాధ్యాయముయొక్క అర్థముతో నీ ద్వితీయాధ్యాయముయొక్క అర్థములకు సంబంధము గలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుతదయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే ద్వితీయోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్ ॥ ౨ ॥

ఇతి ద్వితీయోఽధ్యాయః సమాప్తః

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి రెండవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యుల ద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడును నగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకవుంహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదము నందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మర్రి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

రెండవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

యజుర్వేదభాష్యము

తృతీయాధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 63 మంత్రములు, 67 ఛందస్సులు, 2052 అక్షరములు

అథ తృతీయోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే త్రిషష్టిర్మంత్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ. యద్భద్రన్తన్న ఆసువ ॥య.30.3॥

౬౬. తత్ర సమిధేత్యస్య ప్రథమమంత్రస్యాంగిరస ఋషిః, అగ్ని ర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః ॥

అథ భౌతికోఽగ్నిః క్వ క్వోపయోక్తవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఇపుడు మూడవ యధ్యాయమందలి మొదటి మంత్రమున భౌతికాగ్ని నే యే పనుల కుపయోగించవలయు నొనెడి యుపదేశము కలదు.

౬౬ సమిధాగ్నిం దువస్యత ఘృతైర్బోధయతాతిథిమ్।

ఆస్మిన్హవ్యా జుహోతన ॥౧॥

ప.వి:- సమిధేతి సమ్ + ఇధా, అగ్నిమ్, దువస్యత, ఘృతైః, బోధయత, అతిథిమ్, ఆ, అస్మిన్, హవ్యా, జుహోతన.॥౧॥

పదార్థః:-(సమిధా) సమ్యగిధ్యతే ప్రదీప్యతే యయా తయా. అత్ర సమ్పూర్వాదిన్ధేః కృతో బహులమితి కరణే క్విప్. (అగ్నిమ్) భౌతికమ్ (దువస్యత) సేవధ్వమ్! (ఘృతైః) శోధితైః సుగంధ్యాది యుక్తై ర్ఘృతాదిభిర్యానేషు జలబాష్పాదిభిర్వా ఘృతమిత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం ౧.౧౨. అత్ర బహువచన మనేక సాధనద్యోతనార్థమ్ (బోధయత) ఉద్దీపయత. (అతిథిమ్) అవిద్యమానాతిథిర్యస్య తమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (అస్మిన్) అగ్నౌ (హవ్యా) దాతుమత్తుమాదాతుమర్హాణి వస్తూని. అత్ర శేశ్ఛన్దసి బహులమితి లోపః. (జుహోతన) ప్రక్షిపత. అత్ర హుధాతో ర్లోటిమధ్యమబహువచనే. తప్తనప్ ఇతి తనబాదేశః. అయం మన్త్రః. శత. ౬.౮,౮,౬. వ్యాఖ్యాతః.॥౧॥

అన్వయః :- హే విద్వాంసో! యూయం సమిధా ఘృతైరగ్నిం బోధయత. తమతిథిమివ దువస్యత. అస్మిన్ హవ్యా హోతవ్యాని ద్రవ్యాణ్యాజుహోతన ప్రక్షిపత.॥౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా గృహస్థా మనుష్యా ఆసనాన్నజలవస్త్ర ప్రియవచనాదిభి రుత్తమగుణమతిథిం సేవన్తే, తథైవ విద్వద్భిర్యజ్ఞవేదీకలాయంత్ర

యానేష్వగ్నిం స్థాపయిత్వా యథాయోగ్యై రింధనాజ్యజలాదిభిః ప్రదీప్య వాయువృష్టి జలశుద్ధి యానోపకారాశ్చ నిత్యం కార్యా ఇతి.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (సమిధా) చక్కగా ప్రకాశించగల ఘృతసమిధాదులచే (అగ్నిమ్) భౌతికాగ్నిని (బోధయత) ఉద్దీపనమొనర్చుడు. [ప్రకాశింప జేయుడు] మరియు (అతిథిమ్) అతిథిని [తిథినిర్ణయము లేకుండా అకస్మాత్తుగ వచ్చిపోవుచుండు, నిశ్చిత నివాసములేని సన్న్యాసిని] సేవించునట్లు అగ్నిని (దువస్యత) సేవించుడు (అస్మిన్) ఈ యగ్నియందు (హవ్యా) కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, సుగంధవస్తువులు, బెల్లము, పటికబెల్లము మున్నగునవి తిప్పతీగ సోమలత మొదలగు ఓషధులు అను నీ చతుర్విధ పదార్థములచే (ఆ జుహోతన) బాగుగా హోమమొనర్చుడు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము కలదు. గృహస్థులు ఆసన, అన్న, జల, వస్త్ర, ప్రియవచనాదులచే ఉత్తమగుణ సమన్వితులగు సన్న్యాసి మున్నగు అతిథులను సేవించుచుండునట్లు విద్వాంసులు యజ్ఞవేది యంత్రయానాదులయం దగ్నిని స్థాపించి యథాయోగ్యము లగు ఇంధనఘృతజలాదులచే అగ్నిని ప్రజ్వలిత మొనర్చి వాయు, వర్షజలశుద్ధి, యాననిర్మాణము మున్నగు ఉపకారములను నిత్యము నొనర్చుచుండవలెను. ॥౧॥

1. Oh learned persons, kindle the fire with the wood sticks, with butter, set ablaze the fire, which is worthy of respect lika a Sanyasi. Put oblations in this fire of the yjana!.

౬౨. సుసమిద్ధాయేత్యస్య సుశ్రుత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః॥

పునః స కీదృశః కథముపయోజనీయశ్చేత్యుపదిశ్యతే॥

మరల యా భౌతికాగ్ని యెటులున్నది? దాని నెట్లుపయోగించవలయు నను నీ విషయ

మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౬౨ సుసమిద్ధాయ శోచిషే ఘృతం తీవ్రం జుహోతన। అగ్నయే జాతవేదసే ॥౨॥

ప.వి:- సుసమిద్ధాయేతి సు + సమిద్ధాయ, శోచిషే, ఘృతమ్, తీవ్రమ్, జుహోతన, అగ్నయే జాతవేదస ఇతి జాత +వేదసే ॥౨॥

పదార్థః :-(సుసమిద్ధాయ) సుష్ఠు సమ్యగిద్ధో దీప్తస్తస్మిన్. అత్ర సర్వత్ర సుపాం సులుగితి సప్తమీ స్థానే చతుర్థీ. (శోచిషే) శోధితే దోషనివారకే (ఘృతమ్) ఆజ్యాదికమ్ (తీవ్రమ్) సర్వదోషాణాం నివారణే తీక్ష్ణస్వభావమ్ (జుహోతన) ప్రక్షిపత. సిద్ధిరస్య పూర్వవత్ (అగ్నయే) రూపదాహప్రకాశచ్ఛేదనాది గుణస్వభావే (జాతవేదసే) జాతే జాతే ఉత్పన్నే

ఉత్పన్నే పదార్థే విద్యమానస్తస్మిన్. జాతే జాతే విద్యత ఇతి వా, జాతవిత్తో వా జాతధనో జాతవిద్యో వా జాతప్రజ్ఞానో యత్తజ్జాతః పశూనవిన్దతేతి తజ్జాతవేదసో జాతవేదస్త్వమితి నిరు.౭౧౯.॥౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యూయం సుసమిద్ధాయ సుసమిద్ధే శోచిషే శోచిషి జాతవేదసే జాతవేదసి అగ్నయే అగ్నౌ తీవ్రం ఘృతం జుహోతన.॥౨॥

భావార్థః:-మనుష్యైరస్మిన్ ప్రదీప్తేఽగ్నౌ శీఘ్రం దోషనివారకాణి శోధితాని ద్రవ్యాణి ప్రక్షిప్య సుఖాని సాధనీయానీతి.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (సుసమిద్ధాయ) బాగుగా ప్రకాశించునదియు (శోచిషే) శుద్ధి పరచబడినదియు, దోషములను తొలగించునదియు (జాతవేదసే) సకల పదార్థములందును విద్యమానమై యున్నదియు; రూప, దాహ, ప్రకాశ, భేదనాది గుణస్వభావములు గలిగినదియు నగు (అగ్నయే) అగ్నియందు (తీవ్రమ్) సమస్తదోషములను నివారించు తీక్ష్ణ స్వభావముగల (ఘృతమ్) ఘృతమును, మిష్టాదిపదార్థములను (జుహోతన) హోమ మొనర్చుడు.॥౨॥

భావార్థము:-శుద్ధి చేయబడినవియు, శీఘ్రముగ దోషనివారణ మొనర్చునవియు నగు పదార్థములను ప్రజ్వలితాగ్నియందు హోమ మొనర్చి మానవులు ఇష్టసుఖములను బడయవలయును.॥౨॥

2. Put the oblations of ghee that removes physical infirmities, into this well ablaze, disease- killing fire present in all objects.

౭౮. తం త్వేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యైః స నిత్యం వర్ధనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు పైన దెలిపిన యగ్నిని నిత్యము వృద్ధిపరచవలయు నను విషయ

మీ మంత్రమం దుపదేశింపబడుచున్నది.

౭౮ తన్త్వా సమిద్భిరఙ్గిరో ఘృతేన వర్ధయామసి। బృహచ్ఛోచా యవిష్ఠ్య ॥౩॥

ప.వి:- తమ్, త్వా, సమిద్భిరితి సమిత్ + భిః, అంగిరః, ఘృతేన, వర్ధయామసి, బృహత్, శోచ, యవిష్ఠ్య.॥౩॥

పదార్థః :-(తమ్) భౌతికమగ్నిమ్, (త్వా) యః. అత్ర వ్యత్యయః (సమిద్భిః) కాష్ఠాదిభిః (అంగిరః) అఙ్గతి ప్రాపయతి యః సోఽఙ్గిరః. అంగారా అంకనా అంచనాః. నిరు. 3.౧౭

॥ (ఘృతేన) పూర్వోక్తేన. (వర్ధయామసి) వర్ధయామః. అత్రేదంతో మసీతీకారాదేశః. (బృహత్) మహత్ యథా స్యాత్తథా (శోచ) శోచతి ప్రకాశతే. అత్ర వ్యత్యయేన లడర్థే లోట్. ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘశ్చ. (యవిష్ఠ్య) యోఽతిశయేన యువా పదార్థానామమిశ్రీకరణే బలవాన్ సః. యవిష్ఠ ఏవ యవిష్ఠ్యః. అత్ర యువన్ శబ్దాదిష్ఠన్ ప్రత్యయస్తతో నవసూర మర్తయవిష్ఠేభ్యో యత్. అ. ౫.౪.౩౬. ఇతి వార్తికేన స్వార్థే యత్ప్రత్యయః. అయం మంత్రః. శ. ౧.౩.౩. ౨౫-౨౬ వ్యాఖ్యాతః ॥౩॥

అన్వయః :- వయం యోఽఙ్గిరోఽఙ్గిరా యవిష్ఠ్య యవిష్ఠ్యోఽగ్నిర్బృహచ్ఛోచ మహద్యథా స్యాత్తథా శోచతి ప్రకాశతే త్వా తం సమిద్భిర్ఘృతేన వర్ధయామసి వర్ధయామః ప్రదీపయామః ॥౩॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్యో గుణైర్మహాన్ పూర్వోక్తోఽగ్నిర్వర్తతే స హోమశిల్పవిద్యాసిద్ధయే సాధనై రిన్ధనాదిభిః సేవిత్వా నిత్యం వర్ధనీయ ఇతి ॥౩॥

పదార్థము :- (అఙ్గిరః) పదార్థములను లభింపజేయునదియు (యవిష్ఠ్య) పదార్థములను భేదించుట యందతిబలము గలిగినదియు (బృహత్) మహాతేజముతోఁగూడినదియు నగు నే యగ్ని (శోచ) ప్రకాశించుచున్నదో (త్వా) ఆ యగ్నిని (సమిద్భిః) కాష్ఠాదులచేతను (ఘృతేన) ఘృతాదుల చేతను (వర్ధయామసి) ప్రదీప్తపరచుచున్నాము. ॥౩॥

భావార్థము :- మొదట చెప్పబడిన సమస్తగుణములచే బలసమన్వితమగు నే యగ్ని గలదో దానిని మనుష్యులు హోమశిల్పవిద్యాదుల సిద్ధికై సమిధాఘృతాదిసాధనములచే సేవించి నిరంతరము వృద్ధి పరచుచుండవలెను. ॥౩॥

3. We fan the fire with sticks of wood and ghee that is powerful in splitting all things, and burns intensely.

౬౯. ఉప త్వేత్యస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా యగ్ని యెటులున్నది ఈ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౬౯ ఉప త్వాగ్నే హవిష్మతీర్ఘృతాచీర్యన్తు హర్యత। జుషస్వ సమిధో మమ ॥౪॥

ప.వి:- ఉప, త్వా, అగ్నే, హవిష్మతీః, ఘృతాచీః, యన్తు, హర్యత, జుషస్వ, సమిధః ఇతి సమ్ + ఇధః, మమ ॥౪॥

పదార్థః :-(ఉప) సామీప్యే (త్వా) తమ్ (అగ్నే) అగ్నిమ్ (హవిష్మతీః) ప్రశస్తాని హవీంషి విద్యన్తే యాసు తాః. అత్ర ప్రశంసార్థే మతుప్ (ఘృతాచీః) యా ఘృతమాజ్యాదికం జలం వాఽఞ్చంతి ప్రాపయన్తి తాః (యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (హర్యత) ప్రాపకః కామనీయో వా (జుషస్వ) జుషతే. అత్ర వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ (సమిధః) కాష్ఠాదిసామగ్రీః (మమ) కర్మానుష్ఠాతుః. ॥౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యో హర్యతాగ్నే ప్రాపకః కామనీయోఽగ్నిర్మమ సమిధో జుషస్వ జుషతే సేవతే. యథా తమేతాః సమిధో యన్తు ప్రాప్నువన్తు తథాఽస్మిన్నయ్యాయం హవిష్మతీ ర్ఘృతాచీః సమిధః ప్రతిదినం సంచినుత. ॥౪॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యదాఽస్మిన్నగ్నౌ సమిధః ఆహుతయశ్చ ప్రక్షిప్యంతే స ఏతాః పరమసూక్ష్మాః కృత్వా వాయునా సహ దేశాన్తరం ప్రాపయిత్వా దుర్గన్ధాదిదోషాణాం నివారణేన సర్వాన్సుఖయతీతి వేదితవ్యమ్.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (హర్యత) ప్రాప్తించుకొన, కామించదగినదియు నగు (అగ్నే) ఏ ప్రసిద్ధాగ్ని గలదో, ఏది (మమ) యజ్ఞమొనర్చెడి మాయొక్క (సమిధః) కాష్ఠఘృతాదిపదార్థములను (జుషస్వ) సేవించుచున్నదో (తమ్) ఆ యగ్నిని ఘృతము మున్నగు పదార్థములను (యన్తు) ఎట్లు పొందుచున్నదో అట్లే మీరును (హవిష్మతీః) శ్రేష్ఠమగు హవిస్సుతో గూడినదియును (ఘృతాచీః) ఘృతము మున్నగు పదార్థములతో గూడినదియు నగు ఆహుతులను, సామగ్రిసమిధలను ప్రతిదినము సంచయన మొనర్చుడు.॥౪॥

భావార్థము :-మనుష్యులు అగ్నియందు కాష్ఠఘృతాదిసామగ్రులను ఆహుతిగ వేయుచున్నప్పు డాయగ్ని వాని నతిసూక్ష్మపరచి వాయువుతో బాటు స్థానాంతరములకు జేర్చించి దుర్గంధాదిదోషముల నివారించుటను సకల ప్రాణులకు సుఖము గలుగుచుండుటను సకలమానవు లెరుగవలయును.॥౪॥

4. O beautiful fire, wood sticks soaked with ghee go unto thee along with oblations. May thou accept my fuel put into thee!.

౫. భూర్భువః స్వరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః, అగ్నివాయుసూర్యా

దేవతాః, దైవీ బృహతీ ఛన్దః, ద్యౌరివేత్యస్య నిచృద్బృహతీఛన్దః, ఉభయత్ర మధ్యమః స్వరః.

పునః స కిమర్థ ఉపయోజనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా యగ్ని నెందునిమిత్త ముపయోగించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమున నుపదేశించబడినది.

౫ భూర్భువః స్వర్ద్యౌరివ భూమ్నా పృథివీవ వరిమ్ణా। తస్యాస్తే పృథివి దేవయజని పృష్ఠేఽగ్నిమన్నాదమన్నాద్యాయా దధే ॥౫॥

ప.వి:- భూః, భువః, స్వః, ద్యౌరివేతి ద్యౌఃఽ ఇవ, భూమ్నా, పృథివీవేతి పృథివీఽఇవ, వరిమ్ణా, తస్యాః, తే, పృథివి, దేవయజనీతి దేవఽయజని, పృష్ఠే, అగ్నిమ్, అన్నాద మిత్యన్నఽఅదమ్, అన్నాద్యాయే స్యన్నఽఅద్యాయ, ఆ, దధే ।౫॥

పదార్థః :-(భూః) భూమిః. భూరితి వై ప్రజాపతిరిమామజనయత (భువః) భువరిత్యన్తరిక్షమ్ (స్వః) స్వరితిదివమేతావద్వా. ఇదఀ సర్వం యావదిమే లోకాః. సర్వేణైవాధీయతే. శత ၊ ౨. ౧. ౪. ౧౧. (ద్యౌరివ) యథా సూర్యప్రకాశయుక్త ఆకాశే (భూమ్నా) విభునా (పృథివీవ) యథా విస్తృతా భూమిః (వరిమ్ణా) శ్రేష్ఠగుణసమూహేన (తస్యాః) వక్ష్యమాణాయాః (తే) అస్యాః ప్రత్యక్షాయాః. అత్ర వ్యత్యయః. (పృథివి) పృథివ్యాః (దేవయజని) దేవా యజన్తి యస్యాం తస్యాః. అత్రోభయత్ర ప్రాతిపదిక నిర్దేశానామర్థ తన్త్రత్వాత్ షష్ఠ్యర్థే ప్రథమా విపరిణమ్యతే (పృష్ఠే) ఉపరి (అగ్నిమ్) భౌతికమ్ (అన్నాదమ్) యోఽన్నం యవాదికం సర్వమత్తి తమ్, (అన్నాద్యాయ) అత్తుం యోగ్యమద్య మన్నం చ తదద్యం చాన్నాద్యం చ తస్మై (ఆ) సమన్తాత్ (దధే) స్థాపయామి. అయం మన్త్రః. శత. ౨.౧.౪.౯-౨౮. వ్యాఖ్యాతః ।౫॥

అన్వయః:-అహమన్నాద్యాయ భూమ్నా ద్యౌరివ వరిమ్ణా పృథివీవ తేఽస్యాః ప్రత్యక్షాయాస్తస్యా అప్రత్యక్షాయా అంతరిక్షలోకస్థాయా దేవయజని దేవయజన్యాః పృథివి, పృథివ్యాః పృష్ఠే, పృష్ఠో పరి భూర్భువః స్వర్లోకాంతర్గతమన్నాదమగ్నిమాదధే, స్థాపయామి.।౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారౌ. హేమనుష్యా! యూయమీశ్వరేణ రచితం త్రైలోక్యోపకారకం స్వవ్యాప్త్యా సూర్యప్రకాశసదృశం శ్రేష్ఠైర్గుణైః పృథివీసమానం స్వస్వలోకే సన్నిహితమిమమగ్నిం కార్యసిద్ధ్యర్థం ప్రయత్నే నోపయోజయత. ॥ ౫॥

పదార్థము:-నేను (అన్నాద్యాయ) తినదగిన అన్నముకొరకు (భూమ్నా) మహదైశ్వర్యములచే (ద్యౌరివ) ఆకాశమందు సూర్యునివలెనున్నదియు (వరిమ్ణా) ఉత్తమగుణములచే (పృథివీవ) విశాలమగు భూమితో సమానముగనున్నదియును (తే) ప్రత్యక్షముగనున్నదియు (తస్యాః) అప్రత్యక్షముగ ఆకాశములో సుండునదియు (దేవయజని) దేవతలు, విద్వాంసులు యజ్ఞముచేయుట కాధారమైనదియు (పృథివీ) భూమియొక్క (పృష్ఠే) పై భాగమున (భూః) భూమి (భువః) అంతరిక్షము (స్వః) ద్యులోకము [ప్రకాశస్వరూపసూర్యలోకము] వీనియందంతర్గతమై యున్నదియు (అన్నాదమ్) యవలుమున్నగు సర్వాన్నముల భక్షించెడిదియు నగు (అగ్నిమ్) ప్రసిద్ధాగ్నిని (ఆ దధే) స్థాపించుచున్నాను.।౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున రెండుపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! మీరు ముల్లోకములకు ఉపకార మొనర్చునదియు, తన వ్యాప్తివల్ల సూర్యప్రకాశసదృశమును, ఉత్తమోత్తమగుణములచే భూమి సదృశమును, తమ తమ లోకములందు సన్నిహితమును, పరమాత్మచే నిర్మింపబడినదియు నగు నీ యగ్నిని కార్యసిద్ధికై ప్రయత్నపూర్వకముగ నుపయోగించుడు.॥౫॥

5. I lay upon the back of the Earth upon which the learned perform yajna, which is like Heaven in plenty, and like Earth in grandeur, for gain of eatable food, this food - eating fire, that pervades the Earth, Ether,and Sky.

౬. ఆయమిత్యస్య సర్పరాజ్ఞీకద్రూర్ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథాగ్నినిమిత్తేన పృథివీభ్రమణవిషయ ఉపదిశ్యతే.

ఇపుడగ్నిద్వారా భూభ్రమణ మను విషయ మీ మంత్రమున గలదు.

౬ ఆ యం గౌః పృశ్ని రక్రమీ దసదన్మాతరం పురఃపితరఞ్చ ప్రయన్త్స్వః॥౬॥

ప.వి:- ఆ, అయమ్, గౌః, పృశ్నిః, అక్రమీత్, అసదత్, మాతరమ్, పురః, పితరమ్, చ, ప్రయన్నితి ప్ర+యన్, స్వరితి స్వః ॥౬॥

పదార్థః :- (ఆ) అభ్యర్థే (అయమ్) ప్రత్యక్షః (గౌః) యో గచ్ఛతి స భూగోలః. గౌరితి పృథివీ నామసు పఠితమ్. నిఘం ౧. ౧. గౌరితి పృథివ్యా నామధేయమ్. యద్దూరం గతా భవతి. యచ్చాస్యాం భూతాని గచ్ఛంతి. నిరు. ౨.౫. (పృశ్నిః)అంతరిక్షే. అత్ర సుపాం సులుగితి సప్తమ్యేకవచనే ప్రథమైకవచనమ్. పృశ్నిరితి సాధారణ నామసు పఠితమ్.. నిఘం ౧,౪॥ (అక్రమీత్) క్రామ్యతి. అత్ర లడర్థే లుఙ్ (అసదత్) స్వకక్ష్యాయాం (భమతి. అత్రాపి లడర్థే లుఙ్ (మాతరమ్) స్వయోనిమపః. జలనిమిత్తేన పృథివ్యుత్పత్తేః. (పురః) పూర్వం పూర్వమ్. (పితరమ్) పాలకమ్ (ప్రయన్) ప్రకృష్టతయా గచ్ఛన్. (స్వః) (ఆదిత్యమ్) స్వరాదిత్యో భవతి. నిరు. ౨. ౧౪. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౧. ౪. ౨౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౬॥

అన్వయః :-అయం గౌః పృథివీగోలః స్వః పితరం పురః ప్రయన్మాతరమపశ్చ ప్రయన్ పృశ్నిరన్తరిక్షే అక్రమీదాక్రామ్యతి సమంతాద్ భ్రమతి.॥ ౬॥

భావార్థః:-మనుష్యై ర్యస్మాజ్జలాగ్నినిమత్తోత్పన్నోఽయం భూగోలోఽన్తరిక్షే స్వకక్ష్యాయామాకర్షణేన రక్షకస్య సూర్యస్యాభితః ప్రతిక్షణం భ్రమతి, తస్మాదహోరాత్ర శుక్లకృష్ణపక్షర్త్వయనాదీని కాలవిభాగాః క్రమశః సంభవన్తీతి వేద్యమ్.॥౬॥

పదార్థము :-(అయమ్) ప్రత్యక్షముగ నున్న యీ (గౌః) గోళాకారపృథివి (పితరమ్) పాలనమొనర్చు (స్వః) సూర్యలోకమునకు (పురః) మున్ముందు (అసదత్) నడచును (మాతరమ్) తన యోనిరూప జలముల శక్తితోసహ గూడియుండి (ప్రయన్) ఉత్తమముగ నడచుచు (పృశ్నిః) ఆకాశమున (అక్రమీత్) నలువైపుల దిరుగుచున్నది. ॥౬॥

భావార్థము :- జలాగ్నుల నిమిత్తముచే ఉత్పన్నమైన ఈ పృథివి [భూగోళము] అంతరిక్షమున తన కక్ష్యయందు తన యోనిరూపమగు జలములతో గూడి ఆకర్షణగుణములతో సమస్తమును కాపాడుచున్న సూర్యుని చుట్టు ప్రతిక్షణము ప్రదక్షిణ మొనర్చుచున్నది. ఇందువల్లనే రేబవళ్లు, శుక్ల కృష్ణ పక్షములు, ఋతువులు, అయనములు మున్నగు కాలవిభాగములు క్రమముగ నేర్పడుచున్నవని మానవు లెరుగవలయును. ॥౬॥

6. This Earth revolves in the space, it revolves with its mother water in its orbit. It moves round its father, the sun.

౭౨. అన్తరిత్యస్య సర్పరాజ్ఞీ కద్రూర్ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః. షడ్జః స్వరః.

సోఽగ్నిః కథం భూత ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యగ్ని ఎట్లున్నది ఈ మంత్రమున నుపదేశించబడుచున్నది.

౭౨ అన్తశ్చరతి రోచనాస్య ప్రాణాదపానతీ। వ్యఖ్యన్మహిషో దివమ్ ॥౭॥

ప.వి:- అన్తరిత్యన్తః, చరతి, రోచనా, అస్య, ప్రాణాత్, అపానతీత్యప+అనతీ, వి, అఖ్యత్, మహిషః, దివమ్. ॥౭॥

పదార్థః :- (అన్తః) బ్రహ్మాణ్డశరీరయోర్మధ్యే (చరతి) గచ్ఛతి (రోచనా) దీప్తిః (అస్య) అగ్నేః (ప్రాణాత్) బ్రహ్మాండశరీరయోర్మధ్య ఊర్ధ్వగమనశీలాత్ (అపానతీ) అపానమ, దోగమనశీలం వాయుం నిష్పాదయంతీ విద్యుత్ (వి) వివిధార్థే (అఖ్యత్) ఖ్యాపయతి. అత్ర లడర్థే లుఙన్తర్గతో ణ్యర్థశ్చ (మహిషః) స్వగుణైర్మహాన్. (దివమ్) సూర్యలోకమ్. ॥౭॥

అన్వయః:- యయాఽస్యాగ్నేః ప్రాణాదపానతీ సతీ రోచనా దీప్తిర్విద్యుచ్ఛరీర బ్రహ్మాణ్డయోరన్తశ్చరతి. స మహిషోఽగ్నిర్దివం వ్యఖ్యత్ విఖ్యాపయతి. ॥౭॥

భావార్థః:- మానవైర్యోఽగ్నిర్ విద్యుదాఖ్యా సర్వాన్తఃస్థా కాంతిర్వర్తతే సా ప్రాణాపానాభ్యాం సహ సంయుజ్య సర్వాన్ ప్రాణాపానాగ్నిప్రకాశగత్యాదీన్ చేష్టావ్యవహారాన్ ప్రసిద్ధీకరోతీతి బోధ్యమ్. ॥౭॥

పదార్థము :-(అస్య) ఈ యగ్నియొక్క (ప్రాణాత్) బ్రహ్మాండము మరియు శరీరముల మధ్యను పైకి బోవు వాయువువలన (అపానతీ) క్రిందికి వచ్చెడి వాయువు నుత్పత్తి జేయుచున్నట్టి (రోచనా) ప్రకాశరూప విద్యుచ్ఛక్తి (అన్తః) బ్రహ్మాండము మరియు శరీరముల మధ్య (చరతి) నడచుచున్నదియు (మహిషః) తన గుణములచే గొప్పదియునైన ఆ యగ్ని (దివమ్) సూర్యలోకమును (వ్యఖ్యత్) ప్రకటమొనర్చుచున్నది. ॥ ౭॥

భావార్థము:-విద్యుత్తు అను పేరుతో ప్రసిద్ధమై, సర్వాంతర్గతమై సర్వమానవుల అంతఃకరణము లందుండెడి అగ్నియొక్క కాంతి ప్రాణాపాన వాయువులతో కూడి ప్రాణ, అపాన, అగ్ని, ప్రకాశము మున్నగు కార్యవ్యవహారములను ప్రసిద్ధపరచుచున్నది అని మానవులు గ్రహించవలెను. ॥ ౭॥

7. The lustre of this fire, goes up and comes down in the space like exhalation and inhalation in the body. This great fire displays the Sun.

౭౩. త్రిꣳశద్ధామేత్యస్య సర్పరాజ్ఞీ కద్రూర్ ఋషిః, అగ్ని ర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఆ యగ్ని యెట్లుగల దను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౭౩ త్రిꣳశద్ధామ విరాజతి వాక్ పతఙ్గాయ ధీయతే। ప్రతివస్తో రహద్యుభిః॥౮॥

ప.వి:- త్రిꣳశత్, ధామ, వి, రాజతి, వాక్, పతఙ్గాయ, ధీయతే, ప్రతి, వస్తోః, అహ, ద్యుభిరితి, ద్యు+భిః.।౮॥

పదార్థః:-(త్రింశత్) పృథివ్యాదీని త్రయస్త్రింశతో వస్వాదీనాం దేవానాం మధ్యే పఠితాని. అంతరిక్ష మాదిత్యమగ్నిం చ విహాయ త్రింశత్సంఖ్యాకాని (ధామ) దధతి యేషు తాని ధామాని. అత్ర సుపాం సులుగితి శసో లుక్. (వి) విశేషార్థే (రాజతి) ప్రకాశయతి అత్రాంతర్గతో ణ్యర్థః. (వాక్) ఉచ్యతే యయా సా. వాగితి వాఙ్ నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౧. (పతంగాయ)పతతి గచ్ఛతీతి పతంగస్తస్మా అగ్నయే (ధీయతే) ధార్యతామ్. (ప్రతి) వీప్సాయామ్. (వస్తోః) దినం దినమ్. వస్తో రిత్యహర్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౯. (అహ) వినిగ్రహార్థే. అహ ఇతి వినిగ్రహార్థీయః. నిరు. ౧.౫ (ద్యుభిః) ప్రకాశాది గుణవిశేషైః. దివో ద్యోతన కర్మణా మాదిత్య రశ్మీనామ్.నిరు. ౧౩. ౨౫ ॥ ౮॥

అన్వయః :-మనుష్యైర్యోఽగ్ని ర్ద్యుభిః ప్రతివస్తో స్త్రింశద్ధామ ధామాని విరాజతి ప్రకాశయతి. తస్మై పతంగాయ పతనపాతనాదిగుణప్రకాశితాయ ప్రతివస్తోః ప్రతిదినం విద్వద్భిరహవాగ్ధీయతామ్. ॥ ౮॥

భావార్థః :-యా వాణీ ప్రాణయుక్తేవ శరీరస్థేవ విద్యుదాఖ్యేనాగ్నినా నిత్యం ప్రకాశ్యతే సా తద్ గుణప్రకాశాయ విద్వద్భిర్నిత్యముపదేష్టవ్యా శ్రోతవ్యా చేతి. ॥౮॥

పదార్థము :-(ద్యుభిః) ప్రకాశము మున్నగు గుణములతో నే యగ్ని మనుష్యులద్వార (ప్రతివస్తోః) ప్రతిదినము (త్రింశత్) ఆదిత్యాగ్న్యంతరిక్షములు తప్ప మిగతా పృథివ్యాది (ధామ) ముప్పది స్థానములను (వి రాజతి) ప్రకాశపరచుచున్నదో (పతంగాయ) నడచుట, నడుపుట మున్నగు గుణములతో ప్రకాశముతో నున్న నా యగ్నికొరకు (ప్రతివస్తోః) ప్రతిదినము విద్వాంసుల (వాక్) వాణిని (అహ) బాగుగ (ధీయతే) అవశ్యముగ ధరించవలయును. ॥౮॥

భావార్థము :-ప్రాణవాయువుతో గూడ శరీరస్థము నగు విద్యుత్ రూపాగ్నిచే ప్రకాశింపబడు నే వాణి గలదో దాని గుణముల ప్రకాశమునకై ప్రతిదినము విద్వాంసులు వినుచు వినిపించుచు నుండవలయును. ॥౮॥

8. God's word rules supreme throughout the world. The Vedas are recited for acquiring the knowledge of God. We whould resolutely recite and understand the Vedas everyday with their illuminating sayings.

౯. అగ్నిరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః। అగ్నిసూర్యౌ దేవతే। పంక్తిశ్ఛందః। పఞ్చమః స్వరః। జ్యోతిరిత్యస్య యాజుషీ బృహతీ ఛన్దః। మధ్యమః స్వరః.

అథాగ్నిసూర్యౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే. అగ్ని, సూర్యులెట్టి వారను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడెను.

౯ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిః స్వాహా సూర్యో జ్యోతి ర్జ్యోతిః సూర్యః స్వాహా।
అగ్నిర్వర్చో జ్యోతిర్వర్చః స్వాహా సూర్యో వర్చో జ్యోతిర్వర్చః స్వాహా।
జ్యోతిః సూర్యః సూర్యో జ్యోతిః స్వాహా ॥౯॥

ప.వి:- అగ్నిః, జ్యోతిః, జ్యోతిః, అగ్నిః స్వాహా, సూర్యః, జ్యోతిః, జ్యోతిః, సూర్యః, స్వాహా, అగ్నిః, వర్చః, జ్యోతిః, వర్చః, స్వాహా, సూర్యః, వర్చః, జ్యోతిః, వర్చః, స్వాహా, జ్యోతిః,సూర్యః, సూర్యః, జ్యోతిః, స్వాహా.॥౯॥

పదార్థః:-(అగ్నిః) పరమేశ్వరః. (జ్యోతిః) సర్వప్రకాశకః. (జ్యోతిః) ప్రకాశమయః. శిల్పవిద్యాసాధన ప్రకాశకః (అగ్నిః) భౌతికః. అగ్నిరితి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫. ౪.

అనేనాగ్నేర్గత్యర్థత్వేన జ్ఞానస్వరూపత్వా దీశ్వరః ప్రాప్తిహేతుత్వాద్భౌతికోఽర్థో వా గృహ్యతే, (స్వాహా) సుష్ఠు సత్యమాహ యస్యాం వాచి సా. స్వాహేతి వాక్ నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౧॥ (సూర్యః) చరాచరాత్మా. యః సరతి జానాతి చరాచరం జగత్స జగదీశ్వరః.'సూర్య ఆత్మా జగతస్ తస్థుషశ్చ'. యజు. ౭. ४౨. అనేన సర్వస్యాంతర్యామీ పరమేశ్వరోఽర్థో గృహ్యతే. (జ్యోతిః) సర్వాత్మప్రకాశకో వేదద్వారా సకలవిద్యోపదేశకః (జ్యోతిః) పృథివ్యాదిమూర్తద్రవ్యప్రకాశకః. (సూర్యః) యః సువతి స్వప్రకాశేన ప్రేరణాహేతుర్భవతి స సూర్యలోకః. సూర్య ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం ౫.౬ అనేన జ్ఞాపకేనేశ్వరో వ్యవహారసిద్ధేః ప్రాప్తిహేతుత్వాత్సూర్య లోకో వా గృహ్యతే, (స్వాహా) స్వా స్వకీయా హృదయస్థా వాగ్ యదాహ తదేవ సత్యం వాచ్యం నానృత మిత్యస్మిన్నర్థే (అగ్నిః) సర్వవిద్యోపదేష్టా (వర్చః) వర్చంతే దీప్యంతేఽనేన తద్ వర్చో విద్యాప్రాపణమ్ (జ్యోతిః) సకలపదార్థప్రకాశనమ్. (వర్చః) విద్యావ్యవహార ప్రాపకమ్. (స్వాహా) మనుష్యైః స్వకీయాన్ పదార్థాన్ప్రతి మమేతి వాచ్యం నాన్యపదార్థాన్ ప్రతీత్యస్మిన్నర్థే (సూర్యః) సకలవిద్యాదివ్యవహారప్రాపకత్వేన వర్తమానః ప్రాణాది సమూహో వాయుగుణః (వర్చః) ప్రకాశకం విద్యుత్సూర్యప్రసిద్ధాగ్న్యాఖ్యం తేజః (జ్యోతిః) సర్వవ్యవహార ప్రకాశకమ్, (జ్యోతిః) సత్యప్రకాశకః. (సూర్యః) సర్వవ్యాపక ఈశ్వరః (స్వాహా) వేదవాణీ యజ్ఞక్రియామాహేత్యస్మిన్నర్థే. స్వాహా శబ్దార్థం నిరుక్త కార ఏవం సమాచష్టే. స్వాహా కృతయః స్వాహేత్యేతత్ సు ఆహేతి వా. స్వా వాగా హేతి వా, స్వం ప్రాహేతి వా స్వాహుతం హవిర్జుహోతీతి వా. నిరు. ౮. ౨౦. అయం మంత్రః శత ౨.౨.౩. ౧-౩౬ వ్యాఖ్యాతః. ॥౯॥

అన్వయః:-అగ్నిర్జగదీశ్వరః స్వాహా జ్యోతిః సర్వస్మై దదాతి. ఏవం భౌతికోఽగ్నిః సర్వప్రకాశకం జ్యోతిర్దదాతి. సూర్యశ్చరాచరాత్మా స్వాహా జ్యోతిః సర్వాత్మసు జ్ఞానం దదాతి. అయం సూర్యలోకో జ్యోతిర్దానం మూర్తద్రవ్యప్రకాశనం చ కరోతి. సర్వవిద్యాప్రకాశకోఽగ్నిర్జగదీశ్వరో మనుష్యార్థం సర్వవిద్యాధికరణం వర్చో వేదచతుష్టయం ప్రాదుర్భావయతి. ఏవం జ్యోతిర్విద్యుదాఖ్యోఽయమగ్నిః శరీర బ్రహ్మాండస్థో వర్చో విద్యావృష్టి హేతు ర్భవతి. సూర్యః సకలవిద్యాప్రకాశకో జగదీశ్వరః సర్వమనుష్యార్థం స్వాహా జ్యోతిర్వర్చః ప్రకాశకం విద్యుత్సూర్యప్రసిద్ధాగ్న్యాఖ్యం తేజః కరోతి. ఏవం జ్యోతిః సూర్యలోకోఽపి వర్చః శరీరాత్మబలం ప్రకాశయతి. సూర్యః ప్రాణో జ్యోతిః సకల విద్యాప్రకాశకం జ్ఞానం కారయతి. తథాఽయం జ్యోతిర్మయః సూర్యో జగదీశ్వరః స్వాహా. జ్యోతిః స్వాహుతం హవిః స్వసృష్టపదార్థేషు స్వశక్త్యా సర్వత్ర ప్రసారయతి. ॥ ౯॥

భావార్థః:-స్వాహా శబ్దార్థో నిరుక్తకారరీత్యాఽత్ర గృహీతః. ఈశ్వరేణాఽగ్నినా కారణేవాగ్న్యాదికం జగత్ప్రకాశ్యతే. తత్రాగ్నిః స్వప్రకాశేన స్వం స్వేతరం విశ్వం చ ప్రకాశయతి. పరమేశ్వరో వేదద్వారా సర్వా విద్యాః ప్రకాశయత్యేవమగ్నిసూర్యావపి శిల్పాదివిద్యాః ప్రకాశయత ఇతి.॥౯॥

పదార్థము :-(అగ్నిః) పరమేశ్వరుడు (స్వాహా) సత్యమును దెలిపెడి వాణిని (జ్యోతిః) విజ్ఞాన ప్రకాశములతో సమ్మిళితమొనర్చి సకలమానవులకొరకు విద్యనొసగుచున్నాడు. ఇట్లే (అగ్నిః) ఏ ప్రసిద్ధాగ్ని (జ్యోతిః) శిల్పవిద్య మున్నగు సాధనములను ప్రకటించుచున్నదో (సూర్యః) చరాచరజగత్తంతటికిని ఆత్మ యైన పరమేశ్వరుడు (స్వాహా) మానవులు తన హృదయమున జనించిన దానినట్లే చెప్పవలయును. ఎట్లు (జ్యోతిః) సర్వాత్మలకు ప్రకాశము, జ్ఞానము మున్నగు సమస్తవిద్యల నుపదేశించుచున్నాడో మరియు (సూర్యః) తన ప్రకాశముచే ప్రేరణకు హేతువగు ఏ సూర్యలోకము (జ్యోతిః) మూర్తివంతములగు పదార్థములను ప్రకాశపరచుచున్నదో (అగ్నిః) సమస్తవిద్యలను ప్రకాశపరచుచు ఏ పరమేశ్వరుడు మానవులకొరకు (వర్చః) సకలవిద్యలకు నాధారభూతమగు చతుర్వేదములను ప్రకాశపరచినాడో (జ్యోతిః) విద్యుద్రూపమున శరీరమునందు, బ్రహ్మాండమునందు నుండు ఏ యగ్ని (వర్చః) విద్యకు, వృష్టికి హేతువై యున్నదో (సూర్యః) సర్వవిద్యలను ప్రకాశపరచు నే జగదీశ్వరుడు సకల మానవులకొరకు (స్వాహా) వేదవాణిద్వారా (వర్చః) సకల విద్యలను (జ్యోతిః) విద్యుత్తు, సూర్యుడు, ప్రసిద్ధాగ్నుల తేజమును ప్రకాశపరచుచున్నాడో (సూర్యః) ఏ సూర్యలోకము (వర్చః) శరీరాత్మల బలములను ప్రకాశపరచుచున్నదో (సూర్యః) ఏ ప్రాణవాయువు (వర్చః) సమస్తవిద్యలను ప్రకటించెడు జ్ఞానమును పెంపొందజేయుచున్నదో (జ్యోతిః) ప్రకాశస్వరూపుడగు ఏ జగదీశ్వరుడు సక్రమముగ హోమ మొనర్చబడిన పదార్థములను తానుసృష్టించిన పదార్థములందు స్వశక్తిచే సర్వత్ర వ్యాపింపజేయుచున్నాడో, ఆ పరమాత్మయే సకల మానవులకు నుపాస్యదైవము. మరియు నట్టి భౌతికాగ్నియు కార్యసిద్ధికి సాధనమునై యున్నది. ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున నిరుక్తకారుని పద్ధతి ననుసరించి 'స్వాహా' శబ్దార్థము గ్రహించబడెను. (అగ్ని) ఈశ్వరుడు తన సామర్థ్యముచే కారణమును (ప్రకృతిని) అగ్ని మున్నగు సమస్త జగద్రూపమున నుత్పత్తి జేసి ప్రకాశపరచెను. వానియందు అగ్ని తన ప్రకాశము చేతను, ఇతర సకల పదార్థములను ప్రకాశపరచుచున్నది. పరమేశ్వరుడు వేదములద్వారా సమస్తసత్యవిద్యలను ప్రకటించుచున్నాడు. అదేవిధముగ సూర్యాగ్నులును శిల్ప విద్యాదులను ప్రకటించుచున్నవి.॥౯॥

9. Just as God gives the light of truthful speech to all human brings, so does physical fire give light that illumines all substances. Just as God inculcates knowledge in the souls of all, that man should speak, as he feels in his heart, so does the Sun being to light all physical objects. Just as God reveals for humanity all the four Vedas, the storehouse of knowledge, so does fire in the shape of lightning exist in the space, and become the source of rain and knowledge.

Just as God through the Vedas displays all sciences, fire, and lightning, so does the sun develops our physical and spiritual forces. Sun illumines all objects. God is self-resplendent. This is the manifestation of His Glory.

౧౦. సజూరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః, పూర్వార్ధస్యాగ్నిరుత్తరార్ధస్య సూర్యశ్చ దేవతే, పూర్వార్ధస్య గాయత్ర్యుత్తరార్ధస్య భురిగ్గాయత్రీ చ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

భౌతికావగ్నిసూర్యౌ కస్య సత్తయా వర్తేత ఇత్యుపదిశ్యతే. భౌతికాగ్ని, సూర్యుడు ఎవని సత్తా(శక్తి)వలన వర్తమానములై యున్నవో ఈ మంత్రమునం దుపదేశ మొనర్చబడెను.

౧౦ సజూర్దేవేన సవిత్రా సజా రాత్ర్యేన్ద్రవత్యా। జుషాణో౭ అగ్నిర్వేతు స్వాహా। సజూర్దేవేన సవిత్రా సజూరుషసేన్ద్ర వత్యా। జుషాణః సూర్యోవేతు స్వాహా॥౧౦॥

ప. వి:- సజూరితి స+జూః, దేవేన, సవిత్రా, సజూరితి స+జూః, రాత్ర్యా, ఇన్ద్ర వత్యేతీన్ద్ర + వత్యా, జుషాణః, అగ్నిః, వేతు, స్వాహా, సజూరితి స+జూః, దేవేన, సవిత్రా, సజూరితి స + జూః, ఉషసా, ఇన్ద్ర,వత్యేతీన్ద్ర + వత్యా, జుషాణః, సూర్యః, వేతు, స్వాహా ॥౧౦॥

పదార్థః:-(సజూః) యః సమానం జుషతే సేవతే సః (దేవేన) సర్వజగద్ద్యోతకేన (సవిత్రా) సర్వస్య జగత ఉత్పాదకేనేశ్వరేణోత్పాదితయా (సజూః) యః సమానం జుషతే ప్రీణాతి సః (రాత్ర్యా) తమోరూపయా (ఇన్ద్రవత్యా) ఇన్ద్రో బహ్వీ విద్యుద్విద్యతే యస్యాం తయా అత్ర భూమ్న్యర్థే మతుప్ స్తనయిత్నురేవేన్ద్రః. శత.౧౪. ౫. ౭. ౭ (జుషాణః) యో జుషతే సేవతే సః. (అగ్నిః) భౌతికః.(వేతు) వ్యాప్నోతి. అత్ర లడర్థే లోట్. (స్వాహా) ఈశ్వరస్య స్వా వాగాహేత్యస్మిన్నర్థే (సజూః) ఉక్తార్థః (దేవేన) సూర్యాదిప్రకాశకేన. (సవిత్రా) సర్వాంతర్యామినా జగదీశ్వరేణోత్పాదితయా (సజూః) ఉక్తార్థః (ఉషసా) రాత్ర్యవసానోత్పన్నయా దివసహేతునా (ఇన్ద్రవత్యా) సూర్యప్రకాశసహితయోషసా (జుషాణః) సేవమానః సూర్యలోకః (వేతు) వ్యాప్నోతి. అత్రాపి లడర్థే లోట్. (స్వాహా) హుతామాహుతిమ్. అయం మంత్రః. శత ౨. ౨. ౩. ౩౭-౩౯। వ్యాఖ్యాతః ॥ ౧౦॥

అన్వయః :-అయమగ్నిర్దేవేన సవిత్రా జగదీశ్వరేణోత్పాదితయా సృష్ట్యా సహ సజూర్జుషాణ ఇన్ద్రవత్యా రాత్ర్యా సహ స్వాహా జుషాణః సన్వేతు సర్వాన్ పదార్థాన్వ్యాప్నోతి. ఏవం సూర్యో దేవేన సవిత్రా సకలజగదుత్పాదకేన ధారితయా సృష్ట్యా సహ సజూర్జుషాణ ఇన్ద్రవత్యోషసా సహ స్వాహా జుషాణః సన్ హుతం ద్రవ్యం వేతు వ్యాప్నోతి.॥౧౦॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యూయం యోఽయమగ్నిరీశ్వరేణ నిర్మితః స తత్పత్త్రయా స్వస్వరూపం ధారయన్ సన్ రాత్రిస్థాన్వ్యవహారాన్ప్రకాశయతి. ఏవం చ సూర్య ఉషఃకాలమేత్య సర్వాణి మూర్తద్రవ్యాణి ప్రకాశయితుం శక్నోతీతి విజానీత. ॥౧౦॥

పదార్థము:-(అగ్నిః) ఏ భౌతికాగ్ని (సవిత్రా) విశ్వమంతటి నుత్పత్తి జేయువాడును (దేవేన) విశ్వమంతటికి జ్ఞానము నొసగువాడును నగు నీశ్వరునిచే నుత్పన్నపరచబడిన జగత్తుతో గూడ (సజూః) సమగుణము గలిగియుండి (జుషాణః) సేవించుచున్నదో (ఇన్ద్రవత్యా) విశాలమగు విద్యుచ్ఛక్తితో గూడినదై (రాత్ర్యా) అంధకారరూప రాత్రితో బాటు (స్వాహా) వాణిని సేవించుచు (వేత) సమస్తపదార్థములందు వ్యాపించుచున్నదో, ఇట్లే (సూర్యః) ఏ సూర్యలోకము (దేవేన) సమస్తమును ప్రకాశింపజేయువాడును (సవిత్రా) సర్వాంతర్యామియునైన పరమేశ్వరునిచే సృష్టింపబడిన జగుత్తుతో బాటు (సజూః) సమానముగ నుండి (జుషాణః) సేవించుచున్నదో (ఇన్ద్రవత్యా) సూర్యప్రకాశముతోగలిసి (ఉషసా) ప్రకాశమగు ఉషః [ప్రాతః] కాలముతో బాటు (స్వాహా) అగ్నియందు హోమమొనర్పబడిన ఆహుతులను (జుషాణః) సేవించుచు హవన మొనర్పబడిన పదార్థములను (వేతు) సకలప్రదేశములకు చేర్చుచున్నదో, అట్టి దానితోనే సకలవ్యవహారములను సాధించవలయును. ॥౧౦॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఈ యగ్ని పరమేశ్వరునిచే రచింపబడినదై ఆతని శక్తిచేతనే స్వస్వరూపమును ధారణమొనర్చుచు దీపములు మున్నగు రూపములద్వారా రాత్రి వ్యవహారములను నడుపుచున్నది. అటులనే ప్రాతఃకాలమున సూర్యుడుదయించి తన ప్రకాశముద్వారా పగటి వ్యవహారములను మరియు మూర్తిమంతమగు సమస్త ద్రవ్యములను ప్రకాశపరచుచున్నాడు. ఆ భౌతికాగ్ని, సూర్య విద్యుదగ్నులు కార్యములను సిద్ధి యొనర్చును. ఈ విషయమును మీ రెల్లరును తెలిసికొనుడు. ॥౧౦॥

10. This enjoyable fire, in accompaniment with the recital of Vedic texts, mixed with God's creation and dark night, with flashes of lightning pervades all objects.

This sun, mixed with God's creation and brilliant dawn, receives the oblations put into the fire, and carries them to places far and wide.

౭౬. ఉపేత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః. షడ్జ స్వరః.

అథేశ్వరేణ స్వస్వరూపముపదిశ్యతే.

ఇపు డీ మంత్రమున ఈశ్వరుడు తన స్వరూపమును ప్రకాశపరచెను.

౭౬. ఉప ప్రయన్తో॑ అధ్వరం మంత్రం వోచేమాగ్నయే।

ఆరే॑ అస్మే చ శృణ్వతే ॥౧౧॥

ప. వి:- ఉపప్రయన్త ఇత్యుప+ ప్రయన్తః, అధ్వరమ్, మన్త్రమ్, వోచేమ, అగ్నయే, ఆరే, అస్మే॑ ఇత్యస్మే, చ, శృణ్వతే.॥ ౧౧॥

పదార్థః :-(ఉపప్రయన్తః) ఉత్కృష్టం నిష్పాదయంతో జానంతః (అధ్వరమ్) క్రియామయం యజ్ఞమ్ (మన్త్రమ్) వేదస్థం విజ్ఞానహేతుమ్, (వోచేమ) ఉచ్యామ. అయమవాశిషి లిఙ్యుత్తమబహువచనే ప్రయోగః. లిఙాశిష్యఙిత్యఙి కృతే ఛన్దస్యుభయథేతి సార్వధాతుకమాశ్రిత్యేయ్ సకారలోపౌ. వచ ఉమ్. అ. ౭.౪.౨౦. ఇత్యఙి పర ఉమాగమశ్చ (అగ్నయే) విజ్ఞానస్వరూపాయాంతర్యామినే జగదీశ్వరాయ (ఆరే) దూరే. అర ఇతి దూరనామసు పఠితమ్. నిఘం ౩. ౨౬॥ (అస్మే) అస్మాకమ్. అత్ర సుపాం సులుగిత్యమస్థానే శే ఆదేశః (చ) సముచ్చయే (శృణ్వతే) యో యథార్థతయా శృణోతి తస్మై. అయం మంత్రః శత. ౨. ౩. ౨. ౯. ౧౦ వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౧॥

అన్వయః :-అధ్వరముపప్రయంతో వయముస్మే అస్మాకమారే దూరే చాత్సమీపే శృణ్వతే॑ఽగ్నయే జగదీశ్వరాయ మంత్రం వోచేమోచ్యామ. ॥౧౧॥

భావార్థః:-మనుష్యై ర్వేదమన్త్రై రీశ్వరస్య స్తుతియంజ్ఞానుష్ఠానే కృత్వా, య ఈశ్వరో॑ఽంతర్బ హిశ్చాభివ్యాప్య సర్వం శృణ్వన్వర్తతే, తస్మాద్భీత్వా న కదాచిదధర్మం కర్తుమిచ్ఛాపి కార్యా. యదా మనుష్య ఏతం జానాతి తదా సమీపస్థో యదైనం న జానాతి తదా దూరస్థ ఇతి వేద్యమ్.॥౧౧॥

పదార్థము :-(అధ్వరమ్) క్రియామయమగు యజ్ఞమును (ఉప ప్రయన్తః) బాగుగా దెలిసికొనుచున్న మేము (అస్మే) మాకు (ఆరే) దూరమందును లేక (చ) సమీపమందును (శృణ్వతే) సత్యాసత్యముల నెరుగువాడును (అగ్నయే) విజ్ఞానప్రకాశ స్వరూపుడును, అంతర్యామియు నగు పరమేశ్వరుని (మన్త్రమ్) జ్ఞానమును లభింపజేయు మంత్రములతో (వోచేమ) నిత్యము స్తుతింతుముగాక, ఆలోచించెదముగాక!॥౧౧॥

భావార్థము :- మానవులు వేదమంత్రములచే ఈశ్వరుని స్తుతించి యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చుచు జగదీశ్వరుడు లోపల వెలుపల యంతట నిండియుండి సమస్తవ్యవహారముల నెరుగుచు, తెలిసికొనుచు ప్రకాశించుచున్నాడని భావించి అనుభూతి నొంది, అధర్మకర్మలందు నాతనికి భయపడుచు అట్టివాని నెన్నడును సంకల్పించరాదు. మానవుడు పరమాత్మను తెలిసికొన్నప్పు డాతడు అతి సమీపస్థుడనియు, తెలియనప్పు డతిదూరస్థుడనియు నిశ్చయముగ నెరుగవలెను. ॥౧౧॥

11. Performing sacrifice, may we pronounce vedic texts, in praise of God, Who hears us from far and near.

౧౨. అగ్నిర్మూర్ధేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథాగ్నిశబ్దే నేశ్వరభౌతికావుపదిశ్యేతే.

ఇపు డీ మంత్రమున అగ్ని శబ్దముచే పరమేశ్వరుడు మరియు భౌతికాగ్నియు నని యుపదేశించబడినది.

౧౨ అగ్నిర్మూర్ధాదివః కకుత్పతిః పృథివ్యా౭ అయమ్।
అపాꣳరేతాꣳసి జిన్వతి॥౧౨॥

ప.విః- అగ్నిః, మూర్ధా, దివః, కకుత్, పతిః, పృథివ్యాః, అయమ్, అపామ్, రేతాꣳసి, జిన్వతి.॥౧౨॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) సర్వస్వామీశ్వరః. ప్రకాశాదిగుణవాన్భౌతికో వా. (మూర్ధా) సర్వోపరి విరాజమానః (దివః) ప్రకాశవతః సూర్యాదేర్జగతః (కకుత్) మహాన్. కకుహ ఇతి మహన్నామసు పఠితమ్. నిఘం 3.3. కకుహశబ్దస్య స్థానే కకుత్. పృషోదరాద్యాకృతి గణాంతర్గతత్వాత్సిద్ధః. (పతిః) పాలయితా. పాలనహేతుర్వా (పృథివ్యాః) ప్రకాశ రహితస్య పృథివ్యాదేర్జగతః (అయమ్) నిరూపితపూర్వః (అపామ్) ప్రాణానాం జలానాం వా. ఆప ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫. 3. అనేన చేష్టాదివ్యవహారప్రాపకాః ప్రాణా గృహ్యంతే. ఆప ఇత్యుదక నామసు పఠితమ్, నిఘం ౧.౧౨॥ (రేతాంసి) వీర్యాణి. (జిన్వతి) రయితుం జానాతి, ప్రాపయతి వా. జిన్వతీతి గతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం ౨. ౧౪. అయం మంత్రః. శత. ౨.3. ౨. ౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యూయం యో౭యం కకున్మూర్ధాగ్నిర్జగదీశ్వరో దివః పృథివ్యాశ్చ పతిః పాలకః సన్నపాం రేతాంసి జిన్వతి ప్రష్టుం జానాతి తమేవ పూజ్యం మన్యధ్వమిత్యేకః.

యో౭యమగ్నిః కకుద్దివో మూర్ధా పృథివ్యాశ్చ పతిః పాలనహేతుః సన్నపాం రేతాంసి జిన్వతి స సుఖం ప్రాపయతీతి ద్వితీయః. ॥౧౨॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః.యో జగదీశ్వరః ప్రకాశాప్రకాశవద్ద్వివిధం జగదర్థాత్ ప్రకాశవత్సూర్యాదిక మప్రకాశవత్పృథివ్యాదికం చ రచయిత్వా పాలయిత్వా ప్రాణేషు బలం

చ దధాతి. తథాయోఽయమగ్నిః పృథివ్యాది జగతః పాలనహేతుర్భూత్వా విద్యుజ్జాఠరాది రూపః ప్రాణానాం జలానాం వీర్యాణి జనయతి స ఏవ సుఖసాధకో భవతీతి. ॥౧౨॥

పదార్థము :-(అయమ్) కార్యకారణములచే ప్రత్యక్షమగుచున్నవాడును (కకుత్) సర్వమునకు గొప్పవాడును (మూర్ధా) సమస్తమునకు పైనయుండి ప్రకాశించువాడును అగు (అగ్నిః) పరమాత్మ (దివః) ప్రకాశమానమైయున్న సూర్యాది లోకములకు (పృథివ్యాః) ప్రకాశహీనమైన భూమి మున్నగు లోకములను (పతిః) పాలించుచు (అపామ్) ప్రాణముల సంబంధ (రేతాంసి) వీర్యములను (జిన్వతి) [ప్రాప్తిగిలిగించుచున్నాడు] సృష్టి నెరుగుచున్నాడు. ఆతనినే పూజనీయుడుగ స్వీకరించుడు. **[ఇది మొదటి పక్షము].**

(కకుత్)పదార్థము లన్నిటికంటెను గొప్పదైన (అయమ్) ఈ యగ్ని (దివః) ప్రకాశవంతమగు పదార్థములకు (మూర్ధా) పైన విరాజమానమై (పృథివ్యాః) ప్రకాశరహితమైన పృథివిమున్నగు లోకముల (పతిః) పాలనకు హేతువై (అపామ్) జలముల (రేతాంసి) వీర్యములను (జిన్వతి) పొందుచున్నది. **[ఇది రెండవ పక్షము]**॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు ప్రకాశ, అప్రకాశములు నగు ద్వివిధ జగత్తులను అనగా ప్రకాశవంతమగు సూర్యాదిలోకములను, ప్రకాశరహితములు నగు పృథివి మున్నగు లోకములను నిర్మించి, పాలించి ప్రాణములందు బలమును ధరింపజేయుచున్నాడు. మరియు భౌతికాగ్ని పృథివి మున్నగు జగత్పాలనకు హేతువై విద్యుత్తు, జఠరాగ్ని మొదలగు రూపములతో ప్రాణముల, జలముల వీర్యముల నుత్పత్తి జేయుచున్నది. ఈ విధముగ అగ్ని సౌఖ్యములకు సాధన మగుచున్నది. ॥౧౨॥

12. Men should worship God alone, Who is the Great and Supreme Lord, Who sustains the luminous Sun, and the non-luminous Earth, Who knows the formation of the vitality of waters.

౧౩. ఉభావామిన్ద్రాగ్నీ ఇత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, ఇంద్రాగ్నీ దేవతే, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వర భౌతికావగ్నివాయూ ఉపదిశ్యేతే.

ఈ మంత్రమున భౌతికాగ్ని, వాయువును గూర్చి ఉపదేశించబడినది.

౧౩ ఉభా వామిన్ద్రాగ్నీఽ ఆహువధ్యాఽ ఉభా రాధసః సహ మాదయధ్యై।

ఉభా దాతారా విషాగ్ంరయీణాముభా వాజస్య సాతయే హువే వామ్ ॥౧౩॥.

ప.విః- ఉభా, వామ్, ఇన్ద్రాగ్నీ ఇతీన్ద్రాగ్నీ, ఆహువధ్యాఽఇత్యా+హువధ్యై, ఉభా, రాధసః, సహ, మాదయధ్యై, ఉభా, దాతారౌ, ఇషామ్, రయీణామ్, ఉభా, వాజస్య, సాతయే, హువే, వామ్.॥౧౩॥

పదార్థః:-(ఉభా) ద్వౌ. అత్ర సర్వత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (వామ్) తౌ. అత్ర వ్యత్యయః. (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఇన్ద్రోవాయుర్విద్యుదాది రూపోఽగ్నిశ్చ తౌ (ఆహువధ్యై) శబ్దయితుముపదేష్టుం శ్రోతుం వా. అత్ర తుమర్థే సేసే... ఇతి కధ్యై ప్రత్యయః (ఉభా) ఉభౌ (రాధసః) రాధ్నువన్తి సమ్యక్ నిర్వర్తయన్తి సుఖాని యేభ్యః సాధనేభ్యస్తాని ధనాని. రాధ ఇతి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం ౨. ౧౦ (సహ) పరస్పరమ్. (మాదయధ్యై) మోదయితుమ్. అత్ర మదీ హర్షగ్లేపనయోరితి ణిజన్తాచ్ఛధ్యై ప్రత్యయః (ఉభా) ఉభౌ (దాతారౌ) సుఖదానహేతూ (ఇషామ్) సర్వైర్జనైర్యానీష్యంతే తేషామ్, (రయీణామ్) పరమోత్తమానాం చక్రవర్తిరాజ్యాదిధనానామ్, (ఉభా) ద్వౌ (వాజస్య) అత్యుత్తమస్యాన్నస్య. వాజ ఇత్యన్న నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౭ (సాతయే) సంభోగాయ (హువే) గృహ్ణామి. అత్ర హు దానాదనయోరిత్యస్మా ద్బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్. వ్యత్యయేనాత్మనే పదం చ. (వామ్) తౌ. అత్రాపి పూర్వవద్ వ్యత్యయః. అయం మంత్రః. శత ౨. ౩.౨. ౧౨. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౩॥

అన్వయః:-అహం యావుభౌ దాతారౌ సుఖదానహేతూ వర్త్తేతే తావిన్ద్రాగ్నీ ఆహువధ్యై శబ్దయితుం హువే గృహ్ణామి రాధసో భోగేన సహ మాదయధ్యై మోదయితు ముభౌ వాం తౌ హువ ఇషాం రయీణాం వాజస్య చ సాతయ ఉభౌ వాం తౌ హువే గృహ్ణామి. ॥౧౩॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యే మనుష్యా ఈశ్వరసృష్టౌ సుష్ఠు కిలాగ్నివాయు గుణాన్విదిత్వా తౌ సంప్రయుజ్య కార్యాణి సాధయన్తి తే సర్వాణి సార్వభౌమరాజ్యాదిధనాని ప్రాప్య నిత్యం మోదంతే నేతర ఇతి.॥౧౩॥

పదార్థము :-నేను (ఉభౌ) ఏ రెండు (దాతారౌ) సుఖములను గలిగించుటకు హేతువులగు (ఇన్ద్రాగ్నీ) వాయువు, అగ్నులు గలవో (వామ్) వానిని (ఆహువధ్యై) గుణములను దెలిసికొనుటకై (హువే) ధరించుచున్నాను. (రాధసః) ఉత్తమ సుఖములతో గూడిన రాజ్యములు మున్నగు ధనభోగములతో (సహ) కూడ (మాదయధ్యై) ఆనందముకొరకు (వామ్) అట్టి (ఉభా) రెండింటిని (హువే) ధరించుచున్నాను. మరియు (ఇషామ్) సకలజన సమ్మతమగు (రయీణామ్) అత్యంత ఉత్తమమైన సామ్రాజ్యము మున్నగు ధనములను (వాజస్య) అత్యుత్తమమైన యన్నమును (సాతయే) బాగుగా యనుభవించుటకై (ఉభౌ) ఆ రెండింటిని (హువే) గ్రహణమొనర్చు చున్నాను.॥౧౩॥

భావార్థము :-మనుష్యులు ఈశ్వరసృష్టియందలి వాయ్వగ్నుల గుణములను దెలిసికొని కార్యములందు ప్రయుక్తపరచి తమతమ కార్యములను సాధించుకొని పృథివియందలి రాజ్యాది ధనసంపదలను పొంది ఆనందించవలయును. ఇట్టి కార్యశూరులే ఆనందమును పొందెదరు. కాని ఇతరులు పొందలేరు.॥౧౩॥

13. Oh Electricity and Fire, I invoke Ye both for knowing your attributes, for enjoying the pleasures of riches. Ye both are the givers of desired sovereignty. Ye twain I invoke for consuming excellent food.

౧౪. అయన్త ఇత్యస్య దేవవాతా భరతా వృషీ, అగ్ని ర్దేవతా, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునరీశ్వరభౌతికావుపదిశ్యేతే.

మరల నీ మంత్రమున ఈశ్వరుని, మరియు భౌతికాగ్నిని గూర్చి ఉపదేశించబడినది.

౧౪ అయన్తే యోనిర్ఋత్వియో యతో జాతోఽ అరోచథాః।

తఞ్జాన న్నగ్నఽ ఆరోహాథా నో వర్ధయా రయిమ్ ॥౧౪॥

ప.వి:- అయమ్, తే, యోనిః, ఋత్వియః, యతః, జాతః అరోచథాః, తమ్, జానన్, అగ్నే, ఆ, రోహ, అథ, నః, వర్ధయ, రయిమ్.॥౧౪॥

పదార్థః :-(అయమ్) వాయుః (తే) తవేశ్వరస్య (యోనిః) నిమిత్తకారణమ్. (ఋత్వియః) ఋతుః ప్రాప్తో ఽస్య సః.అత్ర ఛన్దసి ఘస్. అ. ౫.౧.౧౦౬ అనేన ఋతుశబ్దాద్ ఘప్రత్యయః (యతః) యస్మాత్ (జాతః) ప్రాదుర్భూతః (అరోచథాః) దీపయతి. అత్ర వ్యత్యయో లడర్థే లుఙ్ (తమ్) అగ్నిమ్. (జానన్)(అగ్నే) జగదీశ్వరో విద్యుద్వా. (ఆ) సమంతాత్ క్రియాయోగే (రోహ) ఉన్నతిం గమయ గమయతి వా (అథ) ఆనంతర్యే. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (నః) అస్మాకమ్. (వర్ధయ) సర్వోత్కృష్టతాం సంపాదయ సంపాదయతి వా. అత్రాన్యేషా మపీతి దీర్ఘః. (రయిమ్) పూర్వోక్తం ధనమ్ అయం మంత్రః. శత. ౨. 3. ౨. ౧3. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౪॥

అన్వయః :-హే అగ్నే జగదీశ్వర! తే తవ సృష్టౌ య ఋత్వియోఽగ్నిర్వాయోః సకాశాజ్జాతః సన్నారోచథాః సమంతాత్ప్రదీపయతి. యః సూర్యాదిరూపేణ దివమారోహ సమంతాద్రోహతి యో నోఽస్మాకం రయిం వర్ధయతి. యస్యాగ్నేరయం వాయుర్యోనిరస్తి తం జానం స్త్వం తేన నోఽస్మాకం రయిం సార్వభౌమరాజ్యాదిసిద్ధిం ధనం వర్ధయ.॥౧౪॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యః సర్వేషు కాలేషు యథావద్యోజనీయోఽస్తి యో వాయు నిమిత్తే నోత్పద్యతే య ఏవానేక కార్యసిద్ధి కరత్వేన సర్వాన్ సుఖయతి తం యథావద్ విదిత్వా సంప్రయుజ్య కార్యాణి సాధనీయానీతి.॥౧౪॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ జగదీశ్వరా! (తే) నీ సృష్టియందు (ఋత్వియః) ప్రతిఋతువునందును ప్రాప్తించుకొనదగిన ఏ యగ్నిగలదో, ఏది వాయువువల్ల (జాతః) ఉద్భవించి (అరోచథాః) సకలవిధములుగ ప్రకాశించుచున్నదో, ఎయ్యది సూర్యుడు మున్నగు రూపములతో ప్రకాశించెడి లోకముల యున్నతిని (ఆరోహ) సర్వవిధముల నభివృద్ధిపరచుచున్నదో మరియు ఎయ్యది (నః) మా (రయిమ్)రాజ్యాది ధనములను పెంపొందించుచున్నదియో [ఏయగ్నికి ఈ వాయువు ఉత్పత్తి స్థానమై యున్నదియో] (తమ్)అట్టి అగ్నిని (జానన్) ఎరుగుచున్న నీవు దానిచే (నః రయిమ్) సార్వభౌమిక రాజ్యముద్వారా సిద్ధించిన మా ధనములను (వర్ధయ) వృద్ధినొందించుము. ॥౧౪॥

భావార్థము :- మనుష్యు లెల్లకాలములందు యథోచితముగ నుపయోగించదగినదియు, వాయువు నిమిత్తమున ఉత్పన్నమైనదియు, అనేక కార్యములను సిద్ధింపజేయునదియు నగుటచే సకల ప్రాణులకు సుఖమొసగుచున్నదియు నగు అగ్నిని యథావతుగ దెలిసికొని, ఉపయోగపరచుకొని సమస్తకార్యములను సిద్ధింపజేసికొనవలయును. ॥౧౪॥

14. Oh God, in Thy creation, sacrificial fire, whose cause of birth is air, burns in different seasons, and develops in all directions. Knowing this, cause our riches increase!.

౧౫. అయమిహేత్యస్య వామదేవ ఋషిః। అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః సోఽగ్నిః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా యగ్ని యెట్టుగల దను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౧౫ అయమిహ ప్రథమో ధాయి ధాతృభిర్హోతా యజిష్ఠోఽ అధ్వరేష్వీడ్యః।
యమప్నవానో భృగవో విరురుచుర్వనేషు చిత్రం విభ్వం విశే విశే ॥౧౫॥

ప.వి:- అయమ్, ఇహ, ప్రథమః, ధాయి, ధాతృభిరితి ధాతృ+భిః । హోతా, యజిష్ఠః, అధ్వరేషు, ఈడ్యః, యమ్, అప్నవానః, భృగవః, విరురుచురితి వి + రురుచుః. వనేషు, చిత్రమ్, విభ్వమితి వి + భ్వమ్, విశేవిశ ఇతి విశే + విశే. ॥౧౫॥

పదార్థః:-(అయమ్) ఈశ్వరో భౌతికో వా (ఇహ) అస్యాం సృష్టౌ (ప్రథమః) యజ్ఞక్రియాయాముపాస్య ఆదిమం సాధనం వా (ధాయి) ధ్రియతే. అత్ర వర్తమానే లుఙ్. బహులం ఛన్దస్యమాఙ్యోగే పీత్యడభావః (ధాతృభిః) యజ్ఞక్రియాధారకైర్విద్వద్భిః (హోతా) గ్రాహకః (యజిష్ఠః) అతిశయేనావ న్దశిల్పవిద్యయోః సంగతిహేతుః (అధ్వరేషు)

ఉపాసనాగ్నిహోత్రాద్యశ్వమేధాం తేషు శిల్పవిద్యాంతర్గతేషు వా యజ్ఞేషు (ఈడ్యః) ఉపాసితుమధ్యేషితుం వాఽర్హః (యమ్) ఉక్తార్థమ్, (అప్నవానః) యేఽప్నాన్విద్యా సంతానాన్ కుర్వన్తి తే అప్న ఇత్యస్మాత్తత్క ఉరోతి తదాచేష్టే. అ. 3. 1. 26 అనేన కరోత్యర్థే ణిచ్. తతోఽన్యేభ్యోఽపి దృశ్యన్త ఇతి వనిప్. అప్న ఇత్యపత్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. 2. 2. (భృగవః) యజ్ఞవిద్యావేత్తారః. భృగవ ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. 5.5. అనేన జ్ఞానవత్త్వం గృహ్యతే (విరురుచుః) విదీపయన్తి. అత్ర లడర్థే లిట్. (వనేషు) సంభజనీయేషు. (చిత్రమ్) అద్భుతగుణమ్, (విభ్వమ్) వ్యాపనశీలమ్. అత్ర వా ఛన్దసీత్యనేన పూర్వరూపాదేశో న (విశే విశే) ప్రతి ప్రజామ్. అయం మంత్రః. శత 2. 3. 2. 14. వ్యాఖ్యాతః ॥15॥

అన్వయః :- అప్నవానో భృగవో విద్వాంస ఇహ వనేష్వధ్వరేషు విశే విశే విభ్వం. చిత్రం యమగ్నిం విరురుచుర్వివిదీపయంతి సోఽయం ధాతృభిః ప్రథమ ఈడ్యో హోతా యజిష్ఠోఽగ్నిరిహ ధాయి ధ్రియతే.॥15॥

భావార్థః :- అత్ర శ్లేషాలంకారః. విద్వాంసో యజ్ఞక్రియాసిద్ధ్యర్థముపాస్య సాధనత్వాభ్యా మేతమగ్నిం స్తుత్వా గృహీత్వా వాఽస్యాం సృష్టౌ ప్రజాసుఖాని నిర్వర్తయేయురితి. ॥15॥

పదార్థము :- (అప్నవానః) విద్యా సంతానములను అనగా విద్యలను చదివించి, విద్వాంసులుగ నొనర్చువారు (భృగవః) యజ్ఞవిద్యల నెరిగిన విద్వాంసులు (ఇహ) ఈ విశ్వమందు (వనేషు) బాగుగా సేవించదగిన (అధ్వరేషు) ఉపాసన, అగ్నిహోత్రము మొదలుకొని అశ్వమేధాది యజ్ఞములవరకు గల శిల్పవిద్యామయ యజ్ఞములందును (విశే విశే) ప్రతిమనుష్యునందును (విభ్వమ్) వ్యాప్తస్వభావముగలవాడును (యమ్) ఏ యీశ్వరుని మరియు అగ్నిని (విరురుచుః) విశేషముగ ప్రకాశపరచుచున్నారో (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యగుణములు గలవాడును (అయమ్) అట్టివారే (ధాతృభిః) యజ్ఞక్రియలను ధారణమొనర్చు విద్వాంసులకు (ఈడ్యః) అన్వేషించదగినవాడు (ప్రథమః) యజ్ఞక్రియకు ప్రథమ సాధనము (హోతా) యజ్ఞమును ధరింపజేయువాడు మాత్రమే (యజిష్ఠః) ఉపాసనకు, శిల్పవిద్యకు హేతువునగు నాతని (ఇహ) ఈ జగమునందు (ధాయి) ధరించుచున్నాడు. ॥15॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు యజ్ఞసిద్ధికై ముఖ్యముగ ఉపాసనీయ దేవుని మరియు అందుకు సాధనమగు భౌతికాగ్నిని గ్రహించి ఈ సృష్టియందు ప్రజల సుఖములను సదా సిద్ధింపజేయవలయును. ॥15॥

15. In this world the instructors and the learned kindle in serviceable yajnas, for mankind, the ubiquitous fire of extra- ordinary qualities.

That fire is recognised by the regulators of sacrifice as worthy of adoration, as the first means of the performance of a yajna, as the receiver of sacrifice and giver of happiness and scientifice knowledge.

౮౧. అస్య ప్రత్నామిత్యస్యావత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరియు నది యెట్లున్నదను విషయ మీ మంత్రమున గలదు.

౮౧ అస్య ప్రత్నామనుద్యుతఀ శుక్రం దుదుహ్రేఽ అహ్రయః।
పయః సహస్రసామృషిమ్ ॥౧౬॥

ప.వి:- అస్య, ప్రత్నామ్, అను, ద్యుతమ్, శుక్రమ్ దుదుహ్రే, అహ్రయః, పయః, సహస్రసామితి సహస్ర+సామ్, ఋషిమ్ ॥౧౬॥

పదార్థః :-(అస్య) అగ్నేః (ప్రత్నామ్) అనాదివర్తమానాం పురాణీమనాదిస్వరూపేణ నిత్యామ్. ప్రత్నమితి పురాణ నామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౨౭. (అను) పశ్చాదర్థే (ద్యుతమ్) కారణస్థాం దీప్తిమ్. అత్ర ద్యుత దీప్తా నిత్యస్మాత్ క్విప్ ప్రత్యయః (శుక్రమ్) శుద్ధం కార్యకరం సాధనమ్. (దుదుహ్రే) ప్రపూరయన్తి. అత్ర వర్తమానే లిట్. ఇరయోరే. అ. ౬. ౪. ౭౬. అనేనేరేజిత్యస్య స్థానే రే ఆదేశః, (అహ్రయః) అహ్రువన్తి వ్యాప్నువన్తి సర్వా విద్యా యే తే విద్వాంసః. అత్రాఽ హవ్యాప్తా విత్యస్మాద్బాహులకే నౌణాదికః క్రిః ప్రత్యయః. మహీధరేణాయం హ్రీ లజ్జాయా మిత్యస్య ప్రయోగోఽ శుద్ధ ఏవ వ్యాఖ్యాత ఇతి (పయః) జలమ్. పయ ఇత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౨. (సహస్రసామ్) యా సహస్రాణ్యసంఖ్యాతాని కార్యాణి సనోతి తామ్. (ఋషిమ్) కార్యసిద్ధి ప్రాప్తి హేతుమ్. అత్రే గుపధాత్కిత్. ఉ. ౪. ౧౨౫ అనేన ఋషీ గతావిత్యస్మాద్ధాతోరిన్ప్రత్యయః. అయం మంత్రః. శత ౨. 3. ౨. ౧౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౬॥

అన్వయః :-అహ్రయో విద్వాంసోఽస్యాగ్నేః సహస్ర సామృషిం ప్రత్నాం ద్యుతం జ్ఞాత్వా శుక్రం పయశ్చాను దుదుహ్రే ప్రపూరయన్తి.॥౧౬॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథాగ్నే ష్స్వగుణసహితస్య కారణరూపేణానాదిత్వేన నిత్యత్వం విజ్ఞేయమస్తి. తథై వాన్యేషామపి జగత్ స్థానాం కార్యద్రవ్యాణాం కారణరూపేణానాదిత్వం వేదితవ్యమేతద్విదిత్వైతానగ్న్యాదీన్ పదార్థాన్ కార్యేషూపకృత్య సర్వే వ్యవహారాః సంసాధనీయా ఇతి.॥౧౬॥

పదార్థము :- (అధ్రయః) సమస్త విద్యలను వ్యాప్తమొనర్చు విద్వాంసులు (అస్య) ఈ భౌతికాగ్నియొక్క (సహస్రసామ్) అనేక కార్యముల నిచ్చునదియును (ఋషిమ్) కార్యసిద్ధిని గలిగించుటకు హేతువును (ప్రత్నామ్) ప్రాచీనమును, అనాదిరూపముగ నిత్యము [సదా] ప్రకాశవంతమై యున్నదియు (ద్యుతమ్) కారణముల యందుండునదియు నగు ప్రకాశమును దెలిసికొని (శుక్రమ్) శుద్ధమగు కార్యములను సిద్ధపరచు (పయః) జలములను (అను దుదుహ్రే) బాగుగా పూరించుచున్నారు. అనగా అగ్నియందు హోమమొనర్చి వర్షముచే ప్రపంచమును నింపుచున్నారు. ॥౧౬॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ కారణరూపముచేతను, అనాదియగుటచేతను, స్వగుణములతో కూడియున్న అగ్నియొక్క నిత్యత్వమును దెలిసికొనుట యోగ్యమై యున్నదో, అదే విధముగ ప్రపంచమునందలి ఇతర పదార్థముల అనాదిత్వమును కారణరూపముచే తెలిసికొని [ఈ యగ్ని మున్నగు పదార్థములను] కార్యములం దుపయోగించుకొని సమస్త వ్యవహారములను సాధించుకొనవలయును. ॥౧౬॥

16. The learned, knowing the eternity, lustre, thousandfold service, and usefulness of fire, get pure water from it.

౧౭. తనూపా ఇత్యస్యావత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వర భౌతికౌ కిం కురుత ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఇపుడు ఈశ్వరుడు భౌతికాగ్ని ఏమిచేయునది ఉపదేశించబడుచున్నది.

౧౭ తనూపాఽఅగ్నేఽసి తన్వమ్మే పాహ్యాయుర్దాఽఅగ్నేఽస్యాయుర్మే దేహి వర్చోదాఽఅగ్నేఽసి వర్చో మే దేహి। అగ్నే యన్మే తన్వాఽ ఊనన్తన్మఽ ఆపృణ ॥౧౭॥

ప.వి:- తనూపా ఇతి తనూ+పాః, అగ్నే, అసి, తన్వమ్, మే, పాహి, ఆయుర్దా ఇత్యాయుః+దాః, అగ్నే, అసి, ఆయుః, మే, దేహి, వర్చోదా ఇతి వర్చః+దాః, అగ్నే, అసి, వర్చః, మే, దేహి, అగ్నే, యత్,మే, తన్వాః ఊనమ్, తత్, మే, ఆ, పృణ. ॥౧౭॥

పదార్థః:-(తనూపాః) యస్తనూః సర్వపదార్థదేహాన్ పాతి రక్షతి స జగదీశ్వరః. పాలనహేతుర్భౌతికో వా. (అగ్నే) సర్వాభిరక్షకేశ్వర రక్షాహేతుర్భౌతికో వా. (అసి) అస్తి వా.

అత్ర సర్వత్ర పక్షే వ్యత్యయః. (తన్వమ్) శరీరమ్. అత్ర వాచ్ఛన్దసీత్యమిపూర్వ ఇత్యత్రానువర్తనాత్పూర్వరూపాదేశో న భవతి. (మే) మమ (పాహి) పాతి వా (ఆయుర్దాః) ఆయుఃప్రదః. (అసి) భవతి వా (ఆయుః) జీవనమ్ (మే) మహ్యమ్ (దేహి) దదాతి వా (వర్చోదాః) యో వర్చో విజ్ఞానం దదాతీతి తత్ ప్రాప్తిహేతు ర్వా. (అగ్నే) సర్వ విద్యామయేశ్వర విద్యాహేతుర్వా (అసి) భవతి వా వర్చః విద్యాప్రాప్తిం దీప్తిం వా (మే) మహ్యమ్. (దేహి) దదాతి వా (అగ్నే) కామానాం ప్రపూరకేశ్వర. కామపూర్తిహేతు ర్వా (యత్) యావదస్మాద్వా (మే) మమ (తన్వాః) అంతఃకరణాఖ్యస్య బాహ్యస్య శరీరస్య వా (ఊనమ్) అపర్యాప్తమ్ (తత్) తావత్తస్మాద్వా (మే) మమ (ఆ) సమంతాత్. (పృణ) పూరయతి వా. అయం మంత్రః, శత, 2.3. 2.18.20 వ్యాఖ్యాతః. ॥17॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! జగదీశ్వర! యద్యస్మాత్త్వం తనూపా అసి తత్తస్మా న్మే మమ తన్వం పాహి. హే అగ్నే యద్యస్మాత్త్వమాయుర్దా అసి తత్తస్మాన్మే మహ్యం పూర్ణమాయుర్దేహి. హే అగ్నే! యద్యస్మాత్త్వం వర్చోదా అసి, తత్తస్మాన్మే మహ్యం వర్చః పూర్ణవిద్యాం దేహి. హే అగ్నే! మే మమ తన్వా యద్యావదూనం బుద్ధిబల శౌర్యాదికమపర్యాప్తమస్తి తత్తావదాపృణ సమన్తాత్ ప్రపూరయేత్యేకః.

అయమగ్నిర్యద్యస్మాత్తనూపా అస్తి తత్తస్మాన్నే మమ జాఠరరూపేణ తన్వం పాతి. యద్యస్మాదయమగ్ని రాయుర్దా ఆయుర్నిమిత్తమస్తి తత్తస్మాన్మే మహ్యమాయుర్దదాతి. యద్యస్మాదయమగ్నిర్వర్చోదా అస్తి తత్తస్మాద్వర్చో దీప్తిం దదాతి. అయమగ్నిర్యద్యావన్మే మమ తన్వా ఊనమపర్యాప్తం తత్తావత్ సమంతా త్ప్రపూరయతీతి ద్వితీయః.॥ 17॥

భావార్థః:- అత్ర శ్లేషాలంకారః. పరమేశ్వరేణాస్మిన్ జగతి యతః సర్వేభ్య ప్రాణిభ్యః శరీరాయుర్నిమిత్త విద్యాప్రకాశసర్వాంగపూర్తిర్నిర్మితా తస్మాత్ సర్వే పదార్థాః స్వస్వరూపం ధారయంతి తథైవాస్య సృష్టౌ ప్రకాశాది గుణవత్త్వాదయమగ్ని రేతేషాం ముఖ్యః సాధకోఽస్తీతి సర్వైర్వేదితవ్యమ్.॥17॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ జగదీశ్వర! (యత్) ఏ కారణముచే నీవు (తనూపాః) సకల మూర్తివంత పదార్థముల శరీరములను కాపాడువాడవై (అసి) ఉన్నావో, ఆ కారణమువల్లనే (మే) నా (తన్వమ్) శరీరమును (పాహి) కాపాడుము (అగ్నే) ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ఆయుర్దాః) సకల [ప్రాణులకు] ఆయువు నొసొగెడి వాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (మే) నాకు (ఆయుః) పూర్ణాయువును (దేహి) ఇమ్ము (అగ్నే) సకల విద్యామయుడవగు నో జగదీశ్వరా! నీవు (వర్చోదాః) సకల మానవులకు విజ్ఞానమొసొగెడివాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (మే) నాకును ఉత్తమ గుణములను (వర్చః) జ్ఞానపూర్వకమైన పూర్ణవిద్యను (దేహి) ఇమ్ము (అగ్నే) సకల కార్యములను

సంపూర్ణపరచు ఓ పరమేశ్వరా! (మే) నా (తన్వాః) శరీరమున (యత్ ఊనమ్) కొరతగనున్న బుద్ధి, బలము, శౌర్యము మున్నగు గుణములు గలవో (తత్) ఆ యా భాగము లన్నిటిని (మే) నాయందు (ఆపృణ) బాగుగా పూర్ణపరచుము [ఇది ప్రథమార్థము].

(అగ్నే) ఈ భౌతికాగ్ని (యత్) ఏ విధముగ (తనూపాః) పదార్థరక్షణకు హేతువై (అసి) ఉన్నదో, అట్లే జఠరాగ్నిరూపముతో (మే) నా యొక్క (తన్వమ్) శరీరమును (పాహి) కాపాడుచున్నది (అగ్నే) విజ్ఞానమునకు కారణమగు ఈ యగ్ని ఎట్లు (ఆయుర్దాః) [సమస్తజీవుల] జీవనమునకు హేతువై (అసి) ఉన్నదో, అట్లే (మే) నాకును (ఆయుః) జీవనమునకు హేతువగు ఆకలి, దప్పిక మున్నగు గుణములను (దేహి) ఇచ్చుచున్నది (అగ్నే) ఈ యగ్ని ఎట్లు (వర్చోదాః) విజ్ఞాన ప్రాప్తికి కారణమై (అసి) ఉన్నదో, అట్లే (మే) నాకును (వర్చః) విద్యాప్రాప్తికి కారణమగు బుద్ధి, బలము మున్నగు వానిని (దేహి) ఇచ్చుచున్నది. మరియును (అగ్నే) కార్యసిద్ధికి హేతువగు ఈ భౌతికాగ్ని (మే) నా (తన్వాః) శరీరమందు బుద్ధి మున్నగు సామర్థ్యములు (యత్) ఏవి (ఊనమ్) కొరతగనున్నవియో (తత్) వాని నన్నిటిని (ఆపృణ) పూర్ణపరచుచున్నది [ఇది ద్వితీయార్థము] ॥౧౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు ఈ ప్రపంచమున సకల ప్రాణుల కొరకు శరీరముల ఆయువు నిమిత్తము విద్యాప్రకాశము మరియు సర్వాంగముల పూర్ణత్వమును నిర్మించినాడు. కావుననే సకల పదార్థములు తమ తమ స్వరూపములను పూర్తిగ ధరించుచున్నవి. ఇట్లే పరమేశ్వరుని సృష్టియందు అగ్నియును, ప్రకాశము మున్నగు గుణములు గలదియగుటవలన సకల పదార్థముల పాలనమునకు ముఖ్యసాధనమై యున్నది. ॥౧౭॥

17. Thou, God, art our bodies' Protector. Protect Thou my body. Giver of longevity art Thou, O God, Give me longevity. Giver of splendour art Thou, O God, Give me splendour. Remove, O God, all the defects of my body and soul!.

౧౮ ఇన్ధానాస్త్వే త్యస్యాఽఽవత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ బ్రాహ్మీపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవోపదిశ్యతే. మరల నీ మంత్రమున పరమేశ్వరుని మరియు భౌతికాగ్నిని గూర్చి ప్రకటించుచున్నాడు.

౧౮ ఇన్ధానాస్త్వా శతꣳ హిమా ద్యుమన్తꣳ సమిధీమహి ।

వయస్వన్తో వయస్కృతꣳ సహస్వన్తః సహస్కృతమ్ ।

అగ్నే సపత్నదమ్భన మదబ్ధాసోఽఅదాభ్యమ్ ।

చిత్రావసో స్వస్తి తే పారమశీయ ॥౧౮॥

ప.వి:- ఇన్ధానాః, త్వా, శతమ్, హిమాః, ద్యుమన్తమితి ద్యు+మన్తమ్, సమ్, ఇధీ మహి, వయస్వన్తః, వయస్కృతమ్, వయస్కృత మితి వయః+కృతమ్, సహస్వన్తః, సహస్కృతమ్, సహస్కృతమితి సహః+ కృతమ్, అగ్నే, సపత్న దమ్భన మితి సపత్న+దమ్భనమ్, అదబ్ధాసః, అదాభ్యమ్, చిత్రావసో చిత్రవసోఽ ఇతి చిత్ర+వసో, స్వస్తి; తే, పారమ్, అశీయ ॥౧౮॥

పదార్థః:-(ఇన్ధానాః) ప్రకాశయంతః (త్వా) త్వామనంతగుణం జగదీశ్వరం ప్రకాశాదిగుణవంతం భౌతికం వా (శతమ్) శతసంఖ్యాకాన్ సంవత్సరానధికం వా (హిమాః) హేమన్తర్త్తుయుక్తాని వర్షాణి. శతం హిమాః శతం వర్షాణి జీవ్యాస్మ. శత. ౨.౩.౨.౨౧. (ద్యుమంతమ్) ద్యౌరనంతః ప్రకాశో విద్యతే యస్మిన్ పరమేశ్వరే వా. ప్రశస్తః ప్రకాశో విద్యతే యస్మిన్ భౌతికే తమ్. అత్ర భూమ్న్యర్థే ప్రశంసార్థే చ మతుప్ (సమ్) సమ్యగర్థే (ఇధీమహి) జీవేమ వా (వయస్వంతః) ప్రశస్తం పూర్ణమాయుర్విద్యతే యేషాం తే. అత్ర ప్రశంసార్థే మతుప్ (వయస్కృతమ్) యో వయః కరోతి తమ్, (సహస్వన్తః) సహనం సహో విద్యతే యేషాం తే. అత్ర భూమ్న్యర్థే మతుప్. (సహస్కృతమ్) యః సహః సహనం కరోతి కారయతి వా తమ్, (అగ్నే) విజ్ఞాతరీశ్వర. కార్యప్రాపకోఽగ్నిర్వా, (సపత్నదమ్భనమ్) యః సపత్నాన్ దమ్భయతీతి తమ్ (అదబ్ధాసః) దమ్భాహంకారరహితాః. అనుపహింసితాః. హినస్తి దభ్నోతీతి వధకర్మసు పఠితమ్. నిఘం ౨. ౧౯ అత్రాజ్జసేరసుగిత్యసుగాగమః (అదాభ్యమ్) అహింసనీయమ్ (చిత్రావసో) చిత్రమద్భుతం వసు ధనం విద్యతే యస్మిం స్తత్సంబుద్ధావీశ్వర. చిత్రాణి వసూని ధనాని యస్మాద్వా స భౌతికః. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (స్వస్తి) ప్రాప్తవ్యం సుఖమ్. స్వస్తీతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫. ౫. అనేన ప్రాప్తవ్యం సుఖం గృహ్యతే (తే) తవ తస్య వా (పారమ్) సర్వదుఃఖేభ్యః పృథగ్భూతమ్ (అశీయ) ప్రాప్నుయామ్.॥౧౮॥

అన్వయః:-హే చిత్రావసో! అగ్నే జగదీశ్వరాదబ్ధాసో వయస్వన్తః సహస్వన్తోఽదాభ్యం సపత్నదంభనం వయస్కృతం సహస్కృతం ద్యుమంతం త్వామిన్ధానాః సన్తో వయం శతం హిమాః సమిధీమహి ప్రకాశయేమ జీవేమైవం కుర్వన్నహమపి యత్తే తవ కృపయా సర్వదుఃఖేభ్యః పారం గత్వా స్వస్తి సుఖమశీయ ప్రాప్నుయామిత్యేకః.

అదబ్ధాసో వయస్వంతః సహస్వంతస్త్వా తమదాభ్యం సపత్నదంభనం వయస్కృతం సహకృతమగ్నే అగ్నిం నిత్యమింధానాః ప్రదీపయంతో వయం శతం హిమాః శతం వర్షాణి

జీవేమైవం కర్వన్నహమపి యో౾యం చిత్రావసో చిత్రావసురగ్నిస్తే తస్య సకాశాద్దారిద్ర్యాది దుఃఖేభ్యః పారం గత్వా స్వస్తి సుఖమశీయ ప్రాప్నుయామితి ద్వితీయః ॥౧౮॥

భావార్థః :- అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యైః పురుషార్థేనేశ్వరోపాసనయా౾గ్న్యాదిపదార్థేభ్య ఉపకారకరణేన చ సర్వదుఃఖాన్తం గత్వా పరం సుఖం ప్రాప్య శతవర్షపర్యన్తం జీవితవ్యం న చ కేనాప్యేకక్షణమప్యాలస్యే స్థాతవ్యమ్. కింతు యథా పురుషార్థో వర్ధేత తథైవానుష్ఠాతవ్యమితి॥౧౮॥

పదార్థము :- (చిత్రావసో) చిత్రవిచిత్రములగు వసువులు [ధనములు] గలవాడవగు (అగ్నే) ఓ పరమేశ్వరా! (అదబ్ధాసః) దమ్భము, అహంకారము, హింస మున్నగు దోషములులేని (వయస్వన్తః) ప్రశంసనీయ పూర్ణాయువు గలిగినవారమును (సహస్వంతః) అతిసహనస్వభావులమగు మేము (అదాభ్యమ్) స్వీకరించయోగ్యుడవును అహింసనీయుడవును (సపత్నదమ్భనమ్) శత్రువుల నాశమొనర్చువాడవును (వయస్కృతమ్) ఆయువును పూర్తియొనర్చువాడవును (సహస్కృతమ్) సహించుచు సహింపజేయువాడవును మరియు (ద్యుమన్తమ్) అనంత ప్రకాశము గలవాడవును అగు(త్వా) నీ యొక్క [ఉపదేశములను] (ఇన్ధానాః) వినుచు మేము (శతమ్) నూరు వత్సరములు మరియు అంతకన్నఅధికము (హిమాః)హేమంత ఋతువులతోగూడ (సమిధీమహి) బాగుగ ప్రకాశమొనర్చెదము గాక, జీవించెదము గాక! ఈవిధముగ మేము (తే) నీ కృపతో సమస్త దుఃఖములనుండి (పారమ్) విముక్తిని బడసి (స్వస్తి)సౌఖ్యములను (అశీయ) పొందుదుముగాక **[ఇదిమొదటి యర్థము].**

(అదబ్ధాసః) అహంకార, దంభ, హింసాది దోషరహితులము (వయస్వన్తః) పూర్ణాయుష్మంతులమును, (సహస్వన్తః) అత్యంత సహనశీలురమును నైన మేము (త్వా) ఆ (అదాభ్యమ్) ఉపయోగించదగినదియు (సపత్నదమ్భనమ్) ఆగ్నేయాదిశస్త్రాస్త్రవిద్యలకు హేతువగుటవలన శత్రువులను జయింపజేయునదియు (వయస్కృతమ్) వయస్సును వృద్ధిజేయునదియు (సహస్కృతమ్) సహనమునకు హేతువైనదియు (ద్యుమన్తమ్) చక్కని ప్రకాశవంతమైనదియు (అగ్నే) కార్యములను సిద్ధింపజేయునదియు నగు భౌతికాగ్నిని (ఇన్ధానాః) ప్రజ్వలిత మొనర్చుచు (హిమాః) హేమంత ఋతువులతో గూడా (శతమ్) నూరు సంవత్సరముల వరకు (సమిధీమహి) జీవించెదముగాక! ఇట్లొనర్చుచు (చిత్రావసో) ఆశ్చర్యరూప ధనప్రాప్తికి హేతువైన (తే) ఆ యగ్ని ప్రకాశముచే దారిద్ర్యాది దుఃఖములను (పారమ్) తరించి (స్వస్తి) సకల సుఖములను (అశీయ) పొందెదము గాక! [ఇది రెండవయర్థము]॥౧౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. మానవులు తమ పురుషార్థముల చేతను, ఈశ్వరోపాసనచేతను, అగ్ని మున్నగు పదార్థములచేత నుపకారమును పొంది, సమస్త దుఃఖముల నుండి విముక్తి నొంది ఉత్తమోత్తమములగు అనేక సౌఖ్యములను పొంది, నూరుసంవత్సరములవరకు జీవించవలయును. ఒక్క-క్షణమైనను సోమరులై యుండరాదు. నిరంతరము పురుషార్థులమై అనుష్ఠానపరులమై యుండవలెను.॥౧౮॥

18. Oh God, the Lord of manifold riches, may we, being free from pride enjoying long life, and practising for bearance, live for a hundred years, praising Thee the Effulgent, the Eternal, the Forbearing, the Unconquerable, and the Killer of foes!.

౨౪. సన్త్వమిత్యస్యావత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తే కీదృశా విత్యుపదిశ్యతే.

ఈశ్వరుడు, అగ్ని ఎటువంటిదో మరల ఈ మంత్రమున తెలుపబడినది.

౨౪ సన్త్వ మగ్నే సూర్యస్యవర్చసాగథాః సమృషీణాగ్ంస్తుతేన।
సమ్ప్రియేణ ధామ్నా స మహమాయుషా సం వర్చసా
సం ప్రజయా సగ్ం రాయస్పోషేణ గ్మిషీయ ॥౨౯॥

ప.వి:- సమ్, త్వమ్, అగ్నే, సూర్యస్య, వర్చసా, అగథాః, సమ్, ఋషీణామ్, స్తుతేన, సమ్, ప్రియేణ, ధామ్నా, సమ్, అహమ్, ఆయుషా, సమ్, వర్చసా, సమ్, ప్రజయేతి ప్ర+జయా, సమ్। రాయః, పోషేణ, గ్మిషీయ.॥౨౯॥

పదార్థః:-(సమ్) సమాగమే (త్వమ్) పరమేశ్వరోఽయం భౌతికో వా (అగ్నే) విజ్ఞానస్వరూప వ్యవహార ప్రాప్తిహేతుర్వా. (సూర్యస్య) సర్వాంతర్గతస్య ప్రాణస్య సూర్యలోకస్య వా (వర్చసా) దీప్త్యా (అగథాః) గచ్ఛసి ప్రాప్నోతి వా. అత్ర సర్వత్ర పక్షే వ్యత్యయః. వర్తమానే లుఙ్. మంత్రే ఘసహ్వరణశ...అ. ౨. ౪. ౮౦. ఇతి చ్లే ర్లుక్ చ (సమ్) సంగతార్థే (ఋషీణామ్) వేదవిదాం మంత్రద్రష్టౄణాం విదుషామ్ (స్తుతేన) ప్రశంసితేన (సమ్) ఏకీభావే, (ప్రియేణ) ప్రసన్నతాకారకేణ (ధామ్నా) స్థానేన (సమ్) సమీచీనార్థే, (అహమ్) జీవః (ఆయుషా) జీవనేన (సమ్) సంగత్యర్థే (వర్చసా) విద్యాధ్యయనప్రకాశనేన (సమ్) శ్రేష్ఠ్యార్థే (ప్రజయా) సంతానేన రాజ్యేన వా (సమ్) ప్రశస్తార్థే (రాయస్పోషేణ) రాయో ధనానాం భోగపుష్ట్యా (గ్మిషీయ) ప్రాప్నుయామ్. అత్రాశిషి లిఙ్ వా ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తీడాగమః. గమహనజన. అ. ౬.౪.౯౮. ఇత్యుపధాలోపశ్చ. అయం మంత్రః. శత. ౨. 3. ౨౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౯॥

అన్వయః :-హే అగ్నే జగదీశ్వర! యస్త్వం సూర్యస్య ప్రాణస్యర్షీణాం యేన సంస్తుతేన సంప్రియేణ సంవర్చసా ధామ్నా సమాయుషా సంప్రజయా సంరాయస్పోషేణ సహ సమగథాస్తేనైవాహమపి సర్వాణి సుఖాని సంగ్మిషీయ సమ్యక్ ప్రాప్నుయామిత్యేకః.

యో౽గ్నిః సూర్యస్య ప్రత్యక్షస్య సవితృమండలస్యర్షీణాం సంస్తుతేన సంప్రియేణ సంవర్చసా ధామ్నా సమాయుషా సంప్రజయా సంరాయస్పోషేన సమగథాః సంగతో భూత్వా రాజతే తేన సంసాధితేనాహం సర్వాణి వ్యవహారసుఖాని సంగ్మిషీయ సమ్యక్ ప్రాప్నుయామితి ద్వితీయః.॥౧౯॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యాః ఈశ్వరస్యాజ్ఞాపాలనేన సమ్యక్ పురుషార్థే నాగ్న్యాదిపదార్థానాం సంప్రయోగేణైతత్సర్వం సుఖం ప్రాప్నువన్తీతి.॥౧౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (సూర్యస్య) సర్వాంతర్గత ప్రాణముయొక్కయు (ఋషీనామ్) వేదమంత్రార్థముల నెరిగెడి విద్వాంసులయొక్కయు (సంస్తుతేన) ఏ స్తుతులతోను (సంప్రియేణ) ప్రసన్నతతో విశ్వసించుట చేతను (సంవర్చసా) విద్యాధ్యయనము దానిని ప్రకాశపరచుటచేతను (ధామ్నా) స్థానములతోను (సమాయుషా) ఉత్తమజీవనముచేతను (సంప్రజయా) ఉత్తమసంతానము మరియు రాజ్యముతోను (రాయస్పోషేణ) ఉత్తమధనముల భోగపుష్టితోను (సమగథాః) ప్రాప్తమగుచుండునో (అహమ్) నేనును అట్టి సాధనములతో సకలసుఖములను (సంగ్మిషీయ) పొందుదునుగాక! **[ఇది మొదటి యర్థము].**

(అగ్నే) ఏ భౌతికాగ్ని పూర్వోక్తములగు సకలముతోను (సమగథాః) సంగతమై (ప్రకాశమును పొందుచున్నదో అట్లు సిద్ధపరచబడిన ఆ యగ్నితో (అహమ్) నేను వ్యావహారికములు నగు సమస్త సుఖములను (సంగ్మిషీయ) చక్కగా పొందెదనుగాక! **[ఇది రెండవ యర్థము]॥౧౯॥**

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. మానవులు ఈశ్వరాజ్ఞను పాలించుటచేతను, స్వతః పురుషార్థముచేతను, అగ్ని మున్నగు పదార్థముల సత్ప్రయోగము చేతను సర్వసౌఖ్యములను బడయుచున్నారు.॥౧౯॥

19. Oh God, Thou art full of splendour like the Sun, sung by the sages with vedic verses, and O Thou full of power for protection. May I attain to long life, to splendour, to offspring, and abundant riches!.

౨౦. అంధస్థేత్యస్య యాజ్ఞవల్క్య ఋషిః, ఆపో దేవతా, భురిగ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ యజ్ఞే కృతశుద్ధయ ఓషధ్యాదయః పదార్థా ఉపదిశ్యన్తే.

ఇపు డీ మంత్రమున యజ్ఞముచే శుద్ధి చేయబడిన ఓషధ్యాది పదార్థములను గూర్చి ఉపదేశించబడుచున్నది.

౨౦ అన్ధస్థాన్ధో వో భక్షీయ మహ స్థ మహో వో భక్షీయోర్జస్థోర్జం వో భక్షీయ రాయస్పోష స్థ రాయస్పోషం వో భక్షీయ ॥౨౦॥

ప.వి:- అన్ధః, స్థ, అంధః, వః, భక్షీయ, మహః, స్థ, మహః, వః, భక్షీయ, ఊర్జః, స్థ, ఊర్జమ్, వః, భక్షీయ, రాయః, పోషః, స్థ, రాయః, పోషమ్, వః, భక్షీయ ॥౨౦॥

పదార్థః :-(అంధః) అన్నమ్. అంధ ఇత్యన్న నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౭. అదేర్నుమ్ ధౌ చ. ఉ. ౪. ౨౦౬, అనేనాఽదేరసున్ ప్రత్యయో నుమాగమో ధకారాదేశశ్చ. వా శర్ ప్రకరణే ఖర్పరే లోపో వక్తవ్య ఇతి విసర్జనీయ లోపః (స్థ)సంతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (అంధః) ప్రాప్తుం యోగ్యో రసః. అంధ ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౪. ౨. అనేన ప్రాప్తవ్యో రసో గృహ్యతే (వః) సర్వేషామోషధ్యాది పదార్థానామ్ (భక్షీయ) సేవేయ (మహః) మహాంసి (స్థ) సంతి (మహః) మహాగుణసమూహమ్ (వః) మహతాం పదార్థానామ్ (భక్షీయ) స్వీకుర్యామ్ (ఊర్జః) పరాక్రమః (స్థ) సంతి (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (వః) బలవతాం పదార్థానామ్ (భక్షీయ) సేవయ (రాయస్పోషః) యా బహుగుణభోగేన పుష్టః. భూమా వై రాయస్పోషః. శత. ౩.౧.౧.౧౨. (స్థ) సంతి (రాయస్పోషమ్) ఉత్తమానాం ధనానాం భోగమ్ (వః) చక్రవర్తిరాజ్యశ్రియాదిపదార్థానామ్ (భక్షీయ) అద్యామ్. అయం మంత్రః. శత- ౨. ౩.౪. ౨౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౦॥

అన్వయః :-యేఽన్ధఃస్థాంధో వీర్యవంతో వృక్షౌషధ్యాదయః పదార్థాః సంతి వస్తేషాం సకాశాదహమన్నో వీర్యకరాణ్యన్నాని భక్షీయ స్వీకుర్యామ్. యే మహః స్థ మహో మహాంతో వాయ్వగ్న్యాదయో విద్యాదయో వా సంతి వస్తేషాం సకాశాన్మహాంసి క్రియాసిద్ధికరాణ్యహం భక్షీయ. య ఊర్జః స్థోర్జః రసవంతో జలదుగ్ధ ఘృతమధు ఫలాదయః సంతి వస్తేషాం సకాశాదూర్జం రసమహం భక్షీయ భుంజీయ. యే రాయస్పోషః స్థ రాయస్పోషో బహుగుణ సమూహయుక్తాః పదార్థాః సంతి వస్తేషాం సకాశాదహం రాయస్పోషం బహుశుభగుణైః పోషం భక్షీయ సేవేయ ॥౨౦॥

భావార్థః:-మనుష్యై ర్జగత్స్థానాం పదార్థానాం గుణజ్ఞానపురఃసరం క్రియాకౌశలేనోపకారం సంగృహ్య సర్వం సుఖం భోక్తవ్యమితి. ॥౨౦॥

పదార్థము :-(అన్ధః) బలముగల వృక్షములు, లేక ఓషధ్యాది పదార్థములు ఏవి (స్థ) కలవో (వః) వాని ప్రకాశముచే నేను (అన్ధః) వీర్యమును పుష్టిపరచు అన్నాదులను (భక్షీయ) గ్రహింతునుగాక! (మహః)మహామహా వాయ్వగ్నివిద్య మున్నగు పదార్థములు ఏవి (స్థ) కలవో(వః) వానిచే నేను (మహః) గొప్పగొప్ప క్రియలను సిద్ధింపజేయు కర్మలను (భక్షీయ) సేవింతునుగాక! (ఊర్జః) జలములు, క్షీరములు, ఘృతము, మధురఫలములు

మున్నగు రసయుక్త పదార్థములు ఏవి (స్థ) కలవో (వః) వానితో నేను (ఊర్జమ్) పరాక్రమముతో గూడిన రసములను (భక్షీయ) అనుభవింతునుగాక! మరియు (రాయస్పోషః) అనేక గుణయుక్త పదార్థములు ఏవి (స్థ) కలవో (వః) అట్టి సామ్రాజ్యైశ్వర్యాది పదార్థములను (రాయస్పోషమ్) ఉత్తమోత్తమ ధనముల భోగములను నేను (భక్షీయ) భోగింతునుగాక! ॥౨౦॥

భావార్థము :- మానవులు విశ్వమందలి పదార్థముల గుణములను జ్ఞానపూర్వకముగ క్రియాకౌశల్యాదులచే ఉపకారములను పొంది సకల సౌఖ్యముల ననుభవించవలయును. ॥౨౦॥

20. May I enjoy the life-bestowing food through the plants and medicines that contribute to health and vigour. May I utilise the science of air and water for the accomplishment of my deeds. May I get the essence of food from milk, honey and fruits, May I enjoy the abudance of good articles through objects full of manifold qualities.

౨౧. రేవతీరిత్యస్య యాజ్ఞవల్క్య ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ విదుషాం సత్కారాయోపదిశ్యతే.

ఇపు డీ మంత్రమందు విద్వాంసులను సత్కరించుట ఉపదేశించబడుచున్నది.

౨౧ రేవతీ రమధ్వమస్మిన్యో నా వస్మిన్ గోష్ఠే౽స్మిఀల్లోకే౽స్మిన్ క్షయే। ఇహైవ స్త మాపగాత ॥౨౧॥

ప.వి:-రేవతీః, రమధ్వమ్, అస్మిన్, యోనౌ అస్మిన్, గోష్ఠే, గోష్ఠ ఇతి గో + స్థ అస్మిన్ లోకే, అస్మిన్, క్షయే, ఇహ, ఏవ, స్త, మా, అప, గాత. ॥౨౧॥

పదార్థః :-(రేవతీః) విద్యాధనసహితాః ప్రశస్తా నీతయో గావ ఇన్ద్రియాణి పశవః పృథివీ రాజ్యాదియుక్తా యాసు తాః. అత్ర సుపాం సులుగితి పూర్వసవర్ణాదేశః ప్రశంసార్థే మతుప్ చ (రమధ్వమ్) రమణం కుర్వంతు. అత్ర వ్యత్యయః (అస్మిన్) ప్రత్యక్షే (యోనౌ) జన్మని స్థలే వా (అస్మిన్) సమక్షే (గోష్ఠే) గావః పశవ ఇన్ద్రియాణి యస్మింస్తిష్ఠన్తి తస్మిన్ (అస్మిన్) సేవ్యమానే (లోకే) సంసారే (అస్మిన్) అస్మాభిః సంపాదితే (క్షయే) నివసనీయే గృహే (ఇహ) ఏతేషు (ఏవ) అవధారణార్థే (స్త) సంతి. అత్ర వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ. (మా) నిషేధే (అప) దూరార్థే (గాత) గచ్ఛంతు. అత్ర లోడర్థే లజ్ పురుషవ్యత్యయశ్చ. అయం మంత్రః.శత ౨. ౩. ౨. ౨౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! ప్రశస్తా నీత్యాదయో రేవతీ రేవత్యస్తా అస్మిన్యోనావస్మిన్ గోష్ఠ ఽస్మింల్లోకే ఽస్మిన్ క్షయే రమధ్వం రమంతామితీచ్ఛంతో భవంత ఇహైతేష్వేవ నిత్యం ప్రవర్తంతామ్. కిన్త్వేతేభ్యో మాపగాత కదాచిద్దూరం మా గచ్ఛంతు.॥౨౧॥

భావార్థః :- యత్ర విద్వాంసో నివసంతి తత్ర విద్యాదీనాం గుణానాం నివాసాత్ప్రజా విద్యాసుశిక్షాధనవత్యో భూత్వా నిత్యం సుఖేన సహ యుంజతే తస్మాత్సర్వైరేవమిచ్ఛా కార్యాఽస్మాకం సంగసమీపాద్విద్వాంసో విదుషాం సమీపాచ్చ వయం కదాచిద్దూరే మా భవేమేతి.॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (రేవతీః) విద్యాధనములతో గూడినవియును ఇంద్రియ, పశు, పృథివీ రాజ్యాదులతో గలిసినవియును నగు ఏ శ్రేష్ఠ నీతులు (స్త)కలవో అవి (అస్మిన్) ఈ (యోనౌ) జన్మస్థలమున (అస్మిన్ గోష్ఠే) ఈ యింద్రియములందు, లేక పశ్వాదులుండు స్థలమందు (అస్మిన్ లోకే) ఈ ప్రపంచమున (అస్మిన్ క్షయే) [మీరు నిర్మించి] ఈ గృహములందు (రమధ్వన్) రమణీయ మగుగాక! ఇట్టి కోరిక గలవారైన మీరు (ఇహైవ) వీనియందే యుండుడు. లేక (మాపగాత) [వీనికెన్నడును] దూరముగాకుందురు గాక!॥౨౧॥

భావార్థము :- విద్వాంసు లుండుచోట ప్రజలు విద్య, ఉత్తమశిక్ష, ధనసమన్వితులై నిరంతరము సౌఖ్యము లనుభవింతురు. కావున ''మేము నిత్యము విద్వాంసులతో కలియుచుందుము గాక!'' విరోధులమై ఎన్నటికిని వారికి మేము దూరముగనుండకుందుముగాక అను కోరికతో సదా మనుష్యు లుండవలెను. ॥౨౧॥

21. Oh Vedic speech, may thou remain in this altar, in this yajna, in this spot and in this house. Remain here, and go not far from hence!

౨౨. సఀహితేత్యస్య వైశ్వామిత్రో మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, పూర్వార్ధస్య భురిగాసురీ గాయత్రీ, ఉపత్వేత్యంతస్య గాయత్రీ చ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథాగ్నిశబ్దేన విద్యుత్కర్మాణ్యుపదిశ్యన్తే. ఇపుడీ మంత్రమున అగ్నిశబ్దముచే విద్యుత్కర్మ లుపదేశింపబడుచున్నవి.

౨౨ సఀహితాసి విశ్వరూప్యూర్జా మావిశ గౌపత్యేన। ఉప త్వాగ్నే దివే దివే దోషావస్తర్ధియా వయమ్ నమో భరన్తఽ ఏమసి ॥౨౨॥

ప.వి:- సఀహితేతి సమ్+హితా, అసి, విశ్వరూపీతి విశ్వ+రూపీ, ఊర్జా, మా, ఆ, విశ, గౌపత్యేన, ఉప, త్వా, అగ్నే, దివే దివ ఇతి దివే + దివే, దోషావస్తరితి దోషా+వస్తః। ధియా, వయమ్, నమః, భరన్తః, ఆ, ఇమసి.॥౨౨॥

పదార్థః :-(సంహితా) సర్వపదార్థైః సహ వర్తమానా విద్యుత్. సర్వవ్యాపక ఈశ్వరో వా (అపి) అస్తి వా. అత్ర సర్వత్ర పక్షే వ్యత్యయః. (విశ్వరూపీ) విశ్వం సర్వం రూపం యస్యాః సా. అత్ర జాతేరస్త్రీవిషయాదయోపధాత్ అ.౪. ౧. ౬౩. ఇతి జీప్ ప్రత్యయః (ఊర్జా) వేగపరాక్రమాదిగుణయుక్తా (మా) మామ్ (ఆ) సమంతాత్ (విశ) విశతి (గౌపత్యేన) గవామింద్రియాణాం పశూనాం వా పతిః పాలకస్తస్య భావః కర్మ వా తేన. అత్ర పత్యంతపురోహితాదిభ్యో యక్. అ.౫. ౧. ౧౨౮. ఇతి యక్ ప్రత్యయః (ఉప) ఉపగమేఽర్థే (త్వా) త్వామ్ (అగ్నే) అగ్నిః. (దివేదివే) జ్ఞానస్య ప్రకాశాయ. దివేదివ ఇత్యహర్నామసు పఠితమ్ నిఘం. ౧.౯. (దోషావస్తః) దోషాం రాత్రిం వస్తే స్వతేజసాఽఽఛాద్య నివారయతి సోఽగ్నిః. దోషేతి రాత్రినామసు పఠితమ్. నిఘం.౧.౭. (ధియా) కర్మణా ప్రజ్ఞయా వా. ధీరితి కర్మనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౧.ప్రజ్ఞానామసు వా. నిఘం ౩. ౯(వయమ్) క్రియాకాండానుష్ఠాతారః (నమః) అన్నమ్. నమ ఇత్యన్న నామసు పఠితమ్. నిఘం.౨. ౭. (భరంతః) ధారయంతః (ఆ) సమంతాత్ (ఇమసి) ప్రాప్నుమః. అత్రేదంతో మసీతీకారాదేశః. అయం మంత్రః. శత. ౨.౩.౨.౨౭.౨౮. వ్యాఖ్యాతః ॥ ౨౨ ॥

అన్వయః :-నమోఽన్నం భరంతః సన్తో వయం ధియా యోఽగ్నిర్విద్యుద్రూపేణ సర్వేషు పదార్థేషు సంహితోర్జా విశ్వరూపీ గౌపత్యేన మా మాం విశ ప్రవిశతి త్వాఽగ్నే తం దోషావస్తారమగ్నిం దివే దివే ప్రతిదిన ముపైమసి.॥ ౨౨ ॥

భావార్థః:-మనుష్యైరిత్థం వేదితవ్యం యేనేశ్వరేణ సర్వత్ర మూర్తద్రవ్యేషు విద్యుద్రూపో వ్యాప్తః సర్వరూప ప్రకాశశ్చేష్టాదివ్యవహారహేతుర్విచిత్రగుణోఽగ్నిర్నిర్మితస్తస్యైవోపాసనం నిత్యం కార్యమితి ॥౨౨॥

పదార్థము :-(నమః) అన్నమును (భరన్తః) ధరించుచు మేము (ధియా) మా బుద్ధి కర్మలద్వారా (అగ్నే) అగ్ని విద్యుత్తు రూపమున సకల పదార్థములతో (సంహితా) కూడ (ఊర్జా) వేగపరాక్రమాది గుణములతో (విశ్వరూపీ) సమస్త పదార్థములందు రూప గుణములతో గూడ (గౌపత్యేన) ఇంద్రియములనెడి పశువులను పాలన మొనర్చు జీవునితోగూడ నున్నట్టి ఏ యగ్ని (మా) నాయందు (ఆవిశ) ప్రవేశ మొనర్చునో (త్వా) అట్టి (దోషావస్తః) తన తేజముతో రాత్రిని దూరపరచునదియు (అగ్నే) విద్యుత్‌రూపాగ్నిని జ్ఞానప్రకాశమునకై (దివేదివే) ప్రతిదినమును (ఉపైమసి) సమీపమున ప్రాప్తించుకొనుచున్నాము.॥౨౨॥

భావార్థము :-సర్వత్రా మూర్తిమంతములగు ద్రవ్యములందు విద్యుత్తు రూపమున పరిపూర్ణమై ఏ పరమేశ్వరుడు సకలరూపములను ప్రకాశమొందించుటకు చేష్టలు మున్నగు వ్యవహారములకు హేతువై యుండి విచిత్రగుణములు గలిగియున్న యగ్నిని రచించియుండెనో ఆతనినే సదా యుపాసించుచుండవలయు నని మానవు లెరుగవలయును.॥౨౨॥

22.Oh universal vedic text, thou art full of vigour and valour, may we attain unto thee, the master of the yajna. O God, may we be in communion with Thee, everyday, morning and evening, bowing unto Thee through our intellect!.

౨౨ రాజంతమిత్యస్య వైశ్వామిత్రో మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునరీశ్వరాగ్నిగుణా ఉపదిశ్యన్తే.

ఈ మంత్రమున ఈశ్వరుని మరియు అగ్నిగుణము లుపదేశించబడినవి.

౨౨ రాజంతమధ్వరాణాం గోపామృతస్య దీదివిమ్। వర్ధమానꣳస్వే దమే ॥ ౨౩॥

ప. వి:- రాజన్తమ్, అధ్వరాణామ్, గోపామ్, ఋతస్య దీదివిమ్, వర్ధమానమ్, స్వే, దమే।౨౩॥

పదార్థః:-(రాజన్తమ్) ప్రకాశమానమ్ (అధ్వరాణామ్) అగ్నిహోత్రాద్యశ్వమేధాన్తానాం శిల్పవిద్యాసాధ్యానాం వా సర్వథా రక్ష్యాణాం యజ్ఞానామ్ (గోపామ్) ఇన్ద్రియపశ్వాదీనాం రక్షకమ్ (ఋతస్య) అనాదిస్వరూపస్య సత్యస్య కారణస్య జలస్య వా. ఋతమితి సత్యనామసు పఠితమ్. నిఘం, ౩. ౧౦. ఉదకనామసు చ. నిఘం. ౧. ౧౨ (దీదివిమ్) వ్యవహారయన్తమ్. అత్ర దివో ద్వే దీర్ఘశ్చాభ్యాసస్య. ఉ. ౪. ౫౫. ఇతి దివః క్విన్ప్రత్యయో ద్విత్వాభ్యాసదీర్ఘౌ చ. (వర్ధమానమ్) హానిరహితమ్ (స్వే) స్వకీయే (దమే) దామ్యంత్యుపశామ్యన్తి యస్మింస్తస్మిన్ స్వస్థానే పరమోత్కృష్టే ప్రాప్తుమర్హే పదే. అయం మంత్రః. శత ౨.౩.౨.౨౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౩॥

అన్వయః :-నమో భరంతో వయం ధియాఽధ్వరాణాం గోపాం రాజన్తమృతస్య దీదివిం స్వే దమే వర్ధమానం జగదీశ్వరముపైమసి నిత్యముపాప్నుమ ఇత్యేకః॥. యేన పరమాత్మనాఽధ్వరాణాం గోపా రాజన్నృతస్య దీదివిః స్వే దమే వర్ధమానోఽగ్నిః ప్రకాశితోఽస్తి తం నమో భరంతో వయం ధియోపైమసి నిత్యముపాప్నుమ ఇతి ద్వితీయః.॥౨౩॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. నమః, భరన్తః, ధియా, ఉప, ఆ, ఇమాని ఇత్యేషాం షణ్ణాం పదానాం పూర్వస్మాన్ మంత్రాదనువృత్తిర్విజ్ఞేయా. పరమేశ్వరోఽనాదిస్వరూపస్య కారణస్య సకాశాత్సర్వాణి కార్యాణి రచయతి భౌతికోఽగ్నిశ్చ జలస్య ప్రాపణేన సర్వాన్ వ్యవహారాన్ సాధయతీతి వేద్యమ్.॥౨౩॥

పదార్థము :-(నమః) అన్నముచే (భరన్తః) ధారణ మొనర్చుచు (ధియా) మా బుద్ధి, మరియు కర్మల ద్వారా (అధ్వరాణామ్) అగ్నిహోత్రము మొదలు అశ్వమేధపర్యంతము యజ్ఞకర్మలను మరియు (గోపామ్) ఇంద్రియములు పృథివిమున్నగువానిని గాపాడువాడును (రాజన్తమ్) ప్రకాశమానుడును (ఋతస్య) అనాది,

సత్యరూప కారణముల (దీదివిమ్) వ్యవహరింప జేయువాడును (స్వే) స్వంతమైన (దమే) మోక్షరూపస్థానమున (వర్ధమానమ్) వృద్ధినిగాంచుచున్నట్టి పరమాత్మను (ఉపైమసి) సదా పొందుచున్నాము **[ఇది ప్రథమార్థము].**

ఏ పరమాత్మ (అధ్వరాణామ్) శిల్పవిద్యాసాధ్యయజ్ఞమును(గోపామ్) ప్రాణుల రక్షణమొనర్చు (ఋతస్య) జలముల (రాజన్తమ్) ప్రకాశవంత (దీదివిమ్) వ్యవహారముల ప్రకాశింపజేయువాడో మరియు (స్వే) తన (దమే)శాంతస్వరూపమున (వర్ధమానమ్) వృద్ధిని ప్రాప్తిజేసికొనుచు అగ్నిని ప్రకాశింప జేసిన [పరమాత్మను] (నమః) సత్క్రియలద్వారా (భరన్తః) ధారణమొనర్చుచు మేము (ధియా) మా బుద్ధి మరియు కర్మల ద్వారా (ఉపైమసి) సదా పొందుచుందుముగాక! **[ఇది ద్వితీయార్థము].**॥౨౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. మరియు నమః, భరన్తః, ధియా, ఉప, ఆ, ఇమసి అను నీ యారు పదముల అనువృత్తము పూర్వమంత్రములచే జరిగినదిగా నెరుగవలయును. ''పరమేశ్వరుడు అనాదిరూపమగు సత్యకారణము [ప్రకృతి] నుండి సకల కార్యములను [సృష్టిని] రచించుచున్నాడు. మరియు భౌతికాగ్నియు జలములను పొంది సకల వ్యవహారములను సిద్ధింపజేయుచున్న దనియు'' మనుష్యులు తెలిసికొనవలయును. ॥౨౩॥

23. May we worship God, Who is the Guardian of sacrifices Radiant, the Revealer of the vedas, and attained to complete redemption.

౨౪. స న ఇత్యస్య వైశ్వామిత్రో మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథాగ్రిమేణ మంత్రేణేశ్వర ఏవోపదిశ్యతే.

ఇపు డీ మంత్రమునందు ఈశ్వరుడే వర్ణించబడుచున్నాడు.

౨౪ స నః పితేవ సూనవేఽగ్నే సూపాయనో భవ। సచస్వా నః స్వస్తయే ॥౨౪॥

ప.వి:- సః, నః, పితేవేతి పితా+ ఇవ, సూనవే, అగ్నే, సూపాయన ఇతి సు+ ఉపాయనః, భవ, సచస్వ, నః, స్వస్తయే. ॥౨౪॥

పదార్థః :-(సః) జగదీశ్వరః (నః) అస్మభ్యమ్ (పితేవ) జనక ఇవ (సూనవే) ఔరసాయ సంతానాయ. సూనురిత్యపత్యనామసు పఠితమ్॥ నిఘం. ౨.౨.(అగ్నే) కరుణామయ! విజ్ఞానస్వరూప! సర్వపితః (సూపాయనః) సుష్ఠూపగతమయనం జ్ఞానం ప్రాపణం యస్మాత్సః (భవ) భవసి. అత్ర లడర్థే లోట్. (సచస్వ) సంయోజయ. అన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః. (నః) అస్మాన్ (స్వస్తయే) సుఖాయ. అయం మన్త్రః శ. ౨.3.౪.30. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౪॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! జగదీశ్వర! యస్త్వం కృపయా సూనవే పితేవ నో౽స్మభ్యం సూపాయనో భవసి స త్వం నో౽స్మాన్ స్వస్తయే సతతం సచస్వ సంయోజయ. ॥౨౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. హే సర్వపితరీశ్వర! యథా కృపాయమాణో విద్వాన్ పితా స్వసంతానాన్ సంరక్ష్య సుశిక్ష్య చ విద్యాధర్మసుశీలతాదిషు సంయోజయతి తథైవ భవానస్మాన్ నిరంతరం రక్షిత్వా శ్రేష్ఠేషు వ్యవహారేషు సంయోజయత్వితి. ॥౨౪॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ జగదీశ్వరా! (సూనవే) తన కుమారునకు (పితేవ) తండ్రి ఉత్తమోత్తమ గుణముల నుపదేశించునట్లే నీవును దయతో (నః) మాకు (సూపాయనః) శ్రేష్ఠమగు జ్ఞానమును ప్రసాదించువాడవు (భవ) అగుచున్నావు. అటులనే (సః) నీవు (నః) మమ్ము (స్వస్తయే) సౌఖ్యములకొరకు నిరంతరము (సచస్వ) సంయుక్త మొనర్చుము. ॥౨౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. సమస్తమును పాలించెడు ఓ పరమేశ్వరా! విద్యావంతులగువారు తమ పుత్రులను పోషించుచు, ఉత్తమోత్తమ విద్యాబుద్ధుల నొసగుచు, విద్య, ధర్మ, సుస్వభావ, సత్యవిద్య మున్నగు గుణములచే ఎటుల పూర్ణపరతురో అట్లే నీవు మమ్ము నిరంతరము కాపాడుచు మంచి మంచి వ్యవహారములందు సంయుక్తపరచుము. ॥౨౪॥

24. Oh God, Thou givest unto us knowledge, as a father to his son. Unite us perpetually with pleasure!.

౨౦. అగ్నే త్వమిత్యస్య సుబంధుర్ఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా ఈశ్వరుడెట్టివాడను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడెను.

౨౦ అగ్నే త్వన్నో౽అన్తమ౽ ఉత త్రాతా శివో భవా వరూథ్యః।
వసు రగ్ని ర్వసుశ్రవా౽అచ్ఛా నక్షి ద్యుమత్తమꣳ రయిన్దాః ॥౨౫॥

ప.వి:-అగ్నే, త్వమ్, నః, అన్తమః, ఉత, త్రాతా, శివః, భవ, వరూథ్యః, వసుః, అగ్నిః, వసుశ్రవా ఇతి వసు+శ్రవాః, అచ్ఛ, నక్షి, ద్యుమత్త మమితి ద్యుమత్ + తమమ్, రయిమ్, దాః. ॥౨౫॥

పదార్థః :-(అగ్నే) సర్వాభిరక్షకేశ్వర! (త్వమ్) కరుణామయః. (నః) అస్మాకమస్మభ్యం వా (అంతమః) య ఆత్మాన్తఃస్థోఽనితి జీవయతి సోఽతిశయితః. స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః. కేనోపనిషత్. ఖం. ౧. మం. ౨. అనేనాత్మాంతఃస్థోఽన్తర్యామీ గృహ్యతే (ఉత) అపి (త్రాతా) రక్షకః (శివః) మంగళమయో మంగళకారీ (భవ). అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (వరూథ్యః) యో వరూథేషు శ్రేష్ఠేషు గుణకర్మస్వభావేషు భవః (వసుః) వసంతి సర్వాణి భూతాని యస్మిన్, యో వా సర్వేషు భూతేషు వసతి సః (అగ్నిః) విజ్ఞానప్రకాశమయః (వసుశ్రవాః) వసూని సర్వాణి శ్రవాంసి శ్రవణాని యస్య సః. (అచ్ఛ) శ్రేష్ఠార్థే, నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (నక్షి) సర్వత్ర వ్యాప్తోఽసి. అత్ర ణక్షగతావిత్యస్మాల్లటి మధ్యమైకవచనే బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్. (ద్యుమత్తమమ్) ద్యౌః ప్రశస్తః ప్రకాశో విద్యతే యస్మిం స్తదతిశయితస్తమ్, (రయిమ్) విద్యాచక్రవర్త్యాది ధనసమూహమ్, (దాః) దేహి. అత్ర లోడర్థే లుఙ్, బహులం ఛన్దస్య మాఙ్ -అనేనాడభావశ్చ. అయం మంత్రః. శ....౨,౩,౪.౩౧ ॥ వ్యాఖ్యాతః ॥౨౫॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! యస్త్వం వసుశ్రవా వసురగ్నిర్నక్షి సర్వత్ర వ్యాప్తోఽసి స త్వం నోఽస్మాకమంతమస్త్రాతా వరూథ్యః శివో భవ ఉతాపి నోఽస్మభ్యం ద్యుమత్తమం రయిమచ్ఛదాః సమ్యగ్దేహి.॥౨౫॥

భావార్థః :-మనుష్యైరిత్థం వేదితవ్యం పరమేశ్వరం విహాయ నోఽస్మాకం కశ్చిదన్యో రక్షకో నాస్తీతి కుతస్తస్య సర్వశక్తిమత్త్వేన సర్వత్రాభివ్యాపకత్వాదితి.॥౨౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) సమస్తమును రక్షించు నోజగదీశ్వరా! నీవు (వసుశ్రవాః) సకల విషయములను వినుటకై శ్రేష్ఠమగు చెవులనొసగితివి (వసుః) సకల ప్రాణులు నీయందు వసించుచున్నవి. మరియు సర్వప్రాణులందు నీవు వసించుచున్నావు (అగ్నిః) విజ్ఞానప్రకాశముతో గూడినవాడవు(నక్షి) సర్వత్రా వ్యాపించి యున్నావు. అట్టి నీవు మాయందు (అన్తమః) అంతర్యామివి లేక మా జీవనమునకు హేతువవు (త్రాతా) మా రక్షకుడవు (వరూథ్యః) శ్రేష్ఠగుణకర్మస్వభావము లందుండువాడవు (శివః) మంగళమయుడవు, శుభప్రదాతవు(భవ) అగుము. (ఉత) మరియును (నః) మా నిమిత్తము (ద్యుమత్తమమ్) ఉత్తమప్రకాశముతో గూడియున్న (రయిమ్) విద్య, చక్రవర్తిత్వము మున్నగు ధన [సమూహ] ములను (అచ్ఛదాః) బాగుగా నొసగుము.॥౨౫॥

భావార్థము :-సమస్తమును రక్షించు సకల సుఖసాధనముల నొసగువాడు పరమేశ్వరుడే. ఆతనికన్న నితరులెవ్వరును అట్టివారు కాజాలరు. ఏలయన ఆయనయే సర్వసామర్థ్యముచే [స్వశక్తిమత్త్వముచే] సర్వత్ర నిండి నిబిడీకృతమై యున్నాడు. ఈ విషయమును మానవు లెరుగవలయును.॥౨౫॥

25. Oh God, Thou art the Bestower on us of ears to hear goodness, the Shelter of mankind, the Embodiment of the lustre of knowledge, and real Omnipresence. Thou

pervadest our soul. Thou art our Protector, Our Benefactor, and possessest excellent nature, attributes and deeds. Give us wealth most splendidly renowned!.

౯౧. తన్త్వేత్యస్య సుబంధుర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నాతడెట్లున్నాడను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౯౧ తన్త్వా శోచిష్ఠ దీదివః సుమ్నాయ నూనమీమహే సఖిభ్యః।

స నో బోధి శ్రుధీ హవమురుష్యాణో౭అఘాయతః, సమస్మాత్ ॥౨౬॥

ప.వి:- తమ్, త్వా, శోచిష్ఠ, దీదివ ఇతి దీది + వః, సుమ్నాయ, నూనమ్, ఈమహే, సఖిభ్య ఇతి సఖి+భ్యః, సః, నః, బోధి, శ్రుధి, హవమ్, ఉరుష్య, నః, అఘాయత ఇత్యఘ + యతః, సమస్మాత్ ॥౨౬॥

పదార్థః :-(తమ్) జగదీశ్వరమ్ (త్వా) త్వామ్ (శోచిష్ఠ) పవిత్రతమ! (దీదివః) ప్రకాశమయానన్దప్రద. అత్ర దివు ధాతో శ్ఛన్దసి లిడితి లిట్. క్వసుశ్చేతి లిటః స్థానే క్వసుః. ఛన్దస్యుభయథేతి లిడాదేశస్య క్వసోః సార్వధాతుకత్వాదిడభావః. తుజాదీనాం దీర్ఘో౭భ్యాసస్యేత్యభ్యాసదీర్ఘః. మతువసో రుః సంబుద్ధౌ ఛన్దసీతి రురాదేశశ్చ (సుమ్నాయ) సుఖాయ. సుమ్నమితి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం 3. ౯. (నూనమ్) నిశ్చయార్థే. (ఈమహే) యాచామహే. ఈమహ ఇతి యాఞ్చాకర్మసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౧౯. (సఖిభ్యః) మిత్రేభ్యః (సః) జగదీశ్వరః, (నః) అస్మానస్మాకం వా. (బోధి)బోధయతి. అత్ర లడర్థే లుఙ్ బహులం ఛన్దసీత్యడభావో౭న్తర్గతో ణ్యర్థశ్చ (శ్రుధి)శృణు. అత్ర ద్వ్యచోత స్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. బహులం ఛన్దసీతి శ్నోర్లుక్ శుశ్రుణు ఇతి హేర్ధ్యాదేశశ్చ (హవమ్) శ్రోతుం శ్రావయితుమర్హం స్తుతిసమూహం యజ్ఞమ్; (ఉరుష్య) రక్ష. అత్ర కణ్డ్వాద్యాకృతి గణత్వాదురుష శబ్దాద్యక్ తతో౭న్యేషా మపీతి దీర్ఘః (నః) అస్మాన్. అత్ర నశ్చ ధాతుస్థోరుషుభ్యః. అ. ౮.౪. ౨౭. ఇతి ణకారాదేశః. (అఘాయతః) యః పరస్యాఘమిచ్ఛత్య ఘాయతి తతః. ఆచార్యప్రవృత్తి ర్జ్ఞాపయతి భవత్యఘ శబ్దాచ్ఛన్దసి పరేచ్ఛాయాం క్యజితి, యదయమశ్వా ఘస్యాదితి క్యచి ప్రకృత ఈత్వబాధనార్థమాకారం శాస్తి. అ. 3. ౧. ౮. అస్మిన్

సూత్రే భాష్యకార స్య వ్యాఖ్యానాశయేనేదం సిద్ధ్యతీతి బోధ్యమ్ (సమస్మాత్) సర్వస్మాత్. సమశబ్దోఽత్ర సర్వపర్యాయః. అయం మంత్రః. శ....౨.3. ౪.30-33.వ్యాఖ్యాతః.॥౨౬॥

అన్వయః:-హే శోచిష్ఠ దీదివో జగదీశ్వర! వయం నోఽస్మాకం సఖిభ్యశ్చ నూనం సుమ్నాయ తం త్వామీమహే. యో భవాన్ నోఽస్మాన్ బోధి సమ్యగ్విజ్ఞానం బోధయతి సః త్వం నోఽస్మాకం హవం శ్రుధి కృపయా శృణు నోఽస్మాన్ సమస్మాత్సర్వస్మాదఘాయతః పరపీడాకరణరూపాత్పాపాదురుష్య సతతం పృథక్ రక్ష.॥౨౬॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యైః స్వార్థం స్వమిత్రార్థం సర్వప్రాణ్యర్థం చ సుఖప్రాప్తయే పరమేశ్వరః ప్రార్థనీయ స్తథైవాచరణం చ కార్యమ్. ప్రార్థితః సన్ జగదీశ్వరోఽధర్మాన్ని వృత్తిమిచ్ఛుకాన్ మనుష్యాన్ స్వసత్తయా సర్వేభ్యః పాపేభ్యో నివర్తయతి తథైవ స్వవిచార పరమపురుషార్థాభ్యాం సర్వేభ్యః పాపేభ్యో నివర్త్య ధర్మాచరణే సర్వైర్మనుష్యైర్నిత్యం ప్రవర్తితవ్య మితి బోధ్యమ్.॥౨౬॥

పదార్థము :-(శోచిష్ఠ) అత్యంత శుద్ధస్వరూపా! (దీదివః) స్వయంప్రకాశుడవు, ఆనందప్రదాతవు నగు నో జగదీశ్వరా! మేము (నః) మాయొక్క (సఖిభ్యః) మిత్రులయొక్క (సుమ్నాయ) సుఖములకొరకు (తం త్వా) నిన్ను (ఈమహే) యాచించుచున్నాము. మరియు నీవు (నః) మాకు (బోధి) ఉత్తమ విజ్ఞానము నిచ్చుచున్నావు (సః) అట్టి నీవు (నః) మాయొక్క (హవమ్) వినుట, వినిపించుటకు యోగ్యమగు స్తుతి సమూహమగు యజ్ఞమును (శ్రుధి) దయతో నాలకించుము. మరియు మమ్ము (సమస్మాత్) సకలవిధములగు (అఘాయతః) పాపాచరణములనుండి, పరపీడనాది పాపముల నుండియు (ఉరుష్య) దూరముగ నుంచుము.॥౨౬॥

భావార్థము :-మానవులు వారికి, వారి మిత్రుల, సర్వప్రాణుల సుఖముకొరకై పరమేశ్వరుని ప్రార్థించ వలయును. అట్లే వ్యవహరించవలయును. ఏలన ప్రార్థించబడినవాడు అధర్మములనుండి దూరము నుండగోరు మనుష్యులను స్వశక్తిచే దుర్మార్గమునుండి తొలగించుచున్నాడు. మానవులెల్లరు అదేవిధముగ పాపకృత్యములనుండి వైదొలగి ధర్మమార్గమున నడచుటకు నిరంతరము ప్రయత్నించుచుండవలయును. ॥౨౬॥

26. O most pure, O radiant God, verily do we pray to Thee for the happiness of our friends. Give us knowledge, listen to our praises and prayers, and keep us far from every evil!.

౯౨.ఇడఏహ్యదిత ఇత్యస్య శ్రుతబంధుర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః, స్వరః.

పునః స కిమర్థః ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఎందులకాతని ప్రార్థించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౬౨ ఇడఉఏహ్యదితఉఏహి కామ్యాఉఏత।

మయి వః కామధరణమ్భూయాత్ ॥౨౭॥

ప.వి:-ఇడే, ఆ,ఇహి, అదితే, ఆ, ఇహి, కామ్యాః, ఆ, ఇత, మయి, వః, కామధరణమితి కామ+ధరణమ్, భూయాత్.॥౨౭॥

పదార్థః:- (ఇడే) ఇడా పృథివీ. ఇడేతి పృథివీనామసు పఠితమ్. నిఘం ౧. ౧. (ఆ) సమంతాత్. (ఇహి) ప్రాప్నుయాత్. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (అదితే) నాశరహితా రాజనీతిః. అదితిరితి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౪. ౧. అనేనాత్ర ప్రాప్త్యర్థో గృహ్యతే (ఆ) సమంతాత్ (ఇహి) ప్రాప్నుయాత్ (కామ్యాః) కామ్యంత ఇష్యంతే యే పదార్థాస్తే (ఆ) సమంతాత్ (ఇత) యంతు ప్రాప్నువంతు (మయి) మనుష్యే (వః) తేషాం కామ్యానాం పదార్థానామ్ (కామధరణమ్) కామానాం ధరణం స్థానమ్ (భూయాత్). అయం మంత్రః. శ...౨.3. ౪.3౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౭॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! భవత్కృపయేడేయం పృథివీమహ్యం రాజ్యకరణాయేహి సమంతాత్ ప్రాప్నుయాత్. ఏవమదితిః సర్వసుఖప్రాపికా నాశరహితా రాజ్యనీతిరేహి ప్రాప్నుయాత్. ఏవం హే భగవన్! పృథివీరాజ్యనీతిభ్యాం మహ్యం కామ్యాః పదార్థా ఏత సమంతాత్ ప్రాప్నువంతు తథా మయి వస్తేషాం కామ్యానాం పదార్థానాం కామధరణం భూయాత్. ॥౨౭॥

భావార్థః :-మనుష్యైః కామ్యానాం పదార్థానాం కామనా సతతం కార్యా తత్ ప్రాప్తయే జగదీశ్వరస్య ప్రార్థనా పురుషార్థశ్చ. నహి కశ్చిదప్యేకక్షణమపి కామాన్ విహాయ స్థాతుమర్హతి. తస్మాదధర్మ్యవ్యవహారాత్కామనాం నివర్త్య ధర్మ్యే వ్యవహారే యావతీ వర్ధయితుం శక్యా తావతీ నిత్యం వర్ధనీయేతి.॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! నీ కృపచే (ఇడే) ఈ పృథివీ (ఏహి) రాజ్యమొనర్చుటకై నాకు అవశ్యము ప్రాప్తించుగాక! మరియు (అదితే) సమస్త సుఖముల నిచ్చునదియు, నాశరహితమును నగు రాజనీతి (ఏహి) లభించుగాక! ఇట్లే ఓ జగదీశ్వరా! ఆ పృథివీ [రాజ్యము] ద్వారా మరియు నా రాజనీతిద్వారా (కామ్యాః) ఇష్టపదార్థములు (ఏత) ప్రాప్తించునుగాక! మరియు (మయి) నాలో (వః) ఆ [కామ్య] పదార్థముల (కామధరణమ్) స్థిరత్వము (భూయాత్) యథావతుగ నుండుగాక!॥౨౭॥

భావార్థము :- మానవులు ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను సదా కోరుచు, వానిని పొందుటకై పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుచు సదా పురుషార్థపరులై యుండవలెను. ఏ మనుష్యుడైనను ఏవో కోరికలు కోరకుండ నుండజాలడు. కావున మానవు లెల్లరును అధర్మముతోగూడిన వ్యవహారకాంక్షను వదలి ధర్మయుక్తముగా వ్యవహరించుచు స్వప్రయోజనముతో బాటు సకల మానవుల, సమస్త ప్రాణుల హితమునే కాంక్షించుచుండవలయును. ॥౨౭॥

27. O God, may I get land for ruling over it, may I be endowed with statesmanship. May noble desires reside in me. May I be the centre of the fulfilment of all ambitions!.

౯౩. సోమానమిత్యస్య ప్రబంధుర్ఋషిః బృహస్పతి ర్దేవతా! విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స జగదీశ్వరః కిమర్థః ప్రార్థనీయః ఇత్యుపదిశ్యతే. మరల ఆ జగదీశ్వరు నెందులకు ప్రార్థించవలయునను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడుచున్నది.

౯౩ సోమానꣳస్వరణం కృణుహి బ్రహ్మణస్పతే। కక్షీవన్తం య ఔశిజః ॥౨౮॥

ప.వి:- సోమానమ్, స్వరణమ్, కృణుహి, బ్రహ్మణః, పతే, కక్షీవన్తమ్, యః, ఔశిజః.॥౨౮॥

పదార్థః:- (సోమానమ్) సునోతి నిష్పాదయత్యోషధిసారాన్ విద్యాసిద్ధిశ్చ యేన తమ్. (స్వరణమ్) సర్వవిద్యా ప్రవక్తారమ్ (కృణుహి) సంపాదయ. (బ్రహ్మణస్పతే) సనాతనస్య వేదశాస్త్రస్య పాలకేశ్వర! (కక్షీవంతమ్) కక్షేషు విద్యాధ్యయనకర్మసు. సాధ్వీ నీతిః కక్షా సా వహ్ని విద్యతే యస్య విద్యాం జిఘృక్షోస్తమ్. అత్ర భూమన్ప్రశంసార్థే మతుప్. కక్ష్యాయాః సంజ్ఞాయాం మతౌ సంప్రసారణం కర్తవ్యమ్. అ. ౬. ౧. ౩౭. ఇతి వార్తికేన సంప్రసారణాదేశః. ఆసందీవదష్ఠీవచ్చ అ. ౮. ౨. ౧౨. ఇతి నిపాతనాన్మకారస్థానే వకారాదేశశ్చ (యః) విద్వాన్ (ఔశిజః) యః సర్వా విద్యా వష్టి స ఉశిక్ తస్య విద్యాపుత్ర ఇవ. యాస్కమునిరిమం మంత్రమేవం సమాచష్టే. సోమానం సోతారం ప్రకాశవంతం కురు బ్రహ్మణస్పతే కక్షీవంతమివ య ఔశిజః కక్షీవాన్ కక్ష్యావానౌశిజ ఉశిజః పుత్రం ఉఃశిగ్వష్టేః కాంతి కర్మణోఽపి త్వయం మనుష్యకక్ష ఏవాభిప్రేతః స్యాత్తం సోమానం సోతారం మా ప్రకాశనవంతం కురుబ్రహ్మణస్పతే., నిరు ౬. ౧౦. అయం మంత్రః. శత, ౨. ౩. ౨. ౩౫ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౮॥

అన్వయః:-హే బ్రహ్మణస్పతే! త్వం యోఽహ మౌశిజోఽస్మి తం కక్షీవంతం స్వరణం సోమానం మాం కృణుహి సంపాదయ॥౨౮॥

భావార్థః:-అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. పుత్రో ద్వివిధ ఏక ఔరసో ద్వితీయో విద్యాజః. సర్వైర్మనుష్యై రీశ్వర ఏతదర్థం ప్రార్థనీయః, యస్మాద్వయం విద్యాప్రకాశితైః సర్వక్రియాకుశలైః ప్రీత్యా విద్యాధ్యాపకైః పుత్రైర్యుక్తా భవేమేతి.॥౨౮॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మణస్పతే) సనాతన వేదశాస్త్రములను పాలించు ఓ జగదీశ్వరా! (యః) నేను ఎట్టి (ఔషిజః) సకలవిద్యలను ప్రకాశపరచు విద్వాంసునకు పుత్రతుల్యునిగ నున్నానో, అట్టి నన్ను నీవు (కక్షీవన్తమ్) విద్యలను చదువుటయందు ఉత్తమ నీతిమంతునిగను (స్వరణమ్) సర్వవిద్యలను చెప్పునట్టివానిగను (సోమానమ్) ఓషధుల రసమును పిండునట్టివానిగను, విద్యాసిద్ధిని బడయువానిగను (కృణుహి) చేయుము.॥౨౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున లుప్తోపమాలంకారము గలదు. పుత్రులు రెండు విధములు:- ౧.ఔరసపుత్రుడు:- స్వవీర్యమువల్ల జన్మించినవాడు, ౨. విద్యలను పొందుటకు తనవద్ద చేరినవాడు. మన మెల్లరమును విద్యచే ప్రకాశితులును, సకల క్రియాకుశలురును, ప్రీతిపూర్వకముగ విద్యలను గరపువారును నగు పుత్రులతో కూడినవారము నగుటకై భగవంతుని ప్రార్థించవలయును.॥౨౮॥

28. O God, the Guardian of the primordial vedas, make me, like the son of a learned person, endowed with different capacities for the acquisition of knowledge, and imparter of instruction, an a fulfiller of the aim of education!.

౯౪. యో రేవానిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, బృహస్పతి ర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఈశ్వరుడెట్లుండునను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడెను.

౯౪ యో రేవాన్యో॰ అమీవహా వసువిత్పుష్టివర్ధనః। స నః సిషక్తు యస్తురః॥౨౯॥

ప.వి:-యః, రేవాన్, యః, అమీవహేత్యమీ+వహా, వసువిదితి వసు + విత్, పుష్టివర్ధన ఇతి పుష్టి+వర్ధనః, సః, నః, సిషక్త్వితి సిషక్తు, యః, తురః.॥౨౯॥

పదార్థః :-(యః)బ్రహ్మణస్పతిర్జగదీశ్వరః (రేవాన్) విద్యాధనవాన్. అత్ర రయిశబ్దాన్మతుప్, ఛన్దసీరః. అ. ౮. ౨. ౧౫. ఇతి మకారస్థానే వకారాదేశః. రయేర్మతౌ సంప్రసారణం బహులం వక్తవ్యమ్. అ. ౬. ౧. ౩౭. ఇతి వార్త్తికేన యకారస్థానే సంప్రసారణాదేశశ్చ (యః) మహాన్ (అమీవహా) యో॰ మీవానవిద్యాదిరోగాన్ హంతి సః (వసువిత్) యో వసూని సర్వాణి వస్తూని యథావద్వేత్తి వేదయతి వా సః. (పుష్టివర్ధనః) పుష్టిం శరీరాత్మబలం ధాతుసామ్యం చ వర్ధయతీతి (సః) పరమాత్మా (నః) అస్మాన్ (సిషక్తు) సంయోజయతు. షచ సమవాయ ఇత్యస్మాచ్ఛపః స్థానే బహులం ఛన్దసీతిశ్లుర్బహులం ఛన్దసీత్యభ్యాసస్యేకారాదేశశ్చ (యః) ఉక్తో వక్ష్యమాణశ్చ (తురః) శీఘ్రకారీ. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౩. ౪. ౩౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౯॥

అన్వయః :-యో రేవానమీవహా వసువిత్ పుష్టివర్ధనస్తురో బ్రహ్మణస్పతిర్జగదీశ్వరోఽస్తి స నోఽస్మాన్ శుభై ర్గుణైః కర్మభిశ్చ సహ సిషక్తు సంయోజయతు.॥౨౯॥

భావార్థః:-యదిదం విశ్వస్మిన్ ధనమస్తి తదిదం సర్వం జగదీశ్వరస్యైవ వర్తతే. మనుష్యై ర్యాదృశీప్రార్థనేశ్వరస్య క్రియతే స్వైరపి తాదృశ ఏవ పురుషార్థః కర్తవ్యః. యథా నైవ రేవానితీశ్వరస్య విశేషణ ముక్త్వా శ్రుత్వా చ కశ్చిత్కృతకృత్యో భవతి కిం తర్హి స్వేనాపి పరమపురుషార్థేన ధనవృద్ధిరక్షణే సతతం కార్యే. యథా సోఽమీవహాస్తి తథైవ మనుష్యైరపి రోగా నిత్యం హంతవ్యాః. యథా స వసువిదస్తి తథైవ యథా శక్తి పదార్థవిద్యా కార్యా. యథా స సర్వేషాం పుష్టివర్ధన స్తథైవ సర్వేషాం నిత్యం పుష్టిర్వర్ధనీయా. యథా స శీఘ్రకారీ తథైవేష్టాని కార్యాణి శీఘ్రం కర్తవ్యాని. యథా తస్య శుభగుణకర్మప్రాప్త్యర్థా ప్రార్థనా క్రియతే తథైవ సర్వాన్మనుష్యాన్ పరమప్రయత్నేన శుభగుణకర్మాచరణేన సహ వర్తమానాన్ నిత్యం సంయోజయత్వితి.॥౨౯॥

పదార్థము:-(యః) ఎవడు వేదశాస్త్రపాలకుడును (రేవాన్) అనంత విద్యలు మున్నగు వానిచే ఐశ్వర్యవంతుడును (అమీవహా) అవిద్య మున్నగు రోగములను బాపువాడును (వసువిత్) సకల వస్తువులను యథావతుగ నెరిగినవాడును (పుష్టివర్ధనః) శరీరాత్మల బలములను వృద్ధిపరచువాడును (తురః) ఉత్తమకార్యములందు త్వరగా ప్రవేశింపజేయువాడును నగు ఏ జగదీశ్వరుడు గలడో (సః) ఆయన (నః) మమ్ము ఉత్తమగుణకర్మలతో (సిషక్తు) సిద్ధపరచుగాక! ॥౨౯॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమున గల ధనమంతయును జగదీశ్వరునిదే. మానవులు పరమేశ్వరుని ఎట్లు ప్రార్థించెదరో అట్లే పురుషార్థపరులై యుండవలెను. ఎట్లనగా పరమేశ్వరుడు అనంతవిద్యాది ధనములు గలిగియున్నవా డను విశేషణములతో గూడ చెప్పియు, వినియు ఏ మనుష్యుడును కృతకృత్యుడు కాజాలడు. అనగా విద్యాది మున్నగు ధనసంపన్నుడు గాజాలడు. కాని తన పురుషార్థముచే విద్యాది ధనసంచయ మొనర్చి నిరంతరము సద్వినియోగ మొనర్చుచుండవలయును. పరమేశ్వరుడు అవిద్య మున్నగు దోషములను దూరపరచునట్లే మానవులును తమలోని అవిద్యాది రోగములను దూరమొనర్చుకొనుచుండవలయును. పరమేశ్వరుడు సకల పదార్థములను యథావిధిగ నెరిగియున్నట్లే మనుష్యులును తమ శక్తి ననుసరించి సకల పదార్థములను, విద్యలను ఉన్నవియున్నట్లుగా నెరుగవలయును. జగదీశ్వరుడు సకల శరీరాత్మల బలములను వృద్ధిపరచుచున్నట్లే మానవులును సమస్త ప్రజల పుష్టి మున్నగు గుణములను నిరంతరము వృద్ధిపరచుచుండవలెను. ఆ విశ్వప్రభువు శ్రేష్ఠకార్యము లొనర్చుటకు చాల త్వరపడునట్లే మనుష్యులును ఉత్తమ కార్యము లొనర్చుటకు త్వరపడవలయును. ఉత్తమకర్మల నిమిత్తము పరమాత్మను మనము సదా ప్రార్థించుచుండునట్లే ఆ పరమాత్మయును మానవు లెల్లరను ఉత్తమ పురుషార్థము, ఉత్తమ గుణకర్మాచరణములతోను నిరంతరము సంయుక్తపరచును గాక! ॥౨౯॥

29. God is rich and the Dispeller of ignorance. He knows the true nature of all things, and grants us physical and spiritual strength. He is prompt. May he goad us to noble deeds.

౩౦. మా న ఇత్యస్య సప్తధృతిర్వారుణిర్ఋషిః, బ్రహ్మణస్పతిర్దేవతా, నివృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కిమర్థః ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఆ పరమేశ్వరుని ఏల ప్రార్థించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమున ఉపదేశించబడినది.

౩౦ మా నః శంసో౽అరరుషో ధూర్తిః ప్రణఙ్ మర్త్యస్య।
రక్షాణో బ్రహ్మణస్పతే ॥౩౦॥

ప.వి:- మా, నః, శంసః, అరరుషః, ధూర్తిః, ప్రణఙ్, మర్త్యస్య, రక్ష, నః, బ్రహ్మణః, పతే. ॥౩౦॥

పదార్థః:-(మా) నిషేధార్థే (నః) అస్మాకమ్ (శంసః) శంసంతి స్తువంతి యస్మిన్ సః (అరరుషః) రాతి దదాతి స రరివాన్ న రరివానరరివాన్ తస్య. (ధూర్తిః) హింసా (ప్రణఙ్) ప్రణశ్యతు. అత్ర లోడర్థే లుఙ్. మంత్రే ఘసహ్వరణ... ఇతిచ్లే ర్లుక్ చ. (మర్త్యస్య) మనుష్యస్య. మర్త్య ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౩. (రక్ష) పాలయ. అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (నః) అస్మాన్ (బ్రహ్మణస్పతే) జగదీశ్వర షష్ఠ్యాః పతి పుత్ర..., అ. ౮. ౩. ౫౩. ఇతి విసర్జనీయస్య సకారాదేశః. అయం మంత్ర. శత. ౨. ౩.౪. ౩౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౦॥

అన్వయః :-హే బ్రహ్మణస్పతే! భవత్కృపయా నో౽స్మాకం శంసో మా ప్రణక్ కదాచిన్మా ప్రణశ్యతు, యో౽రరుషః పరస్వాదాయినో మర్త్యస్య ధూర్తి ర్హింసాస్తి తస్యాః సకాశాన్నో౽స్మాన్ సతతం రక్ష. ॥౩౦॥

భావార్థః:- మనుష్యైః సదా ప్రశంసనీయాని కర్మాణి కర్తవ్యాని నేతరాణి కస్యచిద్ద్రోహో దుష్టానాం సంగశ్చ నైవ కర్తవ్యః. ధర్మస్య రక్షేశ్వరోపాసనం చ సదైవ కర్తవ్యమితి. ॥౩౦॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మణస్పతే) ఓ జగదీశ్వరా! నీ కృపచే (నః) మా వేదవిద్య (మా ప్రణక్) ఎన్నటికిని నష్టము గాకుండును గాక! మరియు (అరరుషః) దానములు మున్నగు ధర్మముల నొనర్పనివాడును, పరధనముల నపహరించువాడును నైన (మర్త్యస్య) మనుష్యుని (ధూర్తిః) హింస మున్నగు దోషకృత్యములనుండి (నః) మమ్ము సదా (రక్ష) కాపాడుచుండుము. ॥ ౩౦॥

భావార్థము :- మానవులు సర్వదా ఉత్తమకర్మలనే యొనర్చుచుండవలయును. దుష్కార్యములను త్యజించవలయును. ద్రోహచింతన మెవ్వరికిని ఒనర్చవలదు. ధర్మరక్షణమొనర్చుచు, నిరంతరము ఈశ్వర స్తుతి ప్రార్థన ఉపాసనాదుల నొనర్చుచుండ వలయును.॥30॥

30. O God, may not our knowledge of the Vedas ever perish. May Thou preserve us from the violence of the uncharitable person!.

౯౬. మహి త్రీణామిత్యస్య సప్తధృతిర్వారుణిర్ఋషిః, అదిత్యో దేవతా, విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కిమర్థః ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా పరమేశ్వరు నెందులకు ప్రార్థించవలయునను విషయ మీ మంత్రమున ఉపదేశించబడుచున్నది.

౯౬ మహి త్రీణామవో౨స్తు ద్యుక్షం మిత్రస్యార్యమ్ణః।

దురాధర్షం వరుణస్య ॥30॥

ప. వి:- మహి, త్రీణామ్, అవః, అస్తు, ద్యుక్షమ్, మిత్రస్య, అర్యమ్ణః దురాధర్షమితి దుః +ఆధర్షమ్, వరుణస్య.॥30॥

పదార్థః :- (మహి) మహత్ (త్రీణామ్) త్రయాణాం సకాశాత్. అత్ర వా ఛందసి సర్వే విధయో భవంతీతి త్రేస్త్రయ ఇతి త్రయాదేశో న. (అవః) రక్షణాదికమ్ (అస్తు) భవతు (ద్యుక్షమ్)దౌర్న్తిః ప్రకాశః క్షయతి నివసతి యస్మింస్తత్ (మిత్రస్య) బాహ్యాభ్యంతరస్థస్య ప్రాణస్య (అర్యమ్ణః) య ఋచ్ఛతి నియచ్ఛత్యాక ర్షణేన పృథివ్యాదీన్ స సూర్యలోక స్తస్య. శ్వన్నుక్షన్పూషన్. ఉ...౧. ౧౫౯. అనేనాయం నిపాతితః (దురాధర్షమ్) దుఃఖేనాధర్షితుం యోగ్యం దృఢమ్ (వరుణస్య) వాయోర్జలస్య వా. వరుణ ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫. ౪. అనేన ప్రాప్తిసాధనో గృహ్యతే.అయం మంత్రః. శత ౨.3. ౪. 3౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥30॥

అన్వయః:-హే బ్రహ్మణస్పతే! తవ కృపయా మిత్రస్యార్యమ్ణో వరుణస్య చ త్రీణాం సకాశాన్నో౨స్మాకం ద్యుక్షం దురాధర్షం మహదవో౨స్తు.॥30॥

భావార్థః:-అత్ర పూర్వస్మాన్ మంత్రాద్ 'బ్రహ్మణస్పతే వః' ఇతి పదద్వయానువృత్తి ర్విజ్ఞేయా. మనుష్యైస్సర్వేభ్యః పదార్థేభ్యః స్వస్యాన్యేషాం చ న్యాయేనైవ రక్షణం కృత్వా రాజ్యపాలనం కార్యమితి.॥30॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మణస్పతే) ఓ జగదీశ్వరా! నీ కృపచే (మిత్రస్య) లోపల, బయట నుండెడి ప్రాణ వాయువునుండియు (అర్యమ్ణః) ఆకర్షణముచే పృథివి మున్నగు పదార్థములను ధరించెడి సూర్యలోకము నుండియు (వరుణస్య) జలములనుండియు (త్రీణామ్) ఈ మూడింటినుండియు (నః) మా (ద్యుక్షమ్) నీతి ప్రకాశము, నివసించు ద్యుక్షమును (దురాధర్షమ్) దుర్ధర్షము [దృఢము] ను (మహి) మహోత్తమము నగు వేదవిద్యల (అవః) రక్షణము (అస్తు) జరుగును గాక!॥30॥

సూచన:- ఈ మంత్రమున పూర్వమంత్రమునుండి 'బ్రహ్మణస్పతే' 'నః' అను నీ రెండు పదముల అనువృత్తి జరిగినదని గ్రహించవలయును.

భావార్థము :- మానవులు సకల పదార్థములనుండి స్వకీయ, పరకీయ రక్షణమును న్యాయపూర్వకముగ నొనర్చి ఉత్తమముగా ప్రజాపాలన మొనర్చవలెను ॥30॥

31. O God, may we get the great, wise and unassailable protection of the three forces of nature, the water, the sun and the air!.

౯౭. నహి తేషామిత్యస్య సప్తధృతిర్వారుణిర్ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా పరమాత్మ యెటువంటివాడో ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౯౭ నహి తేషామమా చన నాధ్వసు వారణేషు। ఈశే రిపు రఘ శꣳసః॥31॥

ప.వి:- నహి, తేషామ్, అమా, చన, న, అధ్వస్విత్యధ్వ+సు, వారణేషు, ఈశే, రిపుః, అఘశꣳస ఇత్యఘ+శꣳసః.॥31॥

పదార్థః :-(నహి) నిషేధార్థే (తేషామ్) పరమేశ్వరోపాసకానాం సూర్యప్రకాశస్థితానాం వా (అమా) గృహేషు. అమేతి గృహ నామసు పఠితమ్. నిఘం 3. 4. (చన) అపి (న)నిషేధార్థే (అధ్వసు) మార్గేషు (వారణేషు) వారయంతి యైః ర్యద్వై స్తేషు వా వారయంతి యే చౌర దస్యువ్యాఘ్రాదయో యేషు తేషు (ఈశే) సమర్థో భవామి (రిపుః) శత్రుః (అఘశంసః) యోఽఘాని పాపాని కర్మాణి శంసతి సః. అయం మంత్రః. శత. 2. 3.4.32. వ్యాఖ్యాతః.॥31॥

అన్వయః :- య ఈశ్వరోపాసకా స్తేషామమా గృహేష్వధ్వసు వారణేషు చ నాప్యఘశంసో రిపుర్నహ్యుత్తిష్ఠతే. న ఖలు తాన్ క్లేశయితుం శక్నోతి తం తాంశ్చాహ మీశే.॥31॥

భావార్థః :- యే ధార్మాత్మానః సర్వోపకారకాః సంతి నైవ క్వాపి తేషాం భయం భవతి. యేఽజాతశత్రవో నైవ తేషాం కశ్చిదపి శత్రుర్జాయతే. ॥32॥

పదార్థము :- ఈశ్వరు నుపాసించు (తేషామ్) వారికి (అమా) గృహమునందు కాని (అధ్వసు) మార్గములందుగాని (వారణేషు చన) శత్రువులను, చోరులను, బందిపోటులను, వ్యాఘ్రములు మున్నగు వానిని పారద్రోలు సంగ్రామములందుగాని (అఘశంసః) పాపకర్మలను ప్రశంసించెడు (రిపుః) శత్రువు (నహి) ఉండజాలడు. మరియు (న) వారికి క్లేశములను గలుగజేయుటకు సమర్థుడునుగాడు. అట్టి ఈశ్వరుని ఆ ధార్మిక విద్వాంసులను పొందుటకు నేను (ఈశే) సమర్థుడనగుదును. ॥32॥

భావార్థము :- ధర్మాత్ములకు, ఎల్లర కుపకార మొనర్చు మానవుల కెచ్చటను భయము గలుగదు. అజాతశత్రువగు మానవుల కెవ్వడును శత్రువు గాజాలడు. ॥32॥

32. Those who worship God are not molested by evil-minded foes neither at home, nor upon pathways and battlefields. I become capable of acquiring God and the sages.

౯౮. తే హీత్యస్య వారుణిః సప్తధృతిర్ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

ఆదిత్యానాం కిం కర్మాస్తీత్యుపదిశ్యతే.

ఆదిత్యుల కర్మలెట్టివి యను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశింపబడుచున్నది.

౯౮ తే హి పుత్రాసోఽ అదితేః ప్ర జీవసే మర్త్యాయ।

జ్యోతిర్యచ్ఛన్త్యజస్రమ్ ॥33॥

ప.వి:- తే, హి, పుత్రాసః, అదితేః, ప్ర, జీవసే, మర్త్యాయ, జ్యోతిః, యచ్ఛన్తి, అజస్రమ్. ॥33॥

పదార్థః:-(తే) పూర్వోక్తాః (హి) నిశ్చయే (పుత్రాసః) మిత్రార్యమవరుణాః (అదితేః) అఖండితాయాః కారణశక్తేః ((ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (జీవసే) జీవితుమ్ (మర్త్యాయ) మనుష్యాయ (జ్యోతిః) తేజః (యచ్ఛంతి) దదతి (అజస్రమ్) నిరంతరమ్. అయం మంత్రః శత. 2. 3. 2. 30. వ్యాఖ్యాతః. ॥33॥

అన్వయః:- యేఽదితేః పుత్రాసః పుత్రాస్తే హి మర్త్యాయ జీవసేఽజస్రం జ్యోతిః యచ్ఛన్తి. ॥33॥

భావార్థః :- ఏతే కారణాదుత్పన్నాః ప్రాణవాయ్వాదయో నిత్యం జ్యోతిః ప్రయచ్ఛన్తః సర్వేషాం జీవనాయ మరణాయ వా నిమిత్తాని భవన్తీతి.॥33॥

పదార్థము :- (అదితేః) నాశరహితము, కారణరూపము నగు శక్తికి (పుత్రాసః) పుత్రులుగా లోపల, వెలుపలనుండెడి ప్రాణము, సూర్యలోకము, పవనము, జలము మున్నగునవి (తే) అవియే నిశ్చయముగ (మర్త్యాయ) మానవుల మరణమునకు గాని (జీవసే) జీవనమునకు గాని (అజస్రమ్) నిరంతరము (జ్యోతిః) తేజః ప్రకాశములను (యచ్ఛన్తి) ఇచ్చుచున్నవి. ॥33॥

భావార్థము :- కారణరూపములును, సమర్థవంతములును నగు పదార్థముల నుండి ఉత్పన్నములైన ప్రాణములు, సూర్యలోకము, వాయువు, జలాది పదార్థములు జ్యోతిని, తేజస్సును, ఒసగుచు సమస్త ప్రాణుల జీవనమరణములకు నిమిత్తము లగుచున్నవి. ॥33॥

33. They, the sons of indestructible matter, bestow eternal light upon man for his life and death.

౯౯. కదా చనేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, పథ్యా బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

స ఇన్ద్రః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యింద్రుడెటువంటివాడను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడెను.

౯౯ కదా చన స్తరీరసి నేన్ద్ర సశ్చసి దాశుషే। ఉపోపేన్ను

మఘవన్ భూయఽఇన్ను తే దానం దేవస్య పృచ్యతే ॥34॥

ప. వి:- కదా, చన, స్తరీః, అసి, న, ఇన్ద్ర, సశ్చసి, దాశుషే. ఉపోపేత్యుప+ఉప, ఇత్, ను, మఘవన్నితి, మఘ + వన్ భూయః, ఇత్, ను, తే, దానమ్, దేవస్య, పృచ్యతే.॥34॥

పదార్థః:-(కదా) కస్మిన్ కాలే (చన) ఆకాంక్షాయామ్ (స్తరీః) యః సుఖైః స్తృణాత్యాచ్ఛాదయతి సః. అత్ర అవేత్యా ఉ. 3. ౧౫౦. ఇతి ఈః ప్రత్యయః (అసి) భవసి (న) నిషేధార్థే (ఇన్ద్ర) సుఖప్రదేశ్వర (సశ్చసి) జానాసి ప్రాపయసి వా. సశ్చతీతి గతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౪. (దాశుషే) విద్యాది దానకర్త్రే (ఉపోప) సామీప్యే (ఇత్) ఏతి జానాత్యనేన తద్విజ్ఞానమ్ (ను) క్షిప్రమ్. న్వితి క్షిప్రనామసు పఠితమ్. నిఘ. ౨. ౧౫. (మఘవన్) పరమధనవన్ (భూయః) పునః (ఇత్) ఏవ (ను) క్షిప్రే (తే) తవ (దానమ్) దీయమానమ్

(దేవస్య) కర్మఫలప్రదాతుః (పృచ్యతే) సంబధ్యతే. అయం మంత్రః. శత. ౨. 3.౪. 3౦. వ్యాఖ్యాతః.॥3౪॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర! యదా త్వం స్తరీరసి తదా దాశుషే కదాచవేన్ను న సశ్చసి తదా హే మఘవన్! దేవస్య తే తవ దానం తస్మై దాశుషే భూయః కదాచవేన్ను నోపోపపృచ్యతే.॥3౪॥

భావార్థః :-యదీశ్వరః కర్మఫలప్రదాతా న స్యాత్తర్హి న కశ్చిదపి జీవో వ్యవస్థయా కర్మఫలం ప్రాప్నుయాదితి. ॥3౪॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) సౌఖ్యములను ప్రసాదించు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు సదా (స్తరీః) (అసి) సుఖములతో కప్పివేయువాడవై యున్నావు (దాశుషే) విద్య మున్నగుదానముల నొసగెడు మనుష్యునకు (కదాచన) ఏ పరిస్థితి యందైనను (ఇత్) జ్ఞానమును శీఘ్రముగ (న సశ్చసి) లభింప జేయునప్పుడు (మఘవన్) విద్యాది ధననిధివగు ఓ జగదీశ్వరా! (దేవస్య తే) కర్మఫలితముల నిచ్చు నీవు (దానమ్) ప్రసాదించునట్టి (ఇత్) జ్ఞానమే (దాశుషే) విద్యాదులనొసగెడు నాతనికి (భూయః) మరల (కదాచన) యెప్పుడును (ను) శీఘ్రముగ (న ఉపోప పృచ్యతే) ప్రాప్తము గాజాలదు.॥3౪॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు కర్మఫలితముల నొసగువాడు గాకున్నచో నే ప్రాణియు క్రమముగ నే కర్మ ఫలమును పొందజాలదు.॥3౪॥

34. O God, Thou art the Giver of happiness. If Thou dost not bestow knowledge promptly on a charitable person, he again O Liberal Lord, does not attain to Thy bounty!.

౧౦౦. తత్సవితురిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, సవితా దేవతా , నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

తస్య జగదీశ్వరస్య కీదృశ్యః స్తుతిప్రార్థనోపాసనాః కార్యా ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ జగదీశ్వరునియొక్క స్తుతిప్రార్థనోపాసనాదు లెట్లు చేయవలయునను విషయ

మీ మంత్రమం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౦౦ తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి।

ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥3౫॥

ప.వి:- తత్, సవితుః, వరేణ్యమ్, భర్గః దేవస్య, ధీమహి, ధియః, యః, నః, ప్ర, చోదయాత్.॥3౫॥

పదార్థః:-(తత్) వక్ష్యమాణమ్ (సవితుః) సర్వస్య జగతః ప్రసవితుః. సవితా వై దేవానాం ప్రసవితా తథోహాస్మాఽ ఏతే సవితృప్రసూతా ఏవ సర్వే కామాః సమృధ్యంతే. శత ౨. ౩.౪. ౩౯. (వరేణ్యం అతిశ్రేష్ఠమ్. అత్ర వృఞ్ ఏణ్యః ఉ. ౩. ౯౮. అనేన వృఞ్ ధాతో రేణ్యప్రత్యయః (భర్గః) భృజ్జంతి పాపాని దుఃఖమూలాని యేన తత్. అంచ్యంజియుజి. ఉ. ౪. ౨౧౮. ఇతి భ్రస్జ ధాతోరసున్ ప్రత్యయః కవర్గాదేశశ్చ (దేవస్య) ప్రకాశమయస్య శుద్ధస్య సర్వసుఖప్రదాతుః పరమేశ్వరస్య (ధీమహి) దధీమహి. అత్ర డుధాఞ్ ధాతోః ప్రార్థనాయాం లిఙ్ ఛన్దస్యుభయథేత్యార్ధధాతుకత్వాచ్ఛప్ న. ఆతోలోప ఇటి చేత్యాకారలోపశ్చ. (ధియః) ప్రజ్ఞా బుద్ధీః. ధీరితి ప్రజ్ఞా నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౯. (యః) సవితా దేవః పరమేశ్వరః (నః) అస్మాకమ్ ((ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (చోదయాత్) ప్రేరయేత్. అయం మంత్రః. శత. ౨.౩.౪.౩౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౫॥

అన్వయః :-వయం సవితుర్దేవస్య పరమేశ్వరస్య యద్వరేణ్యం భర్గః స్వరూపమస్తి తద్ధీమహి. యః సవితా దేవోఽన్తర్యామీ పరమేశ్వరః స నోఽస్మాకం ధియః ప్రచోదయాత్ ప్రేరయేత్.॥౩౫॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సకలజగదుత్పాదకస్య సర్వోత్కృష్టస్య సకలదోషనాశకస్య శుద్ధస్య పరమేశ్వరస్యైవోపాసనా నిత్యం కార్యా. కస్మై ప్రయోజనాయేత్యత్రాహ స స్తుతో ధారితః ప్రార్థిత ఉపాసితః సన్నస్మాన్ సర్వేభ్యో దుష్టగుణకర్మ స్వభావేభ్యః పృథక్కృత్య సర్వేషు గుణకర్మ స్వభావేషు నిత్యంప్రవర్తయేదిత్యస్మై. శుభేషు అయమేవ ప్రార్థనాయా ముఖ్యః సిద్ధాన్తః. యాదృశీం ప్రార్థనాం కుర్యాత్ తాదృశమేవ కర్మాచరేదితి. ॥౩౫॥

పదార్థము :-మేము (సవితుః) చరాచర ప్రపంచ నిర్మాతయు (దేవస్య) శుద్ధ ప్రకాశమయుడును, సుఖముల నొసగువాడును నగు పరమేశ్వరుని (వరేణ్యమ్) అతిశ్రేష్ఠమును (భర్గః) పాపరూప దుఃఖమూలమును నాశమొనర్చునదియును నగు (తేజః) ఏ స్వరూపము గలదో (తత్) దానిని (ధీమహి) ధరింతుముగాక! మరియు(యః) సర్వాంతర్యామి, సర్వసుఖప్రదాత యగు నా పరమేశ్వరుడు కరుణించి (నః) మాయందరి (ధియః) బుద్ధులను, ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములందు (ప్రచోదయాత్) ప్రేరేపించునుగాక! ॥౩౫॥

భావార్థము:-ఈ సమస్తసృష్టిని రచించువాడును, సర్వోత్తముడును, సమస్త దోషములను నాశనమొనర్చువాడును, అత్యంత పరిశుద్ధుడును నగు పరమేశ్వరునే స్తుతించుట, ప్రార్థించుట, ఉపాసించుట మానవుల కత్యంత యోగ్యమై యున్నది. ఏలన అట్టి ధారణ మొనర్చబడిన, ప్రార్థించబడిన ఆ పరమేశ్వరుడు మమ్ము దుష్టగుణకర్మలనుండి తప్పించి గుణకర్మస్వభావములందు ప్రవృత్తమొనర్చుగాక!

ఏ విధముగు ప్రార్థనల నొనర్తుమో తదనుసారముగనే పురుషార్థపరులమై కర్మల నాచరించవలయును. ఇదియే ప్రార్థనయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము. ॥౩౫॥

35. O Creator of the Universe! O All holy and worthy of adoration! May we meditate on Thy adorable self. May Thou guide our understanding!.

౧౦౧. పరి త ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విపృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

స జగదీశ్వరః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ జగదీశ్వరుడెటువంటివాడను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశింపబడినది.

౧౦౧ పరి తే దూడభో రథోఽస్మాం౹౨ఽఅశ్నోతు విశ్వతః।

యేన రక్షసి దాశుషః॥౩౬॥

ప.విః- పరి, తే, దూడభః, దుర్దభ ఇతి దుః + దభః, రథః, అస్మాన్, అశ్నోతు విశ్వతః, యేన। రక్షసి దాశుషః. ॥౩౬॥

పదార్థః :-(పరి) సర్వతః. (తే) తవ వ్యాపకేశ్వరస్య. (దూడభః) దుఃఖేన దంభితుం హింసితుం యోగ్యః. అత్ర దంభుధాతోః ఖల్ ప్రత్యయః. దురోదాశనాశదభధ్యేషు ఊత్వం వక్తవ్యముత్తరపదాదేశశ్చ ష్టుత్వమ్, అ. ౬.౩.౧౦౯, ఏతత్సూత్రభాష్యోక్తవార్తికేననకార లోపేన చాస్య సిద్ధిః (రథః)రయతే జానాతి యేన స రథః. రథో రంహతే ర్గతికర్మణః స్థిరతేర్వా స్యాద్విపరీతస్య, రమమాణోఽస్మింస్తిష్ఠతీతి వా రపతే ర్వా రసతే ర్వా. ని. ౯.౧౧. (అస్మాన్) భవదాజ్ఞాసేవకాన్. (అశ్నోతు) అశ్నుతామ్ వ్యాప్నోతు. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (విశ్వతః) సర్వతః (యేన) జ్ఞానేన (రక్షసి) పాలయసి (దాశుషః) విద్యాదిదానకర్తౄన్. అయం. మంత్రః. శత. ౨. ౩. ౨. ౪౦-౪౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౩౬॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! త్వం యేన రథేన దాశుషో విశ్వతో రక్షసి స తే తవ దూడభో రథో విజ్ఞానం విశ్వతో రక్షితుమస్మాన్ పర్యశ్నోతు సర్వతః ప్రాప్నోతు. ॥౩౬॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సర్వాభిరక్షకస్య పరమేశ్వరస్య విజ్ఞానస్య చ ప్రాప్తయే ప్రార్థనా పురుషార్థౌ నిత్యం కర్తవ్యౌ. యతో రక్షితాః సంతో వయమసద్విద్యాఽధర్మాదిదోషాంస్త్యక్త్వా సద్విద్యా ధర్మాది శుభగుణాన్ ప్రాప్య సదా సుఖినః స్యామేతి. ॥౩౬॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు(యేన) ఏ యజ్ఞ [జ్ఞాన] ముద్వారా (దాశుషః) విద్య మున్నగు దానముల నొసగెడు విద్వాంసులను (విశ్వతః) సకలదిశలనుండి (రక్షసి) రక్షించుచుంటివో మరియు (దూడభః) జయముగల, అణచవీలుగాని (రథ) ఎల్లరెరుగ దగినట్టిసకలదిశలనుండి రక్షించదగిన (తే) నీ యొక్క విజ్ఞానమును

(అస్మాన్) నీ యాజ్ఞలను పాలించువారము, సేవించువారము నగు మాకు (పరి) సకలవిధములఁ (అశ్నోతు) ప్రాప్తించుఁగాక! ॥౩౬॥

భావార్థము :- మానవులు సమస్తమును రక్షించు పరమాత్మను, విజ్ఞానమును బడయుటకై నిత్యము ప్రార్థనోపాసనాదులద్వారా సేవించవలయును. అవిద్య, అధర్మము మున్నగు దోషములను త్యజించి ఉత్తమ విద్య, శ్రేష్ఠమగు ధర్మము మున్నగు శుభగుణములను బడసి సదా సుఖము ననుభవింతురు గాక! ॥౩౬॥

36. Oh God, may Thine immortal knowledge, wherewith Thou guardest the learned in all directions, come close from all sides!.

౧౦౨. భూర్భువరిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స జగదీశ్వరః కిమర్థః ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల యా జగదీశ్వరుని ఎందునిమిత్తము ప్రార్థించవలయునో ఈ మంత్రమునం దుపదేశింపబడియున్నది.

౧౦౨ భూర్భువః స్వః సుప్రజాః ప్రజాభిః స్యాꣳ సువీరో వీరైః సుపోషః పోషైః।
నర్య ప్రజాం మే పాహి శꣳస్య పశూన్మే పాహ్యథర్య పితుం మే పాహి॥౩౭॥

ప.వి:- భూః, భువః, స్వరితి స్వః, సుప్రజా ఇతి సు+ప్రజాః, ప్రజాభిరితి ప్ర+జాభిః, స్యామ్, సువీర ఇతి సు+వీరః, వీరైః సుపోష ఇతి సు+పోషః, పోషైః, నర్య, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, మే, పాహి, శꣳస్య, పశూన్, మే, పాహి, అథర్య, పితుమ్, మే, పాహి.॥౩౭॥

పదార్థః :-(భూః) ప్రియస్వరూపః ప్రాణః (భువః) బలనిమిత్త ఉదానః (స్వః) సర్వచేష్టానిమిత్తో వ్యానశ్చ తైః సహ (సుప్రజాః) శోభనా సుశిక్షాసద్విద్యాసహితా ప్రజా యస్య సః (ప్రజాభిః) అనుకూలాభిః స్త్రీ్యరసవిద్యాసంతాన మిత్రభృత్యరాజ్యపశ్వాదిభిః (స్యామ్) భవేయమ్ (సువీరః) శోభనా వీరాః శరీరాత్మ బలసహితా యస్య సః (వీరైః) శౌర్యధైర్య విద్యాశత్రు నివారణ ప్రజాపాలనకుశలైః (సుపోషః) శ్రేష్ఠాః పోషాః పుష్టయో యస్య సః (పోషైః) పుష్టికారకైరాప్తవిద్యాజనితై ర్బోధయుక్తైర్వ్యవహారైః (నర్య) నీతియుక్తేషు నృషు సాధుస్తత్సం బుద్ధౌ పరమేశ్వర! (ప్రజామ్) సంతానాదికామ్ (మే) మమ (పాహి) సతతం రక్ష (శంస్య) శంసి తుం సర్వథా స్తోతుమర్హ (పశూన్) గోఽశ్వహస్త్యాదీన్ (మే) మమ (పాహి) రక్షయ (అథర్య) సంశయరహిత. థర్వతిశ్చరతికర్మా. నిఘ. ౧౧.౧౯. థర్వతి సంశేతే యః సః థర్వో

న థర్వో౽థర్వస్తత్సంబుద్ధౌ. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన వకారస్థానే యకారః (పితుమ్) అన్నమ్. పితురిత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం.౨.౭. (మే) మమ (పాహి) రక్ష. అత్రోభయత్రాం తర్గతో ణ్యర్థః. అయం మంత్రః. శత. ౨. ४. ౧. ౧-౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౭॥

అన్వయః :-హే నర్య! త్వం కృపయా మే మమ ప్రజాం పాహి. మే మమ పశూన్ పాహి. హే అథర్య! మే మమ పితుం పాహి. హే శంస్య! జగదీశ్వర! భవత్కృపయా౽హం భూర్భువః స్వః ప్రాణాపానవ్యానైర్యుక్తః సన్ ప్రజాభిః సుప్రజా వీరైః సువీరః పోషైః సహ చ సుపోషః స్యాం నిత్యం భవేయమ్.॥౩౭॥

భావార్థః :-మనుష్యై రీశ్వరోపాసనాజ్ఞాపాలన మాశ్రిత్య సునియమైః పురుషార్థేన శ్రేష్ఠప్రజావీరపుష్ట్యాది కారణైః ప్రజాపాలనం కృత్వా నిత్యం సుఖం సంపాదనీయమ్.॥౩౭॥

పదార్థము :-(నర్య) నీతియుక్తులగు మనుష్యులపై దయను జూపు నో పరమేశ్వరా! నీవు కరుణించి (మే) నా (ప్రజామ్) సన్తానము, ప్రజలు మున్నగువారిని (పాహి) రక్షింపుము (మే) నా (పశూన్) అశ్వములు, గోవులు, గజములు మున్నగు పశువులను (పాహి) కాపాడుము (అథర్వ) సందేహరహితమైన ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (మే) నా (పితుమ్) అన్నమును (పాహి) రక్షించుము (శంస్య) స్తవనీయుడవు నగు ఓ జగదీశ్వరా! నీ కృపచే నేను (భూర్భువః స్వః) ప్రియస్వరూపమైన ప్రాణముతోను బలమునకు హేతువైన ఉదానముతోను సకల కార్యవ్యవహారములకు కారణమైన వ్యానవాయువులతోను కూడినవాడనై (ప్రజాభిః) నా కనుకూలముగ నడచుకొను పుత్రమిత్ర కళత్ర భాతృ భృత్యాదులతోను, విద్య, ధర్మము, పశువులు మున్నగు పదార్థములతోను (సుప్రజాః) ఉత్తమ విద్యాధర్మయుక్తమగు ప్రజల సహితుడనై (వీరైః) శౌర్య, ధైర్య, విద్యాదులందును, శత్రువులను దొలగించుటయందును, ప్రజాపాలనమునందును కుశలురగువారితోను (సువీరః) ఉత్తమ శూరవీరయుక్తుడనై (పోషైః) పుష్టికారకమగు పూర్ణవిద్యచే నుత్పన్నమగు వ్యవహారములతో (సుపోషః) ఉత్తమపుష్టిని ఉత్పన్ను మొనర్చువాడనై (స్యామ్) సదా వ్యవహరించు చుందునుగాక. ॥౩౭॥

భావార్థము :-మానవులు ఈశ్వరోపాసనమును, ఆతని యాజ్ఞాపాలనమును ఆశ్రయించి ఉత్తమ నియమములతోను, ఉత్తమప్రజలతోను, వీర, శూరత్వ పుష్టి మున్నగు కారణములతోను ప్రజాపాలన మొనర్చి నిరంతరము సుఖములను సాధించుచుండ వలయును.॥౩౭॥

37. O God, friendly to the wise, do Thou protect my offspring. O worthy of praise do Thou protect my cattle. O God, above all suspicion, protect my food. O God, through Thy grace, in unison with the three lifewinds, Pran, Apan and Vyan, may I be rich in offspring, Well-manned with men, a hero with the heroes, and strong with wise and invigorating deeds.

౧౦౩. ఆగన్మేత్యస్యాసురిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః, స్వరః.

అథాగ్నిశబ్దేనేశ్వర భౌతికావర్థావుపదిశ్యేతే.

ఇపుడు అగ్ని శబ్దముచే ఈశ్వరుని భౌతికాగ్నినిగూర్చి ఈ మంత్రముద్వారా ఉపదేశించబడుచున్నది.

౧౦౩ ఆగన్మ విశ్వవేదస మస్మభ్యం వసువిత్తమమ్।

అగ్నే సమ్రాడభి ద్యుమ్నమభి సహ ఆయచ్ఛస్వ ॥౩౮॥

ప.విః-ఆ, అగన్మ, విశ్వవేదసమితి విశ్వ + వేదసమ్, అస్మభ్యమ్, వసువిత్తమమితి వసువిత్ + తమమ్, అగ్నే, సమ్రాడితి సమ్+రాట్, అభి, ద్యుమ్నమ్, అభి సహః, ఆ, యచ్ఛస్వ.॥౩౮॥

పదార్థః :-(ఆ) సమంతాత్ (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్ మంత్రే ఘసహ్వర..ఇతి చ్లేర్లుక్. మ్వోశ్చ. అ. ౮. ౨. ౬౫. ఇతి మకారస్య నకారః (విశ్వవేదసమ్) యో విశ్వం వేత్తి స విశ్వవేదాః పరమేశ్వరః విశ్వం సర్వం సుఖం వేదయతి ప్రాపయతి స భౌతికోఽగ్నిర్వా. అత్ర విదిభుజిభ్యాం విశ్వే. ఉ. ౪. ౨౪౩. అనేనాసిః ప్రత్యయః (అస్మభ్యమ్) ఉపాసకేభ్యో యజ్ఞానుష్ఠాతృభ్యోవా (వసువిత్తమమ్) వసూన్ పృథివ్యాది లోకాన్వేత్తి సోఽతిశయితస్తమ్. పృథివ్యాదిలోకాన్ వేదయతి సూర్యరూపేణాగ్ని రేతాన్ ప్రకాశ్య ప్రాపయతి స వసువిత్. అతిశయేన వసువిదితి వసువిత్తమో వా తమ్ (అగ్నే) విజ్ఞానస్వరూపేశ్వర! విజ్ఞాపకో భౌతికో వా (సమ్రాట్) యః సమ్యగ్రాజతే ప్రకాశతే సః (అభి) ఆభిముఖ్యే (ద్యుమ్నమ్) ప్రకాశకారకముత్తమం యశః (ద్యుమ్నం) ద్యోతతేర్యశో వాఽన్నం వా. ని. ౫.౫. (అభి) ఆభిముఖ్యే (ద్యుమ్నమ్) ప్రకాశకారకముత్తమం యశః. ద్యుమ్నం ద్యోతతేర్యశో వాన్నం వా॥ నిఘం....౫.౫ (అభి) ఆభిముఖ్యే (సహః) ఉత్తమం బలమ్. సహ ఇతి బలనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౯. (ఆ) సమంతాత్ (యచ్ఛస్వ) విస్తారయ విస్తారయతి వా. అత్ర పక్షే లడర్థే లోట్. ఆఙో యమహనః. ౧. ౩. ౨౮. అనేనాత్మనేపదమ్. ఆఙ్ పూర్వకో యమధాతు ర్విస్తారార్థే. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౩. ౩. ౭.౮. వ్యాఖ్యాతః.॥౩౮॥

అన్వయః:-హే సమ్రాడగ్నే జగదీశ్వర! త్వమ్ అస్మభ్యం ద్యుమ్నం సహశ్చాభ్యాయచ్ఛస్వ విస్తారయ. ఏతదర్థం వయం వసువిత్తమం విశ్వవేదసం త్వామభ్యాగన్మ ప్రాప్నుయామేత్యేకః.

యః సమ్రాడగ్నేఽయమగ్నిరస్మభ్యం సహశ్చాభ్యా యచ్ఛతి సర్వతో విస్తారయతి తం వసువిత్తమం విశ్వవేదస మగ్నిం వయమభ్యాగన్మ ప్రాప్నుయామేతి ద్వితీయః. ॥౩౮॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యైః పరమేశ్వర భౌతికాగ్న్యోర్గుణ విజ్ఞానేన తదనుష్ఠానేన సర్వతః కీర్తిబలే నిత్యం విస్తారణీయే ఇతి.॥౩౮॥

పదార్థము :-(సమ్రాట్) ఓ ప్రకాశస్వరూపా! (అగ్నే) ఓ జగదీశ్వరా నీవు (అస్మభ్యమ్) ఉపాసకుల మగు మాకొరకు (ద్యుమ్నమ్) ప్రకాశస్వరూపమగు ఉత్తమయశస్సును (సహః) ఉత్తమ బలమును (అభ్యాయచ్ఛస్వ) సకలదిశలనుండి విస్తారముగ సమకూర్చు చున్నావు. కావున మేము (వసువిత్తమమ్) పృథివి మున్నగు లోకముల నెరుగువాడవును (విశ్వవేదసమ్) సమస్తసుఖముల నిచ్చువాడవు నగు నిన్ను (అభ్యాగన్మ) సమస్తవిధముల పొందెదముగాక! **[ఇది ప్రథమార్థము].**

(సమ్రాట్) ప్రకాశకమగు (అగ్నే) భౌతికాగ్ని (అస్మభ్యమ్) యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చు మాకొరకు (ద్యుమ్నమ్) ఉత్తమోత్తమ యశస్సును (సహః) ఉత్తమోత్తమ బలమును (అభ్యాయచ్ఛస్వ) సకలవిధములుగ విస్తారయుక్త మొనర్చుచున్నది. కావుననే మేము (వసువిత్తమమ్) పృథివి మున్నగు లోకములను సూర్యరూపముతో ప్రకాశపరచి లభింపజేయునదియు (విశ్వవేదసమ్) సకలసుఖముల నెరిగించునదియు నగు ఆ యగ్నిని (అభ్యాగన్మ) సర్వవిధముల పొందెదము గాక! **[ఇది ద్వితీయార్థము].॥౩౮॥**

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు శ్లేషాలంకారము గలదు. మానవులు పరమేశ్వరునియొక్కయు, భౌతికాగ్నియొక్కయు గుణములను చక్కగా దెలిసికొని వానియనుసార మనుష్ఠించి కీర్తి బల యశస్సులను విస్తరింప జేయవలయును. ॥౩౮॥

38. O, Ocean of Light, the Omniscient, the best knower of all the worlds, and enjoyments may we well approach Thee. May Thou spread for us splendour and strength in all directions!.

౧౦౪. అయమగ్నిరిత్యస్యాసురిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథేశ్వరభౌతికావగ్నీ ఉపదిశ్యేతే.

ఈ మంత్రమున ఈశ్వరుని, భౌతికాగ్నిని గూర్చి యుపదేశించబడుచున్నది.

౧౦౪ అయమగ్నిర్గృహపతిర్గార్హపత్యః ప్రజాయా వసువిత్తమః।

అగ్నే గృహపతేఽభిద్యుమ్నమభి సహఽ ఆయచ్ఛస్వ ॥౩౯॥

ప.వి:- అయమ్, అగ్నిః, గృహపతిరితి గృహ+పతిః, గార్హపత్య ఇతి గార్హ+పత్యః, ప్రజాయా ఇతి ప్ర+జాయాః, వసువిత్తమ ఇతి వసువిత్+ తమః, అగ్నే, గృహపత ఇతి గృహ+పతే, అభి, ద్యుమ్నమ్, అభి, సహః, ఆ, యచ్ఛస్వ.॥౩౯॥

పదార్థః:-(అయమ్) ప్రత్యక్షో వక్ష్యమాణః (అగ్నిః) ఈశ్వరో విద్యుత్స్వరూపో జ్వాలామయో భౌతికో వా (గృహపతిః) గృహాణాం స్థానవిశేషాణాం పతిః పాలనహేతుః (గార్హపత్యః) గృహపతినా సంయుక్తః. అత్ర గృహపతినా సంయుక్తే ఞ్యః. అ. ౪. ౪. ౯౦. అనేన ఞ్యః ప్రత్యయః. ఇదం పదం మహీధరాదిభిర్వ్యాకరణజ్ఞాన విరహత్వాత్ గృహస్య పతిః పాలక ఇత్యశుద్ధం వ్యాఖ్యాతమ్ (ప్రజాయాః) విద్యమానాయాః (వసువిత్తమః) యో వసూని ద్రవ్యాణి వేదయతి ప్రాపయతి సోఽతిశయితః (అగ్నే) అయమగ్నిః (గృహపతే) గృహాభిరక్షకేశ్వర! గృహాణాం పాలయితా వా (అభి) అభితః (ద్యుమ్నమ్) సుఖప్రకాశయుక్తం ధనమ్. ద్యుమ్నమితి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం ౨.౧౦ (అభి) ఆభిముఖ్యే (సహః) ఉదకం బలం వా. సహ ఇత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం, ౧.౧౨. బలనామసు చ. నిఘం. ౨. ౯. (ఆ) సమంతాత్ క్రియాయోగే (యచ్ఛస్వ) సర్వతో దేహి. ఆ యచ్ఛతి విస్తారయతి వా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయః సిద్ధిశ్చ పూర్వవత్. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౪. ౧. ౯-౧౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౩౯॥

అన్వయః:-హే గృహపతేఽగ్నే! పరమాత్మన్యోఽయం భవాన్ గృహపతిర్గార్హపత్యః ప్రజాయా వసువిత్తమోఽగ్నిరస్తి తస్మాత్త్వమస్మదర్థం ద్యుమ్నమభ్యాయచ్ఛస్వ సహశ్చాభ్యాయచ్ఛస్వేత్యేకః.

యస్మాద్ గృహపతిః ప్రజాయా వసువిత్తమో గార్హపత్యోఽయమగ్నిరస్తి తస్మాత్సోఽభిద్యుమ్నం సహశ్చాభ్యాయచ్ఛతి. ఆభిముఖ్యేన సమంతాత్ విస్తారయతీతి ద్వితీయః ॥౩౯॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. గృహస్థైర్యదేశ్వరముపాస్యైతస్యాజ్ఞాయాం వర్తిత్వాఽయమగ్నిః కార్యసిద్ధయే సంయోజ్యతే తదానేకవిధే ధనబలే అత్యంత విస్తారయతి. కుతః? ప్రజాయా మధ్యేఽస్యాగ్నేః పదార్థప్రాప్తయే సాధకతమత్వాదితి.॥౩౯॥

పదార్థము :-(గృహపతే) గృహపాలకా! (అగ్నే) పరమేశ్వరా! (అయమ్) ఈ నీవు (గృహపతిః) స్థానవిశేషముల పాలనకు హేతువవు (గార్హపత్యః) గృహపాలనమునకు సంయుక్తుడవు (ప్రజాయా వసువిత్తమః) ప్రజలకు సమస్త ధనములను ప్రాప్తింపజేయువాడవు (అగ్నిః) ప్రకాశస్వరూపుడవునై [యున్నావు. కావున అట్టి నీవు మాకు] (ద్యుమ్నమ్) సుఖము ప్రకాశములతో గూడిన భాగ్యములను (అభ్యాయచ్ఛస్వ) విరివిగనొసగుము. మరియు (సహః) ఉత్తమ బలపరాక్రమములను (అభ్యాయచ్ఛస్వ) బాగుగ నిమ్ము. **[ఇది మొదటి యర్థము].**

(గృహపతిః) ఉత్తమ స్థానములను పాలించుటకు హేతువును (ప్రజాయాః) పుత్ర, భ్రాతృ, మిత్ర, కళత్ర భృత్యాదులకు (వసువిత్తమః) ద్రవ్యాదులను సంపూర్ణముగ లభింపజేయునదియు (గార్హపత్యః) గృహములను పాలించెడి వారితో సంయుక్తమును నగు (అయమ్ అగ్నే) సూర్యుడు విద్యుత్తు, ప్రత్యక్షరూపములలో నున్న ఈ యగ్ని (గృహపతే అగ్నే) గృహములను పాలించు నీ యగ్ని మాకు (అభిద్యుమ్నమ్) సకలదిశలనుండి

శ్రేష్ఠధనములను (సహః) ఉత్తమ బలములను(అభ్యాయచ్ఛస్వ) సకల విధములుగ విస్తరింపజేయుచున్నది. [ఇది రెండవయర్థము].॥౩౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. గృహస్థులు ఈశ్వరు నుపాసించుచు నాతని యాజ్ఞయందు ప్రవృత్తులై కార్యసిద్ధికై ఈ యగ్నిని సేవించుచుండు నప్పు డాయగ్ని అనేక విధముల ధన బలములను విస్తార మొనర్చుచున్నది. ఏలన నది ప్రజలకు సంపదలను గలుగజేయుటయం దత్యంత సిద్ధిని కలిగించునదై యున్నది. ॥౩౯॥

39. Lord of our houses, O God, Thou art the best Finder of riches for our children, Thou art the Protector of our hearths, and the Companion of the householders. Bestow splendour and strength on us!.

౧౦౫. అయమగ్నిః పురీష్యేత్యస్యానురిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునర్భౌతికోఽగ్నిః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా భౌతికాగ్ని యెటువంటిదను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశింపబడుచున్నది.

౧౦౫ అయమగ్నిః పురీష్యో రయిమాన్ పుష్టివర్ధనః।

అగ్నే పురీష్యాభి ద్యుమ్నమభి సహఽఆ యచ్ఛస్వ ॥౪౦॥

ప.వి:- అయమ్, అగ్నిః, పురీష్యః, రయిమానితి రయి+మాన్, పుష్టి వర్ధన ఇతి పుష్టి+వర్ధనః, అగ్నే, పురీష్య, అభి, ద్యుమ్నమ్, అభి, సహః. ఆ, యచ్ఛస్వ ॥౪౦॥

పదార్థః :-(అయమ్)వక్ష్యమాణలక్షణః (అగ్నిః) పూర్వోక్తో భౌతికః (పురీష్యః) యే పృణంతి యాని కర్మాణి తాని పురీషాణి తేషు సాధుః (రయిమాన్) ప్రశస్తా రయయో ధనాని విద్యంతే యస్మిన్ సః. అత్ర ప్రశంసార్థే మతుప్. రయిరితి ధననామసు పఠితమ్ నిఘం. ౨. ౧౦ (పుష్టివర్ధనః) వర్ధయతీతి వర్ధనః పుష్టేర్వర్ధనః పుష్టివర్ధనః. (అగ్నే) సర్వోత్తమపదార్థ ప్రాపకేశ్వర! (పురీష్య) పృణన్తి పూరయన్తి సుఖాని యైర్గుణైస్తే పురీషాస్తేషు సాధుస్తత్సంబుద్ధౌ అభి (అభితః) దుమ్నమ్. విజ్ఞానసాధకమ్ (అభి) ఆభిముఖ్యే (సహః) శరీరాత్మబలమ్. (ఆ) సమంతాత్ క్రియాయోగే (యచ్ఛస్వ) విస్తారయ. అస్య సిద్ధిః పూర్వవత్. ॥౪౦॥

అన్వయః:-హే పురీష్యాగ్నే! విద్వంస్త్వం యోఽయం పురీష్యో రయిమాన్ పుష్టివర్ధనోఽగ్నిరస్తి తస్మాదభిద్యుమ్నమభిసహో వా యచ్ఛస్వ విస్తారయ. ॥౪౦॥

భావార్థః :- మనుష్యైః పరమేశ్వరానుగ్రహస్వపురుషార్థాభ్యామగ్నివిద్యాం ప్రాప్యానేకవిధం ధనం బలం చ సర్వతో విస్తారణీయమితి. ॥౪౦॥

పదార్థము :- (పురీష్యః) కర్మలను పూర్తియొనర్చుటయందు నేర్పరులును (అగ్నే) ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను ప్రాప్తింపజేయువారును నగు ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (అయమ్) ఈ (పురీష్యః) సమస్త సుఖములను పూర్ణమొనర్చుటయం దత్యుత్తమమైనట్టిదియు (రయిమాన్) సర్వోత్తమమగు ధనములతో గూడినదియు (పుష్టివర్ధనః) శక్తులను పెంపొందింపజేయునదియు నగు (అగ్నిః) ఏ భౌతికాగ్ని గలదో దానితో మా కొరకు (అభిద్యుమ్నమ్) ఉత్తమోత్తమ జ్ఞానమును ప్రాప్తింపజేయు ధనమును (అభిసహః) ఉత్తమోత్తమ శరీరాత్మల బలములను (ఆ యచ్ఛస్వ) సర్వవిధముల విస్తారపరచుడు. ॥౪౦॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని కృపచేతను, స్వ పురుషార్థముచేతను మానవులు అగ్నివిద్యను సంపాదనమొనర్చి అనేక విధములగు ధనములను, బలములను విస్తరింపజేయవలయును. ॥౪౦॥

40. This fire assists us in the accomplishment of our deeds. It is rich, and furtherer of plenty. O God, the Giver of our comforts, bestow splendour and strength upon us!.

౧౦౬. గృహామేత్యస్యాసురిర్ఋషిః వాస్తురగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అథ గృహాశ్రమానుష్ఠానముపదిశ్యతే. ఈ మంత్రమున గృహస్థాశ్రమ అనుష్ఠాన ముపదేశింపబడుచున్నది.

౧౦౬ గృహా మా బిభీత మా వేపధ్వమూర్జం బిభ్రత ఏమసి।

ఊర్జం బిభ్రద్వః సుమనాః సుమేధా గృహానైమి మనసా మోదమానః ॥౪౧॥

ప.వి:- గృహాః, మా, బిభీత, మా, వేపధ్వమ్, ఊర్జమ్, బిభ్రతః, ఆ, ఇమసి, ఊర్జమ్, బిభ్రత్, వః, సుమనా ఇతి సు+మనాః, సుమేధా ఇతి సు+మేధాః, గృహాన్, ఆ, ఏమి, మనసా మోదమానః. ॥౪౧॥

పదార్థః:- (గృహాః) గృహ్ణన్తి బ్రహ్మచర్యాశ్రమానంతరం గృహాశ్రమం యే మనుష్యాస్తత్సం బుద్ధౌ (మా) నిషేధార్థే (బిభీత) భయం కురుత (మా) ప్రతిషేధే (వేపధ్వమ్) కంపధ్వమ్ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్. (బిభ్రతః) ధారయంతః (ఆ) సమంతాత్ (ఇమసి) ప్రాప్నుమః. అత్రేదంతో మసీతీదాదేశః (ఊర్జమ్) అనేకవిధం బలమ్ (బిభ్రత్) ధారయన్ (వః) యుష్మాన్ (సుమనాః) శోభనం మనోవిజ్ఞానం యస్య సః (సుమేధాః) సుష్ఠు మేధా ధారణావతీ

సంగమికా ధీర్యప్య సః (గృహాన్) గృహాశ్రమస్థాన్ విదుషః (ఆ) సమంతాత్ (ఏమి) ప్రాప్నుయామ్. అత్ర లిఙర్థే లట్. (మనసా) విజ్ఞానేన (మోదమానః) హర్షోత్సాహయుక్తః. ఏతదాది మంత్రత్రయమ్. శత. ౨.౩.౩.౧౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౪౧॥

అన్వయః :-హే బ్రహ్మచర్యేణ కృతవిద్యా గృహాశ్రమిణః! ఊర్జం బిభ్రతో గృహా మనుష్యా యూయం గృహాశ్రమం ప్రాప్నుత. తదనుష్ఠానాన్మా బిభీత మా వేపధ్వం చ. ఊర్జం బిభ్రతో వయం యుష్మాన్ గృహానేమసి సమంతాత్ ప్రాప్నుమః. వో యుష్మాకం మధ్యే స్థిత్వైవం గృహాశ్రమే వర్తమానః సుమనాః సుమేధా మనసా మోదమాన ఊర్జం బిభ్రత్సన్నహం సుఖాన్యేమి నిత్యం ప్రాప్నుయామ్.॥౪౧॥

భావార్థః:-మనుష్యైః పూర్ణబ్రహ్మచర్యాశ్రమం సంసేవ్య యువావస్థాయాం స్వయంవరవిధానేన స్వతుల్యస్వభావవిద్యారూపబలవతీం సుపరీక్షితాం స్త్రియముద్వాహ్య శరీరాత్మబలం సంపాద్య సంతానోత్పత్తిం విధాయ. సర్వైః సాధనైః సద్వ్యవహారేషు స్థాతవ్యమ్. నైవ కేనాపి గృహాశ్రమానుష్ఠానాత్కదాచిద్భేతవ్యం కంపనీయం చ కుతః? సర్వేషాం సద్వ్యవహారాణామాశ్రమాణాం చ గృహాశ్రమో మూలమస్త్యత ఏష సమ్యగనుష్ఠాతవ్యః. నైతేన వినా మనుష్య వృద్ధీ రాజ్యసిద్ధిశ్చ జాయతే. ॥౪౧॥

పదార్థము :- బ్రహ్మచర్యాశ్రమమందు సమస్త విద్యలను గ్రహించిన ఓ గృహస్థులారా! (ఊర్జమ్) శౌర్యము మున్నగు పరాక్రమములను (బిభ్రతః) ధరించిన వారును (గృహాః) బ్రహ్మచర్యాశ్రమము పిదప గృహస్థాశ్రమమున ప్రవేశించదలచినవారును నగు ఓ మానవులారా! మీరు గృహస్థాశ్రమమున యథావిధిగ ప్రవేశించుడు. అట్టి గృహస్థాశ్రమముయొక్క అనుష్ఠానమువల్ల (మా బిభీత) భయపడవలదు (మా వేపధ్వమ్) కంపించకుడు. శౌర్యము మున్నగు పరాక్రమములు గలిగిన మేము (గృహాన్) గృహస్థులైయున్న మీకు (ఏమసి) సదాప్రాప్తించు చుందుముగాక! మరియు (వః) మీమధ్య స్థిరపడి ఇట్లు గృహస్థాశ్రమమున నుండి (సుమనాః) ఉత్తమ జ్ఞానినై (సుమేధాః) ఉత్తమ బుద్ధిగలవాడనై (మనసా) విజ్ఞానముతో గూడ (మోదమానాః) హర్ష, ఉత్సాహములతో (ఊర్జమ్) అనేక బలములను (బిభ్రత్) ధరించుచు అత్యంత సుఖములను నేను(ఏమి) నిరంతరము పొందెదనుగాక! ॥౪౧॥

భావార్థము :- మానవులు సంపూర్ణ బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును సేవించి యువావస్థయందు స్వయంవర విధిగా తనకు సమానమైన స్వభావము, విద్య, బుద్ధి, రూపము, బలము మున్నగు గుణములు గల స్త్రీని పరీక్షించుకొని, వివాహమాడి శరీర ఆత్మల బలములను సంపాదించి సంతానవంతులై సకల సాధనములద్వారా ఉత్తమ వ్యవహారములందు పాల్గొనుచుండవలెను. మనుష్యు లెవ్వరును గృహస్థాశ్రమమును గూర్చి భయపడవలదు. ఏలన సద్వ్యవహారములు, సకల ఆశ్రమములకు గృహస్థాశ్రమమే మూలము. కాబట్టి గృహస్థాశ్రమమును చక్కగా అనుష్ఠించవలెను. ఈ గృహస్థాశ్రమము లేకుండా మానవుల వృద్ధి, రాజ్యము మున్నగు వ్యవహారసిద్ధి ఎన్నటికిని సాధ్యము గాదు. ॥౪౧॥

41. Fear not, nor tremble Ye, O householders. We, bearing strength, come to Ye. May I bearing strength, intelligent and happy, rejoicing in my mind, enjoy all pleasures and approach the householders!.

౧౦౭. యేషామిత్యస్య శంయుర్ఋషిః, వాస్తుపతిరగ్నిర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తే గృహాశ్రమిణః కీదృశాః సన్తీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ గృహస్థు లెట్టివారను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౧౦౭ యేషా॑మ॒ధ్యేతి॑ ప్ర॒వస॒న్యేషు॑ సౌమ॒నసో॑ బ॒హుః।

గృ॒హానుప॑హ్వయామహే॒ తే నో॑ జానన్తు జా॒నతః ॥౪౨॥

ప.వి:- యేషా॑మ్, అ॒ధ్యేతీ॑త్యధి॒+ ఏతి॑, ప్ర॒వస॒న్నితి॑ ప్ర+వసన్, యేషు॑, సౌ॒మ॒న॒సః బ॒హుః, గృ॒హాన్, ఉప, హ్వ॒యా॒మ॒హే॒, తే, నః, జా॒న॒న్తు॒, జా॒న॒తః.॥౪౨॥

పదార్థః :- (యేషామ్) గృహస్థానామ్. అత్ర అధీగర్థదయేశాం కర్మణి. అ. ౨. ౩. ౫౨. ఇతి కర్మణి షష్ఠీ (అధ్యేతి) స్మరతి (ప్రవసన్) ప్రవాసం కుర్వన్ (యేషు) గృహస్థేషు (సౌమనసః) శోభనం మనః సుమనస్తస్యాయమానందః సుహృద్భావః. అత్ర తస్యేదమిత్యణ్ (బహుః) అధికః. (గృహాన్) గృహస్థాన్. (ఉప) సామీప్యే (హ్వయామహే) శబ్దయామహే (తే) గృహస్థాః (నః) అస్మాన్ ప్రవసతోఽతిథీన్ (జానంతు) విదన్తు. (జానతః) ధార్మికాన్ విదుషః. ॥౪౨॥

అన్వయః:- ప్రవసన్నతిథిర్యేషామధ్యేతి యేషు బహుః సౌమనసోఽస్తి. తాన్ గృహస్థాన్ వయమతిథయ ఉపహ్వయామహే. యే సుహృదో గృహస్థాస్తే జానతో నోఽస్మానతిథీన్ జానంతు.॥౪౨॥

భావార్థః:- గృహస్థైః సర్వైర్ధార్మికైర్విద్వద్భిరతిథిభిః సహ గృహస్థైః సహాతిథిభిశ్చాత్యంతః సుహృద్భావో రక్షణీయో నైవ దుష్టైః సహ, తేషాం సంగే పరస్పరం సంలాపం కృత్వా విద్యోన్నతిః కార్యా. యే పరోపకారిణో విద్వాంసోఽతిథయః సంతి తేషాం గృహస్థైర్నిత్యం సేవా కార్యా నేతరేషామితి. ॥౪౨॥

పదార్థము :- (ప్రవసన్) ప్రవాసమొనర్చును [అతిథి] (యేషామ్) ఏ గృహస్థులను (అధ్యేతి) స్మరించునో మరియు (యేషు) ఏ గృహస్థులందు (బహుః) అధికముగ (సౌమనసః) చక్కని మనస్సుగలదో, అట్టి (గృహాన్)

గృహస్థులను [అతిథులమగు మేము] (ఉపహ్వయామహే) [(ప్రేమతో ఆహ్వానించు గృహస్థులను] మేము సదా ప్రశంసించుచుందుము. (తే) వారు (జానతః) ధార్మికులు ఎరుగుచు (నః) అతిథులమగు మమ్ము (జానన్తు) యథావతుగ తెలిసికొందురుగాక! ॥౪౨॥

భావార్థము :- ధార్మికులగు అతిథుల యెడ గృహస్థులును, గృహస్థుల యెడ అతిథులును అత్యంత ప్రీతి గలిగి యుండవలెను. మోసకారులను, టక్కరులను దూరముగ నుంచవలెను. విద్వాంసుల సాంగత్యము (సత్సంగము)లచే పరస్పరము సంభాషించి (శంకా సమాధానములద్వారా) విద్యను ఉన్నతి చేయవలయును. పరోపకారులును, విద్వాంసులు నైన అతిథులను గృహస్థులు నిరంతరము సేవించుచు ఇతర డాంబికులను దూరముంచవలెను. ॥౪౨॥

42. We praise the householders, whom the guest staying far from home remembers and whom he loves much. The loving householders welcome us, the religious guests.

౧౦౮. ఉపహూతా ఇత్యస్య శంయుర్బార్హస్పత్య ఋషిః, వాస్తుపతి ర్దేవతా, భురిగ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశః సంపాదనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా గృహస్థాశ్రమమును ఎట్లు సాధించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమున నుపదేశించబడినది.

౧౦౮ ఉపహూతా ఇహ గావ ఉపహూతా అజావయః।

అథో అన్నస్య కీలాల ఉపహూతో గృహేషు నః।

క్షేమాయ వః శాన్త్యై ప్రపద్యే శివꣳ శగ్మꣳ శంయోః శంయోః ॥౪౩॥

ప.వి:- ఉపహూతా ఇత్యుప + హూతాః, ఇహ, గావః ఉపహూతా ఇత్యుప+ హూతాః అజావయః, అథో ఇత్యథో అన్నస్య, కీలాలః, ఉపహూత ఇత్యుప+హూతః, గృహేషు, నః, క్షేమాయ, వః, శాన్త్యై, ప్ర, పద్యే, శివమ్, శగ్మమ్, శంయోరితి శమ్+యోః, శంయోరితి శమ్+ యోః. ॥౪౩॥

పదార్థః :- (ఉపహూతాః) సామీప్యం ప్రాపితాః. (ఇహ) అస్మిన్గృహాశ్రమే సంసారే వా (గావః) దుగ్ధప్రదా ధేనవః. (ఉపహూతాః) సామీప్యం ప్రాపితాః, (అజావయః) అజాశ్చావయశ్చ తే

(అథో) అనంతరే్య, (అన్నస్య) ప్రాణధారణస్య నిరంతరసుఖస్య చ హేతుః. కృవ్యా.... ఉ. 3. ౧౦. ఇత్యనధాతో ర్నః ప్రత్యయః. ధాపృావస్యజ్య...., ఉ.3. ౬. ఇత్యత ధాతోర్నః ప్రత్యయః (కీలాలః) ఉత్తమాన్నాది పదార్థసమూహః. కీలాలం ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం ౨.౭. (ఉపహూతః) సమ్యక్ ప్రాపితః. (గృహేషు) నివసనీయేషు ప్రాసాదేషు (నః) అస్మాకమ్ (క్షేమాయ) రక్షణాయ (వః) యుష్మాకమ్) (శాంత్యై) సుఖాయ (ప్రపద్యే) ప్రాప్నోమి (శివమ్) కల్యాణమ్ (శగ్మమ్) సుఖమ్ (శంయోః) కల్యాణవతః సాధనాత్కర్మణః సుఖవతో వా (శంయోః) సుఖాత్. అత్రోభయత్ర కంశంభ్యాం వభయుస్తితు తయసః అ. ౫. ౨. ౧౩౮. ఇతి శమో యుస్ప్రత్యయః. శివం శగ్మం చేతి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం 3.౬. ॥౪3॥

అన్వయః :-ఇహాస్మిన్ సంసారే వో యుష్మాకం శాంత్యై నోऽస్మాకం క్షేమాయ గృహేషు గావ ఉపహూతా అజావయ ఉపహూతా అథోऽన్నస్య కీలాల ఉపహూతోऽస్త్వేవం కుర్వన్నహం గృహస్థః శంయోః శివం శగ్మం చ ప్రపద్యే.॥౪3॥

భావార్థః :-గృహస్థైరీశ్వరోపాసనాజ్ఞాపాలనాభ్యాం గోహస్త్యశ్వాదీన్ పశూన్ భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచూష్యాన్ పదార్థాంశ్చోపసంచిత్య స్వేషామన్యేషాం చ రక్షణం కృత్వా విజ్ఞానధర్మపురుషార్థై రైహిక పారమార్థికే సుఖే సంసేధనీయే నైవ కేనచిదాలస్యే స్థాతవ్యమ్. కింతు యే మనుష్యాః పురుషార్థవంతో భూత్వా ధర్మేణ చక్రవర్తిరాజ్యాదీనుపార్జ్య సంరక్ష్యేన్నీయ సుఖాని ప్రాప్నువంతి తే శ్రేష్ఠా గణ్యన్తే నేతరే. ॥౪3॥

పదార్థము :-(ఇహ) ఈ గృహస్థాశ్రమమున, ప్రపంచమందు (వః) మీయొక్క (శాన్త్యై) సౌఖ్యములకై (నః) మాయొక్క (క్షేమాయ) రక్షణకొరకు (గృహేషు) నివాసమొనర్పదగిన స్థానములందు (గావః) పాలనిచ్చు ఆవులు (ఉపహూతాః) సమీపమందే లభించుగాక! (అజావయః) గొఱ్ఱెలు, మేకలు మున్నగు పశువులు (ఉపహూతాః) సమీపముననే లభించుగాక! (అథో) తరువాత (అన్నస్య కీలాలః) ప్రాణముల ధరింపజేయు అన్నము మున్నగు పదార్థములు (ఉపహూతాః) సులభముగ లభించుగాక! [ఈ యన్నిటిని సంరక్షించుచు గృహస్థుడనగు నేను] (శంయోః) సకలవిధ సుఖసాధనములచే (శివమ్) శుభము [కల్యాణము]లను (శగ్మమ్) ఉత్తమ సుఖములను (ప్ర పద్యే) పొందుదునుగాక! ॥౪3॥

భావార్థము :-మానవులు ఈశ్వరోపాసన నొనర్చుచు, ఆతని యాజ్ఞలను పాలించుచు, గోవులు, గజములు, అశ్వములు మున్నగు పశుసంపదలను, భక్ష్య భోజ్య,లేహ్య చోష్యాది యోగ్య స్వాదుపదార్థములను సంగ్రహమొనర్చియు, స్వకీయ పరకీయ రక్షణ మొనర్చియు, జ్ఞాన ధర్మ విద్య పురుషార్థములద్వారా ఇహ పరలోక సుఖములను సాధించవలయును. ఏ మనుష్యుడును సోమరియై యుండరాదు. ప్రజలెల్లరును పురుషార్థపరులై ధర్మయుక్తముగ చక్రవర్తి రాజ్యము మున్నగు ధనములను సంగ్రహమొనర్చి వానిని బాగుగ రక్షించుచు ఉత్తమ

సుఖములను బడయువలయును. కాని దీనికి విరుద్ధముగ మానవులు వ్యవహరించవలదు. అట్లు వ్యవహరించువారికి ఎన్నటికిని సుఖము గలుగదు. ॥४3॥

43. May we in this world get. cows, goats, sheep and abundant food in our houses. I come to you for safety and quietude. May I acquire mundane and celestial joy and felicity.

౧౦౯. ప్రఘాసిన ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, మరుతో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్గృహస్థైః కిం కర్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

మరల గృహస్థులు ఏవిధమగు కర్మలాచరించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమున ఉపదేశింపబడినది.

౧౦౯ ప్రఘాసినో హవామహే మరుతశ్చ రిశాదసః। కరమ్భేణ సజోషసః ॥४४॥

ప.వి:- ప్రఘాసిన ఇతి ప్ర+ఘాసినః, హవామహే, మరుతః, చ, రిశాదసః, కరంభేణ సజోషస ఇతి స+జోషసః ॥४४॥

పదార్థః :- (ప్రఘాసినః) ప్రఘస్తుమత్తుం శీలమేషాం తాన్. (హవామహే) ఆహ్వయామహే (మరుతః) విదుషోఽతిథీన్ (చ) సముచ్చయే (రిశాదసః) రిశాన్ దోషాన్ శత్రూంశ్చాదంతి హింసంతి తాన్ (కరంభేణ) అవిద్యాహింసనేన. అత్ర కృ హింసాయామిత్యస్మాద్ధాతోర్బాహుల కాదౌణాదికోఽంభచ్ ప్రత్యయః. (సజోషసః) సమానప్రీతిసేవినః. అయం మంత్రః. శత. ౨. ४. 3. ౨౧ వాఖ్యాతః. ॥४४॥

అన్వయః:- వయం కరంభేణ సజోషసో రిశాదసః ప్రఘాసినోఽతిథీన్మరుత ఋత్విజశ్చ హవామహే. ॥४४॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్వైద్యాన్ శూరవీరాన్యజ్ఞసంపాదకాన్ మనుష్యానాహూయ సేవిత్వా తేభ్యో విద్యాశిక్షా నిత్యం సంగ్రాహ్యాః. ॥४४॥

పదార్థము :- మేము (కరమ్భేణ) అవిద్య యను దుఃఖములనుండి వేరై (సజోషసః) సమానముగ ప్రేమను జూపువారిని (రిశాదసః) దోషములను నాశమొనర్చువారిని (ప్రఘాసినః) పక్వమొనర్చిన పదార్థముల నారగించు (మరుతః) అతిథులను (చ) మరియు [యజ్ఞముల నొనర్చు విద్వాంసులను] (హవామహే) సత్కార పూర్వకముగ ప్రతినిత్యము ఆహ్వానించుచుండెదముగాక! ॥४४॥

భావార్థము :- గృహస్థులు విద్వాంసులను, వైద్యులను, శూరులను, వీరులను, యజ్ఞములను సాధించువారిని పిలుచుకొని వారిని యథోచితముగ, సత్కారపూర్వకముగ సేవించి ఉత్తమోత్తమ విద్యాశిక్షలను నిరంతరము పొందుచుండవలెను. ॥४४॥

44. We invocate the guests, who are delightful, free from ignorance, removers of sins, eaters of the food well cooked, and full of knowledge.

౧౧౦. యద్ గ్రామ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, మరుతో దేవతా, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పున ర్గృహస్థకృత్యముపదిశ్యతే. మరల గృహస్థుల కర్మ లీ మంత్రమం దుపదేశింపబడినవి.

౧౧౦ యద్గ్రామే యదరణ్యే యత్సభాయాం యదిన్ద్రియే।

యదేనశ్చకృమా వయమిదన్తదవ యజామహే స్వాహా ॥౪౫॥

ప.వి:- యత్, గ్రామే, యత్, అరణ్యే యత్, సభాయామ్, యత్, ఇన్ద్రియే, యత్, ఏనః, చకృమ, వయమ్, ఇదమ్, తత్, అవ, యజామహే స్వాహా.॥౪౫॥

పదార్థః:-(యత్) యస్మిన్ వక్ష్యమాణే (గ్రామే) శాలాసముదాయే గృహస్థైః సేవితే. గ్రామ ఇత్యుపలక్షణం నగరాదీనామ్. (యత్) యస్మిన్వక్ష్యమాణే (అరణ్యే) వానప్రస్థైః సేవిత ఏకాంతదేశే వనే (యత్) యస్యాం వక్ష్యమాణాయామ్ (సభాయామ్) విద్వత్సమూహ శోభితాయామ్ (యత్) యస్మిన్ఛ్రేష్ఠే (ఇన్ద్రియే) మనసి శ్రోత్రాదౌ వా (యత్) వక్ష్యమాణమ్ (ఏనః) పాపమ్ (చకృమ) కుర్మహే కరిష్యామో వా. అత్ర లఙ్ ల్యటో రర్థే లిట్. అన్యేషామపీతి దీర్ఘశ్చ. (వయమ్) కర్మానుష్ఠాతారో గృహస్థాః (ఇదమ్) ప్రత్యక్షమనుష్ఠీ యమానం కరిష్యమాణం వా. (తత్) కర్మ (అవ) దూరీకరణే (యజామహే) సంగచ్ఛామహే (స్వాహా) సత్యవాచా. స్వాహేతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౧. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౪. ౩. ౨౫. వ్యాఖ్యాతః ॥౪౫॥

అన్వయః :- వయం యద్ గ్రామే యదరణ్యే యత్సభాయాం యదిన్ద్రియే యద్యత్రైనశ్చకృమస్తదవ యజామహే దూరీకుర్మః. యద్యత్ర తత్ర స్వాహా సత్యవాచా పుణ్యకర్మ చకృమ తత్తత్సర్వం సంగచ్ఛామహే.॥౪౫॥

భావార్థః:- చతురాశ్రమస్థైర్మనుష్యైర్మనసా వాచా కర్మణా సదా సత్యం కర్మాచర్య పాపం చ త్యక్త్వా సభావిద్యాశిక్షాప్రచారేణ ప్రజాయాః సుఖోన్నతిః కార్యేతి.॥౪౫॥

పదార్థము :-(వయమ్) కర్మానుష్ఠాన మొనర్చెడి మేము (యత్, గ్రామే) గృహస్థులచే సేవించబడిన గ్రామమున (యత్,అరణ్యే) వానప్రస్థులచే సేవించబడిన వనమున (యత్ సభాయామ్) విద్వాంసులు సేవించు

సభయందు (యత్, ఇన్ద్రియే) యోగులు సేవించిన మనః శ్రోత్రాదుల [ఇంద్రియముల సేవ]యందు స్థితమై యుండి (ఏనః) ఏ యే పాపములను, అధర్మ కర్మలను (చకృమ) చేసితిమో, చేయుదుమో (ఇదమ్ తత్) ఆ యన్నిటిని (అవ యజామహే) దూరమొనర్చుచుండెదముగాక! మరియు ఆ యా స్థానములందు (స్వాహా) సత్యవాక్కులచే పుణ్య, ధర్మకార్యములు (చకృమ) ఆచరించదగినవి (తత్) ఆ యన్నిటిని (యజామహే) పొందుచుండెదము గాక! ॥౪౫॥

భావార్థము :- నాలుగాశ్రమములందుండు మానవులు మనోవాక్కాయ కర్మలచే సదా సత్కర్మలాచరించుచు అధర్మపాపకృత్యములను వదలివేయుచు విద్వాంసుల సభలను నెలకొల్పి ఉత్తమ విద్యాశిక్షలను ప్రచారమొనర్చి ప్రజల సుఖములను అభివృద్ధి పరచవలయును. ॥౪౫॥

45. May we forsake each sinful act that we have commited in village or solitude, in an assembly or corporeal sense. Let every man so resolve.

౧౧౧. మో షూ ణ ఇత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, ఇన్ద్రమారుతౌ దేవతే, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః.

ఈశ్వరశూరవీరసహాయేన యుద్ధే విజయో భవతీత్యుపదిశ్యతే.

ఈశ్వరానుగ్రహముచేతను, శూరుల పరాక్రమశాలుర సహాయము చేతను, యుద్ధమున విజయము లభించగలదను విషయము చెప్పబడినది.

౧౧౧ మో షూణఽ ఇన్ద్రాత్ర పృత్సు దేవైరస్తి హి ష్మా తే శుష్మిన్నవయాః।
మహశ్చిద్యస్య మీఢుషో యవ్యా హవిష్మతో మరుతో వన్దతే గీః ॥౪౬॥

ప.వి:- మోఽఇతి మో, సూ, నః, ఇన్ద్ర, అత్ర, పృత్స్వితి, పృత్+సు, దేవైః, అస్తి, హి, స్మ, తే, శుష్మిన్, అవయా ఇత్యవ+యాః, మహః, చిత్, యస్య, మీఢుషః యవ్యా, హవిష్మతః, మరుతః, వన్దతే, గీః. ॥౪౬॥

పదార్థః:-(మో) నిషేధార్థే (సూ) శోభనార్థే నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నః) అస్మాన్ (ఇన్ద్ర) జగదీశ్వర సువీర వా అత్ర అస్మిన్ సంసారే (పృత్సు) సంగ్రామేషు. పృత్స్వితి సంగ్రామనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౭. (దేవైః) విద్వద్భిః శూరైః (అస్తి) (హి) ఖలు (స్మ) వర్తమానే. నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (తే) తవ. (శుష్మిన్) అనంతబలవన్! పూర్ణబలవన్ వా. శుష్మమితి బలనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౯. (అవయాః) అవయజతే వినిగృహ్ణాతి (మహః)

మహత్తరమ్ (చిత్) ఉపమార్థే (యస్య) వక్ష్యమాణస్య (మీఢుషః) విద్యాదిసద్గుణసేచకాన్ (యవ్యా) యవేషు సాధూని హవీంషి యవ్యాని. అత్ర శేశ్ఛందసీతి శేర్లోపః (హవిష్మతః) ప్రశస్తాని హవీంషి విద్యంతే యేషు తాన్ (మరుతః) ఋత్విజః. (వందతే) స్తౌతి. తద్గుణాన్ప్రకాశయతి (గీః) వాణీ. గీరితి వాఙ్నామసు పఠితమ్ నిఘం. ౧. ౧౧. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౪. ౩. ౨౬-౨౭ వ్యాఖ్యాతః.॥౪౬॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర శూరవీరేశ్వర! కృపయా త్వమత్ర పృత్సు దేవైర్విద్వద్భిః సహితాన్ నోఽస్మాన్ సు రక్ష మో హింధి. హే శుష్మిన్! స్మ తే తవ మహో గీర్యైతాన్ మీఢుషో హవిష్మతో మరుతో వందతే చిదేతే త్వాం సతతం వందన్తేఽభివాద్యానందయంతీవ యోఽవయా యజమానోఽస్తి స త్వదాజ్ఞయా యాని యవ్యా యవ్యాని హవీంష్యగ్నౌ జుహోతి తాని సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయంతీతి. ॥౪౬॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యదా మనుష్యాః పరమేశ్వరమారాధ్య సమ్యక్ సామగ్రీః కృత్వా యుద్ధేషు శత్రూన్ విజిత్య చక్రవర్తిరాజ్యం ప్రాప్య సంపాల్య మహాంతమానందం సేవంతే తదా సురాజ్యం జాయత ఇతి. ॥౪౬॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఓ శూరవీరా! నీవు (అత్ర) ఈ లోకమున (పృత్సు) యుద్ధములందు (దేవైః) విద్వాంసులతో గూడ (నః) మమ్ము (సు) చక్కగా కాపాడుము (మో) హింసింపకుము(శుష్మిన్)సంపూర్ణశక్తి శాలివగు ఓ శూరుడా! (హి) నిశ్చయముగ (చిత్) ఎట్లు (తే) నీయొక్క (మహః) గొప్పదైన (గీః) వేద ప్రమాణములతోగూడిన వాణి (మీఢుషః) విద్య మున్నగు ఉత్తమగుణములను సేచన మొనర్చువారిని (హవిష్మతః) ఉత్తమోత్తమమైన హవిస్సు గలవారిని (మరుతః) అన్నిఋతువులందును యజ్ఞమొనర్చు యాజ్ఞికులను (వన్దతే) ప్రశంసించుచు [గుణముల ప్రకాశపరచునట్లు, విద్వాంసులు నీ గుణములను మా నిమిత్తము నిరంతరము ప్రకాశపరచి ఆనందితు లగుచున్నట్లు] (అవయాః) యజ్ఞమొనర్చు యజమాని నీ యాజ్ఞచే (యవ్యా) ఏ యుత్తమ యవలు మున్నగు అన్నముల నగ్నియందు హోమమొనర్చుచున్నాడో, అట్టి 'హుత' పదార్థములు సకలప్రాణులకు సుఖముల నొసగుచున్నవి. ॥౪౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. మానవులు పరమేశ్వరు నారాధించుచు, సమస్త సామగ్రిని చక్కగా సంగ్రహపరచికొని, యుద్ధమున శత్రువులను జయించి, చక్రవర్తి రాజ్యమును పొంది, చక్కగా ప్రజాపాలన మొనర్చుచు అధికానందము పొందినపుడే యది ఉత్తమ రాజ్యమగుచున్నది. ॥౪౬॥

46. O God, protect us in battles, in this world, with the help of heroes and destroy us not, O mighty hero, verily, as the vedic voice, replete with noble virtues, offering oblations, displays the qualities of the larned worshippers, so does the worshipper, put oblations into the fire, which contribute to the happiness of mankind.

౧౧౨. అక్రన్నిత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కే యజ్ఞయుద్ధాదికర్మాణి కర్తుం యోగ్యా భవంతీత్యుపదిశ్యతే.

యజ్ఞ యుద్ధాదికర్మ లొనర్చుటకు యోగ్యు లెవరు? అను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౧౨ అక్రన్ కర్మ కర్మకృతః సహ వాచా మయోభువా।

దేవేభ్యః కర్మ కృత్వాస్తం ప్రేత సచాభువః ॥౪౭॥

ప.వి:-అక్రన్ కర్మ, కర్మకృత ఇతి కర్మ + కృతః, సహ, వాచా, మయోభువేతి మయః +భువా, దేవేభ్యః, కర్మ, కృత్వా, అస్తమ్, ప్ర, ఇత, సచా భువ ఇతి సచా+భువః.॥౪౭॥

పదార్థః:-(అక్రన్) కుర్వన్తి అత్ర లిజ [లడ]ర్థే లుఙ్. మంత్రే ఘసహ్వర... ఇతి చ్లేర్లుక్ (కర్మ) కర్తురీప్సితతమం కర్మ. అ. ౧. ౪. ౪౯. కర్తుర్యదీప్సితమభీష్టయోగ్యం చేష్టామయముత్క్షేపణాదికమస్తి తత్కర్మ. (కర్మకృతః) యే కర్మాణి కుర్వన్తి తే (సహ) సంగే (వాచా) వేద వాణ్యా. స్వకీయయా వా (మయోభువా) యా మయః సుఖం భావయతి తయా సత్యప్రియమంగలకారిణ్యా.మయ ఇతి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం 3. ౬. అత్రాంతర్గతో ణ్యర్థఃక్విప్చేతి క్విప్. (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యగుణసుఖేభ్యో వా (కర్మ) క్రియమాణమ్ (కృత్వా) అనుష్ఠాయ (అస్తమ్) సుఖమయం గృహమ్. అస్తమితి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం 3.౪. (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (ఇత) ప్రాప్నువంతి. అత్ర వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ (సచాభువః) యే సచా పరస్పరమనుషజ్గిణో భవంతి తే. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౪. 3. ౨౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౭॥

అన్వయః :-యే మయోభువా వాచా సహ సచాభువః కర్మకృతః కర్మ కర్మాక్రన్త ఏతత్కృత్వా దేవేభ్యోఽస్తం సుఖమయం గృహం ప్రేత ప్రాప్నువన్తి.॥౪౭॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్నిత్యం పురుషార్థే వర్తితవ్యమ్.న కదాచిదాలస్యే స్థాతవ్యమ్ తథా వేదవిద్యాసంస్కృతయా వాణ్యా సహ భవితవ్యమ్, న చ మూర్ఖత్వేన. సదా పరస్పరం ప్రీత్యా సహాయః కర్తవ్యః. యే చైవం భూతాస్తే దివ్యసుఖయుక్తం మోక్షాఖ్యం వ్యావహారికం చానందం ప్రాప్య మోదంతే న చైవమలసా ఇతి. ॥౪౭॥

పదార్థము :- ఏ మానవులు (మయోభువా) సత్య, ప్రియ శుభములను కలుగజేయించు (వాచా)వేదవాణి, లేక స్వంత వాణితో (సహ) యుక్తమై (సచాభువః) పరస్పరముకలిసి మెలిసి (కర్మకృతః) కర్మలనొనర్చుచు (కర్మ)

తమ యభీష్ట కర్మను (అక్రన్) చేయుచుందురో వారు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు, ఉత్తమ గుణముల కొరకు, సౌఖ్యములకొరకు (కర్మ) చేయదగిన కృత్యమును (కృత్వా) అనుష్ఠించి (అస్తమ్) పూర్ణ సుఖయుక్తమగు గృహమును (ప్రేత) పొందుచున్నారు. ॥౪౭॥

భావార్థము :- మానవులు సోమరితనము, మూర్ఖత్వమును వదలి నిరంతరము పురుషార్థపరులై యుండి వేదవిద్యచే శుద్ధపరచబడిన వాణితో సదా వర్తించవలయును. పరస్పరము ప్రేమపూర్వకముగ సహకరించుకొనవలయును. ఇట్లు వ్యవహరించువారే శ్రేష్ఠ సుఖములతో కూడినవారై ఇహ పరలోక, మోక్ష సుఖముల వడసి ఆనందితు లగుచున్నారు. ఇతరు (సోమరు) లెన్నడును ఇట్టి ఆనందమును పొందజాలరు. ॥౪౭॥

47. They, who with delightful vedic voice, working in cooperation perform their desired deeds, go to their comfortable house, after the completion of their task for the acquisition of noble virtues.

౧౧౩ అవభృథేత్యస్యౌర్ణవాభ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ యజ్ఞానుష్ఠాతృకృత్యముపదిశ్యతే.

యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చు యజమానుని కర్మ లీ మంత్రమున నుపదేశించబడినవి.

౧౧౩ అవభృథ నిచుమ్పుణ నిచేరురసి నిచుమ్పుణః। అవ దేవైర్దేవకృత

మేనోఽయాసిషమవ మర్త్యైర్మర్త్యకృతం పురురావ్ణో దేవ రిషస్పాహి॥౪౮॥

ప. వి:- అవభృథేత్యవ+భృథ, నిచుమ్పుణేతి ని+చుమ్పుణ, నిచేరురితి ని+చేరుః । అసి, నిచుమ్పుణ ఇతి ని+చుమ్పుణః, అవ, దేవైః దేవకృతమితి దేవ+కృతమ్, ఏనః, అయాసిషమ్, అవ, మర్త్యైః, మర్త్యకృతమితి మర్త్య+కృతమ్, పురురావ్ణ ఇతి పురు+రావ్ణః, దేవ, రిషః, పాహి. ॥౪౮॥

పదార్థః :- (అవభృథ) విద్యాధర్మానుష్ఠానేన శుద్ధ. అత్ర అవే భృఞః, ఉ.౨.3. ఇతి క్థన్ ప్రత్యయః. (నిచుమ్పుణ) ధైర్యేణ శబ్దవిద్యాధ్యాపక! నితరాం చోపతి మందం మందం చలతి తత్సంబుద్ధౌ. అత్ర చుప్ ధాతో ర్బాహులకాదుణః ప్రత్యయో ముమాగమశ్చ). నీచైరస్మిన్ క్వణన్తి నీచైర్దధతీతి వా. అవభృథ నిచుమ్పుణేత్యపి నిగమో భవతి. నిచుమ్పుణ నిచుంకుణేతి

చ నిరు. ౫. ౧౮. నిచుమ్పుణ ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం ౪.౨. అనేన ప్రాప్తజ్ఞానో మనుష్యో గృహ్యతే (నిచేరుః) యో నితరాం చినోతి సః. అత్ర నిపూర్వకాచ్చిఞ్ ధాతో ర్బాహులకాదౌణాదికో రుః ప్రత్యయః. (అసి) భవ. అత్ర లోడర్థే లట్. (నిచుమ్పుణః) ఉక్తార్థః. (అవ) వినిగ్రహార్థే (దేవైః) ద్యోతనాత్మకైర్మన ఆదీన్ద్రియైః. (దేవకృతమ్) యద్దేవైరిన్ద్రియైః కృతం తత్. (ఏనః) పాపమ్ (అయాసిషమ్) కరోమి. అత్ర లఙర్థే లుఙ్ (అవ) నీచగత్యర్థే (మర్త్యైః) మరణధర్మైః శరీరైః (మర్త్యకృతమ్) అనిత్యదేహేన నిష్పాదితమ్ (పురురావ్ణః) యః పురూణి బహూని దుఃఖాని రాతి దదాతి స పురురావా తస్మాత్. అత్ర ఆతో మనిన్ క్వనిబ్వనిపశ్చేతి వనిప్ ప్రత్యయః. (దేవ) జగదీశ్వర! (రిషః) హింసకాచ్ఛత్రోః పాపాచ్చ. (పాహి) రక్ష. ॥౪౮॥

అన్వయః:-హే అవభృథ నిచుమ్పుణ! యథాఽహం నిచుమ్పుణో నిచేరుః సన్దేవైరిన్ద్రియైర్దేవకృతం మర్త్యైర్మర్త్యకృత మేనోఽవాయాసిషం దూరతస్త్యజామి తథా త్వమప్యసి భవావయాహి దూరతస్త్యజ. హే దేవ! జగదీశ్వరాస్మాన్ పురురావ్ణో రిషో హింసాలక్షణాత్పాపాత్పాహి దూరే రక్ష. ॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైః పాపనివృత్తయే ధర్మప్రవృత్తయే పరమేశ్వరో నిత్యం ప్రార్థనీయః యాని మనోవచః కర్మభిః పాపాని సంతి తేభ్యో దూరే స్థాతవ్యమ్. యత్కించిద జ్ఞానాత్పాపమనుష్ఠితం తద్దుఃఖఫలం విజ్ఞాయ ద్వితీయవారం న సమాచరణీయమ్. కింతు సర్వదా పవిత్ర కర్మానుష్ఠానమేవ వర్ధనీయమ్. ॥౪౮॥

పదార్థము :-(అవభృథ) విద్య ధర్మ అనుష్ఠానములచే శుద్ధుడవు(నిచుమ్పుణ) ధైర్యముతో శబ్దవిద్యను చదివించు నో విద్వాంసుడా! నే నెట్లు (నిచుమ్పుణః) జ్ఞానమును పెంపొందింపజేయువాడను (నిచేరుః) నిరంతరము విద్యలను సంగ్రహపరచెడివాడనునై (దేవైః) ప్రకాశస్వరూపములగు మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములద్వారా (దేవకృతమ్) ఇంద్రియము లొనర్చినదానిని (మర్త్యై) [మరణ ధర్మము గల] మానవులచే (మర్త్యకృతమ్) శరీరములద్వారా చేయబడినదియు నగు (ఏనః) పాపములను (అయాసిషమ్) దూరమొనర్చి శుద్ధుడనగుచున్నానో, అటులనే నీవును (అసి) అగుము. (దేవ) ఓ జగదీశ్వరా! నీవు మాకు (పురురావ్ణః) బహుదుఃఖములను గలిగించువానినుండియు (రిషః) చంపదలచు శత్రువులనుండియు హింసాలక్షణములతో గూడిన పాపములనుండియు మమ్ము (పాహి) రక్షించుము [మా పాపములను తొలగింపుము].॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. పాపనివృత్తి, ధర్మవృద్ధికొరకు పరమేశ్వరుని నిరంతరము ప్రార్థించుచు మనోవాక్కాయ కర్మలచే జరుగు పాపములనుండి దూరముగ దొలగి, అజ్ఞానముచే జరిగిన పాపకర్మల ఫలమే దుఃఖరూపమని తెలిసికొని తిరిగి రెండవ తడవ అట్టి పాపకర్మ లెన్నటికిని చేయకుందురు గాక! మరియు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును శుద్ధకర్మల అనుష్ఠానమునే వృద్ధిపరచెదరు గాక! ఇదియే మానవులకుచితము.॥౪౮॥

48. O purified through knowledge and righteousness. O patient teacher of grammar, just as I, a seeker after knowledge, and a firm gleaner of wisdom, wash out the sin that I have committed throught my senses and the mortal body, so do thou O God, preserve me from tortuous sin!.

౧౧౪. పూర్ణాదర్వీతిత్యస్యౌర్ణవాభ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

యజ్ఞే హుతం ద్రవ్యం కీదృశం భవతీత్యుపదిశ్యతే.

యజ్ఞమున హోమమొనర్చిన పదార్థము లేమగుచున్నవను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడుచున్నది.

౧౧౪ పూర్ణా దర్వి పరా పత సుపూర్ణా పునరాపత।

వస్నేవ విక్రీణావహా ఇషమూర్జꣳ శతక్రతో॥౪౯॥

ప.వి:- పూర్ణా, దర్వి, పరా, పత, సుపూర్ణేతి సు+పూర్ణా, పునః, ఆ, పత, వస్నేవేతి వస్నా+ ఇవ, వి, క్రీణావహై। ఇషమ్ ఊర్జమ్ శతక్రతోꣳ ఇతి శత +క్రతో ॥౪౯॥

పదార్థః :-(పూర్ణా) హోతవ్యద్రవ్యేణ పరిపూర్ణా (దర్వి) పాకసాధికా హోతవ్యద్రవ్య గ్రహణార్థా. అత్ర సుపాం సులుగితి సు లోపః (పరా) ఊర్ధ్వార్థే పరేత్యేతస్య ప్రాతిలోమ్యం ప్రాహ. నిరు.౧.౩. (పత) పతతి గచ్ఛతి. అత్రోభయత్ర వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ. (సుపూర్ణా) యా సుష్ఠు పూర్యతే సా. (పునః) పశ్చాదర్థే (ఆ) సమంతాత్ (పత) పతతి గచ్ఛతి (వస్నేవ) పణ్యక్రియేవ. (వి) విశేషార్థే క్రియాయోగే (క్రీణావహై) వ్యవహారయోగ్యాని వస్తూని దద్యావ గృహ్ణీయావ వా (ఇషమ్) అభీష్టమన్నమ్ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (శతక్రతో) శతమసంఖ్యాతాః క్రతవః కర్మాణి ప్రజ్ఞా యస్యేశ్వరస్య తత్సంబుద్ధౌ. అయం మంత్రః. శత ౨. ౪. ౧౫-౧౭ వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౯॥

అన్వయః :-యా దర్వి హోతవ్యద్రవ్యేణ పూర్ణా హోమసాధికా భూత్వా పరాపత పతత్యూర్ధ్వం ద్రవ్యం గమయతి యాఽఽహుతిరాకాశం గత్వా వృష్ట్యా సుపూర్ణా భూత్వా పునరాపతతి సమంతాత్ పృథివీం శోభనం జలరసం గమయతి తయా. హే శతక్రతో! తవ కృపయా ఆవామృత్విగ్యజ్ఞపతీ వస్నేవేషమూర్జం చ విక్రీణావహై.॥౪౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యదా మనుష్యైః సుగంధ్యాదిద్రవ్యమగ్నౌ హూయతే తదూర్ధ్వం గత్వా వాయువృష్టిజలాదికం శోధయత్ పునః పృథివీమాగచ్ఛతి యేన యవాదయ

ఓషధ్యః శుద్ధాః సుఖపరాక్రమప్రదా జాయంతే. యథా వణిగ్జనో రూప్యాదికం దత్వా గృహీత్వా ద్రవ్యాంతరాణి క్రీణీతే విక్రీణీతే చ, తథైవాగ్నౌ ద్రవ్యాణి దత్వా ప్రక్షిప్య వృష్టిసుఖాదికం క్రీణీతే వృష్ట్యోషధ్యాదికం గృహీత్వా పునర్వృష్ట్యయే విక్రీణీతేఽగ్నౌ హోమః క్రియత ఇతి. ॥౪౯॥

పదార్థము :-(దర్వి) పక్వమైనవానిని, హోమయోగ్యమైన పదార్థములను గ్రహించు ఏ దర్వి [స్రువ, చమస] (పూర్ణా) ద్రవ్యములచే పరిపూర్ణమైనదై ఆహుతిని హోమమొనర్చబడిన పదార్థముల సూక్ష్మాంశములను (పరాపత) ఆకాశమునకు పంపించుచున్నదో, ఏ యాహుతి ఆకాశమునకు చేరి వర్షముచే (సుపూర్ణా) నిండినదై (పునరాపత) తిరిగి భూమిపైకి ఉత్తమ జలరసములను చేర్పించుచున్నదో, దానిద్వారా (శతక్రతో) అసంఖ్యాక కర్మలు, ప్రజ్ఞలు కలిగిన ఓ జగదీశ్వరా! నీ కృపచే మే మిరువురము [యజ్ఞము చేయించు విద్వాంసుడైన హోత, మరియు యజ్ఞమొనర్చు యజమానులము] (ఇషమ్) ఉత్తమ మగు అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ఊర్జమ్) పరాక్రమవంతమైన వస్తువులను (వస్నేవ) వైశ్యుల వ్యవహారముల వలె [క్రయవిక్రయ వ్యాపారమువలె] (విక్రీణావహై) ఇచ్చి పుచ్చుకొనుచుందుముగాక! ॥౪౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. మానవులు ఘృతము, సుగంధాది పదార్థములను అగ్నియందు హోమమొనర్చునపు డవి సూక్ష్మరూపమున పైకి వెళ్ళి వాయువు, వర్షజలములను శుద్ధమొనర్చుచు తిరిగి భూమిపైకి వచ్చుచున్నవి. అందువలన యవలు [గోధుమలు] మున్నగు ఓషధులు పరిశుద్ధములై సుఖమును, పరాక్రమమును ఒసగెడివగుచున్నవి. వైశ్యులు డబ్బుద్వారా క్రయ విక్రయములద్వారా అన్నాదిపదార్థములను వినిమయ మొనర్చుకొనునట్లు మనమందరమును పరిశుద్ధమైన సుగంధ, రోగనాశక, పుష్టివర్ధక పదార్థముల నగ్నియందాహుతి యొనర్చి వర్షమును, అనేక సౌఖ్యములను కొనుచున్నాము. వృష్టిచే ఫలించిన ఓషధ్యాదుల గ్రహించి వానిని మరల వృష్టి మరియు సుఖములకొరకు అగ్నియందు హవనము (యజ్ఞము) నొనర్చుచున్నాము. ॥౪౯॥

49. The oblation full of cooked articles put into the fire, goes up to the sky, and returns therefrom full of rain.

౧౧౫. దేహి మ ఇత్యస్యౌర్ణవాభ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః. గాంధారః స్వరః.

అథ సర్వాశ్రమవ్యవహార ఉపదిశ్యతే.

ఇపు డీ మంత్రమున సర్వాశ్రమమున్నలి మనుష్యుల వ్యవహారముల నుపదేశించెను.

౧౧౫ దేహి మే దదామి తే ని మే ధేహి ని తే దధే ।

నిహారం చ హరాసి మే నిహారం నిహరాణి తే స్వాహా ॥౫౦॥

ప.వి:- దేహి, మే, దదామి, తే, ని, మే, ధేహి, ని, తే, దధే, నిహారమితి ని+హారమ్,

చ, హరాసి, మే, నిహారమితి ని+హారమ్, ని, హరాణి, తే, స్వాహా.॥౫౦॥

పదార్థః:-(దేహి) (మే) మహ్యమ్ (దదామి) (తే) తుభ్యమ్ (ని) నితరామ్ (మే) మమ (ధేహి) ధారయ (ని) నితరామ్ (తే) తవ (దధే) ధారయే (నిహారమ్) మూల్యేన క్రేతవ్యం వస్తు నితరాం హ్రియతే తత్ (చ) సముచ్చయే (హరాసి) హర ప్రయచ్ఛ. అయం లేట్ ప్రయోగః (మే) మహ్యమ్ (నిహారమ్) పదార్థమూల్యమ్ (ని) నితరామ్ (హరాణి) ప్రయచ్ఛాని (తే) తుభ్యమ్ (స్వాహా) సత్యావాగాహ. అయం మంత్రః. శత . ౨. ౪. ౪. ౧౯-౨౦ వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౦॥

అన్వయః:-హే మిత్ర! త్వం యథా స్వాహాసత్యావాగాహేత్యేవం మే మహ్యమిదం దేహ్యాహం చ తే తుభ్యమిదం దదామి త్వం మే మమేదం వస్తు నిధేహ్యాహం తే తవేదం విదధే త్వం మే మహ్యం నిహారం హరాస్యహం తే తుభ్యం నిహారం నిహారాణి నితరాం దదాతి. ॥౫౦॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైర్దానగ్రహణనిఃక్షేపోపనిధ్యాదివ్యవహారాః సత్యత్వేనైవ కార్యాః. తద్యథా కేనచిదుక్తమిదం వస్తు త్వయా దేయం న వా. యది వదేద్దదామి దాస్యామి వేతి తర్హి తత్తథైవ కర్తవ్యమ్. కేన చిదుక్తం మమేదం వస్తుత్వం స్వసమీపే రక్ష. యదాఽహమిచ్ఛేయం తదా దేయమేవమహం తవేదం వస్తు రక్షయామి, యదా త్వమేష్యసి తదా దాస్యామి. తస్మిన్ సమయే దాస్యామి త్వత్సమీపమాగమిష్యామి వా త్వయా గ్రాహ్యం మమ సమీప మాగంతవ్యమిత్యాదయో వ్యవహారాః సత్యవాచా కార్యాః. నైతైర్వినా కస్యచిత్ప్రతిష్ఠా కార్యసిద్ధీ స్యాతాం నైతాభ్యాం వినా కశ్చిత్సతతం సుఖం ప్రాప్తుం శక్నోతీతి.॥౫౦॥

పదార్థము :- ఓ మిత్రమా! నీవు (స్వాహా) హృదయమునందుండు సత్యవాణిని చెప్పుచున్నట్లే (మే) నాకు ఈ వస్తువును (దేహి) ఇమ్ము. నేను (తే) నీకు ఈ వస్తువును (దదామి) ఇవ్వగలను [ఇచ్చెదను]. మరియు నీవు (మే) నా యీ వస్తువును (నిధేహి) ధరించుము. నేను (తే) నీ యీ వస్తువును (నిదధే) ధారణ మొనర్చుచున్నాను. మరియు నీవు (మే) నాకొరకు (నిహారమ్) క్రయమొనర్చదగిన వస్తువును (హరాసి) తీసికొనుము. నేను (తే) నీకు (నిహారమ్) పదార్థముల మూల్యమును (నిహరాణి) నిశ్చయముగ నిచ్చెదను. (స్వాహా) ఈ వ్యవహారములన్నియును సత్యమైన మనోవాక్కులచే సిద్ధింప జేసికొనవలెను. అట్లుగానిచో ఇవేవియును సిద్ధింపజాలవు.॥౫౦॥

భావార్థము :- మనుష్యులు ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట, పదార్థముల నితరులవద్ద దాచియుంచుట, కుదువ యుంచుట మున్నగు వ్యవహారములన్నియు సత్య ప్రతిజ్ఞతోనే చేయవలెను. ఎట్లన:-''ఒకడు మరొకనితో నీవు

నా కీ వస్తువు నిమ్మని యడుగ అతడు ఈయను అని యనినప్పుడు అట్లే యొనర్చవలయును. మరియు నొకడు ఈ నా వస్తువును నీవద్ద నుంచుము. నే నడిగినప్పుడు తిరిగి ఇమ్ము. ఇట్లే : నేను నీ యీ వస్తువును నావద్ద నుంచుదును. నీ వడిగిన వెంటనే తిరిగి ఇత్తును. లేక నేను స్వయముగ తెచ్చియిత్తును. లేదా నీవే కొని పొమ్ము''. ఇత్యాది వ్యవహారము లన్నియును సత్య మనోవాక్కులచేతనే జరుగవలెను. సత్యముగ వ్యవహరించనిచో మానవుల ప్రతిష్ఠగాని, కార్యసిద్ధిగాని జరుగనేరదు. ఇవిరెండు లేనిదే ఎవ్వడును సుఖములను పొందుటకు సమర్థుడు గాజాలడు. ॥౫౦॥

50. Give me this article and I will give you that in return. Keep this as my desposit, I keep this as your deposit. Give me the cash price for it. I give you the price demanded. Let peopl thus transact business truthfully.

౧౧౬. అక్షన్నిత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఇన్ద్రోదేవతా, విరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

తేన యజ్ఞాదివ్యవహారేణ కిం భవతీత్యుపదిశ్యతే.

అట్టి యజ్ఞాది వ్యవహారములవల్ల నేమి యగుచున్నదను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించియున్నాడు.

౧౧౬ అక్షన్నమీమదన్త హ్యవ ప్రియాఽఅధూషత । అస్తోషత స్వభానవో విప్రా నవిష్ఠయా మతీ యోజా న్విన్ద్ర తే హరీ ॥౫౧॥

ప.వి:- అక్షన్, అమీమదంత, హి, అవ, ప్రియాః, అధూషత, అస్తోషత, స్వభానవ ఇతి స్వ+భానవః, విప్రాః, నవిష్ఠయా, మతీ, యోజ, ను, ఇన్ద్ర, తే, హరీఽఇతి హరీ.॥౫౧॥

పదార్థః:-(అక్షన్) అదంతి. అత్ర లడర్థే లుఙ్. మంత్రే ఘస హ్వ... ఇతి చ్లేర్లుక్. గమ హన జన.... ఇత్యుపధాలోపః, శాసి వసి ఘ... ఇతి షత్వం. ఖరిచేతి చర్త్వమ్. (అమీ మదన్త) ఆనందయంతి.అత్ర లడర్థే లుఙ్. (హి) ఖలు, (అవ) విరుద్ధార్థే, (ప్రియాః) ప్రసన్నతాకారకాః (అధూషత) దుష్టాన్ దోషాంశ్చ కంపయతి. అత్ర లడర్థే లుఙ్, (అస్తోషత) స్తువన్తి. అత్ర లడర్థే లుఙ్. (స్వభావవః) స్వకీయా భాను ర్దీప్తిః ప్రకాశో యేషాం తే (విప్రాః) మేధావినః. (నవిష్ఠయా) అతిశయేన నవా నవిష్ఠా తయా. (మతీ) మత్యా. అత్ర సుపాం సులుగితి పూర్వసవర్ణాదేశః (యోజ) యోజయతి. అత్ర వికరణవ్యత్యయేన శప్. లడర్థే లోడన్తర్గతో ణ్యర్థో ద్వ్యచోత స్తిఙ ఇతి దీర్ఘశ్చ. (ను) క్షిప్రార్థే! (ఇన్ద్ర)సభాపతే! (తే) అస్య (హరీ) బలపరాక్రమౌ. అయం మంత్రః . శత. ౨. ౫. ౨. ౩౮.వ్యాఖ్యాతః ॥౫౧॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర! తే తవ యే స్వభానవోఽవప్రియా విప్రా నవిష్ఠయా మతీ మత్యా హి ఖలు పరమేశ్వరమస్తోషతస్తువంత్యక్షన్ శ్రేష్ఠాన్నాదికమదంత్యమీమదంతానందయంతి తస్మాత్తం శత్రూన్ దుఃఖాని చ న్యధూషత క్షిప్రం ధున్వంతి త్వముప్యేతేషు స్వకీయౌ హరీ బలపరాక్రమౌ యోజ సంయోజయ.॥౫౧॥

భావార్థః:- మనుష్యైః ప్రతిదినం నవీనవిజ్ఞానక్రియావర్ధనేన భవితవ్యమ్. యథా విద్వత్సంగశాస్త్రాధ్యయనేన నవీనాన్నవీనాం మతిం క్రియాం చ జనయంతి, తథైవ సర్వైర్మనుష్యై రనుష్ఠేయమితి.॥౫౧॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) సభాపతివగు ఓ ఇంద్రా! (తే) నీకు సంబంధించిన యే మనుష్యులు (స్వభానవః) స్వదీప్తిచే ప్రకాశించువారును(అవప్రియాః) ఇతరులను ప్రసన్నపరమవారును నగు (విప్రాః) విద్వాంసులు, వారు (నవిష్ఠయా) అత్యంతనవీనమైన (మతీ) బుద్ధితో (హి) నిశ్చయముగ పరమాత్మను (అస్తోషత) స్తుతించుచు (అక్షన్) ఉత్తమ అన్నాది పదార్థములను భక్షించుచు (అమీమదన్త) ఆనందమును పొందుచున్నారు. మరియు అందువలన వారు శత్రువులను, దుఃఖములను (అవధూషత) శీఘ్రముగ కంపింపజేయుచున్నారు. అట్లే ఈ యజ్ఞమున (ఇన్ద్ర) హే సభాపతే! (తే) నీ సహాయముచే వారు యజ్ఞనిపుణులగుదురుగాక! మరియు నీవు (హరీ) బలపరాక్రమములను మాతో (యోజ) సంయుక్త మొనర్పుము.॥౫౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. సర్వదా నూతనజ్ఞానము, నవీన ఆవిష్కారములను వృద్ధియొనర్చుట మానవులకు విధియై యున్నది. మానవులు శాస్త్రాధ్యయనమువలనను, నూతన బుద్ధి నుపయోగించి క్రొత్త క్రొత్త ఆవిష్కారములను గనుగొనునట్లు ఎల్లరును ఆచరింపవలయును.॥౫౧॥

51.Thou chairman, just as comrades, luminous in themselves, pleasing others, advanced in knowledge, with their sharpest intellect, do verily praise God, and being regaled with nutritious diet, overcome miseries, so do thou yoke thy vigorur and prowess with them.

౧౧౭. సుసందృశమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, విరాట్ పంక్తి శ్ఛన్దః పంచమః స్వరః.

స ఇన్ద్రః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ ఇంద్రుడెటువంటివా డను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౧౧౭ సుసందృశం త్వా వయం మఘవన్వన్దిషీ మహి। ప్ర నూనం పూర్ణబన్ధుర స్తుతో యాసి వశాఁ౨ఽఅను యోజాన్విన్ద్ర తే హరీ ॥౫౨॥

ప.వి:-సుసన్దృశమితి సు+సన్దృశమ్, త్వా, వయమ్, మఘవన్నితి మఘ+వన్, వన్దిషీమహి, ప్ర, నూనమ్, పూర్ణబంధుర ఇతి పూర్ణ+ బంధురః, స్తుతః, యాసి, వశాన్,అను, యోజ, ను, ఇన్ద్ర, తే, హరీఽ ఇతి హరీ. ॥౫౨॥

పదార్థః :-(సుసన్దృశమ్) యః సుష్ఠు పశ్యతి దర్శయతి వా తమ్. (త్వా) త్వాం తం వా.(వయమ్) మనుష్యాః (మఘవన్)పరమోత్కృష్టధనయుక్తేశ్వర! ధనప్రాప్తిహేతుర్వా (వన్దిషీమహి) నమేంమ స్తువీమహి. (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే. (నూనమ్) నిశ్చయార్థే, (పూర్ణబంధురః) యః పూర్ణశ్చాసౌ బంధురశ్చ సః. పూర్ణస్య జగతో బంధురో బంధనహేతుర్వా (స్తుతః) స్తుత్యా లక్షితః (యాసి) ప్రాప్నోషి ప్రాపయతి వా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయః. (వశాన్) కామయమానాన్ పదార్థాన్ (అను) పశ్చాత్ (యోజ) యోజయ యుంక్తే వా. అత్రాపి పూర్వవద్వ్యత్యయదీర్ఘత్వే (ను) ఉపమార్థే (ఇన్ద్ర) జగదీశ్వర సూర్యస్య వా. (తే) తవాస్య వా (హరీ) బలపరాక్రమౌ ధారణాకర్షణే వా. అయం మంత్రః.శత.౨.౬. ౧.౩౮.వ్యాఖ్యాతః.॥౫౨॥

అన్వయః :-హే మఘవన్నిన్ద్ర! వయం సుసన్దృశం త్వా త్వాం వందిషీమహి అస్మాభిః స్తుతః పూర్ణబంధురః సం స్త్వం వశాన్ కామాన్యసి ప్రాపయసి తే తవ హరీ త్వమను ప్రయోజేత్యేకః. ॥౫౨॥

వయం సుసన్దృశం మఘవన్ మఘవంతం పూర్ణబంధురం త్వా తమిమం సూర్యలోకం నూనం వంది షీమహి. స్తుతః ప్రకాశితగుణః సన్నయం వశానుత్కృష్టవ్యవహారసాధకాన్ కామాన్ యాసి ప్రాపయతి. హే విద్వంస్త్వం యథా తేఽస్యేన్ద్రస్య హరీ అస్మిన్ జగతి యుంక్తః, తథైవ విద్యాసిద్ధికరాణ్యనుప్రయోజేతి ద్వితీయః. ॥౫౨॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషోపమాలంకారౌ. మనుష్యైః సర్వజగద్ధితకారీ జగదీశ్వరో వందితవ్యోనైవేతరః. యథా సూర్యో మూర్త్తద్రవ్యాణి ప్రకాశయతి తథోపాసితః సోఽపి భక్తజనాత్మసు విజ్ఞానోత్పాదనేన సత్యాసత్యవ్యవహారాన్ ప్రకాశయతి తస్మాన్నైవేశ్వరం విహాయ కస్యచిదన్యస్యోపాసనం కర్త్తవ్యమితి. ॥౫౨॥

పదార్థము :-(మఘవన్) ఓ ఉత్తమోత్తమ విద్యాదిభాగ్యశాలీ! (ఇన్ద్ర) పరమేశ్వరా! (వయమ్) మేము (సుసన్దృశమ్) చక్కగా వ్యవహారముల నెరిగియున్న (తే) నిన్ను (నూనమ్) నిశ్చయముగ (వందిషీమహి)

స్తుతించెదముగాక! మరియు మాచే (స్తుతః) స్తుతించబడిన నీవు (వశాన్) కోరిన పదార్థములను (యాసి) లభింపజేయుచున్నావు. (తే) నీకున్న (హరీ) బలపరాక్రమములను (అనుప్రయోజ) మా సహాయమునకై ప్రయోగించుము [ఇది ప్రథమార్థము].

(వయమ్) మేము (సుసన్దృశమ్) పదార్థములను బాగుగ జూచువాడును (మఘవన్) ధనములను ప్రాప్తింపజేయువాడును (పూర్ణబంధురః) సమస్త జగమునకు బంధనహేతువును నగు (త్వా) ఆ సూర్యలోకమును (నూనమ్) నిశ్చయముగ (వందిషీమహి) స్తుతించెదము. అనగా గుణములను ప్రకాశపరచెదము. (స్తుతః) ఇట్లు స్తుతింపబడిన ఈ సూర్యుడు మాకు (వశాన్) ఉత్తమమగు వ్యవహారములను, సిద్ధింపజేయు కోరికలను (యాసి) లభింపజేయుచున్నాడు. (ను) ఎట్లు (తే) ఈ సూర్యుని (హరీ) ధారణ, ఆకర్షణాది గుణములు ప్రపంచమున విహరించుచున్నవో, అట్లే నీవును మాకు విద్యను ప్రాప్తించుకొను గుణములను (అను ప్ర యోజ) బాగుగ లభింపజేయుము. [ఇది ద్వితీయార్థము]॥౫౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేష ఉపమాలంకారములు గలవు. మానవులు సర్వజగమునకు హితమొనర్చు నా జగదీశ్వరునే స్తుతించవలయును కాని మరెవ్వరిని, దేనిని స్తుతించనలదు. ఏలయన సూర్యలోకము మూర్తివంతమగు సమస్త ద్రవ్యములను ప్రకాశపరచుచున్నటులే స్తుతించబడిన ఈశ్వరుడు కూడా భక్తుల ఆత్మలందు విజ్ఞానమును గలిగించుటచే సమస్త వ్యవహారములను ప్రకాశిత మొనర్చుచున్నాడు. కావున పరమేశ్వరుని తప్ప మరెవ్వరిని ఉపాసించకూడదు. ॥౫౨॥

52. We revere Thee, O God of Bounty, who art fair to see. Being praised by us, O best Companion, Thou fulfillest all our desires. O Lord, yoke Thy vigour and prowess for us!.

౧౧౮. మనో న్విత్యస్య బంధుర్‌ఋషిః, మనో దేవతా, అతిపాదనిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ మనసో లక్షణముపదిశ్యతే.

ఈ మంత్రమున మనస్సుయొక్క లక్షణము గూర్చి ఉపదేశించబడినది.

౧౧౮ మనో న్వాహ్వామహే నారాశꣳసేన స్తోమేన । పితౄణాం చ మన్మభిః ॥౫౩॥

ప. వి:- మనః, ను, ఆ, హ్వామహే, నారాశꣳసేన, స్తోమేన, పితౄణామ్, చ, మన్మభిరితి మన్మ+భిః॥౫౩॥

పదార్థః :- (మనః) మననశీలం సంకల్ప వికల్పాత్మకమ్ (ను) క్షిప్రార్థే (ఆ) సమంతాత్ క్రియాయోగే (హ్వామహే) స్పర్ధామహే (నారాశంసేన) నరాణాం సమంతాచ్ఛంసః ప్రశంసనం నరాశంసః. నరాశంసేన నిర్వృత్తస్తేన (స్తోమేన) స్తుతియుక్తేన వ్యవహారేణ (పితౄణామ్)

పాలకానామృతూనాం జ్ఞానవతాం మనుష్యాణాం వా (చ) సముచ్చయే (మన్మభిః) మన్యంతే జానంతి యైస్తైః. అత్ర సర్వధాతుభ్యో మనిన్, ఉ. ४.१४५ ఇతి మనిన్ ప్రత్యయః. అయం మంత్రం.శత.౨. ౫. ౨. ३८.వ్యాఖ్యాతః. ॥५३॥

అన్వయః:-వయం నారాశంసేన స్తోమేన పితౄణాం చ మన్మభిర్మనోఽన్వాహ్వామహే.॥५३॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్మనుష్య జన్మసాఫల్యార్థం విద్యాదిగుణయుక్తం మనః కర్తవ్యమ్. యథర్తవః స్వాన్ స్వాన్ గుణాన్ క్రమేణ ప్రకాశయంతి, యథా చ విద్వాంసః క్రమశోఽన్యామన్యాం చ విద్యాం సాక్షాత్కుర్వంతి, తథైవ సతత మనుష్యైయ విద్యాప్రకాశౌ ప్రాప్తవ్యౌ. ॥५३॥

పదార్థము :-మేము (నారాశꣳసేన) మానవుల అతిప్రశంసనీయమగు (స్తోమేన) స్తుతితో గూడిన వ్యవహారముతోను మరియు (పితౄణామ్) పాలించు ఋతువుల, లేక జ్ఞానవంతులగు మానవుల (మన్మభిః) సమస్త గుణములను దెలిసికొనగలుగు శ్రేష్ఠగుణములతోను (మనః) సంకల్ప వికల్పములతో గూడిన చిత్తమును (అన్వాహ్వామహే) అన్నిదిశలకు ద్రిప్పి దృఢపరచుచున్నాము. ॥५३॥

భావార్థము :-మానవులు తమ జన్మసాఫల్యమునకై మనస్సును విద్య మున్నగు గుణములచే యుక్తముగ నొనర్పవలయును. ఋతువులు క్రమముగా వాని వాని గుణములను ప్రకాశపరచుచున్నట్లు విద్వాంసులు క్రమక్రమముగా ఇతర యనేక విద్యలను సాక్షాత్కారపరచుకొనునట్లు మానవు లెల్లరును పురుషార్థవంతులై నిరంతర మనేక ఉత్తమవిద్యలను బడయవలెను. ॥५३॥

53. By reflecting on the merits of the learned, and following the high principles of the elders, we strengthen our mind through non-attachment.

११८. ఆ న ఏత్విత్యస్య బంధుర్ఋషిః, మనో దేవతా, విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పున స్తన్మనః కీదృశ మిత్యుపదిశ్యతే.

ఆ మనస్సు ఎటువంటిదను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

११८ ఆ న॒ ఏతు॒ మనః॒ పున॒: క్రత్వే॒ దక్షా॑య జీ॒వసే॑।

జ్యోక్ చ॒ సూర్యం॑ దృ॒శే ॥५४॥

ప.వి:-ఆ, నః, ఏతు, మనః, పునరితి పునః, క్రత్వే, దక్షాయ, జీవసే, జ్యోక్. చ, సూర్యమ్, దృశే ॥५४॥

పదార్థః :-(ఆ) సమంతాత్ (నః) అస్మాన్ (ఏతు) ప్రాప్నోతు (మనః) స్మరణాత్మకం చిత్తం (పునః) వారం వారం జన్మని జన్మని వా. (క్రత్వే) సద్విద్యాశుభకార్మనుభూతసంస్కారస్మృతయే. క్రతురితి కర్మనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧. (దక్షాయ) బలప్రాప్తయే. దక్ష ఇతి బలనామసు పఠితమ్. నిఘం ౨. ౯. (జీవసే) జీవితుమ్. అత్ర తుమర్థే సే...... ఇత్యసే ప్రత్యయః (జ్యోక్) నిరంతరమ్. (చ) సముచ్చయే (సూర్యమ్) పరమేశ్వరం సవితృమండలం ప్రాణం వా (దృశే) ద్రష్టుమ్. అత్ర దృశే విఖ్యే చ. అ.౩. ౪. ౧౧. ఇత్యయం నిపాతితః. అయం మంత్రః శత. ౨. ౫. ౨. ౩౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౪॥

అన్వయః :-యన్మనశ్చిత్తం జ్యోక్ నిరంతరం సూర్యం దృశే క్రత్వే దక్షాయ జీవసే చాన్యేషాం శుభకర్మణా మనుష్యానాయయాస్తి తన్నోఽస్మాన్ పునః పునరాసమంతాదేతు ప్రాప్నోతు.॥౫౪॥

భావార్థః:-మనుష్యైః శ్రేష్ఠకర్మానుష్ఠానేన చిత్తశుద్ధిం కృత్వా పునః పునర్జన్మని చిత్తప్రాప్తిరేవాపేక్ష్యా యేన మనుష్యజన్మ ప్రాప్యేశ్వరోపాసనం సంరాధ్య నిరంతరం సద్ధర్మోఽనుసేవ్య ఇతి.॥౫౪॥

పదార్థము :-(మనః) స్మరణశీలమగు చిత్తము (జ్యోక్) నిరంతరము (సూర్యమ్) పరమేశ్వరుని, సూర్యుని, ప్రాణమును (దృశే) చూచుటకు (క్రత్వే) ఉత్తమవిద్య ఉత్తమకర్మల స్మృతి గలిగియుండుటకు (జీవసే) నూరు సంవత్సరములకన్న అధికముగ జీవించు కోరిక గలది (చ) మరియు ఇతర శుభకర్మలను ఆచరించుటకు దగినది కావున నది (నః) మాకు (పునః) జన్మజన్మాంతరములందును (ఆ) సకలవిధముల (ఏతు) ప్రాప్తించుగాక.॥౫౪॥

భావార్థము :-మానవులు శ్రేష్ఠకర్మల నాచరించుటకు, చిత్తశుద్ధికొరకు, జన్మజన్మాంతరములందు ఉత్తమ చిత్తము లభించుటకు ఇచ్చ గలిగియుండవలెను. అందు కనువగునట్టి మానవ జన్మను నడసి ఈశ్వరోపాసనను సాధించి, ఉత్తమ శ్రేష్ఠధర్మమునే సేవించవలయును. ॥౫౪॥

54. May we get in future births again and again the mind, for doing virtuous deeds, for acquiring strength, for longevity, and contemplation of God for long.

౧౨౦. పునర్న ఇత్యస్య బంధుర్ఋషిః, మనో దేవతా । నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః । షడ్జః స్వరః.

పునర్మనః శబ్దేన బుద్ధిరుపదిశ్యతే.

మరల మనస్సను శబ్దముద్వారా బుద్ధిని గూర్చి ఈ మంత్రమున నుపదేశించెను.

౧౨౦ పునర్నః పితరో మనో దదాతు దైవ్యో జనః।

జీవం వ్రాతం సచే మహి ॥౫౫॥

ప.వి:-పునః, నః, పితరః, మనః, దదాతు, దైవ్యః,జనః, జీవమ్, వ్రాతమ్. సచేమహి.॥౫౫॥

పదార్థః:-(పునః) అస్మిన్ జన్మని పునర్జన్మని వా (నః) అస్మభ్యమ్ (పితరః) పాంత్యన్నసుశిక్షా విద్యాదానేన తత్పంబుద్ధా. (మనః) ధారణావతీం బుద్ధిమ్. (దదాతు) ప్రయచ్ఛతు (దైవ్యః) యో దేవేషు విద్వత్సు జాతో విద్వాన్. అత్ర దేవాద్యఞ ఞౌ అ.౪.౧.౮౫. ఇతి వార్తికేన ప్రాగ్దీవ్యతీయాంతర్గతే జాతే ఽర్థేయఞ్ ప్రత్యయః. (జనః) యో విద్యాధర్మాభ్యాం పరోపకారాన్ జనయతి ప్రకటయతి (జీవమ్) జ్ఞానసాధనయుక్తమ్ (వ్రాతమ్) వ్రతానాం సత్యభాషణాదీనాం సమూహస్తత్ (సచేమహి) సమవేయావ. అయం మంత్రః. శత.౨. ౫. ౩౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౫॥

అన్వయః:-హే పితరో! జనకా! విద్యాప్రదాశ్చ భవచ్ఛిక్షయా దైవ్యో జనో విద్వాన్ నోఽస్మభ్యం పునః పునర్మనోధారణావతీం బుద్ధిం దదాతు, యేన వయం జీవం వ్రాతం సచేమహి సమవేయావ. ॥౫౫॥

భావార్థః:-నహి మనుష్యాణాం విదుషాం మాతాపిత్రాచార్యాణాం చ సుశిక్షయా వినా మనుష్యజన్మసాఫల్యం సంభవతి. న చ మనుష్యా స్తయా వినా పూర్ణం జీవనం కర్మ చ సమవైతుం శక్నువన్తి, తస్మాత్సర్వదా మాతాపిత్రాచార్యైః స్వసంతానాని సమ్యగుపదేశేన శరీరాత్మబలవంతి కర్తవ్యానీతి. ॥౫౫॥

పదార్థము :-(పితరః) ఉత్పన్నమొనర్చి, అన్నమును, విద్యాశిక్షణలనొసగి రక్షించు ఓ పితరులారా! మీ శిక్షణవల్ల (దైవ్య) విద్వాంసులందు జన్మించిన [ప్రసిద్ధిగాంచిన] వాడును (జనః) విద్య, ధర్మములచే ఇతరుల కుపకారముల నొనర్చు విద్వాంసుడు (నః) మాకు (పునః) ఇహ పర జన్మలయందు (మనః) ధారణ బుద్ధిని (దదాతు) ప్రసాదించుగాక! దానివల్ల (జీవమ్) జ్ఞానసాధనముతో గూడిన జీవనమును (వ్రాతమ్) సత్యగుణ సముదాయమును (సచేమహి) మేము చక్కగా పొందుదుముగాక! ॥౫౫॥

భావార్థము :-విద్వాంసులగు తల్లిదండ్రుల, ఆచార్యుల శిక్షణ లేనిదే మానవజన్మ సఫలము నొందజాలదు. మానవుడును అట్టి శిక్షణ లేకుండ పూర్ణజీవనమును మరియు కర్మల సంయుక్తపరచుటకు సమర్థుడును గాజాలడు. కావున సర్వకాల సర్వావస్థలయందును విద్వాంసులు, తల్లి, తండ్రి, ఆచార్యుడు మున్నగు పూజనీయులు సదుపదేశములచే తమ సంతానములను శారీరకముగ, ఆత్మికముగ బలశాలురుగ నొనర్చవలయును. ॥౫౫॥

55. O venerable elders, may this man endowed with godly qualities, give us in this and the next life, intellect whereby we may enjoy a long life and perform noble deeds!.

౧౨౧. వయమిత్యస్య బంధుర్ఋషిః, సోమో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ సోమశబ్దేనేశ్వరౌషధిరసా ఉపదిశ్యన్తే

ఇపుడు సోమశబ్దముచే పరమేశ్వరుని గూర్చియు, ఓషధులను రసములను గూర్చియును ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౨౧ వయꣳ సోమ వ్రతే తవ మనస్తనూషు బిభ్రతః। ప్రజావన్తః సచేమహి ॥౫౬॥

ప.వి:-వయమ్, సోమ, వ్రతే, తవ, మనః, తనూషు, బిభ్రతః, ప్రజావన్త ఇతి ప్రజా+వన్తః, సచేమహి. ॥౫౬॥

పదార్థః :-(వయమ్) మనుష్యాః (సోమ) సువతి చరాచరం జగత్తత్సంబుద్ధౌ జగదీశ్వర! అథవా సూయన్తే రసా యస్మాత్స సోమ ఓషధిరాజః (వ్రతే) సత్యభాషణాదిధర్మానుష్ఠానే (తవ) అస్య వా (మనః) అన్తః కరణస్యాహంకారాది వృత్తిమ్ (తనూషు) విస్తృతసుఖశరీరేషు (బిభ్రతః) ధారయన్తః పోషయన్తశ్చ (ప్రజావన్తః) బహ్వ్యః సుసంతానరాష్ట్రాఖ్యాః ప్రజా విద్యన్తే యేషాన్తే. అత్ర భూమన్యర్థే మతుప్ (సచేమహి) సమవేయామ. ॥౫౬॥

అన్వయః :-హే సోమ జగదీశ్వర! తవ సత్యాచరణరూపే వ్రతే వర్తమానాస్తనూషు మనో బిభ్రతః ప్రజావన్తః సన్తో వయం సర్వైః సుఖైః సచేమహి సమవేయామేత్యేకః.॥

తవాస్య సోమస్య వ్రతే సత్యాచరణనిమిత్తే తనూషు మనో బిభ్రతః సన్తః ప్రజావన్తో భూత్వా వయం సర్వైః సుఖైః సచేమహి నిత్యం సమవేయామేతి ద్వితీయః ॥౫౬॥

భావార్థః-అత్ర శ్లేషాలంకారః. ఈశ్వరస్యాజ్ఞాయాం వర్తమానా మనుష్యాః శరీరాత్మసుఖం నిత్యం ప్రాప్నువన్తి. ఏవం సోమాద్యోషధిసేవినోఽపి తత్సుఖం సమవయన్తి నేతర ఇతి. ॥౫౬॥

పదార్థము :-(సోమ) సృష్టినిర్మాణమొనర్చు నో పరమేశ్వరా! (తవ) నీయొక్క (వ్రతే) సత్యభాషణము మున్నగు ధర్మానుష్ఠానమునం దుండి (తనూషు) ఉత్తమ శరీరములందు (మనః) అంతఃకరణమునందలి అహంకారము మున్నగు వృత్తులను (బిభ్రతః)ధరించువారమై (ప్రజావన్తః) అనేక ఉత్తమ సంతానము, రాష్ట్రము మున్నగు సంపదలు గలవారమై మేము (సచేమహి) సమస్త సౌఖ్యములను బడయుదుము గాక! [ఇది మొదటి యర్థము].

(తవ) నీయొక్క యీ (సోమ) సోమలత మున్నగు ఓషధులను(వ్రతే) సత్యమైన గుణజ్ఞానములతో సేవించుచు (తనూషు) సుఖయుక్త శరీరములందును (మనః) చిత్తవృత్తిని (బిభ్రతః)ధరించుచు (ప్రజావన్తః)

పుత్రులు, రాజ్యము మున్నగు ధనములుగలవారమై (వయమ్) మేము (పచేమహి) సకల సౌఖ్యములను పొందెదముగాక! [ఇది రెండవయర్థము].॥౫౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. ఈశ్వరాజ్ఞను పాలించు శ్రేష్ఠులు శరీర, ఆత్మల సుఖములను సదా పొందుదురు. ఇదే విధముగ యుక్తిపూర్వకముగ సోమలత మున్నగు ఓషధుల సేవనముచే ఆ యా సుఖములను పొందుచుందురు. సోమరుల కిది సాధ్యము గాదు. ॥౫౬॥

56. O God, acting upon thy Law, possessing mental self-consciousness in healthy bodies, blest with progeny, let us enjoy happiness!.

౫౭. ఏష త ఇత్యస్య బన్ధుర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ మనోలక్షణకథనానన్తరం ప్రాణలక్షణముపదిశ్యతే.

మనస్సు లక్షణముల తెలిపినపిదప ప్రాణముయొక్క లక్షణమునుగూర్చి

ఈ మంత్రముద్వారా ఉపదేశించ బడుచున్నది.

౫౭ ఏష తే రుద్ర భాగః సహ స్వస్రామ్బికయా తం జుషస్వ స్వాహా।
ఏష తే రుద్ర భాగఽ ఆఖుస్తే పశుః ॥౫౭॥

ప.వి:- ఏషః, తే, రుద్ర, భాగః, సహ, స్వస్రా, అమ్బికయా, తమ్, జుషస్వ స్వాహా, ఏషః, తే, రుద్ర, భాగః, ఆఖుః, తే, పశుః.॥౫౭॥

పదార్థః:-(ఏషః) ప్రత్యక్షః (తే) తవాస్య వా (రుద్ర) రోదయత్యన్యాయకారిణో జనాన్ స రుద్రః స్తోతా తత్సంబుద్ధౌ, రుద్ర ఇతి స్తోతృనామసు పఠితమ్. నిఘం.౩.౧౬. రుద్ర ఇత్యేతస్య త్రయస్త్రింశద్దేవ వ్యాఖ్యానే ప్రాణసంజ్ఞేత్యుక్తమ్. రుద్రో రౌతీతి సతో రోరూయమాణో ద్రవతీతి వా రోదయతేర్వా యదరుదత్తద్రుద్రస్య రుద్రత్వమితి కాఠకం. యదరోదీత్తద్రుద్రస్య రుద్రత్వమితి హారిద్రావికమ్ నిరు. ౧౦. ౫. రోదే ర్ణి లుక్ చ. ఉ. ౨. ౨౨.అనేన రుద్రశబ్దః సిద్ధః (భాగః) సేవనీయః (సహ) సంగే (స్వస్రా) సుష్ఠ్వస్యతి ప్రక్షిపతి యయా విద్యయా క్రియయా వా తయా సహ సేర్వన్. ఉ.౨.౯౭. అనేన స్వసృశబ్దః సిధ్యతి (అమ్బికయా) అమ్బతే శబ్దయతి యయా తయా, (తమ్) భాగమ్ (జుషస్వ) సేవస్వ సేవతేవా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ. (స్వాహా) శోభనం దేయమాదేయమాహ యయా సా (ఏషః) వక్ష్యమాణః, (తే) తవాస్య వా (రుద్ర) ఉక్తార్థః (భాగః) భజనీయః.

(ఆఖుః) పమంతాత్ ఖనత్యవదృణాతి యేన భోజనసాధనేన సః. అత్ర ఆఙ్ పరయోః ఖని శృభ్యాం డిచ్చ, ఉ. ౧. 33. ఇతి కు ప్రత్యయో డిత్సంజ్ఞా చ (పశుః) యో దృశ్యతే భోగ్యపదార్థసమూహః సమక్షే స్థాపితః సః. అత్ర అంజి దృశి కమి....౧.౨౭ ఇత్యౌణాదిక సూత్రేణాస్య సిద్ధిః. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౬. 3.౯. ౧౦ వ్యాఖ్యాతః.॥౫౭॥

అన్వయః:-హే రుద్ర! స్తోతస్తే తవైషో భాగోఽస్తి తం త్వమమ్బికయా స్వస్రా సహ జుషస్వ. హేరుద్ర! తే తవై షోఽయం భాగః స్వాహాస్తి తం సేవస్వ. హే రుద్ర! తే తవైష ఆఖుః పశుశ్చాస్తి తం జుషస్వ సేవస్వేత్యేకః.

యోఽయం రుద్రః ప్రాణస్తేఽస్య రుద్రస్య యోఽ యం భాగోఽయమమ్బికయా స్వస్రా సహ జుషస్వ సేవతే తేఽస్య రుద్రస్యై షోఽయం స్వాహా భాగస్తథా యస్తేఽస్యాఖుః పశుశ్చాస్తి యమయం సతతం సేవతే తం సర్వే మనుష్యాః సేవన్తామ్. ఇతి ద్వితీయః ॥౫౭॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యథా భ్రాతా ప్రియయా విదుష్యా భగిన్యా సహ వేదాదిశబ్దవిద్యాం పఠిత్వాఽఽనన్దం భుంక్తే యథా చాఽయం ప్రాణః శ్రేష్ఠయా శబ్దవిద్యయా ప్రియో జాయతే, తథైవ విద్వాన్ శబ్దవిద్యాం ప్రాప్య సుఖీ జాయతే. నైతాభ్యాం వినా కశ్చిదపి సత్యం జ్ఞానం సుఖభోగం చ ప్రాప్తుం శక్నోతీతి. ॥౫౭॥

పదార్థము :-(రుద్ర) అన్యాయకారు లగు మానవుల నేడ్పించు ఓ విద్వాంసా! (త) నీయొక్క (ఏషః) ఇట్టి (భాగః) సేవించదగిన పదార్థ సముదాయమును నీవు (అమ్బికయా) వేదవాణిచే (స్వస్రాసహ) ఉత్తమ విద్యల మరియు క్రియలచే (జుషస్వ) సేవించుము. (రుద్ర) ఓ విద్వాంసా (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఏది యీ (భాగః) ధర్మముచే సిద్ధమైన అంశము గలదో (స్వాహా) వేదవాణి గలదో, దానిని సేవించుము. మరియు (రుద్ర) ఓ విద్వాంసా! (తే) నీయొక్క (ఏషః ఆఖుః) త్రవ్వదగిన ఏ యీ శస్త్రముగలదో (పశుః) భోగ్య పదార్థముగలదో (తమ్) దీనిని (జుషస్వ) సేవించుము **[ఇది ప్రథమార్థము].**

(ఏషః) ఏది యీ (రుద్ర) ప్రాణముగలదో, అది (తే ఏషః భాగః) ఎద్దానికి భాగముగ నున్నదో, దేనిని (అమ్బికయా) వాణి, లేక (స్వస్రాసహ) విద్యాక్రియలచే (జుషస్వ) సేవించుచున్నదో (తే) దేనికి (స్వాహా) సత్యవాణిరూపమే (భాగః) భాగమై యున్నదో మరియు ఏది దీనిని (ఆఖుః) త్రవ్వుసాధనమో (పశుః) దర్శించదగిన భోగ్యపదార్థములేవి గలవో, దేనిని ఇది (జుషస్వ) సేవించుచున్నదో దానిని సకల జనులు సదా సేవించుచుండవలయును **[ఇది ద్వితీయార్థము].**॥౫౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకార మున్నది. సోదరుడు సంపూర్ణ విద్యావతియగు సోదరితో వేదాది విద్యలను చదివి ఆనందించునట్లు విద్వాంసులు సర్వవిద్యలనుబడసి సుఖులగుచున్నారు. ఈ ప్రాణము శ్రేష్ఠముగు శబ్దవిద్యచే ప్రియము, ఆనందదాయక మగునట్లు సుశిక్షిత విద్వాంసుడును ఎల్లరకును సుఖము

గలుగజేయువాడగుచున్నాడు. ఈ రెండును లేకుండ ఏ మనుష్యుడును సత్యజ్ఞానమును, సుఖభోగములను బడయుటకు సమర్థుడు గాజాలడు. ॥౫౭॥

57. O learned person the chastiser of the sinful and the unrighteous, all these eatable things are for thee. Accpet them with thy knowledge and Vedic lore. O learned man, follow the Veda and the law of Dharma. O learned person, accept the food worth eating which uproots all diseases!.

౧౫౩. అవ రుద్రమిత్యస్య బన్ధురృషిః, రుద్రో దేవతా, విరాట్ పంక్తి శ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అథ రుద్రశబ్దేనేశ్వర ఉపదిశ్యతే.

ఇపు డీ మంత్రమందు రుద్రశబ్దముచే నీశ్వరుని గూర్చి ఉపదేశించబడుచున్నది.

౧౫౩ అవ రుద్రమదీమహ్యవ దేవం త్ర్యమ్బకమ్। యథా నో వస్యస

స్కరద్యథా నః శ్రేయస స్కరద్యథా నో వ్యవసాయయాత్ ॥౫౮॥

ప.వి:-అవ, రుద్రమ్, అదీమహి, అవ, దేవమ్, త్ర్యమ్బకమితి త్రి+అంబకమ్, యథా, నః, వస్యసః, కరత్, యథా, నః, శ్రేయసః, కరత్, యథా, నః, వ్యవసాయయాదితి వి+ అవసాయయాత్.॥౫౮॥

పదార్థః :-(అవ) వినిగ్రహార్థే (రుద్రమ్)దుష్టానాం రోదయితారం పరమేశ్వరమ్ (అదీమహి) సర్వాణి దుఃఖాని క్షాయయేమ నాశయేమ. అత్ర దీఙ్ క్షయ ఇత్యస్మాల్లిఙర్థే లఙ్. బహులం ఛన్దసీతి శ్యనో లుక్.(అవ) అవగమార్థే (దేవమ్) దాతారమ్ (త్ర్యమ్బకమ్) అవంతి యేన జ్ఞానేన తదమ్బం త్రిషు కాలేష్వేకరసం జ్ఞానం యస్య తమ్ అత్ర అవుగత్యాదిష్వస్మాద్ బాహులకేన కరణకారకే వః ప్రత్యయస్తతః. శేషాద్విభాషా. అ.౫. ౪. ౧౫౪. ఇతి సమాసాన్తః కప్ ప్రత్యయః. (యథా) యేన ప్రకారేణ (నః) అస్మాన్ (వస్యసః) యేఽతిశయేన వసంతి తే వసీయాంసస్తాన్. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోపో వేతికారలోపః (కరత్) కుర్యాత్. అయం లేట్ ప్రయోగః. డుకృఞ్ కరణ ఇత్యస్య భ్వాదిగణాన్తర్గత పఠితత్వాచ్ఛబ్వి కరణోఽత్ర గృహ్యతే. తనాదిభిః సహపాఠాదువికరణోఽపి. కః కరత్కరతి కృధి కృతేష్వనదితేః. అ. ౮. ౩. ౫౦. నిత్యం కరోతేః. అ. ౬. ౪. ౧౦౮ ఏతాభ్యాం ద్వాభ్యాం జ్ఞాపకాభ్యామప్యుభయగణ ప్రయోగః కృఞ్ గృహ్యతే. (యథా) (నః) అస్మాన్ (శ్రేయసః)

అతిశయేన ప్రశస్తాన్ (కరత్) కుర్యాత్. అత్రాపి లేట్. (యంథా) (నః) అస్మాన్ (వ్యవసాయంయాత్) నిశ్చయంవతః కుర్యాత్. అయం వ్యవపూర్వాత్ షోఽన్తకర్మణీతి ఏజన్తాద్ధాతోః ప్రథమపురుషైకవచనే తిపి లేట్ ప్రయోగః. అయం మంత్రః. శత ౨. ౫. 3. ౧౧ వ్యాఖ్యాతః. ।।౫౮।।

అన్వయః :-వయం త్ర్యమ్బకం దేవం రుద్రం జగదీశ్వరముపాస్య దుఃఖాన్యవాదీమహ్యవక్షాయయేమ. స యథా నోఽస్మాన్ వస్యసోఽవ కరద్యథా నోఽస్మాన్ శ్రేయసోఽవ కరద్యథా నోఽస్మాన్ వ్యవసాయయాత్ తథా తం వసీయాంసం శ్రేయాంసం వ్యవసాయప్రదం పరమేశ్వరమేవ ప్రార్థయామః. ।।౫౮।।

భావార్థః:-నహీశ్వరస్యోపాసనేన వినా కశ్చిన్మనుష్యః సర్వదుఃఖాన్తం గచ్ఛతి. యః సర్వాన్ సుఖనివాసాన్ప్రశస్తాన్ సత్యనిశ్చయాన్ కరోతి తస్యైవాజ్ఞా సర్వైః పాలనీయేతి.।।౫౮।।

పదార్థము :-మేము (త్ర్యమ్బకమ్) ముక్కాలములందును ఏకరసుడు, జ్ఞానయుక్తుడును (దేవమ్) దాతయు (రుద్రమ్) దుష్టుల నేడ్పించువాడునగు జగదీశ్వరు నుపాసించి సకల దుఃఖములను (అవాదీమహి) బాగుగా నష్టమొనర్చెదముగాక! (యథా) పరమేశ్వరు డేవిధముగ (నః) మమ్ము (వస్యసః) చక్కని గృహములందు నివసించువారుగా (అవాకరత్) చేయునో (యథా) ఎట్లు (నః) మమ్ము (శ్రేయసః) అతిశ్రేష్ఠులుగ (కరత్) చేయునో (యథా) ఎట్లు (నః) మమ్ము (వ్యవసాయయాత్) నిశ్చయశాలురుగ నొనర్చునో అటులనే సుఖపూర్వకముగ నివసింపజేయువాడును, ఉత్తమోత్తమగుణయుక్తుడును, సత్యమగు నిశ్చయమును గలిగించువాడును నగు పరమేశ్వరునే ప్రార్థించెదముగాక! ।।౫౮।।

భావార్థము :-ఏ మనుష్యుడును ఈశ్వర స్తుతి, ప్రార్థన, ఉపాసనాదులు లేక సమస్త దుఃఖములను దాటజాలడు. ఏలన ఆ పరమేశ్వరుడే సకల సుఖముల నివాసమును, ఉత్తమోత్తమ సత్యనిశ్చయములను జేయించువాడునునై యున్నాడు. కావున నాతని యాజ్ఞలను యథావిధిగ పాలించుట మానవులకు యోగ్యము.।।౫౮।।

58. May we ward off all calamities by worshipping God, Who is unchangeable in the past, present and future, chastises the sinners, and is highly benevolent. Just as God makes us better housed, more prosperous, and determined so may we adore Him.

౫౯. భేషజమసీత్యస్య బన్ధుర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, స్వరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ పరమేశ్వరు డెటువంటి వాడను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించెను.

౧౨౪ భేషజమసి భేషజం గవేఽశ్వాయ పురుషాయ భేషజమ్।

సుఖం మేషాయ మేష్యై ।౫౯॥

ప.వి:- భేషజమ్, అసి, భేషజమ్, గవే, అశ్వాయ, పురుషాయ, భేషజమ్, సుఖమితి సు+ఖమ్, మేషాయ, మేష్యై.।౫౯॥

పదార్థః :-(భేషజమ్) శరీరాన్తఃకరణేన్ద్రియాత్మనాం సర్వరోగాఽపహారకమౌషధమ్ (అసి) (భేషజమ్) అవిద్యాది క్లేశనివారకమ్ (గవే) ఇన్ద్రియధేనుసమూహాయ (అశ్వాయ) తురఙ్గాద్యాయ (పురుషాయ) పురుషప్రభృతయే (భేషజమ్) రోగనివారకమ్ (సుఖమ్) సుఖం కస్మాత్సుహితం ఖేభ్యః ఖం పునః ఖనతేః. నిరు. 3. ౧3. (మేషాయ) అవయే (మేష్యై) తత్స్త్రియై అయం మంత్రః. శత. ౨. ౫. ౧౧ వ్యాఖ్యాతః.।౫౯॥

అన్వయః:-హే రుద్ర జగదీశ్వర! యః శరీరరోగనాశకత్వాద్ భేషజమస్యాత్మరోగ దూరీకరణాద్ భేషజమస్యేవం సర్వేషాం దుఃఖనివారకత్వాద్భేషజమసి స త్వం నోఽస్మభ్యమస్మాకం వా గవేఽశ్వాయ పురుషాయ మేషాయ మేష్యై సుఖం దేహి. ।౫౯॥

భావార్థః :-నహి పరమేశ్వరోపాసనేన వినా శరీరాత్మప్రజానాం దుఃఖాపనయో భూత్వా సుఖం జాయతే. తస్మాత్సర్వైర్మనుష్యైరీశ్వరౌషధసేవనేన శరీరాత్మప్రజాపశూనాం ప్రయత్నేన దుఃఖాని నివార్య సుఖం జననీయమితి. ।౫౯॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (భేషజమ్ అసి) శరీమునందలి అంతఃకరణము ఇంద్రియములు, గోవులు మున్నగు పశువుల రోగములను నాశమొనర్పువాడవు (భేషజమ్ అసి) అవిద్యమున్నగు క్లేశములను దూరమొనర్పువాడవు. అట్టి నీవు (నః) మాకు మా (గవే) గోవులకు (అశ్వాయ) అశ్వములకు (పురుషాయ) సకల మానవులకు (మేషాయ) గొఱ్ఱెపోతులకు (మేష్యై) ఆడగొఱ్ఱెలకు (సుఖమ్) ఉత్తమ సౌఖ్యములను విరివిగ నొసగుము. ।౫౯॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరు నుపాసించకుండా మానవులకు దుఃఖములు దొలగి సుఖములు గలుగజాలవు. కావున మానవు లెల్లరును పరమేశ్వరుని స్తుతి, ప్రార్థనోపాసనాదు లొనర్చియు, ఓషధుల సేవించియు, పుత్ర, మిత్ర, పశువులు మున్నగువాని శారీరక, ఆత్మిక దుఃఖములను ప్రయత్న పూర్వకముగ దొలగించి సుఖములను సాధించవలయును. ।౫౯।

59. O God, Thou art the healer of the physical, mental and spiritual maladies. Heal. Thou the sufferings of cow, horse and all mankind. Grants happiness to ram and ewe.

౬౦. త్ర్యమ్బకమిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, రుద్రోదేవతా, విరాడ్ బ్రాహ్మీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ పరమేశ్వరు డెట్లుండునను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించెను.

౬౦ త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనమ్।

ఉర్వారుకమివ బన్ధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మాఽమృతాత్।

త్ర్యమ్బకం యజామహహే సుగన్ధిం పతి వేదనమ్।

ఉర్వారుకమివ బన్ధనాదితో ముక్షీయ మాముతః ॥౬౦॥

ప. వి: - త్ర్యమ్బకమితి త్రి+ అమ్బకమ్, యజామహే, సుగన్ధిమితి సు+ గన్ధిమ్ పుష్టివర్ధనమితి పుష్టి+ వర్ధనమ్, ఉర్వారుకమివేత్యుర్వారుకమ్ + ఇవ, బన్ధనాత్, మృత్యోః, ముక్షీయ, మా, అమృతాత్, త్ర్యమ్బకమితి త్రి+ అమ్బకమ్,యజామహే, సుగన్ధిమితి సు+ గన్ధిమ్, పతివేదనమితి పతి+ వేదనమ్, ఉర్వారుక మివేత్యుర్వారుకమ్ + ఇవ, బన్ధనాత్, ఇతః, ముక్షీయ, మా, అముతః. ॥౬౦॥

పదార్థః :- (త్ర్యమ్బకమ్) ఉక్తార్థం జగదీశ్వరమ్ (యజామహే) నిత్యం పూజయేమహి (సుగంధిమ్) శోభనః శుద్ధో గన్ధో యస్మాత్తమ్. అత్ర గన్ధపూజస్యేదుత్పూతిసుసురభిభ్యః. అ. ౫. ౪. ౧౩౫. ఇతి సూత్రేణ సమాసాన్త ఇకారాదేశః (పుష్టివర్ధనమ్) పుష్టేః శరీరాత్మబలస్య వర్ధనస్తమ్. అత్ర నన్ద్యాదిత్వాల్ల్యుః ప్రత్యయః (ఉర్వారుకమివ) యథోర్వారుకఫలం పక్వం భూత్వాఽమృతాత్మకం భవతి (బన్ధనాత్) లతాసమ్బన్ధాత్ (మృత్యోః) ప్రాణశరీరాత్మ వియోగాత్ (ముక్షీయ) ముక్తోభూయాసమ్ (మా) నిషేధే (అమృతాత్) మోక్షసుఖాత్ (త్ర్యమ్బకమ్) సర్వాధ్యక్షమ్ (యజామహే) సత్కుర్వీమహి. (సుగన్ధిమ్) సుష్ఠుగంధో యస్మిన్ స్తమ్ (పతివేదనమ్) పాతి రక్షతి సః పతిః పతేర్వేదనం ప్రాపణం జ్ఞానం వా యస్మా

త్తమ్ (ఉర్వారుకమివ) ఉక్త్వోఽర్థః (బన్ధనాత్) ఉక్త్వోఽర్థః (ఇతః) అస్మాచ్ఛరీరాన్మర్త్య లోకాద్వా (ముక్షీయ) పృథగ్భూయాసమ్ (మా) నిషేధార్థే (అమృతః) మోక్షాఖ్యాత్ పరలోకాత్ పరజన్మసుఖఫలాద్ ధర్మాద్వా.

అత్రాహ యాస్కో నిరుక్తే - త్ర్యమ్బకో రుద్ర స్తం త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగన్ధిం సుష్ఠు గన్ధిం పుష్టివర్ధనం పుష్టికారకమివోర్వారుకమివ ఫలం బన్ధనాదారోధనాన్మృత్యోః సకాశా న్ముంచస్వ మామ్. నిరు. ౧౩. ౪౧. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౫. ౩. ౧౨-౧౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౬౦॥

అన్వయః:-వయం సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనం త్ర్యమ్బకం దేవం యజామహే నిత్యం పూజయేమహి. ఏతస్య కృపయాఽహం బన్ధనాదుర్వారుకమివ మృత్యో ర్ముక్షీయ ముక్తోభూయాసమ్, అమృతాన్మా ముక్షీమహి మా శ్రద్ధా రహితా భూయాసమ్. వయం సుగన్ధిం పతివేదనం త్ర్యమ్బకం సర్వస్వామినం జగదీశ్వరం యజామహే సతతం సత్కుర్వీమహి. ఏతదనుగ్రహేణాహం బంధనాదుర్వారుక మివేతో ముక్షీయ పృథగ్భూయాసమ్. వయ మముతో మోక్షసుఖాత్సత్యసుఖఫలాద్ ధర్మాద్విరక్తా మా భూయాస్మ. ॥౬౦॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. నైవ మనుష్యా ఈశ్వరం విహాయ కస్యాప్యన్యస్య పూజనం కుర్యుః. తస్య వేదవిహితత్వేన దుఃఖఫలత్వాత్ యథోర్వారుకఫలం యదా లతాయాం లగ్నం సత్స్వయం పక్వం భూత్వా సమయం ప్రాప్య లతాబన్ధనాన్ముక్తా సుస్వాదు భవతి, తథైవ వయం పూర్ణమాయుర్భుక్త్వా శరీరం త్యక్త్వా ముక్తిం ప్రాప్నుయామ. మా కదాచిన్మోక్షప్రాప్త్యనుష్ఠానాత్ పరలోకాత్పరజన్మనో వా విరక్తా భవేమ. నైవ నాస్తికత్వమాశ్రిత్య కదాచిదీశ్వరస్యానాదరం కుర్యామ. యథా వ్యావహారిక సుఖాయాన్నజలాదికమీప్సన్తి, తథైవేశ్వరే వేదేషు తదుక్త ధర్మే ముక్తౌ చ నిత్యం శ్రద్ధధీమహి.॥౬౦॥

పదార్థము :-మేము (సుగన్ధిమ్) సుగంధయుక్తుడును (పుష్టివర్ధనమ్)శరీరము, ఆత్మ మరియు సమాజముల బలములను పెంపొందజేయువాడును (త్ర్యమ్బకమ్) రుద్రరూపుడును నగు జగదీశ్వరుని (యజామహే) నిరంతరము స్తుతించుచుందుముగాక! అతని కృపచే (ఉర్వారుకమివ) పుచ్చ [ఖర్బూజా] పండు పక్వమై (బన్ధనాత్) తీగె సంబంధము [తొడిమ] నుండి వేరై అమృతతుల్యమగు నట్లు మేము (మృత్యోః) ప్రాణము లేక శరీర వియోగమునుండి (ముక్షీయ) విముక్తినొందుదుము గాక! (అమృతాత్) మోక్షరూప సుఖమునుండి (మా) శ్రద్ధారహితులము, విముఖుల మెన్నటికిని గాకుందుముగాక! మరియు మేము (సుగన్ధిమ్) చక్కని సుగంధయుక్తుడును (పతివేదనమ్) రక్షకుడగు స్వామిని గూర్చిన జ్ఞానము నొసగువాడును (త్ర్యమ్బకమ్) సర్వమున కధిపతియైన జగదీశ్వరుని (యజామహే) నిరంతరము సత్కారపూర్వకముగ ధ్యానింతుముగాక!

మరియు నాతని యనుగ్రహముచే (ఉర్వారుక మివ) పెద్దపుచ్చ [దోస - ఖర్బూజా] పండు పక్వమై (బంధనాత్) తీగె తొడిమసంబంధము నుండి వేరై అమృతమువలె అతి మిష్టమగునట్లు మేమును (ఇతః) ఈ శరీరమునుండి (ముక్షీయ) వేరగుదుముగాక! (అమృతః) మోక్షము నుండి ఇతర జన్మసుఖములనుండి సత్యధర్మముయొక్క ఫలితమునుండి (మా) వేరు గాకుందుముగాక. ౹౬౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమాలంకారము గలదు. మానవులు ఈశ్వరుని వదలి ఇతరు లెవ్వరిని పూజించరాదు. వేదవిహితము గానందువలనను, దుఃఖరూప ఫలమొసగున దగుటవల్లను పరమేశ్వరునకు భిన్న [ప్రకృతి సంబంధ]మైన వేరొకదానిని దేనినైనను ఉపాసించ వలదు. పుచ్చ [పెద్ద దోస, లేక ఖర్బూజా] పండు తొడిమ తీగెకు అంటుకొనియుండి పండిన తరువాత తనకు తానే తొడిమనుండి వేరైపోవును. అప్పుడది నుంచి స్వాదిష్టము గలదగును. అట్లే మేమును పూర్ణ (దీర్ఘ) ఆయువు ననుభవించి క్లేశరహితముగ శరీరమును త్యజించి ముక్తిని పొందుదుము గాక! మరియు మోక్షప్రాప్తికనువగు అనుష్ఠానమునుండిగాని, పరలోకేచ్ఛనుండి గాని మే మెన్నడును విముఖులము గాకుందుము గాక! పరమేశ్వరు ననాదరపరచు నాస్తిక పక్షమవలంబించకుందుము గాక! లౌక్య వ్యావహారిక సుఖములకొరకు అన్న జలాదులను గోరుచుండునట్లు మేము ఈశ్వరునియందు, వేదమునందు, వేదోక్త ధర్మమునందు, ముక్తియందు నిరంతరము భక్తితో శ్రద్ధ వహించుచుందుము గాక. ౹౬౦॥

60. We worship the Omnipresent, Pure God, Who augments our physical, spiritual and social forces. Through His Crace may we be released from this mortal coil without the agony of death, as naturally as a ripe cucumher is from its stem. Let us not be bereft of immortality. We worship the Omnipresent, Pure God, Who grants us wisdom. Throught His Grace, may we be released easily from this world, as a ripe cucumber is from its stem, but not from immortality.

౧౨౬. ఏతత్త ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, రుద్రో దేవతా, భురిగాస్తారపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అథ రుద్రశబ్దేన శూరవీరకృత్యముపదిశ్యతే.

ఇపు డీ మంత్రమందు రుద్రశబ్దముచే శూరవీరుల కర్మ లుపదేశించబడుచున్నవి.

౧౨౬ ఏతత్తే రుద్రావసం తేన పరో మూజవతోఽతీహి।

అవతతధన్వా పినాకావసః కృత్తివాసా అహింసన్నః శివోఽతీహి ౹౬౧॥

ప.వి:- ఏతత్, తే, రుద్ర, అవసమ్, తేన, పరః, మూజవత ఇతి మూజ+వతః అతి, ఇహి, అవతత ధన్వేత్యవతత +ధన్వా, పినాకావస ఇతి పినాక+ అవసః, కృత్తి వాసా ఇతి కృత్తి+వాసాః, అహింసన్, నః, శివః, అతి, ఇహి. ౹౬౧॥

పదార్థః :-(ఏతత్) ఉక్తం వక్ష్యమాణం చ (తే) తవ (రుద్ర) యో రోదయతి శత్రూం స్తత్సంబుద్ధౌ శూరవీర! (అవసమ్) రక్షణం ప్రాప్త్యర్థం వా (తేన) రక్షణాదినా (పరః) ప్రకృష్టః సమర్థః (మూజవతః) బహవో మూజా ఘాసాదయో విద్యంతే యస్మిన్ తస్మాత్ పర్వతాత్ మూజవాన్ పర్వతః. నిరు. ౯. ౮. (అతి) అతిక్రమేణ (ఇహి) ఉల్లంఘయ. అత్రాంతర్గతో ణ్యర్థః (అవతతధన్వా) అవేతి నిగ్రహితం తతం విస్తృతం ధనుర్యేన సః (పినాకావసః) పినష్టి శత్రూన్ యేన తత్ పినాకం. తేనావసో వా పినాకస్యావసో రక్షణం యస్మాత్సః. పినాకం ప్రతి పినష్ట్యనేన నిరు 3. ౨౧ (కృత్తివాసాః) కృత్తిశ్చర్మ తద్వద్దృఢాని వాసాంసి ధృతాని యేన సః (అహింసన్) అనాశయన్ రక్షన్సన్ (నః) అస్మాన్ (శివః) సుఖప్రదః (అతి) అభి పూజితార్థే..నిరు ౧. 3. (ఇహి) ప్రాప్నుహి, అయం మంత్రః. శత. ౨. ౫. 3. ౧౬. ౧౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౬౧॥

అన్వయః :-హే రుద్ర శూరవీర విద్వన్! యుద్ధవిద్యావిచక్షణ సేనాధ్యక్ష! అవతతధన్వా పినాకావసః కృత్తివాసాః శివః పరః ప్రకృష్టసామర్థ్యః సంస్త్వం మూజవతః పర్వతాత్ పరం శత్రూనతీహ్యుల్లంఘయ తస్మాత్ పారం గమయ. యదేతత్తే తవావసం పాలనమస్తి తేనాస్మానహింసన్నతీహి.॥౬౧॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! అజాతశత్రుభి ర్యుష్మాభిర్భూత్వా నిశ్శత్రుకం రాజ్యం కృత్వా సర్వాణ్యస్త్రశస్త్రాణి సంపాద్య దుష్టానాం దండహింసాభ్యాం శ్రేష్ఠానాం పాలనేన భవితవ్యమ్. యతో న కదాచిద్దుష్టా సుఖినః శ్రేష్ఠా దుఃఖితాశ్చ భవేయురితి.॥౬౧॥

పదార్థము :- (రుద్ర) శత్రువులనేడ్పించువాడా! యుద్ధవిద్యలందు కుశలుడవును నగు ఓ విద్వాంసుడా! (అవతతధన్వా) యుద్ధముకొరకు విరివిగా ధనుర్ధారణమొనర్చువాడవును (పినాకావసః) పినాకము అనగా శత్రువు బలపరాక్రమములను మసి యొనర్చి స్వాత్మరక్షణమొనర్చగల శస్త్రము గలవాడవును (కృత్తివాసాః) చర్మము కవచమునకు సమానమైన దృఢవస్త్రములను ధరించువాడవును (శివః) సమస్త సుఖముల నొసగువాడువును (పరః) ఉత్తమ సామర్థ్యముగల శూరవీరుడవునై (మూజవతః) ముంజగడ్డి మున్నగు వానిచే ఆవరించబడియున్న పర్వతము లోపలి పరదేశములందలి శత్రువులను (అతీహి) అతిక్రమించుము (ఏతత్ తే) ఇట్లు నీ వొనర్చు (అవసమ్) ఏ రక్షణ గలదో (తేన) దాని ద్వారా (నః) మమ్ము (అహింసన్) హింసించకుండ రక్షణమొనర్చు నీవు (అతీహి) సర్వవిధముల మమ్ము సమ్మానించుము. ॥౬౧॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు అజాతశత్రువు [శత్రురహితు]లై రాజ్యమును నిష్కంటక మొనర్చి, సకల శస్త్రాస్త్రములను సేకరించి దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము నొనర్చుడు. ఈ విధముగ సజ్జనులు దుఃఖితులుగ, దుర్జనులు నగు శత్రువులు సుఖవంతులుగ నెన్నడు నుండకుండున ట్లొనర్చుడు. ॥౬౧॥

61. O hero, the chastiser of enemies, and expert in the art of war, with bow extended, with self-protecting trident, with full armour, with grace and power, meet thy foes on the other side of the mountain. With thy this power of protection, come to us, without causing us any harm.

౧౨౭. త్ర్యాయుషమిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రుద్రో దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

మనుష్యేణ కీదృశ మాయుర్ప్రోక్త మీశ్వరః ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవు డెటువంటి ఆయువును అనుభవించుటకు ఈశ్వరుని ప్రార్థించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడెను.

౧౨౭ త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషమ్।

యద్దేవేషు త్ర్యాయుషం తన్నోఽఅస్తు త్ర్యాయుషమ్ ॥౬౨॥

ప. వి:- త్ర్యాయుషమితి త్రి+ ఆయుషమ్, జమదగ్నే రితి జమత్ + అగ్నేః, కశ్యపస్య, త్ర్యాయుషమితి త్రి+ఆయుషమ్, యత్, దేవేషు, త్ర్యాయుషమితి త్రి+ ఆయుషమ్, తత్, నః, అస్తు, త్ర్యాయుషమితి త్రి+ఆయుషమ్. ॥౬౨॥

పదార్థః :-(త్ర్యాయుషమ్) త్రీణి చ తాన్యాయూంషి చ త్ర్యాయుషమ్. బాల్యయౌవనవృద్ధావస్థా సుఖకరమ్. ఇదం పదం అచతుర విచతుర....అ. ౫. ४. ౭౭. ఇతి సూత్రే సమాసాన్తత్వేన నిపాతితమ్, (జమదగ్నేః)చక్షుషః, చక్షుర్వై జమదగ్ని ఋషిర్యదనేన జగత్పశ్యత్యథో మనుతే తస్మాచ్చక్షుర్జమదగ్నిర్ఋషిః. శత. ౮.౧.౨.౩. జమదగ్నయః ప్రజమితాగ్నయో వా ప్రజ్వలితాగ్నయో వా తైరభిహుతో భవతి. నిరు. ౭.౨४. అనేనాపి ప్రమాణేన రూపగుణగ్రాహకం చక్షుర్గృహ్యతే (కశ్యపస్య) ఆదిత్యస్యేశ్వరస్య. ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత యదసృజతాకరోత్తద్యదకరోత్తస్మాత్ కూర్మః. కశ్యపో వై కూర్మస్తస్మాదాహుః సర్వాః ప్రజాః కాశ్యప్య ఇతి. శత. ౭.४.౧.౫. అనేన ప్రమాణేనేశ్వరస్య కశ్యపసంజ్ఞా. ఏతన్నిర్మితం త్రిగుణమాయుర్లభే మహీత్యభిప్రాయః (త్ర్యాయుషమ్) బ్రహ్మచర్యగృహస్థవానప్రస్థాశ్రమ సుఖసంపాదకం త్రిగుణమాయుః. (యత్) యాదృశం యావత్ (దేవేషు) విద్వత్సు. విద్వాంసో హి దేవాః. శత, ౩. ౫. ౬. ౧౦ (త్ర్యాయుషమ్) విద్యాశిక్షాపరోపకారసహితం త్రిగుణమాయుః (తత్) తాదృశం తావత్ (నః) అస్మాకమ్. అస్తు భవతు (త్ర్యాయుషమ్)

పూర్వోక్తం త్రిగుణమాయుః. అత్ర ఏతేర్ణిచ్చ. ఉ. ౨. ౧౧౮. అనేనేణ్ ధాతో రుషిః ప్రత్యయో ణిద్వత్వాద్వృద్ధిః. ఈయతే ప్రాప్యతే యత్తదాయుః. అయం మంత్రః. శత. ౨. ౫. ౪. ౧-౭ వ్యాఖ్యాతః.॥౬౨॥

అన్వయః :-హే రుద్ర జగదీశ్వర! తవ కృపయా యద్దేవేషు త్ర్యాయుషం యజ్జమదగ్నే స్త్ర్యాయుషం కశ్యపస్య తవ వ్యవస్థాసిద్ధం త్ర్యాయుషమస్తి తన్నోఽస్మాకమస్తు.॥౬౨॥

భావార్థః:-అత్ర చక్షురిన్ద్రియాణాం కశ్యప ఈశ్వరః సప్ప్రాణానాముత్తమోఽస్తీతి విజ్ఞేయమ్. త్ర్యాయుషమిత్యస్య చతురావృత్యా త్రిగుణాదధికం చతుర్గుణమప్యాయుః సంగృహ్యతే. తత్ప్రాప్త్యర్థం జగదీశ్వరం ప్రార్థ్య స్వేన పురుషార్థశ్చ కర్తవ్యః. తద్యథా-హే జగదీశ్వర! భవత్కృపయా యథా విద్వాంసో విద్యాపరోపకారధర్మానుష్ఠానేనానన్దతయా త్రీణి శతాని వర్షాణి యావత్తావదాయుర్భుంజతే, తథైవ యం త్రివిధతా [ప] వ్యతిరిక్తం శరీరేన్ద్రియాన్తఃకరణప్రాణసుఖాఢ్యం విద్యావిజ్ఞానసహితమాయురస్తి తద్వయం ప్రాప్య త్రిశతవర్షం చతుఃశతవర్షం వాఽఽయుః సుఖేన భుంజీమహీతి. ॥౬౨॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (యత్ దేవేషు) విద్వాంసులందుండు (త్ర్యాయుషమ్) బ్రహ్మచర్య, గృహస్థ, వానప్రస్థ, సన్న్యాసాశ్రమములందలి పరోపకారయుక్తమగు ఏ యాయువు గలదో (జమదగ్నేః) నేత్రములు మున్నగు ఇంద్రియముల (త్ర్యాయుషమ్) శుద్ధి బలపరాక్రమయుక్తమగు ఏ మూడురెట్లు అయువు గలదో, మరియు (కశ్యపస్య) ఈశ్వరప్రేరితమగు (త్ర్యాయుషమ్) త్రిగుణము అనగా మూడువందల సంవత్సరముల కన్న నధికముగను ఏ యాయువున్నదో (తత్) దానిని ఈ శరీరము, ఆత్మ సమాజములకు ఆనందము నొసగు (త్ర్యాయుషమ్) మూడువందల సంవత్సరముల కన్నను అధికమగు ఆయువును (నః) మాకు లభింప జేయుము.॥౬౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు సర్వేంద్రియములందు చక్షువులు, సమస్త నిర్మాణకర్తలలో పరమేశ్వరుడు సర్వోత్తముడని చెప్పబడినది. ఇట్లు మానవు లెరుగవలయును. మరియు (త్ర్యాయుషమ్) ఈ పదము నాలుగు పర్యాయములు ఆవృత్తమగుటచే మూడువందల సంవత్సరములకంటెను, నాలుగువందల సంవత్సరముల వరకు ఆయువు గ్రహించబడినది. దీనిని బడయుటకై పరమేశ్వరుని ప్రార్థించి మానవులు స్వయముగ పురుషార్థ మొనర్చుట యుచితమై యున్నది. ఇవ్విధముగ ప్రార్థించవలయును అనగా ఓ జగదీశ్వరా! నీ కృపచే విద్వాంసులు ఏ విధముగ విద్య, ధర్మ, పరోపకార అనుష్ఠానములచే ఆనందపూర్వకముగ మూడువందల సంవత్సరములవరకు ఆయువును భోగించుచున్నారో, అట్లే త్రివిధ తాపరహితమును, శరీరము, మనుస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారరూప అంతఃకరణము, ఇంద్రియములు, ప్రాణాదులకు సుఖములను గలుగజేయునదియు, విద్యా విజ్ఞానసహితమును నగు ఆయువును మేము పొంది మూడువందలు, లేక నాలుగు వందల వత్సరముల పర్యంతము సుఖపూర్వకముగ జీవించి యుందుము గాక!॥౬౨॥

62. May we be endowed with triple life, as a truth-seer sage, or the custodian of knowledge through the grace of God, is endowed with, or as the learned persons enjoy triple life.

౬౩. శివో నామాసీత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రుద్రో దేవతా, భురిగ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ రుద్రశబ్దేనోపదేశక గుణా ఉపదిశ్యన్తే.

ఈ మంత్రమున రుద్రశబ్దముచే నుపదేశకునిగుణము లుపదేశించబడినవి.

౬౩ శివో నామాసి స్వధితిస్తే పితా నమస్తేఽ అస్తు మా మా హిఀసీః।

నివర్త్తయా మ్యాయుషేఽన్నాద్యాయ ప్రజననాయ రాయస్పోషాయ

సుప్రజా స్త్వాయ సువీర్యాయ ॥౬౩॥

ప.వి:-శివః, నామ, అసి, స్వధితిరితి స్వ + ధితిః, తే, పితా, నమః, తే, అస్తు, మా, మా, హిఀసీః, ని, వర్త్తయామి, ఆయుషే, అన్నాద్యాయేత్యన్న+అద్యాయ, ప్రజననాయేతి ప్ర+ జననాయ, రాయః, పోషాయ, సుప్రజాస్త్వాయేతి సుప్రజాః+త్వాయ, సువీర్యాయేతి సు+వీర్యాయ.॥౬౩॥

పదార్థః :-(శివః) మంగలస్వరూపో జ్ఞానమయో విజ్ఞానప్రదః (నామ) ఆఖ్యా (అసి) భవసి (స్వధితిః) అవినాశిత్వాద్వజ్రమయః. స్వధితి రితి వజ్ర నామసు పఠితమ్. నిఘం ౨. ౨౦. (తే) తవ (పితా) పాలకః (నమః) సత్కారార్థే (తే) తుభ్యమ్ (అస్తు) భవతు (మా) నిషేధార్థే (మా) మామ్ (హిఀసీః) హిన్ధి. అత్ర లోడర్థే లుఙ్ (ని) నిశ్చయార్థే నివారణార్థే వా (వర్త్తయామి) (ఆయుషే) ఆయుర్భోగాయ (అన్నాద్యాయ) అత్తుం యోగ్యమాద్యమన్నం చ తస్మై. యద్వాఽన్న మోదనాదికం భోజ్యం యస్మింస్తస్మై (ప్రజననాయ) సన్తానోత్పాదనాయ (రాయస్పోషాయ) రాయో విద్యాసువర్ణాది ధనస్య పోషాయ. పుష్యన్తి యస్మిన్ స్తస్మై (సుప్రజాస్త్వాయ) శోభనాః, సన్తానాదయ శ్చక్రవర్తిరాజ్యం చ ప్రజా యస్మాత్తస్య భావస్తస్మై (సువీర్యాయ) శోభనం వీర్యం శరీరాత్మనో బలం పరాక్రమో యస్మాత్తస్మై. అయం మంత్రః. శత. ౨.౫.౪. ౮-౧౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౬౩॥

అన్వయః:-హే రుద్ర! యస్త్వం స్వధితి రసి యస్య తే తవ శివో నామాస్తి.స త్వం మమ పితాఽసి తే తుభ్యం నమోఽస్తు.త్వం మాం మా మా హింసీర్మాహిన్త్వహం త్వా మాయుషేఽ న్నాద్యాయ [ప్రజననాయ] సుప్రజాస్త్వాయ సువీర్యాయ రాయస్పోషాయ వర్తయామి త్వదాశ్రయేణ సర్వాణి దుఃఖాని నివర్తయామి.।౬౩॥

భావార్థః :-నహి కశ్చిన్మనుష్యో మంగలమయస్య సర్వపితుః పరమేశ్వరస్యాజ్ఞాపాలనేనోపదేశకసంగేన వినైహిక పారమార్థికసుఖే ప్రాప్తుం శక్నోతి. నైవ కేనాపి నాస్తికత్వేన ఖల్వీశ్వరస్య విదుషాం చానాదరః కర్తవ్యః. యో నాస్తికో భూత్వైతస్యైతేషాం చానాదరం కరోతి తస్య సర్వత్రానాదరో జాయతే. తస్మాన్మనుష్యైరాస్తికైః సదా భవితవ్యమితి. ।౬౩॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! ఉపదేశికుడవగు నో విద్వాంసా! నీవు (స్వధితః అసి) అవినాశివి యగుటచే వజ్రమయుడవు (తే) నీకు (శివః) సుఖస్వరూపుడు, మంగళమయుడు, విజ్ఞానప్రదుడు అని (నామ అసి) నామము లున్నవి. అట్టి నీవు నన్ను (పితా) పాలించువాడవు (తే) నీకు నా (నమః) సత్కారపూర్వకము (అస్తు) విదితమగుగాక! మరియు నీవు (మా) నన్ను (మా హిగ్ంసీః) అల్పాయుష్కునిగ నొనర్చకుము! మరియు నేను (ఆయుషే) ఆయువును భోగించుటకై (అన్నాద్యాయ) అన్నాదుల ననుభవించుటకై (సుప్రజాస్త్వాయ) ఉత్తమ సంతానము, చక్రవర్తి రాజ్యాదులను బడయుటకై (సువీర్యాయ) శరీరాత్మలకు శ్రేష్ఠబలపరాక్రమములు లభించుటకై (రాయస్పోషాయ) విద్య సువర్ణము మున్నగు ధనముల వృద్ధికై (నివర్తయామి) నిన్ననుసరించి నిశ్చయముగ ప్రవర్తింతును. నీ యాశ్రయమునుపొంది దుఃఖములను (నివర్తయామి) తొలగింతును. ।౬౩॥

భావార్థము :- మంగళమయుడు, సర్వపాలకుడునైన పరమేశ్వరాజ్ఞను పాలించకుండ ఏ మనుష్యుడును ఇహ పరలోకములను బడయుటకు సమర్థుడు గాజాలడు. ఎవ్వడును నాస్తిక పక్షముగ ఈశ్వరుని అనాదరణ మొనర్పవలదు. నాస్తికుడై ఈశ్వరుని అనాదరణ మొనర్చువాడు సర్వత్ర అనాదరము పొలగుచుండును. కావున మానవు లెల్లరును ఆస్తికబుద్ధిచే ఈశ్వరు నుపాసించుటయే యోగ్యము. ।౬౩॥

63. O God, Thou art certainly the Embodiment of grace, self-Existent, our Father, obeisance be to Thee. Harm me not. I approach Thee for long life. For nice food, for progeny, for riches in abundance, for noble children, and thr heroie vigour.

అత్ర తృతీయాధ్యాయేఽగ్ని హోత్రాది యజ్ఞ వర్ణన మగ్నిస్వభావార్థప్రతిపాదనం పృథివీ భ్రమణలక్షణ మగ్ని శబ్దేనేశ్వర భౌతికార్థప్రతిపాదన మగ్నిహోత్రమంత్రప్రకాశన మీశ్వరోపస్థాన మగ్నిస్వరూప మీశ్వరప్రార్థనం తదుపాసనం తత్ఫలవర్ణన మీశ్వర స్వభావప్రతిపాదనం సూర్యకిరణ కృత్యవర్ణనం విత్యోపాసనం పావిత్రీమంత్ర ప్రతిపాదన మీశ్వరోపాసనం యజ్ఞఫలప్రకాశనం భౌతిక గార్హస్థ్య వర్ణనం గృహాశ్రమకరణావశ్యకానుష్ఠానలక్షణే ఇద్రమరుత్కృత్యం పురుషార్థకరణావశ్యకం పాపాన్ని వర్తనం యజ్ఞపూర్త్యావశ్యకం సత్యత్వేన గ్రహణదానవ్యవహారకరణం విద్వత్పురుషర్తు స్వభావ వర్ణనం చతుష్టయముక్తః కరణస్య లక్షణం రుద్రశబ్దార్థప్రతిపాదనం త్రిగుణాయుష్కరణావశ్యకం ధర్మేణాయురాది పదార్థ సంగ్రహణం చ వర్ణితమేతేనాస్య తృతీయాధ్యాయార్థస్య ద్వితీయాధ్యాయార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోద్ధవ్యమ్.

ఇతి శ్రీ మద్విద్వద్వర్య పరివ్రాజకాచార్యేణ దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే తృతీయోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి మూడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత చీచిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యులచే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
వంశీ కృష్ణారెడ్డి సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

మూడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

- ౦-

యజుర్వేదభాష్యము

చతుర్థాధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 37 మంత్రములు, 48 ఛందస్సులు, 1840 అక్షరములు

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే సప్తత్రింశన్మంత్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౭౯. తత్రైదమగన్మేత్యస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః, అబోషధ్యౌ దేవతే. విరాడ్ బ్రాహ్మీజగతీ ఛన్దః. నిషాదః స్వరః.

అథ జలగుణస్వభావకృత్యముపదిశ్యతే.

ప్రథమ మంత్రమున జలముయొక్క గుణస్వభావకర్తవ్యము ఉపదేశించబడుచున్నవి.

౧౭౯ ఏదమగన్మ దేవయజనం పృథివ్యా యత్ర దేవాసోఽఅజుషన్త విశ్వే। ఋక్సా

మాభ్యాఀ సన్తరన్తో యజుర్భీ రాయస్పోషేణ సమిషా మదేమ। ఇమాఽ

ఆపః శము మే సన్తు దేవీః। ఓషధే త్రాయస్వ స్వధితే మైనఀహిఀ సీః ॥౧॥

ప.వి:- ఆ, ఇదమ్, అగన్మ, దేవయజనమితి దేవ+యజనమ్, పృథివ్యాః, యత్ర, దేవాసః, అజుషన్త, విశ్వే, ఋక్సామాభ్యామిత్యృక్+సామాభ్యామ్, సన్తరన్త ఇతి సమ్+ తరన్తః, యజుర్భిరితి యజుః+ భిః, రాయః, పోషేణ, సమ్, ఇషా, మదేమ, ఇమాః ఆపః, శమ్, ఉఀఇత్యూ, మే, సన్తు, దేవీః, ఓషధే, త్రాయస్వ, స్వధిత ఇతి స్వ+ ధితే, మా, ఏనమ్, హిఀసీః.॥౧॥

పదార్థః:- (ఆ) సమన్తాత్ (ఇదమ్) వక్ష్యమాణమ్ (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్ (దేవయజనమ్) దేవానాం విదుషాం యజనం పూజనం తేభ్యో దానం చ (పృథివ్యాః) భూమేర్మధ్యే (యత్ర) దేశే (దేవాసః) విద్వాంసః (అజుషన్త) ప్రీతవన్తః సేవితవంతః (విశ్వే) సర్వే (ఋక్సామాభ్యామ్) ఋచన్తి స్తువన్తి పదార్థాన్యేన స ఋగ్వేదః. సామయన్తి సాన్త్వయన్తి కర్మాన్తం ఫలం ప్రాప్నువన్తి యేన స సామవేదః. ఋక్ చ సామ చ తాభ్యామ్. అత్ర అచతుర విచతుర సుచతుర స్త్రీపుంసధేన్వనడుహర్క్సామ. అ.౫.౪.౭౭॥ ఇతి సూత్రేణాయం

సమాసాన్తోఽచ్ ప్రత్యయేన నిపాతితః. (సన్తరన్తః) దుఃఖస్యాన్తం ప్రాప్నువన్తః (యజుర్భిః) యజుర్వేదస్థ మంత్రోక్తైః కర్మభిః (రాయః) ధనస్య (పోషేణ) పుష్ట్యా (సమ్) సమ్యగర్థే (ఇషా) ఇష్టవిద్యయాఽన్నాదినా వా (మదేమ) సుఖయేమ. అత్ర వికరణవ్యత్యయః (ఇమాః) ప్రత్యక్షాః (ఆపః) జలాని (శమ్) సుఖకారికాః (ఉ) వితర్కే (మే) మమ (సన్తు) భవన్తు (దేవీః) శుద్ధా రోగనాశికాః. అత్ర వా ఛన్దసీతి జసః పూర్వసవర్ణత్వమ్ (ఓషధే) సోమాద్యోషధిగణః (త్రాయస్వ) త్రాయంతామ్ (స్వధితే) రోగనాశనే స్వధితిర్వజ్రవత్ర్వ వర్తమానః. స్వధితిరితి వజ్రనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౨౦॥ (మా) నిషేధార్థే (ఏనమ్) యజమానం ప్రాణిసమూహం వా (హింసీః) హింస్యాత్. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్. అయం మన్త్రః శత ౩.౧.౧.౧౧-౧౨; ౩.౧.౨. ౧-౧౦- వ్యాఖ్యాతః. ॥౧॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథా పృథివ్యా మధ్యే మనుష్యజన్మదేవయజనం ప్రాప్య యత్ర ఋక్సామాభ్యాం యజుర్భిః రాయస్పోషేణ దుఃఖాని సన్తరన్తో విశ్వేదేవాసో వయం సుఖాన్యగన్మాజుషన్త మదేమ సుఖయేమ. ఉ ఇతి వితర్కే మే మమ విద్యా సుశిక్షాభ్యాం సేవితా ఇమా దేవ్య ఆపః సుఖకారికాః సన్తి. తథైవ తత్ర త్వం తాని జుషస్వ మదేమ స్తవైతాః శంసన్తు సుఖకారికా భవన్తు. యథౌషధే సోమలతాద్యోషధిగణో రోగేభ్యస్త్రాయంతే తథా త్వం నస్త్రాయస్వ స్వధితిర్వజ్రస్త్వమేనం జీవం మా హింసీర్హననం మా కుర్యాః.॥౧॥

భావార్థః:-అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. యథా మనుష్యాః సాఙ్గోపాఙ్గసరహస్యాంశ్చతురో వేదానధీత్యాన్యానధ్యాప్య విద్యాం ప్రదీప్య విద్వాంసో భూత్వా సుకర్మానుష్ఠానేన సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయేయుస్తథైవైతాన్ సత్కృత్యైతేభ్యో వైదికవిద్యాం ప్రాప్య శ్రేష్ఠాచారౌషధి సేవనాభ్యాం దుఃఖాన్తం గత్వా శరీరాత్మపుష్ట్యా ధనం సముపచిత్య సర్వైర్మనుష్యై రానన్దితవ్యమ్ ॥౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (పృథివ్యాః) పృథివిపై మానవుడుగ జన్మించి (ఇదమ్) ఇట్టి (దేవయజనమ్) విద్వాంసుల పూజనము వారికి దానసత్కారముల నొనర్చు అవకాశమును పొంది (యత్ర) ఎచ్చట [ఏ దేశమున] (ఋక్సామాభ్యామ్) ఋగ్వేద, సామవేద (యజుర్భిః) యజుర్వేదముల మంత్రములందు దెలుపబడిన కర్మలతోను (రాయస్పోషేణ) ధనపుష్టి తోను (సమిషా) ఉత్తమోత్తమ విద్యాదుల కోరికతోను, అన్నాదులతోను దుఃఖములను (సన్తరన్తః) తరించుచు (విశ్వే) సమస్త (దేవాసః) విద్వాంసులును మేమును సుఖములను (అగన్మ)పొందెదమో అచ్చట [ఆదేశమును] (అజుషన్త) సర్వవిధముల సేవింతుముగాక! (మదేమ) సుఖులమై యుందుముగాక! (ఉ) మరియును (మే) చక్కని నియమములుగల ఉత్తమ విద్యాశిక్షణలతో మాద్వారా సేవించబడిన (ఇమాః దేవీః) ఈ శుద్ధమగు (ఆపః) జలములు [సుఖము నొసగెడి వగుచున్నవి] అట్లే అచ్చట నీవును వానిని పొందుము (జుషస్వ) సేవించుము. ఆనందించుము. అట్టి జలము మున్నగు పదార్థములును

నీకు (శమ్) సౌఖ్యముల నిచ్చునవి (సన్తు) అగుగాక! (ఓషధే) సోమలతాది ఓషధీగణము సర్వరోగములనుండి కాపాడుచున్నటులే నీవును మమ్ము (త్రాయస్వ) రక్షించుము. (స్వధితే) వ్యాధులను తొలగించుటయందు వజ్రముతో సమానమై (ఏనమ్) ఈ యజమానుని, లేక ప్రాణిమాత్రమును (మా హింసీః) ఎప్పుడును చంపవలదు.।౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు లుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవు లెట్లు బ్రహ్మచర్య పూర్వకముగ, శిక్షావ్యాకరణాది అంగములతో గూడ, ఉపనిషత్తుల సహితముగ నాలుగు వేదములను చదివియు, చదివించియు విద్యను ప్రకాశమొనర్చుచు విద్వాంసులై ఉత్తమకర్మల ననుష్ఠించి సకలప్రాణులకు సుఖములను చేకూర్చుచున్నారో, అట్లే ఈ విద్వాంసులను సత్కరించి వీరినుండి వైదికవిద్యను పొంది శారీరిక, ఆత్మిక బలములచే ధనమును చక్కగా సంపాదించి సకలజనులను ఆనందపరచవలయును. ।౧॥

1. May we, on this earth, where reside happily all the learned persons, be able to revere the sages.

May we acting on the teachings of the Rig, Sam and Yajur Vedas, end all our miseries. May we rejoice in food and growth of riches. These pure, disease-killing waters be gracious to me. May the herbs protect me. Thou armed king, harm not the worshipper.

౧౩౦. ఆపో అస్మానిత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః, ఆపో దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తాభిరద్భిః కిం కర్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా జలములచే ఏ మేమి చేయవలయు నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడెను.

౧౩౦ ఆపోఽ అస్మాన్మాతరః శున్ధయన్తు ఘృతేన నో ఘృతప్వః పునన్తు। విశ్వꣳ హి రిప్రం ప్రవహన్తి దేవీ రుదిదాభ్యః శుచిరా పూతఽ ఏమి। దీక్షాతపసో స్తనూరసి తాన్త్వా శివాꣳ శగ్మాం పరిదధే భద్రం వర్ణం పుష్యన్ ।౨॥

ప. వి:-ఆపః, అస్మాన్, మాతరః, శున్ధయన్తు, ఘృతేన, నః, ఘృతప్వ ఇతి ఘృత+ప్వః, పునన్తు విశ్వమ్, హి, రిప్రమ్, ప్ర వహన్తీతి ప్ర+వహన్తి, దేవీః, ఉత్, ఇత్, ఆభ్యః, శుచిః ఆ, పూతః, ఏమి, దీక్షాతపసోః, తనూః, అసి, తామ్, త్వా, శివామ్, శగ్మామ్, పరి, దధే, భద్రమ్, వర్ణమ్, పుష్యన్. ।౨॥

పదార్థః :-(ఆపః) జలాని (అస్మాన్) మనుష్యాదీన్ప్రాణినః (మాతరః) మాతృవత్పాలికాః (శున్ధయన్తు) బాహ్యదేశం పవిత్రం కుర్వన్తు (ఘృతేన) ఆజ్యేన (నః) అస్మాన్ (ఘృతప్వః) ఘృతం పువన్తి యాస్తాః (పునన్తు) పవిత్రయన్తు (విశ్వమ్) సర్వం జగత్ (హి) ఖలు (రిప్రమ్) వ్యక్తవాణీప్రాప్తవ్యం వేదితవ్యమ్. అత్ర లీరీజో హ్రస్వః ఉ. ౫. ౫౫. అనేనాయం సిద్ధః (ప్రవహన్తి) ప్రకర్షేణ ప్రాప్నువన్తి (దేవీః) దేవ్యః (ఉత్) ఉత్కృష్టే (ఇత్) అపి (ఆభ్యః) అద్భ్యః (శుచిః) పవిత్రః (ఆ) సమన్తాత్. (పూతః) శుద్ధః (ఏమి) ప్రాప్నోమి (దీక్షాతపసోః) దీక్షాబ్రహ్మచర్యాది నియమసేవనం చ తపోధర్మానుష్ఠానం చ తయోః (తనూః) సుఖవిస్తార నిమిత్తం శరీరమ్ (అసి) అస్తి అత్ర వ్యత్యయః (తామ్) (త్వా) ఏతామ్ (శివామ్) కల్యాణకారికామ్ (శగ్మామ్) సుఖస్వరూపామ్. (పరి) సర్వతః (దధే) ధరామి (భద్రమ్) భజనీయమ్ (వర్ణమ్) స్వీకర్తుమర్హమతిసున్దరమ్ (పుష్యన్) పుష్టం కుర్వన్. అయం మన్త్రః. శ. ౩. ౧. ౨.౧-౧౧. వ్యాఖ్యాతః ॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథా భద్రం వర్ణం పుష్యన్నహం యా ఘృతప్వోదేవ్య ఆపో విశ్వం రిప్రం ప్రవహన్తి విద్వాంసో యా మాతరో యా ఘృతప్వో ఘృతేన సన్తి యాభిర్నోఽస్మాన్ సుఖయన్తి తాభిర్నోఽస్మాన్ భవన్తః శున్ధయన్తు పునన్తు చ యథాఽహముదిదాభ్యః శుచిః పవిత్రో భూత్వా యా దీక్షాతపసో స్తనూరస్యస్తి తాం త్వా మేతాం శివాం శగ్మాం పరిదధే సర్వతో ధరామి తథా తస్తాం చ యూయమపి ధరత ॥౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యాః సర్వసుఖప్రాపికాః ప్రాణధారికా మాతృవత్పాలనహేతవ ఆపః సన్తి తాభ్యః సర్వతః పవిత్రతాం సంపాద్యైతాః శోధిత్వా మనుష్యైర్నిత్యం సంసేవ్యా యతః సున్దరం వర్ణం రోగరహితం శరీరం చ సంపాద్య నిత్యం ప్రయత్నేన ధర్మమనుష్ఠాయ పురుషార్థేనానన్దః కర్తవ్య ఇతి.॥౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (భద్రమ్) అతిసుందరమైనదియును (వర్ణమ్)పొందదగినదియు నగు రూపమును (పుష్యన్) బలపరచుచు నే నుండునట్లు (ఘృతప్వః) నేతిని పవిత్రపరచునవియు (దేవీః) దివ్యగుణ యుక్తములును (మాతరః) తల్లివలె పాలించునవియు నగు (ఆపః) ఏ జలములు (రిప్రమ్) వక్త, వాణిచే తెలిసికొనదగిన, లేక పొందదగిన (విశ్వమ్)సమస్తమును (ప్రవహన్తి) పొందుచున్నవో, వేనిచే విద్వాంసులు (అస్మాన్) మనుష్యులమగు మమ్ము (శున్ధయన్తు) బయటిప్రదేశమును పవిత్రపరచుచున్నారో, ఆ (ఘృతేన) నేతితో పుష్టిపరచదగిన జలములు (నః) మమ్ము (పునన్తు) పవిత్రపరచుగాక! నేను (ఉత్ ఇత్) చక్కగా (ఆభ్యః) ఈ జలములతో (శుచిః) పవిత్రుడను (అపూతః) శుద్ధుడనునై (దీక్షా తపసోః) బ్రహ్మచర్యము మున్నగు ఉత్తమోత్తమ యమనియమముల సేవనచే ధర్మానుష్ఠానముకొరకు (తనూః) ఏ శరీరము (అసి) కలదో అట్టి యా శరీరము (శివామ్) శుభప్రదమైనదానివలె (శగ్మామ్) సుఖవంతమగు శరీరముగాను (ఏమి) పొందుచున్నట్లు

(పరిదధే) సకలవిధముల ధరించుచున్నట్లు మీరును అట్టి జలములను మరియు (తామ్ త్వామ్) అట్టి అత్యుత్తమ శరీరమును ధరించుడు.॥2॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు సమస్త సుఖములను లభింపజేయునవియు, ప్రాణములను ధరింపజేయునవియు, తల్లివలె పోషించుటకు హేతువులును నగు జలములతో పవిత్రులై వానిని శోధించి సర్వదా సేవించవలెను. దానివల్ల సుందర వ్యాధిరహిత శరీరములను బడసి నిరంతరము ప్రయత్నపూర్వకముగా ధర్మానుష్ఠాన మొనర్చి పురుషార్థముతో ఆనందము ననుభవించవలెను.॥2॥

2. May waters, like mother, purify our bodies. May the waters purified by clarified butter, purify us through rain. Pute waters remove all our physical imperfections.

May I advance in life, being bight and pure through waters. Through celibacy and abstemiousness may I possess a body, healthy, comfortable, excellent, beautiful and strong.

౧౩౧. మహీనామిత్యస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః, మేఘో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునరస్య జలసమూహజన్యస్య మేఘస్య కిం నిమిత్తమస్తీత్యుపదిశ్యతే.

మరల నీ జల సమూహముచే నుత్పన్నమైన మేఘములకు ఏది నిమిత్తమో యీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౩౧ మహీనాం పయోఽసి వర్చోదాఽ అసి వర్చో మే దేహి।
వృత్రస్యాసి కనీనక శ్చక్షుర్దాఽఅసి చక్షుర్మే దేహి ॥3॥

ప.వి:- మహీనామ్, పయః, అసి, వర్చోదా ఇతి వర్చః+దాః, అసి, వర్చః, మే, దేహి, వృత్రస్య, అసి, కనీనకః, చక్షుర్దా ఇతి చక్షుః+దాః, అసి, చక్షుః, మే, దేహి.॥3॥

పదార్థః:-(మహీనామ్) పృథివీనామ్. మహీతి పృథివీనామసు పఠితమ్ నిఘం ౧. ౧. (పయః) రసనిమిత్తమ్ (అసి)అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (వర్చోదాః) దీప్తిం దదాతీతి (అసి) అస్తి (వర్చః) ప్రకాశమ్ (మే) మహ్యమ్ (దేహి) దదాతి (వృత్రస్య) మేఘస్య (అసి) అస్తి (కనీనకః) యః కనతి దీపయతీతి స ఏవ కనీనకః. అత్ర కనీ ధాతో ర్బాహులకాదౌణాదిక ఈన ప్రత్యయస్తతః స్వార్థే కన్ (చక్షుర్దాః) చష్టేఽనేన తద్దదాతీతి (అసి) అస్తి (చక్షుః) నేత్రవ్యవహారమ్ (మే) మహ్యమ్ (దేహి) దదాతి. అయం మన్త్రః. శ. 3-౧-3,౯-౧౫ వ్యాఖ్యాతః.॥3॥

అన్వయః :- యో మహీనాం పయోఽస్యస్తి వర్చోదా అస్యస్తి యో మే మహ్యమ్ వర్చోదా దదాతి వృత్రస్య కనీనకోఽస్తి చక్షుర్దా అస్తి స సూర్యో మే మహ్యం చక్షుర్దదాతి.॥3॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్నహి సూర్యస్య ప్రకాశేన వినా వృష్ట్యుత్పత్తి శ్చక్షుర్వ్యవహారశ్చ సిధ్యతి. యేనాయం సూర్యో నిర్మితస్తస్మై ఈశ్వరాయ కోటి శో ధన్యవాదా దేయా ఇతి వేద్యమ్.॥3॥

పదార్థము :- (మహీనామ్) పృథివి మున్నగువాని (పయః) జలములకు రసములకు ఏది నిమిత్తమై (అసి) ఉన్నదో (వర్చోదాః అసి) ఏది దీప్తినొసగునదై యున్నదో (మే) నాకు (వర్చః) ప్రకాశమును(దేహి) ఏది ఇచ్చు చున్నదో (వృత్రస్య) మేఘమును (కనీనకః అసి) ఏది ప్రకాశపరచునదై యున్నదో లేక (చక్షుర్దాః,అసి) నేత్రవ్యవహారమును ఏది సిద్ధపరచునదిగా నున్నదో, ఆ సూర్యలోకమే (మే)నాకు (చక్షుః) నేత్రవ్యవహారమును (దేహి) ఇచ్చుచున్నది. ॥3॥

భావార్థము :- సూర్యప్రకాశము లేకున్న వర్షోత్పత్తిగాని, నేత్రముల వ్యవహారము గాని యెన్నటికిని జరుగదు. కావున నట్టి సూర్యలోకమును నిర్మించిన యా పరమేశ్వరునకు అసంఖ్యాక ధన్యవాదము లర్పించుట ఉచితమని మానవులు గ్రహించవలయును.॥3॥

3. O sun, thou bringest rain on different parts of the earth. Giver of splendour art thou; bestow on me the gift of splendour. The disperser of cloud art thou with thy brilliance. The giver of eye art thou. Give me the gift of vision!.

౧౩౨. చిత్పతిర్మేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః పరమాత్మా దేవతా. నిచృద్ బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

యేన సూర్యాదికం జగద్రచితం సోఽస్మదర్థం కిం కిం కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

సూర్యుడు మున్నగు సర్వప్రపంచమును నిర్మించిన యా పరమాత్మ మన కేమేమి చేయుచున్నది

ఈ మంత్రమునం దుపదేశింపబడుచున్నది.

౧౩౨ చిత్పతిర్మా పునాతు వాక్పతిర్మా పునాతు దేవో మా సవితా పునాత్వచ్ఛి
ద్రేణ పవిత్రేణ సూర్యస్య రశ్మిభిః। తస్య తే పవిత్రపతే పవిత్ర పూతస్య
యత్కామః పునే తచ్ఛకేయమ్ ॥ ४॥

ప.విః- చిత్పతిరితి చిత్+పతిః, మా, పునాతు, వాక్పతిరితి వాక్+పతిః, మా, పునాతు, దేవః, మా, సవితా, పునాతు అచ్ఛిద్రేణ, పవిత్రేణ, సూర్యస్య, రశ్మిభిరితి రశ్మి+భిః, తస్య, తే, పవిత్ర

పతె ఇతి పవిత్ర+పతే, పవిత్రపూతస్యేతి పవిత్ర+పూతస్య యత్కామ ఇతి యత్+కామః,పునే,

తత్, శకేయమ్.॥౪॥

పదార్థః :- (చిత్పతిః) చేతయతి యేన విజ్ఞానేన తస్య పతిః పాలయితాఽధిష్ఠాతేశ్వరో భవాన్ (మా) మామ్ (పునాతు) పవిత్రం కరోతు (వాక్పతిః) యో వాచో వేదవిద్యాయాః పతిః స్వామీ పాలయితా (మా) మామ్ (పునాతు) విద్వాంసః కృత్వా పవిత్రయతు (దేవః)యః స్వప్రకాశేన సర్వస్య ప్రకాశకః(మా)మామ్ (సవితా) సర్వస్య జగతో దివ్యస్య ప్రసవితోత్పాదకః (పునాతు) శోధయతు శుద్ధం కరోతు. (అచ్ఛిద్రేణ) అవినాశినా విజ్ఞానేన (పవిత్రేణ) శద్ధికారకేణ (సూర్యస్య) సవితృమండలస్య ప్రాణస్య వా (రశ్మిభిః) ప్రకాశైర్గమనాగమనైః (తస్య) జగదీశ్వరస్య (తే) తవ (పవిత్రపతే) పవిత్రస్య పాలయితః పవిత్రపూతస్య యః పవిత్రైః శుద్ధైః స్వాభావికైర్విజ్ఞానాదిభిర్గుణైః పూతః పవిత్రస్తస్య (యత్కామః) యః కామో యస్య సః (పునే) పవిత్రో భవామి. (తత్) పవిత్రం కర్మ (శకేయమ్) శక్నుయామ్. అయం మంత్రః. శత. ౩. ౧. ౩. ౨౨-౨౩.వ్యాఖ్యాతః.॥౪॥

అన్వయః :-హే పవిత్రపతే! పరమాత్మన్ చిత్పతిర్వాక్పతిః సవితా దేవో భవాన్ పవిత్రేణాచ్ఛిద్రేణ విజ్ఞానేన సూర్యస్య రశ్మిభిశ్చ మా మాం మమ చిత్తం చ పునాతు. మా మాం మమ వాచం చ పునాతు. మా మాం మమ చక్షుశ్చ పునాతు. యస్య పవిత్రపూతస్య కృపయా యత్కామోఽహం పునే పవిత్రో భవామి. యస్య తే తవోపాసనయా పవిత్రం కర్మ కర్తుం శక్నుయాం తస్య సేవా కర్తుం యోగ్యా మే కథం న భవేత్. ॥౪॥

భావార్థః :-మనుష్యై ర్యేన వేదవిజ్ఞాత్రా పత్యా పరమేశ్వరేణ విద్యా భూజలవాయు సూర్యాదయః శుద్ధికారకాః పదార్థాః ప్రకాశితాస్తస్యోపాసనా పవిత్రకర్మానుష్ఠానాభ్యాంమనుష్యైః పూర్ణకామః పవిత్రతా చ కార్యా. ॥౪॥

పదార్థము :-(పవిత్ర పతే) పవిత్రతను పాలించెడు పరమేశ్వరా! నీవు (చిత్పతిః) విజ్ఞానమునకు స్వామివి (వాక్పతిః) వేదవాణికి పతివి, పాలకుడవు (సవితా) సమస్త జగత్తు నుత్పన్నపరచువాడవు (దేవః) దివ్యస్వరూపుడవు (పవిత్రేణ) పవిత్రపరచు (అచ్ఛిద్రేణ) నాశరహితమగు విజ్ఞానముచేతను (సూర్యస్య) సూర్యుని మరియు ప్రాణము యొక్కయు (రశ్మిభిః) ప్రకాశముచేతను, గమనాగమనముల [రాకపోకల] చేతను (మా) నన్ను నా చిత్తమును (పునాతు) పవిత్రమొనర్పుము. (మా) నన్ను నా వాక్కును (పునాతు) పవిత్రపరచుము. (మా) నన్ను నా ప్రజలను [చక్షువులను] (పునాతు) పరిశుద్ధపరచుము. (పవిత్ర పూతస్య) శుద్ధ స్వాభావిక విజ్ఞానము మున్నగు గుణములచే పవిత్రుడవైన (తే) నీయొక్క ఏ కృపచే (యత్కామః) ఆ

యా శ్రేష్ఠ కామనలతోగూడ (పునే) నేను పవిత్రుడ నగుచున్నానో (తే) ఏ నీ యుపాసనచే (తత్) ఆ యా ఉత్తమ కర్మలనొనర్చుటకు (శకేయమ్) సమర్థుడ నగుచున్నానో, అట్టి నీ సేవను నే నేల చేయకూడదు? [అనగా సదా చేయుచుందును గాక యని భావము].।౪॥

భావార్థము :-వేదజ్ఞుడును, వేదపతియు నగు పరమేశ్వరుడు వేదవిద్య, భూ, జల, వాయువు, సూర్యుడు మున్నగు శుద్ధికారక పదార్థములను ప్రకాశపరచినాడు. అట్టి పరమాత్మయొక్క ఉపాసన పవిత్రకర్మానుష్ఠానముల ద్వార పూర్ణకామితములను, పవిత్రతను సంపాదించుటయే మానవుల కుచితము.।౪॥

4. Purify me, the Lord of purity me, the Lord of knowledge. Purify me, the Lord of the Vedas.

O Lord, Creator of the universe, purify me, through sun - beams and thy immortal purifying knowledge.

O master of the purified souls, may I full of lofty sentiments accomplish the desire actuated by which, through your grace, I purify myself!.

౧౩౩. ఆ వో దేవాస ఇత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః యజ్ఞోదేవతా నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః. గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః కథం పురుషార్థః కర్తవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు పురుషార్థ మెట్లొనర్పవలె నను విషయ మీ మంత్రమున గలదు.

౧౩౩ ఆ వో దేవాసఽ ఈ మహే వామం ప్రయత్యధ్వరే।

ఆ వో దేవాసఽ ఆశిషో యజ్ఞి యాసో హవామహే ।౫॥

ప.విః- ఆ, వః, దేవాసః, ఈమహే, వామమ్, ప్రయతీతి ప్ర+యతి, అధ్వరే, ఆ, వః, దేవాసః, ఆశిష ఇత్యా + శిషః, యజ్ఞియాసః, హవామహే.।౫॥

పదార్థః:-(ఆ) సమన్తాత్ (వః) యుష్మాన్ (దేవాసః) యే దీవ్యన్తి విద్యాదిగుణైః ప్రకాశన్తే తత్సంబుద్ధౌ, (ఈమహే) యాచామహే ఈమహ ఇతి యాఞ్చాకర్మసు పఠితమ్ నిఘం 3.౧౯ (వామమ్) ప్రశస్తం గుణకర్మసమూహమ్. వామమితి ప్రశస్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౮. (ప్రయతి) ప్రకృష్టం సుఖమేతి యేన తస్మిన్. అత్ర కృతోబహులమితి కరణకారకే కృత్ (అధ్వరే) అహింసనీయే యజ్ఞే (ఆ) అభితః (వః) యుష్మాకం సకాశాత్ (దేవాసః) విద్వాంసః (ఆశిషః) ఇచ్ఛాః (యజ్ఞియాసః) యా యజ్ఞమర్హన్తి తాః (హవామహే) స్వీకుర్వీమహి. లేట్ ప్రయోగోఽయమ్. అయం మంత్రః. శత. 3. ౧. 3. ౨౪ వ్యాఖ్యాతః.।౫॥

అన్వయః :-హే దేవాసో! యథా వయం వో యుష్మాన్ ప్రయత్యధ్వరే వో యుష్మాకం వామమేమహే సమన్తాద్యాచామహే, హే యజ్ఞియాసో దేవాసో యథాఽస్మిన్ సంసారే వో యుష్మాకం సకాశాత్ యజ్ఞియా ఆశిష ఆహవామహేఽభితః స్వీకుర్వీమహి. తథైవాస్మదర్థం భవద్భిః సతతమనుష్ఠేయమ్. ॥౫॥

భావార్థః :-మనుష్యైః పరమవిద్వద్భ్యః ప్రశస్తా విద్యాః సంపాద్య స్వేచ్ఛాః పూర్ణాః కృత్వైతేషాం సంగసేవే సదైవ కర్తవ్యే. ॥౫॥

పదార్థము :-(దేవాసః) విద్యాది గుణములచే ప్రకాశించు నో విద్వాంసులారా! ఎట్లు మేము (వః) మిమ్ము (ప్రయతి) సుఖయుక్తమును (అధ్వరే) హింసారహితమును నగు యజ్ఞము ననుష్ఠించుటలో (వః) మీయొక్క (వామమ్) ప్రశంసనీయమగు గుణములను (ఏమహే) బాగుగా యాచించుచున్నామో (దేవాసః) ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు మేము ఈ లోకమునందు మీ వలన (యజ్ఞియాః) యజ్ఞమును సఫల మొనర్చదగిన (ఆశిషః) కామితములను (ఆ హవామహే) బాగుగా స్వీకరించగలమో అట్లే మా నిమిత్తమును మీరు సదా ప్రయత్నించుచుందురుగాక! ॥౫॥

భావార్థము :- మానవులు ఉత్తమవిద్వాంసుల సత్సంగములచే ఉత్తమోత్తమ విద్యలను ప్రాప్తించుకొని తమ కోర్కెలను పూర్తిజేసికొని సదా యా విద్వాంసుల సేవాసాంగత్యముల నొనర్చుచుండవలయును. ॥౫॥

5. O sages, we admire your praiseworthy qualities, during the performance of this happy sacrifice. O sages, we beg of you the fulfilment of our desires pertaining to the sacrifice!.

౧౩౪. స్వాహా యజ్ఞమిత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః యజ్ఞో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కిం కిమర్థః స యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఏ యే ప్రయోజనములకొరకు ఆ యజ్ఞము ననుష్ఠించవలయు నను విషయ

మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౧౩౪ స్వాహా యజ్ఞం మనసః స్వాహోరో రన్తరిక్షాత్।

స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాꣳ స్వాహా వాతా దారభే స్వాహా ॥౬॥

ప.వి:- స్వాహా, యజ్ఞమ్, మనసః, స్వాహా, ఉరోః, అన్తరిక్షాత్, స్వాహా, ద్యావాపృథివీభ్యామ్, స్వాహా, వాతాత్, ఆ, రభే, స్వాహా. ॥౬॥

పదార్థః:- (స్వాహా) ప్రత్యక్షలక్షణయా వేదస్థయా వాచా (యజ్ఞమ్) క్రియాజన్యమ్ (మనసః) విజ్ఞానాత్ (స్వాహా) సుశిక్షితయా వాచా (ఉరోః) బహునః. అత్ర లింగవ్యత్యయేన పుంస్త్వమ్ (అన్తరిక్షాత్) సూర్యపృథివ్యోర్మధ్యే వర్తమానాదాకాశాత్ (స్వాహా) విద్యా ప్రకాశికయా వాణ్యా (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) ప్రకాశభూమ్యోః శుద్ధయే (స్వాహా) సత్య ప్రియత్వాదిగుణవిశిష్టయా వాచా (వాతాద్) వాయోః. (ఆ) సమన్తాత్ (రభే) కుర్వే (స్వాహా) సుష్ఠు జుహోతి గృహ్ణాతి దదాతి యయా క్రియయా తయా. అయం మన్త్రః. శత. 3. 1. 3. 24-25 వ్యాఖ్యాతః. ॥6॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యథాఽహం స్వాహా వేదోక్తయా స్వాహా సుశిక్షితయా స్వాహా విద్యాప్రకాశికయా స్వాహా సత్యప్రియత్వాదిగుణయుక్తయా వాచా స్వాహా సుష్ఠుక్రియయా చోరో ర్మనసోఽన్తరిక్షా ద్వాతాద్ద్యావాపృథివీభ్యాం యజ్ఞమారభే నిత్యం కుర్వే తథా భవన్తోఽ ప్యారభన్తామ్. ॥6॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యై ర్వేదరీత్యా యో మనోవచన కర్మభిరనుష్ఠితో యజ్ఞో భవతి సోఽన్తరిక్షాదిభ్యో వాయుశుద్ధిద్వారా ప్రకాశపృథివ్యోః పవిత్రతాం సంపాద్య సర్వాన్సుఖయతీతి.॥6॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు నేను (స్వాహా) వేదోక్త వాణిద్వారా (స్వాహా) ఉత్తమ శిక్షాసహిత వాణిద్వారా (స్వాహా) విద్యల ప్రకాశముద్వారా (స్వాహా) సత్యమైనదియు సమస్తజీవులకు కల్యాణ మొనర్చునదియు నగు వాణిద్వారా (స్వాహా) బాగుగా నుపయోగించబడిన ఉత్తమక్రియలద్వారా (ఉరోః) అనంతమగు (అన్తరిక్షాత్) ఆకాశమువలనను (వాతాత్) వాయువువలనను (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) శుద్ధ ప్రకాశమువలనను మరియు భూమి స్థ పదార్థములవలనను (మనసః) విజ్ఞానయుక్తములగు చక్కని క్రియలవలనను (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును నెరవేర్చుటకై పురుషార్థములను (ఆరభే) నిత్యము ప్రారంభించుచున్నానో, అటులనే మీరును చేయుడు.॥6॥

భావార్థము :-ఇందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వేదోక్తవిధి ననుసరించి మనోవాక్కాయ కర్మలతో మానవులచే ననుష్ఠించబడిన యే యజ్ఞము గలదో అది యాకాశమందుండు వాయువు మొదలగు పదార్థములను పరిశుద్ధపరచి అందరికి సుఖమును సమకూర్చుచున్నది. ॥6॥

6. O men, just as I actively and wisely commence performing the sacrifice, with Vedic texts, with cultured tongue, with wisdom - teaching voice, with a tongue full of sweetness and truth, in an orderly and well - directed way, with the help of the extended firmament, earth, sky and air, so do Ye!.

134. ఆకూత్యై ప్రయుజ ఇత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః, అగ్ని బృహస్పతయో దేవతాః,

పూర్వార్ధస్య పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః ఆపో దేవీరిత్యుత్తర స్యార్షీబృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

కిమర్థః స యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞము నేల యనుష్ఠించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించెను.

౧౩॥ ఆకూత్యై ప్రయుజేఽగ్నయే స్వాహా మేధాయై మనసేఽగ్నయే స్వాహా దీక్షాయై తపసేఽగ్న యే స్వాహా సరస్వత్యై పూష్ణేఽగ్నయే స్వాహా। ఆపో దేవీ ర్బృహతీ ర్విశ్వశంభువో ద్యావాపృథివీఽ ఉరోఽ అన్తరిక్ష బృహస్పతయే హవిషా విధేమ స్వాహా ॥౭॥

ప.వి:- ఆకూత్యా ఇత్యా + కూత్యై, ప్రయుజ ఇతి ప్ర + యుజే, అగ్నయే, స్వాహా, మేధాయై, మనసే, అగ్నయే, స్వాహా, దీక్షాయై, తపసే, అగ్నయే, స్వాహా, సరస్వత్యై, పూష్ణే, అగ్నయే, స్వాహా, ఆపః, దేవీః, బృహతీః, విశ్వశంభువ ఇతి విశ్వ + శంభువః, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఉరోఽ ఇత్యురో, అన్తరిక్ష, బృహస్పతయే, హవిషా విధేమ, స్వాహా.॥౭॥

పదార్థః :-(ఆకూత్యై) ఉత్సాహాయ (ప్రయుజే) యా ధర్మక్రియా ప్రకృష్టైర్గుణైర్యునక్తి యోజయతి వా తస్యై (అగ్నయే) అగ్నిప్రదీపనాయ (స్వాహా) వేదవాణీప్రచారాయ (మేధాయై) ప్రజ్ఞోన్నతయే (మనసే) విజ్ఞానవృద్ధయే (అగ్నయే) విద్యుద్విద్యాగ్రహణాయ (స్వాహా) పరోపకారకారికాయై (దీక్షాయై) ధర్మనియమాచరణరీతయే (తపసే) ప్రతాపాయ (అగ్నయే) కారణరూపాయ (స్వాహా) అధ్యయనాధ్యాపన విద్యాయై (సరస్వత్యై) విద్యాసుశిక్షాసహితాయై వాచే (పూష్ణే) పుష్టికరణాయ (అగ్నయే) జాఠరాగ్ని శోధనాయ (స్వాహా) సత్యవాక్ప్రవృత్తయే (ఆపః) ప్రాణా జలాని వా (దేవీః) దివ్యగుణసంపన్నాః. అత్ర వా ఛన్దసీతి జసః పూర్వసవర్ణత్వమ్. (బృహతీః) మహాగుణ విశిష్టాః (విశ్వశంభువః) యా విశ్వస్మై శం సుఖం భావయన్తి తాః (ద్యావాపృథివీ) భూమిప్రకాశౌ (ఉరో) బహుసుఖప్రతిపాదకః (అన్తరిక్ష) అన్తరిక్షస్థో యజ్ఞః (బృహస్పతయే) బృహత్యా వాచో బృహతా మాకాశాదీనాం చ పతిః స్వామి తస్మై జగదీశ్వరాయ (హవిషా) హోమద్రవ్యా సత్యప్రేమభావేన వా. (విధేమ) విధానం కుర్యామ

(స్వాహా) సంగతాం ప్రియాం శోభనాం స్తుతి ప్రయుక్తాం వాచమ్. అయం మంత్రః. శత. 3. ౧. ౪. ౬-౧౫ వ్యాఖ్యాతః.॥౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యథా వయమాకూత్యై ప్రయుజేఽగ్నయే స్వాహా, సరస్వత్యై పూష్ణే బృహస్పతయే ఽగ్నయే స్వాహా, మేధాయై మనసేఽగ్నయే స్వాహా, దీక్షాయై తపసేఽగ్నయే స్వాహా, యా బృహతీర్విశ్వశంభువో దేవ్య ఆపః స్వాహా, వాక్ ద్యావాపృథివీ ఉరోఽన్తరిక్షస్థే చ స్తస్తా అపి స్వాహా క్రియయా హవిషా చ శుద్ధా విధేమ, తథా యూయమపి విదధత.॥౭॥

భావార్థః :-న హి యజ్ఞానుష్ఠానేన వినోత్సాహో మేధా సత్యవాక్ దీక్షా తపో ధర్మానుష్ఠానం విద్యా పుష్టిశ్చ సంభవతి. న కిలైతైర్వినా కశ్చిదపి పరమేశ్వరమారాద్ధుం శక్నోతీతి, తస్మాత్సర్వైర్మనుష్యై రేతత్సర్వమనుష్ఠాయ సర్వానన్దః ప్రాప్తవ్యః. ॥౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు మేము (ఆకూత్యై) ఉత్సాహముకొరకు (ప్రయుజే) ఉత్తమ ధర్మయుక్త క్రియలకొరకు (అగ్నయే) అగ్నిప్రదీపనముకొరకు (స్వాహా) వేదవాణి ప్రచారముకొరకు (సరస్వత్యై) విజ్ఞానయుక్త వాణికొరకు (పూష్ణే) పుష్టికొరకు (అగ్నయే) విద్యుద్విద్యను గ్రహించుటకొరకు (స్వాహా) చదివి చదివించగలుగు విద్యకొరకు (మేధాయై) ప్రజ్ఞయొక్క ఉన్నతికొరకు (మనసే) విజ్ఞానోన్నతికొరకు (దీక్షాయై) ధర్మనియమముకొరకు, దాని యాచరణకొరకు (తపసే) ప్రతాపముకొరకు (అగ్నయే) జఠరాగ్నిశోధనము కొరకు(స్వాహా) ఉత్తమస్తుతితో గూడిన వాణికొరకు (బృహతీః) మహాగుణసహితములు (విశ్వశంభువః) సమస్త సుఖోత్పత్తిని గలిగించునవి (దేవీః) దివ్యగుణములతో నిండియున్న (ఆపః) ప్రాణములు, లేక జలములచే (స్వాహా) సత్యభాషణముచే (ద్యావాపృథివీ) భూమి మరియు ప్రకాశముల శుద్ధికొరకు (ఉరో) అధిక సుఖసంపాదకములగు (అన్తరిక్ష) అంతరిక్షమునందుండు పదార్థముల శుద్ధికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమమగు ఏ క్రియచే, లేక ఏ వాక్కుచే యజ్ఞము సిద్ధమగుచున్నదో ఆ యన్నిటిని (హవిషా) సత్య ప్రేమభావముతోను (విధేమ) సిద్ధపరచునట్లు మీరును చేయుడు.॥౭॥

భావార్థము :- యజ్ఞానుష్ఠానము లేకుండా ఉత్సాహము, బుద్ధి, సత్యవాణి, ధర్మాచరణవిధి, తపస్సు, ధర్మానుష్ఠానము, విద్యయొక్క పుష్టి సంభవముకాదు. మరియు వీని ననుష్ఠించక ఏ మనుష్యుడును ఈశ్వరు నారాధించుటకు సమర్థుడు గాజాలడు. కావున మానవు లెల్లరును ఈ యజ్ఞము నొనర్చి సకలప్రాణులకు సమస్త ఆనందములను సమకూర్చుచుండవలయును. ॥౭॥

7. We perform the yajna for resolution, for good religious acts, for kindling fire, for the propagation of the Vedas, for the development of wisdom, for the enhancement of knowledge, for utilizing lightning, fo philanthropy, for following the laws of Dharma, for austerity, for digestive faculty, for learning and teaching, for eloquent and weighty speech, for worshipping rightly God, for purifying gastric juice, and for practising Truth.

౧౩౬. విశ్వో దేవస్యేత్యస్యాత్రేయ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా. ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః. గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః పరమేశ్వరాశ్రయేణ కిం కిం కర్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు పరమేశ్వరునియొక్క ఆశ్రయముచే నేమేమి చేయవలయు నను విషయ

మీ మంత్రమం దుపదేశించెను.

౧౩౬ విశ్వో॑ దేవస్య॑ నేతుర్మర్తో॑ వురీత సఖ్యమ్।

విశ్వో॑ రా॒యఽఇ॑షుధ్యతి ద్యు॒మ్నం వృ॑ణీత పు॒ష్యసే॒ స్వాహా॑ ॥౮॥

ప.వి:- విశ్వః, దే॒వస్య, నే॒తుః, మర్తః, వు॒రీ॒త, స॒ఖ్యమ్, విశ్వః, రా॒యే, ఇ॒షు॒ధ్య॒తి, ద్యు॒మ్నమ్, వృ॒ణీ॒త, పు॒ష్యసే, స్వాహా.॥౮॥

పదార్థః :-(విశ్వః) సర్వోజనః (దేవస్య) సర్వప్రకాశకస్య (నేతుః) సర్వనయనకర్తుః పరమేశ్వరస్య (మర్తః) మనుష్యః. మర్త ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨-౩. (వురీత) వృణీయాత్. అత్రబహులం ఛన్దసీతి వికరణస్య లుక్ (సఖ్యమ్) సఖ్యుర్భావః కర్మ వా (విశ్వః) అఖిలః (రాయే) ధనప్రాప్తయే (ఇషుధ్యతి) శరాన్ధారయేత్. లేట్ ప్రయోగోఽయమ్ (ద్యుమ్నమ్) ధనమ్ (వృణీత) స్వీకుర్యాత్ (పుష్యసే) పుష్టో భవేః. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్. లేట్ ప్రయోగోఽయమ్ (స్వాహా) సత్క్రియయా. అయం మంత్రః. శత ౩.౧.౪.౧౭.౧౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥౮॥

అన్వయః :-యథా విశ్వో మర్తో నేతుర్దేవస్య జగదీశ్వరస్య సఖ్యం వురీత విశ్వో రాయ ఇషుధ్యతి, స ద్యుమ్నం వృణీత తథా. హే మనుష్య! ఏతత్సర్వమనుష్ఠాయ స్వాహా సత్క్రియయా త్వమపి పుష్యసే పుష్టో భవేః.॥౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సర్వై ర్మనుష్యైః పరమేశ్వరముపాస్య పరస్పరం మిత్రతాం కృత్వా యుద్ధే దుష్టాన్ విజిత్య రాజశ్రియం ప్రాప్య సుఖయితవ్యమ్ ॥౮॥

పదార్థము :-ఎట్లు (విశ్వః) సమస్త (మర్తః) మానవులు (నేతుః) సర్వజనులకుప్రాపుడును (దేవస్య) సమస్తమును ప్రకాశపరచువాడును నగు పరమేశ్వరునితో (సఖ్యమ్) మిత్రత్వమును మరియు గుణ కర్మ స్వభావ సమూహమును (వురీత) స్వీకరించుదురో (రాయే) మరియు ధన ప్రాప్తికై (ఇషుధ్యతి) బాణములను ధరింతురో (ద్యుమ్నమ్) ధనములను (వృణీత) స్వీకరించెదరో అటులనే ఓ మానవుడా! ఈ యన్నిటి ననుష్ఠించి (స్వాహా) సత్క్రియలచే నీవును(పుష్యసే) పుష్టిశాలివి కమ్ము.॥౮॥

భావార్థము :- ఇందు వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. సకల మానవులును పరమేశ్వరు నుపాసించుచు పరస్పరము మిత్రత్వము పెంపొందించుకొని యుద్ధములందు దుష్టులను జయించి రాజ్యలక్ష్మిని పొంది సుఖవంతులు గావలయును. ౮॥

8. May every mortal man seek the friendship of the Guiding God. May we all have recource to the use of arms for the acquisition of due wealth. May every man acquire riches and become strong through wise deeds.

౧౩౭. ఋక్సామయో రిత్యస్యాంగిరస ఋషయః. విద్వాన్ దేవతా. ఆర్షీ పంక్తి శ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః.

మనుష్యైః కథం శిల్పసిద్ధిః కర్తవ్యేత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు శిల్పవిద్యాసిద్ధి నెట్లు బడయవలయు నను విషయ మీ మంత్రమున గలదు.

౧౩౭ ఋక్సామయోః శిల్పే స్థస్తే వామారభే తే మా పాతమాస్య యజ్ఞస్యోదృచః।

శర్మాసి శర్మ మే యచ్ఛ నమస్తేఽఅస్తు మా మా హింసీః ॥౯॥

ప. విః- ఋక్సామయోరిత్యృక్+సామయోః; శిల్పేఽఇతి శిల్పే, స్థః, తేఽఇతి తే, వామ్, ఆ, రభే, తేఽ ఇతి తే, మా, పాతమ్, ఆ, అస్య, యజ్ఞస్య, ఉదృచ ఇత్యుత్+ఋచః, శర్మ, అసి, శర్మ, మే, యచ్ఛ, నమః, తే, అస్తు, మా, మా, హింసీః ॥౯॥

పదార్థః-(ఋక్సామయోః) ఋక్ చ సామ చ తయో ర్వేదయోః. అధ్యయనానన్తరమ్ (శిల్పే) మానసప్రసిద్ధ క్రియయా సిద్ధే (స్థః) భవతః (తే) ద్వే (వామ్) యే (ఆ) సమన్తాత్ (రభే) ఆరంభం కుర్వే (తే) ద్వే (మా) మామ్ (పాతమ్) రక్షతః. అత్ర వ్యత్యయః. (ఆ) అభితః (అస్య) వక్ష్యమాణస్య(యజ్ఞస్య) శిల్పవిద్యాసిద్ధస్య యజ్ఞస్య (ఉదృచః) ఉత్కృష్టా అధీతాః ప్రత్యక్షీకృతా ఋచో యస్మింస్తస్య (శర్మ) సుఖమ్ (అసి) అస్తి (శర్మ) సుఖమ్ (మే) మహ్యమ్ (యచ్ఛ)దదాతి. అత్ర వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ (నమః) అన్నమ్. నమ ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం, ౨,౭. (తే) తుభ్యమ్. (అస్తు) భవతు. (మా) నిషేధార్థే (మా) మామ్. (హింసీః) హింసి. అత్ర లోడర్థే లుఙ్. అయం మంత్రః. శ. ౩. ౨.౧. ౫-౮ వ్యాఖ్యాతః॥౯॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నహమృక్ సామయోరధ్యయనానన్తరముదృచోఽస్య యజ్ఞస్య సంబంధినీ వాం యే శిల్పే ఆరభే. యే మా మాం పాతం రక్షతో యే యస్య తవ సకాశాన్మయా

గృహ్ణేతే తే తుభ్యం మమ నమోఽస్తు, త్వం మా మాం శిల్పవిద్యాం శిక్షస్వ మా హింసీ ర్విచాలనం మా కుర్యాః. యచ్ఛర్మ సుఖమస్తి తచ్ఛర్మ మే మహ్యం యచ్ఛ దేహి. ।౯॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్విదుషాం సకాశాద్వేదానధీత్య శిల్పవిద్యాం ప్రాప్య హస్తక్రియయాః సాక్షాత్కృత్య విమానయానాదీని కార్యాణి నిష్పాద్య సుఖోన్నతిః కార్యా.।౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! నేను (ఋక్సామయోః) ఋగ్వేద, సామవేదమును చదివిన తరువాత (ఉదృచః) ఋక్కులను చక్కగా ప్రత్యక్షము చేయబడు (అస్య యజ్ఞస్య) శిల్పవిద్యచే సిద్ధమైన ఈ యజ్ఞమునకు సంబంధించిన (వామ్ శిల్పే) మనస్సు, లేక ప్రసిద్ధ శిల్పవిద్యచే సిద్ధపరచబడిన ఏ శిల్పకళావిద్యలను (ఆరభే) ఆరంభించుచున్నానో మరియు నేవి (మా) నన్ను (పాతమ్) కాపాడుచున్నవో (తే) అవి (స్థః) కలవు. వానిని విద్వాంసులద్వారా గ్రహించుచున్నాను.

ఓ విద్వాంసులారా! (తే) అట్టి మీకు (మే నమః) అన్నము మున్నగువానితో సత్కార పూర్వకమగు నా నమస్కారములు (అస్తు) చెందును గాక! మరియు మీరు (మా) నన్ను విచలితునిగా నొనర్చకుడు (యత్ శర్మ) ఏ సుఖము (అసి) కలదో అట్టి (శర్మ) సుఖమును (మే) నాకు (యచ్ఛ) ప్రసాదించుడు.।౯॥

భావార్థము :- మానవులు విద్వాంసులసన్నిధిలో వేదములను చదివి శిల్పవిద్యలను, చేతిపనులను సాక్షాత్కారమొనర్చుకొని విమానము మున్నగు యానముల సిద్ధిరూప కార్యములను సాధించి సమస్త సుఖములను సంపాదించవలయును.।౯॥

9. After the study of the Rig and Yajur Vedas, I commence using their scientific i.e., theoretical and practical aspects,. They protect me in this yajna, in which Vedic texts are recited. O yajna, thou art happiness, give me happiness; here are these oblations or corn for thee: forbear to harm me!.

౧౦. ఊర్గసీత్యస్యాంగిరస ఋషయః, యజ్ఞో దేవతా. కృధీత్యన్తస్య నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః,

నిషాదః స్వరః, ఉచ్ఛ్రయస్వేత్యస్య సామ్నీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

స శిల్ప విద్యో యజ్ఞః కీదృశోఽస్తీత్యుపదిశ్యతే.

శిల్పవిద్యాయజ్ఞ మెటువంటి దను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౧౦ ఊర్గస్యాఙ్గిరస్యూర్ణమ్రదాఽఊర్జం మయి ధేహి। సోమస్య నీవిరసి విష్ణోః శర్మాసి శర్మ యజమానస్యేన్ద్రస్య యోనిరసి సుసస్యాః కృషీస్కృధి। ఉచ్ఛ్రయస్వ వనస్పతఽఊర్ధ్వో మా పాహ్యంహసఽఆస్యయజ్ఞస్యోదృచః॥౧౦॥

ప.విః- ఊర్క్, అసి, ఆఙ్గిరసి, ఊర్ణమ్రదా ఇత్యూర్ణ+మ్రదాః, ఊర్జమ్, మయి, ధేహి, సోమస్య, నీవిః, అసి, విష్ణోః, శర్మ, అసి, శర్మ, యజమానస్య, ఇన్ద్రస్య, యోనిః, అసి, సుసస్యా ఇతి సు+సస్యాః, కృషీః, కృధి, ఉత్, శ్రయస్వ, వనస్పతే, ఊర్ధ్వః, మా, పాహి, అంహసః, ఆ, అస్య, యజ్ఞస్య, ఉదృచ ఇత్యుత్ ఋచః॥౧౦॥

పదార్థః :-(ఊర్క్) పరాక్రమాన్నాదిప్రదా శిల్పవిద్యా (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (ఆఙ్గిరసి) యాంగిరోభిరగ్న్యాదిభిర్నిర్వృత్తా సిద్ధా సా. ఊవట మహీధరాభ్యామిదం నిఘాతత్వాత్సంబోధనాన్తం పదమబుద్ధ్వా వ్యాఖ్యాతమత ఏతయోః స్వరజ్ఞానమపి నాస్త్యర్థజ్ఞానస్యతు కా కథా? (ఊర్ణమ్రదాః) ఊర్ణ మాచ్ఛాదనం మృదన్తి సంత్యేషన్తి యయా సా (ఊర్జమ్) పరాక్రమమన్నాదికం వా (మయి) శిల్పిని (ధేహి) దధాతి (సోమస్య) ఉత్పన్నస్య పదార్థసమూహస్య (నీవిః) యా నితరాం వ్యయతి సంవృణోతి. నౌ వ్యోర్యలోపః. ఉ॥ ౪. ౧౪౧. ఇత్యౌణాదికసూత్రేణ వ్యేఞ్ సవరణ ఇత్యస్మాదిణ్ ప్రత్యయః. స చ డిత్ డిత్వాదాకారలోపః. యలోపస్తు సూత్రేణైవ పూర్వపదస్య చ దీర్ఘత్వమ్. (అసి) అస్తి (విష్ణోః) శిల్పవిద్యావ్యాపకస్య విదుషః సకాశాత్ ప్రాప్యమ్ (శర్మ) సుఖమ్, (అసి) అస్తి (శర్మ) సుఖమ్ (యజమానస్య) శిల్పక్రియావిదః. (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యేణ యుక్తస్య యోజకస్య వా (యోనిః) నిమిత్తమ్ (అసి) భవతి (సుసస్యాః) శోభనాని సస్యాని ధాన్యాదీని యభ్యస్తాః (కృషీః) కర్షన్తి విలిఖన్తి యాభిః క్రియాభిస్తాః. అత్ర కః కరత్ కరతి. అ. ౮.౩.౫౦ ఇతి విసర్జనీయస్య సత్వమ్ (కృధి) కురు కారయ వా (ఉత) ఉత్కృష్టార్థే (శ్రయస్వ) సేవస్వ సేవతే వా (వనస్పతే) వనానాం విద్యప్రకాశకానాం పతిః పాలయితా తత్సంబుద్ధౌ. వృక్షామయమ్ వా (ఊర్ధ్వః) ఊర్ధ్వం స్థిత ఊర్ధ్వం స్థాపితో వా (మా) మామ్ (పాహి) రక్ష రక్షతి వా (అంహసః) పాపాత్తత్ఫలాద్దుఃఖాద్వా. (ఆ) సమంతాత్ (అస్య) ప్రత్యక్షమనుష్ఠీయమానస్య (యజ్ఞస్య) శిల్పవిద్యాసాధ్యస్య (ఉదృచః) ఉక్తార్థస్య. అయం మంత్రః. శత. ౩.౨.౧.౧౪-౩౫ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే వనస్పతే విద్యఌ స్త్వం యాంగిరస్యూర్ణమ్రదా ఊర్క్ శిల్పవిద్యాఽస్తి యోర్జం దధాతి యా సోమస్య నీవిరస్తి యా విష్ణో ర్యజమానస్యేన్ద్రస్య యోనిరస్తి. యాఽస్యోదృచో విష్ణో ర్యజ్ఞస్య శర్మ సుఖకారికాఽస్తి తామాధేహి. సుసస్యాః కృషీస్కృధి కురు

కారయ వోర్జ్యం మామున్నృచ్ఛ్రయస్వ సుసస్యాః కృషీశ్చాంహసో మాం పాహి విమానాదిషు యానేషు యో వనస్పతిరూర్ధ్వం స్థాప్యతే తమప్యుచ్ఛ్రయస్వ ॥౧౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్విద్వద్భ్యః శిల్పవిద్యాం సాక్షాత్కృత్యైతాం ప్రచార్య సర్వే మనుష్యాః సమృద్ధాః కార్యాః. ॥౧౦॥

పదార్థము :-(వనస్పతే) ప్రకాశవంతమగు విద్యలను ప్రచారమొనర్చు ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (ఆఙ్గిరసి) అగ్ని మున్నగు పదార్థములచే సిద్ధపరచబడినదియు (ఊర్ణమ్రదాః) ఆచ్ఛాదనము [కప్పును] ప్రకాశమొనర్చునదియు (ఊర్క్) పరాక్రమము, అన్నాదులను గలుగజేయు ఏ శిల్పవిద్య (అసి) కలదో, లేక ఏది (ఊర్జమ్ అసి) పరాక్రమము మరియు అన్నాదులను ధరించుచున్నదో, ఏది (సోమస్య) ఉత్పన్నపదార్థములను (నీవిః) రహస్యమొనర్చునదై (అసి) ఉన్నదో, ఏది (విష్ణోః) శిల్పవిద్యయై [వ్యాపకుడగు విద్వాంసునిచే పొందదగినదై] యున్నదో (యజమానస్య) శిల్పవిద్యావేత్త యగు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతుడగు మనుష్యున కెయ్యది (యోనిః) కారణమై (అసి) ఉన్నదో (అస్య ఉదృచః) ఋక్కులను ప్రత్యక్షమొనర్చు (యజ్ఞస్య) శిల్పవిద్యాసాధ్యమగు నీ యజ్ఞమునకు ఏది (శర్మ) సుఖములను గలిగించునదై (అసి) ఉన్నదో దానిని (మయి) శిల్పవిద్యను పొందదలచెడు నాయందు (అధేహి) బాగుగా ధరింపజేయుము. (సుసస్యాః) ఉత్తమధాన్యముల నుత్పత్తి జేయునట్టి (కృషీః) పొలములను, లేక ఆకర్షించు క్రియలను (కృధి) సమకూర్చుము (ఊర్ధ్వః) ఉన్నతమున నుండు (మా) నన్ను (ఉచ్ఛ్రయస్వ) ఉత్తమపంటలనిచ్చు పొలమును సేవింపజేయుము. మరియు (అంహసః) పాపములనుండి, దుఃఖములనుండి (పాహి) రక్షించుము, విమానము మున్నగు యానములందు యజ్ఞమునందు (వనస్పతే) పైన ఎత్తుగా స్థాపించబడు ఏ వృక్షశాఖగలదో దానిని కూడ (ఉచ్ఛ్రయస్వ) ఉపయోగమునకు తెమ్ము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- మానవులు విద్వాంసుల నుండి శిల్పవిద్యను సాక్షాత్కార మొనర్చి ప్రచార మొనర్చి మానవులను సమృద్ధవంతులుగ నొనర్చవలయును. ॥౧౦॥

10. O learned person, may mechanical science, perfected by the application of fire, the giver of light, bestow strength on me. It is the guardian of manifold objects, giver of happiness to the learned, the mechanic, and the source of prosperity, make the crops produce abundant grain through its aid. O learned person, depend on thyself for advancement. Protect me from the misery of sin. Accomplish this yajna with the recitation of vedic texts!.

౧౩౯. వ్రతం కృణుతేత్యస్యాఙ్గిరస ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, పూర్వస్య స్వరాడ్ బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః, యే దేవా ఇత్యుత్తరస్యార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథానేకార్థమగ్నిం విజ్ఞాయ కిం కిముపకారో గ్రాహ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఇపుడు అనేకార్థములుగల అగ్నిని దెలిసికొని దానిచే నే యే ఉపకారములను పొందవలయు నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౩౯ వ్రతం కృణుతాగ్నిర్బ్రహ్మాగ్నిర్యజ్ఞో వనస్పతి ర్యజ్ఞియః। దైవీం ధియం మనామహే సుమృడీకా మభిష్టయే వర్చోధాం యజ్ఞవాహసఀ సుతీర్థా నోఽఅసద్వశే। యే దేవా మనోజాతా మనోయుజో దక్షక్రతవస్తే నోఽవన్తు తే నః పాన్తు తేభ్యః స్వాహా॥౧౧॥

ప.వి:- వ్రతమ్, కృణుత, అగ్నిః, బ్రహ్మ, అగ్నిః, యజ్ఞః, వనస్పతిః, యజ్ఞియః, దైవీమ్, ధియమ్, మనామహే, సుమృడీకామితి సు+మృడీకామ్, అభిష్టయే, వర్చోధామితి వర్చః+ధామ్, యజ్ఞవాహసమితి యజ్ఞ+వాహసమ్, సుతీర్థేతి సు+తీర్థా, నః, అసత్, వశే, యే, దేవాః, మనోజాతా ఇతి మనః+జాతాః, మనోయుజ ఇతి మనః+యుజః, దక్షఽ క్రతవ ఇతి దక్షః + క్రతవః, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, పాన్తు, తేభ్యః, స్వాహా.॥౧౧॥

పదార్థః :-(వ్రతమ్) నియమపూర్వకం ధర్మ్యానుచరణమ్ (కృణుత) స్వీకురుత (అగ్నిః) వాచకః (బ్రహ్మ) సచ్చిదానందలక్షణం చేతనం వాచ్యమ్ (అగ్నిః) అభిధాయకః (యజ్ఞః) అభిధేయః (వనస్పతిః) వనానాం పాలయితాగ్నిసంజ్ఞకః (యజ్ఞియః) యో యజ్ఞమర్హతి (దైవీమ్) దివ్యగుణసంపన్నామ్ (ధియమ్) ప్రజ్ఞాం క్రియాం వా (మనామహే) విజానీయామ, యాచేమహి. మనామహ ఇతి యాఞ్చా కర్మసుపఠితమ్ నిఘం 3.౧౯. (సుమృడీకామ్) సుష్ఠు మృడన్తి సుఖయన్తి యయా తామ్. మృడః కీకచ్కఙ్కణౌ. ఉ. ౪.౨౪. అనేన మృడీకేతి సిద్ధమ్ (అభిష్టయే) ఇష్టసిద్ధయే. అత్ర ఏమన్నాదిషు ఛన్దసి పరరూపం వాచ్యమ్. అ. ౬.౧.౯ ౪. అనేన వార్త్తికేన పరరూపాదస్య సిద్ధిః (వర్చోధామ్) యా వర్చో విద్యాందీప్తిం దధాతి తామ్ (యజ్ఞవాహసమ్) యా యజ్ఞం పరమేశ్వరోపాసనం శిల్పవిద్యాసిద్ధం వా వహతి ప్రాపయతి తామ్ (సుతీర్థా) శోభనాని తీర్థాని వేదాధ్యయనధర్మాచరణాదీన్యాచరితాని యయా సా (నః) అస్మదర్థమ్ (అసత్) భవేత్. లేట్ ప్రయోగోఽయమ్. (వశే) ప్రకాశన్తే యస్మిం స్తస్మిన్. అత్ర బాహులకాదౌణాదికోఽన్ ప్రత్యయః. (యే)

వర్తమానాః (దేవా) విద్వాంసః (మనోజాతాః) యే మనసా విజ్ఞానేన జాయన్తే తే (మనోయుజః) యే మనసః సదసద్విజ్ఞానేన యుంజన్తి యోజయన్తి వా తే (దక్షక్రతవః) దక్షాః శరీరాత్మబలాని, క్రతవః ప్రజ్ఞాః కర్మాణి వా యేషాం తే. దక్ష ఇతి బలనామసు పఠితమ్. నిఘం ౨-౯. (తే) ఉక్తాః (నః)అస్మాన్ (అవన్తు) విద్యాసత్క్రియా సుశిక్షాదిషు ప్రవేశయన్తు, (తే) ఆప్తాః (నః) అస్మాన్ (పాన్తు) సతతం రక్షన్తు (తేభ్యః) పూర్వోక్తేభ్యః (స్వాహా) యేభ్యో విద్యావాక్ ప్రాప్తా భవతి. అయం మంత్రః. శ. 3.౨.౨. ౬-౧౮. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౧॥

అన్వయః:-వయం యద్బ్రహ్మాగ్నినామాసద్యోయజ్ఞోఽగ్ని సంజ్ఞోఽసద్యో వనస్పతిర్యశ్చ యజ్ఞోఽగ్ని ర్నామకస్త ముపాస్యోపకృత్యాభిష్టయే యా సుతీర్థాస్తి తాం సుమృడీకాం వర్పోధాం దైవీం ధియం మనామహే విజానీయామ. యే దక్షక్రతవో మనోజాతా మనోయుజో దేవా విద్వాంసో వశే వర్తమానాః సన్తి తేభ్యః స్వాహా ప్రాప్తా భవతి.యే నోఽస్మదర్థం ధియం ప్రకాశయన్తి తేభ్యః పూర్వోక్తామేతాం ధియం మనామహే యాచామహే తే నోఽస్మానవన్తు. తే నోఽస్మాన్సతతం పాన్తు.॥౧౧॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యస్యాగ్నిసంజ్ఞా తద్బ్రహ్మవిజ్ఞాయోపాస్య సుప్రజ్ఞా ప్రాప్తవ్యా. విద్వాంసో యయా శిల్పయజ్ఞాన్ సంపాధ్నువన్తి తేషాం సంగమేన విద్యాం ప్రాప్య స్వతంత్రే వ్యవహారే సదా స్థాతవ్యమ్. నహి ప్రజ్ఞయా వినా కశ్చిత్ సుఖమేధతే తస్మాత్సర్వైర్విద్వద్భిః సర్వేభ్యో మనుష్యేభ్యో బ్రహ్మవిద్యాం పదార్థవిద్యాం బుద్ధిం చ దత్త్వైతే సతతం రక్ష్యాః రక్షితాశ్చైతే పరమేశ్వరస్య ధార్మికాణాం విదుషాం చ ప్రియాణి కర్మాణి నిత్యమాచరేయుః॥౧౧॥

పదార్థము :-మేము ఎయ్యది (బ్రహ్మ) సచ్చిదానందలక్షణమును, బ్రహ్మపదవాచ్యమును నై (అగ్నిః) అగ్నినామముతో ప్రసిద్ధమై (అసత్) ఉన్నదో ఏది (యజ్ఞః) అగ్నిసంజ్ఞగలదై యున్నదో, ఏది (వనస్పతిః) వనములను పాలించెడి యజ్ఞము (అగ్నిః) అగ్నినామముగలదై యున్నదో దాని నుపాసించి, లేక దానివలన నుపకారమును పొంది (అభిష్టయే) ఇష్టసిద్ధికై (సుతీర్థా) దుఃఖములనుండి తరింపజేయు వేదాధ్యయనము మున్నగు తీర్థముల ప్రాప్తింప జేయు ఏ యుత్తమబుద్ధి గలదో (సుమృడీకామ్) అట్టి శ్రేష్ఠసుఖయుక్తమును (వర్పోధామ్) విద్యను లేక దీప్తిని ధరించునదియు మరియు (దైవీమ్) దివ్యగుణ సంపన్నమును నగు (ధియమ్) బుద్ధిని, లేక క్రియను (మనామహే) ఎరుగుదుముగాక! (దక్షక్రతవః) శరీరాత్మల బలములతోను, ప్రజ్ఞ లేక కర్మతో కూడినవారును (మనోజాతాః) విజ్ఞానముచే నుత్పన్నమైనవారును (మనోయుజః) సత్, అసత్తుల జ్ఞానము నెరిగినవారును నగు (యే దేవాః) ఏ విద్వాంసులు (వశే) ప్రకాశమయకర్మయందు వర్తమానులై యున్నారో, లేక ఎవరినుండి (స్వాహా) విద్యతో గూడిన వాణి ప్రాప్తించుచున్నదో (తేభ్యః) మొదట దెలిసిన ప్రజ్ఞను వారినుండి (మనామహే) యాచించుచున్నాము. (తే) వారు (నః) మమ్ము (అవన్తు) ఉత్తమ విద్య, శిక్ష, క్రియలు మున్నగువానియందు ప్రవేశపరచి రక్షించెదరుగాక! (నః) మమ్ము నిరంతరము (పాన్తు) రక్షించుచుండెదరుగాక!॥౧౧॥

భావార్థము :-మానవులు అగ్నినామక బ్రహ్మను దెలిసికొని, ఆతని నుపాసించి, ఉత్తమబుద్ధిని బడయవలెను. ఏ బుద్ధిద్వారా విద్వాంసులు యజ్ఞమును ఆయత్తమొనర్చుచున్నారో దానిద్వారా శిల్పవిద్యలను ప్రాప్తింపజేయు యజ్ఞమును సిద్ధిపరచి, విద్వాంసుల సాంగత్యముచే విద్యలను గ్రహించి, స్వతంత్ర వ్యవహారములందు సదా ప్రయత్నశీలురై యుండవలయును. ఏలన బుద్ధిలేకున్న ఏ మనుష్యుడును సుఖమునను పెంపొందించుకొనజాలడు. కావున విద్వాంసులు సకల మానవులను బ్రహ్మవిద్యయందును, పదార్థ విజ్ఞానవిద్యయందును సుశిక్షితులుగ నొనర్చి నిరంతరము కాపాడుచుండవలయును. ఈ విధముగ రక్షణను పొందినవారు పరమేశ్వరునకు, విద్వాంసులకు ఉత్తమ శ్రేష్ఠకర్మలను సదా ఆచరించుచుండవలయును.॥౧౧॥

11. Take a vow. God is Agni. Yajna is Agni. God, the Guardian of our soul, is fit for worship. For the attainment of an ideal, I long for divine, pleasant, radiant intelligence that unites me with God. May that intelligence, that makes me happily cross the ocean of this mundane existence, be within my control.

May the philosophic, meditative and energetic sages urge us on to noble deeds, may they be our protectors. We invoke them from the inmost recesses of our heart.

౧౪౦ శ్వాత్రా ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషయః, ఆపో దేవతాః, బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛన్దః. గాన్ధారః స్వరః.

ఏతదనుష్ఠాయాగ్రే మనుష్యైః కిం కిం కర్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే

దీని ననుష్ఠించి ముందు మానవులు ఏ మేమి చేయువలయు నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడెను.

౧౪౦ శ్వాత్రాః పీతా భవత యూయమాపోఽఅస్మాకమన్తరుదరే సుశేవాః।

తాఽఅస్మభ్య మయక్ష్మాఽఅనమీవాఽఅనాగసః

స్వదన్తు దేవీరమృతాఽఋతావృధః॥౧౨॥

ప.వి:-శ్వాత్రాః, పీతాః, భవత, యూయమ్, ఆపః, అస్మాకమ్, అన్తః, ఉదరే, సుశేవా ఇతి సు+శేవాః, తాః, అస్మభ్యమ్, అయక్ష్మాః, అనమీవాః, అనాగసః. స్వదన్తు, దేవీః, అమృతాః, ఋతావృధః, ఋతావృధ ఇత్యృత+వృధః.॥౧౨॥

పదార్థః :-(శ్వాత్రాః) శ్వాత్రం ప్రశస్తం విజ్ఞానం ధనం వా విద్యతే యాసాం తాః. అత్ర అర్శ ఆదిభ్యోఽచ్. అ. ౫.౨.౧౨౭. ఇతి ప్రశంసార్థేఽచ్. శ్వాత్రమితి పదనామసు పఠితమ్.

నిఘం. ४. ౨. ధన నామసు చ. నిఘం. ౨. ౧౦. (పీతాః) కృతపానాః (భవత) నిత్యం సంపద్యేరన్ (యూయమ్) పీతాః (ఆపః) ప్రాణా జలాదయో వా (అస్మాకమ్) మనుష్యాణామ్ (అన్తః) మధ్యే (ఉదరే) శరీరాభ్యన్తరే (సుశేవాః) సుష్ఠు శేవం సుఖం యాభ్యస్తాః. శేవమితి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం. ३.౬. (అస్మభ్యమ్) మనుష్యాదిభ్యః (అయక్ష్మాః) అవిద్యమానో యక్ష్మా క్షయరోగో యాభ్యస్తాః (అనమీవాః) అవిద్యమానోఽమీవా జ్వరాదిరోగ సమూహో యాభ్యస్తాః (అనాగసః) న విద్యతేఽగః పాపం దోషో యాసు తా నిర్దోషాః (స్వదన్తు) సుష్ఠు సేవన్తామ్ (దేవీః) దివ్యగుణసంపన్నాః. అత్ర వాచ్ఛన్దసీతి జసః, పూర్వసవర్ణత్వమ్. (అమృతాః) నాశరహితా అమృతరసాః. (ఋతావృధః) యా ఋతం సత్యం వర్ధయన్తి తాః. అయం మన్త్రః శత. ३.౨.౨.౧౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యా అస్మాభిః పీతా అస్మాక మన్తరుదరే స్థితా అస్మభ్యం శ్వాత్రాః సుశేవా అయక్ష్మా అనమీవా అనాగస ఋతావృధోఽమృతా దేవీర్దేవ్య ఆపో భవన్తి తా భవన్తః స్వదన్తు సుసేవన్తామ్. తదేతదనుష్ఠాయ యూయం సుఖినో భవత.॥౧౨॥

భావార్థః :-మనుష్యై ర్విద్వత్సంగేన సుశిక్షయా విద్యాం ప్రాప్య సర్వథా సుపరీక్షితాః శోధితాః సంస్కృతాః శరీరాత్మబలవర్ధకా రోగవిచ్ఛేదకా జలాదయః పదార్థాః సేవనీయాః. నహి విద్యాఽఽరోగ్యాభ్యాం వినా కశ్చిదపి నిరన్తరం కర్మకర్తుం శక్నోతి. తస్మాదేతత్సర్వదాఽనుష్ఠేయమ్.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మేము (పీతాః) త్రాగినవి [జలములును] (అస్మాకమ్) మానవుల (అన్తః) మధ్య,లేక (ఉదరే) శరీరమునందు స్థితమై యున్నవియు (అస్మభ్యమ్) మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణులకొరకు (సుశేవాః) ఉత్తమ సుఖయుక్తములను (అనమీవాః) జ్వరములు మున్నగు వ్యాధిరహితములును (అయక్ష్మాః) క్షయ మున్నగు రోగదోషములచే రహితములును (అనాగసః) పాపములు మున్నగు దోషకారణములు లేనివియు (ఋతావృధః) సత్యమును పెంపొందజేయునవియు (అమృతాః) నాశములేనివియును, అమృతరసముతో గూడినవియును(దేవీః) దివ్యగుణసంపన్నములును (ఆపః) ఏ ప్రాణములు లేక జలములు కలవో (తాః) వానిని మీరు (స్వదన్తు) చక్కగా సేవించుచుండుడు. దీని నాచరించుచు (యూయమ్) మానవులగు మీరెల్లరును సౌఖ్యములను భోగించువారు (భవత) అగుదురుగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము :- మానవులు విద్వాంసుల సాంగత్యమును, ఉత్తమశిక్షణల ద్వారా విద్యలను గ్రహించి బాగుగా పరీక్షింపబడినవియు, పరిశుద్ధపరచబడినవియు, శరీర, ఆత్మల బలములను పెంపొందించునవియు, రోగనాశకములును నగు జలము మున్నగు పదార్థములను సేవించవలయును. ఏలన విద్య మరియు చక్కని ఆరోగ్యము లేక ఏ మనుష్యుడును కర్మల నొనర్చుటకు సమర్థుడు కాజాలడు. కావున ఇట్టి కార్యము నను్ఠించవలయును.॥౧౨॥

12. O men, the **waters** that we have drunk, staying within our belly, give us peace, riches, freedom from consumption, disease, and pangs of hunger and thirst. They are the strengtheners of our true knowledge, full of divine qualities, and undying flavours. May they be pleasant to your taste!.

౧౪౧. ఇయన్త ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషయః. ఆపో దేవతాః. భురిగార్షీపంక్తిః శ్ఛన్దః. పంచమః స్వరః.

పునస్తా ఆపః కీదృశః సన్తీత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఆ జలము లెట్లున్న వను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౪౧ ఇయం తే యజ్ఞియా తనూరపో ముఞ్చామి న ప్రజామ్।
అంహోముచః స్వాహా కృతాః పృథివీ మావిశత పృథివ్యా సమ్భవ॥౧౩॥

ప.విః- ఇయమ్, తే, యజ్ఞియా, తనూః, అపః, ముంచామి, న, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, అంహోముచ ఇత్యంహః+ముచః, స్వాహా కృతా ఇతి స్వాహా+కృతాః, పృథివీమ్, ఆ, విశత, పృథివ్యా, సమ్, భవ.॥౧౩॥

పదార్థః :-(ఇయమ్) వక్ష్యమాణా (తే) తవ (యజ్ఞియా) యా యజ్ఞమర్హతి సా (తనూః) శరీరమ్ (అపః) సుసంస్కృతాని జలాని (ముఞ్చామి) ప్రక్షిపామి (న) నిషేధార్థే (ప్రజామ్) యా ప్రజాయతే తామ్ (అంహోముచః) దుఃఖమోచయిత్ర్యః (స్వాహాకృతాః) యాః క్రియయా సుసంస్కృతాః క్రియన్తే తాః (పృథివీమ్) భూమిమ్ (ఆ) సమంతాత్ (విశత) ప్రవేశం కురుత (పృథివ్యా) భూమ్యా సహ (సమ్) సమ్యగర్థే (భవ) సంపద్యస్వ. అయం మంత్రః. శత. ౩. ౨. ౧. ౨౦-౨౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౩॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా తే తవ యేయం యజ్ఞియా తనూరపః ప్రాణాన్ ప్రజాం పాలనీయాం న త్యజతి యత్త్వం న ముంచసి తథైవాహ మేతా ఈదృశం స్వశరీరం చ న ముంచామి న పరిత్యజామి. యథా [హే మనుష్యాః] యూయం పృథివ్యా సహ సంభవతాం హోముచః స్వాహా కృతా అపః పృథివీం చావిశత విజ్ఞానేవ సమంతాత్ ప్రవేశం కురుతాహం చ సంభవామ్యావిశామి తథా త్వమపి సంభవ చావిశ.॥౧౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సర్వైర్మనుష్యైర్విద్యయా పరస్పరం పదార్థా న్మేలయిత్వా సేవిత్వా రోగరహితం శరీరమాత్మానం చ పాలయిత్వా సుఖయితవ్యమ్ ॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (ఇయమ్) ఏ యీ (తే) నీయొక్క (యజ్ఞియా) యజ్ఞయోగ్యమగు (తనూః) శరీరము (అపః) జలములను లేక ప్రాణములను (ప్రజామ్) ప్రజలను రక్షించుచున్నదో, దేనిని నీవు విడనాడుట లేదో నేనును అట్టి నా శరీరమును పూర్ణాయువును పొందకుండ ప్రమాదవశమున మధ్యలో (న ముఞ్చామి) విడనాడను. ఓ మానవులారా! ఎట్లు మీరు (పృథివ్యా) పృథివితో గూడ వైభవముతో (అంహోముచః) దుఃఖములను పోగొట్టునవియు (స్వాహాకృతాః) వాక్కుతో శుద్ధపరచబడినవియు నగు (అపః) జలములను మరియు (పృథివీమ్) భూమియందు (ఆ విశత) చక్కని విజ్ఞానముతో ప్రవేశపరచుచున్నారో నేనును అట్లే వీనివలన ఐశ్వర్యవంతుడనై వీనియందు ప్రవేశపరచుచున్నాను. అటులనే (సంభవ) మీరును అగుడు. ప్రవేశించుడు. ॥౧౩॥

భావార్థము :-సకల మానవులును విద్యలద్వారా పదార్థములను పరస్పరము సమ్మిళితపరచి సేవించి వ్యాధిరహితమునగు శరీరమును, ఆత్మను సంరక్షించుకొనుచు సుఖవంతులై యుండవలయును.॥౧౩॥

13. O learned man, just as this sacrificial body of thine, protects the vital breaths and the people, and thou forsakest it not, so do I not forsake it without enjoying the full span of life. Just as disease - curing and pure waters flow on the earth,,so shouldst thou live in the world wisely; and so do I!.

౧౪౭. అగ్నే త్వమిత్యస్యాఙ్గిరస ఋషయః, అగ్ని ర్దేవతా, స్వరాడార్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పున రగ్నిగుణా ఉపదిశ్యన్తే.

మరల అగ్ని గుణము లీ మంత్రమం దుపదేశించబడుచున్నవి.

౧౪౭ అగ్నే త్వꣳ సు జాగృహి వయꣳ సు మన్దిషీమహి।
రక్షాణో౽ అప్రయుచ్ఛన్ ప్రబుధే నః పునస్కృధి॥౧౪॥

ప.విః- అగ్నే, త్వమ్, సు, జాగృహి, వయమ్, సు, మన్దిషీమహి, రక్ష, నః, అప్రయుచ్ఛన్నిత్యప్ర+యుచ్ఛన్, ప్రబుధ ఇతి ప్ర+బుధే, నః, పునరితి పునః, కృధి.॥౧౪॥

పదార్థః :-(అగ్నే) అయమగ్నిః (త్వమ్) యః (సు) శ్రేష్ఠే (జాగృహి) జాగర్తి. అత్ర వ్యత్యయో లడర్థే లోట్ చ. (వయమ్) కర్మానుష్ఠాతారో నిత్యం జాగరితాః. (సు) శోభనే (మన్దిషీమహి) శయీమహి (రక్ష) రక్షతి. అత్ర ద్వ్యచో౽తస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మాన్. (అప్రయుచ్ఛన్) ప్రమాదమకుర్వన్ (ప్రబుధే) జాగరితే (నః) అస్మాన్ (పునః) (కృధి)

కరోతి. అత్ర వ్యత్యయేనా లడర్థే లోట్ చ. అయం మంత్రః. శత. 3, 2, 2, 22 వ్యాఖ్యాతః॥౧౪॥

అన్వయః :-అగ్నే త్వం యోఽగ్నిః ప్రబుధే నోఽస్మాన్ సుజాగృహి సుష్ఠు జాగరయతి యేన వయం సుమన్దిషీమహి యోఽప్రయుచ్ఛన్నోఽస్మాన్ రక్ష రక్షతి ప్రయుచ్ఛతశ్చ హినస్తి యో నోఽస్మాన్ పునః పునరేవం కృధి కరోతి సోఽస్మాభిర్యుక్త్యా సమ్యక్సేవనీయః.॥౧౪॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యోఽగ్నిః శయనజాగరణజీవనమరణహేతురస్తి స యుక్త్యా సం ప్రయోక్తవ్యః.॥౧౪॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఏ యగ్ని (ప్రబుధే) మేల్కొనువేళ (నః) మమ్ము (సుజాగృహి) బాగుగా మేల్కొలుపుచున్నదో, దేనివలన (వయమ్) మేల్కొని కర్మానుష్ఠానము లొనర్చుకొను మేము (మందిషీమహి) ఆనందయుక్తులమై మరల నిద్రపోవుచుందుమో, ఎవడు (అప్రయుచ్ఛన్) ప్రమాదరహితుడై, జాగరూకుడై (నః) ప్రమాదరహితులమగు మమ్ము (రక్ష) రక్షించుచున్నాడో మరియు ప్రమాదకారులను నాశనరచుచున్నాడో (నః) మాతో (పునః) మాటిమాటికి ఇదేవిధముగ (కృధి) వ్యవహరించుచున్నాడో అతనినే మనమెల్లరము శ్రద్ధతో బాగుగా సేవించవలయును.॥౧౪॥

భావార్థము :-మనుష్యులు నిద్రించుటకు, మేల్కొనుటకు, బ్రతుకుటకు, మరణించుటకు హేతువైన అగ్నిని ఎల్లరును యుక్తిచే సేవించవలయును.॥౧౪॥

14. The fire, which keeps us active in our wakeful state, makes us take joy in most refreshing sleep. It protects us free from idleness and casts away the idlers. We should use this fire properly which deals with us again and again.

౧౪౩.పునర్మన ఇత్యస్యాంగిరస ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

జీవా అగ్నివాయ్వాది నిమిత్తేన జాగరణే పునర్జన్మని వా ప్రసిద్ధాని మన ఆదీనీంద్రియాణి ప్రాప్నువంతీత్యుపదిశ్యతే.

జీవులు అగ్నివాయ్వాదుల కారణముచే జాగరణ సమయమున లేక పునర్జన్మమున ప్రసిద్ధములగు మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములను పొందుచున్నవి. ఈ విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౪౩ పునర్మనః పున రాయుర్మఽ ఆగన్పునః ప్రాణః పునరాత్మా మఽ

ఆగన్పున శ్చక్షుః పునః శ్రోత్రమ్మఽ ఆగన్। వైశ్వానరోఽ

అదబ్ధస్తనూపాఽ అగ్నిర్నః పాతు దురితా దవద్యాత్॥౧౫॥

ప. వి:- పునః, మనః, పునః, ఆయుః, మే, ఆ, అగన్, పునరితి పునః, ప్రాణః, పునః, ఆత్మా, మే, ఆ, అగన్, పునరితి పునః, చక్షుః, పునరితి పునః, శ్రోత్రమ్, మే, ఆ, అగన్, వైశ్వానరః, అదబ్ధః, తనూపా ఇతి తనూ+పాః, అగ్నిః, నః, పాతు, దురితాదితి, దుః+ ఇతాత్, అవద్యాత్.॥౧౫॥

పదార్థః:-(జాగరణే) శయనానంతరం ద్వితీయే జన్మని వా (మనః) విజ్ఞానసాధకమ్ (పునః) పశ్చాజ్జన్మానంతరం (ఆయుః) యేన జీవనమ్ (మే) మహ్యమ్ (ఆ) సమంతాత్ (అగన్) ప్రాప్నోతి. అత్ర సర్వత్ర లడర్థే లుఙ్. మంత్రేఘస..... ఇతి చ్లేర్లుక్, మోనో ధాతోరితి మకారస్య నకారః. (పునః) వారం వారమ్ (ప్రాణః) శరీరధారకః (పునః) పశ్చాత్ మనుష్య దేహధారణానంతరమ్ (ఆత్మా) అతతి సర్వత్ర వ్యాప్నోతీతి సర్వాంతర్యామి పరమాత్మా స్వభావో వా (మే) మహ్యమ్ (ఆ) అభితః (అగన్) ప్రాప్నోతి (పునః) పశ్చాత్ (చక్షుః) చష్టే యేన తద్రూపగ్రాహకమింద్రియమ్ (పునః) అగ్రే (శ్రోత్రమ్) శృణోతి శబ్దాన్యేన తచ్ఛబ్దగ్రాహకమింద్రియమ్ (మే) మహ్యమ్ (ఆ) ఆభిముఖ్యే (అగన్) ప్రాప్నోతి (వైశ్వానరః) శరీరనేతా జాతరాగ్నిః. సర్వస్య నేతా పరమేశ్వరో వా (అదబ్ధః) హింసితుమనర్హః (తనూపాః) యః శరీరమాత్మానం చ రక్షతి (అగ్నిః) అంతఃస్థో విజ్ఞానస్వరూపో వా(నః) అస్మాన్ (పాతు) పాలయతి పాలయతు వా (దురితాత్) పాపజన్యాత్ ప్రాప్తవ్యాద్ దుఃఖాద్దుష్టకర్మణో వా (అవద్యాత్) పాపాచరణాత్. అయం మంత్రః. శ.3.౨.౨.౨3 వ్యాఖ్యాతః ॥౧౫॥

అన్వయః :-యస్య సంబంధేన కృపయా వా మే మహ్యం జాగరణే పునర్జన్మని వా మన ఆయుః పునరాగన్. మే మమ ప్రాణః పునరాగన్. ఆత్మా పునరాగన్. మే మహ్యం చక్షుః పునరాగన్. శ్రోత్రం పునరాగన్. సోఽదబ్ధస్తనూపా వైశ్వానరోఽగ్నిర్నోఽస్మానవద్యాద్దురితాత్పాతు పాలయతి పాలయతు వా.॥౧౫॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యదా జీవాః శయనం మరణం చ ప్రాప్నువంతి, తదా యాని కార్యసిద్ధి సాధనాని మన ఆదీనీంద్రియాణి ప్రలీనానీవ భూత్వా పునః పునర్జాగరణే జన్మాంతరే వా ప్రాప్నువంతి తాని యస్య విద్యుదగ్న్యాదేః సంబంధేన పరమేశ్వరస్య సత్తా వ్యవస్థాభ్యాం వా సగోలకాని భూత్వా కార్యకరణ సమర్థాని భవంతి స సమ్యక్ సేవితో జాతరాగ్నిః సర్వం రక్షత్యుపాసితో జగదీశ్వరః పాపకర్మణః సకాశాన్నివర్త్య ధర్మే ప్రవర్త్య పునః పునర్మనుష్యజన్మాని ప్రాపయ్య దుష్టాచారాత్ దుఃఖేభ్యశ్చ పృథక్కృత్వాఽభ్యుదయికం నైఃశ్రేయసికం చ సుఖం ప్రాపయతి.॥౧౫॥

పదార్థము :-ఎవని సంబంధము మరియు కృపచే (మే) నాకు [జాగరణ మను పునర్జన్మమందును] (మనః) విజ్ఞానసాధకమైన మనస్సును (ఆయుః) ఆయుష్యమును (పునః) మరల మరల (ఆగన్) లభించునో (మే) నాకు (ప్రాణః) శరీరమున కాధారమగు ప్రాణము (పునః) మరల (ఆగన్) లభించుచున్నదో (ఆత్మా) సర్వవ్యాపకుడై అందరి [మనస్సుల] లోనుండు విషయము లన్నిటి నెరుగు పరమాత్మ, లేదా విజ్ఞానము (ఆగన్) ప్రాప్తమగునో (మే) నాకు (చక్షుః) చూచుటకు నేత్రములు (పునః)మరల (ఆగన్) లభించునో (శ్రోత్రమ్) శబ్దమును గ్రహించు కర్ణములు (ఆగన్) లభించునో అట్టి (అదబ్ధః) హింసించదగనివాడును (తనూపాః) శరీరాత్మలకు రక్షకుడును (వైశ్వానరః) శరీరమునకు [శరీరమును నడిపించు జఠరాగ్ని లేకసకల జనులకు నేతయగు పరమాత్మ] లభించువాడును (అగ్నిః) అగ్ని, లేక విశ్వమునకు లభించు పరమాత్మ (నః) మమ్ము (అవద్యాత్) నిందితవములగు (దురితాత్) పాపవములనుండి యుత్పన్నవుగు దుష్టకర్మలనుండియు (పాతు) పాలించుచున్నాడు. ॥౧౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునశ్లేషాలంకార మున్నది. ఆత్మలు నిద్ర, మరణము మున్నగు వ్యవహారములను పొందునప్పుడు, మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియములు నాశనములైన వానితో సమానములై మరల మేల్కొనునప్పుడు, లేక పునర్జన్మము పొందినప్పుడు ఏవి లభించుచున్నవో యవి ఏ విద్యుదగ్ని మొదలగువాని సంబంధమువలన, లేదా పరమేశ్వరుని సత్తావ్యవస్థలచే శరీరములు గలవియై [సగోలకములై] కార్యముల నొనర్చుటకు సమర్థము లగుచున్నవో, చక్కగా సేవించబడిన ఆ జఠరాగ్ని సర్వమును రక్షించును. పరమాత్మనుపాసించిన ఆయన మనను పాపకర్మలనుండి వేరుపరచి, ధర్మమునందు ప్రవృత్తమొనర్చి మాటిమాటికి మనుష్యజన్మను లభింపజేసి, దుష్టాచారములనుండియు, దుఃఖములనుండియు వేరుపరచి అభ్యుదయకరములు, శ్రేయస్కరములును నగు సౌఖ్యములను లభింపజేయుచున్నాడు. అట్టి యగ్నిని మానవు లెల్లరును ఉపాసనాపూర్వకముగ ఉపయుక్త మొనర్చుకొనవలయును. ॥౧౫॥

15. O get back after rebirth mind, life, breath, soul, eyes and ears.

May God the Leader of all, Non-violent, Omniscient, Guardian of our souls, save us from misfortune and sin.

౧౪౪. త్వమగ్నే వ్రతపా ఇత్యస్య వత్సఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తి శ్ఛందః. పంచమః స్వరః.

పునస్తౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఆ రెండు (పరమాత్మ, అగ్ని) ఎటువంటివో ఉపదేశించబడుచున్నవి.

౧౪౪ త్వమగ్నే వ్రతపా అసి దేవ ఆ మర్త్యేష్వా। త్వం యజ్ఞేష్వీడ్యః। రాస్వేయ త్సోమా భూయో భర దేవో నః సవితా వసోర్దాతా వస్వదాత్ ॥౧౬॥

ప.వి:- త్వమ్, అగ్నే, వ్రతపా ఇతి వ్రతపాః, అసి, దేవః, ఆ, మర్త్యేషు, ఆ, త్వమ్, యజ్ఞేషు, ఈడ్యః రాస్వ, ఇయత్ సోమ, ఆ, భూయః, భర, దేవః, నః, సవితా, వసోః, దాతా, వసు, అదాత్.॥౧౬॥

పదార్థః :-(త్వమ్) స వా (అగ్నే) జగదీశ్వరోఽగ్నిర్వా (వ్రతపాః) యో వ్రతం సత్యం ధర్మాచరణనియమం పాతి రక్షతీతి (అసి) అస్తి వా. అత్ర పక్షే వ్యత్యయః (దేవః) దాతా ప్రకాశకో వా (ఆ) సమన్తాత్ (మర్త్యేషు) మరణధర్మేషు మనుష్యేషు కార్యేషు వా (ఆ) అభితః (త్వమ్) స వా (యజ్ఞేషు) సత్కారేషూపాసనాదిష్వగ్నిహోత్రాదిషు శిల్పేషు వా. (ఈడ్యః) స్తోతుమధ్యేషితుం వాఽర్హః (రాస్వ) దేహి దదాతి వా (ఇయత్) ప్రాప్నువన్ (సోమ) ఐశ్వర్యప్రదైశ్వర్యహేతుర్వా (ఆ) అభితః (భూయః) అతిశయేన బహుః (భర) భరతి వా (దేవః) ద్యోతకః (నః) అస్మభ్యమ్. (సవితా) సర్వస్యజగత్ ఉత్పాదకః ప్రేరకో వా (వసోః) ధనస్య (దాతా) ప్రాపకః (వసు) ధనమ్ (అదాత్) దదాతి. అయం మంత్రః. శ. ౩. ౨.౨. ౨౪. ౨౫.॥౧౬॥

అన్వయః:- హే సోమాగ్నే యస్త్వం మర్త్యేషు వ్రతపా సవితా యజ్ఞేష్వీడ్యో దేవోఽసి స భవాన్నోఽస్మభ్యం వసో ర్దాతా సన్ వస్వదాద్విజ్ఞానధనం దదాతి స భూయో వస్వారాస్వ యత్ప్రాప్స్వ మే తాన్యస్మదర్థమాభరేత్యేకః.

యోఽగ్నేఽయమగ్నిర్మర్త్యేషు వ్రతపాః సవితా యజ్ఞేష్వీడ్యోఽధ్యేషితవ్యః సోమో దేవోఽస్తి స నోఽస్మభ్యం వసోర్దాదియత్సన్ భూయః సర్వకార్యేష్వారాస్వారాసతే. అభరాభితః సుఖైర్భరతి పుష్ణాతీతి ద్వితీయః॥౧౬॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. సర్వైర్మనుష్యైః సత్యస్వరూపస్య పూజార్హస్య సర్వజగదుత్పాదకస్య సకలసుఖప్రదాతుః పరమేశ్వరస్యైవోపాసనాం కృత్వా సుఖయితవ్యమేవం చ కార్యసిద్ధయే భౌతికమగ్నిం సంప్రయోజ్య సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్తవ్యానీతి ॥౧౬॥

పదార్థము :-(సోమ) ఓ ఐశ్వర్యప్రదాతా! (అగ్ని) జగదీశ్వరా! (త్వమ్) నీవు (మర్త్యేషు) మనుష్యులందు (వ్రతపాః) సత్యధర్మ ఆచరణముల రక్షకుడవు (సవితా) సకల జగదుత్పాదకుడవు (నః) మాకు (వసోః దాతా) ధనములనిచ్చువాడవై (వసు అదాత్) విజ్ఞానధనముల నిచ్చుచున్నావు. అట్టి నీవు (ఇయత్) ప్రాప్తించుము (భూయః) నిరంతరము అత్యంత ధనములను (ఆరాస్వ) ప్రసాదించుము (ఆభర) సర్వసుఖములనిచ్చి పోషించుము [ఇది మొదటి యర్థము].

(త్వమ్ అగ్నే) ఏ యగ్ని (మర్త్యేషు) మరణధర్మముగల మానవుల కార్యములందు (వ్రతపాః) నియమముల ఆచరణమును పాలింపజేయునది (దేవః) ప్రకాశించునదై యున్నదో మరియు (యజ్ఞేషు) అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములందు (ఈడ్యః) అన్వేషించదగినదియు (సోమ) ఐశ్వర్యప్రదాతయు (సవితా) జగత్ప్రేరకమును నగు (దేవః) ఏ యగ్ని ప్రకాశమానమై యున్నదో, అది (నః) మాకు (వసోః దాతా ఇయత్) ధనములను లభింపజేయునదై (భూయః వసు అదాత్) సకల ధనములను విరివిగ నిచ్చును. మరియు (ఆరాస్వ) ధనములనిచ్చుటకు కారణమునై (ఆభర) సకల సుఖములను ధరించుచున్నది అనగా సుఖములచే పుష్టినొందించుచున్నది. [ఇది రెండవ యర్థము].॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు శ్లేషాలంకారమున్నది. సత్యస్వరూపుడును, జగదుత్పాదకుడును, సకల సుఖప్రదాతయు నగు జగదీశ్వరునే మానవులెల్లరును ఉపాసించి సుఖవంతులై యుండవలయును. ఇదే విధముగ కార్యసిద్ధికై అగ్నిని ప్రయోగించుకొని సకల సుఖములను పొందవలయును. ॥౧౬॥

16. O God, Thou art the Guardian of sacred vows among mankind. Thou art meet for praise at holy rites. O Giver of Splendour. Come unto us, grant us wealth, give us more. God, the Creator, the Giver of wealth, gives us riches!.

౧౭౫. ఏషా త ఇత్యస్య వత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

ఏతాన్సేవిత్వా మనుష్యేణ కథం భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

వీనిని సేవించుచు మానవులెట్లుండవలయునో ఈ మంత్రమునం దుపదేశించెను.

౧౭౫ ఏషా తే శుక్ర తనూరేతద్వర్చస్తయా సంభవ భ్రాజఙ్గచ్ఛ।
జూరసి ధృతా మనసా జుష్టా విష్ణవే ॥౧౭॥

ప.వి:- ఏషా, తే, శుక్ర తనూః, ఏతత్, వర్చః తయా, సమ్, భవ, భ్రాజమ్, గచ్ఛ, జూః, అసి, ధృతా, మనసా, జుష్టా, విష్ణవే ॥౧౭॥

పదార్థః :- (ఏషా) వక్ష్యమాణా (తే) తవ (శుక్ర) వీర్యవన్ విద్వన్! (తనూః) శరీరమ్ (ఏతత్) ప్రత్యక్షం (వర్చః) విజ్ఞానం తేజో వా (తయా) తన్వా (సమ్) సమ్యగర్థే (భవ) విషుద్యస్వ ((భ్రాజమ్) ప్రకాశమ్ (గచ్ఛ)) ప్రాప్నుహి (జూః) జ్ఞానీ వేగవాన్ వా (అసి) భవసి (ధృతా) ధ్రియతే యయా తయా. అత్ర కృతో బహులమితి క్విప్ (మనసా) విజ్ఞానేన (జుష్టా) ప్రీతా సేవితా వా (విష్ణవే) పరమేశ్వరాయ యజ్ఞాయ వా. అయం మంత్రః. శ. ౩.౨.౪. ౮-౧౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౭॥

అన్వయః :- హే శుక్ర విద్వంస్తే తవ యా విష్ణవే తనూరస్తి యా త్వయా ధృతా జుష్టా చ తయా జూః సంస్త్వమేతద్వర్చః సంభవ సమ్యగ్భావయ (భాజం గచ్ఛ), మనసైతేన పురుషార్థం గచ్ఛ (ప్రాప్నుహి.॥౧౭॥

భావార్థః:- మనుష్యైః పరమేశ్వరాజ్ఞాపాలనేన విజ్ఞానయుక్తేన మనసా శరీరాత్మారోగ్యం వర్ధిత్వా యజ్ఞమనుష్ఠాయ విజ్ఞానయుక్తేన మనసా సుఖయితవ్యమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :- (శుక్ర) వీర్యశాలివగు నో విద్వాంసా! (తే) నీయొక్క (విష్ణవే) పరమేశ్వరుని మరియు యజ్ఞముకొరకు (ధృతా) ధరించబడియున్న (తనూః) శరీరము (తయా) దానిచే నీవు (జూః) జ్ఞానవంతుడవు వేగవంతుడవునై (ఏతత్ వర్చః) ఈ విజ్ఞానమును లేక తేజస్సును (సమ్భవ) బాగుగా పొందుటకై సిద్ధియొనర్చుము (తనూః అసి) శరీరముద్వారా నీవు (భాజమ్) ప్రకాశమును (గచ్ఛ) పొందుము. మరియు (ధృతా) ధరించబడిన (మనసా) విజ్ఞానముతో పురుషార్థమును పొందుము.॥౧౭॥

భావార్థము :- మనుష్యులు పరమేశ్వరుని ఆజ్ఞలను పాలించుచు విజ్ఞానముచే నిండిన మనస్సుద్వారా శరీర, ఆత్మల ఆరోగ్యమును వృద్ధిపరచుకొనుచు యజ్ఞాది కార్యముల ననుష్ఠించుచు సుఖవంతులై యుండ వలయును.॥౧౭॥

17. O learned person, this body thou hast got and reared is for the meditation of God and sacrifice. Through this body, being vigorous, gain splendour and lustre. Be active through knowledge!.

౧౪౬. తస్యాస్త ఇత్యస్య వత్స ఋషిః. వాగ్విద్యుతౌదేవతే, స్వరాడార్షీ బృహతీ ఛందః. మధ్యమః స్వరః

తే వాగ్విద్యుతౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.

అట్టి వాణి, విద్యుత్తు లెట్టివో ఈ మంత్రముద్వారా యుపదేశించబడినది.

౧౪౬ తస్యాస్తే సత్యసవసః ప్రసవే తన్వో యన్త్రమశీయ స్వాహా।
శుక్రమసి చన్ద్రమస్యమృత మసి వైశ్వదేవ మసి॥౧౮॥

ప.విః- తస్యాః, తే, సత్యసవస ఇతి సత్య+ సవసః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే తన్వః, యన్త్రమ్, అశీయ, స్వాహా, శుక్రమ్, అసి, చంద్రమ్,అసి, అమృతమ్, అసి, వైశ్వదేవమితి వైశ్వ+దేవమ్, అసి.॥౧౮॥

పదార్థః :- (తస్యాః) వాచో విద్యుతో వా (తే) తవ (సత్యసవసః) సత్యం సవం ఐశ్వర్యం జగత్కారణం వా యస్య తస్య పరమాత్మనః (ప్రసవే) ఉత్పాదితే సంసారే (తన్వః) శరీరస్య. అత్ర జసాదిషు ఛందసి వా వచనమితి వార్తికేనాడభావః (యంత్రమ్) యంత్రయతి సంకుచతి చాలయతి నిబధ్నాతి వా యేన తత్ (అశీయ) ప్రాప్నుయామ్ (స్వాహా)వాచం విద్యుతం వా (శుక్రమ్) శుద్ధమ్ (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (చంద్రమ్) ఆహ్లాదకారకమ్ (అసి) అస్తి (అమృతమ్) అమృతాత్మకవ్యవహార పరమార్థ సుఖసాధకమ్ (అసి) అస్తి (వైశ్వదేవమ్) యద్విశ్వేషాం దేవానాం విదుషామిదం తత్ (అసి)అస్తి. అయం మంత్రః. శ. 3. ౨. 3. ౧౨-౧౫. వ్యాఖ్యాతః. ||౧౮||

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! సత్యసవసస్తే తవ ప్రసవే యా స్వాహా వాగ్ విద్యుచ్చ వర్తతే తస్యావిద్యాం ప్రాప్య యచ్ఛుక్రమస్తి చంద్రమస్త్యమృతమస్తి వైశ్వదేవమస్తి తద్యంత్ర మహమశీయ ప్రాప్నుయామ్. ||౧౮||

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యై రీశ్వరోత్పాదితాయామస్యాం సృష్టౌ విద్యయా కలాయంత్రసిద్ధైరగ్న్యాదిభ్యః పదార్థేభ్యః సమ్యగుపకారాన్ గృహీత్వా సర్వాణి సుఖాని సంపాదనీయాని. ||౧౮||

పదార్థము :-ఓ జగదీశ్వరా! (సత్య, సవసః, తే) సత్య, ఐశ్వర్యయుక్తుడవైన, లేక జగన్నిమిత్త కారణరూపుడవైన నీవు (ప్రసవే) ఉత్పన్నమొనర్చిన జగమునందు నీ దయవల్ల (స్వాహా) వాణి మరియు విద్యుత్తు (తస్యాః) ఆ రెంటినుండి విద్యనుపొంది నేను (శుక్రమ్ అసి) శుద్ధస్వరూపము గలదానిని (అమృతమ్ అసి) అమృతాత్మకవ్యవహారము లేక పరమార్థముతో సౌఖ్యముల సమకూర్చుదానిని, (వైశ్వదేవమ్) సకల దేవులకు విద్వాంసులకు సుఖముల నిచ్చునదిగ నున్న దానిని (తత్ యన్త్రమ్) అట్టి సంకోచ వికాస చాలనముల నొనర్చు యంత్రమును (అశీయ) పొందుదును గాక! ||౧౮||

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకార మున్నది. ఈశ్వరు డుత్పన్నమొనర్చిన ఈ సృష్టియందు విద్యద్వారా కళాయంత్రముల సాధించి, అగ్ని మున్నగు పదార్థములద్వారా బాగుగా నుపకారములను పొంది మానవు లెల్లరును సమస్త సౌఖ్యములను పొందవలయును. ||౧౮||

18. O resplendent God, in this world created by Thee, may I obtain mastery over the vast power of speech. O speech, thou art pure, pleasant and dear to the sages!

౧౪౭. చిదసీత్యస్య వత్స ఋషిః, వాగ్విద్యుతౌ దేవతే. నిచృద్బ్రాహ్మీపంక్తి శ్ఛందః. పంచమః స్వరః.

పునస్తే కీదృశ్యావిత్యుపదిశ్యతే.

ఆ వాణీవిద్యుత్తు లెట్టివో యీ మంత్రమున నుపదేశింప బడుచున్నది.

౧౪౭ చిదసి మనాసి ధీరసి దక్షిణాసి క్షత్రియాసి యజ్ఞియాస్యదితిరస్యు

భయతః శీర్ష్ణీ। సా నః సుప్రాచీ సుప్రతీచ్యేధి మిత్రస్త్వా పది

బధ్నీతాం పూషాఽధ్వన స్పాత్వింద్రాయాధ్యక్షాయ ॥౧౯॥

ప.వి:- చిత్, అసి, మన, అసి, ధీః, అసి, దక్షిణా, అసి, క్షత్రియా, అసి, యజ్ఞియా, అసి, అదితిః, అసి, ఉభయతః శీర్ష్ణీత్యుభయతః + శీర్ష్ణీ, సా, నః, సుప్రాచీతి సు+ప్రాచీ, సుప్రతీచీతి సు+ప్రతీచీ, ఏధి, మిత్రః, త్వా, పది, బధ్నీతామ్, పూషా, అధ్వనః, పాతు, ఇంద్రాయ, అధ్యక్షాయేత్యధి + అక్షాయ.॥౧౯॥

పదార్థః :-(చిత్) యా విద్యావ్యవహారస్య చేతయమానా వాగ్విద్యుద్వా (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (మనా) జ్ఞానసాధికా (అసి) అస్తి (ధీః) ప్రజ్ఞాకర్మవిద్యాధారికా (అసి) అస్తి (దక్షిణా) దక్షంతే ప్రాప్నువంతి విజ్ఞానం విజయం చ యయా సా (అసి) అస్తి (క్షత్రియా) యా క్షత్రస్యాపత్యవద్వర్తతే (అసి) అస్తి (యజ్ఞియా) యా యజ్ఞమర్హతి సా (అసి) అస్తి (అదితిః) అవినాశినీ (అసి) అస్తి (ఉభయతః శీర్ష్ణీ) ఉభయతః శిరోవదుత్తమా గుణా యస్యాం సా. అత్ర పంచమ్యా అలుక్ (సా) (నః) అస్మభ్యమ్ (సుప్రాచీ) శోభనః ప్రాక్ పూర్వః కాలో యస్యాం సా (సుప్రతీచీ) సుష్ఠు ప్రత్యక్ పశ్చిమః కాలో యస్యాం సా (ఏధి) భవతు (మిత్రః) సఖా (త్వా) తామ్ (పది) పద్యతే జానాతి ప్రాప్నోతి యేన వ్యవహారేణ తస్మిన్. అత్ర కృతో బహులమితి కరణే క్విప్ (బధ్నీతామ్) బద్ధాం కురుతామ్ (పూషా) పుష్టికర్తా (అధ్వనః) మార్గస్య మధ్యే (పాతు) రక్షతు (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యవతే పరమేశ్వరాయ స్వామినే వ్యవహారాయ వా (అధ్యక్షాయ) అధి రుపరిభావేఽన్వేక్షణేఽక్షాణ్యక్షిణీ వా యస్య యస్మాద్వా తస్మై. అయం మంత్రః.శ.౩.౨.౪.౧౬-౨౦ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! సత్యసవపస్తే తవ ప్రసవే యా వాగ్ విద్యుద్వా చిదస్తి మనా అస్తి ధీరస్తి దక్షిణాస్తి క్షత్రియాస్తి యజ్ఞియాఽస్త్యుభయతః శీర్ష్ణ్యదితి రస్తి సా నో ఽస్మభ్యం సుప్రాచీ సుప్రతీచ్యేధి భవతు. యః పూషా మిత్రః సర్వసఖా భూత్వా మనుష్యత్వాయ త్వాం

పద్యధ్యక్షాయేంద్రాయ బధ్నీతామ్. స భవానధ్వనో వ్యవహార పరమార్థసిద్ధికరస్య మార్గస్య మధ్యే నోఽస్మాన్ సతతం పాతు రక్షతు.॥౧౯॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. (తే) (సత్యసవసః) (ప్రసవే) ఇతి పదత్రయమత్రామ వర్తతే. యా బాహ్యాభ్యంతరరక్షణాభ్యాం సర్వోత్తమా వాగ్ విద్యుచ్చ వర్తతే సైషా భూత భవిష్యద్వర్తమానకాలేషు సుఖకారిణ్యస్తీతి వేద్యమ్. యః కశ్చిత్పరమేశ్వరసభాధ్యక్షోత్తమ వ్యవహార సిద్ధిప్రీత్యాజ్ఞాపాలనాయ సత్యాం వాచం విద్యుద్విద్యాశ్చ దృఢాని బధ్నాతి స ఏవ మనుష్యః సర్వరక్షకో భవతీతి.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! (సత్యసవసః) సత్యైశ్వర్యయుక్తమును (తే ప్రసవే) నీవు సృష్టించిన యీ విశ్వమందు (చిత్ అసి) విద్యావ్యవహారములను దెలియజేయునదియు (మనాః అసి) జ్ఞానసాధన మొనర్చునదియు (ధీః అసి) ప్రజ్ఞాకర్మలను ప్రాప్తింపజేయునదియు (దక్షిణా) విజ్ఞానమును విజయమును ప్రాప్తింపజేయునదియు (క్షత్రియా అసి) క్షత్రియునివలె నడిపింపజేయునదియు (యజ్ఞియా అసి) యజ్ఞమొనర్ప జేయదగినదియు (ఉభయతః శీర్ష్ణీ) రెండువిధముల శిరస్సులవలె ఉత్తమ గుణములతో గూడినదియును (అదితిః అసి) నాశరహితమైనదియు నగు ఏ వాణి లేక విద్యుత్తు గలదో, అది (నః)మాకు (సుప్రాచీ) పూర్వకాలమున (సుప్రతీచీ ఏధి) ఉత్తరకాలమున సుఖముల సమకూర్చునది యగుగాక! ఎవడు (పూషా) పుష్టి యొనర్చువాడును (మిత్రః) ఎల్లరకు మిత్రుడునై యున్నాడో, ఆతడు మానవత్వముకై ఆ వాణిని, విద్యుత్తును (పది) ప్రాప్తించదగిన ఉత్తమ వ్యవహారములందు (అధ్యక్షాయ) ఉత్తమముగ వ్యవహారపర్యవేక్షణమునకు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడగు పరమాత్మకొరకు, అధ్యక్షునికొరకు, శ్రేష్ఠవ్యవహారములకొరకు (బధ్నీతామ్) బంధనయుక్తముగ నొనర్చుగాక! అట్టి నీవు (అధ్వనః) వ్యవహారములను, పరమార్థమును సిద్ధింపజేయు మార్గమున (నః) మమ్ము నిరతము (పాతు)నడిపించుము [రక్షించుము].॥౧౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. పూర్వమంత్రము నుండి (తే, సత్యసవసః, ప్రసవే) అను మూడు పదములును గ్రహించబడినవి. బాహ్యాభ్యంతరములందు రక్షించి సర్వోత్తమముగా ఏ వాణి లేక విద్యుత్తు వ్యవహరించుచున్నదో, అదియే భూతభవిష్యద్వర్తమానములందు సుఖములను సమకూర్చగలదని మానవులు గ్రహించవలెను. పరమేశ్వరునికొరకు, సభాధ్యక్షునికొరకు, ఉత్తమ వ్యవహారములకొరకు సత్యవాణిని, విద్యుద్విద్యను గ్రహించిన మానవులు సర్వరక్షకులు కాగలుగుచున్నారు.॥౧౯॥

19. O Speech, thou art thought, mind, intelligence, giver of knowledge and victory; thou art power, worthy of worship, immortal, and double-headed. May thou give us comfort in the past and future. May breath, the strength giving friend of time, advance thee in knowledge and guard thy pathways for God, Whose eye is over all!.

౧౯౨౦. అనుత్వేత్యస్య వత్స ఋషిః, వాగ్విద్యుతౌ దేవతే, పూర్వార్ద్ధస్యాసాఽఽర్షీ జగతీ ఛందః

నిషాదః స్వరః, ఉత్తరార్ద్ధస్య భురిగార్ష్యుష్ణిక్ ఛందః. ఋషభః స్వరః.

పునస్తే కీదృశ్యావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఆ వాణీవిద్యుత్తు లెటువంటివో ఈ మంత్రమం దుపదేశింపబడెను.

౧౪౮ అను త్వా మాతా మన్యతామను పితాఽను భ్రాతా సగర్భ్యోఽను

సఖా సయూథ్యః। సా దేవి దేవమచ్ఛేహీన్ద్రాయ సోమఀ రుద్రస్త్వా

వర్త్తయతు స్వస్తి సోమ సఖా పునరేహి ॥౨౦॥

ప. విః- అను, త్వా, మాతా, మన్యతామ్, అను, పితా, అను, భ్రాతా, సగర్భ్య ఇతి స+గర్భ్యః, అను, సఖా, సయూథ్య ఇతి స+ యూథ్యః, సా, దేవి, దేవమ్, అచ్ఛ ఇహి, ఇంద్రాయ, సోమమ్, రుద్రః త్వా, ఆ, వర్త్తయతు, స్వస్తి, సోమసఖేతి సోమ+సఖా, పునః, ఆ, ఇహి. ౨౦॥

పదార్థః :-(అను) అన్వభావే (త్వా) తామ్ (మాతా) జననీ (మన్యతామ్) విజ్ఞాపయతు స్వీకురుతామ్ (అను) పునరర్థే (పితా) జనకః (అను) పశ్చాదర్థే. అన్వితిపాదృశ్యాపరభావమ్. నిరు. ౧.౩. (భ్రాతా)బంధుః (సగర్భ్యః) సమానశ్చాసౌ గర్భః సగర్భస్తస్మిన్భవః. అత్ర సగర్భ సయూథసనుతాద్యత్ అ. ౪. ౪. ౧౧౪. ఇతి సూత్రేణ భావార్థే యత్ప్రత్యయః. (అను) ఆనుకూల్యే (సఖా) మిత్రః (సయూథ్యః)సమానశ్చాసౌ యూథః సమూహ స్తస్మిన్ భవః. పూర్వసూత్రేణాస్య సిద్ధిః (సా) పూర్వోక్తా (దేవి) దేదీప్యమానా (దేవమ్) పరమేశ్వరం విద్యాయుక్తం శుద్ధవ్యవహారం వా (అచ్ఛ) సమ్యగ్రీత్యా (ఇహి)జానీహి ప్రాప్నుహి వా (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్య ప్రాప్తయే (సోమమ్) ఉత్తమపదార్థసమూహమ్. (రుద్రః) పరమేశ్వరశ్చతుశ్చత్వారింశద్వర్షకృతబ్రహ్మచర్యో విద్వాన్ వా (త్వా) తామ్ (ఆ) సమంతాత్ (వర్త్తయతు) ప్రవృత్తం కారయతు (స్వస్తి) శోభనమస్తి యస్మిన్ ప్రాప్తవ్యే తత్సుఖమ్. స్వస్తీతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫.౫. (సోమసఖా) సోమః పరమేశ్వరః సోమవిద్యావిన్మనుష్యో వా సఖా సుహృదస్య సః (పునః) పశ్చాత్ (ఆ) సమంతాత్ (ఇహి) ప్రాప్నుహి ప్రాప్నోతి వా. అయం మంత్రః. శ.౩.౨. ౪.౨౦.౨౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! యథా రుద్రః పరమేశ్వరో విద్వాన్ వా వర్త్తయతు యాం వాణీం విద్యుతం సోమం దేవం స్వస్తి సుఖం యస్మై ఇంద్రాయ ఆ వర్త్తయతు యా సోమసఖా దేవి వాగ్విద్యుద్వా దేవం విద్వాంసమేతి తథైవ త్వం తస్మై పునరచ్ఛేహి పునః పునః

సమంతాత్పమ్యగ్గీత్వా ప్రాప్నుహి. ఏతద్విద్యాం గృహీతుం త్వా త్వాం మాతాऽనుమన్యతాం పితాऽనుమన్యతాం సగర్భ్యో భ్రాతాऽనుమన్యతాం సయూథ్యః సఖాऽనుమన్యతాం త్వం చ త్వా తాం పునః పునః పురుషార్థేనైహి ప్రాప్నుహి.॥౨౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైః పరస్పరమేవం వర్తితవ్యమ్. యథా ధర్మాత్మా విదుషీ మాతా ధర్మాత్మా విద్వాన్ పితా భ్రాతా మిత్రాదయశ్చ సత్యే వ్యవహారే ప్రవర్తేరన్ స్తథైవ పుత్రాదిభి రప్యనువర్తితవ్యమ్. యథా చ విద్వాంసో ధార్మికాః పుత్రాదయో ధర్మే వ్యవహారే ప్రవర్తేరన్ స్తథైవ మాత్రాదిభిరప్యనుష్ఠాతవ్యమిత్యేవం సర్వైః పరస్పరం వర్తిత్వాऽऽనందితవ్యమ్.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! ఎటుల (రుద్రః) పరమేశ్వరుడు, లేక నలువదినాలుగు సంవత్సరములు అఖండబ్రహ్మచర్యమును పాలించి పూర్ణవిద్యాయుక్తుడగు విద్వాంసుడు (త్వా) నిన్ను [వాణిని, విద్యుత్తును] (సోమమ్) ఉత్తమ పదార్థసమూహమును (స్వస్తి) సుఖమును (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యప్రాప్తికి (ఆవర్తయతు) ఉపయోగించునో మరియు (దేవీ) విద్యాప్రకాశయుక్తమగు వాణి మరియు దివ్యగుణయుక్తమగు విద్యుత్తు (దేవమ్) ఉత్తమ ధర్మాత్ములగు ఏ విద్వాంసులకు లభించుచున్నదో, దానిని నీవు (పునః) మాటి మాటికి (అచ్ఛ ఇహి) బాగుగా పొందుము. మరియు దీనిని గ్రహించుటకు (త్వా) నిన్ను (మాతా) కన్నతల్లి (అనుమన్యతామ్) అనుమతించునుగాక! ఇట్లే (పితా) కన్నతండ్రి (సగర్భ్యః) ఏకగర్భజనితుడు (భ్రాతా) అన్నదమ్ములు (సయూథ్యః) తోటివారు (సఖా) స్నేహితుడు [వీరెల్లరును] ప్రసన్నతాపూర్వకముగా ఆజ్ఞనొసగుదురుగాక! దానిని నీవు (పునరేహి) అత్యంత పురుషార్థముతో మాటిమాటికి పొందుము.॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకార మున్నది. **ప్రశ్న** :- మానవులు పరస్పర మెట్లు ప్రవర్తించుకొన వలయును? **సమాధానము** :- ధర్మాత్ములగు విద్వాంసులు, జననీ జనకులు, సహోదరులు, మిత్రులు మొదలగువారు సత్యవ్యవహారములందు ఎటుల ప్రవర్తింతురో, అటులనే పుత్రాదులును ప్రవర్తించ వలయును. మరియు విద్వాంసులును, ధార్మికులును నగు పుత్రాదులు ధర్మయుక్తవ్యవహారములందు ఎట్లు ప్రవర్తించెదరో అట్లే జననీజనకాదులును ప్రవర్తింతురు గాక!॥౨౦॥

20. O man, may thy mother, thy father, thy own brother, and thy friend of the same society grant thee leave to tread on the path ordained by God.

O speech, for the acquisition of splendour, may thou unite with God, the prompter of all. May the Celibate student choose thee.

May thou, O man, happily acquire again and again this speech, the friend of the learned!.

౧౪౯. వస్వీత్యస్య వత్స ఋషిః, వాగ్విద్యుతా దేవతే, విరాడార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తే కీదృశ్యావిత్యుపదిశ్యతే.

ఆ వాణి విద్యుత్తులు ఎటువంటివను విషయమిందు చెప్పబడుచున్నది.

౧౪౯ వస్వ్యస్యదితి రస్యాదిత్యాసి రుద్రాసి చంద్రాసి।
బృహస్పతిష్ట్వా సుమ్నే రమ్ణాతు రుద్రో వసుభి రాచకే ॥౨౧॥

ప.వి:- వస్వీ, అసి, అదితిః, అసి, ఆదిత్యా, అసి, రుద్రా, అసి, చంద్రా, అసి, బృహస్పతిః, త్వా, సుమ్నే, రమ్ణాతు, రుద్రః వసుభిరితి వసు+భిః, ఆ, చకే ॥౨౧॥

పదార్థః :-(వస్వీ) యా అగ్న్యాదిపదార్థాఖ్యవసువిద్యా సంబంధినీ వసుభిశ్చతుర్వింశతి వర్షకృత బ్రహ్మచర్యైః ప్రాప్తా సా (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (అదితిః) ప్రకాశవన్నిత్యా. అదితిర్ద్యౌరితి ప్రకాశకారకోఽర్థో గృహ్యతే (అసి) అస్తి (ఆదిత్యా) యా ఆదిత్యవదర్థవిద్యాప్రకాశికాఽష్టచత్వారింశత్సం వత్సరపర్యంతానుష్ఠితబ్రహ్మచర్యైః స్వీకృతా సా (అసి) అస్తి (రుద్రా) సా ప్రాణవాయుసంబధినీ చతుశ్చత్వారింశద్వాయునావధి సేవితబ్రహ్మచర్యైః స్వీకృతా సా (అసి) అస్తి (చంద్రా) ఆహ్లాదయిత్రీ (అసి)అస్తి (బృహస్పతిః) పరమేశ్వరో విద్వాన్ వా (త్వామ్) తామ్ (సుమ్నే) సుఖే (రమ్ణాతు) రమయతు. అత్రాంతర్గతో ణ్యర్థో వికరణవ్యత్యయశ్చ (రుద్రః) దుష్టానాం రోదయిత్వా విద్వాన్ (వసుభిః) ఉషితసర్వవిద్యై ర్విద్వద్భిః సహ (ఆ) సమంతాత్ (చకే) కామితవాన్ కామయతాం వా. అత్ర పక్షే లోడర్థే లిట్. అచక ఇతి కాంతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం.౨.౬. అయం మంత్రః. శ. 3.౨.౪. ౧.౨ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! మనుష్య! యథా యా వస్వ్యస్త్యదితి రస్యస్తి రుద్రాస్యస్త్యాదిత్యాఽస్యస్తి చంద్రాస్యస్తి యాం బృహస్పతిః సుమ్నే రమయతి ప్రేరయతి యాం రుద్రో వసుభిః సహ వర్తమానామాచకే యామహం కామయే తథా త్వా తాం భవాన్ రమ్ణాతు రమయతు.॥౨౧॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా యే వాగ్విద్యుతౌ ప్రాణపృథివ్యాదిభిః సహ వర్తమానే అనేక వ్యవహారహేతూ స్తో యే జితేంద్రియాదిధర్మ పురస్సరం యథాయోగ్యం కృతబ్రహ్మచర్యై ర్మనుష్యైర్విజ్ఞానేన క్రియాసు సంప్రయోజితే సత్యౌ వాగ్విద్యుతౌ బహుసుఖకారికే జాయేతే. ఏతాం త్వమపి నిత్యం సేవస్వ.॥౨౧॥

పదార్థము :-విద్వాంసుడవగు నో మానవా! (వస్వీ) ఇరువదినాల్గు [౨౪]వత్సరములవరకు బ్రహ్మచర్య వ్రత మనుష్ఠించిన వసుబ్రహ్మచారులచే ప్రాప్తించుకొనిన అగ్ని మొదలగు వసువిద్యాసంబంధ క్రియ ఏది (అసి)

కలదో ఏది (అదితిః అసి) ప్రకాశకారకమై యున్నదో (రుద్రా అసి) ఏది ప్రాణవాయువునకు సంబంధించి నలువది నాల్గు [౪౪] సంవత్సరములవరకు బ్రహ్మచర్యము అనుష్ఠించినవారిచే స్వీకరించబడినదో (ఆదిత్యాః) ఏది సూర్యునివలె సర్వవిద్యలను ప్రకాశించు నలువదెనిమిది [౪౮] సంవత్సరములవరకు బ్రహ్మచర్యమును సేవించిన వారిచే స్వీకరించబడినదై (అసి) ఉన్నదో (చన్ద్రా) ఏది ఆహ్లాద మొనర్చునదై యున్నదో, దేనిని (బృహస్పతిః) సర్వోత్తముడు (రుద్రః) దుష్టులనేడిపించు పరమేశ్వరుడు లేక విద్వాంసుడు (సుమ్నే) సుఖమునందు (రమ్ణాతు) రమింపజేయుచున్నాడో, ప్రేరేపించుచున్నాడో (వసుభిః) పూర్ణవిద్వాంసులతో నున్న ఏ వాణిని, లేక విద్యుత్తును (ఆ చకే) నిర్మాణ మొనర్చుచున్నాడో, లేక కోరుచున్నాడో అటులనే నీవును (త్వా) దానిని (రమ్ణాతు) మనోజ్ఞముగ నొనర్చుటకు లేక సిద్ధింపజేయుటకు సంకల్పించుము. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు శ్లేష, వాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. ఎట్లు వాణీవిద్యుత్తులు ప్రాణవముల, విద్వాంసుల, పృథివ్యాదులతో నుండి అనేక వ్యవహారములను సిద్ధింపజేయుచున్నవో, జితేంద్రియత్వము మున్నగు ధర్మసేవనముతో బ్రహ్మచర్యమనుష్ఠించిన విద్వాంసు లెద్దానిని సేవించిరో అట్టి వాణీ విద్యుత్తులు మనుష్యులచే విజ్ఞాన క్రియలద్వారా ప్రయోగ మొనర్చబడినచో అనేక సౌఖ్యముల నొసగుచున్నవి. దీనిని సదా సేవించుచుండవలయును. ॥౨౧॥

21. O speech, thou art all - pervading, eternal, lustrous, sublime and pleasant. The learned person uses thee for happiness. The sage, the chastiser of the wicked longs for thee along with other educated persons!.

౧౫౦. అదిత్యా స్త్వేత్యస్య వత్స ఋషిః, వాగ్విద్యుతౌ దేవతే, బ్రాహ్మీ పంక్తి శ్ఛందః. పంచమః స్వరః.

పునస్తే కీదృశ్యావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా వాణీ విద్యుత్తు లెట్టివో ఈ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౧౫౦ అదిత్యాస్త్వా మూర్ధన్నా జిఘర్మి దేవయజనే పృథివ్యా ఇడాయాస్పదమసి ఘృతవత్స్వాహా । అస్మే రమస్వాస్మే తే బన్ధుస్త్వే రాయో మే రాయో మా వయꣳ రాయస్పోషేణ వియౌష్మ తోతో రాయః ॥౨౨॥

ప.వి:- అదిత్యాః, త్వా, మూర్ధన్, ఆ, జిఘర్మి, దేవయజన ఇతి దేవ+ యజనే, పృథివ్యాః, ఇడాయాః, పదమ్, అసి, ఘృతవదితి ఘృత+ వత్, స్వాహా, అస్మే ఉ ఇత్యస్మే, రమస్వ, అస్మే ఉ

ఇత్యస్మే, తే, బంధుః, త్వే ఉ ఇతి త్వే, రాయః, మే ఇతి మే, రాయః, మా, వయమ్, రాయః, పోషేణ, వి,యౌష్మ, తోతః రాయః.॥౨౨॥

పదార్థ ః:-(అదిత్యాః) అంతరిక్షస్య. అదితిరంతరిక్షమిత్యస్మాదయమర్థో గృహ్యతే (త్వా) తామ్ (మూర్ధన్) మూర్ధని వర్తమానామ్ (ఆ) సమంతాత్ (జిఘర్మి) ప్రదీప్యే సంచాలయామి వా (దేవయజనే) దేవానాం విదుషాం సంగతికరణ ఏతేభ్యో దానే వా (పృథివ్యాః) భూమేర్మధ్యే (ఇడాయాః) స్తోతుమన్వేష్టుమర్హాయా వేదవాణ్యాః । ఇడేతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౧. (పదమ్) వేదితవ్యం ప్రాప్తవ్యం వా (అసి) అస్తి (ఘృతవత్) ఘృతేన పుష్టి దీప్తి కారకేన తుల్యా (స్వాహా) యయా క్రియయా సుహుతం యజతి తస్యాః (అస్మే) అస్మాసు (రమస్వ) రమతాం రమయతు వా (అస్మే) అస్మాకమ్. అత్ర సర్వత్ర సుపాం సులుగితి శే ఆదేశః (తే) తవ (బంధుః) భ్రాతా (త్వే) త్వయి (రాయః) ఉక్తధనస్య (పోషేణ) పుష్యన్తి యేన తేన (వి) విగతార్థే (యౌష్మ) యుక్తా భవేమ (తోతః) తువంతి జానంతి ప్రాప్నువంతి హింసంతి వా యేన సః. అత్ర తు గతివృద్ధి హింసాస్వితిధాతోర్బాహులకాదౌణాదిక స్తన్ ప్రత్యయః (రాయః) విద్యా రాజ్యసమృద్ధయః అయం మంత్రః. శ.౩.౩.౧.౪.౧౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ మనుష్య! త్వం యథా యా దేవయజనేఽదిత్యాః పృథివ్యా ఇడాయాః స్వాహా ఘృతవత్పదమస్యస్తి యామహం ఆ జిఘర్మి త్వా తాం త్వమపి జిఘృహి. యాఽస్మే అస్మాసు రమతే సా యుష్మాస్వపి రమస్వ రమతాం. యామహం రమయామి తాం భవానపి స్వస్మిన్ రమయతు. యోఽస్మే అస్మాకం బంధురస్తి స తే తవాప్యస్తు. యో రాయో ధనసమూహ స్త్వయ్యస్తి స మే మయ్యప్యస్తు. తోతో భవాన్ యా రాయో విద్యాధనసమృద్ధీః ప్రాప్నోతి తా మే మయ్యపి సంతు యా మయి వర్తంతే తా స్త్వే త్వయ్యపి సన్త్వే తా రాయః సమృద్ధయః సంతి తాః సర్వేషాం సుఖాయాపి సంప్రయుక్తాః సన్తు యథైవం జానంతో నిశ్చిన్వంతోఽనుతిష్ఠంతో యూయం వయం చ రాయస్పోషేణ కదాచిన్మా వియౌష్మ కదాచిద్వియుక్తా మా భవేమ తథైవ సర్వే భవంతు. ॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యా సత్యవిద్యాధర్మసంస్కృతావాగ్ విద్యాక్రియాభ్యాం సంప్రయుక్తా విదుష్యదాది విద్యాప్తి సా సర్వేభ్య ఉపదిశ్య సంగ్రాహ్య సుఖదుఃఖవ్యవస్థాం సమానం విదిత్వా సర్వమైశ్వర్యం పరోపకారే సంయోజ్య సదా

సుఖయితవ్యమ్. నైవం కదాచిద్వ్యహారః కర్తవ్యో యేన సర్వ్యాన్యస్యైశ్వర్యహ్రాసః కదా చిద్భవేదితి.॥౨౨॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు ఓ మానవా! (దేవయజనే) విద్వాంసుల యజ్ఞదానములందు (అదిత్యాః) అంతరిక్షముయొక్కయు (పృథివ్యాః) భూమియొక్కయు (ఇడాయాః) వాణియొక్కయు (స్వాహా) సుహుతముగ యజ్ఞమొనర్చు క్రియమధ్య (మూర్ధన్) సర్వోత్తమమును (ఘృతవత్) దీప్తినొసగు ఘృతమువంటి (పదమ్ అసి) తెలిసికొనదగిన మరియు పొందదగిన ఏ పదవి గలదో, దేనిని నేను (ఆ జిఘర్మి) ప్రదీప్త మొనర్చుచున్నానో నీవును (త్వా) దానిని [ప్రదీప్తపరచుము] (అస్మే) మాయందు ఏ విభూతి రమించుచున్నదో అది మీయందును (రమస్వ) రమించుగాక! (అస్మే) మాకు ఏ (బన్ధుః) భ్రాతగలడో, యాతడు (తే) నీకును [భ్రాత] యగుగాక! (రాయః) విద్యమున్నగు ఏ ధనసమూహము (తే) నీయందుగలదో అది (మే) నాయందును ఉండుగాక! (రాయః) ఎట్టి విద్యాధనము (తోతః) పొందుటకు యోగ్యుడనైన నాయందు గలదో అది నీయందును ఉండునుగాక! (రాయః) మీకు, మాకు గల ఐశ్వర్యములు సకలజనుల సుఖమునకు మూలము అగుగాక! ఈ విధముగ నెరుగుచు, నిశ్చయించుకొనుచు, అనుష్ఠించుచు మీరు, మేము ఎల్లరమును (రాయస్పోషేణ) ధనపుష్టితో ఎన్నటికిని (మా వియౌష్మ) విడిపోకుందుముగాక!॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. మనుష్యులు సత్యవిద్యను, ధర్మముచే సంస్కృతమైన వాణిని, శిల్పవిద్యతో గూడిన విద్యుత్తు మున్నగు విద్యలను సకలమానవుల కుపదేశించి, గ్రహించి, గ్రహింపజేసి సుఖదుఃఖముల వ్యవస్థను సమముగా భావించి సకలైశ్వర్యములను పరోపకార కార్యములందు వినియోగించవలెను. విద్య, ధనైశ్వర్యములు క్షీణించిపోవు ఎట్టి వ్యవహారమును ఎవరును, ఎన్నటికిని చేయ వలదు.॥౨౨॥

22. O speech, I use thee in the heights of sky and the sacrificial places on the Earth. Thou art the preserver of Vedic verses. May thou be enriched with high knowledge. May thou rest in us. May thou be united to us. Thou art rich. May I be full of riches. Let us not be deprived of abundant riches. May splendour reside in thee full of understading!.

౧౫౧. సమఖ్య ఇత్యస్య వత్స ఋషిః, వాగ్విద్యుతౌ దేవతే. ఆస్తారపంక్తిశ్ఛందః. పంచమః స్వరః.

ఏతయోః కథముపయోగః కార్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఈ రెంటిని ఏ విధముగ నుపయోగించవలయు నను విషయ మిందు గలదు.

౧౫౧ సమఖ్యే దేవ్యా ధియా సం దక్షిణ యోరు చక్షసా। మా మ ఆయుః ప్రమోషీ ర్మో అహన్తవ వీరం విదేయ తవ దేవి సందృశి ॥౨౩॥

ప.వి:- సమ్, అఖ్యే, దేవ్యా, ధియా, సమ్, దక్షిణయా, ఉరుచక్షసేత్యురు+ చక్షసా, మా, మే, ఆయుః, ప్ర, మోషీః, మోఽఽ ఇతి మో, అహమ్, తవ, వీరమ్, విదేయ, తవ, దేవి, సన్దృశీతి సమ్+ దృశి.॥౨౩॥

పదార్థః :-(సమ్) సమ్యగర్థే (అఖ్యే) ప్రకథయామి. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనే పదం. లడర్థే లుఙ్ చ (దేవ్యా) దేదీప్యమానయా (ధియా) ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా (సమ్) ఏకీభావే (దక్షిణయా) జ్ఞాన సాధికయాఽజ్ఞాననాశికయా చ (ఉరుచక్షసా) ఉరు బహు చక్షో వ్యక్తం వచనం దర్శనం వా యస్యాస్తయా (మా) నిషేధే (మే) మమ (ఆయుః) జీవనమ్ (ప్ర) క్రియాయోగే (మోషీః) ముష్ణీయాత్ ఖండయేత్.అత్ర లిఙర్థే లుఙ్ (మో) నివారణే (అహమ్) సర్వప్రియం ప్రేప్సుః (తవ) సర్వసుహృదః (వీరమ్) విక్రాంతం జనమ్ (విదేయ) అన్యాయేన విందేయ. అత్ర వా ఛందసి సర్వే విధయో భవంతీతి నుమభావః. అత్రాస్యైయా కరణేన మహీధరేణ భ్రాన్త్యా విద్ల్ృలాభ ఇత్యస్య వ్యత్యయేన తుదాదిభ్యః శప్రత్యయేన లిఙి రూపమిత్యశుద్ధం వ్యాఖ్యాతమ్. కుతః? విద్ల్ృ ధాతోః స్వత ఏవ తుదాదిత్వం వర్తతే (తవ) తస్యాః (దేవి) దివ్యగుణై ర్విరాజమానాయాః. అత్రార్థాద్విభక్తే ర్విపరిణామ ఇతి విభక్తే ర్విపరిణామః. (సందృశి) సమీచీనం దృగ్దర్శనం యస్మిన్ వ్యవహారే తస్మిన్. అయం మంత్రః. శ. ౩.౩.౧.౧౨. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే విద్వన్మనుష్య! యథాఽహం దక్షిణయో రుచక్షసా దేవ్యా ధియా తవ దేవి తస్యా దివ్యగుణై ర్విరాజమానాయా వాచో విద్యుతో వా సందృశి జీవనం సమఖ్యే సా మే మమాయుర్మా ప్రమోషీః ఖండనం న కుర్యాదహమేతాం సమఖ్యే ప్రఖ్యాతాం కుర్యామన్యాయేన తవ వీరం మో మా సంవిదేయ తథైవ త్వమేతత్ సర్వమాచార్యాన్యా యేనాపి మమ వీరం చ మా సంవిందస్వ.॥౨౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైః శుద్ధాభ్యాం కర్మప్రజ్ఞాభ్యాం వాగ్విద్యుద్విద్యాం సంగృహ్య జీవనం వర్ధయిత్వా విద్యాది సద్గుణేషు వీరాన్సంపాద్య సదా సుఖయితవ్యమ్.॥౨౩॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (అహమ్) నేనెట్లు (దక్షిణయా) జ్ఞానసాధకము (ఉరుచక్షసా) దర్శనయుక్తము నగు వ్యక్తవచనముగల (దేవ్యా) దివ్యప్రకాశవంత (ధియా) ప్రజ్ఞచేత (తవ) అట్టి (దేవి)

సర్వోత్కృష్టగుణములచే గూడిన వాణియొక్క, విద్యుత్తుయొక్క (సంధృశి) చక్కగా పరిశీలించబడిన వ్యవహారమున జీవితమును (సమఖ్యే) కథనముద్వారా ప్రకటింతునో, అదియును (మే ఆయుః) నా జీవితమును (మా ప్రమోషీః) ఎట్లునష్టమొనర్చబడదో, అజ్ఞానముచే నేను దానిని (మో) ఎట్లు నష్టమొనర్చకుందునో (తవ) ఓ సర్వులకు మిత్రుడా! నే నన్యాయముగ (వీరమ్) మీ శూరవీరులను (మా సం విదేయ) హింసించకుందునో, అట్లే నీవును నా శూరవీరులను హింసించకుందువుగాక! ॥౨౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. శుద్ధప్రజ్ఞ, కర్మలద్వారా వాణీ విద్యుత్తుల విద్యలను గ్రహించియు, ఆయువును వృద్ధిపరచుకొనుచును, విద్య మున్నగు ఉత్తమగుణములందు మానవులు తమ సంతానమును మరియు నితరులను వీరులుగ నొనర్చి సదా సుఖించవలయును. ॥౨౩॥

23. O speech, I praise thee with divine, ignorance - removing and penetrating intelligence. End not my life. I will not throngh ignoranc spoil thee. O Vedic text, in thy protection, may I be blessed with heroism.

౧౫౨ ఏష త ఇత్యస్య వత్స ఋషిః. యజ్ఞో దేవతా, పూర్వస్య బ్రాహ్మీ జగతీ ఛందః.

నిషాదః స్వరః. అన్త్యస్య దశాక్షరస్య యాజుషీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

కిం ప్రతిపాదనాయ జిజ్ఞాసుర్విదుషః పృచ్ఛేదిత్యుపదిశ్యతే.

ఏ ప్రతిపాదనకై జిజ్ఞాసువులు విద్వాంసులను ప్రశ్నించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౫౨ ఏ॒ష తే॒ గా॒య॒త్రో భా॒గఽఇతి॑ మే॒ సోమా॑య బ్రూతాదే॒ష తే॒ త్రైష్టు॑భో

భా॒గఽఇతి॑ మే॒ సోమా॑య బ్రూతాదే॒ష తే॒ జాగ॑తో భా॒గఽఇతి॑ మే॒

సోమా॑య బ్రూతాచ్ఛందో నా॒మా॒నా॒ꣳ సామ్రా॑జ్యఙ్గ॒చ్ఛేతి॑ మే॒ సోమా॑య

బ్రూతాదా॒స్మా॒కో॒ఽసి శు॒క్రస్తే॒ గ్రహ్యో॑ వి॒చిత॑స్త్వా॒విచి॑న్వంతు ॥౨౪॥

ప. వి:- ఏ॒షః, తే॒, గా॒య॒త్రః, భా॒గః, ఇతి॑, మే॒, సోమా॑య, బ్రూ॒తా॒త్, ఏ॒షః, తే॒, త్రైష్టు॑భ ఇతి త్రై+స్తు॑భః, భా॒గః ఇతి॑, మే॒, సోమా॑య, బ్రూ॒తా॒త్, ఏ॒షః తే॒, జాగ॑తః భా॒గః ఇతి॑, మే॒, సోమా॑య, బ్రూ॒తా॒త్, ఛ॒న్దో॒నా॒మా॒నా॒మితి॑ ఛందః+నా॒మానామ్, సామ్రా॒జ్యమి॒తి సామ్+రా॑జ్యమ్,

గచ్ఛ, ఇతి, మే, సోమాయ, బ్రూతాత్, ఆస్మాకః, అసి, శుక్రః తే, గ్రహ్యః, విచిత ఇతి వి+ చితః,

త్వా, వి, చిన్వన్తు.॥౨౪॥

పదార్థః :-(ఏషః) ప్రత్యక్షః (తే) తవ (గాయత్రః) గాయత్రీ ప్రగాథోఽస్య సః. సోఽస్యాదిరితి చ్ఛందసః ప్రగాథేషు అ. ౪.౨. ౫౫ అనేన ప్రగాథవిషయే ప్రత్యయః (భాగః) సేవనీయః (ఇతి) ప్రకారార్థే (మే) మహ్యమ్ (సోమాయ) పదార్థవిద్యాసంపాదకాయ, (బ్రూతాత్) బ్రవీతు (ఏషః) యో విజ్ఞాతుం యోగ్యః సః (తే) తవ (త్రైష్టుభః) త్రిష్టుప్ ప్రగాథోఽస్య సః (భాగః) అంశః (ఇతి) ప్రకారే (మే) మహ్యమ్ (సోమాయ) ఉత్తమరససంపాదకాయ (బ్రూతాత్) బ్రవీతు (ఏషః) యోక్తుమర్హః (తే) తవ (జాగతః) జగతీప్రగాథోఽస్య సః (భాగః) స్వీకర్తుమర్హః (ఇతి) ప్రకారార్థే (మే) మహ్యమ్ (సోమాయ) పదార్థవిద్యాస్వీకారకాయ (బ్రూతాత్) ఉపదిశతు (ఛందోనామానామ్) యాని ఛన్దసాముష్ణిగాదీనాం నామాని తేషామ్.అత్ర అనసంతాన్న. అ. ౫. ౪. ౧౦౩. ఇతి సూత్రేణ సమాసాంతష్టచ్ ప్రత్యయః (సామ్రాజ్యమ్) సమ్యగ్రాజంతే ప్రకాశంతే తే సమ్రాజో రాజానస్తేషాం భావః కర్మ వా తత్ (గచ్ఛ) ప్రాప్నుహి ప్రాపయ వా (ఇతి) ప్రకారే (మే) మహ్యమ్ (సోమాయ) ఐశ్వర్యయుక్తాయ రాజ్యాయ (బ్రూతాత్) బ్రవీతు (అస్మాకః) యోఽస్మాకమయముపదేష్టాఽధిపతి సః (అసి) వర్తసే (శుక్రః) పవిత్రః పవిత్రకారకో వా (తే) తవ (గ్రహ్యః) గ్రహీతుం యోగ్యః (విచితః) వివిధవిద్యాశుభగుణధనాదిభిశ్చితః సంయుక్తః (త్వా) త్వాం తం వా (వి) వివిధార్థే (చిన్వంతు) వర్ధయంతు. అత్రాంతర్గతోణ్యర్థః. అయం మంత్రః. శ. ౩. ౨. ౫. ౪-౮ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౪॥

అన్వయః :-హే విద్వం స్త్వం విద్వాంసం ప్రతి కోఽస్య యజ్ఞస్య గాయత్రో భాగోఽస్తీతి పృచ్ఛ, స విద్వాన్ తే తస్యైషోఽయమస్తీతి మే మహ్యంసోమాయైతం బ్రూతాద్ బ్రవీతూపదిశతు. కోఽస్య యజ్ఞస్య త్రైష్టుభో భాగోఽస్తీతి త్వం పృచ్ఛ, స తే తస్యైషోఽయమస్తీతి సమక్షే ఖల్వేతం మే మహ్యం సోమాయ బ్రూతాత్. కోఽస్య యజ్ఞస్య జాగతో భాగోఽస్తీతి త్వం పృచ్ఛ, స తే తస్యైషోఽయమస్తీతి ప్రసిద్ధ్యైతం సోమాయ మే మహ్యం బ్రూతాత్. యథా భవాంశ్ఛందో నామానాముష్ణిగాదీనాం ఛందసాం మధ్యే ప్రతిపాదితస్య యజ్ఞస్యోపదేశే సామ్రాజ్యం గచ్ఛతు, తథైవైతేషామేనం సోమాయ మే మహ్యం బ్రూతాత్. యతస్త్వమాస్మాకః శుక్రోఽపి తస్మాత్తే తవాహం విచితో గ్రహ్యోఽస్మి త్వం మాం సర్వైరేతైర్విచినుహి. అహం త్వాం విచినోమ్యేవ సోఽపి సర్వేత్వామేతం యజ్ఞం మాం చ విచిన్వన్తు వర్ధయంతు.॥౨౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా విద్వద్భ్యః పృష్ట్వా సర్వా విద్యాః సంగృహ్ణీరన్. విద్వాంసః ఖల్వేతాః సంగ్రాహయంతు. పరస్పరమనుగ్రాహ్యానుగ్రాహకభావేన వర్తిత్వా సర్వే వృద్ధిం ప్రాప్య చక్రవర్తిరాజ్యం సేవేరన్నితి.॥౨౪॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు ఓ మానవా! ఈ యజ్ఞమునకు (గాయత్రః) వేదస్థ గాయత్ర్యాది ఛందములతో గూడిన మంత్రముల సమూహముచే ప్రతిపాదించబడిన (భాగః) సేవించదగిన భాగమేది? (ఇతి) అని నీవు విద్వాంసుని ప్రశ్నించుము. ఆ విద్వాంసుడు (తే) నీకు ఈ యజ్ఞమునకిది ప్రత్యక్షభాగము (ఇతి) అని చెప్పునట్లు (సోమాయ) పదార్థవిద్యనార్జించు (మే) నాకొరకును (బ్రూతాత్) వచించు గాక! ఈ యజ్ఞమునందు (త్రైష్టుభః) త్రిష్టుప్ ఛందస్సుతో ప్రతిపాదించబడిన (భాగః) భాగ మెయ్యది? (ఇతి) అని విద్వాంసుని ప్రశ్నించుము. అతడెట్లు (తే) నీకు ఆ యజ్ఞమునకు (ఏషః) ఇది భాగము (ఇతి) అని ప్రత్యక్షముగ సమాధాన మిచ్చునో అట్లే (సోమాయ) ఉత్తమరసమును సంపాదించు. (మే) నాకును (బ్రూతాత్) నివేదించునుగాక! ఈ యజ్ఞమున (జాగతః) జగతీ ఛందస్సుచే విధానపరచబడిన (భాగః) అంగమేది? (ఇతి) అని నీవు ఆప్తుని ప్రశ్నించుము. అతడు (తే) నీకు ఆ యజ్ఞమున (ఏషః) ఇది ప్రసిద్ధభాగము (ఇతి) అని చెప్పునట్లు (సోమాయ) పదార్థవిద్యను సంపాదించు (మే) నాకును ఉత్తరము (బ్రూతాత్) తెలుపునుగాక! మీరెట్లు (ఛన్దోనామానామ్) ఉష్ణిక్ మున్నగు ఛందస్సులతో చెప్పబడిన యజ్ఞోపదేశమున (సామ్రాజ్యమ్) చక్కని సామ్రాజ్యమును (గచ్ఛ) పొందుదురో (ఇతి) అటులనే (సోమాయ) ఐశ్వర్యయుక్తుడనగు (మే) నాకు [సార్వభౌమ రాజ్యము ప్రాప్తించు నుపాయము]ను (బ్రూతాత్) చెప్పుడు. మీరు (అస్మాకః) మమ్ము (శుక్రః అసి) పవిత్రమొనర్చు ఉపదేశకులై యున్నట్లే నేను (తే) మీకు (గృహ్యాః) గ్రహించదగిన (విచితః) ఉత్తమవిద్య మున్నగు ధనములతో గుణములతో కూడిన శిష్యుడను. మీరు నన్ను సకలసద్గుణములందు వృద్ధిపరచుడు. నేనును (త్వా) మిమ్ము అభివృద్ధిపరులనుగ నొనర్తును. మరియు మానవులెల్లరును (త్వా) మిమ్ము, మమ్ము ఈ యజ్ఞమును (విచిన్వన్తు) అభివృద్ధిపరతురుగాక!॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు విద్వాంసుల సాంగత్యముచే సకల విద్యలను గ్రహించవలయును. విద్వాంసులును సకల విద్యలను జిజ్ఞాసువులకు గ్రహింపజేయవలెను. విద్వాంసులు పరస్పరము గ్రహించియు, గ్రహింపజేసియు సకల వృద్ధులను పొంది విద్యలను, చక్రవర్తి సామ్రాజ్యమును సేవించెదరు గాక.॥౨౪॥

24. O learned person "This is thy share of the sacrifice allied with Gayatri verses" so may he say unto me a student of science. This is thy share of the sacrifice allied with Trishtup verses, so may he say unto me, the seeker of the essence of things. "This is thy share of the sacrifice allied with verses in Jagati metre,' so may he say unto me a student of science. 'May thou attain to sovereignty detailed in Vedic verses in all other metres.' May he thus preach the art of kingship unto me, full of affluence. O learned persons, just as ye are our purifying preachers, so am I your worthy disciple, endowed with virtues and wealth. May ye develop me and this sacrifice (yajna) as well!.

౧౫౩. అభిత్య మిత్యస్య వత్స ఋషిః, సవితా దేవతా, పూర్వస్య విరాడ్బ్రాహ్మీ జగతీ ఛందః.
నిషాదః స్వరః. సుక్రతు రిత్యుత్తరస్యనిచృదార్షీగాయత్రీ ఛందః. షడ్జః స్వరః.
పునరీశ్వరరాజసభా ప్రజాగుణా ఉపదిశ్యంతే.
ఈ మంత్రమున ఈశ్వరునియొక్కయు రాజసభయొక్కయు.
ప్రజలయొక్కయు గుణవివరములు ఉపదేశించబడినవి.

౧౫౩ అభి త్యం దేవꣳ సవితార మోణ్యోః కవిక్రతు మర్చామి సత్యసవꣳ
రత్నధామభి ప్రియమ్మతిఙ్కవిమ్ । ఊర్ధ్వా యస్యామతి ర్భాꣲ
అదిద్యుత త్సవీమని హిరణ్యపాణిరమిమీత । సుక్రతుః కృపా స్వః
ప్రజాభ్య స్త్వా ప్రజాస్త్వాꣲను ప్రాణన్తు ప్రజాస్త్వ మను ప్రాణిహి ॥౧౫॥

ప.వి:- అభి, త్యమ్, దేవమ్, సవితారమ్, ఓణ్యోః, కవిక్రతుమితి కవి+ క్రతుమ్, అర్చామి, సత్యసవమితి సత్య+ సవమ్, రత్నꣲ ధామితి, రత్నధామ్, అభి, ప్రియమ్, మతిమ్, కవిమ్, ఊర్ధ్వా, యస్య, అమతిః, భాః, అదిద్యుతత్, సవీమని, హిరణ్య పాణిరితి హిరణ్య+పాణిః అమిమీత, సుక్రతురితి సు+ క్రతుః, కృపా, స్వరితి స్వః, ప్రజాభ్య ఇతిప్ర+ జాభ్యః, త్వా, ప్రజా ఇతి ప్ర+జాః, త్వా, అనుప్రాణ న్త్విత్యను+ ప్రాణన్తు, ప్రజా ఇతి ప్ర+జాః, త్వమ్, అనుꣲప్రాణిహీ త్యను+ ప్రాణిహి. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(అభి) అభిముఖ్యే (త్యమ్) జగదీశ్వరం రాజసభాస్థజనసమూహం వా(దేవమ్) సుఖదాతారం (సవితారమ్) దేవానామగ్న్యాదీనాం రసానాం వా ప్రసవితారమ్ (ఓణ్యోః) ద్యావాపృథివ్యోః ఓణ్యోరితి ద్యావాపృథివీ నామసు పఠితమ్ నిఘం. 3. 30 (కవిక్రతుమ్) కవిః సర్వజ్ఞః సకలవిద్యాయుక్తః క్రతుః ప్రజ్ఞా కర్మ క్రమదర్శనం వా యస్య

తమ్. కవిః క్రాంతదర్శనో భవతి కవతే ర్వా. నిరు. ౧౨. ౧౩. (అర్చామి) పూజయామి (సత్యసవమ్) సత్యం సవ ఐశ్వర్యం జగద్వా యస్మిన్యస్య వా తమ్ (రత్నధామ్) యో రత్నాని రమణీయాని విజ్ఞానాని హీరకాదీని భువనాని వా దధాతీతి తమ్ (అభి) ఆభిముఖ్యే (ప్రియమ్) యః ప్రీణాతి తమ్ (మతిమ్) యో వేదాదిశాస్త్రైర్విద్వద్భిశ్చ మన్యతే తమ్ (కవిమ్) వేదవిద్యాయా ఉపదేష్టారం నిమిత్తం వా (ఊర్ధ్వా) ఉత్కృష్టా (యస్య) సచ్చిదానంద స్వరూపస్య శుభ గుణయుక్తస్య వా (అమతిః) రూపమ్. అమతిరితి రూపనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩.౭. (భాః) యో భాతి ప్రకాశతే సః (అదిద్యుతత్) ప్రకాశితవాన్, ప్రకాశయతి వా. (సవీమని) యః సూయతే సంసార స్తస్మిన్ (హిరణ్యపాణిః) హిరణ్యాని జ్యోతీంషి సూర్యాదీని సువర్ణాదీని వా పాణౌ వ్యవహారే యస్య సః. జ్యోతిర్హిహిరణ్యమ్ శ. ౪.౩. ౧.౨౧. ఇతి ప్రమాణేన హిరణ్యశబ్దేన జ్యోతిషో గ్రహణమ్ (అమిమీత) నిర్మితవాన్ నిర్మిమీతే వా (సుక్రతుః) శోభనః క్రతుః ప్రజ్ఞా కర్మ వా యస్య సః (కృపా) కరుణా (స్వః) సుఖ మాదిత్యం వా. స్వరాదిత్యో భవతి స ఏతాని సారయతి. నిరు. ౫.౪. (ప్రజాభ్యః) ఉత్పన్నాభ్యః సృష్టిభ్యః (త్వా) త్వామ్. (ప్రజాః) మనుష్యాదిసృష్టయః (త్వా) త్వామ్ (అనుప్రాణన్తు) ఆయుర్భుంజతామ్ (ప్రజాః) జగత్స్థాః (త్వమ్) అయం వా (అనుప్రాణిహి) జీవితోఽనుజీవనం ధర ధరతి వా. అయం మంత్రః. శ. ౩.౩. ౨.౧౨-౧౯ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౫॥

అన్వయః :-హే పరమాత్మన్ సభాధ్యక్ష! ప్రజాపురుష! వాఽహం యస్య సవీమన్యూర్ధ్వా మతిర్భా అదిద్యుతత్కృపా స్వః సుఖం కరోతి. యో హిరణ్య పాణిః సుక్రతుః స్వరమిమీతాదిత్యం వా నిర్మితవాన్. త్యమోణ్యోః సవితారం కవిక్రతుం రత్నధాం ప్రియం మతిం కవిం దేవం త్వా త్వాం ప్రజాభ్యోఽభ్యర్చామి తం త్వాం ప్రజా అనుప్రాణంతు కృపయా త్వం ప్రజా అనుప్రాణిహి. ॥౨౫॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యైః సర్వజగత్స్రష్టుర్నిరాకారస్య వ్యాపినః సర్వశక్తిమతః సచ్చిదానందాదిలక్షణస్య పరమేశ్వరస్య ప్రజాపాలన తత్పరస్య సభాపతే ర్ధార్మికస్య ప్రజాజనస్య వైవార్చా నిత్యం కర్తవ్యా నాఽతో భిన్నస్య కస్యచిత్. విద్వద్భిః ప్రజాస్థానాం సుఖాయైతేషాం స్తుతిప్రార్థనోపదేశా నిత్యం కార్యాః. యతః సర్వాః ప్రజా స్తదాజ్ఞానుకులాః సదా వర్తేరన్. యథా ప్రాణే సర్వేషామ్ జీవానాం ప్రీతిరస్తి తథా పరమాత్మాదిష్వపి కార్యేతి. ॥౨౫॥

పదార్థము :-(యస్య) సచ్చిదానందము మున్నగు లక్షణములతో గూడిన పరమేశ్వరుడు ధార్మిక సభాపతి, ప్రజాపురుషుడు (సవీమని) ఉత్పన్నమొనర్చిన సృష్టియందు (ఊర్ధ్వా) ఉత్తమమైన ఏ (అమతిః) స్వరూపము (భాః) తళుకులీనుచు (ఆదిద్యుతల్) ప్రకాశితమై యున్నదో, ఎవని (కృపా) కరుణ (స్వః) సౌఖ్యముల సమకూర్చుచున్నదో (హిరణ్యపాణిః) సూర్యాదిజ్యోతుల సువర్ణాదుల వ్యవహారమునందు ఉత్తమగుణములను కర్మలను ఎవడు సంయుక్తపరచెనో (సుక్రతుః) ఉత్తమప్రజ్ఞాకర్మలు గల ఏ పరమాత్మ, సభాపతిని, ప్రజలను

(స్వః) సూర్యుని మరియు సుఖమును (అమిమీత) స్థాపించెనో (త్వమ్) అట్టి (ఓణ్యోః) ద్యావాపృథువులందలి (సవితారమ్) అగ్న్యాదుల నుత్పన్నపరచువాడును, ప్రయోగపరచువాడును (కవిక్రతుమ్) సర్వజ్ఞుడు మరియు క్రాంతదర్శనుడును (రత్నధామ్) రమణీయరత్నములను ధారణ మొనర్చువాడును (సత్యసవమ్) సత్య, ఐశ్వర్యయుక్తుడును (ప్రియమ్) ప్రీతికారకుడును (మతిమ్) వేదశాస్త్రములను, విద్వాంసులను మన్నించు యోగ్యుడును (కవిమ్) వేదవిద్యనుపదేశించువాడును (దేవమ్) సౌఖ్యముల నొసగువాడును నగు ఏ పరమేశ్వరుని సభాధ్యక్షుని, లేక ప్రజాజనుని నేను పూజించుచున్నానో, లేక (త్వా) నిన్ను (ప్రజాభ్యః) ఉత్పన్నమైన సృష్టిలో నర్చించుచున్నానో అట్టి నీ సృష్టిలో (ప్రజాః) మనుష్యాదులు (అనుప్రాణన్తు) ఆయుష్యము ననుభవింతురుగాక! (త్వమ్) అట్టి నీవు దయయుంచి (ప్రజాః) ప్రజలపై సకలజీవుల కనుకూలముగా (అను ప్రాణిహి) అనుగ్రహమొనర్చుము. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. సకల జగత్తును ఉత్పన్నమొనర్చిన నిరాకారుడు, సర్వవ్యాపి, సర్వశక్తిమంతుడు, సచ్చిదానందము మున్నగు లక్షణములుగలవాడు నగు పరమేశ్వరుని, ధార్మికుడైన సభాపతిని, ధార్మికజనసమూహమును మాత్రమే మానవులు సత్కరించవలయును. అన్యులను పూజించరాదు. ప్రజలసుఖములకొరకు, పరమేశ్వరుని స్తుతి ప్రార్థన ఉపాసనల నొనర్చుటకు, శ్రేష్ఠసభాపతిని, ధార్మికప్రజలను సత్కరించుటకై సదా ఉపదేశించుచుండవలెను. వారి యాజ్ఞలకు సర్వజనులును అనుకూలురుగ ప్రవర్తింతురు గాక! ప్రాణులకు ప్రాణములపై ప్రీతియుండునట్లే పరమేశ్వరునిపైనను ఉంచుట మానవులకు యోగ్యమై యున్నది. ॥౨౫॥

25. O adorable God, the Creator of the Earth and Sky, the Source of all Knowledge, the Embodiment of Splendour, the Sustainer of all the beautiful planets, the Centre of love, object of praise by the Vedas, and their Revealer. His lofty effulgent Stelf is divulged in the created world. He has fixed the bright sun and the moon in their conduct. He is the wisest Actor. His mercy grants us happiness. O God I worship Thee as Bestower of happiness on mankind. May all mortals onjoy life, through thee. May thou grant life to all human beings!.

౧౫౪. శుక్రం త్వేత్యస్య వత్స ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, భురిగ్బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛందః పంచమః స్వరః.

మనుష్యైః కిం కృత్వా యజ్ఞః సాధనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఏ యే సాధనములచే యజ్ఞమును సాధించవలయునో ఇందుపదేశించబడెను.

౧౫౪ శుక్రం త్వా శుక్రేణ క్రీణామి చన్ద్రంచన్ద్రేణామృత మమృతేన।

సగ్మే తే గోరస్మే తే చన్ద్రాణి తపసస్తనూ రసి। ప్రజాపతే ర్వర్ణః

పరమేణ పశునా క్రీయసే సహస్రపోషం పుషేయమ్ ॥౨౬॥

ప.వి:-శుక్రమ్, త్వా, శుక్రేణ, క్రీణామి, చన్ద్రమ్, చన్ద్రేణ, అమృతమ్, అమృతేన, సగ్మే, తే, గోః, అస్మే ఇత్యస్మే, తే, చంద్రాణి, తపసః, తనూః, అసి, ప్రజాపతే రితి ప్రజా+పతేః వర్ణః, పరమేణ, పశునా, క్రీయసే, సహస్ర పోషమితి సహస్ర+ పోషమ్, పుషేయమ్.॥౨౬॥

పదార్థః :-(శుక్రమ్)శుద్ధికారకమ్ (త్వా) తం క్రియామయం యజ్ఞం (శుక్రేణ) శుద్ధ భావేన (క్రీణామి) గృహ్ణామి (చంద్రమ్) సువర్ణమ్. చన్ద్రమితి హిరణ్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౨. (చంద్రేణ) సువర్ణేన (అమృతమ్) మోక్షసుఖమ్ (అమృతేన) నాశరహితేన విజ్ఞానేన (సగ్మే) గచ్ఛతీతి గ్మా పృథివీ తయా సహ వర్తతే తస్మిన్ యజ్ఞే. గ్మేతి పృథివీనామసు పఠితమ్, నిఘం ౧.౧(తే) తవ (గోః) పృథివ్యాః సకాశాత్ (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (తే) తవ సకాశాత్ (చన్ద్రాణి) కాంచనాదీన్ ధాతూన్ (తపసః) ధర్మానుష్ఠానస్యాగ్నేస్తాపసస్య వా (తనూః) శరీరమ్ (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః. (ప్రజాపతేః) ప్రజానాం పతిః పాలనహేతుః సూర్యస్తస్య (వర్ణః) వరీతుం యోగ్యః (పరమేణ) ప్రకృష్టేన (పశునా) వ్యవహృతేన విక్రీతేన గవాదినా (క్రీయసే) క్రీయతే (సహస్రపోషమ్) అసంఖ్యాతపుష్టిమ్ (పుషేయమ్) పుష్టో భవేయమ్. అయం మన్త్రః. శత. 3.3.3.౬-౯ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౬॥

అన్వయః :-అహం సగ్మే యా తపస స్తనూరస్యస్తి యః పశునా ప్రజాపతే ర్వర్ణః క్రీయసే క్రీయతే తం సహస్రపోషం పుషేయమ్. హేవిద్వన్! యాని తే తవ యస్యాః గోః సకాశా చ్చంద్రాణ్యుత్పన్నాని సంతి తాన్య స్మే అస్మభ్యమపి సంతు. అహం పరమేణ శుక్రేణ యం శుక్రం యజ్ఞం చన్ద్రేణ చంద్రమమృతేనామృతం చ క్రీణామి,త్వా తం త్వమపి క్రీణీహి. ॥౨౬॥

భావార్థః:-మనుష్యైః శరీరమనోవాగ్భిరేవ పరమేశ్వరోపాసనాదిలక్షణం యజ్ఞం సతత మనుష్ఠాయా సంఖ్యాతాఽతులా పుష్టిః ప్రాప్తవ్యా.॥౨౬॥

పదార్థము :-(సగ్మే) పృథివితోబాటు వర్తమానమైయున్న యజ్ఞమునందు (తపసః) ప్రతాపయుక్తమగు అగ్ని, లేక తపస్వి లేక విద్వాంసుని (తనూః అసి) శరీరమును శిల్పవిద్యాసిద్ధికై, సత్యసిద్ధికై (పశునా) పశువులుమున్నగువాని విక్రయధనముచే గ్రహించి (ప్రజాపతేః) ప్రజా [ప్రాణుల] పాలనకు హేతువైన సూర్యుని (వర్ణః) స్వీకరించదగిన ఏ తేజస్సు (క్రీయసే) దత్తమొనర్చుకొనబడుచున్నదో (సహస్రపోషమ్) అసంఖ్యాక పుష్టిని పొంది నేను (పుషేయమ్) పుష్టివంతుడ నగుదును గాక! ఓ విద్వాంసా! (తే) నీకు (గోః) పృథివీరాజ్యము వలన (చన్ద్రాణి) లభించు సువర్ణము మున్నగు ధాతువులు (అస్మే) మాకును గలుగుగాక! నే నెటుల (పరమేణ శుక్రేణ)

ఉత్తమ శుద్ధభావముతో (శుక్రమ్) శుద్ధికారకమగు యజ్ఞమును (చన్ద్రేణ) సువర్ణముచే (చన్ద్రమ్) సువర్ణమును మరియు (అమృతేన) నాశరహితమగు విజ్ఞానముచే (అమృతమ్) మోక్షసుఖమును (క్రీణామి) గ్రహించుచున్నానో అట్లే నీవును (త్వా) దానిని పొందుము.॥౨౬॥

భావార్థము :- తనుమనోధనములచే పరమేశ్వరోపాసనాది లక్షణములతో గూడిన యజ్ఞమును నిరంతర మనుష్ఠించి సాటిలేని పుష్టిని పొందవలయును.॥౨౬॥

26. In the yajna, we should please the learned performer by offering him cash and kind. May the praiseworthy brilliance of the sun make me strong through its thousandfold abundance. O wise person, may we also obtain the riches, which thou hast secured through thy rule over the earth. Just as I accomplish the sacrifice through noble, pure sentiments, earn gold with gold, attain to salvation through immortal knowledge, so may thou!.

౧౨౭. మిత్రో న ఇత్యస్య వత్స ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, భురిగ్బ్రాహ్మీ పంక్తి శ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

మనుష్యై ర్విదుషా సహ విదుషైశ్చ కథం వర్తితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

విద్వాంసులు, మనుష్యులు పరస్పరమెట్లుండవలయునను ఉపదేశమిందుగలదు.

౧౨౭ మిత్రో నఽ ఏహి సుమిత్రధఽ ఇన్ద్రస్యోరు మావిశ దక్షిణ ముశన్నుశ

న్తఀస్యోనః స్యోనమ్। స్వాన భ్రాజాఙ్ఘారే బంభారే హస్త సుహస్త

కృశాన వేతే వః సోమక్రయణా స్తాన్రక్షధ్వ మ్మావో దభన్ ॥౨౭॥

ప.వి:- మిత్రః, నః, ఆ, ఇహి, సుమిత్రధ ఇతి సు+ మిత్రధః, ఇంద్రస్య, ఉరుమ్, ఆ,విశ, దక్షిణమ్, ఉశన్, ఉశంతమ్, స్యోనః, స్యోనమ్,స్వాన, భ్రాజ, అఙ్ఘారే, బంభారే, హస్త, సుహస్తేతి సు+హస్త, కృశానో ఽ ఇతి కృశానో, ఏతే, వః, సోమ క్రయణా ఇతి సోమ+ క్రయణాః, తాన్, రక్షధ్వమ్, మా, వః, దభన్.॥౨౭॥

పదార్థః :- (మిత్రః) సుహృత్ సన్(నః) అస్మాన్ (ఆ) ఆగమనే (ఇహి) ప్రాప్నుహి (సుమిత్రధః) యః శోభనాని మిత్రాణి దధాతి సః (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య సభాధ్యక్షస్య విదుషః (ఉరుమ్) బహ్వైశ్వర్యాదవం స్వీకరణం వా (ఆ) సమంతాత్ (విశ) (దక్షిణమ్)

ఉత్తమాంగం దక్షిణభాగమ్. (ఉశన్) కామయన్ (ఉశంతమ్) కామయంతమ్ (స్యోనః) సుఖకారకః (స్యోనమ్) సుఖమ్. స్యోనమితి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం 3.౬.(స్వాన) స్వనత్యుపదిశతి యస్తత్సంబుద్ధౌ. (భ్రాజ) యో భ్రాజతే ప్రకాశతే తత్సంబుద్ధౌ (అఙ్ఘారే) అఙ్ఘస్య ఫలస్యారిః శత్రుస్తత్ సంబుద్ధౌ (బంభారే) బంధానాం సువిచార నిరోధకానాం శత్రుస్తత్సంబుద్ధౌ. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన ధస్య భః (హస్త) హసన్తి ప్రసన్నాభవన్తి యస్మాత్తత్సంబుద్ధౌ (సుహస్త) శోభనా హస్తక్రియా యస్య తత్సంబుద్ధౌ (కృశానో) దుష్టాన్ కృశతి తత్సంబుద్ధౌ (ఏతే) సర్వే ధార్మికాః ప్రజాస్థా భృత్యా వా (వః) యుష్మాన్ (సోమక్రయణాః) యే సోమానుత్తమాన్ పదార్థాన్ క్రీణన్తి తే(తాన్) సర్వాన్(రక్షధ్వమ్) సతతం పాలయత. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (మా) నిషేధే (వః) యుష్మాన్ (దభన్) హింసేయుః. అత్ర వికరణవ్యత్యయో లిఙర్థే లుఙ్ చ. అయం మంత్రః. శత. 3.3.3. ౧౦-౧౨ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౬॥

అన్వయః :- హే స్వాన! భ్రాజాంఘారే బంభారే హస్త సుహస్త కృశానో సభాధ్యక్ష సుమిత్రధో మిత్రః స్యోన ఉశꣳస్త్వం నోఽస్మానేహి దక్షిణముమురుముశంతం స్యోనమావిశ. హేమనుష్యా ఏత ఇంద్రస్య విదుషః సోమక్రయణా మనుష్యా వోయుష్మాన్ రక్షంతు యూయమేతాన్ రక్షధ్వమ్. యథాతాన్ సర్వాన్ వో యుష్మాన్ శత్రవో మా దభన్ హింసితారో న భవేయు స్తథైవ పరస్పరం సంప్రీత్యా మిలిత్వాఽనుష్ఠేయమ్.॥౨౬॥

భావార్థః:-రాజప్రజాపురుషైః పరస్పరం ప్రీత్యోపకారే ధర్మ్యే వ్యవహారే చ వర్తిత్వాశత్రూన్నివార్యా విద్యాంధకారం వినాశ్య చక్రవర్తిరాజ్యం ప్రశాస్యానందే సదా స్థాతవ్యమ్.॥౨౬॥

పదార్థము :- (స్వాన) ఓ యుపదేష్టా! (భ్రాజ) ప్రకాశకా! (అంఘారే) కల్లకపటములకు వైరీ! (బంభారే) సద్విచారముల నిరోధకుల విరోధీ! (హస్త) ఎల్లరను ప్రసన్న మొనర్చువాడా! (సుహస్త) శుభమగు హస్తక్రియల నెరిగినవాడా! (కృశానో) దుష్టులను కృశింపజేయువాడా! (సుమిత్రధః) ఉత్తమమిత్రులను ధరించువాడా! (మిత్రః) సర్వమిత్రా! (స్యోనః ఉషన్) సుఖముల నాకాంక్షించు సభాధ్యక్షా! నీవు (నః) మాకు (ఏహి) బాగుగ ప్రాప్తించుము (దక్షిణమ్) ఉత్తమాంగములతో గూడిన (ఉరుమ్) అనేక ఉత్తమపదార్థములతో నుండి స్వీకరించదగినదియు (ఉశన్తమ్) కామించదగినదియు నగు (స్యోనమ్) సుఖమును (ఆ విశ) లభింపజేయుము. ఓ సభాధ్యక్షా (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతుడ వగు నీయొక్క మరియు విద్వాంసునియొక్క (సోమక్రయణాః) ఉత్తమ పదార్థములగొను మనుష్యులు [భృత్యులు మున్నగు వారు] (వః) మిమ్ము రక్షింతురుగాక! మీరును వారిని (రక్షధ్వమ్) సదా రక్షించుడు. మరియు శత్రువులు (తాన్ వః) మిమ్ము హింసింపసమర్థులు (మా దభన్) కాకుండునట్లు పరస్పరము ప్రీతితో నుండుడు.॥౨౬॥

భావార్థము :-రాజు మరియు ప్రజలు పరస్పరము ప్రీతితో ఉపకారకార్యములందు, ధర్మయుక్త వ్యవహారములందు, యథోచితముగ నుండి శత్రువుల దొలగించి, అవిద్యాంధకారము, అన్యాయతమమును నాశమొనర్చి చక్రవర్తిరాజ్యమును స్థాపించి ఆనందమున సర్వముగ్నులై యుందురు గాక! ॥౨౭॥

27. O king, famous for eloquence, brilliance, enmity to fraud, antagonism to the thoughtless, pleasing manners, dexterity, defeating the designs of the ill - minded, friendship, and the art of befriending others, with longing for delight, come unto us !.

May thou, with a beautiful and healthy body, and endowed with all cherished objects, enjoy, enviable happiness. These intelligent and faithfull subjects and servants, who all round protect you, should be protected by you to ward off your enemy from doing injury unto you.

౧౨౮. పరిమాగ్న ఇత్యస్య వత్సఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, పూర్వార్ధస్య సామ్నీబృహతీ ఛన్దః

మధ్యమః స్వరః. ఉత్తరార్ధస్య సామ్న్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

సర్వైర్మనుష్యైః సర్వేషు కర్తవ్యేషు శుభకర్మానుష్ఠానేషు పరమేశ్వరః సదా ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

సమస్త కర్తవ్య శుభకార్యముల ఆది మధ్య అవసానములందు మానవులెల్లరును

పరమేశ్వరుని సదా ప్రార్థించవలయునని యుపదేశించబడుచున్నది.

౧౨౮ పరిమాగ్నే దుశ్చరితా ద్బాధస్వా మా సుచరితే భజ।

ఉదాయుషా స్వాయుషోదస్థా మమృతాం॥ ౨౮ అను॥౨౮॥

ప.వి:-పరి, మా, అగ్నే, దుశ్చరితాదితి దుః+చరితాత్, బాధస్వ, ఆ, మా, సుచరిత ఇతి సు+చరితే, భజ, ఉత్, ఆయుషా, స్వాయుషేతి సు+ ఆయుషా, ఉత్,అస్థామ్, అమృతాన్, అను.॥౨౮॥

పదార్థః :-(పరి) సర్వతః (మా) మామ్ (అగ్నే) విజ్ఞానస్వరూప దయాలో జగదీశ్వర! (దుశ్చరితాత్) దుష్టాచరణాత్ (బాధస్వ) నివర్తయ (ఆ) సమన్తాత్ (మా) మామ్ (సుచరితే) యస్మిన్ శోభనాని చరితాని ధర్మ్యే వ్యవహారే తస్మిన్ (భజ)స్థాపయ (ఉత్) అపి (ఆయుషా) జీవనేన (స్వాయుషా) శోభనమాయుర్జీవనం ప్రాణధారణం యస్మిన్స్తేన సహ (ఉత్) ఉత్కృష్టే (అస్థామ్) తిష్ఠేయమ్ (అమృతాన్) ప్రాప్తమోక్షాన్ సదేహాన్ విగతదేహాన్ వా విదుషో ముక్త్యానందానుత్తమాన్ భోగాన్ వా (అను) అనుకూల్యే. అయం మంత్రః శత. 3. 3.3.౧౩-౧౪ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౮॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! జగదీశ్వర త్వం కృపయా యేన కర్మణాహం స్వాయుషా యుషాఽమృతాన్ ప్రాప్తమోక్షాన్ సదేహాన్ విగతదేహాన్ వా విదుషోఽమృతాత్మభోగాన్ వోదస్థాముత్కృష్టతయా ప్రాప్నుయామ్. తేన మా మాం సంయోజ్య దుశ్చరితాదుద్బాధస్వ పృథక్ కురు, పృథక్ కృత్వా మా మాం యేన కర్మణాఽహం సుచరితేఽన్వాభజ.॥౨౭॥

భావార్థః :- మనుష్యైరధర్మత్యాగాయ ధర్మగ్రహణాయ సత్యభావేన ప్రార్థితోఽయం పరమాత్మా యథైతానధర్మాద్వియోజ్య ధర్మే సద్యః ప్రవర్తయతి తథైవ సైరపి యావజ్జీవనం తావత్సర్వం ధర్మాచరణే నీత్వా సంసారముక్తిసుఖాని సేవనీయాని.॥౨౭॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ జగదీశ్వరా! నీవు దయతో నేనే కర్మచే (స్వాయుషా) శుభకరమగు ప్రాణమును ధరించిన (ఆయుషా) జీవనముతో (అమృతాన్) దేహముతోనో, దేహములేకుండనో మోక్షము పొందిన విద్వాంసులను [ముక్త్యానంద ఉత్తమభోగములను] (ఉదస్థామ్)చక్కగా పొంద గలుగుదునో, అట్టి కర్మతో (మా) నన్ను సంయుక్తపరచి (దుశ్చరితాత్) దుష్టాచరణమునుండి (ఉద్బాధస్వ) విడదీసి (మా) నన్ను (సుచరితే) ఉత్తమములగు ధర్మాచరణముతో గూడ వ్యవహారమున (అనుభజ) చక్కగా స్థిరపరచుము.॥౨౭॥

భావార్థము :- అధర్మము త్యజించుటకును, ధర్మమును గ్రహించుటకును సత్యమైన ప్రేమతో మనుష్యులు ప్రార్థించవలయును. ప్రార్థించబడిన పరమాత్మ శీఘ్రముగ అధర్మమునుండి తొలగి ధర్మమునందు ప్రవృత్తమొనర్చును. అట్లే సర్వమానవులును జీవించియున్నంతవరకు ధర్మాచరణమునందే యుండి ఇహపర సుఖముల ననుభవించవలెను. ॥౨౭॥

28. Oh God, dissuade me from sin, and establish me firmly in righteousness. May I enjoy the pleasures of final beatitude by leading a long and virtuous life!.

౧౫౭. ప్రతిపన్థామిత్యస్య వత్స ఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః. గాన్ధారః స్వరః.

పునః స కిమర్థం ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ పరమేశ్వరునేల ప్రార్థించవలయు నను విషయ మిందుపదేశించబడెను.

౧౫౭ ప్రతి పన్థా మపద్మహి స్వస్తి గామనేహసమ్।

యేన విశ్వాః పరిద్విషో వృణక్తి విన్దతే వసు ॥౨౮॥

ప.వి:- ప్రతి, పన్థామ్, అపద్మహి, స్వస్తి గామితి స్వస్తి+గామ్, అనేహసమ్, యేన, విశ్వాః, పరి, ద్విషః, వృణక్తి, విన్దతే, వసు.॥౨౮॥

పదార్థః :- (ప్రతి) ప్రత్యక్షే వీప్సాయాం చ (పంథామ్) మార్గం మార్గమ్ (అపద్మహి) ప్రాప్నుయామ (స్వస్తిగామ్) స్వస్తిసుఖం గచ్ఛతి యేన తమ్. అత్ర జన సన ఖన. అ. 3. ౨. ౬౭. అనేన విట్ ప్రత్యయః (అనేహసమ్) అవిద్యమానాని ఏహాంసి హననాని యస్మింస్తమ్. అత్ర నఞి హన ఏహ. చ.ఉ. ४-౨౨४. అనేనాయం సిద్ధః (యేన) మార్గేణ (విశ్వాః) సర్వాః (పరి) సర్వతః (ద్విషః) ద్విషన్త్య అప్రీణయన్తి యాభ్యః శత్రుసేనాభ్యో దుఃఖక్రియాభ్యో వా తాః. అత్ర కృతో బహులమితి హేతౌ క్విప్ (వృణక్తి) వర్జయతి. అత్రాంతర్గతో ణ్యర్థః (విన్దతే)లభతే (వసు) సుఖకారకం ధనమ్. అయం మంత్రః. శత. 3.3.3. ౧౫-౧౬ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౯॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వరాగ్నే! త్వదనుగృహీతాః పురుషార్థినో భూత్వా వయం యేన విద్వాన్ విశ్వాః ద్విషః పరివృణక్తి వసువిన్దతే తమనేహసం స్వస్తిగాం పన్థాం మార్గం ప్రత్యపద్మహి ప్రత్యక్షతయా వ్యాప్త్య ప్రాప్నుయామ. ॥౨౯॥

భావార్థః:- మనుష్యై ర్ద్వేషాదిత్యాగాయ విద్యాధనప్రాప్తయే ధర్మమార్గప్రకాశాయేశ్వర ప్రార్థనా ధర్మవిద్వత్సేవా చ నిత్యం కార్యా. ॥౨౯॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! మీ యనుగ్రహముచే మేము పురుషార్థులమై (యేన) ఏ మార్గమున విద్వాంసుడు (విశ్వాః ద్విషః) సమస్త శత్రుసేనలను, దుఃఖములను గలిగించు భోగక్రియలను (పరివృణక్తి) సకల విధముల దూరమొనర్చునో మరియు (వసు) సుఖముల గలిగించు ధనమును (విందతే) పొందునో [అట్టే మేమును] (అనేహసమ్) హింసారహితమును (స్వస్తిగామ్) సుఖముగ ప్రయాణించదగు (పన్థామ్) మార్గమును (ప్రతి అపద్మహి) ప్రత్యక్షముగ పొందుదుము.॥౨౯॥

భావార్థము :- ద్వేషాదుల త్యజించుటకు, విద్య మున్నగు ధనములను పొందుటకు ధర్మమార్గ[ప్రకాశ]మున వెలుతురుకొరకు ఈశ్వర ప్రార్థన, ధర్మసేవ, ధార్మికవిద్వాంసుల సేవ నిరంతర మొనర్చుట మనుష్యుల కుచితమై యున్నది.॥౨౯॥

29. May we tread the path free from sin, and full of delight, by which a wise man overcomes all carnal pleasures, and gathers wealth.

౧౩౦. అదిత్యా స్త్వగసీత్యస్య వత్స ఋషిః, వరుణో దేవతా, పూర్వస్య స్వరాడ్యాజుషీ త్రిష్టుప్,

అస్తభ్నాదిత్యన్తస్యార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః. ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరసూర్యవాయుగుణా ఉపదిశ్యంతే.

ఈశ్వర, సూర్య వాయువుల గుణము లీ మంత్రమం దుపదేశించెను.

౧౫౮ అదిత్యా స్త్వగస్యదిత్యై సద౨ ఆసీద। అస్తభ్నాద్ ద్యాం
వృషభో౨ అన్తరిక్షమమిమీత వరిమాణం పృథివ్యాః।
ఆసీదద్విశ్వా భువనాని సమ్రాడ్విశ్వేత్తాని వరుణస్య వ్రతాని ॥30॥

ప.వి:- అదిత్యాః, త్వక్, అసి, అదిత్యై, సదః, ఆ, సీద, అస్తభ్నాత్, ద్యామ్, వృషభః, అన్తరిక్షమ్, అమిమీత, వరిమాణమ్, పృథివ్యాః ఆ, అసీదత్, విశ్వా, భువనాని సమ్రాడితి సమ్+ రాట్, విశ్వా, ఇత్, తాని, వరుణస్య, వ్రతాని.॥30॥

పదార్థః :-(అదిత్యాః) పృథివ్యాదేః (త్వక్) యస్త్వచతి సంవృణోతి సః (అసి) అస్తి వా. అత్ర పక్షే సర్వత్ర వ్యత్యయః (అదిత్యై) పృథివ్యాదిసృష్టయే (సదః) స్థాపనమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (సీద) సాదయతి సాదయసి వా. అత్ర వ్యత్యయో౽న్తర్గతో ణ్యర్థశ్చ (అస్తభ్నాత్) స్తభ్నాసి స్తభ్నాతి ధరతి వా. అత్ర లడర్థే లజ్. (ద్యామ్) సూర్యాదికం ప్రకాశం వా (వృషభః) శ్రేష్ఠః (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (అమిమీత) నిర్మిమీతే. అత్రాపి లడర్థే లజ్ (వరిమాణమ్) వరస్య భావమ్ (పృథివ్యాః) అంతరిక్షస్యావకాశస్య మధ్యే. పృథివీత్యంతరిక్షనామసు పఠితమ్. నిఘం ౧.3. (ఆ) సర్వతః (అసీదత్) సాదయసి సాదయత్యవస్థాపయతి వా. (విశ్వా) సర్వాణి (భువనాని) లోకాన్ (సమ్రాట్) యః సమ్యగ్ రాజతే సః (విశ్వా) అఖిలాని (ఇత్) ఏవ (తాని) ఏతాని (వరుణస్య) పరమేశ్వరస్య సూర్యస్య వాయోర్వా (వ్రతాని)శీలాని. అయం మంత్రః. శ. 3.3.౪. ౧-౫ వ్యాఖ్యాతః.॥30॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! యతో వృషభస్త్వమదిత్యాస్త్వగస్యదిత్యై సద ఆసీదాసాదయసి ద్యామస్తభ్నాత్ స్తభ్నాసి వరిమాణమన్తరిక్షమమిమీత నిర్మిమీషే. సమ్రాట్ సన్ పృథివ్యా అన్తరిక్షస్య మధ్యే విశ్వా భువనాన్యాసీదదా సాదయస్యస్మాత్తాన్యేతాని విశ్వా సర్వాణి వరుణస్య తవేదేవ వ్రతాని శీలాని సంతీతి వయముపదిశ్మహి విజానీయామిత్యేకః.

యో వృషభః సమ్రాట్ సూర్యో వాయుశ్చాదిత్యాస్త్వ గస్యస్తి సంవృణోత్యదిత్యై సద ఆసీదాసాదయతి ద్యామస్తభ్నాత్ స్తభ్నాతి వరిమాణమన్తరిక్షమవకాశ మమిమీత నిర్మిమీతే పృథివ్యా అన్తరిక్షస్య మధ్యే విశ్వా భువనాన్యాసీదదాసాదయతి తస్య తాన్యేతాని విశ్వా సర్వాణి వరుణస్య సూర్యస్య వాయో శ్చేదేవ వ్రతాని శీలాని సన్తీతి వయముపదిశ్మహీతి ద్వితీయః.॥30॥

భావార్థః :- అత్ర శ్లేషాలంకారః. పూర్వస్మాన్మంత్రాదపద్మహీతి పదమనువర్తతే. పరమేశ్వర స్యైవైష స్వభావో యదిదం సర్వమభివ్యాప్య రచయిత్వా ధరత్యేవం సూర్యవాయ్వోరపి ప్రకాశ ధారణస్వభావోఽస్తి. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (అదిత్యాః) పృథివిని (త్వక్‌అసి) కప్పువాడవు (వృషభః) శ్రేష్ఠగుణయుక్తుడవగు నీవు (అదిత్యై) పృథివ్యాదుల సృష్టించుటకు (సదః) స్థాపించయోగ్యమగు వ్యవస్థను (ఆసీద) స్థాపించుచున్నావు (ద్యామ్) సూర్యాదులను (అస్తభ్నాత్) ధారణమొనర్చుచున్నావు (పరిమాణమ్) అత్యుత్తమ మగు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (అమిమీత) రచించితివి (సమ్రాట్) శ్రేష్ఠమగు ప్రకాశమును పొందిన సర్వాధిపతివగు నీవు (పృథివ్యాః) అంతరిక్షము మధ్య (విశ్వా భువనాని) సమస్తలోకములను (ఆసీదత్) స్థాపించుచున్నావు. కావున (తాని విశ్వా) అట్టి యీ సమస్తము (వరుణస్య తే ఇత్) శ్రేష్ఠరూపుడవగు నీ (వ్రతాని) సత్యస్వభావము మరియు కర్మలేయని మేము (అపద్మహి) ఎరుగుచున్నాము **[ఇది మొదటి యర్థము].**

(వృషభః) అత్యుత్తముడు (సమ్రాట్) స్వయంప్రకాశుడునగు సూర్యుడు మరియు వాయువు (అదిత్యాః త్వక్ అసి) అవి పృథివి మున్నగువానికి పైకప్పులుగ నగుచున్నవి లేక (అదిత్యైః) పృథివి మున్నగు సృష్టికొరకు (సదః) లోకములను (ఆసీద) స్థాపించుచున్నవి. (ద్యామ్ అస్తభ్నాత్) ప్రకాశమును ధారణ మొనర్చుచున్నవి (పరిమాణమ్ అన్తరిక్షమ్) శ్రేష్ఠమగు ఆకాశమును (అమిమీత) రచించుచున్నవి మరియు (పృథివ్యాః) ఆకాశమధ్యమందు (విశ్వా-భువనాని ఆసీదత్) సకలలోకములను స్థాపించుచున్నవి (తాని విశ్వా) ఆ సమస్తము (తే వరుణస్య ఇత్) నిశ్చయముగ సూర్యునియొక్కయు, వాయువుయొక్కయు (వ్రతాని) స్వభావము, కర్మలునై యున్నవని మేము (అపద్మహి) ఎరుగుదుము. **(ఇది రెండవ యర్థము)**॥30॥

భావార్థము :- ఇందు శ్లేషాలంకారమున్నదనియు, పూర్వమంత్రమునుండి ''అపద్మహి'' అను పదానువృత్తి జరిగిన దనియు గ్రహించవలయును. సర్వవ్యాపకుడైన సూర్యుని, వాయువును రచించి ధారణమొనర్చుట పరమేశ్వరుని స్వభావమై యున్నట్లే ప్రకాశమొనర్చుట, స్థూలలోకముల ధారణమొనర్చుట సూర్య వాయువుల స్వభావమై యున్నది. ॥30॥

30. O God, Thou art the protector of the Earth. O Mighty Lord, Thou fixest the Earth in its Orbit. Thou Controllest the Sun. Thou hast created the beautiful sky. O Lord of all, thou fixest in space all the worlds. All these are the works of Him alone, so do we know!.

౧౫. వనేష్విత్యస్య వత్స ఋషిః. వరుణో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తే కీదృశా ఇత్యుపదిశ్యతే. మరల పైవానిని గురించియే ఉపదేశించబడుచున్నది.

౧౫ వనేషు వ్యన్తరిక్షం తతాన వాజమర్వత్సు పయఉఽ ఉస్రియాసు।
హృత్సు క్రతుం వరుణో విక్ష్వగ్నిం దివి సూర్యమదధాత్ సోమ మద్రౌ॥31॥

ప.వి:- వనేషు, వి, అంతరిక్షమ్, తతాన, వాజమ్, అర్వత్స్విత్యర్వత్+సు, పయః, ఉస్రియాసు, హృత్స్వితి హృత్+సు, క్రతుమ్, వరుణః, విక్షు, అగ్నిమ్, దివి, సూర్యమ్, అదధాత్, సోమమ్, అద్రౌ.॥౩౧॥

పదార్థః :-(వనేషు) రశ్మిషు వృక్షసమూహేషు వా. వనమితి రశ్మినామసు పఠితమ్. నిఘం ౧.౫.(వి) విశేషార్థే (అంతరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (తతాన) విస్తారితవాన్ విస్తారయతి వా (వాజమ్) వేగమ్ (అర్వత్సు) అశ్వేషు ప్రాప్తవేగగుణేషు విద్యుదాదిషు వా. అర్వేత్యశ్వనామసు పఠితమ్. నిఘం ౧-౧౪, (పయః) దుగ్ధమ్ (ఉస్రియాసు) గోషు. ఉస్రియేతి గోనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨-౧౧(హృత్సు) హృదయేషు (క్రతుమ్) ప్రజ్ఞాం కర్మ వా (వరుణః) పరమేశ్వరః ప్రాణః సూర్యో వాయుర్వా (విక్షు) ప్రజాసు (అగ్నిమ్) విద్యుతం ప్రసిద్ధమగ్నిం వా (దివి) ప్రకాశే (సూర్యమ్) సవితారమ్ (అదధాత్) ధృతవాన్ దధాతి వా (సోమమ్) అమృతాత్మకం రసం సోమవల్ల్యాద్యోషధీగణం వా (అద్రౌ) మేఘే శైలే వా. అద్రి రితి మేఘనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧-౧౦ అయం మంత్రః. శ. 3.3.౪. ౭. వ్యాఖ్యాతః.॥౩౧॥

అన్వయః :- యో వరుణః పరమేశ్వరః సూర్యోవాయుర్వా వనేషు కిరణేష్వరణ్యేషు వాన్తరిక్షం వితతానార్వత్సు వాజముస్రియాసు పయోహృత్సుక్రతుం విక్ష్వగ్నిం దివి సూర్యమద్రౌ సోమం చాదధాత్స ఏవ సర్వై రుపాస్యః సమ్యగుపయోజనీయో వాఽస్తి.॥౩౧॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యథా పరమేశ్వరః స్వవిద్యాప్రకాశ జగద్రచనాభ్యాం సర్వేషు పదార్థేషు తత్తత్స్వభావయుక్తాన్ గుణాన్ సంస్థాప్య విజ్ఞానాదికం వాయుసూర్యాదికం చ విస్తృణోతి. తథైవ వాయు సూర్యావపి సర్వేభ్యః సుఖం విస్తారయతః. ॥౩౧॥

పదార్థము :-(వరుణః) అత్యుత్తముడగు పరమేశ్వరుడు, సూర్యుడు, ప్రాణవాయువులు (వనేషు) కిరణములందు వనములందు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (వితతాన) విస్తారమొనర్చెను, ఒనర్చుచున్నాడు. (అర్వత్సు) అత్యుత్తమ వేగము మున్నగు గుణములతో నున్న విద్యుత్తు మొదలగు పదార్థములందు అశ్వములు మున్నగు పశువులందు (వాజమ్) వేగమును (ఉస్రియాసు) గోవులందు (పయః) పాలను (హృత్సు) హృదయములందు (క్రతుమ్) ప్రజ్ఞాకర్మలను (విక్షు) ప్రజలలో (అగ్నిమ్) అగ్నిని (దివి) ప్రకాశమునందు (సూర్యమ్) ఆదిత్యుని (అద్రౌ) పర్వతములు మరియు మేఘములందు (సోమమ్) సోమవల్లి మున్నగు ఓషధులను మరియు శ్రేష్ఠ రసమును (అదధాత్) ధారణమొనర్చెను. కావున ఆ పరమేశ్వరునే ఉపాసించవలయును. మరియు ఆ రెంటి [సూర్యవాయువుల]నే యుపయోగించవలయును.॥౩౧॥

భావార్థము :-ఇందు శ్లేషాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు తన విద్యాప్రకాశముల చేతను, జగద్రచన ద్వారాను సమస్తపదార్థములందు వాని స్వభావముతో గూడిన గుణముల స్థాపించి విజ్ఞానము మున్నగు గుణముల నుంచి సూర్యవాయువులను విస్తార పరచునట్లు సూర్య వాయువులును సకలజీవుల సుఖములను విస్తరింప జేయుచున్నవి.॥30॥

31. We should worship God, Who hast created the sky over the forests, put speed in horses, milk in cows, intellect in hearts, gastric juice in men, sun in heaven, and medicinal plants like Soma in the mountains!.

౧౬౦. సూర్యస్య చక్షురిత్యస్య వత్స ఋషిః, అగ్ని ర్దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పున స్తే కీదృశా ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా సూర్యవాయువు లెటువంటివను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౧౬౦ సూర్యస్య చక్షురారోహాగ్నేరక్ష్ణః కనీనకమ్ ।
యత్రైతశేభి రీయసే భ్రాజమానో విపశ్చితా॥ 32॥

ప.వి:- సూర్యస్య, చక్షుః, ఆ, రోహ, అగ్నేః, అక్ష్ణః, కనీనకమ్, యత్ర ఏతశేభిః, ఈయసే, భ్రాజమానః, విపశ్చితేతి విపః+చితా.॥32॥

పదార్థః :-(సూర్యస్య) సవితృమండలస్య విద్యుతో వా (చక్షుః) దర్శకమ్. (ఆ) సమన్తాత్ (రోహ) దర్శయసి దర్శయతి వా. అత్ర లడర్థే లోట్. (అగ్నేః) భౌతికస్య (అక్ష్ణః) దర్శనసాధకస్య (కనీనకమ్) కనతి ప్రకాశతే యేన తత్. అత్ర కనీధాతో ర్బాహులకాదౌణాదిక ఈనక ప్రత్యయః (యత్ర) యస్మిన్ (ఏతశేభిః) విజ్ఞాన వేగాదిభిరాగమకైర్గుణైరశ్వైః. ఏతశ ఇత్యశ్వనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧-౧౪, (ఈయసే) విజ్ఞాయసే విజ్ఞాయతే వా (భ్రాజమానః) ప్రకాశమానః (విపశ్చితా) మేధావినా విదుషా. విపశ్చిదితి మేధావి నామసు పఠితమ్ నిఘం 3. ౧౫. అయం మన్త్రః శత. 3.3.౧.౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥32॥

అన్వయః :-హేపరమేశ్వర! యత్ర త్వమేత శేభిర్భ్రాజమానో విపశ్చితేయసే యత్ర ప్రాణో విద్యుద్వైతశేభిర్విపశ్చితా భ్రాజమానో విజ్ఞాయతే.యత్ర త్వం స సా చ సూర్యస్యాగ్నే రక్ష్ణః కనీనకం చక్షురారోహసమన్తాద్దర్శయతి వా తత్ర వయం త్వాం తం తాం చోపాసీమహి యుఞ్జ్మహే వా.॥32॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యైర్యథా విద్వద్భిరీశ్వరః ప్రాణో విద్యుచ్చ విజ్ఞాయోపాస్యతే సంప్రయుజ్యతే చ తథైవ విజ్ఞాయోపాస్య ఉపయోక్తవ్యాః సంప్రయోజితవ్యా చ.॥32॥

పదార్థము :-ఓ పరమేశ్వరా! (యత్ర) నీ వెచ్చట (ఏతశేభిః) విజ్ఞానము మున్నగు గుణములతో (భ్రాజమానః) ప్రకాశమానుడవై (విపశ్చితా) మేధావియైన విద్వాంసునిచే (ఈయసే) తెలిసికొనబడుచుందువో, లేక ఎచ్చట ప్రాణవాయువు, లేదా విద్యుత్తు (ఏతశేభిః) వేగాదిగుణములచే (విపశ్చితా) విద్వాంసునిచే (భ్రాజమానః) ప్రకాశితములై (ఈయసే) విజ్ఞాతములగు [తెలియబడు] చున్నవో మరియు ఎచ్చట నీ వా ప్రాణము, విద్యుత్తు (సూర్యస్య) సూర్యుని, లేక విద్యుత్తుయొక్కయు (అగ్నేః) భౌతికాగ్నియొక్కయు (అక్ష్ణః) దర్శనసాధనములను (కనీనకమ్) ప్రకాశపరచు (చక్షుః)నేత్రములకు (ఆరోహ) చూపించుచున్నావో అచ్చటనే మేము నిన్ను ఉపాసించెదము. మరియు నా రెంటినీ యుపయోగించుకొందుము.॥32॥

భావార్థము :-ఇందు శ్లేషాలంకారమున్నది. విద్వాంసులు ఈశ్వరుడు, ప్రాణములు మరియు విద్యుత్తు గుణముల నెరిగి ఉపాసించుచు కార్యసిద్ధిని పొందుచున్నట్లే మానవులును వాని నెరిగి, ఉపాసించి, స్వ ప్రయోజనములను సదా సాధించుకొనవలయును.॥32॥

32. O God where resplendent through Thy qualities of knowledge, Thou art known by the learned, and where Thou createst lustrous eyes, the instruments for seeing the sun and fire, there we worship Thee!.

౧౬౧. ఉస్రావేతమిత్యస్య వత్స ఋషిః, సూర్యవిద్వాంసౌ దేవతే, పూర్వస్య నిచృదార్షీగాయత్రీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః; స్వస్తీత్యన్తస్య యాజుషీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ సూర్యవిద్వాంసౌ కథం భూతావేతాభ్యాం శిల్పవిదౌ కిం కుర్యాతామిత్యుపదిశ్యతే.

సూర్యుడు, విద్వాంసుడెట్టివారు? శిల్ప విద్వాంసులు వారివల్ల నెట్లు ప్రవర్తించవలయును? అను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౧౬౧ ఉస్రావేతం ధూర్షాహౌ యుజ్యేథా మనశ్రూ అవీరహణౌ బ్రహ్మచోదనౌ। స్వస్తి యజమానస్య గృహాన్ గచ్ఛతమ్॥33॥

ప.విః-ఉస్రౌ, ఆ, ఇతమ్, ధూర్షాహౌ, ధూః సహావితి ధూః+సహౌ, యుజ్యేథామ్, అనశ్రూ ఇత్యనశ్రూ, అవీరహణౌ, అవీరహణావిత్యవీర+హనౌ, బ్రహ్మచోదనావితి బ్రహ్మ+చోదనౌ, స్వస్తి, యజమానస్య, గృహాన్, గచ్ఛతమ్.॥33॥

పదార్థః :-(ఉస్రౌ) రశ్మిమంతౌ నివాసహేతూ సూర్యవాయూ. ఉస్రా ఇతి రశ్మినామసు పఠితమ్. నిఘం ౧.౫. గో నామసు చ.నిఘం ౨.౧౧. (అ) సమన్తాత్ (ఇతమ్) ప్రాప్నుతః (ధూర్షాహౌ) యౌ దురం పృథివ్యాః శరీరస్య జ్ఞానానాం వా ధారణం సహేతే తౌ (యుజ్యేథామ్) యుజ్యేతే యుక్తౌ కురుతః (అనశ్రూ) అవ్యాపినౌ (అవీరహణౌ) వీరహనన రహితౌ. (బ్రహ్మచోదనౌ) ఆత్మాన్నప్రాప్తిప్రేరకౌ (స్వస్తి) సుఖం సుఖేన వా (యజమానస్య) ధార్మికస్య జీవస్య (గృహాన్) గృహాణి (గచ్ఛతమ్) గమయతః. అయం మన్త్రః. శత. 3.3.౪.౧౨. వ్యాఖ్యాతః.॥33॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథా విద్యాశిల్పే చికీర్షూ యౌ బ్రహ్మచోదనా వనశ్రూ అవీరణావుస్రౌ ధూర్షా హౌ సూర్యవిద్వాంసౌ గావౌ వృషవద్యానచాలనాయైతం ప్రాప్నుతో యుజ్యేథాం యుక్తౌ కురుతో యజమానస్య గృహాన్ స్వస్తి గచ్ఛతం సుఖేన గమయత స్తౌ యూయం యుక్త్వా సేవయత.॥33॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేష వాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా సూర్యవిపశ్చితౌ క్రమేణ సర్వం ప్రకాశ్య ధృత్వా సహిత్వా యుక్త్వా ప్రాప్య సుఖం ప్రాపయత స్తథైవ శిల్పవిద్యాసంపాదకేన యానేషు యుక్త్వా సేవితే అగ్నిజలే సుఖేన సర్వత్రాభిగమనం కారయతః. ॥33॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! విద్యను మరియు శిల్పవిద్యనుపొందగోరు వారిరువురును (బ్రహ్మచోదనౌ) అన్నము మరియు విజ్ఞానముల ప్రాప్తికొరకు (అనశ్రూ) వ్యాపించని (అవీరహణౌ) వీరులను రక్షించునవి (ఉస్రౌ) జ్యోతి యుక్తములు మరియు నివసించదగిన (ధూర్షాహౌ) పృథివి, ధర్మముల రెండింటి భారమును వహించునవియునగు [యానవాహనములకొరకు వృషభములను పొందునట్లు] (ఏతమ్) సూర్య వాయువులనెట్లు పొందుదురో, (యుజ్యేథామ్) ఎట్లు యుక్తపరతురో, ఎట్లు (యజమానస్య) ధార్మిక యజమానుని (గృహాన్) గృహములకు (స్వస్తి) సుఖముగ (గచ్ఛతమ్) వెళ్లుచుందురో అట్లే మీరును వానిని యుక్తితో సమకూర్చుకొని కార్యములను సాధించుచుండుడు.॥33॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేష వాచక లుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. ఏ విధముగ సూర్యుడు, విద్వాంసుడు సమస్తపదార్థములను ధరించువారుగ, సహనవంతులుగ, పొందబడినవారుగ సౌఖ్యములను గలిగింపజేయుచుందురో, అదే విధముగ శిల్పవిద్యలనెరుగు విద్వాంసులద్వారా రథములు మున్నగు యానములందు యుక్తితో సేవన మొనర్పబడిన అగ్ని మరియు జలములు వాహనములను నడిపించి సర్వత్రా సుఖపూర్వకముగా యానమొనర్ప జేయుచున్నవి.॥33॥

33. Let man and woman, who study the Vedas kill not their heroes, are limited in resources, be ever joyous, who live together and are fit to bear the burden of domestic life, be united together in married life. May such couples visit the houses of religious persons and give them happiness.

౧౬౨. భద్రో మేఽసీత్యస్య వత్సఋషిః, యజమానో దేవతా, పూర్వస్య భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః, మా త్వేత్యస్య, భురిగార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః. శ్యేనో భూత్వేత్యస్య విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారఃస్వరః.

తేన యానేన విదుషా కిం కిం కర్తవ్య మిత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యానముచే విద్వాంసుడేమి చేయవలయునో ఉపదేశించబడినది.

౧౬౨ భద్రో మేఽసి ప్రచ్యవస్వ భువస్పతే విశ్వాన్యభి ధామాని। మా త్వా పరి పరిణో విదన్ మా త్వా పరిపంథినో విదన్ మాత్వా వృకాఽఅఘాయవో విదన్। శ్యేనో భూత్వా పరాపత యజమానస్య గృహాన్ గచ్ఛ తన్నౌ సఙ్స్కృతమ్ ॥౩౪॥

ప. విః- భద్రః, మే, అసి, ప్ర, చ్యవస్వ, భువః, పతే, విశ్వాని, అభి, ధామాని, మా, త్వా, పరిపరిణ ఇతి పరి+పరిణః, విదన్, మా, త్వా, పరిపంథిన ఇతి పరి+ పంథినః విదన్,మా, త్వా, వృకాః, అఘాయవః, అఘయువ ఇత్యఘ+యువః, విదన్, శ్యేనః, భూత్వా, పరా, పత, యజమానస్య, గృహాన్, గచ్ఛ, తత్, నౌ, సఙ్స్కృతమ్.॥౩౪॥

పదార్థః :-(భద్రః) సుఖకారీ (మే) మమ (అసి) భవసి ((ప్ర) ప్రకర్షే (చ్యవస్వ) గచ్ఛ (భువః) పృథివ్యాః (పతే) స్వామిన్ (విశ్వాని) సర్వాణి (అభి) ఆభిముఖ్యే (ధామాని) స్థానాని (మా) నిషేధే (త్వా) త్వాం గృహాదిషూపస్థితమ్ (పరిపరిణః) పరితః సర్వతశ్చలేన రాత్రౌ వా పరస్వాదాయిన శ్చోరాః. ఛన్దసి పరిపన్థి పరిపరిణౌ పర్యవస్థాతరి అ.౫.౨. ౮౯ అనేనైతౌ శబ్దౌ స్తేన విషయే నిపాత్యేతే (విదన్) విన్దన్తు ప్రాప్నువన్తు. అత్ర సర్వత్ర వా ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తీతి నుమటోరభావో లోడర్థే లుఙ్ చ (మా) నిషేధార్థే (త్వా) ప్రవాససేవినం (త్వామ్) (పరిపన్థినః) ఉత్కోచకా దస్యవః (విదన్) లభన్తామ్ (మా) నిషేధార్థే (త్వా)

త్వామైశ్వర్యవన్తమ్ (వృకాః) స్తేనాః. వృక ఇతి స్తేన నామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. 24. (అఘాయవః) ఆత్మనోఽఘం పాపమిచ్ఛవః (విదన్) లభన్తామ్ (శ్యేనః) శ్యేన ఇవ (భూత్వా) (పరా) దూరార్థే (పత) గచ్ఛ (యజమానస్య) సంగమం కర్తుం యోగ్యస్య పూజ్యస్య మనుష్యస్య (గృహాన్) ద్వీపఖండదేశాంతరస్థానాని (గచ్ఛ) గమనం కురు (తత్) (నౌ) ఆవయోః (సంస్కృతమ్) శిల్పవిద్యా సంస్కారయుక్తం సర్వర్తుకమ్. అయం మన్త్రః. శత. 3.3.4. 14-15 వ్యాఖ్యాతః. ॥34॥

అన్వయః :- హే భువస్పతే విద్వం స్త్వం మే మమ భద్రోఽసి యన్నౌ తవ మమ చ సంస్కృతం యానమస్తి తత్ తేన విశ్వాని ధామాన్యభి ప్రచ్యవస్వాభితః ప్రకృష్టతయా గచ్ఛ, యథా సర్వత్రాభిగచ్ఛన్తం త్వాం పరి పరిణో వృకా మా విదన్ మా లభన్తాం తథా ప్రయతస్వ. పరదేశసేవినం త్వాం యథా పరిపన్థినో వృకా మా విదన్, తథాఽనుతిష్ఠ. యథా పరదేశసేవినం త్వా మఘాయవః పాపినో మనుష్యా మా విదన్, తథాఽను జానీహి. త్వం శ్యేనో భూత్వా తేభ్యః పరాపత గచ్ఛైతాన్వా పరాపత దూరే గమయ్యైవం కృత్వా యజమానస్య గృహాన్ గచ్ఛ తయో మార్గే కించిదపి దుఃఖం న స్యాత్. ॥34॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైరుత్తమాని విమానాదీని యానాని రచయిత్వా తత్ర స్థిత్వా తాని యథాయోగ్యం ప్రచాల్య శ్యేన ఇవ ద్వీపాద్యంతరం దేశం గత్వా ధనం ప్రాప్య తస్మాదాగత్య దుష్టేభ్యః ప్రాణిభ్యో దూరే స్థిత్వా సర్వదా సుఖం భోక్తవ్యమ్. ॥34॥

పదార్థము :- (భువస్పతే) పృథివిని పాలించు విద్వాంసుడా! నీవు (మే భద్రః అసి) నాకు శుభముల నొనర్చు బంధువవు. అట్టి నీవు (నౌ సంస్కృతమ్) మన యిరువురిచే సంస్కరించబడిన యానముద్వారా (విశ్వాని ధామాని) సకలజగములందు (అభిప్రచ్యవస్వ) బాగుగా సంచరించుము. (త్వా) అట్లు భ్రమణ మొనర్చుచున్న నిన్ను (పరిపరిణః) మోసముచే రాత్రులందితరులపదార్థముల దొంగిలించు (వృకాః) దొంగలు (మా విదన్) అడ్డురాకుండునట్లు, పరదేశము పయనించు నిన్ను (పరిపంథినః) దారిదోపిడికాండ్రు (మా విదన్) దాడి చేయకుండునటులను (త్వా) పరమైశ్వర్యశాలివగు నిన్ను (అఘాయవః) పాపాత్ములగు దుష్టులు తారస పడకుండనట్లు, అపాయరహిత కర్మలనే సదా రక్షణ యొనర్చుచుండుము (శ్యేనభూత్వా) డేగపక్షితో సమముగు బలవేగములు గలవాడవై ఆ దుష్టులకు (పరాపత) దూరముగ నుండుడు, లేక ఈ దుష్టులను దూరమొనర్చుడు. ఇట్టి క్రియలనొనర్చుచు దారియందెట్టి దుఃఖములను పొందకుడు (యజమానస్య) ధార్మికులగు యజమానుల (గృహాన్) ఇండ్లకు దేశదేశాంతరములకు (గచ్ఛ) వెళ్లుచుండుడు. ॥34॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఉత్తమోత్తమ విమానాది యానముల నిర్మించి, అందు ఆరూఢులై, వానిని యథాయోగ్యముగ నడపుచు, శ్యేనపక్షి వలె ద్వీపద్వీపాంతరములకు వెళ్లి,

ధనమునార్జించి, అటనుండి క్షేమముగ తిరిగివచ్చి, దుష్టప్రాణులకు దూరముగనుండి సర్వకాలములందును స్వయముగ సుఖము లనుభవించుచు, ఇతరులను కూడ అనుభవింపజేయుట మానవు లెల్లరకును యోగ్యమై యున్నది.॥౩౪॥

34. O learned man, the Lord of Earth, thou art my gracious helper. Fly happily to all the stations in our well overhauled aeroplane. Doing so, let not thieves, robbers, and malignant opponents meet thee. Fall like a falcon upon such foes. Go to the houses of religious persons, situated in distant parts of the world.

౧౬౩. నమో మిత్రస్యేత్యస్య వత్స ఋషిః, సూర్యోదేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛందః. నిషాదః స్వరః.

పునరీశ్వరసవితారౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.

ఈశ్వరుడు,సూర్యుడు ఎటువంటివా రను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౬౩ నమో మిత్రస్య వరుణస్య చక్షసే మహో దేవాయ తదృతꣳ సపర్యత।
దూరే దృశే దేవజాతాయ కేతవే దివస్పుత్రాయ సూర్యాయ శꣳ సత ॥౩౫॥

ప.విః- నమః, మిత్రస్య, వరుణస్య, చక్షసే, మహః, దేవాయ, తత్, ఋతమ్, సపర్యత, దూరే దృశ ఇతి దూరే+ దృశే, దేవజాతాయేతి దేవ+జాతాయ, కేతవే, దివః, పుత్రాయ, సూర్యాయ, శꣳసత.॥౩౫॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కారణమన్నం వా. నమ ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం ౨,౭ (మిత్రస్య) సర్వజగత్సుహృదః. ప్రకాశకస్య వా(వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్య (చక్షసే) సర్వద్రష్టుర్దర్శయితుర్వా. అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీతి వార్తికేన చతుర్థీ. చష్ట ఇతి పశ్యతి కర్మసు పఠితమ్ నిఘం. ౩. ౧౧ (మహః) మహసే. అత్ర సుపాం సులుగితి జేర్లుక్ (దేవాయ) దివ్యగుణాయ (తత్) చేతనస్వరూపం ప్రకాశ స్వరూపం వా (ఋతమ్) సత్యమ్ (సపర్యత) పరిచరత. సపర్యతీతి పరిచరణకర్మసు పఠితమ్.నిఘం. ౩.౫ (దూరే దృశే) యో దూరే స్థితాన్ దర్శయతి తస్మై (దేవజాతాయ) దేవైర్దివ్యైర్గుణైః ప్రసిద్ధాయ (కేతవే) విజ్ఞానస్వరూపాయ జ్ఞాపకాయ వా(దివః) ప్రకాశస్వరూపస్య (పుత్రాయ) పవిత్రకారకాయాగ్ని పుత్రాయ వా (సూర్యాయ) చరాచరాత్మనే. పరమైశ్వర్యహేతవే వా. (శꣳసత) ప్రశంసత అయం మన్త్రః. శత. ౩. ౩.౪.౨౪ వ్యాఖ్యాతః.॥౩౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా వయం యన్మిత్రస్య వరుణస్య దివ ఋతం సత్యం స్వరూపమస్తి తద్యూయమపి సపర్యత. యస్య మహో మహసే దూరేదృశే చక్షసే దేవజాతాయ కేతవే దేవాయ పుత్రాయ పవిత్రకర్త్రే సూర్యాయ పరమాత్మనే వయం నమస్కుర్మస్తస్మై యూయమపి కురుతేత్యేకః.

హే మనుష్యా యథా వయం యన్మిత్రస్య వరుణస్య దివః ప్రకాశస్వరూపస్య సూర్యలోకస్యర్థం యథార్థ స్వరూపం సేవేమహి తద్యూయమపి విద్యయా సపర్యత. యథా వయం యస్మై చక్షసే దేవజాతాయ కేతవే దివోఽగ్నేః పుత్రాయ దూరేదృశే మహోదేవాయ సూర్యాయ లోకాయ ప్రాప్త్యర్థం ప్రవర్తేమహి తథా యూయమపి ప్రవర్తధ్వమ్. ఇతి ద్వితీయః..॥౩౫॥

భావార్థః :- అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యస్య కృపయా ప్రకాశేన వా చోరదస్యాదయో నివర్తంతే, యతః పరమేశ్వరేణ సమః సమర్థః సూర్యేణ సమో లోకశ్చ న విద్యతే తస్మాత్ సర్వైర్మనుష్యైః స ఏవ ప్రశంసనీయ ఇతి వేద్యమ్.॥౩౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెటుల (మిత్రస్య) ఎల్లరకు సుహృదయుడును (వరుణస్య) శ్రేష్ఠుడును (దివః) ప్రకాశస్వరూపుడును నగు పరమేశ్వరుని (యత్‌ఋతమ్) ఏ సత్యస్వరూపము గలదో (తత్) ఆ చేతనస్వరూపమును సేవించుచున్నామో, అటులనే మీరును సతతము అట్టి సేవనము (సపర్యత) ఒనర్చుడు. (మహః) గొప్పవాడును (దూరేదృశే) దూరమునగలవానిని చూపువాడును (చక్షసే) ఎల్లరను చూచువాడును (దేవజాతాయ) దివ్యగుణప్రసిద్ధుడును (కేతవే) విజ్ఞానస్వరూపుడును (దేవాయ) దివ్యగుణయుక్తుడును (పుత్రాయ) పవిత్ర మొనర్చువాడును (సూర్యాయ) చరాచరాత్మయగు పరమేశ్వరునకు మే మెటుల (నమః) నమస్కార మొనర్చుచుందుమో, అటులనే మీరును (ప్రశంసత) ఆతనిని స్తుతించుడు. **(ఇది ప్రథమార్థము)**

ఓ మనుష్యులారా (మిత్రస్య) ప్రకాశమును (వరుణస్య) శ్రేష్ఠమును (దివః) ప్రకాశస్వరూపమును నగు సూర్యలోకపు (ఋతమ్) యథార్థస్వరూప మేది గలదో (తత్) ఆ ప్రకాశస్వరూమును మీరును విద్యచే (సపర్యత) సేవించుడు. (చక్షసే) ఎల్లరను చూపించువాడును (దేవజాతాయ) దివ్యగుణములవలన ప్రసిద్ధుడును (కేతవే) జ్ఞానదాతయు (దివః) అగ్నియొక్క (పుత్రాయ) పుత్రుడును (దూరదృశే) దూరస్థిత పదార్థములను దర్శింపజేయువాడును (మహః) గొప్పవాడును (దేవాయ) దివ్యగుణయుక్తుడును నగు (సూర్యాయ) ఏ సూర్యునిపొందుటకు మే మెట్లు ప్రవృత్తుల మగుచుందుమో అటులనే మీరును పురుషార్థముల నొనర్చుడు. **(ఇది ద్వితీయార్థము).** ॥౩౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునన్ శ్లేష, వాచక లుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. ఎవని దయవలన, లేక ప్రకాశము వలన దొంగలు దోపిడీకాండ్రు మొదలగు దుష్టులు తమ కార్యములనుండి నివృత్తు లగుచుందురో నాతనినే ప్రశంసించుట, ఆతని గుణములనే ప్రసిద్ధపరచుట ఉచితము. పరమేశ్వరునికి సమానమగు సమర్థుడును లేడు.

సూర్యునితో సమానమగు లోకమును లేదు అని యెరుగవలయును. [కావున మానవు లెల్లరును ఆతడే ప్రశంసనీయుడని ఎరుగవలెను]. ॥౩౫॥

35. Do homage unto God, the Friend of all, Ever pure, and Resplendent. Worship the true nature of the Mighty God. Sing praises unto God, the purifier of all radiant objects, the Omniscient, the Embodiment of virtues, and the exhibitor of distant objects.

౧౬౪. వరుణస్యేత్యస్య వత్స ఋషిః, సూర్యో దేవతా, విరాడ్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే. మరల వవి ఎటువంటివో ఉపదేశించుచున్నాడు.

౧౬౪ వరుణ స్యోత్తమ్భన మసి వరుణస్య స్కమ్భసర్జనీస్థో వరుణస్య ఋత సదన్యసి వరుణస్య ఋత సదనమసి వరుణస్య ఋత సదనమాసీద ॥౩౬॥

ప.వి:-వరుణస్య, ఉత్తమ్భనమ్, అసి, వరుణస్య, స్కమ్భసర్జనీ ఇతి స్కమ్భ+ సర్జనీ, స్థః, వరుణస్య, ఋత సదనీనత్యృత+సదనీ, అసి వరుణస్య, ఋతసదనమిత్యృత+ సదనమ్, అసి, వరుణస్య, ఋత సదనమిత్యృ త+సదనమ్, ఆ, సీద.॥౩౬॥

పదార్థః:-(వరుణస్య) వరితుం ప్రాప్తుం యోగ్యస్య శ్రేష్ఠస్య జగతః. వరుణ ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫.౪. (ఉత్తమ్భనమ్) ఉత్కృష్టం ప్రతిబంధనమ్. అత్ర ఉదః స్థాస్తమ్భోః పూర్వస్య అ,౧.౪.౬౧. అనేన సస్య పూర్వసవర్ణాదేశః (అసి) అస్తి వా (వరుణస్య) వాయోః. అనేన జ్ఞానప్రాప్తి గమధాతో రర్థస్య గ్రహణమ్ (స్కమ్భసర్జనీ) యా క్రియా స్కమ్భనామాధారకాణాం సర్జన్యుత్పాదికా సా (స్థః) స్తః (వరుణస్య) సూర్యస్య (ఋతసదనీ) యా క్రియా ఋతానాం జలానాం సదనీ గమనాగమనకారిణీ (అసి) అస్తి వా (వరుణస్య) పరపదార్థ సమూహస్య (ఋతసదనమ్) ఋతానాం యథార్థానాం పదార్థానాం సదనం స్థానమ్ (అసి) అస్తి వా(వరుణస్య) ఉత్కృష్ట గుణ సమూహస్య (ఋతసదనమ్) యుద్భూతానాం సత్యానాం బోధానాం స్థానం తత్ (ఆ) సమన్తాత్ (సీద) ప్రాపయసి ప్రాపయతి వా. అయం మన్త్రః. శత. 3.3.౪.౨౫.౨౯ వ్యాఖ్యాతః.॥౩౬॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! యతస్త్వం వరుణస్యోత్తమ్భన మసి యా వరుణస్య స్కమ్భసర్జనీ యా చ వరుణ స్యర్తసదనీ క్రియే స్థ స్త స్తే ధారితవానసి. యద్వరుణస్యర్త సదనమస్తి తత్కృపయా వరుణస్యర్తసదన మాసీద సమన్తాత్ప్రాపయత్యత స్త్వాం వయమాశ్రయామ ఇత్యేకః.

యోవరుణ స్యోత్తమ్భనం ధరతి. యా వరుణస్యస్కమ్భసర్జనీ యా చ వరుణస్యర్తసదనీ క్రియే స్థః స్తో యస్తయోర్ధారకోఽస్తి యద్వరుణస్యర్త సదనమస్తి తద్యో వరుణస్యర్తసదన మాసీద సమన్తాత్ప్రాపయతి స కుతో నోపయోక్తవ్యః. ॥౩౬॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. నహి కశ్చిత్పరమేశ్వరేణ వినా సర్వం జగద్రచితుం ధర్తుం పాలయితుం విజ్ఞాతుం వా శక్నోతి. న కిల కశ్చిత్ సూర్యేణ వినా సర్వం భూమ్యాది జగత్ ప్రకాశితుం ధర్తుం వా శక్నోతి తస్మాత్ సర్వైర్మనుష్యైరీశ్వరస్యోపాసనం సూర్యస్యోపయోగో యథావత్ కార్య ఇతి.॥౩౬॥

పదార్థము :-ఓ పరమేశ్వరా! (వరుణస్య) ఉత్తమజగత్తును (ఉత్తమ్భనమ్ అసి) చక్కగా ప్రతిబంధనమొనర్చువాడవు (వరుణస్య) వాయువునకు (స్కమ్భసర్జనీ) ఆధారరూప పదార్థముల నుత్పన్న మొనర్చు క్రియయు (వరుణస్య) సూర్యుని (ఋతసదనీ) జలముల గమనాగమనమొనర్చు క్రియయు నేవి (స్థః) కలవో వానిని నీవు ధరించియున్నావు (వరుణస్య) ఉత్తమమైన (ఋతసదనమ్ అసి) సదార్థస్థానమును (వరుణస్య ఋతసదనమ్) ఉత్తమమగు అట్టి ఋతసదనమును [సత్య జ్ఞానముల స్థానమును] (ఆసీద) లభింపజేయు చున్నావు. కావున నిన్నే మే మాశ్రయించుచున్నాము **[ఇది ప్రథమార్థము].**

ఏది (వరుణస్య ఉత్తంభనమ్ అసి) జగత్తును ధారణమొనర్చునదై, ఏది (వరుణస్య స్కంభ సర్జనీ) వాయువుయొక్క ఆధారముల ఉత్పాదకమై, ఏది (వరుణస్య ఋతసదనీ) సూర్యుని జలముల ఆవాగమనముల నొనరించు క్రియయై (స్థః) ఉన్నవో వానిని ధరించుటకు మఱియు ఏది (వరుణస్య ఋతసదనమ్ అసి) ఉత్తమ సత్యపదార్థముల స్థానరూపమై యున్నదో అది [మఱియునేది] (వరుణస్య ఋతసదనమ్) ఆ యుత్తమ పదార్థముల స్థానమును (సీద) బాగుగా లభింపజేయుచున్నదో దాని నెందు కుపయోగించకూడదు? **[ఇది ద్వితీయార్థము]**. ॥౩౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్త మరియు శ్లేషోపమాలంకారములు గలవు. పరమేశ్వరుడు తప్ప ఇంకెవ్వరును జగమును రచించుటకు, ధరించుటకు, పాలించుటకు, ఎరుగుటకు సమర్థులు గాజాలరు. అట్లే సూర్యాదులు తప్ప మరేదియును భూమి మున్నగు ప్రపంచమును ప్రకాశమొనర్చుటకు, ధారణమొనర్చుటకు సమర్థము గాజాలదు. కావున మానవు లెల్లరును ఈశ్వరుని ఉపాసించుచు సూర్యుని ఉపయోగించుకొన వలయును.॥౩౬॥

36. O God, Thou art the Director of this fine world; the Creator of objects dependable on air, and the Force inherent in the sun for the motion of waters, the stay and support of all

excellent objects. O Lord, Thou makest us reach the destination of true and high knowledge!.

౧౬౩౭. యా తే ధామానీత్యస్య గోతమ ఋషిః। యజ్ఞో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పున రేతా కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే. మరల నా రెండును ఎట్టివో ఈ మంత్రముద్వారా ఉపదేశించబడినది.

౧౬౩౭ యా తే ధామాని హవిషా యజన్తి తా తే విశ్వా పరిభూరస్తు యజ్ఞమ్।

గయస్ఫానః ప్రతరణః సువీరోఽవీరహా ప్రచరా సోమ దుర్యాన్ ॥౩౭॥

ప.విః- యా, తే, ధామాని, హవిషా, యజన్తి, తా, తే, విశ్వా, పరిభూరితి పరి+భూః, అస్తు, యజ్ఞమ్, గయస్ఫాన ఇతి గయ+స్ఫానః, ప్రతరణ ఇతి ప్ర+ తరణః, సువీర ఇతి సు+ వీరః, అవీర హేత్యవీర+హా, ప్ర, చర, సోమ, దుర్యాన్.॥౩౭॥

పదార్థః :-(యా) యాని. అత్ర సర్వత్ర శేశ్ఛన్దసీతి శేర్లోపః (తే) తవ. తస్యవా (ధామాని) అధికరణాని ద్రవ్యాణి (హవిషా) గ్రాహ్యేణ దాతవ్యేన పదార్థేన సాధకేన వా (యజన్తి) పూజయన్తి సంగమయన్తి వా(తా)తాని (తే) తవ తస్య వా (విశ్వా) సర్వాణి (పరిభూః) పరితః సర్వతో భవతీతి (అస్తు) భవతు (యజ్ఞమ్) యష్టు మర్హమ్ (గయస్ఫానః) గయానామపత్యధనగృహాణాం స్ఫానో వర్ధయితా. గయ ఇత్యపత్యనామసు పఠితమ్. నిఘం ౨.౨. ధననామసు నిఘం. ౨.౧౦ గృహనామసు చ నిఘం. ౩.౪. (ప్రతరణః) ప్రతరతి దుఃఖాని యేన సః (సువీరః) శోభనా వీరా యస్మిన్సః. (అవీరహా) అవీరాన్ కాతరాన్ మనుష్యాన్ హన్తి యేన సః. అత్ర కృతో బహులమితి కరణే క్విప్ (ప్రచర) విజానీహ్యనుతిష్ఠ (సోమ) సోమ విద్యాసంపాదకవిద్వన్ (దుర్యాన్) గృహాణి. దుర్యా ఇతి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౪. అయం మన్త్రః. శత. ౩.౩.౪.౩౦ వ్యాఖ్యాతః.॥౩౭॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! యథా విద్వాంసో యా యాని తే తవ ధామాని హవిషా యజన్తి తథా తా తాని విశ్వా సర్వాణి వయమపి యజేమైతేషాం యథా యస్తే తవ గయస్ఫానః ప్రతరణః సువీరోఽవీరహా పరిభూ ర్యజ్ఞః ప్రదోఽస్తి తథా స భవత్కృపయాఽస్మభ్యమపి సుఖకార్యస్తు. హే సోమ! విద్వన్! యథా వయమేతం యజ్ఞమనుష్ఠాయ గృహేషు ప్రచరేమ విజానీయామానుతిష్ఠేమ తథా త్వమప్యేతం దుర్యాన్ గృహ్ణాతి ప్రచర విజానీహ్యను తిష్ఠ.॥౩౭॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా విద్వాంస ఈశ్వరే ప్రీతిం సంసారే యజ్ఞానుష్ఠానం కుర్వన్తి తథైవ సర్వైర్మనుష్యైరనుష్ఠేయమ్.॥౩౭॥

పదార్థము :-ఓ జగదీశ్వరా! విద్వాంసులెట్లు (యా) ఏ (తే) నీ (ధామాని) స్థానములను (హవిషా) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన పదార్థములచే (యజన్తి) సత్కారపూర్వకముగ గ్రహణమొనర్తురో అటులనే మేమును (తా) అట్టి (విశ్వా) సర్వమును గ్రహింతుముగాక! ఎట్లు (తే) ఆ యజ్ఞము విద్వాంసులగు మీయొక్క (గయాస్ఫానః) అపత్యమును, ధనములను గృహములను, అభివృద్ధిపరచునది (ప్రతరణః) దుఃఖములను తరింపజేయునది (సువీరః) ఉత్తమవీరులచే సాంగత్యమొనర్చునది (అవీరహా) పిరికివారు, దరిద్రులు, నీరత్వహీనులు, పురుషార్థరహితులునగు వారిని, శత్రువులను చంపునది మరియు (పరిభూః) సకలసుఖముల నొసగునదిగా నున్నదో అది మీ దయచే మా కొరకును అటులనే (అస్తు) అగునుగాక, లేక ఎద్దానిని విద్వాంసులు (యజంతి) యజన మొనర్చుచున్నారో (యజ్ఞమ్) అట్టి యజ్ఞమును మేమును జేయుదుముగాక! (సోమ) సోమవిద్యనుసంపాదించు ఓ విద్వాంసుడా! మే మెట్లు ఈ యజ్ఞమునొనర్చి గృహములందానంద మనుభవించుదుమో, ఎరుగుదుమో, ఇందు కర్మల నాచరించెదమో అటులనే నీవును దీనినను్ష్ఠించి (దుర్యాన్) గృహములందు (ప్ర చర) సుఖమును ప్రసరింపజేయుము. ఎరుగుము. అనుష్ఠించుము.॥౩౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేష వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఎట్లు విద్వాంసులు పరమేశ్వరునియందు ప్రీతిని, విశ్వమునందు యజ్ఞానుష్ఠానము నొనర్చుచున్నారో అట్లే మానవు లెల్లరును అనుష్ఠించవలయును.॥౩౭॥

37. O God, just as learned persons, utilize Thy created objects by Oblations, so should we utilize all of them. Thy Yajna is the advancer of our progeny, wealth and houses, dispeller of diseases, bestower of heroes, remover of the idlers and cowards from amongst us, and giver of happiness in manifold ways. May that conduce to our benefit. O learned presons, may ye perform this yajna, and live happily in your houses!.

అస్మిన్నధ్యాయే శిల్పవిద్యా, వృష్టిపవిత్రతాసంపాదనం, విదుషాం సంగో, యజ్ఞానుష్ఠానముత్సాహాదిప్రాపణం, యుద్ధకరణం, శిల్పవిద్యాస్తుతి, ర్యజ్ఞగుణవర్ణనం, సత్యవ్రతధారణం, జలాగ్న్యోర్గుణ వర్ణనం, పునర్జన్మకథన మీశ్వర ప్రార్థనం, యజ్ఞానుష్ఠానం, మాత్రా పిత్రాదేః పుత్రాదినాఽనుకరణం, యజ్ఞవ్యాఖ్యా, దివ్యధీ ప్రాపణం, పరమేశ్వరార్చనం, సూర్య గుణ వర్ణనం. పదార్థ క్రయవిక్రయోపదేశో, మిత్రత్వ సంపాదనం, ధర్మమార్గే ప్రచార కరణం, పరమేశ్వరసూర్యగుణప్రకాశనం, చోరాదినివారణ, మీశ్వరసూర్యాదిగుణవర్ణనం, యజ్ఞఫలం, చేత్యుక్త మత ఏతదుక్తార్థానాం, తృతీయాధ్యాయార్థేన సహ సంగతి రస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు శిల్పవిద్య, వృష్టిపవిత్రతయొక్క సంపాదనము, విద్వాంసుల సాంగత్యము, యజ్ఞానుష్ఠానము, ఉత్సాహము మున్నగువాని ప్రాప్తి, యుద్ధముల నొనర్చుట, శిల్పవిద్యాస్తుతి, యజ్ఞగుణముల వర్ణన, సత్యవ్రత ధారణము, అగ్ని జలముల గుణముల వర్ణనము, పునర్జన్మ కథనము, ఈశ్వరుని ప్రార్థన, యజ్ఞానుష్ఠానము, మాతా పితా పుత్రాదుల పరస్పరానుకరణము, యజ్ఞమునుగూర్చిన వ్యాఖ్య, దివ్యబుద్ధి ప్రాప్తి,

పరమేశ్వరార్చన, సూర్యుని గుణవర్ణనము, పదార్థముల క్రయవిక్రయములను గూర్చి యుపదేశము, మిత్రత్వ పాలనము, ధర్మమార్గమును గూర్చి ప్రచారమొనర్చుట, పరమేశ్వరుడు, సూర్యుని గుణముల గూర్చి ప్రకాశము, చోరులు మున్నగు దుష్టులదమనము, ఈశ్వర సూర్యాదుల గుణవర్ణనము మరియు యజ్ఞ ఫలమును గూర్చి ఉపదేశించబడినది. కావున ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థమును మూడవ అధ్యాయ అర్థముతో సంబంధమును గూర్చి ఎరుగవలయును. ఉవ్వట మహీధరాదులు ఈ యధ్యాయమును గూర్చిన శబ్దార్థములను గూడ విరుద్ధముగనే వర్ణించియున్నారు.

అయమప్యధ్యాయ ఉవట మహీధరాదిభిరన్యథైవ వ్యాఖ్యాతః.

ఇతి శ్రీమత్పరి వ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత మహా విదుషాం విరజానందసరస్వతీ స్వామినాం శిష్యేణ దయానందసరస్వతీ స్వామినా విరచితే సంస్కృతార్య భాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేద భాష్యే చతుర్థోఽధ్యాయః పూర్తిమగమత్.

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత యజుర్వేదభాష్యమునందలి నాల్గవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండలాంతర్గత బీబిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు, శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకనంలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము; పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకులునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య 'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

నాల్గవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

పంచమాధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 43 మంత్రములు, 58 ఛందస్సులు, 2458 అక్షరములు

అథ పఞ్చమాధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే త్రయశ్చత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౬౬. అగ్నేస్తనూరిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, స్వరాడ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ కిమర్థో యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఏ యే ప్రయోజనములకై యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చుట యోగ్యమైయున్నదో

ఆ విషయమును గూర్చి ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౬౬ అగ్నేస్తనూరసి విష్ణవే త్వా సోమస్య తనూరసి విష్ణవే త్వాఽతిథేరాతిథ్యమసి విష్ణవే త్వా శ్యేనాయ త్వా సోమభృతే విష్ణవే త్వాఽగ్నయే త్వా రాయస్పోషదే విష్ణవే త్వా ॥౧॥

ప.విః- అగ్నేః, తనూః, అసి, విష్ణవే, త్వా, సోమస్య, తనూ, అసి, విష్ణవే, త్వా, అతిథేః, ఆతిథ్యమ్, అసి, విష్ణవే, త్వా, శ్యేనాయ, త్వా, సోమభృత ఇతి సోమ + భృతే, విష్ణవే, త్వా, అగ్నయే, త్వా, రాయస్పోషద + ఇతి రాయస్పోష+దే, విష్ణవే, త్వా.॥౧॥

పదార్థః:-(అగ్నేః) విద్యుత్ప్రసిద్ధరూపస్య (తనూః) శరీరవత్ (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (విష్ణవే) యజ్ఞానుష్ఠానాయ (త్వా) తద్ధవిః (సోమస్య) జగత్యుత్పన్నస్య పదార్థసమూహస్య రసస్య వా (తనూః) విస్తారకమ్ (అసి) భవతి (విష్ణవే) వ్యాపనశీలస్య వాయోశ్చ శుద్ధయే (త్వా) తాం సామగ్రీమ్ (అతిథేః) అవిద్యమానతిథేర్విదుషః (ఆతిథ్యమ్) యదతిథేర్భావః సత్కారాఖ్యం కర్మ వా (అసి) వర్తతే తత్ (విష్ణవే) వ్యాప్తిశీలాయ విజ్ఞానప్రాప్తిలక్షణాయ వా యజ్ఞాయ (త్వా) తద్యజ్ఞసాధనమ్ (శ్యేనాయ) శ్యేనవదితస్తతః సద్యో గమనాయ (త్వా) తద్ధవనం కర్మ (సోమభృతే) యః సోమాన్ బిభర్తి తస్మై యజమానాయ (విష్ణవే) సర్వవిద్యాకర్మవ్యాపనస్వభావాయ (త్వా) తదుత్తమం సుఖమ్

(అగ్నయే) పావకవర్ధనాయ (త్వా) తదిన్ధనాదికం వస్తు (రాయస్పోషదే) యో రాయో విద్యాధనసమూహస్య పోషం పుష్టిం దదాతి తస్మై (విష్ణవే) సర్వసద్గుణ విద్యాకర్మవ్యాప్తయే (త్వా) తామేతాం క్రియామ్. అయం మంత్రః. శత. 3.4.1.6-14. వ్యాఖ్యాతః. ॥1॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యథాఽహం యద్ధవిరగ్నేస్తనూరసి భవతి త్వా తద్విష్ణవే స్వీకరోమి. యా సోమస్య సామగ్ర్యపి భవతి త్వా తాం విష్ణవ ఉపయుంజామి. యదతిథే రాతిథ్యమసి వర్తతే త్వా తద్విష్ణవే పరిగృహ్ణామి యచ్ఛ్యేనవచ్ఛీఘ్రగమనాయ ప్రవర్తతే త్వా తదగ్న్యాదిషు ప్రక్షిపామి. యత్కర్మ విష్ణవే సోమభృతే వర్తతే త్వా తదాదదే యదగ్నయే వరీవృత్యతే త్వా తత్స్వీకరోమి. యద్రాయస్పోషదే విష్ణవే సమర్థకమస్తి త్వా తత్సంగృహ్ణామి. తథైవైతత్సర్వం యూయమపి సేవధ్వమ్. ॥1॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యై రేతత్ఫలప్రాప్తయే త్రివిధో యజ్ఞో నిత్యమనుష్ఠేయ ఇతి. ॥1॥

పదార్థము:-ఓ మానవులారా! మీరెల్లరును (అగ్నేః) విద్యుత్సురూప ప్రసిద్ధాగ్నికి (తనూః) శరీరతుల్యముగ ఏ హవిస్సు(అసి)కలదో (త్వా) దానిని నే నెటుల (విష్ణవే) యజ్ఞసిద్ధికై స్వీకరించుచున్నానో (సోమస్య) జగత్తునందుత్పన్నమైన పదార్థసమూహమునకు (తనూః) విస్తారపూర్వకమగు ఏ సామగ్రి (అసి) కలదో (త్వా) దానిని (విష్ణవే) ఎట్లు వాయుశుద్ధికై యుపయోగించుచున్నానో.... (అతిథే) సన్న్యాసి మున్నగు వారి (ఆతిథ్యమ్) ఆతిథ్యము, లేక అతిథుల సేవించు నే కర్మ (అసి) ఉన్నదో (త్వా) దానిని నేను (విష్ణవే) విజ్ఞానయజ్ఞమును పొందుటకై ఎట్లు గ్రహించుచున్నానో (శ్యేనాయ) డేగపక్షివలె శీఘ్రగమనమునకై ఎయ్యది (అసి) కలదో (త్వా) ఆ ద్రవ్యమును అగ్ని మున్నగువానియందెట్లు ప్రక్షేపమొనర్చుచున్నానో (విష్ణవే) సకల విద్యాకర్మవ్యాపక స్వభావముగలవాడను (సోమభృతే) సోమముల ధారణమొనర్చు యజమానునకెయ్యది సుఖమై (అసి) యున్నదో (త్వా) దాని నెట్లు గ్రహించుచున్నానో (అగ్నయే) అగ్నిని ప్రజ్వలనమొనర్చు కాష్ఠాదు లేవి గలవో (త్వా) వాని నెట్లు స్వీకరించుచున్నానో (రాయస్పోషదే) ధనముల పుష్టిపరచుటకును (విష్ణవే) ఉత్తమగుణకర్మ విద్యలను వ్యాప్తిపరచుటకును సమర్థములగు ఏ పదార్థములు గలవో (త్వా) వాని నెట్లు సమకూర్చుచున్నానో, అట్లే వానినన్నిటిని మీరును సేవించుచుండుడు. ॥1॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పూర్వోక్త ఫలితముల పొందుటకై మనుష్యులు ముత్త్రివిధ యజ్ఞముల సదా అనుష్ఠించవలెను.॥1॥

1. Oh oblation, thou art the body of fire, I accept thee for the completion of sacrifice. Thou art the material of all the created objects in the universe. I use thee for the purification of air. Thou art the source of reception of the unexpected guest. I accept thee for the acquisition of knowledge. Thou art fast in speed like the falcon, I put thee into the fire, I accept thee, the source of happiness for the learned and active worshipper. I accept thee as giver of wealth, knowledge, action and all noble qualities.

౧౬౭ అగ్నేర్జనిత్ర మిత్రస్య గోతమ ఋషిః, విష్ణుర్యజ్ఞో దేవతా, పూర్వస్యార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః,
షడ్జః స్వరః, గాయత్రే త్యుత్తరస్యార్చీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునః స యజ్ఞః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే. ఆ యజ్ఞ మెట్టుగలదను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౬౭ అగ్నే ర్జనిత్రమసి వృషణౌ స్థ ఉర్వశ్య స్యాయురసి పురూరవా అసి।
గాయత్రేణ త్వా ఛన్దసా మన్థామి త్రైష్టుభేన త్వా ఛన్దసా
మన్థామి జాగతేన త్వా ఛన్దసా మన్థామి ॥౨॥

ప.విః- అగ్నేః, జనిత్రమ్, అసి, వృషణౌ, స్థః, ఉర్వశీ, అసి, ఆయుః, అసి, పురూరవాః, అసి, గాయత్రేణ, త్వా, ఛన్దసా, మన్థామి, త్రైష్టుభేన, త్వా, ఛన్దసా, మన్థామి, జాగతేన, త్వా, ఛన్దసా, మన్థామి.॥౨॥

పదార్థః :-(అగ్నేః) ఆగ్నేయాస్త్రాదేః సిద్ధికరస్య పావకస్య (జనిత్రమ్) జనకం హవిః (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (వృషణౌ) వర్షయితారౌ (స్థః) భవతః (ఉర్వశీ) యయోరూణి బహూని సుఖాన్యశ్నువతే సా యజ్ఞక్రియా. ఉర్వశీతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫.౫. ఉర్వీతి బహు నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩.౧. తస్మిన్నుపపదే అశూఙ్ ధాతోః సంపదాదిభ్యః క్విప్. తతః శార్ఙ్గరవాద్యన్తర్గతత్వాన్ జీన్ (అసి) భవతి (ఆయుః) ఏతి జీవనం యేన తత్ (అసి) వర్తతే (పురూరవాః) పురూణి బహూని శాస్త్రాణ్యుపదిశతి యేనాధ్యయనాధ్యాపనేన యజ్ఞేన సః. పురూరవా ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫.౪. పురూరవాః ఉ. ౪.౨౩౯. అయమనేన పురూపపదాద్ రు ధాతో రసి ప్రత్యయాన్తేన నిపాతితః (అసి) భవతి (గాయత్రేణ) గాయత్రీ ప్రగాథోఽస్య తేన (త్వా) తమగ్నిమ్ (ఛన్దసా) ఛన్దయ్త్యానన్దన్తి యేన తేన (మన్థామి) విలోడనాదిక్రియయా నిష్పాదయామి (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్ ప్రగాథోఽస్య తేన (త్వా) తం సోమాద్యోషధీ సమూహమ్ (ఛన్దసా) సుఖకారకేణ (మన్థామి) (జాగతేన) జగతీ ప్రగాథోఽస్య తేన (త్వా) తం సామగ్రీసమూహం శత్రుదుఃఖసమూహం వా (ఛన్దసా) సుఖసంపాదకేన (మన్థామి) విలోడ్య నివారయామి. అయం మంత్రః. శత. ౩.౪.౨౦-౨౩. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథాఽహం యదగ్నేర్జనిత్రమసి భవతి యౌ వృషణౌ స్థో భవతో యా ఉర్వశ్యసి భవతి యః పురూరవాః అసి భవతి త్వా తం గాయత్రేణ ఛన్దసా మన్థామి. త్వా తం త్రైష్టుభేన ఛన్దసా మన్థామి త్వా తం జాగతేన ఛన్దసా మన్థామి తథైవ యూయమప్యేతత్సర్వమనుష్ఠాయైతాని నిష్పాదయత.॥౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సర్వైర్మనుష్యైరేవం రీత్యోక్తేన యజ్ఞేన పరోపకారకరణం సంపాదనీయమ్. ॥౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (అగ్నేః) ఆగ్నేయాస్త్రాదుల సిద్ధింపజేయు అగ్నిని (జనిత్రమ్) ఉత్పన్నమొనర్చు ఏ హవిస్సు (అసి) ఉన్నదో (వృషణౌ) వర్షింపజేయు సూర్యవాయువులు ఏవి (స్థః) కలవో (ఊర్వశీ) ఏది సంపూర్ణసుఖముల లభింపజేయు క్రియయై (అసి) ఉన్నదో (ఆయుః) ఏది జీవనమై (అసి) ఉన్నదో (త్వా) ఆ యగ్నిని (గాయత్రేణ) గాయత్రితోను (ఛన్దసా) ఆనందకారకమగు స్వచ్ఛందక్రియతోను నే నెటుల (మన్థామి) మథించు [చిలుకు] చున్నానో (త్వా) అట్టి సోమము మున్నగు ఓషధులను (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్పు (ఛన్దసా) ఛందస్సుతో (మన్థామి) మథించుచున్నానో (త్వా) ఆ శత్రువులను [దుఃఖసమూహమును] (జాగతేన ఛన్దసా) జగతీఛందస్సుతో (మన్థామి) తాడనముద్వార ఎట్లు తొలగించుచున్నానో అట్లే మీరును యొనర్చి వీనిని సాధించుడు. ॥౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ విధిననుసరించి ప్రతిపాదించబడిన, సేవించబడిన యజ్ఞముద్వారా ఇతర మానవులకు ఉపకారమొనర్చుచుండుట సర్వజనులకు తగి యున్నది.॥౨॥

2. O Yajna, thou art the creator of fire. Ye (sun and air) are the cause of rain. Thou art the source of manifold comforts, the giver of life, and the instrument for preaching the shastras!.

O fire I kindle thee with the verses in Gayatri metre, with the verses in Trishtup metre, and with the verses in Jagati metre!

౧౬.౩ భవతన్న ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, ఆర్షీపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

యజమాన యజ్ఞ సంపాదకౌ కీదృశౌ భవేతామిత్యుపదిశ్యతే.

యజమానుడు, యజ్ఞమును సాధించు విద్వాంసుడెట్లుండవలెనను విషయ మీమంత్రమందుపదేశింపబడినది.

౧౬.౩ భవతన్నః సమనసౌ సచేతసావరేపసౌ। మా యజ్ఞꣳ హిꣳసిష్టం మా యజ్ఞపతిం జాతవేదసౌ శివౌ భవతమద్య నః॥౩॥

ప. వి:- భవతమ్, నః, సమనసావితి స+మనసౌ, సచేతసావితి స+ చేతసౌ, అరేపసా విత్యరేపసౌ, మా, యజ్ఞమ్, హిఀసిష్టమ్, మా, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, జాతవే దసావితి జాత+వేదసౌ, శివౌ, భవతమ్, అద్య, నః. ॥3॥

పదార్థః-(భవతమ్) స్యాతమ్ (నః) అస్మభ్యమ్ (సమనసౌ) సమానం మనో విజ్ఞానం యయోస్తౌ (సచేతసౌ) సమానం చేతసం జ్ఞానం సంజ్ఞాపనం యయో స్తౌ (అరేపసౌ) అవిద్యమానం రేపో వ్యక్తం ప్రాకృతం వచనం యయోరధ్యేత్రధ్యాపకయో స్తౌ (మా) నిషేధార్థే (యజ్ఞమ్) అధ్యయనాధ్యాపనాఖ్యం కర్మ (హింసిష్టమ్)హింస్యాతామ్ (మా) నిషేధార్థే (యజ్ఞపతిమ్) ఏతద్యజ్ఞపాలయితారమ్ (జాతవేదసౌ) జాతం వేదో విద్యా యయో స్తౌ (శివౌ) మంగలకారిణౌ (భవతమ్) భవేతమ్ (అద్య) అస్మిన్ దినే (నః) అస్మభ్యమ్. అయం మంత్రః. శత. 3.8.1. 28. వ్యాఖ్యాతః. ॥3॥

అన్వయః-యావరేపసౌ సమనసౌ సచేతసౌ జాతవేదసావధ్యేత్రధ్యాపకౌ నోఽస్మభ్యము పదేష్టారౌ భవతం స్యాతాం తౌ యజ్ఞం యజ్ఞపతిం చ మా హింసిష్టం మా హింస్యాతామ్. ఏతావద్య నోఽస్మభ్యమ్ శివౌ మంగలకారిణౌ భవతం స్యాతామ్.॥3॥

భావార్థః-మనుష్యైర్నైవ కదాచిత్ విద్యాప్రచారాయాధ్యయనమధ్యాపనం చ త్యక్తవ్యం మంగలాచరణం చాస్య సర్వోత్కృష్టత్వాత్. ॥3॥

పదార్థము:-(అరేపసౌ) ప్రాకృతమానవులు వాడుకొను భాషావచనముల నుపయోగించనివారు [ప్రాకృత వచనములను ప్రయోగించని అధ్యేత, అధ్యాపకులు అనగా గురు శిష్యులు] ను (సమనసౌ) తుల్య [సమాన] విజ్ఞానయుక్తులును (సచేతసౌ) తుల్యజ్ఞాన సంజ్ఞాపనయుక్తులు [తెలియపరచువారు] ను (జాతవేదసౌ) వేదములను, ఉపవేదములను సాధించి చదువుచు, చదివించువారును నగు ఏ విద్వాంసులు (నః) మాకు ఉపదేశించువారు (భవతమ్) అగుదురో వా రిరువురును (యజ్ఞమ్) అధ్యయన, అధ్యాపనరూప యజ్ఞమును (యజ్ఞపతిమ్) విద్యాప్రదమగు యజ్ఞమును పాలించు యజమానుని (మా హింసిష్టమ్) పీడించకుందురుగాక! అట్టి మీ రిరువురును (అద్య) నేడు (నః) మాకు (శివౌ) మంగళప్రదులు (భవతమ్) అగుదురుగాక! ॥3॥

భావార్థము :-మానవులు విద్యాప్రచారమునకై అధ్యయనాధ్యాపనములను, మంగళాచరణమును ఎన్నడును త్యజించరాదు. ఏలయన ఇదియే సర్వోత్తమ, సర్వశ్రేష్ఠకర్మయై యున్నది.॥3॥

3. O teacher and disciple, be ye for us of the same one thought, free from sin, and conversant with the knowledge of the Vedas. Harm not the sacrifice, harm not the sacrifice's lord, the worshipper. Be kind to us this day!

౧౬౯. అగ్నావగ్నిరిత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అత్ర మహీధరేణ విరాడిత్యశుద్ధం వ్యాఖ్యాతమ్.

విద్యుద్విద్వదగ్నీ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.

విద్యుత్తు, విద్వాంసుడు, అగ్ని ఎట్లుగలదను విషయ మిందుపదేశించెను.

౧౬౯ అగ్నావగ్నిశ్చరతి ప్రవిష్టఽఋషీణామ్పుత్రోఽ అభిశస్తి పావా। స నః స్యోనః సుయజా యజేహ దేవేభ్యో హవ్యఀ సదమప్రయుచ్ఛన్ త్స్వాహా॥౪॥

ప. పా:- అగ్నౌ, అగ్నిః, చరతి, ప్రవిష్ట ఇతి ప్ర+విష్టః, ఋషీణామ్, పుత్రః. అభిషస్తిపావేత్యభిశస్తి+పావా, సః, నః, స్యోనః, సుయజేతి సు+యజా, యజ, ఇహ, దేవేభ్యః, హవ్యమ్, సదమ్, అప్రయుచ్ఛన్నిత్యప్ర+యుచ్ఛన్, స్వాహా॥౪॥

పదార్థః:-(అగ్నౌ) విద్యుతి (అగ్నిః) విద్వాన్మనుష్యః (చరతి) గచ్ఛతి (ప్రవిష్టః) ప్రవేశం కుర్వాణః సన్. (ఋషీణామ్) వేదార్థవిదామ్ (పుత్రః) సుశిక్షితోఽధ్యాపితః (అభిశస్తిపావా) యోఽభిశస్తే రాభిముఖ్యాద్ధింసమానాత్పాతి రక్షతి (సః) విద్వాన్ (నః) అస్మభ్యమ్ (స్యోనః) సుఖకారీ (సుయజా) సుష్ఠు యజన్తి యస్మిన్ యజ్ఞే తేన (యజ) సంగమయతు (ఇహ) జగతి (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యగుణేభ్యో వా (హవ్యమ్) దాతుం గ్రహీతుం యోగ్యం పదార్థమ్ (సదమ్) సద్యతే విజ్ఞాయతే ప్రాప్యతే యస్తమ్ (అప్రయుచ్ఛన్) అప్రవివాసయన్ (స్వాహా) సుహుతం హవిరన్నమ్. అయం మంత్రః. శత, ౩.౪.౧.౨౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౪॥

అన్వయః:-యోఽభిశస్తిపావాఽగ్నౌప్రవిష్ట ఋషీణాం పుత్రః స్యోనః సుయజా అగ్నిర్విద్వానప్రయుచ్ఛంశ్చరతి యోఽస్మభ్యమిహ దేవేభ్యో హవ్యం సదం స్వాహా సుహుతం హవిరన్నాదికం ప్రయచ్ఛతి ప్రాపయతి తం వయం సంగచ్ఛేమహి.॥౪॥

భావార్థః :-మనుష్యై రిహ యోఽగ్నిః కిల కార్యకారణభేదేన ద్విధాఽస్తి తత్ర కార్యరూపేణ సూర్యాదావగ్నౌ కారణరూపా విద్యుత్ సర్వభూతద్రవ్యేషు ప్రవిష్టా సతీ వర్తతే తస్యాం చ విజ్ఞానేన ప్రవిశ్యైతే సమ్యక్ సంప్రయోజ్య కార్యోపయోగః కర్తవ్యః.॥౪॥

పదార్థము :-(అభిశస్తిపావా) హింసించువారలను సకలవిధముల రక్షించువాడును (అగ్నా) విద్యుత్తు, అగ్ని విద్యలందు (ప్రవిష్టః) ప్రవేశముగల [ప్రవేశింపజేయు] వాడును (ఋషీణామ్) వేదములు మున్నగు శాస్త్రముల శబ్దార్థ సంబంధములను చక్కగా తెలియజేయువారివద్ద చదువుటచే (పుత్రః) పుత్రుడు [చదివించబడిన వాడు]ను (స్యోనః) సకల సుఖములనిచ్చువాడును (సుయజా) విద్యలను చక్కగా [యజ్ఞములద్వారా] ప్రత్యక్షపరచుకొనువాడును (అగ్నిః) ప్రకాశాత్మయు (అప్రయుచ్ఛన్) ప్రమాదరహితుడునై ఏ యధ్యాపక విద్వాంసుడు (చరతి) చరించుచున్నాడో, ఎవడు (నః) మాకు (ఇహ) ఈ లోకమునందు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులద్వారా, లేక దివ్యగుణములద్వారా (హవ్యమ్) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగు పదార్థములను (సదమ్) జ్ఞానమును మరియు (స్వాహా) హవనమొనర్చదగు ఉత్తమ అన్నాదులను ప్రాప్తింపజేయుచున్నాడో (సః) అట్టివాడవగు నీవు (యజ) సర్వవిద్యలను లభింపజేయుము.॥౪॥

భావార్థము :-ఏ యగ్ని కార్యకారణ భేదములందు కార్యరూపమున సూర్యుడు మొదలగు వానియందును, కారణరూపమున విద్యుదగ్నియై మూర్తిమంతములగు సకల ద్రవ్యములందును రెండువిధముల విభక్తమై ప్రవేశించియున్నదో దాని నీ లోకమున విజ్ఞానవిద్యచే ప్రయోగమొనర్చి, కార్యములందుపయోగించుట మానవుల కర్తవ్యమై యున్నది. ॥౪॥

4. The learned disciple of the experts in Vedic lore, the protector against violence, the master of the science of electricity, the giver of pleasure, the expositor of the different branches of knowledge, and the enemy of indolence, enjoys life happily. He, endowed with noble qualities, grants us in this world knowledge and provisions for performing Havan. Let us go to such a man.

౧౭౦ ఆపతయేత్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్యుద్దేవతా, పూర్వస్యార్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః, స్వరః, అనాధృష్టమిత్యగ్రస్య భురిగార్షీపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

మనుష్యైః కిమర్థః పరమాత్మాప్రార్థనీయః సా విద్యుచ్చ స్వీకార్యేత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు ఏప్రయోజనముకొరకు పరమాత్మను ప్రార్థించవలెనో, విద్యుత్తును స్వీకరించవలెనో అను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౭౦ ఆపతయే త్వా పరిపతయే గృహ్ణామి తనూనప్త్రే శాక్వరాయ శక్వన౨ ఓజిష్ఠాయ। అనాధృష్టమస్యనాధృష్యం దేవానామోజో౨ నభిశస్త్యభిశస్తి పా౨ అనభి శస్తేన్యమంజసా సత్యముపగేషగ్గ్ స్వితే మా ధాః॥౫॥

ప. వి:- ఆపతయ ఇత్యా+పతయే, త్వా, పరిపతయ ఇతి పరి+పతయే, గృహ్ణామి, తనూనప్త్ర ఇతి తనూ+నప్త్రే, శాక్వరాయ, శక్వనే, ఓజిష్ఠాయ, అనాధృష్టమ్, అసి, అనాధృష్యమ్, దేవానామ్, ఓజః, అనభిశస్తీత్యనభి+శస్తి, అభిశస్తిపా ఇత్యభిశస్తి+పాః, అనభిశస్తేన్యమిత్యనభి+శస్తేన్యమ్, అంజసా, సత్యమ్, ఉప, గేషమ్, స్వితఽ ఇతి సు+ఇతే, మా, ధాః.॥౫॥

పదార్థః :-(ఆపతయే) సమన్తాత్పతిః పాలకో యస్మిం స్తస్మై (త్వా) పరమేశ్వరం విద్యుతం వా (పరిపతయే) పరితః సర్వతః పతయో యస్మిం స్తస్మై (గృహ్ణామి) స్వీకరోమి (తనూనప్త్రే) తనూర్దేహాన్ నయంతి ప్రాప్నువంతి యేన తస్మై (శాక్వరాయ) శక్తిజననాయ (శక్వనే) శక్తిమద్వీరసైన్యప్రాప్తయే (ఓజిష్ఠాయ) అతిశయేనౌజో విద్యతే యస్మిన్విద్యావ్యవహారే తస్మై (అనాధృష్టమ్) యన్న ధృష్యతే తేజస్తమ్. (అసి) అస్తి. (అనాధృష్యమ్) న కేనాఽపి ధర్షితుం యోగ్యమ్ (దేవానామ్) విదుషాం పృథివ్యాదీనాం మధ్యే వా (ఓజః) పరాక్రమకారి (అనభిశస్తి) యన్నాభిశస్యతేఽభి హింస్యతే తత్ (అభిశస్తిపాః) యోఽభిశస్తేర్హింసనాత్పాతి రక్షతి. (అనభిశస్తేన్యమ్) యదనభిశస్తేఽవిద్యమానహింసనే నయతి తత్ (అంజసా) వ్యక్తేన శత్రూణాం మ్లేచ్ఛనేన కాంత్యా జ్ఞాపనేన వా (సత్యమ్) యథార్థమ్ (ఉప) సామీప్యే. (గేషమ్) ప్రాప్నుయామ్ (స్వితే) సుష్ఠు ఇయతే ప్రాప్యతే యేన వ్యవహారేణ తస్మిన్. ఇదం పదమన్వైయాకరణేన మహీధరేణ లేట్ లకారస్య రూపమిత్యశుద్ధం వ్యాఖ్యాతమ్ (మా) మామ్.(ధాః) దేహి దధాతి వా. అత్ర లడర్థే లుఙ్డభావశ్చ. అయం మంత్రః. శత. ౩.౪.౨. ౧౦-౧౪ వ్యాఖ్యాతః.॥౫॥

అన్వయః :-అహం హే జగదీశ్వర! యతస్త్వమభిశస్తిపా అసి తస్మాత్త్వా త్వామాపతయే పరిపతయే శాక్వరాయ శక్వన ఓజిష్ఠాయ తనూ నప్త్రే గృహ్ణామి త్వం కృపయా మా మాం యద్దేవానాం విదుషాం వాఽనాధృష్టమనాధృష్య మనభిశస్త్యనభిశస్తేన్యమోజః సత్యమస్తి తత్ పరిగ్రాహయ స్వితే ధా యతోఽఞ్జసా సత్యముపగేషం ప్రాప్నుయామిత్యేకః.

అహం యదనాధృష్టమనాధృష్యమనభిశస్త్యభిశస్తేన్యం దేవానాం సత్యమోజో వైద్యుతం తేజోరూపాఽభిశస్తిపా విద్యుత్ యా మా మాం స్వితే ధా దధాతి త్వా యామోజిష్ఠాయా పతయే పరిపతయే తనూనప్త్రే శాక్వరాయ శక్వనే గృహ్ణామి యత స్తత్పత్యరూపం కారణముపగేషం విజానీయామితి ద్వితీయః. ॥౫॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. న హి మనుష్యాణాం పరమాత్మవిజ్ఞానేన వినా సత్యం సుఖం న విద్యుదాది విద్యాక్రియాకౌశలైర్వినా సర్వం సాంసారికం సుఖం చ భవితుమర్హతి తస్మాదేతత్సర్వం ప్రయత్నేన కర్తవ్యమితి.॥5॥

పదార్థము:-ఓ పరమాత్మా! నీవు హింసాత్మక కర్మలనుండి దూరముగ నుండువాడవు, ఉంచువాడవు. కావున నేను (త్వా) నిన్ను (ఆ పతయే) సకల విధముల స్వామివగుటకును (పరిపతయే) సర్వదిశలనుండి రక్షణమునకు (శాక్వరాయ) సర్వసామర్థ్యములప్రాప్తికిని (శక్వనే) శూరవీరులతో గూడిన శక్తివంతమగు సైన్యములను పొందుటకు (ఓజిష్ఠాయ) సర్వోత్కృష్ట ఓజోవంత విద్యాప్రాప్తికొరకును మరియు (తనూనప్త్రే) ఉత్తమ శరీరములు లభించు విధానముకొరకును (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. నీవు దయతో (దేవానామ్) విద్వాంసుల మరియు (అనాధృష్టమ్) ఎవ్వరిచేతను తిరస్కరింపబడనిదియు (అనాధృష్యమ్) ఎవ్వరిచేతను అవమానింపబడరానిదియును (అనభిశస్తి) ఎవ్వరితోను హింసించ బడదగనిదియును (అభిశస్తేన్యమ్) అహింసారూప ధర్మమును ప్రాప్తింపజేయునదియు (సత్యమ్) అవినాశియునగు (ఓజః) తేజస్సును గ్రహింపజేసి (స్వితే) సమస్తసుఖములు ఉత్తమముగాలభించు వ్యవహారములందు (మా) నన్ను (ధాః) స్థిరపరచుము. దానివలన (సత్యమ్) సకల సద్వ్యవహారములను (ఉపగేషమ్) గుర్తించి చేయగలుగుదునుగాక! **[ఇది ప్రథమార్థము]. ॥5॥**

(అనాధృష్టమ్) తొలగింపబడజాలనిదియు (అనాధృష్యమ్) నష్టపరచదగనిదియు (అనభిశస్తి) హింసించదగనిదియు (అనభిశస్తేన్యమ్) హింసారహితమగు ధర్మమును లభింపజేయునదియు (దేవానామ్) విద్వాంసుల,లేక పృథివ్యాదులమధ్య(సత్యమ్) కారణరూపముగ నిత్యమును (ఓజః) పరాక్రమస్వరూపమును నగు (అభిషస్తిపాః) హింసనుండి రక్షించుటకు నిమిత్తమగు ఏ విద్యుత్తు (అసి) కలదో, ఏది (మా) నన్ను (స్వితే) ప్రాప్తించుకొనదగిన ఉత్తమవ్యవహారమునందు (ధాః) ధారణమొనర్చుచున్నదో (త్వా) అట్టి దానిని నేను (అంజసా) సహజముగా (ఓజిష్ఠాయ) అత్యంత తేజశ్శాలినగుటకై (ఆ పతయే) చక్కగా పాలించగల వ్యవహారప్రాప్తికై (పరి పతయే) సర్వవిధముల పాలించువారుగల క్రియకై (తనూనప్త్రే) ఉత్తమ శరీరములు లభించగల క్రియకై (శాక్వరాయ) శక్తినుత్పన్నమొనర్చుటకై (శక్వనే) శక్తివంతమగు వీరసైన్యమును పొందుటకై (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ఇట్లు సత్యమును, కారణరూపములునగు ఆ పదార్థములను (ఉపగేషమ్) ఎరుగగలుగుదునుగాక! **[ఇది ద్వితీయార్థము].॥5॥**

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారమున్నది. పరమేశ్వరుని విజ్ఞానములేనిదే మానవులకు సత్యసుఖము లభించజాలదు. అట్లే విద్యుత్తు మున్నగుక్రియల కుశలత్వము లేకున్న సమస్త సాంసారిక సుఖములు లభింపజాలవు. కావున నీ కార్యము పురుషార్థముచే సాధించవలెను.॥5॥

5. O God, Thou art my Protector against violence. I take Thee as my Sovereign Lord, as the Guardian in all directions, as the Giver of sound body, as the Embodiment of strength, and the Securer of valiant soldiers!

Through God's grace, may I easily attain he truth and invincible, irresistible, inviolate and invulnerable strength of the learned. Set me O God on the path of virtue.

౧౭౧.అగ్నే వ్రతపా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్బ్రాహ్మీపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.
పునస్తే కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.
ఆ పరమాత్మ, విద్యుత్తు ఎట్టివను విషయ మీ మంత్రమునందుపదేశించెను.

౧౭౧ అగ్నే వ్రతపాస్త్వే వ్రతపా యా తవ తనూరియꣳ సా మయి యో
మమ తనూరేషా సా త్వయి। సహ నౌ వ్రతపతే వ్రతాన్యను మే
దీక్షాన్దీక్షాపతి ర్మన్యతామను తపస్తపస్పతిః ।౬॥

ప.వి:-అగ్నే, వ్రతపా ఇతి వ్రత+పాః, త్వే ఉ ఇతి త్వే, వ్రతపా ఇతి వ్రత+పాః, యా, తవ, తనూః, ఇయమ్, సా, మయి, యో ఉ ఇతి యో, మమ, తనూః, ఏషా, త్వయి, సహ, నౌ, వ్రతపత ఇతి వ్రత+పతే, వ్రతాని, అను, మే, దీక్షామ్, దీక్షాపతిరితి దీక్షా+పతిః, మన్యతామ్, అను, తపః, తపస్పతిరితి తపః+పతిః.।౬॥

పదార్థః:-(అగ్నే) విజ్ఞానస్వరూప పరబ్రహ్మన్! విద్యుద్వా (వ్రతపాః) వ్రతాని సత్యభాషణాదీని పాతి యస్మాద్యయా వా (త్వే) త్వయి తస్యాం వా (వ్రతపాః) వ్రతాని సుశీలాదీని పాతి యేన యయా వా (యా) వక్ష్యమాణా (తవ) భవత స్తస్యా వా (తనూః) విస్తృతా వ్యాప్తిః (ఇయమ్) ప్రత్యక్షా (సా) ప్రతిపాదిత పూర్వా మయి మమ మధ్యే (యో) యా. అత్ర మహీధరేణ యో ఇత్యశుద్ధం వ్యాఖ్యాతమ్ (మమ) (తనూః) విస్తృతం శరీరం (ఏషా) ప్రత్యక్షా (సా) ఉక్తపూర్వా (త్వయి) జగదీశ్వరే తస్యాం వా. (సహ) పరస్పరమ్ (నౌ) ఆవామావయోర్వా (వ్రతపతే) వ్రతానాం వేదాదివిద్యానాం పాలయితః పాలననిమిత్తా వా (వ్రతాని) బ్రహ్మచర్యాదీని (అను) పశ్చాదర్థే (మే) మమ (దీక్షామ్) వ్రతాదేశమ్ (దీక్షాపతిః) వ్రతాదేశానాముపదేశపాలకః, రక్షణనిమిత్తా వా. (మన్యతామ్) స్వీకరోతు స్వీకారయతి వా. (అను) అనుకూల్యే (తపః) జితేన్ద్రియత్వాది పురస్సరం ధర్మానుష్ఠానమ్. (తపస్పతిః) తపసః పాలయితా. అయం మన్త్రః. శత. ౩.౪.౩.౯. వ్యాఖ్యాతః.।౬॥

అన్వయః:-హే (అగ్నే) పరమాత్మన్! (వ్రతపతే) సత్యధర్మాచరణాది నియమపాలన కారయితర్వా విద్యున్నిమిత్తం వా యో భవాన్ సా వాఽస్తి త్వే త్వయి తస్యాం వాఽహం వ్రతపా

అస్మి, యేయం తవ తస్యా వా తనూరస్తి సా మయి వర్తతే. యో య్యెషా మమ తనూరస్తి సా త్వయి తస్యాం వా వర్తతే, యాని తవాస్యా వాస్యా వా వ్రతాని తాని మయి సన్తు, యాని చ మమోత్తమాని వ్రతాని సన్తి తాని త్వయి తస్యాం వా వర్తన్తామ్, యో భవానియం వా తపస్పతిరస్తి స సా వా మే మహ్యం తపోఽనుమన్యతామను జ్ఞాపయతు జ్ఞాపయతి వా, యో భవానియం వా దీక్షాపతిః స సా మే మహ్యం దీక్షామనుమన్యతా మనుజ్ఞాపయ త్వనుజ్ఞాపయతి, వైవం హే అధ్యాపక! త్వమహం చైతౌ విదిత్వా పరస్పరం ధార్మికౌ విద్వాంసౌ భవేవ యతో నావావయోర్విద్యావృద్ధిః సతతం భవేత్. ॥౬॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యైః పరస్పరం ప్రేమెణోపకారబుద్ధ్యా పరమేశ్వరే విద్యుతి వా స్వస్యాన్యేషాం చ పురుషార్థేన, వ్యాప్యవ్యాపకసంబంధవిద్యాం జ్ఞాత్వా, ధర్మానుష్ఠానే సతతం ప్రవర్తితవ్యమ్.॥౬॥

పదార్థము :-(అగ్నే వ్రతపతే) ఓ జగదీశ్వరా! నీవును విద్యుత్తును, సత్యధర్మను మున్నగు నియమములను (వ్రతపాః) పాలించువారలు కావున (త్వే) అట్టి నీయందును, విద్యుత్తు విషయమునను (వ్రతపాః) పూర్వోక్త వ్రతములనుపాలించు క్రియాశీలుడ నగుచున్నాను (తవ) నీయొక్కయు, ఆ విద్యుత్తుయొక్కయు (యా ఇయమ్ తనూః) విస్తృతవ్యాప్తియందున్న (సా) అది (మయి) నాయందు (యో ఏషా) ఏ యీ (మమ తనూః) నా శరీరమున గలదో (సా) అది (త్వయి) నీయందును, దానియందును నున్నది (వ్రతాని) [నీయందుగల బ్రహ్మచర్యాది] ఉత్తమవ్రతములు [నాయందు నుండునుగాక!] మరియు (మే) నాయందు [ఏ యుత్తమవ్రతములు గలవో అవి] (త్వయి) నీలో నున్నవి. నీవును, అదియు (తపస్పతిః) జితేంద్రియత్వము మున్నగు ధర్మానుష్ఠానములను పాలించుటకు నిమిత్తములై యున్నవి. [అట్టినీవు మరియు నది] (మే) నాకు (తపః) పూర్వోక్త తపమును (అనుమన్యతామ్) తెలియపరచుచున్నవి. (దీక్షాపతిః) నీవును అదియును వ్రతోపదేశముల రక్షించువారు. కావున నీవు (మే) నాకు (దీక్షాః) వ్రతోపదేశమును (అనుమన్యతామ్) ఆజ్ఞాపించుము. (నౌ) కావుననే ఓ శిక్షకా! అధ్యాపకుడవగు నీవు మరియు నేను మనమిరువురము ఈ యుభయములనెరిగి ప్రేమతో మెలగుచు విద్వాంసులము, ధార్మికులము నగుదుముగాక! ఇరువురి విద్య నిరంతరము అభివృద్ధి యగుచుండును గాక! ॥౬॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. పరస్పర ప్రీతితోను, అన్యోన్య ఉపకారబుద్ధితోను, పరమాత్మ మరియు విద్యుత్తు విజ్ఞానమును పొందియు పొందింపజేసియు, ధర్మానుష్ఠానమొనర్చుచు పురుషార్థమునందు సదా మానవులు ప్రవృత్తులు గావలయును. ॥౬॥

6. O God, Thou art the Guardian of religious vows. May I be competent to fulfil my vows under Thy guidance. May Thy vast power rule over me, and may my power remain under Thee. O Protector of the Vedas, may our pledge of continence be fulfilled in toto. May the Lord of Consecration, persuade me for initiation. May the Lord of penance induce me to take a vow of austerity.

౧౭౨. అంశురిత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా ఆద్యస్యార్షీబృహతీఛన్దః మధ్యమః స్వరః, ఆప్యాయేత్యన్తస్యార్షీజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తే కీదృశా విద్వాం శ్చేత్యుపదిశ్యతే. మరల నా ఈశ్వరుడు, విద్యుత్తు విద్వాంసు లెట్లుండవలె నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౭౨ అంశురంశుష్టే దేవ సోమాప్యాయతా మిన్ద్రాయై కధనవిదే।
ఆ తుభ్యమిన్ద్రఃప్యాయతామా త్వమిన్ద్రాయ ప్యాయస్వ।
ఆప్యాయయాస్మా న్త్సఖీన్ త్సన్న్యా మేధయా స్వస్తి తే దేవ
సోమ సుత్యామశీయ। ఏష్టా రాయః ప్రేషే భగాయఋ
ఋతమృతవాదిభ్యో నమో ద్యావాపృథివీభ్యామ్॥౭॥

ప.విః- అంశురంశురిత్యంశుః+అంశుః, తే, దేవ, సోమ, ఆ, ప్యాయతామ్, ఇన్ద్రాయ, ఏకధనవిదఋఇత్యేకధన+విదే, ఆ, తుభ్యమ్, ఇన్ద్రః, ప్యాయతామ్, ఆ, త్వమ్, ఇన్ద్రాయ, ప్యాయస్వ, ఆ, ప్యాయయ, అస్మాన్‌సఖీన్, సన్న్యా, మేధయా, స్వస్తి, తే, దేవ, సోమ, సుత్యామ్, అశీయ, ఏష్టా ఇత్యా+ఇష్టాః, రాయః, ప్ర, ఇషే, భగాయ, ఋతమ్, ఋతవాదిభ్య ఇత్యృతవాది+భ్యః, నమః, ద్యావాపృథివీభ్యామ్. ॥౭॥

పదార్థః:-(అంశురంశుః) అవయవోఽవయవః. అత్రాశూఙ్వ్యాప్తౌ సంఘాతే భోజనే చేత్యస్మా ద్బాహులకాదౌణాదిక ఉ ప్రత్యయో నువమాగమశ్చ (తే) తవ తస్య వా (దేవ) దివ్యగుణైః సంపన్నేశ్వర విద్యుద్విద్వన్ వా (సోమ) సకల పదార్థానాం జనక! ప్రకాశక! వా (ఆ) సమంతాత్ (ప్యాయతామ్) వర్ధయతామ్. అత్రాన్తర్గతో ణ్యర్థః (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యయుక్తాయ (ఏకధనవిదే) య ఏకేన ధర్మేణ విజ్ఞానేన వా ధనం విన్దతి తస్మై (ఆ)

అభితః (తుభ్యమ్) అధ్యాపకాయ మహ్యమధ్యే త్రే వా (ఇన్ద్రః) పరమాత్మా, విద్యుద్ వా (ప్యాయంతామ్) (ఆ) సర్వతః (ఇన్ద్రాయ) దుఃఖవిదారణాయ (ప్యాయస్వ) వర్ధస్వ, వర్ధయేద్వా (ఆ) అభితః (ప్యాయయ) వర్ధయ, వర్ధయతి వా (అస్మాన్) (సఖీన్) సుహృదః (సన్యా) సమానాన్పదార్థాన్నయతి యయా తయా (మేధయా) ప్రజ్ఞయా (స్వస్తి) సుఖమ్ (తే) తవ, తస్యాః సకాశాద్వా (దేవ) దివ్యగుణప్రద, ప్రదానహేతుర్వా (సోమ) ప్రేరక, ప్రేరికా వా (సుత్యామ్) సున్వన్తి యయా క్రియయా తస్యామ్ (అశీయ) వ్యాప్నుయామ్ ప్రాప్నుయామ్ (ఏష్టాః) సర్వతః ఇష్టకారిణః (రాయః) ధనసమూహాః (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (ఇషే) అన్నాయేచ్ఛాయై వా (భగాయ) ఐశ్వర్యాయ (ఋతమ్) యథార్థమ్ (ఋతవాదిభ్యః) ఋతం వదితుం శీలం యేషాం తేభ్యః సత్యవాదిభ్యో విద్వద్భ్యః (నమః) సత్కారమన్నమ్ (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) ప్రకాశభూమిభ్యామ్. అయం మంత్రః. శత. 3.4.3.18-21. వ్యాఖ్యాతః. ॥2॥

అన్వయః :-హే సోమ దేవేశ్వర విద్వన్! విద్యుద్వా యతస్తే తవ తస్యా వా సామర్థ్యమంశు రంశు రఙ్గమఙ్గం సోమేనాప్యాయతామాప్యాయతి వేన్ద్రః సోమో భవానియం వైకధనవిద ఇన్ద్రాయ తుభ్యం మహ్యం వా ప్యాయతామాప్యాయతి వా త్వమిన్ద్రాయ ప్యాయస్వ వర్ధయస్వ వర్ధయేద్వాఽతః సఖీనస్మాన్సన్యాః మేధయా ప్యాయస్వాప్యాయయాప్యాయయేద్వా యతోఽహం సుత్యాం దివ్యగుణసంపన్నో భూత్వేష్టా రాయోఽశీయ య్యైరిషే భగాయర్త వాదిభ్యో విద్వద్భ్య ఏతద్ధనం దత్వా సత్యాం విద్యాం ద్యావాపృథివీభ్యామన్నం చ ప్రాప్య సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నుయామ్. ॥2॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. మనుష్యైః పరమేశ్వరముపాస్య విద్వాంసవిద్వాంస ముపాచార్య విద్యుద్విద్యాం ప్రచార్య శరీరాత్మపుష్టికరానోషధిసమూహాన్ ధనసముదాయాంశ్చ సంగృహ్య వైద్యకవిద్యానుసారేణ సర్వావస్థా భోక్తవ్యాః. ॥2॥

పదార్థము :-(సోమ) పదార్థవిద్యను నెరుగువాడవు (దేవ) దివ్యగుణసంపన్నుడవు నగు ఓ జగదీశ్వరా! విద్వాంసుడా! లేక విద్యుత్తు! (తే) నీయొక్క అనగా ఈ విద్యుత్తుసామర్థ్యము (అంశురంశుః) ప్రతి అవయవ, అంగములను (ఆప్యాయతామ్) రక్షణద్వారా అభివృద్ధిపరచుచున్నది. (ఇన్ద్రః) ఓ పరమేశ్వరా! నీవు మరియు విద్యుత్తు (ఏకధనవిదే) ధర్మము, విజ్ఞానములతో ధనములను పొందువాడను (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడనగు నాకొరకు (ఆప్యాయతామ్) అభివృద్ధి గలిగించుము [అభివృద్ధిని గలిగించుచున్నది] (ఆప్యాయస్వ) వృద్ధిపరచుము [వర్ధిల్లజేయుచున్నది. అట్టినీవు, విద్యుత్తు పదార్థముల సరియగుప్రయోజన ప్రాప్తిని] (సన్యా) లభింపజేయు (మేఘాయ) ప్రజ్ఞతో (అస్మాన్ సఖీన్) సర్వమిత్రులమగు మమ్ము (ఆప్యాయస్వ) వర్ధిల్లజేయుము! [వృద్ధిపరచునుగాక!] దానివలన (స్వస్తి) సుఖములు సదా వృద్ధియగు

చుండునుగాక! (సోమ) పదార్థవిద్యల నెరుగు జగదీశ్వరా [మరియు విద్వాంసుడా!] మీ శిక్షణ విద్యుద్విద్యాయుక్తుడనగు నేను (సుత్యామ్) ఉత్తమ [గుణములనుత్పన్నపరచు] క్రియలందు కుశలుడనై (ఇషే) సిద్ధిని గోరుచు అన్నాది (భగాయ) ఐశ్వర్యముల కొరకు (ఏష్టాః) సంపూర్ణ అభీష్టసిద్ధిని గలిగించు (రాయః) ధనైశ్వర్యసమూహములను (అశీయ) పొందుదునుగాక! మరియు (ఋతవాదిభ్యః) సత్యవాదులగు విద్వాంసులకు ఇట్టి ధనముల నిచ్చి సత్యవిద్యను మరియు (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) ప్రకాశమునుండియు, భూమినుండియు (ఋతమ్) అన్నమును పొందుదునుగాక! ॥౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారమున్నది. పరమేశ్వరు నుపాసించియు, విద్వాంసులను సేవించియు, విద్యుద్విద్యను ప్రచారమొనర్చియు శరీరమును, ఆత్మను బలపరచు ఓషధులను, సకలైశ్వర్యములను సంగ్రహపరచికొని చికిత్సాశాస్త్రానుసారము మనుష్యులు సమస్తానందముల బడయవలెను. ॥౭॥

7. O resplendent God, may Thy each pervading force advance the glorious soul, that longs for the sole wealth of knowledge. May the soul glorify Thee, may Thou advance the soul. May Thou, Friend to all, advance us by means of God-reaching intelligence. O Mighty God, May I attain with pleasure to Thy beatitude!.

May we obtain the longed for wealth for food and success. Let us receive truth from those whose speech is truthful. Let us receive food from Heaven and Earth.

౧౭౩. యా త ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, పూర్వస్య విరాడార్షీ బృహతీ ఛన్దః,

యా త ఇతి ద్వితీయస్య నిచృదార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః సా విద్యుత్ కీదృశీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ విద్యుత్తు ఎట్టున్న దను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౧౭౩ యా తే౽అగ్నే౽యఃశయా తనూర్వర్షిష్ఠా గహ్వరేష్ఠా।
ఉగ్రం వచో౽అపావధీత్త్వేషం వచో౽అపావధీత్స్వాహా।
యా తే౽అగ్నే రజఃశయా తనూ ర్వర్షిష్ఠా గహ్వరేష్ఠా।
ఉగ్రం వచో౽ అపావధీత్త్వేషం వచో౽ అపావధీత్స్వాహా।
యా తే౽అగ్నే హరిశయా తనూ ర్వర్షిష్ఠా గహ్వరేష్ఠా ఉగ్రం వచో౽
అపావధీత్త్వేషం వచో౽ అపావధీ త్స్వాహా ॥౮॥

ప. వి:- యా, తే, అగ్నే, అయఃశయేత్యయః + శయా, తనూః, వర్షిష్ఠా, గహ్వరేష్ఠా గహ్వరేష్ఠేతి గహ్వరే + స్థా, ఉగ్రమ్, వచః, అప, అవధీత్, త్వేషమ్, వచః, అప, అవ+ధీత్, స్వాహా, యా, తే, అగ్నే, రజః శయేతి రజః + శయా, తనూః. వర్షిష్ఠా, గహ్వరేష్ఠా, గహ్వరేష్ఠేతి గహ్వరే + స్థా, ఉగ్రమ్, వచః, అప, అవధీత్, త్వేషమ్, వచః, అప, అవధీత్, స్వాహా. ॥౮॥

పదార్థః :-(యా) వక్ష్యమాణా (తే) అస్యాః (అగ్నే) విద్యుతః (అయఃశయా) యాఽయస్సుసు వర్ణాదిషు శేతే సా. అయ ఇతి హిరణ్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౨. (తనూః) వ్యాప్తం విస్తృతం శరీరమ్. (వర్షిష్ఠా) అతిశయేన వృద్ధా (గహ్వరేష్ఠా) గహ్వరే గహనే గభీర ఆభ్యన్తరే తిష్ఠతీతి. (ఉగ్రమ్) క్రూరం భయఙ్కరమ్ (వచః) వచనమ్ (అప) వ్యపేత్యేతస్య ప్రాతిలోమ్యమ్. నిరు. ౧.౩. (అవధీత్) హన్తి. అత్ర సర్వత్ర లడర్థే లుఙ్ (త్వేషమ్) ప్రదీప్తమ్ (వచః) పరిభాషణమ్. (అప) పృథక్కరణే (అవధీత్) హన్తి (స్వాహా) సుహుతం హవిరన్నమ్ (యా) (తే) (అగ్నే) (రజఃశయా) యా రజఃసు సూర్యాదిలోకేషు శేతే సా (తనూః) వ్యాప్తిః (వర్షిష్ఠా) (గహ్వరేష్ఠా) (ఉగ్రమ్) దుఃసహమ్ (వచః) పరిభాషణమ్ (అప) పృథక్కరణే (అవధీత్) (త్వేషమ్) ప్రకాశితమ్ (వచః) వచనమ్ (అప) పృథక్కరణే (అవధీత్) హన్తి (స్వాహా) సుహుతాం వాచమ్. అయం మంత్రః. శత. ౩.౪.౪.౨౩-౨౪ వ్యాఖ్యాతః. ॥౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యూయం యా తేఽగ్నేఽస్యా విద్యుతో వర్షిష్ఠా గహ్వరేష్ఠా తనూరుగ్రం వచోఽపావధీదపహన్తి త్వేషం వచః స్వాహా సుహుతం హవిరన్నం చాపావధీత్. యా తేఽగ్నేఽస్యా విద్యుతో వర్షిష్ఠా గహ్వరేష్ఠా రజఃశయా తనూరుగ్రం వచోఽపావధీత్త్వేషం వచః స్వాహా సుహుతాం వాచం చాపావధీద్ధన్తి తాం సమ్యగ్ విదిత్వోపకురుత. ॥౮॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్విద్యుతో యా వ్యాప్తిర్మూర్తామూర్తద్రవ్యస్థా వర్తతే తాం యుక్త్యా సమ్యగ్ విదిత్వోపసంప్రయోజ్య సర్వాణి దుఃఖాన్యపహన్తవ్యాని.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (తే) ఈ (అగ్నే) విద్యుద్రూపాగ్నియొక్క (అయఃశయా) సువర్ణము మున్నగువానియందు నిద్రించుచున్నదియు (వర్షిష్ఠా) అతి విశాలమైనదియు (గహ్వరేష్ఠా) అభ్యంతరమున [మధ్యన] నుండునదియును నగు (యా తనూః) ఏ శరీరము (ఉగ్రం వచః) క్రూర, భయంకర వచనమును (అపావధీత్) నష్టమొనర్చుచున్నదో మరియు (త్వేషమ్) ప్రదీప్తమగు [ప్రకాశవంతమగు]

(వచః) శబ్దమును, లేక (స్వాహా) ఉత్తమపద్ధతితో హవనమొనర్చబడిన అన్నమును (అపావధీత్) దూరమొనర్చుచున్నదో మరియు (తే) ఈ (అగ్నే) విద్యుద్రూపాగ్నియొక్క (వర్షిష్ఠే) అత్యంత విస్తీర్ణమును (గహ్వరేష్ఠే) అభ్యంతరమున నుండునదియు (రజః శయా) లోకములందు నిద్రించునదియు నగు (తనూః) ఏ శరీరము (ఉగ్రమ్ వచః) క్రూరకథనమును (అపావధీత్) నష్టమొనర్చుచున్నదో (త్వేషమ్ వచః) ప్రదీప్తవచనమును (స్వాహా) ఉత్తమవాణిని (అపావధీత్) ఇచ్చుచున్నదో, దాని నెరిగి దానిచే కార్యము నెరవేర్చుకొనవలయును. ॥౮॥

భావార్థము :- సమస్త స్థూల సూక్ష్మ పదార్థములందు వ్యాప్తమైయున్న విద్యుచ్ఛక్తిని బాగుగా దెలిసికొని, ఉపయోగించుకొని, దుఃఖములను నష్టపరచుకొనుట మానవుల కర్తవ్యమై యున్నది. ॥౮॥

8. O fire, thy force which is present in metals like gold, in all the spheres like the sun and in lightning : is vast and deep. It creates an awful and formidable sound; and is powerful to emit invigorating utterances. That force is present in every object!.

౧౨౪ తప్తాయనీత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్ని ర్దేవతా, ప్రథమస్య భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః, విదేదగ్నిరిత్యస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః, నామ్నే హీత్యస్య నివృద్బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః. అనుత్వేత్యస్య యాజుష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ కిమర్థోఽగ్న్యాదినా యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

అగ్న్యాదులచే యజ్ఞానుష్ఠానమే యొనర్చవలయు నను విషయ మీ మంత్రముద్వారా యుపదేశించబడినది.

౧౨౪ తప్తాయనీ మేఽసి విత్తాయనీ మేఽస్యవతాన్మానాథితా దవతాన్మా వ్యథితాత్। విదేదగ్నిర్నభో నామాగ్నేఽఅఙ్గిర ఽఆయునా నామ్నేహి యోఽస్యాం పృథివ్యామసి యత్తేఽనాధృష్టన్నామ యజ్ఞియం తేన త్వా దధే విదేదగ్నిర్నభో నామాగ్నేఽఅఙ్గిరఽఆయునా నామ్నేహి యో ద్వితీయస్యాంపృథివ్యామసి యత్తేఽనాధృష్టన్నామ యజ్ఞియన్తేన త్వా దధే విదేదగ్ని ర్నభో నామాగ్నేఽఅఙ్గిరఽఆయునా నామ్నేహి

యస్తృతీయస్యామ్పృథివ్యామసి యత్తేనాధృష్టన్నా

మయజ్ఞియన్తేన త్వా దధే అను త్వా దేవవీతయే ॥౯॥

ప.వి:- తప్తాయనీతి తప్త + అయనీ, మే, అసి, విత్తాయనీతి విత్త + అయనీ, మే, అసి, అవతాత్, మా, నాథితాత్, అవతాత్, మా, వ్యథితాత్, విదేత్, అగ్నిః, నభః, నామ, అగ్నే, అఙ్గిరః, ఆయునా, నామ్నా, ఆ, ఇహి, యః, అస్యామ్, పృథివ్యామ్, అసి, యత్, తే, అనాధృష్టమ్, నామ, యజ్ఞియమ్, తేన, త్వా, ఆ, దధే, విదేత్, అగ్నిః, నభః, నామ, అగ్నే, అఙ్గిరః, ఆయునా, నామ్నా, ఆ, ఇహి, యః, ద్వితీయస్యామ్, పృథివ్యామ్, అసి, యత్, తే, అనాధృష్టమ్, నామ, యజ్ఞియమ్, తేన, త్వా, ఆ, దధే, విదేత్, అగ్నిః, నభః, నామ, అగ్నే, అఙ్గిరః, ఆయునా, నామ్నా, ఆ, ఇహి, యః, తృతీయస్యామ్, పృథివ్యామ్, అసి, యత్, తే, అనాధృష్టమ్, నామ, యజ్ఞియమ్, తేన, త్వా, ఆ, దధే, అను, త్వా, దేవవీతయ ఇతి దేవ + వీతయే.॥౯॥

పదార్థః:-(తప్తాయనీ) తప్తాని స్థాపనీయాని వస్తూన్యయనం యస్యా విద్యుతః సా (మే) మమ (అసి) భవతి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (విత్తాయనీ) యయా విత్తానాం భోగానాం ప్రతీతానాం పదార్థానామయనీ ప్రాపికా సా. విత్తో భోగప్రత్యయయోః. అ. ౮.౨.౫౮. అనేన విత్తశబ్దః ప్రతీతార్థే భోగార్థే చ నిపాతితః (మే) మమ (అసి) అస్తి (అవతాత్) రక్షతి. అత్ర సర్వత్ర లడర్థేలోట్ (మా) మామ్ (నాథితాత్) ఐశ్వర్యాత్ (అవతాత్) రక్షతి(మా) మామ్ (వ్యథితాత్) భయాత్చంచలనాత్ (విదేత్) విజానీయాత్ (అగ్నిః) ప్రసిద్ధః (నభః) జలం ప్రకాశం వా. నభ ఇతి జలనామసు పఠితమ్.నిఘం. ౧.౧౨. సాధారణనామసు చ. నిఘం. ౧. ౪. (నామ) ప్రసిద్ధమ్ (అగ్నే) జాఠరస్థః (అఙ్గిరః) అఙ్గానాం రసః (ఆయునా) జీవనేన ప్రాపకత్వేన వా (నామ్నా) ప్రసిద్ధ్యా (ఆ) సమంతాత్ (ఇహి) ఏతి (యః) అగ్నిః (అస్యామ్)

ప్రత్యక్షాయామ్. (పృథివ్యామ్) భూమౌ (అపి) వర్తతే (యత్) యాదృశమ్ (తే) (అస్య) (అనాధృష్టమ్) యత్సమన్తాన్న ధృష్యతే తత్తేజః (నామ) ప్రసిద్ధమ్ (యజ్ఞియమ్) యజ్ఞాఙ్గసమూహనిష్పాదకమ్ (తేన) పూర్వోక్తేన (త్వా) తమ్ (ఆ) అభితః (దధే) ధరామి (విదేత్) ప్రాప్నుయాత్ (అగ్నిః) భౌతికః (నభః) అన్తరిక్షస్థం జలమ్ (నామ) ప్రసిద్ధమ్ (అగ్నే) ప్రసిద్ధోఽగ్నిః (అఙ్గిరః) అఙ్గారస్థః (ఆయునా) ప్రాపకత్వేన (నామ్నా) ప్రసిద్ధ్యా (ఆ) అభితః (ఇహి) ప్రాప్నుహి (యః) (ద్వితీయస్యామ్) అస్యాం భిన్నాయామ్ (పృథివ్యామ్) విస్తృతాయాం భూమౌ(అపి) అస్తి (యత్) యేన (తే) (అనాధృష్టమ్) ప్రగల్భగుణసహితమ్ (నామ) ప్రసిద్ధమ్. (యజ్ఞియమ్) యజ్ఞసంబంధీ (తేన) (త్వా) తమ్ (ఆ) అభితః (దధే) ధరామి (విదేత్) ప్రాప్నుయాత్ (అగ్నిః) సూర్యస్థః (నభః) అవకాశమ్ (నామ) ప్రసిద్ధమ్ (అగ్నే) సూర్యరూపః (అఙ్గిరః) అఙ్గిరః) అఙ్గితా (ఆయునా) (నామ్నా)(ఆ)(ఇహి) ఉక్తార్థేషు (యః) అగ్నిః (తృతీయస్యామ్) తృతీయకక్షాయాం వర్తమానాయామ్ (పృథివ్యామ్) భూమౌ (అపి) వర్తతే (యత్) యేన (తే) (అనాధృష్టమ్) ప్రౌఢమ్ (నామ) ప్రసిద్ధమ్ (యజ్ఞియమ్) శిల్పవిద్యాయజ్ఞసంబంధీ (తేన) (త్వా) తమ్ (ఆ) అభితః (దధే) స్వీకరోమి (అను) ఆనుకూల్యే (త్వా) తమ్ (దేవవీతయే) దేవానాం దివ్యానాం గుణానాం భోగానాం వా ప్రాప్తయే. అయం మంత్రః. శత. ౩.౫.౧. ౨౭-౩౨. వ్యాఖ్యాతః. ।౯।।

అన్వయః:-హే విద్యాం జిఘృక్షో! యథాఽహం తేన యద్యాతప్తాయన్యస్యస్తి, విత్తాయనీ విద్యుదస్యస్తి, త్వా తాం వేద్మి తథా త్వా మేతేనైతద్విద్యాం మే మమ సకాశాదేహి ప్రాప్నుహి యథాఽయం సుసేవితః అగ్నిః సవితా నభో జలం ప్రకాశం వా ప్రయచ్ఛన్ మా మాం వ్యథితాదమతాన్నాథితాచ్చావతాత్తథా త్వయా సేవితః సంస్త్వామపి రక్షేత్ తద్యథాఽహం తేన. యోఽగ్నేఽఙ్గిరోఽగ్ని రాయునా నామ్నాఽస్యాం పృథివ్యాం నామ ప్రసిద్ధోఽస్తి త్వా తం దేవవీతయే విజానామి. తథైతేనైనం త్వమపి మే మమ సకాశాదేహి సంజానీహి. యథాఽహం తేన నామ్నా యదనాధృష్టం యజ్ఞియం నామ తేజ ఆదధే తథా తేన త్వా తం త్వమేతేనైనమస్మాన్వేహి, సర్వో జనశ్చానువిదేత్. యథాఽహం తేన యోఽగ్ని ర్ద్వితీయస్యాం పృథివ్యామగ్నేఽఙ్గిర ఆయునా నామ్నా నామాపి వర్తతే యోఽగ్నిః నభః సుఖం ప్రయచ్ఛతి తేన త్వా తం సంప్రయోజయామి, తథైతేన త్వైనం త్వమేహి సర్వో జనశ్చానువిదేత్. యథాఽహం తేన యద్యేనాధృష్టం యజ్ఞియం నామ తేజోఽఽస్మై త్వాఽదధే తథా త్వమేతేన నామ్నా త్వామేహి సర్వో జనశ్చానువిదేత్. యథాఽహం తేన యోఽగ్నిరాయునా నామ్నా తృతీయస్యాం పృథివ్యామగ్నేఽఙ్గిరః సూర్యరూపేణ నామాసి వర్తతే, యో నభోఽవకాశం ద్యోతయతి త్వా తం జానామి తథైవమేతస్మై త్వమేహి సర్వో జనోఽపి విదేత్.।౯।।

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యః ప్రసిద్ధసూర్యవిద్యుద్రూపేణ త్రివిధోఽగ్నిః సర్వేషు లోకేషు బాహ్యాభ్యన్తరతో వర్తతే తం విదిత్వా విజ్ఞాప్య చ సర్వైర్మనుష్యైః సర్వకార్యసిద్ధిః సమ్పాదనీయా.॥౯॥

పదార్థము :-విద్యను గ్రహించదలచు ఓ విద్వాంసా! (యత్) ఏది (తప్తాయనీ) స్థాపనీయ తప్తవస్తువులయందుండు విద్యుజ్జ్వాలగా (అసి) గలదో, లేక (విత్తాయనీ) భోగ్యపదార్థములను, ప్రసిద్ధములగు పదార్థములను లభింపజేయు ఏ విద్యుత్తు (అసి) గలదో (త్వా) దానివిద్యను నే నెట్లు ఎరుగుచున్నానో, అట్లే నీవును దీనిని (మే) నానుండి (ఏహి) పొందుము. ఎటుల (యత్)(అగ్నిః) ప్రసిద్ధ [భౌతిక] అగ్నిని (నభః) జలమును, లేక ప్రకాశమును లభింపజేయుచు (మా) నన్ను (వ్యథితాత్) భయమునుండి (అవతాత్) రక్షించుచున్నదో, లేక (నాథితాత్) ఐశ్వర్యమునుండి (అవతాత్) రక్షించుచున్నదో అటులనే నీచే సేవింపబడినదై ఇది నిన్ను రక్షించును. (అగ్నే) జఠరాగ్నిరూపమున (అఙ్గిరః) అంగములందుండు ఏ యగ్ని (ఆయునా) జీవనముచేతను (నామ్నా) ప్రసిద్ధిచేతను (అస్యామ్ పృథివ్యామ్) ఈ పృథివియందు (నామ) ప్రఖ్యాతమై యున్నదో, (త్వా) దానిని (తేన) ఆ సాధనముచే నే నెట్లు ఎరుగుచున్నానో, అట్లే నీవును (మే) నానుండి (ఏహి) బాగుగా గ్రహించుము. (యత్ అనాధృష్టమ్) నష్టయోగ్యము కానిదియును (యజ్ఞియమ్) యజ్ఞాంగసమూహమునునై (నామ) ప్రసిద్ధమైన (యత్) ఏ తేజముగలదో (త్వా) దానిని (దేవవీతయే) దివ్యగుణముల ప్రాప్తికై (త్వా) ఆ యజ్ఞమును (తేన ఆదధే) అట్టి జ్ఞానముచే నే నెట్లు ధరించుచున్నానో అట్లే నీవును ఆ కారణముచేతనే దీనిని ఉత్తమగుణ ప్రాప్తికై ధరించుము. అట్లే మానవులెల్లరును దీనిని (విదేత్) పొందుదురుగాక! (ద్వితీయస్యామ్) రెండవది, (పృథివ్యామ్) భూమియందు (అగ్నే) అగ్ని (అఙ్గిరః) అంగారము, నిప్పులందుండు అగ్ని (ఆయునా) జీవనముతో, లేక (నామ్నా) ప్రసిద్ధిచే (నామ) ప్రఖ్యాతమైయున్నట్లు, లేక నే నెట్లు (తేన) దానిచే (త్వా) దానిని పొందియున్నానో, అటులనే నీవును దానితో దీనిని (ఏహి) ఎరుంగుము. మరియు మానవులందరు దానితో (యః) ఏది (నభః)సుఖముల గలిగించుచున్నదో (తేన) దానితో దీనిని (విదేత్) పొందుదురుగాక! (అనాధృష్టమ్) ప్రగల్భ [ప్రతిభగల] గుణములతో (యజ్ఞియమ్) యజ్ఞసంబంధియు నగు (నామ) ప్రసిద్ధమగు నే తేజముగలదో (త్వా) దానిని భోగప్రాప్తికై నే నెట్లు (తేన) పురుషార్థముతో (ఆ దధే) ధరించుచున్నానో అట్లే నీవును అందులకే ధరించుము. మరియు మానవులెల్లరు (విధేత్) ధరింతురుగాక! (తేన) ఆ క్రియాకౌశలముచే (అగ్నిః) ఏ యగ్ని (ఆయునా) జీవనము, లేక ప్రఖ్యాతిచే (అఙ్గిరః) సూర్యరూపముచే అంగములను పోషించుచు (నామ) ప్రసిద్ధమైయున్నదో, లేక ఏది (నభః) ఆకాశమును ప్రకాశపరచుచున్నదో (త్వా) దానిని నే నెట్లు ధరించుచున్నానో అటులనే నీవును ధరించుము, లేక మానవులెల్లరును (అనువిదేత్) దానిని చక్కగా గ్రహించి కార్యమును సాధింతురుగాక! (అనాధృష్టమ్) ప్రతిభాసహితమును (యజ్ఞియమ్) శిల్పవిద్యాసంబంధియు నగు (నామ) ప్రఖ్యాతమైన యే తేజస్సు గలదో (త్వా) దానిని విద్వాంసులప్రాప్తికై (తేన) ఇంధనములు మున్నగు సామగ్రులచే (ఆదధే) నే నెట్లు ధరించుచున్నానో అట్లే నీవును దానితో దాని ప్రాప్తికై (అన్వేహి) అన్వేషించుము. మరియు సకలమానవులును విద్యద్వారా చక్కగా ప్రయోగమొనర్చెదరుగాక! ॥౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ప్రసిద్ధమగు అగ్ని, సూర్య, విద్యుద్రూపములలో త్రివిధములుగ సమస్తలోకములందు బాహ్యాభ్యంతరములందును వర్తమానమై ఏ యగ్నిగలదో దానిని దెలిసికొని, తెలియపరచి సమస్తప్రజలు కార్యసిద్ధిని సంపాదించుచు, సంపాదింప జేయవలయును. ౹౯॥

9. O fire, for me thou art the home of all fixed objects. For me thou art the gathering place of wealth. Protect me from dictatorship. Protect me form fear!

May physical fire attain water in the space. May fire with the names of Angira and Ayu approach us. The fire which is in the space, I kindle with its inviolate, holy lustre in the yajna.

May physical fire attain water in the space. May fire with the names of Angira and Ayu approach us. The fire which is in the sky, I kindle with its inviolate, holy lustre in the yajna.

May we utilize the sacrificial fire for the acquisition of good qualities.

౧౭౫.సిగ్ంహ్యసీత్యస్య గోతమ ఋషిః, వాగ్దేవతా, బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ సర్వాసాం విద్యానాం ముఖ్యసాధికాయా వాచో గుణా ఉపదిశ్యన్తే.

సమస్త విద్యలను సిద్ధింపజేయు వాణియొక్క ముఖ్యగుణముల యుపదేశ మిందు గలదు.

౧౭౫ సిగ్ంహ్యసి సపత్నసాహీ దేవేభ్యః కల్పస్వ సిగ్ంహ్యసి సపత్నసాహీ దేవేభ్యః శున్ధస్వ సిగ్ంహ్యసి సపత్నసాహీ దేవేభ్యః శుమ్భస్వ ౹౧౦॥

ప.వి:- సిగ్ంహీ, అసి, సపత్నసాహీ, సపత్నసాహీతి సపత్న+సాహీ, దేవేభ్యః, కల్పస్వ, సిగ్ంహీ, అసి, సపత్నసాహీ, సపత్నసాహీతి సపత్న + సాహీ, దేవేభ్యః, శున్ధస్వ, సిగ్ంహీ, అసి, సపత్నసాహీ, సపత్నసాహీతి సపత్న+సాహీ, దేవేభ్యః, శుమ్భస్వ.౹౧౦॥

పదార్థః-(సిగ్ంహీ) హినస్తి దోషాన్యయా యద్వా సిఞ్చత్యుచ్చారయతి యయా వాచా సా హింసేః సింహ ఇతి హయవరడితి వ్యాఖ్యానే మహాభాష్యకారోక్తేః. సిచేః సంజ్ఞాయాం హనువహౌకశ్చ. ఉ. ౫. ౬౨. అనేన క ప్రత్యయో హకారాదేశో నుమాగమశ్చ. అత్ర సర్వత్ర గౌరాద్యాకృతిగణాన్తర్గతత్వాన్ జీష్, (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (సపత్నసాహీ) యయా సపత్నాన్ శత్రూన్ సహన్తే సా (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యో విద్యాం చికీర్షుభ్యః

శూరవీరేభ్యః. (కల్పస్వ) అధ్యాపనోపదేశాభ్యాం సమర్థయ. (సిగ్‌ంహీ) అవిద్యావినాశికా (అసి) అస్తి (సపత్నసాహీ) యయా సపత్నాన్ దోషాన్ సహన్తే మృష్యన్తి దూరీకుర్వన్తి సా. (దేవేభ్యః) ధార్మికేభ్యః. (శున్ధస్వ) శోధయ (సిగ్‌ంహీ) దుష్టశీలవినాశినీ (అసి)అస్తి. (సపత్నసాహీ) యయా సపత్నాన్ దుష్టాని శీలాని సహన్తే సా (దేవేభ్యః) సుశీలేభ్యో విద్వద్భ్యః (శుంభస్వ) శోభాయుక్తాన్ కురు. అయం మంత్రః. శత. 3.౫.౧.33.వ్యాఖ్యాతః.॥౧౦॥

అన్వయః:-హే విద్వంస్త్వం యా సపత్నసాహీ సింహీ వాగస్తి తాం దేవేభ్యః కల్పస్వ. యా సపత్నసాహీ సింహీ వాగస్తి తాం దేవేభ్యః శున్ధస్వ. యా సపత్నసాహీ సింహీ వాగస్తి తాం దేవేభ్యః శుమ్భస్వ.॥౧౦॥

భావార్థః:-త్రివిధా ఖలు వాగ్ భవతి. శిక్షావిద్యాసంస్కృతా సత్యభాషణా మధురా చైషా మనుష్యైః సర్వదా స్వీకార్యా. ॥౧౦॥

పదార్థము:- ఓ విద్వాంసా! నీవు (సపత్నసాహీ) శత్రువులను సహించుశక్తి (దేవేభ్యః) ఉత్తమ గుణవంతులగు శూరవీరులకు (కల్పస్వ) చదివించి, ఉపదేశించి ప్రాప్తినిగలిగించుము (సింహీ) దోషములనష్టపరచి శబ్దోచ్చారణమొనర్చు ఏ వాణి (అసి) కలదో, దానిని (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకు, దివ్యగుణాభిలాషులకు, విద్యాజిజ్ఞాసువులగు మనుష్యులకొరకు (శున్ధస్వ) శుద్ధముగా ప్రకాశపరచుము (సపత్నసాహీ) దోషముల [నష్ట] నాశపరచునదియు (సింహీ) అవిద్యను నశింపజేయు వాణి (దేవేభ్యః) ధర్మాత్ములకై (శున్ధస్వ) శుద్ధమొనర్చుము. మరియు (సపత్నసాహీ) దుష్టస్వభావమును (సింహీ) దుష్ట దోషములను నాశమొనర్చు ఏ వాణి (అసి) కలదో, దానిని (దేవేభ్యః) సుశీలురగు విద్వాంసులకొరకు (శుమ్భస్వ) శోభాయవంతమొనర్చుము.॥౧౦॥

భావార్థము:-ముప్విధ వాణులను అనగా:-౧.శిక్షావిద్యలచే సంస్కరింపబడినదియు,౨.సత్యభాషణ యుక్తమును, 3.మధురగుణసహితము నగు త్రివిధ వాణులను స్వీకరించుట మానవుల కత్యంత ఉపయుక్తమైనది.॥౧౦॥

10. O speech, thou pronouncest words and overawest foes, attain to the learned. O speech, thou art the dispeller of ignorance, and remover of evils, purify the religious-minded people. O speech, thou art the destroyer of ignoble character and the subduer of mean demeanour, adorn thyself for the well - behaved learned persons!.

౧౭౬.ఇన్ద్రఘోషస్త్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, వాగ్దేవతా, నిచృద్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స సా కీదృశీత్యుపదిశ్యతే.

మరల వది ఎట్లు ఏ విధముగ నున్నదను విషయము ఈమంత్రమందు ఉపదేశించబడుచున్నది.

౧౬౬ ఇన్ద్ర ఘోషస్త్వా వసుభిః పురస్తాత్పాతు ప్రచేతా స్త్వా రుద్రైః పశ్చాత్పాతు మనోజవా స్త్వా పితృభి ర్దక్షిణతః పాతు విశ్వకర్మా త్వాదిత్యై రుత్తరతః పాత్విద మహన్తప్తం వార్బహిర్ధా యజ్ఞాన్నిఃసృజామి ॥౧౧॥

ప.వి:- ఇన్ద్రఘోష ఇతీన్ద్ర+ఘోషః, త్వా, వసుభిరితి వసు+భిః, పురస్తాత్ పాతు, ప్రచేతా ఇతి ప్ర+చేతాః, త్వా, రుద్రైః, పశ్చాత్, పాతు మనోజవా ఇతి మనః+జవాః, త్వా, పితృభిరితి పితృ+భిః, దక్షిణతః, పాతు, విశ్వకర్మేతి విశ్వ+కర్మా, త్వా, ఆదిత్యైః, ఉత్తరతః, పాతు, ఇదమ్, అహమ్, తప్తమ్, వాః, బహిర్ధేతి బహిః, ధా, యజ్ఞాత్, నిః, సృజామి.॥౧౧॥

పదార్థః:-(ఇన్ద్రఘోషః) ఇన్ద్రస్య పరమేశ్వరస్య వేదాఖ్యాయా విద్యుతో వా ఘోషో వివిధ శబ్దార్థసంబన్ధో యస్య యస్యా వా స సా వా వాక్. ఘోష ఇతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౧. (త్వా) త్వాం తాం వాచం వా (వసుభిః) అగ్న్యాదిభిః కృతచతుర్వింశతి వర్షబ్రహ్మచర్యైర్వా సహ వర్తమానా (పురస్తాత్) పూర్వస్మాత్ (పాతు) రక్షతు (ప్రచేతాః) యా ప్రకృష్టవిజ్ఞానా. యయా ప్రకృష్టతయా చేతన్తి సంజానన్తి సా (త్వా) త్వాం తాం వా (రుద్రైః) యా ప్రాణైః కృతచతుశ్చత్వారింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యైః సహ వా వర్తతే స సా వా (పశ్చాత్) పశ్చిమదేశాత్ (పాతు) పాలయతు (మనోజవాః) మనోవజ్జవో వేగో యస్య యస్యాః స సా వా (త్వా) త్వాం తాం వా (పితృభిః) జ్ఞానిభి రృతుభిర్వా. తే వా ఏత ఋతవః. శత. ౨.౧. ౩.౨. అనేన పితృశబ్దాదృతవోఽపి గృహ్యన్తే. పితర ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫.౫. అనేన జ్ఞానవన్తో మనుష్యా గృహ్యన్తే (దక్షిణతః) దక్షిణదేశాత్ (పాతు) రక్షతు (విశ్వకర్మా) విశ్వాని సర్వాణి కర్మాణి యస్యా యస్య వా సా వాక్. స విద్వాన్ వా (త్వా) త్వాం తాం వా (ఆదిత్యైః) సంవత్సరస్య మాసైః కృతాష్టచత్వారింశ ద్వర్షబ్రహ్మచర్యైః సహ వా వర్తమానా (ఉత్తరతః) ఉత్తరస్మాద్దేశాత్ (పాతు) (ఇదమ్) అన్తఃస్థముదకమ్. ఇదమిత్యుదక నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౨ (అహమ్) తప్తం ధర్మేణాధ్యయనాధ్యాపన శ్రమేణ వా సంతప్తమ్. (వాః) బాహ్యముదకం వా. ఇత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౨. (బహిర్ధా)

యా బహిర్వాహ్యే దేశే ధరతి శబ్దాన్ సా (యజ్ఞాత్) అధ్యయనాధ్యాపనాద్హోమలక్షణాద్వా (వి:) వితరామ్. (సృజామి) సంపద్యే ప్రక్షిపామి వా. అయం మంత్ర:. శత. 3.౫.౨.౪-౮. వ్యాఖ్యాత:. ॥౧౧॥

అన్వయ: :-హే మనుష్యా యథా ప్రచేతా ఇన్ద్ర ఘోషో విశ్వకర్మాహం యజ్ఞాదిదమన్తస్థ ముదకం తప్తం బహిర్ధా వర్తమానం శీతలం యా ఉదకం చ నిఃసృజామి, తథా యా వసుభిః సహ వర్తమానేన్ద్ర ఘోషో వాగస్తి తాం పురస్తాద్రక్షామి తథా భవానపి పాతు. యా రుద్రైః సహ వర్తమానా ప్రచేతా వాగస్తి తాం పశ్చాత్పాలయామి తథా భవానపి పాతు. యా పితృభిః సహ వర్తమానా మనోజవా వాగస్తి తాం దక్షిణతోఽవామి తథా భవానపి పాతు. యా ఆదిత్యైః సహ వర్తమానా వాగస్తి తాముత్తరతో రక్షామి తథా భవానపి పాతు.॥౧౧॥

భావార్థ:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకార:. మనుష్యైర్వసురుద్రాదిత్యపితృభిః సేవితాం యజ్ఞాధికృతాం వాచముదకం చ విద్యయా సత్క్రియయా సహ సేవిత్వా శుద్ధాం నిర్మలం చ సతతం భావనీయమ్.॥౧౧॥

పదార్థము:-విద్వాంసులారా! (ప్రచేతా:) ఉత్తమ జ్ఞానవంతుడను (ఇన్ద్ర ఘోష:) పరమాత్మ వేదాఖ్యఘోష అనగా వేదశబ్దార్థ సంబంధముల నెరుగువాడను, విద్యుద్ ఘోషజ్ఞుడను (విశ్వకర్మ) సర్వకర్మల వాడను నగు (అహమ్) నేను (యజ్ఞాత్) చదువుట, చదివించుట, లేక హోమరూపయజ్ఞమునుండి (ఇదమ్) అభ్యంతరమున [లోపల] నుండు (తప్తమ్) తప్తజలమును (బహిర్ధా) బయట ధరింపబడు, శీతలమగు (వా:) జలమును (నిఃసృజామి) ఎట్లు సంపాదన మొనర్చుచున్నానో, అట్లే మీరును యొనర్చుడు. (వసుభిః) అగ్నిమున్నగు పదార్థములతో [లేక ఇరువది నాలుగు వత్సరముల బ్రహ్మచర్యమవలంబించిన మనుష్యులతో ప్రస్తుతము వర్తమానమును] (ఇన్ద్రఘోష:) పరమాత్మ, జీవాత్మ, విద్యుత్తుల అనేక శబ్దసంబంధమగు ఏ వాణి కలదో (త్వా) దానిని (పురస్తాద్) తూర్పుదిశనుండి నేను రక్షించునట్లు మీరును అటులనే (పాతు) రక్షించుడు. మరియు (రుద్రైః) ప్రాణములతో, లేక నలుబదినాలుగు సంవత్సరముల బ్రహ్మచర్యమునునుష్ఠించిన విద్వాంసులతో వర్తమానమును (ప్రచేతా:) ఉత్తమజ్ఞానమును గలిగించునదియు నే వాణి గలదో (త్వా) దానిని (పశ్చాల్) పశ్చిమదేశమునుండి ఎట్లు రక్షించుచున్నానో అటులనే మీరును (పాతు) రక్షించుడు. మరియు (పితృభిః) జ్ఞానులతో, లేక ఋతువులతో వర్తమానమును (మనోజవా:) మనస్సుతో సమానమగు వేగవంతమగు ఏ వాణి కలదో దానిని (దక్షిణత:) దక్షిణదిశనుండి ఎట్లు పాలించుచున్నానో అట్లే మీరును (పాతు) రక్షించుడు (ఆదిత్యై) ద్వాదశమాసములతో లేక నలుబదెనిమిదివర్షముల బ్రహ్మచర్యమనుష్ఠించిన విద్వాంసులతో నున్నదియును (విశ్వకర్మా) సకలకర్మయుక్తము నగు నే వాణి గలదో, అట్టి వేదవాణిని (ఉత్తరత:) ఉత్తరదేశము [దిశ] నుండి ఎట్లు పాలించుచున్నానో అటులనే మీరును (పాతు) రక్షించుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వసురుద్రాదిత్యులచే, పితరులచే సేవించబడినదియును, యజ్ఞాదికృత్యమును నగు వాణిని, ఉదకమును విద్యతోను, సత్క్రియలతోను సేవించి శుద్ధముగను, నిర్మలముగను సతతమునొనర్చుచుండుట మానవులకు యోగ్యము.॥౧౧॥

11. O speech, may the teaching of God's revealed Vedas, protect thee in the east with Vasu Brahmcharis, may the highly intellectual people guard thee in the west with the Rudra Brahmcharis; may the deep thinkers protect thee in the south with the wise, may the learned persons guard thee in the north with Aditya Brahmcharis.

Let us banish our sacrifice, i.e., soul and body, the hot unhealthy water, anger, axinety and anguish.

౧౭౭.సింహ్యసీత్యస్య గోతమ ఋషిః, వాగ్దేవతా భురిగ్ బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః సా కీదృశీత్యుపదిశ్యతే.

మరలనది ఎట్లుగలదను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశింపబడినది.

౧౭౭ సింహ్యసి స్వాహా సింహ్యస్యాదిత్యవనిః స్వాహా సింహ్యసి బ్రహ్మవనిః
క్షత్రవనిః స్వాహా సింహ్యసి సుప్రజావనీ రాయస్పోషవనిః స్వాహా
సింహ్యస్యావహ దేవాన్యజమానాయ స్వాహా భూతేభ్యస్త్వా ॥౧౨॥

ప.వి:- సింహీ, అసి, స్వాహా, సింహీ, అసి, ఆదిత్యవనిరిత్యాదిత్య + వనిః, స్వాహా, సింహీ, అసి, బ్రహ్మవనిరితి బ్రహ్మ + వనిః, క్షత్రవనిరితి క్షత్ర+వనిః, స్వాహా, సింహీ, అసి, సుప్రజావనిరితి సుప్రజా + వనిః, రాయస్పోషవనిరితి రాయస్పోష+వనిః, స్వాహా, సింహీ, అసి, ఆ, వహ, దేవాన్, యజమానాయ, స్వాహా, భూతేభ్యః, త్వా. ॥౧౨॥

పదార్థః:-(సింహీ) అవిద్యాహన్త్రీ (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః. (స్వాహా) వాక్ (సింహీ) క్రూరత్వాది దోషనాశికా (అసి) అస్తి (ఆదిత్యవనిః) యా ఆదిత్యాన్మాసాన్వనతి సంభజతి సా (స్వాహా) జ్యోతిః శాస్త్రసంస్కారయుక్తా వాణీ (సింహీ) బలేన జాడ్యత్వవినాశినీ (అసి) అస్తి (బ్రహ్మవనిః) యయా బ్రహ్మవిదో మనుష్యా బ్రహ్మ పరమాత్మానం వేదం వ

వనన్తి సంభజన్తి సా (క్షత్రవనిః) యయా క్షత్రం రాజ్యం ధనుర్విద్యాం శూరవీరాన్ పురుషాన్వా వనన్తి సంభజన్తి సా (స్వాహా) అధ్యయనాధ్యాపన రాజవ్యవహారకుశలా వాక్ (సింహీ) చోరదస్య్వన్యాయప్రలయకారిణీ (అసి) అస్తి (సుప్రజావనిః) యయా శోభనాః ప్రజా వనతి సంభజతి సా (రాయస్పోషవనిః) యయా రాయో విద్యాధనసమూహస్య పోషం పుష్టిం వనతి సంభజతి సా (స్వాహా) వ్యవహారేణ ధనప్రాపికా (సింహీ) సర్వదుఃఖప్రణాశికా (అసి) అస్తి (ఆ) సమంతాత్ (వహ) వహతి ప్రాపయతి (దేవాన్) విదుషో దివ్యగుణా నృతూన్ భోగాన్వా (యజమానాయ) యజతి విదుషః పూజయతి సద్గుణాన్ సంగచ్ఛతే దదాతి వా తస్మై (స్వాహా) దివ్యవిద్యాసంపన్నా (భూతేభ్యః) మనుష్యాదిప్రాణిభ్యః. అయం మంత్రః. శత. 3.౫.౨. ౧౧-౧౩. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౨॥

అన్వయః:-అహం యాఽఽదిత్యవనిః సింహీ స్వాహాఽస్యస్తి. యా బ్రహ్మవనిః సింహీ స్వాహాఽస్యస్తి. యా క్షత్రవనిః సింహీ స్వాహాస్యస్తి. యా రాయస్పోషవనిః సింహీ స్వాహాస్యస్తి. యా సుప్రజావనిః సింహీ స్వాహా. యా యజమానాయ దేవానాం వహ ప్రాపయతి తాం భూతేభ్యో యజ్ఞా న్నిఃసృజామి.॥౧౨॥

భావార్థః:-అత్ర పూర్వస్మాన్మన్త్రాత్ (యజ్ఞాత్,నిః,సృజామి) ఇతి పదత్రయమనువర్తతే. మనుష్యైరధ్యయనాదివేదప్రక్షణాం వేదాదివాణీం ప్రాప్యైతాం సర్వేభ్యో మనుష్యేభ్యోఽ ధ్యాప్యానన్దయితవ్యాః. ॥౧౨॥

పదార్థము:-(ఆదిత్యవనిః) మాసముల సేవించునది (సిగ్ంహీ) క్రూరత్వము మున్నగు దోషములను హరించునది (స్వాహా) జ్యోతిశ్శాస్త్రముచే సంస్కారవంతముగ నే వాణి (అసి) కలదో (బ్రహ్మవనిః) పరమాత్మను, వేదమును, వేదజ్ఞాతలను సేవించునదియు (సిగ్ంహీ) బలముచే మందత్వము, జాడ్యమును దొలగించునదియు (స్వాహా) చదివి, చదివించు వ్యవహారముల చేయుచుండు నే వాణి (అసి) కలదో (క్షత్రవని) రాజ్యమును, ధనుర్విద్యను, శూరవీరులను సేవించునదియు (సిగ్ంహీ) దొంగలను, దోపిడికాండ్రను నశింపజేయునదియు (స్వాహా) రాజ్యవ్యవహారములందు కుశలమైనదియు నే వాణి (అసి) ఉన్నదో (రాయస్పోషవనిః) విద్యాధనపుష్టిని సేవించునదియు (సిగ్ంహీ) అవిద్యను దూరపరచునదియు నగు (స్వాహా) ఏ వాణి (అసి) కలదో (సుప్రజావనిః) ఉత్తమప్రజలను సేవించునదియు (సిగ్ంహీ) సమస్తదుష్టులను నిర్మూలనమొనర్చునదియు (స్వాహా) వ్యవహారముచే ధనమును లభింపజేయునదియు నగు ఏ వాణి (అసి) కలదో (యజమానాయ) విద్వాంసుల నర్చించు యజమానునకు (స్వాహా) దివ్యవిద్యాసంపన్నమగు నే వాణి (దేవాన్) విద్వాంసులను, దివ్యగుణములను భోగములను (ఆ వహ) లభింపజేయుచున్నదో (త్వా) దానిని నేను (భూతేభ్యః) సర్వప్రాణులకొరకు (యజ్ఞాత్) యజ్ఞముమండి (నిః సృజామి) నిష్పన్న [సంపూర్ణ] పరచుచున్నాను. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున పూర్వమంత్రమునుండి 'యజ్ఞాత్, నిః, సృజామి' అను మూ
పదముల అనువృత్తి జరిగినది. మానవులు అధ్యయనాధ్యాపనాది లక్షణయుక్తమగు వాణిని పొంది దాని
సర్వమానవులకును గరపి, సర్వదా ఆనందమగ్నులుగా నుండవలయును.॥౧౨॥

12. O speech, thou art the dispeller of ignorance. O speech, hallowed by astronom
remover of the weakness of ferocity, thou describest the twelve months of the year. Thou
attained to by the seekers after God and the Vedas, by the heroes expert in military sci
ence, art the remover of unwisdom. Thou art the remover of thieves and robbers, and th
giver of noble offspring, and abundant wealth. Thou art the killer of all miseries. En
dowed with knowledge, thou makest the worshipper obtain good qualities!.

౧౩౮ ధ్రువో౽సీత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునరయం యజ్ఞః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ యజ్ఞ మెట్లు గలదను విషయ మీమంత్రమున ఉపదేశించబడినది.

౧౩౮ ధ్రువో౽సి పృథివీం దృꣳహ ధ్రువక్షిదస్యన్తరిక్షన్దృꣳహాచ్యుతక్షిదసి
దివన్దృꣳహాగ్నేః పురీష మసి ॥౧౩॥

ప.వి:- ధ్రువః, అసి, పృథివీమ్, దృꣳహ, ధ్రువక్షిదితి ధ్రువ + క్షిత్, అసి, అన్తరిక్షమ్,
దృꣳహ, అచ్యుతక్షిదిత్యచ్యుత + క్షిత్, అసి, దివమ్, దృꣳహ, అగ్నేః, పురీషమ్, అసి.॥౧౩॥

పదార్థః-((ధ్రువః) నిశ్చలః (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (పృథివీమ్) భూమిం
తత్స్థం పదార్థసమూహం వా (దృꣳహ) వర్ధయ ((ధ్రువక్షిత్) యో ధ్రువాణి సుఖాని
శాస్త్రాణి వా క్షియతి నివాసయతి సః (అసి) అస్తి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశస్థం పదార్థసమూహమ్
(దృꣳహ) వర్ధయ (అచ్యుతక్షిత్) యో౽చ్యుతాన్నాశరహితాన్పదార్థాన్ క్షియతి నివాసయతి
సః (అసి) అస్తి (దివమ్) విద్యాదిప్రకాశమ్ (దృꣳహ) వర్ధయ (అగ్నేః) విద్యుదాదేః
(పురీషమ్) పశూనాం ప్రపూర్తికరం సాధనమ్. పురీష్యో౽సి పశవ్యో౽సి. శత. ౬.౪.౨.౧.
(అసి) అస్తి. అయం మంత్రః శత. ౩.౫.౨.౧౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౩॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యో యజ్ఞో ధ్రువో౽స్యస్తి పృథివీం వర్ధయతి తం త్వం దృంహ
యో ధ్రువక్షిదస్యస్త్యన్తరిక్షమాకాశస్థాన్పదార్థాన్పోషయతి తం త్వం దృంహ
యో౽చ్యుతక్షిదస్యస్తి దివం ప్రకాశయతి తం త్వం దృంహ యో౽గ్నేః పురీషమస్యస్తి తం
త్వమనుతిష్ఠ.॥౧౩॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్విద్యాక్రియాసిద్ధం త్రైలోక్యస్థపదార్థపోషకం విద్యాక్రియామయం యజ్ఞమనుష్ఠాయ సుఖయితవ్యమ్. ॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఏ యజ్ఞము (ధ్రువః) నిశ్చలమై (అసి) ఉన్నదో (పృథివీమ్) భూమిని అభివృద్ధి నొందించుచున్నదో దానిని నీవు (దృꣳహ) పెంపొందజేయుము. ఏది (ధ్రువక్షిత్) నిశ్చలసుఖమును, శాస్త్రములను నివసింపజేయునదిగా (అసి) ఉన్నదో, లేక (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశస్థపదార్థములను పుష్టియొనర్చుచున్నదో దానిని మీరు (దృꣳహ) అభివృద్ధిపరచుడు (అచ్యుతక్షిత్) నాశరహితపదార్థముల నేది నివసింపజేయునదిగా (అసి) ఉన్నదో, లేక (దివమ్) విద్యాదిప్రకాశమును వ్యాప్తపరచుచున్నదో దానిని మీరు (దృꣳహ) అభివృద్ధిసేయుడు. (అగ్నేః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నిని లేక (పురీషమ్) పశువులకు పూర్తినిచ్చు నే యజ్ఞము (అసి) కలదో, దానిని మీ రనుష్ఠించుడు.॥౧౩॥

భావార్థము:- విద్యాక్రియలచే సిద్ధమగునదియు, త్రిలోకపదార్థములను పోషించునదియు, విద్యా క్రియామయమును నగు యజ్ఞమును అనుష్ఠించుట, అనుష్ఠింపజేయుచు సౌఖ్యముల ననుభవించుట మానవులకు సత్కార్యమైయున్నది. ॥౧౩॥

13. Oh learned people ye should develop the yajna, which is firm and develops the objects residing on the earth, which confers happiness and imparts the knowledge of sacred lore and develops the dwellers in the air, which affords shelter to indestructible objects, and diffuses knowledge; which replenishes lightning and the beasts!.

౧౪ యుఞ్జతే మన ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, సవితా దేవతా, స్వరాడార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ యోగీశ్వరగుణా ఉపదిశ్యంతే. యోగి మరియు ఈశ్వరుని గుణము లిందుపదేశించబడినవి.

౧౪ యుఞ్జతే మనఽఉత యుఞ్జతే ధియో విప్రా విప్రస్య బృహతో

విపశ్చితః। వి హోత్రా దధే వయునా విదేకఽఇన్మహీ దేవస్య

సవితుః పరిష్టుతిః స్వాహా॥౧౪॥

ప.వి:- యుఞ్జతే, మనః, ఉత, యుఞ్జతే, ధియః, విప్రాః, విప్రస్య, బృహతః, విపశ్చిత ఇతి విపః + చితః, వి, హోత్రాః, దధే, వయునావిదితి వయున+విత్, ఏకః, ఇత్, మహీ, దేవస్య, సవితుః, పరిష్టుతిః, పరిస్తుతిరితి పరి + స్తుతిః, స్వాహా ॥ ౧౪॥

పదార్థః:-(యుఞ్జతే) సమాదధతే (మనః) చిత్తమ్ (ఉత) అపి (యుఞ్జతే) స్థిరాః కుర్వతే (ధియః) బుద్ధీః కర్మాణి వా (విప్రాః) మేధావినః. విప్ర ఇతి మేధావినామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౧౫. (విప్రస్య) అనన్తప్రజ్ఞాకర్మణో జగదీశ్వరస్య. (బృహతః) వ్యాపకస్య వా (విపశ్చితః) అనంత విద్యస్య పరమవిద్యస్య పరమవిదుషో వా (వి) వివిధార్థే (హోత్రాః) యే జుహ్వత్యాదదతి వా తే (దధే) ధరే వృణోమి కథయామి వా (వయునావిత్) యో వయునాని ప్రశస్తాని కర్మాణి వేత్తి సః. వయునమితి ప్రశస్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3.౮. అత్రాన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః.(ఏకః) అసహాయః (ఇత్) ఏవ (మహీ) మహతీ (దేవస్య) సర్వప్రకాశకస్య (సవితుః) సకలోత్పాదకస్య (పరిష్టుతిః) పరితః సర్వతః స్తూయతే యయా సా (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్. అయం మన్త్రః. శత. 3.౫.3.౧౧-౧౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౪॥

అన్వయః:-యథా విహోత్రా విప్రాః సన్తి తే యా బృహతో విప్రస్య విపశ్చితః సవితుర్దేవస్య యస్య మహేశ్వరస్య మహీ పరిష్టుతిస్స్వరూపా స్వాహాఽస్తి. తాం విజ్ఞా య్యైతస్మిన్నిదేవ మనో యుఞ్జత ఉతాపి ధియో యుఞ్జతే తథైవైతాం విదిత్వాస్మిన్వయునావిదేకోఽహం మనో యుఞ్జే ధియం చ.॥౧౪॥

భావార్థః:-అత్రవాచకలుప్తోపమాలంకారః. పరమేశ్వర ఏవ మనో ధియశ్చ సమాధాయ విదుషాం సంగేన విద్యాం ప్రాప్యాన్యేభ్య ఏవమేవోపదేష్టవ్యమ్. ॥౧౪॥

పదార్థము :-(విహోత్రాః) ఇచ్చిపుచ్చుకొనేవారు (విప్రాః) బుద్ధిశాలురగువా రెట్లు (బృహతః) సర్వోన్నతుడు (విప్రస్య) అనంత జ్ఞానకర్మయుక్తుడును (విపశ్చితః) సకలవిద్యాసహితుడును (సవితుః) సకల జగదుత్పాదకుడును (దేవస్య) సర్వమును ప్రకాశమొనర్చువాడును నగు ఏ మహేశ్వరుని (మహీ) పెద్దది (పరిష్టుతిః) సకలవిధములగు స్తుతిరూపమును నగు (స్వాహా) ఏ సత్యవాణిగలదో, దానిని గ్రహించి, అందు (మనః) మనస్సును (యుఞ్జతే) సంయుక్తమొనర్చుచున్నారో (ఉత) మరియు (ధియః) బుద్ధులను (యుఞ్జతే) స్థిరపరచుచున్నారో, అటులనే (వయునవిత్) ఉత్తమకర్మలను ఎరుగువాడను (ఏకః) సహాయరహితుడ నగు నేను దాని నెరిగి అందు నా మనస్సును బుద్ధిని (విదధే) సదా నిశ్చలముగా విధానమొనర్చుచున్నాను. ॥౧౪॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. పరమేశ్వరునియందే మనోబుద్ధులను సంలగ్నమొనర్చి విద్వాంసుల సాంగత్యముచే విద్యను పొంది సుఖవంతులై ఇతరులను కూడా ఇదే విధముగ ఆనందితులుగ నొనర్చుట మానవులకు ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది.॥౧౪॥

14. The sages, who consecrate their soul to Him, concentrate their mind and intellect upon God, Who is Omnipresent, Omnipotent, and Omniscient. They sing His praises in various ways. He is the sole Knower of all good acts, and self - existing. Great is the praise of Him, the Creator and Seer of all. He is the preacher of Truth.

౧౮౦ ఇదం విష్ణురిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, విష్ణు ర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స జగదీశ్వరః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఆ జగదీశు డెటువంటివా డను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశింపబడెను.

౧౮౦ ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్।
సమూఢమస్య పాంసురే స్వాహా॥౧౫॥

ప.విః- ఇదమ్, విష్ణుః, వి, చక్రమే, త్రేధా, ని, దధే, పదమ్, సమూఢమితి సమ్+ఊఢమ్, అస్య, పాంసురే, స్వాహా.॥౧౫॥

పదార్థః:-(ఇదమ్) ప్రత్యక్షాప్రత్యక్షం జగత్ (విష్ణుః) యో వేవేష్టి వ్యాప్నోతి చరాచరం జగత్ స జగదీశ్వరః (వి) వివిధార్థే (చక్రమే) క్రాన్తవాన్ నిక్షిప్తవాన్ క్రామ్యతి క్రమిష్యతి వా. అత్ర సామాన్యేఽర్థే లిట్. (త్రేధా) త్రిప్రకారమ్ (ని) నితరామ్ (దధే) హితవాన్ దధాతి ధాస్యతి వా (పదమ్) పద్యతే గమ్యతే యత్తత్. అత్ర ఘఞర్థే క విధానమితి కః ప్రత్యయః (సమూఢమ్) సమ్యగుహ్యతేఽనుమీయతే శబ్ద్యతే యత్తత్ (అస్య) త్రివిధస్య జగతః (పాంసురే) పాంసవో రేణవో రజాంసి రమన్తే యస్మిన్నన్తరిక్షే తస్మిన్ (స్వాహా) సుహుతం జుహోతీత్యర్థే. ఇమం మంత్రం యాస్కమునిరేవం వ్యాఖ్యాతవాన్. యదిదం కించ విక్రమతే విష్ణుస్త్రిధా నిధత్తే పదం త్రేధా భావాయ పృథివ్యామంతరిక్షే దివీతి శాకపూణిః. సమారోహణే విష్ణుపదే గయశిరసీత్యౌర్ణవాభః. సమూఢమస్య పాంసురే ప్యాయనేఽన్తరిక్షే పదం న దృశ్యతేఽపి వోపమార్థే స్యాత్సమూఢమస్య పాంసుర ఇవ పదం న దృశ్యత ఇతి పాంసవః. పాదైః సూయత ఇతి వా పన్నాః శేరత ఇతి పాంసవః పాదైః సూయంత ఇతి వా పన్నాః శేరత ఇతి వా పంసనీయా భవన్తీతి వా. నిరు. ౧౨. ౧౯. అయం మంత్రః. శత. 3.4.3. ౧3. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౫॥

అన్వయః :-యో విష్ణు ర్జగదీశ్వరో యత్కిఞ్చిదిదం ప్రత్యక్షాప్రత్యక్షం జగద్వర్తతే తత్సర్వం విచక్రమే రచితవాన్. త్రేధా విదధే విదధాత్యస్య త్రివిధస్య జగతః పరమాణ్వాదిరూపం స్వాహా సుహుతం సమూఢ మదృశ్యం పదం పాంసురేఽన్తరిక్షే విహితవానస్తి స సర్వైః సుసేవనీయః.॥౧౫॥

భావార్థః:-పరమేశ్వరేణ యత్ప్రథమం ప్రకాశవత్సూర్యాది. ద్వితీయమప్రకాశవత్పృథివ్యాదిప్రసిద్ధం జగద్రచిత మస్తి. యచ్చ తృతీయం పరమాణ్వాద్యదృశ్యం సర్వ మేతత్కారణావయవైరచయిత్వాఽన్తరిక్షే స్థాపితం తత్రౌషధ్యాది పృథివ్యామగ్న్యాదికం సూర్యే పరమాణ్వాదికమాకాశే విహితం సర్వ మేతత్ప్రాణానాం శిరసి స్థాపితవానస్తి. సాహైషా గయాంస్తత్రే. ప్రాణా వై గయాస్తత్ప్రాణాంస్తత్రే తద్యద్గయాం స్తత్రే తద్గాయత్రీ నామ.శత. ౧౪.౮.౧౫.౬.౭. అనేన గయశబ్దేన ప్రాణానాం గ్రహణమ్. అత్ర మహీధరః ప్రబుక్కతి త్రివిక్రమావతారం కృత్వేత్యాది తదశుద్ధం సజ్జనైర్బోధ్యమ్.॥౧౫॥

పదార్థము :-(విష్ణుః) సకలవిశ్వమునందు వ్యాపకుడైయున్న ఏ పరమేశ్వరుడు ఈ జగత్తంతటిని (వి చక్రమే) రచించుచు (ఇదమ్) ప్రత్యక్షాప్రత్యక్షమునగు ఈ ప్రపంచమును (త్రేధా) ముప్విధముల ధారణ మొనర్చుచున్నాడో (అస్య) ప్రకాశవంతము, ప్రకాశరహితము, అదృశ్యములుగానున్న నీ త్రివిధములగు పరమాణ్వాది రూపములను (స్వాహా) చక్కగా చూచుటకు, చూపించుటకు తగిన జగత్తును గ్రహణమొనర్చుచు (ఇదమ్) ఇట్టి (సమూఢమ్) చక్కగా నాలోచించి చెప్పదగిన ఈ అదృశ్యజగత్తును (పాంసురే) అంతరిక్షమున స్థాపించియున్నాడో ఆతడే మానవులెల్లరకు సేవించ నర్హుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :- ఒకటి:-ప్రకాశవంతములగు సూర్యాదులను, రెండవది:- ప్రకాశరహితములగు పృథివ్యాదులను, మూడవది:- పరమాణువు మున్నగు అదృశ్యజగత్తును, ఈ యన్నిటిని కారణరూపము నుండి పరమాత్మరచించి అన్తరిక్షమున స్థాపించినాడు. వానిలో పృథివియందు ఓషధులు మున్నగువానిని, సూర్యునియందు ప్రకాశమును, ఆకాశమున పరమాణ్వాదులను నిహితమొనర్చినాడు. ఈ సకలజగత్తును ప్రాణుల శిరోభాగమున స్థాపించినాడు. [ఇచ్చట వ్రాయబడిన శతపథబ్రాహ్మణ ప్రమాణముననుసరించి 'గయ' శబ్దమునకు 'ప్రాణ' మని యర్థము గ్రహించబడినది. ఇందు మహీధరుడు త్రివిక్రమ అనగా పరమేశ్వరుడు వామనావతారమెత్తి జగత్తును రచించెనని బూకరించిన యర్థము సర్వథా మిథ్యయై యున్నది].॥౧౫॥

15. He Who pervades the animate and the inanimate worlds, has created the visible and invisible worlds, and has established His dignity in three ways. His invisible form is hidden in the space. He is worthy of worship by all.

౧౮౧ ఇరావతీత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, స్వరాడార్షీత్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునరీశ్వరసూర్య ప్రాణగుణా ఉపదిశ్యన్తే. ఈ మంత్రమున ఈశ్వరుని, సూర్యుని గుణము లుపదేశించబడుచున్నవి.

౧౮౧ ఇరావతీ ధేనుమతీ హి భూతఀ సూయవసినీ మనవే దశస్యా। వ్యస్కభ్నా రోదసీ విష్ణవే తే దాధర్థ పృథివీ మభితో మయూఖైః స్వాహా॥౧౬॥

ప.వి:-ఇరావతీ ఇతీరా+వతీ, ధేనుమతీ ఇతి ధేను+మతీ, హి, భూతమ్, సూయవసినీ, సూయవసినీ ఇతి సూ+యవసినీ, మనవే, దశస్యా, వి, అస్కభ్నాః, రోదసీ ఇతి రోదసీ, విష్ణో ఇతివిష్ణో, ఏతే ఇత్యేతే, దాధర్థ, పృథివీమ్, అభితః మయూఖైః, స్వాహా.॥౧౬॥

పదార్థః-(ఇరావతీ)ఇరాః ప్రశస్తాన్యన్నాని విద్యంతే యస్యాం సా. అత్ర ప్రశంసార్థే మతుప్. ఇరేత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౭. (ధేనుమతీ) ప్రశస్తా బహవో ధేనవో వాచః పశవో వా సన్త్యస్యాం సా. అత్ర ప్రశంసార్థే భూమన్యర్థే చ మతుప్. (హి) కిల (భూతమ్) ఉత్పన్నం సర్వం జగత్ (సూయవసినీ) బహూని శోభనాని మిశ్రితాన్యమిశ్రితాని వస్తూని విద్యన్తే యస్యాం సా. (మనవే) మన్యతే యేన జ్ఞానేన తస్మై బోధాయ (దశస్యా) దశా ఇవాచరతి తస్మై. అత్ర బాహులకాదసున్ స చ కిత్ తత ఆచారే క్యచ్. (వి) విశేషార్థే (అస్కభ్నాః) ప్రతిబధ్నాసి ప్రతిబధ్నాతి వా (రోదసీ) ప్రకాశపృథివీలోకసమూహౌ. (విష్ణో) సర్వవ్యాపిన్ జగదీశ్వర! వ్యాపనశీలః ప్రాణోవా. (ఏతే) విద్వాంసః. (దాధర్థ) ధరసి ధరతి వా. దాధర్తి... అ. ౭. ౪. ౬౫. అనేనాయం యఙ్ లుగన్తో నిపాతితః (పృథివీమ్) భూమిమన్తరిక్షం వా. పృథివీత్యన్తరిక్ష నామసు పఠితమ్. నిఘం ౧.౩. (అభితః) సర్వతః (మయూఖైః) జ్ఞానప్రకాశాదిగుణైః రశ్మిభి ర్వా. మయూఖా ఇతి రశ్మినామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౫. (స్వాహా) వేదవాణీం చక్షురిన్ద్రియం వా. అయం మంత్రః. శత. ౩.౫.౩.౧౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౬॥

అన్వయః:- హే విష్ణో జగదీశ్వర! యస్త్వం యేంరావతీ ధేనుమతీ సూయవసినీ భూమింస్వాహా హి కిల వాణీం భూతముత్పన్నం సకలం జగచ్చ మయూఖైరభితో దాధర్థ ధరసి రోదసీ వ్యస్కభ్నాః ప్రతిబధ్నాసి తస్మై దశస్యాయ మనవే వయమేంతే చ సర్వం జగన్నివేదయామో నివేదయన్తీత్యేకః.

యో విష్ణుః ప్రాణోయేరావతీ ధేనుమతీ సూయవసినీ భూమిర్వాగ్వాऽస్తి తాం పృథివీం స్వాహా వాగిన్ద్రియం చ మయూఖై రభితో దాధర్థ ధరతి రోదసీ వ్యస్కభ్నాః ప్రతిబధ్నాతి తస్మై దశస్యాయమనవే ప్రాణాయ భూతం హి కిలోత్పన్నం సర్వం కార్యం జగత్ప్రకాశితుం సమర్థం ప్రాణం సర్వే విజానీతేతి ద్వితీయః. ॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యథా సూర్యః స్వకిరణైః స్వకాన్తిభిః సర్వం భూమ్యాదికం జగత్సంస్తభ్యాకృష్య ధరతి తథైవ పరమేశ్వరః ప్రాణో వా స్వసామర్థ్యేన సర్వం ప్రాణాదికం జగద్రచిత్వా సంధార్య వ్యవస్థాపయతి.॥౧౬॥

పదార్థము :-(విష్ణో) సర్వవ్యాపకుడవగు నో జగదీశ్వరా! నీవు (ఇరావతీ) ఉత్తమ అన్నయుక్తుడవు (ధేనుమతీ) ప్రశంసనీయమగు విశాలవాణీ, ప్రజ మరియు పశుయుక్తుడవు (సూయవసినీ) శుభకరములగు మిశ్రిత, అమిశ్రిత వస్తువులతో గూడియున్నావు. అట్టినీవు (పృథివీమ్) భూమిని (హి) నిశ్చయముగ (స్వాహా) వేదవాణిని (భూతమ్) ఉత్పన్నమైన సర్వజగత్తును (మయూఖైః) జ్ఞానము, ప్రకాశము మున్నగు గుణములచే (అభితః) అన్నిదిశలనుండి (దాధర్థ) ధారణమొనర్చినావు. (రోదసి) ప్రకాశము, లేక పృథివిని (వ్యస్కభ్నాః) బాగుగా స్తంభింపజేయుచున్నావు. (మనవే) విజ్ఞానయుక్తుడవునైన (దశస్యా) దంతములమధ్యనుండు నాలుకవలె వ్యవహరించు నీకు (ఏతే) మే మెల్లరమును ఈ జగమంతటిని నివేదించుచున్నాము **(ఇదిప్రథమార్థము)**.

(విష్ణో) వ్యాపనశీలమగు ప్రాణము (ఇరావతీ) ఉత్తమ అన్నముతో (ధేనుమతీ) పశువులతో (సూయవసినీ) అనేక మిశ్రిత, అమిశ్రిత పదార్థములతో నున్న భూమి, లేక వాణితో అట్టి (పృథివీమ్) భూమిని (స్వాహా) ఇంద్రియములను (మయూఖైః) కిరణముల మరియు స్వబలాదులతో (అభితః) అన్నివిధముల (దాధర్థ) ధారణమొనర్చుచున్నది (రోదసీ) లేక ప్రకాశమును, భూమిని (వ్యస్కభ్నాః) స్తంభింపజేయుచున్నది. (దశస్యా) దంశనముల [దంతముల]వలె ఆచరించువాడును (మనవే) విజ్ఞాపనయుక్తుడును నగు ఆ సూర్యునికై (భూతమ్ హి) నిశ్చయముగ [ఉత్పన్నజగత్తును ప్రకాశింపజేయుటకై] ఈశ్వరుడిచ్చియున్నాడని (ఏతే) మే మెల్లరమును ఎరుగుచున్నాము. **[ఇది ద్వితీయార్థము]**॥౧౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేష, వాచకలుప్తోపమాలంకారములున్నవి. సూర్యుడు స్వకిరణములచే భూమి మొదలగు సమస్తజగత్తును ఆకర్షించి, విభజించి ధారణమొనర్చుచున్నట్లు పరమేశ్వరుడు [మరియు ప్రాణము] తమ తమ సామర్థ్యములచే సూర్యుడు మున్నగు సమస్తవిశ్వమును రచించి, ధరించి చక్కగా స్థాపించి పాలించుచున్నాడు.॥౧౬॥

16. O, Omnipresent God, Thou preservest on all sides, with knowledge, this earth, rich in nice food, rich in good milch-kine, and full of elements and compounds. Thou preservest the vedic speech and the created - world. We all implore for the whole world to Him, Who is All - knowing and Chastiser!.

౧౭. దేవశ్రుతావిత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీత్రిష్టుప్‌ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల నా ప్రాణము లెట్లున్నవను విషయమీ మంత్రమున నుపదేశించెను.

౧౭ దేవశ్రుతౌ దేవేష్వా ఘోషతం ప్రాచీ ప్రేతమధ్వరం కల్పయన్తీఽఊర్ధ్వం యజ్ఞం నయతం మా జిహ్వరతమ్। స్వం గోష్ఠమావదతం దేవీ

దుర్యేఽఆయుర్మా నిర్వాదిష్టం ప్రజామ్మా నిర్వాదిష్టమత్ర

రమేథాం వర్ష్మన్ పృథివ్యాః ॥౧౭॥

ప.వి:- దేవశ్రుతావితి దేవ+శ్రుతౌ, దేవేషు, ఆ, ఘోషతమ్, ప్రాచీ ఇతి ప్రాచీ, ప్ర, ఇతమ్, అధ్వరమ్, కల్పయన్తీఽ ఇతి కల్పయన్తీ, ఊర్ధ్వమ్, యజ్ఞమ్, నయతమ్, మా, జిహ్వరతమ్, స్వమ్, గోష్ఠమ్, గోష్ఠమితి గో+స్థమ్, ఆ, వదతమ్, దేవీ ఇతి దేవీ, దుర్యే ఇతి దుర్యే, ఆయుః, మా, నిః, వాదిష్టమ్, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, మా, నిః, వాదిష్టమ్, అత్ర, రమేథామ్, వర్ష్మన్, పృథివ్యాః.॥౧౭॥

పదార్థః:-(దేవశ్రుతౌ) యథా దివ్యవిద్యాశ్రుతౌ విద్వాంసౌ (దేవేషు)విద్వత్సు దివ్యగుణేషు వా ప్రసిద్ధౌ (ఆ) సమంతాత్ (ఘోషతమ్) ఘోషం కుర్వన్తౌ స్తః (ప్రాచీ) ప్రకృష్టమఞ్చతి యాభ్యాం తే రోదసీ. అత్ర సర్వత్ర సుపాం సులుగితి ప్రథమాద్వివచనస్య లుక్ (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (ఇతమ్) ప్రాప్తౌ భవతః (అధ్వరమ్) అహింసనీయమ్ (కల్పయన్తీ) సమర్థయన్త్యౌ (ఊర్ధ్వమ్) ఉత్కృష్టగుణమ్ (యజ్ఞమ్) విజ్ఞాన శిల్ప సంగమనీయమ్ (నయతమ్) సంప్రాప్నుతమ్ (మా) నిషేధే (జిహ్వరతమ్) కుటిలౌ భవతమ్ (స్వమ్) స్వకీయమ్ (గోష్ఠమ్) గవాం స్థానమ్. అత్ర ఘఞర్థే కవిధానమితి కః (ఆ) సమంతాత్ (వదతమ్) ఉపదిశతః (దేవీ) దివ్యగుణసంపన్నే (దుర్యే) గృహరూపే (ఆయుః) జీవనం తన్నిమిత్తం వా. (మా) నిషేధే (నిః) నితరామ్ (వాదిష్టమ్) వదతమ్ (ప్రజామ్) ఉత్పన్నాం సృష్టిమ్ (మా) నిషేధే (నిః) నితరామ్ (వాదిష్టమ్) వదతమ్ (అత్ర) అస్మిన్ జగతి (రమేథామ్) (వర్ష్మన్) సుఖవృష్టియుక్తే (పృథివ్యాః) అన్తరిక్షస్య మధ్యే. అయం మంత్రః. శత. 3.౫.3.౧3-౨౦.వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యథా యౌ దేవేషు దేవశ్రుతౌ ఘోషతం వ్యక్తం శబ్దం కురుతో యే ప్రాచీ కల్పయన్త్యావూర్ధ్వం యజ్ఞం ప్రేతం ప్రేతః నయత స్తే చ రోదసీ యథా మా జిహ్వరతం కుటిలే వ భవేతాం తథా కురుతం యే దేవీ దుర్యే స్వం గోష్ఠం సమంతాత్ ప్రాప్నుతస్తాభ్యాం కస్యాప్యాయుర్మా నిర్వాదిష్టం ప్రజాం మా నిర్వాదిష్టం వినష్టాం మా కురుతం, పృథివ్యామన్తరిక్షస్య చ మధ్యే వర్ష్మణి జగతి రమేథాం తథాఽనుతిష్ఠత. ॥౧౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యావజ్జగదన్తరిక్షస్య మధ్యే వర్తతే తావతా సర్వేణ బహూని సుఖాని సంపాదనీయాని. ॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (దేవేషు) విద్వాంసులందు మరియు దివ్యగుణములయందు (దేవశ్రుతౌ) విద్వాంసులచే శ్రవణమొనర్చబడిన ప్రాణాపానవాయువులు (ఘోషతమ్) వ్యక్తశబ్దము లొనర్చునట్లు మరియు (ప్రాచీ) ప్రాప్తించునవియు (కల్పయన్తీ) సామర్థ్యవంతములునగు ప్రకాశము మరియు భూమి (ఊర్ధ్వమ్) ఉత్తమగుణములతో (యజ్ఞమ్) విజ్ఞాన, శిల్పమయమునగు యజ్ఞమును (ప్రేతమ్) ఎరిగించునట్లు (నయతమ్) లభింపజేయునట్లు (మా జిహ్వరతమ్) అవి కుటిలగతిని కాజాలకుండు నట్లొనర్చుడు. (దేవీ) దివ్యగుణసంపన్నములగు (దుర్యే) ఏవి గృహరూపములు (స్వమ్) సొంత [స్వంత] (గోష్ఠమ్) కిరణముల స్థానములను (ఆ వదతమ్) ఉపదేశించునవియై (ఆయుః) ఆయువును (మా నిర్వాదిష్టమ్) నాశమొందించవో (ప్రజామ్) ఉత్పన్నసృష్టిని (మా నిర్వాదిష్టమ్) నశింపజేయవో యవి (పృథివ్యాః) ఆకాశమందు (అత్ర) ఇట్టి (వర్ష్మన్) సుఖముగ సేవించదగు ఈ జగమున (రమేథామ్) రమించునట్లొర్చుముండుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము:- ఇచట వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అంతరిక్షమధ్యమున నున్న జగత్తునుండి అసంఖ్యాకమగు ఉత్తమ సౌఖ్యములను మానవులు సంపాదించుటకు పురుషార్థపరులు గావలయును. ॥౧౬॥

17. O man and woman, having acquired knowledge form the learned, proclaim amongst the wise the fact of your intention of entering the married life. Attain to fame, observing the noble virtue of non-violence, and uplift your soul. Shun crookedness. Converse together happily. Living in a peaceful home, spoil not your life; spoil not your progeny. In this world, pass your life happily, on this wide earth full of enjoyment!.

౧౮ విష్ణోర్నుకమిత్యస్యౌతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, విష్ణు ర్దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ వ్యాపకేశ్వరగుణా ఉపదిశ్యన్తే. వ్యాపకుడగు ఈశ్వరుని గుణము లీ మంత్రమం దుపదేశించబడినవి.

౧౮ విష్ణోర్ను కం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాꣳసి। యోఽ అస్కభాయదుత్తరꣳసధస్థం విచక్రమాణ స్త్రేధోరుగాయో విష్ణవే త్వా॥౧౮॥

ప.వి:- విష్ణోః, ను, కమ్, వీర్యాణి, ప్ర, వోచమ్, యః, పార్థివాని, విమమ ఇతి వి+మమే, రజాꣳసి, యః, అస్కభాయత్, ఉత్తర మిత్యుత్+తరమ్, సధస్థమితి సధ+స్థమ్, విచక్రమాణ ఇతి వి+చక్రమాణః, త్రేధా ఉరుగాయ ఇత్యురు+గాయః, విష్ణవే, త్వా॥౧౮॥

పదార్థః:-(విష్ణోః) వ్యాపకస్య పరమేశ్వరస్య (ను) శీఘ్రమ్ (కమ్) సుఖస్వరూపమ్ (వీర్యాణి) పరాక్రమయుక్తాని కర్మాణి (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (వోచమ్) కథయేయమ్ (యః) అనన్తపరాక్రమః (పార్థివాని) పృథివ్యా వికారా అన్తరిక్షే విదితాని వా. అత్ర తత్ర విదిత ఇతి చ. అ. ౫. ౧. ౪౩. అనేనాఞ్ ప్రత్యయః (విమమే) వివిధతయా మిమీతే (రజాంసి) లోకాన్ లోకా రజాంస్యుచ్యన్తే. నిరు. ౪. ౧౯. (యః) సర్వాధారః (అస్కభాయత్) ప్రతిభధ్నాతి (ఉత్తరమ్) అన్త్యావయవమ్. (సధస్థమ్) యత్సహ తిష్ఠతి తత్కారణం సత్వంగృహ్య (విచక్రమాణః) యథాయోగ్యం జగద్రచనాయ కారణపాదాన్ ప్రక్షిపన్ నియోజయన్ (త్రేధా) త్రిఃప్రకారాణి (ఉరుగాయః) యో బహూనర్థాన్వేదద్వారా గాయత్యుపదిశతి సః (విష్ణవే) వ్యాపనశీలాయ యజ్ఞాయ (త్వా) త్వామ్. అయం మన్త్రః. శత.౩.౫.౩.౨౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యూయం యో విచక్రమాణ ఉరుగాయో విష్ణు ర్జగదీశ్వరః పార్థివాని రజాంసి త్రేధా విమమే. యః ఉత్తరం సధస్థమస్కభాయత్ ప్రతిబధ్నాతి యో విష్ణవే ఉపాసనాదియజ్ఞాయా శ్రీయతే యస్య విష్ణో ర్వీర్యాణి విద్వాంసో వదన్తి యం సర్వే సంశ్రయన్తే కం సుఖరూపం దేవమహం ప్రవోచం ను శీఘ్రమాశ్రయే. ॥౧౮॥

భావార్థః:- సర్వైర్మనుష్యైర్యేన పరమేశ్వరేణ పృథివీసూర్యత్రసరేణుభేదేన త్రివిధం జగద్రచిత్వా ధ్రియతే స ఏవోపాసనీయః.॥౧౮॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (విచక్రమాణః) జగద్రక్షణకొరకు కారణాంశములను సంయుక్త పరచుచు (ఉరుగాయః) అనేకార్థములను వేదములద్వారా ఉపదేశించుచున్న (యః) ఏ జగదీశ్వరుడు (పార్థివాని) పార్థివవికారములచే, పృథివీగుణములచే పుట్టిన, లేక అంతరిక్షమున విదితమునగు (త్రేధా) త్రివిధములునైన (రజాంసి) లోకములను (విమమే) అనేకవిధముల రచించుచు (ఉత్తరమ్) వెనుకటి అవయవములతో గూడ (సధస్థమ్) ఉండుకారణమును (అస్కభాయత్) ఎవడు నిలిపి యుంచుచున్నాడో (యః) ఎవడు (విష్ణవే) ఉపాసన యజ్ఞము మున్నగువానికై ఆశ్రయించబడుచున్నాడో (విష్ణోః) అట్టి వ్యాపక పరమేశ్వరుని (వీర్యాణి) పరాక్రమవంత కర్మలను (ప్ర వోచమ్) కథనమొనర్చెదను. మరియు ఓ పరమేశ్వరా! (ను) శీఘ్రముగా (కమ్) సుఖస్వరూపుడగు (త్వా) నిన్ను ఆశ్రయించుచున్నాను. ॥౧౮॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు పృథివి, సూర్యుడు, త్రసరేణువులు మొదలగు భేదములతో మూడు రకములుగనున్న జగమును రచించి ధారణమొనర్చుచున్నాడు. మానవులాతనినే యుపాసించ వలయును. ॥౧౮॥

18. I describe the mighty deeds of Omnipresent God, Who unifies the different parts of the physical cause of the universe, Who preaches all truths through the Vedas, Who creates the three-fold worlds in the space, Who keeps under His control matter, the high-

est cause, and Who is resorted to for worship. O God, I hastily seek Thy shelter, Who is Ever - Blissful.

౧౮౪.దివో వేత్యస్యౌతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

జగదీశ్వరు డెట్టున్నాడను విషయ మీ మంత్రమున నుపదేశింపబడినది.

౧౮౪ దివో వా విష్ణఉ ఉత వా పృథివ్యా మహో వా విష్ణఉ

ఉరోరన్తరిక్షాత్। ఉభా హి హస్తా వసునా పృణస్వా ప్రయచ్ఛ

దక్షిణాదోత సవ్యాద్విష్ణవే త్వా॥౧౯॥

ప.వి:- దివః, వా, విష్ణో౨ ఇతి విష్ణో, ఉత, వా, పృథివ్యాః, మహః,వా, విష్ణో౨ ఇతి విష్ణో, ఉరోః, అన్తరిక్షాత్, ఉభా, హి, హస్తా, వసునా, పృణస్వ, ఆ, ప్ర, యచ్ఛ, దక్షిణాత్, ఆ, ఉత, సవ్యాత్, విష్ణవే, త్వా.॥౧౯॥

పదార్థః:-(దివః) ప్రసిద్ధాత్ విద్యుతో వా (వా) పక్షాన్తరే (విష్ణో) వేవేష్టి వ్యాప్నోతి చరాచరం జగత్ తత్సంబుద్ధౌ (ఉత) అపి (వా) పక్షాన్తరే (పృథివ్యాః) భూమేః సకాశాత్ (మహః) మహత్త్వాత్ (వా) పక్షాన్తరే (విష్ణో) సర్వాన్తఃప్రవిష్ట! (ఉరోః) బహోరనన్తాత్ (అన్తరిక్షాత్) ఆకాశాత్ (ఉభా) ద్వౌ (హి) ఖలు (హస్తా) బలవీర్యే బాహూ వా. అత్రోభయత్ర సుపామిత్యకారాదేశః (వసునా) ద్రవ్యేణ సహ (పృణస్వ) ప్రీణీహి ప్రీణయ వా (ఆ) సమన్తాత్ (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (యచ్ఛ) దేహి (దక్షిణాత్) దక్షిణపార్శ్వాత్ (ఆ) అభితః (ఉత) చ (సవ్యాత్) వామపార్శ్వాత్ (విష్ణవే) యజ్ఞాయ (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. 3.౫.3.౨౨ వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౯॥

అన్వయః:-హే విష్ణో! త్వం కృపయాఽస్మాన్ దివః ప్రసిద్ధాగ్నేర్విద్యుతో వా వసునా పృణస్వ సుఖాని ప్రయచ్ఛ ఉతాపి పృథివ్యాః సకాశాదుత్పన్నేభ్యః పదార్థేభ్యో మహత్త్వాద్వావ్యక్తాదుతోరోరన్తరిక్షాద్వా వసునా ద్యాం పృణస్వ.హే విష్ణో! త్వం దక్షిణాదుత చ సవ్యాత్ సుఖాని ప్రయచ్ఛ. తం త్వా త్వాం విష్ణవే యజ్ఞాయ వయమర్చయేమ.॥౧౯॥

భావార్థః:- యేన వ్యాపకేనేశ్వరేణ మహత్తత్వసూర్యభూమ్యన్తరిక్షవాయ్వగ్నిజలాదీన్ పదార్థాన్ తత్రస్థాన్యాంశ్చౌషధ్యాదీన్ మనుష్యాదీంశ్చ రచిత్వా ధృత్వా సర్వేభ్యః ప్రాణిభ్యః సుఖాని దీయన్తే తస్యైవోపాసనా సర్వైః కార్యేతి. ॥౧౯॥

పదార్థము :- (విష్ణో) సర్వవ్యాపివగు పరమేశ్వరా! దయతో నీవు మమ్ము (దివః) ప్రసిద్ధాగ్ని, లేక విద్యుదగ్నిద్వారా (వసునా) ధనములతోబాటు (ఆ పృణస్వ) సుఖములను పరిపూర్ణపరచుము. మరియు (పృథివ్యాః) భూమినుండి ఉద్భవించిన పదార్థములచే (ఉత) మరియు (వా) లేదా (మహః) మహత్తత్వమును, అవ్యక్తమును (ఉత) మరియు (ఉరోః) విశాలమునగు(అన్తరిక్షాత్) అంతరిక్షమునలనను ద్రవ్యములతోబాటు సౌఖ్యములను (హి) నిశ్చయముగ పూర్ణమొనర్చుము. (విష్ణో) సర్వాంతర్యామివగు నో పరమేశ్వరా! నీవు (దక్షిణాత్) దక్షిణమునుండి (ఉత) మరియు (సవ్యాత్) వామపార్శ్వమునుండి సుఖముల నొసగుము. (త్వా) అట్టి నిన్ను (విష్ణవే) యోగవిజ్ఞానముకొరకు, యజ్ఞముకొరకును పూజించుచున్నాము. ॥౧౯॥

భావార్థము:- సర్వవ్యాపకుడైన పరమేశ్వరుడు మహత్తత్వమును, సూర్యుని, భూమిని, అంతరిక్షమును, వాయువు, అగ్ని, జలములు మున్నగు పదార్థములను, లేక ఆ యా స్థలములందు ఓషధులు మున్నగువానిని, మనుష్యాదులను రచించి ధారణమొనర్చి సకలప్రాణులకై సుఖములను ధరించుచున్నాడు. అట్టి పరమాత్మనే సకల మానవు లుపాసించవలెను. ॥౧౯॥

19. O Omnipresent God, fill both of our hands with riches from all sources like electricity, earth, and vast wide air's mid-region. Grant us pleasures from the right and the left. We worship Thee for the knowledge of yoga!.

౧౮౫ ప్ర తద్విష్ణురిత్యస్యౌతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నాతడెట్లున్నా డను విషయ మీమంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౧౮౫ ప్ర తద్విష్ణు స్తవతే వీర్యేణ మృగో న భీమః కుచరో గిరిష్ఠాః।

యస్యోరుషు త్రిషు విక్రమణేష్వధిక్షియన్తి భువనాని విశ్వా॥౨౦॥

ప.వి:- ప్ర, తత్, విష్ణుః, స్తవతే, వీర్యేణ, మృగః, న, భీమః, కుచరః, గిరిష్ఠాః గిరిష్ఠా ఇతి గిరి+స్థాః, యస్య, ఉరుషు, త్రిషు, విక్రమణేష్వితి వి+క్రమణేషు, అధిక్షియన్తీత్యధి+క్షియన్తి, భువనాని, విశ్వా.॥౨౦॥

పదార్థః:-(ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (తత్) తస్మాత్ (విష్ణుః) వ్యాపకేశ్వరః (స్తవతే) స్తౌత్యుపదిశతి. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో హ్యలుక్ (వీర్యేణ) పరాక్రమేణ (మృగః) యో మార్ష్ట్యన్విచ్ఛతి వధాయ జీవానితి ఈశ్వరపక్షే తు మార్ష్టి వ్యవస్థాపనాయ జీవానితి (న) ఇవ (భీమః) బిభ్యతి జీవా అస్మాదితి వ్యాఘ్రః. భీమాదయోఽపాదాన ఇతి నిపాతనాత్ (కుచరః)యః కుత్సితం ప్రాణివధం చరతి. (గిరిష్ఠాః) గిరౌ తిష్ఠతీతి. క్విబన్తోఽయం ప్రయోగః (యస్య) (ఉరుషు) బహుషు (త్రిషు) త్రివిధేషు జగత్సు (విక్రమణేషు) వివిధక్రమేషు (అధిక్షియన్తి) నివసన్తి (భువనాని) లోకజాతాని (విశ్వా) సర్వాణి. అయం మంత్రః. శత. 3.౫.3.౨3. వ్యాఖ్యాతః॥౨౦॥

అన్వయః:-యస్యోరుషు త్రిషు విక్రమణేషు విశ్వాని భువనాన్యధిక్షియన్తి యశ్చాపో విష్ణుర్వీర్యేణ భీమః కుచరో గిరిష్ఠా మృగో న సింహ ఇవ విచరన్నుపదిశతి (తత్) తస్మాత్ స నైవ కదాపి విస్మరణీయః.॥౨౦॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలఙ్కారః. యథా సింహః స్వపరాక్రమేణ యథేష్టం విక్రమతే తథైవ జగదీశ్వరః ఖలు పరాక్రమేణ సర్వాన్ లోకాన్ నియచ్ఛతి.॥౨౦॥

పదార్థము :-(యస్య) ఎవని (ఉరుషు) అత్యంత విశాలములును (త్రిషు, త్రివిక్రమణేషు) మూడుప్రకారములగు క్రమములందు (విశ్వాభువనాని) సమస్తలోకములు (అధిక్షియన్తి) నివసించుచున్నవో మరియు (వీర్యేణ) స్వపరాక్రమముచేతనే (భీమః) భయంకరమైనదియు (కుచరః) దుష్టజీవుల వధనొనర్చునదియు మరియు (గిరిష్ఠాః) పర్వతములందుండునదియునగు (మృగః) సింహము (న) వలె [ఏ యీ విష్ణువు] పాపాత్ములను వెదకి దుఃఖపెట్టుచు (ప్ర స్తవతే) ఉపదేశించుచున్నాడో (తత్) అట్టివాని నెన్నటికిని విస్మరించవలదు. ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఇం దుపమాలంకారము గలదు. సింహము తనపరాక్రమముచే, తన యిచ్ఛానుసారము అన్యజంతువులను నియమమునం దుంచుచు విహరించునట్లే ఆ పరమేశ్వరుడు తన పరాక్రమములద్వారా సమస్తలోకములను నియమమునందుంచి కాపాడుచున్నాడు.॥౨౦॥

20. God, in whose three-fold world reside all created objects, is praised for His power, like a dreadful, mountain-roaming tiger, that kills the despicable beings. He punishes the sinners, and preaches to all the Vedic knowledge.

౧౦౬. విష్ణో రరాటమిత్యస్యౌతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునః స కథం భూత ఇత్యుపదిశ్యతే,

ఆ జగదీశ్వరు డెట్టున్నా డను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౮౬ విష్ణో రరాటమసి విష్ణోః శ్నప్త్రేస్థో విష్ణోః స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువోఽసి
వైష్ణవమసి విష్ణవే త్వా ॥౨౧॥

ప.వి:- విష్ణోః, రరాటమ్, అసి, విష్ణోః, శ్నప్త్రేఇతి శ్నప్త్రే, స్థః, విష్ణోః, స్యూః, అసి, విష్ణోః, ధ్రువః, అసి, వైష్ణవమ్, అసి, విష్ణవే, త్వా.॥౨౧॥

పదార్థః:-(విష్ణోః) వ్యాపకస్య సకాశాత్ (రరాటమ్) పరిభాషితం జగత్ (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (విష్ణోః) సర్వత్రాభి ప్రవిష్టస్య (శ్నప్త్రే) శుద్ధే ఇవ. అత్ర ష్ణ శౌచ ఇత్యస్య వర్ణవ్యత్యయేన సస్య శః (స్థః) తిష్ఠతః (విష్ణోః) సర్వసుఖాభివ్యాప్తాత్ (స్యూః) యః సీవ్యతి సః (అసి) అస్తి (విష్ణోః) సర్వజగత్పాలకాత్ (ధ్రువః) నిశ్చలః (అసి) అస్తి (వైష్ణవమ్) యద్ విష్ణోర్యజ్ఞస్యేదం సాధనం సాధకం వా తత్ (అసి) అస్తి (విష్ణవే) యజ్ఞాయ (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. 3.4.3.24-25,వ్యాఖ్యాతః.॥౨౧॥

అన్వయః:-యదిదం వివిధం జగదస్యస్తి తద్విష్ణో రరాటమస్యస్తి విష్ణోః సకాశాదుత్పద్య వర్తత ఇతి యావత్. విష్ణోః స్యూరస్యస్తి సర్వం జగద్వైష్ణవమస్యస్తి యస్య విష్ణో ర్జగతిద్వే శ్నప్త్రే ఇవ జడచేతనసమూహౌ స్థః వర్తతే తం సర్వజగదుత్పాదకం జగదీశ్వరం త్వాం విష్ణవే యజ్ఞానుష్ఠానాయ వయమాశ్రయామః. ॥౨౧॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సర్వస్యాస్య జగతః పరమేశ్వర ఏవ రచకో ధారకో వ్యాపక ఇష్టదేవోఽస్తీతి విజ్ఞాయ సర్వకామసిద్ధిః సంపాదనీయా.॥౨౧॥

పదార్థము :-అనేక విధములగు ఈ విశ్వము (విష్ణోః) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుని వలననే (రరాటమ్) ఉత్పన్నమై ప్రకాశితమైయున్నది (విష్ణోః) సర్వసుఖములను ప్రసాదించు ఈశ్వరునిచే (స్యూః) విస్తృతపరచబడినదై (అసి) ఉన్నది. సకలజగత్తు (వైష్ణవమ్) యజ్ఞమునకు సాధనమై (అసి) ఉన్నది. (విష్ణోః) సర్వమును ప్రవిష్ట [ప్రవేశ] మైయున్న పరమేశ్వరుని (శ్నప్త్రే) శుద్ధజగత్తు [జడచేతన రూపమున రెండు విధములుగనున్న ఈ జగమును సృష్టించిన ఓ జగదీశ్వరా! మేము]ను (త్వా) నిన్ను (విష్ణవే) యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చుటకొరకు ఆశ్రయించుచున్నాము. ॥౨౧॥

భావార్థము:- పరమేశ్వరుడు స్రష్ట, ధర్త, హర్త, వ్యాపక, ఇష్టదైవమని నిశ్చయించుకొని సకల కార్యసిద్ధిని పొందుట మానవు లెల్లరకును యోగ్యమైయున్నది. ॥౨౧॥

21. O World, thou art created by God, O animate and inanimate objects, we are the two - fold pure powers of God, O Air, thou art wide - spread through God's strength. O

soul, thou art ever immortal through God's grace. O complete universe, thou art created by God. O man I ordain thee to worship the All - pervading God!.

౧౮౭.దేవస్య త్వేత్యస్యాతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, పూర్వార్ధస్య సామ్నీపంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః, ఆదద ఇత్యుత్తరస్య భురిగార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునరయం యజ్ఞః కిమర్థః కర్తవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే

యజ్ఞ మేల చేయవలయు నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౧౮౭ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।
ఆ దదే నార్యసీదమహꣳరక్షసాం గ్రీవాఽఅపి కృన్తామి।
బృహన్నసి బృహద్రవా బృహతీ మిన్ద్రాయ వాచం వద ॥౨౨॥

ప.వి:- దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామితి హస్తా + భ్యామ్, ఆదదే, నారీ, అసి, ఇదమ్, అహమ్, రక్షసామ్, గ్రీవాః, అపి, కృన్తామి, బృహన్, అసి, బృహద్రవా ఇతి బృహత్ + రవాః, బృహతీమ్, ఇన్ద్రాయ, వాచమ్, వద.॥౨౨॥

పదార్థః :-(దేవస్య) సర్వప్రకాశకస్యానందప్రదేశ్వరస్య (త్వా) తమ్ (సవితుః) సకలస్య జగత ఉత్పాదకస్య (ప్రసవే) యథాసృష్టౌ (అశ్వినోః) ప్రాణాపానయోర ధ్వర్యో ర్వా (బాహుభ్యామ్) యథా బలవీర్యాభ్యామ్ (పూష్ణః) పుష్టికారికాయాః పృథివ్యాః పూషేతి పృథివీ నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧. (హస్తాభ్యామ్) యథాఽఽనన్ద ప్రదాభ్యాం ధారణా కర్షణాభ్యామ్ (ఆ) సమన్తాత్ (దదే) స్వీకరోమి. (నారీ) నరాణామియం క్రియా (అసి) అస్తి వా. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (ఇదమ్) ప్రత్యక్షం పాలకం కర్మ (అహమ్) రక్షసామ్ దుష్టస్వభావానామ్ (గ్రీవాః) కణ్ఠాన్ (అపి) నిశ్చయే (కృన్తామి) ఛినద్మి (బృహత్) వర్ధమానో వర్ధయన్ (అసి) అస్తి వా (బృహద్రవాః) యథా బృహచ్ఛబ్దవాన్ (బృహతీమ్) మహతీమ్ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యప్రాపకాయ (వాచమ్) వాణీమ్ (వద) ఉపదిశ. అయం మంత్రః. శత. ౩.౫.౪.౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౨॥

అన్వయః:- హే మనుష్య! యథాఽహం దేవస్య సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్యథా బాహుభ్యాం పూష్ణో ర్యథా హస్తాభ్యాం యథం యజ్ఞమాదదే త్వా తం త్వమపి తథాదత్స్వ. యథాఽహం నారీం యజ్ఞక్రియా మిదం యజ్ఞానుష్ఠానం కర్మ చాదదే తథా త్వమప్యాదత్స్వ. యథాఽహం రక్షసాం గ్రీవాః కృన్తామి తథా త్వమపి కృన్త. యథా చాహమేతదనుష్ఠానేన బృహద్రవా బృహన్భవామి తథా త్వమపి భవ. యథా చాహమిన్ద్రాయ బృహతీం వాచం వదామి, తథా చైతాం త్వమపి వద. ॥౨౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్వద్భిరీశ్వరసృష్టౌ విద్యయా పదార్థాన్ సుపరీక్ష్య కార్యేషూపయుజ్య సుఖాని ప్రాప్యన్తే తథైవ మనుష్యైరిదమనుష్ఠాయ సర్వాణి సుఖాని ప్రాపణీయాని. ॥౨౨॥

పదార్థము:- విద్వాంసులగు మానవులారా! నే నెట్లు (దేవస్య) సమస్తమును ప్రకాశింపజేయువాడును, ఆనందప్రదాతయు (సవితుః) సకలజగత్తును ఉత్పన్నపరచువాడును నగు నీ పరమేశ్వరుడు (ప్రసవే) ఉత్పన్నమొనర్చిన లోకమందు నే యజ్ఞమును (ఆదదే) గ్రహించుచున్నానో, అట్లే నీవును (త్వా) దానిని ఆచరించుము. నే నెటుల (నారీ) యజ్ఞక్రియను, లేక (ఇదమ్) యజ్ఞానుష్ఠానమును గ్రహించుచున్నానో, అటులనే నీవును గ్రహించుము. ఎట్లు (అహమ్) నేను (రక్షసామ్) దుష్టస్వభావులగు శత్రువుల (గ్రీవాః) శిరస్సులను కూడా (అపికృన్తామి) ఛేధించుచున్నానో, అట్లే నీవును ఛేదించుము. ఎట్లు నే నీ యనుష్ఠానముచే (బృహద్రవాః) శ్రేష్ఠత్వమును పొందితినో, గొప్పవాడనైతినో అట్లే నీవును కమ్ము. మరియు నే నెట్లు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యప్రాప్తికై (బృహతీమ్) మహత్తరమగు (వాచమ్) వాణి నుపదేశించుచున్నానో, ఆలాగుననే నీవును (వద) ప్రవచించుము.॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారమున్నది. ఈ యీశ్వరసృష్టియందు విద్వాంసులు తమ విద్యచే పదార్థములను పరీక్షించి కార్యములందుపయోగించి సౌఖ్యములను పొందుచున్నట్లు సమస్తమానవులు ఈ యజ్ఞమును అనుష్ఠించి సకలసుఖములను పొందవలయును. ॥౨౨॥

22. O man, just as I perform the sacrifice (yajna) in this world of God, the Creator of the universe, by the force and strength of vital breaths, and the earth's power of attraction and retention, so do thou. Just as I observe the details of the performance of the sacrifice, so do thou. Just as I cut the necks of the sinners and punish them, so do thou. Just as I through this yajna attain to eminence, and become a big preacher of the Vedas, so do thou. Just as I preach to the king the lofty teachings of the Vedas, so do thou!.

౧౨౩.రక్షోహణ మిత్యస్యౌతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, ఆద్యస్య యాజుషీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః, మధ్యమస్య స్వరాడ్ బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః, యమ్మే సబన్ధురిత్యుత్తరస్య స్వరాడ్బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

సృష్టేర్మనుష్యైః కీదృశ ఉపకారో గ్రాహ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

సృష్టివల్ల మనుష్యు లెట్టి యుపకారమును గ్రహించవలయు నను విషయ మీమంత్రమందు ఉపదేశింపబడుచున్నది.

౧౮౮ రక్షోహణం బలగహనం వైష్ణవీ మిదమహన్తం బలగ ముత్కిరామి।

యమ్మే నిష్ట్యో యమమాత్యో నిచఖానేద మహన్తం బలగ ముత్కిరామి

యమ్మే సమానో యమసమానో నిచఖానేదమహన్తం బలగ ముత్కిరామి

యమ్మే సబంధుర్యమ సబన్ధుర్నిచఖానేదమహన్తం బలగముత్కిరామి

యమ్మే సజాతో యమసజాతో నిచఖానోత్కృత్యాఙ్కిరామి॥౨౩॥

ప.వి:-రక్షోహణమ్, రక్షోహనమితి రక్షః+హనమ్, బలగహనమితి బల+గహనమ్, వైష్ణవీమ్, ఇదమ్, అహమ్, తమ్, బలగమ్, ఉత్, కిరామి, యమ్, మే, నిష్ట్యః, యమ్, అమాత్యః, నిచఖానేతి ని+చఖాన, ఇదమ్. అహమ్, తమ్, బలగమ్, ఉత్, కిరామి, యమ్, మే, సమానః, యమ్, అసమానః, నిచఖానేతి నిచఖాన, ఇదమ్, అహమ్, తమ్, బలగమ్, ఉత్, కిరామి, యమ్, మే, సబన్ధురితి స+బన్ధుః, యమ్, అసబన్ధురిత్యస+బన్ధుః, నిచఖానేతి ని+చఖాన, ఇదమ్, అహమ్, తమ్, బలగమ్, ఉత్, కిరామి, యమ్, మే, సజాతః ఇతి స + జాతః, యమ్, అసజాతః, నిచఖానేతి ని+చఖాన, ఉత్, కృత్యామ్, కిరామి.॥౨౩॥

పదార్థః :-(రక్షోహణమ్) యథా యేన ధార్మికేణ పురుషేణ రక్షాంసి హన్యన్తే తథా (బలగహనమ్) యథా యో బలాని గాహతే తమ్. అత్ర గాహూధాతోర్బాహులకాదౌణాదికః క్యః ప్రత్యయో హ్రస్వత్వం చ (వైష్ణవీమ్) విష్ణో ర్వ్యాపకస్యేమాం వాచమ్ (ఇదమ్) కర్మ

(అహమ్) కర్మానుష్ఠాతా (తమ్) యజ్ఞమ్ (బలగమ్) బలం గచ్ఛన్తమ్ (ఉత్) ఉత్కృష్టమ్ (కిరామి) విక్షిపామి (యమ్) యజ్ఞమ్ (మే) మమ (నిష్ట్యః) నేశంతి సమవాదధతే యేన యజ్ఞేన తత్సహితః సాధుర్విద్వాన్. అత్ర నిశ ధాతో ర్బాహులకాదౌణాదిక స్తః ప్రత్యయ స్తతో యత్. (యమ్) యజ్ఞమ్ (అమాత్యః) మేధావీ ఖానకః ప్రధానభృత్యః (నిచఖాన) యథా నితరాం ఖాతవాన్ (ఇదమ్) భూగర్భవిద్యా పరీక్షార్థం స్థానమ్ (అహమ్) భూగర్భ విద్యావేత్తా (తమ్) కృష్యాద్యాఖ్యం యజ్ఞమ్ (బలగమ్) బలప్రాపకమ్ (ఉత్)ఉత్కృష్టే(కిరామి)(యమ్) అధ్యయనాధ్యాపనాఖ్యమ్ (మే) మమ (సమానః) సదృశ (యమ్) పూర్వోక్తమ్ (అసమానః) అసదృశః (విచఖాన) యథా నితరాం ఖనతి (ఇదమ్) కర్మ (అహమ్) అధ్యాపకోఽధ్యేతా వా (తమ్) (బలగమ్) ఆత్మబలప్రాపకమ్ (ఉత్) ఉత్కృష్టే (కిరామి) విక్షిపామి. (యమ్) పరస్పరం పాలనహేతుం యజ్ఞమ్ (మే) మమ (సబన్ధుః) యథా సమానా బంధవో యస్య మిత్రస్య సః (యమ్) పూర్వోక్తమ్ (అసబంధుః) యథా అసమానా బంధవో యస్య సః (నిచఖాన) యథా నితరాం ఖాతవాన్ ఖానతి వా (ఇదమ్) కర్మ (అహమ్) సర్వసుహృత్ (తమ్, బలగమ్) రాజ్యబలప్రాపకమ్ (ఉత్) ఉత్కృష్టే (కిరామి) ప్రక్షిపామి (యమ్) ఉత్కర్షప్రాపకమ్ (మే) మమ (సజాతః) యథా సహైవ జాతః (యమ్) ఉక్తమ్ (అసజాతః) యథా యః సహ న జాతః (నిచఖాన) యథా నిత్యం ఖాతవాన్ ఖనతి వా (ఉత్) ఉత్కృష్టే (కృత్యామ్) కరోతి యయా తామ్. (కిరామి) ప్రక్షిపామి. అయం మంత్రః. శత. ౩.౫.౪.౮-౧౨. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే విద్వన్మనుష్య! యథా కశ్చిద్బలగహనం యథా రక్షోహణం వైష్ణవీం వాచమనుష్ఠాయ యం బలగం యజ్ఞం యథాఽహముత్కిరామి, తథా త్వమప్యేతముత్కిర. యథా కస్యచిన్మే మమ నిష్ట్యోఽమాత్యోఽయం యజ్ఞమిదం స్థానాది చ విచఖావ, తథా తవ భృత్యో నిఖవతు. యథాఽహం యం బలగం యజ్ఞముత్కిరామి తథా తం త్వముత్కిర. యథా మే మమ వా సమానోఽసమానశ్చ యం యజ్ఞమిదం కర్మ చ నిచఖాన తథా తవాపి నిఖనతు. యథాఽహం యం బలదం యజ్ఞముత్కిరామి తథా త్వమప్యేతముత్కిర. యథా మే మమ సబంధురసబంధుశ్చ యం యజ్ఞమిదం కర్మచ విచఖావ, తథా తవాపి చైతం నిఖవతు. యథాఽహం యం బలగం యజ్ఞముత్కిరామి. తథా త్వమప్యేతముత్కిర. యథా మే మమ సజాతోఽసజాతశ్చ యం యజ్ఞం కృత్యాం విచఖావ, తథా తవాప్యేతమేతాం చ నిఖవతు. యథాఽహమేతత్సర్వముత్కిరామి, తథా త్వమప్యేవ ముత్కిర.॥౨౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. మనుష్యైరప్యీశ్వరసృష్టౌ ధార్మిక విద్వదనుకరణం కార్యం నేతరేషామితి. ॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (అహమ్) నే నెట్లు (బలగహనమ్) బలమును విలోడన మొనర్చు [చిలుకునట్టి] కర్మను (రక్షోహణమ్) దుఃఖముల మరియు శత్రువులను అస్తవ్యస్తమొనర్చు నేను (వైష్ణవాన్) యజ్ఞదేవతలు గల (వః) మిమ్ము సత్కరించుచు యుద్ధమున శత్రువులచే (ప్రోక్షామి) ఈ అహంకారులగువారిని శుద్ధపరతునో (వైష్ణవీమ్) వ్యాపకమైన వేదవాణిని అనుష్ఠించి (యమ్ బలగమ్) బలమును లభింపజేయు ఏ యజ్ఞమును (ఉత్కిరామి) ఉత్కృష్టత్వముచే ప్రేరణమొనర్చుచున్నానో, ఇహమున ప్రసిద్ధ మొనర్చుచున్నానో (తమ్ ఇదమ్) అట్టి యీ యజ్ఞమును నీవును ప్రకాశపరచుము. మరియు నెట్లు (నిష్ట్యః) యజ్ఞకుశలుడు (అమాత్యః) మేధావి విద్వాంసుడునగు (మే) ఏ మనుష్యుడు (యమ్) ఏ యజ్ఞమును లేక (ఇదమ్) భూగర్భవిద్యను పరీక్షణముకై భూమిని (నిచఖాన) శుద్ధపరచుటకు త్రవ్వుచున్నాడో అటులనే (తమ్) దానిని నీ సేవకుడును త్రవ్వును గాక! ఎట్లు (అహమ్) భూగర్భవిద్యనెరుగు నేను (యమ్) ఎట్టి (బలగమ్) బలమును లభింపజేయు వ్యవసాయము మున్నగు యజ్ఞమును, లేక (ఇదమ్) ఇట్టి త్రవ్వునట్టి కర్మను (ఉత్కిరామి) విరివిగా సంపాదన మొనర్చుచున్నానో అట్లే (తమ్) దానిని నీవును చేయుము. ఎట్లు (మే సమానః) నాకు సమానుడుకాని, అసమానుడుకాని (యమ్) ఏ కర్మను (నిచఖాన) త్రవ్వుచున్నాడో, అట్లే నీవాడును త్రవ్వుగాక! ఎట్లు (అహమ్) అధ్యయనాధ్యాపనకార్యములొనర్చు నేను (యమ్ బలగమ్) ఆత్మబలమును లభింపజేయు యజ్ఞమును, లేక (ఇదమ్) అధ్యయనాధ్యాపనరూపమగు ఈ కర్మను (ఉత్కిరామి) సంపన్నమొనర్చుదునో (తమ్) నీవును నట్లే ఒనర్చుము. ఎట్లు (మే) నాయొక్క (సబన్ధుః అసబన్ధుః) బంధువగు మిత్రుడు గాని, అసంబంధువగు శత్రువుగాని (యమ్) పాలనరూపమగు యజ్ఞము, లేక ఈ కర్మను (నిచఖాన) సందేహరహిత మొనర్చునో అట్లు దానిని నీవాడును యొనర్చుగాక! (అహమ్) అందరకు మిత్రుడనగు నేను (యమ్ బలగమ్) రాజ్యము, బలమును ప్రసాదింపజేయు యజ్ఞమును, లేక (ఇదమ్) ఈ కర్మను (ఉత్కిరామి) సంపాదించునట్లు (తమ్) నీవును చేయుము. ఎట్లు (మే సజాతః) నాతో పుట్టినవాడును, లేక (అసజాతః) వేరుగా బుట్టిన మనుష్యుడును (యమ్) ఏ యజ్ఞము, లేక (కృత్యామ్) ఉత్తమక్రియను (నిచఖాన) నిస్సందేహముగ నొనర్చుచున్నాడో, అట్లే నీవాడును ఈయజ్ఞము, లేక క్రియను నిస్సందేహముగ నొనర్చుగాక! ఈసమస్త శుభకర్మలను నే నెట్లొనర్చుచున్నానో నీవును యొనర్చుము. ॥౨౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈశ్వరసృష్టియందు మనుష్యులు సర్వదా విద్వాంసుల ననుకరించవలయునేగాని మూర్ఖులననుసరించి వినాశముపాలు గారాదు. ॥౨౩॥

23. O learned man, just as I with the aid of Vedic speech, the Killer of fiends and infuser of strength, perform the invigorating sacrifice, so do thou. Just as my wise, and able man, expert in the science of yajna, performs the sacrifice or unearths this place to test it geologically, so shouldst do thy man!

Just as I a geologist resort to strength - giving agriculture and the science of geology, so do thou. Just as my equal and unequal man geologically digs a place, so shouldst do thy man. Just as I a learner and teacher, perform the sacrifice, the giver of soul-force or practise this act of reading and teaching so do thou. Just as my similar or dissimilar companion regularly performs this sacrifice so shouldst do thine.

Just as I, the friend of all, perform this yajna, the giver of kindly power, or have recourse to the science of geology, so do thou.

Just as my contemporary or non-contemporary performs this noble deed. so shouldst ever do thine.

Just as I perform noble and virtuous deeds, so do thou.

౧౮౯. స్వరాడసీత్యస్యౌతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, సూర్యవిద్వాంసౌ దేవతే, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ సూర్యసభా ధ్యక్ష గుణా ఉపదిశ్యన్తే. ఈ మంత్రమున సూర్యుని, సభాధ్యక్షుని గుణము లుపదేశింపబడుచున్నవి.

౧౮౯ స్వరాడసి సపత్నహా సత్రరాడస్యభిమాతిహా జనరాడసి
రక్షోహా సర్వరాడస్య మిత్రహా ॥౨౪॥

ప.వి:- స్వరాడితి స్వ + రాట్, అసి, సపత్నహేతి సపత్న + హా, సత్రరాడితి సత్ర + రాట్, అసి, అభిమాతిహేత్యభిమాతి + హా, జనరాడితి జన + రాట్, అసి, రక్షోహేతి రక్షః + హా, సర్వరాడితి సర్వ + రాట్, అసి, అమిత్రహేత్యమిత్ర + హా. ॥౨౪॥

పదార్థః:-(స్వరాట్) యః స్వయం రాజతే సః (అసి) అస్తి వా. అత్ర సర్వత్ర పక్షే వ్యత్యయః, (సపత్నహా) యః సపత్నాన్ శత్రూన్ మేఘావయవాన్ వా హన్తి సః. (సత్రరాట్) యః సత్రేషు యజ్ఞేషు రాజతే సః (అసి)అస్తివా (అభిమాతిహా) యేఽభిమిమత ఇత్యభిమాత యస్తాన్ హన్తి సః. అత్రౌణాదికః క్తిచ్ (జనరాట్) యో జనేషు ధార్మికేషు విద్వత్సు రాజతే సః (అసి) అస్తివా (రక్షోహా) యో రక్షాంసి దుష్టాన్ హంతి సః (సర్వరాట్) యః సర్వస్మిన్ రాజతే సః (అసి) అస్తి వా (అమిత్రహా) యో యేన వాఽమిత్రాన్ శత్రూన్ హన్తి సః. అయం మంత్రః. శత. 3.౫.౪.౧౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౪॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ మనుష్య! యతస్త్వం స్వరాడసి తస్మాత్సపత్నహాఽసి భవసి. యతస్త్వం సత్రరాడసి తస్మాదభిమాతిహా వర్తసే యతస్త్వం జనరాడసి తస్మాద్రక్షోహాఽసి భవసి. యతస్త్వం సర్వరాడసి తస్మాదమిత్రహాఽసి భవసీత్యేకః.

యతోఽయం సూర్యలోకః స్వరాడస్తి తస్మాత్సపత్నహా భవతి. యతోఽయం సత్రరాడస్తి తస్మాదభిమాతిహా వర్తతే. యతోఽయం జనరాడస్తి తస్మాద్రక్షోహా జాయతే. యతోఽయం సర్వరాడస్తి తస్మాదమిత్రహా వర్తత ఇతి ద్వితీయః. ॥౨౪॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. హే విద్వన్! యథా సూర్యః స్వప్రకాశేన చోరవ్యాఘ్రాదీన్ భీషయిత్వా సర్వాన్ సుఖయతి తథైవ త్వం శత్రూన్నివార్య ప్రజాః సుఖయ.॥౨౪॥

పదార్థము:-ఓ విద్వాంసా! నీవు (స్వరాట్) స్వయంప్రకాశవంతుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (సపత్నహా) శత్రుసంహారకుడ వగుచున్నావు (సత్రరాట్) యజ్ఞములందు ప్రకాశమానుడవు. కనుక (అభిమాతిహా) అభిమానవంతులను నష్టపరచుచున్నావు. (జనరాట్) ధార్మిక విద్వాంసులందు ప్రకాశితుడవు. కావున (అమిత్రహా) శత్రువులను సంహరించుచున్నావు. **[ఇది మొదటి యర్థము].**

ఏ కారణమున ఈ సూర్యలోకము (స్వరాట్) స్వయముగ (అసి) ప్రకాశితమైయున్నదో ఆ కారణముచేతనే (సపత్నహా) మేఘములను ఛిన్నాభిన్నమొనర్చునదై యున్నది. ఏ కారణముచే నిది (సత్రరాట్ అసి) యజ్ఞమునందు ప్రకాశితమైయున్నదో ఆ కారణముచేతనే (అభిమాతిహా) అభిమానకారకులు, చోరాదులు మున్నగు దుష్టులను నాశపరచునదై యున్నది! ఎట్టి కారణముచే నిది (జనరాట్ అసి) ధార్మిక విద్వాంసుల మనస్సులందు ప్రకాశితమైయున్నదో, అట్టికారణముచేతనే (రక్షోహా) రాక్షసులను, లేక దుష్టులను సంహరించున దగుచున్నది. ఎందుచే నిది (స్వరాట్ అసి) సర్వమునందు ప్రకాశమైయున్నదో అందుచేతనే (అమిత్రహా) దుష్టులను దండించుటకు కారణమగుచున్నది.**[ఇది రెండవ యర్థము].**॥౨౪॥

భావార్థము:-ఇందు శ్లేషాలంకారము గలదు. ఓ మానవా! సూర్యుడు స్వప్రకాశముచే చోరవ్యాఘ్రాదులను భయపెట్టి అన్యజీవులకు సుఖమొనర్చునట్లు నీవును శత్రువు లెల్లరను తొలగించి ప్రజలకు సుఖమును గలిగించుము. ॥౨౪॥

24. O king, thou art self - effulgent, hence thou art the conqueror of foes.Thou art renowned in sacrifices, hence thou art the subduer of the proud enemies. Man's ruler art thou, hence thou art the slayer of friends. All ruler art thou, hence thou art the killer of foes!.

౧౯౦.రక్షోహణ ఇత్యస్యోతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, ఆద్యస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః, బలగహానా ఉపేత్యుత్తరస్యార్షీపఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

యజమానః సభాద్యధ్యక్షాదయో యజ్ఞానుష్ఠాతృాన్మనుష్యాన్ యజ్ఞసామగ్రీం గ్రాహయేయు రిత్యుపదిశ్యతే.

యజమానుడు సభాధ్యక్షుడు యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చువారికి యజ్ఞసామగ్రిని అందజేయవలె నను విషయ మీ మంత్రమున నుపదేశింపబడినది.

౧౬౦ రక్షోహణో వో బలగహనః ప్రోక్షామి వైష్ణవాన్రక్షోహణో వో

బలగహనోఽవ నయామి వైష్ణవాన్ రక్షోహణో వో బలగహనోఽ

వస్తృణామి వైష్ణవా న్రక్షోహణౌ। వాం బలగహనాఽ ఉపదధామి

వైష్ణవీ రక్షోహణౌ వాం బలగహనౌ పర్యూహామి

వైష్ణవీ వైష్ణవమసి వైష్ణవా స్థ ॥౨౫॥

ప.వి:- రక్షోహణః, రక్షోహన ఇతి రక్షః+హనః, వః, బల గహన ఇతి బలగ+హనః, ప్ర, ఉక్షామి, వైష్ణవాన్, రక్షోహణౌ రక్షోహన ఇతి రక్షః+హనః, వః, బల గహన ఇతి బలగ + హనః, అవ, నయామి, వైష్ణవాన్, రక్షోహణః, రక్షోహన ఇతి రక్షః + హనః, వః, బల గహన ఇతి బలగ + హనః, అవ, స్తృణామి, వైష్ణవాన్, రక్షోహణౌ రక్షోహనావితి రక్షః + హనౌ, వామ్, బల గహనావితి బలగ + హనౌ, ఉప, దధామి, వైష్ణవీఽ ఇతి వైష్ణవీ, రక్షోహణౌ, రక్షోహనావితి రక్షః +హనౌ, వామ్, బల గహనావితి బలగ + హనౌ, పరి, ఊహామి, వైష్ణవీఽ ఇతి వైష్ణవీ, వైష్ణవమ్, అసి, వైష్ణవాః, స్థ.॥౨౫॥

పదార్థః-(రక్షోహణః) యథా యూయం యే రక్షాంసి దుఃఖాని హథ తథా (వః) యుష్మానేతాంశ్చ (బలగహనః) యథా యో బలాని గాహతే తథా భూతోఽహమ్ (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (ఉక్షామి) సిఞ్చామి (వైష్ణవాన్) విష్ణుర్యజ్ఞో దేవతా యేషాం తాన్ (రక్షోహణః) యథా యూయం రక్షాంసి దుష్టాన్ దస్యూదీన్ హథ తథా తాన్ (వః) యుష్మానేతాన్వా (బలగహనః) యథా యో బలాని శత్రుసైన్యాని గాహతే తథాఽహమ్ (అవ) వినిగ్రహార్థే (నయామి) ప్రాప్నోమి ప్రాపయామి వా (వైష్ణవాన్) విష్ణో ర్యజ్ఞస్యేమాన్ (రక్షోహణః) యథా

యూయం రక్షాంసి శత్రూన్ హథ తథాఽహం తాన్ (వః) యుష్మానేతాన్వీరాన్వా (బలగహనః) యథాఽహం బలాని స్వసైన్యాని గాహే తథా వ్యూహశిక్షయా విలోడయత (అవ) వినిగ్రహే (స్తృణామి) ఆచ్ఛాదయామి (వైష్ణవాన్) యజ్ఞానుష్ఠాతౄన్ (రక్షోహణౌ) యథా రక్షసాం హన్తారౌ ప్రజాసభాధ్యక్షౌ తథాఽహం (వామ్) ఉభౌ (బలగహనౌ) యథా యువాం బలాని గాహేథే తథాఽహమ్ (ఉప) సామీప్యే (దధామి) ధరామి (వైష్ణవీ) విష్ణోరియం క్రియా (రక్షోహణౌ) యథా రక్షసాం శత్రూణాం హన్తారౌ. భవథ స్తథాఽహమ్ (వామ్) ఉభౌ (బలగహనౌ) యథా యువాం బలాని గాహేథే తథాఽహమ్ (పరి) సర్వతః (ఊహామి) తర్కేణ నిశ్చినోమి (వైష్ణవీ) విష్ణోః సమగ్రవిద్యావ్యాపక స్యేయం రీతిస్తామ్ (వైష్ణవమ్) విష్ణోరిదం విజ్ఞానమ్ (అసి) అస్తి (వైష్ణవాః) విష్ణోర్వ్యాపకస్యేమ ఉపాసకాః (స్థ) భవత. అయం మన్త్రః. శత. ౩.౫.౪.౧౮-౨౪ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౫॥

అన్వయః:-హే సభాధ్యక్షాదయో మనుష్యా! యూయం యథా రక్షోహణః స్థ తథా బలగహనోఽహం వో యుష్మాన్సత్కృత్యైతాన్ దుష్టాన్ యుద్ధే శస్త్రైః ప్రోక్షామి. యథా రక్షోహణో యూయం నో దుఃఖాని హథ తథా బలగహనోఽహం వో యుష్మాన్సుఖైః సంమాన్యైతానవనయామి. యథా రక్షోహణో వైష్ణవాన్వో యుష్మానేతాంశ్చావస్తృణీథ తథా బలగహనోఽహమేవైతానవస్తృణామి. యథా రక్షోహణౌ బలగహనౌ యజ్ఞస్వామిసంపాదకౌ వాముపధత్తస్తథైవాహమేతానుపదధామి. యథా రక్షోహణౌ బలగహనౌ వాం యా వైష్ణవీ క్రియాఽస్తి తయా పర్యూహత స్తథైవాహమేతాం పర్యూహామి. యద్వైష్ణవం జ్ఞానం యూయం సర్వత ఊహథ తదహమపి పర్యూహామి. యథా యూయం వైష్ణవా స్థ తథా వయమపి భవేమ. ॥౨౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారౌ. మనుష్యైః పరమేశ్వరోపాసనాయుక్త వ్యవహారాభ్యాం పూర్ణం శరీరాత్మబలం సంపాద్య యజ్ఞేన ప్రజాపాలనం శత్రూన్ విజిత్య సార్వభౌమరాజ్యం చ ప్రశాసనీయమ్. ॥౨౫॥

పదార్థము :-ఓ సభాధ్యక్షా! మానవులారా! ఎట్లు మీరు (రక్షోహనః) దుఃఖముల నశింపజేయువారై యున్నారో, అదేవిధముగ శత్రుబలములను అస్తవ్యస్తమొనర్చువాడనైన నేను (వైష్ణవాన్) యజ్ఞానుష్ఠాతలైన [యజ్ఞదేవతలైన] (వః) మిమ్మాదరించి (ప్రోక్షామి) అహంకారులగు మానవులను యుద్ధమున శస్త్రములతో శుద్ధమొనర్చెదను! మీరెట్లు (రక్షోహణః) అధర్మాత్ములు, దుష్టులు నగు దస్యులను దండించువారుగ నున్నారో, అట్లే (బలగహనః) శత్రుసైన్యముల లోతుపాతులను దెలిసికొను నేను (వైష్ణవాన్) యజ్ఞసంబంధులగు (వః) మిమ్ము సౌఖ్యవంతులుగ, కీర్తివంతులుగ నొనర్చి (అవనయామి) దుష్టులను తొలగించుచున్నాను. (బలగహనః) స్వంతసైన్యములను వ్యూహశిక్షణములచే మధించునట్టి (రక్షోహణః) శత్రువుల సంహరించునట్టి

వాడనగు నే నెట్లు (వైష్ణవాన్) యజ్ఞానుష్ఠానమొనర్చు (వః) మిమ్ము (అవస్తృణామి) సుఖములతో కప్పివేయుచున్నానో మీరును అట్లే యొనర్చుడు. (రక్షోహణౌ) రాక్షసులను సంహరించువారును (బలగహనౌ) బలములను విలోడన [మథించు] మొనర్చువారును (వామ్) యజ్ఞపతియు, యజ్ఞమొనర్చువాడును, విద్వాంసులను ధారణ మొనర్చుచున్నట్లు నేనును (ఉపదధామి) వారిని ధారణమొనర్చుచున్నాను. ఎట్లు (రక్షోహణౌ) రాక్షసులను చంపువారును (బలగహనౌ) బలమును మథించివేయువారు (వామ్) ప్రజలు, సభాధ్యక్షుడవగు నీవు స్వయముగ (వైష్ణవీ) సకలవిద్యలందు వ్యాపకులగు విద్వాంసుల క్రియలను (వైష్ణవమ్) విష్ణుసంబంధ జ్ఞానము నీ యన్నిటి తర్కముతో నెరుగుచున్నట్లు నేనును (పర్యూహామి) తర్కముచే బాగుగా నెరుగుదునుగాక! మరియు మీరెట్లు (వైష్ణవాః) వ్యాపకపరమేశ్వరు నుపాసించువారై (స్థః) ఉన్నారో అలాగే నేనును అగుదునుగాక! ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఇందుపమావాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. మనుష్యులు పరమేశ్వరుని ఉపాసనాయుక్త వ్యవహారములవలన శరీరాత్మల బలములను పూర్ణపరచుకొని యజ్ఞముతో గూడ ప్రజలనుపాలించి, శత్రువులను జయించి సమస్త భూమిని (సార్వభౌమరాజ్య) శాసనమొనర్చవలెను. ॥౨౫॥

25. O members of an Assembly, just as ye are the removers of miseries, so I, the diffuser of the force of foes, having paid my homage to ye, devoted people, set right these proud people by arms in the battle. Just as ye are the killers of the sinners, so I, the scanner of the forces of the enemy, having made ye, devoted people, comfortable, turn aside the ignoble people. Just as I, the arranger of the troops in different orders, fill with ease, ye, the destroyers of foes and performers of sacrifices, so do ye. Just as ye the killers of foes and acquirers of strength, receive the worshipper and the learned priest, so do I. Just as ye the destroyers of foes, and acquirers of strength, know through reasoning the ways of the learned, and the knowledge pertaining to God, so should I. Just as ye all are worshippers of All pervading God, so am I!.

౧౯౧. దేవస్య త్వేత్యస్యోతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, ఆద్యస్య నిచృదార్షీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః,

పఞ్చమః స్వరః, యవోసీత్యుత్తరస్య నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కిమర్థోఽయం యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల ఈయజ్ఞము నెందుల కొనర్చవలయు నను విషయ మీమంత్ర మునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౯౧ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్। ఆదదే నార్యసీదమహꣳ రక్షసాం గ్రీవా అపి కృన్తామి। యవోఽసి యవయాస్మద్ద్వేషో యవయారాతీర్దివే

త్వాఽన్తరిక్షాయ త్వా పృథివ్యై త్వా శున్ధన్తాఁల్లోకాః

పితృషదనాః పితృషదనమసి ॥౨౬॥

ప.విః-దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామితి హస్త + భ్యామ్, ఆ, దదే, నారి, అసి, ఇదమ్, అహమ్, రక్షసామ్, గ్రీవాః, అపి, కృన్తామి, యవః, అసి, యవయ, అస్మత్, ద్వేషః, యవయ, అరాతీః, దివే, త్వా, అన్తరిక్షాయ, త్వా, పృథివ్యై, త్వా శున్ధన్తామ్, లోకాః, పితృషదనాః, పితృసదనా ఇతి పితృ + సదనాః, పితృషదనమ్, పితృసదనమితి పితృ + సదనమ్, అసి.॥౨౬॥

పదార్థః:-(దేవస్య) సర్వానన్దప్రదస్య (త్వా) త్వాం హోమశిల్పాఖ్యయజ్ఞకర్తారమ్ (సవితుః) సకలోత్పాదకస్యేశ్వరస్య (ప్రసవే) యథా సృష్టౌ తథా (అశ్వినోః) ప్రాణాపానయోః (బాహుభ్యామ్) యథా బలవీర్యాభ్యాం తథా (పూష్ణః) పుష్టిమతో వీరస్య (హస్తాభ్యామ్) యథా ప్రబలభుజదణ్డాభ్యాం తథా (ఆ) సమన్తాత్ (దదే) గృహ్ణామి (నారి) నరాణామియం శక్తిమతీ స్త్రీ తత్సంబుద్ధౌ (అసి) భవతి (ఇదమ్) విశ్వమ్ (అహమ్) సభాధ్యక్షః (రక్షసామ్) దుష్టకర్మకారిణాం ప్రాణినామ్ (గ్రీవాః) శిరాంసి (అపి) నిశ్చయే (కృన్తామి) ఛినద్మి (యవః) మిశ్రణామిశ్రణకర్తా (అసి) వర్తసే (యవయ) శ్రేష్ఠైర్గుణైః సహ మిశ్రయ. దోషేభ్యశ్చ దూరీకారయ. అత్ర వా ఛన్దసీతి వృద్ధ్యభావః (అస్మత్) స్వేభ్యః (ద్వేషః) ఈర్ష్యాదిదోషాన్ (యవయ) దూరీకారయ (అరాతీః) శత్రూన్ (దివే) సత్యధర్మప్రకాశాయ (త్వా) త్వామ్ (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశే గమనాయ (త్వా) త్వామ్ (పృథివ్యై) పృథివీస్థపదార్థపుష్టయే (త్వా) త్వామ్ (శున్ధన్తామ్) పవిత్రీకుర్వతామ్ (లోకాః) సర్వే (పితృషదనాః) యథా పితృషు జ్ఞానిషు సీదన్తి తథా (పితృషదనమ్) యథా విద్యావన్తో జ్ఞానినస్సీదన్తి యస్మింస్తత్తథా(అసి)అస్తి.అయం మంత్రః. శత.౩.౬.౧.౪-౧౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! యథా అహం సవితుర్దేవస్య ప్రసవే యథాఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం యథా పూష్ణో హస్తాభ్యామనేకానుపకారానాదదే. ఇదం విశ్వం సంరక్ష్య రక్షసాం గ్రీవా

అపికృన్తామి యథా పదార్థాన్ యావయామి తథా త్వమప్యేతత్సర్వ యవయ చ యథాఽహం ద్వేషోఽరాతీః శత్రూనస్మద్దూరీకారయామి తథా త్వమపి యవయ. హే విద్వన్! యథాఽహం దివే త్వా త్వాం తమన్తరిక్షాయ త్వా త్వాం పృథివ్యై త్వా త్వామాశ్రయామి తథా సర్వే జనా ఆశ్రయన్తాం యథా పితృషదనమస్తి యేన పితృషదనా లోకాః శున్ధన్తి యదహం శున్ధే తథేదం సర్వే శున్ధన్తామ్. హే నారి! త్వమప్యేతత్సర్వమేవమేవ సమాచర.॥౨౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యథాక్రియం యథానుక్రమం విద్యదాశ్రయం కృత్వా యజ్ఞమనుష్ఠాయ సర్వేషాం శుద్ధిః సంపాదనీయా. ॥౨౬॥

పదార్థము :-(సవితుః) సృష్టినుత్పన్నమొనర్చువాడును (దేవస్య) సమస్త ఆనందములనొసగువాడును నగు పరమేశ్వరుడు (ప్రసవే) సృష్టించబడిన నీ ప్రపంచమందు (అశ్వినోః) ప్రాణాపానముల (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యములచేతను మరియు (పూష్ణః) అతిబలశాలియగు వీరుని (హస్తాభ్యామ్) అతిశక్తివంతములగు భుజ[దండ]ముల చేతను అనేకోపకారములను (ఆదదే) నే నెట్లు గ్రహించుచున్నానో (ఇదమ్) ఈ జగత్తును రక్షించి (రక్షసామ్) దుష్టకర్మలొనర్చు ప్రాణుల ((గ్రీవాః) శిరములను గూడ (అపికృన్తామి) ఛేదించి వేయుచున్నానో మరియు ఎట్లు పదార్థములను (యవయ) ఉత్తమగుణములతో కలుపుచున్నానో, అట్లే నీవును ఉపకారమును పొందుము. మరియు (యవయ) ఉత్తమగుణములతో పదార్థములను మేళవింపజేయుము. ఎట్లు నేను (ద్వేషః) ఈర్ష్యమున్నగు దోషములను, లేక (అరాతీః) శత్రువులను (అస్మత్) నా[దగ్గర]నుండి దూరమొనర్చుచున్నానో అట్లే నీవును (యవయ) దూరమొనర్చుము.

ఓ విద్వాంసుడా! మే మెట్లు (దివే) ఐశ్వర్యాదిగుణములు ప్రకాశించుటకై (త్వా) నిన్ను (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశమందునుండు పదార్థములను అన్వేశించుటకై (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యై) పృథివీసంబంధ పదార్థముల పుష్టిపరచుటకై (త్వా) నిన్ను సేవించుచుంటిమో, అట్లే మీరెల్లరును యొనర్చుడు. ఎట్లు (పితృషదనమ్) ఈ స్థానము విద్వాంసులగు జ్ఞానులదై (అసి) ఉన్నదో మరియు దేనిచే (పితృషదనాః) జ్ఞానులలో నుండుచు పవిత్రులెల్లగుచున్నారో అట్లే నేనును శుద్ధుడ నగుదునుగాక! మరియు సకలమానవులు (శున్ధన్తామ్) స్వశుద్ధి యొనర్చుకొందురుగాక! ఓ స్త్రీ! నీవును దీనినంతయు ఈ విధముగనే యొంచుము. ॥౨౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు క్రమపూర్వకముగ సరియగు క్రియతో విద్వాంసుల నాశ్రయించియు, యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చుచు సకలవిధముల తమను సంస్కరించుకొని పవిత్రపరచుకొనవలయును. ॥౨౬॥

26. O learned man, in this world created by the happiness - bestowing God, I receive thee with the force and strength of vital breaths, and the arm and power of punishment of a fully developed hero!.

Protecting this world, I behead the sinners, Thou hast the power of imparting virtue and removing vice. Remove from us our haters and enemies. For the exposition of Truth, for flying in air, for consolidating our material forces, we seek thy refuge.

This is the abode of the learned. May all who reside near them make themselves pure. O woman thou also behave likewise!.

౧౯౨.ఉద్దివమిత్యస్యౌతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

సేవితః సభాధ్యక్షోఽనుష్ఠితో యజ్ఞశ్చ కిం కరోతీత్యుపదిశ్యతే.

చక్కగా సేవించబడిన సభాపతి, అనుష్ఠించబడిన యజ్ఞములు ఏమి చేయునను

విషయ మీమంత్రము నుపదేశించబడినది.

౧౯౨ ఉద్దివఀస్తభానాన్తరిక్షం పృణ దృఀహస్వ పృథివ్యాం ద్యుతానస్త్వా

మారుతో మినోతు మిత్రావరుణౌ ధ్రువేణ ధర్మణా।

బ్రహ్మవని త్వా క్షత్రవని రాయస్పోషవని పర్యూహామి।

బ్రహ్మ దృఀహ క్షత్రం దృఀహాయుర్దృఀహ ప్రజాం దృఀహ॥౭౦॥

ప.వి:- ఉత్, దివమ్, స్తభాన, ఆ, అన్తరిక్షమ్, పృణ, దృఀహస్వ, పృథివ్యామ్, ద్యుతానః, త్వా, మారుతః, మినోతు, మిత్రావరుణౌ, ధ్రువేణ, ధర్మణా, బ్రహ్మవనీతి బ్రహ్మ + వని, త్వా, క్షత్రవనీతి క్షత్ర + వని, రాయస్పోషవనీతి రాయస్పోష + వని, పరి, ఊహామి, బ్రహ్మ దృఀహ, క్షత్రమ్, దృఀహ, ఆయుః, దృఀహ, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, దృఀహ.॥౭౦॥

పదార్థః:-(ఉత్) ఉత్కృష్టే (దివమ్) ప్రకాశమ్ (స్తభాన) (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశం తత్రస్థ ప్రాణివర్గంచ. అత్ర తాత్ స్థ్యోపాధినా ప్రాణినామపి గ్రహణమ్ (పృణ) అత్రాన్తర్భావితణ్యర్థః (దృఀహస్వ) వర్ధయ (పృథివ్యామ్) భూమౌ (ద్యుతానః) యథా దివం సద్విద్యాగుణం విస్తారయతి తథా (త్వా) త్వామ్ (మారుతః) వాయుః (మినోతు) ప్రక్షిపతి (మిత్రావరుణౌ) యథా ప్రాణాపానౌ తథా (ధ్రువేణ) నిశ్చలేన (ధర్మణా) ధర్మేణ (బ్రహ్మవని) యథా బలవిద్యాసంభాజితారం తథా. అత్ర సర్వత్ర సుపాం సులుగితి విభక్తేర్లుక్ (త్వా) త్వామ్ (క్షత్రవని) క్షత్రస్య రాజ్యస్య సంసేవయితారం తథా (రాయస్పోషవని) యథా రాయో

ధనసమూహస్య పోషం పుష్టిం వనన్తి సేవన్తే యస్మాత్తథా (పరి) సర్వతః (ఊహామి) వితర్కయామి (బ్రహ్మ) విద్యావిద్వాంసం వా (దృంహ) వర్ధయ వర్ధయతి వా(క్షత్రమ్) రాజ్యం క్షణ్యతే హింస్యతే నశ్యతే పదార్థో యేన సః క్షత్ ఘాతాదిస్తతస్త్రాయతే రక్షతీతి క్షత్రః క్షత్రియాదివీరస్తమ్ (దృంహ) వర్ధయ (ఆయుః) జీవనమ్ (దృంహ) వర్ధయ (ప్రజామ్) ఉత్పాదనీయామ్ (దృంహ) వర్ధయ. అయం మంత్రః. శత. ౩.౬.౧.౧౫-౧౮. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౭॥

అన్వయః:-హే పరమవిద్వన్! యథా త్వా త్వాం మారుతో ధ్రువేణ ధర్మణా మినోతి మిత్రా వరుణౌ మినుత స్తథా త్వం కృపయాఽస్మదర్థం దివముత్తభానాన్తరిక్షం పృణ పృథివ్యాం ద్యుతానః సమ్సుఖాని దృంహ, బ్రహ్మ దృంహ క్షత్రం దృంహాయుర్దృంహ, ప్రజాం దృంహ, బ్రహ్మవనిం క్షత్రవనిం, రాయస్పోషవనిం త్వామహం పర్యూహామి తథా త్వాం సర్వే మనుష్యాః పర్యూహన్తు.॥౨౭॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలఙ్కారౌ. హే మనుష్యా! యూయం యథా జగదీశ్వరః సత్యభావేన ప్రార్థితః సద్విద్వాంశ్చ సేవితః సర్వాన్ సుఖయతి తథైవాయం యజ్ఞో విద్యాదీన్ సంవృధ్య సర్వాన్మనుష్యాదీన్ప్రాణినః సుఖయతీతి విజానీత.॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ పరమ విద్వాంసుడా! (త్వా) నిన్ను (మారుతః) వాయువు (ధ్రువేణధర్మణా) నిశ్చలధర్మముతో (మినోతు) ప్రయుక్తమొనర్చుచున్నట్లు (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణాపానములును ధర్మముతో ప్రయుక్తమొనర్చుచున్నట్లు నీవు దయయుంచి మాకొరకు (దివమ్) విద్యాగుణముల ప్రకాశమును గలిగించి (ఉత్తభాన) అజ్ఞానమునుండి తప్పించుము. మరియు (అన్తరిక్షమ్) సమస్తపదార్థముల అవకాశమును (పృణ) పరిపూర్ణమొనర్చుము. (పృథివ్యామ్) భూమిపై (ద్యుతానః) సద్విద్యల గుణములను విస్తారపరచుచు నీవు సౌఖ్యములను (దృꣳహస్వ) అభివృద్ధిపరచుము (బ్రహ్మ) వేదవిద్యను (దృꣳహ) పెంపొందించుము (క్షత్రమ్) రాజ్యమును విస్తారమొందించుము (ఆయుః దృꣳహ) ఆయువును వృద్ధిపరచుము (ప్రజామ్ దృꣳహ) ప్రజలను [సంతానమును] వృద్ధియొనర్చుము. ఇందుకై నేను (బ్రహ్మవని) బ్రహ్మవిద్యను సేవించు, సేవింపజేయువాడవును (క్షత్రవని) రాజ్యమును సేవించు, లేక సేవింపజేయువాడవును (రాయస్పోషవని) ధనాదులను సేవించు, లేక సేవింపజేయువాడవును నగు నిన్ను (పర్యూహామి) సకలవిధముల తర్కములతో నిశ్చయమొనర్చుకొనుచున్నాను. అట్లే నీవును సకలవిధముల నాకు సుఖముల నిచ్చువాడ వగుము. మరియు నిన్ను సమస్తప్రజలు తర్కముతో అనుభూతి నొందుదురుగాక!॥౨౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారములున్నవి. ఓ మానవులారా! సత్యభావముతో స్తుతింపబడిన పరమేశ్వరుడు మరియు సేవించబడిన ఉత్తమవిద్వాంసుడు సకలప్రాణులకు

సుఖముల నిచ్చుచున్నట్లే ఈ యజ్ఞముకూడ విద్యమున్నగు ఉత్తమగుణములను అభివృద్ధిపరచి సమస్త జీవులకు సుఖమునిచ్చుచున్న దని మీ రెరుగుడు.॥౨౭॥

27. O highly learned man, just as air with its definite strength, and vital breaths moves thee, so kindly discriminate for us the light of knowledge form ignorance; fulfil the space, and preaching noble virtues on Earth, strengthen delights. Strengthen the knowledge of the Vedas, strengthen our kingdom, strengthen our age, and strengthen our offsprings. I consider thee as the source of spiritual knowledge, earthly power, and vast riches!.

౧౯౩ ధ్రువాసీత్యస్యా తథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తేన కిం భవిష్యతీత్యుపదిశ్యతే.

అట్టి యజ్ఞముచే నేమి యగునను విషయ మీ మంత్రమున గలదు.

౧౯౩ ధ్రువాసి ధ్రువో॑ఽయం యజమానో॑ఽస్మిన్నాయతనే

ప్రజయా పశుభిర్భూయాత్। ఘృతేన ద్యావాపృథివీ పూర్యేథామిన్ద్రస్య

ఛదిరసి విశ్వజనస్య ఛాయా ॥౨౮॥

ప.విః- ధ్రువా, అసి, ధ్రువః, అయమ్, యజమానః, అస్మిన్, ఆయతన ఇత్యా + యతనే, ప్రజయేతి ప్ర + జయా, పశుభిరితి పశు + భిః, భూయాత్, ఘృతేన, ద్యావాపృథివీ + ఇతి ద్యావాపృథివీ, పూర్యేథామ్, ఇన్ద్రస్య, ఛదిః, అసి, విశ్వజనస్యేతి విశ్వ + జనస్య, ఛాయా॥౨౮॥

పదార్థః:-((ధ్రువా) నిశ్చలా (అసి) భవసి ((ధ్రువః) నిశ్చలః (అయమ్) వక్ష్యమాణః (యజమానః) యజ్ఞకర్తా (అస్మిన్) వర్తమానే యజ్ఞే (ఆయతనే) ఆయన్తి ఆగచ్ఛన్తి ప్రాణినో యస్మింస్తజ్జగత్తస్మిన్ జగతి స్థానే యజ్ఞే వా (ప్రజయా) రాజ్యేన సన్తానసమూహేన వా (పశుభిః) హస్త్యశ్వగవాదిభిః (భూయాత్) (ఘృతేన) ఆజ్యాదినా (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశభూమీ (పూర్యేథామ్) (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (ఛదిః) దుఃఖాపవారకత్వేన ప్రాపకః ప్రాపికా వా(అసి) భవసి (విశ్వజనస్య) విశ్వస్మిన్ జగతి సర్వస్య జనసమూహస్య (ఛాయా) దుఃఖఛేదకాశ్రయో వా. అయం మంత్రః. శత. ౩.౬.౧.౧౯-౨౨ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౮॥

అన్వయః:- హే యజ్ఞానుష్ఠాత్రి యజమానపత్ని! యథా త్వమస్మిన్నాయతనే జగతి స్వస్థానే యజ్ఞే వా ప్రజయా పశుభిః సహ ధ్రువాసి తథాఽయం యజమానోఽపి ధ్రువోఽస్తి యువాం ఘృతేన ద్యావాపృథివీ పూర్యేథాం పూరణే కుర్యాతమిన్ద్రస్య ఛదిరసి విశ్వజనస్య ఛాయాఽసి యత్సంగేన ప్రాణిసమూహః సుఖీ భూయాదస్మాత్తాం తం త్వాం వయం ప్రశంసామః. ॥౨౮॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్యాభ్యాం యజ్ఞానుష్ఠాతృభ్యాం యజమానతత్పత్నీభ్యాం యేన యజ్ఞేన చ నిఖిలా విద్యా సుఖాని చ ప్రాప్య దుఃఖాని నశ్యేయు స్తౌ సదా సత్కర్తవ్యౌ యజ్ఞశ్చ సదాఽనుష్ఠేయః.॥౨౮॥

పదార్థము :- యజ్ఞమొనర్చు యజమానుని సతీమణీ! నీవు (ప్రజయా) రాజ్యసహితముగ, లేక సంతానసహితముగ (పశుభిః) గజములు, అశ్వములు, గోవులు మున్నగు పశువులతో గూడ (అస్మిన్ ఆయతనే) ఈ విశ్వమున, లేక స్వస్థానమున, లేక సర్వులను సత్కరించదగిన ఈ యజ్ఞమందు ((ధ్రువాసి) దృఢసంకల్పముగలదానివై యున్నట్లే (అయమ్ యజమానః) యజ్ఞము నొనర్చు పతి [పాలకుడగు నీ యజమానుడును] ((ధ్రువః) దృఢసంకల్పుడు. మీరిరువురును (ఘృతేన) ఘృతమువమున్నగు సుగంధద్రవ్యములతో (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశమును, భూమిని (పూర్యేథామ్) పూర్ణమొనర్చుడు. [యజ్ఞమొనర్చు నో స్త్రీ! తల్లీ! నీవు దుఃఖహరణ మొనర్చుటచే] (ఇన్ద్రస్య) అత్యంతైశ్వర్యములను స్వయంకృత యజ్ఞముతో (ఛదిః అసి) ప్రాప్తింపజేయుదానవు. ఇప్పుడు నీవును, నీ పతియగు యజమానుడును (విశ్వజనస్య) లోకమంతటికిని (ఛాయా) సౌఖ్యముల నొందించువారు (భూయాత్) అగుదురుగాక! [మీ సంగమముచే ప్రాణిసమూహము సుఖవంతమగునుగాక! అట్టి నిన్ను నీ పతియగు యజమానుని మేము ప్రశంసించెదము గాక!].॥౨౮॥

భావార్థము :- యజ్ఞమునొనర్చు యజమాని దంపతులద్వారా మరియు యజ్ఞముద్వారా దృఢవిద్యను, సౌఖ్యములను పొంది దుఃఖములను దొలగించుకొనునట్లు అట్టి యజ్ఞము నను‌ష్ఠించుట, యజ్ఞదంపతుల సత్కరించుట మానవులెల్లరకును ఉచితమై యున్నది. ॥౨౮॥

28. O wife of the worshipper, just as thou with thy offspring and cattle, art firm in thy resolution, in this world; so should this husband of thine be determined in his purpose. Both of you should fill the Heaven and Earth with fragrance of clarified butter!.

Thou art the guardin of glory, and the shelter of all people.

౨౯॥ పరి త్వేత్యస్యోతథ్యో దీర్ఘతమా ఋషిః, ఈశ్వరసభాధ్యక్షౌ దేవతే, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

ఈశ్వర సభాధ్యక్షాభ్యాం కిం కిం భవితుం యోగ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

పరమేశ్వరుని, మరియు సభాధ్యక్షునివల్ల నేమేమి యగు నను

విషయ మీమంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౧౯౪ పరి త్వా గిర్వణో గిర ఇమా భవన్తు విశ్వతః।
వృద్ధాయుమను వృద్ధయో జుష్టా భవన్తు జుష్టయః॥౨౯॥

ప.వి:-పరి, త్వా, గిర్వణః, గిరః, ఇమాః, భవన్తు, విశ్వతః, వృద్ధాయుమితి వృద్ధ+ఆయుమ్, అను, వృద్ధయః, జుష్టాః, భవన్తు, జుష్టయః.॥౨౯॥

పదార్థః:-(పరి) సర్వతః (త్వా) త్వామ్ (గిర్వణః) గీర్భిః స్తోతుమర్హః (గిరః) స్తుతివాచః (ఇమాః) మత్కృతాః (భవన్తు) (విశ్వతః) సర్వాః. అత్ర ప్రథమార్థాత్తసిః. (వృద్ధాయుమ్) వృద్ధ ఇవ ఆచరన్తమ్. క్యాచ్ఛన్దసీత్యుః (అను) పశ్చాద్భావే (వృద్ధయః) వృధ్యన్తే యా స్తాః (జుష్టాః)ప్రీతాః సేవితా వా. (భవన్తు) (జుష్టయః) జుష్యన్తే ప్రీయన్తే యా స్తాః. అయం మంత్రః. శత. ౩.౬.౧.౨౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౯॥

అన్వయః :-హే గిర్వణ ఈశ్వర సభాధ్యక్ష! ఇమా మత్కృతా విశ్వతో గిరస్త్వాం పరి పరితో భవన్తు. న తత్క్షణ ఏవ కిన్తు వృద్ధాయుం త్వామను వృద్ధయో జుష్టయో జుష్టాశ్చ భవన్తు. ॥౨౯॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. హే మనుష్యా! యథాఽఖిలైః శుభగుణకర్మభిః సహ వర్తమానో జగదీశ్వరః సభాపతి ర్వా స్తోతు మర్హోఽస్తి,తథైవ యుష్మాభి రపి భవితవ్యమ్.॥౨౯॥

పదార్థము :-(గిర్వణః) స్తుతులచే స్తుతించదగు నో పరమేశ్వరా! మరియు సభాధ్యక్షా! (ఇమాః) నే నొనర్చిన ఈ (విశ్వతః) సమస్త (గిరః) స్తుతులు (పరి) సకలవిధముల (త్వా) నీకు (భవన్తు) చెందును గాక! కేవల మాసమయమునకే గాక ఎల్లప్పటికొరకును (వృద్ధాయుమ్) వృద్ధులవలె నాచరించు మిమ్ము (అను) అనుసరించుచు (వృద్ధయః) అత్యంతవృద్ధిని గలిగించునవియు (జుష్టయః) ప్రీతియొనర్పదగినవియు (జుష్టాః) ప్రియమైనవియును నగుగాక!॥౨౯॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! సంపూర్ణగుణకర్మ స్వభావములతో గూడియున్న పరమేశ్వరుడు మరియు సభాపతి స్తుతించదగినవారై యున్నట్లే మీరెల్లరును యగుడు. ॥౨౯॥

29. O Adorable God, may all my praises be directed unto Thee. O God, Wise like the aged, may my lovable ever increasing praises be soft and sweet!.

ఇన్ద్రస్యేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, ఈశ్వరసభాధ్యక్షా దేవతే, ఆర్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తౌ కథం భూతావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల వారెట్లున్నా రను విషయ మీమంత్రమం దుపదేశించబడినది.

ఇన్ద్రస్య స్యూరసీన్ద్రస్య ధ్రువో౽సి ఐన్ద్రమసి వైశ్వదేవమసి ॥30॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, స్యూః, అసి, ఇన్ద్రస్య, ధ్రువః, అసి, ఐన్ద్రమ్, అసి, వైశ్వదేవమితి వైశ్వ + దేవమ్, అసి. ॥30॥

పదార్థః:- (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (స్యూః) యః సీవయతి సహ యోజయతి సః (అసి) భవసి. (ఇన్ద్రస్య) సూర్యాదే రాజ్యస్య వా (ధ్రువః) నిశ్చలో నిశ్చలం కర్తా. (అసి) (ఐన్ద్రమ్) ఇన్ద్రస్య పరమైశ్వర్యస్యేద మధికరణమ్. (అసి) (వైశ్వదేవమ్) యథా విశ్వేషాం దేవానామిదమన్తరిక్షమధికరణం తథా (అసి). అయం మంత్రః. శత. 3.6.1.24-26 వ్యాఖ్యాతః. ॥30॥

అన్వయః:- హే జగదీశ్వర వా సభాధ్యక్ష! యథా వైశ్వదేవమంతరిక్షమస్తి తథా త్వమైంద్రం పరమైశ్వర్య స్యాధికరణమసి. అత ఏవ సర్వేషామస్మదాదీనామింద్రస్య పరమైశ్వర్యస్య స్యూరసి ఇంద్రస్య సూర్యాదిలోకస్య రాజ్యస్య వా ధ్రువో౽సి. ॥30॥

భావార్థః:- అత్ర శ్లేషోపమాలంకారౌ. యథా సకలైశ్వర్యాధిష్ఠానమీశ్వరో౽స్తి తథా సభాధ్యక్షాదిభిరపి భవితవ్యమ్. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! సభాధ్యక్షా! ఎట్లు (వైశ్వదేవమ్) అంతరిక్షము సమస్తపదార్థములకు నివాసస్థానమై యున్నదో, అట్లే నీవును (ఐన్ద్రమ్) సర్వమున కాధారభూతుడవు. కనుకనే మాకు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యమును (స్యూః అసి) సంయోగపరచువాడవై యున్నావు (ఇన్ద్రస్య) సూర్యాదిలోకములను, లేక రాజ్యమును (ధ్రువః అసి) నిశ్చల మొనర్చువాడువునై యున్నావు. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషోపమాలంకారములు గలవు. జగదీశ్వరుడెట్లు సకలైశ్వర్య ప్రదాతయై యున్నాడో, అట్లే సభాధ్యక్షుడు మున్నగువారును యుండవలయును. ॥30॥

30. O God, Thou unitest the soul with Thee, Thou art the refuge of the soul, Thou art the friend of the soul. Thou art the receptacle of all noble virtues!.

౧౯౬ విభూరసీత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తౌ కథం భూతావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల వారెట్లున్నా రను విషయ మీమంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౧౯౬ విభూరసి ప్రవాహణో వహ్నిరసి హవ్యవాహనః।

శ్వాత్రోఽసి ప్రచేతా స్తుథోఽసి విశ్వవేదాః॥౩౧॥

ప.వి:- విభూరితి వి+భూః, అసి, ప్రవాహణః, ప్రవాహన ఇతి ప్ర+వాహనః, వహ్నిః, అసి, హవ్యవాహన ఇతి హవ్య+వాహనః, శ్వాత్రః, అసి, ప్రచేతా ఇతి ప్ర+చేతాః, తుథః, అసి, విశ్వవేదా ఇతి విశ్వ+వేదాః.॥౩౧॥

పదార్థః :-(విభూః) యథా వ్యాపక ఆకాశో వైభవయుక్తో రాజా వా (అసి) (ప్రవాహణః) యథా వాయు ర్మహానదో వా తథా (వహ్నిః) వోఢా (అసి) (హవ్యవాహనః) యథాఽగ్నిర్ద్ర వ్యాని వహతి తథా, (శ్వాత్రః) జ్ఞానవాన్. శ్వాత్రతీతి గతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౨.౨౪ (అసి) (ప్రచేతాః) యథా ప్రాణః ప్రచేతయతి తథా (తుథః) జ్ఞానవర్ధకః (అసి) (విశ్వవేదాః) యథా సూత్రాత్మా పవన స్తథా. అయం మంత్రః. శతపథే ౩.౬.౧.౨౪-౨౬ వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౧॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర వా విద్వన్! యస్మాత్త్వం యథాఽఽకాశో వైభవయుక్తో రాజా వా తథా విభూరసి యథా వాయుర్మహానదో వా తథా ప్రవాహణోఽసి యథా వహ్ని స్తథా హవ్యవాహనోఽసి యథా ప్రాణ స్తథా ప్రచేతా శ్వాత్రోఽసి యథా సూత్రాత్మా పవనస్తథా విశ్వవేదాస్తుథశ్చాసి తస్మాత్ సత్కర్తవ్యోఽసీతి వయం విజానీమః.॥౩౧॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషోపమాలఙ్కారౌ. న సర్వైర్మనుష్యైరీశ్వరవిదుషోః సత్కారః. కదాపి త్యక్తవ్యో నైతయోః ప్రాప్త్యా వినా కస్యచిద్విద్యాసుఖలాభో భవితుమర్హతి, తస్మాత్తౌ సర్వథా వేద్యౌ స్తః.॥౩౧॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక విద్వాంసా! వ్యాపక ఆకాశము, వైభవముగల రాజావలె నీవు (విభూః అసి) వ్యాపకుడవు, ఐశ్వర్యవంతుడవు నై యున్నావు (ప్రవాహణః) వాయువు మరియు గొప్పదన మున్నట్లు నీవును ప్రవాహణుడవై యున్నావు (వహ్నిః) అగ్ని హుతద్రవ్యములను యోగ్యస్థానములకు చేర్పించునట్లు (హవ్యవాహనః) హవనమొనర్చదగు పదార్థములను సంపాదనమొనర్చువాడవై యున్నావు. జీవులందు

ప్రాణములున్నట్లు (ప్రచేతాః) మేల్కొలుపునట్టి (శ్వాత్రః అసి) విద్వాంసుడవునై యున్నావు. సూత్రాత్మయగు వాయువు సర్వత్రా వ్యాప్తమైయున్నట్లు (విశ్వవేదాః) విశ్వము నెరుగువాడవును (తుథః అసి) జ్ఞానమును పెంపొందజేయువాడవునై యున్నావు. కావుననే నీవు సత్కారార్హుడవని మే మెరుగుచున్నాము. ॥౩౦॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున శ్లేషోపమాలంకారములు గలవు. పరమేశ్వరుని, విద్వాంసుని సత్కరించుట మానవులెప్పుడును మరువరాదు. ఏలన విద్యా సుఖములప్రాప్తి మరి యే యితరుల వల్లను కాజాలదు. కావున వీరిరువురును పూజించదగినవారు.॥౩౦॥

31. O God, Thou art Omnipresent, and fit to take the burden of the world. Just as fire carries up in a rarified form the articles put into it, so dost Thou diffuse all knowledge, Thou art All-knowing, and Thou art Teacher of all, Thou art Omniscient, and Developer of wisdom!.

౧౯౭ ఉశిగసీత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల వారెట్లున్నారను విషయ మీమంత్రముద్వారా ఉపదేశించబడినది.

౧౯౭ ఉశిగసి కవి రఙ్ఘారిరసి బమ్భారిరవస్యూరసి దువస్వాఞ్ఛున్ధ్యూరసి

మార్జాలీయః సమ్రాడసి కృశానుః పరిషద్యో౽సి పవమానో నభో౽సి

ప్రతక్వా మృష్టో౽సి హవ్యసూదన ఋతధామాసి స్వర్జ్యోతిః ॥౩౧॥

ప.వి:- ఉశిక్, అసి, కవిః, అంఘారిః, అసి, బంభారిః, అవస్యూః, అసి, దువస్వాన్, శున్ధ్యూః, అసి, మార్జాలీయః, సమ్రాడితి సమ్ + రాట్, అసి, కృశానుః, పరిషద్య ఇతి పరి + షద్యః, అసి, పవమానః, నభః, అసి, ప్రతక్వేతి ప్ర + తక్వా, మృష్టః, అసి, హవ్యసూదన ఇతి హవ్య + సూదనః, ఋతధామేత్యృత + ధామా, అసి, స్వర్జ్యోతిరితి స్వః + జ్యోతిః.॥౩౧॥

పదార్థః:-(ఉశిక్) కాంతిమాన్ (అసి) (కవిః) క్రాంతప్రజ్ఞః క్రాంతదర్శనో వా (అంఘారిః) అంఘస్య కుటిలగామినో జీవస్యారిః శత్రుః (అపి) (బంభారిః) బన్ధస్యారిః. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన ధస్య భః (అవస్యూః) యో౽వసీవ్యతి తారాది తంతూన్ సంతానయతి యేన వా సః (అసి)

(దువస్వాన్) దువః ప్రశస్తం పరిచరణం విద్యతే యస్య సః (శున్ధ్యుః) శుద్ధః (అసి) (మార్జాలీయః) శోధకః. స్థాచతి మృజేరాలచ్ వాలశ్చాలీయరః. ఉ.౧.౧౧౬. అనేన సూత్రేణాత్ర మృజూష్ శుద్ధౌ ఇత్యస్మా దాలీయచ్ ప్రత్యయః (సమ్రాట్) యథా సమ్యగ్రాజతే తథా (అసి) (కృశానుః) తనూకర్తా (పరిషద్యః) పరిషది భవః (అసి) (పవమానః) పవిత్రకారకః (నభః) యో నభతే హన్తి పరపదార్థహర్త్రూన్ సః. నభత ఇతి వధకర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౯. (అసి) (ప్రతక్వా) యథా ప్రతకతి ప్రకర్షేణ హర్షతీతి. అత్రాన్యేభ్యోఽపి దృశ్యన్త ఇతి వనిప్, తథా (మృష్టః) యో మర్షతి మార్షయతి వా (అసి) (హవ్యసూదనః) యథా హవ్యాని సూదతే తథా (ఋతధామా) యథా సత్యం జలం వా దధాతి తథా (అసి) (స్వర్జ్యోతిః) యథా స్వరంతరిక్షలోకసమూహం ద్యోతతే తథా.॥౩౨॥

అన్వయః:-హే భగవన్యతస్త్వముశిగస్యంఘారిః కవిరసి బంభారిరవస్యూరసి దువస్వాన్ శున్ధ్యూ ర్మార్జాలీయోఽసి పవమానః పరిషద్యోఽసి యథా ప్రతక్వా తథాన్తరిక్షప్రకాశకా నభోఽసి యథా హవ్యసూదన స్తథా మృష్టోఽసి. యథా స్వర్జ్యోతిర్ఋతధామాఽసి తథా సత్యస్థాయీ వర్తసే తథైవ తత్తద్గుణేన ప్రసిద్ధో భవాన్ సర్వైరుపాసనీయోఽస్తీతి విజానీమః.॥౩౨॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలఙ్కారః. యేన జగదీశ్వరేణ యాదృగ్గుణం జగన్నిర్మితం తాదృగ్గుణేవ ప్రసిద్ధః, స సర్వైర్మనుష్యైరుపాసనీయః.॥౩౨॥

పదార్థము:- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (ఉశిక్ అసి) కాంతిమంతుడవు (అంఘారిః అసి) చెడుమార్గమున నడచు జీవులకు విరోధివి (కవిః అసి) క్రాంతప్రజ్ఞుడవు [సర్వము నెరుగువాడవు] (బమ్భారిః) బంధనములకు గట్టివిరోధివి, లేక తారలుమున్నగువానిని విస్తారపరచువాడవు (దువస్వాన్) ప్రశంసింపదగిన సేవాయుక్తుడవు (శున్ధ్యుః) స్వయంశుద్ధుడవునై (అసి) ఉన్నావు (మార్జాలీయః) సర్వమును శోధించువాడవు (సమ్రాట్) అపరిమిత ప్రకాశకుడవునై (అసి) ఉన్నావు (కృశానుః) పదార్థముల నతి సూక్ష్మముగ నొనర్చువాడవు (పవమానః) పవిత్రుడవు (పరిష్యదః) సభలయందు శుభముల నొనర్చువాడవునై (అసి) ఉన్నావు (ప్రతక్వా) హర్షితుడవు (నభః అసి) చోరాదులను నాశమొనర్చువాడవై యున్నావు (హవ్యసూదనః) హోమద్రవ్యములను యథోచితముగ వ్యవహారమునకు దెచ్చువాడవై యున్నట్లు (మృష్టః అసి) సుఖదుఃఖములను సహించువాడవు, సహింపజేయువాడవునై యున్నావు (స్వర్జ్యోతిః) అంతరిక్షమును ప్రకాశింపజేయువాడవు మరియు (ఋతధామా అసి) సత్యధామయుక్తుడవునై యున్నట్లే సత్యస్థాయివినై యున్నావు. అట్లే ఆ యా గుణములచే ప్రసిద్ధుడవగు నీవు సకలజనులకు ఉపాసనీయుడవని మేము గ్రహించుచున్నాము. ॥౩౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారమున్నది. పరమేశ్వరుడు ఈ సర్వజగత్తును ఏ సమస్తగుణయుక్తముగ రచించినాడో ఆ గుణములచేతనే ఆయన ప్రసిద్ధుడై యున్నాడు. సకలమానవు లాతనినే ఉపాసించవలెను.॥౩౨॥

32. O God, Thou art Effulgent, Wise, Hostile to the sinners, Enemy of thraldom, the Unifier and Protector of all. Thou art fit for service by us. Thou art Pure and Purifier. Thou art a Just Ruler; and the Prop of the weak. Thou art adored in Assemblies. Thou art the Giver of holiness, the Chastiser of thieves and robbers and Bestower of joy. Thou givest us strength to endure pleasure and pain; and grantest us splendour. Thou art the abode of Truth, and the Giver of lustre to the sky!.

౧౯౮. సముద్రోఽసీత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, బ్రాహ్మీపంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్యథేశ్వరో వర్తతే తథా విద్వద్భిరపి భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

ఈశ్వరుడెట్లు ప్రవర్తించుచుండునో అట్లే విద్వాంసులును అవశ్యముగా

ప్రవర్తించవలయు నను విషయ మీమంత్రమం దుపదేశించబడుచున్నది.

౧౯౮ సముద్రోఽసి విశ్వవ్యచా అజోఽస్యేకపాదహిరసి బుధ్న్యో వాగస్యైన్ద్ర

మసి సదోఽస్యృతస్య ద్వారౌ మా మా సంతాప్తమధ్వనామధ్వపతే

ప్ర మా తిర స్వస్తి మేఽస్మిన్ పథి దేవయానే భూయాత్ ॥౩౩॥

ప.విః- సముద్రః అసి, విశ్వవ్యచా ఇతి విశ్వ+వ్యచాః, అజః, అసి, ఏకపాదిత్యేక+పాత్, అహిః, అసి, బుధ్న్యః వాక్, అసి, ఐంద్రమ్, అసి, సదః, అసి, ఋతస్య, ద్వారౌ, మా, మా, సమ్, తాప్తమ్, అధ్వనామ్, అధ్వపత ఇత్యధ్వ+పతే, ప్ర, మా, తిర, స్వస్తి, మే, అస్మిన్, పథి, దేవయాన ఇతి దేవ+యానే, భూయాత్.॥౩౩॥

పదార్థః-(సముద్రః) సముద్ద్రవన్తి భూతాని యస్మాత్ సః (అసి) (విశ్వవ్యచాః)యథా విశ్వస్మిన్ వ్యచో వ్యాప్తిర్యస్యాస్తి తథా (అజః) యః కదాచిన్న జాయతే (అసి) (ఏకపాత్) ఏకస్మిన్ పాదే విశ్వం యస్యాస్తి (అహిః) సమస్తవిద్యాసు వ్యాపనశీలః (అసి) (బుధ్న్యః) బుధ్నేఽన్తరిక్షే భవః. బుధ్నమన్తరిక్షం భవతి. నిరు. ౧౦-౪౪. (వాక్) యథా వక్తి సా (అసి) (ఐన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యస్యేదమ్ (అసి) (సదః) సీదన్తి యస్మిం స్తత్ (అసి) (ఋతస్య) సత్యస్య కారణస్య వ్యవహారస్య వా (ద్వారౌ) బాహ్యాభ్యన్తరోక్తే సుఖే (మా) మామ్ (మా) నిషేధే (సమ్) సమ్యగర్థే (తాప్తమ్) తాపేః. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్ (అధ్వనామ్) యథా విద్యాధర్మ

శిల్పమార్గాణామ్ (అధ్వపతే) ధర్మవ్యవహారమార్గపాలయితః. (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (మా) మామ్ (తిర) తారయ (స్వస్తి) సుఖమ్ (మే) మమ (అస్మిన్) ప్రత్యక్షే (పథి) మార్గే (దేవయానే) యథా విదుషాం గమనాగమనాధికరణే తథా (భూయాత్) భవతు. ॥33॥

అన్వయః :-యథేశ్వరః సముద్రో విశ్వవ్యచా అస్తి స ఏకపాదజోఽస్తి అహిర్బుధ్న్యోఽసి. హే అధ్వపతే హే అధ్వపతే! యథైన్ద్రం సదోఽస్తి యథా స ఋతస్య ద్వారౌ వ సంతాపయతి తథా మా సంతాపయేః. యథా చాస్మిన్ దేవయానే పథి స్వస్తి భూయాత్తథా త్వం సతతం ప్రయతస్వ.॥33॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలఙ్కారః. యథా కృపాయమాణ ఈశ్వరోఽస్మిన్ సంసారే సర్వేషాం జీవానాం శిక్షాదికర్మసు ప్రవర్తతే తథా విద్వద్భిరపి వర్తితవ్యమ్. యథేశ్వరస్య జగత్కారణస్య జీవానాం చాఽనాదిత్వా జ్జన్మరాహిత్యేనావినాశిత్వం వర్తతే తథా స్వస్య బోధ్యం. యథా పరమేశ్వరస్య కృపోపాసనా సృష్టివిద్యా పురుషార్థైః సహైవ వర్తమానానాం మనుష్యాణాం విద్వన్మార్గప్రాప్తిస్తత్ర సుఖం చ జాయతే తథా నేతరేషామితి.॥33॥

పదార్థము:-ఎట్లు పరమేశ్వరుడు (సముద్రః) సర్వప్రాణులను గమనాగమన మొనరించువాడును (విశ్వవ్యచాః) జగద్వ్యాపకుడును (అజః అసి) అజన్ముడునై యున్నాడో, అట్లే యాతడు (ఏకపాత్) విశ్వమంతయును ఏకపాదముగ గలవాడును (అహిః) వ్యాపనశీలుడును (బుధ్న్యః) అంతరిక్షస్థుడును (వాక్ అసి) వాణిరూపుడు నై యున్నాడు. (ఐన్ద్రమ్ సదః) పరమైశ్వర్యమునకు స్థానరూపుడైయున్నాడు. మరియు (ఋతస్య ద్వారౌ) సత్యముయొక్క [బాహ్యాభ్యంతరములగు] ద్వారములను (మా సన్తాప్తమ్) సంతాపపరచనివాడై యున్నాడు. (అధ్వపతే) ధర్మవ్యవహారమార్గములను పాలించు ఓ విద్వాంసులారా! అట్లే మీరును సంతాపము నొనర్చకుడు. ఓ పరమేశ్వరా! (మా) నన్ను (అధ్వనమ్) విద్య, ధర్మ, శిల్పమార్గముల నుండి (ప్రతిర) పారమొనర్పుము (మే) నాకు (అస్మిన్) ఇట్టి (దేవయానే) విద్వాంసుల రాకపోకల కనువగు (పథి) మార్గమం దెట్లు (స్వస్తి) సౌఖ్యములు (భూయాత్) కలుగునో, అట్లే అనుగ్రహించుము. ॥33॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమాలంకారము గలదు. [కరుణామయుడగు పరమేశ్వరు డీ విశ్వమందలి సకలజీవుల కర్మఫల శిక్షాదులందు ప్రవృత్తుడగుచున్నట్లు విద్వాంసులును ప్రవర్తించవలయును.] ఈశ్వరునికి, ఆత్మకు, జగత్కారణరూపమగు ప్రకృతికి ఆద్యంతములు అనగా జననమరణములు లేకుండుట వలనను అవినాశములై యున్నట్లు తాము భావించవలయును. పరమేశ్వరుని కృప, ఉపాసన, సృష్టివిద్య, పురుషార్థములతో నిష్ఠగలవారికి మాత్రమే విద్వన్మార్గప్రాప్తి, అందలి సుఖములు లభించునట్లు ఇతర సోమరులకు లభించ జాలవు.॥33॥

33. O God, Thy knowledge is fathomless. Thou art Omnipresent, and Unborn. Thou holdest the universe with a part Thy Energy. Thou art the Master of all forms of knowledge; and the Source of Universe. Thou art the highest Teacher; and full of splendour,

Thou art the Asylum of all. Ye two gates of knowledge do not distress me. O Lord of religious paths, lead me onward, through religious ways. May I be happy in this God - reaching path!.

౧౯౯ మిత్రస్యేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కీదృశాః సన్తీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ విద్వాంసు లెట్లుందు రను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౧౯౯ మిత్రస్య మా చక్షుషేక్షధ్వమగ్నయః సగరాః సగరా స్థ సగరేణ

నామ్నా రౌద్రేణానీకేన పాతమాగ్నయః పిప్త్రత మాగ్నయో

గోపాయత మా నమో వోఽస్తు మా మా హింసిష్ట ॥౩౪॥

ప.వి:- మిత్రస్య, మా, చక్షుషా, ఈక్షధ్వమ్, అగ్నయః, సగరాః, సగరాః, స్థ, సగరేణ, నామ్నా, రౌద్రేణ, అనీకేన, పాత, మా, అగ్నయః, పిప్త్రత, మా అగ్నయః, గోపాయత, మా, నమః, వః, అస్తు, మా, మా, హింసిష్ట.॥౩౪॥

పదార్థః:-(మిత్రస్య) సుహృదః (మా) మామ్ (చక్షుషా) దృష్ట్యా (ఈక్షధ్వమ్) సంప్రేక్షధ్వమ్ (అగ్నయః) వేత్తారో నయన్తి శ్రేష్ఠాన్ పదార్థాన్ (సగరాః) సగరోఽన్తరిక్ష మవకాశో యేషాన్తే. అర్శ ఆదిత్వాదచ్ (సగరాః) సగరోఽన్తరిక్షం విద్యోపదేశావకాశో యేషాం తే (స్థ) భవత. (సగరేణ) అన్తరిక్షేణ సహ (నామ్నా) ప్రసిద్ధ్యా (రౌద్రేణ) శత్రురోదయి తౄణామిదం తేన (అనీకేన) సైన్యేన (పాత) రక్షత (మా) మామ్ (అగ్నయః) (జ్ఞానవన్తః) (పిప్రత) విద్యాగుణైః పూర్ణాన్ కురుత (మా) మామ్ (అగ్నయః) సభాధ్యక్షాదయః (గోపాయత) పాలయత (మా) మామ్ (నమః) నమస్కారః (వః) యుష్మభ్యమ్ (అస్తు) భవతు (మా) నిషేధే (మా) మామ్ (హింసిష్ట). ॥౩౪॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసః! సగరా అగ్నయో యూయం మాం మిత్రస్య చక్షుషేక్షధ్వమ్, యూయం సగరాః స్థ. హే అగ్నయః! సగరేణ రౌద్రేణ నామ్నానీకేన మాం పాత. మాం గోపాయత. మాం మా హింసిష్టైతదర్థం వో యుష్మభ్యం నమోఽస్తు. ॥౩౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్యాదానేన విద్వాంసః సర్వాన్ మనుష్యాన్ సుఖయన్తి తథైతాన్కార్యేషు విద్యయోపయుక్తాః సన్తోఽధ్యేతారోఽపి సుఖయన్తు.॥౩౪॥

పదార్థము :- (సగరాః) అంతరిక్షము అనగా అవకాశముగలవారును (అగ్నయః) ఉత్తమ పదార్థములప్రాప్తిని గలిగించువారును నగు నో విద్వాంసులారా! మీరు (మా) నన్ను (మిత్రస్య) మిత్రదృష్టితో (ఈక్షధ్వమ్) చూడుడు. మీరు (సగరాః) విద్యోపదేశావకాశముగలవారుగ (స్థ) అగుడు. మీరెట్లు (అగ్నయః) చక్కగా సాధించబడిన విద్యుదాగ్నులను సంరక్షించుచున్నారో అట్లే (సగరేణ) అంతరిక్షముతోగూడ ప్రస్తుతము (రౌద్రేణ) శత్రువులను రోదింపజేయునదియును (నామ్నా) ప్రసిద్ధమును నగు (అనీకేన) సైన్యములతో (మా) నన్ను (పాత) పాలించుడు (అగ్నయః) జ్ఞానులు సకల జనులకు సౌఖ్యములను సమకూర్చునట్లు (పిపృత) సుఖములతో నింపుడు. మరియు (గోపాయత) సకలదిశలను పాలించుడు. (మా) నన్ను [ఎన్నటికిని] (మా హింసిష్ట) నాశనమొనర్పకుడు. (వః) ఇందుకై మీకు (వో నమః అస్తు) నా నమస్కారములు. ॥౩౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. విద్వాంసులు విద్యాదానమొసగి ఎల్లరను సుఖవంతులుగ నొనర్చునట్లు కార్యకారణ చతురులు విద్వాంసులై ఈ విద్వాంసులకు సేవలద్వారా సుఖము చేకూర్చవలయును. ॥౩౪॥

34. O learned persons full of knowledge and inculcations, look upon me with the eye of a friend. May ye preach knowledge. O learned people protect me with your air-force and renowned army, that make the enemy weep. O learned person fill me with wisdom and virtues, and guard me on all sides. Unot thee be my adoration. Do not injure me!.

౨౦౦ జ్యోతిరసీత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్బ్రాహ్మీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

ఈశ్వరః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఈశ్వరు డెట్టున్నా డను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨౦౦ జ్యోతిరసి విశ్వరూపం విశ్వేషాం దేవానాం సమిత్ త్వం సోమ

తనూకృద్భ్యో ద్వేషోభ్యోఽన్యకృతేభ్యఽ ఉరు యన్తాసి

వరూథం స్వాహా। జుషాణోఽ అప్తు రాజ్యస్య వేతు స్వాహా ॥౩౫॥

ప.వి:- జ్యోతిః, అసి, విశ్వరూపమితి విశ్వ +రూపమ్, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, సమిదితి సమ్ + ఇత్, త్వమ్, సోమ, తనూకృద్భ్య ఇతి తనూకృత్+భ్యః, ద్వేషోభ్య ఇతి ద్వేషః + భ్యః, అన్యకృతేభ్య ఇత్యన్య+కృతేభ్యః, ఉరు, యన్తా, అసి, వరూథమ్, స్వాహా, జుషాణః, అప్తుః, ఆజ్యస్య, వేతు, స్వాహా ॥35॥

పదార్థః :-(జ్యోతిః)సర్వప్రకాశకః (అసి) (విశ్వరూపమ్) యథా సర్వం రూపం యస్మిం స్తథా (విశ్వేషామ్) అఖిలానామ్ (దేవానామ్) విదుషాం (సమిత్) యథా సమ్యగిధ్యతే తథా (త్వమ్) (సోమ) ఐశ్వర్యప్రద (తనూకృద్భ్యః) యథా విస్తారకారిభ్య స్తథా (ద్వేషోభ్యః) యథా ద్విషన్తి తేభ్య స్తథా (అన్యకృతేభ్యః) యథాఽన్యైర్యాని క్రియన్తే తేభ్యః (ఉరు) బహు (యన్తా) నియమకర్తా (అసి) (వరూథమ్) వర్తుమర్హం గృహమ్. వరూథమితి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3.4. (స్వాహా) వాచమ్ (జుషాణః) ప్రీతః (అప్తుః) వ్యాపకః (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానస్య (వేతు) జానాతు (స్వాహా)వాచా. అయం మన్త్రః. శత. 3.6.3. 6-0. వ్యాఖ్యాతః.॥35॥

అన్వయః :-హే సోమ! యథా త్వం విశ్వేషాం దేవానాం విశ్వరూపం జ్యోతిః సమిదసి, తనూకృద్భ్యో ద్వేషోభ్యోఽన్యకృతేభ్యశ్చ యన్తాసి తథోరు వరూథం స్వాహాప్తు రాజ్యస్య జుషాణః సన్ మనుష్యః స్వాహా వేతు. ॥35॥

భావార్థః :-యస్మాత్పరమేశ్వరః సర్వేషాం లోకానాం నియన్తాస్తి తస్మాదేతే నియమేషు చలన్తి.॥35॥

పదార్థము :-(సోమ) ఐశ్వర్యముల ప్రసాదించు నో జగదీశ్వరా! నీవు (విశ్వేషామ్) సకల (దేవానామ్) విద్వాంసుల (విశ్వరూపమ్) సమస్తరూపుడవు (జ్యోతిః) సర్వమును ప్రకాశపరచువాడవు (సమిత్) ఉత్తమ ప్రకాశితుడవునై (అసి) ఉన్నావు (తనూకృద్భ్యః) శరీరములను సంపాదనమొనర్చువారి [విస్తరింపజేయువారి] నుండి (ద్వేషోభ్యః) ద్వేషమొనర్చు జీవులనుండి మరియు (అన్యకృతేభ్యః) అన్యమనుష్యులొనర్చు దుష్టకర్మలనుండి (యన్తా) నియమమున నుంచువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. వానినుండి (ఉరు) అనేక (వరూథమ్) ఉత్తమ నిలయములను (స్వాహా) వాణిని (అప్తుః) వ్యాపక (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానమును (జుషాణః) సేవనమొనర్చుచు మనుష్యులు (స్వాహా) వేదవాణిని (వేతు) తెలిసికొందురుగాక!॥35॥

భావార్థము:-పరమేశ్వరుడు సర్వలోకములను నియమమునం దుంచువాడు. కావున నివి నియమములందు నడచుచున్నవి.॥35॥

35. O Splendid God, Thou art the light and fine illuminator of all the learned persons. Thou art the controller of the sins committed by us and others, and those who practise hatred. Let the man possessing a fine home, good speech and vast knowledge know the Vedas!.

౨౦౧. అగ్నే నయేత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునరీశ్వరః కిమర్థః ప్రార్థనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మరల నీశ్వరునేల ప్రార్థించవలయు నను విషయ మీమంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨౦౧ అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్విశ్వాని దేవ వయునాని విద్వాన్।

యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయిష్ఠాం తే నమ ఉక్తిం విధేమ ॥౩౬॥

ప.వి:- అగ్నే, నయ, సుపథేతి సు+పథా, రాయే, అస్మాన్, విశ్వాని, దేవ, వయునాని, విద్వాన్, యుయోధి, అస్మత్, జుహురాణమ్, ఏనః, భూయిష్ఠామ్, తే, నమ ఉక్తిమితి నమః+ఉక్తిమ్, విధేమ. ॥౩౬॥

పదార్థః :-(అగ్నే) సర్వనేతః పరమాత్మన్! (నయ) ప్రాపయ (సుపథా) యథా సుకృతః శోభనేన ధర్మమార్గేణ గచ్ఛన్తి తథా (రాయే) పరమశ్రీమోక్షసుఖప్రాప్తయే (అస్మాన్) అభ్యుదయనిఃశ్రేయస సుఖస్పృహావతః (విశ్వాని) సర్వాణి (దేవ) సర్వానన్దప్రాపక! సర్వజగత్ప్రకాశక! (వయునాని) ప్రశస్తాని కర్మాణి ప్రజాశ్చ. వయునమితి ప్రశస్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩.౯. వయునం వేతేః కాన్తిర్వా ప్రజ్ఞా వా. నిరు. ౫. ౧౪. వయునాని విద్వాన్ ప్రజ్ఞానాని ప్రజానన్. నిరు. ౧. ౨౦. (విద్వాన్) యః సర్వం వేత్తి సః. (యుయోధి) దూరీ కురు. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపః శ్లుః (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (జుహురాణమ్) కుటిలమ్ (ఏనః) దుఃఖఫలం పాపమ్ (భూయిష్ఠామ్) బహుతమామ్ (తే) తవ (నమ ఉక్తిమ్) యథా నమోభిరుక్తిం విదధతి తథా (విధేమ) వదేమ. అయం మన్త్రః. శత.౩.౬ .౩.౧౧ వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౬॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! దేవ! జగదీశ్వర! విద్వాంస్త్వం యథా సుకృతో రాయే సుపథా విశ్వాని వయునాని ప్రాప్నువన్తి తథాస్మాన్నయ జుహురాణమేనోఽస్మద్యుయోధి. వయం తే తవ భూయిష్ఠాం నమ ఉక్తిం విధేమ. ॥౩౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలఙ్కారః. యథా ప్రేమ్ణోపాసితః సన్ జగదీశ్వరో జీవాన్ దుష్టమార్గాద్వియోజ్య ధర్మమార్గే స్థాపయిత్వైహికపారమార్థికసుఖాని తత్తత్కర్మానుసారేణ దదాతి, తథాన్యాయాధీశైరపి విధేయమ్. ॥౩౬॥

పదార్థము :- (అగ్నే) సకలజనులను ఉత్తమమార్గమున నడిపించువాడా! (దేవ) సకలానందముల నిచ్చువాడా! (విద్వాన్) సమస్తవిద్యల నెరుగు ఓ జగదీశ్వరా! దయతో (రాయే) మోక్షరూప ఉత్తమ ధనమునకై (సుపథా) ఉత్తమమార్గముద్వార ధార్మికజనులు (విశ్వాని) సమస్త (వయునాని) ఉత్తమకర్మలను, విజ్ఞానమును, ప్రజ్ఞను పొందుచున్నట్లు నీవు దయతో (అస్మాన్) మాకు (నయ) లభింపజేయుము. మరియు (జుహురాణమ్) కుటిలమును (ఏనః) దుఃఖఫలరూపమగు పాపమును (అస్మత్) మానుండి (యుయోధి) దూరమొనర్చుము. మేము (తే) నీకు (భూయిష్ఠామ్) అత్యధికముగ (నమ ఉక్తిమ్) నమస్కారముతోగూడిన వాణిని (విధేమ) విన్నవించుకొనుచున్నాము. ॥౩౬॥

భావార్థము:- దీనియం దుపమాలంకార మున్నది. సత్యప్రేమచే ఉపాసించబడిన పరమేశ్వరుడు జీవులను దుష్టమార్గములనుండి వేరుపరచి, ధర్మమార్గము నవలంబింపజేసి ఇహపరలోకముల సుఖములను వారి వారి కర్మల ననుసరించి ప్రసాదించునట్లు న్యాయశీలురును అట్లే యొనర్పవలయును. ॥౩౬॥

36. O God, the Master of all, and the Giver of all kinds of happiness, and the Knower of all of our actions and thoughts, lead us to salvation through the path of virtue. Keep away from us all crooked sins. We offer Thee most ample obeisance!.

౨౦౨. అయన్న ఇత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా ఆర్షీత్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునఃశూరగుణా ఉపదిశ్యన్తే. ఈశ్వరోపాసన నొనర్చు శూరవీరుల గుణము లీ మంత్రమం దుపదేశించబడెను.

౨౦౨ అయన్నో౽ అగ్నిర్వరివస్కృణోత్వయం మృధః పుర౽ఏతు

ప్రభిన్దన్। అయం వాజాఞ్జయతు వాజసాతా

వయఀ౦శత్రూఞ్జయతు జర్హృషాణః స్వాహా॥౩౭॥

ప.వి:- అయమ్, నః, అగ్నిః, వరివః, కృణోతు, అయమ్, మృధః, పురః, ఏతు, ప్రభిన్దన్నితి ప్ర + భిన్దన్, అయమ్, వాజాన్ జయతు, వాజసాతావితి వాజ + సాతౌ, అయమ్, శత్రూన్, జయతు, జర్హృషాణః, స్వాహా. ॥౩౭॥

పదార్థః:-(అయమ్) పరమేశ్వరోపాసకో జనః (నః) అస్మాకం ప్రజాస్థానాం జీవానామ్ (అగ్నిః) స్వయం ప్రకాశమానోఽగ్నిరివ పాపినాం దగ్ధా (వరివః) భృశం రక్షణం (కృణోతు) కరోతు (అయమ్) యుద్ధకుశలః (మృధః) కుత్సితాన్ (పురః) పురస్తాత్ (ఏతు) గచ్ఛతు (ప్రభిన్దన్) యథా శత్రుదలం విదారయంస్తథా (అయమ్) వీరాణాం ప్రహర్షకః (వాజాన్) సంగ్రామాన్ (వాజసాతౌ) యథా సంగ్రామే తథా (అయమ్) విజయప్రాపకః (శత్రూన్) అరీన్ (జయతు) (జర్హృషాణః) అతిశయేన హృష్టః (స్వాహా) శోభనాం వాచం వదన్ సన్ అయం మన్త్రః. శత. 3.6.4.3.1. 12. వ్యాఖ్యాతః.॥37॥

అన్వయః :-అయమగ్నిః పరమేశ్వరోపాసకో జనో నో వరివః కృణోతు. యథా కశ్చిద్వీరః వాజసాతౌ మృధః శత్రూన్ పుర ఏతి తథాఽయం. యథా చ కశ్చిద్వీరో మృధః శత్రూన్ ప్రభిన్దన్ వాజాన్ జయతి పుర ఏతు తథాఽయం జర్హృషాణః స్వాహా శోభనాం వాచం వదన్ జయతు. ॥37॥

భావార్థః:-యే పరేశోపాసనాం న విదధతే నైవ తేషాం సర్వత్ర విజయో జాయతే. యే సుశిక్షితాన్ వీరాన్ సత్కృత్య సేనాం న రక్షన్తి, తేషాం సర్వత్ర పరాజయో భవతి. తస్మాదేతద్వయం మనుష్యైః సదాఽనుష్ఠేయమితి.॥37॥

పదార్థము :-(అగ్నిః) పరమేశ్వరోపాసకుడైన (అయమ్) ఈతడు (నః) ప్రజాస్థజీవులమగు మమ్ము (వరివః) నిరంతరము (కృణోతు) రక్షించుచు, వీరవరుడు సైన్యములతో రణక్షేత్రమున నిందితులు, దుష్టులునగు శత్రువులను ముందుగనే ముట్టడించునట్లు (అయమ్) యుద్ధకుశలుడగు ఈ సేనాధ్యక్షుడు (వాజసాతౌ) సంగ్రామమున దుష్టశత్రువులను (పురః) ముందుగనే (ఏతు) దాడిజరిపి ముట్టడించుగాక! మరియు (అయమ్) వీరులకు హర్షము గలిగించు ఈ సేనాని దుష్టశత్రువులను (ప్రభిన్దన్) ఛిన్నాభిన్నమొనర్చుచు (వాజాన్) యుద్ధములను (జయతు) జయించునట్లే (అయమ్) విజయమును గలిగించు నీ సేనాపతి (జర్హృషాణః) నిరంతరము ప్రసన్నుడైయుండి (స్వాహా) యుద్ధసంబంధ శ్రేష్ఠనినాదము లొనర్చుచు (జయతు) చక్కగా విజయుడగుగాక!॥37॥

భావార్థము :-పరమాత్మ నుపాసించనివారికి ఎచ్చటను జయము లభించదు. చక్కని శిక్షణలేని, శూరవీరులను సత్కరించని, బలసమన్వితులగు సైన్యముల నుంచనివారికి సర్వత్ర సహజముగ అపజయము సంభవించును. కావున మానవులు పరమేశ్వరోపాసన, సదా వీరులరక్షణ ఈ రెండు ప్రబంధములను సర్వత్రా అనుష్ఠించవలెను.॥37॥

37. May this General, the queller of the sinners like fire, give us protection. This General, expert in military skill, should in the battle first attack and subdue the wicked foes. May he win all wars. May he conquer foes. May he come out successful in combats, issuing necessary administrative orders?.

౨౦౩ ఉరు విష్ణవిత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తే కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల వా రెట్లున్నా రను విషయ మీమంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨౦౩ ఉరు విష్ణో విక్రమస్వోరు క్షయాయ నస్కృధి।

ఘృతం ఘృతయోనే పిబ ప్రప్ర యజ్ఞపతిన్తిర స్వాహా ॥౩౮॥

ప.విః- ఉరు, విష్ణోఇతి విష్ణో, వి, క్రమస్వ, ఉరు, క్షయాయ, నః, కృధి, ఘృతమ్, ఘృతయోన ఇతి ఘృత + యోనే. పిబ, ప్రప్రేతి ప్ర + ప్ర, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ + పతిమ్, తిర, స్వాహా.॥౩౮॥

పదార్థః:-(ఉరు) బహు (విష్ణో) యథా సర్వవ్యాపకేశ్వరః సర్వం జగన్నిర్మాతుం తథా (విక్రమస్వ) గచ్ఛ (ఉరు) బహు (క్షయాయ) నివాసార్థాయ గృహాయ విజ్ఞానాదిప్రాప్తయే వా (నః) [illegible] (కృధి) కురు (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (ఘృతయోనే) యథా ఘృతయోనిరగ్నిస్తథా తత్వంబుద్ధ్వా (పిబ) (ప్రప్ర) ప్రకృష్టార్థే (యజ్ఞపతిమ్) యథా హోత్రాదయో యజ్ఞపతిం రక్షన్తో యతన్తే తథా (తిర) ప్లవస్వ (స్వాహా) యజ్ఞక్రియాయాః.అయం మన్త్రః.శత.3. 6.3.1౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౮॥

అన్వయః:-యథా విష్ణుర్విక్రమతే తథోరు విక్రమస్వ నః క్షయాయ ఉరు కృధి. హే ఘృతయోనే! యథాఽగ్ని రాజ్యం పిబతి తథా త్వం ఘృతం ప్రప్ర పిబ. యథా చ ఋత్విగాదయో యజ్ఞపతిం సంరక్ష్య దుఃఖం తరన్తి తథా త్వం స్వాహా వాచం వదన్ సన్ విజయేన యజ్ఞేన యజ్ఞం ప్రప్రతిర. ॥౩౮॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యథా పరమేశ్వరో వ్యాపకత్వాత్సర్వం జగద్రచితుం రక్షితుం సమర్థః సర్వాన్ సుఖయతి, తథాఽస్మాభిరపి వర్తితవ్యమ్. యథా చాగ్నిరిన్ధనాని ప్రదహతి, తథా శత్రవః ప్రదగ్ధవ్యాః. యథా హోత్రాదయో ధార్మికం యజ్ఞపతిం ప్రాప్య స్వకార్యాణి సాధ్నువన్తి, తథా ప్రజాస్థాః పురుషా ధర్మాత్మానం సభాపతిం ప్రాప్య సుఖాని సాధ్నువన్తు. ॥౩౮॥

పదార్థము :- సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు సకలజగత్తును రచించుచు జగత్కారణమును పొంది సర్వమును రక్షించుచున్నట్లు విద్యాదిగుణములందు వ్యాప్తుడవగు ఓ వీరుడా! నీ విద్యాఫలమును (ఉరు) అధికముగ (వి) ఉత్తమముగ (క్రమస్వ) అందుకొనుము. (క్షయాయ) నివసించదగిన గృహమును మరియు విజ్ఞానమును పొందుటకు యోగ్యులుగ (నః) మమ్ము (కృధి) ఒనర్చుము. (ఘృతయోనే) ఓ పూర్ణవిద్వాంసా! అగ్ని ఘృతమును సేవించి ప్రదీప్తమగుచుండునట్లు నీవును స్వంతగుణములందు (ఘృతమ్) ఘృతమును [నేయిని] (ప్రప్రపిబ) మాటిమాటికి సేవించుచు అనేక శారీరక, మానసిక బలాదులతో ప్రకాశించుము. ఋత్విగాది విద్వాంసులవలె (యజ్ఞపతి) యజమానుని రక్షించుచు యజ్ఞమును పరిపూర్ణపరచుచున్నట్లు [దుఃఖములనుండి తరింపజేయుచున్నట్లు] నీవును (స్వాహా) యజ్ఞక్రియచే (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (తిర) పారమొనర్చుము [పూర్ణపరచుము]. ॥౩౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపకత్వముచే కారణమును పొంది సర్వజగమును రచించి పాలించుచు సకలజీవులకు సుఖముల గలిగించుచున్నట్లు మనమెల్లరమును ఆనందమును పొందుట యుచితము. మరియు అగ్ని కాష్ఠాది ఇంధనములను, ఘృతాది పదార్థములను పొంది ప్రకాశవంతమగునట్లు మనమును శత్రువులను జయించి ప్రకాశితులము గావలయును. హోతయున్నగు విద్వాంసులు ధార్మిక యజ్ఞము నొనర్చి యజమానుని పొంది సర్వకార్యములను సాధించుచున్నట్లు ప్రజలెల్లరును ధర్మాత్ముడగు సభాపతిని పొంది సర్వసుఖములను సాధించుకొనవలయును. ॥౩౮॥

38. O General, attack the enemy with full force, and make ample room for our abode. O learned General, just as fire assimilates ghee and burns brightly; so shouldst thou develop thy virtues and shine in battles. Just as priests protecting the worshipper make him overcome all calamities, so shouldst thou win thy oratory with battles!.

౨౦౪ దేవ సవితరిత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, సోమసవితారౌ దేవతే, ఆద్యస్య సామ్నీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః, ఏతత్త్వమిత్యుత్తరస్యార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే.

మరల వా రెట్లున్నారను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౨౦౪ దేవ సవితరేష తే సోమస్తగ్ం రక్షస్వ మా త్వా దభన్। ఏతత్త్వం దేవ సోమ దేవో దేవా౨ ॥ ఉపాగా౨ ఇదమహమ్మనుష్యాన్త్సహ రాయస్పోషేణ స్వాహా నిర్వరుణస్య పాశాన్ముచ్యే ॥౩౯॥

ప.వి:- దేవ సవితః, ఏషః, తే, సోమః, తమ్, రక్షస్వ, మా, త్వా, దభన్, ఏతత్, త్వమ్, దేవ, సోమ, దేవః, దేవాన్, ఉప, అగాః, ఇదమ్, అహమ్, మనుష్యాన్, సహ, రాయః, పోషేణ, స్వాహా, నిః, వరుణస్య, పాశాన్, ముచ్యే.॥౩౯॥

పదార్థః :-(దేవ) సకలవిద్యాద్యోతక! (సవితః) ఐశ్వర్యవన్! (ఏకః) ప్రత్యక్షః (తే) తవ (సోమః) ఐశ్వర్యసమూహః (తమ్) (రక్షస్వ) అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (మా) నిషేధే (త్వా) త్వామ్ (దభన్) హింస్యుః. అత్ర లిఙర్థే లఙడభావశ్చ. (ఏతత్) ఏతస్మాత్ (త్వమ్) సభాధ్యక్షో రాజా (దేవ) సుఖప్రద (సోమ) సన్మార్గే ప్రేరక! (దేవః) విద్యాప్రకాశస్థః (దేవాన్) దివ్యాన్ విదుషః (ఉప) సామీప్యే (అగాః) గచ్ఛ (ఇదమ్) త్వదనుష్ఠితం అహం (మనుష్యాన్) మననశీలాన్. (సహ, రాయః) ధనసముదాయస్య (పోషేణ) పుష్ట్యా (స్వాహా) సత్యాం వాచం వదన్ సన్ (నిః) నితరామ్ (వరుణస్య) దుఃఖేనాచ్ఛాదకస్య తిరస్కర్తుః (పాశాత్) బన్ధనాత్ (ముచ్యే) ముక్తో భవామి. అయం మన్త్రః శత. ౩.౬.౩.౧౮-౨౦ వ్యాఖ్యాతః.॥౩౯॥

అన్వయః:-హే దేవ సవితః సభాధ్యక్ష! యథాఽహం భవత్సహాయేన స్వకీయమైశ్వర్యం రక్షామి, తథా త్వం య ఏష తే సోమోఽస్తి తం రక్షస్వ. యథా మాం శత్రవో న హింసన్తి తథా త్వా త్వామస్మత్సహాయేన మా దభన్. హే దేవ సోమ! దేవస్త్వం యథైతదేతస్మాద్దేవానుపాగాస్తథాఽహముప్యపాగామ్. యథాఽహమిదమనుష్ఠాయ రాయస్పోషేణ సహ వర్తమానో మనుష్యాన్ దేవాంశ్చైత్య వరుణస్య పాశాన్నిర్ముచ్యే తథా త్వమపి నిర్ముచ్యస్వ.॥౩౯॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సర్వేషాం మనుష్యాణామియం యోగ్యతాస్తి, యదప్రాప్తస్యైశ్వర్యస్య పురుషార్థేన ప్రాప్తిస్తద్రక్షోన్నతీః కృత్వా ధార్మికాన్ మనుష్యాన్ సంగత్యైతేన సత్కృత్య చ ధర్మమనుష్ఠాయ విజ్ఞానమున్నీయ దుఃఖబన్ధనాన్ముక్తా భవన్తు.॥౩౯॥

పదార్థము :-(దేవసవితః) సమస్త విద్యలను ప్రకాశపరచు, ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ విద్వాంసా! సభాధ్యక్షా! నీ సహాయముచే నేను నా యైశ్వర్యమును రక్షించుకొనునట్లు (ఏషః) ఈ (తే) నీ (సోమః) ఏ యైశ్వర్య సమూహము గలదో (తమ్) దానిని (రక్షస్వ) ఉంచుము. శత్రువులు నన్ను బాధింపజాలనట్లు (త్వా) నిన్నును (మా దభన్) బాధించకుందురుగాక! (దేవ) హే సుఖప్రదాతా! (సోమ) సన్మార్గమున నడిపించు నోరాజా! (త్వమ్) నీవు (ఏతత్) ఈ కారణమున సభాధ్యక్షుడవు మరియు (దేవః) పరిపూర్ణ విద్యాప్రకాశముననుండి (దేవాన్) శ్రేష్ఠవిద్వాంసుల (ఉప) సమీపమునకు (ఆగాః) వెళ్లుము. అట్లే నేనును వెళ్లుదును గాక! నేను (ఇదమ్) ఈ యాచరణమును జేసి (రాయః) అనేక ధనముల (పోషేణ) పుష్టితో గూడ (మనుష్యాన్) విచారశీలురగు పురుషార్థులు మరియు (దేవాన్) విద్వాంసులను ప్రాప్తించుకొని (వరుణస్య) దుఃఖములను గలిగించు దుష్టుని (పాశాత్) బంధనములనుండి (ముచ్యే) విముక్తుడనగుదును గాక! అట్లే నీవును (నిః) నిరంతరము విముక్తుడవు కమ్ము.॥౩౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పురుషార్థములచే లభ్యమైన ఐశ్వర్యములను రక్షించియు, వృద్ధిపరచియు, ధార్మికజనుల స్నేహమొనర్చియు, సత్కారించియు, ధర్మానుష్ఠాన మొనర్చియు, విజ్ఞానము నభివృద్ధిపరచియు, దుఃఖబంధనములనుండి విముక్తినొందుట మానవులెల్లరకును యోగ్యమై యున్నది. ॥౩౯॥

39. O learned person the propagator of all kinds of knowledge and full of splendour, this is Thy glory, protect it, let none harm Thee. O king, the giver of happiness, and leader of men on the path of virtue, and hence well established in the diffusion of knowledge, go thou to the sages. Abiding by this advice, just as I deliver the wise persons from the noose of the spicable knaves; so shouldst thou!.

౨౦౫. అగ్నే వ్రతపా ఇత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తౌ కథం వర్తేయాతామిత్యుపదిశ్యతే.

మరల వారెట్లు ప్రవర్తింపుమన్నా రను విషయ మీమంత్రమం దుపదేశించెను.

౨౦౫ అగ్నే వ్రతపాస్తే వ్రతపా యా తవ తనూ ర్మయ్యభూదేషా సా త్వయి
యో మమ తనూ స్త్వయ్యభూదియꣳ సా మయి। యథాయథన్నౌ
వ్రతపతే వ్రతాన్యను మే దీక్షాన్దీక్షాపతిరమꣳస్తాను తపస్తపస్పతిః ॥౪౦॥

ప.వి:- అగ్నే, వ్రతపా ఇతి వ్రత+పాః, తే, వ్రతపా ఇతి వ్రత+పాః, యా, తవ, తనూః, మయి, అభూత్, ఏషా, సా, త్వయి, యోऽఽ ఇతి యో, మమ, తనూః, త్వయి, అభూత్, ఇయమ్, సా, మయి, యథాయథమితి యథా+యథమ్, నౌ, వ్రత పత ఇతి వ్రత+పతే, వ్రతాని, అను, మే, దీక్షామ్, దీక్షాపతిరితి దీక్షా+పతిః, అమంస్త, అను, తపః, తపస్పతి రితి తపః + పతిః.॥౪౦॥

పదార్థః:-(అగ్నే) విజ్ఞానోన్నత (వ్రతపాః) యథా సత్యపాలకో విద్వాంస్తథా తత్ప్రవృద్ధౌ (తే) తవ (వ్రతపాః) పూర్వవత్ (యా, తవ, తనూః) వ్యాప్తినిమిత్తం శరీరమ్ (మయి) త్వత్సఖే (అభూత్) భవతు (ఏషా) సమక్షే వర్తమానా (సా,త్వయి) మన్మిత్రే (యో) యా

(మమ) (తనూః) విద్యావిస్తృతిః (త్వయి) మదధ్యాపకే (అభూత్) భవతి (ఇయమ్) గోచరా. (సా,మయి) త్వచ్ఛిష్యే (యథాయథమ్) యథార్థమ్ (నౌ) ఆవామ్ (వ్రతపతే) యథా సత్యానాం రక్షక స్తథా తత్స్వచ్ఛుద్ధో (వ్రతాని) నియతాని సత్యాచరణాని (అను) పశ్చాదర్థే (మే) మమ (దీక్షామ్) వ్రతోపదేశమ్ (దీక్షాపతిః) యథా వ్రతాదేశపాలకః (అమంస్త) మన్యతే తథా పశ్చాద్యోగే (తపః) ప్రాక్క్లేశమయుత్తరానన్దం బ్రహ్మచర్యమ్ (తపస్పతిః) యథా బ్రహ్మచర్యాది పాలకః. అయం మన్త్రః. శత. 3.౪.౬.౩.౨౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౪౦॥

అన్వయః :-వ్రతపా! అగ్నే! విద్వంస్త్వం యథా మే వ్రతపా అభూత్. యథా తేఽహం వ్రతపా భవేయమ్. యా తవ తనూః సా మయి భవతు. య్యైషా త్వయి మతిరస్తి సా మయి స్యాత్. యో యా మమ తనూః సా త్వయి భవతు. హే వ్రతపతే! యథాఽయం జనో వ్రతపతిర్భవతి తథా త్వం చాహం చ నౌ సఖాయౌ భూత్వా యథాయథం వ్రతాని సత్యాచరణాన్యనుచరేవ. హే మిత్ర! యథా తవ దీక్షాపతిస్తుభ్యం దీక్షామమంస్త, తథా మే మమ దీక్షా మన్వమంస్త. యథా తే తవ తపస్పతిస్త్వదర్థం తపోఽన్వమంస్త తథా మే మమాపి తపస్పతిర్మదర్థం తపోఽమంస్త. ॥౪౦॥

భావార్థః :-యథా పూర్వం విద్వత్కారిణోఽధ్యాపకా అభూవన్, తథాఽస్మదాదిభిరపి భవితవ్యమ్. యావన్మనుష్యాః సుఖదుఃఖహానిలాభవ్యవస్థాయాం పరస్పరం స్వాత్మవన్న వర్తన్తే, న తావత్పూర్ణం సుఖం లభన్తే తస్మాదేతత్సర్వం మనుష్యైః కుతో నానుష్ఠేయమితి. ॥౪౦॥

పదార్థము :-(వ్రతపాః) సత్యమును పాలనమొనర్చు ఓ విద్వాంసుడా! (అగ్నే) ఓ విశేషజ్ఞానశాలీ! నీవు ఎట్లు నాకు (వ్రతపా అభూత్) సత్యవిద్యలు మున్నగు ఉత్తమగుణముల పాలించు ఆచార్యుడవై యున్నావో అట్లే నేనును (తే) నీయొక్క అనుకరణ నొనర్తునుగాక! (తవ) నీయొక్క (యా తనూః) విద్యమున్నగు గుణములందు వ్యాప్తమగు ఏ శరీరము గలదో (సా) అది (మయి) నీ మిత్రుడనగు నాలోనూ ఉండునుగాక! (ఏషా) ఇట్టి (త్వయి) నామిత్రుడవగు నీయందు ఏ మనస్సు గలదో (సా మయి) అది నాయందును ఉండి అభివృద్ధిచెందుచుండునుగాక! (యా మమ తనూః) నాయొక్క ఏ విద్యావ్యాప్తి గలదో (సా) అది (త్వయి) నాకు శిక్షణనిచ్చు నీయందును (అభూత్) కలుగునుగాక! (ఇయమ్) ఇది (మయి) నీ శిష్యుడనైన నాయం దభివృద్ధి యగుగాక! (వ్రతపతే) సత్యాచరణములను పాలించువాడా! ఆతడు సత్యగుణాన్వితుడు, సత్యోపదేశకుడు, రక్షకుడు నగు విద్వాంసుడుగ నున్నట్లు నీవును నేనును సదా మిత్రులమై (యథాయథమ్) యథోచితముగ (వ్రతాని) సత్యాచరణములను పాలింతుముగాక! ఓ మిత్రమా! ఎట్లు (తవ) నీయొక్క (దీక్షాపతిః) యథోక్త ఉపదేశమొనర్చువాడు నీకొరకు (దీక్షామ్) సత్యోపదేశమును (అమంస్త) బోధించుట నెరుగుచున్నాడో అటులనే (మే) నాకొరకును (అను) ఎరుగునుగాక! ఎట్లు నీయొక్క (తపస్పతిః) అఖండ బ్రహ్మచర్యమునుపాలించు ఆచార్యుడు నీకై (తపః) ప్రథమమున కష్టము, తర్వాత సౌఖ్యములను సమకూర్చు

బ్రహ్మచర్యపాలనము నెరుగుచున్నాడో అటులనే నాయొక్క అఖండబ్రహ్మచర్యమునుపాలించు ఆచార్యుడును నాకొరకు ఎరుగును గాక! ॥౪౦॥

భావార్థము :- ప్రాచీనకాలమున విద్యాధ్యాపకు లుండినట్లు మనమును యుండి సుఖదుఃఖములను, హానిలాభములను పరస్పరము స్వాత్మతుల్యముగ భావించనంతవరకు సంపూర్ణ సుఖము లభింపజాలదు. కావున మానవు లెల్లరును శ్రేష్ఠవ్యవహారములనే యొనర్చుచుండవలయును. ॥౪౦॥

40. O learned teacher, thou art the guardian of my vow. Let thy vast knowledge be mine. Let my learning be shubordinate to thee. Let my wisdom depend upon thine. O Lord of vows, let our vows of noble conduct be accomplished friendly. O lord of initiation, teach me truth. O lord of austerity, teach me to lead an austere life!.

౨౦౬ ఉరు విష్ణవిత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, విష్ణు ర్దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తౌ కథం వర్తేయాతామిత్యుపదిశ్యతే.

మరల వారెట్లు ప్రవర్తించుచున్నా రనువిషయ మీమంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨౦౬ ఉరు విష్ణో విక్రమస్వోరు క్షయాయ నస్కృధి।

ఘృతం ఘృతయోనే పిబ ప్ర ప్ర యజ్ఞపతి న్తిర స్వాహా ॥౪౧॥

ప. వి:- ఉరు, విష్ణోఽఇతి విష్ణో, వి, క్రమస్వ, ఉరు, క్షయాయ, నః, కృధి, ఘృతమ్, ఘృతయోన ఇతి ఘృత + యోనే, పిబ, ప్రప్రేతి ప్ర + ప్ర, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ + పతిమ్, తిర, స్వాహా. ॥౪౧॥

పదార్థః:-(ఉరు)బహు (విష్ణో) యథా వ్యాపనశీలో వాయుర్విక్రమతే తథా త్వంబుద్ధ్యా (విక్రమస్వ) పాద్యైః విద్యాఙ్గైః సంపద్యస్వ (ఉరు) విస్తీర్ణే (క్షయాయ) విజ్ఞానోన్నతయే (నః) అస్మాన్ (కృధి) కుర్యాః (ఘృతమ్) ఉదకమ్ (ఘృతయోనే) యథా జలనిమిత్తావిద్యుద్వర్తతే తథా త్వంబుద్ధ్యా (పిబ) (ప్రప్ర) ప్రకృష్టమివ (యజ్ఞపతిమ్) యథాఽహం యజ్ఞపతిం తథా త్వమ్ (తిర) దుఃఖం ప్లవస్వ (స్వాహా) సుహుతం హవిః. అయం మంత్ర. శత. ౩.౬.౪. ౨-౩.వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౧॥

అన్వయః:-హే విష్ణో త్వం ఉరుక్షయాయ విక్రమస్వ నోఽస్మాన సుఖినః కృధి. హే ఘృతయోనే! యథా విద్యుత్ తథా ఘృతం పిబ. యథాఽహం యజ్ఞపతిం సంతరామి తథా

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా పవనః సర్వాన్ సుఖయన్ సర్వాధిష్ఠానోఽస్తి, తథైవ విదుషా సంతప్తవ్యమ్.॥౪౧॥

పదార్థము :-సమస్త పదార్థములందు వ్యాప్తమగు వాయువు వీచుచున్నట్లు విద్యాగుణములందు వ్యాప్తమగు ఓ విద్వాంసుడా! (ఉరు) అత్యంత విస్తారముతో (క్షయాయ) విద్య, జ్ఞానోన్నతికై (విక్రమస్వ) విద్యాంగములచే పరిపూర్ణుడవు కమ్ము. మరియు (నః) మమ్ము సుఖవంతులుగ (కృధి) ఒనర్చుము. (ఘృతయోనే) జలమునకు విద్యుత్తు నిమిత్తకారణమైయున్నట్లు పదార్థముల గ్రహించు ఓ విద్వాంసుడా! విద్యుత్తువలె (ఘృతమ్) జలమును (పిబ) పానమొనర్చుము. మరియు నేను యజ్ఞపతిని తరింపజేయుచున్నట్లు నీవును (స్వాహా) ఉత్తమముగ హవనము మున్నగుకర్మల ననుష్ఠించుచు దుఃఖ, క్లేశములనుండి తరించుము. ॥౪౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వాయువు ఎల్లరకును సుఖమును సమకూర్చుచు సర్వాధిష్ఠానమైయున్నట్లు విద్వాంసు డుండవలెను. ॥౪౧॥

41. O learned person, mayest thou be conversant with all branches of knowledge, for the vast development of learning. Give us happiness. Drink thou the water, the precursor of which is lightning. Just as I make the worshipper overcome all obstacles, so shouldst thou be totally free from all ills, by the regular performance of Havan!.

౨౦౮ అత్యన్యానిత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః పూర్వోక్తాభ్యాం విరుద్ధా మనుష్యా న సేవనీయా ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు పైన దెలుపబడిన వ్యవహారములకు విరుద్ధముగా నడచు మనుష్యుల సేవించరాదను విషయ మీమంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౨౦౮ అత్యన్యాఁ২ఽఽ অগాన్నాన్యాఁ২ఽఽ ఉపాగామర్వాక్త్వా

పరేభ్యోఽవిద మ్పరోఽవరేభ్యః। తం త్వా జుషామహే దేవ

వనస్పతే దేవయజ్యాయై దేవా స్త్వా దేవ యజ్యాయై జుషన్తాం

విష్ణవే త్వా। ఓషధే త్రాయస్వ స్వధితే మైనఁ హిఁసీః॥౪౨॥

ప.వి:- అతి, అన్యాన్, అగామ్, న, అన్యాన్, ఉప, అగామ్, అర్వాక్, త్వా, పరేభ్యః, అవిదమ్, పరః, అవరేభ్యః, తమ్, త్వా, జుషామహే, దేవ, వనస్పతే, దేవయజ్యాయా ఇతి దేవ

+ యజ్యాయై, దేవాః, త్వా, దేవయజ్యాయా ఇతి దేవ + యజ్యాయై, జుషన్తామ్, విష్ణవే, త్వా, ఓషధే, త్రాయస్వ, స్వధితే, మా, ఏనమ్, హిꣳసీః. ॥౪౨॥

పదార్థః:-(అతి) అత్యంతే (అన్యాన్) పూర్వోక్తభిన్నానవిదుషః (అగామ్) ప్రాప్నుయామ్ (న) నిషేధే (అన్యాన్) అవిదుషో విరుద్ధాన్ విదుషః (ఉప) సామీప్యే (అగామ్) ప్రాప్నుయామ్ (అర్వాక్) అవరః (త్వా) త్వాం (పరేభ్యః) ఉత్తమేభ్యః (అవిదమ్) లభేయ (పరః) ఉత్కృష్టః (అవరేభ్యః) ఉత్కృష్టేభ్యః (తమ్) అను (త్వా) త్వామ్ (జుషామహే) ప్రీణీయావు (దేవ) కమనీయ (వనస్పతే) వనానాం రక్షక (దేవయజ్యాయై) యథా దివ్యానాం సంగతయే తథా (దేవాః) విద్వాంసః (త్వా) త్వామ్ (దేవయజ్యాయై) యథోత్తమగుణదానాయ తథా (జుషన్తామ్) సేవన్తామ్ (విష్ణవే) యజ్ఞాయ (త్వా) త్వామ్ (ఓషధే) యథా సోమాద్యోషధిగణస్త్రాయతే తథా (త్రాయస్వ) రక్ష (స్వధితే) దుఃఖవిచ్ఛేదక (మా) నిషేధే (ఏనమ్) ఓషధిగణం పరం పురుషం వా (హింసీః) వినాశయేః. అయం మన్త్రః. శత. 3.౬.౪. 3.౫-౧౦. వ్యాఖ్యాతః.॥౪౨॥

అన్వయః:-హే వనస్పతే దేవ విద్వన్! యథా త్వమన్యానతీత్యాన్యానుపాగచ్ఛసి తథాఽహమన్యాన్ నాగామన్యానుపాగామ్. యస్త్వం పరేభ్యః పరోఽస్యవరేభ్యోఽర్వాక్ చ తం త్వామవిదం. యథా దేవా దేవయజ్యాయై త్వా త్వాం జుషంతే తథా త్వా త్వాం వయం జుషామహే. యథా వయం దేవయజ్యాయై త్వాం జుషామహే తథైతే సర్వే తం త్వాం జుషన్తామ్. యథౌషధిగణో విష్ణవే సంభూయ సర్వాన్ త్రాయతే తథా హే ఓషధే సర్వరోగ నివారక స్వధితే దుఃఖవిచ్ఛేదక విద్వన్! త్వా త్వాం విష్ణవే యజ్ఞాయ వయం జుషామహే. హే దేవ విద్వన్! యథాఽహమిమం యజ్ఞం న హింసామి, తథైనం త్వమపి మా హింసీః.॥౪౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. మనుష్యైర్నీచవ్యవహారాన్ నీచపురుషాంశ్చ త్యక్త్వోత్తమా వ్యవహారా ఉత్తమాః పురుషాశ్చ ప్రతిదినమేషితవ్యాః. ఉత్తమేభ్య ఉత్తమశిక్షాఽవరేభ్యోఽవరా చ గ్రాహ్యా యజ్ఞో యజ్ఞసామగ్రీ చ కదాచిన్న హింసనీయా సర్వైః పరస్పరం సుఖేన భవితవ్యమ్. ॥౪౨॥

పదార్థము:-(వనస్పతే) సకల మూలికలను రక్షించువాడా! (దేవ) విద్వాంసా! నీ వెటుల (అన్యాన్) విద్వాంసుల విరోధులగు మూర్ఖులను వదలి (అన్యాన్) మూర్ఖుల విరోధులగు విద్వాంసుల సన్నిధికి చేరుచున్నట్లు నేనును విద్వాంసుల విరోధులను వదలి (ఉప అగామ్) విద్వాంసుల సత్సంగమునకు

చేరుదునుగాక! నీవును (పరేభ్యః) ఉత్తములకన్న (పరః) ఉత్తముడవు. మరియు (అవరేభ్యః) చిన్నవారికంటే (అర్వాక్) చిన్నవాడవును [సూక్ష్మాతి సూక్ష్ముడవును] ఐ యున్నావు (తమ్ త్వామ్) అట్టి నిన్ను (అవిదమ్) పొందుదునుగాక! ఎట్లు(దేవాః) విద్వాంసులు (దేవయజ్యాయై) ఉత్తమ గుణములను ఒసగుటకై (త్వా) నిన్ను కోరుచుందురో మేమును (త్వా) నిన్ను (జుషామహే) అభిలషింతుముగాక! మరియు మేము (దేవయజ్యాయై) సద్గుణముల సాంగత్యమునకై (త్వా) నిన్ను కోరుచున్నట్లు మీరెల్లరును (జుషన్తామ్) కోరుదురుగాక! ఓషధుల సమూహము (విష్ణవే) యజ్ఞమున కెట్లు సిద్ధమై ఎల్లరను (త్రాయస్వ) రక్షించుచున్నదో, అట్లే రోగములను దూరమొనర్చువాడవును (స్వధితే) దుఃఖనాశకుడవగు ఓ విద్వాంసా! (త్వా) నిన్ను మేము యజ్ఞమునకై కోరుచున్నాము. నే నీ యజ్ఞమును నష్టపరచగోరనట్లు నీవును (ఏనమ్) ఈ యజ్ఞమును (మా హింసీః) భగ్నమొనర్పకుము. ॥42॥

భావార్థము :-ఇందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. నీచమానవులను, నీచ వ్యవహారములను త్యజించి, ఉత్తమ విద్వాంసులను, ఉత్తమోత్తమ వ్యవహారములను సదా అభిలషించుచు ఉత్తములనుండి ఉత్తమశిక్షను, న్యూనుల[అవరుల]నుండి న్యూనశిక్షను గ్రహించవలయును. యజ్ఞమును, యజ్ఞపదార్థముల నెన్నటికిని తిరస్కరించకూడదు. జనులెల్లరును పరస్పర స్నేహముతో సుఖముగ నుండవలెను. ॥42॥

42. O learned botanist, just as thou shunnest the foolish and seekest the company of the wise, so may I avoid the company of the enemies of the wise, and go to the wise. May I approach thee more learned among the learned but the humblest among the humble. Just as the learned long for the acquisition of good qualities, so do I. Just as medicinal herbs, rendered fit for the yajana protect all, so do we for sacrifce hail thee, the remover of diseases, and the assuager of affliction!.

O learned person, just as I do not want to spoil this yajna, so shouldst thou not!.

౨౦౮ ద్యామ్మా లేఖీరిత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైర్యజ్ఞార్థా విద్యా సర్వదా సంసేవనీయేత్యుపదిశ్యతే.

యజ్ఞమును సిద్ధపరచు విద్యను మానవులు నిత్యము సేవించుటయోగ్య మను

విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨౦౮ ద్యామ్మా లేఖీ రన్తరిక్షం మ్మా హిఁసీః పృథివ్యా సంభవ। అయఁహి త్వా స్వధితి స్తేతిజానః ప్రణినాయ మహతే సౌభగాయ। అతస్త్వన్దేవ వనస్పతే శతవల్శో విరోహ సహస్రవల్శా వి వయఁరుహేమ ॥43॥

ప.వి:- ద్యామ్, మా, లేఖీః, అన్తరిక్షమ్, మా, హింసీః, పృథివ్యా, సమ్, భవ, అయమ్, హి, త్వా, స్వధితిరితి స్వ + ధితిః, తేతిజానః, ప్రణినాయ, ప్రనినాయేతి ప్ర + నినాయ, మహతే, సౌభగాయ, అతః, త్వమ్, దేవ, వనస్పతే, శతవల్శ ఇతి శత + వల్శః, వి, రోహ, సహస్రవల్శాఇతి సహస్రవల్శాః, వి, వయమ్, రుహేమ.॥43॥

పదార్థః:-(ద్యామ్) సూర్యప్రకాశమ్ (మా) నిషేధే (లేఖీః) లిఖేః (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (మా) నిషేధే (హింసీః) హన్యాః (పృథివ్యా) సహ (సమ్) క్రియాయోగే (భవ) (అయమ్) వక్ష్యమాణః (హి) యతః (త్వా) త్వామ్ (స్వధితిః) యథా వజ్ర స్తథా (తేతిజానః) భృశం తీక్ష్ణః, (ప్రణినాయ) యథా త్వం ప్రణయేస్తథా (మహతే) విశిష్టాయ పూజ్యతమాయ (సౌభగాయ) సుష్ఠుభగానామైశ్వర్యాణాం భవాయ (అతః) కారణాత్ (త్వమ్) (దేవ) అనర్థిత (వనస్పతే) వనానాం రక్షక (శతవల్శః) యథా బహ్వఙ్కురో వృక్షస్తథా (విరోహ) వివిధతయా ప్రాదుర్భవ (సహస్రవల్శాః) యథా బహుమూలా వృక్షా రోహన్తి తథా (వి) వివిధతయా (రుహేమ) వర్ధేమహి. అయం మన్త్రః. శత.3.6. 4.13-16. వ్యాఖ్యాతః.॥43॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథాఽహం ద్యాం న లిఖామి, తథా త్వమేనాం మా లేఖీః. యథాఽహమన్తరిక్షం న హింసామి తథా త్వమేతన్మా హింసీః. యథాఽహం పృథివ్యా సహ సంభవామి తథైతయా సహ త్వమపి సంభవ. హి యతః కారణాత్ యథా తేతిజానః స్వధితిః శత్రూన్ విచ్ఛిద్యైశ్వర్యం ప్రాపయతి, తథా త్వమపి ప్రాపయేః. అతో వయం త్వాం మహతే సౌభగాయ సంభావయేమ. యథా కశ్చిదైశ్వర్యం ప్రణినాయ ప్రాపయతి, తథా వయం త్వాం ప్రాపయేమ. హే దేవ వనస్పతే! పూర్వోక్తేన మహతా సౌభగేన యథా శతవల్శో వృక్షో విరోహతి తథా విరోహ. యథా సహస్రవల్శా వనస్పతయో విరోహన్తి తథా వయమపి విరోహేమ. ॥43॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. ఇహ సంసారే కేనచిన్మనుష్యేణ విద్యాప్రకాశాభ్యాసః కదాచిన్నైవ త్యాజ్యః స్వాతన్త్ర్యావకాశ శ్చైశ్వర్యసంభావనాయోగేనా సంఖ్యాతోన్నతికరణం చేతి.॥43॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసా! సూర్యున కభిముఖుడవై (ద్యామ్) దాని ప్రకాశమును నేను కంటిపై పడనీయనట్లు నీవును దానిని (మా లేఖీః) దృష్టిగోచరము కానీయకుము. నే నెట్లు (అన్తరిక్షమ్) యథార్థ

పదార్థముల అవకాశమును నాశపరచి చెరుపనో, నీవును అట్లే వానిని (మా హిꣳసీ) నాశపరచకుము. నేనెట్లు (పృథివ్యా) పృథివిని అనుకరించుచున్నానో, అట్లే నీవును దానికి (సమ్భవ) కమ్ము (హి) ఏ కారణముచే (తేతిజానః) అత్యంత పదునుగల [కఠినమైన] (స్వధితిః) ఈ వజ్రము శత్రువులను నాశమొందించి ఐశ్వర్యము నిచ్చుచున్నదో (అతః) ఆ కారణముననే (అయమ్) ఇతడు (త్వా) నిన్ను (మహతే) అత్యంత శ్రేష్ఠ (సౌభగాయ) సౌభాగ్యముకొరకు సంపన్నమొనర్చుగాక! ఇతరపదార్థము లెట్లు ఐశ్వర్యములను (ప్రణినాయ) పొందుచున్నవో అట్లే నీకు ఐశ్వర్యమును సమకూర్చుగాక! (దేవ) ఓ ఆనందయుక్తా! (వనస్పతే) వనముల రక్షించు విద్వాంసా! (శతవల్శః) వందలకొలది అంకురములుగల వృక్షము ఫలించుచున్నట్లు నీవును ఈ యుక్త ప్రశంసనీయ సౌభాగ్యముతో (విరోహ) ఉత్తమముగా వ్యాపించుము. (సహస్రవల్శాః) వేలాది అంకురములుగల వృక్షములు ఫలించునట్లు మేమును ఉక్తసౌభాగ్యములతో వికసింపజేయుదము గాక! ॥౪౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఈ సంసారము [ప్రపంచము] నందే మానవుడు విద్యాప్రకాశాభ్యాసమును, స్వాతంత్ర్యమును మరియు అనేక విధములగు స్వాంతకార్యముల యున్నతిని వృద్ధినొందించుకొనవలయును. ॥౪౩॥

43. Just as I gaze not at the sun, so shouldst thou not. Just as I disturb not the proper arrangement of things, so shouldst thou not. Just as I live on the earth in a spirit of friendliness towards all, so shouldst thou.

As a well - sharpened axe, gives splendour by the removal of enemies, so may this grant thee glory.

O happy learned person, the master of forests, may thy dynasty increase, just as a tree does with its hundred roots. May our progeny increase in numbers, just as a tree does with its manifold boughs.

అత్ర (౧) యజ్ఞానుష్ఠాన (౨) స్వరూపసంపాదక (౩) విద్వత్పరమాత్మప్రార్థనా (౪) విద్యావ్యాప్తి విద్వద్వ్యాప్తినిరూపణ (౫) మృగ్వ్యాదినా యజ్ఞసాధనం, (౬,౭) సర్వవిద్యా నిమిత్తవాహోవ్యాఖ్యా ధ్యయనాధ్యాపన (౮) యజ్ఞవివృతి (౯) యోగాభ్యాసలక్షణం (౧౦) సృష్ట్యుత్పత్తి (౧౧) రీశ్వర సూర్యకర్మాభిధానం (౧౨) ప్రాణాపానక్రియానిరూపణం (౧౩) విభోరీశ్వరస్య వ్యాప్త్యుక్తి (౧౪) ర్యజ్ఞానుష్ఠానం (౧౫) సృష్టే రుపకారగ్రహణం (౧౬) సూర్యసభాధ్యక్షగుణాభిలాషో (౧౭) యజ్ఞానుష్ఠాన శిక్షాదానం (౧౮) సవితృసభాధ్యక్షకృత్యోపదేశో (౧౯) యజ్ఞాత్సిద్ధి (౨౦) రీశ్వర సభాధ్యక్షాభ్యాం కార్యసిష్పత్తి (౨౧) రేతయోః స్వరూపకృత్యవర్ణన (౨౨) మీశ్వరవద్విదుషాం వర్తమానం లక్షణం (౨౩) చేశ్వరోపాసనం (౨౪) శూరవీరగుణకథన (౨౫) మీశ్వరవిద్యుద్గుణవర్ణనం (౨౬) పరమైశ్వర్యప్రాప్తి (౨౭) రాకాశాదిదృష్టాంతేన విద్యుద్గుణవర్ణన (౨౮) మీశ్వరోపాసక గుణప్రకాశనం (౨౯) సర్వబంధనాద్విముక్తిః (౩౦) పరస్పరద్వర్ణనప్రకారో (౩౧) దుష్టత్యాగేన విదుషాం సంగకరణావశ్యకతా (౩౨) మనుష్యైర్యజ్ఞసిద్ధయే విద్యాసంగ్రహణం చోక్తమతః పంచమాధ్యాయోక్తార్థానాం చతుర్థాధ్యాయోక్తార్థైః సాకం సంగతి రస్తీతి వేదితవ్యమితి.

ఈ పంచమాధ్యాయమున యజ్ఞానుష్ఠానము, యజ్ఞస్వరూపము విద్వాంసుల మరియు పరమాత్మను గూర్చి ప్రార్థన, విద్య మరియు విద్వాంసుల వ్యాప్తినిరూపణ, అగ్ని మున్నగు పదార్థముల ద్వారా యజ్ఞసిద్ధి, సమస్త విద్యలనిమిత్తము వాణిని గూర్చి వ్యాఖ్యానము, చదువుట, చదివించుట, యజ్ఞమును గూర్చి వివరణము, యోగాభ్యాస లక్షణములు, సృష్ట్యుత్పత్తి, ఈశ్వరుడు మరియు సూర్యుని కర్మల వివరణ, ప్రాణాపాన క్రియానిరూపణ, సర్వమును నియమమున మంచు పరమేశ్వరుని వ్యాప్తిని గూర్చిన వివరణ, యజ్ఞానుష్ఠానము, సృష్టితో ఉపకారమును పొందుట, సూర్యుడు మరియు సభాధ్యక్షుని గుణముల వర్ణనము, యజ్ఞానుష్ఠానమును గూర్చి శిక్షణము, సవితా మరియు సభాధ్యక్షుని కర్మలను గూర్చి యుపదేశము, యజ్ఞముద్వారా సిద్ధినిపొందుట, ఈశ్వరుడు మరియు సభాధ్యక్షుని ద్వారా కార్యసిద్ధి, వారిస్వరూపము మరియు కర్మలను గూర్చిన వర్ణనము, ఈశ్వరుడు, విద్వాంసుల వర్తనము మరియు వారి లక్షణములు, శూరవీరులనుగూర్చి వర్ణనము, ఈశ్వరుడు మరియు విద్వాంసులను గూర్చి వర్ణనము, ఈశ్వరోపాసకుల గుణములను గూర్చి ప్రకాశము, సకల బంధనములనుండి విముక్తము, పరస్పర చర్చను గూర్చిన వివరణము, దుష్టులనుండి విముక్తి వివరణము. ఈ యర్థములను వివరించుటద్వారా పంచమాధ్యాయమున దెలుపబడిన అర్థముల సంగతీకరణము చతుర్థాధ్యాయార్థములచే దెలిసికొనవలయును.

ఇతి శ్రీ మత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుతమహావిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్య భాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే పఞ్చమోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఐదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరిసిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మలుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, అర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లేశ్ కృష్ణారెడ్డి' సంపాద కత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఐదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

షష్ఠాధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 37 మంత్రములు, 70 ఛందస్సులు, 1902 అక్షరములు

అథ షష్ఠోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే సప్తత్రింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30,3॥

౨౦౯.అథ దేవస్య త్వేత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, సవితా దేవతా, పంక్తిశ్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

యవోఽసీత్యస్యాసురీ దివేత్యస్య చ భురిగార్చ్యుష్ణిక్ ఛందసీ, ఋషభః స్వరః.

అథ రాజ్యాభిషేకాయ సుశిక్షితం సభాధ్యక్షం విద్వాంసం ప్రత్యాచార్యాదయః కిం కిముపదిశే యురిత్యుపదిశ్యతే. మొదటి మంత్రమున రాజ్యాభిషేకమునకై సుశిక్షితుడైన సభాధ్యక్షుడగు విద్వాంసునికి ఆచార్యుడు మున్నగు విద్వాంసులేమేమి యుపదేశించవలయునో వివరించబడియున్నది.

౨౦౯ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామాదదే నార్యసీదమహం రక్షసా గ్రీవా అపి కృన్తామి। యవోఽసి యవయాస్మద్ద్వేషో యవయారాతీర్దివే త్వాఽన్తరిక్షాయ త్వా పృథివ్యై త్వా శుంధంతాంల్లోకాః పితృషదనాః పితృషదనమసి ॥౧॥

ప.విః-దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, ఆ, దదే, నారి, అసి, ఇదమ్, అహమ్, రక్షసామ్, గ్రీవాః, అపి, కృన్తామి, యవః, అసి, యవయ, అస్మత్, ద్వేషః, యవయ, అరాతీః, దివే, త్వా, అంతరిక్షాయ, త్వా, పృథివ్యై, త్వా, శుంధంతామ్, లోకాః, పితృషదనాః, పితృషదనా ఇతి పితృ+సదనాః, పితృషదనమ్, పితృషదనమితి పితృ+సదనమ్, అసి.॥౧॥

పదార్థః :-(దేవస్య) ద్యోతమానస్య (త్వా) త్వాం సభాధ్యక్షమ్ (సవితుః) సర్వవిశ్వోత్పాదకస్య (ప్రసవే) యథైశ్వర్యసృష్టౌ (అశ్వినోః) ప్రాణోదానయోః (బాహుభ్యామ్) యథా బలవీర్యాభ్యామ్ (పూష్ణః) పుష్టినిమిత్తస్య ప్రాణస్య (హస్తాభ్యామ్) ధారణాకర్షణాభ్యామ్ (ఆదదే) గృహ్ణామి (నారి) యజ్ఞసహకారిణే

(అసి) (ఇదమ్) యుద్ధాఖ్యం కృత్వా (అహమ్) (రక్షసామ్) దుష్టకర్మకారిణామ్ (గ్రీవాః) కంఠాన్ (అపి) (కృంతామి) ఛినద్మి (యవః) సంయోగవిభాగకర్తా (అసి) (యవయ) వా ఛందసీతి..అ..౧,౪,౯. భా... వా... ఇతి వృద్ధ్యభావః (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (ద్వేషః) ద్వేషకాన్ (యవయ) వియుహి (అరాతీః) శత్రూన్ (దివే) విద్యాదిప్రకాశాయ (త్వా) త్వాం న్యాయప్రకాశం (అంతరిక్షాయ) అంతరిక్షయమితి. నిరు.౨.౧౦. అంతరిక్షమిత్యంతరిక్ష నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౩. (త్వా) సత్యానుష్ఠానావకాశదమ్ (పృథివ్యై) భూరి రాజ్యాయ (త్వా) రాజ్యవిస్తారకమ్ (శుంధంతామ్) (లోకాః) న్యాయదృష్ట్యా సమీక్షణీయాః (పితృషదనాః) యథా పితృషు సీదంతి తే. పితర ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫.౫. (పితృషదనమ్) యథా విద్వత్ స్థానమ్. (అసి). అయం మంత్రః. శ. ౩.౭.౧.౧-౨ వ్యాఖ్యాతః. ॥౧॥

అన్వయః :- హే సభాధ్యక్ష! యథా పితృషదనా దేవస్య సవితుః ప్రసవే అశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం త్వామాదదాతి, తథాఽహ మాదదే. యథాఽహం రక్షసాం గ్రీవాః కృంతామి, తథా త్వమపి కృంత. హే సభాధ్యక్ష! త్వం యవోఽస్యస్మద్ ద్వేషో యవయారాతీర్యవయ, తథాఽహం దివే త్వాఽన్తరిక్షాయ త్వా పృథివ్యై త్వా త్వాం శుంధామి తథేమే పితృషదనా లోకాస్త్వాం శుంధంతామ్. యతస్త్వం పితృషదనమివాసి. తస్మాత్పితృపాలకో భవ. హే సభాపతేర్నారి! భవత్యాఽప్యేవమేవ కార్యమ్. ॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే విద్యానిష్ఠా ఈశ్వరసృష్టౌ స్వస్య పరేషాం చ దుష్టతాం విధూయ రాజ్యం సేవంతే తే సుఖినో భవన్తి. ॥౧॥

పదార్థము :- ఓ సభాధ్యక్షా! (పితృషదనాః) పితరులందు వసించు విద్వాంసులు (దేవస్య) ప్రకాశమయుడును (సవితుః) సమస్త విశ్వమును సృష్టించువాడును నగు జగదీశ్వరునిచే (ప్రసవే) సృజింపబడిన జగమునందు (అశ్వినోః) ప్రాణాపానముల (బాహుభ్యామ్) బలముచేత, ఉత్తమ వీర్యములచేతను మరియు (పూష్ణః) పుష్టినిమిత్తమగు ప్రాణముల (హస్తాభ్యామ్) ధారణాకర్షణముల శక్తులచేతను (త్వా) నిన్ను గ్రహించుచున్నట్లు నేను (ఆ దదే) గ్రహించుచున్నాను. నేను (రక్షసామ్) దుష్టకృత్యములొనర్చు జీవముల (గ్రీవాః) మెడలను (కృన్తామి) నరికివేయునట్లు (త్వమ్ అపి) నీవును నరికివేయుము. ఓ సభాధ్యక్షా! నీవు (యవః) సంయోజ విభాజన మొనర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (అస్మత్) నన్ను (ద్వేషః) ప్రీతిజూపక ద్వేషించు వైరులను (యవయ) తొలగించుము [వేరుచేయుము.] మరియు (అరాతీః) నా శత్రువులను (యవయ) దూరపరచుము.

న్యాయముగ రక్షణయొనర్చదగినవాడ నగు నేను (దివే) విద్యాదిగుణప్రకాశమునకై (త్వామ్) న్యాయప్రకాశమొనర్చు నిన్ను (అన్తరిక్షాయ) అంతరిక్షవ్యవహారరక్షణకై (త్వామ్) సత్యానుష్ఠానమున కవకాశమిచ్చు నిన్ను (పృథివ్యై) ధరణీరాజ్యమునకై (త్వా) రాజ్యవిస్తరణమొనర్చు నిన్ను నేను పవిత్రపరచునట్లు వీరును (త్వా) నిన్ను (శున్ధన్తామ్) పవిత్రమొనర్చుదురుగాక! నీవు (పితృషదనమ్) విద్వాంసుల గృహములవలె (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు పితరులవలె సకలప్రజలను పోషించుము. ఓ సభాపతిసతీమణీ! నీవును ఇట్లే యొనర్చుము. ॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మానవులు విద్యయందు దూరదృష్టి, విచక్షణముగలవారై ఈశ్వరసృష్టియందు స్వకీయ, పరకీయ దుష్టత్వములను దూరమొనర్చి రాజ్యమును సేవించుచుందురో అట్టివారు సుఖయుక్తులగుదురు.॥౧॥

1. O king, just as the wise and aged persons, in this world, created by the Effulgent God, accept thee, with the force and strength of vital breaths, and attraction and retention of breath, the source of strength; so do I.

Just as I cut the throats of the sinners, so shouldst thou.

O king, thou hast the power of imparting virtue and removing vice, remove from us our despisers and foes!.

Just as I sanctify thee, the exponent of justice, for the display of knowledge, thee, the embodiment of truth, for spiritual advancement; thee, the administrator, for rule over the Earth; so should these justice-loving people do.

O king thou art a father unto thine subjects, rear them up!.

O Queen, thou also shouldst behave similarly!.

౨౧౦. అగ్రేణీరిత్యస్య శాకల్య ఋషిః, సవితా దేవతా, విచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః,

దేవస్త్వేత్యస్య స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః సోఽభిషిక్తః సభాధ్యక్షః కథం ప్రవర్త్తేతేత్యుపదిశ్యతే.

అభిషిక్తుడగు సధ్యక్షుడెట్లు మెలగవలె నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించెను.

౨౧౦ అగ్రేణీరసి స్వావేశఽఉన్నేతృణా మేతస్య విత్తాదధి త్వా స్థాస్యతి।

దేవస్త్వా సవితా మధ్వానక్తు సుపిప్పలాభ్య స్త్వౌషధీభ్యః। ద్యామగ్రేణాస్పృక్షఽ

ఆన్తరిక్ష మ్మధ్యే నాప్రాః పృథివీముపరేణాదృꣳహీః॥౨॥

ప.వి:- అగ్రేణీః, అగ్రేనీ రిత్యగ్రే+నీః, అసి, స్వావేశ ఇతి సు+ఆవేశః, ఉన్నేతృణా మిత్యుత్+నేతృణామ్, ఏతస్య, విత్తాత్, అధి, త్వా, స్థాస్యతి, దేవః, త్వా, సవితా, మధ్వా, అనక్తు, సుపిప్పలాభ్య ఇతి సు+పిప్పలాభ్యః, త్వా, ఓషధీభ్యః, ద్యామ్, అగ్రేణ, అస్పృక్షః, ఆ, అంతరిక్షమ్, మధ్యేన, అప్రాః, పృథివీమ్, ఉపరేణ, అదృꣳహీః.॥౨॥

పదార్థః:-(అగ్రేణీః) యథాధ్యాపకః శిష్యాన్ పితా స్వసంతానాన్ వా పురస్తాదేవ సుశిక్షయా విద్యాం ప్రాపయతి తథా (అసి)(స్వావేశః) యథాప్తః శోభనం ధర్మమావిశతి తథా నేతా (ఉన్నేతౄణాం) యథోన్నేతౄణాం ఉత్కృర్ష ప్రాపయితౄణాం రాజ్యం తథా ఏతస్య ప్రకృతం రాజ్యం పాలయితుం (విత్తాత్) విజానీహి (అధి) ఉపరిభావే (త్వా) త్వామ్ (స్థాస్యతి) (దేవః) అఖిలరాజ్యేశ్వరః (త్వా) త్వామ్ (సవితా) సర్వస్య విశ్వస్య జనితా.(మధ్వా) మధురగుణేన (అనక్తు) సించతు (సుపిప్పలాభ్యః) యథా సుష్ఠుఫలాభ్యః (త్వా) త్వామ్ (ఓషధీభ్యః) ప్రసిద్ధాభ్యః (ద్యామ్) విద్యాన్యాయప్రకాశం (అగ్రేణ) పురస్తాత్ (అస్పృక్షః) స్పృశ. అత్ర సర్వత్ర లడర్థే లుఙ్ (ఆ) సమంతాత్ (అంతరిక్షమ్) ధర్మప్రచారస్యావకాశమ్ (మధ్యమేన) మధ్యమావస్థావిశేషేణ (అప్రాః) పిపృహి (పృథివీమ్) భూమిరాజ్యమ్ (ఉపరేణ) ఉత్కృష్టనియమేన (అదృంహీః) ప్రాప్య వర్ధస్వ. అయం మంత్రః. శత.౩.౭.౧.౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨॥

అన్వయః :- హే సభాధ్యక్ష! యథాగ్రేణీరస్తి తథా త్వమసి ఉన్నేతౄణాం స్వావేశః సన్నేతస్యైతం రాజ్యం విత్తాత్. హే రాజన్! యథా తే త్వాం రాజపురుషసమూహః సుపిప్పలాభ్య ఓషధీభ్యో మధ్వాఽనక్తు ఏవం ప్రజాపురుషసమూహోఽపి త్వాం చానక్తు. త్వమగ్రేణ యశసా ద్యామస్పృక్షో మధ్యమేన నాంతరిక్షమాప్రాః ఉపరేణ పృథివీం ప్రాప్యైవాదృంహీః. దేవః సవితా సర్వప్రేరకో జగదీశ్వరస్త్వాఽధి స్థాస్యతి.॥౨॥

భావార్థః:-నహి కశ్చిజ్జనో రాజప్రజాపురుషై రస్వీకృతో రాజ్యమర్హతి, న చాపి రాజ్ఞానాదృతః సామ్రాజ్యం, కీర్త్యనుక్రమేణ వినా సైన్యాపత్యం, దండనేతృత్వం, సర్వలోకాధిపతిత్వం చ. ॥౨॥

పదార్థము :- ఓ సభాధ్యక్షా! (అగ్రేణీః) గురువు తన శిష్యులకు, తండ్రి తన తనయులకు పఠనారంభమునకు పూర్వమునుండియే చక్కని శిక్షనుగరపి సచ్ఛీలురుగను, జితేంద్రియులుగను, ధర్మాత్ములుగను జేయుచున్నట్లు నీవు మాయెల్లరకును (అసి) ఐ యున్నావు (ఉన్నేతౄణామ్) ఉన్నతిని పెంపొందింపజేయువారి రాజ్యపాలనమువలె (స్వావేశః) సుగుణములందు ప్రవేశించువారివలె (ఏతస్య) ఈ రాజ్యపాలనమును (విత్తాత్) ఎరుగుము. ఓ రాజా! (త్వా) నిన్ను సభాసదులు (సుపిప్పలాభ్యః) ఉత్తమోత్తమఫలమునీయగల (ఓషధీభ్యః) ఓషధులనుండి (మధ్వా) నిష్పాదన [సిద్ధి] మొనర్చిన, మాధుర్యముగనుండు రసముతో (అనక్తు) సేచనమొనర్చునట్లు ప్రజలెల్లరును నిన్ను సించనమొనర్తురుగాక! నీ వీ రాజ్యమందు స్వంతమగు(అగ్రేణ) ప్రథమయశస్సుతో (ద్యామ్) విద్య మరియు రాజనీతిప్రకాశమును (అస్పృక్షః) స్పర్శించుము (మధ్యమేన) మధ్యలో [లేక తరువాతను] లభించిన యశస్సుతో (అన్తరిక్షమ్) ధర్మమార్గమును (ఆప్రాః) పూరించుము. మరియు (ఉపరేణ) స్వకీయరాజ్యనియమములచే (పృథివీమ్) ఈ పృథివీరాజ్యమును పొందియు (అదృంహీః) దృఢగాత్రులై [ముందుకు పరుగిడకుడు] (దేవః) రాజాధిరాజ [సామ్రాట్టు] (సవితా) అంతర్యామియై విశ్వమునంతయును ప్రేరేపణము నొందింపజేయు జగదీశ్వరుడు (త్వా) నిన్ను రాజుగనొనర్చి (స్థాస్యతి) నీకు అధిష్ఠాతయై యుండునుగాక!॥౨॥

భావార్థము :-ప్రజలద్వారా ఎన్నుకొనబడనిరాజు రాజ్యమొనర్చుటకు అర్హుడుగాడు. అటులనే రాజుచేతగాని, సభచేతగాని మర్యాదగా ఆహ్వానించబడనివాడు మంత్రిగను, ఉత్తరోత్తరముగ తన బలపరాక్రమ

సైనికయోధులను దృఢమొనర్చుకొనజాలినవాడు సేనాప్రశాసకుడుగను, యథాయోగ్యమున న్యాయముతో దండించుట యొనర్చునివాడు న్యాయాధీశుడగుటకును రాజమండలాధిపత్యమునకు యోగ్యులుగా జాలరు.॥౨॥

2. O king, thou art our leader; thou putteth upon the path of rectitude, even the leaders of a high order. Know thou this art of government!.

God, the Creator will rule over thee. Just as the state officials anoint thee with sweet juices and flower-laden herbs, so should the subjects do.

Thy first duty is to undertake the spread of knowledge and the administration of justice.

The second duty is to propagate religious truths. Thy foremost duty is to strengthen thy rule over the Earth.

౨౧౧. యా తే ధామానీత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, ఆర్చ్యుష్ణిక్ ఛందః, అత్రాహేత్యస్య సామ్న్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః, బ్రహ్మవనిత్వేత్యస్య నిచృద్బ్రాజాపత్యా బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తం కీదృశం విదిత్వా వాణిజ్యకర్మ కుర్వాణాః జనా ఆశ్రయస్త్విదముపదిశ్యతే.

వణిజు లతని నెట్లు భావించి యాశ్రయించుదురో యీ మంత్రమున నుపదేశింపబడెను.

౨౧౧ యా తే ధామాన్యుశ్మసి గమధ్యై యత్ర గావో భూరిశృఙ్గాఽ అయాసః।
అత్రాహ తదురుగాయస్య విష్ణోః పరమమ్పదమవభారి భూరి।
బ్రహ్మవని త్వా క్షత్రవని రాయస్పోషవని పర్యూహామి।
బ్రహ్మ దృꣳహ క్షత్రం దృꣳహాయు ర్దృꣳహ ప్రజాం దృꣳహ ॥౩॥

ప.వి:- యా, తే, ధామాని, ఉశ్మసి, గమధ్యై, యత్ర, గావః, భూరిశృఙ్గా ఇతి భూరిశృఙ్గాః, అయాసః, అత్ర, అహ, తత్, ఉరుగాయస్యేత్యురు + గాయస్య, విష్ణోః, పరమమ్, పదమ్, అవ, భారి, భూరి, బ్రహ్మవనీతి బ్రహ్మ + వని, త్వా, క్షత్రవనీతి క్షత్ర+వని, రాయస్పోషవనీతి రాయస్పోష+వని, పరి, ఊహామి, బ్రహ్మ, దృꣳహ, క్షత్రమ్, దృꣳహ, ఆయుః, దృꣳహ, ప్రజామితి ప్రజామ్, దృꣳహ.॥౩॥

పదార్థః :-(యా) యాని (తే) తవ సభాధ్యక్షస్య (ధామాని) దధతి సుఖాని యేషు తాని రాజ్య ప్రబంధస్థానాని దేశదేశాంతరవాణిజ్యార్థాణి (ఉశ్మసి) ఉశ్మః కామయామహే (గమధ్యై) గంతుం ప్రాప్తుం (యత్ర) యేషు (గావః) రశ్మయః. గావ ఇతి రశ్మినామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౫. (భూరిశృఙ్గాః) భూరీణి శృఙ్గాణి ప్రకాశా యాసు తాః. శృఙ్గాణీతి జ్వలతో నామసు పఠితమ్ నిఘం. ౧. ౧౭. (అయాసః) అయన్త ఇత్యయాసః. మహీధరేణాత్రాయగతావిత్యస్య యదయంతీతి పరస్మైపదముక్తం తదసదాత్మనేపదో పయోగ్యత్వాత్. (అత్ర) యేషు (అహ) నిశ్చయే (తత్) తస్య (ఉరుగాయస్య) ఉరుభ్రిర్బహుర్భిర్గాయః స్తుతిర్యస్య తస్య. అత్రగైశబ్ద ఇత్యస్మాద్ ఘఞర్థే కవిధానమితి కర్మణి కః (విష్ణోః) వ్యాపకస్య పరమేశ్వరస్య (పరమమ్) సర్వథోత్కృష్టమ్ (పదమ్) పత్తుం యోగ్యం (అవ) క్రియాయోగే (భారి) భ్రియతే. అత్ర లఙర్థే లుఙ్. భృఞ్ ధాతోశ్చిణి పరేఽడభావః. అత్ర బహులం ఛందస్యమాఙ్ యోగేఽపి.అ....౬,౪,౭౫, ఇతి సూత్రేణాడభావః (భూరి) బహు (బ్రహ్మవని) బ్రహ్మణో వేత్తౄణాం సంవిభక్తారం తత్తథా (త్వా) త్వామ్ (క్షత్రవని) క్షత్రస్య రాజ్యస్య క్షత్రియాణాం వా సంవిభాజకమ్ (రాయస్పోషవని) రాయో ధనస్య పోషో దృఢతా తస్యాః సంవిభాజినమ్ (పరి) పరితః (ఊహామి) వివిధతయా తర్కయామి. (బ్రహ్మ) పరమాత్మానం వేదం వా (దృంహ) స్థిరీకురు (క్షత్రమ్) రాజ్యం ధనుర్వేదవిదం క్షత్రియం వా (దృంహ) ఉన్నయ (ఆయుః) జీవనమ్ (దృంహ) ప్రజాం స్వసంతానాన్ సంరక్షణీయాన్ జనాన్ (దృంహ) బ్రహ్మచర్యరాజ్యధర్మాభ్యాం పరిపాలయ.

అత్రాహ యాస్కమునిః-తా వాం వాస్తూన్యుశ్మసి గమధ్యై. యత్ర గావో భూరిశృఙ్గా అయాసః. అత్రాహ తదురుగాయస్య వృష్ణః పరమం పదమవభాతి భూరి. ఋ....౧,౧౫౪,౬. తాని వాం వాస్తూని కామయామహే గమనాయ యత్ర గావో భూరిశృంగాః బహుశృఙ్గాః. భూరితి బహునామధేయం ప్రభవతీతి సతః శృఙ్గం శ్రయతే ర్వా శృణోతే ర్వా శమ్నాతే ర్వా శరణాయోద్గతమితి వా శిరసో నిర్గతమితి వాఽయా సోఽయనాస్తత్ర తదురుగాయస్య విష్ణోర్మహాగతేః పరమం పదం పరార్ధ్యస్థమవభాతి భూరిపాదః పద్యతే. నిరు. ౨.౭.అయం మన్త్రః. శత....౩.౭.౧.౧౫ వ్యాఖ్యాతః ॥౩॥

అన్వయః :-హే సభాధ్యక్ష యా యాని తే ధామాని గమధ్యై గంతుం వయముశ్మసి తాని కిం భూతాని సన్తి? యత్ర యేషూరుగాయస్య విష్ణోర్భూరిశృఙ్గా గావో అయాసో భవన్తి, తదుక్త న్యాయమార్గాః ప్రకాశంత ఏవేతి యావత్. అత్రాహ-ఏషు హి తత్తస్య విష్ణోః పరమం పదం విద్వద్భిర్భూర్యవభారి అతస్త్వాం యథా బ్రహ్మవని యథా క్షత్రవని యథా రాయస్పోషవని తథా పర్యూహామి త్వం బ్రహ్మ దృంహ క్షత్రం దృంహాయుర్దృంహ ప్రజాం చాపి దృంహ. ॥౩॥

భావార్థః:-నహి సభాధ్యక్షరక్షితస్థానకామనయా వినా కశ్చిదపి సుఖం ప్రాప్తుం శక్నోతి. నహి కోఽపి జనః పరమేశ్వరమనాదృత్య ధర్మరాజ్యం భోక్తుమర్హతి నైవ కోఽపి విజ్ఞానం సేనాం జీవనం ప్రజాం చారక్షిత్వా సమేధత ఇతి. ॥౩॥

పదార్థము :- ఓ సభాధ్యక్షా! (యా తే) ఎద్దానియందు నీయొక్క (ధామాని) ప్రాణములకు సుఖముగలుగు స్థానము గలదో దానిని మేము (గమధ్యై ఉశ్మసి) పొందగోరుచున్నాము. ఆ స్థానములు సూర్యప్రకాశము వలె నున్నవి. అట్లే (యత్ర) వేనియందు (ఉరుగాయస్య) స్తుతింపదగినవాడును (విష్ణోః) సర్వవ్యాపకుడును నగు పరమేశ్వరుని (భూరి శృంగాః) అత్యంత ప్రకాశముగల (గావః) కిరణములు, లేక చైతన్యకళ (అయాసః) వ్యాపించి యున్నదో (అత్ర ఆహ) వానియందే (తత్ పరమం పదమ్) ఆ పరమేశ్వరుని సర్వోత్తమమును, ప్రాప్తించదగినదియు నగు పరమపదమును విద్వాంసులు (భూరి, అవ, భారి) సర్వవిధముల ధారణమొనర్చిరి. కావున (త్వా) నీకు (బ్రహ్మవని) పరమేశ్వరుని లేక వేదవిజ్ఞానమును (క్షత్రవని) రాజ్యకాంక్షను, వీరుల కోరికను (రాయస్పోషవని) ధనపుష్టిని విభజించు విధానమును నేను (పర్యూహామి) వివిధతర్కములతో నచ్చజెప్పుచున్నాను. ఏమన నీవు (బ్రహ్మ) పరమాత్మను, వేదమును (దృంహ) దృఢపరచుము. అనగా చిత్తమున స్థిరపరచి వృద్ధిచెందుము. (క్షత్రమ్) రాజ్యమును, ధనుర్వేదవేత్తలగు క్షత్రియులను (దృంహ) వృద్ధిపరచుము (ఆయుః) ఆయుస్సును (దృంహ) వృద్ధిపరచుము [బ్రహ్మచర్య, రాజధర్మముచే దృఢపరచుము.] మరియు (ప్రజామ్) సంతానమును, ప్రజలను (దృంహ) ఉన్నతినొందించుము.॥3॥

భావార్థము :- సభాధ్యక్షునిద్వారా సురక్షితములగు స్థానములను గోరక ఎవ్వడును సుఖమును పొందజాలడు. పరమేశ్వరుని అనాదరపరచియు నెవ్వడును చక్రవర్తి [ధర్మ] రాజ్యమును భోగించుటకు అర్హుడు గాజాలడు. ఏ మనుష్యుడును విజ్ఞానము, సైన్యము, ఆయువు, సంతానము, ప్రజలను రక్షించనిదే సౌఖ్యములను పొందజాలడు.॥3॥

3. O king, we desire to reach all thy abodes, where the resplendent beams of adorable God's knowledge spread far and wide!.

In those very places, have the sages attained the highest bliss of God.

I consider thee as the source of spiritual knowledge, earthly power, and vast riches.

Advance the knowledge of the Vedas, improve thy rule and military experts, prolong thy life, and advance thy progeny.

౨౧౨. విష్ణోః కర్మాణీత్యస్య మేధాతిథిరృషిః, విష్ణుర్దేవతా, నిచృదార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః

అథ సభాధ్యక్షః సభ్యాదీన్ మనుష్యాన్ ప్రతి కిం కిముపదిశేదిత్యాహ.

సభాపతి సభాసదుల కేమి యుపదేశించవలయునో ఇందు చెప్పబడినది.

౨౧౨ విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే। ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా॥4॥

ప.వి:- విష్ణోః, కర్మాణి, పశ్యత, యతః, వ్రతాని, పస్పశే, ఇంద్రస్య, యుజ్యః, సఖా॥4॥

పదార్థః :- (విష్ణోః) వ్యాపకస్య (కర్మాణి) జగత ఉత్పత్తిస్థితిసంహృత్యాదీని (పశ్యత) సంప్రేక్షధ్వమ్ (యతః) యేన విజ్ఞానేన (వ్రతాని) నియతసత్యభాషణాదీని (పస్పశే) బధ్నాతి. అత్ర లడర్థేలిట్ (ఇంద్రస్య) పరమేశ్వరస్య (యుజ్యః) యునక్తి సదాచారేణేతి యుజ్యః. అత్రౌణాదికః క్యప్ (సఖా) మిత్రమ్. అయం మంత్రః. శత. ౩.౭.౧.౧౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪॥

అన్వయః :- హే సభ్యజనా! యూయం యథేంద్రస్య యుజ్యః సఖా విష్ణోః కర్మాణి పశ్యన్నహం యతో విజ్ఞానేన మనసి వ్రతాని సత్యభాషణాది నియమాన్ పస్పశే బధ్నామి, తథా తేనైవ విజ్ఞానేన తాని యూయం పశ్యత. యతో రాజ్యకర్మాణి సత్యానుష్ఠాతారో భవత. ॥౪॥

భావార్థః:- నహి పరమేశ్వరావిరోధసత్యాచరణాభ్యాం వినా కశ్చిదీశ్వరగుణకర్మస్వభావాన్ ద్రష్టుమర్హతి న తథాభూతేన వినా రాజ్యకర్మాణి యథార్థతయా సేవితుం శక్నోతి నో ఖలు సత్యాచరణమంతరా రాజ్యం వర్ధయితుం ప్రభుర్భవతి. ॥౪॥

పదార్థము :- ఓ సభాసదులారా! ఎట్లు (ఇన్ద్రస్య) పరమేశ్వరునకు (యుజ్యః) సదాచారముతో గూడిన (సఖా) మిత్రుడనగు నేను (విష్ణోః) ఆ వ్యాపకపరమేశ్వరుని (కర్మాణి) విశ్వమును సృష్టించి, పాలించి, అంతరింపజేయు మున్నగు సత్యగుణములను జూచుచు (యతః) ఏ జ్ఞానముతో (వ్రతాని) మనస్సునందు సత్యభాషణములు మున్నగు నియమములను (పస్పశే) ఆ విజ్ఞానముతో ఎట్లు బంధించుచున్నానో అట్లే దానితోనే మీరును పరమేశ్వరుని ఉత్తమగుణములను (పశ్యత) శ్రద్ధతో జూడుడు. [దానిద్వారా రాజ్యాధికారములందు సత్యవ్యవహారముల నొనర్చువా రగుడు]. ॥౪॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరునియందు ప్రీతి, సత్యాచరణము లొనర్చుటయందు దీక్షగలుగనిదే మానవులెవ్వరును ఈశ్వరుని గుణకర్మస్వభావములను గమనించుటకు తగినవారు గాజాలరు. అంతేగాక రాజ్యకార్యములను యథార్థన్యాయముతో నిర్వహించ జాలరు. సత్యధర్మాచరణము లేనివాడు రాజ్యమును విస్తరింప జేయుటకు సమర్థుడు గాజాలడు. ॥౪॥

4. O men study God's works of Creation, preservation and dissolution of the universe; whereby He determines His laws!

Each one of us is His close-allied friend.

౨౧౩. తద్విష్ణోరిత్యస్య మేధాతిథి ర్ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, నిచృదార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

తదనుష్ఠానేన కిం ఫలమిత్యాహ.

పై మంత్రానుష్ఠానమువలన నేమి సిద్ధించునను దీ మంత్రమున చెప్పబడినది.

౨౧౩ తద్విష్ణోః పరమం పదꣳ సదా పశ్యన్తి సూరయః దివీవ చక్షురాతతమ్ ॥౫॥

ప.వి:- తత్, విష్ణోః, పరమమ్, పదమ్, సదా, పశ్యంతి, సూరయః, దివి ఇవేతి దివి+ఇవ, చక్షుః, ఆతత మిత్యాతతమ్ ॥౫॥

పదార్థః :-(తత్) (విష్ణోః) పూర్వమంత్రప్రతిపాదితస్య జగదుత్పత్తిస్థితిసంహృతివిధాతుః పరమేశ్వరస్య (పరమమ్) సర్వోత్కృష్టమ్ (పదమ్) ప్రాప్తుమర్హమ్ (సదా) సర్వస్మిన్ కాలే (పశ్యన్తి) అవలోకన్తే (సూరయః) వేదవిదః స్తోతారః. సూరిరితి స్తోతృనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౧౬. (దివీవ) ఆదిత్యప్రకాశ ఇవ (చక్షుః) చష్టేఽనేన తత్ (ఆతతమ్) వ్యాప్తిమత్. అయం మంత్రః శత. 3.౭.౧.౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫॥

అన్వయః :-భోః సభ్యజనా! యేన పూర్వోక్తేన కర్మణా సూరయః స్తోతారః విష్ణోర్యత్పరమం పదం దివి ఆతతం చక్షురివ సదా పశ్యన్తి తేనైవ తద్ యూయమపి సతతం పశ్యత. ॥౫॥

భావార్థః:-అత్ర మంత్రే పూర్వమంత్రాత్ 'పశ్యత' ఇత్యస్య పదస్యానువృత్తిః క్రియతే. పూర్ణోపమాలంకారశ్చాస్తి. నిర్ధూతమలా విద్వాంసః స్వవిద్యాప్రకాశేన యథేశ్వరగుణాన్ దృష్ట్వా విశుద్ధాచరణశీలా జాయంతే తథాఽస్మాభిరపి భవితవ్యమ్. ॥౫॥

పదార్థము :-ఓ సభాసదులారా! పైన దెలిపిన ఏ కర్మచే (సూరయః) స్తుతింపబడు వేదవేత్తలు (విష్ణోః) జగత్తును సృష్టి, స్థితి, లయములొనర్చు పరమాత్మయొక్క (పరమమ్ పదమ్) అత్యుత్తమమగు ప్రాప్తించదగిన ఏ స్థానము గలదో (దివి) సూర్యప్రకాశమందు (ఆతతం చక్షుః ఇవ) తెరచియున్న నయనములవలె (సదా) ఎల్లప్పుడును (పశ్యన్తి) చూచుచున్నారో (తత్) [అట్టి కర్మలద్వారా] మీరును దానిని చూడుడు. ॥౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు పై మంత్రమునుండి 'పశ్యత' అను పదమును అనుసరింపబడినది. ఇందు పూర్ణోపమాలంకారము గలదు. పాపములను వదలి విద్వాంసులు స్వవిద్యాప్రకాశముచే ఈశ్వర గుణమును దెలిసికొని సత్యధర్మముల ననుసరించునట్లు మనమును గావలయును. ॥౫॥

5. The learned scholars of the Vedas realise the lofty attributes of God, as the extended eye gazes at the sun.

౨౧౪.పరివీరిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, ఆర్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

దివః సూనురసీత్యస్య భురిక్ సామ్నీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునరేతదుపాసకః సభాధ్యక్షః కీదృగిత్యుపదిశ్యతే.

ఉపాసకుడగు సభాధ్యక్షు డెట్లుండునో ఆదేశించబడినది.

౨౧౪ పరివీరసి పరి త్వా దైవీ ర్విశో వ్యయన్తా మ్పరీమం యజమానꣳరాయో
మనుష్యాణామ్। దివః సూనురస్యేష తే పృథివ్యాం
ల్లోకꣳ ఆరణ్యాస్తే పశుః॥౬॥

ప.విః-పరివీరితి పరి+వీః, అసి, పరి, త్వా, దైవీః, విశః, వ్యయన్తామ్, పరి, ఇమమ్, యజమానమ్, రాయః, మనుష్యాణామ్, దివః, సూనుః, అసి, ఏషః, తే, పృథివ్యామ్, లోకః, ఆరణ్యాః, తే, పశుః.॥౬॥

పదార్థః :-(పరివీః) యథా పరితః సర్వతః సర్వా విద్యా వ్యేతి వ్యాప్నోతి తథా (అసి) (పరి) సర్వతః (త్వా) త్వాం సభాధ్యక్షమ్ (దైవీః) దేవానాం విదుషామిమాః (విశః) ప్రజాః (వ్యయంతామ్) విశిష్టతయా ప్రాప్నువన్తు జానంతు వా (పరి) సర్వతః (ఇమమ్) ప్రత్యక్షమ్ (యజమానమ్) ప్రజ్ఞానుష్ఠాతారమ్ (రాయః) ధనాని (మనుష్యాణామ్) (దివః) ప్రకాశమయాత్ సూర్యాత్ సూర్యత ఉత్పద్యతే కిరణసమూహ ఇవ (అసి) (ఏషః) (తే) తవ (పృథివ్యామ్) (లోకః) రాష్ట్రం రాజ్యస్థానమ్ (ఆరణ్యాః) అరణ్యే భవః (తే) తవ (పశుః) పశ్యకశ్చతుష్పాత్ సింహాదిః. అయం మంత్రః. శత. ౩.౭. ౧-౨౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౬॥

అన్వయః:-హే సభాధ్యక్ష! రాజꣳ స్త్వం పరివీః సర్వావిద్యావ్యాపకవదసి త్వా త్వాం దైవీర్విశః పరివ్యయంతామ్. త్వం దివః సూనురివాసి పృథివ్యామేష తే తవ లోకోఽస్తు ఆరణ్యాః పశుః సింహాది రప్యధీనోఽస్తు. ॥౬॥

భావార్థః:-రాజ్యమాచరన్తం రాజానం ప్రజాజనా అభ్యాశ్రిత్య కరం వినయంతు స రాజా ప్రజాపాలనాయ సింహాదిపశూన్ దస్యుప్రభృతీంశ్చ నిహత్య స్వప్రజా యథాయోగ్యం ధర్మే సంస్థాపయేత్. ॥౬॥

పదార్థము :-ఓ సభాధ్యక్షా! రాజా! నీవు (పరివీః అసి) సకలవిద్యలందును చక్కని ఆప్తునితో సమానుడవు (త్వామ్) నిన్ను (దైవీః) విద్వాంసుల (విశః) సంతానముతో సమమైన ప్రజలు (పరివ్యయన్తామ్) అనేక స్థలములకు వ్యాపకుడవైయున్న నీకు సేవలొనర్చువా రగుదురు గాక! (దివః) ప్రకాశపుంజమగు సూర్యునినుండి (సూనుః) పుట్టిన కిరణముల తుల్యుడవై (అసి) నీ వున్నావు (పృథివ్యామ్) విశ్వమందు (ఏషః తే) నీయొక్క (లోకః) రాజ్యము, రాజధానికి దేశము అగుగాక! మరియును (ఆరణ్యాః) వన్య (పశుః) సింహాదిక్రూరమృగములు నీకు వశములగు గాక! ॥౬॥

భావార్థము :- ప్రజలు రాజదర్శనమొనర్చుకొని నమ్రతతో నమస్కరించి తమ తమ పదార్థములను, కప్పములను పూర్తిగా చెల్లించవలయును. అట్టి రాజయును తన ప్రజల రక్షణమునకై, పంటచేల పరిరక్షణకై సింహశార్దూల శూకరవములు మున్నగు దుష్టమృగములను, దొంగలను, బందిపోటులను, టక్కరి మోసకారులను, జేబుదొంగలను, దుష్టజనులను దండనముచే వశపరచుకొని, [నాశమొనర్చి] ప్రజలను యథోచితముగ ధర్మమునందు ప్రవృత్త పరచవలెను. ॥౬॥

6. O king, thou art the repository of knowledge like a sage!

The learned subjects obey thee in all directions. May riches fit for men be secured by this intelligent devotee. Thou art lustrous like the beams of the sun.

May all people on the earth and all beasts of the forest be under thy control.

౨౧౫ ఉపావీరిత్యస్య మేధాతిథి ర్ఋషిః, త్వష్టా దేవతా, ఆర్షీబృహతీ ఛందః, మధ్యమః, స్వరః.

పునః స తాన్ప్రతి కిం కుర్యాత్, తే చ తం ప్రతి కిం కుర్యురిత్యుపదిశ్యతే.

ఆయన ప్రజలను ప్రజ లాతని గూర్చి ఏమిచేయవలయునో ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడియున్నది.

౨౧౫ ఉపావీరస్యుపదేవా న్దైవీ ర్విశః ప్రాగురుశిజో వహ్నితమాన్।

దేవ త్వష్టర్వసురమ హవ్యా తే స్వదంతామ్ ॥౭॥

ప. వి:- ఉపావీరిత్యుప+అవీః, అసి, ఉప, దేవాన్, దైవీః, విశః, ప్ర, అగుః, ఉశిజః, వహ్నితమానితి వహ్ని+తమాన్, దేవ, త్వష్టః, వసు, రమ, హవ్యా, తే, స్వదంతామ్॥౭॥

పదార్థః:-(ఉపావీః) ఉపాగతపాలక ఇవ (అసి) (దేవాన్) విదుషః (దైవీః) దేవ సంబంధినీర్దివ్యాః (విశః) ప్రజాః (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (అగుః) అగమన్ (ఉశిజః) కమనీయాన్ (వహ్నితమాన్) అతిశయితా వహ్నయో వోఢారస్తాన్ (దేవ) దివ్యగుణ సంపన్న! (త్వష్టః) సర్వదుఃఖచ్ఛిత్ (వసు) వసూని ధనాని. అత్ర సుపాం సులుక్.అ.౭.౧.౩౯. ఇతి శపో లుక్ (రమ) రమస్వ. అత్రాత్మనేపదే వ్యత్యయేన పరస్మై పదమ్ (హవ్యా) హోతుమత్తుమర్హాణి (తే) తవ (స్వదంతామ్) భుంజతామ్. అయం మంత్రః. శత. 3.7.3. ౯-౧౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౭॥

అన్వయః :- హే దేవ త్వష్టః సభాపతే! యతస్త్వముపావీరివాసి, తస్మాద్దైవీర్విశో యథా ఉశిజో వహ్నితమాన్ దేవాన్ ఉపప్రాగుస్తథా త్వాం ప్రాప్నువంతి. యథైతాస్త్వదాశ్రయేణాఢ్యా భూత్వా రమన్తే, తథా త్వమపి తాసు రమ రమస్వ. భవానేతేషాం పదార్థాన్ భుంక్తే, తథైతే తే హవ్యా హోతుమర్హాణి హవ్యాని వసు వసూని స్వదన్తామ్. ॥౭॥

భావార్థః :-యథా గుణగ్రాహిణ ఉత్తమగుణం సేవన్తే, తథా న్యాయవిచక్షణం రాజానం ప్రజాశ్చ సేవన్తే, యేన మిథః ప్రీత్యా పరస్పోన్నతిర్భవతీతి. ॥౭॥

పదార్థము :-ఓ దేవా! దివ్యగుణ సంపన్నా! (త్వష్టః) సకలదుఃఖములను దొలగించు సభాధ్యక్షా! నీవు (ఉపావీః) శరణాగతరక్షకునివంటివాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (దైవీః) విద్వాంసులతో సంబంధముగల, దివ్యగుణసంపన్నులగు (విశః) ప్రజలు (ఉశిజః) శ్రేష్ఠగుణవంతులు, కోరదగినవారును నగు (వహ్నితమాన్) చక్కని ధర్మమార్గమున నడచుచు, నడిపించువారును నగు (దేవాన్) విద్వాంసులను (ఉపప్రాగుః) సమీపించునట్లు నిన్ను సమీపించుచున్నారు. నీ యాశ్రయమున ప్రజలెల్లరును ధనాఢ్యులు, సుఖులునై యున్నట్లు ప్రాప్తించిన ప్రజలద్వారా సత్కరింపబడినవాడవై (రమస్వ) [వారియెడల] ఆనందితుడవు కమ్ము. నీవు ప్రజల పదార్థములను భోగించునట్లు ప్రజలు నీయొక్క (హవ్యా) అనుభవించదగిన అమూల్యములగు (వసు) ధనములు మున్నగు పదార్థములను (స్వదన్తామ్) భోగింతురుగాక! ॥౭॥

భావార్థము :-గుణగ్రహణమొనర్చు మేధావులు ఉత్తమగుణవంతుడగు విద్వాంసుని సేవించునట్లు పరస్పరప్రీతితో ప్రజలెల్లరకును ఉన్నతిని గలిగించుటకై ప్రజలు న్యాయవిచక్షణుడగు రాజును సేవించుచుందురు. ॥౭॥

7. O king, thou art the embodiment of noble qualities, and remover of the miseries of thy subjects. Thou protectest those who take refuge under thy shelter. May thy noble subjects be associated with learned persons, full of splendour and efficient to undertake the responsibility of government. Feel pleasure, and let thy subjects enjoy thy pleasurable precious riches!.

౨౧౬ రేవతీ రమధ్వ మిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, బృహస్పతి ర్దేవతా, ప్రాజాపత్యానుష్టుప్ ఛన్దః,

ఋషభః స్వరః, ఋతస్య త్వేత్యస్య నిచృత్ ప్రాజాపత్యా బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ పిత్రాదయః స్వసంతానాన్ కథమధ్యాపకాయ ప్రదదుః స చ తాన్ కథం గృహ్ణీయాదిత్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

తల్లిదండ్రులు తమ సంతానములను అధ్యాపకుల కెట్లు అప్పగించవలయును ? వా రెటుల

వారిని స్వీకరించవలయు? నను విషయము లిం దుపదేశించబడినవి.

౨౧౬ రేవతీ రమధ్వం బృహస్పతే ధారయా వసూని।

ఋతస్య త్వా దేవహవిః పాశేన ప్రతి ముఞ్చామి ధర్షా మానుషః ॥౮॥

ప.వి:- రేవతీః, రమధ్వమ్, బృహస్పతే, ధారయ, వసూని, ఋతస్య, త్వా, దేవహవిరితి దేవ+హవిః, పాశేన, ప్రతి, ముఞ్చామి, ధర్ష, మానుషః ॥౮॥

పదార్థః:-(రేవతీః) రాయః ప్రశస్తాని ధనాని విద్యన్తే యాసు తాః ప్రజాః (రమధ్వమ్) క్రీడధ్వమ్ (బృహస్పతే) బృహత్యా వేదవాచః పతే పాతః పరమవిద్వన్! (ధారయ). అత్రాన్యేషామపి దృశ్యతే. అ. ౬.3. ౧3౭., ఇతి దీర్ఘః (వసూని) (ఋతస్య) సత్యన్యాయాఖ్య యజ్ఞస్య (దేవహవిః) యథా దేవానాం హవిరాదాతుమర్హం చరిత్రమస్తి తథా (పాశేన) బంధనేన (ప్రతి) (ముఞ్చామి) (ధర్ష) ధృష్ణుహి. ద్వ్యచోతస్తిజ. అ.౬.3.౧3౫., ఇతి దీర్ఘః. వికరణవ్యత్యయేన శప్ చ (మానుషః) సర్వశాస్త్రమననశీలః. అయమ్మన్త్రః శత. 3,౭,3,౧3. వ్యాఖ్యాతః. ॥౮॥

అన్వయః :- హే (రేవతీః) రేవత్యః ప్రజా! యూయం విద్యాసు శిక్షాసు రమధ్వమ్. హే బృహస్పతే! త్వమృతస్య వసూని ధారయ. అథ శిష్యాయోపదిశతి గురుః. హే రాజన్! ప్రజాజన వా! మానుషోఽహం పాశేనావిద్యాబంధనేన దేవహవిర్యథా తథా త్వాం ప్రతిముఞ్చామి. త్వం విద్యాసు శిక్షాసు ధర్ష ధృష్టో భవ. ॥౮॥

భావార్థః:-విద్వద్భిః సుశిక్షయా కుమారాణాం కుమారీణాం చ జగదీశ్వరాత్ పృథివీపర్యంత పదార్థానాం బోధః సంపాదనీయో యతస్తే మూర్ఖత్వబంధనం పరిత్యజ్య సదా సుఖినః స్యురితి. ॥౮॥

పదార్థము :-(రేవతీః) ఉత్తమధనముగల ఓ సంతానమా! ప్రజలారా! మీరు విద్యయందు, చక్కని శిక్షణయందు (రమధ్వమ్) రమించుడు (బృహస్పతే) వేదవాణిని పాలించు ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (ఋతస్య) సత్యన్యాయవ్యవహారములచే లభించు (వసూని) ధనమును, మే మొసగునట్టి ద్రవ్యములను, పదార్థములను (ధారయ) స్వీకరించుము.

శిష్యులకు గురు విట్లుపదేశించుచున్నాడు. ఓ రాజా! లేక ప్రజలారా! (మానుషః) సకల శాస్త్రములపై నాలోచించు నేను నిన్ను [(దేవహవిః) దేవతల హవిర్భాగములను గ్రహించదగిన నడవడి గలవారినిగ నొనర్చి] (పాశేన) అవిద్యాబంధములనుండి (ప్రతిముంచామి) ముక్తి నొందించుచున్నాను. నీవు చక్కని విద్యయందు (ధర్ష) దిట్టవు గమ్ము. ॥౮॥

భావార్థము :-విద్వాంసులు తమ శిక్షణచే బ్రహ్మచారులకు, బ్రహ్మచారిణులకు పరమేశ్వరుని మొదలుకొని పృథివిపర్యంతము సకలపదార్థవిషయముల బోధించవలయును. అట్లు బోధింపబడినవారు అవివేక బంధనములనుండి విముక్తులై సదా సుఖయుక్తులై యుండగలుగుదురు. ॥౮॥

8. O rich sons, roam in knowledge and good training. O highly learned teacher, please accept the honestly earned money, we offer thee. O prince, thou art liked by the learned, I, a scholar of scriptures, release thee from the bondage of ignorance, be steadfast and firm in the acquisition of knowledge!.

౨౧౭. దేవస్య త్వేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, సవితా అశ్వినౌ పూషా చ దేవతాః, ప్రాజాపత్యా బృహతీ

ఛందః, మధ్యమః స్వరః, అగ్నీషోమాభ్యామిత్యస్య పంక్తిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స శిష్యం కిముపదిశేదిత్యాహ.

అట్టి గురువు శిష్యున కేమి యుపదేశించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమున పొందుపరచబడినది.

౨౧౭ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।
అగ్నీషోమాభ్యాఞ్జుష్టన్నియునజ్మి। అద్భ్యస్త్వౌషధీభ్యోఽను త్వా మాతా
మన్యతామను పితాను భ్రాతా సగర్భ్యోఽను సఖా సయూథ్యః।
అగ్నీషోమాభ్యా న్త్వా జుష్ట ప్రోక్షామి ॥౯॥

ప. వి:- దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు+భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, అగ్నీషోమాభ్యామ్, జుష్టమ్, ని, యునజ్మి, అద్భ్య ఇత్యద్+భ్యః, త్వా, ఓషధీభ్యః, అను, త్వా, మాతా, మన్యతామ్, అను, పితా, అను, భ్రాతా, సగర్భ్య ఇతి స+గర్భ్యః, అను, సఖా, సయూథ్య ఇతి స+యూథ్యః, అగ్నీషోమాభ్యామ్, త్వా, జుష్టమ్, ప్ర, ఉక్షామి ॥౯॥

పదార్థః :- (దేవస్య) వేదవిద్యాప్రకాశకస్య (త్వా) త్వాం విద్యార్థినమ్. (సవితుః) సకలైశ్వర్యవతః (ప్రసవే) ప్రసూయతే విశ్వస్మిన్ యస్తస్మిన్ (అశ్వినోః) సూర్యాచంద్రమసోః (బాహుభ్యామ్) తత్తద్ గుణాభ్యామ్ (పూష్ణః) పృథివ్యాః. పూషేతి పృథివీనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧. (హస్తాభ్యామ్) హస్త ఇవ వర్తమానాభ్యాం ధారణాకర్షణాభ్యామ్ (అగ్నీషోమాభ్యామ్) ఏతయోస్తేజః శాన్తిగుణాభ్యామ్ (జుష్టమ్) ప్రీతమ్ (ని) (యునజ్మి) (అద్భ్యః) యథా జలేభ్యః (ఓషధీభ్యః) రోగనివారికాభ్యః (అను) (త్వా) త్వామ్ (మాతా) జననీ (మన్యతామ్) (అను) (పితా) జనకః (అను) (భ్రాతా) బంధుః (సగర్భ్యః) సోదరః (అను) (సఖా) సుహృత్ (సయూథ్యః) ససైన్యః (అగ్నీషోమాభ్యామ్) పూర్వోక్తాభ్యామ్ (త్వా) జుష్టమ్ (ప్రీతమ్) (ప్ర ఉక్షామి) సిఞ్చామి. అయం మన్త్రః శత. ౩.౭.౪. ౩-౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౯॥

అన్వయః :- హే శిష్య! అహం సవితుర్దేవస్య ప్రసవే అశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం త్వా త్వామాదదే. అగ్నీషోమాభ్యాం జుష్టం త్వా త్వాం యే బ్రహ్మచర్యధర్మానుకూలా ఆప ఓషధయశ్చ సన్తి తాభ్యోఽద్భ్య ఓషధీభ్యో నియునజ్మి. త్వాం మత్సమీపే స్థాతుం మాతా జననీ అనుమన్యతామ్, పితాఽనుమన్యతామ్, సగర్భ్యో భ్రాతాఽనుమన్యతామ్, సఖాఽనుమన్యతామ్, సయూథ్యోఽనుమన్యతామ్, అగ్నీషోమాభ్యాం జుష్టం ప్రీతియుక్తం త్వామహం ప్రోక్షామి తద్గుణైరభిషించామి. ॥౯॥

భావార్థః :-అస్మిన్ సంసారే మాత్రాదిభిః పిత్రాదిభిర్బన్ధువర్గైర్మిత్రవర్గైశ్చ స్వాపత్యాదీని సుశిక్ష్య త్రైర్బ్రహ్మచర్యం కారయితవ్యం యతస్తే సద్గుణినః స్యురితి.॥౯॥

పదార్థము :-ఓ శిష్యా! నేను (సవితుః) సకలైశ్వర్యవంతుడును (దేవస్య) వేదవిద్యలను ప్రకాశపరచువాడును నగు పరమేశ్వరునిచే (ప్రసవే) సృష్టించబడిన యీ ప్రపంచమునందు (అశ్వినోః) సూర్యచంద్రాదుల (బాహుభ్యామ్) ఆ యా గుణములచేతను (పూష్ణః) భూమికి (హస్తాభ్యామ్) హస్తములవలె నుండి ధారణాకర్షణమొనర్చు గుణములచేతను (త్వామ్) నిన్ను (ఆ దదే) స్వీకరించుచున్నాను. మరియు (అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్నియొక్కయు, సోమముయొక్కయు తేజము మరియు శాంతి గుణములచే (జుష్టమ్) ప్రీతి గలిగించుచున్న (త్వా) నిన్ను [బ్రహ్మచర్యము, ధర్మమునకనుకూలమగు ఏ జలములు, ఓషధులు గలవో అట్టి] (అద్భ్యః) జలములతోను (ఓషధీభ్యః) గోధుమలు మున్నగు అన్నములతోను (నియునజ్మి) నియుక్త పరచుచున్నాను. నా సమీపమున నుండుటకు నిన్ను నీ (మాతా) జనని (అను, మన్యతామ్) ఆమోదించునుగాక! (పిత) జనకుడు ఆమోదించునుగాక! (సగర్భ్యః) సహోదరులు (భ్రాతా) అన్నదమ్ములు (అను) అనుమోదింతురుగాక! (సఖ్యా) మిత్రులు (అను) అనుమోదింతురుగాక! మరియు (సయూథ్యః) నీ సహవాసులు (అను) అనుమోదింతురుగాక! (అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్ని మరియు సోమములయొక్క తేజము, శాంతిగుణములచే (జుష్టమ్) ప్రీతి యొనరించుచున్న (త్వా) నిన్ను (ప్ర ఉక్షామి) ఆ గుణములతోనే బ్రహ్మచర్యనియమముల పాలించుటకై అభిషేకించుచున్నాను.॥౯॥

భావార్థము :-ఈ ప్రపంచమున మాతాపితరులు, బంధుమిత్రవర్గమంతయును తమ సంతానములను చక్కని విద్యలనభ్యసింపజేసి బ్రహ్మచర్యము ననుష్ఠింప జేయవలయును. దానివలన వారు గుణశీలురగుదురు.॥౯॥

9. O disciple, in this world - created by God, full of splendour, and the Revealer of the Vedas, with the attributes of the Sun and moon, and with the retention and gravitation of the Earth, namely its hands I welcome thee. I lovingly initiate thee endowed with prosperity and peace in the Brahmcharya Ashram sprinkling thee with water and corn!.

May thy mother, father, brother, friend and fellow students grant thee permission for my discipleship.

For observing the vow of celibacy, I lovingly anomt thee in peace and prosperity.

౧౦. అపాం పేరురిత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, ఆపో దేవతాః, ప్రాజాపత్యా బృహతీ ఛన్దః,

మధ్యమః స్వరః, పంత ఇత్యస్య విచృదార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథోపనీతేన శిష్యేణ విద్యాసుశిక్షాగ్రహణాగ్నిహోత్రాది యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్య ఇతి గురురుపదిశేత్.

యజ్ఞోపవీతధారణజరిగినపిదప విద్య, ఉత్తమ శిక్షాగ్రహణము అగ్నిహోత్రము మున్నగు

యజ్ఞముల నాచరించవలయునని గురువు శిష్యులకు ఉపదేశించుట గూర్చి ఈ మంత్రమున చెప్పబడినది.

౨౧౮ అపాం పేరురస్యాపో దేవీః స్వదన్తు స్వాత్తఞ్చిత్ సద్దేవహవిః। సం తే ప్రాణో వాతేన గచ్ఛతాꣳ సమఙ్గాని యజత్రైః సం యజ్ఞపతి రాశిషా ॥౧౦॥

ప.విః- అపామ్, పేరుః, అసి, ఆపః, దేవీః, స్వదన్తు, స్వాత్తమ్, చిత్, సత్, దేవహవిరితి దేవ+హవిః, సమ్,తే, ప్రాణః, వాతేన, గచ్ఛతామ్, అఙ్గాని, యజత్రైః, యజ్ఞపతిరితి యజ్ఞ+పతిః, ఆశిషేత్యా శిషా ॥౧౦॥

పదార్థః:-(అపామ్) జలానామ్ (పేరుః) రక్షకః (అసి) (ఆపః) (దేవీః) శుద్ధా దివ్యసుఖప్రదా (స్వదన్తు) (స్వాత్తమ్) స్వేన సమన్తాత్ గృహీతమ్ (చిత్) అపి (సత్) (దేవహవిః) దేవేభ్యో హవిరివ (సమ్) (తే) తవ (ప్రాణః) (వాతేన) పవనేన సహ (గచ్ఛతామ్) (అఙ్గాని) శిర ఆదీని (యజత్రైః) యజ్ఞసాధకై ర్విద్వద్భిః సహ (యజ్ఞపతిః) యజ్ఞస్య పాలకః (ఆశిషా) అయం మన్త్రః శత. ౩. ౭. ౪. ౬-౯ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౦॥

అన్వయః:-హే శిష్య! త్వమపాం పేరురసి. సంసారస్థాః ప్రాణినస్త్వద్యజ్ఞశోధితా దేవీరాపశ్చిత్ స్వాత్తం ధర్మానుష్ఠానస్వీకృతం దేవహవిరివ సంస్వదన్తు మదాశిషా తవాంగాని యజత్రైః సహ గచ్ఛంతామ్, ప్రాణో వాతేన సంగచ్ఛతాం త్వం యజ్ఞపతి ర్భవ.॥౧౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యా యజ్ఞే ప్రాస్తాహుతయస్తా ఆదిత్య ముపతిష్ఠన్తే ఆదిత్యాకర్షణశక్త్యా పృథివీజలాకర్షణేన వృష్టి ర్భవతి తతోఽన్నమన్నాద్భూతానీతి పరంపరాసంబంధేన యజ్ఞశోధితా అపో హుతద్రవ్యం చ సర్వే జీవా భుఞ్జతే.॥౧౦॥

పదార్థము :-ఓ శిష్యా! నీవు (అపామ్) జలము మున్నగువానిని (పేరుః) రక్షించువాడవు (అసి) ఐయున్నావు [విశ్వమందలి జీవులు] నీ యజ్ఞముద్వారా శుద్ధమైనవియు (దేవీః) దివ్యసుఖమును నిచ్చునవియునగు (ఆపః) జలములను (చిత్) మరియు (స్వాత్తమ్) ధర్మయుక్త వ్యవహారములతో ప్రాప్తించిన పదార్థములను (దేవహవిః) విద్వాంసు లనుభవించుపగిది (సం స్వదన్తు) ఉత్తమముగ అనుభవింతురుగాక (ఆశిషా) నా యాశీర్వాదముచే (తే అఙ్గాని) నీ శిరస్సు మున్నగు అవయవములు (యజత్రైః) యజ్ఞము నొనర్చువారితో బాటు (సమ్) చక్కగా నియుక్తము లగుగాక! మరియు (ప్రాణః) ప్రాణము (వాతేన) పవిత్రవాయువుతో గూడ (సం గచ్ఛతామ్) చక్కగా రమణమొనర్చునుగాక! మరియు నీవు (యజ్ఞపతిః) విద్యాప్రచారరూప యజ్ఞమును పాలించువాడ వగుదువుగాక!॥౧౦॥

భావార్థము :-ఇచ్చట వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. యజ్ఞమున సమర్పించబడిన ఆహుతులు సూర్యునియందు జేరుచున్నవి. అనగా సూర్యుని ఆకర్షణశక్తిద్వారా పరమాణురూపమను దాల్చి పదార్థములన్నియు భూమిపైనను, ఆకాశముపైనను యుండును. ఆ పృథివిపైనున్న జలములే పైకి ఆకర్షించబడి మరల వర్షించుచున్నవి. ఆ వర్షమువలన అన్నము, అన్నమువలన సకలజీవులకు సుఖము చేకూరుచున్నది. ఈ క్రమబద్ధమగు సంబంధముచే యజ్ఞముద్వారా శోధింపబడిన జలములను, హోమద్రవ్యములను సకలజీవు లనుభవించు చుండును.॥౧౦॥

10. O pupil, thou art the purifier of water through yajna. May people purified by thy sacrifice enjoy pleasant waters, and substances obtained by virtuous means, as do the sages!.

Through my benediction, may all thy organs be devoted to the performance of the yajna along with the learned priests.

May thy breath roam freely with the wind, and may thou be the performer of the yajna for the spread of knowledge.

౨౧౯. ఘృతేనాక్తా విత్యస్య మేధాతిథి ర్ఋషిః, వాతో దేవతా, భురిగార్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ యజ్ఞకర్త్ర కారయిత్రోః కర్తవ్యముపదిశ్యతే.

యజన మొనర్చువారి కర్తవ్య కర్మలిందుపదేశించబడుచున్నవి.

౨౧౯ ఘృతేనాక్తౌ పశూం॑స్త్రాయేథాꣳ రేవతి యజమానే ప్రియం ధాऽఆవిశ।
ఉరోరన్తరిక్షాత్ సజూర్దేవేన వాతేనాస్య హవిషస్త్మనా యజ సమస్య
తన్వా భవ వర్షో వర్షీయసి యజ్ఞే యజ్ఞపతిం ధాః స్వాహా దేవేభ్యో
దేవేభ్యః స్వాహా ॥౧౧॥

ప.వి:- ఘృతేన, అక్తౌ, పశూన్, త్రాయేథామ్, రేవతి, యజమానే, ప్రియమ్, ధాః, ఆ, విశ, ఉరోః, అన్తరిక్షాత్, సజూరితి స+జూః, దేవేన, వాతేన, అస్య, హవిషః, త్మనా, యజ, సమ్, అస్య, తన్వా, భవ, వర్షోఽ ఇతి వర్షో, వర్షీయసి, యజ్ఞే, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, ధాః, స్వాహా, దేవేభ్యః, దేవేభ్యః, స్వాహా॥౧౧॥

పదార్థః :- (ఘృతేన) (అక్తౌ) ఘృతేనాసక్తచిత్తౌ యజ్ఞకర్తా యజ్ఞకారయితా చ (పశూన్) గవాదీన్ (త్రాయేథామ్) రక్షేతామ్ (రేవతి) ప్రశస్తైశ్వర్యయుక్తే (యజమానే) యజ్ఞానుష్ఠాతరి (ప్రియమ్) ప్రసన్నతా సంపాదిసుఖమ్ (ధాః) ధేహి. అత్ర లోడర్థే లుఙ్ అడభావశ్చ (ఆ) సమన్తాత్ (విశ) (ఉరోః) బహోః (అన్తరిక్షాత్) (సజూః) మిత్రమివ (దేవేన) సర్వగతేన (వాతేన) వాయునా సహ (అస్య) (హవిషః) హోతవ్యస్య. కర్మణి షష్ఠీ (త్మనా) ఆత్మనా (యజ) సంగచ్ఛస్వ ఏకీభవ (సమ్) (అస్య) (తన్వా) (భవ) (వర్షో) యజ్ఞకర్మణా సర్వసుఖసేచక! (వర్షీయసి) సర్వసుఖమభివర్షతి. (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞపాలకమ్ (ధాః) ధేహి (స్వాహా) సత్కృత్యనుకూలామ్ (దేవేభ్యః) దీవ్యన్తి ప్రకాశన్తే సత్కర్మానుష్ఠానేన యే తేభ్యో ధర్మిష్ఠేభ్యో విద్వద్భ్యః (దేవేభ్యః) శుభేభ్యో గుణేభ్యః (స్వాహా) సత్కృత్యనురూపామ్. అయం మంత్రః. శత. ౩.౭.౧. ౫-౧౬. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౧॥

అన్వయః :-హే యజ్ఞకర్తృ కారయితారౌ! ఘృతేనాక్తౌ ఘృతమనస్కౌ! యువాం పశూన్ త్రాయేథామ్. త్వమేకైకో దేవేన వాతేన సజూరురోరంతరిక్షాత్ప్రియం ప్రేమోత్పాదకం సుఖం రేవతి యజమానే ధా ఆవిశ చ తత్ స్వాంతవృత్తమాప్నుహి. అస్య హవిషస్త్మనా ఆత్మనా యజ, అస్య తన్వా సంభవైకీభవ న ద్వైధమాచర. హే వర్షో! యజ్ఞకర్మణా సుఖసేచకం త్వం దేవేభ్యః స్వాహా దేవేభ్యః స్వాహా తద్యజ్ఞం దిదృక్షుభ్యః పునః పునరాగతేభ్యో విద్వద్భ్యశ్చ సకృత్ సత్కృత్యనురూపాం వాచముదీరయన్ వర్షీయసి యజ్ఞే యజ్ఞపతిం ధాః.॥౧౧॥

భావార్థః:-యజ్ఞార్థం ఘృతాదిమభీప్సుభిర్మనుష్యైః పశవో రక్షణీయా ఘృతాది సద్ద్రవ్యేణాగ్ని హోత్రాది యజ్ఞాన్ సంపాద్య తైర్జలవాయూ సంశోధ్య సర్వేషాం ప్రాణినామభీష్టం సుఖం సంపాద్యమ్. ॥౧౧॥

పదార్థము :- (ఘృతేన అక్తౌ) ఘృతమును గోరునట్టి యజ్ఞకర్తా [యజ్ఞమును జేయించు సజ్జనులారా!] మీ రిరువురును (పశూన్) గోవులు మున్నగు పశువులను (త్రాయేథామ్) పాలించుడు [మీరొక్కరొక్కరే] (దేవేన) సర్వమున సంచరించు (వాతేన) వాయువువలె [సమానముగ] (సజూః) సమానప్రేమను ప్రదర్శించు మిత్రునివలె (ఉరోః) విస్తృతమగు (అన్తరిక్షాత్) అంతరిక్షముద్వారా యుత్పన్నమైన (ప్రియమ్) ప్రియసుఖములను (రేవతి) ప్రశంసించదగిన ఐశ్వర్యయుక్తుడగు (యజమానే) యజ్ఞమొనర్చు భాగ్యశాలియందు (ధాః) స్థాపించుడు. మరియు (ఆ విశ) ఆతని యభిప్రాయమును గ్రహించుడు (అస్య హవిషః) మరియు నీ హోమమొనర్చదగిన పదార్థములను (త్మనా) స్వయముగా సంపూర్ణపరచిన వానివలె (యజః) అగ్నియందు వ్రేల్చుడు [యజ్ఞమందలి ఏ క్రియనైనను విరుద్ధముగ భావించకుడు.] మరియు (అస్య తన్వా) ఈయన శరీరముతో (సమ్ భవ) ఏకీభావము నుంచుడు [ఎన్నడును విరోధభావముతో, ద్వివిధముగ నుండకుడు.] (వర్షో) యజ్ఞకర్మచే సకలసుఖముల సమకూర్చుకొను ఓ మానవులారా! (దేవేభ్యః స్వాహా, దేవేభ్యః స్వాహా) సత్కర్మానుష్ఠానములచే ప్రకాశితులును, ధర్మనిష్ఠులును జ్ఞానులును నగు ఏ బుద్ధిశాలురు యజ్ఞకార్యమును దర్శించుటకై పదే పదే యజ్ఞమునకు వచ్చుచుందురో అట్టి విద్వాంసులకై చక్కని

సత్కృత్యముల అనురూపములగు వాణుల నుచర్పించుచు యజ్ఞపతిని (వర్షీయసి) సకలసౌఖ్యముల వర్షింపజేయు యజ్ఞమునందు (ధాః) శ్రద్ధగా నియుక్తపరచుడు. ॥౧౧॥

భావార్థము :- యజ్ఞముకొరకు ఘృతము మున్నగు పదార్థముల గోరువారు గోవులు మున్నగు పశువులను పాలించవలయును. నేయి మున్నగు ఉత్తమపదార్థములతో అగ్నిహోత్రము మున్నగు ఉత్తమోత్తమ యజ్ఞములద్వారా వాయువు జలములను శుద్ధమొనర్చి సకలప్రాణులకు సౌఖ్యముల నుత్పన్నమొనర్చ వలయును. ॥౧౧॥

11. O performers of yajna and its supervisor fond of ghee as ye are, rear cows. Let each one of you regulate by purifying all pervading air the worshipper full of splendour, pleasure, born of wide space; and understand his primary aim. Perform duly yourself the yajna with all its materials, and be one with the full observance of the details of the yajna!.

O giver of happiness through yajna, welcome with sweet words all the religious minded and learned persons who visit the yajna again and again, and establish the worshipper in the pleasure - giving yajna!.

౨౨౦. మాఽహిర్భూరిత్యస్య మేధాతిథి ర్ఋషిః విద్వాంసో దేవతాః, భురిక్ ప్రాజాపత్యానుష్టుప్

ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

స విద్వాన్ కీదృగ్భవేదిత్యుపదిశ్యతే.

ఆ విద్వాంసు డెటులుండవలయు నను విషయ మిం దుపదేశించబడినది.

౨౨౦ మాహిర్భూర్మా పృదాకు ర్నమ స్తఽఆతానానర్వా ప్రేహి ఘృతస్య కుల్యాఽ ఉపఽ ఋతస్య పథ్యాఽ అను ॥౧౨॥

ప. వి:- మా, అహిః, భూః, మా, పృదాకుః, నమః, తే, ఆతానేతేత్యాతాన, అనర్వా, ప్ర, ఇహి, ఘృతస్య, కుల్యాః, ఉప, ఋతస్య, పథ్యాః, అను॥౧౨॥

పదార్థః:-(మా) నిషేధే (అహిః) సర్పవత్ (భూః) భవేః. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్ (పృదాకుః) మూఢవ దభిమానీ వ్యాధవద్వా హింసకః (నమః) అన్నమ్. నమ ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్ నిఘం.౨.౭. (తే) తుభ్యమ్ (ఆతాన) సమంతాత్సుఖం తనితః (అనర్వా) అశ్వహీనః. అర్వేత్యశ్వనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౪. (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (ఇహి) గచ్ఛ (ఘృతస్య) ఉదకస్య (కుల్యాః) ఘృతధారాః (ఉప) (ఋతస్య) సత్యస్య (పథ్యాః) వీథీః (అను) అయమ్మన్త్రః. శత. 3.౮.౨.౧-3. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౨॥

అన్వయః:-హే ఆతాన! త్వం అహిర్మాభూః, పృదాకుర్మాభూస్తే తుభ్యం నమోఽస్తు. సర్వత్రత్వత్సు ఖాయాన్నాదిపదార్థః పురత ఏవ ప్రవర్తత ఇతి భావః. అనర్వా ఘృతస్య కుల్యా ఇవర్తస్య పథ్యా ప్రోపైహి.॥౧౨॥

భావార్థః:-కేనాపి మనుష్యేణ ధర్మమార్గే కుటిలమార్గామిసర్పాదివత్కుటిలాచరణేన న భవితవ్యం కింతు సర్వదా సరలభావేనైవ భవితవ్యమ్.॥౧౨॥

పదార్థము :-(ఆతాన) సుఖములను విరివిగ విస్తరింపజేయు ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (అహిః) సర్పమువలె కుటిలమార్గమున నడచువానివి (మా) కాకుము. మరియు (మా, భూః, పృదాకుః) మూర్ఖులవలె అభిమానవంతుడవును, లేక వ్యాఘ్రమువలె హింసకుడవును గాకుము. (తే నమః) సర్వత్ర నీ సౌఖ్యమునకై అన్నము మున్నగునవి పూర్వమునుండియే ప్రవృత్తములై యున్నవి. మరియు (అనర్వా) అశ్వములు మున్నగు యానములు లేని నిరాశ్రయు డెట్లు (ఘృతస్య) జలముల (కుల్యాః) పెద్దధారలను పొందునో అట్లు (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (పథ్యాః) మార్గములను (ప్ర ఉప ఇహి) పొందుము.॥౧౨॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యుడును ధర్మమార్గమున కుటిలముగ నడువగూడదు. సర్పాదులవలె వంకరనడక యుండరాదు. సదా సరళ భావమునే మెలగవలయును.॥౧౨॥

12. O learned person, the diffuser of delight, behave not crookedly like a serpent, or proudly like a fool, or ferociously like a tiger. Food is ready for thee everywhere. Tread on the paths of truth and rectitude, just as shelterless persons without any conveyance feel happy when they reach a stream of water!.

౨౨౧౩.దేవీరాప ఇత్యస్య మేధాతిథి ర్ఋషిః, ఆపో దేవతాః, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ వటుభిర్బ్రహ్మచారిణీభిశ్చ గురుపత్న్యః కథం సమ్మాననీయా ఇత్యుపదిశ్యతే.

బాలకబ్రహ్మచారులు, బ్రహ్మచారిణీకన్యలు గురుపత్నుల నెటుల సమ్మానించవలయునో యిందుపదేశించబడింది.

౨౨౧ దేవీరాపః శుద్ధా వోఢ్వꣳసుపరివిష్టా దేవేషు సుపరివిష్టా వయమ్పరివేష్టారో భూయాస్మ ॥౧౩॥

ప.వి:- దేవీః, ఆపః, శుద్ధాః, వోఢ్వమ్, సుపరివిష్టా ఇతి సు+పరివిష్టాః దేవేషు, సుపరివిష్టా ఇతి సు+పరివిష్టా, వయమ్, పరివేష్టార ఇతి పరి+వేష్టారః, భూయాస్మ॥౧౩॥

పదార్థః :-(దేవీః) సద్విద్యాప్రకాశవత్యః (ఆపః) ఆప్నువంతి సద్గుణాన్ యాస్తాః (శుద్ధాః) సత్కర్మానుష్ఠానపూతాః (వోఢ్వమ్) స్వయంవరవివాహవిధిం ప్రాప్నుత. అత్ర వహప్రాపణాత్యస్మాల్లోటి మధ్యమబహువచనే. బహులం ఛందసీతి శపో లుకి కృతే. సహివహోరోదవర్ణస్య. అ. ౬. ౩. ౧౧౨. ఇత్యనేనౌకారః. (సుపరివిష్టాః) తత్తత్సేవాయున్ముఖ్య ఏవ. అత్ర వర్తమానే లోట్ (దేవేషు) సద్విద్యాది దివ్యగుణేషు విద్వత్సు (సుపరివిష్టాః) తథా భూతా ఏవ (వయమ్) (పరివేష్టారః) పరతో వ్యాప్తాః (భూయాస్మ). అయం మన్త్రః. శత. ౩.౧.౨.౩. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౩॥

అన్వయః :-హే కుమార్యో యథాపః సద్గుణేషు వ్యాప్తా శుద్ధా దేవీః విదుష్యః సత్ స్త్రియో దేవేషు సద్విద్యాదిదివ్యగుణేషు విద్వత్సు స్వపతిషు సుపరివిష్టాః కృతబ్రహ్మచర్యాః స్వసమాన్వరాన్ స్వీకృతవత్యః యథా చ తే విద్వాంస స్తాః విదుషీః ప్రాప్తాస్తథా యూయం స్త్రీభావేనాస్మాన్ ప్రాప్నుతైవం వయమపి పరివేష్టారో భూయాస్మ. ॥౧౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విదుష్యో విదుషాం స్త్రియః పతివ్రత్యధర్మతత్పరా భవన్తి తథా బ్రహ్మచారిణ్యః కన్యాస్సద్గుణస్వభావా భవేయుర్బ్రహ్మచారిణ్యో గురుజనస్వభావాః స్యుః. యతః సుశిక్షయా స్త్రీపుత్రాది రక్షణశీలా భవేయురితి.॥౧౩॥

పదార్థము :-ఓ కుమారీమణులారా! (ఆపః) శ్రేష్ఠగుణములందు రమణమొనర్చువారును (శుద్ధాః) సత్కర్మల అనుష్ఠానముచే పవిత్రులును (దేవీః) విద్యాప్రకాశవంతురాండ్రునగు స్త్రీలు (దేవేషు) శ్రేష్ఠ విద్వాంసులగు పతులకొరకు (సుపరివిష్టాః) వారి సన్ముఖమున సేవయొనర్చుటకు సిద్ధపడి [బ్రహ్మచర్య దీక్షగలవారై] తమవంటి పతులను (వోఢ్వమ్) పొందుచున్నారో మరియు విద్వాంసులగు పతులు ఆ స్త్రీలను పొందుచున్నారో, అట్లే మీరును [స్వంతభావముతో మమ్ము పొందువారుగ నగుడు.] మేమును (పరివేష్టారః) అట్టి కర్మలకు యోగ్యులము (భూయాస్మ) అగుదుముగాక! ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విదుషీమణులు, [విద్వాంసురాండ్రు] పతివ్రతధర్మమునందు తత్పరురాండ్రై యుండునట్లు బ్రహ్మచారిణులగు కన్యలును అట్టి గుణకర్మస్వభావములు గలవా రగుదురు గాక! బ్రహ్మచారులును గురువుల శిక్షణచే [గురుజనస్వభావములతో గూడిన వారై స్త్రీ పురుష పుత్రాదులను] సంరక్షించుటయందు తత్పరులై యుందురుగాక!॥౧౩॥

13. O girls, just as women, endowed with noble qualities, pure and highly educated are married to the deserving husbands, and serve them faithfully; and educated husbands are married to worthy wives, so should ye be married; and so shall we be joined in wedlock!.

౨౨౨.వాచం త ఇత్యస్య మేధాతిథి ర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిగార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ కథం తా గురుపత్న్యో గురవశ్చ యథాయోగ్యశిక్షయా స్వస్వాన్తేవాసినః

సద్గుణేషు ప్రకాశయన్తీత్యుపదిశ్యతే.

ఆ గురుపత్నులు, గురుజనులు యథాయోగ్యశిక్ష యొసగి తమ శిష్యులను

సద్గుణములచే నెట్లు ప్రకాశితమొనర్చుదురో యిందు చెప్పబడినది.

౨౨౨ వాచం తే శుంధామి ప్రాణం తే శుంధామి చక్షుస్తే శున్ధామి

శ్రోత్రస్తే శున్ధామి నాభిస్తే శున్ధామి మేఢ్రం తే శున్ధామి

పాయుస్తే శున్ధామి చరిత్రాంస్తే శుంధామి ॥౧౪॥

ప.వి:- వాచమ్, తే, శుంధామి, ప్రాణమ్, తే, శుంధామి, చక్షుః, తే, శుంధామి, శ్రోత్రమ్, తే, శుంధామి, నాభిమ్, తే, శుంధామి, మేఢ్రమ్, తే, శున్ధామి, పాయుమ్, తే, శున్ధామి, చరిత్రాన్, తే, శున్ధామి॥౧౪॥

పదార్థః:- (వాచమ్) వక్త్యనయా తాం వాణీమ్ (తే) తవ (శుంధామి) నిర్మలీకరోమి (ప్రాణమ్) ప్రాణితి యేన తం జీవనహేతుమ్ (తే)(శుంధామి) (చక్షుః) చష్టేఽనేన తన్నేత్రమ్ (తే) (శుంధామి) (శ్రోత్రమ్) శృణోతి యేన తత్ (తే)(శుంధామి) (నాభిమ్) నహ్యతే బధ్యతే యయా తామ్ (తే) (శుంధామి) (మేఢ్రమ్) మేహత్యనేన తదుపస్థేన్ద్రియమ్ (తే) (శుంధామి) (పాయుమ్) పాత్యనేన తం గుహ్యేన్ద్రియమ్ (తే) (శుంధామి) (చరిత్రాన్) వ్యవహారాన్(తే) (శుంధామి) అయమ్మంత్రః. శత. ౩.౧. ౨.౬.వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౪॥

అన్వయః :-హే శిష్య! వివిధశిక్షాభి స్తేఽహం వాచం శుంధామి. తే ప్రాణం శుంధామి. తే చక్షుః శుంధామి. తే శ్రోత్రం శుంధామి. తే నాభిం శుంధామి. తే మేఢ్రం శుంధామి. తే పాయుం శుంధామి. తే చరిత్రాన్ శుంధామి. ॥౧౪॥

భావార్థః :-గురుభిర్గురుపత్నీభిశ్చ వేదోపవేద వేదాంగోపాఙ్గశిక్షయా దేహేంద్రియాంతఃకరణాత్మమనః శుద్ధిశరీరపుష్టిప్రాణసంతుష్టీః ప్రదాయ సర్వే కుమారాః సర్వాః కన్యాశ్చ సద్గుణేషు ప్రవర్తయితవ్యా ఇతి.॥౧౪॥

పదార్థము :-ఓ శిష్యుడా! నేను వివిధ శిక్షణలద్వారా (తే) నీయొక్క (వాచమ్) వాణిని (శున్ధామి) శుద్ధముగ, ధర్మమున కనుకూలముగ నొనర్చుచున్నాను (తే) నీ (చక్షుః) నేత్రములను (శున్ధామి) పరిశుద్ధ

పరచుచున్నాను (తే నాభిమ్) నాడులు యున్నగువానిచే బంధించబడియున్న నీ నాభిని (శున్ధామి) పవిత్రమొనర్చుచున్నాను (తే మేఢ్రమ్) మూత్రవిసర్జనమొనర్చు నీ లింగమును (శున్ధామి) పవిత్రపరచుచున్నాను (తే పాయుమ్) రక్షణమొనర్చు నీ గుదేన్ద్రియమును (శున్ధామి) పవిత్రమొనర్చుచున్నాను (తే చరిత్రాన్) నీ సమస్తవ్యవహారములను (శున్ధామి) పవిత్రముగను, శుద్ధముగను, ధర్మానుకూలముగను ఒనర్చుచున్నాను. [గురుపత్నిపక్షమునగూడ ఈ యర్థమునే ఎల్లప్పుడును యోచించవలయును].॥౧౪॥

(తే ప్రాణం శుంధామి, తే శ్రోత్రం శున్ధామి అనుపదముల అర్థము సులభగ్రాహ్యము.)

భావార్థము :- గురువులు, గురుపత్నులు వేదముల, ఉపవేదముల వేదాంగముల, ఉపాంగముల "వేదాః:-ఋగ్యజుస్సామాథర్వణః, ఉపవేదాః:-అర్థవేద, ధనుర్వేద, గాన్ధర్వవేదాయుర్వేదాః, వేదాఙ్గాని:-శిక్షాకల్పోవ్యాకరణం, నిరుక్తం, ఛన్దో జ్యోతిషమితి, ఉపాఙ్గాని:-మీమాంసా వైశేషిక న్యాయ, పాతంజల, సాంఖ్య, వేదాన్తాః. శిక్షద్వారా దేహ, ఇన్ద్రియ, ఆత్మ, అంతఃకరణ, మనస్సు మున్నగు వాని శుద్ధియు, శరీరపుష్టియు, ప్రాణసంతుష్టియు గలిగించి శిష్యులగు సకల కుమార, కుమారీ రత్నములను సద్గుణములందు ప్రవృత్తులనుగ నొనర్చవలయును.॥౧౪॥

14. O disciple, through various sermons, I enjoin upon thee to purify thy voice, thy breath, thy eye, thy ear, thy navel, thy penis, thy anus; and all thy dealings!.

౨౨౩.మనస్త ఇత్యస్య మేధాతిథిరృషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునరుక్తోఽర్థః ప్రకారాంతరేణ ప్రకాశ్యతే

మరల ప్రకారాంతరమున పై యర్థమునే ఈ మంత్రమున విశదపరచెను.

౨౨౩ మనస్తఽ ఆప్యాయతాం వాక్తఽ ఆప్యాయతాం ప్రాణస్తఽ ఆప్యాయతాం

చక్షుస్తఽ ఆప్యాయతాꣳ శ్రోత్రం తఽ ఆప్యాయతామ్।

యత్తే క్రూరం యదాస్థితం తత్తఽ ఆప్యాయతాం నిష్ట్యాయతాం తత్తే

శుధ్యతు శమహోభ్యః। ఓషధే త్రాయస్వ స్వధితే మైనꣳ హిꣳసీః ॥౧౫॥

ప.వి:- మనః, తే, ఆ, ప్యాయతామ్, వాక్, తే, ఆ, ప్యాయతామ్, ప్రాణః, తే। ఆ, ప్యాయతామ్, చక్షుః, తే, ఆ, ప్యాయతామ్, శ్రోత్రమ్, తే, ఆ, ప్యాయతామ్, యత్, తే,

క్రూరమ్, యత్, ఆస్థితమిత్యాఽస్థితమ్, తత్, తే, ఆ, ప్యాయతామ్, నిః, ష్ట్యాయతామ్, తత్, తే, శుధ్యతు, శమ్, అహోభ్యఽ ఇత్యహః + భ్యః, ఓషధే, త్రాయస్వ, స్వధిత ఇతి స్వ+ధితే, మా, ఏనమ్, హింసీః॥౧౫॥

పదార్థః:-(మనః) సంకల్పవికల్పాత్మకమ్ (తే) తవ (ఆ) (ప్యాయతామ్) సత్కర్మానుష్ఠానేన వర్ధతామ్ (వాక్) (తే) (ఆ ప్యాయతామ్) (ప్రాణః) (తే) (ఆ ప్యాయతామ్) (చక్షుః) (తే) (ఆ) (ప్యాయతామ్) (శ్రోత్రమ్) (తే) (ఆ) (ప్యాయతామ్) (యత్) (తే) తవ (క్రూరమ్) దుశ్చరిత్రమ్ (యత్) (ఆస్థితమ్) నిశ్చితమ్ (తత్) (తే) (ఆ) (ప్యాయతామ్) (నిః) పృథగ్ధే (ష్ట్యాయతామ్) సంహన్యతామ్ (తత్) (తే) (శుధ్యతు) (శమ్) సుఖమ్ (అహోభ్యః) కాలవిశేషేభ్యః (ఓషధే) ఓషో విజ్ఞానం ధీయతే యస్మింస్తత్సంబుద్ధౌ. అత్ర ఓషగతావిత్యస్మాద్గతిరత్ర విజ్ఞానం గృహ్యతే (త్రాయస్వ) (స్వధితే) స్వేష్వాత్మీయేషు ధితిః పోషణం యస్యాస్తత్సంబుద్ధౌ (మా) నిషేధే (ఏనమ్) పూర్వోక్తమ్ (హింసీః) కుశిక్షయా లాలనేన వా మా వినాశయేః. ॥౧౫॥

అన్వయః :- హే శిష్య! మదీయ శిక్షణేన తే తవ మన ఆప్యాయతామ్. తే ప్రాణ ఆప్యాయతామ్, తే చక్షురాప్యాయతామ్, తే శ్రోత్రమాప్యాయతామ్, తే యత్క్రూరం దుశ్చరిత్రం తత్ నిష్ట్యాయతామ్ దూరీగచ్ఛతు. యత్ తే తవాస్థితం నశ్చితం తదాప్యాయతామ్, ఇత్థం తే సర్వం శుధ్యతు అహోభ్యో దినేభ్యస్తుభ్యం శమస్తు. అత స్వస్వామిని శిష్యలాలనాపరం గురుపత్నీవాక్యమ్. హే ఓషధే! విజ్ఞానపరాధ్యాపక! త్వమేనం శిష్యం త్రాయస్వ మా హింసీః. స చ స్వపత్నీం ప్రత్యాహ. హే స్వధితేఽధ్యాపికే స్త్రీ! త్వమేనాం త్రాయస్వ మా హింసీశ్చ. ॥౧౫॥

భావార్థః:-సత్కర్మానుష్ఠానేన సర్వస్యోన్నతిర్భవత్యతః సర్వైర్మనుష్యైర్గురుశిక్షయా సమస్త సత్కర్మానుష్ఠేయమ్. గురవో గుణగ్రహణాయైవ శిష్యాణాం తాడనం విదధతి. తతస్తేషామిదమభ్యుదయనిః శ్రేయసకారి జాయత ఏవేతి బోధ్యమ్. దమ్పతీ పరస్పరమేవముపదిశేతామ్. హే పతే! భవానయం శిష్యో యథా సద్యో విద్వాన్ స్యాత్తథా ప్రయతతామ్. హే ధర్మపత్ని! భవతీ యథేయం కన్యా తూర్ణం విదుషీ భవేత్తథా విదధాతు. ॥౧౫॥

పదార్థము :-ఓ శిష్య! నా శిక్షణమున (తే మనః) నీ మనస్సు (ఆప్యాయతామ్) సంపూర్ణ గుణయుక్తమగు గాక! [సత్కర్మల ననుష్ఠించి వృద్ధిపొందునుగాక!] (తే ప్రాణః) నీ ప్రాణము (ఆప్యాయతామ్) బలవీర్యశక్తులచే పూర్ణమగుగాక! (తే చక్షుః) నీ నేత్రములు (ఆప్యాయతామ్) నిర్మలదృష్టిగల వగును గాక! (తే శ్రోత్రమ్) నీ కర్ణములు (ఆప్యాయతామ్) సద్గుణగ్రాహకములగు గాక! (తే యత్ క్రూరమ్) ఏదైన నీ

దుష్టవ్యవహారములున్న నవి (నిః ష్వాయతామ్) దూరమగును గాక! (యత్ తే ఆస్థితమ్) నీ మనోనిశ్చయమేది గలదో, అది (ఆప్యాయతామ్) పూర్తియగుగాక! ఇదే విధముగ.

(తే) నీ సమస్తవ్యవహారములు (శుధ్యతు) శుద్ధములగుగాక! మరియు (అహోభ్యః) ప్రతిదినము నీకు (శమ్) సుఖముగలుగునుగాక! హే (ఓషధే) విజ్ఞానప్రవరుడవగు నధ్యాపకా! నీవు (ఏనమ్) ఈ శిష్యుని (త్రాయస్వ) రక్షించుము. మరియు (మా హింసీః) వ్యర్థముగ దండించకుము (స్వధితే) ప్రశస్తురాలవగు ఓ యధ్యాపికే! నీవు శిష్యురాలగు ఈ కుమారిని (త్రాయస్వ) రక్షించుము. మరియు నీమెను అకారణముగ దండించకుము.॥౧౫॥

భావార్థము :- సత్కర్మలొనర్చుటద్వారా అందరకు ఉన్నతి గలుగును. కావున మానవులెల్లరును సుశిక్షితులై సమస్తసత్కర్మల ననుష్ఠించవలయును. చక్కని గుణములను గ్రహించునిమిత్తమే గురువులు శిష్యులను తాడనమొనర్తురు. వారి యీ తాడనము అత్యంత సుఖము (అభ్యుదయ నిఃశ్రేయసముల) సమకూర్చునదగును. [అధ్యాపక దంపతులగు] స్త్రీ పురుషు లిట్లు పరస్పరము చెప్పకొనవలయును:- ఓ సర్వోత్తమ అధ్యాపకా! ఈ మీ విద్యార్థి ఎటుల శీఘ్రముగ విద్వాంసుడగునో అటుల ప్రయత్నమొనర్చుడు. ప్రియమగు ఓ అధ్యాపికే! ఈ కన్య ఎట్లు అతిశీఘ్రముగ విదుషీమతల్లి యగునో అట్టి పనిని చేయుము.॥౧౫॥

15. O disciple, through my teaching, let thy mind be filled with noble qualities, thy voice and breath be strong, thy eye clear in vision, thy ear quick of hearing. Let thy evil designs be removed, and thy intentions fulfilled. Let all thy doings be pure, and may thou daily derive happiness!.

O exalted teacher, guard this disciple, and spoil him not through fondness and wrong teaching. O noble mistress, protect this girl, and chastise her not uselessly!.

౨౨౪. రక్షసాం భాగ ఇత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, ద్యావాపృథివ్యౌ దేవతే,

బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

అథ శిష్యవర్గేషు యథాయోగ్యోపదేశకరణమాహ

శిష్యులెల్లరకును యథాయోగ్యముగ నుపదేశించవలయునని చెప్పబడినది.

౨౨౪ రక్షసాం భాగోఽసి నిరస్తం రక్షః ఇదమహం రక్షోఽభితిష్ఠామీద

మహం రక్షోఽవబాధ ఇదమహం రక్షోఽధమం తమో నయామి।

ఘృతేన ద్యావాపృథివీ ప్రోర్ణువాథాం వాయో వే స్తోకానా మగ్ని రాజ్యస్య

వేతు స్వాహా స్వాహా కృతే ఊర్ధ్వనభసమ్మారుతఙ్గచ్ఛతమ్ ॥౧౬॥

ప.వి:- రక్షసామ్, భాగః, అసి, విర స్తమితి విః+అస్తమ్, రక్షః, ఇదమ్, అహమ్, రక్షః, అభి, తిష్ఠామి, ఇదమ్, అహమ్, రక్షః, అవబాధే, ఇదమ్, అహమ్, రక్షః, అధమమ్, తమః, నయామి, ఘృతేన, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ప్ర, ఊర్ణువాథామ్, వాయోఽ ఇతి వాయో, వేః, స్తోకానామ్, అగ్నిః, ఆజ్యస్య, వేతు, స్వాహా, స్వాహా కృత ఇతి స్వాహా+కృతే, ఊర్ధ్వనభసమిత్యూర్ధ్వనభసమ్, మారుతమ్, గచ్ఛతమ్.॥౧౬॥

పదార్థః :-(రక్షసామ్) రక్షంతి పరార్థహాననేన స్వార్థమితి రక్షాంసి తేషామ్ (భాగః) సేవనీయః (అసి) (నిరస్తమ్) నిఃసృతమ్ (రక్షః) సర్వతః స్వార్థరక్షకః పరార్థహంతా (ఇదమ్) (అహమ్) (రక్షః) (అభి) సన్ముఖే (తిష్ఠామి) (ఇదమ్) (అహమ్) (రక్షః) రక్షతి సర్వతః రక్షార్థనిమిత్తీభూతం కర్మ (అవ) అర్వాగర్థే (బాధే) నాశయామి (ఇదమ్) (అహమ్) (రక్షః) (అధమమ్) నీచం తమోఽన్ధకారమ్ (నయామి) ప్రాపయామి (ఘృతేన) జలేన (ద్యావాపృథివీ) భూమిప్రకాశౌ (ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (ఊర్ణువాథామ్) ఆచ్ఛాదయతామ్ (వాయో) వాతి జానాతి సూచయతి సదసత్పదార్థానితి వా వాయుస్తత్సంబుద్ధౌ (వేః) విద్ధి. అత్ర లోడర్థే లఙ్ (స్తోకానామ్) స్వల్పానామ్. శేషవివక్షాతః కర్మణి షష్ఠీ (అగ్నిః) సర్వవిద్యాప్రాప్తో విద్వాన్ (ఆజ్యస్య) స్నేహద్రవ్యస్య (స్వాహాకృతే) సత్యావాచాముపగతే వ్యవహారే (ఊర్ధ్వనభసమ్) ఊర్ధ్వం నభో జలం యస్మాత్తమ్ (మారుతమ్) (గచ్ఛతమ్).॥౧౬॥

అన్వయః :-హే దుష్టకర్మకారిన్! త్వం రక్షసాం భోగోఽస్యతో రక్షో నిరస్తం భవ. అహం ఇదం రక్షోఽభితిష్ఠామి తిరస్కరణాయ తత్సన్ముఖముపవిశామి. న కేవలమభితిష్ఠామి కింతు అహమిదం రక్షో దుష్టస్వభావినమవబాధేఽర్వాచీనో యథా స్యాత్తథా హన్మి యతో న పునః సన్ముఖో భూయాదితి భావః. అహమిదం రక్షోఽధమం తమో నయామి, దుఃసహదుఃఖం ప్రాపయామి చ. హే వాయో! గుణగ్రాహక సదసద్వివేచనశీల శిష్య! త్వం స్తోకానాం స్తోకాన్ సూక్ష్మవ్యవహారాన్ వేః విద్ధి. త్వద్యజ్ఞశోధితేన ఘృతేన ద్యావాపృథివీ ప్రోర్ణువాథామ్, ఆచ్ఛాదయేతామ్. అగ్నిః సమస్తవిద్యావాన్ విద్వాంస్త్వమాజ్యస్య స్నేహద్రవ్యం స్వాహా వేత్తు జానాతు. తథా స్వాహాకృతే పూర్వోక్తే ద్యావాపృథివ్యా ఊర్ధ్వనభసం త్వద్యజ్ఞశోధితజలమూర్ధ్వ ప్రాపకం మారుతం గచ్ఛతం ప్రాప్నుతమ్.॥౧౬॥

భావార్థః:-బుద్ధిమన్తః సదసద్వివేచకా విద్వాంసః శిష్యేషు యథాయోగ్యశిక్షణమనువిదధతి యజ్ఞకర్మణా జలవాయుశుద్ధ్యా వృష్టిర్భవతి. వృష్ట్యైవ సర్వప్రాణిభ్యః సుఖం సంపద్యతే.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ దుష్టకర్మలొనర్చువాడా! నీవు (రక్షసామ్) పదార్థముల నాశమొనర్చి స్వార్థమును సాధించుకొను దుష్టులకు (భాగః అసి) [సేవనీయుడవునగు] భాగస్థుడవై యున్నావు. కావున (రక్షః) రాక్షస స్వభావుడవైన నీవు (నిరస్తమ్) వెడలిపొమ్ము (అహమ్) నేను (ఇదమ్ రక్షః) ఇట్టి స్వార్థసాధకుని (అభి తిష్ఠామి) తిరస్కరించుటకు సంసిద్ధుడ నగుచున్నాను. కేవలము ఎదుర్కొనుటయేగాక (అహమ్) నేను (ఇదమ్ రక్షః) ఇట్టి దుర్జనుని (అవబాధే) మరల నాతడు తనముఖము చూపకుండ అత్యంత తిరస్కార భావముతో తాడన మొనర్చెదను. (అహమ్) నేను (ఇదమ్ రక్షః) ఇట్టి దుష్టునకు (అధమమ్) భరించరాని దుఃఖమును (నయామి) కలిగించుచున్నాను.

ఇక ఉత్తమశిష్యున కుపదేశము:- గుణగ్రాహకుడవును, సదసద్వ్యవహారములందు వివేచనాశీలుడవునగు ఓ శిష్యా! నీవు (స్తోకానామ్) సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ వ్యవహారములను (వేః) ఎరుగుము. మరియు ఈ యజ్ఞశోధితమగు జలముచే (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు, భూమి (ప్రోర్ణువాథామ్) చక్కగా కప్పబడునుగాక! (అగ్నిః) సకల విద్వాంసులు ఘృతము మున్నగు పదార్థములతో (స్వాహా) చక్కగా నీచే హోమమొనర్చి దానిని (వేతు) ఎరుగుదురుగాక! మరియు (స్వాహాకృతే) హవనమొనర్చబడిన స్నిగ్ధద్రవ్యమును పొందిన, పైన చెప్పబడిన భూమి సూర్యులు (ఊర్ధ్వనభసమ్) నీ యజ్ఞముచే శుద్ధమగు జలమును పైకి పంపించు (మారుతమ్) వాయువును (గచ్ఛతమ్) పొందుదురుగాక!॥౧౬॥

భావార్థము :- బుద్ధిశాలురు, శ్రేష్ఠశ్రేష్ఠముల వివేచనము గలిగియున్న విద్వాంసులు తమ శిష్యులకు యథాయోగ్యముగ శిక్షావిధానమును ప్రసాదించుచున్నారు. యజ్ఞకర్మలతో జలవాయువుల శుద్ధి, వాని శుద్ధివలన వర్షము, వర్షముచే సకలప్రాణులకు సుఖము లభించుచున్నది.॥౧౬॥

16. O sinner, demons pay homage unto thee. Get out ye evil spirited. I stand before such a devil for dishonouring him, rather I chastise such a despicable fellow with great disgust. I carry such a satan to the lowest depth of distress. O disciple, the discriminator between virtue and vice, and cultivator of goodness, understand all the intricate problems, fill the Earth and Sun with water rendered pure through thy yajna. Let the learned person know thy yajna performed with clarified butter. Let the Earth and Sun filled with the greasy substance of Homa attain to the air which carries up the water purified by thy yajna!.

౨౨౫. ఇదమాప ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆపో దేవతాః, నిచృద్ బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛందః,

గాంధారః స్వరః.

శుద్ధేన జలేన కిం భావనీయమిత్యుపదిశ్యతే.

శుద్ధజలముచే నేమి ప్రసిద్ధపరచవచ్చునో ఈ మంత్రమున చెప్పబడినది.

౨౨౫ ఇదమాపః ప్రవహతావద్యఞ్చ మలఞ్చ యత్।
యచ్చాభిదుద్రోహానృతం యచ్చ శేపేఽఅభీరుణమ్।
ఆపో మా తస్మాదేనసః పవమానశ్చ ముఞ్చతు ॥౧౭॥

ప.వి:-ఇదమ్,ఆపః, ప్ర, వహత, అవద్యమ్, చ, మలమ్, చ, యత్, యత్, చ, అభిదుద్రోహేత్యభి దుద్రోహ, అనృతమ్, యత్, చ, శేపే, అభీరుణమ్, ఆపః, మా, తస్మాత్, ఏనసః, పవమానః, చ, ముఞ్చతు.॥౧౭॥

పదార్థః:-(ఇదమ్) వక్ష్యమాణమ్ (ఆపః) అప్నువంతీత్యాపః (ప్ర) (వహత) అత్ర లడర్థే లోట్ (అవద్యమ్) నింద్యమ్ (చ) వికారి సముచ్చయే (మలమ్) అశుద్ధికరమ్ (యత్) (చ) ప్రకృతివిరుద్ధగ్రహణే (యత్) (చ) లోకవిక్రుష్టసముచ్చయే (అభిదుద్రోహ) యథాఽభిద్రుహ్యాతి తథా (అనృతమ్) అసత్యమ్ (యత్) (చ) పరుషవచః సముచ్చయే (శేపే) ఆక్రుశ్యామి (అభీరుణమ్) నిర్భయమ్ (ఆపః) (మా) మామ్ (తస్మాత్) (ఏనసః) ధర్మవిరుద్ధాచరణాత్ (పవమానః) పవిత్రీకరో వ్యవహారః (చ) శుద్ధోపదేశ సముచ్చయే (ముఞ్చతు) పృథక్ కరోతు. ॥౧౭॥

అన్వయః :-ఆపః సర్వవిద్యావ్యాపినో విపశ్చితో యూయం యథాపః శుద్ధికరాస్తథా మమ యదవద్యం నింద్యం కర్మ యచ్చ మలం అవిద్యారూపం తదిదం ప్రవహత అపనయత చ పునః యదహమనృతం కం చ దుద్రోహ చ యత్ అభీరుణం నిరపరాధినం పురుషం శేపే తస్మాత్ పూర్వోక్తాదేనసః మా మాం పృథక్ రక్షతు. యథా పవమానో మాలిన్యాన్మాం సద్యో దూరీకరోతి తథాఽన్యానపి ముంచతు పృథక్ కరోతు. ॥౧౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకార ఉపమాలంకారశ్చ. విద్వాన్ జలమివ సాంసారిక పదార్థానాం శోధకో భూత్వా ధర్మ్యం కర్మాచరేత్. మనుష్యైరీశ్వరప్రార్థనయా దుష్టాచారాత్ పృథక్ భూత్వా నిర్మలేషు విద్యాదిగ్రహణకర్మసు సదా ప్రవర్తితవ్యమితి. ॥౧౭॥

పదార్థము :-(ఆపః) సర్వవిద్యావ్యాపకులగు ఓ విద్వాంసులారా! మీ రెట్లు (ఆపః) జలముల శుద్ధమొనర్చుచున్నారో, అట్లే నాయొక్క (యత్ అవద్యమ్) చెప్పరాని నింద్యమగు ఏ కర్మగలదో (చ) మరియు ఏ వికారమున్నదో (యత్ మలమ్) అవిద్యారూపమగు నే మలము గలదో (ఇదమ్) అట్టి దీనిని (ప్రవహత)

కడిగివేయుడు [దూరమొనర్చుడు.] (చ) మరియు (యత్) నేను (అనృతమ్) అబద్ధముగ [నిష్కారణముగ ఎవరికైన] (దుద్రోహ) ద్రోహమొనర్చుచున్నానో (చ) మరియు (యత్ అభీరుణమ్) నిర్భయుడు, నిరపరాధియు నగువానిని (శేపే) రెచ్చగొట్టుచు దూషించువానిని (తస్మాత్) పైన జెప్పబడిన (ఏనసః) ఈ పాపములనుండి (మా) నన్ను వేరుపరచుము. (చ) మరియు (పవమానః) పవిత్ర వ్యవహారము (మా) నన్ను పాపకార్యములనుండి వేరుపరచుచున్నట్లే (చ) ఇతరులను గూడ వేరుపరచుగాక! ॥౧౭॥

భావార్థము :-జలములు సాంసారిక పదార్థముల శుద్ధికి మూలకారణమగునట్లే విద్వాంసులు సంస్కారణములకు మూలకారకులై యుందురు. కావున వారు సత్కార్మలనే యొనర్చవలయును. మానవులు ఈశ్వరోపాసన, విద్వాంసుల సాంగత్యముచే దుష్టాచరణములను వదలి సదా ధర్మమునందు ప్రవృత్తులగుదురు గాక! ॥౧౭॥

17. Ye masters of knowledge, just as waters purify us, so do ye wash away this indescribable sin and ignorance of mine. O learned persons keep me away from the vice of false malice, and accusation of the innocent. May noble, virtuous deeds save me from sin!.

౨౨౬. సం త ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ప్రాజాపత్యానుష్టుప్ ఛందః గాంధారః స్వరః,

రేడసీత్యస్య దైవీపంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అథ రణే యోద్ధా కీదృగ్భవేదిత్యుపదిశ్యతే.

రణమందు యుద్ధమొనర్చు వీరు డెట్లుండవలెనో ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౨౨౬ సన్తే మనో మనసా సంప్రాణః ప్రాణేన గచ్ఛతామ్।

రేడస్యగ్నిష్ట్వా శ్రీణాత్వాపస్త్వా సమరిణన్వాతస్య త్వా ధ్రాజ్యై పూష్ణో

రంహ్యా ఊష్మణో వ్యథిషత్ ప్రయుతం ద్వేషః ॥౧౮॥

ప.వి:- సమ్, తే, మనః, మనసా, సమ్, ప్రాణః, ప్రాణేన, గచ్ఛతామ్, రేట్, అసి, అగ్నిః, త్వా, శ్రీణాతు, ఆపః, త్వా, సమ్, అరిణన్, వాతస్య, త్వా, ధ్రాజ్యై, పూష్ణః, రంహ్యై, ఊష్మణః, వ్యథిషత్, ప్రయుతమితి ప్రయుతమ్, ద్వేషః॥౧౮॥

పదార్థః:-(సమ్) (తే) తవ (మనః) అంతఃకరణమ్ (మనసా) విజ్ఞానేన (సమ్) (ప్రాణః) (ప్రాణేన) బలేన (గచ్ఛతామ్) (రేట్) శత్రుహింసకః. అత్ర రిషతే ర్హింసార్థాత్ కర్తరి విచ్ (అగ్నిః)

యుద్ధజన్య క్రోధాగ్నిః (త్వా) త్వామ్ (శ్రీణాతు) పరిపచతు (త్వా) త్వామ్ (అపః) జలాని (సమ్) (అరిణన్) ప్రాప్నువంతు. రిణాతీతి గతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౪. (వాతస్య) వాయోః (ధ్రాజ్యై) గత్యై. అత్ర గత్యర్థాత్ ధ్రజ ధాతోః ఇఞ్ వపాదిభ్య అ.3.3.౧౦౮ భా....వా....ఇతీఞ్ ప్రత్యయః (పూష్ణః) పోషకరస్యాదిత్యస్య (రంహ్యై) గత్యై (ఊష్మణః) ఆతపాత్ (వ్యథిషత్) వ్యథతే (ప్రయుతమ్) ఏతత్సంఖ్యాకమ్ (ద్వేషః) ద్వేష్టి యేన సః అయమ్మంత్రః. శత.3.౮.3.౯-3౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే యోద్ధః సంగ్రామే తే మనో మనసా ప్రాణః ప్రాణేన చ సంగచ్ఛతామ్. హే వీర! త్వం రేడసి త్వా త్వామగ్నిర్యుద్ధజన్యక్రోధాగ్నిశ్శ్రీణాతు. త్వం ప్రయుతం శత్రుసైన్యం ప్రాప్య తజ్జన్యాదూష్మణో ద్వేషో మా వ్యథిషత్. త్వాం వాతస్య ధ్రాజ్యై వాతస్య గతిభిర్యుద్ధకర్మణే గత్యై యద్వా పూష్ణో రంహ్యై సూర్యస్య గతిరివ యుద్ధభూమిషు గత్యై యదార్థతయా యుద్ధకర్మణే ప్రవృత్త్యై ఆపః సమరిణన్. ॥౧౮॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సంగ్రామే మనఃసమాధాయ స్వబలవర్ధకాన్నపానశస్త్రాదిపదార్థాన్ సంపాద్య శత్రూన్ నిహత్య సంగ్రామో విజేతవ్య ఇతి. ॥౧౮॥

పదార్థము :-శూరవీరుడవగు ఓ యుద్ధశీలుడా! రణరంగమున (తే మనః) నీ మనస్సు (మనసా) విద్యా బలముతోను మరియు (ప్రాణః) ప్రాణము (ప్రాణేన) ప్రాణముతోను (సమ్ గచ్ఛతామ్) సంగతములును అగుగాక! ఓ వీరా! నీవు (రేట్ అసి) శత్రుసంహారకుడవు (త్వా) నిన్ను (అగ్నిః) యుద్ధమున జనించిన క్రోధాగ్ని (శ్రీణాతు) చక్కగా పచనమొనర్చునుగాక! నీవు (ప్రయుతమ్) కోట్లకొలదిగ నున్న శత్రుసైన్యముల నెదుర్కొనినప్పుడు, దానబుట్టిన (ఊష్మణః) ఉష్ణముయొక్క (ద్వేషః) ద్వేషము (వ్యథిషత్) నిన్ను అధిక బాధలకు గురిచేయకుండుగాక! ఎద్దానివల్ల (వాతస్య, ధ్రాజ్యై) వాయువు సమానమగు గతికొరకు (పూష్ణః) పుష్టికారకుడగు (రంహ్యై) సూర్యుని వేగముతో సమమగు వేగముకొరకు అనగా యథార్థత్వముతో యుద్ధమొనర్చుటకు ప్రవృత్తుడవగుటకై (ఆపః) ఉత్తమజలములు (సమ్ అరిణన్) చక్కగా ప్రాప్తించును గాక! ॥౧౮॥

భావార్థము :-మనుష్యులు తమ బలమును అభివృద్ధిపరచు అన్న జలములను అస్త్ర శస్త్రములు మున్నగు పదార్థములను సంగ్రహించుకొని శత్రువులను సంహరించి సంగ్రామమునందు విజయమును పొందవలయును. ॥౧౮॥

18. O warlike hero, may thy mind in battle be filled with knowledge, and thy breath be united to life's force. O hero, thou art the killer of foes. May the fire of righteous indignation created by battle mature thee. Facing millions of the army of enemies, let not the heat generated by battle disturb thee!.

May thou get refreshing drinks to fight in war with the velocity of wind, and speed of the sun.

౨౨౮. ఘృతం ఘృతపావాన ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తత్ర కిం భవితువ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

మరల యుద్ధకర్మమునం దేమి కావలయునో ఈ మంత్రమున చెప్పబడినది.

౨౨౮ ఘృతం ఘృతపావానః పిబత వసాం వసాపావానః పిబతాన్తరిక్షస్య హవిరసి స్వాహా। దిశః ప్రదిశ ఆదిశో విదిశ ఉద్దిశో దిగ్భ్యః స్వాహా ॥౧౯॥

ప.విః- ఘృతమ్, ఘృతపావాన ఇతి ఘృత+పావానః, పిబత, వసామ్, వసాపావాన ఇతి వసా+పావానః, పిబత, అన్తరిక్షస్య, హవిః, అసి, స్వాహా దిశః, ప్రదిశ ఇతి ప్ర+దిశః, ఆదిశ ఇత్యా+దిశః, విదిశ ఇతి వి+దిశః, ఉద్దిశ ఇత్యుత్+దిశః, దిగ్భ్య ఇతి దిక్+భ్యః, స్వాహా ॥౧౯॥

పదార్థః:-(ఘృతమ్) ఉదకమ్. ఘృతమిత్యుదకనామసు పఠితమ్ నిఘం. ౧. ౧౨. (ఘృతపావానః) ఉదకపా వీరాః (పిబత) (వసామ్) వీరరసనీతిమ్ (వసాపావానః) వసాం నివాసం పాంతి తే (పిబత) (అంతరిక్షస్య) ఆకాశస్య (హవిః) ఆదీయత ఇతి. (అసి) (స్వాహా) యుద్ధానుకూలాం శోభనాం వాచమ్ (దిశః) పూర్వాద్యాః (ప్రదిశః) అభ్యంతరదిశః (ఆదిశః) అభిముఖ్యదిశః (విదిశః) విరుద్ధదిశః (ఉద్దిశః) యా ఉద్దిశ్యంతే తాః (దిగ్భ్యః) పూర్వప్రతిపాదితాభ్యః సర్వాభ్యః (స్వాహా) తత్తత్ స్థానానుకూలాం శోభనాం వాచమ్. అయమ్మన్త్రః. శత ౩.౮.౩.౩౨-౩౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౯॥

అన్వయః:- హే ఘృతపావానో వీరా! యూయం ఘృతం పిబత. హే వసాపావానో! యూయం వసాం పిబత. హే సేనాధ్యక్ష చక్రవ్యూహాదిసేనారచక ! త్వం ప్రతివీరమన్తరిక్షస్య హవిరసీతి. స్వాహా శోభనయా వాచా సర్వాన్ వీరాన్ యా దిశః, ప్రదిశ, ఆదిశో, విదిశ, ఉద్దిశశ్చ సన్తి తాభ్యః సర్వాభ్యో దిగ్భ్యః సర్వాః సేనా విభజ్య శత్రూన్ విజయధ్వమ్. ॥౧౯॥

భావార్థః :-సేనాధ్యక్షాణాముచితమస్తి స్వసేనాస్థాన్ వీరాన్ శరీరబలయుక్తాన్ యుద్ధవిద్యా సుశిక్షితాన్ సంపాద్య యుద్ధే సర్వాసు దిక్షు యథాయోగ్యాన్ స్వసేనాభాగాన్ సంస్థాప్య సర్వతః శత్రూనావృత్య విజిత్య చ న్యాయేన ప్రజాం పాలయేయురితి. ॥౧౯॥

పదార్థము:-(ఘృతపావానః) జలపానముచేయువారు ఓ వీరులారా! మీరు (ఘృతమ్) అమృతాత్మకములగు జలములను (పిబత) త్రాగుడు (వసాపావానః) నీతిని పాలించు వో వీరులారా! మీరు (వసామ్) శత్రువులను

స్తంభింపజేయు వీరరసవాణిని (పిలత) పిలిపించుడు. ఓ సేనాధ్యక్షా! చక్రవ్యూహము మున్నగు సేనావిధానకర్తా! నీవు ప్రతి శత్రువీరునకు (అన్తరిక్షస్య) ఆకాశముయొక్క (హవిః) యుద్ధరంగమునందు శత్రుసైన్యములకు అడ్డుగోడవై (అసి) ఉన్నావు (స్వాహా) ఆ శుభకరవాణిచే (దిశః) పూర్వ, పశ్చిమ, ఉత్తర, దక్షిణ దిశలకు (ప్రదిశః) ఆగ్నేయ, నైఋతి, వాయవ్య, ఈశాన్యము మున్నగు ఉపదిశలకు (ఆదిశః) ఎదురు బొదురు, వెనకా, ముందు నైపులకు (విదిశా) వెనుకదిశకు మరియు (ఉద్దిశః) శత్రువులుండు దిశలకు (దిగ్భ్యః) ఇట్లు సర్వదిశలకు యథాయోగ్యముగ వీరులను పంపి శత్రువులను జయించుము.॥౧౯॥

భావార్థము :- సైన్యాధ్యక్షులొనర్పదగిన కార్యము :- తమ తమ సైనిక వీరులెల్లరను అత్యంత పుష్టి వంతులుగ నొనర్చి యుద్ధసమయమున చక్రవ్యూహము, శ్యేనవ్యూహము, శకటవ్యూహము మొదలగు వ్యూహరచనలు మున్నగు కర్మలచే సకలదిశలందును స్వ సేనాభాగములను నిలిపి సకలవిధముల శత్రువుల నాక్రమించి, దాడిచేసి, ముట్టడించి, జయించి న్యాయయుక్తముగా ప్రజాపాలన మొనర్పవలయును.॥౧౯॥

19. Oh warriors, drinkers of water, drink refreshing water. O warriors expert in statesmanship, follow the policy of heroic action. O general, thou shouldst stop the foes in the air. With thy martial and commanding voice spread thy soldiers in all regions, by-regions, fore-regions, back-regions, and regions in which the enemy goes, and conquers the foes, by slaying their warriors!.

౨౨౮. ఐంద్రః ప్రాణ ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, త్వష్టా దేవతా, బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తత్రాన్యోన్యం కథం వర్తేరన్నిత్యుపదిశ్యతే.

సంగరమందు వీరపురుషులు పరస్పర మెట్లుండవలెనను విషయ మిందు గలదు.

౨౨౮ ఐన్ద్రః ప్రాణో అఙ్గే అఙ్గే నిదీధ్యదైన్ద్ర ఉదానో అఙ్గే అఙ్గే నిధీతః।
దేవ త్వష్టర్భూరి తే సꣳసమేతు సలక్ష్మా యద్విషురూపం భవాతి।
దేవత్రా యన్తమవసే సఖాయో అను త్వా మాతా పితరో మదన్తు ॥౨౦॥

ప.వి:- ఐంద్రః, ప్రాణః, అఙ్గే అఙ్గ ఇత్యఙ్గే+అఙ్గే, ని, దీధ్యత్, ఐన్ద్రః, ఉదాన ఇత్యుత్+ఆనః, అఙ్గే అఙ్గ ఇత్యఙ్గే+అఙ్గే, నిధీత ఇతి ని+ధీతః, దేవ, త్వష్టః, భూరి, తే, సꣳసమితి, సమ్, సమ్, ఏతు, సలక్ష్మేతి స+లక్ష్మ, యత్, విషురూపమితి విషు+రూపమ్, భవాతి, దేవత్రేతి దేవ+త్రా, యన్తమ్, అవసే, సఖాయః, అను, త్వా, మాతా, పితరః, మదన్తు॥౨౦॥

పదార్థః :-(ఐంద్రః) ఇంద్రో జీవో దేవతాఽస్య స ఐంద్రః (ప్రాణః) శరీరస్థో వాయువిశేషః (అంగే అంగే) యథా ప్రత్యంగం ప్రకాశతే (ని) నితరామ్ (దీధ్యత్) యుద్ధే శత్రూన్ వఞ్చిత్వా స్వయం ప్రకాశేత (ఐన్ద్రః) విద్యుద్దేవతాకః (ఉదానః) య ఊర్ధ్వమనితి (అంగే అంగే) ప్రత్యంగమ్ (నిధీతః) నిహిత ఇవ (దేవ) దివ్యవిద్యాసంపన్న సేనాధ్యక్ష (త్వష్టః) శత్రుబలచ్ఛేత్తః (భూరి) బహు (తే) తవ (సమ్ సమ్) ఏకీభావే. అత్ర ప్రసముపోదః పాదపూరణే అ. ౮. ౧. ౬. ఇతి సమిత్యస్య ద్విత్వమ్. (ఏతు) ప్రాప్నోతు. (సలక్ష్మ) సమానం లక్ష్మ యస్య తత్. అత్ర అన్యేషామపి దృశ్యత అ.౬.౩.౧౩౭. ఇతి దీర్ఘః. (విషురూపమ్) వ్యాపకం వివిధరూపం వా (భవాతి) భవతు. (దేవత్రా) దేవం దేవమితి దేవత్రా (యంతమ్) గచ్ఛంతమ్ (అవసే) రక్షణాయ (సఖాయః) సుహృదః సన్తః (అను) (త్వా) త్వామ్ (మాతా) జననీ (పితరః) రక్షకా జనకాః (మదన్తు) హర్షన్తు. అయమ్మన్త్రః. శత. ౩.౮.౩-౩౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౦॥

అన్వయః :-హే త్వష్టర్దేవ సేనాపతే! భగవన్ అంగే అంగే ఐన్ద్రః ప్రాణ ఇవావసే సంగ్రామే నిదీధ్యత్ యద్వా అంగే అంగే ఉదాన ఇవ సంగ్రామే నిధీతో భవతి. యత్ తే తవ విషురూపం సలక్ష్మ భవాతి తత్సంగ్రామే భూరి యథా స్యాత్తథా సంసమేతు. సఖాయో మాతా పితరశ్చ దేవత్రా ధర్మ్యం యుద్ధం వ్యవహారం వా యంతం త్వా త్వామనుమదన్తు. ॥౨౦॥

భావార్థః :-సేనాపతిః సర్వమిత్రోఽఙ్గేఽఙ్గే ప్రాణ ఉదాన ఇవ సంగ్రామే విచరన్ సేనాస్థవీరాన్ ప్రజాస్థపురుషాంశ్చ హర్షయిత్వా శత్రూన్విజయేత. ॥౨౦॥

పదార్థము :- (త్వష్టః) ఓ శత్రునాశకా! (దేవ) దివ్య విద్యాసంపన్నుడవగు సేనాపతీ! నీవు (అవసే) రక్షణము నున్నగువానికొరకై ఎట్లు (అంగే అంగే) ప్రతి అంగమునందును (ఐన్ద్రః) ఇంద్రుడనగా ప్రాణము [అధిదేవతగా, దేవతగా గలిగియున్న శరీరమందంతటను వసించు ప్రాణవాయువు సకల వాయువులను తిరస్కరించుచు స్వయముగ ప్రకాశించుచున్నట్లు నీవును సమరమందు సకలశత్రువులను తిరస్కరించుచు] (నిదీధ్యత్) ప్రకాశకుడవుకమ్ము. లేక (అంగే అంగే) ప్రతియంగమునందెట్లు (ఉదానః) అన్నము మున్నగు పదార్థములను ఊర్ధ్వమునకు చేర్చు ఉదానవాయువు ప్రవృత్తమైయున్నదో అట్లే నీవును స్వశక్తిచే సకల వీరులను ఉత్తేజపరచుచు రణరంగమున (నిధీతః) నిరంతరము నిలిచియున్నవానివలె ప్రకాశింపుము (యత్ తే విషురూపమ్) నీ వివిధరూపములలో [వ్యాపకమైయున్న] (సలక్ష్మ) పరస్పరము ఏ యుద్ధలక్షణము (భవాతి) కలదో యది (సంగ్రామే) సంగరమందు (భూరి) విస్తారముగ (సం సమ్ ఏతు) ప్రవృత్తమగుగాక: ఓ సేనానాయకా! నీ భద్రతకొరకు సమస్త శూరులు, వీరులు (సఖాయః) మిత్రులై ప్రవర్తించెదరుగాక! (మాతా) జనని (పితరః) తండ్రి, పితృవ్యులు, భృత్యులు, శుభచింతకులు [మున్నగు వారెల్లరును] (దేవత్రా) దేవతలను, విద్వాంసులను, ధర్మయుక్త యుద్ధమును, ధర్మయుక్త వ్యవహారమును (యన్తమ్) పొందుచున్న (త్వా) నిన్ను (అనుమదన్తు) అనుమోదింతురుగాక! ॥౨౦॥

భావార్థము :- ప్రతియంగమునందు ప్రాణ ఉదానములు ప్రవర్తమానములై యున్నట్లు సకల ప్రాణులయందు మిత్రభావముతో మెలగు సేనాపతి సంగ్రామమునందు విహరించుచు [తిరుగుచు] సేనను, ప్రజలను ఆనందపరచుచు శత్రువులను జయించునుగాక! ౨౦॥

20.O destroyer of the strength of the enemy, O general endowed with beautiful knowledge, shine forth in the battle-field subduing all thy foes, as the in-going breath pertaining to our soul, overcomes all other breaths in every part of the body!.

Just as Udan breath permeates all our organs, so do thou O general shine forth in the battle leading all your warriors. Let thy diverse forces in uniform gather together in large numbers. O general, may all warriors behave friendly towards thee for the protection. May they mother, father and relatives be pleased to see thee moving in the midst of warriors.

౨౧.సముద్రం గచ్ఛేత్యాదే ర్దీర్ఘతమా ఋషిః, సేనాపతి ర్దేవతా, యాజుష్య ఉష్ణిక్ఛందాంసి, ఋషభః స్వరః.

అథ రాష్ట్రకర్మానుష్ఠాతుమర్హాయ శిష్యాయ గురుః కిం కిముపదిశేదిత్యాహ.

రాజ్యకార్య మొనర్చుటకు యోగ్యుడైన శిష్యునకు గురు వే మేమి.

యుపదేశించవలయునో ఈ మంత్రమున చెప్పబడుచున్నది.

౨౧ సముద్రఙ్గచ్ఛ స్వాహాఽన్తరిక్షఙ్గచ్ఛ స్వాహా దేవꣳ సవితారఙ్గచ్ఛ స్వాహా।
మిత్రావరుణౌ గచ్ఛ స్వాహాఽహోరాత్రే గచ్ఛ స్వాహా ఛందాꣳసి గచ్ఛ
స్వాహా ద్యావా పృథివీ గచ్ఛ స్వాహా యజ్ఞం గచ్ఛ స్వాహా సోమం గచ్ఛ
స్వాహా దివ్యన్నభో గచ్ఛ స్వాహాగ్నిం వైశ్వానర ఙ్గచ్ఛ స్వాహా మనో మే హార్ది
యచ్ఛ దివన్తే ధూమో గచ్ఛతు స్వర్జ్యోతిః పృథివీ మ్భస్మనా పృణ స్వాహా ౨౧॥

ప.వి:- సముద్రమ్, గచ్ఛ, స్వాహా, అన్తరిక్షమ్, గచ్ఛ, స్వాహా, దేవమ్, సవితారమ్, గచ్ఛ, స్వాహా, మిత్రావరుణౌ, గచ్ఛ, స్వాహా, అహోరాత్రేఽ ఇత్యహో రాత్రే, గచ్ఛ, స్వాహా, ఛందాసి, గచ్ఛ, స్వాహా, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, గచ్ఛ, స్వాహా, యజ్ఞమ్, గచ్ఛ,

స్వాహా, సోమమ్, గచ్ఛ స్వాహా, దివ్యమ్, నభః, గచ్ఛ, స్వాహా, అగ్నిమ్, వైశ్వానరమ్, గచ్ఛ, స్వాహా, మనః, మే, హార్ది, యచ్ఛ, దివమ్, తే, ధూమః, గచ్ఛతు, స్వః, జ్యోతిః, పృథివీమ్, భస్మనా ఆ, పృణ, స్వాహా॥౨౧॥

పదార్థః:-(సముద్రమ్) సముద్రవన్తి జలాని యస్మిన్ తముదధిమ్ (గచ్ఛ) (స్వాహా) బృహన్నౌకారచనాదివిద్యాసిద్ధేన యానేన (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (గచ్ఛ) (స్వాహా) ఖగోళప్రకాశికయా విద్యయా సంపాదితేన విమానేన (దేవమ్) ద్యోతమానం పరమేశ్వరం (గచ్ఛ) జానీహి (స్వాహా) వేదవాచా సత్సంగసంస్కృతయా వా (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణోదానౌ (గచ్ఛ) ప్రాణాయామాభ్యాసేన విద్ధి (స్వాహా) యోగయుక్త్యా వాచా (అహోరాత్రే) అహశ్చ రాత్రిశ్చ అహోరాత్రే. హేమంతశిశిరావహోరాత్రే చ ఛందసి అ. ౨. ౪.౨౮. అనేన నపుంసకత్వమ్ (గచ్ఛ) కాలవిద్యయా జానీహి యాహి వా (స్వాహా) జ్యోతిష్ప్రోధయుక్త్యా వాచా (ఛందాంసి) ఋగ్యజుఃసామాథర్వాణశ్చతురో వేదాన్ (గచ్ఛ) పఠనపాఠనపురస్సరేణ శ్రవణమననిధిధ్యాసనసాక్షాత్కారేణ విజానీహి. (స్వాహా) వేదాఙ్గాదివిజ్ఞానసహితయా వాచా (ద్యావా పృథివీ) ద్యౌశ్చ పృథివీ చ తౌ భూమిసూర్యౌ తద్గతావభీష్ట దేశదేశాంతరావితి యావత్ (గచ్ఛ) జానీహి (స్వాహా) భూమియానాకాశయానరచన భూగోల భూగర్భఖగోలవిద్యయా (యజ్ఞమ్) అగ్నిహోత్ర శిల్పరాజవ్యవహారాదికమ్. (గచ్ఛ) (సోమమ్) ఓషధిసమూహమ్ (గచ్ఛ) జానీహి (స్వాహా) వైద్యకశాస్త్ర బోధార్థయా వాచా (దివ్యమ్) వ్యవహర్తవ్యం శుద్ధమ్ (నభః) జలమ్ (గచ్ఛ) ప్రాప్నుహి (స్వాహా) తద్గుణవిజ్ఞాపయిత్ర్యా వాచా (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (వైశ్వానరమ్) సర్వత్ర ప్రకాశమానమ్ (గచ్ఛ) జానీహి (స్వాహా) తద్బోధయుక్త్యా వాణ్యా (మనః) చిత్తమ్ (మే) మమ (హార్ది) హృదయస్యాతిశయేన ప్రియమ్ (గచ్ఛ) విధేహి (దివమ్) సూర్యమ్ (తే) తవ (ధూమః) యంత్రజ్వలనబాష్పః (స్వః) సుఖమ్ (అంతరిక్షమ్) అవకాశమ్ (జ్యోతిః) జ్వాలామ్ (పృథివీమ్) భస్మనా (ఆ) సమంతాత్ (పృణ) యోజయ (స్వాహా) యజ్ఞానుష్ఠానయంత్రరచనవిద్యయా. అయమ్మంత్రః శత. ౩.౮.౪.౧౧-౧౮. తథా ౮.౫.౧. ౧-౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౧॥

అన్వయః :-హే రాజకర్మానుష్ఠాతః! విద్వంస్త్వం స్వాహా సముద్రం గచ్ఛ, స్వాహాఽన్తరిక్షం గచ్ఛ స్వాహా దేవం సవితారం గచ్ఛ, స్వాహా మిత్రావరుణౌ గచ్ఛ స్వాహాఽహోరాత్రే గచ్ఛ. స్వాహా యజ్ఞం గచ్ఛ. స్వాహా సోమం గచ్ఛ. స్వాహా దివ్యం నభో గచ్ఛ స్వాహాఽగ్నిం వైశ్వానరం చ గచ్ఛ. మే మమ మనో హార్ది యచ్ఛ. తే తవ ధూమో దివ్యం జ్యోతిః స్వర్గచ్ఛతు. త్వం స్వాహా భస్మనా పృథివీమాపృణ.॥౨౧॥

భావార్థః:-ధర్మాదిరాజ్యవ్యాపారకరణవృత్తిమద్భిర్విద్వద్భిర్భూమియానాంతరిక్షయానాకాశయానైర్వివిధయంత్రకలారచనైశ్చ సర్వాః సామగ్రీః సంపాద్య ద్రవ్యసంచయః కార్యః.॥౨౧॥

పదార్థము :- ధర్మాదిరాజ్యకర్మలొనర్చదగిన ఓ శిష్యా! నీవు (స్వాహా) గొప్ప అశ్వతరీనావలను, పొగయోడలను నిర్మించు విద్యచే నౌక మున్నగు యానములనధిష్ఠించి (సముద్రం గచ్ఛ) సముద్రములను దాటుము (స్వాహా) ఖగోళమును ప్రకాశింపజేయు విద్యచే సిద్ధపరచబడిన విమానాది యానములతో (అన్తరిక్షమ్ గచ్ఛ) ఆకాశమునందు విహరించుము (స్వాహా) వేదవాణితో (దేవమ్) ప్రకాశమానుడగు (సవితారమ్) సర్వమును సృష్టించు పరమేశ్వరుని (గచ్ఛ) తెలిసికొనుము (స్వాహా) వేదము, సజ్జన సాంగత్యముచేతను, శుద్ధము మరియు సంస్కరింపబడినదియు నగు వాణిచేతను (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణ, ఉదాన వాయువులను (గచ్ఛ) తెలిసికొనుము (స్వాహా) జ్యోతిషవిద్యచే (అహోరాత్రే) దివారాత్రములను, వానిగుణములను (గచ్ఛ) గ్రహించుము (స్వాహా) వేదాంగ విజ్ఞానసహిత వాణిచే (ఛన్దాంసి) ఋగ్యజుస్సామాథర్వము లను చతుర్వేదములను (గచ్ఛ) బాగుగా దెలిసికొనుము (స్వాహా) భూమి, ఆకాశమార్గ యాన రచనలచేతను, భూగోళ, ఖగోల, భూగర్భ విద్యలచేతను (ద్యావాపృథివీ) భూమి మరియు సూర్యప్రకాశస్థములు నగు అభీష్ట దేశదేశాంతరములను (గచ్ఛ) ఎరుగుము. మరియు ప్రాప్తించుకొనుము. (స్వాహా) సంస్కృతవాణిద్వారా (యజ్ఞమ్) అగ్నిహోత్రమును, శిల్పవిద్యను, రాజనీతిని, యజ్ఞమును (గచ్ఛ) పొందుము (స్వాహా) వైద్యవిద్యచే (సోమః) సోమలత మున్నగు ఓషధిసమూహమును (గచ్ఛ) తెలిసికొనుము (స్వాహా) జలముల మంచిచెడుగుణములను బోధపరచు విద్యలచే (దివ్యమ్) వ్యవహరించుట కుపయుక్తములగు పవిత్రములైన (నభః) జలములను (గచ్ఛ) ఎరుగుము. మరియు (స్వాహా) విద్యుత్తును, ఆగ్నేయము మున్నగు అస్త్రములు, తంతి మరియు సకల కళాయంత్రములను ప్రకాశమొనర్చు విద్యచే (అగ్నిమ్) విద్యుదగ్నిని (గచ్ఛ) బాగుగనెరుగుము. మరియు (మే మనః) నా మనస్సును (హార్ది) ప్రీతియుక్తముగ (గచ్ఛ) సత్య ధర్మమునందు స్థిరపరచుము. అనగా నా యుపదేశము ననుసరించి ప్రవర్తించుము. మరియు (తే) నీ (ధూమః) కళలయొక్క, యజ్ఞాగ్నియొక్క ధూమము (దివమ్) సూర్యప్రకాశమును మరియు (జ్యోతిః) దాని జ్వాలలు (స్వః) అంతరిక్షమును (గచ్ఛతు) ప్రాప్తించునుగాక! మరియు నీవు యంత్రకళయందుగల అగ్నియందు (స్వాహా) కాష్ఠములను మున్నగు పదార్థములను భస్మమొనర్చి (భస్మనా) ఆ భస్మముచే (పృథివీమ్) పృథివిని (ఆపృణ) కప్పివేయుము.॥౨౧॥

భావార్థము :- ధర్మార్థకామమోక్ష, రాజ్యవాణిజ్యాదులను గోరు మనుష్యుడు భూయానములను, అంతరిక్షయానములను మరియు ఆకాశమార్గమున ప్రయాణమొనర్చు విమానాది రథములను, లేక నానా ప్రకారములగు కళాయంత్రములను నిర్మించియు, సకల సామగ్రిని సంగ్రహించుకొని ధనమును, రాజ్యమును ఉపార్జించుకొనవలయును.॥౨౧॥

21.O disciple, a student in the science of government, sail in oceans in steamers, fly in the air in aeroplanes, know God the Creator through the vedas, control thy breath through yoga, through astronomy know the functions of day and night, know all the Vedas, Rig, Yajur, Sama, and Atharva, by means of their constituent parts!.

Through astronomy, geography, and geology go thou to all the different countries of the world under the sun. Mayest thou attain through good preaching to statesmanship

and artisanship, through medical science, obtain knowledge of all medicinal plants through hydrostatics, learn the different uses of water through electricity, understand the working of ever-lustrous lightning. Carry out my instructions willingly. May the smoke of thy yajna and military machines reach the sun, and may their flames go up the heaven; and may thou cover the earth with the ashes, the residue of thy yajna.

౨౩౦.మాప ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, వరుణో దేవతా, బ్రాహ్మీ స్వరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః, సుమిత్రియా న ఇత్యస్య విరాడ్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ వాణిజ్యార్థం రాజప్రబంధమాహ.

వాణిజ్యవ్యాపారములకు రాజ్యప్రబంధము ఈ మంత్రమున చెప్పబడినది.

౨౩౦ మాపో మౌషధీర్హిꣳసీ ర్ధామ్నో ధామ్నో రాజꣳస్తతో వరుణ నో ముఞ్చ।
యదాహు రఘ్న్యా౾ ఇతి వరుణేతి శపామహే తతో వరుణ నో ముఞ్చ।
సుమిత్రియా న౾ఆప౾ ఓషధయః సంతు దుర్మిత్రియా
స్తస్మైసన్తు యో౾స్మాన్ద్వేష్టి యఞ్చ వయం ద్విష్మః ॥౨౨॥

ప.వి:- మా, అపః, మా, ఓషధీః, హింసీః, ధామ్నోధామ్న+ఇతి ధామ్నః + ధామ్నః, రాజన్, తతః, వరుణ, నః, ముఞ్చ, యత్, ఆహుః, అఘ్న్యాః, ఇతి, వరుణ ఇతి, శపామహే, సుమిత్రియా ఇతి సు+మిత్రియాః, నః, ఆపః, ఓషధయః, సంతు, దుర్మిత్రియా ఇతి దుః+మిత్రియాః, తస్మై, సన్తు, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః॥౨౨॥

పదార్థః-(మా) నిషేధే (అపః) జలాని (మా) నిషేధే (ఓషధీః) యవాదీన్ (హింసీః) (ధామ్నో ధామ్నః) స్థానాత్ స్థానాత్ (రాజన్) సభాపతే! (తతః) తస్మాత్ (వరుణ) ప్రశస్త (నః) అస్మాన్ (ముఞ్చ) (యత్) (ఆహుః) (అఘ్న్యాః) హన్తుమయోగ్యా గావస్తాః. అఘ్న్యా ఇతి గోనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౧. (ఇతి) అనేన ప్రకారేణ (వరుణ) న్యాయకారిన్! (ఇతి) ప్రకారాంతరే (శపామహే) (సుమిత్రియాః) సుమిత్రాణీవ (నః) అస్మభ్యమ్ (ఆపః) (ఓషధయః) (సంతు) (దుర్మిత్రియాః) దుర్మిత్రాణీవ (తస్మై)

ద్విషతే (సంతు) (యః) అమిత్రః (అస్మాన్) ద్వేష్టి (యమ్) (చ) (వయమ్) (ద్విష్మః) అయమ్మంత్రః శు. 3.౮.౫.౯-౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౨॥

అన్వయః :-హే రాజన్! త్వమప ఓషధీశ్చ మా హింసీః. న కేవలమిదమేవ కుర్యాః కింతు తతో ధామ్నో ధామ్నోఽస్మాన్ మా ముఞ్చ. హే వరుణ! అఘ్న్యా ఇతి యద్బ్రువన్త ఆపః వయం చేత్థం శపామహే తతస్త్వం మా ముఞ్చ వయమపి న ముఞ్చామః. హే వరుణ ! నః అస్మభ్యమాప ఓషధయశ్చ సుమిత్రియా స్సుమిత్రవత్ సన్తు. యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మ స్తస్మై దుర్మిత్రియాః శత్రువత్ సన్తు. ॥౨౨॥

భావార్థః:-రాజపురుషాః ప్రజాభ్యోఽనీత్యా ధనం న గృహ్ణీయుః రాజరక్షణాయ ప్రతిజ్ఞాం కుర్యు రన్యాయం వయం న కరిష్యామ ఇతి దుష్టాన్ సతతం దండయేయురితి. ॥౨౨॥

పదార్థము:-(రాజన్) ఓ సభాధ్యక్షా! నీవు నీ ప్రత్యేకస్థానములందు (అపః) జలములను మరియు (ఓషధీః) అన్నపానపదార్థములను, కిరాణాభోజనవస్తువులను [వ్యాపార దినుసులను] వనముల సంబంధ పదార్థములను (మా హింసీః) నష్టపరచకుము [మాకు ప్రతిచోట కావలసిన పదార్థములు లభించు చుండవలయును.] ఇంతయేకాదు (తతః ధామ్నః ధామ్నః) ఆ యా స్థలములనుండి (నః) మమ్ము (మా ముంచ) వదలివేయకుము (వరుణ) ఓ న్యాయాధిపతీ! సభాపతి యొనర్చిన న్యాయములో (అఘ్న్యాః) చంపకూడని గోవులు మున్నగు వానిపై ఒట్టు (ఇతి) అని నీవే [ఒట్టు] శపథ మొనర్చుచున్నావు. మరియు మేమును (శపామహే) శపథ మొనర్చుచున్నాము [నీవును ఈ ప్రతిజ్ఞను విడిచిపెట్టకుము. మేమును వీడము.] ఓ వరుణా! మీ రాజ్యమున (నః) మాకు (అపః) జలములు, ఓషధులు (సుమిత్రియాః సన్తు) నిజమిత్రునివలె ఉండునుగాక! (యః) ఎవడు (అస్మాన్ ద్వేష్టి) మమ్ము ద్వేషించునో (చ వయమ్) మరియు (యమ్ ద్విష్మః) మేము ద్వేషించువానిని (తస్మై) వారికి యా ఓషధులు (దుర్మిత్రియాః) దుఃఖము గలిగించునవి యగునుగాక! ॥౨౨॥

భావార్థము :- రాజు మరియు రాచకర్మచారులు ప్రజలనుండి అవినీతిగా ధనము గ్రహించవలదు. రాజపురుషులు ప్రజలనుద్దేశించి మే మన్యాయమొనర్చము, సదా మిమ్ము సంరక్షింతుము. దొంగలను, దోపిడి, టక్కరి, మోసకాండ్రను, లంపటులను, కపటులను, దుర్మార్గులను, కుకర్ములను నిరంతరము నష్టపరచు చుందు మని ప్రతిజ్ఞ యొనర్చవలయును. ॥౨౨॥

22.O praiseworthy king, do not destroy canals, wells, tanks, corn fields and forests. Protect us at every place. O Justice-loving king, we take a solemn vow that cows and learned Brahmans whom thou declarest to be unworthy of destruction, will not be killed by us. We will stick to this resolve and so shouldst thou!.

O king, in thy rule, may waters, and medicines be friendly to us, and unfriendly to him who dislikes us or whom we dislike!.

౨౩౧.హవిష్మతీరిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః,అన్నిర్జీ సూర్యాః దేవతాః,విచృదార్య్యనుష్టుప్ ఛందః,గాంధారః స్వరః.

పునరన్యోఽన్యం మిలిత్వా రాజప్రజే కేన కిం కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

రాజు, ప్రజలు కలిసి యుండి ఎట్లావిచే నేమేమి చేయవలయు నను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౨౩౧ హవిష్మతీ రిమాఽ ఆపో హవిష్మాఀ౨ఽ॥ ఆవివాసతి।

హవిష్మాన్ దేవోఽ అధ్వరో హవిష్మాఀ౨ఽ॥ అస్తు సూర్యః॥౨౩॥

ప.వి:- హవిష్మతీః, ఇమాః, ఆపః, హవిష్మాన్, ఆ, వివాసతి, హవిష్మాన్, దేవః, అధ్వరః, హవిష్మాన్, అస్తు, సూర్యః. ॥౨౩॥

పదార్థః :-(హవిష్మతీః) ప్రశస్తాని హవీంషి విద్యన్తే యాసు తాః (ఇమాః) ప్రత్యక్షాః (ఆపః) జలాని (హవిష్మాన్) ప్రశస్తాని హవీంషి విద్యన్తే యస్య వాయోః సః. దీర్ఘాదటి సమానపాదే అ.౮.౩.౯.ఇతి రుః. ఆతోఽటి నిత్యమ్.౮.౩.౩. ఇతి సానునాసికత్వమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (వివాసతి) సేవతే. వివాసతీతి పరిచరణకర్మను పఠితమ్. నిఘం.౩.౫. (హవిష్మాన్) (దేవః) సుఖయితా (అధ్వరః) యజ్ఞః (హవిష్మాన్) అస్తు. (సూర్యః) అయమ్మన్త్రః శత. ౩.౯.౨.౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౩॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో యథేమా ఆపో హవిష్మతీర్హవిష్మత్యః స్యురయం వాయుర్హవిష్మానేవా వివాసతి, సర్వాన్ పరిచరతి దేవోఽధ్వరో హవిష్మాన్ స్యాత్ సూర్యో హవిష్మాన్ అస్తు భవేత్, తథా భవంతో యజ్ఞైనైతాన్ శుద్ధాన్ కుర్వన్తు. ॥౨౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యేన వాయుజల సంయోగేనానేకాని సుఖాని సాధ్యంతే, ధ్యై.ర్వివిధదేశ దేశాంతరగమనేన వస్తుప్రాపణం భవతి. తైరేతత్ కర్మ క్రియావిచక్షణ ఏవ కర్తుం శక్నోతి. యో వివిధక్రియా ప్రకాశకోఽస్తి స యజ్ఞో వృష్ట్యాదిసుఖకరో భవతి.॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (ఇమాః ఆపః) ఈ జలములు (హవిష్మతీః) చక్కగా ఆదాన ప్రదానముల నొనర్పునవియు, క్రియాశుద్ధికరణములును, సుఖప్రదములును అగుగాక! [అనగా సకల విధములగు ఉపకారములు పరస్పరము సమకూర్చుకొనదగిన కార్యముల నొనర్చుడు.] (హవిష్మాన్) పవనములు ఉపకార అనుపకారములను (ఆ వివాసతి) చక్కగా ప్రాప్తింపజేయుగాక! (దేవః) సౌఖ్యముల ప్రసాదించు (అధ్వరః)

యజ్ఞము సైతము (హవిష్మాన్) పరమానందకరముగూాక! (సూర్యః) సూర్యలోకమును (హవిష్మాన్) సుగంధాదియుక్తమై సౌఖ్యదాయకము (అస్తు) అగుగాక! ॥౨౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ వాయువు జలముల సంయోగముద్వారా అనేక సుఖములు సాధింపబడుచున్నవో, వేనివల్ల దేశదేశాంతరములకు పోగలుగుటచే ఉత్తమోత్తమ వస్తువులప్రాప్తి గలుగుచున్నవో, ఆ యగ్ని, జలము మున్నగు పదార్థములతో ఉక్తకార్యములను క్రియాశీలుడగు మనుష్యుడే చేయగలుగుచున్నాడు. మరియు ఎవడు అనేక విధములగు శిల్పవిద్యలను అనేక క్రియలను ప్రకాశమొనర్చునో అతడే యజ్ఞమును, వర్షములు మున్నగు ఉత్తమోత్తమ సుఖములను సమకూర్చు వా డగుచున్నాడు. ॥౨౩॥

23.O learned persons, see that these waters contribute to your purity, comfort and usefulness. Air can be used and abused. May pleasure-promoting yajna grant us happiness, may the sun give us health and comfort!.

౨౩౨. అగ్నేర్వ ఇత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, ఆర్చీత్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః, అమూర్యేత్యస్య త్రిపాద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ గురుపత్న్యో బ్రహ్మచర్యమనువర్తినీః కన్యాః కిం కిముపదిశేయురిత్యాహ.

బ్రహ్మచర్యమును పాలించు కన్యలకు గురుపత్ను లుపదేశించదగిన విషయము లీ మంత్రమునందు తెలుపబడినవి.

౨౩౨ అగ్నే ర్వో౽పన్నగృహస్య సదసి సాదయామీన్ద్రాగ్న్యోర్భాగధేయీ స్థ మిత్రావరుణయో ర్భాగధేయీ స్థ విశ్వేషాం దేవానాం భాగధేయీ స్థ।
అమూర్యా౽ ఉప సూర్యే యాభిర్వా సూర్యః సహ
తా నో హిన్వన్త్వధ్వరమ్ ॥౨౪॥

ప.వి:- అగ్నేః, వః, అపన్నగృహస్యేత్యపన్న గృహస్య, సదసి, సాదయామి, ఇంద్రాగ్న్యోః, భాగధేయీరితి భాగ+ధేయీః, స్థ, మిత్రావరుణయోః, భాగధేయీరితి భాగ+ధేయీః, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, భాగధేయీరితి భాగ+ధేయీః అమూః, యాః, ఉప, సూర్యే, యాభిః, వా, సూర్యః, సహ, తాః, నః, హిన్వన్తు, అధ్వరమ్. ॥౨౪॥

పదార్థః:-(అగ్నేః) విద్యాదిగుణప్రకాశితస్య సభ్యజనస్య (వః) యుష్మాన్ యుష్మాకం వా (అపన్నగృహస్య) అప్రాప్తగృహస్య కుమారబ్రహ్మచారిణః (సదసి) సీదంతి బుద్ధివిషయా యస్మిన్నితి సదః అధ్యయనాధ్యాపన నిమిత్తా సభా. తత్ర (సాదయామి) స్థాపయామి (ఇంద్రాగ్న్యోః) సూర్యవిద్యుతో ర్గుణానామ్ (భాగధేయీః) విభాగ విజ్ఞానయుక్తాః. నామరూపభాగేభ్యః స్వార్థే ధేయః. ప్రత్యయః. అ. ౫-౪-౩౬. భా....వ... కేవలమామకేత్యాదినా అ. ౪. ౧. ౩౦ జీప్ (స్థ) భవథ (మిత్రావరుణయోః) ప్రాణోదానయోః (భాగధేయీః) విభాగవిజ్ఞానయుక్తాః (స్థ) భావథ (విశ్వేషామ్) సర్వేషామ్ (దేవానామ్) విదుషాం పృథివ్యాదీనాం వా (అమూః) ప్రత్యక్షాః (యాః) (ఉప) (సూర్యే) సవితృలోకే (యాభిః) (వా) పక్షాంతరే (సూర్యః) సూర్యలోకః (సహ) (తాః) (నః) అస్మాకమ్ (హిన్వన్తు) ప్రీణంతు (అధ్వరమ్) గృహాశ్రమక్రియాసిద్ధికరం యజ్ఞమ్.॥౨౪॥

అన్వయః:-హే బ్రహ్మచారిణ్యో! యూయం యా అమూః స్వయంవరవివాహం కృతవత్యః సన్తి యూయం ఇన్ద్రాగ్న్యో ర్భాగధేయీ స్థ. మిత్రావరుణయోర్భాగధేయీః స్థ. విశ్వేషాం దేవానాం భాగధేయీః స్థ, తా వో యుష్మాన్ అపన్న గృహస్యాగ్నేః సదస్యహం సాదయామి. యా ఉపసూర్యే సూర్యగుణేషు తిష్ఠంతి, వా యాభిః సహ సూర్యో వర్తతే, తా నోఽస్మాకమధ్వరం వివాహం కృత్వా హిన్వన్తు. ॥౨౪॥

భావార్థః:-బ్రహ్మచర్యధర్మమనువర్తినీనాం కన్యానామవివాహితైః స్వతుల్యగుణకర్మ స్వభావైః పురుషైః సహైవ. వివాహకరణయోగ్యతాఽస్తీతి హేతోర్గురుపత్న్యో బ్రహ్మచారిణ్యః కన్యాస్తాదృశమేవోపదిశంతు. ఇల్వాపత్కాలే కృతవివాహయోర్నియోగో భవితుమర్హతి నాన్యథేతి. ॥౨౪॥

పదార్థము :- బ్రహ్మచారిణులగు ఓ కన్యామణులారా! (అమూః యాః) స్వయంవరవివాహముచే పతులను వరించిన కన్యలవలె (ఇన్ద్రాగ్న్యోః) సూర్య విద్యుత్తుల గుణములను (భాగధేయీః) వేరువేరుగ నెరుగువారు ఎవరు (స్థ) కలరో (మిత్రావరుణయోః) ప్రాణ ఉదానముల గుణములను (భాగధేయీః) విడివిడిగా నెరుగువారు ఎవరు (స్థ) ఉన్నారో (విశ్వేషామ్) విద్వాంసులను మరియు పృథివి మున్నగు పదార్థములను సేవించువారు ఎవరు (స్థ) కలరో అట్టి (వః) మీరెల్లరును (అపన్నగృహస్య) ఇంతవరకు గృహకృత్యములను పొందనివారును, బ్రహ్మచర్య ధర్మానుష్ఠానమొనర్చినవారును (అగ్నేః) సకల విద్యాది గుణములచే ప్రకాశితులగు ఉత్తమబ్రహ్మచారుల (సదసి) సభలో నేను (సాదయామి) స్థాపించుచున్నాను. మరియు (యాః, ఉప, సూర్యే) ఏ స్త్రీలు సూర్యలోకపు గుణములతో ఉపస్థితులైయుండగుచున్నారో (వా) లేక (యాభిః సహ) ఏ మహిళలతో బాటు (సూర్యః) సూర్యలోకము నిలిచియున్నదో, ఏ విదుషీమణులు సూర్యుని గుణములందు అతిచతురమతులో (తాః) వా రెల్లరును (నః) మాయొక్క (అధ్వరమ్) గృహకార్యభారమును వహించు యజ్ఞమును (హిన్వన్తు) వృద్ధిపరతురుగాక! ॥౨౪॥

భావార్థము :-బ్రహ్మచర్యమును పాలించు కన్యలకు అవివాహిత బ్రహ్మచారులకు [వారి గుణకర్మ స్వభావములకు తగినవారిని] వివాహమాడుటకు అధికారము గలదు. కావున గురుజనుల పత్నీమణులు

బ్రహ్మచారిణులగు కన్యలకు వారు తమ యిష్టానుసారము తుల్యగుణకర్మస్వభావయుక్త పురుషులను వివాహమాడి సదా సుఖవంతులుగ నుండునట్లు ఉపదేశించవలయును. పతి మరణించిన స్త్రీ, భార్యగతించిన పురుషుడును సంతానేచ్ఛగలవా రగుచో నా యిరువురు నియోగమొనర్చుకొనవచ్చును. కాని వ్యభిచారము మున్నగు కుకర్మల నెన్నటికిని ఆచరించవలదు.॥౨౪॥

24.O virgins, I set ye down in the assembly of learned bachelors. Ye are cognisant of the diverse qualities of sun and lighting, ye know fully well the science of the control of breath, ye can make selection of learned husbands!.

Those of you, who after marriage live with husbands brilliant like the sun, and with you whom, live brilliant husbands, should both advance our domestic dealings.

౨౩౩. హృదే త్వేత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, సోమో దేవతా, ఆర్షీ విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తాః కిం కిముపదిశేయురిత్యాహ.

ఇంక వారేమి యుపదేశించవలయు నను విషయ మిందు చెప్పబడినది.

౨౩౩ హృదే త్వా మనసే త్వా దివే త్వా సూర్యాయ త్వా ఊర్ధ్వమిమ మధ్వరం

దివి దేవేషు హోత్రా యచ్ఛ ॥౨౫॥

ప.విః- హృదే, త్వా, మనసే, త్వా, దివే, త్వా, సూర్యాయ, త్వా, ఊర్ధ్వమ్, ఇమమ్, అధ్వరమ్, దివి, దేవేషు, హోత్రాః, యచ్ఛ.॥౨౫॥

పదార్థః :-(హృదే) హృత్సుఖాయ (త్వా) త్వామ్ (మనసే) సదసన్మననాయ (త్వా) త్వామ్ (దివే) సర్వసుఖద్యోతనాత్ (త్వా) త్వామ్ (సూర్యాయ) సూర్యగుణాయ (త్వా) త్వామ్ (ఊర్ధ్వమ్) ఉత్కృష్టమ్ (ఇమమ్) ప్రత్యక్షమ్ (అధ్వరమ్) అవినశ్వరం యజ్ఞమ్ (దివి) శుభగుణప్రకాశే (దేవేషు) విద్వత్సు (హోత్రాః) హవనకర్మానుష్ఠాత్ర్యః (యచ్ఛ) ఉపగృహ్ణీహి. అయం మంత్రః శత. ౩.౯.౩. ౪-౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౫॥

అన్వయః :-హే బ్రహ్మచారిణి కన్యే! త్వం యథా వయం సర్వా దేవేషు స్వపతిషు సమీపవర్తిన్యో హోత్రా హవనకర్మానుష్ఠాత్ర్యః స్మస్తథా భవ. యథా వయం హృదే త్వా, మనసే త్వా, దివే త్వా, సూర్యాయ, త్వామశాస్మ స్తథా దివీమమధ్వరమూర్ధ్వం యచ్ఛ. ॥౨౫॥

భావార్థః :- యథా పతివ్రతాః స్వపతిషు శుశ్రూషయమాచరన్త్యోఽగ్నిహోత్రాది కర్మసు విదుషః స్యుస్తథా వివాహానంతరం బ్రహ్మచారిణీభిర్బ్రహ్మచారిభిరపి వరప్పరమనువర్తితవ్యమితి. ॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ బ్రహ్మచారిణీ! మే మెట్లు (దేవేషు) మాకు సుఖము గలిగించు, సమీపమున నుండువారముగ (హోత్రా) అగ్నిహోత్రము మున్నగు కర్మల ననుష్ఠించువారముగ నున్నామో నీవును అట్లే ఆగువము. మరియు మే మెట్లు (హృదే) సౌహార్దసుఖమునకై (త్వా) నిన్ను (మనసే) మంచిచెడుల నాలోచించుటకై (త్వా) నిన్ను (దివే) సర్వసుఖములను ప్రకాశింపజేయుటకు (త్వా) నిన్ను (సూర్యాయ) సూర్యునివంటి గుణములకొరకు (త్వా) నిన్ను విదుషీమణిగా నొనర్చుచున్నామో అట్లే నీవును (దివి) సకల సుఖముల ప్రకాశపరచుటకై (ఇమమ్ అధ్వరమ్) సదా సుఖముగలిగించు గృహాశ్రమరూపమగు నీ యజ్ఞమును (ఊర్ధ్వమ్ యచ్ఛ) వృద్ధిపరచుము. ॥౨౫॥

భావార్థము :- పతులసేవ యొనర్చు పతివ్రతలై గురుపత్నులు పతులతోగూడ అగ్నిహోత్రాది కర్మలందు స్థిరబుద్ధిపరులై యుండునట్లు వివాహానంతరము బ్రహ్మచారిణులగు కన్యలు, బ్రహ్మచారులగు యువకులు పరస్పరము ఉండవలయును. ॥౨౫॥

25.O virgins, just as we live with our husbands and perform the Havan, so do ye. Just as we impart instruction unto ye for mental peace, for discriminating between virtue and vice, for spreading happiness, and acquiring brilliance like the sun, so do ye uplift the domestic life for the diffusion of all kinds of happiness!.

౨౩౪. సోమ రాజన్నిత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః, శృణోత్విత్యస్యార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ గురుజనః క్షత్రియం శిష్యం ప్రజాజనాంశ్చ ప్రత్యుపదిశతి.

క్షత్రియశిష్యునికి, ప్రజలకు గురు వుపదేశించుచున్నాడు.

౨౩౪ సోమ రాజన్విశ్వా స్త్వం ప్రజా౨ ఉపావరోహ విశ్వాస్త్వాం ప్రజా౨ ఉపా వరోహంతు । శృణోత్వగ్నిః సమిధాహవ మ్మే శృణ్వంత్వాపో ధిషణాశ్చ దేవీః।శ్రోతా గ్రావాణో విదుషో న యజ్ఞ౯ శృణోతు దేవః సవితా హవమ్మే స్వాహా॥౨౬॥

ప.వి:- సోమ, రాజన్, విశ్వాః, త్వమ్, ప్రజా ఇతి ప్ర+జాః, ఉపావరోహేత్యుప +అవరోహ, విశ్వాః, త్వామ్, ప్రజా ఇతి ప్ర+జాః, ఉపావరోహన్త్విత్యుప+అవరోహంతు,

శృణోతు, అగ్నిః, సమిధేతి సమ్ + ఇధా, హవమ్, మే, శృణ్వంతు, ఆపః, ధిషణాః, చ, దేవీః, శ్రోత, గ్రావాణః, విదుషః, న, యజ్ఞమ్, శృణోతు, దేవః, సవితా, హవమ్, మే, స్వాహా॥౨౮॥

పదార్థః :- (సోమ) ప్రశస్తైశ్వర్యయుక్త (రాజన్) సర్వోత్కృష్టగుణైః ప్రకాశమాన! (విశ్వాః) సర్వాః (త్వమ్) (ప్రజాః) పాలనీయాః (ఉపావరోహ) ఉపవర్తస్వ (విశ్వాః) సర్వాః (త్వామ్) పితరమపత్యానీవ సుఖాయ (ప్రజాః) ప్రజననీయాః (ఉపావరోహంతు) సముపాశ్రయన్తు (శృణోతు) (అగ్నిః) పావకః (సమిధా) సమిధేవ (హవమ్) అర్చనమ్ (మే) మమ (శృణ్వన్తు) (ఆపః) శుభగుణకర్మవ్యాప్తాః (ధిషణాః) ధృష్టా వాచో యాసాం తాః. ధిషణేతి వాఙ్నా. నిఘం. ౧.౧౧. (చ) పక్షాంతరే (దేవీః) విదుష్యః (శ్రోత) శృణుత. అత్ర తస్య స్థానే లోట్ తప్ తనధనాశ్చ.అ,౭.౧.౪౫. అనేన తబాదేశః. ద్వ్యచోఽతస్తిఙ అ.౬.౩.౧౩౫. ఇతి దీర్ఘః. బహులం ఛందసి. అ. ౨.౪. ౭౩. ఇతి శ్నులోపశ్చ (గ్రావాణః) సదసద్వివేచకా విద్వాంసః గ్రావాణ ఇతి పదనామసు పఠితమ్. ని. ౫. ౩. (విదుషః) (న) ఇవ (యజ్ఞమ్) (శృణోతు) (దేవః) విద్యాప్రకాశితః. (సవితా) ఐశ్వర్యవాన్ (హవమ్) (మే) మమ (స్వాహా) స్తుతియుక్తా వాగ్యథా తథా. అయం మంత్రః. శత. ౩.౯.౩. ౬-౨౪ వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౮॥

అన్వయః:- హే సోమ రాజంస్త్వం పితేవ విశ్వాః ప్రజా ఉపావరోహ. త్వాం విశ్వాః ప్రజా అపత్యానీవోపావరోహంతు. భవాన్ సమిధాగ్నిరివ మే మమ ప్రజాజనస్య హవం శృణోతు. యా ఆపో ధిషణా దేవీః దేవ్యః పత్న్యశ్చ మాతరమివ స్త్రీన్యాయం శృణ్వంతు. హే గ్రావాణః స్తావకా విద్వాంసః సభాసదో! యూయం మమ హవం శ్రోత దేవః సవితా భవాన్ విదుషో యజ్ఞం న ఇవ మే మమ హవం స్వాహా శృణోతు. ॥౨౮॥

భావార్థః:- రాజా ప్రజాశ్చ పరస్పరానుమత్యా సర్వాన్ రాజ్యవ్యవహారాన్ పాలయేయురితి.॥౨౮॥

పదార్థము :- (సోమ) శ్రేష్ఠ ఐశ్వర్యవంతుడా! (రాజన్) సకల ఉత్కృష్ట గుణములచే ప్రకాశించు సభాధ్యక్షా! నీవు పితృతుల్యుడవై (విశ్వాః) సమస్త (ప్రజాః) ప్రజలను (ఉపావరోహ) సమీపమందుండి రక్షించుము (త్వామ్) నిన్ను (విశ్వాః) సమస్త (ప్రజాః) పుత్రులవంటి ప్రజలు (ఉపావరోహన్తు) ఆశ్రయింతురుగాక! ఓ సభాధ్యక్షా! (సమిధా) ప్రదీప్తపరచు పదార్థముతో (అగ్నిః) సకలగుణసంపన్నుడగు అగ్ని ప్రకాశించునట్లు (మే) నాయొక్క (హవమ్) ప్రగల్భవాణిని (శృణోతు) విని న్యాయముగా ప్రకాశించుము. మరియు (ఆపః) సర్వగుణములందు వ్యాప్తురాలును (ధిషణాః) విద్యాబుద్ధులు గలదియు (దేవీః) ఉత్తమగుణములచే ప్రకాశవతియునగు నీ పత్నియు మాతృతుల్యముగ స్త్రీల న్యాయమును (శృణ్వన్తు)

అలకించుముగాక! (గ్రావాణః) సత్యాసత్యముల నెరుగు విద్వాంసులగు సభాసదులారా! మీరు మా మాటలచే మా యభిప్రాయములను (శ్రోత) వినుడు. మరియు (దేవః) విద్యాప్రకాశితుడు, (సవితా) ఐశ్వర్యవంతుడునగు సభాపతి (విదుష్టః) విద్వాంసుల (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమువలె (మే) మా ప్రజల (హవమ్) నివేదనమును (స్వాహా) ప్రశంసతో గూడిన వాక్యమువలె (శృణోతు) వినునుగాక! ॥౨౬॥

భావార్థము:- రాజ, ప్రజలు పరస్పరము ఆలోచించి సమస్త రాజ్యవ్యవహారములను నెరవేర్చుచుందురు గాక! ॥౨౬॥

26.O noble king, like a father go near thy subjects, and let the subjects like sons come near thee to seek protection. Just as fire is kindled with wood-sticks, so hear my complaint and kindle justice. Let versatile, learned and noble - minded queens, like mothers, hear the complaints of women, and do justice unto them!.

You magistrates who distinguish justice from injustice, listen to our grievances!.

O supreme king, endowed with knowledge, hear like sacrificing learned persons, our requests made in an humble, laudatory tone!.

౨౭॥.దేవీరాప ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, ఆపో దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరేతే కథం వర్తేరన్నిత్యుపదిశ్యతే.

రాజ ప్రజలు పరస్పర మెట్లుండవలె నను విషయ మీ మంత్రమున ఉపదేశించబడినది.

౨౭॥ దేవీరాపోఽ అపాన్నపాద్యో వఽ ఊర్మిర్హవిష్యఽ ఇంద్రియావాన్

మదింతమః। తం దేవేభ్యో దేవత్రా దత్త శుక్రపేభ్యో

యేషాంభాగ స్థ స్వాహా ॥౨౭॥

ప.వి:- దేవీః, ఆపః, అపామ్, నపాత్, యః, వః, ఊర్మిః, హవిష్యః, ఇన్ద్రియావాన్ ఇంద్రియావానితీంద్రియ+వాన్, మదింతమ ఇతి మదిన్ఽతమః, తమ్, దేవేభ్యః, దేవత్రేతి దేవ + త్రా, దత్త, శుక్రపేభ్య ఇతి శుక్ర+పేభ్యః, యేషామ్, భాగః, స్థ, స్వాహా॥౨౭॥

పదార్థః:-(దేవీః) దివ్యాః (ఆపః) ఆప్తాః ప్రజాః (అపాం నపాత్) అవినశ్వరః (యః) (వః) యుష్మాకమ్ (ఊర్మిః) జలతరంగ ఇవ (హవిష్యః) హవిర్భ్యో హితః (ఇంద్రియావాన్) ప్రశస్తానీంద్రియాణి

యస్మిన్ సః (మదింతమః) మదయతీతి మదీ సోఽతిశయితః. నాద్ ఘస్య. అ, ౮.౨.౧౭. ఇతి మదిన్ శబ్దాన్నుడాగమః (తమ్) (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (దేవతా) దివ్యాన్ గుణాన్ (దత్త) (శుక్రపేభ్యః) శుక్రం వీర్యం రక్షన్తి తేభ్యః (యేషామ్) (భాగః) (స్థ) (స్వాహా) అయం మంత్రః. శత. ౩.౯.౩.౨౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౭॥

అన్వయః :-హే ఆపో దేవీర్దేవ్యః ప్రజా! యూయం రాజభక్తా స్థ భవత. శుక్రపేభ్యో దేవేభ్యో యేషాం వో యుష్మాకమపాం నపాదూర్మిరివేంద్రియావాన్ మదింతమో హవిష్యో భాగోఽస్తి తం స్వాహా సద్వాచా గృహ్ణీత తథా రాజాదయః సభ్యా జనా దేవత్రా దివ్యాన్ భోగాన్ యుష్మభ్యం ప్రదదతి తథైతేభ్యో యూయమపి దత్త. ॥౨౭॥

భావార్థః :-ప్రజాజనానామిదముచితముత్కృష్టగుణం సభాపతిం మత్వా రాజ్యపాలనాయ కరం దత్వా న్యాయం ప్రాప్నుయురితి. ॥౨౭॥

పదార్థము :- (ఆపః) శ్రేష్ఠగుణములందు వ్యాప్తులును (దేవీః) శుభకర్మలచే ప్రకాశితులునగు ప్రజలారా! మీరు రాజసేవకులుగ (స్థ) అగుడు (శుక్రపేభ్యః) శరీరాత్మల పరాక్రమమును రక్షించువారును (దేవేభ్యః) దివ్యగుణయుక్తులునగు విద్వాంసులకై (యేషామ్) ఎట్టి (వః) మీ బలరూప విద్వాంసుల (యః) ఏ (అపాం నపాత్) జలముల నాశరహిత, స్వాభావిక (ఊర్మిః) జలతరంగములవలె ప్రజారక్షణమును (ఇన్ద్రియావాన్) ప్రశంసనీయమగు ఇన్ద్రియములు గల మరియు (మదిన్తమః) ఆనందదాయిని (హవిష్యః) భోగ్యపదార్థములతో సిద్ధించిన (భాగః) భాగము గలదో అట్టి మీ రెల్లరును (తమ్) దానిని (స్వాహా) ఆదరపూర్వకముగా గ్రహణమొనర్చుడు. రాజు మున్నగు సభ్యజనులు (దేవత్రా) దివ్యభోగములనిచ్చుచున్నట్లు మీరును వారికి (దత్త) ఆనందము నొసగుడు. ॥౨౭॥

భావార్థము :- పరస్పరము సమ్మతిజేసికొని, ఉత్తమగుణయుక్తుడగు సభాపతిని రాజుగా స్వీకరించి రాజ్యపాలనమునకై కప్పమును చెల్లించి న్యాయమును పొందుట ప్రజలకు ఉచితమైయున్నది. ॥౨౭॥

27.O noble and virtuous subjects, select as your king for the benefit of the learned persons and Brahmcharis who preserve their semen, one, born out of you, who is high like the flood in water, fit for service with food, endowed with strength, capable of subduing his foes, and completely capable of adding to the happiness of his kingdom. Ye too constitute a part of those learned persons!.

౨౮. కార్షిరసిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, ప్రజా దేవతా, విచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథాధ్యాపకో జనః ప్రతిజనం కిం కిముపదిశేదిత్యుచ్యతే.

మానవు లెల్లరకును అధ్యాపకు డేమి యుపదేశించవలయును?

౨౮. కార్షి రసి సముద్రస్య త్వా క్షిత్యా॒ ఉన్నయామి ।
సమాపో॒ అద్భి రగ్మత సమోషధీభి రోషధీః ॥౨౮॥

ప.వి:- కార్షిః, అసి, సముద్రస్య, త్వా, అక్షిత్యై, ఉత్, నయామి, సమ్, ఆపః, అద్భిరిత్యత్ + భిః, అగ్మత, సమ్, ఓషధీభిః, ఓషధీః. ॥౨౮॥

పదార్థః:-(కార్షిః) కర్షతి హలేన భూమిమితి. ఇశ్ వపాదిభ్య అ.3.3.౧౦౮. భా...వా... ఇతీశ్ (అసి) (సముద్రస్య) అంతరిక్షస్య. సముద్రఇత్యంతరిక్షనామసు పఠితమ్. నిఘం.౧.3. (త్వా) త్వామ్ (అక్షిత్యై) (ఉత్) ఉత్కృష్టే (నయామి) (సమ్) (ఆపః) జలాని (అద్భిః) జలైరేవ (అగ్మత) ప్రాప్నుత. లోడర్థే లుఙ్ (సమ్) (ఓషధీభిః) సోమాదిభిః (ఓషధీః) అయం మన్త్రః. శత. 3.౬.3.౨౯-3౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౮॥

అన్వయః :-హే వైశ్యజన! త్వం కార్షిరసి త్వాం సముద్రస్యాక్షిత్యై సమున్నయామి. సర్వే యూయం యజ్ఞశోధితాభిరద్భిరేవాప ఓషధీభిరోషధీః సమగ్మత.॥౨౮॥

భావార్థః :- క్షేత్రాదిభూమిషు నానౌషధయో జాయంత. ఓషధీభిరగ్నిహోత్రాదయో యజ్ఞా యజ్ఞై రంతరిక్షం జలపరమాణుభిః పూర్ణం భవతీతి హేతో ర్విద్వాంసో నిర్బుద్ధిజనాన్ క్షేత్రాదిషు నయన్తి. కుతస్తే విద్యామభ్యసితుం సమర్థా ఏవ న భవంతీతి. ॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ వైశ్యజనులారా! మీరు (కార్షిః) నాగలితో భూమిని దున్నదగినవారునై (అసి) ఉన్నారు. (త్వా) నిన్ను (సముద్రస్య) అంతరిక్షముయొక్క (అక్షిత్యై) పరిపూర్ణత్వముకొరకై (సమ్ ఉత్ నయామి) చక్కని యభివృద్ధినిచ్చుచున్నాను. మీరెల్లరును (అద్భిః) యజ్ఞశోధిత జలముచే (ఆపః) జలము మరియు (ఓషధీభ్యః) ఓషధులచే (ఓషధీః) ఓషధులను (సమ్ అగ్మత) ప్రాప్తించుడు. ॥౨౮॥

భావార్థము :-క్షేత్రములు మున్నగు స్థానములందు అనేక ఓషధులు (మూలికలు) ఉత్పన్నమగును. ఓషధులచే అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములద్వారా శుద్ధమగు జలముల పరమాణువులు ఉత్పన్నమగును వానివల్ల ఆకాశము పరిపూర్ణమగును. కావుననే విద్వాంసులు విద్యాభ్యాసమునకు సమర్థులుగాని మంద బుద్ధిజనులను క్షేత్రాది కార్యములందు నియోగించు చుందురు.॥౨౮॥

28.O farmer, thou art fit to cultivate the land, I uplift thee for the purification of space. Get waters from waters, and medicinal plants from plants!.

౨౩౭. యమగ్న ఇత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, అగ్ని ర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ స విద్వాంసం కిమాహేత్యుపదిశ్యతే.

అత డధ్యాపకునితో ఏమనవలె ననుచది ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౨౩౭ యమగ్నే పృత్సు మర్త్యమవా వాజేషు యఞ్జునాః।

స యన్తా శశ్వతీ రిషః స్వాహా ॥౨౯॥

ప.వి:- యమ్, అగ్నే, పృత్స్వితి పృత్సు, మర్త్యమ్, అవాః, వాజేషు, యమ్, జునాః, సః, యన్తా, శశ్వతీః, ఇషః, స్వాహా ॥౨౯॥

పదార్థః:-(యమ్) (అగ్నే) సర్వగుణవర! (పృత్సు) సంగ్రామేషు. పృత్స్వితి సంగ్రామ నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౭. (మర్త్యమ్) మనుష్యమ్ (అవాః) రక్షేః (వాజేషు) అన్ననిమిత్తక్షేత్రాదిషు (యమ్) (జునాః) గమయేః (సః) (యన్తా) (శశ్వతీః) అవినశ్వరాః (ఇషః) ఇష్యంతే యాస్తాః ప్రజాః (స్వాహా) ఉత్సాహికయా వాచా. అయం మంత్రః. శత. 3.౯.3.3౧-3౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౯॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం పృత్సు యం మర్త్యమవా, యం చ వాజేషు జునాః స శశ్వతీ రిషో యంతా స్యాత్. ॥౨౯॥

భావార్థః:- గురుశిక్షయా సర్వస్య సుఖం వర్ధత ఏవ. ॥౨౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఎప్పుడైనను వివేకముతో కర్మలొనర్చువాడవగు నీవు (పృత్సు) సంగ్రామములందు (యమ్) ఏ మనుష్యుని (అవాః) రక్షింతువో మరియు (వాజేషు) అన్నము మున్నగు పదార్థములను సిద్ధింపజేయుటకై (యమ్) ఎవనిని (జునాః) నియుక్తపరతువో (సః) అతడు (శశ్వతీః) సదా అనాదిరూపమున గల (ఇషః) తన ప్రజలను (యన్తా) నిర్వాహమొనర్చువాడగును. అవగా; వారి నియమములకు చేరుచున్నాడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :- గురుజనుల శిక్షణచే సర్వజనుల సుఖము వృద్ధియగుచుండును. ॥౨౯॥

29.O king, whomsoever thou protectest in the battle and appointest for the supervision of food supply, deserves the award of a permanent pension for his maintenance. This is a proper rule!.

౨౩౮. దేవస్య త్వేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, సవితా దేవతా, స్వరాడార్షీ పంక్తి శ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అథ సభాపతిః కరధనప్రదం ప్రజాపురుషం కథం స్వీకుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

పన్ను చెల్లించుముండు ప్రజలను సభాపతి యెట్లుల సంభావించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨౩౦ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్ ।

ఆదదే రావాసి గభీర మిమ మధ్వరఙ్కృధీంద్రాయ సుషూతమమ్ ।

ఉత్తమేన పవినోర్జస్వన్తమ్మధుమంత మ్పయస్వన్తన్నిగ్రాభ్యా స్థ

దేవశ్రుత స్తర్పయత మా ॥30॥

ప.వి:- దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యా మితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామితి హస్త+భ్యామ్, అ, దదే, రావా, అసి, గభీరమ్ ఇమమ్, అధ్వరమ్, కృధి, ఇంద్రాయ, సుషూతమమ్ సుషూతమమితి సు + షూతమమ్, ఉత్తమేనేత్యుత్ + తమేన, పవినా, ఊర్జస్వంతమ్, మధుమంతమితి మధు + మంతమ్, పయస్వంతమ్, నిగ్రాభ్యా ఇతి ని + గ్రాభ్యాః, స్థ, దేవశ్రుత ఇతి దేవ + శ్రుతః, తర్పయత, మా॥30॥

పదార్థః :-(దేవస్య) సర్వసుఖప్రదాతుః (త్వా) త్వాం కరధనదాతారమ్ (సవితుః) సకలైశ్వర్యస్య ప్రసవితుర్జగదీశ్వరస్య (ప్రసవే) ప్రసూతే జగతి (అశ్వినోః) సూర్యాచంద్రమసోః (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యాభ్యామ్ (పూష్ణః) సోమాద్యోషధిగణస్య (హస్తాభ్యామ్) రోగనాశకధాతుసామ్యకారకాభ్యాం గుణాభ్యామ్. (ఆదదే) గృహ్ణామి. (రావా) దాతా (అసి)(గభీరమ్) అగాధగుణమ్ (ఇమమ్) ప్రత్యక్షమ్ (అధ్వరమ్) విఙ్కోటిల్యమ్ (కృధి) కురు (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యవతే మహ్యం (సుషూతమమ్) సుష్ఠు సూతే తమ్ (ఉత్తమేన) ప్రశస్తేనేవ (పవినా) వాచా. పవిరితి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౧. (ఊర్జస్వంతమ్) ఉత్తమపరాక్రమసంబంధినమ్ (మధుమంతమ్) ప్రశస్తమధ్వాదిపదార్థయుక్తమ్ (పయస్వంతమ్) బహుదుగ్ధాదిమంతమ్ (నిగ్రాభ్యాః) నితరాం గ్రహీతుం యోగ్యాః (స్థ) భవత (దేవశ్రుతః)

యా దేవావ్ శృణ్వంతి తాః (తర్పయత) ప్రీణీత (మా) మామ్. అయం మంత్రః శత. ३.౯.४.३-౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౦॥

అన్వయః :-హే ప్రజాజనా! అహం దేవస్య సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం త్వా మాదదే త్వమింద్రాయ మహ్యముత్తమేన పవినా వచసేమం గభీరం సుషూతమ మూర్జస్వంతం కరదాయ మధ్వరం కృధి. హే దేవశ్రుతో! ప్రజా యూయం విగ్రాభ్యా మయా నితరాం గ్రహీతుం యోగ్యాః స్థ. మా మామనేన తర్పయత.॥౩౦॥

భావార్థః:-ప్రజాజనానాం యోగ్యతాఽస్తి రాజానమాగత్య తస్మై సర్వేషం స్వకీయ పదార్థానాం యథాయోగ్యమంశం దద్యుర్యతః స భూమిగతపదార్థానామంశభాగీ భవతి.॥౩౦॥

పదార్థము:-ఓ ప్రజలారా! సకలసుఖముల నిచ్చు (సవితుః) సమస్తైశ్వర్యములనుత్పన్నమొనర్చు జగదీశ్వరుడు (ప్రసవే) సృష్టించిన విశ్వమున (అశ్వినోః) సూర్యచంద్రుల (బాహుభ్యామ్) బలపరాక్రమగుణములచే (పూష్ణః) పుష్టిదాయకమగు సోమాది ఓషధీగణములతో (హస్తాభ్యామ్) రోగనాశమొనర్చు మరియు ధాతువులను సమత్వముగనుంచు గుణములచేతను (త్వా) [కప్పము కట్టు] మిమ్ము (ఆ దదే) స్వీకరించుచున్నాను. నీవు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడనగు నాకొరకు (ఉత్తమేన) ఉత్తమమైన సభ్యతాపూర్ణ (పవినా) వాణితో (ఇమమ్ గభీరమ్) బాగుగదెలిసికొనదగినదియు (సుషూతమమ్) సకలపదార్థములనుండి ఉత్పన్నమగునదియు (ఊర్జస్వన్తమ్) రాజ్యమును పటిష్ఠ పరచునదియు. (మధుమన్తమ్) ప్రశస్తమగు మధువు మున్నగు శ్రేష్ఠపదార్థములతో గూడినదియు (పయస్వన్తమ్) దుగ్ధాదులతో గూడిన కరధనమును (అధ్వరమ్) కుటిలములేకుండ (కృధి) ఒనర్చుడు (దేవశ్రుతః) శ్రేష్ఠమగు రాజ్యగుణములను గౌరవించు ఓ ప్రజలారా! మీరు (నిగ్రాభ్యః) నిరంతరము స్వీకరించదగినవారుగ (స్థ) అగుడు (మా) నన్ను [ఈ కరధన మిచ్చుచు] (తర్పయత) తృప్తిపరచుడు. ॥౩౦॥

భావార్థము :-ప్రజాధ్యక్షుని ప్రాప్తించుకొని ప్రజలు తమ సకలపదార్థములనుండి యథాయోగ్యముగ భాగములను సమర్పించవలయును. రాజు ప్రజలను పాలించుటకొరకే ప్రపంచమున ఉత్పన్నమై యున్నాడు. కావున రాజ్యమొనర్చురాజు సాంసారిక పదార్థములనుండి అంశమును గ్రహించు నధికారి యగును.॥౩౦॥

30.O my subjects, in this world created by God, the Giver of happiness and the Source of all splendour, I receive ye with the strength and coolness of the sun and moon, and the disease-killing, and bodily humours - equilibrium maintaining qualities of the herbs!. For me full of splendour, in a civilised manner, pay open-heartedly the tax which is highly useful, is levied on all your products, which conduces to efficient administration, which is utilized for the advancement of industries and improving the cattle breed. O my subjects, ye who take interest in the welfare of your king, deserve to be welcomed by me! Please me by paying your taxes.

౨౩౯.మనో న ఇత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, ప్రజాపత్యారాజానో దేవతాః, భుక్షిగ్బృహతీఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథ రాజా సభ్యజనాన్ సభా రాజానం చ కిముపదిశేదిత్యాహ.

సభాసదులకు రాజు, రాజుకు సభ యేమి యుపదేశించవలయును?

౨౩౯ మనో మే తర్పయత వాచమ్మే తర్పయత ప్రాణమ్మే తర్పయత చక్షుర్మే తర్పయత శ్రోత్రమ్మే తర్పయతాత్మానమ్మే తర్పయత ప్రజామ్మే తర్పయత పశూన్మే తర్పయత గణాన్మే తర్పయత గణా మే మా వితృషన్ ॥౩౧॥

ప.వి:- మనః, మే, తర్పయత, వాచమ్, మే, తర్పయత, ప్రాణమ్, మే, తర్పయత, చక్షుః, మే, తర్పయత, శ్రోత్రమ్, మే, తర్పయత, ఆత్మానమ్, మే, తర్పయత, ప్రజామితి ప్రజామ్, మే, తర్పయత, పశూన్, మే, తర్పయత, గణాన్, మే, తర్పయత, గణాః, మే, మా, వి, తృషన్ ॥౩౧॥

పదార్థః:-(మనః) అంతఃకరణమ్ (మే) మమ (తర్పయత) (వాచమ్) (మే) (తర్పయత) (ప్రాణమ్) (మే) (తర్పయత) (చక్షుః) (మే) (తర్పయత) (శ్రోత్రమ్) (మే) (తర్పయత) (ఆత్మానమ్) (మే) (తర్పయత) (ప్రజామ్) సంతానాదికామ్. (మే) (తర్పయత) (పశూన్) గోహస్త్యశ్వాదీన్ (మే) (తర్పయత) (గణాన్) పరిచారకాదీన్ (మే) (తర్పయత) (గణాః) (మే) మమ (మా) నిషేధార్థే (వి) విరుద్ధార్థే (తృషన్) తృషితా భవన్తు. అత్ర లోడర్థే లుఙ్. అయం మన్త్రః శత. 3. ౯.౪.౭-౮. వ్యాఖ్యాతః ॥౩౧॥

అన్వయః:-హే సభాజనాః ప్రజాజనా వా యూయం స్వగుణై ర్మే మమ మనస్తర్పయత. మే వాచం తర్పయత. మే ప్రాణం తర్పయత. మే చక్షు స్తర్పయత. మే శ్రోత్రం తర్పయత. మే మమాత్మానం తర్పయత. మే ప్రజాం తర్పయత. మే పశూ౯ స్తర్పయత. మే గణా౯ స్తర్పయత. యతో మే గణాః మా వితృషన్ తృషితా మా భవంతు. ॥౩౧॥

భావార్థః:-సభాధీనమేవ రాజ్యప్రబంధో భవితుమర్హతి. యతః సర్వే ప్రజాజనా రాజసేవకాః, రాజజనాః, ప్రజాసేవినో భూత్వా స్వేషు స్వేషు కర్మసు ప్రవృత్యాఽన్యోన్యమభిమోదయేయు రితి. ॥౩౧॥

పదార్థము :- ఓ సభ్య సభాజనములారా! మీరు మీ గుణములతో (మే మనః) నా మనస్సును (తర్పయత)

తృప్తిపరచుడు (మే ప్రాణమ్ తర్పయత) నా ప్రాణములను తృప్తిపరచుడు (మే వాచమ్) నా వాణిని (తర్పయత) తృప్తిజేయుడు (మే చక్షుః) నా నేత్రములను (తర్పయత) తృప్తిపరచుడు (మే శ్రోత్రమ్) నా కర్ణములను (తర్పయత) తృప్తియొనర్చుడు (మే ఆత్మానమ్) నా యాత్మను (తర్పయత) తృప్తిజేయుడు (మే ప్రజామ్) నా సంతానము మున్నగు ప్రజలను (తర్పయత) తృప్తియొనర్చుడు (మే పశూన్) నా గోవులు, అశ్వములు మున్నగు పశువులను (తర్పయత) తృప్తిపరచుడు (మే గణాన్) నా సేవకులను (తర్పయత) తృప్తిపరచుడు. అందువల్ల (మే గణాః) నా రాజ్యము, ప్రజలు, కర్మాధికారులు మరియు సేవకజనము తమ కార్యకలాపములందు (మా వితృషన్) ఉదాసీనులు గాకుండ నుందురు. ॥30॥

భావార్థము :- రాజ్యప్రబంధము రాజ్యసభకు అధీనమై యుండును. అందువలన ప్రజలు, రాజసేవకులు, రాజపురుషులు, ప్రజాసేవకులు మున్నగువారెల్లరును తమ తమ కార్యములందు ప్రవృత్తులై సకలవిధముల పరస్పరము ఆనందితులనూగా నొనర్చుకొనుచుండవలయును. ॥30॥

31.O subjects and legislators, satisfy my mind, satisfy my speech, satisfy my breath, satisfy my eye, satisfy my ear, satisfy my soul, satisfy my progeny. satisfy my cattle, satisfy my subordinate officers, so that my officers may not feel sad!.

౨౪౦.ఇంద్రాయ త్వేత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, సభాపతీ రాజా దేవతా, పంచపాద్భ్యోతిష్మతీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

రాజ్యవ్యవహారః సభాధీన ఏవ త్వర్థి కస్మై ప్రయోజనాయ ప్రజాపురుషైః సభాపతి స్స్వీకార్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

సకల రాజవ్యవహారములు రాజసభాధీనములే యైనప్పుడు ప్రజలెందుకు సభాపతిని స్వీకరించవలయును?

౨౪౦ ఇంద్రాయ త్వా వసుమతే రుద్రవత ఽఇంద్రాయ

త్వాదిత్యవతఽ ఇంద్రాయ త్వాభిమాతిఘ్నే। శ్యేనాయ త్వా

సోమభృతేఽగ్నయే త్వా రాయస్పోషదే ॥31॥

ప.విః- ఇంద్రాయ, త్వా, వసుమత ఇతి వసు + మతే, రుద్రవత ఇతి రుద్ర + వతే, ఇంద్రాయ, త్వా, ఆదిత్యవత ఇత్యాదిత్య + వతే, ఇంద్రాయ, త్వా, అభిమాతిఘ్నఽ ఇత్యభిమాతి + ఘ్నే, శ్యేనాయ, త్వా, సోమభృత ఇతి సోమ + భృతే, అగ్నయే, త్వా, రాయస్పోషద ఇతి రాయస్పోషదే॥31॥

పదార్థః :-(ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (వసుమతే) బహవో వసవశ్చతుర్వింశతివర్ష బ్రహ్మచర్యసంపన్నా విద్వాంసో విద్యంతే యత్ర తస్మై కర్మణే (రుద్రవతే) ప్రశస్తాః కృతచతుశ్చత్వారింశద్వర్ష బ్రహ్మచర్యా విద్వాంసో వీరాః శత్రురోదయితారో రుద్రా భవంతి యత్ర తస్మై (ఇంద్రాయ) పరమవిద్యా ప్రకాశాయ విద్యా విదారకాయ (త్వా) త్వామ్ (అభిమాతిఘ్నే) యేనాభి మానయుక్తాః శత్రవో హన్యంతే తస్మై (శ్యేనాయ) శ్యేనవత్ప్రవర్తమానాయ (త్వా) త్వామ్ (సోమభృతే) యః సోమమైశ్వర్య సమూహం బిభర్తీతి తస్మై (అగ్నయే) విద్యుదాద్యాయ (త్వా) త్వామ్ (రాయః) ధనస్య (పోషదే) పుష్టిప్రదాయ. సుపాం సులుగితి జేః స్థానే ''శే'' ఇత్యాదేశః. అయం మంత్రః శత. 3.౯.४. ౯.౧౦.వ్యాఖ్యాతః. ॥32॥

అన్వయః:-హే సభాపతే! వసుమతే వయం రుద్రవత ఇంద్రాయ త్వా ఆదిత్యవత ఇంద్రాయ త్వా అభిమాతిఘ్నే ఇంద్రాయ త్వా సోమభృతే శ్యేనాయ త్వా రాయస్పోషదేఽగ్నయే త్వా త్వాం వృణుమః. ॥32॥

భావార్థః:-య ఇంద్రానిలయమార్కాగ్నివరుణచంద్రవిత్తేశానాం గుణైర్యుక్తో విద్వత్ప్రియో విద్యాప్రచారీ సర్వేభ్యః సుఖం దద్యాత్ స ఏవ సర్వై రాజా మంతవ్య ఇతి. ॥32॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! (వసుమతే) ౨४సంవత్సరములు బ్రహ్మచర్య మాచరించి విద్వాంసుడవు గాగలుగు కర్మలందు (రుద్రవతే) ४४ వత్సరముల బ్రహ్మచర్యముతో సేవించబడు కర్మలందు అట్టి (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతకర్మకొరకు (త్వా) నిన్ను గ్రహించుచున్నాము (ఆదిత్యవతే) ४८ వర్షముల పర్యంతము బ్రహ్మచర్యవ్రత మనుష్ఠించి సూర్యసదృశుడగు పరమవిద్వాంసుడగుట కెట్టి కర్మలవసరమో (ఇన్ద్రాయ) అట్టి ఉత్తమగుణములను పొందుటకు (త్వా) నిన్ను [గ్రహించుచున్నాము] (అభిమాతిఘ్నే) గొప్ప అభిమానధనులగు శత్రువులను హతమొనర్చునదియు (ఇన్ద్రాయ) మహా ఉత్కృష్ట శత్రువినాశక కార్యముకొరకు (త్వా) నిన్ను [గ్రహించుచున్నాము] (సోమభృతే) ఉత్తమైశ్వర్యమును ధారణ మొనర్చుటకు (శ్యేనాయ) యుద్ధము మున్నగు కార్యములందు డేగపక్షివలె ఎగిరెగిరి తన్నుటకు, హతమార్చుటకు (త్వా) నిన్ను [గ్రహించుచున్నాము] (రాయస్పోషదే) ధనమునకు నిలకడ సమకూర్చుటకై (అగ్నయే) విద్యుత్తు మున్నగు పదార్థముల గుణములను ప్రకాశపరచుటకై (త్వా) మే మెల్లరమును నిన్ను స్వీకరించుచున్నాము. ॥32॥

భావార్థము:-ఇన్ద్రాగ్ని యమ సూర్య వరుణ ధనాఢ్యుల గుణములచే గూడుకొనిన వాడును, విద్వాంసులకు ప్రియుడును, విద్యాప్రచారమొనర్చజేయువాడు నైయుండి సర్వప్రజలకు, ప్రాణులకు సుఖము గలిగించువానినే యెల్లరము రాజుగా స్వీకరించవలయును. ॥32॥

32.O Lord, we appoint thee as a king, as thou possessest the vigour of a Vasu Brahmchari, as thou hast got the strength of a Rudra Brahmchari, as thou art full of splendour, full of knowledge like an Aditya Brahmchari, as thou hast the power of killing the proud foes. as thou art full of dignity, and art quick in attacking in the battle-field like a falcon, as thou strengthenest our finances, and advancest the knowledge of science!.

౨౪౧. యత్తే, ఇత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, సోమో దేవతా, భురిగార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తత్ సభాపతిః ప్రజాభ్యః కిం ప్రయచ్ఛేదిత్యుపదిశ్యతే.

ఇట్టి గుణములుగల సభాపతి ప్రజలకెట్టి లాభము గలిగించును?

౨౪౧ యత్తే సోమ దివి జ్యోతి ర్యత్పృథివ్యాం యదురావంతరిక్షే ।

తేనాస్మై యజమానాయోరురాయే కృధ్యధి దాత్రే వోచః ॥౩౩॥

ప.వి:-యత్, తే, సోమ, దివి, జ్యోతిః, యత్ పృథివ్యామ్, యత్, ఉరౌ, అంతరిక్షే, తేన, అస్మై, యజమానాయ, ఉరు, రాయే, కృధి, అధి, దాత్రే, వోచః. ॥౩౩॥

పదార్థః :- (యత్) (తే) తవ (సోమ) సకలైశ్వర్య ప్రేరక! (దివి) సూర్యే (జ్యోతిః) జ్యోతిరివ (యత్) (పృథివ్యామ్) (యత్) (ఉరౌ) విస్తృతే (అంతరిక్షే) అంతరాల ఆకాశే (తేన) (అస్మై) (యజమానాయ) పరోపకారార్థం యజ్ఞానుష్ఠాత్రే (ఉరు) బహు (రాయే) ధనాయ (కృధి) కురు (అధి) అధికార్థే (దాత్రే) (వోచః) ఉచ్యాః. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్. ఛందస్యమాఙ్యోగేఽపి.౬.౪.౭౫. ఇత్యడభావః. అయం మంత్రః శత. ౩.౯.౪. ౧౨-౧౫ వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౩॥

అన్వయః:-హే సోమ సభాపతే! తే తవ యత్ దివి యత్ పృథివ్యాం యదురావంతరిక్షే జ్యోతి రివ రాజ్యకర్మాస్తి తేన త్వం దాత్రేఽస్మై యజమానాయోరుకృధి రాయేఽధివోచశ్చ. ॥౩౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సభాపతిస్స్వరాజ్యోత్కర్షేణ విద్యాది శుభగుణ కర్మసు సర్వాన్ జనాన్ సుశిక్ష్య నిరాలస్యాన్ సంపాదయేత్ యతస్తే పురుషార్థ మనువర్తినో భూత్వా ధనాదిపదార్థాన్ సతతం వర్ధయేయురితి. ॥౩౩॥

పదార్థము:-(సోమ)సకలైశ్వర్యముకొరకు ప్రేరణనిచ్చు నో సభాపతీ! (దివి) సూర్యలోకములోను, (పృథివ్యామ్) భూమిపైనను మరియు (ఉరౌ) విస్తృతమగు (అంతరిక్షే) ఆకాశములోను (జ్యోతిః) జ్యోతివలె (యత్ తే) ఏ నీ రాచకార్యము గలదో (తేన) దానిచే (అస్మై) పరోపకారముకొరకు (దాత్రే యజమానాయ) యజ్ఞముల నొనర్చు ఈ యజమానునకు (ఉరు కృధి) అత్యంత ఉపకారము నొనర్చుము. మరియు (రాయే) ధనవృద్ధికొరకై (అధివోచః) అత్యధిక రాజ్యప్రబంధము నొనర్చుము. ॥౩౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సభాపతియగురాజు తన రాజ్య విస్తరణ మరియు ఉన్నతికొరకు విద్యమున్నగు శుభగుణకర్మలయందందరకును శిక్షణనిచ్చి ఎల్లరను సోమరితనము

లేకుండజేయువలయును. అట్లు ప్రజలను పురుషార్థపరులజేసి ధనము మున్నగు పదార్థములను వృద్ధిపరచుకొని రాజ్యోన్నతి నొనర్పుదురుగాక॥౩౩॥

33.O king thy rule extends over Heaven, Earth and mid-air wide region with that power show obligation to this worshipper who performs the yajna, and has recourse to measures conducive to the propagation of national wealth!.

౨౪౨. శ్వాత్రా స్థ ఇత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, స్వరాడార్షీ పథ్యా బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథోక్తానాం సభాసత్యాదివిదుషాం పత్న్యః కీదృశకర్మానుష్ఠాత్ర్యో భవంత్విత్యుపదిశ్యతే.

ఇప్పుడు ఉక్తసభాధ్యక్షుల పతిమణులెట్టి కర్మల ననుష్ఠించువారుగా కావలయునో ఈ మంత్రమున ఉపదేశింపబడినది.

౨౪౨ శ్వాత్రా స్థ వృత్రతురో రాధోగూర్తా అమృతస్య పత్నీః తా దేవీర్దేవత్రేమం యజ్ఞం నయతోపహూతాః సోమస్య పిబత ॥౩౪॥

ప.వి:- శ్వాత్రాః, స్థ, వృత్రతుర ఇతి వృత్ర + తురః, రాధోగూర్తా ఇతి రాధః + గూర్తాః, అమృతస్య, పత్నీః, తాః, దేవీః, దేవత్రేతి దేవ + త్రా, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, నయత, ఉపహూతా ఇత్యుప + హూతాః, సోమస్య, పిబత॥౩౪॥

పదార్థః:-(శ్వాత్రాః) శ్వాత్రం శీఘ్రం కర్మవిజ్ఞానం వర్తతే యాసాం తాః. అర్శ ఆదిభ్యో దచ్. శ్వాత్రమితి క్షిప్రనామసు పఠితమ్ నిఘం. ౨. ౩. (స్థ) భవత. (వృత్రతురః) వృత్రం మేఘం తూర్వతి యా స్తా విద్యుత ఇవ (రాధోగూర్తాః) ధనవర్ధిన్య ఏవ (అమృతస్య) అతిస్వాదిష్ఠస్య (పత్నీః) పత్న్యః (తాః) (దేవీః) దేదీప్యమానాః (దేవత్రా) దేవేషు పతిషు (ఇమమ్) గృహసంబంధినమ్ (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యమ్ (నయత) (ఉపహూతాః) సామీప్య మాహూతాః (సోమస్య) సోమాద్యోషధి నిష్పాదితస్య సారమ్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ. అయం మంత్రః శత. ౩.౯.౪. ౧౬-౧౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౪॥

అన్వయః :-హే దేవీర్దేవ్యః పత్న్యః స్త్రియో యూయం వృత్రతుర ఇవ రాధో గూర్తా ఏవ సత్యో యజ్ఞసహకారిణ్యః శ్వాత్రాః స్థ. తా దేవత్రేమం యజ్ఞం నయత. ఉపహూతా ఇవామృతస్య సోమస్యాతి స్వాదిష్ఠం సోమాద్యోషధిరసం పిబత.॥౩౪॥

భావార్థః:-అత్రవాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విదుష్యో విద్వత్స్త్రియః స్వధర్మ్యవ్యవహారేణ స్వపతీన్

ప్రసాదయంతి తథైవ పురుషా స్యు: స్త్రీస్సతతం ప్రసాదయేయురిత్థం పరస్పరామమోదేన గృహాశ్రమధర్మ మలంకుర్వంతు. ॥౩౪॥

పదార్థము :-(దేవీ:) విద్యావంతులగు మహిళామణులారా! మీరు (వృత్రతుర:) విద్యుత్తువలె, మేఘవర్షమువలె, సుఖదాయకమగు వడగళ్లవారును (రాధోగూర్తా:) ధనముకొరకు కృషిచేయువారుగను (పత్న్య:) యజ్ఞసహాయకురాండ్రుగను (స్థ) అగుడు (దేవత్రా) ఉత్తమగుణములచే ప్రకాశితులును, విద్వాంసులును నగు పతులయెడ ప్రీతితో నుండుడు (ఇదమ్) ఈ యజ్ఞమును (నయత) సిద్ధిని పొందునట్లు జేయుడు. మరియు (ఉపహూతా:) ఆహ్వానించబడినవారై పతులతో గూడ (అమ్వుతస్య) అతి స్వాదిష్టమును, బలపుష్టికరమునగు సోమలతాది ఓషధుల రసమును (పిబత) పానముచేయుడు.॥౩౪॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసుల పత్నులు స్వధర్మమగు వ్యవహారములచే తమ పతులను ప్రసన్నులుగా నొనర్చునట్లు పురుషులును తమ పత్నులను నిరంతరము ప్రసన్నురాండ్రుగ నొనర్చవలయును. ఇటువంటి పరస్పరామమోదముతో గృహాశ్రమ ధర్మమును ఉత్తమముగా నెరవేర్చవలయును.॥౩౪॥

34.O ladies, ye are the possessors of practical wisdom, removers of all impediments, argmenters of wealth, helpers in the yajna, and lovers of your virtuous husbands. Fulfil this sacrifice of domestic life. Being invited taste with your husbands the sweet juice of the plants like Soma!.

౨౪౩.మా భే ర్మేత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషి:, ద్యావాపృథివ్యౌ దేవతే, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛంద:, గాంధార: స్వర:.

పున: స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం కథం వర్తేయాతా మిత్యుపదిశ్యతే

స్త్రీ పురుషులు పరస్పర మెట్లు ప్రీతితో ప్రవర్తిందవలయును?

౨౪౩ మా భేర్మా సంవిక్థాఽ ఊర్జం ధత్స్వ ధిషణే వీడ్వీ సతీ

వీడయేథామూర్జం దధాథామ్। పాప్మా హతో న సోమ: ॥౩౫॥

ప.వి:- మా, భే:, మా, సమ్, విక్థా:, ఊర్జమ్, ధత్స్వ, ధిషణేఽ ఇతి ధిషణే, వీడ్వీఽ ఇతి వీడ్వీ, సతీఽ ఇతి సతీ, వీడయేథామ్, ఊర్జమ్, దధాథామ్, పాప్మా, హత:, న, సోమ:.॥౩౫॥

పదార్థః :-(మా) (భైః) మా బిభీయాః. లిఙర్థే లుఙ్.(మా) (సమ్) (విక్థాః) భయం కంపనం చ కుర్యాః (ఊర్జమ్) స్వశరీరాత్మబలం పరాక్రమం వా (ధత్స్వ) (ధిషణే) ద్యావాపృథివ్యావివ (వీడ్వీ) బలవతీ. వీడ్వీతి బలనామసు పఠితమ్. నిఘ. ౨.౯ (సతీ) సద్గుణయుక్తా (వీడయేథామ్) దృఢబలౌ భవేతామ్ (ఊర్జమ్) సంతానాదిభ్యోఽపి బలం పరాక్రమం చ (దధాథామ్) (పాప్మా) అపరాధః (హతః) నష్టః (న) ఇవ (సోమః) అయం మంత్రః. శత. ౨.౯.౪.౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౫॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! త్వం వీడ్వీ సతీ పత్యుః సకాశాన్మా భై ర్మా సంవిక్థా ఊర్జం ధత్స్వ. హే పురుష త్వమప్యేవం భవేర్యువాం ధిషణే ఇవోర్జం దధాథాం వీడయేథామ్. ఏవమనువర్తినో ర్యువయోః పాప్మా హతో భవతు. సోమేన చంద్ర ఇవాహ్లాదశాంత్యాదిగుణవృందః ప్రకాశితో భవతు. ॥౩౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఇత్థం స్త్రీపురుషౌ వ్యవహార మనువర్తేయాతాం యతః పరస్పరం భయోద్వేగౌ నశ్యేతా మాత్మనో దృఢోత్సాహః ప్రీతి ర్గృహాశ్రమవ్యవహారసిద్ధి రైశ్వర్యం చ వర్ధేత, దోషదుఃఖాని నివర్త్య చంద్ర ఇవ పరస్పరమాహ్లాదకారిణౌ భవేతామ్. ॥౩౫॥

పదార్థము:-ఓ నారీ! నీవు (వీడ్వీ) శరీరాత్మబలయుక్తురాలవై పతినుండి (మా భైః) భయపడకుము (మా సం విక్థాః) కంపించకుము (ఊర్జమ్) శరీరాత్మల బలపరాక్రమములను (ధత్స్వ) ధారణమొనర్పుము. ఓ పురుషా! నీవును అట్లే నీ స్త్రీతో ప్రవర్తించుము. [స్త్రీ పురుషులు మీ రిరువురును] (వీడయేథామ్) దృఢబలసంపన్నులు కాగలుగునట్లు (ధిషణే) పృథివీసూర్యులతో సమానమగు పరోపకారపరాక్రమములను ధరించు ప్రవర్తనతో మెలగు మీ యిరువురి (పాప్మా) అపరాధము (హతః) నశించుగాక! మరియు (సోమః) చంద్రునివంటి ఆనంద, శాంతి మున్నగు గుణముల నభివృద్ధిపరచి పరస్పరము ఆనందమునభివృద్ధి పరచుచు నుండుడు. ॥౩౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. భార్యాభర్త లిరువురును పరస్పరము భయోద్వేగములను వదలి ఆత్మదృఢత్వము, ప్రీతి, ఉత్సాహము, గృహాశ్రమ వ్యవహారసిద్ధి, ఐశ్వర్యము, అభివృద్ధియగునట్లు దోషములను, దుఃఖములను వదలి చంద్రునివలె ఆహ్లాదపరులగునట్లు సదా వ్యవహరించు చుండవలయును. ॥౩౫॥

35.O woman, full of physical and spiritual strength, be not afraid of thy husband, shake not with terror, cultivate the strength of your body and soul. O man, thou also shouldst behave similarly towards thy wife, Ye both, like the sun and earth should become strong and resolute; whereby the shortcomings of ye both be removed, and ye become happy like the moon!.

౩౬. ప్రాగపాగిత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, సోమో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథైతయోరపత్యాని కిం కిం కుర్యుస్తే కథం పాలయేయురిత్యాహ.

వారి పుత్రు లేమి చేయవలెను? వారి నెట్లు పాలించవలయును?

౨౪౪ ప్రాగపాగుదగధరాక్ సర్వత స్త్వాదిశ ఆధావంతు।
అంబ నిష్పర సమరీ ర్విదామ్ ॥౩౬॥

ప.వి:- ప్రాక్, అపాక్, ఉదక్, అధరాక్, సర్వతః, త్వా, దిశః, ఆ, ధావన్తు, అంబ, నిః, పర, సమ్, అరీః, విదామ్॥౩౬॥

పదార్థః :-(ప్రాక్) పూర్వస్యాః (అపాక్) పశ్చిమాయాః (ఉదక్) ఉత్తరస్యాః (అధరాక్) దక్షిణస్యాః (సర్వతః) అన్యాభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దిశః) (ఆ) సమంతాత్ (ధావంతు) (అంబ) అమతి ప్రేమభావేన ప్రాప్నోతి తత్సంబుద్ధౌ. అత్రోణాదిర్వన్ ప్రత్యయః (నిః) నితరామ్ (పర) పాలయ (సమ్) (అరీః) సుఖప్రాపికాః ప్రజాః (విదాం) విదతామ్. విద జ్ఞాన ఇత్యస్మాల్లోటి ప్రథమబహువచనే. లోపస్త ఆత్మనే పదేషు. అ. ౭. ౧. ४౧. అనేన తకారలోపే సవర్ణదీర్ఘే విదామితి రూపమ్. అయం మంత్రః. శత ౩.౯.४. ౨౦-౨౩ వ్యాఖ్యాతః.॥౩౬॥

అన్వయః :-హే అంబ! త్వం యా అరీః సుఖప్రాపికాః ప్రజాస్తే ప్రాగపాగుదగధరాక్ సర్వతో దిశ స్త్వామాధావంతు తా స్త్వం నిష్పర నితరాం రక్ష, తా అపి త్వా త్వాం సంవిదాం జానంతు.॥౩౬॥

భావార్థః:-మాతాపిత్రో ర్యోగ్యతాఽస్తి స్వాపత్యాని విద్యాదిసద్గుణేషు నియోజ్య నిరంతరం రక్షణీయాని, అపత్యానాం యోగ్యతాఽస్తి సర్వతః పిత్రోః సేవనం కుర్యురితి. ॥౩౬॥

పదార్థము :-(అమ్బ) ప్రేమద్వారా లభించు నో మాతా! నీయొక్క (అరీః) సంతానాది ప్రజలు (ప్రాక్) తూర్పు (అపాక్) పడమర (ఉదక్) ఉత్తర (అధరాక్) దక్షిణ మరియును (సర్వతః) సకల (దిశః) దిశలనుండి (త్వా) నిన్ను (ఆధావంతు) పరుగు పరుగున వచ్చి చుట్టుముాగువారిని (నిః పర) నిరంతరము ప్రేమించుము. మరియు వారును నిన్ను (సమ్) ఉత్తమభావముతో (విదామ్) గుర్తింతురు గాక!॥౩౬॥

భావార్థము :- బాలురు రోగరహితులు, ఉత్సాహవంతులునునై సద్గుణములు అలవరచుకొనునట్లు వారిని విద్య మొదలగు ఉత్తమగుణములందు ప్రవృత్తపరచి వారి శరీరములను కాపాడుట మాతాపితరుల కర్తవ్యము. తల్లిదండ్రుల నన్నివిధముల సేవించుటయు పుత్రుల కర్తవ్యమునై యున్నది. ॥౩౬॥

36.O mother, love thy children who run unto thee from east, west, north, south and all other directions,; and they too should love thee!.

౨४౫. త్వమంగ ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ ప్రజాజనాః క్షత్రియం సభాపతిం కథం ప్రశంసేయురిత్యుపదిశ్యతే.

ఎన్నుకొనబడిన సభాధ్యక్షుని ప్రజ ఏవిధముగ గౌరవించి ప్రశంసింపవలయునను విషయమీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౨౪౫ త్వమఙ్గ ప్రశꣳసిషో దేవః శవిష్ఠ మర్త్యమ్।

న త్వదన్యో మఘవన్నస్తి మర్డితేన్ద్ర బ్రవీమి తే వచః ॥౩౭॥

ప. వి:- త్వమ్ అఙ్గ, ప్ర, శꣳసిషః, దేవః, శవిష్ఠ, మర్త్యమ్, న, త్వత్, అన్యః, మఘవన్నితి మఘ+వన్, అస్తి, మర్డితా, ఇంద్ర, బ్రవీమి, తే, వచః॥౩౭॥

పదార్థః :-(త్వమ్) (అంగ) సంబోధనే (ప్ర) (శంసిషః) ప్రశంస. లేట్ మధ్యమైకవచనప్రయోగః (దేవః) శత్రూన్ విజిగీషుః (శవిష్ఠ) బహుశవో బలం విద్యతే యస్య స శవస్వాన్ సోఽతిశయిత స్తత్సంబుద్ధౌ. అత్ర శవ శబ్దాద్భూమ్న్యర్థే మతుప్, తత ఇష్ఠన్. విన్మతోర్లుక్. అ. ౫.౩.౬౫. ఇతి మతుపో, లుక్ టేః. అ. ౬. ౪.౧౫౫. అనేన టి లోపః (మర్త్యమ్) ప్రజాస్థం మనుష్యం (న) నిషేధే (త్వమ్) (అన్యః) (మఘవన్) ఈశ్వర ఇవ సమృద్ధః (అస్తి) (మర్డితా) సుఖయితా (ఇంద్ర) పరమైశ్వర్యాన్విత (బ్రవీమి) (తే) తుభ్యమ్ (వచః) ప్రాక్ ప్రతిపాదితం రాజధర్మానురూపం వచః. అయం మంత్రః శత. ౩.౯.౪. ౨౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౩౭॥

అన్వయః :-హే అంగ శవిష్ఠ మఘవన్నింద్ర సభాపతే! త్వం మర్త్యం ప్రశంసిషో న త్వదన్యో మర్డితా దేవోఽస్త్యతోఽహం తే తుభ్యం వచో బ్రవీమి. ॥౩౭॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథా పక్షపాతవిరహః సర్వసుహృదీశ్వర స్తదనుకూలః సభాపతీ రాజ్యధర్మానువర్తీ రాజా ప్రశంసనీయం ప్రశంసయన్, నింద్యం నిందన్, దండార్హం దండయన్, రక్షితవ్యం రక్షన్, సర్వేషామభీష్టం సంపాదయేత్. ॥౩౭॥

పదార్థము :-(అఙ్గశవిష్ఠ) అత్యంత బలసంపన్నుడా! (మఘవన్) మహారాజాతో సమానుడా! (ఇన్ద్ర) బుద్ధిసిద్ధుం డౌసంగు ఓ సభాపతీ! (త్వమ్) నీవు (మర్త్యమ్) ప్రజలందలి మనుష్యులను (ప్రశంసిషః) ప్రశంసాయుక్తులుగ జేయుదువు నీవు (దేవః) శత్రువులను చక్కగా జయించు దేవతవంటి వాడవు (త్వదన్యః) నీకన్నవెవ్వరును (మర్డితా) సుఖప్రదాత (న) లేడు. ఇట్లే నేను (తే) నిన్ను గురించి (వచః) పూర్వము చెప్పినట్టి రాజ్యప్రబంధానుకూల వచనములను (బ్రవీమి) పలుకుదును. ॥౩౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఈశ్వరుడు సర్వసుహృత్తు, పక్షపాత రహితుడునై యున్నట్లు సభాపతియు రాజ్యధర్మము ననుసరించు ప్రభువవునై ప్రశంసనీయుని ప్రశంసించుచు,

నింద్యుల నిందించుచు, దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ మొనర్చుచు అందరి యభీష్టములను సిద్ధింపజేయు చుండవలయును. ॥౩౭॥

37.O mighty, glorious king, render thy subjects praiseworthy. Thou art the conqueror of foes. None but thee is the giver of pleasure. I say this un to thee!.

అత్రాధ్యాయే. (౧) రాజ్యాభిషేక పురః సరం శిక్షా, రాజ్యకృత్యం, (౨) ప్రజాయా రాజాశ్రయః, (౩) సభాధ్యక్షాదికృత్యం, (౪) విష్ణోః పరమపదాదివర్ణనం, (౫) సభాధ్యక్షేణ తదుపాసనం, (౬) పరస్పరం రాజసభాకృత్యం, (౭) గురుణా శిష్యస్వీకారః, తచ్ఛిక్షాకరణం, (౮) యజ్ఞానుష్ఠానం, (౯) హుతద్రవ్యఫలం, (౧౦) విద్వల్లక్షణం, (౧౧) మనుష్యకృత్యం, (౧౨) మనుష్యాణాం పరస్పరం వర్తనానం, (౧౩) దుష్టదోష నివృత్తిఫలం (౧౪) మీశ్వరాత్కిం కిం ప్రార్థనీయం, (౧౫) రణే యోద్ధృవర్ణనం, (౧౬) యుద్ధకృత్యం, (౧౭) యుద్ధేఽన్యోన్య వర్తనానప్రకారః, (౧౮) యోధ్యాణామనుమోదనం, (౧౯) రాజ్యప్రబంధకరణం, తత్ర సాధ్యసాధనం, (౨౦) రాజ్యకర్మకరణం ప్రతీశ్వరోపదేశః రాజ్యకర్మానుష్ఠానం, (౨౧) రాజప్రజాకృత్యం, (౨౨) ప్రజారాజసభయోః పరస్పరాను (వర్త) మానం, (౨౩) ప్రజయా సభాపత్యుత్కర్షకరణం, (౨౪) ప్రజాజనం ప్రతి సభాపతిప్రేరణం, (౨౫) ప్రజయా స్వీకర్తవ్యం సభాపతేర్లక్షణం, (౨౬) ప్రజారాజసభయోః పరస్పరం ప్రతిజ్ఞాకరణం, (౨౭) సభాపతి స్వీకరణప్రయోజనం, (౨౮) ప్రజాసుఖాయ సభాపతేః కర్తవ్యకర్మానుష్ఠానం, (౨౯) సభాపత్యాదీనాం పత్నీభిః కింకిం కర్మ కర్తవ్యం, (౩౦) స్త్రీపుంసయోః పరస్పరమనువర్తమానం, (౩౧) పితరౌ ప్రతి సంతానకృత్యం, (౩౨) సభాపతిం ప్రతి ప్రజాజనోపదేశవర్ణనం, చాస్త్యతః. పంచమాధ్యాయోక్తార్థైః సహాస్య షష్ఠాధ్యాయస్యార్థానాం సంగతి రస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమున రాజ్య అభిషేక పూర్వకమగు విద్య, రాజ్యకార్యములు, ప్రజలకు రాజాశ్రయము, సభాధ్యక్షుడు మున్నగువారి కార్యములు, విష్ణువుయొక్క పరమపద వర్ణనము, సభాధ్యక్షుడు ఈశ్వరోపాసన నొనర్చుట, రాజ ప్రజల పరస్పర కృత్యములు, గురువు శిష్యులను స్వీకరించుట, మరియు ఆ శిష్యులకు విద్యలను గరపుట, యజ్ఞానుష్ఠానము, హోమమొనర్చు ద్రవ్యముల ఫలమును వర్ణించుట, విద్వాంసుల లక్షణము, మానవులకృత్యము, మనుష్యులు పరస్పరము వ్యవహరించుకొనువిధి, దుష్ట దోషనివృత్తి ఫలము, ఈశ్వరుని నేనేమి ప్రార్థించవలయును, రణభూమియందలి యోధుల వర్ణనము, యుద్ధకృత్య నిరూపణము, యుద్ధమున పరస్పరము వర్తించు విధానము, వీరులను ప్రోత్సహించుట, రాజ్య ప్రబంధకారణము, మరియు సాధ్య సాధనము, రాజునకు ఈశ్వరోపదేశము, రాజ్యకర్మానుష్ఠానము, రాజు మరియు ప్రజల కృత్యములు, రాజు మరియు ప్రజల సభలను గూర్చి పరస్పర వార్తాలాపము, సభాపతి అభివృద్ధిని గూర్చిన ప్రసంగము, సభాపతి ప్రజలకు ప్రేరణనిచ్చుట, ప్రజలచే స్వీకరింపదగిన ప్రజల

లక్షణములు, ప్రజలు మరియు రాజసభయొక్క పరస్పర ప్రతిజ్ఞలు, సభాపతి స్వీకరించదగిన ప్రయోజనములు, ప్రజాసుఖమునకై సభాపతి కర్తవ్యకర్మల అనుష్ఠానము, సభాపతి మున్నగువారి పత్నులేమి చేయవలయును? స్త్రీ పురుషుల పారస్పరిక ప్రవర్తనము, మాతాపితరుల యెడ సంతానముల కర్తవ్యము మరియు సభాపతియెడ ప్రజల ఉపదేశక వర్ణనము లిందుగలవు. దీనివల్ల పంచమాధ్యాయములో చెప్పబడిన అర్థములతో ఈ యారవ అధ్యాయమందలి అర్థములకు కూడ సంబంధము గలదని తెలిసికొనవలయును.

ఇతి శ్రీ మత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత మహావిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్ద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే షష్ఠోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్ ॥

శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఆరవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వెంకమాంబార్యుల ద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యు'లచే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కులప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, అర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

అరవ అధ్యాయము సమాప్తము

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

వేదగిరిపై 'వేదపీఠ, వేదమందిర, వేదాశ్రమ' నిర్మాణం

నాలుగు వేదములలోని మంత్రములను సంపూర్ణముగా శిలలపై చెక్కించి వేదమందిరము నిర్మించుట

వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రా॥, కొందుర్గు మం॥, మహబూబ్‌నగర్ జి॥

వేదగిరి పీఠాధిపతి

వేదభాష్యానువాదభాస్కర బిరుదాంకితులు, శతాధిక గ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోకమలహాల సిద్ధాంతాచార్య

వేదగిరి స్థాపకులు

ఆచార్య డా॥ **మట్టి కృష్ణారెడ్డి,** M.A., M.Ed., Ph.D.

యజుర్వేద భాష్యమ్

సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం

ద్వితీయ సంపుటము

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి
హైదరాబాద్ - 500 060. ఆం.ప్ర.

ओ३म्

परमहंसपरिव्राजकाचार्येण
श्रीमन्महर्षिदयानन्दसरस्वतीस्वामिना निर्मितम्

यजुर्वेद - भाष्यम्

संस्कृतान्ध्राङ्ग्लभाषासमन्वितम्

द्वितीयो भागः

(सप्तमाध्यायादारभ्य द्वादशाध्यायपर्यन्तम्)

आन्ध्रानुवादकः
'चतुर्वेदभाष्यानुवादभास्करः'
ब्रह्मश्री पण्डितलोकमलहरिसिद्धान्ताचार्यः

परिष्कर्ता - सम्पादकश्च
सिद्धान्तालङ्कारः, विद्याभूषणः, आर्षविद्याविनोदः
आचार्य डॉ. मर्रि कृष्णारेड्डी

वैदिकसाहित्यप्रचारसमितिः, भाग्यनगरम्-६०, आन्ध्रप्रदेशः

2007

ॐ

THE YAJURVEDA BHASHYAM

With

MAHARSHI DAYANANDA SARASWATHI'S COMMENTARY

VOLUME - 2

(7-12 Chapters)

Translated in English by : **DEVI CHAND** M.A.

Translated in to Telugu

By

BRAHMASRI **PANDITA LOKA MALAHARI**

SIDDHANTACHARYA

Editor

Acharya Dr. MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Vaidika Sahitya Prachara Samithi, Hyderabad - 60.

2007

ఓ౩మ్

పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ

శ్రీమన్మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామినా నిర్మితమ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

ద్వితీయ సంపుటము

(7-12 అధ్యాయములు)

అనువాదకర్త

'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

పరిష్కర్త - సంపాదకులు

సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద

ఆచార్య డా॥ మట్టి కృష్ణారెడ్డి, M.A., M.Ed., Ph.D.

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి, హైదరాబాద్-60

2007

"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి" ప్రచురణలు

సంపూర్ణ "యజుర్వేదభాష్యమ్" : 6 సంపుటములు

ద్వితీయ ముద్రణ : శ్రీ వ్యయ పుష్యం, జనవరి - 2007.

ప్రతులు : 1000

వెల : **రూ. 1800/- లు** మాత్రమే.(6 సంపుటములకు కలిపి)

(పోస్టేజి అదనము)

డి.టి.పి. : **వి. రామలింగారెడ్డి (బాలు)**

ముద్రణ : **సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్**, ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు.

ఫోన్ : 98490 05182

ప్రతులకు :

1. **వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి,** 3-30; హనుమాన్ నగర్, ఆర్యసమాజం ఎదురువీధి, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 60. ఆం.ప్ర., ఫోన్ : 040 - 24051322, 9849583929

2. **దిల్‌సుఖ్‌నగర్ ఆర్యసమాజం,** బాదంకాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 060, ఫోన్ : 9849468084, 9395376410

3. వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రామం, కొందుర్గు మండలం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా. ఫోన్ : 9441200322, 9849583929

4. **భీమాస్ డీలక్స్ హోటల్,** 34-38, జి.కార్ స్ట్రీట్, రైల్వేస్టేషన్ ఎదురుగా, తిరుపతి. ఫోన్ : 0877-2225521

5. **విశాలాంధ్ర బుక్‌హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ, తిరుపతి, కాకినాద.

ద్వితీయ సంపుటము

7-12 అధ్యాయములు

అధ్యాయసూచిక

యజుర్వేదభాష్యము

సప్తమాధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 48 మంత్రములు, 93 ఛందస్సులు, 2745 అక్షరములు

అథ సప్తమోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే అష్టచత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం. విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౨౪౬. వాచస్పతయ ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, ప్రాణో దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

తస్య ప్రథమమంత్రే సృష్టినిమిత్తో బాహ్యాభ్యంతరవ్యవహార ఉపదిశ్యతే.

ఈ సప్తమాధ్యాయపు ప్రథమమంత్రమున సృష్టినిమిత్తమగు బాహ్యాభ్యంతరవ్యవహారముల ఉపదేశము కలదు.

౨౪౬ వాచస్పతయే పవస్వ వృష్ణోఽఅంశుభ్యాం గభస్తిపూతః।
దేవో దేవేభ్యః పవస్వ యేషాం భాగోఽసి ॥౧॥

ప.వి:- వాచః, పతయే, పవస్వ, వృష్ణో, అంశుభ్యామిత్యంశు+భ్యామ్, గభస్తిపూత ఇతి గభస్తి + పూతః, దేవః, దేవేభ్యః, పవస్వ, యేషామ్, భాగః, అసి ॥౧॥

పదార్థః:-(వాచః) వాణ్యాః (పతయే) పాలకేశ్వరాయ (పవస్వ) పవిత్రో భవ (వృష్ణః) వీర్యవతః (అంశుభ్యామ్) బాహుభ్యామివ (గభస్తిపూతః) గభస్తిభిః కిరణైః పూత ఇవ. గభస్తయ ఇతి రశ్మినామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౫. (దేవః) విద్వాన్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (పవస్వ) శుద్ధో భవ. (యేషామ్) విదుషామ్ (భాగః) భజనీయః (అసి). అయం మంత్రః శత. ౪. ౧. ౧. ౮-౧౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౧॥

అన్వయః:-హే మనుష్య! త్వం వాచస్పతయే పవస్వ, వృష్ణోఽంశుభ్యామివ బాహ్యాభ్యంతరం వ్యవహారాయ గభస్తిపూత ఇవ, దేవో భూత్వా యేషాం విదుషాం భాగోఽసి తేభ్యో దేవేభ్యః పవస్వ.॥౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సర్వేషాం జీవానాం యోగ్యతాఽస్తి వేదపతిం సతతం పూతం పరమేశ్వరం విజ్ఞాయ విదుషాం సంగమేన విద్యాదిగుణేషు సుస్నాతాః సత్యవాగనుష్ఠాతారః స్యురితి.॥౧॥

పదార్థము:-ఓ మానవా! నీవు (వాచః) వాణియొక్క (పతయే) పాలకుడగు ఈశ్వరునికై (పవస్వ) పవిత్రుడవు కమ్ము (వృష్ణః) బలవంతుని (అంశుభ్యామ్) భుజములవలె బాహ్యాభ్యంతర వ్యవహారములు జరుగుటకై (గభస్తి పూతః) సూర్యకిరణములచే పదార్థములు పవిత్రములగుచున్నట్లు శాస్త్రములచే (దేవః) దివ్యగుణయుక్తుడవును, విద్వాంసుడవునై (యేషామ్) విద్వాంసులకు (భాగః అసి) సేవించదగిన వాడవగుచున్నట్లు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకై (పవస్వ) పవిత్రుడవు కమ్ము. ॥౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వేదరక్షకుడును, నిత్య పవిత్రుడునగు పరమాత్మను దెలిసికొని విద్వాంసుల సాంగత్యమున విద్య మున్నగు ఉత్తమగుణములందు నిష్ణాతులును సత్యమును పలుకువారును నగుట యెల్లరకును యోగ్యము.॥౧॥

1.O man, for realising God, the Lord of Speech, purify thy mind. Just as objects are purified by the rays of the sun, so purify thyself with the outward and inward powers of a strong king. Be a learned man, work pure-heartedly for the sages, who are adorable by thee!.

౨౪౭.మధుమతీరిత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృదార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యాః పరస్పరం కథం వ్యవహరేయురిత్యాహ.

మనుష్యులు పరస్పరమెట్లు వ్యవహరించుకొనవలయును?

౨౪౭ మధుమతీర్న౽ఇషస్కృధి యత్తే సోమాదాభ్యన్నామ జాగృవి తస్మై తే సోమ సోమాయ స్వాహా స్వాహోర్వన్తరిక్షమన్వేమి ॥౨॥

ప.వి:- మధుమతీరితి మధు + మతీః, నః, ఇషః, కృధి, యత్, తే, సోమ, అదాభ్యమ్, నామ, జాగృవి, తస్మై, తే, సోమ, సోమాయ, స్వాహా, స్వాహా, ఉరు, అంతరిక్షమ్, అను, ఏమి ॥౨॥

పదార్థః :-(మధుమతీః) మధురగుణవతీః (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇషః) అన్నాని (కృధి) కురు (యత్) యస్మాత్ (తే) తవ (సోమ) ఐశ్వర్యయుక్త విద్వన్! (అదాభ్యమ్) అహింసనీయమ్ (నామ) సంజ్ఞా (జాగృవి) జాగరూకం ప్రసిద్ధమ్ (తస్మై) (తే) తుభ్యమ్ (సోమ) శుభకర్మసు ప్రేరక! (సోమాయ) ఐశ్వర్యస్య ప్రాప్తయే (స్వాహా) సత్యాం క్రియామ్ (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్ (ఉరు) విస్తీర్ణమ్ (అంతరిక్షమ్) అవకాశమ్ (అను) (ఏమి) అనుగచ్ఛామి. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౧.౧. ౧౨-౨౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨॥

అన్వయః:- హే సోమ! ఐశ్వర్యయుక్త! విద్వంస్త్వం నో౽స్మభ్యం మధుమతీరిషస్కృధి తథా హే సోమాహం యద్యస్మాత్ తే తవాదాభ్యం జాగృవి నామాస్తి తస్మై సోమాయ తే తుభ్యం చ స్వాహా సత్యాం క్రియాం స్వాహా సత్యాం వాణీముర్వంతరిక్షం చాన్వేమి.॥౨॥

భావార్థః:-మనుష్యా యథా స్వసుఖాయాన్నజలాది పదార్థాన్ సంపాదయేయుస్తథా౽న్యేభ్యో౽పి దేయా. యథా కశ్చిత్ స్వస్య ప్రశంసాం కుర్యాత్, తథా౽న్యస్య స్వయమపి కుర్యాత్. యథా విద్వాంసః సద్గుణవంతః సన్తి తథా తే౽పి భవేయురితి. ॥౨॥

పదార్థము:-(సోమ) ఐశ్వర్యయుక్తుడవగు నో విద్వాంసా! నీవు (నః) మాకొరకు (మధుమతీః) మధురగుణసహితమగు (ఇషః) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (కృధి) ఉత్పన్నమొనర్చుము (సోమ) శుభకర్మలందు ప్రేరణ నొనర్చు విద్వాంసుడా! నేను (యత్ తే) నీయొక్క (అదాభ్యమ్) అహింసనీయమును, రక్షించదగినదియు (జాగృవి) ప్రసిద్ధమగునదియు నగు (నామ) ఏ నామము గలదో (తస్మై సోమాయ) ఆ యైశ్వర్యములను పొందుటకును (తే) నీకొరకు [నీ యాజ్ఞాపాలనకు] (స్వాహా) సత్యధర్మముతో గూడిన క్రియను (స్వాహా) సత్యవాక్కును (ఉరు) విస్తృత (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమును (ఏమి) పొందుచున్నాను.॥౨॥

భావార్థము :- మనుష్యులు తమ సౌఖ్యములకై అన్నజలాది పదార్థములను సమకూర్చుకొనునట్లు ఇతరులకును ఈయవలెను. ఆత్మస్తుతియొనర్చుకొనునట్లు పరప్రశంసయును చేయవలయును. సద్గుణవంతులగు విద్వాంసులవలె తామును కావలయును. ॥౨॥

2.O superb man of knowledge, sweeten our foods. O learned preacher of virtuous deeds, whatever well-known name free from harm, thou hast, for the acquisition of power and carrying out thy instructions, I attain to true deed, truthful speech and wide atmosphere of prosperity!.

౨౪౮. స్వాఙ్కృతోఽసీత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, విరాట్ బ్రాహ్మీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునరాత్మకృత్య మాహ. ఈ మంత్రమున ఆత్మక్రియ మరల నిరూపింపబడినది.

౨౪౮ స్వాంకృతోఽసి విశ్వేభ్యఽ ఇన్ద్రియేభ్యో దివ్యేభ్యః పార్థివేభ్యో

మనస్త్వాష్టు స్వాహా త్వా సుభవ సూర్యాయ దేవేభ్య స్త్వా

మరీచిపేభ్యో దేవాంశో యస్మైత్వేడే తత్సత్య ముపరిప్రుతా

భంగేన హతోఽసౌ ఫట్ ప్రాణాయ త్వా వ్యానాయ త్వా ॥౩॥

ప.వి:- స్వాఙ్కృత ఇతి స్వామ్ + కృతః, అసి, విశ్వేభ్యః, ఇంద్రియేభ్యః, దివ్యేభ్యః, పార్థివేభ్యః, మనః, త్వా, అష్టు, స్వాహా, త్వా, సుభవేతి సు + భవ, సూర్యాయ, దేవేభ్యః, త్వా, మరీచిపేభ్య ఇతి మరీచి + పేభ్యః, దేవ అంశో + ఇత్యంశో, యస్మై, త్వా, ఈడే, తత్,

సత్యమ్, ఉపరిప్రుతేత్యు పరిప్రుతా, భంగేన, హతః, అసౌ,ఫట్, ప్రాణాయ, త్వా, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ, త్వా ॥3॥

పదార్థః:-(స్వాఙ్కృతః) స్వయంకృత ఇవ (అసి) (విశ్వేభ్యః) సమస్తేభ్యః (ఇంద్రియేభ్యః) శ్రోత్రాదిభ్యః (దివ్యేభ్యః) దివి భవేభ్యః (పార్థివేభ్యః) పృథివ్యాం విదితేభ్యః (మనః) శుద్ధం విజ్ఞానమ్ (త్వా) త్వామ్ (అష్టు) వ్యాప్నోతు (స్వాహా) వేదోక్తా వాక్ (త్వా) త్వామ్ (సుభవ) భవతీతి భవః శోభనశ్చాసౌ భవశ్చ సుభవస్తత్సమ్బుద్ధౌ (సూర్యాయ) సవిత్రే (దేవేభ్యః) శోధకేభ్యో వాయ్వాదిభ్యః (త్వా) త్వామ్ (మరీచిపేభ్యః) కిరణరక్షితృభ్య ఇవ (దేవ) దివ్యాత్మన్ (అంశో) సూర్యవత్ ప్రకాశమాన (యస్మై) (త్వా) త్వామ్ (ఈడే) స్తౌమి (తత్) సత్యమ్ (ఉపరిప్రుతా) ఉపరి ప్రవతే యస్తేన (భంగేన) మర్దనేన (హతః) నష్టః (అసౌ) శత్రుః (ఫట్) విశీర్ణః (ప్రాణాయ) జీవనహేతవే (త్వా) (వ్యానాయ) వివిధమానయతి యస్మై ఇవ (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౧.౧.౨౨-౨౫ వ్యాఖ్యాతః. ॥3॥

అన్వయః :-హే అంశో దేవ దివ్యాత్మన్! యస్త్వం దివ్యేభ్యో విశ్వేభ్య ఇంద్రియేభ్యః పార్థివేభ్యో మరీచిపేభ్యో దేవేభ్య స్స్వాంకృతోఽసి తం త్వాం మనః స్వాహా చాష్టు. హే సుభవ! యస్మై సూర్యాయ చరాచరాత్మనే పరమేశ్వరాయ త్వామహమీడే తత్సత్యం పరేశం గృహాణోపరిప్రుతేవ యేన త్వయా భంగేనాసౌ శత్రుః ఫడ్ఢతస్తం త్వా త్వాం ప్రాణాయేడే వ్యానాయ త్వా త్వామీడే. ॥3॥

భావార్థః:- స్వయంభూభిర్జీవైర్దేహప్రాణేన్ద్రియాన్తఃకరణాని నిర్మలీకృత్య ధర్మవ్యాపారేషు ప్రవర్త్య పరమేశ్వరోపాసనే చ సంస్థాయ పురుషార్థేన దుష్టాన్ హత్వా శ్రేష్ఠాన్ రక్షిత్వాఽఽనందితవ్యమితి. ॥3॥

పదార్థము :-(అంశో) సూర్యునివంటి ప్రకాశవంతుడవగు నీవు (దివ్యేభ్యః) దివ్య (విశ్వేభ్యః) సమస్త (పార్థివః) పృథివిపై ప్రసిద్ధమగు (ఇన్ద్రియేభ్యః) ఇంద్రియములకొఱకును (మరీచిపేభ్యః) కిరణములవలె పవిత్రపరచు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొఱకును, వాయ్వాది పదార్థములకొఱకును (స్వాంకృతః) స్వయం సిద్ధుడవై యున్న (త్వా) నీకు (మనః) విజ్ఞానము (చ) మరియు (స్వాహా) వేదవాణి (అష్టు) లభించుగాక! (సుభవ) ఉత్తమగుణవంతుడవగు మానవా! (సూర్యాయ) సర్వప్రేరకుడును, చరాచరాత్మయు నగు ఏ పరమాత్మకై (త్వామ్) నిన్ను (ఈడే) నేను ప్రశంసించుచున్నానో నీవును (తత్) ప్రశంసించదగిన (సత్యమ్) ఆ సత్యపరమాత్మను ప్రీతితో గ్రహించుము (ఉపరిప్రుతా) సర్వోత్తమ ఉత్కర్షను పొందునట్టి నీవు (భంగేన) ఏ మర్దనముచే (అసౌ) ఈ యజ్ఞానశత్రువును (ఫట్) శీఘ్రముగ (హతః) హతమార్చెదవో (త్వామ్) అట్టి నిన్ను (ప్రాణాయ) జీవనమునకై ప్రశంసితునిగ నొనర్చుచున్నాను (వ్యానాయ) అనేక సుఖములను పొందుటకొఱకు (త్వా) నిన్ను ప్రశంసించుచున్నాను. ॥3॥

భావార్థము :- జీవుడు స్వయం సిద్ధుడు అనాదిరూపుడు నైయున్నాడు. కావున జీవులు శరీరము, ప్రాణము, ఇంద్రియములు, అంతఃకరణములను నిర్మలముగ నుంచుకొని ధర్మయుక్త వ్యవహారములందు

ప్రవృత్తులై పరమేశ్వరోపాసనయందు స్థిరులగుదురుగాక! పురుషార్థముచే దుష్టులను సంహరించి శిష్టులను రక్షించుచు ఆనందితులై యుండవలయును. ॥3॥

3.O brilliant soul, self-made art thou, for all subtle and gross bodily organs, and for the learned who purify us like the beams of the sun. May knowledge and vedic lore be acquired by thee!.

O virtuous soul, I praise thee for thy nearness to God. Attain to that Adorable, Truthful God, Thou hast promptly crushed and killed the demon of ignorance. I extol thee for longevity and the acquisition of happiness!.

౨౪౯. ఉపయామ గృహీత ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, మఘవా దేవతా, ఆర్ష్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునరాత్మనాభ్యంతరే కథం ప్రయతితవ్యమిత్యాహ.

మనస్సుతో నాత్మయందెటుల ప్రయత్నించవలయు నను విషయమీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నది.

౨౪౯ ఉపయామ గృహీతోఽస్యన్తర్యచ్ఛ మఘవన్పాహి సోమమ్ ।

ఉరుష్య రాయఽ ఏషో యజస్వ ॥౪॥

ప. వి:- ఉపయామ గృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, అన్తః, యచ్ఛ, మఘవన్నితి మఘ + వన్, పాహి, సోమమ్, ఉరుష్య, రాయః, ఆ, ఇషః, యజస్వ ॥౪॥

పదార్థః:-(ఉపయామ గృహీతః) ఉపాత్తైర్యమైర్గృహీత ఇవ (అసి) (అంతః) అభ్యంతరస్థాన్ ప్రాణాదీన్ (యచ్ఛ) నిగృహాణ (మఘవన్) పరమపూజిత! ధనిసదృశ! (పాహి) రక్ష (సోమమ్) యోగసిద్ధమైశ్వర్యమ్ (ఉరుష్య) బహునా యోగాభ్యాసేనావిద్యాదిక్లేశానంతం నయ. అత్రోరూపపదాత్ షోఽన్తకర్మణీత్యస్మాత్ క్విప్ తతో నామధాతుత్వాత్ క్విప్ తతో మధ్యమైకవచన ప్రయోగః (రాయః) బుద్ధిసిద్ధిధనాని (ఆ) సమంతాత్ (ఇషః) ఇచ్ఛాసిద్ధీః (యజస్వ). అయం మంత్రః. శత. ౪.౧.౧-౧౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪॥

అన్వయః:-హే యోగజిజ్ఞాసో! యతస్త్వముపయామగృహీత ఇవాసి తస్మాదంతర్యచ్ఛ. హే మఘవన్! సోమం పాహి క్లేశానురుష్య, యతో రాయ ఇష ఆయజస్వ. ॥౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యోగార్థినా యమాదిభిర్యోగాంగైశ్చిత్తాదీన్నిరుధ్యావిద్యాదిదోషాన్నివార్య సంయమేనర్ద్ధిసిద్ధయో నిష్పాద్యంతామ్. ॥౪॥

పదార్థము:- ఓ యోగజిజ్ఞాసువా! నీవు (ఉపయామ గృహీతః) యోగమునందు ప్రవేశమొనర్చి యమనియమాదులద్వారా జ్ఞానులతో సమానుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (అన్తః) శరీరమునందుండు

ప్రాణము మున్నగు వాయువులను, చిత్తము మున్నగు ఇంద్రియములను (యచ్ఛ) నియమమునం దుంచుము. (మఘవన్) పూజనీయుడగు ధనవంతునివంటివాడా! నీవు (సోమమ్) యోగవిద్యాసిద్ధమగు ఐశ్వర్యమును (పాహి) కాపాడుము (ఉరుష్య) అవిద్యాదిక్లేశములను అత్యంత యోగవిద్యాబలముచే నాశమొనర్చుము. ఆ పిదప (రాయః) బుద్ధి, సిద్ధి ధనాదులను (ఇషః) కోరిన సిద్ధులను (ఆ యజస్వ) విరివిగా పొందుము. ॥౪॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. యోగజిజ్ఞాసువగు పురుషార్థి యమనియమాదులను యోగాంగములచే చిత్తము మున్నగు అంతఃకరణ చిత్తవృత్తులను నిరోధించి అవిద్య మున్నగు దోషములను నివారించి సంయమముతో బుద్ధిసిద్ధులను సాధించవలెను. ॥౪॥

4.O aspirant after yoga, thou art the master of yamas and niyamas. Control thou the internal vital breaths, mind and organs!.

O rich lord, guard the supremacy emanating from yoga. Remove through the power of yoga all the ills arising from ignorance. whereby thou mayest obtain supernatural power and the fulfilment of desires!.

౨౫౦. అంతస్తే ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, ఆర్షీపంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అథేశ్వరః ప్రాథమకల్పికాయ యోగినే విజ్ఞానమాహ.

యోగమునందు ప్రప్రథమముగా ప్రవృత్తుడగువానికి ఈశ్వరుడు విజ్ఞానోపదేశము

ఈ మంత్రముద్వారా యొనర్చుచున్నాడు.

౨౫౦ అన్తస్తే ద్యావాపృథివీ దధామ్యంతర్దధామ్యుర్వన్తరిక్షమ్ ।
సజూర్దేవేభి రవరైః పరైశ్చాంతర్యామే మఘవన్ మాదయస్వ ॥౫॥

ప. వి:-అంతరిత్యన్తః, తే, ద్యావాపృథివీ౩ ఇతి ద్యావాపృథివీ, దధామి, అన్తః, దధామి, ఉరు, అన్తరిక్షమ్, సజూరితి స+జూః, దేవేభిః, అవరైః, పరైః, చ, అంతర్యామ ఇత్యన్తః+యామే, మఘవన్నితి మఘ+వన్, మాదయస్వ॥౫॥

పదార్థః:-(అన్తః) ఆకాశాభ్యంతర ఇవ (తే) తవ (ద్యావాపృథివీ) భూమిసూర్యావివ (దధామి) స్థాపయామి (అన్తః) శరీరాభ్యంతరే (దధామి) స్థాపయామి (ఉరు) బహు (అంతరిక్షమ్) అంతరాలమవకాశమ్ (సజూః) మిత్ర ఇవ (దేవేభిః) విద్వద్భిః (అవరైః) నికృష్టైః (పరైః) ఉత్తమైశ్వర్య వ్యవహారైః (చ) సముచ్చయే (అంతర్యామే) యమానామయం యామః అన్తశ్చాసౌ యామశ్చ తస్మిన్

(మఘవన్) పరమోత్కృష్టధనితుల్య (మాదయస్వ) హర్షయస్వ. అయం మంత్రః. శత.౪.౧.౨.౧౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫॥

అన్వయః :- హే మఘవన్! యోగిన్నహం తే తవాంతర్ద్యావాపృథివీ ఇవ విజ్ఞానాదిపదార్థాన్ దధామి. ఉర్వంతరిక్షమంతర్దధామి. సజూస్త్వం దేవేభిః ప్రాప్తైరవరైః పరైశ్చ సహాంతర్యామే వర్తమానః సన్నన్యాన్ మాదయస్వ. ॥౫॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఈశ్వర ఉపదిశతి బ్రహ్మాండే యాదృశా యావంతః పదార్థాః సన్తి తాదృశాస్తావంతో మమ జ్ఞానే వర్తంతే. యోగవిద్యాది రహితస్తాన్ ద్రష్టుం న శక్నోతి. నహీశ్వరోపాసనయా వినా కశ్చిద్యోగీ భవితుమర్హతి. ॥౫॥

పదార్థము:- (మఘవన్) ఓ యోగీ! పరమేశ్వరుడనగు నేను (తే) నీయొక్క (అన్తః) హృదయాకాశమున (ద్యావాపృథివీ) పృథివీసూర్యులవలె విజ్ఞానాది పదార్థములను (దధామి) స్థాపించుచున్నాను. మరియు (ఉరు) విస్తృతమగు (అన్తరిక్షమ్) అవకాశము [ఆకాశము] ను (అన్తః) శరీరమునందు (దధామి) స్థాపించుచున్నాను. (సజూః) మిత్రునివంటివాడవగు నీవు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులద్వారా సకలవిద్యలను పొంది (అవరైః పరైః చ) నిమ్నోన్నతయోగవ్యవహారములచే (అన్తర్యామే) అంతఃకరణముల నియమములందు స్థిరుడవునైయుండి ఇతరులనుగూడ (మాదయస్వ) ప్రసన్నులుగా నొనర్చుము. ॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ''విశ్వమునందున్న పదార్థములన్నియు నా జ్ఞానమందు అదేవిధముగ నున్నవి. యోగవిద్య నెరుగనివారు వాని నెరుగజాలరు. నన్నుపాసించనిదే ఎవ్వరును యోగులు గాజాల''రని పరమేశ్వరుని ఉపదేశమైయున్నది. ॥౫॥

5.O Yogi, I place in thy heart knowledge spacious like the sun and moon and mid air's wide region. Like a friend, acquiring learning form the sages, and practising internal austerities, gladden others with the preliminary and advanced usages of Yoga!.

౨౫౧.స్వాఙ్కృతోఽసీత్యస్య గోతమ ఋషిః, యోగీ దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరీశ్వరో యోగజిజ్ఞాసుం ప్రత్యాహ.

యోగవిద్య నభ్యసించువారికి మరల నీశ్వరు డిట్లుపదేశించుచున్నాడు.

౨౫౧ స్వాఙ్కృతోఽసి విశ్వేభ్యఽ ఇంద్రియేభ్యో దివ్యేభ్యః
పార్థివేభ్యో మనస్త్వాష్టు స్వాహా త్వా సుభవ సూర్యాయ
దేవేభ్యస్త్వా మరీచిపేభ్యఽఉదానాయ త్వా॥౬॥

ప.విః- స్వాంకృత + ఇతి స్వామ్ + కృతః, అసి, విశ్వేభ్యః, ఇంద్రియేభ్యః, దివ్యేభ్యః, పార్థివేభ్యః, మనః, త్వా, అష్టు, స్వాహా, త్వా, సుభవేతి సు + భవ, సూర్యాయ, దేవేభ్యః, త్వా, మరీచిపేభ్య ఇతి మరీచిపేభ్యః, ఉదానాయేత్యుత్ + ఆనాయ, త్వా।౬॥

పదార్థః:-(స్వాఙ్కృతః)స్వయం సిద్ధోఽనాదిస్వరూపః (అసి)(విశ్వేభ్యః) అఖిలేభ్యః (ఇంద్రియేభ్యః) కార్యసాధకతమేభ్యః (దివ్యేభ్యః) నిర్మలేభ్యః (పార్థివేభ్యః) పృథివ్యాం విదితేభ్యః (మనః) యోగమననమ్ (త్వా) త్వాం యోగమభీప్సుమ్ (అష్టు) ప్రాప్నోతు (స్వాహా) సత్యవచనరూపా క్రియా (త్వా) త్వామ్ (సుభవ) సుష్ఠ్వైశ్వర్య (సూర్యాయ) సూర్యస్యేవ యోగప్రకాశాయ (దేవేభ్యః) ప్రశస్త గుణపదార్థేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (మరీచిపేభ్యః) రశ్మిభ్యః. మరీచిపా ఇతి రశ్మినామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౫. (ఉదానాయ) ఉత్కృష్టాయ జీవనబలసాధనాయైవ (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౧,౨. ౨౧-౨౪ వ్యాఖ్యాతః.।౬॥

అన్వయః :-హే సుభవ! యోగింస్త్వం స్వాఙ్కృతోఽస్యహం దివ్యేభ్యో విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో మరీచిపేభ్యశ్చ త్వా త్వాం స్వీకరోమి పార్థివేభ్యస్త్వా త్వాం స్వీకరోమి. యతస్త్వా త్వాం మనః స్వాహా సత్యారూఢా క్రియా చాష్టు.।౬॥

భావార్థః:-యావన్మనుష్యః శ్రేష్ఠాచారీ న భవతి, తావదీశ్వరోఽపి తం న స్వీకరోతి. యావదయం న స్వీకరోతి, తావత్తస్యాత్మబలం పూర్ణం న భవతి. యావదిదం న జాయతే తావన్నాత్యంతం సుఖం భవతీతి.।౬॥

పదార్థము :-(సుభవ) శోభన ఐశ్వర్యయుక్తుడవునగు ఓ యోగీ! నీవు (స్వాంకృతః) అనాదికాలము నుండి స్వయంసిద్ధుడవునై (అసి) ఉన్నావు (త్వా) యోగము నభిలషించు నీకు (మనః) యోగ సమాధియుక్త మనస్సును (స్వాహా) సత్యానుష్ఠానమొనర్చు క్రియయు (అష్టు) ప్రాప్తించుగాక! ఇందులకై నేను (దివ్యేభ్యః) శుద్ధములును (విశ్వేభ్యః దేవేభ్యః) సమస్త ప్రశంసించదగిన గుణములతోను, ప్రశస్త పదార్థములతోను (మరీచిపేభ్యః) యోగప్రకాశముచే గూడిన వ్యవహారముతోను (త్వా) నిన్ను స్వీకరించుచున్నాను (పార్థివేభ్యః) పృథివీస్థ ప్రసిద్ధములగు పదార్థములకొరకును (త్వా) నిన్ను స్వీకరించుచున్నాను (సూర్యాయ) సూర్యునివలె యోగమును ప్రకాశింపజేయుటకొరకును (ఉదానాయ) ఉత్కృష్టమగు జీవితముకొరకును (త్వా) నిన్ను గ్రహించుచున్నాను. ।౬॥

భావార్థము:-మానవులు శిష్టాచారముల నాచరింపజాలనంతవరకు ఈశ్వరుడాతనిని స్వీకరించజాలడు. ఈశ్వరుడు స్వీకరించనంతవరకు వారికి సంపూర్ణ ఆత్మబలము సిద్ధించదు. ఆత్మబలము సిద్ధించనంతవరకు వారికి సుఖములు లభించజాలవు. ।౬॥

6.O supreme yogi, thy soul is self-made and eternal. Thou art competent to cultivate all spiritual, mundane and physical forces. I instruct thee to follow the lustrous usages of yoga, for exhibiting the practices of yoga like the sun, and for leading a pure and noble life by controlling breath!.

May thou an aspirant after yoga attain to a mind full of yogic concentration, and know the best course for the observance of truth.

౨౫౨.ఆ వాయో భూషేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్యోగికృత్య మాహ. యోగికృత్యములను మరల ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౨౫౨ ఆ వాయో భూష శుచిపా ఉప నః సహస్రం తే నియుతో విశ్వవార ।

ఉపో తే అంధో మద్య మయామి యస్య దేవ దధిషే

పూర్వపేయం వాయవే త్వా॥౭॥

ప.విః- ఆ, వాయో ఇతి వాయో, భూష, శుచిపా ఇతి శుచి+పాః, ఉప, నః, సహస్రమ్, తే, నియుత ఇతి ని+యుతః, విశ్వవారేతి విశ్వ+వార, ఉపో ఇత్యుపో, తే, అంధః, మద్యమ్, అయామి, యస్య, దేవ, దధిషే, పూర్వపేయమితి పూర్వ+పేయమ్, వాయవే, త్వా॥౭॥

పదార్థః:-(ఆ) సమంతాత్ (వాయో) వాయురివ వర్తమాన (భూష) అలంకురు (శుచిపాః) శుచిం పవిత్రతాం పాలయతీతి శుచిపాః పవిత్రపాలక (ఉప) (నః) అస్మాన్ (సహస్రమ్) (తే) తవ (నియుతః) నియుజ్యంతే యే తాన్ నిశ్చితాన్ శమాదిగుణాన్. అత్ర కర్మణి క్విప్. (విశ్వవార) విశ్వాన్ సర్వానానందాన్ వృణోతి తత్సంబుద్ధౌ (ఉపో) సమీపమ్ (తే) (అంధః) అన్నమ్ (మద్యమ్) తృప్తిప్రదమ్ (అయామి) ప్రాప్నోమి (యస్య) (దేవ) యోగేనాత్మప్రకాశిత (దధిషే) ధరసి (పూర్వపేయమ్) పూర్వైః పాతుం యోగ్యమివ (వాయవే) (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౧. ౩-౧౮. వ్యాఖ్యాతః.॥౭॥

అన్వయః:-హే శుచిపా! వాయో త్వం సహస్రం నియుత ఆభూష. హే విశ్వవార! తే తవ సకాశాన్మద్యమంధ ఉపో అయామి. హే దేవ! యస్య తే తవ పూర్వపేయమస్తి, యచ్చ త్వం దధిషే తద్వాయవే త్వా త్వామహం స్వీకరోమి. ॥౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో యోగీ ప్రాణ ఇవ సర్వానలంకరోతి ఈశ్వర ఇవ సదుణేను నాసోతఽనుజలే ఇవ సరాఽన్ సుఖయతి. స ఏవ యోగే ప్రభవతి. ॥౭॥

పదార్థము :-(శుచిపాః) అత్యంత శుచిత్వమును పాటించువాడా! (వాయో) పవనమువలె యోగక్రియలందు ప్రవృత్తుడవునగు ఓ యోగీ! నీవు (సహస్రమ్) వేలకొలది (నియుతః) నిశ్చితములునగు శమాది గుణములను (అభూష) సకలవిధములుగా అలంకరించుము. (విశ్వవార) సకల సద్గుణములను స్వీకరించువాడా! (తే) నీకు (మద్యమ్) బాగుగ తృప్తినొసగు (అన్ధః) ఏ యన్నము గలదో దానిని (ఉపో) నీ సమీపమునకు (అయామి) చేర్చుచున్నాను. (దేవ) యోగశక్తిచే ఆత్మను ప్రకాశింపజేయువాడా! (యస్య) నీయొక్క (పూర్వపేయమ్) శ్రేష్ఠయోగులను రక్షించగల ఏ యోగబలము గలదో, దేనిని నీవు (దధిషే) ధరించుచున్నావో (వాయవే) ఆ యోగబలమును ఎరుగుటకై (త్వా) నిన్ను స్వీకరించుచున్నాను. ॥౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ప్రాణములవలె సకలజనమును అలంకరింపజేయు ఈశ్వరునివలె సద్గుణములందు వ్యాప్తుడగు, అన్నజలములవలె విశ్వమునకు సుఖమును, పుష్టిని ప్రసాదించు యోగియే యోగమునందు సమర్థుడు కాగలుగుచున్నాడు. ॥౭॥

7.O yogi, the cultivator of purity, and expert in the practices of yoga, adorn thyself with the manifold definite virtues of mental peace and contentment. O yogi, the possessor of diverse qualities, I send unto thee the hunger-allaying food. O elevator of the soul through yoga, thou possessest the yogic power to protect the pure yogis. I instruct thee to practice such a Yoga!.

౨౫౩. ఇంద్రవాయూ ఇత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, ఇంద్రవాయూ దేవతే, ఇంద్రవాయూ ఇత్యస్యార్షీ గాయత్రీ ఛందః, ఉపయామగృహీత ఇత్యస్యార్షీ స్వరాడ్ గాయత్రీచ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునః స యోగీ కీదృశో భవతీత్యుచ్యతే.

ఆ యోగి యెటులుండును దీ మంత్రమున మరల తెలుపబడినది.

౨౫౩ ఇంద్రవాయూ౨ ఇమే సుతా౨ ఉప ప్రయోభిరాగతమ్।

ఇందవో వాముశంతి హి। ఉపయామగృహీతో౨సి వాయవ౨

ఇంద్రవాయుభ్యాం త్వైష తే యోనిః సజోషోభ్యాం త్వా ॥౮॥

ప.వి:- ఇంద్రవాయూ ఇతీంద్ర+వాయూ, ఇమే, సుతాః, ఉప, ప్రయోభిరితి ప్రయః + భిః, ఆగతమ్, ఇందవః, వామ్, ఉశంతి, హి, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, వాయవే, ఇంద్రవాయుభ్యా మితీంద్రవాయు+ భ్యామ్, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, సజోషోభ్యామితి సజోషః + భ్యామ్, త్వా।౮॥

పదార్థః:-(ఇంద్రవాయూ) ప్రాణసూర్య సదృశౌ యోగస్యోపదేష్టభ్యాసినౌ (ఇమే) సముక్షాః, (సుతాః) నిష్పన్నాః పదార్థాః (ఉప) సమీపే (ప్రయోభిః) కమనీయైర్లక్షణైః (అ) (గతమ్) ఆగచ్ఛతమ్ గమ్ ల్ఙగతావిత్యస్మాద్బహులం ఛందసి. అ.2.4.73. ఇతి శపో లుకి సతి శిత్వాభావాచ్ఛస్యాభావోఽనుదాత్తోపదేశ. అ.6.4.37. ఇత్యాదినా మలోపశ్చ (ఇందవః) సుఖకారకా జలాదిపదార్థాః. ఇందురిత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం 1.12. (వామ్) యువామ్ (ఉశంతి) కామయంతే (హి) సాధృశ్యే (ఉపయామగృహీతః) యోగస్య యమనియమాంగైః సహ స్వీకృతః (అసి) (వాయవే) వాయువద్గత్యాదిసిద్ధయే యద్వా వాతి ప్రాపయతి యోగబలేన వ్యవహారానితి వాయుర్యోగవిచక్షణస్తస్మై తాదృశసంపన్నాయ (ఇంద్రవాయుభ్యామ్) విద్యుత్ప్రాణాభ్యామివ యోగాకర్షణ నిష్కర్షణాభ్యాం (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) యోగః (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్. యోనిరితి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. 4. (సజోషోభ్యామ్) యౌ జోషసా సేవనేన సహ వర్తమానౌ తాభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్. అయమ్మన్త్రః. శత. 4.1.3.19. వ్యాఖ్యాతః.॥8॥

అన్వయః :-హే ఇంద్రవాయూ! హి యత ఇమే సుతా ఇందవో వాముశంతి తస్మాద్యువామేతైః ప్రయోభిః పదార్థైః సహైవోపాగతముపాగచ్ఛతమ్. భో యోగమభీప్సో! త్వమనేనాధ్యాపకేన వాయవే ఉపయామగృహీతోఽసి. హే భగవన్! యోగాధ్యాపక! ఏష యోగస్తే తవ యోనిః సర్వదుఃఖనివారకం గృహమివాస్తి. ఇంద్రవాయుభ్యాం జుష్టం త్వా త్వాం తథా యోగమభీప్సో సజోషాభ్యాముక్తగుణాభ్యాం జుష్టం త్వా త్వాం చాహం వశ్మి. ॥8॥

భావార్థః :-త ఏవ జనా యోగినస్సిద్ధాశ్చ భవితుం శక్నువంతి. యే యోగవిద్యాభ్యాసం కృత్వేశ్వర మారభ్య భూమిపర్యంతాన్ పదార్థాన్ సాక్షాత్కర్తుం ప్రయతంతే యమాదిసాధనాన్వితాశ్చ యోగే రమంతే యే చైతాన్ సేవంతే తేఽప్యేతత్సర్వం ప్రాప్నువంతి నేతరే. ॥8॥

పదార్థము :-(ఇంద్రవాయూ) ప్రాణమువలె, సూర్యునివలె యోగశాస్త్రమును చదివించు విద్వాంసులారా! (హి) ఏలయన (ఇమేసుతాః) ఈ యుత్పన్నములైన (ఇన్దవః) సుఖములను గలిగించు జలము మున్నగు పదార్థములు (వామ్) మీ యిరువురకు (ఉశన్తి) లభించుచున్నవి. కావున మీరు (పయోభిః) ఈ మనోహరములగు పదార్థములతో బాటు (అగతమ్) మీ స్వంత ఆగమనమును దెలిసికొనుడు. ఓ యోగాభిలాషీ! యోగమును అభ్యసింపజేయు నీ యధ్యాపకునిచే (వాయవే) వాయువువంటి యోగసిద్ధిని పొందుటకై [యోగబలముతో సమస్త చరాచర జ్ఞానప్రాప్తికై] (ఉపయామ గృహీతః) యోగమయొక్క యమనియమములతో బాటు స్వీకరింపబడియున్నావు. భగవానుడవగు యోగాధ్యాపకా! (ఏషః) ఈ యోగము (తే) నీకు (యోనిః) సమస్త దుఃఖములను దొలగించు గృహము వంటిది. మరియు (ఇన్ద్రవాయుభ్యామ్) విద్యుత్తు, ప్రాణవాయువులవలె యోగవృద్ధిని, సమాధిని, ఆకర్షణ నిష్కర్షణ లొనర్చు శక్తులద్వారా (జుష్టమ్) ప్రసన్నుడవైన (త్వా) నిన్ను మరియు [యోగమునభిలషించు ఓ మానవుడా!] (సజోషాభ్యామ్) సేవించదగిన, పైనజెప్పబడిన గుణములచే ప్రసన్నుడవైన (త్వా) నిన్ను నా సుఖముకొరకై నేను కోరుచున్నాను.॥8॥

భావార్థము :- యోగవిద్యాభ్యాసమొనర్చి పృథివి మొదలు పరమాత్మవరకు గల సకలపదార్థములను సాక్షాత్కరింపజేసికొనుటకు ప్రయత్నమొనర్చువారు మరియు యమనియమాది సాధనయుక్తులై యోగమునందు

రమించువారు మాత్రమే పూర్ణయోగులు, సిద్ధులు అగుటకు సమర్థులు కాగలరు. వీరిని [ఈ సిద్ధులను] సేవించువారు మాత్రమే యోగసిద్ధిని పొందగలరు. ।౮॥

8.O student and teacher of yoga, these created pleasant objects like water etc. long for ye both. Come with them. The aspirant after yoga, thou hast been accepted with yogic yamas and niyamas, by the teacher of yoga, for acquring the knowledge of the animate and inanimate objects through the power of yoga!.

O teacher of yoga, this yoga is like your pain-dispelling house. I long for thee, well versed in the practice of yogic concentration, and the student of yoga, full of qualities necessary for yoga!.

౨౫౪. అయం వామిత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, మిత్రావరుణౌ దేవతే, ఆర్షీ గాయత్రీచ్ఛందః, ఉపయామగృహీతో౽సీత్యస్యాసురీగాయత్రీచ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునరధ్యాపక శిష్యకృత్యమాహ.

అధ్యాపకుల, శిష్యుల కర్మలను గూర్చి యీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౧౫౪ అయం వాంమిత్రావరుణా సుతః సోమ౨ ఋతావృధా। మమేదిహ శ్రుతఌహవమ్। ఉపయామ గృహీతో౽సి మిత్రావరుణాభ్యాం త్వా ।౯॥

ప. విః- అయమ్, వామ్, మిత్రావరుణా, సుతః, సోమః, ఋతావృధేత్యృత + వృధా, మమ, ఇత్, ఇహ, శ్రుతమ్, హవమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, మిత్రావరుణాభ్యామ్, త్వా।౯॥

పదార్థః:-(అయమ్) (వామ్) యువయోః (మిత్రావరుణా) ప్రాణోదానావివ వర్తమానౌ (సుతః) నిష్పాదితః (సోమః) యోగైశ్వర్యవృందః (ఋతావృధా) యౌ ఋతం విజ్ఞానం వర్ధయతస్తౌ (మమ) యోగవిద్యాప్రియస్య (ఇత్) ఇవ (ఇహ) అస్మిన్ యోగవిద్యాగ్రాహకే వ్యవహారే (శ్రుతమ్) శృణుతమ్ (హవమ్) స్తుతిసమూహమ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (మిత్రావరుణాభ్యామ్) (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. ౪.౧.౪.౭. వ్యాఖ్యాతః. ।౯॥

అన్వయః:- భో మిత్రావరుణా! ఋతావృధాధ్యాపకాధ్యేతారౌ! వాం యువయోరయం సోమః సుతో౽స్తి, యువామిహ మమ హవం శ్రుతం. హే యజమాన! యతస్త్వముపయామగృహీత ఇదేవాస్యతో౽హం మిత్రావరుణాభ్యాం సహ వర్తమానం త్వా త్వాం గృహ్ణామి. ।౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యాణాముచిత మేతద్విద్యాం గృహీత్వోపదేశం శ్రుత్వా యమనియమాన్ ధృత్వా యోగాభ్యాసేన సహ వర్తితవ్యమ్. ।౯॥

పదార్థము :-(మిత్రావరుణా) ప్రాణ, ఉదానములవలె నున్న (ఋతావృధా) సత్యవిజ్ఞానవర్ధకులారా! యోగవిద్యను చదువు, చదివించువారలారా! (వామ్) మీ యిరువురి (అయమ్ సోమః) ఈ యోగసంపద (సుతః) సిద్ధపరచబడియున్నది. కావున మీరిరువురును (ఇహ) ఇచ్చట (మమ) యోగవిద్యచే ప్రసన్నుడనగు నాయొక్క (హవమ్) స్తుతిని (శ్రుతమ్) వినుడు. ఓ యజమానుడా! నీవు (ఉపయామగృహీతః ఇత్) ఉత్తమనియమములద్వారా నిశ్చయముగ స్వీకరించబడినవాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నేను (మిత్రా వరుణాభ్యామ్) ప్రాణ, ఉదానములతో వర్తమానుడవైయున్న (త్వా) నిన్ను గ్రహించుచున్నాను. ।౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవు లీ యోగవిద్యను గ్రహించి, శ్రేష్ఠవిద్వాంసుల ఉపదేశములను విని, యమనియమములను ధారణమొనర్చి యోగాభ్యాసమున ప్రవర్తించుట యుచితము. ।౯।

9. O student and teacher of yoga, the augmenters of true knowledge, living in unison like the vital breaths, the Prana and Udana, here is this your accomplished supremacy of yoga. Listen to my praise. O worshipper thou art endowed with noble traits, I welcome thee, who controls the vital breaths. the Prana and Udana!.

ఒ౫౦ రాయా వయమిత్యస్య త్రసదస్యుర్ఋషిః, మిత్రావరుణౌ దేవతే, బ్రాహ్మీ బృహతీచ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునరేతయోః కృత్యమాహ.

యోగము చదువువారల, చదివించువారల కృత్యము లిందుపదేశింపబడును.

ఒ౫౦ రాయా వయఀ ససవాఀసో మదేమ హవ్యేన దేవా యవసేన గావః।
తాం ధేను మ్మిత్రావరుణా యువన్నో విశ్వాహా ధత్త మనపస్ఫురంతీ
మేష తే యోనిర్ఋతాయుభ్యాం త్వా ।౧౦॥

ప. వి:- రాయా, వయమ్, ససవాఀస ఇతి, సస+వాఀసః, మదేమ, హవ్యేన, దేవాః, యవసేన, గావః, తామ్, ధేనుమ్, మిత్రావరుణా, యువమ్ నః, విశ్వాహా, ధత్తమ్, అనపస్ఫురంతీమిత్యనప+స్ఫురంతీమ్, ఏషః, తే, యోనిః, ఋతాయుభ్యామ్ ఋతయు భ్యామిత్యృతయు+భ్యామ్, త్వా।౧౦॥

పదార్థః :-(రాయా) ధనేన సహ (వయమ్) పురుషార్థినః (ససవాంసః) సంవిభక్తాః (మదేమ) హృష్యేమ (హవ్యేన) గ్రహీతవ్యేన (దేవాః) విద్వాంసః (యవసేన) అభీష్టేన తృణబుసాదినా (గావః) గవాదయః పశవః (తామ్) (ధేనుమ్) ధయతి పిబత్యానందరసమనయా తామ్. ధేనురితివాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౧. (మిత్రావరుణా) ప్రాణవత్ సఖాయావుత్తమౌ జనౌ (యువమ్) యువామ్ (నః) అస్మభ్యమ్ (విశ్వాహా) సర్వాణి దినాని (ధత్తమ్) (అనపస్ఫురంతీమ్) విజ్ఞాపయిత్రీమివ యోగవిద్యాజన్యాం వాచమ్ (ఏషః) (తే) (యోనిః) (ఋతాయుభ్యామ్) ఆత్మన ఋతమిచ్ఛద్భ్యామివ (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః.శత. ౪.౧.౪-౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౦॥

అన్వయః:-ససవాంసో దేవా వయం యవసేన గావ ఇవ హవ్యేన రాయా మదేమ. హే మిత్రావరుణా! యువం యువాం నోఽస్మభ్యం విశ్వాహా విశ్వాన్యహాన్యనపస్ఫురంతీం తాం ధేనుం ధత్తమ్. హే యజమాన! యస్యైష తే విద్యాబోధో యోనిరస్తి అత ఋతాయుభ్యాం సహితం త్వా త్వాం వయమాదదీమహే. ॥౧౦॥

భావార్థః:- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. మనుష్యైః పురుషార్థేన విద్వత్సంగేన చ పరోపకార నిష్పాదయిత్రీం కామదుఘాం వేదవాచం ప్రాప్యానందయితవ్యమితి. ॥౧౦॥

పదార్థము :- (ససవాంసః) మంచిచెడులను విడదీయు విజ్ఞులారా! (దేవాః) విద్వాంసులారా! మీరును (వయమ్) మేమును (యవసేన) తృణము, గడ్డిపొట్టు మున్నగువానిచే (గావః) గోవులవలె (హవ్యేన) గ్రహించదగిన (రాయా) ధనములచే (మదేమ) హర్షితులమగుదుముగాక! మరియు (మిత్రావరుణా) ప్రాణములవంటి ఉత్తములారా! (యువమ్) మీరిరువురును (నః) మాకై (విశ్వాహా) సర్వకాలములందును (అనపస్ఫురన్తీమ్) చక్కని జ్ఞానమునొసగు (ధేనుమ్) వాణిని (ధత్తమ్) ధారణమొనర్పుడు. ఓ యజమానీ! (తే) నీకు (ఏషః) ఈ విద్యాబోధ (యోనిః) నిలయమ్మైయున్నది. కావున (ఋతాయుభ్యామ్) సత్యవ్యవహారముల నభిలషించువారితోగూడ (త్వా) నిన్ను మేము స్వీకరించుచున్నాము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము, వాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. మానవులు స్వంతపురుషార్థముచేతను, విద్వాంసుల సాంగత్యముచేతను పరోపకారసిద్ధిని మరియు కామితములను దీర్చునదియునగు వేదవాణిని ప్రాప్తించుకొని ఆనందితులై యుండవలయును. ॥౧౦॥

10.O learnd persons, the discriminators between right and worng, ye and we, should be delighted with acquirable riches, just as cows are with grass. O noble and friendly souls, ye both give us daily the speech that rightly teaches us the knowledge of yoga. O worshipper, this knowledge of yours is thy shelter like a house. We welcome thee along with the observers of Truth!.

౨౫౬. యా వాఙ్కశేత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, బ్రాహ్మీ ఉష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునరప్యేతయోః కర్తవ్యముపదిశ్యతే.

ఈ యోగవిద్య నభ్యసించువారు, అభ్యసింపజేయువారు చేయవలసిన కర్మలు మరల

నీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడుచున్నవి.

౨౫౬. యా వాఙ్కశా మధుమత్యశ్వినా సూనృతావతీ। తయా యజ్ఞమ్మిమిక్షతమ్।
ఉపయామగృహీతోఽస్యశ్విభ్యాన్త్వైష తే యోని ర్మాధ్వీభ్యా న్త్వా ॥౧౧॥

ప.వి:- యా, వాఙ్, కశా, మధుమతీతి మధు+మతీ, అశ్వినా, సూనృతావతీతి సూనృతా+వతీ, తయా, యజ్ఞమ్, మిమిక్షతమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి+భ్యామ్, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, మాధ్వీభ్యామ్, త్వా॥౧౧॥

పదార్థః :-(యా) (వామ్) యువయోః (కశా) వాణీ. కశేతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౧. (మధుమతీ) ప్రశస్తమాధుర్యగుణయుక్తేవ. (అశ్వినా) సూర్యచంద్రవత్ ప్రకాశమానౌ (సూనృతావతీ) ఉషా ఇవ (తయా) (యజ్ఞమ్) యోగమ్ (మిమిక్షతమ్) సేక్తుమిచ్ఛతమ్ (ఉపయామ గృహీతః) ఉపనియమైః స్వీకృతః (అసి) (అశ్విభ్యామ్) ప్రాణాపానాభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (మాధ్వీభ్యామ్) సునీతియోగరీతిభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౧.౫.౧౭. అథా బ్రాహ్మ. ౪.౧.౬.౧-౭. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౧॥

అన్వయః:- హే అశ్వినౌ! యోగాధ్యేత్రధ్యాపకౌ! యా వాం మధుమతీ సూనృతావతీ కశాఽస్తి తయా యజ్ఞం మిమిక్షతమ్. హే యోగమభీప్సో త్వముపయామగృహీతోఽసి కిం చ తే తవైష యోగో యోనిరస్త్యతోఽశ్విభ్యాం సహ వర్తమానం త్వామ్. హే యోగాధ్యాపక! మాధ్వీభ్యాం సహ వర్తమానం చ త్వాం వయముపాశ్రయామః. ॥౧౧॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యోగినో మధురవాచాఽధ్యేతౄన్ ప్రతి యోగముపదిశేయు రాత్మసర్వస్వం యోగమేవ మన్యేరన్నితరే జనాస్తాదృశం యోగినం సర్వత్రాఽశ్రయేయు రితి. ॥౧౧॥

పదార్థము :-(అశ్వినౌ) సూర్యచంద్రులవలె ప్రకాశవంతులగు యోగవిద్య అధ్యాపక, అధ్యేతలారా! (వామ్) మీయొక్క (మధుమతీ) ప్రశంసనీయమగు మధురగుణము (సూనృతావతీ) ప్రభాతకాలమున క్రమక్రమముగ ప్రదీప్తమగు ఉషస్సువంటి (యా కశా) ఏ వాణి గలదో (తయా) దానిచే (యజ్ఞమ్) ఈశ్వర సాక్షాత్కార మొనర్చజేయు యోగరూప యజ్ఞమును (మిమిక్షతమ్) సాధింపబూనుడు సంకల్పించుడు. మీరు (ఉపయామగృహీతః) యమనియమాదులచే స్వీకరింపబడి (అసి) ఉన్నారు (తే) నీకు (ఏషః) ఈ యోగము (యోనిః) గృహమువలె సుఖదాయకమైయున్నది. కావున (అశ్విభ్యామ్) ప్రాణాపానవాయులయొక్క యోగనియమములతోనుండు (త్వా) నిన్ను [ఓ యోగాధ్యాపకా!] (మాధ్వీభ్యామ్) మధురములగు, శ్రేష్ఠ నీతియుగల యోగరీతులచే నున్న (త్వా) నిన్నును మే మాశ్రయించుచు సమీపస్థుల మగుచున్నాము. ॥౧౧॥

భావార్థము:- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారమున్నది. యోగులు మధురమగు ప్రియమైనవాణులతో యోగము నేర్చుకొనువారికి ఉపదేశించవలయును. మరియు తమ సర్వస్వము యోగమనియే యెరుగవలయును. ఇతరమనుష్యులెల్లరును అట్టి యోగిని సదా ఆశ్రయించుచుండవలయును. ॥౧౧॥

11. O student and teacher of yoga, resplendent like the sun and the moon, desire to develop yoga by your sweet and dawn-like pleasant speech. O student of yoga, thou hast been welcomed for thy noble traits. This yoga of yours is a house unto thee for comfort!.

We approach thee, well versed in yogic laws of the control of breath, and thy teacher, expert in the sweet practices and methods of yoga.

౨౫౭. తం ప్రత్నథేత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృదార్షీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః, ఉపయామగృహీత ఇత్యస్య పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునర్యోగిగుణా ఉపదిశ్యన్తే. యోగిగుణములీ మంత్రమునం దుపదేశించబడుచున్నవి.

౨౫౭ తం ప్రత్నథా పూర్వథా విశ్వథేమథా జ్యేష్ఠతాతిం బర్హిషదగ్ం స్వర్విదమ్ ।
ప్రతీచీనం వృజనం దోహసే ధునిమాశుం జయన్తమను యాసు వర్ధసే ।
ఉపయామగృహీతో౽సి శండాయ త్వైష తే యోనిర్వీరతాం
పాహ్యపమృష్టః శండో దేవాస్త్వా శుక్రపాః ప్రణయన్త్వనాధృష్టాసి॥౧౨॥

ప.వి:- తమ్, ప్రత్నథేతి ప్రత్న + థా, పూర్వథేతి పూర్వ + థా, విశ్వథేతి విశ్వ + థా, ఇమథేతీమ+థా, జ్యేష్ఠతాతిమితి జ్యేష్ఠ+తాతిమ్, బర్హిషదమ్, బర్హిసదమితి బర్హిః+సదమ్, స్వర్విదమితి స్వః+విదమ్, ప్రతీచీనమ్, వృజనమ్, దోహసే, ధునిమ్, ఆశుమ్, జయన్తమ్, అను, యాసు, వర్ధసే, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, శండాయ, త్వా, ఏషః, తే,యోనిః, వీరతామ్, పాహి, అపమృష్ట ఇత్యప+మృష్టః, శండః, దేవాః, త్వా, శుక్రపా ఇతి శుక్ర + పాః, ప్ర, నయన్తు, అనాధృష్టా, అసి॥౧౨॥

పదార్థః:-(తమ్) యోగమ్ (ప్రత్నథా) ప్రాక్తనానాం యోగినామివ (పూర్వథా) పూర్వేషాం యోగినామివ (విశ్వథా) సర్వేషామివ (ఇమథా) ఇదానీంతనానామివ (జ్యేష్ఠతాతిం) ప్రశస్తం జ్యేష్ఠమ్ (బర్హిషదమ్) యో బర్హిరంతరిక్షే సీదతి తమ్ (స్వర్విదమ్) స్వః సుఖం వేదయతి తమ్ (ప్రతీచీనమ్) అవిద్యాదిదోషేభ్యః ప్రతికూలమ్ (వృజనమ్) యోగబలమ్ (దోహసే) ప్రపిపర్షి ఉత్కర్షప్రాపకమ్ (ధునిమ్) ఇంద్రియకంపకమ్ (ఆశుమ్) శీఘ్రం సిద్ధిప్రదమ్ (జయంతమ్) ఉత్కర్షప్రాపకమ్ (అను) క్రియాయోగే (యాసు) కుశలాసు (వర్ధసే) శమాదిషు స్వాత్మానమున్నయసి (ఉపయామగృహీతః) ఉపయామాః శౌచాదయో నియమా గృహీతా యేన సః (అసి) వర్తసే (శండాయ) (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) యోగయుక్తః స్వభావః (తే) యోగవిద్యాధ్యాపకస్య తవ (యోనిః) సుఖహేతుః (వీరతామ్) వీరస్య భావమ్ (పాహి) రక్ష (అపమృష్టః) అపమృజ్యతే దూరీక్రియతేऽవిద్యాదిక్లేశై ర్యః సః శుద్ధః (శండః) శమాన్వితః (దేవాః) దేదీప్యమానా యోగినః (త్వా) త్వామ్ (శుక్రపాః) శుక్రం యోగవీర్యం యోగబలం వా పాన్తి తే (ప్ర) (నయన్తు) (అనాధృష్టా) సమంతాద్ధర్షితుమనర్హా (అసి) అస్తు. అయం మన్త్రః. శత.౪.౧.౬.౯-౧౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే యోగిన్! త్వముపయామగృహీతోऽసి తే తవైష యోగస్వభావో యోనిః సుఖహేతు రస్తి. యేన యోగేన త్వమపమృష్టః శండోऽసి. యాసు యోగక్రియాసు త్వం వర్ధసే విశ్వథా ప్రత్నథా పూర్వథేమథా జ్యేష్ఠతాతిం బర్హిషదం స్వర్విదం ప్రతీచీనమాశుం జయన్తం ధునిం వృజనం దోహసే చ. తం యోగబలం శుక్రపా దేవాస్త్వాం ప్రణయన్తు తస్మై శండాయ తుభ్యమస్య యోగస్యానాధృష్టా వీరతాऽస్తు త్వమిమాం వీరతాం పాహి తదను త్వామియం వీరతా పాతు. ॥౧౨॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. హే యోగవిద్యా జిజ్ఞాసో యోగిన్! త్వం యథా శమాదిగుణప్రసక్తః పురుషో యోగబలేన విద్యాబలమున్నేతుం శక్నోతి సాచా విద్యాధ్వాంతౌఘవిధ్వంసినీ యోగవిద్యా పురుషేనభ్యేత్య యథార్థం సుఖయతి తథా త్వామపి సుఖయతు. ॥౧౨॥

పదార్థము :-ఓ యోగీ! నీవు (ఉపయామగృహీతః) యోగాంగములను అనగా శౌచాది నియమములను గ్రహించువాడవై (అసి) ఉన్నావు (తే ఏషః) నీయొక్క ఈ యోగయుక్తస్వభావము (యోనిః) సుఖమునకు హేతువైయున్నది. ఏ యోగమువలన నీవు (అపమృష్టః) అవిద్య మున్నగు దోషములనుండి విముక్తుడవై (శండః అసి) శమాది గుణములతో గూడినవాడవై యున్నావో (యాసు) ఏ యోగక్రియలందు నీవు (వర్ధసే) వృద్ధిని పొందుచున్నావో మరియు (విశ్వథా) సమస్త (ప్రత్నథా) ప్రాచీన మహర్షులవలె (పూర్వథా) ప్రాచీనకాలపు యోగులవలె (ఇమథా) ఆధునిక యోగులవలె (జ్యేష్ఠతాతిమ్) అత్యంత ప్రశంసనీయమును (బర్హిషదమ్) హృదయాకాశమునందు స్థిరమైయుండి (స్వర్విదమ్) సుఖమును గలిగించునదియు (ప్రతీచీనమ్) అవిద్యాది దోషములకు ప్రతికూలమును (ఆశుమ్) శీఘ్రముగ సిద్ధినొసగునదియు (ఉదజయన్తమ్) ఉత్కర్షను గలిగింపజేయునదియు (ధునిమ్) కంపింపజేయునదియు నగు (వృజనమ్) యోగబలమును (దోహసే)

పరిపూర్ణమొనర్చుచున్నావో ఆ యోగబలమును (శుక్రపాః) రక్షించువారును (దేవాః) యోగశక్తి ప్రకాశముచే ప్రకాశితులగు నే యోగులు గలరో వారుమ (త్వా) నీకు (ప్రణయన్తు) ఉత్తమముగ లభింపజేయుదురుగాక. ఆ యోగబలమును పొందిన (శండాయ) శమదమాది గుణయుక్తుడవు నగు నీకు (అనాధృష్టా) ఆ యోగసంబంధ దృఢవీరత్వము (అసి) లభింపుగాక! నీవు (వీరతామ్) ఆ వీరత్వమును (పాహి) రక్షింపుము (అను) రక్షణను పొందిన ఆ వీరత్వము (త్వా) నిన్ను పాలించి రక్షించునుగాక! ॥12॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందుపమాలంకారము గలదు. యోగవిద్య నభిలషించు మనుష్యులారా! శమదమాది గుణయుక్తులగు మానవులెట్లు యోగబలముచే విద్యాబలములయున్నతిని యొనర్చుచున్నారో అవిద్యాంధకారమున విధ్వంసమొనర్చు నా యోగవిద్య సజ్జనులకు లభించి యథోచిత సౌఖ్యములను చేకూర్చుచున్నట్లు నీకును గలిగించుగాక! ॥12॥

12.O yogi, thou art the master of all the branches of yoga. This yogiec propensity of thine conduces to thy happiness. Through yoga, freed from the shackles of ignorance, thou art full of peace. Thou elevatest thy soul through various yogic practices!.

Like all the ancient sages and yogis and modern yogis, thou perfectest the yoga, which is higly commendable, deeply seated in the soul, pleasure-giving, inimical to nescience, quick at success, elevating, victory-giving, and quiverer of bodily organs

Let the guardians of yogic force, and yogis resplendent with the power of yoga, instruct thee in yoga. Mayest thou be invincible through that yoga. Protect thou the manly power, which in turn will protect thee.

213. సువీర ఇత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః, శుక్రస్యేత్యస్య ప్రాజాపత్యా గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

ఉక్త యోగమనుష్ఠాతా యోగీ కీదృగ్ భవతీత్యుపదిశ్యతే.

ఈ యోగము ననుష్ఠించు యోగి ఎట్లుండున దీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

213 సువీరో వీరా ప్రజనయన్పరీహ్యభిరాయస్పోషేణ యజమానమ్ ।
సంజగ్మానో దివా పృథివ్యా శుక్రః శుక్రశోచిషా నిరస్తః శండః
శుక్రస్యాధిష్ఠానమసి ॥13॥

ప.వి:- సువీర ఇతి సువీరః, వీరాన్, ప్రజనయన్నితి ప్ర + జనయన్, పరి, ఇహి, అభి, రాయః, పోషేణ, యజమానమ్, సంజగ్మాన ఇతి సమ్ + జగ్మానః, దివా, పృథివ్యా, శుక్రః,

శుక్రశోచిషేతి శుక్ర + శోచిషా, నిరస్త ఇతి నిః+అస్తః, శండః, శుక్రస్య అధిష్ఠానమ్, అధిష్ఠానమిత్యధి+స్థానమ్, అసి॥13॥

పదార్థః:-(సువీరః) శోభనశ్చాసౌ వీర ఇవ (వీరాన్) ఉత్కృష్టగుణాన్ (ప్రజనయన్) నిష్పాదయన్నేవ (పరి) సర్వతః (ఇహి) ప్రాప్నుహి (అభి) ఆభిముఖ్యే (రాయః) ధనస్య (పోషేణ) పుష్ట్యా (యజమానమ్) దాతారమ్ (సంజగ్మానః) సంగతవాన్ (దివా) సూర్యేణ (పృథివ్యా) భూమ్యాసహ (శుక్రః) వీర్యవాన్ (శుక్రశోచిషా) శుక్రస్య శోధకస్య సూర్యస్య శోచిర్దీపనం తేనేవ (నిరస్తః) నిఃసారితోఽన్ధకార ఇవ (శండః) శమాదిసహితః (శుక్రస్య) శోధకస్య యోగస్య (అధిష్ఠానమ్) అధితిష్ఠంతి యస్మిన్నితి తత్ (అసి). అయం మంత్రః. శత. ४. ౧. ౬.४-౨.వ్యాఖ్యాత. ॥13॥

అన్వయః:-హే యోగిన్! సువీరస్త్వం వీరాన్ ప్రజనయన్ పరీహి. ఏవం యజమానమభిరాయస్పోషేణ సంజగ్మానో దివా పృథివ్యా సహ శుక్రః శుక్రశోచిషా నిరస్త ఏవ విషయవాసనారహితః శండస్త్వం శుక్రస్యాధిష్ఠానమసి. ॥13॥

భావార్థః:-శమదమాది గుణాధిష్ఠానో యోగాభ్యాసనిరతో యోగీ స్వయోగవిద్యాప్రచారేణ జిజ్ఞాసూనామాత్మబలం వర్ధయన్ సర్వథా సూర్య ఇవ ప్రకాశమానో భవతి.॥13॥

పదార్థము :- ఓ యోగీ! (సువీరః) ఉత్తమవీరునివలె యోగబలమును పొందిన నీవు (వీరాన్) సద్గుణవంతులను (ప్రజనయన్) ప్రసిద్ధపరచుచు (పరీహి) సర్వత్రా భ్రమణమొనర్పుము. ఇదేవిధముగ (యజమానమ్) ధనము మున్నగు పదార్థముల ప్రదానమొనర్చు ఉత్తమదాతల (అభి) ఎదుట (రాయః) ధనములను (పోషేణ) పుష్టిచే (సంజగ్మానః) సమకూర్పుము. మరియు (దివా) సూర్యునియొక్కయు (పృథివ్యా) పృథివియొక్కయు గుణములతో (శుక్రః) అతిబలశాలివై (శుక్రశోచిషా) సర్వమును శోధింపజేయు సూర్యుని దీప్తిచే (నిరస్తః) తరిమివేయబడిన అంధకారమువలె యోగబలప్రకాశముచే విషయవాసనలనుండి విముక్తుడవును (శండః) శమదమాది గుణయుక్తుడవును (శుక్రస్య) అత్యంతయోగ బలమునకును (అధిష్ఠానమ్ అసి) ఆధారుడవునై యున్నావు.॥13॥

భావార్థము :- యోగాభ్యాసనిరతుడు, శమదమాది గుణశీలుడును నగు యోగి తన యోగవిద్యా ప్రచారముద్వారా యోగవిద్యను గోరువారి యాత్మబలమును పెంపొందింపజేయుచు సర్వత్ర సూర్యునివలె ప్రకాశించును.॥13॥

13.O yogi, endowed with yogic force, cultivate noble traits, like an exalted hero. Go to all places. Be friendly towards the charitably disposed person, who perfects his riches through charity!.

Thou art the manistay of yoga, being full of mental peace, free from desire for passions, full of strength like the sun and earth, and purifier of all like the sun.

౨౫౫. అచ్ఛిన్నస్యత ఇత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, స్వరాడ్ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ శిష్యాయాధ్యాపకకృత్యమాహ. శిష్యుని చదివించు పద్ధతి ఈ మంత్రమున ఉపదేశించబడినది.

౨౫౫ అచ్ఛిన్నస్య తే దేవ సోమ సువీర్యస్య రాయస్పోషస్య దదితారః స్యామ॥ సా ప్రథమా సంస్కృతిర్విశ్వవారా స ప్రథమో వరుణో మిత్రోఽఅగ్నిః॥౧౮॥

ప. వి:- అచ్ఛిన్నస్య, తే, దేవ, సోమ, సువీర్యస్యేతి సు+వీర్యస్య, రాయః, పోషస్య, దదితారః, స్యామ, సా, ప్రథమా, సంస్కృతిః, విశ్వవారేతి విశ్వ + వారా, సః, ప్రథమః, వరుణః, మిత్రః, అగ్నిః ॥౧౮॥

పదార్థః:-(అచ్ఛిన్నస్య) అఖండితస్య (తే) తుభ్యం తవ వా యోగజిజ్ఞాసో (సోమ) ప్రశస్తగుణ! శిష్య! (సువీర్యస్య) శోభనాని వీర్యాణి పరాక్రమాణి యస్మాత్ తస్యైవ (రాయః) సర్వవిద్యాజనితస్య బోధధనస్య (పోషస్య) పుష్టేః (దదితారః) (స్యామ) (సా) (ప్రథమా) ఆదిమా (సంస్కృతిః) విద్యాసుశిక్షాజనితా నీతిః (విశ్వవారా) సర్వైరేవ స్వీకర్తుం యోగ్యా (సః) (ప్రథమః) (వరుణః) శ్రేష్ఠః (మిత్రః) సఖా (అగ్నిః) పావక ఇవ దేదీప్యమానః. అయం మంత్రః. శత. ౪.౨.౧.౨౨-౨౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౮॥

అన్వయః:-హే దేవ సోమ! వయమధ్యాపకాస్తే తుభ్యం సువీర్యస్యాచ్ఛిన్నస్య రాయస్పోషస్య దదితారః స్యామ. యా ప్రథమా విశ్వవారా సంస్కృతిరస్తి సా తుభ్యం సుఖదా భవతు. యోఽస్మాకమ్మధ్యే వరుణోఽగ్నిరివాధ్యాపకోఽస్తి స ప్రథమస్తే మిత్రో భవతు. ॥౧౮॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యోగవిద్యాసంపన్నమనసాం యోగినాం యోగ్యతాఽస్తి జిజ్ఞాసుభ్యో నిత్యం యోగవిద్యాం ప్రదాయ తే సుశరీరాత్మబలాః సంపాదనీయాః. ॥౧౮॥

పదార్థము :-(దేవ) యోగవిద్యనభ్యసించు వీరా! (సోమ) ప్రశంసగుణశీలా! శిష్యా! మేము అధ్యాపకులము (తే) నీకు (సువీర్యస్య) శుద్ధపరాక్రమము నభివృద్ధిపరచుపదార్థమువలె (అచ్ఛిన్నస్య) అఖండమగు (రాయః) యోగవిద్యద్వారా కలిగిన ధనముయొక్క (పోషస్య) దృఢపుష్టిని (దదితారః) దానమొనర్చువారము (స్యామ) అగుదుముగాక! ఏ యీ (ప్రథమా) మొదటి (విశ్వవారా) సకలసుఖముల నుపకూర్చగల (సంస్కృతిః) విద్యాసుశిక్షాజనిత నీతిగలదో (సా) అది [ఈ జగత్తునందు నీకు సుఖదాయకమగుగాక! మరియు] మా యందు (వరుణః) శ్రేష్ఠుడును (అగ్నిః) అగ్నివంటి సకల విద్యలందు ప్రకాశితుడునగు ఏ విద్వాంసుడు గలడో (సః) అతడు (ప్రథమః) సర్వప్రథమముగ (మిత్రః) నీకు మిత్రుడగునుగాక! ॥౧౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు ఉపమాలంకారము గలదు. జిజ్ఞాసువులకు నిత్యము యోగమును, విద్యాదానమును నొనర్చుచు వారిని శారీరిక, ఆత్మిక బలయుక్తులనుగ నొనర్చుచుండుట యోగవిద్యా సంపన్నులు, నిర్మలమనస్సును గల యోగులకు యోగ్యమగు కార్యము. ॥౧౪॥

14. O well mannered disciple desiring to learn yoga, we your teachers, are the givers for you of uninterrupted, chivalrous strength of the knowledge of yoga!.

May our preliminary method of teaching, acceptable to all, be accomodating to thee. May he, who is spiritually advanced and highly learned amongst us, be first of all friendly to thee.

౨౬౦.స ప్రథమ ఇత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్ బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ స్వామిసేవకకృత్యమాహ. స్వామి సేవకుల కర్తవ్య మీ మంత్రమున గలదు.

౨౬౦ స ప్రథమో బృహస్పతి శ్చికిత్వాంస్తస్మా౭ ఇంద్రాయ సుతమా
జుహోత స్వాహా ॥ తృమ్పన్తు హోత్రా మధ్వో యాః స్విష్టా యాః
సుప్రీతాః సుహుతా యత్స్వాహా౭యాడగ్నీత్ ॥౧౫॥

ప.వి:- సః, ప్రథమః, బృహస్పతిః, చికిత్వాన్, తస్మై, ఇంద్రాయ, సుతమ్, ఆ,జుహోత, స్వాహా,తృమ్పన్తు, హోత్రాః, మధ్వః, యాః, స్విష్టా ఇతి సు + ఇష్టాః, యాః, సుప్రీతా ఇతి సు+ప్రీతాః, సుహుతా ఇతి సు+హుతాః, యత్, స్వాహా, అయాట్, అగ్నీత్॥౧౫॥

పదార్థః:-(సః) (ప్రథమః) ఆదిమః (బృహస్పతిః) బృహత్యా విద్యాయుక్తాయా వాచః పాలకః (చికిత్వాన్) విజ్ఞానవాన్ (తస్మై) (ఇంద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (సుతమ్) నిష్పాదితం వ్యవహారమ్ (ఆజుహోత) ఆదత్త (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్ (తృమ్పంతు) ప్రీణంతు (హోత్రాః) స్వీకర్తుమర్హాః (మధ్వః) మాధుర్యాది గుణోపేతాః (యాః) (స్విష్టాః) శోభనానీష్టాని యాభ్యస్తాః (యాః) (సుప్రీతాః) సుప్రసన్నాః (సుహుతాః) సుష్ఠు హుతాని యోగాదానరూపాణి కర్మాణి యాభిర్యోగినీభిః స్త్రీభిస్తాః (యత్) యా (స్వాహా) శోభనయా వాచా (అయాట్) అయాక్షీత్ (అగ్నీత్) సంప్రేషితః. అయం మంత్రః. శత. ౪.౨.౧. ౨౭ -౨౮ వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౫॥

అన్వయః:- హే శిష్యా! యూయం యథా స పూర్వోక్తో మిత్రః ప్రథమశ్చికిత్వాన్ బృహస్పతిర్యస్మై ప్రయతేత తస్మై ఇంద్రాయ స్వాహా సుతమాజుహోత, తథా యద్వా హోత్రా. యా మధ్వః స్విష్టా యాః సుహుతాః సుప్రీతాః స్త్రియో౽గ్నిశ్చిద్యోగీ చ స్వాహా౽యాట్, తథా భవన్తస్తృప్యంతు. ॥౧౫॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా యోగినో విద్వాంసో యోగిన్యో విదుష్యశ్చ పరమైశ్వర్యప్రాప్తయే ప్రయతంతే యథా చ సేవకః స్వామిసేవనమాచరతి తథైవాస్మిస్తత్కార్మణి ప్రవృత్య స్వాభీష్టసిద్ధిః సంపాదనీయా. ॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ శిష్యులారా! మీరు పూర్వమంత్రమున మేము చెప్పినట్లు (ప్రథమః) మొదటి మిత్రుడు (చికిత్వాన్) విజ్ఞానవంతుడు (బృహస్పతిః) సమస్త విద్యలతో గూడిన వాణిని పాలించువాడు ఎట్లు ఏ యైశ్వర్యమునకై ప్రయత్నమొనర్చునో అట్లే (తస్మై ఇన్ద్రాయ) ఆ యైశ్వర్యముకొరకు (స్వాహా) సత్యవాణిని (సుతమ్) సంపూర్ణపరచబడిన శ్రేష్ఠవ్యవహారమును నీవు (ఆ జుహోత) చక్కగా గ్రహణమొనర్చుము. మరియు నెట్లు (యత్ హోత్రాః) యోగము నెవరు స్వీకరింపదగినవారో లేక (యాః) ఏ స్త్రీలు (మధ్వః) మధురమైన గుణము గలవారో (స్విష్టాః) ఇష్టమగు ఉత్తమకార్యము లొనర్చువారుగ నున్నారో, లేక (యాః) ఏ స్త్రీలు (సుహుతాః) చక్కగా హవనము మున్నగు కర్మలను నిర్వర్తించి సాధింతురో (సుప్రీతాః) మరియు బాగుగా ప్రసన్నులై యుందురో, విదుషీమణులగు నా మహిళామతల్లులు, లేక (అగ్నిః) ఉత్తమ ప్రేరణను పొందియున్న విద్వాంసుడగు యోగి (స్వాహా) సత్యవాణిచే (అయాట్) ఎల్లరను తృప్తులుగానొనర్చి తృప్తులుగ నుండునట్లు [మీరును ఆ మహిళలవలె, యోగులవలె] (తృప్యన్తు) తృప్తులగుడు. ॥౧౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. యోగులైన విద్వాంసులు, యోగినులైన విదుషీమణులు పరమైశ్వర్యప్రాప్తికై ప్రయత్నమొనర్చునట్లు మరియు సేవకుడు తన స్వామికై పరిశ్రమించునట్లు మానవులెల్లరును ఆ యా కార్యములందు ప్రవృత్తులై అభీష్టసిద్ధినొందుదురుగాక! ॥౧౫॥

15. O pupils, just as a learned teacher, the protector of knowledge tries for advancement, so should ye, to be great, resort to truth and virtuous deeds!.

Just as affable, sweet, high-minded, happy ladies, well versed in yoga, and a learned yogi, remain contented, so should yee, like them.

౨౬.౧. అయం వేన ఇత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, ఆద్యస్య నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః, ఉపయామ ఇత్యస్య సామ్నీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ సభాధ్యక్షేణ రాజ్ఞా కిం కర్తవ్య మిత్యుపదిశ్యతే.

సభాధ్యక్షుడగు రాజు ఏమి చేయవలయునను విషయ మిందు గలదు.

౨౬౧ అయం వేన శ్చోదయత్పృశ్నిగర్భా జ్యోతిర్జరాయూ రజసో విమానే।
ఇమమపాంసఙ్గమే సూర్యస్య శిశున్న విప్రా మతిభీ రిహంతి।
ఉపయామగృహీతో౽సి మర్కాయ త్వా ॥౧౬॥

ప.వి:- అయమ్, వేనః, చోదయత్, పృశ్నిగర్భా ఇతి పృశ్ని+గర్భాః, జ్యోతిర్జరాయురితి జ్యోతిః + జరాయుః, రజసః, విమాన ఇతి వి + మానే, ఇమమ్, అపామ్, సంగమ ఇతి సమ్+గమే, సూర్యస్య, శిశుమ్, న, విప్రాః, మతిభిరితి మతి+భిః, రిహంతి, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, మర్కాయ, త్వా ॥౧౬॥

పదార్థః :-(అయమ్) (వేనః) కమనీయశ్చంద్రః (చోదయత్) ప్రేరయతి. అత్ర లడర్థే లజడభావశ్చ (పృశ్నిగర్భాః) పృశ్ని రంతరిక్షం గర్భో యేషాం తే పృశ్నిగర్భాః (జ్యోతిర్జరాయుః) జ్యోతిషాం జరాయురి వాచ్ఛాదకః (రజసః) లోకసమూహస్య (విమానే) విగతం మానం పరిమాణం యస్యాన్తరిక్షస్య తస్మిన్ (ఇమమ్) ప్రత్యక్షమ్ (అపామ్) జలానామ్ (సంగమే) సంగ్రామ ఇవ. సంగమ ఇతి సంగ్రామ నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౭. (సూర్యస్య) మార్తండస్య (శిశుమ్) శాసనీయం కుమారం బాలకమ్ (న) ఇవ (విప్రాః) మేధావినః (మతిభిః) బుద్ధిభిః (రిహంతి) సత్కుర్వంతి. రింహతీత్యర్చతి కర్మసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౧౪. (ఉపయామ గృహీతః) రాజ్యాంగైర్యుక్తః (మర్కాయ) మృత్యునిమిత్తాయ వాయవే (త్వా) త్వామ్.

ఇమం మంత్రం నిరుక్తకార ఏవం సమాచష్టే-వేనో వేనతేః కాంతికర్మణస్తస్యైషా భవతి. నిరు. ౧౦-3౮. అయం వేనశ్చోదయత్ పృశ్నిగర్భాః ప్రాష్టవర్ణగర్భా ఆప ఇతి వా జ్యోతిర్జరాయుర్జ్యోతిరస్య జరాయు స్థానీయం భవతి. జరాయు జరయా గర్భస్య జరయా యూయత ఇతి వేమమపాం సంగమనే సూర్యస్య చ శిశుమివ విప్రా మతిభీ హంతి, లిహంతి స్తువంతి, వర్ధయంతి, పూజయంతీతి వా. శిశుః శంసనీయో భవతి. శిశీతే ర్వా స్యాద్దానకర్మణశ్చిరలబ్ధో గర్భో భవతి. నిరు.౧౦.3౯. అయం మంత్రః. శత. ౪.౨.౧. ౧౦-౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౬॥

అన్వయః:- హేశిల్పవిధివిద్విద్వన్! త్వముపయామగృహీతో౽స్యతో౽హం రజసో మధ్యే పృశ్నిగర్భా లోకా ఇవ జ్యోతిర్జరాయురివాయం వేనశ్చోదయాదిమం చంద్రమపాం సూర్యస్య సంగమే శిశుం విప్రా మతిభీ

రిహంతి నేవ మర్త్యాయ దుష్టానాం ప్రశమనాయ శ్రేష్ఠవ్యవహారస్థాపనాయ చ విమానే త్వా త్వాం గృహ్ణామి. ॥౧౬॥

భావార్థః:- సభాధ్యక్షేణ సూర్యాచంద్రమసో ర్గుణానివ శ్రేష్ఠగుణాన్ ప్రకాశయిత్వా దుష్టప్రశమనేన శ్రేష్ఠవ్యవహారేణ సజ్జనా ఆహ్లాదయితవ్యాః. ॥౧౬॥

పదార్థము :- శిల్పవిద్యావేత్తవగు సభాధ్యక్షా! నీవు (ఉపయామగృహీతః అసి) సైన్యములు మున్నగు రాజ్యాంగములచే యుక్తుడవై యున్నావు. కావున (రజసః) లోకములమధ్య (పృశ్నిగర్భాః) విశాల అవకాశము [ఆకాశము] గల లోకములవలె (జ్యోతిర్జరాయుః) తారాగణమును జరాయువువలె [మావిచే గప్పబడిన వానివలె] (అయమ్ వేనః) అతిమనోహరుడగు ఈ చంద్రుడు (చోదయత్) యథాయోగ్యముగ వారి వారి మార్గమునందు సిద్ధపరచును (ఇమమ్) ఈ చంద్రుని (అపామ్) జలముయొక్కయు (సూర్యస్య) సూర్యునియొక్కయు (సంగమే) సంబంధమగు ఆకర్షణ మున్నగు విషయములందు (శిశుమ్) శిక్షార్హుడగు బాలుని (మతిభిః) విద్వాంసులు స్వబుద్ధిద్వారా (రిహన్తి) సత్కరించి (న) సమానాదరముతో గ్రహించునట్లు నేను (మర్త్యాయ) దుష్టులను నశింప [శమింప] జేయుచు, శ్రేష్ఠవ్యవహారములను స్థాపించుటకు (విమానే) అనంతమగు అంతరిక్షమున అనేక విధములగు యానముల నిర్మించుటకు (త్వా) నిన్ను స్వీకరించుచున్నాను. ॥౧౬॥

భావార్థము :-సభాధ్యక్షుడు సూర్యచంద్రుల గుణములవలెనే శ్రేష్ఠగుణములను ప్రకాశితమొనర్చియు, దుష్టవ్యవహారముల శాంతపరచుచు, శ్రేష్ఠవ్యవహారములచే సజ్జనులను ఆహ్లాదపరచవలయును. ॥౧౬॥

16. O' skilful ruler, thou art equipped with army, the essential mainstay of kingship. I fix in its orbit, in the midst of spacious regions, this beautiful moon that covers the luminous stars, and is linked with the sun and the waters that it attracts. Just as learned persons wisely and respectfully accept a young pupil, so do I accept thee for curbing the sinful and establishing the code of morality!.

౧౭. మనో న యేష్విత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. పై విషయమే మరల నిందు విశదపరచబడినది.

౧౭ మనో న యేషు హవనేషు తిగ్మం విపః శచ్యా వనుథో ద్రవంతా। ఆ యః శర్యాభి స్తువిన్నృమ్ణో౨ అస్యాశ్రీణీతా దిశం గభస్తావేష తే యోనిః ప్రజాః పాహ్యపమృష్టో మర్కో దేవా స్త్వా మంథిపాః ప్రణయన్త్వనా ధృష్టాసి॥౧౭॥

ప. వి:- మనః, న, యేషు, హవనేషు, తిగ్మమ్, విపః, శచ్యా, వనుథః, ద్రవంతా, ఆ, యః, శర్యాభిః, తువిన్నృమ్ణ ఇతి తువి + నృమ్ణః, అస్య, అశ్రీణీత, ఆదిశమిత్యా + దిశమ్, గభస్తౌ, ఏషః, తే, యోనిః, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, పాహి, అపమృష్ట ఇత్యప + మృష్టః, మర్త్యః, దేవాః, త్వా, మంథిపా ఇతి మంథి + పాః, ప్ర, నయంతు, అనాధృష్టా, అసి॥౧౭॥

పదార్థః:-(మనః) విజ్ఞానమ్ (న) ఇవ (యేషు) (హవనేషు) ధర్మేణైవాదానేషు. (తిగ్మమ్) వజ్రవత్తీవ్రమ్, తిగ్మమితి వజ్రనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౨౦. (విపః) వివిధం పాతీతి విపో మేధావీ. విప ఇతి మేధావినామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౧౫. శచ్యా ప్రజ్ఞయా. శచీతి ప్రజ్ఞా నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౯. (వనుథః) కామయేథే. వనోతీతి కాంతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౬. (ద్రవంతా) గంతారౌ. అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః. అ.౭.౧.౩౯. (ఆ) (యః) (శర్యాభిః) గతిభిః (తువిన్నృమ్ణః) తువీని బహూని ధనాని యస్య సః. తువీతి బహునామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౧. (అస్య) (అశ్రీణీత) శ్రీణాతి పచతి (ఆదిశ) దిశమభివ్యాప్యైవ (గభస్తౌ) అంగుల్యా నిర్దేశే. గభస్తయ ఇత్యంగులీనామసు పఠితమ్. నిఘం.౨.౫. (ఏషః) రాజధర్మః (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (ప్రజాః) సంరక్షణీయాః (పాహి) (అపమృష్టః) దూరీకృతః (మర్త్యః) మరణదుఃఖదో దుర్నయః (దేవాః) విద్వాంసః (త్వా) త్వామ్ (మంథిపా) యే మంథంతి శత్రూన్ తాన్ వీరాన్ పాంతి తే (ప్ర) (నయంతు) ప్రీణయంతు (అనాధృష్టా) అధర్షనీయా (అసి) లోడర్థే లట్. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౧. ౬. ౧౨-౧౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౭॥

అన్వయః:-హే శిల్పవిద్యావిచక్షణ సభాపతే! విద్వన్నేష రాజధర్మస్తే తవ యోని రస్తి, త్వం యథా యస్తు విన్నృమ్ణః ప్రజాపతిర్విపః ప్రజాజనశ్చైతౌ ద్వౌ యువాం యేషు హవనేషు శర్యాభిస్తిగ్మం మనో న ద్రవంతౌ సంతౌ శచ్యా సహ ఆవనుథ ఇత్థం ప్రత్యేకః ప్రజాజనోఽస్య గభస్తావా దిశం. యథా స్యాత్తథా శత్రూనాశ్రీణీత మర్త్యశ్చాపమృష్టో భవతు ప్రజాః పాహి మంథిపా దేవాస్త్వా త్వాం ప్రణయంతు. హే ప్రజే! యతోఽనాధృష్టా నిర్భయా స్వతంత్రా త్వమసి తం రాజానం సతతం రక్ష. ॥౧౭॥

భావార్థః :-ప్రజాపురుషా రాజ్యకర్మణి యం రాజానమాశ్రయేయు స్స తేషాం న్యాయేన రక్షాం కుర్యాత్. తే చ తం న్యాయాధీశం ప్రతి స్వాభిప్రాయం ప్రవదేయుః. రాజసేవకాశ్చ న్యాయకర్మణైవ ప్రజాపురుషాన్ రక్షేయురితి.॥౧౭॥

పదార్థము :-శిల్పవిద్యాచతురుడవునగు నో సభాపతీ! (ఏషః) ఈ రాజధర్మము (తే) నీయొక్క (యోనిః) సుఖస్థిరత్వమునకు స్థానము. ఎట్లు (యః తువిన్నృమ్ణః) గొప్పధనశాలివి, ప్రజాపాలకుడవునగు నీవు

(విపః) బుద్ధిశాలురగు ప్రజాజనము ఇట్టి మీ యిరువురును (యేషు) యజ్ఞాదికర్మలందు (శర్యాభిః) వేగములతో (తిగ్మమ్) వజ్రమువంటి అతిదృఢమగు (మనః న) మనస్సువంటి వేగముతోను (ద్రవన్తో) నడచుచున్నవారలై (శవ్యా) బుద్ధితో (అనుమథః) పరస్పరము కోరుకొనునట్లు ప్రజాపురుషులెల్లరును (అప్య) ఈ ప్రజాపతియొక్క (గభస్తౌ) వ్రేలిసంజ్ఞామాత్రముచే (ఆదిశమ్) సకలదిశలందుండు శత్రువులకు (ఆ అశ్రీణీత) అధిక దుఃఖములు గలిగింతురుగాక! (మర్మ్కః) మరణసమానముగు దుఃఖముల గలిగించువాడును, చెడుమార్గమున ప్రవర్తించువాడును నగు శత్రువు (అపమృష్టః) దూరమగుగాక! మరియు నీవు (ప్రజాః) ప్రజలను (పాహి) పాలించుము (మన్థిపాః దేవాః) శత్రువులను శిక్షించు, వీరులను రక్షించు విద్వాంసులు (త్వా) నిన్ను (ప్రనయన్తు) ప్రసన్నులుగా నొనర్చుదురుగాక! ఓ ప్రజాజనమా! మీరును (అనాధృష్టా అసి) నిర్భయ స్వాధీనులు. కావున సదా రాజును సంరక్షించుచుండుడు. ।౧౭॥

భావార్థము :- ప్రజలు రాజ్యకర్మయందు ఏ రాజును ఆశ్రయింతురో అయన వారిని రక్షించవలయును. ఆ ప్రజయును తమ న్యాయాధీశుని సమ్ముఖమున తమ యభిప్రాయములను శంకాసమాధానములతో బాటు నివేదించవలయును. రాజకర్మచారులును న్యాయముతో ప్రజలను రక్షించవలయును. ।౧౭॥

17. O' skilful ruler, this art of government is thy mainstay. Just as thou, master of wealth, and protector of thy subjects, and the wise people of thine, both perform Havan with alertness, and determined mind, and acting wisely contribute to the welfare of the state, so should each subordinate of thine, on the signal of thy finger, remove enemies from all sides. Let the wicked and agonising foe be cast aside. Protect thy subjects!.

Let the learned, who quell the foes, add to thy happiness. O people protect the ruler that grants ye independence and fearlessness!.

౨౬౩. సుప్రజా ఇత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, ప్రజాపతి ర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః,

మంథినో౽ధిష్ఠానమిత్యస్య ప్రాజాపత్యా గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

న్యాయాధీశేన ప్రజాః ప్రతి కథం వర్తితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

ప్రజలయెడ న్యాయాధీశుడెట్టుల ప్రవర్తించవలయున దిందు చెప్పబడినది.

౧౮ సుప్రజాః ప్రజాః ప్రజనయన్ పరీహ్యాభి రాయస్పోషేణ యజమానమ్ । సంజగ్మానో దివా పృథివ్యా । మంథీ మంథిశోచిషా నిరస్తో మర్కో మంథినో౽ధిష్ఠానమసి ।౧౮॥

ప.వి:- సుప్రజా ఇతి సు + ప్రజాః, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, ప్రజనయన్నితి ప్ర + జనయన్, పరి, ఇహి, అభి, రాయః, పోషేణ యజమానమ్, సంజగ్మాన ఇతి సమ్ + జగ్మానః, దివా, పృథివ్యా, మంథీ, మంథిశోచిషేతి మన్థి + శోచిషా, నిరస్త ఇతి నిః + అస్తః, మర్త్యః, మంథినః, అధిష్ఠానమ్, అధిష్ఠానమిత్యధి + స్థానమ్, అసి ॥౧౨॥

పదార్థః :-(సుప్రజాః) శోభనా ప్రజా యస్య సః సుప్రజాః స యథాస్యాత్తథా (ప్రజాః) ప్రజా ఏవ (ప్రజనయన్) పరమేశ్వర ఇవ ప్రకటయన్ (పరి) సర్వతః (ఇహి) జానీహి (అభి) ఆభిముఖ్యే (రాయః) ధనసమూహస్య (పోషేణ) పుష్ట్యా (యజమానమ్) సుఖప్రదమ్. (సంజగ్మానః) ధీరతాది శుభగుణేష్వాసక్తః (దివా) సూర్యేణ (పృథివ్యా) భూమ్యా (మంథీ) మంథితుం శీలమస్య న్యాయాధీశస్య సః (మంథిశోచిషా) సూర్యదీప్త్యేవ (నిరస్తః) నితరాం ప్రక్షిప్త ఇవ (మర్త్యః) మృత్యునిమిత్తః ఖల్వన్యాయకారీ (మంథినః) న్యాయకారిణః (అధిష్ఠానమ్) ఆధార ఇవ (అసి). అయం మంత్రః. శత.౪.౨.౧.౧౭-౨౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౨॥

అన్వయః:-భో న్యాయాధీశ! సుప్రజాస్త్వం ప్రజాః ప్రజనయన్ రాయస్పోషేణ సహ యజమాన మభిపరీహి సర్వథా తస్య ధనవృద్ధిమిచ్ఛ. మంథీత్వం దివా పృథివ్యా సంజగ్మానో భవ. తద్గుణీభవేతి భావః. యతస్త్వం మంథినోఽధిష్ఠానమస్యతస్తే మంథిశోచిషా మర్త్యో నిరస్తో భవతు. ॥౧౨॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. న్యాయాధీశో యజమానస్య పురోహిత ఇవ ప్రజాః సతతం పాలయేత్. ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ న్యాయాధీశా! (సుప్రజాః) ఉత్తమ ప్రజలుగల నీవు (ప్రజాః) ప్రజలను (ప్రజనయన్) ఈశ్వరునివలె ప్రకటింపజేయుచు (రాయః) ధనముల (పోషేణ) పుష్టిచే (యజమానమ్) యాగాది కర్మలొనర్చువారిని (అభి, పరి, ఇహి) సకలవిధముల ధనవంతులనుగ నొనర్చుము. నీవు (మన్థీ) వాదవివాదములచే మథించువాడవును (దివా పృథివ్యా) ద్యావాపృథ్వులవలె ధీరత్వాది గుణములందు ప్రవర్తించువాడవుము (మన్థినః) సదసద్వివేచన మొనర్చదగిన గుణములకు (అధిష్ఠానమ్) ఆధారుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (మన్థిశోచిషా) సూర్యదీప్తివలెనున్న నీ న్యాయప్రకాశముచే (మర్త్యః) మృత్యువును చేకూర్చు అన్యాయకారి (నిరస్తః) నివృత్తుడగుగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. ధర్మముతో యజ్ఞము నొనర్చు సత్పురుషుడగు పురోహితునివలె ప్రజలను నిరంతరము పాలించుట న్యాయాధీశుడగు రాజునకు కర్తవ్యము. ॥౧౨॥

18.O' ruler, having loyal subjects, whose maker art thou, fill with profuse wealth him who does nobel deeds. Be thou patient like the Sun and Earth. Thou art the support of the just. With the moral power of thy justice, may the unjust be suppressed!.

౭.౧౯.యో దేవాస ఇత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వే దేవా దేవతాః, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజ సభ్యజన కృత్యమాహ.

రాజు మరియు సభాసదుల కార్యము లీ మంత్రమందుపదేశింపబడెను.

౭.౧౯ యే దేవాసో దివ్యేకాదశ స్థ పృథివ్యామధ్యేకాదశ స్థ।

అప్సుక్షితో మహినైకాదశ స్థ తే దేవాసో యజ్ఞ మిమం జుషధ్వమ్ ॥౧౯॥

ప.వి:- యే, దేవాసః, దివి, ఏకాదశ, స్థ, పృథివ్యామ్, అధి, ఏకాదశ, స్థ, అప్సు క్షిత ఇత్యప్సు + క్షితః, మహినా, ఏకాదశ, స్థ, తే, దేవాసః, యజ్ఞమ్, ఇమమ్, జుషధ్వమ్॥౧౯॥

పదార్థః :-(యే) (దేవాసః) దివ్యగుణయుక్తాః (దివి) విద్యుతి (ఏకాదశ) ప్రాణాపానోదానసమాన వ్యాననాగకూర్మకృకలదేవదత్తధనంజయజీవాః (స్థః) సంతి. అత్ర పురుషవ్యత్యయః (పృథివ్యామ్) భూమౌ (అధి) ఉపరిభావే (ఏకాదశ) పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశాదిత్యచంద్రనక్షత్రాహంకార మహత్తత్త్వప్రకృతయః (స్థ) సన్తి (అప్సుక్షితః) ప్రాణేషు క్షయంతి నివసంతి తే (మహినా) మహిమ్నా (ఏకాదశ) శ్రోత్ర త్వక్ చక్షురసనాఘ్రాణవాక్పాణిపాదపాయూపస్థమనాంసి (స్థ) సంతి (తే) (దేవాసః) రాజసభాసదో విద్వాంసః (యజ్ఞమ్) రాజప్రజాసంబద్ధ వ్యవహారమ్ (ఇమమ్) ప్రత్యక్షమ్ (జుషధ్వమ్) సేవధ్వమ్. అయమ్మంత్రః. శత.౪.౨.౨.౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౯॥

అన్వయః:-యే మహినా స్వమహిమ్నా దివ్యేకాదశ దేవాసః స్థ సంతి. పృథివ్యామధ్యేకాదశ స్థ సంతి. అప్సుక్షితశ్చైకాదశ స్థ సంతి తే యథా స్వస్వకర్మసు వర్తంతే తద్వద్వర్తమానా. హే దేవాసో! రాజసభాయాః సభ్యజనా యూయమిమం యజ్ఞం జుషధ్వమ్. ॥౧౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా స్వకర్మణి ప్రవర్తమానా ఇమేఽన్తరిక్షా దిషు పదార్థాః సంతి, తథా సభాజనైస్స్వస్వన్యాయకర్మణి ప్రవర్తితవ్యమితి. ॥౧౯॥

పదార్థము :- (మహినా) స్వంతమహిమచే (దివి) విద్యుత్స్వరూపమున (ఏకాదశ) పదునొకండును [ప్రాణ, అపాన, ఉదాన, వ్యాన, సమాన, నాగ, కూర్మ, కృకల, దేవదత్త,ధనంజయ, జీవాత్మ అను] (దేవాస్థః) దివ్యగుణయుక్తములగు ఏ దేవతలుగలవో (పృథివ్యామ్ అధి) భూమిమీద (ఏకాదశ) పదునొకండు [పృథివి,

ప్రకృతి] (స్థ) ఉన్నవో మరియు (అప్సుక్షితః) ప్రాణములందు వసించు (ఏకాదశ) పదునొకండు [కన్నులు, చెవులు, త్వక్కు, జిహ్వ, నాసిక, వాణి, హస్త, పాద, గుద, లింగ, మనస్సులు] (స్థ) కలవో (తే) అవియన్నియు స్వకార్యములందు లీనమైయున్నట్లు (దేవాసః) ఓ రాజసభాసదులారా! మీరును యథాయోగ్యముగ స్వకార్యములందు స్థితులై (ఇమమ్ యజ్ఞమ్) [రాజ ప్రజా సంబంధ వ్యవహారములను] ఈ యజ్ఞమును (జుషధ్వమ్) సేవించుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎటుల అంతరిక్ష, శరీర, ప్రాణములందలి పదార్థములు తమతమ కార్యములందు ప్రవృత్తములై యున్నవియో అటులనే రాజసభాసదులును తమ తమ న్యాయమార్గములందు ప్రవృత్తులై యుండవలయును. ॥౧౯॥

19.In their elen majesty, eleven mighty substances reside in heaven, on the earth and in respiration. Just as they perform their functions faithfully, so should you the members of the House of the People, carry on the administration of the State with zeal and devotion.

౨౦॥. ఉపయామగృహీతోఽసీత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా నిచృదార్షీ

జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ రాజ్ఞాం విదుషాం చోపదేశప్రకారమాహ.

రాజుయొక్క, విద్వాంసులయొక్క ఉపదేశపద్ధతి చెప్పబడుచున్నది.

౨౦॥ ఉపయామ గృహీతోఽస్యాగ్రయణోఽసి స్వాగ్రయణః।

పాహి యజ్ఞం పాహి యజ్ఞపతిం విష్ణుస్త్వామింద్రియేణ

పాతు విష్ణుంత్వం పాహ్యభి సవనాని పాహి॥౨౦॥

ప.వి:-ఉపయామ గృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఆగ్రయణః, అసి, స్వాగ్రయణ ఇతి సు + ఆగ్రయణః, పాహి, యజ్ఞమ్, పాహి, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ + పతిమ్, విష్ణుః, త్వామ్, ఇంద్రియేణ, పాతు, విష్ణుమ్, త్వమ్, పాహి, అభి, సవనాని, పాహి ॥౨౦॥

పదార్థః :-(ఉపయామ గృహీతః) వినయాదిరాజగుణైర్యుక్తః (అసి) (ఆగ్రయణః) సమంతాదగ్రాణి విజ్ఞానయుక్తాని ప్రశస్తాని కర్మాణ్యయతే సః. శకంధ్వాదిషు పరరూపం వాచ్యమ్. ఇతి పరరూపమ్ (అసి)

(స్వాగ్రయణః) శోభనశ్చాసావాగ్రయణశ్చ తద్వత్ (పాహి) (యజ్ఞమ్) రాజప్రజాపాలకమ్ (పాహి) (యజ్ఞపతిమ్) సంగతస్య న్యాయస్య పాలకమ్ (విష్ణుః) సకలశుభగుణకర్మవ్యాపీ విద్వాన్ (త్వామ్) (ఇంద్రియేణ) మనసా ధనేన వా. ఇంద్రియమితి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౦. (పాతు) (విష్ణుమ్) విద్వాంసమ్ (త్వమ్) న్యాయాధీశ (పాహి) (అభి) (సవనాని) ఐశ్వర్యాణి (పాహి). అయం మంత్రః. శత. ౪.౨.౨.౯-౧౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౦॥

అన్వయః:- హే సభాపతే! రాజన్ ఉపదేశక వాయతస్త్వముపయామగృహీతో౽స్యతో యజ్ఞమ్పాహి. స్వాగ్రయణ ఇవాగ్రయణో౽సి తస్మాద్ యజ్ఞపతిం పాహి. అయం విష్ణురింద్రియేణ త్వాం పాతు. త్వమేనం విష్ణుమ్పాహి, సవనాన్యభి పాహి. ॥౨౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజ్ఞో విదుషాం చ యోగ్యతా౽స్తి తే సతతం కుర్యుర్నహి రాజ్యోన్నత్యా వినా విద్వాంసో స్వాస్థ్యేన విద్యాప్రచారయితుముపదేష్టుం చ శక్నువంతి, న ఖలు విదుషాం సంగోపదేశాభ్యాం వినా కశ్చిద్ రాజ్యం రక్షితుమర్హతి. న ఖలు రాజప్రజోత్తమ విదుషాం పరస్పరం ప్రీతిమంతరైశ్వర్యోన్నతిరైశ్వర్యోన్నత్యా వినా౽౽నన్దశ్చ సతతం జాయతే. ॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతి రాజా! లేక ఉపదేశకుడా! నీవు (ఉపయామగృహీతః అసి) వినయము మున్నగు రాజగుణయుక్తుడవు, వేదాదిశాస్త్ర ఉపదేశకుడవు. కావున (యజ్ఞమ్) రాజును, ప్రజలను పాలించు యజ్ఞమును (పాహి) పాలించుము (సవనాని) ఐశ్వర్యముల నొసగు కార్యములను (అభి) సకల విధముల (పాహి) రక్షించుము (విష్ణుః) సమస్త సద్గుణములను మరియు కర్మలను చక్కగా నెరుగు ఈ విద్వాంసుడు (ఇన్ద్రియేణ) మనస్సుచే, ధనములచే (త్వామ్) నిన్ను (పాతు) పాలించుగాక! మరియు నీవు (విష్ణుమ్) ఆ విష్ణువును [విద్వాంసుని] (పాహి) రక్షించుము (స్వాగ్రయణః) ఉత్తమ ఆలోచనాయుక్త కర్మలను పొందువాడవు కమ్ము (యజ్ఞపతిమ్) యథావతుగ న్యాయమును రక్షించువానిని (పాహి) పాలించుము. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు, విద్వాంసులు మరియు ప్రజలు కలిసి సర్వథా రాజ్యము నభివృద్ధి పరచవలెను. ఏలన; రాజ్యోన్నతి గానిదే విద్వాంసులు శాంతమనస్కులై విద్యా ప్రచారము, ఉపదేశమునొనర్చ జాలరు. విద్వాంసుల సత్సంగము, ఉపదేశములేనిదే ఎవ్వడును రాజ్యమును రక్షించుటకు సమర్థుడు గాజాలడు. మరియు రాజు, ప్రజలు, విద్వాంసులందు పరస్పర ప్రీతిలేనిచో ఐశ్వర్యోన్నతియును జరుగదు. అట్టి ఐశ్వర్యము లేకున్న ఆనందము ఎన్నటికిని గలుగ జాలదు. ॥౨౦॥

20.O' ruler, thou art an embodiment of humility and vedic lore, thou art the doer of laudable deeds, and worthy of respect. Protect the administration of justice. May the virtuous, and the learned protect thee. May thou fully protect the learned, and all works that contribute to prosperity!.

౨౧. సోమ స్య త ఇత్యస్య వత్సార కాశ్యప ఋషిః, సోమో దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః, ఏష త ఇత్యస్య యాజుషీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ రాజకృత్యమాహ. రాజుయొక్క కార్యము ఈ మంత్రమున ఉపదేశించుచున్నాడు.

౨౬౬. సోమః పవతే సోమః పవతేఽస్మై బ్రహ్మణేఽస్మై క్షత్రాయాస్మై సున్వతే యజమానాయ పవతఽఇషఽ ఊర్జే పవతేఽద్భ్యఽ ఓషధీభ్యః పవతే ద్యావా పృథివీభ్యామ్పవతే సుభూతాయ పవతే విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యఽఏష తే యోనిర్విశ్వేభ్య స్త్వా దేవేభ్యః ॥౨౧॥

ప.వి:- సోమః, పవతే, సోమః, పవతే, అస్మై, బ్రహ్మణే, అస్మై, క్షత్రాయ, అస్మై, సున్వతే, యజమానాయ, పవతే, ఇషే, ఊర్జే, పవతే, అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, ఓషధీభ్యః, పవతే, ద్యావాపృథివీభ్యామ్, పవతే, సుభూతాయేతి సు + భూతాయ, పవతే, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః, ఏషః, తే, యోనిః, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః ॥౨౧॥

పదార్థః:-(సోమః) సౌమ్యగుణసంపన్నో రాజా (పవతే) విజానీయాత్. లేట్ ప్రయోగః. (సోమః) రాజసభాయాః సభాసత్ ప్రజాజనో వా (పవతే) పూతో భవేత్ (అస్మై) ప్రత్యక్షాయ (బ్రహ్మణే) పరమేశ్వరాయ వేదాయ వా (అస్మై) (క్షత్రాయ) రాజ్యాయ క్షత్రియాయాయ వా (అస్మై) (సున్వతే) సర్వవిద్యాసిద్ధాంతం నిష్పాదయతే (యజమానాయ) సంగచ్ఛమానాయ (పవతే) (ఇషే) అన్నాయ (ఊర్జే) పరాక్రమాయ (పవతే) (అద్భ్యః) జలేభ్యః ప్రాణేభ్యో వా (ఓషధీభ్యః) సోమాదిభ్యః (పవతే) (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) సూర్యభూమిభ్యామ్ (పవతే) (సుభూతాయ) సుష్ఠుసత్యాయ వ్యవహారాయ. (పవతే) (విశ్వేభ్యః) సమస్తేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) దివ్యేభ్యో గుణేభ్యః (ఏషః) రాజధర్మగుణగ్రాహణమ్ (తే) తవ. (యోనిః) వసతిః (విశ్వేభ్యః) అఖిలేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః. అయమ్మంత్రః. శత. ౪.౨.౨.౧౨-౧౬.తథా.బ్రా.౩.౧-౯.వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౧॥

అన్వయః :-హే విద్వంసో! యథాఽయం సోమోఽస్మై బ్రహ్మణే పవతేఽస్మై క్షత్రాయ పవతేఽస్మై సున్వతే. యజమానాయ పవత ఇష ఊర్జే పవతేఽద్భ్య ఓషధీభ్యః పవతే. ద్యావాపృథివీభ్యాం పవతే. సుభూతాయ పవతే, తద్వత్సోమః సభ్యజనః ప్రజాజనోఽప్యేతస్మై సర్వస్మై పవతామ్. హే రాజన్! యస్య తే తవైష యోనిరస్తి, తం త్వాం విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో వయం స్వీకుర్మస్తథా విశ్వేభ్యో గుణేభ్యశ్చ త్వా త్వామఙ్గీకుర్మహే. ॥౨౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా చంద్రలోకః సర్వస్మై జగతే హితకారీ వర్తతే యథా చ రాజా సభ్యజనప్రజాజనాభ్యాం సహ తదుపకారాయ ధర్మానుకూలం వ్యవహారమాచరతి, తథైవ సభ్యజనప్రజాజనౌ రాజ్ఞా సహ వర్తేతామ్. య ఉత్తమ వ్యవహారగుణ కర్మానుష్ఠాతా భవతి, స ఏవ రాజా సభ్యజనశ్చ న్యాయాధీశో భవితు మర్హతి. యో ధర్మాత్మా (జనః) స ఏవ ప్రజాయామగ్ర్యో గణనీయోఽస్త్యేవమేతే త్రయః పరస్పరం ప్రీత్యా పురుషార్థేన విద్యాదిగుణేభ్యః పృథివ్యాదిపదార్థేభ్య శ్చాఖిలం సుఖం ప్రాప్తుం శక్నువంతి. ॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (సోమః) సౌమ్యగుణయుక్తుడగు నీ రాజు ఎట్లు (అస్మై బ్రహ్మణే) ఈ పరమేశ్వరుని, లేక వేదమును ఎరుగుటకై (పవతే) పవిత్రుడగుచున్నాడో (అస్మై క్షత్రాయ) ఈ క్షాత్రధర్మమునకై (పవతే) జ్ఞానవంతుడగుచున్నాడో (అస్మై సున్వతే) సమస్త విద్యాసిద్ధాంతములను సిద్ధింపజేయు (యజమానాయ) ఉత్తమసాంగత్యమొనర్చు విద్వాంసునికై (పవతే) నిర్మలుడగుచున్నాడో (ఇషే) అన్నముయొక్కగుణముకొరకు (ఊర్జే) పరాక్రమముకొరకు (పవతే) శుద్ధుడగుచున్నాడో (అద్భ్యః) జలములకొరకు [ప్రాణములకొరకు] (ఓషధీభ్యః) సోమ మున్నగు ఓషధులకై (పవతే) ఎరుగుచున్నాడో (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) పృథివీసూర్యులకొరకు (పవతే) శుద్ధుడగుచున్నాడో (సుభూతాయ) చక్కని వ్యవహారములకై (పవతే) దుష్కర్మలనుండి తప్పుకొనుచున్నాడో, అట్లే (సోమః) సభాసదులు మరియు ప్రజలు ఎల్లరను యథోక్తముగా నెరుగుదురుగాక, స్వీకరింతురుగాక! మరియు మీరును స్వయముగ పవిత్రులుగ నుండుడు. ఓ రాజా! సభ్యులారా! ప్రజాజనమా! (తే) మీకు (ఏషః) ఏ యీ రాజధర్మము (యోనిః) గృహమువలె నున్నదో (త్వా) అట్టి మిమ్ము (విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః) సకల విద్వాంసులకొరకును (త్వా) మిమ్ము (విశ్వేభ్యః) సంపూర్ణ దివ్యగుణములకొరకును మేము స్వీకరించుచున్నాము. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. చంద్రలోకము సర్వజగత్తునకు హితకారి యగుచున్నట్లు, రాజు సభ్యజనులతో, ప్రజాజనముతో సహా వారి యుపకారమునకై ధర్మానుకూలమగు వ్యవహారమొనర్చుచున్నట్లు, సభ్యపురుషులు, ప్రజాజనమును రాజుయెడల ప్రవర్తించవలయును. ఉత్తమవ్యవహార గుణకర్మల ననుష్ఠించు యీ రాజు మరియు సభాపురుషులు మాత్రమే న్యాయశీలురు గాగలుగుచున్నారు. మరియు ధర్మాత్ములు మాత్రమే ప్రజలయం దగ్రగణ్యులుగ తలచబడుదురు. ఇట్లే మువ్వురును పరస్పర ప్రీతితో పురుషార్థమొనర్చి విద్య మున్నగు దివ్యగుణములవల్లను, పృథివ్యాది పదార్థముల చేతను సమస్త సుఖములను పొందుటకు సమర్థులగుదురు. ॥౨౧॥

21.O' learned people, just as the amiable ruler purifies himself for knowing God and the veda, tries to acquire military knowledge, makes strenous efforts for the advancement of scholars and friends of learnings, is eager to produce foodstuffs which add to our vitality, exerts for the collection of medicines and canalizing waters, desires for the light of the sun and improvement of all material objects, avoids vice to acquire virtue, so should ye and other citizens do. O ruler, successful administration is thy aim. We honour thee for the betterment of the learned, and noble qualities of thine!.

౨౭౭.ఉపయామ గృహీతో౽సీత్యస్య వత్సారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, బ్రాహ్మీత్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశం జనం సేనాపతిం కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

ఎటువంటి మనుష్యుని సేనాపతిగ నొనర్చవలసినదీ మంత్రమున చెప్పబడుచున్నది.

౨౭౭ ఉపయామగృహీతో౽సీంద్రాయ త్వా బృహద్వతే వయస్వతఽ ఉక్థావ్యం గృహ్ణామి। యత్తఽ ఇంద్ర బృహద్వయస్తస్మై త్వా విష్ణవే త్వైష తే యోని రుక్థేభ్య స్త్వా దేవేభ్యస్త్వా దేవా వ్యం యజ్ఞస్యాయుషే గృహ్ణామి ॥౨౨॥

ప.వి:- ఉపయామ గృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా, బృహద్వత ఇతి బృహత్ + వతే, వయస్వతే, ఉక్థావ్యమిత్యుక్థ + అవ్యమ్, గృహ్ణామి, యత్, తే, ఇంద్ర, బృహత్, వయః, తస్మై, త్వా, విష్ణవే, త్వా ఏషః, తే, యోనిః, ఉక్థేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః, త్వా, దేవావ్యమితి దేవ + అవ్యమ్, యజ్ఞస్య, ఆయుషే, గృహ్ణామి॥౨౨॥

పదార్థః :-(ఉపయామ గృహీతః) సునియమైరధీతవిద్యః (అసి) (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యవతే (త్వా) త్వామ్ (బృహద్వతే) ప్రశస్తాని బృహంతి కర్మాణి యస్య తస్మై (వయస్వతే) బహుజీవనం విద్యతే యస్య తస్మై (ఉక్థావ్యమ్) ప్రశంసార్హాణి స్తోత్రాణి శస్త్రవిశేషాణి వా తస్య తమివ సేనాపతిమ్ (గృహ్ణామి) (యత్) (తే) తవ (ఇంద్ర) (బృహత్) (వయః) జీవనమ్ (తస్మై) (త్వా) త్వామ్ (విష్ణవే) పరమేశ్వరాయ యజ్ఞాయ వా (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) స్థిత్యర్థః స్థానవిశేషః (ఉక్థేభ్యః) ప్రశంసనీయేభ్యో వేదోక్తేభ్యః కర్మభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యగుణేభ్యో వా (త్వా) త్వామ్ (దేవావ్యమ్) ఉక్తానాన్దేవానామ్పాలకమ్ (యజ్ఞస్య) రాజ్యపాలనాదేః (ఆయుషే) జీవనాయ (గృహ్ణామి). అయమ్మంత్రః శత. ౪.౨.౩.౧౦-౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౨॥

అన్వయః :-ధర్మార్థకామమోక్షానిచ్ఛురహం హే ఇంద్ర సేనాపతే! త్వముపయామగృహీతో౽స్యతో బృహద్వతే వయస్వత ఇంద్రాయోక్థావ్యం త్వా త్వాం గృహ్ణామి. యత్ తే బృహత్ వయస్తస్మై తత్ పాలనాయ

విష్ణవే త్వా త్వాం గృహ్ణామి. ఏష సేనాధికారస్తే యోనిరస్తి ఉక్థేభ్యస్త్వా త్వాం దేవేభ్యో దేవావ్యం త్వా త్వాం యజ్ఞస్యాయుషే వర్ధనాయాపి గృహ్ణామి.॥౨౨॥

భావార్థః:-సర్వవేత్తా విద్వాన్ రాజ్యవ్యవహారే సైన్యవీరాణాం పాలనాయ సుశిక్షితం శస్త్రాస్త్ర పరమప్రవీణం యజ్ఞకర్మానుష్ఠాతారం వీరపురుషం సేనాపతిత్వేఽభియుంజీయాత్. సభాపతి సేనాపతీ పరస్పరానుమత్యా రాజ్యం యజ్ఞం చ వర్ధయేతామితి.॥౨౨॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) హే సేనాపతీ! నీవు (ఉపయామగృహీతః అసి) ఉత్తమనియమములతో విద్యనభ్యసించువాడవు. కావున నీ హేతువుచే (బృహద్వతే) శ్రేష్ఠమగు గొప్ప కర్మలు గలవాడును (వయస్వతే) దీర్ఘాయువుగలవాడును. (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడగునట్టి సభాపతికై (ఉక్థావ్యమ్) ప్రశంసనీయ స్తోత్రమును, లేక విశేష శస్త్రవిద్య నెరిగియున్న (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) నేను గ్రహించునట్లు (యత్) ఏదైతే (తే) నీయొక్క (బృహత్) గొప్పదగు (వయః) జీవనము గలదో (తస్మై) దానిని పాలించుటకై (విష్ణవే) ఈశ్వరజ్ఞానము [వేదజ్ఞానము] నకై (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను (ఏషః) సైన్యముయొక్క ఈ యధికారము (తే యోనిః) నీవు స్థిరమగుటకు స్థానము. ఓ సేనాపతీ! (ఉక్థేభ్యః) ప్రశంసలు గల వేదకర్మలపై (త్వా) నిన్ను (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు [దివ్యగుణములకొరకు] (దేవావ్యమ్) వానిని పాలనమొనర్చు (త్వా) నిన్ను (యజ్ఞస్య) రాజ్యపాలనాది వ్యవహారములను (ఆయుషే) వృద్ధి యొనర్చుటకై (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ॥౨౨॥

భావార్థము :-సభాపతి, సేనాపతి పరస్పరము సంప్రదించుకొనుచు రాజ్యమును, యజ్ఞకార్యములను వృద్ధిపరచవలయును. రాజ్యవ్యవహారములందు సైన్యమునందలి వీరులను రక్షించుటకై చక్కని శిక్షాయుక్తుడును, శస్త్రాస్త్ర విద్యలందు గొప్ప ప్రవీణుడును యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చువాడును నగు వీరవరుని సైన్యాధికారిగ నియుక్తమొనర్చుట సకలవిద్యాపారంగతులగు విద్వాంసులకు యోగ్యము.॥౨౨॥

22.O General, I appoint thee, well versed in knowledge, the doer of valorous deeds, advanced in age, full of dignity, expert in the knowledge of arms, as Commander-in-chief of the forces. I direct thee to lead a grand life. I advise thee to be God-fearing. The command of the army is thy foremost duty. I enjoin thee to preserve the interests of the state, to perform praiseworthy Vedic acts, cultivate and preserve noble qualities!.

౨౩-౨౬.మిత్రావరుణాభ్యాం త్వేత్యస్య చత్వారః కాశ్యప ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, మిత్రావరుణాభ్యా మిత్యస్యానుష్టుప్, ఇంద్రాగ్నిభ్యామిత్యస్య ప్రాజాపత్యానుష్టుప్, ఇంద్రావరుణాభ్యామిత్యస్య స్వరాట్ సామ్న్యనుష్టుప్ ఛందాంసి, గాంధారః స్వరః, ఇంద్రాబృహస్పతిభ్యామిత్యస్య భురిగార్చీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః, ఇంద్రావిష్ణుభ్యామిత్యస్య భురిక్ సామ్న్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరశ్చ.

సర్వవిద్యాప్రవీణం సభాపతిం కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

సకలవిద్యాప్రవీణుని సభాపతిగా నొనర్చవలయునని ఇందుపదేశించబడినది.

౨౬౮ మి॒త్రావరు॑ణాభ్యాం త్వా దే॒వావ్యం॑ య॒జ్ఞస్యాయు॑షే గృహ్ణా॒మీంద్రా॑య త్వా దే॒వావ్యం॑ య॒జ్ఞస్యాయు॑షే గృహ్ణా॒మీ॒న్ద్రా॒గ్నిభ్యా॑న్త్వా దే॒వావ్యం॑ య॒జ్ఞస్యాయు॑షే గృహ్ణా॒మీంద్రా॒వరు॑ణాభ్యా న్త్వా దే॒వావ్యం॑ య॒జ్ఞస్యాయు॑షే గృహ్ణా॒మీంద్రా॒ బృహ॒స్పతి॑భ్యాన్త్వా దే॒వావ్యం॑ య॒జ్ఞస్యాయు॑షే గృహ్ణా॒మీ॒న్ద్రా॒ విష్ణు॑భ్యాన్త్వా దే॒వావ్యం॑ య॒జ్ఞస్యాయు॑షే గృహ్ణామి ॥౨౩॥

ప.వి:- మి॒త్రావరు॑ణాభ్యామ్, త్వా, దే॒వావ్య॒మితి॑ దేవ + అ॒వ్యమ్, య॒జ్ఞస్య, ఆయు॑షే గృ॒హ్ణా॒మి, ఇం॒ద్రాయ॑ త్వా, దే॒వావ్య॒మితి॑ దే॒వ + అ॒వ్యమ్, య॒జ్ఞస్య, ఆయు॑షే, గృ॒హ్ణా॒మి, ఇం॒ద్రా॒గ్నిభ్యా॒మితీం॑ద్రాగ్నీ + భ్యామ్, త్వా, దే॒వావ్య॒మితి॑ దేవ + అ॒వ్యమ్, య॒జ్ఞస్య, ఆయు॑షే, గృ॒హ్ణా॒మి, ఇం॒ద్రావరు॑ణాభ్యామ్, త్వా, దే॒వావ్య॒మితి॑ దేవ + అ॒వ్యమ్, య॒జ్ఞస్య, ఆయు॑షే, గృ॒హ్ణా॒మి, ఇం॒ద్రాబృహ॒స్పతి॑భ్యా॒మితీ॒న్ద్రాబృహ॒స్పతీ॑ + భ్యామ్, త్వా, దే॒వావ్య॒మితి॑ దేవ + అ॒వ్యమ్, య॒జ్ఞస్య, ఆయు॑షే, గృ॒హ్ణా॒మి, ఇం॒ద్రా విష్ణు॑భ్యా॒మితీం॒ద్రా + విష్ణు॑భ్యామ్, త్వా, దే॒వావ్య॒మితి॑ దేవ + అ॒వ్యమ్, య॒జ్ఞస్య, ఆయు॑షే, గృ॒హ్ణా॒మి॥౨౩॥

పదార్థః :-(మిత్రావరుణాభ్యామ్) సఖ్యుత్కృష్టాభ్యామ్ (త్వా) సభాపతిం పూర్ణవిద్యముపదేశకం వా (దేవావ్యమ్) యో దేవానవతి స దేవావీస్తమ్. అవితృస్తృతంత్రిభ్యః ఈః.ఉ.3.౧౫౮. ఇతి రక్షణాద్యర్థాదవ ధాతో రీః ప్రత్యయః (యజ్ఞస్య) అగ్నిహోత్రాదే రాజ్యపాలనాంతస్య (ఆయుషే) ఉన్నత్యై (గృహ్ణామి) (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యవతే (త్వా) త్వామ్ (దేవావ్యమ్) విద్వద్రక్షకమ్ (యజ్ఞస్య) సత్సంగతికరణస్య (ఆయుషే) (గృహ్ణామి) (ఇంద్రాగ్నిభ్యామ్) విద్యుత్ప్రసిద్ధాభ్యాం వహ్నిభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (దేవావ్యమ్) దివ్యవిద్యాబోధకమ్ (యజ్ఞస్య) శిల్పవిద్యాకార్యసిద్ధికరస్య (ఆయుషే) (గృహ్ణామి) వృణోమి (ఇంద్రావరుణాభ్యామ్) విద్యుజ్జలాభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (దేవావ్యమ్) ఏతద్దివ్యవిద్యావ్యాపకమ్ (యజ్ఞస్య) క్రియాకౌశలసంగత్యస్య (ఆయుషే) (గృహ్ణామి) (ఇంద్రాబృహస్పతిభ్యామ్)రాజానూచానాభ్యాం విద్వద్భ్యామ్

(త్వా) త్వామ్ (దేవావ్యమ్) ప్రశస్తయోగవిద్యాప్రాపకమ్ (యజ్ఞస్య) యోగవిద్యా ప్రాపకస్య విజ్ఞానస్య (ఆయుషే) (గృహ్ణామి) అంగీకరోమి (ఇంద్రావిష్ణుభ్యామ్) ఈశ్వర వేదజ్ఞానాభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (దేవావ్యమ్) బ్రహ్మవిదాం తర్పకమ్ (యజ్ఞస్య) జ్ఞానమయస్య (ఆయుషే) వృద్ధయే (గృహ్ణామి). అయం మంత్రః. శత. ४.౨.3.౧౨-౧౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨3॥

అన్వయః :- హే సభాపతే! ధర్మార్థకామమోక్షానిచ్ఛురహం యజ్ఞస్యాయుషే మిత్రావరుణాభ్యాం దేవావ్యం త్వాం గృహ్ణామి. హే సేనాపతే! విద్వన్! యజ్ఞస్యాయుష ఇంద్రాయ దేవావ్యం త్వా గృహ్ణామి. హే శస్త్రాస్త్రవిద్యావిద్! యజ్ఞస్యాయుషే ఇంద్రాగ్నిభ్యాం దేవావ్యం త్వా త్వాం గృహ్ణామి. హే శిల్పిన్! యజ్ఞస్యాయుష ఇంద్రావరుణాభ్యాం దేవావ్యం త్వా త్వాం గృహ్ణామి. తథా యజ్ఞస్యాయుష ఇంద్రా బృహస్పతిభ్యాం దేవావ్యం త్వా త్వాం గృహ్ణామి. హే విద్వన్! యజ్ఞస్యాయుష ఇంద్రావిష్ణుభ్యాం దేవావ్యం త్వా త్వాం గృహ్ణామి. ॥౨3॥

భావార్థః :- ప్రజాజనైః సకలశాస్త్రప్రచారాయ సర్వవిద్యాకుశలోఽతిశయితబ్రహ్మచర్యాది కర్మానుష్ఠాతా సభాధ్యక్షః కర్తవ్యః సోఽపి ప్రీత్యా సకలశాస్త్రం ప్రచారయేత్. ॥౨3॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! ధర్మార్థకామమోక్షముల నభిలషించు నేను (యజ్ఞస్య) అగ్నిహోత్రము మొదలు రాజ్యపాలనము వరకుగల యజ్ఞముయొక్క (ఆయుషే) ఉన్నతికొరకు (మిత్రావరుణాభ్యామ్) మిత్రుల మరియు ఉత్తమ విద్వాంసులకొరకు (దేవావ్యమ్) విద్వాంసులను రక్షించువాడ వగు (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను. ఓ సేనాపతీ! విద్వాంసా! (యజ్ఞస్య ఆయుషే) సత్సంగతీకరణ ఉన్నతికై (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడగు వానికై (దేవావ్యమ్ త్వా) విద్వాంసులను రక్షించు నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ఓ శస్త్రాస్త్రవిద్యాప్రవీణులారా! (యజ్ఞస్య) శిల్పవిద్యాకర్మలసిద్ధి (ఆయుషే) ప్రాప్తికొరకు (ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామ్) విద్యుత్తు మరియు భౌతికాగ్ని గుణముల ప్రకాశముకొరకు (దేవావ్యమ్ త్వా) దివ్య విద్యాబోధము రక్షించు నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ఓ శిల్పీ! (యజ్ఞస్య) క్రియానిపుణత్వమును (ఆయుషే) ఎరుగుటకొరకు (ఇన్ద్రావరుణాభ్యామ్) విద్యుత్తు, జలముల గుణముల ప్రకాశము కొరకును (దేవావ్యం త్వా) అట్టి విద్యల నెరుగు నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ఓ యధ్యాపకా (యజ్ఞస్య) క్రియాచాతుర్య (ఆయుషే) జ్ఞానముకొరకు [అధ్యయనాధ్యాపనముల వృద్ధికై] (ఇన్ద్రాబృహస్పతిభ్యామ్) రాజకొరకు, శాస్త్రప్రవక్తలకొరకు (దేవావ్యమ్) ప్రశంసనీయమగు యోగవిద్య నెరిగి ప్రాప్తింపజేయువాడవగు (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ఓ విద్వాంసా! (యజ్ఞస్య) విజ్ఞాన (ఆయుషే) అభివృద్ధికొరకు (ఇన్ద్రావిష్ణుభ్యామ్) ఈశ్వరుని, వేదశాస్త్రము నెరుగుటకై (దేవావ్యమ్) బ్రహ్మజ్ఞానిని తృప్తిపరచు (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ॥౨3॥

భావార్థము :- సకలశాస్త్రముల ప్రచారార్థము, సమస్త విద్యలందు ప్రవీణుడును, అత్యంత బ్రహ్మ చర్యానుష్ఠానపరుడగువానిని సభాపతిగ నొనర్చవలెను. ఇట్లుజేయుట ప్రజలకు శ్రేయస్కరము. ఆ సభాపతియును పరమప్రీతితో సకలశాస్త్రముల ప్రచారము చేయుచు, చేయించుచు నుండవలయును. ॥౨3॥

23.We elect thee as head of the state, for the betterment of our country's administration, for the protection of the learned, the friendly and noble souls.

We elect thee for the promotion of political conferences, for the encouragement of the learned and lofty souls.

We elect thee, for the promotion of engineering works, for establishing electrical power-houses, and for the advancement of knowledge.

We elect thee for making full use of electricity and water, for promoting industrial works, and spreading their knowledge. We elect thee, the master of the science of yoga, for the spread of literacy, and encouragement of the sages who preach religious truths.

We elect thee, the gratifier of those who know God, for the promotion of scientific knowledge, for the spread of theism and Vedic lore.

౨౪. మూర్ధానమిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః విశ్వేదేవా దేవతాః, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ విద్వత్కృత్యమాహ.

ఈ మంత్రమున విద్వాంసుల కర్మలను గూర్చి యుపదేశించబడినది.

౨౪ మూర్ధానం దివో అరతిం పృథివ్యా వైశ్వానరమృత ఆ జాతమగ్నిమ్ ।

కవిꣳ సమ్రాజమతిథిం జనానామాసన్నా పాత్రం జనయంత దేవాః॥౨౪॥

ప. విః- మూర్ధానమ్, దివః, అరతిమ్, పృథివ్యాః, వైశ్వానరమ్, ఋతే, ఆ, జాతమ్, అగ్నిమ్, కవిమ్, సమ్రాజమితి సమ్ + రాజమ్, అతిథిమ్, జనానామ్, ఆసన్, ఆ, పాత్రమ్, జనయంత, దేవాః ॥౨౪॥

పదార్థః :-(మూర్ధానమ్) శిరోవద్వర్తమానమ్ (దివః) ద్యోతమానస్య సూర్యస్య (అరతిమ్) ఋచ్ఛతి ప్రాప్నోతి తమ్. (పృథివ్యాః) (వైశ్వానరమ్) యో విశ్వాన్ నరానానందాన్నయతి తమ్. వైశ్వానరః కస్మాద్విశ్వాన్నరాన్నయతి విశ్వ ఏనం నరా నయంతీతి వాపి వా విశ్వానర ఏవ స్యాత్. నిరు.౭.౨౧. (ఋతే) సత్యే. ఋతమితి సత్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౧౦. (ఆ) సమంతాత్ (జాతమ్) ప్రసిద్ధమ్ (అగ్నిమ్) శుభగుణైః ప్రకాశమానమ్ (కవిమ్) క్రాంతదర్శనమ్ (సమ్రాజమ్) చక్రవర్తినమివ (అతిథిమ్) అతిథివత్పూజ్యమ్ (జనానామ్) సత్పురుషాణామ్ (ఆసన్) ముఖే. అత్రాస్య శబ్దస్య పద్దన్నో మాస. అ.౬. ౧.౬3. అనేనాసన్నాదేశః. సుపాం సులుక్. అ.౭.౧. 3౯. ఇతి సప్తమ్యేకవచనస్య లుక్ (ఆ) సమన్తాత్

(పాత్రమ్) పాతి రక్షతి సమస్తం శిల్పవ్యవహారం యస్తమ్ (జనయంత) ఉత్పాదయంతు. అత్ర లోడర్థే లజడభావశ్చ. (దేవాః) ధనుర్వేదవిదో విద్వాంసః. అయం మంత్రః. శత.౪.౨.౩.౨౪. తథా బ్రా.౫.౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౪॥

అన్వయః:- యథా దేవా ధనుర్విదో విద్వాంసో ధనుర్వేదశిక్షయా దివో మూర్ధానం పృథివ్యా అరతి మృతమాజాతం వైశ్వానరం జనానామతిథిమాసన్ పాత్రం కవిమగ్నిం సమ్రాజమివాజనయంత తథా సర్వైరనుష్ఠేయమ్.॥౨౪॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యథా సత్పురుషాః ధనుర్వేదజ్ఞాః పరోపకారిణో విద్వాంసో ధనుర్వేదోక్త క్రియాభిః యానేషు శస్త్రాస్త్రవిద్యాయాం చానేకధాగ్నిం ప్రదీప్య శత్రూన్విజయంతే తథైవాన్యైరపి సర్వైర్జనై రాచరణీయమ్. ॥౨౪॥

పదార్థము:- ఎట్లు (దేవాః) ధనుర్వేదము నెరుగు విద్వాంసులు ఆ విద్యవలన (దివః) ప్రకాశవంతుడగు సూర్యుని (మూర్ధానమ్) శిరస్సువలె నున్నట్టి (పృథివ్యాః) పృథివి గుణములను (అరతిమ్) పొందునదియు (ఋతే అజాతమ్) సత్యమార్గము, సభ్యవ్యవహారములందు అధిక ప్రసిద్ధమును (వైశ్వానరమ్) సర్వమానవుల కానందము సమకూర్చునదియు(జనానామ్) సత్పురుషులను(అతిథిమ్) అతిథివలె సత్కరించదగినదియును (ఆసన్) తనశుద్ధయజ్ఞరూపముఖమున (పాత్రమ్) సమస్త శిల్పవ్యవహారములను రక్షించునదియు (కవిమ్) అనేక విధముల ప్రదీప్తమును (అగ్నిమ్) శుభగుణ ప్రకాశితమును నగు అగ్నిని (సమ్రాజమ్) ఏకచక్రవర్తి రాజ్య మొనర్చునట్లు (ఆ) శ్రేష్ఠముగ (జనయంత) ప్రకాశిత మొనర్చుచున్నట్లు సమస్త మానవులును ఆచరించుట యోగ్యము.॥౨౪॥

భావార్థము:- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ధనుర్వేదము నెరుగువారును సత్పురుషులును, పరోపకారులు నగు విద్వాంసులు ధనుర్వేదమునందు జెప్పబడిన క్రియలచే యానములందు,శస్త్రాస్త్ర విద్యలందనేక రూపముల అగ్నిని ప్రదీప్త పరచి శత్రువులను జయించుచుండునట్లు మానవులెల్లరును అనుష్ఠించవలయును. ॥౨౪॥

24. Just as masters of the science of archery, who are at the top of the learned, like the sun that stands highest in the atmosphere, know the qualities of ores inside the earth, are well known for their good behaviour in the path of righteousness, afford delight to all, and are respected by all like a guest, protect mechanical arts through their selfless life, establish the qualities of lustrous fire as a king establishes the greatness of his country in the world, so should all do.

౨౫౦. ఉపయామగృహీత ఇత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, వైశ్వానరో దేవతా, యాజుష్యనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః, ధ్రువో౽సీత్యస్య ధ్రువమిత్యస్య చ విరాడార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథేశ్వరగుణా ఉపదిశ్యంతే. పరమేశ్వరుని గుణములీ మంత్రమున నుపదేశించబడినది.

౨౭౦ఉపయామ గృహీతోఽసి ధ్రువోఽసి ధ్రువక్షితిర్ధ్రువాణాం
ధ్రువతమోఽచ్యుతానా మచ్యుతక్షిత్తమఽ ఏష తే యోని
ర్వైశ్వానరాయ త్వా । ధ్రువం ధ్రువేణ మనసా వాచా సోమమవనయామి ।
అథా నఽ ఇన్ద్రఽ ఇద్విశోఽసపత్నాః సమనసస్కరత్ ॥౨౫॥

ప. వి:- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ధ్రువః, అసి, ధ్రువక్షితిరితి ధ్రువ + క్షితిః, ధ్రువాణామ్, ధ్రువతమ ఇతి ధ్రువ + తమః, అచ్యుతానామ్, అచ్యుతక్షిత్తమ ఇత్యచ్యుతక్షిత్ + తమః, ఏషః, తే, యోనిః, వైశ్వానరాయ, త్వా, ధ్రువమ్, ధ్రువేణ, మనసా, వాచా, సోమమ్, అవ, నయామి, అథ, నః, ఇంద్రః, ఇత్, విశః, అసపత్నాః, సమనస ఇతి స + మనసః, కరత్ ॥౨౫॥

పదార్థః:-(ఉపయామ గృహీతః) యమానాం సమూహో యామమ్. ఉపగతం చ తద్యామం చోపయామ ముపయామేన గృహీత ఉపయామగృహీతః పరమేశ్వరః (అసి) (ధ్రువః) స్థిరః (అసి) (ధ్రువక్షితిః) ధ్రువా క్షితయో భూమయో యస్మిన్ (ధ్రువాణామ్) ఆకాశాదీనాం మధ్యే (ధ్రువతమః) అతిశయేన ధ్రువో ధ్రువతమః (అచ్యుతానామ్) కారణజీవానామ్ (అచ్యుతక్షిత్తమః) అచ్యుతం క్షయతి నివాసయతి సోఽతిశయితః (ఏషః) సత్యమార్గప్రకాశః (తే) తవ (యోనిః) స్థానమివ (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషాం నరాణాం నాయకాయ సత్యప్రకాశకాయ (త్వా) త్వామ్ (ధ్రువమ్) నిశ్చయమ్ (ధ్రువేణ) నిష్కంపేణ (మనసా) అంతఃకరణేన (వాచా) వాణ్యా (సోమమ్) సకల జగతః ప్రసవితారమ్ (అవ) (నయామి) స్వీకరోమి (అథ) అనంతరమ్ (నః) అస్మాకమ్ (ఇంద్రః) సర్వదుఃఖవిదారకః (ఇత్) ఏవ (విశః) ప్రజాః (అసపత్నాః) అజాతశత్రవః (సమనసః) సమానం మనః స్వాంతం యాసాం తాః (కరత్) కరోతు. లేట్ ప్రయోగోఽయమ్ అయమ్మన్త్రః శత.౪.౨.౪.౨౪. వ్యాఖ్యాతః ॥౨౫॥

అన్వయః :- హే పరమేశ్వర! త్వముపయామగృహీతోఽసి, ధ్రువోఽసి. ధ్రువక్షితిర్ధ్రువాణాం ధ్రువతమ స్తథా చాచ్యుతానామచ్యుత క్షిత్తమోఽసి. ఏష తే యోనిరస్తి. అస్మై వైశ్వానరాయ రాజ్యప్రకాశకాయ ధ్రువేణ మనసా ధ్రువయా వాచా చ సోమం త్వాం ధ్రువమవనయామి. అథేంద్రో భవాన్ నో విశోఽసపత్నాః సమనస ఇదేవ కరత్కరోతు. ॥౨౫॥

భావార్థః :- యోఽనిత్యానాం నిత్యో ధ్రువాణామపి ధ్రువః పరమేశ్వరస్తస్య సర్వజగత్ప్రేరకస్యైశ్వర్యస్య ప్రాప్త్యై యోగాభ్యాసానుష్ఠానేనైవ విజ్ఞానం జాయతే నాన్యథా.॥25॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ఉపయామగృహీతః అసి) శాస్త్రముల ద్వారా గలిగినట్టి నియమముల ద్వారా స్వీకరించబడుచున్నావు. ఇట్లే ((ధ్రువః అసి) స్థిరుడవు. ((ధ్రువక్షితిః) భూమి నీయందు స్థిరముగుచున్నది. ((ధ్రువాణామ్) స్థిరాకాశము మున్నగు పదార్థములందు ((ధ్రువతమాః అసి) అత్యంత స్థిరుడవునై యున్నావు. (అచ్యుతానామ్) అవినాశి యగు జగత్కారణమునందు మరియు అనాది సిద్ధ జీవులందు (అచ్యుతక్షిత్తమః) అవినాశత్వమును నిలుపునట్టి శ్రేష్ఠుడవై యున్నావు. (ఏషః) ఈ సత్యమార్గపు ప్రకాశము (తే) నీకు (యోనిః) నివాసస్థానమువంటిదై యున్నది (వైశ్వానరాయ) సకలమానవులను సత్యమార్గమున నడిపింపజేయు నాయకునికొరకు [రాజ్య ప్రకాశముకొరకు] ((ధ్రువేణ) దృఢమగు (మనసా) మనస్సుతోను (వాచా) వాక్కుతోను (సోమమ్ త్వా) సర్వజగత్తునుత్పన్నపరచు నిన్ను ((ధ్రువమ్) నిశ్చయపూర్వకముగ ఉన్నదున్నట్లు (అవనయామి) స్వీకరించుచున్నాను. (అథ) ఆ పిదప (ఇన్ద్రః) సర్వదుఃఖములను నష్టపరచు నీవు (నః విశః) మా ప్రజలను (అసపత్నాః) శత్రురహితులుగను (సమనసః) ఏకమనస్కులుగను, అనగా ఒకరి సుఖమొకరెరుగువారుగను (ఇత్) నిశ్చయముగ (కరత్) ఒనర్చుము. ॥25॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు నిత్యపదార్థములందు నిత్యుడును, స్థిరములందు స్థిరుడునునై యున్నాడు. అట్టి సమస్త జగత్తు నుత్పన్నపరచు నా పరమేశ్వరుని ప్రాప్తివలనను, యోగాభ్యాస అనుష్ఠానముల వలనను సరియైన జ్ఞానము గలుగుచున్నది; లేకున్న కలుగజాలదు. ॥25॥

25. O' God, Thou art realised through spiritual knowledge. Thou art unchangeable, the earth rests in Thee. Thou art firmest amongst the firm substances like sound and space. Thou art most Immortal amongst the immortals. Thou art the Fountain of the light of truth. I constantly, with a determined mind and voice accept Thee, as leader of humanity on the path of righteousness, and Creator of the universe. So now may Thou, the Dispeller of all miseries, make all our people of one heart and mind, and free from foes!.

226. యస్త ఇత్యస్య దేవశ్రవా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథేశ్వరో యజ్ఞానుష్ఠాతారముపదిశతి.

ఈశ్వరుడు యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చుటను గూర్చి ఉపదేశించుచున్నాడు.

226 యస్తే ద్రప్సస్కందతి యస్తేఽ అంశుర్గ్రావచ్యుతో ధిషణయో

రుపస్థాత్। అధ్వర్యోర్వా పరి వా యః పవిత్రాత్తం తే జుహోమి

మనసా వషట్కృతꣳస్వాహా దేవానా ముత్క్రమణమసి ॥26॥

ప.వి:- యః, తే, ద్రప్సః, స్కందతి, యః, తే, అంశుః, గ్రావచ్యుత ఇతి గ్రావ + చ్యుతః, ధిషణయోః, ఉపస్థాదిత్యుప + స్థాత్, అధ్వర్యోః, వా, పరి, వా, యః, పవిత్రాత్, తమ్, తే, జుహోమి, మనసా, వషట్కృతమితి వషట్ + కృతమ్, స్వాహా, దేవానామ్, ఉత్క్రమణ మిత్యుత్ + క్రమణమ్, అసి॥౨౬॥

పదార్థః :- (యః) యజమానః (తే) తవ (ద్రప్సః) యజ్ఞపదార్థసమూహః. అత్ర వా శర్ప్రకరణే ఖర్పరే లోప ఇతి విసర్జనీయలోపః అ.౮.3.3౬. భా.వా. (స్కందతి) అన్యాన్ ప్రతి గచ్ఛతి (యః) (తే) తవ (అంశుః) సంవిభాగః. అత్రామధాతో రుః ప్రత్యయః శకారాగమశ్చ. (గ్రావచ్యుతః) గ్రావ్ణో మేఘాచ్చ్యుతః. గ్రావేతి మేఘనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧-౧౦ (ధిషణయోః) ద్యావాపృథివ్యోః. ధిషణే ఇతి ద్యావాపృథివీ నామసు పఠితమ్. నిఘ. 3.30.(ఉపస్థాత్) సమీపస్థాత్ (అధ్వర్యోః) (వా) హోత్రాదీనాం సముచ్చయే (పరి) సర్వతః (వా) శుద్ధగుణానాం సముచ్చయే (యః) శుద్ధపదార్థసమూహః (పవిత్రాత్) నిర్మలాత్ (తమ్) (తే) తుభ్యమ్. (జుహోమి) దదామి (మనసా) సువిచారేణ (వషట్ కృతమ్) సంకల్పితమివ (స్వాహా) సత్యవాచా (దేవానామ్) ఆప్తానాం విదుషామ్ (ఉత్క్రమణమ్) ఊర్ధ్వక్రమణం తేజ ఇవ (అసి). అయం మంత్రః. శత.౪.౨.౨.౨౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౬॥

అన్వయః :- హే యజ్ఞపతే! యస్తే ద్రప్సః స్కందతి వాయునా సహ సర్వత్ర గచ్ఛతి యశ్చ తే గ్రావచ్యుతోఽంశుర్ధిషణయోః పవిత్రాదుపస్థాత్. యో వా అధ్వర్యోః సకాశాత్ పరితో వా ప్రకాశతే యస్మాత్తమహం తే స్వాహా మనసా వషట్కృతం జుహోమి. తత్ఫలదానేన తుభ్యం ప్రయచ్ఛామి. యతస్త్వం యజ్ఞానుష్ఠాతా దేవానాముత్క్రమణ మివాసి.॥౨౬॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. హోత్రాదయో విద్వాంసోఽతీవవృద్ధయా సామగ్ర్యా యజ్ఞ మనుష్ఠీయమానాన్ సురభియుక్తాన్ పదార్థానగ్నౌ ప్రక్షిపన్తి తే జలవాయూ సంశోధ్య మేఘేన సహ పృథివీం ప్రాప్య సర్వాన్ రోగాన్నివర్త్య సర్వాన్ ప్రాణిన ఆనందయంతి. అతః సర్వైర్మనుష్యైరయం యజ్ఞః సదా సేవ్యః.॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ యజ్ఞపతీ! (తే) నీయొక్క (యః ద్రప్సః) యజ్ఞపదార్థముల ఏ సమూహము (స్కన్దతి) వాయువుతోగూడ సర్వస్థానములందు లభించుచున్నదో (తే) నీ యజ్ఞముతోగూడ (గ్రావచ్యుతః) మేఘమండలమునుండి జారినదియును (యః అంశుః) యజ్ఞపదార్థముల ఏ విభాగము (ధిషణయోః) భూమి ప్రకాశములయొక్కయు (పవిత్రాత్ ఉపస్థాత్) పవిత్రమగు యొడివలెనుండు స్థానమునుండి లభించుచున్నదో

(వా) లేక (యః) ఏది (అధ్వర్యోః) యజ్ఞమొనర్చువారిద్వార (వా) లేక (పరి)అంతట ప్రకాశించుచున్నదో (తమ్) అట్టి యజ్ఞమును నేను (తే) నీకు (స్వాహా) సత్యవాణిచే మరియు (మనసా) మనస్సుతో (వషట్ కృతమ్) చేసిన సంకల్పమువలె (జుహోమి) ఇచ్చుచున్నాను [అనగా అధిక ఫలదాయకమగుటచే నీకొర కా పదార్థములను సమకూర్చుచున్నాను.] కావున యజ్ఞానుష్ఠానమొనర్చునీవు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ఉత్క్రమణమ్) ఉన్నతశ్రేణిని పొందు ఐశ్వర్యమువంటివాడవై (అసి) యున్నావు. కావున నీకు సుఖము లభించుచున్నది. ॥౨౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకార మున్నది. హోతమున్నగు విద్వాంసులు అధిక దృఢసామగ్రులచే యజ్ఞమొనర్చుచు సుగంధ్యాది పదార్థములను స్వాహాకారములతో అగ్నియందు వ్రేల్చునప్పు డవి జలము మున్నగు సకల పదార్థములను పవిత్రమొనర్చి మేఘములతో గూడ పృథివిపైకి వచ్చి సమస్త వ్యాధులను తొలగించి సకలప్రాణుల కానందమును సమకూర్చుచున్నవి. కావున సర్వమానవులును ఈ యజ్ఞమును సదా సేవించుచుండవలయును. ॥౨౮॥

O' performer of yajna, thy substances collected for the yajna, go forth in air every where. The substances offered in the yajna, being purified are let loose from the clouds in the sky, and come down to the earth. I ask thee to perform that yajna, which is conducted by Adhvaryu, Hota, Udgata and Brahma, and carry out thy resolution with a stout heart and truthful speech!.

౨౭౨౯. ప్రాణాయేత్యస్య దేవశ్రవా ఋషిః, యజ్ఞపతిర్దేవతా, ప్రాణాయేత్యస్య చాసుర్యనుష్టుప్, ఉదానాయేత్యస్యాసుర్యుష్ణిక్, వ్యానాయేత్యస్య వాచేమ ఇత్యస్య సామ్నీ గాయత్రీ, క్రతూదక్షాభ్యామిత్యస్యాసురీ గాయత్రీ, శ్రోత్రాయ మ ఇత్యస్యాసుర్యనుష్టుప్, చక్షుర్భ్యామిత్యస్య చాసుర్యుష్ణిక్ ఛందాంసి, అనుష్టుభో గాంధారో, గాయత్ర్యాః షడ్జః, ఉష్ణిజ ఋషభశ్చ స్వరాః.

పునరధ్యయనాధ్యాపనాఖ్యయజ్ఞకర్తు ర్విషయాంతరమాహ.

పఠనపాఠనయజ్ఞమొనర్చువాని విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౨౭౨౯ ప్రాణాయ మే వర్చోదా వర్చసే పవస్వ వ్యానాయ మే వర్చోదా వర్చసే పవస్వోదానాయ మే వర్చోదా వర్చసే పవస్వ వాచే మే వర్చోదా వర్చసే పవస్వ క్రతూదక్షాభ్యాం మే వర్చోదా వర్చసే పవస్వ శ్రోత్రాయ మే వర్చోదా వర్చసే పవస్వ చక్షుర్భ్యామ్మే వర్చోదసౌ వర్చసే పవేథామ్ ॥౨౯॥

ప.వి:- ప్రాణాయ, మే, వర్చోదా ఇతి వర్చః + దాః, వర్చసే, పవస్వ, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ, మే, వర్చోదా ఇతి వర్చః + దాః, వర్చసే, పవస్వ, ఉదానాయేత్యుత్ + ఆనాయ, మే, వర్చోదా ఇతి వర్చః + దాః, వర్చసే, పవస్వ, వాచే, మే, వర్చోదా ఇతి వర్చః + దాః, వర్చసే, పవస్వ, క్రతూదక్షాభ్యామ్, మే, వర్చోదా ఇతి వర్చః + దాః, వర్చసే, పవస్వ, శ్రోత్రాయ, మే, వర్చోదా ఇతి వర్చః + దాః, వర్చసే, పవస్వ, చక్షుర్భ్యామితి చక్షుః + భ్యామ్, మే, వర్చోదసావితి వర్చః + దసౌ, వర్చసే, పవేథామ్.॥27॥

పదార్థః :-(ప్రాణాయ) ప్రాణతి జీవయతీతి ప్రాణో హృదయస్థో వాయుస్తస్మై (మే) మమ (వర్చోదాః) యథాయోగ్యం ప్రకాశం దదాతి తత్సంబుద్ధౌ (వర్చసే) విద్యాప్రకాశాయ (పవస్వ) పవిత్రతయా ప్రాప్నుహి (వ్యానాయ) సర్వశరీరగతవాయవే (మే) మమ (వర్చోదాః) దీప్తిప్రదో జాఠరాగ్నిరివ (వర్చసే) అన్నాయ. వర్చ ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం.2.7. (పవస్వ) (ఉదానాయ) (మే) మమ (వర్చోదాః) వర్చో విద్యాబలం దదాతీతి (వర్చసే) పరాక్రమాయ (పవస్వ) (వాచే) వాణ్యై (మే) మమ (వర్చోదాః)సత్యవక్తృత్వప్రదః (వర్చసే) ప్రాగల్భ్యాయ (పవస్వ) ప్రవర్తస్వ (క్రతూదక్షాభ్యామ్) ప్రజ్ఞాబలాభ్యామ్ (మే) మమ (వర్చోదాః) విజ్ఞానప్రదః (వర్చసే) శబ్దార్థసంబంధవిజ్ఞానాయ (పవస్వ) ఉపదిశ (శ్రోత్రాయ) శబ్దజ్ఞానాయ (మే) మమ (వర్చోదాః) తజ్జ్ఞానదః (వర్చసే) అధ్యయనదీప్త్యై (పవస్వ) ప్రాపకో భవ. (చక్షుర్భ్యామ్) (మే) మమ (వర్చోదసౌ) సూర్యాచంద్రమసావివాతిథ్యధ్యాపకౌ (వర్చసే) శుద్ధసిద్ధాంతప్రకాశాయ (పవేథామ్) ప్రాప్నుతమ్. అయం మంత్రః. శత.4.5.6-2 వ్యాఖ్యాతః.॥27॥

అన్వయః :-హే వర్చోదా అధ్యేతరధ్యాపక ! త్వం మమ ప్రాణాయ వర్చసే పవస్వ. హే వర్చోదా! మమ వ్యానాయ వర్చసే పవస్వ. హే వర్చోదా! మే మమోదానాయ వర్చసే పవస్వ. హే వర్చోదా! మే మమ వాచే వర్చసే పవస్వ. హే వర్చోదసౌ! యువాం మే మమ చక్షుర్భ్యాం వర్చసే పవేథామ్. ॥27॥

భావార్థః:-యో మనుష్యో విద్యావృద్ధయే పఠనపాఠనరూపం యజ్ఞం కర్మ కరోతి, స సర్వపుష్టిసంతుష్టికరో భవత్యత ఏవం సర్వైరనుష్ఠాతవ్యమ్. ॥27॥

పదార్థము :- (వర్చోదాః) యథాయోగ్యముగ విద్యాధ్యయన, అధ్యాపనరూప యజ్ఞకర్మల నాచరించు పురుషార్థీ! నీవు (మే) నాయొక్క (ప్రాణాయ) హృదయమందున్న జీవికి హేతువగు ప్రాణవాయువుకొరకు మరియు (వర్చోదాః) జ్ఞానదీప్తి నొసగు జఠరాగ్నికి సమమగు కర్మశీలా! నీవు (మే) నాయొక్క (వ్యానాయ)

శరీరమంతట నున్న వాయువుకొరకు మరియు (వర్చసే) అన్నము మున్నగు పదార్థములకొరకు (పవస్వ) పవిత్రముగ ప్రాప్తించుము. (వర్చోదాః) విద్యాబలములనొసగు అధ్యాపకా! (మే) నాయొక్క (ఉదానాయ) శ్వాసముతో పైకివచ్చు ఉదానమను పేరుగల వాయువుకొరకు (వర్చసే) పరాక్రమముకొరకు (పవస్వ) జ్ఞానమునొసగుము. (వర్చోదాః) సత్యమును గూర్చి ఉపదేశించు సత్యశీలా! నీవు (మే) నాయొక్క (వాచే) వాణికొరకు (వర్చసే) తేజముకొరకు (పవస్వ) ప్రవృత్తుడవుకమ్ము. (వర్చోదాః) విజ్ఞానము నొసగు వైజ్ఞానికా! నీవు (మే) నాయొక్క (క్రతూదక్షాభ్యామ్) బుద్ధి, ఆత్మబలముల వృద్ధికొరకై (వర్చసే) సుజ్ఞానముకొరకు (పవస్వ) శిక్షనొసగుము. (వర్చోదాః) శబ్దజ్ఞానమునొసగు ఓ యజ్ఞపతీ! నీవు (మే) నాయొక్క (శ్రోత్రాయ) శబ్దజ్ఞానము [గ్రహణము] గలిగించు కర్ణేంద్రియములకొరకు (వర్చసే) శబ్దార్థసంబంధ జ్ఞానమును (పవస్వ) ఉపదేశించుము. (వర్చోదసౌ) సూర్యచంద్రులవలె నున్న అతిథి అధ్యాపకులారా! మీరిరువురును (మే) నాయొక్క (చక్షుర్భ్యామ్) నేత్రములకొరకు (వర్చసే) శుద్ధసిద్ధాంతపు ప్రకాశమును (పవస్వ) ప్రాప్తినొందించుడు. ॥౨౭॥

భావార్థము :- విద్యాభివృద్ధికొరకు పఠనపాఠనరూపమగు యజ్ఞకర్మల నొనర్చు పురుషార్థి తన యజ్ఞానుష్ఠానములచే ఎల్లరను బలపరచువాడును, సంతోషపరచువాడును అగుచున్నాడు. కావున ఎల్లరును ఇట్టి ప్రయత్నమొనర్పవలెను. ॥౨౭॥

27.O' teacher, grow thou pure for my outward breath, and impart knowledge to me. O'giver of spirituality, grow thou pure for my spreading breath, and supply food to me. O imparter of knowledge grow thou pure for my upward breath and grant me prowess. O' preacher of truth, be attentive to my speech and eminence. O educator teach me as how to improve my soul-force and intellect, and how to acquire sound knowledge. O teacher of grammar, teach for my ear that catches sound, the relation of the words with their meanings and their use. O' learned guest and teacher teach me true principles!.

౨౨౩. ఆత్మన ఇత్యస్య దేవశ్రవా ఋషిః, యజ్ఞపతిర్దేవతా, బ్రాహ్మీ బృహతీచ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మరల పై విషయమే ఇందు వివరింపబడినది.

౨౨౩ ఆత్మనే మే వర్చోదా వర్చసే పవస్వౌజసే మే వర్చోదా వర్చసే

పవస్వాయుషే మే వర్చోదా వర్చసే పవస్వ విశ్వాభ్యో మే

ప్రజాభ్యో వర్చోదసౌ వర్చసే పవేథామ్ ॥౨౮॥

ప. వి:- ఆత్మనే, మే, వర్చోదా ఇతి వర్చః+దాః, వర్చసే, పవస్వ, ఓజసే, మే, వర్చోదా ఇతి

వర్చః+దాః, వర్చసే, పవస్వ, ఆయుషే, మే, వర్చోదా ఇతి వర్చః+దాః, వర్చసే, పవస్వ, విశ్వాభ్యః, మే, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర+జాభ్యః, వర్చోదసావితి వర్చః+దసౌ, వర్చసే, పవేథామ్॥౨౮॥

పదార్థః:-(ఆత్మనే) ఇచ్ఛాదిగుణసమవేతాయ స్వస్వరూపాయ (మే) మమ (వర్చోదాః) యోగబ్రహ్మవిద్యాప్రద! (వర్చసే) నిజాత్మప్రకాశాయ (పవస్వ) ప్రాపయ (ఓజసే) ఆత్మబలాయ. ఓజ ఇతి బలనామసు పఠితమ్ నిఘం. ౨.౯. (మే) మమ (వర్చోదాః) విద్యాప్రద! (వర్చసే) యోగబలప్రకాశాయ (పవస్వ) విజ్ఞాపయ (ఆయుషే) జీవనాయ (మే) (వర్చోదాః) వర్చోబలం దదాతి తత్సంబుద్ధౌ (వర్చసే) రోగాపహారకాయౌషధాయ (పవస్వ) గమయ (విశ్వాభ్యః) సమస్తాభ్యః (మే) మమ (ప్రజాభ్యః) పాలనీయాభ్యః (వర్చోదసౌ) న్యాయప్రకాశకౌ సర్వాధిష్ఠాతారౌ సభాపతిన్యాయాధీశావివ యోగారూఢయోగజిజ్ఞాసూ (వర్చసే) సద్గుణ ప్రకాశాయ (పవేథామ్) ప్రాపయేథామ్. అయమ్మన్త్రః. శత. ౪.౫.౬.౩. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౮॥

అన్వయః:-హే వర్చోదా! విద్వంస్త్వం మే మమాత్మనే వర్చసే పవస్వ. హే వర్చోదా! మ ఓజసే వర్చసే పవస్వ. హే వర్చోదా! మే మమాయుషే వర్చసే పవస్వ. హే వర్చోదసౌ! యువామ్మే మమ విశ్వాభ్యః ప్రజాభ్యో వర్చసే పవేథామ్.॥౨౮॥

భావార్థః:-నైవ యోగేన వినా కశ్చిదపి పూర్ణవిద్యో భవతి, న చ పూర్ణయా విద్యత్తయా వినా స్వాత్మపరమాత్మనోర్బోధః కథం చిజ్జాయతే. నాపి తేన వినా సత్పురుషవత్ ప్రజాః పాలయితుం కశ్చిదపి శక్నోతి, తస్మాద్యోగవిధిరయం సర్వజనైః సంసేవ్యః.॥౨౮॥

పదార్థము:-(వర్చోదాః) యోగ, బ్రహ్మవిద్యలను అభ్యసింపజేయు విద్వాంసా! నీవు (మే) నన్ను (ఆత్మనే) ఇచ్ఛమున్నగు గుణములచే నున్న చేతన్మాతకొరకును (వర్చసే) స్వంత ఆత్మ ప్రకాశముకొరకును (పవస్వ) లభింపజేయుము (వర్చోదాః) పై విద్యలను ప్రసాదించు విద్వాంసుడా! (మే) నాకు (ఓజసే) ఆత్మబలము గలుగుటకై (వర్చసే) యోగశక్తిని (పవస్వ) ప్రసాదించుము. (వర్చోదాః) వర్చస్సు నొసగువాడా! (మే) నాయొక్క (ఆయుషే) జీవనముకొరకు (వర్చసే) వ్యాధిని దొలగించు ఓషధమును (పవస్వ) ప్రాప్తింపజేయుము (వర్చోదసౌ) యోగవిద్య నభ్యసించువాడా! మరియు అభ్యసింపజేయువాడా! మీరిరువురును (మే) నాయొక్క (విశ్వాభ్యః) సమస్త (ప్రజాభ్యః) ప్రజలకు (వర్చసే) సద్గుణప్రకాశమును (పవేథామ్) లభింపజేయుము. ॥౨౮॥

భావార్థము:-యోగవిద్యలేకుండ ఏ మనుష్యుడును పూర్ణవిద్వాంసుడు గాజాలడు. పూర్ణవిద్యలేనిదే స్వ స్వరూపము, పరమాత్మజ్ఞానము ఎన్నటికిని తెలిసికొన సాధ్యముగాదు. మరియు నీ యోగవిద్యలేకున్న ఏ న్యాయాధీశుడును సత్పురుషులతో సమానముగ ప్రజలను రక్షించజాలడు. కావున ఈ యోగవిద్యను సకల జనులును సాధించుకొనవలెను. ॥౨౮॥

29.O teacher of yoga and knowledge of God, reveal thy soul-force for my soul. O giver of knowledge, teach me yoga, for the amelioration of my soul. O' giver of strenght, for my long life, give me the disease-killing medicine. O' learner and teacher of yoga, ye both strive for imparting noble qualities to my descendants!.

౨౭౪. కోఽసీత్యస్య దేవశ్రవా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆర్చీపంక్తిశ్ఛందః, భూర్భువః స్వరిత్యస్య భురిక్సామ్నీ పంక్తి శ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

సభాపతి రాజా ప్రజాసేనాసభ్యజనాన్ ప్రతి కిం కిం వదేదిత్యాహ.

ప్రజాపతియగు రాజు ప్రజలకు, సైన్యములకు, సభాసదుల కేమి చెప్పవలెనను విషయము.

౨౭౪ కోఽసి కతమోఽసి కస్యాసి కో నామాసి । యస్య తే నామామన్మహి యం త్వా సోమేనాతీతృపామ । భూర్భువః స్వః సుప్రజాః ప్రజాభిః స్యాంసువీరో వీరైః సుపోషః పోషైః॥౨౯॥

ప.వి:- కః, అసి, కతమః, అసి, కస్య, అసి, కః, నామ, అసి, యస్య, తే, నామ, అమన్మహి, యమ్, త్వా, సోమేన, అతీతృపామ, భూరితి భూః, భువరితి భువః, స్వరితి స్వః, సుప్రజా ఇతి సు + ప్రజాః, ప్రజాభిరితి ప్ర+జాభిః, స్యామ్, సువీర ఇతి సు + వీరః, వీరైః, సుపోష ఇతి సు + పోషః, పోషైః ॥౨౯॥

పదార్థః:-(కః) (అసి) (కతమః) బహూనాం మధ్యే కః (అసి) (కస్య) (అసి) (కః) (నామ) ఖ్యాతిః (అసి) (యస్య) (తే) తవ (నామ) (అమన్మహి) విజానీమహి. అత్ర లిడర్థే లఙ్. బహులం ఛందసి అ.౪.౪. ౭౩.ఇతి వికరణలుక్ (యమ్) (త్వా) త్వామ్ (సోమేన) ఐశ్వర్యేణ (అతీతృపామ) తర్పయామ (భూః) భూమేః (భువః) అంతరిక్షస్య (స్వః) ఆదిత్యలోకస్య (సుప్రజాః) సుష్ఠుప్రజాసహితః (ప్రజాభిః) అనుకూలాభిః పాలనీయాభిః సహ (స్యామ్) భవేయమ్ (సువీరః) ప్రశస్తవీరయుక్తః (వీరైః) శరీరాత్మబలయుక్తైర్యుద్ధకుశలైః సహ (సుపోషః) ప్రశస్తపుష్టిః (పోషైః) పుష్టిభిః. అయమ్మన్త్రః శత. ౪.౫.౬ .౪. వ్యాఖ్యాతః ॥౨౯॥

అన్వయః :-సభ్యా సేనాస్థప్రజాజనా వయం త్వం కో௨సి, కతమో௨సి, కస్యాసి, కోనామాసి, కిన్నామ్నా ప్రసిద్ధో௨సి, యస్య తే తవ నామ వయమమన్మహి, యం త్వా త్వాం సోమేనాతీతృపామేతి పృచ్ఛామో బ్రూహి. తాన్ప్రతి సభాపతి రాహ. భూర్భువః స్వర్లోకసుఖమివాత్మసుఖమభీప్సురహం యుష్మాభిః ప్రజాభిః సుప్రజాః వీరైః సువీరః పోషైః సుపోషశ్చ స్యామితి ప్రతిజానే.॥౨౯॥

భావార్థః:-సభాపతీ రాజా సత్యన్యాయప్రియవ్యవహారేణ సభ్యసైన్యప్రజాజనా నభిరక్ష్య వర్ధయేత్. ప్రబలతరవీరాన్ సేనాసు సంపాదయేద్యత ఉత్కృష్ట సుఖవర్ధకేన రాజ్యేన భూమ్యాదిసుఖం ప్రాప్నుయాదితి.॥౨౯॥

పదార్థము:-సభా, సైన్యములందుండు ప్రజలమగు మేము మిమ్ము ప్రశ్నించుచున్నాము (కః అసి) నీ వెవడవు? (కతమః అసి) అనేకులందెవడవు? (కస్య అసి) ఎవనివాడవు? (కః నామ అసి) నీ పేరేమి? (యస్య తే నామ) ఏ నీ పేరును (అగన్మహి) గ్రహించవలెను? (యమ్ త్వా) నిన్ను ఎట్టి (సోమేన) ధనము మున్నగు పదార్థములతో (అతీతృపామ) తృప్తునిగా జేయవలయునో వివరముగా దెలుపుము [ప్రశ్న].

సభాపతి వారికిట్లు సమాధానము దెలుపుచున్నాడు. (భూః) భూలోకపు (భువః) అంతరిక్షలోకపు (స్వః) ఆదిత్య [సూర్య] లోకపు సుఖములవలె ఆత్మసుఖమును కామించు నేను (ప్రజాభిః) ప్రజలగు మీతో (సుప్రజాః) ఉత్తమ ప్రజాశాలిని (వీరైః) వీరులగు మీతో (సువీరః) శ్రేష్ఠ వీరయుక్తుడను (పోషైః) పుష్టికారకములగు పదార్థములతోను (సుపోషః) ఉత్తమ పుష్టివంతుడను (స్యామ్) అగుదును గాక! అనగా మీయందరకంటె వేరుగ నాకు ప్రత్యేక నామముగాని, విశేష సంబంధముగాని లేదని మీరు తెలిసికొనుడు (ఇది ఉత్తరము)॥౨౯॥

భావార్థము :- సత్యన్యాయములు గలిగిన ఉత్తమవ్యవహారములతో సభను, సైన్యములను మరియు ప్రజలను రక్షించుచు వారిని యున్నత పరచుట సభాపతియగు రాజున కుచితము. అత్యుత్తమ సౌఖ్యములను పెంపొందించు భూమి మున్నగు లోకముల సుఖములు లభించుటకుగాను, అతి ప్రబలులగు వీరులను సైన్యమునందుంచవలెను.॥౨౯॥

29. O' king, who art thou? Who amongst us all art thou? Whose son art thou? What is thy name? We want to have thy knowledge, and satisfy thee with wealth!.

I like the majesty of the Earth, the Space, and the Sun, desirous of my betterment, wish to have good subjects like you; be possessed of warlike soldiers like you, be vigorous by the use of life-giving substances.

౨౩౫. ఉపయామగృహీతో௨సీత్యస్య దేవశ్రవా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆద్యస్య సామ్నీ గాయత్రీ, ద్వితీయస్యానుర్యనుష్టుప్, తృతీయ చతుర్థపంచమానాం సామ్నీ గాయత్రీ, షష్ఠస్యానుర్యనుష్టుప్, సప్తమాష్టమయోర్యాజుషీ పంక్తి; ర్నవమస్య సామ్నీ గాయత్రీ, దశమస్యానుర్యనుష్టుప్

ఏకాదశస్య సామ్నీ గాయత్రీ, ద్వాదశస్యాసుర్యనుష్టుప్, త్రయోదశస్యాసుర్యుష్ణిక్
ఛందాంసి, అత్ర గాయత్ర్యా షడ్జః, అనుష్టుభో గాంధారః, పంక్తేః పంచమః, ఉష్ణిజ ఋషభశ్చ స్వరాః.
పునర్విషయాంతరేణ తదేవాహ.
విషయాంతరముగ మరల నదే యీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౨౭॥ ఉపయామగృహీతోఽసి మధవే త్వోపయామ గృహీతోఽసి మాధవాయ
త్వోపయామ గృహీతోఽసి శుక్రాయ త్వోపయామ గృహీతోఽసి శుచయే
త్వోపయామ గృహీతోఽసి నభసే త్వోపయామ గృహీతోఽసి నభస్యాయ
త్వోపయామ గృహీతోఽసీషే త్వోపయామ గృహీతోఽస్యూర్జే
త్వోపయామ గృహీతోఽసి సహసే త్వోపయామ గృహీతోఽసి
సహస్యాయ త్వోపయామగృహీతోఽసి తపసే త్వోపయామ గృహీతోఽసి
తపస్యాయ త్వోపయామ గృహీతోఽస్యంహసస్పతయే త్వా ॥30॥

ప. వి:- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, మధవే, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇతి ఉపయామ + గృహీతః, అసి, మాధవాయ, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, శుక్రాయ, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, శుచయే, త్వా, ఉపయామ గృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, నభసే, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, నభస్యాయ, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇషే, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఊర్జే, త్వా,

ఉపయామ గృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, సహసే, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, సహస్యాయ, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, తపసే, త్వా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, తపస్యాయ, త్వా, ఉపయామ గృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, అంహసస్పతయే, అంహసః, పతయ ఇత్యంహసః + పతయే, త్వా॥30॥

పదార్థః :-(ఉపయామ గృహీతః) సునియమైః స్వీకృతః (అసి) (మధవే) చైత్రమాసాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి)(మాధవాయ) వైశాఖమాసాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (శుక్రాయ) జ్యేష్ఠాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (శుచయే) ఆషాఢాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (నభసే) శ్రావణాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (నభస్యాయ) భాద్రాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (ఇషే) ఆశ్వినాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (ఊర్జే) కార్తికాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి)(సహసే) మార్గశీర్షాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) అసి (సహస్యాయ) పౌషాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (తపసే) మాఘాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) అసి (తపస్యాయ) ఫాల్గునాయ (త్వా) త్వామ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (అంహసస్పతయే) సర్వేషాం వేగస్య పాలకాయ (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. ४.3.౫.౧४-౨3 వ్యాఖ్యాతః. ॥30॥

అన్వయః :- హే రాజన్! యతస్త్వముపయామగృహీతోఽసి. తస్మాత్త్వా త్వామ్మధవే వయం స్వీకుర్మః. సభాపతిరాహ:- హే ప్రజాసభాసేనాజనా యతో యుష్మాకం ప్రత్యేక ఉపయామ గృహీతోఽస్తి తస్మాద్దైకైకం త్వా త్వాం మధవేఽహం స్వీకరోమి. ఇత్థం సర్వత్ర యోజనా కార్యా ॥30॥

భావార్థః :- సభాపతిర్యథాకాలం శ్రేష్ఠం రాజ్యం ప్రాప్యోత్తవ్యవహారేణ ప్రజాజనేభ్యః సర్వం సుఖం దద్యాత్ తే చ రాజాజ్ఞానుకూలవ్యవహారే వర్తేరన్నితి. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నీవు (ఉపయామ గృహీతః అసి) ఉత్తమమగు రాజ్య ప్రపంధ నియమములచే స్వీకరించబడియున్నావు. కావున (త్వా) నిన్ను (మధవే) చైత్రమాసపు సభకొరకు [అనగా చైత్రమాసమునందు ప్రసిద్ధమును, సుఖదాయకమును వ్యవహారరక్షణకై మేము స్వీకరించుచున్నాము. సభాపతి ఇట్లు చెప్పుచున్నాడు] ఓ సభాసదులారా! ప్రజలారా! సైనికులారా! మీయందరి ప్రతివాడును (ఉపయామ గృహీతః అసి) ఉత్తమోత్తమ నియమములద్వారా స్వీకరించబడినవారుగ నున్నారు. కావున మిమ్ము చైత్రమాసపు సుఖముకొరకు

స్వీకరించుచున్నాను. ఇదేవిధముగ పండ్రెండు మాసములందలి యథోక్త సుఖముకొరకు రాజా, రాజ్యసభాసదులు, సైనికులు పరస్పరము స్వీకరించుకొందురుగాక! ॥30॥

భావార్థము:- సభాధ్యక్షుడగు రాజా ఉచితసమయమును స్వీకరించి ఉత్తమమగు రాజ్యవ్యవహారములచే ప్రజలకు సర్వవిధముల సుఖములను చేకూర్చుచుండవలయును. ప్రజలును రాజా, మరియు రాజ్యమునకు అనుకూలములైన వ్యవహారములందు ప్రవర్తించుచుందురుగాక. ॥30॥

30.O King,thou art the master of the art of administration, we accept thee as our Lord, in all the twelve months of Chaitra, Vaisakha, Jyaishtha, Ashadha, Sravana, Bhadra, Asvin, Kartika, Margashirsha, Pausha, Magha, Phalguna months, and for the protection of us all!.

౨౭౬. ఇంద్రాగ్నీత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ఇంద్రాగ్నీ దేవతే, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజ్యవ్యవహారేణ నియుక్తే కర్మణి ప్రవర్తమానౌ రాజప్రజాపురుషౌ ప్రతి కశ్చిత్ సత్కారేణాహ.

రాజ్యవ్యవహారదృష్ట్యా నియమింపబడి రాజకార్యములందు ప్రవృత్తులైన రాజును ప్రజలను గూర్చి విద్వాంసుడిట్లు చెప్పుచున్నాడు.

౨౭౬ ఇంద్రాగ్నీఽ ఆగతగ్ం సుతం గీర్భి ర్నభో వరేణ్యమ్ ।
అస్య పాతం ధియేషితా । ఉపయామగృహీతోఽసీంద్రాగ్నిభ్యాం
త్వైష తే యోనిరింద్రాగ్నిభ్యాన్త్వా ॥31॥

ప. విః- ఇంద్రాగ్నీ ఇతీంద్రాగ్నీ, ఆ, గతమ్, సుతమ్, గీర్భిరితి గీః + భిః, నభః, వరేణ్యమ్, అస్య, పాతమ్, ధియా, ఇషితా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాగ్నిభ్యామితీంద్రాగ్నిభ్యామ్, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాగ్నిభ్యామితీంద్రాగ్ని + భ్యామ్ త్వా ॥31॥

పదార్థః :-(ఇంద్రాగ్నీ) సూర్యాగ్నీ ఇవ ప్రకాశమానౌ సభాపతిసభాసదౌ (ఆగతమ్) ఆగచ్ఛతమ్ (సుతమ్) సునుతమ్. అత్ర బహులం ఛందసి.అ.౨.౪.౭౩. ఇతి వికరణస్య లుక్ (గీర్భిః) సుశిక్షితాభిర్వాగ్భిః (నభః) సుఖమ్. నభ ఇతి సాధారణనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౪. (వరేణ్యమ్) (అస్య) నభసః. కర్మణి షష్ఠీ (పాతమ్) రక్షతమ్ (ధియా) ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా (ఇషితా) ప్రేషితౌ ప్రార్థితౌ వా (ఉపయామ

గృహీతః) (అసి) (ఇంద్రాగ్నిభ్యామ్) (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) రాజన్యాయః (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (ఇంద్రాగ్నిభ్యామ్) (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. ౪.3.౧-౨౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥3౦॥

అన్వయః :- హే రాజప్రజాజనౌ! యువామింద్రాగ్నీ ఇవాగతం గీర్భిరస్మభ్యం వరేణ్యం నభః సుతం ధియేషితా యువామస్య నభసః పాతం రక్షతమ్. తావాహతుః:- హే ప్రజాజన! త్వముపయామగృహీతోఽసి త్వా త్వామింద్రాగ్నిభ్యాం స్వీకృతం వయం మన్యామహే. ఏష తే యోనిరస్త్యతస్త్వామింద్రాగ్నిభ్యాం చేతయామహే. ॥3౦॥

భావార్థః :- నహ్యేకాకీ పుమాన్ యథోక్తరాజ్యకర్మకర్తుం శక్నోతి. అతః ప్రజాజనాన్ సత్కృత్య రాజ్యకర్మణి నియోజయేత్, తే చ యథోక్తవ్యవహారేణ తం రాజానం సత్కుర్యురితి.॥3౦॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్రాగ్నీ) సూర్యుడు మరియు అగ్నివలె ప్రకాశవంతులగు సభాపతి, సభాసదులారా! మీరిరువురును (ఆగతమ్) కలిసిరండు (గీర్భిః) చక్కని విద్యతో గూడిన వాణిద్వారా మాకొరకు (వరేణ్యమ్) శ్రేష్ఠమగు (నభః) సుఖమును (సుతమ్) ఉత్పన్నమొనర్చుడు. మరియు (ఇషితా) మా ప్రార్థనలను పొందిన మీరు (ధియా) స్వంతబుద్ధిచేతను, రాజశాసన కర్మద్వారాను (అస్య) ఈ సుఖమును (పాతమ్) రక్షించుడు [అ రాజును, సభాసదులును చెప్పచున్నారు:-]. ఓ ప్రజాజనమా! నీవు (ఉపయామ గృహీతః అసి) ప్రజాధర్మముచేతను, నియమములచేతను స్వీకరించబడియున్నావు. మేమును (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామ్) ఉత్తమహాశయులకొరకు మేమును అదే విధముగ. స్వీకరించుచున్నాము. (ఏషః) ఈ రాజనీతి (తే) నీకు (యోనిః) గృహమైయున్నది (ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామ్) ఉత్తమహాశయులకై (త్వా) నీకు మేము తెలియపరచుచున్నాము. అనగా రాజశాసనమును ప్రకటించుచున్నాము.॥3౦॥

భావార్థము:- వ్యక్తి ఒంటరిగా ఉక్తరాజశాసనకర్మను కొనసాగించజాలడు. కావున శ్రేష్ఠులను సత్కరించి రాజ్యకార్యములందు నియమించవలయును. వారును యథాయోగ్య వ్యవహారములందు రాజును సత్కరించవలెను. ॥3౦॥

31.O Speaker and members of the Assembly, shining like the sun and fire, assemble together, and add to our immense pleasure through didactic discussions. Protect our welfare with your trained intellect!.

You have been initiated in the rules and duties of government. We realise your relation towards us. The art of administration is your shelter. We explain this to you.

౨౭౭. ఆ ఘా యే అగ్నిమిన్ధతే త్రిశోక ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, ఆద్యస్యార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః, ఉపేత్యస్యార్ష్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

అథోక్తమర్థం ప్రకారాంతరేణాహ.

ఉక్త విషయము ప్రకారాంతరమున ఈ మంత్రమందు పదేశించబడినది.

౨౭౭ ఆ ఘా యే౽అగ్నిమిన్ధతే స్తృణంతి బర్హిరానుషక్।
యేషామింద్రో యువా సఖా। ఉపయామగృహీతో౽
స్యగ్నీంద్రాభ్యాన్త్వైష తే యోనిరగ్నీంద్రాభ్యా న్త్వా ॥౩౨॥

ప.వి:- ఆ, ఘా, యే, అగ్నిమ్, ఇంధతే, స్తృణంతి, బర్హిః, ఆనుషక్, యేషామ్, ఇంద్రః, యువా, సఖా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, అగ్నీంద్రాభ్యామ్, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, అగ్నీంద్రాభ్యామ్, త్వా॥౩౨॥

పదార్థః:-(ఆ) సమంతాత్ (ఘా) ఏవ. అత్ర ఋచి తు ను ఘ.౬.౩.౧౩౩.. ఇతి దీర్ఘః (యే) వేదపారగా విద్వాంసః (అగ్నిమ్) విద్యాదిస్వరూపమ్ (ఇంధతే) ప్రదీపయంతి (స్తృణంతి) యంత్రైశ్చాదయంతి (బర్హిః) అంతరిక్షమ్ (ఆనుషక్) అనుకూలతయా (యేషామ్) విదుషామ్ (ఇంద్రః) సకలైశ్వర్యవాన్ సభాపతిః ప్రత్యేకాంగపుష్టః (యువా) తరుణావస్థః (సఖా) సుహృత్ (ఉపయామ గృహీతః) (అసి) (అగ్నీంద్రాభ్యామ్) సకలరాజ్యకర్మవిచారవిచక్షణాభ్యామగ్నీంద్రగుణయుక్తాభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) (యోనిః) (అగ్నీంద్రాభ్యామ్) (త్వా) త్వామ్. ॥౩౨॥

అన్వయః :- యే వేదపారగా విద్వాంస స్సభాసదో౽గ్నిం ఇంధతే. యేషామానుషగ్బర్హిరాస్తృణంతి యువేంద్రః సభాపతిః సఖా౽స్తి. యస్త్వమగ్నీంద్రాభ్యాముపయామగృహీతో౽సి. యస్య తే త్వమేష తేయోనిరస్తి తం త్వాం ప్రాప్తా వయమగ్నీంద్రాభ్యాం త్వాముపదిశామః. ॥౩౨॥

భావార్థః:- రాజధర్మే సర్వకర్మణః సభాధీనత్వాద్విచారసభాసు ప్రవృత్తేషు రాజవర్గీయ జనేషు ద్వౌ త్రయో బహవో వా సభాసదః స్వవిచారేణ యమర్థం నిష్పాదయేయుస్తదనుకూలా ఏవ రాజప్రజాజనా వర్తేరన్. ॥౩౨॥

పదార్థము :-(యే) ఏ వేదవిద్యాసంపన్నులగు విద్వాంసులు (అగ్నిమ్) విద్యుత్తుమున్నగు అగ్నులను (ఘ) నిశ్చయముగ (ఇన్ధతే) ప్రకాశితమొనర్చుచున్నారో మరియు (ఆనుషక్) యజ్ఞముయొక్క యథాక్రమముతో (బర్హిః) అంతరిక్షమును (ఆ స్తృణన్తి) ఆచ్ఛాదన మొనర్చుచున్నారో (యేషామ్) ఎవరికి (యువా) సర్వాంగపుష్టి, సర్వాంగ సౌందర్యము, సర్వవిద్యావిచక్షణగల యువకుడును (ఇన్ద్రః) సకలైశ్వర్యయుక్తుడును నగు సభాపతి (సఖా) మిత్రుడై యున్నాడో, ఏ నీవు (అగ్నీన్ద్రాభ్యామ్) అగ్ని సూర్యులవలె ప్రకాశవంతులగు సభాసదులచే (ఉపయామగృహీతః అసి) ప్రజాధర్మముతో గూడి గ్రహించబడియున్నావో (తే) ఏ నీకు (ఏషః) న్యాయముతో

గూడిన సిద్ధాంతము (యోనిః) గృహమువలె గంద్ (త్వా) అట్టినిన్ను పొందిన మేము (అగ్నీన్ద్రాభ్యామ్) పైదెలిపిన పదార్థములకై (త్వా) నీకు ఉపదేశించుచున్నాము. ॥౩౨॥

భావార్థము :- రాజధర్మమునందు సకల కార్యములు సభాధీనములై యుండుటచే ఆలోచనా సభలందు పాల్గొను రాజవర్గీయ జనులందు ఏ యిద్దరో, ముగ్గురో, లేక అధిక సభాసదులో గలిసి స్వంత ఆలోచనలతో ఏ తీర్పును నిర్ణయించెదరో, అందుకనుకూలముగనే రాజపురుషులు, ప్రజలును ఆచరణపూర్వకముగ ప్రవర్తించ వలయును. ॥౩౨॥

32.The members of the Parliament, well versed in Vedic lore, throw light on learning and science; and overcast the sky uninterruptedly with planes. The President of the Republic is ever young, stout in body, friendly and imposing. Those brilliant and illustrious members take you as loyal subjects. Justice is your shelter. We teach you the above mentioned arts.

౨౭౮. ఓమాస ఇత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, ఆద్యస్యార్షీ గాయత్రీ ఛందః,

షడ్జః స్వరః, ఉపయామ ఇత్యస్యార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అధ్యాపకాధ్యేతౄణాం పరస్పరం కర్తవ్యముపదిశ్యతే.

చదువువారి, చదివించువారి కర్తవ్యము లీ మంత్రమందుపదేశించబడినవి.

౨౭౮ ఓమాస శ్చర్షణీధృతో విశ్వే దేవాస ఆగత । దాశ్వాంసో దాశుషః

సుతమ్ । ఉపయామగృహీతోఽసి విశ్వేభ్య స్త్వాదేవేభ్యఏష తే

యోని ర్విశ్వేభ్య స్త్వా దేవేభ్యః ॥౩౩॥

ప. విః- ఓమాసః, చర్షణీధృతః, చర్షణీధృత ఇతి చర్షణీ+ధృతః, విశ్వే, దేవాసః, ఆ, గత, దాశ్వాంసః, దాశుషః, సుతమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః, ఏషః, తే, యోనిః, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః ॥౩౩॥

పదార్థః :- (ఓమాసః) అవంతి సద్గుణైః రక్షన్తి తే (చర్షణీధృతః) చర్షణయో మనుష్యాస్తాన్ ధరంతి పోషయంతి తే. అన్యేషామపి దృశ్యత. అ.౬.౩.౧౩౭. ఇతి దీర్ఘః (విశ్వే) సర్వే (దేవాసః) విద్వాంసః (ఆ) (గత) (దాశ్వాంసః) ఉత్కృష్టజ్ఞానం దత్తవంతః. దాశ్వాన్ సాహ్వాన్ అ.౬.౧.౧౨. ఇతి నిపాతనమ్.

(దాశుషః) దానశీలస్యోత్తమజనస్య (సుతమ్) సవతి సత్కార్మానుష్ఠానేనైశ్వర్యం ప్రాప్నోతి తం బాలకమ్. (ఉపయామగృహీతః) అధ్యాపననియమైః స్వీకృతః (అసి) (విశ్వేభ్యః) అఖిలేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (తే) తవ (ఏషః) విద్యాశిక్షాసంగ్రహః (తే) తవ (యోనిః) కారణమ్ (విశ్వేభ్యః) అఖిలేభ్యః (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౧.౨. వ్యాఖ్యాతః ॥33॥

అన్వయః :- హే చర్షణీధృతః ఓమాసో! విశ్వేదేవాసో యూయం దాశ్వాంసో దాశుషః సుతమాగత. హే దాశుషః! సుతాధ్యేత స్త్వముపయామ గృహీతోఽసి. అతస్త్వా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్తత్సేవనాయాజ్ఞాపయామి యతస్త ఏష యోనిరస్తి, అతస్త్వా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః శిక్షయామి. ॥33॥

భావార్థః:- సర్వేషాం విదుషాం విదుషీణాం చ యోగ్యతాఽస్తి. సర్వేభ్యో బాలకేభ్యః కన్యాభ్యశ్చాహర్నిశం విద్యాదానం రాజ్ఞాం ధనినాం చ పదార్థైః స్వజీవికాం చ కుర్యుః. తే రాజానో ధనినశ్చ విద్యాసుశిక్షాభ్యాం ప్రవీణా భూత్వా స్వస్యాధ్యాపకేభ్యో విద్వద్భ్యో విదుషీభ్యశ్చ ధనాదిపదార్థాన్ దత్వా తేషాం సేవనం కుర్యుః. మాతాపితరావష్టవార్షిక కుమారాన్ కుమారీంశ్చ విద్యాబ్రహ్మచర్యసేవనశిక్షాకరణాయ విద్వద్భ్యో విదుషీభ్యశ్చ సమర్పయేతామ్. తేఽధ్యేతారో విద్యాగ్రహణే చేతో నిత్యమభిదధ్యుస్తథాఽధ్యాపకాంశ్చ విద్యాసుశిక్షాదానే నిత్యం ప్రయతేరన్. ॥33॥

పదార్థము :- (చర్షణీధృతః) మానవులకు పుష్టిని, సంతుష్టిని గలిగించువారలారా! (ఓమాసః) ఉత్తమోత్తమ గుణములచే రక్షించువారలారా! (విశ్వేదేవాసః) సమస్త విద్వాంసులారా! మీరు (దాశ్వాంసః) ఉత్కృష్టజ్ఞానము నిచ్చుచు (దాశుషః) దాతలగు ఉత్తమజనులయొక్క (సుతమ్) సత్కార్యముల నొనర్చి ఐశ్వర్యములను పొందు పుత్రునికి (ఆగత) సమ్ముఖులగుడు. పైదెలిపిన దాతయొక్క అధ్యయనశీలుడవగు హే బాలకా! నీవు (ఉపయామగృహీతః అసి) చదివించు నియమములచే గ్రహించబడినవాడవు. కావున (త్వా) నిన్ను (విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః) సకల విద్వాంసులను సేవించుటకై ఆజ్ఞాపించుచున్నాను. ఏలయన (తే) నీకు (ఏషః) ఈ విద్య మరియు శ్రేష్ఠమగు శిక్షల సంగ్రహము (యోనిః) కారణమైయున్నది. కావున (త్వా) నీకు (విశ్వేభ్యః దేవేభ్యః) సమస్త విద్వాంసులనుండి విద్యను, చక్కని శిక్షణను గరపించుచున్నాను. ॥33॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు, విదుషీమతల్లులందరు చేయవలసిన కర్తవ్యము వారు సమస్త బాలబాలికలకు నిరంతరము విద్యాదాన మొనర్చవలయును. రాజులయొక్కయు, ధనికులయొక్కయు ధనము మున్నగు పదార్థములద్వారా తమ జీవితయాత్రను గడుపుకొనవలయును. ఆ రాజులును, ధనికులును తమకు విద్యలగఱపు విద్యాసుశిక్షలచే ప్రవీణులగు విద్వాంసులకును విదుషీమతల్లులకును ధనములు మున్నగు ఉత్తమపదార్థములనిచ్చి వారి సేవయొనర్చవలయును. తల్లిదండ్రులు ఎనిమిదేండ్ల ప్రాయముగల బాలబాలికల విద్యాభ్యాసముకై, బ్రహ్మచర్య సేవనమునకై సుశిక్షకై విద్వాంసులకును, విదుషీమతల్లులగు మహిళలకును స్వాధీనపరచవలయును. వారును విద్యాగ్రహణమునందు సదాశ్రద్ధాళువులై యుండవలయును. చదివించువారును విద్యాశిక్షల నొసగుటయందే సదా ప్రయత్నమొనర్చెదరుగాక! ॥33॥

33. O'ye all learned people, the nourishers and preservers of humanity with noble qualities; the imparters of knowledge, accept this son of a charitably disposed person as your pupil!

O pupil, I accept thee as a seeker after knowledge. I instruct thee to serve all the learned persons, whereby thou mayest enlarge thy store of knowledge. I move the learned to impart good instructions to thee!.

౨౭౯. విశ్వేదేవాస ఆగత ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, అద్యస్యార్చీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః, ఉపయామ ఇత్యస్య నిచృదార్చ్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

అథ ప్రత్యహమధ్యాపన విషయమాహ.

ప్రతిదినము చదివించు యోగ్యతను గురించి ఈ మంత్రమం దుపదేశించెను.

౨౭౯ విశ్వే దేవాస ఆగత శృణుతా మ ఇమꣳ హవమ్।
ఏదం బర్హి ర్నిషీదత । ఉపయామ గృహీతోఽసి విశ్వేభ్యస్త్వా
దేవేభ్య ఏష తే యోనిర్విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యః ॥౩౪॥

ప.వి:- విశ్వే, దేవాసః, ఆ, గత, శృణుత, మే, ఇమమ్, హవమ్, ఆ, ఇదమ్, బర్హిః, ని, సీదత, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః, ఏషః, తే, యోనిః, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః॥౩౪॥

పదార్థః:-(విశ్వే) సర్వే (దేవాసః) విద్వాంసః (ఆ) (గత) ఆగచ్ఛత (శృణుత). అత్ర సంహితాయామ్. అ.౬.౩.౧౩౪. ఇతి దీర్ఘః (మే) మమ విద్యార్థినః (ఇమమ్) వక్ష్యమాణమ్ (హవమ్) స్తుతివాదమ్ (ఆ) సమంతాత్ (ఇదమ్) అస్మాభిర్దత్తమ్ (బర్హిః) ఉత్తమమాసనమ్ (ని) నితరామ్ (సీదత) ఆధ్వమ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (విశ్వేభ్యః) సమస్తేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) అధ్యాపకేభ్యః (ఏషః) సకలవిద్యాసంగ్రహః (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (విశ్వేభ్యః) (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః). అయం మంత్రః. శత.౪.౨.౫.-౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౪॥

అన్వయః:-హే పూర్వమంత్రప్రతిపాదితగుణకర్మస్వభావా విశ్వే దేవాసో యూయమస్మాకం నికటమాగత, అస్మాభిర్దత్తమిదం బర్హిరాసనమానిషీదత, మే మమేమం హవం శృణుత. గృహస్థాః స్వపుత్రాదీన్

ప్రత్యేవం బ్రూయుర్యత స్త్వముపయామ గృహీతోఽసి తస్మాత్త్వా త్వాం విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః ప్రయచ్ఛేమ. తే తవైష యోనిరస్తి త్వా త్వాం విశ్వేభ్యో దేవేభ్యోఽధికాం విద్యాం దాపయేమ.॥౩౪॥

భావార్థః:- ఏకే విద్వాంసోఽన్వహం విద్యార్థినః పాఠయేయురపరే విపశ్చితో విద్వాంసః ప్రతి మాసమధ్యేతౄణాం పరీక్షణం చ కుర్యుః. తత్కృత్వాఽధ్యాపకాః ప్రతీత తీవ్రబుద్ధీన్ పరిశ్రమం కుర్వతోఽధ్యేతౄనతిశ్రమేణ పాఠయేయురితి. ॥౩౪॥

పదార్థము:- పై మంత్రమున దెలిపిన గుణకర్మస్వభావయుక్తులారా! (విశ్వేదేవాసః) సమస్త విద్వాంసులారా! మీరు మా సమీపమునకు (ఆగత) విచ్చేయుడు. మరియు మే మొసగునట్టి (ఇదం బర్హిః) ఈ యాసనముపై (ఆ నిషీదత) యథావకాశముగ, సుఖపూర్వకముగ, విరాజమానులగుడు. (మే) నాయొక్క (హవమ్) స్తుతితో గూడిన వాణిని (శృణుత) వినుడు. గృహస్థులు తమ పుత్రాదులతో నిట్లు చెప్పవలయును:- ఓ పుత్రరత్నమా! నీవు (ఉపయామ గృహీతోఽసి) విద్వాంసులచే గ్రహించబడియున్నావు. కావున (త్వా) మేము నిన్ను (విశ్వేభ్యః దేవేభ్యః) ఉత్తమవిద్యలనుగఅపు విద్వాంసులకు స్వాధీనపరచితిమి. ఏలన (ఏషః) ఈ సమస్త విద్యాసంగ్రహము (తే) నీకు (యోనిః) గృహముతో సమానము. కావున (త్వా) నీకు (విశ్వేభ్యః దేవేభ్యః) సకల విద్వాంసులచే విద్యను గరపింప గోరుచున్నాము. ॥౩౪॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు ప్రతిదినము విద్యార్థులకు వివిధవిద్యాశిక్షణల నీయవలయును. పరమ విద్వాంసులగు పండితులు ప్రతి మాసము వారికి పరీక్షలు నిర్వర్తింపవలెను. అందువల్ల వారు తీక్ష్ణబుద్ధియుక్తులుగను, పరిశ్రమ యొనర్చువారుగను నేర్పరులగు విద్యార్థులకు అత్యంత శ్రద్ధతో, పరిశ్రమతో విద్యలను నేర్పవలయును.॥౩౪॥

34.O ye all learned people, come near us, hear our invocations. Seat yourselves upon this seat. O son, thou hast been accepted as a pupil by the learned, we hand thee over to them for acquiring knowledge. Let the attainment of learning be thy aim. We desire thee to receive knowledge from them!.

౨౮౦. ఇంద్ర ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ప్రజాపతి ర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః, ఉపయామ ఇత్యస్యార్ష్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

అథ రాజాఽధ్యాపనాదివ్యవహారరక్షణం కథం కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

రాజు అధ్యాపనాది వ్యవహారముల రక్షణ మెటు లొనర్చవలయును.

౨౮౦ ఇంద్ర మరుత్వఽ ఇహ పాహి సోమం యథా శార్యాతే

అపిబః సుతస్య । తవ ప్రణీతీ తవ శూర శర్మన్నావివాసంతి

కవయః సుయజ్ఞాః ఉపయామ గృహీతో౽సీంద్రాయ త్వా
మరుత్వత౽ ఏష తే యోనిరింద్రాయ త్వా మరుత్వతే ॥౩౬॥

ప.వి:– ఇంద్ర, మరుత్వః, ఇహ, పాహి, సోమమ్, యథా, శార్యాతే, అపిబః, సుతస్య, తవ, ప్రణీతీ, ప్రనీతీతి ప్ర + నీతీ, తవ, శూర, శర్మన్, ఆ, వివాసంతి, కవయః, సుయజ్ఞా ఇతి సు + యజ్ఞాః, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా, మరుత్వతే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, మరుత్వతే॥౩౬॥

పదార్థః:-(ఇంద్ర) సర్వవిఘ్నవిదారక సకలైశ్వర్యయుక్త సమ్రాట్! (మరుత్వః) మరుతః ప్రశస్తా దర్మసంబద్ధాః ప్రజా యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (పాహి) రక్ష. (సోమమ్) సకలగుణైశ్వర్యకల్యాణకర్మాధ్యయనాధ్యాపనాఖ్యం యజ్ఞమ్ (యథా) శర్యాభిరంగులీభిర్నిర్వృత్తాని కర్మాణి శార్యాణి తాన్యతతి వ్యాప్నోతి స శార్యాత స్తస్మిన్. శర్యా ఇత్యంగులి నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౫. (అపిబః) (సుతస్య) (తవ) (పణీతీ) ప్రకృష్టాం నీతిమ్. అత్ర సుపాం సు లుక్. అ.౭.౧.౩౯. ఇతి పూర్వసవర్ణాదేశః (తవ) (శూర) ధర్మవిరోధిహింసక (శర్మన్) న్యాయగృహే. అత్ర సుపాం సులుగితి జేర్లుక్. న జి సంబుద్ధ్యోః అ.౮.౨.౮. ఇతి నలోపాభావః (ఆ) (వివాసంతి) పరిచరంతి. వివాసతీతి పరిచరణకర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౫. (కవయః) మేధావినః. కవిరితి మేధావి నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౧౫. (సుయజ్ఞాః) శోభనో౽ధ్యయనాధ్యాపనాఖ్యో యజ్ఞో యేషాం త ఇవ. (ఉపయామ గృహీతః) (అసి) (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (మరుత్వతే) ప్రజాసంబంధాయ. అత్ర సంబంధే మతుప్ ఝయ ఇతి మస్య వత్వమ్ (ఏషః) (తే) (యోనిః) (త్వా) (మరుత్వతే). అయం మంత్రః. శత. ౪.౩.౩.౧౩. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౬॥

అన్వయః :-హే మరుత్వ ఇంద్ర! త్వమిహ యథా శార్య్యాతే సుతస్యాపిబస్తథా సోమమ్పాహి. హే శూర! తవ శర్మన్ న్యాయగృహే సుయజ్ఞా ఇవ కవయస్తవ ప్రణీతిమావివాసంతి. యతస్త్వముపయామ గృహీతో౽సి తస్మాత్త్వామింద్రాయ మరుత్వతే వయం సేవేమహి తే తవైష విద్యాప్రచారో యోని రస్త్యతస్త్వామింద్రాయ మరుత్వతే మన్యామహే. ॥౩౬॥

భావార్థః :-సర్వేషాం విదుషాముచితమస్తి న్యాయరాజసభాజ్ఞాం నోల్లంఘేరన్, తథైతే రాజసభాసభ్యజనా అపి విద్వదాజ్ఞాం నోల్లంఘేరన్. యః సర్వోత్కృష్టస్తం సభాపతిం కుర్యుః. స సభాపతిరుత్తమనీత్యా సర్వరాజ్యప్రబంధం కుర్యాత్.॥౩౬॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) సమస్త విఘ్నముల దొలగించు, సర్వసంపదలు గల తేజస్వీ! (మరుత్వః) ప్రశంసనీయమగు ధర్మముతో ప్రజాపాలనమొనర్చు సభాపతీ! రాజా! నీవు (ఇహ) ఈ లోకమందు (యథా) ఎట్లు (శార్యాతే) స్వంత కరపాదముల పరిశ్రమచే నిష్పన్నమైన [సిద్ధించిన] వ్యవహారమునందు (సుతస్య) అభ్యసించినట్టి విద్యారసమును (అపిబః) పానమొనర్చినట్లు (సోమమ్) సమస్త సద్గుణములను, ఐశ్వర్యములను, సౌఖ్యములను ప్రసాదించు పఠనపాఠనరూపయజ్ఞమును (పాహి) పాలించుము. (శూర) ధర్మవిరోధులను దండించువాడా! (తవ) నీయొక్క (శర్మన్) రాజ్యగృహమందు (సుయజా) బాగుగ అధ్యయనాధ్యాపనముల నొనర్చు విద్వాంసులవలె (కవయః) బుద్ధిశాలురు (తవ) నీయొక్క (ప్రణీతి) ఉత్తమనీతిని (అవివాసంతి) సేవించుచున్నారు.

ఓ శూరా! నీ వే కారణమున (ఉపయామ గృహీతః అసి) ప్రజాపాలనమున్నగు నియమములచే స్వీకరించబడియున్నావో, అట్లే (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యములకొరకు (మరుత్వతే) ప్రజా సంబంధముకొరకును మేము కోరుచున్నాము. (తే) నీకు (ఏషః) ఈ విద్యాప్రచారము (యోనిః) గృహతుల్యమై యున్నది. కావున (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యముకొరకును. (మరుత్వతే) ప్రజాపాలన సంబంధములకొరకును స్వీకరించుచున్నాము. ॥౩౫॥

భావార్థము :- న్యాయాధీశుల, న్యాయసభల ఆజ్ఞలను ఎన్నటికిని ఉల్లంఘించకుండుట విద్వాంసుల కుచితమగునట్లే రాజసభా, సభాసదులును వేదజ్ఞులగు విద్వాంసుల ఆజ్ఞలను త్రోసివేయరాదు. సకల సద్గుణశాలినే సభాపతిగ నొనర్చవలయును. ఆ సభాపతియు ఉత్తమనీతితో సమస్త రాజ్యప్రబంధముల నొనర్చవలయును. ॥౩౫॥

35.O' ruler, the remover of our difficulties, worthy of praise, and guardian of the subjects, advance the cause of education in the universe, as thou hast drunk deep the essence of knowledge with thy efforts!.

O valiant king, under thy just rule, the wise and the learned, carry out thy sound policy!.

O king, thou hast been recognised for the protection of the subjects. We like thee for thy good relations with the subjects and thy august personality. The spread of education is thy foremost duty. We recognise thee as our ruler for thy good relations with the subjects and thy august personality!.

౨౮౧. మరుత్వంతమిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ప్రజాపతి ర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః, ఉపయామేత్యస్య ద్వితీయభాగస్యార్షీ, తృతీయస్య సామ్న్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునఃరాజప్రజాకృత్యమాహ.

రాజ ప్రజలు ఏమిచేయవలయునను విషయమిం దుపదేశించబడినది.

౨౮౧ మరుత్వంతం వృషభం వావృధానమకవారిం దివ్యꣳ శాసమింద్రమ్।
విశ్వాసాహమవసే నూతనాయోగ్రꣳసహోదామిహతꣳహువేమ।
ఉపయామగృహీతో౽సీంద్రాయ త్వా మరుత్వత౽ ఏష తే యోనిరిం
ద్రాయ త్వా మరుత్వతే। ఉపయామగృహీతో౽సి మరుతాన్త్వౌజసే॥౩౬॥

ప.వి:- మరుత్వంతమ్, వృషభమ్, వావృధానమ్, వవృధానమితి వవృధానమ్, అకవారిమిత్యకవారిమ్, దివ్యమ్, శాసమ్, ఇంద్రమ్, విశ్వాసాహమ్, విశ్వసహమితి, విశ్వ + సహమ్, అవసే, నూతనాయ, ఉగ్రమ్, సహోదామితి సహః+దామ్, ఇహ, తమ్, హువేమ, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా మరుత్వతే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, మరుత్వతే, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, మరుతామ్, త్వా, ఓజసే ॥౩౬॥

పదార్థః :-(మరుత్వంతమ్) ప్రశస్తప్రజాయుక్తమ్ (వృషభమ్) సర్వోత్తమమ్ (వావృధానమ్) అతిశయేన శుభగుణకర్మసు వర్ధమానమ్ (అకవారిమ్) కౌతి ధర్మముపదిశతీతి కవో న కవో౽కవో౽ధర్మాత్మా తస్యారిః శత్రుస్తమ్ (దివ్యమ్) శుద్ధమ్ (శాసమ్) శాసితారమ్ (ఇంద్రమ్) ఐశ్వర్యవంతమ్ (విశ్వాసాహమ్) విశ్వాన్సర్వాన్ సహతే తమ్. అత్ర విశ్వపూర్వాత్ సహధాతోః. ఛందసి సహః అ ౩.౨.౬౩. ఇతి ణ్విః. అన్యేషామపి దృశ్యతే. అ.౬.౩.౧౩౭. ఇతి దీర్ఘశ్చ (అవసే) రక్షణాద్యాయ (నూతనాయ) నవీనాయ (ఉగ్రమ్) ప్రచండపరాక్రమమ్ (సహోదామ్) యః సహో బలం దదాతి తమ్ (ఇహ) అస్యామ్ప్రజాయామ్ (హువేమ) స్వీకుర్వీమహి (ఉపయామగృహీతః) సర్వనియమోపనియమసామగ్రీసహితః (అసి) (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (మరుత్వతే) ప్రశంసిత ప్రజాయుక్తాయ ఏషః (తే) (యోనిః) (ఇంద్రాయ) (త్వా) (మరుత్వతే) (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (మరుతామ్) (త్వా) త్వామ్ (ఓజసే) బలాయ. అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౩-౧౪. వ్యాఖ్యాతః.॥ ౩౬॥

అన్వయః :-కవయో వయం నూతనాయావసే మరుత్వంతం వృషభం వావృధానమకవారిన్దివ్యం విశ్వాసాహముగ్రం సహోదాం శాసం తం పూర్వోక్తమింద్రం హువేమ. హే ముఖ్యసభాసద యతస్త్వముపయామగృహీతో౽సి తస్మాత్త్వా త్వాం మరుత్వత ఇంద్రాయ యతస్తే త్వేషయోనిరస్త్యతస్త్వా మరుత్వత ఇంద్రాయ యతస్త్వముపయామగృహీతో౽సి తస్మాన్మరుతామోజసే బలాయ చ త్వా త్వాం హువేమ. ॥౩౬॥

భావార్థః :-అత్ర పూర్వస్మాన్మంత్రాత్ 'కవయః' ఇత్యేతత్పదమనువర్తతే. ప్రజాజనానాం యోగ్యతా౽స్తి. యః సర్వోత్తమః సకలగుణయుక్తో విపశ్చిచ్ఛూరవీరో భవేత్తం సభాయా ముఖ్యకర్మణి సంస్థాపయేయుః, స సభాయాం నియుక్తః సత్యన్యాయధర్మయుక్తరాజ్యకర్మణా ప్రజాబలం వర్ధయేత్.॥౩౬॥

పదార్థము :-(కవయః) పూర్వోక్త విద్వాంసులమగు మేము (నూతనాయ) క్రొత్త క్రొత్త (అవసే) రక్షణమున్నగు గుణములకొరకు (మరుత్వన్తమ్) ప్రశంసనీయమగు ప్రజలుగలవాడును (వృషభమ్) సర్వోత్తముడును (వావృధానమ్) అత్యంత శుభగుణయుక్తుడును, కర్మలయందున్నతిని పొందినవాడును (అకవారిమ్) ధర్మవిరోధులగు దుష్టులనెల్లరను దండించువాడును (దివ్యమ్) శుద్ధుడును (విశ్వాసాహమ్) సర్వసహనశీలుడును (ఉగ్రమ్) ప్రచండ పరాక్రమయుక్తుడును (సహోదామ్) బలసహాయముల నొసగగలవాడును (శాసమ్) ఎల్లరకును శిక్షణ నొసగువాడును (తమ్ ఇన్ద్రమ్) పూర్వోక్త పరమైశ్వర్య యుక్తుడు నగు ఆ సభాపతిని దిగువ దెలిపిన విధముగ (హువేమ) స్వీకరించెదముగాక!

ఓ ముఖ్య సభాసదుడవు నగురాజా! నీవు(ఉపయామ గృహీతః అసి) సకల బృహన్నియమములతోను, లఘునియమములతోను సహితుడవు. కావున (త్వా) నిన్ను (మరుత్వతే) ప్రశంసనీయుడును, ప్రజాయుక్తుడును (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడును నగు సభాపతిగ స్వీకరించుచున్నాము (ఏషః) ఈ సభయందు న్యాయమొనర్చు కార్యము (తే) నీకు (యోనిః) గృహమువంటిది. కావున (త్వా) నిన్ను (మరుత్వతే ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమ ప్రజాయుక్తుడగుటకును, అత్యంత ఐశ్వర్యమును పాలించుటకును, వృద్ధియొనర్చుటకొరకును స్వీకరించుచున్నాము. నీవు (ఉపయామ గృహీతః అసి) పేర్కొనబడిన నియమ ఉపనియమములతో సంయుక్తుడవునై యున్నావు. కావున (మరుతామ్) ప్రజల (ఓజసే) బలమును పెంచుటకొరకు (త్వా) నిన్ను గ్రహించుచున్నాము. ॥౩౬॥

భావార్థము :- పూర్వమంత్రమునుండి 'కవయః' అనుపదము అనువృత్తమైనది [మరల వచ్చియున్నది]. సర్వోత్తముడును, సకల విద్యలందు నిపుణుడును,సకల శుభగుణయుక్తుడును, విద్వాంసుడును నగువానినే సభయొక్క ముఖ్యకార్యమునందు నియమించుట ప్రజల కుచితము. సకల సభాకార్యములయందు స్థాపించబడిన ఆ సభాపతి సత్య, న్యాయం, ధర్మయుక్తములగు రాజ్యకార్యములచే ప్రజలయుత్సాహమును పెంపొందించవలయును.॥౩౬॥

36.We learned persons accept as our ruler thee, the introducer of new plans for our advancement, the master of loyal subjects, the embodiment of virtue, the most advanced

in noble qualities and acts, the queller of the irreligious, the pure, the specimen of endurance, the master of prowess, and the helper and educator of all.

As thou art the master of all laws big or small; we accept thee, for having good subjects, and possessing supremacy. The administration of justice is thy duty. As thou art the master of all laws big or small, we accept thee for having good subjects and possessing supremacy. We accept thee as our head for enhancing the might of the people.

౨౮౨. సజోషేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆద్యస్య నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్, ఉపయామేత్యస్య ప్రాజాపత్యా త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ సేనాపతికృత్యమాహ.

సేనాపతి కార్యము లీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౨౮౨ సజోషా౭ ఇంద్ర సగణో మరుద్భిః సోమం పిబ వృత్రహా శూర విద్వాన్। జహి శత్రూ౯౭ రప మృధో నుదస్వాథాభయం కృణుహి విశ్వతో నః। ఉపయామగృహీతో౭సీంద్రాయ త్వా మరుత్వత౭ ఏష తే యోనిరింద్రాయ త్వా మరుత్వతే ॥౩౭॥

ప.వి:- సజోషా ఇతి స + జోషాః, ఇంద్ర, సగణ ఇతి స+గణః, మరుద్భిరితి మరుత్ + భిః, సోమమ్, పిబ, వృత్రహేతి వృత్ర + హా, శూర, విద్వాన్, జహి, శత్రూన్, అప, మృధః, నుదస్వ, అథ, అభయమ్, కృణుహి, విశ్వతః, నః, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా, మరుత్వతే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, మరుత్వతే॥౩౭॥

పదార్థః :-(సజోషాః) సమానం జోషః ప్రీతిర్యస్య (ఇంద్ర) సర్వసుఖధారక సేనాపతే! (సగణ) గణైః స్వబలసేనాపరికరేణ సహితః (మరుద్భిః) వాయుభిరివ (సోమమ్) సకలపదార్థరసమ్ (పిబ) (వృత్రహా) యో వృత్రం మేఘం హంతి స వృత్రహా సూర్యస్తద్వత్ (శూర) శత్రువినాశక! నిర్భయ (విద్వాన్) సకల

విద్యావేత్తా (జహి) వినాశయ (శత్రూన్) సత్యన్యాయవిరోధే ప్రవర్తమానాన్ (అప) దూరీకరణే (మృధః) మర్దంతి ఉందంతి పరసుఖైః స్వమనాంసి యేషు తాన్ సంగ్రామాన్ (నుదస్వ) ప్రేరయ (అథ) అనంతరమ్ (అభయమ్) (కృణుహి) (విశ్వతః) సర్వతః (నః) అస్మభ్యమ్ (ఉపయామగృహీతః) సేనానియమస్వీకృతః (అసి) (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యప్రాపకాయ యుద్ధాయ (త్వా) త్వామ్ (మరుత్వతే) ప్రశస్తాని మరుదస్త్రాణి విద్యంతే యస్మింస్తస్మై (ఏషః) సేనాకృత్యవ్యవహారః (తే) (యోనిః) (ఇంద్రాయ) (త్వా) (మరుత్వతే).॥౩౭॥

అన్వయః :-హే ఇంద్ర! సేనాపతే శూర! యతస్త్వముపయామగృహీతోఽస్యతో మరుత్వత ఇంద్రాయ త్వా త్వాముపదిశామి. కిమిత్యపేక్షాయామాహ. తే తవైష యోనిరస్త్యతస్త్వాం మరుత్వత ఇంద్రాయ ప్రయతమానమంగీకరోమి, సజోషా సగణస్త్వం మరుద్భిర్వృత్రహా ఇవ సోమం పిబ, తం పీత్వా విద్వాన్ సన్ శత్రూఞ్జహి, అథ మృధోఽపనుదస్వ నోఽస్మభ్యం విశ్వతోఽభయం కృణుహి.॥౩౭॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా జీవః ప్రేమ్ణా స్వస్య మిత్రస్య వా శరీరస్య రక్షణం కరోతి, తథా రాజా ప్రజాం పాలయేత్. యథా వా సూర్యో వాయువిద్యుద్భ్యాం సంహత్య మేఘాన్నిహత్య జలేన సర్వస్మై సుఖం దదాతి, తథా రాజా యుద్ధసాధనాని సంపాద్య శత్రూన్నిహత్య, ప్రజాయై సుఖం దద్యాత్ ధర్మాత్మభ్యోఽభయం దుష్టేభ్యో భయం చ దద్యాత్. ॥౩౭॥

పదార్థము :- ఈశ్వరుడిట్లు చెప్పుచున్నాడు. (ఇన్ద్ర) సకల సుఖములను ధారణమొనర్చువాడా! (శూర) శత్రునాశనమందు నిర్భయుడా! నీవు (ఉపయామ గృహీతః అసి) శ్రేష్ఠమగు సైనికనియమములచే స్వీకరించబడి యున్నావు. కావున (మరుత్వతే) ప్రశంసనీయమగు వాయువ్యాస్త్రవిద్య గలదియు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యమును సమకూర్చునదియు నగు యుద్ధమునకై (త్వా) నీకు ఉపదేశించుచున్నాను (తే) నీకు (ఏషః) ఈ సైన్యాధికారము (యోనిః) ఇష్టసుఖదాయకము నై యున్నది. కనుక (మరుత్వతే ఇన్ద్రాయ) పైన తెలిపినట్టి సమరమునకై యత్నమొనర్చు నిన్ను అంగీకరించుచున్నాను. మరియు (సజోషాః) అందరితో సమానప్రీతి చూపువారును (సగణః) నీ మిత్రజనులతో సహా నీవు (మరుద్భిః) వాయువుచే ఎట్లు (వృత్రహా) మేఘజలములను ఛిన్నాభిన్నమొనర్చు సూర్యుడు (సోమమ్) సమస్త పదార్థములరసమును ఆకర్షించుచున్నాడో అటులనే సర్వపదార్థముల రసమును (పిబ) సేవించుము. [దానిని సేవించి] (విద్వాన్) జ్ఞానయుక్తుడవైన నీవు (శత్రూన్) సత్యన్యాయములకు విరుద్ధముగా ప్రవృత్తులైన దుష్టవిరోధులను (జహి) హతమార్చుము (అథ) దీనియనంతరము (మృధః) దుష్టులెచ్చట పరుల సుఖముచే స్వంతమనస్సులను ప్రసన్నపరచుకొందురో అట్టి సంగ్రామములను (అప నుదస్వ) తొలగించుము (నః) మమ్ము (విశ్వతః) సకలదిశలనుండి (అభయమ్ కృణుహి) భయరహితముగ నొనర్చుము.॥౩౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. జీవము ప్రేమతో తన మిత్రులను రక్షించి స్వశరీరమును రక్షించుకొనుచున్నట్లు రాజు ప్రజలను పాలించవలయును. సూర్యుడు వాయువు

విద్యుత్తులతోబాటు మేఘమును భేదించి జలములచే సర్వప్రాణులకు సుఖము నిచ్చుచున్నట్లు రాజా యుద్ధ సామగ్రిని సమకూర్చుకొని శత్రువులను నిర్మూలమొనర్చి ప్రజలకు సుఖమును, ధర్మాత్ములకు నిర్భయమును, దుష్టులకు కంపనము (భయము)ను గలుగజేయవలయును. ॥౩౭॥

37. O' Commander of the army, fearless in the extirpation of foes, thou art accepted as head according to military laws. This exalted position is a source of inspiration to thee.

I enjoin thee to prepare for war embodying the use of shooting weapons. I acknowledge thee as exerting utmost for the battle. Be thou friendly unto all, and lead thy soldiers. Just as the sun, imbibes the essence of ill objects through air, so should'st thou realise the significance of all objects. Acquire knowledge, and suppress the opponents of truth and justice. Be victorious in the battle field. Make all free from fear every where.

౨౮౩. మరుత్వానిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ప్రజాపతి ర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ఉపయామేత్యస్య ప్రాజాపత్యా త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ సభాధ్యక్షయోపదేశః క్రియతే. సభాపతికి ఈ దిగువ మంత్రమం దుపదేశమొనర్పబడినది.

౨౮౩ మరుత్వాఁ॥ ఇంద్ర వృషభో రణాయ పిబా సోమమనుష్వ ధమ్మదాయ। ఆసించస్వ జఠరే మధ్వఽఊర్మిం త్వꣳరాజాఽసి ప్రతిపత్సుతానామ్। ఉపయామగృహీతోఽసీంద్రాయ త్వా మరుత్వతఽఏష తే యోనిరింద్రాయ త్వా మరుత్వతే ॥౩౮॥

ప.వి:- మరుత్వాన్, ఇంద్ర, వృషభః, రణాయ, పిబ, సోమమ్, అనుష్వధమ్, అనుష్వధమిత్యను + స్వధమ్, మదాయ, ఆ, సించస్వ, జఠరే, మధ్వః, ఊర్మిమ్, త్వమ్, రాజా, అసి, ప్రతిపదితి ప్రతి + పత్, సుతానామ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా, మరుత్వతే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, మరుత్వతే॥౩౮॥

పదార్థః :-(మరుత్వాన్) ప్రశస్తా మరుతః ప్రజాః సేనా వా విద్యంతే యస్య సః (ఇంద్ర) శత్రుజిత్ (వృషభః) శరీరాత్మబలైశ్వర్యయుక్త (రణాయ) సంగ్రామాయ. రణ ఇతి సంగ్రామనామసు పఠితమ్. నిఘం. 2.17. (పిబ) అత్ర ద్వ్యచో౽తస్తిజ. అ.6.3.135. ఇతి దీర్ఘః (సోమమ్) సోమాద్యోషధి సమూహమ్ (అనుష్వధమ్) సర్వేషు పక్వాన్నేష్వనుకూలమ్. అత్ర విభక్త్యర్థే౽వ్యయీభావః సమాసః. (మదాయ) హర్షాయ (ఆసించస్వ) (జఠరే) ఉదరే (మధ్వః) మధురస్య (ఊర్మిమ్) లహరీమ్ (త్వమ్) సభాసేనాపతిః (రాజా) ప్రకాశమానః (అసి) (ప్రతిపత్) పద్యతే విచార్యతే యో౽ర్థవిషయః స పత్. పతం పతం ప్రతీతి ప్రతిపత్ (సుతానామ్) సుసంస్కారేణ నిష్పాదితానామన్నానామ్ (ఉపయామగృహీతః) రాజనియమైః స్వీకృతః (అసి) (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యప్రాపకాయ రణాయ (త్వా) (మరుత్వతే) ప్రశస్తాని మరుదస్త్రాణి విద్యంతే యత్ర తస్మై (ఏషః) (తే) (యోనిః) (ఇంద్రాయ) రాజ్యైశ్వర్యాయ (త్వా) (మరుత్వతే) ప్రజాపాలనసంబద్ధాయ. ॥38॥

అన్వయః :-హే ఇంద్ర! యత స్త్వముపయామగృహీతో౽సి తస్మాద్వయం త్వా త్వాం మరుత్వత ఇంద్రాయ నియోజయామో యతస్తే తవైష యోనిరస్తి తస్మాత్త్వా త్వాం మరుత్వత ఇంద్రాయ బ్రూమః. కిం తత్తదాహ త్వం ప్రతిపద్రాజా ప్రత్యేకకర్మణి ప్రకాశమానో మరుత్వాన్ వృషభో౽స్యతో రణాయానుష్వధం మదాయ సోమం పిబ, సుతానామన్నానామ్మధ్వ ఊర్మిం జఠర ఆసించస్వ. ॥38॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. సభాసేనాపత్యాదిమనుష్యా ఉత్తమోత్తమాన్ పదార్థాన్ భుక్త్వా శరీరాత్మబలం సంపాద్య శత్రూన్ విజిత్య న్యాయవ్యవస్థయా సర్వాన్ పాలయేయురితి.॥38॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) శత్రువులను జయించు ఓ సభాపతీ! నీవు (ఉపయామ గృహీతఃఅసి) రాజనియమములచే స్వీకరించబడి యున్నావు.కావున మేము నిన్ను (మరుత్వతే) శ్రేష్ఠమగు అస్త్రశస్త్రములను ప్రయోగించబడనట్టిదియు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యమును పెంపొందింప జేయునదియునగు యుద్ధమునకై నిన్ను నియమించుచున్నాము. కనుక (తే ఏషః) ఈ యుద్ధము నీ పరమైశ్వర్యమునకు (యోనిః) కారణమైయున్నది. కావుననే (త్వా) నీకు (మరుత్వతే ఇన్ద్రాయ) ఆ యుద్ధమును గూర్చి చెప్పుచున్నాము. ఎందుకనగా నీవు (ప్రతిపత్) గొప్ప ఉత్తమ ఆలోచనలతో గూడిన ప్రతి కార్యములందు (రాజా) ప్రకాశవంతుడవు (మరుత్వాన్) ప్రశంసనీయ ప్రజాయుక్తుడవు (వృషభః) అత్యంత శ్రేష్ఠుడవు. కావుననే (రణాయ) యుద్ధముకొరకు (మదాయ) ఆనందముకొరకు (అనుష్వధమ్) ప్రతి భోజనమునందును (సోమమ్) సోమలతాది పుష్టినొసగు రసములను (పిబ) త్రాగుము (సుతానామ్) ఉత్తమ సంస్కారములచే సిద్ధపరచబడిన అన్నముయొక్క (మధ్వః ఊర్మిమ్) మధురరసతరంగమును (జఠరే) స్వంత ఉదరమునందు (ఆ సించస్వ) బాగుగా స్థాపించుము. ॥38॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. సభ, సేనాపతులు మొదలగువారు ఉత్తమోత్తమ భోజనపదార్థముల నారగించి, శరీరాత్మలను బలపరముకొని శత్రువులను జయించి న్యాయవ్యవస్థచే సమస్త ప్రజలను పాలించుచుండవలయును.॥38॥

39. Thou,head of the state,the conqueror of enemies,the lord of five classes of subjects under thy sway, and armies, strong in body and soul, take with thy meals, invigorating herbs, for pleasure and conquest. Fill thy belly with the sweet flow of well-cooked meals. Thou art the sovereign of all great deeds and requiring deep thought. Thou hast been initiated in the rules of administration; we harness thee for battle involving the use of arms and weapons. This battle is the source of thy prosperity; hence we goad thee to that battle.

౨౦౪. మహానిత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, ప్రజాసేనాపతిర్దేవతా, ఆద్యస్య భురిక్ పంక్తి శ్ఛందః,

పంచమః స్వరః, ఉపయామేత్యస్య సామ్నీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరః స్వగుణానాహ. ఈశ్వరుడు స్వగుణముల నీ మంత్రమునం దుపదేశించెను.

౨౦౪ మహాఀ౨ ఇంద్రో నృవదా చర్షణిప్రా౨ ఉత

ద్విబర్హా౨ అమినః సహోభిః అస్మద్ర్యగ్ వావృధే వీర్యాయోరుః

పృథుః సుకృతః కర్తృభిర్భూత్। ఉపయామగృహీతో౨సి

మహేంద్రాయ త్వైష తే యోనిర్మహేంద్రాయ త్వా ॥౩౯॥

ప.వి:- మహాన్, ఇంద్రః, నృవదితి నృ + వత్, ఆ, చర్షణిప్రా ఇతి చర్షణి + ప్రాః, ఉత, ద్విబర్హా ఇతి ద్వి + బర్హాః, అమినః, సహోభిరితి సహః + భిః, అస్మద్ర్యక్, వావృధే, వవృధ ఇతి వవృధే, వీర్యాయ, ఉరుః, పృథుః, సుకృత ఇతి సు+కృతః, కర్తృభిరితి కర్తృ + భిః, భూత్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, మహేంద్రాయేతి మహా + ఇంద్రాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, మహేంద్రాయేతి మహా + ఇంద్రాయ, త్వా॥౩౯॥

పదార్థః:-(మహాన్) సర్వోత్కృష్టః పూజ్యతమశ్చ (ఇంద్రః) అత్యుత్కృష్టైశ్వర్యః (నృవత్) న్యాయశీలైర్మనుష్యై స్తుల్యః (ఆ) (చర్షణిప్రాః) చర్షణిప్రాః మనుష్యాన్ ప్రాతి సుఖైః ప్రపూరయతి సః (ఉత) అపి (ద్విబర్హాః) ద్వే బృహసీ వ్యావహారికపారమార్థికవృద్ధికరే విజ్ఞానే యస్య సః. ద్విబర్హా ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం.౪.౩. (అమినః) అనుపమో౨తులపరాక్రమః. అమినో౨మితమాత్రో మహాన్

భవత్యమితో వా. నిరు.౬. ౧౬. (సహోభిః) బలైః (అస్మద్ర్యక్) అస్మానఞ్చతి సర్వజ్ఞతయా జానాతి (వావృధే) వర్ధతే వర్ధయతి వా. (వీర్యాయ) పరాక్రమాయ (ఉరుః) బహుః (పృథుః) విస్తీర్ణః (సుకృతః) శోభనం కృతం క్రియతే యేన సః (కర్తృభిః) సుకర్మకారిభిర్జీవైః సహ (భూత్) భవతి. అత్రాడభావః (ఉపయామగృహీతః) యోగాభ్యాసేన స్వీకర్తుం యోగ్యః (అసి) (మహేంద్రాయ) అనుత్తమాయైశ్వర్యాయ (త్వా) (ఏషః) (తే) (యోనిః) (మహేంద్రాయ) (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత. ౪.౩.౩.౧౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౯॥

అన్వయః:-హే భగవన్ జగదీశ్వర! యతస్త్వముపయామగృహీతోఽసి, తస్మాన్మహేంద్రాయ త్వా వయముపాస్మహే ఉతాపి యతస్తే తవైష యోనిరస్తి, తస్మాత్త్వాం మహేంద్రాయ వయం సేవామహే. యో మహాన్ నృవదాచర్షణిప్రా ద్విబర్హాస్మద్ర్యఙ్ అమిన ఉరుః పృథుః కర్తృభిః సహ సుకృత ఇంద్రోఽభూత్. తమేవాశ్రితః సర్వోజనః సహోభిః సహ వీర్యాయ వావృధే.॥౩౯॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. ఈశ్వరమనాశ్రిత్య కశ్చిదపి పురుషః ప్రజాః పాలయితుం న శక్నోతి. యథేశ్వరః శాశ్వతం న్యాయమాశ్రిత్య సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయతి, తథైవ రాజాపి సర్వాన్ తర్పయేత్.॥౩౯॥

పదార్థము:- ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ఉపయామ గృహీతః అసి) యోగాభ్యాసముచే గ్రహణమొనర్పదగిన వాడవు. కావున (మహేన్ద్రాయ) అత్యంత ఉత్తమైశ్వర్యమునకై మేము (త్వా) నిన్ను ఉపాసించుచున్నాము (ఏషః తే యోనిః) ఇట్టి నీ యుపాసన మాకు కళ్యాణకారకమై యున్నది. కావున (త్వా) నిన్ను (మహేన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యప్రాప్తికై మేము సేవించుచున్నాము. ఎవడు (మహాన్) సర్వోత్తముడును, అత్యంత పూజ్యుడును (నృవత్) మనుష్యునివలె (ఆ చర్షణిప్రాః) సకల మానవులను సుఖములతో బాగుగా పరిపూర్ణులనుగా నొనర్చువాడును (ద్వి బర్హాః) వ్యవహారజ్ఞానమును, పరమార్థజ్ఞానమును వృద్ధిపరచునట్టి ఉభయజ్ఞానములచే సంయుక్తుడును (అస్మద్ర్యక్) ప్రాణులన్నిటిని మరియు మమ్మెల్లరను సర్వజ్ఞత్వముతో నెరుగువాడును (అమినః) అతుల పరాక్రమయుక్తుడును (కర్తృభిః) సుకర్మలనాచరించు జీవులతో సహా (సుకృతః) [శోభనకర్మల నొనర్చువాడును] సత్కర్మల నాచరించువారివలె గ్రహించబడినవాడును (ఇన్ద్రః) అత్యంత ఉత్కృష్ట ఐశ్వర్యశాలియును నైయున్నాడో, వానినే యాశ్రయించి మేమెల్లరమును (సహోభిః) ఉత్తమోత్తమ బలములతో (వీర్యాయ) పరమోత్తమ బలప్రాప్తికై (వావృధే) దృఢ ఉత్సాహవంతులమగుచున్నాము. ॥౩౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకార మున్నది. ఈశ్వరుని ఆశ్రయము పొందకుండా ఏ మనుష్యుడుమ ప్రజలను కాపాడజాలడు. పరమేశ్వరుడు సనాతన న్యాయము నాశ్రయించి సకల జీవులకు సుఖములను చేకూర్చుచున్నట్లు రాజు తన ప్రజలకు న్యాయవ్యవస్థచే సౌఖ్యములను చేకూర్చవలయును. ॥౩౯॥

39.O'God, Thou art attainable through yoga. Thy worship contributes to our good and advancement. We serve Thee to become great. Thou art Supreme. Come like a just leader. Thou impartest pleasure to humanity. Thou art coupled with temporal and spiritual knowledge. Through omniscience Thou knowest us all. Unlimited is Thy might, Thou art

vast and Great. Noble souls take Thee as the doer of great deeds and full of splendour. Depending upon Thee, we are encouraged to be great through acts of prowess!.

౨౦౫. మహాఇంద్ర ఇత్యస్య వత్స ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛందః. ఉపయామేత్యస్య విరాడార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పున రీశ్వరగుణా ఉపదిశ్యంతే. మరల నీశ్వరునిగుణము లీ మంత్రమం దుపదేశించబడినవి.

౨౦౫ మహాఀ౨ ఇంద్రో య౨ ఓజసా పర్జన్యో వృష్టిమాఀ౨ ఇవ।
స్తోమైర్వత్సస్య వావృధే। ఉపయామగృహీతోఽసి మహేంద్రాయ
త్వైష తే యోనిర్మహేంద్రాయ త్వా ॥४०॥

ప.విః- మహాన్, ఇంద్రః, యః, ఓజసా, పర్జన్యః, వృష్టిమాఀ౨ ఇవ, వృష్టిమానివేతి వృష్టిమాన్ +ఇవ, స్తోమైః, వత్సస్య, వావృధే, వవృధ ఇతి వవృధే, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, మహేంద్రాయేతి మహా + ఇంద్రాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, మహేన్ద్రాయేతి మహా+ఇంద్రాయ, త్వా॥४०॥

పదార్థః :-(మహాన్) మహాగుణకర్మస్వభావః (ఇంద్రః) అఖిలైశ్వర్యః (యః) (ఓజసా) అనంతబలేన (పర్జన్యః) మేఘః (వృష్టిమానివ) బహ్వ్యో వృష్ట్యో విద్యంతే యస్మింస్తద్వత్ (స్తోమైః) స్తుతిభిః (వత్సస్య) యో వదతి తస్య (వావృధే) అత్యంతం వర్ధతే (ఉపయామగృహీతః) యమనియమాదిభిర్యోగాంగైః సాక్షాత్ స్వీకృతః (అసి) (మహేంద్రాయ) యోగజాయ మహైశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) నిమిత్తమ్ (మహేంద్రాయ) మోక్షప్రాపకాయ మహైశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్.॥४०॥

అన్వయః:-హే అనాదిసిద్ధమహాయోగిన్! సర్వవ్యాపిన్నీశ్వర! యతస్త్వం యోగిభిరుపయామగృహీతోఽసి, తస్మాత్త్వా త్వాం మహేంద్రాయోపాశ్రయామహే. యతస్తే తవైష యోగో యోనిరస్త్యత స్త్వా త్వాం మహేంద్రాయ వయం ధ్యాయేమ. యో మహాన్ వృష్టిమాన్ పర్జన్య ఇవ వత్సస్య స్తోమైరోజసేంద్రః సుఖవర్షకో భవతి తం విదిత్వా యోగీ వావృధేఽత్యంతం వర్ధతే.॥४०॥

భావార్థః :- యథా మేఘో వృష్టిసమయే స్వజలసమూహేన సర్వాన్ పదార్థాన్ తర్పయన్ సన్ వర్ధయతి. తథైవేశ్వరో యోగారాధనతత్పరం యోగినమభివర్ధయతి.॥४०॥

పదార్థము :- అనాది సిద్ధుడవు. మహాయోగివియు నగు సర్వవ్యాపక పరమేశ్వరా! నీవు యోగులచే (ఉపయామ గృహీతః అసి) యమనియమములు మున్నగు యోగాంగములచే స్వీకరించబడువాడవు. కావున మేము (త్వా) నిన్ను (మహేంద్రాయ) యోగముచే లభించు శ్రేష్ఠ ఐశ్వర్యములకై ఆశ్రయించుచున్నాము. (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ యోగము [మా శుభములకొరకు] (యోనిః) నిమిత్తమైయున్నది. కావున (త్వా) నిన్ను (మహేన్ద్రాయ) మోక్షము నీయుగల ఐశ్వర్యమునకై ధ్యానించుచున్నాము (యః మహాన్) ఏ మహాన్ గుణకర్మస్వభావముగలవాడు (వృష్టిమాన్ పర్జన్య ఇవ) బాగుగా వర్షించు మేఘమువలె (వత్సస్య) స్తుతికర్తయొక్క (స్తోమైః) స్తుతులద్వారా (ఓజసా) అనంతబలముతో [ప్రకాశితుడై సుఖములను వర్షింపజేయుచుండునో, అట్టి పరమేశ్వరు నెరిగి యోగి] (వావృధే) అత్యున్నతిని పొందుచున్నాడు. ॥౪౦॥

భావార్థము :- వర్షాకాలమున మేఘము తన జలసమూహముచే సర్వపదార్థములను సృష్టించి దానిని ఉన్నతి, తృప్తి పరచుచున్నట్లు పరమేశ్వరుడును యోగాభ్యాసమొనర్చు యోగుల యోగమును అత్యంత వృద్ధి పరచుచుండును. ॥౪౦॥

40.O' Eternal Omnipresent God, Thou art attainable through yoga, we resort to Thee for supremacy that results from yoga. This yoga performed for Thine attainments conduces to our welfare. Hence we worship Thee for emancipation. Thou art Great. Like the raining cloud, Thou art famous with the praises of the worshipper. Knowing Thee, the yogi attains spiritual advancement!.

౨౦౬. ఉదుత్యమిత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ సూర్యదృష్టాంతేనేశ్వరస్య గుణా ఉపదిశ్యంతే.

ఈశ్వరుని గుణములను సూర్యునితో నుపమించి చెప్పబడినవి.

౨౦౬ ఉదు త్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః।

దృశే విశ్వాయ సూర్యం స్వాహా ॥౪౧॥

ప.వి:- ఉత్, ఊఁ ఉ ఇత్యూఁ, త్యమ్, జాతవేదసమితి జాత + వేదసమ్, దేవమ్, వహంతి, కేతవః, దృశే, విశ్వాయ, సూర్యమ్, స్వాహా॥౪౧॥

పదార్థః :-(ఉత్) క్రియాయోగే (ఉ) వితర్కే (త్యమ్) అముమ్ (జాతవేదసమ్) జాతాని భూతాని సర్వాణి వేద జాతాన్ మూర్తిమతః పదార్థాన్ విందత ఇతి వా తమ్. ౪. ౧. ఇమం మంత్రం యాస్కముని

దేవం నిరుక్తి:- జాతవేదాః కస్మాజ్జాతాని వేదజాతాని వైనం విదుర్జాతే జాతే విద్యత ఇతి వా జాతవిద్యో వా జాతప్రజ్ఞానో యత్తజ్జాతః పశూనవిందతేతి తజ్జాతవేదసో జాతవేదస్త్వమితి. నిరు. ౭. ౧౯. (దేవమ్) దివ్యగుణసంపన్నమ్ (వహంతి) ప్రాపయంతి (కేతవః) ప్రజ్ఞానాని కేతురితి ప్రజ్ఞానామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౯. (దృశే) ద్రష్టుమ్. దృశే విఖ్యే చ అ. 3. ౪.౧౧. (విశ్వాయ) సర్వార్థాయ (సూర్యమ్)యః స్రియతే విజ్ఞాయతే వా విద్రైర్విద్వద్భిశ్చ తమ్ (స్వాహా) సత్యయా వాచా. ఇమం మంత్రం యాస్కముని రేవం వ్యాచష్టే:- ఉద్వహంతి తం జాతవేదసం రశ్మయః కేతవః సర్వేషాం భూతానాం దర్శనాయ సూర్యమితి కమన్యమాదిత్యాదేవమవక్ష్యత్. నిరు.౧౨.౧౫.అయం మంత్రః. శత. ౪.౬. ౨.౨ వ్యాఖ్యాతః.॥౪౧॥

అన్వయః :- యథా కిరణా విశ్వాయ దృశే జాతవేదసం త్యం సూర్యం దేవముద్వహంతీవ విదుషః కేతవః స్వాహాఽన్యాన్ మనుష్యాన్పరం బ్రహ్మ ప్రాపయంతి.॥౪౧॥

భావార్థః :- యథా ప్రాణిభ్యః కిరణాః సూర్యం ప్రకాశయంతి, తథా మనుష్యస్య ప్రజ్ఞానానీశ్వరం ప్రాపయంతి.॥౪౧॥

పదార్థము :- కిరణములెట్లు (విశ్వాయ) సమస్త జగత్తుయొక్క ప్రయోజనమునకును (దృశే) చూచుటకును [గ్రహించుటకును] (జాతవేదసమ్) ఉత్పన్నమైన సకలపదార్థముల నెరుగువాడును, మూర్తిమంతములగు పదార్థములను పొందువాడును (త్యమ్, సూర్యమ్, దేవమ్) దివ్యగుణ సంపన్నుడునగు ఆ సూర్యుని (ఉ) తర్కముతో గూడ (ఉత్ వహన్తి) నిశ్చయముగ ప్రాప్తిగలిగించుచున్నవో అట్లే విద్వాంసుని (కేతవః) ప్రకృష్ట [అతిశయ] జ్ఞానము మరియు (స్వాహా) సత్యోపదేశములు [మానవునకు పరబ్రహ్మప్రాప్తిని గలిగించుచున్నవి].॥౪౧॥

భావార్థము :- ప్రాణములకై సూర్యకిరణములు సూర్యుని ప్రకాశపరచుచున్నట్లు మానవుని అనేక విద్యాయుక్త బుద్ధులను పరబ్రహ్మను ప్రకాశపరచుచున్నవి. ॥౪౧॥

41.Just as rays exhibit the shining and all penetrating sun to the whole world, so do the learned, with truthful speech expatiate on God, All knowing, the light of all, for the benefit of humanity.

౨౮౭. చిత్రం దేవానామిత్యస్య కుత్స ఋషిః, సూర్యో దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరీశ్వరస్య గుణా ఉపదిశ్యంతే. అటులనే ఈశ్వర గుణములను మరల నీ మంత్రమం దుపదేశించెను.

౨౮౭ చిత్రం దేవానా ముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః।

ఆప్రాద్యావాపృథివీఽఅంతరిక్షం సూర్య ఽఆత్మా

జగత స్తస్థుషశ్చ స్వాహా ॥౪౨॥

ప.వి:- చిత్రమ్, దేవానామ్, ఉత్, అగాత్, అనీకమ్, చక్షుః, మిత్రస్య, వరుణస్య, అగ్నేః, ఆ, అప్రాః, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, అంతరిక్షమ్, సూర్యః, ఆత్మా, జగతః, తస్థుషః, చ, స్వాహా॥౪౨॥

పదార్థః :-(చిత్రమ్) అద్భుతమ్ (దేవానామ్) చక్షురాదీనామివ విదుషామ్ (ఉత్) ఉద్గమనే (అగాత్) ప్రాప్నోతి (అనీకమ్) బలవత్తరం సైన్యమివ ప్రసిద్ధమ్. అనితి జీవయతి సర్వాన్ ప్రాణినః సః. అనిహృషిభ్యాం కిచ్చ. ఉ.౪.౧౭. అనేన ఈకన్ ప్రత్యయః (చక్షుః) దర్శకమ్ (మిత్రస్య) సఖ్యుః ప్రాణస్య వా (వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్యోదానస్య వా (అగ్నేః) విద్యుతః (ఆ) సమంతాత్ (అప్రాః) యః ప్రాతి పిపర్తి. అత్ర లడర్థే లుఙ్ (ద్యావాపృథివీ) భూమివియతౌ (అంతరిక్షమ్) సర్వస్మిన్నిర్గతమనంతమాకాశమ్ (సూర్యః) స్వయం (ప్రకాశః (ఆత్మా) అతతి సర్వత్ర వ్యాప్నోతి (జగతః) జంగమస్య (తస్థుషః) స్థావరస్య (చ) జీవానాం సముచ్చయే (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా.

ఇమం మంత్రం యాస్కముని రేవం సమాచష్టే :- చాయనీయం దేవానాముదగమదనీకం ఖ్యానం మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేశ్చాపూపురద్ ద్యావాపృథివ్యౌ చాంతరిక్షం చ మహత్వేన తేన సూర్య ఆత్మా జఙ్గమస్య చ స్థావరస్య చ. నిరు. ౧౨. ౧౬. అయం మంత్రః. శత. ౪.౩.౪-౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యుష్మాభిః సూర్యః స్వాహా దేవానాం మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేశ్చిత్రమనీకం చక్షురుదగాత్ జగతస్తస్థుషశ్చాత్మా సన్ ద్యావాపృథివీ అంతరిక్షమాప్రా ఇవ యో జగదీశ్వరోఽస్తి స ఏవ సతతముపాసనీయః.॥౪౨॥

భావార్థః:-యతః పరమేశ్వర ఆకాశ ఇవ సర్వత్ర వ్యాప్తః సవితేవ స్వయంప్రకాశః ప్రాణ ఇవ సర్వాన్తర్యాభ్యస్త్యతః సర్వేభ్యో జీవేభ్యః సత్యాసత్యవిజ్ఞాపకోఽస్తి. యస్య పరమేశ్వరస్య జ్ఞీప్సా భవేత్ స యోగమభ్యస్య స్వాత్మన్యేవ తం ద్రష్టుం శక్నోతి నాన్యత్రేతి.॥౪౨॥

పదార్థము :-మానవులారా! (సూర్యః) ఏ సవిత [సూర్యుడు] (స్వాహా) సత్యక్రియచే (దేవానామ్) నేత్రములు మున్నగువానివలె విద్వాంసులయొక్కయు (మిత్రస్య) మిత్రునియొక్కయు [ప్రాణములయొక్కయు] (వరుణస్య) శ్రేష్ఠపురుషునియొక్కయు [ఉదానవాయువుయొక్కయు] (అగ్నేః) అగ్నియొక్కయు (చిత్రమ్) అద్భుతమును (అనీకమ్) శక్తివంతము నగు సైన్యముయొక్క ప్రసిద్ధమునగు (చక్షుః) ప్రభావమును జూపు స్వచ్ఛగుణమును (ఉత్ అగాత్) బాగుగా పొందుచున్నాడో మరియు నెవడు (జగతః) జంగమ [చేతన] ప్రాణులయొక్కయు (తస్థుషః) స్థావర పదార్థములయొక్కయు (ఆత్మ) ఆత్మవలె (ద్యావాపృథివీ) భూమ్యాకాశములందును (అన్తరిక్షమ్) అంతరిక్షమందును (ఆ) అన్నివిధముల (అప్రాః) వ్యాప్తుడై

యున్నాడో, అట్టి పరమాత్మనే నిరంతర ముపాసించుట మీకు శ్రేయస్కరమునై యున్నది.॥౪౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు ఆకాశమువలె సర్వవ్యాపకుడు. సూర్యునివలె స్వయం ప్రకాశమానుడు మరియు సూత్రాత్మయగు వాయువువలె సర్వాంతర్యామియు నై యున్నాడు. కావున సకలజీవులకును సత్యాసత్యములను బోధించువాడునై యున్నాడు. పరమాత్మను దెలిసికొన నిచ్ఛగలవారు యోగాభ్యాసమొనర్చి తనయాత్మయందే దర్శించగలుగుదురు. కాని అన్యత్ర సాధ్యము గాదు.॥౪౨॥

42.God is wonderful, mightier than all the forces of nature and learned persons. He is the Displayer of air, water and fire. He is the Protector of the Sun, Earth and Atmosphere. He is Respledent, and Soul of all that moves and all that moves not. Always worship Him alone.

౨౮౮. అగ్నే నయేత్యస్యాంగిరస ఋషిః, అంతర్యామీ జగదీశ్వరో దేవతా,

భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథైతదీశ్వరప్రార్థనామాహ. ఈ మంత్రమందు ఈశ్వరప్రార్థనను గూర్చి ఉపదేశించబడినది.

౨౮౮ అగ్నే నయ సుపథా రాయేఽఅస్మాన్విశ్వాని దేవ వయునాని విద్వాన్।

యుయోధ్య స్మజ్జుహురాణ మేనో భూయిష్ఠాం తే

నమఽ ఉక్తిం విధేమ స్వాహా॥౪౩॥

ప.వి:- అగ్నే, నయ, సుపథేతి సు + పథా, రాయే, అస్మాన్, విశ్వాని, దేవ, వయునాని, విద్వాన్, యుయోధి, అస్మత్, జుహురాణమ్, ఏనః, భూయిష్ఠామ్, తే, నమఉక్తిమితి నమః + ఉక్తిమ్, విధేమ స్వాహా ॥౪౩॥

పదార్థః:-(అగ్నే) సర్వేషాం ప్రకాశక! (నయ) ప్రాపయ (సుపథా) యోగమార్గేణ (రాయే) యోగసిద్ధయే (అస్మాన్) యోగినః (విశ్వాని) అఖిలాని (దేవ) యోగప్రద (వయునాని) యోగవిజ్ఞానాని (విద్వాన్) యో వేత్తి సర్వం యోగం సః (యుయోధి) వియోజయ (అస్మత్) అస్మాకం యోగానుష్ఠాతౄణాం సకాశాత్ (జుహురాణమ్) అస్మదన్తఃకరణస్య కౌటిల్యమ్ (ఏనః) దుష్కృతాత్మక మపరాధమ్. (భూయిష్ఠామ్) భూయసీమ్ (తే) తవ యోగోపదేష్టుః పరమగురోః (నమ ఉక్తిమ్) నతిపురఃసరాం స్తుతిం (విధేమ) కుర్యామ (స్వాహా) సత్యయా స్వకీయయా వాచా వేదవాచా వా. అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౪-౧౨. వ్యాఖ్యాతః.॥౪౩॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వం రాయే అస్మాన్ విశ్వాని వయునాని నయ. యతో వయం స్వాహా తే భూయిష్ఠాం నమ ఉక్తిం విధేమ. హే దేవ! విద్వంస్త్వం కృపయా జుహురాణమేనశ్చాస్మద్యుయోధి.॥౪౩॥

భావార్థః:-న కశ్చిదపి పురుషః పరమాత్మనః సత్యప్రేమభక్త్యా వినా యోగసిద్ధిం ప్రాప్నోతి. యశ్చేత్థంభూతో యోగబలేన పరమేశ్వరం స్మరతి, తస్మై స దయాలుః శీఘ్రం యోగసిద్ధిం దదాతి.॥౪౩॥

పదార్థము :-(అగ్నే) సకలమానవుల అంతఃకరణములందు ప్రకాశమును గలిగించు నో పరమేశ్వరా! నీవు (సుపథా) సత్యవిద్యాధర్మ యోగములతో గూడిన మార్గముద్వారా (రాయే) యోగసిద్ధికొరకు (అస్మాన్) మాకు (విశ్వాని, వయునాని) సమస్తయోగవిజ్ఞానములను (నయ) సమకూర్చుము. వానిని అట్లు పొందినమేము (స్వాహా) మా సత్యవాణి, లేక వేదవాణిద్వారా (తే) నీయొక్క (నమ ఉక్తిమ్) నమస్కార పూర్వకస్తుతిని (భూయిష్ఠామ్) అధికముగా (విధేమ) చేయుదుముగాక! (దేవ) యోగవిద్యను ప్రసాదించు జగదీశ్వరా! (విద్వాన్) యోగముయొక్క సకల గుణములను, క్రియలను ఎరుగువాడవగు నీవు దయచే (జుహురాణమ్) మా యంతఃకరణముల కుటిలత్వములగు (ఏనః) దుష్టకర్మలను (అస్మత్) యోగానుష్ఠానమొనర్చు మానుండి (యుయోధి) తొలగించుము.॥౪౩॥

భావార్థము :-ఏ వ్యక్తియును పరమాత్మభక్తిలేక యోగసిద్ధిని పొందజాలడు. ప్రేమతో భక్తియుక్తుడై యోగబలముతో పరమేశ్వరుని ధ్యానించువానికి ఆ దయాళువగు పరమాత్మ శీఘ్రముగ యోగసిద్ధిని ప్రసాదించుటయే గాక ముక్తికి అధికారిగా జేయును.॥౪౩॥

43.O'God, for the attainment of yoga, lead us on, through the path of yoga, to all the secrets of yoga, Whereby, we may offer Thee ample adoration through Vedic texts. Thou, the Giver and Knower of Yoga, remove from us the sin resulting from the crookedness of our heart!.

౨౮౯. అయమిత్యస్యాంగిరస ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగార్షీత్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ సంగ్రామే బ్రహ్మోపాసకైః శూరవీరైః కథం యోద్ధవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

పరమేశ్వరోపాసకులగు వీరులు రణభూమియం దెట్లు

యుద్ధమొనర్చవలయు నను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౨౮౯ అయమ్నోఽ అగ్నిర్వరివస్కృణోత్వయం మృధః పురఽ ఏతు

ప్రభిందన్। అయం వాజాఞ్జయతు వాజసాతావయఙ్

శత్రూఞ్జయతు జర్హృషాణః స్వాహా॥౪౪॥

ప. వి:- అయమ్, నః, అగ్నిః, వరివః, కృణోతు, అయమ్, మృధః, పురః, ఏతు ప్రభిందన్నితి ప్ర + భిందన్, అయమ్, వాజాన్, జయతు, వాజసాతావితి వాజ + సాతౌ, అయమ్, శత్రూన్, జయతు, జర్హృషాణః, స్వాహా ॥౪౪॥

పదార్థః :-(అయమ్) సర్వాభిరక్షకః (నః) అస్మాకమ్ (అగ్నిః) వైద్యవిద్యాప్రకాశకః సర్వరోగనివారకః సద్వైద్యః (వరివః) సుఖకారకం సేవనమ్ (కృణోతు) కరోతు (అయమ్) ముఖ్యయోద్ధా (మృధః) సంగ్రామాత్ (పురః) పురస్తాత్ (ఏతు) గచ్ఛతు (ప్రభిందన్) విదారయన్ (అయమ్) వక్తృత్వేనోపదేష్టుం కుశలో యోద్ధా (వాజాన్) వేగాదిగుణయుక్తాన్ స్వసేనాస్థాన్ వీరాన్ (జయతు) ఉత్కర్షతు (వాజసాతౌ) వాజానాం సంగ్రామాణాం సంవిభాగే (అయమ్) సర్వోత్కృష్టః (శత్రూన్) ధర్మఘాతకాన్ (జయతు) స్వోత్కర్షాయ తిరస్కరోతు (జర్హృషాణః) భృశమాహ్లాదితః (స్వాహా) వైద్యకయుద్ధవిద్యయా శిక్షితయా వాచా. స్వాహేతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౧౧. అయం మంత్రః. శత. ౪.౩.౪-౧౩. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౪॥

అన్వయః :-అయమగ్నిః స్వాహా వాజసాతౌ నో వరివస్కృణోతు. అయం ప్రభిందన్ మృధః పుర ఏతు. అయం వాజాఞ్జయతు. అయం జర్హృషాణః సన్ శత్రూన్ జయతు. ॥౪౪॥

భావార్థః :-యదా యుద్ధకర్మణి చత్వారో వీరా అవశ్యమేవ భవేయుస్తేష్వేకో వైద్యకక్రియాకుశలః సర్వరక్షకః. ద్వితీయో హి శౌర్యాదిగుణప్రదేన వ్యాఖ్యానేన హర్షయితా. తృతీయః శత్రూణాం తిరస్కర్తా. చతుర్థః శత్రువిఘాతుకః స్యాత్. తదా సర్వా యుద్ధక్రియా ప్రశస్తా భవేత్. ॥౪౪॥

పదార్థము :-(అయమ్) ప్రథముడగు ఈ (అగ్నిః) వైద్యవిద్యను ప్రకాశింపజేయువైద్యుడు (స్వాహా) వైద్యముచేతను, యుద్ధశిక్షాయుక్త వాణిచేతను (వాజసాతౌ) సమరమునందు (నః) మాకు (వరివః) సుఖములనిచ్చు సేవనము (కృణోతు) చేయునుగాక! (అయమ్) ఈ ద్వితీయుడు యుద్ధమొనర్చు ప్రముఖవీరుడు (ప్రభిన్దన్) శత్రువులను నాశమొనర్చుచు (మృధః పురః) యుద్ధక్షేత్రమున ముమ్మందు (ఏతు) నడచుగాక! (అయమ్) వీరరసమును ఉత్తేజపరచు నీ మూడవయోధుడు (వాజాన్) అత్యంత వేగముతో గూడిన వీరులను (జయతు) ఉత్సాహపరచుచుండునుగాక! (అయమ్) ఈ నాల్గవవీరుడు (జర్హృషాణః) నిరంతరము ఆనందయుక్తుడై (శత్రూన్) ధర్మవిరోధులగు వైరులను (జయతు) జయించునుగాక! ॥౪౪॥

భావార్థము :-యుద్ధకర్మలందు నాలుగురకముల వీరులు తప్పకయుండవలయును. అందొకడు వైద్యశాస్త్ర క్రియానిపుణుడై అందరిని రక్షించువైద్యుడు, రెండవవాడు సమస్తవీరులకు హర్షోత్సాహములను గలిగించు

నుపదేశకుడు, మూడవవాడు శత్రువుల నవమానపరచువాడు, నాల్గవవాడు శత్రువుల నిర్మూలన మొనర్చువాడు. ఏ రెల్లరు నున్నప్పుడే యుద్ధమున విజయము గలుగును.॥౪౪॥

44.This first warrior, the master of medical science, keeps us free from disease on the battle field. This second warrior, the destroyer of foes, marches forth on the battle field. This third warrior, the preacher, should encourage the fast moving brave soldiers. This fourth warrior, full of delight, should subdue the irreligious foes.

౨౯౦. రూపేణేత్యస్యాంగిరస ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ సభాత్రయేణ రాజ్యం శాసనీయమిత్యుపదిశ్యతే.

మూడు సభలద్వారా రాజ్యమును శాసించవలయునని ఇందుపదేశించబడినది.

౨౯౦ రూపేణ వో రూపమభ్యాగాం తుథో వో విశ్వవేదా విభజతు ।

ఋతస్య పథా ప్రేత చంద్రదక్షిణా వి స్వః పశ్య

వ్యంతరిక్షం యతస్వ సదస్యైః ॥౪౫॥

ప.విః- రూపేణ, వః, రూపమ్, అభి, ఆ, అగామ్, తుథః, వః, విశ్వవేదా ఇతి విశ్వ + వేదాః, వి, భజతు, ఋతస్య, పథా, ప్ర, ఇత, చంద్రదక్షిణా ఇతి చంద్ర + దక్షిణాః, వి, స్వరితి స్వః, పశ్య, వి, అంతరిక్షమ్, యతస్వ, సదస్యైః॥౪౫॥

పదార్థః-(రూపేణ) చక్షుర్గ్రాహ్యేణ ప్రియేణ (వః) యుష్మాకమ్ (రూపమ్) స్వరూపమ్ (అభి) సమ్ముఖే (ఆ) సమంతాత్ (అగామ్) (తుథః) జ్ఞానవృద్ధః. అత్ర తు గతివృద్ధిహింసాస్విత్యస్మాదౌణాదికః స్థక్ ప్రత్యయః (వః) యుష్మాన్ (విశ్వవేదాః) యః పరమాత్మా విశ్వం సర్వం వేత్తి తద్వద్వర్తమానః (వి) (భజతు) విభాగం కరోతు (ఋతస్య) సత్యస్య (పథా) మార్గేణ (ప్ర) (ఇత) ప్రాప్నుత (చంద్రదక్షిణాః) చంద్రం సువర్ణం దక్షిణా దానం యేషాం తే. చంద్రమితి హిరణ్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౨. (వి) (స్వః) ఉపతపన్నాదిత్య ఇవ. స్వరాదిత్యో భవతి. నిరు.౨.౧౪. (పశ్య) ప్రచక్ష్వ (వి) వివిధార్థే (అంతరిక్షమ్) క్షయరహితమంతర్యామి స్వాభావికం బ్రహ్మవిజ్ఞానం వా. (అంతరిక్షమ్) కస్మాదంతరా క్షాంతం భవత్యంతరేమే ఇతి వా శరీరేష్వంతరక్షయమితి వా. నిరు. ౨.౧౦. (యతస్వ) ప్రయత్నం కురు (సదస్యైః) సదసి భవైః సభ్యైర్జనైః సహ. అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౪. ౧౪-౧౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౪౫॥

అన్వయః :- హే సేనా ప్రజాజనా యథా ఽహం రూపేణ వో యుష్మాకం రూపమభ్యాగామ్, తథా విశ్వవేదా వో యుష్మాన్ విభజతు. తుథస్త్వం స్వరివర్తస్య పథాంతరిక్షం విపశ్య సభాయాం సద్భ్యః సహర్తస్య పథా ప్రయతస్వ. చంద్రదక్షిణా యూయమృతస్య ధర్మ్యం మార్గం వీత. ॥45॥

భావార్థః :- సభాపతీ రాజా స్వాత్మజానివ ప్రజాసేనాసభ్యపురుషాన్ ప్రీణయేత్, తథా పక్షపాతరహితః పరమేశ్వర ఇవ సతతం న్యాయం కుర్యాత్. ధార్మికాణాం సభ్యానాం జనానాం తిస్రః సభా భవేయుః. తాస్వేకా రాజసభా- యయా రాజకార్యాణి నిష్పద్యేరన్, సర్వే విఘ్నా నివర్తేరంశ్చ. ద్వితీయా విద్యాసభా- యయా విద్యాప్రచారః స్యాదవిద్యానశ్యేత్. తృతీయా ధర్మసభా- యయా ధర్మోన్నతిరధర్మహానిశ్చ సతతం భవేత్. సర్వే స్వాత్మానం పరమాత్మానం సమీక్ష్యాన్యాయమార్గాత్ పృథగ్భూత్వా ధర్మం సేవిత్వా సమయం పర్యాలోచ్య సత్యాసత్యనిర్ణయే ప్రయతేరన్. ॥45॥

పదార్థము :- ఓ సైనిక ప్రజాసమూహమా! నే నెట్లు (రూపేణ) దృష్టిగోచరమగు నా యాకారముతో (వః) మీయొక్క (రూపమ్) స్వరూపమును (అభి అ అగామ్) పొందుచున్నానో, అట్లే (విశ్వవేదాః) అందరి నెరుగు పరమాత్మవలె సభాపతియును (వః) మిమ్ము (విభజతు) మీ మీ యధికారములందు వేర్వేరుగ నియమించుగాక! ఓ సభాపతీ! (తుథః) అందరికన్న నధిక జ్ఞానవంతుడవు, ప్రతిష్ఠితుడవునగు నీవు (స్వః) ప్రకాశవంతుడగు సూర్యునివలె (ఋతస్య) సత్యయుక్త (పథా) మార్గమున (అన్తరిక్షమ్) అవినాశియగు రాజనీతిని, బ్రహ్మవిజ్ఞానమును (వి) వివిధరీతుల (పశ్య) దర్శించుము. మరియు సభామధ్యమున (సద్భ్యః) సభాసదులతోగూడ సత్యమార్గమున (ప్ర యతస్వ) విశేష ప్రయత్నము లొనర్చుము. మరియు (చన్ద్ర దక్షిణాః) సువర్ణమును దానమొనర్చు రాజపురుషులారా! మీరు ధర్మమును (వీత) ప్రత్యేకముగ విశేషించి పొందుడు. ॥45॥

భావార్థము :- సభాపతియగు రాజు పుత్రులవలె తన ప్రజలను, సైనిక జనులను ప్రసన్నులుగ నుంచవలయును. పరమేశ్వరునివలె పక్షపాతమును వదలి న్యాయమొనర్చవలయును. ధార్మిక సభ్యజనుల సభలు మూడుండవలయును. అందొకటి రాజసభ. దాని యాధ్వర్యమున రాజ్యకార్యములన్నియు నిర్వహించబడ వలయును. ఉపద్రవములన్నియు ఉపశమింపబడవలయును. రెండవది విద్యాసభ; ఇది యనేక విధముల విద్యాప్రచారమొనర్చి అవిద్యను నిర్మూలించవలయును. మూడవది ధర్మసభ; దానిద్వారా ధర్మోన్నతి, అధర్మనాశము సర్వదా యొనర్చుచుండవలయును. తన యాత్మను, పరమాత్మను సందర్శించి అన్యాయ మార్గమునకు దూరులై మానవులెల్లరును ధర్మమును సేవించుచుండవలయును. సభాసదులతో కలిసి సమయానుకూలముగ అనేక విధములుగ నాలోచించి సత్యాసత్యముల నిర్ణయమొనర్చుటకై ప్రయత్నమొనర్చు చుండుట సకల మానవులకును యోగ్యము. ॥45॥

45.O' people, just as I have attained to your beauty through my beauty; so like the Omniscient God, the President of the State should fix ye in your respective duty!.

O head of the State, the encyclopaedia of knowledge, like the lustrous sun, through the path of righteousness, settle thy mature policy, and exert in unison with the members

of the House of the People. O' ye rich persons, the givers of gold as remuneration lead a religious life!.

౨౯౧. బ్రాహ్మణమిత్యస్యాంగిరస ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ దక్షిణా కస్మై కథం చ దాతవ్యేత్యుపదిశ్యతే.

ఎవరి కేవిధముగ దక్షిణ ఈయవలయునను విషయ మిందుగలదు.

౨౯౧ బ్రాహ్మణమద్య విదేయం పితృమంతం పైతృమత్యమృషిమార్షేయꣳ సుధాతుదక్షిణమ్ । అస్మద్రాతా దేవత్రా గచ్ఛత ప్రదాతారమావిశత ॥౪౬॥

ప.పి:- బ్రాహ్మణమ్, అద్య, విదేయమ్, పితృమంతమితి పితృమంతమ్, పైతృమత్యమితి పైతృ + మత్యమ్, ఋషిమ్, ఆర్షేయమ్, సుధాతుదక్షిణమితి సుధాతు + దక్షిణమ్, అస్మద్రాతా ఇత్యస్మత్+ రాతాః, దేవత్రేతి దేవ+త్రా, గచ్ఛత, ప్రదాతారమితి ప్ర+దాతారమ్, ఆ,విశ త॥౪౬

పదార్థః :-(బ్రాహ్మణమ్) వేదేశ్వరవిదమ్ (అద్య) (విదేయమ్). అత్ర ఛాందసో వర్ణలోపో వేతి న లోపః (పితృమంతమ్) ప్రశస్తాః పితరో రక్షకాః సత్యాసత్యోపదేశకాః విద్యంతే యస్య తమివ (పైతృమత్యమ్) పితృమతాం భావమేవ (ఋషిమ్) వేదార్థవిజ్ఞాపకమ్ (ఆర్షేయమ్) ఋషీణామిదం యోగజం విజ్ఞానం ప్రాప్తమ్ (సుదక్షిణమ్) శోభనా ధాతవో దక్షిణా యస్య దాతుస్తమ్ (అస్మద్రాతాః) యోఽస్మభ్యం రాంతి శుభాన్ గుణాన్ దదాతి తే (దేవత్రా) దేవేషు పవిత్రగుణకర్మస్వభావేషు వర్తమానాః (గచ్ఛత) ప్రాప్నుత (ప్రదాతారమ్) ప్రకృష్టతయా దానశీలమ్ (ఆ) సమంతాత్ (విశత). అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౧౯-౨౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౬॥

అన్వయః:-హే ప్రజాసభాసేనాజనా! యథాఽహమద్య బ్రాహ్మణం పితృమంతం పైతృమత్యమృషిమార్షేయం సుధాతు దక్షిణం ప్రదాతారం చ విదేయం, తథాఽస్మద్రాతాః సంతో యూయం దేవత్రా గచ్ఛత శుభాన్ గుణానావిశత. ॥౪౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఉత్సాహితేన పురుషేణ కిమాప్తుమశక్యమస్తి, కో నామ ఖలు ప్రయత్నేన విదుషః సేవిత్వార్షం యోగవిజ్ఞానం పాఠితుం న శక్నుయాత్. న హి కశ్చిదపి విద్వాన్ సద్గుణస్వభావగ్రహణాద్ విరజ్యేత, నహి దాతౄన్ కార్పణ్యం కదాచిదావిశ్యతే యైర్దక్షిణాయాం ప్రశస్తాః పదార్థాః ప్రదీయన్తే తేషాం అతులా కీర్తిః కుతో న జాయేత? ॥౪౬॥

పదార్థము :- ఓ ప్రజలారా! సభికులారా! సైనికులారా! నేనెట్లు (అద్య) నేడు (బ్రాహ్మణమ్) వేదమును, ఈశ్వరుని ఎరుగువాడు (పితృమన్తమ్) ప్రశంసనీయులగు పితరులను అనగా సత్యాసత్య వివేకముచే సర్వవిధముల రక్షకులగువారిని కలిగియున్నవాడు (పైతృమత్యమ్) పితృభావమును పొందినవాడు (ఋషిమ్) వేదార్థవిజ్ఞానమును గలిగించు ఋషియు (ఆర్షేయమ్) ఋషుల యోగశక్తిచే నుత్పన్నమగు విజ్ఞానమును పొందినవాడును (సుధాతు దక్షిణమ్) ఉత్తమము, పుష్టికారకములునగు ధాతువులు దక్షిణగా గలిగియున్న దాతయు (ప్రదాతారమ్) దానశీలుడునగు శ్రేష్ఠపురుషుని (విదేయమ్) పొందుదునో, అట్లే మీరును (అస్మద్రాతాః) మాకు శ్రేష్ఠగుణముల నొసగువారైన (దేవత్రా) శుద్ధగుణకర్మ స్వభావయుక్తులగు విద్వాంసుల సమీపమునకు (ఆ గచ్ఛత) ఏతెంచుడు. మరియు శుభగుణములందు (ఆ విశత) ప్రవేశించుడు. ॥౪౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఉత్సాహవంతుడగు పురుషార్థికి సర్వమును లభించును. ఋషులు ప్రకాశపరచిన యోగవిజ్ఞానమును ప్రయత్నముతో ఎల్లరును సాధింపవచ్చును. విద్వాంసు డెవ్వడును శ్రేష్ఠ గుణకర్మస్వభావములకు విరుద్ధుడు గాజాలడు. దాతలకు కృపణత్వము (లోభితనము) ఎన్నటికిని కలుగవలదు. కావున దాతలు దక్షిణలందు ప్రశంసనీయములగు పదార్థములను సుపాత్రులు ధార్మికులు సర్వోపకారులునగు విద్వాంసులకు దానమొసగినట్లైన వారికి సాటిలేని [స్థాయిరూప] కీర్తి, సత్ఫలము కలుగగలదు. ॥౪౬॥

46.May I honour the Brahman, who knows God and the Vedas, is sprung from a laudable father and grandfather, is a sage himself, knows the knowledge imparted by the sages, is the fit recipient of rich guerdon, and is charitably disposed; so should you approach the learned who possess noble qualities, acts, and attributes, are the bestowers of virtue on us, and learn good traits from them.

౪౭. అగ్నయే త్వేత్యస్యాంగిరస ఋషిః, వరుణో దేవతా, ఆద్యస్య భురిక్ ప్రాజాపత్యా, రుద్రాయ త్వేత్యస్య స్వరాట్ ప్రాజాపత్యా, బృహస్పతయే త్వేత్యస్య విచృదార్షీ, యామాయ త్వేత్యస్య విరాడార్షీ జగత్యశ్ఛన్దాంసి, నిషాదః స్వరః.

అథ కస్మై ప్రయోజనాయ దానం ప్రతిగ్రహణం చ సేవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

దానప్రతిగ్రహణము లే ప్రయోజనము కొరకను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౪౭ అగ్నయే త్వా మహ్యం వరుణో దదాతు సోఽమృతత్వమశీయా యుర్దాత్ర ఏధి మయో మహ్యం ప్రతిగ్రహీత్రే । రుద్రాయ త్వా మహ్యం వరుణో దదాతు సోఽమృతత్వ మశీయ ప్రాణో దాత్ర ఏధి

వయో మహ్యం ప్రతిగ్రహీత్రే బృహస్పతయే త్వా మహ్యం వరుణో
దదాతు సోఽమృతత్వమశీయ త్వగ్దాత్రఽఏధి మయో మహ్యం
ప్రతిగ్రహీత్రే యమాయ త్వా మహ్యం వరుణో దదాతు సోఽమృతత్వ
మశీయ హయో దాత్రఽఏధి మయో మహ్యం ప్రతిగ్రహీ త్రే ॥౪౭॥

ప.విః- అగ్నయే, త్వా, మహ్యమ్, వరుణః, దదాతు, సః, అమృతత్వమిత్యమృత + త్వమ్, అశీయ, ఆయుః, దాత్రే, ఏధి, మయః, మహ్యమ్, ప్రతిగ్రహీత్ర + ఇతి ప్రతి గ్రహీత్రే, రుద్రాయ, త్వా, మహ్యమ్, వరుణః, దదాతు, సః, అమృతత్వమిత్యమృత + త్వమ్, అశీయ, ప్రాణః, దాత్రే, ఏధి, వయః, మహ్యమ్, ప్రతిగ్రహీత్ర ఇతి ప్రతి+గ్రహీత్రే,బృహస్పతయే, త్వా, మహ్యమ్, వరుణః, దదాతు, సః, అమృతత్వ మిత్యమృత + త్వమ్, అశీయ, త్వక్, దాత్రే, ఏధి, మయః, మహ్యమ్, ప్రతి గ్రహీత్ర ఇతి ప్రతి + గ్రహీత్రే, యమాయ, త్వా, మహ్యమ్, వరుణః, దదాతు, సః, అమృతత్వమిత్యమృత + త్వమ్, అశీయ, హయః, దాత్రే, ఏధి, వయః, మహ్యమ్, ప్రతిగ్రహీత్ర ఇతి ప్రతి గ్రహీత్రే ॥౪౭॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) చతుర్వింశతివర్షపర్యంతం బ్రహ్మచర్యం సంసేవ్యాగ్నివత్తేజస్విభవాయ (త్వా) వసుసంజ్ఞకమధ్యాపకమ్ (మహ్యమ్) (వరుణః) వరః సర్వోత్తమః ప్రశస్తవిద్యోఽనూచానో విద్వానధ్యాపకః (దదాతు) (సః) విద్యార్థీ (అమృతత్వమ్) క్రియాసిద్ధం నిత్యం విజ్ఞానమ్ (అశీయ) ప్రాప్నుయామ్ (ఆయుః) అధికం జీవనమ్ (దాత్రే) విద్యాదానశీలాయ వరుణాయ (ఏధి) వర్ధయితా భవ (మయః) సుఖమ్. మయ ఇతి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం.౩.౬. (మహ్యమ్) విద్యార్థినే (ప్రతిగ్రహీత్రే) ప్రతిగ్రహకర్త్రే స్వస్తు (రుద్రాయ) చతుశ్చత్వారింశద్వర్షపర్యంతం బ్రహ్మచర్యం సుసేవ్య రుద్రగుణధారణాయ (త్వా)

రుద్రాఖ్యమధ్యాపకమ్ (మహ్యమ్) విద్యార్జనతత్పరాయ (వరుణః) వరగుణప్రదః (దదాతు) సః (అమృతత్వమ్) (అశీయ) (ప్రాణః) యోగసిద్ధబలయుక్తః (దాత్రే) (ఏధి) వర్ధయ (వయః) అవస్థాత్రయే సుఖభోగం జీవనమ్ (మహ్యమ్) విద్యాగ్రహణప్రవృత్తాయ (ప్రతి గ్రహీత్రే) అధ్యాపకాదాగతాయా విద్యాయాః సంవేత్రే (బృహస్పతయే) అష్టచత్వారింశద్వర్షపర్యంతం బ్రహ్మచర్యం సేవిత్వా బృహత్యా వేదవిద్యావాచః పాలకాయ (త్వా) పూర్ణవిద్యాధ్యాపయితారమ్ (మహ్యమ్) పూర్ణవిద్యామభీప్సవే (వరుణః) (దదాతు) (సః) (అమృతత్వమ్) (అశీయ) (త్వక్) స్పర్శేంద్రియ సుఖమ్ (దాత్రే) ఏధి (మయః) సుఖవిశేషమ్ (మహ్యమ్) (ప్రతిగ్రహీత్రే) (యమాయ) గృహాశ్రమజన్యవిషయసేవనాదుపరతాయ యమనియమాదియుక్తాయ (త్వా) సర్వదోషరహితముపదేశకమ్ (మహ్యమ్) సత్యాసత్యయోర్నిశ్చయ కరణశీలాయ (వరుణః) సర్వోపదేష్టా (దదాతు) (సః) (అమృతత్వమ్) (అశీయ) (హయః) జ్ఞానవర్ధనమ్. హి గతి వృద్ధ్యోరిత్యస్మాదౌణాది కోఽసున్ ప్రత్యయః (దాత్రే) (ఏధి) (వయః) చిరజీవనసుఖమ్ (మహ్యమ్) సర్వవృద్ధిం చికీర్షవే (ప్రతిగ్రహీత్రే). అయమ్మంత్రః. శత.౪.౩.౪.౨౮-౩౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౭॥

అన్వయః :- హే వసుసంజ్ఞకాధ్యాపక! యస్మా అగ్నయే మహ్యం త్వా వరుణో దదాతు. సోఽహం యదమృతత్వమశీయ ప్రాప్నుయాం తత్తస్మై దాత్రే వరుణాయాయుశ్చిరజీవనమేధి. ప్రతి గ్రహీత్రే మహ్యం శిష్యాయ మయః సుఖం చ. హే రుద్రసంజ్ఞకాధ్యాపక! యస్మై రుద్రాయ మహ్యం త్వా వరుణో దదాతు, సోఽహం యదమృతత్వమశీయ తత్తస్మై దాత్రే వరుణాయ ప్రాణస్త్వమేధి ప్రతిగ్రహీత్రే మహ్యం వయోఽవస్థాత్రయసుఖంచ. హే ఆదిత్యనామాధ్యాపక! యస్మై బృహస్పతయే మహ్యం త్వా వరుణో దదాతు. సోఽహం యదమృతత్వమశీయ తత్తస్మై దాత్రే వరుణాయ త్వగింద్రియసుఖం త్వమేధి ప్రతిగ్రహీత్రే మహ్యం సుఖం చ. యస్మై జితేంద్రియయమాయ మహ్యం త్వా వరుణో దదాతు. సోఽహం యదమృతత్వమశీయ తత్తస్మై దాత్రే వరుణాయ హయో జ్ఞానవర్ధనం త్వమేధి. ప్రతిగ్రహీత్రే మహ్యం వయోఽవస్థాత్రయసుఖం చ. ॥౪౭॥

భావార్థః:- సర్వేషాం జనానాం యోగ్యమస్తి యః సర్వోత్కృష్టోఽనూచానో విద్వాన్ భవేత్తస్య సకాశాదితరానధ్యాపకాన్ పరీక్ష్య స్వస్వకన్యాః పుత్రాన్ తత్తత్సదృశాదధ్యాపకాత్సాధయేయుః. అధ్యేతారశ్చ స్వ స్వబుద్ధిం న్యూనాధికాం జ్ఞాత్వా స్వస్వసదృశానధ్యాపకాన్ ప్రీత్యా సేవమానాస్తేభ్యో నైరంతర్యేణ విద్యాగ్రహణం కుర్యుః. ॥౪౭॥

పదార్థము :- వసుసంజ్ఞకము నభ్యసింపజేయు ఆచార్యా! (అగ్నయే మహ్యమ్) ఇరువది నాల్గువత్సరముల పర్యంతము బ్రహ్మచర్యమును సేవించి అగ్నివలె తేజస్వివగు నాకు (త్వా) ఆచార్యునిగా నిన్ను (వరుణః) సర్వోత్తమ విద్వాంసుడు (దదాతు) ఇచ్చుగాక! (సః) అట్టి నేను (అమృతత్వమ్) స్వకీయ శుద్ధకర్మంచే సాధించబడిన సత్యమగు ఆనందమును (అశీయ) పొందుదునుగాక! (దాత్రే) అట్టి దానశీల విద్వాంసునికి

(ఆయుః) దీర్ఘజీవనమును (ఏధి) వర్ధిల్లజేయుము (ప్రతిగ్రహీత్రే) విద్యాగ్రహణమొనర్చు (మహ్యమ్) విద్యార్థినగు నాకు (మయః) సుఖముల వృద్ధిపరచుము.

దుష్టుల నేడ్పించు నో యధ్యాపకా! (రుద్రాయ) నలుబదినాల్గు సంవత్సరములపర్యంతము బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందుండి రుద్రుని గుణముల ధరించు కోరికగల (మహ్యమ్) నాకు (త్వా) అట్టి రుద్రనామక ఆచార్యుడవైన నిన్ను (వరుణః) అత్యుత్తమ గుణములుగల విద్వాంసుడు (దదాతు) ఇచ్చునుగాక! (సః) అట్టి నేను (అమృతత్వమ్) ముక్తిసాధనములను (అశీయ) పొందుదును గాక! (దాత్రే) విద్యల ప్రసాదించు విద్వాంసునకై (ప్రాణః) యోగవిద్యాబలము (ఏధి) లభింపజేయుము (ప్రతిగ్రహీత్రే) విద్యలను గ్రహించు (మహ్యమ్) నాకొరకు (వయః) అవస్థాత్రయసౌఖ్యములను ప్రాప్తింపజేయుము.

సూర్యునివంటి తేజోవంతుడవగు ఓ ఆచార్యా! (బృహస్పతయే) నలుబదెనిమిది వత్సరములవరకు బ్రహ్మచర్యమును సేవించు కోరికగల (మహ్యమ్) నాకు (త్వా) సంపూర్ణ విద్యలను ప్రసాదించు నిన్ను (వరుణః) పూర్ణవిద్యలచే శారీరక, ఆత్మికశక్తులతో గూడిన విద్వాంసుడు (దదాతు) ఇచ్చును గాక! (సః) అట్టి నేను (అమృతత్వమ్) విద్యానందమును (అశీయ) భోగింతును గాక (ధాత్రే) పూర్ణవిద్యలను గరపు ఆ మహావిద్వాంసునికి (త్వక్) శీతోష్ణముల స్పర్శసుఖమును (ఏధి) వృద్ధిపరచుము (ప్రతిగ్రహీత్రే) పూర్ణ విద్యలను గ్రహించు శిష్యుడనగు (మహ్యమ్) నాకొరకు (మయః) సంపూర్ణ విద్యాసుఖములను ఉన్నతపరచుము.

గార్హస్థ్య విషయసుఖములనుండి విముఖుడవు, విరక్తుడవు, సత్యమునుపదేశించువాడవునగు ఓ ఆప్త విద్వాంసా! (యమాయ) గృహాశ్రమ సుఖానురాగము గలిగియును జితేంద్రియుడ నగు (మహ్యమ్) నాకు (త్వా) సమస్త దోషరహితుడవు, ఉపదేశించువాడవు నగు నిన్ను (వరుణః) సకల శుభగుణయుక్తుడగు విద్వాంసుడు (దదాతు) ఇచ్చును గాక! (సః) అట్టి నేను (అమృతత్వమ్) ముక్తిసుఖమును (అశీయ) పొందుదును గాక! (దాత్రే) బ్రహ్మవిద్యను ప్రసాదించు ఆ మహావిద్వాంసునికి (హయః) బ్రహ్మజ్ఞానమును (ఏధి) వృద్ధిపరచుము. (ప్రతిగ్రహీత్రే) పూర్ణ విద్యలను గ్రహించు శిష్యుడ నగు (మహ్యమ్) నాకొరకు (వయః) అవస్థాత్రయ సుఖమును లభింపజేయుము.॥౪౭॥

భావార్థము :-సర్వోత్తమ గుణశాలియు, సకలవిద్యలందు మహాపండితుడు నగు విద్వాంసుని యాశ్రయమున ఇతర అధ్యాపక విద్వాంసులను పరీక్షించి తమ తమ కన్యలను, పుత్రులను ఆ యా యోగ్యతలు గల అధ్యాపక విద్వాంసులద్వారా చదివించవలయును. చదువుకొను బ్రహ్మచారులును తమ తమ అల్పాధిక బుద్ధులను గ్రహించి వారికి అనుకూలురగు అధ్యాపకులను ప్రీతిపూర్వకముగ సేవించుచు వారినుండి నిరంతరము విద్యను నేర్వవలెను.॥౪౭॥

47.O' teacher, I, thy pupil anxious to lead a life of Brahmcharya for 24 years have been handed over to thee by the learned. May I acquire knowledge. May the learned live long. Grant happiness to me, the seeker after knowledge.

O' theacher, the subduer of the wicked, I thy pupil, desirous of leading a life of Brahmcharya for fortyfour years, have been handed over to thee by the learned. May I

learn the ways of achieving salvation, and my teacher the science of yoga. Grant me, the seeker after knowledge, the pleasure of the three stages of life. O illustrious teacher, I, thy pupil, desirous of leading a life of celibacy for fortyeight years, have been handed over to thee by the learned. May I enjoy the pleasure of knowledge; and my teacher feel comfortable both in heat and cold. Grant the plersure of full knowledge to me, the seeker after knowledge, O' self-controlled, sinless, learned teacher, I, thy pupil, free from the pleasures of married life, have been handed over to thee by the learned. May I attain to the pleasure of salvation; and my learned teacher acquire the knowledge of God and the Vedas.

Grant me, a student of thine the pleasure of a long life.

౨౯౩. కోఽదాదిత్యస్యాంగిరస ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, ఆర్ష్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

అథేశ్వరో జీవానుపదిశతి. ఈ మంత్రమందు పరమాత్మ జీవుల కిట్లుపదేశించుచున్నాడు.

౨౯౩ కోఽదాత్ కస్మా ఽఅదాత్ కామోఽదాత్ కామాయాదాత్ ।

కామో దాతా కామః ప్రతిగ్రహీతా కామైతత్తే ॥౪౮॥

ప. విః- కః, అదాత్, కస్మై, అదాత్, కామః, అదాత్, కామాయ, అదాత్, కామః, దాతా, కామః, ప్రతిగ్రహీతేతి ప్రతి+గ్రహీతా, కామ, ఏతత్, తే॥౪౮॥

పదార్థః :-(కః) (అదాత్) కర్మఫలాని దదాతి (కస్మై) (అదాత్) (కామః) కామ్యతే యః పరమేశ్వరః (అదాత్) దదాతి (కామాయ) కామయమానాయ జీవాయ (అదాత్) దదాతి (కామః) యః కామ్యతే సర్వై ర్యోగిభిః స పరమేశ్వరః (దాతా) సర్వపదార్థప్రదాయకః (కామః) జీవః (ప్రతిగ్రహీతా) (కామ) కామయతే అసౌ తత్సంబుద్ధౌ (ఏతత్) ఆజ్ఞాపనమ్ (తే) త్వదర్థమ్. అయమ్మంత్రః. శ. ౪.౩. ౪.౩౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౮॥

అన్వయః:-కోఽదాత్? కస్మా అదాత్? కామోఽదాత్ కామాయాదాత్ కామో దాతా. కామః ప్రతిగ్రహీతా. హే కామ జీవ! తే త్వదర్థమేతత్ సర్వం మయాజ్ఞప్తమితి త్వం నిశ్చినుహి. ॥౪౮॥

భావార్థః :-అస్మిన్ జగతి కర్మకర్తారో జీవాః, ఫలప్రదాతేశ్వరోఽస్తీతి విజ్ఞేయమ్. నహి కామనయా వినా కేనచిత్ చక్షుషో నిమేషోన్మేషనం కర్తుం శక్యతే తస్మాద్వేర్మనుష్యైర్విచారేణ ధర్మస్యైవ కామనా కార్యా నేతరస్య చేతీశ్వరాజ్ఞాస్తి. అత్రాహ మనుః-

కామాత్మతా న ప్రశస్తా న చైవేహాస్త్యకామతా।

కామ్యోహి వేదాధిగమః కర్మయోగశ్చ వైదికః ॥

అకామస్య క్రియా కాచిద్ దృశ్యతే నేహ కర్హిచిత్।

యద్యద్ధి కురుతే కిఞ్చిత్ తత్తత్కామస్య చేష్టితమ్ ॥౪౮॥

పదార్థము :-(కః) ఎవడు కర్మఫలమును (అదాత్) ఇచ్చును? మరియు (కస్మై) ఎవనికి (అదాత్) ఇచ్చును? ఈ రెండు ప్రశ్నలకు సమాధానము (కామః) సర్వజనులు కామించు నా పరమేశ్వరుడు (అదాత్) ఇచ్చుచున్నాడు. (కామాయ) కామించు జీవునకు (అదాత్) ఇచ్చుచున్నాడు. వివేచనము చేయునదేమన.

(కామః) యోగిజనులు కామించునట్టి యా పరమేశ్వరుడు (దాతా) ఇచ్చువాడు (కామః) కోరుకొను జీవుడు (ప్రతిగ్రహీతా) తీసికొనును. (కామః) ఓ కామించు జీవుడా!(తే) నీకొరకు నేను వేదములద్వారా (ఏతత్) ఈ యాజ్ఞల నొసగియున్నానని నీవు నిశ్చయముగ నెరుగుము.॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు జీవులు కర్మల నాచరించగా వానికి తగుఫలము నొసగువాడు పరమాత్మయై యున్నాడు. కామన (కోరిక) లేకుండ ఎవ్వడును కనురెప్పను సైతము కదల్పజాలడు. కావున జీవుడు కామితము లొనర్చవలయును. ఐనను ధర్మసంబంధ కామితములనే ఆశించి కోరవలయును. కాని ధర్మరహితముగ కామించగూడదని గ్రహించవలయును.॥౪౮॥

48.Who bestows. Upon whom does he bestow? God bestows. The soul is bestowed the fruit of its actions.

God is the giver and soul the receiver. O' soul, for thy benefit, do I give this Vedic instruction.

ఈ విషయమున మనువు చెప్పిన దంతయును వేదానుకూలమని నిశ్చయముగ గ్రహించ వలయును. అట్లే ఈ ప్రపంచమునందు అతిగా కామించుటయు ప్రశంసనీయముగాదు. కామన లేకుండ ఏకార్యమును సిద్ధించదు. కావున ధర్మమును కామించవలయునేగాని అధర్మమును కామించరాదు. ఏలన వేదములను చదువుట, చదివించుట, వేదోక్తధర్మము నాచరించుట మున్నగునవి కామించకుండ ఎన్నటికిని సిద్ధించలేవు.

కామాత్మతా న ప్రశస్తా న చైవేహాస్త్యకామతా।

కామ్యో హి వేదాధిగమః కర్మయోగశ్చ వైదికః ॥ మనుస్మృతి ॥...

అకామస్య క్రియా కాచిద్ దృశ్యతే నేహ కర్హిచిత్।

యద్యద్ధి కురుతే కించిత్తత్తత్కామస్య చేష్టితమ్ ॥ మను.......॥

ఈ లోకములో మూడుకాలములందును ఇచ్ఛలేని క్రియ ఏదియును గాన్పించదు. చేయబడున దంతయును కామన వ్యాపారమే. కావున శ్రేష్ఠవేదోక్త కామితముల నభిలషించవలయునేగాని ఇతర దుష్కర్మలకోరరాదు.

అస్మిన్నధ్యాయే:- (౧) బాహ్యాభ్యంతర వ్యవహార:, (౨) మనుష్యాణాం పరస్పరం వర్తనమ్, (౩) ఆత్మకర్మ, (౪) ఆత్మని మనస: ప్రవర్తనం, (౫) ప్రథమకల్పాయ యోగిన ఈశ్వరోపదేశ:, (౬) జిజ్ఞాసుం ప్రతి చ యోగి కృత్యం, (౭) తల్లక్షణం, (౮) అధ్యాపక శిష్యకర్మ, (౯) యోగవిద్యాభ్యాసినాం కృత్యం, (౧౦) యోగేనాంత:కరణశోధనం, (౧౧) యోగాభ్యాసిలక్షణం, (౧౨) శిష్యాధ్యాపకవ్యవహార:, (౧౩) స్వామిసేవక కృత్యం, (౧౪) న్యాయాధీశేన ప్రజారక్షణప్రకార:, (౧౫) రాజసభ్యజనకృత్యం, (౧౬) రాజ్ఞ్యోపదేశ కరణం, (౧౭) రాజభి: కార్యం, (౧౮) పరీక్ష్య సేనాపతి కరణం, (౧౯) పూర్ణవిద్యస్య సభాపతిత్వాధికార:, (౨౦) విద్వత్కృత్యం, (౨౧) ఈశ్వరోపాసకోపదేశ:, (౨౨) యజ్ఞానుష్ఠాతుర్విషయ:, (౨౩) ప్రజాదీన్ ప్రతి సభాపతేర్వర్తనం, (౨౪) రాజప్రజాజన సత్కార:, (౨౫) అధ్యాపకాధ్యేతౄణాం పరస్పరం ప్రవృత్తి:, (౨౬) ప్రతిదినం పఠనవిషయ:. (౨౭) విద్యావృద్ధికరణం. (౨౮) రాజ్ఞ: కర్తవ్యం కర్మ, (౨౯) సేనాపతి కృత్యం, (౩౦) సభాధ్యక్షక్రియా (౩౧) ఈశ్వరగుణవర్ణనం, (౩౨) తత్ప్రార్థనా, (౩౩) శూరవీరైర్యుద్ధానుష్ఠానం, (౩౪) సేనాస్థపురుషకృత్యం, (౩౫) బ్రహ్మచర్య సేవనప్రకార:, (౩౬) ఈశ్వరస్య జీవాన్ ప్రత్యుపదేశశ్చ, ఉక్త:.

అత ఏతదధ్యాయార్థస్యోక్తషష్ఠాధ్యాయార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఈ సప్తమాధ్యాయమున, బాహ్యాభ్యంతర వ్యవహారము, మనుష్యులందు పరస్పర సంబంధము, ఆత్మసంబంధ కర్మ, ఆత్మయందు మనోప్రవృత్తి, ప్రప్రథమ సిద్ధయోగికి ఈశ్వరోపదేశము, జ్ఞానమునాశించువాడు యోగాభ్యాసము నొనర్చవలెను. యోగిలక్షణము, చదువు-చదివించువారల రీతి (కర్మ), యోగాభ్యాస మొనర్చువారి ప్రవర్తన, యోగముచే నంత:కరణశుద్ధి, యోగాభ్యాసి లక్షణములు, గురుశిష్యుల పరస్పరవ్యవహారము, స్వామిసేవకుల లక్షణము, న్యాయాధీశుడు ప్రజలను రక్షించు విధానము, రాజపురుషుల సభాసదుల వ్యవహారములు, రాజ ఉపదేశము, రాజుల కర్తవ్యము, పరీక్షించి సేనాపతిని నియమించుట, పూర్ణవిద్యాంసునికే సభాపతి అధికారము నిచ్చుట, విద్వాంసుల కర్తవ్యకర్మలు, ఈశ్వరోపాసకునికి ఉపదేశము, పఠనపాఠనము, యజ్ఞానుష్ఠానమొనర్చు వారి విషయము, ప్రజలయెడ సభాపతి ప్రవర్తనము, రాజ ప్రజల సత్కారము, గురుశిష్యుల పరస్పర ప్రవర్తనము, సదా అధ్యయనమొనర్చు విషయము, విద్యనువృద్ధిజేయుట, రాజకర్తవ్యము, సేనాపతికర్తవ్యము, ఈశ్వరగుణముల వర్ణనము, ఈశ్వరప్రార్థనము, శూరవీరుల యుద్ధానుష్ఠానము, సైనికయోధుల కర్తవ్యము, బ్రహ్మచర్య సేవనపద్ధతి, జీవులకు పరమేశ్వరుని ఉపదేశము. ఈ యధ్యాయమునగలవు.

ఇతి శ్రీమత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత మహావిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్ద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే సప్తమో௨ధ్యాయ: పూర్తిమగాత్ ।

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఏడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకాలక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడుననగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకనుంలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవ శాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'వంశీ కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఏడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

అష్టమోధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ అష్టమోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే త్రిషష్టిర్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥యు.30.3॥

1. ఉపయామ ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, బృహస్పతిస్సోమో దేవతా, ఆర్చీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

తస్య ప్రథమమన్త్రేణ గృహస్థధర్మాయ బ్రహ్మచారిణ్యా కన్యయా

కుమారో బ్రహ్మచారీ స్వీకరణీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఈ మొదటి మంత్రముద్వారా బ్రహ్మచారిణియగు కన్య బ్రహ్మచారిని

గ్రహించవలయునని యుపదేశించబడినది.

1. ఉపయామగృహీతోఽస్యాదిత్యేభ్యస్త్వా।

విష్ణ ఉరుగాయైష తే సోమస్తꣳ రక్షస్వ మా త్వా దభన్ ॥1॥

ప.విః- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ఆదిత్యేభ్యః, త్వా, విష్ణో ఇతి

విష్ణో, ఉరుగాయేత్యురు+గాయ, ఏషః, తే, సోమః, తమ్, రక్షస్వ, మా, త్వా, దభన్॥1॥

పదార్థః :-(ఉపయామగృహీతః) శాస్త్రనియమోపనియమా గృహీతా యేన సః (అసి) (ఆదిత్యేభ్యః) కృతాష్టచత్వారింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యేభ్యః పుంభ్యః (త్వా) త్వాం సేవితాష్టచత్వారింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యమ్ (విష్ణో) సర్వశుభ విద్యాగుణకర్మ స్వభావవ్యాప్త! (ఉరుగాయ) ఉరూణి బహూని శాస్త్రాణి గాయతి పఠతి తత్సంబుద్ధౌ (ఏషః) ప్రత్యక్షో గృహాశ్రమః (తే) తవ (సోమః) మృదుగుణవర్ధకః (తమ్, రక్షస్వ) (మా) నిషేధే (త్వా) త్వామ్ (దభన్) దభ్నువన్తు హింసన్తు. అత్ర లోడర్థే లుఙడభావశ్చ. అయం మన్త్రః. శత. 4.3.1-6. వ్యాఖ్యాతః.॥1॥

అన్వయః:-హే కుమారబ్రహ్మచారిన్! సేవితచతుర్వింశతివర్షబ్రహ్మచర్యా బ్రహ్మచారిణ్యహమాదిత్యేభ్యః త్వామంగీకరోమి త్వముపయామగృహీతోఽసి. హే విష్ణో! తే తవైషః సోమోఽస్తి తం త్వం రక్ష. హే ఉరుగాయ! త్వాం కామబాణా మా దభన్ మా హింసన్తు.॥1॥

భావార్థః :-సర్వాసాం సేవితబ్రహ్మచర్యాణాం యువతీనాం కన్యానామిదమవశ్యమభీప్సితవ్యమ్. తాః

స్వస్వసదృశరూపగుణకర్మస్వభావవిద్యాన్ బలాధికాన్ స్వాభీష్టాన్ హృద్యాన్ పతీన్ స్వయంవర విధినోరీక్ష్యత్య పరిచరేయుః. ఏవం బ్రహ్మచారిభిరపి స్వతుల్యయువత్యః స్త్రీత్వేనాంగీకర్తవ్యా. ఏవం ద్వాభ్యాం సనాతనో గృహస్థధర్మః పాలనీయః. పరస్పరమత్యన్తమ్విషయభోగలోలుపవీర్యక్షయాః కదాచిన్న విధేయాః కింతు సదర్తుగామినౌ సన్తౌ దశసన్తానానుత్పాద్య తాన్ సుశిక్ష్యైశ్వర్యమున్నీయ ప్రీత్యా రమేతామ్. యథా ఇతరేతరస్మిన్నప్రసన్నతా వియోగవ్యభిచారాదయో దోషా న భవేయుః. తథాఽనుష్ఠాయ పరస్పరం సర్వథా సర్వదా రక్షా కార్యా.॥౧॥.

పదార్థము :- ఓ కుమార బ్రహ్మచారీ! ఇరువదినాల్గు వత్సరముల పర్యంతము బ్రహ్మచర్యమును సేవించిన నేను (ఆదిత్యేభ్యః) నలుబదెనిమిది సంవత్సరముల బ్రహ్మచర్యము సేవించినవారి సభనుండి (త్వా) నలుబదెనిమిది వర్షముల బ్రహ్మచర్యమును సేవించిన నిన్ను స్వీకరించుచున్నాను. అట్టి నీవు (ఉపయామ గృహీతః అసి) శాస్త్రముల నియమ ఉపనియమములను గ్రహించినవాడవు (విష్ణో) సకల శ్రేష్ఠవిద్య గుణకర్మస్వభావములుగల యో శ్రేష్ఠుడా! (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ గృహస్థాశ్రమము (సోమః) సోమలతాదులవలె ఐశ్వర్యమును వృద్ధిపరచునదై యున్నది (తమ్) దానిని (రక్షస్వ) కాపాడుము (ఉరుగాయ) శాస్త్రముల నధికముగ అధ్యయన మొనర్చువాడా! (త్వా) విషయవాంఛలు నీకు (మా దభన్) దుఃఖములు గలిగించకుండ సాధనచేయుము.॥౧॥

భావార్థము :- బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును సేవించి యువతులగు సమస్త కన్యలు తమతో సమానమైన రూప గుణకర్మస్వభావవిద్యలు గలిగి, తమ కంటె బలశాలురై, తమ ఇచ్ఛానుకూలురై, మనసార విశేష ప్రీతికి పాత్రుడైయున్నవానిని పతిగా స్వయంవరవిధిగా స్వీకరించి యతనికి సేవయొనర్చవలయునను కోరిక గలిగియుండవలయును. ఇట్లే కుమారబ్రహ్మచారులును ఎవరికి తగిన కన్యలను వారు వివాహం చేసికొనవలయును.

ఈవిధముగ స్త్రీపురుషు లిరువురును సనాతన గృహస్థధర్మమును చక్కగాపాలించవలయును. అత్యంత భోగవిలాసములందు జిక్కి వీర్యమెన్నటికి నష్టపరచుకొనవలదు. కాని ఋతుగాములైయుండుచు పదిమంది సంతానమును గని వారిని సుశిక్షితులనుగ నొనర్చి ఐశ్వర్యముల వృద్ధిపరచికొని ప్రీతిపూర్వకముగ నుండవలయును. పరస్పరము వియోగము, వ్యభిచారము, ప్రేమరహితము మున్నగు దోషములందు జిక్కుకొనక సర్వకాలసర్వావస్థలయందు అన్నివిధముల ఒకరికొకరు రక్షకులు, పోషకులునై యుండవలెను.॥౧॥

1.O' Brahmchari, who hast observed celibacy upto forty eight years, I who hast led a life of celibacy for twenty -four years, select thee as my husband. Thou knowest the details of religious lore, dost posess an august personality. This domestic life contributes to thy prosperity. PRotect it. May the arrows of Cupid never torment thee!.

2వ మం.కదా చన ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, గృహపతిర్మఘవా దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవాహ. మరల గృహస్థుల ధర్మ మీ మంత్రమునం దుపదేశించెను.

౨౯౫ కదా చన స్తరీరసి నేన్ద్ర సశ్చసి దాశుషే ఉపోపేన్ను మఘవన్భూయఽఇన్ను తే దానం దేవస్య పృచ్యతఽఆదిత్యేభ్య స్త్వా ॥౨॥

ప.వి:- కదా, చన, స్తరీః, అసి, న, ఇన్ద్ర, సశ్చసి, దాశుషే, ఉపోపేత్యుప + ఉప, ఇత్, ను, మఘవన్నితి మఘ + వన్, భూయః, ఇత్, ను, తే, దానమ్, దేవస్య, పృచ్యతే, ఆదిత్యేభ్యః, త్వా॥౨॥

పదార్థః :-(కదా) కస్మిన్ కాలే (చన) అపి (స్తరీః) స్వభావాచ్ఛాదకః సంకుచితః (అసి) భవసి (న) నిషేధే (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యపతే (సశ్చసి) ప్రాప్నోషి. సశ్చతీతి గతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం.౨.౧౪. (దాశుషే) దానశీలాయ (ఉపోప) సామీప్యే. ఉపర్యధ్యధసః సామీప్యే. అ. ౮. ౧. ౭. ఇతి ద్విత్వమ్ (ఇత్) ఏవ (ను) క్షిప్రమ్. న్వితి క్షిప్రనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౫ (మఘవన్) ప్రశంసిత ధనయుక్త (భూయః) అధికమ్ (ఇత్) ఏవ (ను) శీఘ్రమ్ (తే) తవ (దానమ్) (దేవస్య) విదుషః (పృచ్యతే) సంబధ్యతే (ఆదిత్యేభ్యః) మాసేభ్యః (త్వా) త్వాం సుఖదాతారమ్. అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౫.౧౦,౧౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౨॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర పరమైశ్వర్యయుక్త పతే! యతస్త్వం కదాచనస్తరీర్నాసి, తస్మాద్దాశుష ఇన్నుపోప సశ్చసి. హే మఘవన్! దేవస్య తే తవ యద్దానమిన్ను భూయః పృచ్యతే, అతోఽహం స్త్రీత్వేనాదిత్యేభ్యః సదా సుఖప్రాపకం త్వా త్వామాశ్రయే.॥౨॥

భావార్థః :-వివాహకామనయా యువత్యా స్త్రియా యచ్ఛలకపటాచరణరహితః సత్యభావప్రకాశక ఏకస్త్రీవ్రతో జితేన్ద్రియ ఉద్యోగీ ధార్మికో దాతా విద్వాన్ భవేత్, తముపయమ్య నిరంతర మానన్దితవ్యమ్.॥౨॥

పదార్థము :- పరమైశ్వర్య శాలివగు నో పతీ! నీవు (కదాచన) ఎన్నడు (స్తరీః) ఆత్మస్వభావమును [స్వంత ఆలోచనలను] దాచువాడవు (న అసి) కావు. కావుననే (దాశుసే) దానమొసగు దాతకు (ఉపోప) సమీపమున (సశ్చసి) ప్రాప్తమగుచున్నావు (మఘవన్) ప్రశంసనీయమగు ధనశాలివగు ఆర్యపుత్రా! (దేవస్య) విద్వాంసుడవగు (తే) నీయొక్క (దానమ్) ఉత్తమశిక్ష, ధనాదుల దానము (ఇత్) అట్టిదానము (ను) శీఘ్రముగ (భూయః) అధికముగ నాకు (పృచ్యతే) ప్రాప్తమగుగాక! కావుననే నేను స్త్రీ స్వభావముచే (ఆదిత్యేభ్యః) ప్రతిమాసము సుఖమునిచ్చు నిన్నాశ్రయించుచున్నాను.॥౨॥

భావార్థము :- వివాహమాడదలచు ప్రతి యువతియు ఛలము, కపటము మున్నగు దురాచరణలేనివాడు [సత్యస్వభావుడు], ప్రకాశకుడు, ఏకపత్నీవ్రతుడు, జితేంద్రియుడు, పురుషార్థి, ధార్మికుడు, విద్వాంసుడు నగు పురుషుని వివాహమాడి ఆనందించవలయును.॥౨॥

2.O' gloruous husband, thou never keepest anyting secret from me, thou befriendest the charitably disposed person. O'laudable wealthy husband thou art learned. May thy gift of knowledge and riches reach me soon. I select thee as my husband, as thou art always a source of comfort for me!.

౨౯౬.కదా చన ప్రయుచ్ఛసీత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, అదిత్యో గృహపతి ర్దేవతా,

నిచృదార్షీ పంక్తి శ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునర్గృహస్థధర్మమాహ. మరల గృహస్థ ధర్మ మీ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

౨౯౬ కదా చన ప్రయుచ్ఛస్యుభే నిపాసి జన్మనీ। తురీయాదిత్య

సవనం తఽఇన్ద్రియమాతస్థావమృతం దివ్యాదిత్యేభ్యస్త్వా ॥౩॥

ప.వి:- కదా, చన, ప్ర, యుచ్ఛసి, ఉభేఽ ఇత్యుభే, ని, పాసి, జన్మనీఽ ఇతి జన్మనీ, తురీయ, ఆదిత్య, సవనమ్, తే, ఇన్ద్రియమ్, ఆ, తస్థౌ, అమృతమ్, దివి, ఆదిత్యేభ్యః, త్వా.॥౩॥

పదార్థః :-(కదా) (చన) (ప్ర) (యుచ్ఛసి) అత్యన్తం ప్రమాద్యసి (ఉభే) ద్వే (ని) నితరామ్ (పాసి) (జన్మనీ) వర్తమానం ప్రాప్స్యమానం చ (తురీయ) చతుర్థవత్. అత్ర అర్శ ఆదిత్వాదచ్ (ఆదిత్య) విద్యయా సూర్య ఇవ ప్రకాశమాన! (సవనమ్) సవతి ప్రసూయతేఽనేన తత్. (తే) తవ (ఇన్ద్రియమ్) మన ఆదికార్యసాధకమ్ (ఆ) (తస్థౌ) (అమృతమ్) మరణధర్మరహితమ్ (దివి) ద్యోతనాత్మకే వ్యవహారే (ఆదిత్యేభ్యః) సంవత్సరేభ్యః (త్వా) త్వాం దృఢేన్ద్రియమ్. అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౫-౧౨. వ్యాఖ్యాతః.॥౩॥

అన్వయః :- అత్ర నేత్యధ్యాహార్యమ్. హే పతే! త్వం యది కదాచన న ప్రయుచ్ఛసి తర్హి స్వకీయే ఉభే జన్మనీ నిపాసి. హే ఆదిత్య!. యది తే తవ సవనమిన్ద్రియమాస్థౌ తర్హి దివ్యామృతం ప్రాప్నుయాః. హే తురీయ! ఆదిత్యేభ్యస్త్వా త్వామహముపయచ్ఛే.॥౩॥

భావార్థః:- యః ప్రమాదీ వివాహితాం స్త్రియం త్యక్త్వా పరస్త్రియం సేవతే, స ఇహాముత్ర చ దుర్భగో భవతి. యశ్చ సంయమీ స్వస్త్రీసేవీ త్యక్తపరస్త్రీః స ఉభయత్ర పరమం సుఖం కథం న భుంజీత?, అతః సర్వాసాం స్త్రీణాం యోగ్యతాఽస్తి జితేన్ద్రియాన్ పతీన్ సేవేరన్నితి.॥3॥

పదార్థము :-[ఈ మంత్రమున నకారముయొక్క అధ్యాహారము ఆకాంక్షిత మగుటచే అట్లు ఒనర్చబడినది] ఓ పతే! నీవు (కదా చన) ఎప్పుడైనను (ప్రయుచ్ఛసి) ప్రమాదము నొనర్చకున్నచో (ఉభే జన్మనీ) ఇహపరజన్మలను (పాసి) నిరంతరము పాలింతువు (ఆదిత్య) విద్యాదిగుణములందు సూర్యునివలె ప్రకాశించువాడా! (తే) నీయొక్క (సవనమ్) ఉత్పత్తిని, ధర్మములోగూడిన కార్యమును సిద్ధపరచు (ఇన్ద్రియమ్) మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియములు (ఆతస్థౌ) వశముననున్నచో నీవు (దివి) ప్రకాశిత వ్యవహారములందు (అమృతమ్) నాశరహితమగు సుఖమును పొందుదువు (తురీయ) చతుర్థాశ్రమమును సంపూర్ణ పరచువాడా! (ఆదిత్యేభ్యః) ప్రతిమాసపు సుఖముకొరకు (త్వా) దృఢ ఇంద్రియములు గల నిన్ను స్త్రీ నగు నేను స్వీకరించుచున్నాను. ॥3॥

భావార్థము :- వివాహమాడిన స్త్రీని ప్రమాదియై (పిచ్చివాడై) విడనాడి పరస్త్రీని కోరుచున్న మూర్ఖుడు ఈలోకమందును, పరలోకమునందును దౌర్భాగ్యుడగుచున్నాడు. సంయమియై పరస్త్రీని తల్లివలె నెంచి, స్వస్త్రీ (ఏకపత్నీ) వ్రతుడైయుండు పురుషుడ్డి ఇహపరలోకములందును పరమసౌఖ్యముల ననుభవించును. మరియు సకలస్త్రీలును జితేంద్రియుడైన పతిని సేవించుటయే యోగ్యము కాని అన్యులను సేవించరాదు.॥3॥

3.O' husband, thou art never neglectful, thou guardest both the present life, and the life to come. Thou, shining like the sun in knowledge, if thou controllest thy organ of procreation, wilt dervie perpetual pleasure in thy affairs. O'finisher of the fourth Ashrama (stage of life) I select thee as my husband for my perpetual happiness!.

౨౯౭. యజ్ఞో దేవానామిత్యస్య కుత్స ఋషిః, ఆదిత్యో గృహపతిర్దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్గృహాశ్రమవిషయమాహ.

మరల గృహస్థాశ్రమధర్మముల విషయములను గూర్చియే ఈమంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౨౯౭ యజ్ఞో దేవానాం ప్రత్యేతి సుమ్నమాదిత్యాసో భవతా మృడయన్తః।

ఆ వోఽర్వాచీ సుమతిర్వవృత్యాదంహోశ్చిద్యా

వరివోవిత్తరాఽసదాదిత్యేభ్య స్త్వా॥4॥

ప.వి:- య॒జ్ఞః, దే॒వానా॑మ్, ప్ర॒తి, ఏ॒తి, సు॒మ్నమ్, ఆది॑త్యాసః, భవ॑త, మృ॒డయ॑న్తః, ఆ, వః, అ॒ర్వాచీ॑, సు॒మ॒తిరితి॑ సు+మ॒తిః, వ॒వృ॒త్యా॒త్, అ॒ꣳహోః, చి॒త్, యా, వ॒రి॒వో॑వి॒త్తరేతి॑ వరి॒వో॑విత్ + తరా, అస॑త్, ఆ॒ది॒త్యేభ్యః, త్వా॥౪॥

పదార్థః :-(యజ్ఞః) స్త్రీపురుషాభ్యాం సఙ్గమనీయః (దేవానామ్) విదుషామ్ (ప్రతి) ప్రతీతమ్, (ఏతి) ప్రాపయతి (సుమ్నమ్) సుఖమ్. సుమ్నమితి సుఖనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౬. (ఆదిత్యాసః) ఆదిత్యవద్విద్యాదిశుభగుణైః ప్రకాశమానాః (భవత) (మృడయన్తః) సర్వాన్ సుఖయన్తః. (ఆ) (వః) యుష్మాకమ్ (అర్వాచీ) సుశిక్షావిద్యాభ్యాసాత్పశ్చాద్విజ్ఞానమంచతి ప్రాప్నోత్యనయా సా (సుమతిః) శోభనా చాఽసౌ మతిః (వవృత్యాత్) వర్తతామ్. అత్ర బహులం ఛన్దసి. అ.౨.౪.౭౬. ఇతి శపః శ్లుర్వ్యత్యయేన పరస్మైపదఞ్చ. (అంహోః) సుఖప్రాపకస్య గృహాశ్రమస్యాఽనుష్ఠానస్య (చిత్) అపి (యా) (వరివో విత్తరా) వరివః సత్యం వ్యవహారం వేత్త్యనయా సాఽతిశయితా (అసత్) భవేత్. లేట్ ప్రయోగోఽయమ్. (ఆదిత్యేభ్యః) సర్వేభ్యో మాసేభ్యః (త్వా) త్వామ్. అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౫-౧౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౪॥

అన్వయః :-హే ఆదిత్యాసో! యూయం దేవానాం వో యుష్మాకం యో గృహాశ్రమాఖ్యో యజ్ఞః సుమ్నం ప్రత్యేతి,యాం హోఽర్వాచీ వరివోవిత్తరా సుమతిరావవృత్యాత్. యా త్వాఽదిత్యేభ్యః ప్రాప్తోత్తమ విద్యాశిక్షాఽసత్తయా చిద్యుక్తయా వా వాం సదా మృడయన్తో భవత.॥౪॥

భావార్థః :-వివాహం కృత్వా స్త్రీపురుషాభ్యామాప్తానాం విదుషాం సంగాద్యేన యేన కర్మణా విద్యాసుశిక్షాబుద్ధిధనం సౌహార్దం పరోపకారశ్చ వర్ధేత, తత్తదనుష్ఠేయమితి.॥౪॥

పదార్థము :-(ఆదిత్యాసః) సూర్యలోకమువలె విద్యమున్నగు శుభగుణములచే ప్రకాశించువారలారా! (దేవానామ్) విద్వాంసులైన (వః) స్త్రీపురుషులగు మీయొక్క యీ (యజ్ఞః) ఆచరించదగిన గృహాశ్రమ [యజ్ఞ] వ్యవహారము (సుమ్నమ్) సుఖమును (ప్రతి, ఏతి) నిశ్చయముగ ప్రాప్తింపజేయును. మరియు (యా) ఏ (అంహోః) గృహాశ్రమ సౌఖ్యములను సిద్ధింపజేయు (అర్వాచీ) ఉత్తమశిక్షణ మరియు విద్యాభ్యాసముల అనంతరము విజ్ఞానమునిచ్చు (సుమతిః) ఏ శ్రేష్ఠబుద్ధి సదా ఉత్తమమార్గమున (ఆ వవృద్యాత్) ప్రవృత్తమగుచున్నదో (ఆదిత్యేభ్యః) ఆప్తవిద్వాంసులద్వారా ఏ యుత్తమ విద్యాశిక్షణలు (త్వా) మీకు (అసత్) లభించుచున్నవియో (చిత్) అట్టి బుద్ధితోగూడిన మా స్త్రీపురుషులును (మృడయన్తః) సదా సుఖముల నిత్తురుగాక!॥౪॥

భావార్థము :-వివాహమొనర్చుకొనిన స్త్రీపురుషు లిరువురును విద్వాంసుల సాంగత్యముచే ఉత్తమ శిక్ష, విద్య, బుద్ధి, ధన సుహృద్భావ పరోపకారాదులు వృద్ధియగు కార్యములను అవశ్యముగా చేయుచుండ వలయును.॥౪॥

4.Marriage of the learned couple is a source of pleasure. O noble persons may your fine intellect, that understands the significance of married life, make you well versed in knowledge after the completion of student life; and teach you how to conduct truthful dealings, and tread on the path of virtue. May you conduce to the pleasure of the newly married couple, through the knowledge and teaching you receive form the learned.

౨౯౮. వివస్వన్నిత్యస్య కుత్స ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, ఆద్యస్య ప్రాజాపత్యాఽనుష్టుప్ ఛన్దః,

గాంధారః స్వరః, శ్రదిత్యుత్తరస్య నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునరపి గృహస్థధర్మమాహ.

మరల గృహస్థధర్మము గూర్చియే ఇందు చెప్పబడినది.

౨౯౮ వివస్వన్నాదిత్యైష తే సోమపీథస్తస్మిన్ మత్స్వ। శ్రదస్మై నరో వచసే

దధాతన యదాఽశీర్దా దమ్పతీ వామ మశ్నుతః। పుమాన్ పుత్రో

జాయతే విన్దతే వస్వధా విశ్వాహాఽరప ఏధతేఽ గృహే ॥౫॥

ప.వి:- వివస్వన్, ఆదిత్య, ఏషః, తే, సోమపీథఽఇతి సోమ+పీథః, తస్మిన్, మత్స్వః, శ్రత్, అస్మై, నరః, వచసే, దధాతన, యత్, ఆశీర్దేత్యాశీః+దా, దంపతీ ఇతి దమ్+పతీ, వామమ్, అశ్నుతః, పుమాన్, పుత్రః, జాయతే, విన్దతే, వసు, అధ, విశ్వాహా, అరపః, ఏధతే, గృహే. ॥౫॥

పదార్థః :- (వివస్వన్) వివిధే స్థానే వసతి తత్ సంబుద్ధౌ (ఆదిత్య) అవినాశిస్వరూప విద్వన్ (ఏషః) గృహాశ్రమః (తే) తవ (సోమపీథః) సోమః పీయతే యస్మిన్ సః (తస్మిన్) గృహాశ్రమే (మత్స్వ) ఆనందితో భవ (శ్రత్) సత్యమ్. శ్రత్ ఇతి సత్యనామసు పఠితమ్. నిఘం.3.౧౦. (అస్మై) (నరః) యే నయన్తి తత్ సంబుద్ధౌ (వచసే) గృహాశ్రమవాగ్వ్యవహారాయ (దధాతన) ధరత. సుపాం సులుక్. అ. ౭,౧,౩౯. ఇతి సుపో లుక్ (యత్) యస్మిన్ (ఆశీర్దా) ఆశీరిచ్ఛాం దదాతి సః (దంపతీ) జాయాపతీ (వామమ్) ప్రశస్యం గృహాశ్రమం ధర్మమ్. వామ ఇతి ప్రశస్యనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. ౮. (అశ్నుతః) వ్యాప్నుతః (పుమాన్) (పుత్రః) పున్నామ్నో వృద్ధావస్థా జన్మదుఃఖాత్ త్రాయతే సః. అత్రాహ మనుః పున్నామ్నో నరకాద్యస్మాత్ త్రాయతే పితరం సుతః। తస్మాత్పుత్ర ఇతి ప్రోక్తః స్వయమేవ స్వయంభువా ॥ అ.౯.శ్లో. ౧౩౮. (జాయతే) ఉత్పద్యతే (విన్దతే) లభతే (వసు) ధనమ్ (అధ) అథేత్యనన్తరే. అత్ర పృషోదరాదిత్వాత్ థస్య ధః. నిపాతస్య

చ. అ.౬. ౩. ౧౩౬. ఇతి దీర్ఘః (విశ్వాహా) బహూని చ తాన్యహాని చ. అత్ర శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. ౬, ౧, ౭౦, ఇతి లుక్. విశ్వమితి బహునామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩.౧. (అరపః) నిష్పాపః (ఏధతే) వర్ధతే (గృహే). అయం మంత్రః. శత. ౪.౩.౫.౧౬-౨౪. తథా.౪.౪.౪. ౧-౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౫॥

అన్వయః :-హే వివస్వన్నాదిత్య! గృహిన్నేష తే తవ సోమపీథో గృహాశ్రమోఽస్తి తస్మింస్త్వం విశ్వాహా మత్స్వ హర్షితో భవ. హే నరో గృహాశ్రమస్థా యూయమస్మై వచసే శ్రద్ధాతన యద్ యస్మిన్ గృహే దమ్పతీ వామమశ్నుతస్తస్మిన్ ఆశీర్దా అరపః పుమాన్ పుత్రో జాయతే వసు విన్దతే అధైధతే చ. ॥౫॥

భావార్థః :-స్త్రీపుంసౌ సుప్రేమ్ణా సరస్పరపరీక్షాపూర్వకం స్వయంవరోద్వాహం విధాయ సత్యాచరణేన సన్తానానుత్పాద్య మహదైశ్వర్యం లబ్ధ్వా సుఖన్నిత్యమున్నీయేతామ్.॥౫॥

పదార్థము :-(వివస్వన్) అనేకవిధములగు స్థానములందు వసించువాడా! (ఆదిత్య) అవినాశస్వరూప విద్వాంసుడవగు ఓ గృహస్థుడా! (ఏషః) ఏ యీ (తే) నీయొక్క (సోమపీథః) సోమలత మున్నగు ఓషధుల రసమును పానమొనర్పదగిన గృహాశ్రమము గలదో (తస్మిన్) దానియందు నీవు (విశ్వాహా) సర్వకాలములందును (మత్స్వ) ఆనందముగ నుండుము (నరః) ఓ గృహస్థులారా! మీ రెల్లరును (అస్మై) ఇట్టి (వచసే) ఈ గృహస్థాశ్రమమందలి వాగ్వ్యవహారమునకై (శ్రత్) సత్యమునే (దధాతన) ధరించుడు (యత్ గృహే) ఏ గృహాశ్రమమునందు (దమ్పతీ) పతిపత్నులు (వామమ్) ప్రశంసనీయ గృహధర్మమును (అశ్నుతః) పొందుచున్నారో ఆ గృహాశ్రమమున (ఆశీర్దా) కోరికలదీర్చువాడును (అరపః) పాపరహిత ధర్మాత్ముడును (పుమాన్) పురుషార్థియును (పుత్రః) వృద్ధావస్థయందలి దుఃఖములనుండి కాపాడగల పుత్రుడును (జాయతే) పుట్టుచున్నాడు. మరియు అట్టివాడు ఉత్తమమగు (వసు) ధనమును (విన్దతే) పొందును (అధ) అనంతర మాతడు (ఏధతే) విద్యా, కుటుంబ, ధనము, ఐశ్వర్యముతో వృద్ధినొందగలడు.॥౫॥

భావార్థము :-స్త్రీపురుషులిరువురును మిగుల ప్రేమతో పరస్పరము పరీక్షా పూర్వకముగా స్వయంవరవివాహము జేసికొని సత్యాచరణముతో సంతానమును బడసి ఐశ్వర్యవంతులై సదా ఉన్నతిని పొందవలయును.॥౫॥

5.O' husband, the master of different sciences, may this married life, in which thou drinkest the juices of different medicinal herbs, always give thee pleasure. O entrants into married life, stick to truth, honouring the vows taken at the time of marriage. In a home, where the husband and wife fulfil honestly the duties of married life, is born a son, who fulfils your desires, is sinless. enterprising, earns riches and prospers!.

౬. వామమద్యేత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునశ్చ గృహాశ్రమిణా కథం ప్రయతితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

గృహస్థులెట్లు ప్రయత్నించవలయునను విషయ మిం దుపదేశించబడినది.

౨౯౯ వామమద్య సవితర్వామము శ్వో దివే దివే వామమస్మభ్యం సావీః।
వామస్య హి క్షయస్య దేవ భూరేరయా ధియా వామభాజః స్యామ॥౬॥

ప.వి:-వామమ్, అద్య, సవితః, వామమ్ ఉ ఇత్యూఁ, శ్వః, దివే దివ ఇతి దివే + దివే, వామమ్, అస్మభ్యమ్, సావీః, వామస్య, హి, క్షయస్య, దేవ, భూరేః, అయా, ధియా, వామభాజ ఇతి వామ + భాజః, స్యామ॥౬॥

పదార్థః:-(వామమ్) ప్రశస్యం సుఖమ్ (అద్య) అస్మిన్నహని (సవితః) సర్వస్యైశ్వర్యస్య ప్రసవితరీశ్వర (వామమ్) (ఉ) వితర్కే (శ్వః) పరస్మిన్ దినే (దివేదివే) ప్రతిదినమ్ (వామమ్) అస్మభ్యమ్. (సావీః) సవ. అత్ర లోడర్థే లుఙడభావశ్చ (వామస్య) అత్యుత్కృష్టస్య (హి) ఖలు (క్షయస్య) గృహస్య (దేవ) సుఖప్రద! (భూరేః) బహుపదార్థాన్వితస్య (అయా) అనయా. ఛాందసో వర్ణలోపో వా. అ.౮.౨.౨౫ భా. ఇతి నలోపః (ధియా) శ్రేష్ఠబుద్ధ్యా (వామభాజః) ప్రశస్యకర్మసేవినః (స్యామ) భవేమ. అయం మంత్రః. శత... ౪.౪. ౧.౬ వ్యాఖ్యాతః. ।౬॥

అన్వయః :-హే దేవ సవితః పురుషార్థేన బహ్వైశ్వర్యజనక త్వమస్మభ్యమద్య వామము శ్వో వామం వా దివే దివే వామ సావీః సవ. యేన వయమయా ధియా భూరేర్వామస్య క్షయస్య గృహాశ్రమస్య మధ్యే వామభాజో హి స్యామ.।౬॥

భావార్థః:-గృహస్థైర్జనైరీశ్వరానుగ్రహేణ పరమపురుషార్థేన ప్రశస్తధియా మాంగలికాః సన్తో గృహాశ్రమిణో భూత్వైవ ప్రయతేరన్ యతస్త్రిషు కాలేషు ప్రవృద్ధసుఖాః స్యుః. ।౬॥

పదార్థము :-(దేవ) సుఖములనిచ్చు (సవితః) సమస్త ఐశ్వర్యముల నుత్పన్నమొనర్చు ముఖ్య జనులారా! మీరు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (అద్య) నేడే (వామమ్) అతిప్రశంసనీయ సుఖమును (ఉ) నేడే యనేల (శ్వః) రేపును (వామమ్) పైదెలిపిన సుఖమును, అట్లే (దివేదివే) ప్రతిదినమును (వామమ్) అట్టి సుఖమును (సావీః) ఉత్పన్నమొనర్చుడు [దానివల్ల మేము మీ కృపచే ఉత్పన్నమైన] (అయా) ఇట్టి (ధియా) శ్రేష్ఠబుద్ధితో (భూరేః) అనేక పదార్థములతో గూడినదియు (వామస్య) మిక్కిలి సుందరమగునదియు నగు (క్షయస్య) గృహాశ్రమమందు (వామభాజః హి స్యామ) ఉత్తమకర్మల నొనర్చువార మగుదుముగాక!.।౬॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరానుగ్రహముచే గృహస్థులెల్లరును ఉత్తమబుద్ధిగలవారై మంగళకరమగు గృహాశ్రమ వాసులై భూతభవిష్యద్వర్తమానము లను మూడుకాలములందును అత్యంతసుఖులై యుండునట్లు ప్రయత్న మొనర్చవలెను. ।౬॥

6.O' god, the Fountain of happiness, gice us happiness, today, tomorrow and on each day that passes: whereby, with our refined intellent, we may perform noble deeds in our married life, full of beauty and manifold aspirations!.

300. ఉపయామగృహీతోఽసీత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, సవితా గృహపతి ర్దేవతా, విరాడ్ బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునశ్చ గృహస్థధర్మముపదిశ్యతే.

మరల గృహాశ్రమము గూర్చియే ఉపదేశించబడుచున్నది.

300 ఉపయామగృహీతోఽసి సావిత్రోఽసి చనోధాశ్చనో

ధాఽఅసి చనోమయి ధేహి। జిన్వ యజ్ఞం జిన్వ యజ్ఞపతిం

భగాయ దేవాయ త్వా సవిత్రే ॥౭॥

ప.వి:- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, సావిత్రః, అసి, చనోధా ఇతి చనః+ధాః, చనోధా ఇతి చనః+ధాః, అసి, చనః, మయి, ధేహి, జిన్వ, యజ్ఞమ్, జిన్వ, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, భగాయ, దేవాయ, త్వా, సవిత్రే.॥౭॥

పదార్థః:-(ఉపయామగృహీతః) ఉపయామేన వివాహనియమేన గృహీతః (అసి) (సావిత్రః) సవితా సకలజగదుత్పాదకః పరమేశ్వరో దేవతా యస్య సః (అసి) (చనోధాః) చనాంస్యన్నాని దధాతీతి. చన ఇత్యన్న నామసు పఠితమ్ నిరు. ౬. ౧౬. (చనోధాః) అభ్యాసేనాధికార్థో గ్రాహ్యః సర్వేభ్యోఽధికాన్నవాన్ గమ్యతే. అభ్యాసే భూయాంసమర్థం మన్యతే. నిరు. ౧౦. ౪౨. (అసి) (చనః) (మయి) అన్నగ్రహణ నిమిత్తాయాం వివాహితాయాం స్త్రియామ్. (ధేహి) ధర (జిన్వ) ప్రాప్నుహి జానీహి వా. జిన్వతీతి గతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౪. (యజ్ఞమ్) ధర్మద్భిః పురుషైః సంగన్తవ్యమ్ (జిన్వ) ప్రణీహి (యజ్ఞపతిమ్) గృహాశ్రమస్య పాలకం పురుషం పాలికాం స్త్రియం వా (భగాయ) ధనాఢ్యాయ సేవనీయాయైశ్వర్యాయ. భగ ఇతి ధననామసు పఠితమ్, నిఘం. ౨.౧౦. (దేవాయ) దివ్యాయ కమనీయాయ (త్వా) త్వామ్. (సవిత్రే) సంతానోత్పాదకాయ. అయం మంత్రః. శత. ४.४.౧.౬. వ్యాఖ్యాతః.॥౭॥

అన్వయః:-హే పురుష! త్వయా యథాఽహం నియమోపనియమైః సంగృహీతాఽస్మి తథా మయా త్వముపయామగృహీతోఽసి త్వం [చనోధాః] చనోధా అసి సావిత్రశ్చాసి తథాఽహమస్మి త్వం మయి చనో

ధేహి. అహమపి త్వయి దధ్యామ్. త్వం యజ్ఞం జిన్వ అహమపి జిన్వేయమ్. సవిత్రే భగాయ దేవాయ యజ్ఞపత్నీం మాం జిన్వ. ఏతస్మై యజ్ఞపతిం త్వామహమపి జిన్వేయమ్. ॥౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. వివాహితస్త్రీపురుషౌ ప్రాప్త్యనుకూలవ్యవహారేణ పరస్పరమైశ్వర్యం ప్రాప్నుయాతాం ప్రీత్యా సంతానోత్పత్తిం చాచరేతామ్. ॥౭॥

పదార్థము :- మానవా! నీచే నే నెట్లు నియమ ఉపనియమములద్వారా గ్రహించబడి యున్నానో అట్లే నేను నిన్ను (ఉపయామ గృహీతః అసి) వివాహ నియమములచే గ్రహించి యున్నాను. నీవు (చనోధాః చనోధాః) ప్రతియన్నమును అధికముగ ధరించువాడవై (అసి) ఉన్నావు. మరియు (సావిత్రః) సవితవు [సంతానాది సకలసుఖముల నుత్పన్నమొనర్చువాడవు. కావున నీవు నా యిష్టదైవముగ విశ్వసించబడినవాడవునై సకల జగదుత్పాదకుడునగు జగదీశ్వరుడు దేవతగా గలవాడవునై] (అసి) ఉన్నావు [అట్లే నేనుకూడ నీ నిమిత్తము ధరించెదను]. ఎట్లు నీవు (యజ్ఞమ్) దృఢపురుషులు సేవించదగిన ధార్మిక వ్యవహారమును (జిన్వ) పొందుదువో [అట్లే నేను కూడ పొందెదను గాక!] మరియు (సవిత్రే) సంతానోత్పత్తికి హేతువును (భగాయ దేవాయ) సేవనీయమునగు ధనాదిదివ్యైశ్వర్యముల నిమిత్తము (యజ్ఞపతిమ్) గృహాశ్రమమును పాలించు నిన్ను నే నెట్లు ప్రసన్నముగ నుంచుదునో అట్లే నీవును నన్ను (జిన్వ) తృప్తిపరచుము.॥౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వివాహితులగు స్త్రీపురుషులు లాభముతో గూడిన వ్యవహారములతో పరస్పరము ఐశ్వర్యమును పొందవలయును. ప్రేమతో సంతానవంతులు గావలెను. ॥౭॥

7.O' husband, thou hast been united with me through the ties of marriage. Thou art the worshipper of God. Thou art the master of foodstuffs; grant them to me. Safeguard your married life. I accept thee as the preserver of the yajna of our domestic life, the lord of riches, the pattern of beauty, and the progenitor of offspring!.

౩౦౧.ఉపయామగృహీతోఽసీత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, విశ్వేదేవా గృహపతయో దేవతాః, ఆద్యస్య ప్రాజాపత్యా గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః. సుశర్మేత్యస్య నిచృదార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునరపి గృహకర్తవ్యముపదిశ్యతే.

గృహస్థుడు సేవించదగిన ధర్మము గూర్చి మరల నుపదేశించబడినది.

౩౦౧ ఉపయామగృహీతోఽసి సుశర్మాసి సుప్రతిష్ఠానో బృహదుక్షాయ నమః।
విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యఽఏష తే యోనిర్విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యః ॥౮॥

ప.విః- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, సుశర్మేతి సు+శర్మా, అసి, సుప్రతిష్ఠానః సుప్రతిష్ఠాన ఇతి సు+ప్రతిష్ఠానః, బృహదుక్షాయేతి బృహత్+ఉక్షాయ, నమః, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః, ఏష, తే, యోనిః, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః.॥౮॥

పదార్థః:-(ఉపయామగృహీతః) (అసి) (సుశర్మా) శోభనాని గృహాణి యస్య సః. శర్మేతి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం. 3. 4. (అసి) (సుప్రతిష్ఠానః) సుష్ఠు ప్రతిష్ఠానం ప్రతిష్ఠా యస్య సః (బృహదుక్షాయ) బృహద్వీర్యముక్షతి సిఞ్చతి తస్మై. బృహదితి మహన్నామసు పఠితమ్. నిఘం. 3.3. (నమః) అన్నమ్. నమ ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౭. (విశ్వేభ్యః) అఖిలేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) కమనీయ దివ్యసుఖేభ్యః (ఏషః) (తే) (యోనిః) గృహమ్ (విశ్వేభ్యః) సమస్తేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః. అయం మంత్రః. శత.4.4.౧. ౧4-౧౫. తథా.4.4.౨. ౧-౧౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౮॥

అన్వయః :-హే పతే! అహం యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి, సుప్రతిష్ఠానః సుశర్మాఽసి, తస్మై బృహదుక్షాయ తభ్యం నమోఽస్తు సుసంస్కృతం హృద్యమన్నముచితసమయే దదామి. యథాఽహం యస్య తే తవైష యోనిః ప్రాసాదోఽస్తి తం త్వాం విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః సేవే తథా త్వం విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో మాం నియుఙ్క్ష.॥౮॥

భావార్థః :-యస్య గృహాశ్రమమభీప్సోర్జనస్య సర్వర్తుసుఖసంపాదకం గృహం స్యాత్, స్వయం చ వీర్యవాన్ తమేవ స్త్రీ పతిత్వేన గృహ్ణీయాత్. తస్మై యథోచితసమయే సుఖం దద్యాత్. స్వయఞ్చ తస్మై దివ్యసుఖమాదద్యాత్ తౌ ద్వౌ విదుషాం సేవనమాచరేతామ్.॥౮॥

పదార్థము :-హే పతే! నే నెట్లు నిన్ను (ఉపయామ గృహీతః) నియమోపనియమములచే గ్రహించి (అసి) ఉన్నానో మరియు నీవు (సుప్రతిష్ఠానః) చక్కని ప్రతిష్ఠితుడవు (సుశర్మా అసి) చక్కని గృహము గలిగినవాడవునై యున్నావో (బృహదుక్షాయ) అట్టి అత్యంత వీర్యసేచనమొనర్చు నీకు (నమః) చక్కగా సంస్కరింపబడినదియునగు అన్నమును ఉచితసమయమున నొసగుచున్నాను. మరియు ఏ నీకు (ఏషః) ఇట్టి (యోనిః) సుఖదాయక భవనము గలదో (త్వా) అట్టి దానిని నీకు (విశ్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) దివ్యసుఖములకొరకు సేవించుచున్నాను. మరియు (త్వా) నిన్నెట్లు (విశ్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు నియుక్త పరచుచున్నానో అట్లే నీవును నన్ను చేయుము.॥౮॥

భావార్థము :- సకల ఋతువులందును సౌఖ్యముల నొసగు గృహముగలిగియు, గృహాశ్రమ భోగేచ్ఛగలిగి, వీర్యవంతుడునై యుండు పురుషునే స్త్రీ పతిగా స్వీకరించవలెను. ఆతనికి ఉచితసమయములందు సుఖము నొసగుచు ఆ భర్తవలన తానును ఉచితసమయములందు దివ్యసుఖముల ననుభవించవలయును. మరియు పతీపతులిరువురును సదా విద్వాంసుల సత్సంగ మొనర్చుచుండవలయును. ॥౮॥

8.O husband, thou has been united with me through the ties of wedlock. Thou art the master of fine houses, and a man of position. I give well cooked food to thee, full of vitality. This is thy comfortable edifice. I accept thee as the giver of different kinds of comforts. I place thee in the company of the learned!.

30౨. ఉపయామగృహీతో౭సీత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, గృహపతయో విశ్వేదేవా దేవతాః, ఆద్యస్య ప్రాజాపత్యాగాయత్రీ, బృహస్పతిసుతస్యేతి మధ్యమస్యార్ష్యుష్ణిక్, అహమిత్యుత్తరస్య స్వరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దాంసి. క్రమేణషడ్జర్షభ పఞ్చమాః స్వరః.

పునర్గార్హస్థ్యధర్మమాహ.

మరల గార్హస్థ్య ధర్మ మీ మంత్రమం దుపదేశించ బడినది.

30౨ ఉపయామగృహీతో౭సి బృహస్పతి సుతస్య దేవ సోమ త౭ఇన్దో రిన్ద్రియావతః పత్నీవతో గ్రహాఁ౭౨ఋద్ధ్యాసమ్।
అహం పరస్తాదహమవస్తాద్యదన్తరిక్షం తదు మే పితా౭భూత్।
అహఁ సూర్యముభయతో దదర్శాహం దేవానాం పరమం గుహా యత్॥౯॥

ప. విః- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, బృహస్పతిసుతస్యేతి బృహస్పతి+ సుతస్య, దేవ, సోమ, తే, ఇన్దోః, ఇన్ద్రియావతః, ఇన్ద్రియవత ఇతీన్ద్రియ + వతః, పత్నీవత ఇతి పత్నీ+వతః, గ్రహాన్, ఋధ్యాసమ్, అహమ్, పరస్తాత్, అహమ్, అవస్తాత్, యత్, అన్తరిక్షమ్, తత్ ఉఁ + ఇత్యూఁ, మే, పితా, అభూత్, అహమ్, సూర్యమ్, ఉభయతః, దదర్శ, అహమ్, దేవానామ్, పరమమ్, గుహా, యత్.॥౯॥

పదార్థః :- (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (బృహస్పతిసుతస్య) బృహత్యా వేదవాణ్యాః పతేః పాలకస్య పుత్రస్య (దేవ) కమనీయతమ (సోమ) ఐశ్వర్యసంపన్న (తే) తవ (ఇన్దోః) సోమగుణ సమ్పన్నస్య (ఇన్ద్రియావతః) బహుధనయుక్తస్య. ఇన్ద్రియమితి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౦. (పత్నీవతః)

ప్రశస్తా యజ్ఞసంబంధినీ జాయా యస్య (గ్రహాన్) గృహ్యన్తే స్వీక్రియన్తే వివాహకాలే నియతశిక్షావిషయా యే తాన్ (బుధ్యాసమ్) వర్ధిశీయ (అహమ్) (పరస్తాత్) ఉత్తరస్మాత్ (అహమ్) (అవస్తాత్) (అర్వాచీనాత్) సమయాత్ (యత్) (అన్తరిక్షమ్) అన్తరం క్షయమన్తఃకరణే క్షయరహితం విజ్ఞానమ్ (తత్) (ఉ) వితర్కే (మే) మమ (పితా) పాలకో జనకః (అభూత్) భవతి. వర్తమానే లట్ ఉక్తపూర్వాపరభావతః (అహయ్) (సూర్యమ్) చరాచరాత్మానమీశ్వరమ్ (ఉభయతః) (దదర్శ) దృష్టవాన్ దృష్టవతీ చాస్మి. (అహమ్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (పరమమ్) అత్యుత్తమమ్ (గుహా) గృహ్యన్తే సంవ్రియన్తే సకలా విద్యా యయా బుధ్యా తస్యామ్. అత్ర సుపాం సులుక్.అ.౭.౧.౩౯. ఇతి జేర్లుక్ (యత్) అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౨. ౧౨-౧౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౯॥

అన్వయః :- హే సోమదేవ! యస్త్వంమయా కుమార్యోపయామగృహీతోఽసి తస్యేన్ద్రోరిన్ద్రియావతః పత్నీవతో బృహస్పతిసుతస్య తే తవ గృహాన్ ప్రాప్యాహంపరస్తాదవస్తాద్బుధ్యాసం యద్దేవానాం గుహాస్థితమంతరిక్షం విజ్ఞానమన్వేమి తత్త్వమపి ప్రాప్నుహి యో మే మమ పితా పాలకోఽధ్యాపకో వా విద్వానభూత్తత్ప్రకాశాత్పూర్ణాం విద్యాం ప్రాప్యాహం యం పరమం సూర్యముభయతో దదర్శ తం త్వమపి పశ్య. ॥౯॥

భావార్థః:- స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం వివాహాత్ప్రాక్పూర్వం సమ్యక్ పరీక్షాం కృత్వా తుల్యగుణ కర్మస్వభావరూప బలారోగ్యపురుషార్థవిద్యాయుక్తౌ స్వయంవరవిధానేన వివాహం విధాయేత్థం ప్రయతేతాం యతో ధర్మార్థకామమోక్షాణాం వృద్ధిం ప్రాప్నుయాతామ్, యస్య మాతాపితరౌ విద్వాంసౌ న స్యాతాం, తయో రపత్యాన్యప్యత్యుత్తమాని భవితుం న శక్నువంతి. అతః పూర్ణవిద్యాసుశిక్షా భూత్వైవ గృహాశ్రమ మారభేతామ్. ॥౯॥

పదార్థము:-(సోమ) ఓ ఐశ్వర్యసంపన్నా! (దేవ) మనోహరుడవగు ఓ పతీ! కుమారి నగు నేను నిన్ను (ఉపయామగృహీతః) ఏ వివాహనియమములద్వారా స్వీకరించి (అసి) ఉన్నానో, అట్టి (ఇన్ద్రోః) సోమగుణ సంపన్నుడును (ఇన్ద్రియావతః) అధిక ధనసంపదలు గలిగినవాడును (పత్నీవతః) యజ్ఞముద్వారా ప్రశంసనీయ స్త్రీని గ్రహించువాడును (బృహస్పతి సుతస్య) గొప్పదగు వేదవాణిని పాలించువాని పుత్రుడును నగు (తే) నీ గృహమును, గృహసంబంధములను స్వీకరించి నేను (పరస్తాత్ అవస్తాత్) ముందు మరియు వెనకసమయములందు (బుధ్యాసమ్) సౌఖ్యములచే వృద్ధియగుచుందునుగాక! (యత్) ఏ (దేవానామ్) విద్వాంసుల (గుహా) బుద్ధులలో స్థిరమైయున్న (అన్తరిక్షమ్) ఎట్టి సత్యజ్ఞానమును నేను (ఏమి) పొందుచుంటినో [దానినే నీవును పొందుము. మరియు నెవడు] (మే పితా) నా పాలకుడు, లేక అధ్యాపకుడై (అభూత్) యుండెనో, ఆతనినుండి పూర్ణవిద్యను పొంది (అహమ్) నేను (ఉభయతః) ఆతని పూర్వాపరశిక్షణలచే (సూర్యమ్) చరాచరాత్మరూపమగు ఏ పరమేశ్వరుని (దదర్శ) చూచుచుంటినో, ఆతనినే నీవును చూడుము.॥౯॥

భావార్థము:- స్త్రీపురుషు లిరువురును వివాహమునకు పూర్వము పరస్పరము చూచుకొనవలయును. ఒకరినొకరు పరీక్షించుకొని తమతో సమానమగు గుణ, కర్మ, స్వభావ, రూప, బల, ఆరోగ్య, పురుషార్థ, విద్యలు మున్నగునవి గలిగియున్నవారిని స్వయంవరవిధిగా వివాహమాడి ధర్మార్థకామమోక్షములను సాధించవలెను. విద్వాంసులుగానివారి సంతానము ఉత్తమసంతానము గాజాలదు. కావున ఉత్తమశిక్షను, పూర్ణవిద్యలను పొందిన పిదపనే గృహాశ్రమమున ప్రవేశించవలయును. కాని ఈ విధులను పాటించకుండా గృహస్థాశ్రమమున ప్రవేశించవలదు. ॥౯॥

9.O prosperous and handsome husband, thou hast been united with me through the ties of marriage. Thou art the embodiment of gentlemanliness, the lord of wealth, the master of a loyal wife, and the son of a father, having the knowledge of the Vedas. May I prosper on all sides following the teachings received at the time of marriage. May I obtain the imperishable knowledge that resides in the inmost recesses of the hearts of the learned. May I, receiving complete instruction from my teacher, a father unto me, realise on all sides the existence of God!.

303. అగ్నా౩ఇ పత్నీవన్నిత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, విరాడ్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పత్నీ స్వపురుషస్య కథం ప్రశంసాం ప్రార్థనాంశ్చ కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

పత్ని తన పతినెట్లు ప్రశంసించి ప్రార్థించవలయునను విషయ మిందు గలదు.

303 అగ్నా౩ఇ పత్నీవన్త్సజూర్దేవేన త్వష్ట్రా సోమం పిబ స్వాహా।
ప్రజాపతిర్వృషాసి రేతోధా రేతో మయి ధేహి ప్రజాపతేస్తే వృష్ణో
రేతోధసో, రేతోధా మశీయ ॥౧౦॥

ప.వి:- అగ్నా౩ఇ, పత్నీవన్నితి పత్నీ + వన్, సజూరితి స + జూః, దేవేన, త్వష్ట్రా, సోమమ్, పిబ, స్వాహా, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, వృషా, అసి, రేతోధా + ఇతి రేతః + ధః, రేతః, మయి, ధేహి, ప్రజాపతేరితి ప్రజా + పతేః, తే, వృష్ణః, రేతోధస ఇతి రేతః + ధసః, రేతోధామితి రేతః + ధామ్, అశీయ.॥౧౦॥

పదార్థః :- (అగ్నే) సర్వసుఖప్రాపక! (పత్నీవన్) ప్రశస్తా యజ్ఞసంబన్ధినీ పత్నీ యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (సజూః) యః సమానం జుషతే సః (దేవేన) దివ్యసుఖప్రదేన (త్వష్ట్రా) సర్వదుఃఖవిచ్ఛేదకేన గుణేన (సోమమ్) సోమమ్ సోమవల్ల్యాదినిష్పన్నమాహ్లాదకమాసవవిశేషమ్ (పిబ) (స్వాహా) సత్యవాగ్విశిష్టయా క్రియయా (ప్రజాపతిః) సన్తానాదిపాలకః (వృషా) వీర్యసేచకః (అసి) (రేతోధాః) రేతో వీర్యం దధాతీతి (రేతః) వీర్యమ్ (మయి) వివాహితాయాం స్త్రియామ్ (ధేహి) ధర (ప్రజాపతేః) సన్తానాదిరక్షకస్య (తే) తవ (వృష్ణః) వీర్యవతః (రేతోధసః) పరాక్రమధారకస్య (రేతోధామ్) వీర్యధారక మితి పరాక్రమవన్తంపుత్రమ్ (అశీయ) ప్రాప్నుయామ్. అయం మంత్రః. శత. ४.४.२.१३ - १७. వ్యాఖ్యాతః.॥२०॥

అన్వయః :- హే అగ్నే స్వామిన్! మయా సజూస్త్వం దేవేన త్వష్ట్రా స్వాహా సోమం పిబ. హే పత్నీవన్! త్వం వృషా రేతోధాః ప్రజాపతిరసి మయి రేతో ధేహి. హే స్వామిన్! అహం వృష్ణో రేతోధసః ప్రజాపతేస్తే తవ సకాశాద్రేతోధాం పుత్రమశీయ. ॥२०॥

భావార్థః:- ఇహ జగతి మనుష్యజన్మ ప్రాప్య స్త్రీపురుషౌ బ్రహ్మచర్యోత్తమా విద్యాసద్గుణ పరాక్రమిణౌ భూత్వా వివాహం కుర్యాతాం వివాహమర్యాదయైవ సన్తానోత్పత్తిరతిక్రీడాజన్యసుఖసమ్భోగం ప్రాప్య నిత్యం ప్రముదేతామ్. వినా వివాహేన పురుషః స్త్రియాం వా స్త్రీపురుషం మనసాపి నేచ్ఛేద్యతః స్త్రీ పురుషసంబన్ధేనైవ మనుష్యవృద్ధిర్భవతి తస్మాద్ గృహాశ్రమం కుర్యాతామ్. ॥२०॥

పదార్థము :- (అగ్నే) సర్వసుఖములను గలుగజేయు ఓ స్వామీ! (సజూః) సమాన ప్రీతినుంచు నీవు నాతోబాటు (దేవేన) దివ్యసుఖముల నొసగునదియు (త్వష్ట్రా) సకలదుఃఖములను నాశమొనర్చునట్టి గుణముతో (స్వాహా) సత్యవాణితో గూడిన క్రియతో (సోమమ్) సోమలత మున్నగు ఓషధుల విశేషరసమును (పిబ) త్రాగుము. (పత్నీవన్) ప్రశంసనీయురాలు, యజ్ఞసంబంధముగల స్త్రీని గ్రహించినవాడా! (వృషా) వీర్యసేచన మొనర్చదగినవాడవగు నీవు (రేతోధాః) వీర్యధారణ మొనర్చువాడవు (ప్రజాపతిః) సంతానాది ప్రజాపాలకుడవగు నీవు (మయి) వివాహమాడిన నాయందు (రేతః) వీర్యమును (ధేహి) ధరింపజేయుము. ఓ స్వామీ! నేను(వృష్ణః) వీర్యసేచన మొనర్చువాడవు (రేతోధసః) పరాక్రమమును ధరించువాడవు (ప్రజాపతేః) సంతానాదులను కాపాడువాడవు నగు (తే) నీ సమాగమముద్వారా (రేతోధామ్) వీర్యశాలి, ప్రబలపరా క్రమవంతులు నగు పుత్రులను (అశీయ) పొందుదునుగాక!॥२०॥

భావార్థము :- ఈ ప్రపంచమున మానవజన్మను బడసి స్త్రీపురుషులిరువురును బ్రహ్మచర్యము, ఉత్తమవిద్య, ఉత్తమగుణములచే పరాక్రమవంతులై వివాహమాడవలయును. వివాహమర్యాదలతోనే సంతానోత్పత్తిని, రతిక్రీడచే సుఖమును పొంది నిత్యము ఆనందింతురుగాక! వివాహముగానట్టి స్త్రీ పురుషునితోగాని, పురుషుడు స్త్రీతోగాని సంగమకోరికను మనస్సునకు రానీయవలదు. ఇట్లుండుటచే మానవశక్తి పెంపొందును. కావున బ్రహ్మచర్యము తరువాతనే స్త్రీపురుషులు గృహాశ్రమమును ప్రారంభించవలెను.॥२०॥

10.O' husband, full of affection for me, the supplier of excellent comforts for me, the dispeller of all of my miseries, truthful in speech, drink the juice of medicinal herbs. O' master of a devoted wife, full of prowess and semen, thou art the' progenitor of off-spring. Impregnate semen in me. May I give brith to a valorous son, in connection with thee, the impregnator, the lord of vigour, and the guardian of the children!.

౩౦౪. ఉపయామగృహీతో౽సీత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్గార్హస్థ్యధర్మ మాహ.

మరల గార్హస్థ్య ధర్మమును గూర్చియే ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౦౪ ఉపయామగృహీతో౽సి హరిరసి హారియోజనో హరిభ్యాన్త్వా।
హర్య్యోర్ద్ధానా స్థ సహసోమా౽ఇన్ద్రాయ ॥౧౧॥

ప.వి:- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, హరిః, అసి, హారియోజన ఇతి హారి+యోజనః, హరి౽భ్యామితి హరి + భ్యామ్, త్వా, హర్య్యోః, ధానాః, స్థ, సహసోమా ఇతి సహ + సోమాః, ఇన్ద్రాయ. ॥౧౧॥

పదార్థః :-(ఉపయామగృహీతః) ఉపయామాయ గృహాశ్రమాయ గృహీతః (అసి) (హరిః) హరతే వహతే యథాయోగ్యం గృహాశ్రమవ్యవహారాన్ (అసి) (హారియోజనః) హరీన్ యోజయతి యః సారథిః స హరియోజనః. హరియోజన ఏవ హారియోజనస్తద్వత్ (హరిభ్యామ్) సుశిక్షితాభ్యాం తురంగాభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (హర్య్యోః) అశ్వయోః (ధానాః) ధారకాః. అత్ర దధాతేరౌణాదికో నః ప్రత్యయః (స్థ) భవత (సహసోమాః) సోమేన శ్రేష్ఠగుణసమూహేన సహ వర్తమానా ఇవ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యప్రాప్తయే. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౩. ౧-౧౦.వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౧॥

అన్వయః :-హే పతే! త్వముపయామగృహీతో౽సి. హారియోజన ఇవ హరి రసి. అతో హరిభ్యాం యుక్తే స్యందనే విరాజమానం త్వా త్వామహం సేవే యూయం గృహాశ్రమిణః సన్త ఇన్ద్రాయ సహ సోమాః సన్తో హర్య్యో ర్ధానా స్థ. ॥౧౧॥

భావార్థః:-బ్రహ్మచర్యసంస్కృతా వివాహమిచ్ఛవో యువతయః కన్యా యువానశ్చాన్యో౽న్యస్య ధనోన్నతిం పరీక్ష్య వివాహం కుర్యాతాం నో చేద్ధనాభావే దుఃఖోన్నతిర్భవేత్ ఏవముపయమ్య పరస్పరమాహ్లాదయన్తః సంతః ప్రతిదినమైశ్వర్యమున్నయేయుః. ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఆర్యపుత్రా! (ఉపయామ గృహీతః) గృహాశ్రమముకొరకు గ్రహింపబడినవాడవు (హారియోజనః) గుఱ్ఱములను గట్టు [పూన్చు] సారధివలె (హరిః అసి) యోగ్యానుసారము గృహస్థాశ్రమ వ్యవహారములను నడిపించువాడవై యున్నావు. కావున (హరిభ్యామ్) చక్కని శిక్షణను పొందిన అశ్వములను పూన్చిన రథమునందు విరాజమానుడవైయున్న (త్వా) నిన్ను [నేను సేవించెదను. గృహాశ్రమమును నడుపు] మీరు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యమును పొందుటకొరకు (సహసోమాః) ఉత్తమ గుణములతో గూడిన (హర్యోః) వేగవంతమగు గుణములు గలిగిన అశ్వములను (ధానాః) స్థానాదులయందు స్థాపించువారుగ (స్థ) నగుడు. ॥౧౧॥

భావార్థము:- బ్రహ్మచర్యముచే శుద్ధ, దృఢ, ఆరోగ్యవంతమగు శరీరముగలవారై, సుగుణవంతులు సద్విద్యాయుక్తులునై వివాహమాడదలచు యువతీయువకులు పరస్పరము ఒకరి యైశ్వర్యముల నొకరు చక్కగా జూచుకొనియే వివాహమాడవలయును. అట్లు గానిచో ధనాభావమువలన అధికదుఃఖములు గలుగును. కావున పై దెలిపిన గుణములచే వివాహమాడి ఆనందముగా సదా ఐశ్వర్యమును పెంపొందించుకొనవలయును. ॥౧౧॥

11.O' husband thou hast been accepted by me for married life. Just as a charioteer yokes the horses, so art thou fully competent to carry on the duties of a married man. May I serve thee seated in a war chariot yoked with disciplined horses. Ye members of my family, full of noble qualities, for acquiring prosperity, protect me and my husband, working together like horses for pulling on this chariot of our married life!.

30ఋ. యస్త ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, ఆర్షీపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అథ గృహస్థానాం మిత్రతామాహ.

ఈ మంత్రమందు గృహస్థుల మైత్రిని గూర్చి ఉపదేశించబడినది.

30ఋ యస్తేఽ అశ్వసనిర్భక్షో యో గోసనిస్తస్య తఽ ఇష్టయజుష

స్తుతస్తోమస్య శస్తోక్థస్యోపహూతస్యోపహూతో భక్షయామి ॥౧౨॥

ప.విః- యః, తే, అశ్వసనిరిత్యశ్వ + సనిః, భక్షః, యః, గోసనిరితి గో+ సనిః, తస్య, తే, ఇష్టయజుష ఇతి ఇష్ట+యజుషః, స్తుతస్తోమస్యేతి స్తుత+స్తోమస్య, శస్తోక్థస్యేతి శస్త+ఉక్థస్య, ఉపహూతస్యేత్యుప+ ఉహూతస్య, ఉపహూత ఇత్యుప+హూతః, భక్షయామి. ॥౧౨॥

పదార్థః:-(యః) (తే) తవ (అశ్వసనిః) అశ్వానామగ్న్యాది పదార్థానాం వా సనిర్దాతా (భక్షః) సేవనీయః (యః) (గోసనిః) గోః సంస్కృతవాచో భూమేర్విద్యాప్రకాశాదేః సనిర్దాతా (తస్య) (తే) తవ

(ఇష్టయజుషః) ఇష్టాని యజూంషి యస్య (స్తుతస్తోమస్య) స్తుతః స్తోమః సామవేదగానవిశేషో యేన సః (శస్తోక్థస్య) శస్తాని ప్రశంసితాని ఉక్థాని ఋక్సూక్తాని యేన తస్య (ఉపహూతస్య) సత్కారేణాహూయోపస్థితస్య (ఉపహూతః) సమ్మానిత ఉపస్థితః (భక్షయామి) లేట్ ప్రయోగోఽయమ్. అయం మంత్రః. శత.౪.౪.౩. ౧౧-౧౩. వ్యాఖ్యాతః.।౧౨॥

అన్వయః:-హే ప్రియ వీరపతే యస్త్వం మయోపహూతోఽశ్వసనిర్గోసనిరసి తస్యశస్తోక్థస్యేష్ట యజుషః స్తుతస్తోమస్యోపహూతస్య తవ యో భక్షోఽస్తి తముపహూతా సత్యహం భక్షయామి. హే ప్రియే సఖి! యా త్వమశ్వసనిర్గోసనిరసి తస్యాః శస్తో కథాయా ఇష్టయజుషః స్తుతస్తోమాయా ఉపహూతాయాస్తే తవ యో భక్షోఽస్తి తముపహూతాఽహం భక్షయామి.।౧౨॥

భావార్థః:- సదుత్సాహవర్ధకేషు కార్యేషు గృహాశ్రమమాచరన్త్యః స్త్రియః స్వసఖిస్త్రీజనాన్ గృహాశ్రమిణః పురుషో వా స్వేష్టమిత్రబన్ధుజనాదీనాహూయ యథాయోగ్యం సత్కారేణ భోజనాదినా ప్రసాదయేయురన్యోన్యముపదేశం శాస్త్రార్థం విద్యావాగ్విలాసం చ కుర్యుః.।౧౨॥

పదార్థము :- ప్రియ వీరపురుషుడవగు మిత్రమా! నీవు (ఉపహూతః) నాచే సత్కరించబడినవాడవు (అశ్వసనిః) అగ్ని మున్నగు పదార్థములను, లేక అశ్వముల నిచ్చువాడవు (గోసనిః) సంస్కృతవాణిని, భూమిని, విద్యాప్రకాశాది పదార్థముల నొసగువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (శస్తోక్థస్య) ప్రశంసనీయమగు ఋగ్వేదసూక్తములచే గూడినవాడవు (ఇష్టయజుషః) ఇష్టము, సుఖకరము నగు యజుర్వేద భాగయుక్తుడవు మరియు (స్తుతస్తోమస్య) సామవేదగానమును ప్రశంసించువాడవు నగు (తే) నీయొక్క (యః భక్షః) నోరూరించు, భుజించదగిన పదార్థములచే సత్కరించబడినదాన్నై నేను (భక్షయామి) భుజింతునుగాక! [హే ప్రియసఖీ! నీవు అగ్ని మున్నగు పదార్థములను, లేక అశ్వములను, సంస్కృతవాణిని, భూమిని, విద్య, ప్రకాశము మున్నగు ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను ఇచ్చుదానవునై యున్నావు. ప్రశంసనీయమునగు ఋగ్వేదసూక్తముచే స్తుతించుదానవు, యజుర్వేదభాగయుక్తవు, సామగాన మొనర్చుదానవునై యున్నావు. అట్టి నీయొక్క ఈ భుజించదగిన పదార్థమును ఉత్తమ గౌరవముచే నాహూతుడనైన నేను భుజించుచున్నాను].।౧౨॥

భావార్థము :-చక్కని ఉత్సాహమును పెంపొందజేయు కార్యములందు గృహస్థాశ్రమమును నడుపు స్త్రీలు తమ చెలికత్తెలను, గృహస్థులను, ఇష్టబంధుమిత్రాదులను ఆహ్వానించి భోజనాదులచే వారిని యథాయోగ్యముగ సత్కరించి సంతుష్టపరచవలయును. పరస్పరము సదా ప్రసన్నచిత్తులై యుండి పరస్పరము ఉపదేశము, శాస్త్రార్థము విద్యావాగ్విలాసము లొనర్చవలెను.।౧౨॥

12.O' affectionate and heroic husband, thou art the giver of scientfic knowledge, polished speech, land and good instruction. Thou art conversant with the Yajur-veda, the Sama Veda, and the Rig Veda. Thou art invited and honoured by the learned. Inivited by thee I eat the delicious meal prepared by thee!.

౩౦౬. దేవకృతస్యేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, గృహపతయో విశ్వేదేవా దేవతాః, మనుష్యకృతస్యేత్యస్య సామ్న్యుష్ణిక్, పితృకృతస్యేత్యస్యాత్మకృతస్యేత్యస్య చ విచృత్సామ్న్యుష్ణిక్, ఏనస ఇత్యస్య ప్రాజాపత్యోష్ణిక్, యచ్చాహమిత్యస్య నిచృదార్ష్యుష్ణిక్ చ ఛన్దాంసి, ఋషభః స్వరః.

పూర్వోక్తవిషయం ప్రకారాన్తరేణాహ.

పూర్వోక్తవిషయమునే ప్రకారాంతరముగ ఈ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

౩౦౬ దేవకృతస్యైనసో౽వయజనమసి మనుష్యకృతస్యైనసో౽వయజనమసి పితృకృతస్యైనసో౽వయజనమస్యాత్మకృతస్యైనసో౽వయజనమస్యేనసఽ ఏనసో౽వయజనమసి। యచ్చాహమేనో విద్వాఀశ్చకార యచ్చావిద్వాఀస్తస్య సర్వస్యైనసో౽వయజనమసి ॥౧౩॥

ప.వి:- దేవకృతస్యేతి దేవ+కృతస్య, ఏనసః, అవయజనమిత్యవ+యజనమ్, అసి, మనుష్యకృతస్యేతి మనుష్య+కృతస్య, ఏనసః, అవయజనమిత్యవ+యజనమ్, అసి, పితృకృతస్యేతి పితృ+కృతస్య, ఏనసః, అవయజనమిత్యవ+యజనమ్, అసి, ఆత్మకృతస్యేత్యాత్మ+కృతస్య, ఏనసః, అవయజనమిత్యవ+యజనమ్, అసి, ఏనస, ఏనస ఇత్యేనసః౽ ఏనసః, అవయజనమిత్యవ+యజనమ్, అసి, యత్, చ, అహమ్, ఏనః, విద్వాన్, చకార, యత్, చ, అవిద్వాన్, తస్య, సర్వస్య, ఏనసః, అవయజనమిత్యవ + యజనమ్, అసి. ॥౧౩॥

పదార్థః :-(దేవకృతస్య) దానశీలకృతస్య (ఏనసః) పాపస్య (అవయజనమ్) పృథక్కరణమ్ (అసి) (మనుష్యకృతస్య) సాధారణజనైరాచరితస్య (ఏనసః) అపరాధస్య (అవయజనమ్) దూరీకరణమ్ (అసి)

(పితృకృతస్య) జనకకృతస్య (ఏనసః) విరోధాచరణస్య (అవయజనమ్) పరిహరణమ్ (అసి) (ఆత్మకృతస్య) స్వయమాచరితస్య (ఏనసః) పాపస్య (అవయజనమ్) (అసి) (ఏనసః) (ఏనసః) అధర్మస్యాధర్మస్య (అవయజనమ్) పరిహరణమ్ (అసి) (యత్) అతీతే కాలే (చ) వర్తమానే (అహమ్) (ఏనః) అధర్మాచరణమ్ (విద్వాన్) జానన్ సన్ (చకార) కృతవాన్ కరోమి కరిష్యామి వా. అత్ర ఛన్దసి లుఙ్ లఙ్ లిటః అ.౩.౪.౬. ఇతి కాలసామాన్యే లిట్ (యత్) (చ) అవిద్యాసముచ్చయే (అవిద్వాన్) అజానన్ సన్ (తస్య) (సర్వస్య) (ఏనసః) దుష్టాచరణస్య (అవయజనమ్) దూరీకరణమ్ (అసి). అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౬.౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౩॥

అన్వయః:-హే సర్వోపకారిన్ సఖే! త్వం దేవకృతస్యైనసోఽవయజనమసి, మనుష్యకృతస్యైనసోఽవయజనమసి, పితృకృతస్యైనసోఽవయజనమసి. ఆత్మకృతస్యైనసోఽవయజనమసి. ఏనస ఏనసోఽవయజనమసి, విద్వానహం యచ్చైనః పాపం చకార కృతవాన్, కరోమి, కరిష్యామి. అవిద్వానహం యచ్చైనః కృతవాన్, కరోమి, కరిష్యామి వా తస్య సర్వస్యైనసోఽవయజనం చాసి. ॥౧౩॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథా విద్వాన్ గృహాశ్రమీ పురుషో దానాది ప్రసక్తపురుషాణామపరాధ దూరీకరణే ప్రయతేత. జానన్నజానన్ వాత్మకృతమపరాధం స్వయం త్యజేదన్యకృతమన్యస్మాన్నివారయేత్ తథాఽనుష్ఠాయ సర్వే యథోక్తం సుఖం ప్రాప్నుయురితి. ॥౧౩॥

పదార్థము :- సర్వుల కుపకారమొనర్చు మిత్రమా! నీవు (దేవకృతస్య) దానమొసగు దాతలయొక్క (ఏనసః) అపరాధమును (అవయజనమ్ అసి) వినాశమొనర్చువాడవు (పితృకృతస్య) తండ్రియొనర్చిన (ఏనసః) విరుద్ధ ఆచారములను (అవయజనమ్ అసి) బాగుగా హరించువాడవు (ఆత్మకృతస్య) స్వయముగ నొనర్చిన (ఏనసః) పాపములను (అవయజనమ్ అసి) దూరమొనర్చువాడవు (ఏనసః ఏనసః) అధర్మముయొక్క అధర్మమును (అవయజనమ్ అసి) నాశమొనర్చువాడవు (విద్వాన్) నేనెరిగియుండి (యత్ చ) ఏ కొంచెమైనను (ఏనః) అధర్మములను (చకార) చేసి, చేయుచు, చేయబోవునదైనను (అవిద్వాన్) నేను తెలియక (యత్ చ) ఏ కొంచెమైనను [అధర్మములను చేసి యున్నను, చేయుచున్నను] చేయనున్నను (తస్య సర్వస్య) అట్టి సమస్త (ఏనసః) దుష్టాచరణములను నీవు (అవయజనమ్ అసి) దూరపరచువాడవై యున్నావు. ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసుడగు గృహస్థుడు దానము మున్నగు ఉత్తమకార్యములొనర్చు జనుల అపరాధములను దూరమొనర్చుటకు గట్టి ప్రయత్నమొనర్చునట్లు తెలిసిగాని, తెలియకగాని చేసిన స్వయంకృతాపరాధములను స్వయముగ వదలి ఇతరులు చేసిన యపరాధములను వారిచే విడిపింపజేయున ట్లనుష్ఠించి సకల ప్రజలును సమస్త సౌఖ్యముల ననుభవించవలయును. ॥౧౩॥

13.O' philanthropic husband, thou removest the sins of the donors. Thou removest the sins committed by ordinary human beings. Thou removest the sins committed by the parents. Thou removest the sins committed of all that sin, thou art the remover!.

౩౦౭. సంవర్చసేత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ.

మరల మిత్రకృత్యము ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౦౭ సంవర్చసా పయసా సన్తనూభిరగన్మహి మనసా సఀ శివేన త్వష్టా సుదత్రో విదధాతు రాయోఽనుమార్ష్టు తన్వో యద్విలిష్టమ్ ॥౧౪॥

ప.వి:- సమ్, వర్చసా, పయసా, సమ్, తనూభిః, అగన్మహి, మనసా, సమ్, శివేన, త్వష్టా, సుదత్ర ఇతి సు + దత్రః, వి, దధాతు, రాయః, అను, మార్ష్టు, తన్వః, యత్, విలిష్టమితి వి + లిష్టమ్ ॥౧౪॥

పదార్థః :-(సమ్) క్రియాయోగే (వర్చసా) అధ్యయనాధ్యాపనప్రకాశేన (పయసా) జలేనాన్నేన వా. పయ ఇత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం.౧.౧౨. అన్ననామసు చ నిఘం.౨.౭. (సమ్) (తనూభిః) శరీరైః (అగన్మహి) ప్రాప్నుయామ. అత్ర గమ్లృ ధాతో ర్లిజర్థే లుఙ్. మన్త్రే ఘసహ్వర. అ.౨.౪.౮౦. ఇత్యాదినా చ్లేర్లుక్. మ్వోశ్చ అ.౮.౨.౬౫. ఇతి మస్య నః (మనసా) విజ్ఞానవతాన్తఃకరణేన (సమ్) (శివేన) కల్యాణకారకేణ (త్వష్టా) సర్వవ్యవహారాణాం తనుకర్తా (సుదత్రః) సుదానః (వి) (దధాతు) కరోతు (రాయః) ధనాని (అను) (మార్ష్టు) పునః పునః శుద్ధతు (తన్వః) శరీరస్య (యత్) (విలిష్టమ్) విశేషేణ న్యూనమంగమ్. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౪. ౧౪ - ౧౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౪॥

అన్వయః :-హే అధ్యాపక! త్వష్టా సుదత్రో విద్వాన్ భవాన్ సంశివేన మనసా సంవర్చసా పయసా యత్తన్వో విలిష్టమనుమార్ష్టు రాయో విదధాతు తత్తాని చ వయం తనూభిః సమగన్మహి.॥౧౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యాణాం యోగ్యతాఽస్తి, పురుషార్థేన విద్యాం సంపాద్య విధివదన్నోదకం సంసేవ్య శరీరాణ్యారోగ్యీకృత్య మనో ధర్మే నివేశ్య సదా సుఖోన్నతిం కృత్వా యా కాచిన్న్యూనతాఽస్తి, తాం సంపూరయన్తు. యథా కశ్చిత్ సుహృత్ సఖ్యుః సుఖాయ వర్తేత, తథా తత్సుఖాయ స్వయమపి వర్తేత.॥౧౪॥

పదార్థము :- సమస్త విద్యలను చదువువాడవు (త్వష్టా) సర్వవ్యవహారములను విస్తరింపజేయువాడవు (సుదత్రః) అత్యుత్తమ దానమొసగువాడవునగు ఓ విద్వాంసా! నీవు (సంశివేన) సరియైన కల్యాణకారకము

(మనసా) విజ్ఞానముతో గూడిన అంతఃకరణముద్వారా (సంవర్చసా) ఉత్తమ అధ్యయన, అధ్యాపన ప్రకాశముతో (పయసా) అన్నజలములతో (యత్ తన్వః) ఏ శరీరముయొక్క (విలిష్టమ్) విశేషముగు లోపమును (అను మార్ష్టు) అనుకూలముగు శుద్ధిచేసి పూర్ణపరచుచున్నావో మరియు (రాయః) ఉత్తమ ధనములను (వి దధాతు) విధానపరచుచున్నావో, దానిని మరియు ఆ శరీరమును మేము (తనూభిః) బ్రహ్మచర్యవ్రతము మున్నగు ఉత్తమనియమములచే బలయుక్తములగు శరీరములతో (సమగన్మహి) యథోచితముగ పొందెదము గాక||.౧౪||

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు పురుషార్థముద్వారా విద్యల నార్జించి విధిపూర్వకముగ అన్నజలాదులను సేవించి శారీరికవ్యాధులను దొలగించి, మనస్సును ధర్మమునందు నియుక్తపరచి సదా సౌఖ్యముల నున్నతి పరచవలయును. లోపములేమైన నున్నచో వానిని సరిచేసికొనవలయును. ఒక మిత్రుడు తన మిత్రుని సుఖముకొరకు వర్తించునట్లే యాతడును పాటుపడవలయును. ||౧౪||

14.O teacher, the giver of boons, the instructor of all doings, with noble intentions, water and food, remove thou our physical deficiency, and give us wealth. May we strengthen our bodies by the vow of celibacy!.

౩౦౮. సమిన్ద్ర ఇత్యస్యాత్రిరృషిః, గృహపతి ర్దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మిత్రకృత్య మాహ.

మరల మిత్రకృత్య మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౦౮ సమిన్ద్రణో మనసా నేషి గోభిః సꣳసూరిభిర్మఘవన్త్సꣳస్వస్త్యా।

సం బ్రహ్మణా దేవకృతం యదస్తి సన్దేవానాꣳ సుమతౌ

యజ్ఞియానాꣳ స్వాహా ||౧౫||

ప.వి:- సమ్, ఇన్ద్ర, నః, మనసా, నేషి, గోభిః, సమ్, సూరిభిరితి సూరి + భిః, మఘవన్నితి మఘ + వన్, సమ్, స్వస్త్యా, సమ్, బ్రహ్మణా, దేవకృతమితి దేవ + కృతమ్, యత్, అస్తి, సమ్, దేవానామ్, సుమతావితి సు + మతౌ, యజ్ఞియానామ్, స్వాహా ||౧౫||

పదార్థః :-(సమ్) (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త గృహపతే! (నః) అస్మాన్ (మనసా) విజ్ఞానసహితేనాన్తః కరణేన (నేషి) ప్రాప్నోషి. అత్ర బహులం ఛన్దసి.అ.౨.౪.౭౩. ఇతి శబభావః (గోభిః) ధేనుభిః సుష్ఠువాగ్యుక్తైర్వ్యవహారైర్వా (సమ్) (సూరిభిః) మేధావిభిర్విద్వద్భిరివ (మఘవన్) పరమపూజిత ధనయుక్త! (సమ్) (స్వస్త్యా) సుఖేన (సమ్) (బ్రహ్మణా) బృహతా వేదజ్ఞానేన ధనేన వా. బ్రహ్మేతి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౧౦. (దేవకృతమ్) ఇన్ద్రియకృతం కర్మ (యత్) (అస్తి) (దేవానామ్) ఆప్తానాం విపశ్చితామ్ (సుమతౌ) శోభనాయాం బుద్ధావివ (యజ్ఞియానామ్) యజ్ఞస్య పతిం విధాతు మర్హాణామ్ (స్వాహా) సత్యయా వాచా. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౪.౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౫॥

అన్వయః:-హే మఘవన్నిన్ద్ర! విద్యాదిపరమైశ్వరయుక్తసమధ్యాపకోపదేశక! యతస్త్వం సంమనసా సన్మార్గం గోభిః సం స్వస్త్యా పురుషార్థం సూరిభిః సహ బ్రహ్మణా విద్యాం యజ్ఞియానాం దేవానాం స్వాహా సుమతౌ దేవకృతం యజ్ఞకృతం నోఽస్మాన్ సన్నేషి తస్మాద్భవానస్మాభిః సత్కర్తవ్యోఽసి.॥౧౫॥

భావార్థః:-గృహస్థైర్విద్వాంసోఽతః పూజనీయా యతస్తే బాలకాన్ స్వశిక్షయా సుగుణయుక్తాన్ రాజప్రజాజనాంశ్చైశ్వర్యసహితాన్ సమ్పాదయన్తి.॥౧౫॥

పదార్థము :- (మఘవన్) పూజ్యధనశాలీ! (ఇన్ద్ర) సత్యవిద్యలు మున్నగువానియందు ఐశ్వర్యశాలీ! (సమ్) సముచితముగ చదివించుచు ఉపదేశించువాడా! నీవు (సమ్ మనసా) ఉత్తమ అంతఃకరణముతో (సమ్) ఉత్తమమార్గమును (గోభిః) గోవులచే మరియు (సమ్ స్వస్త్యా) ఉత్తమోత్తమ వచనములుగల, సుఖస్వరూప వ్యవహారముచే పురుషార్థమును (సూరిభిః) విద్వాంసులచే (బ్రహ్మణా) వేదవిజ్ఞానధనముచే విద్యను మరియు (యత్) ఇట్టి (యజ్ఞియానామ్) యజ్ఞమును పాలించువారు చేయదగిన (దేవానామ్) విద్వాంసులయొక్క (స్వాహా) సత్యవాణితో గూడిన (సుమతౌ) శ్రేష్ఠబుద్ధితో (దేవకృతమ్) విద్వాంసులొనర్చు కర్మలను (స్వాహా)సత్యవాణిచే (నః) మాకు (సన్నేషి) ఉచితరీతి లభింపజేయుచున్నందున నీవు మాకు పూజ్యుడవు.॥౧౫॥

భావార్థము :-విద్వాంసులు తమ శిక్షణచే బాలురను గుణవంతులుగను, రాజును ప్రజలను ఐశ్వర్యయుక్తులుగను జేయుచుందురు. కావున విద్వాంసులు గృహస్థులకు సత్కరించదగిన వారై యున్నారు.॥౧౫॥

15.O' adorable and learned teacher and preacher, as thou leadest us on the right path with the nobility of thy mind, teachest us exertion, with thy sweet and joyful words, givest us knowledge the learned and the teachings of the vedas, layest before us for example, the noble acts performed by the sages through wisdom and truthful speech, hence thou art worthy of respect by us!.

౩౦౯.సంవర్చసా ఇత్యస్యాత్రిరృషిః, గృహపతి ర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మరల పైవిషయమునే ఈ మంత్రమందు నుపదేశించబడినది.

౩౦౮ సం వర్చసా పయసా సన్తనూభిరగన్మహి మనసా సఀ శివేన త్వష్టా సుదత్రో విదధాతు రాయోఽనుమార్ష్టు తన్వో యద్విలిష్టమ్ ॥౧౬॥

ప.వి:- సమ్, వర్చసా, పయసా, సమ్, తనూభిః, అగన్మహి, మనసా, సమ్, శివేన, త్వష్టా, సుదత్ర ఇతి సు + దత్రః, వి, దధాతు, రాయః, అను, మార్ష్టు, తన్వః, యత్, విలిష్టమితి వి+ లిష్టమ్ ॥౧౬॥

పదార్థః:-(సమ్) ఏకీభావే (వర్చసా) తేజసా (పయసా) రాత్ర్యా. పయ ఇతి రాత్రినామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౭. (సమ్) (తనూభిః) బలవిశిష్టశరీరైర్విద్వద్భిః. (అగన్మహి) ప్రాప్నుయామ (మనసా) మననేన (సమ్) (శివేన) సుఖప్రదేన (త్వష్టా) అవిద్యావిచ్ఛేదకః (సుదత్రః) సుష్ఠుజ్ఞానకర్తా (విదధాతు) (రాయః) విద్యాదిధనాని (అను) (మార్ష్టు) (తన్వః) (శరీరస్య) (యత్) (విలిష్టమ్) రోమాదిమలలేశమ్. అయం మంత్రః. శత.౪.౪.౪-౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౬॥

అన్వయః:- హే ఆప్త విద్వాంసః! యుష్మాకం సుమతౌ ప్రవృత్తా వయం యో యుష్మాకం మధ్యే శ్రేష్ఠః సుదత్ర స్త్వష్టా విద్వానస్మభ్యం సంవర్చసా పయసా సంశివేన మనసా యాన్ రాయో విదధాతు యత్తన్వో విలిష్టమనుమార్ష్టు తైస్తాంస్తఞ్చాగన్మహి. ॥౧౬॥

భావార్థః:- మనుష్యైరహర్నిశమాప్తసంగేన ధర్మార్థకామమోక్షాః సమ్యక్ సాధనీయాః. ॥౧౬॥

పదార్థము :- అత్యుత్తమ ఆప్తవిద్వాంసులారా! మీ ఉత్తమమనస్సునందు ప్రవృత్తులమైయున్న మేము మీమధ్య (సుదత్రః) విద్యలచే విజ్ఞానమును ప్రసాదించువాడు (త్వష్టా) అవిద్యాది దోషములను నాశపరచు విద్వాంసుడు మాకు (సంవర్చసా) ఉత్తమమగు పగలు (పయసా) రాత్రులు (సంశివేన) అతికల్యాణప్రద మగు (మనసా) విజ్ఞానముచే (యత్ తన్వః) శరీరసంబంధ ఏ హానికారక కర్మలను (అనుమార్ష్టు) దూరమొనర్చునో మరియు (రాయః) పుష్టివంతపదార్థములను (వి దధాతు) లభింపజేయునో అట్టి పదార్థములను (సమగన్మహి) మేము పొందుదుముగాక! ॥౧౬॥

భావార్థము :- మానవులు రాత్రింబవళ్లు ఉత్తమ సజ్జనసాంగత్యముచే ధర్మార్థకామమోక్షములు సిద్ధించు ఉత్తమకార్యములనే యొనర్చుచుండవలయును. ॥౧౬॥

16.O highly learned persons, acting upon your judgment, may we approach amongst ye, him, who gives us good knowledge, removes the ills of ignorance, imparts knowledge to us day and night out of his vast store, and removes the ills of our body!.

౩౧౦. ధాతా రాతిరిత్యస్యాత్రిర్‌ఋషిః. విశ్వే దేవా గృహపతయో దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్గృహస్థ్యకర్మ ఆహ.

మరల గృహస్థుల కర్మలే ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినవి.

౩౧౦ ధాతా రాతిః సవితేదం జుషన్తాం ప్రజాపతిర్నిధిపా దేవోఽఅగ్నిః త్వష్టా విష్ణుః ప్రజయా సర్ఁరరాణా యజమానాయ ద్రవిణం దధాత స్వాహా॥౧౭

ప.వి:- ధాతా, రాతిః, సవితా, ఇదమ్, జుషన్తామ్, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, నిధిపా ఇతి నిధి + పాః, దేవః, అగ్నిః, త్వష్టా, విష్ణుః, ప్రజయేతి ప్ర + జయా, సర్ఁరరాణా ఇతి సమ్ + రరాణాః, యజమానాయ, ద్రవిణమ్, దధాత, స్వాహా. ॥౧౭॥

పదార్థః:-(ధాతా) గృహాశ్రమధర్తా (రాతిః) సర్వేభ్యః సుఖదాయకః (సవితా) సకలైశ్వర్యోత్పాదకః (ఇదమ్) గృహకృత్యమ్ (జుషన్తామ్) ప్రీత్యా సేవన్తామ్ (ప్రజాపతిః) సంతానాదిపాలకః (నిధిపాః) విద్యావృద్ధిరక్షకాః (దేవః) దోషవిజేతా (అగ్నిః) అవిద్యాంధకారదాహకః (త్వష్టా) సుఖవిస్తారకః (విష్ణుః) సర్వశుభగుణకర్మసు వ్యాప్తః (ప్రజయా) స్వసంతానాదినా (సంరరాణః) సమ్యగ్దాతారః సంతః (యజమానాయ) యజ్ఞానుష్ఠాత్రే (ద్రవిణమ్) ద్రవన్తి భూతాని యస్మిన్ తద్ధనమ్. ద్రవిణమితి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౨. ౯. (దధాత) ధరత (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా. అయం మంత్రః. శత.౪.౪.౪-౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౭॥

అన్వయః :-హే గృహస్థాః భవన్తో ధాతా రాతిః సవితా ప్రజాపతి ర్నిధిపా దేవోఽగ్ని స్త్వష్టా విష్ణు రివైతత్స్వభావా భూత్వా ప్రజయా సహ సంరరాణాస్సన్తః స్వాహేదం జుషన్తాం బలవన్తో భూత్వా యజమానాయ స్వాహా ద్రవిణం దధాత. ॥౧౭॥

భావార్థః:- గృహస్థైః సతతం యథోచితసమయే గృహాశ్రమే స్థిత్వా సద్గుణకర్మధారణమైశ్వర్యోన్నతి రక్షణే ప్రజాపాలనం సుపాత్రేభ్యో దానం దుఃఖినాం దుఃఖచ్ఛేదనం శత్రువిజయః శరీరాత్మబలప్రాప్తిశ్చ ధార్యా.॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ గృహస్థులారా! (ధాతా) గృహాశ్రమమును ధరించువాడు (రాతిః) ఎల్లరకు సుఖము నొసగువాడు (సవితా) సకలైశ్వర్యముల నుత్పన్నమొనర్చువాడు (ప్రజాపతిః) సంతానాదులను పాలించువాడు

(నిధిపాః) విద్య మున్నగు ధనసమృద్ధిని కాపాడువాడు (దేవః) దోషములను జయించువాడు (అగ్నిః) అవిద్యరూప అంధకారమును దహించివేయువాడు (త్వష్టా) సుఖములను పెంపొందించువాడు (విష్ణుః) సర్వోత్తమ శుభగుణకర్మలందు వ్యాప్తుడైయున్న విష్ణువు [వీరందరివంటి] స్వభావము గలవారై (ప్రజయా) మీ సంతానాదులతోగూడ (సంరరాణాః) ఉత్తమ దానశీలురై (స్వాహా) సత్యక్రియలచే (ఇదమ్) ఈ గృహస్థకర్మలను (జుషన్తామ్) ప్రీతితో సేవించుడు. మరియు బలముగల గృహస్థులై (యజమానాయ) యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చువారికొరకు [ఏ బలముతో ఉత్తమోత్తమ బలయుక్తులగు వారు వృద్ధియగు చుండెదరో] (ద్రవిణమ్) అట్టి బలధనములను (స్వాహా) సత్క్రియలద్వారా మీరు (దధాత) ధరించుడు. ॥౧౭॥

భావార్థము :-గృహస్థులు యథాయోగ్యముగ నిరంతరము గృహస్థాశ్రమమునందుండి ఉత్తమ గుణకర్మస్వభావముల ధారణ మొనర్చుకొనుట, ఐశ్వర్యమును వృద్ధిపరచుట, రక్షించుట, ప్రజాపాలనము, సుపాత్రులకు దానము, దుఃఖితులను శాంతపరచుట, శత్రువులను జయించుట, శరీరాత్మబలములను పొందుట, మున్నగు గుణములను ధరించవలయును.॥౧౭॥

17.O householder, thou art the source of happiness to all, the begetter of prosperity, the bringer-up of children, the guardian of the treasure of knowledge, the controller of vices, the extinguisher of the darkness of ignorance, the enlarger of pleasure, the pervader in all noble qualities and acts, being charitable disposed towards thy offspring, fulfil thou rightly the duties of married life, and grant stores of riches to the sacrificer!.

౩౧౧.సుగావ ఇత్యస్యాత్రి ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్గృహకృత్య మాహ. మరల గృహకర్మయే యుపదేశించబడుచున్నది.

౩౧౧ సుగా వో దేవాః సదనాऽఅకర్మ యఽఆజగ్మేదꣳసవనం జుషాణాః।
భరమాణా వహమానా హవీꣳష్యస్మే ధత్త వసవో వసూని స్వాహా ॥౧౮॥

ప.విః- సుగేతి సు+గా, వః, దేవాః, సదనా, అకర్మ, యే, ఆజగ్మేత్యా + జగ్మ, ఇదమ్, సవనమ్, జుషాణాః, భరమాణాః, వహమానాః, హవీꣳషి, అస్మేఽఇత్యస్మే, ధత్త, వసవః, వసూని, స్వాహా ॥౧౮॥

పదార్థః:-(సుగా) సుష్ఠు గన్తుం ప్రాప్తుం యోగ్యాని. అత్ర శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ.౬.౧.౭౦. ఇతి లుక్ (వః) యుష్మాకమ్ (దేవాః) వ్యవహరమాణాః (సదనా) సీదన్తి గచ్ఛన్తి పురుషార్థేన యేషు తాని గృహాణి

(అకర్మ) అకార్ష్మ కుర్యామ. అత్ర డుకృఞ్ ధాతో ర్మజి మంత్రే ఘస. అ.౨.౪.౮౦. ఇత్యాదినా ప్లేర్లుక్ (యే) (ఆజగ్మ) ప్రాప్నువంతు (ఇదమ్) ప్రత్యక్షమ్ (సవనమ్) ఐశ్వర్యమ్ (జుషాణాః) సేవమానాః (భరమాణాః) ధరమాణాః (వహమానాః) ప్రాప్నువంతః (హవీంషి) దాతుమాదాతుమర్హాణి (అస్మే) అస్మభ్యమ్. అత్ర భ్యసః స్థానే సుపాం సులుక్. అ.౭.౧.౩౯. ఇతి శే ఇత్యాదేశః (ధత్త) ధరత (వసవః) యే వసంతి సద్గుణకర్మసు తే (వసూని) ధనాని. వస్వితి ధననామసు పఠితమ్. నిఘం ౨-౧౦.(స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియయా. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪. ౪.౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౮॥

యాస్కమునిరత్రాహ:- సుగా వో దేవాః సదనమకర్మ. య ఆజగ్మః సవనమిదం జుషాణాః జక్షివాంసః పపివాంసశ్చ విశ్వేఽస్మే ధత్త. వసవో వసూని స్వాగమనాని వో దేవాః సుపథాన్యకర్మ. య ఆగచ్ఛత సవనానీమాని జుషాణాః ఖాదితవంతః పీతవన్తశ్చ సర్వేఽస్మాసు ధత్త వసవో వసూని. నిరు. ౧౨.౪౨.

అన్వయః :- హే వసవో దేవాః! యే వయం స్వాహేదం సవనం జుషాణా భరమాణా వహమానా వో యుష్మభ్యం యాని సుఖసదనా హవీంషి వసూని అకర్మాజగ్మ తేభ్యోఽస్మే తాని యూయమపి ధత్త.॥౧౮॥

భావార్థః :- యథా పితృపతిశ్వశురశ్వశ్రూర్మిత్రస్వామినః పదార్థైః పుత్ర పుత్రీస్త్రీసఖిభృత్యానాం పాలనం కుర్వన్తః సుఖం దదతి, తథైవ పుత్రాదయోప్యేతేషాం సేవనం కుర్యుః. ॥౧౮॥

పదార్థము :-(వసవః) శ్రేష్ఠగుణములందు విహరించువారలారా! (దేవాః) వ్యవహారదక్షులగు జనులారా! (యే స్వాహా) ఏ యుత్తమక్రియలచే (ఇదమ్) ఇట్టి (సవనమ్) ఐశ్వర్యమును (జుషాణాః) సేవించుచున్న వారము (భరమాణాః) ధారణమొనర్చుచున్నవారము (వహమానాః) ఇతరులవలన పొందుచున్నట్టి మేము (సుగా) చక్కగా పొందదగినవియు (సదనా) వేనికొరకు పురుషార్థమొనర్చ బడుచున్నదో అవియు (హవీంషి) ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన (వసూని) ధనమును (అకర్మ) ప్రకటించుచున్నామో (ఆజగ్మ) వానిని పొందియుంటిమి (అస్మే) అట్టి మాకొరకు (వసూని) మీ రట్టి ధనములను (ధత్త) ధరించుడు.॥౧౮॥

భావార్థము :-తల్లిదండ్రులు, అత్తమామలు, యజమానులు, మిత్రులు వీరెల్లరును తమతమ పుత్ర పుత్రికలను, కొడుకులను కోడండ్రను, స్త్రీలను భృత్యులను పోషించుచు సుఖముల నొసగుచున్నట్లు పుత్రాదులును ఉక్తజనులను సేవించుట అత్యంత ఉచితమని భావించవలయును.॥౧౮॥

18.O noble - minded learned people, earnestly have we acquired this wealth, retain it by self -effort and preserve it with the help of others. We prepare these comfortable houses for ye and amass wealth for mutual use. May ye also grant us abundant riches!.

౩౧౨.యా౹౩౹౧౯॥ఉ-ఆవహ ఇత్యస్యాత్రిరృషిః, విశ్వేదేవా గృహపతయో దేవతాః, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్గృహకృత్యమాహ. గృహకృత్యముల విషయమే మరల ఈ మంత్రము నుపదేశించబడినది.

౩౧౨ యాఀ౨ ఆవహ౨ ఉశతో దేవ దేవాఀస్తాన్ ప్రేరయ

స్వే౨ అగ్నే సధస్థే। జక్షివాఀసః । పపివాఀసశ్చ

విశ్వే౨ సుంఘర్మఀస్వరాతిష్ఠతాను స్వాహా ॥౯॥

ప.వి:- యాన్, ఆ, అవహః, ఉశతః, దేవ, దేవాన్, తాన్, ప్ర, ఈరయ, స్వే, అగ్నే, సధస్థ ఇతి సధ+స్థే, జక్షివాఀస ఇతి జక్షి + వాఀసః, పపివాఀస ఇతి పపి+వాఀసః, చ, విశ్వే, అసుమ్, ఘర్మమ్, స్వః, ఆ, తిష్ఠత, అను, స్వాహా.॥౯॥

పదార్థః :-(యాన్) వక్ష్యమాణాన్ (ఆ) (అవహః) ప్రాప్నుయాః (ఉశతః) విద్యాది సద్గుణాన్ కామయమానాన్ (దేవ) దివ్యశీలయుక్తాధ్యాపక! (దేవాన్) విదుషః (తాన్) (ప్ర ఈరయ) నియోజయ (స్వే) స్వకీయే (అగ్నే) విజ్ఞానాఢ్య విద్వన్ (సధస్థే) సహస్థానే (జక్షివాంసః) అన్నం జగ్ధవన్తః (పపివాంసః) పీతవన్తః (చ) అన్యసుఖసేవనసముచ్చయే (విశ్వే) సర్వే (అసుమ్) ప్రజ్ఞామ్. అసురితి ప్రజ్ఞానామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౯. అస్యతి దోషాననేన సోఽసుః ప్రజ్ఞా తామ్ (ఘర్మమ్) అన్నం యజ్ఞం వా. ఘర్మ ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧. ౯. యజ్ఞనామసు చ నిఘం. ౩. ౧౭. (స్వః) సుఖమ్ (ఆ) సర్వతః (తిష్ఠతః) (అను) (స్వాహా) సత్యయా వాచా. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౪.౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౯॥

అన్వయః:-హే దేవాగ్నే! త్వం స్వే సదస్థే యానుశతో దేవానావహస్తాన్ ధర్మే ప్రేరయ. హే గృహస్థాః జక్షివాంసః పపివాంసో విశ్వే యూయం స్వాహా ఘర్మమసుం స్వశ్చాన్వా తిష్ఠత.॥౯॥

భావార్థః:-ఇహాధ్యాపకేనోపదేష్ట్రా యే జనా విద్యాం శిక్షాం ప్రాపితాః సత్యధర్మకర్మచారిణో భవేయుస్తే సుఖభాజినః స్యుర్నేతరే. ॥౯॥

పదార్థము :-(దేవ) దివ్యస్వభావముగల ఓ యధ్యాపకా! నీవు (స్వే) మనతో (సధస్థే) కూర్చుండు స్వస్థానమందే (యాన్) ఎట్టి (ఉశతః) ఉత్తమోత్తమ గుణములను కోరుచు (దేవాన్) విద్వాంసులను (ఆ అవహః) పొందుచుంటివో (తాన్) వారిని ధర్మమార్గమున (ప్ర ఈరయ) నియుక్తపరచుము. ఓ గృహస్థులారా! (జక్షివాంసః) అన్నమును భుజించుచున్నవారలై (పపివాంసః) జలములను త్రాగుచున్నవారలై (విశ్వే) మీరెల్లరును (స్వాహా) సత్యవాణియందు (ఘర్మమ్) అన్నమును, యజ్ఞమును (అసుమ్) శ్రేష్ఠబుద్ధిని (స్వః) అత్యంత సుఖమును (అను ఆ తిష్ఠత) అనుభవించుచు ఆనందముగ నుండుడు.॥౯॥

భావార్థము :- ఈ విశ్వమునందలి సమస్త ప్రజలకు ఉత్తమోత్తమ విద్యల నుపదేశించు అధ్యాపకునిద్వారా సకల విద్యలను, శ్రేష్ఠగుణములను పొంది సత్యమగు ధార్మికకర్మలయందు వర్తించువాడే సుఖభోగియగును గాని ఇతరులెవ్వరును గాజాలరు.॥౧౯॥

19.O good-natured teacher, persuade them to be religious-minded, who have gathered round thee to acquire knowledge. O, marrid people, lead ye all a life of happiness, taking nutritious diet, drinking pure water, rightly performing yajnas, and sharpening your intellect.

౩౧౩.వయమిత్యస్యాత్రిరృషిః, గృహపతయో దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ వ్యవహారిణే గృహస్థాయోపదిశతి.

వ్యవహార మొనర్చు గృహస్థుల కీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౧౩ వయఁహి త్వా ప్రయతి యజ్ఞేఽఅస్మిన్నగ్నే హోతార

మవృణీమహీహ। ఋధగయాఽఋధగుతా శమిష్ఠాః

ప్రజానన్యజ్ఞముపయాహి విద్వాన్ త్స్వాహా॥౨౦॥

ప.విః- వయమ్, హి, త్వా, ప్రయతీతి ప్ర + యతి, యజ్ఞే, అస్మిన్, అగ్నే, హోతారమ్, అవృణీమహి, ఇహ, ఋధక్, అయాః, ఋధక్, ఉత, అశమిష్ఠాః, ప్రజానన్నితి ప్ర + జానన్, యజ్ఞమ్, ఉప, యాహి, విద్వాన్, స్వాహా ॥౨౦॥

పదార్థః :-(వయమ్) గృహాశ్రమస్థాః (హి) యతః (త్వా) విద్వాంసమ్ (ప్రయతి) ప్రయత్యతే జనైర్యస్తస్మిన్. కృతోబహులతి కర్మణి క్విప్ (యజ్ఞే) సమ్యక్ జ్ఞాతవ్యే (అస్మిన్) (అగ్నే) విజ్ఞాపక విద్వన్! (హోతారమ్) యజ్ఞనిష్పాదకమ్ (అవృణీమహి) స్వీకుర్వీమహి. అత్ర లిఙర్థే లఙ్ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఋధక్) సమృద్ధివర్ధకే (అయాః) యజేః సఙ్గచ్ఛస్వ. అత్ర లిఙర్థే లఙ్ (ఋధక్) సమృద్ధిర్యథాస్యాత్తథా (ఉత) అపి (అశమిష్ఠాః) శమాదిగుణాన్ గృహాణ (ప్రజానన్) (యజ్ఞమ్) (ఉప) (యాహి) ఉపగతం ప్రాప్నుహి (విద్వాన్) వేత్తి యజ్ఞవిద్యాక్రియామ్ (స్వాహా) శాస్త్రోక్తయా క్రియయా. అయం మంత్రః. శత.౪.౪. ౪-౧౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౦॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! వయమిహ ప్రయతి యజ్ఞే త్వా హోతారమవృణీమహి. విద్వాన్ ప్రజానన్ త్వమస్మానయాః బుధగ్ యజ్ఞం స్వాహోపయాహి, ఉతాప్యయాహి, బుధగశమిష్ఠాః. ॥౨౦॥

భావార్థః:- సర్వేషాం వ్యవహారతాం యోగ్యతాఽస్తి యో మనుష్యో యత్ర కర్మణి విచక్షణః సః తస్మిన్నేవ కార్యేఽభిప్రయోజ్యః. ॥౨౦॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ జ్ఞానప్రదాతా! (వయమ్) మేము (ఇహ, ప్రయతి) ఈ ప్రయత్నసాధ్యమగు (యజ్ఞే) గృహస్థాశ్రమరూపయజ్ఞమున (త్వా హోతారమ్) సిద్ధింపజేయు నిన్ను (అవృణీమహి) గ్రహింతుముగాక! (విద్వాన్) విద్యాయుక్తుడవు (ప్రజానన్) సమస్త క్రియల నెరుగువాడవునగు నీవు (బుధక్) సమృద్ధికి హేతువగు (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమరూప యజ్ఞమును (స్వాహా) శాస్త్రోక్త క్రియలద్వారా (ఉపయాహి) సమీపమున పొందుము (ఉత) మరియు [కేవలము పొందుటయేగాక] (అయాః) దానిచే [దాన, సత్సంగ, శ్రేష్ఠగుణవంతులను సేవించి] (హి) నిశ్చయముగ (అస్మాన్) ఇట్టి (బుధక్) ఉత్తమ బుద్ధి సిద్ధులను పెంపొందింపజేయు నీ గృహమున (అశమిష్ఠాః) శాంతి మున్నగు శ్రేష్ఠగుణములను గ్రహించి సుఖవంతుడవగుము. ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యు డే కర్మలందు కుశలుడో వాని నా పనియందే నియుక్తమొనర్చుట సకలవ్యవహార దక్షులకు ఉచితమైయున్నది. ॥౨౦॥

20.O learned person, we married people, have, in this world, accepted thee as Hota in this yajna which is fulfilled through ceaseless effort!.

O' learned person, thou knowest the details of the yajna; come unto us, perform according to vedic rites, the yajna that leads us to prosperity, and grants us peace of mind through its performance!.

౩౧౪.దేవా గాత్వేత్యస్యాత్రిర్ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, స్వరాడార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునర్గృహస్థకర్మవిధిమాహ.

గృహస్థులకర్మలను గూర్చి మరల నీ మంత్రమందుపదేశింపబడినది.

౩౧౪ దేవా గాతువిదో గాతుం విత్త్వా గాతుమిత ।

మనసస్పతఽ ఇమన్దేవ యజ్ఞగ్గ్ స్వాహా వాతే ధాః ॥౨౧॥

ప.వి:- దేవాః, గాతువిద ఇతి గాతు + విదః, గాతుమ్, విత్త్వా, గాతుమ్, ఇత, మనసః, పతే, ఇమమ్, దేవ, యజ్ఞమ్, స్వాహా, వాతే, ధాః. ॥౨౧॥

పదార్థః:-(దేవాః) సత్యాసత్యప్రస్తావకా గృహస్థాః (గాతువిదః) స్వగుణకర్మస్వభావేన గాతుం పృథ్వీం విదన్తి. గాతురితి పృథ్వీనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧. (గాతుమ్) భూగర్భవిద్యాన్వితం భూగోళం (విత్వా) విజ్ఞాయ (గాతుమ్) పృథివీరాజ్యాదినిష్పన్నముపకారమ్ (ఇత) ప్రాప్నుత (మనసస్పతే) నిగృహీతమనాః (ఇమమ్) ప్రాప్తమ్ (దేవ) దివ్యవిద్యావ్యుత్పన్న (యజ్ఞమ్) సర్వసుఖావహం గృహాశ్రమమ్ (స్వాహా) ధర్మ్యయా క్రియయా (వాతే) విజ్ఞాతవ్యే వ్యవహారే. వాత ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౫. ౪. (ధాః) ధేహి అత్రాడభావః. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౪.౪-౧౩. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౧॥

అన్వయః:-హే గాతువిదో దేవాః! యూయం గాతుం విత్వా గాతుమిత. హే మనసస్పతే దేవ! ప్రతిగృహస్థ త్వం స్వాహేమం యజ్ఞం వాతే ధాః.॥౨౧॥

భావార్థః :-గృహస్థానాం యోగ్యతాఽస్త్యతిప్రయత్నేన భూగర్భాదివిద్యాః సంప్రాప్య జితేంద్రియాః పరోపకారిణో భూత్వా సద్ధర్మేణ గృహాశ్రమవ్యవహారానున్నీయ సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయేయుః. ॥౨౧॥

పదార్థము :- (గాతువిదః) స్వంత గుణకర్మస్వభావములచే భూగోళసంచారము నెరుగు (దేవాః) సత్యాసత్యముల చక్కగా నెరిగి ప్రచార మొనర్చు ఓ విద్వాంసులారా! మీరు భూగర్భవిద్యతోగూడ (గాతుమ్) భూగోళమును (విత్వా) తెలిసికొని (గాతుమ్) పృథివీరాజ్యము మున్నగు ఉత్తమ కర్మల ఉపకారమును (ఇత్) పొందుడు (మనసస్పతే) ఇంద్రియముల నరికట్టు ధీరులారా! (దేవ) శ్రేష్ఠమగు విద్యలను బోధించు విద్వాంసులారా! మీయందు విద్వాంసుడగు ప్రతిగృహస్థుడును (స్వాహా) ధర్మమును పెంపొందజేయు క్రియలద్వారా (ఇదమ్) ఈ గృహాశ్రమరూప (యజ్ఞమ్) సకల సుఖములనందించు యజ్ఞమును (వాతే) విశేషముగ తెలిసికొనదగిన వ్యవహారములందు (ధాః) ధారణమొనర్చుడు [ధరించుడు].॥౨౧॥

భావార్థము :- గృహస్థులు అధిక ప్రయత్నపూర్వకముగ భూగర్భవిద్యలను సమగ్రముగా దెలిసికొని, ఇంద్రియములను స్వాధీనపరచుకొని పరోపకారపరులై, ఉత్తమధర్మముచే గృహస్థాశ్రమ వ్యవహారముల నున్నతి పరచి, సకల ప్రాణులకు సుఖమును గలుగజేయవలయును. ॥౨౧॥

21. Ye, married people, who know the laws of gravitation, having known the science **of geology**, know ye the art of government. O' self-controlled married learned people, **let each one** of ye, perform in a truly religious spirit this yajna of married life for pure **dealings**!:

౩౦౨. యజ్ఞ యజ్ఞ మిత్యస్యాత్రిరృషిః, గృహపతయో దేవతాః, భురిక్ సామ్న్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః,

ఏష ఇత్యస్య విరాడార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పున ర్గృహస్థేభ్యో విశేషోపదేశ మాహ.

మరల గృహస్థులకొరకే మంత్రమునం దుపదేశము గలదు.

౩౧౫ యజ్ఞ యజ్ఞం గచ్ఛ యజ్ఞపతిం గచ్ఛ స్వాం యోనిం గచ్ఛ స్వాహా। ఏష తే యజ్ఞో యజ్ఞపతే సహసూక్తవాకః సర్వవీర స్తం జుషస్వ స్వాహా ॥౨౨॥

ప.వి:- యజ్ఞ, యజ్ఞమ్, గచ్ఛ, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ + పతిమ్, గచ్ఛ, స్వామ్, యోనిమ్, గచ్ఛ, స్వాహా, ఏషః, తే, యజ్ఞః, యజ్ఞపత ఇతి యజ్ఞ + పతే, సహసూక్తవాక ఇతి సహ + సూక్తవాకః, సర్వవీర ఇతి సర్వ + వీరః, తమ్, జుషస్వ, స్వాహా. ॥౨౨॥

పదార్థః :-(యజ్ఞ) యో యజతి సంగచ్ఛతే సః యజ్ఞో గృహస్థస్తత్సమ్బుద్ధౌ. అత్రౌణాదికో నన్ ప్రత్యయః (యజ్ఞమ్) విద్వత్సత్కారాఖ్యం గృహాశ్రమధర్మమ్ (గచ్ఛ) ప్రాప్నుహి (యజ్ఞపతిమ్) సంగమ్యానాం గృహాశ్రమిణాం పాలకం రాజానమ్ (గచ్ఛ) (స్వామ్) స్వకీయామ్ (యోనిమ్) ప్రకృతిం స్వాత్మస్వభావమ్ (గచ్ఛ) (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (ఏషః) విద్యమానః (తే) తవ (యజ్ఞః) సమ్పూజనీయః ప్రజారక్షణనిమిత్తో విద్యాప్రచారార్థో గృహాశ్రమః (యజ్ఞపతే) రాజధర్మాగ్నిహోత్రాదిపాలక! (సహసూక్తవాకః) ఋగ్యజురాది లక్షణైః సూక్తైర్వాకైః సహ వర్తమానః (సర్వవీరః) శరీరాత్మబలసుభూషితాః సర్వే వీరా యస్మాత్ (తమ్) (జుషస్వ) సేవస్వ (స్వాహా) సత్యన్యాయప్రకాశికయా వాచా. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౪. ౪-౧౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౨॥

అన్వయః :-హే యజ్ఞ! త్వం స్వాహా యజ్ఞం గచ్ఛ. యజ్ఞపతిం గచ్ఛ. స్వాం యోనిం గచ్ఛ. యజ్ఞపతే తే య ఏష సహసూక్తవాకః సర్వవీరో యజ్ఞోఽస్తి తం త్వం స్వాహాజుషస్వ. ॥౨౨॥

భావార్థః :-ప్రజాజనో గృహస్థః పురుషః ప్రయత్నేన గృహకర్మాణి యథావత్ కుర్యాత్. రాజభక్త్యా రాజాశ్రయేణ సద్ధర్మవ్యవహారేణ చ గృహాశ్రమం పరిపాలయేత్. రాజా చ సద్విద్యాప్రచారేణ సర్వాన్ పోషయేత్. ॥౨౨॥

పదార్థము :-(యజ్ఞ) సత్కర్మలచే గూడిన ఓ గృహస్థుడా! నీవు (స్వాహా) సత్యక్రియలచే (యజ్ఞమ్) విద్వాంసుల సత్కార యుక్తమగు గృహాశ్రమమును (గచ్ఛ) పొందుము (యజ్ఞపతిమ్) సత్సంగయోగ్యుడై గృహాశ్రమమును పాలించువానిని (గచ్ఛ) పొందుము (స్వామ్) స్వంత (యోనిమ్) గృహమును మరియు స్వభావమును (గచ్ఛ) పొందుము (యజ్ఞపతే) గృహాశ్రమధర్మమును పాలించు నీవు (తే) నీయొక్క (ఏష) ఇట్టి (సహసూక్తవాకః) ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేద సూక్తములందు,అనువాకములందు ఏది చెప్పబడినదో (సర్వవీరః) సమస్త వీరు లెద్దానిచే పూర్ణబలయుక్త శరీరాత్మలను పొందుచున్నారో (యజ్ఞః) ప్రశంసనీయ

ప్రజారక్షణకై విద్యాప్రచారరూపమగు ఏ యజ్ఞము గలదో (తమ్) దానిని నీవు (స్వాహా) సత్యవిద్య లను న్యాయమును ప్రకాశపరచు వేదవాణిచే [క్రియలద్వారా] (జుషస్వ) ప్రీతితో సేవించుము.॥22॥

భావార్థము :-గృహస్థులగు ప్రజలు గొప్ప ప్రయత్నములచే గృహకృత్యములను చక్కగా నెరవేర్చవలయును. రాజభక్తి, రాజసహాయము, ఉత్తమధర్మములతో గృహాశ్రమమును సర్వవిధముల పాలించవలయును. రాజకూడ శ్రేష్ఠమగు విద్యల ప్రచారముద్వారా సకల ప్రజలను సంతుష్టపరచవలయును.॥22॥

22.O noble householder, perform rightly thy duties of married life; serve thy king, fully understand thy nature. O performer of yajna, perform truly and justly this yajna of domestic life, full of vedic taxts, and giver of physically fit and spiritually advanced off-spring!.

౩౧౬. మాఽహిర్భూరిత్యస్యాత్రిర్ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, ఆద్యస్య యాజుష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః, ఉరుమిత్యస్య శునః శేప ఋషిః, విచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః, నమ ఇత్యస్యాసురీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ రాజోపదేశమాహ. ఈ మంత్రమునందు రాజున కుపదేశము గలదు.

౩౧౬ మాఽహిర్భూ ర్మా పృదాకుః। ఉరుꣳహి రాజా వరుణశ్చకార సూర్యాయ పన్థా మన్వేత వాఽ ఉ। అపదే పాదా ప్రతిధాత వేఽకరుతాపవక్తా హృదయావిధశ్చిత్। నమో వరుణాయాభిష్ఠితో వరుణస్య పాశః ॥23॥

ప.విః- మా, అహిః, భూః, మా, పృదాకుః, ఉరుమ్, హి, రాజా, వరుణః, చకార, సూర్యాయ, పన్థామ్, అన్వేతవా ఇత్యను+ఏతవై, ఊꣳఽ ఇతూꣳ, అపదే, పాదా, ప్రతిధాతవ ఇతి ప్రతి + ధాతవే, అకః, ఉత అపవక్తేత్యప + వక్తా, హృదయావిధః, హృదయవిధ ఇతి హృదయవిధః, చిత్, నమః, వరుణాయ, అభిష్ఠితః, అభిష్ఠిత ఇత్యభి + ష్ఠితః, వరుణస్య, పాశః ॥23॥

పదార్థః :-(మా) నిషేధే (అహిః) సర్పవత్ క్రుద్ధో విషధరః (భూః) భవేః (మా) (పృదాకుః) కుత్సితవాక్ (ఉరుమ్) బహుగుణాన్వితం న్యాయమ్ (హి) ఖలు (రాజా) ప్రశస్తగుణస్వభావైః ప్రకాశమానః (వరుణః) వరః (చకార) కుర్యాః. అత్ర లిడర్థే లిట్ (సూర్యాయ) చరాచరాత్మేశ్వరప్రకాశాయ (పన్థామ్)న్యాయయుమార్గమ్ (అన్వేతవై) అనుక్రమేణ గన్తుమ్ (ఉ) వితర్కే (అపదే) చౌరాదినిష్పాదితేఽప్రసిద్ధే వ్యవహారే (పాదా) చరణౌ. అత్రాకారాదేశః (ప్రతిధాతవే) ప్రతిధర్తుమ్. (అకః) కురు (ఉత) అపి (అపవక్తా) మిథ్యావాదీ (హృదయావిధః) యో హృదయమావిధ్యతి సః (చిత్) ఇవ (నమః) వజ్రమ్ (వరుణాయ) ప్రశస్తైశ్వర్యాయ (అభిష్ఠితః) అభితః స్థితః జాజ్వల్యమానః (వరుణస్య) వీరగుణోపేతస్య (పాశః) బన్ధనమ్. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౪. ౩-౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౩॥

అన్వయః:-హే రాజన్! సభేశ్వర! త్వం వరుణాయోరుం న్యాయం కుర్వన్నన్వేతవై అపదే పాదా ప్రతిధాతవేఽకః సూర్యాయ పంథాం చకార. ఉతాపవక్తా హృదయావిధశ్చిదివ మా పృదాకుర్మాఽహిర్భూర్యథా వరుణస్య తవాభిష్ఠితో నమః పాశశ్చ ప్రకాశేత తథా సతతం ప్రయతస్వ. ॥౨౩॥

భావార్థః :-ప్రజాపురుషాణాం యోగ్యతాఽస్తి యో హి విద్వాన్ జితేన్ద్రియో ధార్మికః పితాపుత్రానివ ప్రజాపాలనే తత్పరః సర్వేభ్యః సుఖకారీ భవేత్ తం సభాపతిం కుర్వీరన్ రాజా. వా ప్రజా పురుషః కదాపి దుష్టకర్మకారీ న భవేత్ కథం చిద్యది స్యాత్ తర్హి ప్రజా యథాపరాధం రాజానం దణ్డయేత్ రాజా చ ప్రజాపురుషం కదాప్యపరాధినం దణ్డేన వినా న త్యజేత్, అనపరాధినం చ వృథా న పీడయేత్. ఏవం సర్వే న్యాయాచరణతత్పరా భూత్వా ప్రయుతేరన్, యుతోఽధికా మిత్రోదాసీన శత్రవో న స్యుః. పునర్విద్యాధర్మమార్గాన్ శుద్ధాన్ ప్రచార్య సర్వే పరమాత్మభక్తిపరాయణా భూత్వా సదా సుఖినః స్యుః. ॥౨౩॥

పదార్థము :- సభాపతివగు నో రాజా! నీవు (వరుణాయ) ఉత్తమైశ్వర్యముకొరకు (ఉరుమ్) ఉత్తమ న్యాయమును (అకః) చేయుము (సూర్యాయ) చరాచరాత్మయగు జగదీశ్వరుని విజ్ఞానము గలుగుటకై (సూర్యాయ) ప్రజాగణములు యోగ్యానుసారము ధర్మప్రకాశమున నడచుటకై (పన్థామ్) న్యాయమార్గమును (చకార) ప్రకాశపరచుము (ఉత) మరియు నెప్పుడైనను (అపవక్తా) అసత్యము పలుకువానివలె (హృదయావిధః) ధర్మాత్ముల మనస్సును సంతాపపరచువాని (చిత్) వలె (పృదాకుః) కటువాక్యములు పలుకువాడవు (మా) కాకుండుము. మరియు (అహిః)సర్పమువలె [క్రోధరూప విషమును ధరించువాడవు] (మా, భూః) కాకుండుము (వరుణస్య) వీరగుణముగల నీ (అభిష్ఠితః) అతిప్రకాశవంతమైన (నమః) వజ్రరూపదండము (పాశః) బంధించుసామగ్రి ప్రకాశమానములై యుండగలుగునటుల సదా ప్రయత్నించుము.॥౨౩॥

భావార్థము :- ధర్మాత్ముడు, జితేంద్రియుడు, విద్వాంసుడు, పుత్రులను వలె ప్రజాపాలనయందు దత్తచిత్తుడు, ఎల్లరకు సుఖముల చేకూర్చువాడు నగు సత్పురుషుడైనవానినే ప్రజలు సభాపతిగ నెన్నుకొనవలయును. రాజుగాని, ప్రజలుగాని అధర్మకార్యముల నెన్నడును జేయవలదు. అపరాధులను వారి

దోషములననుసరించి రాజు ప్రజలను, ప్రజలురాజును దండించవలయునే గాని, అపరాధులనెన్నడును దండించకుండవిడువవలదు. నిరపరాధులను నిష్ప్రయోజనముగ దండించవలదు. ఈ విధముగ ఎల్లరును న్యాయాచరణతత్పరులై మిత్రులుగాని, కొంత ప్రీతిగలవారుగాని, శత్రువులుగాని, అతిగా కాకుండునట్లు ప్రయత్నించవలయును. మరియు విద్య, ధర్మము మున్నగు సత్యమార్గములను ప్రచారమొనర్చుచు సమస్త ప్రజలు ఈశ్వరభక్తిపరాయణులై సదా సుఖులై యుండవలయును.॥౨౩॥

23.O ruler, be just for progress.For easy walk make the inaccessible paths fit for journey.Establish the path of justice,so that people being God-fearing lead a religious life!

Never tell a lie. Don't use abusive language like him who hurts the feelings of noble souls.

Be not angry like a venomous serpent. Thou, full of valour, shouldst always try to keep ever ready the fetters and sharp instruments.

౩౧౭. అగ్నేరనీకమిత్యస్యాత్రిరృషిః, గృహపతిర్దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథోభయేషాం గృహస్థానాముపదేశమాహ.

గృహస్థులగు రాజు, ప్రజలకొరకీ మంత్రమునం దుపదేశము గలదు.

౩౧౭ అగ్నే రనీకమప ఆ వివేశాపాం నపాత్ప్రతి రక్షన్నసుర్యమ్। దమే దమే సమిధం యక్ష్యగ్నే ప్రతి తే జిహ్వా ఘృతముచ్చరణ్యత్స్వాహా ॥౨౪॥

ప.వి:- అగ్నేః, అనీకమ్, అపః, ఆ, వివేశ, అపామ్, నపాత్, ప్రతిరక్షన్నితి ప్రతి + రక్షన్, అసుర్యమ్, దమేదమ ఇతి దమే + దమే, సమిధమితి సమ్ + ఇధమ్ యక్షి, అగ్నే, ప్రతి, తే, జిహ్వా, ఘృతమ్, ఉత్ చరణ్యత్, స్వాహా ॥౨౪॥

పదార్థః :-(అగ్నేః) పావకస్య (అనీకమ్) సైన్యమివ జ్వాలాసమూహమ్ (అపః) జలాని (ఆ, వివేశ) (అపామ్) ఆప్నువన్తి యాభిస్తాసాముదకానామ్ (నపామ్) నాథః పతనశీలః (ప్రతి) (రక్షన్) పాలయన్ (అసుర్యమ్) అసురేషు మేఘేషు ప్రాణక్రీడాసధనేషు భవం ద్రవ్యమ్ (దమే దమే) దామ్యన్తి జనా యస్మిన్ తస్మిన్ గృహే గృహే. దమ ఇతి గృహనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౩. ౪. వీప్సయా ద్విత్వమ్ (సమిధమ్) సమిధ్యతే ప్రకాశ్యతేఽర్థతత్త్వమనయా క్రియయా తామ్। (యక్షి) యజసి సంగచ్ఛసే. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్ (అగ్నే) విజ్ఞానయుక్త! (ప్రతి) (తే) తవ (జిహ్వా) రసేన్ద్రియమ్ (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్

(ఉత్) (చరణ్యత్) చరణమివాచరేత్. వా ఛన్దసీత్యలోప ఈత్వాఽభావశ్చ (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪. ౫-౧౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౪॥

అన్వయః:- హే గృహస్థ! త్వమగ్నే రనీకమపశ్చా వివేశాపాం న పాత్త్వ మసుర్యం ప్రతి రక్షన్ దమే దమే సమిధం యక్షి. తే జిహ్వా ఘృతముత స్వాహోచ్చరణ్యత్. ॥౨౪॥

భావార్థః:- అగ్నిజలే సర్వేషాం సాంసారిక పదార్థానాం హేతూస్తః. అతో గృహస్థో విశేషతోఽనయో ర్గుణాన్ జ్ఞాత్వా గృహస్థ సర్వాణి కార్యాణి సత్యవ్యవహారేణ కుర్యాత్. ॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ గృహస్థుడా! నీవు (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (అనీకమ్) సైన్యమువలె నుండు జ్వాలా సమూహమును మరియు (అపః) జలమును (ఆ వివేశ) బాగుగా దెలిసికొనుము (అపామ్) ఉత్తమ వ్యవహారములను సిద్ధింపజేయు గుణములనెరిగి (నపాత్) అవినాశస్వరూపుడవగు నీవు (అసుర్యమ్) మేఘములచేతను, ప్రాణము మున్నగు అచేతన పదార్థములచేతను ఉత్పన్నమైన సువర్ణాది ధనములను (ప్రతిరక్షన్) ప్రత్యక్షముగ గాపాడుము (దమే దమే) ప్రతిగృహమందును (సమిధమ్) ప్రయోజనకారియగు క్రియలను (యక్షి) ప్రచారమొనర్చుము. మరియు (తే జిహ్వా) నీ నాలుక (ఘృతమ్) నేతిరుచిని గ్రహించుగాక! (స్వాహా) సత్యవ్యవహారములచే (ఉత్, చరణ్యత్) దేహము మున్నగు సాధనసమూహము సర్వధర్మకార్యములు ఒనర్చుచుండును గాక! ॥౨౪॥

భావార్థము :- అగ్ని జలములు విశ్వవ్యవహారములన్నింటికిని ముఖ్యకారణములై యున్నవి. కావున గృహస్థులు అగ్ని జలగుణములను విశేషముగ దెలిసికొనవలయును. గృహస్థాశ్రమము యొక్క సర్వకార్యములను సత్యవ్యవహారముతో ఉత్తమముగ నిర్వర్తింపవలయును. ॥౨౪॥

24.O married man, understand thou fully, the significance of water and the lustrous fire!.

With full knowledge of the qualities that lead to success, unfaltering in nature, keeping thy gold in safety, preach thou in each house, the deeds that lead to the fulfilment of aims. Let thy tongue taste clarified butter and mayest thou duly protect thy body.

౩౧౮. సముద్రేత ఇత్యస్యాత్రిర్ఋషిః, గృహపతిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునర్గృహస్థోపదేశమాహ.

గృహస్థులను గూర్చియే మరల ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౧౮ స॒ము॒ద్రే తే॒ హృద॑యమ॒ప్స్వ᳕న్తః సం త్వా॑ విశ॒న్త్వోష॑ధీ రు॒తాపః॑।
య॒జ్ఞస్య॑ త్వా యజ్ఞపతే సూ॒క్తోక్తౌ॒ నమో॑ వా॒కే వి॑ధేమ॒ యత్స్వాహా॑ ॥౨౫॥

ప.వి:- సముద్రే, తే, హృదయమ్, అప్స్విత్యప్సు, అన్తరిత్యన్తః, సమ్, త్వా, విశన్తు, ఓషధీః, ఉత, ఆపః, యజ్ఞస్య, త్వా, యజ్ఞపత ఇతి యజ్ఞ + పతే, సూక్తోక్తావితి సూక్త + ఉక్తౌ, నమోవాక ఇతి నమః + వాకే, విధేమ, యత్, స్వాహా ॥౨౫॥

పదార్థః:-(సముద్రే) సమ్యగ్ ద్రవీభూతే వ్యవహారే (తే) తవ (హృదయమ్) (అప్సు) ప్రాణేషు (అన్తః) అన్తఃకరణమ్ (సమ్, త్వా, విశంతు)(ఓషధీః) యవాద్యాః (ఉత) అపి (ఆపః) జలాని (యజ్ఞస్య) గృహాశ్రమానుకూలస్య వ్యవహారస్య (త్వా) త్వాం (యజ్ఞపతే) గృహాశ్రమస్య రక్షక! (సూక్తోక్తౌ) సూక్తానాం వేదస్థానాం ప్రామాణ్యస్యోక్తిర్యస్మిన్ గృహాశ్రమే (నమోవాకే) వేదస్థస్య నమ ఇత్యన్నస్య సత్కారస్య చ వాకా వచనాని యస్మిన్ (విధేమ) నిష్పాదయేమ (యత్) యతః (స్వాహా) ప్రేమోత్పాదయిత్ర్యా వాచా. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౫. ౧౩-౨౦. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౫॥

అన్వయః :-హే యజ్ఞపతే! యథా వయం స్వాహా యజ్ఞస్య సూక్తోక్తౌ నమోవాకే సముద్రేఽప్సు చ తే తవ హృదయమప్స్వన్తోఽన్తఃకరణం విధేమ, తథా తేన విదితా ఓషధీస్త్వా సమావిశంతు. ఉతాప్యాప స్తవ సుఖకారికాః సంతు. ॥౨౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. అధ్యాపకోపదేశకా గృహస్థాన్ సత్యాం విద్యాం గ్రాహయిత్వా ప్రయత్నసాధ్యే గృహకృత్యానుష్ఠానే సర్వాన్ యుంజీయుః. యతశ్చైతే శరీరాత్మబలం వర్ధయేరన్.॥౨౫॥

పదార్థము :- (యజ్ఞపతే) గృహస్థాశ్రమధర్మమునుపాలించువారలారా! మే మెటుల (స్వాహా) ప్రేమపూరిత వాక్కులచే (యజ్ఞస్య) గృహస్థాశ్రమానుకూల వ్యవహారములను (సూక్తోక్తౌ) వేదవచనముల ప్రమాణములచే ఉత్తమోత్తమ విషయములు గల ప్రబంధమునందును (నమోవాకే) వేదప్రమాణ సిద్ధాన్నమునందును [సత్కారాది క్రియలయొక్క వాదానువాదరూపమునందును] మరియు (అప్సు)సకల ప్రాణులందును (తే) నీయొక్క (యత్) ఏ (హృదయమ్) హృదయమును (విధేమ) సంతుష్టిపూర్వకముగ నియమించుచున్నామో, అటులనే దానిని తెలిసికొని (ఓషధీః) సుఖములనొసగు యవ, గోధుమ, శనగ, వరి, సోమలతాది పదార్థములు (ఆ విశంతు) పొందుదుముగాక! (ఉత) ఇంతయేగాక (ఆపః) పరిశుద్ధజలము సుఖమునొసగుగాక! ॥౨౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. చదివించు, ఉపదేశించు సజ్జనులు గృహస్థులకు సత్యవిద్యలను గరపి ఉత్తమమగు ప్రయత్నములచే సిద్ధింపదగు గృహకార్యములందు వారినందరను నియమించవలయును. దానివలన గృహాశ్రమము నభిలషించువారు, గృహాశ్రమమాచరించువారు తమ శరీరాత్మలయొక్కశక్తులను పెంపొందించుకొనవలయును.॥౨౫॥

25.O householder, let thy heart be devoted to the study of the Vedas, full of reverential words, controlled by vital breaths, be engaged in virtuous acts. May thou enjoy food, fruit, water. In affectionate accents, we urge thee to discharge faithfully thy duties of married life!.

3౧౯.దేవీరాప ఇత్యస్యాత్రిర్ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, స్వరాడార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ వివాహితస్త్రీభ్యః కర్తవ్యముపదిశ్యతే.

ఇందు వివాహితస్త్రీలు చేయదగిన కర్తవ్యములనుగూర్చి ఉపదేశించబడినది.

3౧౯ దేవీరాపఽ ఏష వో గర్భ స్తꣳ సుప్రీతꣳ సుభృతం బిభృత ।

దేవ సోమైష తే లోక స్తస్మి ఞ్ఛఞ్చ వక్ష్వ పరి చ వక్ష్వ ॥౨౬॥

ప.వి:- దేవీః, ఆపః, ఏషః, వః, గర్భః, తమ్, సుప్రీతమితి సు + ప్రీతమ్, సుభృతమితి సు + భృతమ్, బిభృత, దేవ, సోమ, ఏషః, తే, లోకః, తస్మిన్, శమ్, చ, వక్ష్వ, పరి, చ, వక్ష్వ ॥౨౬॥

పదార్థః :-(దేవీః) దేదీప్యమానా విదుష్యః (ఆపః) సర్వాః శుభగుణకర్మవిద్యావ్యాపిన్యః (ఏషః) (వః) యుష్మాకమ్ (గర్భః, తమ్) (సుప్రీతమ్) సుష్ఠు ప్రీతినిబద్ధమ్ (సుభృతమ్) సుష్ఠుధారితమ్ (బిభృత) ధరత. పుష్యత (దేవ) దివ్యగుణైః కమనీయ (సోమ) ఐశ్వర్యాఢ్య గృహస్థజన! (ఏషః) ప్రత్యక్షః (తే) తవ (లోకః) లోకనీయః పుత్రపత్యాదిసంబన్ధసుఖకరో గృహాశ్రమః (తస్మిన్) (శమ్) కల్యాణకారకం జ్ఞానమ్ (చ) శిక్షామ్ (వక్ష్వ) ప్రాపయ (పరి) (చ) అనుక్తసముచ్చయే (వక్ష్వ) వేహ. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౫-౨౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౬॥

అన్వయః :-హే ఆపో దేవీ ర్దేవ్యో! యూయం వో యుష్మాకం య ఏషో గర్భో లోకస్తం సుప్రీతం సుభృతం యథా స్యాత్తథా బిభృత. హే దేవ! సోమ య ఏష తే తవ లోకోఽస్తి తస్మిన్ శం చాచ్ఛిక్షాం వక్ష్వ చారక్షణం పరివక్ష్వ. ॥౨౬॥

భావార్థః:-విదుషీ స్త్రీ యథోక్తవివాహవిధినా విద్వాంసం పతిం ప్రాప్య తన్మనోరంజనపురఃసరం గర్భమాదధీత. స చ పతిః స్త్రీరక్షణే తన్మనోరంజనే చ నిత్యముత్సహేత. ॥౨౬॥

పదార్థము :-(ఆపః) సమస్త శుభగుణకర్మవిద్యలందు వాసికెక్కిన (దేవీః) అతిశోభాయుక్తలగు స్త్రీలారా! మీరెల్లరును (యః, ఏషః, వః) మీయొక్క ఏ యీ (గర్భః) గర్భము (లోకః) పతి పుత్రులు

మున్నుగువారితోగూడ సుఖదాయకమైయున్నదో (తమ్) దానిని (సుప్రీతమ్) ఉత్తమప్రీతితో (సుభృతమ్) ఉత్తమరక్షణతో ధారణమొనర్పుడు. అట్లే (బిభృత) ధరించి రక్షణచేయుడు (దేవ) దివ్యగుణములచే ఓ మనోహరా! (సోమ) ఐశ్వర్యయుక్తుడా! నీవు (తే) నీయొక్క (లోకః) దర్శించదగిన [స్త్రీపుత్రభృత్యాదుల సంబంధమున సుఖకారకమగు గృహమున్నట్లు] (తస్మిన్) దాని విషయమున (శమ్) సుఖమును (చ) మరియు శిక్షణమును (వక్ష్వ) కలుగుజేసి (చ) మరియు రక్షించి (పరివక్ష్వ) సకల విధముల ధరించుము.॥ ౨౬ ॥

భావార్థము :- విద్యావంతులగు స్త్రీలు యథోక్త వివాహవిధిచే విద్వాంసుడగు పతిని బడసి అతని నానందపరచుచు పరస్పర ప్రసన్నతచే గర్భధారణమొనర్పవలయును. పతియును స్త్రీని భద్రముగ గాపాడుచు, నామెను సంతుష్టపరచుచు సదా ఉత్సాహవంతులై యుండవలయును.॥౨౬॥

26.O good tempered, lovely women, retain carefully, dearly loved, and well nurtured child in the womb. O nice, dignified husband, this is thy domestic life, make it resplendent with pleasure and instruction, and guard it in every possible way!.

౩౨౦. అవభృథేత్యస్యాత్రిర్ఋషిః, దంపతీ దేవతే, భురిక్ ప్రాజాపత్యానుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అవదేవైరిత్యస్య స్వరాడార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునర్గృహస్థధర్మే స్త్రీవిషయమాహ.

గృహస్థధర్మమునందు స్త్రీ అను విషయ మీ మంత్రమునందు చెప్పబడినది.

౩౨౦ అవభృథ నిచుమ్పుణ నిచేరు రసి నిచుమ్పుణః। అవదేవైర్దేవకృత మే

నోఽయాసిష మవమర్త్యైర్మర్త్యకృతం పురురాన్ణో దేవ రిష

స్పాహి దేవానాగ్ం సమిదసి ॥౨౭॥

ప.వి:- అవభృథేత్యవ+భృథ, నిచుంపుణేతి ని+చుంపుణ, నిచేరురితి ని+చేరుః, అసి, నిచుంపుణ ఇతి ని + చుంపుణః, అవ, దేవైః, దేవకృతమితి దేవ + కృతమ్, ఏనః, అయాసిషమ్, అవ, మర్త్యైః, మర్త్యకృతమితి మర్త్య+కృతమ్, పురురాన్ణ ఇతి పురు +రాన్ణః, దేవ, రిషః, పాహి, దేవానామ్, సమిదితి సమ్ + ఇత్, అసి ॥౨౭॥

పదార్థః :- (అవభృథ) యో నిషేకేణ గర్భం బిభర్తి తత్సంబుద్ధౌ (నిచుంపుణ) నితరాం మందగామిన్ (నిచేరుః) యో ధర్మేణ ద్రవ్యాణి నిత్యం చినోతి (నిచుంపుణః) నిత్యం కమనీయః (అవ) అర్వాగర్థే (దేవైః) విద్వద్భిః (దేవకృతమ్) కామిభిరనుష్ఠితమ్ (ఏనః) దుష్టాచరణమ్ (అయాసిషమ్) ప్రాప్తవతీ (అవ) నిషేధే (మర్త్యైః) మృత్యుధర్మైః (మర్త్యకృతమ్) సాధారణమనుష్యాచరితమ్ (పురురాష్ణః) పురవో బహవో రాష్ణోఽపరాధా దానశీలా యస్మిన్ తస్మాత్ (దేవ) విజిగీషో! (రిషః) ధర్మస్య హింసనాత్ (పాహి) రక్ష (దేవానామ్) విదుషాం మధ్యే (సమిత్) సమ్యగ్దీప్తః (అసి) అయం మంత్రః. శత. ౪. ౪. ౧. ౨౨-౨౩. తథా.౪. ౫. ౧-౧౬. తథా. ౪.౫.౨. ౧-౩. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౭॥

అన్వయః :- హే అవభృథ నిచుంపుణపతే! త్వం నిచుమ్పుణో నిచేరు రసి. దేవానాం సమిదసి. హే దేవ! దేవైర్మర్త్యైః సహ వర్తమానస్త్వం యద్దేవకృతమేనోఽపరాధమహమయాసిషం తస్మాత్ పురురాష్ణో రిషో మాం పాహి దూరే రక్ష. ॥౨౭॥

భావార్థః :- స్త్రీ స్వపతిం నిత్యం ప్రార్థయేద్యథాఽహం సేవ్యం ప్రసన్నచిత్తం త్వామనుదినమిచ్ఛామి తథా త్వమపి మామిచ్ఛ, స్వబలేన రక్ష చ. యతోఽహం కస్యచిద్దుష్టాచరణశీలాజ్జనాద్దుశ్చరితం కథం చిన్న ప్రాప్నుయాం భవాంశ్చ నాప్నుయాత్. ॥౨౭॥

పదార్థము :-(అవభృథ) గర్భముధరించిన తరువాత దానిని గాపాడువాడా! (నిచుమ్పుణ) నెమ్మదిగా నడచు నో పతీ! నీవు (నిచుమ్పుణః) నిత్యము మనస్సును హరించువాడవు (నిచేరుః) ధర్మయుక్తముగ సదా ధనసంపాదనమొనర్చువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. మరియు (దేవానామ్) విద్వాంసులమధ్య (సమిత్) మిగుల తేజస్వివై (అసి) ఉన్నావు (దేవ) జయమును కాంక్షించువాడా! (దేవైః) విద్వాంసులగు (మర్త్యైః) సాధారణ మనుష్యులతో గలసియున్న నీవు (దేవకృతమ్) కాముకులనుష్ఠించిన, లేక (మర్త్యకృతమ్) సాధారణ మానవులొనర్చిన (ఏనః) అపరాధమును (అయాసిషమ్) ప్రాప్తించినచో నన్ను (పురురాష్ణః) అధిక అపరాధకారమునుండి (రిషః) ధర్మమును త్యజింపజేయుకార్యమునుండి (పాహి) కాపాడుము. ॥౨౭॥

భావార్థము :-''సేవించదగినవాడవు, ఆనందచిత్తుడవునైయున్న నిన్ను నేను సదా కోరుచున్నట్లే నీవును నన్ను కోరుము. నేను దుష్టులొనర్చు అపరాధమునకు గురికాకుండునట్లు [నీవును భాగస్థుడవు కాకుండునట్లు] నీ పురుషార్థముకొలది నన్ను కాపాడుచుండుము'' అని స్త్రీ తన భర్తను సదా ప్రార్థించవలయును. ॥౨౭॥

27.O husband, thou art the guardian of my pregnancy, a slow walker, a captivator of the heart, an accumulator of wealth in a righteous way; and supreme among the learned!. Thou enjoying the companly of the wise and ordinary mortals, guard me against the ignoble and impious sin, I may be tempted to commit towards lascivious and ordinary people.

౩౨౧. ఏజత్విత్యస్యాత్రిర్ఋషిః, దంపతీ దేవతే, ఏవాయమిత్యస్యాపి సామ్న్యానుర్యుష్టుక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

యథాఽయమిత్యస్య ప్రాజాపత్యానుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ గార్హస్థ్యధర్మే గర్భవ్యవస్థామాహ.

గృహస్థధర్మమునందు గర్భవ్యవస్థను గూర్చి ఇం దుపదేశించబడినది.

౩౨౧ ఏజతు దశమాస్యో గర్భో జరాయుణా సహ ।

యథాయం వాయురేజతి యథా సముద్రఽ ఏజతి ।

ఏవాయం దశమాస్యోఽ అస్రజ్జరాయుణా సహ ॥౨౮॥

ప.వి:- ఏజతు, దశమాస్య ఇతి దశ + మాస్యః, గర్భః, జరాయుణా, సహ, యథా, అయమ్, వాయుః, ఏజతి, యథా, సముద్రః, ఏజతి, ఏవ, అయమ్, దశమాస్య ఇతి దశ + మాస్యః, అస్రత్, జరాయుణా, సహ.॥౨౮॥

పదార్థః :-(ఏజతు) చలతు (దశమాస్యః) దశసు మాసేషు భవః (గర్భః) గ్రియతే సిచ్యతే గృహ్యతే వా స గర్భః; గర్భో గృభేర్గృణాత్యర్థే . గిరత్యనర్థానితి వా, యదా హి స్త్రీగుణాన్ గృహ్ణాతి గుణాశ్చాస్య గృహ్యంతే. నిరు. ౧౦.౨౩ (జరాయుణా) ఆవరణేన సహ (యథా, అయమ్, వాయుః) (ఏజతి) కంపతే (యథా) (సముద్రః) ఉదధిః (ఏజతి) వర్తతే (ఏవ) అవధారణార్థే (అయమ్) వర్తమానః (దశమాస్యః) (అస్రత్) స్రంసతోఽధః స్రవతు. లోడర్థే లఙ్ (జరాయుణా, సహ) అయం మంత్రః. శత. ౪.౫.౨. ౪-౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౮॥

అన్వయః :-హే దంపతీ! యథాఽయం వాయురేజతి యథా సముద్ర ఏజతి తథా జరాయుణా సహ దశమాస్యో గర్భ ఏజతు. క్రమేణ వర్ధతామేవం వర్ధమానోఽయం జరాయుణా సహ దశమాస్య ఏవాస్రత స్రంసతామ్. ॥౨౮॥

భావార్థః :-బ్రహ్మచర్యేణ శరీరపుష్టి మనఃసంతుష్టి విద్యావృద్ధిసంపన్నౌ కృతవివాహౌ దంపతీ యత్నేన గర్భరక్షణం కుర్యాతాం, యతః స దశమాస్యో దశమాసాత్పూర్వం న స్ఖలేత్. యో హి దశమాసాదూర్ధ్వం జాయతే, స ప్రాయశో బలబుద్ధియుక్తో భవతి. తస్మాత్ పూర్వముత్పద్యతే నాయం తాదృగ్భవతి. ॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! ఎట్లు (వాయుః) వాయువు (ఏజతి) కంపించుచున్నదో, లేక ఎట్లు (సముద్రః) సముద్రము (ఏజతి) తన తరంగములచే పొంగుచున్నదో అట్లే (అయమ్) ఇట్టి (దశమాస్యః) మీ దశమాసముల నిండుచూలు (జరాయుణా సహ) మావితోపాటు [క్రమక్రమముగ వృద్ధియగుచు] (అయమ్) ఇది (దశమాస్యః) పదిమాసములకు పూర్ణమై (అస్రత్) ప్రసవించుగాక! ॥౨౮॥

భావార్థము :- బ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్షయందు శరీరపుష్టిని, మనస్సంతుష్టిని, విద్యాభివృద్ధిని పొంది వివాహమాడిన స్త్రీపురుషులు ప్రయత్నపూర్వకముగ పదిమాసములకు పూర్వమే గర్భస్రావము జరుగకుండ కాపాడుకొనవలయును. ఏలన పదిమాసములకన్న నెక్కువ దినములుండు గర్భము సామాన్యముగ బల, బుద్ధితో గూడినదైయుండును. అంతకుపూర్వమే ప్రసవమైన గర్భమట్లుండ జాలదు. ॥౨౮॥

28.Let, still unborn, the ten-month old child move with the secundines. Just as the wind moves, as the ocean moves uniterruptedly, so may this ten-month child come forth together with the secundines.

3౨౨. యస్యా ఇత్యస్యాత్రిరృషిః, దంపతీ దేవతే, భురిగార్చ్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునరపి గార్హస్థ్యధర్మే గర్భవ్యవస్థామాహ.

గృహస్థ ధర్మము, గర్భవ్యవస్థనుగూర్చి ఈ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

3౨౨ యస్యైతే యజ్ఞియో గర్భో యస్యై యోనిర్హిరణ్యయీ।

అఙ్గాన్యహ్రుతా యస్య తం మాత్రా సమజీగమఀ స్వాహా ॥౨౯॥

ప.విః- యస్యై, తే, యజ్ఞియః, గర్భః, యస్యై, యోనిః, హిరణ్యయీ, అంగాని, అహ్రుతా, యస్య, తమ్, మాత్రా, సమ్, అజీగమమ్, స్వాహా.॥౨౯॥

పదార్థః :- (యస్యై) సులక్షణాయాః స్త్రియాః. షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ (తే) తవ (యజ్ఞియః) యో యజ్ఞమ్మర్హతి (గర్భః) (యస్యై) సుభాగాయాః (యోనిః) జన్మస్థానమ్ (హిరణ్యయీ) రోగరహితా శుద్ధా (అంగాని) అంకితాని వ్యంజకాని వా. అంగాంగేతి క్షిప్రనామాంకితమేవాంకితం భవతి. నిరు. ౫. ౧౭. (అహ్రుతా) అకుటిలాని సరలాని శోభనాని. శేశ్ఛన్దసి బహుల మితి లుక్ (యస్య, తం) (మాత్రా) గర్భమానకర్త్ర్యా త్వయా సహ సమాగమ్య (సమ్) (అజీగమమ్) సమ్యక్ ప్రాప్నుయామ్ (స్వాహా) ధర్మయుక్త్య క్రియయా. అయం మంత్రః. శత. ४.४. 3. ౧౦-౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౯॥

అన్వయః :- హే వివాహితే సుభగే! ఉహం పతిః యస్యై యస్యా స్తే తవ హిరణ్యయీ యోని రస్తి, యస్యై

యస్యాస్తవ యజ్ఞియో గర్భోఽస్తి, తస్యాం త్వయి యస్య గర్భస్యాహ్రుతాఽకుటిలాన్యంగాని స్యు స్తం మాత్రా గర్భమానక్షర్త్యా త్వయా సహ స్వాహా సమజీగమం సమ్యక్ ప్రాప్నుయామ్. ॥౨౯॥

భావార్థః :- పురుషేణ గృహాశ్రమే జితేంద్రియతా వీర్యశుద్ధ్యున్నతిబ్రహ్మచర్యతా సంపాదనీయా, స్త్రియాప్యేవం చాన్యద్గర్భధారణం గర్భాశయయోన్యారోగ్యకరణం తద్రక్షణం చ కార్యం పరస్పరమాహ్లాదేన సంతానోత్పాదనే కృతే ప్రశస్తరూపగుణకర్మస్వభావాన్యపత్యాని జాయంత ఇతి వేద్యమ్. ॥౨౯॥

పదార్థము :- ఓ సౌభాగ్యవతీ! నీ భర్తనగు నేను (యస్యై) ఏ (తే) నీయొక్క (హిరణ్యయీ) ఆరోగ్యవంతమగు ఏ గర్భాశయముగలదో మరియు (యస్యై) ఏ నీయొక్క (యజ్ఞియః) యజ్ఞమునకు దగిన (గర్భః) గర్భముగలదో (యస్య) ఏ గర్భమునకు (అహ్రుతా) సుందరములు, సరళములు నగు (అఙ్గాని) అంగములుండునో (తమ్) అట్టి (మాత్రా) గర్భము [గర్భమును గోరునట్టి నీతో సమాగమమొనర్చిక] (స్వాహా) ధర్మయుక్తముగ (సమ్ అజీగమమ్) ఉత్తమముగ ప్రాప్తించుకొందునుగాక! ॥౨౯॥

భావార్థము :- గృహాశ్రమమునందుండియును పురుషుడు ఇంద్రియములను స్వాధీనమునందుంచు కొనవలయును. పరిశుద్ధమగు వీర్యమును పెంపొందించుకొనవలయును బ్రహ్మచర్యమును ఉన్నతి పరచవలయును. స్త్రీయును ఇట్లే మెలగవలెను. పురుషునివల్ల గర్భమును పొంది దానిస్థితిని, యోని మున్నగువాని యారోగ్యములను గాపాడుకొనవలయును. మరియు స్త్రీపురుషులు పరస్పరము ఆనంద పూర్వకముగ సంతానమును బడసినచో నది ఉత్తమగుణకర్మస్వభావములచే బలసమన్వితముగ నుండు నని సకలమానవులును నిశ్చయముగ నెరుగవలయును. ॥౨౯॥

29.O wife, thou hast a womb free from disease and offspring meet for adoration. May I graciously rcceive thee with the child undeformed; after cohabitation with thee desirous of pregnancy!.

౩౧౩. పురుదస్మ ఇత్యస్యాత్రిర్ఋషిః, దంపతీ దేవతే; ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పున ర్గర్భవ్యవస్థా మాహ.

మరల గర్భవ్యవస్థను గూర్చియే ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౧౩ పురుదస్మో విషురూప ఇన్దురన్తర్మహిమానమానంజ ధీరః। ఏకపదీం ద్విపదీం త్రిపదీం చతుష్పదీమష్టాపదీం భువనాను ప్రథన్తాగ్ం స్వాహా॥౩౦॥

ప.వి:- పురుదస్మ ఇతి పురు + దస్మః, విషురూప ఇతి విషు + రూపః, ఇందుః, అన్తః, మహిమానమ్, ఆనంజ, ధీరః, ఏకపదీమిత్యేక+పదీమ్, ద్విపదీమితి ద్వి+పదీమ్, త్రిపదీమితి

త్రి + పదీమ్, చతుష్పదీమ్, చతుః పదీమితి చతుః + పదీమ్, అష్టాపదీమిత్యష్టా + పదీమ్, భువనా, అను, ప్రథన్తామ్, స్వాహా ॥30॥

పదార్థః :-(పురుదస్మః) పురుర్బహుర్దస్మ ఉపక్షయో దుఃఖానాం యస్మాత్ సః (విషురూపః) విషూణి వ్యాప్తాని రూపాణి యేన సః (ఇన్దుః) పరమైశ్వర్యకారీ (అన్తః) ఆభ్యన్తరే (మహిమానమ్) పూజ్యం బ్రహ్మచర్యజితేన్ద్రియత్వాదిశుభకర్మసంస్కారజన్యమ్ (ఆనంజ) అఞ్జయేత్ కామయేత. అత్ర లిఙర్థే లిట్ (ధీరః) సర్వవ్యవహారధ్యానశీలః (ఏకపదీమ్) ఏకమోమితి పదం ప్రాప్తవ్యం యస్యాం తామ్ (ద్విపదీమ్) ద్వే అభ్యుదయే నిశ్శ్రేయసే సుఖే పదే యస్యాం తామ్ (త్రిపదీమ్) త్రీణి వాఙ్మనః శరీరస్థాని సుఖాని యస్యాస్తామ్ (చతుష్పదీమ్) చత్వారి ధర్మార్థకామమోక్షాః పదాని యస్యాస్తామ్ (అష్టాపదీమ్) అష్టౌ బ్రాహ్మణ క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రా శ్చత్వారో వర్ణా బ్రహ్మచర్యగృహస్థవానప్రస్థసన్న్యాసాశ్చత్వార ఆశ్రమాః పదాని ప్రాప్తవ్యాని యస్యాస్తామ్ (భువనా) భవంతి భూతాని యేషు తాని గృహాణి. శే శ్ఛందసి బహులమ్. ఇతి లుక్ (అను, ప్రథన్తామ్) ప్రఖ్యాంతు (స్వాహా) సత్యాం సకల విద్యాయుక్తాం వాచమ్. అయం మంత్రః. శత.౪.౫.౨.౧౨-౧౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥30॥

అన్వయః:-పురదస్మో విషురూప ఇన్దు ర్ధీరో గృహస్థో ధర్మేణ వివాహితాయాః స్త్రియాః అన్తర్మహిమాన మానఞ్జ. హే గృహస్థాః! యూయం సృష్ట్యున్నతిం విధాయ, యామేకపదీం ద్విపదీం త్రిపదీం చతుష్పదీమష్టాపదీం స్వాహా సమస్తవిద్యాన్వితాం వాచం విదిత్వా భువనాని ప్రథన్తాం తయా సర్వాన్ మనుష్యానను ప్రథన్తామ్. ॥30॥

భావార్థః:-దమ్పతిభ్యాం సర్వాం గృహాశ్రమవిద్యామభివ్యాప్య, తదనుసారేణ సంతానానుత్పాద్య, మనుష్యవృద్ధిం విధాయ, బ్రహ్మచర్యేణాఖిలావిద్యాః సర్వాన్ గ్రాహయిత్వా, సుఖాని ప్రాప్యానుమోదేతామ్. ॥30॥

పదార్థము :-(పురుదస్మః) సమస్త దుఃఖములను దూరమొనర్చు స్వభావముగలవాడు (విషురూపః) జన్మక్రమముచే అనేక రూపరూపాంతర విద్యావిషయములందు ప్రవేశించినవాడు (ఇన్దుః) పరమైశ్వర్యమును సాధించువాడు (ధీరః) సకలవ్యవహారములందు ధ్యానముంచి గృహస్థధర్మమునను సరించి వివాహమాడిన స్వస్త్రీ (అన్తః) యందు (మహిమానమ్) ప్రశంసనీయమగు బ్రహ్మచర్యము, జితేంద్రియత్వము మొదలగు శుభకర్మలచే సంస్కారము పొందదగిన గర్భమును (ఆనఞ్జ) కామించవలయును. [గృహస్థులట్టి సృష్టియుత్పత్తి విధానమొనర్చి 'ఎరిగి'] (ఏకపదీమ్) 'ఓమ్' అను ఒకపదమున్నదానిని (ద్విపదీమ్) ఇహపరలోక సుఖములుగలదానిని (త్రిపదీమ్) మనోవాక్కాయములయొక్క ఆనందము నిహితమైయున్నదానిని (చతుష్పదీమ్) ధర్మార్థకామమోక్షములు అను చతుర్విధ పురుషార్థములున్న పదమును (అష్టాపదీమ్) ఎనిమిది, అనగా

బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర అను నాలుగు వర్ణములును, బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్న్యాసము అను నాలుగాశ్రమములును లభించు పదమును(స్వాహా) సకల విద్యా పూర్ణమగు వేదవాణిని దెలిసికొని సకల గృహస్థులు (భువనా) ప్రాణులు నివసించుస్థానములను (ప్రథన్తామ్) ప్రశంసించవలయును. మరియు దానిద్వారా సమస్త మానవులను (అను) అనుకూలరీతిగా పెంపొందించవలయును.॥30॥

భావార్థము :- వివాహమాడినట్టి స్త్రీపురుషులు గృహస్థాశ్రమమునకు సంబంధించిన సమస్త విద్యలను సాంగోపాంగముగ దెలిసికొని తదనుసారము చక్కని సంతానమును బడసి మానవుల నభివృద్ధి పరచి వారికి బ్రహ్మచర్య నియమములచే సకల విద్యలను గరపి పరమసుఖమును పొంది ఆనందించవలయును.॥30॥

31. A husband, the dispeller of miseries, handsome in appearance, full of dignity, and strong in mind should wish for successful pregnancy in his life.

He should preach to mankind the one. footed, two-footed, three-footed, four- footed and eight-footed knowledge of the Vedas.

3౨౪.మరుతో యస్యేత్యస్య గోతమ ఋషిః, దంపతీ దేవతే, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునరపి గార్హస్థ్యధర్మవిషయమాహ.

మరల నీ మంత్రమందును గార్హస్థ్యవిషయమే చెప్పబడినది.

3౨౪ మరుతో యస్య హి క్షయే పాథా దివో విమహసః।

స సుగోపాతమో జనః ॥3౧॥

ప.విః- మరుతః, యస్య, హి, క్షయే, పాథ, దివః, విమహస ఇతి వి + మహసః, సః, సుగోపాతమ ఇతి సు + గోపాతమః, జనః. ॥3౧॥

పదార్థః :-(మరుతః) హిరణ్యాని రూపాణ్యృత్విజో విద్వాంసశ్చ. మరుదితి హిరణ్యనామ. నిఘం. ౧.౨. రూప నా.. 3. ౭. ఋత్విక్ నా.. 3. ౧. పదనామసు చ, నిఘం. ౫. ౫. (యస్య) గృహస్థస్య (హి) ఖలు (క్షయే) గృహే (పాథ) ప్రాప్నుత. ద్వ్యచో తస్తిజ ఇతి దీర్ఘః (దివః) దివ్యా గుణాః, స్వభావాః క్రియా వా (విమహసః) వివిధతయా పూజనీయాః (సః) (సుగోపాతమః) శోభనధర్మేణ గాం పృథివీం వాచం వా పాతి సోఽతిశయితః (జనః) ప్రసిద్ధః. అయం మంత్రః. శత. ౪.౫.౨. ౧౭. వ్యాఖ్యాతః.॥3౧॥

అన్వయః :- హే కృతవివాహా విమహస ఋత్విజో మరుతో గృహస్థాః! యూయం యస్య గృహస్థస్య క్షయే గృహే హిరణ్యాని సుఖరూపాణి దివః పాథ, స హి సుగోపాతమో జనః సదా సేవ్యః. ॥3౧॥

భావార్థః:-నహి కేనచిత్ మనుష్యేణ కిల బ్రహ్మచర్యసుశిక్షావిద్యాశరీరాత్మబలారోగ్య పురుషార్థైశ్వర్యసజ్జనసంగాలస్యత్యాగయమనియమసేమమసహాయైర్వినా గృహాశ్రమో ధర్తుం శక్యః. నహ్యేతేన వినా ధర్మార్థకామ మోక్షసిద్ధిర్భవితుం యోగ్యా తస్మాదయం సర్వైః ప్రయత్నేన సేవితవ్యః.॥౩౧॥

పదార్థము :-(విమహసః) అనేక విధముల ప్రశంసించదగినవారలారా! (మరుతః) విద్వాంసులారా! గృహస్థులారా! మీరు (యస్య) ఏ గృహస్థుని (క్షయే) గృహమునందు సువర్ణమును (దివః) దివ్యగుణ స్వభావములను [ప్రతికార్యము నొనర్చు విధానమును] (పాథ) పొందుచున్నారో (సః హి) అతడే (సుగోపాతమః) ఉత్తమవాణిని, పృథివిని చక్కగా పాలించు (జనః) మానవుడు [అనగా అట్టివాడు ఎల్లరకును సేవనీయుడై యున్నాడు].॥౩౧॥

భావార్థము :-బ్రహ్మచర్యము, ఉత్తమశిక్ష, విద్య, శరీరాత్మల బలము, ఆరోగ్యము, పురుషార్థము, ఐశ్వర్యము, సజ్జనసాంగత్యము, అలసత్వమును వదలుట, యమము, నియమములు, ఉత్తమసహాయము మున్నగునవి లేనిదే ఎవనివలనను గృహాశ్రమము ధరింపబడజాలదు. ఇది నిశ్చయము [ఉక్తవిధులు లేనిదే ధర్మార్థకామమోక్షములు సిద్ధించవు. కావున వీనిని అందరును ప్రయత్నపూర్వకముగ సేవించవలయును]. ॥౩౧॥

32.O adorable, learned married persons, in whomsoever's house ye go, and observe therein the display of wealth and fine qualities, he is truly the cultivator of earth, and master of speech!.

౩౨॥. మహీ ద్యౌరిత్యస్య మేధాతిథిరృషిః, దంపతీ దేవతే, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్గార్హస్థ్యకర్మోపదేశమాహ.

మరల గృహస్థుల కర్మలను గూర్చియే ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౨॥ మహీ ద్యౌః పృథివీ చ న ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతామ్।

పిపృతాన్నో భరీమభిః ॥౩౨॥

ప.వి:- మహీ, ద్యౌః, పృథివీ, చ, నః, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, మిమిక్షతామ్, పిపృతామ్, నః, భరీమభిరితి భరీ + మభిః ॥౩౨॥

పదార్థః :-(మహీ) మహతీ పూజ్యా (ద్యౌః) దివ్యా పురుషాకృతిః (పృథివీ) విస్తృతశీలా క్షమాధారణాది శక్తిమతీ (చ) (నః) అస్మాకమ్ (ఇమమ్) వర్తమానమ్ (యజ్ఞమ్) విద్వత్పూజ్యం గృహాశ్రమమ్ (మిమిక్షతామ్) సుఖైః సేక్తుమిచ్ఛతామ్ (పిపృతామ్) పిపూర్తః (నః) అస్మాకమ్ (భరీమభిః)

ధారణపోషణాది గుణయుక్తైర్వ్యవహారై ర్వా పదార్థైః సహ. అయం మంత్రః. శత. ४.३.१-१०. వ్యాఖ్యాతః. ॥32॥

అన్వయః :-హే దంపతీ! భవన్తౌ మహీ ద్యౌః మహాన్ ప్రకాశమానః పతిః మహీ పృథ్వీ స్త్రీ చ త్వం భరీమభిర్నోఽస్మాకం చాదన్యేషామిమం యజ్ఞం మిమిక్షతామ్ పిపృతాఞ్చ. ॥32॥

భావార్థః :-యథా సూర్యో జలాద్యాకృష్య వర్షిత్వా పాతి, పృథివ్యాదిపదార్థాన్ ప్రకాశయతి తద్వదయంపతిః సద్గుణాన్ పదార్థాన్ సంగృహ్య తద్దానేన రక్షేత్, విద్యాదిగుణాన్ ప్రకాశయేత్. యథేయం పృథివీ సర్వాన్ ప్రాణినో ధృత్వా పాలయతి, తథేయం స్త్రీ గర్భాదీన్ ధృత్వా పాలయేత్, ఏవం సహితౌ భూత్వా స్వార్థం సంసాధ్య మనోవాక్కర్మభిరన్యాన్ సర్వాన్ ప్రాణినః సతతం సుఖయేతామ్. ॥32॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీరిరువురును (మహీ) అతిప్రశంసనీయుడు, (ద్యౌః) దివ్యమగు పురుషాకృతిగల పతియు, అతిప్రశంసనీయమగు (పృథివీ) పెంపొందిన శీలమును, క్షమను ధారణమొనర్చు సామర్థ్యము గల నీవును (భరీమభిః) ధీరతతో, సర్వజనుల సంతుష్టపరచు గుణములతో వ్యవహారములతో, లేక పదార్థములతో (నః) మాయొక్కయు (చ) మరియు [ఇతరుల యొక్కయు] (ఇమమ్) ఇట్టి (యజ్ఞమ్) విద్వాంసులచే ప్రశంసించదగిన గృహాశ్రమమును (మిమిక్షతామ్) సుఖములచే అభిషిక్తపరచుడు. మరియు (పిపృతామ్) పరిపూర్ణ మొనర్చుడు. ॥32॥

భావార్థము :- సూర్యలోకము జలమున్నగు పదార్థముల నాకర్షించి తిరిగి వర్షించి కాపాడుచున్నది. పృథివి మున్నగు పదార్థములను ప్రకాశింపజేయుచున్నది. అట్లే ఈ పతియును శ్రేష్ఠగుణములను, పదార్థములను సంగ్రహించి యిచ్చుచు రక్షించుచున్నాడు. విద్యాది గుణములను ప్రకాశపరచుచున్నాడు. మరియు ఈ పృథివియును సమస్త ప్రాణికోటిని ధరించి వానిని రక్షించుచున్నది. అటులనే ఈ స్త్రీయును గర్భము మున్నగు వ్యవహారములను ధారణమొనర్చి సమస్తమును పాలించుచున్నది. కావున నీవిధముగనే స్త్రీపురుషులిరువురును ఏకమై స్వార్థమును సాధించుచు మనోవాక్కాయకర్మలచే సకల ప్రాణులకు సుఖమును గలుగజేయవలెను. ॥32॥

32.O praiseworthy and well bult husband and forbearing wife! desire to fulfil with pleasure,and perform this domestic yajna. May ye both provide us with food and clothes!

33. ఆతిష్ఠేత్యస్య గోతమ ఋషిః, గృహపతయో దేవతాః, ఆర్చ్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః,

ఉపయామేత్యస్య ఆర్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ ప్రకారాంతరేణ గృహస్థధర్మమాహ. ప్రకారాంతరముగ గృహస్థధర్మము చెప్పబడుచున్నది.

33. ఆతిష్ఠ వృత్రహన్ రథం యుక్తా తే బ్రహ్మణా హరీ అర్వాచీనꣳసు తే

మనో గ్రావా కృణోతు వగ్నునా। ఉపయామగృహీతోఽసీన్ద్రాయ

త్వా షోడశినఽ ఏష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వా షోడశినే ॥33॥

ప.వి:- ఆ, తిష్ఠ, వృత్రహన్నితి వృత్ర + హన్, రథమ్, యుక్తా, తే, బ్రహ్మణా, హరీఽ ఇతి హరీ, అర్వాచీనమ్, సు, తే, మనః, గ్రావా, కృణోతు, వగ్నునా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, షోడశినే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, షోడశినే.॥33॥

పదార్థః :-(ఆ) (తిష్ఠ) (వృత్రహన్) వృత్రాన్ శత్రూన్ హన్తి తత్సంబుద్ధౌ (రథమ్) రమణీయం విద్యాప్రకాశం యానం వా (యుక్తా) యుక్తౌ (తే) తవ (బ్రహ్మణా) జలేన ధనేన వా (హరీ) హరణశీలౌ ధారణాకర్షణగుణావివాశ్వౌ (అర్వాచీనమ్) అధోగామి (సు) (తే) తవ (మనః) అంతఃకరణమ్ (గ్రావా) మేఘః. గ్రావ ఇతి మేఘ నా.. నిఘం. ౧-౧౦ (కృణోతు) (వగ్నునా) వాణ్యా. వగ్నురితి వాజ్ నా... నిఘం. ౧.౧౧. (ఉపయామగృహీతః) ఉపయామా సామగ్రీ గృహీతా యేన సః (అసి) (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (షోడశినే) ప్రశస్తాః షోడశకలా విద్యంతే యస్మింస్తస్మై (ఏషః) గృహాశ్రమః (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యప్రదాయ గృహాయ (త్వా) త్వామ్ (షోడశినే). అయం మంత్రః. శత.౪.౫.౪. ౧-౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥33॥

అన్వయః :-హే వృత్రహన్! గ్రావేవ సుఖవర్షితా గృహస్థ! స్తే తవ యత్ర రథే బ్రహ్మణా సహ హరీ యుక్తా యుక్తౌ స్వీక్రియేతే తం త్వమాతిష్ఠాస్మిన్ గృహాశ్రమే తే తవ యన్మనోఽర్వాచీనమనుత్కృష్టగతి జాయతే తద్వగ్నునా వేదవాచా భవాన్ శాన్తం కృణోతు, యత స్త్వముపయామగృహీతోఽస్యతః షోడశిన ఇన్ద్రాయ త్వా త్వాముపదిశామి. హే గృహాశ్రమమభీప్సో! ఏష తే యోనిరస్తి. అస్మై షోడశిన ఇన్ద్రాయ త్వా త్వాం నియునజ్మీతి. ॥33॥

భావార్థః :-గృహాశ్రమాధీనా ఏవ సర్వ ఆశ్రమాస్తే వేదోక్తసద్వ్యవహారేణ సేవితాః సన్తోఽభ్యుదయ నిఃశ్రేయససుఖసంపత్తయే భవన్త్యేవాతః పరమైశ్వర్యప్రాప్తయే గృహాశ్రమ ఏవ సేవ్య ఇతి. ॥33॥

పదార్థము :-(వృత్రహన్) శత్రునాశమొనర్చు గృహస్థుడా! నీవు (గ్రావా) మేఘములవలె సుఖములను వర్షించువాడవు. అట్టి (తే) నీయొక్క ఏ రమణీయము, విద్యాప్రకాశమయమునగు గృహాశ్రమమున, లేక యే రథమున (బ్రహ్మణా) జలము, ధనములతోగూడ (హరీ) ధారణాకర్షణమువలె అనగా లాగునట్టి అశ్వమువలె (యుక్తా) యుక్తమొనర్పబడుచున్నవో అట్టి ఆ గృహాశ్రమమును నడుపుటకు (ఆ తిష్ఠ) ప్రతినయొనర్చుము.

ఈ గృహమున (తే) నీ (మనః) మనస్సును (వగ్నునా) వేదవాణితో శాంతపరచుము. నీవు (ఉపయామగృహీతః అసి) గృహాశ్రమమునకు కావలసిన సామగ్రిని గ్రహించి యున్నవాడవు. ఈ కారణముచే (షోడశినే) పదహారు కళలచే పరిపూర్ణమును (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యముల నొసగునదియును నగు గృహాశ్రమమును నడుపుటకై (త్వా) నిన్నాజ్ఞాపించుచున్నాను. ॥33॥

భావార్థము :- సమస్తాశ్రమములును గృహస్థాశ్రమమును ఆశ్రయించియుండును. కావున శ్రేష్ఠమగు వేదోక్తవ్యవహారములచే సేవించబడిన గృహాశ్రమము ఇహపరలోక సుఖములను ప్రసాదించున దగుచున్నది. కనుక పరమైశ్వర్యమును బడయుటకై గృహాశ్రమమునే సేవించుటయోగ్యము.॥33॥

33.O married man, thou art the dispeller of foes, and sprinkler of happiness like a cloud. In this chariot of thy life of a house-holder, possessing water and riches, are yoked two horses of restraint and attraction. Take a vow to lead the life of a house. holder. Appease thy drooping mind with the sayings of the Vedas. Thou art fully equipped with the requisites of married life. I order thee to lead married life full of prosperity and sixteen traits. This is thy home.

329. యుఙ్క్ష్వా హీత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, గృహపతిర్దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః, ఉపయామేత్యస్య పూర్వవచ్ఛన్దః స్వరశ్చ.

అథ రాజవిషయే ప్రతిపాదితప్రకారేణ గృహస్థధర్మమాహ.

ఇపుడు రాజవిషయము, ప్రాసంగికముగ గృహాశ్రమధర్మ మీ మంత్రమున చెప్పబడును.

329 యుఙ్క్ష్వా హి కేశినా హరీ వృషణా కక్ష్యప్రా। అథా న ఇన్ద్ర సోమపా గిరాముపశ్రుతిం చర। ఉపయామగృహీతో౽సీన్ద్రాయ త్వా షోడశినఽ ఏష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వా షోడశినే ॥34॥

ప.వి:- యుఙ్క్ష్వ, హి, కేశినా, హరీ ఇతి హరీ, వృషణా, కక్ష్యప్రేతి కక్ష్య + ప్రా, అథ, నః, ఇన్ద్ర, సోమపా ఇతి సోమ + పాః, గిరామ్, ఉపశ్రుతి మిత్యుప + శ్రుతిమ్, చర, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, షోడశినే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, షోడశినే ॥34॥

పదార్థః :-(యుక్ష్వ)(హి) ఖలు (కేశినా) ప్రశస్తాః కేశా విద్యన్తే యయో స్తౌ. అత్ర సర్వత్ర సుపాం సు లుగితి విభక్తేరాకారః (హరీ) యానస్య హరణశీలౌ (వృషణా) వృషవద్బలిష్ఠౌ (కక్ష్యప్రా) కక్ష్యం ప్రాతః పిపూర్తః (అథ) అనంతర్యే (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకసేనాధ్యక్ష. (సోమపాః) ఐశ్వర్యరక్షక (గిరామ్) వాచమ్ (ఉపశ్రుతిమ్) ఉపగతాం శ్రూయమాణామ్ (చర) విజానీహి. అత్ర చర ఇత్యస్య గత్యర్థత్వాత్ ప్రాప్త్యర్థో గృహ్యతే (ఉపయామగృహీతః) ఇత్యాది పూర్వవత్. అయం మంత్రః. శత. ౪.౫.3. ౧౦-౧౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥3౪॥

అన్వయః :-హే సోమపా ఇన్ద్ర! త్వం కేశినా వృషణా కక్ష్యప్రా హరీ రథే యుక్ష్వ. అథేత్యనన్తరం నోఽస్మాకం గిరాముపశ్రుతిం హి చర. ఉపయామేత్యస్యాన్వయోఽపి పూర్వవత్.॥3౪॥

భావార్థః :-అస్మిన్మంత్రే రథమితి పదస్య సంబంధః. ప్రజాసభా సేనాజనాః సభాధ్యక్షం బ్రూయుః. శుచినా త్వయా న్యాయస్థితయే చత్వారి సేనాంగాని సుశిక్షితాని హృష్టపుష్టాని రక్షణీయాని. పునరస్మాకం ప్రార్థనానుకూల్యేన రాజైశ్వర్యరక్షాఽపి కార్యేతి. ॥3౪॥

పదార్థము :- (సోమపాః) ఐశ్వర్యమును కాపాడువారలారా! మరియు (ఇన్ద్ర) శత్రువులను హతమొనర్చు వారలారా! (కేశినా) ఉత్తమవెంట్రుకలు గలిగిన (వృషణా) వృషభమువంటి బలముగలిగిన (కక్ష్యప్రా) లక్ష్యస్థానమునకు జేర్చగలిగిన (హరీ) రథమునులాగు అశ్వములను (రథే) రథమునకు (యుక్ష్వ) పూన్చుడు (అథ) తరువాత (నః) మాయొక్క (గిరామ్) వినతిపత్రములపై (ఉపశ్రుతిమ్) ప్రార్థనములపై (హి) చిత్తముంచి (చర) తెలిసికొనుడు. ఓ గృహస్థా! నీవు (ఉపయామగృహీతః) గృహాశ్రమసామగ్రిని గ్రహించి (అసి) ఉన్నావు. కావున (షోడశినే) షోడశకళలచే పరిపూర్ణమైన (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యములనిచ్చు గృహాశ్రమమును (త్వా) నీ కుపదేశించుచున్నాను (ఏషః, తే) ఇది నీకు (యోనిః) గృహము (షోడశినే) షోడశకళల చే పరిపూర్ణమగు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యమొసగు గృహాశ్రమధారణకై (త్వా) నిన్నాజ్ఞాపించు చున్నాను.॥3౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునకు పూర్వమంత్రమందలి ''రథే'' అను శబ్దార్థముతో సంబంధము గలదు. ప్రజలు, సైన్యము, సభాసదులు, సభాధ్యక్షునితో ''మీరు శత్రువులను హతమార్చి, రాజ్యమంతయు న్యాయవుస్థిరవముగనుండుటకై చతురంగబలవములను సుశిక్షితులుగ నొనర్చి ఉత్సాహబలవముగలవిగ నుంచవలయును. తదనంతరము మా ప్రార్థనలను ఆలకించి రాజ్యైశ్వర్యములను రక్షించుడు'' అని చెప్పవలయును. ॥3౪॥

34.O protector of riches, and dispeller of foes, harness in the chariotthy pair of studs, long-maned, stout in body, and fast to lead thee to destination. Know thou the requests made in our applications!.

Thou art fully equipped with the requisites of married life. I order thee to lead married life full of prosperity and sixteen traits.

౩౨౮. ఇన్ద్రమిదిత్యస్య గోతమ ఋషిః, గృహపతిర్దేవతా, విరాడార్చ్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః, ఉపయామేత్యస్య సర్వం పూర్వవత్.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరల పైవిషయమే మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౩౨౮ ఇన్ద్రమిద్ధరీ వహతోఽప్రతిధృష్టశవసమ్। ఋషీణాం చ స్తుతీరుప యజ్ఞం చ మానుషాణామ్ ఉపయామగృహీతోఽసీన్ద్రాయ త్వా షోడశినఽ ఏష తే యోని రిన్ద్రాయ త్వా షోడశినే ॥౩౫॥

ప.వి:- ఇన్ద్రమ్, ఇత్, హరీ ఇతి హరీ, వహతః, అప్రతిధృష్టశవసమిత్యప్రతి + ధృష్టశవసమ్, ఋషీణామ్, చ, స్తుతీః, ఉప, యజ్ఞమ్, చ, మానుషాణామ్, ఉపయామేత్యారభ్య పూర్వవత్.॥౩౫॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవర్ధకం సేనారక్షకమ్ (ఇత్) ఏవ (హరీ) శిక్షితావశ్వౌ (వహతః) (అప్రతిధృష్టశవసమ్) ధృష్టం ప్రగల్భం శవో బలం యేన తం ప్రతీతి (ఋషీణాం) మన్త్రార్థద్రష్టౄణాం విదుషాం (చ) వీరాణామ్ (స్తుతీః) గుణస్తవనాని (ఉప) (యజ్ఞమ్) సంగమనీయం వ్యవహారమ్ (చ) మానుషాణామ్ (ఉపయామేతి) పూర్వవత్. అయం మంత్రః. శత. ౪.౪.౫-౧. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౫॥

అన్వయః:-హే సోమపా! త్వం షోడశిన ఇన్ద్రాయ యౌ హరీ అప్రతిధృష్టశవసమిన్ద్రవహత స్తాభ్యామృషీణాం చాద్వీరాణాం స్తుతీర్మానుషాణాం యజ్ఞం చాత్పాలనముపచర. యస్య తే తవైష యోని రస్తి యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి, తం త్వాం షోడశిన ఇన్ద్రాయ జనా ఉపాశ్రయంతు. వయమపి త్వామాశ్రయేమ. ॥౩౫॥

భావార్థః:-అత్ర పూర్వస్మాన్మన్త్రాత్ ఇన్ద్ర సోమపా శూరేతి పదత్రయమనువర్తతే. రాజ్ఞో రాజసభాసభ్యానాం ప్రజాస్థానాం చ జనానామిదం యోగ్యమస్తి ప్రశంసనీయవిదుషాం సకాశాద్విద్యోపదేశం ప్రాప్యాన్యేషా ముపకారాదికం చ సతతం కుర్యుః. ॥౩౫॥

పదార్థము :- (సోమపాః) ఐశ్వర్యముల రక్షించువాడా! మరియు (ఇన్ద్ర) శత్రుసంహార మొనర్చు సభాధ్యక్షా! నీవు (హరీ) హరణకారకములగు బలమును, ఆకర్షణములను ఏ యశ్వములు (అప్రతిధృ

ష్టశవసమ్) బలములను చక్కగా పెంపొందజేయువవియు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యములవభివృద్ధిపరచునవియు నగు సేనాసమూహములను (వహతః) నడుపుచున్నవియో వానితో యుక్తుడవై (ఋషీణామ్) వేదమంత్రముల నెరుగు విద్వాంసుల యొక్కయు (చ) మరియు వీరుల యొక్కయు (స్తుతిః) గుణముల జ్ఞానమును మరియు (మానుషాణామ్) సాధారణమానవుల యొక్కయు (యజ్ఞమ్) సత్సంగమొనర్చదగిన వ్యవహారమును (చ) మరియు వాని పాలనము నొనర్చుము. మరియు (ఉప) వాని సామీప్యమును పొందుము (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఏ యీ (యోనిః) నిమిత్తమగు రాజధర్మముగలదో, ఏ నీవు (ఉపయామగృహీతః) సకల సామగ్రులచే సంయుక్తుడవై యున్నావో అట్టి (త్వా) నిన్ను (షోడశినే) షోడశకళలచే గూడియున్న (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యములకొరకు ప్రజలు సైన్యములను ఆశ్రయించుచుగాక! మరియు మేమును ఆశ్రయింతుము.॥౩౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునకు పూర్వమంత్రమందలి (ఇన్ద్ర, సోమపాః, చర) అను నీ మూడు పదములతో సంబంధము గలదు. ప్రశంసనీయులగు విద్వాంసులద్వారా విద్యలను, ఉపదేశములను బడసి ఇతరుల కుపకారము సదా యొనర్చుచుండుట రాజునకు, రాజకార్యములందాలోచించు ప్రజాజనమునకు యోగ్యమై యున్నది.॥౩౫॥

35.Pair of trained horses, carry the commander of forces, whose strength is unconquerable.

O brave king, accept thou the praises of the seers of the purport of the Vedas, of the warriors, and the homage of ordinary mortals. I order thee to lead a married life full of prosperity and sixteen traits. This is thy duty as a ruler. I order thee to lead a married life full of prosperity and sixteen traits, so that thy subjects and soldiers may seek thy protection!.

౩౬.యస్మాన్నేత్యస్య వివస్వాన్ ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ గృహాశ్రమమిచ్ఛద్భ్యో జనేభ్యః పరమేశ్వర ఏవోపాస్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

ఇపుడు గృహాశ్రమమును గోరువా రీశ్వరోపాసన చేయువలయు నని ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడెను.

౩౬ యస్మాన్న జాతః పరో౭ అన్యో౭అస్తి యఽ ఆవివేశ భువనాని విశ్వా।
ప్రజాపతిః ప్రజయా సꣳరరాణ స్త్రీణి జ్యోతీꣳషి సచతే న షోడశీ॥౩౬

ప.వి:-యస్మాత్, న, జాతః, పరః, అన్యః, అస్తి, యః, ఆవివేశేత్యా౭ఽవివేశ, భువనాని, విశ్వా, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, ప్రజయేతి ప్ర + జయా, సꣳరరాణ ఇతి సమ్ + రరాణః, త్రీణి, జ్యోతీꣳషి, సచతే, నః, షోడశీ ॥౩౬॥

పదార్థః:-(యస్మాత్) పరమాత్మనః (న) నిషేధే (జాతః) ప్రసిద్ధః (పరః) ఉత్తమః (అన్యః) భిన్నః (అస్తి) (యః) (ఆవివేశ) (భువనాని) స్థానాని (విశ్వా) సర్వాణి. అత్ర శేర్లుక్ (ప్రజాపతిః) విశ్వస్యాధ్యక్షః (ప్రజయా) సర్వేణ సంసారేణ (సంరరాణః) సమ్యగ్దాతృశీలః. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదం. బహులం ఛన్దసీతి శపః స్థానే శ్లుః (త్రీణి) (జ్యోతీంషి) సూర్యవిద్యుదగ్న్యాఖ్యాని (సచతే) సర్వేషు సమవైతి (సః) (షోడశీ) ప్రశస్తాః షోడశ కలా విద్యన్తే యస్మిన్సః. ఇచ్ఛా ప్రాణః శ్రద్ధా పృథివ్యాపోఽగ్నిర్వాయురాకాశ మిన్ద్రియాణి మనోఽన్నం వీర్యం తపో మన్త్రా లోకో నామ చైతాః కలాః ప్రశ్నోపనిషది ప్రతిపాదితాః. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౪. ౫-౬. వ్యాఖ్యాతః.॥౩౬॥

అన్వయః :-యస్మాత్ పరోఽన్యో న జాతః కించ యో విశ్వా భువనాన్యావివేశ. స ప్రజాపతిః ప్రజయా సంరరాణః షోడశీ త్రీణి జ్యోతీంషి సచతే.॥౩౬॥

భావార్థః:- గృహాశ్రమమిచ్ఛద్భిర్మనుష్యైర్యః సర్వత్రాభివ్యాపీ సర్వేషాం లోకానాం స్రష్టా ధర్తా దాతా న్యాయకారీ సనాతనః సచ్చిదానన్దో నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావః సూక్ష్మాత్సూక్ష్మో మహతో మహాన్ సర్వశక్తిమాన్ పరమాత్మాఽస్తి, యస్మాత్ కశ్చిదపి పదార్థ ఉత్తమః సమో వా నాస్తి స ఏవోపాస్యః. ॥౩౬॥

పదార్థము :- (యస్మాత్) ఏ పరమేశ్వరునికంటె (పరః) ఉత్తముడు (అన్యః) ఇతరుడెవ్వడును (న జాతః) పుట్టలేదో మరియు (యః) ఏ పరమాత్మ (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకములందు (ఆవివేశ) వ్యాప్తుడైయుండెనో (సః) ఆ పరమాత్మ (ప్రజయా) సమస్త విశ్వమునందు (సంరరాణః) ఉత్తమదాతయై వెలయుచు (షోడశీ) ఇచ్ఛ, ప్రాణము, శ్రద్ధ, పృథివి, జలము,అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, ఇంద్రియములు, మనస్సు, అన్నము, వీర్యము, తపస్సు, మంత్రము, లోకము, నామము అను నీ షోడశకళలకు స్వామి (ప్రజాపతిః) విశ్వమునకు స్వామియునగు పరమేశ్వరుడు (త్రీణి) మూడు (జ్యోతీంషి) సూర్యుడు, విద్యుత్తు, అగ్ని లను నీ మూడు జ్యోతులను(సచతే) సమస్త పదార్థములందును స్థాపించుచున్నాడు.॥౩౬॥

భావార్థము :-గృహస్థాశ్రమమును గోరువారు సర్వత్ర వ్యాపించి సర్వలోకలోకాంతరములను రచించి ధరించుదాత, న్యాయకారి, సనాతనుడు, సదా ఏకరసుడు (ఒకే తీరుగ నుండువాడు), సచ్చిదానంద స్వరూపుడు, నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావుడు, సమస్త పదార్థములకు భిన్నుడు, సూక్ష్మాతిసూక్ష్ముడు, ఉన్నతోన్నతుడు, ఉత్తముడు, అసమానుడు, సర్వశక్తిమంతుడు నగు నా పరమాత్మనే యుపాసించవలయును. ॥౩౬॥

36.There is none other than he who is born more mighty, Who hast pervaded all places. God, the giver of blessings to the whole world, maintains the three lustres in all substances. He is the giver of sixteen qualities.

౩౩౦.ఇన్ద్రశ్చేత్యస్య వివస్వానృషిః, సమ్రాడ్ మాండలికౌ రాజానౌ దేవతే, సామ్నీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః,

తయోరహమిత్యస్య విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ గృహాశ్రమోపయోగిరాజవిషయమాహ.

ఇపుడు గృహాశ్రమమున కుపయోగ మగు రాజవిషయమీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

330 ఇన్ద్రశ్చ సమ్రాడ్ వరుణశ్చ రాజా తౌ తే భక్షం చక్రతు రగ్ర ఏతమ్।
తయో రహమను భక్షం భక్షయామి వాగ్దేవీ జుషాణా సోమస్య
తృప్యతు సహ ప్రాణేన స్వాహా ॥౩౭॥

ప.వి:- ఇన్ద్రః, చ, సమ్రాడితి సమ్+రాట్, వరుణః, చ, రాజా, తౌ, తే, భక్షమ్, చక్రతుః, అగ్రే, ఏతమ్, తయోః, అహమ్, అను, భక్షమ్, భక్షయామి, వాక్, దేవీ, జుషాణా, సోమస్య, తృప్యతు, సహ, ప్రాణేన, స్వాహా ॥౩౭॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తః (చ) సాఙ్గోపాంగరాజ్యాఙ్గసహితః (సమ్రాట్) సమ్యగ్రాజతే స చక్రవర్తీ (వరుణః) శ్రేష్ఠః (చ) మాండలికః ప్రతిమాండలికశ్చ (రాజా) న్యాయాదిగుణైః ప్రకాశమానః (తౌ) (తే) తవ ప్రజాజనస్య (భక్షమ్) భజనం సేవనమ్ (చక్రతుః) కుర్యాతామ్. అత్ర లిఙర్థే లిట్ (అగ్రే) (ఏతమ్) (తయోః) రక్షకయోః రాజ్ఞోః (అహమ్) (అను) పశ్చాత్ (భక్షమ్, సేవనమ్) (భక్షయామి) పాలయామి (వాక్) వాణీ (దేవీ) దివ్యా (జుషాణా) ప్రసన్నా సేవమానా సతీ (సోమస్య) విద్యైశ్వర్యస్య (తృప్యతు) ప్రీణాతు (సహ) (ప్రాణేన) బలేన (స్వాహా) సత్యయా వాచా. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౪. ౫-౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౭॥

అన్వయః :-హే ప్రజాజన! య ఇన్ద్రశ్చ సమ్రాడ్వరుణశ్చ రాజాఽస్తి తావగ్రే తే తవ భక్షం చక్రతుః. అహం తయో రేతం భక్షమనుభక్షయామి. యా సోమస్య ప్రాప్తయే జుషాణా దేవీ వాగస్తి, తయా స్వాహా ప్రాణేన సహ సర్వో జనస్తృప్యతు. ॥౩౭॥

భావార్థః :-ప్రజాయాం ద్వౌ ససభౌ రాజానౌ భవితుం యోగ్యౌ. ఏకశ్చక్రవర్తీ ద్వితీయో మాండలికశ్చైతౌ శ్రేష్ఠన్యాయవినయాదిభ్యాం ప్రజాః సంరక్ష్య పుష్టాభ్యః కరం సంగృహ్ణీయాతామ్ సర్వస్మిన్ వ్యవహారే విద్యావృద్ధిం సత్యవచనం చాచరేతామ్. త ఏవం ధర్మార్థకామైః ప్రజాః సంతోష్య స్వయం సంతుష్టౌ స్యాతామ్. ఆపత్కాలే రాజా ప్రజాం ప్రజా చ రాజానం సంరక్ష్య పరస్పరమాన్నేతామ్. ॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ ప్రజలారా! (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తుడు (చ) మరియు రాజ్యముయొక్క అంగోపాంగసహితుడు (సమ్రాట్) ఈ భూగోళమునంతయు ఏకఛత్రముగా పాలించు రాజు (వరుణః) అత్యుత్తముడు (చ) మరియు (రాజా) న్యాయాదిగుణములచే ప్రకాశించు మాండలికసేనాపతి (తౌ) వారిరువురు (అగ్రే) మొదట (తే) మిమ్ము (భక్షమ్) పలువిధములుగ రక్షింతురుగాక! మరియు (అహమ్) నేను (తయోః) ఆ యిరువురి (ఏతమ్) ఇట్టి (భక్షమ్) స్థిత పదార్థమును (అను) వెనుక (భక్షయామి) సేవించియు, సేవింపజేయుదును గాక! [ఇట్లొనర్చుచు మేమును, మీరెల్లరును] (సోమస్య) విద్య, రూప, ఐశ్వర్యములందు (జుషాణా) ప్రీతిని గలిగింపజేయునదియు (దేవీ) సమస్త విద్యలను ప్రకాశపరచునదియునగు (వాక్) వేదవాణిద్వారా (స్వాహా) సమస్త ప్రజలును (తృప్యతు) సంతుష్టులై తృప్తిగా నుందురుగాక! ॥౩౭॥

భావార్థము :- ప్రజలయందు తమ తమ సభలతోగూడ రాజగుట కిరువురే యోగ్యులు. ఒకడు చక్రవర్తి అనగా ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ సామ్రాజ్యమొనర్చువాడు. రెండవవాడు మండలాధిపతియైనవాడు. ఈ యిరువురు రాజులును ఉత్తమన్యాయము, నమ్రత, సుశీలత, వీరత్వాది గుణములచే ప్రజలను బాగుగా కాపాడుచు ప్రజలనుండి యోగ్యానుసారము రాజ్యపుపన్నులను దీసికొనవలయును. సమస్త వ్యవహారములందును విద్యనభివృద్ధిపరచి సత్యవచనమును ఆచరణమునందుంచవలయును. ఈ విధముగ ధర్మార్థకామమోక్షములచే ప్రజలను సుఖవంతులుగ నొనర్చుచు తామును స్వయముగ సంతుష్టి నొందవలయును. ఆపత్కాలములందు రాజు ప్రజలను, ప్రజలు రాజును కాపాడుకొనుచు ఆనందముగ నుండవలయును. ॥౩౭॥

37.O people, the powerful central ruler, and the noble provincial ruler serve and protect ye first. I serve ye after them!.

For the attainment of knowledge and progress, may we all be contented with strength, truthful speech, and divine Vedic lore.

౩౮. అగ్నే పవస్వేత్యస్య వైఖానస ఋషిః, రాజాదయో గృహపతయో దేవతాః, భురిక్ త్రిపాద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః, ఉపయామేత్యస్య స్వరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, అగ్నే వర్చస్విన్నిత్యస్య భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః ప్రకారాన్తరేణ తదేవాహ. మరల ప్రకారాంతరమున పూర్వోక్తవిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౩౮ అగ్నే పవస్వ స్వపా౨ అస్మే వర్చః సువీర్యమ్। దధద్రయిం మయి పోషమ్।
ఉపయామగృహీతోఽస్యగ్నయే త్వా వర్చస౨ ఏష తే యోని రగ్నయే
త్వా వర్చసే। అగ్నే వర్చస్విన్వర్చస్వాꣳస్త్వం దేవేష్వసి
వర్చస్వానహం మనుష్యేషు భూయాసమ్॥౩౮॥

ప.విః- అగ్నే, పవస్వ, స్వపా ఇతి సు + అపాః, అస్మే ఇత్యస్మే, వర్చః, సువీర్యమితి సు + వీర్యమ్, దధత్, రయిమ్, మయి, పోషమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, అగ్నయే, త్వా, వర్చసే, ఏషః, తే, యోనిః, అగ్నయే, త్వా, వర్చసే, అగ్నే, వర్చస్విన్, వర్చస్వాన్, త్వమ్, దేవేషు, అసి, వర్చస్వాన్, అహమ్, మనుష్యేషు, భూయాసమ్.॥౩౮॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విజ్ఞానాదిగుణప్రకాశక సభాపతే! రాజన్! (పవస్వ) శుద్ధ (స్వపాః) శోభనాన్యపాంసి కర్మాణి యస్య తద్వన్! (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (వర్చః) వేదాధ్యయనమ్ (సువీర్యమ్) సుష్ఠువీర్యం బలం యస్మాత్ (దధత్) ధరన్ సన్ (రయిమ్) ధనమ్ (మయి) పాలనీయే జనే (పోషమ్) పుష్టిమ్ (ఉపయామగృహీతః) రాజ్యవ్యవహారాయ స్వీకృతః(అసి)(అగ్నయే) విజ్ఞానమయాయ న్యాయవ్యవహారాయ (త్వా) త్వామ్ (వర్చసే) తేజసే (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) రాజ్యభూమిర్నివసతిః (అగ్నయే) విజ్ఞానమయాయ పరమేశ్వరాయ (త్వా) త్వామ్ (వర్చసే) స్వప్రకాశాయ వేదప్రవర్తకాయ (అగ్నే) తేజోమయ (వర్చస్విన్) బహువర్చోఽధ్యయనం విద్యతే యస్మిన్ (వర్చస్వాన్) సర్వవిద్యాధ్యయనయుక్తః (త్వమ్) (దేవేషు) విద్వద్వర్యేషు (అసి) భవసి (వర్చస్వాన్) ప్రశస్తవిద్యాధ్యయనః (అహమ్) ప్రజాసభాసేనాజనః (మనుష్యేషు) మనస్విషు. మనుష్యాః కస్మాన్మత్వా కర్మాణి సీవ్యంతి. మనస్యమానేన స్రష్టా మనస్యతిః పునర్మనస్వీభావే, మనోరపత్యమ్మనుష్యో వా. నిరు. ౩. ౭. (భూయాసమ్) అయం మంత్రః. శత. ౪.౫.౪.౯-౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౮॥

అన్వయః :-హే స్వపా! వర్చస్విన్నగ్నే త్వమస్మే సువీర్యం వర్చో మయి రయిం పోషం చ దధత్ సన్ పవస్వ త్వముపయామగృహీతోఽసి త్వాం వర్చసే అగ్నయే వయం స్వీకుర్మః. తే తవ ఏష యోని స్త్వా వర్చసేఽగ్నయే సంప్రేరయామః. హే సభాపతే! యథా త్వం దేవేషు వర్చస్వానసి తథాహం మనుష్యేషు వర్చస్వాన్ భూయాసమ్. ॥౩౮॥

భావార్థః:-రాజాదిసభ్యజనానామిదముచితమస్తి మనుష్యేషు సర్వాః సద్విద్యాః సద్గుణాంశ్చ వర్ధయేయు ర్యతస్సర్వే శ్రేష్ఠగుణకర్మప్రచారేషూత్తమా భూయాసు రితి. ॥౩౮॥

పదార్థము :-(స్వపాః) ఉత్తమోత్తమ కార్యముల నొనర్చువాడా! (వర్చస్విన్) చక్కగా వేదాధ్యయన మొనర్చువాడా! (అగ్నే) సభాపతీ! నీవు (అస్మే) మాకొరకు (సువీర్యమ్) ఉత్తమపరాక్రమమును (వర్చః) వేదపఠనమును ధరించుచు (మయి) [నిరంతరము రక్షించదగిన] అస్మదాది జనవిషయమున (రయిమ్) ధనమును (పోషమ్) పుష్టిని (దధత్) ధరించుచు (పవస్వ) పవిత్రుడవగుము. మరియు (ఉపయామగృహీతః

అసి) రాజ్యవ్యవస్థప్రాప్తికై మాచే స్వీకరించబడినవాడవు (త్వా) నిన్ను (వర్చసే) ఉత్తమ తేజో బలపరాక్రమములకై (అగ్నయే) విజ్ఞానయుక్త పరమేశ్వరప్రాప్తికై మేము స్వీకరించుచున్నాము (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) రాజ్యభూమి నివాసస్థానమై యున్నది (త్వా) నిన్ను (వర్చసే) తేజధారి, సభాపతివగు ఓ రాజా! [ఎట్లు మేము విద్యాప్రకాశము మున్నగు సమస్త సుఖములకొరకు మాటిమాటికి మా ప్రతికార్యమందును నిన్ను ప్రార్థించుచున్నామో] (త్వమ్) నీవు (దేవేషు) ఉత్తమ విద్వాంసుడవై (వర్చస్వాన్) ప్రశంసనీయమగు విద్యాధ్యయన మొనర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్లే (అహమ్) నేనును (మనుష్యేషు) ఆలోచనాపరులగు మనుష్యులందు నీవలె (భూయాసమ్) అగుదునుగాక! ॥౩౮॥

భావార్థము:- సకల మానవులను ఉత్తమోత్తమ విద్యాగుణకర్మల నభివృద్ధి పరచుచు ఉత్తములగునట్లును, సమస్తమానవులందును ఉత్తమగుణములను పెంపొందజేయుచుండుట రాజు, రాజాధికారులు మరియు సభ్యజనులెల్లరకును తగియున్నది. ॥౩౮॥

38.O ruler, the doer of noble deeds, and a student of the Vedas, be thou pure. Grant us strength, and the study of the Vedas. Grant me wealth and affluence. We have chosen thee for administrative purposes. We accept thee for the grant of strength and for the attainment of God. This country is thy home. We accept thee for the grant of strength, and for the attainment of God O'lustrous ruler, thou art splenndid amid the sages. May I among mankind be bright with lustre!.

౩౯. ఉత్తిష్ఠన్నిత్యస్య వైఖానస ఋషిః, రాజాదయో గృహస్థా దేవతాః, ఉత్తిష్ఠన్నిత్యస్యోపేత్యేతస్య చార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః, ఇన్ద్రేత్యస్యార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మరల పై విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

౩౯. ఉత్తిష్ఠన్నోజసా సహ పీత్వీ శిప్రే అవేపయః సోమమిన్ద్ర చమూ సుతమ్। ఉపయామగృహీతోఽసీన్ద్రాయ త్వౌజసఽ ఏష తే యోని రిన్ద్రాయ త్వౌజసే। ఇన్ద్రౌ జిష్ఠౌజిష్ఠ స్త్వం దేవేష్వస్యోజిష్ఠోఽహం మనుష్యేషు భూయాసమ్ ॥౩౯॥

ప.వి:- ఉత్తిష్ఠన్నిత్యుత్+తిష్ఠన్, ఓజసా, సహ, పీత్వీ, శిప్రే ఇతి శిప్రే, అవేపయః, సోమమ్, ఇన్ద్ర, చమూ ఇతి చమూ, సుతమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః,

అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, ఓజసే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, ఓజసే, ఇన్ద్ర, ఓజిష్ఠ ఓజిష్ఠః, త్వమ్, దేవేషు, అసి, ఓజిష్ఠః, అహమ్, మనుష్యేషు భూయాసమ్. ॥౩౯॥

పదార్థః:-(ఉత్తిష్ఠన్) సద్గుణకర్మస్వభావేషూర్ధ్వం తిష్ఠన్ (ఓజసా) ప్రశస్తశరీరాత్మసభాసేనాబలేన (సహ) (పీత్వీ) పీత్వా. స్నాత్వ్యాదయశ్చ. అ. ౭.౧.౪౯. ఇతీకారాదేశః (శిప్రే) హనుప్రభృత్యఙ్గాని. శిప్రే ఇత్యుపలక్షణాన్యేపాఞ్చ శిప్రే హనూనాసికే. నిరు. ౬-౧౭. (అవేపయః) వేపయ. అత్ర లోడర్థే లఙ్ (సోమమ్) ఐశ్వర్యం సోమవల్ల్యాది రసం వా (ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యాయ ద్రవన్, ఐశ్వర్యే రమమాణంవా. ఇన్ద్రవే ద్రవతీతి వేన్ద్రౌ రమత ఇతి వా. నిరు. ౧౦-౮ (చమూ) సేనయా. అత్ర సుపాం సులుగితి తృతీయైకవచనస్య లుక్ (సుతమ్) సంపాదితమ్ (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) (ఓజసే) పరాక్రమాయ (ఏషః) (తే) (యోనిః) ఐశ్వర్యకారణమ్ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్య ప్రదాయ రాజ్యాయ (త్వా) (ఓజసే) అనన్తపరాక్రమాయ (ఇన్ద్ర) దుఃఖవిదారక విద్వన్ (ఓజిష్ఠ) అతిశయేనౌజస్విన్ (ఓజిష్ఠః) అతిపరాక్రమీ (త్వమ్) (దేవేషు) విజిగీషమాణేషు రాజసు (అసి) (ఓజిష్ఠః) అతిశయేన పరాక్రమీ (అహమ్) (మనుష్యేషు) (భూయాసమ్) అయం మంత్రః. శత. ౪.౫.౪-౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౯॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర! సభాపతే! త్వం చమూ సుతం సోమం పీత్వీ ఓజసా సహోత్తిష్ఠన్సన్ యుద్ధాదికర్మసు శిప్రే అవేపయః. అస్మాభిస్త్వముపయామగృహీతోఽసి తే తవైష యోనిరస్త్యతస్త్వాం స్వష్ఠయేన్ద్రాయౌజసే పరిచరామః. ఓజస ఇన్ద్రాయ పరమేశ్వరాయ త్వాం ప్రేణోదయామః. హే ఓజిష్ఠేన్ద్ర! యథా త్వం దేవేష్వోజిష్ఠోఽసి తథాఽహం మనుష్యేష్వోజిష్ఠో భూయాసమ్. ॥౩౯॥

భావార్థః:-రాజ్యపురుషేణాం యోగ్యమస్తి యత్తే భోజనాచ్ఛాదనాదిపరికరైశ్శరీరబలమున్నయేయు ర్వ్యభిచారాదిదోషేషు కథంచిన్న ప్రవర్తేరన్. పరమేశ్వరోపాసనం చ యథోక్తవ్యవహారేణ కుర్యురితి. ॥౩౯॥

పదార్థము:-(ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యశాలివి, ఐశ్వర్యమునందు రమించువాడవగు ఓ సభాపతీ! నీవు (చమూ) సేనతోగూడ (సుతమ్) ఉత్పాదనమొనర్చినట్టి (సోమమ్) సోమ ఓషధీరసమును (పీత్వీ) త్రాగి (ఓజసా) శరీర, ఆత్మల బలము, రాజసభాసేనల వీరత్వముతో (సహ) కూడ (ఉత్తిష్ఠన్) ఉత్తమగుణకర్మ స్వభావములందున్నతి నొందుచు (శిప్రే) యుద్ధము మున్నగు కర్మలచే చిబుకము [గడ్డము] నాసికాది అంగములను (అవేపయః) కంపింపజేయుము [అనగా తగిన కార్యములందు ఆ యా అంగముల నుపయోగించుము]. మాచే నీవు (ఉపయామగృహీతః) రాజ్యాంగ నియమోపనియమములద్వారా గ్రహించబడి (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (త్వా) నిన్ను సావధానముగ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యము నొసగు జగదీశ్వరుడవగు నిన్ను పొందుటకై సేవించుచున్నాము (ఓజసే) అత్యంత పరాక్రమమునకై (ఇన్ద్రాయ) శత్రువిదారణమునకై (త్వా) నిన్ను ప్రేరేపించుచున్నాము (ఓజిష్ఠః) అతి తేజశాలీ! ఎట్లు (త్వమ్) నీవు (దేవేషు) శత్రువులను జయించు కోరికగలవారియందు (ఓజిష్ఠ) అత్యంత పరాక్రమముగలవాడవై (అసి)

ఉంటివో అట్లే నేను (మనుష్యేషు) సాధారణమనుష్యులందు (భూయాసమ్) అగుదును గాక! ॥౩౯॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు అన్నవస్త్రాదుల చేతను, భోజనాది పదార్థములచేతను, శరీర బలములను ఉన్నతిపరచవలయునేగాని వ్యభిచారము మున్నగు చెడుకర్మలయందెన్నడును ప్రవృత్తులు కారాదు. మరియు పరమేశ్వరోపాసననుగూడా ఉక్తవ్యవహారములందు ఉచితరీతిని చేయవలెను.॥౩౯॥

39.O powerful ruler, having attained to strength through thy army, and arising in thy physical and spiritual strength, thou shockest thy jaws!.

We have chosen thee for administrative purposes. We accept thee for the grant of strength and the attainment of God. This country is thy home. We accept thee for the grant of strength and for the attainment of God. O' most lustrous ruler, thou art the mightiest amongst the kings fighting for victory!. Among mankind I fain would be most mighty.

333.అదృశ్రమిత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, గృహపతయో రాజాదయో దేవతాః, అదృశ్రమిత్యస్య సూర్యేత్యస్య చార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, ఉపయామగృహీతోఽసీత్యస్య స్వరాడార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః ప్రకారాన్తరేణ తదేవాహ.

మరల ప్రకారాంతరమున పూర్వోక్తవిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

333 అదృశ్రమస్య కేతవో వి రశ్మయో జనాఀ॥ అను। భ్రాజన్తో అగ్నయో యథా। ఉపయామగృహీతోఽసి సూర్యాయ త్వా భ్రాజాయైష తే యోనిః సూర్యాయ త్వా భ్రాజాయ। సూర్య భ్రాజిష్ఠ భ్రాజిష్ఠ స్త్వం దేవేష్వసి భ్రాజిష్ఠోఽహం మనుష్యేషు భూయాసమ్ ॥౪౦॥

ప.వి:- అదృశ్రమ్, అస్య, కేతవః, వి, రశ్మయః, జనాన్, అను, భ్రాజన్తః, అగ్నయః, యథా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, సూర్యాయ, త్వా, భ్రాజాయ, ఏషః, తే, యోనిః, సూర్యాయ, త్వా, భ్రాజాయ, సూర్య, భ్రాజిష్ఠ, భ్రాజిష్ఠః, త్వమ్, దేవేషు, అసి, భ్రాజిష్ఠః, అహమ్, మనుష్యేషు, భూయాసమ్.॥౪౦॥

పదార్థః :-(అదృశ్రమ్) పశ్యేయమ్. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్. ఉత్తమైకవచనప్రయోగో బహులం ఛన్దసీతి రుడాగమః. బుధృశోఽజీ గుణ. అ.౭.౪.౧౬. ఇతి ప్రాప్తే గుణాభావశ్చ (అస్య) జగతః (కేతవః) జ్ఞాపకాః (వి) విశేషేణ (రశ్మయః) కిరణాః (జనాన్) మనుష్యాదీన్ ప్రాణినః (అను) (భ్రాజన్తః) ప్రకాశమానాః (అగ్నయః) సూర్యవిద్యుత్ప్రసిద్ధా స్త్రయః (యథా) (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (సూర్యాయ) సూర్య ఇవ విద్యాదిసద్గుణైః ప్రకాశమానాయ (త్వా) (భ్రాజాయ) జీవనాదిప్రకాశాయ (ఏషః, తే, యోనిః) చరాచరాత్మనే జగదీశ్వరాయ (త్వా) (భ్రాజాయ) సర్వత్ర ప్రకాశమానాయ (సూర్య) సూర్యస్యేవ న్యాయవిద్యాసు ప్రకాశమాన (భ్రాజిష్ఠ) అతిశయేన సుశోభిత (భ్రాజిష్ఠః) త్వమ్ (దేవేషు) అఖిలవిద్యాసు ప్రకాశమానేషు విద్వత్సు (అసి) (భ్రాజిష్ఠః) (అహమ్) (మనుష్యేషు) విద్యాన్యాయాచరణే ప్రకాశమానేషు మానవేషు (భూయాసమ్). అయం మంత్రః. శత. ౪.౫.౪. ౧౧ - ౧౨. వ్యాఖ్యాతః.॥౪౦॥

అన్వయః :- యథాఽస్య జగతః పదార్థాన్ భ్రాజన్తో రశ్మయః కేతవోఽగ్నయస్సన్తి తథైవ జనానన్వహ మదృశ్రమ్. త్వముపయామగృహీతోఽసి యస్య తే తవైష యోనిరస్తి తం త్వాం భ్రాజాయ సూర్యాయ ప్రచోదయామి. తం త్వాం భ్రాజాయ సూర్యాయ పరమాత్మనే నియోజయామి. హే భ్రాజిష్ఠ సూర్య యథా త్వం దేవేషు భ్రాజిష్ఠోఽసి తథాఽహం మనుష్యేషు భూయాసమ్.॥౪౦॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథేహ సూర్యకిరణాః సర్వత్ర ప్రసృతాః ప్రకాశంతే తథా రాజప్రజాసభాజనాశ్శుభగుణకర్మస్వభావేషు ప్రకాశమానాస్సంతు. కుతో నహి మనుష్యశరీరం ప్రాప్య కస్య చిదుత్సాహపురుషార్థసత్పురుషసంగయోగాభ్యాసాచరితస్య జనస్య ధర్మార్థకామమోక్షసిద్ధిః శరీరాత్మసమాజోన్నతిశ్చ దుర్లభాఽస్తి తస్మాత్సర్వైరాలస్యం త్యక్త్వా నిత్యం ప్రయతితవ్యమ్. ॥౪౦॥

పదార్థము :-ఏ విధముగ (అస్య) ఈ విశ్వమందలి పదార్థములందు (భ్రాజన్తః) ప్రకాశవంతములును (రశ్మయః) కాంతివంతములును, లేక (కేతవః) ఆ యా పదార్థముల ప్రకటించునవియునగు (అగ్నయః) సూర్య, విద్యుత్తు, సామాన్యాగ్నులు గలవో అట్లే (జనాన్) మనుష్యులకు (అను) ఏకత్వానుకూలతతో ఏకాభిప్రాయముతో (అదృశ్రమ్) నేను చూపుదును. ఓ సభాపతీ! నీవు (ఉపయామగృహీతః అసి) రాజ్యాంగ నియమోపనియమములచే స్వీకరించబడినవాడవు (తే) ఏ నీకు (ఏషః) ఈ రాజ్యకర్మ (యోనిః) ఐశ్వర్యములకు కారణమైయున్నదో అట్టి (త్వా) నిన్ను (భ్రాజాయ, సూర్యాయ) జీవింపజేయు ప్రాణముకొరకై హెచ్చరించుచున్నాను. మరియు అట్టి నిన్ను (భ్రాజాయ) సర్వత్రప్రకాశితమైన (సూర్యాయ) చరాచరాత్మయగు జగదీశ్వరునికొరకును హెచ్చరించుచున్నాను (భ్రాజిష్ఠ) అతి పరాక్రమముచే ప్రకాశవంతుడా! (సూర్య) సూర్యునివలె సత్యవిద్యలచేతను, గుణములచేతను ప్రకాశమానుడా! ఎట్లు (త్వమ్) నీవు (దేవేషు) సకల విద్యాయుక్తుడవు, విద్వాంసులందు ప్రకాశమానుడవు (భ్రాజిష్ఠః) అత్యంత ప్రకాశితుడవునై యున్నావో అట్లే నేనును (మనుష్యేషు) సాధారణమానవులయందు (భూయాసమ్) ప్రకాశమానుడ నగుదును గాక. ॥౪౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందుపమాలంకార మున్నది. ఈ జగత్తునందు సూర్యకిరణములు సర్వత్ర వ్యాపించి ప్రకాశించుచున్నట్లు రాజా, ప్రజలు, సభాసదులు శుభగుణకర్మస్వభావములందు ప్రకాశవంతులు గావలయును. ఏలన ఈ మానవశరీరమును పొంది ఉత్సాహముగ పురుషార్థముల నొనర్చుచు, సజ్జనసాంగత్య మొనర్చుచు యోగాభ్యాస మొనర్చుచుండు మానవునకు ధర్మార్థకామమోక్షసిద్ధిని బడయుట, శారీరిక, ఆత్మిక, సామాజికోన్నతులను పొందుట అసాధ్యముగాదు. కావున సకల మానవులును సోమరితనమును వదలివేసి సదా పురుషార్థములొనర్చుచుండవలెను. ॥౪౦॥

40.Just as resplendent rays and fires make known the objects of this earth, so do I make known men. We have chosen thee for administrative purposes.

We accept thee for the grant of strength and the attainment of God. This duty of administration conduces to thy prosperity. I remind thee to spread the light of knowledge and lead a pure life. I urge thee to follow the Self-Effulgent God in administering justice and spreading learning.

O brightest ruler, thou art brightest among the sages. Among mankind I fain would be the brightest!.

౩౩౪.ఉదుత్యమిత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, పూర్వస్య నిచృదార్షీ, ఉపయామేత్యస్య స్వరాడార్షీ గాయత్రీ చ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథేశ్వరవిషయే గృహస్థకర్మాహ.

ఇవుడీశ్వరవిషయమున గృహస్థకర్మ ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౩౪ ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః।

దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్। ఉపయామగృహీతోఽసి సూర్యాయ త్వా

భ్రాజాయైష తే యోనిః సూర్యాయ త్వా భ్రాజాయ ॥౪౧॥

ప.విః- ఉత్, ఊం్ ఇత్యూం్, త్యమ్, జాతవేదసమితి జాత+ వేదసమ్, దేవమ్, వహంతి, కేతవః, దృశే, విశ్వాయ, సూర్యమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, సూర్యాయ, త్వా, భ్రాజాయ, ఏషః, తే, యోనిః, సూర్యాయ, త్వా, భ్రాజాయ॥౪౧॥

పదార్థః :-(ఉత్) (ఉ) వితర్కే (త్యమ్) అముమ్ (జాతవేదసమ్) యో జాతాన్ వేత్తి విన్దతే వా, జాతా వేదసో వేదాః పదార్థా వా యస్మాత్తమ్. (దేవమ్) శుద్ధస్వరూపమ్ (వహన్తి) ప్రాపయన్తి (కేతవః) కిరణా ఇవ ప్రకాశమానా విద్వాంసః (దృశే) ద్రష్టుమ్ (విశ్వాయ) సర్వజగదుపకారాయ (సూర్యమ్) చరాచరాత్మానమీశ్వరమ్. (ఉపయామగృహీతః) ఉపగతైర్యామైర్యమైః స్వీకృతః (అసి) (సూర్యాయ) ప్రాణాయ సవిత్రే వా (త్వా) త్వామ్ (భ్రాజాయ) ప్రకాశకాయ (ఏషః) కార్యకారణ సంగత్యా యదనుమీయతే (తే) తవ (యోనిః) అసమం ప్రమాణమ్. (సూర్యాయ) జ్ఞానసూర్యస్య ప్రాప్తయే(త్వా) త్వామ్ (భ్రాజాయ). అయం మంత్రః. శత.౪.౩.౪. ౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౧॥

అన్వయః :-యం జాతవేదసం దేవం సూర్యం జగదీశ్వరం విశ్వాయ దృశే కేతవో విద్వాంస ఉద్వహంత్యుత్యం జగదీశ్వరం వయం ప్రాప్నుయామ. హే జగదీశ్వర! యస్త్వమస్మాభిర్భ్రాజాయ సూర్యాయోపయామగృహీతోఽసి తం త్వా త్వాం సర్వే తదర్థం గృహ్ణంతు, యస్య తే తవైష యోనిరస్తి తం త్వాం భ్రాజాయ సూర్యాయ కారణం విజానీమః. ॥౪౧॥

భావార్థః :-యథా వేదవిదో విద్వాంసో వేదాఽనుకూలమార్గేణ పరమేశ్వరం విజ్ఞాయ శ్రేష్ఠవిజ్ఞానేన తదుపాసనం కుర్వన్తి తథైవ స ఈశ్వరః సర్వైరుపాసనీయః. న తాదృశేన జ్ఞానేన వినేశ్వరోపాసనా భవితుం శక్యా, కుతో విజ్ఞానమేవ పరమేశ్వరోపాసనావధి రితి. ॥౪౧॥

పదార్థము :- (జాతవేదసమ్) ఉత్పన్నపదార్థముల నెరుగుచున్నవాడు [ప్రాప్తించుచున్నవాడు, లేక వేదములను, విశ్వమందలి సకలసామగ్రినుత్పన్న మొనర్చినవాడు] (దేవమ్) శుద్ధస్వరూపుడగు జగదీశ్వరుని (విశ్వాయ)లోకోపకారముకొరకు (దృశే) జ్ఞాననేత్రముతో చూచుటకు (కేతవః) కిరణములవలె సర్వాంశములందు ప్రకాశించు విద్వాంసులు (ఉత్) తర్క-వితర్కములతో (వహన్తి) తమ వాదానువాదవ్యాఖ్యానములతో [మరియు మేమును] (త్యమ్) ఆ జగదీశ్వరుని (ఉ) తప్పక పొందెదముగాక! ఓ పరమేశ్వరా! ఏ నీవు మాచే (భ్రాజాయ) ప్రకాశమానము, అత్యంత పురుషార్థయుక్తము నగు (సూర్యాయ) ప్రాణముకొరకు (ఉపయామగృహీతః) యమ, నియమ, యోగాభ్యాస, ఉపాసన మున్నగు సాధనములద్వారా స్వీకరించబడి (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నిన్ను [ఉపర్యుక్త మనోరథములు తీరుటకై సకల జనులు స్వీకరించెదరుగాక! మరియు ఓ జగదీశ్వరా! ఏ] (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ [కార్యకారణముల వ్యాప్తిచే నగు ఒకే యొక అనుమాన ప్రమాణము] (యోనిః) అనుమాన ప్రమాణమైయున్నదో, అట్టి (త్వా) నిన్ను (భ్రాజాయ) ప్రకాశమానుని (సూర్యాయ) జ్ఞానరూపసూర్యుని బడయుటకై ఒక కారణముగ నెరుగు చున్నాము. ॥౪౧॥

భావార్థము :-వేదవేత్తలగు విద్వాంసులు వేదానుకూల మార్గముచే పరమేశ్వరుని దెలిసికొని ఉత్తమ జ్ఞానముతో నతనిని సేవించుచున్నట్లే ఆ జగదీశ్వరుడు సమస్త మానవులకు ఉపాసనీయుడై యున్నాడు, అట్టి జ్ఞానము లేకున్న ఈశ్వరోపాసన ఎన్నడును జరుగదు. ఏలన విజ్ఞానమే పరమేశ్వరోపాసనకు ఆధారమై యున్నది. ॥౪౧॥

41.The learned as seers, verily dilate upon God, the Creator of the Vedas, the Embodiment of purity and effulgence:for the good of humanity.May we realise that God. We accept thee for the control of highly active breath,through yoga and laws of austerity.

Thy universal pervasion through the union of cause and effect is an unsurpassed authority. We accept Thee as the Giver of resplendent knowledge.

33॥. ఆజిఘ్రేత్యస్య కుసురువిన్దు (:) ఋషిః, పత్నీ దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ గృహస్థకర్మణి పత్న్యుపదేశవిషయమాహ.

ఇపుడు గృహస్థకర్మయందు స్త్రీకి ఉపదేశవిషయ మీ మంత్రమందు వివరించబడును.

33॥ ఆజిఘ్ర కలశం మహ్యా త్వా విశన్త్విన్దవః। పునరూర్జా నివర్తస్వ సా నః

సహస్రం ధుక్ష్వోరుధారా పయస్వతీ పునర్మావిశతాద్రయిః ॥౪౨॥

ప.వి:- ఆ, జిఘ్ర, కలశమ్, మహి, ఆ, త్వా, విశన్తు, ఇన్దవః, పునః, ఊర్జా, ని, వర్తస్వ, సా, నః, సహస్రమ్, ధుక్ష్వ, ఉరుధారేత్యురు + ధారా, పయస్వతీ, పునః, మా, ఆ, విశతాత్, రయిః. ॥౪౨॥

పదార్థః :-(ఆ) (జిఘ్ర) (కలశమ్) నూతనం ఘటమ్ (మహి) మహాగుణవిశిష్టే పత్ని (ఆ) (త్వా) (విశన్తు) (ఇన్దవః) సోమాద్యోషధిరసాః (పునః) (ఊర్జా) పరాక్రమేణ (ని) (వర్తస్వ) (సా) (నః) అస్మాన్ (సహస్రమ్) అసంఖ్యమ్ (ధుక్ష్వ) ప్రపూర్ధి (ఉరుధారా) ఉర్వీ ధారా విద్యాసుశిక్షాధారణా యస్యాః సా (పయస్వతీ) ప్రశస్తాని పయాంస్యన్నాన్యుదకాని వా యస్యాం సా (పునః) (మా) మామ్ (ఆ) విశతాత్ (రయిః) ధనమ్. అయం మంత్రః. శత. ౪.౫.౮. ౬-౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౨॥

అన్వయః :-హే మహి! పత్ని! యా త్వమురుధారా పయస్వత్యసి. సా గృహస్థశుభకర్మసు కలశమాజిఘ్ర పునస్త్వా త్వాం సహస్రమిన్దవ ఆవిశన్తు. పునరూర్జా నోఽస్మాన్ ధుక్ష్వ. పున ర్మా మాం రయి రావిశతాత్. యత స్త్వం దుఃఖాన్నివర్తస్వ. ॥౪౨॥

భావార్థః :-విదుషీణాం స్త్రీణాం యోగ్యతాఽస్తి, యాదృశాన్ సుపరీక్షితాన్పదార్థాన్ స్వయం భుఞ్జీరన్, తాదృశానేవ పత్యే దద్యుః. యతో బుద్ధిబలవిద్యావృద్ధిః స్యాత్. ధనాది పదార్థానామున్నతిం చ కుర్యుః. ॥౪౨॥

పదార్థము:-(మహి) ప్రశంసనీయ గుణములుగల ఓ నారీరత్నమా నీవు (ఉరుధారా) ఉత్తమవిద్యలను, శిక్షలను ధరించుదానవు (పయస్వతీ) ప్రశంసితములగు అన్నజలములను ఉంచెడుదానవు, గృహాశ్రమ శుభకార్యములందు (కలశమ్) నవ్యఘటమును (ఆజిఘ్ర) ఆఘ్రాణించుము [అనగా ఆ ఘటమును జలముతో నింపి దానియుత్తమసుగంధమును పొందుము]. (పునః) మరల (తరువాత) (త్వా) నీకు (సహస్రమ్) అసంఖ్యాతములగు (ఇన్దవః) సోమాది ఓషధీరసము (ఆ విశంతు) ప్రాప్తించుగాక! [దానివల్ల నీవు సకలదుఃఖములను వీడి] (నివర్తస్వ) నివృత్తి నొందెదవుగాక [అనగా నీకెప్పుడును దుఃఖములు గలుగకుండునుగాక! అట్టి నీవు] (ఊర్జా) పరాక్రమముచే (నః) మమ్ము (ధుక్ష్వ) పరిపూర్ణపరచుము (పునః) పిదప (మా) నాకు (రయిః) ధనము (ఆ విశతాత్) ప్రాప్తమగు గాక! [ఏలయన నీవు మమ్ము దుఃఖముల నుండి తొలగించుదానవు].॥౪౨॥

భావార్థము :- బుద్ధి, బల, విద్యాదులు వృద్ధియగునటులను, ధనధాన్యాది పదార్థములను పెంపొందజేయ గలుగునటులను విద్వాంసురాండ్రగు మహిళామణులు పదార్థములను చక్కగా పరీక్షించి తాము తినుచున్నటులే తమ పతులకు, పరివారమునకు భుజింపజేయవలయును. ॥౪౨॥

42.O exalted wife, possessing vast knowledge, eatable and drinkable articles, smell thou the jar. Mayest thou obtain thousands of juices of medicinal herbs, whereby thou mayest be free from sorrow. Fill us again with prosperity. Let riches come again to me!.

౩౩౬. ఇడేరన్త ఇత్యస్య కుసురువిన్దు (:) ఋషిః, పత్నీ దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునః ప్రకారాంతరేణ తదేవాహ.

మరల ప్రకారాంతరముగా నా విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడుచున్నది.

౩౩౬ ఇడే రన్తే హవ్యే కామ్యే చన్ద్రే జ్యోతేఽదితే సరస్వతి మహి విశ్రుతి।
ఏతా తేఽఅఘ్న్యే నామాని దేవేభ్యో మా సుకృతం బ్రూతాత్॥౪౩॥

ప.వి:- ఇడే, రన్తే, హవ్యే, కామ్యే, చన్ద్రే, జ్యోతే, అదితే, సరస్వతి, మహి, విశ్రుతీతి వి + శ్రుతి, ఏతా, తే, అఘ్న్యే, నామాని, దేవేభ్యః, మా, సుకృతమితి సు + కృతమ్, బ్రూతాత్ ॥౪౩॥

పదార్థః :-(ఇడే) స్తోతుమర్హే (రన్తే) రమణీయే (హవ్యే) స్వీకర్తు మర్హే (కామ్యే) కమనీయే (చన్ద్రే) ఆహ్లాదకారకే (జ్యోతే) సుశీలేన ద్యోతమానే (అదితే) ఆత్మస్వరూపేణావినాశిని (సరస్వతి) ప్రశస్తం సరో

విజ్ఞానం విద్యతే యస్యాస్తత్సంబుద్ధౌ (మహి) పూజ్యతమే (విశ్రుతి) వివిధాః శ్రుతయః శ్రవణాని తద్వతి (ఏతా) ఏతాని (తే) తవ (అఘ్న్యే) హన్తుం తిరస్కర్తు మయోగ్యే (నామాని) గౌణిక్యా ఆఖ్యాః (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యో దివ్యగుణయుక్తపతిభ్యః (మా) మామ్ (సుకృతమ్) సుష్ఠు కర్తవ్యం కర్మ (బ్రూతాత్) బ్రూహి. అయం మంత్రః. శత. ౪.౫. ౮-౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౩॥

అన్వయః:-హే అఘ్న్యఽదితే జ్యోతే ఇడే హవ్యే కామ్యే రన్తే చన్ద్రే విశ్రుతి మహి సరస్వతి పత్ని! త ఏతా నామాని సన్తి త్వం దేవేభ్యో మా సుకృతం బ్రూతాత్. ॥౪౩॥

భావార్థః:-యా విద్వద్భ్యః శిక్షాం ప్రాప్తవతీ విదుషీ స్త్రీ సా యథోక్తయా శిక్షయా శిక్షేత్. యతస్సర్వా అధర్మమార్గే న ప్రవర్తేరన్. పరస్పరం విద్యావృద్ధిం స్వతనయాన్కన్యాశ్చ శిక్షితాః కుర్యుః. ॥౪౩॥

పదార్థము :-(అఘ్న్యే) దండించదగనిదానవు (అదితే) ఆత్మచే వినాశమొందనిదానవు (జ్యోతే) ఉత్తమశీలముచే ప్రకాశించుదానవు (ఇడే) ప్రశంసనీయ గుణములుగలదానవు (హవ్యే) స్వీకరించదగిన దానవు (కామ్యే) కమనీయ రూపవతివి (రన్తే) రమణీయమైనదానవు (చన్ద్రే) అత్యంతానందమొసగుదానవు (విశ్రుతి) వేదములను, అనేక ఉత్తమవిషయముల నెరుగుదానవు (మహి) అత్యంత ప్రశంసనీయమును (సరస్వతి) ప్రశంసించదగిన విజ్ఞానముగలదానవు నగు ఓ పత్నీ! (తే) నీయొక్క (ఏతా నామాని) ఈ నామములు శ్రేష్ఠగుణములను ప్రకాశపరచుచున్నవి. అట్టి నీవు (దేవేభ్యః) ఉత్తమగుణములకొరకు (మా) నాకు (సుకృతమ్) ఉత్తమ ఉపదేశమును (బ్రూతాత్) ఒసగుచుండుము. ॥౪౩॥

భావార్థము :- విద్వాంసులవలన సుశిక్షను బడసిన స్త్రీలు తమతమ పతులకు, ఇతర సమస్త స్త్రీలకు యథాయోగ్యముగ ఉత్తమ కర్మలను నేర్పవలయును. దానిచే వారు అధర్మమార్గమున నడువరు. అట్టి స్త్రీ పురుషులిరువురును పరస్పరము విద్యల నభివృద్ధిపరచి బాలబాలికలను సుశిక్షితులుగ నొనర్తురు. ॥౪౩॥

43.Praiseworthy, delightful, worshipful, lovable, pleasuregiving, well known for good behaviour, Inviolable, full of knowledge, Adorable, Knower of the vedas, worthy of respect. These are thy names O wife! Teach me the good lesson of acquiring noble qualities.

౩౩౭. వి న ఇత్యస్య శాస ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః. ఉపమేత్యస్య విరాడార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

సింహావలోకన్యాయేన గృహస్థధర్మే రాజవిషయే కించిదాహ.

సింహము వెనకకు తిరిగిచూచునట్లు గృహస్థధర్మము నిమిత్తమిపుడు రాజవిషయమున కించిదుపదేశ మీ మంత్రమందుపదేశించబడెను.

332 వి న॒ఽ ఇన్ద్ర మృధో॑ జహి నీ॒చా య॑చ్ఛ పృతన్య॒తః। యో॒ఽఅ॒స్మాఁ2॥ఽ అ॒భి॒దా॒స॒త్యధ॑రం గమయా॒ తమః॥ ఉ॒ప॒యా॒మగృ॑హీ॒తో॒ఽసీన్ద్రా॑య త్వా వి॒మృధ॑ఽ ఏ॒ష తే॒ యోని॒ రిన్ద్రా॑య త్వా వి॒మృధే.॥౪౪॥

ప.వి:- వి, న॒ః, ఇ॒న్ద్ర, మృధ॑ః, జ॒హి॒, నీ॒చా, య॒చ్ఛ॒, పృ॒త॒న్య॒తః, యః, అ॒స్మాన్, అ॒భి॒దా॒స॒తీత్య॒భి॒ + దాసతి, అధ॑రమ్, గ॒మ॒య॒, తమః, ఉ॒ప॒యా॒మగృ॑హీ॒త॒ ఇత్యుపయా॒మ + గృహీతః, అ॒సి॒, వి॒మృధ॒ ఇతి వి॒ + మృధే, ఏ॒షః, తే॒, యోనిః, ఇ॒న్ద్రా॑య, త్వా॒, వి॒మృధ॒ ఇతి వి॒ + మృధే. ॥౪౪॥

పదార్థః:-(వి) విశేషేణ (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్ర) సేనాధ్యక్ష! (మృధః) శత్రూన్ (జహి) (నీచా) దుష్టకారిణః (యచ్ఛ) నిగృహ్ణీహి (పృతన్యతః) ఆత్మనః సేనా మిచ్ఛతః (యః) అస్మాన్ (అభిదాసతి) సర్వత ఉపక్షయతి. దసు ఉపక్షయే. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేనాకారస్య స్థాన ఆకారః (అధరమ్) అధోగతిమ్ (గమయ) అత్ర సంహితాయామ్ అ.౬.౩.౧౧౪ ఇతి దీర్ఘః (తమః) అన్ధకారమ్ (ఉపయామగృహీతః) సేనాదిసామగ్రీ సంగృహీతః (అసి) (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యప్రదాయ (త్వా) (విమృధే) విశిష్టా మృధః శత్రవో యస్మింస్తస్మై సంగ్రామాయ (ఏషః) (తే) (యోనిః) (ఇన్ద్రాయ) పరమానన్దప్రాప్తయే (త్వా) త్వామ్ (విమృధే) విగతశత్రవే. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౫. ౬-౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౪॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర! సేనాపతే! త్వం నోఽస్మాకం విమృధో జహి. పృతన్యతో నీచా నీచాన్ యచ్ఛ. యః శత్రురస్మానభిదాసతి, తం తమస్సూర్య ఇవాధరం గమయ. యస్య తే తవైష యోని రస్తి స త్వమస్మాభి రుపయామగృహీతోఽసి. అత ఏవేన్ద్రాయ విమృధే త్వాం స్వీకుర్మో విమృధ. ఇన్ద్రాయ త్వా నియోజయామశ్చ. ॥౪౪॥

భావార్థః:-యో దుష్టకర్మశీలపురుషోఽనేకధా బలమున్నీయ సర్వాన్పీడయితు మిచ్ఛతి తం రాజా సర్వథా దండయేత్. యది స ప్రబలతరోపాధిశీలతాం న త్యజేత్తర్హి, రాష్ట్రాదేనం దూరం గమయేద్వినాశయేద్వా. ॥౪౪॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ సేనాపతీ! నీవు (పృతన్యతః) మాతో యుద్ధమొనర్చుటకై సైన్యములను కూర్చుచున్న (నః) మా శత్రువులను (జహి) వధించుము. మరియు (నీచా)అట్టి నీచులను (యచ్ఛ) వశపరచుకొనుము. మరియు ఏ శత్రువు (అస్మాన్) మాకు (అభిదాసతి) అనేక దుఃఖములను గలుగజేయునో (విమృధః) ఆ దుష్టుని (తమః) సూర్యుడు అంధకారమును నాశపరచునట్లు (అధరమ్) అధోగతిని (గమయ) ప్రాప్తింపజేయుము [అధోగతి పాలొనర్చుము]. (తే ఏషః) నీ రాజ్యమునందు ఉత్తమకర్మలజేయుట (యోనిః) కారణమైయున్నది. కావున (ఉపయామగృహీతః అసి) సేన మున్నగు సాధనములద్వారా గ్రహించబడి యున్నావు. కనుకనే (త్వా) నిన్ను (ఇంద్రాయ) ఐశ్వర్యముల నొసగు (విమృధః) గొప్పయుద్ధములొనర్చు శత్రువులుగల సంగరమునకై స్వీకరించుచున్నాము (త్వా) నిన్ను (విమృధే) శత్రువులులేని [నిష్కంటకముగనున్న] (ఇన్ద్రాయ) రాజ్యముకొరకు నిన్ను ప్రేరేపించుచున్నాము [అధర్మముగ మేము ప్రవర్తించకుందుముగాక].॥౪౪॥

భావార్థము:-దుష్టు లనేకవిధముల తమశక్తి నున్నతిపరచుకొని ఎల్లరకు దుఃఖము గలుగుజేయుచుందురు. కావున నట్టి వారిని రాజు సర్వవిధముల దండించవలయును. అట్లు దండించినను వారు తమ దుష్కృత్యములను వదలనియెడల నట్టివారిని చంపివేయవలయును. లేక తనరాజ్యమునుండి తరిమివేయవలెను.॥౪౪॥

44.O general, beat our foes away, humble the men who challenge us. As the sun removes darkness, so send down to a degraded position, him who seeks to do us injury!.

We accept thee equipped with forces for the grant of happiness and dispelling our foes. This action of thine is the secret of thy rule. We urge thee to grant us happiness and remove our enemies.

౩౩౮.వాచస్పతి మిత్యస్య శాస ఋషిః, ఈశ్వరసభేశా రాజానౌ దేవతే, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ఉపయామేత్యస్య స్వరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, ఆద్యస్య ధైవతః, పరస్య గాన్ధారః స్వరశ్చ.

అథ గృహస్థకర్మణి రాజవిషయమీశ్వరవిషయం చాహ.

గృహస్థ కర్మయందు రాజ విషయము, ఈశ్వరవిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

౩౩౮ వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే మనోజువం వాజేఽఅద్యా హువేమ। స నో విశ్వాని హవనాని జోష ద్విశ్వశమ్భూ రవసే సాధుకర్మా। ఉపయామగృహీతోఽసీన్ద్రాయ త్వా విశ్వకర్మణఽ ఏష తే యోని రిన్ద్రాయ త్వా విశ్వకర్మణే ॥౪౫॥

ప.విః- వాచః, పతిమ్, విశ్వకర్మాణమితి విశ్వ + కర్మాణమ్, ఊతయే మనోజువమితి మనః + జువమ్, వాజే, అద్య, హువేమ, సః, నః, విశ్వాని, హవనాని, జోషత్, విశ్వశమ్భూరితి విశ్వ + శమ్భూః, అవసే, సాధుకర్మేతి సాధు + కర్మా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, విశ్వకర్మణ ఇతి విశ్వ + కర్మణే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, విశ్వకర్మణ ఇతి విశ్వ + కర్మణే.॥౪౫॥

పదార్థః:-(వాచః) దేవవాణ్యాః (పతిమ్) స్వామినం పాలకం వా (విశ్వకర్మాణమ్) విశ్వాని సర్వాణి ధర్మాణి కర్మాణి యస్య తమ్ (ఊతయే) రక్షణాయ (మనోజువం) మనోగతిమ్ (వాజే) విజ్ఞానే యుద్ధే వా (అద్య) అస్మిన్నహని. నిపాతస్య చ ఇతి దీర్ఘః (హువేమ) ఆహ్వయేమ (సః) (నః) అస్మాకమ్ (విశ్వాని) అఖిలాని (హవనాని) ప్రార్థనా వ్యర్హాణి (జోషత్) జుషేత. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (విశ్వశమ్భూః) విశ్వం సర్వం శం సుఖం భావయతి (అవసే) ప్రీతయే (సాధుకర్మా) సాధూని శ్రేష్ఠాని కర్మాణి యస్య (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (విశ్వకర్మణే) అఖిలకర్మణోత్పాదనాయ (ఏషః) (తే) (యోనిః) (ఇన్ద్రాయ) శిల్పవిద్యైశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (విశ్వకర్మణే) అఖిలకర్మసాధనాయ. అయం మంత్రః. శత. ౪.౬.౪.౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౫॥

అన్వయః:-వయమద్య వాచ ఊతయే యం వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణం మనోజువం హువేమ. యః సాధుకర్మా విశ్వశమ్భూః సభాపతి ర్నోఽవసే విశ్వాని హవనాని జోషత్. యస్య తే త్వైష యోని రస్తి యస్త్వముపయామగృహీతోఽస్యతస్త్వాం విశ్వకర్మణ ఇన్ద్రాయ హువేమ విశ్వకర్మణ ఇన్ద్రాయ త్వాం సేవేమహి చేత్యుపాశ్లిష్టోఽన్వయార్థః.॥౪౫॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యః పరమేశ్వరో న్యాయాధీశో వాఽస్మదనుష్ఠితాని కర్మాణి విదిత్వా తదనుసారేణాస్మాన్నియచ్ఛతి. యః కస్యాప్యకల్యాణమధర్మకం కర్మ చ న కరోతి, యస్య సహాయేన మనుష్యో యోగమోక్షవ్యవహారవిద్యాః ప్రాప్య ధర్మశీలో జాయేత, స ఏవాస్మాభిః పరమార్థవ్యవహారసిద్ధయే సేవనీయోఽస్తి. ॥౪౫॥

పదార్థము :- మేము (అద్య) నేడు (వాజే) విజ్ఞానము, లేక యుద్ధముకొరకు (వాచః) వేదవాణియొక్క (పతిమ్) స్వామి మరియు రక్షకుడును (విశ్వకర్మాణమ్) ధర్మయుక్త సమస్త కర్మలుగలవాడు (మనోజువమ్) మనస్సుకామించుగతిని ఎరుగువాడగు పరమేశ్వరుని, లేక సభాపతిని (హువేమ) కోరుచున్నాము (సాధుకర్మా)

ఉత్తమకార్యము లొనర్చువాడు (విశ్వశంభూః) సర్వసుఖములనుత్పత్తి యొనర్చువాడునగు జగదీశ్వరుడు, లేక సభాపతి (నః) మా (అవసే) ప్రేమను వృద్ధిపరచుటకై (విశ్వాని హవనాని) ప్రార్థించిన ప్రార్థనలనన్నిటిని (జోషత్) ప్రేమతో స్వీకరించు నీ ప్రేమభావమునకు (తే ఏషః) ఈ యుక్తకర్మ (యోనిః) కారణమైయున్నది. అట్టి నీవు (ఉపయామ గృహీతః) యమనియమములచే గ్రహించబడువాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (విశ్వకర్మణే) సకల కార్యముల నుత్పన్నమొనర్చునదగు (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యము నిమిత్తము (త్వా) నిన్ను [ప్రార్థించుచున్నాము] మరియు (విశ్వకర్మణే) సర్వకార్యసిద్ధికై శిల్పకళాకుశలత్వముచే ఉత్తమైశ్వర్యవంతుడవగు నిన్ను సేవించుచున్నాము. ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు శ్లేషాలంకారము గలదు. ఏ పరమేశ్వరుడు, లేక న్యాయాధీశుడైన సభాపతి మేముచేసినపనులను పరిశీలించి తదనుసారము మమ్ము యోగ్యమగు నియమములం దుంచుచున్నాడో, ఎవడు ఎవరికిని దుఃఖముగలిగించు మోసము, కపటము మున్నగు దుష్కార్యము లొనర్చడో, ఏ పరమేశ్వరుని లేక సభాపతియొక్క సహాయముతో మానవుడు మోక్షసిద్ధిని, వ్యవహారసిద్ధిని బడసి ధర్మశీలుడగుచున్నాడో అట్టి పరమేశ్వరుడే పరమార్థసిద్ధికి, లేక అట్టి సభాపతియే వ్యవహారసిద్ధికి నిమిత్తమాత్రుడై మాకు సేవించదగియున్నాడు. ॥౪౫॥

45.Let us invoke to-day, to aid our struggle for existence, the Lord of the Vedas, the Doer of all noble deeds, and the Knower of what passes in our minds. May He hear kindly all our invocations, Who gives us all bliss, Whose works are righteous.

This act of God is due to His love. We pray unto Thee for prosperity and success in all actions. We adore Thee for success in all actions and for prosperity.

33౯. విశ్వకర్మన్నిత్యస్య శాస ఋషిః, విశ్వకర్మేంద్రో దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ఉపయామేత్యస్య విరాదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ రాజధర్మ ముపదిశతి.

ఇపు డీ మంత్రమందు రాజధర్మ ముపదేశించబడును

33౯ విశ్వకర్మన్ హవిషా వర్ధనేన త్రాతార మిన్ద్ర మకృణో రవధ్యమ్।
తస్మై విశః సమనమన్త పూర్వీ రయముగ్రో విహవ్యో యథాసత్।
ఉపయామగృహీతోఽసీన్ద్రాయ త్వా విశ్వకర్మణఽఏష తే
యోనిరిన్ద్రాయ త్వా విశ్వకర్మణే ॥౪౬॥

ప.విః- విశ్వకర్మన్నితి విశ్వ+కర్మన్, హవిషా, వర్ధనేన, త్రాతారమ్, ఇన్ద్రమ్, అకృణోః, అవధ్యమ్, తస్మై, విశః, సమ్, అనమన్త, పూర్వీః, అయమ్, ఉగ్రః, విహవ్య ఇతి వి+ హవ్యః, యథా, అసత్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, విశ్వకర్మణ ఇతి విశ్వ + కర్మణే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, విశ్వకర్మణ ఇతి విశ్వఽకర్మణే. ॥౪౬॥

పదార్థః:-(విశ్వకర్మన్) అఖిలసాధుకర్మయుక్త (హవిషా) ఆదాతవ్యేన (వర్ధనేన) వృద్ధినిమిత్తేన న్యాయేన సహ (త్రాతారమ్) రక్షితారమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యప్రదమ్ (అకృణోః) కుర్యాః (అవధ్యమ్) హన్తుమనర్హమ్ (తస్మై) (విశః) ప్రజాః (సమ్) (అనమన్త) నమన్తే. లడర్థే లుఙ్ (పూర్వీః) ప్రాక్తనైర్ధార్మికైః ప్రాప్తశిక్షాః. అత్ర పూర్వసవర్ణాదేశః (అయమ్) సభాధికృతః (ఉగ్రః) దుష్టదలనే తేజస్వీ (విహవ్యః) వివిధాని హవ్యాని సాధనాని యస్య (యథా) (అసత్) భవేత్ (ఉపయామగృహీతః) ఇత్యాది పూర్వవత్. అయం మంత్రః. శత. ౪. ౬. ౪-౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౬॥

అన్వయః:-హే విశ్వకర్మం స్త్వం వర్ధనేన హవిషా యమవధ్యమిన్ద్రం త్రాతారమకృణో స్తస్మై పూర్వీర్విశః సమనమన్త. యథాయముగ్రో విహవ్యోఽసత్తథా విధేహి. ఉపయామేత్యస్యాన్వయః పూర్వవద్యోజనీయః. ॥౪౬॥

భావార్థః:- అస్మిన్సంసారే కేచిదపి సర్వజగద్రక్షితారమీశ్వరం సభాధ్యక్షం చ నైవ తిరస్కుర్యుః కిన్తు తదనుమతౌ వర్తేరన్. న ప్రజావిరోధేన కశ్చిద్రాజాపి సమృధ్నోతి. నచైతయోరాశ్రయేణ వినా ప్రజా ధర్మార్థకామమోక్షసాధకాని కర్మాణి కర్తుం శక్నువన్తి తస్మాదేతా వీశ్వర మాశ్రిత్య పరస్పరోపకారాయ ధర్మేణ వర్తేయాతామ్. ॥౪౬॥

పదార్థము :-(విశ్వకర్మన్) సర్వోత్తమ కర్మలొనర్చు మానవా! నీవు (వర్ధనేన) వృద్ధికొరకు (హవిషా) గ్రహించదగినదియునగు విజ్ఞానముచే (అవధ్యమ్) అధర్మ, దుర్వ్యసనరహితుడును (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యముల నొసగువాడును (త్రాతారమ్) సమస్త ప్రజలను రక్షించువానిని సభాపతిగ (అకృణోః) చేయుము (తస్మై) అతనికై (పూర్వీవిశః) ప్రజలకు శిక్షణనిచ్చిన ప్రాచీనధార్మికులు (సమనమన్త) బాగుగా వంచిని కోరుదురుగాక! ఎట్లు (అయమ్) ఈ సభాపతి (ఉగ్రః) దుష్టులను దండించుటకు అద్భుతమైన కార్యదక్షతగలవాడు (విహవ్యః) పలురకములగు రాజ్యసాధనవస్తువులగు అస్త్రశస్త్రాదుల నుంచువాడునై యున్నట్లు, ప్రజలను వీనితో వర్తించునటుల ఏర్పాట్లు చేయుడు. ॥౪౬॥

సూచన:-'ఉపయామగృహీతః' అను మంత్రభాగమునకు పూర్వోక్తమగు యర్థమునే గ్రహించవలయును.

భావార్థము :- మానవులు ఈ జీవితమున విశ్వరక్షకుడగు పరమేశ్వరుని మరియు సభాధ్యక్షుని మరువకూడదు. వారి యాజ్ఞయందే ఎల్లరును మెలగవలెను. ప్రజాకంటకుడగు ఏ రాజుగూడ పెంపొందజాలడు. ఈశ్వరుడుగాని, రాజుగాని లేనిదే ప్రజలు ధర్మార్థకామమోక్ష సిద్ధిని బడయు కార్యమెన్నటికిని చేయలేరు. కావున ప్రజలు, రాజు, ఈశ్వరు నాశ్రయించి పరస్పర పరోపకారకార్యములందు ధర్మముగ వ్యవహరింప వలయును.॥౪౬॥

46.O doer of all good deeds, with ever-growing knowledge, thou selectest as a ruler one who is free from vice and irreligion, the giver of prosperity and protection. The educated subjeets bow unto him. Exert that he becomes the suppressor of the wicked and the master of all resources. This act of thine is due to your love. We invoke thy aid for prosperity and success in all actions. We pray to thee for success in all actions, and for prosperity!.

౩౪౦. ఉపయామగృహీతోఽసీత్యస్య శాస ఋషిః, విశ్వకర్మేన్ద్రో దేవతా, విరాడ్ బ్రాహ్మీ

బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః ప్రకారాన్తరేణ తదేవాహ.

మరల ప్రకారాంతరముగ నా విషయమే యిం దుపదేశించబడును.

౩౪౦ ఉపయామగృహీతోఽస్యగ్నయే త్వా గాయత్రచ్ఛన్దసం

గృహ్ణామీన్ద్రాయ త్వా త్రిష్టుప్ఛన్దసం గృహ్ణామి విశ్వేభ్య స్త్వా

దేవేభ్యో జగచ్ఛన్దసం గృహ్ణామ్యనుష్టుప్తేఽభిగరః ॥౪౭॥

ప.వి:- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, అగ్నయే, త్వా, గాయత్రఛన్దసమితి గాయత్ర + ఛన్దసమ్, గృహ్ణామి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, త్రిష్టుప్ఛన్దసమ్, త్రిష్టుప్ఛన్దసమితి త్రిష్టుప్ + ఛన్దసమ్, గృహ్ణామి, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః, జగచ్ఛన్దసమితి జగత్+ ఛన్దసమ్, గృహ్ణామి, అనుష్టుప్, అనుష్టుబిత్యను + స్తుప్, తే, అభి గర ఇత్యభి + గరః॥౪౭॥

పదార్థః :-(ఉపయామగృహీతః) సాఙ్గోపాఙ్గసాధనైః స్వీకృతః (అగ్నయే) అగ్న్యాదిపదార్థ విజ్ఞానాయ (త్వా) త్వామ్ (గాయత్రఛన్దసమ్) గాయత్రీ ఛన్దోఽర్థవిజ్ఞాపకమ్ (గృహ్ణామి) వృణోమి (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్య ప్రాప్తయే (త్వా) త్వామ్ (త్రిష్టుప్ ఛన్దసమ్) త్రిష్టుప్ ఛన్దోఽర్థబోధయితారమ్ (గృహ్ణామి) (విశ్వేభ్యః) అఖిలేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) దివ్యగుణకర్మస్వభావేభ్యః (జగచ్ఛన్దసమ్) జగచ్ఛన్దోఽవగమకమ్ (గృహ్ణామి) (అనుష్టుప్) అనుష్టోభతే స్తభ్నాత్యజ్ఞానం యః (తే) తవ (అభిగరః) అభిగత స్తవః. అయం మంత్రః. శత. ౧౧.౫.౯-౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౭॥

అన్వయః:-హే విశ్వకర్మన్నహం యస్య తే తవానుష్టుబభిగరోఽస్తి, తం గాయత్రఛన్దసం త్వాఽగ్నయే గృహ్ణామి. త్రిష్టుప్ఛన్దసం త్వేన్ద్రాయ గృహ్ణామి. జగచ్ఛన్దసం త్వా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో గృహ్ణామి. ఏతదర్థమస్మాభి స్త్వముపయామగృహీతోఽసి ॥౪౭॥

భావార్థః:-అత్ర మన్త్రే పూర్వస్మాన్మంత్రాద్విశ్వకర్మన్నితి పదమనువర్తతే. మనుష్యైరగ్న్యాది విద్యాసాధన క్రియావిజ్ఞాపకానాం గాయత్ర్యాదిఛన్దోన్వితానామృగ్వేదాదీనాం బోధయాధ్యాపకః సంసేవనీయోఽస్తి. నహ్యేతేన వినా కస్యచిద్విద్యాప్రాప్తిర్భవితుం శక్యా. ॥౪౭॥

పదార్థము :- ఉత్తమోత్తమ కర్మలనొనర్చు మానవా! నేను (తే) నీయొక్క (అనుష్టుప్) అజ్ఞానమును దొలగింపజేయు (అభిగరః) సర్వవిధముల ప్రసిద్ధినొందిన ఏ ప్రశంసావాక్యము గలదో [ఏ నీవు అగ్న్యాది పదార్థములయొక్క గుణములను తెలియజేయువాడవో, గాయత్రీఛన్దోయుక్త వేదమంత్రార్థములను దెలియపరచువాడవో] (త్వా) అట్టి నిన్ను (అగ్నయే) అగ్ని మున్నగు పదార్థములయొక్క గుణములచే నెరుగుటకొరకు (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను (త్రిష్టుప్ ఛన్దసమ్) పరమైశ్వర్యముల నొసగు త్రిష్టుప్ ఛందోయుక్త వేదమంత్రముల యర్థములను దెలియజేయు (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్య ప్రాప్తినిమిత్తము (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను (జగచ్ఛన్దసమ్) విశ్వమంతటి దివ్యగుణకర్మస్వభావములను దెలియజేయు వేదమంత్రముల అర్థములను దెలియజేయు (త్వా) నిన్ను (విశ్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) సద్గుణకర్మస్వభావములకొరకు (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను (ఉపయామ గృహీతః) పై దెలిపిన సకల కార్యములకొరకు మాచే నీవు సర్వవిధముల స్వీకరించబడి (అసి) ఉన్నావు. ॥౪౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున [పూర్వమంత్రమునుండి **'విశ్వకర్మన్'** అను పదముయొక్క అనువృత్తి జరిగినది] అగ్ని మున్నగు పదార్థముల విద్యాసాధనల క్రియలను ఉత్తమోత్తమముగ దెలియజేయు గాయత్రి మొదలగు అనేక ఛందములతో గూడిన ఋగ్వేదము మున్నగు వేదములను దెలిసికొనుటకై బాగుగా చదివించెడువారిని భక్తితో సేవించవలయును. ఏలయన బాగుగా చదివించెడివారు లేనిదే ఎవరికిని విద్య లభించజాలదు. ॥౪౭॥

47.O noble king, thy praise. worthy speech dispels our ignorance. I accept thee, the knower of Gayatri metre verses, for knowing the attributes of fire and electricity. I accept thee, the preacher of the significance of Vedic verses in Trishtup metre!.

I accept thee, the expounder of the Jagati verses, for acquiring all good qualities, actions and attributes. Anushtap verses are thy preceptor. We have accepted thee for all these qualities.

381. వ్రేశీనాం త్వేత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతయో దేవతాః, యాజుషీ త్రిష్టుప్ కుకూననానామిత్యస్య యాజుషీ జగతీ, భవ్యనానామిత్యస్య మదిన్తమానామిత్యస్య మధున్తమానామిత్యస్య చ యాజుషీ త్రిష్టుప్, శుక్రం త్వేత్యస్య సామ్నీ బృహతీ ఛన్దాంసి. తేషు త్రిష్టుభో ధైవతః, జగత్యా నిషాదః, బృహత్యా మధ్యమశ్చ స్వరః.

అథ గార్హస్థ్యకర్మణి పత్నీ పతిముపదిశతి.

ఇపుడు గార్హస్థ్యకర్మయందు పత్ని తనపతి కుపదేశించెడు విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

381 వ్రేశీనాం త్వా పత్మన్నా ధూనోమి। కుకూననానాం త్వా పత్మన్నా ధూనోమి। భవ్యనానాం త్వా పత్మన్నా ధూనోమి। మదిన్తమానాం త్వా పత్మన్నా ధూనోమి। మధుంతమానాం త్వా పత్మన్నా ధూనోమి। శుక్రం త్వా శుక్ర ఆధూనోమ్యహ్నో రూపే సూర్యస్య రశ్మిషు ॥48॥

ప. వి:- వ్రేశీనామ్, త్వా, పత్మన్, ఆ, ధూనోమి, కుకూననానామ్, త్వా, పత్మన్, ఆ, ధూనోమి, భవ్యనానామ్, త్వా, పత్మన్, ఆ, ధూనోమి, మదిన్తమానామితి మదిన్+తమానామ్, త్వా, పత్మన్, ఆ, ధూనోమి, మధున్తమానామితి మధున్ + తమానామ్, త్వా, పత్మన్, ఆ, ధూనోమి, శుక్రమ్, త్వా, శుక్రే, ఆ, ధూనోమి, అహ్నః, రూపే, సూర్యస్య, రశ్మిషు॥48॥

పదార్థః :-(వ్రేశీనామ్) దివ్యానామపామివ నిర్మలవిద్యాసుశీలవ్యాప్తానామ్. ఏతా వై దైవీరాపస్తద్యాశ్చైవ దైవీరాపో యాశ్చేమా మానుష్యస్తాభిరేవాస్మిన్నేతదుభయీభీ రసం దధాతి. శత. 11.3.8.1. (త్వా) త్వామ్ (పత్మన్) ధర్మాత్పతనశీల (ఆ) (ధూనోమి) సమన్తాత్కమ్పయామి. అత్రాన్తర్గతో ణిచ్. (కుకూననానామ్) భృశం శబ్దవిద్యయా నమ్రాణామ్. కుఙ్ శబ్దే ఇత్యస్మాద్యఙి గుణాభావే ఽభ్యస్తతః

కుకూపపదాన్నమ ధాతో రౌణాదికో నక్ ప్రత్యయశ్చ తతః షష్ఠీ బహువచనమ్. (త్వా) (పత్మన్) (ఆ) (ధూనోమి) (భద్రానామ్) కల్యాణాచరణానామ్ (త్వా)(పత్మన్) (ఆ) (ధూనోమి) (మదిన్తమానామ్) అతిశయితానన్దితానాం పరస్త్రీణాం సమీపే (త్వా) (పత్మన్) చంచలచేతః (ఆ) (ధూనోమి) (మధున్తమానామ్) అతిశయేన మాధుర్యగుణోపేతానామ్. వా ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తి. అ.౧.౪.౯.భా. ఇతి నుడాగమః (త్వా) (పత్మన్) (ఆ) (ధూనోమి) (శుక్రమ్) శుద్ధం వీర్యవన్తమ్ (త్వా) (శుక్రే) (ఆ) (ధూనోమి) (అహ్నః) దినస్య (రూపే) (సూర్యస్య) (రశ్మిషు) అయం మన్త్రః. శత. ౧౧.౫.౯.౮-౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౮॥

అన్వయః:-హే పత్మన్! వ్రేశీనామపామివ వర్తమానానాం పత్నీనాం మధ్యే వ్యభిచారేణ వర్తమానం త్వాఽహమాధూనోమి. హే పత్మన్! కుకూననానాం సమీపే మౌర్ఖ్యేణ వర్తమానం త్వాఽహమాధూనోమి. హే పత్మన్! భద్రానాం సన్నిధావధర్మాచారిత్వేన ప్రవృత్తం త్వాఽహమాధూనోమి. హే పత్మన్! మదిన్తమానాం సనీడే దుఃఖదాయిత్వేన చరన్తం త్వాఽహమాధూనోమి. హే పత్మన్! మధున్తమానాం సమర్యాదం కుచారిణం త్వాఽహమాధూనోమి. హే పత్మన్నహ్నో రూపే సూర్యస్య రశ్మిషు చ గృహే సంగతి మభీప్సుం శుక్రం త్వా శుక్రే ఆధూనోమి. ॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా సూర్యస్య రశ్మీన్ ప్రాప్య జగత్పదార్థాః శుద్ధా జాయన్తే తథైవ దురాచారీ సుశిక్షాం దణ్డం చ ప్రాప్య పవిత్రో భవతి. గృహస్థైరత్యన్తదుష్టో వ్యభిచారవ్యవహారః సదైవ నిర్వర్తనీయః కుతోఽస్య శరీరాత్మబలనాశకత్వేన ధర్మార్థకామమోక్షాణాం ప్రతిబన్ధకత్వాత్. ॥౪౮॥

పదార్థము :-(పత్మన్) ధర్మమునందు చిత్తమునుంచని ఓ పతీ! (వ్రేశీనామ్) జలములవలె నిర్మలవిద్యయందు మరియు సౌశీల్యమునందు వ్యాప్తులైయున్న పరపత్నులమధ్య వ్యభిచారముతో వర్తమానుడవైయున్న (త్వా) నిన్ను నే నచటినుండి (ఆధూనోమి) బాగుగా కదిలించివేయుచున్నాను (పత్మన్) అధర్మమందు చిత్తమునుంచు ఓ పతీ! (కుకూననానామ్) శబ్దవిద్యచే నిరంతరము వినయభావముతో గూడిన పరపత్నుల సమీపమునకు మూర్ఖతతో వెళ్లుచున్న (త్వా) నిన్ను నేనచటినుండి (ఆధూనోమి) బాగుగా తొలగించుచున్నాను (పత్మన్) దురాచారములందు చిత్తమునుంచు ఓ పతీ! (భద్రానామ్) కళ్యాణము నాచరించు పరపత్నులవద్దికి అధర్మముగ వెళ్లుచున్న (త్వా) నిన్ను నే నచటినుండి (ఆ) బాగుగా (ధూనోమి) తొలగించుచున్నాను (పత్మన్) చపలచిత్తముగల ఓ పతీ! (మదిన్తమానామ్) అత్యంత ఆనందమునందున్న పరపత్నుల సమీపమునకు వెళ్లి [వారికి దుఃఖములు గలుగుజేయుచున్న] (త్వా) నిన్ను నే నచటినుండి (ఆ) పదే పదే (ధూనోమి) కంపింపజేయుచున్నాను (పత్మన్) కఠోరచిత్తముగల పతీ! (మధున్తమానామ్) అతిశయమధురభాషిణులగు పరపత్నులసరసకు దుష్టాచరణ మనస్సుతో వెళ్లుచున్న (త్వా) నిన్ను నే నచటినుండి (ఆధూనోమి) చక్కగా తొలగించివేయుచున్నాను (పత్మన్) అవిద్యయందు రమణమొనర్చు నాథా! (అహ్నః) దినము [పగలు] యొక్క (రూపే) రూపమున అనగా (సూర్యస్య) సూర్యకిరణములు

వ్యాపించియున్నసమయమున గృహమునందు సాంగత్యము గోరుచున్న (శుక్రమ్) శుద్ధవీర్యవంతుడవగు (త్వా) నిన్ను (శుక్రే) వీర్యకారణమునుండి (ఆ) చక్కగా (ధూనోమి) వేరుపరతును. ॥౪౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. సూర్యకిరణములను పొంది విశ్వమందలి పదార్థములు శుద్ధమగుచున్నట్లే దురాచారులగు పురుషులు సుశిక్షవలనను, స్త్రీల సత్యోపదేశములచేతను పవిత్రులగుదురు. అత్యంత దుఃఖకారివంశమును భ్రష్టపరచు వ్యభిచారకర్మకు గృహస్థులు సదా తొలగియుండవలయును. ఏలన వ్యభిచారమువలన శరీరాత్మలయొక్క బలము నాశనమై ధర్మార్థకామమోక్షములు సిద్ధింపజాలవు. ॥౪౮॥

48.O irreligious husband, I warn thee against cohabitation with the pure and noble wives of others. O' evil-minded husband, I desist thee from approaching the tender-hearted wives of others. O' ill-intentioned husband I keep thee away from going near the philanthropic wives of others. O' unsteady husband, I censure thee again and again for teasing the delightful wives of others. O' stone-hearted husband, I separate thee from the company of sweet-tongued wives of others O' ignorant husband, full of virility, I prohibit thee from sexual intercourse in day. Light and sun's beams!.

౩౪౨.కకుభమిత్యస్య దేవా ఋషయః, విశ్వేదేవా ప్రజాపతయో దేవతాః, విరాట్ ప్రాజాపత్యా జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః, యత్తే సోమేత్యస్య భురిగార్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ గృహస్థరాజపక్షే పునరుపదిశతి.

మరల గృహస్థులకు రాజపక్షమున నీ మంత్రమం దుపదేశించబడెను.

౩౪౨ కకుభగ్ంరూపం వృషభస్య రోచతే బృహచ్ఛుక్రః శుక్రస్య పురోగాః
సోమః సోమస్య పురోగాః। యత్తే సోమాదాభ్యన్నామ జాగృవి
తస్మై త్వా గృహ్ణామి తస్మై తే సోమ సోమాయ స్వాహా ॥౪౯॥

ప.విః- కకుభమ్, రూపమ్, వృషభస్య, రోచతే, బృహత్, శుక్రః, శుక్రస్య, పురోగా ఇతి పురః + గాః, సోమః, సోమస్య, పురోగా ఇతి పురః +గాః, యత్ తే, సోమ, అదాభ్యమ్, నామ, జాగృవి, తస్మై, త్వా, గృహ్ణామి, తస్మై, తే, సోమ, సోమాయ, స్వాహా ॥౪౯॥

పదార్థః :-(కకుభమ్) దిగ్వచ్ఛుద్ధమ్ (రూపమ్) (వృషభస్య) సుఖాభివర్షకస్య సభాపతేః (రోచతే) ప్రకాశతే (బృహత్) (శుక్రః) శుద్ధః (శుక్రస్య) శుద్ధస్య ధర్మస్య (పురోగాః) పురః సరాః (సోమః) సోమగుణసమ్పన్నః. (సోమస్య) ఐశ్వర్యగుణయుక్తస్య గృహాశ్రమస్య (పురోగాః) పురోగామినః (యత్) యస్య (తే) తవ (సోమ) ప్రాప్తైశ్వర్యవిద్వన్ (అదాభ్యమ్) అహింసనీయమ్ (నామ) ఖ్యాతిః (జాగృవి) జాగరూకమ్ (తస్మై) (త్వా) త్వాం (గృహ్ణామి) (తస్మై) (తే) తుభ్యం (సోమ) సత్కర్మసు ప్రేరక! (సోమాయ) శుభకర్మసు ప్రవృత్తాయ (స్వాహా) సత్యా వాక్. అయం మంత్రః. శత. ౧౧.౫.౯.౧౦-౧౧ వ్యాఖ్యాతః. ॥౪౯॥

అన్వయః :-హే సోమ! యద్యస్య వృషభస్య బృహత్కకుభమ్ రూపం రోచతే సత్వం శుక్రస్య పురోగాః శుక్రః సోమస్య పురోగాః సోమో భవ. యత్తే తవాదాభ్యాన్నామ జాగృవ్యస్తి తస్మై నామ్నే త్వా గృహ్ణామి. హే సోమ! తస్మై సోమాయ తే తుభ్యం స్వాహాఽస్తు.॥౪౯॥

భావార్థః :- సభాప్రజాజనైర్యస్య పుణ్యా ప్రశంసా సౌన్దర్యగుణయుక్తం రూపం విద్యాన్యాయౌ వినయః శౌర్యం తేజః పక్షపాతరాహిత్యం సుహృత్త్వోత్సాహ ఆరోగ్యం బలం పరాక్రమో ధైర్యం జితేన్ద్రియతా వేదాదిశాస్త్రే శ్రద్ధా ప్రజాపాలనప్రియత్వం చ వర్తతే, స ఏవ సభాధిపతీ రాజా మంతవ్యః.॥౪౯॥

పదార్థము :- (సోమ) ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ విద్వాంసా! నీవు (యత్ వృషభస్య) సమస్త సుఖములను వర్షింపజేయు నీయొక్క (కకుభమ్) దిశలవలె శుద్ధమును (బృహత్) గొప్పదియునగు (రూపమ్) సుందర స్వరూపము (రోచతే) ప్రకాశమగుచున్నది. అట్టి నీవు (శుక్రస్య) శుద్ధధర్మమునకు (పురోగాః) అగ్రగామివి లేక (సోమస్య) అత్యంతైశ్వర్యమునకు (పురోగాః) అగ్రేసరుడవు. (శుక్రః) శుద్ధుడవు (సోమః) సౌమ్యగుణ సంపన్నుడవు, ఐశ్వర్యవంతుడవు అగుము. దానిద్వారా నీ (అదాభ్యమ్) ప్రశంసనీయమగు (నామ) నామము (జాగృవి) పెంపొందుచుండును. కావున (తస్మై) దానికొరకే (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. మరియు (సోమ) ఉత్తమకార్యములందు ప్రేరేపించువాడా! (తస్మై) అట్టి (సోమాయ) శ్రేష్ఠకార్యములందు ప్రవృత్తుడవైయున్న (తే) నీకు (స్వాహా) సత్యవాణి ప్రాప్తమగుగాక!॥౪౯॥

భావార్థము :-ఎవనియందు పుణ్యము, ప్రశంస, సుందరరూపము, విద్య, న్యాయవినయములు, శౌర్యతేజములు, పక్షపాతరహితము, మిత్రత్వము, సకలకార్యములందు ఉత్సాహము, ఆరోగ్యము, బలపరాక్రమములు, ధైర్యము, జితేంద్రియత్వము, వేదాదిసచ్ఛాస్త్రములందు శ్రద్ధ, ప్రజాపాలనమునందు ప్రీతియు నుండునో అట్టివానినే సభాసదులు సభాపతి రాజుగ నెన్నుకొనవలెను. ॥౪౯॥

49.O learned and educated King, the giver of pleasures, thy beauty shines pure like vast space. Be thou the undefiled leader of holy religion. Be thou the excellent leader of thy advancing country. Whatever invincible and stimulating popularity is thine, for that popularity I take thee. O king, as our stimulator for noble deeds, may I utter true words for thee, the doer of noble deeds!.

383. ఉశిక్త్వమిత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతయో దేవతాః, స్వరాడార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః ప్రకారాంతరేణ రాజ విషయ మాహ.

మరల ప్రకారాంతరముతో రాజవిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

383 ఉశిక్త్వన్దేవ సోమాగ్నేః ప్రియమ్పాథో౽పీహి వశీ త్వన్దేవ సోమేన్ద్రస్య
ప్రియమ్పాథో౽పీహ్యస్మత్సఖా త్వన్దేవ సోమ
విశ్వేషాన్దేవానాంప్రియమ్పాథో౽పీహి॥౫౦॥

ప.వి:- ఉశిక్, త్వమ్, దేవ, సోమ, అగ్నేః, ప్రియమ్, పాథః, అపి, ఇహి, వశీ, త్వమ్, దేవ, సోమ, ఇన్ద్రస్య, ప్రియమ్, పాథః, అపి, ఇహి, అస్మత్సఖేత్యస్మత్, సఖా, త్వమ్, దేవ, సోమ, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, ప్రియమ్, పాథః, అపి, ఇహి.॥౫౦॥

పదార్థః :-(ఉశిక్) కామయమానః (త్వమ్) (దేవ) దివ్యగుణసంపన్న (సోమ) సకలైశ్వర్యాఢ్య (అగ్నేః) సద్విదుషః (ప్రియమ్) ప్రీతిజనకమ్ (పాథః) రక్షణీయమాచరణమ్. పాథ ఇతి పదనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౪. ౩. (అపి) నిశ్చయార్థే (ఇహి) ప్రాప్నుహి జానీహి వా. (వశీ) జితేన్ద్రియః (త్వమ్) (దేవ) దాతః (సోమ) ఐశ్వర్యోన్నతౌ ప్రేరక (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యయుక్తస్య ధార్మికస్య రాజ్ఞః (ప్రియమ్) సుఖైస్తర్పకమ్ (పాథః) జ్ఞాతవ్యం కర్మ (అపి) (ఇహి) (అస్మత్సఖా) వయం సఖాయో యస్య సః (త్వమ్) (దేవ) విద్యాసు ద్యోతమాన (సోమ) విద్యైశ్వర్యసహిత (విశ్వేషామ్) సర్వేషామ్ (దేవానామ్) ధార్మికాణా మాప్తానాం విదుషామ్ (ప్రియమ్) కమనీయమ్ (పాథః) విజ్ఞానాచరణమ్ (అపి) (ఇహి) అయమ్మంత్రః. శత. ౧౧.౫.౯-౧౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౦॥

అన్వయః :-హే దేవ సోమ రాజన్! త్వముశిఙ్సన్నగ్నేః ప్రియమ్పాథో౽పీహి. హే దేవ సోమ! త్వం వశీ భూత్వేన్ద్రస్య ప్రియమ్పాథో౽పీహి. హే దేవ సోమ! త్వమస్మత్సఖా విశ్వేషాం దేవానాం ప్రియం పాథో౽పీహి. ॥౫౦॥

భావార్థః:-రాజ్ఞో రాజపురుషాణాం సభ్యానాం చోచితమస్తి పురుషార్థేన సంయమేన మిత్రతయా ధార్మికాణాం వేదపారగాణాం మార్గే గచ్ఛేయుర్నహి సత్పురుషసంగానుకరణాభ్యాం వినా కశ్చిద్విద్యాం ధర్మం సార్వజనికప్రియతామైశ్వర్యం చ ప్రాప్తుం శక్నోతి. ॥౫౦॥

పదార్థము :- (దేవ) ఓ దివ్యగుణ సంపన్నా! (సోమ) సకలైశ్వర్యవంతుడవగు ఓ రాజా! నీవు (ఉశిక్) అతిమనోహరుడవై (అగ్నేః) ఉత్తమవిద్వాంసుల (ప్రియమ్) ప్రేమనుత్పన్నమొనర్చు (పాథః) రక్షాయోగ్య వ్యవహారములను (అపి) నిశ్చయముగ (ఇహి) పొందుము. మరియు తెలిసికొనుము. (దేవ) ఓ దానశీలా! (సోమ) సర్వవిధముల ఐశ్వర్యముల నున్నతిపరచువాడా! నీవు (వశీ) జితేంద్రియుడవై (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతులగు ధార్మికజనుల (ప్రియమ్) ప్రేమనుత్పన్నపరచునట్టిదియు (పాథః) తెలిసికొనదగినదియునగు కర్మను (అపి) నిశ్చయముగ (ఇహి) తెలిసికొనుము (దేవ) సమస్త విద్యలందు ప్రకాశమానుడా! (సోమ) ఐశ్వర్యయుక్తా! నీవు (అస్మత్సఖా) మమ్ము మిత్రులుగ నొనర్చుకొనుము (విశ్వేషామ్) సమస్త (దేవానామ్) విద్వాంసుల ప్రేమ నుత్పన్నమొనర్చు (పాథః) విజ్ఞానాచరణమును (అపి) నిశ్చయముగ (ఇహి) పొందుము [తెలిసికొనుము].॥౫౦॥

భావార్థము :- రాజు, రాజపురుషులు, సభాసదులు, ఇతర సమస్త సజ్జనులు పురుషార్థముతో, ఉత్తమ నియమములతో, మిత్రభావముతో, ధార్మికులు, వేదపారంగతులునగు విద్వాంసుల మార్గమునే యనుసరించవలయును. ఏలన వారివలె నాచరించక నెవ్వరును, ఎట్టి విద్యలను, ధర్మమును, సార్వజనిక ప్రేమభావమును, ఐశ్వర్యములను పొందజాలరు.॥౫౦॥

50.O virtuous and prosperous King, eagerly know thou the lovable and protective conduct of a learned person. O charitable King, our impeller towards progress and affluence, controlling thy passions, know thou the conduct of a religious person. O learned and wealthy King, being friend unto us, know thou, the beautiful conduct of all sages!.

౩౪౪. ఇహరతిరిత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతయో గృహస్థా దేవతాః, ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ గార్హస్థ్యవిషయే విశేషమాహ. ఇపుడు గార్హస్థ్యధర్మమున విశేషోపదేశ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడును.

౩౪౪ ఇహ రతి రిహ రమధ్వమిహ ధృతి రిహ స్వధృతిః స్వాహా।

ఉపసృజన్ధరుణమ్మాత్రే ధరుణో మాతరం ధయన్।

రాయస్పోషమస్మాసు దీధరత్స్వాహా ॥౫౧॥

ప.వి:- ఇహ, రతిః, ఇహ, రమధ్వమ్, ఇహ, ధృతిః, ఇహ, స్వధృతిరితి స్వ+ధృతిః, స్వాహా, ఉపసృజన్నిత్యుప + సృజన్, ధరుణమ్, మాత్రే, ధరుణః,మాతరమ్, ధయన్, రాయః, పోషమ్, అస్మాసు, దీధరత్, స్వాహా. ॥౫౧॥

పదార్థః :-(ఇహ) అస్మిన్గృహాశ్రమే (రతిః) రమణమ్ (ఇహ) (రమధ్వమ్) (ఇహ) (ధృతిః) సర్వేషాం వ్యవహారాణాం ధారణా (ఇహ) (స్వధృతిః) స్వేషాం పదార్థానాం ధారణమ్ (స్వాహా) సత్యా వాక్ క్రియా వా (ఉపసృజన్) సమీపం ప్రాపయన్నివ (ధరుణమ్) ధర్తవ్యం పుత్రమ్ (మాత్రే) మాన్యకర్త్ర్యై (ధరుణః) ధర్తా (మాతరమ్) మాన్యప్రదామ్ (ధయన్) తస్యాః పయః పిబన్ (రాయః) ధనస్య (పోషమ్) పుష్టిమ్ (అస్మాసు) (దీధరత్) ధారయ. అత్ర లోడర్థే లుజడభావశ్చ (స్వాహా) సత్యయా వాచా. అయం మంత్రః. శత. ౪.౬. ౯.౮-౯.వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౧॥

అన్వయః :-హే గృహస్థా! యుష్మాకమిహ రతిరిహ ధృతిరిహ స్వధృతిః స్వాహా చాస్తు. యూయ మిహ రమధ్వమ్. హే గృహిణి స్త్వమపత్యస్య మాత్రే యం ధరుణం గర్భముపసృజన్త్స్వగృహే రమస్వ. స ధరుణో మాత్రే ధయన్నివాస్మాసు రాయస్పోషం స్వాహా దీధరత్. ॥౫౧॥

భావార్థః:-యావద్రాజాదయః సభ్యాః ప్రజాజనాశ్చ సత్యే ధైర్యే సత్యేనోపార్జితేషు పదార్థేషు ధర్మే వ్యవహారే చ న వర్తన్తే తావత్ప్రజాసుఖం రాజ్యసుఖం చ ప్రాప్తుం న శక్నువన్తి. యావద్రాజపురుషాః ప్రజాపురుషాశ్చ పితృపుత్రవత్పరస్పరం ప్రీత్యుపకారం న కుర్వన్తి తావత్సుఖం క్వ. ॥౫౧॥

పదార్థము :-ఓ గృహస్థులారా! మీయొక్క (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమున (రతిః) ప్రీతి (ఇహ) ఇందు (ధృతిః) సర్వవ్యవహారధారణ (ఇహ) ఇచ్చటనే (స్వధృతిః) స్వపదార్థధారణ (స్వాహా) మీ సత్యవాణి, సత్యక్రియ యుండవలయును. మీరు (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమున (రమధ్వమ్) రమించుడు. ఓ గృహాశ్రమ పురుషుడా! నీవు సంతానమునకు తల్లియు, నీ వివాహితపత్నియునై (మాత్రే) పుత్రుని ఆదరించు నామె నిమిత్తము (ధరుణమ్) సర్వవిధముల ధారణపోషణము లొనర్చదగిన గర్భమును (ఉపసృజన్) ఉత్పన్న మొనర్చుము. మరియు (ధరుణః) ఉక్తగుణముగల యా పుత్రుడు (మాతరమ్) ప్రసిద్ధమగు తన తల్లియొక్క (ధయన్) పాలను త్రాగునుగాక. అటులనే (అస్మాసు) మాకొరకు (రాయః) ధనమును (పోషమ్) సమృద్ధిగా (స్వాహా) సత్యభావముతో (దీధరత్) ఉత్పన్నమొనర్చుము. ॥౫౧॥

భావార్థము :-రాజు మున్నగు సభ్యులు, ప్రజలు సత్యమగు ధైర్యముతో మరియు సత్యవ్యవహారమున నుపార్జించబడిన పదార్థమందు లేక సత్యవ్యాహారమున ప్రవర్తించనంతవరకు ప్రజాసుఖము, రాజ్యసుఖములను పొందజాలరు. మరియు రాజపురుషులు, ప్రజలు తండ్రికుమారులవలె పరస్పరము ప్రేమ, ఉపకారము లొనర్చుకొననంతవరకు నిరంతరసుఖము ప్రాప్తించదు. ॥౫౧॥

51.O married people,in this domestic life is delightful,here is surety, here the accumulation of wealth and the performance of virtuous acts; enjoy yourselves here. Prodce the child. Let it suck its mother. Give us riches and abundance with noble intentions!

3౫౨. సత్రస్యేత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునరపి గృహస్థవిషయే విశేషమాహ. మరల గృహస్థుల విషయమువందు విశేష మీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

3490 సత్రస్య౨ ఋద్ధిరస్యగన్మ జ్యోతిరమృతా౨ అభూమ।
దివం పృథివ్యా౨ అధ్యారుహామావిదామ దేవాన్త్స్వర్జ్యోతిః ॥52॥

ప.వి:- సత్రస్య, ఋద్ధిః, అసి, అగన్మ, జ్యోతిః, అమృతాః, అభూమ, దివమ్, పృథివ్యాః, అధి, ఆ, అరుహామ, అవిదామ, దేవాన్, స్వః, జ్యోతిః.॥52॥

పదార్థః :-(సత్రస్య) సంగతస్య రాజప్రజావ్యవహారరూపస్య యజ్ఞస్య (ఋద్ధిః) సమ్యగ్వృద్ధిః (అసి) (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ (జ్యోతిః) విజ్ఞానప్రకాశమ్ (అమృతాః) ప్రాప్తమోక్షాః (అభూమ) భవేమ. అత్రోభయత్ర లిఙర్థే లుఙ్ (దివమ్) సూర్యాదిమ్ (పృథివ్యాః) భూమ్యాదేశ్చ జగతః (అధి) ఉపర్యుత్కృష్టభావే (ఆ) సమన్తాత్ (అరుహామ) ప్రాదుర్భవేమ. అత్ర వికరణవ్యత్యయః (అవిదామ) విన్దేమహి (దేవాన్) విదుషో దివ్యాన్ భోగాన్ వా (స్వః) సుఖమ్ (జ్యోతిః) విజ్ఞానవిషయమ్. అయం మంత్రః. శత. 4.6.9.11-12. వ్యాఖ్యాతః.॥52॥

అన్వయః:-హే విద్వంస్త్వం సత్రస్య ఋద్ధిరసి, త్వత్సంగేన వయం జ్యోతిరగన్మ. అమృతా అభూమ దివః పృథివ్యా అధ్యారుహామ దేవాఞ్జ్యోతిః స్వశ్చా౨ విదామ.॥52॥

భావార్థః:-యావత్సర్వేషాం రక్షకో ధార్మికో రాజా౨ ఽప్తో విద్వాంశ్చ న భవేత్తావత్కశ్చిన్నిర్విఘ్నో విద్యామోక్షానుష్ఠానం కృత్వా తత్సుఖం ప్రాప్తుం నార్హతి. న చ మోక్షసుఖాదధికతరం కించిత్సుఖమస్తి.॥52॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసా! నీవు (సత్రస్య) ప్రాప్తించిన రాజప్రజావ్యవహారరూప యజ్ఞమునకు (ఋద్ధిః) సమృద్ధిరూపుడవునై (అసి) ఉన్నావు. [అట్టి నీ సాంగత్యముచే మేము] (జ్యోతిః) విజ్ఞానముయొక్క ప్రకాశమును (అగన్మ) పొందుదుము గాక! మరియు (అమృతాః) మోక్షమును పొందదగినవారము (అభూమ) అగుదుముగాక! (దివః) సూర్యాది (పృథివ్యాః) పృథివిమున్నగు లోకముల (అధి) మధ్య (అరుహామ) పూర్ణవృద్ధిని పొందుదుముగాక! (దేవాన్) విద్వాంసులయొక్క దివ్యమగు భోగములను (జ్యోతిః) విజ్ఞానవిషయములను మరియు (స్వః) మిక్కిలి సుఖమును (అవిదామ) పొందెదముగాక! ॥52॥

భావార్థము :-ఎల్లరను సుఖముగ కాపాడు ధార్మికుడగు రాజు మరియు ఆప్తవిద్వాంసుడు లేనంతవరకు విద్యనుగాని, మోక్షసాధననుగాని నిర్విఘ్నముగ పొందుటకు ఎవ్వడును యోగ్యుడు కాజాలడు. మరియు మోక్షముకన్న అధికసుఖ మేదియును లేదు.॥52॥

52.O learned person thou contributest to the progress of our government. In thy company may we obtain the light of wisdom; and attain to final beatitude. May our rule extend from the earth to the sky. May we obtain spiritual enjoyment, knowledge and pleasure!.

३४६. యువమిత్యస్య దేవా ఋషయః, గృహపతయో దేవతాః, పూర్వస్యార్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః, దూరేచేత్యస్యానుర్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః, అస్మాకమిత్యస్య ప్రాజాపత్యాబృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః, భూర్భువరిత్యస్య విరాట్ ప్రాజాపత్యా పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరల నా విషయమే ఈ మంత్రమందు చెప్పబడును.

३४६ యువం తమిన్ద్రాపర్వతా పురోయుధా యో నః పృతన్యాదప తన్తమిద్ధతం వజ్రేణ తన్తమిద్ధతమ్ । దూరే చత్తాయచ్ఛన్త్సద్గహనం యదినక్షత్ ।
అస్మాకం శత్రూన్పరి శూర విశ్వతో దర్మా దర్షీష్ట విశ్వతః॥ భూర్భువః స్వః సుప్రజాః ప్రజాభిః స్యామ సువీరా వీరైః సుపోషాః పోషైః ॥౫౩॥

ప.వి:- యువమ్, తమ్, ఇన్ద్రాపర్వతా, పురోయుధేతి పురః + యుధా, యః, నః, పృతన్యాత్, అప, తన్తమితి తమ్ + తమ్, ఇత్, హతమ్, వజ్రేణ, తన్తమితి తమ్ + తమ్, ఇత్, హతమ్, దూరే, చత్తాయ, ఛన్త్సత్, గహనమ్, యత్, ఇనక్షత్, అస్మాకమ్, శత్రూన్, పరి, శూర, విశ్వతః, దర్మా, దర్షీష్ట, విశ్వతః, భూరితి భూః, భువరితి భువః, స్వరితి స్వః, సుప్రజా ఇతి సు + ప్రజాః, ప్రజాభిః, స్యామ, సువీరా ఇతి సు + వీరాః, వీరైః, సుపోషా ఇతి సు + పోషాః, పోషైః ॥౫౩॥

పదార్థః :-(యువమ్) యువామ్ (తమ్) (ఇన్ద్రాపర్వతా) సూర్యమేఘసదృశౌ సేనాపతి సేనాజనౌ. అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారః (పురోయుధా) పూర్వం యుధ్యేతే తౌ (యః) (నః) అస్మాకమ్ (పృతన్యాత్) పృతనాం సేనామిచ్ఛేత్ (అప) (తన్తమ్) శత్రుమ్ (ఇత్) ఏవ (హతమ్) హన్యాతామ్ (వజ్రేణ) శస్త్రాస్త్ర విద్యాబలేన (తన్తమ్) (ఇత్) ఏవ (హతమ్) వినశ్యతమ్ (దూరే) (చత్తాయ) ఆహ్లాదాయ (ఛన్త్సత్) ఊర్జేత్ (గహనమ్) కఠినం సైన్యమ్ (యత్) (ఇనక్షత్) వ్యాప్నుయాత్. ఇనక్షదితి వ్యాప్తికర్మసు పఠితమ్ నిఘం. ౨.౧౮ (అస్మాకమ్) (శత్రూన్)(పరి) సర్వతః (శూర)శృణాతి శత్రూన్ తత్సంబుద్ధౌ (విశ్వతః) సర్వతః (దర్మా) శత్రువిదారయితా (దర్షీష్ట) విదారయ (విశ్వతః) (భూః) భూమౌ (భువః) అన్తరిక్షం (స్వః) సుఖే (సుప్రజాః) ప్రశస్తసన్తానాః (ప్రజాభిః) (స్యామ) (సువీరాః) బహుశ్రేష్ఠవీరయుక్తాః (వీరైః) ఉత్తమబలయుక్తైః పురుషైః (సుపోషాః) అనుత్తమ పుష్టయః (పోషైః) పుష్టిభిః. అయం మంత్రః. శత. ४. ౫. ౧౧-౧४. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౩॥

అన్వయః :-హే పురోయుధేన్ద్రా పర్వతా యువం యో యో నః ప్రతన్యాత్ తన్తం వజ్రేణదపహతమ్. తద్గహనం శత్రుదలమస్మాకం సైన్యమినక్షత్. యచ్చ ఛన్త్సత్తన్తం చత్తాయానన్దాయేద్ధతం దూరే ప్రాపయతమ్. హే శూర సభాపతే దర్మా! త్వమస్మాకం శత్రూన్ విశ్వతోపరిదర్షీష్ట యతో వయం ప్రజాభిః సుప్రజా వీరైః సువీరాః పోషైస్సుపోషా విశ్వతః స్యామ. ॥౫౩॥

భావార్థః :- యావత్ సభాపతి సేనాపతీ ప్రగల్భౌసన్తౌ సర్వకార్యేషు పురస్సరౌ న స్యాతామ్. తావత్సేనా వీరా హర్షతో యుద్ధే న ప్రవర్తన్తే నహ్యేతేన కర్మణా వినా కదాచిద్విజయో జాయతే యావదజాతశత్రవః సభాపత్యాదయో న జాయేరన్నతావత్ ప్రజాః పాలయితుం శక్నువన్తి. న చ సుప్రజాః సన్తః, సుఖినః స్యుః. ॥౫౩॥

పదార్థము :- (పురోయుధా) యుద్ధసమయమందు ముందుండి పోరువాడా! (ఇన్ద్రా, పర్వతా) సూర్య మరియు మేఘతుల్యుడవగు సేనాపతీ! సైనికులారా! (యువమ్) మీయిరువురును (యః) ఎవడు (నః) మాయొక్క (పృతన్యాత్) సేనతో యుద్ధముచేయతలచుచున్నాడో (తం తమ్ ఇత్) వారి వారిని (వజ్రేణ) శస్త్రాస్త్ర విద్యాకౌశల్యముచే (హతమ్) హతమార్చుడు. మరియు (యత్ అస్మాకమ్) మా శత్రువులయొక్క (గహనమ్) దుర్జయమగు ఏ సేన మా సేనను (ఇనక్షత్) చుట్టుముట్టి యున్నదో (యత్) ఎవరెవరు (ఛన్త్సత్) బలమును పెంపొందజేయుదురో, వారిని (చత్తాయ) ఆనందమును వృద్ధిపరచుటకై (ఇద్ధమ్) తప్పక వధించుడు. మరియు (దూరే) దూరము తొలగించుడు. (శూర) శత్రువులను సుఖమునుండి తొలగించు ఓ సేనాపతీ! నీవు మా (శత్రూన్) శత్రువులను (విశ్వతః) సర్వవిధముల (పరిదర్షీష్ట) విదీర్ణమొనర్పుము [చీల్చివేయుము]. దానివల్ల మేము (భూః) భూలోకమున (భువః) అంతరిక్షమున (స్వః) సుఖకారకము, దర్శనీయము, అత్యంత సుఖరూపమును నగు లోకమున (ప్రజాభిః) మా సంతానములతో (సుప్రజాః) ప్రశంసిత సంతానవంతులము (వీరైః) వీరులతోను (సువీరాః) చక్కని వీరపరాక్రమముగలవారము (పోషైః)

చక్కని పోషణతో (సుపోషః) ఉత్తమ పుష్టిగలవారముగ (విశ్వతః) అన్నిదిశలనుండి (స్యామ) అగుదుము గాక॥౫౩॥

భావార్థము :-సభాపతి, సేనాపతులు ప్రతిభాశాలురై సమస్తకార్యములందగ్రగాములై యుండనంతవరకు సైనికవీరులు ఉత్సాహపూర్వకముగా యుద్ధమున ప్రవృత్తులు గాజాలరు. మరియు అట్టిపని జరుగనిదే విజయమెన్నటికిని గలుగదు. శత్రువుల నిర్మూలించగల సభాపతి, సేనాపతి మున్నగువారు లేనంతవరకు ప్రజాపాలనము జరుగదు, ప్రజలు సుఖముగ నుండరు. ॥౫౩॥

53.O commander and soldiers, who march forward in a battle, kill the man with warlike instruments, who fain would war with us!.

If the forces of the enemy approach our sturdy forces and try to increase their strength, kill them without fail, and drive them away, for your own happiness.

O Hero, the renderer of our foes, rend our foes in all possible ways, so that we may be rich in offspring, rich in brave soldiers, and rich in food to feed with, every where, on earth, in ether, and sky!.

౩౪౭.పరమేష్ఠీత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, పరమేష్ఠీ ప్రజాపతి ర్దేవతా, సామ్న్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునర్గార్హస్థ్య కర్మాహ.

మరల గృహస్థకర్మ ఈ మంత్రమందు చెప్పబడును.

౩౪౭ పరమేష్ఠ్యభిధీతః ప్రజాపతిర్వాచి వ్యాహృతాయా మన్ధో౭అచ్ఛేతః।

సవితా సన్యాం విశ్వకర్మా దీక్షాయాంపూషా సోమక్రయణ్యామ్ ॥౫౪॥

ప.వి:- పరమేష్ఠీ, పరమేష్ఠీతి పరమే+స్థీ, అభిధీత ఇత్యభి + ధీతః, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, వాచి, వ్యాహృతాయామితి వి + ఆహృతాయామ్, అన్ధః, అచ్ఛేత ఇత్యచ్ఛ + ఇతః, సవితా, సన్యామ్, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, దీక్షాయామ్, పూషా, సోమక్రయణ్యామితి సోమ + క్రయణ్యామ్ ॥౫౪॥

పదార్థః:- (పరమేష్ఠీ) పరమే ప్రకృష్టే స్వరూపే తిష్ఠతీతి (అభిధీతః) నిశ్చితః (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః స్వామీ (వాచి) వేదవాణ్యామ్ (వ్యాహృతాయామ్) ఉపదిష్టాయాం సత్యామ్. (అన్ధః) అద్యతే

యత్తదన్నోఽన్నమ్. అదేర్నుమ్ ధౌ చ. ఉ. ४. ౨౦౬. అనేనాదధాతో రసుని నుమ్ ధశ్చ. అన్న ఇత్యన్నా.. నిఘం. ౨.౭. ఉపలక్షణం చాన్యేషాం పదార్థానామ్ (అచ్ఛేతః) అచ్ఛం నిర్మలం స్వరూపమితః ప్రాప్తః (సవితా) జగదుత్పాదకః (సన్యామ్) సత్యం నీయతే యయా తస్యామ్ (విశ్వకర్మా) సర్వోత్తమకర్మా సభాపతిః (దీక్షాయామ్) నియమధారణారమ్భే (పూషా) పోషకో వైద్యః (సోమక్రయణ్యామ్) సోమాద్యోషధీనాం గ్రహణే. అయం మంత్రః. శత. ౧౨.౬. ౧. ౧-౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౪॥

అన్వయః :- హే గృహస్థాః! యుష్మాభిర్యది వ్యాహృతాయాం వాచి పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిరచ్ఛేతో విశ్వకర్మా దీక్షాయాం సోమక్రయణ్యాం పూషా సవితా, సన్యాం చాభిధీతోఽన్నశ్చ ప్రాప్తం త్ర్హి సతతం సుఖినః స్యుః. ॥౫౪॥

భావార్థః :- యదీశ్వరో వేదవిద్యాయాః స్వస్య జీవానాం జగతశ్చ గుణకర్మస్వభావాన్ న ప్రకాశయేత్తర్హి కస్యాపి మనుష్యస్య విద్యైతేషాం విజ్ఞానం చ న స్యాత్. ఏతాభ్యాం వినా కుతః సతతం సుఖం చ. ॥౫౪॥

పదార్థము :- ఓ గృహస్థుడా! నీవు (వ్యాహృతాయామ్) ఉచ్చారితమొనర్చబడిన, ప్రకటించబడిన (వాచీ) వేదవాణియందు (పరమేష్ఠీ) పరమానందరూపమున స్థితుడగు (ప్రజాపతిః) సకల ప్రజల స్వామి (అచ్ఛేతః) నిర్మల స్వరూపుడు (విశ్వకర్మ) సర్వవిద్యలను, కర్మలను ఎరుగువాడు, సర్వశ్రేష్ఠుడునగు సభాపతిని (దీక్షాయామ్) సభానియమముల ధారణమునందును (సోమక్రయణ్యామ్) ఐశ్వర్యమునను గ్రహించుటయందును (పూషా) ఎల్లరను పుష్టిపరచు ఉత్తమవైద్యుని మరియు (సన్యామ్) సనాతనసత్యము లభించుదానియందును (అన్నః) చక్కగా సంస్కరించబడిన అన్నమును సేవించి సుఖులుగా నుండవలెను. ॥౫౪॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు వేదవిద్యద్వారా తనయొక్కయు, ఇతర ప్రాణులయొక్కయు, జగత్తు యొక్కయు గుణకర్మస్వభావములను ప్రకాశపరచనిచో ఎవ్వరికిని విద్యగాని; జ్ఞానము గాని ప్రాప్తించకుండెడిది. ఈ విద్యావిజ్ఞానములు లేనిదే శాశ్వత సుఖము లభింపజాలదు. ॥౫౪॥

54.O married people; if ye truly realize God, the Lord of mankind, Who rests in the fulness of joy, as mentioned in the Vedas. revealed by Him; if ye understand the head of the State, who observes the laws of the land; if ye follow the physician, who effects cure through medicines, and take pure food; ye will ever remain happy!.

३४౮. ఇన్ద్రశ్చేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ఇన్ద్రాదయో దేవతాః, ఆర్షీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునర్గృహస్థ విషయమాహ.

మరల గృహస్థ విషయమీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

३४౮ ఇన్ద్రశ్చ మరుతశ్చ క్రయాయోపోత్థితోఽసురః పణ్యమానో మిత్రః క్రీతో విష్ణుః శిపివిష్టఽ ఊరావాసన్నో విష్ణుర్నరన్ధిషః ॥౫౫॥

ప.వి:- ఇన్ద్రః, చ, మరుతః, చ, క్రయాయ, ఉపోత్థిత ఇత్యుప + ఉత్థితః, అసురః, పణ్యమానః, మిత్రః, క్రీతః, విష్ణుః, శిపివిష్ట ఇతి శిపి + విష్టః, ఊరౌ, ఆసన్న ఇత్యా+సన్నః, విష్ణుః, నరన్ధిషః ॥౫౫॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (చ) పృథివ్యాదయః (మరుతః) వాయవః (చ) జలాదికమ్ (క్రయాయ) వ్యవహారసిద్ధయే (ఉపోత్థితః) సమీపే ప్రకాశిత ఇవ (అసురః) మేఘః. అసుర ఇతి మేఘనా... నిఘం. ౧.౧౦. (పణ్యమాణః) స్తూయమానః (మిత్రః) సుహృత్ (క్రీతః) వ్యవహృతః (విష్ణుః) వ్యాప్తో ధనంజయః (శిపివిష్టః) శిపిషు పదార్థేషు ప్రవిష్టః (ఊరౌ) ఆచ్ఛాదనే (ఆసన్నః) సర్వేషాం నికటః (విష్ణుః) హిరణ్యగర్భః (నరన్ధిషః) నరాన్విద్వేష్టి శబ్ద ఇతి. అయమ్మన్త్రః. శత. ౧౨. ౩. ౧. ౯-౧౩. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం విద్వద్భిర్యో క్రయాయేన్ద్రో మరుతోఽసురః పణ్యమానో మిత్రః శిపివిష్టో విష్ణుర్నరంధిషో విష్ణుశ్చావాసన్న ఉపోత్థితః క్రీతోఽస్తి తం విజానీత. ॥౫౫॥

భావార్థః:-మనుష్యైః పరబ్రహ్మప్రకాశితానామగ్న్యాదీనాం పదార్థానాం సకాశాత్ క్రియాకౌశలే నోపయోగం గృహీత్వా గార్హస్థ్యవ్యవహారాస్సాధనీయాః. ॥౫౫॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (క్రయాయ) వ్యవహారసిద్ధికై (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు (మరుతః) వాయువు (అసురః) మేఘము (పణ్యమానః) స్తుతించదగిన (మిత్రః) సఖుడు (శిపివిష్టః) సర్వపదార్థములందు ప్రవేశించియున్న (విష్ణుః) సమస్త శరీరమందువ్యాపించిన ధనంజయవాయువు మరియు వీనియందొక్కొక్క-పదార్థమునను (నరంధిషః) మనుష్యులు మున్నగువాని ఆత్మలందునను సాక్షియైయున్న (విష్ణుః) హిరణ్యగర్భుడగు పరమేశ్వరుడు (ఊరౌ) ఆచ్ఛాదనము మున్నగు క్రియలయందు (ఆసన్నః) సమీపస్థుడు (ఉపోత్థితః) సమీపస్థ ప్రకాశమువలె నున్నవాడు మరియు (క్రీతః) వ్యవహారమున వ్యాప్తమైయున్న పదార్థములనన్నింటిని విద్వాంసులద్వారా తెలిసికొనుడు. ॥౫౫॥

భావార్థము :-మానవులు క్రియాకుశలత్వముద్వారా ఈశ్వరునిచే ప్రకాశితమైన అగ్ని మున్నగు పదార్థములను ఉపయోగించుకొనుచు గార్హస్థ్యవ్యవహారములను సాధించుకొనవలయును. ॥౫౫॥

55.O learned persons understand, for success in your transactions the use of electricity, wind, and cloud, Know Ye the Dhananjay Vayau, which is praiseworthy, friendly, and pervades all objects. Know ye God, present in our souls, ever near us for our protection, ever shining before us, and well versed in His function!.

౩౪౯. ప్రోహ్యమాణ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విశ్వేదేవా గృహస్థా దేవతాః, ఆర్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తదేవాహ.

మరల నా విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

౩౪౯ ప్రోహ్యమాణః సోమఽఆగతో వరుణ ఆసంద్యామాసన్నోఽగ్ని

రాగ్నీధ్రఽ ఇన్ద్రో హవిర్ధానేఽథర్వో పావహ్రియమాణః ।౫౭॥

ప.విః- ప్రోహ్యమాణః, ప్రోహ్యమాన ఇతి ప్ర + ఉహ్యమానః, సోమః, ఆగత ఇత్యా + గతః, వరుణః, ఆసంద్యామిత్యా + సన్ద్యామ్, ఆసన్న ఇత్యా + సన్నః, అగ్నిః, అగ్నీధ్రేః, ఇన్ద్రః, హవిర్ధాన ఇతి హవిః+ ధానే, అథర్వా, ఉపావహ్రియమాణ ఇత్యుప+ అవహ్రియమాణః ।౫౭॥

పదార్థః:-(ప్రోహ్యమాణః) ప్రకృష్టతర్కేణాఽనుష్ఠితః. ప్రోహ్యమాణ ఇతి పదం మహీధరేణ భ్రాన్త్యా పూర్వస్మిన్ మన్త్రే పఠితమ్ (సోమః) ఐశ్వర్యసమూహః (ఆగతః) సమన్తాత్ప్రాప్తః సహాయకారీ పురుష ఇవ (వరుణః) జలసమూహః (ఆసంద్యామ్) యానాసనావిశేషే (ఆసన్నః) సమీపస్థః (అగ్నిః) ఆగ్నీధ్రే ప్రదీపనసాధన ఇన్ధనాదౌ (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (హవిర్ధానే) హవిషాం గ్రహీతుం యోగ్యానాం పదార్థానాం ధారణే (అథర్వా) అహింసనీయః (ఉపావహ్రియమాణః) క్రియాకౌశలేనోపయోజ్యమానః. అయం మన్త్రః. శత. ౧౨.౬.౧. ౧౪-౧౫. వ్యాఖ్యాతః. ।౫౭॥

అన్వయః :-హే గృహస్థాః! యుష్మాభిరస్యామీశ్వరస్య సృష్టావాసన్ద్యామాగత ఇవ ప్రోహ్యమాణః సోమో వరుణ ఆగ్నీధ్రేఽగ్ని రుపావహ్రియమాణోఽథర్వా హావిర్ధాన ఇన్ద్రః సతతముపయోజనీయః. ।౫౭॥

భావార్థః:-నహి తర్కేణ వినా కాచిద్విద్యా కస్యచిద్భవతి. నహి విద్యయా వినా కశ్చిత్పదార్థేభ్య ఉపభోగం గ్రహీతుం శక్నోతి. ।౫౭॥

పదార్థము :-ఓ గృహస్థులారా! మీరు ఈశ్వరుని సృష్టియందు (ఆసన్ద్యామ్) చక్కని పీటలు మున్నగు ఆసనములపై (ఆగత) వచ్చిన సజ్జనుడు కూర్చుండునట్లు (ప్రోహ్యమాణః) తర్కవితర్కములతో, వాదాను వాదములతో తెలిసికొనిన (సోమః) ఐశ్వర్యసమూహమును (వరుణః) సహాయకారియగు వ్యక్తివలె జలసమూహమును (ఆగ్నీధ్రే) అనేక ఇంధనములందు (అగ్నిః) అగ్నిని (ఉపావహ్రియమాణః) క్రియా కౌశలముచే యుక్తపరచబడినదియు (అథర్వా) ప్రశంసించదగినదియు నగు అహింసనీయపదార్థమును (హవిర్ధానే) గ్రహించదగిన పదార్థములందు (ఇన్ద్రః) నిరంతరము విద్యుత్తును సంయుక్తపరచవలెను. ।౫౭॥

భావార్థము :- తర్కము లేకుండ ఏ విద్యయు నెవ్వరికిని రాదు. ఇక విద్యలేనిదే పదార్థముల నుపయోగించుకొను విధానము నెవ్వడును దెలిసికొనజాలడు.॥౫౬॥

56.O married people in this world, just as ye honour and seat on a dais a learned person who visits your house, so should ye use electricity in well thought our sources of wealth, collection of waters, in fires to be burnt, in skilfully manufacturing all useful and seviceable articles!.

౩౫౦. విశ్వేదేవా ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, భురిక్ సామ్నీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ గార్హస్థ్యకర్మణి విద్వత్కృత్యే కించిదాహ.

ఇపుడు గృహస్థకర్మయందు కొందఱు విద్వాంసుల పక్షమునం దీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

౩౫౦ విశ్వేదేవా అ॒గ్ని॒కశుష్మన్యుప్తో విష్ణురాప్రీతపాऽఆప్యాయ్యమానో యమః

సూయమానో విష్ణుః సమ్భ్రియమాణో వాయుః పూయమానః

శుక్రః పూతః। శుక్రః క్షీరశ్రీర్మన్థీ సక్తుశ్రీః ॥౫౭॥

ప.విః- విశ్వే, దేవాః, అగ్నికశుష్మ, న్యుప్త ఇతి ని + ఉప్తః, విష్ణుః, ఆ ప్రీతపా ఇత్యా ప్రీత + పాః, ఆప్యాయ్యమాన ఇత్యా+ప్యాయ్యమానః, యమః, సూయమానః, విష్ణుః, సంభ్రియమాణ ఇతి సమ్ + భ్రియమాణః, వాయుః, పూయమానః, శుక్రః, పూతః, శుక్రః, క్షీర శ్రీరితి క్షీర + శ్రీః, మన్థీ, సక్తుశ్రీరితి సక్తు + శ్రీః.॥౫౭॥

పదార్థః :-(విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (అంశుషు) విభక్తేషు, సాంసారికేషు పదార్థేషు (న్యుప్తః) నిత్యం స్థాపితః వ్యవహారః (విష్ణుః) వ్యాపికా విద్యుత్ (ఆ ప్రీతపాః) సమంతాత్ ప్రీతాన్ కమనీయాన్ పదార్థాన్పాతి రక్షతి (ఆప్యాయ్యమానః) వృద్ధ ఇవ (యమః) యచ్ఛతి సోऽయం సూర్యః (సూయమానః) ఉత్పద్యమానః (విష్ణుః) వ్యాపకః (సమ్భ్రియమాణః) సమ్యక్ పోషితః (వాయుః) ప్రాణః (పూయమానః) పవిత్రీకృతః (శుక్రః) వీర్యసమూహః (పూతః) శుద్ధః (శుక్రః) ఆశుకర్తా (క్షీరశ్రీః) యః క్షీరాదీని శృణాతి (మంథీ) మథ్నాతీతి (సక్తుశ్రీః) యః సక్తూని సమవేతాని ద్రవ్యాణి శ్రయతి. అయమ్మన్త్రః. శత. ౧౨.౬. ౧.౧౯-౨౬. వ్యాఖ్యాతః.॥౫౭॥

అన్వయః:- హే విశ్వే దేవా! యుష్మాభిరంశుషు న్యుప్త ఆప్రీతపా విష్ణు రాప్యాయ్యమానో యమః, సూయమానో విష్ణుః, సంభ్రియమాణో వాయుః, పూయమానః శుక్రః, పూతః శుక్రో మంథీ సేవమానః సన్ క్షీరశ్రీః సక్తుశ్రీశ్చ జాయతే. ॥౫౭॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్యుక్తివిద్యాభ్యాం సేవితా విద్యుదాదయః పదార్థాః శరీరాత్మసమాజసుఖప్రదా జాయన్తే. ॥౫౭॥

పదార్థము :-(విశ్వేదేవాః) ఓ సకలవిద్వాంసులారా! మీ ద్వారా (అంశుషు) వేర్వేరుగా విశ్వమందలి పదార్థములందు (న్యుప్తః) సర్వత్రా స్థాపితమైయున్న వ్యవహారము (ఆప్రీతపాః) పూర్ణప్రీతితో (విష్ణుః) వ్యాప్తమగు విద్యుత్తు (ఆప్యాయ్యమానః) మిగుల పెంపొందినవానివలెనున్న (యమః) సూర్యుడు (సూయమానః) ఉత్పన్నమగు (విష్ణుః) వ్యాపకము, అవ్యక్తము (సంభ్రియమాణః) బాగుగా బలపరచబడినదియునగు (వాయుః) ప్రాణము (శుక్రః) శీఘ్రముగా పనిచేయునది (మన్థీ) మథించునది [ఇవియన్నియును సేవించబడినచో నిందు ప్రతిది] (క్షీర, శ్రీః) దుగ్ధములు మున్నగు పదార్థములను పక్వము చేయించునదియు (సక్తు శ్రీః) ప్రాప్తించిన పదార్థముల నాశ్రయించునదియు నగుచున్నది. ॥౫౭॥

భావార్థము :- మానవులు యుక్తిచేతను, విద్యచేతను సేవించిన విద్యుత్తు మొదలగు పదార్థములు శరీర, ఆత్మ, సమాజములకు సుఖప్రదము లగుచున్నవి. ॥౫౭॥

57.O all learned people fully realise your conduct towards different objects of the universe, know ye the electricity that maintains all beautiful objects, the aged sun the invisible matter brought into creation, the invigorating vital airs, pure semen and the noble, active suppressor of foes. Thus ye become the utilisers of all objects, and eaters of milk products!.

౩౫౮. విశ్వేదేవాశ్చేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, భురిగార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః ప్రకారాంతరేణ విద్వద్విషయమాహ.

మరల ప్రకారాంతరముగ విద్వద్విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

౩౫౮ విశ్వే దేవా శ్చమసేషూన్నీతోఽసుర్హోమాయోద్యతో రుద్రో హూయమానో వాతోఽభ్యావృతో నృచక్షాః ప్రతిఖ్యాతో భక్షో భక్ష్యమాణః పితరో నారాశంసాః ॥౫౮॥

ప.వి:- విశ్వే, దేవాః, చమసేషు, ఉన్నీత ఇత్యుత్+నీతః, అసుః, హోమాయ, ఉద్యత ఇత్యుత్+యతః, రుద్రః, హూయమానః, వాతః, అభ్యావృత ఇత్యభి+ఆవృతః, నృచక్షా ఇతి నృ+చక్షాః, ప్రతిఖ్యాత ఇతి ప్రతి+ఖ్యాతః, భక్షః, భక్ష్యమాణః, పితరః, నారాశంసాః॥౫౭॥

పదార్థః :-(విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (చమసేషు) మేఘేషు. చమస ఇతి మేఘ నా.. నిఘం. ౧.౧౦. (ఉన్నీతః) ఊర్ధ్వం నీతః సుగన్ధాది పదార్థః (అసుః) ప్రాణః (హోమాయ) దానాయాదానాయ వా. (ఉద్యతః) ప్రయత్నేన ప్రేరితః (రుద్రః) జీవః (హూయమానః) స్వీకృతః (వాతః) బాహ్యోవాయుః (అభ్యావృతః) ఆభిముఖ్యే నాఙ్గీకృతః (నృచక్షాః) నౄన్ మనుష్యాన్ చష్ట ఇతి. (ప్రతిఖ్యాతః) ఖ్యాతం ఖ్యాతం ప్రతీతి (భక్షః) భోజ్యసమూహః (భక్ష్యమాణః) భుజ్యమానః (పితరః) జ్ఞానినః (నారాశంసాః) నారానాశంసన్తి నరాశంసానామిమ ఉపదేశకాః. అయం మంత్రః. శత. ౧౨. 3. ౧. ౨౭ -33. వ్యాఖ్యాతః.॥౫౭॥

అన్వయః:-యై ర్హోమాయ యజ్ఞవిధానేన చమసేషు సుగన్ధ్యాదిరున్నీతో ఽసురుద్యతో రుద్రో హూయమానో నృచక్షాః ప్రతిఖ్యాతో వాతో ఽభ్యావృత స్తచ్ఛోధితో భక్ష్యమాణో భక్షః కృతస్తే విశ్వే దేవా నారాశంసాః పితరశ్చ వేద్యాః.॥౫౭॥

భావార్థః:-యే విద్వాంసః పరోపకారబుద్ధ్యా విద్యాం విస్తార్య సుగన్ధిపుష్టిమధురతారోగనాశకగుణ యుక్తానాం ద్రవ్యాణాం యథావన్మేలనం కృత్వాఽగ్నౌ హుత్వా వాయువృష్టిజలౌషధీ సేవిత్వా శరీరారోగ్యం జనయంతి త ఇహ పూజ్యతమాః సన్తి.॥౫౭॥

పదార్థము :-విద్వాంసులు యజ్ఞవిధానముచే (చమసేషు) మేఘములందు సుగంధాది వస్తువులను (ఉన్నీతః) పైకి పంపియుండిరో (అసుః) తమ జీవనమును (ఉద్యతః)చక్కని యత్నములందు లీనమొనరించియుండిరో (రుద్రః) జీవితమును పవిత్రమొనర్చి (హూయమానః) స్వీకరించియుండిరో (నృచక్షాః) మనుష్యులను ప్రసన్నపరచెదరో (ప్రతిఖ్యాతః) వాదానువాదముతో కోరుదురో, వారు (వాతః) వెలుపలివాయువును [అనగా మైదానములందలి కఠినవాయువుతో సహ వాయుశుద్ధమొనర్చిన ఫలితమును] (భక్ష్యమాణః) తినదగిన పదార్థములను (భక్షః) అనుభవించిరి. వారు (నారాశంసాః) ప్రశంసనీయులగు మానవుల యుపదేశకులు (విశ్వేదేవాః) సకల విద్యావేత్తలు (పితరః) అట్టి సకల ఉపకారముల జ్ఞానులని తెలిసికొనవలయును. ॥౫౭॥

భావార్థము :- పరోపకారబుద్ధితో విద్యను విస్తరింపజేసి సుగంధ, పుష్టి, మధుర, రోగనాశకగుణయుక్త పదార్థములను యథాయోగ్యముగ కలిపి అగ్నియందు వానిని హోమమొనర్చి శుద్ధవాయువు, వర్షజలములను,

ఓషధులను సేవించి శరీరము నారోగ్యవంతముగ నుంచు విద్వాంసులు ఈ ప్రపంచమునందు అత్యంత ప్రశంసాపాత్రు లగుదురు.॥౫౮॥

58.Those who through Homa spread wide upto clouds the fragrant spices, have devoted their lives to noble deeds, are accepted as mighty souls, are the well known seers of men, and are known as powerful like a strom, are eaters of eatables, and should all be recognised as wise, learned, preachers of humanity.

౩౫౯. సన్న ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, ఆర్షీ బృహతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

యాపత్యేతే ఇత్యస్య విరాడార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ గార్హస్థ్యకర్మణి యజ్ఞాదివ్యవహారమాహ.

ఇపుడు గృహస్థకర్మయందు యజ్ఞాదివ్యవహారోపదేశ మీ మంత్రమందుపదేశించబడును.

౩౫౯ సన్నః సింధురవభృథాయోద్యతః సముద్రో౨ఽభ్యవహ్రియమాణః సలిలః ప్రప్లుతో యయో రోజసా స్కభితా రజాంసి వీర్యేభిర్వీరతమా శవిష్ఠా యా పత్యేతే అప్రతీతా సహోభిర్విష్ణూ౨ఽఅగన్వరుణా పూర్వహూతౌ॥౫౯॥

ప. విః- సన్నః, సిన్ధుః, అవభృథాయేత్యవ + భృథాయ, ఉద్యత ఇత్యుత్ +యతః, సముద్రః, అభ్యవహ్రియమాణ ఇత్యభి+అవహ్రియమాణః, సలిలః, ప్రప్లుత ఇతి ప్ర + ప్లుతః, యయోః, ఓజసా, స్కభితా, రజాంసి, వీర్యేభిః, వీరతమేతి వీర + తమా, శవిష్ఠా, యా, పత్యేతే + ఇతి పత్యేతే, అప్రతీతేత్యప్రతి+ఇతా, సహోభిరితి సహ + భిః, విష్ణూ ఇతి విష్ణూ, అగన్, వరుణా, పూర్వహూతావితి పూర్వ + హూతౌ.॥౫౯॥

పదార్థః :-(సన్నః) అవస్థాపితః. సన్న ఇతి పదం మహీధరేణ భ్రాంత్యా పూర్వస్య మన్త్రస్యాన్తే స్వీకృతమ్ (సిన్ధుః) నదీ. సింధవః ఇతి నదీ నా... నిఘం. ౧. ౧౩. (అవభృథాయ) పవిత్రీకరణాయ యజ్ఞాంతస్నానాయ వా. (ఉద్యతః) ఉత్కృష్టతయా యతః (సముద్రః) అన్తరిక్షమ్. సముద్ర ఇత్యన్తరిక్ష

నా.. నిఘం. ౧.3. (అభ్యవహ్రియమాణః) భుజ్యమానః (సలిలః) శుద్ధం జలం విద్యతే యస్మిన్ సః. అర్శ ఆదిత్వాదచ్. సలిలమిత్యుదక నా.. నిఘం. ౧. ౧౨. (ప్రప్లుతః) ప్రకృష్టగుణైః ప్రాప్తః (యయోః) హోతృయజమానయోః ప్రశంసితా గుణాః సన్తి (ఓజసా) బలేన (స్కభితా) స్తమ్భితాని ధృతాని (రజాంసి) లోకాః (వీర్యేభిః) (వీరతమా) అతిశయేన వీరౌ. అత్ర సర్వత్రాకారాదేశః (శవిష్ఠా) అతిశయేన నిత్యబలసాధకౌ (యా) యౌ (పత్యేతే) శ్రేష్ఠైః ప్రాప్యేతే (అప్రతీతా) అప్రతీతగుణౌ (సహోభిః) బలాదిభిః (విష్ణూ) వ్యాప్తిశీలౌ (అగన్) గచ్ఛన్తు ప్రాప్నువన్తు. అత్ర గమధాతోర్లోడర్థే లుఙ్. మన్త్రే ఘసహ్వరణశేతి చ్లేర్లుగనునాసికలోపశ్చ. (వరుణా) శ్రేష్ఠౌ (పూర్వహూతౌ) పూర్వైః శిష్టైర్విద్వద్భి రాహూతౌ. అయమ్మన్త్రః. శత. ౧౨.౬. ౧. 3౪-3౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౫౯॥

అన్వయః :- యైరవభృథాయాభ్యావహ్రియమాణః సలిల ఉద్యతః, సిన్ధుః సున్నః, సముద్రః ప్రప్లుతః, క్రియతే, యయోరోజసా రజాంసి స్కభితా స్కభితాని. యా వీర్యేభిర్వీరతమా శవిష్ఠా సహోభిరప్రతీతా విష్ణూ వరుణా పూర్వహూతౌ పత్యేతే తావగంస్తే సుఖినో భవన్తి. ॥౫౯॥

భావార్థః :- మనుష్యాణాం యజ్ఞాది వ్యవహారేణ వినా గార్హస్థ్యకర్మణి సుఖం న జాయతే. ॥౫౯॥

పదార్థము :- ఎవరు (అవభృథాయ) యజ్ఞాంతమున స్నానము చేయుటకై [తమ ఆత్మను పవిత్రపరచుకొనుటకై] (అభ్యవహ్రియమాణః) భోగించయోగ్యమగు (సలిలః) ఉత్తమ జలములను, వ్యవహారములను (ఉద్యతః) నియమపూర్వకముగ సంచయన మొనర్చిరో, ఎవరిచే (సిన్ధుః) నదులు (సన్నః) నిర్మాణమొనర్చబడినవో (సముద్రః) సముద్రము (ప్రప్లుతః) తమ ఉత్తమకర్మలతో పొందబడినదో ఆ విద్వాంసులు (యయోః) ఏ రెంటియొక్క (ఓజసా) బలముతో (రజాంసి) లోకలోకాంతరములు (స్కభితా) స్థిరములైయున్నవో (యా) ఎయ్యది మరియు (వీర్యేభిః) పరాక్రమములచే (వీరతమా) వీరత్వముతో (శవిష్ఠా) సదా బలమును సంపాదించునదో (సహోభిః) బలములచే (అప్రతీతా) మూర్ఖులు దెలిసికొనుటకు సాధ్యముగానిదో (విష్ణూ) వ్యాప్తమగునది (వరుణా) స్వీకరించదగిన అతి శ్రేష్ఠములు (పూర్వహూతౌ) పూర్వులచే, ఉత్తమ విద్వాంసులచే సత్కరించబడునవియునగు నేవి (పత్యేతే) శ్రేష్ఠసజ్జనులకు ప్రాప్తమగుచున్నవియో ఆ రెండు యజ్ఞకర్మ భక్ష్యపదార్థములు ఏ విద్వాంసులకు (అగన్) లభించునో వారు సదా సుఖులై యుందురు. ॥౫౯॥

భావార్థము :- యజ్ఞము మున్నగు శ్రేష్ఠవ్యవహారములు లేనిదే గృహాశ్రమమునందు మానవులకు సుఖముండదు. ॥౫౯॥

59.Those, who for their bath manage to get pure water, construct canals, soar high in space, by their strength maintain the worlds, who in their prowess are most brave and powerful, whose power is not known to ordinary mortals, who are comprehensive in character and noble in nature, and whose praise is sung by the ancient sages, are received by the learned. They always remain happy.

3283.దేవానిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, స్వరాట్ సామ్నీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ.

మరల యజ్ఞవిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

3283 దేవాన్దివమగన్యజ్ఞస్తతో మా ద్రవిణమష్టు మనుష్యానన్తరిక్షమగన్యజ్ఞ స్తతో మా ద్రవిణమష్టు పితౄన్పృథివీమగన్యజ్ఞస్తతో మా ద్రవిణమష్టు యం కం చ లోకమగన్యజ్ఞస్తతో మే భద్రమభూత్ ॥60॥

ప.విః- దేవాన్, దివమ్, అగన్, యజ్ఞః, తతః, మా, ద్రవిణమ్, అష్టు, మనుష్యాన్, అన్తరిక్షమ్, అగన్, యజ్ఞః, తతః, మా, ద్రవిణమ్, అష్టు, పితౄన్, పృథివీమ్, అగన్, యజ్ఞః, తతః, మా, ద్రవిణమ్, అష్టు, యమ్, కమ్, చ, లోకమ్, అగన్, యజ్ఞః, తతః, మే, భద్రమ్, అభూత్ ॥60॥

పదార్థః :-(దేవాన్) దివ్యభోగాన్ (దివమ్) విద్యాప్రకాశమ్ (అగన్) ప్రాప్నువన్తి. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్ (యజ్ఞః) పూర్వోక్తస్సర్వైః సంగమనీయః (తతః) తస్మాత్ (మా) మామ్ (ద్రవిణమ్) విద్యాదికమ్ (అష్టు) ప్రాప్నోతు (మనుష్యాన్) (అన్తరిక్షమ్) మేఘమణ్డలమ్ (అగన్) (యజ్ఞమ్) (తతః) (మా) (ద్రవిణమ్) ధనాదికమ్ (అష్టు) (పితౄన్) ఋతూన్ (పృథివీమ్) (అగన్) (యజ్ఞః) (తతః) (మా) (ద్రవిణమ్) ప్రత్యుత సుఖకరమ్ (అష్టు) (యమ్) (కమ్)(చ) (లోకమ్) (అగన్) గచ్ఛన్తు (యజ్ఞః) (తతః) (మే) మమ (భద్రమ్) భజనీయం కల్యాణమ్ (అభూత్) భవతు. అయం మన్త్రః. ४.३१.८.८. వ్యాఖ్యాతః॥60॥

అన్వయః :-విద్వాంసో యో యజ్ఞో దివం దేవాన్ప్రాపయతి, తమగాన్స్తతో మా ద్రవిణమష్టు. యో యజ్ఞోఽన్తరిక్షం మనుష్యానాప్నోతి, తమగాన్స్తతో మా ద్రవిణమష్టు, యో యజ్ఞః పృథివీం పితౄన్ ప్రాపయతి, తమగాన్స్తతో మా ద్రవిణమష్టు. యో యజ్ఞో యం కం చ లోకమగాన్స్తతో మే భద్రమభూత్.॥60॥

భావార్థః:-యస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వాణి సుఖాని జాయంతే తస్యానుష్ఠానం సర్వైర్మనుష్యైః కుతో న కార్యమితి. ॥60॥

పదార్థము :- (యజ్ఞః) సర్వప్రజలు చేయదగిన పూర్వోక్తయజ్ఞమును (దివమ్) విద్యయొక్క ప్రకాశమును (దేవాన్) విద్వాంసు లట్టి దివ్యభోగములను (అగన్) పొందుదురు. (తతః) దానివలన (మా) నాకు (ద్రవిణమ్) విద్యవయున్నగు దివ్యగుణవములు (అస్తు) ప్రాప్తమగు గాక! (యజ్ఞః) ఏ యజ్ఞము (అన్తరిక్షమ్) అంతరిక్షమునకు (మనుష్యాన్) మనుష్యులకు ప్రాప్తమగుచున్నదో, దేనిని భద్రపురుషులు (అగన్) పొందుచున్నారో (తతః) దానివలన (మా) నాకు (ద్రవిణమ్) ధనాది పదార్థములు (అస్తు) ప్రాప్తమగు గాక (యజ్ఞః) ఏ యజ్ఞము (పృథివీమ్) భూమికి (పితౄన్) వసంతాది ఋతువులకు ప్రాప్తమగుచున్నదో, దేనిని ఆప్తజనులు (అగన్) పొందుచున్నారో (తతః) దానివలన (మా) నాకు (ద్రవిణమ్) అన్ని ఋతువుల సుఖము (అస్తు) ప్రాప్తమగుగాక! (యజ్ఞః) ఏ యజ్ఞము (కమ్ చ లోకమ్) ఏ యే లోకమునకు చెందుచున్నదో (యమ్) ఎద్దానిని ధర్మాత్ములు (అగన్) పొందుచున్నారో (తతః) అద్దానివల్ల (మే) నాకు (భద్రమ్) కల్యాణము [సుఖసౌభాగ్యములు] (అభూత్) కలుగును గాక! ॥60॥

భావార్థము :- సకలసుఖములను ప్రసాదించు యజ్ఞమును సమస్త మానవులు అనుష్ఠించవలెను [మానవు లెల్లరును యజ్ఞము జేయవలయునని భావము]. ॥60॥

60.The yajna grants us foodstuffs and spreads the light of knowledge, the learned perform it, May knowledge thence come to me. The yajna goes to men and clouds. The wise perform it; May riches come thence to me. The yajna goes to seasons and the Earth. The sages perform it, May come thence each season's comfort to me.

Whatever sphere the yajna (sacrifice) reaches, which the religious minded people perform, may happiness come thence to me.

3114. చతుస్త్రింశదిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, సామ్న్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అస్య జగత ఉత్పత్తౌ కతి కారణాని సన్తీత్యాహ.

ఈ జగదుత్పత్తి కెన్ని కారణము లున్న వను నీ విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

3114 చతుస్త్రింశత్తన్తవో యే వితత్నిరే యఇమం యజ్ఞం స్వధయా దదన్తే।

తేషాం ఛిన్నం సమ్వేతద్దధామి స్వాహా ఘర్మో అప్యేతు దేవాన్ ॥61॥

ప.వి:- చతుస్త్రింశదితి చతుః + త్రింశత్, తన్తవః, యే, వితత్నిర ఇతి వి + తత్నిరే, యే, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, స్వధయా, దదన్తే, తేషామ్, ఛిన్నమ్, సమ్, ఊం ఇత్యూం, ఏతత్, దధామి, స్వాహా, ఘర్మః, అపి, ఏతు, దేవాన్. ॥61॥

పదార్థః :-(చతుస్త్రింశత్) అష్టౌ వసవ ఏకాదశ రుద్రా ద్వాదశాదిత్యా ఇన్ద్రః ప్రజాపతిః ప్రకృతిశ్చేతి (తంతవః) సూత్రవత్సమవేతుం శీలాః (యే) (వితత్నిరే) (యే) (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) సౌఖ్యజనకమ్ (స్వధయా) అన్నాదినా (దదంతే) (తేషామ్) (ఛిన్నమ్) ద్వైధీకృతమ్ (సమ్) (ఉ) వితర్కే (ఏతత్) (దధామి) (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా వాచా వా (ఘర్మః) యజ్ఞః ఘర్మ ఇతి యజ్ఞ నా...నిఘం.3. ౧౭ (అపి) నిశ్చయే (ఏతు) (దేవాన్) విదుషః. అయమ్మన్త్రః. శత. ౧౨.౬.౧-౩౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౬౧॥

అన్వయః :-యే చతుస్త్రింశత్తన్తవో యజ్ఞం వితత్నిరే, యే చ స్వధయేమం దదన్తే, తేషాం ఛిన్నం యద్ ద్వైధీకృతం తదేతత్ స్వాహా సందధామి ఉ ఇతి వితర్కే ఘర్మో దేవానప్యేతు.॥౬౧॥

భావార్థః :- అస్య ప్రత్యక్షస్య జగతశ్చతుస్త్రింశత్తత్త్వాని కారణాని సన్తి, తేషాం గుణదోషాన్ యే జానన్తి, తానేవ సుఖమేతి.॥౬౧॥

పదార్థము :-(యే) ఏ (చతుస్త్రింశత్) అష్టవసువులు, ఏకాదశరుద్రులు, ద్వాదశాదిత్యులు, ఇంద్రుడు, ప్రజాపతి, ప్రకృతి అను నీ ముప్పదినాలుగు(తన్తవః) దారములు [నూలు] వలె (యజ్ఞమ్) సుఖము నుత్పత్తియొనర్చు హవనమును (వితత్నిరే) విస్తరింపజేయుచున్నవియో, లేక (యే) ఏవి (స్వధయా) అన్నము మున్నగు ఉత్తమపదార్థములతో (ఇమమ్) ఈ యజ్ఞమును (దదన్తే) ఇచ్చుచున్నవో (తేషామ్) వానినుండి (ఛిన్నమ్) వేరుచేయబడిన యజ్ఞము (ఏతత్) దీనిని (స్వాహా) సత్యవాణి [క్రియ] చే (సమ్ దధామి) ఏకత్రితమొనర్చుచున్నాను. సందేహములేదు. మరియు నదే (ఘర్మః) యజ్ఞము (దేవాన్) విద్వాంసులకు (అపి) నిశ్చయముగా (ఏతు) ప్రాప్తమగుగాక! ॥౬౧॥

భావార్థము:-ఈ ప్రత్యక్ష చరాచర ప్రపంచమునకు ముప్పదినాలుగు తత్త్వములు కారణములైయున్నవి. వాని గుణదోషములను కూలంకశముగా దెలిసికొనుచుండువారికి సకల సౌఖ్యములు లభ్యమగును. ॥౬౧॥

61.Thirtyfour threads diffuse this yajna of the world. They sustain it with supply of food. I skilfully unify their different functions and duties. May this yajna be controlled by the learned.

౩౭౪౭. యజ్ఞస్యేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్యజ్ఞవిషయ మాహ.

మరల యజ్ఞవిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

౩౭౪౭ యజ్ఞస్యదోహో వితతః పురుత్రా సోఽ అష్టధా దివ మన్వాతతాన ।
స యజ్ఞ ధుక్ష్వ మహి మే ప్రజాయాꣳరాయస్పోషం
విశ్వమాయురశీయ స్వాహా॥౬౨॥

ప.వి:- యజ్ఞస్య, దోహః, వితత ఇతి వి + తతః పురుత్రేతి పురు + త్రా, సః, అష్టధా, దివమ్, అన్వాతతానేత్యను + ఆతతాన, సః, యజ్ఞః, ధుక్ష్వ, మహి, మే, ప్రజాయామితి ప్ర + జాయామ్, రాయః, పోషమ్, విశ్వమ్, ఆయుః, అశీయ, స్వాహా. ॥62॥

పదార్థః :-(యజ్ఞస్య) (దోహః) ప్రపూర్ణః సామగ్రీసమూహః (వితతః) విస్తీర్ణః (పురుత్రా) పురుషు బహుషు పదార్థేషు (సః) (అష్టధా) దిగ్భిరష్టప్రకారః (దివమ్) సూర్యప్రకాశమ్ (అన్వాతతాన) ఆచ్ఛాద్య విస్తారయతి (సః) సూర్యప్రకాశః (యజ్ఞమ్) యః సంగమ్యతే తత్సంబుద్ధౌ (ధుక్ష్వ) (మహి) మహాంతం మహద్వా (మే) మమ (ప్రజాయామ్) (రాయః) ధనాదేః (పోషమ్) పుష్టిమ్ (విశ్వమ్) సర్వమ్ (ఆయుః) జీవనమ్ (అశీయ) ప్రాప్నుయామ (స్వాహా) సత్యవాగ్యుక్తయా క్రియయా. ॥62॥

అన్వయః:-హే యజ్ఞసమ్పాదక విద్వన్! యో యజ్ఞస్య పురుత్రా వితతోఽష్టధా దోహోఽస్తి తం దివమన్వాతతాన స త్వం తం యజ్ఞం ధుక్ష్వ. యో మే మమ ప్రజాయాం విశ్వం మహి రాయస్పోషమాయుశ్చాన్వాతనోతి తమహం స్వాహాశీయ. ॥62॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సదా యజ్ఞారంభపూర్తీ కృత్వా ప్రజాభ్యో మహత్సుఖం ప్రాపణీయమితి. ॥62॥

పదార్థము :- (యజ్ఞ) సాంగత్యము చేయదగిన విద్వాంసుడా! (యజ్ఞస్య) యజ్ఞముయొక్క (పురుత్రా) బహుపదార్థములలో (వితతః) విస్తృతమగు (అష్టధా) ఎనిమిది దిశలనుండి ఎనిమిది విధములుగ (దోహః) పరిపూర్ణమునగు సామగ్రి (సః) అది (దివమ్) సూర్యుని ప్రకాశమును (అన్వాతతాన) తిరిగి విస్తరింపజేయుచున్నది. దానిని (సః) సూర్యప్రకాశమున [యజ్ఞమొనర్చు గృహస్థుడవగు నీవు ఆ యజ్ఞమును] (ధుక్ష్వ) పరిపూర్ణపరచుము. ఏది (మే) నాయొక్క (ప్రజాయామ్) ప్రజలయందు (విశ్వమ్) సమస్త (మహి) మహాన్ (గొప్ప) (రాయః) ధనములు మున్నగు పదార్థముల (పోషమ్) సమృద్ధిని, లేక (ఆయుః) జీవనమును [మాటి మాటికి విస్తార పరచుచున్నదో, దానిని నేను] (స్వాహా)సత్యముతోగూడిన క్రియద్వారా (అశీయ) ప్రాప్తిజేసికొందును గాక! ॥62॥

భావార్థము :- మానవులు సదా యజ్ఞముల నొనర్చుచు విశ్వమందలి సకల ప్రాణులకు సుఖమును, మేఘములకు పుష్టిని గలిగించవలయును. ॥62॥

62.The material of a yajna (sacrifice) goes far and wide in different objects. It extends to the heaven in eight directions. O sacrifice, pour on my offspring plenty of wealth and prosperity. May I through good conduct, enjoy full age!.

౩౫౬. ఆపవస్వేత్యస్య కశ్యప ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, స్వరాడార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యైః కింవద్యజ్ఞః సేవనీయ ఇత్యాహ.

మానవుడు దేనికి తుల్యమైన యజ్ఞమును సేవించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

౩౫౬ ఆ పవస్వ హిరణ్యవదశ్వవత్సోమ వీరవత్।
వాజం గోమన్తమా భర స్వాహా॥౬౩॥

ప. విః- ఆ, పవస్వ, హిరణ్యవదితి హిరణ్య+వత్, అశ్వవదిత్యశ్వ+వత్, సోమ, వీరవదితి వీర + వత్, వాజమ్, గోమన్తమితి గో+మన్తమ్, ఆ, భర, స్వాహా ।౬౩॥

పదార్థః :-(ఆ) సమంతాత్ (పవస్వ) పవిత్రీకురు (హిరణ్యవత్) హిరణ్యాదినా తుల్యమ్ (అశ్వవత్) అశ్వాదిభిః సమానమ్ (సోమ) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుక గృహస్థ (వీరవత్) ప్రశస్తవీరసదృశమన్నాది పదార్థమయం యజ్ఞమ్. అత్రార్శాదిత్వాదచ్ (గోమంతమ్) ప్రశస్తేన్ద్రియాదిసంబంధమ్ (ఆ) (భర) ధర (స్వాహా) సత్యయా వాచా సత్యక్రియయా వా. ।౬౩॥

అన్వయః:-హే సోమ! త్వం స్వాహా హిరణ్యవదశ్వవద్వీరవద్గోమన్తం వాజమన్నమాభర. తేన జగదాపవస్వ. ।౬౩॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యైః పురుషార్థేన సువర్ణాదిధనమాసాద్యాశ్వాదయో రక్షణీయాస్తదనన్తరం వీరాశ్చ కుతో యావదేతాం సామగ్రీం నాభరంతి తావద్గృహాశ్రమాఖ్య యజ్ఞమప్యలంకర్తుం న శక్నువన్తి. [అతః పురుషార్థేన గృహాశ్రమస్యోన్నతిః కర్తవ్యా] ।౬౩॥

పదార్థము :- (సోమ) ఐశ్వర్యమునుగోరు గృహస్థుడా! నీవు (స్వాహా) సత్యవాణి, క్రియలద్వారా (హిరణ్యవత్) హిరణ్యాది పదార్థములవలె (అశ్వవత్) అశ్వములు మున్నగు శ్రేష్ఠపశువులవలె (వీరవత్) ప్రశంసనీయ వీరులవలె (గోమన్తమ్) ఉత్తమ ఇంద్రియములతో సంబంధముగల (వాజమ్) అన్నాదులతో గూడిన యజ్ఞమును (ఆభర) ఆశ్రయించుము. దానిచే లోకమును (ఆ పవస్వ) బాగుగ పవిత్రపరచుము. ।౬౩॥

భావార్థము:-మానవులు తమ పురుషార్థముచే ధనములను కూర్చి గోవులు, అశ్వాది ఉత్తమపశువులను పోషించవలెను, శ్రేష్ఠవీరులను పాలించవలెను. ఇవి లేకుండా గృహాశ్రమరూపయజ్ఞము పూర్ణము గాజాలదు. గాన పురుషార్థముచే వృద్ధిపరచవలెను. ।౬౩॥

63.O married man, desirous of prosperity, with thy noble behaviour, become the master of gold, steeds and warriors. Perform the yajna with material which strengthens the organs of the body, and purifys the world.

అస్మిన్నధ్యాయే గృహస్థధర్మసేవనాయ బ్రహ్మచారిణ్యా కన్యయా కుమారబ్రహ్మచారిస్వీకరణం గృహాశ్రమధర్మవర్ణనం రాజప్రజాసభాపత్యాదికృత్య ముక్తమత ఏతదధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతి రస్తీతి బోద్ధవ్యమ్.

ఈ యధ్యాయమున గృహస్థధర్మము సేవించుటకై బ్రహ్మచారిణి కన్యను బ్రహ్మచారి వివాహమాడుట, గృహస్థధర్మవర్ణన, రాజు, సభాపతి, ప్రజల కర్తవ్యములు చెప్పబడినవి. దీనికి పూర్వాధ్యాయముతో సంబంధమున్నదని ఎరుగవలయును.

ఓమ్ శమ్.

ఇతి శ్రీమత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత మహావిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్ద
సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే
యజుర్వేదభాష్యేఽష్టమోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్ ।౮॥

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఎనిమిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడును నగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం.లోకనుంహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డిగార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,అర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'వంజ్జ కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఎనిమిదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

నవమోధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 40 మంత్రములు, 42 ఛందస్సులు, 2444 అక్షరములు

అథ నవమోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే చత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం.విశ్వా॑ని దేవ సవితర్దురి॒తాని॒ పరా॑ సువ। యద్భ॒ద్రం తన్న॒ఽ ఆ సు॑వ ॥య.30.3॥

3౨౭౭. దేవసవితరిత్యస్య ఇంద్రాబృహస్పతీ ఋషీ, సవితా దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

విద్వద్భిశ్చక్రవర్తీ కథం కథముపదేష్టవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

విద్వాంసులు చక్రవర్తిరాజున కెట్లు ఉపదేశించవలెనో ఇందు చెప్పబడినది.

3౨౭౭ దేవ॑ సవి॒తః॒ ప్రసు॑వ య॒జ్ఞం ప్రసు॑వ య॒జ్ఞప॑తి॒ం భగా॑య। ది॒వ్యో॑ గ॒న్ధ॒ర్వః

కే॒త॒పూః కేత॑ం నః పునాతు వా॒చస్ప॒తి॒ర్వాజ॑ం నః స్వదతు॒ స్వాహా॑ ॥౧॥

ప.వి:- దే॑వ, స॒వి॒త॒రితి సవితః॑, ప్ర, సు॒వ॒, య॒జ్ఞమ్, ప్ర, సు॒వ॒, య॒జ్ఞప॒తి॒మితి య॒జ్ఞ + ప॑తిమ్, భగా॑య, ది॒వ్యః॑, గ॒న్ధ॒ర్వః॑, కే॒త॒పూరితి కే॒త+పూః, కే॑త॒మ్, న॒ః, పు॒నా॒తు॒, వాచస్ప॑తి ఇతి వా॒చః + ప॑తిః॑, వా॑జ॒మ్, న॒ః, స్వ॒ద॒తు॒, స్వా॑హా ॥౧॥

పదార్థః :-(దేవ) దివ్యగుణసంపన్న! (సవితః) సకలైశ్వర్యసంయుక్త సమ్రాట్ (ప్ర)(సువ) ఈర్ష్వ (యజ్ఞమ్) సర్వేషాం సుఖజనకం రాజధర్మమ్ (ప్ర)(సువ) (యజ్ఞపతిమ్) రాజధర్మపాలకమ్ (భగాయ) సమగ్రైశ్వర్యాయ (దివ్యః) ప్రకాశమానేషు క్షత్రగుణేషు భవః (గంధర్వః) గాం పృథివీం ధరతీతి. పృషోదరాదినా గోశబ్దస్య గమ్భావః (కేతపూః) యః కేతం ప్రజ్ఞాం పునాతి పవిత్రీకరోతి సః (కేతమ్) ప్రజ్ఞామ్. కేతమితి ప్రజ్ఞా నా... నిఘం.3.౯. (నః) అస్మాకం ప్రజారాజపురుషాణామ్ (పునాతు) శుంధతు (వాచస్పతిః) అధ్యయనాధ్యాపనోపదేశార్వాణ్యాః పాలకః (వాజమ్) అన్నమ్ (నః) అస్మాకమ్ (స్వదతు) ఆభునక్తు (స్వాహా) వేదవాచా. అయం మంత్రః. శత. ౫. ౧. ౧-౧౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧॥

అన్వయః :- హే దేవ! సవిత స్త్వం భగాయ స్వాహా యజ్ఞం ప్రసువ యజ్ఞపతిం ప్రసువ యతో దివ్యో గంధర్వః కేతపూర్వాచస్పతిః ప్రజారాజజనః స్వాహా నః కేతం పునాతు నః స్వాహా వాజం స్వదతు.॥౧॥

భావార్థః :-న్యాయేన ప్రజాపాలనం విద్యాప్రదానకరణమేవ రాజ్ఞాం యజ్ఞోఽస్తి.॥౧॥

పదార్థము :-(దేవ) దివ్యగుణములతోగూడిన (సవితః) సంపూర్ణైశ్వర్యవంతుడవగు ఓ రాజా! నీవు (భగాయ) సకలైశ్వర్యములను పొందుటకై (స్వాహా) వేదవాణిద్వారా (యజ్ఞమ్) సర్వప్రజలకు సౌఖ్యముల

సమకూర్పు రాజధర్మమును (ప్ర,సువ) ప్రచారమొనర్పుము. (యజ్ఞపతిమ్) రాజధర్మమును రక్షించువారికి (ప్ర సువ) ప్రేరణనిమ్ము. దానివల్ల (దివ్యః) ప్రకాశవంతమగు దివ్యగుణములందు స్థితమైనవాడు (గన్ధర్వః) పృథివిని ధారణమొనర్చి బుద్ధిని శుద్ధపరచువాడు (వాచస్పతిః) అధ్యయన, అధ్యాపన ఉపదేశములద్వారా విద్యారక్షకుడు, సభాపతియునగు రాజపురుషుడు (నః) మా (కేతమ్) బుద్ధిని (పునాతు) శుద్ధపరచుగాక! మా (వాజమ్) అన్నమును సత్యవాణితో (స్వదతు) చక్కగా అనుభవించునుగాక! ॥౧॥

భావార్థము :- న్యాయ ధర్మములతో ప్రజాపాలనము మరియు విద్యాదానముల నొనర్పుటయే రాజపురుషుల యజ్ఞ మొనర్పుటయై యున్నది. ॥౧॥

1. O virtuous and prosperous king, preach through Vedas the art of administration conducive to comfort and wealth. Direct duly the man at the them of affairs!.

May thou, the embodiment of noble qualities, the sustainer of earth, and purifier of our wisdom, the protector of knowledge through the spread of education, improve our intellect, and share our wealth as directed by the Vedas.

౩౫౮. ధ్రువసదస్త్వేత్యస్య బృహస్పతి ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ధ్రువసదమితి పూర్వస్యార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః, అప్సుసదమిత్యస్య వికృతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

మనుష్యాః కీదృశం రాజానం స్వీకుర్యురిత్యాహ.

మనుష్య లెటువంటివానిని రాజుగా స్వీకరించవలసిన దీ మంత్రమందు చెప్పబడును.

౩౫౮ ధ్రువసదం త్వా నృషదమ్మనః సదముపయామగృహీతో౽సీంద్రాయ
త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోనిరింద్రాయ త్వా జుష్టతమమ్ ।
అప్సుషదం త్వా ఘృతసదం వ్యోమసదముపయామగృహీతో౽సీంద్రాయ
త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోని రింద్రాయ త్వా జుష్టతమమ్ ।
పృథివిసదం త్వా౽న్తరిక్షసదం దివిసదం దేవసదం నాకసద
ముపయామగృహీతో౽సీంద్రాయ త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష
తే యోని రింద్రాయ త్వా జుష్టతమమ్ ॥౨॥

ప.వి:- ధ్రువసదమితి ధ్రువ + సదమ్, త్వా, నృషదమ్, నృసదమితి నృ + సదమ్, మనః సదమితి మనః + సదమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టతమమితి జుష్ట + తమమ్, అప్సుషదమ్, అప్సుసదమిత్యప్సు+సదమ్, త్వా, ఘృతసదమితి ఘృత+సదమ్, వ్యోమసదమితి వ్యోమ + సదమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ త్వా, జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టతమమితి జుష్ట + తమమ్, పృథివిసదమితి పృథివి + సదమ్, త్వా, అంతరిక్షసదమిత్యంతరిక్ష + సదమ్, దివిసదమితి దివి + సదమ్, దేవసదమితి దేవ + సదమ్, నాకసదమితి నాక + సదమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టతమమితి జుష్ట + తమమ్.॥౨॥

పదార్థః :-(ధ్రువసదమ్) ధ్రువేషు విద్యావినయయోగధర్మేషు సీదంతమ్ (త్వా) త్వామ్ (నృసదమ్) నాయకేషు సీదంతమ్ (మనః సదమ్) మనసి విజ్ఞానే తిష్ఠంతమ్ (ఉపయామగృహీతః) ఉపగతైర్యమానామి మైః సేవకైః పురుషైః స్వీకృతః (అసి) భవసి (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యయుక్తాయ జగదీశ్వరాయ (త్వా) త్వామ్ (జుష్టమ్) జుషమాణమ్ (గృహ్ణామి) స్వీకరోమి (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) కారణమ్ (ఇంద్రాయ) రాజ్యైశ్వర్యాయ (త్వా) (జుష్టతమమ్) అతిశయేన జుషమాణమ్ (అప్సుసదమ్) జలేషు గచ్ఛంతమ్ (త్వా) (ఘృతసదమ్) ఆజ్యం ప్రాప్నువంతమ్ (వ్యోమసదమ్) విమానై ర్వ్యోమ్ని గచ్ఛంతమ్ (ఉపయామ గృహీతః) ఉపయామైః ప్రజారాజజనైః స్వీకృతః (అసి) (ఇంద్రాయ) ఐశ్వర్యధారణాయ (త్వా) (జుష్టమ్) ప్రీతమ్ (గృహ్ణామి) (ఏషః) (తే) (యోనిః) (ఇంద్రాయ) దుష్టశత్రువిదారణాయ (జుష్టతమమ్) (పృథివిసదమ్) పృథివ్యాం గచ్ఛంతమ్. అత్ర జ్యాపోః సంజ్ఞా ఛందసోర్బహులమ్. అ.౬.౩.౬౩. ఇతి పూర్వపదస్య హ్రస్వః. (త్వా) (అంతరిక్షసదమ్) అవకాశే గమకమ్. (దివి సదమ్) న్యాయప్రకాశే వ్యవస్థితమ్

(దేవసదమ్) దేవేషు ధార్మికేషు విద్వత్స్వవస్థితమ్. (నాకసదమ్) అవిద్యమానం కం సుఖం యస్మిన్ తదకమేతన్నాస్తి యస్మిన్పరమేశ్వరే ధర్మే వా తత్రస్థమ్ (ఉపయామగృహీతః) సాధనోపసాధనైః సంయుక్తః (అసి) (ఇంద్రాయ) విద్యాయోగమోక్షైశ్వర్యాయ (త్వా) (జుష్టమ్) (గృహ్ణామి) (ఏషః) (తే) (యోనిః) నివసతిః (ఇంద్రాయ) సర్వైశ్వర్యసుఖప్రాప్తయే (త్వా) (జుష్టతమమ్) అయం మంత్రః. శత. ౫. ౧. ౨. ౩-౬. వ్యాఖ్యాతః.॥౨॥

అన్వయః :- హే సమ్రాడహమింద్రాయ యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి తం ధ్రువసదం నృషదం మనఃసదం జుష్టం త్వా గృహ్ణామి. యస్యైష తే యోనిరస్తి తం జుష్టతమం త్వేంద్రాయ గృహ్ణామి. హే రాజన్నహమింద్రాయ యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి తమప్సుసదం ఘృతసదం వ్యోమసదం జుష్టం త్వా గృహ్ణామి. హే సర్వరక్షక సభాధ్యక్ష! యస్యైష తే యోని రస్తి తం జుష్టతమం త్వేంద్రాయ గృహ్ణామి. హే సార్వభౌమ! రాజన్నహమింద్రాయ యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి. పృథివిసదమంతరిక్షసదం దివిసదం దేవసదం నాకసదం జుష్టం త్వా గృహ్ణామి. హే సర్వసుఖప్రద ప్రజాపతే! యస్యైష తే యోనిరస్తి తం జుష్టతమం త్వేంద్రాయ గృహ్ణామి. ॥౨॥

భావార్థః:- హే రాజప్రజాజనా! యథా సర్వవ్యాపకేన పరమేశ్వరేణ సర్వైశ్వర్యాయ జగన్నిర్మాయ సర్వేభ్యః సుఖం దీయతే తథా యూయమప్యాచరత యతో.ధర్మార్థకామమోక్షఫలానాం ప్రాప్తిః సుగమా స్యాత్. ॥౨॥

పదార్థము :- ఓ చక్రవర్తిరాజా! నీవు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యశాలియగు పరమాత్మకొరకు (ఉపయామ గృహీతః) యోగవిద్యయందు ప్రముఖ అంగమగు 'యమ' మును ఆచరించువారిచే స్వీకరించబడి (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (ధ్రువసదమ్) నిశ్చలవిద్య విద్యావినయముల మరియు యోగధర్మములయందు స్థితమై యున్నవాడవు (నృషదమ్) నాయకులందు మెలగువాడవు (మనః సదమ్) విజ్ఞానమునందు స్థిరమైనవాడవు (జుష్టమ్) ప్రీతితోగూడినవాడవైన (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) స్వీకరింతును. (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఏది (యోనిః) సుఖకారణమో, దానికై (జుష్టతమమ్) అధికసేవనీయుడవగు (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) ధరించుచున్నాను. ఓ రాజా! నేను (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యములను పొందుటకై నీవు ఏ (ఉపయామ గృహీతః) ప్రజలు మరియు రాజపురుషులచేత స్వీకరించబడి (అసి) ఉన్నావో అట్టి (అప్సుసదమ్) జలములమధ్య నడచుచు (ఘృతసదమ్) ఘృతము మున్నగుపదార్థములను పొందినవాడవు (వ్యోమసదమ్) విమానము మున్నగు యానములచే ఆకాశమందు విహరించువాడవు (జుష్టమ్) సర్వజనప్రియుడవునగు (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ఎల్లరను రక్షించు సభాధ్యక్షా! రాజా! (త్వా) నీయొక్క (ఏషః) ఈ ఏ (యోనిః) సుఖములనిచ్చు ప్రాసాదముగలదో అట్టి (జుష్టతమమ్) అత్యంత ప్రసన్నుడవగు (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) దుష్టశత్రువుల సంహరించుటకు (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను. భూగోళమునందంతటను ప్రసిద్ధుడవగు నో రాజా! నేను (ఇన్ద్రాయ) విద్యాయోగ మరియు మోక్షరూప ఐశ్వర్యప్రాప్తికై (ఉపయామ

గృహీతః) సాధనములు, ఉపసాధనములతో గూడ (అసి) నున్నట్టి (పృథివీ సదమ్) పృథివిపై భ్రమణ మొనర్చుచు (అన్తరిక్ష సదమ్) ఆకాశమందు విహరించువాడవు (దివిసదమ్) న్యాయప్రకాశమునందు నియుక్తుడవై (దేవ సదమ్) ధర్మాత్ముల మరియు విద్వాంసుల మధ్య స్థిరపడి (నాకసదమ్) సకల దుఃఖములను దొలగించు పరమేశ్వరుడవు మరియు ధర్మమునందు స్థిరుడవు (జుష్టమ్) సేవనీయుడవగు (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను. సకల సుఖముల నిచ్చుచు ప్రజాపాలన మొనర్చు రాజపురుషులారా! రాజా! ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఇట్టి (యోనిః) నివాస స్థానముగలదో అట్టి (జుష్టతమమ్) అత్యంత ప్రియుడవగు (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) సంపూర్ణ సుఖములకొరకు (గృహ్ణామి) గ్రహణ మొనర్చుచున్నాను. ॥౨॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! మరియు ప్రజలారా! సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు సమస్త సౌఖ్యముల ననుభవించుటకై జగత్తును నిర్మించి సుఖైశ్వర్యములను ప్రసాదించినట్లు మీరును ధర్మార్థకామమోక్షముల ప్రాప్తిని సుగమమగునట్లు ప్రయత్న మొనర్చుడు. ॥౨॥

2.O king elected by the learned, for carrying our the behest of God, I accept thee, well versed in knowledge, yoga practices, and full of humility, leader of leaders, expert in science, and full of affection, as my lord. This administration is thy mainstay. I accept thee, most beloved for attaining to prosperity!.

Thou hast been elected by the people. I accept thee, that indulges is sea trade, is the master of strength-giving articles like ghee, fliest in space in an aeroplance, and is full of affection; as my lord. This kingdom is thy mainstay. I accept thee, most beloved for destroying foes.

Thou art full of plans, I accept thee, the traveller in all parts of the world, the flier in heavens, the bestower of justice, the devotee of duty and God free from affliction; and lover of humanity, as my lord. This kingdom as the mainstay. I accept thee, most beloved for the attainment of hppiness.

3మం. అపామిత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా. అతిశక్వరీ ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునః ప్రజాజనైః కథం భూతో జనో రాజా మాననీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

ప్రజలెట్టివానిని రాజుగా స్వీకరించవలసిన దీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

3మం అపాంరస ముద్వయసంసూర్యే సంతంసమాహితమ్। అపాంరసస్య

యో రసస్తం వో గృహ్ణామ్యుత్తమముపయామగృహీ తోఽసీంద్రాయ

త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోని రింద్రాయ త్వా జుష్టతమమ్ ॥౩॥

ప.విః- అపామ్, రసమ్, ఉద్వయసమిత్యుత్+వయసమ్, సూర్యే, సంతమ్, సమాహితమితి సమ్+ఆహితమ్, అపామ్, రసస్య, యః, రసః, తమ్, వః, గృహ్ణామి, ఉత్తమమిత్యుత్+తమమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టతమమితి జుష్ట+తమమ్॥3॥

పదార్థః :-(అపామ్) జలానామ్ (రసమ్) సారమ్ (ఉద్వయసమ్) ఉత్కృష్టం వయో జీవనం యస్మాత్తమ్ (సూర్యే) సవితృప్రకాశే (సంతమ్) వర్తమానమ్ (సమాహితమ్) సమ్యక్ సర్వతో ధృతమ్ (అపామ్) జలానామ్ (రసస్య) సారస్య (యః) (రసః) వీర్యం ధాతుః (తమ్) (వః) యుష్మభ్యమ్ (గృహ్ణామి) (ఉత్తమమ్) శ్రేయాంసమ్ (ఉపయామగృహీతః) సాధనోపసాధనైః స్వీకృతః (అసి) (ఇంద్రాయ) పరమేశ్వరాయ (త్వా) (జుష్టమ్) ప్రీత్యా వర్తమానమ్. (గృహ్ణామి) స్వీకరోమి (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (త్వా) (జుష్టతమమ్) అయం మంత్రః. శత. ౫. ౧. ౨-౭. వ్యాఖ్యాతః.॥3॥

అన్వయః :-హే రాజన్నహమింద్రాయ వః సూర్యే సంతం సమాహితముద్వయసమపాం రసం గృహ్ణామి. యోఽపాం రసస్య రసస్తముత్తమం వో గృహ్ణామి. యస్యైష తే యోని రస్తి తమింద్రాయ జుష్టతమం త్వా గృహ్ణామి. ॥3॥

భావార్థః:-రాజా స్వభృత్యప్రజాజనాన్ శరీరాత్మబలవర్ధనాయ బ్రహ్మచర్యౌషధవిద్యాయోగాభ్యాస సేవనే నియుంజీత యతః సర్వే రోగరహితాః సంతః పురుషార్థినః స్యుః.॥3॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యప్రాప్తికై (వః) తమకొరకు (సూర్యే) సూర్య ప్రకాశమందు (సన్తమ్) వర్తమానమును (సమాహితమ్) అన్నివిధముల నలువైపులను ధారణ మొనర్పబడినదియు (ఉద్వయసమ్) శ్రేష్ఠజీవనమునకు హేతువగు (అపామ్, రసమ్) జలములకు సారమునగుదానిని గ్రహించుచున్నాను (యః) ఏ (అపామ్) జలముల (రసస్య) సారముయొక్క (రసః) వీర్యధాతువు గలదో (తమ్) అట్టి (ఉత్తమమ్) కల్యాణకారకమగు రసమును నీకొరకు (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను. ఏ నీవు (ఉపయామ గృహీతః) సాధనోపసాధనములు స్వీకరించబడి (అసి) ఉన్నవో ఆ (ఇన్ద్రాయ) పరమేశ్వర ప్రాప్తికొరకు (జుష్టమ్) ప్రేమపూర్వకముగ వ్యవహరించు నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) గృహము గలదో (జుష్టతమమ్) అతిగా సేవించదగినవాడవు అగు (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) పరమసుఖములు గలుగుటకై (గృహ్ణామి) గ్రహణ మొనర్చుచున్నాను.॥3॥

భావార్థము:- రాజు తన సేవకులను, ప్రజలను శారీరిక, ఆత్మికబలముల వృద్ధికొరకు బ్రహ్మచర్యము, ఔషధవిద్య, యోగాభ్యాసము మున్నగునవి ఆచరించుటకై నియమించవలెను. అట్లగుచో సకల మానవులు పురుషార్థపరులు, రోగరహితులై రాజ్యము వీర్యబలములతో అలరారుచుండగలదు. ॥3॥

3.O king! I utilise the essence of waters that infuse life, are gathered in the sun, and spread in all directions. I advise thee to preserve - the essence of waters essence for thy own good, Thou hast legally been elected. I accept thee, full of affection, as my lord, for the attainment of God!.

This kingdom is thy home. I accept thee the most affectionate, for the attainment of happiness.

350. గ్రహా ఇత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, రాజధర్మ రాజాదయో దేవతాః, భురిక్కృతిశ్ఛందః, నిషాదః స్వరః.

మనుష్యైరాప్తం విద్వాంసం సుపరీక్ష్య సంగంతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు ఆప్తవిద్వాంసులను చక్కగా పరీక్షించి సాంగత్య మొనర్పవలెను.

350 గ్రహా ఊర్జాహుతయో వ్యంతో విప్రాయమతిమ్। తేషాం విశిప్రియాణాం వోఽహమిషమూర్జꣳ సమగ్రభముపయామగృహీతోఽసీంద్రాయ త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోని రింద్రాయ త్వా జుష్టతమమ్। సమ్పృచౌ స్థః సమ్మా భద్రేణ పృఙ్క్తం విపృచౌ స్థో వి మా పాప్మనా పృఙ్క్తమ్ ॥4॥

ప.విః- గ్రహాః, ఊర్జాహుతయ ఇత్యూర్జ+ఆహుతయః, వ్యన్తః, విప్రాయ, మతిమ్, తేషామ్, విశిప్రియాణామితి వి+శిప్రియాణామ్, వః, అహమ్, ఇషమ్, ఊర్జమ్, సమ్, అగ్రభమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః, ఇంద్రాయ, త్వా, జుష్టతమమితి జుష్ట+తమమ్, సంపృచావితి సమ్+పృచౌ, స్థః, సమ్, మా, భద్రేణ, పృంక్తమ్, విపృచావితి వి+పృచౌ, స్థః, వి, మా, పాప్మనా, పృంక్తమ్ ॥4॥

పదార్థః:-(గ్రహాః) గ్రహీతారో గృహాశ్రమిణః (ఊర్జాహుతయః) ఊర్జా బలప్రాణనకారికా ఆహుతయో గ్రహణాని దానాని వా యేషాం తే. (వ్యంతః) వేదవిద్యాసు వ్యాప్నువంతః (విప్రాయ) మేధావినే (మతిమ్) బుద్ధిమ్ (తేషామ్) (విశప్రియాణామ్) వివిధే ధర్మే కర్మణి హనునాసికే యేషామ్. శిప్రే హనునాసికే వా. నిరు. ౬.౧౭. (వః) యుష్మభ్యమ్ (అహమ్) గృహస్థో రాజా (ఇషమ్) అన్నమ్ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (సమ్) (అగ్రభమ్) గృహీతవానస్మి (ఉపయామగృహీతః) రాజ్యగృహాశ్రమ సామగ్రీసహితః (అసి) (ఇంద్రాయ) పురుషార్థే ద్రవణాయ (త్వా) (జుష్టమ్) సేవమానమ్ (గృహ్ణామి) (ఏషః) (తే) (యోనిః) సుఖనిమిత్తమ్ (ఇంద్రాయ) శత్రువిదారకాయ బలాయ (త్వా) (జుష్టతమమ్) అతిశయేన ప్రసన్నమ్ (సంపృచౌ) రాజగృహాశ్రమవ్యవహారాణాం సమ్యక్ పృంక్తారౌ రాజప్రజాజనౌ (స్థః) భవతమ్ (సమ్) (మా) మామ్ (భద్రేణ) భజనీయేన సుఖప్రదేనైశ్వర్యేణ (పృంక్తమ్) స్పర్శం కురుతమ్ (విపృచౌ) విగతసంపర్కౌ (స్థః) స్యాతమ్ (వి) (మా) మామ్ (పాప్మనా) అధర్మాత్మనా జనేన (పృఙ్క్తమ్). అయం మంత్రః. శత. ౫. ౧. ౨-౮. వ్యాఖ్యాతః.॥౮॥

అన్వయః :-హే ప్రజా రాజపురుష! యథాఽహం విప్రాయ మతిం వ్యంత ఊర్జాహుతయో గ్రహాః సంతి. యథా తేషాం విశప్రియాణాం మతిమిషమూర్జం చ సమగ్రభం తథా త్వమపి గృహాణ. హే విద్వన్ యథా త్వముపయామగృహీతోఽసి. తథాఽహమపి భవేయం. యథాఽహమింద్రాయ జుష్టం త్వా గృహ్ణామి తథా త్వమపి మాం గృహాణ. యస్యైష తే యోని రస్తి తమింద్రాయ జుష్టతమం త్వాఽహం. యథా గృహ్ణామి తథా త్వమపి మాం గృహాణ. యథా స త్వం చ యువాం ధర్మ్యే వ్యవహారే సంపృచౌ స్థ స్తథా భద్రేణ మా మాం సంపృక్తమ్. యథా యువాం పాప్మనా విపృచౌ స్థ స్తథాఽనేన మా మామపి విపృంక్తమ్.॥౮॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే రాజప్రజాజనా గృహస్థా మేధావినే సంతానాయ విద్యార్థినే వా విద్యాప్రజ్ఞాం జనయంతి, దుష్టాచారాత్ పృథక్ స్థాపయంతి. కల్యాణకారకం కర్మాచరంతి. అసత్సంగం విహాయ సత్సంగం సేవయంతి. త ఏవాభ్యుదయనిఃశ్రేయసే లభంతే నాతో విపరీతాః.॥౮॥

పదార్థము :-ఓ రాజపురుషులారా! ప్రజలారా! ఎట్లు (అహమ్) గృహస్థుడ నగు నేను (విప్రాయ) బుద్ధిశాలుర సుఖముకొరకు (మతిమ్) బుద్ధి నిచ్చుచున్నానో అట్లే మీరును చేయుడు (వ్యన్తః) సమస్త విద్యలందు వ్యాప్తులు (ఊర్జాహుతయః) బలము, జీవనముల పెంపుకై దానమిచ్చువారు మరియు (గ్రహాః) గ్రహణమొనర్చు గృహస్థులెవరు గలరో (తేషామ్) అట్టి (విశప్రియాణామ్) అనేక విధములగు ధర్మ కార్యములందు ముఖము నాసికము మున్నగు అవయవములవంటివారి (మతిమ్) బుద్ధిని (ఇషమ్) అన్నము మున్నగువానిని (ఊర్జమ్) పరాక్రమమును (సమగ్రభమ్) నేను గ్రహణమొనర్చినట్లు మీరును గ్రహించుడు. విద్వాంసుడ వగు ఓ మానవా! (ఉపయామ గృహీతః) నీవు రాజ్యము, గృహాశ్రమ సామగ్రులతో గూడియున్నట్లే నేనును (అసి) అగుదునుగాక! నే నెట్లు (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమ ఐశ్వర్యములకై (జుష్టమ్) ప్రసన్నుడవగు (త్వా) నిన్ను (గృహ్ణామి) గ్రహణ మొనర్చుచున్నానో నీవును నన్ను గ్రహించుము. (తే ఏషః యోనిః) ఏ నీకు ఈ గృహము గలదో (ఇన్ద్రాయ) శత్రుసంహారబలమును గలిగి (జుష్టతమమ్) అతి

ప్రసన్నుడవగు (త్వా) నిన్ను [నేను గ్రహించునట్లు నీవును నన్ను గ్రహణ మొనర్చుము. ధర్మవ్యవహారములందు మీరెట్లు](సంపృచౌ స్థః) సంయుక్తులై యున్నారో (భద్రేణ) సేవించదగిన సుఖదాయకమగు ఐశ్వర్యములచే (మా) అట్లే నన్ను (సంపృక్తమ్) సంయుక్తపరచుడు. మీ రిరువురు (పాప్మనా) అధర్మాత్ములనుండి (విపృచౌ, స్థః) వేరుగనున్నట్లే వానినుండి (మా) నన్నును (విపృంక్తమ్) వేరుగ నుంచుడు.॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ గృహస్థులగు రాజా, ప్రజలు బుద్ధిమంతులగు తమ సంతానమునకు, విద్యార్థులకు విద్యను ప్రజ్ఞను గలిగించి, దుష్టాచరణమునుండి దూరముగా నుంచి కల్యాణకరములగు కర్మల నొనర్పజేయుచున్నారో, చెడుసాంగత్యముల వదలింపజేసి సత్సంగముల నొనరింపజేయుచున్నారో అట్టివారే ఇహపరలోకముల సుఖములను పొందుచున్నారు. ఇందుకు విపరీతులు పొందజాలరు.॥౪॥

4.I grant wisdom to the learned, collect food for and give strength to you married people, charitably disposed, well-versed in Vedic lore and engaged in various acts of religion. O learned person thou art equipped with the requisites of a ruler and married life. I accept thee full of happiness, for prosperity. This is thy home. I accept thee, most lovely, for destroying foes!.

United are ye twain, with bliss unite me apart from a wicked soul.

౩౬౧. ఇంద్రస్యేత్యస్య బృహస్పతిర్ ఋషిః, సవితా దేవతా, భురిగ్త్రిష్టుప్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథ కిమర్థః సేనాపతిరత్ర ప్రార్థనీయ ఇత్యాహ.

సేనాపతి యెందుకు ప్రార్థనీయుడో దిగువ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౩౬౧ ఇంద్రస్య వజ్రో౽సి వాజసాస్త్వయా౽యం వాజꣳ సేత్। వాజస్య
ను ప్రసవే మాతరం మహీమదితిన్నామ వచసా కరామహే యస్యా
మిదం విశ్వం భువనమావివేశ తస్యాన్నో దేవః సవితా ధర్మ సావిషత్॥౫॥

ప.వి:- ఇంద్రస్య, వజ్రః, అసి, వాజసా ఇతి వాజ + సాః, త్వయా, అయమ్, వాజమ్, సేత్, వాజస్య, ను, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, మాతరమ్, మహీమ్, అదితిమ్, నామ, వచసా, కరామహే, యస్యామ్, ఇదమ్, విశ్వమ్, భువనమ్, ఆవివేశేత్యా + వివేశ, తస్యామ్, నః, దేవః, సవితా, ధర్మ, సావిషత్ ॥౫॥

పదార్థః :- (ఇంద్రస్య) పరమైశ్వర్యయుక్తస్య రాజ్ఞః పురుషః (వజ్రః) వజ్ర ఇవ శత్రుచ్ఛేదకః (అసి) భవసి (వాజసాః) యో వాజాన్ సంగ్రామాన్ విభజతి సః (త్వయా) రక్షకేణ సేనాపతినా సహ (అయమ్) జనః (వాజమ్) సంగ్రామమ్ (సేత్) సినుయాత్. అత్ర సిఞ్ బంధన ఇత్యస్మాల్లజి వికరణ లుగడభావశ్చ (వాజస్య) సంగ్రామస్య (ను) క్షిప్రమ్ (ప్రసవే) ఐశ్వర్యే (మాతరమ్) మాన్యప్రదామ్ (మహీమ్) పృథివీమ్ (అదితిమ్) అఖండితామ్ (నామ) ప్రసిద్ధౌ(వచసా) వేదోక్తన్యాయోపదేశకవచనేన (కరామహే) కుర్యామ. అత్ర లేటి వ్యత్యయేన శప్. అథవా భ్వాదిర్మంతవ్యః (యస్యామ్) పృథివ్యామ్ (ఇదమ్) ప్రత్యయాలంబనమ్ (విశ్వమ్) సర్వమ్ (భువనమ్) జగత్ (ఆవివేశ) ఆవిష్టమస్తి (తస్యామ్) (నః) అస్మాకమ్ (దేవః) సర్వప్రకాశకః (సవితా) సకల జగదుత్పాదకః (ధర్మ) ధారణమ్ (సావిషత్) సవేత్. అత్ర సిబ్బహులం ణేదితి సిపి వృద్ధిః. అయం మంత్రః. శత. ౫.౧.౪.౩.వ్యాఖ్యాతః. ॥౫॥

అన్వయః :- హే వీర! యస్యాం త్వమింద్రస్య వాజసా వజ్రో ఽసి తేన త్వయా సహాఽయం వాజం సేద్యత్రేదం విశ్వం భువనమావివేశ. యత్ర దేవః సవితా నో ధర్మ సావిషత్తస్యాం నామ వాజస్య ప్రసవే మాతరమదితిం మహీం వచసా ను కరామహే.॥౫॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యేయం భూమిర్భూతానాం సౌభాగ్యజననీ మాతృవత్పాలికాఽఽధారభూతా ప్రసిద్ధాఽస్తి తాం విద్యాన్యాయధర్మయోగేన రాజ్యాయ యూయం సేవధ్వమ్. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ వీరపురుషా! (యస్యామ్) ఎద్దానియందు (త్వమ్) నీవు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతుడవగు రాజుయొక్క (వాజసః) సమరములను విభక్తమొనర్చువాడవు (వజ్రః) వజ్రమువలె శత్రుసంహారకుడవు (అసి) ఐ యున్నావో (త్వయా) రక్షకుడవగు నీతో (అయమ్) ఈ మనుష్యుడు (వాజమ్) సంగ్రామమును (సేత్) ప్రబంధపరచుగాక! మరియు నెచ్చట (ఇదమ్) ప్రత్యక్షముగనున్న (విశ్వమ్) సమస్త (భువనమ్) జగత్తు (ఆవివేశ) ప్రవిష్టమైయున్నదో, ఎచ్చట (దేవః) సర్వ ప్రకాశకుడు (సవితా) సకల జగదుత్పాదకుడగు పరమేశ్వరుడు (నః) మమ్ము (ధర్మ) ధరించునో అచ్చట (సావిషత్) మమ్ము ధారణ మొనర్చుగాక! (తస్యామ్) అందు (నామ) ప్రసిద్ధమగు (వాజస్య) సమరముయొక్క (ప్రసవే) ఐశ్వర్యములందు (మాతరమ్) ప్రతిష్ఠనిచ్చునది (అదితిమ్) ఖండితము గానిదియునగు (మహీమ్) పృథివిని (వచసా) వేదోక్తము న్యాయ ఉపదేశ వచనములతో మేము (ను) శీఘ్రముగ (కరామహే) గ్రహింతుముగాక!॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏ భూమి ప్రాణులను సౌభాగ్యమును ప్రసాదించు తల్లివలె సంరక్షించుచున్నదో, ఏది సర్వప్రాణులకు ఆధారభూతమై యున్నదో, దానిని విద్య, న్యాయము, ధర్మము మున్నగువానితో గూడిన రాజ్యముకొరకు సేవించుడు. ॥౫॥

5.O commander of the army thou art the thunderbolt of the king, who expert in battles, wins the war, with thy assistance. May we speedily bring under us, according to vedic jusitce, the vast, undivided, honour-giving land; on which the whole manking is settled. May God, the Illuminator of all, and Generator of the universe sustain us on it!.

౩౬౧. అప్స్వన్తరిత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, అశ్వో దేవతా, భురిగ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషైః కథం భవితవ్యమిత్యాహ.

స్త్రీ పురుషు లన్యోన్యులై ఎట్లుండవలెనను దీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౬౧ అప్స్వన్తరమృతమప్సు భేషజమపాముత ప్రశస్తిష్వశ్వా భవత

వాజినః। దేవీ రాపో యో వ ఊర్మిః ప్రతూర్తిః కకున్మాన్

వాజసా స్తేనాయం వాజ౯ం సేత్।౬॥

ప.వి:- అప్స్విత్యప్ + సు, అంతః, అమృతమ్, అప్స్విత్యప్ + సు, భేషజమ్, అపామ్, ఉత, ప్రశస్తిష్వితి ప్ర+శస్తిషు, అశ్వాః, భవత, వాజినః, దేవీః, ఆపః, యః, వః, ఊర్మిః, ప్రతూర్తి రితి ప్ర + తూర్తిః, కకున్మానితి కకుత్ + మాన్, వాజసా ఇతి వాజ + సాః, తేన, అయమ్, వాజమ్, సేత్ ।౬॥

పదార్థః:-(అప్సు) ప్రాణేషు (అంతః) మధ్యే (అమృతమ్) మరణధర్మరహితమ్ కారణ మల్పమృత్యునివారకం వా (అప్సు) జలేషు (భేషజమ్) రోగనాశకమౌషధమ్ (అపామ్) ఉక్తానామ్ (ఉత) అపి (ప్రశస్తిషు) గుణానాం ప్రశంసాసు (అశ్వాః) వేగవంతః (భవత) (వాజినః) వాజః ప్రశస్తః పరాక్రమో బలం వా యేషాం తే (దేవీః) దివ్యగుణాః (ఆపః) అంతరిక్షే వ్యాప్తిశీలాః (యః) (వః) యుష్మాకమ్ (ఊర్మిః) ఆచ్ఛాదకస్తరంగః (ప్రతూర్తిః) ప్రకృష్టా తూర్ణగతిర్యస్య సః (కకున్మాన్) ప్రశస్తాః కకుతః లౌల్యా గుణా విద్యంతే యస్మిన్. అత్ర కకధాతోరౌణాదిక ఉతిః (వాజసాః) వాజన్ సంగ్రామాన్ సనంతి సంభజంతి యేన సః (తేన) (అయమ్) సేనాపతిః (వాజమ్) సంగ్రామమన్నం చ (సేత్) సంబంధ్నీయాత్. అయం మంత్రః. శత. ౫.౧. ౪-౬. వ్యాఖ్యాతః. ।౬॥

అన్వయః :-హే దేవీరాపో దేవా విద్వాంసశ్చ యూయం యో వః సముద్రస్య కకున్మాన్ వాజసాః ప్రతూర్తి రూర్మిరివ పరాక్రమోఽస్తి యదప్స్వంతరమృతమప్సు భేషజం చాస్తి యేనాయం వాజం సేత్ తేనాఽపాం ప్రశస్తిషు వాజినోఽశ్వా ఇవ భవత. ।౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. స్త్రియః సాగర ఇవ గంభీరా, జలమివ శాంతస్వభావా, వీరప్రసవాః, సదౌషధసేవిన్యో, జలాదిపదార్థాభిజ్ఞాః స్యురేవం యే పురుషా వాయుజలవేత్తృభిః సహ సంప్రయుంజతే తాస్తే చారోగాః సంతో విజయినశ్చ స్యుః. ॥౬॥

పదార్థము :- (దేవీః) ఓ దివ్యగుణవతీ! (ఆపః) అంతరిక్షమున వ్యాపకులైయున్నవారగు స్త్రీ పురుషులారా! (యః) ఏ (వః) మీయొక్క (సముద్రస్య) సాగరముయొక్క (కకున్మాన్) ప్రశస్త చంచలగుణములతోగూడ (వాజసాః) సంగ్రామములందు ప్రేరణ నిచ్చునదియు (ప్రతూర్తిః) అతి శీఘ్రముగ నడచు (ఊర్మి) సముద్రము నాచ్ఛాదన మొనర్చు తరంగములవంటి పరాక్రమము గలదో (అప్సు) ప్రాణముల (అన్తః) మధ్య (అమృతమ్) మరణధర్మములేని కారణము గలది గలదో (అప్సు) జలముల మధ్య అల్పమృత్యువు నుండి విముక్తపరచునదియు (భేషజమ్) రోగనివారకమునగు ఔషధమువంటి గుణముచే (అయమ్) ఈ సేనాపతి (వాజమ్) సమర మరియు ఆహారవ్యవస్థ నొనర్చు (తేన) దానిద్వారా (అపామ్) పై దెలిపిన ప్రాణముల మరియు జలముల (ప్రశస్తిషు) గుణప్రశంసలందు (వాజినః) ప్రశంసనీయ బలపరాక్రమములుగల (అశ్వా) ఉచ్చజాతి తురగములవలె వేగవంతములు (భవత) అగుగాక! ॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్త్రీలు సముద్రమువలె గంభీర స్వభావులు, జలములవలె శాంత స్వభావులు, వీరసంతాన ప్రసూతలు, చక్కని ఓషధులను సేవించువారు, జలములు మున్నగు పదార్థగుణములను బాగుగ నెరుగువారలునై యుండవలెను. ఇట్లే వాయుజలముల వంటి గుణశాలురగు పురుషులతో కాపురమొనర్చు స్త్రీపురుషులు సదా రోగరహితులు, విజయశీలురును అగుదురు. ॥౬॥

6.In control of breath lies longevity, in waters lies the healing medicine. Having realised the praiseworthy qualities of breath and water, grow thee fleet and strong.

O noble-minded wife and broad-minded husband may the commander of the army, the winner of battles, win the campaign, with your strength, forceful like the waves of the ocean and roaring like the fast sea!.

౩౬౩. వాతో వేత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, సేనాపతి ర్దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

మనుష్యాః కథం కిం కృత్వా వేగవంతో భవేయురిత్యాహ.

మానవులెట్లు వేగవంతులు కాగలుగుదు రను విషయమిందు చెప్పబడినది.

౩౬౩ వాతో వా మనో వా గంధర్వాః సప్త వింశతిః।
తే అగ్రే౽శ్వ మయుంజంస్తే౽ అస్మిన్ జవ మాదధుః ॥౭॥

ప.వి:- వాతః, వా, మనః, వా, గంధర్వాః, సప్తవింశతిరితి సప్త + వింశతిః, తే, అగ్రే, అశ్వమ్, అయుంజన్, తే, అస్మిన్, జవమ్, ఆ, అదధుః ॥౭॥

పదార్థః:-(వాతః) వాయుః (వా) ఇవ (మనః) స్వాన్తమ్ (వా) ఇవ (గంధర్వాః) యే వాయవ ఇంద్రియాణి చ ధరంతి తే (సప్తవింశతిః) ఏతత్సంఖ్యాకాః (తే) (అగ్రే) (అశ్వమ్) వ్యాపకత్వవేగాదిగుణ సమూహమ్ (అయుంజన్) యుంజంతి (తే) (అస్మిన్) జగతి (జవమ్) వేగమ్ (ఆ) (అదధుః) అయం మంత్రః. శత. ౫.౧.౪-౮. వ్యాఖ్యాతః. ॥౭॥

అన్వయః :- యే విద్వాంసో వాతో వా మనో వా యథా సప్తవింశతిర్గంధర్వా అస్మిన్ జగత్యగ్రేఽశ్వమయుంజంస్తే ఖలు జవమాదధుః. ॥౭॥

భావార్థః :-యాన్యేకః సమష్టిర్వాయుః ప్రాణాఽపానవ్యానోదానసమాననాగకూర్మకృకలదేవదత్త ధనంజయా దశ ద్వాదశం మనః తత్సహచారితాని శ్రోత్రాదీని దశేంద్రియాణి పంచసూక్ష్మభూతాని చ మిలిత్వా సప్తవింశతిః, పూర్వమీశ్వరేణాస్మిన్ జగతి వేగవంతి నిర్మితాని య ఏతాని యథా గుణకర్మస్వభావం విజ్ఞాయ, యథాయోగ్యం కార్యేషు సంప్రయుజ్య, స్వస్త్రీభిరేవ సాకం రమంతే తేఽఖిలమైశ్వర్యం జనయిత్వా రాజ్యం కర్తుమర్హంతి. ॥౭॥

పదార్థము :- ఏ విద్వాంసులు (వాతః) వాయువు (వా) వంటి (మనః) మనస్సు (వా) వంటి వారైయుండి (సప్తవింశతిః) ఇరువదియేడు (గన్ధర్వాః) వాయువు, ఇన్ద్రియ భూతములను ధరించువారై (అస్మిన్) ఈ విశ్వమునందు (అగ్రే) ప్రథమముననే (అశ్వమ్) వ్యాపకత్వము మరియు వేగము మున్నగు గుణములను (అయుఞ్జన్) సంయుక్తపరచుచుందురో (తే) అట్టివారే (జవమ్) ఉత్తమ వేగమును (ఆదధుః) ధారణ మొనర్చుచుందురు. ॥౭॥

భావార్థము:- ఒకటి సమష్టివాయువు. ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన,సమాన, నాగ, కూర్మ, కృకల, దేవదత్త, ధనంజయ మను పదివాయువులు. పంద్రెండవది మనస్సు. దానితో నడచు శ్రోత్రములు మున్నగు పదిఇంద్రియములు, పంచసూక్ష్మభూతములు, మొత్త మీ ఇరువదేడు (౨౭) పదార్థములను పరమాత్మ ముందుగా ఈ జగత్తునందు సృష్టించినాడు. వీని గుణకర్మస్వభావములను చక్కగా నెరిగి యథాయోగ్య కార్యములందు సంయుక్త మొనర్చి తమతమ భార్యలతోనే కాపుర మొనర్చు పురుషులే సకలైశ్వర్యములను సమకూర్చుకొని రాజ్యమునకు అర్హు లగుచున్నారు. ॥౭॥

7.The learned, who like the wind, mind and twenty seven articles, primarily harness swiftness in this world, may acquire alertness as well.

౩౬౪. వాతరంహేత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

తం రాజానం విద్వాంసః కిం కిముపదిశేయురిత్యాహ.

ఆ రాజునకు విద్వాంసు లేమి యుపదేశించవలయున దీ మంత్రమున గలదు.

౩౬౪ వాతరంహా భవ వాజిన్యుజ్యమాన ఇంద్రస్యేవ దక్షిణః

శ్రియైధి। యుంజంతు త్వా మరుతో విశ్వవేదస ఆ తే త్వష్టా

పత్సు జవం దధాతు ॥౮॥

ప. విః-వాతరంహా ఇతి వాత+రంహాః, భవ, వాజిన్, యుజ్యమానః, ఇంద్రస్యేవేతీంద్రస్య + ఇవ, దక్షిణః, శ్రియా, ఏధి, యుంజంతు, త్వా, మరుతః, విశ్వవేదస ఇతి విశ్వ + వేదసః, ఆ, తే, త్వష్టా, పత్స్వితి పత్ + సు, జవమ్, దధాతు ॥ ౮ ॥

పదార్థః:-(వాతరంహాః) వాయువద్రంహో వేగో యస్య సః (భవ) (వాజిన్) శాస్త్రోక్తక్రియాకుశలతా బోధయుక్త (యుజ్యమానః) సమాహితః సన్ (ఇంద్రస్యేవ) యథా పరమైశ్వర్యయుక్తస్య రాజ్ఞః (దక్షిణః) దక్షః ప్రశస్తం బలం గతిర్విద్యతే యస్య తస్య (శ్రియా) శోభాయుక్తయా రాజ్యలక్ష్మ్యా దేదీప్యమానయా రాజ్ఞ్యా వా (ఏధి) వృద్ధో భవ (యుంజంతు) ప్రేరతామ్ (త్వా) త్వామ్ (మరుతః) విద్వాంసో మనుష్యాః (విశ్వవేదసః) సకలవిద్యావేత్తారః (ఆ) (తే) తవ (త్వష్టా) వేగాదిగుణ విద్యావిత్ (పత్సు) పాదేషు (జవమ్) వేగమ్ (దధాతు) అయం మంత్రః. శత. ౫.౧.౪-౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౮॥

అన్వయః:-హే వాజిన్!యం త్వా విశ్వవేదసో మరుతో రాజ్యశిల్పకార్యేషు యుంజంతు. త్వష్టా తే తవ పత్సు జవమా దధాతు స త్వం వాతరంహా భవ. యుజ్యమాన స్త్వం దక్షిణ ఇంద్రస్యేవ శ్రియా సహైధి.॥౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. హే రాజ స్త్రీ పురుషా! యూయం నిరభిమానినో నిర్మత్సరా భూత్వా విద్వత్సంగేన రాజ్యధర్మం పాలయిత్వా విమానాదియానేషు స్థిత్వాఽభీష్టదేశేషు గత్వాఽగత్య జితేంద్రియాః సంతః ప్రజాః సతతం ప్రసాద్య శ్రీమంతో భవత.॥౮॥

పదార్థము :-(వాజిన్) శాస్త్రోక్త క్రియాకౌశల్యముల ప్రశస్త బోధయుక్తుడవగు ఓ రాజా! (త్వా) నిన్ను (విశ్వవేదసః) సకలవిద్యల నెరిగినవారు. (మరుతః) విద్వాంసులు రాజ్య శిల్పవిద్యాకార్యములందు (యుఞ్జన్తు) యుక్తపరతురు (త్వష్టా) వేగాది గుణముల నెరిగిన ఓ మానవా! (తే) నీయొక్క (పత్సు) పాదములందు

(జవమ్) వేగమును (ఆదధాతు) బాగుగా ధారణమొనర్చు మీరు (వాతరంహా౽రి) వాయువువంటి వేగవంతు లగుడు (యుజ్యమానః) సావధానులై (రక్షిణః) ప్రశంసించబడిన ధర్మముతో నడచు శక్తిచే (ఇన్ద్రస్య ఇవ) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజవలె (శ్రియా) శోభాయుక్తమగు రాజ్యసంపదల సహితముగా (ఏధి) అభివృద్ధిని ప్రాప్తించుకొనుడు. ।౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. రాజ్యసంబంధ స్త్రీ పురుషులారా! మీరు అభిమానమును వదలి మాత్సర్యములేనివారై ఇతరుల యున్నతిని జూచి ఆనందించువారలునై విద్వాంసులతో గూడ రాజధర్మమును బాగుగా రక్షించుడు. విమానములు మున్నగు యానముల నధిష్ఠించి మీరు కోరిన దేశములకు రాకపోకల నొనర్చుచు జితేంద్రియులై ప్రజలను నిరంతరము సంతుష్టులుగ, ప్రసన్నులుగ నుంచుచు శ్రీమంతు లగుడు.।౮॥

8.O well equipped and qualified king may the masters of all sciences harness thee to the work of administration and mechanical enterprises, may the expert in the science of velocity, put swiftness in thy feet! Be thou active like the wind.

Being ever wary, endowed with a religious bent of mind, like a powerful king, attain to greatness and glory, with splendid royal accomplishment.

౩౬౫. జవ ఇత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, వీరో దేవతా, ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః స రాజా కీదృశో భవేదిత్యాహ.

ఆ రాజు ఎట్లుండవలసిన దీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౬౫ జవో యస్తే వాజిన్నిహితో గుహా యః శ్యేనే పరీత్తోఽ అచరచ్చ వాతే।
తేన నో వాజి న్బలవా న్బలేన వాజజిచ్చ భవ సమనే చ పారయిష్ణుః।
వాజినో వాజజితో వాజఀ౯సరిష్యంతో బృహస్పతేర్భాగమవజిఘ్రత ।౯॥

ప.వి:- జవః, యః, తే, వాజిన్, నిహిత ఇతి ని+హితః, గుహా, యః, శ్యేనే, పరీత్తః, అచరత్, చ, వాతే, తేన, నః, వాజిన్, బలవానితి బల+వాన్, బలేన, వాజజిదితి వాజ+జిత్, చ, భవ, సమనే, చ, పారయిష్ణుః, వాజినః, వాజజిత ఇతి వాజ+జితః, వాజమ్, సరిష్యంతః, బృహస్పతేః, భాగమ్, అవ, జిఘ్రత ।౯॥

పదార్థః :-(జవః) వేగః (యః) (తే) తవ (వాజిన్) ప్రశస్తశాస్త్రయోగాభ్యాసకృత్యసహిత (నిహితః) స్థితః (గుహా) గుహాయాం బుద్ధౌ (యః) వేగః (శ్యేనే) పక్షిణీవ (పరీత్తః) సర్వతో దత్తః (అచరత్) చరతి (చ)(వాతే) వాయావివ (తేన) (నః) అస్మాకమ్ (వాజిన్) వేగవన్ (బలవాన్) బహుబలయుక్తః (బలేన) సైన్యేన పరాక్రమేణ వా (వాజజిత్) సంగ్రామం విజయమానః (చ) (భవ) (సమనే) సంగ్రామే (చ) (పారయిష్ణుః) దుఃఖాత్పారయితా (వాజినః) ప్రశస్తవేగయుక్తాః (వాజజితః) సంగ్రామం జయంతః (వాజమ్) బోధమన్నాదికం వా (సరిష్యంతః) ప్రాప్స్యంతః (బృహస్పతేః) మహతాం వీరాణాం పాలయితుః సేనాధ్యక్షస్య (భాగమ్) సేవనమ్ (అవ) అధోఽర్థే (జిఘ్రత) సుగంధాన్ బోధాన్ వా గృహ్ణీత. అయం మంత్రః. శత, ౫.౧.౪-౧౦. వ్యాఖ్యాతః.॥౯॥

అన్వయః :-హే వాజిన్ సేనాధ్యక్ష రాజన్! తే తవ యో జవో గుహా నిహితో, యః శ్యేనే ఇవ పరీత్తో వాతే ఇవాచరచ్చ తేన నో బలేన బలవాన్ భవ. హే వాజిన్! తేన చ సమనే పారయిష్ణుర్వాజజిచ్చ భవ. హే వాజినో యోద్ధారో! యూయం బృహస్పతేః సేవనం ప్రాప్య వాజం సరిష్యంతః సంతో భవత. సుగంధానవజిఘ్రత. ॥౯॥

భావార్థః:-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలఙ్కారః. రాజా పూర్ణం శరీరాత్మబలం సంప్రాప్య శ్యేనవద్వాయువచ్ఛత్రువిజయే యశస్వీ భూత్వా స్వమాత్యాన్ సేనాస్థాన్ సర్వాన్ భృత్యాంశ్చ సుశిక్షితాన్ బలసుఖయుక్తాన్ ధార్మికాన్ సతతం రక్షేత్. సర్వే రాజప్రజాజనాః శత్రూన్ విజిత్య పరస్పరం ప్రీణంతు. ॥౯॥

పదార్థము :-(వాజిన్) ఉత్తమ శాస్త్రబోధ మరియు యోగాభ్యాసములచే యుక్తమగు సేనాపతి, సభాపతియైన ఓ రాజా! (తే) నీయొక్క (యః జవః) వేగవంతమగు (గుహా) ఏ బుద్ధియందు (నిహితః) స్థిరమైయున్న (యః) ఎయ్యది (శ్యేనే) పక్షియందువలె (పరీత్తః) అన్నిదిశలనుండి ప్రాప్తమైయున్న (చ) మరియు ఎట్లు (వాతే) వాయువునందు (అచరత్) విహరించుచున్న (తేన) దానిచేతను (నః) మాయొక్క (బలేన) సైన్య పరాక్రమములతోను (బలవాన్) మహాబలశాలురు (భవ) అగుడు (వాజిన్) వేగవంతుడవగు రాజపురుషా! ఆ నీ బలముతో (సమనే) సంగ్రామములందు (పారయిష్ణుః) దుఃఖములనుండి తరించువారు (వాజజిత్) సంగరములందు విజయమును పొందువారును అగుడు (వాజినః) ప్రశంసనీయ వేగముతోగూడిన యోధులారా! మీరు (బృహస్పతేః) విద్వాంసులను, సకలప్రజలను రక్షించు సభాధ్యక్షుని (భాగమ్) సేవను పొంది (వాజమ్) బోధను, అన్నము మున్నగు పదార్థములను (సరిష్యంతః) ప్రాప్తించుకొనుచు (వాజజితః) సమరములందు విజయవంతు లగుడు. మరియు సుగంధపదార్థములను (అవజిఘ్రత) సేవించుడు. ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శరీర ఆత్మల బలములను సంపూర్ణముగ పొంది శత్రువులను జయించుటయందు శ్యేనపక్షి మరియు వాయువులవలె శీఘ్రకారియై తన సభాసదులను, సైనికులను, సకల రాజపురుషులను, భృత్యులను సుశిక్షితులుగ నొనర్చి ధర్మాత్ములను నిరంతరము రక్షించుట రాజున కుచితకర్తవ్యమై యున్నది. మరియును రాజు ప్రజలు పరస్పరము ఏక మనస్సుతో శత్రువులను జయించి ప్రసన్నులుగా నుండి సౌఖ్యముల ననుభవించవలయును.॥౯॥

9.O king, the swiftness laid in thee in secret, resembles the swiftness granted to a falcon, and the swiftness found in air. Be thou pwerful for us, with that swiftness and army. Be thou the winner of battles, and our saviour through war!.

O nice, brave soldiers, serve your commander, acquire wisdom and food, win battles, and enjoy fragrant substances!.

3౬౬. దేవస్యాహమిత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, ఇంద్రాబృహస్పతీ దేవతే, విరాడుత్కృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యైర్విదుషామేవాఽనుకరణం కార్యం న మూఢానామిత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు విద్వాంసుల ననుకరించవలయునే గాని మూర్ఖుల ననుకరించవల దని ఈ మంత్రమున ఉపదేశించబడినది.

3౬౬ దేవస్యాహ౯ సవితుః సవే సత్యసవసో బృహస్పతే రుత్తమం నాక౯ రుహేయమ్। దేవస్యాహ౯ సవితుః సవే సత్యసవస ఇంద్రస్యోత్తమం నాకఌరుహేయమ్। దేవస్యాహ౯ సవితుః సవే సత్య ప్రసవసో బృహస్పతే రుత్తమం నాకమరుహమ్। దేవస్యాహ౯ సవితుః సవే సత్యప్రసవసఽ ఇంద్రస్యోత్తమం నాకమరుహమ్ ॥౧౦॥

ప.వి:- దేవస్య, అహమ్, సవితుః, సవే, సత్యసవస ఇతి సత్య+సవసః, బృహస్పతేః, ఉత్తమమిత్యుత్+తమమ్, నాకమ్, రుహేయమ్, దేవస్య, అహమ్, సవితుః, సవే, సత్యసవస ఇతి సత్య + సవసః, ఇంద్రస్య ఉత్తమమిత్యుత్ + తమమ్, నాకమ్, రుహేయమ్, దేవస్య, అహమ్, సవితుః, సవే, సత్యప్రసవస ఇతి సత్య + ప్రసవసః, బృహస్పతేః, ఉత్తమమిత్యుత్ + తమమ్, నాకమ్, అరుహమ్, దేవస్య, అహమ్, సవితుః, సవే, సత్యప్రసవస ఇతి సత్యప్రసవసః, ఇంద్రస్య, ఉత్తమమిత్యుత్ + తమమ్, నాకమ్, అరుహమ్ ॥౧౦॥

పదార్థః:-(దేవస్య) సర్వతః ప్రకాశమానస్య (అహమ్) సభాధ్యక్షో రాజా (సవితుః) సకల జగత్ప్రసవితుః పరమేశ్వరస్య (సవే) ప్రసూతే జగతి (సత్యసవసః) సత్యం సవ ఐశ్వర్యం జగతః కారణం కార్యం చ యస్య తస్య (బృహస్పతేః) బృహతాం ప్రకృత్యాదీనాం పాలకస్య (ఉత్తమమ్) సర్వథోత్కృష్టమ్. (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖం సర్వసుఖయుక్తం సచ్చిద్రూపం మోక్షపదమ్ (రుహేయమ్) (దేవస్య) సర్వసుఖప్రదాతుః (అహమ్) పరోపకారీ (సవితుః) సకలైశ్వర్యప్రసవితుః (సవే) ఐశ్వర్యే (సత్యసవసః) సత్యన్యాయయుక్తస్య (ఇంద్రస్య) పరమైశ్వర్యసహితస్య సమ్రాజః (ఉత్తమమ్) ప్రశస్తం (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖం భోగమ్ (రుహేయమ్) (దేవస్య) అఖిలవిద్యాశుభగుణకర్మస్వభావద్యోతకస్య (అహమ్) విద్యామభీప్సుః (సవితుః) సమగ్రవిద్యాబోధ ప్రసవితుః (సవే) విద్యాప్రచారైశ్వర్యే (సత్యప్రసవసః) సత్యోఽవినాశీ ప్రసవః ప్రకటో బోధోయస్మాత్తస్య (బృహస్పతేః) బృహత్యా వేదవాణ్యా పాలకస్య (ఉత్తమమ్) (నాకమ్) సర్వదుఃఖప్రణాశక మానందమ్ (అరుహమ్) ఆరూఢోఽస్మి (దేవస్య) ధనుర్వేదాదియుద్ధవిద్యా ప్రాపకస్య (అహమ్) యోద్ధా (సవితుః) శత్రువిజయ ప్రసవితుః (సవే) ప్రేరణే (సత్యప్రసవసః) సత్యానాం న్యాయవిజయాదీనాం ప్రసవో యస్మాత్ తస్య (ఇంద్రస్య) దుష్టశత్రు విదారకస్య (ఉత్తమమ్) విజయాఖ్యమ్ (నాకమ్) సర్వసుఖప్రదం (అరుహమ్) ఆరూఢోఽస్మి. అయం మంత్రః. శత.౫.౧.౫.౨-౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే ప్రజారాజజనాః యథాఽహం సత్యసవసో దేవస్య బృహస్పతేః సవితుర్జగదీశ్వరస్య సవ ఉత్తమం నాకం రుహేయమ్. హే రాజామాత్యపురుషాః యథాఽహం సత్యసవసో దేవస్య సవితురింద్రస్య సమ్రాజః సవ ఉత్తమం నాకం రుహేయమ్. హే అధ్యేతాధ్యాపకా విద్యాప్రియా జనాః! యథాఽహం సత్యప్రసవసః సవితు ర్దేవస్య బృహస్పతేరుత్తమం నాకమరుహమ్. హే విజయాభికాంక్షిణో యోద్ధారో వీరాః! యథాఽహం సత్యప్రసవసో దేవస్య సవితురింద్రస్య సవ ఉత్తమం నాకమరుహం తథా యూయమప్యా రోహత. ॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజప్రజాజనైః పరస్పరమవిరోధేనేశ్వరచక్రవర్తి రాజ్యసమగ్రవిద్యాః సంభజ్య సర్వాణ్యుత్తమాని సుఖాని ప్రాప్తవ్యాని ప్రాపయితవ్యాని చ.॥౧౦॥

పదార్థము :-ఓ ప్రజలారా! (అహమ్) సభాధ్యక్షుడను రాజును నే నెట్లు (సత్యసవసః) సత్యమైన ఐశ్వర్యము, జగత్కారణములు గలవాడను (దేవస్య) సకలదిశలందు ప్రకాశమానుడను (బృహస్పతే) ప్రకృతి మున్నగు మహాపదార్థముల రక్షకుడను (సవితుః) సమస్త జగదుత్పాదకుడునగు జగదీశ్వరునిచే (సవే) సృష్టింపబడిన ప్రపంచమునందు (ఉత్తమమ్) సర్వోత్తమము (నాకమ్) సర్వదుఃఖరహితమునగు సచ్చిదానంద స్వరూపమునందు (రుహేయమ్) ఆరూఢుడ నగుదునో, ఓ రాజసభాసదులారా! (అహమ్) పరోపకారినగు నే నెట్లు (సత్యసవసః) సత్యన్యాయయుక్తుడను (దేవస్య) సకల సుఖప్రదుడు (సవితుః) సంపూర్ణైశ్వర్యముల నుత్పన్నమొనర్చువాడు (ఇంద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతుడగు చక్రవర్తిరాజుయొక్క (సవే) ఐశ్వర్యములందు (ఉత్తమమ్ నాకమ్) ప్రశంసనీయ, దుఃఖరహితములగు భోగములను పొంది (రుహేయమ్) ఆరూఢుడ

నగుదునో, అధ్యాపక, అధ్యయన విద్యాప్రియులారా! (అహమ్) విద్యనభ్యసించువాడనగు నే నెట్లు (సత్య ప్రసవసః) అవినాశియగు సృష్టిబోధను గలిగించువాడను (దేవస్య) సంపూర్ణ విద్యలచేతను, శుభగుణ కర్మస్వభావముల ప్రకాశముతో గూడినవాడను(సవితుః) సమగ్ర విద్యాబోధనుత్పన్నమొనర్చువాడను (బృహస్పతేః) ఉత్తమ వేదవాణిని రక్షించువాడను, సాంగోపాంగముగ వేదముల పారదర్శినగువాడను(సవే) ఉత్పన్నమొనర్చిన విజ్ఞానమున (ఉత్తమమ్) సర్వోత్తమమైన (నాకమ్) సమస్త దుఃఖరహితమగు ఆనందమున (అరుహమ్) ఆరూఢుడనై యుందునో, ఓ విజయాకాంక్షులారా! (అహమ్) మహాయోధనగు నే నెట్లు (సత్యప్రసవసః) సత్య, న్యాయ, వినయ, విజయములు మున్నగువాని యుత్పన్నకర్తను (దేవస్య) ధనుర్వేద యుద్ధవిద్యా ప్రకాశకుడను (సవితుః) శత్రువును జయించుటకై ప్రేరేపించువాడను (ఇన్ద్రస్య) దుష్ట శత్రువులను నాశపరచువాని (సవే) ప్రేరణయందు (ఉత్తమమ్) ఉత్తమమగు విజయమును (నాకమ్) సర్వ సౌఖ్యములనిచ్చు సంగ్రామమునందు (అరుహమ్) నే నారూఢుడనగునట్లు మీరును అగుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు మరియు ప్రజలెల్లరును పరస్పర ద్వేషవిరోధములను వదలి పరమేశ్వరుని, చక్రవర్తిరాజ్యమును, సకలవిద్యలను సేవించి సర్వోత్తమ సుఖముల ననుభవించుచు ఇతరులకు అనుభవించు అవకాశము గలిగించవలెను. ॥౧౦॥

10.May I realise in this world, the nature of God free from pain and full of delight; Who is lustrous, and Generator of the universe. Whose cause and effect of the universe are true; Who nourishes all material objects, and is most high. May I rise, through the prosperity, and excellent gifts of the king, the creator of riches, the giver of comforts, and dispenser of justice.

May I rise through the highest pleasure I obtain from the knowledge imparted by my learned preceptor, the giver of imperishable knowledge, the embodiment of noble attributes and actions; and the encyclopaedia of learning.

May I rise through the victory-giving battle, and the persuasion of the commander, the subduer of wicked foes, the inciter to victory over opponents. the expert in the science of military warfare, the dispenser of justice and full of humility.

౩౬౭. బృహస్పత ఇత్యస్య బృహస్పతి ఋషిః, ఇంద్రాబృహస్పతీ దేవతే, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథోపదేష్టృవిధిమాహ.

ఉపదేశకుల, శ్రోతల విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౬౭ బృహస్పతే వాజం జయ బృహస్పతయే వాచం వదత బృహస్పతిం

వాజం జాపయత। ఇంద్ర వాజం జయేంద్రాయ వాచం

వదతేంద్రం వాజం జాపయత ॥౧౧॥

ప. వి:- బృహస్పతే, వాజమ్, జయ, బృహస్పతయే, వాచమ్, వదత, బృహస్పతిమ్, వాజమ్, జాపయత, ఇంద్ర, వాజమ్, జయ, ఇంద్రాయ, వాచమ్, వదత, ఇంద్రమ్, వాజమ్, జాపయత ॥౧౧॥

పదార్థః :-(బృహస్పతే) సకలవిద్యాప్రచారకోపదేశక! (వాజమ్) విజ్ఞానం సంగ్రామం వా (జయ) (బృహస్పతయే) అధ్యయనాధ్యాపనాభ్యాం విద్యాప్రచార రక్షకాయ (వాచమ్) వేదసుశిక్షాజనితాం వాణీమ్. (వదత) అధ్యాపయతోపదిశత వా (బృహస్పతిమ్) సమ్రాజమనూచానమధ్యాపకం వా (వాజమ్) విద్యాబోధం యుద్ధం వా (జాపయత) ఉత్కర్షేణ బోధయత (ఇంద్ర) విద్యైశ్వర్యప్రకాశకశత్రువిదారక వా (వాజమ్) పరమైశ్వర్యం శత్రువిజయాఖ్యం యుద్ధం వా (జయ) ఉత్కర్ష (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్య ప్రాపకాయ (వాచమ్) రాజధర్మ ప్రచారిణీం వాణీమ్ (వదత) (ఇంద్రమ్) (వాజమ్) (జాపయత) ఉత్కృష్టతాం ప్రాపయత. అయం మంత్రః శత. ౫.౧.౫.౮-౯ వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౧॥

అన్వయః :-హే బృహస్పతే! సర్వవిద్యాధ్యాపకోపదేశక వా త్వం వాజం జయ. హే విద్వాంసో! యూయమస్మై బృహస్పతయే వాచం వదతేమం బృహస్పతిం వాజం జాపయత. హే ఇంద్ర త్వం వాజం జయ. హే యుద్ధవిద్యాకుశలా విద్వాంసో! యూయమస్మా ఇంద్రాయ వాచం వదతేమమీంద్రం వాజం జాపయత. ॥౧౧॥

భావార్థః :-అత్రశ్లేషాలంకారః. రాజా తథా ప్రయతేత యథావేదవిద్యాప్రచారః శత్రువిజయశ్చ సుగమః స్యాత్. ఉపదేశకా యోద్ధారశ్చేత్థం ప్రయతేరన్ యతో రాజ్యే వేదాదిశాస్త్రాధ్యయనాఽధ్యాపనప్రవృత్తిః స్వరాజా విజయాలంకృతో భవేద్యేన ధర్మబుద్ధిరధర్మహానిశ్చ సుతిష్ఠేత్. ॥౧౧॥

పదార్థము :-(బృహస్పతే) పూర్ణవిద్యల ప్రచారము మరియు ఉపదేశములొనర్చు రాజపురుషులారా! మీరు (వాజమ్) విజ్ఞానము, లేక సంగ్రామమునందు (జయ) జయమునొందు విద్వాంసులారా! మీరు (బృహస్పతయే) ఈ రాజపురుషునకు (వాచమ్) వేదోక్తశిక్షణచే ప్రసిద్ధమైన వాణిని (వదత) ఉపదేశించుడు, చదివించుడు. (బృహస్పతిమ్) ఇట్టి ఉత్తమ అధ్యాపనను (వాజమ్) విద్యాబోధనను (జాపయత) వృద్ధిపరచుడు. లేక ఈ రాజునకు సమరమున జయముకలిగేటందుకు నడుముకట్టుడు. (ఇన్ద్ర) విద్య, ఐశ్వర్యములను ప్రకాశింపజేయు, శత్రువుల నాశమొందించు రాజపురుషా! (వాజమ్) పరమైశ్వర్యమును, లేక శత్రువుల విధ్వంసపరచు రణమును (జయ) జయించుము. యుద్ధవిద్యలందు కుశలురగు విద్వాంసులారా! మీరు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతుడగు ఈ రాజపురుషునకు (వాచమ్) రాజధర్మమును బోధించు వేదవాణిని (వదత) చెప్పుడు. (ఇన్ద్రమ్) ఈ రాజపురుషునకు (వాజమ్) సంగ్రామమునందు (జాపయత) జయమును సంప్రాప్తింపజేయుడు. ॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు శ్లేషాలంకారము గలదు. వేదవిద్యాప్రచారము, శత్రువులపై విజయము సుగమమగునట్లు రాజు ప్రయత్నమొనర్చవలెను. రాజ్యమందు వేదాది సచ్ఛాస్త్రముల అధ్యయనాధ్యాపనములు చక్కగా జరిగి, అధర్మము నశించి ధర్మవృద్ధి చక్కగా స్థిరపడునట్లు, తమరాజు విజయముపొందునట్లు ఉపదేశకులు, యోధులు ప్రజలెల్లరును ప్రయత్నించవలెను. ॥౧౧॥

11.O preacher, acquire knowledge. Let the learned speak to thee the ennobling language of the vedas. may they impart knowledge to the instructor!.

O king win the battle. May the learned speak to thee the language of the duty of kingship, and bring victoy to thee!.

౩౬౮. ఏషా వ ఇత్యస్య బృహస్పతిరృషిః, ఇంద్రాబృహస్పతీ దేవతే, స్వరాడతిధృతి శ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ మనుష్యైః సర్వదా సర్వథా సత్యం వక్తవ్యం శ్రోతవ్యం చేత్యాహ.

సదా సత్యమునే భాషించుట, వినుట మానవుల కర్తవ్యంతోచిత మని చెప్పబడినది.

౩౬౮ ఏషా వః సా సత్యా సంవాగభూద్యయా బృహస్పతిం వాజమజీజపతాజీజపత బృహస్పతిం వాజం వనస్పతయో విముచ్యధ్వమ్। ఏషా వః సా సత్యా సంవాగభూద్యయేంద్రం వాజమజీజపతాజీజపతేంద్రం వాజం వనస్పతయో విముచ్యధ్వమ్ ॥౧౨॥

ప.వి:- ఏషా, వః, సా, సత్యా, సంవాగితి సమ్+వాక్, అభూత్, యయా, బృహస్పతిమ్, వాజమ్, అజీజపత, అజీజపత, బృహస్పతిమ్, వాజమ్, వనస్పతయః, వి, ముచ్యధ్వమ్, ఏషా, వః, సా, సత్యా, సంవాగితి, సమ్ + వాక్, అభూత్, యయా, ఇంద్రమ్, వాజమ్, అజీజపత, అజీజపత, ఇంద్రమ్, వాజమ్, వనస్పతయః, వి, ముచ్యధ్వమ్ ॥౧౨॥

పదార్థః:-(ఏషా) ఉక్తా వక్ష్యమాణా చ (వః) యుష్మాకమ్ (సత్యా) యథార్థోక్తా (సంవాక్) రాజనీతినిష్ఠా సమ్యగ్వాణీ (అభూత్) భవతు (యయా) (బృహస్పతిమ్) వేదశాస్త్రపాలకమ్ (వాజమ్) వేదశాస్త్రబోధమ్ (అజీజపత) ఉత్కర్షయత (అజీజపత) (బృహస్పతిమ్) బృహతో రాజ్యస్య పాలకమ్

(వాజమ్) సంగ్రామమ్ (వనస్పతయః) వనస్య కిరణసమూహస్యేవ న్యాయస్య పాలకాః. వనమితి రశ్మి నా... నిఘం..౧.౫. (వి) (ముచ్యధ్వమ్) ముక్తా భవత. వికరణవ్యత్యయేన శ్యన్ (ఏషా) పూర్వాపరప్రతిపాదితా (వః) యుష్మాకమ్ (సా) (సత్యా) సత్యభాషణయుక్తా (సంవాక్) వినయపురుషార్థయోః సమ్యక్ ప్రకాశినీ వాణీ (అభూత్) భవేత్ (యయా) (అజీజపత) జాపయత. (అజీజపత) సమ్యక్ ప్రాపయత (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యవతే పురుషాయ (వాజమ్) యుద్ధమ్ (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తముత్తమ శ్రీప్రాపకముద్యోగమ్ (వాజమ్) వేగయుక్తమ్ (వనస్పతయః) వనానాం జంగలానాం పాలకాః (వి) (ముచ్యధ్వమ్) అయం మంత్రః. శత.౫.౧.౫.౧౧.౧౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౨॥

అన్వయః:-హే వనస్పతయో! యూయం యయా బృహస్పతిం వాజమజీజపత. బృహస్పతి మజీజపత, సైషా వః సంవాక్ సత్యాఽభూత్. హే వనస్పతయో! యూయం యయేంద్రం వాజమజీ జపతేంద్ర మజీజపత సైషా వః సంవాక్ సత్యాఽభూత్.॥౧౨॥

భావార్థః:- నైవ కదాచిదపి రాజా రాజాఽమాత్యభృత్యాః ప్రజాజనాశ్చ స్వకీయాం ప్రతిజ్ఞాం వాచం చాసత్యాం కుర్యుః. యావతీం బ్రూయు స్తావతీం తథ్యామేవ కుర్యుః. యస్య వాణీ సర్వదా సత్యాఽస్తి స ఏవ సమ్రాట్ భవితుమర్హతి. యావదేవం న భవతి తావద్రాజప్రజాజనా విశ్వసితాః సుఖస్యోత్కర్షకాశ్చ భవితుం నార్హంతి. ॥౧౨॥

పదార్థము :-(వనస్పతయః) కిరణములవలె న్యాయపాలనమొనర్చు నో రాజపురుషులారా! మీరు (యయా) ఎద్దానిచే (బృహస్పతిమ్) వేదశాస్త్రపాలకుడగు విద్వాంసుని (వాజమ్) వేదశాస్త్రబోధను (అజీజపత) వృద్ధిచేయుదురో (బృహస్పతిమ్) మహారాజ్య రక్షకుడగు రాజపురుషునకు సంగ్రామములందు (అజీజపత) జయమును గలిగింపజేయుదురో (సా ఏషా) మొదటచెప్పిన, తరువాత చెప్పబోవు (వః సంవాక్) రాజనీతియుక్తమగు ఈ వాణి (సత్యా) సత్యస్వరూపము (అభూత్) అగును గాక! (వనస్పతయః) సూర్యకిరణములవలె న్యాయప్రకాశమొనరించి ప్రజలను పాలించు రాజపురుషులారా! మీరు (యయా) ఎద్దానిచే (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యముల ప్రాప్తింపజేయు సేనాపతికి (వాజమ్) యుద్ధములందు (అజీజపత) జయమును గలిగింపజేయుదురో (ఇన్ద్రమ్) మహదైశ్వర్యశాలియగు వానికి (వాజమ్) అత్యంత ఉత్తమమగు లక్ష్మిని ప్రాప్తిగలిగించు ఉద్యమమునందు (అజీజపత) ఉత్తమముగా ప్రయత్నింతురో (సా, ఏషా) ముందు వెనుకల ప్రతిపాదితమగు (వః సం వాక్) మీ వినయ పురుషార్థములను చక్కగా ప్రకాశపరచు మీ వేదవాణి (సత్యా) ఎల్లప్పుడును సత్యభాషణములు మున్నగు లక్షణములతో గూడినది (అభూత్) అగుగాక!॥౧౨॥

భావార్థము :-ఎప్పుడును తన ప్రతిజ్ఞలను వమ్ము చేయవలదు. చెప్పినదెల్లను చేసివేయవలయును. ఇది ఒక రాజునకే గాక రాజపురుషులకు, ప్రజల కెల్లరకును ఉచితమైయున్నది. సదా సత్యవాణిగల మానవుడు సమ్రాట్టు అగుటకు యోగ్యుడగును. ఇట్లుగాకున్న రాజా, రాజపురుషులు మరియు ప్రజలెల్లరును విశ్వమునందు సుఖముల నభివృద్ధిపరచజాలరు. ॥౧౨॥

12.O guardians of justice, advance thereby the knowledge of the Vedas, and the learned who protect them, bring victory to the king in the battle!.

May ye be free in speech. O guardians of justice, bring thereby like the sun's beams victory to your commander in the battle. May ye grant to your king success in wealth-producing pursuit. May this your utterance of statesmanship be true. May ye be free in speech!.

౩౯. దేవస్యాహమిత్యస్య బృహస్పతిరృషిః, సవితా దేవతా, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

రాజపురుషైర్ధార్మికజనానామనుకరణం కర్తవ్యం నేతరేషామిత్యాహ.

రాజపురుషులు ధర్మాత్ములగు వారినే యనుసరించవలయును.

కాని ఇతర తుచ్ఛబుద్ధుల ననుకరించకూడదని ఇందుపదేశించబడినది.

౩౯ దేవస్యాహꣳ సవితుః సవే సత్యప్రసవసో బృహస్పతేర్వాజజితో

వాజం జేషమ్। వాజినో వాజజితోఽధ్వన స్కభ్నువంతో

యోజనామిమానాః కాష్ఠాంగచ్ఛత ॥౧౩॥

ప.వి:- దేవస్య, అహమ్, సవితుః, సవే, సత్యప్రసవస ఇతి సత్య + ప్రసవసః, బృహస్పతేః, వాజజిత ఇతి వాజ + జితః, వాజమ్, జేషమ్, వాజినః వాజజిత ఇతి వాజ + జితః, అధ్వనః, స్కభ్నువంతః, యోజనాః, మిమానాః, కాష్ఠామ్, గచ్ఛత ॥౧౩॥

పదార్థః :-(దేవస్య) సర్వప్రకాశకస్య జగదీశ్వరస్య (అహమ్) శరీరాత్మబలయుక్తః సేనాపతిః (సవితుః) సకలైశ్వర్యప్రదస్య (సవే) ఉత్పాదితేఽస్మిన్నైశ్వర్యే (సత్యప్రసవసః) సత్యాని ప్రసవాంసి జగత్స్థాని కారణరూపేణ నిత్యాని యస్య తస్య (బృహస్పతేః) వేదవాణ్యాః పాలకస్య (వాజజితః) సంగ్రామం విజయమానస్య (వాజమ్) సంగ్రామమ్ (జేషమ్) జయేయమ్. లోడుత్తమైకవచనే ప్రయోగః. (వాజినః) విజ్ఞానవేగయుక్తాః (వాజజితః) సంగ్రామం జేతుం శీలాః (అధ్వనః) శత్రోర్మార్గాన్ (స్కభ్నువంతః) ప్రతిష్టంభనం కుర్వంతః (యోజనా) యోజనాని బహూన్ క్రోశాన్ (మిమానాః) శత్రూన్ ప్రక్షేపమాణాః (కాష్ఠామ్) దిశమ్ (గచ్ఛత). అయం మంత్రః శత. ౫.౧.౫.౧౫-౧౭ వ్యాఖ్యాతః ॥౧౩॥

అన్వయః:- హే వీరాః! యథాఽహం సత్యప్రసవసః సవితుర్దేవస్య వాజజితో బృహస్పతేః సవే వాజం జేషం తథా యూయమపి జయత. హే వాజినో వాజజితో జనాః యథా యూయం యోజనా మిమానా అధ్వనః స్కభ్నువంతః కాష్ఠాం గచ్ఛత తథా వయమపి గచ్ఛేమ.॥౧౩॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యోద్ధారః సేనాఽధ్యక్షసహాయపాలనాభ్యామేవ శత్రూన్ జేతుం శక్నువంతి. శత్రూణాం మార్గాన్ ప్రతిబద్ధుం చ ప్రభవంతి. యస్యాం దిశి శత్రవో వికుర్వతే తత్ర తాన్ వశం నయేయుః. ॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ వీరపురుషులారా! ఎట్లు (అహమ్) నేను శరీరాత్మల బలముచే పూర్ణముగు సేనాపతిని (సత్యప్రసవసః) నిత్యములగు కారణరూప పదార్థములతో గూడ జగత్తును రచించినవాడు (సవితుః) సకలైశ్వర్యదాత (దేవస్య) సమస్తమును ప్రకాశ పరచువాడు (వాజజితః) విజ్ఞానము మున్నగు వానిచే శ్రేష్ఠుడు (బృహస్పతేః) ఉత్తమ వేదజ్ఞాన సంరక్షకుడగు పరమేశ్వరునిచే (సవే) ఉత్పన్నమైనదర్పబడిన ఈ యైశ్వర్యమునందు (వాజమ్) సంగ్రామమును (జేషమ్) నేను జయించునటులనే మీరును అందు విజయమును పొందుడు. (వాజినః) విజ్ఞానరూపముచే వేగవంతులగు (వాజజితః) రణవిజేతలారా! మీరు (యోజనా) అనేక యోజనము [ఆమడు]ల దూరమందున్న శత్రువుల యునికిని (మిమానాః) కనుగొనుచు (అధ్వనః) శత్రుమార్గముల నిరోధించుచు మీ రెట్లు (కాష్ఠామ్) దిశల నధిగమించుచున్నారో (గచ్ఛత) మేమును అధిగమించుదుముగాక! ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. యోధులగు వారు సైన్యాధీశుని సహాయ, రక్షణలచే శత్రువులను నిర్జించి వారి మార్గముల నరికట్టుచున్నారు. శత్రువు లే దిశనుండి అపాయమును తలపెట్టుదురో, ఆ వైపునకే వెళ్ళి వారిని వశపరచుకొని తరిమివేయవలెను. ॥౧౩॥

13.May I, the general, stout in body and soul, win the battle with the help of God, in Whose universe reside the eternal causes, Who is the giver of all affluence, the Illuminator of all, Supreme in knowledge, and the Guardian of the Vedas. O active, learned persons, winners of battle, see the enemies from a distance and go towards different directions to check their onward march.

౩౭౦. ఏషస్యేత్యస్య దధిక్రావా ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

యదా సేనాసేనేశా సుశిక్షితా పరస్పరం ప్రీతియుక్తౌ స్యాతాం తదైవ విజయలాభః స్యాదిత్యాహ.

చక్కని శిక్షితులగు సైన్యములు, సేనాధిపతులు పరస్పరము ప్రీతిపూర్వకముగ

నుండి శత్రువులపై విజయముఁ బొందవలెను.

౩౨౦ ఏష స్య వాజీ క్షిపణిం తురణ్యతి గ్రీవాయాం బద్ధో అపికక్ష ఆసని। క్రతుం దధిక్రా అను సంసనిష్యదత్ పథా మఙ్కాంస్యన్వాపనీఫణత్ స్వాహా॥౧౪॥

ప.విః- ఏషః, స్యః, వాజీ, క్షిపణిమ్, తురణ్యతి, గ్రీవాయామ్, బద్ధః, అపికక్ష ఇత్యపి + కక్షే, ఆసని, క్రతుమ్, దధిక్రా ఇతి దధి + క్రాః, అను, సంసనిష్యదత్, సంసనిస్యదదితి సమ్+సనిస్యదత్, పథామ్, అఙ్కాంసి, అను, ఆపనీఫణదిత్యా+పనీఫణత్, స్వాహా ॥౧౪॥

పదార్థః :-(ఏషః) వీరః (స్యః) అసౌ. అత్ర స్యశ్ఛన్దసి బహులమితి సోర్లోపః (వాజీ) వేగవాన్ (క్షిపణిమ్) దూరే క్షిపంతి శత్రూన్ యయా తాం సేనామ్ (తురణ్యతి) త్వరయతి (గ్రీవాయామ్) కంఠే (బద్ధః) (అపికక్షే) నిశ్చితపార్శ్వావయవే (ఆసని) ఆస్యే (క్రతుమ్) కర్మ (దధిక్రాః) యో దధీన్ ధారకాన్ క్రామ్యతి స దధిక్రః అశ్వః. దధిక్రా ఇత్యశ్వ నా.. నిఘం. ౧.౧౪. (అను) (సంసనిస్యదత్) అతిశయేన ప్రస్రవన్. అత్ర స్యందూ ధాతోర్యఙ్‌లుక్ శతృప్రత్యయేఽభ్యాసస్య నిక్ నిపాత్యతే (పథామ్) మార్గాణామ్. (అంకాంసి) లక్షణాని (అను) (ఆపనీఫణత్) అతిశయేన గచ్ఛన్ (స్వాహా) సత్యయా వాచా. అయం మంత్రః. శత. ౫.౧.౫.౧౯.వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౪॥

అన్వయః :-యథైష స్యోఽసౌ వాజ్యాసని గ్రీవాయాం బద్ధః క్రతుం సంసనిష్యదదపికక్షే పథామేకాంస్యన్వా పనీఫణద్ దధిక్రాః క్షిపణిం గచ్ఛతి తథా సేనేశః స్వాహా, స్వసేనాం పరాక్రమయేత్.॥౧౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంఙ్కారః. సేనాపతి రక్షితా వీరా అశ్వవద్ధావంతః సద్యః శత్రూన్ హంతుం శక్నువంతి. సేనాపతిః సుకర్మకారాభిః సంశిక్షితైర్వీరైః సహైవ యుధ్యమానః సన్ ప్రశంసితో విజయతే నాఽన్యథా.॥౧౪॥

పదార్థము :-ఏవిధముగ (స్యః) అవి (ఏషః) మరియు నివి (వాజీ) వేగవంతముగ (ఆసని) ముఖము మరియు (గ్రీవాయామ్) కంఠమునందును (బద్ధః) బంధించబడినవియు (క్రతుమ్) కర్మను, లేక గతిని (సంసనిష్యదత్) అతిగా వ్యాపింపజేయు (పథామ్) మార్గముల (అఙ్కాంసి) చిహ్నముల (అను) సమీపమున (ఆ పనీఫణత్) చక్కగా స్ఫూరిచేయునదియు (దధిక్రాః) పైన కూర్చున్న రౌతును స్థానమునకు

చేరవేయునదియు నగు అశ్వము (క్షిపణిమ్) సైన్యములను చేరుచున్నట్లు (అపికక్షే) నలువైపుల నున్న సైన్యమును సేనాధిపతిని (స్వాహా) సత్యవాణితో (తురణ్యతి) వేగవంతముగ నొనర్చును.॥౧౪॥

భావార్థము:- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సేనాధ్యక్షునిచే రక్షింపబడుచున్న వీరసైనికులు తురగములవలె పరుగెత్తుచు శత్రువులను నాశపరచగలరు. ఉత్తమశిక్షణగల, శ్రేష్ఠకర్మలొనర్చు వీరపురుషులతోగూడ యుద్ధమొనర్చు సేనాపతి విజయముతో ప్రశంసలను పొందగలడు. అట్లు గానిచో పరాజయమే సంప్రాప్తమగును.॥౧౪॥

14.Just as this fast horse bound by the neck, and at the flanks and in the mouth, ever accelerating its speed. passes by the mile-stones, with full force and goes to the army; so does the commander of the army, with due orders, make it march on speedily.

౩౭౧. ఉతేత్యస్య దధిక్రావా ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

సేనాపత్యాదయః కథం పరాక్రమేరన్నిత్యుపదిశ్యతే.

సేనాపతులు మున్నగు రాజపురుషులు ఎట్లు పరాక్రమించవలయు నను విషయ

మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౩౭౧ ఉత స్మాస్య ద్రవత స్తురణ్యతః పర్ణం న వేరనువాతి ప్రగర్ధినః। శ్యేనస్యేవ ధ్రజతోఽఙ్కసం పరి దధిక్రావ్ణః సహోర్జా తరిత్రతః స్వాహా ॥౧౫॥

ప.వి:- ఉత, స్మ, అస్య ద్రవతః, తురణ్యతః, పర్ణమ్; న, వేః, అను, వాతి, ప్రగర్ధిన ఇతి ప్ర + గర్ధినః, శ్యేనస్యేవేతి శ్యేనస్య + ఇవ, ధ్రజతః, అఙ్కసమ్, పరి, దధిక్రావ్ణ ఇతి దధి + క్రావ్ణః, సహ, ఊర్జా, తరిత్రతః, స్వాహా. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(ఉత) అపి (స్మ) ఏవ (అస్య) (ద్రవతః) ద్రవీభూతస్య (తురణ్యతః) శీఘ్రం గచ్ఛతః (పర్ణమ్) పత్రం పక్షో వా (న) ఇవ (వేః) పక్షిణః (అను) (వాతి) గచ్ఛతి (ప్రగర్ధినః) ప్రకర్షేణాభికాంక్షిణః (శ్యేనస్యేవ) (ధ్రజతః) గచ్ఛతః (అంకసమ్) లక్షణాన్వితం మార్గమ్ (పరి) (దధిక్రావ్ణః) అశ్వస్య (సహ) (ఊర్జా) పరాక్రమేణ (తరిత్రతః) అతిశయేన సంప్లవతః (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా. అయం మంత్రః. శత. ౫.౧.౫.౨౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౫॥

అన్వయః :-హే రాజజనాః! య ఊర్జా స్వాహోఽస్య ద్రవతస్తురణ్యతో వేః పర్ణం నోత ప్రగర్ధినో ధ్రజతః శ్యేనస్యేవ తరిత్రతో దధిక్రాష్ణ ఇవాంకసం పర్యనువాతి స్మ. స ఏవ శత్రుం జేతుం శక్నోతి.॥౧౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచక లుప్తోపమాలంకారః. యే వీరాః నీలకంఠపక్షివచ్ఛ్యేనవదశ్వవచ్చ పరాక్రమంతే తేషాం శత్రవః సర్వతో నిలీయంతే. ॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ రాజపురుషులారా! ఎవడు (ఊర్జా) పరాక్రమముతోను (స్వాహా) సత్యక్రియతో (సహా) కూడ (అస్య) ఈ (ద్రవతః) రసప్రదమగు వృక్షపత్రములవలెను (తురణ్యతః) అతిశీఘ్రగామియగు (వేః) పక్షియొక్క (పర్ణమ్) పక్షము [రెక్క]ల (న) వలె (ఉత) మరియు (ప్రగర్ధినః) అత్యంత ఇచ్ఛగలిగిన (ధ్రజతః) కామితములుగల (శ్యేనస్యేవ) డేగపక్షివలె (తరిత్రతః) అతి శీఘ్రముగ నడుచు (దధిక్రాష్ణః) అశ్వమువలె (అఙ్కసమ్) చక్కని లక్షణములుగల మార్గమున (పరి,అను, వాతి) సకలవిధముల అనుకూలముగనడచు వీర (స్మ) పురుషుడే శత్రువులను జయించగలుగుచున్నాడు.॥౧౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. నీలకంఠ, శ్యేన విహంగములవలెను, అశ్వమువలెను, త్వరితగామి, పరాక్రమవంతుడగు వీరుడే నలువైపులనుండి శత్రువులను నిర్జించుచుండును. శత్రువు లాతని కంటబడకుండ దాగుకొనెదరు.॥౧౫॥

15.O Government officials, he alone can conquer the foes, who marches speedily according to plan, on well constructed roads, with equipment and firm determination like the wings of a fast flying bird, the falcon that soars high desirous of prey, and the fleeting horse!.

౩౭౨. శన్న ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

కే ప్రజాపాలనే శత్రువినాశనే చ శక్తిమంతో భవంతీత్యాహ.

శత్రునాశనమొనర్చి ప్రజాపాలనము చేయవలయును.

౩౭౨ శన్నో భవంతు వాజినో హవేషు దేవతాతా మితద్రవః స్వర్కాః। జమ్భ యంతోఽహిం వృకం రక్షాంసి సనేమ్యస్మద్యుయవన్నమీవాః॥౧౬॥

ప.వి:- శమ్, నః, భవంతు, వాజినః, హవేషు, దేవతాతేతి దేవ+తాతా, మితద్రవ ఇతి మిత+ద్రవః, స్వర్కా ఇతి సు+అర్కాః, జంభయంతః, అహిమ్, వృకమ్, రక్షాంసి, సనేమి, అస్మత్, యుయవన్, అమీవాః ॥౧౬॥

పదార్థః :-(శమ్) సుఖమ్ (నః) అస్మాకమ్ (భవంతు) (వాజినః) ప్రశస్తయుద్ధవిద్యావిదః సుశిక్షితా స్తురంగాః (హవేషు) సంగ్రామేషు (దేవతాతా) దేవానాం విదుషాం కర్మసు. అత్ర దేవాత్తాతిల్. సుపాం సులుగితి డాదేశశ్చ (మితద్రవః) యే పరిమితం ద్రవంతి గచ్ఛంతి తే (స్వర్కాః) శోభనోఽర్కోఽన్నం సత్కారో వా యేషాం తే. అర్క ఇత్యన్న నామసు.... నిఘం. 2.7. (జంభయంతః) గాత్రాణి వినమయంతః (అహిమ్) మేఘమివ చేష్టమాన మున్నతమ్ (వృకమ్) చోరమ్ (రక్షాంసి) హింసకాన్ దస్యూన్ (సనేమి) సనాతనమ్. సనేమీతి పురాణ నా....నిఘం, 3.27. (అస్మత్) (యుయవన్) యువంతు పృథక్ కుర్వంతు. అత్ర లేటి శపః శ్లుః (అమీవాః) యే రోగవద్వర్తమానాః శత్రవస్తాన్. అయం మంత్రః. శత. ౫.౧.౫.౨౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౬॥

అన్వయః :-యే మితద్రవః స్వర్కా అహిం వృకం రక్షాంసి చ జంభయంతో వాజినో వీరా నో దేవతాతా హవేషు సనేమి శం భవంతు తేఽస్మదమీవా ఇవ వర్తమానానరీన్ యుయవన్. ॥౧౬॥

భావార్థః :- యే శ్రేష్ఠాః ప్రజాపాలనే తత్పరా వ్యాధివచ్ఛత్రూణాం వినాశకా న్యాయకారిణో రాజజనాః సంతి, త ఏవ సర్వేషాం సుఖం కర్తుం శక్నువంతి. ॥౧౬॥

పదార్థము :- (మితద్రవః) నియమముగ నడచు (స్వర్కాః) ఉత్తమమగు అన్నసత్కారములు గల యోధులు (అహిమ్) మేఘములవలె చేష్టలొనర్చుచు ముందుకు సాగివచ్చిన (వృకమ్) దొంగలను (రక్షాంసి) ఇతరులకు కష్టనష్టములను గలిగించు దోపిడీకాండ్రను (జమ్భయన్తః) హస్తపాదములను విరగగొట్టుచు (వాజినః) శ్రేష్ఠ యుద్ధవిద్యల నెరుగువారగు వీరులు (నః) మా (దేవతాతా) విద్వాంసుల కర్మలందు (హవేషు) రణరంగములందు (సనేమి) సనాతనమగు (శమ్) సుఖములను(భవంతు) పొందువారు (అస్మత్) మానుండి (అమీవా) వ్యాధులవలె పీడలగలిగించు శత్రువులను (యుయవన్) వేరుపరచెదరుగాక.॥౧౬॥

భావార్థము :- వైద్యులు వ్యాధినిర్మూలన మొనర్చునట్లు శ్రేష్ఠులు, ప్రజాపాలకులగు రాజపురుషులు శత్రువులను పరిమార్చి ప్రజలకు క్షేమ సుఖములను గలిగించగలరు.॥౧౬॥

16.May the heroes expert in the science of warfare, marching uniformly, well respected and well fed, breaking the bodies of strong thieves and rascals, attain to everlasting happiness in battles, through the deeds of us the learned. May they banish for us all disease-like foes.

౩౭౩. తే న ఇత్యస్య నాభానేదిష్ఠ ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

ప్రజాజనాః స్వరక్షార్థమేవ కరం దద్యుస్తదర్థ మేవ రాజజనా గృహ్ణంతు నాన్యథేత్యాహ.

ప్రజలు తమ రక్షణకొరకై కప్పముల చెల్లించవలయును. వీనికి భిన్నముగ నడువవల దని,

రాజపురుషులు గ్రహించవలె నను విషయ మీ మంత్రమున చెప్పబడినది.

323 తే నో౽ అర్వంతో హవనశ్రుతో హవం విశ్వే శృణ్వంతు
వాజినో మితద్రవః సహస్రసా మేధసాతా సనిష్యవో
మహో యే ధనం సమిథేషు జభ్రిరే ॥౧౭॥

ప.వి:- తే, నః, అర్వంతః, హవనశ్రుత ఇతి హవన + శ్రుతః, హవమ్, విశ్వే, శృణ్వంతు, వాజినః, మిత ద్రవ ఇతి మిత+ద్రవః, సహస్రసా ఇతి సహస్ర+సాః, మేధసాతేతి మేధ+సాతా, సనిష్యవః, మహః, యే, ధనమ్, సమిథేష్వితి సమ్ + ఇథేషు, జభ్రిరే ॥౧౭॥

పదార్థః :-(తే) (నః) అస్మాకమ్ (అర్వంతః) జానంతః (హవనశ్రుతః) యే హవనాని గ్రాహ్యాణి శాస్త్రాణి శృణ్వంతి తే (హవమ్) అధ్యయనాధ్యాపనజన్యం బోధశబ్దసమూహమర్థిప్రత్యర్థినాం వివాదం చ (విశ్వే) సర్వే విద్వాంసః (శృణ్వంతు) (వాజినః) ప్రశస్తప్రజ్ఞాః (మితద్రవః) యే మితం శాస్త్రప్రమితం విషయం ద్రవంతి తే (సహస్రసాః) యే సహస్రం విద్యావిషయాన్ సనంతి తే (మేధసాతా) మేధానాం సంగమానాం సాతిర్దానం యేషు. అత్ర సప్తమీబహువచనస్య సుపాం సులుగితి డాదేశః (సనిష్యవః) ఆత్మనః సనిం సంవిభాగ మిచ్ఛవః. సనిశబ్దాత్క్యచి లాలసాయాం సుక్ తత ఉః (మహః) మహత్ (యే) (ధనమ్) శ్రియమ్ (సమిథేషు) సంగ్రామేషు. సమిథ ఇతి సంగ్రామ నా.. నిఘం.౨.౧౭. (జభ్రిరే) భరేయుః. అత్రాభ్యాసస్య వర్ణవ్యత్యయేన వస్య జః. అయం మంత్రః. శత. ౫.౧.౫.౨౩. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౭॥

అన్వయః :-యే౽ర్వంతో హవనశ్రుతో వాజినో మితద్రవః సహస్రసాః సనిష్యవో రాజజనా మేధసాతా సమిథేషు నో మహో ధనం జభ్రిరే తే విశ్వే౽స్మాకం హవం శృణ్వంతు. ॥౧౭॥

భావార్థః :-య ఇమే రాజపురుషా అస్మాకం సకాశాత్కరం గృహ్ణంతి. తే౽స్మాన్ సతతం రక్షంతు, నో చేన్మా గృహ్ణంతు. వయమపి తేభ్యః కరం నైవ దద్యామ. అతః ప్రజారక్షణాయైవ కరదానం, దుష్కర్మిభిః సహ యోద్ధుం చ నాన్యదర్థమితి నిశ్చయః. ॥౧౭॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరైతే (అర్వన్తః) జ్ఞానులు (హవనశ్రుతః) గ్రహణమొనర్పదగిన శాస్త్రములను వినువారు (వాజినః) ప్రశంసించదగిన బుద్ధిశాలురు (మితద్రవః) శాస్త్రీయ విషయములను ప్రాప్తించుకొనువారు (సహస్రసాః) అసంఖ్యాక విషయములను పొందువారు (సనిష్యవః) స్వ ఆత్మను చక్కగా గౌరవించు ఏ రాజపురుషులు (మేధసాతా) చక్కని పొందికగల దానములచే గాడి (సమిథేషు)

సంగ్రామములందు (నః) మాయొక్క (ధనమ్) విస్తృత ఐశ్వర్యములను (జభ్రిరే) ధరించుచున్నారో (విశ్వే) అట్టి విద్వాంసు లెల్లరును మాయొక్క (హవమ్) చదువుట, చదివించుటలోని బోధ శబ్దములను (శృణ్వన్తు) వినెదరుగాక!॥౧౭॥

భావార్థము :- మానుండి కరగ్రహణమొనర్చు రాజపురుషులు మమ్ము నిరంతరము రక్షించుచుందురు గాక! అట్లు జేయకున్న మేము కరమును ఇచ్చుట గాని, వారు పుచ్చుకొనుట గాని జరుగకుండును గాక! కావున ప్రజారక్షణకొరకు, దుష్టులను తరిమివేయుటకు కప్పముల చెల్లించుట, పుచ్చుకొనుట జరుగవలెను. కాని ఇతర ఎట్టి ప్రయోజనములకును అట్లు జరుగవలదని దీని భావము. ॥౧౭॥

17.The state officials, who are advanced in knowledge, listeners of religious books, full of wisdom, masters of their subjects, seekers after different branches of knowledge, lovers of their souls, leaders of social life and acquirers of mighty wealth in battles, should all, listen to our learned discussions.

౩౭౪. వాజే వాజ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథైతే పరస్పరమస్మిన్ కథం వర్తేరన్నిత్యుపదిశ్యతే.

రాజు మరియు ప్రజలు పరస్పర మెట్లుండవలయు నను విషయ మిందుపదేశించబడినది.

౩౭౪ వాజే వాజేఽవత వాజినో నో ధనేషు విప్రాఽ అమృతాఽ ఋతజ్ఞాః।

అస్య మధ్వః పిబత మాదయధ్వన్తృప్తా యాత పథిభిర్దేవయానైః ॥౧౮॥

ప.వి:- వాజే వాజ ఇతి వాజే + వాజే, అవత, వాజినః, నః, ధనేషు, విప్రాః, అమృతాః, ఋతజ్ఞా ఇత్యృత + జ్ఞాః, అస్య, మధ్వః, పిబత, మాదయధ్వమ్, తృప్తాః, యాత, పథిభిరితి పథి + భిః, దేవయానై రితి దేవ + యానైః॥౧౮॥

పదార్థః :- (వాజే వాజే) సంగ్రామే సంగ్రామే (అవత) పాలయత (వాజినః) వేగవంతః (నః) అస్మాన్ (ధనేషు)(విప్రాః) విద్యాసుశిక్షాజాతప్రజ్ఞాః (అమృతాః) స్వస్వరూపేణ నాశరహితాః ప్రాప్తజీవన్ముక్తిసుఖాః (ఋతజ్ఞాః) యే ఋతం సత్యం జానంతి తే. (అస్య) ప్రత్యక్షస్య (మధ్వః) మధునో మధురస్య రసస్య. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (పిబత) (మాదయధ్వమ్) హృష్యత (తృప్తాః) ప్రీణితాః (యాత) గచ్ఛత (పథిభిః) మార్గైః (దేవయానైః) దేవా విద్వాంసో యాంతి యైర్మార్గైః. అయం మంత్రః. శత. ౫.౧.౫.౨౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౮॥

అన్వయః :- హే ఋతజ్ఞా అమృతా వాజినో విప్రా! యూయం వాజే వాజే నోఽవత. అస్య మధ్వః పిబతాఽస్మాకం ధనైస్తృప్తాః సంతో మాదయధ్వమ్. దేవయానైః పథిభిః సతతం యాత. ॥౧౮॥

భావార్థః :- రాజపురుషై వేదాదీని శాస్త్రాణ్యధీత్య సుశిక్షయా యథార్థం బోధం ప్రాప్య ధార్మికాణాం విదుషాం మార్గేణ సదా గంతవ్యం నేతరేషామ్. శరీరాత్మబలపాలనేనైవ సతతమానందితవ్యం, ప్రజాజనాః స్వధనైరేతాన్ సతతం తర్పయంతు. ॥౧౮॥

పదార్థము :- (ఋతజ్ఞాః) సత్యవిద్యలనెరిగినట్టి (అమృతాః) తమతమ రూపములచే నాశరహితులై జీవన, మోక్షసుఖములను పొందినట్టి (వాజినః) వేగశాలులైనట్టి (విప్రాః) విద్య మరియు చక్కని శిక్షణద్వారా బుద్ధిని ప్రాప్తించుకొని విద్వాంసులైనట్టి రాజపురుషులారా! మీరు (వాజే వాజే) ప్రతి సంగ్రామమునందును (నః) మమ్ము (అవత) రక్షించుడు. (అస్య) ఇట్టి (మధ్వః) మధురరసమును (పిబత) త్రావుడు. మా ధనములచే (తృప్తాః) తృప్తిపరులై (మాదయధ్వమ్) ఆనందితులగుడు. మరియు (దేవయానైః) విద్వాంసులు నడచునట్టి (పథిభిః) మార్గములందు (యాత) నడచుచుండుడు. ॥౧౮॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు వేదములు మున్నగు శాస్త్రములనభ్యసించి, ఉత్తమజ్ఞానమును పొంది ధర్మాత్ములగు విద్వాంసులమార్గమునే నిరంతరము అనుసరించుచు చెడుమార్గములకు దూరముగ నుండవలెను. శరీరాత్మల బలములను వృద్ధిపరచుకొనుటకు వైద్యశాస్త్రములచే పరీక్షించబడిన, చక్కగా పాకమొనర్చబడిన అన్నము మున్నగు రసములను సేవించుచు ప్రజలను రక్షించుటయందే ఆనందమును పొందుచు ప్రజలను నిరంతరము ప్రసన్నులుగా నుంచవలెను. ॥౧౮॥

18.O truthful, aged, steadfast and wise officials, protect us in each fray. Enjoy the reward of victory in the battle. Be joyful, be satisfied. Tread on paths, which sages are wont to tread!.

౩౭౫.ఆ మా వాజస్యేత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, విచృద్ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

మనుష్యైర్ధర్మాచరణేన కిం కిమేష్టవ్యమిత్యాహ.

మనుష్యులు ధర్మాచరణముచే ఏ యే పదార్థములను కోరవలెను విషయమిందు గలదు.

౩౭౫ ఆ మా వాజస్య ప్రసవో జగమ్యాదేమే ద్యావాపృథివీ విశ్వరూపే

ఆ మా గంతాం పితరా మాతరా చా మా సోమోఽ అమృతత్వేన

గమ్యాత్ । వాజినో వాజజితో వాజంస్ససృవాంసో బృహస్పతే

ర్భాగమవజిఘ్రత నిమృజానాః॥౧౯॥

ప.వి:- ఆ, మా, వాజస్య, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవః, జగమ్యాత్, ఆ, ఇమే, ఇతీమే, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, విశ్వరూపే ఇతి విశ్వ + రూపే, ఆ, మా, గంతామ్, పితరామాతరా, చ, ఆ, మా, సోమః, అమృతత్వేనేత్యమృత + త్వేన, గమ్యాత్, వాజినః, వాజజిత ఇతి వాజ + జితః, వాజమ్, సస్రువాంస ఇతి సస్రు+వాంసః, బృహస్పతేః, భాగమ్, అవ, జిఘ్రత, నిమృజానా ఇతి ని + మృజానాః.॥౧౯॥

పదార్థః:-(ఆ) (మా) మామ్ (వాజస్య) వేదాదిశాస్త్రార్థప్రసూతజ్ఞానబోధస్య (ప్రసవః) ప్రకృష్టైశ్వర్యసమూహః (జగమ్యాత్) భృశం ప్రాప్నుయాత్ (ఆ) (ఇమే) (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ రాజ్యార్థే (విశ్వరూపమ్) విశ్వాని సర్వాణి రూపాణి యయో స్తే (ఆ) (మా) మామ్ (గంతామ్) ప్రాప్నుతః. అత్ర వికరణలుక్ (పితరా మాతరా) పితా చ మాతా చ తే. అత్ర పితరామాతరా చ ఛందసి అ. ౬.3.33. ఇతి పూర్వపదస్యానఙ్. ఉత్తరపదస్యాకారాదేశశ్చ నిపాత్యతే (చ) సుసహాయః (ఆ) (మా) మామ్. (సోమః) సోమవల్ల్యాద్యోషధిగణః (అమృతత్వేన) సర్వరోగనివారకత్వేన సహ (గమ్యాత్) ప్రాప్నుయాత్ (వాజినః) ప్రశస్తబలినః (వాజజితః) విజితసంగ్రామాః (వాజమ్) సంగ్రామమ్ (సస్రువాంసః) ప్రాప్తవంతః (బృహస్పతేః) బృహత్యాః సేనాయాః స్వామినః (భాగమ్) భజనీయమ్ (అవ) (జిఘ్రత) (నిమృజానాః) నితరాం శుంధంతః. అయం మంత్రః. శత.౫.౧.౫.౨౭-౨౭ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౯॥

అన్వయః:-హే పూర్వోక్తా విద్వాంసో! యేషాం భవతాం సహాయేన వాజస్య ప్రసవో మా జగమ్యాత్ సమంతాత్ ప్రాప్నుయాదిమే విశ్వరూపే ద్యావాపృథివీ చామృతత్వేన సోమో గమ్యాత్. పితరామాతరా చాగంతామ్. తే వాజినో వాజజితో వాజం సస్రువాంసో నిమృజానాః సంతోయూయం బృహస్పతేర్భాగ మవజిఘ్రత.॥౧౯॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః! విద్వత్సంగేన విద్యాసుశిక్షే ప్రాప్య ధర్మమాచరంతి. తానిహాముత్ర పరమైశ్వర్యసాధకం రాజ్యం విద్వాంసౌ మాతాపితరౌ రోగరాహిత్యం చ ప్రాప్నోతి. యే విదుషాం సేవనం కుర్వంతి తే శరీరాత్మబలం ప్రాప్తాః సంతః సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నువంతి. నాతో విరుద్ధాచరణా ఏతత్సర్వమాప్తుం శక్నువంతి. ॥౧౯॥

పదార్థము :-[మొదట చెప్పబడిన] ఓ విద్వాంసులారా! మీ సహాయముచే (వాజస్య) వేదాది శాస్త్రముల అర్థబోధనలు (ప్రసవః) ఉత్తమైశ్వర్యములు (మా) నాకు (జగమ్యాత్) శీఘ్రముగ ప్రాప్తించుగాక (ఇమే) ఇట్టి

(విశ్వరూపే) విశ్వరూపములుగలిగియున్న (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూరాజ్యముల (చ) మరియు (అమృతత్వేన) సకలరోగనిర్మూలనగుణములతో (సోమః) సోమవల్లి మున్నగు ఓషధీవిజ్ఞానము నాకు లభించునుగాక! మరియు (పితరా మాతరా) విద్వాంసులగు మాతాపితరులు (ఆగన్తామ్) లభించుదురుగాక! అట్టి (వాజినః) ప్రశంసిత బలవంతులు (వాజజితః) సంగ్రామముల జయించువారు (వాజమ్) సంగ్రామములను పొంది (నిమృజానాః) నిరంతరము శుద్ధులునైన మీరు (బృహస్పతేః) మహాసేనాధిపతి యొక్క (భాగమ్) సేవించదగిన భాగమును (అవజిఘ్రత) నిరంతరము పొందుచుందురు గాక! ॥౧౯॥

భావార్థము :- విద్వాంసులచే విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణను ప్రాప్తించుకొని ధర్మము నాచరించు మానవులకు ఇహపరలోకములందు పరమైశ్వర్యములను సాధించు రాజ్యము, విద్వాంసులను మాతా పితరులు, చక్కని ఆరోగ్యము ప్రాప్తించును. విద్వాంసులను సేవించువారు శరీరాత్మల శుద్ధిని ప్రాప్తించుకొని సకల సుఖముల ననుభవింతురు. కాని ఇందుకు విపరీతముగ నడచుకొనువారికి సాధ్యముగాదు. ॥౧౯॥

19.May I get in full, bounteous wealth of knowledge. May I get sovereignty over Heaven and Earth, in which reside all shining objects. May I get the knowledge of healing medicines. May I obtain learned father and mother.

Ye, mighty warriors, winners of battles, going to the battle-field, purified in heart, obey the orders of your general!.

౩౭౬. ఆపయ ఇత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిక్ కృతిశ్ఛందః, నిషాదః స్వరః.

విద్యా సుశిక్షితయా వాచా మనుష్యాణాం కిం కిం ప్రాప్నోతీత్యాహ.

విద్యానుశిక్షాయుక్త మగు వాణిచే మనుష్యుల కేమి ప్రాప్తించునది చెప్పబడినది.

౩౭౬ ఆపయే స్వాహా స్వాపయే స్వాహాఽపిజాయ స్వాహా క్రతవే స్వాహా వసవే
స్వాహాఽహర్పతయే స్వాహాఽహ్నే ముగ్ధాయ స్వాహా ముగ్ధాయ
వైనꣳశినాయ స్వాహా వినꣳశినఽ ఆన్త్యాయనాయ స్వాహాఽఽన్త్యాయ
భౌవనాయ స్వాహా భువనస్య పతయే స్వాహాఽధిపతయే స్వాహా॥౨౦॥

ప.వి:- ఆపయే, స్వాహా, స్వాపయ ఇతి సు+ఆపయే, స్వాహా, అపిజాయేత్యపి+జాయ, స్వాహా, క్రతవే, స్వాహా, వసవే, స్వహా, అహర్పతయే, అహఃఽపతయ ఇత్యహః+పతయే,

స్వాహా,అహ్నే, ముగ్ధాయ, స్వాహా, ముగ్ధాయ, వైనఀశినాయ, స్వాహా, వినఀశిన ఇతి వినఀశినే, ఆంత్యాయనాయేత్యాన్త్య+ ఆయనాయ, స్వాహా, అన్త్యాయ, భౌవనాయ, స్వాహా, భువనస్య, పతయే, స్వాహా, అధిపతయ ఇత్యధి+పతయే,స్వాహా.॥౨౦॥

పదార్థః:-(ఆపయే) సకలవిద్యావ్యాప్తయే (స్వాహా) సత్యా క్రియా (స్వాపయే) సుఖానాం సుష్ఠుప్రాప్తయే (స్వాహా) ధర్మ్యా క్రియా (అపిజాయ) నిశ్చయేన జాయమానాయ (స్వాహా) పురుషార్థయుక్తాక్రియా (క్రతవే) ప్రజ్ఞాయై (స్వాహా) అధ్యయనాధ్యాపనప్రవర్తికా క్రియా (వసవే) విద్యానివాసాయ (స్వాహా) సత్యాం వాణీమ్ (అహర్పతయే) పురుషార్థేన గణితవిద్యయా దివస్పాలకాయ (స్వాహా) కాలవిజ్ఞాపికా వాణీ (అహ్నే) దినాయ (ముగ్ధాయ) ప్రాప్తమోహనిమిత్తాయ (స్వాహా) విజ్ఞానయుక్తా వాక్ (ముగ్ధాయ) మూర్ఖాయ (వైనంశినాయ) వినాశశీలేషు కర్మసు భవాయ (స్వాహా) చేతయిత్రీం వాణీమ్ (వినంశినే) వినష్టుం శీలాయ (ఆంత్యాయనాయ) అంత్యం నీచమయనం ప్రాపణం యస్య తస్మై (స్వాహా) నష్టకర్మనివారికా వాణీ (అంత్యాయ) అంతే భవాయ (భౌవనాయ) భువనేషు ప్రభవాయ (స్వాహా) పదార్థవిజ్ఞాపికా వాక్ (భువనస్య) సంసారస్య (పతయే) స్వామిన ఈశ్వరాయ (స్వాహా) యోగవిద్యాజనితా ప్రజ్ఞా (అధిపతయే) సర్వాధిష్ఠాతౄణాముపరి వర్తమానాయ (స్వాహా) సర్వవ్యవహారవిజ్ఞాపికా వాక్. అయం మంత్రః. శత.౫.౨.౧.౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౦॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో! యూయం యథా మామాపయే స్వాహా. స్వాపయే స్వాహాఽపిజాయ స్వాహా క్రతవే స్వాహాఽహర్పతయే స్వాహా, ముగ్ధాయాహ్నే స్వాహా, ముగ్ధాయ వైనంశినాయ స్వాహా. ఆంత్యాయనాయ వినంశినే స్వాహాఽఽన్త్యాయ భౌవనాయ స్వాహా భువనస్య పతయే స్వాహాఽధిపతియే చ స్వాహా ప్రాప్నుయాత్ తథా ప్రయతధ్వమ్. ॥౨౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైః సకలవిద్యాప్రాప్త్యాదిప్రయోజనాయ విద్యాసుశిక్షాయుక్తా వాణీ ప్రాప్తవ్యా. యతః సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నుయుః. ॥౨౦॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసులారా! మీరు నా కెట్లు (ఆపయే) సంపూర్ణవిద్యల ప్రాప్తికై (స్వాహా) సత్యక్రియ మరియు (స్వాపయే) సుఖేచ్ఛప్రాప్తికై (స్వాహా) ధర్మయుక్త క్రియ (క్రతవే) బుద్ధి వృద్ధియగుటకు (స్వాహా) చదివించు ప్రవృత్తిని గలిగించు క్రియ (వసవే) విద్యానివాసమునకై (స్వాహా) సత్యవాణి (అహర్పతయే) పురుషార్థపూర్వకముగ గణితవిద్యద్వారా దినమును, కాలగతిని దెలుసికొను వాణి (ముగ్ధాయ) మోహప్రాప్తికై (అహ్నే) దినమగుటకై (స్వాహా) విజ్ఞానయుక్తమగు వాణిని (వైనఀశినాయ) నష్టస్వభావముతో గూడిన కర్మలందుండు (ముగ్ధాయ) మూర్ఖులకొరకు (స్వాహా) హెచ్చరించు వాణి (అన్త్యాయనాయ) నీచత్వమును

ప్రాప్తించిన (విన్ర్త్రిశినే) నష్టస్వభావయుక్తునకు (స్వాహా) పదార్థముల నెరుకపరచు వాణి (భువనస్య పతయే) విశ్వస్వామియగు పరమేశ్వరునకు (స్వాహా) యోగవిద్యను ప్రకటించుబుద్ధి (అధిపతయే) అధిష్ఠాత లెల్లరపై నుండు పురుషునికొరకు (స్వాహా) సకల వ్యవహారముల నెరిగించు వాణి (గమ్యాత్) లభించుటకు ఆలస్యమును వదలి ప్రయత్నించుడు.॥౨౦॥

భావార్థము :- సదా సమస్త సుఖములు లభించుటకై మానవులెల్లరును సకలవిద్యల ప్రాప్తి మున్నగు ప్రయోజనముల సాధించుటకు చక్కని శిక్షాయుక్తవాణిని పొందుటకు సదా పురుషార్థముల నొనర్ప వలయును.॥౨౦॥

20.For the attainment of full knowledge, noble deeds; gof the attainment of happiness, religious life; for the attainment of definite object, activity, for the advancement of wisdom, the habit of reading and teaching, for retention of knowledge, truthful speech; for arithmetical measurement of day, the science of arithmetic; for checking the waste of time in infatuation, a word of wisdom; for the fool who revels in vice, a word of caution; for the degraded, wicked soul, advice to ward off evil deeds; for the strong person amongst the low and despicable, speech revealing the true nature of things; for the attainment of God, the Lord of the universe, the knowledge of yoga; for the king, the knowledge of all affairs, are essential.

322.ఆయుర్యజ్ఞేనేత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, అత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ మనుష్యాన్ ప్రతీశ్వర ఆహేత్యుపదిశ్యతే.

ఈశ్వరుడు పై విధముగనే మనుష్యులకు మరల నుపదేశించుచున్నాడు.

322 ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతాం ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతాం చక్షుర్యజ్ఞేన
కల్పతాగ్ంశ్రోత్రం యజ్ఞేన కల్పతాం పృష్ఠం యజ్ఞేన కల్పతాం యజ్ఞో
యజ్ఞేన కల్పతామ్। ప్రజాపతేః ప్రజాఽ అభూమ స్వర్దేవాఽ
అగన్మామృతాఽ అభూమ ॥౨౧॥

ప.వి:- ఆయుః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, ప్రాణః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, చక్షుః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, శ్రోత్రమ్, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, పృష్ఠమ్, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, యజ్ఞః, యజ్ఞేన,

కల్పతామ్, ప్రజాపతేరితి ప్రజా + పతేః, ప్రజ ఇతి ప్ర + జాః, అభూమ, స్వః, దేవాః, అగన్మ, అమృతాః, అభూమ ॥౨౧॥

పదార్థః :-(ఆయుః) జీవనమ్ (యజ్ఞేన) ధర్మేణేశ్వరాజ్ఞాపాలనేన (కల్పతామ్) సమర్థతామ్ (ప్రాణః) జీవనహేతుర్బలకారీ (యజ్ఞేన) ధర్మ్యేణ విద్యాభ్యాసేన (కల్పతామ్) (చక్షుః) చష్టేఽనేన తత్ (యజ్ఞేన) శిష్టాచరితేన ప్రత్యక్షవిషయేణ (కల్పతామ్) (శ్రోత్రమ్)శృణోతి యేన తత్ (యజ్ఞేన) శబ్దప్రమాణాభ్యాసేన (కల్పతామ్) (పృష్ఠమ్) ప్రచ్ఛన్నమ్ (యజ్ఞేన) సంవాదాఖ్యేన (కల్పతామ్) యజధాతోరర్థః (యజ్ఞేన) బ్రహ్మచర్యాద్యాచరణేన (కల్పతామ్) (ప్రజాపతేః) విశ్వంభరస్య జగదీశ్వరస్యేవ ధార్మికస్య రాజ్ఞః (ప్రజాః) తదధీనపాలనాః (అభూమ) భవేమ (స్వః) సుఖమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ (అమృతాః) ప్రాప్తమోక్షసుఖాః (అభూమ) భవేమ. అయం మంత్రః. శత.౫.౨.౧-౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యుష్మాకమాయుః సతతం యజ్ఞేన కల్పతామ్. ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతామ్. చక్షుర్యజ్ఞేన కల్పతామ్. శ్రోత్రం యజ్ఞేన కల్పతామ్. పృష్ఠం యజ్ఞేన కల్పతామ్. యథా వయం ప్రజాపతేః ప్రజా అభూమ. దేవాః సంతోఽమృతా అభూమ. స్వరగన్మేతి యూయం నిశ్చినుత. ॥౨౧॥

భావార్థః:-ఈశ్వరః సర్వాన్ మనుష్యానిదమాజ్ఞాపయతి. యూయం మత్సదృశస్య సత్య గుణకర్మస్వభావస్యైవ ప్రజా భవతేతరస్య క్షుద్రాఽఽశయస్య చ కదాచిత్ప్రజాభావం మా స్వీకురుత. యథా మాం న్యాయాధీశం మత్వా మదాజ్ఞాయాం వర్తిత్వా సర్వం స్వం ధర్మేణ సహచరితం కృత్వాఽఽభ్యుదయి కనిఃశ్రేయసే సుఖే నిత్యం ప్రాప్నుతః, తథా యో హి ధర్మేణ న్యాయేన యుష్మాన్ నిరంతరం పాలయేత్తం చ సభేశం రాజానం మన్యధ్వమ్. ॥౨౧॥

పదార్థము :-ఓ మనుష్యులారా! మీయొక్క (ఆయుః) ఆయుష్యము (యజ్ఞేన) నిరంతరము పరమేశ్వరాజ్ఞాపాలనమునందు (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగునుగాక! (ప్రాణః) జీవనహేతువు బలకారకమునగు ప్రాణము (యజ్ఞేన) ధర్మయుక్తమగు విద్యాభ్యాసమున (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగు గాక! (చక్షుః) నేత్రములు (యజ్ఞేన) ప్రత్యక్షవిషయమగు శిష్టాచారమునందు (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగును గాక! (శ్రోత్రమ్) కర్ణములు [చెవులు] (యజ్ఞేన) వేదాభ్యాసముచే (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగు గాక! మరియు (పృష్ఠమ్) ప్రశ్నించు విషయములు (యజ్ఞేన) సంవాదములద్వారా (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగును గాక! (యజ్ఞః) యజ్ఞధాతువునకర్థము (యజ్ఞేన) బ్రహ్మచర్యము మున్నగువాని యాచరణములద్వారా (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగు గాక! మేము (ప్రజాపతేః) సకల ప్రాణికోటిని పాలించు ఈశ్వరునివంటి ధర్మాత్ముడగు రాజునకు (ప్రజాః) పాలించదగిన సంతానమువంటివారము (అభూమ) అగుదుము గాక! మరియు (దేవాః) విద్వాంసులమై (అమృతాః) జన్మమరణ పరంపరనుండి విముక్తులమై (స్వః) మోక్షసుఖమును (అగన్మ) చక్కగా పొందుదుము గాక! [అని మీరు నిశ్చయించుకొనుడు]. ॥౨౧॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడనగు నేను సర్వమానవులనాజ్ఞాపించుచున్నాను. నావంటి ధర్మయుక్త గుణకర్మస్వభావములుగల రాజునకే ప్రజలుగా నగుడు. మూర్ఖుడు, క్షుద్రాశయములుగలవాని ప్రజలుగుట కెన్నడును అంగీకరించకుడు. నన్ను న్యాయాధీశునిగ భావించి, నా యాజ్ఞలందు ప్రవర్తించి, సర్వస్వమును ధర్మముతో సంయుక్త మొనర్చి, అభ్యుదయ, నిఃశ్రేయస సుఖములను సదా పొందుచుండునట్లు మిమ్ము ధర్మముతో గూడిన న్యాయముతో నిరంతరము పరిపాలించునట్టి విద్యావంతుడగు, శక్తిశాలినే సభాపతి రాజుగా స్వీకరించుడు. ॥౨౧॥

21.May life be devoted to obeying the orders of God. May life-breath thrive through practice. May eye thrive by the study of natural objects. May ear thrive by listening to the Vedas. May questioning improve through mutual discussion. May worship of God thrive through celibacy. May we be the true sons of God. May the learned attain to final emancipation and thereby enjoy happiness.

౩౭౮. అస్మే ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, దిశో దేవతాః, నిచృదత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

ఈశ్వరాజ్ఞాతో మనుష్యైరిహ కథం వర్తితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

పరమేశ్వరాజ్ఞానుసారము మానవు లీ లోకమునం దెట్లుండవలయునను

విషయ మీ మంత్రమునందు చెప్పబడినది.

౩౭౮ అస్మే వో అస్త్వింద్రియమస్మేనృమ్ణముత క్రతురస్మే వర్చాంసి

సంతు వః। నమో మాత్రే పృథివ్యై నమో మాత్రే పృథివ్యాఽ

ఇయం తే రాడ్యంతాసి యమనో ధ్రువోఽసి ధరుణః।

కృష్యై త్వా క్షేమాయ త్వా రయ్యై త్వా పోషాయ త్వా॥౨౨॥

ప.విః- అస్మేఽ ఇత్యస్మే, వః, అస్తు, ఇంద్రియమ్, అస్మేఽ ఇత్యస్మే, నృమ్ణమ్, ఉత, క్రతుః, అస్మేఽ ఇత్యస్మే వర్చాంసి. సంతు, వః, నమః, మాత్రే, పృథివ్యై, నమః, మాత్రే, పృథివ్యై, ఇయమ్, తే, రాట్, యంతా, అసి, యమనః, ధ్రువః, అసి, ధరుణః, కృష్యై, త్వా, క్షేమాయ, త్వా, రయ్యై, త్వా, పోషాయ, త్వా ॥౨౨॥

పదార్థః :-(అస్మే) అస్మాకమస్మభ్యం వా (వః) యుష్మాకం యుష్మభ్యం వా (అస్తు) భవతు (ఇంద్రియమ్) మన ఆదీని (అస్మే) మే (నృమ్ణమ్) ధనమ్ (ఉత) అపి (క్రతుః) ప్రజ్ఞా కర్మ వా (అస్మే) మే (వర్చాంసి) ప్రకాశమానాధ్యయనాని. వర్చ ఇత్యన్న నా... నిఘం.౨.౭. (సంతు) (వః) యుష్మాకం యుష్మభ్యం వా (నమః) అన్నాదికమ్ (మాత్రే) మాన్యనిమిత్తాయై (పృథివ్యై) విస్తృతాయై భూమయే (నమః) జలాదికమ్ (మాత్రే) (పృథివ్యై) (ఇయమ్) (తే) తవ (రాట్) రాజమానా (యంతా) నియంతా (అసి) (యమనః) ఉపయంతా (ధ్రువః) నిశ్చలః (అసి) (ధరుణః) ధర్తా (కృష్యై) కృషంతి విలిఖంతి భూమిం యయా తస్యై (త్వా) త్వామ్ (క్షేమాయ) రక్షణాయ (త్వా) (రయ్యై) శ్రియై (త్వా) (పోషాయ) పుష్టయే (త్వా) అయం మంత్రః. శత. ౫.౨.౧.౧౫-౨౫.వ్యాఖ్యాతః.॥౨౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాఽహమీశ్వరః కృష్యై త్వా, క్షేమాయ త్వా, రయ్యై త్వా, పోషాయ త్వా నియుంజామి. యస్త్వం ధ్రువో యంతాసి, ధరుణో యమనోఽసి, యస్య తే తవేయం రాడస్తి. అస్యై మాత్రే పృథివ్యై నమోఽస్యై మాత్రే పృథివ్యై నమో విధేహి. సర్వే యూయం యదస్మే ఇంద్రియం తద్వోఽస్తు. యదస్మే నృమ్ణం తద్వోఽస్తు. ఉతాపి యోఽస్మే క్రతుః స వోఽస్తు. యాన్యస్మాకం వర్చాంసి తాని వః సంతు. యదేతత్సర్వం వోఽస్తు. తదస్మాకమస్త్విత్యేవం పరస్పరం యూయం సమాచరత.॥౨౨॥

భావార్థః :-మనుష్యాన్ ప్రతీశ్వరస్యేయమాజ్ఞాఽస్తి భవంతః సదైవ సత్కర్మసు ప్రయతంతామ్. ఆలస్యం మా కుర్వతామ్. పృథివ్యాః సకాశాదన్నాదీన్యుత్పాద్య సంరక్ష్యైతత్సర్వం పరస్పరముపకారాయ యథా స్యాత్తథా తద్ధితం విదధతామ్. ॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! ఈశ్వరుడనగు నేను (కృష్యై) వ్యవసాయమునకై (త్వా) నిన్ను (క్షేమాయ) రక్షణకొరకు (త్వా) నిన్ను (రయ్యై) సంపదలకొరకు (త్వా) నిన్ను (పోషాయ) పుష్టికొరకు (త్వా) నిన్ను నియుక్తమొనర్చుచున్నాను. నీవు (ధ్రువః) దృఢశాలివి (యన్తా) నియమముగ నడచువాడవు (అసి) ఐయున్నావు (ధరుణః) ధారణమొనర్చువాడవు (యమనః) ఉద్యోగశాలివి (అసి) ఐయున్నావు (తే) నీ కెయ్యది (ఇయమ్) ఇట్టి (రాట్) శోభాయుక్తమై యున్నదో అట్టి ఈ (మాత్రే) మాన్యతకు హేతువగు (పృథివ్యై) విస్తారముతోగూడిన పృథివికి (నమః) అన్నజలాది పదార్థములు లభించుగాక! (మాత్రే) మాన్యతనిచ్చునట్టి (పృథివ్యై) పృథివీతత్త్వమును మరియు భూగర్భవిద్యనెరిగి దీనినుండి (నమః) అన్నము, జలము మున్నగు పదార్థముల ప్రాప్తిజేసికొని మీరెల్లరును పరస్పరము ఇట్లు చెప్పుకొనుడు, ప్రవర్తించుకొనుడు. ఎట్లన (అస్మే) మాయొక్క (ఇన్ద్రియమ్) మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియములు (వః) మీకొరకై యుండుగాక! (అస్మే) మాయొక్క (నృమ్ణమ్) ధనము (వః) మీకొరకు వినియోగముగుగాక! (ఉత) మరియు (అస్మే) మాయొక్క (క్రతుః) బుద్ధి, లేక కర్మ (వః) మీ హితముకొరకు వినియోగపడుగాక! (వర్చాంసి) మేము చదివినవి, చదివించినవి, మాయన్నములు మున్నగునవి (వః) మీకొరకు (సన్తు) వినియోగపడుగాక! ఈ సర్వమును మీదియు, మాదియును అగుగాక! పరస్పర మిట్టి యాచరణనే యొనర్చుడు. ॥౨౨॥

భావార్థము:- మానవులకీశ్వరు డీవిధముగా ఉపదేశించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! మీరెల్లరును సోమరితనమును దరిజేరనీయక సదా పురుషార్థపరులై పృథివినుండి పండించిన అన్నాది పదార్థములను రక్షించుడు. వానిని పరస్పరము ఉపకారకార్యములందు ఉపయోగమగునట్లు ప్రయత్నించుడు. పరస్పరం విరోధములను వదలి ఇతరుల కార్యసాధనములందు మీరును సహకరించుడు. ॥౨౨॥

22.I enjoin thee for agriculture, advancement, wealth, and prosperity. Thou art persevering, law-abiding, preserving and eminent. May food-grains be produced from this venerable Earth. May the worthy science of geology be studied, and water and food grains produced thereby from the Earth. May our physical force, wealth, wisdom, and knowledge be for your service.

౩౭౯.వాజస్యేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తైరత్ర కథం భవితవ్యమిత్యాహ.

ఈ విషయమున వా రెట్లుండ వలయున దీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౭౯ వాజస్యేమం ప్రసవః సుషువేఽగ్రే సోమ్ꣳరాజాన మోషధీష్వప్సు।

తాఽఅస్మభ్యం మధుమతీర్భవంతు వయꣳ రాష్ట్రే

జాగ్రియామ పురోహితాః స్వాహా ॥౨౩॥

ప.వి:- వాజస్య, ఇమమ్, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవః, సుషువే, సుసువ ఇతి సుసువే, అగ్రే, సోమమ్, రాజానమ్, ఓషధీషు, అప్స్విత్యప్ + సు, తాః, అస్మభ్యమ్, మధుమతీ రితి మధు +మతీః, భవన్తు, వయమ్ రాష్ట్రే, జాగ్రియామ, పురోహితా ఇతి పురః+హితాః, స్వాహా॥౨౩॥

పదార్థః :-(వాజస్య) బోధస్య సకాశాత్ (ఇమమ్) (ప్రసవః) ఐశ్వర్యయుక్తః (సుషువే) ప్రసవే ఉత్పాదయే (అగ్రే)పూర్వమ్ (సోమమ్) సోమమివ సర్వదుఃఖప్రణాశకమ్ (రాజానమ్) విద్యాన్యాయవినయైః ప్రకాశమానం స్వామినమ్ (ఓషధీషు) పృథివీస్థాసు యవాదిషు (అప్సు) జలేషు వర్తమానాః (తాః) (అస్మభ్యమ్) (మధుమతీః) ప్రశస్తా మధవో మధురాదయో గుణా విద్యంతే యాసు తాః (భవంతు) (వయమ్) అమాత్యాదయో భృత్యాః (రాష్ట్రే) రాజ్యే (జాగ్రియామ) సచేతనా అనలసాః సంతో వర్తేమహి. (పురోహితాః) సర్వేషాం హితకారిణః. (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా సహ. అయం మంత్రః. శత.౫.౨.౨-౫. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౩॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథాఽహమగ్రే ప్రసవః సన్ వాజస్యేమం సోమం రాజానం సుషేవే యథా తద్రక్షణేన యా ఓషధీష్వప్స్వోషధయః సంతి, తాః అస్మభ్యం మధుమతీ ర్భవంతు. యథా స్వాహా పురోహితా వయం రాష్ట్రే సతతం జాగృయామ తథా యూయమపి వర్తధ్వమ్. ॥౨౩॥

భావార్థః :- శిష్టా మనుష్యాః! సర్వవిద్యాచాతుర్యారోగ్యసహితం సౌమ్యాదిగుణాలంకృతం రాజానం సంస్థాప్య తద్రక్షకో వైద్య ఏవం ప్రవర్తేత. యథాఽస్య శరీరే బుద్ధావాత్మని చ రోగావేశో న స్యాత్. ఇత్థమేవ రాజవైద్యో సర్వానమాత్యాదీన్ భృత్యానరోగాన్ సంపాదయేతామ్. యత ఏతే రాజ్యస్థ సజ్జనపాలనే దుష్టతాడనే సదా ప్రయతేరన్. రాజా ప్రజా చ పితా పుత్రవత్ సదా వర్తేయాతామ్. ॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (అగ్రే) ప్రథమముగ (ప్రసవః) ఐశ్వర్యయుక్తుడనై (వాజస్య) వైద్యశాస్త్రబోధనకు సంబంధించిన (ఇమమ్) ఈ (సోమమ్) చంద్రునివలె సమస్త దుఃఖములను నాశమొనర్చువాడు (రాజానమ్) విద్యావినయ న్యాయములచే ప్రకాశవంతుడగు రాజును (సుషువే) ఐశ్వర్యవంతునిగా నొనర్చితినో ఆయన రక్షణయందు (ఓషధీషు) పృథివిపై యుత్పన్నమగు యవలు మున్నగు ధాన్యోషధులు (అప్సు) జలము మధ్యనగల ఓషధులు (తాః) అవన్నియును (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (మధుమతీ) ప్రశస్తమగు మధురగుణములు గలవిగా (భవన్తు) అగునుగాక! (స్వాహా) సత్యక్రియలతోగూడ (పురోహితాః) సర్వహితకారులమగు మేము (రాష్ట్రే) రాజ్యమునందు నిరంతరము (జాగృయామ) సోమరితనమును వదలివేసి మేల్కొనియుండునట్లు మీరును వర్తించుచుండుడు. ॥౨౩॥

భావార్థము :- సమస్త విద్యలందు పారంగతుడు, రోగరహితుడు ఉత్తమగుణములచే విరాజిల్లుచుండు ధర్మాత్మునకు రాజ్యాధికారమునిచ్చుట ప్రజల ముఖ్యకర్తవ్యమైయున్నది. ఆ రాజును రక్షించు వైద్యుడు అతని శరీరము, బుద్ధి, ఆత్మలయందు వ్యాధులు ప్రవేశించకుండునట్లు ప్రయత్నించవలయును. ఇదేవిధముగ రాజు మరియు వైద్యుడు ఇరువురును అమాత్యులు మున్నగు సకల రాజపురుషులను, ప్రజలను ఆరోగ్యవంతులుగ నుంచవలెను. అందువల్ల వీరు రాజ్యమునందలి దుష్టులను శిక్షించుచు, శిష్టులను రక్షించుచుండవలెను. రాజు మరియు ప్రజలు పరస్పరము పితా పుత్రులవలె సదా వర్తించుచుండవలెను. ॥౨౩॥

23.I, being First and Affluent, lend wisdom and prosperity to this king, the driver of all miseries and shining with knowledge, justice and humility.

May the medicines produce on the earth or grown in water, be highly efficacious for us. May we, the ministers, act tactfully for the betterment of the State, remaining alert, and always keeping the interests of the government foremost.

౩౨౦. వాజస్యేమామిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగ్ జగతీ ఛందః నిషాదః స్వరః.

రాజా కిమాశ్రిత్య కేన కిం కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

రా జెవరి యాశ్రయమున ఎవరితో నే మొనర్పవలెనను దీ మంత్రమున గలదు.

౩౮౦ వాజస్యేమాం ప్రసవః శిశ్రియే దివమిమా చ విశ్వా
భువనాని సమ్రాట్। అదిత్సన్తం దాపయతి ప్రజానన్త్స నో
రయిం సర్వవీరం నియచ్ఛతు స్వాహా ॥౨౪॥

ప.వి:- వాజస్య, ఇమామ్, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవః, శిశ్రియే, దివమ్, ఇమా, చ, విశ్వా, భువనాని, సమ్రాడితి సమ్+రాట్, అదిత్సన్తమ్, దాపయతి, ప్రజానన్నితి ప్ర+జానన్, సః, నః, రయిమ్, సర్వవీరమితి సర్వ + వీరమ్, ని, యచ్ఛతు, స్వాహా ॥౨౪॥

పదార్థః :-(వాజస్య) రాజ్యస్య (ఇమామ్) భూమిమ్ (ప్రసవః) ప్రసూతః (శిశ్రియే) సమాశ్రయే (దివమ్) దేదీప్యమానాం రాజనీతిమ్ (ఇమా) ఇమాని (చ) (విశ్వా) సర్వాణి (భువనాని) గృహాణి (సమ్రాట్) యో రాజధర్మే సమ్యగ్రాజతే సః (అదిత్సన్తమ్) రాజకరం దాతుమనిచ్ఛన్తమ్ (దాపయతి) (ప్రజానన్) ప్రజ్ఞావాన్ సన్ (సః) (నః) అస్మాకం ప్రజాస్థానామ్ (రయిమ్) ధనమ్ (సర్వవీరమ్) సర్వే వీరా యస్మాత్తత్ (ని) నితరామ్ (యచ్ఛతు) గృహ్ణాతు (స్వాహా) ధర్మ్యయా వాచా. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౨.౨. ౬. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యథా వాజస్య మధ్యే ప్రసవః సమ్రాడహమిమాం దివమిమా విశ్వా భువనాని చ శిశ్రియే తథా యూయమప్యేనమేతాని చాశ్రయత. యః స్వాహా ప్రజానన్నదిత్సన్తం దాపయతి స నః సర్వవీరం రయిం నియచ్ఛతు.॥౨౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యో మూలస్య రాజ్యస్య మధ్యే సనాతనీం రాజనీతిం విదిత్వా రాజ్యం సంరక్షితుం శక్నుయాత్, తమేవ చక్రవర్తినం రాజానం కురుత. యః కరస్యాదాతుః కరం దాపయేత్, సోఽమాత్యో భవితు మర్హేత్. యః శత్రూన్ నిగ్రహీతుం శక్నుయాత్ తం సేనాపతిం కురుత. యో విద్వాన్ ధార్మికో భవేత్తం న్యాయాధీశం కోశాధ్యక్షం వా కురుత.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! ఎట్లు (వాజస్య) రాజ్యమందు (ప్రసవః) ఉత్పన్నమైన (సమ్రాట్) ఉత్తమవిధిగా రాజధర్మమందు ప్రవర్తమానుడనైన నేను (ఇమామ్) ఈ భూమిని (దివమ్) ప్రకాశితమునగు [రాజనీతిని] (ఇమా) ఈ (విశ్వా) సకల (భువనాని) గృహములను (శిశ్రియే) నేను చక్కగా ఆశ్రయించుచున్నట్లే మీరును వీనిని బాగుగ ఆశ్రయించి శోభింపజేయుడు. (స్వాహా) ధర్మముతో గూడిన

సత్యవాణిచే (ప్రజానన్) ప్రజ్ఞాశాలినై (అదిత్సన్తమ్) రాజ్యపుపన్నులను [సిస్తులను] చెల్లించదలచనివారినుండి (దాపయతి) ఇప్పించుచున్నట్లు (సః) అతడు (నః) మాలోగల (సర్వవీరమ్) సకల వీరులను ప్రాప్తింపజేయు (రయిమ్) ధనమును (నియచ్ఛతు) ధరించునుగాక! ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! రాజ్యమున సనాతన రాజనీతిని చక్కగానెరిగి, రాజ్యమును సమర్థవంతముగా రక్షించువానినే చక్రవర్తిరాజుగా నియమించుకొనుడు. పన్నులు చెల్లించని వారినుండి పన్నులు రాబట్టువానిని అమాత్యునిగ నొనర్చుడు. శత్రువులకు భయంకరుడగు వానిని సేనాపతిగ మరియు ధార్మికుడగు విద్వాంసుని న్యాయాధీశునిగాని, కోశాధ్యక్షునిగాని జేసికొనవలెను. ॥౨౪॥

24.I,the king,born in my state,afford shelter to all habitations,and enforce my policy.

May he, who truly. knowing all his duties, realises taxes from those, unwilling to pay, receive from us riches, that bring us heroes.

౩౮౧. వాజస్యన్విత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ప్రజాపతి ర్దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునా రాజా కీదృశో భవేదిత్యాహ.

రాజెట్టివాడై యుండవలెనను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౩౮౧ వాజస్య ను ప్రసవ ఆ బభూవేమా చ విశ్వా భువనాని సర్వతః। సనేమి రాజా పరియాతి విద్వాన్ ప్రజాం పుష్టిం వర్ధయమానో౨ అస్మే౨ స్వాహా॥౨౫॥

ప. విః- వాజస్య, ను, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవః, ఆ, బభూవ, ఇమా, చ, విశ్వా, భువనాని, సర్వతః, సనేమి, రాజా, పరి, యాతి, విద్వాన్, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, పుష్టిమ్, వర్ధయమానః, అస్మే౨ ఇత్యస్మే, స్వాహా॥౨౫॥

పదార్థః :-(వాజస్య) వేదాదిశాస్త్రోత్పన్నబోధస్య (ను) శీఘ్రమ్ (ప్రసవః) యః ప్రసూతే సః (ఆ) సమంతాత్ (బభూవ) భవేత్ (ఇమా) ఇమాని (చ) (విశ్వా) సర్వాణి (భువనాని) మాండలికరాజ నివాసస్థానాని (సర్వతః) (సనేమి) సనాతనేన నేమినా ధర్మేణ సహ వర్తమానం రాజ్యమండలమ్ (రాజా) వేదోక్తరాజగుణైః ప్రకాశమానః (పరి) (యాతి) ప్రాప్నోతి (విద్వాన్) సకల విద్యావిత్ (ప్రజామ్) పాలనీయామ్ (పుష్టిమ్) పోషణమ్ (వర్ధయమానః) (అస్మే) అస్మాకమ్ (స్వాహా) సత్యయా నీత్యా. అయం మంత్రః. శ.౨.౨.౨.౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౫॥

అన్వయః :- యో వాజస్య స్వాహా ప్రసవో విద్వానాబభూవేమా విశ్వా భువనాని సనేమి. చ ప్రజాం పుష్టిం ను వర్ధయమానః పరియాతి సో అస్మే రాజా భవతు.॥౨౫॥

భావార్థః :- ఈశ్వరోఽభివదతి. హే మనుష్యాః! యూయం ప్రశంశితగుణకర్మస్వభావో రాజ్యం రక్షితుం సమర్థో భవేత్తం సభాధ్యక్షం కృత్వాఽఽప్తనీత్యా సామ్రాజ్యం కురుతేతి.॥౨౫॥

పదార్థము :- ఎవడు (వాజస్య) వేదాది శాస్త్రములద్వారా ఉత్పన్నజ్ఞానమును (స్వాహా) సత్యనీతితో (ప్రసవః) ప్రాప్తించుకొని (విద్వాన్) సంపూర్ణవిద్యల నెరిగినవాడు (ఆ) ఉత్తమరీతిలో (బభూవ) యుండునో (చ) మరియు (ఇమా) ఈ (విశ్వా) సకల (భువనాని) మాండలికరాజ నివాసస్థానములను (సనేమి) సనాతన నియమధర్మములతో గూడియున్న (ప్రజామ్) పాలించదగిన ప్రజలను (పుష్టిమ్) పోషణమును (ను) శీఘ్రముగ (వర్ధయమానః) వృద్ధిపరచుచు (పరి) సకలదిశలనుండి (యాతి) వ్యాపించువాడే (అస్మే) మాకు రాజగుగాక!॥౨౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ప్రశంసించదగిన గుణకర్మస్వభావములు గలిగి రాజ్యమును చక్కగా రక్షించి పెంపొందజేయు సమర్థతగలవానినే సభాధ్యక్షునిగ నొనర్చి ఆప్తనీతిద్వారా సామ్రాజ్యమును పాలించుచుండు డని పరమేశ్వరు డెల్లరకును ఉపదేశించుచున్నాడు. ॥౨౫॥

25. He is fit to be our King, who knows the course of conduct, as inculcated by the Vedas, who advances in knowledge, behaves properly, conduces to the prosperity of his old subjects, and all these provinces of the state, and thours throughout his territory.

౩౦౨. సోమమిత్యస్య తాపస ఋషిః, సోమాగ్న్యాదిత్యవిష్ణుసూర్యబృహస్పతయో దేవతాః, అనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః కీదృశం రాజానం స్వీకుర్యురిత్యుపదిశ్యతే.

ఎట్టి రాజును నియమించుకొనవలె నను విషయము మరల నిందుపదేశించబడెను.

౩౦౨ సోమ్ం రాజా॑నం॒ మవ॑సే॒ఽగ్నిమ్॒న్వార॑భామహే।

ఆ॒ది॒త్యాన్విష్ణు॒ꣳ సూర్యం॑ బ్ర॒హ్మాణం॑ చ॒ బృహ॒స్పతి॒ꣳ స్వాహా॑ ॥౨౬॥

ప.వి:- సోమ॑మ్, రాజా॑నమ్, అవ॑సే, అ॒గ్నిమ్, అ॒న్వారభామహ॒ ఇత్యను + ఆరభామహే,

ఆ॒ది॒త్యాన్, విష్ణు॑మ్, సూర్య॑మ్, బ్ర॒హ్మాణ॑మ్, చ॒, బృ॒హ॒స్పతి॑మ్, స్వాహా॑ ॥౨౬॥

పదార్థః:-(సోమమ్) సోమగుణసంపన్నమ్ (రాజానమ్) ధర్మాచరణేన ప్రకాశమానమ్ (అవసే) రక్షణాద్యాయ (అగ్నిమ్) అగ్నిమివ శత్రుదాహకమ్ (అన్వారభామహే) (ఆదిత్యాన్) విద్యాఽర్జనాయ కృతాఽష్టచత్వారింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యాన్ విదుషః (విష్ణుమ్) వ్యాపకం పరమేశ్వరమ్ (సూర్యమ్) సూరిషు విద్వత్సు భవమ్ (బ్రహ్మాణమ్) అధీతసాంగోపాంగచతుర్వేదమ్ (చ) (బృహస్పతిమ్) బృహతామాప్తానాం పాలకమ్ (స్వాహా) సత్యయా వాణ్యా. ॥౨౬॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా వయం స్వాహాఽవసే సహ వర్తమానం విష్ణుం సూర్యం బ్రహ్మాణం బృహస్పతిమగ్నిం సోమం రాజానమాదిత్యాంశ్చాన్వారభామహే, తథా యూయమప్యారభధ్వమ్. ॥౨౬॥

భావార్థః:-ఈశ్వరాజ్ఞాఽస్తి. సర్వే మనుష్యా రక్షణాద్యాయ బ్రహ్మచర్యాదినా విద్యాపారగాన్ విదుషస్తన్మధ్య ఉత్తమం సూర్యాదిగుణసంపన్నం రాజానం చ స్వీకృత్య సత్యాం నీతిం వర్ధయంత్వితి. ॥౨౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (స్వాహా) సత్యవాణిచే (అవసే) రక్షణ మున్నగువానికై (విష్ణుమ్) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు (సూర్యమ్) విద్వాంసులందు సూర్యునివంటి విద్వాంసుడు (బ్రహ్మాణమ్) చతుర్వేదములను సాంగోపాంగముగ చదువువాడు (బృహస్పతిమ్) పెద్దలను రక్షించువాడు (అగ్నిమ్) అగ్నివలె శత్రువులను దహించివేయువాడు (సోమమ్) శాంతగుణసంపన్నుడు (రాజానమ్) ధర్మాచరణమునందు ప్రకాశవంతుడగు రాజును (ఆదిత్యాన్) నలుబదెనిమిది (౪౮) సంవత్సరములవరకు బ్రహ్మచర్యవ్రతుడై పూర్ణవిద్యలగ్రహించి సూర్యునివలె ప్రకాశవంతుడై విద్వాంసుల మెప్పును పొంది గృహస్థాశ్రమమును (అన్వారభామహే) ఆరంభించునట్లు మీరును ఆచరించుడు. ॥౨౬॥

భావార్థము :-మానవులెల్లరును రక్షణము మున్నగువానికొరకు బ్రహ్మచర్యాది వ్రతములను పాలించి మహావిద్వాంసులమధ్య నలువదెనిమిది (౪౮) సంవత్సరములు ఆదిత్యబ్రహ్మచర్యముతో, దీక్షతో వేదాది సకలశాస్త్రముల నభ్యసించినవానినే రాజుగా స్వీకరించి సత్యమైన నీతిని వర్ధిల్లజేయవలెనని ఈశ్వరాజ్ఞ.॥౨౬॥

26.Let us elect him, for our protection, after due deliberations, as king, who is amiable, and destroyer of foes like fire, who has received education from the learned, who has observed the vow of celibacy for forty eight years, who holds sway over administrative problems, is supreme among the learned, is master of all the four vedas, and protector of the sages.

౩౮౩. అర్యమణ మిత్యస్య తాపస ఋషిః, అర్యమాదిమంత్రోక్తా దేవతాః, స్వరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునా రాజా కాన్ కస్మిన్ ప్రేరయే దిత్యాహ.

రాజు ఎవరి నెట్టికార్యములందు ప్రేరేపించవలయునను దిందుగలదు.

౩౮౩ అర్యమణం బృహస్పతిమింద్రం దానాయ చోదయ ।
వాచం విష్ణుగ్ం సరస్వతీగ్ం సవితారం చ వాజినగ్ం స్వాహా ॥౨౭॥

ప.వి:- అర్యమణమ్, బృహస్పతిమ్, ఇంద్రమ్, దానాయ, చోదయ, వాచమ్, విష్ణుమ్, సరస్వతీమ్, సవితారమ్, చ, వాజినమ్, స్వాహా ॥౨౭॥

పదార్థః :-(అర్యమణమ్) పక్షపాతరాహిత్యేన న్యాయకర్తారమ్. (బృహస్పతిమ్) సకలవిద్యాధ్యాపకమ్ (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తమ్ (దానాయ)(చోదయ) ప్రేరయ (వాచమ్) వేదవాణీమ్ (విష్ణుమ్) సర్వాధిష్ఠాతారమ్ (సరస్వతీమ్) బహువిధం సరో వేదాదిశాస్త్రవిజ్ఞానం విద్యతే యస్యాస్తాం విజ్ఞాన యుక్తామధ్యాపికాం స్త్రియమ్. (సవితారమ్) వేదవిద్యైశ్వర్యోత్పాదకమ్ (చ) (వాజినమ్) ప్రశస్త బలవేగాదియుక్తం శూరవీరమ్. (స్వాహా) సత్యయా నీత్యా. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౨.౨.౯. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౭॥

అన్వయః :-హే రాజ న్స్త్వం స్వాహా దానాయార్యమణం బృహస్పతిమింద్రం వాచం విష్ణుం సవితారం వాజినం సరస్వతీం చ సత్కర్మసు సదా చోదయ.॥౨౭॥

భావార్థః :-ఈశ్వరోఽభివదతి. రాజా స్వయం ధార్మికో విద్వాన్ భూత్వా సర్వాన్ న్యాయాధీశాన్ మనుష్యాన్ విద్యాధర్మవర్ధనాయ సతతం ప్రేరయేద్యతో విద్యాధర్మవృద్ధ్యాఽవిద్యాఽ ధర్మానివృత్తౌ స్యాతామ్. ॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నీవు (స్వాహా) సత్యమగు నీతితో (దానాయ) విద్య మున్నగు దానములకై (అర్యమణమ్) పక్షపాతములేని న్యాయశాలిని (బృహస్పతిమ్) సమస్త విద్యలనభ్యసింపజేయువానిని (ఇంద్రమ్) మహదైశ్వర్యశాలిని (వాచమ్) వేదవాణిని (విష్ణుమ్) సర్వమునకు అధిష్ఠాతయైనవానిని (సవితారమ్) వేదవిద్యలను అభ్యసించి సమస్తైశ్వర్యముల నుత్పన్నమొనర్చువానిని (వాజినమ్) చక్కని బలవేగములు గలిగియున్న శూరువీరుని (సరస్వతీమ్) బహువిధముల వేదాదిశాస్త్రములను విజ్ఞానయుక్తముగ చదివినట్టి విదుషీమణిని సత్కర్మలందు (చోదయ) నీవు సదా ప్రేరణ మొనర్చుచుండుము. ॥౨౭॥

భావార్థము :-ధర్మాత్ముడు, విద్వాంసుడునగు రాజు న్యాయశీలురెల్లరును విద్యాధర్మములను వృద్ధిపరచుటకై సదా ప్రేరేపణ గలిగించుచుండినచో విద్యాధర్మములు వర్ధిల్లి అవిద్య, అధర్మము దూరమగునని పరమేశ్వరుడు సకల ప్రజలను గూర్చి ఉపదేశించుచున్నాడు. ॥౨౭॥

27.O King, with a sound policy, for the spread of knowledge, urge, the lover of impartial justice, the teacher of all sciences, the master of riches and the vedas, the leader of men, the learned mistress, the lover of vedic lore and the brave warrior for nobledeeds!.

౩౮౪. అగ్న ఇత్యస్య తాపస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స రాజా కిం కిం కుర్యాదిత్యాహ.

ఆ రాజా ఏ మేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౩౮౪ అగ్నఽఉ అచ్ఛా వదేహ నః ప్రతి నః సుమనా భవ ।

ప్ర నో యచ్ఛ సహస్రజిత్ త్వꣳహి ధనదాఽఉ అసి స్వాహా ॥౨౮॥

ప. విః-అగ్నే, అచ్ఛ, వద, ఇహ, నః, ప్రతి, నః, సుమనా ఇతి సు+మనాః, భవ, ప్ర, నః, యచ్ఛ, సహస్రజిదితి సహస్ర+జిత్, త్వమ్, హి, ధనదా ఇతి ధన+దాః, అసి, స్వాహా॥౨౮॥

పదార్థః:-(అగ్నే) విద్వన్ (అచ్ఛ) సమ్యక్ నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (వద) సత్యముపదిశ (ఇహ) అస్మిన్సమయే (నః) అస్మాన్ (ప్రతి)(నః) అస్మాన్ (సుమనాః) సుహృద్భావః (భవ) ((ప్ర) (నః) అస్మభ్యమ్ (యచ్ఛ) దేహి (సహస్రజిత్) అసహాయః సన్ సహస్రం యోద్ధ్రాన్ జేతుం శీలః (త్వమ్) (హి) యతః (ధనదాః) ఐశ్వర్యదాతా (అసి) (స్వాహా) సత్యయా వాణ్యా. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౨.౨.౧౦. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౮॥

అన్వయః:-హే అగ్నే త్వమిహ స్వాహా నోఽచ్ఛ వద. నోఽస్మాన్ ప్రతి సుమనా భవ. త్వం హి సహస్రజిద్ధనదా అసి తస్మాన్నః సుఖం ప్రయచ్ఛ. ॥౨౮॥

భావార్థః:-ఈశ్వర ఆహ. రాజా ప్రజాసేనాజనాన్ప్రతి సదా సత్యం ప్రియం చ దద్యాత్, గృహ్ణీయాచ్ఛ, శరీరాత్మబలం వర్ధిత్వా నిత్యం శత్రూన్ జిత్వా ధర్మేణ ప్రజాః పాలయేదితి. ॥౨౮॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (ఇహ) ఈ సమయమునందు (స్వాహా) సత్యవాణిచే (నః) మాకు (అచ్ఛ) ఉత్తమరీతిలో (వద) ఉపదేశమొనర్చుము. (నః) మాయెడ (సుమనాః) మిత్రభావము గలవాడవు (భవ) ఆగుము. (హి) దీనివల్ల (సహస్రజిత్) అన్యసహాయము నాశించకుండ వేలాది శత్రువులను జయించువాడవు (ధనదాః) ఐశ్వర్యములనిచ్చువాడవు (అసి) ఐయుందువు (నః) మాకు (ప్రయచ్ఛ)) సుఖముల నిమ్ము.॥౨౮॥

భావార్థము :-రాజు, ప్రజలు మరియు సైన్యములతో సదా సత్యమును, ప్రియమునునగు వచనములే పలుకవలయును. వారికి ధనమునిచ్చుట, వారినుండి గ్రహించుటయును జేయుచు శారీరిక, ఆత్మిక బలములను వృద్ధిపరచుకొని శత్రువుల నిర్మూలించి ధర్మముగ ప్రజాపాలన మొనర్చవలెనని ఈశ్వరు డుపదేశించుచున్నాడు.॥౨౮॥

28.O King, speak truthfully and kindly to us here, be graciously inclined to us. Winner of thousands of warriors, grant us happiness, for thou art the giver of wealth!.

౩౦౫. ప్ర న ఇత్యస్య తాపస ఋషిః, అర్యమాది మంత్రోక్తా దేవతాః, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

రాజా మాత్రాదయశ్చ ప్రజాః కిం కిముపదిశేయురిత్యాహ.

రాజు ప్రజలతో, మాత తన సంతానముతో ఎట్లుండవలయునన దిందు గలదు.

౩౦౫ ప్ర నో॑ యచ్ఛత్వర్య॒మా ప్ర పూ॒షా ప్ర బృహ॒స్పతి॑ః ।
ప్ర వా॒గ్దే॒వీ ద॑దాతు నః॒ స్వాహా॑ ॥౨౯॥

ప.వి:-ప్ర, నః॒, య॒చ్ఛ॒తు॒, అ॒ర్య॒మా, ప్ర, పూ॒షా, ప్ర, బృహ॒స్పతి॑ః, ప్ర, వాక్, దే॒వీ, ద॒దా॒తు॒, నః॒, స్వాహా॑ ॥౨౯॥

పదార్థః:-(ప్ర) (నః) అస్మభ్యమ్ (యచ్ఛతు) దదాతు (అర్యమా) న్యాయాధీశః (ప్ర)(పూషా) పోషకః (ప్ర) (బృహస్పతిః) విద్వాన్ (ప్ర)(వాక్)విద్యాసుశిక్షిత వాణీయుక్తా (దేవీ) దేదీప్యమానాఽధ్యాపికా మాతా (దదాతు) (నః) అస్మభ్యమ్ (స్వాహా) సత్యవిద్యాయుక్తాం వాణీమ్. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౨.౨.౧౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౯॥

అన్వయః:-యథాఽర్యమా నోఽస్మభ్యం సుశిక్షాం ప్రయచ్ఛతు. యథా పూషా పుష్టిం ప్ర దదాతు. యథా బృహస్పతిః స్వాహా ప్రార్పయతు తథా వాగ్ దేవీ మాతాఽస్మభ్యం విద్యాం దదాతు.॥౨౯॥

భావార్థః:-అత్రాఽఽహ జగదీశ్వరః. రాజాదయః సర్వే పురుషా మాత్రాది స్త్రియశ్చ సర్వదా ప్రజాః పుత్రాదీన్ ప్రతి సత్యముపదేశం కుర్యుర్విద్యాం సుశిక్షాం చ సతతం గ్రాహయేయుర్యతః ప్రజాః సదాఽఽనందితాః స్యుః. ॥౨౯॥

పదార్థము :-ఎట్లు (అర్యమా) న్యాయాధీశుడు (నః) మాకొరకు ఉత్తమశిక్షణ (ప్రయచ్ఛతు) ఇచ్చునో (పూషా) పోషణకొరకు శరీరాత్మలకు పుష్టిని గలిగించు శిక్షణను (ప్ర) ఉత్తమరీతిలో ఇచ్చునో, ఎట్లు

(బృహస్పతిః) విద్వాంసుడు ((ప్ర స్వాహా) అత్యుత్తమవిద్యలను ప్రసాదించునో, అదేవిధముగ (వాక్) ఉత్తమవిద్యా, సుశిక్షణ, వాణితో గూడిన (దేవీ) శ్రేష్ఠపద్ధతిలో చదివించు విదుషీమాత మాకొరకు సత్యవిద్యలతో గూడిన వాణిని ((ప్ర దదాతు) సదా ఉపదేశించుచుండుగాక॥౨౯॥

భావార్థము :- రాజు మున్నగు సకల విద్వాంసులు, మాతలు మున్నగు సకల విదుషీమణులు, ప్రజలకు, వారిసంతానములకు సత్యవాణులను సదా ఉపదేశించుచుండవలెను. వారికి ధనముల నీయవలెను. వారినుండి ధనములను స్వీకరించవలెను. శరీరాత్మల శక్తులను వృద్ధిపరచుకొని శత్రువుల నిర్జించవలెనని పరమేశ్వరు డుపదేశించుచున్నాడు.॥౨౯॥

29.As the Lord of Justice gives us good instruction, as the nourisher gives us strength of body and soul, as a learned man gives us knowledge, so let the mother, a sweet-tongued and nice instructor impart knowledge unto us.

౩౦. దేవస్యేత్యస్య తాపస ఋషిః, సమ్రాట్ దేవతా, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః క్వ కీదృశం రాజానం కుర్యురిత్యుపదిశ్యతే.

ఎచ్చట ఎట్టివానిని ప్రజాజనము రాజుగా నొనర్చవలయు నను దీ మంత్రమందు

పరమేశ్వరు డుపదేశించుచున్నాడు.

౩౦. దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే౨ఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।
సరస్వత్యై వాచో యన్తు ర్యన్త్రియే దధామి బృహస్పతేష్ట్వా
సామ్రాజ్యే నాభిషించామ్యసౌ॥౩౦॥

ప.విః- దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు +భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, సరస్వత్యై, వాచః, యన్తుః, యన్త్రియే, దధామి, బృహస్పతేః, త్వా, సామ్రాజ్యేనేతి సామ్+రాజ్యేన, అభి, సించామి, అసౌ.॥౩౦॥

పదార్థః-(దేవస్య) ప్రకాశమానస్య (త్వా) త్వామ్ (సవితుః) సకలజగత్ప్రసవితురీశ్వరస్య (ప్రసవే) జగదుత్పాదే (అశ్వినోః) సూర్యాచంద్రమసోర్బలాకర్షణాభ్యామివ (బాహుభ్యాం) భుజాభ్యాం (పూష్ణః) పోషకస్య వాయోర్ధారణపోషణాభ్యామివ (హస్తాభ్యామ్) కరాభ్యామ్ (సరస్వత్యై) విజ్ఞానసుశిక్షాయుక్తాయాః

అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ (వాచః) వేదవాణ్యాః (యంతుః) నియంతుః (యంత్రియే) శిల్పవిద్యాసిద్ధానాం యంత్రాణామర్థే యోగ్యే నిష్పాదనే (దధామి) ధరామి (బృహస్పతేః) పరమవిదుషః (త్వా)(సామ్రాజ్యేన) సమ్రాజో భావేన. (అభి) అభిముఖ్యే (సించామి) సుగంధేన రసేన మార్జ్మి (అసౌ) అదో నామా. అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౨.౨.౧౨-౧౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥30॥

అన్వయః :- హే అఖిలశుభగుణకర్మస్వభావయుక్త విద్వన్నసావహం సవితుర్దేవస్య జగదీశ్వరస్య ప్రసవే సరస్వత్యై వాచోఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం త్వా దధామి. యంతు ర్బృహస్పతే ర్యంత్రియే సామ్రాజ్యేన త్వాభిషించామి. ॥30॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైరీశ్వరప్రియం బలవీర్యపుష్టియుక్తం ప్రగల్భం సత్యవాదినం జితేంద్రియం ధార్మికం ప్రజాపాలనక్షమం విద్వాంసం సుపరీక్ష్య సభాయా అధిష్ఠాత్వత్వే నాభిషిచ్య రాజ్యధర్మ ఉన్నేయః. ॥30॥

పదార్థము :- సమస్త శుభగుణకర్మస్వభావయుక్తుడవగు విద్వాంసా! (అసౌ) ఈ నేను (సవితుః) సమస్త జగత్తునుత్పన్నమొనర్చిన పరమేశ్వరుడు (దేవస్య) ప్రకాశస్వరూపుడగు జగదీశ్వరునిచే (ప్రసవే) సృష్టించబడిన విశ్వమునందు (సరస్వత్యై) చక్కని శిల్పవిద్యచే గూడిన (వాచః) వేదవాణిద్వారా (అశ్వినోః) సూర్యచంద్రులవలె ధారణ పోషణగుణములతో గూడిన (హస్తాభ్యామ్) హస్తములచే (త్వా) నిన్ను (దధామి) ధారణమొనర్చుచున్నాను. మరియు (బృహస్పతేః) మహావిద్వాంసుల (యన్త్రియే) శిల్పవిద్యచే సాధించబడిన రాజ్యమునందు (సామ్రాజ్యేన) చక్రవర్తిరాజువంటి గుణములతో గూడిన (త్వా) నిన్ను (అభి) సకల దిశలనుండి (సించామి) సుగంధరసములచే పరిశుద్ధమొనర్చుచున్నాను. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈశ్వరభక్తుడు, బలవీర్య పరాక్రమములు గలవాడు, చతురుడు, సత్యవంతుడు, జితేంద్రియుడు ధర్మాత్ముడు, ప్రజాపాలన సమర్థత గలవాడునగు విద్వాంసుని చక్కగా పరీక్షించి రాజ్యసభకు అధిపతిగా నభిషేకించి రాజధర్మమునుద్ధరించుట మానవుల కర్తవ్యము. ॥30॥

30. O good-natured educated person, I, in this world created by the Effulgent God, appoint thee as King with the knowledge of the Vedas, with arms strong like the sun and the moon, with hands swift like the wind. I annoint thee with supreme kingship in this state well organised by the learned!.

308. అగ్నిరేకేత్యస్య తాపస ఋషిః, అగ్న్యాదయో మంత్రోక్తా దేవతాః, అత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

రాజా ప్రజాః, ప్రజాశ్చ రాజానం సతతం వర్ధయేయురిత్యాహ.

రాజు ప్రజలను, ప్రజలు రాజును నిరంతరము అభివృద్ధిపరచుకొనుచుండవలయు నను

విషయ మీ మంత్రమున చెప్పబడినది.

౩౮౭ అగ్ని రేకాక్షరేణ ప్రాణముదజయత్ తముజ్జేషమశ్వినౌ ద్వ్యక్షరేణ
ద్విపదో మనుష్యా నుదజయతాం తానుజ్జేషం విష్ణు స్త్ర్యక్షరేణ
త్రీఌల్లోకా నుదజయత్తానుజ్జేషగ్ం సోమ శ్చతురక్షరేణ చతుష్పదః
పశూనుదజయత్తాను జ్జేషమ్ ॥౩౧॥

ప.వి:-అగ్నిః, ఏకాక్షరేణేత్యేక + అక్షరేణ, ప్రాణమ్, ఉత్, అజయత్, తమ్, ఉత్, జేషమ్, అశ్వినౌ, ద్వ్యక్షరేణేతి ద్వి + అక్షరేణ, ద్విపద ఇతి ద్వి + పదః, మనుష్యాన్, ఉత్, అజయతామ్, తాన్, ఉత్, జేషమ్, విష్ణుః, త్ర్యక్షరేణేతి త్రి + అక్షరేణ, త్రీన్, లోకాన్, ఉత్, అజయత్, తాన్, ఉత్, జేషమ్, సోమః, చతురక్షరేణేతి చతుః + అక్షరేణ, చతుష్పదః, చతుఃపద ఇతి చతుః + పదః, పశూన్, ఉత్, అజయత్, తాన్, ఉత్, జేషమ్.॥౩౧॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) అగ్నిరివ వర్తమానో రాజా (ఏకాక్షరేణ) ఓమిత్యనేన విజ్ఞాపకేన దైవ్యా గాయత్ర్యా ఛందసా (ప్రాణమ్) శరీరస్థం వాయుమివ ప్రజాజనమ్ (ఉత్) ఉత్కృష్టయా నీత్యా (అజయత్) జయేదుత్కృష్టేత్ (తమ్) (ఉత్) (జేషమ్) జయేయముత్కృష్టేయమ్ (అశ్వినౌ) సూర్యాచంద్రమసావివ రాజరాజపురుషౌ (ద్వ్యక్షరేణ) దైవ్యా ఉష్ణిహా (ద్విపదః) (మనుష్యాన్) మననశీలాన్ (ఉత్)(అజయతామ్) (తాన్) (ఉత్) (జేషమ్) (విష్ణుః) పరమేశ్వర ఇవ న్యాయకారీ (త్ర్యక్షరేణ) దైవ్యాఽనుష్టుభా (త్రీన్) జన్మస్థాననామవాచ్యాన్ (లోకాన్) దర్శనీయాన్ (ఉత్) (అజయత్) (తాన్) (ఉత్) (జేషమ్) (సోమః) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుః (చతురక్షరేణ) దైవ్యా బృహత్యా (చతుష్పదః) (పశూన్) హిరణ్యాదీనారణ్యాన్ (ఉత్) (అజయత్) (తాన్) (ఉత్) (జేషమ్). అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౨.౨.౧౭. వ్యాఖ్యాతః.॥౩౧॥

అన్వయః:-హే రాజన్నగ్నిర్భవాన్ యథా ఏకాక్షరేణ ప్రాణమివ యం ప్రజాజనముదజయత్తథా తమహమప్యుజ్జేషమ్. హే రాజజనావశ్వినౌ భవంతౌ. యథా ద్వ్యక్షరేణ యాన్ ద్విపదో మనుష్యానుద జయతామ్. తథా తానహమప్యుజ్జేషమ్. హే సర్వప్రధానపురుష విష్ణుర్భవాన్ యథాత్ర్యక్షరేణ యాన్

త్రీల్లోకానుదజయత్. తథా తానహమప్యుజ్జేషమ్. న్యాయాధీశ సోమో భవాన్యథా చతురక్షరేణ యాశ్చతుష్పదః పశూనుదజయత్ తథా తానహమప్యుజ్జేషమ్. ॥30॥

భావార్థః:- యది రాజా సర్వాన్ ప్రజాజనానున్నయేత్తర్హి ప్రజాపురుషాస్తం కథం నోన్నయేయుర్నో చేన్న. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (అగ్నిః) అగ్నివలెనున్న నీ వెట్లు (ఏకాక్షరేణ) చైతన్యవంతమైన ఏకాక్షరముతో గూడిన దైవీగాయత్రీ ఛందస్సుతో (ప్రాణమ్) శరీరమందున్న వాయువు వలె ప్రజలను (ఉత్ జేషమ్) ఉత్తమనీతిచే (అజయత్) ఉత్తములుగ నొనర్చునట్లు (తమ్) ఆతనిని నేనుసైతము (ఉత్ జేషమ్) ఉత్తమునిగనొనర్చెదను. ఓ రాజ ప్రజలారా! (అశ్వినౌ) సూర్యచంద్రులవలె మీరెట్లు (ద్వ్యక్షరేణ) రెండక్షరముల దైవీఉష్ణిక్ ఛందస్సుతో (ద్విపదః) రెండుపాదములుగల (మనుష్యాన్) మననశీలురగు మానవులను (ఉజ్జయతామ్) ఉత్తములనుగ జేయునట్లు (తాన్) వారిని నేనుకూడ (ఉజ్జేషమ్) ఉత్తములనూగా జేయుదును. ఓ సర్వప్రదాతా! (విష్ణుః) పరమేశ్వరునివలె న్యాయకారివగు నీవు (త్ర్యక్షరేణ) మూడక్షరములుగల దైవీఅనుష్టుప్ ఛన్దస్సుతో (త్రీన్) జన్మస్థాన నామ వాచకములు గలిగి (లోకాన్) దర్శించదగిన ముల్లోకములను (ఉదజయత్) ఉత్తమముగ నొనర్చునట్లు (తాన్) వానిని నేనును (ఉజ్జేషమ్) ఉత్తములుగ నొనర్చెదను. (సోమః) ఐశ్వర్యముల కాంక్షించు రాజాధీశా! నీవు (పశూన్) హరిణములు మున్నగు మృగములను (ఉదజయత్) ఉత్తమములుగ నొనర్చునట్లు (తాన్) వానిని నేనుకూడ (ఉజ్జేషమ్) ఉత్తమునిగా జేయుదునుగాక!. ॥30॥

భావార్థము:- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ప్రజల నెల్లరను రాజు పెంపొందించుచుండునట్లే ప్రజలును రాజును అభివృద్ధినొందించవలెను. ఆతడట్లు జేయజాలకుండిన ప్రజలును ఆతని నేమాత్రము బలపరచరని యెంచవలెను. ॥30॥

31.O King, just as thou, with the monosyllabic Om elevatest thy subjects, so may I elevate them. Just as the King and his men like the sun and moon, with dissyllabic metre, elevate bipeds, so may I elevate them. Just as the just King, with trisyllabic metre elevates the three worlds, so may I elevate them. Just as a King desirous of prosperity, with quadrisyllabic metre subdues the four-footed cattle, so may I subdue them!

3౮౮. పూషేత్యస్య తాపస ఋషిః, పూషాదయో మంత్రోక్తా దేవతాః, కృతిశ్ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునా రాజప్రజాజనాః కింవత్కిం కుర్యురిత్యాహ.

ఎవరి దృష్టాంతముచే రాజా ప్రజలు ఏమేమి చేయవలెను విషయ మిందు గలదు.

3౮౮ పూషా పంచాక్షరేణ పంచ దిశ ఉదజయత్తా ఉజ్జేషస్స

సవితా షడక్షరేణ షడృతూనుదజయత్తానుజ్జేషమ్

మరుతః సప్తాక్షరేణ సప్త గ్రామ్యాన్ పశూనుదజయ్ంస్తానుజ్జేషమ్ ।
బృహస్పతిరష్టాక్షరేణ గాయత్రీముదజయత్తాముజ్జేషమ్ ॥౩౨॥

ప.వి:- పూషా, పంచాక్షరేణేతి పంచ + అక్షరేణ, పంచ, దిశః, ఉత్, అజయత్, తాః, ఉత్, జేషమ్, సవితా, షడక్షరేణేతి షట్ + అక్షరేణ, షట్, ఋతూన్, ఉత్, అజయత్, తాన్, ఉత్, జేషమ్, మరుతః, సప్తాక్షరేణేతి సప్త + అక్షరేణ, సప్త, గ్రామ్యాన్, పశూన్, ఉత్, అజయన్, తాన్, ఉత్, జేషమ్, బృహస్పతిః, అష్టాక్షరేణేత్యష్ట + అక్షరేణ, గాయత్రీమ్, ఉత్, అజయత్, తామ్, ఉత్, జేషమ్ ॥౩౨॥

పదార్థః:- (పూషా) చంద్ర ఇవ సర్వస్య పోషకః (పంచాక్షరేణ) దైవ్యా పంక్త్యా (పంచ) చతస్రః పార్శ్వస్థా ఏకా అధ ఊర్ధ్వస్థా (దిశః) (ఉత్) (అజయత్) (తాః) (జేషమ్)(సవితా) సూర్య ఇవ (షడక్షరేణ) దైవ్యా త్రిష్టుభా (షట్, ఋతూన్) వసంతాదీన్ (ఉత్) (అజయత్) (తాన్) (ఉత్) (జేషమ్) (మరుతః) వాయవ ఇవ (సప్తాక్షరేణ) దైవ్యా జగత్యా (సప్త) గోఽశ్వమహిషోష్ట్రాజావిగర్దభాన్ (గ్రామ్యాన్) గ్రామే భవాన్ (పశూన్) గవాదీన్ (ఉత్) (అజయన్) (తాన్) (ఉత్) (జేషమ్) (బృహస్పతిః) అనూచానో విద్వానివ (అష్టాక్షరేణ) యాజుష్యాఽనుష్టుభా (గాయత్రీమ్) యయా గాయంతం త్రాయతే తాం నీతిమ్ (ఉత్) (అజయత్) (తామ్) (ఉత్) (జేషమ్).॥౩౨॥

అన్వయః :- హే రాజన్! పూషా భవాన్ యథా పంచాక్షరేణ యాః పంచ దిశ ఉదజయత్తథాఽహమపి తా ఉజ్జేషమ్. హే రాజన్! సవితా భవాన్ యథా షడక్షరేణ యాన్ షడృతూనుదజయత్తథా తానహమప్యుజ్జేషమ్. హే సభ్యా జనాః! మరుతో భవంతో యథా సప్తాక్షరేణ యాన్ గ్రామ్యాన్ సప్త పశూనుదజయత్తథా తానహమప్యుజ్జేషమ్. హే విద్వన్ సభాధ్యక్ష! బృహస్పతిర్భవాన్ యథాఽష్టాక్షరేణ యాం గాయత్రీ ముదజయత్తామహమప్యుజ్జేషమ్.॥౩౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో రాజా సర్వస్య పోషకః సమస్తదిక్షుకీర్తిరైశ్వర్యవాన్ సుసభ్యః పశుపాలకో వేదవిద్భవేత్తం సర్వే రాజప్రజాసేనాజనా ఉత్కర్షయేయుః.॥౩౨॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (పూషా) చంద్రునివలె ఎల్లరను పుష్టివంతమొనర్చు నీవు (పంచాక్షరేణ)

ఐదక్షరముల దైవీపంక్తిచే (పఞ్చ) తూర్పుమొదలు నాలుగు మరియు క్రిందిమీదనొకటియగు (దిశః) దిశలను (ఉదజయత్) ఉత్తమకీర్తితో నింపుచున్నట్లు (తాః) వానిని నేనుకూడ (ఉజ్జేషమ్) శ్రేష్ఠమగు కీర్తితో నింపుదునుగాక! ఓ రాజా! (సవితా) సూర్యునివలె నీవు (షడక్షరేణ) ఆరక్షరములుగల దైవీత్రిష్టుప్ ఛందముతో ఏ (షట్) ఆరు (ఋతూన్) వసంతము మొదలగు ఋతువులను (ఉదజయత్) శుద్ధపరచుచున్నావో అట్లే (తాన్) వానిని నేనును (ఉజ్జేషమ్) శుద్ధమొనర్చెదనుగాక! ఓ సభాసదులారా! (మరుతః) వాయువువలె మీరెట్లు (సప్తాక్షరేణ) ఏడక్షరముల దైవీజగతీ ఛందస్సుతో (సప్త) గోవు, అశ్వము, గేదె, ఒంటె, మేక, గొఱ్ఱె, గాడిద ఈ ఏడు (గ్రామ్యాన్) గ్రామ (పశూన్) పశువులను (ఉదజయత్) అభివృద్ధిపరచుచున్నారో (తాన్) నేనును వానిని వృద్ధియొనర్తునుగాక! ఓ సభాధ్యక్షా! (బృహస్పతిః) సకలవిద్యల నెరిగినట్టి విద్వాంసునివలె నీవు (అష్టాక్షరేణ) ఎనిమిదక్షరములుగల యాజుషీ అనుష్టుప్ ఛందముచేత (గాయత్రీమ్) గానమొనర్చువారి రక్షణమొనర్చు విదుషీమణిని (ఉదజయత్) ప్రతిష్ఠ యొనర్చుచున్నటులనే (తామ్) ఆమెను నేనును (ఉజ్జేషమ్) ప్రతిష్ఠింతును.॥32॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సర్వజనపోషకుడు, సకల దిశలందు కీర్తిమంతుడు, ఐశ్వర్యశాలి, సభాకార్యములందు చతురుడు, పశుపాలకుడు, వేదజ్ఞాతయైయుండు రాజాను ప్రజలు సేన మొదలగు నెల్లరును తమకు యధిష్ఠాతగా జేసికొని ఉన్నతిచెందవలయును.॥32॥

32.O king, the nourisher of all, with penta syllabic metre, thou hast won the five regions, may I also win them. Resplendent like the sun, thou, O' King, with six syllabic metre hast controlled the six seasons, may I also control them. O' King, fast like the sun, as thou with hepta syllabic metre rearest the seven domestic animals, so may I also reag them. O' learned King, as thou with octosyllabic metre followest the self-preserving policy, so may I also follw it!.

33. మిత్ర ఇత్యస్య తాపస ఋషిః, మిత్రాదయో మంత్రోక్తా దేవతాః, కృతి శ్ఛందః, నిషాదః స్వరః.

రాజ్ఞః సత్యాచారాఽనుకరణం ప్రజయా ప్రజయాశ్చ రాజ్ఞా కార్యమిత్యాహ.

రాజుయొక్క సత్యాచరణము ప్రజలు, ప్రజలను రాజు అనుసరించి యుండవలెను.

33 మిత్రో నవాక్షరేణ త్రివృత్తస్తోమ ముదజయత్ తముజ్జేషమ్ ।

వరుణో దశాక్షరేణ విరాజముదజయ త్తాముజ్జేషమింద్రఽ

ఏకాదశాక్షరేణ త్రిష్టుభముదజయత్తాముజ్జేషమ్।

విశ్వే దేవా ద్వాదశాక్షరేణ జగతీ ముదజయఀస్తా ముజ్జేషమ్ ॥33॥

ప.వి:- మిత్రః, నవాక్షరేణేతి నవ + అక్షరేణ, త్రివృత్తమితి త్రి + వృత్తమ్, స్తోమమ్, ఉత్, అజయత్, తమ్, ఉత్, జేషమ్, వరుణః, దశాక్షరేణేతి దశ + అక్షరేణ, విరాజమితి వి+ రాజమ్, ఉత్, అజయత్, తామ్, ఉత్, జేషమ్, ఇంద్రః, ఏకాదశాక్షరేణేత్యేకాదశ + అక్షరేణ, త్రిష్టుభమ్, త్రిస్తుభమితీ త్రి + స్తుభమ్, ఉత్, అజయత్, తామ్, ఉత్, జేషమ్, విశ్వే, దేవాః, ద్వాదశాక్షరేణేతి ద్వాదశ + అక్షరేణ, జగతీమ్, ఉత్, అజయన్, తామ్, ఉత్, జేషమ్ ॥33॥

పదార్థః:-(మిత్రః) సర్వస్య సుహృత్ (నవాక్షరేణ) యాజుష్యా బృహత్యా (త్రివృత్తమ్) కర్మోపాసనాజ్ఞానయుక్తమ్. (స్తోమమ్) స్తోతుం యోగ్యమ్ (ఉత్) (అజయత్) (తమ్) (ఉత్) (జేషమ్) (వరుణః) శ్రేష్ఠః (దశాక్షరేణ) యాజుష్యా పంక్త్యా (విరాజమ్) విరాట్ ఛందోవాచ్యమ్ (ఉత్) (అజయత్) (తామ్) (ఉత్) (జేషమ్) (ఇంద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ (ఏకాదశాక్షరేణ) ఆసుర్యా పంక్త్యా (త్రిష్టుభమ్) త్రిష్టుప్ఛందో వాచ్యమ్ (ఉత్) (అజయన్)(తామ్) (ఉత్) (జేషమ్) (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (ద్వాదశాక్షరేణ) సామ్న్యాగాయత్ర్యా (జగతీమ్) ఏతచ్ఛందోఽభిహితాం నీతిమ్. (ఉత్) (అజయన్) (తామ్) (ఉత్) (జేషమ్).॥33॥

అన్వయః :-హే రాజన్! మిత్రో భవాన్ యథా నవాక్షరేణ ఛందసా యం త్రివృత్తం స్తోమముదజయత్తథా తమహమప్యుజ్జేషమ్. హే ప్రశంసనీయ సభేశ! వరుణో భవాన్ యథా దశాక్షరేణ ఛందసా యాం విరాజముదజయత్, తథాఽహమప్యుజ్జేషమ్. హే పరమైశ్వర్యప్రదేంద్రో భవాన్ యథైకాదశాక్షరేణ యాం త్రిష్టుభముదజయత్తథా తామహమప్యుజ్జేషమ్. హే సభాజనా విశ్వేదేవాః భవంతో యథా ద్వాదశాక్షరేణ యాం జగతీముదజయంస్తామహమప్యుజ్జేషమ్.॥33॥

భావార్థః:-రాజజనాః సర్వేషు ప్రాణిషు మైత్రీం విధాయ సుశిక్షయోత్కృష్టాన్ విదుషః సంపాదయేయుర్యతస్తే ఐశ్వర్యభాగినో భూత్వా రాజభక్తా భవేయుః.॥33॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! (మిత్రః) సర్వజనహితకారివగు నీ వెట్లు (నవాక్షరేణ) తొమ్మిదక్షరములుగల యాజుషీ బృహతీఛందస్సుతో (త్రివృత్తమ్) జ్ఞాన కర్మ ఉపాసనలద్వారా (స్తోమమ్) స్తుతికి యోగ్యుడైనవానిని (ఉదజయత్) చక్కగా నెరుగుచున్నావో (తమ్) ఆతనిని నేనును (ఉజ్జేషమ్) చక్కగా నెరుగుదునుగాక! ప్రశంసించదగిన ఓ సభాధీశా! (వరుణః) సర్వ శ్రేష్ఠుడవగు నీవు (దశాక్షరేణ) పదియక్షరములుగల యాజుషీ

ఛందస్సుద్వారా (విరాజమ్) విరాట్ ఛందముతో ప్రతిపాదితమగు అర్థమును (ఉదజయత్) పొందియున్నట్లు (తామ్) దానిని నేనును (ఉజ్జేషమ్) పొందుదునుగాక (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యంజేయు నీ వెట్లు (ఏకాదశాక్షరేణ) పదకొండక్షరములుగల ఆసురీపంక్తిశ్ఛందస్సుతో (త్రిష్టుభమ్) త్రిష్టుప్ ఛందోవాణిని (ఉదజయత్) బాగుగా నెరుగుచున్నావో అట్లే (తామ్) నేనును దానిని (ఉజ్జేషమ్) చక్కగా నెరుగుదునుగాక! ఓ సభ్యజనులారా! (విశ్వేదేవాః) సమస్తవిద్వాంసులారా! ఎట్లు మీరు (ద్వాదశాక్షరేణ) పంన్రెండక్షరములుగల సామ్నీగాయత్రీ ఛందముతో (జగతీమ్) జగతిద్వారా చెప్పబడిన నీతిని (ఉదజయత్) ప్రచారమొనర్చుచున్నారో అట్లే (తామ్) దానిని నేనును (ఉజ్జేషమ్) ప్రచారమొనర్తునుగాక! ॥33॥

భావార్థము :-సకల ప్రజలు రాజభక్తిగలవారు, ఐశ్వర్యవంతులు, విద్యావంతులుగా నుండుటకొరకై రాజపురుషులు సర్వప్రాణులందు మైత్రిని, చక్కని శిక్షణను గరపి ప్రజలను ఉన్నతమైన గుణవంతులుగ నొనర్పవలయును.॥33॥

33.O King, the friend of all, just as thou knowest him, with nine-syllabicmetre, Him, deserving of praise with the aid of knowledge, action and meditation; Him may I know. O praiseworthy King, just as thou, with decasyllabic metre knowest Him mentioned in virat verses, so may I also know Him!.

O giver of riches, just as thou with hendecasyllabic metre knowest Him mentioned in Trishtup verses, so may I also know Him. O ye all learned persons, just as you with, dodecasyllabic metre. know the teaching conveyed in jagati metre, so may I also know it!.

౩౯౦.వసవ ఇత్యస్య తాపస ఋషిః, వస్వాదయో మంత్రోక్తా దేవతాః, వసవ ఇత్యస్య నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః, ఆదిత్యా ఇత్యస్య నిచృద్ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునరపి రాజప్రజాధర్మకృత్యమాహ.

రాజ మరియు ప్రజలయొక్క ధర్మకార్యముల గూర్చి ఉపదేశించబడినది.

౩౯౦ వసవ స్త్రయోదశాక్షరేణ త్రయోదశꣳ స్తోమముదజయꣲస్తముజ్జేషꣳ రుద్రా శ్చతుర్దశాక్షరేణ చతుర్దశꣳ స్తోమముదజయꣲ స్తముజ్జేషమ్ । ఆదిత్యాః పంచదశాక్షరేణ పంచదశꣳ స్తోమముదజయꣲ స్తముజ్జేష మదితిః షోడశాక్షరేణ షోడశꣳ స్తోమ ముదజయత్తముజ్జేషమ్ । ప్రజాపతిః సప్తదశాక్షరేణ సప్తదశꣳ స్తోమముదజయత్తముజ్జేషమ్ ॥౩౪॥

ప.వి:- వసవః, త్రయోదశాక్షరేణేతి త్రయోదశ + అక్షరేణ, త్రయోదశమితి త్రయః + దశమ్, స్తోమమ్, ఉత్, అజయన్, తమ్, ఉత్, జేషమ్, రుద్రాః, చతుర్దశాక్షరేణేతి చతుర్దశ + అక్షరేణ, చతుర్దశమితి చతుః + దశమ్, స్తోమమ్, ఉత్, అజయన్, తమ్, ఉత్, జేషమ్, ఆదిత్యాః, పంచదశాక్షరేణేతి పంచదశ + అక్షరేణ, పంచదశమితి పంచ + దశమ్, స్తోమమ్, ఉత్, అజయన్, తమ్, ఉత్, జేషమ్, అదితిః, షోడశాక్షరేణేతి షోడశ + అక్షరేణ, షోడశమితి షోడశమ్, స్తోమమ్, ఉత్, అజయత్, తమ్, ఉత్, జేషమ్, ప్రజాపతిరితి ప్రజాపతిః, సప్తదశాక్షరేణేతి సప్తదశ + అక్షరేణ, సప్త దశమితి సప్త+దశమ్, స్తోమమ్, ఉత్, అజయత్, తమ్, ఉత్, జేషమ్ ॥౩౪॥

పదార్థః :-(వసవః) కృతచతుర్వింశతివర్షబ్రహ్మచర్యేణ గృహీతవిద్యాః (త్రయోదశాక్షరేణ) ఆసుర్యాఽనుష్టుభా (త్రయోదశమ్) దశప్రాణజీవమహత్తత్వానాం సంఖ్యాపూరకమవ్యక్తం కారణమ్. (స్తోమమ్) స్తోతుం యోగ్యమ్ (ఉత్) (అజయన్) (తమ్) (ఉత్) (జేషమ్) (రుద్రాః) కృతేన చతుశ్చత్వారింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యేణాధీతవిద్యాః (చతుర్దశాక్షరేణ) సామ్న్యుష్ణిహా (చతుర్దశమ్) దశేంద్రియమనోబుద్ధి చిత్తానాం సంఖ్యాపూరకమహఙ్కారమ్ (స్తోమమ్) స్తవనీయమ్ (ఉత్) (అజయన్) (తమ్) (ఉత్) (జేషమ్) (ఆదిత్యాః) సమాచరితేనాష్టచత్వారింశద్వర్షపరిమితబ్రహ్మచర్యేణ గృహీతసమస్త విద్యాః (పంచదశాక్షరేణ) ఆసుర్యా గాయత్ర్యా (పంచదశమ్) చత్వారో వేదాశ్చత్వార ఉపవేదాః షడంగాని చ మిలిత్వా చతుర్దశవిద్యాస్తాసాం సంఖ్యాపూరకం క్రియాకౌశలమ్ (స్తోమమ్) స్తోతుమర్హమ్ (ఉత్)(అజయన్) (తమ్) (ఉత్) (జేషమ్) (అదితిః) అవిద్యమానా దితిర్నాశో యస్యాః సా రాజపత్నీ (షోడశాక్షరేణ) సామ్న్యానుష్టుభా (షోడశమ్) ప్రమాణాది పదార్థసమూహమ్ (స్తోమమ్) ప్రశంసనీయమ్ (ఉత్) (అజయత్) (తమ్) (ఉత్) (జేషమ్) (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలకః (సప్తదశాక్షరేణ) నిచృదార్ష్యా గాయత్ర్యా (సప్తదశమ్) చత్వారో వర్ణాశ్చత్వార ఆశ్రమాః శ్రవణమననిదిధ్యాసనాని చ కర్మాణి. అలబ్ధస్య లిప్సా, లబ్ధస్య ప్రయత్నేన రక్షణం, రక్షితస్య వృద్ధిః, వృద్ధస్య సన్మార్గే సర్వోపకారకే సత్కర్మణి వ్యయకరణమేవ చతుర్విధః పురుషార్థః, మోక్షాఽనుష్ఠానం చేతి సప్తదశమ్. (స్తోమమ్) అతి ప్రశంసనీయమ్

(ఉత్) ఉత్కృష్టరీత్యా (అజయత్) ఉత్కర్షేత్ (తమ్) (ఉత్) (జేషమ్) ఉత్కర్షేయమ్. మన్త్రోఽయం శత. ౫.౨.౨.౧౭ వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౪॥

అన్వయః :-హే రాజాదయః సభ్యా వసవో విద్వాంసో జనా భవంతో యథా త్రయోదశాక్షరేణ యం త్రయోదశం స్తోమముదజయంస్తథాఽహముజ్జేషమ్. హే బలవీర్యవంతః పురుషార్థినో రుద్రా భవంతో యథా చతుర్దశాక్షరేణ యం చతుర్దశం స్తోమముదజయంస్తథా తమహమప్యుజ్జేషమ్. హే పూర్ణవిద్యయా శరీరాత్మాఖిలబలా ఆదిత్యాః! భవంతో యథా పంచదశాఽక్షరేణ యం పంచదశం స్తోమముదజయఁస్తథా తమహమప్యుజ్జేషమ్. హే సభాధ్యక్షస్య రాజ్ఞః పత్న్యదితే అఖండితైశ్వర్యా భవతీ యథా షోడశాక్షరేణ యం షోడశం స్తోమముదజయత్ తథా తమహమప్యుజ్జేషమ్. హే! సర్వాఽభిరక్షక! సజ్జన! నరేశ! ప్రజాపతిర్భవాన్ యథా సప్తదశాక్షరేణ యం సప్తదశం స్తోమముదజయత్ తథా తమహమప్యుజ్జేషమ్. ॥౩౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! ఏతైశ్చతుర్భిర్మంత్రైర్యావాన్ రాజప్రజాధర్మో విహితస్తమనుష్ఠాయ యూయం సుఖినో భవత. ॥౩౪॥

పదార్థము :-రాజా! మరియు సభ్యజనులారా! (వసవః) ఇరువదినాలుగు సంవత్సరములవరకు బ్రహ్మచర్యము పాటించి విద్యనభ్యసించు విద్వాంసులారా! మీరెట్లు (త్రయోదశాక్షరేణ) పదమూడక్షరములుగల ఆసురీఅనుష్టుప్ అనువేదోక్త ఛందస్సుతో (త్రయోదశమ్) పదిప్రాణములు, జీవము, మహత్తత్త్వము, అవ్యక్తకారణరూపము అను నీ పదమూడు (స్తోమమ్) ప్రశంసించదగిన పదార్థ సమూహమును (ఉదజయన్) శ్రేష్ఠత్వముగ నెరుగునట్లు (తమ్) నేను కూడ (ఉజ్జేషమ్) చక్కగా నెరుగుదునుగాక! బలపరాక్రమములచే గూడిన పురుషార్థపరులునగు (రుద్రాః) నలువదినాలుగు సంవత్సరములవరకు కఠిన బ్రహ్మచర్యమునందుండి విద్యలనార్జించిన విద్వాంసులారా! మీరెట్లు (చుతర్దశాక్షరేణ) పదునాల్గక్షరములుగల సామ్నీఉష్ణిక్ ఛందస్సుతో (చతుర్దశమ్) దశేంద్రియములు, మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారము లను పదునాలుగు (స్తోమమ్) ప్రశంసించదగిన పదార్థవిద్యను (ఉదజయన్) ప్రశంసించుచుండునట్లు నేనును (తమ్) దానిని (ఉజ్జేషమ్) ప్రశంసింతును. (ఆదిత్యా) నలుబదెనిమిది సంవత్సరముల బ్రహ్మచర్యముద్వారా సమస్తవిద్యలను పొందినవారును, సంపూర్ణవిద్యలచే శరీర, ఆత్మల బలవముతో గూడినవారును, సూర్యునివంటి ప్రకాశముగలవారును నగు విద్వాంసులారా! మీరెట్లు (పంచదశాక్షరేణ) నాలుగువేదములు, నాలుగు ఉపవేదములు అనగా ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వవేదము [గానవిద్య], అర్థవేదము [శిల్పశాస్త్రము]లు, షడంగము [శిక్షా, కల్పము, వ్యాకరణము, నిరుక్తము, ఛందము, జ్యోతిష్యము]లు ఆ సంఖ్యను పూర్తియొనర్చుటకు 'క్రియాకౌశలత్వము' దీనితో గలిసి పదిహేను (స్తోమమ్) స్తుతింపదగినవానిని (ఉదజయన్) చక్కగా నెరుగుదురో, అట్లే నేనును (తమ్) దానిని (ఉజ్జేషమ్) బాగుగా నెరుగుదునుగాక! (అదితిః) ఆత్మరూపముతో నాశరహితమైన సభాధ్యక్షుడగు రాజు పట్టమహిషీ, విదుషీ, అఖండైశ్వర్యవతివగు రాణీ! నీ వెట్లు (షోడశాక్షరేణ) పదహారక్షరములుగల సామ్నీ అనుష్టుప్ఛందముతో (షోడశమ్) పదహారు [అనగా ప్రమాణము, ప్రమేయము, సంశయము, ప్రయోజనము, దృష్టాంతము, సిద్ధాంతము, అవయవము, తర్కము,

నిర్ణయము, వాదము, జల్పము, వితండ, హేత్వాభాసము, ఛలము, జాతి' నిగ్రహస్థానము అను] పదార్థముల వ్యాఖ్యతో గూడిన (స్తోమమ్) ప్రశంసించదగినవానిని (ఉతజయత్) చక్కగా నెరుగునట్లు నేనును (తమ్) దానిని (ఉజ్జేషమ్) చక్కగా నెరుగుదునుగాక! ఓ నరేశా! (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకుడవగు నీవలెనే (సప్తదశాక్షరేణ) పదునేడక్షరముల నిచ్చృదార్షీ ఛందముతో (సప్తదశమ్) పదునేడు [నాలుగువర్ణములు, నాలుగాశ్రమములు, మరియు వినుట, ఆలోచించుట, ధ్యానించుట అను] కర్మలు అప్రాప్తిని కాంక్షించుట, ప్రాప్తించినవానిని రక్షించుట, రక్షించినవానిని వృద్ధిపరచుట, వృద్ధినొందించినవానిని ఉత్తమమార్గములందు వ్యయపరచుట అను నీ నాలుగు విధములగు పురుషార్థముల నాచరించుట మరియు మోక్షానుష్ఠానరూపమగు (స్తోమమ్) చక్కని ప్రశంసనీయమగు దానిని బాగుగా నెరుగునట్లు నేనును (ఉజ్జేషమ్) ఉత్తమముగా నెరుగుదునుగాక! ॥34॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! పై నాలుగుమంత్రము (31-34) లందు చెప్పబడిన రాజ, ప్రజాధర్మములను మీరును ఆచరించి సుఖముగానుండుడు. ॥34॥

34.just as the Vasus, by thirteen syllabic metre, know the thirteenfold collection of laudable objects, so may I also know them. Just as the Rudras by fourteen-syllabic metre know the fourteenfold collection of laudable objects, so may I also know them. Just as the Adityas with fifteen Syllabic metre know the fifteenfold collection of laudable objects, so may I also know them. Just as the Aditi, with sixteen-syllabic metre knows the sixteenfold collection of laudable objects, so may I also know them. Just as Prajapati, with seventeen-syllabic metre, knows the seventeenfold collection of laudable objects, so may I also know them.

35. ఏష త ఇత్యస్య వరుణఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృదుత్కృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

కీదృగ్జనః సామ్రాజ్యం సేవితుం యోగ్యో జాయత ఇత్యాహ.

చక్రవర్తిరాజ్యమును సేవించుటకెవరు యోగ్యు లను విషయము ఈ మంత్రమున గలదు.

35 ఏష తే నిరృతే భాగస్తం జుషస్వ స్వాహాఽగ్నినేత్రేభ్యో దేవేభ్యః పురఃసద్భ్యః స్వాహా యమనేత్రేభ్యో దేవేభ్యో దక్షిణాసద్భ్యః స్వాహా విశ్వదేవనేత్రేభ్యో దేవేభ్యః పశ్చాత్సద్భ్యః స్వాహా మిత్రావరుణనేత్రేభ్యో వా మరున్నేత్రేభ్యో వా దేవేభ్యఽ ఉత్తరాసద్భ్యః స్వాహా సోమనేత్రేభ్యో దేవేభ్యఽ ఉపరిసద్ భ్యో దువస్వద్భ్యః స్వాహా ॥ 35 ॥

ప.వి:- ఏషః, తే, నిర్ఋత ఇతి నిః + ఋతే, భాగః, తమ్, జుషస్వ స్వాహా, అగ్నినేత్రేభ్య ఇత్యగ్ని+నేత్రేభ్యః, దేవేభ్యః, పురఃసద్భ్య ఇతి పురః సత్ + భ్యః, స్వాహా, యమనేత్రేభ్య ఇతి యమ + నేత్రేభ్యః, దేవేభ్యః, దక్షిణాసద్భ్య ఇతి దక్షిణాసత్ + భ్యః, స్వాహా, విశ్వదేవనేత్రేభ్య ఇతి విశ్వదేవ+నేత్రేభ్యః, దేవేభ్యః, పశ్చాత్సద్భ్య ఇతి పశ్చాత్ సద్+భ్యః, స్వాహా, మిత్రావరుణనేత్రేభ్య ఇతి మిత్రావరుణ+నేత్రేభ్యః, వా, మరున్నేత్రేభ్య ఇతి మరుత్+నేత్రేభ్యః, వా, దేవేభ్యః, ఉత్తరాసద్భ్య ఇత్యుత్తరాసత్ + భ్యః, సోమనేత్రేభ్య ఇతి సోమ + నేత్రేభ్యః, దేవేభ్యః, ఉప రిసద్భ్య, ఇత్యుపరిసత్+భ్యః, దువస్వద్భ్య ఇతి దువస్వత్+భ్యః, స్వాహా॥౩౫॥

పదార్థః :-(ఏషః) పూర్వాపరప్రతిపాదితః (తే) తవ (నిర్ఋతే) నితరామృతం సత్యమాచరణం యస్మిన్ తత్సంబుద్ధౌ (భాగః) భజనీయః, సేవితుం యోగ్యః (తమ్)(జుషస్వ) సేవస్వ (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్ (అగ్నినేత్రేభ్యః) అగ్నేః ప్రకాశ ఇవ నేత్రం నయనం యేషాం తేభ్యః (దేవేభ్యః) ధార్మికేభ్యో విద్వద్భ్యః (పురః సద్భ్యః) యే పురః పూర్వం సభాయాం రాష్ట్రే వా సీదంతి తేభ్యః (స్వాహా) ధర్మ్యాం క్రియామ్. (యమనేత్రేభ్యః) యమస్య వాయోర్నేత్రం నయనమివ. నీతిర్యేషాం తేభ్యః (దేవేభ్యః) విపశ్చిద్భ్యః (దక్షిణాసద్భ్యః) విశ్వేషాం దేవానాం విదుషాం నేత్రం నీతిరివ నీతిర్యేషాం తేభ్యః (స్వాహా) దానక్రియామ్ (విశ్వదేవనేత్రేభ్యః) సర్వవిద్వత్తుల్యా నేత్రా నీతిర్యేషాం తేభ్యః (దేవేభ్యః) దివ్యసుఖప్రదేభ్యః (పశ్చాత్సద్భ్యః) యే పశ్చాత్ సీదంతి తేభ్యః (స్వాహా) ఉత్సాహకారికాం వాచమ్ (మిత్రావరుణనేత్రేభ్యః) ప్రాణాపానతుల్యేభ్యః (వా) పక్షాంతరే (మరున్నేత్రేభ్యః) మరుతామృత్విజాం ప్రజాస్థానాం సజ్జనానాం వా నేత్రమివ నాయకత్వం యేషాం తేభ్యః (వా)(దేవేభ్యః) దివ్యన్యాయప్రకాశకేభ్యః (ఉత్తరాసద్భ్యః) య ఉత్తరస్యాం దిశి సీదంతి తేభ్యః (స్వాహా) దౌత్యకుశలతామ్ (సోమ నేత్రేభ్యః) సోమస్య చంద్రస్యైశ్వర్యవతీ నేత్రం నయనమివ నీతిర్యేషాం తేభ్యః (దేవేభ్యః) సకలవిద్యాప్రచారకేభ్యః (ఉపరిసద్భ్యః) సర్వోపరి విరాజమానేభ్యః (దువస్వద్భ్యః) విద్యావినయధర్మేశ్వరాన్ సేవమానేభ్యః (స్వాహా) ఆప్తవాణీమ్ అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౨. ౩.౩-౧౦. ౫.౨.౪.౧-౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౫॥

అన్వయః:-హే నిర్ఋతే రాజ౯స్తే తవ య ఏష భాగో భజనీయో న్యాయోఽస్తి, తమగ్నినేత్రేభ్యో దేవేభ్యః స్వాహా పురః సద్భ్యో దేవేభ్యః స్వాహా. యమనేత్రేభ్యో దక్షిణాసద్భ్యో దేవేభ్యః స్వాహా. విశ్వదేవనేత్రేభ్యః

పశ్చాత్సద్భ్యో దేవేభ్యః స్వాహా. మిత్రావరుణనేత్రేభ్యో వా మరున్నేత్రేభ్యో వోత్తరాసద్భ్యో దేవేభ్యః స్వాహా. సోమనేత్రేభ్యః ఉపరిసద్భ్యో దువస్వద్భ్యో దేవేభ్యః స్వాహా చ ప్రాప్య త్వం ధర్మేణ రాజ్యం సదా జుషస్వ. ॥36॥

భావార్థః :- హే రాజన్ సభాధ్యక్ష! యదా భవాన్ సర్వతో విద్వద్వరేభ్యః పరివృతః ప్రాప్తశిక్షః కృతసభో రక్షితసేనః సుసహాయః సన్ సనాతన్యా వేదోక్తయా రాజధర్మనీత్యా ప్రజాః పాలయేత్తదైవేహాముత్ర సుఖమేవ ప్రాప్నుయాత్. ఏతద్విరుద్ధశ్చేత్తర్హి తే కుతః సుఖమితి, నహి మూర్ఖసహాయః సుఖమేధతే, న ఖలు విద్వదుపదేశానుగామీ కదాచిత్సుఖం జహాత్యస్మాద్రాజా సదైవ విద్యాధర్మాప్తసహాయేన రాజ్యం రక్షేత్. యస్య సభాయాం రాజ్యే వా పూర్ణవిద్యా ధార్మికా వర్తంతే మిథ్యావాదినో వ్యభిచారిణోఽజితేంద్రియాః పరుషవాచోఽన్యాయాచారాః స్తేనా దస్యవశ్చ న సంతి, స్వయమప్యేవం భూతోఽస్తి, స ఏవ చక్రవర్తిరాజ్యం కర్తుమర్హతి. నాతో విరుద్ధో జన ఇతి బోధ్యమ్. ॥36॥

పదార్థము :- (నిఋృతే) సదా సత్యాచరణముగల ఓ రాజా! (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (భాగః) సేవించదగిన భాగమును (అగ్నినేత్రేభ్యః) అగ్ని ప్రకాశమువంటి నీతియుక్తులగు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులనుండి (స్వాహా) సత్యవాణిని (పురః సద్భ్యః) పూర్వపుసభలో, రాజ్యములో స్థితులైయున్న (దేవేభ్యః) న్యాయాధీశులగు విద్వాంసులనుండి (స్వాహా) ధర్మముతో గూడిన క్రియచే (యమనేత్రేభ్యః) వాయువువలె సకల ప్రదేశములందు ప్రవేశించువారు (దక్షిణాసద్భ్యః) దక్షిణదిశయందు రాజ్యప్రబంధములందు నియతులై యున్నవారు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులునునగువారినుండి (స్వాహా) దానక్రియను (విశ్వదేవ నేత్రేభ్యః) సకల విద్వాంసులవంటి నీతినెరుగు (పశ్చాత్సద్భ్యః) పశ్చిమదిశయందుండు రాజకర్మచారులు (దేవేభ్యః) దివ్యసుఖములనిచ్చు విద్వాంసులనుండి (స్వాహా) ఉత్సాహమునుగలిగించు వాణిని (మిత్రావరుణ నేత్రేభ్యః) ప్రాణాపానములవంటి (మరున్నేత్రేభ్యః) ఋత్విజులు మరియు యజ్ఞకర్తలు (వా) సత్పురుషులవంటి న్యాయకారులు (ఉత్తరా సద్భ్యః) ఉత్తరదిశయందుగల న్యాయాధీశులు నగు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులనుండి దౌత్యకర్మకుశల క్రియను (సోమనేత్రేభ్యః) ఐశ్వర్యయుక్తుడై చంద్రునివలె సర్వమునకు ఆనందమును ప్రసాదించువారు (ఉపరిసద్భ్యః) విద్యావినయ ధర్మములచే (దువస్వద్భ్యః) పరమేశ్వరుని సేవించువారును నగు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులనుండి (స్వాహా) ఆప్తుల వాణిని పొంది నీవు నిరంతరము ధర్మమును (జుషస్వ) సేవించుచుండుము. ॥36॥

భావార్థము :- సభాధ్యక్షుడవగు నో రాజా! నీవు సకలదిశలనుండి ఉత్తమవిద్వాంసులచే గూడియుండి సమస్త శిక్షణములను పొందినవాడవు, రాజసభను నిర్వహించువాడవు, సైన్యములను నియుక్తపరచువాడవు, ఉత్తమసహాయముతో గూడినవాడవునై సనాతన వేదోక్త రాజధర్మము, రాజనీతితో ప్రజాపాలకుడవునై ఇహ పర సౌఖ్యముల ననుభవించుము. కర్తవ్యములకు విరుద్ధముగ నడచినచో సుఖము లభింపజాలదు. మూర్ఖుల సలహాసహాయములతో ఎవ్వడును ఎన్నడును సౌఖ్యములను వృద్ధిపరచలేడు. విద్వాంసుల మార్గమున నడచువా డెప్పుడును కష్టములపాలు గాజాలడు. కాబట్టి రాజైనవా డెప్పుడును విద్యాధర్మముల యాధారమున,

ఆప్తవిద్వాంసుల సహాయముచే రాజ్యమును రక్షించుకొనుచుండవలయును. పూర్ణవిద్వాంసులు, ధార్మికులునగువారు సభాసదులుగ నుండునట్టి రాజ్యమునందు మరియు మిథ్యావాదులు, వ్యభిచారులు, జితేంద్రియత్వములేనివారు, పరుషవాక్యములు బలుకువారు, అన్యాయకారులు, జారులు, చోరులు, బందిపోటుదొంగలు, జూదరులు త్రాగుబోతులు మొదలగువారు ఉండునట్టి (లేనట్టి) రాజ్యమునందు స్వయముగ ధార్మికుడగు విద్వాంసుడు మాత్రమే చక్రవర్తి సామ్రాజ్యమును పాలించుటకు తగినవాడగును. కాని ఇందుకు విరుద్ధమైనవాడు రాజ్యపాలనకు దగినవాడు గాజాలడు.॥౩౫॥

35.O King, the lover of truth, conduct thy rule with justice. Utter truthful words for the learned, whose policy shines like the fire. Behave in a religious spirit towards those lords of justice who work in the east. Be charitable to the learned, who are fast-witted like the wind and are put in charge of the southern part of the country. Use inspiring language towards the learned officials stationed in the west, who fully understand politics like all the wise. Behave respectfully like a state representative towards those officials appointed in the north, who are regular in their duty like the in-going, and out coming breath, and who give true lead to the subjects. Use the language of a sage towards those who brilliant like the moon, give happiness to all, and who acquire knowledge, cultivate humility, are religious-minded, and worship God!.

౩౬. యే దేవా ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, వికృతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

మనుష్యాః సర్వత్ర భ్రమణం విధాయ విద్యాగ్రహ్ణీయురిత్యుపదిశ్యతే.

మనుష్యులు సర్వప్రదేశములందును విహరించుచు సమస్తవిద్యలను ఉపార్జించవలయు నని

ఈ మంత్రమునం దుపదేశించబడినది.

౩౬ యే దేవా౾ అగ్నినేత్రాః పురః సదస్తేభ్యః స్వాహా।

యే దేవా యమనేత్రా దక్షిణాసద స్తేభ్యః స్వాహా।

యే దేవా విశ్వదేవనేత్రాః పశ్చాత్సద స్తేభ్యః స్వాహా।

యే దేవా మిత్రావరుణనేత్రా వా మరున్నేత్రా వోత్తరా సదస్తేభ్యః స్వాహా।

యే దేవాః, సోమనేత్రా౾ ఉపరిసదో దువస్వంతస్తేభ్యః స్వాహా ॥౩౬॥

ప.వి:- యే, దేవాః, అగ్నినేత్రా ఇత్యగ్ని + నేత్రాః, పురః సద ఇతి పురః + సదః, తేభ్యః, స్వాహా, యే, దేవాః, యమనేత్రా ఇతి యమ + నేత్రాః, దక్షిణాసద ఇతి దక్షిణా + సదః, తేభ్యః, స్వాహా, యే, దేవాః, విశ్వదేవనేత్రా ఇతి విశ్వదేవ + నేత్రాః, పశ్చాత్సద ఇతి పశ్చాత్ + సదః, తేభ్యః, స్వాహా, యే, దేవాః, మిత్రావరుణనేత్రా ఇతి మిత్రావరుణ + నేత్రాః, వా, మరున్నేత్రా ఇతి మరుత్ + నేత్రాః, వా, ఉత్తరా సద ఇత్యుత్తరా + సదః, తేభ్యః, స్వాహా, యే, దేవాః, సోమనేత్రా ఇతి సోమ + నేత్రాః, ఉపరిసద ఇత్యుపరి + సదః, దువస్వంతః, తేభ్యః, స్వాహా ॥36॥

పదార్థః :-(యే) (దేవాః) విద్వాంసః (అగ్నినేత్రాః) అగ్నౌ విద్యుదాదౌ నేత్రం నయనం విజ్ఞానం యేషాం తే (పురఃసదః) యే సభాయాం రాష్ట్రే వా పురః పూర్వస్యాందిశి సీదంతి. (తేభ్యః) (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్ (యే) (దేవాః) యోగినో న్యాయాధీశాః (యమనేత్రాః) యమేష్వహింసాదిషు యోగాంగేషు నీతిషు వా నేత్రం ప్రాపణం యేషాం తే (దక్షిణాసదః) యే దక్షిణస్యాం దిశ్యవతిష్ఠంతే. (తేభ్యః) (స్వాహా) సత్యాం క్రియామ్ (యే) (దేవాః) సర్వవిద్యావిదః (విశ్వదేవనేత్రాః) విశ్వేషు దేవేషు నేత్రం ప్రజ్ఞానం యేషాం తే (పశ్చాత్సదః) యే పశ్చిమాయాం దిశి సీదంతి. (తేభ్యః) (స్వాహా) ఆన్వీక్షికీం విద్యామ్ (యే) (దేవాః) సర్వేభ్యః సుఖదాతారః (మిత్రావరుణనేత్రాః) ప్రాణోదానవత్ సర్వాన్ ధర్మం నయంతః (వా) (మరున్నేత్రాః) మరుతి బ్రహ్మాండస్థే వాయౌ నేత్రం నయనం యేషాం తే (వా) అథ ఊర్ధ్వస్థాః (ఉత్తరాసదః) యే ప్రశ్నోత్తరాణి సమాదధానా ఉత్తరస్యాందిశి సీదంతి (తేభ్యః) (స్వాహా) సర్వోపకారిణీం విద్యామ్. (యే) (దేవాః) ఆయుర్వేదవిదః (సోమనేత్రాః) సోమలతాదిష్వోషధీషు నేత్రం నయనం యేషాం తే (ఉపరిసదః) యే ఉపరి ఉత్కృష్ట ఆసనే వ్యవహారే వా సీదంతి తే (దువస్వన్తః) దువో బహువిద్యాధర్మపరిచరణం విద్యతే యేషు (తేభ్యః) (స్వాహా) ధర్మౌషధి విద్యామ్. అయమ్మన్త్రః శత ౫.౨.౪. ౬. వ్యాఖ్యాతః ॥ 36॥

అన్వయః :-హే సభాధ్యక్ష! రాజంస్త్వం యోఽగ్నినేత్రాః పురఃసదో దేవాః సంతి, తేభ్యః స్వాహా జుషస్వ. యే యమనేత్రా దక్షిణాసదో దేవాః సంతి తేభ్యః స్వాహా జుషస్వ. యే పశ్చాత్సదో విశ్వదేవనేత్రా

దేవాః సంతి తేభ్యః స్వాహా జుహుస్వ. యే ఉత్తరాసదో వాఽఽ ధ ఊర్ధ్వస్థా మిత్రావరుణనేత్రా వా మరున్నేత్రా దేవాః సంతి తేభ్యః స్వాహా జుహుస్వ.॥36॥

భావార్థః :- హే రాజాదయో మనుష్యాః! యూయం సదా ధార్మికాః సుశీలా విద్వాంసో భూత్వా సర్వదిక్స్థానాం సర్వవిద్యావిదామాప్తానాం విదుషాం పరీక్షాసత్కారార్థం సర్వా విద్యాః ప్రాప్నుయాత. తథైతే భవత్సమీపమాగత్య యుష్మాభిః సహ సంగత్య ధర్మార్థకామమోక్షాణాం సిద్ధిం కుర్యుః. యే దేశదేశాంతరం ద్వీపద్వీపాంతరం విద్యావినయసుశిక్షయాకౌశలాని గృహ్ణంతి త ఏవ సర్వేషాం సుసుఖైరలంకర్తారః స్యుః. ॥36॥

పదార్థము :- సభాధ్యక్షుడవగు నో రాజా! నీవు (యే) ఎట్టి (అగ్నినేత్రాః) విద్యుత్తు మున్నగువాని విజ్ఞానము నెరుగు (పురః సదః) సభయందునో, దేశమునందునో, పూర్వదిశయందునో స్థిరమై (దేవాః) ఏ విద్వాంసులున్నారో (తేభ్యః) వారిచే (స్వాహా) సత్యవాణిని [జుహుస్వ] సేవించుము (యే) ఏ (యమనేత్రాః) అహింసాది యోగాంగరీతులందు నిపుణులు (దక్షిణాసదః) దక్షిణదిశయందు స్థిరపడిన (దేవాః) యోగులు, లేక న్యాయాధీశులు గలరో (తేభ్యః) వారిద్వార (స్వాహా) సత్యక్రియను [పొందుము] (యే) ఎవరైతే (పశ్చాత్సదః) పశ్చిమదిశయందు స్థితులు (విశ్వదేవనేత్రాః) పృథివి మున్నగు సకలపదార్థముల జ్ఞానము గలవారు (దేవాః) సకలవిద్యలనేర్చిన విద్వాంసులు గలరో (తేభ్యః) వారినుండి (స్వాహా) దండనీతిని [పొందుము] (యే) ఎవరైతే (ఉత్తరా సదః) శంకాసమాధానములనిచ్చువారు ఉత్తరదిశయందు గలరో (వా) క్రింది, పైని దిశలందుగల (మిత్రావరుణనేత్రాః) ప్రాణ ఉదానములవంటి సకలధర్మములను బోధించు (వా) లేక (మరున్నేత్రాః) బ్రహ్మాండమందు గల నేత్ర మరియు వాయువు విజ్ఞానము నెరిగినవారు (దేవాః) ఎల్లరకు సుఖములనిచ్చు ఏ విద్వాంసులు గలరో (తేభ్యః) వారినుండి (స్వాహా) సమస్త ఉపకారకమగు విద్యలను పొందుము (యే) ఎవరైతే (ఉపరిసదః) ఉన్నతాసనము మరియు ఉత్తమ వ్యవహారములందు స్థితమైయున్న (దువస్వన్తః) ధర్మసేవనముతోగూడినట్టి (సోమనేత్రాః) సోమము మున్నగు ఓషధుల గుణధర్మముల నెరుగువారు (దేవాః) ఆయుర్వేదమునెరుగు విద్వాంసులనుండి (స్వాహా) అమృతరూపమగు ఓషధీవిద్యను పొందుము. ॥36॥

భావార్థము:- రాజు మరియు ప్రజలారా! మీరు ధార్మికులు, సుశీలురు, విద్వాంసులు, పురుషార్థపరులునై సకల విద్యావేత్తలు, ఆప్తులునగు విద్వాంసుల పరీక్ష మరియు సత్కారములకై సమస్త విద్యలను ప్రాప్తించుకొనునప్పుడే వారు మిమ్ముచేరి మీతో సత్సంగమొనర్చి ధర్మార్థకామమోక్షముల సిద్ధిని గలుగజేయగలరు. దేశదేశాంతరములందును, ద్వీపద్వీపాంతరములందును విద్యావినయసంపదలను, ఉత్తమశిక్ష క్రియాకుశలత్వమును గ్రహించువారు మాత్రమే ఎల్లరకును చక్కని సుఖములను ఒనగూర్చువారు గాగలుగుదురు. ॥36॥

36.O King, utter truthful words for the learned, who have mastered the science of electricity, and reside in the east, Behave in a religious spirit towards those yogis, who

are well versed in the intricacies of the science of yoga, and reside in the south. Derive knowledge from the learned, who know the science of material objects, and reside in the west. Learn knowledge that benefits all, from those who grant hapiness to all and reside in the north, preach Dharma to those, who are swift-witted like the mind. Learn medical science from those who know the Ayur Veda, and the properties of medicinal herbs, are well placed in life and busy with their profession, and adore medical knowledge and religion!.

౩౯౩. అగ్నే సహస్వేత్యస్య దేవవాతఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునరపి రాజాదిభిః కథం వర్తితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

రాజ మున్నగువా రెట్లు ప్రవర్తించవలె ననునది మరల చెప్పబడుచున్నది.

౩౯౩ అగ్నే సహస్వ పృతనా౨ అభిమాతీ రపాస్య।
దుష్టరస్తరన్న రాతీ ర్వర్చో ధా యజ్ఞవాహసి ॥౩౭॥

ప.విః- అగ్నే, సహస్వ, పృతనాః, అభిమాతీరిత్యభి + మాతీః, అప, అస్య, దుష్టరః, దుస్తర ఇతి దుః+తరః, తరన్, అరాతీః, వర్చః, ధాః, యజ్ఞవాహసీతి యజ్ఞ + వాహసి॥౩౭॥

పదార్థః :-(అగ్నే) సకల విద్యావిద్విద్వన్ రాజన్! (సహస్వ) క్షమస్వ (పృతనాః) బలసుశిక్షాన్వితా వీరమనుష్య సేనాః (అభిమాతీః) అభిమానహర్షయుక్తాః (అప)(అస్య) దూరే ప్రక్షిప (దుష్టరః) దుఃఖేన తరితుం సంప్లవితుం యోగ్యః (తరన్) శత్రుబలం సంప్లవన్ (అరాతీః) అదాన శీలాన్ శత్రూన్ (వర్చః) విద్యాబలన్యాయదీపనమ్ (ధాః) ధేహి (యజ్ఞవాహసి) యజ్ఞాన్ సంగతాన్ రాజధర్మాదీన్ వహంతి యస్మిన్ రాజ్యే తస్మిన్ అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౨.౪.౧౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! దుష్టరస్తరన్స్త్వం యజ్ఞవాహస్యభిమాతీరపాస్య వర్చోధాః.॥౩౭॥

భావార్థః :-రాజాదయః సభాసేనాదయః స్వకీయేన దృఢేన విద్యాసుశిక్షాయుక్తేన ధృతేన సైన్యేన సహితాః స్వయమజయాః సంతః శత్రూన్ విజయమానాః పృథివ్యాం కీర్తిం ప్రసారయేయుః.॥౩౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) సమస్త విద్యలనెరిగిన విద్వాంసుడవును ఓ రాజా! (దుష్టరః) దుఃఖములనుండి తరించయోగ్యుడవు (తరన్) శత్రుసైన్యములను చక్కగా తరించగలుగువాడవు (యజ్ఞవాహసి) రాజధర్మముతోగూడిన రాజ్యమునందు (అభిమాతీః) అభిమానము, ఆనందములతో గూడిన (పృతనాః) బలపరాక్రమవీరత్వము మరియు సుశిక్షణగలిగిన సైన్యమును (సహస్వ) సహించుము (అరాతీః) దుఃఖముల

గలిగించు శత్రువులను (అపాస్య) దూరము పారద్రోలుము. (వర్చః) విద్యాన్యాయముల బలములను (ధాః) ధారణ మొనర్చుము. ॥౩౭॥

భావార్థము :- రాజు, సభాపతులు, సైన్యాధిపతులు, సుదృఢ బలపరాక్రమ, విద్యాసుశిక్షగాతో గూడిన స్వంతసైన్యములుగలిగి, తాము అజేయులుగా నుండి శత్రుసైన్యములను జయించుచు రాజ్యమున ఉత్తమయజ్ఞములను విస్తరింపజేయవలెను. ॥౩౭॥

37. O King, oppose the proud, happy powerful, and trained army, and drive our enemies away, subduing powerful foes. In this State advance knowledge, gain strength and practice justice.

౩౮. దేవస్యత్వేత్యస్య దేవవాత ఋషిః, రక్షోఘ్నో దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

ప్రజాజనా ఇహ కీదృశం సభాధీశం రాజానం స్వీకుర్యురిత్యాహ.

ప్రజలు రాజ్యమునందు ఎట్టి సభాధీశుని ఎన్నుకొనవలెనను విషయమిందు గలదు.

౩౮ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।
ఉపాంశోర్వీర్యేణ జుహోమి హతం రక్షః స్వాహా।
రక్షసాం త్వా వధాయావధిష్మ రక్షోఽవధిష్మాముమసౌ హతః ॥౩౮॥

ప. విః- దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి, బాహుభ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, ఉపాంశోరిత్యుప + అంశోః, వీర్యేణ, జుహోమి, హతమ్, రక్షః, స్వాహా, రక్షసామ్, త్వా, వధాయ, అవధిష్మ, రక్షః, అవధిష్మ, అముమ్, అసౌ, హతః ॥౩౮॥

పదార్థః :-(దేవస్య) ప్రకాశితన్యాయస్య (త్వా) త్వామ్ (సవితుః) ఐశ్వర్యోత్పాదకస్య సేనేశస్య (ప్రసవే) ఐశ్వర్యే (అశ్వినోః) సూర్యాచంద్రమసోరివ సభాసేనాపత్యోః (బాహుభ్యామ్) (పూష్ణః) పుష్టికర్తుర్వైద్యస్య (హస్తాభ్యామ్) (ఉపాంశోః) ఉప సమీపేఽనితి తస్య. అత్రానధాతోరుః శుగాగమశ్చ (వీర్యేణ) సామర్థ్యేన (జుహోమి) గృహ్ణామి (హతమ్) వినష్టమ్ (రక్షః) రాక్షసమ్. రక్షో రక్షితవ్యమస్మాద్రహసి

క్షణోతీతి వా రాత్రౌ న క్షత ఇతి వా. నిరు. ४. ౧౮. (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (రక్షసామ్) దుష్టానామ్ (త్వా) (త్వామ్) (వధాయ) వినాశాయ (అవధిష్మ) హన్యామ (రక్షః) దుష్టాచారమ్ (అవధిష్మ) తాడయే (అముమ్) పరోక్షమ్ (అసౌ) దూరస్థః (హతః) వినష్టః. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౨.४.౧౭-౨౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౮॥

అన్వయః:-హే రాజన్నహం స్వాహా సవితుర్దేవస్య ప్రసవ ఉపాంశోర్వీర్యేణాశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం రక్షసాం వధాయ త్వా జుహోమి. యథా త్వయా రక్షో హతం, తథా వయమప్యవధిష్మ. యథా ఽసౌ హతః స్యాత్ తథా వయమేతమవధిష్మ. ॥౩౮॥

భావార్థః :- ప్రజాస్థజనాః స్వరక్షణాయ దుష్టనివారణాయ విద్యాధర్మప్రవృత్తయే చ సుశీలం రాజానం స్వీకుర్యుః. ॥౩౮॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నేను (స్వాహా) సత్యక్రియతో (సవితుః) ఐశ్వర్యములనుత్పన్నమొనర్చు [సేనానాయకుడు] (దేవస్య) న్యాయమును ప్రకాశపరచువాడును నగు నతని (ప్రసవే) ఐశ్వర్యమునందు (ఉపాంశోః) సమీపమందున్న సైన్య (వీర్యేణ) సామర్థ్యముచేతను (అశ్వినోః) సూర్యచంద్రులవంటి సేనాపతియొక్క (బాహుభ్యామ్) భుజబలముచేతను (పూష్ణః) పుష్టికారకుడగు వైద్యుని (హస్తాభ్యామ్) హస్తములతో (రక్షః) రాక్షసులను (వధాయ) సంహరించుటకై (త్వా) నిన్ను (జుహోమి) గ్రహించుచున్నాను. ఎటులనీవు (రక్షః) దుష్టులను (హతమ్) హతమొనర్చుదువో అట్లే మేమును (అవధిష్మ) దుష్టులను నాశనమొనర్చెదముగాక! ఎట్లు (అసౌ) దుష్టులు (హతః) నాశనమగుదురో అట్లే మేమును, వీరెల్లరును (అవధిష్మ) నాశమొనర్చెదముగాక! ॥౩౮॥

భావార్థము:- ప్రజలు తమ రక్షణము, దుష్టులనివారణము మరియు ఉత్తమ విద్యాధర్మముల విస్తారమునకై ఉత్తమస్వభావముగలిగి, విద్యాధర్మముల విస్తరింపజేయు వీరపరాక్రమ జితేంద్రియ సత్యవాదియునగు విద్వాంసుని మాత్రమే సభాపతి రాజుగా స్వీకరించవలయును. ॥౩౮॥

38.O King, rightly, I, with the glory of the just and prosperity bringing commander of the army, with the strength of the nearby army, with the general's arms stout like the sun and moon, and with the skilful hands of a physician, accept thee for slaying the demons. Just as thou hast slain the demon so may we slay the demon. Just as we have slain that so may we slay all others!.

౩౯.సవితా త్వేత్యస్య దేవవాత ఋషిః, రక్షోఘ్నో దేవతా, అతి జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

సభ్యైర్మనుష్యైరాజా క్వ క్వ ప్రేరయితవ్య ఇత్యాహ.

సభ్యమానవులు రాజునెట్టికార్యములకై ప్రేరేపించవలయు నను విషయము.

౩౯॥ సవితా త్వా సవానాగ్ం సువతా మగ్ని గృహపతీనాగ్ం సోమో వనస్పతీనామ్। బృహస్పతిర్వాచఽ ఇంద్రోజ్యైష్ఠ్యాయ రుద్రః పశుభ్యో మిత్రః సత్యోవరుణో ధర్మపతీనామ్ ॥౩౯॥

ప.వి:- సవితా, త్వా, సవానామ్, సువతామ్, అగ్నిః, గృహపతీనామితి గృహపతీనామ్, సోమః, వనస్పతీనామ్, బృహస్పతిః, వాచే, ఇంద్రః, జ్యైష్ఠ్యాయ,రుద్రః, పశుభ్య ఇతి పశు+భ్యః, మిత్రః, సత్యః, వరుణః, ధర్మపతీనామితి ధర్మ + పతీనామ్ ॥౩౯॥

పదార్థః :-(సవితా) ఐశ్వర్యస్య ప్రసవితా (త్వా) త్వామ్ (సవానామ్) ఐశ్వర్యాణామ్ (సువతామ్) ప్రేర్తామ్. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (అగ్నిః) ప్రకాశయుక్తః (గృహపతీనామ్) గృహాఽఽశ్రమ పాలకానామ్ (సోమః) సౌమ్య గుణసంపన్నో వైద్యకవిషయ ఓషధీరాజః (వనస్పతీనామ్) పిప్పల్యాదీనామ్ (బృహస్పతిః) పూర్ణవిద్య ఆప్తః (వాచే) వేదాఽర్థసుశిక్షాయుక్తవాణీ విజ్ఞానాయ (ఇంద్రః) పరమైశ్వర్యయోగారూఢో వృద్ధః (జ్యైష్ఠ్యాయ) అతిశయేన వృద్ధస్య భావాయ (రుద్రః) శత్రూణాం రోదయితా శూరవీరః (పశుభ్యః) గవాదీనామ్ (మిత్రః) సర్వస్య సుహృత్ (సత్యః) సత్పురుషేషు భవః (వరుణః) ధర్మాఽఽచరణేషు శ్రేష్ఠః (ధర్మపతీనామ్) ధర్మస్య రక్షితౄణామ్. అయమ్మన్త్రః శత.౫.౩.౩. ౧౦.వ్యాఖ్యాతః. ॥౩౯॥

అన్వయః:-హే సభేశ! రాజన్! యతస్త్వం సవానాం సవితేవ, గృహపతీనా మగ్నిరివ, వనస్పతీనాం సోమ ఇవ, ధర్మపతీనాం సత్యో వరుణో మిత్ర ఇవ, వాచే బృహస్పతి రివ, జ్యైష్ఠ్యాయేంద్ర ఇవ, పశుభ్యో రుద్ర ఇవాసి తం త్వాఽఽప్త ఉపదేష్టా ప్రజాపాలనే సువతామ్. ॥౩౯॥

భావార్థః :-హే రాజన్! స్త్వం యే త్వామధర్మాన్నివర్త్య ధర్మానుష్ఠానే ప్రేరయేయుస్తేషామేవ సంగం సదా కురు, నేతరేషామ్. ॥౩౯॥

పదార్థము :-సభాపతివగు ఓ రాజా! నీవు (సవానామ్) ఐశ్వర్యమును (సవితా) సూర్యునివలె ప్రేరకుడవు (గృహపతీనామ్) గృహస్థులకు ఉపకారుడవగు (అగ్నిః) అగ్నివంటివాడవు (వనస్పతీనామ్) రావి మున్నగు వృక్షములలో (సోమః) సోమవల్లివంటివాడవు (ధర్మపతీనామ్) ధర్మమును పాలించువారియందు (సత్యః) సజ్జనులందు సజ్జనుడవు (వరుణః) శుభగుణకర్మస్వభావములందు శ్రేష్ఠుడవు (మిత్రః) స్నేహితునివంటివాడవు (వాచే) వేదవాణియందు (బృహస్పతిః) మహా విద్వాంసునివంటివాడవు (జ్యైష్ఠ్యాయ)

శ్రేష్ఠత్వమునందు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యశాలివంటివాడవు (పశుభ్యః) గోవులు మున్నగు పశువులకొరకు (రుద్రః) శుద్ధవాయువువంటివాడవు. అట్టి (త్వా) నిన్ను ధర్మాత్ముడు, సత్యవాదివిద్వాంసుడు ధర్మముతో ప్రజారక్షణమందు (సువతామ్) ప్రేరేపించుగాక!. ॥౩౯॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! అధర్మమునుండి మరల్చి ధర్మకార్యములకై ప్రేరణ నిచ్చువారి సాంగత్యమును సదాకాంక్షించుము. ధూర్తులను దూరమున నుంచుము. ॥౩౯॥

39.O King, thou art the creator of supremacy, useful like fire for the domestic people, the lord of the trees, the friend, faithful companion, and religious leader of the lovers of religion, the master of the Vedas, aged among the aged, and the protector of the cattle. May the religious, truthful, learned people urge thee to serve thy people !.

౩౯౬.ఇమం దేవా ఇత్యస్య దేవవాత ఋషిః, యజమానో దేవతా,భురిగ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

కస్మై కస్మై ప్రయోజనాయ కథంభూతో రాజా స్వీకార్య ఇత్యాహ.

ఏ యే ప్రయోజనములకొరకు ఎట్టి రాజును ఎన్నుకొనవలె నను విషయము.

౩౯౬ ఇమం దేవాऽ అసపత్న్ꣳసువధ్వం మహతే క్షత్రాయ మహతే
జ్యైష్ఠ్యాయ మహతే జానరాజ్యాయేంద్రస్యేంద్రియాయ ।
ఇమమముష్య పుత్ర మముష్యై పుత్రమస్యై విశऽ ఏష
వోऽమీ రాజా సోమోऽస్మాకం బ్రాహ్మణానాꣳరాజా ॥౪౦॥

ప.విః- ఇమమ్, దేవాః, అసపత్నమ్, సువధ్వమ్, మహతే, క్షత్రాయ, మహతే, జ్యైష్ఠ్యాయ, మహతే, జానరాజ్యాయేతి జాన + రాజ్యాయ, ఇంద్రస్య, ఇంద్రియాయ, ఇమమ్, అముష్య, పుత్రమ్, అముష్యై, పుత్రమ్, అస్యై, విశే, ఏషః, వః, అమీऽ ఇత్యమీ, రాజా, సోమః, అస్మాకమ్, బ్రాహ్మణానామ్, రాజా ॥౪౦॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) సమక్షే వర్తమానమ్ (దేవాః) ధార్మికా విద్వాంసః. (అసపత్నమ్) అజాత శత్రుమ్ (సువధ్వమ్) నిష్పాదయత (మహతే) మహాగుణవిశిష్టాయ (క్షత్రాయ) క్షత్రియాణాం పాలనాయ

(మహతే) (జ్యైష్ఠ్యాయ) జ్యేష్ఠత్వాయ (మహతే) (జానరాజ్యాయ) జనానాం రాజసు భవాయ (ఇంద్రస్య) పరమైశ్వర్యయుక్తస్య పురుషస్య (ఇంద్రియాయ) ధనాయ (ఇమమ్)(అముష్యపుత్రమ్) ప్రతిష్ఠితస్య ధార్మికస్య విదుషః సంతానమ్ (అముష్యై) అముష్యై ధార్మికాయా విదుష్యాః (పుత్రమ్) పవిత్రమపత్యమ్ (అస్యై) వర్తమానాయాః (విశే) ప్రజాయాః (ఏషః) సర్వైః స్వీకృతః (వః) యుష్మాకం క్షత్రియాదీనామ్ (అమీ) పరోక్షే వర్తమానాః (రాజా) న్యాయప్రకాశకః (సోమః) సోమ ఇవ ప్రజాసు వర్తమానః (అస్మాకమ్) (బ్రాహ్మణానామ్) బ్రహ్మణః పరమేశ్వరస్య వేదచతుష్టయస్య వా సేవకానామ్ (రాజా) అయంమన్త్రః. శత. ౫. 3.3.౧౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౪౦॥

అన్వయః :- హే ప్రజాస్థా దేవా యూయం త ఏష సోమో వోఽస్మాకం చ బ్రాహ్మణానాం రాజా యేఽమీ పరోక్షే వర్తంతే తేషాం చ రాజాఽస్తి, తమిమమముష్య పుత్రమముష్యై పుత్రమస్యై విశ ఇమమేవ మహతే క్షత్రాయ మహతే జ్యైష్ఠ్యాయ మహతే జానరాజ్యాయేంద్రస్యేంద్రియాయాఽసపత్నం సువధ్వమ్.॥౪౦॥

భావార్థః :- హే రాజప్రజాజనాః! యో విద్వద్భ్యాం మాతాపితృభ్యాం సుశిక్షితః కులీనో మహాగుణ కర్మస్వభావో జితేంద్రియత్వాదిగుణయుక్తః సేవితాఽష్టాచత్వారింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యవిద్యాసుశిక్షః పూర్ణశరీరాత్మబలః ప్రజాపాలనప్రియో విద్వానస్తి తం సభాధ్యక్షం రాజానం కృత్వా సామ్రాజ్యం సేవధ్వమ్.॥౪౦॥

పదార్థము :- ప్రజలయందున్న నతడు (దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (ఏషః) ఇట్టి (సోమః) చంద్రునివంటి ప్రజలయందు ప్రియస్వరూపుడు (వః) క్షత్రియులగు మీయెల్లరకు, బ్రాహ్మణులనగు మాకందరకు (అమీ) పరోక్షమందుగల యితరులకును వారెల్లరకును రాజైయున్నాడు. అట్టి (ఇమమ్) ఈ (అముష్య) ఉత్తముని (పుత్రమ్) పుత్రుని (అముష్యై) శ్రేష్ఠవిద్యాది గుణములందు విదుషీమణియగు తల్లి పుత్రుని (అస్యై) ఇట్టి (విశే) ప్రజలకై (మహతే) గొప్ప (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసించదగిన (మహతే) గొప్ప (జానరాజ్యాయ) ధార్మికులుగల రాజ్యపాలనకొరకు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతుని (ఇన్ద్రియాయ) ధనము కొరకు (అసపత్నమ్) శత్రురహితముగ (సువధ్వమ్) ఒనర్చివేయుడు.॥౪౦॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! మరియు ప్రజలారా! మీరు విద్వాంసులగు తల్లిదండ్రులచే సుశిక్షితుడు, కులీనుడు, చక్కని గుణకర్మస్వభావములు గలవాడు, జితేంద్రియుడు, ౪౮ సంవత్సరముల బ్రహ్మచర్యముచే నార్జించిన పూర్ణవిద్యలచే సుశీలుడు, శారీరకాత్మిక బలసంపన్నుడు, గొప్ప విద్వాంసుడగువానిని మాత్రమే సభాపతి రాజుగా నెంచుకొని చక్రవర్తిరాజ్యమును సేవించుడు.॥౪౦॥

40.O learned people, this lover of his subjects, is the King of you the Kshatriyas, and us the Brahmanas, and the people living afar. Him, the son of that father, and that mother, (for the protection of the people, for great supremacy), for soverignty over the virtuous, and for obtaining huge wealth, do ye render free from foes!.

అస్మిన్నధ్యాయే రాజధర్మ వర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి జానంతు ॥

ఈ యధ్యాయమునందు రాజధర్మమును గూర్చిన వర్ణనగలదు. దీని యర్థము పూర్వాధ్యాయముతో గలిసియున్నదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీయుత పరివ్రాజకాచార్య మహావిదుషాం శ్రీ విరజానన్ద సరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ శ్రీమద్దయానన్ద సరస్వతీ స్వామినా విరచితే సంస్కృతార్య భాషాభ్యాం సమన్వితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే నవమోఽధ్యాయః సమాప్తిం గతః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి తొమ్మిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వెంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

తొమ్మిదవ అధ్యాయము సమాప్తము

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

దశమాధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 34 మంత్రములు, 41 ఛందస్సులు, 2059 అక్షరములు

అథ దశమోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే చతుస్త్రింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

३८८. అపో దేవా ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, ఆపో దేవతాః,నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యైర్విదుషామనుకరణేన పదార్థేభ్య ఉపయోగో గ్రాహ్య ఇత్యాహ.

ఈ దశమాధ్యాయమునందలి మొదటి మంత్రమందు మానవులు విద్వాంసుల కనుకూలముగ నుండి పదార్థముల నుపయోగించుకొనవలెనని యుపదేశించబడెను.

३८८ అపో దేవా మధుమతీరగృభ్ణన్నూర్జస్వతీ రాజస్వశ్చితానాః।

యాభిర్మిత్రావరుణావభ్యషించన్యాభిరింద్రమనయన్నత్యరాతీః ॥1॥

ప.విః- అపః, దేవాః, మధుమతీరితి మధు + మతీః అగృభ్ణన్, ఊర్జస్వతీః, రాజస్వ ఇతి రాజ + స్వః, చితానాః, యాభిః, మిత్రావరుణౌ, అభి, అసించన్, యాభిః, ఇంద్రమ్, అనయన్, అతి, అరాతీః॥1॥

పదార్థః:-(అపః) జలాని ప్రాణాన్వా (దేవాః) విద్వాంసః (మధుమతీః) ప్రశస్త మధురాదిగుణయుక్తాః (అగృభ్ణన్) గృహ్ణీత (ఊర్జస్వతీః) బలపరాక్రమప్రదాః (రాజస్వః) రాజజనికాః (చితానాః) సంజ్ఞాకారిణ్యః. అత్ర వికరణ లుగ్ వ్యత్యయేనాత్మనేపదం చ (యాభిః)(మిత్రావరుణౌ) ప్రాణోదానౌ (అభి)(అసించన్) సించంతి (యాభిః) క్రియాభిః (ఇంద్రమ్) విద్యుతమ్ (అనయన్) ప్రాప్నువంతి (అతి)(అరాతీః) శత్రూన్. అయమన్త్రః. శత ౫.3.4.2-3 వ్యాఖ్యాతః.॥1॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యూయం విపశ్చితో దేవా యాభిర్మిత్రావరుణావభ్యసించన్, యాభిరింద్రమరాతీశ్చానయన్, తాభిర్మధుమతీరూర్జస్వతీశ్చితానా రాజస్వ ఽపోఽగృభ్ణన్ గృహ్ణీత.॥1॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్విద్వత్సహాయేనాఽపః సుపరీక్ష్యోపయుజ్యంతామ్. శత్రూన్నివర్త్య ప్రజయా సహ ప్రాణవత్ ప్రియత్వే వర్తితవ్యమాభ్య ఉపకారో నేయః.॥1॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (దేవాః) చతురవిద్వాంసులగు మీరు (యాభిః) ఎట్టి క్రియలచే (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణోదానములను (అభ్యసించన్) సర్వవిధముల సేచన మొనర్చుచున్నారో మరియు

(అరాతీః) శత్రువులను (అనయన్) జయించుచున్నారో, అట్టి క్రియలచే (మధుమతీః) ప్రశంసించదగిన మధురము మున్నగు గుణయుక్తముల (ఊర్జస్వతీః) బలపరాక్రమముల వృద్ధిపరచు (చితానాః) చైతన్యము నిచ్చు (రాజస్వః) జ్ఞానప్రకాశముతో గూడిన రాజ్యమును ప్రాప్తింపజేయు (అపః) జలములను లేక ప్రాణములను (అగృభ్ణన్) పొందుడు.॥౧॥

భావార్థము :- మానవులు విద్వాంసుల సహాయముచే జలములను లేక ప్రాణములను పరీక్షించుకొని వానిచే నుపయోగమును పొందవలయును. శత్రువులను నాశపరచి ప్రజలను ప్రాణములవలె ప్రేమించవలయును. ఈ జలములతో ప్రాణములతో ఉపకారమును పొందుచుండవలయును.॥౧॥

1.O wise persons, the means through which ye control breath, create electric power, and conquer foes, should also be employed to qcquire sweet, strength-infusing, refreshing, and sovereignty-bestowing waters!.

౩౮౮. వృష్ణ ఊర్మిరిత్యస్య వరుణఋషిః, వృషా దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అథ విద్వాంసః కీదృశం రాజానం ప్రతి కిం కిం యాచేరన్నిత్యాహ.

విద్వాంసు లెట్టి రాజును ఏమి యాచించవలె నను విషయ మీ మంత్రమందు గలదు.

౩౮౮ వృష్ణ ఊర్మి రసి రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దేహి స్వాహా।
వృష్ణ ఊర్మి రసి రాష్ట్రదా రాష్ట్ర మముష్మై దేహి।
వృషసేనోఽసి రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దేహి స్వాహా।
వృషసేనోఽసి రాష్ట్రదా రాష్ట్ర మముష్మై దేహి ॥౨॥

ప.వి:- వృష్ణః, ఊర్మిః, అసి, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర + దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దేహి, స్వాహా, వృష్ణః, ఊర్మిః, అసి, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర + దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దేహి, వృషసేన ఇతి వృష+సేనః, అసి, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర + దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దేహి, స్వాహా, వృషసేన ఇతి వృష + సేనః, అసి, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర + దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దేహి ॥౨॥

పదార్థః:-(వృష్ణః) సుఖవర్షకస్య విజ్ఞానస్య (ఊర్మిః) ప్రాపకః. అర్తే రూచ్చ. ఉ.౪.౪౪. ఇతి ఋ ధాతోర్మిః (అసి) (రాష్ట్రదాః) రాష్ట్రం దదాతీతి (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమ్ (మే) మహ్యమ్ (దేహి)(స్వాహా) సత్యయా నీత్యా (వృష్ణః) సుఖవర్షకస్య రాజ్యస్య (ఊర్మిః) జ్ఞాతా (అసి)(రాష్ట్రదాః) రాజ్యప్రదాః (రాష్ట్రమ్) న్యాయప్రకాశితమ్ (అముష్మై) రాజ్యపాలకాయ (దేహి) (వృషసేనః) వృషా బలయుక్తా సేనా యస్య సః (అసి) (రాష్ట్రదాః) రాజ్ఞాం కర్మప్రదాః (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమ్ (మే) ప్రత్యక్షాయ మహ్యమ్ (దేహి) (స్వాహా) సుష్ఠువాచా (వృషసేనః) హృష్టపుష్టసేనః (అసి) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) పరోక్షాయ జనాయ. (దేహి) అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౩.౪. ౫-౬ వ్యాఖ్యాతః.॥౨॥

అన్వయః :-హే రాజన్! యతస్త్వం వృష్ణ ఊర్మీ రాష్ట్రదా అసి తస్మాన్మే స్వాహా రాష్ట్రం దేహి. వృష్ణ ఊర్మీ రాష్ట్రదా అసి, అముష్మై రాష్ట్రం దేహి. రాష్ట్రదా వృషసేనోఽసి స్వాహా రాష్ట్రం దేహి. రాష్ట్రదా వృషసేనోఽసి, త్వమముష్మై రాష్ట్రం దేహి.॥౨॥

భావార్థః :-యో మనుష్యో దుష్టాన్ జిత్వా ప్రత్యక్షాన్ శ్రేష్ఠాన్ సత్కృత్య రాజ్యాధికారం రాజ్యశ్రియం దదాతి స చక్రవర్తీ భవితుం యోగ్యో జాయతే.॥౨॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! నీవు (వృష్ణః) సుఖముల వర్షింపజేయువాడవు, జ్ఞానప్రాప్తి గలిగించువాడవు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నిచ్చువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. అందువల్ల (మే) నాకు (స్వాహా) సత్యనీతిచే (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దేహి) ఇమ్ము (వృష్ణః) సుఖముల వర్షింపజేయు రాజ్యమును (ఊర్మిః) ఎరిగినవాడవు మరియు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమును ప్రసాదించువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. కావున (అముష్మై) ఆ రాజ్యము నేలు సత్పురుషులకు (రాష్ట్రమ్) న్యాయముచే ప్రకాశించు రాజ్యమును (దేహి) ఇమ్ము (రాష్ట్రదాః) రాజుల కర్తవ్యకర్మల నిచ్చువాడవు (వృషసేనః) శక్తివంతమైన సైన్యములు గలిగిన సైన్యాధిపతివై (అసి) ఉన్నావు (మే) ప్రత్యక్షముగనున్న నాకొరకు (స్వాహా) చక్కని వాణిచే (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దేహి) ఇమ్ము. మరియు (రాష్ట్రదాః) ప్రత్యక్షముగ రాజ్యమునిచ్చువాడవు (వృషసేనః) ఆనందోత్సాహ వీరసైన్యములు గలవాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (అముష్మై) ఆ పరోక్షమున నున్నవానికొరకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దేహి) ఇమ్ము. ॥౨॥

భావార్థము :-దుష్టప్రాణులను జయించి ప్రత్యక్ష, అప్రత్యక్షమునందున్న సత్పురుషులను సత్కరించి వారికి అధికారము మరియు శోభను గలిగించు వీరపరాక్రమవంతుడగు రాజపురుషునికే చక్రవర్తి రాజ్యాధికారము ఉండవలయును.॥౨॥

2.O people, ye are the givers of Kingship, that brings knowledge and showers happiness, bestow on me the kingdom, in a righteous manner. Ye are the knowers of government that showers happiness, and the givers of Kingship, bestow Kingdom on him, who can protect it. Ye are the definers of the duties of Kings, and masters of a strong army, bestow on me the Kingdom, in a beautiful speech. Ye are the givers of Kingship, and masters of a strong army, bestow the Kingdom on the deserving!.

౩౯. అర్థేత ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, ఆపాం పతిర్దేవతా, పూర్వస్యాభికృతిశ్ఛందః, ఋషభః, స్వరః, దేహీత్యస్య విచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునా రాజాఽమాత్యాసేనా ప్రజాజనాః పరస్పరం కథం వర్తేరన్నిత్యుపదిశ్యతే.

రాజు, మంత్రులు, సేన, ప్రజలు పరస్పరమెట్లు మెలగవలయునను విషయము.

౩౯ అర్థేత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహార్థేత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్తౌజస్వతీ స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహౌజస్వతీ స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్తాపః పరివాహిణీ స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహాపః పరివాహిణీ స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్తాపాంపతిరసి రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దేహి స్వాహాఽపాంపతిరసి రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దేహ్యపాం గర్భోఽసి రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దేహి స్వాహాఽపాం గర్భోఽసి రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దేహి ॥౩॥

ప.వి:- అర్థేత, ఇత్యర్థ + ఇతః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, అర్థేత ఇత్యర్థ+ఇతః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, ఓజస్వతీః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, ఓజస్వతీః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, ఆపః, పరివాహిణీః, పరివాహినీరితి పరి +వాహినీః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, ఆపః, పరివాహిణీః, పరివాహినీరితి పరి+వాహినీః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్,

అముష్మై, దత్త, అపామ్, పతిః, అసి, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దేహి,స్వాహా, అపామ్, పతిః, అసి, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దేహి, అపామ్, గర్భః, అసి, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దేహి, స్వాహా, అపామ్, గర్భః, అసి, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దేహి ॥౩॥

పదార్థః :-(అర్థేతః) యేఽర్థం యంతి (స్థ) భవత. (రాష్ట్రదాః) రాజ్యప్రదాః సభాసదః (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమ్ (మే) మహ్యమ్ (దత్త)(స్వాహా) సత్యయా వాచా (అర్థేతః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (ఓజస్వతీః) విద్యాబలపరాక్రమయుక్తా రాజస్త్రియః (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) మహ్యమ్ (దత్త) (స్వాహా) న్యాయయుక్తయా నీత్యా (ఓజస్వతీః) జితేంద్రియాః (స్థ) రాష్ట్రదాః (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త)(అపామ్) పూర్వోక్తానామ్ (పతిః) పాలకః (అసి) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్)(మే) (దేహి) (స్వాహా) ప్రియయా వాచా (అపామ్) ప్రాణానామ్ (పతిః) రక్షకః (అసి) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దేహి) (అపామ్) (గర్భః) అంతర్హితః (అసి) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దేహి) (స్వాహా) యుక్తిమత్యా వాచా (అపామ్) (గర్భః) స్తోతుం యోగ్యః (అసి) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దేహి). అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౩.౪.౭-౧౧ వ్యాఖ్యాతః ॥౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యే యూయమర్థేతస్సంతః స్వాహా రాష్ట్రదాః స్థ, తే మే రాష్ట్రం దత్త. యే యూయమర్థేతః సంతో రాష్ట్రదాః స్థ, తేఽముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యా యూయం స్వాహౌజస్వతీః సత్యో రాష్ట్రదాః స్థ తా మే రాష్ట్రం దత్త. యా ఓజస్వతీ రాష్ట్రదాః స్థ, తా అముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యా యూయం స్వాహా పరివాహిణీ రాష్ట్రదాః స్థ, తా మే రాష్ట్రం దత్త. యా యూయం పరివాహిణీ రాపో రాష్ట్రదాః స్థ, తా అముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యస్త్వం రాష్ట్రదా అపాం పతిరసి సోఽముష్మై రాష్ట్రం దేహి. యస్త్వం స్వాహా రాష్ట్రదా అపాం గర్భోఽసి స త్వం మే రాష్ట్రం దేహి. యస్త్వం రాష్ట్రదా అపాం గర్భోఽసి సోఽముష్మై రాష్ట్రం దేహి. ॥౩॥

భావార్థః:-యే పురుషా రాజానో యా రాజస్త్రియశ్చ స్యుస్తాః స్వోత్కర్షార్థం పరోత్కర్షసహనం సర్వాన్ మనుష్యాన్ విద్యాసుశిక్షాయుక్తాంశ్చ కృత్వా రాజ్యభాగినో రాజ్యసేవిన్యశ్చ స్యుః. న ఖల్వీర్ష్యయా పరేషాం హానికరణాత్ స్వరాజ్యభ్రంశమాకారయేయుః. ॥౩॥

పదార్థము:-ఓ మానవులారా! మీరు (అర్థేతః) ఉత్తమపదార్థముల బడయుచు (స్వాహా) సత్యనీతిచే (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునుసేవించు సభాసదులు (స్థ) ఐయున్నారు. అట్టి మీరు (మే) నాకు (రాష్ట్రమ్)

రాజ్యమును (దత్త) ప్రసాదించుడు. మరియు మీరు (అర్థేతః) పదార్థముల నెరుగువారు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునొసగువారును నై (స్థ) ఉన్నారు. అట్టి మీరు (అముష్మై) రాజ్యపాలకుడగు నాతనికి (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఒసగుడు (స్వాహా) సత్యనీతితోగూడ (ఓజస్వతీః) విద్య, బలపరాక్రమములుగల రాణులారా! మీరు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నొసగువారై (స్థ) ఉన్నారు. అట్టి మీరు (మే) నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ప్రసాదించుడు. మరియు మీరు (ఓజస్వతీః) ఇంద్రియముల జయించినవారై (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నిచ్చువారై (స్థ) ఉన్నారు. కావున మీరు (అముష్మై) విద్యాబలపరాక్రమములుగల పురుషార్థికి (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఒసగుడు. మీరు (స్వాహా) సత్యనీతితో (పరివాహిణీః) తమవంటి ప్రియమైనవారు (రాష్ట్రదాః) రాష్ట్రమునిచ్చువారలై (స్థ) ఉన్నారు (మే) నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఒసగుడు. మరియు మీరు (పరివాహిణీః) తమకు అనుకూలురగు భర్తలతోగూడ ప్రసన్నులగు (ఆపః) ఆత్మవంటి ప్రియురాండ్రు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునిచ్చువారు (స్థ) ఐయున్నారు. అట్టి మీరు (అముష్మై) బ్రహ్మచారియగు యా వీరునకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ప్రసాదించుడు. ఓ సభాధ్యక్షా! నీవు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నొసగువాడవు (అపామ్) జలాశయముల (పతిః) రక్షకుడవునై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి నీవు (స్వాహా) సత్యనీతితోగూడ (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దేహి) ఇమ్ము. ఓ సభాపతీ! నీవు (స్వాహా) సత్యవాక్కులతో (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నొసగువాడవు. (అపామ్) ప్రాణుల (పతిః) రక్షకుడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టినీవు (అముష్మై) ప్రాణపోషకుడగు ఆ వీరునకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దేహి) ఇమ్ము. వీరుడవగు ఓ రాజా! నీవు (స్వాహా) సత్యనీతితో (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునొసగువాడవు (అపామ్) సైన్యములమధ్య (గర్భః) గర్భమువలె రక్షితుడవునై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి నీవు (మే) ఆలోచనాపరుడనగు నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దేహి) ఇమ్ము. ఓ రాజా! నీవు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నొసగెడువాడవు (అపామ్) ప్రజలవిషయమునందు (గర్భః) స్తుతించదగినవాడవునై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి నీవు (అముష్మై) ఆ ప్రశంసనీయునకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దేహి) ఇమ్ము.॥3॥

భావార్థము :-రాజ్యాధికారులు, వారి స్త్రీలు తమ యున్నతికొరకు ఇతరుల యున్నతిని సహించి సకలప్రజలను రాజ్యమునకు యోగ్యులుగ జేయవలయును. వారును చక్రవర్తిరాజ్యభోగముల ననుభవించ వలయును. కాని ఈర్ష్యాసూయలచే ఇతరులకు హానిని గలిగించి రాజ్యమునకు భంగము గలుగనీయరాదు.॥3॥

3.O wealthy people, givers of Kingship, bestow on me the Kingdom in a righteous manner. Ye, the masters of knowledge, and givers of Kingship, bestow Kingdom on him who can protect it!.

Ye royal women, imbued with knowledge, strength and supremacy, givers of Kingship, bestow kingdom on me in a righteous manner. Ye self-controlled ladies, the givers of Kingship, bestow kingdom on him, who deserves it.

Ye kind ladies, givers of kingship, bestow kingdom on me in a righteous manner!.

Ye' kind ladies, givers of kingship, bestow kingdom on the self controlled hero!.

O ye protectors of the people, givers of kingship, bestow kingdom on me in a righ-

teous manner. Ye controllers of breath and givers of kingship, bestow kingdom on him, who protects his subjects!.

O valiant King, guarded by the armies which give thee women-like protection, and are the givers of Kingship, help me a considerate successor in the election as a king!.

O King, praised by the subjects, the electors of a ruler, help pass on the Kingship to the well-praised deserving person!.

౪౦౦. సూర్యత్వచస ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, సూర్యాదయో మంత్రోక్తా దేవతాః, పూర్వస్య జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః, సూర్యవర్చస ఇతి ద్వితీయస్య స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః, వ్రజక్షిత ఇతి తృతీయస్య శవిష్ఠా ఇతి చతుర్థస్య చ స్వరాట్ వికృతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః, వ్రజక్షితస్థేత్యస్య స్వరాట్ సంస్కృతిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః, శక్వరీస్థేత్యస్య భురిగాకృతి శ్ఛందః, పంచమః స్వరః, మధుమతీరిత్యస్య భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యాః కీదృశా భూత్వా కస్మై కస్మై కిం కిం ప్రదద్యురిత్యాహ.

మనుష్యు లెట్టి వారై ఎవరెవరి కే మేమి ఈయవలె నను విషయమిందు గలదు.

౪౦౦ సూర్యత్వచస స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహా సూర్యత్వచస స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్త సూర్యవర్చస స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహా సూర్యవర్చస స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్త మాందా స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహా మాందా స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్ర మముష్మై దత్త వ్రజక్షిత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహా వ్రజ క్షిత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్త వాశా స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహా వాశా స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్త శవిష్ఠా స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహా శవిష్ఠా స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్త శక్వరీ స్థ

రాష్ట్రదా రాష్ట్ర మ్మే దత్త స్వాహా శక్వరీ స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్త జనభృత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహా జనభృత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్త విశ్వభృత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం మే దత్త స్వాహా విశ్వభృత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్తాపః స్వరాజ స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రమముష్మై దత్త । మధుమతీ ర్మధుమతీభిః పృచ్యంతామ్మహి క్షత్రం క్షత్రియాయ వన్వానాఽ అనాధృష్టాః సీదత సహౌజసో మహి క్షత్రం క్షత్రియాయ దధతీః॥౪॥

ప.వి:- సూర్యత్వచస ఇతి సూర్య+త్వచసః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, సూర్యత్వచస ఇతి సూర్య+త్వచసః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, సూర్యవర్చస ఇతి సూర్య+వర్చసః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, సూర్యవర్చస ఇతి సూర్య+వర్చసః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, మాందాః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, మాందాః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, వ్రజక్షిత ఇతి వ్రజ+క్షితః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, వ్రజక్షిత ఇతి వ్రజ+క్షితః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, వాశాః, స్థ, రాష్ట్రదా

ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, వాశాః, స్థ, రాష్ట్రదా, ఇతి, రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, శవిష్ఠాః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, శవిష్ఠాః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, శక్వరీః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, శక్వరీః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, జనభృత ఇతి జన+భృతః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, జనభృత ఇతి జన+భృతః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, విశ్వభృత ఇతి విశ్వ+భృతః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, మే, దత్త, స్వాహా, విశ్వభృత ఇతి విశ్వ+భృతః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, ఆపః, స్వరాజ ఇతి స్వ+రాజః, స్థ, రాష్ట్రదా ఇతి రాష్ట్ర+దాః, రాష్ట్రమ్, అముష్మై, దత్త, మధుమతీరితి మధు+మతీః, మధుమతీభిరితి మధు+మతీ+భిః, పృచ్యంతామ్, మహి, క్షత్రమ్, క్షత్రియాయ, వన్వానాః, అనాధృష్టాః, సీదత, సహౌజస ఇతి సహ+ఓజసః, మహి, క్షత్రమ్, క్షత్రియాయ, దధతీః ॥౪॥

పదార్థః-(సూర్యత్వచసః) సూర్యస్య త్వచః సంవార ఇవ త్వచో యేషాం తే (స్థ) భవథ (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (సూర్యత్వచసః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (సూర్యవర్చసః) సూర్యస్య ప్రకాశ ఇవ వర్చో విద్యాధ్యయనం యేషాం తే (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (సూర్యవర్చసః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (మాందాః) యే జనాన్ మందయంత్యానందయంతి త ఏవ మాందాః (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (మాందాః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (వ్రజక్షితః) వ్రజాన్

గవాదిష్విత్యర్థాన్ దేశాన్ క్షియంతి నివాసయంతి తే (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (వ్రజక్షితః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (వాశాః) య ఉశంతి కామయంతే తే (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (వాశాః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (శవిష్ఠాః) అతిశయేన బలవంతః (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (శవిష్ఠాః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (శక్వరీః) శక్తిమత్యః (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (శక్వరీః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (జనభృతః) యే జనాన్ బిభ్రతి తే (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (జనభృతః) (స్థ)(రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (విశ్వభృతః) యే విశ్వం బిభ్రతి తే (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (మే) (దత్త) (స్వాహా) (విశ్వభృతః) (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (ఆపః) సకలవిద్యాధర్మవ్యాపినః (స్వరాజః) యే స్వం రాజంతే తే (స్థ) (రాష్ట్రదాః) (రాష్ట్రమ్) (అముష్మై) (దత్త) (మధుమతీః) మధురాదిగుణయుక్తా ఓషధ్యః (మధుమతీభిః) మధురాది గుణయుక్తాభిర్వసంతాదిభిరృతుభిః (పృచ్యంతామ్) పరిపచ్యంతామ్ (మహి) మహత్పూజ్యం (క్షత్రమ్) క్షత్రియాణాం రాజ్యమ్ (క్షత్రియాయ) క్షత్రస్య పుత్రాయ (వన్వానాః) యాచమానాః (అనాధృష్టాః) శత్రుభిరధర్షితాః (సీదత) (సహౌజసః) ఓజసా బలేన సహ వర్తమానాః (మహి) (క్షత్రమ్) (క్షత్రియాయ) (దధతీః) ధరమాణాః. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౩.౪.౧౨-౨౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౪॥

అన్వయః :- హే రాజపురుషాః! యతో యూయం సూర్యత్వచసః సంతః స్వాహా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతః సూర్యత్వచసః సంతో యూయం రాష్ట్రదా స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం సూర్యవర్చసః సంతః స్వాహా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం సూర్యవర్చసో రాష్ట్రదా స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం వ్రజక్షితః సంతః స్వాహా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం వ్రజక్షితః సంతో రాష్ట్రదా స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం వాశాః సంతః స్వాహా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం వాశా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం శవిష్ఠాః సంతః స్వాహా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం శవిష్ఠా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం శక్వరీః సత్యః స్వాహా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం శక్వరీ రాష్ట్రదా స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం జనభృతః సంతః స్వాహా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం జనభృతో రాష్ట్రదా స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం విశ్వభృతః సంతః స్వాహా రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయం విశ్వభృతో రాష్ట్రదా స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయమాపః స్వరాజః సంతో రాష్ట్రదా స్థ తస్మాన్మే రాష్ట్రం దత్త. యతో యూయమాపః స్వరాజః స్థ తస్మాదముష్మై రాష్ట్రం దత్త. హే సజ్జనాః స్త్రియో! యుష్మాభిః క్షత్రియాయ మహి క్షత్రం వన్వానాః

సహౌజసః క్షత్రియాయ మహిక్షత్రం దధతీరనాధృష్టా మధుమతీర్మధుమతీభిః సుఖాని పృచ్యంతామ్. హే సజ్జనాః పురుషాః! యూయ మీదృశీః స్త్రియః సీదత ప్రాప్నుత.॥౮॥

భావార్థః:-హే స్త్రీపురుషాః! యే మనుష్యాః సూర్యవన్న్యాయప్రకాశకాః సూర్య ఇవ విద్యాదీపకాః సర్వేషామానందప్రదా గవాదిపశురక్షకాః శుభగుణైః కమనీయా బలవంతః స్వసదృశస్త్రియః విశ్వంభరాః స్వాధీనాః సంతి, తేఽన్యేభ్యో రాజ్యం దాతుం సేవితుం చ శక్నువంతి నేతర ఇతి యూయం విజానీత.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ రాజపురుషులారా! మీరు (సూర్యత్వచసః) సూర్యునివలె మీ న్యాయప్రకాశముతో ఇతర తేజములన్నిటిని కప్పివేయువారగుచు (స్వాహా) సత్యన్యాయములద్వారా (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నిచ్చువారు (స్థ) అగుదురు. కావుననే (మే) నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. ఓ మానవులారా! (సూర్యత్వచసః) సూర్యప్రకాశమువంటి విద్యనభ్యసించువారగుచు మీరు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నొసగువారు (స్థ) అగుచున్నారు. కావుననే (అముష్మై) ఆ విద్యయందు సూర్యునివలె ప్రకాశించు ఉత్తమునకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. ఓ విద్వాంసులారా! (సూర్యవర్చసః) సూర్యునివంటి తేజముగలవారగుచు మీరు (స్వాహా) సత్యవాణిచే (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతలు (స్థ) అగుచున్నారు. కావున (మే) తేజోవంతుడనగు నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఒసగుడు. (సూర్యవర్చసః) సూర్యునివలె ప్రకాశముగలవారగుచు మీరు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నొసగువారై (స్థ) ఉన్నారు. కావుననే (మాన్దాః) మానవులకు ఆనందము నిచ్చువారగు మీరు (స్వాహా) సత్యవాణితో (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునొసగువారై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (మే) ఆనందము నిచ్చునట్టి నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. (మాన్దాః) ప్రాణులకు సుఖమునిచ్చువారై (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతలై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (అముష్మై) సుఖదాతయగు వీరునకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. (వ్రజక్షితః) గోవులు మున్నగు పశువులస్థానములను నిర్మింపజేయుచు (స్వాహా) సత్యక్రియలతోగూడ (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతయ్యై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (మే) పశురక్షకుడనగు నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ప్రసాదించుడు. మీరు (వ్రజక్షితః) స్థానములు మున్నగువానిద్వారా పశువుల రక్షించువారగుచు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునిచ్చువారై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (అముష్మై) అట్టి గోవులు మున్నగు పశువుల పోషకుడనగు నాకు రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. మీరు (వాశాః) కోరుకొనువారై (స్వాహా) సత్యనీతి ద్వారా (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతలై (స్థ) యున్నారు. కావున (మే) కోరికలతో గూడినవాడనగు నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ప్రసాదించుడు. మీరు (వాశాః) కోరికతో గూడి (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునిచ్చువారై (స్థ) ఉన్నారు (అముష్మై) ఆకాంక్షించు నాతనికి (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. మీరు (శవిష్ఠాః) అతిపరాక్రమశాలురై (స్వాహా) చక్కని పురుషార్థములచే (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతలై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (మే) శక్తిశాలినగు నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. మీరు (శవిష్ఠాః) అతి పరాక్రమశాలురగు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతలై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (అముష్మై) అతిపరాక్రమశాలియగు నాతనికి (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఒసగుడు. ఓ రాణులారా! మీరు (శక్వరీః) సామర్థ్యవతులై (స్వాహా) సత్యపురుషార్థములతో (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునొసగువారై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (మే) సామర్థ్యముగలవాడనగు

నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. మీరు (శక్వరీః) సమర్థవంతులగు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమునీయగలవారై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (అముష్మై) సమర్థవంతుడగు నాతనికి (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ప్రసాదించుడు మీరు (జనభృతః) శ్రేష్ఠులను పోషించువారగుచు (స్వాహా) సత్యకర్మలతో (రాష్ట్రదాః) రాజ్యమును ఇచ్చువారై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (మే) శ్రేష్ఠగుణములుగల నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. మీరు (జనభృతః) సజ్జనులను ధరించువారై (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నిచ్చువారుగ నున్నారు. కావున (అముష్మై) సత్యవంతుడగు నాతనికి (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ప్రసాదించుడు. ఓ సభాధ్యక్షా! రాజపురుషులారా! (విశ్వభృతః) సమస్తలోకములను పోషించువారగుచు మీరు (స్వాహా) సత్యవాణిచే (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతలై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (మే) సర్వమునుపోషించు నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. మీరు (విశ్వభృతః) విశ్వమును ధరించువార లగుచు (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతలై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (అముష్మై) ధారణమొనర్చు ఆ మనుష్యునకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఒసగుడు. మీరు (ఆపః) సమస్త విద్యాధర్మములందు మసలుచు (స్వాహా) సత్క్రియలచే (రాష్ట్రదాః) రాజ్యము నీయగలవారై (స్థ) ఉన్నారు. కావున (మే) శుభగుణములందు వ్యాప్తుడనై యున్న నాకు (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఈయుడు. మీరు (ఆపః) సర్వవిద్యలు మరియు ధర్మముల నెరుగువారలు (స్వరాజః) స్వయం ప్రకాశవంతులై (రాష్ట్రదాః) రాజ్యదాతలుగ నున్నారు. కావున (అముష్మై) ధర్మయుక్తుడగు నాతనికి (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమును (దత్త) ఒసగుడు. సజ్జనతగల ఓ మహిళామణులారా! మీరు(క్షత్రియాయ) క్షత్రియులకొరకు (మహి) గొప్పగా పూజించదగిన (క్షత్రమ్) క్షత్రియుల రాజ్యమును (వన్వానాః) కోరుకొనుచు (సహౌజసః) బలపరాక్రమాదులచే గూడియున్న (క్షత్రియాయ) రాజపుత్రులకొరకు (మహి) గొప్పదగు (క్షత్రమ్) రాజ్యమును (దధతీః) ధారణమొనర్చుచు (అనాధృష్టాః) శత్రువులకు లోబడిపోకుండ (మధుమతీః) మధురరసములతో నిండిన ఓషధులవలె (మధుమతీభిః) మధురము మున్నగు గుణములతో గూడిన వసంతాది ఋతువులద్వారా సుఖములను (పృచ్యన్తామ్) సిద్ధపరచుచుండుడు. ఓ సజ్జనులారా! మీరును ఇట్టి స్త్రీలను (సీదత) పొందుడు. ॥౪॥

భావార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! సూర్యునివలె న్యాయమును, విద్యను ప్రకాశపరచువారు, సర్వమునకు ఆనందమును సమకూర్చువారు, గోవులు మున్నగు పశువులను గాపాడువారు, శుభగుణములచే శోభాయమానులు, బలశాలురు, తమ గుణకర్మస్వభావములకు సరిపడినట్టి స్త్రీలను వివాహ మాడినవారు, ప్రపంచమును పోషించి పాలించువారు మరియు స్వతంత్రులునై యుండునట్టివారు మాత్రమే ఇతరులకు రాజ్యము నొసగుటకును, స్వయముగ సేవించుటకును సమర్థవంతులగుదురు గాని అన్యులు మాత్రము కాజాలరు. ॥౪॥

4.O people, protectors like the sun, with your spirit of ture jusitce. ye are the givers of kingship, bestow Kingdom on me!.

Ye, protectors like the sun, ye, seekers after knowledge, are the givers of Kingship, bestow Kingdom on the deserving person. Ye people educationally brilliant like the sun, the givers of Kingship, bestow Kingdom on me in a befitting manner!.

O people, ye are educationally brilliant like the sun and are the givers of Kingship, bestow Kingdom on the deserving person. Ye, bringers of joy, and givers of Kingship, bestow Kingdom on me in a befitting manner. Ye bringers of joy and givers of Kingship, bestow kingdom on him who is deserving!.

Ye, builders of cow-sheds, and bestowers of kingship, bestow Kingdom on me in a befitting manner. Ye builders of cow-sheds and givers of Kingship, bestow Kingdom on him who is deserving. Ye high-aimed people, and givers of Kingship, bestow Kingdom on me in a befitting manner. Ye high-aimed people, and givers of kingship, bestow kingdom on him who is deserving. Most powerful are ye, and givers of kingship, bestow kingdom on me in a befitting manner!.

Most powerful are ye, and givers of kingship, bestow kingdom on him who is deserving.

Endowed with might are ye and givers of kingship, bestow kingdom on me in a befitting manner.

Endowed with might are ye, and givers of Kingship, bestow kingdom on him who is deserving.

Man-nourishing are ye, and givers of Kingship, bestow Kingdom on me in a befitting manner. Man-nourishing are ye, and givers of Kingship, bestow kingdom on him who is deserving.

All-nourishing are ye, and givers of Kingship, bestow kingdowm on me in a befittine manner. All - nourishing are ye, and givers of kingship, bestow kingdom on him, who is deserving. O people, full of knowledge and virtue, enjoying independence, ye are the givers of kingship, bestow kingdom on him who is most deserving. Let the sweet medicinal herbs, ripen in the spring and other seasons. O people procuring mighty power for the Kshatriya, rest in your place. involate and potent bestowing on the Kshatriya mighty power!.

౪౦౧.సోమస్యేత్యస్య వరుణఋషిః, అగ్న్యాదయో మంత్రోక్తా దేవతాః, భురిగ్ ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

రాజన్యైరాప్త రాజ్ఞామేవాఽనుకరణం కార్యం నేతరేషాం క్షుద్రాశయ
లుబ్ధాన్యాయాజితేంద్రియాణామిత్యుపదిశ్యతే.

రాజులు సత్యవాదులు, ధర్మాత్ములు కర్తవ్య పరాయణులై యుండవలెను. క్షుద్రగుణములుగలవారు,
లోభులు, అన్యాయలంపటుల ననుకరించరాదు.

౪౦౧ సోమస్య త్విషిరసి తవేవ మే త్విషిర్భూయాత్। అగ్నయే స్వాహా
సోమాయ స్వాహా సవిత్రే స్వాహా సరస్వత్యై స్వాహా పూష్ణే స్వాహా

బృహస్పతయే స్వాహేంద్రాయ స్వాహా ఘోషాయ స్వాహా

శ్లోకాయ స్వాహాంశాయ స్వాహా భగాయ స్వాహార్యమ్ణే స్వాహా॥౫॥

ప.పా:- సోమస్య, త్విషిః, అసి, తవేవేతి తవ+ఇవ, మే, త్విషిః, భూయాత్, అగ్నయే, స్వాహా, సోమాయ, స్వాహా, సవిత్రే, స్వాహా, సరస్వత్యై, స్వాహా, పూష్ణే, స్వాహా, బృహస్పతయే, స్వాహా, ఇంద్రాయ, స్వాహా, ఘోషాయ, స్వాహా, శ్లోకాయ, స్వాహా, అంశాయ, స్వాహా, భగాయ, స్వాహా, అర్యమ్ణే, స్వాహా ॥౫॥

పదార్థః :-(సోమస్య) ఐశ్వర్యస్య (త్విషిః) జ్యోతిః (అసి) (తవేవ) యథా భవతస్తథా (మే) మమ (త్విషిః) విజ్ఞానప్రకాశః (భూయాత్) (అగ్నయే) విద్యుదాదయే (స్వాహా) సత్యావాక్ క్రియాచరణయుక్తా విద్యా (సోమాయ) ఔషధవిజ్ఞానాయ (స్వాహా) వైదికపురుషార్థవిద్యా (సవిత్రే) సూర్యవిజ్ఞానాయ (స్వాహా) జ్యోతిర్విద్యా (సరస్వత్యై) వేదార్థసుశిక్షావిజ్ఞాపికాయై వాచే (స్వాహా) వ్యాకరణాద్యంగవిద్యా (పూష్ణే) ప్రాణపశుపాలనాయ (స్వాహా) యోగవ్యవహారవిద్యా (బృహస్పతయే) బృహతాం ప్రకృత్యాదీనాం పత్యురీశ్వరస్య విజ్ఞానాయ (స్వాహా) బ్రహ్మవిద్యా (ఇంద్రాయ) ఇంద్రియాధిష్ఠాతుర్జీవస్య బోధాయ (స్వాహా) వివేకవిద్యా (ఘోషాయ) సత్ప్రియభాషణాదియుక్తాయై వాణ్యై (స్వాహా) తథ్యోపదేశే వక్తృత్వవిద్యా (శ్లోకాయ) తత్త్వసంఘాత సత్కావ్యగద్యపద్యఛందోనిర్మాణాదివిజ్ఞానాయ (స్వాహా) తత్త్వకావ్య శాస్త్రాదివిద్యా (అంశాయ) పరమాణ్వవగమాయ (స్వాహా) సూక్ష్మపదార్థవిద్యా (భగాయ) ఐశ్వర్యాయ (స్వాహా) పురుషార్థవిద్యా (అర్యమ్ణే) న్యాయాధీశత్వాయ (స్వాహా) రాజనీతివిద్యా. అయమ్మంత్రః. శత. ౫.3.౫.3-౯. వ్యాఖ్యాతః ॥౫॥

అన్వయః:- హే రాజన్! యథా త్వం సోమస్య త్విషి రసి తథాऽహమపి భవేయమ్. యతస్తవేవ మే త్విషిర్భూయాద్యథా భవతాऽగ్నయే స్వాహా, సోమాయ స్వాహా, సవిత్రే స్వాహా, సరస్వత్యై స్వాహా, పూష్ణే స్వాహా, బృహస్పతయే స్వాహేంద్రాయ స్వాహా, ఘోషాయ స్వాహా, శ్లోకాయ స్వాహాంశాయ స్వాహా, భగాయ స్వాహాऽర్యమ్ణే చ స్వాహా గృహ్యతే తథా మయాऽపి గృహ్యతే. ॥౫॥

భావార్థః:- మనుష్యైరిదమాశంసితవ్యం యథాఽఽప్తానాం రాజ్ఞాం శుభగుణస్వభావాః సంతితథైవ నో భూయాసు రితి. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నీ వెట్లు (సోమస్య) ఐశ్వర్యములను (త్విషిః) ప్రకాశమొనర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావో నేనును అట్లేయగుదునుగాక! దానివల్ల (తవేవ) నీవలెనే (మే) నా (త్విషిః) విద్యలు మున్నగు సంపదలు ప్రకాశవంతమగునుగాక! నీ వెట్లు (అగ్నయే) విద్యుత్తు మున్నగువానికొరకు (స్వాహా) సత్యవాణి ప్రియాచరణముతోగూడిన విద్యను (సోమాయ) ఓషధుల జ్ఞానముకొరకు (స్వాహా) వైద్యక పురుషార్థయుక్త విద్యను (సవిత్రే) సూర్యుని గుణప్రభావముల నెరుగుటకై (స్వాహా) భూగోళము మున్నగు జ్యోతిర్విద్యలను (సరస్వత్యై) వేదార్థములను, చక్కని శిక్షణను దెలిసికొనదగు వాణికొరకు (స్వాహా) వ్యాకరణము మున్నగు వేదాంగముల విద్యావిజ్ఞానమును (పూష్ణే) ప్రాణరక్షణము మరియు పశుపోషణమునకై (స్వాహా) యోగవ్యాకరణవ్యవహారాది విద్యలను (బృహస్పతయే) మహాన్ ప్రకృతి మున్నగువానికి పతియైన పరమేశ్వరు నెరుగుటకై (స్వాహా) బ్రహ్మవిద్యను (ఇన్ద్రాయ) ఇంద్రియములకు స్వామియగు జీవాత్మ నెరుగుటకై (స్వాహా) వివేకవిద్యను (ఘోషాయై) సత్యప్రియంభాషణములతో గూడిన వాణికొరకు(స్వాహా) సత్యోపదేశ ప్రవచనములనొనర్చు విద్యను (శ్లోకాయ) తత్త్వజ్ఞాన సాధకశాస్త్రములను, సత్కావ్యములను, గద్యపద్యములు మున్నగు ఛందస్సుల రచనకై (స్వాహా) తత్త్వకావ్య శాస్త్రముల విద్యను (అంశాయ) పరమాణువిద్య నెరుగుటకై (స్వాహా) సూక్ష్మ పదార్థవిద్యాది విజ్ఞానమును (భగాయ) ఐశ్వర్యముకై (స్వాహా) పురుషార్థజ్ఞానమును (అర్యమ్ణే) న్యాయాధీశు లగుటకై (స్వాహా) రాజనీతి చతురతను నీవు దెలిసికొనునట్లే నేనును తప్పక దెలిసికొందునుగాక! ॥౫॥

భావార్థము:- సత్యశీలురు, ధర్మాత్ములునగు రాజుల గుణకర్మస్వభావములవలెనే మా గుణకర్మ స్వభావములును ఉండవలెనని మానవులు సదా కోరుచుండవలెను. ॥౫॥

5.O king, thou art the light of greatness, may my light of knowledge grow like thine. Acquire truthful speech and knowledge coupled with practice for learning the science of eletricity, and laborious nature of a doctor for learning medicine. Learn astronomy for acquiring the knowledge of sun. Learn grammar for understanding the vedas, Learn Yoga for the control of breath. Study the vedas for the knowledge of God. Acquire discrimination for the knowledge of soul. Acquire the art of eloquence for a good speech. Learn prosody for composing poems. Learn science for understanding the attributes of atoms. Learn to lead an active life fof acquiring wealth. learn politics for becoming a king!.

౪౦౨. పవిత్రే స్థ ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, ఆపో దేవతాః, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

యథా కుమారా బ్రహ్మచర్యేణ విద్యా గృహ్ణీయుస్తథైవ కుమార్యోఽపి పఠేయురిత్యాహ.

పురుషకుమారులవలె కన్యలును బ్రహ్మచర్యపూర్వకముగ విద్యనభ్యసించవలెను.

౪౦౨ పవిత్రే స్థో వైష్ణవ్యౌ సవితుర్వః ప్రసవ ఉత్పునామ్యచ్ఛిద్రేణ
పవిత్రేణ సూర్యస్య రశ్మిభిః। అనిభృష్టమసి వాచో బంధుస్తపోజాః
సోమస్య దాత్రమసి స్వాహా రాజస్వః॥౬॥

ప.వి:– పవిత్రేఽఇతి పవిత్రే, స్థః, వైష్ణవ్యౌ, సవితుః, వః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, ఉత్, పునామి, అచ్ఛిద్రేణ, పవిత్రేణ, సూర్యస్య, రశ్మిభిరితి రశ్మి+భిః, అనిభృష్టమిత్యని+భృష్టమ్, అసి, వాచః, బంధుః, తపోజా ఇతి తపః+జాః, సోమస్య, దాత్రమ్, అసి, స్వాహా, రాజస్వ ఇతి రాజ+స్వః ।౬॥

పదార్థః :–(పవిత్రే) శుద్ధాచరణే (స్థః) స్యాతామ్ (వైష్ణవ్యౌ) సకలవిద్యాసుశిక్షాశుభగుణస్వభావవ్యాపినౌ (సవితుః) సకలజగత్ప్రసవితురీశ్వరస్య (వః) యుష్మాన్ బ్రహ్మచారిణో బ్రహ్మచారిణీర్వ్యార్థినీః కుమారికాః (ప్రసవే) ప్రసూతేఽస్మిన్ జగతి (ఉత్) ఉత్కృష్టతయా (పునామి) పవిత్రీ కరోమి. (అచ్ఛిద్రేణ) అవిచ్ఛిన్నేన నిరంతరేణ (పవిత్రేణ) విద్యాసుశిక్షాజితేంద్రియత్వబ్రహ్మచర్యాదిభిః పవిత్రీకారకేణ వ్యవహారేణ (సూర్యస్య) అర్కస్య (రశ్మిభిః)కిరణైరివ (అనిభృష్టమ్) నిత్యం భృష్టం పాపరహితమాచరితవాన్ (అసి)(వాచః) వేదవాణ్యాః (బంధుః) భ్రాతా (తపోజాః) బ్రహ్మచర్యాది తపసా జాతః (సోమస్య) ఓషధిగణస్య (దాత్రమ్) దాతి రోగాన్ యేన తద్వాన్ (అసి) (స్వాహా) సత్యక్రియయా (రాజస్వః) రాజవీరప్రసవికాః. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౩.౫.౧౬-౧౭. వ్యాఖ్యాతః. ।౬॥

అన్వయః :–హే సభేశ! రాజన్! యతస్త్వం వాచో నిభృష్టం బంధురసి. సోమస్య దాత్రం తపోజా అసి. తవాజ్ఞయా సవితుః ప్రసవే వైష్ణవ్యౌ పవిత్రే స్థః. హే అధ్యాపిక పరిచారికా అధ్యేత్ర్యశ్చ స్త్రియో! యథాఽహం సవితుః ప్రసవే సూర్యస్య రశ్మిభిరివాచ్ఛిద్రేణ పవిత్రేణ వ ఉత్పునామి తథా యూయం స్వాహా, రాజస్వో భవత.।౬॥

భావార్థః :–అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే రాజాదయో రాజపురుషాః! యూయమస్మిన్ జగతి యథా కుమారాధ్యాపనే సజ్జనా నియుజ్యంతే తథా పవిత్రవిద్యా పరీక్షాకారికాః స్త్రియః కన్యానామధ్యాపనే నియుఙ్ గ్ధ్వమ్. యత ఏత ఇమాశ్చ విద్యాసుశిక్షాః ప్రాప్య యువత్యః సత్యః స్వసదృశైః ప్రియైర్వరైః పురుషైః సహ స్వయంవరం వివాహం కృత్వా వీరపురుషాన్ జనయేయుః.।౬॥

పదార్థము :-సభాపతివగు నో రాజపురుషా! నీ వెట్లు (వాచః) వేదవాణియొక్క (అనిభృష్టమ్) భ్రష్టరహితమగు ఆచరణముచే (బంధుః) బంధువువై (అసి) ఉన్నావో (సోమస్య) ఓషధుల సంపాదన పరుడవై (తపోజాః) బ్రహ్మచర్యము మున్నగు తపములచే ప్రసిద్ధుడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి నీ యాజ్ఞచే (సవితుః) సృష్టికర్తయగు ఈశ్వరునిచే (ప్రసవే) సృష్టింపబడిన జగత్తులో (వైష్ణవ్యౌ) సకలవిద్యలందు, చక్కని శిక్షణ శుభగుణకర్మస్వభావములందు వ్యాపనశీలురును (పవిత్రే) పవిత్రాచరణముగల మీ రిరువురును (స్థ) ఉన్నారు. కావున అధ్యాపక, పరీక్షక, విద్యార్థినులగు మహిళామణులారా! నే నెట్లు (సవితుః) జగదీశ్వరునిచే ఉత్పన్నమొనర్పబడిన ఈ జగమునందు (సూర్యస్య) సూర్యుని (రశ్మిభిః) కిరణములవలె (అచ్ఛిద్రేణ) ఛిద్రము [లోపము]లు లేని (పవిత్రేణ) విద్య, చక్కనిశిక్షణ, ధర్మము, జ్ఞానము, జితేంద్రియత్వము, బ్రహ్మచర్యము మున్నగువాని నాచరించుటచే పవిత్రపరచబడినదానితో (వః) మిమ్ము (ఉత్పునామి) బాగుగ పవిత్రమొనర్చుచున్నట్లు మీరును (స్వాహా) సత్యక్రియలచే (రాజస్వః) రాజులందు వీరుల నుత్పన్నమొనర్చువా రగుదురు గాక! ॥౬॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజా! మరియు రాజపురుషులారా! మీరు బాలుర విద్యలవలెనే ఈ ప్రపంచమునందు కన్యారత్నములను చదివించుటకై శుద్ధమగు విద్యలను పరీక్షించగల మహిళామణులను నియుక్తమొనర్చుడు. ఇందువలన ఆ కన్యామణులు విద్యాశిక్షణలను పొంది యువతులై తమకు దగిన ప్రియమైన శ్రేష్ఠబ్రహ్మచారులను స్వయంవర విధిగా వివాహమాడి వీరసంతతి నుత్పన్నమొనర్చెదరుగాక! ॥౬॥

6.O King, thou art the flawless friend of the Vedas. thou, with the use of disease healing herbs, leadest the life of a Brahmchari. In this world created by God, ye, male and female students, engaged in study, lead a life of high morals. I purify ye, like the beams of the sun, with your unbroken pledge of celibacy. Ye are the producers of brave Kings in a nice way!.

౪౦౩. సధమాద ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, వరుణో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

రాజ్ఞామిద మావశ్యకం యత్సర్వస్యాః ప్రజాయాః స్వకులస్య చాపత్యాని

బ్రహ్మచర్యేణ విద్యానుశిక్షాన్వితాని కార్యాణీత్యాహ.

ప్రజల సంతానమును తమ సంతానమును బ్రహ్మచర్యముతో విద్యా సుశిక్షితులుగా

నొనర్చుట రాజుల కవశ్యకర్తవ్యము.

౪౦౩ సధమాదో ద్యుమ్నినీరాపఽఏతా అనాధృష్టాఽఅపస్యో వసానాః।

పస్త్యాసు చక్రే వరుణః సధస్థమపాᳪ శిశుర్మాతృతమాస్వంతః ॥౭॥

ప.వి:- సధమాద ఇతి సధ + మాదః, ద్యుమ్నినీః, ఆపః, ఏతాః, అనాధృష్టాః, అపస్యః, వసానాః, పస్త్యాసు, చక్రే, వరుణః, సధస్థమితి సధ + స్థమ్, అపామ్. శిశుః, మాతృతమాస్వితి మాతృ + తమాసు, అంతరిత్యంతః. ॥౭॥

పదార్థః :-(సధమాదః) యాః సహమాద్యంతి హృష్యంతి తాః (ద్యుమ్నినీః) ప్రశస్తం ద్యుమ్నం ధనం యశో వా విద్యతే యాసాం తాః (ఆపః) జలానీవ శాంతాః(ఏతాః) ప్రాప్తవిద్యాసుశిక్షాః (అనాధృష్టాః) ధర్షితుమయోగ్యాః (అపస్యః) ఆపః సు కర్మసు సాధ్వ్యః. అత్ర సుపాం సులుగితి జసః స్థానే సుః (వసానాః) వస్త్రభూషణైరాచ్ఛాదితాః (పస్త్యాసు) గృహశాలాసు (చక్రే) కుర్యాత్ (వరుణః) వరో రాజా (సధస్థమ్) సహస్థానమ్ (అపామ్) వ్యాప్తవిద్యానాం స్త్రీణామ్ (శిశుః) బాలకః (మాతృతమాసు) అతిశయేన శాస్త్రోక్తశిక్షయా మానకర్త్రీషు ధాత్రీషు (అంతః) సమీపే. అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౩.౫.౧౯. వ్యాఖ్యాతః.॥౭॥

అన్వయః :-యో వరుణో రాజా భవేత్ స ఏతాః సధమాదో ద్యుమ్నినీరనాధృష్టా ఆపో వసానాః పస్త్యాస్వపస్యః స్త్రియో విదుష్యో భవేయుస్తాసామపాం యః శిశుస్తం మాతృతమాస్వంతః సధస్థం సమీపస్థం శిక్షార్థం రక్షేత్. ॥౭॥

భావార్థః :-రాజ్ఞా ప్రయత్నేన స్వరాజ్యే సర్వాః స్త్రియో విదుష్యః కార్యాస్తాసాం సకాశాజ్జాతా బాలకా విద్యాయుక్తధాత్ర్యధీనాః కార్యాః. యతో న కస్యాప్యపత్యం విద్యాసుశిక్షాహీనం స్త్రీ నిర్బలా చ స్యాత్.॥౭॥

పదార్థము :-(వరుణః) శ్రేష్ఠుడగు రాజు (ఏతాః) విద్యాసుశిక్షణలను పొందినవారు (సధమాదః) కలిసియుండి ప్రసన్నులగువారు (ద్యుమ్నినీః) ప్రశంసనీయములగు ధనకీర్తులచే గూడినవారు (అనాధృష్టాః) ఎవరికిని లొంగిపోనివారు (ఆపః) జలములవలె శాంతస్వభావులు (వసానాః) వస్త్రములు, ఆభూషణాదులచే అలంకృతులు (పస్త్యాసు) గృహముల (అపస్యః) కార్యములందు చతురులు, విదుషీమణులు నగు స్త్రీలు వారికి (అపామ్) విద్యలందు వ్యాప్తులైయుండు నా స్త్రీలకు (శిశుః) సంతాన శిశువులను (మాతృతమాసు) పరిపూర్ణ విద్యాశిక్షణలిచ్చి పోషించు దాదుల (అన్తః) సమీపమున (సధస్థమ్) ఒకే సమీపస్థానమునందు శిక్షణనిమిత్త ముంచవలయును. ॥౭॥

భావార్థము :-రాజు తన రాజ్యమందు సమస్త స్త్రీలను ప్రయత్నపూర్వకముగ విదుషీమణులనుగా నొనర్చుట శ్రేష్ఠము. ఎవరి బాలబాలికలును విద్యా, సుశిక్షారహితులై యుండకుండునట్లు మరియు స్త్రీలు శక్తిహీనులు గాకుండునట్లు, వారి సంతానములకు విద్యావంతులగు దాదుల యధీనమున పోషణ శిక్షణల నీయవలెను.॥౭॥

7.A good King should put in charge of educated and respectable nurses the children of women, well, bred, ever, happy, rich, famous, inviolate, calm like water, well dressed and decorated with ornaments, expert in domestic affairs and advanced in Knowledge.

౪౦౪. క్షత్రస్యేత్యస్య వరుణ ఋషిః, యజమానో దేవతా, స్వరాట్ కృతిశ్ఛందః, నిషాదః స్వరః.
సర్వాః ప్రజాః సర్వథా యోగ్యం సభేశం రాజానం సతతం సర్వతో రక్షేయురిత్యాహ.
యోగ్యుడును, సభేశుడును నగు రాజును ప్రజలందర నన్ని విధముల,
అన్నివైపులనుండి సతతము రక్షించవలయును.

౪౦౪ క్షత్రస్యోల్బమసి క్షత్రస్య జరాయ్వసి క్షత్రస్య యోనీ రసి క్షత్రస్య
నాభిరసీంద్రస్య వార్త్రఘ్నమసి మిత్రస్యాసి వరుణస్యాసి త్వయాయం
వృత్రం వధేత్। దృవాసి రుజాసి క్షుమాసి। పాతైనం ప్రాంచం
పాతైనం ప్రత్యఞ్చం పాతైనం తిర్యఞ్చం దిగ్భ్యః పాత ॥౮॥

ప.వి:- క్షత్రస్య, ఉల్బమ్, అసి, క్షత్రస్య, జరాయు, అసి, క్షత్రస్య, యోనిః, అసి, క్షత్రస్య, నాభిః, అసి, ఇంద్రస్య, వార్త్రఘ్నమితి వార్త్ర+ఘ్నమ్, అసి, మిత్రస్య, అసి, వరుణస్య, అసి, త్వయా, అయమ్, వృత్రమ్, వధేత్, దృవా, అసి, రుజా, అసి, క్షుమా, అసి, పాత, ఏనమ్, ప్రాఞ్చమ్, పాత, ఏనమ్, ప్రత్యఞ్చమ్, పాత, ఏనమ్, తిర్యఞ్చమ్, దిగ్భ్య ఇతి దిక్ + భ్యః, పాత ॥౮॥

పదార్థః:-(క్షత్రస్య) రాజకులస్య (ఉల్బమ్) బలమ్ (అసి) (క్షత్రస్య) క్షత్రియస్య (జరాయు) వృద్ధావస్థాప్రాపకమ్ (అసి)(క్షత్రస్య) రాజన్యస్య (యోనిః) నిమిత్తమ్ (అసి) (క్షత్రస్య) రాజ్యస్య (నాభిః) బంధనమ్ (అసి) (ఇంద్రస్య) సూర్యస్య (వార్త్రఘ్నమ్) మేఘవినాశకమ్ (అసి) (మిత్రస్య) సుహృదః (అసి) (వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్య (అసి) (త్వయా) రాజ్ఞా (అయమ్) వీరః (వృత్రమ్) మేఘమివ న్యాయావరకం శత్రుమ్ (వధేత్) హన్యాత్ (దృవా) యః శత్రూన్ దృణాతి. అత్రాన్యేభ్యోపి దృశ్యంత ఇతి క్వనిప్ (అసి) (రుజా) శత్రూణాం రోగకారకః. అత్రౌణాదికః కనిన్ (అసి) (క్షుమా) సత్యోపదేశకః. అత్రౌణాదికో మనిన్ కిచ్చ (అసి) (పాత) రక్షత (ఏనమ్) రాజానమ్ (ప్రాంచమ్) ప్రాక్ప్రబంధస్య

కర్తారమ్. (పాత) (ఏనమ్) సేనాధ్యక్షమ్ (ప్రత్యంచమ్) పశ్చాత్ స్థితమ్ (పాత) (ఏనమ్) పార్శ్వస్థం వీరమ్ (తిర్యంచమ్) తిరశ్చీనమ్ (దిగ్భ్యః) సర్వాభ్య ఆశాభ్యః (పాత). అయమ్మన్త్రః. శత. ౫. 3. ౫. ౨౦-30 వ్యాఖ్యాతః. ॥౮॥

అన్వయః :- హే రాజన్! యస్త్వం క్షత్రస్యోల్బమసి, క్షత్రస్య జరాయ్వసి, క్షత్రస్య యోనిరసి, క్షత్రస్య నాభిరసీంద్రస్య వార్త్రఘ్నమసి, మిత్రస్య మిత్రోఽసి, వరుణస్య వరోఽసి, ద్రవాసి, రుజాసి, క్షుమాసి. యస్త్వయాసహ వృత్రం వధేత్. తమేనం ప్రాంచం సర్వే యూయం దిగ్భ్యః పాత. తమేనం ప్రత్యంచం పాత. తమేనం తిర్యంచం పాత.॥౮॥

భావార్థః :- యత్పుత్రీపుత్రేషు స్త్రీనరేషు చ విద్యావర్ధనం కర్మాఽస్తి, తదేవ రాజ్యవర్ధకం శత్రువినాశకం ధర్మాదిప్రవర్తకం చ భవతి. అనేనైవ సర్వేషు కాలేషు సర్వాసు దిక్షు రక్షణం భవతి.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నీవు (క్షత్రస్య) మీ రాచకులమందు (ఉల్బమ్) బలశాలివై (అసి) ఉన్నావు (క్షత్రస్య) క్షత్రియునకు (జరాయు) వృద్ధావస్థను గలిగించువాడవై (అసి) ఉన్నావు (క్షత్రస్య) రాజ్యమునకు (యోనిః) నిమిత్తమువునై (అసి) ఉన్నావు (క్షత్రస్య) రాజ్యమునకు (నాభిః) ప్రబంధకర్తవునై (అసి) ఉన్నావు (ఇన్ద్రస్య) సూర్యుని (వార్త్రఘ్నమ్) మేఘముల నాశమొనర్చువానివలె కర్మకార్యకర్తవునై (అసి) ఉన్నావు. (మిత్రస్య) మిత్రులకు మిత్రుడవై (అసి) ఉన్నావు (వరుణస్య) శ్రేష్ఠులందు శ్రేష్ఠుడవై (అసి) ఉన్నావు (ద్రవా) శత్రునాశకుడవునై (అసి) ఉన్నావు (రుజా) శత్రువులను రోగిష్టులుగ నొనర్చువాడవునై (అసి) ఉన్నావు (క్షుమా) సత్యమును ఉపదేశించువాడవై (అసి) ఉన్నావు (అయమ్) ఇట్టి వీరపురుషుడవు (త్వయా) రాజువగునీతో గలిసి (వృత్రమ్) మేఘమువలె న్యాయమును గప్పిపెట్టు శత్రువును (వధేత్) వధింతుముగాక! (ఏనమ్) ఇట్టి (ప్రాఞ్చమ్) మొదటి ప్రబంధమొనర్చువా రగు (ఏనమ్) రాజపురుషుని మీరెల్లరును (దిగ్భ్యః) అన్నిదిశలనుండి (పాత) కాపాడుడు. (తిర్యఞ్చమ్) అడ్డుగా నిలిచిన (ఏనమ్) ఈ రాజపురుషుని (పాత) కాపాడుడు. ॥౮॥

భావార్థము :- బాలబాలికలకు, స్త్రీపురుషులకు విద్యలను వృద్ధిపరచునట్టి కర్మయే రాజ్యమును పెంపొందించునదియు, శత్రువులను నష్టపరచునదియు, ధర్మము మున్నగువానిని ప్రవర్తింపజేయునదియు నగుచున్నది. ఈ కర్మద్వారానే అన్ని కాలములందు, అన్నిదిశలయందును రక్షణ జరుగుచున్నది.॥౮॥

8. O King thou art the strength of the royal family, the giver of longevity to the warrior, the mainstay of princely power, and the administrator of your Kingdom. Thou art the destroyer of foes, as the sun is of clouds!.

Thou art the friend of friends, the gentleman with gentlemen. Thou art the cleaver and tormentor of foes. Thou art the preacher of truth. With thee to aid may this hero slay like cloud the foe that dissembless justice. May the warrior protect the King in front, protect him rearwards; protect him sidewards; guard him from all quarters.

౪౦౫. ఆవిర్మర్యా ఇత్యస్య వరుణః ఋషిః, ప్రజాపతి ర్దేవతా, భురిగష్టిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.
మనుష్యైః, సుశీలతయాఽఽప్తవిద్వాదాదయోఽవశ్యం ప్రాప్తవ్యా ఇత్యాహ.
మానవులు సుశీలురై ఆప్తవిద్వాంసుల నవశ్యము సేవించవలయును.

౪౦౫ ఆవిర్మర్యా ఽఆవిత్తో ఽఅగ్నిర్ గృహపతి రావిత్తఽ ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాఽఆవిత్తౌ మిత్రావరుణౌ ధృతవ్రతా వావిత్తః పూషా విశ్వ వేదాఽ ఆవిత్తే ద్యావాపృథివీ విశ్వశంభువా వావిత్తాదితి రురుశర్మా॥౯॥

ప.విః- ఆవిః, మర్త్యాః, ఆవిత్త ఇత్యా+విత్తః. అగ్నిః, గృహపతిరితి గృహ+పతిః, ఆవిత్త ఇత్యాఽవిత్తః, ఇంద్రః, వృద్ధశ్రవా ఇతి వృద్ధ+శ్రవాః, ఆవిత్తా విత్యా+విత్తౌ, మిత్రావరుణౌ, ధృతవ్రతావితి ధృత+వ్రతౌ, ఆవిత్త ఇత్యా+విత్తః, పూషా, విశ్వవేదా ఇతి విశ్వ + వేదాః, ఆవిత్తే ఇత్యా+విత్తే, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, విశ్వశంభువావితి విశ్వ+శంభువౌ, ఆవిత్తేత్యా+విత్తా, అదితిః, ఉరుశర్మేత్యురు+శర్మా॥౯॥

పదార్థః :-(ఆవిః) ప్రాకట్యే (మర్త్యాః) మర్యా ఇతి మనుష్య నా....నిఘం. ౨. ౫. (ఆవిత్తః) ప్రాప్తపూర్ణభోగో లబ్ధప్రతీతో వా. విత్తో భోగప్రత్యయయోః అ.౮.౨.౫౮. అనేనాయం నిపాతితః. (అగ్నిః) పావక ఇవ విద్వాన్ (గృహపతిః) గృహాణాం పాలకః (ఆవిత్తః)(ఇంద్రః) శత్రువిదారకః సేనాధీశః (వృద్ధశ్రవాః) వృద్ధం శ్రవః సర్వశాస్త్రశ్రవణం యస్య సః (ఆవిత్తౌ) (మిత్రావరుణౌ) సుహృద్వరౌ (ధృతవ్రతౌ) ధృతాని వ్రతాని సత్యాదీని యాభ్యాం తౌ. (ఆవిత్తః) (పూషా) పోషకో వైద్యః (విశ్వవేదాః) విశ్వం సర్వమౌషధం విదితం యేన సః (ఆవిత్తే) (ద్యావాపృథివీ) విద్యుద్భూమీ (విశ్వశంభువౌ) విశ్వస్మై శం సుఖం భావుకే (ఆవిత్తా) (అదితిః) విదుషీ మాతా (ఉరుశర్మా) ఉరూణి బహూని సుఖాని యస్యాః సా. అయమ్మన్త్రః. ౫.౩. ౫. ౩౧-౩౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౯॥

అన్వయః :-హే మర్యా యుష్మాభిర్యది గృహపతిరగ్నిరావిరావిత్తో, వృద్ధశ్రవా ఇంద్ర ఆవిరావిత్తో, ధృతవ్రతౌ మిత్రావరుణావావిరావిత్తౌ, విశ్వవేదాః పూషాఽఽవిరావిత్తో, విశ్వశంభువౌ ద్యావాపృథివీ ఆవి రావిత్తే. ఉరుశర్మాఽదితిశ్చావిరావిత్తాస్యాత్తర్హి సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్యంతే.॥౯॥

భావార్థః :- యావన్మనుష్యాః సద్విదుషః సతీం విదుషీం మాతరం సత్యపదార్థవిజ్ఞానం చ నాప్నువంతి, తావత్సుఖవృద్ధిం దుఃఖనివృత్తిం చ కర్తుం న శక్నువంతి.॥౯॥

పదార్థము :-(మర్త్యాః) ఓ మానవులారా! మీరు (గృహపతిః) గృహములను పాలనమొనర్చు (అగ్నిః) ప్రసిద్ధమగు అగ్నివంటి విద్వాంసుని (ఆవిః) స్పష్టముగ (అవిత్తః) ప్రాప్తించుకొని, నిశ్చయమును దెలిసికొని (వృద్ధశ్రవాః) శ్రేష్ఠముగ సకల శాస్త్రములను వినియున్నట్టి (ఇన్ద్రః) శత్రునాశకుడగు సేనానాయకుని (ఆవిః) సుస్పష్టముగ (అవిత్తః) ప్రాప్తించుకొనినను, లేక తెలిసికొనినను (ధృతవ్రతౌ) సత్యము మున్నగు వ్రతముం ధారణమొనర్చువారగు (మిత్రావరుణౌ) మిత్రులను, శ్రేష్ఠులను (ఆవిః) స్పష్టముగ (అవిత్తా) ప్రాప్తించుకొనినను, లేక తెలిసికొనినను (విశ్వవేదాః) సమస్త ఔషధముల నెరిగిన (పూషా) పోషణకర్తయగు వైద్యుని (ఆవిః) స్పష్టముగ (అవిత్తః) ప్రాప్తించుకొనినను (విశ్వశమ్భువౌ) సకలమునకు సుఖమునొసగు (ద్యావాపృథివీ) విద్యుత్తును, భూమిని (ఆవిః) సుస్పష్టముగ (అవిత్తే) తెలిసికొనినను (ఉరుశర్మా) అధిక సౌఖ్యముల నొసగు (అదితిః) విద్వాంసురాలగు తల్లిని భక్తితో (అవిత్తా) ప్రాప్తించుకొనినను, తెలిసికొనినను మీకు సకల సుఖప్రాప్తి గలుగును. ॥౯॥

భావార్థము :- మానవులు ఉత్తమ విద్వాంసులను, విద్వాంసురాలగు తల్లిని, ప్రసిద్ధ పదార్థముల జ్ఞానమును ప్రాప్తించుకొననంతవరుకు సుఖప్రాప్తికి, దుఃఖనివృత్తికి సమర్థులు గాజాలరు.॥౯॥

9.O men, know ye fully well, the learned householder, approach properly, the commander of the army who slays the foes, and has listened to the recitation of all the sacred religious books. Know fully well the friendly and noble persons, devoted to truth. Befriend fastly the doctor expert in the science of medicine. Understand thoroughly the uses of electrictiy and land. the giver of happiness for all. Get turly a learned mother, the giver of comforts.

౪౦౬. అవేష్టా ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, యజమానో దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కృత్వా కిం కిం ప్రాప్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవులేమి యొనర్చి యే మేమి పొందవలయును?

౪౦౬ అవేష్టా దందశూకాః ప్రాచీ మారోహ గాయత్రీ త్వావతు రథంతరగ్ంసామ

త్రివృత్ స్తోమో వసంతఋతుర్బ్రహ్మ ద్రవిణమ్ ॥౧౦॥

ప.విః- అవేష్టా ఇత్యవ+ఇష్టాః, దందశూకాః, ప్రాచీమ్, ఆ, రోహ, గాయత్రీ, త్వా, అవతు, రథంతర మితి రథమ్+తరమ్, సామ, త్రివృదితి త్రి+వృత్, స్తోమః, వసంతః, ఋతుః, బ్రహ్మ, ద్రవిణమ్ ॥౧౦॥

పదార్థః :-(అవేష్టాః) విరుద్ధస్య సంగంతారః (దందశూకాః) పరస్మైదుఃఖప్రదానాయ దంశనశీలాః (ప్రాచీమ్) పూర్వాం దిశమ్ (అ)(రోహ) ప్రసిద్ధో భవ (గాయత్రీ) పఠితం గాయత్రీఛందః (త్వా) త్వామ్ (అవతు) ప్రాప్నోతు (రథంతరమ్) రథైస్తరంతి యేన తత్ (సామ) సామవేదః (త్రివృత్) త్రిభిర్మనోవాక్శరీరబలానాం బోధకారకః (స్తోమః) స్తూయమానః (వసంతః) (ఋతుః) (బ్రహ్మ) వేదో జగదీశ్వరో బ్రహ్మవిత్కులం వా (ద్రవిణమ్) విద్యాద్రవ్యమ్ అయమన్త్రః. శత. ౫. ౪. ౧. ౧-౩. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౦॥

అన్వయః :-హే రాజన్! యస్త్వం యేఽవేష్టా దందశూకాః సంతి తాన్ జిత్వా ప్రాచీం దిశమారోహ తం త్వా గాయత్రీ రథంతరం సామ త్రివృత్ స్తోమ ఋతుర్వసంతో బ్రహ్మ ద్రవిణం చావతు.॥౧౦॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః విద్యాసు ప్రాదుర్భవంతి, తే శత్రూన్ విజిత్యైశ్వర్యం ప్రాప్నువంతి. ॥౧౦॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! (అవేష్టాః) శత్రుపక్షమువారిని (దన్దశూకాః) ఇతరులకు దుఃఖము గలిగించటకై విదీర్ణమొనర్చువారిని జయించి (ప్రాచీమ్) తూర్పుదిశయందు (ఆరోహ) ప్రసిద్ధుడవగు (త్వా) నీకు (గాయత్రీ) చదివినట్టి గాయత్రీ ఛన్దము (రథన్తరమ్) రథములచే తరించదగిన (సామ) సామవేదము (త్రివృత్) మనస్సు, వాణి, శరీరములు ఈ మూడింటి బలముల బోధింపజేయునది (స్తోమః) స్తుతించదగినది (వసంతః, ఋతుః) వసంతఋతువు మరియు (బ్రహ్మ) వేదము, ఈశ్వరుడు, బ్రహ్మజ్ఞాని (ద్రవిణమ్) విద్య, ధనము (అవతు) లభించునుగాక! ॥౧౦॥

భావార్థము :-సకలవిద్యలందు ప్రసిద్ధులగుచున్న మనుష్యులు శత్రువులను జయించి ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తించుకొనగలరు.॥౧౦॥

10.O King, conquer the opposing creatures who bite and torment others; and go forward to the East. May thou obtain Gayatri, the psalm of Rathantra, the triple praise-song, the spring season, God and the rich treasure of knowledge!.

౪౦౭. దక్షిణామిత్యస్య వరుణ ఋషిః, యజమానో దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునః స సభేశః కిం కృత్వా కిం కుర్యాదిత్యాహ. ఆ సభాపతి యేమిచేసి, యేది యొనర్చవలయును?

౪౦౭ దక్షిణా మారోహ త్రిష్టుప్ త్వావతు బృహత్సామ పంచదశ స్తోమో

గ్రీష్మఋతుః క్షత్రం ద్రవిణమ్ ॥౧౧॥

ప.వి:- దక్షిణామ్, ఆ, రోహ, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుబితి త్రి+స్తుప్, త్వా, అవతు, బృహత్, సామ, పంచదశ ఇతి పంచ+దశః, స్తోమః, గ్రీష్మః, ఋతుః, క్షత్రమ్, ద్రవిణమ్ ॥౧౧॥

పదార్థః :-(దక్షిణామ్) దిశమ్ (ఆ) (రోహ) (త్రిష్టుప్) ఏతచ్ఛందోఽభిహితం విజ్ఞానమ్. (త్వా) త్వామ్ (అవతు) ప్రాప్నోతు. (బృహత్) మహత్ (సామ) సామవేద భాగః (పంచదశః) ప్రాణేంద్రియభూతానాం పంచదశానాం పూరకః (స్తోమః) స్తోతుం యోగ్యః (గ్రీష్మః) (ఋతుః) (క్షత్రమ్) క్షత్రియధర్మరక్షకం కులమ్ (ద్రవిణమ్) రాజ్యోద్భవం ద్రవ్యమ్. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౪.౧.౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౧॥

అన్వయః:- హే విద్వన్ రాజన్! యం త్వా త్రిష్టుప్ ఛందో బృహత్సామ పంచదశ స్తోమో గ్రీష్మఋతుః క్షత్రం ద్రవిణం చావతు, స త్వం దక్షిణాం దిశమారోహ శత్రూన్ విజయస్వ. ॥౧౧॥

భావార్థః:- యో రాజా ప్రాప్తవిద్యః క్షత్రియకులం వర్ధయేత్ స ఏవ శత్రుభిః కదాపి న తిరస్క్రియేత. ॥౧౧॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు ఓ రాజా! (త్వా) నీకు (త్రిష్టుప్) త్రిష్టుప్ పేరుగల ఛన్దస్సుతో ప్రసిద్ధమగు విజ్ఞానము (బృహత్) గొప్పదగు (సామ) సామవేదభాగము (పఞ్చదశః) పంచప్రాణములు అనగా ప్రాణ అపాన వ్యాన ఉదాన సమానములు. పంచేంద్రియములు అనగా నేత్రములు, కర్ణములు, నాసిక, జిహ్వ, చర్మములు. పంచభూతములు అనగా; భూమి, జలము, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము. ఈ పదిహేనింటిని పూర్తిచేయునది (స్తోమః) స్తుతి. (గ్రీష్మః) గీష్మమను (ఋతుః) ఋతువు (క్షత్రమ్) క్షాత్రధర్మరక్షకమగు క్షత్రియవర్ణము (ద్రవిణమ్) రాజ్యముద్వారావచ్చు ధనము (అవతు) ప్రాప్తమగుగాక! అట్టి నీవు (దక్షిణామ్) దక్షిణదిశయందు (ఆరోహ) ప్రసిద్ధుడవైయుండి శత్రువులను నాశమొందించుము. ॥౧౧॥

భావార్థము :- సకలవిద్యలను బడసి క్షత్రియవంశము నభివృద్ధిపరచు రాజును శత్రువు లెప్పుడును తిరస్కరించ సాహసించరు. ॥౧౧॥

11. O King, conquer foes by advancing towards the south. May thou obtain the knowledge conveyed in the Trishtup verse, the Brihat Sam, the fifteenfold praise-song, the summer season, the military force and riches!.

౪౦౮. ప్రతీచీమిత్యస్య వరుణ ఋషిః, యజమానో దేవతా, విచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

రాజపురుషైర్నిత్యం వైశ్యకులం వర్ధనీయమిత్యాహ.

నిత్యము వైశ్యకులమును వృద్ధిపరచుట రాజపురుషుల కుచితము.

౪౦౮ ప్రతీచీ మారోహ జగతీ త్వావతు వైరూపఌ సామ సప్తదశ

స్తోమో వర్షాఽఋతుర్విడ్ ద్రవిణమ్ ॥౧౨॥

ప.వి:- ప్రతీచీమ్, ఆ, రోహ, జగతీ, త్వా, అవతు, వైరూపమ్, సామ, సప్తదశ ఇతి సప్త+దశః, స్తోమః, వర్షాః, ఋతుః, విట్, ద్రవిణమ్.॥౧౨॥

పదార్థః :-(ప్రతీచీమ్) పశ్చిమాం దిశమ్ (ఆ) (రోహ) (జగతీ) ఏతచ్ఛందోఽభిహితమర్థమ్ (త్వా) త్వామ్ (అవతు) (వైరూపమ్) వివిధాని రూపాణి యస్మిన్ తత్ (సామ) సామవేదాంశః (సప్తదశః) పంచకర్మేంద్రియాణి పంచ విషయాః, పంచ మహాభూతాని, కార్యం, కారణం చేతి సప్తదశానాం పూరకః, (స్తోమః) స్తుతిసమూహః (వర్షాః) (ఋతుః) (విట్) వైశ్యజనః (ద్రవిణమ్) ద్రవ్యమ్. అయమ్మన్త్రః ౫.౪.౧.౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౨॥

అన్వయః :-హే రాజన్! యం త్వా జగతీ వైరూపం సామ సప్తదశ స్తోమ ఋతుర్వర్షా ద్రవిణం విట్ చావతు, స త్వం ప్రతీచీం దిశమారోహ ధనం చ లభస్వ.॥౧౨॥

భావార్థః :-యే రాజపురుషాః రాజనీత్యా వైశ్యానున్నయేయుస్తే శ్రియమాప్నుయుః.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ రాజపురుషా! (త్వా) నీకు (జగతీ) జగతీఛందమునందుగల అర్థము (వైరూపమ్) అనేక రూపములు గలిగినది (సామ) సామవేదాంశము (సప్తదశః) కర్మేంద్రియములైదు అనగా; శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధములు. పంచవిషయములు, పంచమహాభూతములు [సూక్ష్మభూతములు] మరియు కార్యము, కారణము అనబడు నీ పదునేడు (స్తోమః) స్తుతుల సమూహము (వర్షాఋతుః) వర్షఋతువు (ద్రవిణమ్) ధనము (విట్) వైశ్యులు (అవతు) ప్రాప్తించెదరుగాక! అట్టి నీవు (ప్రతీచీమ్) పడమరదిశయందు (ఆరోహ) ఆరూఢుడవై ధనములను పొందుదువుగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము:-రాజనీతిద్వారా వైశ్యుల నున్నతిపరచు రాజపురుషుడు మాత్రమే లక్ష్మీసంపన్నుడు కాగలడు.॥౧౨॥

12.O King advance towards the West. May thou obtain the knowledge conveyed in Jagati verse, the manifold knowledge of Sama Veda, the seventeenfold praise-song, the Rainy season, the store of wealth and the Vaishyas!.

౪౦౯.ఉదీచీమిత్యస్య వరుణ ఋషిః, యజమానో దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛందః,పంచమః స్వరః.

పునా రాజాదిన్రైః కిం లబ్ధవ్యమిత్యాహ. రాజాది పురుషు లేమి పొందవలయును?

౪౦౯ ఉదీచీ మారోహానుష్టుప్ త్వావతు వైరాజ్యꣳ సామైకవిꣳశ స్తోమః శరదృతుః ఫలం ద్రవిణమ్॥౧౩॥

ప.విః-ఉదీచీమ్, ఆ, రోహ, అనుష్టుప్, అనుస్తుబిత్యను+స్తుప్, త్వా, అవతు, వైరాజమ్, సామ, ఏక విగ్ంశ ఇత్యేక+విగ్ంశః, స్తోమః, శరత్, ఋతుః, ఫలమ్, ద్రవిణమ్ ॥౧౩॥

పదార్థః :-(ఉదీచీమ్) ఉత్తరామ్ (ఆ) (రోహ) (అనుష్టుప్) యయా పఠిత్వా పునః సర్వా విద్యా అన్యేభ్యః స్తువంతి సా (త్వా) (అవతు) (వైరాజమ్) యద్వివిధైరర్థై రాజతే తదేవ (సామ) (ఏకవింశః) షోడశకలాశ్చత్వారః పురుషార్థాఽవయవాః కర్తా చేతి. తేషామేకవింశతేః పూరణః (స్తోమః) స్తుతివిషయః (శరత్) (ఋతుః) (ఫలమ్) సేవాఫలదం శూద్రకులమ్ (ద్రవిణమ్). అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౪. ౧. ౬. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౩॥

అన్వయః :-హే సభాపతే! త్వముదీచీం దిశమారోహ. యతోఽనుష్టుప్ వైరాజం సామైకవింశస్తోమ ఋతుః శరద్ద్రవిణం ఫలం చ త్వాఽవతు. ॥౧౩॥

భావార్థః :-యే జనాః ఆలస్యం విహాయ సర్వదా పురుషార్థమేవానుతిష్ఠంతే, తే సచ్ఛూద్రాన్ ప్రాప్య ఫలవంతో జాయంతే. ॥౧౩॥

పదార్థము :-సభాపతివగు ఓ రాజా! నీవు (ఉదీచీమ్) ఉత్తరదిశయందు (ఆరోహ) ప్రసిద్ధిని ప్రాప్తించు కొనుము. దానివల్ల (అనుష్టుప్) నీవు చదివి, సకలవిద్యల నితరుల కుపదేశించగల అనుష్టుప్ ఛందస్సు (వైరాజమ్) అనేకార్థములచే శోభాయమానమగు (సామ) సామవేదభాగము (ఏకవింశః) షోడశ [పదహారు] కళలు, చతుర్విధ పురుషార్థములు, ఒక కర్త ఈ ఇరువదొకటిని పూర్ణపరచు (స్తోమః) స్తుతివిషయము (శరత్ ఋతుః) శరదృతువు (ద్రవిణమ్) ధనము, ఐశ్వర్యము సేవా (ఫలమ్) ఫలరూప శూద్రకులము (త్వా) నీకు (అవతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౧౩॥

భావార్థము :-సోమరితనమును వదలివేసి ఎల్లకాలములందును పురుషార్థము నాచరించు ధీరులు మాత్రమే ఉత్తమఫలములను భోగించగలుగుదురు. ॥౧౩॥

13.O King, advance towards the North. May thou obtain the knowledge conveyed in the Anushtup verse, the manifold knowledge of Samaveda, the twentyonefold praise - song, the Autumn season, the rich treasures, and Shudras (servants for service)!.

౪౧౦. ఊర్ధ్వామిత్యస్య వరుణ ఋషిః, యజమానో దేవతా, భురిగ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

మనుష్యైరుత్కృష్టవిద్యయాఽనేకే పదార్థా విజ్ఞాతవ్యా ఇత్యాహ.

మానవులు ప్రబలవిద్యచే పనేక పదార్థముల నెఱుగవలయును.

౪౧౦ ఊర్ధ్వా మారోహ పఙ్క్తిస్త్వావతు శాక్వర రైవతే సామనీ
త్రిణవత్రయ స్త్రింశౌ స్తోమౌ హేమన్త శిశిరా వృతూ వర్చో
ద్రవిణం ప్రత్యస్తం నముచేః శిరః॥౧౪॥

ప.వి:- ఊర్ధ్వామ్, ఆ, రోహ, పఙ్క్తిః, త్వా, అవతు, శాక్వర రైవతేఽ ఇతి శాక్వర రైవతే, సామనీఽ ఇతి సామనీ, త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ, త్రినవత్రయస్త్రింశావితి త్రినవ+ త్రయస్త్రింశౌ, స్తోమౌ, హేమన్తశిశిరౌ, ఋతూ ఇత్యృతూ,వర్చః,ద్రవిణమ్, ప్రత్యస్తమితి ప్రతి+అస్తమ్, నముచేః, శిరః ॥౧౪॥

పదార్థః :-(ఊర్ధ్వామ్) దిశమ్ (ఆ) (రోహ) (పఙ్క్తిః) (త్వా)(అవతు) (శాక్వరరైవతే) శాక్వరం చ రైవతం చ తే. (సామనీ) (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) యే త్రయశ్చ కాలాః నవాంకవిద్యాశ్చ త్రయశ్చ త్రింశచ్చ వస్వాదయః పదార్థా వ్యాఖ్యాతా యాభ్యాం. తయోః పూరణౌ. తౌ (స్తోమౌ) స్తుతివిశేషౌ (హేమన్తశిశిరౌ) (ఋతూ) (వర్చః) విద్యాధ్యయనమ్ (ద్రవిణమ్) ద్రవ్యమ్ (ప్రత్యస్తమ్) ప్రతీక్షితమ్ (నముచేః) న ముంచతి పరపదార్థాన్ దుష్టాచారాన్ వా యః స్తేనస్తస్య (శిరః) ఉత్తమాంగమ్. అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౪.౧.౭ వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౪॥

అన్వయః:-హే రాజన్ యదుర్వ్యూర్ధ్వాం దిశమారోహ తర్హి త్వా పఙ్క్తిః శాక్వరరైవతే సామనీ త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ స్తోమౌ హేమన్తశిశిరావృతూ వర్చో ద్రవిణం చావతు నముచేః శిరశ్చ ప్రత్యస్తం స్యాత్.॥౧౪॥

భావార్థః:- యే మనుష్యాః అన్వృతు యోగ్యాఽఽహారవిహారాన్సంతో విద్యాయోగాభ్యాససత్సంగాన్సమాచరంతి, తే సర్వేష్వృతుషు సుఖం భుంజతే. న చైభ్యో కశ్చిచ్చోరః పీడాం దాతుం శక్నోతి. ॥౧౪॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! నీవు (ఊర్ధ్వామ్) ఊర్ధ్వదిశ [పైదిశ] యందు (ఆరోహ) ప్రసిద్ధుడవగుచో (త్వా) నీకు (పఙ్క్తిః) పఙ్క్తిపేరు గల ఛందస్సు (శాక్వరరైవతే) శక్వరీ మరియు రేవతీ ఛందస్సులతో గూడిన (సామనీ) సామవేద [పూర్వార్చిక, ఉత్తరార్చికలను] ద్వివిధముల (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) మూడుకాలములు, తొమ్మిదంకముల విద్య, వసువు మొదలగు ముప్పదిమూడు పదార్థములు ఏ రెండింటిచే వ్యాఖ్యాన

మొనర్చబడినవో వానిని పూర్ణపరచు (స్తోమా) స్తోత్రముల రెండువిధములగు భేదములు (హేమన్తశిశిరా) హేమంత, శిశిర (ఋతూ) ఋతువులు (వర్చః) బ్రహ్మచర్యముద్వారా విద్యాధ్యయనము మరియు (ద్రవిణమ్) ఐశ్వర్యము (అవతు) ప్రాప్తించును. (నముచేః) దుష్టులగు చోరులు మున్నగువారి (శిరః) శిరస్సులు (ప్రత్యస్తమ్) నష్టభ్రష్టమగు గాక!॥౧౪॥

భావార్థము :- సకల ఋతువులందును సమయమునకు అనుకూలమగు ఆహారవిహారాదులతో విద్య, యోగాభ్యాసము, సత్సంగము మున్నగు వానిని చక్కగా నాచరించు మానవులు మాత్రమే సకల ఋతువులందును సౌఖ్యముల ననుభవించగలరు. ఇట్టి వీరిని చోరులు, వ్యాధులు మున్నగునవి బాధించజాలవు.॥౧౪॥

14.O king, aseend the zenith. May thou obtain the Knowledge conveyed in the . Pankti Shakvari and Rewati verses of the Sam Veda, the thrity-threefold praise-song, three divisions of time, both seasons, Winter and Dews, Arithmetic, the science of nine digits; thirtythree gods, the study through Brahmcharya and riches. Cast aside the head of a thief!.

౪౧౧. సోమేత్యస్య వరుణ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, నిచృదార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

రాజప్రజాజనైరీశ్వరవద్వర్తిత్వా పరస్పరేషాం రక్షణం విధేయమిత్యాహ.

రాజు, ప్రజలు పరమాత్మునివలె న్యాయాధీశులై పరస్పర రక్షణ మొనర్చుకొనవలెను.

౪౧౧ సోమస్య త్విషి రసి తవేవ మే త్విషి ర్భూయాత్।

మృత్యోః పాహ్యోజోఽసి సహోఽస్యమృతమసి ॥౧౫॥

ప.వి:- సోమస్య, త్విషిః, అసి, తవేవేతి, తవ+ఇవ, మే త్విషిః, భూయాత్, మృత్యోః, పాహి, ఓజః, అసి, సహః, అసి, అమృతమ్, అసి ॥౧౫॥

పదార్థః :-(సోమస్య) ఐశ్వర్యస్య (త్విషిః) దీప్తిః (అసి) (తవేవ) (మే) (త్విషిః) (భూయాత్) (మృత్యోః) మరణాత్ (పాహి) (ఓజః) పరాక్రమయుక్తః (అసి) (సహః) బలవాన్ (అసి) (అమృతమ్) మరణధర్మరహితమ్ (అసి). అయమ్మన్త్రః. శత.౫.౪.౧. ౧౧-౧౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౫॥

అన్వయః :-హే పరమాప్త! యథా త్వం సోమస్య త్విషిరస్యోజోఽసి. సహోఽస్యమృతమసి. తథాఽహం భవేయమ్. తవేవ మే త్విషిరోజః సహోఽమృతం చ భూయాత్. త్వం మృత్యో ర్మాం పాహి.॥౧౫॥

భావార్థః :- ఓ పురుషాః! యథాఽఽప్తాః స్వేష్టం ప్రజాభ్యోఽపీచ్ఛేయుః. యథా ప్రజా రాజ పురుషాన్ రక్షేయు స్తథా రాజపురుషా ప్రజాజనాన్ సతతం రక్షంతు.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ పరమ ఆప్తవిద్వాంసా! నీ వెట్లు (సోమస్య) ఐశ్వర్యమును (త్విషిః) ప్రకాశపరచువాడవై (అసి) యున్నావో మరియు (ఓజః) పరాక్రమశాలివై (అసి) ఉన్నావో అట్లే నేనును అగుదునుగాక! మరియు (తవేవ) నీవలెనే (మే) నాకు (త్విషిః) విద్యాప్రకాశములచే భాగ్యోదయము (భూయాత్) కలుగునుగాక! కావున నీవు నన్ను (మృత్యోః) మృత్యువునుండి (పాహి) రక్షించుము.॥౧౫॥

భావార్థము :- ఓ సజ్జనులారా! ధార్మికవిద్వాంసులు తమకిష్టమైన వేవి కావలయునని వాంఛింతురో ప్రజలెల్లరకును అవి సమకూరునట్లు ప్రయత్నించవలెను. రాజపురుషులను ప్రజలు కాపాడుచుండునట్లే రాజపురుషులును ప్రజలను కాపాడుచుండవలెను.॥౧౫॥

15.O God! Thou art the brilliance of supremacy, may my knowledge shine like Thine. Save me from death. Thou art vigour and victory.

౪౧౬. హిరణ్యరూపావిత్యస్య వరుణ ఋషిః, మిత్రావరుణౌ దేవతే, స్వరాడార్షీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ విద్వద్భిర్నిష్కపటతయాఽజ్ఞాః సత్యముపదిశ్య విద్వాంసో మేధావినః సంపాదనీయా ఇత్యాహ.

విద్వాంసులు నిష్కపటులై, అజ్ఞానులకు సత్యోపదేశమొనర్చి బుద్ధిమంతులుగా

విద్వాంసులుగా నొనర్చవలయును.

౪౧౬ హిరణ్యరూపాఽ ఉషసో విరోకఽ ఉభావింద్రాఽ ఉదిథః సూర్యశ్చ।

ఆరోహతం వరుణ మిత్ర గర్తం తతశ్చాక్షాథామదితిం దితిం చ ।

మిత్రోఽసి వరుణోఽసి ॥౧౬॥

ప.విః-హిరణ్యరూపావితి హిరణ్య+రూపౌ, ఉషసః, విరోక ఇతి వి+రోకే, ఉభౌ, ఇంద్రా, ఉత్, ఇథః, సూర్యః, చ, ఆ, రోహతమ్, వరుణ, మిత్ర, గర్తమ్, తతః, చక్షాథామ్, అదితిమ్, దితిమ్, చ, మిత్రః, అసి, వరుణః అసి.॥౧౬॥

పదార్థః :-(హిరణ్యరూపౌ) జ్యోతిః స్వరూపౌ (ఉషసః) ప్రభాతాన్ (విరోకే) వివిధతయా రుచికరే వ్యవహారే (ఉభౌ) (ఇంద్రౌ) పరమైశ్వర్యకారకౌ(ఉత్) (ఇథః) ప్రాప్నుథః (సూర్యః) (చ) చంద్ర ఇవ

(ఆ) (రోహతమ్) (వరుణ) శత్రుచ్ఛేదక! ఉత్కృష్ట సేనాపతే! (మిత్ర) సర్వస్య సుహృత్ (గర్తమ్) ఉపదేశక గృహమ్. గర్త ఇతి గృహ నా... నిఘం. 3.४. (తతః) తదనంతరమ్ (చక్షాథామ్) ఉపదిశేతామ్ (అదితిమ్) అవినాశినం పదార్థమ్ (దితిమ్) నాశవంతమ్ (చ)(మిత్రః) సుఖప్రదః (అసి) (వరుణః) సర్వోత్తమః (అసి). అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.४.౧. ౧౫-౧౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౬॥

అన్వయః :-హే ఉపదేశక మిత్ర! యతస్త్వం మిత్రోఽసి. హే వరుణ! యతస్త్వం వరుణోఽసి. యత స్తౌ యువాం గర్తమారోహతమ్. అదితిం దితిం చ చక్షాథామ్. హే హిరణ్యరూపావుభావింద్రౌ! యథా విరోకే సూర్యశ్చంద్రశ్చోషసో విభాతస్తథా యువాముదిథో విద్యాః ప్రభాతమ్. ॥౧౬॥

భావార్థః :-యత్ర దేశే సూర్యచంద్రవదుపదేశకా వ్యాఖ్యానైః సర్వా విద్యాః ప్రకాశయంతి. తత్ర సత్యాఽసత్య పదార్థబోధేన సహితత్వాత్ కశ్చిదప్యవిద్యయా న విముహ్యతి. యత్రేదం న భవతి, తత్రాఽన్ధపరంపరాగ్రస్తా జనాః ప్రత్యహమవనతిం ప్రాప్నువంతి. ॥౧౬॥

పదార్థము :-(మిత్ర) ఉపదేశక మిత్రుడా! నీవు (మిత్రః) సుఖమునొసగు మిత్రుడవై (అసి) ఉన్నావు. మరియు (వరుణ) శత్రునాశకుడవగు నో సేనానాయకా! నీవు (వరుణః అసి) సర్వోత్తముడవు. కావున మీ యిరువురును (గర్తమ్) ఉపదేశకుల గృహములకు (ఆరోహతమ్) వెళ్లుడు (అదితిమ్) అవినాశి (చ) మరియు (దితిమ్) నాశమగు పదార్థముల (చక్షాథామ్) ఉపదేశమును పొందుడు. (హిరణ్యరూపౌ) ప్రకాశ స్వరూపులగు (ఉభౌ) ఇరువురు (ఇన్ద్రౌ) పరమైశ్వర్యములనిచ్చువారు (విరోకే) అనేకవిధముల రుచికర వ్యవహారముల నొనర్చుటలో (సూర్యః) సూర్యుడు (చ) మరియు చంద్రుడు (ఉషసః) ప్రాతఃసాయంకాలములను ప్రకాశపరచుచున్నట్లు మీ రిరువురును (ఉదిథః) విద్యలను ఉపదేశించుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :-సూర్యచంద్రులవలె సకల విద్యలను వ్యాఖ్యతోసహ ప్రకాశపరచు విద్వాంసులుండు దేశమందు సత్యాసత్యముల నెరిగిన ప్రజలు భ్రమలయందు జిక్కుకొనజాలరు. అట్టి యుపదేశకులు లేనిచో ప్రజలు అంధపరంపరలయందు జిక్కుకొని సదా క్లేశములనే పొందుచుందురు. ॥౧౬॥

16.O Preacher! the friend of all and O commander! the destroyer of foes, ye both go to the house of a seeker after truth, and dilate upon the immortal and the mortal substances. Just as the sun and moon bring day and night, for the transaction of our various desirable dealings, so should ye both full of lustre and supremacy spred knowledge.

४౧3. సోమస్యేత్యస్య వరుణ ఋషిః, క్షత్రపతిర్దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

ఏతత్ప్రవృత్తయే కీదృశో రాజాఽభిషేచనీయ ఇత్యాహ.

పూర్వోక్త కార్యముల ప్రవృత్తికై యెటువంటి పురుషునకు రాజ్యాధికార మొసగవలయును?

౪౧౩ సోమస్య త్వా ద్యుమ్నేనాభిషిఞ్చామ్యగ్నే ర్భ్రాజసా సూర్యస్య వర్చ
సేంద్రస్యేంద్రియేణ। క్షత్రాణాం క్షత్రపతి రేధ్యతి దిద్యూన్ పాహి॥౧౭॥

ప.వి:- సోమస్య, త్వా, ద్యుమ్నేన, అభి, సించామి, అగ్నేః, భ్రాజసా, సూర్యస్య వర్చసా, ఇంద్రస్య, ఇంద్రియేణ, క్షత్రాణామ్, క్షత్రపతిరితి క్షత్ర+పతిః, ఏధి, అతి, దిద్యూన్, పాహి.॥౧౭॥

పదార్థః :- (సోమస్య) చంద్రస్యేవ (త్వా) ద్యుమ్నేన యశఃప్రకాశేన (అభి) ఆభిముఖ్యే (సించామి) అధికరోమి (అగ్నేః) అగ్నితుల్యేన (భ్రాజసా) తేజసా (సూర్యస్య) సవితురివ (వర్చసా) అధ్యయనేన (ఇంద్రస్య) విద్యుత ఇవ (ఇంద్రియేణ) మన ఆదినా (క్షత్రాణామ్) క్షత్రకులోద్గతానామ్. (క్షత్రపతిః) (ఏధి) భవ (అతి) (దిద్యూన్) విద్యాధర్మప్రకాశకాన్ వ్యవహారాన్ (పాహి) సతతం రక్ష. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౪.౨.౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౧౭॥

అన్వయః:- హే ప్రశస్తగుణకర్మస్వభావయుక్త రాజన్! యథాఽహం యం త్వాం సోమస్యేవ ద్యుమ్నేనాగ్నే రివ భ్రాజసా సూర్యస్యేవ, వర్చసేంద్రస్యేవేంద్రియేణ త్వాఽభిషించామి. తథా స త్వం క్షత్రాణాం క్షత్రపతిరత్యేధి దిద్యూన్ పాహి.॥౧౭॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా యః సోమాదిగుణయుక్తో విద్వాన్ జితేంద్రియో జనో భవేత్తం రాజత్వే స్వీకుర్వంతు. స చ రాజ్యం ప్రాప్యాతిప్రవృద్ధః సన్ విద్యాధర్మ ప్రకాశకాదీన్ రాజప్రజాజనాన్ సతతమతివర్ధయేత్. ॥౧౭॥

పదార్థము :- ప్రశంసనీయ గుణకర్మస్వభావములుగల నో రాజా! నేను నిన్నెట్లు (సోమస్య) చంద్రునివలె (ద్యుమ్నేన) యశోరూపమగు ప్రకాశముతో (అగ్నేః) అగ్నివలె (భ్రాజసా) తేజస్సుతో (సూర్యస్య) సూర్యునివలె (వర్చసా) అధ్యయనముచేతను మరియు (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తువలె (ఇన్ద్రియేణ) మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియముల చేతను (త్వా) నిన్ను (అభిషించామి) రాజ్యాధికారిగా నొనర్చుచున్నానో అట్లే నీవు (క్షత్రాణామ్) క్షత్రియులందు ఉత్తములైనవారి మధ్య (క్షత్రపతిః) రాజ్యమును పాలించువాడవై (దిద్యూన్) విద్యలను, ధర్మమును ప్రకాశపరచు వ్యవహారములను (పాహి) సదా రక్షించుచుండుము. ॥౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ప్రజలు శాంతి శమదమాది గుణయుక్తుడు, జితేంద్రియుడు నగు విద్వాంసునకు రాజ్యాధికారము నీయవలెను. అట్టి రాజు

రాజ్యాధికారమును పొంది అతిశ్రేష్ఠు డగుచు విద్యాధర్మములను ప్రకాశపరచు ప్రజలను నిరంతరము ఇట్టి కార్యనిర్వహణమునందు ప్రోత్సహించుచు పెంపొందింపజేయుచుండవలెను.॥౧౭॥

17.O King, I install thee with brilliance like the moon, lustre like the fire, splendour of knolcdge like the sun, and the might of mind like the lightning, Be lord of princes. Guard constantly all acts conducive to knowledge and religion!.

౪౧౪. ఇమం దేవా ఇత్యస్య దేవాత ఋషిః, యజమానో దేవతా, స్వరాట్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

సత్యోపదేశకై ర్విద్వద్భిర్బాల్యాఽవస్థామారభ్య సుశిక్షయా సర్వే రాజకన్యాకుమారాః

శ్రేష్ఠాచారాః సంపాదనీయా ఇత్యాహ.

సత్యోపదేశకులైన విద్వాంసులు బాల్యావస్థనుండియు మంచిశిక్షణచే రాజులయొక్క

పుత్రపుత్రికలను శ్రేష్ఠాచారయుక్తులుగ నొనర్పవలయునను విషయ మీ మంత్రమందుచెప్పబడెను.

౪౧౪ ఇమన్దేవాఽ అసపత్నꣳసువధ్వం మహతే క్షత్రాయ మహతే జ్యైష్ఠ్యాయ

మహతే జానరాజ్యాయేన్ద్ర స్యేన్ద్రియాయ। ఇమమముష్య

పుత్రమముష్యై పుత్ర మస్యై విశఽఏష వోఽమీ రాజా

సోమోఽస్మాకం బ్రాహ్మణానాꣳరాజా ॥౧౮॥

ప.వి:- ఇమమ్, దేవాః, అసపత్నమ్, సువధ్వమ్, మహతే, క్షత్రాయ, మహతే, జ్యైష్ఠ్యాయ, మహతే. జానరాజ్యాయేతి జాన + రాజ్యాయ, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియాయ, ఇమమ్, అముష్య, పుత్రమ్, అముష్యై, పుత్రమ్, అస్యై, విశే, ఏషః, వః, అమీఇత్యమీ, రాజా, సోమః, అస్మాకమ్, బ్రాహ్మణానామ్, రాజా ॥౧౮॥

పదార్థః :-(ఇమమ్)(దేవాః) వేదశాస్త్రవిదః సేనాపతయః (అసపత్నమ్) అజాతశత్రుమ్ (సువధ్వమ్) ప్రేర్యమ్ (మహతే) సత్కర్తవ్యాయ (క్షత్రాయ) క్షత్రియకులాయ (మహతే)(జ్యైష్ఠ్యాయ) విద్యాధర్మవృద్ధానాం భావాయ (మహతే) (జానరాజ్యాయ) జనానాం రాజ్ఞాం మాణ్డలికానాముపరి

ప్రభావాయ. (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యయుక్తస్య ధనికస్య (ఇంద్రియాయ) ధనవర్ధనాయ (ఇమమ్)(అముష్య) సద్గుణసంపన్నస్య రాజపూతస్య (పుత్రమ్) తనయమ్ (అముష్యై) ప్రశంసనీయాయా రాజపుత్ర్యాః. అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ. (పుత్రమ్) పవిత్రగుణకర్మస్వభావైర్మాతాపితృపాలకమ్ (అస్యై) వర్తమానాయాః సుశిక్షితవ్యాయాః (విశే) ప్రజాయాః (ఏషః)(వః) యుష్మాకం పాలనాయ (అమీ) ధార్మికా రాజపురుషాః (రాజా) సర్వత్ర విద్యాధర్మసుశిక్షాప్రకాశకః (సోమః) శుభగుణః ప్రసిద్ధః (అస్మాకమ్)(బ్రాహ్మణానామ్) బ్రహ్మవేదభక్తానామ్ (రాజా) వేదేశ్వరోపాసనయా ప్రకాశమానః. అయమ్మన్త్రః. శత.౫.౩.౩.౧౨ తథా ౫.౪.౨.౩. వ్యాఖ్యాతః.॥౧౦॥

అన్వయః :- హే దేవాః! యూయం య ఏష ఉపదేశకః సేనేశో వా వోఽస్మాకం చ బ్రాహ్మణానాం రాజాఽస్తి. యేఽమీ రాజపురుషాః సన్తి తేషాం సోమో రాజాఽస్తి తమిమమముష్య పుత్రమముష్యై పుత్రమస్యై విశే మహతే క్షత్రాయ మహతే జ్యైష్ఠ్యాయ మహతే జానరాజ్యాయేన్ద్రస్యేన్ద్రియాయాసపత్నం సువధ్వమ్.॥౧౦॥

భావార్థః:- యద్యుపదేశకా రాజపురుషాశ్చ సర్వస్యోన్నతిం చికీర్షేయుస్తర్హి ప్రజారాజజనా రాజపురుషోన్నతిం కుతో న కర్తుమిచ్ఛేయుః? యది రాజప్రజాజనా వేదేశ్వరాజ్ఞాం విహాయ స్వేచ్ఛయా ప్రవర్తేరన్, తర్హ్యేషామనున్నతిః కుతో న భవేత్? ॥౧౦॥

పదార్థము :-(దేవాః) వేదశాస్త్రములు చదివినట్టి సేనానాయకులారా! మీరు (ఏషః) ఏ యీ ఉపదేశకుడు లేక సేనాపతి (వః) మీయొక్క (అస్మాకమ్) మాయొక్క (బ్రాహ్మణానామ్) ఈశ్వరుని మరియు వేదములనుసేవించు బ్రాహ్మణులయొక్క (రాజా) వేదములచే, ఈశ్వరోపాసనచే ప్రకాశవంతుడై అధిష్ఠాతయై యున్నాడో, ఎవరు (అమీ) ధర్మాత్ములగు రాజపురుషులున్నారో వారెల్లరకును అతడే (సోమః) శుభగుణములచే ప్రసిద్ధుడు (రాజా) అంతటను విద్య, ధర్మశిక్షాప్రకాశకుడు రాజైయున్నాడు (ఇమమ్) ఇట్టి (అముష్య) ఈ శ్రేష్ఠగుణయుక్తురాలగు రాజపుత్రిని (పుత్రమ్) పుత్రుని (అముష్యై) ప్రశంసనీయ రాజకన్యయొక్క (పుత్రమ్) శుభగుణకర్మస్వభావములతో తల్లిదండ్రులనుపోషించు పుత్రుని (అస్యై) ఉత్తమశిక్షణ నొసగదగు (విశే) ఈ ప్రజలకొరకును (మహతే) సత్కరించదగిన (క్షత్రాయ) క్షత్రియవర్గముకొరకును (మహతే) గొప్ప (జ్యైష్ఠ్యాయ) విద్యాధర్మవిషయములందు శ్రేష్ఠులగువారికిని (మహతే) శ్రేష్ఠులగు (జానరాజ్యాయ) మాండలిక రాజులపై చక్కని ప్రభావము నుంచదగిన సమర్థునికొరకును (ఇన్ద్రస్య) సమస్తైశ్వర్యములతో పూర్ణుడగు ధనికునియొక్క (ఇన్ద్రియాయ) ధనాభివృద్ధి నిమిత్తము (అసపత్నమ్) శత్రురహితుడగు పుత్రుని (సువధ్వమ్) ఉత్పన్నమొనర్పుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఉపదేశకులగు విద్వాంసులు, రాజపురుషులు సమస్త ప్రజల ఉన్నతికొరకు ప్రయత్నించునప్పుడు ప్రజలు రాజును, రాజపురుషులను ఉన్నతిపరచుటకు ప్రయత్నపూర్వకముగ సహాయ మొనర్చుచుండవలయును. రాజు, రాజపురుషులు, ప్రజలు ఈశ్వరుని వేదముల ఆజ్ఞనుల్లంఘించి యథేచ్ఛగా ప్రవర్తించునప్పుడు వారు తమ యున్నతితో సహా నష్టమొందుదురు.॥౧౦॥

18.O learned generals, this is your King and of us Brahmanas, the devotees of God and of the Vedas. He is the well-qualified King of the subjects!.

Produce such a foeless King, the son of such-a-man, and such a woman, for healthy teaching of his people, for adorable warrior-class, for mighty lordship, for mighty domination over princes, and for enhancing the wealth of the wealthy.

౪౧౫. ప్రపర్వతస్యేత్యస్య దేవావాత ఋషిః, విరాట్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునరత్ర రాజప్రజాజనైః కీదృశాని యానాని రచనీయానీత్యాహ.

మరల నీ జగత్తునందు రాజా, ప్రజలు నెట్టియానములను నిర్మాణమొనర్చవలయునను

విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౪౧౫ ప్ర పర్వతస్య వృషభస్య పృష్ఠాన్నావశ్చరన్తి స్వసిచ ఽఇయానాః।

తా ఽఆవ వృత్రన్నధరాగుదక్తా ఽఅహిం బుధ్న్యమనురీయమాణాః।

విష్ణోర్విక్రమణమసి విష్ణోర్విక్రాన్తమసి విష్ణోః క్రాన్తమసి ॥౧౯॥

ప.వి:- ప్ర, పర్వతస్య, వృషభస్య, పృష్ఠాత్, నావః, చరన్తి, స్వసిచ ఇతి స్వ + సిచః, ఇయానాః, తాః, ఆ, అవవృత్రన్, అధరాక్, ఉదక్తా ఇత్యుత్ + అక్తాః, అహిమ్, బుధ్న్యమ్, అను, రీయమాణాః, విష్ణోః, విక్రమణమితి వి+క్రమణమ్, అసి, విష్ణోః, విక్రాన్తమితి వి+క్రాన్తమ్, అసి, విష్ణోః, క్రాన్తమ్, అసి ॥౧౯॥

పదార్థః :-(ప్ర) (పర్వతస్య) మేఘస్య. పర్వత ఇతి మేఘ నా....నిఘం. ౧. ౧౦. (వృషభస్య) వర్షకస్య (పృష్ఠాత్) ఉపరిభాగాత్ (నావః) సాగరోపరి నావ ఇవ విమానాని (చరన్తి) (స్వసిచః) యాః స్వైర్జలైర్జలేన సిచ్యన్తే తాః (ఇయానాః) గన్త్ర్యః (తాః)(ఆ)(అవవృత్రన్) అర్వాచీనో వృత్ర ఇవాచరన్. అత్రాచారే సుబన్తాత్క్విప్ (అధరాక్) మేఘాదధస్తాత్ (ఉదక్తాః) పునరూర్ధ్వమ్ గచ్ఛన్త్యః (అహిమ్) మేఘమ్ (బుధ్న్యమ్) బుధ్నేఽన్తరిక్షే భవమ్ (అను) పశ్చాత్ (రీయమాణాః) చాలనేన గచ్ఛన్త్యః (విష్ణోః) వ్యాపకస్యేశ్వరస్య (విక్రమణమ్) విక్రమతేఽస్మింస్తత్ (అసి) (విష్ణోః) వ్యాపకస్య వాయోః (విక్రాన్తమ్)

వివిధతయా క్రాన్తమ్. (అసి) (విష్ణోః) వ్యాపకస్య విద్యుద్వస్తునః (క్రాన్తమ్) క్రమాధికరణమ్ (అసి). అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౪.౨. ౫-౬ వ్యాఖ్యాతః.॥౧౯॥

అన్వయః:-హే రాజశిల్పిన్ యది త్వయా యాః స్వసిచ ఇయానా ఉదక్తా అహిం బుధ్న్యమనురీయమాణా నావో వృషభస్య ప్రపర్వతస్య పృష్ఠాత్ ప్రచరన్తి, యాభిస్త్వం విష్ణోర్విక్రాన్తమసి, విష్ణోర్విక్రమణమసి, విష్ణోః క్రాన్తమసి, యా అధరాగావవృత్రంస్తాస్త్వం సాధ్నుహి.॥౧౯॥

భావార్థః:-యథా మేఘా వర్షిత్వా భూమితలం ప్రాప్యాకాశమాప్నోతి, తజ్జలం నదీర్గత్వాఽన్తతః సముద్రం ప్రాప్నోతి, తత్పృష్ఠే నావో గచ్ఛన్తి. యా అప్స్వన్తరర్థాద్యాసాముపర్యధో జలం భవతి. తద్వత్సర్వైః శిల్పిభిర్విమానాని నావశ్చ యానాని రచయిత్వా భూమిజలాఽన్తరిక్షమార్గేణాభీష్టే దేశే గమనాగమనే యథేష్టే కార్యే. యావదేతాని న సాధ్నువన్తి తావద్ద్వీపద్వీపాన్తరం గన్తుం కశ్చిదపి న శక్నోతి. యథా పక్షిణ ఇదం శరీరమయం సంఘాతం గమయన్తి తథైవ విచక్షణైః శిల్పిభిరేతదాకాశం యానైర్విక్రమణీయమ్.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ రాజశిల్పీ [కళాకారుడా]! నీద్వారా (స్వసిచః) మన ప్రజలు జలముచే దేనిని సేచనమొనర్చుచున్నారో, ఏవి (ఇయానాః) నడచుచున్నవియో (ఉదక్తాః) తిరిగి తిరిగి పైకి పోవుచున్నవియో (అహింబుధ్న్యమ్) ఆకాశమునందున్న మేఘములు (అనురీయమాణాః) వెంట వెంట నడుపుటవల్ల నడుచుచున్నవియో (నావః) నౌకలవలె సముద్రముపై నడచు నే విమానములుగలవో (వృషభస్య) వర్షించునట్టి (పర్వతస్య) మేఘముయొక్క (పృష్ఠాత్) పైభాగమందు (ప్ర చరన్తి) నడచుచున్నవియో, వేనిద్వారా నీవు (విష్ణోః) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరు నెరిగి ఈ సృష్టియందు (విక్రమణమ్) పరాక్రమవంతుడవు (అసి) అగుచున్నావో (విష్ణోః) వ్యాపకవాయువు మధ్య (విక్రాన్తమ్) అనేక విధములుగ నడచువాడవు (అసి) అగుచున్నావో మరియు (విష్ణోః) వ్యాపకవిద్యుత్తుమధ్య (క్రాన్తమ్) నడచుట కాధారమై (అసి) ఉన్నావో (అధరాక్) మేఘములకు క్రింద (అవవృత్రన్) మేఘములవలె నడచుచున్నట్టి విమానములు మున్నగు యానములను నీవు సిద్ధమొనర్చుము.॥౧౯॥

భావార్థము :- మేఘములు వర్షించిన జలములు భూమిని సేచనమొనర్చి తిరిగి ఆకాశమునకు చేరునట్లు, ఆ జలము నదులద్వారా ప్రవాహరూపమున సముద్రమును పొందుచున్నట్లు, జలములోపల అనగా క్రిందమీద జలములే యుండునట్లు సకల శిల్పులు (ఇంజినీర్లు) నః నౌకలు, విమానములు మున్నగు యానములను నిర్మించి భూమిపైనున్న జలముపైనను, ఆకాశమునందును అభీష్ట దేశములకు, ప్రాంతములకు యథేచ్ఛగా రాకపోకలను జరుపవలయును. అట్టి యానసౌకర్యములు గలుగనంతవర కెవ్వరును ద్వీపద్వీపాంతరములకు వెళ్లజాలరు. పక్షి పక్షము(రెక్క)ల సహాయమున తన శరీరమును ఆకాశమున నెగిరించి నడిపించునట్లు చతురులగు విద్వాంసులు తమ శరీరాదులను యానములద్వారా ఆకాశమున విహరింపజేతురు.॥౧౯॥

19.O royal skilled engineer, construct sea-boats, propelled on water by our experts, and aeroplanes, moving and flying up-ward, after the clouds that reside in the wind-re-

gion, that fly as the boats move on the sea, that fly high over and below the watery clouds. Be thou, thereby, prosperous in this world created by the Omnipresent God, and a flier in both air, and lightning.

౪౧౬. ప్రజాపత ఇత్యస్య దేవాత ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, స్వరాడతి ధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యైరీశ్వరోపాసనాऽऽజ్ఞాపాలనేన సర్వాః కామనాః ప్రాప్తవ్యా ఇత్యాహ.

మానవు లీశ్వరోపాసన నాచరించి ఆతని యాజ్ఞలను పాలించుటవలన సమస్త కోరికలు

నెరవేరగల వను విషయ మీమంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౪౧౬ ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా రూపాణి పరి తా బభూవ।

యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నోऽఅస్త్వయమముష్య పితాऽసావస్య

పితా వయꣳస్యామ పతయో రయీణాꣳస్వాహా। రుద్ర యత్తే

క్రివి పరం నామ తస్మిన్ హుతమస్యమేష్టమసి స్వాహా ॥౨౦॥

ప. వి:- ప్రజాపత ఇతి ప్రజా + పతే, న, త్వత్, ఏతాని, అన్యః, విశ్వా, రూపాణి, పరి, తా, బభూవ, యత్కామా ఇతి యత్+కామాః, తే, జుహుమః, తత్, నః, అస్తు, అయమ్, అముష్య, పితా, అసౌ, అస్య, పితా, వయమ్, స్యామ, పతయః, రయీణామ్, స్వాహా, రుద్ర, యత్, తే, క్రివీ, పరమ్, నామ, తస్మిన్, హుతమ్, అసి, అమేష్టమిత్యమా + ఇష్టమ్, అసి, స్వాహా ॥౨౦॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతే) ప్రజాయాః స్వామిన్నీశ్వర! (న) నిషేధే (త్వత్) తవ సకాశాత్ (ఏతాని) జీవప్రకృత్యాదీని వస్తూని (అన్యః) భిన్నః పదార్థః (విశ్వా) సర్వాణి (రూపాణి) ఇచ్ఛారూపాదిగుణవిశిష్టాని (పరి) (తా) తాని (బభూవ) అస్తి (యత్కామాః) యస్య యస్య కామః కామనా యేషాన్తే (తే) తవ (జుహుమః) గృహ్ణీమః (తత్)(నః) అస్మభ్యమ్ (అస్తు) భవతు (అయమ్)(అముష్య) ప్రత్యక్షస్య జనస్య.

(పితా) పాలకః (అసౌ) సః (అస్య) ప్రత్యక్షవర్తమానస్య (పితా) రక్షకః (వయమ్)(స్యామ) భవేమ (పతయః) స్వామినః పాలకాః (రయీణామ్) విద్యాచక్రవర్తిరాజ్యోత్పన్నశ్రియామ్ (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (రుద్ర) దుష్టానాం రోదయితః (యత్) (తే) తవ (క్రివి) కృణోతి హినస్తి యేన తత్. నకారస్థానే వర్ణవ్యత్యయేనేకారః (పరమ్) ప్రకృష్టమ్ (నామ) (తస్మిన్) (హుతమ్) (అసి)(అమేష్టమ్) అమాయాం గృహే ఇష్టమ్ (అసి) (స్వాహా) సత్యయా వాచా. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౪.౩. ౮-౧౦. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౦॥

అన్వయః :-హే ప్రజాపతే! యాన్యేతాని విశ్వా రూపాణి సన్తి తాని త్వదన్యో న పరిబభూవ. తే తవ సకాశాద్యత్కామాః సన్తో వయం జుహుమస్తత్తవ కృపయా నోఽస్తు యథా త్వమముష్య పరోక్షస్య జగతః పితాఽసౌ భవానస్య సమక్షస్య విశ్వస్య పితాఽసి, తథా వయం స్వాహా రయీణాం పతయః స్యామ. హే రుద్ర! తే తవ యత్ క్రివి పరం నామాఽస్తి యస్మింస్త్వం హుతమస్యమేష్టమసి, తం వయం స్వాహా జుహుమః. ॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యాః యః సర్వస్మిన్ జగతి వ్యాప్తః సర్వాన్ప్రతి మాతాపితృ వద్వర్తమానో దుష్టదణ్డక ఉపాసితుమిష్టోఽస్తి, తం జగదీశ్వరమేవోపాధ్వమేవమనుష్ఠానేన యుష్మాకం సర్వే కామా అవశ్యం సేత్స్యన్తి. ॥౨౦॥

పదార్థము :-(ప్రజాపతే) ప్రజాస్వామివగు నో పరమేశ్వరా! (ఏతాని) జీవులు, ప్రకృతి మున్నగు వస్తువులు (విశ్వా) సమస్తము (రూపాణి) ఇచ్ఛారూపాది ఏ గుణములుగలవో (తా) వానిని నీవుగాక (అన్యః) ఇతరు లెవ్వరును (న పరిబభూవ) తెలిసికొనజాలరు (తే) నిన్ను (యత్కామాః) ఏ యే పదార్థములను కోరుచు (వయమ్) మేము (జుహుమః) సేవించుచున్నామో ఆ యా పదార్థములు నీ కృపచే (నః) మాకు (అస్తు) ప్రాప్తించునుగాక! నీ వెట్లు (అముష్య) అట్టి పరోక్షజగమునకు (పితా) రక్షకుడవై యున్నావో అట్లే (అసౌ) నీ నీ ప్రత్యక్ష జగత్తునకును రక్షకుడవై యున్నావు. అటులనే మేమును (స్వాహా) సత్యవాణిచే (రయీణామ్) విద్య మరియు చక్రవర్తిరాజ్యము మున్నగువానిద్వారా యుత్పన్నమైన లక్ష్మిని (పతయః) రక్షించువారము (స్యామ) అగుదుముగాక! (రుద్ర) దుష్టుల నేడ్పించు ఓ పరమేశ్వరా! (తే) నీయొక్క (క్రివి) దుఃఖవిముక్తిని గలిగించు కారణముచే (పరమ్) ఉత్తమమైన (నామ) నామమును (తస్మిన్) అందున (హుతమ్) స్వీకరించి (అసి) ఉన్నావు (అమేష్టమ్) అట్టి గృహములందు ఇష్టుడవై (అసి) ఉన్ననిన్ను మేము (స్వాహా) సత్యవాణితో పొందుచున్నాము. ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! సమస్త ప్రపంచమున వ్యాపకుడై సర్వమునకు తల్లిదండ్రులవలె వర్తమానుడై యుండి దుష్టుల నేడ్పించుచు ఉపాసించుట కిష్టుడైయున్నట్టి యా జగదీశ్వరుని ఉపాసించుడు. ఇట్లనుష్ఠించుటవల్ల మీ కోరిక లవశ్యముగ సిద్ధించును. ॥౨౦॥

20.O God, Thou only comprehendest all these created forms, and none besides Thee! give us our heart's desire, when we invoke Thee. Just as Thou art the Lord of that invisible world, and this visible world, so may we be righteous lords of rich possessions.

O God! the Tormentor of the wicked, Thy remembrance relieves us of miseries. For that we worship Thee. We worship Thee at home in truthful words.

౪౧౭. ఇన్ద్రస్యేత్యస్య దేవవాత ఋషిః, క్షత్రపతిర్దేవతా, భురిగ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునర్విద్వద్భిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

విద్వాంసు లేమి చేయువలయునను విషయము మరల ఈ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౪౧౭ ఇన్ద్రస్య వజ్రో౭సి మిత్రావరుణయోస్త్వా ప్రశాస్త్రోః ప్రశిషా యునజ్మి।
అవ్యథాయై త్వా స్వధాయై త్వా౭రిష్టో అర్జునో మరుతాం ప్రసవేన
జయాపామ మనసా సమిన్ద్రియేణ ॥౨౧॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, వజ్రః, అసి, మిత్రావరుణయోః. త్వా, ప్రశాస్త్రోరితి ప్ర+శాస్త్రోః, ప్రశిషేతి ప్ర+శిషా, యునజ్మి, అవ్యథాయై, త్వా, స్వధాయై, త్వా, అరిష్టః, అర్జునః, మరుతామ్, ప్రసవేనేతి ప్ర+సవేన, జయ, అపామ, మనసా, సమ్, ఇన్ద్రియేణ.॥౨౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (వజ్రః) విజ్ఞాపకః (అసి)(మిత్రావరుణయోః) సభాసేనేశయోః (త్వా) తామ్ (ప్రశాస్త్రోః) సర్వస్య ప్రకాశనకర్త్రోః (ప్రశిషా) ప్రశాసనేన (యునజ్మి) సమాదధే (అవ్యథాయై) అవిద్యమానపీడాయై క్రియాయై (త్వా) (స్వధాయై) స్వవస్తుధారణలక్షణాయై రాజనీత్యై (త్వా)(అరిష్టః) అహింసితః (అర్జునః) ప్రశస్తం రూపం విద్యతే౭స్య సః. అర్శ ఆదిత్వాదచ్. అర్జునమితి రూప నామ... నిఘం.౩.౭. (మరుతామ్) ఋత్విజామ్ (ప్రసవేన) ప్రేరణేన (జయ) ఉత్కృష్ట (అపామ) ఆప్నుయామ (మనసా) మననశీలేన (సమ్) (ఇన్ద్రియేణ) ఇన్ద్రేణ జీవేన జుష్టేన ప్రీతేన వా. అయం మన్త్రః. శత. ౫.౪.౩.౪-౧౦. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౧॥

అన్వయః:-హే రాజన్! యస్త్వమరిష్టో౭ర్జున ఇన్ద్రస్య వజ్రో౭సి యం త్వా౭వ్యథాయై ప్రశాస్త్రోర్మిత్రా వరుణయోః ప్రశిష్టా౭హం యునజ్మి. మరుతాం ప్రసవేన స్వధాయై యం త్వా యునజ్మి. మనసేంద్రియేణ యం త్వా వయం సమాపామ స త్వం జయ దుష్టాన్ జిత్వోత్కృష్ట.॥౨౧॥

భావార్థః:-విద్వద్భీరాజా ప్రజాపురుషైశ్చ ధర్మార్థం సదా ప్రశాసనీయాః. యత ఏతే పీడాం రాజనీతివిరుద్ధం కర్మ నాచరేయుః. సర్వతః ప్రాప్తబలాః శత్రూన్ జయేయుః. యేన కదాప్యైశ్వర్యస్య హానిర్న స్యాత్. ॥౨౧॥

పదార్థము:- ఓ రాజా! నీవు (అరిష్టః) ఎవరి హింసకును అందనివాడవు (అర్జునః) ప్రశంసనీయరూపు గలవాడవు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతులగు (వజ్రః) శత్రువులకు వజ్రమువంటివాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నీకు (అవ్యథాయై) పీడగలుగకుండుటకొరకు (ప్రశాస్త్రోః) సర్వమునకు శిక్షణనిచ్చువారగు (మిత్రావరుణయోః) సభయొక్క సేనాపతియొక్క (ప్రశిషా) శిక్షణద్వారా నేను (యునజ్మి) సంయుక్తపరచుచున్నాను. (మరుతామ్) ఋత్విజులు తమ (ప్రసవేన) ప్రేరణచే (స్వధాయై) స్వంతవస్తువులను ధరించుటవంటి రాజనీతికై (త్వా) నిన్ను ఏ యోగాభ్యాసముచే చింతనమొనర్చుచున్నారో (మనసా) ఆలోచనాపరమగు మనస్సుతో (ఇన్ద్రియేణ) జీవనమునకై సేవించు ఇంద్రియములచే (త్వా) నిన్ను నేను (సమాపామ) చక్కగా పొందుచున్నానో, అట్టి నీవు (జయ) దుష్టుల జయించి చింతారహితముగ అభివృద్ధిని పొందుదము. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ప్రజలకు, ఎవ్వరికిని అన్యాయము, పీడను గలిగించి రాజనీతికి విరుద్ధమగు కర్మల నొనర్చకుండునట్లు విద్వాంసులు రాజునకు, రాజపురుషులకు ధర్మార్థసిద్ధికొరకు సదా చక్కని శిక్షణ నొసంగుచుండవలయును. తమ రాజ్యమునకు, ఐశ్వర్యములకు హాని గలుగకుండునట్లు వీరు సకల విధముల శక్తియుక్తులుగలవారై శత్రువులను జయింతురుగాక! ॥౨౧॥

21.O King, thou art invincible, admirably handsome, and a mighty bolt for the foes. I apppoint thee for alleviating the miseries of humanity, for imparting instructions to all, for presiding over the Assembly and the army, and for government. I enjoin thee to guard thy state politically, with the advice of wise statesmen. May we be attached to thee with heart and soul. May thou be victorious!.

౪౧౮.మా త ఇత్యస్య దేవవాత ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ప్రజాజనై రాజప్రసంగే కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ.

ప్రజలు రాజుయెడ నెట్లు ప్రవర్తించవలయు నను విషయ మిందుగలదు.

౪౧౮ మా తఽ ఇన్ద్ర తే వయం తురాషాడ యుక్తాసోఽ అబ్రహ్మతా వి

దసామ। తిష్ఠా రథమధి యం వజ్రహస్తా రశ్మీన్దేవ యమసే స్వశ్వాన్ ॥౨౨॥

ప.వి:-మా, తే, ఇన్ద్ర, తే, వయమ్, తురాషాట్, అయుక్తాసః, అబ్రహ్మతా, వి, దసామ, తిష్ఠ, రథమ్, అధి, యమ్, వజ్రహస్తేతి వజ్ర+హస్త, ఆ, రశ్మీన్, దేవ, యమసే, స్వశ్వానితి సు+అశ్వాన్ ॥౨౨॥

పదార్థః :-(మా) నిషేధే (తే) తవ (ఇన్ద్ర) సభేశ రాజన్! (తే) తవ (వయమ్) రాజప్రజాజనాః (తురాషాట్) తురాన్ త్వరితాన్ శత్రూన్ సహతే (అయుక్తాసః) అధర్మకారిణః (అబ్రహ్మతా) వేదేశ్వరనిష్ఠారహితతా (వి) (దసామ) ఉపక్షయేమ (తిష్ఠ) అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (రథమ్)(అధి)(యమ్) (వజ్రహస్త) వజ్రతుల్యాని శస్త్రాణి హస్తయోర్యస్య తత్సంబుద్ధౌ (ఆ)(రశ్మీన్) అశ్వనియమార్థా రజ్జూః (దేవ) (యమసే) నియచ్ఛసి (స్వశ్వాన్) శోభనాశ్చ తేఽశ్వాశ్చ తాన్. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౪.౩.౧౪. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే దేవేన్ద్ర రాజన్ వజ్రహస్త! వయం తే తవ సమ్బన్ధేఽయుక్తాసో మా భవామ, తే తవాబ్రహ్మతా మాఽస్తు విదసామ, యస్తురాషాట్ త్వం యాన్ రశ్మీన్ స్వశ్వాన్ యమసే, యం రథమధితిష్ఠ తాంస్తం చ వయమప్యధితిష్ఠేమ.॥౨౨॥

భావార్థః :-రాజప్రజాజనా రాజ్ఞా సహాయోగ్యం వ్యవహారం కదాచిన్న కుర్యుః. రాజా చైతైః సహాన్యాయం న కుర్యాత్. వేదేశ్వరాజ్ఞానుష్ఠానాః సన్తః సర్వే సమానయానాసనవ్యవహారాః స్యుః. న కదాచిదాలస్యే ప్రమాదే వేదేశ్వరనిన్దామయే నాస్తికత్వే వా వర్తేరన్.॥౨౨॥

పదార్థము :-(దేవ) ప్రకాశవంతుడవగు (ఇన్ద్ర) సభాపతిరాజా! (వజ్రహస్త) వజ్రమువంటి శస్త్రముల ధరించిన నీతో (వయమ్) రాజుయొక్క ప్రజలమగు మేము (తే) నీ తోడిసంబంధమున (అయుక్తాసః) అధర్మవంతులము (మా) కాకుందుముగాక! (తే) నీకు (అబ్రహ్మతా) వేద మరియు ఈశ్వర నిష్ఠరహితమగు మనస్సు (మా) కలుగకుండునుగాక! మరియు (విదసామ) ధర్మమును నష్టపరచకుందుముగాక! (తురాషాట్) శీఘ్రకారులగు శత్రువులను సహించు నీవు (రశ్మీన్) గుఱ్ఱపుకళ్లెములత్రాళ్లను మరియు (స్వశ్వాన్) చక్కని గుఱ్ఱములను (యమసే) నియంత్రణమున నుంచునట్లు మరియు (రథమ్) రథముపై (అధితిష్ఠ) ఆసీనుడవగునట్లు గుఱ్ఱములను, రథములను మేమును చక్కగా అధిష్ఠించుచుందుముగాక!॥౨౨॥

భావార్థము :-ప్రజలు రాజుయెడ నెన్నడును అయోగ్యముగ వ్యవహరించరాదు. రాజుకూడ ప్రజలయెడ అన్యాయముగ వ్యవహరించకూడదు. వేదాజ్ఞను, ఈశ్వరాజ్ఞను శిరసావహించుచు ప్రజలెల్లరును ఒకే వాహనముపై నెక్కినట్లుండవలెను. ఒకే పడకపై కూర్చుండియున్నట్లుండవలయును. సమానరూపమున వ్యవహరించవలెను. కాని ఆలస్యప్రమాదములందుగాని, ఈశ్వరుని, వేదములను నిందించుట యందుగాని, నాస్తికత్వమునందుగాని చిక్కుపడి పతనమైపోరాదు.॥౨౨॥

22.O renowned King, equipped with arms, may we never behave unrighteously towards thee. May thou never shaken thy belief in the Vedas and God. May we never die in poverty. O conqueror of foes, ascend the chariot. Thou controllest the reins and noble horses!.

౪౧౯. అగ్నయ ఇత్యస్య దేవవాత ఋషిః, అగ్న్యాదయో మన్త్రోక్తా దేవతాః, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ మాతాఽపత్యాని పరస్పరం కీదృశం సంవదేయురిత్యాహ.

తల్లి పుత్రులకెట్లి శిక్షణనీయవలయును? పుత్రులును తల్లియాజ్ఞయం దెట్లు ప్రవర్తించవలయునను విషయ మీ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౪౧౯ అగ్నయే గృహపతయే స్వాహా సోమాయ వనస్పతయే స్వాహా మరుతామోజసే స్వాహేన్ద్ర స్యేన్ద్రియాయ స్వాహా।
పృథివి మాతర్మా మాహిꣳసీర్మో ౧ అహం త్వామ్ ॥౨౩॥

ప.వి:- అగ్నయే, గృహపతయ ఇతి గృహ + పతయే, స్వాహా, సోమాయ, వనస్పతయే, స్వాహా, మరుతామ్, ఓజసే, స్వాహా, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియాయ, స్వాహా, పృథివి, మాతః, మా, మా, హిꣳసీః, మోఽ ఇతి మో, అహమ్, త్వామ్. ॥౨౩॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) ధర్మవిజ్ఞానాఢ్యాయ (గృహపతయే) గృహాశ్రమస్వామినే (స్వాహా) సత్యాం నీతిమ్ (సోమాయ) సోమలతాద్యాయౌషధిగణాయ (వనస్పతయే) వనానాం పాలకాయాశ్వత్థప్రభృతయే (స్వాహా) వైద్యకశాస్త్రబోధజనితాం క్రియామ్ (మరుతామ్) ప్రాణానామృత్విజాం వా (ఓజసే) బలాయ (స్వాహా) యోగశాన్తిదాం వాచమ్ (ఇన్ద్రస్య) జీవస్య (ఇన్ద్రియాయ) నేత్రాద్యాయ అన్తఃకరణాయ వా (స్వాహా) సుశిక్షాయుక్తాం వాచముపదిష్టిమ్ (పృథివి) భూమివత్ప్రభుశుభలక్షణే (మాతః) మాన్యకర్త్రి జనని (మా) నిషేధే (మా) మామ్ (హింసీః) కుశిక్షయా మా హింస్యాః (మో) (అహమ్) (త్వామ్). అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౪.౩. ౧౫-౨౧ వ్యాఖ్యాతః.॥౨౩॥

అన్వయః:-హే ప్రజాజనా! యథారాజజనా వయం గృహపతయేఽగ్నయే స్వాహా, సోమాయ వనస్పతయే స్వాహా, మరుతామోజసే స్వాహేన్ద్రస్యేన్ద్రియాయ స్వాహా చరేమ, తథా యూయమప్యాచరత. హే పృథివి మాతస్త్వం మా మా హింసీస్త్వామహం చ మో హింస్యామ్.॥౨౩॥

భావార్థః:-రాజాదిరాజజనైః ప్రజాహితాయ ప్రజాజనైరేతేషాం సుఖాయ సర్వస్యోన్నతయే చ పరస్పరం వర్తితవ్యమ్. మాతా కుశిక్షయాఽవిద్యాదానేన స్వసన్తానాన్భ్రష్టబుద్ధీన్ కదాచిన్న కుర్యాత్ సన్తానాశ్చ మాతురప్రియం నాచరేయుః.॥౨౩॥

పదార్థము :-ఓ ప్రజలారా! రాజు మరియు రాజపురుషులవంగు మే మెట్లు (గృహపతయే) గృహాశ్రమస్వామియగు (అగ్నయే) ధర్మవిజ్ఞానములతో గూడిన విద్వాంసునికై (స్వాహా) సత్యనీతిని

(సోమాయ) సోమలత మున్నగు ఓషధులకు మరియు (వనస్పతయే) వనములను రక్షించు రావి మున్నగు వృక్షములకొరకు (స్వాహా) వైద్యశాస్త్రబోధనచే నుత్పన్నమైన క్రియను (మరుతామ్) ప్రాణుల మరియు ఋత్విజులయొక్క (ఓజసే) బలముకొరకు (స్వాహా) యోగాభ్యాసము, శాంతిని ప్రసాదించు వాణిని మరియు (ఇన్ద్రస్య) జీవునియొక్క (ఇన్ద్రియాయ) మనస్సు మరియు ఇంద్రియములకొరకు (స్వాహా) చక్కని శిక్షణతో గూడిన యుపదేశమును జేయుచున్నట్లు మీరును చేయుడు (పృథివి) పృథివివలె బహుగుణయుక్తురాలవై (మాతః) మాన్యతను ప్రసాదించు జననీ! నీవు (మా) నాకు (మా హింసీః) చెడుశిక్షణలచే దుఃఖముల గలిగించకుము. మరియు (త్వామ్) నీకు(అహమ్) నేనుకూడ (మా) దుఃఖములను గలుగజేయకుండుదును గాక! ॥౨౩॥

భావార్థము :- రాజు మరియు రాజకర్మచారులు ప్రజల శ్రేయస్సునకు, ప్రజలు రాజు రాజ్య సుఖములకై, సకలోన్నతికొరకై కలిసిమెలిసి వ్యవహరించవలయును. మూర్ఖత్వమును పెంపొందజేయు అజ్ఞానయుతమగు శిక్షణచే సంతానమును మూర్ఖుల నొనర్చకుండుట తల్లి కర్తవ్యమైయున్నది. సంతానము సైతము తల్లిదండ్రులయెడ ద్వేషబుద్ధిని గలిగియుండరాదు. ॥౨౩॥

23.We should behave righteously towards the religious-minded and learned householder, derive medical benefit from herbs and trees, inculcate the practice of yoga for the vigour of the priests, follow noble instructions for the improvement of physical organs controlled by the soul. O mother endowed with noble qualities like the Earth, don't injure me by wrong instructions. May I never injure thee!.

౪౨౦. హంస ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, భురిగార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

మనుష్యైరీశ్వరోపాసనేన న్యాయసుశిక్షే కార్యే ఇత్యాహ.

మానవులు ఈశ్వరోపాసనచేయువారై సర్వమునకు న్యాయమును గలుగజేయుచు

ఉత్తమశిక్షణలను పొందుచు వానిని ఇతరులకును కలుగజేయవలెను.

౪౨౦ హ్గ్ంసః శుచిషద్వసురన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్।

నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజాఽ ఋతజాఽ

అద్రిజాఽఋతం బృహత్ ॥౨౪॥

ప.వి:- హ్గ్ంసః, శుచిషత్, శుచిసదితి శుచి+సత్, వసుః, అన్తరిక్షసదిత్యన్తరిక్ష+సత్, హోతా, వేదిషత్, వేదిసదితి వేది+సత్, అతిథిః, దురోణసదితి దురోణ+సత్, నృషత్,

నృసదితి నృ+సత్, వరసదితి వర+సత్, ఋతసదిత్యృత+సత్, వ్యోమసదితి వ్యోమ+సత్, అబ్జాఇత్యప్+జాః, గోజా ఇతి గో+జాః, ఋతజా ఇత్యృత+జాః, అద్రిజా ఇత్యద్రి+జాః, ఋతమ్, బృహత్ ॥౨౪॥

పదార్థః :-(హ౦సః) యః సంహన్తి సర్వాన్ పదార్థాన్ స జగదీశ్వరః (శుచిషత్) యః శుచిషు పవిత్రేషు పదార్థేషు సీదతి సః (వసుః) వస్తా వాసయితా వా (అన్తరిక్షసద్) యోఽన్తరిక్షేఽవకాశే సీదతి (హోతా) దాతాగ్రహీతాఽత్తా వా (వేదిషత్) వేద్యాం పృథివ్యాం సీదతి (అతిథిః) అవిద్యమానా తిథిర్యస్య తద్వన్మాన్యః (దురోణసత్) యో దురోణే గృహే సీదతి సః. దురోణ ఇతి గృహ నా.... నిఘం.౩.౪. (నృషత్) యో నృషు సీదతి సః (వరసత్) యో వరేషూత్తమేషు పదార్థేషు సీదతి సః (ఋతసత్) య ఋతేషు సత్యేషు ప్రకృత్యాదిషు సీదతి సః (వ్యోమసత్) యో వ్యోమని సీదతి సః (అబ్జాః) యోఽపో జనయతి (గోజాః) యో గాః పృథివ్యాదీన్ జనయతి (ఋతజాః) యః సత్యవిద్యామయం వేదం జనయతి (అద్రిజాః) యో మేఘపర్వతవృక్షాదీన్ జనయతి సః (ఋతమ్) సత్యస్వరూపమ్ (బృహత్) మహద్బ్రహ్మ. అయమ్మన్త్రః. శత. ౫.౪.౩.౨౨. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా భవన్తో యః పరమేశ్వరో హంసః శుచిషద్వసురన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసన్నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహదస్తి తమేవోపాసీరన్.॥౨౪॥

భావార్థః :-మనుష్యైః సర్వవ్యాపకం పవిత్రకరం బ్రహ్మైవోపాస్యమస్తి. న ఖల్వేతస్యోపాసనేన వినా కించిదపి పూర్ణం ధర్మార్థకామమోక్షజం సుఖం భవితుం శక్యమ్.॥౨౪॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! పరమేశ్వరుడు (హంసః) సకల పదార్థములను స్థూల మొనర్చువాడు (శుచిసత్) పవిత్రపదార్థములందు స్థిరమైనవాడు (వసుః) నివసించి, నివసింపజేయువాడు (అన్తరిక్షసత్) ఆకాశమునందు వ్యాపకుడు (హోతా) సకల పదార్థములను ఆదాన ప్రదానము చేయువాడు మరియు ప్రళయకర్త (వేదిషత్) పృథివియందును వ్యాపకుడు (అతిథిః) అభ్యాగతునివలె సత్కరించదగినవాడు (దురోణసత్) గృహమందును స్థితుడు (నృషత్) మనుష్యులందును నుండువాడు (వరసత్) ఉత్తమ పదార్థములందు వసించువాడు (ఋతసత్) సత్యప్రకృతి మొదలగు నామములు గలవాడు, కారణమందు స్థితుడు (వ్యోమసత్) ఆకాశమందు వ్యాపకుడు (అబ్జాః) జలములను ప్రసిద్ధపరచువాడు (గోజాః) పృథివిమున్నగు తత్త్వముల నుత్పన్నముచేయువాడు (ఋతజాః) సత్యవిద్యలగ్రంథములగు వేదములను ప్రసిద్ధపరచువాడు (అద్రిజాః) మేఘములు, పర్వతములు, వృక్షములు మున్నగువానిని నిర్మాణమొనర్చువాడు

(ఋతమ్) సత్యస్వరూపుడు (బృహత్) సర్వముకన్న గొప్పవాడు, అనంతుడునై యున్నట్టి యీ పరమేశ్వరునే మీరు ఉపాసించవలయును. ॥౨౪॥

భావార్థము :- సర్వవ్యాపకుడు, సకల పదార్థములను పరిశుద్ధపరచువాడును నగు నా పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరునే సకల మానవులును ఉపాసించవలయును. ఏలన! యాతని నుపాసించనిచే ధర్మార్థ కామమోక్షములవలన గలుగు సుఖమెన్నడును గలుగుజాలదు. ॥౨౪॥

24.Worship God alone, Who solidifies material objects, resides in the hearts of yogis, is Omnipresent, pervades the atmosphere, is the Giver of all gifts, pervades the earth, is Adorable, Ubiqutious. Present in the hearts of godly persons, and infinte objects; dwels in space; is the Creator of waters, and earth, Revealer of the Vedas, and Maker of clouds, mountains and trees. He is true in His nature and Mighty.

౪౨౧. ఇయదిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

మనుష్యైః కిమర్థం బ్రహ్మోపాసనీయమిత్యుపదిశ్యతే.

మానవు డీశ్వరోపాసన నేల యొనర్చవలయు నను విషయ మిందుపదేశించబడినది.

౪౨౧ ఇయదస్యాయురస్యాయుర్మయి ధేహి యుఙ్ ఙసి వర్చోఽసి

వర్చోమయి ధేహ్యూర్గస్యూర్జం మయిధేహి।

ఇన్ద్రస్య వాం వీర్యకృతో బాహూఽ అభ్యుపావహరామి ॥౨౫॥

ప.వి:- ఇయత్, అసి, ఆయుః, అసి, ఆయుః, మయి, ధేహి, యుఙ్, అసి, వర్చః, అసి, వర్చః, మయి, ధేహి, ఊర్క్, అసి, ఊర్జమ్, మయి, ధేహి, ఇన్ద్రస్య వామ్, వీర్యకృత ఇతి వీర్య+కృతః, బాహూ ఇతి బాహూ, అభ్యుపావహరామీత్యభి+ఉపావహరామి॥౨౫॥

పదార్థః :-(ఇయత్) ఏతావత్పరిమాణమ్ (అసి) (ఆయుః) జీవనమ్ (అసి)(ఆయుః)(మయి) జీవాత్మని (ధేహి)(యుఙ్) సమాధాతా (అసి) (వర్చః) స్వప్రకాశమ్ (అసి) (వర్చః) (మయి) (ధేహి) (ఊర్క్) బలవాన్ (అసి) (ఊర్జమ్) (మయి) (ధేహి) (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (వామ్) యువయో రాజప్రజాజనయోః (వీర్యకృతః) యో వీర్యం కరోతి తస్య (బాహూ) బాధతే యాభ్యాం బలవీర్యాభ్యాం

తౌ (అభ్యుపావహరామి) అభితః సామీప్యేఽర్వాక్ స్థాపయామి. అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౪.౩.౨౫-౨౭. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౫॥

అన్వయః :-హే బ్రహ్మంస్త్వమాయురసీయదాయుర్మయి ధేహి. త్వం యుఙ్ఙసి వర్చోఽసి యోగజం వర్చోమయి ధేహి. త్వమూర్గస్యూర్జం మయి ధేహి. హే రాజప్రజాజనౌ వీర్యకృత ఇన్ద్రస్యేశ్వరస్యాశ్రయేణ వాం యువయోర్బాహూ బలవీర్యే అహమభ్యుపావహరామి.॥౨౫॥

భావార్థః:-య ఆత్మస్థం బ్రహ్మోపాసతే తే శోభనం జీవనాదికమశ్నువతే. నహి కేనచిదీశ్వరస్యాశ్రయమన్తరా పూర్ణౌ బలపరాక్రమౌ లభ్యేతే.॥౨౫॥

పదార్థము :-ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ఇయత్) ఇంతటి (ఆయుః) ఆయువును (మయి) నాయందు (ధేహి) ధరింపజేయుము. దీనిచే నీవు (యుఙ్) సర్వమును సమాధిచేయువాడవై (అసి) ఉన్నావు (వర్చః) స్వయంప్రకాశస్వరూపుడవై (అసి) ఉన్నావు. ఈ కారణమున (ఊర్క్) అత్యన్తశక్తిశాలివై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (ఊర్జమ్) బలపరాక్రమములను (మయి) నాయందు (ధేహి) ధరింపజేయుము. ఓ రాజా! మరియు ప్రజలారా! (వీర్యకృతః) బలపరాక్రమాదుల పెంపొందజేయు (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యము మరియు పరమాత్ముని ఆశ్రయముచే (వామ్) మీ రాజపురుషుల (బాహూ) బలపరాక్రమములను (అభ్యుపావహరామి) సకలవిధముల మీద్గరనే స్థాపించుచున్నాను.॥౨౫॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుని తమ హృదయములందు స్థిరపరచుకొని ఉపాసించువారు ఆనందప్రద జీవనాదుల సౌఖ్యముల ననుభవించుచుందురు. ఈశ్వరుని ఆశ్రయములేక ఏ మానవుడును పూర్ణ బలపరాక్రమములను పొందలేడు.॥౨౫॥

25.O God, so great art Thou; life art thou, give me life. Thou yokest all in noble deeds: thou art splendour, give me splendour. Strength art thou: give me strength. O King and subjects, I amkc the strength of your arms depend upon God, the Fountain of strength!.

౪౨౬.స్యోనాసీత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఆసన్దీ రాజపత్నీ దేవతా, భురిగనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

స్త్రీణాం న్యాయో విద్యానుశిక్షే చ స్త్రీభిరేవ కార్యే నరాణాం నరైశ్చేత్యాహ.

న్యాయవిద్యానుశిక్షలను స్త్రీలకు స్త్రీలును, పురుషులకు పురుషులును గరుపవలెను.

౪౨౬ స్యోనాసి సుషదాసి క్షత్రస్య యోనిరసి।

స్యోనామాసీద సుషదామాసీద క్షత్రస్య యోనిమాసీద ॥౨౬॥

ప.వి:-స్యోనా, అసి, సుషదా, సుసదేతి సు+సదా, అసి, క్షత్రస్య, యోనిః, అసి, స్యోనామ్, ఆ, సీద, సుషదామ్, సుసదామితి సు+సదామ్, ఆ, సీద, క్షత్రస్య యోనిమ్, ఆ, సీద ॥౨౬॥

పదార్థః :-(స్యోనా) సుఖరూపా (సుషదా) యా శోభనే వ్యవహారే సీదతి సా (అసి) (క్షత్రస్య) రాజన్యాయస్య (యోనిః) గృహే న్యాయకర్త్రీ (అసి) (స్యోనామ్) సుఖకారికామ్ (ఆ) (సీద) (సుషదామ్) శుభసుఖదాత్రీమ్ (ఆ) (సీద) (క్షత్రస్య) క్షత్రియకులస్య (యోనిమ్) (ఆ) (సీద). అయమ్మన్త్రః శత. ౫. ౪.౪.౨-౪. వ్యాఖ్యాతః ॥౨౬॥

అన్వయః:-హే రాజ్ఞి యతస్త్వం స్యోనాఽసి, సుషదాసి, క్షత్రస్య యోనిరసి తస్మాత్ స్యోనాం సుశిక్షామాసీద, సుషదాం విద్యామాసీద క్షత్రస్య యోనిం రాజనీతిమాసీద.॥౨౬॥

భావార్థః:-రాజపత్నీ సర్వాసాం స్త్రీణాం న్యాయసుశిక్షే చ సద్యైవ కుర్యాత్. నైతాసామేతే పురుషైః కారయితవ్యే. కుతః పురుషాణాం సమీపే స్త్రియో లజ్జితా భీతాశ్చ భూత్వా యథావద్వక్తుమధ్యేతుం చ న శక్నువన్త్యతః.॥౨౬॥

పదార్థము:-ఓ రాణీ! (స్యోనా) సుఖస్వరూపురాలవై (అసి) ఉన్నావు (సుషదా) సుందర వ్యవహారములొనర్చుదానవై (అసి) ఉన్నావు (క్షత్రస్య) రాజ్యన్యాయవ్యవహారముస (యోనిః) తీర్పరివై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే నీవు (స్యోనామ్) సుఖవంతమగు చక్కని శిక్షణలో (ఆసీద) తత్పరురాలివై (సుషదామ్) చక్కని సుఖముల ప్రసాదించు విద్యను (ఆసీద) ఉత్తమవిధిగా ప్రాప్తింపజేయుము, పొందుము. (క్షత్రస్య) క్షత్రియవర్గముయొక్క (యోనిః) రాజనీతిని (ఆసీద) స్త్రీలెల్లరకును తెలుపుము.॥౨౬॥

భావార్థము :-రాజపట్టమహిషులు (రాణులు) సమస్త స్త్రీలకు న్యాయ, ధార్మికశిక్షణలను గలుగజేయవలయును. స్త్రీలు పురుషులవద్ద లజ్జాబిడియములచే హృదయపూర్వకముగా ప్రశ్నించుటగాని, నేర్చుటగాని జరుగదు. కావున స్త్రీలు స్త్రీయధ్యాపికల సన్నిధియందే చదివించు ఏర్పాట్లను గలిగించ వలెను.॥౨౬॥

26.O Queen, thou art happy, doer of virtuous deeds, and imparter of justice. So be eagerly engaged in delight - giving knowledge. Acquire carefully education that conduces to pleasure. Teach all the females the art of Kingship!.

౪౨౩. నిషసాదేత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, వరుణో దేవతా, పిపీలికామధ్యా, విరాడ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

రాజవద్రాజపత్న్యోఽపి రాజధర్మమాచరేయురిత్యాహ.

రాజువలెనే రాణియును రాజధర్మముల నాచరించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు ఉపదేశించబడినది.

౪౨౩ నిషసాద ధృతవ్రతో వరుణః పస్త్యాస్వా సామ్రాజ్యాయ సుక్రతుః॥౨౭॥

ప.వి:-ని, షసాద, ధృతవ్రత ఇతి ధృత+వ్రతః, వరుణః, పస్త్యాసు, ఆ, సామ్రాజ్యాయేతి సామ్+రాజ్యాయ, సుక్రతురితి సు+క్రతుః ॥౨౭॥

పదార్థః :-(ని) నిత్యమ్ (షసాద) సీదతు (ధృతవ్రతః) ధృతాని సత్యాచరణ బ్రహ్మచర్యాదీని వ్రతాని యేన సః (వరుణః) పురుషోత్తమః (పస్త్యాసు) న్యాయగృహేషు (ఆ) సమన్తాత్ (సామ్రాజ్యాయ) సమ్రాజాం భావాయ కర్మణే వా (సుక్రతుః) శోభనా క్రతుః ప్రజ్ఞా క్రియా వా యస్య సః. అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౪.౪.౫. వ్యాఖ్యాతః. ॥౨౭॥

అన్వయః :-హే రాజ్ఞి! యథా తవ ధృతవ్రతః సుక్రతుర్వరుణః పతిః సామ్రాజ్యాయ పస్త్యాస్వా నిషసాద తథా తత్ర త్వమపి న్యాయం కురు.॥౨౭॥

భావార్థః :-యథా సమ్రాట్ సామ్రాజ్యం పాలితుం న్యాయాసనే స్థిత్వా పురుషాణాం సత్యం న్యాయం కుర్యాత్తథా రాజపత్నీ స్త్రీణాం నిత్యం న్యాయం కుర్యాత్. అతః కిమాగతం యాదృశో నీతివిద్యాధర్మయుక్తః స్వామీ పురుషాణాం న్యాయం కుర్యాత్తాదృశ్యేవ తత్స్త్రియా భవితవ్యమితి.॥౨౭॥

పదార్థము :-ఓ రాణీ! నీయొక్క (ధృతవ్రతః) సత్యాచరణ, బ్రహ్మచర్యము మున్నగు వ్రతముం ధరించువాడు (సుక్రతుః) ఉత్తమబుద్ధి మరియు క్రియలందు (వరుణః) ఉత్తముడును నగు పతి (సామ్రాజ్యాయ) చక్రవర్తిరాజ్య ప్రాప్తికొరకును, దాని క్రియకొరకును (పస్త్యాసు) న్యాయాలయమునందు (ఆ) నిరంతరము (ని) న్యాయ మొనర్చుచుండునట్లు నీవును న్యాయతీర్పరివి కమ్ము.॥౨౭॥

భావార్థము :-చక్రవర్తి సామ్రాజ్యరక్షణకొరకు న్యాయపీఠముపై గూర్చిండి పురుషులకు న్యాయము గలుగజేయునట్లే రాణులును స్త్రీలకు సదా న్యాయము గలిగించుచుండవలెను. పతి నీతి, ధర్మ, విద్యా యుక్తుడై యుండునట్లే స్త్రీలును నుండవలెనని దీనివలన తెలియుచున్నది.॥౨౭॥

27. O Queen, just as thy excellent husband, wedded to the vow of Brahmacharya, and master of nice wisdom, for universal sway, always sits in a court of law and administers justice, so shoulds thou!.

౪౨౪ అభిభూరిత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, యజమానో దేవతా, ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స రాజా కీదృశో భూత్వా కస్మై కిం కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే.

ఆ రాజు ఎట్లుండవలయును, ఎవరికొరకే మేమి యాచరించవలయు నను విషయ

మీ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౪౨౪ అభిభూరస్యేతాస్తే పఞ్చ దిశః కల్పన్తాం బ్రహ్మంస్త్వం బ్రహ్మాసి సవితాసి

సత్యప్రసవో వరుణోఽసి సత్యౌజాఇన్ద్రోఽసి విశౌజారుద్రోఽసి సుశేవః।

బహుకార శ్రేయస్కర భూయస్కరేన్ద్రస్య వజ్రోఽసి తేన మే రధ్య ॥౨౮॥

ప.వి:- అభిభూరిత్యభి+భూః, అసి, ఏతాః, తే, పఞ్చ, దిశః, కల్పన్తామ్, బ్రహ్మన్, త్వమ్, బ్రహ్మా, అసి, సవితా, అసి, సత్యప్రసవ ఇతి సత్య+ప్రసవః, వరుణః, అసి, సత్యౌజా ఇతి సత్య+ఓజాః, ఇన్ద్రః, అసి, విశౌజాః, రుద్రః, సుశేవ ఇతి సు+శేవః, బహుకారేతి బహు+కార, శ్రేయస్కర, శ్రేయఃకరేతి శ్రేయః+కర, భూయస్కర, భూయఃకరేతి భూయః+కర, ఇన్ద్రస్య, వజ్రః, అసి, తేన, మే, రధ్య.॥౨౮॥

పదార్థః (అభిభూః) దుష్టానాం తిరస్కర్తా (అసి) (ఏతాః) (తే) తవ (పఞ్చ) పూర్వాదయశ్చత్వార ఊర్ధ్వైకా (దిశః) (కల్పన్తామ్) సుఖయుక్తా భవన్తు (బ్రహ్మన్) ప్రాప్తబ్రహ్మవిద్య (త్వమ్) (బ్రహ్మా) చతుర్వేదాఖిలరాజప్రజాసుఖనిమిత్తానాం పదార్థానాం నిర్మాతా (అసి) (సవితా) ఐశ్వర్యోత్పాదకః (అసి) (సత్యప్రసవః) సత్యేన కర్మణా ప్రసవ ఐశ్వర్యం యస్య సః. (వరుణః) వరస్వభావః (అసి) (సత్యౌజాః) సత్యమోజో బలం యస్య సః. (ఇన్ద్రః) సుఖానాం ధాతా (అసి) (విశౌజాః) విశా ప్రజయా సహౌజః పరాక్రమో యస్య సః (రుద్రః) శత్రూణాం దుష్టానాం రోదయితా (అసి) (సుశేవః) శోభనం శేవం సుఖం యస్య సః. శేవమితి సుఖనా....నిఘం. 3.6. (బహుకార) బహూనాం సుఖానాం కర్తః (శ్రేయస్కర) కల్యాణకర్తః (భూయస్కర) పునః పున రనుష్ఠాతః (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యస్య (వజ్రః) ప్రాపకః (అసి) (తేన) (మే) మహ్యమ్ (రధ్య) సంరాధ్నుహి. అయమ్మన్త్రః శత.౫.౪.౪.౬-౨౧. వ్యాఖ్యాతః.॥౨౮॥

అన్వయః :- హే బహుకార శ్రేయస్కర భూయస్కర బ్రహ్మన్! యథా యస్య తే తవైతాః పఞ్చదిశః కల్పేరన్ తథా మమ భవత్పత్న్యాః కల్పన్తామ్. యథా త్వమభిభూరసి సవితాసి, సత్యప్రసవో వరుణోఽసి, సత్యౌజా ఇన్ద్రోఽసి, విశౌజాః సుశేవో రుద్రో(స్)ఇన్ద్రస్య వజ్రోఽసి తథాఽహమపి భవేయం. యథాఽహం యేన తుభ్యమృద్ధిసిద్ధీ కుర్యాం తథా త్వం తేన మే రధ్య.॥౨౮॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పురుషః సర్వదిక్సుకీర్తిర్వేదప్రవీణః సత్యకారీ సర్వస్య సుఖప్రదో ధార్మికో జనో భవేత్తథా తవ పత్నీస్యాత్తే రాజధర్మే స్వీకృత్యాస్మద్బహుసుఖం బహు శ్రియం చ ప్రాప్నువన్తు. ॥౨౮॥

పదార్థము :- (బహుకార) అనేకసుఖముల (శ్రేయస్కర) కల్యాణముల (భూయస్కర) మాటిమాటికి అనుష్ఠానమొనర్చువాడు (బ్రహ్మన్) ఆత్మవిద్యల ప్రాప్తించుకొనినవాడు (తే) ఎట్లు నీయొక్క (ఏతాః) ఇట్టి (పఞ్చ) తూర్పుమున్నగు నాలుగు, క్రిందిమీద కలిపి మొత్తము (దిశః) ఐదు దిశలు సమర్థవంతమైయున్నట్లే యవి నీ సత్నియొక్క కీర్తి నాకొరకు (కల్పన్తామ్) సుఖవంతమగుగాక! నీ వెట్లు (అభిభూః) దుష్టులను హీనపరచువాడవై (అసి) ఉన్నావో (సవితా) ఐశ్వర్యవముల నుత్పన్నవెునర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావో (సత్యప్రసవః) సత్యప్రేరణచే ఉత్తమ సుఖసంతుడవు (రుద్రః) శత్రువులను, దుష్టులను ఏడ్పించువాడవై (అసి) ఉన్నావో (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యముల (వజ్రః) ప్రాప్తింపజేయువాడవై (అసి) ఉన్నావో నేనును అట్లే యగుదునుగాక! మరియు నీకొరకు నే నెట్లు బుద్ధిసిద్ధుల నొనర్చుదునో అట్లే (తేన) దానిద్వారా (మే) నాకొరకు (రధ్య) కార్యములను సిద్ధింపజేయు సమర్థతను ప్రసాదించుము.॥౨౮॥

భావార్థము :- పురుషులు సకల దిశలందు కీర్తిశాలురు వేదవేత్తలు, ధనుర్వేద, అర్థవేదవిద్యలందు ప్రవీణులు, సత్యాచరణులు, సకలమునకు సుఖమునొసగువారు, ధర్మాత్ములునై యుండునట్లే వారి స్త్రీలు కూడ యుండవలయును. ఆ స్త్రీపురుషులు రాజధర్మమును స్థాపించి అధిక సుఖములను,శోభలను మానవులెల్లరకును ప్రాప్తింపజేయవలయును.॥౨౮॥

28.O King, thou art the conqueror of foes, May these five regions be prosperous for thee. O King, the master of spiritual knowledge, thou art the maker of the state. Thou art the creator of prosperity through righteous dealings. Thou art affable in nature through real power. Thou art the giver of comforts, through the splendour of thy subjects. Thou makest the wicked and the enemy weep, and art full of happiness. Thou art the doer of many acts; contributor to the welfare of thy people. Thou endeavourest again and again. Thou art the grantor of prosperity. Therewith grant me strength to do may duty!.

౪౨౯. అగ్నిరిత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునా రాజప్రజాజనాః కింవత్ కింకుర్యురిత్యాహ.

రాజు ప్రజలు ఎట్లానిపలె నే మేమి చేయవలెనను విషయ మీ మంత్రమందు గలదు.

४०॥ అగ్నిః పృథు ర్ధర్మణస్పతిర్జుషాణో ఽఅగ్నిః పృథుర్ధర్మణస్పతి
రాజ్యస్య వేతు స్వాహా। స్వాహాకృతాః సూర్యస్య
రశ్మిభిర్యతధ్వꣳసజాతానాం మధ్యమేష్ఠ్యాయ ॥౨౯॥

ప.విః-అగ్నిః, పృథుః, ధర్మణః, పతిః, జుషాణః, అగ్నిః, పృథుః, ధర్మణః, పతిః, ఆజ్యస్య, వేతు, స్వాహా, స్వాహాకృతా ఇతి స్వాహా+కృతాః, సూర్యస్య, రశ్మిభిరితి రశ్మి+భిః, యతధ్వమ్, సజాతానామితి స+జాతానామ్, మధ్యమేష్ఠ్యాయ, మధ్యమేష్ఠ్యాయేతి మధ్యమే+స్థ్యాయ ॥౨౯॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) సూర్య ఇవ (పృథుః) విస్తీర్ణపురుషార్థః (ధర్మణః) ధర్మస్య (పతిః) పాలయితా (జుషాణః) సేవమానః (అగ్నిః) విద్యుదివ (పృథుః) మహాన్ (ధర్మణః) న్యాయస్య (పతిః) రక్షక (ఆజ్యస్య) ఘృతాద్యేర్హవిషః (వేతు) వ్యాప్నోతు (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (స్వాహాకృతాః) యాః స్వాహా సత్యాం క్రియాం కుర్వన్తి తాః (సూర్యస్య) (రశ్మిభిః) (యతధ్వమ్) (సజాతానామ్) జాతైః సహ వర్తమానానామ్ (మధ్యమేష్ఠ్యాయ) మధ్యే పక్షపాతరహితే భవే న్యాయే తిష్ఠతి తస్య భావాయ. అయమ్మన్త్రః శత ౫.౪.౪. ౨౨-౨౩ వ్యాఖ్యాతః ॥౨౯॥

అన్వయః:-హే రాజన్ రాజ్ఞి వా! యథా పృథుధర్మణస్పతిర్జుషాణోఽగ్నిః సజాతానాం మధ్యమేష్ఠ్యాయ స్వాహాఽఽజ్యస్య వేతి. సూర్యస్య రశ్మిభిః సహ హవిః ప్రసార్య సుఖయతి తథా ధర్మణస్పతిః పృథుర్జుషాణోఽగ్ని ర్భవాన్ రాష్ట్రం వేతు. తథా చ హే స్వాహాకృతాః సభా స్త్రియో! యూయమపి ప్రయతధ్వమ్. ॥౨౯॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే రాజప్రజాజనా! యూయం యథా సూర్యప్రసిద్ధవిద్యుదగ్ని వద్వర్తిత్వా పక్షపాతం విహాయ సమానజన్మసు మధ్యస్థాః సన్తో న్యాయం కురుత. తథాఽయమగ్నిః సవితృప్రకాశే వాయౌ చ సుగన్ధం ద్రవ్యం ప్రాప్య వాయుజలౌషధిశుద్ధిద్వారా సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయతి తథా న్యాయయుక్తైః కర్మభిః సహచరితా భూత్వా సర్వాః ప్రజాః సుఖయత. ॥౨౯॥

పదార్థము :- ఓరాజా, ఓ రాణీ! ఎట్లు (పృథుః) మహాపురుషార్థముతో గూడిన (ధర్మణః) ధర్మముయొక్క (పతిః) రక్షకుడు (జుషాణః) సేవకుడు (అగ్నిః) విద్యుత్తువలె వ్యాపకమైనది (సజాతానామ్) ఉత్పన్నమగు పదార్థములతోగూడ నుండునట్టి పదార్థముల (మధ్యమేష్ఠ్యాయ) మధ్యన స్థిరమై (స్వాహా) సత్యక్రియద్వారా (ఆజ్యస్య) ఘృతము మున్నగు హోమపదార్థముల ప్రాప్తింపజేయుచు (సూర్యస్య) సూర్యుని (రశ్మిభిః) కిరణములచే హోమమొనర్పబడిన పదార్థములు వ్యాప్తపరచి సుఖముల నొసగుచున్నదో అట్లే (ధర్మణః) న్యాయమునకు (పతిః) రక్షకుడవు (పృథుః) గొప్పవాడవు (జుషాణః) సేవచేయువాడవు (అగ్నిః) తేజస్వివగు నీవు రాజ్యమును (వేతు) పొందుము. అటులనే (స్వాహాకృతాః) సత్యకార్యములొనర్పు స్త్రీపురుషులారా! మీరును (యతధ్వమ్) ప్రయత్నము నొనర్పుడు.॥౨౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజా! ఓ రాణీ! ఓ సభాసదులారా! ప్రజలారా! మీరు ప్రసిద్ధ సూర్యుడు, విద్యుత్తు, అగ్నివలె వర్తించుచు పక్షపాతరహితులై సమానజన్ములగువారియందు మధ్యవర్తులై న్యాయమొనర్పుడు. అగ్ని సూర్యప్రకాశము, వాయువు ఈ సుగంధయుక్త పదార్థములను పొంది వాయు, జల, ఓషధులశుద్ధిద్వారా సకలప్రాణులకు సుఖముల నిచ్చుచున్నట్లు మీరును న్యాయయుక్తకర్మలనొనర్పుచు సమస్త ప్రజలను సుఖసంతులుగా నొనర్పుడు.॥౨౯॥

29.O King, just as spacious fire, dutiful and serviceable, residing in the midst of other allied objects, duly receives oblations of ghee, and gives happiness by diffusing them through the beams of the sun, so shouldst thou, the guardian of justice, large-hearted, and servant of the State, acquire sovereignty. So should the true workers exert!.

౪౨౬. సవిత్రేత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, సవిత్రాదిమంత్రోక్తా దేవతాః, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ

. త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృగ్గుణైః సహ రాజ్ఞా రాజ్ఞ్యా వా భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

రాజు లేక రాణి యెట్టి గుణయుక్తులై యుండవలయు నను విషయ మీ మంత్రమున గలదు.

౪౨౬ సవిత్రా ప్రసవిత్రా సరస్వత్యా వాచా త్వష్ట్రా రూపైః పూష్ణా పశుభి

రిన్ద్రేణాస్మే బృహస్పతినా బ్రహ్మణా వరుణేనౌజసాఽగ్నినా తేజసా

సోమేన రాజ్ఞా విష్ణునా దశమ్యా దేవతయా ప్రసూతః ప్రసర్పామి ॥౩౦॥

ప.వి:- సవిత్రా, ప్రసవిత్రేతి ప్ర + సవిత్రా, సరస్వత్యా, వాచా, త్వష్ట్రా, రూపైః, పూష్ణా, పశుభిరితి పశు + భిః, ఇన్ద్రేణ, అస్మేఽ ఇత్యస్మే, బృహస్పతినా, బ్రహ్మణా, వరుణేన,

ఓజసా, అగ్నినా, తేజసా, సోమేన, రాజ్ఞా, విష్ణునా, దశమ్యా, దేవతయా, ప్రసూత ఇతి ప్ర + సూతః, ప్ర, సర్పామి ॥30॥

పదార్థః :-(సవిత్రా) ప్రేరకేణ వాయునా (ప్రసవిత్రా) సకలచేష్టోత్పాదకేనేవ శుభకర్మణా (సరస్వత్యా) ప్రశస్తవిజ్ఞానక్రియాయుక్తయా (వాచా) వేదవాణ్యేవ సత్యభాషణేన (త్వష్ట్రా) ఛేదకేన ప్రతాపినా సూర్యేణేవ న్యాయేన (రూపైః) సుఖస్వరూపైః (పూష్ణా) పృథివ్యా. పూషేతి పృథివీనామ... నిఘ. ౧.౧. (పశుభిః) గవాదిభిరివ ప్రజాయాః పాలనేన (ఇన్ద్రేణ) విద్యుదివైశ్వర్యేణ (అస్మే) అస్మాభిః (బృహస్పతినా) బృహతాం పాలకేన చతుర్వేదవిదా విదుషేవ విద్యాసుశిక్షా ప్రచారేణ (బ్రహ్మణా) వేదార్థజ్ఞానేన జ్ఞానేనేవోపదేశకేన (వరుణేన) వరేణ జలసమూహేనేవ శాన్త్యా (ఓజసా) బలేన (అగ్నినా) పావకేన (తేజసా) తీక్ష్ణేన జ్యోతిషేవ శత్రుదాహకత్వేన (సోమేన) చన్ద్రేణ ప్రకాశమానేనేవాహ్లాదకత్వేన (రాజ్ఞా) ప్రకాశమానేన (విష్ణునా) వ్యాపకేన పరమేశ్వరేణేవ శుభగుణకర్మస్వభావేన. (దశమ్యా) దశానాం పూరికయా (దేవతయా) దేదీప్యమానయా సహ (ప్రసూతః) ప్రేరితః (ప్ర) ప్రగతః (సర్పామి) చలామి. అయమ్మన్త్రః శత. ౫.౪.౫.౨. వ్యాఖ్యాతః.॥30॥

అన్వయః :-హేరాజ ప్రజాజనా! యథాఽహం ప్రసవిత్రా సవిత్రా సరస్వత్యా వాచా త్వష్ట్రారూపైః పూష్ణా పశుభిరిన్ద్రేణాస్మే బ్రహ్మణా బృహస్పతినౌజసా వరుణేన తేజసాఽగ్నినా రాజ్ఞా సోమేన దశమ్యా దేవతయా విష్ణునా చ సహ ప్రసూతః సన్ ప్రసర్పామి. తథా యూయమపి ప్రసర్పధ్వమ్.॥30॥

భావార్థః :-యో జనః సూర్యాదిగుణయుక్తః పితృవత్ప్రజాపాలకః స్యాత్ స రాజా భవితుం యోగ్యః. యశ్చైవం పుత్రవద్వర్తమానో భవేత్స ప్రజా భవితుమర్హతి.॥30॥

పదార్థము :-ఓ రాజపురుషులారా! ఓ ప్రజలారా! నే నెట్లు (ప్రసవిత్రా) ప్రేరణమొనర్చు వాయువుచేతను (సవిత్రా) సంపూర్ణచేష్టలనుత్పాదక శుభకర్మలచేతను (సరస్వత్యా) ప్రశంసనీయ విజ్ఞాన క్రియలతోగూడిన (వాచా) వేదవాణివంటి సత్యభాషణముచేతను (త్వష్ట్రా) ఛేదకుడు ప్రతాపవంతుడగు సూర్యునివంటి న్యాయముచేతను (రూపైః) సుందర సుఖరూపములచేతను (పూష్ణా) పృథివిచేతను (పశుభిః) గోవులు మున్నగు పశువులవలె ప్రజాపాలనముచేతను (ఇన్ద్రేణ) విద్యుత్తుచేతను (అస్మే) మాలోని (బృహస్పతినా) పెద్దవారు, రక్షకులు, చతుర్వేదజ్ఞులునై నట్టి విద్వాంసులవంటి విద్యాసుశిక్షణ ప్రచారములచేతను (ఓజసా) బలముచేతను (వరుణేన) జలసముదాయముచేతను (తేజసా) తీక్ష్ణజ్యోతివలె శత్రువులను భస్మమొనర్చివేయుటచేతను (అగ్నినా) అగ్నిచేతను (రాజ్ఞా) ప్రకాశవంతమగు ఆనందముగలుగుటద్వారాను (సోమేన) చంద్రునివలె ఆహ్లాదప్రదమగుటచేతను (దశమ్యా) పదవసంఖ్యను పూర్ణపరచు (దేవతయా) ప్రకాశమానముచేతను (విష్ణునా) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరునివంటి

గుణకర్మస్వభావములచేతను (ప్రసూతః) ప్రేరణను పొందినవాడనగు నేను (ప్ర సర్పామి) బాగుగా నడచుచున్నట్లు మీరును నడువుడు.॥30॥

భావార్థము :- సూర్యాదులవంటి గుణముగలిగి తండ్రివలె రక్షించు సజ్జనుడే రాజగుటకు యోగ్యుడు. పుత్రులవలె ప్రవర్తించువారే ప్రజలనుటకు దగినవారు.॥30॥

30.I go forward urged onwrd by the impelling God, the truthful speech full of Vedic knowledge, the justice based on real facts, the Earth that rears different cattle, our supremacy, the mastery of Vidic knowledge, the unperturbed tranquillity, the fiery strength to suppress the enemies, the pleasure-giving brilliance of the moon, and by the tenth, i.e. acting upon the qualities, actions, and nature of the Effulgent, Omnipresent God.

౪౨౭. అశ్విభ్యామిత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, క్షత్రపతిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కీదృశా భూత్వా కిం కుర్యురిత్యుపదిశ్యతే.

మరల మానవు లెటువంటివారై యేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౪౨౭ అశ్విభ్యాం పచ్యస్వ సరస్వత్యై పచ్యస్వేన్ద్రాయ సుత్రామ్ణే పచ్యస్వ। వాయుః పూతః పవిత్రేణ ప్రత్యఙ్ క్సోమో అతిస్రుతః। ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖా॥30॥

ప. వి:- అశ్విభ్యామిత్యశ్వి+భ్యామ్, పచ్యస్వ, సరస్వత్యై, పచ్యస్వ, ఇన్ద్రాయ, సుత్రామ్ణ ఇతి సు+త్రామ్ణే, పచ్యస్వ, వాయుః, పూతః, పవిత్రేణ, ప్రత్యఙ్, సోమః, అతిస్రుత ఇత్యతి+స్రుతః, ఇన్ద్రస్య, యుజ్యః, సఖా ॥30॥

పదార్థః :-(అశ్విభ్యామ్) సూర్యాచన్ద్రమోభ్యామివాఽధ్యాపకోపదేశకాభ్యామ్ (పచ్యస్వ) పరిపక్వో భవ. (సరస్వత్యై) సుశిక్షితాయై వాచే (పచ్యస్వ)(ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (సుత్రామ్ణే) సుష్ఠు రక్షకాయ (పచ్యస్వ) (వాయుః) వాయురివ (పూతః)(పవిత్రేణ) శుద్ధేన ధర్మాచరణేన నిర్దోషః (ప్రత్యఙ్) ప్రత్యంచతీతి పూజితో భవ. (సోమః) ఐశ్వర్యవాన్ సోమగుణసంపన్నో వా (అతిస్రుతః) అత్యంతజ్ఞానవాన్ (ఇన్ద్రస్య) పరమేశ్వరస్య (యుజ్యః) యుక్తః (సఖా) మిత్రః. అయమ్మన్త్రః శత.౫.౫.౪. ౨౦-౨౨ వ్యాఖ్యాతః. ॥30॥

అన్వయః:-హే రాజప్రజాజన! త్వమశ్విభ్యాం పచ్యస్వ. సరస్వత్యై పచ్యస్వ. సుత్రామ్ణ ఇన్ద్రాయ పచ్యస్వ. పవిత్రేణ వాయురివ పూతః ప్రత్యఙ్ సోమోఽతిస్రుత ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖా భవ.॥30॥

భావార్థః :- మనుష్యా ఆప్తయోరధ్యాపకోపదేశకయోః సకాశాత్సుశిక్షాం ప్రాప్య శుద్ధైర్ధర్మాచరణైః స్వాత్మానం పవిత్రీకృత్య యోగాఙ్గైరీశ్వరముపాస్యైశ్వర్యాయ ప్రయత్య పరస్పరం సఖాయో భవన్తు.॥31॥

పదార్థము:- ఓ రాజా మరియు నో ప్రజలారా! మీరు (అశ్విభ్యామ్) సూర్యచంద్రులవంటి అధ్యాపక ఉపదేశకులు (పచ్యస్వ) శుద్ధబుద్ధిగలవారలగుడు (సరస్వత్యై) ఉత్తమ శిక్షగాయుక్తవాణికొరకై (పచ్యస్వ) సంసిద్ధులుగండు (సుత్రామ్ణే) చక్కని రక్షణనొనర్చు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యములకొరకై (పచ్యస్వ) గట్టి పురుషార్థముల నొనర్చుడు (పవిత్రేణ) శుద్ధధర్మాచరణముద్వారా (వాయుః) వాయువువలె (పూతః) నిర్దోషులు (ప్రత్యఙ్) గౌరవములను పొందువారు (సోమః) ఉత్తమగుణములతోనుండు ఐశ్వర్యవంతులు (అతిస్రుతః) అత్యంత జ్ఞానవంతులు (ఇన్ద్రస్య) పరమేశ్వరుని (యుజ్యః) యోగాభ్యాసముచే (సఖా) మిత్రులగుడు. ॥31॥

భావార్థము :- మానవులు సత్యవంతులు ధర్మాత్ములు, ఆప్తులు నగు అధ్యాపకులు మరియు ఉపదేశకులచే ఉత్తమశిక్షణల ప్రాప్తించుకొని శుద్ధధర్మాచరణముద్వారా తమ ఆత్మలను పవిత్ర యోగాంగములచే ఈశ్వరోపాసన, సంపదల ప్రాప్తికొరకు ప్రయత్నమొనర్చుచు పరస్పరము మిత్రభావముతో నుండవలెను.॥31॥

31.O King and people} try to be good teachers and preachers like the sun and the moon. Try hard to obtain the knowledge of the Vedas. Exert your utmost, for supremacy that affords protection. By leading a religious life, being pure like the air, endowed with noble qualities, full of knowledge, be friend unto God, by practising yoga!.

౪౨౮. కువిదఙ్గేత్యస్య శునః శేప ఋషిః, క్షత్రపతిర్దేవతా, నిచృద్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

రాజాదిసభ్యైః ప్రజాయై కింవత్కిం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

రాజాది సభాపురుషు లెవరివలె నే మేమి చేయవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౪౨౮ కువిదఙ్గ యవమన్తో యవం చిద్యథా దాన్త్యనుపూర్వం వియూయ। ఇహేహైషాం కృణుహి భోజనాని యే బర్హిషో నమ ఉక్తిం యజన్తి। ఉపయామగృహీతోఽస్యశ్విభ్యాం త్వా సరస్వత్యై త్వేన్ద్రాయ త్వా సుత్రామ్ణే ॥32॥

ప.వి:- కువిత్, అఙ్గ, యవమన్త ఇతి యవ+మన్తః, యవమ్, చిత్, యథా, దాన్తి, అనుపూర్వమిత్యను + పూర్వమ్, వియూయేతి వి+యూయ, ఇహేహేతీహ + ఇహ,

ఏషామ్, కృణుహి, భోజనాని, యే, బర్హిషః, నమ ఉక్తిమితి నమః + ఉక్తిమ్, యజన్తి, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, త్వా, సరస్వత్యై, త్వా, ఇన్ద్రాయ, త్వా,సుత్రామ్ణ ఇతి సు + త్రామ్ణే ॥32॥

పదార్థః :-(కువిత్) బహ్వైశ్వర్యః. కువిదితి బహు నా... నిఘం.3.1. (అఙ్గ) యోఽఙ్గతి జానాతి తత్సమ్బుద్ధౌ (యవమన్తః) బహవో యవా విద్యన్తే యేషాం తే కృషీవలాః (యవమ్)(చిత్) అపి (యథా) (దాన్తి) లునన్తి. (అనుపూర్వమ్) క్రమశః (వియూయ) బుసాదికం పృథక్కృత్య (ఇహేహ) అస్మిన్నస్మిన్వ్యవహారే (ఏషామ్) కృషీవలానామ్ (కృణుహి) కురు (భోజనాని) (యే) (బర్హిషః) వృద్ధాః (నమఉక్తిమ్) నమసోఽన్నస్యోక్తిం వచనమ్ (యజన్తి) సంగచ్ఛన్తే (ఉపయామగృహీతః) బ్రహ్మచర్యనియమైః స్వీకృతః. (అసి) (అశ్విభ్యామ్) వ్యాప్తవిద్యాభ్యాం శిక్షకాభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (సరస్వత్యై) విద్యాయుక్తవాచే (త్వా) (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యాయ (త్వా) (సుత్రామ్ణే) సుష్ఠుత్రాణాయ. అయమన్త్రః శత ౫.౫.౪. ౨౪. వ్యాఖ్యాతః. ॥32॥

అన్వయః :-హే అంగ రాజన్! యః కువిత్ త్వామశ్విభ్యాముపయామగృహీతోఽసి తం సరస్వత్యై త్వేన్ద్రాయ త్వా వయం స్వీకుర్మః. యే బర్హిషో నమ ఉక్తిం యజన్తి, తేభ్యః సత్కారేణ భోజనాదీని దేహి. యథా యవమన్త ఇహేహ యవమనుపూర్వం దాన్తి, బుసాచ్ఛిద్యవం వియూయ రక్షన్తి, తథైషాం సత్యాసత్యే వివిచ్య రక్షణం కృణుహి. ॥32॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా కృషీవలాః పరిశ్రమేణ పృథివ్యాః సకాశాదనేకాని ఫలాదీన్యుత్పాద్య సంరక్ష్య భుంజతే, నిస్సారం త్యజన్తి యథావిహితం భాగం రాజ్ఞే దదతి, తథైవరాజాదిభిర్వై రతిశ్రమేణైతాన్ సంరక్ష్య న్యాయేనైశ్వర్యముత్పాద్య సుపాత్రేభ్యో దత్వాఽన్నాద్యో భోక్తవ్యః. ॥32॥

పదార్థము :-(అఙ్గ) జ్ఞానవంతుడవగు ఓ రాజా! (కువిత్) అధికైశ్వర్యశాలివగు నీవు (అశ్విభ్యామ్) విద్యావంతులగు శిక్షకులకొరకు (ఉపయామగృహీతః) బ్రహ్మచర్యనియమములద్వారా స్వీకరించబడినవాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (సరస్వత్యై) విద్యాయుక్తవాణికొరకు (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యముల కొరకు (త్వా) నిన్ను (సుత్రామ్ణే) చక్కని రక్షణకై (త్వా) నిన్ను మేము స్వీకరించుచున్నాము. వారికి సత్కారముతో గూడిన భోజనమునిమ్ము. (యవమన్తః) యవలు మున్నగు అనేక ధాన్యములతో వ్యవసాయమొనర్చువారు (ఇహేహ) ఈ యీ వ్యవహారములందు (యవమ్) యవలు మున్నగు ధాన్యములను (అనుపూర్వమ్) క్రమముగ (దాన్తి) కోసి నూర్చుచు పొల్లునుండి (చిత్) కూడ (యవమ్) యవలను (వియూయ) వేర్పరచి రక్షించుచున్నట్లు సత్యాసత్యములనాలోచించి వానిని రక్షించుడు. ॥32॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. కర్షకులు పరిశ్రమచే భూమినుండి అనేక ధాన్యముల నుత్పన్నమొనర్చి రక్షించి భోగించునట్లు, సారహీనమగు వానిని పారవేయునట్లు, నిజాయితిగ రాజ్యభాగమును రాజున కిచ్చునట్లు రాజు మున్నగు రాజపురుషులు అతి ప్రయత్నముచే వారిని న్యాయాచరణముచే రక్షణ యొనర్చుచు ఐశ్వర్యముల నభివృద్ధి యొనర్చి సత్పాత్రులకు దానముల నొనర్చుచు ఆనందముల ననుభవించవలయును.॥32॥

32.O learned King, full of supremacy, thou, the observer of the vow of celibacy, art accepted by us, for the betterment of the learned teachers, for acquisition of the knowledge of the Vedas, for power and protection. Just as agriculturists whose fields are full of barley, reap the ripe corn, and remove the chaff in order, so bring food in a decent way to the aged, who deserve respect and homage!.

౪౨౯. యువమిత్యస్య శునఃశేపఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

సభాసేనేశాభ్యాం ప్రయత్నేన వణిజ్జనాః సంరక్ష్యా ఇత్యాహ.

రాజసభ, సేనాపతి మున్నగువారు ప్రయత్నపూర్వకముగ వైశ్యులను రక్షించవలె నని

ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౪౨౯ యువꣳసురామమశ్వినా నముచావాసురే సచా।

విపిపానా శుభస్పతీ ఇన్ద్రం కర్మస్వావతమ్ ॥33॥

ప.వి:- యువమ్, సురామమ్, అశ్వినా, నముచౌ, ఆసురే, సచా, విపిపానేతి వి+పిపానా, శుభః, పతీ ఇతి పతీ, ఇన్ద్రమ్, కర్మస్వితి కర్మ ఽసు, ఆవతమ్ ॥33॥

పదార్థః :- (యువమ్) యువామ్ (సురామమ్) సుష్ఠు రమన్తే యస్మిన్ తమ్ (అశ్వినా) సూర్యచన్ద్రమసావివ సభాసేనేశౌ (నముచౌ) న ముంచతి స్వకీయం కర్మ యస్తస్మిన్ (ఆసురే) అసురస్య మేఘస్యాఽయం వ్యవహార స్తస్మిన్. అసుర ఇతి మేఘనా... నిఘం. ౧.౧౦. (సచా) సత్యసమవేతౌ (విపిపానా) వివిధం రాజ్యం రక్షమాణౌ (శుభః) కల్యాణకరస్య వ్యవహారస్య (పతీ) పాలయితారౌ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తం ధనికమ్ (కర్మసు) కృష్యాదిక్రియాసు ప్రవర్తమానమ్ (ఆవతమ్) రక్షతమ్. అయం మన్త్రః శత...౫.౫.౪.౨౫. వ్యాఖ్యాతః ॥33॥

అన్వయః :-హే సచా విపిపానా శుభస్పతీ అశ్వినా యువం నముచావాసురే కర్మసు వర్తమానం సురామమిన్ద్రం సతతమావతమ్.॥33॥

భావార్థః :-దుష్టేభ్యః శ్రేష్ఠానాం రక్షణాయైవ రాజభావః ప్రవర్తతే. నహి రాజరక్షణేన వినాకస్యచిత్కార్మ చారిణః కర్మణి నిర్విఘ్నేన ప్రవృత్తిర్భవితుం యోగ్యాఽస్తి, న చ ఖలు ప్రజాజనాఽనుకూల్యమన్తరా రాజపురుషాణాం సుస్థిరతా జాయతే తస్మాద్వనసింహవత్పరస్పరం సహాయేన సర్వే రాజప్రజాజనాః సదా సుఖినః స్యుః.॥33॥

పదార్థము :-(సచా) కలిసియున్నట్టి (విపిపానా) వివిధ రాజ్యరక్షకులారా! (శుభః) కల్యాణ కారకవ్యవహారముల (పతీ) పాలించు విద్వాంసులారా! (అశ్వినా) సూర్యచంద్రులవంటి సభాపతి, సేనాపతులారా! (యువమ్) మీ రిరువురును (నముచీ) మీ దుష్టకర్మలను విడనాడక (అసురే) మేఘముల వ్యవహారమున (కర్మసు) వ్యవసాయము మున్నగు కార్యములందుండి (సురామమ్) ఉత్తమముగ రమణ మొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవంతుడగు ధనికుని నిరంతరము (ఆవతమ్) రక్షించుడు.॥33॥

భావార్థము :-రాజు ఉనికి దుష్టులనుండి శ్రేష్ఠులను రక్షించుటకొరకే. రాజ్యరక్షణములేకుండ నిర్విఘ్నముగ ఎవ్వడును ఏ పనియును జేయజాలడు. ప్రజలకు అనుకూలముగ నుండని రాజు రాచకర్మచారులను స్థిరముగ నుంచజాలడు. కావున వనములందలి సింహములు, వన్యమృగములవలె పరస్పర సహకారముతో సకల ప్రజలు, రాజు సదా ఆనందితులై యుండవలయును.॥33॥

33.O Speaker of the Assembly and Commander of the Army, ye, the united protectors of the State, and doers of altruistic deeds, protect from evil deeds and carnal pleasures, the rich cultivator, nicely busy with agricultural performances!.

౪30.పుత్రమివేత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, అశ్వినా దేవతే, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

రాజప్రజే పితాపుత్రవద్వర్తేయాతామిత్యాహ.

రాజు, ప్రజలు తండ్రి కుమారులవలె వర్తించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౪30 పుత్రమివ పితరావశ్వినోభేన్ద్రావథుః కావ్యైర్దꣳసనాభిః।

యత్సురామం వ్యపిబః శచీభిః సరస్వతీ త్వా మఘవన్నభిష్ణక్ ॥3౪॥

ప.వి:- పుత్రమివేతి పుత్రమ్ + ఇవ, పితరౌ, అశ్వినా, ఉభా, ఇన్ద్ర, ఆవథుః, కావ్యైః, దꣳసనాభిః, యత్, సురామమ్,వి, అపిబః, శచీభిః, సరస్వతీ, త్వా, మఘవన్నితి మఘ + వన్, అభిష్ణక్ ॥3౪॥

పదార్థః:-(పుత్రమివ) యథాఽపత్యాని (పితరౌ) జననీజనకౌ (అశ్వినా) సభాసేనేశౌ (ఉభా) ద్వౌ (ఇన్ద్ర) సర్వసభేశ రాజన్ (ఆవథుః) సర్వం రాజ్యం రక్షథమ్ (కావ్యైః) కవిభిః పరమవిద్వద్భిర్ధార్మికైర్నిర్మితైః (దంసనాభిః) కర్మభిః (యత్) యః (సురామమ్) శోభిన ఆరామో యేన రసేన తమ్ (వ్యపిబః) వివిధతయా పిబ (శచీభిః) ప్రజ్ఞాభిః (సరస్వతీ) విద్యాసుశిక్షితా వాగివ పత్నీ (త్వా) త్వామ్ (మఘవన్) పూజితధనవన్ (అభిష్ణక్) ఉపసేవతామ్. భిష్ణక్ ఉపసేవాయామితి కణ్డ్వాదిధాతోర్లజి వికరణవ్యత్యయేన యకో లుక్. అన్యత్పూర్వం స్పష్టమ్. అయం మన్త్రః శత...౫.౫.౪.౨౬. వ్యాఖ్యాతః ॥౩౪॥

అన్వయః :-హే మఘవన్నిన్ద్ర! యత్త్వం శచీభిః సురామం వ్యపిబస్తం త్వా సరస్వత్యభిష్ణక్. హే అశ్వినా రాజాజ్ఞార్పితావుభౌ సేనాపతిన్యాయాధీశౌ యువాం కావ్యైర్దంసనాభిః పితరౌ పుత్రమివ రాజ్యమావథుః. ॥౩౪॥

భావార్థః :-సర్వశుభగుణయుక్తో రాజధర్మమాశ్రితః ధార్మికోఽధ్యాపకో యువా సన్ హృద్యాం స్వదృశీం విదుషీం సులక్షణాం రూపలావణ్యాదిగుణైః సుశోభితాం స్త్రియముద్వహేత్. యా సతతం పత్యనుకూలా భవేత్. స్వయం చ తదనుకూలః స్యాత్. సామాత్యభృత్యస్త్రీకః ప్రజాస్వాప్తరీత్యా పితృవద్వర్తేత ప్రజాశ్చ పుత్రవత్. ఏవం పరస్పరం ప్రేమ్ణాసహాఽఽహ్లాదితాః సర్వే స్యురితి. ॥౩౪॥

పదార్థము :-(మఘవన్) విశేషధనముండుటచే సత్కారయోగ్యుడా! (ఇన్ద్రః) సకల సభలకును యజమానివి [అధ్యక్షుడు]యైన రాజా! (యత్) నీవు (శచీభిః) స్వంతబుద్ధిబలములచే (సురామమ్) చక్కని విశ్రాంతిదాయకరసమును (వ్యపిబః) త్రాగుదువు. అట్టి నిన్ను (సరస్వతీ) విద్యాసుశిక్షితురాలగు 'వాణి' వంటి స్త్రీ (అభిష్ణక్) సేవించుగాక! (అశ్వినా) రాజాజ్ఞనుపొందిన (ఉభా) సేనాపతి, న్యాయాధీశులిరువురు (కావ్యైః) ధర్మాత్ముల నొనర్చిన (దంసనాభిః) కర్మలచే (పితరౌ) తల్లిదండ్రులు (పుత్రమ్) తమ సంతానమును రక్షించునట్లు రాజ్యమునంతను (ఆవథుః) రక్షించుడు. ॥౩౪॥

భావార్థము :-సకల శ్రేష్ఠగుణయుక్తుడు, రాజ్యధర్మరతుడు, పూర్ణయువకుడు తన హృదయమునకు ప్రియమైన ఉత్తమలక్షణ రూపలావణ్యాది గుణశోభిత విద్వాంసురాలగు కన్యను వివాహమాడవలెను. సతీపతు లిరువురును అన్యోన్యప్రీతిగా నుండవలయును. రాజు మరియు రాచకర్మచారులు, వారి స్త్రీలు ప్రజలయెడ సత్పురుషులవలె తండ్రివలెను, ప్రజలు వారియెడ సంతానమువలె పరస్పర ప్రీతితో కలిసి మెలిసి సదా ఆనందితులై యుండవలయును. ॥౩౪॥

34.O wealthy and adorable King, with the force of wisdom, enjoy the gladdening rule of thine; may a learned and devoted wife serves thee. O' Speaker of the Assembly and Commander of the Army, protect the State, following the usages framed by the Rarned, as father and motehr protect their child!.

అత్ర రాజప్రజాధర్మోక్తత్వాదేతదర్థస్య పూర్వాఽధ్యాయార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఈ యధ్యాయమందు రాజప్రజాధర్మముల వర్ణన యున్నందున ఈ యధ్యాయమున చెప్పబడిన విషయములను పూర్వాధ్యాయముతో గలిసియున్నవని యెరుగవలెను.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్ద సరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్ద సరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృత భాషాఽఽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే దశమోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షి దయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమంలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'వంశీ కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

పదవ అధ్యాయము సమాప్తము

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

ఏకాదశాధ్యాయము విషయసూచిక

ఇందులో 83 మంత్రములు, 41 ఛందస్సులు, 2059 అక్షరములు

అథైకాదశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే త్రయోఽశీతిమన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥౧॥

౪౩౧. యుఞ్జాన ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః. సవితా దేవతా. విరాడార్ష్యనుష్టుప్ఛందః. గాన్ధారః స్వరః.

అథ యోగాభ్యాసభూగర్భవిద్యోపదేశ మాహ.

ఈ మంత్రమందు యోగాభ్యాసము, భూగర్భవిద్య ఉపదేశించబడినది.

౪౩౧ యుఞ్జానః ప్రథమం మనస్తత్త్వాయ సవితా ధియః ।

అగ్నేర్జ్యోతిర్నిచాయ్య పృథివ్యాఽఅధ్యాభరత్ ॥౧॥

ప.వి:- యుఞ్జానః, ప్రథమమ్, మనః, తత్త్వాయ, సవితా, ధియః, అగ్నేః, జ్యోతిః, నిచాయ్యేతి నిచాఽయ్య, పృథివ్యాః, అధి, ఆ, అభరత్ ॥౧॥

పదార్థః :- (యుఞ్జానః) యోగాభ్యాసం భూగర్భవిద్యాం చ కుర్వాణః (ప్రథమమ్) ఆదౌ (మనః) మననాత్మికాన్తఃకరణవృత్తీః (తత్త్వాయ) తేషాం పరమేశ్వరాదీనాం పదార్థానాం భావాయ (సవితా) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుః (ధియః) ధారణాత్మికా అన్తఃకరణవృత్తీః (అగ్నేః) పృథివ్యాదిస్థాయా విద్యుతః (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (నిచాయ్య) నిశ్చిత్య (పృథివ్యాః) భూమేః (అధి) ఉపరి (ఆ) సమన్తాత్ (అభరత్) ధరేత్.॥౧॥

అన్వయః:- యః సవితా మనుష్యస్తత్త్వాయ ప్రథమం మనో ధియశ్చ యుంజానోఽగ్నేర్జ్యోతిర్నిచాయ్య పృథివ్యా అధ్యాభరత్ స యోగీ పదార్థవిద్యావిచ్చ జాయేత.॥౧॥

భావార్థః:- యో జనో యోగం భూగర్భవిద్యాం చ చికీర్షేత్స యమాదిభిః క్రియాకౌశలైశ్చాఽన్తః కరణం పవిత్రీకృత్య తత్త్వానాం విజ్ఞానాయ ప్రజ్ఞాం సమజ్యైతాని గుణకర్మస్వభావతో విదిత్వోపయుంజీత పునర్యత్ ప్రకాశమానానాం సూర్యాదీనాం ప్రకాశకం బ్రహ్మాస్తి తద్విజ్ఞాయ స్వాత్మని నిశ్చిత్య సర్వాణి స్వపరప్రయోజనాని సాధ్నుయాత్. ॥౧॥

పదార్థము :- (సవితా) ఐశ్వర్యముల నాకాంక్షించు మనుష్యుడు (తత్త్వాయ) పరమేశ్వరుడు మున్నగు పదార్థజ్ఞానముకై (ప్రథమమ్) మొదట (మనః) ఆలోచనారూప అంతఃకరణవృత్తులను (ధియః) ధారణరూప

అంతఃకరణ వృత్తులను (యుఞ్జానః) యోగాభ్యాస, భూగర్భవిద్యలందు యుక్తపరచుచు (అగ్నేః) పృథివ్యాదులందున్న విద్యుత్తు (జ్యోతిః) ప్రకాశమును (నిచాయ్య) నిశ్చయించి (పృథివ్యాః) భూమి (అధి) పైన (ఆ భరత్) చక్కగా ధారణమొనర్చిన యోగి, భూగర్భశాస్త్రవేత్తాగలడు.॥౧॥

భావార్థము:- యోగమును, భూగర్భవిద్యనెరుగదలచు మానవులు యమ నియమాది యోగాంగముల ద్వారాను, క్రియాకుశలత్వముద్వారా అంతఃకరణమును శుద్ధపరచి తత్త్వములనెరిగి సూక్ష్మబుద్ధిద్వారా వీని గుణకర్మ స్వభావాదుల నెరిగి ఉపయోగించవలయును. మరియు ప్రకాశవంతములగు సూర్యాది పదార్థముల ప్రకాశకుడగు పరమేశ్వరుని దెలిసికొని ఆత్మయందు స్థిరపరచుకొని స్వంత మరియు ఇతరుల సమస్త ప్రయోజనములను సాధించవలయును.॥౧॥

1. An apirant after superhuman power for the acquisition of spiritual knowledge, should first fo all harness his mind and intellect with yoga. Having fully realised the high light of Omniscient God, he sould show it to others on this earth.

౫౩౨. యుక్తేనేత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః. సవితా దేవతా. శంకుమతీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరల పై విషయమునే ఈ మంత్రమునం దుపదేశింపబడినది.

౫౩౨ యుక్తేన మనసా వయం దేవస్య సవితుః సవే। స్వర్గ్యాయ శక్త్యా॥౨॥

ప. వి:- యుక్తేన, మనసా, వయమ్, దేవస్య, సవితుః, సవే, స్వర్గ్యాయేతి స్వః+ ఉగ్గ్యాయ, శక్త్యా ॥౨॥

పదార్థః:- (యుక్తేన) కృతయోగాభ్యాసేన (మనసా) విజ్ఞానేన (వయమ్) యోగినః (దేవస్య) సర్వద్యోతకస్య (సవితుః) అఖిలజగదుత్పాదకస్య జగదీశ్వరస్య (సవే) జగదాఖ్యేఽస్మిన్నైశ్వర్యే (స్వర్గ్యాయ) స్వః సుఖం గచ్ఛతి యేన తద్భావాయ (శక్త్యా) సామర్థ్యేన ॥౨॥

అన్వయః:- హే యోగం తత్త్వవిద్యాం చ జిజ్ఞాసవో మనుష్యా! యథా వయం యుక్తేన మనసా శక్త్యా చ దేవస్య సవితుః సవే స్వర్గ్యాయ జ్యోతిరాభరేమ తథా యూయమప్యాభరత ॥౨॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యది మనుష్యాః పరమేశ్వరస్య సృష్టౌ సమాహితాః సన్తో యోగం తత్త్వవిద్యాం చ యథాశక్తి సేవేరంస్తేషు ప్రకాశితాత్మనః సన్తో యోగం పదార్థవిజ్ఞానం చాభ్యస్యేయుస్తర్హి సిద్ధీః కథం న ప్రాప్నుయుః? ॥౨॥

పదార్థము :- యోగ, తత్త్వవిద్యలను దెలిసికొనదలంచిన మనుష్యులారా! (వయమ్) యోగులమగు మేము (యుక్తేన) యోగాభ్యాస మొనర్చిన (మనసా) విజ్ఞానము మరియు (శక్త్యా) సామర్థ్యములచే (దేవస్య) సర్వమునెరుకపరచు (సవితుః) సకల జగదుత్పాదకుడగు జగదీశ్వరుని (సవే) జగద్రూపమగు నీ యైశ్వర్యమునందు (స్వర్గ్యాయ) సుఖప్రాప్తికై అధిక ప్రకాశముతో ధారణమొనర్చునట్లు మీరును ధరించుడు.॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ఈశ్వరసృష్టియందు చక్కగా యోగతత్త్వవిద్యలను యథాశక్తిచే సేవించినట్లైన, వానియందు సంలీనమై యోగము, ప్రకాశ విజ్ఞానములనభ్యసించి సకల సిద్ధులను పొందవలెను.॥౨॥

2.We, the yogis, with full concentration of mind, according to our resources, in this world created by the Supreme Lord, should strive to acquire His Light, for our happiness.

౪౩౩. యుఞ్జాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః; సవితా దేవతా; నిచృదనుష్టుప్ఛందః; గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

పై విషయమే మరలను ఈ మంత్రమం దుపదేశింపబడెను.

౪౩౩ యుక్త్వాయ సవితా దేవాన్త్స్వర్యతో ధియా దివమ్।

బృహజ్జ్యోతిః కరిష్యతః సవితా ప్రసువాతి తాన్ ॥౩॥

ప.వి:- యుక్త్వాయ, సవితా, దేవాన్, స్వః, యతః, ధియా, దివమ్, బృహత్, జ్యోతిః కరిష్యతః, సవితా, ప్ర, సువాతి, తాన్ ॥౩॥

పదార్థః :-(యుక్త్వాయ) యుక్తం కృత్వా (సవితా) యోగపదార్థజ్ఞానస్య ప్రసవితా (దేవాన్) దివ్యాన్ గుణాన్ (స్వః) సుఖస్య (యతః) ప్రాపకాన్ (ధియా) ప్రజ్ఞయా (దివమ్) విద్యాప్రకాశమ్ (బృహత్) మహత్ (జ్యోతిః) విజ్ఞానమ్ (కరిష్యతః) యే కరిష్యన్తి తాన్ (సవితా) ప్రేరకః (ప్ర) (సువాతి) ఉత్పాదయేత్ (తాన్) ॥౩॥

అన్వయః :-యాన్ సవితా పరమాత్మని మనోయుక్త్వాయ ధియా దివం స్వర్యతో బృహజ్జ్యోతిః కరిష్యతో దేవాన్ ప్రసువాతి తానన్యోఽపి సవితా ప్రసువేత్ ॥౩॥

భావార్థః:- యే యోగపదార్థవిద్యే అభ్యస్యన్తి తేఽవిద్యాదిక్లేశానాం నివారకాన్ శుద్ధాన్ గుణాన్ జనితుం శక్నువన్తి. య ఉపదేశకాద్యోగం తత్త్వజ్ఞానం చ ప్రాప్యైవమభ్యస్యేత్సోఽప్యేతాన్ప్రాప్నుయాత్ ॥౩॥

పదార్థము :-(సవితా) యోగమును, పదార్థజ్ఞానమును దెలియపరచువారు మనస్సున పరమాత్మను స్థిరపరచి (యుక్త్వాయ) జోడించిన (ధియా) బుద్ధితో (దివమ్) విద్యాప్రకాశమును (స్వః) సుఖమును (యతః) ప్రాప్తింపజేయు (బృహత్) గొప్ప (జ్యోతిః) విజ్ఞానమును (కరిష్యతః) కలిగించునవియగు (దేవాన్) దివ్యగుణములను (ప్రసువాతి) ఉత్పన్నమొనర్చును (తాన్) వానిని ఇతరులును (సవితా) ఉత్పన్నపరచవలెను.॥3॥

భావార్థము :-యోగము, ప్రకాశవిద్యల నభ్యసించినవారు అవిద్య మున్నగు క్లేశములను దొలగించు శుద్ధ గుణములను ప్రకాశింపజేయగలరు. ఉపదేశకులద్వారా యోగతత్త్వ శాస్త్రముల నభ్యసించువారు ఈ గుణములను పొందగలుగుదురు.॥3॥

3.The master of the knowledge of yoga, having concentrated his mind on God, should with his intellect cultivate noble qualities, which spread the light of knowledge, and add to happiness. God guides them who advance scientfic knowledge.

౪౩౪. యుంజత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః; సవితా దేవతా; జగతీ ఛందః; నిషాదః స్వరః.

యోగాభ్యాసం కృత్వా మనుష్యాః కిం కుర్యు రిత్యాహ.

యోగాభ్యాసమును పొంది మనుష్యుడేమి చేయవలెనను విషయము.

౪౩౪ యుఞ్జతే మనఽఉత యుఞ్జతే ధియో విప్రా విప్రస్య బృహతో విపశ్చితః।
వి హోత్రా దధే వయునావిదేకఽఇన్మహీ దేవస్య సవితుః పరిష్టుతిః॥౪॥

ప.వి:- యుఞ్జతే, మనః, ఉత, యుఞ్జతే, ధియః, విప్రాః, విప్రస్య, బృహతః, విపశ్చిత ఇతి విపః+ఽచితః, వి, హోత్రాః, దధే, వయునావిదితి వయున+ఽవిత్, ఏకః, ఇత్, మహీ, దేవస్య, సవితుః, పరిష్టుతిః, పరిస్తుతిరితి పరి+ఽస్తుతిః ॥౪॥

పదార్థః :-(యుంజతే) పరమాత్మని తత్త్వవిజ్ఞానే వా సమాదధతే (మనః) చిత్తమ్ (ఉత) అపి (యుంజతే) (ధియః) బుద్ధీః (విప్రాః) మేధావినః (విప్రస్య) సర్వశాస్త్రవిదో మేధావినః (బృహతః) మహతో గుణాన్ ప్రాప్తస్య (విపశ్చితః) అఖిలవిద్యాయుక్తస్యాప్తస్యేవ వర్తమానస్య (వి) (హోత్రాః) దాతుం గ్రహీతుం శీలాః (దధే) (వయునావిత్) యో వయునాని ప్రజ్ఞానాని వేత్తి సః. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః. (ఏకః) అసహాయః (ఇత్) ఏవ (మహీ) మహతీ (దేవస్య) సర్వప్రకాశకస్య (సవితుః) సర్వస్య జగతః ప్రసవితురీశ్వరస్య (పరిష్టుతిః) పరితః సర్వతః స్తువన్తి యయా సా ॥౪॥

అన్వయః :- యే హోత్రా విప్రా యస్య బృహతో యాతో విపశ్చిత ఇవ వర్తమానస్య విప్రస్య సకాశాత్ ప్రాప్తవిద్యాః సన్తో యా సవితుర్దేవస్య జగదీశ్వరస్య మహీ పరిష్టుతిరస్తి, తత్ర యథా మనో యుంజతి, ధియో యుంజతే తథా వయునావిదేకఇదహం విదధే ॥౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే యుక్తాహారవిహారా ఏకాన్తే దేశే పరమాత్మానం యుంజతే తే తత్త్వవిజ్ఞానం ప్రాప్య నిత్యం సుఖం యాన్తి.॥౪॥

పదార్థము :- (హోత్రాః) దానముల నిచ్చిపుచ్చుకొను (విప్రాః) బుద్ధిశాలురు (బృహతః) గొప్ప (విపశ్చితః) సంపూర్ణ విద్వాంసులై ఆప్తులవలెనున్న (విప్రస్య) సకల శాస్త్రముల నెరిగినట్టి బుద్ధిశాలురద్వారా విద్యలను ప్రాప్తించుకొనిన మరియు విద్వాంసులద్వారా విజ్ఞానమును పొందినవారు (సవితుః) సకల జగదుత్పాదకుడైన (దేవస్య) సర్వమును ప్రకాశపరచు జగదీశ్వరుని (మహీ) గొప్ప (పరిష్టుతిః) స్తుతులతో తత్త్వజ్ఞాన విషయమునందు (మనః) తమ మనస్సును (యుఞ్జతే) ఎట్లు సంధానపరతురో (ఉత) మరియు (ధియః) తమ బుద్ధులను (యుఞ్జతే) సంయుక్తపరతురో అట్లే నేనును (వయునావిత్) గొప్ప జ్ఞానులను (ఏకః) ఇతర సహాయమునపేక్షించకయే (విదధే) విధానపరచుచున్నాను.॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. నియమానుసారముగ ఆహార విహారాదుల నొనరించుచు జితేంద్రియులగువారే ఏకాంతమందు తమయాత్మను పరమాత్మయందు సంయోగపరచి తత్త్వజ్ఞానమును పొంది నిత్యసుఖముల ననుభవించెదరు.॥౪॥

4.The learned, who give and take knowledge, unite their mind and intellect riveted upon God, Who is Mighty and the fountain of knowledge. He alone, the Knower of all acts, worlds and sciences, declares law. Mighty is the praise of God, Who is the Creator of the universe and Giver of knowledge.

౪౩౫.యుజే వామిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః; సవితా దేవతా; భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యాః పరబ్రహ్మప్రాప్తిం కథం కుర్యు రిత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు పరమేశ్వర ప్రాప్తిని ఎట్లు పొందగలరు? అను విషయము.

౪౩౫ యుజే వాం బ్రహ్మ పూర్వ్యం నమోభిర్వి శ్లోకఽ ఏతు పథ్యేవ సూరేః।
శృణ్వన్తు విశ్వేఽ అమృతస్య పుత్రాఽఆ యే ధామాని దివ్యాని తస్థుః॥౫॥

ప.వి:- యుజే, వామ్, బ్రహ్మ, పూర్వ్యమ్, నమోభిరితి నమః+భిః, వి, శ్లోకః, ఏతు, పథ్యేవేతి పథ్యా+ఇవ, సూరేః శృణ్వన్తు, విశ్వే, అమృతస్య, పుత్రాః, ఆ, యే, ధామాని, దివ్యాని, తస్థుః॥౫॥

పదార్థః :-(యుజే) ఆత్మని సమాదధే (వామ్) యువయోర్యోగానుష్ఠాతృపదేశకయోః సకాశాచ్ఛృతవన్తౌ (బ్రహ్మ) బృహద్వ్యాపకమ్ (పూర్వ్యమ్) పూర్వైర్యోగిభిః ప్రత్యక్షీకృతమ్. (నమోభిః) సత్కారైః (వి) వివిధేఽర్థే (శ్లోకః) సత్యవాక్సంయుక్తః (ఏతు) ప్రాప్నోతు (పథ్యేవ) యథా పథి సాధ్వీ గతిః (సూరేః) విదుషః (శృణ్వన్తు) (విశ్వే) సర్వే (అమృతస్య) అవినాశినో జగదీశ్వరస్య (పుత్రాః) సుసంతానా ఆజ్ఞాపాలకా ఇవ (ఆ) (యే) (ధామాని) స్థానాని (దివ్యాని) దివి సుఖప్రకాశే భవాని (తస్థుః) ఆస్థితవన్తః. ॥౫॥

అన్వయః :-హే యోగజిజ్ఞాసవో జనా! భవన్తౌ యథా శ్లోకోఽహం నమోభిర్యత్పూర్వ్యం బ్రహ్మ యుజే తద్వాం సూరేః పథ్యేవ వ్యేతు. యథా విశ్వే పుత్రాః ప్రాప్తమోక్షా విద్వాంసోఽమృతస్య యోగేన దివ్యాని ధామాన్యాతస్థుస్తేభ్య ఏతాం యోగవిద్యాం శృణ్వన్తు ॥ ౫ ॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యోగం జిజ్ఞాసుభిరాప్తా యోగారూఢా విద్వాంసః సంగన్తవ్యాః. తత్సంగేన యోగవిధిం విజ్ఞాయ బ్రహ్మాభ్యసనీయమ్. యథా విద్వత్ప్రకాశితో ధర్మమార్గః సర్వాన్ సుఖేన ప్రాప్నోతి, తథైవ కృతయోగాభ్యాసానాం సంగాద్యోగవిధిః సహజతయా ప్రాప్నోతి. నహి కశ్చిదేతత్సంగమకృత్వా బ్రహ్మాభ్యాసేన వినాఽఽత్మా పవిత్రో భూత్వా సర్వం సుఖమశ్నుతే. తస్మాద్యోగ విధినా సహైవ సర్వే పరం బ్రహ్మోపాసతామ్.॥౫॥

పదార్థము :-యోగశాస్త్రజ్ఞానము నభిలషించు మానవులారా! మీరు (శ్లోకః) సత్యవాక్పరిపాలకుడనైన నే నెట్లు (నమోభిః) సత్కారములచే (పూర్వ్యమ్) పూర్వయోగులు ప్రత్యక్షపరచుకొనబడిన (బ్రహ్మ) సర్వోన్నత వ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుని (యుజే) తమ యాత్మయందు స్థిరపరచుకొని (వామ్) యోగము ననుష్ఠించువారు, ఉపదేశకులునైన మీ యుభయులకు (సూరేః) విద్వాంసుల (పథ్యేవ) ఉత్తమగమనార్థము మార్గము ప్రాప్తించినట్లు (వ్యేతు) అనేక రీతులుగ ప్రాప్తించుగాక! (విశ్వే) సకల (పుత్రాః) ఆజ్ఞాపాలకులగు సత్సంతానమువలె మోక్షమును ప్రాప్తించుకొనిన విద్వాంసులు (అమృతస్య) అవినాశి ఈశ్వరయోగముచే (దివ్యాని) సుఖప్రకాశమునందున్నట్లు (ధామాని) స్థానములను (ఆ తస్థుః) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనునట్లు నేనును పొందుదునుగాక! వారినుండి ఈ యోగవిద్యను (శృణ్వన్తు) వినుడు.॥౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. యోగాభ్యాసమును గోరువారు యోగనిపుణులగు విద్వాంసులతో సాంగత్యమొనర్చవలెను. వారి సేవయందు యోగముయొక్క విధులనెరిగి బ్రహ్మజ్ఞానము నభ్యసించవలెను. విద్వాంసులచే సంప్రాప్తమగు ధర్మమార్గము సర్వమానవులకు సుఖమును ప్రసాదించునట్లు యోగేశ్వరుల సాంగత్యమున యోగవిధులు సహజముగ సంప్రాప్తమగును. ఈ సత్సాంగత్యము, బ్రహ్మజ్ఞానము నభ్యసింపకున్న ఏ జీవియును సుఖమును ప్రాప్తించుకొనజాలదు. కావుననే అట్టి యోగ విధులతోనే సకల మానవులును పరమేశ్వరోపాసన నొనర్చవలెను.॥౫॥

5.O seekers after yoga, I wedded to truth, unite my soul with God, realised by past sages through prayer and meditation!.

May that God be realised by ye both through diverse efforts, just as a learned person finds the true path and sticks to it. All noble souls should listen to yoga vidya, so that they may acquire salvation and reach regions full of joys.

४३६. యస్య ప్రయాణమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః; సవితా దేవతా; నిచృజ్జగతీ ఛందః; నిషాదః స్వరః.

మనుష్యాః కస్యోపాసనం కుర్యు రిత్యాహ.

మానవు డెవనిని ఉపాసించవలయునను విషయ మీ మంత్రమున గలదు.

४३६ యస్య ప్రయాణమన్వన్య ఇద్యయుర్దేవా దేవస్య మహిమానమోజసా। యః పార్థివాని విమమే స ఏతశో రజాంసి దేవః సవితా మహిత్వనా॥६॥

ప.వి:- యస్య, ప్రయాణమ్, ప్రయానమితి ప్ర+ఉయానమ్, అను, అన్యే, ఇత్, యయుః, దేవాః, దేవస్య, మహిమానమ్, ఓజసా, యః పార్థివాని, విమమ, ఇతి వి+ఉమమే, సః, ఏతశః, రజాంసి, దేవః, సవితా, మహిత్వనేతి మహి + ఉత్వనా ।६॥

పదార్థః :-(యస్య) పరమేశ్వరస్య (ప్రయాణమ్) ప్రయాన్తి సర్వాణి సుఖాని యేన తత్ప్రకృష్టం ప్రాణమ్, (అను) పశ్చాత్ (అన్యే) జీవాదయః (ఇత్) ఏవ (యయుః) ప్రాప్నుయుః (దేవాః) విద్వాంసః (దేవస్య) సర్వసుఖప్రదాతుః (మహిమానమ్) స్తుతివిషయమ్ (ఓజసా) పరాక్రమేణ (యః) పరమేశ్వరః (పార్థివాని) పృథివ్యాం విదితాని (విమమే) విమానయానవన్నిర్మిమీతే (సః) (ఏతశః) సర్వం జగదితః స్వవ్యాప్త్యా ప్రాప్తః. ఇణస్తశతసునౌ. ఉ.3.१४२. (రజాంసి) సర్వాన్ లోకాన్ (దేవః) దివ్యస్వరూపః (సవితా)సర్వస్య జగతో నిర్మాతా (మహిత్వనా) స్వమహిమ్నా. అత్ర బాహులకాదౌణాదిక ఇత్వనిః ప్రత్యయః ॥ ६ ॥

అన్వయః :-హే యోగినః. యుష్మాభిర్యస్య దేవస్య మహిమానం ప్రయాణమన్వన్యే దేవా యయుః. య ఏతశః సవితా దేవో భగవాన్ మహిత్వనౌజసా పార్థివాని రజాంసి విమమే స ఇదేవ సతతముపాస్యో మన్తవ్యః.।६॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసః సర్వస్య జగతోऽన్తరిక్షేऽనన్తబలేన ధర్తారం నిర్మాతారం సుఖప్రదం శుద్ధం సర్వశక్తిమన్తం సర్వాన్తర్యామిణ మీశ్వర ముపాసతే త ఏవ సుఖయన్తి నేతరే।६॥

పదార్థము :- ఓ యోగులారా! (యస్య) మీ (దేవస్య) సకల సుఖములనిచ్చు పరమేశ్వరుని (మహిమానమ్) స్తుతివిషయమును (ప్రయాణమ్) సకల సుఖములు లభించిన (అను) తరువాత (అన్యే) ఇతరజీవులు (దేవాః) విద్వాంసులు (యయుః) పొందుచున్నారో (యః) ఎవడు (ఏతశః) సమస్త జగమునందు తనవ్యాప్తిచే ప్రాప్తించు (సవితా) సర్వజగత్తును నిర్మించువాడు (దేవః) శుద్ధస్వరూప పరమేశ్వరుడు (మహిత్వనా) తనమహిమ మరియు (ఓజసా) పరాక్రమముచే (పార్థివాని) పృథివియందు ప్రసిద్ధ (రజాంసి) సకలలోకములను (వి మమే) విమానములు మున్నగు యానములవలె రచించువాడో (సః) ఆతడే (ఇత్) నిరంతరము ఉపాసనీయుడని యెంచవలెను.౹౬॥

భావార్థము :- సకలజగత్తును అంతరిక్షమున తన అనంతబలముచే ధరించువాడు, నిర్మాత, సుఖప్రదుడు, శుద్ధుడు, సర్వశక్తిమంతుడు, ఎల్లర హృదయములందు వ్యాపకుడైయుండు పరమేశ్వరునుపాసించు విద్వాంసులు మాత్రమే పరమసౌఖ్యముల ననుభవించెదరు గాని ఇతరులు పొందజాలరు.౹౬॥

6.O yogis, the learned souls, should follow through contemplation, God, the Embodiment of happiness, and the Giver of peace. The Omnipresent, Effulgent Lord, the Creator of the universe, brings into existence the material worlds through His glory and power. He alone deserves worship!.

౪౩౭.దేవసవితరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః; సవితా దేవతా; ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః; ధైవతః స్వరః.

అథ కిమర్థం పరమేశ్వర ఉపాస్యః ప్రార్థనీయశ్చాస్తీత్యాహ.

పరమేశ్వరుని ప్రార్థన ఉపాసనల నేల జేయవలయునను విషయము.

౪౩౭ దేవ సవితః ప్రసువ యజ్ఞం ప్రసువ యజ్ఞపతిం భగాయ ।
దివ్యో గన్ధర్వః కేతపూః కేతన్నః పునాతు వాచస్పతిర్వాచం నః స్వదతు ॥౭॥

ప.విః–దేవ, సవి తరితి సవితః, ప్ర, సువ, యజ్ఞమ్, ప్ర, సువ, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ ఉ పతిమ్, భగాయ, దివ్యః, గన్ధర్వః, కేతపూరితి కేతఉపూః, కేతమ్, నః, పునాతు, వాచః, పతిః వాచమ్, నః స్వదతు ॥౭॥

పదార్థః :-(దేవ) దివ్యవిజ్ఞానప్రద! (సవితః) సర్వసిద్ధ్యుత్పాదక! (ప్ర) (సువ) ఉత్పాదయ (యజ్ఞమ్) సుఖానాం సంగమకం వ్యవహారమ్ (ప్ర) (సువ) (యజ్ఞపతిమ్) ఏతస్య యజ్ఞస్య పాలకమ్ (భగాయ) అఖిలైశ్వర్యాయ (దివ్యః) దివి శుద్ధగుణకర్మసు సాధుః (గన్ధర్వః) యో గాం పృథివీం ధరతి సః

(కేతపూః) యః కేతేన విజ్ఞానేన పునాతి (కేతమ్) విజ్ఞానమ్ (నః) అస్మాకమ్ (పునాతు) పవిత్రీకరోతు (వాచః) సత్యవిద్యాన్వితాయా వేదవాణ్యాః (పతిః) ప్రచారేణ రక్షకః (వాచమ్) వాణీమ్ (నః) అస్మాకమ్ (స్వదతు) స్వదతాం స్వదిష్ఠాం కరోతు. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ ॥ ౭ ॥

అన్వయః :-హే దేవ! సత్యయోగవిద్యయోపాసనీయ సవితర్భగవన్ స్త్వం నో భగాయ యజ్ఞం ప్రసువ యజ్ఞపతిం ప్రసువ. గన్ధర్వో దివ్యః కేతపూర్భవాన్నోస్మాకం కేతం పునాతు. వాచస్పతిర్భవాన్నో వాచం స్వదతు.॥౭॥

భావార్థః :-యే సకలైశ్వర్యోపపన్నం శుద్ధం బ్రహ్మోపాసతే యోగప్రాప్తయే ప్రార్థయన్తే తేఽఖిలైశ్వర్యం శుద్ధాత్మానం కర్తుం యోగం చ ప్రాప్తుం శక్నువన్తి, యే జగదీశ్వరవాగ్వత్స్వవాచం శున్ధన్తి తే సత్యవాచః సన్తః సర్వక్రియాఫలాన్యాప్నువన్తి.॥౭॥

పదార్థము :-(దేవ) సత్యయోగవిద్యచే ఉపాసనీయుడవగు ఓ దేవా ! (సవితః) సకల సిద్ధుల నుత్పన్నమొనర్చు ఓ పరమేశ్వరా ! నీవు (నః) మా (భగాయ) సంపూర్ణైశ్వర్యముకొరకు (యజ్ఞమ్) సౌఖ్యముల ప్రాప్తింపజేయు వ్యవహారములను (ప్రసువ) ఉత్పన్నమొనర్చుము. మరియు (యజ్ఞపతిమ్) ఈ సుఖదాయక వ్యవహార రక్షకులగువారిని (ప్రసువ) ఉత్పన్నపరచుము (గన్ధర్వః) పృథివిని ధరించువాడవు (దివ్యః) పవిత్రగుణ కర్మ స్వభావములం దుత్తముడవు (కేతపూః) విజ్ఞానముచే పవిత్రపరచు నీవు (నః) మాయొక్క (కేతమ్) విజ్ఞానమును (పునాతు) పవిత్రపరచుము (వాచస్పతిః) సత్యవిద్యచే పూర్ణమైయున్న వేదవాణిని ప్రచారమొనర్చుటచే రక్షకుడవగు నీవు (నః) మా (వాచమ్) వాణిని (స్వదతు) స్వాదిష్ఠను మరియు కోమలము, మధురముగ జేయుము.॥౭॥

భావార్థము :-సంపూర్ణైశ్వర్యయుక్తుడు శుద్ధ నిర్మల పరబ్రహ్మయొక్క ఉపాసన మరియు యోగ విద్యాప్రాప్తికై ప్రార్థించునట్టి వారెల్లరును ఐశ్వర్యమును ప్రాప్తించుకొని తమ యాత్మలను పవిత్రపరచుకొనుటకు యోగవిద్యను పొందుటకు అర్హులగుదురు. ఈశ్వరుని వాణివలె తమవాణిని పరిశుద్ధపరచుకొనువారు సత్యవాదులై సకలక్రియల ఫలములను పొందగలరు.॥౭॥

7.O God, the Bestower of knowledge, and Father of all accomplishments, create for our advancement the pleasant usages and their protectors. O sustainer of the Earth, Master of fine qualities, acts and nature, and Purifier through knowledge, purify our thought and will. O Guardian of the Vedas, by their revelation unto us sweeten our speech!.

౪౩౮.ఇమం న ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః; సవితా దేవతా; భురిక్ శక్వరీ ఛందః; ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరల నా విషయమే ఈ మంత్రమం దుపదేశించబడినది.

౪౩౮ ఇమం నో దేవ సవితర్యజ్ఞం ప్రణయ దేవావ్యఀ సఖివిదఀ
సత్రాజితన్ధనజితఀ స్వర్జితమ్। ఋచా స్తోమఀ సమర్ధయ
గాయత్రేణ రథన్తరం బృహద్గాయత్రవర్తని స్వాహా ॥౮॥

ప. వి:- ఇమమ్, నః, దేవ, సవితః,యజ్ఞమ్, ప్ర,నయ, దేవావ్యమితి దేవ+ఉ అవ్యమ్, సఖివిదమితి సఖి+ఉ విదమ్, సత్రాజితమితి సత్రా+ఉ జితమ్, ధనజితమితి ధన+ఉ జితమ్, స్వర్జితమితి స్వఃఉ జితమ్, ఋచా, స్తోమమ్, సమ్, అర్ధయ గాయత్రేణ, రథన్తరమితి రథమ్+ఉ తరమ్, బృహత్, గాయత్రవర్తనీతి గాయత్ర+ఉ వర్తని, స్వాహా ॥౮॥

పదార్థః :- (ఇమమ్) ఉక్తం వక్ష్యమాణం చ (నః) అస్మాకమ్ (దేవ) సత్యకామనాప్రద (సవితః) అన్తర్యామిరూపేణ ప్రేరక (యజ్ఞమ్) విద్యాధర్మసంగమయితారమ్ (ప్ర) (నయ) ప్రాపయ (దేవావ్యమ్) దేవాన్ దివ్యాన్ విదుషో గుణాన్ వాఽవన్తి యేన స దేవావీస్తామ్. అత్రౌణాదిక ఈః ప్రత్యయః (సఖివిదమ్) సఖీన్ సుహృదో విన్దతి యేన తమ్ (సత్రాజితమ్) సత్రా సత్యం జయత్యుత్కర్షతి యేన తమ్ (ధనజితమ్) ధనం జగత్యుత్కర్షతి యేన తమ్ (స్వర్జితమ్) స్వః సుఖం జయత్యుత్కర్షతి యేన తమ్ (ఋచా) ఋగ్వేదేన (స్తోమమ్) స్తూయతే యస్తమ్ (సమ్) (అర్ధయ) వర్ధయ (గాయత్రేణ) గాయత్రీప్రభృతిఛన్దసైవ (రథన్తరమ్) రథైరమణీయైర్యానైస్తరంతి యేన తత్ (గాయత్రవర్తని) గాయత్రస్య వర్తనిమార్గో వర్తనం యస్మిన్ తత్ (బృహత్) మహత్ (స్వాహా) సత్యక్రియయా వాచా వా. ॥ ౮ ॥

అన్వయః :- హే దేవ! సవితర్జగదీశ! త్వం న ఇమం దేవావ్యం సఖివిదం సత్రాజితం ధనజితం స్వర్జిత మృచా స్తోమం యజ్ఞం స్వాహా ప్రణయ. గాయత్రేణ గాయత్రవర్తని బృహద్రథన్తరం చ సమర్ధయ. ॥౮॥

భావార్థః :- యే జనా ఈర్ష్యాద్వేషాదిదోషాన్విహాయేశ్వర ఇవ సర్వైః సహ సుహృద్భావమాచరన్తి తే సంవర్ధితుం శక్నువన్తి. ॥౮॥

పదార్థము :- (దేవ) వాస్తవమైన కోరికలను దీర్చుదేవా! (సవితః) అంతర్యామి రూపమున ప్రేరణగలిగించు పరమేశ్వరా! నీవు (నః) మాయొక్క (ఇమమ్) ఇంతవరకు చెప్పినట్లే, ఇకముందు చెప్పనున్న (దేవావ్యమ్) దివ్యవిద్వాంసుల, దివ్యగుణముల రక్షించు (సఖివిదమ్) మిత్రులకు లభించునది (సత్రాజితమ్)

సత్యమును జయించునది (ధనజితమ్) ధనములనున్నతి పరచునది (స్వర్జితమ్) సుఖముల నభివృద్ధి పరచునది మరియు (ఋచా) ఋగ్వేదముద్వారా ఏది (స్తోమమ్) స్తుతించబడునదో అట్టి (యజ్ఞమ్) విద్యను, ధనమును సంయోగపరచునట్టి యజ్ఞమును (స్వాహా) సత్యక్రియద్వారా (ప్రణయ) ప్రాప్తింపజేయుము (గాయత్రేణ) గాయత్రిమున్నగు ఛందములచే (గాయత్రవర్తని) గాయత్రిమున్నగు ఛందస్సుల గానవిద్యను (బృహత్) గొప్ప (రథన్తరమ్) ఉత్తమోత్తమ యానములద్వారా దాటగలుగునట్టి మార్గమును (ప్రవర్ధయ) ఎక్కువగా వృద్ధినొందించుము. ।౮॥

భావార్థము :- ఈర్ష్యాద్వేషము మున్నగు దోషములను త్యజించి పరమేశ్వరునివలె సకల ప్రాణులయెడ మిత్రభావముతో నుండువారు సకల సంపదల ప్రాప్తింపుకొందురు. ।౮॥

8.O God, the Fulfiller of our noble desires, our Impeller through Omnipresence. direct rightly our yajna, the protector of the learned, the bringer of friends, the promoter of truth, the giver of wealth, the developer of happiness, performed with Rig-vidic hymns. Speed praise-song with the sacred verse. Speed the journey we make in good planes!.

౪౩౯. దేవస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, భురిగతిశక్వరీ ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యా భూమితత్త్వాదిభ్యో విద్యుతం స్వీకుర్యు రిత్యాహ.

మానవులు భూమి మున్నగు తత్త్వములనుండి విద్యుత్తును గ్రహింపవలయునను విషయము.

౪౩౯ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।

ఆదదే గాయత్రేణ ఛన్దసాఙ్గిరస్వత్పృథివ్యాః సధస్థాదగ్నిం

పురీష్యమఙ్గిరస్వదాభర త్రైష్టుభేన ఛన్దసాఙ్గిరస్వత్ ।౯॥

ప.వి:- దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, ఆ, దదే, గాయత్రేణ, ఛన్దసా అఙ్గిరస్వత్, పృథివ్యాః, సధస్థాదితి సధ+ఉస్థాత్, అగ్నిమ్, పురీష్యమ్ అఙ్గిరస్వత్, ఆ, భర, త్రైష్టుభేన, త్రైస్తుభేనేతి త్రై+ఉస్తుభేన, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్ ।౯॥

పదార్థః:-(దేవస్య) సూర్యాదిజగతః ప్రదీపకస్య (త్వా) త్వామ్ (సవితుః) సర్వేషామైశ్వర్యవ్యవస్థాం ప్రతి ప్రేరకస్య (ప్రసవే) నిష్పన్నైశ్వర్యే (అశ్వినోః) ప్రాణోదానయోః (బాహుభ్యామ్) బలాకర్షణాభ్యామ్ (పూష్ణః) పుష్టికర్త్ర్యా (హస్తాభ్యామ్) ధారణాకర్షణాభ్యామ్ (ఆ) (దదే) స్వీకరోమి (గాయత్రేణ) గాయత్రీనిర్మితేనార్థేన (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) అఙ్గిరోభిరఙ్గారైస్తుల్యమ్ (పృథివ్యాః) (సధస్థాత్) సహస్థానాత్తలాత్ (అగ్నిమ్) విద్యుదాదిస్వరూపమ్ (పురీష్యమ్) పురీష ఉదకే సాధుమ్. అత్ర పౄ ధాతో రౌణాదిక ఈషన్ కిచ్చ. పురీష మిత్యుదకనాం... నిఘం.౧.౧౨. (అఙ్గిరస్వత్) అఙ్గిరోభిః ప్రాణైస్తుల్యమ్ (ఆ) (భర) ధర (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుభా నిర్మితేనార్థేన (ఛన్దసా) స్వచ్ఛన్దేన (అఙ్గిరస్వత్) అఙ్గిరోభిరఙ్గైస్తుల్యమ్. ॥౯॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నహం యం త్వా దేవస్య సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామంగిరస్వదాదదే స త్వం గాయత్రేణ ఛన్దసా పృథివ్యాః సధస్థాదఙ్గిరస్వత్ త్రైష్టుభేన ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వత్పురీష్యమగ్నిమాభర. ॥౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యైరీశ్వరసృష్టిగుణవిదం విద్వాంసం సంసేవ్య పృథివ్యాదిస్థోఽగ్నిః స్వీకార్యః ॥౯॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! నేను (త్వా) నిన్ను ఎట్లు (దేవస్య) సూర్యుడు మున్నగు సకల లోకములను ప్రకాశపరచువాడును (సవితుః) ఎల్లరను ఐశ్వర్యప్రాప్తికై ప్రేరణ గలిగించువాడును నగు ఈశ్వరుని (ప్రసవే) నిష్పన్నైశ్వర్యమునందు [సిద్ధించిన ఐశ్వర్యమునందు] (అశ్వినోః) ప్రాణ ఉదానముల (బాహుభ్యామ్) బలము, ఆకర్షణములచేత మరియు (పూష్ణః) పుష్టినొసగు విద్యుత్తుయొక్క (హస్తాభ్యామ్) ధారణాకర్షణములచే (అఙ్గిరస్వత్) నిప్పువలె (ఆదదే) గ్రహించుచున్నానో, అట్లే నీవును (గాయత్రేణ) గాయత్రీ మంత్రమునుండి వచ్చిన (ఛన్దసా) ఆనందదాయకమగు అర్థముతోగూడ (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (సధస్థాత్) ఒకే స్థానమునుండి (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవంటి (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్‌మంత్రమునుండి వెడలినట్టి (ఛన్దసా) స్వతంత్రార్థముతో (అఙ్గిరస్వత్) చిహ్నములవలె (పురీష్యమ్) బలమునుత్పన్నమొనర్చునదియు నగు (అగ్నిమ్) విద్యుత్తు మున్నగు ముప్విధములుగ నున్న యగ్నిని (ఆ భర) ధరించుము. ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఈశ్వరునిచే రచింపబడిన సృష్టి, దాని గుణ విశేషముల నెరుగు విద్వాంసులను శ్రద్ధతో సేవించి పృథివి మున్నగు పదార్థములందుగల అగ్నిని మానవులు స్వీకరించవలయును. ॥౯॥

9.O Vedic speech, in this world created by the Omniscient Lord, I with the forces of sun and moon and the pran and apan forces of the air, with the teachings of verses in Gayatri metre, accept thee dear as breath!.

O vedic speech, bestow on me, from this altar knowledge, the benefactor of humanity. Grant me the strength of knowledge dear as breath, through verses in Trishtup metre.

౪౪౦. అభ్రిరసీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః కథం భూమ్యాదేః సువర్ణాదీని ప్రాప్తవ్యానీత్యాహ.

మానవులు భూమి మున్నగువానినుండి సువర్ణము మున్నగు పదార్థముల నెట్లు పొందవలెను?

౪౪౦ అభ్రిరసి నార్యసి త్వయా వయమగ్నిం శకేమ

ఖనితుం సధస్థ ఆ జాగతేన ఛన్దసాఙ్గిరస్వత్ ॥౧౦॥

ప.వి:- అభ్రిః, అసి, నారీ, అసి, త్వయా వయమ్, అగ్నిమ్, శకేమ, ఖనితుమ్, సధస్థ ఇతి సధస్థే, ఆ, జాగతేన, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్ ॥౧౦॥

పదార్థః :-(అభ్రిః) అయోమయం ఖననసాధనమ్ (అసి) అస్తి (నారీ) నరస్య స్త్రీవ సాధ్యసాధికా (అసి) అస్తి (త్వయా) త్వయాసహ (వయమ్) (అగ్నిమ్) విద్యుదాదిమ్ (శకేమ) శక్నుయామ (ఖనితుమ్) (సధస్థే) సమానస్థానే (ఆ) (జాగతేన) జగత్యా విహితేన సాధనేన (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణైస్తుల్యమ్. ॥౧౦॥

అన్వయః :-హే శిల్పిన్ త్వయా సహ సధస్థే వర్తమానా వయం యాఽభ్రిరసి, నార్యసి, యాం గృహీత్వా జాగతేన ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వదగ్నిం ఖనితుమాశకేమం శక్నుయామ. తాం త్వం నిర్మిమీష్వ. ॥౧౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైః సుసాధనైః పృథివీం ఖనిత్వాఽగ్నినా సంయోజ్య సువర్ణాదీని నిర్మాతవ్యాని పరన్తు పూర్వం భూగర్భతత్త్వవిద్యాం ప్రాప్యైవం కర్తుం శక్యమితి వేదితవ్యమ్. ॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ శిల్పీ [ఇంజనీరూ] (త్వా) నీ వెంట (సధస్థే) ఒకే స్థానమునందు (వయమ్) మేము (అభ్రిః) భూమిని త్రవ్వునట్టి (నారీ) వివాహితయగు ఉత్తమ స్త్రీవలె కార్యముల సిద్ధింపజేయులోహ సాధనమునై (అసి) ఉన్నది. దాని ద్వారా భూగర్భశాస్త్రజ్ఞులు దానిని గ్రహించి (జాగతేన) జగతీ మంత్రముచే విధానపరచినట్టి (ఛన్దసా) సుఖదాయకమగు స్వతంత్ర సాధనముతో (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవంటి (అగ్నిమ్) విద్యుత్తుమున్నగు అగ్నిని (ఖనితుమ్) త్రవ్వుటకై (ఆశకేమ) సకలవిధముల సమర్థవంతమగు దానిని నీవు సిద్ధ పరచుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :-బలిష్ఠమగు త్రవ్వునట్టి సాధనములచే పృథివిని త్రవ్వి, దానిని అగ్నితో సంయుక్తపరచి సువర్ణము మున్నగు పదార్థములను సిద్ధపరచవలెను. ఐనను మొదట భూగర్భతత్త్వవిద్యను సాధించియే ఇట్లు చేయుటసాధ్యమగునని తెలియవలెను. ॥౧౦॥

10.O vedic speech, thou art the bestower of knowledge, beneficial for the people like woman. Through thee, in this place of knowledge, may we be able to explore learning. With a life of celibacy for 48 years, may we improve our learning!.

౪౪౧.హస్త ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, భురిక్పంక్తిః ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉచ్యతే. పై విషయమే మరల ఈ మంత్రమందు గలదు.

౪౪౧ హస్త౽ ఆధాయ సవితా విభ్రదభ్రిꣳ హిరణ్యయీమ్। అగ్నేర్జ్యోతి
ర్నిచాయ్య పృథివ్యా౽ అధ్యాభరదానుష్టుభేన ఛన్దసాఙ్గిరస్వత్ ॥౧౧॥

ప.వి:- హస్తే అధాయేత్యాఽధాయ, సవితా, బిభ్రత్, అభ్రిమ్, హిరణ్యయీమ్, అగ్నేః, జ్యోతిః, నిచాయ్యేతి నిఽచాయ్య, పృథివ్యాః, అధి, ఆ, అభరత్, ఆనుష్టుభేన, ఆనుస్తుభేనేత్యాను+ ఉస్తుభేన ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్ ॥౧౧॥

పదార్థః :-(హస్తే) కరే (అధాయ) (సవితా) ఐశ్వర్యవాన్ (బిభ్రత్) ధరన్ (అభ్రిమ్) ఖననసాధకం శస్త్రమ్ (హిరణ్యయీమ్) తేజోమయీమ్ (అగ్నేః) విద్యుదాదేః (జ్యోతిః) ద్యోతమానమ్ (నిచాయ్య) (పృథివ్యాః) (అధి) (ఆ) (అభరత్) ధరేత్ (ఆనుష్టుభేన) అనుష్టుభ్‌విహితార్థయుక్తేన (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) అఙ్గిరసా ప్రాణేన తుల్యస్య. ॥ ౧౧ ॥

అన్వయః :-సవితా ఐశ్వర్యప్రసాధకః శిల్ప్యానుష్టుభేన ఛన్దసా హిరణ్యయీమభ్రిం హస్తే ఆధాయ బిభ్రత్సన్నఙ్గిరస్వదగ్నేర్జ్యోతిర్నిచాయ్య పృథివ్యా అధ్యాభరత్ ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథాఽయసి పాషాణే చ విద్యుద్వర్తతే తథైవ సర్వత్ర పదార్థేషు ప్రవిష్టాస్తి, తద్విద్యాం విజ్ఞాయ కార్యేషూపయుజ్య భూమావాగ్న్యేయాదీన్యస్త్రాణి విమానాదీని యానాని వా సాధనీయాని.॥౧౧॥

పదార్థము :-(సవితా) ఐశ్వర్యముల నుత్పన్నమొనర్చు శిల్పి నీవు (అనుష్టుభేన) అనుష్టుప్ ఛందస్సునందు చెప్పబడిన (ఛన్దసా) స్వతంత్రార్థయోగముచే (హిరణ్యయీమ్) తేజోవంతమగు శుద్ధధాతువుచే నిర్మించబడిన (అభ్రిమ్) ఖనన సాధనమును (హస్తే) చేతియందు (ఆధాయ విభ్రత్) ధరించి (అంగిరస్వత్) ప్రాణములవంటి (అగ్నేః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నియొక్క (జ్యోతిః) తేజస్సును (నిచాయ్య) నిశ్చయపరచి (పృథివ్యాః) పృథివి (అధి) పైన (ఆభరత్) ఉత్తమముగా ధారణ మొనర్చవలెను.॥౧౧॥

భావార్థము :- విద్యుత్తు లోహమునందు, ప్రస్తరము [రాళ్ళ రత్నములందు, జలము మున్నగువాని] యందును నిండియున్నది. విద్వాంసులట్టి విద్యను సమగ్రముగా నెరిగి దానిని యితరకార్యములందుపయోగి పరచుకొని యీ ప్రపంచమునందు ఆగ్నేయాది దివ్యాస్త్రములను, విమానము మున్నగు యానములను సిద్ధింప జేసికొనవలయును. ॥౧౧॥

11.The skilled artisan, following the instructions given in the Anushtap verses, firmly taking in hand the shining implement and measuring the power of electricity, hidden in substances, should use it carefully on the earth.

౪౪౨. ప్రతూర్తమిత్యస్య నాభానేదిష్ఠ ఋషిః, వాజీ దేవతా, ఆస్తారపంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయ మాహ. మరలనదే విషయమిందు గలదు.

౪౪౨ ప్రతూర్తం వాజిన్నాద్రవ వరిష్ఠామను సంవ్వతమ్।

దివి తే జన్మ పరమమన్తరిక్షే తవ నాభిః పృథివ్యామధి యోనిరిత్ ॥౧౨॥

ప.వి:- ప్రతూర్తమితి ప్ర+తూర్తమ్, వాజిన్, ఆ, ద్రవ, వరిష్ఠామ్ అను, సంవ్వతమితి సమ్+వతమ్, దివి, తే, జన్మ, పరమమ్, అన్తరిక్షే, తవ, నాభిః, పృథివ్యామ్, అధి, యోనిః ఇత్. ॥౧౨॥

పదార్థః:-(ప్రతూర్తమ్) అతితూర్ణమ్ (వాజిన్) ప్రశస్తజ్ఞానయుక్త విద్వన్! (ఆ) (ద్రవ) ఆగచ్ఛ (వరిష్ఠామ్) అతిశయేన వరాం గతిమ్ (అను) (సంవ్వతమ్) సమ్యగ్విభక్తామ్! (దివి) సూర్యప్రకాశే (తే) తవ (జన్మ) ప్రాదుర్భావః (పరమమ్) (అంతరిక్షే) అవకాశే (తవ) (నాభిః) (పృథివ్యామ్) (అధి) ఉపరి (యోనిః) నిమిత్తం ప్రయోజనమ్ (ఇత్) ఏవ ॥౧౨॥

అన్వయః:-హే వాజిన్! యస్య తే తవ శిల్పవిద్యయా దివి పరమం జన్మ తవాఽన్తరిక్షే నాభిః పృథివ్యాం యోనిరస్తి స త్వం విమానాన్యధిష్ఠాయ వరిష్ఠాం సంవ్వతం గతిం ప్రతూర్తమిదన్వాద్రవ. ॥౧౨॥

భావార్థః :-యదా మనుష్యా విద్యాహస్తక్రియయోర్మధ్యే పరమప్రయత్నేన ప్రాదుర్భూతా విమానాదీని యానాని విధాయ గతానుగతం శీఘ్రం కుర్వన్తి తదా తేషాం శ్రీః సులభా భవతి. ॥౧౨॥

పదార్థము :-(వాజిన్) ప్రశంసనీయ జ్ఞానవంతుడవగు విద్వాంసుడా! (తే) నీకు శిల్పవిద్యయందు (దివి) సూర్యప్రకాశమునందు (పరమమ్) ఉత్తమమగు (జన్మ) ప్రసిద్ధి (తవ) నీకు (అన్తరిక్షే) ఆకాశమున

(నాభిః) బంధనము (పృథివ్యామ్) ఈ పృథివియందుగల (యోనిః) నిమిత్త ప్రయోజనముద్వారా నీవు విమానాదులయందు కూర్చుండి (వరిష్ఠామ్) అత్యంత ఉత్తమగతితో (ప్రతూర్తమ్) అతిశీఘ్రముగను (ఇత్) (అను) ఆ తరువాతను (ఆద్రవ) ఉత్తమముగా ప్రయాణమొనర్చుము.॥౧౨॥

భావార్థము :- మానవులు విద్యాప్రక్రియల సమన్వయముతో పరమప్రయత్నముతో ప్రసిద్ధులై సర్వమునందు ప్రస్తారమై [ఇమిడి] యున్న విద్యుత్తును మరియు ధాతువిద్యల మర్మమును చక్కగా తెలిసికొని విమానము మున్నగు యానముల సిద్ధపరచుకొని తమరాకపోకలను అతి శీఘ్రముగ జేసికొనినప్పుడు వారికి ధనప్రాప్తి మున్నగునవి సుగమమైపోవును.॥౧౨॥

12.O learned person, with the skill of art, thou hast attained to fame under the sun, thou art connected with air's mid-realm through electiricty, thy asylum is on earth. Being the master of aeroplanes, go ahead with nice well-balanced speed!.

౪౪౩. యుంజాథామిత్యస్య కుశ్రిఋషిః, వాజీ దేవతా గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం క్వ యోజనీయమిత్యాహ.

మానవులు దేనిని ఎక్కడ నుంచవలె నను విషయమిందు గలదు.

౪౪౩ యుంజాథాగ్౦ రాసభం యువమస్మిన్ యామే వృషణ్వసూ।

అగ్నిం భరన్తమస్మయుమ్ ॥౧౩॥

ప. వి:-యుంజాథామ్, రాసభమ్, యువమ్, అస్మిన్, యామే, వృషణ్వసూ ఇతి వృషణ్ + వసూ, అగ్నిమ్, భరన్తమ్, అస్మయుమిత్యస్మ+యుమ్ ॥౧౩॥

పదార్థః :- (యుంజాథామ్) (రాసభమ్) జలాగ్న్యోర్వేగగుణాఖ్యమశ్వమ్ (యువమ్) యువాం శిల్పితత్ స్వామినౌ (అస్మిన్) (యామే) యాన్తి యేన యానేన తస్మిన్ (వృషణ్వసూ) వర్షకౌ వసన్తౌ చ (అగ్నిమ్) ప్రసిద్ధం విద్యుతం వా (భరన్తమ్) ధరన్తమ్ (అస్మయుమ్) అస్మాన్‌పాయయితారమ్. అత్రాస్మదుపపదాద్యాధాతో రౌణాదికః కుః. ఛాన్దసో వర్ణలోపో వేతి దలోపః. ॥ ౧౩ ॥

అన్వయః :-హే వృషణ్వసూ! సూర్యవాయూఇవ శిల్పినౌ! యువమస్మిన్ యామే రాసభమస్మయుం భరన్తమగ్నిం యుంజాథామ్.॥ ౧౩॥

భావార్థః:- యైర్మనుష్యైరస్మిన్ యానే యన్త్రకలాజలాగ్నిప్రయోగాః క్రియన్తే తే సుఖేన దేశాన్తరం గన్తుం శక్నువన్తి. ॥౧౩॥

పదార్థము :-(వృషణ్వసూ) సూర్య వాయువులవలె సుఖవర్షముల గలిగింపజేయు మరియు సుఖమునందుండు శిల్పులారా! స్వాములారా! (యువమ్) మీ రిరువురును (అస్మిన్) ఇట్టి ప్రయాణమొనర్చదగు (యామే) యానమునందు (రాసభమ్) జలము అగ్నియొక్క వేగగుణయుక్తమగు అశ్వమును (అస్మయుమ్) మమ్ముగొనిపోవునట్టియు (భరన్తమ్) ధారణమొనర్చునట్టిదియు నగు (అగ్నిమ్) ప్రసిద్ధమైన విద్యుద్రూపాగ్నిని (యుఞ్జాథామ్) సంయుక్తమొనర్చుడు.॥౧౩॥

భావార్థము :-మనుష్యులు విమానములు మున్నగు యానములందు యంత్రకళను జలము మరియు అగ్నియొక్క ప్రయోగమొనర్చి నడుపుకొను నేర్పరులు దేశదేశాంతరములకు రాకపోకలొనర్చుటకు సమర్థులగుదురు.॥౧౩॥

13.O artisan and his master, ye both, the bestowers of happiness like the sun and air, harness electricity in this aeroplane, possessing the speed of fire and water, seating and taking us afar!.

౪౪౪. యోగేయోగ ఇత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, క్షత్రపతిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

ప్రజాజనాః కీదృశం రాజానమఙ్గీకుర్యు రిత్యాహ.

ప్రజలు ఎట్టివానిని రాజుగా స్వీకరించవలయునను విషయ మిందు గలదు.

౪౪౪ యోగేయోగే తవస్తరం వాజేవాజే హవామహే।
సఖాయ ఇన్ద్రమూతయే ॥౧౪॥

ప.వి:-యోగేయోగ ఇతి యోగే + యోగే, తవస్తరమితి తవః + తరమ్, వాజేవాజ ఇతి వాజే + వాజే, హవామహే, సఖాయః, ఇన్ద్రమ్, ఊతయే ॥౧౪॥

పదార్థః :-(యోగేయోగే) యుంజతే యస్మిన్ యస్మిన్ (తవస్తరమ్) అత్యన్తం బలయుక్తమ్ తవ ఇతి బల నా... నిఘం౨.౯ తతస్తరప్ (వాజేవాజే) సఙ్గ్రామే సఙ్గ్రామే (హవామహే) ఆహ్వయామహే (సఖాయః) పరస్పరం సుహృదః సన్తః (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తం రాజానమ్ (ఊతయే) రక్షణాద్యాయ. ॥౧౪॥

అన్వయః :-హే సఖాయో! యథా వయమూతయే యోగేయోగే వాజేవాజే తవస్తరమిన్ద్రం హవామహే తథా యూయమప్యేతమాహ్వయత.॥౧౪॥

భావార్థః:-యే పరస్పరం మిత్రా భూత్వాఽన్యోన్యస్య రక్షార్థం బలిష్ఠం ధార్మికం రాజానం స్వీకుర్వన్తి తే నిర్విఘ్నాః సన్తః సుఖమేధన్తే.॥౧౪॥

పదార్థము :-(సఖాయః) పరస్పరము మిత్రభావముతో నుండు మానవులారా! మావలె (ఊతయే) రక్షణ మున్నగువానికొరకు (యోగే యోగే) ప్రతికార్యమునందును (వాజేవాజే) ప్రతియుద్ధమునందును (తవస్తరమ్) మహాబలశాలి (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవంతుడు నగువానిని రాజుగ (హవామహే) స్వీకరించు చున్నట్లు మీరును స్వీకరించి సమస్త విఘ్నములనుండి దూరముగ నుండుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :-సకలమానవులు పరస్పరము మిత్రులై అన్యోన్యముగ రక్షణకార్యములకొరకు విద్వాంసుడు, ధర్మాత్ముడు, శక్తిశాలియగువానిని రాజుగ నెన్నుకొని సమస్తవిఘ్నములను దొలగించుకొని సుఖముగ నుండవలెను. ॥౧౪॥

14. O friends, in every deed and battle, we call for succour, our King, the mightiest of all!.

౪౪౫. ప్రతూర్వన్నిత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, గణపతిర్దేవతా, ఆర్షీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునా రాజా కిం కృత్వా కిం ప్రాప్నుయాదిత్యాహ.

రాజు ఏ యే కార్యములొనర్చుచు ఏ మేమి పొందవలెనను విషయము గలదు.

౪౪౫ ప్రతూర్వన్నేహ్యవక్రామన్నశస్తీ రుద్రస్య గాణపత్యం
మయోభూరేహి। ఉర్వన్తరిక్షం వీహి స్వస్తిగవ్యూతిరభయాని
కృణ్వన్పూష్ణా సయుజా సహ ॥౧౫॥

ప. వి:-ప్రతూర్వన్నితి ప్ర+తూర్వన్, ఆ, ఇహి, అవక్రామన్నిత్యవ+క్రామన్, అశస్తీః, రుద్రస్య, గాణపత్యమితి గాణ+పత్యమ్, మయోభూరితి మయః+భూః, ఆ, ఇహి, ఉరు, అన్తరిక్షమ్, వి, ఇహి, స్వస్తిగవ్యూతిరితి స్వస్తి+ గవ్యూతిః, అభయాని, కృణ్వన్, పూష్ణా, సయుజేతి స+యుజా సహ ॥౧౫॥

పదార్థః :-(ప్రతూర్వన్) హింసన్ (ఆ) (ఇహి) ఆగచ్ఛ (అవక్రామన్) దేశదేశాన్తరానుల్లంఘయన్ (అశస్తీః) అప్రశస్తాః శత్రుసేనాః (రుద్రస్య) శత్రురోదకస్య స్వసేనాపతేః (గాణపత్యమ్) గణానాం సేనాసమూహానాం పతిత్వమ్ (మయోభూః) మయః సుఖం భావయన్ (ఆ) (ఇహి) (ఉరు)

(అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (వి) (ఇహి) వివిధతయా గచ్ఛ (స్వస్తిగవ్యూతిః) స్వస్తి సుఖేన సహ గవ్యూతిర్మార్గో యస్య సః (అభయాని) స్వరాజ్యే సేనాయాం చావిద్యమానం భయం యేషు తాని (కృణ్వన్) (సమ్పాదయన్ (పూష్ణా) పుష్టేన స్వకీయేన సైన్యేన (సయుజా) యత్సమానం యునక్తి తేన సహితః (సహ) సాకమ్. ॥౧౫॥

అన్వయః:-హే రాజన్! స్వస్తిగవ్యూతిస్త్వం పూష్ణా సయుజా సహాశస్తీః ప్రతూర్వన్నేహి శత్రుదేశానవక్రామన్నేహి. మయోభూస్త్వం రుద్రస్య గాణపత్యమేహి. అభయాని కృణ్వన్ సన్నన్తరిక్షమురు వీహి. ॥౧౫॥

భావార్థః :-రాజా సదైవ స్వసేనాం సుశిక్షితాం హృష్టాం పుష్టాం రక్షేత్. యదాऽరిభిః సహయోద్ధు మిచ్ఛేత్తదా స్వరాజ్యమనుపద్రవం సంరక్ష్య యుక్త్యా బలేన చ శత్రూన్ హింసేత్, నా శ్రేష్ఠాన్ పాలయిత్వా సర్వత్ర సత్కీర్తిం ప్రసారయేత్. ॥౧౫॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! (స్వస్తిగవ్యూతిః) సుఖముతో గూడిన మార్గమునందు నీవు (సయుజా) ఒక రీతిలో కలియునదియు (పూష్ణా) శక్తిసామర్థ్యములతో గూడిన నీ సైన్యములతో (సహ) కూడి (అశస్తీః) నిందనీయ శత్రుసైన్యముల (ప్రతూర్వన్) సంహరించుచు (ఏహి) ముందుకు సాగుచు శత్రుదేశములను (అవక్రామన్) ఉల్లంఘించుచు (ఏహి) రమ్ము (మయోభూః) సుఖముల నుత్పన్నమొనర్చుచు నీవు (రుద్రస్య) శత్రువుల నేడ్పింపజేయు నీ సేనాపతియొక్క (గాణపత్యమ్) సేనానాయకత్వమును (ఏహి) ప్రాప్తించుకొనుము (అభయాని) నీ రాజ్యములో సమస్త ప్రాణులను భయరహితులుగ (కృణ్వన్) ఒనర్చుచు (అన్తరిక్షమ్ ఉరు) సంపూర్ణాకాశమును (వీహి) అనేకవిధముల ప్రాప్తించుకొనుము. ॥౧౫॥

భావార్థము :-తన సైన్యములను అనుక్షణము ఉత్తమశిక్షణ, హర్షోత్సాహముగా శక్తి సంపన్నముగ నొనర్చుచు సంసిద్ధముగనుంచుట రాజునకు అతి ఉచితమైయున్నది. శత్రువులతో యుద్ధము జేయుట తటస్థించినప్పుడు తన రాజ్యమును ఉపద్రవరహితముగ జేసికొని యుక్తి బలములతో శత్రునాశమొనర్చవలెను. సజ్జనులను స్వజనులను రక్షించుచు సర్వత్రా చక్కని కీర్తి నార్జించవలెను. ॥౧౫॥

15.O King, thou whose paths are pleasant, with thy powerful and devoted army, come, destroying the forces of thy wicked foes. Come overtaking the territories of the enemies. Spreading gladness all around, accept the chieftainship of thy commander of the army, who makes the enemies weep. Granting fearlessness to all thy subjects, speed through the wide air!.

౪౪౬.పృథివ్యా ఇత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైః కస్మాద్విద్యుత్ స్వీకార్యేత్యాహ.

మనుష్యు లే యే పదార్థములనుండి విద్యుత్తును గ్రహించవలయునను విషయము.

౪౪౬ పృథివ్యాః సధస్థాదగ్నిం పురీష్యమఙ్గిరస్వదాభరాగ్నిం పురీష్యమఙ్గిర స్వదచ్ఛేమోఽగ్నిం పురీష్యమఙ్గిరస్వద్భరిష్యామః ॥౧౬॥

ప.వి:-పృథివ్యాః, సధస్థాదితి సధ+స్థాత్, అగ్నిమ్, పురీష్యమ్, అఙ్గిరస్వత్, ఆ, భర, అగ్నిమ్,పురీష్యమ్ అఙ్గిరస్వత్,అచ్ఛ,ఇమః,అగ్నిమ్,పురీష్యమ్,అఙ్గిరస్వత్, భరిష్యామః॥౧౬॥

పదార్థః :-(పృథివ్యాః) భూమేరన్తరిక్షస్య వా (సధస్థాత్) సహస్థానాత్ (అగ్నిమ్) భూమిస్థం విద్యుతం వా (పురీష్యమ్) యః సుఖం పృణాతి స పురీషస్తత్ర సాధుమ్ (అఙ్గిరస్వత్) అఙ్గిరసా సూర్యేణ తుల్యమ్ (ఆ) (భర) ధర (అగ్నిమ్) అంతరిక్షే వాయ్వాదిస్థమ్ (పురీష్యమ్) (అఙ్గిరస్వత్) (అచ్ఛ) ఉత్తమరీత్యా (ఇమః) ప్రాప్నుమః (అగ్నిమ) (పురీష్యమ్) (అఙ్గిరస్వత్) (భరిష్యామః) ధరిష్యామః ॥౧౬॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా వయం పృథివ్యాః సధస్థాదఙ్గిరస్వత్పురీష్యమగ్నిమచ్ఛేమః, యథా చాఽఙ్గిరస్వత్పురీష్యమగ్నిం భరిష్యామస్తథా త్వమప్యఙ్గిరస్వత్పురీష్యమగ్నిమాభర. ॥౧౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. మనుష్యైర్విదుషామేవాఽనుకరణం కర్తవ్యమ్ నాఽవిదుషామ్. సర్వదోత్సాహేనాగ్న్యాదిపదార్థవిద్యాం గృహీత్వా సుఖం వర్ధనీయమ్. ॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! మే మెట్లు (పృథివ్యాః) భూమ్యంతరిక్షముల (సధస్థాత్) ఏకస్థానము నుండి (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణవములవంటి (పురీష్యమ్) ఉత్తమ సుఖములనిచ్చునదియు (అగ్నిమ్) భూమియందుండు విద్యుత్తును (అచ్ఛ) ఉత్తమరీతిలో (ఇమః) ప్రాప్తించుకొనునట్లు (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవంటి (పురీష్యమ్) శ్రేష్ఠ సుఖదాయక (అగ్నిమ్) అంతరిక్షమందుండు విద్యుత్తును (భరిష్యామః) ధారణమొనర్చుకొనునట్లు నీవును (అఙ్గిరస్వత్) సూర్యునివంటి (పురీష్యమ్) ఉత్తమసుఖముల నిచ్చునట్టి (అగ్నిమ్) పృథివిపైనున్న భౌతికాగ్నిని (ఆ భర) ఉత్తమముగ ధారణమొనర్చుము.॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. మానవులు మూర్ఖులవలెగాక విద్వాంసులవలె సకలకాలములందును అత్యుత్సాహముగ కార్యములొనర్చుచు అగ్ని మున్నగు పదార్థవిద్యను గ్రహించి సకల సౌఖ్యములను పెంపొందించవలయును.॥౧౬॥

16.O learned person, just as we skilfully evolve from a part of the earth, electricity, dear as breath, and the giver of comfort, and just as we procure atmospheric electricity, dear as breath, and the giver of comfort, so shouldst thou skillfully prepare electricity which like the sun conduces to our comforts!.

౪౪౭. అన్వగ్నిరిత్యస్య పురోధా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

విద్వాంసః కింవత్కిం కుర్యు రిత్యుపదిశ్యతే.

విద్వాంసు లెవరివలె నేమి చేయవలెను విషయ మీ మంత్రమునం దుపదేశము గలదు.

౪౪౭ అన్వగ్నిరుషసామగ్రమఖ్యదన్వహాని ప్రథమో జాతవేదాః।

అను సూర్యస్య పురుత్రా చ రశ్మీననుద్యావాపృథివీ ఆ తతన్థ ।౧౭॥

ప.విః- అను, అగ్నిః, ఉషసామ్, అగ్రమ్, అఖ్యత్, అను, అహాని+ప్రథమః, జాతవేదా ఇతి జాత+వేదాః, అను, సూర్యస్య, పురుత్రేతి పురు+త్రా,చ,రశ్మీన్ అను ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ,ఆ, తతన్థ ।౧౭॥

పదార్థః :-(అను) (అగ్నిః) పావకః (ఉషసామ్) (అగ్రమ్) పూర్వమ్ (అఖ్యత్) ప్రఖ్యాతో భవతి (అను) (అహాని) దినాని (ప్రథమః) (జాతవేదాః) యో జాతేషు విద్యతే స సూర్యః (అను) (సూర్యస్య) (పురుత్రా) బహూన్ (చ) (రశ్మీన్) (అను) (ద్యావా పృథివీ) (ఆ) (తతన్థ) తనోతి.।౧౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! త్వం యథా ప్రథమో జాతవేదా అగ్నిరుషసామగ్రమహాన్యన్వఖ్యత్. సూర్యస్యాగ్రం పురుత్రా రశ్మీనన్వాతతన్థ. ద్యావాపృథివీ చ తథా విద్యావ్యవహారానన్వాతనుహి.।౧౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా కారణకార్యాఖ్యో విద్యుదగ్నిరనుపూర్వం సవిత్రుషో దినాని కృత్వా పృథివ్యాదీని ప్రకాశయతి తథా విద్వద్భిః సుశిక్షాం కృత్వా బ్రహ్మచర్య విద్యాధర్మానుష్ఠానసుశీలాని సర్వత్ర ప్రచార్య సర్వే జ్ఞానాన్వాభ్యాం ప్రకాశనీయాః ।౧౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీ వెట్లు (ప్రథమః, జాతవేదాః) ఉత్పన్న పదార్థములందు మొదటి నుండియే యున్న సూర్యలోకము మరియు (అగ్నిః) భౌతికాగ్ని (ఉషసామ్) ఉషః కాలమునకు (అగ్రమ్) మొదటనే (అహాని) దినముల [పగళ్ల] ను (అన్వఖ్యత్) ప్రసిద్ధపరచుచున్నదో (సూర్యస్య) సూర్యునికన్న (అగ్రమ్) మొదటనే (పురుత్రా) అసంఖ్యాక (రశ్మీన్) కిరణములను (అన్వాతతన్థ) వ్యాప్తపరచుచున్నదో మరియు (ద్యావాపృథివీ చ) సూర్య పృథివీలోకములను ప్రసిద్ధమొనర్చునో అట్లే నీవును విద్యావ్యవహారములను ప్రవహింప జేయుము.।౧౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. కారణరూప విద్యుత్తు కార్యరూప ప్రసిద్ధాగ్నిని, సూర్యుని, ఉషఃకాలమును, దినములు మున్నగు పదార్థములను ప్రకాశితమొనర్చుచున్నట్లు

విద్వాంసులు ఉత్తమశిక్షలను నేర్పుచు బ్రహ్మచర్యము, విద్య, ధర్మానుష్ఠానముచే సుశీలత్వమును ప్రచారమొనర్చుచు సకల మానవులను జ్ఞానానందములచే ప్రకాశపరచవలెను.॥౧౭॥

17.The First and Foremost God illuminates the sun before twilight.He also illuminates the days, and multiple beams of the sun. He alone establishes the Heaven and Earth.

౪౪౮.ఆగత్యేత్యస్య మయోభూర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నివృదనుష్టుప్ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ సభేశః కింవత్ కిం కుర్యాదిత్యాహ.

సభాపతియగు రాజు ఎట్టివారివలె నేమి చేయవలెనను విషయ మిందుగలదు.

౪౪౮ ఆగత్య వాజ్యధ్వానఀ సర్వా మృధో విధూనుతే। అగ్నిఀ

సధస్థే మహతి చక్షుషా నిచికీషతే ॥౧౮॥

ప.వి:-ఆగత్యేత్యా+గత్య, వాజీ, అధ్వానమ్, సర్వాః, మృధః, వి, ధూనుతే, అగ్నిమ్ సధస్థ ఇతి సధ+స్థే, మహతి, చక్షుషా, ని, చికీషతే, ॥ ౧౮ ॥

పదార్థః :-(ఆగత్య) (వాజీ) వేగవానశ్వః (అధ్వానమ్) మార్గమ్ (సర్వాః) మృధః) సఙ్గ్రామాన్ (వి) (ధూనుతే) కమ్పయతి (అగ్నిమ్) (సధస్థే) సహస్థానే (మహతి) విశాలే (చక్షుషా) నేత్రేణ (ని) (చికీషతే) చేతుమిచ్ఛతి. ॥ ౧౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్రాజన్! భవాన్ యథా వాజ్యశ్వోఽధ్వానమాగత్య సర్వా మృధో విధూనుతే యథా గృహస్థశ్చక్షుషా మహతి సధస్థేఽగ్నిం నిచికీషతే తథా సర్వాన్సంగ్రామాన్ విధూనోతు. గృహే గృహే విద్యానిచయం చ కరోతు. ॥ ౧౮ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. గృహస్థా అశ్వవద్గత్వాగత్య శత్రూన్ జిత్వాగ్నేయాస్త్రాది విద్యాం సంపాద్య బలాబలం పర్యాలోచ్య రాగద్వేషాదీన్ శమిత్వాఽధార్మికాన్ శత్రూన్ జయేయుః. ॥౧౮॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! (వాజీ) వేగవంతమగు అశ్వము (అధ్వానమ్) తన మార్గమును (ఆగత్య) ప్రాప్తించుకొని (సర్వాః) సమస్త (మృధః) సంగ్రామములను (విధూనుతే) కంపింపజేయునట్లు మరియు గృహస్థుడెట్లు (చక్షుషా) కన్నులతో (మహతి) సుందరమగు (సధస్థే) స్థానమందు (అగ్నిమ్) అగ్నిని (నిచికీషతే) చయనము [ప్రోగు] చేయదలచునో, అటులనే నీవు సంగ్రామములను కంపింపజేయుము. ఇంటింటా విద్యలను ప్రచారమొనర్చుము.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. గృహస్థులు అశ్వములవలె రాకపోకల నొనర్చుచు, శత్రువులను జయించి ఆగ్నేయాది అస్త్రవిద్యలను సిద్ధింపజేసికొని తన బలాబలమును దృష్టియందుంచుకొని, రాగద్వేషము మున్నగు దోషములను వదలి అధర్మాత్ములగు శత్రువుల జయించవలెను.।౧౮॥

18.O learned King, just as a swift horse, having started on his way, causes terror in all battles, and just as a householder wants to see with his eyes, fire arranged in a beautiful place, so shouldst thou shake all battles and spread knowledge to each house!.

౪౪౯. ఆక్రమ్యేత్యస్య మయోభూర్ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యజన్మ ప్రాప్య విద్యా అధీత్యాతః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మానవజన్మను పొంది, విద్యల నభ్యసించినప్పుడు మనుష్యు లేమి చేయవలెనను విషయము.

౪౪౯ ఆక్రమ్య వాజిన్పృథివీమగ్నిమిచ్ఛ రుచా త్వమ్।

భూమ్యా వృత్వాయ నో బ్రూహి యతః ఖనేమ తం వయమ్ ।౧౯॥

ప. వి:- ఆక్రమ్యేత్యా+క్రమ్య, వాజిన్, పృథివీమ్, అగ్నిమ్, ఇచ్ఛ, రుచా, త్వమ్, భూమ్యాః, వృత్వాయ, నః, బ్రూహి, యతః, ఖనేమ, తమ్, వయమ్।౧౯॥

పదార్థః :-(ఆక్రమ్య) (వాజిన్) ప్రశస్తవిజ్ఞానవన్ (పృథివీమ్) భూమిరాజ్యమ్ (అగ్నిమ్) అగ్నివిద్యామ్ (ఇచ్ఛ) (రుచా) ప్రీత్యా (త్వమ్) (భూమ్యాః) క్షితేర్మధ్యే (వృత్వాయ) స్వీకృత్య. అత్ర క్త్వో యగితి యగాగమః (నః) అస్మాన్ (బ్రూహి) భూగర్భాగ్నివిద్యాముపదిశ (యతః) (ఖనేమ) (తమ్) భూగోలమ్ (వయమ్) ।౧౯॥

అన్వయః:-హే వాజిన్ విద్వన్సభేశ రాజ౯ స్త్వం రుచా శత్రూనాక్రమ్య పృథివీమగ్నిం చేచ్ఛ భూమ్యా నో వృత్వాయ బ్రూహి యతో వయం తం ఖనేమ. ।౧౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్భూగర్భాగ్నివిద్యయా. పార్థివాన్ పదార్థాన్ సుపరీక్ష్య సువర్ణాదీని రత్నాన్యుత్సాహేన ప్రాప్తవ్యాని. యే ఖనితారో భృత్యాః సన్తి తాన్ ప్రతి తద్విద్యోపదేష్టవ్యా.।౧౯॥

పదార్థము :-(వాజిన్) ప్రశంసనీయ విద్యాజ్ఞానములుగల ఓ సభాపతి రాజా! (త్వమ్) నీవు (రుచా) శత్రువులను ప్రీతిచే. (ఆక్రమ్య) పాదాక్రాంతులనొనర్చి (పృథివీమ్) పృథివీస్థరాజ్యమును (అగ్నిమ్) విద్యను

(ఇచ్ఛ) అపేక్షించుము (భూమ్యాః) పృథివియందు (నః) మమ్ము (వృత్వాయ) స్వీకారమొనర్చి మా కొరకు (బ్రూహి) భూగర్భవిద్య మరియు అగ్నివిద్యల నుపదేశించుము (యతః) వానివల్ల (వయమ్) మేము (తమ్) ఆ విద్యలందు (ఖనేమ) సుపరిచితులము [ప్రవీణులము] అగుదుముగాక.॥౧౯॥

భావార్థము :- మనుష్యులు భూగర్భ అగ్నివిద్యలను నేర్చి పృథివిలోనున్న పదార్థములను చక్కగా పరీక్షించి సువర్ణము, రత్నములు మున్నగు విలువైన పదార్థములను ఉత్సాహముగా ప్రాప్తించుకొని భూమిని త్రవ్వునట్టి పరిజనమునకును అట్టి విద్యలను మనస్ఫూర్తిగా ఉపదేశింపవలయును.॥౧౯॥

19.O learned King, according to thy desire, trample upon the foes, hanker after sovereignty and knowledge, and having accepted us as thy subjects on the earth, instruct us in geology and electricity; so that we may use that knowledge!.

౪౫౦.ద్యౌస్త ఇత్యస్య మయోభూర్ఋషిః క్షత్రపతిర్ దేవతా, నిచృదార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

మనుష్యైః కిం సాధ్నుయ రిత్యాహ.

మనుష్యులేమిచేసి ఏమి సాధించవలెను విషయ మీ మంత్రమునందు గలదు.

౪౫౦ ద్యౌస్తే పృష్ఠం పృథివీ సధస్థమాత్మాన్తరిక్షꣳ సముద్రో యోనిః।

విఖ్యాయ చక్షుషా త్వమభి తిష్ఠ పృతన్యతః ॥౨౦॥

ప.విః-ద్యౌః, తే, పృష్ఠమ్, పృథివీ, సధస్థమితి సధ+స్థమ్, ఆత్మా, అన్తరిక్షమ్, సముద్రః, యోనిః, విఖ్యాయేతి వి + ఖ్యాయ, చక్షుషా, త్వమ్, అభి, తిష్ఠ, పృతన్యతః ॥౨౦॥

పదార్థః :- (ద్యౌః) ప్రకాశ ఇవ వినయః (తే) తవ (పృష్ఠమ్) అర్వాగ్వ్యవహారః (పృథివీ) భూమిరివ (సధస్థమ్) సహస్థానమ్ (ఆత్మా) స్వస్వరూపం (అన్తరిక్షం) ఆకాశ ఇవాక్షయోఽ క్షోభః (సముద్రః) సాగర ఇవ (యోనిః) నిమిత్తమ్ (విఖ్యాయ) ప్రసిద్ధీకృత్య (చక్షుషా) లోచనేన (త్వమ్) (అభి) అభిముఖ్యే (తిష్ఠ) (పృతన్యతః) ఆత్మనః పృతనామిచ్ఛతో జనస్య. ॥౨౦॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ రాజన్! యస్య తే తవ ద్యౌః పృష్ఠం పృథివీ సధస్థమన్తరిక్షమాత్మా సముద్రో యోనిరస్తి స త్వం చక్షుషా విఖ్యాయ పృతన్యతోఽభితిష్ఠ. ॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో న్యాయపథానుగామీ దృఢోత్సాహస్థానాత్మా యస్య ప్రయోజనాని వివేకసాధ్యాని సన్తి తస్య వీరసేనా జాయతే, స ధ్రువం విజయం కర్తుం శక్నుయాత్.॥౨౦॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు ఓ రాజా! (తే) ఏ నీకు (ద్యౌః) ప్రకాశమువంటి వినయము మరియు (పృష్ఠమ్) ఈవలి వ్యవహారము (పృథివీ) భూమివలె (సధస్థమ్) కూడియున్న స్థితి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమువంటి అవినాశియగు ధైర్యముతో గూడిన (ఆత్మా) స్వ [నిజ] స్వరూపము మరియు (సముద్రః) సముద్రమువంటి (యోనిః) నిమిత్తము గలదో, అట్టి (త్వమ్) నీవు (చక్షుషా) ఆలోచనాశక్తితో (విఖ్యాయ) నీ యైశ్వర్యమును ప్రసిద్ధపరచి (పృతన్యతః) యుద్ధమొనర్పులకై నీ సైన్యములచే దాడి చేయించదలచినవారిని (అభి) ఎదిరించి (తిష్ఠ) స్థిరముగ నిలిచియుండుము.॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవడు న్యాయమార్గమున నడచుచు దృఢమగు స్థానము, ఉత్సాహవంతమగు ఆత్మను గలిగియుండునో, ఎవని ప్రయోజనములు వివేకసాధ్యములో అతని సైన్యములు వీరత్వములు గలవియై నిశ్చయముగ విజయమును సాధించుటకు సమర్థములగును. ॥౨౦॥

20. O learned King, thy humility and dealings are resplendent like the sun, thy seat is firm like the Earth, thy soul is indestructible, like the space, thy goal is vast like the ocean. Having measured thy strength carefully attack the enemy with thy army!.

౪౨౧. ఉత్క్రామేత్యస్య మయోభూర్ఋషిః ద్రవిణోదా దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైరిహ పరమపురుషార్థేనైశ్వర్యం జనితవ్యమిత్యాహ.

ప్రపంచమునందు పరమపురుషార్థముతో ఐశ్వర్యముల నుత్పన్నపరచుట మానవుల కర్తవ్యమని

ఈ మంత్రమం దుపదేశింపబడినది.

౪౨౧ ఉత్క్రా॑మ మహ॒తే సౌభ॑గాయా॒స్మాదా॒స్థానా॑ద్ ద్రవి॒ణోదా॑ వా॒జిన్ । వ॒యꣳ స్యా॑మ సుమ॒తౌ పృ॑థి॒వ్యా౨ ఌ॒గ్నిం ఖన॑న్త౨ ఉ॒పస్థే॑౨ అస్యాః ॥౨౧॥

ప.వి:- ఉత్, క్రా॒మ, మ॒హ॒తే, సౌభ॑గాయ, అ॒స్మాత్, ఆ॒స్థా॒నా॒దిత్యా॒ + స్థా॑నాత్, ద్ర॒వి॒ణో॒దా ఇతి॑ ద్రవి॒ణః + దాః, వా॒జి॒న్ వ॒యమ్, స్యా॒మ, సు॒మ॒తావితి॑ సు + మ॒తౌ, పృ॒థి॒వ్యాః, అ॒గ్నిమ్, ఖన॑న్తః, ఉ॒పస్థ॒ ఇత్యు॒ప + స్థే॑, అ॒స్యాః ॥౨౧॥

పదార్థః :- (ఉత్) (క్రామ) (మహతే) (సౌభగాయ) శోభనైశ్వర్యాయ (అస్మాత్) (ఆస్థానాత్) నివాసస్థానస్య సకాశాత్ (ద్రవిణోదాః) ధనప్రదః (వాజిన్) ప్రాప్తైశ్వర్య (వయమ్) (స్యామ) (సుమతౌ) శోభనప్రజ్ఞాయామ్ (పృథివ్యాః) భూమేః (అగ్నిమ్) (ఖనన్తః) (ఉపస్థే) సామీప్యే (అస్యాః).॥౨౧॥

అన్వయః :-హే వాజిన్ విద్వన్! యథా ద్రవిణోదా అస్యాః పృథివ్యా అస్మాదాస్థానాదుపస్థేఽగ్నిం ఖనన్తో వయం మహతే సౌభాగాయ సుమతౌ ప్రవృత్తాః స్యామ తథా త్వముత్క్రామ. ॥ ౨౧ ॥

భావార్థః :- మనుష్యా ఇహైశ్వర్యప్రాప్తయే సతతముత్తిష్ఠేరన్, పరస్పరం సమ్మత్యా పృథివ్యాదేః సకాశాద్రత్నాని ప్రాప్నుయుః. ॥ ౨౧ ॥

పదార్థము :-(వాజిన్) ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ విద్వాంసుడా! (ద్రవిణోదాః) ధనదాతవలె (అస్యాః) ఈ (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (అస్మాత్) ఈ (ఆస్థానాత్) నివాసస్థానమునకు (ఉపస్థే) సమీపమున (అగ్నిమ్) అగ్నివిద్యను (ఖనన్తః) అన్వేషించుచు (వయమ్) మేము (మహతే) గొప్ప (సౌభగాయ) సుందర ఐశ్వర్యముకొరకు (సుమతౌ) చక్కని బుద్ధిగలవారము (స్యామ) అగునట్లు నీవును (ఉత్క్రామ) ఉన్నతిని ప్రాప్తించుకొనుము. ॥౨౧॥

భావార్థము:-మానవులు ఐశ్వర్యప్రాప్తికై ప్రపంచమునందు నిరంతరము పురుషార్థవంతులై యుండవలెను. పరస్పరము అన్యోన్యముగనుండి పృథివి మున్నగువానినుండి సువర్ణము, రత్నాదులను ప్రాప్తించుకొనవలెను. ॥౨౧॥

21.O prosperous, learned person, just as we, the givers of wealth, from the surrounding of each dwelling place of ours, exploring the science of fire, acquire wisdom for worldly prosperity, so shouldst thou elevate thy self!.

౪౨౨. ఉదక్రమీదిత్యస్య మయోభూర్ఋషిః, ద్రవిణోదా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యా ఇహ కింవదృత్వా కిం ప్రాప్నుయు రిత్యాహ.

మానవు డీ లోకమునందు యెట్లుండి యేమి సాధించవలయునను విషయము.

౪౨౨ ఉదక్రమీద్ ద్రవిణోదా వాజ్యర్వాకః సులోకꣳ సుకృతం పృథివ్యామ్।
తతః ఖనేమ సుప్రతీకమగ్నిꣳ స్వో రుహాణాఽఅధి నాకముత్తమమ్ ॥౨౨॥

ప. విః-ఉత్, అక్రమీత్, ద్రవిణోదా ఇతి ద్రవిణః + దాః, వాజీ, అర్వా, అకరిత్యకః, సు, లోకమ్, సుకృతమితి సు + సుకృతమ్, పృథివ్యామ్, తతః, ఖనేమ, సుప్రతీకమితి సు + ప్రతీకమ్, అగ్నిమ్, స్వ ఇతి స్వః, రుహాణాః, అధి, నాకమ్, ఉత్తమమిత్యుత్+తమమ్ ॥౨౨॥

పదార్థః :-(ఉత్) (అక్రమీత్) ఉత్తమతయా క్రమణం కుర్యాత్ (ద్రవిణోదాః) ధనదాతా (వాజీ) వేగవాన్ (అర్వా) అశ్వ ఇవ (అకః) కుర్యాత్ (సు) (లోకమ్) ద్రష్టవ్యమ్ (సుకృతమ్) ధర్మాచరేణ ప్రాప్యమ్

(పృథివ్యామ్) (తతః) (ఖనేమ) (సుప్రతీకమ్) శోభా ప్రీతిర్యస్య తమ్ (అగ్నిమ్) వ్యాపకం విద్యుదాఖ్యమ్ (స్వః) సుఖమ్ (రుహాణాః) ప్రాదుర్భవన్తః (అధి) (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖమ్ (ఉత్తమమ్) అతిశ్రేష్ఠమ్. ॥౨౨॥

అన్వయః:-హే భూగర్భవిద్యావిద్విద్వన్! ద్రవిణోదా భవాన్ యథా వాజ్యర్వా తథా పృథివ్యాము ధ్యుదక్రమీత్ సులోకం సుకృతముత్తమం నాకమకః సిద్ధం కుర్యాత్. తతః స్వో రుహాణా వయమస్యాం సుప్రతీకమగ్నిం ఖనేమ. ॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! సర్వే వయం మిలిత్వా యథా పృథివ్యా మశ్వో విక్రమతే తథా పురుషార్థినో భూత్వా పృథివ్యాదివిద్యాం ప్రాప్య దుఃఖాన్యుత్క్రామ్య సర్వోత్తమం సుఖం ప్రాప్నుయామ. ॥౨౨॥

పదార్థము :-భూగర్భవిద్యలనెరుగు విద్వాంసుడా! (ద్రవిణోదాః) ధనదాతవగు నీవు (వాజీ) బలముగల (అర్వా) అశ్వముపైకి దుముకునట్లు (పృథివ్యామ్) పృథివియందు (అధి) అధిక (ఉదక్రమీత్) సర్వాధిక ఉన్నతిని పొందుము (సుకృతమ్) ధర్మాచరణద్వారా ప్రాప్తించుకొనదగిన (సులోకమ్) చక్కగా చూడదగిన (ఉత్తమమ్) అతిశ్రేష్ఠమైనదియునగు (నాకమ్) ఎట్టి దుఃఖములులేనట్టి సుఖమును (అకః) సిద్ధింపజేసికొనుము (తతః) ఆ పిదప (స్వః) సుఖపూర్వకముగ (రుహాణాః) ప్రఖ్యాతవగుచు మేముకూడా ఈ పృథివిపై (సుప్రతీకమ్) చక్కని ప్రీతితో గూడిన (అగ్నిమ్) వ్యాపకమైయున్న విద్యుత్ రూప అగ్నిని (ఖనేమ) అన్వేషించెదముగాక! ॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! భూమిపై అశ్వములు ఏవిధముగ చిత్ర విచిత్ర గతులతో పరుగెత్తునో అట్లే మనమెల్లరమును గలిసి పురుషార్థపరులమై పృథివి మున్నగు పదార్థవిద్యలను పొంది సకల దుఃఖములను దూరమొనర్చి సర్వోత్తమ సుఖములను పొందెదముగాక! ॥౨౨॥

22.O learned geologist, wealth-giver, just as a strong horse jumps up, so should'st thou attain to greatness in this world; acquire absolute, beautiful happiness free from pain, derivable from a saintly life. May we, in the enjoyment of happiness, explore the pervading electricity full of brilliance.

౪౨౩.ఆత్వేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యా వ్యాపినం వాయుం కేన జానీయురిత్యాహ.

మనుష్యులు వ్యాపకమైన వాయువు నే సాధనముచే గ్రహించవలయునను విషయము.

౪౨౩ ఆ త్వా జిఘర్మి మనసా ఘృతేన ప్రతిక్షియన్తం భువనాని విశ్వా।

పృథుం తిరశ్చా వయసా బృహన్తం వ్యచిష్ఠమన్నై రభసం దృశానమ్ ॥౨౩॥

ప.వి:- ఆ, త్వా, జిఘర్మి, మనసా, ఘృతేన, ప్రతిక్షియన్తమితి ప్రతి + క్షియన్తమ్, భువనాని, విశ్వా, పృథుమ్, తిరశ్చా, వయసా, బృహన్తమ్, వ్యచిష్ఠమ్, అన్నైః, రభసమ్, దృశానమ్ ॥౨౩॥

పదార్థః :-(ఆ) (త్వా) త్వామ్ (జిఘర్మి) (మనసా) (ఘృతేన) ఆజ్యేన (ప్రతిక్షియన్తమ్) ప్రత్యక్షం నివసన్తం (భువనాని) భవన్తి యేషు తాని వస్తూని, (విశ్వా) సర్వాణి (పృథుమ్) విస్తీర్ణమ్ (తిరశ్చా) యేన తిరోఽఞ్చతి తేన (వయసా) జీవనేన (బృహన్తమ్) మహాన్తమ్ (వ్యచిష్ఠమ్) అతిశయేన విచితారం ప్రక్షేప్తారమ్. (అన్నైః) యవాదిభిః (రభసమ్) వేగవన్తమ్ (దృశానమ్) సంప్రేక్షణీయమ్ ॥౨౩॥

అన్వయః :- హే జిజ్ఞాసో! యథాఽహం మనసా ఘృతేన సహ విశ్వా భువనాని ప్రతిక్షియన్తం తిరశ్చా వయసా పృథుం బృహన్తమన్నైః సహ రభసం వ్యచిష్ఠం దృశానం వాయుమాజిఘర్మి తథా త్వా త్వామప్యేనం ధారయామి. ॥౨౩॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా అగ్నిద్వారా సుగన్ధ్యాదీని ద్రవ్యాణి వాయౌ ప్రక్షిప్య తేన యుక్తసుగంధేనారోగీకృత్య దీర్ఘం జీవనం ప్రాప్నువన్తు. ॥౨౩॥

పదార్థము :- జ్ఞానమునాశించు విద్వాంసుడా! నే నెట్లు (మనసా) మనస్సుతోను మరియు (ఘృతేన) ఘృతముతోను (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకములోని సకల వస్తువులను (ప్రతిక్షియన్తమ్) ప్రత్యక్షముగ నివాసమునకై నిశ్చయమొనర్చునది (తిరశ్చా) వంకరగనడచు (వయసా) జీవనముచే (పృథుమ్) విస్తారముతో గూడిన (బృహన్తమ్) గొప్ప (అన్నైః) యవలుమున్నగు అన్నములతోగూడ (రభసమ్) బలవముగలది (వ్యచిష్ఠమ్) బాగుగా విసరివేయునది (దృశానమ్) చూడదగిన వాయువుగుణములను (ఆజిఘర్మి) చక్కగా ప్రకాశింపజేయునట్లు (త్వా) నిన్నును ఈ వాయువుగుణములద్వారా ధారణమొనర్తును. ॥౨౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందును వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెల్లరును అగ్నిద్వారా సుగంధాది ద్రవ్యములను [యజ్ఞమొనర్చి] వాయువునందు ప్రవేశింపజేసి ఆ సుగంధముద్వారా అనేక వ్యాధులను దూరమొనర్చుకొని దీర్ఘాయువును పొందవలయును. ॥౨౩॥

23.O seeker after knowledge, just as I with learning and ghee, clearly manifest the properties of air, that pervades all substances, that moves transversely, is vast in vitality, highly powerful with the oblations of corn, vast in velocity, and visible, so I make thee also understand the properties of air!.

౨౪. ఆవిశ్వత ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, ఆర్షీపంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః కీదృశౌ వాయ్వగ్నీ స్త ఇత్యాహ.

వాయువు అగ్ని లెటువంటి గుణములు గలవి యను విషయమిందు గలదు.

౪౨౪ ఆ వి॒శ్వతః॑ ప్ర॒త్యఞ్చం॑ జిఘ॒ర్మ్యర॒క్షసా॒ మన॑సా॒ తజ్జు॑షేత।

మర్య॑శ్రీః స్పృహ॒యద్వ॑ర్ణో అ॒గ్నిర్నా॑భి॒మృశే॑ త॒న్వా॒ జర్భు॑రాణః॥౭౪॥

ప.విః- ఆ వి॒శ్వత॑ః, ప్ర॒త్యఞ్చ॑మ్, జి॒ఘ॒ర్మి॒, అ॒ర॒క్షసా॑, మన॑సా, తత్, జు॒షే॒త॒, మర్య॑శ్రీ॒రితి॒ మర్య॑ + శ్రీః,స్పృ॒హ॒యద్వ॑ర్ణ॒ ఇతి॑ స్పృ॒హ॒యత్ + వ॑ర్ణః, అ॒గ్నిః, న, అ॒భి॒మృ॒శ ఇత్య॑భి॒ + మృ॒శే॑ త॒న్వా॑, జర్భు॑రాణః॥ ౭౪ ॥

పదార్థః :-(ఆ) (విశ్వతః) సర్వతః (ప్రత్యఞ్చమ్) ప్రత్యగఞ్చతీతి శరీరస్థం వాయుమ్ (జిఘర్మి) (అరక్షసా) రక్షోవద్ దుష్టతారహితేన (మనసా) చిత్తేన (తత్) తేజః (జుషేత) (మర్యశ్రీః) మర్త్యానాం మనుష్యాణాం శ్రీరివ (స్పృహయద్వర్ణః) యః స్పృహయద్భిర్వర్ణ్యతే స్వీక్రియతే స ఇవ (అగ్నిః) శరీరస్థా విద్యుత్ (న) ఇవ (అభిమృశే) అభిముఖ్యేన మృశన్తి సహన్తే యేన తస్మై (తన్వా) శరీరేణ (జర్భురాణః) భృశం గాత్రాణి వినామయత్. అత్ర జృభీధాతోరౌణాదిక ఉరానన్ ప్రత్యయః. ॥౭౪॥

అన్వయః :-మనుష్య! న యథా విశ్వతోఽగ్నిర్వాయుశ్చాభిమృశేఽస్తి యథా తన్వా జర్భురాణః స్పృహయద్వర్ణో మర్యశ్రీరహం యం ప్రత్యఞ్చమరక్షసా మనసా ఽఽజిఘర్మి తథా తజ్జుషేత.॥౭౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యాః! యూయం లక్ష్మీప్రాప్తైరగ్న్యాది పదార్థైర్విదితైః కార్యేషు సంయుక్తైః శ్రీమన్తో భవత.॥౭౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! (న) ఏవిధముగ (విశ్వతః) సకలదిశలందు (అగ్నిః) విద్యుత్తు మరియు ప్రాణవాయువు వ్యాప్తమై (అభిమృశే) సహనమొనర్చుకొనువారికి హితకరములై యున్నవియో ఎట్లు (తన్వా) శరీరము (జర్భురాణః) కరచరణాద్యంగములను శీఘ్రగతిలో నడిపించుచు (స్పృహయద్వర్ణః) ఆకాంక్షించువారిచే స్వీకరించినవారివలె (మర్యశ్రీః) మనుష్యుని శోభవంటి వాయువువలె వేగవంతుడనై నేను (ప్రత్యఞ్చమ్) శరీరస్థవాయువును నిరంతరము నడిపించునట్టి విద్యుత్తును (అరక్షసా) రాక్షసుల దౌష్ట్యమునుండి విముక్తమైన (మనసా) మనస్సుతో (ఆ జిఘర్మి) ప్రకాశితమొనర్చుచున్నానో అట్లే (తత్) ఆ తేజస్సును (జుషేత) సేవనమొనర్చుము. ॥౭౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! మీరు లక్ష్మిని అగ్ని మున్నగు పదార్థములను తెలిసికొని వానిని కార్యములందు సంయుక్తమొనర్చుకొని ధనవంతులగుడు. ॥౭౪॥

24.O man, just as heat and air pervading the body are useful to their sustainer, who fastly moves the organs fo the body, like one attempting to fulfil his desire; So I, for the grandeur of man, manifest, with immaculate reason, the properti es of the heat that sets in motion the air inside the body; so shouldst thou enjoy that heat!.

౪౨౫.పరివాజపతిరిత్యస్య సోమక ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునర్గృహస్థః కీదృశో భవేదిత్యాహ.

గృహస్థు డెటువంటివాడుగా నుండవలయునను విషయ మీ మంత్రమునందు గలదు.

౪౨౫ పరి వాజపతిః కవిరగ్నిర్హవ్యాన్యక్రమీత్ । దధద్రత్నాని దాశుషే ॥౨౫॥

ప.వి:-పరి, వాజపతిరితి వాజ+పతిః,కవిః, అగ్నిః, హవ్యాని, అక్రమీత్, దధత్, రత్నాని దాశుషే ॥౨౫॥

పదార్థః :-(పరి) సర్వతః (వాజపతిః) అన్నాదిరక్షకో గృహస్థ ఇవ (కవిః) క్రాన్తదర్శనః (అగ్నిః) ప్రకాశమానః (హవ్యాని) హోతుం గ్రహీతుం యోగ్యాని వస్తూని (అక్రమీత్) క్రామతి (దధత్) ధరన్ (రత్నాని) సువర్ణాదీని (దాశుషే) దాతుం యోగ్యాయ విదుషే. ॥౨౫॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యో వాజపతిః కవిర్దాతా గృహస్థో దాశుషే రత్నాని దధదివాగ్నిర్హవ్యాని పర్యక్రామీత్తం త్వం జానీహి.॥౨౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వానగ్నినా పృథివీస్థపదార్థేభ్యో ధనం ప్రాప్య సుమార్గే సత్పాత్రేభ్యో దత్త్వా విద్యాప్రచారేణ సర్వాన్ సుఖయేత్.॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (వాజపతిః) అన్నము మున్నగు పదార్థములను రక్షించు గృహస్థులవలె (కవిః) చక్కగా నెరుగు, దాతయగు గృహస్థుడు (దాశుషే) దానమునీయ యోగ్యుడగు విద్వాంసునకు (రత్నాని) సువర్ణము మున్నగు ఉత్తమపదార్థములను (దధత్) ధారణమొనర్చువారివలె (అగ్నిః) ప్రకాశవంతుడు (హవ్యాని) ఈయదగిన వస్తువులను (పరి) సకలదిశలనుండి (అక్రమీత్) పొందునట్టివానిని నీవు దెలిసికొనుము. ॥౨౫॥

భావార్థము :-ఇందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్నివిద్యా సహాయమున పృథివియందలి పదార్థములనుండి ధనములను పొంది ఉత్తమమార్గమున వ్యయపరచుచు ధర్మాత్ములకు దానము నిచ్చుచు విద్యాప్రచారములచే మానవులందరకు సుఖములొనగూర్చుట విద్వాంసుల కర్తవ్యమై యున్నది.॥౨౫॥

25.O learned person, know thou, the handsome, charitably - disposed renowned person, giving in charity gold to the learned person who acquires from all sides substances fit for charity, like the householders who preserve foodstuffs!.

౪౩౬. పరిత్వేత్యస్య పాయుర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

కీదృశః సేనాపతిః కార్య ఇత్యాహ.

ఎటువంటి వానిని సేనాపతిగ నొనర్చవలయునను విషయ మీ మంత్రమునందు గలదు.

౪౩౬ పరి త్వాగ్నే పురం వయం విప్రం సహస్య ధీమహి।

ధృషద్వర్ణం దివేదివే హన్తారం భఙ్గురావతామ్ ॥౨౬॥

ప. విః-పరి, త్వా, అగ్నే, పురమ్, వయమ్, విప్రమ్, సహస్య, ధీమహి, ధృషద్వర్ణమితి ధృషత్+వర్ణమ్, దివేదివ ఇతి దివే+దివే, హన్తారమ్, భఙ్గురావతామ్, భఙ్గురావతామితి భఙ్గుర+వతామ్ ॥౨౬॥

పదార్థః :-(పరి) (త్వా) త్వామ్ (అగ్నే) విద్యయా ప్రకాశమాన (పురమ్) యేన సర్వాన్ పిపర్తి తత్ (వయమ్) (విప్రమ్) విద్వాంసమ్ (సహస్య) య ఆత్మనః సహో బలమిచ్ఛతి తత్సంబుద్ధౌ (ధీమహి) ధరేమ. అత్ర డుధాఞ్ ధాతోర్లిఙ్యార్ధధాతుకత్వాచ్ఛబభావః (ధృషద్వర్ణమ్) ధృషద్ప్రగల్భో దృఢో వర్ణో యస్య తమ్ (దివేదివే) ప్రతిదినమ్ (హన్తారమ్) (భఙ్గురావతామ్) కుత్సితా భఙ్గురాః ప్రహతాః ప్రకృతయో విద్యన్తే యేషాం తేషామ్. ॥౨౬॥

అన్వయః :-హే సహస్యాగ్నే! యథా వయం దివేదివే భఙ్గురావతాం పురమగ్నిమివ హన్తారం ధృషద్వర్ణం విప్రం త్వా పరిధీమహి తథా త్వమస్మాన్ధర. ॥౨౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజప్రజాజనైర్న్యాయేన ప్రజారక్షకోఽగ్నివచ్ఛత్రుహన్తా సర్వదా సుఖప్రదః సేనేశో విధేయః. ॥ ౨౬ ॥

పదార్థము :-(సహస్య) స్వంత బలవృద్ధినిగోరువాడు (అగ్నే) విద్యయందు అగ్నివలె ప్రకాశించు విద్వాంసుని వలె (వయమ్) మేము (దివేదివే) నిరంతరము [ప్రతిదినము] (భంగురావతామ్) దుష్టస్వభావుల (పురమ్) నగరమునకు అగ్నివంటివారమై (హన్తారమ్) హతమార్చుటకు (ధృషద్వర్ణమ్) దృఢము, చక్కని వర్ణముగలవాడవు (విప్రమ్) విద్వాంసుడవునగు (త్వా) నిన్ను (పరి) సకలవిధముల (ధీమహి) ధారణమొనర్చునట్లు నీవు మమ్ము ధారణమొనర్చుము. ॥౨౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు, రాజు మరియు ప్రజలు అగ్నివలె శత్రుదాహకుడు, సర్వకాలములందు ప్రజలను సుఖవంతులుగా నుంచువాడును నగు విక్రమ పురుషునే సేనాపతిగ నొనర్చవలయును.॥౨౬॥

26.O learned person, aspirant after power, we unanimously select thee, as our commander, the day by day destroyer of the citadel of our treacherous foes, possessing iron determination, good looking features, and vast knowledge!.

౪౫౭. త్వమగ్నే ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, పంక్తిశ్ఛందః. పఞ్చమః స్వరః.

పునః సభేశః కీదృశో భవేదిత్యాహ.

సభాధ్యక్షు డెటువంటివాడుగా నుండవలయునను విషయ మీ మంత్రమున గలదు.

౪౫౭ త్వమగ్నే ద్యుభిస్త్వమాశుశుక్షణిస్త్వమద్భ్యస్త్వమశ్మనస్పరి।

త్వం వనేభ్యస్త్వమోషధీభ్యస్త్వం నృణాం నృపతే జాయసే శుచిః ॥౨౭॥

ప.వి:–త్వమ్, అగ్నే ద్యుభిరితి ద్యు + భిః, త్వమ్, ఆశుశుక్షణిః, త్వమ్, అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, త్వమ్, అశ్మనః, పరి, త్వమ్, వనేభ్యః, త్వమ్, ఓషధీభ్యః, త్వమ్, నృణామ్, నృపత ఇతి నృ+పతే, జాయసే, శుచిః ॥౨౭॥

పదార్థః :-(త్వమ్) (అగ్నే) అగ్నివత్ప్రకాశమాన న్యాయాధీశ రాజన్! (ద్యుభిః) దినైరివ ప్రకాశమానై ర్న్యాయాదిగుణైః (త్వమ్) (ఆశుశుక్షణిః) శీఘ్రం శీఘ్రం దుష్టాన్ క్షిణోతి హినస్తీవ (త్వమ్) (అద్భ్యః) వాయుభ్యో జలేభ్యో వా (త్వమ్) (అశ్మనః) మేఘాత్పాషాణాద్వా. అశ్మేతి మేఘనా- నిఘం ౧.౧౦ (పరి) సర్వతోభావే (త్వమ్) (వనేభ్యః) జఙ్గలేభ్యో రశ్మిభ్యో వా (త్వమ్) (ఓషధీభ్యః) సోమలతాదిభ్యః (త్వమ్) (నృణామ్) మనుష్యాణామ్ (నృపతే) నృణాం పాలక (జాయసే) ప్రాదుర్భవసి (శుచిః) పవిత్రః.

ఇమం మంత్రం యాస్కముని రేవం వ్యాచష్టే. త్వమగ్నే ద్యుభిరహోభిస్త్వమాశుశుక్షణిరాశు ఇతి చ శుం ఇతి చ క్షిప్రనామనీ భవతః క్షణిరుత్తరః. క్షణోతేరాశు శుచా క్షణోతీతి వా సనోతీతి వా శుక్ శోచతేః పఞ్చమ్యర్థే వా ప్రథమా తథాహి వాక్యసంయోగ ఆ ఇత్యాకార ఉపసర్గః పురస్తాచ్చికీర్షితేఽనుత్తర ఆశుశోచయిషు రితి శుచిః శోచతేర్జ్వలతికర్మణోఽయమపీతరః. శుచిరేతస్మాదేవ నిష్షిక్తమస్మాత్పాపకమితి నైరుక్తాః. నిరు ౬.౧.॥౨౭॥

అన్వయః:-హే నృపతే అగ్నే సభాధ్యక్ష రాజన్! యస్త్వం ద్యుభిః సూర్య ఇవ త్వమాశుశుక్షణి స్త్వమద్భ్యస్త్వమశ్మనస్త్వం వనేభ్యస్త్వమోషధీభ్యస్త్వం నృణాం మధ్యే శుచిః పరిజాయసే, తస్మాత్త్వామాశ్రిత్య వయమప్యేవంభూతా భవేమ. ॥౨౭॥

భావార్థః:-యో రాజా సభ్యః ప్రజాజనో వా సర్వేభ్యః పదార్థేభ్యో గుణగ్రహణవిద్యా క్రియాకౌశలాభ్యాముపకారాన్ గ్రహీతుం శక్నోతి ధర్మాచరణేన పవిత్రః శీఘ్రకారీ చ భవతి, స సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నోతి నేతరోఽలసః ॥౨౭॥

పదార్థము :-(నృపతే) మానవులను పాలించువాడా! (అగ్నే) అగ్నివంటి ప్రకాశవంతుడవు, న్యాయాధీశుడవునగు ఓ రాజా! (త్వమ్) నీవు (ద్యుభిః) పగళ్లవలె ప్రకాశవంతుడవు, న్యాయాది గుణములచే సూర్యునివంటివాడవు (త్వమ్) నీవు (ఆశుశుక్షణిః) అతి శీఘ్రగతిని దుష్టులను సంహరించు వాడవు (త్వమ్) నీవు (అద్భ్యః) వాయువు మరియు జలములచే (త్వమ్) నీవు (అశ్మనః) మేఘములు మరియు పాషాణాదులచే (త్వమ్) నీవు (వనేభ్యః) వనములు మరియు కిరణములచే (త్వమ్) నీవు (ఓషధీభ్యః) సోమలత మున్నగు ఓషధులచే (త్వమ్) నీవు (నృణామ్) మానవులందు (శుచిః) పవిత్రుడవు (పరి) సకలవిధముల (జాయసే) ప్రసిద్ధుడవగుదువు. కావుననే నీయాశ్రయమును పొంది మేమును అట్టివారమే [ప్రసిద్ధులము] అగుదుము గాక! ॥౨౭॥

భావార్థము :-రాజు, సభాసదులు, ప్రజలయందెవ్వరైనను సకల పదార్థములనుండి గుణముల గ్రహించి విద్య, క్రియాకుశలత్వములచే ఉపకారమును పొందుటకు సమర్థులగుదురు. ధర్మాచరణముచే పవిత్రుడు మరియు ఏమరిపాటు లేనివాడు మాత్రమే సుఖములను పొందగలడు. కాని సోమరులు పొందలేరు. ॥౨౭॥

27.Thou, Sovereign Lord of men, just King, resplendent like fire, brilliant like the sun, speedy destroyer of the wicked, with air and waters, with clouds and sotnes, with forests and beams, with medicinal herbs, art adorned in every way, being pure amongst the subjects.

౨౮.దేవస్య త్వేత్యస్య గృత్సమదఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ప్రకృతిశ్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యాః కిం కృత్వా కస్మాద్విద్యుతం గృహ్ణీయురిత్యాహ.

మానవులేమి యొనర్చి ఏ పదార్థమునుండి విద్యుత్తును గ్రహించవలెననువిషయము.

౨౮ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।
పృథివ్యాః సధస్థాదగ్నిం పురీష్యమఙ్గిరస్వత్ ఖనామి।
జ్యోతిష్మన్తం త్వాగ్నే సుప్రతీకమజస్రేణ భానునా దీద్యతమ్।

శివం ప్రజాభ్యోఽహింసన్తం పృథివ్యాః సధస్థాదగ్నిం
పురీష్యమఙ్గిరస్వత్ ఖనామః ॥౨౨॥

ప.వి:-దేవస్య, త్వా, సవితుః ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామ్, పూష్ణః హస్తాభ్యామ్, పృథివ్యాః, సధస్థాదితి సధ + స్థాత్, అగ్నిమ్, పురీష్యమ్ అఙ్గిరస్వత్, ఖనామి, జ్యోతిష్మన్తమ్, త్వా, అగ్నే, సుప్రతీకమితి సు+ప్రతీకమ్, అజస్రేణ భానునా, దీద్యతమ్, శివమ్, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర+జాభ్యః, అహింసన్తమ్, పృథివ్యాః, సధస్థాదితి సధ+స్థాత్, అగ్నిమ్, పురీష్యమ్, అఙ్గిరస్వత్ ఖనామః ॥౨౨॥

పదార్థః :-(దేవస్య) ప్రకాశమానస్య (త్వా) త్వామ్ (సవితుః) సర్వస్యోత్పాదకస్యేశ్వరస్య (ప్రసవే) ప్రసూతేఽస్మిన్ సంసారే (అశ్వినోః) ద్యావాపృథివ్యోరాకర్షణ ధారణాభ్యామివ (బాహుభ్యామ్) (పూష్ణః) ప్రాణస్య బలపరాక్రమాభ్యామివ (హస్తాభ్యామ్) (పృథివ్యాః) (సధస్థాత్) సహస్థానాత్ (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (పురీష్యమ్) సుఖైః పూరకేషు భవమ్ (అఙ్గిరస్వత్) వాయువద్వర్తమానమ్ (ఖనామి) నిష్పాదయామి, (జ్యోతిష్మన్తమ్) బహూని జ్యోతీంషి విద్యన్తే యస్మింస్తమ్ (త్వా) త్వామ్ (అగ్నే) భూగర్భాది విద్యావిద్విద్వన్ (సుప్రతీకమ్) సుష్ఠు ప్రతియన్తి సుఖాని యస్మాత్తమ్ (అజస్రేణ) నిరంతరేణ (భానునా) దీప్త్యా (దీద్యతమ్) దేదీప్యమానమ్ (శివమ్) మఙ్గలమయమ్, (ప్రజాభ్యః) ప్రసూతాభ్యః (అహింసన్తమ్) అతాడయన్తమ్ (పృథివ్యాః) అన్తరిక్షాత్ (సధస్థాత్) సహస్థానాత్ (అగ్నిమ్) వాయుస్థం విద్యుతమ్ (పురీష్యమ్) పాలకేషు సాధనేషు సాధుమ్ (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మవాయువద్వర్తమానమ్ (ఖనామః) విలిఖామః.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే శిల్పవిద్యావిద్విద్వన్! యథాఽహం సవితుర్దేవస్య ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం త్వా పురస్కృత్య పృథివ్యాః సధస్థాత్పురీష్యం జ్యోతిష్మన్తమజస్రేణ భానునా దీద్యతం పురీష్యమగ్నిమఙ్గిరస్వత్ఖనామి. యథా త్వా త్వామాశ్రితా వయం పృథివ్యాః సధస్థాదఙ్గిరస్వదహింసన్తం పురీష్యం ప్రజాభ్యః శివమగ్నిం ఖనామస్తథా సర్వ ఆచరన్తు.॥౨౨॥

భావార్థః:-యే రాజప్రజాజనాః సర్వత్ర స్థితం విద్యుద్రూపమగ్నిం సర్వేభ్యః పదార్థేభ్యః సాధనోపసాధనైః ప్రసిద్ధీకృత్య కార్యేషు ప్రయుఞ్జతే తే శంకరమైశ్వర్యం లభన్తే. నహి కించిదపి ప్రజాతం వస్తు విద్యుద్వ్యాప్త్యా వినా వర్తత ఇతి విజానన్తు.॥౨౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) భూగర్భ మరియు శిల్పవిద్యాప్రవీణుడవగు విద్వాంసుడా! నే నెట్లు (సవితుః) సమస్త జగదుత్పాదకుడు (దేవస్య) ప్రకాశస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుడు (ప్రసవే) సృష్టించిన యీ విశ్వమందు (అశ్వినోః) ఆకాశము మరియు పృథివియొక్క (బాహుభ్యామ్) ఆకర్షణ, ధారణరూప బాహువులవలె (పూష్ణః) ప్రాణముల (హస్తాభ్యామ్) బలపరాక్రమములవలె (త్వా) నిన్ను ముందుంచుకొని (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (సధస్థాత్) ఒకస్థానమునుండి (పురీష్యమ్) పూర్ణసుఖములనిచ్చునట్టి (జ్యోతిష్మన్తమ్) అధిక ప్రకాశముగల (అజస్రేణ) నిరంతరము (భానునా) దీప్తితో (దీద్యతమ్) అత్యంత ప్రకాశవంతమగు (పురీష్యమ్) చక్కని సుఖములనిచ్చు (అగ్నిమ్) వాయువునందున్న విద్యుత్తును (అఙ్గిరస్వత్) వాయువువలె (ఖనామి) సిద్ధపరచుకొనుచున్నానో మరియు నెట్లు (త్వా) నీ యాశ్రయముచే మేము (పృథివ్యాః) అంతరిక్షముయొక్క (సధస్థాత్) ఒక ప్రదేశమునుండి (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మవాయువువలె గల (అహింసన్తమ్) తాడనమొనర్చనట్టి (పురీష్యమ్) పాలనపదార్థములలో నుత్తమమైన (ప్రజాభ్యః) ప్రజలకొరకు (శివమ్) మంగళప్రదమగు (అగ్నిమ్) అగ్నిని (ఖనామః) ప్రకటించుచున్నామో అట్లే మీరెల్లరును చేయవలయును. ॥౨౮॥

భావార్థము :-రాజు మరియు ప్రజలు సకలప్రదేశములందుగల విద్యుద్రూపాగ్నిని సమస్త పదార్థములనుండి సాధనోపసాధనములద్వారా ప్రసిద్ధపరచి సకల కార్యములం దుపయోగపరచికొనినప్పుడు వారు కల్యాణప్రదమగు నైశ్వర్యములను పొందుదురు. ఉత్పన్న పదార్థమేదియును విద్యుత్తు లేకుండా యుండదని మీ రెరుగుడు.॥౨౮॥

28.O geologist and artisa, just as I, in this world created by the Effulgent Lord, like the powers of attraction and retention of the atmosphere and earth, and like the force and swiftness of air, following in your wake, explore from a part of the earth, electricity, giver of full comfort, luminous, resplendent with imperishable lustre, gracious like air; and just as, with your assisrance, we, explore from a part of the atmosphere, electricity, pervading like refined air, doing no harm, excellent amongst all nourishing substances, and administering to the prosperity of the people, so should all do!.

౨౯.అపాం పృష్ఠమిత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశం విద్యుతం గృహ్ణీయురిత్యాహ.

మానవు లెటువంటి విద్యుత్తును గ్రహించవలెనను విషయ ముపదేశింపబడినది.

౨౯ అపాం పృష్ఠమసి యోనిరగ్నేః సముద్రమభితః పిన్వమానమ్। వర్ధమానో మహాఀ२ ఆ చ పుష్కరే దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథస్వ ॥౨౯॥

ప.విః- అపామ్, పృష్ఠమ్, అసి, యోనిః, అగ్నేః, సముద్రమ్, అభితః, పిన్వమానమ్ వర్ధమానః, మహాన్, ఆ, చ, పుష్కరే, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథస్వ ॥౨౯॥

పదార్థః :-(అపామ్) జలానామ్ (పృష్ఠమ్) ఆధారః (అసి) యోనిః) సంయోగవిభాగవిత్ (అగ్నేః) సర్వతోఽభివ్యాప్తస్య విద్యుద్రూపస్య సకాశాత్ ప్రచలన్తమ్ (సముద్రమ్) సమ్యగూర్ధ్వం ద్రవన్త్యాపో యస్మాత్సాగరాత్తమ్ (అభితః) సర్వతః (పిన్వమానమ్) సిఞ్చన్తమ్ (వర్ధమానః) యో విద్యయా క్రియాకౌశలేన నిత్యం వర్ధతే (మహాన్) పూజ్యః (ఆ) (చ) సర్వమూర్తద్రవ్యసముచ్చయే (పుష్కరే) అన్తరిక్షే వర్తమానాయాః. పుష్కరమిత్యన్తరిక్షనా. నిఘ. ౧.౩.(దివః) దీప్తేః (మాత్రయా) విభాగేన (వరిమ్ణా) ఉరోర్బహోర్భావేన (ప్రథస్వ) విస్తృతసుఖో భవ. ॥౨౯॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యతోఽగ్నే ర్యోనిర్మహాన్ వర్ధమానస్త్వమసి, తస్మాదభితః పిన్వమానమపాం పృష్ఠం పుష్కరే దివో మాత్రయా వర్ధమానం సముద్రం తత్స్థాన్ పదార్థాంశ్చ విదిత్వా వరిమ్ణాఽఽ ప్రథస్వ. ॥౨౯॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయం యథా మూర్తేషు పృథివ్యాదిషు పదార్థేషు విద్యుద్వర్తతే తథాఽప్స్వపి మత్వా తాముపకృత్య విస్తృతాని సుఖాని సంపాదయత. ॥౨౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (అగ్నేః) సర్వత్ర అభివ్యాప్తమైయున్న విద్యుద్రూపాగ్నియొక్క (యోనిః) సంయోగ వియోగముల నెరిగినవాడవు (మహాన్) పూజనీయుడవు (వర్ధమానః) విద్యాక్రియా కౌశలములచే సదా అభివృద్ధిజెందువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (అభితః) సకల దిశలనుండి (పిన్వమానమ్) జలముల వర్షింపజేయుచు (అపామ్) జలములకు (పృష్ఠమ్) ఆధారభూతమగు (పుష్కరే) అంతరిక్షమున వర్తమానమైయున్న (దివః) దీప్తియొక్క (మాత్రయా) విభాగముచే నభివృద్ధి జెందినదియునగు (సముద్రమ్) అద్భుతముగ జలములను పైకి లేపునట్టి సముద్రమును (చ) మరియు నచ్చటి సమస్త పదార్థములను చక్కగా నెరిగి (వరిమ్ణా) అధికాధికముగ (ఆ ప్రథస్వ) అత్యుత్తమ సుఖములను విస్తరింప జేయువాడ వగుము. ॥౨౯॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! పృథివి మున్నగు స్థూలపదార్థములందు విద్యుత్తు వ్యాప్తమైయున్నట్లే జలములందును గలదు అని తెలిసికొని దానిచే నుపకారమును పొంది మీరు అపరిమిత సౌఖ్యముల ననుభవించుడు. ॥౨౯॥

29.O learned person, thou knowest the qualities of integration and disintegration of the All pervading electricity, thou art worthy of respect. Mayest thou progress with the aid of knowledge and scientific skill, having known the all round raining clouds, the support of water, the ocean and the material substances embedded in it, from which sun, residing in the atmosphere, takes up with its beams; and adds amply to thy comforts!.

౪౬౦.శర్మ చేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, దమ్పతీ దేవతే, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషాభ్యాం గృహే స్థిత్వా కిం సాధనీయమిత్యాహ.

స్త్రీపురుషులు గృహము నందుండి ఏ మేమి సాధించ వలయునను విషయమించు గలదు.

౪౬౦ శర్మ చ స్థో వర్మ చ స్థోఽఛిద్రే బహులేఽ ఉభే।

వ్యచస్వతీ సంవసాథాం భృతమగ్నిం పురీష్యమ్ ॥30॥

ప.విః-శర్మ, చ, స్థః, వర్మ, చ, స్థః, అఛిద్రేఽ ఇత్యఛిద్రే, బహులేఽ ఇతి బహులే, ఉభేఽ ఇత్యుభే, వ్యచస్వతీఽ ఇతి వ్యచస్వతీ, సమ్, వసాథామ్, భృతమ్, అగ్నిమ్, పురీష్యమ్ ॥30॥

పదార్థః :-(శర్మ) గృహమ్ (చ) తత్సామగ్రీమ్ (స్థః) భవతః (వర్మ) సర్వతో రక్షణమ్ (చ) తత్సహాయాన్ (స్థః) (అచ్ఛిద్రే) అదోషే (బహులే) బహూనర్థాన్ లాన్తి యాభ్యాం తే (ఉభే) ద్వే (వ్యచస్వతీ) సుఖవ్యాప్తియుక్తే (సమ్) (వసాథామ్) ఆచ్ఛాదయతమ్ (భృతమ్) ధృతమ్ (అగ్నిమ్) (పురీష్యమ్) పాలనేషు సాధుమ్. ॥30॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం శర్మ చ ప్రాప్తౌ స్థః. వర్మ చోభే బహులే వ్యచస్వతీ అచ్ఛిద్రే విద్యుదన్తరిక్ష ఇవ స్థః. తత్ర గృహే పురీష్యమగ్నిం గృహీత్వా సంవసాథామ్. ॥30॥

భావార్థః :-గృహస్థైర్బ్రహ్మచర్యేణ సత్కారణోపకరణక్రియాకుశలాం విద్యాం సంగృహ్య బహుద్వారాణి సర్వర్తు సుఖప్రదాని సర్వతోఽభిరక్షాన్వితాన్యగ్న్యాదిసాధనోపేతాని గృహాణి నిర్మాయ. తత్ర సుఖేన వసితవ్యమ్. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీ రుభయులు (శర్మ) గృహాశ్రమము (చ) మరియు దాని సామగ్రిని సమకూర్చుకొని (స్థ) ఉన్నారు (వర్మ) అన్నివైపులనుండి రక్షణను (చ) మరియు దాని సహకార పదార్థములను (ఉభే) ఉభయ [రెండు] (బహులే) బహుళార్థములను గ్రహించునవి (వ్యచస్వతీ) సుఖప్రాప్తితో గూడిన (ఛిద్రే) దోషరహిత విద్యుత్తు అంతరిక్షములవలె నుండు ధర్మకార్యములు ఏ గృహమున (స్థ) సున్నవో ఆ గృహమందు (భృతమ్) పోషణ (పురీషమ్) రక్షణయందుత్తమమగు (అగ్నిమ్) అగ్నిని గ్రహించి (సంవసాథామ్) చక్కగా నాచ్ఛాదనమొనర్చుకొని వసించుడు. ॥30॥

భావార్థము :-గృహస్థులు బ్రహ్మచర్యముతోగూడ సత్కార, ఉపకార, క్రియాకౌశలవిద్యలను గ్రహించి అనేక ద్వారములుగల, సకల దిశలనుండి, అన్ని ఋతువులందును రక్షించు అగ్ని మున్నగు సాధనములతో గూడియున్న గృహములను నిర్మించుకొని వానియందు సుఖపూర్వకముగ నివసించుడు. ॥30॥

30.O wife husband, ye have entered the domestic life with all its responsibilities, like the two faultless objects which are full of comforts, fit for service in many ways. There are in your house deeds of virtue and worldly gain which are the props of your domestic life.

Dwell peacefully in that house, making full use of the nourishing and protecting electricity.

४६०.సంవసాథామిత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, జాయాపతీ దేవతే, విచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మదియే చెప్పబడినది.

४६० సంవసాథాం స్వర్విదా సమీచీఽఉరసా త్మనా। అగ్నిమన్తర్భరిష్యన్తీ జ్యోతిష్మన్తమజస్రమిత్ ॥30॥

ప.వి:- సమ్, వసాథామ్, స్వర్విదేతి స్వః + విదా, సమీచీఽ ఇతి సమీచీ, ఉరసా, త్మనా, అగ్నిమ్, అన్తః, భరిష్యన్తీఽ ఇతి భరిష్యన్తీ, జ్యోతిష్మన్తమ్, అజస్రమ్, ఇత్ ॥30॥

పదార్థః :- (సమ్) సమ్యక్ (వసాథామ్) ఆచ్ఛాదయతమ్ (స్వర్విదా) యౌ సుఖం విన్దతస్తౌ (సమీచీ) యౌ సమ్యగఞ్చతో విజానీతిస్తౌ (ఉరసా) అంతఃకరణేన (త్మనా) ఆత్మనా (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (అన్తః) సర్వేషాం మధ్యే వర్తమానమ్. (భరిష్యన్తీ) సర్వాన్ పాలయన్తౌ (జ్యోతిష్మన్తమ్) ప్రశస్తజ్యోతిర్యుక్తమ్ (అజస్రమ్) నిరన్తరమ్ (ఇత్) ఏవ. ॥30॥

అన్వయః :- హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం యది సమీచీ భరిష్యన్తీ స్వర్విదా సన్తౌ జ్యోతిష్మన్తమన్తరగ్నిమిత్ త్మనోరసాఽజస్రం సంవసాథాం తర్హి శ్రియమశ్నువాతామ్. ॥30॥

భావార్థః:- యే మనుష్యా విద్యుతముత్పాద్య స్వీకర్తుం శక్నువన్తి, న చ తే వ్యవహారే దరిద్రా భవన్తి. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ పురుషులారా! మీరిరువురు (సమీచీ) ఉత్తమముగ పదార్థములనెరిగి (భరిష్యన్తీ) సర్వమును పాలించువారలై (స్వర్విదా) సుఖములను పొందువారలై (జ్యోతిష్మన్తమ్) చక్కగా కలిసియున్న (అన్తః) సకల పదార్థములలో నున్న (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (ఇత్) మాత్రము (త్మనా) ఆత్మతోగూడ (ఉరసా) అంతఃకరణముతో (అజస్రమ్) నిరంతరము (సంవసాథామ్) చక్కగా వాచ్ఛాదనమొనర్చుకొనినచో సకలభాగ్యముల ననుభవించగలరు. ॥30॥

భావార్థము :- గృహస్థులగు మనుష్యులెల్లరును విద్యుత్తు నుత్పన్నమొనర్చి వినియోగించుకొనినవారు ఎప్పుడును దరిద్రులు గాజాలరు. ॥30॥

3. O wife and husband, ye full well knowers of objects, protectors of all, enjoyers of happiness, make use with your thinking faculty, of ceaseless, ever flowing brilliant, and all pervading electricity.

౪౬౨.పురీష్య ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

విద్వాన్విద్యుతం కథముత్పాదయేదిత్యాహ.

విద్వాంసుడు విద్యుత్తును ఎటుల ఉత్పన్న మొనర్పవలెనను విషయమిందు గలదు.

౪౬౨ పురీష్యో౭సి విశ్వభరా౭ అథర్వా త్వా ప్రథమో నిరమన్థదగ్నే ।

త్వామగ్నే పుష్కరాదధ్యథర్వా నిరమన్థత। మూర్ధ్నో విశ్వస్య వాఘతః ॥౩౨॥

ప.వి:- పురీష్యః, అసి, విశ్వభరా ఇతి విశ్వ+భరాః అథర్వా, త్వా, ప్రథమః, నిః, అమన్థత్ అగ్నే, త్వామ్, అగ్నే, పుష్కరాత్, అధి, అథర్వా, నిః, అమన్థత, మూర్ధ్నః, విశ్వస్య, వాఘతః॥౩౨॥

పదార్థః :- (పురీష్యః) పురీషేషు పశుషు సాధుః (అసి) (విశ్వభరాః) యో విశ్వం బిభర్తి సః (అథర్వా) అహింసకో విద్వాన్ (త్వా) త్వామ్ (ప్రథమః) ఆద్యః (నిః) నితరామ్ (అమన్థత్) (అగ్నే) సంపాదిత క్రియాకౌశల (త్వామ్) (అగ్నే) విద్వన్ (పుష్కరాత్) అన్తరిక్షాత్ (అధి) అథర్వా) హింసాదిదోషరహితః (నిః) అమన్థత) (మూర్ధ్నః) మూర్ధేవ వర్తమానస్య విశ్వస్య సమగ్రస్య సంసారస్య (వాఘతః) మేధావీ. వాఘత ఇతి మేధావి నామసు పఠితమ్ నిఘం. ౩.౧౫ ॥౩౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వన్! యో వాఘతో భవాన్ పురీష్యో౭సి, తం త్వా౭థర్వా ప్రథమో విశ్వభరా విశ్వస్య మూర్ధ్నో వర్తమానాత్పుష్కరాదధ్యగ్నిం నిరమన్థత్స ఐశ్వర్యమాప్నోతి. ॥౩౨॥

భావార్థః :- యే౭స్మిన్జగతి విద్వాంసో భవేయుస్తే సువిచారపురుషార్థాభ్యామగ్న్యాదివిద్యాం ప్రసిద్ధీకృత్య సర్వేభ్యః శిక్షేరన్.॥౩౨॥

పదార్థము:-(అగ్నే) క్రియాకౌశలమును సాధించిన విద్వాంసుడా! నీవు (వాఘతః) శాస్త్రవేత్తవు (పురీష్యః) పశువులకు సుఖమునిచ్చువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నీకు (అథర్వా) రక్షకుడు (ప్రథమః) ఉత్తముడు (విశ్వభరాః) సర్వపోషకుడు నగు విద్వాంసుడు (విశ్వస్య) విశ్వమంతటనుండ

(మూర్ధ్నః) నున్న (పుష్కరాత్) అంతరిక్షమునుండి (అధి) సమీపమునవున్న అగ్నిని (నిరమన్థత్) సదా మంథన [మథన] మొనర్చి గ్రహించుచున్నట్లు ఆతడును ఐశ్వర్యముల పొందగలడు.॥32॥

భావార్థము :-ఈ ప్రపంచమున విద్వాంసులగువారు ఉత్తమ ఆలోచనలు మరియు పురుషార్థములచే అగ్ని మున్నగు పదార్థవిద్యను ప్రసిద్ధపరచి సకల మానవులకు శిక్షణ నీయవలయును.॥32॥

32.O learned person, well versed in religious lore, thou art the caretaker of cattle. The harmless, and advanced well read person, the nourisher of all, accepts thee, having derived electricity from the sky, high above the world.

౪౬౩. తముత్వేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః; అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౪౬౩ తము త్వా, దధ్యఙ్ఙృషిః పుత్రఽఈధేఽఅథర్వణః।

వృత్రహణం పురన్దరమ్ ॥33॥

ప.విః- తమ్, ఊ ఇత్యవ్యయం, త్వా, దధ్యఙ్, ఋషిః, పుత్రః ఈధే, అథర్వణః, వృత్రహణమ్, వృత్రహనమితి వృత్ర+హనమ్, పురన్దరమితి పురమ్+దరమ్ ॥33॥

పదార్థః:-(తమ్) (ఉ) వితర్కే (త్వా) త్వామ్ (దధ్యఙ్) యో దధీన్ సుఖధారకానగ్న్యాది పదార్థానఞ్చతి సః (ఋషిః) వేదార్థవిత్ (పుత్రః) పవిత్రః శిష్యః (ఈధే) ప్రదీపయేత్, అత్ర లోపస్త ఆత్మనేపదేష్వితి తకారలోపః (అథర్వణః) అహింసకస్య విదుషః (వృత్రహణమ్) యథా సూర్యో వృత్రం హన్తి తథా శత్రుహన్తారమ్ (పురందరమ్) యః శత్రూణాం పురాణి దృణాతి తమ్.॥33॥

అన్వయః:-హే రాజన్! యథాఽథర్వణః పుత్రో దధ్యఙ్ఙృషిరు సకలవిద్యావిద్వృత్రహణం పురన్దరమీధే తథాతం త్వా సర్వే విద్వాంసో విద్యావినయాభ్యాం వర్ధయన్తు.॥33॥

భావార్థః:-యే యాశ్చ సాఙ్గోపాఙ్గాన్వేదానధీత్య విద్వాంసో విదుష్యశ్చ భవేయుస్తే తాశ్చ రాజపుత్రాదీన్ రాజకన్యాదీంశ్చ విదుషో విదుషీంశ్చ సంపాద్య తాభిర్ధర్మేణ రాజప్రజావ్యవహారాన్ కారయేయుః.॥33॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! ఎట్లు (అథర్వణః) రక్షకుడగు విద్వాంసుని (పుత్రః) పవిత్రశిష్యుడు (దధ్యఙ్) సుఖదాయకమగు అగ్ని మున్నగు పదార్థముల ప్రాప్తించుకొనినవాడు (ఋషిః) వేదార్థముల నెరిగినవాడు (ఉ) తర్కవితర్కములతోగూడ సంపూర్ణవిద్యల నెరిగినట్టి (వృత్రహణమ్) సూర్యునివలె శత్రుసంహారమున

తేజోవంతుడు (పురన్దరమ్) శత్రుపురములను నష్టమొనర్చు నిన్ను (ఈధే) తేజస్విగ నొనర్చునట్లు (తమ్, త్వా) నిన్ను సకలవిద్వాంసులు విద్యావినయములచే ఉన్నతి నొందింతురుగాక. ॥33॥

భావార్థము :- వేదములను అర్థసహితముగ సాంగోపాంగముగ చదివిన విద్వాంసులు, విదుషీమణులు రాజపుత్రీపుత్రులను విద్వాంసులుగ నొనర్చి రాజ్యపాలనాసమర్థులుగ నొనర్చుట వారి కర్తవ్యమై యున్నది. ॥33॥

33. O King, may the noble pupil of the harmless scholar, having mastered the comforts-giving objects like electricity, possessing the knowledge of the vedas, and master of all sciences, make thee, the killer of foes, and breaker of their forts, shine.

౪౬౪. తము త్వేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరల నా విషయమే. ఉపదేశించబడినది.

౪౬౪ తము త్వా పాథ్యో వృషా సమీధే దస్యుహన్తమమ్।

ధనఞ్జయꣳ రణేరణే ॥౩౪॥

ప. విః- తమ్, ఊఀ ఇత్యూఀ, త్వా, పాథ్యః, వృషా, సమ్ ఈధే దస్యుహన్తమమితి దస్యుహన్ + తమమ్, ధనఞ్జయమితి ధనమ్+జయమ్, రణేరణ ఇతి రణే-రణే ॥౩౪॥

పదార్థః :- (తమ్) పూర్వోక్తం పదార్థవిద్యావిదమ్ (ఉ) (త్వా) త్వామ్ (పాథ్యః) పాథస్సు జలాన్నాది పదార్థేషు సాధుః (వృషా) వీర్యవాన్ (సమ్) (ఈధే) రాజధర్మశిక్షయా ప్రదీప్యతామ్ (దస్యుహన్తమమ్) అతిశయేన దస్యూనాం హన్తారమ్ (ధనంజయమ్) యః శత్రుభ్యో ధనం జయతి తమ్ (రణేరణే) యుద్ధేయుద్ధే. ॥౩౪॥

అన్వయః:- హే వీర! యస్త్వం పాథ్యో వృషా రణేరణే విద్వాన్ శౌర్యాదిగుణయుక్తోఽసి తం ధనంజయముదస్యుహన్తమం త్వా త్వాం వీరసేనయా సమీధే. ॥౩౪॥

భావార్థః:- రాజాదయో రాజపురుషా ఆప్తేభ్యో విద్వద్భ్యో వినయం యుద్ధవిద్యాం ప్రాప్య ప్రజారక్షాయై చోరాన్ హత్వా శత్రూన్ విజిత్య పరమైశ్వర్యమున్నయేయుః ॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ వీరపురుషా! (యః త్వం) ఏ నీవు (పాథ్యః) అన్నజలాది పదార్థముల సాధనమునందు కుశలుడవు (వృషా) పరాక్రమశాలివి (రణేరణే) ప్రతిరణరంగమునను శూరత్వముతో గూడిన విద్వాంసుడవు (తమ్) పూర్వోక్త పదార్థ విద్యలెరుగువాడవు (ధనఞ్జయమ్) శత్రుసంపదలను జయించువాడవు (ఉ)

మరియు (దస్యుహన్తమమ్) ప్రత్యేకముగ బందిపోటులను నాశమొనర్చువాడవునగు (త్వా) నిన్ను వీరసైన్యము, రాజధర్మము, ఉత్తమశిక్షలచే (సమీధే) ప్రదీప్తపరచుగాక! ॥౩౪॥

భావార్థము :- ఆప్తులు, ధర్మాత్ములునగు విద్వాంసులచే వినయము మరియు యుద్ధవిద్యలను పొంది ప్రజారక్షణమందు చోరులను హతమార్చి, శత్రువుల జయించి పరమైశ్వర్యప్రాప్తియం దున్నతి సాధించవలయును. ॥౩౪॥

34.O warrior, thou art well equipped with food-stuffs and water, and imbued with valour. May the army of heroes, with the teaching of the art of government illuminate thee, the destroyer of the wicked and winner of wealth in every battle-field.

౪౬౫.సీదేత్యస్య దేవశ్రవోదేవవాతావృషీ, హోతా దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః, స్వరః.

పునర్విదుషః కిం కృత్యమస్తీత్యాహ.

విద్వాంసుల కర్తవ్యము లెట్టివను విషయమిందు గలదు.

౪౬౫ సీద హోతః స్వ ఉ లోకే చికిత్వాన్త్సాదయా యజ్ఞ్
సుకృతస్య యోనౌ। దేవావీర్దేవాన్ హవిషా యజాస్యగ్నే
బృహద్యజమానే వయో ధాః ॥౩౫॥

ప.విః-సీద, హోతరితి హోతః, స్వే, ఉ॥ఇత్యూ॥ లోకే, చికిత్వాన్, సాదయ, యజ్ఞమ్, సుకృతస్యేతి సు+కృతస్య, యోనౌ, దేవావీరితి దేవ+అవీః, దేవాన్, హవిషా, యజాసి, అగ్నే, బృహత్, యజమానే, వయః, ధాః॥౩౫॥

పదార్థః :-(సీద) అవస్థితో భవ (హోతః) దాతర్గ్రహీతః (స్వే) సుఖే (ఉ)(లోకే) లోకనీయే (చికిత్వాన్) విజ్ఞానయుక్తః (సాదయ) గమయ. అత్ర అన్యేషామపీతి దీర్ఘః (యజ్ఞమ్) ధర్మ్యం రాజప్రజావ్యవహారమ్ (సుకృతస్య) సుష్ఠుకృతస్య ధార్మికస్య (యోనౌ) కారణే (దేవావీః) దైవైరక్షితః శిక్షితశ్చ (దేవాన్) విదుషో దివ్యగుణాన్వా (హవిషా) దానగ్రహణయోగ్యేన న్యాయేన (యజాసి) యాజయేః (అగ్నే) విద్వన్ (బృహత్) మహత్ (యజమానే) రాజాదౌ జనే చిరంజీవినమ్ (వయః) దీర్ఘం జీవనమ్ (ధాః) ధేహి. ॥౩౫॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! హోతశ్చికిత్వాఀ స్త్వం స్వే లోకే సీద. సుకృతస్య యోనౌ యజ్ఞం సాదయ. దేవాపీః సఀ స్త్వం హవిషా దేవాన్ యజాసి యజమానే వయోధాః.॥35॥

భావార్థః:-విద్వద్భిరస్మిన్ జగతి ద్వే కర్మణీ సతతం కార్యే. ఆద్యం బ్రహ్మచర్యజితేన్ద్రియత్వాదిశిక్షయా శరీరారోగ్యబలాదియుక్తం చిరంజీవనముత్తరం విద్యాక్రియాకౌశలగ్రహణేనాత్మబలం చ సంపాద్యమ్. యతః సర్వే మనుష్యా శరీరాత్మబలయుక్తాః సన్తః సర్వదాఽఽనన్దేయుః.॥35॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! (హోతః) దానదాతవు (చికిత్వాన్) విజ్ఞానవంతుడవగు నీవు (లోకే) దర్శనీయ (స్వే) సుఖములందు (సీద) ఉండుము (సుకృతస్య) ఆచరణీయ సత్కర్మల నాచరించు ధర్మాత్ముల (యోనౌ) కారణమునందు (యజ్ఞమ్) ధర్మయుక్త రాజప్రజావ్యవహారములను (సాదయ) పొందుము. (దేవాపీః) విద్వాంసులచే రక్షితుడవు, శిక్షితుడవునగు నీవు (హవిషా) ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన న్యాయముతో (దేవాన్) విద్వాంసుల, లేక దివ్యగుణముల (యజాసి) సత్కార సేవలచే సంయోగపరచుము (యజమానే) రాజు మున్నగు మనుష్యులందు (వయః) దీర్ఘాయువును (ధాః) ధారణమొనర్పుము.॥35॥

భావార్థము :-ఈ ప్రపంచమునందు విద్వాంసులగువారు ముఖ్యమగు రెండు కార్యములను నిరంతర మొనర్పవలెను. మొదటిది బ్రహ్మచర్యము, జితేంద్రియత్వము మున్నగు ఉత్తమ శిక్షణచే శరీరమును ఆరోగ్యవంతముగ, శక్తివంతముగ, పూర్ణాయుష్మంతముగ నుంచుకొనుట. రెండవది:- విద్యా, క్రియా కుశలత్వముల గ్రహించి ఆత్మబలమును వృద్ధిజేసికొనవలెను. ఇట్లు మానవులెల్లరును శరీరాత్మబలములతో సర్వకాలములందును ఆనందము ననుభవించుచుండవలయును.॥35॥

35.O learned person, fond of charity, full of knowledge, reside in pleasant happiness. On the basis of virtue, establish good relations between the King and the subjects. Taught by the sages, thou shouldst justly respect noble qualities. Give long life to the king and his people.

४६६.ని హోతేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛందః ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యకృత్యమాహ.

మరల మానవ కర్తవ్యము చెప్పబడినది.

४६६ ని హోతా హోతృషదనే విదానస్త్వేషో దీదివాఀ అసదత్సుదక్షః।

అదబ్ధవ్రతప్రమతిర్వసిష్ఠః సహస్రమ్భరః శుచిజిహ్వో అగ్నిః॥36॥

ప.విః-ని, హోతా, హోతృషదనే, హోతృసదన ఇతి హోతృ+సదనే విదానః త్వేషః, దీదివానితి దీది + వాన్, అసదత్, సుదక్ష ఇతి సు + దక్షః, అదబ్ధవ్రతప్రమతిరిత్యదబ్ధవ్రత + ప్రమతిః, వసిష్ఠః, సహస్రమ్భర ఇతి సహస్రమ్ + భరః, శుచిజిహ్వ ఇతి శుచి+జిహ్వః, అగ్నిః॥౩౬॥

పదార్థః :-(ని) నితరామ్ (హోతా) శుభగుణగ్రహీతా (హోతృషదనే) దాతౄణాం విదుషాం స్థానే (విదానః) వివిదిషుః సన్ (త్వేషః) శుభగుణైర్దీప్యమానః (దీదివాన్) ధర్మ్యం వ్యవహారం చికీర్షుః (అసదత్) సీదేత్ (సుదక్షః) సుష్ఠు దక్షో బలం యస్య సః (అదబ్ధవ్రతప్రమతిః) అదబ్ధైరహింసనీయైర్వ్రతైర్ధర్మాచరణైః ప్రకృష్టా మతిర్మేధా యస్య సః (వసిష్ఠః) అతిశయేన వసితా (సహస్రమ్భరః) సహస్రమసంఖ్యం శుభగుణ సమూహం బిభర్తి సః (శుచిజిహ్వః) శుచిః పవిత్రా సత్యభాషణేన జిహ్వా వాగ్ యస్య సః (అగ్నిః) పావక ఇవ వర్తమానః.॥౩౬॥

అన్వయః :-యది నరో మనుష్యజన్మ ప్రాప్య హోతృషదనే దీదివాన్ త్వేషో విదానః శుచిజిహ్వః సుదక్షోఽదబ్ధవ్రతప్రమతిర్వసిష్ఠః సహస్రమ్భరో హోతా సతతం న్యసదత్తర్హి సమగ్రం సుఖం ప్రాప్నుయాత్.॥౩౬॥

భావార్థః :-యదా మాతాపితరః స్వపుత్రాన్ కన్యాశ్చ సుశిక్ష్య పునర్విదుషో విదుష్యశ్చ సమీపే చిరం సంస్థాప్యాధ్యాపయేయుస్తదా తాః సూర్య ఇవ కులదేశోద్దీపకాః స్యుః.॥౩౬॥

పదార్థము :- మనుష్యజన్మను పొంది మానవుడు (హోతృషదనే) దానశీలురగు విద్వాంసుల స్థానమందు (దీదివాన్) ధర్మయుక్త వ్యవహారములను గోరువాడు (త్వేషః) శుభగుణములచే ప్రకాశవంతుడు (విదానః) జ్ఞానవృద్ధి నభిలషించువాడు (శుచిజిహ్వః) సత్యభాషణముచే పవిత్రవాణి గలవాడు (సుదక్షః) మంచి బలముగలవాడు (అదబ్ధవ్రత ప్రమతిః) అహింసాది రక్షణీయములగు వ్రతములద్వారా ధర్మాచరణమునం దుత్తమ బుద్ధిగలవాడు (వసిష్ఠః) అధికముగ వసించువాడు (సహస్రమ్భరః) అసంఖ్యాక శుభగుణములను ధారణమొనర్చువాడు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహించువాడగుచు నిరంతరము (న్యసదత్) స్థితుడైయుండువాడు సంపూర్ణసుఖములను పొందును. ॥౩౬॥

భావార్థము:-మాతాపితరులు తమ సంతానమగు పుత్రీపుత్రులకు చక్కని శిక్షణ నిచ్చి తరువాత విద్వాంస, విదుషీమతల్లులవద్దకు పంపించి చాల కాలమువరకు స్థిరపూర్వకముగా సకలవిద్యలను చదివించినప్పుడు వారు సూర్యునివలె తమ వంశమునకు దేశమునకు ప్రకాశకు లగుదురు.॥౩౬॥

36.He acquires happiness, who follows the charitably disposed learned persons, is an aspirant after religious practices, resplendent with noble traits, a seeker after knowledge, pure-tongued, passing mighty, wise through religious austerities, foremost amongst the celibates, a possessor of thousands of virtues, agrasper of noble characteristices, and pure like fire.

౪౬.౭.సంసీద స్వేత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృదార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః, స్వరః.

అథాధ్యాపకః కీదృశః స్యాదిత్యాహ.

ఇక పఠనపాఠనములం దధ్యాపకు డెట్లుండవలయు నను విషయము చెప్పబడినది.

౪౬.౭ సం సీదస్వ మహాఁ২॥ అసి శోచస్వ దేవవీతమః।

వి ధూమమగ్నే অరుషం మియేధ్య సృజ ప్రశస్త దర్శతమ్ ॥౩౭॥

ప.వి:-సమ్, సీదస్వ, మహాన్, అసి, శోచస్వ, దేవవీతమ ఇతి దేవ + వీతమః, వి, ధూమమ్, అగ్నే, అరుషమ్, మియేధ్య, సృజ, ప్రశస్తేతి ప్ర+శస్త, దర్శతమ్ ॥౩౭॥

పదార్థః :-(సమ్) (సీదస్వ) అధ్యాపనే ఆస్వ (మహాన్) మహాగుణవిశిష్టః (అసి) (శోచస్వ) పవిత్రో భవ (దేవవీతమః) దేవైర్విద్వద్భిః కమనీయతమః (వి ధూమమ్) విగతమలమ్ (అగ్నే) విద్వత్తమ! (అరుషమ్) శోభనస్వరూపమ్. అరుషమితి రూపనా. నిఘం. ౩.౭ (మియేధ్య) మినోతి ప్రక్షిపతి దుష్టాన్ తత్సంబుద్ధౌ, అత్ర బాహులకాదౌణాదిక ఏధ్య ప్రత్యయః కిచ్చ (సృజ) నిష్పద్యస్వ (ప్రశస్త) శ్లాఘ్య (దర్శతమ్) ద్రష్టవ్యమ్.॥౩౭॥

అన్వయః :-హే ప్రశస్త మియేధ్యాగ్నే! దేవవీతమస్త్వం విధూమం దర్శతమరుషం సృజ శోచస్వ చ యతస్త్వం మహాన్ విద్వానసి తస్మాదధ్యాపనే సంసీదస్వ ॥౩౭॥

భావార్థః :- యో మనుష్యో విదుషాం ప్రియతమః సురూపగుణలావణ్యసంపన్నః పవిత్రోపవితో మహా నాప్తో విద్వాన్ భవేత్స ఏవ శాస్త్రాణ్యధ్యాపయితుం శక్నోతి.॥౩౭॥

పదార్థము :-ప్రశంసనీయా! (మియేధ్య) దుష్టులను వేరుచేయువాడా! (అగ్నే) తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! (దేవవీతమః) విద్వాంసులకు అత్యంత ఇష్టుడవగు నీవు (విధూమమ్) నిర్మలమైన (దర్శతమ్) దర్శించదగిన (అరుషమ్) చక్కనిరూపమును (సృజ) సిద్ధింపజేయుము (శోచస్వ) పవిత్రుడవగుము. నీవు (మహాన్ అసి) మహోన్నతగుణములుగల విద్వాంసుడవు కనుక ఆచార్యపీఠమును (సంసీదస్వ) అధిష్ఠింపుము.॥౩౭॥

భావార్థము :- విద్వాంసుల కత్యంత ప్రియుడు, చక్కని గుణరూపలావణ్య సంపన్నుడును, పవిత్రుడు, ఆప్తుడు, విద్వాంసుడు, ధర్మాత్ముడు నగు వాతడు మాత్రమే శాస్త్రములను చదివించుటకు సమర్థు డగుచున్నాడు. ॥37॥

37. O learned person, praiseworthy, chastiser of the wicked, deeply loved by the sages, and sinless, acquire beautiful and attractive complexiolt. Be pure. Thou art full of noble qualities. Assume the role of a teacher!.

४८८. ఆపో దేవీరిత్యస్య సింధుద్వీప ఋషిః, ఆపో దేవతాః, న్యంకుసారిణీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథ జలాది పదార్థశోధనేన ప్రజాసు కిం జాయత ఇత్యాహ.

జలాదిపదార్థముల శోధనచే ప్రజలయందేమి జరుగునను విషయము.

४८८ ఆపో దేవీరుపసృజ మధుమతీరయక్ష్మాయ ప్రజాభ్యః।

తాసామాస్థానాదుజ్జిహతామోషధయః సుపిప్పలాః ॥38॥

ప.విః- అపః, దేవీః, ఉప, సృజ, మధుమతీరితి మధు+మతీః, అయక్ష్మాయ, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర+జాభ్యః, తాసామ్ ఆస్థానాదిత్యాఽ-స్థానాత్, ఉత్, జిహతామ్ ఓషధయః, సుపిప్పలా ఇతి సు+పిప్పలాః ॥38॥

పదార్థః :-(అపః) జలాని (దేవీః) దివ్యాని పవిత్రాని (ఉప) (సృజ) నిష్పాదయ (మధుమతీః) ప్రశస్తా మధవో మధురాదయో గుణా విద్యంతే యాసు తాః (అయక్ష్మాయ) యక్ష్మాదిరోగనివారణాయ (ప్రజాభ్యః) పాలనీయాభ్యః (తాసామ్) అపామ్ (ఆస్థానాత్) ఆస్థాయాః (ఉత్) (జిహతామ్) ప్రాప్నువన్తు (ఓషధయః) సోమాదయః (సుపిప్పలాః) శోభనాని పిప్పలాని ఫలాని యాసాం తాః.॥38॥

అన్వయః :-హే సద్వైద్య! త్వం మధుమతీర్దేవీరప ఉపసృజ. యతస్తాసామాస్థానాత్సుపిప్పలా ఓషధయః ప్రజాభ్యోఽ-యక్ష్మాయోజ్జిహతామ్.॥38॥

భావార్థః :-రాజ్ఞా ద్వివిధా వైద్యాః సంరక్షణీయాః. ఏకే సుగన్ధాదిహోమేన వాయువృష్ట్యోషధీః శుద్ధాః సంపాదయేయుః. అపరే సన్తో భిషజో విద్వాంసో నిదానాదిద్వారా సర్వాన్ ప్రాణినోఽ-రోగాన్ సతతం రక్షయేయుః. నైతత్కర్మణా వినా సమష్టిసుఖం కదాచిత్సంపద్యతే.॥38॥

పదార్థము :-(శ్రేష్ఠుడవగు ఓ వైద్యుడా! నీవు (మధుమతీః) ప్రశంసనీయమగు మధురాది గుణములుగల (దేవీః) పవిత్రమైన (అపః) జలములను (ఉపసృజ) ఉత్పన్నపరచుము. ఏలన (తాసామ్) ఆట్టిజలముల (ఆస్థానాత్) ఆశ్రయముచే (సుపిప్పలాః) చక్కని ఫలములుగల (ఓషధయః) సోమలత మున్నగు ఓషధులను (ప్రజాభ్యః) రక్షించదగిన ప్రాణులకై (అయక్ష్మన) క్షయ మున్నగు రోగములనివృత్తికొరకు (ఉజ్జిహతామ్) ప్రాప్తించుకొనుము. ॥౩౮॥

భావార్థము :-రాజు రెండు విధములగు వైద్యుల నుంచవలెను. ఒకడు సుగంధాది ఓషధీపదార్థములచే హోమముల నొనర్చుచు వాయువు, వర్షము, జలము, ఓషధులను శుద్ధియొనర్చువాడు. రెండవ వాడు శ్రేష్ఠవిద్వాంసుడు. వైద్యుడై నిదానము మున్నగు వానిద్వారా సకలప్రాణులను రోగరహితముగ నొనర్చువాడు. ఈ కర్మ యొనర్చకున్న ప్రపంచమునందు సార్వజనిక సుఖము లభ్యము గాజాలదు.॥౩౮॥

38.O skilled physician, arrange for the supply of pure and sweet waters, with their help, let medicinal plants with goodly berries spring for the cure of consumption-like diseases of the people!.

౪౯. సన్త ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, వాయుర్దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషయోః కర్తవ్యకర్మాహ.

స్త్రీ పురుషుల కర్తవ్యకర్మలనుగూర్చి చెప్పబడినది.

౪౯ సన్తే వాయుర్మాతరిశ్వా దధాతూత్తానాయా హృదయం యద్వికస్తమ్।
యో దేవానాం చరసి ప్రాణథేన కస్మై దేవ వషడస్తు తుభ్యమ్ ॥౩౯॥

ప.వి:– సమ్, తే వాయుః, మాతరిశ్వా, దధాతు, ఉత్తానాయాః, హృదయమ్, యత్, వికస్తమితి వి+కస్తమ్, యః, దేవానామ్ చరసి, ప్రాణథేన, కస్మై, దేవ, వషట్, అస్తు, తుభ్యమ్॥౩౯॥

పదార్థః :-(సమ్) (తే) తవ (వాయుః) పవనః (మాతరిశ్వా) యో మాతర్యన్తరిక్షే శ్వసితి సః (దధాతు) ధరతు పుష్ణాతు వా (ఉత్తానాయాః) ఉత్కృష్టస్తానః శుభలక్షణవిస్తారో యస్యా రాజ్ఞ్యాస్తస్యాః (హృదయమ్) అంతఃకరణమ్. (యత్) (వికస్తమ్) వివిధతయా కస్యతే శిష్యతే యత్ తత్ (యః) విద్వాన్ (దేవానామ్) ధార్మికాణాం విదుషామ్ (చరసి) గచ్ఛసి ప్రాప్నోషి (ప్రాణథేన) యేన ప్రాణంతి సుఖయన్తి తేన (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ (దేవ) దివ్యసుఖప్రద (వషట్) క్రియాకౌశలమ్ (అస్తు) (తుభ్యమ్).॥౩౯॥

అన్వయః :- హే పత్ని! ఉత్తానాయాస్తే యద్వికస్తం హృదయం తద్యజ్ఞేనోధితో మాతరిశ్వా వాయుః సందధాతు. హే దేవపతే స్వామిన్! యస్త్వం ప్రాణథేన దేవానాం యద్వికస్తం హృదయం చరసి తస్మై కస్మై తుభ్యం మత్తో వషడస్తు.॥౩౯॥

భావార్థః :- పూర్ణయువా పురుషో బ్రహ్మచారిణ్యా సహ వివాహం కుర్యాత్తస్యా అప్రియం కదాచిన్నాచరేత్. యా స్త్రీ కన్యా బ్రహ్మచారిణా సహోపయమం కుర్యాత్తస్యానిష్టం మనసాపి న చిన్తయేత్. ఏవం ప్రముదితౌ సన్తౌ పరస్పరం సంప్రీత్యా గృహకృత్యాని సంసాధయేతామ్. ॥ ౩౯ ॥

పదార్థము :- పత్నివగు నో రాణీ! (ఉత్తానాయాః) గొప్ప శుభలక్షణములు గలిగిన (తే) నీయొక్క (యత్) (వికస్తమ్) అనేక విధములగు శిక్షణను పొందియున్న (హృదయమ్) యజ్ఞముచే శుద్ధమైన (హృదయమును (మాతరిశ్వా) ఆకాశమున సంచరించగల (వాయుః) పవనము (సందధాతు) చక్కగా పుష్టియొనర్చునో అట్టి (దేవ) ఉత్తమ సుఖములనిచ్చు నో పతీ! (యః) విద్వాంసుడవగు నీవు ఎట్లు (ప్రాణథేన) సుఖమునకు హేతువగు ప్రాణవాయువుచే (దేవానామ్) అనేక విధముల సుశిక్షితమగు హృదయముగల విద్వాంసులను (చరసి) పొందుచున్నావో (కస్మై) సుఖస్వరూపుడవగు (తుభ్యమ్) నీ కొరకు నానుండి (వషట్) క్రియా కుశలత్వము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక!॥౩౯॥

భావార్థము :- పూర్ణ బ్రహ్మచారియైన యువకుడు బ్రహ్మచారిణియగు కన్యతో వివాహమాడవలయును. ఎప్పుడును ఆమెకు అప్రియముగ నుండరాదు. అట్లే పూర్ణబ్రహ్మచారిణీ యువతియునగు కన్యయు వివాహమాడిన బ్రహ్మచారికి మనసా వాచా కర్మణా ఎన్నడును అప్రియముగ నుండక ప్రమోదమనస్కులై పరస్పర ప్రేమతో గృహకృత్యములను సమకూర్చుకొనవలయును.॥౩౯॥

39.O wife, the embodiment of fine qualities, may the air blowing in the mid-region, purified through yajna, strengthen thy well - trained heart!.

O learned husband, giver of comforts, thou hast got a heart disciplined by the wise through the pleasant exercieses of breath, may I bring thee, the source of happiness, reverence, glory, strength and well-being!.

౪౨౦.సుజాత ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరల పై విషయమే చెప్పబడినది.

౪౨౦ సుజాతో జ్యోతిషా సహ శర్మ వరూథమాసదత్స్వః।

వాసోఽ అగ్నే విశ్వరూపꣳ సంవ్యయస్వ విభావసో ॥౪౦॥

ప.వి:- సుజాత ఇతి సు+జాతః, జ్యోతిషా, సహ, శర్మ, వరూథమ్ ఆ, అసదత్, స్వరితి స్వః, వాసః, అగ్నే, విశ్వరూపమితి విశ్వ+రూపమ్, సమ్, వ్యయస్వ, విభావసో ఇతి విభా+వసో॥౪౦॥

పదార్థః :-(సుజాతః) సుష్ఠు్రప్రసిద్ధః (జ్యోతిషా) విద్యాప్రకాశేన (సహ) (శర్మ) గృహమ్ (వరూథమ్) వరమ్ (ఆ) (అసదత్) సీద (స్వః) సుఖమ్ (వాసః) వస్త్రమ్ (అగ్నే) అగ్నిరివ ప్రకాశమాన (విశ్వరూపమ్) వివిధస్వరూపమ్ (సమ్) (వ్యయస్వ) ధరస్వ (విభావసో) వివిధయా భయా దీప్త్యా సహితం వసు ధనం యస్య తత్సంబుద్ధౌ. ॥౪౦॥

అన్వయః :-హే విభావసోఽగ్నే! జ్యోతిషా సహ సుజాతస్త్వం స్వర్వరూథం శర్మాసదత్సీద విశ్వరూపం వాసో సంవ్యయస్వ.॥౪౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. వివాహితౌ స్త్రీపురుషౌ యథా సూర్యో భాస్వరతయా సర్వం ప్రకాశతే తథా సువస్త్రాలంకారైరుజ్జ్వలౌ భూత్వా గృహాదీని వస్తూని సదా పవిత్రాణి రక్షేతామ్.॥౪౦॥

పదార్థము :-(విభావసో) ప్రకాశముతో గూడిన ధనశాలీ! (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్వీ! (జ్యోతిషా) విద్యాప్రకాశములతో (సహ) కూడ (సుజాతః) చక్కని ప్రసిద్ధిగల నీవు (స్వః) సుఖదాయక (వరూథమ్) శ్రేష్ఠమగు (శర్మ) గృహమును (ఆసదత్) ఉత్తమముగ ప్రాప్తించుకొనుము (విశ్వరూపమ్) చిత్ర విచిత్ర రూపముల (వాసః) వస్త్రములను (సంవ్యయస్వ) ధరించుము. ॥౪౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వివాహిత స్త్రీపురుషులు సూర్యప్రకాశము జగమంతటిని ప్రకాశపరచునట్లు తాము సుందర వస్త్రాభూషణముంచే శోభాయమానమగుచు గృహము, వస్తుసముదాయమును ఎల్లప్పుడును పవిత్రముగ నుంచుకొనవలెను.॥౪౦॥

40.O householder, full of riches, blazing like fire, well -renowned for knowledge, reside in a comfortable nice house, and robe thyself in many-hued attire!.

౪౧.ఉదు తిష్ఠేత్యస్య విశ్వమనా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్విద్వత్కృత్యమాహ. మరల విద్వాంసుల కృత్యములను గూర్చి చెప్పబడినది.

౪౧ ఉదు తిష్ఠ స్వధ్వరావా నో దేవ్యా ధియా। దృశే చ భాసా బృహతా సుశుక్వనిరాగ్నే యాహి సుశస్తిభిః ॥౪౧॥

ప.వి:- ఉత్, ఊఀఀఀ ఇత్యూఀ, తిష్ఠ, స్వధ్వరేతి సు+అధ్వర, అవ, నః, దేవ్యా, ధియా, దృశే చ, భాసా, బృహతా, సుశుక్వనిరితి సు + శుక్వనిః, ఆ, అగ్నే, యాహి, సుశస్తిభిరితి సుశస్తి + భిః ॥౪౧॥

పదార్థః :-(ఉత్) (ఉ) (తిష్ఠ) (స్వధ్వర) శోభనా అధ్వరా అహింసనీయా మాననీయా వ్యవహారా యస్య తత్సంబుద్ధౌ (అవ) రక్ష,. అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మాన్ (దేవ్యా) శుద్ధవిద్యాశిక్షాసన్నయా (ధియా) ప్రజ్ఞయా క్రియయా వా (దృశే) ద్రష్టుమ్ (చ) (భాసా) ప్రకాశేన (బృహతా) మహతా (సుశుక్వనిః) సుష్ఠు శుచాం పవిత్రాణాం వనిః సంభక్తా (ఆ) (అగ్నే) విద్వన్ (యాహి) ప్రాప్నుహి (సుశస్తిభిః) శోభనైః ప్రశంసితైర్గుణైః.॥౪౧॥

అన్వయః :-హే స్వధ్వర సజ్జన విద్వన్! గృహస్థ! త్వం సతతముత్తిష్ఠ సర్వదా ప్రయతస్వ. దేవ్యా ధియా నోఽవ. హే అగ్నే! అగ్నివత్ప్రకాశమాన! సుశుక్వనిస్త్వము దృశే బృహతా భాసా సూర్య ఇవ సుశస్తిభిః సర్వా విద్యాఽఽ యాహి. అస్మాఀశ్చ ప్రాపయ. ॥౪౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః విద్వద్భిః శుద్ధవిద్యాప్రజ్ఞాదానేన సర్వే సతతం సంరక్ష్యాః, నహి సుశిక్షామన్తరా మనుష్యాణాం సుఖాయాన్యత్ కించిచ్ఛరణమస్తి. తస్మాదాలస్యకపటాదీని కుకర్మాణి విహాయ విద్యాప్రచారాయ సదా ప్రయతితవ్యమ్. ॥౪౧॥

పదార్థము :-(స్వధ్వర) చక్కని మాన్యతగల వ్యవహారముల నొనర్చు విద్వాంసుడవునగు ఓ సజ్జన గృహస్థుడా! నీవు నిరంతరము (ఉత్తిష్ఠ) పురుషార్థములో ఉన్నతి నొందుచు ఇతరులను సైతము ఉన్నత పరచుము (దేవ్యా) శుద్ధమగు విద్యా శిక్షణలచే గూడిన (ధియా) బుద్ధి మరియు క్రియలద్వారా (నః) మమ్ము (అవ) రక్షించుము (అగ్నే) అగ్నివలె ప్రకాశించువాడా (సుశుక్వనిః) చక్కని ప్రశంసిత గుణములతో సకల విద్యలను (ఆ, యాహి) పొందుము (చ) మరియు మమ్మును సకల విద్యలందు ప్రవీణులనుగ నొనర్చుము.॥౪౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు శుద్ధ విద్యాబుద్ధులను దానమొనర్చుచు సకల మానవులను నిరంతరము రక్షించుచుండవలయును. ఏలన, ఉత్తమ శిక్షణ లేకున్న మనుష్యులకు ఇంకెట్టి ఆశ్రయముండదు. కావుననే సకలప్రజలు సోమరితనము, ఈర్ష్యాద్వేషకపటములగు కుకర్మలను త్యజించి విద్యాప్రచారమునకై సదా ప్రయత్నమొనర్చవలెను.॥౪౧॥

41.O householder, lord of good deeds, arise. With Godlike thought protect us well. Shining like fire, sharer of all good things, verily splendid to behold like the resplendent sun; study all sciences with thy praiseworthy qualities!.

౪౭౨.ఊర్ధ్వ ఇత్యస్య కణ్వ ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, ఉపరిష్టాద్బృహతీ ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

పునర్విద్వత్కృత్యమాహ. మరల విద్వాంసుని కృత్యములు.

౪౭౨ ఊర్ధ్వఽ ఊ షు ణఽ ఊతయే తిష్ఠా దేవో న సవితా।
ఊర్ధ్వో వాజస్య సనితా యదఞ్జిభిర్వాఘద్భిర్విహ్వయామహే ॥౪౨॥

ప.వి:- ఊర్ధ్వః, ఊ ఇత్యూఁ, సు, నః, ఊతయే, తిష్ఠ, దేవః, న, సవితా, ఊర్ధ్వః, వాజస్య, సనితా, యత్, అఞ్జిభిరిత్యఞ్జి + భిః, వాఘద్భిరితి వాఘత్ + భిః, విహ్వయామహే ఇతి విహ్వయామహే ॥౪౨॥

పదార్థః :-(ఊర్ధ్వః) ఉపరిష్టః (ఉ) (సు) (నః) అస్మాకమ్ (ఊతయే) రక్షణాద్యాయ (తిష్ఠ) ద్వ్యచోఽత స్తిజ ఇతి దీర్ఘః (దేవః) ద్యోతకః (న) ఇవ (సవితా) భాస్కరః (ఊర్ధ్వః) ఉత్కృష్టః (వాజస్య) విజ్ఞానస్య (సనితా) సంభాజకః (యత్) యః (అఞ్జిభిః) వ్యక్తికారకైః కిరణైః (వాఘద్భిః) యుద్ధవిద్యాకుశలైర్మేధావిభిః (విహ్వయామహే) విశేషేణస్పర్ధామహే.॥౪౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నధ్యాపక! త్వమూర్ధ్వః సవితా దేవో న న ఊతయే సుతిష్ఠ సుస్థిరో భవ. యద్యస్త్వమఞ్జిభిర్వాఘద్భిః సహ వాజస్య సనితా భవ తము వయం విహ్వయామహే.॥౪౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. అధ్యాపకోపదేశకా జనా యథా సవితా భూమిచన్ద్రాదిభ్య ఉపరిష్టః సన్ స్వజ్యోతిషా సర్వం సంరక్ష్య ప్రకాశయతి, తథోత్కృష్టగుణైర్విద్యాన్యాయం ప్రకాశ్య సర్వాః ప్రజాః సదా సుశోభయేయుః.॥౪౨॥

పదార్థము :-అధ్యాపకుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (ఊర్ధ్వః) పైన ఆకాశమునందున్న (దేవః) ప్రకాశకుడగు (సవితా) సూర్యుని (న) సమమైన (నః) మాయొక్క (ఊతయే) రక్షణ మున్నగువానికొరకు (సుతిష్ఠ) చక్కగా స్థిరుడవు కమ్ము (యత్) నీవు ఎట్టి (అంజిభిః) ప్రకటపరచు కిరణములవలె (వాఘద్భిః) యుద్ధవిద్యాకుశలురగు బుద్ధిశాలురతో (వాజస్య) విజ్ఞానమును (సనితా) సేవించువాడవో (ఉ) అట్టివాడవగు నిన్నే మేము (విహ్వయామహే) విశేషముగా ఆహ్వానించుచున్నాము.॥౪౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. సూర్యుడు భూమి, చంద్రులకన్న పైన స్థితమైయుండి తన కిరణములచే సర్వ జగద్రక్షణకై ప్రకాశపరచుచున్నట్లు అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులునగు

విద్వాంసులు తమ ఉత్తమ గుణములచే విద్యను, న్యాయమును ప్రకాశపరచి ప్రజలను సదా సుశోభితపరచ వలెను. ॥౪౨॥

42.O learned teacher, arise erect, for our protection, like the brilliant sun high up in the sky. May thou, like shining beams, follow the pursuit of knowledge, with disciplined intellignet pupils trained in the art of grappling with knowledge. We speciall invoke thee!.

౪౨౩.సజాత ఇత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ జనకాపత్యవ్యవహారమాహ. పితాపుత్రుల వ్యవహారము చెప్పబడినది.

౪౨౩ స జాతో గర్భో౽ అసి రోదస్యోరగ్నే చారుర్విభృత౽ ఓషధీషు। చిత్రః శిశుః పరి తమాంస్యక్తూన్ ప్ర మాతృభ్యో౽ అధి కనిక్రదద్ గాః ॥౪౩॥

ప.వి:- సః, జాతః, గర్భః, అసి, రోదస్యోః, అగ్నే, చారుః, విభృత ఇతి వి + భృతః ఓషధీషు, చిత్రః, శిశుః, పరి, తమాంసి అక్తూన్, ప్ర, మాతృభ్య ఇతి మాతృభ్యః, అధి, కనిక్రదత్, గాః ॥౪౩॥

పదార్థః :-(సః) (జాతః) ప్రసిద్ధః (గర్భః) యో గిర్యతే స్వీక్రియతే సః (అసి) (రోదస్యోః) ద్యావాపృథివ్యోః (అగ్నే) విద్వన్ (చారుః) సుందరః (విభృతః) విశేషేణ ధృతః పోషితో వా (ఓషధీషు) సోమాదిషు (చిత్రః) అద్భుతః (శిశుః) బాలకః (పరి) (తమాంసి) రాత్రీః (అక్తూన్) అన్ధకారాన్ (ప్ర) (మాతృభ్యః) మాన్యకర్త్రీభ్యః (అధి) (కనిక్రదత్) గచ్ఛన్ (గాః) గచ్ఛతి. అత్రాఽడభావః. ॥౪౩॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! యస్త్వం యథా రోదస్యోర్జాతశ్చారురోషధీషు విభృతశ్చిత్రో గర్భో౽ర్కో మాతృభ్యస్తమాంస్యక్తూన్ పర్యధికనిక్రదత్సన్ గా గచ్ఛతి. తథాభూతః శిశుర్గా విద్యాః ప్రాప్నుహి.॥౪౩॥

భావార్థః :-యథా బ్రహ్మచర్యాదిసునియమైర్జనితః పుత్రో విద్యా అధీత్య పితరౌ సుఖయతి, తథైవ జనకౌ ప్రజాః సుఖయేతామ్. ॥౪౩॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (రోదస్యోః) ఆకాశము మరియు పృథివియందు (జాతః) ప్రసిద్ధమైన (చారుః) సుందరమునైన (ఓషధీషు) సోమలత మున్నగు ఓషధులందు (విభృతః) విశేషముగ ధరించబడి పోషించబడినదియు (చిత్రః) ఆశ్చర్యరూపమగు (గర్భః) స్వీకరించదగిన సూర్యుడు (మాతృభ్యః) మాన్యతగల తల్లి యనెడి కిరణములచే (తమాంసి) రాత్రులనెడి (అక్తూన్) చీకటులను (పర్యధికనిక్రదత్)

అన్నివైపుల నుండి వ్యాప్తపరచుచు(గాః) నడచునట్లు (శిశుః) శిశువులు(గాః) విద్యలను పొందుదురు గాక!.॥౪౩॥

భావార్థము :-బ్రహ్మచర్యము మున్నగు నియమముల పాటించుటవలన ఉత్పన్నమైన సంతానము విద్యల నభ్యసించి తల్లిదండ్రులకు ఆనంద సుఖమును గలిగించును. అట్లే మాతాపితరులును తమ సంతానమునకు సుఖము, విద్యలను ప్రసాదించవలెను. ॥౪౩॥

430 **learned person, just as the sun, well - known on the Earth and the Sky, beautiful, infuser of strength in medicinal plants, wonderful, moving all around, subdues the glooms of nights, so should the child obtain knowledge!.**

౪౨౪.స్థిరో భవేత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ పితరౌ స్వాపత్యాని కథం శిక్షేయాతామిత్యుపదిశ్యతే.

జననీజనకులు స్వసంతానమునకు నెటుల శిక్షణనొసంగవలెను?

౪౨౪ స్థిరో భవ వీడ్వఙ్గఽ ఆశుర్భవ వాజ్యర్వన్।
పృథుర్భవ సుషదస్త్వమగ్నేః పురీషవాహణః ॥౪౪॥

ప.వి:- స్థిరః, భవ, వీడ్వఙ్గ ఇతి వీడు + అఙ్గః, ఆశుః, భవ, వాజీ, అర్వన్, పృథుః, భవ, సుషదః, సుసద ఇతి సు+సదః, త్వమ్, అగ్నేః, పురీష వాహణః, పురీషవాహన ఇతి పురీష + వాహనః ॥౪౪॥

పదార్థః :-(స్థిరః) నిశ్చలః (భవ) (వీడ్వఙ్గః) వీడూని దృఢాని బలిష్ఠాన్యఙ్గాని యస్య సః (ఆశుః) శీఘ్రకారీ (భవ) (వాజీ) ప్రాప్తనీతిః (అర్వన్) విజ్ఞానయుక్త (పృథుః) విస్తృతసుఖః (భవ) (సుషదః) యః శోభనేషు వ్యవహారేషు సీదతి సః (త్వమ్) (అగ్నేః) పావకస్య (పురీషవాహణః) యః పురీషాణి పాలనాదీని కర్మాణి వాహయతి ప్రాపయతి సః ॥౪౪॥

అన్వయః :-హే అర్వన్ పుత్ర త్వం విద్యాగ్రహణాయ స్థిరో భవ. వాజీ వీడ్వఙ్గ ఆశుర్భవ. త్వమగ్నేః సుషదః పురీషవాహణః పృథుర్భవ ॥ ౪౪ ॥

భావార్థః :-హే సుసంతానాః! యుష్మాభిర్బ్రహ్మచర్యేణ శరీరబలం విద్యాసుశిక్షాభ్యామాత్మబలం పూర్ణం దృఢం కృత్వా స్థిరతయా రక్షా విధేయా. ఆగ్నేయాఽస్త్రాదినా శత్రువినాశశ్చేతి మాతాపితరః స్వసంతానాన్ సుశిక్షేయుః. ॥ ౪౪ ॥

పదార్థము :-(అర్వన్) విజ్ఞానయుక్తుడవగు ఓ పుత్రా! నీవు విద్యాగ్రహణమునకై (స్థిరః) దృఢవంతుడవు (భవ) కమ్ము (వాజీ) నీతివంతుడవు (వీడ్వఙ్గః) పటిష్ఠమగు అవయవములచే (ఆశుః) శీఘ్రముగా కార్యముల నొనర్చువాడవు (భవ) అగుము (త్వమ్) నీవు (అగ్నేః) అగ్ని సంబంధమగు (సుషదః) సుందరవ్యవహారములందు స్థితుడవు మరియు (పురీషవాహణః) పాలన, పోషణ మున్నగు శుభకర్మలను ప్రాప్తింపజేయువాడవు (పృథుః) సుఖముల విస్తరింపజేయువాడవు (భవ) అగుము.॥౪౪॥

భావార్థము :- ఓ ఉత్తమ సంతానమా! మీరు బ్రహ్మచర్యమును సేవించి శారీరిక బలమును పొంది ఉత్తమ శిక్షణచే ఆత్మిక బలమును సంపూర్ణముగ దృఢపరచుకొని స్థిరముగా రక్షణ యొనర్చుకొనుడు. మరియు ఆగ్నేయాది దివ్యాస్త్రశస్త్ర విద్యలద్వారా శత్రువులను నాశపరచుడు. ఈ విధముగ తల్లిదండ్రులు తమ సంతానములకు శిక్షణనీయవలెను.॥౪౪॥

44.O intellignet son, steady be thou to acquire knowledge, learn statesmanship, be stout in body, be active, learn the use of fiery instruments, be diffuser of happiness, and teacher of moral duty of protecting the weak!.

౪౫॥.శివ ఇత్యస్య చిత్ర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా,విరాట్ పథ్యా బృహతీ ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

పునస్తైః ప్రజాను కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. వా రెటుల ప్రజలందు వర్తింవవలయును.

౪౫॥ శివో భవ ప్రజాభ్యో మానుషీభ్యస్త్వమఙ్గిరః।

మా ద్యావాపృథివీఽ అభి శోచీర్మాన్తరిక్షం మా వనస్పతీన్ ॥౪౫॥

ప.విః–శివః, భవ, ప్రజాభ్య ఇతి ప్రజా+భ్యః, మానుషీభ్యః, త్వమ్, అఙ్గిరః, మా, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, అభి, శోచీః, మా, అన్తరిక్షమ్ మా, వనస్పతీన్ ॥౪౫॥

పదార్థః :-(శివః) కల్యాణకరో మఙ్గలమయః (భవ) (ప్రజాభ్యః) ప్రసిద్ధాభ్యః (మానుషీభ్యః) మనుష్యాదిభ్యః (త్వమ్) (అఙ్గిరః) ప్రాణ ఇవ ప్రియ (మా) నిషేధే (ద్యావాపృథివీ) విద్యుద్భూమీ (అభి) ఆభ్యన్తరే (శోచీః) శోకం కుర్యాః (మా) (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (మా) (వనస్పతీన్) వటాదీన్.॥౪౫॥

అన్వయః :-హే అఙ్గిరస్త్వం మానుషీభ్యః ప్రజాభ్యః శివో భవ. ద్యావాపృథివీ మాభిశోచీరన్తరిక్షం మాభిశోచీర్వనస్పతీన్మాభిశోచీః.॥౪౫॥

భావార్థః :- సన్తానైః ప్రజాః ప్రతి మఙ్గలాచరణేన భూత్వా పృథివ్యాదీనాం మధ్యే విశోకైః స్థాతవ్యమ్. కింత్వేషాం రక్షాం విధాయోపకారాయోత్సాహతయా ప్రయతితవ్యమ్.॥౪౫॥

పదార్థము :-(అఙ్గిరః) ప్రాణప్రియమైన సంతానమా! (త్వమ్) నీవు (మానుషీభ్యః) మనుష్యులు మున్నగువారికి (ప్రజాభ్యః) ప్రసిద్ధమగు ప్రజలకు (శివః) కల్యాణకరుడవు, శుభకరుడవు (భవ) కమ్ము (ద్యావాపృథివీ) భూమి మరియు విద్యుత్తు విషయమున (మాభిశోచీః) అధికముగ దుఃఖించకుము (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశ విషయమునను (మా) శోకించకుము (వనస్పతీన్) వటవృక్షము మున్నగు వాని విషయమునను (మా) శోకము చెందకుము.॥౪౫॥

భావార్థము :-సంతానములు ప్రజలయెడ శుభకారకులై పృథివి మున్నగువాని విషయములో శోకరహితులై యుండవలయును. వనను ఈ పదార్థముల నన్నింటిని రక్షణజేయుచు ఉపకారవిషయమునందు ఉత్సాహముతో ప్రయత్నమొనర్పవలయును.॥౪౫॥

45.O beloved son, be propitious to creatures of the human race. Weep not for the objects between the heaven and earth, in air's mid region, and for trees.

౪౨౬. ప్రైతు వాజీత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మరల విషయ మయ్యదియే.

౪౨౬ ప్రైతు వాజీ కనిక్రదన్నానదద్రాసభః పత్వా । భరన్నగ్నిం పురీష్యం
మా పాద్యాయుషః పురా। వృషాగ్నిం వృషణం భరన్నపాం
గర్భꣳసముద్రియమ్ । అగ్న౽ఆయాహి వీతయే ॥౪౬॥

ప.విః- ప్ర, ఏతు, వాజీ, కనిక్రదత్, నానదత్, రాసభః, పత్వా, భరన్, అగ్నిమ్, పురీష్యమ్, మా, పాది, ఆయుషః, పురా, వృషా, అగ్నిమ్, వృషణమ్, భరన్, అపామ్, గర్భమ్, సముద్రియమ్, అగ్నే, ఆ, యాహి, వీతయే ॥౪౬॥

పదార్థః :- (ప్ర) (ఏతు) గచ్ఛతు (వాజీ) అశ్వః (కనిక్రదత్) గచ్ఛన్ (నానదత్) భృశం శబ్దం కుర్వన్ (రాసభః) దాతుం యోగ్యః (పత్వా) పతతి గచ్ఛతీతి (భరన్) ధరన్ (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (పురీష్యమ్) పురీషేషు పాలనేషు సాధుమ్. (మా) (పాది) గచ్ఛ (ఆయుషః) నియతవర్షాజ్జీవనాత్ (పురా) పూర్వమ్ (వృషా) బలిష్ఠః (అగ్నిమ్) సూర్యాఖ్యమ్ (వృషణమ్) వర్షయితారమ్ (భరన్) (అపామ్) జలానామ్ (గర్భమ్) (సముద్రియమ్) సముద్రే భవమ్ (అగ్నే) విద్వన్ (ఆ) (యాహి) ప్రాప్నుహి (వీతయే) వివిధసుఖానాం వ్యాప్తయే.॥౪౬॥

అన్వయః :- హే అగ్నే సుసంతాన! భవాన్ కనిక్రదన్నానదద్రాసభః పత్వా వాజీవాయుషః పురా మా ప్రైతు పురీష్యమగ్నిం భరన్మా పాది. ఇతస్తతో మాగచ్ఛ వృషాపాం గర్భం సముద్రియం వృషణమగ్నిం భరన్ సన్ వీతయ ఆయాహి.॥౪౬॥

భావార్థః :- మనుష్యా విషయలోలుపతాత్యాగేన బ్రహ్మచర్యేణ పూర్ణజీవనం ధృత్వాఽగ్న్యాది పదార్థ విజ్ఞానాద్ధర్మ్యం వ్యవహారమున్నయేయుః.॥౪౬॥

పదార్థము :- (అగ్నే) విద్యావంతమగు ఉత్తమ సంతానమా! నీవు (కనిక్రదత్) నడచునట్టి మరియు (నానదత్) శీఘ్రశబ్దము నిచ్చునది (రాసభః) ఈయదగినది (పత్వా) నడచునట్టిదియు నగు (వాజీ) అశ్వమువలె (ఆయుషః) పరిమిత వయస్సుకంటె (పురా) ముందుగా (మాప్రైతు) మరణించకుము (పురీష్యమ్) రక్షణకు హేతువగు పదార్థములందుత్తమమైన (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (భరన్) ధారణమొనర్చుచు (మాపాది) అటు నిటు పరుగులెత్తకుము (వృషా) అతిబలశాలి (అపామ్) జలముల (సముద్రియమ్) సముద్రమందుగలుగు (గర్భమ్) స్వీకరించదగిన (వృషణమ్) వర్షమును గలిగించునట్టి (అగ్నిమ్) సూర్యుని (భరన్) ధారణమొనర్చుచు (వీతయే) సుఖములవ్యాప్తికొరకై (ఆయాహి) ఉత్తమముగా ప్రాప్తించుము.॥౪౬॥

భావార్థము :- రాజు మున్నగువారు తమ సంతానములను విషయలాలసలనుండి విముక్తపరచి బ్రహ్మ చర్యముతో పూర్ణాయువును ప్రాప్తించుకొనునట్లు ప్రయత్నించవలయును. విద్యుత్తు, అగ్ని మున్నగువాని విజ్ఞానముచే ధర్మయుక్త వ్యవహారముల నున్నతిచేయవలెను.॥౪౬॥

46.O noble son, like the fast moving, neighing, neighing, running, strong horse, die not ere thy time. Utilising electricity for the safety, waste not thy energy. Just as the powerful, adorable sun takes away waters from the sea, and causes rain, so shouldst thou come hither for bestowing happiness!.

౪౭౭. ఋతమిత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కిం కిమాచరణీయం కిం కిం చ త్యక్తవ్యమిత్యాహ.

మానవు లేమేమి ఆచరించవలయును? ఏ మేమి త్యజించ వలయును?

౪౭౭ ఋతꣳ సత్యమృతꣳ సత్యమగ్నిం పురీష్యమఙ్గిరస్వద్భరామః। ఓషధయః ప్రతి మోదధ్వమగ్నిమేతꣳ శివమాయన్తమభ్యత్ర యుష్మాః। వ్యస్యన్ విశ్వాఽ అనిరాఽ అమీవా నిషీదన్నో అప దుర్మతిం జహి ॥౪౭॥

ప.వి:- ఋతమ్, సత్యమ్, ఋతమ్, సత్యమ్, అగ్నిమ్, పురీష్యమ్, అఙ్గిరస్వత్, భరామః, ఓషధయః, ప్రతి, మోదధ్వమ్, అగ్నిమ్, ఏతమ్, శివమ్, ఆయన్తమిత్యా + యన్తమ్, అభి, అత్ర, యుష్మాః, వ్యస్యన్నితి వి + అస్యన్, విశ్వాః అనిరాః, అమీవాః, నిషీదన్, నిసీదన్నితి ని + సీదన్, నః, అప, దుర్మతిమితి దుః + మతిమ్, జహి ॥౪౭॥

పదార్థః:- (ఋతమ్) యథార్థమ్ (సత్యమ్) అవినశ్వరమ్ (ఋతమ్) అవ్యభిచారి (సత్యమ్) సత్సు పురుషేషు సాధు సత్యం మానం భాషణం కర్మ చ (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (పురీష్యమ్) పాలనసాధనేషు భవమ్ (అఙ్గిరస్వత్) వాయువత్ (భరామః) ధరామః (ఓషధయః) యవాదయః (ప్రతి) (మోదధ్వమ్) సుఖయత (అగ్నిమ్) (ఏతమ్) పూర్వోక్తమ్ (శివమ్) మఙ్గళకారిణమ్ (ఆయన్తమ్) ప్రాప్నువన్తమ్ (అభి) అభిముఖ్యే (అత్ర) (యుష్మాః) యుష్మాన్. అత్ర వాచ్ఛన్దసీతి శసో నాదేశాభావః (వ్యస్యన్) వివిధతయా ప్రక్షిపన్ (విశ్వాః) సర్వాః (అనిరాః) నితరాం దాతుమయోగ్యాః (అమీవాః) రోగపీడాః (నిషీదన్) అవస్థితః సన్ (నః) అస్మాకమ్ (అప) దూరీకరణే (దుర్మతిమ్) దుష్టాం మతిమ్ (జహి) నాశయ. ॥ ౪౭ ॥

అన్వయః :- హే సన్తానాః! యథా వయమృతం సత్యమృతం సత్యం పురీష్యమగ్నిమఙ్గిరస్వద్భరామః, తథా ఏతమాయన్తం శివమగ్నిం భృత్వా యూయమప్యభిమోదధ్వమ్. యా ఓషధయో యుష్మాః ప్రతి ప్రాప్నువన్తి తా వయం భరామః. హే వైద్య! త్వం విశ్వా అనిరా అమీవా వ్యస్యన్నత్ర నిషీదన్నో దుర్మతిమపజహి దూరీకుర్వీత్యేనం ప్రార్థయత. ॥౪౭॥

భావార్థః :- మనుష్యా ఋతం సత్యం పరం సత్యం కారణం బ్రహ్మేపరమృతం సత్యమవ్యక్తం జీవాఖ్యం సత్యభాషణాదికం ప్రకృతిజమగ్న్యోషధిసమూహం చ విద్యయా శరీరస్య జ్వరాదిరోగానాత్మనోఽ విద్యాదీంశ్చ నిరస్య మాదకద్రవ్యత్యాగేన సుమతిం సంపాద్య సుఖం ప్రాప్య నిత్యం మోదన్తాం మా కదాచిదేతద్విపరీతా చరణేన సుఖం హిత్వా దుఃఖసాగరే పతన్తు. ॥౪౭॥

పదార్థము :- ఓ ఉత్తమ సంతానమా! మే మెట్లు (ఋతమ్) యథార్థమగు (సత్యమ్) నాశరహితమగు (ఋతమ్) వ్యభిచారరహితమగు [తప్పుమార్గముకాని] (సత్యమ్) సత్పురుషశ్రేష్ఠుడు అనగా సత్యమునే నమ్ముచు, పలుకుచు, ఆచరించునట్టి (పురీష్యమ్) రక్షణసాధనమునందుత్తమ (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (అఙ్గిరస్వత్) వాయువువలె (భరామః) ధరించుచున్నామో (ఏతమ్) ఈ పైనదెలిపిన (ఆయన్తమ్) ప్రాప్తించినట్టి (శివమ్) శుభప్రదమగు (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును పొంది మీరును (అభిమోదధ్వమ్) ఆనందితులగుడు (ఓషధయః) యవలు, గోధుమలు మున్నగు ఓషధులు (యుష్మాః) మీకు (ప్రతి)

లభించునవి మేము ధరించునట్లు మీరును యొనర్పుడు. ఓ వైద్యుడా! నీవు (విశ్వాః) సమస్తములగు (అనిరాః) ఎప్పుడును రాకూడని (అమీవాః) రోగముల పీడలను (వ్యస్యన్) సకలవిధముల దూరమొనర్పుము (అత్ర) ఈ ఆయుర్వేద విద్యయందు (నిషీదన్) స్థితుడవైయుండి (నః) మాయొక్క (దుర్మతిమ్) దుష్టబుద్ధులను (అపజహి) సకల విధములుగ దూరమొనర్పుము. ఈ విధముగ ఈ వైద్యుని ప్రార్థించుడు. ॥౪౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు యథార్థము, అవినాశి, పరమ కారణస్వరూపము నగు బ్రహ్మను, ద్వితీయ కారణమగు యథార్థము, అవినాశి, అవ్యక్తరూపుడగు ఆత్మను సత్యభాషణము మున్నగువానిని, ప్రకృతినుండి పుట్టిన అగ్ని, ఓషధులు మున్నగు పదార్థములను ధారణమొనర్చుకొని విద్యచేత శారీరకసంబంధ జ్వరము మున్నగు వ్యాధులను, ఆత్మసంబంధ అవిద్యమున్నగు దోషములను దూరపరచుకొని, మాదకపదార్థములను త్యజించి, ఉత్తమబుద్ధిని పొంది సౌఖ్యములనమభవించుచు సదా ఆనందితులగుడు. ఇందుకు విపరీతముగ నడచి సుఖములను దూరమొనర్చుకొని దుఃఖసాగరమున బడిపోవకుడు. ॥౪౭॥

47.O good childre,just as we realise, like air, the true, indestructible,steady,excellent, protection-affording electricity, so should ye remain happy, after mastering this auspicious electricity. The medicinal food like barley, which ye obtain, is secured by us also!.

O physician, remove form us in various ways the unimpartible pain of diseases, and being well versed in medical science, abnish all our evil thoughts!.

౪౭౮. ఓషధయ ఇత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

స్త్రియోఽపి కిం కిమాచరేయురిత్యాహ. స్త్రీలును యేమేమి ఆచరించవలయును?

౪౭౮ ఓషధయః ప్రతిగృభ్ణీత పుష్పవతీః సుపిప్పలాః।

అయం వో గర్భ ఋత్వియః ప్రత్నꣳ సధస్థమాసదత్ ॥౪౮॥

ప. వి:- ఓషధయః, ప్రతి, గృభ్ణీత, పుష్పవతీరితి పుష్ప+వతీః, సుపిప్పలా ఇతి సు+పిప్పలాః, అయమ్, వః, గర్భః, ఋత్వియః, ప్రత్నమ్, సధస్థమితి సధ + స్థమ్, ఆ, అసదత్ ॥౪౮॥

పదార్థః :- (ఓషదయః) సోమాదయః (ప్రతి) (గృభ్ణీత) గృహ్ణీత (పుష్పవతీః) శ్రేష్ఠాని పుష్పాణి యాసాం తాః (సుపిప్పలాః) శోభనఫలాః (అయమ్) (వః) యుష్మాకమ్ (గర్భః) (ఋత్వియః) ఋతుః ప్రాప్తోఽస్య సః (ప్రత్నమ్) పురాతనమ్ (సధస్థమ్) సహస్థానమ్ (ఆ) (అసదత్) ప్రాప్నుయాత్. ॥౪౮॥

అన్వయః :-హే స్త్రియో! యూయం యా ఓషధయః సన్తి యాభ్యోఽయమృత్వియో గర్భో వః ప్రత్నం సధస్థం గర్భాశయమాసదత్తాః పుష్పవతీః సుపిప్పలా ఓషధీః ప్రతి గృభ్ణీత. ॥ ౪౮ ॥

భావార్థః :- మాతాపితృభ్యాం కన్యాభ్యో వ్యాకరణాదికమధ్యాప్య వైద్యకశాస్త్రమధ్యాపనీయమ్. యత ఇమా ఆరోగ్యకారికా గర్భసంపాదినీరోషధీర్విజ్ఞాయ సుసంతానాన్యుత్పాద్య సతతం ప్రమోదేరన్.॥౪౮॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణులారా! మీ రెల్లరును (ఓషధయః) సోమలత మున్నగు ఓషధులచే (అయమ్) ఈ (ఋత్వియః) సరిగా ఋతుకాలమును ప్రాప్తించుకొనిన (గర్భః) గర్భమును (వః) మీయొక్క (ప్రత్నమ్) ప్రాచీనమును (సధస్థమ్) నియత స్థానమునున్న గర్భాశయమును (ఆ అసదత్) ప్రాప్తించుగాక! (పుష్పవతీః) శ్రేష్ఠమగు పుష్పములతోగల (సుపిప్పలాః) చక్కని ఫలములతో గూడియున్న ఓషధులను (ప్రతిగృభ్ణీత) నిశ్చయమొనర్చి గ్రహణమొనర్చుడు.॥౪౮॥

భావార్థము :- తల్లిదండ్రులు తమ కన్యలకు వ్యాకరణము మున్నగు శాస్త్రములను, వైద్య శాస్త్రములను చక్కగా చదివించవలెను. అందువల్ల నా కన్యలు రోగనిరోధక, రోగనాశకములు మరియు గర్భస్థాపకములు నగు ఓషధుల గుణకర్మస్వభావముల నెరిగి ఉత్తమసంతానవతులై సదా ఆనంద మనుభవించ వలయును. ॥౪౮॥

48. O women, use medicinal plants laden with bloom and goodly fruit, so that your conception experienced at the time of menstruation may stay in the womb in its proper place. Use the medicines prepared from nice flowery herbs full of fruits!.

౪౯. వి పాజసేత్యస్యోత్కీల ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

వివాహసమయే స్త్రీపురుషౌ కిం కిం ప్రతిజానీయాతామిత్యుపదిశ్యతే.

వివాహసమయమున వధూవరు లేమి ప్రతిజ్ఞ యొనర్పవలెను?

౪౯ వి పాజసా పృథునా శోశుచానో బాధస్వ ద్విషో రక్షసో అమీవాః।
సుశర్మణో బృహతః శర్మణి స్యామగ్నేరహం సుహవస్య ప్రణీతౌ ॥౪౯॥

ప.విః- వి, పాజసా, పృథునా, శోశుచానః, బాధస్వ, ద్విషః, రక్షసః, అమీవాః, సుశర్మణ ఇతి సు + శర్మణః, బృహతః, శర్మణి, స్యామ్, అగ్నేః, అహమ్, సుహవస్యేతి సు + హవస్య ప్రణీతౌ, ప్రనీతావితి ప్ర + నీతౌ ॥౪౯॥

పదార్థః :-(వి) వివిధేన (పాజసా) బలేన, పాతేర్బలేజుట్చ. ఉ. ౪.౧౦౨ ఇత్యసున్. పాజ ఇతి బలనా----- నిఘం ౨,౯. (పృథునా) విస్తీర్ణేన (శోశుచానః) భృశం శుచిః సన్ (బాధస్వ) (ద్విషః) శత్రుభూతా వ్యభిచారిణీర్వ్యసనీః (రక్షః) దుష్టాః (అమీవాః) రోగఇవ ప్రాణినాం పీడకాః (సుశర్మణః)

సుశోభితగృహస్య (బృహతః) మహతః (శర్మణి) సుఖకారకే గృహే (స్యామ్) వర్తేయ (అగ్నేః) అగ్నివద్దేదీప్యమానస్య (అహమ్) పత్నీ (సుహవస్య) శోభనో హవో గ్రహణం దానం వా యస్య తస్య (ప్రణీతౌ) ప్రకృష్టాయాం ధర్మ్యాయాం నీతౌ.॥౪౯॥

అన్వయః :- హే పతే! యది త్వం పృథునా విపాజసా బలేన సహ శోశుచానః సదా వర్తేథా అమీవా రక్షసో ద్విషో బాధస్వ తర్హి బృహతః సుశర్మణః సుహవస్యాగ్నేస్తే శర్మణి ప్రణీతౌ చాహం పత్నీ స్యామ్.॥౪౯॥

భావార్థః :- వివాహసమయే పురుషేణ స్త్రియా చ వ్యభిచారత్యాగస్య ప్రతిజ్ఞాం కృత్వా వ్యభిచారిణీనాం స్త్రీణాం లమ్పటానాం పురుషాణాం చ సర్వథా సంగం త్యక్త్వా పరస్పరమప్యతివిషయాసక్తిం విహాయ ఋతుగామినౌ భూత్వాన్యోఽన్యం ప్రీత్యా వీర్యవన్త్యపత్యాన్యుత్పాదయేతామ్. నహి వ్యభిచారేణ తుల్యం స్త్రియాః పురుషస్య చాప్రియమనాయుష్యమకీర్తికరం కర్మ విద్యతే తస్మాదేతత్సర్వథా త్యక్త్వా ధర్మాచారిణౌ భూత్వా దీర్ఘాయుషౌ స్యాతామ్. ॥౪౯॥

పదార్థము :- ఓ పతీ! నీవు (పృథునా) విస్తృతము (వి) వివిధ ప్రకారముల (పాజసా) బలముతో (శోశుచానః) సదాశుచివంతుడవగుము. మరియు (అమీవాః) రోగములవలె ప్రాణులకు పీడలను గలిగించువారు (రక్షసః) దుష్టులు (ద్విషః) శత్రురూపమునందున్న వ్యభిచారిణీస్త్రీలను (బాధస్వ) తాడించుచో నేను (బృహతః) గొప్ప (సుశర్మణః) చక్కని శోభాయమానుడవు (సుహవస్య) దేనియందు ఇచ్చిపుచ్చుకొను చక్కని వ్యవహారము గలిగినట్టి (అగ్నేః) అగ్నివంటి ప్రకాశమానుడవగు నీయొక్క (శర్మణి) సుఖదాయకమగు గృహమందు (ప్రణీతా) ధర్మముతో గూడిన ఉత్తమనీతియందు (అహమ్) నీ పత్నినగు నేను (స్యామ్) ఉందునుగాక!॥౪౯॥

భావార్థము :- స్త్రీపురుషు లిరువురును వివాహసమయమున వ్యభిచారమును వదలివేయుటకు ప్రతిజ్ఞలొనర్పవలెను. వ్యభిచారలంపటు లగు స్త్రీపురుషుల సాంగత్యమును వదలివేయవలెను. పరస్పరము ప్రీతియుక్తులై విషయాసక్తినివదలి ఋతుగాములుమాత్రమే యగుచు ఉత్తమ పరాక్రమసంతానముల నుత్పన్న మొనర్పవలెను. స్త్రీపురుషులకు అప్రియము, ఆయుక్షీణము, నిందనీయమునగుకర్మలు వ్యభిచారముతో సమానమై యుండును. కావున ఇట్టి వ్యభిచారకర్మలను సర్వవిధములుగ పరిత్యజించి ధర్మాచరణపరాయణులై పూర్ణాయుష్యమును, సౌఖ్యములను పొందవలెను.॥౪౯॥

49.O husband, resplendent with thy wide-extending strength, chastise the voluptuous and degraded women, painful to mankind like fell diseases. May I remain in your comfortable house, as the wife of one, highly graceful, pure in dealings, and lustrous like fire!.

౫౦.ఆపో హిష్ఠేత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, ఆపో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ కృతవివాహౌ స్త్రీపురుషౌ అన్యోఽన్యం కథం వర్తేయాతామిత్యాహ.

వివాహితులైన దంపతులు పరస్పర మెట్లుల ప్రవర్తించవలయును?

౪౮౦ ఆపో హి ష్ఠా మయోభువస్తా న ఊర్జే దధాతన।
మహే రణాయ చక్షసే ॥౫౦॥

ప.వి:- ఆపః, హి, స్థ, మయోభువ ఇతి మయః + భువః, తాః, నః, ఊర్జే, దధాతన, మహే, రణాయ, చక్షసే ॥౫౦॥

పదార్థః :-(ఆపః) ఆప ఇవ శుభగుణవ్యాపికాః (హి) ఖలు (స్థ) భవత. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (మయోభువః) సుఖం భావుకాః (తాః) (నః) అస్మాకమ్ (ఊర్జే) బలయుక్తాయ (దధాతన) ధరత (మహే) మహతే (రణాయ) సంగ్రామాయ (చక్షసే) ఖ్యాతుం యోగ్యాయ. ॥౫౦॥

అన్వయః :-హే జలవద్వర్తమానా ఆప ఇవ యాః స్త్రియః! యూయం మయోభువః స్థ.తా ఊర్జే మహే రణాయ చక్షసే నో హి దధాతన.॥౫౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా స్త్రియః స్వపతీన్ ప్రీణయేయుస్తథైవ పతయః స్వస్య స్త్రియః సదా సుఖయన్తు. ఏతే యుద్ధకర్మణ్యపి పృథఙ్ న వసేయుర్థాత్సహైవ సదా వర్తేరన్.॥౫౦॥

పదార్థము :-(ఆపః) జలమువలె శుభగుణములందు వ్యాప్తులగు స్త్రీలారా (మయోభువః) సుఖములను అనుభవించువారు (స్థ) ఐ యున్నారో (తాః) అట్టిమీరు (ఊర్జే) బలయుక్తపరాక్రమము (మహే) గొప్పదగు (చక్షసే) చెప్పదగినదియునగు (రణాయ) సంగ్రామము కొరకు (నః) మమ్ము (హి) నిశ్చయముగ (దధాతన) ధారణమొనర్పుడు. ॥౫౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మహిళామణులు తమ పతులను సంతృప్తులుగా నుంచునట్లు పురుషులును తమ భార్యలను సదా సుఖవంతులుగ నుంచవలెను. యుద్ధకర్మలందును ఈ యిరువురు విడివిడిగానుండవలదు. ఎప్పుడును కలిసిమెలిసియే యుండవలయును.॥౫౦॥

50.O wives, be pure and sweet like waters, and full of happiness. Stick to us steadfastly, for energy, valour, and highly memorable battle-fields!.

౪౮౧.యో వ ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, ఆపో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నావిషయమే చెప్పబడినది.

౪౮౧ యో వః శివతమో రసస్తస్య భాజయతేహ నః। ఉశతీరివ మాతరః ॥౫౧॥

ప.వి:- యః, వః, శివతమ ఇతి శివ + తమః, రసః, తస్య, భాజయత, ఇహ, నః, ఉశతీరివేత్యుశతీః + ఇవ, మాతరః ॥ ౫౧ ॥

పదార్థః :-(యః) (వః) యుష్మాకమ్ (శివతమః) అతిశయేన సుఖకారీ (రసః) ఆనన్దః (తస్య) (భాజయత) సేవయత (ఇహ) అస్మిన్ గృహాశ్రమే (నః) అస్మాకమస్మాన్వా (ఉశతీరివ) యథా కామయమానాః (మాతరః) జనన్యః.॥౫౧॥

అన్వయః :-హే స్త్రియో! వో న ఇహ యః శివతమో రసోఽస్తి. తస్య మాతరః పుత్రానుశతీరివ భాజయత. ॥౫౧॥

భావార్థః :-స్త్రీభిర్మాతాపితరౌ పుత్రానివ స్వం స్వం పతిం స్వా స్వా పత్నీ ప్రీత్యా సేవతామ్, ఏవమేవ స్వాం స్వాం స్త్రియం పతిశ్చ. యథా జలాని తృషాతురాన్ ప్రాణేన స్తృప్యన్తి తథైవ సుశీలతయానన్దేన తృప్తాః సన్తు.॥౫౧॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణులారా! (వః) మీదియును మరియు (నః) మాదియును నగు (ఇహ) ఇట్టి గృహాశ్రమమునందు (యః) ఏ (శివతమః) అత్యంతసుఖకారకము (రసః) నగు ఆనందకర్తవ్యము గలదో (తస్య) దానిని (మాతః ఉశతీరివ) ప్రేమగల తల్లి తన సంతానమునకు సేవలొనర్చునట్లు (భాజయత) సేవలనొనర్చుడు. ॥౫౧॥

భావార్థము :- ప్రియమైన తల్లిదండ్రులు తమ సంతానమును ప్రేమతో సేవించునట్లు స్త్రీలు తను తమ పతులను సేవించుట ఉచితమైయున్నది. ఇదే విధముగ పతులును తమ తమ భార్యలను సేవించవలయును. పిపాసాతురప్రాణులను జలము తృప్తి పరచునట్లు స్త్రీపురుషులు ప్రసన్నముగ పరస్పరము ఉదార స్వభావముతో నుండుట యోగ్యము.॥౫౧॥

51.O wise, we have got to perform a highly pleasant, joyful duty in this domestic life. Just as mothers in their longing love feed the child. So should ye perform it in a spirit of love and devotion!.

౫౨. తస్మా ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః. ఆపో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౫౨ తస్మాఽఅరం గమామ వో యస్య క్షయాయ జిన్వథ।

ఆపో జనయథా చ నః ॥౫౨॥

ప.వి:- తస్మై, అరమ్, గమామ, వః, యస్య, క్షయాయ, జిన్వథ, ఆపః, జనయథ, చ, నః ॥౫౨॥

పదార్థః :-(తస్మై) వక్ష్యమాణాయ (అరమ్) అలమ్. అత్ర కపిలకాదిత్వాల్లత్వమ్. (గమామ) గచ్ఛేమ (వః) యుష్మాన్ (యస్య) జనస్య (క్షయాయ) నివాసార్థాయ గృహాయ (జిన్వథ) ప్రీణయత (ఆపః) జలానీవ (జనయథ) ఉత్పాదయత. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (చ) సుఖాదీనాం సముచ్చయే (నః) అస్మాకమ్. ॥౫౨॥

అన్వయః :-హే ఆపో! జలవద్వర్తమానాః యా యూయం నః క్షయాయ జిన్వథ జనయథ చ తా వో యుష్మాన్వయమపరం గమామ యస్య ప్రతిజ్ఞాతస్య ధర్మవ్యవహారస్య పాలికా భవత తస్మైన వయమపి భవేమ. ॥౫౨॥

భావార్థః :-పురుషో యస్యాః స్త్రియః పతిర్యస్య పురుషస్య యా స్త్రీ పత్నీ భవేత్స సా చ పరస్పరస్యానిష్టం కదాపి న కుర్యాత్. ఏవం సుఖసంతానైరలంకృతౌ భూత్వా ధర్మేణ గృహకృత్యాని కుర్యాతామ్. ॥౫౨॥

పదార్థము :- (ఆపః) జలమువలె శాంతస్వభావము గల మహిళామణులారా! మీరు (నః) మాయొక్క (క్షయాయ) నివాసస్థానములకై (జిన్వథ) తృప్తిగా (చ) మరియు (జనయథ) ఉత్తమ సంతానము నుత్పన్నపరచుడు (వః) అట్టి మిమ్ము మేము (అరమ్) సామర్థ్యముగా (గమామ) ప్రాప్తింతుముగాక! (యస్య) మీరు ప్రతిజ్ఞయొనర్చిన ధర్మయుక్తవ్యవహారమును పాలించునట్టివా రగుడు. మేమును దానిని పాలించువార మగుదుముగాక! ॥౫౨॥

భావార్థము :-భార్యాభర్తలగు స్త్రీపురుషులు పరస్పరమెప్పుడును అనిష్టము నాలోచింపక సుఖముగా ఉత్తమ సంతానములతో శోభావంతులగుచు ధర్మయుక్తముగ గృహకార్యముల నొనర్చుకొనుచుండ వలయును. ॥౫౨॥

52.O wives, calm like waters, be contented in our house, and rear good sons. May we nobly attain to ye!.

౪౮౩. మిత్ర ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, మిత్రో దేవతా, ఉపరిష్టాద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౪౮౩ మిత్రః సంసృజ్య పృథివీం భూమిం చ జ్యోతిషా సహ।

సుజాతం జాతవేదసమయక్ష్మాయ త్వా సంసృజామి ప్రజాభ్యః ॥౫౩॥

ప.వి:- మి॒త్రః, స॒ఞ్స్రృజ్యేతి॑ సమ్ + సృ॒జ్య, పృ॒థి॒వీమ్, భూమి॑మ్, చ॒, జ్యోతి॑షా, స॒హ, సుజా॒తమి॒తి॑ సు + జా॒తమ్, జా॒తవే॑ద॒సమితి॑ జా॒త + వే॑దసమ్, అ॒య॒క్ష్మాయ॑, త్వా॒, సమ్ సృ॒జా॒మి, ప్ర॒జాభ్య॒ ఇతి॑ ప్ర॒ + జాభ్యః ॥౫౩॥

పదార్థః :-(మిత్రః) సర్వేషాం సుహృత్సన్ (సంసృజ్య) సంసర్గీ భూత్వా (పృథివీమ్) అన్తరిక్షమ్ (భూమిమ్) క్షితిమ్ (చ) (జ్యోతిషా) విద్యాన్యాయసుశిక్షాప్రకాశేన (సహ) (సుజాతమ్) సుష్ఠుప్రసిద్ధమ్ (జాతవేదసమ్) ఉత్పన్నం వేదవిజ్ఞామ్ (అయక్ష్మాయ) ఆరోగ్యాయ (త్వా) త్వామ్ (సమ్) (సృజామి) నిష్పాదయామి (ప్రజాభ్యః) పాలనీయాభ్యః ॥౫౩॥

అన్వయః :-హే పతే! యస్త్వం మిత్రః ప్రజాభ్యోఽయక్ష్మాయ జ్యోతిషా సహ పృథివీం భూమిం చ సంసృజ్య మాం సుఖయసి. తం సుజాతం జాతవేదసం త్వాఽహమప్యేతదర్థం సంసృజామి ॥౫౩॥

భావార్థః :-స్త్రీపురుషాభ్యాం సద్గుణవిద్వదాసంగాచ్ఛ్రేష్ఠాచారం కృత్వా శరీరాత్మనోరారోగ్యం సంపాద్య సుప్రజా ఉత్పాదనీయాః ॥౫౩॥

పదార్థము :- ఓ పతీ! నీవు (మిత్రః) సకలప్రాణులకు మిత్రుడవై (ప్రజాభ్యః) పాలించదగిన ప్రజల (అయక్ష్మాయ) ఆరోగ్యముకొరకు (జ్యోతిషా) విద్య మరియు న్యాయముల ఉత్తమ శిక్షాప్రకాశముల (సహ)తో గూడ (పృథివీమ్) అంతరిక్షమును (చ) మరియు (భూమిమ్) పృథివితోగూడ (సంసృజ్య) సంబంధపరచి నాకు సుఖము నిచ్చుచున్నావు. అట్టి (సుజాతమ్) ఉత్తమప్రసిద్ధుడవు (జాతవేదసమ్) వేదముల నెరిగినవాడవును అగు (త్వా) నిన్ను నేను (సంసృజామి) ప్రసిద్ధపరతును. ॥౫౩॥

భావార్థము :- స్త్రీపురుషులు శ్రేష్ఠగుణవంతులగు విద్వాంసుల సాంగత్యమున శుద్ధమగు ఆచరణములచే శారీరిక, ఆత్మిక ఆరోగ్యములను పొంది ఉత్తమోత్తమ సంతానముల నుత్పన్నమొనర్పవలెను. ॥౫౩॥

53.O husband, friend unto all, for the health of the people, with the aid of knowledge, justice and instruction, having determined the earth and space. thou givest me pleasure: I bring fame untg thee, master of the vedas, and enjoying good reputation!.

౫౪. రుద్రా ఇత్యస్య సింధుద్వీప ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౫౪ రు॒ద్రాః స॒ఞ్స్రృజ్య పృ॑థి॒వీం బృ॒హజ్జ్యోతిః॒ సమీ॑ధిరే।

తేషాం॑ భా॒నుర॑జస్ర॒ ఇచ్ఛు॒క్రో దే॒వేషు॑ రోచతే ॥౫౪॥

ప.వి:-రుద్రాః, సమ్ + సృజ్య, పృథివీమ్, బృహత్, జ్యోతిః, సమ్, ఈధిరే, తేషామ్, భానుః, అజస్రః, ఇత్, శుక్రః, దేవేషు, రోచతే ॥౫౪॥

పదార్థః :- (రుద్రాః) యథా ప్రాణరూపా వాయవః (సంసృజ్య) సూర్యముత్పాద్య (పృథివీమ్) భూమిమ్ (బృహత్) మహత్ (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (సమ్) (ఈధిరే) దీపయన్తి (తేషామ్) వాయూనాం సకాశాదుత్పాద్య (భానుః) సూర్యః (అజస్రః) బహురజస్రం ప్రకాశో నిరన్తరః విద్యతే యస్మిన్ సః, అత్ర అర్శఆదిత్వాదచ్ (ఇత్) ఇవ (శుక్రః) భాస్వరః (దేవేషు) దివ్యేషు పృథివ్యాదిషు (రోచతే) ప్రకాశతే. ॥౫౪॥

అన్వయః :- హే స్త్రీపురుషాః! యథా రుద్రాః సూర్యం సంసృజ్య పృథివీం బృహజ్జ్యోతిః సమీధిరే తేషాం సకాశాదుత్పన్నః శుక్రో భానుర్దేవేష్వజస్రో రోచత ఇదివ విద్యాన్యాయార్కముత్పాద్య ప్రజాజనాన్ ప్రకాశయతే తేభ్యః ప్రజాసు దివ్యాని సుఖాని ప్రచారయత. ॥౫౪॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః, యథా వాయుః సూర్యస్య సూర్యః ప్రకాశస్య ప్రకాశశ్చక్షుష వ్యవహారస్య చ కారణమస్తి, తథైవ స్త్రీపురుషాః పరస్పరస్య సుఖస్య సాధనోపసాధనకారిణో భూత్వా సుఖాని సాధయేయుః. ॥౫౪॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! ఎట్లు (రుద్రాః) ప్రాణవాయువుయొక్క అవయవరూపమగు సమూహమునొనర్చి వాయువులను (సంసృజ్య) సూర్యునుత్పన్నమొనర్చు (పృథివీమ్) భూమిని (బృహత్) మహా (జ్యోతిః) ప్రకాశముతోగూడ (సమీధిరే) ప్రకాశపరచునట్లు (తేషామ్) వానినుండి యుత్పన్నమైన (శుక్రః) కాంతివంతమగు (భానుః) సూర్యుడు (దేవేషు) దివ్యమగు పృథివి మున్నగువానియందు (అజస్రః) నిరంతరము (రోచతే) ప్రకాశించుచున్నాడో (ఇత్) అదేవిధముగ విద్యాన్యాయరూప సూర్యు నుత్పన్నమొనర్చి ప్రజలను ప్రకాశవంతులుగ నొనర్చి వారిద్వారా ప్రజలందు సుఖమును వ్యాపింపజేయుడు. ॥౫౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. వాయువు సూర్యునకు, సూర్యుడు ప్రకాశమునకు, ప్రకాశము కన్నులతో చూచు దృశ్యములకు కారణమై యున్నట్లు స్త్రీపురుషులు సుఖముల ప్రసాదించు సాధనోపసాధనములను సమకూర్చుకొని సౌఖ్యములను సాధించవలయును. ॥౫౪॥

54.O husband and wife, just as airs, making the sun shine, set the earth aglow with lofty ligh: and as the brilliant sun, born of airs, sheds constant light on material objects, so shoudst ye enlighten the people, with knowledge and justice and bring happiness unto them!.

౫౫. సంసృష్టామిత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, సినీవాలీ దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

స్త్రీభిః కింభూతాః సేవికా రక్షణీయా ఇత్యాహ. స్త్రీలు ఎటువంటి దాసిని ఉంచవలయును?

౪౮॥ సఁసృష్టాం వసుభీ రుద్రైః ధీరైః, కర్మణ్యాం మృదమ్।
హస్తాభ్యాం మృద్వీం కృత్వా సినీవాలీ కృణోతు తామ్ ॥౪౮॥

ప.వి:-సఁసృష్టామితి సమ్ +సృష్టామ్, వసుభిరితి వసు + భిః, రుద్రైః, ధీరైః, కర్మణ్యామ్, మృదమ్, హస్తాభ్యామ్, మృద్వీమ్, కృత్వా, సినీవాలీ, కృణోతు, తామ్ ॥౪౮॥

పదార్థః :-(సంసృష్టామ్) సమ్యక్ సుశిక్షయా నిష్పాదితామ్ (వసుభిః) కృతేన చతుర్వింశతివర్ష బ్రహ్మచర్యేణ ప్రాప్తవిద్యైః (రుద్రైః) సేవితేన చతుశ్చత్వారింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యేణ విద్యాబలయుక్తైః (ధీరైః) సుసంయమైః (కర్మణ్యామ్) యా కర్మభిః సంపద్యతే తామ్. అత్ర కర్మవేషాద్యత్.అ.౫.౧.౧౦౦ ఇతి కర్మశబ్దాత్ సంపాదిన్యర్థే యత్ (మృదమ్) కోమలాఙ్గీమ్ (హస్తాభ్యామ్) (మృద్వీమ్) మృదుగుణస్వభావామ్ (కృత్వా) (సినీవాలీ) యా సినీః ప్రేమబద్ధాః కన్యా బలయతి సా (కృణోతు) కరోతు (తామ్).॥౪౮॥

అన్వయః :-హే పతే! భవాన్ శిల్పీ హస్తాభ్యాం కర్మణ్యాం మృదమివ ధీరైర్వసుభీ రుద్రైర్యాశిక్షయా సంసృష్టాం మృద్వీం కృణోతు యా సినీవాలీ వర్తతే తాం స్త్రియం కృత్వా సుఖయతు. ॥ ౪౮ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః, యథా కులాలాదిభిః శిల్పిభిర్జలేన మృత్తికాం కోమలాం కృత్వా తత్సంభూతాన్ ఘటాదీన్ రచయిత్వా సుఖకార్యాణి సాధ్నువన్తి, తథైవ విద్వద్భిర్మాతాపితృభిః శిక్షితా హృద్యాః కన్యాః బ్రహ్మచారిణో వివాహాయ సంగృహ్య గృహకృత్యాని సాధ్నువన్తు. ॥ ౪౮ ॥

పదార్థము :-ఓ పతీ! నీవు శిల్పివలె (హస్తాభ్యామ్) హస్తములతో (కర్మణ్యామ్) కర్మచే సిద్ధపరచబడిన (మృదమ్) మట్టిని యోగ్యవంతముగ జేయునట్లు (ధీరైః) ఉత్తమ సంయమముగల (వసుభిః) ఇరువదినాలుగు వత్సరముల బ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్షతో విద్యలను ప్రాప్తించుకొనిన (రుద్రైః) మరియు నలుబదినాల్గు వత్సరముల బ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్షచే విద్యాబలములను పూర్ణముగా సంపాదించుకొనినవారిద్వారా (సంసృష్టామ్) ఉత్తమ శిక్షణలను ప్రాప్తించుకొనినట్టి బ్రహ్మచారిణీయువతిని (మృద్వీమ్) కోమలగుణకర్మస్వభావవనితనుగ (కృణోతు) చేయుము. మరియు నే స్త్రీ (సినీవాలీ) ప్రేమబద్ధులగు కన్యలను శక్తిశాలినులనుగ నొనర్చునది గలదో (తామ్) అట్టియువతిని నీవు పత్నిగా (కృత్వా) చేసికొని సుఖవంతుడవగుము.॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. కుమ్మరి మున్నగు కార్మికులు జలముచే మట్టిని మృదువుగ జేసికొని కడవలు మున్నగు పాత్రలను నిర్మించి సుఖసాధనములను సిద్ధపరచునట్లు విద్వాంసులగు తల్లిదండ్రులచే విద్యలనుపొందిన హృదయ ప్రియులగు, బ్రహ్మచారిణులగు కన్యామణులు మరియు యువకులు వివాహముద్వారా గ్రహణ మొనర్చికొని లౌకిక కార్యములను మరియు పారమార్థిక కార్యములను సిద్ధింపజేసికొనవలయును. ॥౪౮॥

55.O husband,just as a potter with the dexterity of his hand and skill,utilizes the clay, so render soft-hearted the celibate girl, well trained by the vasus, the Rudras, and the self controlled instructors. Take her as thy wife, who through love makes the girls strong!.

౫౬. సినీవాలీత్యస్య సింధుద్వీప ఋషిః అదితిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మరల పూర్వోక్త విషయమే.

౫౬ సినీవాలీ సుకపర్దా సుకురీరా స్వౌపశా। సా తుభ్యమదితే
మహ్యోఖాం దధాతు హస్తయోః ॥౫౬॥

ప.వి:- సినీవాలీ, సుకపర్దేతి సు + కపర్దా, సుకురీరేతి సు + కురీరా, స్వౌపశేతి సు + ఔపశా, సా, తుభ్యమ్, అదితే, మహి, ఆ, ఉఖామ్, దధాతు హస్తయోః ॥౫౬॥

పదార్థః :-(సినీవాలీ) ప్రేమాస్పదాఢ్యా (సుకపర్దా) సుకేశీ (సుకురీరా) శోభాని కురీరాణ్యలంకృతా న్యాభూషణాని యస్యాః సా. కృఞ ఉచ్చ. ఉ. ౪. ౩౪. ఇతి ఈరన్ ప్రత్యయః (స్వౌపశా) ఉప సమీపే శ్యతి తనూకరోతి యయా పాకక్రియయా సోపశా తస్యా ఇదం కర్మ ఔపశం తచ్ఛోభనం విద్యతే యస్యాః సా (సా) (తుభ్యమ్) (అదితే) అఖండితానన్దే (మహి) పూజ్యే (ఆ) (ఉఖామ్) సూపాదిసాధనీం స్థాలీమ్ (దధాతు) (హస్తయోః). ॥౫౬॥

అన్వయః:-హే మహ్యదితే! యా సినీవాలీ సుకపర్దా సుకురీరా స్వౌపశా యస్యై తుభ్యం హస్తయోరుఖాం దధాతు. సా త్వయా. సంసేవ్యా. ॥౫౬॥

భావార్థః:-సతీభిః స్త్రీభిః సుశిక్షితాశ్చతురాః పరిచారికా రక్షణీయా, యతః సర్వాః పాకాది సేవా యథాకాలం స్యుః. ॥౫౬॥

పదార్థము :-(మహి) సత్కారయోగ్యురాలా! (అదితే) అఖండానందము ననుభవించగల ఓ మహిళా! (సినీవాలీ) ప్రేమతో గూడిన (సుకపర్దా) చక్కని కేశములుగల (సుకురీరా!) ఉత్తమ శ్రేష్ఠకర్మలనొనర్చునది (స్వౌపశా) ఉత్తమ స్వాదిష్ట ఖాద్యపదార్థముల సిద్ధపరచు (తుభ్యమ్) నీయొక్క (హస్తయోః) హస్తములందు (ఉఖామ్) పప్పులు మున్నగువానిని పాకమొనర్చు పాత్రను (దధాతు) ధారణమొనర్పగల (సా) మహిళను నీవు చక్కగా సేవించుము. ॥౫౬॥

భావార్థము :-శ్రేష్ఠులగు స్త్రీలు శిక్షితురాండ్రు, చతురులునగు దాసీలను సకాలమున పాకాదులను సిద్ధపరచగలవారినే పాచకకర్త్రిలుగా నియమించవలెను. ॥౫౬॥

56.O venerable, ever-happy wife, utilise the services of a maid servant, who, full of love, with lovely looks, nobleminded, cooker of nice meals, places the cooking-pan in thy hands!

౪౮౫౭. ఉఖామిత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, అదితిర్దేవతా, భురిగ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౪౮౫౭ ఉఖాం కృణోతు శక్త్యా బాహుభ్యామదితిర్ధియా। మాతా పుత్రం

యథోపస్థే సాగ్నిం బిభర్తు గర్భఆ మఖస్య శిరోఽసి ॥౫౭॥

ప.విః- ఉఖామ్, కృణోతు, శక్త్యా, బాహుభ్యామితి బాహుభ్యామ్, అదితిః, ధియా, మాతా, పుత్రమ్, యథా, ఉపస్థ ఇత్యుప+స్థే, సా, అగ్నిమ్, బిభర్తు, గర్భే, ఆ, మఖస్య, శిరః, అసి ॥౫౭॥

పదార్థః :-(ఉఖామ్) పాకస్థాలీమ్ (కృణోతు) (శక్త్యా) పాకవిద్యాసామర్థ్యేన (బాహుభ్యామ్) (అదితిః) జననీ (ధియా) ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా (మాతా) (పుత్రమ్) (యథా) (ఉపస్థే) స్వాఙ్గే (సా) పత్నీ (అగ్నిమ్) అగ్నిమివ వర్తమానం వీర్యమ్ (బిభర్తు) (గర్భే) కుక్షౌ (ఆ) (మఖస్య) యజ్ఞస్య (శిరః) ఉత్తమాఙ్గవద్వర్తమానః (అసి). ॥౫౭॥

అన్వయః :-హే గృహస్థ! యతస్త్వం మఖస్య శిరోఽసి తస్మాద్భవాన్ ధియా శక్త్యా బాహుభ్యాముఖాం కృణోతు. యాఽదితిస్తే స్త్రీ వర్తతే సా గర్భే యథా మాతోపస్థే పుత్రం ధరతి,తథాఽగ్నిమాబిభర్తు.॥౫౭

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. కుమారౌ కన్యావరౌ బ్రహ్మచర్యేణ విద్యాసుశిక్షే పూర్ణే కృత్వా బలబుద్ధిపరాక్రమయుక్తసంతానోత్పాదనాయ వివాహం కృత్వా వైద్యకశాస్త్రరీత్యా మహౌషధిజం పాకం విధాయ విధివద్గర్భాధానం కృత్వోత్తరపథ్యం విదధ్యాతామ్. పరస్పరం సుప్రీత్యా వర్తిత్వాఽపత్యస్య గర్భాధానాదికర్మాణి కుర్యాతామ్. ॥౫౭॥

పదార్థము :-ఓ గృహస్థుడా! ఏ కారణమున నీవు (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శిరః) ఉత్తమాంగముగానై (అసి) ఉన్నవాడవో ఆ కారణమున (ధియా) బుద్ధి మరియు కర్మచే (శక్త్యా) పాకవిద్యాసామర్థ్యముచే మరియు (బాహుభ్యామ్) రెండు బాహువులచే (ఉఖామ్) వంటపాత్రలను (కృణోతు) సిద్ధపరచుము (అదితిః) జననియగు నీ స్త్రీ (సా) ఆమె (గర్భే) తన గర్భమునందు (యథా) ఎట్లు (మాతా) తల్లి (ఉపస్థే) తన

యొడియందు (పుత్రమ్) పుత్రులను సుఖపూర్వకముగ గూర్చుండబెట్టుకొనునో అట్లు (అగ్నిమ్) అగ్నివంటి తేజోవంతమగు వీర్యమును (ఆ బిభర్తు) ధరించుగాక!॥౫౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. వివాహముకాని బ్రహ్మచారిణులు బ్రహ్మచారులు విద్యాశిక్షణలను పూర్తిజేసికొని బలబుద్ధిగల వీరసంతానమును గనుటకై వైద్యశాస్త్ర విధానముగ ఉత్తమ ఓషధులను పాకముజేసికొని విధివిధానముగ గర్భాధానము తరువాత పథ్యముగనుండవలెను. పరస్పరము సౌహార్ద్ర మిత్రత్వముతో సంతానముల సంస్కారములను చక్కగా నిర్వర్తించవలెను.॥౫౭॥

57.O householder, thou art the head of domestic yajna. Prepare medicines with thy cooking skill, thy arms, and thy intellect, May thy wife bear semen in her womb, as a mother bears her son in her lap!.

౫౮. వసవస్త్వేత్యస్య సింధుద్వీప ఋషిః, వసురుద్రాదిత్యవిశ్వేదేవా దేవతాః, పూర్వాస్యోత్తరార్ధస్య

చోత్కృతీ ఛందసీ, షడ్జః స్వరః.

పునర్గృహస్థాః కింకృత్వా కింకుర్యాతామిత్యుపదిశ్యతే. స్త్రీపురుషు లేమి చేయుచు యెట్లు మెలగవలయును?

౫౮ వసవస్త్వా కృణ్వన్తు గాయత్రేణ ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వద్ధ్రువాసి పృథివ్యసి

ధారయా మయి ప్రజాꣳ రాయస్పోషం గౌపత్యꣳ సు

వీర్యꣳసజాతాన్ యజమానాయ రుద్రాస్త్వా కృణ్వన్తు త్రైష్టుభేన

ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువాస్యన్తరిక్షమసి ధారయా మయి ప్రజాꣳ

రాయస్పోషం గౌపత్యꣳ సువీర్యꣳ సజాతాన్ యజమానాయాఽఽ

దిత్యాస్త్వాకృణ్వన్తు జాగతేన ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువాసి ద్యౌరసి

ధారయా మయి ప్రజాꣳ రాయస్పోషం గౌపత్యꣳ సువీర్యꣳ

సజాతాన్యజమానాయ విశ్వే త్వా దేవా వైశ్వానరాః

కృణ్వన్త్వానుష్టుభేన ఛన్దసాఙ్గిరస్వద్ధ్రువాసి దిశోఽసి ధారయా

మయి ప్రజాం రాయస్పోష గ్గౌపత్యగ్ం సువీర్యగ్ం సజాతాన్
యజమానాయ ॥౫౮॥

ప.వి:- వసవః త్వా, కృణ్వన్తు, గాయత్రేణ, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, అసి, పృథివీ, అసి, ధారయ, మయి ప్రజామితి ప్ర+ జామ్, రాయః, పోషమ్, గౌపత్యమ్, సువీర్యమితి సు + వీర్యమ్, సజాతానితి స + జాతాన్, యజమానాయ, రుద్రాః, త్వా, కృణ్వన్తు, త్రైష్టుభేన, త్రైస్తుభేనేతి త్రై+స్తుభేన, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, అసి, అన్తరిక్షమ్, అసి,ధారయ,మయి, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, రాయః, పోషమ్, గౌపత్యమ్, సువీర్యమితి సు + వీర్యమ్ సజాతానితి స + జాతాన్, యజమానాయ, ఆదిత్యాః, త్వా కృణ్వన్తు, జాగతేన, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, అసి, ద్యౌః, అసి ధారయ, మయి ప్రజామితి ప్ర+జామ్, రాయః, పోషమ్, గౌపత్యమ్। సువీర్యమితి సు+వీర్యమ్ । సజాతానితి స + జాతాన్। యజమానాయ। విశ్వే । త్వా। దేవాః। వైశ్వానరాః, కృణ్వన్తు, ఆనుష్టుభేన, ఆనుస్తుభేనేత్యాను+స్తుభేన, ఛన్దసా, అఙ్గిర స్వత్, ధ్రువా, అసి, దిశః, అసి, ధారయ, మయి, ప్రజామితి ప్ర+జామ్ రాయః. పోషమ్, గౌపత్యమ్, సువీర్యమితి సు + వీర్యమ్, సజాతానితి స + జాతాన్ యజమానాయ ॥౫౮॥

పదార్థః :-(వసవః) వసుసంజ్ఞకా విద్వాంసః (త్వా) త్వామ్ (కృణ్వన్తు) (గాయత్రేణ) వేదవిహితేన (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) ధనంజయప్రాణవత్ (ధ్రువా) నిశ్చలా (అసి) (పృథివీ) పృథుసుఖకారిణీ (అసి) (ధారయ) స్థాపయ, అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (మయి) త్వత్ప్రీతాయాం పత్న్యాం, (ప్రజామ్) సుసంతానమ్ (రాయః) ధనస్య (పోషమ్) పుష్టిమ్ (గౌపత్యమ్) గోర్ధేనోః పృథివ్యా వాచో వా పతిస్తస్య భావమ్

(సువీర్యమ్) శోభనం చ తద్వీర్యం చ తత్ (సజాతాన్) సమానాత్ప్రాదుర్భావాదుత్పన్నాన్ (యజమానాయ) విద్యాసంగమయిత్ర ఆచార్యాయ (రుద్రాః) రుద్రసంజ్ఞకా విద్వాంసః (త్వా) (కృణ్వంతు) (త్రైష్టుభేన) (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) ఆకాశవత్ (ధ్రువా) అక్షుబ్ధా (అసి) (అన్తరిక్షమ్) అక్షయప్రేమయుక్తా (అసి) (ధారయ) (మయి) (ప్రజామ్) సత్యబలధర్మయుక్తామ్ (రాయః) రాజశ్రియః (పోషమ్) (గౌపత్యమ్) అధ్యాపకత్వమ్ (సువీర్యమ్) సుష్ఠుపరాక్రమమ్ (సజాతాన్) (యజమానాయ) సాఙ్గోపాఙ్గవేదాధ్యాపకాయ (ఆదిత్యాః) పూర్ణవిద్యాబలప్రాప్త్యా విపశ్చితః (త్వా) (కృణ్వన్తు) (జాగతేన) (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువా) నిష్కమ్పా (అసి) (ద్యౌః) సూర్యఇవ వర్తమానః (అసి) (ధారయ) (మయి) (ప్రజామ్) సుప్రజాతామ్ (రాయః) చక్రవర్తిరాజ్యలక్ష్మ్యాః (పోషమ్) (గౌపత్యమ్) సకలవిద్యాధిస్వామిత్వమ్ (సువీర్యమ్) (సజాతాన్) (యజమానాయ) క్రియాకౌశలసహితానాం సర్వాసాం విద్యానాం ప్రవక్త్రే (విశ్వే) సర్వే (త్వా) (దేవాః) ఉపదేశకా విద్వాంసః (వైశ్వానరాః) యే విశ్వేషు నాయకేషు రాజన్తే (కృణ్వన్తు) ఆనుష్టుభేన ఛందసా (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మప్రాణవత్ (ధ్రువా) సుస్థిరా (అసి) (దిశః) సర్వాసు దిక్షు వ్యాప్తకీర్తిః (అసి) ధారయ (మయి) (ప్రజామ్) (రాయః) సమగ్రైశ్వర్యస్య (పోషమ్) (గౌపత్యమ్) వాక్చాతుర్యమ్ (సువీర్యమ్) (సజాతాన్) (యజమానాయ) సత్యోపదేశకాయ. ॥౫౮॥

అన్వయః :- హే బ్రహ్మచారిణి కుమారికే! యా త్వమఙ్గిరస్వద్ధ్రువాసి పృథివ్యసి తాం త్వా గాయత్రేణ ఛన్దసా వసవో మమ స్త్రియం కృణ్వన్తు. హే కుమార బ్రహ్మచారిన్! యస్త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువోఽసి భూమివత్ క్షమావానసి యం త్వా వసవో గాయత్రేణ ఛన్దసా మమ పతిం కృణ్వన్తు స త్వం మయి ప్రజాం రాయస్పోషం గౌపత్యం సువీర్యం చ ధారయ. ఆవాం సజాతాన్ సంతానాన్ సర్వాన్యజమానాయ విద్యాగ్రహణార్థం సమర్పయేవ, హే స్త్రి! యా త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువాస్యన్తరిక్షమసి తాం త్వా రుద్రాస్త్రైష్టుభేన ఛన్దసా మమ పత్నీం కృణ్వన్తు. హే వీర! యస్త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువోఽస్యన్తరిక్షమసి యం త్వా రుద్రాస్త్రైష్టుభేన ఛందసా మమ స్వామినం కృణ్వన్తు. స త్వం మయి ప్రజాం రాయస్పోషం గౌపత్యం సువీర్యం చ ధారయ. ఆవాం సజాతాన్ సుశిక్ష్య వేదశిక్షాధ్యయనాయ యజమానాయ ప్రదద్యావ. హే విదుషి! యా త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువాఽసి ద్యౌరసి తాం త్వాదిత్యా జాగతేన ఛన్దసా మమ భార్యాం కృణ్వన్తు. హే విద్వన్! యస్త్వమంగిరస్వద్ ధ్రువోఽసి ద్యౌరసి యం త్వాదిత్యా జాగతేన ఛందసా మమాధిష్ఠాతారః కృణ్వన్తు. స త్వం మయి ప్రజాం రాయస్పోషం గౌపత్యం సువీర్యంచ ధారయ. ఆవాం సజాతాన్ జన్మతః సూపదిశ్య సర్వవిద్యాగ్రహణార్థం యజమానాయ సమర్పయేవ. హే సుభగే! యా త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువాసి దిశోఽసి తాం త్వా వైశ్వానరా విశ్వే దేవా ఆనుష్టుభేన ఛన్దసా మదధీనాం కృణ్వంతు. హే పురుష! యస్త్వమఙిరస్వద్ ధ్రువోఽసి దిశోఽసి యం త్వా వైశ్వానరా విశ్వేదేవా మదధీనం కృణ్వన్తు. స త్వం మయి ప్రజాం రాయస్పోషం గౌపత్యం సువీర్యం చ ధారయ. ఆవాం సూపదేశార్థం సజాతాన్ యజమానాయ సమర్పయేవ. ॥౫౮॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యదా స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం పరీక్షాం కృత్వాऽన్యోన్యం దృఢప్రీతౌ స్యాతామ్. తదా వేదవిధినా యజ్ఞం ప్రతత్య వేదోక్తనియమాన్ స్వీకృత్య వివాహం విధాయ ధర్మేణ సంతానాన్యుత్పాద్య యావదష్టవార్షికాః పుత్రాః పుత్ర్యశ్చ భవేయుస్తావన్మాతాపితరౌ తాన్ సుశిక్షయేతామత ఊర్ధ్వం బ్రహ్మచర్యం గ్రాహయిత్వా విద్యాధ్యయనాయ స్వగృహాదతిదూరే ఆప్తానాం విదుషాం విదుషీణాం చ పాఠశాలాసు ప్రేషయేతామ్. అత్ర యావతో ధనస్య వ్యయః కర్తుం యోగ్యోऽస్తి తావన్తం కుర్యాతామ్, నహి సన్తానానాం విద్యాదానమన్తరా కశ్చిదుపకారో ధర్మశ్చాస్తి. తస్మాదేతత్సతతం సమాచరేతామ్. ॥౫౫॥

పదార్థము :- బ్రహ్మచారిణి కన్యామణీ! నీవు (అఙ్గిరస్వత్) ధనంజయ ప్రాణవాయువువలె (ధ్రువా) నిశ్చలవై (అసి) ఉన్నావు. మరియు (పృథివ్యసి) విస్తృతమగు సుఖముల నిచ్చుదానవై యున్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (గాయత్రేణ) వేదములందు విధానపరచినట్టి గాయత్రి మున్నగు (ఛన్దసా) ఛందములతో (వసవః) ఇరువదినాల్గుసంవత్సరములు బ్రహ్మచర్యమును పాలించినట్టి విద్వాంసులు పత్నిగ (కృణ్వన్తు) చేయుదురుగాక! ఓ కుమార బ్రహ్మచారీ! నీవు (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణవాయువువలె నిశ్చలుడవై యున్నావు, మరియు (పృథివీ) పృథివివంటి క్షమాయుక్తుడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (వసవః) పై దెలిపిన వసుసంజ్ఞక విద్వాంసులు (గాయత్రేణ) వేదములందు ప్రతిపాదించబడిన గాయత్రి మున్నగు (ఛన్దసా) ఛందముల ద్వార నాకు పతిగా (కృణ్వన్తు) ఒనర్చుదురుగాక! ఆ నీవు (మయి) నీ ప్రియపత్నినగు నాయందు (ప్రజామ్) చక్కని సంతానములను (రాయః) ధనములను (పోషమ్) పుష్టి (గౌపత్యమ్) గోవులు, పృథివిని మరియు వాణియొక్క స్వామిత్వము (సువీర్యమ్) ఉత్తమ పరాక్రమమును (ధారయ) స్థాపించుము. మన మిరువురము (సజాతాన్) ఒకే గర్భమునుండి యుత్పన్నమైన సంతానమును (యజమానాయ) విద్యలను నేర్పు ఆచార్యునకు విద్యాగ్రహణమునకై సమర్పింతము. ఓ స్త్రీ! నీవు (అఙ్గిరస్వత్) ఆకాశమువలె (ధ్రువా) నిశ్చలురాలవై (అసి) ఉన్నావు (అన్తరిక్షమ్) అవినాశియైన ప్రేమతో గూడినదానవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (రుద్రాః) రుద్రసంజ్ఞగల నలుబదినాల్గువత్సరముల బ్రహ్మచర్యమును సేవించినట్టి విద్వాంసులు (త్రైష్టుభేన) వేదములందు జెప్పబడిన త్రిష్టుప్ (ఛన్దసా) ఛందములచే నా పతిగ (కృణ్వన్తు) ఒనర్చుదురుగాక! ఓ వీరపురుషా! నీవు ఆకాశమువలె నిశ్చలుడవు. మరియు దృఢప్రేమతో గూడినవాడవు. అట్టి నిన్ను నలుబదినాల్గు వత్సరములు బ్రహ్మచర్యమును పాలించిన విద్వాంసులు వేదములందు ప్రతిపాదింపబడిన త్రిష్టుప్ ఛందములచే నా స్వామిగా జేయుదురుగాక! అట్టినీవు (మయి) నీ ప్రియపత్నినగు నాయందు (ప్రజామ్) బలము, సత్య ధర్మములతో గూడిన సంతానమును (రాయః) రాజ్యలక్ష్మి మున్నగువానిని (పోషమ్) పుష్టిని (గౌపత్యమ్) విద్యలను నేర్పు అధికారత్వము మరియు (సువీర్యమ్) చక్కని పరాక్రమమును (ధారయ) ధారణమొనర్చుము. మనమిరువురము (సజాతాన్) ఏకోదరులగు సంతానమునకు ఉత్తమశిక్షలను గరపి వేదవిద్యాశిక్షణకై (యజమానాయ) సాంగోపాంగముగ వేదవిద్యల నభ్యసింపజేయు అధ్యాపకులకు సమర్పించెదముగాక! విదుషీమణివగు ఓ స్త్రీరత్నమా! నీవు (అఙ్గిరస్వత్) ఆకాశమువలె (ధ్రువా) అచలురాలవై (అసి) ఉన్నావు (ద్యౌః) సూర్యునివంటి ప్రకాశవంతురాలవై (అసి) ఉన్నావు (త్వా) నిన్ను (ఆదిత్యాః) నలుబదెనిమిది సంవత్సరములు బ్రహ్మచర్యవ్రతమును పాలించి పూర్ణవిద్యలను, బలమును పొంది ఆప్తులగు సత్యవాదులు,

ధర్మాత్ములు నగు విద్వాంసులు (జాగతేన) వేదములందు చెప్పబడిన జగతీ (ఛన్దసా) ఛన్దముతో నా పతిగ (కృణ్వన్తు) చేయుదురుగాక! ఓ విద్వాంసుడవగు పురుషుడా! నీవు ఆకాశమువంటి దృఢవంతుడవు సూర్యునివంటి తేజస్వివి. అట్టి నిన్ను నలుబదెనిమిది సంవత్సరముల బ్రహ్మచర్యమును సేవించినట్టి, పూర్ణవిద్యలుగల ధర్మాత్ములునగు విద్వాంసులు వేదోక్తమగు జగతీఛందస్సుతో నాకు పతిగా నొనర్చుదురుగాక! అట్టినీవు (మయి) నీ ప్రియభార్యనగు నాయందు (ప్రజామ్) శుభగుణయుక్తులగు సంతానములను (రాయః) చక్రవర్తి సామ్రాజ్యలక్ష్మిని (పోషమ్) పుష్టిని (గౌపత్యమ్) సంపూర్ణవిద్యల స్వాత్వమును మరియు (సువీర్యమ్) చక్కని పరాక్రమమును (ధారయ) ధారణమొనర్చుము. మనమిరువురము (సజాతాన్) మనసంతానములను జన్మమునుండియే ఉపదేశములద్వారా సర్వవిద్యాగ్రహణమునకై (యజమానాయ) క్రియాకౌశలముగ సకలవిద్యలను గరపు ఆచార్యునకు సమర్పింతము. ఓ సుందర ఐశ్వర్యవంతురాలివగు పత్నీ! నీవు (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మయగు ప్రాణవాయువువలె (ధ్రువా) నిశ్చలవై (అసి) ఉన్నావు. మరియు (దిశః) సకలదిశలందును కీర్తివంతురాలవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి నిన్ను (వైశ్వానరాః) సకలమానవులందు శోభాయమానమైయున్న (విశ్వే) సకల (దేవాః) ఉపదేశకవిద్వాంసులు (అనుష్టుభేన) వేదములందు చెప్పినట్టి అనుష్టుప్ (ఛన్దసా) ఛందములద్వారా నా యధీనము (కృణ్వన్తు) చేయుదురుగాక! ఓ వీరపురుషా! నీవు సూత్రాత్మ వాయువువలె స్థిరుడవై యున్నావు (దిశః) సకలదిశలందు కీర్తిశాలివై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను సకల ప్రజలందు శోభాయమానులగు సకల విద్వాంసులు నా యధీన మొనర్తురు గాక! అట్టి నీవు (మయి) నాయందు (ప్రజామ్) శుభలక్షణ లక్షితులగు సంతానములను (రాయః) సకలైశ్వర్యముల (పోషమ్) పుష్టిని (గౌపత్యమ్) వాక్చాతుర్యమును (సువీర్యమ్) చక్కని పరాక్రమమును (ధారయ) ధారణమొనర్చుము. మనమిరువురము ఉత్తమోపదేశములకై (సజాతాన్) మన సంతానములను (యజమానాయ) సత్యోపదేశకుడగు అధ్యాపకునికి సమర్పింతము. ॥౫౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. స్త్రీపురుషు లిరువురును పరస్పరము పరీక్షించుకొని దృఢమైన ప్రేమపూర్ణులై వేదోక్తముగా యజ్ఞవిస్తారమొనర్చి, వేదోక్త నియమానుసారము వివాహము నొనర్చుకొని ధర్మయుక్తముగ సంతానములనుత్పన్నమొనర్చవలెను. బాలబాలికలకు ఎనిమిది వత్సరముల వయస్సువరకు తల్లిదండ్రులే విద్యలను నేర్పవలెను. తరువాత బ్రహ్మచర్యవ్రతముతో తన గృహమునకు బహుదూరముననుండు ఆప్తవిద్వాంసుల, పురుషుల పాఠశాలలందు పురుషులను, కన్యాగురుకులములందు కన్యలను చేర్చవలెను. అట్టి గురుకులముల కెంత ధన మవసరమో ఉదారముగ నీయవలెను. ఏలన! ధనములేక ఏ కార్యమును జరుగదు. ఈ విద్యాదానమునకై నిరంతరము ఇచ్చుచుయుండవలెను. ॥౫౮॥

58.O learned celibate young woman, thou art steady like air, and giver of happiness, may the learned Vasu Brahmcharis, with the teachings of Gayatri verses, as given in the Vedas, make thee my wife. O celibate young man, thou art steady like vital air, and full of forbearance like the earth, may the learned Vasu Brahmcharis, with the teachings of Gayatri verses as given in the Vedas, make thee my husband. Establish in me, thy wife, good progeny, abundant wealth, mastery of speech and land, and excellent valour. May we both handover the children born alike, to a learned teacher for acquiring knowledge.

O learned celibate young woman, thou art stead - fast like the sky, and highly lovely, may the learned Rudra Brahmcharis, with the teachings of Trishtup verses as given in the vedas, make thee my wife. O celibate young man, thou art steadfast like the sky, and full of love may Rudra Brahmcharis, with the teachings of Trishtup verses, as given in the Vedas, make thee my husband. May thou establish in me, virtuous children, abundant wealth, art of teaching, and excellent valour. May we both. hand over the children born of the same womb. to a learned teacher, the master of the Vedas, for learning the vedic lore from him.

O learned celibate young woman, thou art steady like the sky, and brilliant like the sun. May the learned Aditya Brahmcharis, with the teachings of Jagati verses as given in the vedas, make thee my wife. O celibate young man, thou art steadfast like the sky and brilliant like the sun. May the learned Aditya Brahmcharis, with the teachings of Jagati verses as given in the Vedas, make thee my husband Establish in me good progeny, abundant wealth, full mastery of knowledge, and excellent valour. May we both hand over the children giving them instructions from their infancy. to a learned teacher, for receiving education. O beautiful and glorious wife, thou art steadfast like the vital air, and famous in all directions. May all the sages and preachers, with the teachings of Anushtup verses as given in the Vedas, entrust thee to my care. O husband, thou art steadfast like the vital air, and famous in all directions, may all the sages and teachers place thee in my charge. Establish in me, good progeny, abundant wealth, wisdom of speech, and excellent valour. May we both hand over our children for receiving education. to a learned teacher who preaches truth!.

౫౯. అదిత్యా ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, అదితిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౫౯ అదిత్యై రాస్నాస్యదితిష్టే బిలం గృభ్ణాతు।

కృత్వాయ సా మహీముఖాం మృన్మయీం యోనిమగ్నయే।

పుత్రేభ్యః ప్రాయచ్ఛదదితిః శ్రపయానితి ॥౫౯॥

ప.వి:-అదిత్యై, రాస్నా, అసి, అదితిః, తే, బిలమ్, గృభ్ణాతు, కృత్వాయ, సా, మహీమ్, ఉఖామ్, మృన్మయీమితి మృత్ + మయీమ్, యోనిమ్, అగ్నయే, పుత్రేభ్యః, ప్ర, అయచ్ఛత్, అదితిః శ్రపయాన్, ఇతి ॥౫౯॥

పదార్థః :-(అదిత్యై) దివే విద్యాప్రకాశాయ (రాస్నా) దాత్రీ (అసి) (అదితిః) పుత్రః పుత్రీ చ (తే) తవ సకాశాత్ (బిలమ్) భరణం ధారణమ్. బిలం భరం భవతి బిభర్తేః. నిరు. ౨.౧౭. (గృహ్ణాతు) గృహ్ణాతు (కృత్వాయ) (సా) (మహీమ్) మహతీమ్ (ఉఖామ్) పాకస్థాలీమ్ (మృన్మయీమ్) మృద్వికారామ్ (యోనిమ్) మిశ్రితామ్ (అగ్నయే) అగ్నిసమ్బన్ధే స్థాపనాయ (పుత్రేభ్యః) సన్తానేభ్యః (ప్ర) (అయచ్ఛత్) దద్యాత్ (అదితిః) మాతా (శ్రపయాన్) శ్రపయన్తు పరిపాచయన్తు (ఇతి) అనేన ప్రకారేణ. ॥౫౯॥

అన్వయః :-హే అధ్యాపికే విదుషి యతస్త్వమదిత్యై రాస్నాసి తస్మాత్తే తవ సకాశాద్ బిలం బ్రహ్మచర్యధారణం కృత్వాయాదితిర్విద్యా గృహ్ణాతు. సాఽదితిర్భవతీ మృన్మయీం యోనిం మహీ ముఖామగ్నయే పుత్రేభ్యశ్చ ప్రాయచ్ఛత్. విద్యాసుశిక్షాభ్యాం యుక్తా భూత్వోఖామితి శ్రపయానన్నాదిపాకం కుర్వన్తు. ॥౫౯॥

భావార్థః :-కుమారాః పురుషశాలాం కుమార్యశ్చ స్త్రీశాలాం గత్వా బ్రహ్మచర్యం విధాయ సుశీలతయా విద్యాః పాకవిధిం చ గృహ్ణీయుః. ఆహారవిహారానపి సునియమేన సేవయేయుః. న కదాచిద్విషయకథాం శృణుయుః. మద్యమాంసాలస్యాతినిద్రాం విహాయాధ్యాపకసేవానుకూలతాభ్యాం వర్తిత్వా సువ్రతాని ధరేయుః. ॥౫౯॥

పదార్థము :- ఓ ఉపదేశికా! నీవు (అదిత్యై) విద్యాప్రకాశమునకై (రాస్నా) దానశీలవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (తే) నీనుండి (బిలమ్) బ్రహ్మచర్యధారణము (కృత్వాయ) చేసికొని (అదితిః) పుత్రీపుత్రులు విద్యలను (గృహ్ణాతు) గ్రహింతురుగాక! ఐతే (సా) (అదితిః) తల్లివగు నీవు (మృన్మయీమ్) మట్టిచే (యోనిమ్) కలిసిన, లేక కలియకయున్న (మహీమ్) పెద్ద (ఉఖామ్) వంటపాత్రను (అగ్నయే) అగ్నిసమీపమునకు (పుత్రేభ్యః) పుత్రీపుత్రులకు (ప్రాయచ్ఛత్) ఈయవలయును. విద్యలను పొందిన ఆ బ్రహ్మచారులు పాత్రయందు (ఇతి) ఈ ప్రకారముగ (శ్రపయాన్) అన్నము మున్నగు పదార్థములను పాకమొనర్చవలయును. ॥౫౯॥

భావార్థము :- బాలురు పురుషుల మరియు బాలికలు స్త్రీల గురుకులములందు ప్రవేశించి విధి పూర్వకముగ బ్రహ్మచర్యము సుశీలత్వములచే విద్యలను మరియు పాకవిద్యల క్రియలను నేర్వవలెను. ఆహారవిహారములను నియమముగా సేవించవలెను. విషయసంబంధ కథల నెన్నడును వినకూడదు. మద్య, మాంస సేవనము, సోమరితనము, అతినిద్ర వంటివానిని త్యజించవలయును. అధ్యాపకుల సేవలనొనర్చుచు వారి కనుకూలముగ నుండుచు చక్కని నియమముల ధారణ మొనర్చుకొనవలెను. ॥౫౯॥

59.O learned teachress, thou art the bestower of eductation. Let the son and daughter, observing celibacy, receive education from thee. Thou like amother, handest over the big earthen cooking-pan to thy pupils, to be placed near the fire, so that being trained in the art of cooking, they cook nicely their meals!.

౪౯౦.వసవస్త్వేత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, వస్వాదయో మన్త్రోక్తా దేవతాః, స్వరాట్ సంకృతిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్విద్వాంసోऽధ్యేత్ర్యాసుపదేశ్యాన్మనుష్యాన్ కథం శోధయేయురిత్యాహ.

విద్వాంసులు చదువువారిని, ఉపదేశము పొందేవారిని ఎటుల శుద్ధపఱచ వలయును?

౪౯౦ వసవస్త్వా ధూపయన్తు గాయత్రేణ ఛన్దసాఙ్గిరస్వ ద్రుద్రాస్త్వా

ధూపయన్తు త్రైష్టుభేన ఛన్దసాऽఙ్గిరస్వదాదిత్యాస్త్వా ధూపయన్తు

జాగతేన ఛన్దసాऽఙ్గిరస్వత్ విశ్వే త్వా దేవా వైశ్వానరా

ధూపయన్త్వానుష్టుభేన ఛన్దసాఙ్గిరస్వదిన్ద్రస్త్వా ధూపయతు

వరుణస్త్వా ధూపయతు విష్ణుస్త్వా ధూపయతు ॥౬౦॥

ప.వి:- వసవః, త్వా, ధూపయన్తు, గాయత్రేణ, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్, రుద్రాః, త్వా, ధూపయన్తు, త్రైష్టుభేన, త్రైస్తుభేనేతి త్రై+స్తుభేన, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్, ఆదిత్యాః, త్వా, ధూపయన్తు, జాగతేన, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్, విశ్వే, త్వా, దేవాః, వైశ్వానరాః, ధూపయన్తు, ఆనుష్టుభేన, ఆనుస్తుభేనేత్యాను + స్తుభేన, ఛన్దసా, అంగిరస్వత్, ఇన్ద్రః, త్వా, ధూపయతు, వరుణః, త్వా, ధూపయతు, విష్ణుః, త్వా, ధూపయతు ॥౬౦॥

పదార్థః :-(వసవః) ఆదిమా విద్వాంసః (త్వా) త్వామ్ (ధూపయన్తు) సుగంధాన్నాదిభిః సంస్కుర్వన్తు (గాయత్రేణ) వేదస్థేన (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణైస్తుల్యమ్. (రుద్రాః) మధ్యమావిపశ్చితః (త్వా) (ధూపయన్తు) విద్యాసుశిక్షాభ్యాం సంస్కుర్వన్తు (త్రైష్టుభేన) (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) విజ్ఞానవత్ (ఆదిత్యాః) ఉత్తమా విద్వాంసోऽధ్యాపకాః (త్వా) (ధూపయన్తు) సత్యవ్యవహారగ్రహణేన సంస్కుర్వంతు (జాగతేన) (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) బ్రహ్మాణ్డస్థశుద్ధవాయువత్ (విశ్వే) సర్వే (త్వా) (దేవాః) సత్యోపదేశకా విద్వాంసః (వైశ్వానరాః) సర్వేషు మనుష్యేష్విమే సత్యధర్మవిద్యాప్రకాశకాః (ధూపయన్తు) సత్యోపదేశేన

సంస్కుర్వన్తు (అనుష్టుభేన) (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) విద్యుద్వత్ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ రాజా (త్వా) (ధూపయతు) రాజవిద్యయా సంస్కరోతు (వరుణః) వరో న్యాయాధీశః (త్వా) (ధూపయితు) రాజనీత్యా సంస్కరోతు (విష్ణుః) సకల విద్యాయోగాంగవ్యాపీ యోగిరాజః (త్వా) (ధూపయింతు) యోగవిద్యాఙ్గైః సంస్కరోతు. ।౬౦॥

అన్వయః:-హే బ్రహ్మచారిన్ హే బ్రహ్మచారిణి వా! యే వసవో గాయత్రేణ ఛన్దసా త్వాఙ్గిరస్వద్ ధూపయన్తు. రుద్రాస్త్రైష్టుభేన ఛన్దసా త్వాఙ్గిరస్వద్ ధూపయన్తు. ఆదిత్యా జాగతేన ఛన్దసా త్వాఙ్గిరస్వద్ ధూపయన్తు. వైశ్వానరా విశ్వేదేవా అనుష్టుభేన ఛన్దసా త్వాఙ్గిరస్వద్ ధూపయన్తు. ఇన్ద్రస్త్వాధూపయితు, వరుణస్త్వా ధూపయతు విష్ణుస్త్వా ధూపయత్వేతాఀస్త్వం సతతం సేవస్వ. ।౬౦॥

భావార్థః:-సర్వేఽధ్యాపకా అఖిలా అధ్యాపికాశ్చ సర్వాభిఃసత్క్రియాభి ర్బ్రహ్మచారిణో బ్రహ్మచారిణీశ్చ విద్యాసుశిక్షాభ్యాం యుక్తాః సద్యః సంపాదయేయుః. యత ఏతే కృతపూర్ణబ్రహ్మచర్యా గృహాశ్రమాదీన్ యథా కాలమాచరేయుః. ।౬౦॥

పదార్థము :-బ్రహ్మచారి బ్రహ్మచారిణులారా! (వసవః) ప్రథమ విద్వాంసులు (గాయత్రేణ) వేదము యొక్క (ఛన్దసా) గాయత్రీ ఛన్దస్సుతో (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములు మరియు సుగంధ పదార్థములవలె (ధూపయన్తు) సంస్కారవంతులనుగ నొనర్చెదరుగాక! (రుద్రాః) మధ్యమ విద్వాంసులు (త్రైష్టుభేన) వేదోక్త (ఛన్దసా) త్రిష్టుప్ఛందముతో (అఙ్గిరస్వత్) విజ్ఞానములోగూడ (త్వా) నిన్ను (ధూపయన్తు) విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణలచే సంస్కరింతురుగాక! (ఆదిత్యాః) సర్వోత్తములగు విద్వాంసాధ్యాపకులు (జాగతేన, ఛన్దసా) వేదోక్త జగతీ ఛందస్సుతో (అఙ్గిరస్వత్) బ్రహ్మాండమునందలి శుద్ధ వాయువువలె (త్వా) నిన్ను (ధూపయన్తు) ధర్మయుక్త వ్యవహారములను గ్రహింపజేసి సంస్కరింపెదరుగాక! (వైశ్వానరాః) సమస్త మానవులందు సత్య, ధర్మ విద్యలను ప్రకాశపరచు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) సత్యోపదేశకులగు విద్వాంసులు (అనుష్టుభేన) వేదోక్తమగు అనుష్టుప్ (ఛన్దసా) ఛందముతో (అఙ్గిరస్వత్) విద్యుత్తువంటి (త్వా) నీయొక్క (ధూపయన్తు) సత్యోపదేశముచే సంస్కారమొనర్తురు గాక! (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజు (త్వా) నిన్ను (ధూపయతు) రాజనీతివిద్యతో సంస్కరించును గాక! (వరుణః) శ్రేష్ఠమగు న్యాయాధీశుడు (త్వా) నిన్ను (ధూపయతు) న్యాయక్రియచే సంయుక్తపరచుగాక! మరియు (విష్ణుః) సమస్త యౌగిక విద్యావేత్తలగు యోగులు (త్వా) నిన్ను (ధూపయతు) యోగవిద్యచే సంస్కరింతురుగాక! నీ వీ యెల్లరను సేవించుము.।౬౦॥

భావార్థము :-స్త్రీపురుషులగు అధ్యాపకులెల్లరును సమస్త శ్రేష్ఠక్రియలద్వారా బ్రహ్మచారిణీ బ్రహ్మచారులను శీఘ్రముగా విద్యాశిక్షణలచే యోగ్యులనుగ నొనర్పవలెను. ఇందువల్ల వీరు పూర్ణ బ్రహ్మచర్యముతో గృహాశ్రమమున జేరి యథోచితముగ జీవనము గడుపుకొనగలరు.।౬౦॥

60.O male or female student, may the Vasu Brahmcharis, with the Gayatri verses as given in the vedas coach thee dear as life. May the Rudra Brahmcharis with the Trishtup verses as given in the vedas, coach thee, a seeker after knowledge. May the Aditya

Brahmcharis with the Jagati verses as given in the vedas coach thee, pure like air. May all the noble teachers and religious preachers, with the Anushtap verses as given in the vedas, coach thee, lustrous like electricity. May the King coach thee in statesmanship. May the Lord of Justice coach thee in the art of administering justice. May the yogi coach thee in yogic practices!.

౪౯౧. అదితిష్ట్వేత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, అదిత్యాదయో లింగోక్తా దేవతాః, భురిక్కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదస్స్వరః, ఉషేవరూత్రీత్యుత్తరస్య ప్రకృతి ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విదుష్యః స్త్రియః కన్యాః సుశిక్ష్య ధార్మికీర్విదుషీః కృత్వైహికపారలౌకికసుఖే ప్రాపయేయు రిత్యాహ. విదుషీమణులు కన్యలకు సుశిక్షగఱపి, ధార్మిక విదుషీమణులుగ నొనర్చి ఐహికాముష్మిక సుఖములను లభింపజేయవలెను.

౪౯౧ అదితిష్ట్వా దేవీ విశ్వదేవ్యావతీ పృథివ్యాః సధస్థేఽ అఙ్గిరస్వ త్ఖనత్వవట దేవానాంత్వా పత్నీ ర్దేవీర్విశ్వదేవ్యావతీః పృథివ్యాః సధస్థేఽ అఙ్గిరస్వద్దధతూఖే । ధిషణాస్త్వా దేవీర్విశ్వదేవ్యావతీః పృథివ్యాః సధస్థేఽ అఙ్గిరస్వద భీ న్ధతాముఖే వరూత్రీష్ట్వా దేవీర్విశ్వదేవ్యావతీః పృథివ్యాః సధస్థేఽ అఙ్గిరస్వచ్ఛ్రపయన్తూఖే గ్నాస్త్వా దేవీర్విశ్వదేవ్యావతీః పృథివ్యాః సధస్థేఽ అంగిరస్వత్పచన్తూఖే జనయస్త్వాఽచ్ఛిన్నపత్రా దేవీర్విశ్వదేవ్యావతీః పృథివ్యాః సధస్థేఽ అఙ్గిరస్వత్పచన్తూఖే ॥౬౧॥

ప. విః- అదితిః, త్వా, దేవీ, విశ్వదేవ్యావతీ విశ్వదేవ్యవతీతి విశ్వదేవ్య + వతీ, పృథివ్యాః, సధస్థ ఇతి సధ+స్థే, అఙ్గిరస్వత్, ఖనతు, అవట, దేవానామ్, త్వా, పత్నీః, దేవీః, విశ్వదేవ్యా వతీః, విశ్వదేవ్యవతీరితి విశ్వదేవ్య + వతీః, పృథివ్యాః, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, అంగిరస్వత్,

దధతు, ఉఖే, ధిషణాః, త్వా, దేవీః, విశ్వదేవ్యావతీః,విశ్వదేవ్యవతీరితి విశ్వదేవ్య + వతీః, పృథివ్యాః, సధస్థ ఇతి సధ+స్థే, అఙ్గిరస్వత్, అభి, ఇన్ధతామ్, ఉఖే, వరూత్రీః, త్వా, దేవీః, విశ్వదేవ్యావతీః,విశ్వదేవ్యవతీరితి విశ్వదేవ్య + వతీః, పృథివ్యాః, సధస్థ ఇతి సధస్థే, అంగిరస్వత్, శ్రపయన్తు, ఉఖే, గ్నాః, త్వా దేవీః, విశ్వదేవ్యావతీః,విశ్వదేవ్యవతీరితి విశ్వదేవ్య + వతీః, పృథివ్యాః, సధస్థ ఇతి సధస్థే, అంగిరస్వత్, పచంతు, ఉఖే, జనయః, త్వా, అచ్ఛిన్నపత్రా ఇత్యచ్ఛిన్న + పత్రాః, దేవీః, విశ్వదేవ్యావతీః, విశ్వ దేవ్యవతీరితి విశ్వదేవ్య + వతీః, పృథివ్యాః, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, అంగిరస్వత్, పచంతు, ఉఖే ॥౬౧॥

పదార్థః :-(అదితిః) అధ్యాపికా (త్వా) త్వామ్ (దేవీ) విదుషీ (విశ్వదేవ్యావతీ) విశ్వేషు దేవేషు విద్వత్సు భవం విజ్ఞానం ప్రశస్తం విద్యతే యస్యాం సా. అత్ర సోమాశ్వేన్ద్రియవిశ్వదేవ్యస్య మతౌ. అ. ౬ .3.౧3౧ ఇతి దీర్ఘత్వమ్ (పృథివ్యాః) భూమేః (సధస్థే) సహస్థానే (అఙ్గిరస్వత్) అగ్నివత్ (ఖనతు) భూమిం ఖనిత్వా కూపజలవద్విద్యాయుక్తాన్నిష్పాదయతు (అవట) అపరిభాషితానిందిత (దేవానామ్) విదుషామ్ (త్వా) (పత్నీః) స్త్రీః (దేవీః) విదుషీః (విశ్వదేవ్యావతీః) (పృథివ్యాః) (సధస్థే) (అంగిరస్వత్) ప్రాణవత్ (దధతు) (ఉఖే) జ్ఞానయుక్తే (ధిషణాః) ప్రశంసితవాగ్యుక్తా ధియః (త్వా) (దేవీః) విద్యాయుక్తాః (విశ్వదేవ్యావతీః) (పృథివ్యాః) (సధస్థే) (అంగిరస్వత్) (అభి) ఆభిముఖ్యే (ఇన్ధతామ్) ప్రదీపయంతు (ఉఖే) విజ్ఞానమిచ్ఛుకే (వరూత్రీః) వరాః (త్వా) (దేవీః) కమనీయాః (విశ్వదేవ్యావతీః) (పృథివ్యాః) (సధస్థే) అంగిరస్వత్) ఆదిత్యవత్ (శ్రపయన్తు) పాచయన్తు (ఉఖే) అన్నాధారా స్థాలీవ విద్యాధారే (గ్నాః) వేదవాచః గ్నా ఇతి వాఙ్నామసు. నిఘం. ౧.౧౧ (త్వా) (దేవీః) దివ్యవిద్యాసమ్పన్నాః (విశ్వదేవ్యావతీః) (పృథివ్యాః) అన్తరిక్షస్య (సధస్థే) (అంగిరస్వత్) విద్యుద్వత్ (పచన్తు) పరిపక్వాం కుర్వన్తు (ఉఖే) జ్ఞానయుక్తే (జనయః) శుభగుణైః ప్రసిద్ధాః (త్వా) (అచ్ఛిన్నపత్రాః) అఖండితాని పత్రాణి వస్త్రాణి యానాని వా యాసాం తాః (దేవీః) దివ్యగుణప్రదాః (విశ్వదేవ్యావతీః) (పృథివ్యాః) (సధస్థే) (అంగిరస్వత్) ఓషధిరసవత్ (పచన్తు) (ఉఖే) జిజ్ఞాసో ॥ ౬౧ ॥

అన్వయః :-హే అవట శిశో! విశ్వదేవ్యావత్యదితిర్దేవీ పృథివ్యాః సధస్థే త్వాఽఙ్గిరస్వత్ఖనతు. హే ఉఖే కన్యే! దేవానాం పత్నీర్విశ్వదేవ్యావతీర్దేవీః పృథివ్యాః సధస్థే త్వాంగిరస్వద్దధతు. హే ఉఖే! విశ్వదేవ్యావతీ

ర్ధిషణా దేవీః పృథివ్యాః సధస్థే త్వాఙ్గిరస్వదభీన్ధతామ్. హే ఉఖే విశ్వదేవ్యావతీర్వరూత్రీర్దేవీః పృథివ్యాః సధస్థే త్వాంగిరస్వచ్ఛ్రపయన్తు. హే ఉఖే విశ్వదేవ్యావతీర్దేవీర్గ్నాః పృథివ్యాః సధస్థే త్వాంగిరస్వత్ పచన్తు. హే ఉఖే విశ్వదేవ్యావతీరచ్ఛిన్నపత్రా జనయో దేవీః పృథివ్యాః సధస్థే త్వాంగిరస్వత్ పచన్తు. హే ఉఖే త్వమేతాభ్యః సర్వాభ్యో బ్రహ్మచర్యేణ విద్యాం గృహాణ.॥౬౧॥

భావార్థః:-మాతాపిత్రాచార్యాతిథిభిర్యథా చతురాః పాచకాః స్థాల్యాదిష్వన్నాదీని సంస్కృత్యోత్తమాని సంపాద్యన్తే తథైవ బాల్యావస్థామారభ్య వివాహాత్ పూర్వం కుమారాః కుమార్యశ్చాత్యుత్తమా భావయన్తు. ॥౬౧॥

పదార్థము :-(అవట) దోషములు, నిందలులేని బాలకా! (విశ్వదేవ్యావతీః) సకలవిద్వాంసులందు ప్రశస్త జ్ఞానముగల (అదితిః) సకలవిద్యలనునేర్పు (దేవీ) ఓవిదుషీమణీ! (పృథివ్యాః) భూమిపై (సధస్థే) ఒక శుభస్థానమునందు (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) అగ్నివలె (ఖనతు) భూమిని త్రవ్వి కూపజలములను పైకి దీసినట్లు విద్యాయుక్తమొనర్చుగాక! (ఉఖే) జ్ఞానవతివియగు కుమారీ! (దేవానామ్) విద్వాంసుల (పత్నీః) స్త్రీలు (విశ్వదేవ్యావతీః) సమస్త విద్వాంసులందు అధికవిద్యావంతులు నగు (దేవీః) విదుషీమణులు (పృథివ్యాః) భూమిపై (సధస్థే) ఒక స్థానమునందు (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణసదృశముగ (త్వా) నిన్ను (దధతు) ధారణమొనర్తురుగాక! (ఉఖే) విజ్ఞానము నభిలషించు (విశ్వదేవ్యావతీః) సమస్త విద్వాంసులలో ఉత్తములు (ధిషణాః) ప్రశంసనీయ వాణి బుద్ధితో గూడి (దేవీః) విద్యావతులగు స్త్రీలు (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (సధస్థే) ఒక స్థానమునందు (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె (అభీన్ధతామ్) ప్రదీప్తపరచెదరుగాక! (ఉఖే) అన్నము మున్నగువానిని పచనమొనర్చు పాత్రవలె విద్యలను ధారణమొనర్చు ఓ కన్యారత్నమా! (విశ్వదేవ్యావతీః) ఉత్తమవిదుషి (వరూత్రీః) విద్యాగ్రహణమునకై స్వీకరింపదగిన (దేవీః) రూపవతులగు స్త్రీలు (పృథివ్యాః) భూమియందు (సధస్థే) ఒక పవిత్రస్థానమున (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) సూర్యునివంటి (శ్రపయన్తు) శుద్ధ తేజస్వినినిగా నొనర్తురుగాక! (ఉఖే) జ్ఞానమునభిలషించు కుమారీ! (విశ్వదేవ్యావతీః) అధికవిద్యలందు ఉత్తములు (దేవీః) శుద్ధవిద్యలతో గూడిన (గ్నాః) వేదవాణి నెరిగినట్టి మహిళామణులు (పృథివ్యాః) భూమిపై (సధస్థే) ఉత్తమస్థానమునందు (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) విద్యుత్తువంటి (పచన్తు) దృఢశక్తిశాలినిగ నొనర్తురుగాక (ఉఖే) జ్ఞానేచ్ఛగల ఓ కుమారీ! (విశ్వదేవ్యావతీః) ఉత్తమవిద్యావతులు (అచ్ఛిన్నపత్రాః) పూర్ణ నవీన శుద్ధవస్త్రములను ధరించి మరియు యానములందు కూర్చుండువారు (జనయః) శుభగుణములందు ప్రసిద్ధులు (దేవీః) దివ్యగుణముల నిచ్చు మహిళామణులు (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (సధస్థే) ఉత్తమప్రదేశమందు (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) ఓషధుల రసమువలె (పచన్తు) సంస్కారవతిగ నొనర్చెదరుగాక! ఓ కుమారీకన్యామణీ! నీ వీ పైనదెలిపిన సకలస్త్రీలనుండి బ్రహ్మచర్యముతోగూడ విద్యాగ్రహణమొనర్చుము.॥౬౧॥

భావార్థము :-తల్లిదండ్రులు, ఆచార్యుడు మరియు అతిథి అనగా భ్రమణమొనర్చువారు ఉత్తములు వంటపాత్రయందు అన్నమును సంస్కరించి ఉత్తమగుణకారిగ సిద్ధపరచునట్లు బాల్యావస్థనుండి వివాహ సమయమువరకు బాలబాలికలకు ఉత్తమ విద్యాశిక్షణల నిచ్చి శ్రేష్ఠులనుగ నొనర్చవలెను. ॥౬౧॥

61.O child free from sin and blame, may the lady advanced in knowledge amongst the learned, expert in teaching, well read, in any part of the earth, educate thee, brilliant like fire!.

O educated young girl, may the wife of a learned person, most advanced in knowledge amongd the learned, well read, in any part of the earth, educate thee, dear as life!.

O girl, seeker after knowledge, may the lady advanced in knowledge amongst the learned, wise, sweet-tongued and well read, in any part of the earth, enlighten thee, storng as vital air!.

O girl, receiving education, may a learned, noble, beautiful lady, in any part of the earth make thee glorious like the sun!.

O girl student, may a lady advanced in knowledge amongst the learned, full of pure knowledge, and well versed in the vedas, in any part of the earth, make thee forceful like electricity!.

O girl desirous of knowledge, may a learned lady, attired in beautiful clothes, and air-minded, well-known for her virtues, the bestower of fine moral qualities, in a good place of the earth, make thee sweet, like the juice of medicinal herbs!.

౪౯౨. మిత్రస్యేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః మిత్రో దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

యా యస్య స్త్రీ భవేత్సా తస్యైశ్వర్యం సతతం రక్షేదిత్యాహ.

భార్య భర్తయొక్క ఐశ్వర్యము నిరంతరము రక్షింపవలెను.

౪౯౨ మిత్రస్య చర్షణీధృతోఽవో దేవస్య సానసి। ద్యుమ్నం చిత్రశ్రవస్తమమ్॥౬౨॥

ప.వి:- మిత్రస్య, చర్షణీధృత ఇతి చర్షణి+ధృతః, అవః, దేవస్య, సానసి, ద్యుమ్నమ్, చిత్రశ్రవస్తమమితి చిత్రశ్రవః + తమమ్ ॥౬౨॥

పదార్థః :-(మిత్రస్య) సుహృదః (చర్షణీధృతః) సుశిక్షయా మనుష్యాణాం ధర్తుః (అవః) రక్ష (దేవస్య) కమనీయస్య పత్యుః (సానసి) సంభక్తవ్యం పురాణమ్ (ద్యుమ్నమ్) ధనమ్ (చిత్రశ్రవస్తమమ్) చిత్రాణ్యాశ్చర్యభూతాని శ్రవాంస్యన్నాదీని యస్మాత్ తమ్. ॥౬౨॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! త్వం చర్షణీధృతో మిత్రస్య దేవస్య పత్యుశ్చిత్రశ్రవస్తమం సానసి ద్యుమ్నమవః ॥౬౨॥

భావార్థః:-గృహకృత్యకుశలయా స్త్రియా సర్వాణ్యన్తర్గృహకృత్యాని స్వాధీనాని రక్షిత్వా యథావదున్నేయాని. ॥౬౨॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! నీవు (చర్షణీధృతః) ఉత్తమశిక్షణచే మానవులను ధరించువాడు (మిత్రస్య) మిత్రుడు (దేవస్య) దివ్యగుణయుక్తుడగు భర్తయొక్క (చిత్రశ్రవస్తమమ్) ఆశ్చర్యరూపమగు అన్నము మున్నగు పదార్థములను గలిగి (సానసి) సేవించదగిన ప్రాచీనమైన (ద్యుమ్నమ్) ధనమును (అవః) రక్షణయొనర్చుము.॥౬౨॥

భావార్థము :- గృహకృత్యములందు కుశలురాండ్రగు మహిళామణులు గృహమందలి సకలకార్యములను తమ స్వాధీనమునునుంచుకొని ఉత్తమముగ వృద్ధిపరచవలెను.॥౬౨॥

62.O woman, protect the valuable ancestral property of thy glorious husband, who loves thee, is the guardian of the people, and master of various nice foodstuffs!.

౪౯౩.దేవస్త్వేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, సవితా దేవతా, భురిగ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౪౯౩ దేవస్త్వా సవితోద్వపతు సుపాణిః స్వఙ్గురిః సుబాహురుత శక్త్యా ।

అవ్యథమానా పృథివ్యామాశా దిశఽ ఆపృణ ॥౬౩॥

ప.విః-దేవః, త్వా సవితా, ఉత్, వపతు, సుపాణిరితి సు+పాణిః, స్వఙ్గురిరితి సు + అఙ్గురిః, సుబాహురితి సు +బాహుః, ఉత, శక్త్యా, అవ్యథమానా, పృథివ్యామ్, ఆశాః, దిశః, ఆ, పృణ ॥౬౩॥

పదార్థః :- (దేవః) దివ్యగుణకర్మస్వభావః పతిః (త్వా) త్వామ్ (సవితా) సూర్య ఇవైశ్వర్యప్రదః (ఉత్) ఉత్కృష్టతయా (వపతు) బీజవత్ సంతనోతు (సుపాణిః) ప్రశస్తహస్తః (స్వఙ్గురిః) శోభనా అఙ్గులయో యస్య సః కమలకాదిత్వాల్లత్వమ్ (సుబాహుః) శోభనభుజః (ఉత) అపి (శక్త్యా) సామర్థ్యేన సహ వర్తమానో వర్తమానా వా (అవ్యథమానా) అభీతాఽచలితా సతీ (పృథివ్యామ్) పృథివీస్థాయామ్ (ఆశాః) ఇచ్ఛాః (దిశః) కాష్ఠాః (ఆ) (పృణ) పిపూర్ధి.॥౬౩॥

అన్వయః:-హే స్త్రీ!సుబాహుః సుపాణిః స్వఙ్గురిః సవితేవ దేవః పతిః శక్త్యా పృథివ్యాంత్వోద్వపతూత శక్త్యాఽవ్యథమానా సతీ త్వం పత్యుః సేవనేన స్వకీయా ఆశా యశసా దిశశ్చ ఆపృణ.॥౬౩॥

భావార్థః :-స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం ప్రీతౌ హృద్యౌ సుపరీక్షితౌ స్వేచ్ఛయా స్వయమ్వరం వివాహం కృత్వాఽతివిషయాసక్తిం విహాయ ఋతుగామినౌ సన్తౌ సామర్థ్యహానిం కదాచిన్న కుర్యాతామ్. నహి

జితేంద్రియయోః స్త్రీపురుషయోర్రోగప్రాదుర్భావో బలహానిశ్చ జాయతే. తస్మాదేతదనుతిష్ఠేతామ్. ॥౬౩॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ రత్నమా! (సుబాహుః) చక్కని బాహువులుగల (సుపాణిః) సుందరహస్తములుగల (స్వఙ్గురిః) శోభావంతమగు అంగుళీయములుగల (సవితా) సూర్యునివంటి ఐశ్వర్యదాత (దేవః) చక్కనిగుణ కర్మ స్వభావములతో గూడిన నీ పతి (శక్త్యా) తన సామర్థ్యముచే (పృథివ్యామ్) భూమిపైనున్న (త్వా) నిన్ను (ఉద్వపతు) వృద్ధితో గర్భవతిగ నొనర్చుగాక! (ఉత) మరియు నీవును నీ సామర్థ్యముచే (అవ్యథమానా) నిర్భయముగా పతిసేవతో నీయొక్క (ఆశాః) కామితములను పొందుము. మరియు కీర్తిచే సకల (దిశః) దిశలను (ఆపృణ) పూరించుము. ॥౬౩॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషులు ప్రసన్నచిత్తముతో ఒండొరులు హృదయపూర్వకముగా పరస్పరము పరీక్షించుకొని తమతమ ఇచ్ఛానుసారము స్వయంవర వివాహమొనర్చుకొనవలెను. అధిక విషయాసక్తిని వదలి ఋతుగాములై తమసామర్థ్యమునకు హానిగలిగించుకొనవలదు. ఏలన! ఇట్టి సామర్థ్యమును పరిరక్షించుకొనినచో ఏలాంటి వ్యాధులుగాని, బలహీనతగాని జరుగదు. కావుననే దీనిని శ్రద్ధగా, చక్కగా యనుష్ఠించవలయును. ॥౬౩॥

63.O woman, let thy majestic husband, with lovely arms, with lovely hands, with lovely fingers, by the power he hath, make thee, residing on the earth, pregnant. Thou shouldst serve thy husband without fear, and fill all directions with thy desire and fame!.

౪౯౪. ఉత్థాయేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, మిత్రో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీత్యుపదిశ్యతే. అట్టి స్త్రీ ఏటువంటిదై ఉండవలయును?

౪౯౪ ఉత్థాయ బృహతీ భవోదు తిష్ఠ ధ్రువా త్వమ్ ।

మిత్రైతాం త ఉఖాం పరిదదామ్యభిత్త్యా ఏషా మా భేది ॥౬౪॥

ప.వి:- ఉత్థాయ, బృహతీ, భవ, ఉత్, ఊఀ ఇత్యూఀ, తిష్ఠ, ధ్రువా, త్వమ్ మిత్ర, ఏతామ్, తే, ఉఖామ్, పరి, దదామి, అభిత్త్యై, ఏషా, మా, భేది ॥౬౪॥

పదార్థః :- (ఉత్థాయ) ఆలస్యం విహాయ (బృహతీ) మహాపురుషార్థయుక్తా (భవ) (ఉత్) (ఉ) (తిష్ఠ) (ధ్రువా) మంగలకార్యేషు కృతనిశ్చయా (త్వమ్) (మిత్ర) సుహృత్ (ఏతామ్) (తే) తుభ్యమ్ (ఉఖామ్) ప్రాప్తవ్యాం కన్యామ్ (పరి) సర్వతః (దదామి) (అభిత్త్యై) భయరాహిత్యాయ (ఏషా) ప్రత్యక్షప్రాప్తా పత్నీ (మా) నిషేధే (భేది) భిద్యతామ్. ॥౬౪॥

అన్వయః :-హే విదుషి కన్యే! త్వం ధ్రువా బృహతీ భవ. వివాహాయోత్తిష్ఠ, ఉఖ్యాయైతం పతిం స్వీకురు. హే మిత్ర! త ఏతాముఖామభిత్త్యై పరిదదామి. ఉ త్వయైషా మా భేది. ।౬౪॥

భావార్థః :-కన్యా వరశ్చ స్వప్రియం పురుషం స్వకాన్తాం కన్యాం చ స్వయం పరీక్ష్య స్వీకర్తు మిచ్ఛేత్. యదా ద్వయోర్వివాహకరణే నిశ్చయః స్యాత్ తదైవ మాతాపిత్రాచార్యాదయ ఏతయోర్వివాహం కుర్యు రేతౌ పరస్పరం భేదభావం వ్యభిచారం చ కదాచిన్న కుర్యాతామ్. కిం తు స్వస్త్రీవ్రతః పుమాన్ స్వపతివ్రతా స్త్రీ చ సంగతౌ స్యాతామ్. ।౬౪॥

పదార్థము :-విద్యావతివగు ఓ కన్యా! (త్వమ్) నీవు (ధ్రువా) శుభకార్యములందు నిశ్చిత బుద్ధిగలదానవు (బృహతీ) గొప్ప పురుషార్థపరురాలవు (భవ) అగుము. వివాహమొనర్చుకొనుటకై (ఉత్తిష్ఠ) ఉద్యతురాలవు కమ్ము (ఉఖ్యాయ) సోమరితనమును వదలివేసి ఈ పతిని స్వీకరించుము (మిత్ర) ఓ మిత్రమా (తే) నీకొరకు (ఏతామ్) ఇట్టి (ఉఖామ్) పొందదగిన కన్యను (అభిత్త్యై) భయరహితముగుటకై (పరిదదామి) సకల విధముల నిచ్చుచున్నాను (ఉ) కావున నీవు (ఏషా) ప్రత్యక్షముగ ప్రాప్తించిన యీ కన్యను (మాభేది) భిన్నముగా జూడకుము. ।౬౪॥

భావార్థము :-వధూవరు లిరువురును పరస్పర ప్రసన్నచిత్తముతో కన్య పురుషుని, పురుషుడు కన్యను చక్కగా పరీక్షించుకొని గ్రహించుటకు నిశ్చయపరచుకొనవలెను. ఆ యిరువురు వివాహమాడ నిశ్చయించు కొనునప్పుడే తల్లిదండ్రులు, ఆచార్యులు మున్నగువారు ఆ యిరువుర వివాహమొనర్చవలెను. ఆ యిరువురు ఎన్నడును పరస్పర విభేదము, వ్యభిచారము మున్నగు ఆలోచనలనైనను చేయవలదు. సతినియమములందు పురుషుడు, పతివ్రతయై స్త్రీయును ఉండదగును. ।౬౪॥

64.O educated girl, be highly active, and firm in noble resolves. Get ready, and shedding idleness, marry this husband. O friend, I hand over this girl to thee, to remain without fear. Never separate her from thyself!.

౪౯౫ వసవస్త్వేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, వస్వాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః, ధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తౌ స్త్రీపురుషౌ ప్రతి విద్వాంసః కిం కుర్యు రిత్యాహ.

అట్టి స్త్రీపురుషులయెడ విద్వాంసులు ఏమి చేయవలయును?

౪౯౫ వసవస్త్వాకృణ్వన్తు గాయత్రేణ ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వద్రుద్రాస్త్వాకృణ్వన్తు త్రైష్టుభేన ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వదాదిత్యాస్త్వాకృణ్వన్తు జాగతేన ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వద్విశ్వే త్వా దేవా వైశ్వానరాఽ ఆవృణ్ ద్వాను్వష్టుభేన ఛన్దసాఽఙ్గిరస్వత్ ।౬౫॥

ప.వి:- వసవః త్వా, అ, ధూపయన్తు, గాయత్రేణ, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్, రుద్రాః, త్వా, అ, ధూపయన్తు, త్రైష్టుభేన త్రైష్టుభేనేతి త్రై + స్తుభేన, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్, ఆదిత్యాః, త్వా, అ, ధూపయన్తు, జాగతేన, ఛన్దసా అఙ్గిరస్వత్, విశ్వే, త్వా, దేవాః, వైశ్వానరాః, అ, ధూపయన్తు, ఆనుష్టుభేన, ఆనుష్టుభేనేతి ఆను + స్తుభేన, ఛన్దసా, అఙ్గిరస్వత్ ॥౬౦॥

పదార్థః :-(వసవః) ఆదిమా విద్వాంసః (త్వా) త్వాం పుమాంసం స్త్రియం వ (అ) సమన్తాత్ (ధూపయన్తు) ప్రదీప్యన్తామ్ (గాయత్రేణ) గాయన్తి సద్విద్యా యేన తేన వేదస్థవిభక్తేన స్తోత్రేణ (ఛన్దసా) (అఙ్గిరస్వత్) అగ్నివత్ (రుద్రాః) మధ్యమా విద్వాంసః (త్వా) (అ) (ధూపయన్తు) (త్రైష్టుభేన) త్రీణి కర్మోపాసనాజ్ఞానాని స్తోభన్తే స్థిరీకుర్వన్తి యేన (ఛన్దసా) (అంగిరస్వత్) ప్రాణవత్ (ఆదిత్యాః) ఉత్తమా విపశ్చితః (త్వా) (అ) (ధూపయన్తు) (జాగతేన) జగద్విద్యాప్రకాశకేన (ఛన్దసా) (అంగిరస్వత్) సూర్యవత్ (విశ్వే) సర్వే (త్వా) (దేవాః) సదుపదేశప్రదాతారః (వైశ్వానరాః) సర్వేషు నరేషు రాజన్తః (అ) (ధూపయన్తు) (ఆనుష్టుభేన) విద్యాం గృహీత్వా పశ్చాద్దుఃఖానిస్తభ్నువన్తి యేన తేన (ఛన్దసా) (అంగిరస్వత్) సమస్తౌషధిరసవత్. ॥౬౦॥

అన్వయః :-హే స్త్రీ పురుష వా! వసవో గాయత్రేణ ఛన్దసా యాం యం త్వాఽఙ్గిరస్వదాధూపయన్తు. రుద్రాస్త్రైష్టుభేన ఛన్దసా త్వాఽఙ్గిరస్వదాధూపయన్తు. ఆదిత్యా జాగతేన ఛన్దసా త్వాఽఙ్గిరస్వదాధూపయన్తు. వైశ్వానరా విశ్వే దేవా ఆనుష్టుభేన ఛన్దసా త్వాఽఙ్గిరస్వదాధూపయన్తు. ॥౬౦॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం యే యాశ్చ విద్వాంసః విదుష్యశ్చ శరీరాత్మ బలకారోపదేశేన సుశోభయేయుస్తేషామేవ సేవాసఙ్గౌ సతతం కుర్యాతామ్. నేతరేషాం క్షుద్రాణామ్. ॥౬౦॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ లేక పురుషుడా! (వసవః) శ్రేష్ఠవిద్వాంసులు (గాయత్రేణ) ఎవ్వానిచే శ్రేష్ఠమగు వేదవిద్యలను గానమొనర్చెదరో అట్టి వేదవిభాగరూపమగు స్తోత్రమగు (ఛన్దసా) గాయత్రీ ఛందస్సుతో అ (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) అగ్నివలె (అధూపయన్తు) ప్రకాశపరచుగాక! (రుద్రాః) మధ్యమ విద్వాంసులు (త్రైష్టుభేన) జ్ఞానకర్మోపాసనలు స్థిరముగనున్న (ఛన్దసా) వేదస్తోత్ర భాగముచే (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె (త్వా) నిన్ను (అధూపయన్తు) ప్రజ్వలితమొనర్చుదురుగాక! (ఆదిత్యాః) ఉత్తమవిద్వాంసులు (జాగతేన) జగత్తుయొక్క విద్యను ప్రకాశపరచు (ఛన్దసా) వేదముయొక్క స్తోత్రభాగముచే (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) సూర్యునివంటి తేజధారిగ (అధూపయన్తు) శుద్ధపరతురుగాక! (వైశ్వానరాః) సమస్త మానవులందు శోభాయమానులు (దేవాః)

సత్యోపదేశము నొనర్చువారు (విశ్వే) సకలవిద్వాంసులు (అనుష్టుభేన) విద్యార్జనమైన తరువాత దుఃఖములనుండి విముక్త మొనర్చు (ఛన్దసా) వేదభాగముతో (త్వా) నిన్ను (అఙ్గిరస్వత్) సమస్త ఓషధుల రసమువలె (ఆఛృన్దన్తు) శుద్ధత్వమును సంపాదిత మొనర్తురుగాక! ॥౬౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకార మున్నది. ఓ స్త్రీపురుషులారా! శరీరాత్మలకు బలముచేకూర్చు నుపదేశములతో సుశోభితమొనర్చునట్టి విద్వాంసుల, విదుషీరత్నముల సేవలను, సాంగత్యములను ఎల్లప్పుడు చేయుచుండుడు. అల్పబుద్ధులగు స్త్రీపురుషులతో ఎప్పుడును సాంగత్యమొనర్చవలదు. ॥౬౫॥

65.O man or woman, may the Vasu Brahmcharis, illuminate thee like fire, with Gayatri verses. May the Rudra Brahmcharis, strengthen thee like vital breath with Trishtup verses. May the Aditya Brahmcharis make thee pure and lustrous, with Jagati verses. May all the sages and preachers of truth, make thee pure like medicinal herbs, with Anushtap verses!.

౬౬. ఆకూతిమిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, అగ్న్యాదయో మంత్రోక్తా దేవతాః, విరాడ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తే స్త్రీపురుషౌ కిం కుర్యు రిత్యాహ. మరల నా స్త్రీ పురుషు లేమి చేయవలయును?

౬౬. ఆకూతిమగ్నిం ప్రయుజꣳ స్వాహా మనో మేధామగ్నిం ప్రయుజꣳ స్వాహా చిత్తం విజ్ఞాతమగ్నిం ప్రయుజꣳ స్వాహా వాచో విధృతిమగ్నిం ప్రయుజꣳ స్వాహా। ప్రజాపతయే మనవే స్వాహాఽగ్నయే వైశ్వానరాయ స్వాహా ॥౬౬॥

ప.వి:- ఆకూతిమిత్యా + కూతిమ్, అగ్నిమ్ ప్రయుజమితి ప్ర+ యుజమ్ స్వాహా, మనః, మేధామ్, అగ్నిమ్, ప్రయుజమితి ప్ర + యుజమ్ స్వాహా, చిత్తమ్, విజ్ఞాతమితి వి + జ్ఞాతమ్, అగ్నిమ్, ప్రయుజమితి ప్ర + యుజమ్, స్వాహా, వాచః, విధృతిమితి వి + ధృతిమ్, అగ్నిమ్,

ప్రయుజమితి ప్ర + యుజమ్, స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా + పతయే, మనవే, స్వాహా, అగ్నయే, వైశ్వానరాయ, స్వాహా ॥౯౯॥

పదార్థః :-(ఆకూతిమ్) ఉత్సాహకారికాం క్రియామ్ (అగ్నిమ్) ప్రసిద్ధం పావకం (ప్రయుజమ్) యః సర్వాన్ యునక్తి తమ్ (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (మనః) ఇచ్ఛాసాదనమ్ (మేధామ్) ప్రజ్ఞామ్ (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (ప్రయుజమ్) (స్వాహా) సత్యయా వాచా (చిత్తమ్) చేతతి యేన తత్ (విజ్ఞాతమ్) (అగ్నిమ్) అగ్నిమివ భాస్వరమ్ (ప్రయుజమ్) వ్యవహారేషు ప్రయుక్తమ్ (స్వాహా) సత్యేన వ్యవహారేణ (వాచః) వాణ్యాః (విధృతిమ్) వివిధం ధారణమ్ (అగ్నిమ్) యోగాభ్యాసజనితాం విద్యుతమ్ (ప్రయుజమ్) సంప్రయుక్తమ్ (స్వాహా) క్రియాయోగరీత్యా (ప్రజాపతయే) ప్రజాస్వామినే (మనవే) మననశీలాయ (స్వాహా) సత్యాం వాణీమ్ (అగ్నయే) విజ్ఞానస్వరూపాయ (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషు నరేషు రాజమానాయ జగదీశ్వరాయ (స్వాహా) ధర్మ్యాం క్రియామ్.॥౯౯॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషాః భవన్తో వేదస్థైర్గాయత్ర్యాదిభిశ్ఛన్దోభిః స్వాహా ఆకూతిం ప్రయుజమగ్నిం స్వాహా, మనో మేధాం ప్రయుజమగ్నిం స్వాహా చిత్తం విజ్ఞాతం ప్రయుజమగ్నిం స్వాహా వాచో విధృతిం ప్రయుజమగ్నిం మనవే ప్రజాపతయే స్వాహాఽగ్నయే వైశ్వానరాయ స్వాహా చ ప్రాపయ్య సతత మాప్నువన్తు.॥౯౯॥

భావార్థః :-అత్రాఽఽఽచ్ఛందస్త్వితి పదం పూర్వమంత్రాదను వర్తతే. మనుష్యైః పురుషార్థేన వేదాది శాస్త్రాణ్యధీత్యోత్సాహాదీనున్నీయ వ్యవహారపరమార్థక్రియా ప్రయోగేణాభ్యుదయిక నిఃశ్రేయసే సమాప్నువన్తు॥౯౯॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీపురుషులారా! వేదమునందలిగాయత్రీ మున్నగు మంత్రములచే (స్వాహా) సత్యక్రియతో (ఆకూతిమ్) ఉత్సాహమునిచ్చు క్రియను (ప్రయుజమ్) ప్రేరణనిచ్చునట్టి (అగ్నిమ్) ప్రసిద్ధాగ్నిని (స్వాహా) సత్యవాణిచే (మనః) ఇచ్ఛాసాధనమును (మేధామ్) బుద్ధి మరియు (ప్రయుజమ్) సంబంధపరచు (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (స్వాహా) సత్యవ్యవహారముద్వారా (విజ్ఞాతమ్) తెలిసికొనిన విషయములను (ప్రయుజమ్) వ్యవహారములందు ప్రయోగించిన (అగ్నిమ్) అగ్నివలె ప్రకాశించు (చిత్తమ్) చిత్తమును (స్వాహా) యోగక్రియాపద్ధతులందు (వాచః) వాణులను (విధృతిమ్) అనేక విధములగు ధారణను (ప్రయుజమ్) ఉత్తమముగ ప్రయోగమొనర్చబడిన (అగ్నిమ్) యోగాభ్యాసముచే ఉత్పన్నపరచినట్టి విద్యుత్తును (ప్రజాపతయే) ప్రజలస్వామియగు (మనవే) మననశీలురకొరకు (స్వాహా)సత్యవాణిని మరియు (అగ్నయే) విజ్ఞాన స్వరూపుడును (వైశ్వానరాయ) సమస్త మానవులందు ప్రకాశమానుడైయుండు జగదీశ్వరునకు (స్వాహా) ధర్మముతో గూడిన క్రియను యుక్తపరచి నిరంతరము (ఆప్నువన్తు) ఉత్తమరీతిలో శుద్ధపరచుడు. ౯౯॥

భావార్థము :- ఇచ్చట పూర్వమంత్రమునుండి (అధ్యక్షస్య) అను పదమును తిరిగిగైకొనబడినది. మానవులు పురుషార్థపరులై వేదాదిశాస్త్రములను చదివి ఉత్సాహమును వృద్ధిపరచుకొని వ్యావహారిక, పారమార్థిక క్రియలను ఆచరించుచు ఇహపరలోక సౌఖ్యములను సాధించుకొనవలయును. ॥౬౬॥

66.Realise, through the practice of truth, the thoughtful soul, fit to understand the true essence of things and their use.

Realise through yoga, mind, wisdom, and soul their impeller, know fully the fire like soul, the impeller of thought and knowledge.

Realigse well speech and steady abstraction of the mind, and their urger, the yogic force.

Revere the wise ruler, the Protector of the people.

Eulogise the Self Effulgent Lord, the Friend of all.

౪౯౭.విశ్వో దేవస్యేత్యస్యాత్రేయ ఋషిః, సవితా దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్గృహస్థైః కిం కార్యమిత్యాహ. గృహస్థులేమి యొనర్చవలయును?

౪౯౭ విశ్వో దేవస్య నేతుర్మర్తో వురీత సఖ్యమ్।

విశ్వో రాయఇ్షుధ్యతి ద్యుమ్నం వృణీత పుష్యసే స్వాహా ॥౬౭॥

ప.వి:- విశ్వః, దేవస్య, నేతుః, మర్తః, వురీత, సఖ్యమ్, విశ్వః, రాయే, ఇషుధ్యతి, ద్యుమ్నమ్, వృణీత, పుష్యసే, స్వాహా ॥౬౭॥

పదార్థః :-(విశ్వః) సర్వః (దేవస్య) సర్వజగత్ప్రకాశకస్య పరమేశ్వరస్య (నేతుః) సర్వనాయకస్య (మర్తః) మనుష్యః (వురీత) స్వీకుర్యాత్ (సఖ్యమ్) సఖ్యుర్భావం కర్మ వా (విశ్వః) అఖిలః (రాయే) శ్రియై (ఇషుధ్యతి) శరాదీని శస్త్రాణి ధరేత్. లేట్ప్రయోగోఽయమ్ (ద్యుమ్నమ్) ప్రకాశయుక్తం యశోఽన్నం వా. ద్యుమ్నం ద్యోతతేర్యశోఽన్నం వా. నిరు ౫.౫ (వృణీత) స్వీకుర్యాత్ (పుష్యసే) పుష్టో భవేః (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్.॥౬౭॥

అన్వయః :-యథా విద్వాంస్తథా విశ్వో మర్తో నేతుర్దేవస్య సఖ్యం వురీత విశ్వో మనుష్యో రాయ ఇషుధ్యతి. స్వాహా ద్యుమ్నం వృణీత యథా చైతేన త్వం పుష్యసే తథా వయమపి భవేమ.॥౬౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. గృహస్థైర్మనుష్యైః పరమేశ్వరేణ సహ మైత్రీం కృత్వా సత్యేన వ్యవహారేణ శ్రియం ప్రాప్య యశస్వీని కర్మాణి నిత్యం కార్యాణి. ॥౬౭॥

పదార్థము :-విద్వాంసులు గ్రహణమొనర్చునట్లే (విశ్వః) సమస్త (మర్తః) మానవులు (నేతుః) సర్వమునకు నాయకుడు (దేవస్య) సకలజగత్ప్రకాశకుడునగు పరమేశ్వరుని (సఖ్యమ్) మైత్రిని (వురీత) స్వీకరించవలెను (విశ్వః) సకలమానవులు (రాయే) శోభ మరియు లక్ష్మికొరకై (ఇషుధ్యతి) బాణము మున్నగు ఆయుధములను ధరించవలెను. (స్వాహా) సత్యవాణి మరియు (ద్యుమ్నమ్) ప్రకాశవంతమగు యశస్సు మరియు అన్నమును (వృణీత) గ్రహించవలెను. ఈ కర్మద్వారా నీ వెట్లు (పుష్యసే) పుష్టివంతుడవగుచున్నావో మేమును అట్లే అగుదుముగాక!॥౬౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. గృహస్థులగు మానవులెల్లరును పరమేశ్వరుని సఖ్యమున సత్యవ్యవహారముచే ధనమును సంపాదించుకొని కీర్తిప్రతిష్ఠలను గలిగించు కర్మలను సదా ఆచరించవలెను.॥౬౭॥

67. Let all mortals seek the friednship of God, the Maker of the universe. Let all use arms for glory and wealth, and possess truthful speech, fame and food. Just as thou properest thereby, let all of us prosper.

౪౯౮.మా స్వీత్యస్య ఆత్రేయ ఋషిః, అమ్బా దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మాతాపితరౌ ప్రతి పుత్రాదయః కిం కిం బ్రూయురిత్యాహ.

తల్లిదండ్రులతో పుత్రాదు లెట్లు సంభాషించవలయును?

౪౯౮ మా సు భిత్థా మా సు రిషోఽమ్బ ధృష్ణు వీరయస్వ సు।

అగ్నిశ్చేదం కరిష్యథః॥౬౮॥

ప.వి:-మా, సు, భిత్థాః, మా, సు, రిషః, అమ్బ, ధృష్ణు, వీరయస్వ, సు, అగ్నిః, చ, ఇదమ్, కరిష్యథః॥౬౮॥

పదార్థః :-(మా)(సు) (భిత్థాః) భేదం కుర్యాః (మా) (సు) (రిషః) హింస్యాః (అమ్బ) మాతః (ధృష్ణు) దార్ఢ్యమ్ (వీరయస్వ) ఆరబ్ధస్య కర్మణః సమాప్తిమాచర. (సు) (అగ్నిః) పావకఇవ (చ) (ఇదమ్) (కరిష్యథః) కరిష్యమాణం సాధయిష్యథః ॥౬౮॥

అన్వయః :-హే అమ్బ! త్వమస్మాన్ విద్యాతో మా సు భిత్థా మా సురిషో ధృష్ణు సువీరయస్వ చైవ కుర్వన్తౌ యువాం మాతాపుత్రావగ్నిరివేదం కరిష్యథః.॥౬౮॥

భావార్థః :-మాతా సుసన్తానాన్ సుశిక్షేత. యత ఇమే పరస్పరం ప్రీతా భవేయుర్వీరాశ్చ యత్కర్తవ్యం తత్కుర్యు రకర్తవ్యం చ నాచరేయుః.॥౬౮॥

పదార్థము :-(అమ్బ) ఓ మాతా! నీవు మమ్ము విద్యనుండి (మా సుభిక్థాః) వేరుపరచకుము. (మా సురిషః) దుఃఖముల గలిగించకుము. (ధృష్ణు) దృఢత్వముచే (ను వీరయస్వ) ప్రారంభించిన ఉత్తమ కర్మలను పూర్తిజేయుము. ఇట్లొనర్చుచు మాతాపుత్రులిరువురుము (అగ్నిః) అగ్నివలె (చ) మరియు (ఇదమ్) పూర్తిజేయదగిన ఈ సమస్తకర్మలను (కరిష్యథః) ఆచరించుడు. ౬౮॥

భావార్థము :- తల్లి తన సంతానమును పరస్పరము స్నేహమయులు, ప్రీతియుక్తులునై వీరులగుటకు, విద్వాంసులగుటకు చేయదగిన కర్మలను చేయుచు, చేయదగని కర్మలనుండి దూరముగ నుండునట్లు చక్కని శిక్షణ నీయదగును. ౬౮॥

68.O motehr, wean us not from education, harm us not. Accomplish with determination the task undertaken. May thou and thy son thus, resolute like fire, finish this task worth doing!.

౪౯౯. దృంహస్వేత్యస్యాత్రేయ ఋషిః, అమ్బా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః పతిః స్వపత్నీం ప్రతి కిం కిం వదేదిత్యాహ. పతి తన పత్నితో నే మేమి సంభాసించవలయును?

౪౯౯ దృ౨హస్వ దేవి పృథివి స్వస్తయఽ ఆసురీ మాయా

స్వధయా కృతాసి। జుష్టం దేవేభ్యఽ ఇదమస్తు హవ్యమరిష్టా

త్వముదిహి యజ్ఞేఽ అస్మిన్ ।౬౯॥

ప.విః- దృ౨హస్వ, దేవి, పృథివి, స్వస్తయే, ఆసురీ, మాయా, స్వధయా, కృతా, అసి, జుష్టమ్, దేవేభ్యః, ఇదమ్, అస్తు, హవ్యమ్, అరిష్టా, త్వమ్, ఉత్, ఇహి, యజ్ఞే, అస్మిన్।౬౯॥

పదార్థః :- (దృంహస్వ) వర్ధస్వ (దేవి) విద్యాయుక్తే (పృథివి) భూమిరివ పృథువిద్యే (స్వస్తయే) సుఖాయ (ఆసురీ) యేఽసుషు ప్రాణేషు రమన్తే తేషాం స్వ (మాయా) ప్రజ్ఞా (స్వధయా) ఉదకేనాన్నేన వా (కృతా) నిష్పాదితా (అసి) (జుష్టమ్) సేవితమ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యేభ్యో గుణేభ్యో వా (ఇదమ్) (అస్తు) (హవ్యమ్) దాతుం యోగ్యం విజ్ఞానమ్ (అరిష్టా) అహింసితా (త్వమ్) (ఉత్) (ఇహి) ప్రాప్నుహి (యజ్ఞే) సంగతవ్యే గృహాశ్రమే (అస్మిన్) వర్తమానే.౬౯॥

అన్వయః :-హే పృథివి దేవి పత్ని! త్వయా స్వస్తయే స్వధయా యాఽఽసురీ మాయాఽస్తి సా కృతాఽసి తయా త్వం మాం పతిం దృంహస్వాఽరిష్టా సత్యస్మిన్ యజ్ఞ ఉదిహి. యత్ త్వయేదం జుష్టం హవ్యం కృతమస్తి. తద్దేవేభ్యోఽస్తు.౬౯॥

భావార్థః :-యా స్త్రీ పతిం ప్రాప్య గృహే వర్తతే తయా సుబుద్ధ్యా సుఖాయ ప్రయత్నో విధేయః. సుసంస్కృతం సర్వమన్నాదిప్రీతికరం సంపాదనీయమ్. న కదాచిత్కస్యచిద్ధింసా వైరబుద్ధిర్వాక్వచిత్కార్యా.॥౬౯॥

పదార్థము :- (పృథివి) భూమివలె విద్యయొక్క విస్తారతను పొందిన (దేవి) విద్యావతివగు ఓ పత్నీ! నీవు (స్వస్తయే) సుఖముకొరకై (స్వధయా) అన్నజలములతో (ఆసురీ) ప్రాణపోషకులగు పురుషుల (మాయా) బుద్ధిని (కృత్వా) సాధించి (అసి) ఉన్నావు. దానితో (త్వమ్) పతినగు నాకు నీవు (దృంహస్వ) ఉన్నతిని గలిగించుము (అరిష్టా) హింసలేనిదానవై (అస్మిన్) ఈ (యజ్ఞే) సాంగత్యమొనర్పదగిన ఈ గృహస్థాశ్రమమున (ఉదిహి) ప్రకాశమును పొందుము. నీవు (జుష్టమ్) సేవించిన (ఇదమ్) ఈ (హవ్యమ్) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన పదార్థములను (దేవేభ్యః) విద్వాంసుల లేక ఉత్తమ గుణములను పొందువారను (అస్తు) అగుదుముగాక. ॥౬౯॥

భావార్థము :-వివాహితస్త్రీ ఉదారబుద్ధితో సుఖములను కూర్చుటకు ప్రయత్నించవలెను. తినిత్రాగునట్టి అన్నజలములు మున్నగు పదార్థములను రుచికరము, బలకరమునగునట్లు చేయించవలయును లేక చేయవలెను ఇతరులకు దుఃఖము గలిగించుటగాని, వారితో వైర, ద్వేషబుద్ధి గలిగియుండుటగాని తగదు. ॥౬౯॥

69.O wife, equipped with knowledge, and possessing learning vast like the earth, thou hast corrected the low mentality of self-interested persons, with food and water, for their good. Make me thy husband prosper. Being nonviolent, attain to fame in this domestic life. May this oblation be accepted by the learned!.

౫౦౦. ద్రువన్న ఇత్యస్య సోమాహుతిర్ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః సా స్వభర్తారం ప్రతి కథం కథం సంవదేతేత్యాహ. ఆ స్త్రీ పతితో నెట్లు సంభాషించవలయును?

౫౦౦ ద్రువన్నః సర్పిరాసుతిః ప్రత్నో హోతా వరేణ్యః।

సహసస్పుత్రో౽ అద్భుతః ॥౭౦॥

ప.వి:-ద్రువన్నః ఇతి ద్రు+అన్నః, సర్పిరాసుతిరితి సర్పిః+ఆసుతిః, ప్రత్నః, హోతా, వరేణ్యః సహసః, పుత్రః, అద్భుతః ॥౭౦॥

పదార్థః :-(ద్రువన్నః) ద్రవో వృక్షాదయ ఓషధయో౽న్నాని వా యస్య సః (సర్పిరాసుతిః) సర్పిషో ఘృతాదేరాసుతిః సవనం యస్య సః (ప్రత్నః) పురాతనః (హోతా) దాతా గ్రహీతా (వరేణ్యః) స్వీకర్తుమర్హః (సహసః) బలవతః (పుత్రః) అపత్యమ్ (అద్భుతః) ఆశ్చర్యగుణకర్మస్వభావః.॥౭౦॥

అన్వయః :-హే పతే! ద్రవన్నః సర్పిరాసుతిః ప్రత్నో హోతా వరేణ్యః సహసస్పుత్రోఽద్భుత స్త్వం స్వస్తయేఽస్మిన్ యజ్ఞ ఉదిహి ఉదితో భవ.॥౭౦॥

భావార్థః :-అత్ర స్వస్తయే అస్మిన్ యజ్ఞ ఉదిహీతి పదచతుష్టయం పూర్వతోఽనువర్తతే. కన్యయా యస్య పితా కృతబ్రహ్మచర్యో బలవాన్ భవేద్యః పురుషార్థేన బహూన్యన్నాదీన్యర్జయితుం శక్నుయాత్ పవిత్రస్వభావః పురుషో భవేత్తేన సాకం వివాహం కృత్వా సతతం సుఖం భోక్తవ్యమ్. ॥౭౦॥

పదార్థము :-ఓ పతీ! (ద్రవన్నః) వృక్షములు మున్నగు ఓషధులు ఆహారముగ గలవాడవు. (సర్పిరాసుతిః) ఘృతము మున్నగు పదార్థములను శోధన మొనర్చువాడవు. (ప్రత్న) సనాతనమగు (హోతా) ఇచ్చిపుచ్చుకొనునట్టి (వరేణ్యః) వరించ, స్వీకరించ దగినట్టి (సహసః) బలశాలి (పుత్రః) పుత్రుడవు (అద్భుతః) ఆశ్చర్యకరగుణ కర్మస్వభావములుగలవాడవగు నీవు సుఖముల పొందుటకు ఈ గృహస్థాశ్రమమునందు శోభాయమానుడ వగుము. ॥౭౦॥

భావార్థము :-ఇచ్చట పూర్వమంత్రమునుండి ''(స్వస్తయే అస్మిన్, యజ్ఞే, ఉదిహి)'' అను నీ నాలుగు పదముల అనువృత్తి జరిగినది. బ్రహ్మచర్యముచే బలవంతుడగువానిని మరియు తన పురుషార్థముచే అన్నాది పదార్థములు విరివిగా సమకూర్చి యుంచు యా శుద్ధస్వభావముగల విద్వాంసుని వివాహమాడి నిరంతరము సుఖులై యుండవలెను.॥౭౦॥

70.O husband, fed on fruits of trees, and clarified butter, ever worthy of respect, giver and taker, the son of the strong, wonderful in qualities, deeds and temperament, be famous in this domestic life for enjoying happiness!.

౭౧.పరస్యా ఇత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్గాయత్రీ ఛన్దం, షడ్జః స్వరః.

పునః పతిః స్వపత్నీం ప్రతి కిం కిముపదిశేదిత్యాహ. మఱల పతి తన పత్నికి నేమేమి ఉపదేశించవలయును?

౭౧ పరస్యాఽ అధి సంవతోఽవరాఁ౨ అభ్యాతర।

యత్రాహమస్మి తాఁ౨ అవ ॥౭౧॥

ప.విః-పరస్యాః, అధి, సమ్వత ఇతి సమ్+వతః, అవరాన్, అభి, ఆ, తర, యత్ర, అహమ్। అస్మి। తాన్। అవ ॥౭౧॥

పదార్థః :-(పరస్యాః) ప్రకృష్టాయాః కన్యాయాః (అధి) (సంవతః) సంవిభక్తాన్ (అవరాన్) నీచానుత్కృష్టగుణస్వభావాన్ (అభి) (ఆ)(తర) ప్లవ (యత్ర)(అహమ్)(అస్మి)(తాన్) (అవ).॥౭౧॥

అన్వయః :-హే కన్యే! యస్యాః పరస్యా స్తవాహమధిష్ఠాతా భవితు మిచ్ఛామి. సా త్వం సమ్వతోఽవరానభ్యాతర. యత్ర కులేఽహ మస్మి తానవ.॥౭౧॥

భావార్థః :-కన్యయా స్వస్మా ఉత్కృష్టస్తుల్యో వా వరః స్వీకార్యః న నీచః. యస్య పాణిగ్రహణం కుర్యాత్తస్య సమ్బంధినో మిత్రాణి చ సర్వదా సంతోషణీయాని.॥౭౧॥

పదార్థము :- ఓ కన్యారత్నమా! (పరస్యాః) ఉత్తమకన్యవగు నీకు నేను (అది) స్వామిని కాగోరుచున్నాను. ఐతే నీవు (సంవతః) సంవిభాగ, సంకుచితమగు (అవరాన్) నీచ స్వభావములను (అభ్యాతర) ఉల్లంఘించి (యత్ర) ఏ వంశమున (అహమ్) నేను (అస్మి) యున్నానో (తాన్) ఆ యుత్తమ మనుష్యుల (అవ) రక్షణ యొనర్చుము. ॥౭౧॥

భావార్థము :-తనకన్న అధికబలశాలిని, విద్యావంతునిగాని, తనకు సమానమైన వానిని గాని భర్తగా స్వీకరించవలయునేగాని, చిన్నవానిని, న్యూనతలుగలవానిని స్వీకరించవలదు. భర్త కుటుంబీయులను మిత్రులను, ప్రసన్నముగ నుంచవలెను.॥౭౧॥

71.O well qualified girl, reject those who are equal or inferior to thee in strength and learning. I want to marry thee!.

౭౨.పరమస్యా ఇత్యస్య వారుణిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః సా స్వస్వామినం ప్రతి కిం కిమాదిశేదిత్యాహ.

అట్టి సతీతిలకము తన భర్తతో నెట్లు సంభాసించవలయును?

౭౨ పరమస్యాః పరావతో రోహిదశ్వఽ ఇహాగహి।

పురీష్యః పురుప్రియోఽగ్నే త్వం తరా మృధః ॥౭౨॥

ప.వి:- పరమస్యాః, పరావత ఇతి పరా + వతః, రోహిదశ్వ ఇతి రోహిత్ + అశ్వః, ఇహ, ఆ, గహి, పురీష్యః, పురుప్రియ ఇతి పురు + ప్రియః, అగ్నే, త్వమ్, తర, మృధః ॥౭౨॥

పదార్థః :-(పరమస్యాః) అనుత్తమగుణరూపశీలాయాః (పరావతః) దూరదేశాత్ (రోహిదశ్వః) రోహితోఽగ్న్యాదయోఽశ్వా వాహనాని యస్య సః (ఇహ) (ఆ) (గహి) ఆగచ్ఛ (పురీష్యః) పురీషేషు పాలనేషు సాధుః (పురుప్రియః) పురూణాం బహూనాం జనానాం మధ్యే ప్రియః ప్రీతః (అగ్నే) అగ్నిప్రకాశవద్విజ్ఞానయుక్త (త్వమ్) (తర) ఉల్లంఘ. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (మృధః) పరపదార్థాభికాంక్షిణః శత్రూన్.॥౭౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే పావక ఇవ తేజస్విన్ స్వామిన్! రోహిదశ్వః పురీష్యః పురుప్రియస్త్వమిహ పరావతో దేశాత్ పరమస్యాః కన్యాయాః కీర్తిం శ్రుత్వాఽఽగహి. తయా ప్రాప్తయా సహ మృధస్తర.॥౭౨॥

భావార్థః :-మనుష్యైః స్వస్యాః కన్యాయాః పుత్రస్య వా సమీపదేశే వివాహః కదాచిన్నైవ కార్యః. యావద్దూరే వివాహః క్రియతే తావదేవాఽధికం సుఖం జాయతే. నికటే కలహ ఏవ.॥౭౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) పావకునివలె తేజోవంతుడవు, విజ్ఞానశాలివగు నో పతీ! (రోహిదశ్వః) అగ్ని మున్నగు పదార్థములతో నున్న వాహనములతో (పురీష్యః) పరిపాలనలో శ్రేష్ఠుడవు (పురుప్రియః) సకలజనులపై ప్రీతినుంచువాడవగు (త్వమ్) నీవు (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమున (పరావతః) దూరదేశముల నుండి (పరమస్యాః) అత్యుత్తమ గుణరూప స్వభావములుగల కన్యయొక్క ప్రతిష్ఠను విని (ఆ గహి) వచ్చి ఆమెను గూడి (మృధః) ఇతరుల పదార్థముల నాశించు శత్రువులను (తర) తిరస్కరింపుము.॥౭౨॥

భావార్థము :- మనుష్యులు తమ పుత్రుల మరియు కన్యల సంబంధ వివాహములు దూరదేశము, ప్రాంతముల నుండియే చేయవలెను. ఎంతదూరమునుండి జేసికొనిన అంత అధిక సుఖముండును. సమీపమునందైనచో కలహములు జరుగుచుండును.॥౭౨॥

72.O learned and dignified husband, lord rf conveyances propelled by fire, excellent in affording protection, loved by many, come hitherward from the farthest distance, for marrying this beautiful renowned and well - behaved girl, and overcome our foes along with her!.

౫౦౩. యదగ్నే ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషౌ ప్రతి సమ్బన్ధినః కిం కిం ప్రతిజానీరన్నిత్యాహ.

స్త్రీపురుషులవల్ల సంబంధీకు లెట్టి ప్రతిజ్ఞల నొనరించవలెను?

౫౦౩ యదగ్నే కాని కాని చిదా తే దారుణి దధ్మసి।

సర్వం తదస్తు తే ఘృతం తజ్జుషస్వ యవిష్ఠ ॥౭౩॥

ప. వి:- యత్, అగ్నే, కాని, కాని, చిత్, ఆ, తే, దారుణి దధ్మసి, సర్వమ్, తత్, అస్తు, తే, ఘృతమ్, తత్, జుషస్వ, యవిష్ఠ ॥౭౩॥

పదార్థః :- (యత్) (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమాన (కాని) (కాని) (చిత్) అపి (ఆ) (తే) తుభ్యం తవ వా (దారుణి) కాష్ఠే (దధ్మసి) ధరామః (సర్వమ్) (తత్) (అస్తు) (తే) తవ (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (తత్) (జుషస్వ) (యవిష్ఠ) అతిశయేన యువా యవిష్ఠ స ఏవ తత్సమ్బుద్ధౌ.॥౭౩॥

అన్వయః :- హే యవిష్ఠాగ్నే విద్వాన్ పతే స్త్రీ వా! యథా కాని కానిచిద్వస్తూని తే సన్తి తద్వద్వయం దారుణ్యాదధ్మసి. యదస్మాకం వస్త్వస్తి తత్సర్వం తేఽస్తు, యదస్మాకం ఘృతం తత్త్వం జుషస్వ. యత్తే వస్త్వస్తి తత్సర్వమస్మాకమస్తు. యత్తే ఘృతాదికం వస్త్వస్తి తద్వయం గృహ్ణీమః.॥౭౩॥

భావార్థః:- బ్రహ్మచర్యాదిభిర్మనుష్యైః స్వకీయాః సర్వే పదార్థాః సర్వార్థా విధాతవ్యాః. న కదాచిదీర్ష్యయా పరస్పరం భేత్తవ్యం, యతః సర్వేషాం సర్వాణి సుఖాని వర్ధేరన్ విఘ్నాశ్చ నోత్తిష్ఠేరన్నేవం స్త్రీపురుషావపి పరస్పరం వర్తేయాతామ్. ॥ ౭౩ ॥

పదార్థము :-(యవిష్ఠ) అత్యంత యువావస్థను పొందినట్టి (అగ్నే) అగ్నివలె తేజస్వియగు ఓ విద్వాంసుడా లేక విదుషీ నీవు (కాని కానిచిత్) ఏ యే వస్తువులు (తే) నీవియో వానిని మేము (దారుణి) కాష్ఠ [కఱ్ఱ] పాత్రయందు (ఆ దధ్మసి) ధరించెదమో (యత్) ఏవి మా వస్తువులో (తత్) అవి (సర్వమ్) అన్నియును (తే) నీవి (అస్తు) అగుగాక! ఏవి మాయొక్క (ఘృతమ్) ఘృతము మున్నగు ఉత్తమ పదార్థములు గలవో (తత్) వానిని నీవు (జుషస్వ) సేవించుము. ఏవి నీ వస్తువులో వానిని మేము సేవించెదముగాక! మనము కలిసి సేవించు కొనెదముగాక!.॥౭౩॥

భావార్థము :- బ్రహ్మచారులు మున్నగువారెల్లరును తమ సకలపదార్థములను ఎల్లర యుపయోగార్థము వెచ్చించవలయును. ఈర్ష్యచే ఎన్నడును భేదభావముంచవలదు. కలిసి యుపయోగించుకొనిన అందరకు సుఖములు కలుగును. దీనివల్ల సకలసుఖములు వృద్ధియై విఘ్నములు రాకుండును. స్త్రీపురుషులును పరస్పర మిట్లే వర్తింపవలెను.॥౭౩॥

73.O most youthful young man or woman, may we put in the earthen pot all eatables belonging to thee. All that belongs to us, is thine. Eat the ghee that belongs to us. All that belongs to thee is ours. May we use the ghee that belongs to thee!.

౫౦౪.యదత్తీత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౫౦౪ యదత్త్యుపజిహ్వికా యద్వమ్రో అతిసర్పతి।

సర్వం తదస్తు తే ఘృతం తజ్జుషస్వ యవిష్ఠ ॥౭౪॥

ప.విః-యత్, అత్తి, ఉపజిహ్వికేత్యుప + జిహ్వికా, యత్, వమ్రః, అతిసర్పతీత్యతి + సర్పతి, సర్వమ్, తత్, అస్తు, తే, ఘృతమ్, తత్ జుషస్వ, యవిష్ఠ ॥౭౪॥

పదార్థః :-(యత్) (అత్తి) భుఙ్క్తే (ఉపజిహ్వికా) ఉపగతాఽనుకూలా జిహ్వా యస్యాః పత్న్యాః సా (యత్) (వమ్రః) ఉద్గలితోదానః (అతిసర్పతి) అతిశయేన గచ్ఛతి (సర్వమ్) (తత్) (అస్తు) (తే) (ఘృతమ్) (తత్) (జుషస్వ) (యవిష్ఠ్య). ॥౭౪॥

అన్వయః :-హే యవిష్ఠ్య! త్వముపజిహ్వికా చ యదత్తివమ్రో యదతి సర్పతి తత్సర్వం తేఽస్తు యత్తే ఘృతమస్తి తత్త్వం జుషస్వ. ॥౭౪॥

భావార్థః :-యత్రపతి పతిః ప్రవర్తతే స్త్రీ వా తదనుకూలౌ దమ్పతీ స్యాతామ్. యత్స్త్రియాః స్వం తత్పురుషస్య యత్పురుషస్య తత్స్త్రియా భవతు. నాత్ర కథంచిద్ ద్వేషో విధేయః కింతు పరస్పరం మిలిత్వాఽఽనన్దం భుంజీయాతామ్. ॥౭౪॥

పదార్థము :-అత్యంత యువావస్థను పొందిన ఓ పతీ! నీవు (ఉపజిహ్వికా) జిహ్వాచాపల్యములేని, జితేంద్రియురాలగుస్త్రీ (యత్) ఏమి (అత్తి) భుజించునో (యత్) ఎయ్యది (వమ్రః) నోటినుండి బయటికి వదలు ప్రాణవాయువు గలిగి (అతిసర్పతి) శీఘ్రగతిని నడచునో (తత్) అట్టి (సర్వమ్) సమస్తము (తే) నీవి (అస్తు) అగునుగాక! ఏ నీయొక్క (ఘృతమ్) ఘృతాద్యుత్తమపదార్థములు గలవో (తత్) వానిని (జుషస్వ) సేవించుదము.॥౭౪॥

భావార్థము :-ఏ వ్యక్తివల్ల పతిపత్నుల వ్యవహారములు సిద్ధించునో ఆతని కనుకూలముగ స్త్రీపురుషులు మెలగవలెను. స్త్రీపురుషుల స్వంతవస్తువులు పరస్పరము సంక్రమించవలెను. ఈ విషయమున ద్వేషములేక ఉభయు లానందముగ నుండవలెను.॥౭౪॥

74.O most youthful husband, whatever thou eatest, or whatever thy wife, free from greed, with control over her palate, eatest and the breath that comes sharply our of her mouth, that all is thine. Eat the ghee that is thine!.

౫౦౫.అహరహరిత్యస్య నాభానేదిష్ఠ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్గృహస్థాః పరస్పరం కథం వర్తేరన్నిత్యాహ.

గృహస్థులు పరస్పర మెటుల మసలుకొనవలయునను విషయము.

౫౦౫ అహరహరప్రయావం భరన్తోఽశ్వాయేవ తిష్ఠతే ఘాసమస్మై।

రాయస్పోషేణ సమిషా మదన్తోఽగ్నే మా తే ప్రతివేశా రిషామ ॥౭౫॥

ప.వి:- అహరహరిత్యహః+అహః, అప్రయావమిత్యప్ర+యావమ్, భరన్తః, అశ్వాయే

వేత్యశ్వాయ + ఇవ, తిష్ఠతే, ఘాసమ్ అస్మై, రాయః, పోషేణ, సమ్, ఇషా, మదన్తః, అగ్నే, మా, తే, ప్రతివేశా ఇతి ప్రతి + వేశాః, రిషామ ॥౭౫॥

పదార్థః :-(అహరహః) ప్రతిదినమ్ (అప్రయావమ్) ప్రయువత్యన్యాయం యస్మిన్ స ప్రయావో, న విద్యతే ప్రయావో యస్మిన్ గృహాశ్రమే తమ్ (భరన్తః) ధరన్తః (అశ్వాయేవ) యథాశ్వాయ (తిష్ఠతే) వర్తమానాయ (ఘాసమ్) భక్ష్యమ్ (అస్మై) గృహాశ్రమాయ (రాయః) ధనస్య (పోషేణ) పుష్ట్యా (సమ్) (ఇషా) అన్నాదినా (మదన్తః) హర్షన్తః (అగ్నే) విద్వన్ (మా) (తే) తవ (ప్రతివేశాః) ప్రతీతా వేశా ధర్మప్రవేశా తేషాం తే (రిషామ) హింస్యామ్. అత్ర లిఙర్థే లుఙ్.॥౭౫॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! అహరహస్తిష్ఠతేఽశ్వాయేవాస్మా అప్రయావం ఘాసం భరన్తో రాయస్పోషేణేషా సంమదన్తః ప్రతివేశాః సన్తో వయం త ఐశ్వర్యం మా రిషామ.॥౭౫॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. గృహస్థా యథా అశ్వాదిపశూనాం భోజనార్థం యవదుగ్ధాదికమశ్వపాలకాః నిత్యం సంచిన్వన్తి తథైశ్వర్యం సమున్నీయ సుఖయేయుః ధనమదేన కేనచిత్సహేర్ష్యాం కదాచిన్నా కుర్యుః పరస్యోత్కర్షం శ్రుత్వా దృష్ట్వా చ సదా హృష్యేయుః.॥౭౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (అహరహః) సదా (తిష్ఠతే) ఉన్నట్టి (అశ్వాయేవ) గుఱ్ఱమునకు మేత మున్నగునవి ముందర నుంచునట్లు (అస్మై) ఈ గృహస్థునకై (అప్రయావమ్) అన్యాయార్జితముగాని గృహాశ్రమమునకు తగిన (ఘాసమ్) అనుభవించదగిన పదార్థములను (భరన్తః) సమకూర్చుకొనుచు (రాయః) ధనముల (పోషేణ) వృద్ధిచేతను (ఇషా) అన్నము మున్నగువానిచేతను (సంమదన్తః) కలిసి ఆనందమును పొందుచు (ప్రతివేశాః) ధర్మవిషయమున ప్రవేశమున్నకై నిశ్చితులమగు మేము (తే) నీ యైశ్వర్యముల (మా రిషామ) నష్టపరచకుందుము గాక!॥౭౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. అశ్వము మున్నగు పశువుల ఆహారముకొరకు గడ్డి, యవలు మున్నగు పదార్థములను పశుపోషకులు సమకూర్చియుంచునట్లు గృహస్థులు న్యాయముగ తమ యైశ్వర్యములను వృద్ధిజేసికొని కలిసి సుఖించవలెను. ధనమదముచే ఇతరుల యెడ ఈర్ష్యా ద్వేష, వైరభావముల నుంచవలదు. ఇతరుల వృద్ధినిగాంచి సదా ఆనందించవలెను.॥౭౫॥

75.Just as we, with unceasing care bring fodder day after day to a stabled courser, so may we, amassing all the enjoyable objects of life, pleased with food and growth of riches, leading a religious life, never injure this learned householder, fit for domestic life, free from injustice!.

౭౬.నాభేత్యస్య నాభానేదిష్ఠఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్షీత్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునరేతే పరస్పరం కథం సంవదేరన్నిత్యాహ. మానవులు పరస్పర మెట్టుల సంవాదమొనర్చవలెను?

౫౦౬ నాభా పృథివ్యాః సమిధానేऽ అగ్నౌ రాయస్పోషాయ బృహతే

హవామహే। ఇరమ్మదం బృహదుక్షం యజత్రం జేతారమగ్నిం

పృతనాసు సాసహిమ్ ॥౭౬॥

ప.వి:-నాభా, పృథివ్యాః, సమిధాన ఇతి సమ్ + ఇధానే, అగ్నౌ, రాయః, పోషాయ, బృహతే, హవామహే ఇరమ్మదమితీరమ్ + మదమ్, బృహదుక్షమితి బృహత్ + ఉక్షమ్, యజత్రమ్, జేతారమ్, అగ్నిమ్, పృతనాసు, సాసహిమ్, సాసహిమితి సాసహిమ్ ॥౭౬॥

పదార్థః :-(నాభా) నాభౌ మధ్యే (పృథివ్యాః) (సమిధానే) సమ్యక్ ప్రదీప్తే (అగ్నౌ) వహ్నౌ (రాయః) శ్రియః (పోషాయ) పోషణకరాయ (బృహతే) మహతే (హవామహే) స్పర్ధామహే (ఇరమ్మదమ్) య ఇరయాऽన్నేన మాద్యతి హృష్యతి తమ్, ఉగ్రంపశ్యేరమ్మదపాణింధమాశ్చ అ. 3.2. 37, ఇతి ఖశ్ ప్రత్యయాన్తో నిపాతితః (బృహదుక్షమ్) బృహన్మహదుక్షం ప్రశంసనం యస్య తమ్ (యజత్రమ్) సంగన్తవ్యమ్. (జేతారమ్) జయశీలమ్ (అగ్నిమ్) విద్యుద్వద్వర్తమానమ్ (పృతనాసు) సేనాసు (సాసహిమ్) అతిశయేన సోఢారమ్.॥౭౬॥

అన్వయః :-హే గృహిణో! యథా వయం బృహతే రాయస్పోషాయ పృథివ్యా నాభా సమిధానేऽగ్నౌ పృతనాసు సాసహిమిరమ్మదం బృహదుక్షం యజత్రమగ్నిమివ జేతారం సేనాపతిం హవామహే తథా యూయమప్యాహ్వయత. ॥౭౬॥

భావార్థః :- భూమిరాజ్యం కుర్వద్భిర్జనైః శస్త్రాస్త్రాణి సంచిత్య పూర్ణబుద్ధివిద్యాశరీరాత్మబలసహితం పురుషం సేనాపతిం విధాయ నిర్భయతయా ప్రవర్తంతామ్. ॥౭౬॥

పదార్థము :- ఓ గృహస్థులారా! మేమెట్లు (బృహతే) గొప్ప (రాయః) ధనములను, లక్ష్మిని (పోషాయ) పుష్టిపరచుకొను పురుషార్థపరులకు (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (నాభా) మధ్య (సమిధానే) చక్కగా ప్రజ్వలితమైన (అగ్నౌ) అగ్నియందును మరియు (పృతనాసు) సైన్యములందును (సాసహిమ్) అధిక సహనశీలుడు (ఇరమ్మదమ్) అన్నమువల్ల ఆనందితమగువాడు (బృహదుక్షమ్) గొప్పప్రశంసతో గూడినవాడు (యజత్రమ్) యుద్ధములోనచ్చి దగినవాడు (అగ్నిమ్) విద్యుత్తువలె శీఘ్రత్వముగలవాడు (జేతారమ్) విజయశీలుడగు సేనాపతిని (హవామహే) మేము పిలుచునట్లు మీరును ఆతని నాహ్వానించుడు.॥౭౬॥

భావార్థము :- పృథివీరాజ్యపాలనమొనర్చు మానవులు ఆగ్నేయాద్యస్త్రములను, ఖడ్గము, కటారులు మున్నగు శస్త్రములను సంచయమొనర్చుకొని శారీరక బలపరాక్రమశాలి, మేధాసంపన్నుడగు విద్యావంతుని సేనాపతిగ నియుక్తపరచుకొని నిర్భయముగ నుండవలెను.॥౭౬॥

76.Just as we put oblations in the fire enkindled on earth's navel, so we for ample increase of our riches, hail the commander of the army, most calm in the midst of armies, relisher of meals, much applauded, warrior, fast like electricity, and conqueror.

౫౦౭.యాః సేనా ఇత్యస్య నాభానేదిష్ఠ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః పునరేతే చోరాదీన్ ప్రయత్నేన నివర్తయేయురిత్యాహ.

రాజపురుషులు చోరాది బాధలురాకుండా మాటిమాటికి ప్రయత్నించవలెను విషయము.

౫౦౭ యాః సేనా అభీత్వరీరావ్యాధినీరుగణా ఉత।

యే స్తేనా యే చ తస్కరాస్తాఁ స్తే అగ్నేఽపిదధామ్యాస్యే ॥౭౭॥

ప.వి:- యాః, సేనాః, అభీత్వరీరిత్యభి + ఇత్వరీః, ఆవ్యాధినీ రిత్యా + వ్యాధినీః, ఉగణాః, ఉత, యే స్తేనాః, యే, చ, తస్కరాః,తాన్, తే, అగ్నే, అపి, దధామి ఆస్యే ॥౭౭॥

పదార్థః :- (యాః) (సేనాః) (అభీత్వరీః) ఆభిముఖ్యం రాజవిరోధం కుర్వతీః (ఆవ్యాధినీః) సమన్తాద్ బహురోగయుక్తాస్తాడితుం శీలా వా (ఉగణాః) ఉద్యతాయుదసమూహాః. పృషోదరాదిత్వా దభీష్టసిద్ధిః (ఉత) అపి (యే) (స్తేనాః) సురఙ్గం దత్వా పరపదార్థాపహారిణః (యే) (చ) దస్యవః (తస్కరాః) ద్యూతాదికాపట్యేన పరపదార్థాపహర్తారః (తాన్) (తే) అస్య. అత్ర వ్యత్యయః (అగ్నే) పావకస్య (అపి) (దధామి) ప్రక్షిపామి (ఆస్యే) ప్రజ్వలితే జ్వాలాసమూహేఽగ్నౌ.॥౭౭॥

అన్వయః:-హే సేనాసభాపతే! యథాఽహం యా అభీత్వరీరావ్యాధినీరుగణాః సేనాః సన్తి తా ఉత యే స్తేనా యే తస్కరాశ్చ సన్తి. తాంస్తేఽస్యాగ్నేః పావకస్యాస్యేఽపిదధామి తథా త్వమేతా నిహధేహి. ॥౭౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ధార్మికైరాజపురుషైర్యా అనుకూలాః సేనాః ప్రజాశ్చ సన్తి తాః సతతం సంపూజ్య, యా విరోధిన్యో యే చ దస్యవాదయశ్చోరా దుష్టవాచోఽనృత వాదినో వ్యభిచారిణో మనుష్యా భవేయుస్తానగ్నిదాహాదుద్వేజనకైర్దణ్డైర్భృశం తాడయిత్వా వశం నేయాః.॥౭౭॥

పదార్థము :- ఓ సేనాధ్యక్షా, సభాధ్యక్షా! నేవెట్లు (యాః) ఏ(అభీత్వరీః) ఎదుటపడి యుద్ధమువర్చునవి (అవ్యాధినీః) అనేక రోగములతో గూడి తాడించునవి (ఉగణాః) శత్రువుల గొని విరోధముగ సిద్ధమైనవియగు (సేనాః) సైన్యము గలదో అద్దానిని (ఉత) మరియు (యే) ఏవి (స్తేనాః) సొరంగముల [కన్నముల] వేసి ఇతరుల పదార్థముల హరించువారు (చ) మరియు (యే) ఎవరు (తస్కరాః) దొల్యాది కపట వ్యవహారములచే ఇతరుల సొమ్మును హరించునట్టి (తాన్) వారిని (తే) ఆ (అగ్నే) అగ్నియొక్క (ఆస్యే) మండుచున్నజ్వాలలందు (అపిదధామి) పడద్రోయునట్లు నీవును వారిని పడద్రోయుము. ॥౭౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు మరియు రాజపురుషులు తమ కనుకూలముగ నుండు సైన్యములను, ప్రజలను నిరంతరము సత్కరించవలెను. ప్రజావిరోధముగనున్న సైన్యములను, చోరులు, బందిపోటులు, మిథ్యావాదులు, దుర్భాషలాడువారు, వ్యభిచారులును నగు ప్రజలను అగ్నిచే కాల్చుట మున్నగు శిక్షలచే శీఘ్రముగ దండించి వశమున నుంచుకొనవలయును.॥౭౭॥

77.Whatever hosts there are, fiercely assailant, charging all round with weapons, drawn up in order with arms. Whatever thieves there are, whatever robbers, all these I put under the care of the King for deserving chastisement.

౫౦౮.దంష్ట్రాభ్యామిత్యస్య వాభానేదిష్ఠ ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, భురిగుష్ణిక్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తాన్ కథం తాడయేయురిత్యాహ. వారిని ఎటుల దండించవలయును?

౫౦౮ దంష్ట్రాభ్యాం మలిమ్లూన్ జమ్భ్యైస్తస్కరాఀ2॥ ఉత ।

హనుభ్యాఀ స్తేనాన్భగవస్తాఀ స్త్వం ఖాద సుఖాదితాన్ ॥౭౮॥

ప.వి:- దంష్ట్రాభ్యామ్, మలిమ్లూన్, జమ్భ్యైః, తస్కరాన్, ఉత, హనుభ్యామితి హను+భ్యామ్, స్తేనాన్ భగవ ఇతి భగ+వః, తాన్, త్వమ్, ఖాద, సుఖాదితా నితి సు+ఖాదితాన్॥౭౮॥

పదార్థః :-(దంష్ట్రాభ్యామ్) తీక్ష్ణాగ్రాభ్యాం దన్తాభ్యామ్ (మలిమ్లూన్) మలినాచారాన్ సింహాదీన్ (జమ్భ్యైః) జమ్భేషు ముఖేషు భవైర్ద్విప్వాదిభిః (తస్కరాన్) చోర ఇవ వర్తమానాన్ (ఉత) అపి (హనుభ్యామ్) ఓష్ఠమూలాభ్యామ్ (స్తేనాన్) పరపదార్థాపహర్తౄన్ (భగవః) ఐశ్వర్యసంపన్న రాజన్ (తాన్) (త్వమ్) (ఖాద) వినాశయ (సుఖాదితాన్) అన్యాయేన పరపదార్థానాం భోక్తౄన్.॥౭౮॥

అన్వయః:- హే భగవః సభా సేనేశ! యథా త్వం జమ్భ్యైర్దంష్ట్రాభ్యాం యాన్ మలిమ్లూన్ తస్కరాన్ హనుభ్యాం సుఖాదితాన్ స్తేనాన్ ఖాద, వినాశయేస్తాన్ వయముత వినాశయేమ. ॥౭౮॥

భావార్థః :- రాజపురుషైర్యే గవాదిహింసకాః పశవః పురుషాశ్చ, యే చ స్తేనాస్తే వివిధేన బంధనేన తాడనేన నాశనేన వా వశం నేయాః. ॥౭౮॥

పదార్థము :- (భగవః) ఐశ్వర్యశాలివగు సభాధ్యక్షా, సేనాధ్యక్షా! ఎట్లు (త్వమ్) నీవు (జమ్భ్యైః) ముఖమునందుగల జిహ్వామున్నగు అవయవములచే (దంష్ట్రాభ్యామ్) తీక్ష్ణదంతములచే (మలిమ్లూన్) దుష్టాచరణముగల సింహాదులను (హనుభ్యామ్) దంతములచే, చిగుళ్లచేత (తస్కరాన్) దొంగలవంటివారిని (సుఖాదితాన్) అన్యాయముగ పరధనముల ననుభవించువారిని (స్తేనాన్) రాత్రులందు గోడలకు కన్నములవేసి పరద్రవ్యములను హరించువారిని (ఖాద) నిర్మూలమొనర్చునట్లు (తాన్) వారెల్లరను మేము (ఉత) కూడ నాశమొనరించెదముగాక! ॥౭౮॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు గోవులు మున్నగు ఉపకారక జంతువులను చంపు సింహము మున్నగు వానిని, మరి అట్టి గుణములుగల మనుష్యులను, చోరులు మున్నగువారిని అనేక విధములగు బంధనములచే బంధించి, శిక్షించి వశపరచుకొనవలెను. ॥౭౮॥

78 O King, devour the burglars, with both tusks, destroy the robbers, with thy teeth. With both thy jaws, eat up the thieves and cheats!.

౫౦౯. యే జనేష్విత్యస్య నాభానేదిష్ఠఋషిః, సేనాపతిర్దేవతా, విచృదనుష్టుప్ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

పునరేతే కాన్ స్కాన్ నివర్తయేయురిత్యాహ.

ఈ రాజపురుషులు ఎవరెవరినుండి ఏవి నివారించవలెనను విషయమిందు గలదు.

౫౦౯ యే జనేషు మలిమ్లవ స్తేనాసస్తస్కరా వనే।
యే కక్షేష్వఘాయవస్తాంస్తే దధామి జమ్భయోః ॥౭౯॥

ప.వి:- యే, జనేషు, మలిమ్లవః, స్తేనాసః, తస్కరాః, వనే, యే, కక్షేషు, అఘాయవః, అఘయువ ఇత్యఘ + యవః, తాన్, తే, దధామి, జమ్భయోః ॥౭౯॥

పదార్థః :- (యే) (జనేషు) మనుష్యేషు (మలిమ్లవః) యే మలినాః సన్తో మ్లోచన్తి గచ్ఛన్తి తే (స్తేనాసః) గుప్తాశ్చోరాః (తస్కరాః) ప్రసిద్ధాః (వనే) అరణ్యే (యే) (కక్షేషు) పామస్తేషు (అఘాయవః)

ఆత్మనో౽ఘేన పాపేనాయురిచ్ఛవః (తాన్) (తే) తవ (దధామి) (జమ్భయోః) బంధనే ముఖమధ్యే గ్రాసమివ.॥౭౯॥

అన్వయః :-హే సభేశ! సేనాపతిరహం యే జనేషు మలిమ్లవః స్తేనాసో యే వనే తస్కరా యే కక్షేష్వఘాయవః సన్తి, తాంస్తే జమ్భయోర్గ్రాసమివ దధామి.॥౭౯॥

భావార్థః :- సేనాపత్యాది రాజపురుషేణామిదమేవ కర్తవ్యమస్తి యద్గ్రామారణ్యస్థాః ప్రసిద్ధా అప్రసిద్ధాశ్చోరాః పాపాచారాశ్చ పురుషాః సన్తి తేషాం రాజాధీనత్వం కుర్యురితి.॥౭౯॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! సైన్యాధ్యక్షుడనగు నేను (యే) ఏ (జనేషు) మనుష్యులందు (మలిమ్లవః) మలినస్వభాముతో వచ్చిపోవుచుండు (స్తేనాసః) గుప్తచోరులు గలరో (వనే) వనములందు (తస్కరాః) ప్రముఖచోరులు, బందిపోటులు గలరో (యే) ఎవరు (కక్షేషు) ఇరుగుపొరుగున (అఘాయవః) పాపములొనర్చుచు జీవించువారు గలరో (తాన్) వారిని (తే) మీయొక్క (జమ్భయోః) తెరచియున్న ముఖమునందు గ్రాసము పగిది (దధామి) ఉంచుదును [మ్రింగివేయుదును].॥౭౯॥

భావార్థము :- నగర గ్రామములందు, వనములందుండు చోరులను, బందిపోటుగాండ్రు మున్నగు పాపులను బంధించి తెచ్చి రాజాధీనమొనర్చుట రాజపురుషుల మరియు సేనాపతి మున్నగువారి ముఖ్యకర్తవ్యమై యుండును. ॥౭౯॥

79.The burglars living among men, the thieves and robbers in the wood, criminals lurking in their lairs, these do I law between thy jaws.

౩౮౦. యో అస్మభ్యమిత్యస్య నాభానేదిష్ఠ ఋషిః, అధ్యాపకోపదేశకా దేవతే,అనుష్టుప్ఛన్దః గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయ మీ మంత్రమునందు గలదు.

౩౮౦ యో౽ అస్మభ్యమరాతీయాద్యశ్చ నో ద్వేషతే జనః।

నిన్దాద్యో౽ అస్మాన్ ధిప్సాచ్చ సర్వం తం భస్మసా కురు ॥౮౦॥

ప. వి:-యః, అస్మభ్యమ్, అరాతీయాత్, అరాతియాదిత్యరాతి + యాత్, యః, చ, నః, ద్వేషతే, జనః, నిందాత్, యః, అస్మాన్, ధిప్సాత్, చ, సర్వమ్, తమ్, భస్మసా, కురు॥౮౦॥

పదార్థః :-(యః) మనుష్యః (అస్మభ్యమ్) ధార్మికేభ్యః (అరాతీయాత్) శత్రుత్వమాచరేత్ (యః) (చ) (నః) అస్మాన్ (ద్వేషతే) అప్రీతయతి, అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుగభావః (జనః) (నిన్దాత్)

నిందేత్ (యః) (అస్మాన్) (ధిప్సాత్) దమ్భితుమిచ్ఛేత్ (చ) (సర్వమ్) (తమ్) (భస్మసా) కృత్స్నంభస్మేతి భస్మసా. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి తలోపః (కురు) సంపాదయ ॥౮౦॥

అన్వయః :-హే సభాసేనేశ! త్వం యో జనోఽస్మభ్యమరాతీయాద్యో నో ద్వేషతే నిన్దాచ్చ యోఽస్మాన్ ధిప్సాచ్ఛేచ్చ తం సర్వం భస్మసా కురు. ॥౮౦॥

భావార్థః :-అధ్యాపకోపదేశకరాజపురుషేణామిదం యోగ్యమస్తి యదధ్యాపనేన శిక్షయోపదేశేన దణ్డేన చ విరోధస్య సతతం వినాశకరణమితి. ॥౮౦॥

పదార్థము :-సభాధ్యక్ష సేనాపతులారా! మీరు (యః) ఎవరైతే (జనః) మనుష్యులు (అస్మభ్యమ్) ధర్మాత్ములమగు మాయెడ (అరాతీయాత్) శత్రుత్వమొనర్చుదురో (యః) ఎవడు (నః) మాపట్ల (ద్వేషతే) దుష్టత్వము నొనర్చునో (చ) మరియు మమ్ము (నిన్దాత్) నిందించునో (యః) ఎవడు (అస్మాన్) మాయెడ (ధిప్సాత్) దమ్భముగా ప్రవర్తించునో (చ) మరియు మాయెడ టక్కరితనముగ నుండునో (తమ్) అట్టి (సర్వమ్) యెల్లరను (భస్మసా) కాల్చి సంపూర్ణముగ భస్మము (కురు) చేసివేయుడు. ॥౮౦॥

భావార్థము:-అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు, రాజపురుషులు మున్నగువారు చదివించి, శిక్షణనిచ్చి, ఉపదేశించి, దండించి విరోధమును రూపుమాపుట వారి కర్తవ్యము. ॥౮౦॥

80.Turn thou to ashes, him, who would seek to injure us, the man who looks on us with hate, and the man who slanders and deceives us.

౫౧౧.సంశితమిత్యస్య వాభానేదిష్ఠ ఋషిః, పురోహితయజమానౌ దేవతే, విచృదార్షీ,

పఙ్క్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ పురోహితో యజమానాదిభ్యః కిం కిమేచ్ఛేత్కర్యాచ్చేత్యాహ.

యజమానులనుండి పురోహితు డే యే పదార్థములనిచ్ఛగించవలెను విషయము.

౫౧౧ సꣳశితం మే బ్రహ్మ సꣳశితం వీర్యం బలమ్।

సꣳశితం క్షత్రం జిష్ణు యస్యాహమస్మి పురోహితః ॥౮౧॥

ప.వి:- సꣳశితమితి సమ్ + శితమ్, మే, బ్రహ్మ, సꣳశితమితి సమ్ + శితమ్, వీర్యమ్, బలమ్, సꣳ శితమితి సమ్ + శితమ్ క్షత్రమ్, జిష్ణు, యస్య, అహమ్, అస్మి, పురోహిత ఇతి పురః హితః ॥౮౧॥

పదార్థః :-(సంశితమ్) ప్రశంసనీయమ్ (మే) మమ యజమానస్య (బ్రహ్మ) వేదవిజ్ఞానమ్ (సంశితమ్) (వీర్యమ్) పరాక్రమః (బలమ్) (సంశితమ్) (క్షత్రమ్) క్షత్రియకులమ్ (జిష్ణు) జయశీలమ్ (యస్య) జనస్య (అహమ్) (అస్మి) (పురోహితః) యం యజమానః పురః పూర్వం దధాతి సః పురోహితః పుర ఏనం దధతి. నిరు ౨.౧౨.॥౮౧॥

అన్వయః :-అహం యస్య పురోహితోఽస్మి తస్య మే మమ తస్య చ సంశితం బ్రహ్మ మే తస్య చ సంశితం వీర్యం సంశితం బలం సంశితం జిష్ణు క్షత్రం చాస్తు.॥౮౧॥

భావార్థః :-యో యస్య పురోహితో యజమానస్య భవేత్తావన్యోఽన్యస్య యయా విద్యయా యోగబలేన ధర్మాచరణేన చాత్మోన్నతిర్బ్రహ్మచర్యేణ జితేన్ద్రియత్వేనారోగ్యేణ చ శరీరస్య బలం వర్ధేత తదేవ కర్మ సతతం కుర్యాతామ్.॥౮౧॥

పదార్థము :-(అహమ్) నేను (యస్య) ఏ యజమానునికి (పురోహితః) మొదట ధారణమొనర్చువాడనై (అసి) ఉన్నానో వారి మరియు (మే) నాయొక్క (సంశితమ్) ప్రశంసనీయ (బ్రహ్మ) వేదవిజ్ఞానము మరియు నా యజమానునకు (సంశితమ్) ప్రశంసించదగిన (వీర్యమ్) పరాక్రమము (బలమ్) ప్రశంసనీయబలము (సంశితమ్) ప్రశంసాయోగ్య (జిష్ణు) జయస్వభావముగల (క్షత్రమ్) క్షత్రియవర్ణము గలుగుగాక!॥౮౧॥

భావార్థము :- పురోహితుడు, యజమానులిరువురు పరస్పరము ఆత్మోన్నతి గలిగించు విద్య, యోగసాధన, ధర్మాచరణము మరియు శారీరక బలముకొరకు బ్రహ్మచర్యము, జితేంద్రియత్వములచే నిరంతరము సత్కర్మలొనర్చుచుండవలెను.॥౮౧॥

81.Praiseworthy be my and his knowledge of the vedas.

Praiseworthy be his manly strength and force. Praiseworthy be his victorious power and dynasty of whom I am the household priest.

౮౨. ఉదేషామిత్యస్య నాభానేదిష్ఠ ఋషిః సభాపతిర్యజమానో దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్యజమానః పురోహితం ప్రతి కథం వర్తేతేత్యాహ.

యజమానుడు పురోహితుని యెడ ఎట్లు మెలగవలెనను విషయము.

౮౨ ఉదేషాం బాహూఽ అతిరముద్వర్చోఽ అథో బలమ్।
క్షిణోమి బ్రహ్మణామిత్రానున్నయామి స్వాఽ౨॥ఽ అహమ్ ॥౮౨॥

ప.వి:- ఉత్, ఏషామ్, బాహూ ఇతి బాహూ, అతిరమ్, ఉత్, వర్చః, అథో ఇత్యథో బలమ్, క్షిణోమి, బ్రహ్మణా, అమిత్రాన్, ఉత్, నయామి, స్వాన్ అహమ్ ॥౮౨॥

పదార్థః-(ఉత్) (ఏషామ్) పూర్వోక్తానాం చోరాదీనాం దుష్కర్మకారిణామ్ (బాహూ) బలవీర్యే (అతిరమ్) సంతరేయముల్లంఘేయమ్ (ఉత్) (వర్చః) తేజః (అథో) అనన్తర్యే (బలమ్) సామర్థ్యమ్ (క్షిణోమి) హినస్మి (బ్రహ్మణా) వేదేశ్వర విజ్ఞానప్రదానేన (అమిత్రాన్) శత్రూన్ (ఉత్) (నయామి) ఊర్ధ్వం బధ్నామి (స్వాన్) స్వకీయాన్ (అహమ్).।౮౨॥

అన్వయః :-అహం యజమానః పురోహితో వా బ్రహ్మణైషాం బాహూ ఉదతిరమ్. వర్చో బల మమిత్రాంశ్చ క్షిణోమ్యథో స్వాన్ సుహృదో వర్చో బలం చోన్నయామి ప్రాపయామి.।౮౨॥

భావార్థః :-రాజాదిభిర్యజమానైః పురోహితాదిభిశ్చ పాపినాం సర్వస్వక్షయో ధర్మాత్మనాం సర్వస్వ వృద్ధిశ్చ సర్వథా కార్యా ॥౮౨॥

పదార్థము :- (అహమ్) యజమానుడను లేక పురోహితుడనగు నేను (బ్రహ్మణా) ఈశ్వరజ్ఞానము మరియు వేదజ్ఞానము నిచ్చుటచే (ఏషామ్) పైనదెలిపిన చోరులు మున్నగు దుష్టుల (బాహూ) బలపరాక్రమములను (ఉదతిరమ్) బాగుగా ఉల్లంఘన మొనర్చుదును (వర్చః) వారి తేజస్సును మరియు (బలమ్) సామర్థ్యమును (అమిత్రాన్) శత్రువులను (ఉత్‌క్షిణోమి) నాశమొనర్తును (అథో) ఆ పిమ్మట (స్వాన్) నా స్వంతమిత్రుల తేజము, సామర్థ్యములను (ఉన్నయామి) అభివృద్ధిపరతును.।౮౨॥

భావార్థము :-రాజు మున్నగు యజమాన పురోహితులెల్లరును పాపాత్ముల సకలపదార్థములను నాశమొనర్చి ధర్మాత్ముల సమస్త పదార్థములను పెంపొందించవలెను. ।౮౨॥

82.May I, with the strength of vedic knowledge and aid of God excel the wicked persons, in strength, and might. I ruin the foes and lift my friends to a high position.

౫౮౩. అన్నపత ఇత్యస్య నాభానేదిష్ఠ ఋషిఃయజమానపురోహితౌ దేవతే,ఉపరిష్టాద్బృహతీ ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

అథ మనుష్యైః కథం కథం వర్తితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు ఈ ప్రపంచమునందెట్లు మెలగవలయునను విషయము.

౫౮౩ అన్నపతే ఉన్నస్య నో దేహ్యనమీవస్య శుష్మిణః।

ప్రప్ర దాతారం తారిష ఊర్జం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే ।౮౩॥

ప.వి:-అన్నపత ఇత్యన్న+పతే, అన్నస్య, నః, దేహి, అనమీవస్య, శుష్మిణః, ప్రప్రేతి ప్ర+ప్ర, దాతారమ్, తారిషః, ఊర్జమ్, నః, ధేహి, ద్విపద ఇతి ద్వి + పదే, చతుష్పదే చతుఃపద ఇతి చతుః + పదే.।౮౩॥

పదార్థః :- (అన్నపతే) అన్నానాం పాలక (అన్నస్య) (నః) అస్మభ్యమ్ (దేహి) (అనమీవస్య) రోగరహితస్య సుఖకరస్య (శుష్మిణః) బహు శుష్మం బలం భవతి యస్మాత్తస్య (ప్రప్ర) అతిప్రకృష్టతయా (దాతారమ్) (తారిషః) సంతర (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (నః) అస్మాకమ్ (ధేహి) (ద్విపదే) ద్వౌ పాదౌ యస్య మనుష్యాదేస్తస్మై (చతుష్పదే) చత్వారః పాదా యస్య గవాదేస్తస్మై. ॥83॥

అన్వయః :- హే అన్నపతే యజమాన పురోహిత వా! త్వం నోఽనమీవస్య శుష్మిణోఽన్నస్య ప్ర ప్రదేహి, అస్యాఽన్నస్య దాతారం తారిషః నోఽస్మాకం ద్విపదే చతుష్పదే ఊర్జం ధేహి. ॥83॥

భావార్థః :- మనుష్యైః సదైవారోగ్యబలకారకమన్నం స్వైర్భోక్తవ్యమన్యేభ్యః ప్రదాతవ్యం చ మనుష్యాణాం పశూనాం చ సుఖబలే సంవర్ధనీయే యత ఈశ్వరసృష్టిక్రమానుకూలాచరణేన సర్వేషాం సుఖోన్నతిః సదా వర్ధేత. ॥83॥

పదార్థము :- (అన్నపతే) ఓషధులను, అన్నములను పోషణమొనర్చు ఓ యజమానీ మరియు పురోహితా! మీరు (నః) మాకొరకు (అనమీవస్య) వ్యాధులను నిర్మూలించి, సౌఖ్యములనభివృద్ధి పరచు (శుష్మిణః) అధిక బలవర్ధకమునగు (అన్నస్య) అన్నమును (ప్రప్రదేహి) అతిఘనముగ నీయుడు. మరియు నిట్టి అన్నమును (దాతారమ్) ఇచ్చు వారిని (తారిషః) తృప్తిపరచుడు. మరియు (నః) మాయొక్క (ద్విపదే) రెండుకాళ్లు గల మనుష్యులు మరియు (చతుష్పదే) నాల్గుకాళ్లు గల పశువులు మున్నగు వానికొరకు (ఊర్జమ్) పరాక్రమమును (ధేహి) ధారణమొనర్పజేయుడు. ॥83॥

భావార్థము :- మానవులు ఎల్లప్పుడును బలవర్ధక, ఆరోగ్యవంత అన్నమును సేవించవలెను. ఇతరులకును ఈయవలెను. మనుష్యుల మరియు పశువుల బలపరాక్రమములను వృద్ధి పరచవలయును. ఇందువల్ల ఈశ్వర సృష్టిక్రమానుకూల ఆచరణమువల్ల సకలప్రాణుల సుఖములను ఉన్నతి పరచవలెను. ॥83॥

83 O Lord of Food, vouchsafe us a share of food that invigorates us, and brings no sickness. Onward, still onward lead the giver. Grant us maintenance both for quadrupeds and dipeds.

అత్ర గృహస్థ రాజ పురోహిత సభాసేనాధీశ ప్రజాజన కర్తవ్యకర్మాది వర్ణనాదేతదధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతి రస్తీత్యవగన్తవ్యమ్ ॥

ఈ యధ్యాయమున గృహస్థుడు, రాజు, రాజపురోహితుడు, సభాపతి, సేనాపతి, ప్రజలు మున్నగువారు ఆచరించదగిన కర్మలవర్ణనము గలదు. ఈ యధ్యాయమున చెప్పబడిన యర్థముతో మొదటియధ్యాయ అర్థముచే పొందిక గలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్ద సరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్ద సరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృతభాషాఽఽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే ఏకాదశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదునొకండవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్ష ఇందూరు
మండలాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వెంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడును నగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివపీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'వంజ్జ కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
పదునొకండవ అధ్యాయము సమాప్తము

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

ద్వాదశాధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ ద్వాదశాధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే సప్తదశోత్తర శతమన్త్రాణి సన్తీతివేదితవ్యమ్

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న౽ ఆ సువ ॥యు.30.3॥

౫౧౪.దృశాన ఇత్యస్య వత్సప్రీఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

తత్రాదౌ విద్వద్గుణానాహ.

విద్వాంసుల గుణములను గురించి ఈ మంత్రమున ఉపదేశించబడెను.

౫౧౪ దృశానో రుక్మ౽ ఉర్వ్యా వ్యద్యౌద్దుర్మర్షమాయుః శ్రియే రుచానః।

అగ్నిరమృతో౽ అభవద్వయోభిర్యదేనం ద్యౌరజనయత్సురేతాః ॥౧॥

ప.విః-దృశానః, రుక్మః, ఉర్వ్యా, వి, అద్యౌత్, దుర్మర్షమితి దుః + మర్షమ్, ఆయుః, శ్రియే, రుచానః, అగ్నిః, అమృతః, అభవత్, వయోభిరితి, వయః+భిః, యత్, ఏనమ్, ద్యౌః, అజనయత్, సురేతా ఇతి సు + రేతాః ॥౧॥

పదార్థః :-(దృశానః) దర్శకః (రుక్మః) దీప్తిమాన్ (ఉర్వ్యా) మహత్యా పృథివ్యా సహ (వి) (అద్యౌత్) ద్యోతయతి (దుర్మర్షమ్) దుఃఖేన మర్షితుం సోఢుం శీలమ్ (ఆయుః) అన్నమ్. ఆయురిత్యన్ననా --నిఘం౨.౭, (శ్రియే) శోభాయై (రుచానః) రోచకః (అగ్నిః) కారణాఖ్యః పావకః (అమృతః) నాశరహితః (అభవత్) భవతి (వయోభిః) యావజ్జీవనైః (యత్) యమ్ (ఏనమ్) (ద్యౌః) విజ్ఞానాదిభిః ప్రకాశమానః (అజనయత్) జనయతి (సురేతాః) శోభనాని రేతాంసి వీర్యాణి యస్య సః. ॥౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః యథా దృశానో ద్యౌరగ్నిః సూర్య ఉర్వ్యా సహ సర్వాన్మూర్త్తాన్ పదార్థాన్ వ్యద్యోత్తథా యః శ్రియే రుచానో రుక్మో జనో౽భవద్యశ్చ సురేతా అమృతో దుర్మర్షమాయురజనయద్వయోభిః సహ యదేనం విద్వాంసమజనయత్తం యూయం సతతం సేవధ్వమ్.॥౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా౽స్మిన్ జగతి సూర్యాదయః సర్వే పదార్థాః స్వదృష్టాన్తైః పరమేశ్వరం విజ్ఞాపయన్తి, తథా మనుష్యా అపి భవేయుః.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా ! ఎట్లు (దృశానః) కాన్పింపజేయునట్టి (ద్యౌః) స్వయంప్రకాశ స్వరూపమగు (అగ్నిః) సూర్యరూపాగ్ని (ఉర్వ్యా) అతిస్థూలమగు భూమితోగూడ సమస్త మూర్తిమంతములగు పదార్థములను (వ్యద్యౌత్) అనేక విధములుగ ప్రకాశితమొనర్చుచున్నదియో ఎవడు (శ్రియే రుచానః) సౌభాగ్య సంపదల [లక్ష్మి] కొరకై రుచిగలవాడు (రుక్మః) సుశోభితుడుగూడు (అభవత్) అగుచున్నాడో మరియు (యత్) ఎవడు (సురేతాః) ఉత్తమవీర్యవంతుడు (అమృతః) నాశరహితుడు (దుర్మర్షమ్) శత్రువులచే గలుగు బాధలను దొలగించగలవాడు (ఆయుః) జీవితమును (అజీనయత్) ప్రకటపరచువాడగునో (వయోభిః) ఆయువుతోగూడ (ఏవమ్) ఇట్టి విద్వాంసుని ప్రకటపరచువానిని నీవు నిరంతరము సేవించుము.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ సృష్టియందు సూర్యుడు మున్నగు పదార్థములు తమ తమ దృష్టాంతములచే పరమేశ్వరుని యునికిని నిశ్చయపరచునట్లు మానవులును కావలయును.॥౧॥

1.Just as the shining beaming sun,exhibits the diverse material objects on this vast solid earth,so does a man,desirous of wealth,extremely lovely,full of vitality,enjoy undaunted life,free from the injury of foes,in his long life,and beget this learned offspring.

౫౧౫.నక్తోషాసేత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరలనదే విషయ మీ మంత్రమునందును ఉపదేశించబడినది.

౫౧౫ నక్తోషాసా సమనసా విరూపే ధాపయేతే శిశుమేకꣳ సమీచీ।ద్యావాక్షామా రుక్మో౭ అన్తర్విభాతి దేవా౭ అగ్నిన్ధారయన్ద్రవిణోదాః ॥౨॥

ప.వి.-నక్తోషాసా, నక్తోషసేతి నక్తోషసా, సమనసేతి స+మనసా, విరూపే ఇతి వి+రూపే, ధాపయేతే ఇతి ధాపయేతే, శిశుమ్, ఏకమ్, సమీచీ ఇతి సమ్+ఈచీ, ద్యావాక్షామా, రుక్మః, అన్తః, వి, భాతి, దేవాః, అగ్నిమ్, ధారయన్ ద్రవిణోదా ఇతి ద్రవిణః+దాః॥౨॥

పదార్థః :- (నక్తోషసా) నక్తం రాత్రిం చోషా దివం చ తే (సమనసా) సమానం మనో విజ్ఞానం యయో స్తే (విరూపే) తమః ప్రకాశాభ్యాం విరుద్ధరూపే (ధాపయేతే) పాయయతః (శిశుమ్) బాలకమ్ (ఏకమ్) అసహాయం (సమీచీ) యే సమ్యగఞ్చతః సర్వాన్ ప్రాప్నుతస్తే (ద్యావాక్షామా) ప్రకాశభూమీ.

అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (రుక్మః) రుచికరః (అన్తః) అభ్యన్తరే (వి) (భాతి) ప్రకాశతే (దేవాః) దివ్యాః ప్రాణాః (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (ధారయన్) ధారయేయుః (ద్రవిణోదాః) యే ద్రవిణం బలం దదతి తే, ద్రవిణోదాః కస్మాద్ధనం ద్రవిణముచ్యతే. యదేనదభిద్రవన్తి బలం వా ద్రవిణం యదేనేనాభిద్రవంతి తస్య దాతా ద్రవిణోదాః. నిరు. ౮.౧.॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యమగ్నిం ద్రవిణోదా దేవా ధారయన్ యో రుక్మః సన్నన్తర్విభాతి, యః సమనసా విరూపే సమీచీ ద్యావాక్షమా నక్తోషసా యథైకం శిశుం ద్వే మాతరౌ ధాపయేతే తథా వర్తమానం తం విజానన్తు.॥౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా జననీ ధాత్రీ చ బాలకం పాలయతః స్తథాహో రాత్రౌ సర్వాన్ పాలయతః. యశ్చ విద్యుద్రూపేణాభివ్యాప్తోఽస్తి సోఽగ్నిః సూర్యాదేః కారణమస్తీతి సర్వే నిశ్చిన్వంతు.॥౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (అగ్నిమ్) ఏ విద్యుత్తును (ద్రవిణోదాః) బలదాతలగు (దేవాః) దివ్యప్రాణములు (ధారయన్) ధారణమొనర్చునో, ఏవి (రుక్మః) రుచికారకములో (అన్తః) అన్తఃకరణమునందు (విభాతి) ప్రకాశమగుచున్నవియో, ఏవి (సమనసా) ఒకే విచారముచే విదితమగునో (విరూపే) అంధకార ప్రకాశరూపములకు విరుద్ధములో (సమీచీ) అవి అన్నివిధముల యెల్లరకును ప్రాప్తించునవియగు (ద్యావాక్షమా) ప్రకాశము భూమి మరియు (నక్తోషసా) రేయింబవళ్లవలె [రాత్రిపగళ్లవలె] (ఏకమ్) ఒక్క (శిశుమ్) శిశువునకు ఇరువురు మాతలు (ధాపయేతే) పాలుద్రావించుచున్నట్లున్న ఆ విద్యుత్తును మీరెరుగుడు.॥౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. కన్నతల్లి మరియు దాది ఇరువురును శిశువునకు పాలుద్రావించుచున్నట్లు రాత్రి పగళ్లును సర్వమును రక్షించుచుండును. సర్వత్ర వ్యాప్తమైయున్న విద్యుద్ రూపమగు అగ్నియే సూర్యుడు మున్నగు వానికి కారణములని ఎల్లరును (సకల మానవులును) నిశ్చయించుకొన వలయును.॥౨॥

2.Night and Dwan,differnt in hue,accordant, meeting together,suckel like two mothers one same infant the sun,which,pleasant in sight,shines between the haven and earth.The powerful support him.

౩౧౬. విశ్వారూపాణీత్యస్య శ్యావాశ్వ ఋషిః, సవితా దేవతా, విరాడ్జగతీ ఛన్దః; నిషాదః స్వరః.

అథాగ్నే పరమాత్మనః కృత్యముపదిశ్యతే. పరమేశ్వరకృత్యములను గూర్చి యుపదేశించబడినది.

౩౧౬. విశ్వా రూపాణి ప్రతిముఞ్చతే కవిః ప్రాసావీద్ భద్రం ద్విపదే చతుష్పదే

వి నాకమఖ్యత్సవితా వరేణ్యోఽను ప్రయాణ ముషసో విరాజతి ॥౩॥

ప. విః-విశ్వా, రూపాణి, ప్రతి, ముఞ్చతే, కవిః ప్ర, అసావీత్, భద్రమ్, ద్విపద ఇతి ద్వి + పదే, చతుష్పదే, చతుఃపద ఇతి చతుః+పదే, వి, నాకమ్, అఖ్యత్, సవితా, వరేణ్యః, అను, ప్రయాణమ్, ప్రయానమితి ప్ర + యానమ్ ఉషసః, వి, రాజతి॥3॥

పదార్థః :-(విశ్వా) సర్వాణి (రూపాణి) (ప్రతి) (ముఞ్చతే) (కవిః) క్రాన్తదర్శనః క్రాన్తప్రజ్ఞః సర్వజ్ఞో వా (ప్ర) (అసావీత్) ఉత్పాదయతి (భద్రమ్) జననీయం సుఖమ్ (ద్విపదే) మనుష్యాద్యాయ (చతుష్పదే) గవాద్యాయ (వి) (నాకమ్) సర్వదుఃఖరహితమ్ (అఖ్యత్) ప్రకాశయతి (సవితా) సకలజగత్ప్రసవితా జగదీశ్వరః సూర్యో వా (వరేణ్యః) స్వీకర్తుమర్హః (అను) (ప్రయాణమ్) ప్రకృష్టం ప్రాపణమ్ (ఉషసః) ప్రభాతస్య (వి) (రాజతి) ప్రకాశతే. ॥3॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యో వరేణ్యః కవిః సవితోషసః ప్రయాణమనువిరాజతి విశ్వా రూపాణి ప్రతిముఞ్చతే. ద్విపదే చతుష్పదే నాకం వ్యఖ్యత్ భద్రం ప్రాసావీత్తమీదృశముత్పాదకం సూర్యం పరమేశ్వరం విజానీత. ॥3॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యేన జగదీశ్వరేణ సకలరూపప్రకాశకః ప్రాణినాం సుఖహేతుః ప్రకాశమానః సూర్యో రచితస్తస్యైవ భక్తిం సర్వే మనుష్యాః కుర్వన్త్వితి. ॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వరేణ్యః) గ్రహించదగినవాడు (కవిః) సర్వత్రదృష్టి మరియు బుద్ధిగలవాడు, సర్వజ్ఞుడు (సవితా) సర్వజగదుత్పాదకుడగు జగదీశ్వరుడు మరియు సూర్యుడు (ఉషసః) ప్రాతః సమయమున (ప్రయాణమ్) ప్రాప్తించుటకు (అను వి రాజతి) ప్రకాశితుడగుచున్నాడు. (విశ్వా) సమస్త (రూపాణి) పదార్థములను (ప్రతిముఞ్చతే) ప్రసిద్ధపరచును. మరియు (ద్విపదే) ద్విపాద మనుష్యాదులకు (చతుష్పదే) గోవులు మున్నగు చతుష్పాద ప్రాణులకును (నాకమ్) సకలదుఃఖములనుండి వేరై (భద్రమ్) సేవించదగిన సుఖములను (వ్యఖ్యత్) ప్రకాశపరచును మరియు (ప్రాసావీత్) ఉన్నతియొనర్చును. అట్టి సూర్యలోకముల నుత్పన్నమొనర్చు నా పరమేశ్వరుని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥3॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు శ్లేషాలంకారము గలదు. సకలరూప పదార్థముల ప్రకాశపరచువాడు, సమస్త ప్రాణులకు సుఖహేతువు, ప్రకాశ స్వరూపమగు సూర్యలోక ఉత్పాదకుడగు వా పరమేశ్వరునే సమస్త మానవులును ప్రార్థించవలెను. ॥3॥

3.God is adorable Omniscient Maker of the universe,Worthy of worship at dwan,Shaper of all material objects, Bringer of good for the quadrupeds,and Remover of their troubles.

౫౧౭.సుపర్ణోఽసీత్యస్య శ్యావాశ్వ ఋషిః, గరుత్మాన్ దేవతా, ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునర్విద్వద్గుణా ఉపదిశ్యన్తే.

విద్వాంసుల గుణములగూర్చి ఈ మంత్రమందుపదేశించబడినది.

౫౧౭ సుపర్ణోఽసి గరుత్మాంస్త్రివృత్తే శిరో గాయత్రం చక్షుర్బృహద్రథన్తరే

పక్షౌ స్తోమఽఆత్మా ఛన్దాంస్యఙ్గాని యజూంషి నామ సామ।

తే తనూర్వామదేవ్యం యజ్ఞాయజ్ఞియం పుచ్ఛం ధిష్ణ్యాః శఫాః।

సుపర్ణోఽసి గరుత్మాన్దివం గచ్ఛ స్వః పత ॥౪॥

ప.విః-సుపర్ణ ఇతి సు + పర్ణః, అసి, గరుత్మాన్, త్రివృదితి త్రి + వృత్, తే, శిరః, గాయత్రమ్, చక్షుః, బృహద్రథన్తరే ఇతి బృహత్ + రథన్తరే, పక్షౌ, స్తోమః, ఆత్మా, ఛన్దాంసి, అఙ్గాని, యజూంషి, నామ, సామ, తే, తనూః, వామదేవ్యమితి వామ + దేవ్యమ్, యజ్ఞాయజ్ఞియమితి యజ్ఞా + యజ్ఞియమ్, పుచ్ఛమ్, ధిష్ణ్యాః, శఫాః, సుపర్ణ ఇతి సు+పర్ణః, అసి, గరుత్మాన్, దివమ్, గచ్ఛ, స్వరితి స్వః, పత ॥౪॥

పదార్థః :-(సుపర్ణః) శోభనాని పర్ణాని లక్షణాని యస్య సః (అసి) (గరుత్మాన్) గుర్వాత్మా (త్రివృత్) త్రీణి కర్మోపాసనాజ్ఞానాని వర్త్తే యస్మిన్ తత్ (తే) తవ (శిరః) శృణాతి హినస్తి దుఃఖాని యేన తత్ (గాయత్రమ్) గాయత్ర్యా విహితం విజ్ఞానమ్ (చక్షుః) నేత్రమివ (బృహద్రథన్తరే) బృహద్భీరథైస్తరన్తి దుఃఖాని యాభ్యాం సామభ్యాం తే (పక్షౌ) పార్శ్వావివ (స్తోమః) స్తోతుమర్హ ఋగ్వేదః (ఆత్మా) స్వరూపమ్ (ఛన్దాంసి) ఉష్ణిగాదీని (అఙ్గాని) శ్రోత్రాదీని (యజూంషి) యజుఃశ్రుతయః (నామ) ఆఖ్యా (సామ) తృతీయో వేదః (తే) తవ (తనూః) శరీరమ్ (వామదేవ్యమ్) వామదేవేన దృష్టం విజ్ఞాతం విజ్ఞాపితం వా (యజ్ఞాయజ్ఞియమ్) యజ్ఞాః సంగతవ్యా వ్యవహారా అయజ్ఞాస్త్యక్తవ్యాశ్చ తాన్ యదర్హతి తత్ (పుచ్ఛమ్) పుచ్ఛమివాన్త్యోఽవయవః (ధిష్ణ్యాః) దిధిషతి శబ్దయన్తి యైస్తే ధిషణాః ఖురోపరిభాగాస్తేషు సాధవః (శఫాః)

ఖురాః (సుపర్ణః) శోభనపతనశీలః (అసి) అస్తి (గరుత్మాన్) గరుతః శబ్దా విద్యన్తే యస్య సః (దివమ్) దివ్యం విజ్ఞానమ్ (గచ్ఛ) ప్రాప్నుహి (స్వః) సుఖమ్ (పత) గృహాణ.॥౪॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యతస్తే తవ త్రివృత్ శిరో గాయత్రం చక్షుర్బృహద్రథన్తరే పక్షౌ స్తోమ ఆత్మా ఛన్దాంస్యఙ్గాని యజూంషి నామ యజ్ఞాయజ్ఞియం వామదేవ్యం సామ తే తనూశ్చాస్తి తస్మాత్ త్వం గరుత్మాన్ సుపర్ణోఽస్యస్తి స ఏవ త్వం దివం గచ్ఛ స్వః పత.॥౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః, యథా సున్దరశాఖా పత్రపుష్పఫలమూలా వృక్షాః శోభన్తే తథా వేదాదిశాస్త్రాధ్యేతారోఽధ్యాపకాః, సురోచన్తే యథా పశవః పుచ్ఛాద్యవయవైః స్వకార్యాణి సాధ్నువన్తి. యథా చ పక్షీ పక్షాభ్యామాకాశమార్గేణ గత్వాఽఽగత్య చ మోదతే తథా మనుష్యా విద్యాసుశిక్షాః ప్రాప్య పురుషార్థేన సుఖాన్యాప్నువన్తు.॥౪॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీకు (త్రివృత్) జ్ఞానకర్మోపాసన అను మూడు కర్మలతో గూడిన (శిరః) దుఃఖముల నాశమొనర్చగల శిరము గలదు. (గాయత్రమ్) గాయత్రీ ఛందముతో జెప్పబడిన విజ్ఞానరూప అర్థము (చక్షుః) నేత్రమువలెను (బృహద్రథన్తరే) గొప్పగొప్ప రథముల సహాయముచే దుఃఖములనుండి విముక్తపరచునది (పక్షౌ) సామద్వయమువలె పార్శ్వావయవములును గలవు. (స్తోమః) స్తుతించదగిన ఋగ్వేదము (ఆత్మా) స్వస్వరూపము (ఛన్దాంసి) ఉష్ణిక్ మున్నగు ఛందములు (అఙ్గాని) కర్ణములు మున్నగు అవయవములును (యజూంషి) యజుర్వేదమంత్రములు (నామ) నామము (యజ్ఞాయజ్ఞియమ్) గ్రహించ, మరియు త్యజించదగిన వ్యవహారయోగ్యమగు (వామదేవ్యమ్) వామదేవఋషి చదివిన, చదివించిన (సామ) మూడవదగు సామవేదము (తే) నీకు (తనూః) శరీరమై యున్నది. దీనిచే నీవు (గరుత్మాన్) మహాత్ముడవు (సుపర్ణః అసి) చక్కగా సంపూర్ణలక్షణములచే గూడియున్నావు (ధిష్ణ్యాః) శబ్దమొనర్చు హేతువులకు సాధువగు (శఫాః) డెక్కలు మరియు (పుచ్ఛమ్) పెద్దతోకవలె అంత్యావయవములు గలదానివలె (గరుత్మాన్) ప్రశంసనీయమగు శబ్దోచ్చారణముతో (సుపర్ణః) చక్కగా నెగురగలపక్షివలె నీవు (అసి) ఉన్నావు (దివమ్) చక్కని విజ్ఞానమును (గచ్ఛ) నీవు పొందుము మరియు (స్వః) సుఖములను (పత) గ్రహణమొనర్చుము.॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. చక్కని శాఖలు, పత్రములు, పుష్పములు, ఫలములు, మూలములతో గూడిన వృక్షము శోభించునట్లే వేదాది శాస్త్రములను చదువును, మరియు చదివించు విద్వాంసులు సుశోభితులగుదురు. పశువులు వాలము మున్నగు అవయవములతో స్వంత అవసరములను దీర్చుకొనునట్లు మానవులును చక్కని విద్యాశిక్షణలను పొంది పురుషార్థముతో సౌఖ్యములను ప్రాప్తించుకొనవలయును. ॥౪॥

4.O learned person thou hast action,contemplation and learning for thy head. Gayatri is thy eye. Brihat and Rathantra are thy wings. Rig Veda is thy soul. Metres are thy limsb. Thy hymns of the yajur veda are thy name. The vamdevya saman is thy body. The deeds worth doing and shunning are thy tail. The yajnas are thy hooves. Thou art high souled, and master of noble qualities. Acquire knowledge and attain to happiness!.

౫౧౨. విష్ణోః క్రమ ఇత్యస్య శ్యావాశ్వ ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, భురిగుత్కృతి శ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.
పునారాజధర్మమాహ. ఈ మంత్రమందు రాజధర్మముగురించి ఉపదేశించబడినది.

౫౧౨ విష్ణోఃక్రమోఽసి సపత్నహా గాయత్రం ఛన్దఽ ఆరోహ పృథివీమను
విక్రమస్వ విష్ణోః క్రమోఽస్యభిమాతిహా త్రైష్టుభం ఛన్దఽ
ఆరోహాన్తరిక్షమను విక్రమస్వ। విష్ణోః క్రమోఽస్యరాతీయతో హన్తా
జాగతం ఛన్దఽ ఆరోహ దివమను విక్రమస్వ విష్ణోః క్రమోఽసి
శత్రూయతో హన్తాఽఽనుష్టుభం ఛన్ద ఆరోహ దిశోఽను విక్రమస్వ।౫॥

ప.విః-విష్ణోః, క్రమః, అసి, సపత్నహేతి సపత్న+హా, గాయత్రమ్, ఛన్దః, ఆ, రోహ, పృథివీమ్, అను, వి, క్రమస్వ, విష్ణోః, క్రమః, అసి, అభిమాతిహేత్యభిమాతి+హా, త్రైష్టుభమ్, త్రైస్తుభమితి త్రై+స్తుభమ్, ఛన్దః, ఆ, రోహ, అన్తరిక్షమ్, అను, వి, క్రమస్వ, విష్ణోః, క్రమః, అసి, అరాతీయతః అరాతియత ఇత్యరాతి + యతః, హన్తా, జాగతమ్, ఛన్దః, ఆ, రోహ, దివమ్, అను, వి, క్రమస్వ, విష్ణోః, క్రమః, అసి, శత్రూయతః శత్రుయత ఇతి శత్రు+యతః, హన్తా, ఆనుష్టుభమ్ ఆనుస్తుభమిత్యాను + స్తుభమ్, ఛన్దః, ఆ, రోహ, దిశః, అను, వి, క్రమస్వ॥౫॥

పదార్థః :-(విష్ణోః) వ్యాపకస్య జగదీశ్వరస్య (క్రమః) వ్యవహారః (అసి) (సపత్నహా) యః సపత్నానరీన్ హన్తి సః (గాయత్రమ్) గాయత్రీనిష్పన్నమర్థమ్ (ఛన్దః) స్వచ్ఛమ్ (ఆ) (రోహ) ఆరూఢో భవ (పృథివీమ్) పృథివ్యాదికమ్ (అను) (వి) (క్రమస్వ) వ్యవహార (విష్ణోః) వ్యాపకస్య కారణస్య (క్రమః) అవస్థాన్తరమ్ (అసి) (అభిమాతిహా) యోఽభిమాతీనభిమానయుక్తాన్ హన్తి (త్రైష్టుభమ్) త్రిభిః సుఖైః

సంబద్ధమ్ (ఛన్దః) బలప్రదమ్ (ఆ) (రోహ) (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (అను) (వి) (క్రమస్వ) (విష్ణోః) వ్యాప్తుం శీలస్య విద్యుద్రూపాగ్నేః (క్రమః) (అసి) (అరాతీయతః) విద్యాదిదానం కర్తుమనిచ్ఛతః (హన్తా) నాశకః (జాగతమ్) జగజ్జానాతి యేన తత్ (ఛన్దః) సృష్టివిద్యాబలకరం (ఆ) (రోహ) (దివమ్) సూర్యాద్యగ్నిమ్ (అను) (వి) (క్రమస్వ) (విష్ణోః) హిరణ్యగర్భస్య వాయోః (క్రమః) (అసి) (శత్రూయతః) ఆత్మనః శత్రుమాచరతః (హన్తా) (ఆనుష్టుభమ్) అనుకూలతయా స్తోభతే సుఖం బధ్నాతి యేన తత్ (ఛన్దః) ఆనన్దకరమ్ (ఆ) (రోహ) (దిశః) పూర్వాదీన్ (అను) (వి) (క్రమస్వ) ప్రయతస్వ. ॥౫॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యతస్త్వం విష్ణోః క్రమః సపత్నహాఽసి. తస్మాద్ గాయత్రం ఛన్ద ఆరోహ. పృథివీమనువిక్రమస్వ. యతస్త్వం విష్ణోః క్రమోఽభిమాతిహాసి తస్మాత్త్వం త్రైష్టుభం ఛన్ద ఆరోహాన్తరిక్షమనువిక్రమస్వ యతస్త్వం విష్ణోః క్రమోఽరాతీయహన్తాఽసి. తస్మాజ్జాగతం ఛన్ద ఆరోహ దివమనువిక్రమస్వ యస్త్వం విష్ణోః క్రమః శత్రూయతో హన్తాఽసి స త్వమానుష్టుభం ఛన్ద ఆరోహ దిశోఽను విక్రమస్వ. ॥౫॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్వేదవిద్యయా భూగర్భాదివిద్యా నిశ్చిత్య పరాక్రమేణోన్నీయ రోగాః శత్రవశ్చ నిహన్తవ్యాః. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (విష్ణోః) వ్యాపకజగదీశ్వరుని (క్రమః) వ్యవహారములచే శోధకుడవు (సపత్నహా) శత్రుసంహారకుడవునై (అసి) ఉన్నావు. ఇందువల్ల (గాయత్రమ్) గాయత్రీమంత్రమునుండి వెడలిన (ఛన్దః) శుద్ధ అర్థముపై (ఆరోహ) ఆరూఢుడవగుము (పృథివీమ్) పృథివి మున్నగు పదార్థములనుండి (అనువిక్రమస్వ) నీకు అనుకూలమగు వ్యవహారములను సాధించుము. నీవు (విష్ణోః) వ్యాపక కారణముయొక్క (క్రమః) కార్యరూపమవు (అభిమాతిహా) అభిమానుల హతమొనర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (త్రైష్టుభమ్) ముప్పిధములగు సుఖములతో గూడియున్న (ఛన్దః) శక్తినిప్రసాదించు వేదార్థములను (ఆరోహ) పొందుము. మరియు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (అనువిక్రమస్వ) అనుకూల వ్యవహారములందు యుక్త పరచుము. నీవు (విష్ణోః) వ్యాపనశీలమగు విద్యుద్రూపాగ్నిని (క్రమః) ఎరిగినవాడవు (అరాతీయతః) విద్య మున్నగువాని దానముల విరోధులను (హన్తా) నాశమొనర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (జాగతమ్) జగత్తునెరుగుటకు హేతువగు (ఛన్దః) సృష్టివిద్యను పుష్టి పరచునట్టి విజ్ఞానమును (ఆరోహ) ప్రాప్తించుకొనుము. మరియు (దివమ్) సూర్యుడు మున్నగు అగ్నులను (అనువిక్రమస్వ) అనుక్రమముగ ఉపయుక్తపరచుము. నీవు (విష్ణోః) హిరణ్యగర్భ వాయువుయొక్క (క్రమః) జ్ఞాపకుడవు మరియు (శత్రూయతః) శత్రువులవలె ఆచరించువారిని (హన్తా) నాశపరచువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి నీవు (ఆనుష్టుభమ్) అనుకూలముగ సుఖ సంబంధములకు హేతువగు (ఛన్దః) ఆనందమును ప్రసాదించు వేదభాగమును (ఆరోహ) ఉపయుక్తపరచుము. మరియు (దిశః) తూర్పు మున్నగు దిశలకు (అను విక్రమస్వ) అనుకూలమగు ప్రయత్నముల నొనర్చుచుండుము. ॥౫॥

భావార్థము :- వేద విద్యల ద్వారా భాగర్భ మున్నగు విద్యలను నిశ్చయపరచుకొని పరాక్రమముచే ఉన్నతిని పొందించుకొని వ్యాధులను మరియు శత్రువులను, నాశమొనర్చివేయుట మానవు లెల్లరకును ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది. ॥౫॥

5.O learned person purified by the instruction of God, thou art the rival-slayer. Follow the teachings of Gayatri verses; and utilise all earthy objects for thy benefit. Thou knowest the law of cause and effect, and art the destroyer of the proud. Know the significance of verses in Trishtup metre; and control the mid-air!.

Thou knowest the pervading electricity, art the chastiser of the opponents of the spread of learning. Master the knowledge dervied from the verses in Jagati metre, and utilise the heat of the sun.

Thou knowest the pervading air, and art the foeman-slayer, understand the instructions given in verses revealed in Anushtup metre, and master all directions.

౫౧౯. అక్రన్దదిత్యస్య వత్సప్రీఋషిః, అగ్నిర్దేవతా విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౫౧౯ అక్రన్దదగ్ని స్తనయన్నివ ద్యౌః క్షామా రేరిహద్వీరుధః సమఞ్జన్।

సద్యో జజ్ఞానో వి హీమిద్ధో అఖ్యదా రోదసీ భానునా భాత్యన్తః ॥౬॥

ప.వి:- అక్రన్దత్, అగ్నిః, స్తనయన్నివేతి స్తనయన్+ఇవ, ద్యౌః, క్షామా, రేరిహత్, వీరుధః, సమఞ్జన్నితి సమ్ + అఞ్జన్, సద్యః, జజ్ఞానః, వి, హి, ఈమ్, ఇద్ధః, అఖ్యత్, ఆ రోదసీఇ ఇతి రోదసీ, భానునా, భాతి, అన్తరిత్యన్తః ॥౬॥

పదార్థః :-(అక్రన్దత్) ప్రాప్నోతి (అగ్నిః) విద్యుత్ (స్తనయన్నివ) యథా దివ్యం శబ్దం కుర్వన్ (ద్యౌః) సూర్యప్రకాశః (క్షామా) క్షామా పృథివీ, క్షమేతి పృథివీ నా, నిఘ.౧.౧. అత్రాన్యేషామపీత్యుపధాదీర్ఘః (రేరిహత్) భృశం ఫలాని దదాతి (వీరుధః) వృక్షాన్ (సమంజన్) సమ్యక్ ప్రకాశయన్ (సద్యః) సమానేఽహ్ని (జజ్ఞానః) ప్రాదుర్భూతః సన్ (వి) (హి) ఖలు (ఈమ్) సర్వతః (ఇద్ధః) ప్రదీప్తః (అఖ్యత్) ప్రకాశయతి (ఆ) (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (భానునా) స్వదీప్త్యా (భాతి) ప్రకాశతే (అన్తః) మధ్యే వర్తమానః సన్.౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః యః సభేశః సద్యో జజ్ఞానో ద్యౌరగ్నిః స్తనయన్నివారీనాక్రన్ద్యథాక్షామా వీరుధస్తథా ప్రజాభ్యః సుఖాని రేరిహత్ యథా సవితేద్ధః సమంజన్ రోదసీ వ్యఖ్యద్భానునాఽన్తరాభాతి తథా యః శుభగుణకర్మస్వభావైః ప్రకాశతే తం హి రాజకర్మసు ప్రయుఙ్ధ్వమ్.౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలఙ్కారౌ. హే మనుష్యాః యథా సూర్యః సర్వలోకమధ్యస్థః సర్వాన్ ప్రకాశ్యాకర్షతి, యథా పృథివీ బహుఫలదా వర్తతే తథాభూతః పురుషః రాజ్యకార్యేషు సమ్యగుపయోక్తవ్యః.౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ సభాపతి (సద్యః) ఒకే దినమున (జజ్ఞానః) ప్రసిద్ధుడయ్యెనో (ద్యౌః) సూర్యప్రకాశరూపుడు (అగ్నిః) విద్యుదగ్నివంటివాడై (స్తనయన్నివ) గర్జించుచు శత్రువులను (అక్రన్దత్) ప్రాప్తించుకొనునో, ఎట్లు (క్షామా) పృథివి (వీరుధః) వృక్షములను పుష్ప ఫలవంతమొనర్చునో, అట్లే ప్రజలను సుఖముకొరకై (రేరిహత్) సత్కర్మ దుష్కర్మలకు శీఘ్రమే ఫలమును ఇచ్చుచున్నాడో, ఎట్లు సూర్యుడు (ఇద్ధః) ప్రదీప్తుడు మరియు (సమఞ్జన్) సమ్యక్ [సమస్త] పదార్థములను ప్రకాశపరచుచు (రోదసీ) పృథివీ ఆకాశములను (వ్యఖ్యత్) ప్రసిద్ధ పరచుచున్నాడో మరియు (భానునా) తన దీప్తితోగూడ (అన్తః) సకలలోకముల మధ్య (ఆభాతి) ప్రకాశితుడగుచున్నాడో, అట్లే ఏ సభాపతి శుభ గుణ కర్మ స్వభావములచే ప్రకాశితుడగునో వానినే మీరు రాజ్య కార్యములందు సంయుక్త పరచుకొనుడు.౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలవు. ఓ మానవులారా! సూర్యుడు సకలలోకముల మధ్య స్థితుడై యుండి సమస్తమును ప్రకాశితము, ఆకర్షణమొనర్చు చుండునట్లు, పృథివి అనేక విధములగు ఫలముల నిచ్చుచున్నట్లు మీరెల్లరును రాజ్యకార్యములందు ఉత్తమ రీతిలో ఉపయుక్తులగు చుండుడు.౬॥

6.O people, just as a ruler attains to fame in a day, and thundering like the lightning meets with the foe; just as the earth fills the trees with fruits, so he rewards soon, for the happiness of his subjects, their good and bad deeds. Just as the sun, blazing and manifesting visibly all the material objects, adorns the Earth and Heaven and fiills the universe with lustre, so a person possessed of noble qualities, be elected as a ruler!.

౭౦. అగ్న ఇత్యస్య వత్సప్రీఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్విద్వద్గుణానుపదిశతి.

ఈ మంత్రములో విద్వాంసుల గుణములనుగూర్చి ఉపదేశించబడినది.

౭౦ అగ్నేఽభ్యావర్తిన్నభి మా నివర్తస్వాయుషా వర్చసా ప్రజయా ధనేన।
సన్యా మేధయా రయ్యా పోషేణ ॥౭॥

ప.వి:-అగ్నే, అభ్యావర్తిన్నిత్యభి + ఆవర్తిన్, అభి, మా, ని, వర్తస్వ, ఆయుషా, వర్చసా, ప్రజయేతి ప్ర + జయా, ధనేన, సన్యా, మేధయా, రయ్యా, పోషేణ ॥౭॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్! (అభ్యావర్తిన్) అభిముఖ్యేన వర్తితుం శీలమస్య తత్సంబుద్ధౌ (అభి) (మా) మామ్ (ని) నితరామ్ (వర్తస్వ) (ఆయుషా) చిరంజీవనేన (వర్చసా) అన్నాధ్యయనాదినా (ప్రజయా) సన్తానేన (ధనేన) (సన్యా) సర్వాసాం విద్యానాం సంవిభాగకర్త్ర్యా (మేధయా) ప్రజ్ఞయా (రయ్యా) విద్యాశ్రియా (పోషేణ) పుష్ట్యా.॥ ౭ ॥

అన్వయః :-హే అభ్యావర్తిన్నగ్నే! పురుషార్థిన్ విద్వన్. త మాయుషా వర్చసా ప్రజయా ధనేన సన్యా మేధయా రయ్యా పోషేణ చ సహాభినివర్తస్వ మా మాం చైతైః సంయోజయ.॥౭॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్భూగర్భాదివిద్యయా వినైశ్వర్యం ప్రాప్తుం నైవ శక్యేత. న ప్రజ్ఞయా వినా విద్యా భవితుం శక్యా.॥౭॥

పదార్థము :-(అభ్యావర్తిన్) ఎల్లయెదుటనే వర్తించువాడా (అగ్నే) పురుషార్థివి, తేజస్వివియగు విద్వాంసుడా! నీవు (ఆయుషా) గొప్ప ఆయువుచేతను (వర్చసా) అన్నము మరియు అధ్యయనముచే (ప్రజయా) సంతానముచే (ధనేన) ధనముంచే (సన్యా) సకలవిద్యలను విభజించు (మేధయా) బుద్ధిచే (రయ్యా) విద్యల శోభచే, (పోషేణ) పుష్టిచే (అభినివర్తస్వ) నిరంతరము వర్ధిల్లుచుండుము (మా) నన్ను కూడా పైదెలిపిన పదార్థములచే సంయుక్త పరచుము.॥౭॥

భావార్థము :-భూగర్భవిద్య మున్నగు విద్యలు లేకున్న మానవులు ఐశ్వర్యములను పొందలేరు. మరియు ప్రజ్ఞాబుద్ధిలేకున్న విద్యయును లభింపజాలదు.॥౭॥

7.Return to me, thou ever-returning learned person, with life, literary lustre, progeny, and treasure, with wisdom that explains all departments of knowledge, with intellect and abundance.

౨౨౧. అగ్నే అఙ్గిర ఇత్యస్య వత్సప్రీఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్విద్యాభ్యాసమాహ.

మానవులెల్లరును విద్యాభ్యాస మొనర్చవలయును.

౨౨౧ అగ్నే౨ అఙ్గిరః శతం తే సన్త్వావృతః సహస్రం త౨ ఉపావృతః।

అధా పోషస్య పోషేణ పునర్నో నష్టమాకృధి పునర్నో రయిమాకృధి ॥౮॥

ప.వి:- అగ్నే, అఙ్గిరః, శతమ్, తే, సన్తు, ఆవృత ఇత్యా+వృతః, సహస్రమ్, తే, ఉపావృత ఇత్యుప + ఆవృతః, అధ, పోషస్య, పోషేణ, పునః, నః, నష్టమ్, ఆ, కృధి, పునః, నః, రయిమ్, ఆ, కృధి ।౮॥

పదార్థః :-(అగ్నే) పదార్థవిద్యావిత్ (అఙ్గిరః) విద్యారసయుక్త (శతమ్) (తే) తవ (సన్తు) (ఆవృతః) ఆవృత్తిరూపాః క్రియాః (సహస్రమ్) (తే) (ఉపావృతః) యే భోగా ఉపావర్తన్తే (అధ) అథ నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (పోషస్య) పోషకస్య జనస్య (పోషేణ) పాలనేన (పునః) (నః) అస్మభ్యమ్ (నష్టమ్) అదృష్టం విజ్ఞానమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (కృధి) కురు (పునః) (నః) అస్మభ్యమ్ (రయిమ్) ప్రశస్తాం శ్రియం (ఆ) (కృధి) కురు.।౮॥

అన్వయః :-హే అగ్నేఽఙ్గిరో విద్వన్! యస్య పురుషార్థినస్తే తవాఽగ్నేరివ శతమావృతః సహస్రం తే తవోపావృతః సన్తు. అధ త్వమేతైః పోషస్య పోషేణ నష్టమపి నః పునరాకృధినో రయిం పునరాకృధి.।౮॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్విద్యాసు శతశ ఆవృత్తీః కృత్వా శిల్పవిద్యాసు సహస్రముపావృత్తీశ్చ గుప్తాగుప్తా విద్యాః ప్రకాశ్య సర్వేషాం శ్రీసుఖం జననీయమ్. ।౮॥

పదార్థము :-(అగ్నే) పదార్థ విద్యల నెరిగినవాడా! (అఙ్గిరః) విద్యారసికుడవగు విద్వాంసుడా! పురుషార్థుడవైన (తే) నీకు అగ్నివలె (శతమ్) నూర్లకొలది (ఆవృతః) ఆవృత్తి రూపక్రియ మరియు (సహస్రమ్) వేలకొలది (తే) నీకు (ఉపావృతః) ఆవృత్తిరూప సుఖభోగములు (సన్తు) కలుగుగాక! (అధ) ఆ పిదప నీవు వీనిచే (పోషస్య) పోషకుల (పోషేణ) రక్షణచే (నష్టమ్) పరోక్ష [అదృష్ట] విజ్ఞానము (నః) మాకొరకు (పునః) మరల (ఆకృధి) ఉత్తమముగ నొనర్పుము. మరియు నష్టమైన (రయిమ్) ప్రశంసనీయ శోభను (పునః) మరల (నః) మాకొరకు (ఆకృధి) ఉత్తమముగనొనర్పుము.।౮॥

భావార్థము:-మానవులు విద్యలందు వందలకొలది ఆవృత్తులను, శిల్పవిద్యలందు వేలకొలది ప్రవృత్తులను మరియు ప్రకట, రహస్యవిద్యలను ప్రకాశపరచి సకల ప్రాణులకు సంపదలను, సౌఖ్యములను సమకూర్పు ప్రయత్నమొనర్పవలెను.।౮॥

8.O scientist filled with the delight of knowledge; may thy visits be a hundred, and thy returns a thousand. With the increase of strength-giving wealth, give us anew the knowledge unknown before, give us again wealth!.

౩౨౨.పునరూర్జేత్యస్య వత్సప్రీఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునరధ్యాపకకృత్యమాహ. అధ్యాపకుని కర్తవ్యము చెప్పబడినది.

౫౨౨ పునరూర్జా నివర్తస్వ పునరగ్న ఇషాయుషా। పునర్నః పాహ్యꣳహసః ॥౯॥

ప.వి:-పునః, ఊర్జా, ని, వర్తస్వ, పునః అగ్నే, ఇషా, ఆయుషా, పునః, నః, పాహి, అꣳహసః ॥౯॥

పదార్థః :-(పునః) (ఊర్జా) పరాక్రమయుక్తాని కర్మాణి (ని) (వర్తస్వ) (పునః) (అగ్నే) విద్వన్! (ఇషా) ఇచ్ఛయా (ఆయుషా) అన్నేన (పునః) (నః) అస్మాన్ (పాహి) రక్ష (అంహసః) పాపాత్.॥౯॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వం నోఽస్మానం హసః పునర్నివర్తస్వ పునరస్మాన్ పాహి. పునరిషాఽఽయుషోర్జా ప్రాపయ.॥౯॥

భావార్థః:-విద్వాంసః సర్వానుపదేశ్యాన్ మనుష్యాన్ పాపాత్పృథక్ నివర్త్య శరీరాత్మబలయుక్తాన్ సంపాదయన్తు. స్వయం చ పాపాన్నివృత్తాః పరమపురుషార్థినః స్యుః.॥౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజోవంతులగు అధ్యాపక విద్వాంసులారా! మీరు (నః) మమ్ము (అంహసః) పాపములనుండి (పునః) మాటిమాటికి (నివర్తస్వ) కాపాడుడు (పునః) మరల మమ్ము (పాహి) రక్షించుడు (పునః) మరల మాకు (ఇషా) ఇచ్ఛ మరియు (ఆయుషా) అన్నముచేత (ఊర్జా) పరాక్రమవంత కర్మలను ప్రాప్తింపజేయుడు.॥౯॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు ఉపదేశార్హులగు మనుష్యులను నిరంతరము పాపములనుండి దొలగజేసి శారీరక, ఆత్మిక బలయుక్తులుగ నొనర్పవలెను. మరియు తాము పాపములనుండి దొలగి పరమపురుషార్థపరులై యుండవలెను.॥౯॥

9.O learned teacher, save us again and again from vices. Protect us again and again. Grant us again and again noble resolves, nourishing diet, and valorous deeds!.

౫౨౩.సహ రయ్యేత్యస్య వత్సప్రీఋషిః అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౫౨౩ సహ రయ్యా ని వర్తస్వాగ్నే పిన్వస్వ ధారయా। విశ్వప్స్న్యా విశ్వతస్పరి॥౧౦॥

ప.వి:-సహ, రయ్యా, ని వర్తస్వ, అగ్నే, పిన్వస్వ, ధారయా, విశ్వప్స్న్యేతి విశ్వఽప్స్న్యా, విశ్వతః, పరి॥౧౦॥

పదార్థః :-(సహ) (రయ్యా) ధనేన (వి) (వర్తస్వ) (అగ్నే) విద్వన్ (పిన్వస్వ) సేవస్వ (ధారయా) ధరతి సకలా విద్యా యయా సా వాక్ తయా. ధారేతి వాఙ్నా. నిఘం. ౧.౧౧ (విశ్వప్స్న్యా) విశ్వం సర్వం భోగ్యం వస్తు ప్సాయతే భక్ష్యతే యయా (విశ్వతః) సర్వతః (పరి).౹౧౦౹౹

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వంస్త్వం దుష్టాద్వ్యవహారాన్నివర్తస్వ విశ్వప్స్న్యా ధారయా రయ్యా చ సహ విశ్వతః పరిపిన్వస్వ సర్వదా సుఖాని సేవస్వ.౹౧౦౹౹

భావార్థః:-న ఖలు విద్వాంసః కదాచిదప్యధర్మమాచరేయుః. న చాన్యానుపదిశేయుః, ఏవం సకలశాస్త్ర విద్యయా విరాజమానాః సన్తః ప్రశంసితాః స్యుః.౹౧౦౹౹

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజస్వివగు విద్వాంసా! నీవు దుష్టవ్యవహారములనుండి (నివర్తస్వ) వైదొలగియుండుము. (విశ్వప్స్న్యా) సమస్త భోగించదగిన పదార్థముల భోగింపజేయునవియు (ధారయా) సంపూర్ణవిద్యలను ధరింపజేయునవియు నగు వాణి మరియు (రయ్యా) ధనముల (సహ) చేతను (విశ్వతః) సకల దిశలనుండి (పరి) సకలవిధములగు (పిన్వస్వ) సౌఖ్యములను సేవనమొనర్పుము.౹౧౦౹౹

భావార్థము :- విద్వాంసులెప్పుడును అధర్మముల నాచరించక, ఇతరుల నాచరించనీయక సమస్త శాస్త్ర విద్యలచే విరాజమానులై ప్రశంసనీయులగుట యోగ్యము.౹౧౦౹౹

10.O learned person, shun evil deeds, and enjoy happiness, with wealth, and speech, the imparter of all enjoyable objects and the retainer of all knowledge!.

౩౨౪. అత్వేత్యస్య ధ్రువ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, అర్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజ ప్రజాకర్మాహ. రాజు మరియు ప్రజల కర్మలను గూర్చి ఉపదేశించబడినది.

౩౨౪ ఆ త్వాహార్షమన్తరభూర్ధ్రువస్తిష్ఠావిచాచలిః౹

విశస్త్వా సర్వా వాఞ్ఛన్తు మా త్వద్రాష్ట్రమధి భ్రశత్ ౹౧౧౹౹

ప.విః-ఆ, త్వా, అహార్షమ్, అన్తః, అభూః, ధ్రువః, తిష్ఠ, అవిచాచలిరిత్యవి + చాచలిః, విశః, త్వా, సర్వాః, వాఞ్ఛన్తు, మా, త్వత్, రాష్ట్రమ్, అధి, భ్రశత్ ౹౧౧౹౹

పదార్థః :-(ఆ) (త్వా) త్వాం రాజానమ్ (అహార్షమ్) హరేయమ్ (అన్తః) సభామధ్యే (అభూః) భవేః (ధ్రువః) న్యాయేన రాజ్యపాలనే నిశ్చితః (తిష్ఠ) స్థిరో భవ (అవిచాచలిః) సర్వథా నిశ్చలః (విశః) ప్రజాః (త్వా) త్వామ్ (సర్వాః) అఖిలాః (వాఞ్ఛన్తు) అభిలషన్తు (మా) న (త్వత్) (రాష్ట్రమ్) రాజ్యమ్ (అధి) (భ్రశత్) నష్టం స్యాత్.౹౧౧౹౹

అన్వయః:-హే శుభగుణలక్షణ సభేశ రాజన్! త్వా రాజ్యపాలనాయాహమన్తరాహార్షమ్, త్వమన్తరభూః. అవిచాచలి. ధ్రువస్తిష్ఠ. సర్వా విశస్త్వా వాఞ్ఛన్తు. తవ సకాశాద్రాష్ట్రం మా౽ధి భ్రశత్.॥౧౧॥

భావార్థః :-ఉత్తమాః ప్రజాజనాః సర్వోత్తమం పురుషం సభాధ్యక్షం రాజానం కృత్వా౽నూపదిశన్తు. త్వం జితేన్ద్రియః సన్ సర్వదా ధర్మాత్మా పురుషార్థీ భవేః. న తవానాచారాద్రాష్ట్రం కదాచిన్నష్టం భవేద్యతః సర్వాః ప్రజాస్త్వదనుకూలాః స్యుః.॥౧౧॥

పదార్థము :-శుభగుణ లక్షణములతో గూడిన సభాపతిరాజా! (త్వా) రాజ్యపాలనకై నిన్ను నేను (అన్తః) సభామధ్యన (ఆహార్షమ్) చక్కగా గ్రహింతును. నీవు సభయందు (అభూః) విరాజమానుడవుకమ్ము (అవిచాచలిః) ఎల్లప్పుడును నిశ్చలుడవై (ధ్రువః) రాజ్యపాలనమున న్యాయశాలివి, నిశ్చిత బుద్ధిగలవాడవై (తిష్ఠ) స్థిరముగనుండుము (సర్వాః) సంపూర్ణ (విశః) ప్రజలు (త్వా) నిన్ను (వాఞ్ఛన్తు) వాంఛింతురుగాక! (త్వత్) నీ పాలనలో (రాష్ట్రమ్) రాజ్యము (మాధిభ్రశత్) నష్టభ్రష్టముగావలదు. ॥౧౧॥

భావార్థము :-ఉత్తమ ప్రజలు సర్వోత్తముడగువానిని సభాధ్యక్షరాజగ నొనర్చి ఇట్లుపదేశించవలెను. నీవు జితేంద్రియుడవైయుండి సదా ధర్మాత్ముడవు పురుషార్థివైయుండుము. నీ దురాచారములచే రాజ్యమెప్పుడును నష్టముగావలదు. ఇట్లుండుటచే సర్వ ప్రజలును నీకనుకూలవర్తనులైయుందురు. ॥౧౧॥

11.O King, enter the Assembly, I declare thee as the ruler. Stand steadfast and immovable. Let all thy subjects long for thee. Let not thy Kingship fall away!.

౩౨౨.ఉదుత్తమమిత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, వరుణో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౩౨౨ ఉదుత్తమం వరుణ పాశమస్మదవాధమం వి మధ్యమం శ్రథాయ।
అథా వయమాదిత్య వ్రతే తవానాగసో౽అదితయే స్యామ ॥౧౨॥

ప.వి:-ఉత్, ఉత్తమమిత్యుత్ + తమమ్, వరుణ, పాశమ్, అస్మత్ అవ, అధమమ్, వి, మధ్యమమ్, శ్రథాయ, శ్రథయేతి శ్రథయ, అథ, వయమ్, ఆదిత్య, వ్రతే, తవ, అనాగసః, అదితయే, స్యామ॥౧౨॥

పదార్థః :- (ఉత్) (ఉత్తమమ్) (వరుణ) శత్రూణాం బన్ధక (పాశమ్) బన్ధనమ్ (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (అవ) (అధమమ్) నికృష్టమ్ (వి) (మధ్యమమ్) మధ్యస్థమ్ (శ్రథాయ) విమోచయ (అథ)

పశ్చాత్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (వయమ్) ప్రజాస్థాః (ఆదిత్య) అవినాశిస్వరూప సూర్య ఇవ సత్యన్యాయ ప్రకాశక (వ్రతే) సత్యన్యాయపాలననియమే (తవ) (అనాగసః) అనపరాధినః (అదితయే) పృథివీరాజ్యాయ. అదితిరితి పృథివీనా.. నిఘం,౧,౧ (స్యామ) భవేమ.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే వరుణాదిత్య! త్వమస్మదధమం మధ్యమముత్తమం పాశముదవిశ్రథాయాథ వయమదితయే తవ వ్రతేఽనాగసః స్యామ.॥౧౨॥

భావార్థః :-యథేశ్వరస్య గుణకర్మస్వభావానుకూలా ధార్మికా జనాః సత్యాచరణే వర్తమానాః సన్తః పాపబన్ధాన్ముక్త్వా సుఖినో భవన్తి తథైవోత్తమం రాజానం ప్రాప్య ప్రజాజనా ఆనన్దితా జాయన్తే. ॥౧౨॥

పదార్థము :-(వరుణ) శత్రువులను బంధించు (ఆదిత్య) అవినాశిస్వరూపుడగు సూర్యుని వంటి సత్యన్యాయ ప్రకాశముచే విరాజిల్లు, విద్వాంసుడవునగు ఓ సభాపతీ! నీవు (అస్మత్) మానుండి (అధమమ్) నికృష్ట (మధ్యమమ్) మధ్యస్థ (ఉత్తమమ్) ఉత్తమమైన (పాశమ్) బంధనములనుండి (ఉదవ విశ్రథాయ) వివిధ ప్రకారములుగ విముక్తపరచుము (అథ) ఆ పిదప (వయమ్) ప్రజలమగు మేము (అదితయే) అఖండ పృథివీ రాజ్యమునకై (తవ) నీయొక్క (వ్రతే) సత్యన్యాయ పాలన రూపనియమములందు (అనాగసః) నిరపరాధులమై (స్యామ) ఉండెదముగాక!॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈశ్వరుని గుణ కర్మ స్వభావముల కనుకూలురై సత్యాచరణములందుండు మనుష్యులు పాపబంధనములనుండి విముక్తులై సుఖవంతులగునట్లు ఉత్తమ రాజాగల ప్రజలు ఆనందముల ననుభవింతురు.॥౧౨॥

12.O ruler, the controller of foes and dispenser of justice, controller of thy kingdom like the eternal sun, release us from the up-most bond, let down the lowest and remove the midmost. So may we, for the kingship, be sinless in the observance of thy true and just laws!.

౩౨౬. అగ్నే బృహన్నిత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీపంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పైవిషయమే.

౩౨౬. అగ్నే బృహన్నుషసామూర్ధ్వోఽ అస్థాన్నిర్జగన్వాన్ తమసో జ్యోతిషాగాత్।

అగ్నిర్భానునా రుశతా స్వఙ్గఽ ఆ జాతో విశ్వా సద్మాన్యప్రాః ॥౧౩॥

ప.వి:- అగ్నే, బృహన్, ఉషసామ్, ఊర్ధ్వః, అస్థాత్, నిర్జగన్వానితి నిః+జగన్వాన్, తమసః,

జ్యోతిషా, ఆ, అగాత్, అగ్నిః, భానునా, రుశతా, స్వఙ్గ ఇతి సు+అఙ్గః, ఆ, జాతః, విశ్వా, సద్మాని, అప్రాః॥౧౩॥

పదార్థః :-(అగ్రే) ప్రథమతః (బృహన్) మహత్ (ఉషసామ్) ప్రభాతానామ్ (ఊర్ధ్వః) ఉపర్యాకాశస్థః (అస్థాత్) తిష్ఠతి (నిర్జగన్వాన్) నిర్గతః సన్ (తమసః) అన్ధకారాత్ (జ్యోతిషా) ప్రకాశేన (ఆ) (అగాత్) ప్రాప్నోతి (అగ్నిః) పావకః (భానునా) దీప్త్యా (రుశతా) సురూపేణ (స్వఙ్గః) శోభనాన్యఙ్గాని యస్య సః (ఆ) (జాతః) నిష్పన్నః (విశ్వా) (సద్మాని) సాకారాణి స్థానాని (అప్రాః) వ్యాప్నోతి.॥౧౩॥

అన్వయః:-హే రాజన్! యస్త్వమగ్రే యథా సూర్యః స్వఙ్గ ఆజాతో బృహన్నుషసామూర్ధ్వోఽస్థాద్రుశతా భానునా జ్యోతిషా తమసో నిర్జగన్వాన్సన్నాగాద్విశ్వా సద్మాన్యప్రాస్తథ్వ(త్ప్ర)జాయాం భవ.॥౧౩॥

భావార్థః:- యః సూర్యవత్సద్గుణైర్మహాన్ సత్పురుషాణాం శిక్షయోత్కృష్టో దుర్వ్యసనేభ్యః పృథగ్వర్తమానః సత్యన్యాయప్రకాశితః స్వఙ్గరాఙ్గః ప్రసిద్ధః సర్వైః సత్కర్తుం యోగ్యో విదితవేదితవ్యో దూతైః సర్వజనహృదయాశ యవిచ్ఛుభన్యాయేన ప్రజా వ్యాప్నోతి స ఏవ రాజా భవితుం యోగ్యః.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓరాజా! నీవు (అగ్నే) సూర్యుడెట్లు పూర్వమునుండియే (స్వఙ్గః) చక్కని అంగములతో (ఆజాతః) ప్రకటమగుచున్నాడో (బృహన్) గొప్ప (ఉషసామ్) ప్రభాతములను (ఊర్ధ్వః) పైని ఆకాశమందు (అస్థాత్) స్థితపరచుచున్నాడో మరియు (రుశతా) సుందర (భానునా) దీప్తి మరియు (జ్యోతిషా) ప్రకాశముతో (తమసః) అంధకారమును (నిర్జగన్వాన్) నిరంతరము పారద్రోలువాడై (ఆగాత్) సమస్తలోక లోకాంతరములకు ప్రాప్తించునో (విశ్వా) సమస్త (సద్మాని) స్థూలస్థానములను (అప్రాః) ప్రాప్తినొందునో అదేవిధముగ ప్రజలందును నీవుండుము. ॥౧౩॥

భావార్థము :-సూర్యునివలె శ్రేష్ఠగుణముంచే ప్రకాశితుడు, సత్పురుషుల శిక్షణచే ఉత్కృష్టుడు, దుర్వ్యసనములకు వేరైయుండువాడు, సత్యన్యాయములచే ప్రకాశించువాడు, చక్కని అవయవములు గలవాడు, సర్వత్రప్రసిద్ధుడు, ఎల్లరచే తెలిసికొన, సత్కరించదగినవాడు, సమస్త వ్యవహారముల నెరుగువాడు మరియు తనదూతల ద్వారా సర్వప్రజల ఆశయములనెరుగువాడు, శుద్ధన్యాయముచే ప్రజలయందు ప్రవేశపరచు నాతడు మాత్రమే రాజగుటకు యోగ్యుడు. ॥౧౩॥

13.O king, just as the brilliant sun rising early, resides beautifully in the sky before the dawns, removes darkness with its light and lustre, reaches the universe, and fills with splendour all material objects, so should'st thou live amongst thy subjects!.

౨౭౭.హంస ఇత్యస్య త్రిత ఋషిః, జీవేశ్వరా దేవతే, భురిగ్ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథాత్మలక్షణావ్యాహ. ఆత్మపరమాత్మల లక్షణముల నుపదేశింపబడిన.

౫౨౭ హంసః శుచిషద్వసురన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్।
నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా
అద్రిజా ఋతం బృహత్ ॥౧౪॥

ప.విః-హంసః, శుచిషత్, శుచిసదితి శుచి + సత్, వసుః, అన్తరిక్షసదిత్యన్తరిక్ష + సత్, హోతా, వేదిషత్, వేదిసదితి వేది + సత్, అతిథిః, దురోణసదితి దురోణ + సత్, నృషత్, నృసదితి నృ + సత్, వరసదితి వర + సత్, ఋతసదిత్యృత + సత్, వ్యోమసదితి వ్యోమ +సత్, అబ్జా ఇత్యప్ +జాః, గోజా ఇతి గో + జాః, ఋతజా ఇత్యృత + జాః, అద్రిజా ఇత్యద్రి + జాః, ఋతమ్ బృహత్ ॥౧౪॥

పదార్థః :- (హంసః) దుష్టకర్మహన్తా (శుచిషత్) శుచిషు పవిత్రేషు వ్యవహారేషు వర్తమానః (వసుః) సజ్జనేషు నివస్తా తేషాం నివాసయితా వా (అన్తరిక్షసత్) యో ధర్మావకాశే సీదతి (హోతా) సత్యస్య గ్రహీతా గ్రాహయితా వా (వేదిషత్) యో వేద్యాం జగత్యాం యజ్ఞశాలాయాం వా సీదతి (అతిథిః) అవిద్యమానా తిథిర్యస్య స రాజ్యరక్షణాయ యథాసమయం భ్రమణకర్తా (దురోణసత్) యో దురోణే సర్వర్తు సుఖప్రాపకే గృహే సీదతి సః (నృషత్) యో నాయకేషు సీదతి సః (వరసత్) య ఉత్తమేషు విద్వత్సు సీదతి (ఋతసత్) య ఋతే సత్యే సంస్థితః (వ్యోమసత్) యో వ్యోమవద్వ్యాపకే పరమేశ్వరే సీదతి (అబ్జాః) యో ఽపః ప్రాణాన్ జనయతి (గోజాః) యో గావ ఇన్ద్రియాణి పశూన్ వా జనయతి (ఋతజాః) య ఋతం సత్యం జ్ఞానం జనయతి సః (అద్రిజాః) యో ఽద్రీన్మేఘాన్ జనయతి (ఋతమ్) సత్యమ్ (బృహత్) మహత్.॥౧౪॥

అన్వయః :-హే ప్రజాజనాః యూయం యో హంసః శుచిషద్వసురన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణ సన్నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహద్ బ్రహ్మ జీవశ్చాస్తి యస్తం జానీయాత్ తం సభాధీశం రాజానం కృత్వా సతతమానందత.॥౧౪॥

భావార్థః :-య ఈశ్వరవత్ప్రజాః పాలయితుం సుఖయితుం శక్నుయాత్స ఏవ రాజా భవితుం యోగ్యః స్యాన్న రాజ్ఞా వినా ప్రజాః సుఖిన్యో భవితుమర్హన్తి.॥౧౪॥

పదార్థము:-ప్రజలారా! మీరు (హంసః) దుష్కర్మనాశకుడు (శుచిషత్) పవిత్ర వ్యవహారములం దుండువాడు (వసుః) సజ్జనులందు వసించుచు వసింపజేయువాడు (అన్తరిక్షసత్) ధర్మావకాశములందు స్థితుడు (హోతా) సత్యమును గ్రహించుచు, గ్రహింపజేయువాడు (వేదిషత్) పృథివియంతటను, యజ్ఞమందును స్థితమైయుండువాడు (అతిథిః) పవిత్రరాజ్యరక్షణకై ఉచిత సమయములందు భ్రమణమొనర్చువాడు (దురోణసత్) ఋతువులందు సుఖదాయకమగు ఆకాశమున వ్యాప్తుడు మరియు గృహమందుండువాడు (నృషత్) సేనముఖ్యగు నాయకుల అధిపతి (వరసత్) ఉత్తమ విద్వాంసుల ఆజ్ఞలందు స్థితుడు (ఋతసత్) సత్యాచరణములందారూఢుడు (వ్యోమసత్) ఆకాశమువలె సర్వవ్యాపకు డగు ఈశ్వరుడు లేక జీవమువంటి స్థితుడు (అబ్జాః) ప్రాణములను ప్రకటపరచువాడు (గోజాః) ఇంద్రియములను, పశువులను ప్రసిద్ధపరచువాడు (ఋతజాః) సత్యవిజ్ఞానము నుత్పన్నపరచువాడు (అద్రిజాః) మేఘములను వర్షింపజేయు విద్వాంసుడు (ఋతమ్) సత్యస్వరూపుడు (బృహత్) అనంతుడగు బ్రహ్మను మరియు జీవుని ఎరుగునట్టి విద్వాంసుని రాజును జేసి నిరంతరము ఆనందితులై యుండవలెను.॥౧౪॥

భావార్థము :-ఈశ్వరునివంటి ప్రజాపాలకుడు, సుఖముల సమకూర్చ సమర్థుడగు విద్వాంసుడే రాజుగా నుండుటకు యోగ్యు డగును. ఇట్టివాడు గాక అసమర్థుడు రాజగుచో ప్రజలకు సుఖములకు మారుగ దుఃఖములే ప్రాప్తించును.॥౧౪॥

14.God is the Destroyer of evil deeds, the Embodiment of purity, the Supporter of the virtuous, Steadfast in the laws of religion, the Imbiber of Truth, Omnipresent, Adorable, Present in the minds of the people and sages, Wedded to Truth, Ubiquitious, Creator of vital breaths, animals, and the Vedas, the Bringer of clouds, True and Mighty.

౫౨౮.సీద త్వమిత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మాతృకృత్యమాహ. మాతృకర్తవ్యము లుపదేశింపబడినవి.

౫౨౮ సీద త్వం మాతురస్యా ఉపస్థే విశ్వాన్యగ్నే వయునాని విద్వాన్।

మైనాం తపసా మార్చిషాఽభిశోచీరన్తరస్యాశ్ శుక్రజ్యోతిర్విభాహి ॥౧౫॥

ప.విః-సీద, త్వమ్, మాతుః, అస్యాః, ఉపస్థ ఇత్యుప + స్థే, విశ్వాని, అగ్నే, వయునాని విద్వాన్, మా, ఏనామ్, తపసా, మా, అర్చిషా, అభి, శోచీః, అన్తః, అస్యామ్, శుక్రజ్యోతిరితి శుక్రఽజ్యోతిః, వి, భాహి ॥౧౫॥

పదార్థః :-(సీద) తిష్ఠ (త్వమ్) (మాతుః) జనన్యాః (అస్యాః) ప్రత్యక్షయా భూమేరివ (ఉపస్థే) సమీపే (విశ్వాని) సర్వాణి (అగ్నే) విద్యామభీప్సో (వయునాని) ప్రజ్ఞానాని (విద్వాన్) యో వేత్తి సః (మా) (ఏనామ్) (తపసా) సన్తాపేన (మా) అర్చిషా తేజసా (అభి) శోచీః శోకయుక్తాం కుర్యాః (అన్తః) అభ్యన్తరే (అస్యామ్) మాతరి (శుక్రజ్యోతిః) శుక్రం శుద్ధాచరణం జ్యోతిః ప్రకాశో యస్య సః (వి) (భాహి) ప్రకాశయ.॥౧౫॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వమస్యాం మాతరి సత్యాం విభాహి ప్రకాశితో భవాస్యా భూమేరివ శుక్రజ్యోతి ర్విద్వాన్ మాతురుపస్థే సీద. అస్యాః సకాశాద్విశ్వాని వయునాని ప్రాప్నుహి. ఏనామన్తర్మాతపసార్చిషా మాభిశోచీః కిన్త్వేతచ్ఛిక్షాం ప్రాప్య విభాహి.॥౧౫॥

భావార్థః :- యో విదుష్యా మాత్రా విద్యాసుశిక్షాం ప్రాపితో మాతృసేవకో :సన్నీవత్ ప్రజాః పాలయేత్ స రాజైశ్వర్యేణ ప్రకాశేత.॥౧౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యలనభిలషించువాడా! (త్వమ్) నీవు (అస్యామ్) ఈ తల్లియున్నప్పుడే (విభాహి) ప్రకాశితుడవుగమ్ము (శుక్రజ్యోతిః) శుద్ధ ఆచార ప్రకాశముతో గూడిన (విద్వాన్) విద్వాంసుడవగు నీవు (అస్యాః) ఈ ప్రత్యక్ష పృథివివంటి ఆధారమగు (మాతుః) ఈ తల్లియొక్క (ఉపస్థే) ఒడియందు (సీద) స్థితుడవగుము. ఈ తల్లినుండి (విశ్వాని) సకలవిధములగు (వయునాని) బుద్ధులను ప్రాప్తించుకొనుము. (ఏనామ్) ఈ తల్లిని (అన్తః) అంతఃకరణమునందు (మా) వలదు (తపసా) సంతాపముచే మరియు (అర్చిషా) తేజముచే (మా) వలదు (అభిశోచీః) శోకతప్తమొనర్చుట కాని ఈ తల్లిచే శిక్షణను పొంది ప్రకాశితుడవగుము. ॥౧౫॥

భావార్థము :- విద్వాంసురాలగు తల్లిచే విద్యాశిక్షణలను పొంది, మాతృసేవకుడై ప్రజలను తల్లివలె పాలించువాతడే రాజ్యైశ్వర్యములను ప్రకాశింపజేయగలడు. ॥౧౫॥

15.O aspirant after knowiedge, shine thou in the presence of thy mother. Filled with the lustre of pure character and knowledge, sit in the lap of this thy mother, thy support like earth. Learn from her all holy ordinances. Never think of putting her to grief with distress and violence!.

౩౦౯. అన్తరగ్న ఇత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజకర్మాహ. రాజు ఏ మేమి చేయవలెను?

౩౦౯ అన్తరగ్నే రుచా త్వముఖాయాః సదనే స్వే।
తస్యాస్త్వꣳహరసా తపఞ్జాతవేదః శివో భవ ॥౧౬॥

ప.వి:-అన్తః, అగ్నే, రుచా, త్వమ్, ఉఖాయాః, సదనే, స్వే, తస్యాః, త్వమ్, హరసా, తపన్, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, శివః, భవ ॥౧౬॥

పదార్థః :-(అన్తః) మధ్యే (అగ్నే) విద్వన్ (రుచా) ప్రీత్యా (త్వమ్) (ఉఖాయాః) ప్రాప్తాయాః ప్రజాయాః (సదనే) అధ్యయనస్థానే (స్వే) స్వకీయే (తస్యాః) (త్వమ్) (హరసా) జ్వలనేన హర ఇతి జ్వలతో నా...విఘం. ౧..౧౭ (తపన్) శత్రూన్ సన్తాపయన్ (జాతవేదః) జాతా విదితా వేదా యస్య తత్సంబుద్ధౌ (శివః) మఙ్గలకారీ భవ.॥౧౬॥

అన్వయః :-హే జాదవేదో ఽగ్నే! యస్త్వం యస్యా ఉఖాయా అధో ఽగ్నిరివ స్వే సదనే తపన్ సన్నన్తా రుచా వర్తేథాస్తస్యా హరసా సన్తపఞ్స్త్వం శివో భవ.॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సభాధ్యక్షో రాజా న్యాయాసనే స్థిత్వా పరమరుచ్యా రాజ్యపాలనకృత్యాని కుర్యాత్తథా ప్రజా రాజానం సుఖయన్తీ సతీ దుష్టాన్ సంతాపయేత్.॥౧౬॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) వేదములనెరిగిన (అగ్నే) తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! (త్వమ్) నీవు ఏ (ఉఖాయాః) ప్రాప్తించిన ప్రజలను క్రిందినుండి పైకి అగ్నివలె (స్వే) స్వంత (సదనే) పఠనా స్థానమున (తపన్) శత్రువులకు సంతాపమును గలిగించుచు (అన్తః) మధ్యన (రుచా) ప్రీతితో వర్తించుము (తస్యాః) ఆ ప్రజల యొక్క (హరసా) ప్రజ్వలిత తేజముతో (త్వమ్) నీవు శత్రునివారణమొనర్చుచు (శివః) శుభప్రదుడవు (భవ) కమ్ము. ॥౧౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. సభాధ్యక్షుడగురాజా న్యాయాసనముపై కూర్చుండి అత్యంత ప్రీతిచే రాజ్యపాలనా కార్యముల నొనర్చునట్లే ప్రజలును రాజునకు సుఖమును చేకూర్చుటకై దుష్టులను దండించవలెను. ॥౧౬॥

16.O majestic King, master of the Vedas, tormenting the foes, seated in thy study room, live in the midst of thy subjects, with love. Be gracious, suppressing the enemies with the glowing strength of thy subjects!.

౫౩౦ శివో భూత్వేత్యస్య త్రిత ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదేవిషయము.

౫౩౦ శివో భూత్వా మహ్యమగ్నే ఽ అథో సీద శివస్త్వమ్।

శివాః కృత్వా దిశః సర్వాః స్వం యోనిమిహాసదః ॥౧౭॥

ప.వి:-శివః, భూత్వా, మహ్యమ్, అగ్నే, అథో ఇత్యథో, సీద, శివః, త్వమ్, శివాః, కృత్వా, దిశః, సర్వాః, స్వమ్, యోనిమ్, ఇహ, ఆ, అసదః॥౧౭॥

పదార్థః :-(శివః) స్వయం మఙ్గలాచారీ (భూత్వా) (మహ్యమ్) ప్రజాజనాయ (అగ్నే) శత్రువిదారక (అథో) (సీద) (శివః) మఙ్గలకారీ (త్వమ్) (శివాః) మఙ్గలచారిణీః (కృత్వా) (దిశః) యా దిశ్యన్త ఉప దిశ్యన్తే దిగ్భిః సహచరితాస్తాః ప్రజాః (సర్వాః) (స్వమ్) (యోనిమ్) రాజధర్మాసనమ్ (ఇహ) అస్మిన్ జగతి (ఆ) (అసదః) ఆస్వ ॥౧౭॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వం మహ్యం శివో భూత్వేహ శివః సన్ సర్వా దిశః శివాః కృత్వా స్వం యోని మాసదోఽథో రాజధర్మే సీద. ॥౧౭॥

భావార్థః:-రాజా స్వయం ధార్మికో భూత్వా ప్రజాజనానపి ధార్మికాన్ సంపాద్య న్యాయాసన మధిష్ఠాయ సతతం న్యాయం కుర్యాత్.॥౧౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివలె శత్రువులను భస్మమొనర్చు విద్వాంసుడా! (త్వమ్) నీవు (మహ్యమ్) ప్రజలమగు మాకు (శివః) శుభములను గలిగించువాడవు (భూత్వా) అగుచు (ఇహ) ఈ విశ్వమునందు (శివః) కల్యాణమొనర్చువాడవై (సర్వాః) సకల (దిశః) దిశలయందుండు ప్రజలను (శివాః) మంగళప్రదముగ (కృత్వా) చేయుచు (స్వమ్) తమ (యోనిమ్) రాజధర్మాసనముపై (ఆసదః) విరాజమానుడ వగుము. (అథో) ఆ తరువాత రాజధర్మమునందు (సీద) స్థిరుడవగుము.॥౧౭॥

భావార్థము :-రాజు తాను ధర్మాత్ముడై ప్రజలను ధార్మికులనుగ జేసి న్యాయపీఠముపై గూర్చుండి నిరంతరము న్యాయమునే యొనర్చుచుండవలయును.॥౧౭॥

17.O King, the destroyer of foes, being propitious unto us thy subjects, be gracious in this world. Filling thy subjects living in all directions with grace, sit on thy seat of government, and be calm in thy task of administration!.

౫౩౧. దివస్పరీత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునా రాజవిషయమాహ. మరల రాజధర్మము చెప్పుచున్నాడు.

౫౩౧ దివస్పరి ప్రథమం జజ్ఞేఽఅగ్నిరస్మద్ద్వితీయం పరి జాతవేదాః।
తృతీయమప్సు నృమణాఽఅజస్రమిన్ధానఽఏనం జరతే స్వాధీః॥౧౮॥

ప.వి:- దివః, పరి, ప్రథమమ్, జజ్ఞే, అగ్నిః, అస్మత్, ద్వితీయమ్, పరి, జాతవేదా ఇతి జాత + వేదాః, తృతీయమ్, అప్స్విత్యప్ + సు, నృమణాః, నృమనా ఇతి నృ + మనాః, అజస్రమ్, ఇన్ధానః, ఏనమ్, జరతే, స్వాధీరితి సు + ఆధీః ॥౧౮॥

పదార్థః :-(దివః) విద్యుతః (పరి) ఉపరి (ప్రథమమ్) (జజ్ఞే) జాయతే (అగ్నిః) (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (ద్వితీయమ్) (పరి) (జాతవేదాః) జాతప్రజ్ఞానః (తృతీయమ్) (అప్సు) ప్రాణేషు జలేషు వా (నృమణాః) నృషు నాయకేషు మనో యస్య సః (అజస్రమ్) నిరన్తరమ్ (ఇన్ధానః) ప్రదీపయన్ (ఏనమ్) (జరతే) స్తౌతి (స్వాధీః) శోభనాధ్యానయుక్తాః ప్రజాః.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే సభేశ! యోఽగ్నిరివ త్వం దివస్పరి జజ్ఞే తమేనం ప్రథమం యో జాతవేదాస్త్వ మస్మజ్జజ్ఞే తమేనం ద్వితీయం యో నృమణాస్త్వమప్సు జజ్ఞే తమేనం తృతీయమజస్రమిన్ధానో విద్వాన్ పరిజరతే స త్వం స్వాధీః ప్రజాః స్తుహి.॥౧౮॥

భావార్థః :-మనుష్యైరాదౌ బ్రహ్మచర్యేణ విద్యాసుశిక్షా, ద్వితీయేన గృహాశ్రమేణైశ్వర్యం తృతీయేన వానప్రస్థేన తపశ్చరణం, చతుర్థేన సంన్యాసాశ్రమేణ నిత్యం వేదవిద్యా ధర్మే ప్రకాశనం చ కర్తవ్యమ్.॥౧౮॥

పదార్థము :-సభాపతివగు ఓ రాజా! (అగ్నిః) అగ్నివంటి నీవు (అస్మత్) మానుండి (దివః) విద్యుత్తునకు (పరి) పైన (జజ్ఞే) ప్రకటమగువానిని (ఏనమ్) నీకు (ప్రథమమ్) మొదటనే ఎట్టి (జాతవేదాః) బుద్ధిశాలురందు ప్రసిద్ధుడవై యుత్పన్నమైనట్టి నీకు (ద్వితీయమ్) ద్వితీయునిగా (నృమణాః) మానవులందు ఆలోచనాపరుడవగు నీవు (తృతీయమ్) మూడవవానిగా (అప్సు) ప్రాణ మరియు జలక్రియలందు విదితుడవగు నిన్ను (అజస్రమ్) నిరంతరము (ఇన్ధానః) ప్రకాశితమొనర్చుచు విద్వాంసులగువారు (పరిజరతే) సకలవిధములుగ స్తుతి యొనర్తురు. అట్టినీవు (స్వాధీః) చక్కని ధ్యానపరులగు ప్రజలను ప్రకాశపరచుము.॥౧౮॥

భావార్థము :-మానవులు మొదట బ్రహ్మచర్యాశ్రమములో విద్యాశిక్షణలను గ్రహించవలెను. రెండవదగు గృహస్థాశ్రమమువందు ధనసంచయమొనర్చవలెను. మూడవదైన వానప్రస్థాశ్రమముద్వారా తపస్సును ఆచరించుచు నాల్గవదగు సన్న్యాసాశ్రమమువందు వేదవిద్యలను, ధర్మమును నిరంతరము ప్రచార ప్రకాశపరచవలెను.॥౧౮॥

18.O King thou art firstly born like the sun in heaven; thou art secondly full of knowledge from amongst us. Thou art thirdly, most thoughtful among men, with control over senses!.

Just as a learned person constantly applauds and sitmulates thee, so shouldst thou praise thy subjects.

౫౩౨. విద్మా త ఇత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౫౩౨ విద్మా తేఽ అగ్నే త్రేధా త్రయాణి విద్మా తే ధామ విభృతా పురుత్రావిద్మా తే నామ పరమం గుహా యద్విద్మా తముత్సం యతఽ ఆజగన్థ ॥౧౯॥

ప.విః-విద్మ, తే, అగ్నే, త్రేధా, త్రయాణి, విద్మ, తే, ధామ విభృతేతి వి + భృతా, పురుత్రేతి పురు + త్రా, విద్మ, తే, నామ పరమమ్, గుహా, యత్, విద్మ, తమ్ ఉత్సమ్, యతః, ఆజగన్థేత్యా + జగన్థ ॥౧౯॥

పదార్థః :-(విద్మ) జానీయామ. అత్ర చతుస్సు క్రియాసు సంహితాయాం ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. విదో లటో వేతి ణలాదయ ఆదేశాః (తే) తవ (అగ్నే) విద్వన్! (త్రేధా) త్రిభిః ప్రకారైః (త్రయాణి) త్రీణి (విద్మ) (తే) తవ (ధామ) ధామాని (విభృతా) విశేషేణ ధర్తుం యోగ్యాని (పురుత్రా) పురాణి బహూని (విద్మ) (తే) (నామ) (పరమమ్) (గుహా) గుహాయాం స్థితం గుప్తమ్ (యత్) (విద్మ) (తమ్) (ఉత్సమ్) కూప ఇవార్ద్రీకరమ్. ఉత్స ఇతి కూపనా-- నిఘ ౩.౨౩. (యతః) యస్మాత్ (ఆజగన్థ) ఆగచ్ఛేః.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! తే తవ యాని త్రేధా త్రయాణి, కర్మాణి సన్తి, తాని వయం విద్మ. హే స్థానేశ! తే యాని విభృతా పురుత్రా ధామ సన్తి తాని వయం విద్మ. హే విద్వన్! స్తే తవ యద్గుహా పరమం నామాస్తి తద్వయం విద్మ. యతస్త్వమాజగన్థ తం త్వాముత్సమివ విద్మ విజానీమః.॥౧౯॥

భావార్థః :-ప్రజాస్థైర్జనై రాజ్ఞా చ రాజనీతికర్మాణి స్థానాని సర్వేషాం నామాని చ విజ్ఞేయాని. యథా కృషీవలాః కూపాజ్జలముత్కృష్య క్షేత్రాదీని తర్పయన్తి తథైవ ప్రజాస్థైర్జనాదిభీ రాజా తర్పణీయో రాజ్ఞా ప్రజాశ్చ తర్పణీయాః ॥౧౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క ఏ (త్రేధా) మూడు విధములగు (త్రయాణి) ఏ మూడు కర్మలు గలవో వానిని మేము (విద్మ) ఎరుగుదుముగాక! ఓ స్థానముల అధినేతా! (తే) నీయొక్క ఎట్టి (విభృత) విశేషముగ ధరించదగిన (పురుత్రా) అనేక (ధామ) నామము, జన్మము,

స్థానమురూపములుగలవో వానిని మేము (విద్మ) ఎరిగెదముగాక! ఓ విద్వాంసుడా! (తే యత్) ఏ నీయొక్క (గుహా) బుద్ధియందు గుప్తముగా స్థితమైయున్న (పరమమ్) శ్రేష్ఠమగు (నామ) నామముగలదో దానిని మేము (విద్మ) తెలిసికొందుముగాక! (యతః) ఎరుగుదుముగాక! నీవు (ఆ జగన్థ) ఉత్తమరీతిలో లభింతువుగాక! (తమ్) అట్టి (ఉత్సమ్) కూపమువలె ఆర్ద్రపరచు నిన్ను (విద్మ) మే మెరుగుదుముగాక!॥౧౯॥

భావార్థము :-రాజా, రాజపురుషులు, ప్రజలు రాజనీతికార్యములను, సకలస్థానములను సకలపదార్థముల నామములను ఎరుగవలెను. కృషీవలుడు కూపమునుండి జలములను పైకిదీసి సేచనమొనర్చి పొలములను తృప్తిపరచునట్లు ధనము మున్నగు పదార్థములచే ప్రజలు రాజును, రాజు ప్రజలను తృప్తి పరచవలయును.॥౧౯॥

19.O learned person, may we know thy three duties in three stages. May we know thy name, parentage and birth place, worthy of acceptance. May we know what peculiar name supreme thou hast hidden in intellect. In order to approach thee well, may we know thee as our assuager like the well!.

౫౩౩ సముద్ర ఇత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునా రాజప్రజాసమ్బంధమాహ. రాజుల ప్రజల సంబంధమిందు చెప్పబడినది.

౫౩౩ సముద్రే త్వా నృమణా అప్స్వన్తర్నృచక్షా ఈధే దివో అగ్న ఊధన్।
తృతీయే త్వా రజసి తస్థివాꣳ సమపాముపస్థే మహిషా అవర్ధన్ ॥౨౦॥

ప.వి:-సముద్రే, త్వా, నృమణాః, నృమనా ఇతి నృ + మనాః, అప్స్విత్యప్ + సు, అన్తః, నృచక్షా ఇతి నృచ + క్షాః, ఈధే, దివః, అగ్నే, ఊధన్, తృతీయే త్వా, రజసి, తస్థివాꣳసమితి తస్థివాꣳ సమ్, అపామ్ ఉపస్థ ఇత్యుప + స్థే, మహిషాః, అవర్ధన్ ॥౨౦॥

పదార్థః :-(సముద్రే) అన్తరిక్షే (త్వా) త్వామ్ (నృమణాః) నాయకేషు మనో యస్య సః (అప్సు) అన్నేషు జలేషు వా (అన్తః) మధ్యే (నృచక్షాః) నృషు మనుష్యేషు చక్షో దర్శనం యస్య సః (ఈధే) ప్రదీపయే (దివః) సూర్యప్రకాశస్య (అగ్నే) విద్వాన్ (ఊధన్) ఊధని ఉషసి. ఊధ ఇత్యుషసో నామసు. నిఘం ౧.౮. (తృతీయే) త్రయాణాం పూరకే (త్వా) త్వామ్ (రజసి) లోకే (తస్థివాꣳసమ్) తిష్ఠన్తమ్ (అపామ్) జలానామ్ (ఉపస్థే) సమీపే (మహిషాః) మహాన్తో విద్వాంసః. మహిష ఇతి మహన్నామసు. నిఘం. 3.3 (అవర్ధన్) వర్ధేరన్ ॥౨౦॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! నృమణా అహం యం త్వా సముద్రేఽగ్నిమివేధే నృచక్షా అహమప్స్వన్తరీధే దివ ఊధన్నీధే తృతీయే రజసి తస్థివాంసం సూర్యమివ యం త్వా త్వామపాముపస్థే మహిషా అవర్ధన్ సత్వ మస్మాన్ సతతం వర్ధయ. ॥౨౦॥

భావార్థః :- ప్రజాసు వర్తమానాః సర్వే ప్రధానపురుషా రాజవర్గం నిత్యం వర్ధయేయుః. రాజపురుషాః ప్రజాపురుషాంశ్చ. ॥౨౦॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (నృమణాః) నాయకులందు ఆలోచనాపరుడనగు నేను ఏ (త్వా) నిన్ను (సముద్రే) ఆకాశమునందగ్నివలె (ఈధే) ప్రదీప్త మొనర్తునో (నృచక్షాః) అనేక మానవులను జూచువాడనైన నేను (అప్సు) అన్నము మరియు జలముల (అన్తః) మధ్యన ప్రకాశపరచెదనో (దివః) సూర్యప్రకాశముయొక్క (ఊధన్) ప్రాతః కాలమందు ప్రకాశపరచుమందునో (తృతీయే) మూడవ (రజసి) లోకమునందు (తస్థివాంసమ్) స్థిరమైయున్న సూర్యునివలె ఏ (త్వా) నిన్ను (అపామ్) జలముల (ఉపస్థే) సమీపమున (మహిషాః) మహాత్ములగు విద్వాంసులు (అవర్ధన్) ఉన్నతిని పొందుదురో ఆ నీవు మమ్ము నిరంతరము ఉన్నతి నొందించుము. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ప్రజలయందు వర్తమానులై యున్న శ్రేష్ఠమానవులెల్లరును రాజపురుషులను, రాచకార్యములను మరియు రాజపురుషులు ప్రజలెల్లరను సదా సకలవిధములుగ వర్ధిల్ల చేయుచుండ వలయును. ॥౨౦॥

20.O learned person,I, the Lover of leaders, illuminate thee, like lightning in the sky. I, the Judge of the worth of men, spread thy fame over seas. The high-souled literary persons, like the sun in the third high region, elevate thee in the midst of the subjects!.

౫౩౪. అక్రందదిత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యాః కీదృశా భవేయురిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లెటులుండవలయును?

౫౩౪ అక్రన్దదగ్ని స్తనయన్నివ ద్యౌః క్షామా రేరిహద్వీరుధః సమఞ్జన్।

సద్యో జజ్ఞానో వి హీమిద్ధో౽ అఖ్యదా రోదసీ భానునా భాత్యన్తః ॥౨౧॥

ప. వి:- అక్రన్దత్, అగ్నిః, స్తనయన్నివేతి స్తనయన్ + ఇవ, ద్యౌః, క్షామా, రేరిహత్ వీరుధః, సమఞ్జన్నితి సమ్ + అఞ్జన్, సద్యః, జజ్ఞానః, వి, హి, ఈమ్ ఇద్ధః, అఖ్యత్, ఆ, రోదసీ ఇతి రోదసీ, భానునా, భాతి, అన్తరిత్యన్తః ॥౨౧॥

పదార్థః :-(అక్రన్దత్) గమయతి (అగ్నిః) విద్యుత్ (స్తనయన్నివ) యథా శబ్దయన్ (ద్యౌః) సూర్యః (క్షామా) పృథివీమ్. అత్రాన్యేషామపీత్యుపధాదీర్ఘః. సుపామితి విభక్తిలోపః (రేరిహత్) తాడయతి (వీరుధః) ఓషధీః. వీరుధ ఓషధయో భవన్తి విరోహణాత్. నిరు. ౬.3 (సమఞ్జన్) ప్రకటయన్ (సద్యః) శీఘ్రమ్ (జజ్ఞానః) జాయమానః (వి) (హి) ప్రసిద్ధౌ (ఈమ్) సర్వతః (ఇద్ధః) ప్రదీప్యమానః (అఖ్యత్) ఖ్యాతి (ఆ) (రోదసీ) ప్రకాశభూమీ (భానునా) కిరణసమూహేన (భాతి) రాజతి (అన్తః) మధ్యే.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యథా ద్యౌః సూర్యోఽగ్ని స్తనయన్నివ వీరుధః సమఞ్జన్ సన్ సద్యో హ్యక్రన్దత్. క్షామా రేరిహదయం జజ్ఞాన ఇద్ధః సన్ భానునా రోదసీ ఈం వ్యఖ్యత్. బ్రహ్మాణ్డస్యాన్తరా భాతీతి తథా భవత.॥౨౧॥

భావార్థః :-ఈశ్వరేణ యదర్థః సూర్య ఉత్పాదితః స విద్యుదివ సర్వాన్ లోకానాకృష్య సంప్రకాశ్యౌషధ్యాదివృద్ధిహేతుః సన్ సర్వభూగోలానాం మధ్యే యథా విరాజతే తథా రాజాదిభిర్భవితవ్యమ్.॥౨౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ద్యౌః) సూర్యలోకము (అగ్నిః) విద్యుదగ్ని (స్తనయన్నివ) శబ్దమొనర్చు దానివలె (వీరుధః) ఓషధులను (సమఞ్జన్) ప్రకటపరచుచు (సద్యః హి) శీఘ్రముగానే (అక్రన్దత్) పదార్థములను ఇక్కడక్కడ నడపుచు (క్షామా) పృథివిని (రేరిహత్) కంపనమొనర్చుచు నిది (జజ్ఞానః) ప్రసిద్ధమైనదో (ఇద్ధః) ప్రకాశమానమై (భానునా) కిరణములతోగూడ (రోదసీ) ప్రకాశమును, భూమిని (ఈమ్)సకల దిశలనుండి (వ్యఖ్యత్) ప్రఖ్యాతమొనర్చుచున్నదో మరియు బ్రహ్మాండముయొక్క (అన్తః) మధ్యన (ఆభాతి) చక్కగా శోభాయమానమగుచున్నదో, అట్లే మీరును అగుడు.॥౨౧॥

భావార్థము:-పరమేశ్వరుడు సూర్యలోకము నేల నుత్పన్నమొనర్చి విద్యుత్తువలె సకలలోకముల నాకర్షణమొనర్చి సమానముగ ప్రకాశము నిచ్చుచు ఓషధాది పదార్థములను వృద్ధిపరచుటకు హేతువై సమస్త భూగోళముల మధ్య విరాజమానుడై యున్నాడో అట్లే రాజు, రాజపురుషులు మరియు ప్రజలెల్లరును మెలగవలయును.॥౨౧॥

21.The sun, like the roaring lightning, helping the growth of medicinal herbs, speedily sets in motion the material objects, strikes against the earth with its beams, rising in full glory, kindles on all sides the Heaven and Earth with its rays; and shines with full lustre in the universe.

౪౩౨.శ్రీణామిత్యస్య వత్సప్రీర్‌ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అత్ర రాజకర్మణి కీదృశోఽభిషేచనీయ ఇత్యాహ.

ఈ రాజకార్యములకై ఎటువంటి వానిని రాజుగా నొనర్చవలయునను విషయము.

౪౩౨ శ్రీణాముదారో ధరుణో రయీణాం మనీషాణాం ప్రార్పణః సోమగోపాః।
వసుః సూనుః సహసోఽ అప్సు రాజా విభాత్యగ్రఽ ఉషసామిధానః ॥౨౨॥

ప.వి:- శ్రీణామ్, ఉదార ఇత్యుత్ + అరః, ధరుణః, రయీణామ్, మనీషాణామ్, ప్రార్పణ ఇతి ప్ర + అర్పణః, సోమగోపా ఇతి సోమ + గోపాః, వసుః, సూనుః, సహసః, అప్స్విత్యప్ + సు, రాజా, వి, భాతి, అగ్రే, ఉషసామ్, ఇధానః ॥౭౨॥

పదార్థః :-(శ్రీణామ్) లక్ష్మీణాం మధ్యే (ఉదారః) య ఉత్కృష్టం పరీక్ష్య ఋచ్ఛతి దదాతి (ధరుణః) ధర్తాఽఽధారభూతః. (రయీణామ్) ధనానామ్ (మనీషాణామ్) ప్రజ్ఞానామ్. యాభిర్మన్యన్తే జానన్తి తా మనీషాః ప్రజ్ఞాస్తాసామ్ (ప్రార్పణః) ప్రాపకః (సోమగోపాః) సోమానామోషధీనామైశ్వర్యాణాం వా రక్షకః (వసుః) కృతబ్రహ్మచర్యః (సూనుః) సుతః (సహసః) బలవతః పితుః (అప్సు) ప్రాణేషు (రాజా) ప్రకాశమానః (వి) (భాతి) ప్రదీప్యతే (అగ్రే) సంముఖే (ఉషసామ్) ప్రభాతానామ్ (ఇధానః) ప్రదీప్యమానః.॥౭౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం యో జన ఉషసామగ్ర ఇధానః సూర్య ఇవ శ్రీణాముదారో రయీణాం ధరుణో మనీషాణాం ప్రార్పణః సోమగోపాః సహసః సూనుర్వసుః సన్నప్సు రాజా విభాతి తం సర్వాధ్యక్షం కురుత ॥ ౭౨ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యః సుపాత్రేభ్యో దాతా ధనస్య వ్యర్థవ్యయస్యాకర్తా సర్వేషాం విద్యాబుద్ధిప్రదః కృతబ్రహ్మచర్యస్య జితేన్ద్రియస్య తనయో యోగాఙ్గానుష్ఠానేన ప్రకాశమానః సూర్యవద్ శుభగుణకర్మస్వభావానాం మధ్యే దేదీప్యమానో పితృవత్ ప్రజాపాలకో జనోఽస్తి స రాజ్యకరణాయాభిషేచనీయః.॥౭౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు యోగ్యమైనదేమన ఎవడు (ఉషసామ్) ప్రభాతసమయమునందు (అగ్రే) అంతకుపూర్వమే (ఇధానః) ప్రదీప్తమానుడగు సూర్యునివలె (శ్రీణామ్) సమస్త ఉత్తమలక్ష్ములమధ్య (ఉదారః) పరీక్షింపబడిన పదార్థముల నిచ్చువాడు (రయీణామ్) ధనములను (ధరుణః) ధారణమొనర్చువాడు (మనీషాణామ్) బుద్ధులను (ప్రార్పణః) ప్రాప్తింపజేయువాడు (సోమగోపాః) ఓషధులను మరియు ఐశ్వర్యములను రక్షించువాడు (సహసః) బ్రహ్మచర్యముచే జితేంద్రియుడగు బలశాలి తండ్రికి (సూనుః) పుత్రుడు (వసుః) బ్రహ్మచర్యాశ్రమ వ్రతముచే (అప్సు) ప్రాణములందు (రాజా) ప్రకాశవంతుడై (విభాతి) శుభగుణములను ప్రకాశపరచుచుండునో అట్టివానినే సర్వప్రజలకు అధ్యక్షునిగ నొనర్చవలయును.॥౭౨॥

భావార్థము :- సత్పాత్రులకు దానమునిచ్చువాడు, వ్యర్థముగ ధనవ్యయము నొనర్చనివాడు, అందరకు విద్యాబుద్ధులను గరపువాడు, బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును సేవించినవాడు, ఇంద్రియములను వశమున నుంచుకొనినవాని పుత్రుడు యోగముయొక్క యమము మున్నగు అష్టాంగముల సేవనముచే, ప్రకాశవంతుడగు

సూర్యునివలె ఉత్తమ గుణకర్మస్వభావములచే సుశోభితుడు మరియు తండ్రివలె ఉత్తమరీతిలో ప్రజాపాలనమొనర్పగల ధీరుడు. అట్టివిద్వాంసుని మాత్రమే రాజ్యమొనర్పుటకభిషేకించుట ప్రజల కర్తవ్యము.॥౨౨॥

22.Elect him as a ruler who is lustrous like the sun if fore-front of the dawns, the giver of wealth, the master of riches, the bestower of wisdom, the protector of prosperity, the observer of the vow of celibacy, the son of a strong father, and the controller of his senses.

౨౩౬. విశ్వస్యేత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౨౩౬ విశ్వస్య కేతుర్భువనస్య గర్భ ఆ రోదసీ అపృణాజ్జాయమానః।

వీడుం చిదద్రిమభినత్ పరాయన్ జనా యదగ్నిమయజన్త పఞ్చ॥౨౩॥

ప.వి:- విశ్వస్య, కేతుః, భువనస్య, గర్భః, ఆ, రోదసీ ఇతి రోదసీ, అపృణాత్, జాయమానః, వీడుమ్, చిత్, అద్రిమ్ అభినత్, పరాయన్నితి పరా + యన్, జనాః, యత్, అగ్నిమ్, అయజన్త, పఞ్చ ॥౨౩॥

పదార్థః:- (విశ్వస్య) (కేతుః) (భువనస్య) భవన్తి భూతాని యస్మింస్తస్య లోకమాత్రస్య (గర్భః) అన్తఃస్థః (ఆ) (రోదసీ) ప్రకాశభూమీ (అపృణాత్) ప్రపూర్యాత్ (జాయమానః) ఉత్పద్యమానః (వీడుమ్) దృఢబలమ్ (చిత్) ఇవ (అద్రిమ్) మేఘమ్ (అభినత్) భిన్ద్యాత్ (పరాయన్) పరేతః సన్ (జనాః) (యత్) యః (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (అయజన్త) సంగమయన్తి (పఞ్చ) ప్రాణాః.॥౨౩॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యద్యో విద్వాన్ విశ్వస్య భువనస్య కేతుర్గర్భో జాయమానః పరాయన్ రోదసీ ఆపృణాద్వీడుమద్రిమభినత్, పఞ్చ జనా అగ్నిమయజన్త చిదివ విద్యాదిశుభగుణాన్ ప్రకాశయేత్తం న్యాయాధీశం మన్యధ్వమ్.॥౨౩॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యథా భువనస్య మధ్యే సూర్య ఆకర్షణేన సర్వస్య ధర్తా మేఘస్య భేత్తా ప్రాణేభ్యో జాత ఇవ విద్వాన్ సర్వవిద్యాప్రజ్ఞాపకో రాజ్యధర్తా శత్రూచ్ఛేదకః సుఖానాం జనయితా గర్భస్య మాతేవ ప్రజాపాలకో విద్వాన్ భవేత్ తం రాజ్యాధికారిణం కుర్యాత్.॥౨౩॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (యత్) ఏ విద్వాంసుడు (విశ్వస్య) సకల (భువనస్య) లోకములను (కేతుః) తండ్రివలె రక్షణచే ప్రకాశపరచుచున్నాడో (గర్భః) వానిమధ్యయందుండి (జాయమానః) ఉత్పన్నమగువాడు (పరాయన్) శత్రువులను ప్రాప్తించువాడునై (రోదసీ) ప్రకాశము, పృథివి (అపృణాత్) పూరణమొనర్చుచున్నాడో (వీడుమ్) అత్యంతశక్తిశాలి (అద్రిమ్) మేఘములను (అభినత్) ఛిన్నా భిన్న మొనర్చుచుండునో (పఞ్చ) ఐదు (జనాః) ప్రాణవులు (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (అయజన్త) సంయుక్తపరచుచున్నాడో (చిత్) సూర్యునివలె విద్యమున్నగు శుభగుణములను ప్రకాశ పరచువానినే న్యాయాధీశుడగు రాజుగా నెంచుకొనవలెను.॥౨౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏ విధముగ బ్రహ్మాండమధ్యమున సూర్యలోకము తన యాకర్షణశక్తిద్వారా సర్వమును ధారణమొనర్చునో, మేఘములను ఛిన్నాభిన్నమొనర్చి ప్రాణములచే ప్రసిద్ధుడైనట్లు సకల విద్యలను స్పష్టమొనర్చువాడై యున్నదో, తల్లి ఎట్లు తన గర్భమును రక్షించునో అట్లే ప్రజాపాలన మొనర్చగల ధీరవిద్వాంసునికి మాత్రమే రాజ్యాధికారము నీయవలెను.॥౨౩॥

23.Elect him as a ruler, who is the protector of the whole world, springs to life in its midst; fills the Earth and Heaven opposing the foes, cuts to pieces the powerful enemy, just as the sun cuts asunder the dense cloud, is full of knowledge, and respected by five classes of persons.

౫౩౭.ఉశిగిత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవుల కర్తవ్యముగూర్చి ఉపదేశము.

౫౩౭ ఉశిక్ పావకో అరతిః సుమేధా మర్త్యేష్వగ్నిరమృతో ని ధాయి।

ఇయర్త్తి ధూమమరుషమ్భరిభ్రదుచ్ఛుక్రేణ శోచిషా ద్యామినక్షన్ ॥౨౪॥

ప.వి:-ఉశిక్, పావకః, అరతిః, సుమేధా ఇతి సు + మేధాః, మర్త్యేషు, అగ్నిః, అమృతః, ని, ధాయి, ఇయర్త్తి, ధూమమ్, అరుషమ్, భరిభ్రత్, ఉత్, శుక్రేణ శోచిషా, ద్యామ్, ఇనక్షన్॥౨౪॥

పదార్థః :-(ఉశిక్) కామయమానః (పావకః) పవిత్రకర్తా (అరతిః) జ్ఞాతా (సుమేధాః) శోభనప్రజ్ఞః (మర్త్యేషు) (అగ్నిః) కారణాఖ్యః (అమృతః) అవినాశీ (ని) (ధాయి) నిధీయతే (ఇయర్త్తి) ప్రాప్నోతి (ధూమమ్) (అరుషమ్) రూపమ్ (భరిభ్రత్) అత్యన్తం ధరన్ పుష్యన్ (ఉత్) (శుక్రేణ) ఆశుకరేణ (శోచిషా) దీప్త్యా (ద్యామ్) సూర్యమ్ (ఇనక్షన్) వ్యాప్నువన్. ఇనక్షతీతి వ్యాప్తికర్మా. నిఘం.౨.౧౮.౨౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః యూయమీశ్వరేణ మర్త్యేషు య ఉశిక్ పావకోఽరతిః సుమేధాఽమృతోఽగ్ని ర్నిధాయి యః శుక్రేణ శోచిషా ద్యామినక్షన్ ధూమమరుషం భరిభ్రదుదియర్తి తమీశ్వరముపాధ్యముపకురుత వా. ॥౨౪॥

భావార్థః:-మనుష్యైరీశ్వరసృష్టానాం పదార్థానాం కారణకార్యపురస్సరం విజ్ఞానం కృత్వా ప్రజ్ఞోన్నేయా.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పరమేశ్వరుడు (మర్త్యేషు) మనుష్యులందు (ఉశిక్) స్వీకరించదగిన (పావకః) పవిత్రమొనర్చునట్టి (అరతిః) జ్ఞానవంతుడు (సుమేధాః) ఉత్తమబుద్ధిశాలి (అమృతః) మరణ ధర్మములేనివాడు (అగ్నిః) ఆకారరూపజ్ఞానమును (నిధాయి) స్థాపించెను. (శుక్రేణ) శీఘ్రకారి (శోచిషా) ప్రకాశముచే (ద్యామ్) సూర్యలోకమును (ఇనక్షన్) వ్యాప్తమగుచు (ధూమమ్) ధూమ్ర [పొగ] (అరుషమ్) రూపమును (భరిభ్రత్) అత్యంతముగ ధారణము మరియు పుష్టియొనర్చుచు (ఉదియర్తి) ప్రాప్తించుచున్నది. మీరును అదేవిధముగ ఆ యగ్నిచే ఉపకారమును పొందుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :-మానవులు కార్యకారణముల ననుసరించి ఈశ్వర రచితమగు సకల పదార్థములను ఉత్తమోత్తమముగ నెరిగి తమబుద్ధిని, ప్రజ్ఞను వృద్ధిపరచుకొనవలెను.॥౨౪॥

24.God has established among mortals, knowledge, which is acceptable, purifier, knowable, wise and immortal. The same knowledge, with its active brilliance, pervading the universe, and sustaining the world, dispels darkness devoid of light.

౫౩౮.దృశాన ఇత్యస్య వత్సప్రీఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్నరైః కిం కిం వేద్యమిత్యాహ.

మనుష్యులే యే విషయముల తెలుసుకొనవలయును?

౫౩౮ దృశానో రుక్మఽ ఉర్వ్యా వ్యద్యౌద్దుర్మర్షమాయుః శ్రియే రుచానః।

అగ్నిరమృతోఽ అభవద్వయోభిర్యదేనం ద్యౌరజనయత్సురేతాః॥౨౫॥

ప.విః-దృశానః, రుక్మః, ఉర్వ్యా, వి, అద్యౌత్, దుర్మర్షమితి దుః + మర్షమ్, ఆయుః, శ్రియే, రుచానః, అగ్నిః, అమృతః, అభవత్, వయోభిరితి వయః + భిః,యత్, ఏనమ్, ద్యౌః అజనయత్, సురేతా ఇతి సు + రేతాః॥౨౫ ॥

పదార్థః :- (దృశానః) దర్శకః (రుక్మః) (ఉర్వ్యా) పృథివ్యా సహ (వి) (అద్యౌత్) ప్రకాశయతి (దుర్మర్షమ్) దుర్గతో మర్షః సేచనం యస్మాత్తత్ (ఆయుః) జీవనమ్ (శ్రియే) శోభాయై (రుచానః) ప్రదీపకః (అగ్నిః) తేజః (అమృతః) నాశరహితః (అభవత్) (వయోభిః) వ్యాప్తై ర్గుణైః (యత్) యస్మాత్ (ఏనమ్) (ద్యౌః) స్వప్రకాశః (అజనయత్) జనయతి (సురేతాః) శోభనాని రేతాంసి వీర్యాణి యస్య సః.॥౨౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం యద్యో దృశానో రుక్మః శ్రియే రుచానోఽమృతో దుర్మర్షమాయుః కుర్వన్నమృతోఽగ్నిరుర్వ్యా సహ వ్యద్యౌద్వయోభిః సహాభవత్, తద్ద్యౌః సురేతా జగదీశ్వరో యదేన మజనయత్తం తత్తాం చ విజానీత.॥౨౫॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా జగత్స్రష్టారమనాదిమీశ్వరమనాదిజగత్కారణం గుణకర్మస్వభావైః సహ విజ్ఞాయోపాసత. ఉపయుఞ్జతే చ తే దీర్ఘాయుషః శ్రీమన్తో జాయన్తే.॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (యత్) ఏ కారణమున (దృశానః) చూపించునట్టి (రుక్మః) రుచికి హేతువగు (శ్రియే) శోభను (రుచానః) ప్రకాశపరచువాడు (దుర్మర్షమ్) సకల దుఃఖరహితుడు (ఆయుః) జీవనమును నెలకొల్పుచు (అమృతః) నాశరహితము (అగ్నిః) తేజః స్వరూపమునై (ఉర్వ్యా) పృథివితోగూడ (వ్యద్యౌత్) ప్రకాశితమగుచున్నదో (వయోభిః) వ్యాపక గుణములతోగూడ (అభవత్) ఉత్పన్నమగుచున్నదో, (ద్యౌః) ప్రకాశకుడు (సురేతాః) సుందర పరాక్రమశాలియగు జగదీశ్వరుడు (యత్) ఎవ్వానికై (ఏనమ్) ఈ యగ్నిని (అజనయత్) ఉత్పన్నమొనర్చుచున్నాడో ఆ యీశ్వరుని వాయువు, విద్యుత్ రూపాగ్నిగా తెలిసికొనుడు.॥౨౫॥

భావార్థము :- గుణకర్మ స్వభావముల సహితముగ జగన్నిర్మాత, అనాదియగు పరమేశ్వరుని మరియు జగత్కారణమును చక్కగా దెలిసికొని ఉపాసించుచు ఉపయోగమొనర్చుకొనువారు చిరంజీవులై లక్ష్మిని పొందుదురు. ॥౨౫॥

25.Know God, Who manifests the universe, is fascinating, full of grace, the Giver of life free from calamities, displays Himself in imperishable, lustrous earth, is All -pervading, Self-illuminating, full of manifold vitalities, and Creator of this world.

౨౬.యస్తే ఇత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్విద్వద్భిః కీదృశః పాచకః స్వీకార్యః?

విద్వాంసు లెటువంటి పాచకుని స్వీకరించవలెను?

౨౬ యస్తేఽ అద్య కృణవద్భద్రశోచేఽపూపం దేవ ఘృతవన్తమగ్నే।

ప్ర తం నయ ప్రతరం వస్యోఽ అచ్ఛాభి సుమ్నం దేవభక్తం యవిష్ఠ॥౨౬॥

ప.వి:- యః, తే, అద్య, కృణవత్, భద్రశోచ ఇతి భద్ర+శోచే, అపూపమ్, దేవ, ఘృతవన్తమితి ఘృత + వన్తమ్, అగ్నే, ప్ర, తమ్, నయ, ప్రతరమితి ప్ర + తరమ్, వస్యః, అచ్ఛ, అభి, సుమ్నమ్, దేవభక్తమితి దేవ + భక్తమ్, యవిష్ఠ ॥౨౬॥

పదార్థః:-(యః)(తే) తవ (అద్య) (కృణవత్) కుర్యాత్ (భద్రశోచే) భద్రా భజనీయా శోచిర్దీప్తిర్యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (అపూపమ్) (దేవ) దివ్యభోగప్రద (ఘృతవన్తమ్) బహు ఘృతం విద్యతే యస్మిన్ తమ్ (అగ్నే) విద్వన్ (ప్ర) (తమ్) (నయ) ప్రాప్నుహి, (ప్రతరమ్) పాకస్య సంతారకమ్ (వస్యః) అతిశయితం వసు తత్ (అచ్ఛ) (అభి) (సుమ్నమ్) సుఖస్వరూపమ్ (దేవభక్తమ్) దేవైర్విద్వద్భిః సేవితమ్ (యవిష్ఠ) అతిశయేన యువన్ ॥ ౨౬ ॥

అన్వయః :-హే భద్రశోచే యవిష్ఠ దేవాగ్నే! యస్తే తవ ఘృతవన్తమభిసుమ్నం వస్యో దేవభక్తమపూపమచ్ఛ కృణవత్తం ప్రతరం పాకకర్తారం త్వమద్య ప్రణయ, ॥ ౨౬ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్విద్వత్సుశిక్షితో ఉత్పత్తమానాం వ్యఞ్జనానాం సుస్వాదిష్ఠానామన్నానాం రుచికరాణాం నిర్మాతా పాకకర్తా సంగ్రాహ్యః ॥ ౨౬ ॥

పదార్థము :-(భద్రశోచే) సేవించదగిన దీప్తిగలవాడా! (యవిష్ఠ) తరుణవయస్సుగలవాడా!(దేవ) దివ్యభోగములనిచ్చువాడా! (అగ్నే) విద్వాంసుడా! (యః) ఏ (తే) నీయొక్క (ఘృతవన్తమ్) చక్కని నేయి మున్నగు పదార్థములతో గూడిన (అభి) సకల విధములుగ (సుమ్నమ్) సుఖరూపము (దేవభక్తమ్) విద్వాంసులు సేవించదగినదగు (అపూపమ్) భుజించదగిన పదార్థములుగల (వస్యః) అత్యంత భోగ్యమును (అచ్ఛ) ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను (కృణవత్) చేయు (తమ్) అట్టి (ప్రతరమ్) పాకములనొనర్చువానిని నీవు (అద్య) నేడే (ప్రణయ) పొందుము.॥౨౬॥

భావార్థము:-విద్వాంసులచే చక్కని శిక్షణను పొందినవాడు, అత్యుత్తమ వ్యంజనములను, పిండివంటలను, శాకములు మున్నగువానిని స్వాదిష్టములుగ, ఆరోగ్యకరముగ రుచివంతములుగ పాకమొనర్చు పాచకుని మాత్రమే మానవులు ఏర్పరచుకొనవలెను.॥౨౬॥

26.O lovely, young learned person, the bestower of enjoyments, always select him as thy cook, who can prepare highly delicious, palatable meals, mixed with butter, fit to be taken by the wise!.

౨౭౦. అతమిత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. పై విషయమే ఇందును ఉపదేశించబడినది.

౨౭. ఆ తం భజ సౌశ్రవసేష్వగ్న ఉక్థ ఉక్థ ఆభజ శస్యమానే। ప్రియః సూర్యే ప్రియో అగ్నా భవాత్యుజ్జాతేన భినదదుజ్జనిత్వైః ॥౨౭॥

ప.వి:- ఆ, తమ్, భజ, సౌశ్రవసేషు, అగ్నే, ఉక్థ ఉక్థ ఇత్యుక్థే+ఉక్థే, ఆ, భజ, శస్యమానే, ప్రియః, సూర్యే, ప్రియః, అగ్నా, భవాతి, ఉత్, జాతేన, భినదత్, ఉత్, జనిత్వైరితి జని + త్వైః॥౨౭॥

పదార్థః :-(ఆ) (తమ్) (భజ) సేవస్వ (సౌశ్రవసేషు) (అగ్నే) విద్వన్ (ఉక్థ ఉక్థే) వక్తుం యోగ్యే యోగ్యే వ్యవహారే (ఆ) (భజ) (శస్యమానే) స్తూయమానే (ప్రియః) కాన్తః (సూర్యే) సూరిషు స్తోతృషు భవే (ప్రియః) సేవనీయః (అగ్నా) అగ్నౌ (భవాతి) భవేత్ (ఉత్) (జాతేన) (భినదత్) భిన్ద్యాత్ (ఉత్) (జనిత్వైః) జనిష్యమాణైః. ॥౨౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వంస్త్వం యః సౌశ్రవసేషు వర్తమానస్తమాభజ. యః శస్యమాన ఉక్థ ఉక్థే ప్రియః సూర్యేఽగ్నా చ ప్రియో జాతేన జనిత్వైః సహోద్భవాత్యుద్భినదత్తం త్వమాభజ.॥ ౨౭ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యః పాకకరణే సాధుః సర్వస్య ప్రియోఽన్నవ్యఞ్జనానాం భేదకః పాచకో భవేత్స స్వీకర్తవ్యః.॥౨౭॥

పదార్థము :- (అగ్నే) విద్వాంసుడా! నీవు (సౌశ్రవసేషు) ఎవడు సుందర ధనవంతులందు మెలగువాడో (తమ్) వానిని (ఆభజ) సేవించుము (శస్యమానే) స్తుతించదగిన (ఉక్థే ఉక్థే) అతిగావర్ణించదగిన వ్యవహారములందు (ప్రియః) ప్రీతిగలవాడు (సూర్యే) స్తుతికారకులందు జరుగువ్యవహారములందు (అగ్నా) అగ్ని విద్యయందు (ప్రియః) సేవించదగినవాడు (జాతేన) ఉత్పన్నమైనవానితో, (జనిత్వైః) ఉత్పన్నము గాబోవువారితోను (ఉద్భవాతి) ఉత్పన్నమగునో మరియు శత్రువులను (ఉద్భినదత్) ఛిన్నా భిన్నమొనర్చునో (తమ్) అతనిని నీవు (ఆభజ) సేవించుము.॥౨౭॥

భావార్థము :- మానవులు పాకశాస్త్రమునందు సాధువు, సర్వహితకారి, అన్నము, వ్యంజనములను చక్కగా పాచనమొనర్చువానినే అవశ్యముగ స్వీకరించవలయును.॥౨౭॥

27. O learned person, appoint him as thy cook, who has worked with the rich, who feels pleased with praise and acts upon the instructions give, is dear to respectable persons, and knows the use of fire, lives peacefully with your sons and grandsons, and tears asunder the foes!.

౫౪౧.త్వామగ్న ఇత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైర్విద్యాః కథం వర్ధనీయా ఇత్యాహ.

మానవులు విద్యల నెటుల నభివృద్ధి నొందింపవలయును?

౫౪౧ త్వామగ్నే యజమానాఽ అను ద్యూన్ విశ్వా వసు దధిరే వార్యాణి।

త్వయా సహ ద్రవిణ మిచ్ఛమానా వ్రజం గోమన్తముశిజో వివవ్రుః ॥౨౮॥

ప.విః-త్వామ్, అగ్నే, యజమానాః, అను, ద్యూన్, విశ్వా, వసు, దధిరే, వార్యాణి, త్వయా, సహ, ద్రవిణమ్, ఇచ్ఛమానాః, వ్రజమ్, గోమన్తమితి గో + మన్తమ్, ఉశిజః, వి, వవ్రుః ॥౨౮॥

పదార్థః :- (త్వామ్) (అగ్నే) విద్వన్ (యజమానాః) సంగన్తారః (అను) (ద్యూన్) దినాని (విశ్వా) సర్వాణి (వసు) వసూని ద్రవ్యాణి (దధిరే) ధరేయుః (వార్యాణి) స్వీకర్తుమర్హాణి (త్వయా) (సహ) సాకమ్ (ద్రవిణమ్) ధనమ్ (ఇచ్ఛమానాః) వ్యత్యయేనాఽత్రాత్మనేపదమ్ (వ్రజమ్) మేఘమ్ (గోమన్తమ్) ప్రశస్తా గావః కిరణా యస్మింస్తమ్ (ఉశిజః) మేధావినః, ఉశిగితి మేధావినా..నిఘం 3.౧౫ (వి) (వవ్రుః) వృణుయుః.॥౨౮॥

అన్వయః:-హే అగ్నే విద్వన్! యస్త్వామాశ్రితోశిజో యజమానాస్త్వయా సహ యానను ద్యూన్ విశ్వా వార్యాణి వసు దధిరే ద్రవిణమిచ్ఛమానా గోమన్తం వ్రజం.వివవ్రు స్తథాభూతా వయమపి భవేమ.॥ ౨౮॥

భావార్థః:-మనుష్యైః ప్రయతమానానాం విదుషాం సంగాత్పురుషార్థేన ప్రతిదినం విద్యాసుఖే వర్ధనీయే.॥౨౮॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! ఏ (త్వమ్) నీ యాశ్రయమునుపొంది (ఉషిజః) బుద్ధిశాలురు (యజమానాః) సంగతికారకులగువారు (త్వయా) నీతో (సహ) కూడ (విశ్వా) సమస్త (వార్యాణి) పొందదగిన (అనుద్యూన్) దినములందు (వసు) ద్రవ్యములను (దధిరే) ధారణమొనర్తురో (ద్రవిణమ్) ధనములను (ఇచ్ఛమానాః) కాంక్షించుచు (గోమన్తమ్) చక్కని కిరణరూపములతో నున్న (వ్రజమ్) మేఘములు లేక గోశాలను (వి వవ్రుః) అనేక విధములుగ గ్రహణమొనర్తురో, అట్లే మేమును గ్రహింతుముగాక!॥౨౮॥

భావార్థము :-మానవులు ప్రయత్నశీలురగు విద్వాంసుల సాంగత్యముచే పురుషార్థముతోగూడా సదా విద్యా, ధనములు, సుఖములను వృద్ధిపరచుకొనవలెను. ॥౨౮॥

28.O learned person, the wise householders, under thy shelter, daily acquire with thy assistance, all sorts of riches worthy of acceptance. Desirous of wealth they resort to

thee, as an agriculturist resorts to the stable filled with cattle, or wishes for clouds filled with rain!.

౩౪౮౨. అస్తావీత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః, స్వరః
పునస్తత్సంగేన కిం భవతీత్యాహ.
అట్టి విద్వాంసుల సాంగత్యముచే నేమి కలుగును?

౩౪౮౨ అస్తావ్యగ్నిర్నరా సుశేవో వైశ్వానర ఋషిభిః సోమగోపాః।

అద్వేషే ద్యావాపృథివీ హువేమ దేవా ధత్త రయిమస్మే సువీరమ్ ॥౭౮॥

ప.వి:–అస్తావి, అగ్నిః, నరామ్, సుశేవ ఇతి సు + శేవః, వైశ్వానరః, ఋషిభిరిత్యృషి + భిః, సోమగోపా ఇతి సోమ + గోపాః, అద్వేషే ఇత్యద్వేషే, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, హువేమ, దేవాః, ధత్త, రయిమ్, అస్మే ఇత్యస్మే, సువీరమితి సు + వీరమ్ ॥౭౮॥

పదార్థః :-(అస్తావి) స్తూయతే (అగ్నిః) పరమేశ్వరః (నరామ్) నాయకానాం విదుషామ్ (సుశేవః) సుష్ఠుసుఖః. శేవమితి సుఖనా.. నిఘం. ౩.౬. (వైశ్వానరః) విశ్వే సర్వే నరా యస్మిన్ స ఏవ (ఋషిభిః) వేదవిద్భిర్విద్వద్భిః (సోమగోపాః) ఐశ్వర్యపాలకాః (అద్వేషే) ద్వేష్టుమనర్హే ప్రీతివిషయే (ద్యావాపృథివీ) రాజనీతి భూరాజ్యే (హువేమ) స్వీకుర్యామ (దేవాః) శత్రూన్ విజిగీషమాణాః (ధత్త) ధరత (రయిమ్) రాజ్యశ్రియమ్ (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (సువీరమ్) శోభనా వీరా యస్మాత్తమ్.॥౭౮॥

అన్వయః:-హే దేవాః! యైరుర్య ష్మాభిరృషిభిర్యో నరాం సుశేవో వైశ్వానరోఽగ్నిరస్తావి. యే యూయమస్మే సువీరం రయిం ధత్త తదాశ్రితాః సోమగోపా వయమద్వేషే ద్యావాపృథివీ హువేమ.॥౭౮॥

భావార్థః :-యే సచ్చిదానన్దస్వరూపేశ్వరసేవకా ధార్మికా విద్వాంసః సన్తి తే పరోపకారకత్వాదాప్తా భవన్తి. నహీదృశానాం సంగమన్తరా సుస్థిరే విద్యారాజ్యే కర్తుం శక్నువన్తి.॥౭౮॥

పదార్థము :-(దేవాః) శత్రువులను జయించు కోరికగల విద్వాంసులారా! (ఋషిభిః) ఋషులగు మీరు (నరామ్) శ్రేష్ఠవిద్వాంసులందు (సుశేవః) ఉత్తమసుఖముతో గూడిన (వైశ్వానరః) సకలమానవులకు ఆధారమగు (అగ్నిః) పరమేశ్వరుని (అస్తావి) స్తుతించినారు. మీరు (అస్మే) మాకొరకు (సువీరమ్) ఉత్తమవీరులు గలిగిన యా (రయిమ్) రాజ్యలక్ష్మిని (ధత్త) ధారణమొనర్పుడు. దానినాశ్రయించి

(సోమగోపాః) ఐశ్వర్యరక్షకులమగు మేము (అద్వేషే) ద్వేషించరాని ప్రీతివిషయమున (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశరూప రాజనీతిని, పృథివీరాజ్యమును (హువేమ) పొందుదుముగాక!॥౨౯॥

భావార్థము :- సచ్చిదానందస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని సేవకులు, ధర్మాత్ములు నగు విద్వాంసులు పరోపకార పరాయణులగుటచే ఆప్తులు యథార్థవక్తలు నగుదురు. అట్టి మహనీయుల సత్సంగములేకున్నచో స్థిరవిద్య మరియు రాజ్యము నెవ్వరును పరిపాలించజాలరు. ॥౨౯॥

29.O learned sages, ye have applauded God, the Comforter of the people, and the Support of all. Give us wealth and heroic children; whereby we, guardians of supremacy, free from hatred, attain to the sovereignty of the earth and political sagacity!.

౨౪౩.సమిధాగ్నిమిత్యస్య విరూపాక్ష ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యాణాం కే సేవనీయాః సన్తీత్యాహ. మానవు లెట్టివారిని సేవించవలయును?

౨౪౩ స॒మి॒ధా॒గ్నిం దు॑వస్యత ఘృ॒తైర్బో॑ధయ॒తాతి॑థిమ్ ।

అ॒స్మి॒న్ హ॒వ్యా జు॑హోతన ॥౩౦॥

ప.వి:-స॒మిధేతి స॒మ్ + ఇధా, అ॒గ్నిమ్, దు॒వ॒స్య॒త॒, ఘృ॒తైః, బో॒ధ॒య॒త॒, అతిథిమ్, ఆ, అ॒స్మి॒న్, హ॒వ్యా, జు॒హో॒త॒న ॥౩౦॥

పదార్థః:-(సమిధా) సమ్యగగ్నిసంస్కృతేనాన్నాదినా (అగ్నిమ్) ఉపదేశకం విద్వాంసమ్ (దువస్యత) సేవధ్వమ్ (ఘృతైః) ఘృతాదిభిః (బోధయత) చేతయత (అతిథిమ్) అనియత తిథి ముపదేశకమ్ (ఆ) (అస్మిన్) (హవ్యా) దాతుమర్హాణి (జుహోతన) దత్త.॥౩౦॥

అన్వయః:-హే గృహస్థా! యూయం సమిధాగ్నిమివాన్నాదినోపదేశకం దువస్యత ఘృతై రతిథిం బోధయత, అస్మిన్ హవ్యా జుహోతన.॥౩౦॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సత్పురుషాణామేవ సేవా కార్యా సత్పాత్రేభ్య ఏవ దానం చ దేయమ్. యథాఽగ్నౌ ఘృతాదికం హుత్వా సంసారోపకారం జనయన్తి తథైవ విద్వత్సూత్తమాని దానాని సంస్థాప్యైతైర్జగతి విద్యాసుశిక్షే వర్ధనీయే.॥౩౦॥

పదార్థము :- ఓ గృహస్థులారా! మీరెట్లు (సమిధా) చక్కని ఇంధనముచే (అగ్నిమ్) అగ్నిని ప్రకాశపరచు చున్నారో అట్లే ఉపదేశకుడగు విద్వాంసుని (దువస్యత) సేవనమొనర్పుడు. మరియు ఎట్లు చక్కగా వండిన [పక్వ మొనర్చిన] యన్నమును (ఘృతైః) ఘృతము మున్నగు పదార్థములచే అగ్నియందు

హోమమొనర్చి జగదుపకార మొనర్తురో అట్లే (అతిథిమ్) రాకపోకలయందు సమయము నియమముగలేని ఉపదేశకుని (బోధయత) ఉత్సాహముగ స్వాగతమొనర్చి చైతన్యమును గలిగించుడు. (అస్మిన్) ఈ జగమునందు (హవ్యా) ఈయదగిన పదార్థములను (ఆ జుహోతన) చక్కగా నీయుడు.॥30॥

భావార్థము :- మనుష్యులు సత్పురుషుల సేవయు సత్పాత్రులకు దానము నొనర్చవలెను. అగ్నియందు ఘృతము మున్నగు ఉత్తమపదార్థముల యాహుతలనిచ్చి ప్రపంచమున కుపకారమొనర్చునట్లు ఉత్తమ పదార్థములను దానమొనర్చి జగత్తునందు ఉత్తమ విద్యాశిక్షణలను పెంపొందించి విశ్వమును సుఖమయమొనర్చ వలెను.॥30॥

30.O householders, just as fire is kindled with fuel, so serve the learned preacher with well-cooked food. Welcome thy preacher guest with ghee, just as fire is aroused with it in oblations. Give in charity, in this world, all things worth giving!.

౫౪౪.ఉదుత్వేత్యస్య తాపస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

విద్వాన్ స్వతుల్యాన్విదుషః కుర్యాత్.

విద్వాంసులు మానవులను తమవంటి విద్వాంసులుగ నొనర్చవలె నను విషయము.

౫౪౪ ఉదు త్వా విశ్వే దేవా అగ్నే భరన్తు చిత్తిభిః।

స నో భవ శివస్త్వꣳ సుప్రతీకో విభావసుః ॥31॥

ప.విః-ఉత్, ఊం ఇత్యూం,త్వా, విశ్వే, దేవాః, అగ్నే, భరన్తు, చిత్తిభిరితి చిత్తి + భిః, సః, నః, భవ, శివః, త్వమ్, సుప్రతీక ఇతి సు + ప్రతీకః, విభావసురితి, విభా వసుః॥31॥

పదార్థః :-(ఉత్) (ఉ) (త్వా) (విశ్వే) సర్వే (దేవా) విద్వాంసః (అగ్నే) విద్వన్ (భరన్తు) పుష్ణన్తు (చిత్తిభిః) సమ్యగ్ విజ్ఞానైస్సహ (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (భవ) (శివః) మఙ్గలోపదేష్టా (త్వమ్) (సుప్రతీకః) శోభనాని ప్రతీకాని లక్షణాని యస్య సః (విభావసుః) యేన వివిధా భా విద్యాదీప్తిర్వా స్యతే.॥31॥

అన్వయః:-హే అగ్నే విద్వన్! యం త్వా విశ్వే దేవాశ్చిత్తిభిరుదుభరన్తు స విభావసుః సుప్రతీక స్త్వం నః శివో భవ ॥31॥

భావార్థః:-యో యథా విద్వద్భ్యో విద్యాం సంచినోతి తథైవాన్యాన్ విద్యాసంచితాన్ సంపాద యేత్.॥31॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (త్వా) ఏ నిన్ను (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (చిత్తిభిః) అగ్నివంటి చక్కని విజ్ఞానముతో (ఉదుభరన్తు) పూర్ణపరతురో (సః) అట్టి నీవు (విభావసుః) వానిచే అనేక విధములగు శోభావిద్యలను ప్రకాశపరచుము. (సుప్రతీకః) ఉత్తమలక్షణములతో గూడిన (త్వమ్) నీవు (నః) మాకొరకు (శివః) మంగళమయ వచనముల ఉపదేశకుడవు (భవ) అగుము.॥30॥

భావార్థము :- మనుష్యులు విద్వాంసులచే ఎట్లువిద్యాసంచయన మొనర్తురో అట్లే ఇతరులకును విద్యాప్రచారముల నొనర్చవలయును.॥30॥

31.O learned person, may all the sages nourish thee with their knowledge. Thou, rich in light of learning, and endowed with noble qualities, preach unto us elevating thoughts!.

౨౪౨౪. ప్రేదగ్న ఇత్యస్య తాపస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజా కిం కృత్వా కిం ప్రాప్నుయాదిత్యాహ, రా జేమి యొనర్చి దేనిని పొందవలయును?

౨౪౨౪ ప్రేదగ్నే జ్యోతిష్మాన్ యాహి శివేభిరర్చిభిష్ట్వమ్।

బృహద్భిర్భానుభిర్భాసన్ మా హింసీస్తన్వా ప్రజాః ॥31॥

ప.వి:- ప్ర, ఇత్, అగ్నే, జ్యోతిష్మాన్, యాహి, శివేభిః, అర్చిభిరిత్యర్చి + భిః, త్వమ్, బృహద్భిరితి బృహత్ + భిః భానుభిరితి భాను + భిః, భాసన్, మా, హింసీః, తన్వా, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః॥31॥

పదార్థః :-(ప్ర) (ఇత్) (అగ్నే) విద్యాప్రకాశక (జ్యోతిష్మాన్) బహూని జ్యోతీంషి విజ్ఞానాని విద్యన్తే యస్య సః (యాహి) ప్రాప్నుహి (శివేభిః) మఙ్గలకారకైః (అర్చిభిః) పూజితైః (త్వమ్) (బృహద్భిః) మహద్భిః (భానుభిః) విద్యాప్రకాశకైర్గుణైః (భాసన్) ప్రకాశకః సన్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (తన్వా) శరీరేణ (ప్రజాః) పాలనీయాః.॥31॥

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వం స్త్వం యథా జ్యోతిష్మాన్ సూర్యః శివేభిరర్చిభిర్బృహద్భిర్భానుభిరిదేవ భాసన్వర్తతే తథా ప్రయాహి తన్వా ప్రజా మా హింసీః.॥31॥

భావార్థః-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే సరాజపురుష రాజంస్త్వం శరీరేణాపరాధినః కస్యాపి ప్రాణినో హింసామకృత్వా విద్యాన్యాయప్రకాశేన ప్రజాః పాలయన్ జీవన్నభ్యుదయం మృత్వా ముక్తిసుఖం ప్రాప్నుయాః॥31॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యలను ప్రకాశపరచు విద్వాంసుడా! (త్వమ్) నీ వెట్లు (జ్యోతిష్మాన్) సూర్యజ్యోతులతో గూడినవాడవు (శివేభిః) మంగళప్రదములు (అర్చిభిః) సత్కార సాధనములు (బృహద్భిః) గొప్ప గొప్ప (భానుభిః) ప్రకాశగుణములచే (ఇత్) కూడ (భాసన్) ప్రకాశమానుడవై యున్నావో అట్లే (ప్రయాహి) సుఖములను పొందుము. మరియు (తన్వా) శరీరముచే (ప్రజాః) పాలించదగిన ప్రాణులను (మా హింసీః) హింసించకుము.॥32॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సేనాపతి మున్నగు రాజపురుషులతో నున్న ఓ రాజా! నీవు నీ శరీరముద్వారా అనపరాధులగు ప్రాణులను చంపకుము. విద్య మరియు న్యాయములచే ప్రజాపాలన మొనర్చుము. ఇహజీవనమునందు సౌఖ్యములను, తదనంతర జీవనమున ముక్తి సుఖములను పొందుము. ॥32॥

32.O King, the preacher of knowledge, just as the sun, resplendent with its auspicious flames of fire, and shining with mighty beams of light, works in the universe, so attain to happiness, and destroy not the bodies of the subjects deserving protection!.

౩౪౬. అక్రన్దదిత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

రాజ్యప్రబంధః కథం కార్య ఇత్యుపదిశ్యతే. రాజ్యప్రబంధ మెట్లొనర్చవలెను?

౩౪౬ అక్రన్దదగ్ని స్తనయన్నివ ద్యౌః క్షామా రేరిహద్వీరుధః సమఞ్జన్। సద్యో

జజ్ఞానో వి హీమిద్ధో౨ అఖ్యదా రోదసీ భానునా భాత్యన్తః ॥33॥

ప. వి:-అక్రన్దత్ అగ్నిః, స్తనయన్నివేతి స్తనయన్ + ఇవ, ద్యౌః, క్షామా, రేరిహత్, వీరుధః, సమఞ్జన్నితి సమ్ + అఞ్జన్, సద్యః, జజ్ఞానః, వి, హి, ఈమ్, ఇద్ధః, అఖ్యత్, ఆ, రోదసీ౨ ఇతి రోదసీ, భానునా, భాతి, అన్తరిత్యన్తః ॥33॥

పదార్థః :-(అక్రన్దత్) విజానాతి (అగ్నిః) శత్రుదాహకో విద్వాన్ (స్తనయన్నివ) విద్యుద్వద్గర్జయన్ (ద్యౌః) విద్యాన్యాయప్రకాశకః (క్షామా) భూమిమ్ (రేరిహత్) భృశం యుధ్యన్ (వీరుధః) వనస్థాన్ వృక్షాన్ (సమఞ్జన్) సమ్యక్ రక్షన్ (సద్యః) తూర్ణమ్ (జజ్ఞానః) రాజనీత్యా ప్రాదుర్భూతః (వి) (హి) ఖలు (ఈమ్) సర్వతః (ఇద్ధః) శుభలక్షణైః ప్రకాశితః (అఖ్యత్) ధర్మానుపదేశాన్ ప్రకథయేః (ఆ) (రోదసీ) అగ్నిభూమీ (భానునా) పురుషార్థప్రకాశేన (భాతి) (అన్తః) రాజధర్మమధ్యే స్థితః.॥33॥

అన్వయః :- హే ప్రజాజనాః! యుష్మాభిర్యథా ద్యౌరగ్నిః స్తనయన్నివాక్రన్దద్వీరుధః సమంజన్ క్షామా రేరిహత్ జజ్ఞాన ఇద్ధః సద్యో వ్యఖ్యత్ భానునా హి రోదసీ అన్తరాభాతి తథా స రాజా భవితుం యోగ్యోఽస్తీతి వేద్యమ్. ॥33॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. నహి వనవృక్షరక్షణేన వృష్టిబాహుల్యమారోగ్యం తడిద్వ్యవహారవద్దూరసమాచారగ్రహణేన శత్రువినాశనేన రాజ్యే విద్యాన్యాయప్రకాశేన చ వినా సురాజ్యం చ జాయతే. ॥33॥

పదార్థము :- ఓ ప్రజలారా! మీరు (ద్యౌః) సూర్యుడు ప్రకాశకర్తయైనట్లు విద్యాన్యాయములను ప్రకాశ పరచుచు (అగ్నిః) అగ్నివలె శత్రువులను నాశపరచుచు విద్వాంసులై (స్తనయన్నివ) విద్యుత్తువలె (అక్రన్దత్) ఘోషించుడు (వీరుధః) వనవృక్షములను (సమఞ్జన్) చక్కగారక్షణమొనర్చుచు (క్షామా) పృథివిపై (రేరిహత్) యుద్ధమొనర్చుచు (జజ్ఞానః) రాజనీతియందు ప్రసిద్ధులై (ఇద్ధః) శుభలక్షణములచే ప్రకాశితులగుచు (సద్యః) శీఘ్రకారి (వ్యఖ్యత్) ధర్మముతో గూడినవారై యుపదేశమొనర్చవలెను. మరియు (భానునా) పురుషార్థప్రకాశముచే (హి) మాత్రమే (రోదసీ) అగ్నిని, భూమిని (అన్తః) రాజధర్మమునందు స్థిరముగా నుంచుచు (ఆ భాతి) ఉత్తమముగా ప్రకాశపరచువారు మాత్రము రాజుగా నగుటకు యోగ్యులగుదురని నిశ్చయముగా నెరుగుడు. ॥33॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. వనవృక్షముల రక్షణలేకున్న వర్షములు క్రమముగ కురియవు. వ్యాధులు తొలగిపోవు. మరియు విద్యుత్తువలె దూరసమాచారముల నెరిగి శత్రువుల సంహరించుట సాధ్యముగాదు. విద్య, న్యాయముల ప్రకాశములేకున్న ఉత్తమమగు సుస్థిరరాజ్యము నుండజాలదు. ॥33॥

33.He alone is fit to rule, who spreads knowledge, and administers justice, kills the foes, roars like the lightning, protects the forest trees, wages battles on the earth, is expert in statesmanship, and endowed with noble qualities, speedily preaches religion, keeps with his power under control, the Sun and Earth, and spreads around his lustre.

౩౪౭. ప్రప్రాయమిత్యస్య వత్సప్రీ ఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః కీదృశం జనం రాజ్యవ్యవహారే నియుఞ్జీరన్నిత్యాహ.

ఎట్టి వానిని రాజ్యవ్యవహారమున నియమించ వలయును?

౩౪౭ ప్రప్రాయమగ్నిర్భరతస్య శృణ్వే వి యత్సూర్యో న రోచతే బృహద్భాః అభి యః పూరుం పృతనాసు తస్థౌ దీదాయ దైవ్యో అతిథిః శివో నః ॥34॥

ప.వి:- ప్రప్రేతి ప్ర + ప్ర, అయమ్, అగ్నిః, భరతస్య, శృణ్వే, వి, యత్, సూర్యః, న, రోచతే, బృహత్, భాః, అభి, యః, పూరుమ్, పృతనాసు, తస్థౌ, దీదాయ, దైవ్యః, అతిథిః, శివః, నః ॥౩౪॥

పదార్థః :-(ప్రప్ర) అతిప్రకర్షేణ (అయమ్) (అగ్నిః) సేనేశః (భరతస్య) పాలితవ్యస్య రాజ్యస్య (శృణ్వే) (వి) (యత్) యః (సూర్యః) సవితా (న) ఇవ (రోచతే) ప్రకాశతే (బృహద్భాః) మహాప్రకాశః (అభి) (యః) (పూరుమ్) పూర్ణబలం సేనాధ్యక్షమ్. పూరవ ఇతి మనుష్యనా. నిఘం. ౨.౩. (పృతనాసు) సేనాసు (తస్థౌ) తిష్ఠేత్ (దీదాయ) ధర్మం ప్రకాశయేత్ (దైవ్యః) దేవేషు విద్వత్సు ప్రీతః (అతిథిః) నిత్యం భ్రమణకర్తా విద్వాన్ (శివః) మఙ్గలప్రదః (నః) అస్మాన్ ॥ ౩౪ ॥

అన్వయః:-హే రాజప్రజాజనాః! యూయం యద్యోఽయమగ్నిః సూర్యో న బృహద్భాః ప్ర ప్ర రోచతే, యో నః పృతనాసు పూరుమభి తస్థౌ దైవ్యోఽతిథిః శివో విద్యా దీదాయ యమహం భరతస్య రక్షకం శృణ్వే తం సేనాపతిం కురుత.॥౩౪॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః మనుష్యైః యస్య పుణ్యకీర్తేః పురుషస్య శత్రుషు విజయో విద్యాప్రచారశ్చ శ్రూయతే స కులీనః సేనాయా యోధయితాఽధికర్తవ్యః.॥౩౪॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! రాజప్రజలారా! (యత్) ఏ (అయమ్) ఈ (అగ్నిః) సేనాపతి (సూర్యః) సూర్యుని (న) వలె (బృహద్భాః) అధికప్రకాశముతో (ప్రప్ర) అతిప్రకర్షముతోగూడ(రోచతే) ప్రకాశితుడగుచున్నాడో (యః) ఏ (నః) మాయొక్క (పృతనాసు) సేనలందు (పూరమ్) పూర్ణబలయుక్తుడగు సేనాపతివద్ద (అభితస్థౌ) సర్వవిధములుగ స్థితుడగునో (దైవ్యః) విద్వాంసులకు ప్రియుడు (అతిథిః) నిత్యభ్రమణ మొనర్చుచు తిథి, నియమములేక వచ్చునట్టి (శివః) మంగళదాతయగు విద్వాంసుడు (దీదాయ) విద్యాధర్మములను ప్రకాశపరచుగాక! అతనినే (భరతస్య) సేవించదగిన రాజ్యరక్షకునిగ (శృణ్వే) వినుచున్నట్టివానిని సేనాధిపతిగ నొనర్చవలెను. ॥౩౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్వాంసుడగు శూరవీరుని గూర్చి శత్రువిజయుడు, విద్యాప్రచారకుడని వినుచుందుమో అట్టి కులీనుడగు వానినే సేనలను నడిపించు (పోరాడించు) అధికారిగ నొనర్చవలెను. ॥౩౪॥

34.He should be put at the head of the army, who, full of the brilliance, shines like the sun with lofty splendour, stands with the officers in our battles : is loved by the learned, constantly on tour, full of bliss, the advocate of learning and religion, and known as the protector of the State.

౫౪౮.అప ఇత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, ఆపో దేవతాః, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ సర్వైర్మనుష్యైః స్వయంవరో వివాహః కార్య ఇత్యాహ.

మానవులెల్లరును, స్వయంవర వివాహ మొనర్పవలెను.

౫౪౮ ఆపో దేవీః ప్రతిగృహ్ణీత భస్మైతత్స్యోనే కృణుధ్వ్ఁ సురభాఉ లోకే।

తస్మై నమన్తాం జనయః సుపత్నీర్మాతేవ పుత్రం బిభృతాప్స్వేనత్ ॥౩౫॥

ప.వి:- ఆపః, దేవీః ప్రతి, గృహ్ణీత, భస్మ, ఏతత్, స్యోనే, కృణుధ్వమ్, సురభౌ, ఊం ఇత్యూం, లోకే, తస్మై, నమన్తామ్, జనయః, సుపత్నీరితి సు + పత్నీః, మాతేవేతి మాతా + ఇవ, పుత్రమ్, బిభృత, అప్స్విత్యప్ + సు, ఏనత్॥౩౫॥

పదార్థః :-(ఆపః) పవిత్రజలానీవ సకలశుభగుణవ్యాపికాః కన్యాః (దేవీః) దివ్యరూపసుశీలాః (ప్రతి) (గృహ్ణీత) స్వీకుర్వీత (భస్మ) ప్రదీపకం తేజః (ఏతత్) (స్యోనే) సుసుఖకారికే (కృణుధ్వమ్) (సురభౌ) ఐశ్వర్యప్రకాశకే. అత్ర పుర ఐశ్వర్యదీప్త్యోరిత్యస్మాత్బాహులకాదౌణాదికోఽభిచ్ ప్రత్యయః (ఉ) (లోకే) ద్రష్టవ్యే (తస్మై) (నమన్తామ్) నమ్రాః సన్తు (జనయః) విద్యాసుశిక్షయా ప్రాదుర్భూతాః (సుపత్నీః) శోభనాశ్చ తాః పత్న్యశ్చ తాః (మాతేవ) (పుత్రమ్) (విభృత) ధరత (అప్సు) ప్రాణేషు (ఏనత్) అపత్యమ్ ॥ ౩౫ ॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో మనుష్యాః! యా ఆపో దేవీః సురభౌ లోకే పతీన్ సుఖినః కుర్వన్తి తాః ప్రతిగృహ్ణీతైతాః సుఖినీః కృణుధ్వమ్. యదేతద్భస్మాస్తి తస్మై యాః సుపత్నీర్జనయో నమన్తి తాః ప్రతి భవన్తోఽపి నమన్తాముభయే మిలిత్వా పుత్రం మాతేవాప్స్వేనాద్బిభృత.॥౩౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యైః పరస్పరం ప్రసన్నతయా స్వయంవరం వివాహం విధాయ ధర్మేణ సన్తానానుత్పాద్యైతాన్విదుషః కృత్వా గృహాశ్రమైశ్వర్యమున్నేయమ్.॥౩౫॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసులారా! (ఆపః) పవిత్రజలములవలె శుభగుణములచే సంపూర్ణ విద్యలందు వ్యాప్తులై (దేవీః) సుందరరూపము, స్వభావముగల కన్యలు (సురభౌ) ఐశ్వర్యముతో ప్రకాశయుక్తులు (లోకే) దర్శించదగిన లోకములందు తమ పతులను ప్రసన్న పరచువారిని (ప్రతిగృహ్ణీత) స్వీకరించుడు. మరియు వారిని సుఖవంతులుగ (కృణుధ్వమ్) ఒనర్పుడు. ఏదైతే (ఏతత్) ఈ (భస్మ) ప్రకాశవంతమగు తేజము గలదో

(తస్మై) దానికొరకు ఎట్టి (సుపత్నీః) ఉత్తమ (జనయః) విద్య మరియు చక్కని శిక్షణచే ప్రసిద్ధవ్రతులగల స్త్రీ లభించినట్టైన ఆమెయెడ మీరెల్లరును (నమస్యామ్) నమ్రతగా నుండుడు (ఉ) మరియు మీరు స్త్రీ పురుషులుగలసి (పుత్రమ్) సంతానమునకు (మాతేవ) తల్లిమాదిరిగ (అప్సు) ప్రాణములందు (ఏనమ్) ఈ సంతానమును (బిభృత) ధరించుడు.॥౩౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. మానవులు పరస్పర ప్రసన్నతతో స్వయంవర వివాహధర్మము ననుసరించి సంతానము నుత్పన్నపరచి వారిని విద్వాంసులుగనొనర్చి గృహాశ్రమైశ్వర్యముల నున్నతియొనర్చుట యోగ్యము.॥౩౫॥

35.O learned persons, take in wedlock the girls, who like the pure water are full of vast intellect and learning, good-looking and well behaved, full of glory, please their husbands in their beautiful homes; and make them happy and contented. Just as the beautiful and well educated wives bow unto ye so should you bow unto them. The husband and wife should love this child like life, as a mother does her son!.

౪౪౯. అప్స్వగ్న ఇత్యస్య విరూప ఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ జీవాః కథం కథం పునర్జన్మ ప్రాప్నువన్తీత్యాహ.

జీవు లే యే విధముగ పునర్జన్మను పొందుచున్నవి? అను విషయము.

౪౪౯ అప్స్వగ్నే సధిష్టవ సౌషధీరనురుధ్యసే। గర్భే సన్ జాయసే పునః ॥౩౬॥

ప.వి:- అప్స్విత్యప్ +సు, అగ్నే, సధిః, తవ, సః, ఓషధీః, అను, రుధ్యసే, గర్భే సన్, జాయసే, పునరితి పునః ॥౩౬॥

పదార్థః :-(అప్సు) జలేషు (అగ్నే) అగ్నివద్వర్తమాన విద్వన్ (సధిః) షోఢా, అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన హస్య ధః. ఇశ్చ ప్రత్యయః (తవ) (సః) సోఽచి లోపే చేత్పాదపూరణమితిసన్ధిః (ఓషధీః) సోమాదీన్ (అను) (రుధ్యసే) (గర్భే) కుక్షౌ (సన్) (జాయసే) (పునః).॥౩౬॥

అన్వయః:-హే అగ్నే అగ్నిరివ జీవ! సధిర్యస్త్వమప్సు గర్భే ఓషధీరనురుధ్యసే స త్వం గర్భే స్థితః సన్ పునర్జాయసే. ఇమావేకక్రమానుక్రమౌ తవ స్త ఇతి జానీహి.॥౩౬॥

భావార్థః:-యే జీవాః శరీరం త్యజన్తి తే వాయ్వాపోషధ్యాదిషు చ భ్రాన్త్వా గర్భం ప్రాప్య యథాసమయం సశరీరా భూత్వా పునర్జాయన్తే. ॥ ౩౬ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి విద్వాంసుడా లేక జీవుడా! ఏ నీవు (సధిః) సహనశీలుడవు (అప్సు) జలములందు (ఓషధీః) సోమలత మున్నగు ఓషధులను (అనురుధ్యసే) పొందుచున్నావో (సః) అట్టినీవు

(గర్భే) గర్భమునందు (సన్) ప్రవేశించి (పునః) మరల మరల (జాయసే) జన్మింతువు. ఈ ఆవాగమనములు అనగా జననమరణములు (తవ) నీకుసంబంధించినవియే యని తెలిసికొనుము.॥౩౬॥

భావార్థము :- జీవుడు శరీరమును వదలిన పిమ్మట వాయువు, ఓషధి మున్నగు పదార్థములందు భ్రమణ మొనర్చుచు కర్మానుసారము నియమిత సమయమునందు శరీరధారణమొనర్చి పునర్జన్మమును పొందు చుండును. ॥౩౬॥

36.O learned and tolerant soul, after roaming in waters and plants, thou enterest the womb, and art born again and again!.

౫౫౦. గర్భో అసీత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్ష్యుష్ణిక్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునర్జీవస్య క్వ క్వ గతిర్భవతీత్యాహ. జీవుడెప్పుడెప్పుట దిగుగుముండును?

౫౫౦ గర్భో౽ అస్యోషధీనాం గర్భో వనస్పతీనామ్।

గర్భో విశ్వస్య భూతస్యాగ్నే గర్భో౽ అపామసి ॥౩౭॥

ప. విః- గర్భః, అసి, ఓషధీనామ్, గర్భః, వనస్పతీనామ్, గర్భః విశ్వస్య, భూతస్య, అగ్నే, గర్భః, అపామ్, అసి॥౩౭॥

పదార్థః:- (గర్భః) యో౽నర్థాన్ గిరతి వినాశయతి సః. గర్భో గృభేర్గృణాత్యర్థే గిరత్యనర్థానితి యదా హి స్త్రీ గుణాన్ గృహ్ణాతి గుణాశ్చాస్యా గృహ్యంతే౽థ గర్భో భవతి. నిరు, ౧౦. ౨౩. (అసి) (ఓషధీనామ్) సోమయవాదీనామ్ (గర్భః) (వనస్పతీనామ్) అశ్వత్థాదీనామ్ (గర్భః) (విశ్వస్య) సర్వస్య (భూతస్య) ఉత్పన్నస్య (అగ్నే) దేహాన్తప్రాపక జీవ (గర్భః) (అపామ్) ప్రాణానాం జలానాం వా (అసి).॥౩౭॥

అన్వయః:- హే అగ్నే! అగ్నితుల్యజీవ యతస్త్వమగ్నిరివౌషధీనాం గర్భో వనస్పతీనాం గర్భః. విశ్వస్య భూతస్య గర్భో౽పాం గర్భశ్చాసి తస్మాత్త్వమజో౽సి.॥౩౭॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యే విద్యుద్వత్సర్వాన్తర్గతా జీవా జన్మవన్తః సన్తి తాన్ జానన్త్వితి.॥౩౭॥

పదార్థము :- (అగ్నే) రెండవ శరీరమును ప్రాప్తించుకొను ఓ జీవా! అగ్నివంటివాడవగు నీవు (ఓషధీనామ్) సోమలత, యవలుమున్నగు ఓషధుల (గర్భః) దోషములమధ్య (గర్భః) గర్భమున (వనస్పతీనామ్) రావిమున్నగు వనస్పతులమధ్య (గర్భః) శోధకుడవు (విశ్వస్య) సమస్త (భూతస్య)

ఉత్పన్నమైన విశ్వమునందు (గర్భః) గ్రహించువాడవు (అపామ్) ప్రాణముల మరియు జలముల (గర్భః) గర్భరూపముగ లోపల నుండువాడవై (అసి) ఉన్నావు . కావున నీవు అజాడవు అనగా స్వయం జన్మరహితుడవు (అసి) ఐయున్నావు. ॥౩౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. విద్యుత్తువలె సర్వమునందు అంతర్గతమై జన్మించుచుండు జీవులను గూర్చి తెలిసికొనుడు.॥౩౭॥

37.O soul thou art born in plants, thou art born in trees, thou art born in all created animate objects, thou art born in waters!.

౩౮. ప్రసద్యేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్ని ర్దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

మరణాన్తే శరీరస్య కా గతిః కార్యేత్యాహ. మరణానన్తరము శరీర మేమి కావలయును?

౩౮ ప్రసద్య భస్మనా యోనిమపశ్చ పృథివీమగ్నే।
సంసృజ్య మాతృభిష్ట్వం జ్యోతిష్మాన్పునరాసదః ॥౩౮॥

ప. విః-ప్రసద్యేతి ప్ర + సద్య, భస్మనా, యోనిమ్, అపః, చ, పృథివీమ్, అగ్నే, సంసృజ్యేతి సమ్ + సృజ్య, మాతృభిరితి మాతృ + భిః, త్వమ్, జ్యోతిష్మాన్, పునః, ఆ, అసదః॥౩౮॥

పదార్థః :-(ప్రసద్య) ప్రగత్య (భస్మనా) దగ్ధేన (యోనిమ్) దేహధారణకారణమ్ (అపః) (చ) అగ్న్యాదికమ్ (పృథివీమ్) (అగ్నే) ప్రకాశమాన (సంసృజ్య) సంసర్గీభూత్వా (మాతృభిః) (త్వమ్) (జ్యోతిష్మాన్) ప్రశస్తప్రకాశ యుక్తః (పునః) పశ్చాత్ (ఆ) (అసదః) ప్రాప్నోషి.॥౩౮॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! సూర్య ఇవ జ్యోతిష్మాంస్త్వం భస్మనా పృథివీం చాపశ్చ యోనిం ప్రసద్య మాతృభిః సహ సంసృజ్య పునరాసదః.॥౩౮॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే జీవా! భవన్తో యదా శరీరం త్యజత తదైతద్భస్మీభూతం సత్పృథివ్యాదినా సహ సంయునక్తు యూయమాత్మానశ్చామ్బాశరీరేషు గర్భాశయం ప్రవిశ్య పునః సశరీరాః సన్తో విద్యమానా భవన్తీతి.॥౩౮॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ప్రకాశమానుడా! (జ్యోతిష్మాన్) సూర్యునివలె ప్రశంసనీయ ప్రకాశముతో గూడిన జీవా! (త్వమ్) నీవు (భస్మనా) శరీరము దహింపబడిన తరువాత (పృథివీమ్) పృథివి (చ) మరియు అగ్ని మున్నగు (అపః) జలములమధ్య (యోనిమ్) దేహధారణకారణమును (ప్రసద్య) పొంది మరియు

(మాతృభిః) తల్లుల గర్భమునందు నివాసమొనర్చి (పునః) మరల (ఆసదః) శరీరమును పొందుచున్నావు.॥౩౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ జీవులారా! మీరు జీవుడువదలి పోయిన శరీరమును భస్మముచేసి పృథివి మున్నగు పంచభూతములందు కలుపుడు. మీరు మీ ఆత్మతో తల్లి శరీరమునందలి గర్భాశయమున ప్రవేశించుడు. ఆ తరువాత మీరు మరల శరీరధారణమొనర్చినవారలై విద్యమాను లగుడు.॥౩౮॥

38.O soul, blazing like the sun, after cremation, having reached the fire and the earth for rebirth, and residing, in the belly of mother, thou art born again!.

౩౯. పునరాసద్యేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ మాతాపిత్రాపత్యాని పరస్పరం కథం వర్తేరన్నిత్యాహ.

మాతాపితరులు మరియు పుత్రులు పరస్పర మెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౩౯ పునరాసద్య సదనమపశ్చ పృథివీమగ్నే।
శేషే మాతుర్యథోపస్థేఽన్తరస్యాం శివతమః ॥౩౯॥

ప.విః- పునః, ఆసద్యేత్యా+సద్య, సదనమ్, అపః, చ, పృథివీమ్, అగ్నే, శేషే, మాతుః, యథా, ఉపస్థ ఇత్యుప + స్థే, అన్తః, అస్యామ్, శివతమ ఇతి శివ + తమః ॥౩౯॥

పదార్థః:- (పునః) (ఆసద్య) ఆగత్య (సదనమ్) గర్భస్థానమ్ (అపః) (చ) భోజనాదికమ్ (పృథివీమ్) భూమితలమ్ (అగ్నే) ఇచ్ఛాదిగుణప్రకాశిత (శేషే) స్వపిషి (మాతుః) జనన్యాః (యథా) (ఉపస్థే) ఉత్సంగే (అన్తః) ఆభ్యన్తరే (అస్యామ్) మాతరి (శివతమః) అతిశయేన మఙ్గలకారీ.॥౩౯॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! యతస్త్వమపః పృథివీం చ సదనం పునరాసద్యాస్యామన్తః శివతమః సన్ యథా బాలో మాతురుపస్థే శేషే తస్మాదస్యాం శివతమో భవ.॥౩౯॥

భావార్థః:- పుత్రై ర్యథా మాతరః స్వాపత్యాని సుఖయన్తి తథైవానుకూలయా సేవయా, స్వమాతరః సతతమానన్దయితవ్యాః. న కదాచిన్మాతాపితృభ్యాం విరోధః సమాచరణీయః. న చ మాతాపితృభ్యామేతేఽధర్మ కుశిక్షాయుక్తాః కదాచిత్కార్యాః.॥౩౯॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఇచ్ఛ మున్నగు గుణములచే ప్రకాశితుడవగు నీవు ఏ కారణమున (అపః) జలముల (చ) మరియు (పృథివీమ్) భూతలమందలి (సదనమ్) స్థానమును (పునః) మరల మరల (ఆసద్య) పొంది

(అస్యామ్) ఈ తల్లియొక్క (అన్తః) గర్భాశయమువందు (శివతమః) శుభప్రదుడవై (యథా) శిశువు (మాతుః) తల్లియొక్క (ఉపస్థే) ఒడియందు (శేషే) నిదురించుచున్నట్లు మాతృసేవయందు మంగళకారివి [శుభప్రదుడవు] కమ్ము. ॥౩౯॥

భావార్థము :- తల్లి తన సంతానమునకు సుఖము సమకూర్చునట్లే అనుకూలమగు సేవలచే తమ మాతాపితరులను నిరంతర సేవలతో ఆనందపరచుట సంతానమునకు యోగ్యమై యున్నది. మాతాపితరులతో ఎన్నడును విరోధమును సలుపవలదు. మాతాపితరులును తమ సంతానము నెప్పుడును అధర్మము మరియు చెడుశిక్షలపాలుగాకుండ జాగ్రత్తపడవలెను. ॥౩౯॥

39.O soul, having reached the womb, again and again, thou auspiciously liest in thy moter, as a child sleeps in her moter's lap!.

౩౫౪౩. పునరూర్జేత్యస్య వత్సప్రీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్జనకజనన్యాం పరస్పరం వర్తమానం యోగ్యం కార్యమిత్యాహ.

తల్లిదండ్రుల విషయమున పుత్రులు పరస్పరము యోగ్యముగ వర్తించవలయును.

౩౫౪౩ పునరూర్జా నివర్తస్వ పునరగ్న ఇషాయుషా। పునర్నః పాహ్యంహసః॥౪౦॥

ప. విః- పునః, ఊర్జా, ని, వర్తస్వ, పునః, అగ్నే, ఇషా, ఆయుషా పునః, నః, పాహి, అంహసః॥౪౦॥

పదార్థః :- (పునః) (ఊర్జా) పరాక్రమేణ (ని) వర్తస్వ) (పునః) (అగ్నే) (ఇషా) అన్నేన (ఆయుషా) జీవనేన (పునః) (నః) అస్మభ్యమ్ (పాహి) (అంహసః) పాపాచరణాత్. ॥౪౦॥

అన్వయః:- హే అగ్నే మాతః పితశ్చ! త్వమిషాయుషా సహ నో వర్ధయ. పునరంహసః పాహి, హే పుత్ర! త్వమూర్జా సహ నివర్తస్వ, పునర్నోఽస్మానంహసః పాహి. ॥౪౦॥

భావార్థః:- యథా విద్వాంసో మాతాపితరః స్వసన్తానాన్ విద్యయా సుశిక్షయా దుష్టాచారాత్ పృథగ్రక్షేయు స్తథాఽపత్యాన్యప్యేతాన్ పాపాచరణాత్ సతతం పృథగ్రక్షేయుః. నైవం వినా సర్వే ధర్మాచారిణో భవితుం శక్నువన్తి. ॥౪౦॥

పదార్థము :- (అగ్నే) తేజస్వులగు మాతాపితరులారా! మీరు (ఇషాయుషా) అన్నము మరియు జీవనముతో (నః) మమ్మభివృద్ధి పరచుడు (పునః) మాటిమాటికి (అంహసః) దుష్టాచరణములనుండి (పాహి) రక్షణచేయుడు. ఓ పుత్రీపుత్రులారా! మీరు (ఊర్జా) పరాక్రమముతో పాపములనుండి (నివర్తస్వ) వైదొలగి యుండుడు. మరియు (పునః) మరల మమ్ము పాపములనుండి వేరుగనుంచుడు. ॥౪౦॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగు తల్లిదండ్రులు తమ సంతానమును విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణచే దుష్టాచారములనుండి దూరముగనుంచవలెను. అట్లే సంతానము తమ మాతాపితరులను దుష్టవ్యవహారముల నుండి సదా కాపాడుచుండవలెను. ఈ విధముగ జేయకుండిన సకలమానవులు ధర్మాత్ములు గాజాలరు.॥౪౦॥

40. O noble parents, advance us with food and life, protect us again and again from sinful conduct. O son, remain aloof from vices, with thy force of character, and keep us away from evil intentions!.

౫౨౪.సహ రయ్యేత్యస్య వత్సప్రీర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

విద్వద్భిః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. విద్వాంసు లెటుల ప్రవర్తించవలయు నను విషయము.

౫౨౪ సహ రయ్యా నివర్తస్వాగ్నే పిన్వస్వ ధారయా। విశ్వప్స్న్యా విశ్వతస్పరి ॥౪౧॥

ప.వి:-సహ, రయ్యా, ని, వర్తస్వ, అగ్నే, పిన్వస్వ, ధారయా, విశ్వప్స్న్యేతి విశ్వ+ప్స్న్యా, విశ్వతః, పరి॥౪౧॥

పదార్థః :-(సహ) (రయ్యా) శ్రీప్రాపికయా (ని) (వర్తస్వ) (అగ్నే) విద్వన్ (పిన్వస్వ) సేవస్వ (ధారయా) సుసంస్కృతయా వాచా (విశ్వప్స్న్యా) విశ్వాన్ సర్వాన్ భోగాన్ యయా ప్సాతి తయా (విశ్వతః) సర్వస్య జగతః (పరి) మధ్యే.॥౪౧॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం విశ్వప్స్న్యా రయ్యా ధారయా సహ విశ్వతస్పరి నివర్తస్వాస్మాన్ పిన్వస్వ చ.॥౪౧॥

భావార్థః :-విద్వద్భిర్మనుష్యైరస్మిన్ జగతి సుబుద్ధ్యా పురుషార్థేన శ్రీమన్తో భూత్వాఽన్యేపి ధనవన్తః సంపాదనీయాః.॥౪౧॥

పదార్థము:-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు(విశ్వప్స్న్యా) సమస్తపదార్థములను భోగించ గల సాధనములగు (రయ్యా) లక్ష్మిని ప్రాప్తించుకొనునట్టి (ధారయా) చక్కని సంస్కృతి గల వాణులతో (సహ) కూడ (విశ్వతస్పరి) సకలప్రపంచమునందు (ని) నిరంతరము (వర్తస్వ) వర్తింపుము. మరియు మమ్ము (పిన్వస్వ) సేవించుము.॥౪౧॥

భావార్థము:-విద్వాంసులగు మానవులెల్లరును ఈ ప్రపంచమునందు ఉత్తమబుద్ధిచేతను, పురుషార్థముచేతను, అనేక విధములగు ధనసంపదలచేతను సమృద్ధులై ఇతరుల నెల్లరను ధనవంతులనుగ జేయవలయును.॥౪౧॥

41.O learned person, travel constantly in the world, with wealth and seasoned speech, the sources of enjoyment, and serve the people!.

౫౫౫.బోధా మ ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః,అగ్నిర్దేవతా,విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః
మనుష్యాః పరస్పరమధ్యయనాధ్యాపనం కథం కుర్యురిత్యాహ.
మానవులెట్లు పరస్పరము చదువవలయును? చదివించవలయును?

౫౫౫ బోధా మేఽ అస్య వచసో యవిష్ఠ మంహిష్ఠస్య ప్రభృతస్య స్వధావః।
పీయతి త్వోఽ అను త్వో గృణాతి వన్దారుష్టే తన్వం వన్దేఽ అగ్నే ॥౪౨॥

ప.విః-బోధ, మే, అస్య, వచసః, యవిష్ఠ, మంహిష్ఠస్య, ప్రభృతస్యేతి ప్ర + భృతస్య, స్వధావ ఇతి స్వధా + వః, పీయతి, త్వః, అను, త్వః, గృణాతి, వన్దారుః, తే, తన్వమ్, వన్దే, అగ్నే ॥౪౨॥

పదార్థః :-(బోధ) అవగచ్ఛ. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (మే) మమ (అస్య) వర్తమానస్య (వచసః) (యవిష్ఠ) అతిశయేన యువన్ (మంహిష్ఠస్య) అతిశయేన భాషితుం యోగ్యస్య మహతః (ప్రభృతస్య) ప్రకర్షేణ ధారకస్య పోషకస్య వా (స్వధావః) ప్రశస్తా స్వధా బహూన్యన్నాని విద్యన్తే యస్య సః (పీయతి) నిన్దేత్. అత్రానేకార్థా అపి ధాతవో భవన్తీతి నిన్దార్థః. (త్వః) కశ్చిత్ నిన్దకః (అను) పశ్చాత్ (త్వః) కశ్చిత్ (గృణాతి) స్తుయాత్ (వన్దారుః) అభివాదనశీలః (తే) తవ (తన్వమ్) శరీరమ్ (వన్దే) స్తువే (అగ్నే) శ్రోతః ॥౪౨॥

అన్వయః:-హే యవిష్ఠ స్వధావోఽగ్నే! త్వం మే మమ ప్రభృతస్య మంహిష్ఠస్యాస్య వచసోఽభిప్రాయం బోధ. యది త్వో యం త్వాం పీయతి నిందేత్త్వోఽనుగృణాతి స్తుయాత్, యస్య తే తవ తన్వం వన్దారురహం వన్దే.॥౪౨॥

భావార్థః:-యదా కశ్చిత్కంచిదధ్యాపయేదుపదిశేద్వా తదాఽధ్యేతా శ్రోతా చ ధ్యానం దత్వాఽధీయీత శృణుయాచ్చ. యదా సత్యాసత్యయోర్నిర్ణయః స్యాత్తదా సత్యం గృహ్ణీయాదసత్యం త్యజేదేవం కృతే సతి కశ్చిన్నిన్ద్యాత్ కశ్చిత్స్తుయాత్తథాపి కదాచిత్సత్యం న త్యజేదనృతం చ న భజేదిదమేవ మనుష్యస్యాసాధారణో గుణః.॥౪౨॥

పదార్థము :-(యవిష్ఠ) సంపూర్ణయువకుడా! (స్వధావః) ప్రశంసనీయ అనేక అన్నములుకలవాడా! (అగ్నే) ఉపదేశార్హముగు శ్రోతా! నీవు (మే) నాయొక్క (ప్రభృతస్య) ఉత్తమముగ ధారణపోషణమొనర్చునట్టి

(మంహిష్ఠస్య) చక్కగా చెప్పుకొనదగిన (అస్య) (వచసః) వచనములను [అభిప్రాయములను] (బోధి) తెలిసికొనుము (త్వః) నిందించువాడెవడైనను (పీయతి) నిన్నునిందించినను (త్వః) ఎవడైనను (ఉను) పరోక్షమున (గృణాతి) స్తుతించినను (తే) నీయొక్క (తన్వమ్) శరీరమును (వందారుః) అభివాదనశీలుడనైన నేను (వ్వే) స్తుతించుచున్నాను. ॥42॥

భావార్థము :-ఎప్పుడైనను,ఎవరైనను, ఎవరికైనను చదివించినను, ఉపదేశమొనర్చినను చదువుకొనువాడు శ్రద్ధాధ్యానములతో చదువవలెను. వినవలెను. సత్యాసత్యములు నిశ్చితముగా దెలిసినప్పుడు అసత్యమును త్యజించి సత్యమునే గ్రహణమొనర్చవలయును. ఇట్లొనర్చునప్పుడెవరైనను నింద లేక స్తుతులం నొనర్చినను సత్యమును మాత్ర మెప్పుడును త్యజించరాదు. మరియు మిథ్యనెప్పుడును గ్రహించరాదు. ఇదియే మనుష్యులకుండు విశేష గుణమని తెలియవలెను. ॥42॥

42.O most youthful, and resourceful pupil, understand the significance of the eloquent speech of mine, thy protector and sustainer, One will hate thee and another sing thy praises; but never renounce the truth. I, an adorer of thine bow at thy feet!.

౫౯౬.స బోధీత్యస్య సోమాహుతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్చీపంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

మనుష్యాః కిం కృత్వా కిం ప్రాప్నుయురిత్యాహ. మానవు లేమి చేసి ఏమి పొందవలయును?

౫౯౬ స బోధి సూరిర్మఘవా వసుపతే వసుదావన్।

యుయోధ్యస్మద్ద్వేషాంసి విశ్వకర్మణే స్వాహా ॥43॥

ప.విః-సః, బోధి, సూరిః, మఘవేతి మఘ + వా, వసుపత ఇతి వసు + పతే, వసుదావన్నితి వసు + దావన్, యుయోధి, అస్మత్, ద్వేషాంసి, విశ్వకర్మణ ఇతి విశ్వ + కర్మణే, స్వాహా॥43॥

పదార్థః-(సః) శ్రోతా వక్తా చ (బోధి) బుధ్యేత (సూరిః) మేధావీ (మఘవా) పూజితవిద్యాయుక్తః (వసుపతే) వసూనాం ధనానాం పాలక (వసుదావన్) వసూని ధనాని సుపాత్రేభ్యో దదాతి తత్సంబుద్ధౌ (యుయోధి) వియోజయ (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (ద్వేషాంసి) ద్వేషయుక్తాని కర్మాణి (విశ్వకర్మణే) అఖిలశుభకర్మానుష్ఠానాయ (స్వాహా) సత్యాం వాణీమ్.॥43॥

అన్వయః :-హే వసుపతే వసుదావన్! యో మఘవా సూరిర్భవాన్సత్యం బోధి. స విశ్వకర్మణే స్వాహా మువదిశన్సంస్త్వమస్మద్ద్వేషాంసి వియుయోధి సతతం దూరీకురు.॥43॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః బ్రహ్మచర్యేణ జితేన్ద్రియా భూత్వా ద్వేషం విహాయ ధర్మేణోపదిశ్య శ్రుత్వా చ ప్రయతన్తే త ఏవ ధార్మికా విద్వాంసోఽఖిలం సత్యాసత్యం జ్ఞాతుముపదేష్టుం చార్హన్తి నేతరే హఠాభిమానయుక్తాః క్షుద్రాశయాః.॥౪౩॥

పదార్థము:-(వసుపతే) ధనములపాలకుడా! (వసుదావన్) సత్పాత్రులకు దానమునిచ్చువాడా! (మఘవా) ప్రశంసనీయవిద్యాయుక్తుడవు (సూరిః) బుద్ధిశాలివగునీవు సత్యమును (బోధి) ఎరుగుదువు (సః) అట్టి నీవు (విశ్వకర్మణే) సంపూర్ణశుభకర్మల అనుష్ఠానమునకై (స్వాహా) సత్యవాణి నుపదేశించుము నీవు (అస్మత్) మానుండి (ద్వేషాంసి) ద్వేషముతో గూడిన కర్మలను (యుయోధి) వేరుచేయుము.॥౪౩॥

భావార్థము :-బ్రహ్మచర్యముతో జితేంద్రియులై, ద్వేషమునువదలి ధర్మానుసారముగ ఉపదేశమొనర్చుచు, వినుచుండు ధర్మాత్ములైన విద్వాంసులగు మనుష్యులే సత్యాసత్యములనెరిగి ఉపదేశమొనర్చుటకు యోగ్యులగుదురు. కాని ఇతర హఠము, అభిమానముతో గూడిన క్షుద్రులు మాత్రము గాజాలరు.॥౪౩॥

43.O preacher, the guardian of wealth, giver of riches to the deserving, full of commendable knowledge and wisdom, thou knowest the truth. For the performance of all noble needs, and preaching the truth, keep far away from us all evil designs!.

౫౫౭.పునస్త్వేత్యస్య సోమాహుతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః ధైవతః స్వరః.

కీదృశా మనుష్యాః సత్యసంకల్పా భవన్తీత్యుపదిశ్యతే. ఎట్టి మానవుల సంకల్పములు సిద్ధించును?

౫౫౭ పునస్త్వాఽఽదిత్యా రుద్రా వసవః సమిన్ధతాం పునర్బ్రహ్మాణో

వసునీథ యజ్ఞైః। ఘృతేన త్వం తన్వం వర్ధయస్వ సత్యాః సన్తు

యజమానస్య కామాః ॥౪౪॥

ప. వి:-పునరితి పునః+త్వా, ఆదిత్యాః, రుద్రాః, వసవః, సమ్, ఇన్ధతామ్, పునః, బ్రహ్మాణః, వసునీథేతి వసు+నీథ యజ్ఞైః, ఘృతేన, త్వమ్, తన్వమ్, వర్ధయస్వ, సత్యాః, సన్తు, యజమానస్య, కామాః॥౪౪॥

పదార్థః:-(పునః)అధ్యయనాధ్యాపనాభ్యాం పశ్చాత్ (త్వా)త్వామ్ (ఆదిత్యాః) పూర్ణవిద్యాబలయుక్తాః (రుద్రాః) మధ్యస్థాః (వసవః) ప్రథమే చ (విద్వాంసః) (సమ్) (ఇన్ధతామ్) ప్రకాశయన్తు (పునః)

(బ్రహ్మాణః) చతుర్వేదాధ్యయనేన బ్రహ్మే ఇతి సంజ్ఞాం ప్రాప్తాః (వసునీథ) వేదాదిశాస్త్రబోధాఖ్యం సువర్ణాదిధనం చ యో నయతి తత్సంబుద్ధౌ (యజ్ఞైః) అధ్యయనాధ్యాపనాది క్రియామయైః (ఘృతేన) సుసంస్కృతేనాజ్యాదినా జలేన వా (త్వమ్) అధ్యాపకః శ్రోతా వా (తన్వమ్) శరీరమ్ (వర్ధయస్వ) (సత్యాః) సత్సు ధర్మేషు సాధవః (సన్తు) భవన్తు (యజమానస్య) యస్సం సంగంతుం విదుషః పూజితుం చ శీలం యస్య తస్య (కామాః) అభిలాషాః.॥౪౪॥

అన్వయః :-హే వసునీథ! త్వం యజ్ఞై ర్ఘృతేన చ తన్వం శరీరం నిత్యం వర్ధయస్వ. పునస్త్వామాదిత్యా రుద్రా వసవో బ్రహ్మాణః సమిన్ధతామ్. ఏవమనుష్ఠానాద్యజమానస్య కామాః సత్యాః సన్తు.॥౪౪॥

భావార్థః :-యే ప్రయత్నేన సర్వా విద్యా అధీత్యాధ్యాప్య చ పునః పునః సత్సంగం కుర్వంతి. కుపథ్యవిషయ త్యాగేన శరీరాత్మనోరారోగ్యం వర్ధయిత్వా నిత్యం పురుషార్థమనుతిష్ఠంతి, తేషామేవ సంకల్పాః సత్యాః భవన్తి నేతరేషామ్.॥౪౪॥

పదార్థము :- (వసునీథ) వేదాదిశాస్త్రములబోధ మరియు సువర్ణాది ధనప్రాప్తి గలిగించునట్టి (త్వమ్) నీవు (యజ్ఞైః) చదువుట, చదివించుట మున్నగు క్రియలరూపమునసున్న యజ్ఞముల మరియు (ఘృతేన) ఉత్తమముగ సంస్కారమొనర్చిన ఘృతాదులు, జలములచే (తన్వమ్) శరీరమును ఎల్లప్పుడును (వర్ధయస్వ) వృద్ధిపరచుకొనుము. (పునః) చదువుట, చదివించుటయును దానివెనుక [తరువాత] (త్వా) నిన్ను (ఆదిత్యాః) పూర్ణవిద్యాబలముతో గూడిన (రుద్రాః) మధ్యస్థవిద్వాంసుడు (వసవః) ప్రథమశ్రేణి విద్వాంసులు (బ్రహ్మాణః) నాలుగువేదముల నధ్యయనమొనర్చి బ్రహ్మపదవిని పొందిన విద్వాంసులు (సమిన్ధతామ్) సంపూర్ణముగ ప్రకాశపరతురుగాక! ఈ విధమగు అనుష్ఠానముచే (యజమానస్య) యజ్ఞముల, సత్సంగముల, విద్వాంసుల సత్కారమొనర్చు శ్రేష్ఠుల (కామాః) కామితములు (సత్యాః) యథార్థముగ (సన్తు) సిద్ధించును. ॥౪౪॥

భావార్థము :-ప్రయత్నపూర్వకముగ విద్యలనుచదువుచు, చదివించుచు మాటిమాటికి సత్సంగముల నొనర్చుచు, కుపథ్యమును, విషయవాసనలను త్యజించి శారీరక, ఆత్మిక రోగములను దొలగించుకొని సదా పురుషార్థము ననుష్ఠించునట్టి సత్పురుషుల సత్సంకల్పములు సిద్ధించునోని ఇందుకు విపరీతనడవడిగలవారి సంకల్పములు పూర్ణము గాజాలవు. ॥౪౪॥

44.O imparter of vedic knowledge and wealth, in the company of the learned, may thou improve thy body with butter. After the completion of study, let the Adityas, Rudras, Vasus and Brahmas, make thee renowned. Let the sacrificer's wishes be fulfilled!.

౪౫. అపేతేత్యస్య సోమాహుతిర్ఋషిః, పితరో దేవతాః, విచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ జన్యజనకాః కిం కిం కర్మాచరేయురిత్యాహ.

మాతాపితలు, సంతానము లే మేమి కర్మలాచరించవలయును?

౫౫౹౮ అపేత వీత వి చ సర్పతాతో యేఽత్ర స్థ పురాణా యే చ నూతనాః।
అదాద్యమోఽవసానం పృథివ్యాఽ అక్రన్నిమం పితరో లోకమస్మై॥౫౫॥

ప.వి:- అప, ఇత, వి, ఇత, వి, చ, సర్పత, అతః, యే అత్ర, స్థ, పురాణాః, యే, చ, నూతనాః అదాత్, యమః, అవసానమిత్యవ + సానమ్, పృథివ్యాః, అక్రన్, ఇమమ్, పితరః లోకమ్, అస్మై ॥౫౫॥

పదార్థః :-(అప) (ఇత) త్యజత (వి) (ఇత) వివిధతయా ప్రాప్నుత (వి) (చ) (సర్పత) గచ్ఛత (అతః) కారణాత్ (యే) (అత్ర) అస్మిన్సమయే (స్థ) భవథ (పురాణాః) ప్రాగధీతవిద్యాః (యే) (చ) (నూతనాః) సంప్రతిగృహీతవిద్యాః (అదాత్) దద్యాత్ (యమః) ఉపరతః పరీక్షకః (అవసానమ్) అవకాశ మధికారం వా (పృథివ్యాః) భూమేర్మధ్యే వర్తమానాః (అక్రన్) కుర్వన్తు (ఇమమ్) ప్రత్యక్షమ్ (పితరః) జనకా అధ్యాపకా ఉపదేశకాః పరీక్షకా వా (లోకమ్) ఆర్షం దర్శనమ్ (అస్మై) సత్యసంకల్పాయ. ॥ ౫౫ ॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసః! యేఽత్ర పృథివ్యా మధ్యే పురాణా యే చ నూతనాః పితరః స్థ తేఽస్మై ఇమం లోకమక్రన్. యాన్ యుష్మాన్ యమోఽవసానమదాత్తే యూాయమతోఽధర్మాదపేతధర్మం వీతాత్రైవ చ విసర్పత. ॥౫౫॥

భావార్థః :-అయమేవ మాతాపిత్రాచార్యాణాం పరమో ధర్మోఽస్తి యత్సన్తానేభ్యో విద్యాసుశిక్షా ప్రాప్తికారణం యేఽధర్మాన్ముక్తా ధర్మేణ యుక్తాః పరోపకారప్రియా వృద్ధా యువానశ్చ విద్వాంసః సన్తి తే సతతం సత్యోపదేశేనావిద్యాం నివర్త్య విద్యాం జనయిత్వా కృతకృత్యా భవన్తు.॥౫౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (యే) ఎవరు (అత్ర) ఈ సమయమున (పృథివ్యాః) భూమిపైనున్నవారు (పురాణాః) ప్రథమముగ విద్యనభ్యసించినవారు (చ) మరియు (యే) ఎవరు (నూతనాః) వర్తమానకాలమున విద్యాభ్యాసమొనర్చువారు (పితరః) పితరులు [చదివించి, ఉపదేశించి, పరీక్షించువారు] (స్థ) ఐయున్నారో (తే) వారు (అస్మై) ఈ సత్యసంకల్పముగల మానవులకై (ఇమమ్) ఇట్టి (లోకమ్) వైదికజ్ఞానసిద్ధిగల లోకమును (అక్రన్) సిద్ధపరచెదరుగాక! అట్టి మిమ్ము (యమః) ప్రాప్తించిన పరీక్షకునకు (అవసానమ్) అవకాశమును, అధికారమును (అదాత్) ఇచ్చునట్టి మీరు (అతః) ఇట్టి అధర్మమునుండి (అపేత) వేరుగానుండుడు మరియు ధర్మమును (వీత) విశేషముగ పొందుడు (అత్ర) ఇందులోనే (విసర్పత) విశేషించిముందుకు నడువుడు. ॥౫౫॥

భావార్థము :- తల్లిదండ్రులు, ఆచార్యులు సంతానములకు విద్యానుశిక్షణలను లభింపచేయవలయును. అధర్మముమ దరిజేరనీయకనుండు ధర్మయుక్తులు, పరోపకారము నెడ ప్రీతిగలవారువగు విద్వాంసులు నిరంతరము వారికి సత్యోపదేశముల ద్వారా అవిద్యా, అజ్ఞానములను దొలగించి విద్యయందు ప్రవృత్తి పరచుట వారి పరమధర్మమై యున్నది. ॥45॥

O learned persons, may all the aged and young scholars living at present in the world acting as teachers and preachers impart spiritual knowledge to this disciple filled with noble resolves. May thy teacher grant thee a dignified position. Shun unrighteousness, and foloow Dharma, and stick to it particularly!.

446. సంజ్ఞానమిత్యస్య సోమాహుతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అధ్యేత్రధ్యాపకాః కిం కృత్వా సుఖినః స్యురిత్యాహ.

విద్యార్థులు, అధ్యాపకులు యేమి చేసి సుఖవంతులు గావలయును?

446 సంజ్ఞాన మసి కామధరణమ్మయి తే కామధరణ మ్భూయాత్।అగ్నే

ర్భస్మాస్యగ్నేః పురీషమసి చిత స్థ పరిచితఽ ఊర్ధ్వచితః శ్రయధ్వమ్ ॥46॥

ప.విః- సంజ్ఞానమితి సమ్ + జ్ఞానమ్ అసి, కామధరణమితి కామ + ధరణమ్, మయి, తే, కామధరణమితి కామ+ధరణమ్, భూయాత్, అగ్నేః భస్మ, అసి, అగ్నేః, పురీషమ్, అసి, చితః, స్థ, పరిచిత ఇతి పరి + చితః, ఊర్ధ్వచిత ఇత్యూర్ధ్వ+ చితః, శ్రయధ్వమ్ ॥46॥

పదార్థః :-(సంజ్ఞానమ్) సమ్యగ్విజ్ఞానమ్ (అసి) (కామధరణమ్) సంకల్పానామాధరణమ్ (మయి) (తే) తవ (కామధరణమ్) (భూయాత్) (అగ్నేః) పావకస్య (భస్మ) ధ్వస్తదోషః (అసి) (అగ్నేః) విద్యుతః (పురీషమ్) పూర్ణం బలమ్ (అసి) (చితః) సంచితాః (స్థ) భవత (పరిచితః) పరితః సర్వతః సంచేతారః (ఊర్ధ్వచితః) ఊర్ధ్వం సంచిన్వన్తః (శ్రయధ్వమ్) సేవధ్వమ్.॥46॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! త్వం యత్సంజ్ఞానం ప్రాప్తోఽసి. యత్ త్వమగ్నేర్భస్మాస్యగ్నేర్యత్ పురీషమాప్తోఽసి. తన్మాం ప్రాపయ. యస్య తే తవ యత్కామధరణమస్తి తత్కామధరణం మయి భూయాద్యథా యూయం విద్యాదిశుభగుణైశ్చితః పరిచితః ఊర్ధ్వచితః స్థ పురుషార్థం వాశ్రయధ్వం తథా వయమపి భవేమ.॥46॥

భావార్థః :- జిజ్ఞాసవః సదా విదుషాం సకాశాద్విద్యాః ప్రాప్య పృచ్ఛేయుర్యావద్యుష్మాసు పదార్థవిజ్ఞాన మస్తి తావత్సర్వమస్మాసు ధత్త, యావత్యీర్హస్తక్రియా భవన్తో జానన్తి తావతీరస్మాన్ శిక్షత యథా వయం భవదాశ్రితా భవేమ తథైవ భవన్తోఽప్యస్మాకమాశ్రయాః సన్తు.॥౪౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (సంజ్ఞానమ్) ఏ సంపూర్ణవిజ్ఞానమును (అసి) పొందియున్నావో, ఏ నీవు (అగ్నేః) అగ్నిచే సిద్ధమైన (భస్మ) బూడిదవలె దోషముల భస్మమొనర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావో (అగ్నేః) విద్యుత్తుయొక్క (పురీషమ్) ఎట్టి పూర్ణబలమును పొందినవాడవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి విజ్ఞానమును, భస్మమును మరియు బలమును నాకొరకు ఇమ్ము (తే) నీయొక్క (కామధరణమ్) సంకల్పముల కాధారమైన అంతఃకరణము మరియు (కామధరణమ్) కామితముల కాధారమగు (మయి) నాయందు (భూయాత్) కలుగునుగాక! మీరెట్లు విద్యవమున్నగు శుభగుణవములచే (చితః) ఏకత్రితమైనవారు (పరిచితః) సకలపదార్థములను సకలదిశలనుండి సమకూర్చు (ఊర్ధ్వచితః) ఉత్తమోత్తమగుణములను సంచయపరులునై పురుషార్థములను (శ్రవధ్వమ్) సేవించుచున్నారో అట్లే మేమును సేవించెదముగాక!॥౪౬॥

భావార్థము:- జిజ్ఞాసువులగు మనుష్యులు విద్వాంసులవద్ద విద్యల నభ్యసించుచు తెలియని విషయములను దెలిసికొనుచుండవలెను. ''మీలో పదార్థవిద్య ఎంతగలదో, హస్తక్రియ (శిల్పకళ) ఎంతగలదో దానినంతను మాకు అభ్యసింపజేయుడు. మే మెట్లు మీకు ఆశ్రితులమైయున్నామో, మీరును మా ఆశ్రయమును పొందుడు'' అని కోరవలయును. ॥౪౬॥

46.O learned techer, thou art the embodiment of knowledge. May I obatain thy strength for the accomplishment of wishes. Thou removest my evils as the fire reduces the fuel to ashes. Thou art full of strength like the lightning. Give me that strength. O' pupils, ye are the achievers of knowledge, ye are the observers of the real spirit of religion, hence always follow religion!.

౫౬౦. అయం స ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరుత్తమాచరణానుకరణం కార్యమిత్యాహ. మానవులు ఉత్తమాచరణముల ననుసరించవలయును.

౫౬౦ అయꣳ సో అ॒గ్నిర్యస్మి॒న్త్సోమ॒మిన్ద్రః॑ సు॒తం ద॒ధే జ॒ఠరే॑ వావశా॒నః।

స॒హ॒స్రియం॒ వాజ॒మత్యం॒ న సప్తి॑ꣳ సస॒వాన్త్సన్త్స్తూ॑యసే జాతవేదః॥౪౭॥

ప.వి:- అ॒యమ్, సః, అ॒గ్నిః, యస్మి॑న్, సోమ॑మ్, ఇన్ద్రః॑, సు॒తమ్, ద॒ధే, జ॒ఠరే, వా॒వశా॒నః,

స॒హ॒స్రియ॑మ్, వాజ॑మ్, అత్య॑మ్, న, సప్తి॑మ్, స॒స॒వానితి॑ స॒స + వాన్, సన్, స్తూ॒య॒సే, జా॒త॒వే॒ద

ఇ॑తి జాత + వేదః॥౪౭॥

పదార్థః :-(అయమ్) (సః) (అగ్నిః) (యస్మిన్) (సోమమ్) సర్వౌషధ్యాదిరసమ్ (ఇన్ద్రః) సూర్యః (సుతమ్) నిష్పన్నమ్ (దధే) ధరే (జఠరే) ఉదరే. జఠరముదరమ్ భవతి జగ్ధమస్మిన్ ధ్రియతే ధీయతే వా. నిరు. ౪.౭. (వావశానః) భృశం కామయమానః (సహస్రియమ్) సహస్రప్రాప్తమ్ భార్యామ్ (వాజమ్) అన్నాదికమ్ (అత్యమ్) అతితుం వ్యాప్తుం యోగ్యమ్ (న) ఇవ (సప్తిమ్) అశ్వమ్ (ససవాన్) దదత్ (సన్) (స్తూయసే) ప్రశస్యసే (జాతవేదః) ఉత్పన్నవిజ్ఞాన.॥౪౭॥

అన్వయః :-హే జాతవేదః! యథా ససవాన్ సంస్త్వం స్తూయసేఽయమగ్నిరిన్ద్రశ్చ యస్మిన్ సోమం దధాతి యం సుతం జఠరేఽహం దధే. సోఽహం వావశానః సన్ సహస్రియం దధే. త్వయా సహ వాజమత్యం న సప్తిం దధే. తాదృశస్త్వం భవ.॥౪౭॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా విద్యుత్సూర్యౌ సర్వాన్ రసాన్ గృహీత్వా జగద్రసయతో యథా పత్యా సహ స్త్రీ స్త్రియా సహ పతిశ్చానందం భుఙ్క్తే, తథాఽహమేతద్దధే, యథా సద్గుణైర్యుక్తస్త్వం స్తూయసే తథాఽహమపి ప్రశంసితో భవేయమ్.॥౪౭॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) విజ్ఞానమును ప్రాప్తించుకొనిన విద్వాంసులెట్లు (ససవాన్) దానమొనర్చుచున్నారో అట్లే నీవును (సన్) దానము నొనర్చుచు (స్తూయసే) ప్రశంసనీయుడవగుచున్నావో (అయమ్) ఈ (అగ్నిః) అగ్ని మరియు (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (యస్మిన్) నేనియందు (సోమమ్) సర్వౌషధరసములను ధరింపజేయుచున్నవో మరియు (సుతమ్) సిద్ధపరచబడిన ఏ పదార్థములను (జఠరే) జఠరమునందు నేను(దధే) ధారణమొనర్చుచున్నానో (సః) అట్టి నేను (వావశానః) శీఘ్రమే కామించువాడనై (సహస్రియమ్) తోడుగనుండు సపత్నిని ధారణమొనర్చుచున్నట్లు నీతోకూడ (వాజమ్) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (అత్యమ్) వ్యాపించదగినవాని (న) వలె (సప్తిమ్) అశ్వశక్తిని (దధే) ధరించుచున్నట్లే నీవును ధరించుము.॥౪౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము మరియు ఉపమాలంకారము గలదు. విద్యుత్తు మరియు సూర్యుడు సర్వరసములను గ్రహించి జగత్తును రసయుక్తమొనర్చునట్లు, స్వపతితో స్త్రీ ఆనందభోగముల ననుభవించునట్లు నేను సమస్తమును ధారణమొనర్చెదను. నీవు శ్రేష్ఠగుణములతో ప్రశంసాపాత్రుడవైనట్లే నేనును ప్రశంసాపాత్రుడ నగుదును గాక!॥౪౭॥

47.O highly cultured person, thou art worthy of praise, being charitable in nature. Lightning and sun, ripen the juices of plants for thee. I take in may belly the juice thus ripened. I full of intense desire receive my wife, as my companion. along with thee, I preserve the foodstuffs, !ike a fast horse!.

౪౮. అగ్నే యత్తే ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తి శ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అధ్యాపకై ర్నిష్కపటతేన సర్వే విద్యార్థినః పాఠనీయా ఇత్యాహ.

అధ్యాపకులు నిష్కపటముగ విద్యార్థులనెల్లరను చదివించవలయును.

౫౬.౧ అగ్నే యత్తే దివి వర్చః పృథివ్యాం యదోషధీష్వప్స్వా యజత్ర।
యేనాన్తరిక్షముర్వాతతన్థ త్వేషః స భానురర్ణవో నృచక్షాః ॥౪౮॥

ప.వి:- అగ్నే, యత్, తే, దివి, వర్చః, పృథివ్యామ్, యత్, ఓషధీషు, అప్స్విత్యప్ + సు, ఆ, యజత్ర, యేన, అన్తరిక్షమ్, ఉరు, ఆతతన్థేత్యా + తతన్థ, త్వేషః, సః, భానుః, అర్ణవః, నృచక్షా ఇతి నృ + చక్షాః ॥౪౮॥

పదార్థః:-(అగ్నే) విద్వన్ (యత్) యస్య (తే) తవ (దివి) ద్యోతనాత్మకే విద్యుదాదౌ (వర్చః) విజ్ఞాన ప్రకాశః (పృథివ్యామ్) భూమౌ (యత్) (ఓషధీషు) యవాదిషు (అప్సు) ప్రాణేషు జలేషు వా (ఆ) (యజత్ర) సంగంతుం యోగ్యం (యేన)(అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (ఉరు) బహు (ఆ తతన్థ) సమన్తాత్తను హి (త్వేషః) ప్రకాశః (సః)(భానుః) ప్రభాకరః (అర్ణవః) అర్ణాంసి బహూన్యుదకాని విద్యన్తే యస్మిన్ సః. అర్ణసో లోపశ్చ (వా) అ.౫.౨.౧౦౯ ఇతి మత్వర్థే వః సలోపశ్చ (నృచక్షాః) నౄన్ చష్టే సః.॥౪౮॥

అన్వయః :- హే యజత్రాగ్నే! యద్యస్య తే తవాఽగ్నేరివ దివి వర్చః యత్ పృథివ్యామోషధీష్వప్సు వర్చోఽస్తి యేన నృచక్షా భానురర్ణవోత్వేషః యేనాన్తరిక్షముర్వాతతన్థ తథా స త్వం తదస్మాసు ధేహి.॥౪౮॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. అస్మిన్ జగతి యస్య సృష్టిపదార్థవిజ్ఞానం యాదృశం స్యాత్తాదృశం సద్యోఽన్యాన్ గ్రాహయేత్. యది న గ్రాహయేత్తర్హి తన్నష్టం సద్భ్యః ప్రాప్తుమశక్యం స్యాత్.॥౪౮॥

పదార్థము :- (యజత్ర) సంగతస్నేహ మొనర్చదగినవాడా (అగ్నే) విద్వాంసా! (యత్ తే) అగ్నివంటి నీయొక్క (దివి) ప్రకాశశీలమగు ఆత్మయందు (వర్చః) విజ్ఞానప్రకాశము (యత్) ఏ (పృథివ్యామ్) పృథివి (ఓషధీషు) యవలు మున్నగుఓషధులు (అప్సు) ప్రాణములు జలములందు (వర్చః) తేజము గలదో (యేన) దేనిద్వారా (నృచక్షాః) మనుష్యులకు చూపువట్టి (భానుః) సూర్యుడు (అర్ణవః) అనేక జలములను వర్షింపజేయు (త్వేషః) ప్రకాశము గలదో (యేన) ఎద్దానిచే (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (ఉరు) అధిక (ఆ తతన్థ) విస్తారయుక్తమొనర్చుచున్నావో (సః) అట్టి నీవు వానివన్నిటిని మాయందు ధరింపజేయుము.॥౪౮॥

భావార్థము :- దీనియందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఈ ప్రపంచమునందు ఎవరికెంత సృష్టి పదార్థ విజ్ఞానము కలదో వారు దానిని ఉన్నదున్నట్లు ఇతరులకు వెంటనే చెప్పవలెను. అట్లు జరుగకున్న అది నశించిపోవును. నష్టమైపోయిన విషయము ఎవ్వరికిని తెలిసికొనవీలుండదు.॥౪౮॥

48.O social learned person, the splendour of thy knowledge is found in the soul, in the earth, in plants, and in waters. Wherewith thou hast overspreadimid air's vast region. The light of the sun, that gives sight to man, is the bringer of rain.

౪౯. అగ్నేదివ ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నావిషయమే.

౪౯. అగ్నే దివోఽ అర్ణమచ్ఛా జిగాస్యచ్ఛా దేవాం॥ ఊచిషే ధిష్ణ్యా యే।
యా రోచనే పరస్తాత్ సూర్యస్య యాశ్చావస్తాదుపతిష్ఠన్తఽఆపః ॥౪౯॥

ప.వి:- అగ్నే, దివః, అర్ణమ్, అచ్ఛ, జిగాసి, అచ్ఛ, దేవాన్, ఊచిషే, ధిష్ణ్యాః, యే, యాః, రోచనే, పరస్తాత్, సూర్యస్య, యాః, చ అవస్తాత్, ఉపతిష్ఠన్త ఇత్యుప + తిష్ఠన్తే, ఆపః॥౪౯॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్ (దివః) ప్రకాశాత్(అర్ణమ్) విజ్ఞానమ్ (అచ్ఛ) (జిగాసి) స్తౌషి (అచ్ఛ) (దేవాన్) దివ్యగుణాన్ విదుషో విద్యార్థినో వా (ఊచిషే) వక్తి (ధిష్ణ్యాః) యే దిధిషన్తి బ్రువన్తి తే ధిషణాస్తేషు సాధవః. అత్ర ధిధాతోర్బాహులకాదౌణాదికః కనిన్ తతో యత్ (యే) (యాః) (రోచనే) ప్రకాశే (పరస్తాత్) పరాః (సూర్యస్య) (యాః) (చ) (అవస్తాత్) అధస్థాః (ఉపతిష్ఠన్తే) (ఆపః) ప్రాణా జలాని వా.॥౪౯॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యస్త్వం దివోఽర్ణం యా ఆపః సూర్యస్య రోచనే పరస్తాద్యాశ్చావస్తాదుపతిష్ఠన్తే తా అచ్ఛ జిగాసి. యే ధిష్ణ్యాః సన్తి తాన్ దేవాన్ ప్రత్యర్ణమచ్ఛోచిషే స త్వమస్మాకముపదేష్టా భవ.॥౪౯॥

భావార్థః :-యే సువిచారేణ విద్యుతః సూర్యకిరణేషూపర్యధఃస్థానాం జలానాం వాయూనాం చ బోధం యథా ప్రాప్నువన్తి తేఽన్యాన్ ప్రతి సమ్యగుపదిశన్తు.॥౪౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! నీవే (దివః) ప్రకాశముచే (అర్ణమ్) విజ్ఞానమును (యాః) ఏ (ఆపః) ప్రాణము లేక జలములు (సూర్యస్య) సూర్యుని (రోచనే) ప్రకాశమునందు (పరస్తాత్) పైనయున్నవో (చ) మరియు (యాః) ఏ (అవస్తాత్) క్రింద (ఉపతిష్ఠన్తే) సమీపమున స్థిరములై యున్నవియో వానివి (అచ్ఛ) ఉత్తమముగ (జిగాసి) స్తుతించుచున్నావు. (యే) ఏవి (ధిష్ణ్యాః) చెప్పువారు గలరో అట్టి (దేవాన్) దివ్యగుణములు గల విద్యార్థులకు, విద్వాంసులయెడ విజ్ఞానమును (అచ్ఛ) ఉత్తమరీతిలో (ఊచిషే) చెప్పుదువు. అతే నీవు మాకును ఉపదేశించుము.॥౪౯॥

భావార్థము :-ఉత్తమ భావములచే విద్యుత్తు మరియు సూర్యకిరణములందు క్రిందమీద యుంతటను గల జలములు మరియు వాయువు యొక్క విజ్ఞానమును పొందువారు ఇతరులకును నిరంతర మట్టి జ్ఞానమును గలిగించవలెను. ॥౪౯॥

49.O learried person, with the light of thy knowledge, thou duly singest the praise of waters beyond the light of sun, and those that are beneath it here. Thou well preachest knowledge to the students who are expert in the art of speaking!.

౧౨.౫౦.పురీష్యాస ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః,అగ్నిర్దేవతా,ఆర్చీ పంక్తిశ్ఛందః,పంచమః స్వరః.
మనుష్యై ర్ద్వేషాదికం విహాయానన్దితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవులు ద్వేషాదులను వదలి ఆనందింప వలయును.

౧౨.౫౦ పురీష్యాసోఽ అగ్నయః ప్రావణేభిః సజోషసః।

జుషన్తాం యజ్ఞమద్రుహోఽనమీవాఽ ఇషో మహీః ॥౫౦॥

ప.వి:-పురీష్యాసః, అగ్నయః, ప్రవణేభిరితి ప్ర+వణేభిః, సజోషస ఇతి స+జోషసః, జుషన్తామ్, యజ్ఞమ్, అద్రుహః, అనమీవాః, ఇషః, మహీః॥౫౦॥

పదార్థః:-(పురీష్యాసః) పూర్ణాసు గుణక్రియాసు భవాః (అగ్నయః) వహ్నాయ ఇవ వర్తమానా విద్వాంసః (ప్రావణేభిః) విజ్ఞానైః అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘత్వమ్ (సజోషసః) సమానసేవాప్రీతయః (జుషన్తామ్) సేవన్తామ్ (యజ్ఞమ్) విద్యావిజ్ఞానదానగ్రహణాఖ్యమ్ (అద్రుహః) ద్రోహరహితాః (అనమీవాః) అరోగాః (ఇషః) ఇచ్ఛాః (మహీః) మహతీః.॥౫౦॥

అన్వయః:-సర్వే మనుష్యాః ప్రావణేభిః సహ వర్తమానా అనమీవా అద్రుహః సజోషసః పురీష్యాసోఽగ్నయ ఇవ సన్తో యజ్ఞం మహీరిషో జుషన్తామ్.॥౫౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్యుదవిరుద్ధా సతీ సమానసత్తయా సర్వాన్ పదార్థాన్ సేవతే తథైవ రోగద్రోహాదిదోషై రహితాః పరస్పరం ప్రీతిమన్తో భూత్వా విజ్ఞానవృద్ధికరం యజ్ఞం ప్రతత్య మహాన్తి సుఖాని సతతం భుఞ్జీరన్.॥౫౦॥

పదార్థము :-మానవులెల్లరును (ప్రావణేభిః) విజ్ఞానముతో గూడియున్నవారు (అనమీవాః) వ్యాధిరహితులు (అద్రుహః) ద్రోహగుణములేనివారు (సజోషసః) ఒకేవిధమగు సేవా ప్రేమలుగలవారు (పురీష్యాసః) పూర్ణగుణక్రియలందు నిపుణులు (అగ్నయః) అగ్నివంటి తేజోవంతులగు విద్వాంసులు (యజ్ఞమ్) విద్యావిజ్ఞాన, దాన గ్రహణ రూప యజ్ఞములను (మహీః) గొప్ప (ఇషః) కోరికలను (జుషన్తామ్) సేవించవలెను.॥౫౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్యుత్తు అనుకూల సమానభావముచే సకలపదార్థములను సేవించుచున్నట్లు రోగద్రోహములు మున్నగు దోషములు లేనివారై, పరస్పరము ప్రీతిచే విద్వాంసులు, విజ్ఞానము నభ్యసింపజేయువారు యజ్ఞముల విస్తృతముగ నొనర్చి సుఖవంతులై యుండవలెను.॥౫౦॥

50.All learned persons, endowed with various sorts of knowledge, free from disease and malice, friendly towards all, shrewd in actions should spread education and entertain high aims.

౫౧.ఇదామగ్న ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

మనుష్యైర్గర్భాధానాదిసంస్కారైరపత్యాని సంస్కర్తవ్యానీత్యాహ.

మానవులు గర్భాధానాది సంస్కారములచే బాలబాలికలను సంస్కరించవలయును.

౫౧ ఇదామగ్నే పురుదꣳసꣳ సనిం గోః శశ్వత్తమꣳ హవమానాయ సాధ।

స్యాన్నః సూనుస్తనయో విజావాఽగ్నే సా తే సుమతిర్భూత్వస్మే ॥౫౧॥

ప.వి:-ఇదామ్, అగ్నే, పురుదꣳసమితి పురు+దꣳసమ్, సనిమ్, గోః, శశ్వత్తమమితి శశ్వత్ + తమమ్, హవమానాయ, సాధ, స్యాత్, నః, సూనుః, తనయః విజావేతి విజా + వా, అగ్నే, సా, తే, సుమతిరితి సు + మతిః, భూతు, అస్మేఽ ఇత్యస్మే॥౫౧॥

పదార్థః :-(ఇడామ్) స్తోతుమర్హాం వాచమ్ (అగ్నే) విద్వన్ (పురుదంసమ్) పురూణి బహూని దంసాని కర్మాణి భవన్తి యస్మాత్ (సనిమ్) సంవిభాగమ్ (గోః) వాచః (శశ్వత్తమమ్) అతిశయితమనాదిరూపం వేద బోధమ్ (హవమానాయ) విద్యాం స్పర్ధమానాయ (సాధ) సాధ్నుహి. అత్ర వ్యత్యయేన శప్ (స్యాత్) భవేత్ (నః) అస్మాకం (సూనుః) ఉత్పన్నః (తనయః) పుత్రః (విజావా) వివిధైశ్వర్యజనకః (అగ్నే) అధ్యాపక (సా) (తే) తవ (సుమతిః) శోభనా ప్రజ్ఞా (భూతు) భవతు. అత్ర శపో లుక్. భూసువోస్తిఙీతి గుణాభావః. (అస్మే) అస్మాకమ్.॥౫౧॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! తే సా సుమతిరస్మే భూతు యయా తే నోఽస్మాకం చ యో విజావా సూనుః తనయః స్యాత్. తయా త్వం తస్మై హవమానాయేడాం గోః శశ్వత్తమం పురుదంసం సనిం సాధాగ్నే వయం చ సాధ్నుయామ. ॥౫౧॥

భావార్థః :-మాతాపితృభ్యామాచార్యేణ చ సావధానతయా గర్భాధానాదిసంస్కారరీత్యా సుసంతానా ముత్పాద్య వేదేశ్వరవిద్యాయుక్తా ధీరుత్పాద్యా. నహీదృశోఽన్యో ధర్మోఽపత్యసుఖనిధిర్వర్తత ఇతి వేదితవ్యమ్.॥౫౧॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (సా) ఆ (సుమతిః) సుందరబుద్ధి (అస్మే) మాకు (భూతు) కలుగుగాక! దేనివల్ల నీకు (నః) మరియు మాకును (విజావా) వివిధైశ్వర్యముల ఉత్పాదకుడుగ (సూనుః) ఉత్పన్నము గానున్న (తనయః) పుత్రుడు (స్యాత్) అగుగాక! ఆ బుద్ధితోనే అట్టి (హవమానాయ) విద్యాగ్రహణ మొనర్చువానికొరకు (ఇడామ్) స్తుతించదగిన వాణిని (గోః) వాణి సంబంధమగు (శశ్వత్తమమ్) మహా అనాదిరూపమగు వేదజ్ఞానమును మరియు (పురుదంసమ్) అనేక కర్మలను సిద్ధింపజేయు (సనిమ్) ఋగ్వేదాది వేదవిభాగమును (సాధ) సిద్ధిపరచుము. మరియు (అగ్నే) ఓ అధ్యాపకా! మేమును సిద్ధిపరతుముగాక!॥౫౧॥

భావార్థము :-తల్లిదండ్రులు, ఆచార్యులు సావధానముగ గర్భాధానము మున్నగు సంస్కారముల ననుసరించి అనుకూలమగు ఉత్తమ సంతానము నుత్పన్నమొనర్చి వారికి వేదము, ఈశ్వరుడు మరియు విద్యలందు శ్రద్ధాసక్తులగునట్టి బుద్ధిని గలిగించవలెను. అపత్య సుఖములు నిండియుండు ఇతరధర్మ మెద్దియును ఇంతటిది లేదని మాతాపితరులు, ఆచార్యులు నిశ్చయించుకొనవలయును.॥౫౧॥

O preceptor, vouchsafe thy wisdom unto us. May the son born to us, be the begetter of different sorts of supremacy. Teach him while receiving education, praiseworthy eloquence, eternal knowledge of the Vedas, and the Rigveda, the granter of success in all our actions!.

౫౨. అయం త ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా,నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ జన్యజనకానాం కర్తవ్యం కర్మాహ. మాతాపితృపుత్రాదులు పరస్పర మెట్లుండవలయును?

౫౨. అయన్తే యోనిర్ఋత్వియో యతో జాతో౭ అరోచథాః।
తం జానన్నగ్న౭ ఆ రోహాథా నో వర్ధయా రయిమ్ ॥౫౨॥

ప.వి:-అయమ్, తే, యోనిః, ఋత్వియః, యతః, జాతః, అరోచథాః, తమ్, జానన్, అగ్నే, ఆ, రోహ, అథ, నః, వర్ధయ, రయిమ్॥౫౨॥

పదార్థః :-(అయమ్) (తే) తవ (యోనిః) దుఃఖవియోజకః సుఖసంయోజకో వ్యవహారః (ఋత్వియః) ఋతుసమయో౭స్య ప్రాప్తః. అత్ర ఛన్దసి ఘసితి ఘస్ ప్రత్యయః (యతః) యస్మాత్ (జాతః) ప్రాదుర్భూతః సన్ (అరోచథాః) ప్రదీప్యేథాః (తమ్) (జానన్) (అగ్నే) అగ్నిరివ స్వచ్ఛాత్మన్ (ఆ) (రోహ) ఆరూఢో భవ (అథ) అనన్తరమ్. అత్ర నిపాతస్య చేతి సంహితాయాం దీర్ఘః (నః) అస్మభ్యమ్ (వర్ధయ) అత్రాన్యేషామపీతి సంహితాయాం దీర్ఘత్వమ్ రయిమ్ ప్రశస్తాం శ్రియమ్. ౫౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం యస్తే తవ ఋత్వియోఽయం యోనిరస్తి యతో జాతస్త్వమరోచథా. తం జానన్ త్వమారోహాథ, నో రయిం వర్ధయ. ॥౫౨॥

భావార్థః :-హే మాతాపితాచార్యాః! యూయం పుత్రాన్ పుత్రీశ్చ ధర్మ్యేణ బ్రహ్మచర్యేణ సేవితేన సద్విద్యా జనయిత్వోపదిశత. హే సన్తానాః! యూయం సద్విద్యయా సదాచారేణాస్మాన్ సుసేవయా ధనేన చ సతతం సుఖయతేతి. ॥౫౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి శుద్ధ అంతఃకరణముగల విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (ఋత్వియః) ఋతుకాలమునందు లభించినట్టి (అయమ్) ఏ ప్రత్యక్షమైన (యోనిః) దుఃఖనాశక, సుఖకారక వ్యవహారము గలదో (యతః) ఎద్దానిచే (జాతః) పుట్టిన నీవు (అరోచథాః) ప్రకాశితమగుదువో (తమ్) దానిని (జానన్) నీవు తెలిసికొనుచు (ఆరోహ) శుభగుణములలో ఆరూఢుడవు కమ్ము (అథ) ఆ పిదప (నః) మాకొరకు (రయిమ్) ప్రశంసిత ధనములను (వర్ధయ) వృద్ధిపరచుము. ॥౫౨॥

భావార్థము :-మాతా, పితా, ఆచార్యులారా! మీరు మీసంతానము (పుత్రీపుత్రు)లకు ధర్మానుకూలముగ సేవించబడిన బ్రహ్మచర్యముద్వారా శ్రేష్ఠవిద్యలను ప్రసిద్ధముగ ఉపదేశించుడు. ''ఓ సంతానమా! మీరు సత్యవిద్యల మరియు సదాచారములతోగూడ మమ్ము ఉత్తమసేవాధనములచే నిరంతరము సుఖయుక్తులనుగ నొనర్పుడు'' అని యుపదేశించుడు. ॥౫౨॥

52.O fire-like pure soul this is thine ordered birth, the giver of happiness and remover of misery, whence sprung to life, thou shinest forth. Knowing this do noble deeds, and cause our riches increase!.

౫౩. చిదసీత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కన్యాభిః కిం కృత్వా కిం కార్యమిత్యాహ? కన్య లేమేమి యొనర్చుచు ఏమి ఆచరించ వలయును?

౫౩. చిదసి తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద।

పరిచిదసి తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౫౩॥

ప.పిః-చిత్, అసి, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద, పరిచిదితి పరి + చిత్, అసి, తయా, దేవతయా అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥౫౩॥

పదార్థః :-(చిత్) సంజ్ఞప్త్రా (అసి) (తయా) (దేవతయా) దివ్యగుణప్రాపికయా (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణవత్ (ధ్రువా) నిశ్చలా (సీద) భవ (పరిచిత్) విద్యాపరిచయం ప్రాప్తా (అసి) (తయా)

ధర్మానుష్ఠానయుక్తయా క్రియయా (దేవతయా) దివ్యసుఖప్రదయా (అఙ్గిరస్వత్) హిరణ్యగర్భవత్ (ధ్రువా) నిశ్చలాత్మా (సీద) అవతిష్ఠస్వ.॥53॥

అన్వయః :-హే కన్యే! యా చిదసి సా త్వం తయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద. హే బ్రహ్మచారిణి! యా త్వం పరిచిదసి సా తయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద.॥53॥

భావార్థః :-సర్వైర్మాతాపిత్రాదిభిరధ్యాపికాభిర్విదుషీభిశ్చ కన్యాః సంబోధనీయాః:- భో కన్యాః! యూయం యది పూర్ణేనాఖణ్డితేన బ్రహ్మచర్యేణాఖిలా విద్యాః సుశిక్షాః ప్రాప్య యువతయో భూత్వా స్వసదృశైర్వరైః స్వయంవరవివాహం కృత్వా గృహాశ్రమం కుర్యాత, తర్హి సర్వాణి సుఖాని లభేధ్వం సుసన్తానాశ్చ జాయేరన్. ॥53॥

పదార్థము :-ఓ కన్యామణీ! ఏ నీవు (చిత్) జ్ఞాపకమునర్పుదానవై (అసి) ఉన్నావో (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యగుణముల ప్రాప్తింపజేయు విదుషీమణియగు స్త్రీతోగూడ (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవంటి (ధ్రువా) నిశ్చలవంతురాలవు (సీద) అగుము. ఓ బ్రహ్మచారిణీ! ఏ నీవు (పరిచిత్) అనేక విధములగు విద్యలను ప్రాప్తించుకొనినదానవై (అసి) ఉన్నావో (తయా) ఆ (దేవతయా) ధర్మనిష్ఠతోగూడిన దివ్యసుఖములనిచ్చు క్రియతో (అఙ్గిరస్వత్) ఈశ్వరునివలె (ధ్రువా) స్థిరవముగ (సీద) స్థిరముగా ఉండుము.॥53॥

భావార్థము :-మాతాపితరులు, అధ్యాపకురాండ్రు, విద్వాంసులునగు విదుషీమణులైన కన్యలను సకలవిధముగ విద్వాంసురాండ్రుగ నొనర్చవలయును. ఓ కన్యలారా! మీరు పూర్ణ అఖండిత బ్రహ్మచర్యముతో సంపూర్ణవిద్యలు, చక్కని శిక్షణలను పొంది యువతీమణులై మీకు సమానులగు వరులతో స్వయంవర వివాహముజేసికొని గృహస్థాశ్రమమును సేవించుడు. అప్పుడే మీరు సకలసుఖములను పొంది ఉత్తమ సంతానము బడయగలరు. ॥53॥

53.O girl, thou art the imparter of knowledge; with vedic lore remain steady like breaths. O celibate girl, thou art the master of different sciences, with thy religious life, remain steady like God!.

౫౪.లోకం పృణేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలపై విషయమే.

౫౪. లోకం పృణ ఛిద్రం పృణాథో సీద ధ్రువా త్వమ్।

ఇన్ద్రాగ్నీ త్వా బృహస్పతిరస్మిన్ యోనావసీషదన్ ॥54॥

ప.వి:-లోకమ్, పృణ, ఛిద్రమ్, పృణ, అథో౭ ఇత్యథో, సీద, ధ్రువా, త్వమ్, ఇన్ద్రాగ్నీ౭ ఇతీన్ద్రాగ్నీ, త్వా బృహస్పతిః, అస్మిన్, యోనౌ, అసీషదన్, అసీషదన్నిత్యసీసదన్ ॥౫౪॥

పదార్థః:-(లోకమ్) సంప్రేక్షితవ్యమ్ (పృణ) తర్పయ (ఛిద్రమ్) ఛినత్తి యత్తత్ (పృణ) పిపూర్ధి (అథో) (సీద) (ధ్రువా) దృఢనిశ్చయా (త్వమ్) (ఇన్ద్రాగ్నీ) మాతాపితరౌ (త్వా) త్వామ్ (బృహస్పతిః) బృహత్యా వేదవాచః పాలికాధ్యాపికా (అస్మిన్) విద్యాబోధే (యోనౌ) బన్ధచ్ఛేదకే మోక్షప్రాపకే (అసీషదన్) ప్రాపయన్తు.॥౫౪॥

అన్వయః:-హే కన్యే! యాం త్వా యోనావస్మిన్నిన్ద్రాగ్నీ బృహస్పతిశ్చాసీషదన్ తస్మిన్ త్వం ధ్రువా సీదాథో ఛిద్రం పృణ లోకం పృణ.॥౫౪॥

భావార్థః:-మాతాపిత్రాచార్యైరీదృశీ ధర్మ్యా విద్యాశిక్షా క్రియేత యాం స్వీకృత్య సర్వాః కన్యా నిశ్చిన్తా భూత్వా సర్వాణి దుర్వ్యసనాని త్యక్త్వా సమావర్తనానన్తరం స్వయంవరవివాహం కృత్వా సుపురుషార్థేనా న్దయేయుః. ॥౫౪॥

పదార్థము :-ఓ కన్యారత్నమా! ఏ (త్వా) నీకు (యోనౌ) బంధనములను తొలగించి మోక్షప్రాప్తిని గలిగించుటకు హేతువగు (అస్మిన్) ఈ విద్యాబోధయందు (ఇన్ద్రాగ్నీ) తల్లిదండ్రులు (బృహస్పతిః) గొప్పగొప్ప వేదవాణులను రక్షించు అధ్యాపిక స్త్రీలు (అసీషదన్) ప్రాప్తింపజేయుదురో, అందు (త్వమ్) నీవు (ధ్రువా) దృఢనిశ్చయముతో (సీద) స్థిరమైయుండుము (అథో) ఆపిదప (ఛిద్రమ్) లోటును (పృణ) పూర్ణమొనర్పుము. మరియు (లోకమ్) చూడదగిన ప్రాణులను (పృణ) తృప్తిపరచుము. ॥౫౪॥

భావార్థము :- తల్లిదండ్రులు, ఆచార్యులు, కన్యలకు ధర్మయుక్తములగు విద్యాశిక్షణలను గడుపవలయును. అట్టి విద్యలను గ్రహించిన కన్యలు చింతలను వదలి, దుర్వ్యసనములను త్యజించి సమావర్తన సంస్కారమైన పిదప స్వయంవర వివాహమాడి పురుషార్థముచే ఆనందముగ నుండవలయును.॥౫౪॥

O girl, thy father, motehr, and teachress who know the vedas, impart thee knowledge for the emancipation of thy soul. Preserve that knowledge with iron determination. Henceforth fill up all thy weaknesses, and please the people with thy knowledge!.

౫౫.త అస్యేత్యస్య ప్రియమేధా ఋషిః, ఆపో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల వదే విషయము.

౫౫ తా౭ అస్య సూదదోహసః సోమగ్గ్ శ్రీణన్తి పృశ్నయః।
జన్మన్దేవానాం విశస్త్రిష్వా రోచనే దివః॥౫౫॥

ప.వి:- తాః, అస్య, సూదదోహస ఇతి సూద + దోహసః, సోమమ్, శ్రీణన్తి, పృశ్నయః, జన్మన్, దేవానామ్, విశః, త్రిషు, ఆ, రోచనే, దివః॥55॥

పదార్థః :-(తాః) బ్రహ్మచారిణ్యః, (అస్య) గృహాశ్రమస్య (సూదదోహసః) సూదాః సుష్ఠు పాచకా దోహసో గవాదిదోగ్ధారశ్చ యాసాం తాః (సోమమ్) సోమరసాన్వితం పాకమ్ (శ్రీణన్తి) పరిపక్వం కుర్వన్తి (పృశ్నయః) సుస్పర్శాస్తన్వఙ్గ్యః. అత్ర స్పృశధాతోర్నిః ప్రత్యయః స లోపశ్చ (జన్మన్) జన్మని ప్రాదుర్భావే (దేవానామ్) దివ్యానాం విదుషాం పతీనామ్ (విశః) ప్రజాః (త్రిషు) భూతభవిష్యద్వర్తమానేషు కాలావయవేషు (ఆ) (రోచనే) రుచికరే వ్యవహారే (దివః) దివ్యస్య.॥55॥

అన్వయః :-యా దేవానాం సూదదోహసః పృశ్నయః పత్న్యో జన్మన్ ద్వితీయే విద్యాజన్మని విదుష్యో భూత్వా దివోఽస్య సోమం శ్రీణన్తి తా ఆరోచనే త్రిషు సుఖదా భవన్తి విశశ్చ ప్రాప్నువన్తి.॥55॥

భావార్థః :-యదా సుశిక్షితానాం విదుషాం యూనాం స్వసదృశా రూపగుణసమ్పన్నాః స్త్రియో భవేయు స్తదా గృహాశ్రమే సర్వదా సుఖం సుసన్తానాశ్చ జాయేరన్. నహ్యేవం వినా వర్తమానేఽభ్యుదయో మరణానంతరం నిఃశ్రేయసం చ ప్రాప్తుం శక్యమ్.॥55॥

పదార్థము :-(దేవానామ్) దివ్యవిద్వాంసులగు పతులకు (సూదదోహసః) చక్కనివంటవారిని మరియు గోవులు మున్నగువానిని పితుకగల సేవకులు గలవారు (పృశ్నయః) కోమలశరీరము సూక్ష్మాంగములతో గూడిన స్త్రీ ఇతర (జన్మన్) విద్యారూప జన్మయందు విదుషీమణియై (దివః) దివ్యమగు (అస్య) ఈ గృహాశ్రమమున (సోమమ్) ఉత్తమ ఓషధుల రసములతో గూడిన భోజనములను (శ్రీణన్తి) పక్వమొనర్తురు. (తాః) ఆ బ్రహ్మచారిణులు (ఆరోచనే) మంచి రుచికారకములగు వ్యవహారములందు(త్రిషు) భూతభవిష్యద్వర్తమానము లను మూడు కాల విభాగములందును సుఖము నొసగువా రగుదురు. (విశః) ఉత్తమ సంతానములను కూడ పొందగలుగుదురు.॥55॥

భావార్థము :-ఉత్తమ విద్యలను పొందిన యువవిద్వాంసులకు తనవంటి రూప గుణములతో గూడిన విద్వాంసురాండ్రగు యువతీరత్నములు లభించినట్లైన గృహాశ్రమమందు సర్వదా సుఖము లభించును. మరియు నట్టి వారికి ఉత్తమ సంతానము గలుగును. ఇట్లు జరుగకున్న ఈప్రాపంచిక సుఖములు, ఆ తరువాత మోక్షసుఖములు ఎప్పుడును ప్రాప్తించజాలవు.॥55॥

55.The wives of learned persons, with beautiful bodies and tender limbs, having good cooks and servants to milch the cows, being reborn with knowledge, cook well prepared diet, in this beautiful domestic life. They observing the laws of Brahmcharya, give happiness to their husbands in past, present and future, in all pleasant domestic tasks and give birth to good offspring.

౫౬.ఇన్ద్రం విశ్వాఇత్యస్య సుతకక్షమధుచ్ఛన్దా ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః, స్వరః.
కుమారకుమారీభిరిత్థం కర్తవ్యమిత్యాహ. కుమార కుమార్తె లిట్లు చేయవలెను.

౫౬. ఇన్ద్రం విశ్వాఽ అవీవృధన్త్సముద్రవ్యచసం గిరః।
రథీతమꣳ రథీనాం వాజానాꣳ సత్పతిం పతిమ్ ॥౫౬॥

ప.వి:-ఇన్ద్రమ్, విశ్వాః, అవీవృధన్, సముద్రవ్యచసమితి సముద్ర + వ్యచసమ్, గిరః, రథీతమమ్ రథితమమితి రథి + తమమ్, రథీనామ్, రథినామితి రథినామ్, వాజానామ్, సత్పతిమితి సత్ + పతిమ్, పతిమ్ ॥౫౬॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (విశ్వాః) అఖిలాః (అవీవృధన్) వర్ధయేయుః (సముద్రవ్యచసమ్) సముద్రస్య వ్యచసో వ్యాప్తయ ఇవ యస్మింస్తమ్ (గిరః) వేదవిద్యాసంస్కృతావాచః (రథీతమమ్) అతిశయేన ప్రశస్తరథయుక్తమ్ (రథీనామ్) ప్రశస్తానాం వీరాణామ్. అత్ర ఛన్దసీవనిపావితీకారః (వాజానామ్) సంగ్రామాణాం మధ్యే (సత్పతిమ్) సత ఈశ్వరస్య వేదస్య ధర్మస్య జనస్య వా పాలకమ్ (పతిమ్) అఖిలైశ్వర్యం స్వామినమ్.॥౫౬॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషాః! యూయం యథా విశ్వా గిరః సముద్రవ్యచసం వాజానాం రథీనాం మధ్యే రథీతమం సత్పతిం పతిమవీవృధంస్తథా సర్వాన్వర్ధయత.॥౫౬॥

భావార్థః :-యే కుమారా యాశ్చ కుమార్యో దీర్ఘేణ బ్రహ్మచర్యేణ సాంగోపాఙ్గాన్ వేదానధీత్య స్వప్రసన్నతయా స్వయంవరం వివాహం కృత్వైశ్వర్యాయ ప్రయతేరన్. ధర్మేణ వ్యవహారేణావ్యభిచారతయా సుసన్తానముత్పాద్య పరోపకారే ప్రవర్తేరంస్త ఇహాముత్ర సుఖమశ్నువీరన్ న చేతరేఽవిద్వాంసః.॥౫౬॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీపురుషులారా! ఎట్లు (విశ్వాః) సమస్త (గిరః) వేదవిద్యచే సంస్కరింపబడిన వాణులు (సముద్రవ్యచసమ్) సముద్రమువలె విశాలముగ వ్యాప్తమైయున్న (వాజానామ్) సంగ్రామములందు (రథీనామ్) ప్రశంసనీయ రథములుగల వీరులందు (రథీతమమ్) అతిప్రశంసించబడిన రథములు, (సత్పతిమ్) ఈశ్వరుడు, వేదము, సత్యము, ధర్మము మరియు శ్రేష్ఠజన రక్షకుడు (పతిమ్) సకలైశ్వర్యముల స్వామివి (అవీవృధన్) పెంపొందించుడు. మరియు (ఇన్ద్రమ్) సకలైశ్వర్యములను వృద్ధిపరచుము సమస్త ప్రాణులను పెంపొందింపజేయుడు. ॥౫౬॥

భావార్థము:- కుమార కుమారీమణులు దీర్ఘబ్రహ్మచర్యమును సేవించి వేదవేదాంగములను సాంగోపాంగముగ చదివి తమప్రసన్నతా పూర్వకముగ స్వయంవర వివాహమాడి ఐశ్వర్యములకై ప్రయత్నించవలెను. ధర్మయుక్త వ్యవహారముచే వ్యభిచారములను దరిజేరనీయక ఉత్తమ సంతానము నుత్పన్నపరచి పరోపకారపరాయణులై యుండవలయును. అట్టివారే ఇహపరసౌఖ్యముల ననుభవించగలరు. ఇందుకు వ్యతిరిక్తముగ ప్రవర్తించువారికి ఆనందసుఖములు లభించజాలవు. ॥౫౬॥

56.O men and women, just as all vedic sacred speech, deep like the sea, protector of the vedas and noble souls, master of supremacy, magnifies on battlefields, the best amongst the warriors, and adds to his glory, so shouldst ye magnify all!.

౫౭౦.సమితమిత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ వివాహం కృత్వా కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. వివాహమాడి ఎటుల ప్రవర్తింప వలెను?

౫౭౦ సమితꣳసంకల్పేథా॒ꣳ సంప్రియౌ రోచిష్ణూ సుమనస్యమానౌ।
ఇషమూర్జమభి సంవసానౌ॥౫౭॥

ప.వి:-సమ్, ఇతమ్, సమ్, కల్పేథామ్, సంప్రియావితి సమ్ + ప్రియౌ, రోచిష్ణూఇతి రోచిష్ణూ, సుమనస్య మానావితి సు + మనస్యమానౌ, ఇషమ్, ఊర్జమ్, అభి, సంవసానావితి సమ్ + వసానౌ ॥౫౭॥

పదార్థః:-(సమ్) ఏకీభావమ్ (ఇతమ్) ప్రాప్నుతమ్ (సమ్) సమానాభిప్రాయే (కల్పేథామ్) సమర్థయతామ్ (సంప్రియౌ) పరస్పరం సమ్యక్ప్రీతియుక్తౌ (రోచిష్ణూ) విషయాసక్తివిరహత్వేన దేదీప్యమానౌ (సుమనస్యమానౌ) సుమనసౌ సఖాయౌ విద్వాంసావివాచరన్తౌ (ఇషమ్) ఇచ్ఛామ్ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ అభి (సంవసానౌ) సమ్యక్ సువస్త్రాలంకారేణాచ్ఛాదితౌ.॥౫౭॥

అన్వయః:-హే వివాహితౌ స్త్రీ పురుషౌ! యువాం సంప్రియౌ రోచిష్ణూ సుమనస్యమానౌ సంవసానౌ సన్తావిషం సమితమూర్జమభి సంకల్పేథామ్.॥౫౭॥

భావార్థః :-యది స్త్రీపురుషౌ సర్వథా విరోధం విహాయాన్యోన్యస్య ప్రియాచరణే రతౌ విద్యావిచారయుక్తౌ సువస్త్రాలంకృతౌ భూత్వా ప్రయతేతాం తదా గృహే కల్యాణమారోగ్యం వర్ధేతామ్ యది చ విద్వేషిణౌ భవేతాం తదా దుఃఖసాగరే సంమగ్నౌ భవేతామ్.॥౫౭॥

పదార్థము :- వివాహిత స్త్రీపురుషులారా! మీరు (సం(ప్రియౌ) పరస్పరప్రేమగలవారు (రోచిష్ణూ) విషయాసక్తికి దూరముగనుండి ప్రకాశమానులు (సుమనస్యమానౌ) మిత్రులగు విద్వాంసులవలె నుండువారు (సంవసానౌ) సుందర వస్త్రాభూషణములతో గూడినవారై (ఇషమ్) కోరికలను (సమితమ్) సముచ్చయముగ పొందుడు. మరియు (ఊర్జమ్) పరాక్రమమును (అభి) సమ్ముఖమునదే (సంకల్పేథామ్) ఏకాభిప్రాయముగ సమర్పించుడు.॥౫౭॥

భావార్థము :- స్త్రీపురుషులు సదా వైరద్వేషములను వదలి పరస్పరము ప్రేమతత్పరులై యుండవలెను. విద్యాసమాలోచనలచే, సుందర వస్త్రాభూషణముల ధారణచే పురుషార్థపరులై ప్రయత్నము లొనర్చినచో గృహమునందు కల్యాణము, ఆరోగ్యములు పెంపొందును. ఇట్లుగాక పరస్పరము విరోధులై యుండినచో అవశ్యముగ దుఃఖసాగరమున మునిగెదరు.॥౫౭॥

57.O husband and wife, be dear to each other, shun sensuality, be one-minded, dress nicely. Attain together to your goal, and use your vigour for a common cause!.

౫౮.సంవామిత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగుపరిష్టాద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అధ్యాపకోపదేశకా యావత్సామర్థ్యం తావద్ వేదార్థయుపదేశౌ కుర్యు రిత్యాహ.

అధ్యాపకోపదేశకులు శక్తికొలది వేదములను చదివించుము, ఉపదేశించవలెను.

౫౮ సం వాం మనా᳚ꣳసి సం వ్రతా సము చిత్తాన్యాకరమ్। అగ్నే పురీష్యాధిపా భవ త్వం నః ఇషమూర్జం యజమానాయ ధేహి ॥౫౮॥

ప. విః-సమ్, వామ్, మనా᳚ꣳ సి, సమ్, వ్రతా, సమ్, ఊం ఇత్యూం, చిత్తాని, ఆ, అకరమ్, అగ్నే, పురీష్య, అధిపా ఇత్యధి + పాః, భవ, త్వమ్, నః, ఇషమ్ ఊర్జమ్, యజమానాయ, ధేహి ॥౫౮॥

పదార్థః :-(సమ్) ఏకస్మిన్ ధర్మే (వామ్) యువయోః (మనాంసి) సంకల్పవికల్పాద్యా అంతఃకరణ వృత్తయః (సమ్) (వ్రతా) సత్యభాషణాదీని (సమ్) (ఉ) సముచ్చయే (చిత్తాని) సంజ్ఞప్తాని ధర్మ్యాణి కర్మాణి (ఆ) సమన్తాత్ (అకరమ్) కుర్యామ్ (అగ్నే) ఉపదేశకాచార్య (పురీష్య) పురీషేషు పాలకేషు వ్యవహారేషు భవస్తత్సంబుద్ధౌ (అధిపాః) అధికః పాలకః (భవ) (త్వమ్) (నః) అస్మాకమ్ (ఇషమ్) అన్నాదికమ్ (ఊర్జమ్) శరీరాత్మబలమ్ (యజమానాయ) ధర్మేణ సంగంతుం శీలాయ (ధేహి).॥౫౮॥

అన్వయః :- హే స్త్రీపురుషౌ! యథాఽహమాచార్యో వాం సంమనాంసి సంవ్రతా సంచిత్తాన్యాకరం తథా యువాం మమ ప్రియమాచరేతమ్, హే పురీష్యాగ్నే! త్వం నోఽధిపా భవ యజమానాయేషమూర్జం చ ధేహి. ॥౫౮॥

భావార్థః :- ఉపదేశకా యావచ్ఛక్యంతావత్ సర్వేషామేకధర్మమేకకర్మమేకనిష్ఠం తుల్యసుఖదుఃఖే యథా స్యాత్తథా శిక్షయేయుః. సర్వే స్త్రీపురుషా ఆప్తవిద్వాంసమేవోపదేష్టారమధ్యాపకం సేవేరన్ స చైతేషామైశ్వర్యపరాక్రమవృద్ధిం కుర్యాత్. నైకధర్మాదిభిర్వినాఽత్మసు సౌహార్దం జాయతే. నైతేన వినా సతతం సుఖం చ. ॥౫౮॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! ఆచార్యుడనగు నే నెట్లు (వామ్) మీ యిరువురి (సంమనాంసి) ఒకేధర్మమందు సంకల్ప వికల్పములు మున్నగు అంతఃకరణ వృత్తులను (సంవ్రతా) సత్యభాషణాదులు (ఉ) మరియు (సమ్, చిత్తాని) చక్కగా నెరిగిన కర్మలందు (అ) శ్రేష్ఠముగ (అకరమ్) ఒనర్చునట్లు మీరిరువురును నాకోరికప్రకారముగ నడుచుకొనుడు (పురీష్య) రక్షాయోగ్య వ్యవహారములందుండువాడా! (అగ్నే) ఉపదేశకా! ఆచార్యా, రాజా! (త్వమ్) నీవు (నః) మమ్ము (అధిపాః) ఉత్తమముగ రక్షించువాడవు (భవ) కమ్ము (యజమానాయ) ధర్మయుక్త సత్సంగ స్వభావశీలురగు స్త్రీపురుషులకై (ఇషమ్) అన్నాదులగు ఉత్తమ పదార్థములను మరియు (ఊర్జమ్) శారీరక, ఆత్మిక బలములను (ధేహి) ధారణమొనర్చుము. ॥౫౮॥

భావార్థము :- ఉపదేశకులు సాధ్యమైనంతవరకు మానవులెల్లరును ఒకే విధమగు ధర్మకర్మచిత్తవృత్తులు, సమాన సుఖదుఃఖములు గల్గియుండునట్లు ప్రయత్నించవలెను. స్త్రీపురుషులెల్లరును ఆప్తవిద్వాంసునే ఉపదేశకుడుగను, అధ్యాపకుడుగను స్వీకరించి సేవించవలయును. ఉపదేశకులగు ఆచార్యులు వీరి ఐశ్వర్యములను, పరాక్రమములను వృద్ధిపరచవలెను. మానవులందరకు ఒకేవిధమగు ధర్మము మున్నగునవి లేనిదే ఆత్మలందు మిత్రత్వము గలుగదు. మైత్రిలేనిదే సదా సుఖములు గలుగజాలవు. ॥౫౮॥

58. **Together have I brought your minds, your vows, and your thoughts. O teacher, our protector, be thou our guardian; give food, physical and spiritual strength to the sacrificer.**

౫౯. అగ్నే త్వమిత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

కేఽధ్యాపనోపదేశాయ వియోజనీయా ఇత్యాహ.

చదివించుటకు, ఉపదేశించుటకు ఎవరిని వియుక్తపరచవలెను?

౫౯. అగ్నే త్వం పురీష్యో రయిమాన్ పుష్టిమాఀ౨॥ఽ అసి శివాః కృత్వా దిశః సర్వాః స్వం యోనిమిహాసదః ॥౫౯॥

ప.వి:- అగ్నే, తమ్, పురీష్యః, రయిమానితి రయి + మాన్, పుష్టిమానితి పుష్టి + మాన్ అసి, శివాః, కృత్వా, దిశః, సర్వాః, స్వమ్, యోనిమ్, ఇహ, ఆ, అసదః ॥౫౯॥

పదార్థః:- (అగ్నే) ఉపదేశక విద్వన్! (త్వమ్) (పురీష్యః) ఏకమత్యపాలనేషు భవః (రయిమాన్) విద్యావిజ్ఞానధనయుక్తః (పుష్టిమాన్) ప్రశస్తశరీరాత్మబలసహితః (అసి) (శివాః) కల్యాణోపదేశయుక్తాః (కృత్వా) (దిశః) ఉపదేష్టవ్యాః ప్రజాః (సర్వాః) సమగ్రాః (స్వమ్) స్వకీయమ్ (యోనిమ్) సుఖసాధకం దుఃఖవిచ్ఛేదకముపదేశమ్ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఆ) (అసదః) ఆస్వ.॥౫౯॥

అన్వయః:- హే అగ్నే! యతస్త్వమిహ పురీష్యో రయిమాన్ పుష్టిమానసి తస్మాత్సర్వా దిశః శివాః కృత్వా స్వం యోనిమాసదః.॥౫౯॥

భావార్థః:- రాజప్రజాజనైర్యేఽత్ర జితేన్ద్రియా ధార్మికాః పరోపకారప్రియా విద్వాంసో భవేయుస్తే ప్రజాసు ధర్మోపదేశాయ నియోజనీయాః. ఉపదేశకాశ్చ ప్రయత్నేన సర్వాన్ శిక్షయైకధర్మయుక్తాన్ సతత మవిరోధినః సుఖినః సంపాదయేయుః.॥౫౯॥

పదార్థము :- ఓ ఉపదేశకుడవగు విద్వాంసుడా! ఎవ్వనిచే (త్వమ్) నీవు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున (పురీష్యః) ఏకమతమును పాలించుటయందు తత్పరుడవు (రయిమాన్) విద్యా, విజ్ఞాన, ధనములతో గూడినవాడవు మరియు (పుష్టిమాన్) ప్రశంసనీయమగు శారీరక, ఆత్మిక బలములతో గూడి (అసి) ఉన్నావు. కావున (సర్వాః) సకల (దిశః) ఉపదేశించదగిన ప్రజలను (శివాః) కల్యాణప్రదమగు ఉపదేశముచే గూడిన వారుగ (కృత్వా) ఒనర్చి (స్వమ్) స్వంతమైన (యోనిమ్) సుఖదాయక, దుఃఖనాశక ఉపదేశగ్రహమును (ఆసదః) పొందుము.॥౫౯॥

భావార్థము :- ప్రజలకు ధర్మోపదేశము నొనర్చుటకొరకు జితేంద్రియుడు, ధర్మాత్ముడు, పరోపకారమునందు ప్రీతిగలిగియున్నట్టి విద్వాంసునిమాత్రమే రాజు మరియు ప్రజలు నియుక్తపరచవలెను. ఉపదేశకులు ప్రయత్న పూర్వకముగ సర్వప్రజలకు ఉత్తమ శిక్షను గరపి ఒకే ధర్మమునందుండి విరోధరహితులై నిరంతరము సుఖవంతులై యుండునట్లుజేయుట వారి ముఖ్యవిధియై యున్నది.॥౫౯॥

59.O learned preacher, in this world, thou art the follower of one principle, wealthy, physically and spiritually strong. Having made all the people blest, stick to thy duty of preaching; thou giver of happiness, and the dispeller of miseries!.

౫౬౩. భుతన్న ఇత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, దమ్పతీ దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః సర్వైర్విద్వత్ప్రదానాయాప్తా విద్వాంసః ప్రార్థనీయా ఇత్యాహ.

విద్యలను గఱపుటకై ఆప్తవిద్వాంసులను అందరు ప్రార్థించ వలయును.

౨౭౩ భవతన్నః సమనసౌ సచేతసావరేపసౌ। మా యజ్ఞꣳ హిꣳసిష్టం మా యజ్ఞపతిం జాతవేదసౌ శివౌ భవతమద్య నః॥౬౦॥

ప.వి:- భవతమ్, నః, సమనసావితి స+మనసౌ, సచేతసావితి స+చేతసౌ, అరేపసౌ, మా, యజ్ఞమ్ హిꣳసిష్టమ్, మా, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, జాతవేదసావితి జాత+వేదసౌ, శివౌ, భవతమ్, అద్య, నః॥౬౦॥

పదార్థః :-(భవతమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (సమనసౌ) సమానవిచారౌ (సచేతసౌ) సమానసంజ్ఞానౌ (అరేపసౌ) అనపరాధినౌ (మా) (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యం ధర్మమ్ (హింసిష్టమ్) హింస్యాతమ్ (మా) (యజ్ఞపతిమ్) ఉపదేశేన ధర్మరక్షకమ్ (జాతవేదసౌ) ఉత్పన్నాఽఖిలవిజ్ఞానౌ (శివౌ) మంగళకారిణౌ (భవతమ్) (అద్య) (నః) అస్మభ్యమ్. ॥౬౦॥

అన్వయః :-హే వివాహితౌ స్త్రీపురుషౌ! యువాం నః సమనసౌ సచేతసావరేపసౌ భవతమ్, యజ్ఞం మా హింసిష్టం యజ్ఞపతిం మా హింసిష్టమ్. అద్య నో జాతవేదసౌ శివౌ భవతమ్. ॥౬౦॥

భావార్థః :-స్త్రీపురుషజనైః సత్యోపదేశాయాధ్యాపనాయ పూర్ణవిద్యాః ప్రగల్భాః నిష్కపటా ఆప్తా నిత్యం ప్రార్థనీయా విద్వాంసస్తు సర్వేభ్య ఏవముపదిశేయుర్యతః సర్వే ధర్మాచారిణః స్యుః. ॥౬౦॥

పదార్థము:- వివాహితులగు స్త్రీపురుషులారా! మీరిరువురు (నః) మాకొరకు (సమనసౌ) ఏకమనస్సుగలవారు (సచేతసౌ) ఒకే జ్ఞానముగలవారు (అరేపసౌ) అపరాధరహితులు (భవతమ్) అగుడు, (యజ్ఞమ్) పొందదగిన ధర్మమును (మాహిꣳసిష్టమ్) నష్టపరచకుడు (యజ్ఞపతిమ్) ధర్మరక్షణ మొనర్చువారిని ఉపదేశములచే (మా) హింసించకుడు (అద్య) నేడే (నః) మాకొరకు (జాతవేదసౌ) సంపూర్ణ విజ్ఞానమును పొందువారలు (శివౌ) మంగళ ప్రదులు (భవతమ్) అగుడు. ॥౬౦॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషులు సత్యోపదేశము మరియు అధ్యాపనముకొరకు సకల విద్యాప్రపూర్ణులు, ప్రతిభగలవారు నిష్కపటులునగు ధర్మాత్ములు, సత్యప్రియులగు విద్వాంసులను సదా ప్రార్థించుచు సేవించుచుండ వలయును. విద్వాంసులు సకలజనులు ధర్మాచరణగలవారగునట్లు ఉపదేశించుట యోగ్యము. ॥౬౦॥

60.Be ye one-mined unto us, both of one thought, free from fault. Harm not the Dharma woth-attaining. Harm no him who preaches religion. Be ever gracious unto us, ye knowers of all knowledge.

౫౨౪.మాతేవేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, వహ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మాతా కింవత్సంతానాన్ పాలయతీత్యాహ. తల్లులు తమ సంతానముల నెట్లు పాలకవలెను?

౫౨౪ మాతేవ పుత్రం పృథివీ పురీష్యమగ్నిꣳ స్వే యోనావభారుఖా। తాం విశ్వైర్దేవైర్ఋతుభిః సంవిదానః ప్రజాపతిర్విశ్వకర్మా వి ముఞ్చతు ॥౬౧॥

ప. విః-మాతేవేతి మాతా+ఇవ, పుత్రమ్, పృథివీ, పురీష్యమ్, అగ్నిమ్, స్వే, యోనౌ, అభాః, ఉఖా, తామ్, విశ్వైః, దేవైః ఋతుభిరిత్యృతు + భిః, సంవిదాన ఇతి సమ్+విదానః, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, వి, ముఞ్చతు ॥౬౧॥

పదార్థః :-(మాతేవ) (పుత్రమ్) (పృథివీ) భూమివద్వర్తమానా విదుషీ స్త్రీ (పురీష్యమ్) పుష్టికరేషు గుణేషు భవమ్ (అగ్నిమ్) విద్యుతమివ సుప్రకాశమ్ (స్వే) స్వకీయే (యోనౌ) గర్భాశయే (అభాః) పుష్ణాతి ధరతి వా (ఉఖా) జ్ఞాతుమర్హా (తామ్) (విశ్వైః) సర్వైః (దేవైః) దివ్యైర్గుణైః సహ (ఋతుభిః) వసన్తాద్యైః (సంవిదానః) సమ్యగ్జ్ఞాపయన్ (ప్రజాపతిః) పరమేశ్వరః (విశ్వకర్మా) అఖిలోత్తమక్రియః (వి) విరుద్ధార్థే (ముఞ్చతు).॥౬౧॥

అన్వయః :-యోఖా పృథివీవద్వర్తమానా స్త్రీ స్వే యోనౌ పురీష్యమగ్నిం పుత్రం మాతేవాభా ధరతి తాం సంవిదానో విశ్వకర్మా ప్రజాపతిర్విశ్వైర్దేవైర్ఋతుభిః సహ సతతం దుఃఖాద్విముఞ్చతు పృథగ్రక్షతు.॥౬౧॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా జననీ స్వాపత్యముత్పాద్య పాలయతి తథైవ పృథివీ కారణస్థాం విద్యుతం ప్రకటయ్య రక్షతి. యథా పరమేశ్వరో యాథాతథ్యేన పృథివ్యాదిగుణాన్ జానాతి ప్రతినియతసమయమృత్వాదీన్ పృథివ్యాదీంశ్చ ధృత్వా స్వస్వనియతపరిధౌ చాలయిత్వా ప్రలయసమయే భినత్తి తథైవ విద్వద్భిర్యథాబుద్ధ్యైతాన్ విదిత్వా కార్యసిద్ధయే ప్రయతితవ్యమ్.॥౬౧॥

పదార్థము :-(ఉఖా) తెలిసికొనదగినదగు (పృథివీ) భూమివంటి క్షమాగుణముగల విదుషీస్త్రీ (స్వే) తన (యోనౌ) గర్భాశయమునందు (పురీష్యమ్) పుష్టికారకగుణములు గల (అగ్నిమ్) విద్యుత్తువంటి ఉత్తమ ప్రకాశముచే గూడిన గర్భరూపముగం (పుత్రమ్) పుత్రుని (మాతేవ) తల్లివలె (అభాః) పుష్టిపరచి ధారణమొనర్చునట్లు (తామ్) ఆమెను (సంవిదానః) ఉత్తమముగ బోధించుచు (విశ్వకర్మా) సర్వోత్తమ కర్మలొనర్చు (ప్రజాపతిః) పరమేశ్వరుడు (విశ్వైః) సమస్త (దేవైః) దివ్యగుణములను మరియు (ఋతుభిః)

వసంత ఋతువు మున్నగు సకల ఋతువులతోగూడ నిరంతరము దుఃఖములనుండి (వి ముఞ్చతు) విముక్తిగలిగించుగాక! ॥౬౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమాలంకారము గలదు. తల్లి సంతానము నుత్పన్నమొనర్చి పోషించునట్లు పృథివి కారణరూప విద్యుత్తును ప్రసిద్ధపరచి రక్షణచేయును. పరమేశ్వరుడు పృథివి మున్నగువాని గుణములను చక్కగా నెరిగి నియతసమయములందు ఋతువులు ఏర్పరచి పృథివి మున్నగు వానిని ధారణమొనర్చి వానిని నియతపరిధులందు నడుపును ప్రళయకాలమునందు సర్వమును ఛిన్నాభిన్నముగ నొనర్చునట్లు విద్వాంసులు తమ బుద్ధిబలము ననుసరించి ఈ పదార్థములన్నిటి తత్త్వములను చక్కగా దెలిసికొని కార్యసిద్ధికొరకు చక్కని ప్రయత్నము నొనర్చవలెను.॥౬౧॥

61.The learned woman, calm like the earth, preserves in her womb. like a mother, the healthy and beautiful son.

May the Omniscient Gad, the source of all noble actions, relieve the child from pain, in all seasons, with His divine powers.

౫౭౨. అసున్వన్తమిత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, నిర్ఋతిర్దేవతా, విచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

స్త్రియః కీదృశాన్పతీన్నేచ్ఛేయురిత్యాహ. స్త్రీ లెటువంటి పతిని స్వీకరించకూడదు?

౫౭౨ అసున్వన్తమయజమానమిచ్ఛ స్తేనస్యేత్యామన్విహి తస్కరస్య।

అన్యమస్మదిచ్ఛ సా త ఇ॒త్యా నమో దేవి నిర్ఋతే తుభ్యమస్తు ॥౬౨॥

ప. విః-అసున్వన్తమ్, అయజమానమ్, ఇచ్ఛ, స్తేనస్య, ఇత్యామ్, అను, ఇహి, తస్కరస్య, అన్యమ్, అస్మత్, ఇచ్ఛ, సా, తే, ఇత్యా, నమః, దేవి, నిర్ఋత ఇతి నిః + ఋతేః, తుభ్యమ్, అస్తు ॥౬౨॥

పదార్థః :-(అసున్వన్తమ్) అభిషవాదిక్రియానుష్ఠానరహితమ్ (అయజమానమ్) అదాతారం (ఇచ్ఛ) (స్తేనస్య) అప్రసిద్ధచోరస్య (ఇత్యామ్) ఏతుమర్హాం క్రియాం (అను) (ఇహి) గచ్ఛ (తస్కరస్య) ప్రసిద్ధచోరస్య (అన్యమ్) భిన్నం (అస్మత్) (ఇచ్ఛ) (సా) (తే) తవ (ఇత్యా) ఏతుమర్హా క్రియా (నమః) అన్నం (దేవి) విదుషి (నిర్ఋతే) నిత్యే సత్యాచారే పృథివీవద్వర్తమానే (తుభ్యం) (అస్తు) భవతు.॥౬౨॥

అన్వయః:-హే నిర్ఋతే దేవి! త్వమస్మత్స్తేనస్య తస్కరస్య సమ్బన్ధినం విహాయాన్యమిచ్ఛాసున్వన్తమయజమానం మేచ్ఛ. యామిత్యామన్విహి సేత్యా తేఽస్తు నమశ్చ తస్త్వై తుభ్యమస్తు.॥౬౨॥

భావార్థః :-హే స్త్రియః! యూయమపురుషార్థినః స్తేనస్యప్తినః పురుషాన్ పతీన్ మేచ్ఛత. అపినీతీన్ గృహ్ణీత యథా పృథివ్యనేకోత్తమఫలప్రదానేన జనాన్ రక్షయతి తథా భవత. ఏవంభూతాభ్యో యుష్మభ్యం వయం నమః కుర్మః.యథా వయమలసేభ్యః స్తేనేభ్యశ్చ పృథగ్ వర్తేమహి తథా యూయమపి వర్తధ్వమ్.॥౬౨॥

పదార్థము :-(నిఋుతే) పృథివివలె సదా సత్కారమున నుండు (దేవి) విదుషీమణీ! నీవు (అస్మత్)మాకు భిన్నముగనుండు (స్తేనస్య) అప్రసిద్ధుడగు దొంగను మరియు (తస్కరస్య) ప్రసిద్ధ చోరుని, వానితో సంబంధముగలవానిని వదలి (అన్యమ్) ఇతరుని (ఇచ్ఛ) వరించుము. మరియు (అసున్వన్తమ్) అభిషవము [యజ్ఞము] మున్నగు క్రియానుష్ఠానరహితుడు (అయజమానమ్) దానధర్మరహితుడగువానిని (ఇచ్ఛ) కోరకుము. మరియు (ఇత్యామ్) ఏ పొందదగిన క్రియను (అన్విహి) వెదకుదువో (సా) అట్టి (ఇత్యా) క్రియ (తే) నీదే యగుగాక! (తుభ్యమ్) నీకొరకు (నమః) అన్నము మరియు సత్కారము (అస్తు) కలుగుగాక!॥౬౨॥

భావార్థము :-ఓ స్త్రీలారా! మీరు పురుషార్థరహితుని, చోరసంబంధముగలవానిని పతిగా స్వీకరించకుడు. అట్టివంటి నీతిగల పురుషులను వరించుడు. పృథివి అనేక ఉత్తమ ఫలముల దానముచే మానవులను సంతృప్తిపరచునట్లు మీరును అగుడు. ఈ గుణములుగల మీకు మేము నమస్కరించుచున్నాము. మే మెట్లు చోరులు, సోమరులతో గలిసియుండమో మీరును అట్లేయుండుడు.॥౬౨॥

62.O learned woman, calm like the earth, seek some one else besides our relatives of thievish and plundering nature. Don't wish for an irreligious or uncharitable husband. Whatever course of action thou choosest, may that succeed. To thee be homage!.

౫౮౬.నమః సు త ఇత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, నిరృతిర్దేవతా, భురిగార్షీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తాః కథం భవేయురిత్యాహ. ఈ స్త్రీలెట్లుండవలయును?

౫౮౬. నమః సు తే నిరృతే తిగ్మతేజోఽయస్మయం విచృతా బన్ధమేతమ్।

యమేన త్వం యమ్యా సంవిదానోత్తమే నాకేఽ అధి రోహయైనమ్ ॥౬౩॥

ప.విః-నమః, సు, తే, నిర్ఋత, ఇతి నిః+ఋతే, తిగ్మతేజ ఇతి తిగ్మ+తేజః, అయస్మయమ్, వి, చృత, బన్ధమ్, ఏతమ్, యమేన, త్వమ్, యమ్యా, సంవిదానేతి సమ్ + విదానా, ఉత్తమ ఇత్యుత్ + తమే, నాకే, అధి, రోహయ, ఏనమ్ ॥౬౩॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదికమ్ (సు) (తే) తవ (నిఋృతే) నితరామృతం సత్యం యస్యాం తత్సమ్బుద్ధౌ (తిగ్మతేజః) తీవ్రాణి తేజాంసి యస్మాత్తత్ (అయస్మయమ్) సువర్ణాదిప్రకృతమ్. అయ ఇతి హిరణ్యనా... నిఘం. ౧.౨ (వి) (చృత) విముఞ్చ. ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (బన్ధమ్) బధ్నాతి యేన తం (ఏతమ్) యమేన న్యాయాధీశేన (త్వమ్) (యమ్యా) న్యాయకర్త్ర్యా (సంవిదానా) సమ్యక్కృతప్రతిజ్ఞా (ఉత్తమే) (నాకే) ఆనన్దే భోక్తవ్యే పతి (అధి) (రోహయ) (ఏనమ్).॥౬౩॥

అన్వయః :-హే నిరృతే! యస్యాస్తే తిగ్మతేజోఽయస్మయం నమోఽస్తి సా త్వమేతం బన్ధం సువిచృత. యమేన యమ్యా సహ చ సంవిదానా సత్యేనం పతిముత్తమే నాకేఽధిరోహయ.॥౬౩॥

భావార్థః :-హే స్త్రియః! యూయం యథేయం పృథివీ తేజః సువర్ణాన్నాదిసంబన్ధాస్తి తథా భవత యథా యుష్మాకం పతయో న్యాయాధీశా భూత్వా సాపరాధానపరాధినాం సత్యన్యాయేన వివేచనం కృత్వా సాపరాధాన్ దణ్డయంతి నిరపరాధినః సత్కుర్వన్తి యుష్మానుత్తమానానన్దాన్ ప్రదదతి తథా యూయమపి భవత. ॥౬౩॥

పదార్థము :-(నిఋృతే) సదా సత్యాచరణగల ఓ మహిళామణీ! (తే) ఏ నీకు (తిగ్మతేజః) తీవ్రమగు తేజస్సుగల (అయస్మయమ్) సువర్ణము మున్నగు (నమః) అన్నాదిపదార్థములు గలవో (త్వమ్) నీవు (ఏతమ్) ఈ (బంధమ్) బంధనహేతువగు అజ్ఞానమును (సు విచృత) చక్కగాఛేదించుము [తొలగించుము] (యమేన) న్యాయాధీశుడు మరియు (యమ్యా) న్యాయాధీశురాలితోగూడ (సంవిదానా) ఉత్తమ బుద్ధిగలదానవై (ఏనమ్) ఈ నీ పతితో (ఉత్తమే) ఉత్తమ (నాకే) ఆనందానుభవములందు (అధిరోహయ) ఆరూఢురాల వగుము. ॥౬౩॥

భావార్థము :-ఓ మహిళామణులారా! పృథివి అగ్ని, సువర్ణము, అన్నము మున్నగు పదార్థములతో సంబంధముంచుకొనునట్లు మీరును అగుడు. మీ పతులు న్యాయాధీశులై అపరాధులు, అనపరాధులునగు మనుష్యులను సత్యన్యాయములచే విచారించి అపరాధులను దండించి అనపరాధులను సత్కరించుచు మిమ్మత్యంతానందపరచునట్లు మీరును చేయుడు. ॥౬౩॥

63. O woman, the emodiment of true conduct, thine are the foodstuffs, and substances brilliant like gold; cut asunder ignorance, the source of bondage. In unanimity with yama and yami, uplift thy husband to the sublimest vault of happiness!.

౫౬౪. యస్యాస్త ఇత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, నిఋృతిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కస్మై ప్రయోజనాయ దమ్పతీ భవేతామిత్యుపదిశ్యతే.

ఎట్టి ప్రయోజనముకొరకై స్త్రీపురుషులు దంపతులుగా నుండవలయును?

౫౭౭ యస్యాస్తే ఘోర ఆసన్ జుహోమ్యేషాం బద్ధానామవసర్జనాయ। యాం త్వా జనో భూమిరితి ప్రమన్దతే నిర్ఋతిం త్వాహం పరి వేద విశ్వతః ॥౬౪॥

ప.వి:-యస్యాః, తే, ఘోరే, ఆసన్, జుహోమి ఏషామ్, బద్ధానామ్, అవసర్జనాయేత్యవ + సర్జనాయ, యామ్, త్వా, జనః, భూమిః, ఇతి, ప్రమన్దత ఇతి ప్ర + మన్దతే, నిర్ఋతిమితి నిః + ఋతిమ్, త్వా, అహమ్, పరి, వేద, విశ్వతః ॥౬౪॥

పదార్థః :-(యస్యాః) సువ్రతాయాః స్త్రియాః (తే) తవ (ఘోరే) భయానకే (ఆసన్) ఆస్యే ముఖే (జుహోమి) దదామి (ఏషామ్) వర్తమానానామ్ (బద్ధానామ్) దుఃఖకారకత్వేన నిరోధకానామ్ (అవసర్జనాయ) త్యాగాయ (యామ్)(త్వా) త్వామ్ (జనః)(భూమిః) (ఇతి) ఇవ (ప్రమన్దతే) ఆనన్దయతి (నిర్ఋతిమ్) భూమి మివ (త్వా) (అహమ్) (పరి) సర్వతః (వేద) జానీయామ్ (విశ్వతః) సర్వతః ॥౬౪॥

అన్వయః :-హే ఘోరే పత్ని! యస్యాస్త ఆసన్నేషాం బద్ధానామవసర్జనాయామృతాత్మకమన్నాదికం జుహోమి యో జనో భూమిరితి యాం త్వా ప్రమన్దతే తామహం విశ్వతో నిర్ఋతిమివ త్వా పరి వేద సా త్వమిత్థం మాం విద్ధి.॥౬౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా పతయః స్వానన్దాయ స్త్రియో గృహ్ణన్తి తథైవ తాస్మై స్త్రియోఽపి పతీన్ గృహ్ణీయుః, అత్ర గృహాశ్రమే పతివ్రతా స్త్రీ స్త్రీవ్రతః పతిశ్చ సుఖనిధిరివ భవతి. క్షేత్రభూతా స్త్రీ బీజరూపః పుమాన్ యద్యేతయోః శుద్ధయోర్బలవతోః సమాగమేనోత్తమా వివిధాః ప్రజా జాయేరఀస్తర్హి సర్వదా భద్రం భవతీతి వేద్యమ్.॥౬౪॥

పదార్థము :-(ఘోరే) దుష్టులకు భయమును గలిగించు ఓ మహిళా! (యస్యాః) ఏ చక్కని నియమములు గల (తే) నీయొక్క (ఆసన్) ముఖమునందు (ఏషామ్) ఇట్టి (బద్ధానామ్) దుఃఖదాయకులగు నీయడ్డుదగులువారిని (అవసర్జనాయ) త్యాజ్యమునకై అమృతరూప అన్నాదిపదార్థములను (జుహోమి) ఇచ్చుచున్నానో (జనః) మనుష్యులు (భూమిరితి) భూమివలె (యామ్) ఏ (త్వా) నిన్ను (ప్రమన్దతే) ఆనందపరచుదురో అట్టి నిన్ను (అహమ్) నేను (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (నిర్ఋతిమ్) పృథివివలె (త్వా) నిన్ను (పరి) అన్నివిధముల (వేద) ఎరుగుదుముగాక! ఐతే నీవును ఈ విధముగనే నన్ను ఎరుగుము.॥౬౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమా వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. పతులు తమ ఏ యానందముకొరకు స్త్రీలను గ్రహించుచున్నారో, అట్లే స్త్రీలును పతులను గ్రహించవలెను. ఈ

గృహస్థాశ్రమమువ పతివ్రతయగు స్త్రీ, స్త్రీవ్రతుడగు పతి సుఖవంతులైయుందురు. స్త్రీ పృథివిరూపము మరియు పురుషుడు బీజరూపుడైయుందురు. శుద్ధులు, బలవంతులువగు నీ దంపతుల సమాగమముచే ఉత్తములగు వివిధ సంతానము గలుగునప్పుడు సర్వదా కల్యాణము వృద్ధియగువని యెరుగవలయును.౹౬౪॥

64.O woman, awe-inspiring to the wicked, I put in thy mouth palatable food for the removal of thy physical ailments. People please thee invoking thee as Bhoomi. May I know thee in every way as the producer of good progeny, as earth produces foodstuffs!.

౧౨౬౫.యం తే దేవీత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, యజమానో దేవతా, ఆర్షీజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

వివాహసమయే కీదృశీః ప్రతిజ్ఞాః కుర్యురిత్యాహ. వివాహసమయమునందే యే ప్రతిజ్ఞల నొనర్పవలయును?

౧౨౬౫ యన్తే దేవీ నిర్ఋతిరాబబన్ధ పాశం గ్రీవాస్వవిచృత్యమ్।

తం తే విష్యామ్యాయుషో న మధ్యాదథైతం పితుమద్ధి ప్రసూతః।

నమో భూత్యై యేదం చకార ౹౬౫॥

ప.విః-యమ్, తే, దేవీ, నిర్ఋతిరితి నిః+ఋతిః, ఆబబన్ధేత్యా+బబన్ధ, పాశమ్, గ్రీవాసు, అవిచృత్యమిత్యవి + చృత్యమ్, తమ్, తే, వి, స్యామి, ఆయుషః, న, మధ్యాత్, అథ, ఏతమ్, పితుమ్, అద్ధి, ప్రసూత ఇతి ప్ర + సూతః, నమః, భూత్యై, యా, ఇదమ్, చకార ౹౬౫॥

పదార్థః :-(యమ్) (తే) తవ (దేవీ) దివ్యా స్త్రీ (నిర్ఋతిః) పృథివీవ (ఆబబన్ధ) సమన్తాద్బధ్నామి (పాశమ్) ధర్మ్యం బన్ధనమ్ (గ్రీవాసు) కణ్ఠేషు (అవిచృత్యమ్) అమోచనీయమ్ (తమ్) (తే) తవ (వి) (స్యామి) ప్రవిశామి (ఆయుషః) జీవనస్య (న) ఇవ (మధ్యాత్) (అథ) ఆనన్తర్యే (ఏతమ్) (పితుమ్) అన్నాదికమ్ (అద్ధి) భుఙ్క్ష్వ (ప్రసూతః) ఉత్పన్నః సన్ (నమః) సత్కారే (భూత్యై) ఐశ్వర్యకారికాయై (యా) (ఇదమ్) ప్రత్యక్షం నియమనమ్ (చకార) కుర్యాత్.౹౬౫॥

అన్వయః :-హే పతే! నిర్ఋతి రివాహం తే తవ యం గ్రీవాస్వవిచృత్యం పాశమాబబన్ధ తం తే తవాప్యహం విష్యామి, ఆయుషోఽన్నస్య న విష్యామి. అథావయోర్మధ్యాత్కశ్చిదపి నియమాత్ పృథఙ్ న గచ్ఛేత్. యథాఽహమేతం పితుమద్మి తథా ప్రసూతః సంస్త్వమేనమద్ధి. హే స్త్రి! యా దేవీ త్వమిదం పతివ్రతాధర్మేణ సుసంస్కృతం చకార తస్యై భూత్యై నమోఽహం కరోమి.౹౬౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. వివాహసమయే యావ్యభిచారాఖ్యాదీన్ నియమాన్ కుర్యు స్తేభ్యోఽన్యథా కదాచి న్నాచరేయుః. కుతః యదా పాణిం గృహ్ణాతి తదా పురుషస్య యావత్ స్వం తావత్సర్వం స్త్రియా యావత్ స్త్రియాస్తావదఖిలం పురుషస్యైవ భవతి, యది పురుషో వివాహితాం విహాయాఽన్యస్త్రీగో భవేత్ స్త్రీ చ పరపురుషగామినీ స్యాత్తావుభౌ స్తేనవత్పాపాత్మానౌ స్యాతామ్. అత స్త్రియా అనుమతిమన్తరా పురుషః పురుషాజ్ఞయా చ వినా స్త్రీ కించిదపి కర్మ న కుర్యాత్. ఇదమేవ స్త్రీపురుషయోః ప్రీతికరం కర్మ యదవ్యభిచరణమితి.॥౬౫॥

పదార్థము :-వధువు ఇట్లుచెప్పును:- (విబ్రుతిః) ఓ ఆర్యపుత్రా! పృథివివంటిదానను నేను (తే) నీయొక్క (గ్రీవాసు) కంఠమున (అవిచృత్యమ్) వదలివేయదగని (యమ్) ఎట్టి (పాశమ్) ధర్మయుక్త బంధనమును (ఆయుషః) ఆయువునకు సాధనమగు అన్నము (న) వలె (వి. స్యామి) ప్రవేశించుచున్నానో అట్లు (అథ) దీనితరువాత (మధ్యాత్) మనమిరువురమును ఎప్పుడును నియమవిరుద్ధముగ నడవరాదు. నే నెట్లు (ఏతమ్) ఇట్టి (పితుమ్) అన్నాది పదార్థముల ననుభవించుచుందునో అట్లే (ప్రసూతః) ఉత్పన్నమైన నీ యన్నాదిపదార్థములను నీవును (అద్ధి) అనుభవించుము. ఓ మహిళామణీ! (యా) ఏ (దేవీ) దివ్యగుణములు గలిగిన నీవు (ఇదమ్) ఇట్టి పతివ్రతరూప ధర్మముచే సంస్కరింపబడిన ప్రత్యక్షనియమములను (చకార) ఆచరించెదవో అట్టి (భూత్యై) ఐశ్వర్యవంతురాలవగు నీకొరకు (నమః) అన్నాది పదార్థముల నిత్తును.॥౬౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందుపమాలంకారము గలదు. వివాహకాలమున వ్యభిచారత్యాగము మున్నగు నియమములగూర్చి చేసిన ప్రతిజ్ఞల నెన్నడును మరువగూడదు. వివాహమున పాణిగ్రహణమున స్త్రీ హస్తమును పురుషుడు గ్రహించునప్పుడే పురుషునకున్న సకలసంపత్తి యంతయు స్త్రీది, మరియు స్త్రీకున్న సర్వసంపదలన్నియు పురుషునివిగా పెంచబడినవి. వివాహితస్త్రీని వదలి పురుషుడు, పురుషుని వదలి స్త్రీయును, పరస్త్రీ పర పురుషుల నభిలషించినచో వారిరువురు చోరులవలె పాపాత్ము లగుచున్నారు. కావున ఇట్టివానికి దూరముగానుండి ఇరువురును పరస్పరానుమతి లేనిదే ఏ కార్యమును చేయకూడదు. స్త్రీపురుషులు ఎల్లవేళలందును మనోవాక్కాయకర్మలద్వారా వ్యభిచరించకుండుటయే పరస్పరప్రేమను వృద్ధిపరచునవిగా యున్నవి.॥౬౫॥

65.O husband, clam like the earth, I fasten on thy neck, the unbreakable binding noose of pure married life. The same do I fasten unto me for thee. I enter this life for longevity. Let none of us disobey the law of domestic life. Eat thou young man this food, which I eat!.

O wife, the embodiment of virtue, follow stricly the duties of married life. I give thee foodstuffs for the prosperity!.

౬౬. యేనేద ఇత్యస్య విశ్వామిత్రఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశౌ స్త్రీపురుషౌ గృహాశ్రమం కర్తుం యోగ్యౌ భవేతామిత్యాహ.

ఎట్టి స్త్రీపురుషులు గృహాశ్రమ మొనర్చుటకు యోగ్యులు?

౨౫౫ నివేశనః సఙ్గమనో వసూనాం విశ్వా రూపాఽభిచష్టే శచీభిః॥

దేవఽ ఇవ సవితా సత్యధర్మేన్ద్రో న తస్థౌ సమరే పథీనామ్ ॥౬౬॥

ప.వి:- నివేశన ఇతి నిఽవేశనః, సఙ్గమన ఇతి సమ్ + గమనః వసూనామ్, విశ్వా, రూపా, అభి, చష్టే, శచీభిః దేవ ఇవేతి దేవః + ఇవ, సవితా, సత్యధర్మేతి సత్యధర్మా, ఇన్ద్రః, న, తస్థౌ, సమర ఇతి సమ్ + అరే, పథీనామ్ ॥౬౬॥

పదార్థః :-(నివేశనః) యః స్త్రియాం నివిశతే (సంగమనః) సమ్యగ్గన్తా (వసూనామ్) పృథివ్యాదీనాం పదార్థానాం (విశ్వా) సర్వాణి (రూపా) రూపాణి (అభి) (చష్టే) పశ్యతి (శచీభిః) ప్రజ్ఞాభిః కర్మభిర్వా (దేవ ఇవ) యథేశ్వరః (సవితా) సకలజగతః ప్రసవితా (సత్యధర్మా) సత్యో ధర్మో యస్య సః (ఇన్ద్రః) సూర్యః (న) ఇవ (తస్థౌ) తిష్ఠేత్ (సమరే) సంగ్రామే. సమర ఇతి సంగ్రామ నా. ౨..౧౭. (పథీనామ్) గచ్ఛతామ్. ॥౬౬॥

అన్వయః:- యః సత్యధర్మా సవితా దేవ ఇవ నివేశనః సంగమనః శచీభిర్వసూనాం విశ్వా రూపాఽభిచష్టే, ఇన్ద్రో న సమరే పథీనాం సమ్ముఖే తస్థౌ స ఏవ గృహాశ్రమాయ యోగ్యో జాయతే. ॥౬౬॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యా యథేశ్వరేణ మనుష్యోపకారాయ కారణాత్కార్యాఖ్యా అనేకే పదార్థా రచితా ఉపయుజ్యన్తే యథా సూర్యో మేఘేన సహ యుద్ధాయ వర్తతే తథా సృష్టిక్రమవిజ్ఞానేన సుక్రియయా చ భూమ్యాదిపదార్థేభ్యో ఽనేకే వ్యవహారాః సంపాదనీయాః. ॥౬౬॥

పదార్థము :- ఎవడు (సత్యధర్మా) సత్యధర్మములతో గూడి (సవితా) సకలజగదుత్పాదకుడగు (దేవ ఇవ) పరమేశ్వరునివలె (నివేశనః) స్త్రీకి సఖుడు (సఙ్గమనః) శీఘ్రగతిగలవాడునై (శచీభిః) బుద్ధి మరియు కర్మలచే (వసూనామ్) పృథివి మున్నగు పదార్థముల (విశ్వా) సమస్త (రూపా) రూపములను (అభిచష్టే) చూచుచుండునో (ఇన్ద్రః) సూర్యుని (న) వలె (సమరే) యుద్ధములందు (పథీనామ్) తిరుగుచుండు మనుష్యులవలె (తస్థౌ) స్థిరముగలవాడై యుండునో అట్టివాడే గృహాశ్రమమునకు యోగ్యుడగుచున్నాడు. ౬౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో రెండుపమాలంకారములు గలవు. పరమేశ్వరుడు సకల ప్రాణుల ఉపకారమునకై కారణమునుండి కార్యరూపమగు అనేక పదార్థములను సృజించి ఎట్లుపకార మొనర్చుచున్నాడో,

సూర్యుడు మేఘముతో పోరాడి జగత్తున కుపకార మెట్లొనర్చుచుండునో, అట్లే మానవులెల్లరును రచనాక్రమముయొక్క విజ్ఞానముద్వారా, చక్కని క్రియలద్వారా పృథివి నున్నగు పదార్థములచే అనేక వ్యవహారముల సిద్ధిపరచుకొని ప్రజలకు సౌఖ్యముల గలిగించవలెను. ॥౬౬॥

66.He alone is fit to lead a married life, who, like God, the Creator of the universe, and master of eternal laws, keeps constant company with his wife and behaves properly, who, like the sun, opposes the warriors on the battle-fields.

౫౮౦.సీరా ఇత్యస్య విశ్వామిత్రఋషిః, కృషీవలాః కవయో వా దేవతాః, గాయత్రీఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ కృషియోగవిద్యా ఆహ.

వ్యవసాయయోగ విద్యను చెప్పుచున్నాడు.

౫౮౦ సీరా యుఞ్జన్తి కవయో యుగా వితన్వతే పృథక్।

ధీరా దేవేషు సుమ్నయా ॥౬౭॥

ప.వి:-సీరా, యుఞ్జన్తి, కవయః, యుగా, వి, తన్వతే, పృథక్, ధీరాః, దేవేషు, సుమ్నయేతి సుమ్న + యా॥౬౭॥

పదార్థః :- (సీరా) సీరాణి హలాని (యుఞ్జన్తి) యుఞ్జన్తు (కవయః) మేధావినః కవిరితి మేధావి నా..3.౧౫॥ (యుగా) యుగాని (వి)(తన్వతే) విస్తృణన్తి (పృథక్)(ధీరాః) ధ్యానవన్తః (దేవేషు) విద్వత్సు (సుమ్నయా) సుమ్నేన సుఖేన. అత్ర తృతీయైకవచనస్యాయాదేశః. ॥౬౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా ధీరాః కవయః సీరా యుగా చ యుఞ్జన్తి సుమ్నయా దేవేషు పృథగ్ వితన్వతే తథా సర్వైరేతదనుష్ఠేయమ్ ॥౬౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. మనుష్యైరిహ విద్వచ్ఛిక్షయా కృషికర్మానుష్ఠేయం యథా యోగినో నాడీషు పరమేశ్వరం సమాధియోగేనోపకుర్వన్తి తథైవ కృషికర్మద్వారా సుఖోపయోగః కర్తవ్యః. ॥౬౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ధీరాః) ధ్యానశీలురు (కవయః) బుద్ధిశాలురు (సీరాః) నాగళ్లను (యుగా) కాడి మున్నగువానివి (యుఞ్జన్తి) కూర్చుచున్నారో మరియు (సుమ్నయా) సుఖముగా (దేవేషు) విద్వాంసులందు (పృథక్) వేరుగ (వితన్వతే) విస్తారపరచుచున్నారో అట్లే ఎల్లరును ఈ కృషి [వ్యవసాయ] కర్మను చక్కగా నమష్ఠించవలయును. ॥౬౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. యోగులు నాడులందు సమాధి యోగముచే పరమాత్మను పొందునట్లు మానవులు విద్వాంసుల శిక్షణచే భూమియందు కృషి కర్మను వృద్ధిపరచుట వారి ముఖ్యవిధియై యున్నది. ౬౭॥

67.The intelligent ply the ploughs. The wise for the comfort of the learned, carry the yokes in different directions.

౬౮. యునక్తేత్యస్య విశ్వావసుర్ఋషిః, కృషీవలాః కవయో వా దేవతాః, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మంత్రం పైవిషయమే.

౬౮ యునక్త సీరా వి యుగా తనుధ్వం కృతే యోనౌ వపతేహ బీజమ్।

గిరా చ శ్రుష్టిః సభరా అసన్నో నేదీయ ఇత్సృణ్యః పక్వమేయాత్ ॥౬౮॥

ప.వి:- యునక్త, సీరా, వి, యుగా, తనుధ్వమ్, కృతే, యోనౌ, వపత, ఇహ, బీజమ్, గిరా, చ, శ్రుష్టిః, సభరా ఇతి స + భరాః, అసత్, నః, నేదీయః, ఇత్, సృణ్యః, పక్వమ్, ఆ, ఇయాత్॥౬౮॥

పదార్థః :-(యునక్త) యుఙ్క్తమ్ (సీరా) హలాదీని కృష్యుపకరణాని నాడీర్వా (వి) వివిధార్థే (యుగా) యుగాని (తనుధ్వమ్) విస్తృణీత (కృతే) హలాదిభిః కర్షితే యోగాఙ్గైర్నిష్పాదితేఽన్తఃకరణే వా (యోనౌ) క్షేత్రే (వపత) (ఇహ) అస్యాం భూమౌ బుద్ధౌ వా (బీజమ్) యవాదికం సిద్ధిమూలం వా (గిరా) కృషి యోగ కర్మోపయుక్తయా సుశిక్షితయా వాచా (చ) స్వనువిచారేణ (శ్రుష్టిః) శీఘ్రమ్. శ్రుష్టీతి క్షిప్రనామాసు అష్టీతి. నిరు. ౬.౧౨. (సభరాః) సమానధారణపోషణాః (అసత్) అస్తు (నః) అస్మాన్ (నేదీయః) అతిశయేనాన్తికమ్ (ఇత్) ఏవ (సృణ్యః) యాః క్షేత్రయోగాన్ గతా యవాదిజాతయః (పక్వమ్) (ఆ) (ఇయాత్) ప్రాప్నుయాత్ ॥౬౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః యూయమిహ సాధనాని వితనుధ్వం సీరా యుగా యునక్త. కృతే యోనౌ బీజం వపత గిరా చ సభరాః శ్రుష్టిర్భవత యాః సృణ్యః సన్తి తాభ్యో యన్నేదీయోఽసత్ పక్వం భవేత్తదిదేవ న ఏయాత్. ౬౮॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః యూయం విద్వద్భ్యః కృషీవలేభ్యశ్చ కృషియోగకర్మశిక్షాం ప్రాప్యానేకాని సాధనాని సంపాద్య కృషిం యోగం చ కురుత. యస్మాద్యద్యత్పక్వం స్యాత్తత్తద్ గృహీత్వోపభుఙ్క్ష్వం భోజయత వా. ౬౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (ఇహ) ఈభూమి మరియు బుద్ధియందు సాధనములను (వితనుధ్వమ్) అనేకవిధములుగ విస్తారపరచుడు (సీరా) కృషిసాధనములగు నాగళ్ళు, నాడులు ము్న్నగువానిని (యుగా) కాడులకు (యునక్త) పూన్పుడు [కలుపుడు] (కృతే) హలము మున్నగు వానిచే దున్నిన లేక యోగాంగములతో శుద్ధపరచబడిన అంతఃకరణమను (యోనౌ) భూమియందు (బీజమ్) యవలు [గోధుమలు] లేక సిద్ధియొక్క మూలమును (వపత) నాటుడు (గిరా) క్షేత్ర [కృషి] విషయక కర్మల కుపయోగమగు సుశిక్షిత వాణి (చ) మరియు ఉత్తమాలోచనంద్వారా (సభరాః) ఒకేవిధమగు ధారణపోషణములతో గూడినవారుగ (శ్రుష్టిః) శీఘ్రముగ నగుడు (సృణ్యః) చేలయందుత్పన్నమైన యవాది అన్నజాతుల పదార్థములనుండి (నేదీయః) అతిసమీపస్థ (పక్వమ్) పక్వమగు (ఆసత్) దానిని (ఇత్) మాత్రమే (నః) మాకొరకు (అ ఇయాత్) లభింపజేయుదురుగాక!॥౬౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! విద్వాంసులద్వారా యోగాభ్యాసము, కర్షక నిపుణులద్వారా కర్షకవిద్యను పొంది అనేక సాధనోపసాధనములను నిర్మించుకొని వ్యవసాయ, యోగాభ్యాసముల నొనర్చుడు. అందుత్పన్నమైన పక్వపదార్థములను పొంది మీరు భుజించి, ఇతరుల భుజింపజేయుడు. ॥౬౮॥

68.O people, use various implements fot cultivating the earth. Employ poughs and yokes. Sow seed in a well prepared field. With the knowledge of the science of agriculture and full consideration, be quick to sustain and nourish yourselves. May we get the corn fully grown and ripened in the near fields!.

౬౯.శునమిత్యస్య కుమారహారిత ఋషిః, కృషీవలా దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయ మాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౬౯ శునం౯ సు ఫాలా వి కృషన్తు భూమి౯ం శునం కీనాశా౨ఽ అభి యన్తు వాహైః॥
శునాసీరా హవిషా తోశమానా సుపిప్పలా౨ఽ ఓషధీః కర్తనాస్మే ॥౬౯॥

ప.విః-శునమ్, సు, ఫాలాః, వి, కృషన్తు, భూమిమ్, శునమ్, కీనాశాః, అభి, యన్తు, వాహైః, శునాసీరా, హవిషా, తోశమానా, సుపిప్పలా ఇతి సు౹పిప్పలాః, ఓషధీః, కర్తన, అస్మే ఇత్యస్మే॥౬౯॥

పదార్థః :-(శునమ్) సుఖమ్, శునమితి సుఖనా.. నిఘం.౩.౬ (సు) (ఫాలాః) ఫలన్తి విస్తీర్ణాం భూమిం కుర్వన్తి యైస్తే (వి) (కృషన్తు) విలిఖన్తు (భూమిమ్) (శునమ్) సుఖమ్ (కీనాశాః) యే క్రమేణ

క్లిశ్యన్తి తే కృషీవలాః అత్ర క్లిశేరిచ్చోపధాయాః కన్ లోపశ్చ లోనామ్ చ.ఉ. ౫.౫౬ ఇతి క్లిశధాతోః కని ప్రత్యయే లోప ఉపధాయా ఈత్వం ధాతోర్నామాగమశ్చ (అభి) (యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (వాహైః) వహన్తి యైస్తై ర్వృషభాదివాహనైః (శునాసీరా) యథా వాయుసూర్యౌ, శునాసీరా శునో వాయుః సరత్యన్తరిక్షే సీర ఆదిత్యః సరణాత్, నిరు, ౯-౪౦ (హవిషా) సంస్కృతేన ఘృతాదినా సంస్కృతౌ (తోశమానా) సన్తుష్టికారౌ. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన శః, వికరణాత్మనేపదవ్యత్యయౌ చ (సుపిప్పలాః) శోభనాని పిప్పలాని ఫలాని యాసు తాః (ఓషధీః) యవాదీన్ (కర్తన) కుర్వన్తు (అస్మై) అస్మభ్యమ్. ॥౬౯॥

అన్వయః :-యే కీనాశాస్తే ఫాలా వాహైః సహ వర్తమానైర్హలాదిభిర్భూమిం వికృషన్తు శునమభియన్తు. హవిషా తోశమానా శునాసీరావస్మై సుపిప్పలా ఓషధీః కర్తన తాభిః సు శునం చ. ॥౬౯॥

భావార్థః :- యే చతురాః కృషికారా గోవృషభాదీన్ సంరక్ష్య విచారేణ కృషిం కుర్వన్తి తేఽత్యన్తం సుఖం లభన్తే. నాత్ర క్షేత్రేఽమేధ్యం కించిత్ప్రక్షేప్యమ్. కింతు బీజాన్యపి సుగన్ధ్యాదియుక్తాని కృత్వైవ వపన్తు యతో ఉన్నాన్యారోగ్యకరాణి భూత్వా బలబుద్ధీ వర్ధయేయుః. ॥౬౯॥

పదార్థము :-(కీనాశాః) పరిశ్రమచే క్లేశమనుభవించు కృషీవలురు (ఫాలాః) భూమినిదున్ను నాగళ్లచే (వాహైః) ఎద్దులుమున్నగువానితో గూడిన నాగళ్లచే (భూమిమ్) భూమిని (వికృషన్తు) దున్నెదరుగాక! మరియు (శునమ్) సుఖమును (అభి యన్తు) పొందెదరుగాక! (హవిషా) శుద్ధపరచబడిన ఘృతాదులచే శుద్ధము (తోశమానా) సంతసముగలిగించు (శునాసీరా) వాయువు, సూర్యులవంటి కృషిసాధనములు (అస్మై) మాకొరకు (సుపిప్పలాః) మధురఫలములతోగూడ (ఓషధీః) యవలు మున్నగువానిని (కర్తన) పండించి, ఆ యోషధులచే (సు) చక్కని (శునమ్) సుఖముల ననుభవించవలెను. ॥౬౯॥

భావార్థము :- చతురులగు కృషీవలురు గోవులు, ఎద్దులు మున్నగువానిని చక్కగా రక్షించి ఆలోచనా పూర్వకముగ కృషియొనర్చినవారు అత్యంతసుఖమును పొందుదురు. ఈ పంటచేలయందు విష్ఠ [మలాదులు] మున్నగు మలినపదార్థములను వేయవలదు. కాని బీజములు సుగంధాదులచే గూడినవైనవి విత్తవలయును. వానిచే నుత్పన్నమగు అన్నాదులు రోగరహితమై బుద్ధిబలములను పెంపొందించును. ॥౬౯॥

69.Happily let the plughshares turn up the plough land, happily go the hard-working ploughеds with the oxen. O air and sun, nourishing the earth with water, cause ye our plants bear abundant fruit!.

౫౭౩. ఘృతేనేత్యస్య కుమారహారిత ఋషిః, కృషీవలా దేవతాః ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౫౭౩ ఘృతేన సీతా మధునా సమజ్యతాం విశ్వైర్దేవైరనుమతా మరుద్భిః।

ఊర్జస్వతీ పయసా పిన్వమానాస్మాన్త్సీతే పయసాభ్యా వవృత్స్వ ॥౭౦॥

ప.వి:-ఘృతేన, సీతా, మధునా, సమ్, అజ్యతామ్, విశ్వైః, దేవైః, అనుమతేత్యను + మతా, మరుద్భిరితి మరుత్ + భిః, ఊర్జస్వతీ, పయసా, పిన్వమానా అస్మాన్, సీతే, పయసా, అభి, ఆ, వవృత్స్వ ॥౭౦॥

పదార్థః :- (ఘృతేన) ఆజ్యేన (సీతా) సాయన్తి క్షేత్రస్థలోష్ఠాన్ క్షయన్తి యయా సా కాష్ఠపట్టికా (మధునా) క్షౌద్రేణ శర్కరాదినా వా (సమ్) ఏకీభావే (అజ్యతామ్) సంయుజ్యతామ్ (విశ్వైః) సర్వైః (దేవైః) అన్నాది కామయమానైర్విద్వద్భిః (అనుమతా) అనుజ్ఞాపితా (మరుద్భిః) మనుష్యైః (ఊర్జస్వతీ) ఊర్జః పరాక్రమసమ్బన్ధో విద్యతే యస్యాః సా (పయసా) జలేన దుగ్ధేన వా (పిన్వమానా) సిక్తా సేవితా (అస్మాన్) (సీతే) సీతా (పయసా) జలేన (అభి) (ఆ) (వవృత్స్వ) వర్తితా భవతు ॥ ౭౦ ॥

అన్వయః:-విశ్వైర్దేవైర్మరుద్భిర్యస్మాభిరనుమతా పయసోర్జస్వతీ పిన్వమానా సీతా ఘృతేన మధునా సమజ్యతామ్. సా సీతే సీతాస్మాన్ ఘృతాదినా సంయోజ్యతీతి పయసాఽభ్యావవృత్స్వ అభ్యావర్త్యతామ్. ॥౭౦॥

భావార్థః :-సర్వే విద్వాంసః కృషీవలా విద్యయానుజ్ఞాతా ఘృతమధుజలాదినా సుసంస్కృతా మనుమతాం క్షేత్రభూమిమన్నసుసాధికాం కుర్వన్తు యథా సుగన్ధాదియుక్తాని బీజాని కృత్వా వపన్తి తథైవ తామపి సుగన్ధేన సంస్కృతాం కుర్వన్తు. ॥ ౭౦ ॥

పదార్థము :-(విశ్వైః) సమస్త (దేవైః) అన్నాదిపదార్థముల వివ్వగించు విద్వాంసులగు (మరుద్భిః) మానవుల (అనుమతా) ఆజ్ఞచే ప్రాప్తించిన (పయసా) జలముల మరియు దుగ్ధములచే (ఊర్జస్వతీ) పరాక్రమ సంబంధముగల (పిన్వమానా) సేచనము, సేవన మొనర్చబడిన (సీతా) నాగలిచాలును (ఘృతేన) నేయి, (మధునా) తేనె మరియు శర్కరాదులచే (సమజ్యతామ్) సంయుక్తపరచుడు (సీతే) నాగటిచాలు (అస్మాన్) మనలను ఘృతాది పదార్థములచే సంయుక్తపరచగలదు. కావున (పయసా) జలములచే (అభ్యావవృత్స్వ) మాటిమాటికి వర్తింపజేయుడు. ॥౭౦॥

భావార్థము :-విద్వాంసులగు సమస్త కృషీవలురు విద్యల కనుకూలముగ ఘృతము, మధువు, జలాదులచే సంస్కరించి సిద్ధపరచిన పంటభూమిని ఉత్తమాన్నముల నుత్పన్నమొనర్చునదిగా జేయవలెను. విత్తనములను సుగంధాదులచే మిశ్రితపరచి విత్తునట్లు ఈ భూమినికూడ సంస్కారయుక్త మొనర్చుడు. ॥౭౦॥

70.Approved by all the learned persons, strengthened and sprinkled with water and milk, the furrow be balmed with butter and honey. The furrow will give us ghee so we should water it again and again.

౨౮. లాఙ్గలమిత్యస్య కుమారహారిత ఋషిః, కృషీవలా దేవతా, విరాట్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మదియే.

౨౮ లాఙ్గలం పవీరవత్సుశేవꣳ సోమపిత్సరు। తదుద్వపతి
గామవిం ప్రఫర్వ్యం చ పీవరీం ప్రస్థావద్రథవాహనమ్ ॥౨౮॥

ప. వి:- లాఙ్గలమ్, పవీరవత్, సుశేవమితి సు+శేవమ్, సోమపిత్సర్వితి సోమపిత్ + సరు, తత్, ఉత్, వపతి, గామ్, అవిమ్, ప్రఫర్వ్యమితి ప్ర + ఫర్వ్యమ్, చ, పీవరీమ్, ప్రస్థావదితి ప్రస్థ + వత్, రథవాహనమ్, రథవాహనమితి రథ + వాహనమ్ ॥౨౮॥

పదార్థః :-(లాఙ్గలమ్) సీరాపశ్చాద్భాగే దార్ఢ్యాయ సంయోజ్యం కాష్ఠమ్ (పవీరవత్) ప్రశస్తః పవీరః ఫాలో విద్యతే యస్మిన్ తత్ (సుశేవమ్) సుష్ఠు సుఖకరమ్ (సోమపిత్సరు) యే సోమయవాద్యోషధీః పాలయన్తి తాన్సరయతి కుటిలం గమయతి (తత్) (ఉత్) (వపతి) (గామ్) పృథివీమ్ (అవిమ్) రక్షణాదిహేతుమ్ (ప్రఫర్వ్యమ్) ప్రఫర్వితుం గమయితుం యోగ్యమ్ (చ) (పీవరీమ్) యయా పాయయన్తి తాం స్థూలామ్ (ప్రస్థావత్) ప్రశస్తం ప్రస్థానం యస్యాస్తి తత్ (రథవాహనమ్) రథం వహతి యేన తత్. ॥౨౮॥

అన్వయః :- హే కృషీవలాః! యూయం యత్ సోమపిత్సరు పవీరవత్సుశేవం లాంగలం ప్రఫర్వ్యం ప్రస్థావద్రథవాహనం చాస్తి యేనావిం పీవరీం గాముద్వపతి తద్యూయం సాధ్నుత. ॥౨౮॥

భావార్థః :-కృషీవలైః స్థూలమృత్సూమన్నాద్యుత్పాదమేవ రక్షాం సుపరీక్ష్య హలాదిసాధనైః సంకృష్య సమీకృత్య సుసంస్కృతాని బీజాని సముప్యోత్తమాని ధాన్యాన్యుత్పాద్య భోక్తవ్యాని. ॥౨౮॥

పదార్థము :-కృషీవలులారా! మీరు (సోమపిత్సరు) యవాదిఓషధుల రక్షకులను వంకరగా వడువు (పవీరవత్) ప్రశంసమగు కఱ్ఱులో గూడిన (సుశేవమ్) సుందరము, సుఖముమగలిగించు (లాఙ్గలమ్) కఱ్ఱను బిగపట్టి దున్నువట్టి దుంపను (చ) మరియు (ప్రఫర్వ్యమ్) వడువదగిన (ప్రస్థావత్) చక్కగా వడుమువట్టి (రథవాహనమ్) రథమును వడుపు ఏ సాధనము గలదో, దేనిచే (అవిమ్) రక్షణ మున్నగువానికి హేతువు (పీవరీమ్) సమస్త పదార్థముల ననుభవింప జేయుటకు హేతువగు స్థూలమైన (గామ్) పృథివిని (ఉద్వపతి) పెల్లగించు (తత్) దానిని మీరును సిద్ధమొనర్పుడు. ॥౨౮॥

భావార్థము :-కర్షకులు స్థూలమగు మట్టిని అన్నము మున్నగువానిచే రక్షించు భూమిని చక్కగా పరీక్షించి నాగలి మున్నగు సాధనములచే దున్ని మృదువుపరచి చక్కగా సంస్కారింపబడిన విత్తనముల నలికి ఉత్తమధాన్యముల నుత్పన్నపరచి భోగింపవలెను. ॥౨౮॥

71.O farmers, the keen-sheared plough, the bringer of bliss, the protector of food-stuffs, moves away. It is the giver of fast, comfortable conveyances. With it dig the solid earth for protection's sake!.

౭౨.కామమిత్యస్య కుమారహారిత ఋషిః, మిత్రాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః,ఆర్చీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పాచికా స్త్రీ ప్రయత్నేన సుసంస్కృతాన్యన్నాని వ్యంజనాని కుర్యాదిత్యాహ.

వంటగత్తె మంచి ప్రయత్నముతో సుసంస్కృతమైన అన్నము వ్యంజనములను సిద్ధమొనర్పవలెను.

౭౨ కామం కామదుఘే ధుక్ష్వ మిత్రాయ వరుణాయ చ।

ఇన్ద్రాయాశ్విభ్యాం పూష్ణే ప్రజాభ్య ఓషధీభ్యః ॥౭౨॥

ప.వి:- కామమ్, కామదుఘ ఇతి కామ + దుఘే, ధుక్ష్వ, మిత్రాయ, వరుణాయ, చ, ఇన్ద్రాయ, అశ్విభ్యా మిత్యశ్వి+భ్యామ్, పూష్ణే, ప్రజాభ్య ఇతి ప్రజా+ భ్యః, ఓషధీభ్యః॥౭౨॥

పదార్థః :-(కామమ్) ఇచ్ఛామ్ (కామదుఘే) ఇచ్ఛాపూరికే (ధుక్ష్వ) పిపూర్ధి (మిత్రాయ) సుహృదే (వరుణాయ) ఉత్తమాయ విదుషే (చ) అతిథయే (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యయుక్తాయ (అశ్విభ్యామ్) ప్రాణాపానాభ్యామ్ (పూష్ణే) పుష్టికరాయ (ప్రజాభ్యః) స్వసన్తానేభ్యః (ఓషధీభ్యః) సోమయవాదిభ్యః ॥ ౭౨ ॥

అన్వయః :-హే కామదుఘే పాచికే! త్వం భూమిరివ సుసంస్కృతైరన్నైర్మిత్రాయ వరుణాయ చేన్ద్రాయాశ్విభ్యాం పూష్ణే ప్రజాభ్య ఓషధీభ్యః కామం ధుక్ష్వ. ॥ ౭౨ ॥

భావార్థః :-యా స్త్రీ వా పురుషః పాకం కుర్యాత్తాం తం చ పాకవిద్యాం సుశిక్ష్య హృద్యాన్యన్నాని నిర్మాయ సంభోజ్య సర్వాన్ రోగాన్ దూరీకుర్యాత్. ॥ ౭౨ ॥

పదార్థము :- (కామదుఘే) ఇష్టపూర్వకముగా వంటలు సిద్ధపరచు ఓ స్త్రీ! నీవు భూమివలె చక్కగా సంస్కరింపబడిన వంటకములచే (మిత్రాయ) మిత్రుడు (వరుణాయ) శ్రేష్ఠవిద్వాంసునకు (చ) మరియు అతిథి అభ్యాగతులకు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యములతో గూడిన (అశ్విభ్యామ్) ప్రాణాపానములకు (పూష్ణే) పుష్టికారక జనులకు (ప్రజాభ్యః) సంతానములు (ఓషధీభ్యః) సోమలత మున్నగు ఓషధులచే (కామమ్) కోరికను (ధుక్ష్వ) పూర్ణమొనర్పుము.॥౭౨॥

భావార్థము :-వంటలువండు స్త్రీపురుషులు పాకవిద్యను నేర్చుకొని ప్రియమగు పదార్థముల వండి, వాని భోజనమొనర్పజేసి ఎల్లరను రోగరహితుల నొనర్పవలెను. ॥౭౨॥

72.O cook, the preparer of palatable meals, please with thy vagetarian preparations, thy friends, the learned, the guests, the officials, and the Pranas and Apanas, the protecting parents, and the children!.

౨౦౬. విముచ్యధ్వమిత్యస్య కుమారహారిత ఋషిః, అఘ్న్యా దేవతాః, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యైర్గవాదిపశువృద్ధిం కృత్వా పయోఘృతాదీని వర్ధయిత్వా వర్తితవ్యమిత్యాహ.

మనుష్యులు గవాది పశువులను బెంచి, వానినుండి ఘృతక్షీరాది వానిని వృద్ధిజేసి

ఆనందముగా నుండవలయును.

౨౦౬. వి ముచ్యధ్వమఘ్న్యా దేవయానా అగన్మ తమసస్పారమస్య।

జ్యోతిరాపామ ॥౨౩॥

ప.విః-వి, ముచ్యధ్వమ్, అఘ్న్యాః, దేవయానా ఇతి దేవ+యానాః, అగన్మ, తమసః, పారమ్, అస్య, జ్యోతిః, ఆపామ ॥౨౩॥

పదార్థః :-(వి) (ముచ్యధ్వమ్) త్యజత (అఘ్న్యాః) హన్తుమయోగ్యా గాః (దేవయానాః) యాభిర్దేవాన్ దివ్యాన్ భోగాన్ ప్రాప్నువన్తి తాః (అగన్మ) గచ్ఛేమ (తమసః) రాత్రేః (పారమ్) (అస్య) సూర్యస్య (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (ఆపామ) వ్యాప్నుయామ.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా యూయం అఘ్న్యా దేవయానాః ప్రాప్య సుసంస్కృతాన్యన్నాని భుక్త్వా రోగేభ్యో విముచ్యధ్వం తథా వయమపి విముచ్యేమహి. యథా యూయం తమసః పారం ప్రాప్నుత తథా వయమప్యగన్మ. యథా యూయమస్య జ్యోతిర్వ్యాప్నుత తథా వయమప్యాపామ. ॥౨౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా గవాదీన్ పశూన్ కదాచిన్న హన్యుర్న ఘాతయేయుశ్చ యథా సూర్యోదయాద్రాత్రిర్నివర్తతే తథా వైద్యకశాస్త్రరీత్యా పథ్యాన్యన్నాని సంసేవ్య రోగేభ్యో నివర్తంతామ్.॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరెట్లు (అఘ్న్యాః) రక్షణకు యోగ్యమగు (దేవయానాః) దివ్యభోగముల ప్రాప్తింపజేయు గోవులను పొందుదురో, చక్కగా సంస్కరింపబడిన అన్నములను భుజించి రోగములనుండి (విముచ్యధ్వమ్) వేరైయుందురో అట్లే మేమును కాపాడబడుదుముగాక! మీరెట్లు (తమసః) రాత్రియందలి (పారమ్) విశ్రాంతిపారమును పొందెదరో, మేమును నట్లే (అగన్మ)

పొందుదుముగాక! మీరెట్లు (అస్య) ఈ సూర్యుని (జ్యోతిః) ప్రకాశమందు వ్యాప్తులగుచున్నారో, అట్లే మేమును (ఆ పామ) వ్యాప్తులమగుదుముగాక. ॥౭౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు గోవులు మున్నగు పశువులను ఎప్పుడును హింసించవలదు. చంపవలదు. చంపించకూడదు. చంపనీయకూడదు. సూర్యోదయముచే రాత్రి తొలగిపోవునట్లు వైద్యశాస్త్రపద్ధతితో పథ్యము, అన్నాదిపదార్థసేవనముచే రోగరహితులై యుండవలెను. ॥౭౩॥

73.O persons, just as ye become free from ailments by getting food good from inviolable cows, the source of prosperity, so should, we. Just as ye attain to the end of night at dawn, so should we. Just as ye receive the light of this sun, so should we!.

౫౦౭౪.సజూరబ్ద ఇత్యస్య కుమారహారిత ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

మనుష్యైః కథం కృత్వా సుఖయితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల పరస్పర సుఖవంతులై యుండవలెను?

౫౦౭౪ సజూరబ్దో౨ అయవోభిః సజూరుషా౨ అరుణీభిః।

సజోషసావశ్వినా దంసోభిః సజూః సూర౨ ఏతశేన

సజూర్వైశ్వానర౨ ఇడయా ఘృతేన స్వాహా ॥౭౪॥

ప.వి:-సజూరితి స + జూః, అబ్దః, అయవోభిరిత్యయవః + భిః, సజూరితి స+జూః, ఉషాః, అరుణీభిః, సజోషసావితి సజోష+సౌ, అశ్వినా, దంసోభిరితి దంసః+భిః, సజూరితి స+జూః, సూరః, ఏతశేన, సజూరితి స+జూః, వైశ్వానరః, ఇడయా, ఘృతేన, స్వాహా॥౭౪॥

పదార్థః :-(సజూః) సంయుక్తః, (అబ్దః) సంవత్సరః (అయవోభిః) మిశ్రితామిశ్రితైర్దినైః క్షణాదిభిః కాలావయవైః (సజూః) సహ వర్తమానాః (ఉషాః) ప్రభాతః (అరుణీభిః) రక్తప్రభాభిః (సజోషసౌ) సమానసేవినౌ (అశ్వినా) ప్రాణాపానావివ దమ్పతీ (దంసోభిఃకర్మభిః) (సజూః) సహితః (సూరః) సూర్యః (ఏతశేన) అశ్వేనేవ వ్యాప్తిశీలేన వేగేన కిరణనిమిత్తేన వాయునా, ఏతశ ఇత్యశ్వనా...నిఘ. ౧.౧౪ (సజూః) సంయుక్తః (వైశ్వానరః) విద్యుదగ్నిః (ఇడయా) అన్నాదినిమిత్తరూపయా పృథివ్యా (ఘృతేన) జలేన (స్వాహా) సత్యేన వాగింద్రియేణ.॥౭౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! వయం సర్వే స్త్రీపురుషా యథాఽయవోభిః సజూరబ్దోఽరుణీభిః సజూరుషా దంసోభిః సజోషసావశ్వినేవ ఏతశేన సజూః సూర ఇడయా ఘృతేన స్వాహా సజూర్వైశ్వానరశ్చ వర్తతే తథైవ ప్రీత్యా వర్తేమహి. ॥౭౪॥

భావార్థః :-మనుష్యేషు యావత్పరస్పరం సౌహార్ద్రం తావదేవ సుఖమ్. యావద్ద్వేషో హార్ద్రం తావదేవ దుఃఖం చ జాయతే, తస్మాత్సర్వైః స్త్రీపురుషైః పరోపకారక్రియయా సహైవ సదా వర్తితవ్యమ్. ॥౭౪॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మేము స్త్రీపురుషుల మందర మెట్లు (అయవోభిః) ఒకే విధమగు క్షణములు మున్నగు కాలముయొక్క అవయవములతో (సజూః) కలిగియున్న (అబ్దః) సంవత్సరము (అరుణీభిః) ఎఱ్ఱనికాంతులతో (సజూః) కలిసియున్న (ఉషాః) ప్రభాత సమయ (దంసోభిః) కర్మలచే (సజోషసౌ) ఒకే విధముగు నడకగల (అశ్వినా) ప్రాణాపానములవంటి స్త్రీపురుషులు (ఏతశేన) పరుగులిడు అశ్వములవలె వ్యాప్తశీలము, వేగవంతమునగు కిరణకారణ పవనముతో (సజూః) కలిసియున్న (సూరః) సూర్యుడు (ఇడయా) అన్నాదుల నిమిత్తరూపమగు భూమితో (ఘృతేన) జలములతో (స్వాహా) సత్యవాణి (సజూః) తో కూడియున్న (వైశ్వానరః) విద్యుత్తురూపాగ్నితో నున్నట్లు మేము ప్రేమతో నుందుముగాక! ॥౭౪॥

భావార్థము :-మానవులందు పరస్పరము ఎంత ప్రేమయున్న అంతసుఖము, ఎంతవిరోధమున్న అంతదుఃఖములు కలుగుచుండును. కావున స్త్రీపురుషులెల్లరును పరస్పరము ఉపకారమొనర్చు కొనుచు సదా సుఖులైయుండవలెను. ॥౭౪॥

74.We all should live together amicably, as the year lives with its parts, the dawn with its ruddy beams, the husband and wife with their wonderful achievements, the sun together with his dappled courser, the air, the earth with water, and the lightning with its exact thunder.

౭౫.యా ఓషధీరిత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యో దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైరపథ్యమౌషధసేవనం కృత్వాఽరోగైర్భవితవ్యమిత్యాహ.

మనుష్యులు మందులను తప్పక సేవించి రోగములనుండి రక్షణ పొందవలయును.

౭౫ యా ఓషధీః పూర్వా జాతా దేవేభ్యస్త్రియుగం పురా।

మనై ను బభ్రూణామహం శతం ధామాని సప్త చ ॥౭౫॥

ప.వి:-యాః, ఓషధీః, పూర్వాః, జాతాః, దేవేభ్యః, త్రియుగమితి త్రి + యుగమ్, పురా,

మనై, ను, బభ్రూణామ్, అహమ్, శతమ్, ధామాని, సప్త, చ ॥౭౫॥

పదార్థః :-(యాః) (ఓషధీః) సోమాద్యాః (పూర్వాః) (జాతాః) ప్రసిద్ధాః (దేవేభ్యః) పృథివ్యాదిభ్యః (త్రియుగమ్) వర్షత్రయమ్ (పురా) (మనై) మన్యే. అత్ర వికరణవ్యత్యయేన శప్ (ను) శీఘ్రమ్ (బభ్రూణామ్) భరణానాం ధారకాణాం రోగిణామ్ (అహమ్) (శతమ్) అనేకాని (ధామాని) మర్మస్థానాని (సప్త) (చ).॥౭౫॥

అన్వయః :-అహం యా ఓషధీర్దేవేభ్యస్త్రియుగం పురా పూర్వా జాతా యా బభ్రూణాం శతం సప్త చ ధామాని మర్మాణి వ్యాప్నువన్తి తా ను మనై శీఘ్రం జానీయామ్.॥౭౫॥

భావార్థః :-మనుష్యైః యాః పృథివ్యామప్సు చౌషధయో జాయన్తే గతత్రివర్షా భవేయుస్తాః సంగృహ్య యథావైద్యకశాస్త్రవిధి సంసేవ్యాః తా భుక్తాః సత్యః సర్వాణి మర్మాణ్యభివ్యాప్య రోగాన్నివార్య శరీరసుఖాని సద్యో జనయన్తి.॥౭౫॥

పదార్థము :-(అహమ్) నేను (యాః) ఏ (ఓషధీః) సోమలత మున్నగు ఓషధులు (దేవేభ్యః) పృథివి మున్నగువానినుండి (త్రియుగమ్) మూడువత్సరములకు (పురా) పూర్వము (పూర్వాః) పూర్ణ సుఖము గలిగించుటయం దుత్తమము (జాతాః) ప్రసిద్ధమైనవో, ఏవి (బభ్రూణామ్) సేవనమొనర్చు రోగులయొక్క (శతమ్) నూరు (చ) మరియు (సప్త) ఏడు (ధామాని) జన్మముల లేక నాడుల మర్మములందు వ్యాప్తమైయుండునో వానిని (ను) శీఘ్రముగ (మనై) తెలిసికొందునుగాక! ॥౭౫॥

భావార్థము :-పృథివిపైనను, జలములందును పుట్టుచున్నట్టి మరియు మూడు సంవత్సరములకు పూర్వము చక్కగా పక్వమైయున్న ఓషధులను గ్రహించి వైద్యశాస్త్రానుకూల పద్ధతిలో సిద్ధపరచి సేవించినట్లైన ఆ యౌషధములు శరీరమునందలి సర్వాంగములందును వ్యాపించి శారీరక వ్యాధులనుండి శీఘ్రముగ విముక్తిని గలిగించి సౌఖ్యములను లభింపజేయును. ॥౭౫॥

75.May I know the herbs that were born three years ago in the earth, that pervade all the 107 vital parts of the body of the patients.

౫౮౯.శతం వ ఇత్యస్య భిషగ్ఋషిః, వైద్యో దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యాః కిం కృత్వా కిం సాధయేయురిత్యాహ. మానవు లేమి చేసి దేనిని సాధింపవలయును?

౫౮౯ శతం వో॰ఽ అమ్బ ధామాని సహస్రముత వో రుహః।

అధా శతక్రత్వో యూయమిమం మే॰ఽ అగదం కృత ॥౭౬॥

ప.వి:- శతమ్, వః, అమ్బ, ధామాని, సహస్రమ్, ఉత, వః రుహః, అధ, శతక్రత్వ ఇతి శత + క్రత్వః యూయమ్, ఇమమ్, మే, అగదమ్, కృత ॥౭౬॥

పదార్థః :-(శతమ్) (వః) యుష్మాకమ్ (అమ్బ) మాతః (ధామాని) మర్మస్థానాని (సహస్రమ్) అసంఖ్యాః (ఉత) అపి (వః) యుష్మాకమ్ (రుహః) నాడ్యఙ్కురాః (అధా) అథ. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (శతక్రత్వః) శతం క్రతవః ప్రజ్ఞాః క్రియా వా యేషాంతత్సమ్బుద్ధౌ (యూయమ్) (ఇమమ్) దేహమ్ (మే) మమ (అగదమ్) రోగరహితమ్ (కృత) కురుత. అత్ర వికరణలుక్.॥౭౬॥

అన్వయః :-హే శతక్రత్వో! యూయం యాసాం శతముత సహస్రం రుహః సన్తి తాభిర్మే మమేమం దేహమగదం కృత. అధ స్వయం వో దేహానగదాన్ కురుత. యాని వోఽసంఖ్యాని ధామాని తాని ప్రాప్నుత. హే అమ్బ! త్వమప్యేవమాచర. ॥౭౬॥

భావార్థః :-మనుష్యాణామిదమాదిమం కర్తవ్యం కర్మాస్తి యదోషధిసేవనం పథ్యాచరణం సునియమ వ్యవహరణం చ కృత్వా శరీరారోగ్యసంపాదనమ్. నహ్యే తేన వినా ధర్మార్థకామమోక్షాణామనుష్ఠానం కర్తుం కశ్చిదపి శక్నోతి. ॥౭౬॥

పదార్థము :-(శతక్రత్వః) వందలాది బుద్ధుల మరియు క్రియలచే గూడిన ఓ మానవులారా! (యూయమ్) మీరు ఎట్టి (శతమ్) వందలు (ఉత) మరియు (సహస్రమ్) వేలకొలది (రుహః) నాడుల అంకురములలో నుండు యోషధులచే (మే) నాయొక్క (ఇమమ్) ఈ శరీరమును (అగదమ్) రోగరహితము (కృత) చేయునో (అధ) ఆ తరువాత (వః) మీరు మీ శరీరములను సైతము రోగరహితమొనర్చుకొనుడు (వః) మీయొక్క అసంఖ్యాక (ధామాని) ఏ మర్మస్థానములు గలవో వానినిప్రాప్తించుకొనుడు. (అమ్బ) ఓ మాతా! నీవును ఈ విధముగనే యాచరించుము. ॥౭౬॥

భావార్థము :-మానవులు సర్వప్రథమము ఓషధుల సేవనము మరియు పథ్యముగ నుండి నియమపూర్వక వ్యవహారముచే శరీరములను రోగరహితమొనర్చుకొనుట విధియై యున్నది. ఏలన ఆరోగ్యములేకున్న ధర్మార్థ కామమోక్షముల ననుష్ఠించజాలరు. ॥౭౬॥

76.O physicians imbued with manifold wisdom and deeds, protect my body from disease, with medicines having hundred, and thousand growths. Cure your bodies as well. Know the innumerable vital parts of your body. O mother thou shouldst also do like this!.

౭౭. ఓషధీరిత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యో, దేవతాః నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కీదృశా ఓషధయః సేవ్యా ఇత్యాహ. ఎట్టి ఓషధులను సేవింపవలయును?

౭౭ ఓషధీః ప్రతిమోదధ్వం పుష్పవతీః ప్రసూవరీః।

అశ్వాఽఇవ సజిత్వరీర్వీరుధః పారయిష్ణ్వః ॥౭౭॥

ప.వి:- ఓషధీః, ప్రతి, మోదధ్వమ్, పుష్పవతీరితి పుష్ప+వతీః, ప్రసూవరీరితి ప్ర + సూవరీః, అశ్వా ఇవేత్యశ్వాః+ఇవ, సజిత్వరీరితి స+జిత్వరీః, వీరుధః, పారయిష్ణ్వః॥౭౭॥

పదార్థః :-(ఓషధీః) సోమాదీన్ (ప్రతి) (మోదధ్వమ్) ఆనన్దయత (పుష్పవతీః) ప్రశస్తాని పుష్పాణి యాసాం తాః (ప్రసూవరీః) సుఖప్రసావికాః (అశ్వా ఇవ) యథా తురఙ్గాః (సజిత్వరీః) శరీరైః సహ సంయుక్తా రోగాన్ జేతుం శీలాః (వీరుధః) సోమాదీన్ (పారయిష్ణ్వః) రోగజదుఃఖేభ్యః పారం నేతుం సమర్థాః ॥౭౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయమశ్వా ఇవ సజిత్వరీర్వీరుధః పారయిష్ణ్వః పుష్పవతీః ప్రసూవరీ రోషధీః సంసేవ్య ప్రతిమోదధ్వమ్. ॥ ౭౭ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథాఽశ్వారూఢా వీరాః శత్రూన్ జిత్వా విజయం ప్రాప్యాఽఽనన్దన్తి తథా సదౌషధసేవినః పథ్యకారిణో జితేన్ద్రియా జనా ఆరోగ్యమవాప్య నిత్యం మోదన్తే.॥ ౭౭ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (అశ్వా ఇవ) అశ్వములవలె (సజిత్వరీః) శరీరముతో గలసియుండు రోగముల జయించునట్టి (వీరుధః) సోమలత మున్నగు ఓషధులను (పారయిష్ణ్వః) దుఃఖములనుండి తరింపజేయుటకు యోగ్యమైన (పుష్పవతీః) ప్రశంసనీయ పుష్పములతో నున్న (ప్రసూవరీః) సుఖములగలిగించు (ఓషధీః) ఓషధులను పొంది (ప్రతిమోదధ్వమ్) సదా ఆనందము ననుభవించుడు. ॥౭౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు ఉపమాలంకార మున్నది. అశ్వముపై స్వారియొనర్చిన వీరుడు శత్రువులను జయించి విజయమును పొంది ఆనందముగ నుండునట్లు శ్రేష్ఠ ఓషధుల సేవనము మరియు పథ్యాహారమొనర్చు జితేంద్రియుడగు కర్మిష్ఠి రోగవిముక్తుడై ఆరోగ్యముగా సదా ఆనందము ననుభవించు చుండును. ॥౭౭॥

77.O people derive happiness by the use of herbs full of blossoms and fruits, conquerors of diseases like horses, and assuagers of physical discomforts!.

౭౮. ఓషధీరితీత్యస్య భిషగృషిః, చికిత్సుర్దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః పిత్రపత్యాని పరస్పరం కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. పితాపుత్రు లెటుల పరస్పరము మెలగవలయును?

౭౮ ఓషధీరితి మాతరస్తద్వో దేవీరుప బ్రువే।

సనేయమశ్వం గాం వాసఽఆత్మానం తవ పూరుష ॥౭౮॥

ప. పా:- ఓష॑ధీః, ఇతి॑, మా॒త॒రః॒, తత్, వః॒, దే॒వీః॒, ఉప॑, బ్రు॒వే॒, స॒నేయ॑మ్, అశ్వ॑మ్, గామ్, వాసః॑, ఆ॒త్మాన॑మ్, తవ॑, పూ॒రు॒ష॒, పూరు॑షేతి॒ పురుష ॥౭౮॥

పదార్థః :-(ఓషధీః) (ఇతి) ఇవ (మాతరః) జనన్యః (తత్) కర్మ (వః) యుష్మాన్ (దేవీః) దివ్యా విదుషీః (ఉప) సమీపస్థః సన్ (బ్రువే) ఉపదిశేయమ్ (సనేయమ్) సంభజేయమ్ (అశ్వమ్) తురఙ్గాదికమ్ (గామ్) ధేన్వాదికం పృథివ్యాదికం వా (వాసః) వస్త్రాదికం నికేతనం వా (ఆత్మానమ్) జీవమ్ (తవ) (పూరుష) ప్రయత్నశీల. ॥౭౮॥

అన్వయః :-హే ఓషధీరితి దేవీర్మాతరోఽహం తనయో వస్తత్పథ్యం వచ ఉపబ్రువే. హే పూరుష సుసన్తానాఽహం మాతా తవాశ్వం గాం వాస ఆత్మానం చ సతతం సనేయమ్. ॥ ౭౮ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా యవాదయ ఓషధయః సేవితాః శరీరాణి పుష్యన్తి తథైవ జనన్యో విద్యాసుశిక్షోపదేశేనాఽపత్యాని సుపోషయేయుః యన్మాతురైశ్వర్యం తద్దాయోఽపత్యస్య యదపత్యస్వం తన్మాతురస్తి. ఏవం సర్వే సుప్రీత్యా వర్తిత్వా పరస్పరస్య సుఖాని సతతం వర్ధయేయుః.॥౭౮॥

పదార్థము :- (ఓషధీః) ఓషధుల (ఇతి) వలె సుఖదాయకములైన (దేవీః) చక్కని విదుషీమణులారా! (మాతరః) తల్లులారా! పుత్రుడనగు నేను (వః) మీకు (తత్) శ్రేష్ఠమగు పథ్యరూప కర్మలను (ఉపబ్రువే) సమీపమునకు చేరి ఉపదేశించెదను (పురుష) పురుషార్థ పరులునగు ఓ శ్రేష్ఠ సంతానమా! తల్లినగు నేను (తవ) నీయొక్క (అశ్వమ్) గుఱ్ఱములు మున్నగు (గామ్) గోవులు, పృథివి మున్నగు (వాసః) వస్త్రములు మరియు గృహాదులను (ఆత్మానమ్) జీవాత్మను నిరంతరము (సనేయమ్) సేవింతును. ॥౭౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. యవలు (గోధుమలు) మున్నగు ఓషధుల సేవనముచే శరీరము పుష్టివంతమగునట్లు తల్లి విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణ, ఉపదేశము మున్నగువానిచే తన సంతానమును పుష్టివంతమొనర్చవలెను. తల్లివద్దగల ధనమునందలి భాగము సంతానము, సంతానము వద్దగల ధనము తల్లిదండ్రులదై యుండును. ఇట్లు ఎల్లరును ప్రీతిపూర్వకముగ వర్తించినచో నిరంతరము సుఖము, ఆనందము గలుగుచుండును. ॥౭౮॥

78.O learned mother comforting like the herbs, may I speak unto thee in proximity, wholesome words. O active, virtuous son, may I, your mother, enjoy your horse, cow, land, home, clothes and soul-force!.

అ౭౯. అశ్వత్థ ఇత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యో దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః ప్రత్యహం కీదృశం విహారం కుర్య ఇత్యాహ.

మానవులు ప్రతిదినము ఎటువంటి విహారము చేయవలెను?

౭౯. అశ్వత్థే వో నిషదనం పర్ణే వో వసతిష్కృతా।

గోభాజ ఇత్ కిలాసథ యత్ సనవథ పూరుషమ్ ॥౭౯॥

ప.వి:-అశ్వత్థే, వః, నిషదనమ్, నిషదనమితి ని + సదనమ్, పర్ణే, వః, వసతిః, కృతా, గోభాజ ఇతి గో+భాజః, ఇత్, కిల, అసథ యత్, సనవథ, పూరుషమ్, పూరుషమితి పూరుషమ్॥౭౯॥

పదార్థః :-(అశ్వత్థే) శ్వః స్థాతా న స్థాతా వా వర్తతే తాదృశే దేహే (వః) యుష్మాకం జీవానామ్ (నిషదనమ్) నివాసః (పర్ణే) చలితే పత్రే (వః) యుష్మాకమ్ (వసతిః) నివాసః (కృతా) (గోభాజః) యే గాం పృథివీం భజన్తే తే (ఇత్) ఇహ (కిల) ఖలు (అసథ) భవత (యత్) యతః (సనవథ) ఓషధిదానేన సేవధ్వమ్. అత్ర వికరణద్వయమ్ (పూరుషమ్) అన్నాదినా పూర్ణం దేహమ్. ॥ ౭౯ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! ఓషధయ ఇవ యద్వోఽశ్వత్థే నిషదనం వః పర్ణే వసతిః కృతాఽస్తి తస్మాద్గోభాజః కిల పూరుషం సనవథ సుఖిన ఇదసథ ॥ ౭౯ ॥

భావార్థః:-మనుష్యైరేవం భావనీయమస్మాకం శరీరాణ్యనిత్యాని స్థితిశ్చఞ్చలాఽస్తి తస్మాచ్ఛరీరమరోగినం సంరక్ష్య ధర్మార్థకామమోక్షాణామనుష్ఠానం సద్యః కృత్వాఽనిత్యైః సాధనైర్నిత్యం మోక్షసుఖం ఖలు లబ్ధవ్యమ్. యథౌషధితృణాదీని పత్రపుష్పఫలమూలస్కన్ధశాఖాదిభిః శోభన్తే తథైవ నీరోగాణి శోభమానాని భవన్తి. ॥ ౭౯ ॥

పదార్థము :-ఓ మనుష్యులారా! ఓషధులవలె (యత్) ఏ కారణమున (వః) మీయొక్క (అశ్వత్థే) రేపటివరకుండునో, ఉండజాలదో చెప్పరావట్టి ఈ శరీరమునందు ఆత్మ (నిషదనమ్) నివాసమైయున్నది. మరియు (వః) మీయొక్క (పర్ణే) తామరాకుపైబడిన జలమువంటి చంచలమగు ఈ ప్రపంచమునందు పరమేశ్వరుడు (వసతిః) నివాసము (కృతా) చేసియున్నాడు. దీనిచే (గోభాజః) పృథివిని సేవించుచు (కిల) మాత్రమే (పురుషమే) అన్నాదులచే పూర్ణమునగు దేహముగల మానవుని (సనవథ) ఓషధులనిచ్చి సేవించుము. మరియు సుఖమును పొంది (ఇత్) ఈ జగమునందు (అసథ)సంతోషముగ నుండుము.॥౭౯॥

భావార్థము :-ఈ మన శరీరములు అనిత్యములు, స్థితులు చంచలములు అని మానవులెల్లరును తలచి శరీరములను రోగములనుండి కాపాడుకొని ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షముల సాధనము శీఘ్రముగ నొనర్చి అనిత్యమగు సాధనములచే నిత్యమగు మోక్షసుఖములను ప్రాప్తించుకొనవలెను. ఓషధులు తృణాదులు ఫల,

పుష్ప, పత్ర, స్కంధాదులు, శాఖలు మున్నగువానిచే శోభించునట్లు మానవులు రోగరహితులై శారీరకముగ శోభాయమానులు గావలెను. ॥౭౯॥

79. O souls, this unstable body like the decaying herbs is your home. God has given ye abode in this ephemeral world like water on the lotus-leaf. Enjoy this earth, nourish the body with food and medicine, and attain to happiness!.

౮౦. యత్రౌషధీరిత్యస్య భిషగృషిః, ఓషధయో దేవతాః, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః పునః సద్వైద్యసేవనం కార్యమిత్యాహ. మాటిమాటికి ఉత్తమవైద్యులను సేవించవలయును.

౮౦ యత్రౌషధీః సమగ్మత రాజానః సమితావివ।
విప్రః స ఉచ్యతే భిషగ్రక్షోహామీవచాతనః ॥౮౦॥

ప. వి:- యత్ర, ఓషధీః, సమగ్మతేతి సమ్ + అగ్మత, రాజానః సమితావివేతి సమితౌ + ఇవ, విప్రః, సః, ఉచ్యతే, భిషక్, రక్షోహేతి, రక్షః+హా, అమీవచాతన ఇత్యమీవ + చాతనః॥౮౦॥

పదార్థః :-(యత్ర) యేషు స్థలేషు (ఓషధీః) సోమాద్యాః (సమగ్మత) ప్రాప్నుత (రాజానః) క్షత్రధర్మయుక్తా వీరాః (సమితావివ) యథా సంగ్రామే తథా (విప్రః) మేధావీ (సః) (ఉచ్యతే) ఉపదిశ్యేత. లేట్ ప్రయోగోఽయమ్ (భిషక్) యో భిషజ్యతి చికిత్సతి సః. అత్ర భిషజ్ధాతోః క్విప్ (రక్షోహా) యో దుష్టానాం రోగానాం హన్తా (అమీవచాతనః) యోఽమీవాన్ రోగాన్ శాతయతి సః. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన శస్య చః. ॥౮౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యత్రౌషధీః సన్తి తా రాజానః సమితావివ సమగ్మత యో రక్షోహాఽమీవచాతనో విప్రో భిషగ్భవేత్స యుష్మాన్ ప్రత్యుచ్యత ఉచ్యేత తద్గుణాన్ ప్రకాశయేత్తాం చ సదా సేవధ్వమ్. ॥౮౦॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా సేనాపతిసుశిక్షితా రాజ్ఞో వీరపురుషాః పరమప్రయత్నేన దేశాన్తరం గత్వా శత్రూన్విజిత్య రాజ్యం ప్రాప్నువన్తి. తథా సద్వైద్యసుశిక్షితా యూయమోషధివిద్యాం ప్రాప్నుత. యస్మిన్ శుద్ధే దేశే ఓషధయః సన్తి తా విజ్ఞాయోపయుఙ్క్ధ్వమన్యేభ్యశ్చోపదిశత. ॥౮౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (యత్ర) ఏ స్థలములందు (ఓషధీః) సోమలత మున్నగు ఓషధులుత్పన్నమగునో వానిని ఎట్లు (రాజానః) రాజధర్మముతో గూడిన వీరపురుషులు(సమితావివ) యుద్ధమునందు శత్రువులతో దలపడునట్లే (సమగ్మత) పొందుచుండుడు (రక్షోహా) దుష్టరోగముల నాశకుడు (అమీవచాతనః)

వ్యాధులను తొలగించువాడు (విప్రః) బుద్ధిశాలి (భిషక్) వైద్యుడగు (సః) అతడు మీకు (ఉచ్యతే) ఓషధీగుణముల నుపదేశించవలెను మరియు ఓషధుల, తత్సంబంధ వైద్యుని సేవన మొనర్చ వలెను. ॥౮౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సేనాపతిచే సుశిక్షితులగు రాజ్యమందలి వీరపురుషులు అతిపురుషార్థముచే ఇతరదేశములకు దండెత్తివెళ్లి శత్రువులకును జయించునట్లు ఉత్తమవైద్యునిచే శిక్షితులై మీరు ఓషధవిద్యను పొందుడు. శుద్ధ ప్రదేశములందుండు ఓషధుల గుణధర్మములను మీరు చక్కగా తెలిసికొని ఉపయోగించుకొని ఇతరులకును వాని గుణధర్మములను బోధించుడు. ॥౮౦॥

80.O men go to places where there are herbs, just as kings go to the battle - fields!. The sagacious physician, the slayer of fiendish ailments and chaser of diseases, tells ye the qualities of the herbs. Take service from him and them both.

౮౧. అశ్వావతీమిత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యో దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః సదా పురుషార్థ ఉన్నేయ ఇత్యాహ. మనుష్యులు సదా పురుషార్థమును పెంచవలయును.

౮౧ అశ్వావతీꣳ సోమావతీమూర్జయన్తీముదోజసమ్।

ఆవిత్సి సర్వా ఓషధీరస్మా అరిష్టతాతయే ॥౮౧॥

ప.పా:- అశ్వావతీమ్, అశ్వావతీమిత్యశ్వ + వతీమ్, సోమావతీమ్, సోమవతీమితి సోమ + వతీమ్, ఊర్జయన్తీమ్, ఉదోజసమిత్యుత్ + ఓజసమ్, ఆ, అవిత్సి, సర్వాః, ఓషధీః, అస్మై, అరిష్టతాతయ ఇత్యరిష్ట + తాతయే ॥౮౧॥

పదార్థః :-(అశ్వావతీమ్) ప్రశస్తశుభగుణయుక్తామ్. అత్రోభయత్ర మతౌ దీర్ఘః (సోమావతీమ్) బహురస సహితామ్ (ఊర్జయన్తీమ్) బలం ప్రాపయన్తీమ్ (ఉదోజసమ్) ఉత్కృష్టం పరాక్రమమ్ (ఆ) (అవిత్సి) జానీయామ్ (సర్వాః) అఖిలాః (ఓషధీః) సోమయవాద్యాః (అస్మై) (అరిష్టతాతయే) రిష్టానాం హింసకానాం రోగాణామభావాయ. ॥౮౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథాఽహమరిష్టతాతయేఽశ్వావతీం సోమావతీముదోజసమూర్జయన్తీం మహౌషధీ మావిత్సి సర్వా ఓషధీరస్మై యూయమపి ప్రయతధ్వమ్. ॥౮౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యాణామాదిమమిదం కర్మాఽస్తి యద్రోగాణాం నిదానచికిత్సౌషధపథ్యసేవనమోషధీనాం గుణజ్ఞానం యథావదుపయోజనం చ యతో రోగనివృత్త్యా నిరన్తరం పురుషార్థోన్నతిః స్యాదితి. ॥౮౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (అరిష్టతాతయే) దుఃఖదాయక రోగములను తొలగించుటకు (అశ్వావతీమ్) ప్రశంసనీయ శుభగుణములచే గూడిన (సోమావతీమ్) అధికరసములతో గూడిన (ఉదోజసమ్) అధికపరాక్రమమును పెంచునట్టి (ఊర్జయన్తీమ్) బలమునిచ్చునట్టి ఓషధులు (ఆ) సకలవిధములుగ (సర్వాః) సమస్త (ఓషధీః) ఓషధులు (అస్మై) వాకు ఈ సుఖము నిచ్చునని (అవిత్సి) ఎరుగుదునో, అట్లే మీరును ప్రయత్నమొనర్చుడు. ॥౮౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు రోగనిదానము, చికిత్స, ఔషధము, పథ్యముల సేవనముచే వ్యాధినివారణ మొనర్చవలెను. మరియు ఓషధ గుణములను యథావతుగ ఉపయోగించుకొని రోగనివృత్తి యొనర్చుకొని పురుషార్థమును వృద్ధిపరచుకొనవలెను. ॥౮౧॥

81.May I know for the health of this patient, all medicines, efficacious in nature, full of juice, rich in nourishments, and possessing strength-gving power. May they all give me ease.

ఋగ్వే.ఉచ్ఛుష్మ ఇత్యస్య భిషగృషిః, ఓషధయో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కింనిమిత్తా ఓషధయః సన్తీత్యాహ. ఓషధులు యెందునిమిత్తమున్నవి?

ఋగ్వే ఉచ్ఛుష్మా॑ ఓష॑ధీనాం॒ గావో॑ గో॒ష్ఠాది॑వేరతే।

ధన॑ꣳ సని॒ష్యన్తీ॑నామా॒త్మానం॒ తవ॑ పూరుష ॥౮౨॥

ప.వి:-ఉత్, శుష్మాః, ఓషధీనామ్, గావః, గో॒ష్ఠాదివ, గో॒ష్ఠాదివేతి గోష్ఠాత్ + ఇవ, ఈ॒ర॒తే॒,

ధనమ్, స॒ని॒ష్యన్తీనామ్, ఆ॒త్మానమ్, తవ, పూ॒రు॒ష॒, పూ॒రు॒షేతి పురుష ॥౮౨॥

పదార్థః :-(ఉత్) (శుష్మాః) ప్రశస్తబలకారిణ్యః. శుష్మేతి బలనా.. నిఘం.౨.౯ అర్శ ఆదిత్వాదచ్ (ఓషధీనామ్) సోమయవాదీనామ్ (గావః) ధేనవః కిరణా వా (గోష్ఠాదివ) యథా స్వస్థానాత్తథా (ఈరతే) వత్సాన్ ప్రాప్నువన్తి (ధనమ్) యద్దినోతి వర్ధయతి తత్. ధనం కస్మాద్దినోతీతి సతః. నిఘం. ౩.౯ (సనిష్యన్తీనామ్) సంభజన్తీనామ్ (ఆత్మానమ్) శరీరాఽధిష్ఠాతారమ్ (తవ) (పూరుష) పురి దేహే శయాన దేహధారక వా. ॥౮౨॥

అన్వయః:-హే పూరుష! యా ధనం సనిష్యన్తీనామోషధీనాం శుష్మా గావో గోష్ఠాదివ తవాత్మానము దీరతే తాస్త్వం సేవస్వ. ॥౮౨॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథా సంపాలితా గావో దుగ్ధాదిభిః స్వవత్సాన్ మనుష్యాదీంశ్చ సంపోష్య బలయన్తి తథైవౌషధయో యుష్మాకమాత్మశరీరే సంపోష్య పరాక్రమయన్తి. యది కశ్చిదన్నాదికమౌషధం న భుఞ్జీత తర్హి క్రమశో బలవిజ్ఞానహ్రాసం ప్రాప్నుయాత్. తస్మాదేతా ఏతన్నిమిత్తాః సన్తీతి వేద్యమ్.॥82॥

పదార్థము :-(పురుష) ఓ పురుష [మానవ] శరీరమందు నిద్రించువాడా! దేహధారీ! (ధనమ్) ఐశ్వర్యమును పెంపుజేయుదానిని (సనిష్యన్తీనామ్) సేవనమొనర్చును (ఓషధీనామ్) సోమలత మరియు యవాది ఓషధుల సంబంధమున (శుష్మాః) ప్రశంసనీయ బలమునిచ్చునవియైన (గావః) గోవులు, కిరణములు (గోష్ఠాదివ) తన స్థానమునుండి లేగను లేక పృథివిని, ఔషధముల తత్వములను పొందును (తవ) నీయొక్క (ఆత్మానమ్) ఆత్మకు (ఉదీరతే) లభించిన వానినెల్లనుసేవించుము. ॥82॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! రక్షించబడిన గోవు తన క్షీరములు మున్నగువానిచే తన దూడలకు, మనుష్యులకు పుష్టి మరియు బలములను గలిగించునట్లు ఓషధులును మీ ఆత్మమరియు శరీరములను పుష్టి పరచి పరాక్రమవంతులుగ నొనర్చును. అన్నము మరియు ఓషధులను సేవించకున్న క్రమముగ బుద్ధి బలములు క్షీణించును. ఓషధులే బలబుద్ధులకు కారణములు. ॥82॥

82.O man, just as strong cows go forth from their stalls and feed their calves, so do the healing virtues of the wealth-giving medicinal herbs, used properly, strengthen thy body and soul!.

ఇష్కృతిరిత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

నుసేవితా ఓషధయః కిం కుర్వన్తీత్యాహ. నుసేవితౌషధములేమిచేయును?

83. ఇష్కృతిర్నామ వో మాతాథో యూయఀ స్థ నిష్కృతీః

సీరాః పతత్రిణీ స్థన యదామయతి నిష్కృథ ॥83॥

ప.వి:- ఇష్కృతిః, నామ, వః, మాతా, అథో ఇతి అథో, యూయమ్, స్థ, నిష్కృతీః నిష్కృతీరితి నిః+కృతీః, సీరాః, పతత్రిణీః, స్థన, యత్, ఆమయతి, నిః, కృథ ॥83॥

పదార్థః :-(ఇష్కృతిః) నిష్కృత్రీ (నామ) ప్రసిద్ధమ్ (వః) యుష్మాకమ్ (మాతా) జననీవ (అథో) యూయమ్ (స్థ) భవత (నిష్కృతీః) ప్రత్యుపకారాన్ (సీరాః) నదీః, సీరా ఇతి నదీనా.. నిఘం 1.13 (పతత్రిణీః) పతితుం గన్తుం శీలాః (స్థన) భవత (యత్) యా క్రియా (ఆమయతి) రోగయతి (నిః) నితరామ్ (కృథ) కురుత. అత్ర వికరణస్య లుక్. ॥83॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యా వ ఇష్కృతిర్మాతేవౌషధిర్నామ వర్తతే తస్యాః సేవకా ఇవౌషధీః సేవితారః స్థ పతత్రిణీః సీరాః నద్య ఇవ నిష్కృతీః సంపాదయన్తః స్థనాథో యదాఽఽమయతి తాన్నిష్కృథ ॥౮౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథా మాతాపితరౌ యుష్మాన్ సేవన్తే తథా యూయమప్యేతాన్ సేవధ్వమ్. యద్యత్కర్మ రోగానిష్కరం భవతి తత్తత్త్యజైవం సుసేవితా ఓషధయః ప్రాణినో మాతృవత్పోషయన్తి. ॥౮౩॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (యూయమ్) మీరు (వః) మీకు (ఇష్కృతిః) కార్యసిద్ధియొనర్చు (మాతా) తల్లివంటి ఓషధులు (నామ) ప్రసిద్ధమై యున్నవి. వాని సేవనమొనర్చుటను యెరుగువారు (స్థ) అగుడు. (పతత్రిణీః) ప్రవహించు (సీరాః) నదులవలె (నిష్కృతీః) ప్రత్యుపకారములను సిద్ధింపజేయు [సాధించు] వారు (స్థన) అగుడు. (అథో) ఆ పిదప (యత్) ఏక్రియ లేక ఓషధి లేక వైద్యుడు (ఆమయతి) రోగములను పెంచునో ఆతనిని (నిష్కృథ) వదలివేయుడు. ॥౮౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! తల్లిదండ్రులెట్లు మీ సేవలనొనర్చెదరో, అట్లే మీరును వారిసేవల నొనర్చుడు. రోగకారకములగు క్రియల నన్నిటిని వదలివేయుడు, ఈవిధముగ సేవించు యోషధులు తల్లివలె ప్రాణులకు పుష్టిని గలిగించును. ॥౮౩॥

63 O men, know the medicine that brings ye relief like the mother. Like flowing streams pay back the debt of gratitude. Keep afar whatever brings disease!.

౮౪. అతి విశ్వా ఇత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

కథం రోగా నివర్త్త ఇత్యాహ. రోగనివృత్తి యెటులగలుగును?

౮౪ అతి విశ్వాః పరిష్ఠా స్తేనఽఇవ వ్రజమక్రముః।

ఓషధీః ప్రాచుచ్యవుర్యత్కిం చ తన్వో రపః ॥౮౪॥

ప.విః-అతి, విశ్వాః, పరిష్ఠాః, పరిష్ఠా ఇతి పరి+స్థాః, స్తేనఇవేతి స్తేనః + ఇవః, వ్రజమ్, అక్రముః, ఓషధీః, ప్ర, అచుచ్యవుః, యత్, కిమ్, చ, తన్వః, రపః ॥౮౪॥

పదార్థః :-(అతి) (విశ్వాః) సర్వాః (పరిష్ఠాః) సర్వతః స్థితాః (స్తేన ఇవ) యథా చోరో భిత్త్యాదికం తథా (వ్రజమ్) గోస్థానమ్ (అక్రముః) క్రామ్యన్తి (ఓషధీః) సోమయవాద్యాః (ప్ర) (అచుచ్యవుః) చ్యావయ న్తి నాశయన్తి (యత్) (కిమ్) (చ) (తన్వః) (రపః) పాపఫలమివ రోగాఖ్యం దుఃఖమ్. ॥౮౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యాయం యాః పరిష్ఠా విశ్వా ఓషధీర్వ్రజం స్తేన ఇవాత్యక్రముః. యత్ కించ తన్వో రపస్తత్సర్వం ప్రాచుచ్యవుస్తా యుక్త్యోపయుక్ష్తేధ్వమ్. ॥౮౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా చోరో గోస్వామినా ధర్షితః సన్నభిరాఘాషముల్లఙ్ఘ్య పలాయతే తథైవ సదౌషధైస్తాడితా రోగా నశ్యన్తి. ॥౮౪॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (పరిష్ఠాః) అన్నివైపులందున్న (విశ్వా) సమస్త (ఓషధీః) సోమలత, యవలు మున్నగు ఓషధులు (వ్రజమ్) గోశాలయందు (స్తేన ఇవ) గోడనుకూల్చి చోరుడు ప్రవేశించునట్లు, పృథివిని పెల్లగించుకొని (అత్యక్రముః) వెళ్ళుచున్నవి (యత్) అందు (కిఞ్చ) ఏవోకొన్ని (తన్వః) శారీరక (రపః) పాపఫలమువలె రోగరూపదుఃఖములన్నవి గలవు. వానినెల్లను (ప్రాచుచ్యవుః) దొలగింపజేయు ఓషధులను తగినరీతిగా సేవించుడు. ॥౮౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందుపమాలంకార మున్నది. గోవుల నాయకుడు భయపెట్టగా గోడను దూకి [దాటి] పరుగెత్తు చోరునివలె శ్రేష్ఠౌషధములతో తాడితమై వ్యాధులు నశించి తొలగిపోగలవు. ॥౮౪॥

84.Lust as a thief steals into the cattle-fold, by breaking through the wall, so do all well-known healing plants, come out of the earth tearing it asunder, and drive out from the body whatever malady there is.

౮౫. యదిమా ఇత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౮౫ యదిమా వాజయన్నహమోషధీర్హస్త ఆదధే।

ఆత్మా యక్ష్మస్య నశ్యతి పురా జీవగృభో యథా॥౮౫॥

ప. విః-యత్, ఇమాః, వాజయన్, అహమ్, ఓషధీః, హస్తే, ఆదధ ఇత్యా + దధే, ఆత్మా, యక్ష్మస్య, నశ్యతి, పురా, జీవగృభ ఇతి జీవ + గృభః, యథా ॥౮౫॥

పదార్థః :-(యత్) యాః (ఇమాః) (వాజయన్) ప్రాపయన్ (అహమ్) (ఓషధీః) (హస్తే) (ఆదధే) (ఆత్మా) తత్త్వమూలమ్ (యక్ష్మస్య) క్షయస్య రాజరోగస్య (నశ్యతి) (పురా) పూర్వమ్ (జీవగృభః) యో జీవం గృహ్ణాతి తస్య వ్యాధేః (యథా) యేన ప్రకారేణ. ॥౮౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా పురా వాజయన్నహం యదిమా ఓషధీర్హస్త ఆదధే యాభ్యో జీవగృభో యక్ష్మస్యాత్మా నశ్యతి తాః సద్యుక్త్యోపయుఞ్జతామ్. ॥౮౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యైః సుహస్తక్రియయౌషధీః సంపాద్య యథాక్రమము పయోజ్య యక్ష్మాదిరోగాన్నివార్య నిత్యమానన్దాయ ప్రయతితవ్యమ్. ॥౮౫॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (యథా) ఏవిధముగ (పురా) పూర్వకాలమందు (వాజయన్) ప్రాప్తించుకొనుచు (అహమ్) నేను (యత్) ఏ (ఇమాః) ఇట్టి (ఓషధీః) ఓషధులను (హస్తే) చేతియందు (ఆదధే) ధరించుచున్నానో, వేనిచే (జీవగృభః) జీవుని ఆక్రమించుకొనివవ్యాధి (యక్ష్మస్య) క్షయ మను రాజరోగముయొక్క (ఆత్మా) మూలతత్వము (నశ్యతి) నష్టమైపోవునో, అట్టి శ్రేష్ఠమగు యుక్తుంచే [శ్రేష్ఠౌషధములచే] వ్యాధులను దొలగించుకొనుడు. ॥౮౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. చక్కని హస్తలాఘవముతో ఔషధములను సిద్ధమొనర్చి ఉత్తమోత్తమవిధిగా ఉపయోగించి క్షయ మున్నగు భయంకర రోగములను నివృత్తిచేసి ఆనందమునకై ప్రయత్నమొనర్చుట మానవులకు యోగ్యమైయున్నది. ॥౮౫॥

85.When I, obtaining them beforehand, hold these medicinal herbs within my hand, the root of life-killing disease like tuberculosis disappears.

౫౬౯. యస్యౌషధీరిత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

యథాయోగ్యం సేవితమౌషధం రోగాన్కథం నో నాశయేయు రిత్యాహ.

చక్కగా సేవించబడిన ఓషధులు రోగముల నెందుకు నాశనమొనర్చదు?

౫౬౯ యస్యౌషధీః ప్రసర్పథాఙ్గమఙ్గం పరుష్పరుః।

తతో యక్ష్మం విబాధధ్వ ఉగ్రో మధ్యమశీరివ ॥౮౬॥

ప.వి:-యస్య, ఓషధీః, ప్రసర్పథేతి ప్ర+సర్పథ, అఙ్గమఙ్గమిత్యఙ్గమ్+అఙ్గమ్, పరుష్పరుః, పరుః పరురితి పరుః+పరుః,తతః, యక్ష్మమ్, వి, బాధధ్వే, ఉగ్రః, మధ్యమశీరివేతి, మధ్యమశీః + ఇవ ॥౮౬॥

పదార్థః :-(యస్య) (ఓషధీః) (ప్రసర్పథ) (అఙ్గమఙ్గమ్) ప్రత్యవయవమ్ (పరుష్పరుః) మర్మమర్మ (తతః) (యక్ష్మమ్) (వి) (బాధధ్వే) (ఉగ్రః) (మధ్యమశీరివ) యో మధ్యమాని మర్మాణి శృణాతీవ. ॥౮౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః యూయం యస్యాఙ్గమఙ్గం పరుష్పరుః ప్రతి వర్తమానం ఉగ్రో యక్ష్మం మధ్యమశీరివ విబాధధ్వే. తత ఓషధీః ప్రసర్పథ విజానీత తాన్వయం సేవేమహి. ॥౮౬॥

భావార్థః :- యది శాస్త్రానుసారేణౌషధాని సేవేరంస్తర్హ్యఙ్గాద్రోగాన్నిఃసార్యాఽరోగినో భవన్తి. ॥౮౬॥

పదార్థము :- మానవులారా! మీరు (యస్య) ఎవని (అఙ్గమఙ్గమ్) సకలావయవములయందు మరియు (పరుష్పరుః) ప్రతిమర్మస్థానములందునుగల (ఉగ్రః) తీవ్రమగు (యక్ష్మమ్) క్షయరోగము (మధ్యమశీరివ) మధ్యనగల మర్మస్థానములను ఛేదించుచున్నదో దానిని (విబాధధ్వే) విశేషించి తొలగించుము (తతః) ఆ తరువాత (ఓషధీః) ఔషధములను (ప్రసర్పథ) పొందుము. ॥౮౬॥

భావార్థము :- శాస్త్రోక్తముగ ఓషధులను సేవించినచో సకలావయవములనుండి రోగములు తొలగి మానవులు సుఖవంతులై యుండగలరు. ॥౮౬॥

86.O medicines, when ye creep in a patient part by part, joint by joint, ye destroy his pulmonary disease, as a strong man destroys the delicate bodily parts of the foe!.

౬౦౦. సాకమిత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యో దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

కథం కథం రోగా విహన్తవ్యా ఇత్యాహ. వ్యాధుల నెట్లెట్లు నాశనమొనర్చవలయును?

౬౦౦ సాకం యక్ష్మ ప్ర పత చాషేణ కికిదీవినా।

సాకం వాతస్య ధ్రాజ్యా సాకం నశ్య నిహాకయా ॥౮౭॥

ప.విః- సాకమ్, యక్ష్మ, ప్ర, పత, చాషేణ, కికిదీవినా, సాకమ్, వాతస్య, ధ్రాజ్యా, సాకమ్, నశ్య, నిహాకయేతి ని + హాకయా ॥౮౭॥

పదార్థః :- (సాకమ్) సహ (యక్ష్మ) రాజరోగః (ప్ర) (పత) ప్రపాతయ (చాషేణ) భక్షణేన (కికిదీవినా) కిం కిం జ్ఞానం దీవ్యతి దదాతి యస్తేన, 'కి జ్ఞాన' ఇత్యస్మాదౌణాదికే సన్వతి డౌ కృతే. కికిస్తదుపపదాద్దివుధాతో రౌణాదికః కిన్ప్రత్యయో బాహులకాద్దీర్ఘశ్చ (సాకమ్) (వాతస్య) వాయోః (ధ్రాజ్యా) గత్యా (సాకమ్) (నశ్య) నశ్యేత్. అత్ర వ్యత్యయః (నిహాకయా) నితరాం హాతుం యోగ్యయా పీడయా. ॥౮౭॥

అన్వయః :- హే చికిత్సక విద్వన్ కికిదీవినా చాషేణ సాకం యక్ష్మ ప్రపత యథా తస్య వాతస్య ధ్రాజ్యా సాకమయం నశ్య నిహాకయా సాకం దూరీభవేత్తదర్థం ప్రయతస్వ. ॥౮౭॥

భావార్థః:-మనుష్యైరౌషధసేవనప్రాణాయామవ్యాయామైః రోగాన్ విహత్య సుఖేన వర్తితవ్యమ్.॥౮౭॥

పదార్థము :-ఓ వైద్యవిద్వాంసా! (కికిదీవినా) జ్ఞానవృద్ధిని గలిగించు (చాషేణ) ఆహారముచే (సాకమ్) ఓషధీయుక్త పదార్థములతో (యక్ష్మ) క్షయ [రాజరోగము] (ప్రపత) తొలగిపోవును (వాతస్య) వాయువు (ధ్రాజ్యా) పీచుట (సాకమ్) తోగూడ (నశ్య) నశించి (నిహాకయా) వదలించుకొనదగిన నిరంతర పీడలతో (సాకమ్) దూరమగుటకు ప్రయత్నించుము. ॥౮౭॥

భావార్థము :-ఓషధీ సేవనము, యోగాభ్యాసము, వ్యాయామములచే రోగములను తొలగించుకొనుచు సుఖముగనుండుట మానవులకు యోగ్యము. ॥౮౭॥

87.O physician, try to extirpate tuberculosis through well -regulated nourishing diet, through control of breath (Pranayam) and through medicines which fully relieve the patient of its pain!.

౬౦౧. అన్యా వ ఇత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

యుక్త్యా సంమేలితా ఓషధయో రోగనాశికా జాయన్త ఇత్యాహ.

యుక్తియుక్తముగా సమ్మిళితములైన ఓషధులు రోగములను నాశనమొనర్చును.

౬౦౧ అన్యా వో॒ఽ అ॒న్యామ॑వత్వ॒న్యాన్యస్యా॒ఽ ఉపా॑వత।

తాః సర్వాః సంవిదా॒నా॒ ఇదం మే॒ ప్రావ॑తా॒ వచః ॥౮౮॥

ప.వి:-అ॒న్యా, వః, అ॒న్యామ్, అ॒వ॒తు, అ॒న్యా, అ॒న్యస్యాః, ఉప, అ॒వ॒త, తాః, సర్వాః, సం॒వి॒దా॒నా ఇతి సమ్ + వి॒దా॒నాః, ఇ॒దమ్, మే॒, ప్ర, అ॒వ॒త, వచః ॥౮౮॥

పదార్థః :-(అన్యా) భిన్నా (వః) యుష్మాన్ (అన్యామ్) (అవతు) రక్షతు (అన్యా) (అన్యస్యాః) (ఉప) (అవత) (తాః) (సర్వాః) (సంవిదానాః) పరస్పరం సంవాదం కుర్వాణాః (ఇదమ్) (మే) మమ (ప్ర) (అవత) అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (వచః). ॥౮౮॥

అన్వయః :-హే స్త్రియః! సంవిదానా యూయమిదం మే వచః ప్రావత తాస్సర్వా ఓషధీరన్యా అన్యస్యా ఇవోపావత. యథాఽన్యాఽన్యాం రక్షతి తథా వోఽధ్యాపికాఽవతు.॥౮౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సద్వ్రతాః స్త్రియోఽన్యా అన్యస్యారక్షణం కుర్వన్తి తథైవానుకూల్యేన సంమిలితా ఓషధయః సర్వేభ్యో రోగేభ్యో రక్షన్తి. హే స్త్రియో! యూయమోషధి విద్యాయై పరస్పరం సంవదధ్వమ్. ॥౮౮॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీలారా! (సంవిదానాః) పరస్పరము సంవాదమొనర్చుచు మీరు (మే) నాయొక్క (ఇదమ్) ఈ (వచః) వచనములను (ప్రావత) పాలించుడు (తాః) అట్టి (సర్వాః) ఓషధుల (అన్యాః) ఇతర (అన్యస్యాః) ఇతరములను రక్షించుపగిది (ఉపావత) సమీపమ్మలై రక్షించుడు. ఎట్లన (అన్యా) ఇతర (అన్యామ్) ఇతరములను రక్షించునట్లు (వః) మీకు విద్యలను గరపునట్టి మహిళ (అవతు) మిమ్ముర్రక్షించుగాక! ॥౮౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శ్రేష్ఠ నియమములుగల స్త్రీలు పరస్పరము రక్షించుకొనునట్లు ఉచితరీతిని గలుపుకొనిన ఓషధులు సకల రోగములనుండి రక్షించును. ఓ మహిళారత్నములారా! మీరు ఓషధీవిద్యలకొరకు పరస్పరము సంవాద మొనర్చుకొనుడు. ॥౮౮॥

88.O women discussing together the merits of the qualities of medicines, follow these words of mine, that all medicines help each other. Just as one helps the other, so should your teachress protect you!.

౮౯.యా ఇత్యస్య భిషగృషిః వైద్యా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

రోగనివారణార్థా ఏవౌషధయ ఈశ్వరేణ నిర్మితా ఇత్యాహ.

రోగనివారణకొరకే ఈశ్వరుడు ఓషధులను రచించెను.

౮౯ యాః ఫలినీర్యాఽఅఫలాఽఅపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః।

బృహస్పతిప్రసూతాస్తా నో ముఞ్చన్త్వꣳహసః॥౮౯॥

ప.వి:-యాః, ఫలినీః,యాః, అఫలాః, అపుష్పాః, యాః, చ, పుష్పిణీః, బృహస్పతిప్రసూతా ఇతి బృహస్పతి + ప్రసూతాః, తాః వః, ముఞ్చన్తు, అꣳహసః॥౮౯॥

పదార్థః :-(యాః) ఫలినీః బహుఫలాః (యాః) (అఫలాః) అవిద్యమానఫలాః (అపుష్పాః) పుష్పరహితాః(యాః)(చ)(పుష్పిణీః) బహుపుష్పాః (బృహస్పతిప్రసూతాః) బృహతాం పతినేశ్వరేణోత్పాదితాః (తాః) (నః) అస్మాన్ (ముఞ్చన్తు) మోచయన్తు (అంహసః) రోగజన్యదుఃఖాత్. ॥౮౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యాః ఫలినీర్యా అఫలా యా అపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీర్బృహస్పతి ప్రసూతా ఓషధయో నోఽంహసో యథా ముఞ్చన్తు తా యుష్మానపి మోచయన్తు. ॥౮౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యా ఈశ్వరేణ సర్వేషాం ప్రాణినాం జీవనాయ రోగనివారణాయ చౌషధయో నిర్మితాః, తాభ్యో వైద్యకశాస్త్రోక్తోపయోగేన సర్వాన్ రోగాన్ హత్వా పాపాచారాద్దూరే స్థిత్వా ధర్మే నిత్యం ప్రవర్తితవ్యమ్. ॥౮౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యాః) ఏవి (ఫలినీః) అధిక ఫలములు గలవియో (యాః) ఏవి (అఫలాః) ఫలములులేనివో (యాః) ఏవి (అపుష్పాః) పుష్పరహితములో (చ) మరియు వేవి (పుష్పిణీః) పుష్పములతో నిండియున్నవో (బృహస్పతి ప్రసూతాః) వేదవాణుల స్వామియగు పరమేశ్వరు డుత్పన్నమొనర్చిన ఓషధులు (నః) మమ్ము (అంహసః) దుఃఖదాయకములగు రోగములనుండి ఏవిధముగ (ముఞ్చన్తు) విముక్తపరచునో అట్లు (తాః) అవి మిమ్ములను వ్యాధులనుండి విడిపించుగాక! ౮౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. పరమేశ్వరుడు సకలప్రాణుల దీర్ఘజీవనముకొరకు, రోగనివృత్తికొరకు ఓషధులను సృష్టించినాడు. వానిని వైద్యశాస్త్రములందు చెప్పిన విధానములచే సర్వరోగములను నివృత్తి జేసికొనుట మరియు పాపములకు దూరముగనుండి ధర్మమునందు సర్వదాప్రవృత్తులై యుండుట మానవులకు యోగ్యమైయున్నది. ౮౯॥

89.Let fruitful and fruitless herbs, those that blossom and the blossomless, created by God, relieve us from disease.

౯౦.ముఞ్చన్తు మేత్యస్య భిషగృషిః, వైద్యా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః,గాన్ధారః స్వరః.

కిం కిమౌషధం కస్మాత్కస్మాన్ముఞ్చతీత్యాహ. ఏ యే ఓషధులేయే వ్యాధులను విడిపించుచున్నవి?

౯౦ ముఞ్చన్తు మా శపథ్యాదథో వరుణ్యాదుత।

అథో యమస్య పడ్వీశాత్సర్వస్మాద్ దేవకిల్బిషాత్ ॥౯౦॥

ప.విః-ముఞ్చన్తు, మా, శపథ్యాత్, అథో ఇ- త్యథో, వరుణ్యాత్, ఉత, అథో ఇ- త్యథో, యమస్య, పడ్వీశాత్, సర్వస్మాత్, దేవకిల్బిషాదితి దేవ + కిల్బిషాత్ ॥౯౦॥

పదార్థః:-(ముఞ్చన్తు) పృథక్కుర్వన్తు (మా) మామ్ (శపథ్యాత్) శపథే భవాత్ కర్మణః (అథో) (వరుణ్యాత్) వరుణేషు వరేషు భవాదపరాధాత్ (ఉత) అపి (అథో) (యమస్య) న్యాయాధీశస్య (పడ్వీశాత్) న్యాయవిరోధాచరణాత్ (సర్వస్మాత్) (దేవకిల్బిషాత్) దేవేషు విద్వత్స్వపరాధకరణాత్.॥౯౦॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో! భవన్తో యథౌషధయో రోగాత్పృథగ్రక్షన్తి తథా శపథ్యాదథో వరుణ్యాదథో యమస్య పడ్వీశాదుత సర్వస్మాద్దేవకిల్బిషాన్మా ముఞ్చన్తు పృథగ్రక్షన్తు తథా యుష్మానపి రోగేభ్యో ముఞ్చన్తు.॥౯౦॥

భావార్థః :-అత్రవాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైః ప్రమాదకార్యౌషధం విహాయాన్యద్భోక్తవ్యం న కదాచిచ్ఛపథః కార్యః శ్రేష్ఠాపరాధాన్న్యాయవిరోధాత్పాపాచరణా విద్వద్భిర్విషయాత్పృథగ్భూత్వాఽను కూల్యేన వర్తితవ్యమితి. ॥౯౦॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మహౌషధములు రోగములనుండి విముక్తి గలిగించునట్లు మీరు (శపథ్యాత్) శపథ సంబంధ కర్మల (అథో) మరియు (వరుణ్యాత్) శ్రేష్ఠులయెడ జరిగిన అపరాధములనుండి (అథో) దీని తరువాత (యమస్య) న్యాయాధీశుని (పడ్వీశాత్) న్యాయవిరుద్ధమైన ఆచరణముచే (ఉత) మరియు (సర్వస్మాత్) సమస్త (దేవకిల్బిషాత్) విద్వాంసులయెడ జరుగు అపరాధములనుండి (మా) నన్ను (ముఞ్చన్తు) వేరుగానుంచి మీరును వేరుగానుండుడు. ౯౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెల్లరును ప్రమాదకారక పదార్థముల యుపయోగమును వదలి ఇతర శ్రేష్ఠపదార్థములను భుజించవలెను. ఎప్పుడును శపథము, శ్రేష్ఠులయెడ అపరాధము, న్యాయమునకు వ్యతిరేకము (విరుద్ధము) మూర్ఖులవలె ఈర్ష్యను చేయువలదు. ౯౦॥

90.O learned persons, just as medicines relieve me from sickness, so should ye, relieve me from the curse's evil, the offence committed towards the virtuous, violation of the orders of the ruler, and the entire sin against the sages!.

౬౦౪. అవపతన్తీరిత్యస్య వరుణ ఋషిః, వైద్యా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అధ్యాపకాః సర్వేభ్య ఉత్తమౌషధివిజ్ఞానం కారయేయురిత్యాహ.

అధ్యాపకులు అందఱికి ఉత్తమౌషధముల పరిచయ మొనర్చవలయును.

౬౦౪ అవపతన్తీరవదన్దివ ఓషధయస్పరి।

యం జీవమశ్నవామహై న స రిష్యాతి పూరుషః ॥౯౧॥

ప.వి:- అవపతన్తీరిత్యవ + పతన్తీః, అవదన్, దివః, ఓషధయః, పరి, యమ్, జీవమ్, అశ్నవామహై, న, సః, రిష్యాతి, పూరుషః, పూరుష ఇతి పూరుషః॥౯౧॥

పదార్థః :- (అవపతన్తీః) అధ ఆగచ్ఛన్తీః (అవదన్) ఉపదిశన్తు (దివః) ప్రకాశాత్ (ఓషధయః) సోమాద్యాః (పరి) సర్వతః (యమ్) (జీవమ్) ప్రాణధారకమ్ (అశ్నవామహై) ప్రాప్నుయామ (న) నిషేధే (సః) (రిష్యాతి) రోగైర్హింసితో భవేత్ (పూరుషః) పుమాన్.౯౧॥

అన్వయః :- వయం యా దివోఽవపతన్తీరోషధయః సన్తి యా విద్వాంసః సర్వవదన్ యాభ్యో యం జీవమశ్నవామహై తాః సంసేవ్య స పూరుషో న రిష్యాతి కదాచిద్రోగైర్హింసితో న భవేత్. ౯౧॥

భావార్థః - విద్వాంసోఽఖిలేభ్యో మనుష్యేభ్యో దివ్యౌషధీనాం విద్యాం ప్రదద్యుః యతోఽలం జీవనం సర్వే ప్రాప్నుయుః. ఏతా ఓషధీః కేనాపి కదాచిన్నైవ వినాశనీయాః. ౯౧॥

పదార్థము :- మాకు ఏ (దివః) ప్రకాశమునుండి (అవపతన్తీ) క్రిందకు వచ్చుచున్న (ఓషధయః) సోమలత మున్నగు ఓషధులను గూర్చి విద్వాంసులు (పర్యవదన్) అన్నివైపులనుండి ఉపదేశించుచున్నారో, వేనిచే మేము (యమ్) ఏ (జీవమ్) ప్రాణధారణమును (అశ్నవామహై) ప్రాప్తించుకొనుచున్నామో (సః) అట్టి (పూరుషః) మనుష్యులు (న) ఎప్పుడును (రిష్యతి) రోగముంచే నష్టపడకుందురు. ॥౯౧॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు మానవులెల్లరకు దివ్యౌషధ విద్యను ఉపదేశించవలెను. అందువల్ల ఎల్లరును పూర్ణాయువును పొందగలరు. ఈ యోషధులను ఎవ్వరును, ఎప్పుడును నష్టపరచరాదు. ॥౯౧॥

91. The learned talk about the medicines, that like the rays emanating from the sun, come from and experienced physician. No disease shall attack the man, whom, while he liveth, these pervade.

౬౦౨. యా ఓషధీరిత్యస్య వరుణ ఋషిః, వైద్యా దేవతాః విచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

స్త్రీభిరవశ్యమోషధివిద్యా గ్రాహ్యా ఇత్యాహ. స్త్రీ లవశ్యముగ ఓషధివిద్యను గ్రహించవలెను.

౬౦౨ యా ఓషధీః సోమరాజ్ఞీర్బహ్వీః శతవిచక్షణాః।
తాసామసి త్వముత్తమారం కామాయ శం హృదే ॥౯౨॥

ప.వి:- యాః, ఓషధీః, సోమరాజ్ఞీరితి సోమ + రాజ్ఞీః, బహ్వీః, శతవిచక్షణా ఇతి శత - వి + చక్షణాః, తాసామ్, అసి, త్వమ్, ఉత్తమేత్యుత్ + తమా, అరమ్, కామాయ, శమ్, హృదే ॥౯౨॥

పదార్థః:- (యాః) (ఓషధీః) (సోమరాజ్ఞీః) సోమో రాజా యాసాం తాః (బహ్వీః) (శతవిచక్షణాః) శతమసంఖ్యా విచక్షణా గుణా యాసు తాః (తాసామ్) (అసి) (త్వమ్) (ఉత్తమా) (అరమ్) అలమ్ (కామాయ) ఇచ్ఛాసిద్ధయే (శమ్) కల్యాణకారిణీ (హృదే) హృదయాయ. ॥౯౨॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యతస్త్వం యాః శతవిచక్షణా బహ్వీః సోమరాజ్ఞీరోషధీః సన్తి తాసాముత్తమా విదుష్యసి తస్మాత్త్వం హృదేఽరం కామాయ భవితుమర్హసి! ॥౯౨॥

భావార్థః :- స్త్రీభిరవశ్యమోషధివిద్యా గ్రాహ్యా నైతామన్తరా పూర్ణం కామసుఖం లబ్ధుం శక్యమ్. రోగాన్ని వర్తయితుం చ. ॥౯౨॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! (త్వమ్) నీవు (యాః) ఏ (శతవిచక్షణాః) అసంఖ్యాక

శుభగుణములతో గూడిన (బహ్వీః) అధిక (సోమరాజ్ఞీః) రాజావలియున్న సోమలత, అనగా సర్వోత్తమమైన (ఓషధీః) ఓషధియై యున్నదో (తాసామ్) వాని విషయమున (ఉత్తమా) ఉత్తమ విద్యావతివై (అసి) యున్నావు. దీనిచే (శమ్) కల్యాణకారిణి (హృదే) హృదయమునకు (అరమ్) సమర్థవంతము (కామాయ) ఇచ్ఛాపూర్తికి యోగ్యమైయున్నది. దానిని గూర్చి మాకొరకు ఉపదేశించుము. ॥౯౨॥

భావార్థము :- స్త్రీలు ఓషధీవిద్యను అవశ్యముగ పొందవలెను. ఏలన ఇదిలేకున్న పూర్ణకామితములు, సుఖప్రాప్తి, రోగనివృత్తి ఎప్పుడును గలుగజాలదు. ॥౯౨॥

92.O womna, thou knowest fully all the herbs, whose King is Soma, and which possess innumerable healing properties. Thou art most advanced in their knowledge, prompt for the fulfilment of wishes, and sweet to the heart!.

౯౩. యా ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, వైద్యో దేవతా విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కథం సన్తానోత్పత్తిః కార్యేత్యాహ. ఎట్టి సంతానము నెటుల ఉత్పన్నమొనర్పవలెను?

౯౩ యా౨ ఓషధీః సోమరాజ్ఞీర్విష్ఠితాః పృథివీమను।

బృహస్పతిప్రసూతా౨ అస్యై సందత్త వీర్యమ్ ॥౯౩॥

ప.వి:- యాః, ఓషధీః, సోమరాజ్ఞీరితి సోమ+రాజ్ఞీః, విష్ఠితాః, విష్ఠితా ఇతి వి+స్థితాః, పృథివీమ్, అను, బృహస్పతిప్రసూతా ఇతి బృహస్పతి + ప్రసూతాః, అస్యై, సమ్, దత్త, వీర్యమ్॥౯౩॥

పదార్థః :- (యాః) (ఓషధీః) ఓషధ్యః (సోమరాజ్ఞీః) సోమప్రముఖాః (విష్ఠితాః) విశేషేణ స్థితాః (పృథివీమ్) (అను) (బృహస్పతిప్రసూతాః) బృహతః కారణస్య పాలకస్యేశ్వరస్య నిర్మాణాదుత్పన్నాః (అస్యై) పత్న్యై (సమ్) (దత్త) వీర్యమ్. ॥౯౩॥

అన్వయః:- హే వివాహిత పురుషః యాః సోమరాజ్ఞీ ర్బృహస్పతిప్రసూతా ఓషధీః పృథివీమను విష్ఠితాః సన్తి తాభ్యోऽస్యై వీర్యం దేహి. హే విద్వాంసో! యాయమేతాసాం విజ్ఞానం సర్వేభ్యః సందత్త.॥౯౩॥

భావార్థః :- స్త్రీపురుషాభ్యాం మహౌషధీః సంసేవ్య సునియమేన గర్భాధానమనుధేయమ్ ఓషధివిజ్ఞానం విద్వద్భ్యః సంగ్రాహ్యమ్. ॥౯౩॥

పదార్థము :- ఓ వివాహితుడా! (యాః) ఏ (సోమరాజ్ఞీః) ఉత్తమమైన సోమలతను (బృహస్పతి

(ప్రమూతాః) మహాత్కారణరక్షకుడగు పరమేశ్వరుని సృష్టియందుత్పన్నమైన (ఓషధీః) ఓషధులు (పృథివీమ్) భూమి (అను) పైన (విష్ఠితాః) విశేషించి స్థిరమైయున్న వానినుండి (అస్యై) ఈ స్త్రీకొరకు (వీర్యమ్) బీజదానమొనర్చుము. ఓ విద్వాంసులారా! మీ రీ యోషధుల విజ్ఞానము సర్వమానవులకొరకు (సందత్త) ఉత్తమరీతిలో నివ్వుచుండుడు. ॥౯౩॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషులు మహామహౌషధములను సేవించి గర్భధారణము మరియు చక్కని నియమములోగూడ ఉత్తమ సంతానమును ప్రాప్తించుకొనుటకు విద్వాంసులద్వారా ఓషధీ విజ్ఞానమును పొందవలయును. ॥౯౩॥

93. O married man, God has created the various herbs, whose king is Soma, that overspread the earth. With their aid. Grant semen for this woman, and spread the knowledge of these medicines unto all!.

౯౪. యాశ్చేదమిత్యస్య వరుణ ఋషిః, భిషగ్ దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

శుద్ధేభ్యో దేశేభ్య ఓషధయః సంగ్రాహ్యా ఇత్యాహ. శుద్ధస్థలములనుండియే ఓషధులను గ్రహించవలెను.

౯౪ యాశ్చేదముపశృణ్వన్తి యాశ్చ దూరం పరాగతాః।

సర్వాః సంగత్య వీరుధోఽస్యై సందత్త వీర్యమ్ ॥౯౪॥

ప.వి:- యాః, చ, ఇదమ్, ఉపశృణ్వన్తీత్యుప + శృణ్వన్తి, యాః, చ, దూరమ్, పరాగతా ఇతి పరా + గతాః, సర్వాః, సంగత్యేతి సమ్ + గత్య, వీరుధః, అస్యై, సమ్, దత్త, వీర్యమ్ ॥౯౪॥

పదార్థః :-(యాః) (చ) విదితాః (ఇదమ్) (ఉపశృణ్వన్తి) (యాః) (చ) సమీపస్థాః (దూరమ్) (పరాగతాః) (సర్వాః) (సంగత్య) ఏకీభూత్వా (వీరుధః) వృక్షప్రభృతయః (అస్యై) ప్రజాయై (సమ్) (దత్త) (వీర్యమ్) పరాక్రమమ్. ॥౯౪॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో! భవన్తో యాశ్చోపశృణ్వన్తి యాశ్చ దూరం పరాగతాస్తాః సర్వా వీరుధః సంగత్యేదం వీర్యం ప్రపాద్నువన్తి తాసాం విజ్ఞానమస్యై కన్యాయై సందత్త. ॥౯౪॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యా ఓషధయో దూరసమీపస్థా రోగాపహారిణ్యో బలకారిణ్యః శ్రూయన్తే తా ఉపయుజ్యారోగిణో భవత. ॥౯౪॥

పదార్థము :- విద్వాంసులారా! (యాః) ఏవి (చ) విదితమైనవియో మరియు వేనిని (ఉపశృణ్వన్తి) వినుచుందురో (యాః) ఏవి (చ) సమీపములో మరియు వేవి (దూరమ్) దూరదేశములందు (పరాగతాః)

లభించగలవో, అట్టి (సర్వాః) సమస్త (వీరుధః) వృక్షములు మున్నగు ఓషధులను (సంగత్య) చక్కగా కూర్చుకొని (ఇదమ్) ఈ (వీర్యమ్) శరీరపరాక్రమమును, వైద్యులు సిద్ధపరచిన ఓషధీ విజ్ఞానము ద్వారా (అస్యై) ఈ కన్యకు (సందత్త) చక్కగానీయుడు. ॥౯౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ యే ఓషధులు, దూరప్రదేశమందునను, సమీప ప్రదేశములందును వానిని రోగరహితములని యెరిగినప్పుడు మీరు వానిని సంగ్రహించుకొని సిద్ధపరచుకొని ఉపయోగపరచుకొని రోగరహితులై సుఖవంతముగ నుండుడు. ॥౯౪॥

94.O learned persons, collect all medicinal herbs, which are known to ye, and which ye hear of, which are near at hand, or are found at a distance. Advance the strength of the body with their use, and impart their knowledge to this girl!.

౬౦౮.మా వ ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, వైద్యా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కేవాప్యోషధయో నైవ ప్రోపనీయా ఇత్యాహ. ఎవరును ఓషధులకు హానిని గలిగించకూడదు.

౬౦౮ మా వో॑ రిషత్ఖని॒తా యస్మై॑ చా॒హం ఖనా॑మి వః।
ద్వి॒పాచ్చతు॑ష్పా॒ద॒స్మాక॒ꣳ సర్వ॑మ॒స్త్వనా॒తు॒రమ్ ॥౯౫॥

ప.వి:- మా, వః, రి॒షత్, ఖ॒ని॒తా, యస్మై చ॒, అ॒హమ్, ఖనా॑మి, వః, ద్వి॒పాదితి, ద్వి + పాత్, చతుష్పాత్, చతుః పా॒ది॒తి, చతుః+పాత్, అ॒స్మాకమ్, సర్వమ్, అ॒స్తు, అ॒నా॒తు॒రమ్॥౯౫॥

పదార్థః :- (మా)(వః) యుష్మాన్ (రిషత్) హింస్యాత్ (ఖనితా)(యస్మై) ప్రయోజనాయ (చ) (అహమ్) (ఖనామి) ఉత్పాటయామి (వః) యుష్మాకమ్ (ద్విపాత్) మనుష్యాది (చతుష్పాత్) గవాది (అస్మాకమ్) (సర్వమ్) (అస్తు) భవతు (అనాతురమ్) రోగేణాతురతారహితమ్. ॥౯౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! అహం యస్మై యామోషధీం ఖనామి సా ఖనితా సతీ వో యుష్మాన్ మా రిష్యత్. యతో వోఽస్మాకం చ సర్వం ద్విపాచ్చతుష్పాదనాతురమస్తు. ॥౯౫॥

భావార్థః :- య ఓషధీః ఖనేత్స తా నిర్బీజా న కుర్యాత్. యావత్ ప్రయోజనం తావదాదాయ ప్రత్యహం రోగాన్నివారయేదోషధిసన్తతిం చ వర్ధయేత్, యేన సర్వే ప్రాణినో రోగకష్టమప్రాప్య సుఖినః స్యుః॥౯౫ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (అహమ్) నేను (యస్మై) ఏ ప్రయోజనార్థము ఓషధులను (ఖనామి) త్రవ్వి తీయుచున్నానో యవి (ఖనితా) త్రవ్వబడి (వః) మీకు (మారిషత్) దుఃఖముల గలిగించకుండుగాక!

దేనిచే (వః) మీయొక్క (చ) మరియు (అస్మాకమ్) మాయొక్క (ద్విపాత్) రెండుపాదములు గల మనుష్యులు మరియు (చతుష్పాత్) గోవులు మున్నగునవి (సర్వమ్) సకలప్రజలు యా ఓషధులచే (అనాతురమ్) రోగములనుండి దుఃఖ రహితులు (అస్తు) అగుదురుగాక! ॥౯౫॥

భావార్థము :- మనుష్యులు ఓషధులనుత్రవ్వునప్పుడు వానివ్రేళ్లను నాశనపరచవలదు. ప్రయోజనమున్నంత మేరకే వానినిగ్రహించి రోగములను తొలగించవలెను. ఓషధీ పరంపరను వృద్ధిపరచు చుండవలెను. దానివల్ల సకల ప్రాణులు రోగములనుండి దుఃఖవిముక్తులై సుఖముననుభవింతురు. ॥౯౫॥

95.May not the herb I dig for some purpose, harm you. while being dug. May our and your dipeds and quadrupeds be free from disease by its use.

౬౦౯. ఓషధయ ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, వైద్యా దేవతాః, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కిం కృత్వౌషధివిజ్ఞానం వర్ధేతేత్యాహ. ఏమి చేసినచో ఓషధుల విజ్ఞానము వృద్ధియగును?

౬౦౯ ఓషధయః సమువదన్త సోమేన సహ రాజ్ఞా।

యస్మై కృణోతి బ్రాహ్మణస్తꣳరాజన్ పారయామసి ॥౯౬॥

ప. వి:- ఓషధయః, సమ్, అవదన్త, సోమేన, సహ, రాజ్ఞా, యస్మై, కృణోతి, బ్రాహ్మణః, తమ్, రాజన్, పారయామసి ॥౯౬॥

పదార్థః :-(ఓషధయః) సోమాద్యాః (సమ్) (అవదన్త) పరస్పరం సంవాదం కుర్యుః (సోమేన) (సహ) (రాజ్ఞా) ప్రధానేన (యస్మై) రోగిణే (కృణోతి) (బ్రాహ్మణః) వేదోపవేదవిత్ (తమ్) (రాజన్) ప్రకాశమాన (పారయామసి) రోగసముద్రాత్పారం గమయేమ. ॥ ౯౬ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యాః సోమేన రాజ్ఞా సహ వర్తమానా ఓషధయః సన్తి తద్విజ్ఞానార్థం భవన్తః సమవదన్త. హే రాజన్! వయం వైద్యా బ్రాహ్మణో యస్మై ఓషధీః కృణోతి తం రోగిణం రోగాత్ పారయామసి. ॥౯౬॥

భావార్థః :- వైద్యాః పరస్పరం ప్రశ్నోత్తరైరోషధివిజ్ఞానం సమ్యక్కృత్వా రోగేభ్యో రోగిణః పారం నీత్వా సతతం సుఖయేయుః యస్త్వేతేషాం విద్వత్తమః స్యాత్ స సర్వానాయుర్వేదమధ్యాపయేత్. ॥౯౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సోమేన రాజ్ఞా) సర్వోత్తమమైన సోమలతతో (సహ) కూడ నుండు (ఓషధయః) ఏ ఓషధులు గలవో వాని విజ్ఞానముకొరకై మీరు (సమవదన్త) పరస్పరము చర్చించుకొనుడు. ఓ

వైద్యవరా! (రాజన్) రాజపురుషుల మగు మేము (బ్రాహ్మణః) వేదోపవేదవేత్తలు (యస్మై) ఏ రోగముల కొర కీయోషధులను (కృణోతి) గ్రహణమొనర్తురో (తమ్) అట్టి రోగిని రోగ మను సముద్రమునుండి (పారయామసి) పారమునకు చేర్చుదు [విముక్తమొందింతుము]. ॥౯౬॥

భావార్థము :- వైద్యవేత్తలు పరస్పరము ప్రశ్నోత్తర పూర్వకముగ నిరంతరము ఓషధముల ఉత్తమోత్తమ జ్ఞానముద్వారా రోగులను రోగబాధలనుండి దరిజేర్చి సదా సుఖవంతుల నొనర్చుట వారి కర్తవ్యము. మరియు వీరియందు ఉత్తమ విద్వాంసుడగువాడు సకల జనులకు వైద్యక శాస్త్రముల జదివించవలెను॥౯౬॥

96.O physicians, discuss together the healing properties of the herbs. with Soma as their head. O King we save from death the man whose cure a learned physician knowing the vedas and up-vedas undertakes!.

౯౭. నాశయిత్రీత్యస్య వరుణ ఋషిః భిషగ్వరా దేవతాః, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

రోగపరిమాణా ఓషధయః సన్తీత్యాహ. ఎన్ని రోగములున్నవో అన్ని ఓషధులున్నవి.

౯౭ నాశయిత్రీ బలాసస్యార్శసఽఉపచితామసి।

అథో శతస్య యక్ష్మాణాం పాకారోరసి నాశనీ ॥౯౭॥

ప. విః-నాశయిత్రీ, బలాసస్య, అర్శసః, ఉపచితామిత్యుప+చితామ్, అసి, అథోఽ ఇత్యథో, శతస్య, యక్ష్మాణామ్, పాకారోరితి పాక + అరోః, అసి, నాశనీ॥౯౭॥

పదార్థః :-(నాశయిత్రీ) (బలాసస్య) ఆవిర్భూతకఫస్య (అర్శసః) మూలేన్ద్రియవ్యాధేః (ఉపచితామ్) అన్యేషాం వర్ధమానానాం రోగాణామ్ (అసి) అస్తి (అథో) (శతస్య) అనేకేషామ్ (యక్ష్మాణామ్) మహారోగాణామ్ (పాకారోః) ముఖాదిపాకస్యారోర్మర్మచ్ఛిదః శూలస్య చ (అసి) అస్తి అత్రోభయత్ర వ్యత్యయః (నాశనీ) నివారయితుం శీలా.॥౯౭॥

అన్వయః :-హే వైద్యా! యా బలాసస్యార్శస ఉపచితాం నాశయిత్ర్యసి అథో శతస్య యక్ష్మాణాం పాకారోర్నాశన్యసి తామోషధీం యూయం విజానీత.॥౯౭॥

భావార్థః :- మనుష్యైరేవం విజ్ఞేయం యావన్తో రోగాః సన్తి తావత్య ఏవ తన్నివారికా ఓషధయోఽపి వర్తన్తే. ఏతాసాం విజ్ఞానేన రహితాః ప్రాణినో రోగైః పచ్యన్తే యది రోగాణామోషధీర్జానీయుస్తర్హి తేషాం నివారణాత్సతతం సుఖినః స్యురితి. ॥౯౭॥

పదార్థము :- ఓ వైద్యులారా! (బలాసస్య) వృద్ధియైన కఫమును (అర్శసః) గుదేంద్రియవ్యాధి, (ఉపచితామ్) వృద్ధియైనట్టి ఇతరవ్యాధులను (నాశయిత్రీ) నాశమొనర్చు ఓషధి ఏది (అసి) కలదో (అథో) మరియు వేది (శతస్య) అగణితమైన (యక్ష్మాణామ్) రాజయక్ష్మములను, భగందరాదులను మరియు (పాకారోః) ముఖరోగములను, మర్మచ్ఛేదన మొనర్చు శూలవ్యాధులను (నాశనీ) నివారణమొనర్చునదియై (అసి) ఉన్నదో, ఆ యోషధిని గూర్చి మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౯౭॥

భావార్థము :- రోగము లెన్నిగలవో వానిని నాశమొనర్చు ఓషధులును బహుళముగా గలవు అట్టిరోగనాశకారకమగు ఔషధముల నెరుగలేనివారు రోగములచే తరచుగ పీడితులగుచుందురు. రోగముల ఓషధులు వానిగుణ గణముల నెరుగువారు రోగనివృత్తి యొనర్చుకొని సదా సుఖులైయుందురు. ॥౯౭॥

97.O physicians, know ye the medicines that cure catarrh, piles, tumours, consumption in diverse forms, fistula, diseases of the mouth, and those that cause excruciating pain in vital parts of the body!.

౯౮. త్వాం గన్ధర్వా ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, వైద్యా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కః క ఓషధిం ఖనతీత్యుపదిశ్యతే, ఎవరెవరు ఓషధులను త్రవ్వవలయునను ఉపదేశము.

౯౮ త్వాం గ॒న్ధర్వా॑ఽ అఖన॒ꣳస్త్వామిన్ద్ర॒స్త్వాం బృహ॒స్పతిః॥
త్వామో॑షధే॒ సోమో॒ రాజా॑ వి॒ద్వాన్ యక్ష్మా॑దముచ్యత ॥౯౮॥

ప.వి:-త్వామ్, గ॒న్ధర్వాః, అ॒ఖ॒న॒న్, త్వామ్, ఇన్ద్రః, త్వామ్, బృహ॒స్పతిః, త్వామ్, ఓ॒ష॒ధే॒, సోమః, రాజా, వి॒ద్వాన్, యక్ష్మాత్, అ॒ము॒చ్య॒త॒॥౯౮॥

పదార్థః :-(త్వామ్) తామ్ (గన్ధర్వాః) గానవిద్యాకుశలాః (అఖనన్) ఖనన్తి (త్వామ్) తామ్ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తః (త్వామ్) తామ్(బృహస్పతిః) వేదవిత్ (త్వామ్) తామ్ (ఓషధే) ఓషధీమ్ (సోమః) సౌమ్యగుణసమ్పన్నః (రాజా) ప్రకాశమానో రాజన్యః (విద్వాన్) సత్యశాస్త్రవిత్ (యక్ష్మాత్) క్షయాదిరోగాత్ (అముచ్యత) ముచ్యేత. ॥౯౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యయా సేవితయా రోగీ యక్ష్మాదముచ్యత యామోషధే ఓషధిం యూయముపయుఙ్క్ధ్వం త్వాం తాం గన్ధర్వా అఖనꣳస్త్వాం తామిన్ద్రస్త్వాం తాం బృహస్పతిస్త్వాం తాం సోమో విద్వాన్ రాజా చ త్వాం తాం ఖనేత్. ॥౯౮॥

భావార్థః :-యాః కాశ్చిదోషధయో మూలేన కాశ్చిచ్ఛాఖాదినా కాశ్చిత్పుష్పేణ కాశ్చిత్పత్రేణ కాశ్చిత్ఫలేన కాశ్చిత్సర్వాఙ్గై రోగాన్మోచయన్తి, తాసాం సేవనం మనుష్యైర్యథావత్కార్యమ్. ॥౯౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీ రే యోషధులచే రోగియొక్క (యక్ష్మాత్) క్షయరోగము (అముచ్యత) తొలగింపజేయుదురో మరియు నే (ఓషధే) ఓషధిని ప్రయోగింతురో (త్వామ్) దానిని (గన్ధర్వాః) గాన విద్యాకుశలులద్వారా (అఖనన్) త్రవ్వి పొందుడు (త్వామ్) దానిని (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యశాలి (త్వామ్) దానిని (బృహస్పతిః) వేదజ్ఞుడు (త్వామ్) దానిని (సోమః) ఉత్తమగుణవంతుడు (విద్వాన్) సర్వశాస్త్రవేత్త (రాజా) తేజోవంతుడగు రాజు (త్వామ్) ఆ యోషధిని త్రవ్వవలెను. ॥౯౮॥

భావార్థము :- ఓషధులందు కొన్ని మూలములు, కొన్నిశాఖలు, కొన్ని పుష్పములు, మరికొన్ని పత్రములు, కొన్ని ఫలములు మరికొన్ని సర్వాంగములచే రోగములనుండి గాపాడుచున్నవి. కావున నా యోషధుల జ్ఞానమునుపొంది మానవులు వ్యాధులనుండి రక్షించుకొనుచుండవలయును. ॥౯౮॥

98.O people, use the medicine that cures the patient suffering from phthisis. It should be dug by a man expert in the art of smelling, by an exalted person, by a knower of the vedas, by a well qualified person, by a learned man and by a famous king!.

౧౧౨.సహస్వేత్యస్య వరుణ ఋషిః, ఓషధిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః కిం కృత్వా కిం కార్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేసి ఏమి యొనర్చవలయును?

౧౧౨ సహస్వ మే౽ అరాతీః సహస్వ పృతనాయతః।

సహస్వ సర్వం పాప్మానꣳ సహమానాస్యోషధే ॥౯౯॥

ప.వి:-సహస్వ, మే, అరాతీః, సహస్వ, పృతనాయత ఇతి పృతనా+యతః, సహస్వ, సర్వమ్, పాప్మానమ్, సహమానా, అసి, ఓషధే ॥౯౯॥

పదార్థః :- (సహస్వ) బలీభవ (మే) మమ (అరాతీః) శత్రూన్ (సహస్వ) (పృతనాయతః) ఆత్మనః పృతనాం సేనామిచ్ఛతః (సహస్వ) (సర్వమ్) (పాప్మానమ్) రోగాదికమ్ (సహమానా) బలనిమిత్తా (అసి) (ఓషధే) ఓషధీవద్వర్తమానే. ॥౯౯॥

అన్వయః :- హే ఓషధే ఓషధీవద్వర్తమానే స్త్రి! యథౌషధిః సహమానాసి మే మమ రోగాన్ సహతే తథా౽రాతీః సహస్వ స్వస్య పృతనాయతః సహస్వ. సర్వం పాప్మానం సహస్వ. ॥౯౯॥

భావార్థః :- మనుష్యైరోషధిసేవనేన బలం వర్ధయిత్వా ప్రజాయాః స్వస్య చ శత్రూన్ పాపాత్మనో జనాంశ్చ వశం నీత్వా సర్వే ప్రాణినః సుఖయితవ్యాః. ॥౯౯॥

పదార్థము :-(ఓషధే) ఓషధివంటి ఓషధివిద్య నెరుగునట్టి ఓ మహిళామణీ! ఓషధి యొట్లు (సహమానా) బలముకొరకు (అసి) ఉన్నదో (మే) యది నా రోగనివారణమొనర్చి శక్తిని పెంపొందింప జేయునట్లు (అరాతీః) శత్రువులను (సహస్వ) సహనమొనర్చుము. తమ (పృతనాయతః) సైన్యముతో యుద్ధమొనర్చ గోరువారిని (సహస్వ) సహించుము. మరియు (సర్వమ్) సమస్త (పాప్మానమ్) పాపరోగాదులను (సహస్వ) సహించుము.౹౯౯॥

భావార్థము :- ఓషధుల సేవనచే శక్తిని పెంచుకొని ప్రజల, స్వంత శత్రువులను మరియు పాపులను వశమున నుంచుకొని సకల ప్రాణులకు సుఖము చేకూర్చవలెను. ౹౯౯॥

99.O medically trained wife, just as medicine is the source of strenght for me, removes my ailments and gives me power, so should'st thou conquer my enemies, subdue the men who challenge me. Conquer thou every kind of disease!.

౬౧౩. దీర్ఘాయుస్త ఇత్యస్య వరుణ ఋషిః, వైద్యా దేవతాః, నిరాద్బృహతీఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

మనుష్యాః కథం భూత్వా స్వభిన్నాన్ కథం కుర్యు రిత్యాహ. మానవు లెట్లుండి యితరులనెట్లొనర్చవలయును?

౬౧౩ దీర్ఘాయుస్తఽఓషధే ఖనితా యస్మై చ త్వా ఖనామ్యహమ్।
అథో త్వం దీర్ఘాయుర్భూత్వా శతవల్శా వి రోహతాత్ ౹౧౦౦॥

ప. విః-దీర్ఘాయురితి దీర్ఘ+ఆయుః, తే, ఓషధే, ఖనితా, యస్మై, చ, త్వా, ఖనామి, అహమ్, అథోఽ ఇత్యథో, త్వమ్, దీర్ఘాయురితి దీర్ఘ+ఆయుః, భూత్వా, శతవల్శేతి శత + వల్శా, వి, రోహతాత్ ౹౧౦౦॥

పదార్థః :-(దీర్ఘాయుః) చిరమాయుః (తే) తస్యాః (ఓషధే) ఓషధివద్వర్తమాన విద్వన్ (ఖనితా) సేవకః (యస్మై) (చ) (త్వా) తామ్ (ఖనామి) (అహమ్) (అథో) త్వమ్ (దీర్ఘాయుః) (భూత్వా) (శతవల్శా) శతమసంఖ్యాతా వల్శా అఙ్కురా యస్యాః సా (వి)(రోహతాత్).౹ ౧౦౦॥

అన్వయః :-హే ఓషధ ఇవ మనుష్య! యస్య తే తవ యామోషధీం ఖనితాఽహం యస్మై చ ఖనామి తయా త్వం దీర్ఘాయుర్భవ దీర్ఘాయు ర్భూత్వాథో త్వం యా శతవల్శౌషధీ వర్తతే, త్వా తాం సేవిత్వాఽథ సుఖీ భవ తథా విరోహతాత్.౹౧౦౦॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయమోషధిసేవనేన దీర్ఘాయుషో భవత. ధర్మాచారిణశ్చ భూత్వా సర్వానోషధిసేవనేనేదృశాన్ కురుత.౹౧౦౦॥

పదార్థము :-(ఓషధే) ఓషధులను ఓషధుల గుణదోషముల నెరుగు విద్వాంసుడా! దేనివల్ల (తే) నీకొరకు ఏ యోషధిని (ఖనితా) సేవించు (అహమ్) నేను (యస్మై) ఏ ప్రయోజనముకొరకు (చ) మరియు నే మనుష్యునికొరకు (ఖనామి) త్రవ్వుదునో దానిచే నీవు (దీర్ఘాయుః) దీర్ఘాయువు గలవాడవు కమ్ము. (అథో) మరియు (దీర్ఘాయుః) దీర్ఘజీవి (భూత్వా) అగుచు (త్వమ్) నీవు ఏది (శతవల్శా) అనేక అంకురములతో గూడియున్న యోషధి గలదో (త్వా) దానిని సేవించి నీవు సుఖవంతుడవగుము. మరియు (వి రోహతాత్) ప్రసిద్ధుడవగుము. ॥౧౦౦॥

భావార్థము:- ఓ మానవులారా! ఓషధుల సేవనముద్వారా మీరు అధికాయుష్యవంతులై ధర్మము నాచరించు వారలై మానవులెల్లరను ఓషధుల సేవనముద్వారా దీర్ఘాయుష్మంతులనుగ నొనర్చుడు. ॥౧౦౦॥

100.O man, thou knowest the merits and demerits of the herbse Whatever herb I dig, for whatever purpose or for whom I dig, mayest thou be long-lived, with its use; and having attained to long age, be happy and famous by using the herb with a hundred shoots!.

౬౧౪. త్వముత్తమాసీత్యస్య వరుణ ఋషిః, భిషజో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్సౌషధిః కీదృశీత్యాహ. ఆ యోషధి ఎటువంటిది?

౬౧౪ త్వముత్తమాస్యోషధే తవ వృక్షా౨ ఉపస్తయః। ఉపస్తిరస్తు
సో౨ఽస్మాకం యో౨ ఽస్మాఀ ౨॥ ౨ అభిదాసతి ॥౧౦౧॥

ప. వి:- త్వమ్, ఉత్తమేత్యుత్తమా, అసి, ఓషధే, తవ, వృక్షాః, ఉపస్తయః ఉపస్తిః, అస్తు, సః, అస్మాకమ్, యః, అస్మాన్, అభిదాసతీత్యభి + దాసతి॥౧౦౧॥

పదార్థః :-(త్వమ్) (ఉత్తమా) (అసి) అస్తి. అత్ర వ్యత్యయః (ఓషధే) ఓషధి (తవ) యస్యాః (వృక్షాః) వటాదయః (ఉపస్తయః) యే ఉప సమీపే స్త్యాయన్తి సంఘ్నన్తి తే. అత్రోపపూర్వాత్ ష్ట్యై సంఘాత ఇత్యస్మాదౌణాదికః క్విప్ సంప్రసారణం చ (ఉపస్తిః) సంహతిః (అస్తు) (సః) అస్మాకమ్ (యః) (అస్మాన్) (అభిదాసతి) అభీష్టం సుఖం దదాతి. ॥౧౦౧॥

అన్వయః :- హే వైద్యజన! యో౨ఽస్మాన్ అభిదాసతి స త్వమస్మాకముపస్తిరస్తు. యోత్తమౌషధే ఓషధిరసి - అస్తి తవ యస్య వృక్షా ఉపస్తయస్తయౌషధ్యా౨ఽస్మభ్యం సుఖం దేహి. ॥౧౦౧॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్న కదాచిద్విరోధినో వైద్యస్యౌషధం గ్రాహ్యమ్. న విరోధిమిత్రస్య చ. కిన్తు యో వైద్యకశాస్త్రార్థవిదాప్తోఽజాతశత్రుః సర్వోపకారీ సర్వేషాం సుహృద్వర్తతే తస్మాదౌషధవిద్యా సంగ్రాహ్యా.॥౧౦౦॥

పదార్థము :- ఓ భిషగ్వరా! (యః) ఎవడు (అస్మాన్) మాకు (అభిదాసతి) కోరిన సుఖములనిచ్చు చున్నాడో (సః) ఆతడు మరియు (త్వమ్) నీవు (అస్మాకమ్) మాయొక్క (ఉపస్తిః) మిత్రులు (అస్తు) అగుడు. ఏ (ఉత్తమా) శ్రేష్ఠమగు (ఓషధే) ఓషధి (అసి) కందో (తవ) దేనికి (వృక్షాః) మఱ్ఱి మున్నగు వృక్షములు (ఉపస్తయః) సమీపములందు కూడి [కలసి] యున్నవో అట్టి యోషధిచే మాకు సుఖము నిమ్ము. ॥౧౦౦॥

భావార్థము :- మానవులు విరోధముగల వైద్యుని, విరోధియగు (మిత్రునివలెనుండు) వాని ఓషధులనెప్పుడును సేవించవలదు. కాని వైద్యశాస్త్రజ్ఞుడు, శత్రురహితుడు, ధర్మాత్ముడు, సర్వమిత్రుడు, సర్వోపకారి యగు వైద్యుని ఔషధములనే సేవించవలెను. ॥౧౦౦॥

101.O physician, be thou our companion, who givest heartfelt delight. Grant us happiness through the most excellent herb, whose retainers are the trees!.

౭౧౨.మా మేత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, కో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ కిమర్థం ఈశ్వరః ప్రార్థనీయ ఇత్యాహ. ఈశ్వరుడేల ప్రార్థించవలయును ?

౭౧౨ మా మా హింసీజ్జనితా యః పృథివ్యా యో వా దివꣳ సత్యధర్మా వ్యానట్।

యశ్చాపశ్చన్ద్రాః ప్రథమో జజాన కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥౧౦౨॥

ప.పా:-మా, మా, హింసీత్, జనితా, యః, పృథివ్యాః, యః, వా, దివమ్, సత్యధర్మేతి, సత్య+ధర్మా, వి, ఆనట్, యః, చ, అపః, చన్ద్రాః, ప్రథమః, జజాన, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ ॥౧౦౨॥

పదార్థః :-(మా) నిషేధే (మా) మామ్ (హింసీత్) రోగ్తైర్హింస్యాత్ (జనితా) ఉత్పాదకః (యః) జగదీశ్వరః (పృథివ్యాః) భూమేః (యః) (వా) (దివమ్) సూర్యాదికం జగత్ (సత్యధర్మా) సత్యో ధర్మోయస్య సః (వి) (ఆనట్) వ్యాప్తోఽస్తి (యః) (చ) అగ్నిం సూర్యమ్ (అపః) జలాని వాయూన్ (చంద్రాః) చంద్రాదిలోకాన్. అత్ర శసః స్థానే జస్ (ప్రథమః) జన్మాదేః పృథగాదిమః (జజాన) జనయతి

(కస్మై) సుఖస్వరూపాయ సుఖకారకాయ. క ఇతి పదనా.. నిఘం. ౫.౪ వాచ్యస్సి సర్వే విధయ ఇతి సర్వనామకార్యమ్. (దేవాయ) దివ్యసుఖప్రదాయ విజ్ఞానస్వరూపాయ (హవిషా) ఉపాదేయేన భక్తియోగేన (విధేమ) పరిచరేమ. ॥ ౧౦౨ ॥

అన్వయః :- యః సత్యధర్మా జగదీశ్వరః పృథివ్యా జనితా యో వా దివమపశ్చ వ్యానట్. చంద్రాశ్చ జజాన, యస్మై కస్మై దేవాయ హవిషా వయం విధేమ. స జగదీశ్వరో మా మా హింసీత్. ॥ ౧౦౨ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైః సత్యధర్మప్రాప్తయే ఓషధ్యాదివిజ్ఞానాయ చ పరమేశ్వరః ప్రార్థనీయః.॥౧౦౨॥

పదార్థము :- (యః) ఎవడు (సత్యధర్మా) సత్యధర్మములుగల జగదీశ్వరుడో (పృథివ్యాః) పృథివిని (జనితా) ఉత్పన్నమొనర్చినవాడో (వా) మరియు (యః) ఎవడు (దివమ్) సూర్యాదిజగత్తును (చ) మరియు పృథివి (అపః) జలవాయువులను (వ్యానట్) ఉత్పన్నమొనర్చి వ్యాప్తపరచుచున్నాడో (చన్ద్రాః) మరియు నెవడు చంద్రాది లోకములను (జజాన) ఉత్పన్నమొనర్చునో, ఎవడు (కస్మై) సుఖస్వరూపుడు, సుఖదాతయో (దేవాయ) దివ్యసుఖదాత, విజ్ఞాన స్వరూపుడును నగు పరమేశ్వరుని (హవిషా) పొందదగిన భక్తియోగముచే మనము (విధేమ) సేవించవలెను. ఆ పరమేశ్వరుడు (మా) నన్ను (మా హింసీత్) చెడు సాంగత్యమునకు దూరముగ నుంచునుగాక! ॥౧౦౨॥

భావార్థము :- మానవులు సత్యధర్మప్రాప్తి మరియు ఓషధ్యాదుల విజ్ఞానమునకై పరమేశ్వరుని ప్రార్థించవలయును. ॥౧౦౨॥

102.God, whose laws are immutable, creates the Earth. He pervades the sun, fire, waters and air. He, being Primordial, creates the lustrous moon. Let us worship with devotion, Him, Who is the Embodiment of happiness. May He not harm me.

౧౦౩.అభ్యావర్తస్వేత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః,ఋషభః స్వరః.

భూస్థపదార్థవిజ్ఞానం కథం కర్తవ్యమిత్యాహ. పృథివీస్థ పదార్థముల విజ్ఞానము నెట్లు తెలుసుకొనవలెను?

౧౦౩ అభ్యావర్తస్వ పృథివి యజ్ఞేన పయసా సహ। వపాం తే

అగ్నిరిషితో౽అరోహత్ ॥౧౦౩॥

ప.వి:-అభి, ఆ, వర్తస్వ, పృథివి, యజ్ఞేన, పయసా, సహ, వపామ్, తే, అగ్నిః, ఇషితః, అరోహత్ ॥౧౦౩॥

పదార్థః :-(అభి) (అ) (వర్తస్వ) వర్తతే వా (పృథివి) భూమిః (యజ్ఞేన) సంగమనేన (పయసా) జలేన (సహ) (వపామ్) వపనమ్ (తే) తవ (అగ్నిః) (ఇషితః) ప్రేరితః (అరోహత్) రోహతి.॥౧౦౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! త్వం యా పృథివి భూమిర్యజ్ఞేన పయసా సహ వర్తతే తామభ్యావర్త స్వాభిముఖ్యేనావర్తతే యయా తే వపామిషితోఽగ్నిరరోహత్స గుణకర్మస్వభావతః సర్వైర్వేదితవ్యః ॥౧౦౩॥

భావార్థః :-యా భూమిః సర్వస్యాధారా రత్నాకరా జీవనప్రదా విద్యుద్యుక్తాఽస్తి తస్యా విజ్ఞానం భూగర్భ విద్యాతః సర్వైర్మనుష్యైః కార్యమ్. ॥ ౧౦౩ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవా! నీవు (పృథివి) ఏ భూమి (యజ్ఞేన) సంగమయోగ్యమగు (పయసా) జలములతో (సహ) కూడ వర్తమానమైయున్నదో దానికి (అభ్యావర్తస్వ) రెండువైపులనుండి శీఘ్రముగ వర్తింప జేయుము. ఏది (తే) నీకు (వపామ్) విత్తుటకు (ఇషతః) ప్రేరణనిచ్చు దో (అగ్నిః) అగ్నిని (అరోహత్) ఉత్పన్నపరచునో యట్టి అగ్నియొక్క గుణ కర్మ స్వభావములతో గూడ తెలిసికొనదగినదై యున్నది. ॥౧౦౩॥

భావార్థము :-ఏ పృథివి సర్వమునకు ఆధారము, ఉత్తమ రత్నములు మున్నగునవి ఇచ్చునది, జీవనమునకు హేతువు, విద్యుత్తుతో గూడియున్నదో దాని విజ్ఞానమును భూగర్భ విద్యచే సకల మానవులును పొందదగినదై యున్నది. ॥౧౦౩॥

103.O man, utilise fully this earth, worthy of contact and full of water Its impelled, internal heat makes thy seed grow!.

౧౦౪. అగ్నే యత్తే ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛందః షడ్జః స్వరః.

కిమర్థాఽగ్నివిద్యాన్వేషణీయా ఇత్యాహ. అగ్నివిద్య నెందుల కన్వేషించవలయును?

౧౦౪ అగ్నే యత్తే శుక్రం యచ్చన్ద్రం యత్పూతం యచ్చ యజ్ఞియమ్।

తద్దేవేభ్యో భరామసి ॥౧౦౪॥

ప.వి:-అగ్నే, యత్, తే, శుక్రమ్, యత్, చన్ద్రమ్, యత్, పూతమ్, యత్, చ, యజ్ఞియమ్, తత్, దేవేభ్యః, భరామసి ॥౧౦౪॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్ (యత్) (తే) తుభ్యమ్ (శుక్రమ్) ఆశుకరమ్ (యత్) (చన్ద్రమ్) హిరణ్య వదాన్నప్రదమ్ (యత్) (పూతమ్) పవిత్రమ్ (యత్) (చ) (యజ్ఞియమ్) యజ్ఞానుష్ఠానార్హం స్వరూపమ్ (తత్) (దేవేభ్యః) గుణేభ్యః (భరామసి) భరేమ. ॥౧౦౪॥

అన్వయః :- హే అగ్నే విద్వన్! యత్పావకస్య శుక్రం యచ్చన్ద్రం యత్పూతం యచ్చ యజ్ఞియం స్వరూపమస్తి తత్తే దేవేభ్యశ్చ వయం భరామసి.॥ ౧౦౪ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్దివ్యగుణకర్మసిద్ధయే విద్యుదాదేరగ్నేర్విద్యా సంప్రేక్షణీయా.॥ ౧౦౪ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసా! (యత్) ఏది అగ్నిని (శుక్రమ్) శీఘ్రకారిగ జేయునో (యత్) ఏది (చన్ద్రమ్) సువర్ణమువలె ఆనందము నిచ్చునదియో (యత్) ఏద్యది (పూతమ్) పవిత్రము (చ) మరియు (యత్) ఏది (యజ్ఞియమ్) యజ్ఞానుష్ఠానమునకు యోగ్య స్వరూపమైయున్నదో (తత్) దానిని (తే) నీకు (దేవేభ్యః) దివ్యగుణములను గలిగించుటకు (భరామసి) మేము ధరించెదముగాక! ॥౧౦౪॥

భావార్థము :- శ్రేష్ఠగుణ కర్మల సిద్ధికొరకు మానవులు విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నివిద్యలను గూర్చి చక్కగా నేర్చుకొనవలయును. ॥౧౦౪॥

104. O learned person, whatever swiftness, purity, brightness and fitness for sacrifice, there is in fire, may we acquire them all for thee and for beings virtuous!.

౭౧౦. ఇషమూర్జమిత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ యుక్తాహారవిహారౌ కుర్యా దిత్యాహ. యుక్తాహారవిహారము లొనర్పవలయును.

౭౧౦ ఇషమూర్జమహమితఽ ఆదమృతస్య యోనిం మహిషస్య ధారామ్।

ఆ మా గోషు విశత్వా తనూషు జహామి సేదిమనిరామమీవామ్ ॥౧౦౫॥

ప.విః- ఇషమ్, ఊర్జమ్, అహమ్, ఇతః, ఆదమ్, ఋతస్య, యోనిమ్, మహిషస్య, ధారామ్, ఆ, మా, గోషు, విశతు, ఆ, తనూషు, జహామి, సేదిమ్, అనిరామ్, అమీవామ్.॥౧౦౫॥

పదార్థః :- (ఇషమ్) అన్నమ్ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (అహమ్) (ఇతః) అస్మాత్పూర్వోక్తాత్ విద్యుత్స్వరూపాత్ (ఆదమ్) అత్తుం యోగ్యమ్ (ఋతస్య) సత్యస్య (యోనిమ్) కారణమ్ (మహిషస్య) మహతః (ధారామ్) ధారికాం వాచమ్ (ఆ) (మా) మామ్ (గోషు) ఇంద్రియేషు (విశతు) ప్రవిశతు (ఆ) (తనూషు) శరీరేషు (జహామి) (సేదిమ్) హింసామ్. సేదిమని...అ..3.2.౧౭౧ ఇతి వార్తికేనాస్య సిద్ధిః. (అనిరామ్) అవిద్యమానా ఇరాఽన్నభుక్తిర్యస్యాం తామ్ (అమీవామ్) రోగోత్పన్నాం పీడామ్. ॥ ౧౦౫ ॥

అన్వయః :- హేమనుష్యాః యథాఽహమిత ఆదమిష మూర్జం మహిషస్యర్తస్య యోనిం ధారాం ప్రాప్నుయాం యథేయమిడూర్క్ మామామావిశతు. యేన మమ గోషు తనూషు ప్రవిష్టాం సేదిమనిరామమీవాం జహామి త్యజామి తథా యూయమపి కురుత. ॥౧౦౫॥

భావార్థః :- మనుష్యా అగ్నేర్వీర్యప్రభృతిదియుక్తం స్వరూపం తేన రోగాన్ హన్యుః. ఇన్ద్రియాణి శరీరాణి చ స్వస్థాన్యరోగాణి కృత్వా కార్యకారణజ్ఞాపికాం విద్యావాచం ప్రాప్నువన్తు. యుక్తాహారవిహారా చ కుర్యుః.॥౧౦౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అహమ్) నేను (ఇతః) పైన దెలిపిన నీ విద్యుత్తు స్వరూపముచే (ఆదమ్) అనుభవించదగిన (ఇషమ్) అన్నము (ఊర్జమ్) పరాక్రమము (మహిషస్య) గొప్ప (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (యోనిమ్) కారణమును (ధారామ్) ధారణమొనర్చు వాణిని పొందుచున్నానో, ఎట్లు అన్నము మరియు పరాక్రమము (మా) నాకు (ఆ విశతు) ప్రాప్తించునో, దేనివల్ల నాయొక్క (గోషు) ఇంద్రియములు (తనూషు) శరీరమునందు ప్రవేశించినట్టి (సేదిమ్) దుఃఖహేతువు (అనిరామ్) భోజనము సైతము చేయనీయజాలని (అమీవామ్) రోగములచే నుద్భవించిన పీడలను (ఆ జహామి) వదలివేయుదునో మీరును అట్లే యొనర్పుడు. ॥౧౦౫॥

భావార్థము :- మానవులు అగ్నియొక్క వీర్యాది స్వరూపమును ప్రదీప్తపరచిన రోగములు నశించును. ఇంద్రియములు, శరీరారోగ్యమును గాపాడి రోగరహితులై కార్య కారణము నెరుగు విద్యాయుక్త వాణిని పొంది, తదనుకూల ఆహార విహారము లొనర్చుచుండవలెను. ॥౧౦౫॥

105.May I get from this heat of the earth, corn and all strengthening foods. May I get the vedic speech, the repository of the true knowledge of the Mighty God, and the source of truth.

May I banish diseases, that cause excruciating pains, disallow the taking of meals, as are the source of trouble to my organs of sense and body.

౧౦౬. అగ్నే తవేత్యస్య పావకాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైః కథం భవితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటులుండవలయును?

౧౦౬ అగ్నే తవ శ్రవో వయో మహి భ్రాజన్తేఽ అర్చయో విభావసో।

బృహద్భానో శవసా వాజముక్థ్యం దధాసి దాశుషే కవే ॥౧౦౬॥

ప.పి:- అగ్నే, తవ, శ్రవః, వయః, మహి, భ్రాజన్తే, అర్చయః, విభావసో ఇతి విభా + వసో, బృహద్భానో ఇతి బృహత్+భానో, శవసా, వాజమ్, ఉక్థ్యమ్, దధాసి, దాశుషే, కవే॥౧౦౬॥

పదార్థః :-(అగ్నే) పావక ఇవ వర్తమాన విద్వన్ (తవ) శ్రవః (శ్రవణమ్) (వయః) జీవనమ్ (మహి) పూజ్యం మహత్ (భ్రాజన్తే) (అర్చయః) దీప్తయః (విభావసో) యో వివిధాయాం భాయాం వసతి తత్సమ్బుద్ధౌ (బృహద్భానో) అగ్నివద్బృహన్తో మహాన్తో భానవో విద్యాప్రకాశా యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (శవసా) బలేన (వాజమ్) విజ్ఞానమ్ (ఉక్థ్యమ్) వక్తుం యోగ్యమ్ (దధాసి) (దాశుషే) దాతుం యోగ్యాయ విద్యార్థినే (కవే) విక్రాన్తప్రజ్ఞ. ॥౧౦౬॥

అన్వయః :-హే బృహద్భానో విభావసో కవేఽగ్నే విద్వన్! యతస్త్వం శవసా దాశుష ఉక్థ్యం వాజం దధాసి తస్మాత్తవాగ్నేరివ మహి శ్రవో వయోఽర్చయశ్చ భ్రాజన్తే. ॥౧౦౬॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా అగ్నివద్గుణేన ఆప్తవత్సత్కీర్త్యః ప్రకాశన్తే తే పరోపకారాయాన్యేభ్యో విద్యావినయధర్మాన్ సతతముపదిశేయుః. ॥౧౦౬॥

పదార్థము :-(బృహద్భానో) అగ్నివలె అధికవిద్యలందు ప్రకాశమానుడవు (విభావసో) అనేక ప్రకారములగు కాంతులందుండువాడవు (కవే) అత్యంత బుద్ధిశాలివి (అగ్నే) అగ్నివలె తేజస్వివగు ఓ విద్వాంసా! నీవు (శవసా) బలముతో గూడ (దాశుషే) దానమున కర్హుడగు విద్యార్థి కొరకు (ఉక్థ్యమ్) చెప్పుకొనదగిన (వాజమ్) విజ్ఞానమును (దధాసి) ధారణమొనర్చుచున్నావు. దీనియందు (తవ) నీయొక్క అగ్నివంటి (మహి) గౌరవించదగిన గొప్ప యోగ్యత (శ్రవః) వినదగిన శబ్దము (వయః) యువ్వనము (అర్చయః) దీప్తి (భ్రాజన్తే) ప్రకాశితములగుచున్నవి. ॥౧౦౬॥

భావార్థము :-అగ్నివంటి గుణము, ఆప్తులవలె శ్రేష్ఠకీర్తులచే ప్రకాశితుడైయుండువాడు పరోపకారమున ఇతరులకు విద్య, వినయము, ధర్మమును గూర్చి నిరంతరము ఉపదేశమొనర్చుచుండవలయును. ॥౧౦౬॥

106.O learned person, possessing the light of knowledge blazing like fire, brilliancy of diverse forms, and height of wisdom; thou art the giver of laudable knowledge to a worthy disciple. Thereby shine forth, thy lustre, life strength, and knowledge worthy of adoration and hearing!.

౧౦౭.పావకవర్చాఇత్యస్య పావకాగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

జనకజనన్యౌ సన్తానాన్ ప్రతి కిం కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

తల్లిదండ్రులు సంతానముగూర్చి యే మేమి చేయవలెను?

౧౦౭ పావకవర్చాః శుక్రవర్చాఽ అనూనవర్చాఽ ఉదియర్షి భానునా।

పుత్రో మాతరా విచరన్నుపావసి పృణక్షి రోదసీఽ ఉభే ॥౧౦౭॥

ప.వి:-పావకవర్చా ఇతి పావక + వర్చాః, శుక్రవర్చా ఇతి శుక్ర + వర్చాః, అనూనవర్చా ఇత్యనూన + వర్చాః, ఉత్, ఇయర్షి, భానునా, పుత్రః, మాతరా, విచరన్నితి వి + చరన్, ఉప, అవసి, పృణక్షి, రోదసీ ఇతి రోదసీ, ఉభే ఇత్యుభే ॥౧౦౭॥

పదార్థః :-(పావకవర్చాః) పవిత్రీకారికయా విద్యుతో వర్చో దీప్తిరివ వర్చోఽధ్యయనం యస్య సః (శుక్రవర్చాః) శుక్రస్య సూర్యస్య ప్రకాశ ఇవ వర్చో న్యాయాచరణం యస్య సః (అనూనవర్చాః) న విద్యతే ఊనం న్యూనం వర్చోఽధ్యయనం యస్య సః (ఉత్) (ఇయర్షి) ప్రాప్నోషి (భానునా) ధర్మప్రకాశేన (పుత్రః) (మాతరా) మాతాపితరౌ (విచరన్) (ఉప) (అవసి) రక్షసి (పృణక్షి) సంబధ్నాసి (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (ఉభే).॥ ౧౦౭ ॥

అన్వయః :-హే జన! యస్త్వం యథా పుత్రో బ్రహ్మచర్యాదిషు విచరన్ సన్ విద్యామాప్నోతి యథా సూర్యవిద్యుతౌ భానునా పావకవర్చాః శుక్రవర్చాః అనూనవర్చా న్యాయం కరోతి యథా ఉభే రోదసీ సంబధ్నీతః తథా విద్యాముదియర్షి రాజ్యం పృణక్షి, మాతరోపాఽవసి తస్మాద్ధార్మికోఽసి. ॥౧౦౭॥

భావార్థః :-మాతాపితౄణామిదమత్యుచితమస్తి యత్సన్తానానుత్పాద్య బాల్యావస్థాయాం స్వయం సుశిక్ష్య బ్రహ్మచర్యం కారయిత్వాఽచార్యకులే విద్యాగ్రహణాయ సంప్రేష్య విద్యాయోగకరణమ్. అపత్యానాం చేదం సముచితం వర్తతే యద్విద్యాసుశిక్షాయుక్తా భూత్వా పురుషార్థేనైశ్వర్యమున్నీయ నిరభిమానమత్సరయా ప్రీత్యా మాతాపితౄణాం మనసా వాచా కర్మణా యథావత్ పరిచర్యానుష్ఠానం కర్తవ్యమితి.॥౧౦౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! ఎట్లు (పుత్రః) పుత్రుడు బ్రహ్మచర్య ఆశ్రమమునందు (విచరన్) చరించుచు ఎట్లు విద్యలను పొందుచున్నాడో (భానునా) ప్రకాశముచే (పావకవర్చాః, శుక్రవర్చాః) విద్యుత్తు, సూర్యప్రకాశమువంటి న్యాయకారియో మరియు (అనూనవర్చాః) పూర్ణవిద్యాగ్రహణ మొనర్చినవాడై, నెట్లు (ఉభే) రెండు యే (రోదసీ) పృథివీ ఆకాశము లెట్లు సంబంధము గలిగియుండునో, అట్లు (ఉత్, ఇయర్షి) విద్యలను పొందిన హోతవై రాజ్యమునకు (పృణక్షి) సంబంధము గలిగియుందువు. మరియు (మాతరా) తల్లిదండ్రుల (ఉపావసి) రక్షణ యొనర్చుచున్నావు. కావుననే నీవు ధర్మాత్ముడవై యున్నావు. ॥౧౦౭॥

భావార్థము :-జననీజనకులు సంతానమును ఉత్పన్నపరచి వారి కీ బాల్యావస్థయందు తామే స్వయముగ శిక్షణనిచ్చి బ్రహ్మచర్యము, విద్యాభ్యాసమునకు ఆచార్యగురుకులములకు పంపించి విద్యావంతుల నొనర్చజేయుట ఎంతయోతగును. సంతానములు విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణలతో గూడి పురుషార్థపరులై ఐశ్వర్యమును వృద్ధిపరచవలెను. సంతానము అభిమానము, మాత్సర్యమును వదలి తల్లిదండ్రులను మనసా, వాచా, కర్మణా యథావతుగ సేవించవలెను. ॥౧౦౭॥

107.O man, just as a son, passing through Brahmcharya Ashram (student life) acquires knowledge and with the light of his learning, imparts justice like the lustre of the sun, carries on his studies uninterruptedly, just as the sky and earth are allied together, so shoulds't thou receive education, manage the affairs of the State, and serve thy father and mother!.

౬౨౧. ఊర్జో నపాదిత్యస్య పావకాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

మాతాపితృసంతానాః కీదృశా భవేయురిత్యాహ. తల్లిదండ్రులు, సంతానము లెట్టులుండవలెను?

౬౨౧ ఊర్జో నపాజ్జాతవేదః సుశస్తిభిర్మన్దస్వ ధీతిభిర్హితః।
త్వేఽఇషః సందధుర్భూరివర్పసశ్చిత్రోతయో వామజాతాః ॥౧౦౮॥

ప.వి:- ఊర్జః, నపాత్, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, సుశస్తిభిరితి సుశస్తి+భిః, మన్దస్వ, ధీతిభిరితి ధీతి+భిః, హితః, త్వే ఇతి త్వే, ఇషః, సమ్, దధుః, భూరివర్పస ఇతి భూరి + వర్పసః చిత్రోతయ ఇతి చిత్ర + ఊతయః, వామజాతా ఇతి వామ + జాతాః॥౧౦౮॥

పదార్థః :-(ఊర్జః) పరాక్రమస్య (నపాత్) న విద్యతే పాతో ధర్మాత్పతనం యస్య సః (జాతవేదః) జాతప్రజ్ఞాన జాతవిత్త (సుశస్తిభిః) శోభనాభిః ప్రశంసాభిః క్రియాభిః సహ (మన్దస్వ) ఆనన్ద (ధీతిభిః) స్వాఙ్గులీభిః. ధీతయ ఇత్యఙ్గులినామ.. నిఘం. ౨.౫ (హితః) సర్వస్య హితం దధత్ (త్వే) త్వయి (ఇషః) అన్నాదీని (సమ్) (దధుః) దధతు (భూరివర్పసః) బహూని ప్రశంసనీయాని వర్పాంసి రూపాణి యాసు తాః. వర్ప ఇతి రూపనా.. నిఘం. 3.౭ (చిత్రోతయః) చిత్రా ఆశ్చర్యవద్రక్షణాద్యాః క్రియా యాసు తాః. (వామజాతాః) వామేషు ప్రశస్యేషు కర్మసు వా జాతాః ప్రసిద్ధాః. వామ ఇతి ప్రశస్యనా.. నిఘం, 3.౮.॥౧౦౮॥

అన్వయః :-హే జాతవేదస్తనయ! యస్మిన్ త్వే త్వయి భూరివర్పసశ్చిత్రోతయో వామజాతా మాత్రాదయోఽధ్యాపికా ఇషః సందధుః స సుశస్తిభిర్ధీతిభిరాహూత ఊర్జో నపాద్ధితః సదా మన్దస్వ.॥౧౦౮॥

భావార్థః :-యేషాం కుమారాణాం కుమారీణాం మాతరో విద్యాప్రియా విదుష్యః సన్తు. త ఏవ సతతం సుఖమాప్నువన్తి. యాసాం మాతౄణాం యేషాం పితౄణాం చాపత్యాని విద్యాసుశిక్షాబ్రహ్మచర్యైః శరీరాత్మబలయుక్తాని ధర్మాచారీణి సన్తి త ఏవ సదా సుఖినః స్యుః.॥౧౦౮॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) బుద్ధిశాలివి, ధనశాలివి నగు నో పుత్రా! (త్వే) నీయందు ఏ (భూరివర్పసః) అత్యంత ప్రశంసనీయ రూపములు, యోగ్యతలచే గూడిన (చిత్రోతయః) ఆశ్చర్యజనక రక్షణ మున్నగు కర్మలొనర్చు (వామజాతాః) ప్రశంసనీయ యోగ్యత, కులము మరియు కర్మలయందు ప్రసిద్ధులు విద్యాప్రియులగు అధ్యాపికలైన మాత మున్నగు విదుషీమణులు (ఇషః) అన్నములను (సందధుః) ధరించి భోజనమొనర్చజేయుదురో, అట్టినీవు (సుశస్తిభిః) శ్రేష్ఠప్రశంసలతో గూడిన క్రియలతో (ధీతిభిః) వ్రేళ్లతో పిలువబడినవాడవై (ఊర్జః, నపాత్) ధర్మానుకూల పరాక్రమశాలివై (హితః) సర్వహితకారివై (మద్యస్వ) ఆనందితుడవై యుండుము. ॥౧౦౮॥

భావార్థము :- ఏ పుత్రీపుత్రుల (బాలబాలికల) తల్లులు విద్యాప్రియులగు విదుషీమణులై యుందురో వారే నిరంతరము సుఖము ప్రాప్తించుకొనగలరు. మరియు ఏ తల్లిదండ్రుల సంతానము విద్య, చక్కని శిక్షణ, బ్రహ్మచర్యసేవనముచే శారీరక ఆత్మల బలముచే గూడినవారై ధర్మాచరణమొనర్చువారై యుందురో అట్టివారే సదా సుఖవంతులై యుందురు.॥౧౦౮॥

108.O son, imbued with wisdom and wealth, to thee, the learned teachress and the mother nobly born, doing wondrous deeds for thy protection, and master of admirable qualities, give good to eat. Rejoice thy self, always occupied with thy own praiseworthy hands in serving others, and never swerwing from the path of rectitude.

౬౨౨. ఇరజ్యన్నిత్యస్య పావకాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా నిచృదార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యః కీదృశో భవేదిత్యాహ. మనుష్యు డెటువంటివాడుగ నుండవలయును?

౬౨౨ ఇరజ్యన్నగ్నే ప్రథయస్వ జన్తుభిరస్మే రాయో౭ అమర్త్య।
స దర్శతస్య వపుషో విరాజసి పృణక్షి సానసిం క్రతుమ్ ॥౧౦౯॥

ప.వి:-ఇరజ్యన్, అగ్నే, ప్రథయస్వ జన్తుభిరితి జన్తు + భిః, అస్మే౭ ఇత్యస్మే, రాయః, అమర్త్య, సః, దర్శతస్య, వపుషః, వి, రాజసి, పృణక్షి, సానసిమ్, క్రతుమ్ ॥౧౦౯॥

పదార్థః :-(ఇరజ్యన్) ఐశ్వర్యం కుర్వన్. ఇరజ్యతీతి ఐశ్వర్యకర్మసు పఠితమ్....ని.౨.౨౧. (అగ్నే) అగ్నివత్ప్రాప్తపురుషార్థ (ప్రథయస్వ) విస్తారయ (జన్తుభిః) మనుష్యైరిభిః (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (రాయః) శ్రియః (అమర్త్య) నాశప్రాకృతమనుష్యస్వభావరహిత (సః) (దర్శతస్య) ద్రష్టుం యోగ్యస్య (వపుషః) రూపస్య. వపు రితిరూపనా. నిఘం. 3.2. (వి) (రాజసి) పృణక్షి సంబధ్నాసి (సానసిమ్) సనాతనీమ్ (క్రతుమ్) ప్రజ్ఞామ్. ॥ ౧౦౯ ॥

అన్వయః :-హే అమర్త్యాగ్నే! య ఇరజ్యంస్త్వం దర్శతస్య వపుషః సానసిం క్రతుం పృణక్షి తత్రైవ విరాజసి సోఽస్మే జన్తుభి రాయః ప్రథయస్వ. ॥౧౦౯॥

భావార్థః :-యో మనుష్యేభ్యః సనాతనీం వేదవిద్యాం దదాతి సురూపాచారే విరాజతే స ఏషైశ్వర్యం లబ్ధ్వాఽన్యేభ్యః ప్రాపయితుం శక్నోతి. ॥౧౦౯॥

పదార్థము :-(అమర్త్య) నాశము, సాంసారిక మనుష్యుల స్వభావములేని వాడా! (అగ్నే) అగ్నివంటి పురుషశ్రేష్ఠ! ఏ (ఇరజ్యన్) ఐశ్వర్యసంచయమొనర్చుచు నీవు (దర్శతస్య) చూడదగిన (వపుషః) రూపమును (సానసిమ్) సనాతన (క్రతుమ్) బుద్ధితో (పృణక్షి) సంబంధము నుంచుదువో, అదే బుద్ధియందు విశేషించి (విరాజసి) శోభించుచున్నావో (సః) అట్టి నీవు (అస్మే) మాకొరకు (జన్తుభిః) మనుష్యులు మొదలగు ప్రాణులతో (రాయః) ధనములను (ప్రథయస్వ) విస్తారపరచుము ॥౧౦౯॥

భావార్థము :-ఎవడు మానవులకు సనాతన వేదవిద్య నిచ్చునో మరియు ఉత్తమ ఆచారమునందు విరాజిల్లుచుండునో అట్టి పుణ్యపురుషుడే ఐశ్వర్యముల పొంది ఇతరులకును ప్రాప్తింప జేయుచుండును. ॥౧౦౯॥

109.O man, active like fire, possessing unusual strength unlike mortals, gaining power, possessing beautiful appearance, and preserving ancient wisdom, thou acquirest splendour thereby. Increase our wealth with the cooperation of other persons!.

ఒ౨౩.ఇష్కర్తారమిత్యస్య పావకాగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

కః పరోపకారీ జాయత ఇత్యాహ. ఎవడు పరోపకారి కాగలడు?

ఒ౨౩ ఇష్కర్తారమధ్వరస్య ప్రచేతసం క్షయన్తꣳ రాధసో మహః।
రాతిం వామస్య సుభగాం మహీమిషం దధాసి సానసిꣳ రయిమ్ ॥౧౧౦॥

ప.వి:-ఇష్కర్తారమ్, అధ్వరస్య, ప్రచేతసమితి ప్ర + చేతసమ్, క్షయన్తమ్, రాధసః, మహః, రాతిమ్, వామస్య, సుభగామితి సు + భగామ్, మహీమ్, ఇషమ్, దధాసి, సానసిమ్, రయిమ్॥౧౧౦॥

పదార్థః :-(ఇష్కర్తారమ్) నిష్కర్తారం సంపాదకమ్. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి నలోపః (అధ్వరస్య) అహింసనీయస్య వర్ధితుం యోగ్యస్య యజ్ఞస్య (ప్రచేతసమ్) ప్రకృష్టప్రజ్ఞమ్. చేతా ఇతి ప్రజ్ఞా వా...వి..3.౯. (క్షయన్తమ్) నివసన్తమ్ (రాధసః) ధనస్య (మహః) మహతః (రాతిమ్) దాతారమ్

(వామస్య) ప్రశస్యస్య (సుభగామ్) సుష్ఠ్వైశ్వర్యప్రదామ్ (మహీమ్) పృథివీమ్ (ఇషమ్) అన్నాదికమ్ (దధాసి) (సానసిమ్) పురాణమ్ (రయిమ్) ధనమ్. ॥౧౧౦॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యస్త్వమధ్వరస్యేష్కర్తారం ప్రచేతసం వామస్య మహో రాధసో రాతిం క్షయన్తం సుభగాం మహీమిషం సానసిం రయిం చ దధాసి. తస్మాదస్మాభిః పూజ్యోఽసి. ॥౧౧౦॥

భావార్థః :-మనుష్యో యథా స్వార్థం సుఖమిచ్ఛేత్తథా పరార్థం చ. స ఏవాప్తః పూజ్యో భవేత్. ॥౧౧౦॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (అధ్వరస్య) పెంపొందించదగిన యజ్ఞమును (ఇష్కర్తారమ్) సిద్ధియొనర్చువానిని (ప్రచేతసమ్) ఉత్తమబుద్ధిశాలిని (వామస్య) ప్రశంసిత (మహః) గొప్ప (రాధసః) ధనములను (రాతిమ్) ఇచ్చువానిని (క్షయన్తమ్) నివసించునట్టివానిని (సుభగామ్) చక్కని ఐశ్వర్యములనిచ్చు (మహీమ్) పృథివి, (ఇషమ్) అన్నాదులను (సానసిమ్) ప్రాచీన (రయిమ్) ధనములను (దధాసి) ధారణమొనర్చుచున్నావు. కావుననే మేము సత్కరించదగినవాడవై యున్నావు. ॥౧౧౦॥

భావార్థము :-తన సుఖముల నభిలషించునట్లే ఇతరుల సౌఖ్యములకు ప్రయత్నించువాడే ఆప్తుడు మరియు సత్కారయోగ్యుడు. ॥౧౧౦॥

110.O learned person, thou art the performer of prosperous sacrifice (yajna), exceedingly wise, laudable, giver of huge riches, nice dweller, protector of foodstuffs and earth, and preserver of immemorial vedic wealth, hence thou art fit for veneration!.

౧౧౧.ఋతావానమిత్యస్య పావకాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైః కేషామనుకరణం కార్యమిత్యాహ. మనుష్యులెట్టివారి ననుకరించవలయును?

౧౧౧ ఋతావానం మహిషం విశ్వదర్శతమగ్నిꣳ సుమ్నాయ దధిరే పురో జనాః।

శ్రుత్కర్ణꣳ సప్రథస్తమం త్వా గిరా దైవ్యం మానుషా యుగా ॥౧౧౧॥

ప.వి:-ఋతావానమ్, ఋతవానమిత్యృత + వానమ్, మహిషమ్, విశ్వదర్శతమితి విశ్వ + దర్శతమ్, అగ్నిమ్, సుమ్నాయ, దధిరే, పురః, జనాః, శ్రుత్కర్ణమితి శ్రుత్ + కర్ణమ్, సప్రథస్తమమితి సప్రథః + తమమ్, త్వా, గిరా, దైవ్యమ్, మానుషా, యుగా ॥౧౧౧॥

పదార్థః :-(ఋతావానమ్) ఋతం బహు సత్యం విద్యతే యస్మింస్తమ్. అత్ర ఛన్దసీవనిపావితి వార్తికేన వనిప్ (మహిషమ్) మహాన్తమ్ (విశ్వదర్శతమ్) సర్వవిద్యాబోధస్య ద్రష్టారమ్ (అగ్నిమ్) విద్వాంసమ్

(సుమ్నాయ) సుఖాయ (దధిరే) హితవన్తః (పురః) పురస్తాత్ (జనాః) విద్యావిజ్ఞానేన ప్రాదుర్భూతా మనుష్యాః (శ్రుత్కర్ణమ్) శ్రుతౌ శ్రవణసాధకౌ కర్ణౌ యస్య బహుశ్రుతస్య తమ్ (సప్రథస్తమమ్) ప్రథసా విస్తరేణ సహ వర్తమానః సప్రథాస్తమతిశయితమ్ (త్వా) త్వామ్ (గిరా) వాచా (దైవ్యమ్) దేవేషు విద్వత్సు కుశలమ్ (మానుషా) మనుష్యాణామిమాని (యుగా) యుగాని వర్షాణి. ॥౧౧౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! యథా జనా గిరా సుమ్నాయ దైవ్యం శ్రుత్కర్ణం విశ్వదర్శతం సప్రథస్తమమృతావానం మహిషమగ్నిం విద్వాంసం మానుషా యుగా చ పురో దధిరే తథైవంభూతం విద్వాంసమేతాని చ త్వం ధేహీతి త్వాం శిక్షయామి. ॥౧౧౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః, యే సత్పురుషా అతీతాస్తేషామేవానుకరణం మనుష్యాః కుర్యు ర్నేతరేషామధార్మికాణామ్. ॥౧౧౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవా! ఎట్లు (జనాః) విద్యావిజ్ఞానములచే ప్రసిద్ధుడైనవాడు (గిరా) వాణులచే (సుమ్నాయ) సుఖములకొరకు (దైవ్యమ్) విద్వాంసులందుశ్రేష్ఠుడు (శ్రుత్కర్ణమ్) బహుశ్రుతుడు (విశ్వదర్శతమ్) సర్వమును జూచువాడు (సప్రథస్తమమ్) అత్యధిక విద్యల విస్తారముతో గూడియున్న (ఋతావనమ్) అధిక సత్యాచరణముతో గూడినవాడు (మహిషమ్) మహా (అగ్నిమ్) విద్వాంసుని (మానుషా) మనుష్యులు ఏ (యుగా) వత్సరము లేక కృత [సత్య] యుగాదులను (పురః) ప్రథమమున (దధిరే) ధారణమొనర్చుచుందురో అదేతీరు ఈ విద్వాంసులను, ఈ సంవత్సరములను నీవును ధారణమొనర్చుము ఇది (త్వా) నీకు నేర్పుచున్నాను. ॥౧౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ధర్మాత్ములైన సత్పురుషుల ననుకరించవలెను. కాని అధర్మియుల ననుకరించరాదు. ॥౧౧౧॥

111. O man, just as learned persons accept with praise songs for their happiness, the auspicious amongst the wise, the well-read, the expounder of all sciences, the master of vast learning, the embodiment of truth, and the leader of scholars, so shouldst thou do. They revere the past generations of man. Thus do I instruct thee!.

ఓ౨౫. ఆప్యాయస్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

రాజజనాః కిం కృత్వా కీదృశా భవేయురిత్యాహ. రాజపురుషు లేమియొనర్చి యెట్టి వారుకావలెను?

ఓ౨౫ ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతః సోమ వృష్ణ్యమ్। భవా వాజస్య సఙ్గథే ॥౧౧౨॥

ప.వి:-ఆ, ప్యాయస్వ, సమ్, ఏతు, తే, విశ్వతః, సోమ, వృష్ణ్యమ్, భవ, వాజస్య, సఙ్గథ ఇతి సమ్ + గథే ॥౧౧౨॥

పదార్థః :-(ఆ) (ప్యాయస్వ) వర్ధస్వ (సమ్) (ఏతు) సంగచ్ఛతామ్ (తే) తుభ్యమ్ (విశ్వతః) సర్వతః (సోమ) చంద్ర ఇవ వర్తమాన (వృష్ణ్యమ్) వృష్ణౌ వీర్యవతః కర్మ (భవ) ద్వ్యచో౽తస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (వాజస్య) విజ్ఞానవేగయుక్తస్య స్వామిన ఆజ్ఞయా (సంగథే) సంగ్రామే. ॥౧౧౨॥

అన్వయః :-హే సోమ! తాదృశస్య విదుషః సంగాత్తే వృష్ణ్యం విశ్వతః సమేతు తేన త్వమాప్యాయస్వ వాజస్య వేత్తా సన్ సంగథే విజయీ భవ. ॥౧౧౨॥

భావార్థః :-రాజపురుషైర్నిత్యం వీర్యం వర్ధయిత్వా విజయేన భవితవ్యమ్.॥౧౧౨॥

పదార్థము :-(సోమ) చంద్రునివంటి చల్లని కాంతిగల రాజపురుషా! సోమగుణములతో గూడిన విద్వాంసుల సాంగత్యమున (తే) నీకొరకు (వృష్ణ్యమ్) వీర్యపరాక్రమశాలి కర్మలు (విశ్వతః) సకలదిశలనుండి (సమేతు) సమకూరుగాక! దానిచే నీవు (ఆప్యాయస్వ) వృద్ధి జెందుము (వాజస్య) విజ్ఞానముచే వేగవంతుడవై సంగ్రామము వెరుగుటకై స్వామియాజ్ఞచే (సంగథే) యుద్ధమునందు విజయమును పొందువాడవు (భవ) అగుము. ॥౧౧౨॥

భావార్థము :-రాజపురుషులు సదా పరాక్రమమును వృద్ధిపరచుకొనుచు శత్రువులపై విజయమును పొందవలయును. ॥౧౧౨॥

112.O king, may thy power spread in all directions. May thou advance. May thou. The master of knowledge and the science of fighting, succeed in all battles!.

౧౧౩.స న్త ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

శరీరాత్మబలయుక్తాః కిమాప్నువన్తీత్యాహ. శరీరాత్మబలయుక్తులగు వా రెవ్వానిని పొందుచున్నారు?

౧౧౩. స న్తే పయాꣳసి సము యన్తు వాజాః సం వృష్ణ్యాన్యభిమాతిషాహః।ఆప్యాయమానో౽ అమృతాయ సోమ దివి శ్రవాꣳస్యుత్తమాని ధిష్వ॥౧౧౩॥

ప.విః-సమ్, తే, పయాꣳసి, సమ్, ఊఀ ఇత్యూఀ, యన్తు, వాజాః, సమ్, వృష్ణ్యాని, అభిమాతిషాహః, అభిమాతిసహ ఇత్యభిమాతి+సహః, ఆప్యాయమాన ఇత్యా+ప్యాయమానః, అమృతాయ, సోమ, దివి, శ్రవాꣳసి, ఉత్తమానీత్యుత్ + తమాని, ధిష్వ ॥౧౧౩॥

పదార్థః :-(సమ్) (తే) తుభ్యమ్ (పయాంసి) జలాని దుగ్ధాని వా (సమ్) (ఉ) (యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (వాజాః) ధనుర్వేదబోధజా వేగాః (సమ్)(వృష్ణ్యాని) వీర్యాణి (అభిమాతిషాహః)

యేఽభిమాతీనభిమానయుక్తాన్ శత్రూన్ సహన్తే విదారయన్తి (ఆప్యాయమానః) సమన్తాద్వర్ద్ధమానః (అమృతాయ) మోక్షసుఖాయ (సోమ) ఐశ్వర్యయుక్త (దివి) ద్యోతనాత్మకే పరమేశ్వరే (శ్రవాంసి) అన్నాని శ్రవణాని వా (ఉత్తమాని) (ధిష్వ) ధత్స్వ. ॥113॥

అన్వయః :- హే సోమ! యస్మై తే పయాంసి సంయంత్వభిమాతిషాహో వాజాః సంయన్తు వృష్ణ్యాని సంయన్తు స ఆప్యాయమానస్త్వం దివ్యమృతాయోత్తమాని శ్రవాంసి ధిష్వ. ॥113॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః శరీరాత్మబలం నిత్యం వర్ధయన్తి తే యోగాభ్యాసేన పరమాత్మని మోక్షానందం లభన్తే. ॥113॥

పదార్థము :- (సోమ) శాంతశీలుడా! (తే) నీకొరకు (పయాంసి) ఏ జలములు, క్షీరములు (సంయన్తు) ప్రాప్తమగునో (అభిమాతిషాహః) అభిమానవంతులగు శత్రువుల నిర్జించువారు (వాజాః) ధనుర్వేద విజ్ఞానమును (సమ్) పొందుదురో (ఉ) మరియు (వృష్ణ్యాని) పరాక్రమము (సమ్) లభించునో, అట్టి (ఆప్యాయమానః) చక్కగా వృద్ధియగుచు నీవు (దివి) ప్రకాశస్వరూపుడగు పరమేశ్వరునియందు (అమృతాయ) మోక్షముకొరకు (ఉత్తమాని, శ్రవాంసి) ఉత్తమముగా వినదగిన వానిని (ధిష్వ) ధారణమొనర్చుము. ॥113॥

భావార్థము:- సదా శారీరక, ఆత్మిక బలములను పెంపొందించుకొనును యోగాభ్యాసముచే పరమేశ్వరుని యందు మోక్షానందమును ధీరవరులు ప్రాప్తించుకొందురు. ॥113॥

113.O man of peaceful nature may juicy nutriments be procured by thee, may thou learn military science for subduing the arrogant foes. May thou amass strength. May thou, thus progress, win immortality, following the noble teachings of God!.

114. ఆప్యాయస్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

కోఽత్ర వర్ధత ఇత్యాహ, ఈలోకమున వృద్ధి పొందువ దెవరు?

114 ఆప్యాయస్వ మదిన్తమ సోమ విశ్వేభిరంశుభిః।

భవా నః సప్రథస్తమః సఖా వృధే ॥114॥

ప.వి:- ఆ, ప్యాయస్వ, మదిన్తమేతి మదిన్ + తమ, సోమ, విశ్వేభిః, అంశుభి రిత్యంశు + భిః, భవ, నః, సప్రథస్తమ ఇతి సప్రథః + తమః, సఖా, వృధే ॥114॥

పదార్థః :-(ఆ)(ప్యాయస్వ) (మదిన్తమ) అతిశయేన మదితుం హర్షితుం శీల (సోమ) ఐశ్వర్యయుక్త

(విశ్వేభిః) సర్వైః (అంశుభిః) కిరణైః (భవ) ద్వ్యచో ఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (సప్రథస్తమః) అతిశయేన విస్తృతసుఖకారకః (సఖా) మిత్రః (వృధే) వర్ధనాయ. ॥౧౧౪॥

అన్వయః :-హే మదిన్తమ సోమ త్వమంశుభిః కిరణైః సూర్య ఇవ విశ్వేభిః సాధనైరాప్యాయస్వ సప్రథస్తమః సఖా సన్ నో వృధే భవ. ॥౧౧౪॥

భావార్థః :-ఇహ సర్వహితకారీ సర్వతో వర్ధతే నేర్ష్యకః. ॥౧౧౪॥

పదార్థము :-(మదిన్తమ) మహానందముగలవాడా! (సోమ) ఐశ్వర్యవంతుడా! నీవు (అంశుభిః) కిరణములతో గూడిన సూర్యునివలె (విశ్వేభిః) సకల సాధనములతో (ఆప్యాయస్వ) వృద్ధిని పొందుము (సప్రథస్తమః) అత్యంత విస్తారయుక్త సుఖముల గలిగించువాడవు (సఖా) మిత్రుడవునై (నః) మాయొక్క (వృధే) వృద్ధికొరకు (భవ) తత్పరుడవగుము. ॥౧౧౪॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు సర్వహితకారియగువాడే సకల విధములుగ వృద్ధిజెందుచుండును. కాని ఈర్ష్యాసూయలుగలవాడు వృద్ధి జెందలేడు. ॥౧౧౪॥

104.O most gladdening, prosperous fellow, make progress through different means, like the sun with its beams. Strive for our prosperity, O friend of vast happiness!.

౬౨౫.ఆ త ఇత్యస్య వత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నివృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యాః కిం కిం వశీకృత్యానన్దం ప్రాప్నువన్త్విత్యాహ.

మానవులు ఏ యేమి వశమునందుంచుకొని ఆనందమును పొందవలయును?

౬౨౫ ఆ తే వత్సో మనో యమత్పరమాచ్చిత్సధస్థాత్।

అగ్నే త్వాఙ్కామయా గిరా ॥౧౧౫॥

ప.వి:- ఆ, తే, వత్సః, మనః, యమత్, పరమాత్, చిత్, సధస్థాదితి సధ+స్థాత్, అగ్నే, త్వాఙ్కామయేతి త్వామ్ + కామయా, గిరా ॥౧౧౫॥

పదార్థః :-(ఆ) (తే) తవ (వత్సః) (మనః) చిత్తమ్ (యమత్) ఉపరమేత్ (పరమాత్) ఉత్కృష్టాత్ (చిత్) అపి (సధస్థాత్) సమానస్థానాత్ (అగ్నే) విద్వన్ (త్వాఙ్కామయా) యయా త్వాం కామయతే తయా. అత్ర ద్వితీయైకవచనస్యాలుక్ (గిరా) ॥౧౧౫॥

అన్వయః :-హే అగ్నే సోమ! విద్వంస్త్వాంకామయా గిరా యస్య తే మనః పరమాత్సధస్థాచ్చిద్వత్సో గోరివాయమత్స త్వం ముక్తిం కథన్నాప్నుయాః. ॥౧౧౫॥

భావార్థః :- మనుష్యైః సదైవ మనః స్వవశం విధేయం వాణీ చ. ॥౧౧౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజోవంతుడవగు ఓ విద్వాంసా! (త్వాజ్కామయా) నీవు కామించుటకే హేతువగు (గిరా) వేదవాణులచే ఏ (తే) నీయొక్క (మనః) మనస్సు ఎట్లు (పరమాత్) ఉత్తమమగు (సధస్థాత్) ఒకే విధమగు స్థానమునుండి (చిత్) కూడ (వత్సః) లేగ తల్లియగు గోవును పొందునట్లు (ఆ యమత్) స్థిరమైపోవుచున్నదో అట్లే నీవును ముక్తిని ప్రాప్తించుకొనెదవు. ॥౧౧౫॥

భావార్థము :- మానవులు సదా మనస్సును వాణిని వశమున నుంచుకొని వృద్ధిచెందవలెను. ॥౧౧౫॥

115.O learned person, just as a calf is fastened with its mother, the cow, so thou, desirous for spiritual advancement, concentrate thy mind with vedic speech obtained from God, the Support of all!.

ఓమ్. తుభ్యన్తా ఇత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ రాజా కిం కుర్యాదిత్యాహ. రాజా ఏమి చేయవలయును.

ఓమ్ తుభ్యం తాఽ అఙ్గిరస్తమ విశ్వాః సుక్షితయః పృథక్।

అగ్నే కామాయ యేమిరే ॥౧౧౬॥

ప.వి:- తుభ్యమ్, తాః, అఙ్గిరస్తమేత్యఙ్గిరః+తమ, విశ్వాః, సుక్షితయ ఇతి సు+క్షితయః, పృథక్, అగ్నే, కామాయ, యేమిరే ॥౧౧౬॥

పదార్థః:-(తుభ్యమ్) (తాః) (అఙ్గిరస్తమ) అతిశయేన సారగ్రాహిన్ (విశ్వాః) అఖిలాః (సుక్షితయః) శ్రేష్ఠమనుష్యాః ప్రజాః (పృథక్) (అగ్నే) ప్రకాశమాన రాజన్! (కామాయ) ఇచ్ఛాసిద్ధయే (యేమిరే) ప్రాప్నువన్తు. ॥ ౧౧౬ ॥

అన్వయః :-హే అంగిరస్తమాగ్నే రాజన్! యా విశ్వాః సుక్షితయః ప్రజాః పృథక్ కామాయ తుభ్యం యేమిరే తాస్త్వం సతతం రక్ష ॥ ౧౧౬ ॥

భావార్థః :-యత్ర ప్రజా ధార్మికం రాజానం ప్రాప్య స్వం స్వమభిలాషం ప్రాప్నువన్తి తత్ర రాజా కథం న వర్ధేత? ॥ ౧౧౬ ॥

పదార్థము :-(అఙ్గిరస్తమ) అత్యధికముగ సారము గ్రహించువాడా! (అగ్నే) ప్రకాశవంతుడవగు ఓ రాజా! ఏ (విశ్వాః) సమస్త (సుక్షితయః) శ్రేష్ఠమగు మానవులుగల ప్రజలు (పృథక్) వేర్వేరుగా (కామాయ)

కోరికలను సాధింపబూనిన సాధకులు (తుభ్యమ్) నీకు (యేమిరే) ప్రాప్తించుదురుగాక! (తాః) అట్టి ప్రజలను నీవు సదా రక్షించుచుండుము. ॥౧౧౬॥

భావార్థము :- ప్రజలు ధర్మాత్ముడగు రాజును పొందినవారైనప్పుడు, తమ తమ కోరికల పూర్తిజేసికొని నప్పుడప్పటి రాజు తప్పక వృద్ధిగలవాడగును. ॥౧౧౬॥

116.O King, the foremost realiser of the essence of problems, all loyal subjects turn to thee for the fulfilment of their wishes. Always protect them!.

౬౩౦. అగ్నిరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కీదృశా భూత్వా కిం కుర్యు రిత్యాహ.

మనుష్యు లెటువంటివారై ఏ మేమి చేయవలెను?

౬౩౦ అగ్నిః ప్రియేషు ధామసు కామో భూతస్య భవ్యస్య।
సమ్రాడేకో విరాజతి ॥౧౧౭॥

ప.వి:- అగ్నిః, ప్రియేషు, ధామస్వితి ధామ+సు, కామః, భూతస్య, భవ్యస్య, సమ్రాడితి సమ్ + రాట్, ఏకః, వి, రాజతి ॥౧౧౭॥

పదార్థః:- (అగ్నిః) పావక ఇవ వర్తమానః (ప్రియేషు) ఇష్టేషు (ధామసు) జన్మస్థాననామసు (కామః) యః కామ్యతే సః (భూతస్య) అతీతస్య (భవ్యస్య) ఆగామిసమయస్య (సమ్రాట్) సమ్యక్ ప్రకాశకః (ఏకః) అద్వితీయః పరమేశ్వరః (వి) (రాజతి) ॥ ౧౧౭ ॥

అన్వయః :- యో మనుష్యః సమ్రాడేకః కామోఽగ్నిః సభేశః పరమేశ్వర ఇవ భూతస్య భవ్యస్య ప్రియేషు ధామసు విరాజతి స ఏవ రాజ్యాభిషేచనీయః. ॥ ౧౧౭ ॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే మనుష్యాః పరమాత్మనో గుణకర్మస్వభావాను కూలాన్ స్వగుణకర్మస్వభావాన్ కుర్వన్తి త ఏవ సామ్రాజ్యం భోక్తుమర్హన్తీతి. ॥ ౧౧౭ ॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యుడు (సమ్రాట్) సమ్యక్ప్రకాశకుడు (ఏకః) ఒక్కడేయగు [అసహాయుడు] పరమేశ్వరునివలె (కామః) స్వీకరించదగిన (అగ్నిః) అగ్నివంటి తేజశ్శాలియగు సభాపతి (భూతస్య) గడచిన కాలపు (భవ్యస్య) రానున్న కాలపు (ప్రియేషు) ఇష్టములగు (ధామసు) జన్మ స్థానము, నామములందు (విరాజతి) ప్రకాశవంతుడగు నాతడు మాత్రమే రాజ్యాధికారియగుటకు తగినవాడై యుండును. ॥౧౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు పరమేశ్వరుని గుణ కర్మ స్వభావముల కనుకూలముగ తన గుణ కర్మ స్వభావములను జేసికొనునో ఆతడు మాత్రమే చక్రవర్తి రాజ్యమును భోగించుటకు తగినవాడగుచున్నాడు. ॥౧౧౭॥

117.He alone is fit to rule, who, full of brilliance, like the One Self sufficient Lord, is worthy of homage, self-resplendent, and shines forth in God's attributes in the past and future.

అత్ర స్త్రీపురుషరాజప్రజాకృష్యధ్యయనాధ్యాపనాదికర్మవర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాఽధ్యాయార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఈ యధ్యాయమందు స్త్రీ, పురుషుడు; రాజ, ప్రజలు; కర్తకత్వము (వ్యవసాయము); పఠనము, పాఠనము మున్నగు కర్మల వర్ణనము గలదు. కావున ఈ యధ్యాయము యొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయార్థముతో సంగతము గలదని ఎఱుగవలెను.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృతభాషాఽఽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే ద్వాదశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పన్నెండవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ.శ్రీ.శ్రీ.లోకా లక్ష్మయ్య, వెంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివసింహ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,అర్థవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లె కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
పన్నెండవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

వేదగిరిపై 'వేదపీఠ, వేదమందిర, వేదాశ్రమ' నిర్మాణం

నాలుగు వేదములలోని మంత్రములను సంపూర్ణముగా శిలలపై చెక్కించి వేదమందిరము నిర్మించుట

వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రా॥, కొందుర్గు మం॥, మహబూబ్‌నగర్ జి॥

వేదగిరి పీఠాధిపతి

వేదభాష్యానువాదభాస్కర బిరుదాంకితులు, శతాధిక గ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

వేదగిరి స్థాపకులు

ఆచార్య డా॥ **మర్రి కృష్ణారెడ్డి**, M.A., M.Ed., Ph.D.

ओ३म्

परमहंसपरिव्राजकाचार्येण
श्रीमन्महर्षिदयानन्दसरस्वतीस्वामिना निर्मितम्

यजुर्वेद - भाष्यम्

संस्कृतान्ध्राङ्गलभाषासमन्वितम्

तृतीयो भागः

(त्रयोदशाध्यायादारभ्य सप्तदशाध्यायपर्यन्तम्)

आन्ध्रानुवादकः
'चतुर्वेदभाष्यानुवादभास्करः'
ब्रह्मश्री पण्डितलोकमलहरिसिद्धान्ताचार्यः

परिष्कर्ता - सम्पादकश्च
सिद्धान्तालङ्कारः, विद्याभूषणः, आर्षविद्याविनोदः
आचार्य डॉ. मर्रि कृष्णारेड्डी

वैदिकसाहित्यप्रचारसमितिः, भाग्यनगरम्-६०, आन्ध्रप्रदेशः

2007

ॐ

THE YAJURVEDA BHASHYAM

With

MAHARSHI DAYANANDA SARASWATHI'S
COMMENTARY

VOLUME - 3
(13-17 Chapters)

Translated in English by : **DEVI CHAND M.A.**

Translated in to Telugu

By

BRAHMASRI **PANDITA LOKA MALAHARI**
SIDDHANTACHARYA

Editor

Acharya Dr. MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Vaidika Sahitya Prachara Samithi, Hyderabad - 60.

2007

ఓ౩మ్

పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ
శ్రీమన్మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామినా నిర్మితమ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

తృతీయ సంపుటము

(13-17 అధ్యాయములు)

అనువాదకర్త

'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

పరిష్కర్త - సంపాదకులు

సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద

ఆచార్య డా॥ మర్రి కృష్ణారెడ్డి M.A., M.Ed., Ph.D.

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి, హైదరాబాద్-60

2007

"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి" ప్రచురణలు

సంపూర్ణ "యజుర్వేదభాష్యమ్" : 6 సంపుటములు

ద్వితీయ ముద్రణ : శ్రీ వ్యయ పుష్యం, జనవరి - 2007.

ప్రతులు : 1000

వెల : **రూ. 1800/- లు** మాత్రమే.(6 సంపుటములకు కలిపి)

(పోస్టేజి అదనము)

డి.టి.పి. : **వి. రామలింగారెడ్డి (బాలు)**

ముద్రణ : **సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్**, ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు.

ఫోన్ : 98490 05182

ప్రతులకు :

1. **వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి**, 3-30; హనుమాన్ నగర్, ఆర్యసమాజం ఎదురువీధి, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 60. ఆం.ప్ర., ఫోన్ : 040 - 24051322, 9849583929

2. **దిల్‌సుఖ్‌నగర్ ఆర్యసమాజం**, బాదంకాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 060, ఫోన్ : 9849468084, 9395376410

3. వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రామం, కొందుర్గు మండలం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా. ఫోన్ : 9441200322, 9849583929

4. **భీమాస్ డీలక్స్ హోటల్**, 34-38, జి.కార్ స్ట్రీట్, రైల్వేస్టేషన్ ఎదురుగా, తిరుపతి. ఫోన్ : 0877-2225521

5. **విశాలాంధ్ర బుక్‌హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ, తిరుపతి, కాకినాడ.

తృతీయ సంపుటము

13-17 అధ్యాయములు

అధ్యాయసూచిక

యజుర్వేదభాష్యము

13వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే అష్టపఞ్చాశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్నఽ ఆ సువ ॥య.30.3॥

౬౩౧.తత్ర మయి గృహ్ణామీత్యస్య వత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్చీపంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైరాదిమా ఽవస్థాయాం కిం కిం కార్యమిత్యాహ. మానవుడు ఆరంభావస్థలో నే మేమి యొనర్చవలయును?

౬౩౧ మయి గృహ్ణామ్యగ్రేఽఅగ్నిꣳ రాయస్పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయ
సువీర్యాయ। మాము దేవతాః సచన్తామ్ ॥౧॥

ప.వి:-మయి, గృహ్ణామి, అగ్రే, అగ్నిమ్, రాయః, పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయేతి సుప్రజాః + త్వాయ, సువీర్యాయేతి సు + వీర్యాయ, మామ్, ఉఇత్యూ౦ దేవతాః, సచన్తామ్ ॥౧॥

పదార్థః :- (మయి) ఆత్మని (గృహ్ణామి) (అగ్రే) (అగ్నిమ్) పరమవిద్వాంసమ్ (రాయః) విజ్ఞానాది ధనస్య (పోషాయ) పుష్టయే (సుప్రజాస్త్వాయ) శోభనాశ్చ తాః ప్రజాః సుప్రజాస్తాసాం భావాయ (సువీర్యాయ) ఆరోగ్యేణ సుష్ఠుపరాక్రమాయ (మామ్) (ఉ) (దేవతాః) దివ్యా విద్వాంసో గుణా వా (సచన్తామ్) సమవయన్తు. ॥ ౧ ॥

అన్వయః :-హే కుమారాః కుమార్యశ్చ! యథాఽహమగ్రే మయి రాయస్పోషాయ సుప్రజాస్త్వాయ సువీర్యాయాగ్నిం గృహ్ణామి యేన మాము దేవతాః సచన్తాం తథా యూయమపి కురుత. ॥ ౧ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యాణామిదం సముచితమస్తి బ్రహ్మచర్య కుమారావస్థాయాం వేదాధ్యయనేన పదార్థవిద్యా బ్రహ్మకర్మ బ్రహ్మోపాసనాం బ్రహ్మజ్ఞానం స్వీకుర్యుర్యేన దివ్యాన్ గుణానాప్తాన్ విదుషశ్చ ప్రాప్యోత్తమ శ్రీ ప్రజాపరాక్రమాన్ ప్రాప్నుయురితి.॥౧॥

పదార్థము :-ఓ కుమారీ కుమారులారా! నే నెట్లు (అగ్రే) పూర్వము (మయి) నాయందు (రాయః) విజ్ఞానము మున్నగు ధనముల (పోషాయ) పుష్టికొరకు (సుప్రజాస్త్వాయ) ఉత్తమసంతానము పొందుటకై మరియు (సువీర్యాయ) రోగరహితమైన చక్కని పరాక్రమముకొరకు (అగ్నిమ్) ఉత్తమవిద్వాంసుని (గృహ్ణామి) పొందుచున్నానో, దేనివలన (మామ్) నాకు (ఉ) మాత్రమే (దేవతాః) ఉత్తమవిద్వాంసులు, గుణములు (సచన్తామ్) లభించుచున్నవియో మీరును నట్లే యొనర్పుడు.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బ్రహ్మచర్యముతో గూడిన కుమారావస్థయందు వేదాది సచ్ఛాస్త్రములను చదువుటద్వారా పదార్థవిద్య, ఉత్తమకర్మలు, ఈశ్వరోపాసన మరియు బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందవలెను. దీనివల్ల శ్రేష్ఠగుణముల మరియు ఆప్తవిద్వాంసుల ప్రాప్తి గలిగి శ్రేష్ఠమగు ధన, సంతాన, పరాక్రమములు పొందుచుండవలెను. ॥౧॥

1.I realise within me God first of all, for increase of my knowledge, good offspring and manly strength. So may noble virtues wait upon me.

౬౩౨. అపాం పృష్ఠమిత్యస్య వత్సార ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ పరమేశ్వరోపాసనావిషయమాహ. పరమేశ్వరోపాసనా విషయము.

౬౩౨ అపాం పృష్ఠమసి యోనిరగ్నేః సముద్రమభితః పిన్వమానమ్। వర్ధమానో

మహాఀ౨॥ఽఆ చ పుష్కరే దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథస్వ॥౨॥

ప.వి:- అపామ్, పృష్ఠమ్, అసి, యోనిః, అగ్నేః సముద్రమ్, అభితః, పిన్వమానమ్, వర్ధమానః, మహాన్, ఆ,చ, పుష్కరే, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథస్వ ॥౨॥

పదార్థః :-(అపామ్) వ్యాపకానాం ప్రాణానాం జలానాం వా (పృష్ఠమ్) అధికరణమ్ (అసి) (యోనిః) కారణమ్ (అగ్నేః) విద్యుదాదేః (సముద్రమ్) అన్తరిక్షమివ సాగరమ్ (అభితః) సర్వతః (పిన్వమానమ్) సిఞ్చమానమ్ (వర్ధమానః) సర్వతోత్కృష్టః (మహాన్) సర్వేభ్యో వరీయాన్ సర్వైః పూజ్యశ్చ (ఆ) (చ) (పుష్కరే) అన్తరిక్షే పుష్కరమిత్యన్తరిక్షనామ. నిఘ... ౧.౩ (దివః) ద్యోతమానస్య (మాత్రయా) యయా సర్వం మిమీతే (వరిమ్ణా) అతిశయేనోరుర్బహుస్తేన వ్యాపకత్వేన (ప్రథస్వ) ప్రఖ్యాతో భవ. ॥ ౨ ॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యస్త్వమభితోఽపాం పృష్ఠం సముద్రం పిన్వమానమగ్నేర్యోనిర్దివో మాత్రయా పుష్కరే వర్ధమానో మహాఀశ్చాసి సోఽస్మాసు వరిమ్ణాఽఽ ప్రథస్వ. ॥ ౨ ॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యత్ సచ్చిదానన్దస్వరూపమఖిలస్య జగతో నిర్మాతృ సర్వత్రాభివ్యాప్తం సర్వేభ్యో వరం సర్వశక్తిమద్ బ్రహ్మైవోపాస్య సకలవిద్యాః ప్రాప్యన్తే తత్ కథం న సేవితవ్యం స్యాత్. ॥ ౨ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (అభితః) అన్నిదిశలనుండి (అపామ్) సర్వత్రావ్యాపకమైయున్న ప్రాణములకు, జలములకు (పృష్ఠమ్) ఆధారమైయున్న (సముద్రమ్) ఆకాశమువంటి సాగరము

(పిన్వమానమ్) సేచనమొనర్చు సముద్రమును (అగ్నేః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నుల (యోనిః) కారణము (దివః) ప్రకాశితపదార్థముల (వాత్రయా) నిర్మాణమొనర్చు బుద్ధిచే (పుష్కరే) హృదయరూప అంతరిక్షమునందు (వర్ధమానః) ఉన్నతిని పొందుచు (చ) మరియు (మహాన్) సర్వశ్రేష్ఠుడవు, సర్వపూజనీయుడవునై (అసి) ఉన్న నీవు మాకొరకు (వరిమ్ణా) వ్యాపకశక్తిచే (అప్రథస్వ) ప్రసిద్ధశాలి వగుము. ॥2॥

భావార్థము :- సత్, చిత్, ఆనంద (సచ్చిదానంద) స్వరూపుడు, సమస్త సృష్టిని రచించినవాడు, సర్వత్రా వ్యాపకమైయున్నవాడు, సర్వోత్తముడు, సర్వశక్తిమంతుడును నగు నా పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరుని యుపాసనచేతనే సమస్త విద్యలు, అనంత గుణములు ప్రాప్తించును. అట్టి బ్రహ్మాండనాయకునే సేవించి తరించవలెను. కాని అన్యముల పూజించుట అజ్ఞానాంధకారమే యగును. ॥2॥

2.O God, Thou art the Support of waters, the Cause of fire, the Enveloper of ocean as it swells and surges, the Loftiest of all, Worthy of adoration by humanity, and full of Majesty in space. Shine forth for us with Omnipresence and Omniscience.

633. బ్రహ్మ జజ్ఞానమిత్యస్య వత్సార ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కిం స్వరూపం బ్రహ్మ జనైరుపాస్యమిత్యాహ. మానవులే స్వరూపముగల బ్రహ్మ నుపాసించ యోగ్యుడు?

633 బ్రహ్మ జజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్వి సీమతః సురుచో వేన ఆవః।

స బుధ్న్యా ఉపమా అస్య విష్ఠాః సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివః॥3॥

ప. విః- బ్రహ్మ, జజ్ఞానమ్, ప్రథమమ్, పురస్తాత్, వి, సీమతః, సురుచ ఇతి సు + రుచః, వేనః, ఆవరిత్యావః, సః, బుధ్న్యాః, ఉపమా ఇత్యుపఽమాః, అస్య, విష్ఠాః, విష్ఠా ఇతి వి + స్థాః, సతః, చ, యోనిమ్, అసతః, చ, వి, వరితి వః ॥3॥

పదార్థః :- (బ్రహ్మ) సర్వేభ్యో బృహత్ (జజ్ఞానమ్) సర్వస్య జనకం విజ్ఞాతృ (ప్రథమమ్) విస్తృతం విస్తారయితృ (పురస్తాత్) సృష్ట్యాదౌ (వి) (సీమతః) సీమాతో మర్యాదాతః (సురుచః) సుప్రకాశమానః సుష్ఠురుచి విషయశ్చ (వేనః) కమనీయః. వేనతీతి కాన్తికర్మా. నిఘం. 2.6. (ఆవః) ఆవృణ్వన్తి స్వవ్యాప్త్యాచ్ఛాదయన్తి తాః (సః) బుధ్న్యాః బుధ్నే జలసమ్బద్ధేఽన్తరిక్షే భవాః సూర్యచంద్రపృథివీతారకాదయో లోకాః (ఉపమాః) ఉపమిమతే యాభిస్తాః (అస్య) జగదీశ్వరస్య (విష్ఠాః) యా వివిధేషు స్థానేషు తిష్ఠన్తి తాః (సతః) విద్యమానస్య వ్యక్తస్య (చ) అవ్యక్తస్య (యోనిమ్) స్థానమాకాశమ్ (అసతః) అవిద్య

మానస్యాదృశ్యస్యావ్యక్తస్య కారణస్య (చ) మహత్తత్త్వాదేః (వివః) వివృణోతి. అత్ర మంత్రే ఘసేతి శ్లేర్లుగడభావశ్చ. ॥3॥

అత్రాహ యాస్కమునిః:- విసీమతః సురుచో వేన ఆవరితి వ వ్యవృణోత్సర్వత ఆదిత్యః సురుచ ఆదిత్యరశ్మయః సురోచనాదపి వా సీమేత్యేతదనర్థకముపబన్ధమాదదీత పంచమీకర్మాణం సీమ్నః సీమతః సీమాతో మర్యాదాతః సీమా మర్యాదా విషీవ్యతి దేశావితి. నిరు.౧.౭.॥3॥

అన్వయః:- యత్ పురస్తాజ్జజ్ఞానం ప్రథమం బ్రహ్మ యః సురుచో వేనో యస్యాస్య బుధ్న్యా విష్ఠా ఉపమాః సన్తి స సర్వమానః స విసీమతః సతశ్చాసతశ్చ యోనిం వివస్తత్సర్వైరుపాసనీయమ్. ॥3॥

భావార్థః:- యస్య బ్రహ్మణో విజ్ఞానాయ ప్రసిద్ధాఽప్రసిద్ధలోకా దృష్టాన్తాః సన్తి తత్సర్వత్రాభివ్యాప్తం సత్సర్వమావృణోతి సర్వం వికాశయతి సునియమేన స్వస్వకక్షాయాం విచాలయతి తదేవాన్తర్యామి బ్రహ్మ సర్వై ర్మనుష్యైరుపాస్యం నాతో పృథగ్వస్తు భజనీయమ్. ॥3॥

పదార్థము :- (పురస్తాత్) సృష్ట్యాదియందు (జజ్ఞానమ్) సమస్త ఉత్పాదకుడు, సర్వమునెరిగినవాడు (ప్రథమమ్) విస్తారముతో గూడిన మరియు విస్తారకర్త (బ్రహ్మ) సర్వోన్నతుడు (సురుచః) చక్కని ప్రకాశకుడు, సుందరమైన రుచికి విషయము (వేనః) గ్రహించదగినవాడు ఏ (అస్య) ఈతడు (బుధ్న్యా) జలసంబంధమగు ఆకాశమునందు వర్తమానమైయున్న పృథివి సూర్యచంద్రనక్షత్రాదులు (విష్ఠాః) వివిధ ప్రదేశములందుండు (ఉపమాః) ఈశ్వరజ్ఞానమునకు దృష్టాంతరూపమున లోకమునగ గల ఆ సమస్తమును (సః) యీశ్వరుడు (ఆవః) తనవ్యాపకముచే ఆచ్ఛాదితమొనర్చుచున్నాడు. (విసీమతః) మర్యాదచే (సతః) వ్యక్తము, విద్యమానము, దర్శించయోగ్యమై (చ) మరియు (అసతః) అవ్యక్తము (వ) మరియు అదృశ్యమగు కారణముయొక్క (యోనిమ్) ఆకాశరూప స్థానమును (వివః) గ్రహించుచున్నట్టి యూ పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరునే సర్వకాలములందు సర్వజనులు ఉపాసించవలెను. కాని అన్యమును సేవించరాదు. ॥3॥

భావార్థము :- ఏ పరబ్రహ్మను దెలిసికొనుటకై ప్రసిద్ధ, అప్రసిద్ధ సకలలోకములు దృష్టాంతములై యున్నవియో, ఎవడు సర్వత్రా వ్యాప్తుడైయుండి సర్వమున కావరణమైయుండి సర్వమును ప్రకాశితపరచుచున్నాడో, చక్కని నియమముతో సమస్త లోకలోకాంతరములను తమ తమ కక్షలయందుంచి నడుపుచున్నాడో అట్టి అంతర్యామియగు పరమాత్మయే సకల మానవులకు నిరంతరము ఉపాసించదగినవాడు. కాని ఇంతకన్న అన్యపదార్థమేదియును సేవించయోగ్యమైనదిగాదు. ॥3॥

3.That God alone is Adorable, Who, in the beginning of the universe, created everything, is wide in expansion. Highest of all. Effulgent and Worthy of worship. The sun, moon and other worlds in the atmosphere, stationed in their orbits, testify to His knowledge. He pervades them all through His Omnipresence and comprehends the visible and the invisible in space.

౬౩౪.హిరణ్యగర్భ ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తత్ కీదృశ మిత్యాహ. మరల నాతడెట్లున్నాడను విషయము.

౬౩౪ హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకఽ ఆసీత్।

స దాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥౪॥

ప. విః- హిరణ్యగర్భ ఇతి హిరణ్య + గర్భః, సమ్, అవర్తత, అగ్రే, భూతస్య, జాతః, పతిః, ఏకః, ఆసీత్, సః, దాధార, పృథివీమ్, ద్యామ్, ఉత, ఇమామ్, కస్మై దేవాయ, హవిషా, విధేమ॥౪॥

పదార్థః :- (హిరణ్యగర్భః) హిరణ్యాని సూర్యాదీని తేజాంసి గర్భే మధ్యే యస్య సః, జ్యోతిర్వై హిరణ్యమ్ (శత) హిరణ్యం కస్మాద్ధ్రియత ఆయమ్యమానమితి వా హ్రియతే జనాజ్జనమితి వా హితరమణం భవతీతి వా హర్యతేర్వా స్యాత్ ప్రేప్సాకర్మణః నిరు. ౨.౧౦. (సమ్) (అవర్తత) (అగ్రే) సృష్టేః ప్రాక్ (భూతస్య) ఉత్పన్నస్య (జాతః) జనకః (పతిః) పాలకః (ఏకః) అసహాయోఽద్వితీయః (ఆసీత్) (సః) (దాధార,) ధృతవాన్ (పృథివీమ్) ప్రకాశరహితం భూగోలాదికమ్ (ద్యామ్) ప్రకాశమయం సూర్యాదికమ్ (ఉత) (ఇమామ్) వర్తమానాం సృష్టిమ్ (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ ప్రజాపతయే (దేవాయ) ప్రకాశమానాయ (హవిషా) ఆత్మాది సామగ్ర్యా (విధేమ) పరిచరేమ. విధేమేతి పరిచరణకర్మా, నిఘం. ౩.౫. నిరుక్తకార ఏవమాహ హిరణ్యగర్భో హిరణ్యమయో గర్భో హిరణ్మయో గర్భోఽస్యేతి వా గర్భో గృభేర్గృ ణాత్యర్థే గిరత్యనర్థానితి వా యదా హి స్త్రీ గుణాన్ గృహ్ణాతి గుణాశ్చాస్యా గృహ్యన్తేఽథ గర్భో భవతి. సమభవదగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకో బభూవ స ధారయతి పృథివీం దివం చ కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమేతి వ్యాఖ్యాతం విధతిర్దానకర్మా, నిరు. ౧౦.౨౩. ॥ ౪ ॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథా వయం యోఽస్య భూతస్య జాతః పతిరేకో హిరణ్యగర్భోఽగ్రే సమవర్తతాసీత్స ఇమాం సృష్టిం రచయిత్వోతాపి పృథివీం ద్యాం దాధార తస్మై కస్మై సుఖస్వరూపాయ దేవాయ పరమేశ్వరాయ హవిషా విధేమ తథా యూయమప్యేనం సేవధ్వమ్. ॥ ౪ ॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యూయమస్యావ్యక్తాయాః సృష్టేః ప్రాక్ పరమేశ్వర ఏవ జాగరూక ఆసీద్. జీవా మూర్ఛితా ఇవాసన్ కారణం చాకాశవత్ సుస్థిరం చాసీత్ యేన సర్వా సృష్టీ రచితా ధృతా ప్రలయసమయే భిద్యతే తమేవోపాస్యం మన్యధ్వమ్. ॥ ౪ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ (భూతస్య) ఉత్పన్నమైన ప్రపంచమును (జాతః) రచించువాడు (పతిః) పాలనమొనర్చువాడు (ఏకః) అన్యసహాయ మవసరములేనివాడు (హిరణ్యగర్భః) సూర్యుడు మున్నగు తేజోమయ పదార్థములకు ఆధారుడు (అగ్రే) జగద్రచనకు పూర్వమే (సమవర్తత) వర్తమానమై (ఆసీత్) ఉండువాడు (సః) ఆతడు (ఇమామ్) ఈ సృష్టిని రచించి (ఉత) మరియు (పృథివీమ్) ప్రకాశరహిత (ద్యామ్) ప్రకాశసహిత సూర్యాదిలోకములను (దాధార) ధారణమొనర్చుచున్న ఆ (కస్మై) సుఖస్వరూపుడు, ప్రజాపాలకుడు (దేవాయ) ప్రకాశవంతుడునగు పరమాత్మను (హవిషా) ఆత్మ మున్నగు సామగ్రిచే (విధేమ) సేవించుటయందు మే మెట్లు తత్పరులమై యున్నామో అట్లే మీరెల్లరును ఇట్టి పరమాత్మను సేవించుడు.॥౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ ప్రసిద్ధ సృష్టిని రచించుటకు పూర్వము పరమేశ్వరుడే జాగ్రదవస్థయందు విద్యమానుడై యుండెను. జీవులన్ని గాఢనిద్రయను సుషుప్తియందు లీనమైయుండెను. జగత్కారణమైన ప్రకృతి అత్యంత సూక్ష్మావస్థయందు ఆకాశమువలె ఏకరసముగ స్థిరమై యుండెను. ఈ సమస్తలోక లోకాంతరముల నెవడు సృష్టించి, ధరించియుండి ప్రళయకాలమునందు నాశమొనర్చుచుండునో ఆ పరమాత్ముని యుపాసనయే యోగ్యమని యెంచుడు. ॥౪॥

4.God is the Creator of the universe, its one Lord, the Sustainer of luminous objects like the sun. He war present before the creation of the world. He sustains the earth, the sun and this world. Let us worship with full devotion of our soul, Him, the Embodiment of happiness.

౬౩౫. ద్రప్స ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిరీశ్వరో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. ఆత డెట్లున్నాడు?

౬౩౫ ద్రప్సశ్చస్కన్ద పృథివీమను ద్యామిమం చ యోనిమను యశ్చ పూర్వః।

సమానం యోనిమను సంచరన్తం ద్రప్సం జుహోమ్యను సప్త హోత్రాః ॥౫॥

ప.వి:-ద్రప్సః, చస్కన్ద, పృథివీమ్, అను, ద్యామ్, ఇమమ్, చ, యోనిమ్, అను, యః, చ, పూర్వః, సమానమ్, యోనిమ్, అను, సంచరన్తమితి, సమ్ + చరన్తమ్, ద్రప్సమ్, జుహోమి, అను, సప్త, హోత్రాః.॥౫॥

పదార్థః :- (ద్రప్సః) హర్ష ఉత్సాహః. అత్ర దృప విమోహనహర్షణయోరిత్యత ఔణాదికః సః కిచ్చ (చస్కన్ద) ప్రాప్నోతి (పృథివీమ్) భూమిమ్ (అను) (ద్యామ్) ప్రకాశమ్ (ఇమమ్) (చ) (యోనిమ్) కారణమ్ (అను) (యః) (చ) (పూర్వః) పూర్ణః (సమానమ్) (యోనిమ్) స్థానమ్ (అను)

(సంచరన్తమ్) (ద్రప్సమ్) ఆనన్దమ్ (జుహోమి) గృహ్ణామి (అను) (సప్త) పఞ్చ ప్రాణా మన ఆత్మా చేతి (హోత్రాః) ఆదాతారః. ॥౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాహం యస్య సప్త హోత్రాఽను గ్రహీతారో య ఇమాం పృథివీం ద్యాం యోనిం చాను యః పూర్వో ద్రప్సోఽను చస్కన్ద తస్య యోనిమను సంచరన్తం సమానం ద్రప్సం సర్వత్రాభివ్యాప్తమానందమను జుహోమి తథైనమాదత్త. ॥౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయం యస్య జగదీశ్వరస్య సానన్దం స్వరూపం సర్వత్రోపలభ్యతే తత్ ప్రాప్తయే యోగమభ్యస్యత. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవనిచేత (సప్త) ఏడు పంచప్రాణములు, మనస్సు, ఆత్మ (హోత్రాః) అనుగ్రహించబడినవియో (యః) ఏ (ఇమామ్) ఇట్టి (పృథివీమ్) పృథివికి (ద్యామ్) ప్రకాశమునకు (చ) మరియు (యోనిమ్) కారణమునకు (అను) అనుకూలము (యః) ఎవడు (పూర్వః) సంపూర్ణస్వరూపుడో (ద్రప్సః) ఆనందోత్సాహములను (అను) అనుకూలముగ (చస్కన్ద) ప్రాప్తించునో అట్టి (యోనిమ్) స్థానమును (అను) అనుసరించి (సంచరన్తమ్) సంచరించుచు (సమానమ్) ఒకేవిధముగ (ద్రప్సమ్) సర్వత్ర అభివ్యాప్తమైన ఆనందమును నే నెట్లు (అనుజుహోమి) అనుకూలముగ గ్రహణ మొనర్చుచున్నానో అట్లే మీరును గ్రహణమొనర్చుడు. ॥౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ జగదీశ్వరుని ఆనందము మరియు స్వరూపముచే సర్వత్ర లాభము గలుగుచున్నదో దానిని పొందుటకై మీరును యోగాభ్యాసమొనర్చుడు. ॥౫॥

5. Even forces realise Him. He engulfs this earth, the sun and the sky. In His fullness, He favourably possesses happiness and energy. Moving in Him, I willingly perceive complete pleasure.

౬౩౬. నమోఽస్త్విత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిర్దేవతా చ, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

మనుష్యైరత్ర కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవులిట నెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౬౩౬ నమోఽస్తు సర్పేభ్యో యే కే చ పృథివీమను।

యేఽ అన్తరిక్షే యే దివి తేభ్యః సర్పేభ్యో నమః ॥౬॥

ప.వి:- నమః, అస్తు, సర్పేభ్యః, యే, కే, చ, పృథివీమ్, అను, యే, అన్తరిక్షే, యే, దివి, తేభ్యః, సర్పేభ్యః, నమః ॥౬॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్. నమ ఇత్యన్ననామ. నిఘం. ౨.౭. (అస్తు) (సర్పేభ్యః) యే సర్పన్తి గచ్ఛన్తి తే లోకాస్తేభ్యః. ఇమే వై లోకాః సర్పాస్తే హానేన సర్వేణ సర్పన్తి. శత, ౭.౩.౧.౨౫ (యే) (కే) (చ) (పృథివీమ్) భూమిమ్ (అను) (యే) (అంతరిక్షే) ఆకాశే (యే) (దివి) సూర్యాదిలోకే (తేభ్యః) (సర్పేభ్యః) ప్రాణిభ్యః (నమః) అన్నమ్. ॥౬॥

అన్వయః :- యే కే చాత్ర సర్పాః సన్తి తేభ్యః సర్పేభ్యో నమోఽస్తు. యేఽన్తరిక్షే యే దివి యే చ పృథివీమనుసర్పన్తి తేభ్యః సర్పేభ్యో నమోఽస్తు.॥ ౬ ॥

భావార్థః :- యావన్త ఇమే లోకా దృశ్యన్తే యేచ న దృశ్యన్తే తే సర్వే స్వస్వకక్షాయామీశ్వరేణ నియతాః సన్త ఆకాశే భ్రమన్తి తేషు సర్వేషు లోకేషు యే ప్రాణినశ్చలన్తి తదర్థమన్నమపీశ్వరేణ రచితం యత ఏతేషాం జీవనం భవతీతి యూయం విజానీత. ॥ ౬ ॥

పదార్థము :-(యే కే) ఈ విశ్వమునం దే యే లోకలోకాంతరములు, ప్రాణులు గలవో, (తేభ్యః) అట్టి (సర్పేభ్యః) లోకముల మరియు జీవులకొరకు (నమః) అన్నము (అస్తు) లభించుగాక! (యే) ఏ (అన్తరిక్షే) ఆకాశమునందు (యే) ఏ (దివి) ప్రకాశవంతమైన సూర్యాదిలోకములందు (చ) మరియు (యే) ఏ (పృథివీమ్) భూమి (అను) పైన నడచునో అట్టి (సర్పేభ్యః) ప్రాణులకొరకు (నమః) అన్నము ప్రాప్తించుగాక! ॥౬॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ కనబడుచున్న, కనిపించని లోకములు ఈశ్వరనియమముచే తమ తమ కక్షలయందు స్థితమైయున్న ఆకాశమార్గమున భ్రమణ మొనర్చుచున్నవి. ఆ యన్నిటియం దే యే ప్రాణులు నివసించుచున్నవియో వానియాహారమును ఈశ్వరుడు సృష్టించియుంచినాడు. దానివల్ల ఆ సకల జీవుల జీవితములు జరుగుచున్నవి. ఈ విషయమును మీరెరుగుడు. ॥౬॥

6.May the denizens of all planets of the universe obtain food. May all the living creatures residing in the atmosphere, the sun and roaming on the earth obatain food.

౬౩౭. యా ఇషవ ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, స ఏవ దేవతా చ, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తైః కథం భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లెటు లుండవలయును?

౬౩౭ యాఽ ఇషవో యాతుధానానాం యే వా వనస్పతీఁ॥౧॥రను।

యే వావటేషు శేరతే తేభ్యః సర్పేభ్యో నమః ॥౭॥

ప. వి:- యాః, ఇషవః, యాతుధానానామితి యాతు + ధానానామ్, యే, వా, వనస్పతీన్, అను, యే, వా, అవటేషు, శేరతే, తేభ్యః, సర్పేభ్యః, నమః ॥౭॥

పదార్థః :-(యాః) (ఇషవః) గతయః (యాతుధానానామ్) యే యాన్తి పరపదార్థాన్ దధతి తేషామ్ యే) (వా) (వనస్పతీన్) వటాదీన్ (అను) (యే) (వా) (అవటేషు) అపరిభాషితేషు మార్గేషు (శేరతే) (తేభ్యః) (సర్వేభ్యః) (నమః) వజ్రమ్. ॥ ౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యా యాతుధానానామిషవో యే వా వనస్పతీ ననువర్తన్తే యే వాఽవటేషు శేరతే తేభ్యః సర్వేభ్యో నమః ప్రక్షిపత. ॥ ౭ ॥

భావార్థః :-మనుష్యా యే మార్గేషు వనేషూత్కోచకా దివసే ఏకాన్తే స్వపన్తి తాన్ దస్యూన్సర్పాంశ్చ శస్త్రౌషధాదినా నివారయన్తు. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :-మానవులారా! మీరు (యాః) ఏ (యాతుధానానామ్) ఇతరుల పదార్థములను పొంగిలించి దాచుకొనువారి (ఇషవః) ఏ గతులు గలవో (వా) లేక (యే) ఏవి (వనస్పతీన్) మట్టి మున్నగు వనస్పతి వృక్షములను (అను) ఆశ్రయించు జీవులు గలవో (యే) ఏవి (వా) లేక (అవటేషు) గుప్తమార్గములందు (శేరతే) నిద్రించుచుండునో (తేభ్యః) అట్టి (సర్వేభ్యః) చంచల దుష్టప్రాణులకై (నమః) వజ్రమును ప్రయోగించుడు. ॥౭॥

భావార్థము :-మార్గములందు, అరణ్యములందు దోపిడికాండ్రు, దొంగలు పగలు నిద్రించుచు రాత్రులందు మనుష్యులను బాధించువారిని దుష్టులను, సర్పములు మున్నగువానిని శస్త్రములు, ఓషధులు మున్నగు వానిచే తొలగించవలయును. ॥౭॥

7.Suppress through arms the movements of dacoits and plunderers who live in forsts; and lie hidden in unknown paths.

౬౩౮. యే వామీత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కణ్టకాః కథం బాధనీయా ఇత్యాహ.

మానవులు కంటకములను, దుష్టప్రాణుల నెట్లు తొలగించవలయును?

౬౩౮ యే వామీ రోచనే దివో యే వా సూర్యస్య రశ్మిషు।

యేషామప్సు సదస్కృతం తేభ్యః సర్వేభ్యో నమః ॥౮॥

ప.వి:- యే, వా, అమీఽ ఇత్యమీ, రోచనే, దివః, యే, వా, సూర్యస్య, రశ్మిషు, యేషామ్, అప్స్విత్యప్సు, సదః, కృతమ్, తేభ్యః సర్వేభ్యః, నమః ॥౮॥

పదార్థః :-(యే) (వా) (అమీ) (రోచనే) దీప్తౌ (దివః) విద్యుతః (యే) (వా) (సూర్యస్య) (రశ్మిషు) (యేషామ్) (అప్సు) (సదః) సదనమ్ (కృతమ్) నిష్పన్నమ్ (తేభ్యః) (సర్వేభ్యః) దుష్టప్రాణిభ్యః (నమః) వజ్రమ్. ॥ ౮ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యేఽమీ దివో రోచనే యే వా సూర్యస్య రశ్మిషు యేషాం వాఽప్సు సదస్కృతమస్తి తేభ్యః సర్వేభ్యో నమో దత్త. ॥ ౮ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యే జలేష్వన్తరిక్షే సర్పా నివసన్తి తే వజ్రప్రహారేణ నివర్తనీయాః. ॥ ౮ ॥

పదార్థము :-మానవులారా! (యే) ఏవి (అమీ) పరోక్షమునందుండునో (దివః) విద్యుత్ప్రకాశము (రోచనే) ప్రకాశమునందు (వా) లేక (యే) ఏవి (సూర్యస్య) సూర్యుని (రశ్మిషు) కిరణములందు (వా) లేక (యేషామ్) వేనికి (అప్సు) జలములందు (సదః) స్థానము (కృతమ్) చేయబడియున్నదో (తేభ్యః) అట్టి (సర్వేభ్యః) దుష్టప్రాణులను (నమః) వజ్రముచే సంహరించుడు. ॥౮॥

భావార్థము :- మనుష్యులు జలములందు, ఆకాశమునందుండు దుష్టప్రాణులను శస్త్రములచే సంహరించుచుండవలయును. ॥౮॥

8.Subdue with arms, all these evil-minded persons, who generally remain hidden and now and then appear in the day time, or walk freely in the light of the sun, or dwell in waters.

౬౩౯. కృణుష్వేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

రాజపురుషైః కథం శత్రవో బన్ధనీయా ఇత్యాహ. రాజపురుషులు శత్రువుల నెటుల బంధించవలెను?

౬౩౯ కృణుష్వ పాజః ప్రసితిం న పృథ్వీం యాహి రాజేవామవాఁ ఇభేన। తృష్వీమను ప్రసితిం ద్రూణానోఽస్తాసి విధ్య రక్షసస్తపిష్ఠైః ॥౯॥

ప.విః-కృణుష్వ, పాజః, ప్రసితిమితి ప్ర+సితిమ్, న, పృథ్వీమ్, యాహి, రాజేవేతి రాజాఽఇవ, అమవానిత్యమ + వాన్, ఇభేన, తృష్వీమ్, అను, ప్రసితిమితి ప్ర + సితిమ్, ద్రూణానః, అస్తా, అసి, విధ్య, రక్షసః తపిష్ఠైః॥౯॥

పదార్థః :-(కృణుష్వ) కురుష్వ (పాజః) బలమ్. పాతేర్బలే జుట్ చ. ఉ. ౪.౨౧౦. ఇత్యసున్ (ప్రసితిమ్) జాలమ్. ప్రసితిః ప్రసయనాత్తన్తుర్వా జాలం వా.ని. ౬.౧౨. (న) ఇవ (పృథ్వీమ్) భూమిమ్

(యాహి) ప్రాప్నుహి (రాజేవ) (అమవాన్) బహవః సచివా విద్యన్తే యస్య తద్వత్ (ఇభేన) హస్తినా (తృష్వీమ్) క్షిప్రగతిమ్ తృష్వీతి క్షిప్రనామ. నిఘం ౨.౧౫. తతో వోతో గుణవచనాదితి జీష్ (అను) (ప్రసితిమ్) బన్ధనం జాలమ్ (ద్రూణానః) హింసన్ (అస్తా) ప్రక్షేప్తా (అసి) (విధ్య) తాడయ (రక్షసః) శత్రూన్ (తపిష్ఠైః) అతిశయేన సంతాపకరైః శస్త్రైః, అయం మన్త్రః, నిఘం. ౬.౧౨ వ్యాఖ్యాతః. ॥ ౯ ॥

అన్వయః :- హే సేనాపతే! త్వం పాజః కృణుష్వ ప్రసితిం న పృథ్వీం యాహి. యతస్త్వమస్తాసి తస్మాదిభేనామవాన్ రాజేవ తపిష్ఠైః ప్రసితిం సంసాధ్య రక్షసశ్చ ద్రూణానస్తృష్వీమనువిధ్య. ॥ ౯ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. రాజవత్సేనాపతిః పూర్ణం బలం సంపాద్యాన్నైః పాశైః శత్రూన్ బధ్వా శరాదిభిరివిధ్వా కారాగృహే సంస్థాప్య శ్రేష్ఠాన్ పాలయేత్. ॥ ౯ ॥

పదార్థము :- ఓ సేనాపతీ! నీవు (పాజః) శక్తిని (కృణుష్వ) పెంచుకొనుము (ప్రసితిమ్) వల (న) వలె (పృథివీమ్) భూమిని (యాహి) పొందుము. దానిచే నీవు (అస్తా) విసరివేయువాడవు (అసి) అగుచున్నావు. దీనిచే (ఇభేన) ఏనుగుతోగూడ (అమవాన్) అనేక దూతలుగల(రాజేవ) రాజువలె (తపిష్ఠైః) అత్యంత దుఃఖదాయకములగు శస్త్రములచే (ప్రసితిమ్) ఉరిత్రాళ్లను సిద్ధపరచి (రక్షసః) శత్రువులను (ద్రూణానః) సంహరించుచు (తృష్వీమ్) శీఘ్రముగా (అను) ఎదురుపడి (విధ్య) తాడనమొనర్చుము సంహరించుము. ॥౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకార మున్నది. సేనాపతి రాజువలె పూర్ణశక్తిచే గూడి అనేక ఉచ్చుత్రాళ్లచే శత్రువులను బంధించి వారిని బాణములు మున్నగు శస్త్రములచే దండించి కారాగారమున బంధించి శ్రేష్ఠులరక్షించవలెను. ॥౯॥

9.O Commander of the army, increase thy vigour, master the earth well-ordered like a net. Thou art the extirpator of foes, attack them like a king equipped with ministers and military paraphernalia. Strengthening thy hold with most deadly weapons, facing and killing the fiends, subdue them soon!.

౬౪౦.తవ భ్రమాస ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స కిం కుర్యాదిత్యుపదిశ్యతే. ఆ సేనాపతి కర్తవ్య మేమిటి?

౬౪౦ తవ భ్రమాస॒ ఆశు॒యా ప॑త॒న్త్యను॑ స్పృశ ధృష॒తా శోశు॑చానః।

తపూం॑ష్యగ్నే జు॒హ్వా పత॒ఙ్గానస॑న్దితో॒ విసృ॑జ॒ విష్వ॑గు॒ల్కాః ॥౧౦॥

ప.విః- తవ, భ్రమాసః, ఆశుయేత్యాశు॒యా, ప॒త॒న్తి॒, అను, స్పృ॒శ॒, ధృ॒ష॒తా, శోశు॑చానః,

తపూం॑షి, అగ్నే, జుహ్వా, పతఙ్గాన్, అసన్దిత ఇత్యసమ్ + దితః, వి, సృజ, విష్వక్, ఉల్కాః॥౧౦॥

పదార్థః :- (తవ) (భ్రమాసః) భ్రమణశీలా వీరాః (ఆశుయా) శీఘ్రగమనాః. అత్ర జసః స్థానే యాదేశః (పతన్తి) శ్యేనవచ్ఛత్రుదలే సంచరన్తి (అను) (స్పృశ) అనుగతో భవ (ధృషతా) దృఢేన సైన్యేన (శోశుచానః) భృశం పవిత్రాచరణః (తపూంషి) తాపాః (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమాన (జుహ్వా) ఆజ్యహవనసాధనయా (పతఙ్గాన్) అశ్వాన్. పతఙ్గా ఇత్యశ్వనా. నిఘం. ౧.౧౪ (అసందితః) అఖణ్డితః (వి) (సృజ) నిష్పాదయ (విష్వక్) సర్వతః (ఉల్కాః) విద్యుత్పాతాః ॥ ౧౦॥

అన్వయః :- హే సేనాపతేఽగ్నే! శోశుచానస్త్వం యే తవ భ్రమాసో యథా విశ్వాగాశుయోల్కాస్తథా శత్రుషు పతన్తి తాన్ ధృషతాఽనుస్పృశ. అసందితోఽఖణ్డితః సన్ జుహ్వాగ్నేస్తపూంషీవ శత్రూణాముపరి సర్వతో విద్యుతో విసృజ పతఙ్గాన్ సుశిక్షితానశ్వాన్ కురు. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజసేనాపతిసేనాభృత్యైః పరస్పరం ప్రీత్యా బలం సంవర్ధ్య వీరాన్ హర్షయిత్వా సంయోధ్యాగ్న్యాద్యస్త్రైః శతఘ్న్యాదిభిశ్చ శత్రూణాముపరి విద్యుద్వృష్టిః కార్యా యతః సద్యో విజయః స్యాత్.॥౧౦॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివలె తేజస్వివగు ఓ సేనాపతీ! (శోశుచానః) అతి పవిత్రాచరణము ననుష్ఠించు నీవు (తవ) నీయొక్క (భ్రమాసః) భ్రమణశీలురగు వీరసైనికులు ఎట్లు (విష్వక్) అన్నివైపులనుండి (ఆశుయా) శీఘ్రకారియగు (ఉల్కాః) పిడుగువంటి నడకగల (పతన్తి) డేగపక్షివలె శత్రుదళములందు బడుచుందురో వారిని (ధృషతా) దృఢసేనలతో (అను) అనుకూలముగ (స్పృశ) ప్రాప్తించుకొనుము. మరియు (అసన్దితః) అఖండితవగు (జుహ్వా) ఘృతాహుతిచే ప్రజ్వరిల్లు అగ్ని (తపూంషి)తేజమువలె శత్రువులపై అన్నివైపులనుండి విద్యుత్తును (విసృజ) ప్రయోగించుము మరియు (పతఙ్గాన్) అశ్వములకు చక్కని శిక్షణను యొసగుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు, సేనాపతి, సైనికులు పరస్పర ప్రీతితో శక్తిని పెంచుకొనవలెను. వీరులకు హర్షము గలుగునట్లు పట్టుదలతో యుద్ధమొనర్చి ఆగ్నేయాది శస్త్రములు, భుశుండి (తుపాకి, ఫిరంగి) మున్నగు శస్త్రములచే శత్రువులపై విద్యుద్వృష్టి గలిగించి శీఘ్రముగా విజయమును పొందవలయును.॥౧౦॥

10.O Commander the specimen of morality, keep thy fast moving brave soldiers, well disciplined in the army. Like the swift movements of lightning. Let them fall falcon-like on the enemies. With uninterrupted force, let fire-arms, brilliant like the flames of fire fed with ghee, rain over the foes; and train well thy horses!.

౬౪౧. ప్రతిస్పశ ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యుపదిశ్యతే. ఆతడెటుల నుండవలయును?

౬౪౧ ప్రతి స్పశో విసృజ తూర్ణితమో భవా పాయుర్విశోఽ అస్యా

అదబ్ధః। యో నో దూరేఽ అఘశꣳసో యోఽ అన్త్యగ్నే

మాకిష్టే వ్యథిరాదధర్షీత్ ॥౧౧॥

ప.విః- ప్రతి, స్పశః, వి, సృజ, తూర్ణితమ ఇతి తూర్ణి+తమః, భవ, పాయుః, విశః అస్యాః, అదబ్ధః, యః, నః, దూరే, అఘశꣳస ఇత్యఘశꣳసః, యః, అన్తి, అగ్నే, మాకిః, తే, వ్యథిః, ఆ, దధర్షీత్ ॥౧౧॥

పదార్థః :-(ప్రతి) (స్పశః) బాధనాని (వి) (సృజ) (తూర్ణితమః) అతిశయేన త్వరితా (భవ) ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (పాయుః) రక్షకః (విశః) ప్రజాయాః (అస్యాః) వర్తమానాయాః (అదబ్ధః) అహింసకః (యః) (నః) అస్మాకమ్ (దూరే) విప్రకృష్టే (అఘశంసః) యోఽఘం పాపం కర్తుం శంసతి స స్తేనః (యః)(అన్తి) నికటే (అగ్నే) అగ్నివచ్ఛత్రుదాహక (మాకిః) నిషేధే. అత్ర మకి ధాతోర్బాహుల కాదిన్ నుమభావశ్చ. (తే) తవ (వ్యథిః) వ్యథకః శత్రుః (ఆ)(దధర్షీత్) ధర్షేత్. అత్ర వాచ్ఛన్దసీతి ద్విర్వచనమ్. ॥ ౧౧ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! తే తవ నోఽస్మాకం చ యో వ్యథిరఘశంసో దూరే యోఽన్త్యస్తి యథా సోఽస్మాన్మాకిరాదధర్షీత్ తం ప్రతి త్వం తూర్ణితమః సన్ స్పశో విసృజ. అస్యా విశః పాయురదబ్ధో భవ.॥౧౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే నికటదూరస్థాః ప్రజాభ్యో దుఃఖప్రదా దస్యవః సన్తి తాన్ రాజాదయః సామదామదణ్డభేదైః సద్యో వశం నీత్వా దయాన్యాయాభ్యాం ధార్మికీః ప్రజాః సతతం పాలయేయుః. ॥౧౧॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివలె శత్రువులను జయించువాడా! (తే) నీయొక్క (నః) మాయొక్క (వ్యథిః) బాధలనుగలిగించు (యః) ఏ (అఘశంసః) పాపవృత్తిగల చోరులు, శత్రువులు (దూరే) దూరమందు (యః) ఎవరు (అన్తి) సమీపమందు గలరో వారు మమ్ము (మాకిః ఆ దధర్షీత్) దుఃఖములు

గలిగించకుండునట్లు ఆ శత్రువుల (ప్రతి) యెడ నీవు (తూర్ణితమః) శీఘ్రముగ దండించువాడవై (స్పశః) బంధనములను (విసృజ) రచించుము. మరియు (అస్యాః) ఈ వర్తమాన (విశః) ప్రజల (పాయుః) రక్షకుడవు (అదబ్ధః) హింసారహితుడవు అగుము. ॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సమీపమందును, దూరమందును ఉండి ప్రజలకు దుఃఖములను గలిగించు బందిపోటులు, చోరులు మున్నగువారిని రాజు, రాజపురుషులు సామదానభేదదండోపాయములచే శీఘ్రముగా వశపరచుకొని దయాన్యాయములచే ధర్మయుక్తులగు ప్రజలను నిరంతరము రక్షించుచుండుట కర్తవ్యమై యున్నది. ॥౧౧॥

11. O destroyer of foes like fire, put shackles on and speedily punish the troublesome evil-minded enemy of yours and ours, may he be far or near, so that he may not harm us. May thou be the harmless guardian of the people of thine!.

౬౪౨. ఉదగ్న ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స కిం కుర్యాదిత్యాహ. అతడేమి చేయవలెను?

౬౪౨ ఉదగ్నే తిష్ఠ ప్రత్యాతనుష్వ న్యమిత్రాఁ॥ ఓషతాత్తిగ్మహేతే ।యో నోఽ అరాతిꣳ సమిధాన చక్రే నీచా తం ధక్ష్యతసం న శుష్కమ్ ।౧౨॥

ప. వి:-ఉత్, అగ్నే, తిష్ఠ, ప్రతి, ఆ, తనుష్వ, ని, అమిత్రాన్, ఓషతాత్, తిగ్మహేత ఇతి తిగ్మ+హేతే, యః, నః, అరాతిమ్, సమిధానేతి సమ్ + ఇధాన, చక్రే, నీచా, తమ్, ధక్షి, అతసమ్, న, శుష్కమ్॥౧౨॥

పదార్థః :-(ఉత్) (అగ్నే) సభాధ్యక్ష (తిష్ఠ) (ప్రతి) (ఆ) (తనుష్వ) (ని) (అమిత్రాన్) ధర్మద్వేష్టౄన్ శత్రూన్ (ఓషతాత్) దహ (తిగ్మహేతే) తిగ్మస్తీవ్రో హేతిర్వజ్రో దణ్డో యస్య సః. హేతిరితి వజ్రనా. నిఘం. ౨.౨౦ (యః) (నః) అస్మాకమ్ (అరాతిమ్) శత్రుమ్ (సమిధాన) సమ్యక్ తేజస్విన్ (చక్రే) కరోతి (నీచా) న్యగ్భూతం కృత్వా (తమ్) (ధక్షి) దహ. అత్ర వికరణలుక్ (అతసమ్) కాష్ఠమ్ (న) ఇవ (శుష్కమ్) అనార్ద్రమ్. ॥ ౧౨ ॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వం రాజధర్మం ఉత్తిష్ఠ. ధార్మికాన్ ప్రత్యాతనుష్వ. హే తిగ్మహేతేఽమిత్రాన్న్యోషతాత్, హే సమిధాన! యో నోఽరాతిం చక్రే తం నీచా శుష్కమతసం న ధక్షి. ॥ ౧౨ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. రాజాదయః సభ్యా ధర్మే వినయే సమాహితా భూత్వా జలమివ మిత్రాన్ శీతయేయుః. అగ్నిరివ శత్రూన్ దహేయుః. య ఉదాసీనః స్థిత్వాఽస్మాకం శత్రూనుత్పాదయేత్తం దృఢం బన్ధం బధ్వా నిష్కణ్టకం రాజ్యం కుర్యుః. ॥౧౨॥

పదార్థము :- (అగ్నే) తేజోవంతుడవగు సభాధ్యక్షా! నీవు రాజధర్మమునందు (ఉత్తిష్ఠ) ఉన్నతిని పొంది ధర్మాత్ముల (ప్రతి) కొరకు (ఆ తనుష్వ) సుఖములను విస్తరింపజేయుము (తిగ్మహేతే) తీవ్రముగ దండించు రాజపురుషా! (అమిత్రాన్) ధర్మద్వేషులగు శత్రువులను (న్యోషతాత్) నిరంతరము కాల్చివేయుము. (సమిధాన) సమ్యక్ తేజోవంతులారా! (యః) ఎవడు (నః) మాయొక్క (అరాతిమ్) శత్రువునకు ప్రోత్సాహము (చక్రే) కలిగించునో (తమ్) వానిని (నీచా) నీచదశయందు బడవేసి (శుష్కమ్) ఎండిపోయిన (అతసమ్) కాష్ఠము (న) వలె (ధక్షి) కాల్చివేయుము. ॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమం దుపమాలంకారము గలదు. రాజు మొదలగు సభాజనులు ధర్మము, వినయములతో గూడి జలములవలె మిత్రులకు శీతలత్వమును ప్రసాదించుచు అగ్నివలె శత్రువులను భస్మమొనర్పవలెను. చాటుగానుండి శత్రువుల నుసిగొల్పు నీచుని దృఢబంధనములచే బంధించి నిష్కంటకముగ రాజ్యమేలవలెను. ॥౧౨॥

12.O king, make progress in thy duty of administration, extend happiness to the virtuous. O terrible chastiser, burn down the irreligious foes. O splendid person, humiliate and consume utterly like dried up stubble, him, who encourages our foe!.

౬౪౩. ఊర్ధ్వో భవేత్యస్య వామదేవ ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్ష్యతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యాహ. ఆ రాజు ఎటుల నుండవలయును?

౬౪౩ ఊర్ధ్వో భవ ప్రతి విధ్యాధ్యస్మదావిష్కృణుష్వ దైవ్యాన్యగ్నే।
అవ స్థిరా తనుహి యాతుజూనాం జామిమజామిం
ప్రమృణీహి శత్రూన్ అగ్నేష్ట్వా తేజసా సాదయామి॥౧౩॥

ప.వి:-ఊర్ధ్వః, భవ, ప్రతి, విధ్య, అధి, అస్మత్, ఆవిః, కృణుష్వ, దైవ్యాని, అగ్నే, అవ, స్థిరా, తనుహి, యాతుజూనామితి యాతు+జూనామ్, జామిమ్, అజామిమ్, ప్ర, మృణీహి, శత్రూన్, అగ్నేః, త్వా, తేజసా, సాదయామి ॥౧౩॥

పదార్థః:-(ఊర్ధ్వః) ఉత్కృష్టః (భవ) (ప్రతి) (విధ్య) తాడయ (అధి) (అస్మత్) (ఆవిః) ప్రాకట్యే (కృణుష్వ) (దైవ్యాని) దేవైర్విద్వద్భిర్నివృత్తాని వస్తూని (అగ్నే) (అవ) (స్థిరా) నిశ్చలాని (తనుహి) విస్తృణుహి (యాతుజూనామ్) యే యాంతి యే చ జవన్తే తేషామ్ (జామిమ్) భోజనయుక్తమ్ (అజామిమ్) భోజనరహితం స్థానమ్. అత్ర జముధాతోర్వపాదిభ్య ఇతీఞ్ (ప్ర) (మృణీహి) హిన్ధి (శత్రూన్) అరీన్ (అగ్నేః) పావకస్య (త్వా) త్వామ్ (తేజసా) ప్రకాశేన సహ (సాదయామి) స్థాపయామి. ॥౧౩॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! విద్వన్రాజన్! యతస్త్వమూర్ధ్వో భవ. శత్రూన్ ప్రతి విధ్యాస్మత్ స్థిరా దైవ్యాన్యావిష్కృణుష్వ. సుఖాని తనుహి యాతుజూనాం జామిమజామిమనవతనుహి వినాశయ. శత్రూన్ ప్రమృణీహి తస్మాదహం త్వాఽగ్నేస్తేజసాధి సాదయామి. ॥ ౧౩ ॥

భావార్థః :-మనుష్యా రాజ్యైశ్వర్యం ప్రాప్యోత్తమగుణకర్మస్వభావా భవేయుః ప్రజాభ్యో దరిద్రేభ్యశ్చ సతతం సుఖం దద్యుః, ధర్మే స్థిరాః సన్తో దుష్టాధర్మాచారిణో మనుష్యాన్ సతతం శిక్షయేయుః. సర్వోత్కృష్టం సభాపతిం చ మన్యేరన్. ॥ ౧౩ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజోవంతుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు (ఊర్ధ్వః) ఉత్తముడవు (భవ) అగుము. ధర్మమునకు (ప్రతి) అనుకూలముగనుండి (విధ్య) దుష్టశత్రువులను తాడనమొనర్పుము. (అస్మత్) మాయొక్క (స్థిర) నిశ్చలమైన (దైవ్యాని) విద్వాంసులు సృష్టించిన పదార్థములను (ఆవిః) ప్రకటనము (కృణుష్వ) చేయుము. సుఖములను (తనుహి) విస్తారపరచుము (యాతుజూనామ్) పరధనములను దోచుకొను వేగవంతులగు శత్రువుల (జామిమ్) భోజనమును (అజామిమ్) ఇతర పదార్థముల స్థానమును (అవ) చక్కగా విస్తారముగ నష్టపరచుము, (శత్రూన్) శత్రువులను (ప్రమృణీహి) బలపూర్వకముగ నాశమొందించుము. అందుకే నేను (త్వా) నిన్ను (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (తేజసా) ప్రకాశము (అధి) ఎదుట [సమ్ముఖమున] (సాదయామి) స్థాపన మొనర్చుచున్నాను. ॥౧౩॥

భావార్థము :- మానవులు రాజ్యైశ్వర్యములను పొంది ఉత్తమ గుణ, కర్మ, స్వభావయుక్తులై ప్రజలకు, ప్రత్యేకించి దరిద్రులకు సుఖములను గలిగించవలెను. ధర్మమునందు స్థిరముగానుండి నిరంతరము శిక్షణలను గరపుచు అందరిలో ఉత్తముడైన వానిని సభాపతి రాజుగ నెంచుకొనవలెను. ॥౧౩॥

13.O King, rise high, punish the wicked foes righteously, manifest the objects prepared by our steady scholars, enhance pleasures. Destroy the kitchens and other places of plundering of the vigorous enemies. Kill the foes, I settle thee with fire's ardour!.

౭౪౪. అగ్నిర్మూర్ధేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యాహ.

ఆ రాజపురుషు లెటులుండవలయును?

౬౪౪ అగ్నిర్మూర్ధా దివః కకుత్పతిః పృథివ్యా౨ అయమ్।
అపా౯ం రేతాంసి జిన్వతి ఇన్ద్రస్య త్వౌజసా సాదయామి ॥౧౪॥

ప.వి:- అగ్నిః, మూర్ధా, దివః, కకుత్, పతిః, పృథివ్యాః అయమ్, అపామ్, రేతా౯ంసి, జిన్వతి, ఇన్ద్రస్య, త్వా, ఓజసా, సాదయామి ॥౧౪॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) సూర్యః (మూర్ధా) సర్వేషాం శిర ఇవ (దివః) ప్రకాశయుక్తస్యాకాశస్య మధ్యే (కకుత్) మహాన్. కకుహ ఇతి మహన్నా. నిఘం. 3.3. అస్యాన్త్యలోపో వర్ణవ్యత్యయేన హస్య దః (పతిః) పాలకః (పృథివ్యాః) భూమేః (అయమ్) (అపామ్) జలానామ్ (రేతాంసి) వీర్యాణి (జిన్వతి) ప్రీణాతి తర్పయతి (ఇన్ద్రస్య) సూర్యస్య (త్వా) త్వామ్ (ఓజసా) పరాక్రమేణ (సాదయామి).॥౧౪॥

అన్వయః:- హే రాజన్! యథా౨యమగ్నిర్దివః పృథివ్యా మూర్ధా కకుత్పతిరపాం రేతాంసి జిన్వతి తథా త్వం భవ. అహం త్వా త్వామిన్ద్రస్యౌజసా సహ రాజ్యాయ సాదయామి. ॥ ౧౪ ॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో మనుష్యః సూర్యవద్ గుణకర్మస్వభావో న్యాయేన ప్రజాపాలనతత్పరో ధార్మికో విద్వాన్ భవేత్తం రాజత్వేన సర్వే మనుష్యాః స్వీకుర్యుః ॥ ౧౪ ॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (అయమ్) ఈ (అగ్నిః) సూర్యుడు (దివః) ప్రకాశముతోగూడ ఆకాశమధ్యన మరియు (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (మూర్ధా) సకలప్రాణుల శిరమువలె ఉత్తముడు (కకుత్) ఉన్నతుడు (పతిః) సకలపదార్థముల రక్షకుడు (అపామ్) జలముల (రేతాంసి) సారముచే ప్రాణులను (జిన్వతి) తృప్తిపరచుచున్నట్లు నీవును అగుము. నేను (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రస్య) సూర్యుని (ఓజసా) పరాక్రమముతోగూడ రాజ్యమునకై (సాదయామి) స్థాపనమొనర్చుచున్నాను. ॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యునివంటి గుణకర్మ స్వభావములు గలిగి న్యాయయుక్తముగా ప్రజాపాలనమందు ధర్మాత్ముడగు విద్వాంసుని రాజ్యాధికారిగా ఎల్లరును నమ్మవలెను. ॥౧౪॥

14.O king, just as this sun, in the midst of luminous sky, as the head of earth, foremost of all, the protector of all, satisfies men with the strength of waters, so shouldst thou be. I appoint thee for kingship, with the strength of the sun!.

౬౪౫. భువో యజ్ఞస్యేత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యాహ. ఆతడెట్లుండవలయును?

౬౪౫ భువో యజ్ఞస్య రజసశ్చ నేతా యత్రా నియుద్భిః సచసే శివాభిః।

దివి మూర్ధానం దధిషే స్వర్షాం జిహ్వామగ్నే చకృషే హవ్యవాహమ్॥౧౫॥

ప.వి:- భువః, యజ్ఞస్య, రజసః, చ, నేతా, యత్ర, నియుద్భిరితి నియుత్ + భిః, సచసే, శివాభిః, దివి, మూర్ధానమ్, దధిషే, స్వర్షామ్, స్వఃసామితి స్వః+సామ్, జిహ్వామ్, అగ్నే, చకృషే హవ్యవాహమితి హవ్య + వాహమ్ ॥౧౫॥

పదార్థః :-(భువః) పృథివ్యాః (యజ్ఞస్య) రాజధర్మస్య (రజసః) లోకస్యైశ్వర్యస్య వా (చ) పశ్వాదీనామ్ (నేతా) నయనకర్తా (యత్ర) రాజ్యే. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నియుద్భిః) వాయోర్వేగాదిగుణైః సహ (సచసే) సమవైషి (శివాభిః) కల్యాణకారికాభిర్నీతిభిః (దివి) న్యాయప్రకాశే (మూర్ధానమ్) శిరః (దధిషే) ధరసి (స్వర్షామ్) స్వః సుఖాని సనన్తి భజన్తి యయా తామ్ (జిహ్వామ్) జోహవీతి యయా తాం వాచమ్ (అగ్నే) విద్వన్ (చకృషే) కరోషి (హవ్యవాహమ్) హవ్యాని హోతుం దాతుమర్హాణి ప్రజ్ఞానాని యయా తామ్. ॥౧౫॥

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వన్! యథాఽగ్నిర్నియుద్భిః సహ వాయూ రజసో నేతా సన్ దివి మూర్ధానం ధరతి తథా యత్ర శివాభిః సహ భువో యజ్ఞస్య సచసే రాజ్యం దధిషే హవ్యవాహం స్వర్షాం జిహ్వాఞ్చకృషే తత్ర సర్వాణి సుఖాని వర్ధన్త ఇతి విజానీహి.॥౧౫॥

భావార్థః :-యస్మిన్ రాజ్యే రాజాదయః సర్వే ధార్మికా మఙ్గలచారిణో ధర్మేణ ప్రజాః పాలయేయుస్తత్ర విద్యాసుశిక్షాజాని సుఖాని కుతో న వర్ధేరన్? ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (యత్ర) ఏ రాజ్యమందు నీవలె (నియుద్భిః) వేగము మున్నగు గుణములచే వాయువు (రజసః) లోకముల, ఐశ్వర్యముల (నేతా) నడపునదై (దివి) న్యాయప్రకాశమునందు (మూర్ధానమ్) శిరస్సును ధారణమొనర్చునట్లు (యత్ర) ఎచ్చట (శివాభిః) కల్యాణప్రదమగు నీతులతో (భువః) తన రాజ్యమునందు (యజ్ఞస్య) రాజధర్మపాలనయందు (సచసే) సంయుక్తమైయుండి ఉత్తమప్రజలతో రాజ్యమును (దధిషే) ధారణమొనర్చి మరియు (హవ్యవాహమ్) ఈయదగిన విద్వాంసులను పొందుటకు (స్వర్షామ్) సుఖములను సేవింపజేయు (జిహ్వామ్) చక్కని విషయములను గ్రహించు వాణిని (చకృషే) ప్రయోగింపబడు చోట సకలసుఖములు వర్ధిల్లుచుండును. ॥౧౫॥

భావార్థము :- ఏ రాజ్యమునందు రాజు, రాజపురుషు లెల్లరును శుభాచరణ, ధర్మాచరణపరులైయుండి ప్రజాపాలనమొనర్చు నప్పు డచ్చట ఉత్తమ విద్యాశిక్షణల ద్వారా అనేక సుఖములు వృద్ధియగును. ।౧౫॥

15.O learned person, know, that country flourishes, in which, there are men like thee active as air, leaders of supremacy, and heads of justice; where there are men to carry on the administration of the land with good statesmanship; where the country is preserved by efficient officials; and where the wisdom inspiring and pleasure - giving speech is used!.

౬౪౬. ధ్రువాసీత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. రాజపత్ని ఎటు లుండవలయును?

౬౪౬ ధ్రువాసి ధరుణాస్తృతా విశ్వకర్మణా । మా త్వా సముద్రఽ

ఉద్వధీన్మా సుపర్ణోఽ అవ్యథమానా పృథివీం దృꣳహ ॥౧౬॥

ప. విః- ధ్రువా, అసి, ధరుణా, ఆస్తృతేత్యా+స్తృతా, విశ్వకర్మణేతి విశ్వ+కర్మణా, మా, త్వా, సముద్రః, ఉత్, వధీత్, మా, సుపర్ణ ఇతి సు+పర్ణః, అవ్యథమానా, పృథివీమ్, దృꣳహ॥౧౬॥

పదార్థః :- (ధ్రువా) నిష్కమ్పా (అసి) (ధరుణా) విద్యాధర్మధర్త్రీ (ఆస్తృతా) వస్త్రాలంకారశుభగుణైః సమ్యగాచ్ఛాదితా (విశ్వకర్మణా) విశ్వాని సమగ్రాణి ధర్మ్యకర్మాణి యస్య పత్యుస్తేన (మా) (త్వా) త్వామ్ (సముద్రః) సముద్రవన్తి కాముకా యస్మిన్ వ్యవహారే సః (ఉత్) (వధీత్) హన్యాత్ (మా) (సుపర్ణః) శోభనాని పర్ణాని పాలితాన్యఙ్గాని యస్య సః (అవ్యథమానా) పీడామప్రాప్తా (పృథివీమ్) స్వరాజ్యభూమిమ్ (దృꣳహ) వర్ధయ.॥ ౧౬ ॥

అన్వయః :- హే రాజపత్ని! యతో విశ్వకర్మణా పత్యా సహ వర్తమానాఽఽస్తృతా ధరుణా ధ్రువాఽసి, సాఽవ్యథమానా సతీ త్వం పృథివీముద్దృం హ త్వా సముద్రో మా వధీత్ సుపర్ణశ్చ మా వధీత్. ॥౧౬॥

భావార్థః :- యాదృశీం రాజనీతివిద్యాం రాజాఽధీతవాన్ భవేత్ తాదృశీమేవ రాజ్ఞ్యప్యధీతవతీ స్యాత్ సదైవోభౌ పతివ్రతాస్త్రీవ్రతౌ భూత్వా న్యాయేన పాలనం కుర్యాతామ్. వ్యభిచారకామవ్యథారహితౌ భూత్వా ధర్మేణ సన్తానానుత్పాద్య స్త్రీన్యాయం స్త్రీ, పురుషన్యాయం పురుషశ్చ కుర్యాత్. ॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ రాజపత్నీ! ఏకారణమున (విశ్వకర్మణా) సకలధర్మకార్యములనొనర్చు నీ పతితో గూడనుండు నీవు (ఆస్తృతా) వస్త్రాభూషణములు, శ్రేష్ఠగుణములతో నలంకరించుకొని (ధరుణా)

విద్యాధర్మములను ధారణమొనర్చుకొని (ధ్రువా) నిశ్చలమై (అసి) ఉన్నావో అట్టినీవు (అవ్యథమానా) ఎట్టి బాధలును లేక (పృథివీమ్) స్వరాజ్యమునందు (ఉద్దృంహ) చక్కగానభివృద్ధి నొందుము (త్వా) నిన్ను (సముద్రః) జారుల దుర్వ్యవహారములు (మావధీత్) బాధించకుండునుగాక! (సుపర్ణః) ఉత్తమరక్షణలను అవయవములచే నీ పతి (మా) బాధించకుండునుగాక! ॥౧౬॥

భావార్థము :- రాజు మరియు రాణి ఒకేవిధముగు రాచవిద్యల నేర్చినవారైయుండవలెను. వారిరువురు. ఎల్లప్పుడును పతివ్రత, పత్నీవ్రతులై న్యాయపాలనమొనర్చవలెను. వ్యభిచారాది కాముక వ్యథలచే దూరముగనుండి ధర్మానుకూలముగ సంతానవంతులై స్త్రీలకు రాణి; పురుషులకు రాజు న్యాయమొనర్చుచుండవలెను. ॥౧౬॥

16.O queen, living in the company of thy religious-minded husband, and adorned with dress, ornaments and good qualities, acquiring knowledge and practising religion, remain steadfast. Being free from distress, advance the country under thy rule. Let no lascivious person torment thee, let not thy husband with beautiful body, harm thee!.

౬౪౭. ప్రజాపతిష్ట్వేత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః పతిస్తాం కథం వర్తయేదిత్యాహ. రాజు నామె నెటుల ప్రవర్తింపజేయవలెను?

౬౪౭ ప్రజాపతిష్ట్వా సాదయత్వపాం పృష్ఠే సముద్రస్యేమన్।
వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీం ప్రథస్వ పృథివ్యసి ॥౧౭॥

ప. విః- ప్రజాపతిరితి ప్రజా+పతిః, త్వా, సాదయతు, అపామ్, పృష్ఠే, సముద్రస్య, ఏమన్, వ్యచస్వతీమ్, ప్రథస్వతీమ్, ప్రథస్వ, పృథివీ, అసి ॥౧౭॥

పదార్థః :- (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః స్వామీ (త్వా) త్వామ్ (సాదయతు) స్థాపయతు (అపామ్) జలానామ్ (పృష్ఠే) ఉపరి (సముద్రస్య) సాగరస్య (ఏమన్) ప్రాప్తవ్యే స్థానే. అత్ర సప్తమ్యా లుక్, అత్ర ఏమన్నాదిషు ఛన్దసి పరరూపమితి వార్తికేన పరరూపమ్. (వ్యచస్వతీమ్) బహూ వ్యచో వ్యఞ్చనం విద్యాగమనం సత్కారణం వా విద్యతే యస్యాస్తామ్ (ప్రథస్వతీమ్) ప్రథః ప్రఖ్యాతా కీర్తిర్విద్యతే యస్యాస్తామ్ (ప్రథస్వ) ప్రఖ్యాతా భవ (పృథివీ) భూమిరివ సుఖప్రదా (అసి) ॥ ౧౭ ॥

అన్వయః :- హే విదుషి ప్రజాపాలికే రాజ్ఞి! యథా ప్రజాపతిః సముద్రస్యాపామేమన్ పృష్ఠే నౌకేవ వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీం త్వా త్వాం సాదయతు. యతస్త్వం పృథివ్యసి తస్మాత్ స్త్రీన్యాయకరణే ప్రథస్వ. తథా తే పతిర్భవేత్ ॥ ౧౭ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజపురుషాదయః స్వయం యస్మిన్ రాజకర్మణి ప్రవర్తేరం స్తస్మిన్ స్వాం స్వాం స్త్రియం స్థాపయేయుః. యః పురుషః పురుషాణాం న్యాయాధికారే తిష్ఠేత్తస్య స్త్రీ స్త్రీణాం న్యాయాసనే స్థితా భవేత్ ॥ ౧౭ ॥

పదార్థము :- ఓ విదుషీ! ప్రజాపాలికరాణీ! (ప్రజాపతిః) ప్రజలస్వామియగు పరమాత్మ (సముద్రస్య) సముద్ర (అపామ్) జలములు (ఏమన్) ప్రాప్తించదగిన స్థానమునందు (పృష్ఠే) వానిపై నౌకవలె (వ్యచస్వతీమ్) అనేక విద్యల సత్కారములతో గూడిన (ప్రథస్వతీమ్) ప్రశంసనీయ కీర్తిగల (త్వా) నిన్ను (సాదయతు) స్థిరపరచుగాక! నీవు (పృథివీ అసి) భూమివలె సుఖముల గలిగించుదానవై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే స్త్రీలకు న్యాయము చేకూర్చుటయందు (ప్రథస్వ) ప్రసిద్ధురాలవగునట్లు నీ పతియును పురుషులకు న్యాయము గలిగించుగాక! ॥౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. రాజపురుషులు మున్నగువారు తామే యే కార్యములందు ప్రవృత్తులగుచుందురో ఆ యా కార్యములందు తమతమ పత్నులను స్థిరపరచవలెను. ఏ యే రాజపురుషులు పురుషులకు న్యాయము గలిగించుచుందురో వారి పత్నులు స్త్రీలకు న్యాయములను గలిగించుటయందు సదా మగ్నులై యుండవలెను.॥౧౭॥

17.O learned queen, the King establishes thee, full of knowledge, reverence, and wide fame, on the seat of justice, like a conoe at a suitable place on the waters of the ocean. Thou art comforting like the Earth. Be famous in doing justice unto females, as thy husband does unto men!.

౬౪౮. భూరసీత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ప్రస్తారపఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. ఆ రాణి యెటులుండవలయును?

౬౪౮ భూరసి భూమిరస్యదితిరసి విశ్వధాయా విశ్వస్య భువనస్య ధర్త్రీ।

పృథివీం యచ్ఛ పృథివీం దృꣳహ పృథివీం మా హిꣳసీః ॥౧౮॥

ప.వి:- భూః, అసి, భూమిః, అసి, అదితిః, అసి, విశ్వధాయా ఇతి విశ్వ + ధాయాః, విశ్వస్య, భువనస్య, ధర్త్రీ, పృథివీమ్, యచ్ఛ, పృథివీమ్, దృꣳహ, పృథివీమ్, మా, హిꣳసీః.॥౧౮॥

పదార్థః:-(భూః) భవతీతి భూః (అసి) (భూమిః) పృథివీవత్ (అసి) అదితిః అఖణ్డితైశ్వర్య మన్తరిక్ష మివాక్షుబ్ధా (అసి) (విశ్వధాయాః) యా విశ్వం సర్వం గృహ్ణాతి గృహాశ్రమీయ రాజవ్యవహారం దధాతి సా (విశ్వస్య) సర్వస్య (భువనస్య) భవన్తి భూతాని యస్మిన్రాజ్యే తస్య (ధర్త్రీ) ధారికా (పృథివీమ్) (యచ్ఛ) నిగృహాణ (పృథివీమ్) (దృంహ) వర్ధయ (పృథివీమ్) (మా) (హింసీః) హింస్యాః. ॥౧౮॥

అన్వయః :-హే రాజపత్ని! యతస్త్వం భూరివాసి తస్మాత్ పృథివీం యచ్ఛ. యతస్త్వం విశ్వధాయా విశ్వస్య భువనస్య ధర్త్రీ భూమిరివాసి తస్మాత్ పృథివీం దృంహ. యతస్త్వమదితిరివాసి తస్మాత్ పృథివీం మా హింసీః. ॥ ౧౮ ॥

భావార్థః:-యా రాజకులస్త్రియః పృథివ్యాదివద్ధైర్యాదిగుణయుక్తాః సన్తి తా ఏవ రాజ్యం కర్తుమర్హన్తి. ॥ ౧౮ ॥

పదార్థము :-ఓ రాణీ! నీవు (భూః) భూమివలె (అసి) ఉన్నావు. కావున (పృథివీమ్) పృథివిని (యచ్ఛ) నిరంతరము గ్రహణమొనర్చుము. నీవు (విశ్వధాయాః) సమస్త గృహాశ్రమ, రాజ్యసంబంధ వ్యవహారముల మరియు (విశ్వస్య) సమస్త (భువనస్య) రాజ్యమును (ధర్త్రీ) ధారణమొనర్చు (భూమిః) పృథివివలె (అసి) ఉన్నావు. కావున (పృథివీమ్) భూమిని (దృంహ) వృద్ధిపరచుము. నీవు (అదితిః) అఖండైశ్వర్యవంతమగు ఆకాశమువలె దుఃఖరహితవై(అసి) ఉన్నావు. కావున (పృథివీమ్) భూమిని (మా హింసీః) నష్టపరచకుము. ॥౧౮॥

భావార్థము :-రాజవంశస్త్రీలు పృథివ్యాదులవలె ధీరగుణములతో గూడినవారై రాజ్యపాలన మొనర్చుటకు అర్హులై యుందురు. ॥౧౮॥

18.O Queen, thou art patient like the earth, hence control the earth. Thou, the organiser of house hold affairs, and the conductor of full administration, art firm like the earth, hence steady the earth. Thou art unagitated like the. glorious sky, hence do the earth no injury!.

౫౪౯. విశ్వస్మై ఇత్యస్య త్రిశిరా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తౌ పరస్పరం కథం వర్తేయాతామిత్యాహ. వారు పరస్పరమెటుల ప్రవర్తించవలెను?

౫౪౯ విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై

చరిత్రాయ। అగ్నిష్ట్వాభిపాతు మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా శన్తమేన తయా

దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద॥౧౯॥

ప.విః-విశ్వస్మై ప్రాణాయ, అపానాయేత్యప + ఆనాయ, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ, ఉదానాయేత్యుత్ + ఆనాయ, ప్రతిష్ఠాయై, ప్రతిష్ఠాయా ఇతి ప్రతి + స్థాయై, చరిత్రాయ, అగ్నిః, త్వా, అభి, పాతు, మహ్యా, స్వస్త్యా, ఛర్దిషా, శన్తమేనేతి శమ్ + తమేన, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥౧౯॥

పదార్థః :-(విశ్వస్మై) సంపూర్ణాయ (ప్రాణాయ) జీవనహేతవే (అపానాయ) దుఃఖనివారణాయ (వ్యానాయ) వివిధోత్తమవ్యవహారాయ (ఉదానాయ) ఉత్కృష్టాయ బలాయ (ప్రతిష్ఠాయై) సత్కృతయే (చరిత్రాయ) ధర్మాచరణాయ (అగ్నిః) విజ్ఞానవాన్ పతిః (త్వా) త్వామ్ (అభి) ఆభిముఖ్యతయా (పాతు) రక్షతు (మహ్యా) మహత్యా (స్వస్త్యా) ప్రాపకసుఖక్రియయా (ఛర్దిషా) ప్రదీప్తేన (శన్తమేన) అత్యన్తసుఖరూపేణ కర్మణా (తయా) (దేవతయా) వివాహితపతిరూపయా సుఖప్రదయా (అఙ్గిరస్వత్) కారణవత్ (ధ్రువా) నిశ్చలస్వరూపా (సీద) అవస్థితా భవ.॥౧౯ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యోఽగ్నిస్తే పతిర్మహ్యా స్వస్త్యా శన్తమేన ఛర్దిషా విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై చరిత్రాయ యాం త్వాభిపాతు సా త్వం తయా దేవతయా సహాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద. ॥ ౧౯ ॥

భావార్థః :-పురుషాః స్వస్వస్త్రీణాం సత్కారసుఖాభ్యామవ్యభిచారేణ చ ప్రియాచరణం పాలనాదికం చ సతతం కుర్యుః, స్త్రియోఽప్యేవమేవ, న స్వస్త్రియం విహాయాన్యాం పురుషః స్వపురుషం విహాయాన్యం స్త్రీ చ సంగచ్ఛేత్. ఏవం పరస్పరస్య ప్రియాచరణావుభౌ సదా వర్తేయాతామ్. ॥ ౧౯ ॥

పదార్థము :-ఓ మహిళామణీ! (అగ్నిః) విజ్ఞానవంతుడగు నీ పతి (మహ్యా) గొప్ప (స్వస్త్యా) సుఖకారక క్రియల మరియు (ఛర్దిషా) ప్రకాశయుక్తము (శన్తమేన) అత్యంత సుఖదాయక కర్మలతో (విశ్వస్మై) సంపూర్ణ (ప్రాణాయ) జీవనహేతువగు ప్రాణములు (అపానాయ) దుఃఖనివృత్తికొరకు (వ్యానాయ) అనేకవిధములగు ఉత్తమ వ్యవహారముల సిద్ధికొరకు (ఉదానాయ) ఉత్తమబలముకొరకు (ప్రతిష్ఠాయై) సత్కారముకొరకు (చరిత్రాయ) ధర్మాచరణమునకు (త్వా) నిన్ను (అభిపాతు) అభిముఖుడై రక్షించును (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యస్వరూపుడగు పతితోగూడ (అఙ్గిరస్వత్) కార్యకారణ సంబంధమువలె (ధ్రువా) నిశ్చల చిత్తురాలవై (సీద) ప్రతిష్ఠావంతురాలవగుము. ॥౧౯॥

భావార్థము :-పురుషులు తమ తమ భార్యలను సత్కారసుఖములచేతను, వ్యభిచారరాహిత్యముచేతను ప్రతిష్ఠవంతమగు పవిత్రాచరణచేతను నిరంతరము పాలన మొనర్చవలయును. ఇదేవిధముగ స్త్రీలును

నొనర్చవలెను. పురుషుడు తన స్త్రీనిగాక అన్యస్త్రీని, స్త్రీ తన పురుషుని వదలి పరపురుషుని కామించవలదు. ఇట్లిరువురును పరస్పరము ప్రీతిపూర్వకముగ సదా వర్తించవలెను. ॥౧౯॥

19.O woman, may thy learned husband, protect thee, with pleasure-giving deeds and beautiful peaceful acts, for full longevity, removal of misery, acquisition of various noble performances, vigour, veneration, and religious duties. May thou attain to fame, living permanently with thy husband, as cause and effect are inseparable!.

౬౫౦.కాండాత్కాండాదిత్యస్యాఽగ్నిర్ఋషిః, పత్నీ దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. పతివ్రతాస్త్రీ యెటులుండవలయును?

౬౫౦ కాణ్డాత్కాణ్డాత్ప్రరోహన్తీ పరుషః పరుషస్పరి।

ఏవా నో దూర్వే ప్రతను సహస్రేణ శతేన చ ॥౨౦॥

ప. విః-కాణ్డాత్కాణ్డాదితి కాణ్డాత్ + కాణ్డాత్, ప్రరోహన్తీతి ప్ర + రోహన్తీ, పరుషః పరుష ఇతి పరుషః + పరుషః, పరి, ఏవ, నః, దూర్వే, ప్ర, తను, సహస్రేణ, శతేన, చ ॥౨౦॥

పదార్థః :-(కాణ్డాత్కాణ్డాత్) గ్రన్థేర్గ్రన్థేః (ప్రరోహన్తీ) ప్రకృష్టతయా వర్ధమానా (పరుషః పరుషః) మర్మణో మర్మణః (పరి) సర్వతః (ఏవా) నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నః) అస్మాన్ (దూర్వే) దూర్వావద్వర్తమానే (ప్ర) (తను) విస్తృణుహి (సహస్రేణ) అసంఖ్యాతేన (శతేన) అనేకైః (చ) ॥౨౦॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! త్వం యథా సహస్రేణ శతేన చ కాణ్డాత్కాణ్డాత్పరుషః పరుషస్పరి ప్రరోహన్తీ దూర్వే దూర్వౌషధీ వర్తతే తథైవ నోఽస్మాన్ పుత్రపౌత్రైశ్వర్యాదిభిః ప్రతను. ॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా దూర్వౌషధీ రోగప్రణాశికా సుఖవర్ధికా సువిస్తీర్ణా చిరం స్థాత్రీ సతీ వర్ధతే తథా సతీ విదుషీ స్త్రీ కులం శతధా సహస్రధా వర్ధయేత్. తథా పురుషోఽపి ప్రయతేత. ॥౨౦॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ! నీవు (సహస్రేణ) అసంఖ్యాక (చ) మరియు (శతేన) అనేకవిధములుగ (కాణ్డాత్కాణ్డాత్) సమస్తావయవములనుండి (పరుషః పరుషః) కణుపు కణుపునుండి ప్రతి గనెనుండి (పరి) అన్నివైపులనుండి (ప్రరోహన్తి) అతిగా వృద్ధి జెందుచు (దూర్వే) దూర్వ [గరిక] గడ్డి (ఏవ) వలెనే (నః) మమ్ము పుత్రపౌత్ర ఐశ్వర్యములతో (ప్రతను) విస్తృతమొనర్చుము. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. దూర్వా (గరిక) తృణము ఓషధిగ

అనేక వ్యాధులను దొలగించుచు సుఖవృద్ధిగలిగించుచు చక్కని విస్తారముగలదై చిరస్థాయియగుచు వృద్ధిజెందునట్లు విద్వాంసురాం(డ్రగు స్త్రీలు అనేక విధములుగ తమ కుటుంబమును, వంశమును వృద్ధిపరచవలెను. ॥౨౦॥

20.O woman, just as the grass increases widely from all sides, with hundreds and thousands of joints and knots, so lengthen out our line of descendants with sons and grandsons!.

౬౫౧. యా శతేనేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, పత్నీ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. ఆమె ఎటువంటిదిగ నుండవలయును?

౬౫౧ యా శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ విరోహసి।

తస్యాస్తే దేవీష్టకే విధేమ హవిషా వయమ్ ॥౨౧॥

ప. విః- యా, శతేన, ప్రతనోషీతి ప్ర+తనోషి, సహస్రేణ, విరోహసీతి వి+రోహసి, తస్యాః, తే, దేవి, ఇష్టకే, విధేమ, హవిషా, వయమ్ ॥౨౧॥

పదార్థః :-(యా) (శతేన) అసంఖ్యాతేన (ప్రతనోషి) (సహస్రేణ) అసంఖ్యాతేన (విరోహసి) వివిధతయా వర్ధసే (తస్యాః) (తే) తవ (దేవి) దేదీప్యమానే (ఇష్టకే) ఇష్టకేవ శుభైర్గుణైః సుశోభితే (విధేమ) పరిచరేమ (హవిషా) హోతుమర్హేణ (వయమ్). ॥ ౨౧ ॥

అన్వయః :-హే ఇష్టకే! ఇష్టకావద్దృఢాంగే దేవి స్త్రి! యథేష్టకా శతేన ప్రతనోతి సహస్రేణ విరోహతి తథా యా త్వమస్మాన్ శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ చ విరోహసి తస్యాస్తే తవ హవిషా వయం విధేమ త్వాం పరిచరేమ. ॥౨౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా శతశః సహస్రాణీష్టకా గృహాకారా భూత్వా సర్వాన్ సుఖయన్తి తథైవ యాః సాధ్వ్యః స్త్రియః పుత్రపౌత్రభృత్యాదిభిః సర్వానానన్దయేయుస్తాః పురుషైః సతతం సత్కుర్య ర్నహి సత్పురుషస్త్రీసమాగమేన వినా శుభగుణాఢ్యాన్యపత్యాని జాయేరన్. ఏవం భూతైః సన్తానైర్వినా మాతాపితౄణాం కుతః సుఖం జాయేత? ॥ ౨౧ ॥

పదార్థము :- (ఇష్టకే) ఇటుకవంటి దృఢమగు అవయవములతో, శుభగుణములతో శోభనంతమగు (దేవి) ప్రకాశయుక్తురాలవగు మహిళామణీ! ఇటుకలు వందల, వేలసంఖ్యతో గూడి భవనాదులను విస్తృతపరచునట్లు (యా) నీవు మమ్ము (శతేన) వందలాది పుత్రపౌత్రాది సంపదలచే (ప్రతనోషి) ఎట్లు విస్తారవంతమొనర్తువో మరియు (సహస్రేణ) వేలాది పదార్థములచే (విరోహసి) అనేక విధములుగ

వృద్ధిపరచుచున్నావో (తస్యాః) అట్టి (తే) నీకు (హవిషా) ఈయదగిన పదార్థములచే (వయమ్) మేము (విధేమ) సేవించెదముగాక! ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శతాధిక విధముల వేలాది ఇటుకలు గృహమును నిర్మించి సుఖము నొనగూర్చునట్లు ఉత్తమస్త్రీలు పుత్రపౌత్ర భృత్యాదులతో, సకలైశ్వర్యములతో కుటుంబమును ఆనందమునం దుంచవలెను. అట్టివారిని పురుషులు సదా సత్కరించవలెను. ఏలన శ్రేష్ఠులగు స్త్రీపురుషులుగానిచో శుభగుణయుక్తమగు సంతానమెప్పుడును నిర్మింపబడదు. అట్టి సంతానములేకున్న తల్లిదండ్రులకు సుఖములభించదు. ॥౨౧॥

21.O beautiful, well-built woman, just as hundreds and thousands of bricks build and magnify a house, so dost thou increase our family with hundreds of sons and grandsons, and profusely enrich it with thousands of articles. We serve thee with nice presents!.

౬౫౨. యాస్త ఇత్యస్యేన్ద్రాగ్నీ ఋషీ, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యుపదిశ్యతే. ఆ స్త్రీ ఎటువంటిదై యుండవలయును?

౬౫౨ యాస్తేఽఅగ్నే సూర్యే రుచో దివమాతన్వన్తి రశ్మిభిః।

తాభి ర్నోఽఅద్య సర్వాభీ రుచే జనాయ నస్కృధి ॥౨౨॥

ప.విః-యాః, తే, అగ్నే, సూర్యే, రుచః, దివమ్, ఆతన్వన్తీత్యాతన్వన్తి, రశ్మిభిరితి రశ్మి + భిః, తాభిః, నః, అద్య, సర్వాభిః, రుచే, జనాయ, నః, కృధి ॥౨౨॥

పదార్థః :-(యాః) (తే) తవ (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమానే (సూర్యే) అర్కే (రుచః) దీప్తయః (దివమ్) ప్రకాశమ్ (ఆతన్వన్తి) సమన్తాద్విస్తృణ్వన్తి (రశ్మిభిః) కిరణైః (తాభిః) రుచిభిః (నః) అస్మాన్ (అద్య) (సర్వాభిః) (రుచే) రుచికారకాయ (జనాయ) ప్రసిద్ధాయ (నః) అస్మాన్ (కృధి) కురు. అత్ర వికరణలుక్. ॥ ౨౨ ॥

అన్వయః :- హే అగ్నే విదుష్యధ్యాపికే స్త్రి! యాస్తే రుచయః సన్తి తాభిః సర్వాభిర్నో యథా రుచః సూర్యే రశ్మిభిర్దివమాతన్వన్తి తథా త్వమాతను అద్య రుచే జనాయ నః ప్రీతాన్ కృధి. ॥ ౨౨ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా బ్రహ్మాణ్డే సూర్యస్య దీప్తయః సర్వాణి వస్తూని ప్రకాశ్య రోచయన్తి తథైవ విదుష్యః సాధ్వ్యః పతివ్రతాః స్త్రియః సర్వాణి గృహకర్మాణి ప్రకాశయన్తి. యత్ర స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం ప్రీతిమన్తౌ స్యాతాం తత్ర సర్వం కల్యాణమేవ. ॥ ౨౨ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్సుగలిగి అధ్యాపికవగు ఓ విదుషీమణీ! (యాః) ఏది (తే) నీకు అభిరుచికరమో (తాభిః) అట్టి (సర్వాభిః) సకల యభిరుచులతో గూడ (నః) మాకెల్ల (రుచః) ప్రకాశములు (సూర్యే) సూర్యునియందు (రశ్మిభిః) కిరణములచే (దివమ్) ప్రకాశమును (ఆతన్వన్తి) ఉత్తమరీతిలో విస్తారపరచునట్లు నీవును శ్రేష్ఠముగ విస్తృతసుఖములను గలిగించుము. మరియు (అద్య) నేడే (రుచే) అభిరుచిని గలిగించు (జనాయ) ప్రసిద్ధమనుష్యులకొరకు (నః) మమ్ము ప్రీతియుక్తులనుగ (కృధి) చేయుము.॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బ్రహ్మాండమునందు సూర్యుని దీప్తి సకలపదార్థములను తన ప్రకాశముచే రుచికరమొనర్చునట్లు విదుషీరత్నములగు శ్రేష్ఠపతివ్రతామతల్లులు గృహస్థ సకలకార్యములను ప్రకాశపరతురు. ఏ కుటుంబమునందు స్త్రీపురుషులు పరస్పరము ప్రీతియుక్తముగ నుందురో అచ్చట సకలవిషయములందును కల్యాణమే జరుగుచుండును. ॥౨౨॥

22.O brilliant learned teachress, gladden us with all thy tastes, just as lights in the sun, with their beams, spread brilliance all around. With all those tastes make us always friendly towards the lovely famous person!.

౬౫౩.యా వో దేవా ఇత్యస్యేన్ద్రాగ్నీ ఋషీ, బృహస్పతిర్దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాన్ధారః స్వరః.

స్త్రీపురుషైః కథం విజ్ఞానం సంపాద్యమిత్యాహ? స్త్రీపురుషులు విజ్ఞానము నెటుల పొందవలయును?

౬౫౩ యా వో దేవాః సూర్యే రుచో గోష్వశ్వేషు యా రుచః।

ఇన్ద్రాగ్నీ తాభిః సర్వాభీ రుచం నో ధత్త బృహస్పతే ॥౨౩॥

ప.విః- యాః, వః, దేవాః, సూర్యే, రుచః, గోషు, అశ్వేషు, యాః, రుచః, ఇన్ద్రాగ్నీ, తాభిః, సర్వాభిః, రుచమ్, నః, ధత్త, బృహస్పతే ॥౨౩॥

పదార్థః :- (యాః) (వః) యుష్మాకమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (సూర్యే) సవితరి (రుచః) రుచయః (గోషు) ధేనుషు (అశ్వేషు) గవాదిషు (యాః) (రుచః) ప్రీతయః (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్సూర్యవదధ్యాపకోపదేశకౌ (తాభిః) (సర్వాభిః) (రుచమ్) కామనామ్ (నః) అస్మాకం మధ్యే (ధత్త) (బృహస్పతే) బృహతాం విదుషాం పాలక. ॥ ౨౩ ॥

అన్వయః :- హే దేవాః! యూయం యా వః సూర్యే రుచో యా గోష్వశ్వేషు రుచశ్చేవ రుచః సన్తి తాభిః సర్వాభీ రుగ్భిర్నో రుచమిన్ద్రాగ్నీ ఇవ ధత్త. హే బృహస్పతే పరీక్షక! భవానస్మాకం పరీక్షాం కురు.॥౨౩॥

భావార్థః :- యావన్మనుష్యాణాం విద్వత్సఙ్గ ఈశ్వరేఽస్య సృష్టౌ చ రుచిః పరీక్షా చ న జాయతే తావద్విజ్ఞానం న వర్ధతే. ॥ ౨౩ ॥

పదార్థము :- (దేవాః) విద్వాంసులారా! మీరెల్లరును (యాః) ఏ (వః) మీయొక్క (సూర్యే) సూర్యునియందు (రుచః) దీప్తి [ప్రకాశము] (యాః) ఏ (గోషు) గోవుల (అశ్వేషు) గుఱ్ఱములు మున్నగు వానియందు (రుచః) ప్రకాశమువంటి ప్రీతిగలదో (తాభిః) అట్టి (సర్వాభిః) సమస్తయభిరుచులతో (నః) మా మధ్య (రుచమ్) కామితములను (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్తు సూర్యులవలె అధ్యాపకోపదేశకులు ధారణమొనర్చునట్లు (ధత్త) ధారణమొనర్చుడు (బృహస్పతే) నిష్పక్షికముగ, పరీక్షాదులొనర్చు పూర్ణవిద్వాంసుడవగు నీవు (నః) మమ్ము పరీక్షింపుము. ॥౨౩॥

భావార్థము :- మానవులు విద్వాంసుల సాంగత్యమున ఈశ్వరుడు మరియు యాతని సృష్టిరచనను అనుభవపూర్ణముగ దెలిసికొననంతవరకు విజ్ఞాన మెప్పుడును వృద్ధి గాజాలదు. ॥౨౩॥

23.O learned persons, whatever love ye have got for the sun, the cows and horses, with all that inculcate love in us, just as the teacher and preacher incite our love for learning. O unbiassed learned examiner examine us!.

౬౨౪. విరాడ్జ్యోతిరిత్యస్యేన్ద్రాగ్నీ ఋషీ, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృద్బృహతీఛందః, ఋషభః, స్వరః.

దమ్పతీ అన్యోఽన్యం కథం వర్తేయాతామిత్యాహ. స్త్రీపురుషులు పరస్పరమెటుల వర్తించవలయును?

౬౨౪ విరాడ్ జ్యోతిరధారయత్ స్వరాడ్ జ్యోతిరధారయత్।

ప్రజాపతిష్ట్వా సాదయతు పృష్ఠే పృథివ్యా జ్యోతిష్మతీమ్।విశ్వస్మై

ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయ విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛ।

అగ్నిష్టేఽధిపతిస్తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౨౪॥

ప.విః- విరాడితి వి + రాట్, జ్యోతిః, అధారయత్, స్వరాడితి స్వ + రాట్, జ్యోతిః, అధారయత్, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, త్వా, సాదయతు, పృష్ఠే, పృథివ్యాః, జ్యోతిష్మతీమ్, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయేత్యప + ఆనాయ, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ,

విశ్వమ్, జ్యోతిః, యచ్ఛ, అగ్నిః, తే, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥ ౨౪ ॥

పదార్థః :- (విరాట్) యా వివిధాసు రాజతే (జ్యోతిః) విద్యాప్రకాశమ్ (అధారయత్) ధారయేత్ (స్వరాట్) సర్వేషు ధర్మాచరణేషు స్వయం రాజతే (జ్యోతిః) విద్యుదాదిప్రకాశమ్ (అధారయత్) (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలకః (త్వా) త్వామ్ (సాదయతు) సంస్థాపయతు (పృష్ఠే) తలే (పృథివ్యాః) భూమేః (జ్యోతిష్మతీమ్) ప్రశస్తం జ్యోతిర్విద్యావిజ్ఞానం విద్యతే యస్యాస్తామ్ (విశ్వస్మై) అఖిలాయ (ప్రాణాయ) ప్రాణితి సుఖం యేన తస్మై (అపానాయ) అపానితి దుఃఖం యేన తస్మై (వ్యానాయ) వ్యానితి సర్వాన్ శుభగుణకర్మస్వభావాన్ యేన తస్మై (విశ్వమ్) సమగ్రమ్ (జ్యోతిః) విజ్ఞానమ్ (యచ్ఛ) గృహాణ (అగ్నిః) విజ్ఞానవాన్ (తే) తవ (అధిపతిః) స్వామీ (తయా) (దేవతయా) దివ్యయా (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మవత్ (ధ్రువా) నిష్కమ్పా (సీద) స్థిరా భవ. ॥ ౨౪ ॥

అన్వయః :- యా విరాట్ స్త్రీ జ్యోతిరధారయత్ యః స్వరాట్ పురుషో జ్యోతిరధారయత్ సా స వాఽఖిలం సుఖం ప్రాప్నుయాత్. హే స్త్రి! యోఽగ్ని స్తేఽధిపతిరస్తి తయా దేవతయా సహ త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద. హే పురుష! యాఽగ్ని స్తవాఽధిపత్న్యస్తి తయా దేవతయా సహ త్వమఙ్గిరస్వద్ ధ్రువః సీద. హే స్త్రి! యః ప్రజాపతిః పృథివ్యాః పృష్ఠే విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయ జ్యోతిష్మతీం విద్యుత మివ త్వా సాదయతు, సా త్వం విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛైతస్మై ఏనం పతిం త్వం సాదయ. ॥ ౨౪ ॥

భావార్థః :- యే స్త్రీపురుషాః సత్సంగవిద్యాభ్యాసాభ్యాం విద్యుదాదిపదార్థవిద్యాం వర్ధయన్తే త ఇహ సుఖినో భవన్తి. పతిః స్త్రియం సదా సత్కుర్యాత్. స్త్రీ పతిఞ్చ కుర్యాత్. ఏవం పరస్పరం ప్రీత్యా సహైవ సుఖం భుఞ్జాతామ్.॥౨౪॥

పదార్థము :-(విరాట్) అనేకవిధములగు విద్యలచే ప్రకాశమానమగు స్త్రీ (జ్యోతిః) విద్యాయున్నతిని (అధారయత్) తాను ధరించి ధరింపజేయవలెను (స్వరాట్) సమస్త ధర్మవ్యవహారములందు పవిత్రాచరణగల పురుషుడు (జ్యోతిః) విద్యుత్తు మున్నగువాని ప్రకాశమును (అధారయత్) ధరించి ధరింపజేయవలయును. అట్టిస్త్రీ పురుషు లిరువురును సంపూర్ణ సుఖములను ప్రాప్తించుకొనగలరు. ఓ స్త్రీరత్నమా! ఏ (అగ్నిః) అగ్నివంటి తేజస్వి, విజ్ఞానయుక్తుడగు (తే) నీ (అధిపతిః) స్వామిగలడో (తయా) ఆ (దేవతయా) చక్కని దేవతాస్వరూపుడగు నీ పతితోగూడ నీవు (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మ వాయువువలె (ధ్రువా) దృఢత్వముచే (సీద) స్థిరముగా నుందువుగాక! ఓ పురుషవరా! అగ్నివంటి తేజధారిణి, నీ రక్షకురాలయిన ఏ స్త్రీగలదో ఆ దేవితోగూడ నీవు ప్రాణములవలె ప్రీతిపూర్వకముగ స్థిరచిత్తుడవైయుండుము. ఓ స్త్రీ! (ప్రజాపతిః) ప్రజారక్షకుడగు నీ పతి (పృథివ్యాః) పృథివి (పృష్ఠే) పైన (విశ్వస్మై) సమస్త (ప్రాణాయ) సుఖములకు

హేతువు (అపానాయ) దుఃఖముల దొలగించు సాధనము (వ్యానాయ) సకలసుందర గుణ, కర్మ, స్వభావముల హేతువగు ప్రాణవిద్యకై (జ్యోతిష్మతీమ్) ప్రశంసనీయ విద్యాజ్ఞానములచే నున్న (త్వా) (సాదయతు) ఉత్తమాధికారమును స్థాపించుగాక! ఐతే నీవు (విశ్వమ్) సమగ్ర (జ్యోతిః) విజ్ఞానమును (యచ్ఛ) గ్రహణమొనర్చి, దాని ప్రాప్తికొరకు నీ పతిదేవుని స్థిరముగా నుంచుము. ।౨౪॥

భావార్థము :- స్త్రీపురుషులు సత్సంగములు, విద్యాభ్యాసముచే విద్యుత్తు మున్నగు పదార్థవిద్య, మరియు ప్రీతిని సదా వృద్ధిపరచుకొనుచుండవలయును. అట్లగుచో వారీ ప్రపంచమునందు సుఖములననుభవించగలరు. సతిపత్నులిరువురును సదా పరస్పరము ప్రీతిపూర్వకముగ సత్కరించుకొనుచు సౌఖ్యముల ననుభవించవలెను. ।౨౪॥

24.The woman, who, filled with the light of different sorts of knowledge, spreads learning, and the morally advanced person, who shines like lightning, may both these husband and wife attain to happiness.

Live permanently like soul, with thy husband, who is learned and godly in nature. O woman, thy husband, the guardian of his progeny, establishes thee, endowed with learning on this earth, in a place of responsibility, for the acquisition of happiness, removal of suffering, and the practice of yoga for preaching noble qualities, actions and attributes. Imbibe thou full knowledge I.

౨౫.మధుశ్చేత్యస్యేన్ద్రాగ్నీ ఋషీ, ఋతవో దేవతాః, పూర్వస్య భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

యే అగ్నయ ఇత్యుత్తరస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ వసన్తర్తువర్ణనమాహ. వసంత ఋతువు వర్ణనము.

౨౫ మధుశ్చ మాధవశ్చ వాసన్తికావృతూఽ అగ్నేరన్తః శ్లేషోఽసి కల్పేతాం
ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాప ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః పృథఙ్
మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యేఽ అగ్నయః సమనసోఽన్తరా
ద్యావాపృథివీఽ ఇమే వాసన్తికావృతూఽ అభి కల్పమానాఽ ఇన్ద్రమివ
దేవాఽ అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ।౨౫॥

ప.వి:- మధుః, చ, మాధవః, చ, వాసన్తికౌ, ఋతూఽఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తః శ్లేష ఇత్యన్తః

+ శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః, పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఇమేఽ ఇతీమే, వాసన్తికౌ, ఋతూఽ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి+కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్+ఇవ, దేవాః అభిసంవిశన్త్విత్యభి + సంవిశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువేఽ ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్॥25॥

పదార్థః :- (మధుః) మధురసుగన్ధయుక్తశ్చైత్రః (చ) (మాధవః) మధురాదిఫలనిమిత్తో వైశాఖః (చ) (వాసన్తికౌ) వసన్తే భవౌ (ఋతూ) సర్వాన్ ప్రాపకౌ (అగ్నేః) ఉష్ణత్వనిమిత్తస్య (అన్తః శ్లేషః) ఆభ్యన్తరే సమ్బన్ధః (అసి) భవతి. అత్ర వ్యత్యయః (కల్పేతామ్) సమర్థయతః (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ (కల్పన్తామ్) సమర్థయన్తు (ఆపః) జలాని (ఓషధయః) యవాదయః సోమాదయశ్చ (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) పావకాః (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) జ్యేష్ఠే మాసి భవాయ వ్యవహారాయ మమ వృద్ధత్వాయ వా (సవ్రతాః) వ్రతైః సత్యైర్వ్యవహారైః సహ వర్తమానాః (యే) (అగ్నయః) పావక ఇవ కాలవిదో విద్వాంసః (సమనసః) (సమానవిజ్ఞానాః) (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశాన్తరిక్షే (ఇమే) ప్రత్యక్షే (వాసన్తికౌ) (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) ఆభిముఖ్యేన సమర్థయన్తః (ఇన్ద్రమివ) యథా పరమైశ్వర్యమ్ (దేవాః) అభిసంవిశన్తు) (తయా) (దేవతయా) పరమపూజ్యయా పరమేశ్వరాఖ్యయా (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణవత్ (ధ్రువే) నిశ్చితే దృఢే (సీదతమ్) భవేతామ్. అత్ర పురుషవ్యత్యయః. ॥ 25 ॥

అన్వయః :- యథా మమ జ్యైష్ఠ్యాయ యావగ్నేరుత్పద్యమానౌ యయోరన్తః శ్లేషోఽసి భవతి తౌ మధుశ్చ మాధవశ్చ వాసన్తికౌ సుఖాయర్తూ కల్పేతాం యాభ్యాం ద్యావాపృథివీ చాపః కల్పన్తామ్ పృథగోషధయః కల్పన్తామగ్నయశ్చ. హే సవ్రతాః సమనసో దేవా! వాసన్తికావృతూ యేఽత్రాన్తరాగ్నయశ్చ సన్తి తాంశ్చాభికల్పమానాః సన్తో భవన్త ఇన్ద్రమివాభిసంవిశంతు యథేమే ద్యావాపృథివీ తయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే వర్తేతే తథా యువాం స్త్రీపురుషౌ నిశ్చలౌ సీదతమ్. ॥ 25 ॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యూయం యస్మిన్ వసన్తర్తౌ శ్లేష్మోత్పద్యతే యస్మిన్ తీవ్రప్రకాశః పృథివీ శుష్కా ఆపో మధ్యస్థా ఓషధయో నూతనపుష్పపత్రాన్వితా అగ్నిజ్వాలా ఇవ భవన్తి తం యుక్త్యా సేవిత్వా

పురుషార్థేన సర్వాణి సుఖాన్యాప్నుత. యథా విద్వాంసః పరమప్రయత్నేనాన్వృతు సుఖాయైశ్వర్యమున్నయన్తి తథైవ ప్రయతధ్వమ్. ॥౨౫॥

పదార్థము :- ఎట్లు (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) జ్యేష్ఠమాసమునందలి వ్యవహారములు నా శ్రేష్ఠత్వమునకై (అగ్నేః) ఉష్ణత్వముకొరకు అగ్నినుండి యుత్పన్నమైన (అన్తః శ్లేషః) అనేక విధముల అంతర్వాయు సంబంధమై (అసి) యున్నదో యది (మధుః) మధుర సుగంధముతో గూడిన చైత్రము (చ) మరియు (మాధవః) మధురము మున్నగు గుణములతో వైశాఖము (చ) వీని సంబంధ పదార్థములతో (వాసంతికౌ) వసంతమాసములందు జరిగిన (ఋతూ) సమస్తమునకు సుఖప్రాప్తికి సాధనమగు ఋతువులు సుఖ సాధనమునకు (కల్పేతామ్) సమర్థవంతమగునుగాక! చైత్రవైశాఖమాసముల ఆశ్రయముచే (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు, భూమి (ఆపః) జలములును అనుభవమునందు (కల్పన్తామ్) ఆనందదాయకములగుగాక! (పృథక్) భిన్నభిన్న (ఓషధయః) యవలు, సోమలత మున్నగు ఓషధులు (అగ్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులును (కల్పన్తామ్) కార్యసాధకములగు గాక! (సవ్రతాః) నిరంతరము సత్యభాషణము మున్నగు వ్రతములతో గూడిన (సమనసః) విజ్ఞానవంతులగు (దేవాః) విద్వాంసులారా! (యే) ఎవరు (వాసన్తికౌ ఋతూ) వసంతఋతువునందుండు చైత్ర వైశాఖమాసములు మరియు (యే) ఏ (అన్తరా) మధ్యననుండు (అగ్నయః) అగ్నులుగలవో వానికి (అభికల్పమానాః) చేరువయై కార్యములందు నిమగ్నములగుచు మీరు (ఇన్ద్రమివ) ఉత్తమైశ్వర్యముల ప్రాప్తించుకొనునట్లు (అభిసంవిశన్తు) అన్నివైపులనుండి ప్రవేశమొనర్పుదురో (ఇమే) ఈ (ద్యావాపృథివీ) పృథివీ ఆకాశములు (తయా) అట్టి (దేవతయా) పరమపూజనీయ పరమేశ్వరరూప దేవత సామర్థ్యముతో (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె (ధ్రువే) దృఢముగ వర్తించునట్లు సతీపతులగు మీరిరువురును సదా సంయుక్తులై (సీదతమ్) స్థిరముగనుండుడు. ॥౨౫॥

భావార్థము :- మానవులారా! వసంతఋతువునందు ఫలపుష్పాదు లుత్పన్నమగును. ఆ కాలమందు తీవ్రప్రకాశము, ఎండినభూమి, మధ్యమజలములు, ఓషధులు, ఫలపుష్పములచే గూడియుండి అగ్నిజ్వాలవలె నుండును. దానిని యుక్తిపూర్వకముగ సేవించుచు పురుషార్థముతో సకలసుఖముల పొందవలెను. విద్వాంసులగువారు అత్యంత ప్రయత్నముతో సకల ఋతువులందు సుఖములకొరకు సంపదలను వృద్ధిపరచుకొనునట్లు మీరును ప్రయత్నించుడు. ॥౨౫॥

25.Let the Chetra and Baisakh months, parts of spring, born of heat, mutually inter-related, contribute to my prosperity. Let these months be the source of happiness to all. In those months let sun and earth, and water be pleasure-giving. Let medicinal herbs grow in them, and heat be useful to us. O learned persons, wedded to truth, keeping before ye in spring time, the fervent seekers after knowledge, attain to prosperity. Just as the sun and earth, through the dispensation of God, steadfastly work together like breath, so should you wife and husband live constantly together.

౨౬. అషాఢాసీత్యస్య సవితా ఋషిః, క్షత్రపతిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః సా కీదృశీ భవేదిత్యాహ. రాజపత్ని ఎటువంటిదిగ నుండవలయును?

౨౬. అషాఢాసి సహమానా సహస్వారాతీః సహస్వ పృతనాయతః।

సహస్రవీర్యాసి సా మా జిన్వ ॥౨౬॥

ప. వి:- అషాఢా, అసి, సహమానా సహస్వ, అరాతీః, సహస్వ, పృతనాయత ఇతి పృతనా + యతః, సహస్రవీర్యేతి సహస్ర + వీర్యా, అసి, సా, మా, జిన్వ ॥౨౬॥

పదార్థః:- (అషాఢా) శత్రుభిరసహ్యమానా (అసి) (సహమానా) పత్యాదీన్ సోఢుమర్హా (సహస్వ) (అరాతీః) శత్రూన్ (సహస్వ) (పృతనాయతః) ఆత్మనః పృతనాం సేనామిచ్ఛతః (సహస్రవీర్యా) అసంఖ్యాత పరాక్రమా (అసి) (సా) (మా) మామ్ (జిన్వ) ప్రీణీహి. ॥ ౨౬ ॥

అన్వయః:- హే పత్ని! యా త్వమషాఢాసి సా త్వం సహమానా సతీ పతిం మాం సహస్వ. యా త్వం సహస్రవీర్యాఽసి సా త్వం పృతనాయతోఽరాతీః సహస్వ. యథాహం త్వాం ప్రీణామి పతిం తథా మా చ జిన్వ. ॥ ౨౬ ॥

భావార్థః:- యా కృతదీర్ఘబ్రహ్మచర్యబలిష్ఠా జితేంద్రియా వసన్తాద్యృతుకృత్యవిలక్షణా పత్యపరాధక్షమాకారిణీ శత్రునివారికోత్తమపరాక్రమా స్త్రీ నిత్యం స్వస్వామినం ప్రీణాతి తాం పతిరపి నిత్యమానన్దయేత్. ॥ ౨౬ ॥

పదార్థము :- ఓ పత్నీ! నీవు (అషాఢా) శత్రువులకు సహించరానిదానవై (అసి) ఉన్నావు. నీవు (సహమానా) పతినగు నన్ను సహించుచు నా యుపదేశములను (సహస్వ) సహించుము. ఏ నీవు (సహస్రవీర్యా) అసంఖ్యాక ప్రకారములగు పరాక్రమములచే గూడినదానవై (అసి) ఉన్నావో (సా) అట్టి నీవు (పృతనాయతః) తమంతటతామే యుద్ధమునకై దాడిజేయనిచ్ఛగల (అరాతీః) శత్రువులను (సహస్వ) ఎదిరించుము. మరియు నే నెట్లు నిన్ను ప్రసన్నముగ నుంచుదునో అట్లే (మా) పతినగు నన్ను (జిన్వ) ప్రసన్నముగ నుంచి తృప్తిని గలిగించుము. ॥౨౬॥

భావార్థము :- దీర్ఘకాలము బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును సేవించి అత్యంత శక్తిసంపన్నురాలు, జితేంద్రియవతి, వసంతఋతువు మున్నగు ఋతుకార్యముల చక్కగా నెరిగి పతి యపరాధములను క్షమించి శత్రువుల నిర్జించగల ఉత్తమ పరాక్రమముచే యుక్తురాలగు స్త్రీ తన స్వామియగు పతిని తృప్తిపరచును. పతియును అట్టి పత్నిని నిరంతరము ప్రసన్నురాలిగ నుంచవలెను. ॥౨౬॥

26.O wife, thou art unconquerable by foes. Being patient, tolerate me thy husband. Possessing a thousand manly powers, anxious to oppose an army, overpower the ofes. Just as I keep thee satisfied so shouldst thou keep me pleased!.

౨౭.మధువాతా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్గాయత్రీఛందః,షడ్జః స్వరః.

అథ వసన్తర్తోర్గుణాన్తరానాహ. వసన్త ఋతువుయొక్క ఇతరగుణముల జెప్పుచున్నాడు.

౨౭ మధు వాతా౨ ఋతాయతే మధు క్షరన్తి సిన్ధవః।

మాధ్వీర్నః సన్త్వోషధీః ॥౨౭॥

ప.వి:-మధు, వాతాః, ఋతాయతే, ఋతయత ఇత్యృత + యతే, మధు, క్షరన్తి, సిన్ధవః, మాధ్వీః నః, సన్తు, ఓషధీః ॥౨౭॥

పదార్థః :-(మధు) మధురం యథా స్యాత్తథా (వాతాః) వాయవః (ఋతాయతే) ఋతముదకమివాచరన్తి. అత్ర వచనవ్యత్యయేన బహువచనస్థాన ఏకవచనమ్. ఋతమిత్యుదకనామసు పఠితమ్. నిఘం. ౧.౧౨. న ఛన్దస్యపుత్రస్యేతీత్వాభావః. అన్యేషామపీతి దీర్ఘః (మధు) (క్షరన్తి) వర్షన్తి (సిన్ధవః) నద్యః సముద్రా వా. సిన్ధవ ఇతి నదీనామ... నిఘం. ౧.౧౩ (మాధ్వీః) మాధ్వ్యో మధురగుణయుక్తాః. అత్ర ఋత్వ్యావాస్త్వ్య.. ఇతి మధుశబ్దాదణియణాదేశనిపాతః(నః)అస్మభ్యమ్ (సన్తు)(ఓషధీః) ఓషధయః.॥౨౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వాతా వసన్తే నో మధు ఋతాయతే సిన్ధవో మధు క్షరన్తి ఓషధీర్నో మాధ్వీః సన్తు తథా వయమనుతిష్ఠేమ. ॥ ౨౭ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా వసన్త ఆగచ్ఛతి తదా పుష్పాదిసుగన్ధయుక్తా వాయవాదయః పదార్థా భవన్తి తస్మిన్ భ్రమణం పథ్యం వర్తత ఇతి వేద్యమ్. ॥ ౨౭ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! వసంతఋతువునం దెట్లు (నః) మనకొరకై (వాతాః) వాయువు (మధు) మధురముగ (ఋతాయతే) జలములవలె నడచునో (సిన్ధవః) నదులు మరియు సముద్రములు (మధు) కోమలత్వముగ (క్షరన్తి) వర్షించునో మరియు (ఓషధీః) ఓషధులు (మాధ్వీః) మధురరస గుణములతో (సన్తు) నుండునో అట్లు మనమెల్లరమును ప్రయత్నించుచుండవలయును. ॥౨౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వసంతఋతువు వచ్చినప్పుడు సమస్త పుష్పాదుల సుగంధముతో వాయువు మున్నగు పదార్థములు పూర్ణమై యుండును. ఆ ఋతువునందు వాహ్యాళి, ఊయలలూగుట మున్నగునవి పథ్యకరమైయుండును. ఇట్లని నిశ్చితముగ నెరుగవలయును.॥౨౭॥

27.In spring the zephyrs blow coolly like water, the rivers and oceans flow calmly, and medicinal herbs are filled with sweet juice.

౨౮. మధునక్తమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మఱల పై విషయమే.

౨౮ మధు నక్తముతోషసో మధుమత్పార్థివ౯ం రజః।

మధు ద్యౌరస్తు నః పితా ॥౨౮॥

ప. విః–మధు నక్తమ్, ఉత, ఉషసః, మధుమదితి మధు + మత్ పార్థివమ్ రజః, మధు, ద్యౌః అస్తు, నః, పితా ॥౨౮॥

పదార్థః :-(మధు) (నక్తమ్) రాత్రిః (ఉత) అపి (ఉషసః) ప్రాతర్ముఖాని దినాని (మధుమత్) మధురగుణ యుక్తమ్ (పార్థివమ్) పృథివ్యా వికారః (రజః) ద్వ్యణుకాదిరేణు (మధు) (ద్యౌః) ప్రకాశః (అస్తు) (నః) అస్మభ్యమ్ (పితా) పాలకః. ॥ ౨౮ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వసన్తే నక్తం మధూతాప్యుషసో మధు పార్థివం రజో మధుమద్ ద్యౌర్మధు పితా నో ऽస్తు తథా యూయమప్యేతం యుక్త్యా సేవధ్వమ్. ॥ ౨౮ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ప్రాప్తే వసన్తే పక్షిణో ऽపి మధురం స్వనన్తి, హర్షితాః ప్రాణినశ్చ జాయన్తే.॥ ౨౮ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! వసంతఋతువు (నక్తమ్) రాత్రి (మధు) కోమలత్వముగ (ఉత) మరియు (ఉషసః) ప్రాతఃకాలమునుండి పగలంతయు మధురముగ (పార్థివమ్) పృథివియొక్క (రజః) ద్వ్యణుక మరియు త్రసరేణువు మున్నగునవి (మధుమత్) మధురగుణములతో మరియు (ద్యౌః) ప్రకాశము సైతము (మధు) మధురయుక్తముగ (పితా) రక్షించువానివలె (నః) మాకొరకు (అస్తు) అగునను యుక్తితో ఆ వసంతఋతువును మీరును సేవించుడు. ॥౨౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. వసంతఋతువు వచ్చినప్పుడు పక్షులును తమ కోమల మధురధ్వనులతో పలుకుచుండును. మరియు సమస్తప్రాణులును ఆనందము ననుభవించుచుండును. ॥౨౮॥

28.In spring the nights are sweet, the days are sweet, the terrestrial atmosphere is sweet, and light, our protector, is sweet unto us.

౨౯. మధుమానిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

అథ వసంతే జనైః కిమాచరణీయమిత్యాహ. వసంతమునందు మానవులెట్లాచరించవలెను.

౨౯. మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధుమాం ऽ॥ అస్తు సూర్యః। మాధ్వీర్గావో భవన్తు నః॥౨౯॥

ప.వి:- మధుమానితి మధు+మాన్, నః, వనస్పతిః, మధుమానితి మధు + మాన్, అస్తు, సూర్యః, మాధ్వీః, గావః, భవన్తు, నః ॥౨౯॥

పదార్థః :-(మధుమాన్) ప్రశస్తా మధవో గుణా విద్యన్తే యస్మిన్ సః (నః) అస్మభ్యమ్ (వనస్పతిః) అశ్వత్థాదిః (మధుమాన్) ప్రశస్తో మధుః ప్రతాపో విద్యతే యస్య సః (అస్తు) భవతు (సూర్యః) సవితా (మాధ్వీః) మధురా గుణా విద్యన్తే యాసు తాః (గావః) ధేనవ ఇవ కిరణాః (భవన్తు) (నః) అస్మభ్యమ్.॥౨౯॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసః! యథా వసన్తే నో వనస్పతిర్మధుమాన్ సూర్యశ్చ మదుమానస్తు. నో గావో మాధ్వీర్భవన్తు తథోపదిశత. ॥ ౨౯ ॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయం వసన్తమృతుం ప్రాప్య యాదృగ్ద్రవ్యహోమేన వనస్పత్యాదయో మధురాదిగుణాః స్యుః తాదృశం యజ్ఞమాచరతేత్థం వాసన్తికం సుఖం సర్వే యూయం ప్రాప్నుత.॥౨౯ ॥

పదార్థము :-విద్వాంసులారా! వసంతఋతువునందు (నః) మాకొరకై (వనస్పతిః) రావి మున్నగు వనస్పతులు (మధుమాన్) ప్రశంసనీయమగు మార్దవగుణములుగలవి. మరియు (సూర్యః) సూర్యుడును (మధుమాన్) ప్రశంసనీయ కోమలత్వముగలవాడు (అస్తు) అగుగాక! (నః) మాకొరకు (గావః) గోవులవలె (మాధ్వీః) కోమలగుణములుగల కిరణములు (భవన్తు) ఉండుగాక యని ఉపదేశించుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము:-ఓ మానవులారా! మీరు వసంతఋతువు వచ్చినప్పుడు ఏ పదార్థములతో హోమమొనర్చిన వనస్పత్యాదులు కోమలగుణములు గలిగినవగునో అట్టి యజ్ఞము ననుష్ఠించుడు. ఇట్టి వసంతఋతు సుఖమును మీరెల్లరును పొందుడు. ॥౨౯॥

29.In spring,let trees give us sweet fruits, sun physical strength and cows sweet milk.

౩౦. అపామిత్యస్య గోతమ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆర్షీపఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౩౦ అపాం గమ్భన్త్సీద మా త్వా సూర్యోऽభితాప్సీన్మాऽగ్నిర్వైశ్వానరః। అచ్ఛిన్నపత్రాః ప్రజాऽ అనువీక్షస్వాను త్వా దివ్యా వృష్టిః సచతామ్॥౩౦॥

ప.వి:- అపామ్, గమ్భన్, సీద, మా, త్వా, సూర్యః, అభి, తాప్సీత్, మా, అగ్నిః, వైశ్వానరః, అచ్ఛిన్నపత్రా ఇత్యచ్ఛిన్న + పత్రాః, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, అనువీక్షస్వేత్యను + వీక్షస్వ, అను, త్వా, దివ్యా, వృష్టిః సచతామ్ ॥30॥

పదార్థః :- (అపామ్) జలానామ్ (గమ్భన్) గమ్భని ధారకే మేఘే. అత్ర గమధాతోరౌణాదికో బాహులకాద్ భనిః ప్రత్యయః సప్తమ్యా లుక్ చ (సీద) ఆస్స్వ (మా) (త్వా) (సూర్యః) మార్తణ్డః (అభి) (తాప్సీత్) తపేత్ (మా) (అగ్నిః) (వైశ్వానరః) విశ్వేషునరేషు రాజమానః (అచ్ఛిన్నపత్రాః) అచ్ఛిన్నాని పత్రాణి యాసాం తాః (ప్రజాః) (అనువీక్షస్వ) ఆనుకూల్యేన విశేషతః సంప్రేక్షస్వ (అను) (త్వా) త్వామ్ (దివ్యా) శుద్ధగుణసమ్పన్నా (వృష్టిః) (సచతామ్) సమవైతు. ॥ 30 ॥

అన్వయః :- హే మనుష్య! త్వం వసన్తేఽపాం గమ్భన్నివ సీద. యతః సూర్యస్త్వా మాఽభితాప్సీత్. వైశ్వానరోఽగ్నిస్త్వా మాభితాప్సీదచ్ఛిన్నపత్రాః ప్రజా అను త్వా దివ్యా వృష్టిః సచతాం తథా త్వమనువీక్షస్వ. ॥30॥

భావార్థః :- వసన్తగ్రీష్మయోర్మధ్యే మనుష్యా జలాశయస్థం శీతలం స్థానం సంసేవన్తామ్. యేన తాపాఽభితప్తా న స్యుః యేన యజ్ఞేన పుష్కలా వృష్టిః స్యాత్ ప్రజాస్తశ్చ తం సేవధ్వమ్. ॥ 30 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! నీవు వసంతఋతువునందు (అపామ్) జలముల (గమ్భన్) ఆధారకర్తయగు మేఘమునందు (సీద) స్థిరుడవుగమ్ము. అందువల్ల (సూర్యః) సూర్యుడు (త్వా) నిన్ను (మా అభితాప్సీత్) తపింపజేయకుండుగాక! (వైశ్వానరః) మానవులందరయందు ప్రకాశవంతుడు (అగ్నిః) భౌతికాగ్ని, విద్యుత్తు (త్వా) నీకు (మా అభి తాప్సీత్) తాపము గలిగించకుండుగాక! (అచ్ఛిన్నపత్రాః) చక్కని పూర్ణావయవములు గలిగిన (ప్రజాః) ప్రజలు (అనుత్వా) నీకు అనుకూలము మరియు (దివ్యా) శుద్ధగుణములతో (వృష్టిః) వర్షములు (సచతామ్) ప్రాప్తింపజేయుదురుగాక! ఇట్లే (అనువీక్షస్వ) అనుకూలత్వముచే విశేషముగ ఆలోచించుము. ॥30॥

భావార్థము :- సూర్యకిరణములచే గల్గిన తాపము దూరమగుటకై మనుష్యులు వసంత, గ్రీష్మ ఋతువుల మధ్యకాలమునందు జలాశయమందలి శీతలస్థానముల నాశ్రయించవలెను. ఏ యజ్ఞములచే వర్షములు ఉత్తమముగ కురిసి ప్రజావర్గము ఆనందితులగునో అట్టి హోమములను ప్రజలెల్లరును సేవించవలెను. ॥30॥

30.O man, in spring, seat thyself in the deepness of waters, lest sun, lest heat burning in all men, should afflict thee. Let well-built subjects be under thy control. Let highly useful rain pour. Think deeply and favourably over these points!.

౬౬౧. త్రీన్త్సముద్రానిత్యస్య గోతమ ఋషిః, వరుణో దేవతా, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ జనైస్తత్ర సుఖప్రాప్తయే కిమాచరణీయమిత్యాహ. జనులు సుఖప్రాప్తికై ఏమి ఆచరించవలయును?

౬౬౧ త్రీన్త్సముద్రాన్త్సమసృపత్ స్వర్గానపాం పతిర్వృషభఽఇష్టకానామ్।

పురీషం వసానః సుకృతస్య లోకే తత్ర గచ్ఛ యత్ర పూర్వే పరేతాః ॥౩౧॥

ప. వి:- త్రీన్, సముద్రాన్, సమ్, అసృపత్, స్వర్గానితి స్వః+గాన్, అపామ్, పతిః, వృషభః, ఇష్టకానామ్, పురీషమ్, వసానః, సుకృతస్యేతి, సు + కృతస్య, లోకే, తత్ర, గచ్ఛ, యత్ర, పూర్వే, పరేతా ఇతి పరా + ఇతాః ॥౩౧॥

పదార్థః :- (త్రీన్) అధోమధ్యోర్ధ్వస్థాన్ (సముద్రాన్) సముద్ద్రవన్తి పదార్థా యేషు తాన్ భూతభవిష్య ద్వర్తమానాన్ సమయాన్ (సమ్) (అసృపత్) సర్పతి (స్వర్గాన్) స్వః సుఖం గచ్ఛన్తి ప్రాప్నువన్తి యేభ్యస్తాన్ (అపామ్) ప్రాణానామ్ (పతిః) రక్షకః (వృషభః) వర్షకః శ్రేష్ఠో వా (ఇష్టకానామ్) ఇజ్యన్తే సంగమ్యన్తే కామా యైః పదార్థైస్తేషామ్ (పురీషమ్) పూర్ణసుఖకరముదకమ్ (వసానః) వాసయన్ (సుకృతస్య) సుష్ఠు కృతో ధర్మో యేన తస్య (లోకే) ద్రష్టవ్యే స్థానే (తత్ర) (గచ్ఛ) ధర్మ్యే మార్గే (పూర్వే) ప్రాక్తనా జనాః (పరేతాః) సుఖం ప్రాప్తాః. ॥ ౩౧ ॥

అన్వయః :- హే విద్వంస్త్వం! యథాఽపాంపతిర్వృషభః పురీషం వసానః సన్నిష్టకానాం త్రీన్ సముద్రాంల్లోకాన్ స్వర్గాన్ సమసృపత్. సంసర్పతి తథా సర్ప యత్ర సుకృతస్య లోకే మార్గే పూర్వే పరేతాస్తత్ర త్వమపి గచ్ఛ. ॥౩౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్ధార్మికాణాం మార్గేణ గచ్ఛద్భిః శారీరికవాచిక మానసాని త్రివిధాని సుఖాని ప్రాప్తవ్యాని. యత్ర కామా అలం స్యుస్తత్ర ప్రయతితవ్యం యథా వసన్తాదయ ఋతవః క్రమేణ వర్తిత్వా స్వాని స్వాని లింగాన్యభిపద్యన్తే తథర్త్వనుకూలాన్ వ్యవహారాన్ కృత్వాఽఽ న్నయితవ్యమ్. ॥౩౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీ వెట్లు (అపామ్) ప్రాణముల (పతిః) రక్షకుడు (వృషభః) వర్షహేతువు (పురీషమ్) పూర్ణసుఖములనిచ్చు జలములను (వసానః) ధారణమొనర్చు సూర్యుడు (ఇష్టకానామ్) కామితముల ప్రాప్తింపజేయుటకు హేతువగు పదార్థముల ఆధారరూపుడు (త్రీన్) క్రింద, మీద, మధ్యన

నుండునట్టి ముప్విధములగు (సముద్రాన్) సకల పదార్థముల స్థానమగు భూతభవిష్యద్వర్తమానవములు (స్వర్గాన్) సుఖప్రాప్తిని గలిగించు లోకములకు (సమస్పృత్) ప్రాప్తించుకొనునట్లు నీవును ప్రాప్తించుకొనుము (యత్ర) ధర్మయుక్తమగు ఏ వసంతమార్గమునందు (సుకృతస్య) చక్కని ధర్మాచరణగలవారు (లోకే) దర్శించదగిన స్థానము, లేక మార్గమందు (పూర్వే) మనప్రాచీనులు (పరేతాః) సుఖప్రాప్తినొందియుండిరో (తత్ర) అట్టి వసంతఋతువుయొక్క సేవించదగిన మార్గమందు నీవును (గచ్ఛ) నడువుము. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ధర్మాత్ములు నడచిన మార్గమున నడచుచు శారీరక, వాచిక, మానసికములనబడు ముప్విధ సుఖములను పొందవలెను. కామితములు నెరవేరు ప్రయత్నములనే యొనర్చవలయును. వసంతము మొదలగు ఋతువులు అనుక్రమముగ ప్రవర్తితములై తమ చిహ్నములను పొందుచున్నట్లు ఋతువులకనుకూలముగ వ్యవహరించుచు ఆనందించవలయును. ॥30॥

31.O learned person, as sun, the protector of our vital organs, the cause of rain, the sustainer of pleasant water, attains to all pleasure-giving regions, the mainstay of achiev-ing our desires on earth, space and sky, in past, present and futrure, so shouldst thou. Tread thou the path of virtue, as did thy ancestors!.

౬౬౨.మహీ ద్యౌరిత్యస్య గోతమ ఋషిః, ద్యావాపృథివ్యౌ దేవతే, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

మాతాపితృభ్యాం స్వసన్తానాః కథం శిక్ష్యా ఇత్యాహ.

తల్లిదండ్రులు స్వసంతానమునకు యెట్టి శిక్షణ గఱపవలయును ?

౬౬౨ మహీ ద్యౌః పృథివీ చ న ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతామ్।

పిపృతాం నో భరీమభిః ॥32॥

ప. విః-మహీ, ద్యౌః, పృథివీ, చ, నః, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, మిమిక్షతామ్, పిపృతామ్, నః, భరీమభిరితి భరీమ + భిః ॥32॥

పదార్థః :-(మహీ) మహతీ (ద్యౌః) సూర్యః (పృథివీ) భూమిః (చ) (నః) అస్మాకమ్ (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) సఙ్గన్తవ్యం గృహాశ్రమవ్యవహారమ్ (మిమిక్షతామ్) సేక్తుమిచ్ఛేతామ్ (పిపృతామ్) పాలయతమ్ (నః) అస్మాన్ (భరీమభిః) ధారణపోషణాద్యైః కర్మభిః. ॥32॥

అన్వయః :-హే మాతా పితరౌ! యథా మహీ ద్యౌః పృథివీ చ సర్వం సిఞ్చతః పాలయతస్తథా యువాం న ఇమం యజ్ఞం మిమిక్షతాం భరీమభిర్నః పిపృతామ్. ॥32॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వసన్తర్తౌ భూమిసూర్యౌ సర్వేషాం ధారణం ప్రకాశం పాలనఞ్చ కురుతస్తథా మాతాపితరః స్వసన్తానేభ్యో వసన్తాదిష్వృతుష్వన్నం విద్యాదానం సుశిక్షాం చ కృత్వా పూర్ణాన్ విదుషః పురుషార్థినః సంపాదయేయుః. ॥ 32 ॥

పదార్థము :- తల్లిదండ్రులారా! ఎట్లు (మహీ) గొప్ప (ద్యౌః) సూర్యలోకము (చ) మరియు (పృథివీ) పృథివి సమస్త ప్రపంచమును సేచనము మరియు పాలనమొనర్చునో అట్లు మీ రుభయులును (నః) మాయొక్క (ఇమమ్) ఈ (యజ్ఞమ్) సేవనీయ విద్యాగ్రహణరూప వ్యవహారమును (మిమిక్షతామ్) సేచనము, అనగా పూర్ణమొనర్చుటను కోరుకొనుడు (భరీమభిః) ధారణము, పోషణము మున్నగు కర్మలచే (నః) మమ్ము (పిపృతామ్) పాలనమొనర్చుడు. ॥32॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వసంతఋతువునందు పృథివీ సూర్యులు విశ్వమంతటిని ధారణము, పాలనము, ప్రకాశనమొనర్చునట్లు మాతాపితరులు తమ సంతానములకు వసంతాది ఋతువులందు ఉత్తమ ఆహార, విద్యాదాన ఉత్తమశిక్షణలచే పురుషార్థులగు విద్వాంసులనుగ నొనర్చవలయును. ॥32॥

32.O mother and father just as the Mighty Sun and Earth nourish the world, so shouldst ye desire for the completion of our noble task of getting education and rear us full with nourishments!.

౬౬౩.విష్ణోః కర్మాణీత్యస్య గోతమ ఋషిః. విష్ణుర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః,షడ్జః స్వరః.

విద్వద్విదితరైర్జనైరాచరణీయమిత్యాహ. విద్వాంసులవలె నితరు లాచరించవలయును.

౬౬౩ విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే। ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖా॥33॥

ప.విః-విష్ణోః, కర్మాణి, పశ్యత, యతః, వ్రతాని, పస్పశే, ఇన్ద్రస్య, యుజ్యః, సఖా॥33॥

పదార్థః:-(విష్ణోః) వ్యాపకేశ్వరస్య (కర్మాణి) జగత్సృష్టిపాలనప్రలయకరణన్యాయాదీని (పశ్యత) సంప్రేక్షధ్వమ్ (యతః) (వ్రతాని) నియతాని సత్యభాషణాదీని (పస్పశే) స్పృశతి (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యమిచ్ఛుకస్య జీవస్య యుక్తస్య (యుజ్యః) ఉపయుక్తానన్దప్రదః (సఖా) మిత్రఇవ వర్తమానః.॥33॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! య ఇన్ద్రస్య జీవస్య యుజ్యః సఖాస్తి యతోఽయం విష్ణోః కర్మాణి వ్రతాని చ పస్పశే తస్మాదేతస్యైతాని యూయమపి పశ్యత. ॥ 33 ॥

భావార్థః:-యథా పరమేశ్వరస్య సుహృదుపాసకో ధార్మికో విద్వానస్య గుణకర్మస్వభావ క్రమానుసారాణి సృష్టిక్రమాణి కుర్యాజ్జానీయాత్ తథైవేతరే మనుష్యాః కుర్యుర్జానీయుశ్చ. ॥ 33 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యములను గోరునట్టి జీవునకు (యుజ్యః) ఉపాసనీయుడు (సఖా) మిత్రునివలెనున్నాడో (యతః) ఎవనిశక్తి ప్రతాపములచే నీ జీవుడు (విష్ణోః) వ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుని (కర్మాణి) జగత్తుయొక్క సృష్టి స్థితిలయములను మరియు న్యాయాదికర్మలను (వ్రతాని) సత్యభాషణము మున్నగు నియమములను (పస్పశే) స్పర్శించుచున్నాడో అట్టి పరమేశ్వరుని యా కర్మలను వ్రతములను మీరును (పశ్యత) చూడుడు, ఆచరించుడు. ॥33॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరునకు మిత్రుడు, ఉపాసకుడు, ధర్మాత్ముడు, విద్వాంసుడునగువాడే పరమాత్మయొక్క గుణకర్మ స్వభావములననుసరించి సృష్టిక్రమముల కనుగుణ్యముగ తెలిసికొని ఆచరించును. అట్లే మానవులెల్లరును ఆచరించవలెను. ॥33॥

33.God is the Adorable, inseparable Companion of the soul; which realises through His grace the actions and laws of the Omnipresent God. O man, ye should also observe them!.

౬౬౪. ధ్రువాసీత్యస్య గోతమ ఋషిః, జాతవేదా దేవతా, భురిక్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విద్వద్వత్స్త్రీభిరప్యుపదేష్టవ్యమిత్యాహ. విద్వాంసులవలె విదుషీమణులును ఉపదేశకులు గావలయును.

౬౬౪ ధ్రువాసి ధరుణేతో జజ్ఞే ప్రథమమేభ్యో యోనిభ్యోఽ

అధి జాతవేదాః। స గాయత్ర్యా త్రిష్టుభాఽనుష్టుభా చ దేవేభ్యో

హవ్యం వహతు ప్రజానన్ ॥౩౪॥

ప. విః- ధ్రువా, అసి, ధరుణా, ఇతః, జజ్ఞే, ప్రథమమ్, ఏభ్యః, యోనిభ్య ఇతి యోని + భ్యః, అధి, జాతవేదా ఇతి జాత + వేదాః, సః, గాయత్ర్యా, త్రిష్టుభా, త్రిస్తుభేతి త్రి + స్తుభా, అనుష్టుభా, అనుస్తుభేత్యను + స్తుభా, చ, దేవేభ్యః, హవ్యమ్, వహతు, ప్రజానన్నితి ప్ర + జానన్. ॥౩౪॥

పదార్థః :- (ధ్రువా) (స్థిరా) (అసి) (ధరుణా) ధర్త్రీ (ఇతః) కర్మణః (జజ్ఞే) ప్రాదుర్భవతి (ప్రథమమ్) ఆదిమం కార్యమ్ (ఏభ్యః) (యోనిభ్యః) కారణేభ్యః (అధి) (జాతవేదాః) యో జాతేషు విద్యతే సః (సః) (గాయత్ర్యా) గాయత్రీనిష్పాదితయా విద్యయా (త్రిష్టుభా) (అనుష్టుభా) (చ)

(దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యో విద్వద్భ్యో వా (హవ్యమ్) హోతుమాదాతుమ్మర్హం విజ్ఞానమ్ (వహతు) ప్రాప్నోతు (ప్రజానన్) ప్రకృష్టతయా జానన్. ॥ 34 ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యథా త్వం ధరుణా ధ్రువాసి యథైభ్యో యోనిభ్యః స జాతవేదాః ప్రథమమధిజజ్ఞే తథేతోఽధిజాయస్వ. యథా స తవ పతిర్గాయత్ర్యా త్రిష్టుభానుష్టుభా చ ప్రజానన్ దేవేభ్యో హవ్యం వహతు తథైతయా ప్రజానన్తీ బ్రహ్మచారిణీ కన్యా భవన్తీభ్యః స్త్రీభ్యో విజ్ఞానం ప్రాప్నోతు. ॥34 ॥

భావార్థః :- మనుష్యా జగదీశ్వరస్సృష్టిక్రమనిమిత్తాని విదిత్వా విద్వాంసో భూత్వా యథా పురుషేభ్యః శాస్త్రోపదేశాన్ కుర్వంతి తథైవ స్త్రియోఽప్యేతాని విదిత్వా స్త్రీభ్యో వేదార్థనిష్కర్షోపదేశాన్ కుర్వన్తు. ॥34॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! నీవు (ధరుణా) శుభగుణములను ధారణమొనర్చుదానవై (ధ్రువా) స్థిరమై (అసి) ఉన్నావు (ఏభ్యః) ఈ (యోనిభ్యః) కారణములచే (సః) అట్టి (జాతవేదాః) ప్రసిద్ధ పదార్థములందు విద్యమానమై యున్న వాయువు (ప్రథమమ్) పూర్వమే (అధిజజ్ఞే) ఆధిక్యముతో ప్రకటిత మగుచున్నట్లు (ఇతః) ఈ కర్మల అనుష్ఠానముద్వారా సర్వోపరి ప్రసిద్ధురాలవు గమ్ము. నీ పతి యెట్లు (గాయత్ర్యా) గాయత్రి (త్రిష్టుభా) త్రిష్టుప్ (చ) మరియు (అనుష్టుభా) అనుష్టుప్ మంత్రముచే సిద్ధించిన విద్యచే (ప్రజానన్) బుద్ధిశాలియై (దేవేభ్యః) శ్రేష్ఠగుణముల లేక విద్వాంసులనుండి (హవ్యమ్) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన విజ్ఞానమును (వహతు) పొందునట్లు ఈ విద్యచే బుద్ధిశాలినివై నీవు స్త్రీలనుండి బ్రహ్మచారిణీ కన్యా విజ్ఞానమును ప్రాప్తిజేసికొనుము. ॥34॥

భావార్థము :- మానవులు ప్రపంచమందు పరమేశ్వరుని సృష్టిక్రమముల, నిమిత్తముల నెరిగి విద్వాంసులై పురుషులకు ఉపదేశించునట్లే స్త్రీలును ఈ సృష్టిక్రమము నిమిత్తములను చక్కగానెరిగి విద్వాంసురాండ్రై స్త్రీలకు వేదార్థసారములను ఉపదేశించవలయును. ॥34॥

34.O woman, thou art firm, and the master of noble qualities. A learned person is first born of thee, and afterwards is born of virtuous, talented gurus. Thy husband, equipped with the knowledge conveyed by the Gyatri, Trishtup, and Anushtup vedic verses; improving his talent thereby, derives learning worthy of exchange!.

౬౬౫.ఇషే రాయ ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, జాతవేదా దేవతాః, నిచృద్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ జాయాపతీ ఉద్వాహం కృత్వా కథం వర్తేయాతామిత్యాహ.

స్త్రీపురుషులు వివాహమాడి యెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౬౬౫ ఇషే రాయే రమస్వ సహసే ద్యుమ్నఽ ఊర్జేఽ అపత్యాయ।

సమ్రాడసి స్వరాడసి సారస్వతౌ త్వోత్సౌ ప్రావతామ్ ॥35॥

ప.వి:-ఇషే, రాయే, రమస్వ, సహసే, ద్యుమ్నే, ఊర్జే, అపత్యాయ, సమ్రాడితి సమ్ + రాట్ అసి, స్వరాడితి, స్వరాట్, అసి, సారస్వతౌ, త్వా, ఉత్సౌ, ప్ర, అవతామ్ ॥౩౫॥

పదార్థః :-(ఇషే) విజ్ఞానాయ (రాయే) శ్రియే (రమస్వ) క్రీడస్వ (సహసే) బలాయ (ద్యుమ్నే) యశసేఽన్నాయ వా. ద్యుమ్నం ద్యోతతేర్యశో వాఽన్నం వా. నిరు. ౫.౫ (ఊర్జే) పరాక్రమాయ (అపత్యాయ) సంతానాయ (సమ్రాట్) యః సమ్యగ్రాజతే సః (అసి) (స్వరాట్) యా స్వయం రాజతే సా (అసి) (సారస్వతౌ) సరస్వత్యాం వేదవాచి కుశలావుపదేశకోపదేష్ట్రౌ (త్వా) త్వామ్ (ఉత్సౌ) కూపోదక మివార్ద్రీభూతౌ (ప్ర) (అవతామ్) రక్షణాదికం కురుతామ్. ॥ ౩౫ ॥

అన్వయః :-హే పురుష! యస్త్వం సమ్రాడసి. హే స్త్రి! యా త్వం స్వరాడసి స త్వం చేషే రాయే సహసే ద్యుమ్న ఊర్జేఽపత్యాయ రమస్వ. ఉత్సావివ సారస్వతౌ సన్తావేతాని ప్రావతామితి త్వా త్వాం పురుషం స్త్రియం చోపదిశామి. ॥౩౫॥

భావార్థః :- కృతవివాహౌ స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం ప్రీత్యా విద్వాంసౌ సన్తౌ వసన్తే పురుషార్థేన శ్రీమన్తౌ సద్గుణౌ పరస్పరస్య రక్షాం కుర్వన్తౌ ధర్మేణాపత్యాన్యుత్పాద్యాస్మిన్ సంసారే నిత్యం క్రీడేతామ్. ॥ ౩౫ ॥

పదార్థము :- ఓ పురుషుడా ఏ నీవు (సమ్రాట్) విద్యాది శుభగుణములచే స్వయం ప్రకాశమానుడవై (అసి) ఉన్నావో, ఓ స్త్రీ నీవు (స్వరాట్) స్వయముగ విజ్ఞానసత్యాచారములచే శోభాయమానవై (అసి) ఉన్నావో నీరిరువురును (ఇషే) విజ్ఞానము (రాయే) ధనము (సహసే) బలశక్తులు (ద్యుమ్నే) యశస్సు మరియు అన్నము (ఊర్జే) పరాక్రమము (అపత్యాయ) సంతానప్రాప్తి కొరకు (రమస్వ) ప్రయత్నించుడు. మరియు (ఉత్సౌ) కూప ఉదకమువంటి కోమలత్వమును పొంది (సారస్వతౌ) వేదవాణుల ఉపదేశములందు కుశలురై స్త్రీపురుషులిరువురును తమ శరీరములను, అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ప్రావతామ్) రక్షణమున్నగునవి జేయవలెనని (త్వా) మీకు ఉపదేశించుచున్నాను. ॥౩౫॥

భావార్థము :-వివాహితులగు స్త్రీపురుషు లిరువురును పరస్పరము ప్రీతియుక్తులు, విద్వాంసులునై వసంతఋతువునందు పురుషార్థముతో ధనవంతులు, శ్రేష్ఠగుణయుక్తులునై పరస్పరము రక్షించుకొనుచు ధర్మానుకూలముగ వర్తించి ఉత్తమసంతానముల గని ప్రపంచమునందు సదా ఆనందించవలెను. ॥౩౫॥

35.O man thou art self-effulgent through knowledge. O woman thou art graceful through learning and virtuous conduct. Strive together for knowledge, riches, strength, fame, food, heroism and offspring. I enjoin ye, to protect your bodies and foodstuffs, being sweet like the water of a well, and observing the teachings of the vedas!.

౬౬౬. అగ్నే యుష్వా ఇత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ శత్రువిజయః కథం కర్తవ్య ఇత్యాహ. శత్రువుల నెటుల జయించవలయును?

౬౬౬ అగ్నే యుక్ష్వా హియే తవాశ్వాసో దేవ సాధవః।అరం వహన్తి మన్యవే ॥౩౬॥

ప.విః- అగ్నే, యుక్ష్వ, హి, యే, తవ, అశ్వాసః, దేవ, సాధవః, అరమ్, వహన్తి, మన్యవే॥౩౬॥

పదార్థః:-(అగ్నే) విద్వన్ (యుక్ష్వ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. వికరణస్య లుక్చ (హి) ఖలు (యే) (తవ) (అశ్వాసః) సుశిక్షితాస్తురఙ్గాః (దేవ) దివ్యవిద్యాయుక్త (సాధవః) అభీష్టం సాధ్నువన్తః (అరమ్) అలమ్ (వహన్తి) రథాదీని యానాని ప్రాపయన్తి (మన్యవే) శత్రూణాముపరి క్రోధాయ.॥౩౬॥

అన్వయః:-హే దేవాఽగ్నే! యే తవ సాధవోఽశ్వాసో మన్యవేఽరం వహన్తి తాన్ హి త్వం యుక్ష్వ.॥౩౬॥

భావార్థః:-రాజమనుష్యైర్వసంతే ప్రథమమశ్వాన్ సుశిక్ష్య సారథీంశ్చ రథేషు నియోజ్య శత్రు విజయాయ గన్తవ్యమ్. ॥ ౩౬ ॥

పదార్థము :-(దేవ) శ్రేష్ఠవిద్వాంసుడా! (అగ్నే) తేజోవంతుడవగువాడా! (యే) ఏ (తవ) నీయొక్క (సాధవః) అభీష్టమును సాధించగల (అశ్వాసః) అశ్వములు (మన్యవే) శత్రువులపై క్రోధముతో (అరమ్) సామర్థ్యముతో (వహన్తి) రథములు మున్నగు యానములను చేర్పించునో అట్టివానిని మాత్రమే (హి) నిశ్చయించుకొని (యుక్ష్వ) సంయుక్తపరచుము [కట్టుము].॥౩౬॥

భావార్థము :- రాజులు మున్నగువారు వసంతఋతువులో మొదట తమ యశ్వములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి రథికులను రథములపై నియుక్తమొనర్చి శత్రువులపై విజయము సాధించుటకై యాత్రల నొనర్చవలయును.॥౩౬॥

36.O learned, powerful person, verily harness thou thy steeds, which are well disciplined and trained, and carry the conveyance with full force in thy attacks on the foe with righteous indignation!.

౬౬౭.యుక్ష్వా హిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ రాజపురుషకృత్య మాహ. రాజపురుషు లేమి చేయవలెను?

౬౬౭ యుక్ష్వా హి దేవహూతమాం౨॥ఽ అశ్వాం౨॥ఽ

అగ్నే రథీరివ। ని హోతా పూర్వ్యః సదః॥౩౭॥

ప. వి:- యుక్ష్వ, హి, దేవహూతమానితి దేవ + హూతమాన్, అశ్వాన్, అగ్నే, రథీరివేతి రథీః + ఇవ, ని, హోతా, పూర్వ్యః, సదః ॥౩౭॥

పదార్థః:- (యుక్ష్వ) అత్రాపి దీర్ఘః (హి) కిల (దేవహూతమాన్) దేవైర్విద్వద్భిః స్పర్ధితాన్ (అశ్వాన్) (అగ్నే) (రథీరివ) యథా శత్రుభిః సహ బహురథాదిసేనాఙ్గవాన్ యోద్ధా యుధ్యతి తథా (ని) నితరామ్ (హోతా) దాతా (పూర్వ్యః) పూర్వైర్విద్వద్భిః కృతశిక్షః (సదః) సీద. అత్ర లఙ్వ్యడభావః. ॥౩౭॥

అన్వయః:- హే అగ్నే! పూర్వ్యో హోతా త్వం దేవహూతమానశ్వాన్ రథీరివ యుక్ష్వ. హి న్యాయాసనే నిషదః. ॥ ౩౭ ॥

భావార్థః :- సేనాపత్యాది రాజపురుషైర్మహారథివదశ్వాదీని సేనాఙ్గాని కార్యేషు సంయోజనీయాని. సభాపత్యాదయో న్యాయాసనే స్థిత్వా ధర్మ్యం న్యాయమాచరన్తు. ॥ ౩౭ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా (పూర్వ్యః) పూర్వపు విద్వాంసులచే శిక్షణలను పొందిన (హోతా) దానశీలుడ వగు నీవు (దేవహూతమాన్) విద్వాంసులచే పోటీపద్ధతిలో శిక్షింపబడిన (అశ్వాన్) అశ్వములను (రథీరివ) శత్రువుల అనేక రథములు, సైన్యములు, అంగయుక్తములగు యోధులవలె (యుక్ష్వ) యుక్తపరచుము. [పూన్చుము] (హి) నిశ్చితమనస్కుడవై న్యాయాసనముపై (నిషదః) సదా స్థితమై యుండుము॥౩౭॥

భావార్థము :- సేనాపతి మున్నగు రాజపురుషులు గొప్పసైన్యములు అంగయుక్తములగు రథికులవలె అశ్వములు మున్నగు రణాంగములను సంయుక్తపరచవలయును. సభాపతి మున్నగునారు న్యాయాసనముపై గూర్చిండి ధర్మయుక్తముగా సదా న్యాయమునే యొనర్చుచుండవలయును. ॥౩౭॥

37.O learned person, trained by ancient scholars, and charitable in nature; yoke like a charioteer thy steeds, well disciplined by the experts. Seat thy self on the seat of justice!.

౬౬౮. సమ్యక్ స్రవన్తీత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కిం భూత్వా వాగ్ధార్యేత్యాహ.

మానవు లెట్టివారలై వాణిని ధరించవలెను?

౬౬౮ సమ్యక్ స్రవన్తి సరితో న ధేనా౨ అన్తర్హృదా మనసా పూయమానాః। ఘృతస్య ధారా౨ అభి చాకశీమి హిరణ్యయో వేతసో మధ్య౨ అగ్నేః ॥౩౮॥

ప. విః-సమ్యక్, స్రవన్తి, సరితః, న, ధేనాః, అన్తః,హృదా, మనసా, పూయమానాః, ఘృతస్య, ధారాః, అభి, చాకశీమి, హిరణ్యయః, వేతసః మధ్యే, అగ్నేః ॥౩౮॥

పదార్థః :-(సమ్యక్) (స్రవన్తి) గచ్ఛన్తి (సరితః) నద్యః, సరిత ఇతి నదీనామ... నిఘం.. ౧.౧౩ (న) ఇవ (ధేనాః) వాచః. ధేనా ఇతి వాఙ్ నామ. నిఘం..౧.౧౧ (అన్తః) ఆభ్యన్తరే (హృదా) హృదయేన (మనసా) విజ్ఞానవతా చిత్తేన (పూయమానాః) పవిత్రాః (ఘృతస్య) ఉదకస్య (ధారాః) (అభి) ఆభిముఖ్యే (చాకశీమి) భృశం ప్రాప్నోమి (హిరణ్యయః) యశస్వీ (వేతసః) వేగవత్యః. అత్ర పీథాతోర్బాహులకాదౌణాదికస్తసిః ప్రత్యయః (మధ్యే) (అగ్నేః) విద్యుతః. ॥ ౩౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః ! యథాఽగ్నేర్మధ్యే హిరణ్యయ ఇవ వర్తమానోఽహం యా ఘృతస్య వేతసో ధారాః సరితో నాన్తర్హృదా మనసా పూయమానా ధేనాః సమ్యక్ స్రవన్తి తా అభిచాకశీమి తథా యూయమప్యేతాః ప్రాప్నుత॥ ౩౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యై ర్యథా సమం విషమం చలన్త్యః శుద్ధాః సత్యో నద్యః సముద్రం ప్రాప్య స్థిరత్వం ప్రాప్నువన్తి తథైవ విద్యాసుశిక్షాధర్మైః పవిత్రీభూతా వాణ్యో నిశ్చలాః ప్రాప్తవ్యాః ప్రాపయితవ్యాశ్చ. ॥ ౩౮ ॥

పదార్థము :-మానవులారా! ఎట్లు (అగ్నేః) విద్యుత్తులో (మధ్యే) మధ్యయందుండు (హిరణ్యయః) తేజోభాగమువలె ప్రకాశవంతమగు కీర్తిని కామించు మరియు విద్యను కాంక్షించు నేను (ఘృతస్య) జలములచే (వేతసః) వేగవంతమగు (ధారాః) ప్రవాహరూప (సరితః) నదుల (న) వలె (అన్తః) లోపల (హృదా) అన్తఃకరణముయొక్క (మనసా) విజ్ఞానరూపమగు చిత్తముతో (పూయమానాః)పవిత్రమైన (ధేనాః) వాణులు (సమ్యక్) ఉత్తమముగ (స్రవన్తి) నడచుచున్నట్లు వానిని (అభిచాకశీతి) ఎదుటపడి ఎల్లరకొరకు ఎట్లు ప్రకాశపరచుచున్నానో అట్లే మీరును పొంది ఇతరులకు ప్రాప్తింప జేయుడు. ॥౩౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. నదులు కొద్దిగనో, గొప్పగనో నడచుచు శుద్ధియై సముద్రమునకు చేరి స్థిరపడునట్లు విద్యాశిక్షణలచే మరియు ధర్మముచే పవిత్రమై నిశ్చలమైన వాణులను ప్రాప్తించుకొని ఇతరులకును ప్రాప్తింపజేయుడు. ॥౩౮॥

38.Just as rivers flow, so do speeches, purified in the inmost recesses of the heart and mind, come out of the mouth of a learned person. I full of brilliance, aquire those speeches, coming like the fast-moving showers of rain from the midst of lightning.

౮౬౯. ఋచే త్వేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

విద్వద్భ్య ఇతరైరపి విజ్ఞానం ప్రాప్యమిత్యాహ. విద్వాంసులనుండి ఇతరులెల్లరును జ్ఞానమును పొందవలయును.

౬౬౯ ఋచే త్వా రుచే త్వా భాసే త్వా జ్యోతిషే త్వా।
అభూదిదం విశ్వస్య భువనస్య వాజినమగ్నేర్వైశ్వానరస్య చ ॥౩౯॥

ప.వి:-ఋచే, త్వా, రుచే త్వా, భాసే, త్వా, జ్యోతిషే, త్వా, అభూత్, ఇదమ్, విశ్వస్య, భువనస్య, వాజినమ్, అగ్నేః, వైశ్వానరస్య, చ ॥౩౯॥

పదార్థః :-(ఋచే) స్తుతయే (త్వా) త్వామ్ (రుచే) ప్రీతయే (త్వా) (భాసే) విజ్ఞానాయ (త్వా) (జ్యోతిషే) న్యాయప్రకాశాయ (త్వా) (అభూత్) భవేత్ (ఇదమ్) విశ్వస్య సమగ్రస్య (భువనస్య) సర్వాధికారస్య జగతః (వాజినమ్) వాజినాం విజ్ఞానవతామిదమవయవభూతం విజ్ఞానమ్ (అగ్నేః) విద్యుదాఖ్యస్య (వైశ్వానరస్య) అఖిలేషు నరేషు రాజమానస్య (చ).॥ ౩౯॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యస్య తవ విశ్వస్య భువనస్య వైశ్వానరస్యాగ్నేశ్చ వాజినమిదం విజ్ఞానమభూత్ జాతం తమృచే త్వా రుచే త్వా భాసే త్వా జ్యోతిషే త్వా వయమాశ్రయేమ. ॥ ౩౯ ॥

భావార్థః:-యస్య మనుష్యస్య సర్వేషాం జగత్పదార్థానాం యథార్థో బోధః స్యాత్తమేవ సేవిత్వా పదార్థ విజ్ఞానం సర్వైర్మనుష్యైః ప్రాప్తవ్యమ్.

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీకు (విశ్వస్య) సమస్త (భువనస్య) విశ్వమందలి సకలపదార్థముల (చ) మరియు (వైశ్వానరస్య) సర్వమానవులందు శోభాయమానమగు (అగ్నేః) విద్యుద్రూపమగు (వాజినమ్) జ్ఞానుల అవయవరూపమగు (ఇదమ్) ఈ విజ్ఞానము (అభూత్) ప్రసిద్ధమైనదో (ఋచే) స్తుతికొరకు అట్టి (త్వా) నిన్ను (రుచే) ప్రీతికొరకు (త్వా) నిన్ను (భాసే) విజ్ఞాన ప్రాప్తికై (త్వా) నిన్ను ఇంకా (జ్యోతిషే) న్యాయప్రకాశముకొరకును (త్వా) నిన్ను మేము ఆశ్రయించెదము. ॥౩౯॥

భావార్థము :-సమస్త జగత్పదార్థముల జ్ఞానమును గల్గిన విద్వాంసుని మానవులెల్లరును సేవించుచు పదార్థవిద్యను పొందవలయును. ॥౩౯॥

39.O learned person, thou hast acquired the knowledge of all objects. of the universe, and the wisdom of lightning-like brilliant persons, being lovely of all human beings. We resort to thee for praise, for love for the acquisition of spiritual knowledge, and for the light of justice!.

౬౭౦.అగ్నిర్జ్యోతిషేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా,నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మఱల నా విషయమే.

౬౭౦ అగ్నిర్జ్యోతిషా జ్యోతిష్మాన్ రుక్మో వర్చసా వర్చస్వాన్।

సహస్రదాऽ అసి సహస్రాయ త్వా ॥౪౦॥

ప.వి:- అగ్నిః, జ్యోతిషా, జ్యోతిష్మాన్, రుక్మః, వర్చసా, వర్చస్వాన్, సహస్రదా ఇతి సహస్ర+దాః, అసి, సహస్రాయ, త్వా॥౪౦॥

పదార్థః:-(అగ్నిః) పావకః! (జ్యోతిషా) దీప్త్యా (జ్యోతిష్మాన్) ప్రశస్తప్రకాశయుక్తః (రుక్మః) సువర్ణమివ (వర్చసా) విద్యాదీప్త్యా (వర్చస్వాన్) విద్యావిజ్ఞానవాన్ (సహస్రదాః) సహస్రమసంఖ్యం సుఖం దదాతీతి (అసి) (సహస్రాయ) అతులవిజ్ఞానాయ (త్వా) త్వామ్. ॥ ౪౦ ॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యస్త్వం జ్యోతిషా జ్యోతిష్మానగ్నిరివ వర్చసా వర్చస్వాన్ రుక్మ ఇవ సహస్రదా అసి తం త్వా సహస్రాయ వయం సత్కుర్యామ్. ॥ ౪౦ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యోఽగ్ని సూర్యవద్ విద్యయా ప్రకాశమానో విద్వాన్ భవేత్ తస్మాదధీత్య పుష్కలా విద్యాః స్వీకార్యాః. ॥ ౪౦ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (జ్యోతిషా) విద్యాప్రకాశముచే (అగ్నిః) అగ్నివలె (జ్యోతిష్మాన్) ప్రశంసించదగిన ప్రకాశముతో (వర్చసా) నీ తేజస్సుతో (వర్చస్వాన్) జ్ఞానము నిచ్చు (రుక్మః) సువర్ణమువలె సుఖమునిచ్చువాడవై (సహస్రదా) అసంఖ్యాక సుఖముల నిచ్చువాడవునునై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నిన్ను (సహస్రాయ) అతులవిజ్ఞానప్రాప్తికై మేము సత్కరించెదముగాక! ॥౪౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్ని, సూర్యులవలె విద్యలచే ప్రకాశవంతుడగు విద్వాంసునిచే సకలవిద్యల నభ్యసించి పూర్ణవిద్వాంసులై భాసిల్లుట మానవులెల్లరకును యోగ్యమై యున్నది.॥౪౦॥

40.O learned person, thou art luminous like fire, with the light of thy knowledge. Thou art the giver of knowledge with thy splendour. Like gold thou art the giver of innumerable comforts. We pay homage to thee for acquiring vast knowledge!.

౬౭౧. ఆదిత్యం గర్భమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తే కిం కుర్యు రిత్యాహ.

విద్వాంసులగు స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయును?

౬౭౧ ఆదిత్యం గర్భం పయసా సమఙ్గ్ధి సహస్రస్య ప్రతిమాం విశ్వరూపమ్।
పరివృఙ్గ్ధి హరసా మాభి మంస్థాః శతాయుషం కృణుహి చీయమానః॥౪౧॥

ప.వి:- ఆదిత్యమ్, గర్భమ్, పయసా, సమ్, అఙ్గ్ధి, సహస్రస్య, ప్రతిమామితి ప్రతి + మామ్, విశ్వరూపమితి విశ్వ + రూపమ్, పరి, వృఙ్గ్ధి, హరసా, మా, అభి, మంస్థాః, శతాయుషమితి శత + ఆయుషమ్, కృణుహి, చీయమానః ॥౪౧॥

పదార్థః :-(ఆదిత్యమ్) సూర్యమ్ (గర్భమ్) స్తుతివిషయమ్ (పయసా) జలేనేవ (సమ్) (అఙ్గ్ధి) శోధయ (సహస్రస్య) అసంఖ్యపదార్థసమూహస్య (ప్రతిమామ్) ప్రతీయన్తే సర్వే పదార్థా యయా తామ్ (విశ్వరూపమ్) సర్వరూపవత్పదార్థదర్శకమ్ (పరి) సర్వతః (వృఙ్గ్ధి) వర్జయ (హరసా) జ్వలితేన తేజసా. హర ఇతి జ్వలతో నామ., నిఘం. ౧.౧౭ (మా) (అభి) (మంస్థాః) మన్యేథాః (శతాయుషమ్) శతవర్షపరిమితజీవనమ్ (కృణుహి) (చీయమానః) వృధ్యమానః. ॥ ౪౧ ॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం యథా విద్యుత్పయసా సహస్రస్య ప్రతిమాం విశ్వరూపం గర్భమాదిత్యం ధరతి తథాన్తఃకరణం సమఙ్గ్ధి. హరసా రోగాన్ పరివృఙ్గ్ధి చీయమానః సన్ శతాయుషం తనయం కృణుహి కదాచిన్మాఽభిమంస్థాః. ॥ ౪౧ ॥

భావార్థః :-హే స్త్రీపురుషాః! యూయం సుగన్ధ్యాదిహోమేన సూర్యప్రకాశం జలం వాయుఞ్చ శోధయిత్వా అరోగా భూత్వా శతాయుషస్తనయాన్ కురుత. యథా విద్యున్నిర్మితేన సూర్యేణ రూపవతాం పదార్థానాం దర్శనం పరిమాణం చ భవతి తథా విద్యావన్త్యపత్యాని భవన్తి తస్మాత్ కదాచిదభిమానినో భూత్వా ప్రమాదేన విద్యాయా ఆయుషశ్చ వినాశం మా కురుత. ॥ ౪౧ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు విద్యుత్తు (పయసా) జలములనుండి (సహస్రస్య) అసంఖ్యాక పదార్థములను (ప్రతిమామ్) పరిమాణమొనర్చు సూర్యునివలె నిశ్చయపరమునట్టి బుద్ధిని (విశ్వరూపమ్) సమస్త రూపములను, విషయములను జూపు (గర్భమ్) స్తుతించదగిన (ఆదిత్యమ్) సూర్యునిధారణ మొనర్చునట్లు అంతఃకరణమును (సమఙ్గ్ధి) చక్కగా శోధించుము (హరసా) ప్రజ్వలిత తేజముతో రోగములను (పరి) అన్నివైపులనుండి (వృఙ్గ్ధి) తొలగించుము. మరియు (చీయమానః) వృద్ధినిపొంది (శతాయుషమ్) నూరు సంవత్సరముల ఆయువుగల సంతానమును (కృణుహి) పొందుము (మా అభిమంస్థాః) అభిమానము నుంచకుము [వదలుము].॥ ౪౧ ॥

భావార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీరు సుగంధిత పదార్థములచే హోమములజేయుచు సూర్యప్రకాశము, జలము మరియు వాయువులను శుద్ధిపరచుకొని రోగరహితులై నూరు సంవత్సరములు జీవించునట్టి ఉత్తమసంతానము నుత్పన్నపరచుడు. విద్యుత్తు అగ్నిచే నిర్మాణమైన సూర్యునిచే రూపముగల పదార్థములన్నియును పరిమాణయుక్తముగ దర్శనమగునట్లు విద్యావంతులగు సంతానము సుఖమును దర్శింపజేయును. దీనివల్ల అభిమానివై విషయాసక్తియందు జిక్కుకొని, విద్య మరియు ఆయుష్యమును వినాశపరచుకొనకుము. ॥౪౧॥

41.O learned person, just as lightning supports with water, the sun, that measures innumerable objects, and exhibits the whole universe, and is worthy of praise, so shouldst thou purify the inmost recesses of thy heart. With thy glowing strength keep afar all diseases. Making due progress, make your son live for a hundred years. Always shun pride!.

౬౭౨.వాతస్య జూతిమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తేన కిం కార్య మిత్యాహ. విద్వాంసుడేమి చేయవలెను?

౬౭౨ వాతస్య జూతిం వరుణస్య నాభిమశ్వం జజ్ఞానꣳ సరిరస్య మధ్యే।

శిశుం నదీనాꣳ హరిమద్రిబుధ్నమగ్నే మా హిꣳసీః పరమే వ్యోమన్ ॥౪౨॥

ప.విః-వాతస్య, జూతిమ్, వరుణస్య, నాభిమ్, అశ్వమ్, జజ్ఞానమ్, సరిరస్య, మధ్యే, శిశుమ్, నదీనామ్, హరిమ్, అద్రిబుధ్నమిత్యద్రిబుధ్నమ్, అగ్నే, మా, హిꣳసీః, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్ ॥౪౨॥

పదార్థః :-(వాతస్య) వాయోః (జూతిమ్) వేగమ్ (వరుణస్య) జలసమూహస్య (నాభిమ్) బంధనమ్ (అశ్వమ్) వ్యాప్తుం శీలమ్ (జజ్ఞానమ్) ప్రాదుర్భూతమ్ (సరిరస్య) సలిలస్యోదకస్య. సలిలమిత్యుదకనా..నిఘం.. ౧.౧౨ కపిలకాదిత్వాద్రేఫః (మధ్యే) (శిశుమ్) బాలకమ్ (నదీనామ్) (హరిమ్) హరమాణమ్ (అద్రిబుధ్నమ్) మేఘాకాశమ్ (అగ్నే) పావకవద్వర్తమాన (మా) (హింసీః) (పరమే) ప్రకృష్టే వ్యోమన్ (వ్యోమ్ని) వ్యాప్తే ఆకాశే. ॥ ౪౨ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! విద్వꣳస్త్వం పరమే వ్యోమన్ వాతస్య మధ్యే జూతిమశ్వం సరిరస్య వరుణస్య నాభిం నదీనాం జజ్ఞానం శిశుం బాలమివ వర్తమానం హరిమద్రిబుధ్నం మా హింసీః. ॥ ౪౨ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైః ప్రమాదేనావకాశే వర్తమానం వాయువేగం వృష్టిప్రబంధం మేఘమహత్వా జీవనం వర్ధనీయమ్.॥౪౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజశ్శాలివగు నో విద్వాంసుడా! నీవు (పరమేవ్యోమన్) సర్వవ్యాప్తమైయున్న ఉత్తమాకాశమందు (వాతస్య) వాయువు (మధ్యే) మధ్య (జూతిమ్) వేగరూపమగు (అశ్వమ్) అశ్వమును (సరిరస్య) జలమయమగు (వరుణస్య) ఉత్తమసముద్రముయొక్క (నాభిమ్) బంధనమును (నదీనామ్) నదులప్రభావముచే (జజ్ఞానమ్) ప్రకటమైనట్టి (శిశుమ్) బాలకునివలెనున్న (హరిమ్) నీలవర్ణముగల (అద్రిబుధ్నమ్) సూక్ష్మమేఘములను (మా హింసీః) నష్టపరచకుము.॥౪౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ఆలస్య ప్రమాదములను వదలి ఆకాశమందలి వాయువేగము, వర్షములకు ప్రబంధరూపములగు మేఘములను నష్టపరచక తమ ఆయువుల వృద్ధిపరచుకొనవలెను. ॥౪౨॥

42.O learned person, in the vast space, harm not the wind's impetuous rush, the bond of ocean-wide water, and the cloud the tawny child of rivers!.

౬౭౩.అజస్రమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునరయం కిం కుర్యాదిత్యాహ, ఆ విద్వాంసు డేమి చేయవలెను?

౬౭౩ అజస్రమిన్దుమరుషం భురణ్యుమగ్నిమీడే పూర్వచిత్తిం నమోభిః।
స పర్వభిర్ఋతుశః కల్పమానో గాం మా హింసీరదితిం విరాజమ్ ॥౪౩॥

ప.వి:-అజస్రమ్, ఇన్దుమ్, అరుషమ్, భురణ్యుమ్, అగ్నిమ్, ఈడే, పూర్వచిత్తిమితి, పూర్వ + చిత్తిమ్, నమోభిరితి నమః + భిః, సః, పర్వభిరితి పర్వ + భిః, ఋతుశ ఇత్యృతు + శః, కల్పమానః, గామ్, మా, హింసీః, అదితిమ్, విరాజమితి, వి + రాజమ్ ॥౪౩॥

పదార్థః :-(అజస్రమ్) నిరన్తరమ్ (ఇన్దుమ్) జలమ్ (అరుషమ్) (అశ్వమ్) (భురణ్యుమ్) పోషకమ్. అత్ర భురణధాతోర్యుః ప్రత్యయః (అగ్నిమ్) విద్యుతమ్ (ఈడే) అధ్యన్విచ్ఛామి (పూర్వచిత్తిమ్) పూర్వా చిత్తిశ్చయనం యస్య తమ్ (నమోభిః) అన్నైః (సః) (పర్వభిః) పూర్ణైః సాధనాఙ్గైః (ఋతుశః) బహూన్ఋతూన్ (కల్పమానః) సమర్థః సన్ (గామ్) పృథివీమ్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (అదితిమ్) అఖణ్డితామ్ (విరాజమ్) వివిధైః పదార్థై రాజమానామ్. ॥ ౪౩ ॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథాహం పర్వభిర్నమోభిః సహ వర్తమానమిన్ద్రమరుషం భురణ్యుం పూర్వచిత్తిమగ్నిమజస్రమీడే తమృతుశః కల్పమానః సన్నదితిం విరాజం గాం న నాశయామి; తథైవ సత్వమేతమేనాం చ మా హింసీః ॥ ४३ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్ఋత్వనుకూలతయా క్రియయాఽగ్నిర్జలమన్నం చ సంసేవ్య రాజభూమిః సదైవ రక్షణీయా. యతః సర్వాణి సుఖాని స్యుః. ॥ ४३ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నే నెట్లు (పూర్వభిః) పూర్ణసాధనయుక్తమునైన (నమోభిః) అన్నముతో గూడిన (ఇన్ద్రమ్) జలములరూప (అరుషమ్) అశ్వములవంటి (భురణ్యుమ్) పోషించునట్టి (పూర్వచితిమ్) ప్రథమముగ నిర్మితమైన (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (అజస్రమ్) నిరంతరము (ఈడే) అధికముగ నన్వేషించుచున్నానో, దానిని (ఋతుశః) ప్రతిఋతువునందు (కల్పమానః) సమర్థుడనై యొనర్చుచు (అదితిమ్) అఖండితము (విరాజమ్) వివిధ రకముల పదార్థములచే శోభాయమానమైయున్న (గామ్) పృథివిని నష్టపరచనట్లు (సః) ఆ మీరును అగ్ని మరియు నీ పృథివిని (హింసీః) (మా) నష్టపరచుట వలదు. ॥४३॥

భావార్థము :- మానవులు ఋత్వనుకూల క్రియలద్వారా అన్నమును జలములను సేవించుచు, పృథివి మరియు రాష్ట్రములను సదా రక్షణయొనర్చవలయును. అందువల్ల ఎల్లరకును సుఖప్రాప్తి గలుగగలదు. ॥४३॥

43.O learned person just a I constantly search for electricity, newly produced, full of accomplishments, creator of foodstuffs, pure like water, powerful like the horse, knowable by the highly learned, and using it skilfully in each season, do not harm the indivisible beautiful earth, so thou shouldst not harm electricity and this earth!.

ఽ౭४.వరూత్రీమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తేన కిం న కార్యమిత్యాహ. విద్వాంసు డేమి చేయగూడదు?

ఽ౭४ వరూత్రీం త్వష్టుర్వరుణస్య నాభిమవిం జజ్ఞానాం౿ రజసః పరస్మాత్।
మహీం౿ సాహస్రీమసురస్య మాయామగ్నే మా హి౿్సీః పరమే వ్యోమన్॥४४॥

ప.విః-వరూత్రీమ్, త్వష్టుః, వరుణస్య, నాభిమ్, అవిమ్, జజ్ఞానామ్, రజసః, పరస్మాత్, మహీమ్, సాహస్రీమ్, అసురస్య, మాయామ్, అగ్నే, మా, హి౿్సీః, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్ ॥४४॥

పదార్థః :-(వరూత్రీమ్) వరయిత్రీమ్ (త్వష్టుః) ఛేదకస్య సూర్యస్య (వరుణస్య) జలస్య (నాభిమ్) బంధికామ్ (అవిమ్) రక్షణాదినిమిత్తామ్ (జజ్ఞానామ్) ప్రజాతామ్ (రజసః) లోకాత్ (పరస్మాత్) శ్రేష్ఠాత్ (మహీమ్) మహతీం భూమిమ్ (సాహస్రీమ్) అసంఖ్యాతాం బహుఫలప్రదామ్ (అసురస్య) మేఘస్య (మాయామ్) ప్రజ్ఞాపికాం విద్యుతమ్ (అగ్నే) విద్వన్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (పరమే) సర్వోత్కృష్టే (వ్యోమన్) ఆకాశవద్ వ్యాప్తే బ్రహ్మణి. ॥ ౪౪ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం త్వష్టుర్వరూత్రీం వరుణస్య నాభిం పరస్మాద్రజసో జజ్ఞానామసురస్య మాయాం సాహస్రీ మవిం పరమే వ్యోమన్వర్తమానాం మహీం మా హింసీః ॥ ౪౪ ॥

భావార్థః :-సర్వై ర్మనుష్యైర్యేయం పృథివీ పరస్మాత్కారణాజ్జాతా సూర్యాకర్షణసమ్బద్ధినీ జలాధారా మేఘనిమిత్తా బహుభూగోలాకారాఽసంఖ్య సుఖప్రదా పరమేశ్వరేణ నిర్మితాఽస్తి తాం గుణకర్మస్వభావతో విజ్ఞాయ సుఖాయ సముపయోక్తవ్యా.॥౪౪॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (త్వష్టుః) ఛేదనకర్తయగు సూర్యుని (వరూత్రీమ్) గ్రహణమొనర్పదగిన (వరుణస్య) జలములను (నాభిమ్) నిలుపుజేయునట్టి (పరస్మాత్) శ్రేష్ఠమగు (రజసః) లోకమునుండి (జజ్ఞానామ్) పుట్టినట్టి (అసురస్య) మేఘముయొక్క (మాయామ్) ఉనికిని దెలుపు మెరుపును మరియు (సాహస్రీమ్) అసంఖ్యాక గోళములచే గూడి అనేక ఫలములనిచ్చు (అవిమ్) రక్షణమున్నగువానికొరకు (పరమే) సర్వోత్తముడు (వ్యోమన్) ఆకాశమువలె వ్యాపకుడైయున్న జగదీశ్వరునియందుగల (మహీమ్) విస్తారమైయున్నపృథివిని (మా హింసీః) నష్టపరచవలదు.॥౪౪॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడీ పృథివిని ఉత్తమకారణముచే ఉత్పన్నపరచినాడు. సూర్యునిచే ఆకర్షింపబడుచు జలాధారమగు మేఘమునకు నిమిత్తమై అగణితమగు సుఖములను ప్రసాదించునట్టి ఈ భూమిని దాని గుణ కర్మ స్వభావములను మానవులు తెలిసికొని సుఖప్రాప్తికై వినియోగపరచుకొనవలెను.॥౪౪॥

44.O learned person, residing in the supreme Lord, vast like the space, harm not the vast Earth, attracted by the sun, the repository of water, created by the Pre-eminent God, the Giver of countless fruits, and the Cause of our protection, nor harm the lightning, the precursor of the clouds!.

౪౫.యో అగ్నిరిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరనేన కిం కార్యమిత్యాహ. మరల విద్వాంసు డేమి చేయవలయును?

౪౫ యోఽ అగ్నిరగ్నేరధ్యజాయత శోకాత్పృథివ్యాఽ ఉత వా దివస్పరి।
యేన ప్రజా విశ్వకర్మా జజాన తమగ్నే హేడః పరి తే వృణక్తు ॥౪౫॥

ప.వి:-యః, అగ్నిః, అగ్నేః, అధి, అజాయత, శోకాత్, పృథివ్యాః, ఉత, వా, దివః, పరి, యేన, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, జజాన, తమ్, అగ్నే, హేడః, పరి, తే, వృణక్తు ॥45॥

పదార్థః :- (యః) (అగ్నిః) చాక్షుషః (అగ్నేః) విద్యుదాఖ్యాత్ (అధి) (అజాయత) జాయతే (శోకాత్) శోషకాత్ (పృథివ్యాః) (ఉత) (వా) (దివః) సూర్యాత్ (పరి) సర్వతః (యేన) (ప్రజాః) (విశ్వకర్మా) విశ్వాని కర్మాణి యస్య సః (జజాన) జనయతి (తమ్) (అగ్నే) విద్వన్ (హేడః) అనాదరః (పరి) (తే) తవ (వృణక్తు) ఛిన్నోభవతు, ॥ 45॥

అన్వయః:- హే అగ్నే విద్వన్! యః పృథివ్యాః శోకాదుత వా దివోఽగ్నేరగ్నిరధ్యజాయత. యేన విశ్వకర్మా ప్రజాః పరిజజాన తం తే హేడః పరివృణక్తు ॥ 45 ॥

భావార్థః:- హే విద్వాంసః! యుూయం యోఽగ్నిః పృథివీం భిత్వోత్పద్యతే యశ్చ సూర్యాదేస్తస్మాద్విఘ్నకారిణోఽగ్నేః సర్వాన్ ప్రాణినః పృథగ్రక్షత. యేనాగ్నినేశ్వరః సర్వాన్ రక్షతి తద్విద్యాం విజానీత. ॥ 45 ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (యః) ఏ (పృథివ్యాః) పృథివిని (శోకాత్) శోషింప [ఎండింప] జేయునట్టి అగ్ని (ఉత వా) లేక (దివః) సూర్యునిచే (అగ్నేః) విద్యుద్రూపాగ్నిచే (అగ్నిః) ప్రత్యక్ష భౌతికాగ్ని (అధ్యజాయత) ఉత్పన్నమగునో (యేన) దేనినుండి (విశ్వకర్మా) సమస్త కర్మల కాధారమగు పరమేశ్వరుడు (ప్రజాః) ప్రజలను (పరి) సకల దిశలనుండి (జజాన) రచనజేయునో (తమ్) అట్టి యగ్నిని (తే) నీయొక్క (హేడః) క్రోధము (పరివృణక్తు) అన్నివైపులనుండి చిందరవందర మొనర్చుగాక! ॥45॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! పృథివిని చీల్చుకొని ఏ యగ్ని బయటికివచ్చి సూర్యప్రకాశముచే ఏ విద్యుత్తు వెడలుచున్నదో, అట్టి విఘ్నకారి యగు [అగ్ని పర్వతమునుండి వెడలి అనేకప్రాణులను నాశమొనర్చు] లావాగ్ని నుండి సకల ప్రాణులను రక్షించుడు. ఏ యగ్నిచే ఈశ్వరుడు సకల ప్రాణుల రక్షణ యొనర్చుచున్నాడో అట్టి అగ్నివిద్యను మీరు బాగుగా దెలిసికొనుడు. ॥45॥

45.O learned person, may thy displeasure spare the fire that has it being from the heat of the Earth, or from the lightning of the sun, whereby the Omnific Lord engenders creatures!.

౬౭౬. చిత్రం దేవానామిత్యస్య విరూప ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. ఈశ్వరు డెట్టి వాడు?

౬౨౬ చి॒త్రం దే॒వానా॒ముద॑గా॒దనీ॑కం॒ చక్షు॑ర్మి॒త్రస్య॒ వరు॑ణస్యా॒గ్నేః। ఆప్రా

ద్యావా॑పృథి॒వీ౨ అ॒న్తరి॑క్ష॒గ్ం॒ సూర్య॑౨ ఆ॒త్మా జగ॑తస్త॒స్థుష॑శ్చ॥౪౬॥

ప. వి:- చి॒త్రమ్, దే॒వానా॑మ్, ఉత్, అ॒గా॒త్, అనీ॑కమ్, చక్షుః, మి॒త్రస్య॑, వరు॑ణస్య, అ॒గ్నేః,

ఆ, అ॒ప్రాః, ద్యావా॑పృథి॒వీ౨ ఇతి॒ ద్యావా॑పృథి॒వీ, అ॒న్తరి॑క్షమ్, సూర్యః॑, ఆ॒త్మా, జగ॑తః, త॒స్థుషః॑,

చ ॥౪౬॥

పదార్థః :- (చిత్రమ్) అద్భుతమ్ (దేవానామ్) పృథివ్యాదీనాం మధ్యే (ఉత్) (అగాత్) ఉదితోఽస్తి (అనీకమ్) సేనేవ కిరణసమూహమ్ (చక్షుః) దర్శకమ్ (మిత్రస్య) ప్రాణస్య (వరుణస్య) ఉదానస్య (అగ్నేః) ప్రసిద్ధస్య (ఆ) (అప్రాః) వ్యాప్నోతి (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశాప్రకాశే జగతీ (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (సూర్యః) సవితా (ఆత్మా) సర్వస్యాన్తర్యామీ (జగతః) జఙ్గమస్య (తస్థుషః) స్థావరస్య (చ) ॥ ౪౬ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! భవన్తో యద్ బ్రహ్మ దేవానాం చిత్రమనీకం మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేశ్చక్షుః సూర్య ఇవోదగాజ్జగతస్తస్థుషశ్చాత్మా సద్ ద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షం చాప్రాస్తజ్జగన్నిర్మాతృ పాతృ సంహర్తృ వ్యాపకం సతతముపాసీరన్. ॥ ౪౬ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. న ఖల్విదం నిష్కర్తృకమనధిష్ఠాతృకమనీశ్వరం జగదస్తి. యద్ బ్రహ్మ సర్వాన్తర్యామి సర్వేషాం జీవానాం పాపపుణ్యఫలదానవ్యవస్థాపకమనన్తజ్ఞానప్రకాశం వర్తతే తదేవోపాస్య ధర్మార్థకామమోక్షఫలాని మనుష్యైరాప్తవ్యాని.॥ ౪౬ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు ఏ జగదీశ్వరుడు (దేవానామ్) పృథివి మున్నగు దివ్యపదార్థముల మధ్య (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యరూపమగు (అనీకమ్) సైన్యమువంటి కిరణములతో గూడిన (మిత్రస్య) ప్రాణ (వరుణస్య) ఉదాన మరియు (అగ్నేః) ప్రసిద్ధాగ్నులను (చక్షుః) చూపించువాడగు (సూర్యః) సూర్యుడు (ఉదగాత్) ఉదయించుచున్నాడో ఆతనివలె (జగతః) చేతనము (చ) మరియు (తస్థుషః) జడజగత్తునందు (ఆత్మా) అంతర్యామియై (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశ, అప్రకాశరూప జగత్తు మరియు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (ఆ) ఉత్తమరీతిలో (అప్రాః) వ్యాప్తమగుచున్నాడు. అట్టి జగత్తు సృష్టించి, పాలించి, సంహార [ప్రలయ] మొనర్చు సర్వవ్యాపకుడగు పరబ్రహ్మను నిరంతరము ఉపాసించవలెను. ॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ జగత్తు ఏ కర్త, అధిష్ఠాత, ఈశ్వరుడు లేకుండా నిర్మాణము గాలేదు. ఏ జగదీశ్వరుడు సర్వమునం దంతర్యామియైయుండి సకల జీవులకు

పాపపుణ్య కర్మలకు ఫలము నిచ్చు వ్యవస్థ నొనర్చునో అట్టి అనంతజ్ఞానప్రకాశకుడగు నా పరమేశ్వరునే యుపాసించి మానవులెల్లరును ధర్మార్థకామమోక్ష ఫలముల బడయగలరు. ॥౪౬॥

46.God is Wonderful and Powerful amongst all material objects. He is the Manifestor of Pran, Udan, and fire. He pervades the air, earth and heaven. He is the Creator and Sustainer of all that moveth and moveth not.

౬౭౭.ఇమం మేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్బ్రాహ్మీ పంక్తి శ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్మనుష్యేణ కిం కార్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలెను?

౬౭౭ ఇమం మా హిꣳసీర్ద్విపాదం పశుꣳ సహస్రాక్షో మేధాయ చీయమానః।

మయుం పశుం మేధమగ్నే జుషస్వ తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద।

మయుం తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౪౭॥

ప.విః- ఇమమ్, మా, హిꣳసీః, ద్విపాదమితి ద్వి + పాదమ్, పశుమ్, సహస్రాక్ష ఇతి సహస్ర + అక్షః, మేధాయ, చీయమానః, మయుమ్, పశుమ్, మేధమ్, అగ్నే, జుషస్వ, తేన, చిన్వానః తన్వః, ని, సీద, మయుమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు॥౪౭॥

పదార్థః :- (ఇమమ్) (మా) (హిꣳసీః) హింస్యాః (ద్విపాదమ్) మనుష్యాదికమ్ (పశుమ్) చతుష్పాదం గవాదికమ్ (సహస్రాక్షః) అసంఖ్యదర్శనః (మేధాయ) సుఖసంగమాయ (చీయమానః) వర్ధమానః (మయుమ్) జాఙ్గలమ్ (పశుమ్) ప్రసిద్ధమ్ (మేధమ్) పవిత్రకారకమ్ (అగ్నే) పావక ఇవ మనుష్యజన్మప్రాప్త (జుషస్వ) ప్రీణీహి (తేన) (చిన్వానః) వర్ధమానః (తన్వః) శరీరస్య మధ్యే పుష్టః సన్ (ని) నితరామ్ (సీద) తిష్ఠ (మయుమ్) శస్యాదిహింసకం పశుమ్ (తే) తవ (శుక్) శోకఃభావే క్విప్ (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్నోతు (యమ్) శత్రుమ్ (ద్విష్మః) అప్రీతయామః (తమ్) (తే) తవ సకాశాత్ (శుక్) శోకః (ఋచ్ఛతు) ॥ ౪౭ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! పావక ఇవ మనుష మేధాయ చీయమానః సహస్రాక్షస్త్వమిమం ద్విపాదం

మేధం మయుం పశుం చ మా హింసీః తం పశుం జుషస్వ తేన చిన్వానః సన్ తన్వో మధ్యే నిషీద. ఇయం తే శుఙ్మయుమృచ్ఛతు. తే తవ యం శత్రుం వయం ద్విష్మస్తం శుగృచ్ఛతు.॥ ౪౭ ॥

భావార్థః :- కేనాపి మనుష్యేణోపకారకాః పశవః కదాచిన్న హింసనీయాః కిన్త్వేతాన్ సంపాల్యైతేభ్య ఉపకారం సంగృహ్య సర్వే మనుష్యా ఆనన్దయితవ్యా యైర్జాంగలైర్హింస్రైః పశుశస్యమనుష్యాణాం హానిః స్యాత్తే తు రాజపురుషైర్హన్తవ్యా నిగ్రహీతవ్యాశ్చ.॥౪౭॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ మానవజన్మధారీ! (మేధాయ) సుఖప్రాప్తికొరకు (చీయమానః) ముందుకు సాగువాడవునగు (సహస్రాక్షః) వేలాది విధములగు దృష్టులుగల ఓ రాజా! నీవు (ఇమమ్) ఈ (ద్విపాదమ్) రెండు పాదములుగల మనుష్యాదులను మరియు (మేధమ్) పవిత్రకారక, ఫలప్రద (మయుమ్) సస్యాదులను (పశుమ్) గోవులు మున్నగు పశుజీవులను (మా హింసీః) హింసించకుము (పశుమ్) పశుపక్ష్యాదులను (జుషస్వ) సేవించుము (తేన) ఆ పశువులనుండి (చిన్వానః) వృద్ధియగుచు నీవు (తన్వః) శరీరమునందు (నిషీద) నిరంతరము స్థిరముగా నుండుము. ఇట్టి (తే) నీనుండి (శుక్) శోకము (మయుమ్) సస్యాదుల నాశమొనర్చు ఆటవిక పశువులకు (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! (తే) నీయొక్క (యమ్) ఏ శత్రువును మేము (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (తమ్) ఆతనికి (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) సంప్రాప్తమగుగాక! ॥౪౭॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడును ఎల్లర కుపకారకమగు పశువులను చంపగూడదు. వానిని చక్కగా రక్షించుచు వానిచే ఉపకారమును పొంది మానవులెల్లరను ఆనందపరచవలయును. ఏ ఆటవిక పశువులచే గ్రామపశువులకు, పంటలకు, మానవులకు హానిగలుగునో అట్టివానిని రాజపురుషులు చంపుట, లేక బంధించుట చేయవలెను.॥౪౭॥

47.O King, born as man, and wide-awake, possessing thousand-fold vision, progressing for the attainment of happiness, don't destroy the dipeds and quadrupeds, and useful denizens of the forest; but protect them. Increase thy wealth with those cattle, and possess a strong body. The injurious beast of the forest should be put to grief by thee. Let thy enemy, whom we dislike, be put to grief!.

౬౭౮. ఇమం మేత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్బ్రాహ్మీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునరయం మనుష్యః కిం కుర్యాదిత్యాహ. ఇట్టి మనుష్యుడేమి చేయవలెను!

౬౭౮ ఇమం మా హింసీరేకశఫం పశుం కనిక్రదం వాజినం వాజినేషు।

గౌరమారణ్యమను తే దిశామి తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద।

గౌరం తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౪౮॥

ప.వి:-ఇమమ్, మా, హింసీః, ఏకశఫమిత్యేక + శఫమ్, పశుమ్, కనిక్రదమ్, వాజినమ్, వాజినేషు, గౌరమ్, ఆరణ్యమ్, అను, తే, దిశామి, తేన, చిన్వానః, తన్వః, ని, సీద, గౌరమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు ॥౪౮॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) (మా) (హింసీః) హింస్యాః (ఏకశఫమ్) ఏకఖురమశ్వాదికమ్ (పశుమ్) ద్రష్టవ్యమ్ (కనిక్రదమ్) భృశం వికలం ప్రాప్తవ్యథమ్ (వాజినమ్) వేగవన్తమ్ (వాజినేషు) వాజినానాం సంగ్రామాణామవయవేషు కర్మసు కార్యసిద్ధికరమ్ (గౌరమ్) గౌరవర్ణమ్ (ఆరణ్యమ్) అరణ్యే భవమ్ (అను) (తే) తుభ్యమ్ (దిశామి) ఉపదిశామి (తేన) (చిన్వానః) వర్ధమానః (తన్వః) శరీరస్య మధ్యే (ని) (సీద) (గౌరమ్) (తే) ఇత్యాది పూర్వవత్. ॥ ౪౮ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్య! త్వం వాజినేష్విమమేకశఫం కనిక్రదం వాజినం పశుం మా హింసీః. ఈశ్వరో౽హం తే తుభ్యం యమారణ్యం గౌరం పశుమనుదిశామి తేన చిన్వానః సఞ్ స్తన్వో మధ్యే నిషీద. తే తవ సకాశాద్ గౌరం శుగృచ్ఛతు యం వయం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు. ॥ ౪౮ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైరేకశఫా అశ్వాదయః పశవః కదాచిన్నో హింస్యాః. న చోపకారకా ఆరణ్యాః యేషాం హననేన జగతో హానీ రక్షణేనోపకారశ్చ భవతి తే సదైవ పాలనీయా హింస్రాశ్చ హన్తవ్యాః. ॥ ౪౮ ॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నీవు (వాజినేషు) యుద్ధకార్యములందు (ఇమమ్) ఈ (ఏకశఫమ్) ఒక డెక్క-[గిట్ట] గలదియు (కనిక్రదమ్) శీఘ్రముగ వికలమై వ్యాకులము జెందునదియు (వాజినమ్) వేగవంతము (పశుమ్) చూడదగిన అశ్వములు మున్నగు పశువులను (మా హింసీః) చంపవలదు. ఈశ్వరుడనగు నేను (తే) నీకొరకు (యమ్) ఎట్టి (ఆరణ్యమ్) ఆటవిక (గౌరమ్) గౌరపశువులకు (దిశామి) శిక్షణనిచ్చుచున్నానో (తేన) వానిరక్షణద్వారా (చిన్వానః) వృద్ధినిపొందుచు (తన్వః) శరీరమునందు (నిషీద) నిరంతరము స్థిరుడవై యుండుము (యమ్) యేశత్రువును (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (తమ్) వానికి (తే) నీద్వారా (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౪౮॥

భావార్థము :- మనుష్యులు ఒంటిడెక్క-గల అశ్వాదులను మరియు ఉపకారక అరణ్య పశువులను సైతము ఎప్పుడును చంపవలదు. ఏ జంతువులను చంపుటచే జగత్తునకు హాని, చంపకుండుటచే ఎల్లరకుపకారము జరుగుచుండునో అట్టివానిని సదా పోషించవలెను. హానికారక జంతువులను నష్టపరచవలెను. ॥౪౮॥

48.O King, don't destroy this one-hoofed beautiful horse, soon agitated and wirithing with pain in battlefields. I point out to thee the forest rhinoceros. with his protection add to thy prosperity and physical strength. Let the wild and uncontrolled rhinoceros be put to grief by thee. Let thy enemy, whom we detest, be put to grief!.

౪౯.ఇమం సాహస్రమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కే పశవో నో హింసనీయా హింసనీయాశ్చేత్యాహ.

మానవు లే పశువులను చంపి ఎట్టివానిని రక్షించవలయును?

౪౯ ఇమꣳ సాహస్రꣳ శతధారముత్సం వ్యచ్యమానꣳ సరిరస్య మధ్యే।
ఘృతం దుహానామదితిం జనాయాగ్నే మా హిꣳసీః పరమే వ్యోమన్।
గవయమారణ్యమను తే దిశామి తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద।
గవయ న్తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౪౯॥

ప.వి:- ఇమమ్, సాహస్రమ్, శతధారమితి శత + ధారమ్, ఉత్సమ్, వ్యచ్యమానమితి వి + అచ్యమానమ్, సరిరస్య, మధ్యే, ఘృతమ్, దుహానామ్, అదితిమ్, జనాయ, అగ్నే, మా, హిꣳసీః, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్, గవయమ్, ఆరణ్యమ్, అను, తే, దిశామి, తేన, చిన్వానః, తన్వః, ని, సీద, గవయమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే శుక్ ఋచ్ఛతు ॥౪౯॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) (సాహస్రమ్) సహస్రస్యాసంఖ్యాతానాం సుఖానామయం సాధకస్తమ్ (శతధారమ్) శతమసంఖ్యాతా దుగ్ధధారా యస్మాత్తమ్ (ఉత్సమ్) కూపమివ పాలకం గవాదికమ్ (వ్యచ్యమానమ్) వివిధప్రకారేణ పాలనీయమ్ (సరిరస్య) అన్తరిక్షస్య (మధ్యే) (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (దుహానామ్) ప్రపూరయన్తీమ్ (అదితిమ్) అఖండనీయాం గామ్ (జనాయ) మనుష్యాద్యాయ ప్రాణినే (అగ్నే) వివేకప్రాప్తోపకారప్రకాశక రాజన్ (మా) హింసీః (పరమే) ప్రకృష్టే (వ్యోమన్) వ్యోమ్ని వ్యాప్తేఽన్తరిక్షే వర్తమానామ్ (గవయమ్) గోసదృశమ్ (ఆరణ్యమ్) (అను) (తే) (దిశామి) (తేన) (చిన్వానః) పుష్టః సన్ (తన్వః) (ని) (సీద) (గవయమ్) (తే) (శుక్) శోకః (ఋచ్ఛతు) (యమ్) (ద్విష్మః) తమ్ (తే) (శుక్) (ఋచ్ఛతు).॥౪౯॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వం జనాయేమం సాహస్రం శతధారం వ్యచ్యమానముత్సమివ వీర్యసేచకం వృషభం ఘృతం దుహానామదితిం ధేనుం చ మా హింసీస్తే తుభ్యమపరమారణ్యం గవయమనుదిశామి తేన పరమే వ్యోమన్ సరిరస్య మధ్యే చిన్వానః సంస్తన్వో నిషీద. తం గవయం తే శుగృచ్ఛతు యన్తే శత్రుం వయంద్విష్మస్తమతి శుగృచ్ఛతు శోకః ప్రాప్నోతు ॥ ౪౯ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. రాజమనుష్యా యేభ్యో వృషాదిభ్యః కృష్యాదీని కర్మాణి భవన్తి. యాభ్యో గవాదిభ్యో దుగ్ధాదిపదార్థా జాయన్తే యైః సర్వేషాం రక్షణం భవతి తే కదాచిన్నైవ హింసనీయాః య ఏతాన్ హింస్యుస్తేభ్యో రాజాదిన్యాయేశా అతిదణ్డం దద్యుర్యే చ జాఙ్గలా గవయాదయో ప్రజాహానిం కుర్యు స్తే హన్తవ్యాః. ॥ ౪౯ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) దయశాలి, పరోపకారివగు ఓ రాజా! నీవు (జనాయ) మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణులకొరకు (ఇమమ్) ఈ (సాహస్రమ్) అసంఖ్యాక సుఖముల సాధనము (శతధారమ్) అసంఖ్యాత క్షీరధారల నిమిత్తము (వ్యచ్యమానమ్) అనేక విధములుగ పాలించదగిన (ఉత్సమ్) కూపమువలె రక్షించు వీర్యసేచకము ఎద్దులు (ఘృతమ్) నేతిని (దుహానామ్) పూర్ణమొనర్చు (అదితిమ్) చంపగూడనట్టి గోవును (మా హింసీః) చంపకుము (తే) నీ రాజ్యమందు ఏవి (ఆరణ్యమ్) వనములందుండు (గవయమ్) గోవురూపములోనుండు ఒక విధమగు జింకలచే పంటలకు హానిజరుగుచుండినచో వానిని (అనుదిశామి) ఉపదేశించుచున్నాను (తేన) వానిని చంపుటచే అన్నము సురక్షితమై (పరమే) సర్వోన్నతుడు (వ్యోమన్) సర్వత్రవ్యాపకుడైయున్న పరమాత్మ మరియు (సరిరస్య) వ్యాపకమైన ఆకాశ (మధ్యే) మధ్యన (చిన్వానః) వృద్ధిజెందినట్టి నీవు (తన్వః) శరీరమధ్యన (నిషీద) నివసించుము (తే) నీయొక్క (శుక్) శోకము (తమ్) ఆ (గవయమ్) అడవిగోవుకు (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! మరియు (తమ్) ఏ (తే) నీ శత్రువును (ద్విష్మః) మేము ద్వేషించుచుందుమో వానికికూడ (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౪౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఓ రాజపురుషులారా! ఎద్దులచే భూములు సాగుచేయబడి పంటలుపండును. ఆవులరక్షణ ద్వారా పాలు, పెరుగు, వెన్న, నేయి మున్నగు ఉత్తమపదార్థములు లభ్యమగును. వాని పాడి మున్నగువానిద్వారా ప్రజారక్షణ జరుగును. కావున వానినెప్పుడును వధపకుడు, హింసించకుడు. ఎవరైన ఈ యుపకారక పశువులను వధించినచో వారికి కఠినాతికఠినమగు శిక్షను రాజు మున్నగు న్యాయాధీశు లీయవలెను. ఆటవిక సాధుజంతువులను సైతము రాజపురుషులు రక్షించవలెను. ప్రజలను, పంటలను నష్టపరచు ఆరణ్యక కారెనుపోతులు మున్నగువానిని చంపివేయవలెను. ॥౪౯॥

49.O sagacious King, in this world, don't harm this bull, the giver of thousands of comforts, the source of immense milk, and worthy of protection. Harm not in God's creation, the cow, the giver of milk for mankind, and inncocent in nature. I point out to thee the forest cow. With her destruction add to thy prosperity and physical strength in the midst of vast space and under God's guidance. Let the wild forests cow be put to grief by thee. Let thy foe, whom we dislike, be put to grief!.

౬౮౦. ఇమమూర్ణాయుమిత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ కృతిశ్ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునః కే పశవో న హింస్యా హింస్యాశ్చేత్యాహ.

ఎట్టి పశుజంతువులను చంపవలయును? ఎట్టివానిని చంపరాదు?

౬౮౦ ఇమమూర్ణాయుం వరుణస్య నాభిం త్వచం పశూనాం ద్విపదాం చతుష్పదామ్। త్వష్టుః ప్రజానాం ప్రథమం జనిత్రమగ్నే మా హిꣳసీః పరమే వ్యోమన్। ఉష్ట్రమారణ్యమను తే దిశామి తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద। ఉష్ట్రం తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౫౦॥

ప. వి:- ఇమమ్, ఊర్ణాయుమ్, వరుణస్య, నాభిమ్, త్వచమ్, పశూనామ్, ద్విపదామితి ద్వి + పదామ్, చతుష్పదామ్, చతుఃపదామితి చతుః + పదామ్, త్వష్టుః, ప్రజానామితి ప్ర + జానామ్, ప్రథమమ్, జనిత్రమ్, అగ్నే, మా, హిꣳసీః, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్, ఉష్ట్రమ్, ఆరణ్యమ్, అను, తే, దిశామి, తేన, చిన్వానః, తన్వః, ని, సీద, ఉష్ట్రమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు ॥౫౦॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) (ఊర్ణాయుమ్) అవిమ్ (వరుణస్య) వరస్య ప్రాప్తవ్యస్య సుఖస్య (నాభిమ్) నిబన్ధనమ్ (త్వచమ్) (పశూనామ్) (ద్విపదామ్) (చతుష్పదామ్) త్వష్టుః సుఖప్రకాశకస్య (ప్రజానామ్) (ప్రథమమ్) ఆదిమమ్ (జనిత్రమ్) ఉత్పత్తినిమిత్తమ్ (అగ్నే) (మా) (హింసీః) హింస్యాః (పరమే) (వ్యోమన్) (ఉష్ట్రమ్) (ఆరణ్యమ్) అరణ్యే భవమ్ (అను) (తే) (దిశామి) (తేన) (చిన్వానః) (తన్వః) (ని) (సీద) (ఉష్ట్రమ్) ఇత్యాది పూర్వవత్. ॥ ౫౦ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! ప్రాప్తవిద్య రాజంస్త్వమిమం వరుణస్య నాభిం ద్విపదాం చతుష్పదాం పశూనాం త్వచం త్వష్టుః ప్రజానాం ప్రథమం జనిత్రం పరమే వ్యోమన్వర్తమానమూర్ణాయుం మా హింసీః. తే యం ధాన్యహింసకమారణ్యముష్ట్రం హన్తుమనుదిశామి తేన చిన్వానః సꣳస్తన్వో మధ్యే నిషీద. తే శుగారణ్య ముష్ట్రమృచ్ఛతు యం తే ద్వేష్టారం వయం ద్విష్మస్తం శుగృచ్ఛతు. ॥ ౫౦ ॥

భావార్థః :-హే రాజన్! యేషామవ్యాదీనాం లోమాని త్వగపి మనుష్యాణాం సుఖాయ ప్రభవతి య ఉష్ట్రా భారం వహన్తో మనుష్యాన్ సుఖయన్తి తాన్ యే హన్తుమిచ్ఛేయుస్తే జగత్పీడకా విజ్ఞేయాః సమ్యగ్ దణ్డనీయాశ్చ యే చారణ్యా ఉష్ట్రా హానికరా స్తేఽపి దణ్డనీయాః.॥ ౫౦ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యావంతుడవగు ఓ రాజా! నీవు (వరుణస్య) పొందదగినట్టి ఉత్తమ సుఖములను (నాభిమ్) సంయోగమైనట్టి (ఇమమ్) ఈ (ద్విపాదమ్) రెండుకాళ్ళుగల మనుష్యులు, పక్ష్యాదులు (చతుష్పదామ్) నాల్గుకాళ్ళుగల (పశూనామ్) గోవులు మున్నగు పశువుల (త్వచమ్) చర్మముతో కప్పివేయునట్టి (త్వష్టుః) సుఖముల ప్రసాదించు పరమేశ్వరుని (ప్రజానామ్) ప్రజల (ప్రథమమ్) ప్రథమ (జనిత్రమ్) ఉత్పత్తికొరకు (పరమే) ఉత్తమ (వ్యోమన్) ఆకాశమునందు విహరించు (ఊర్ణాయుమ్)గొఱ్ఱెలు మున్నగువానిని (మా హింసీః) చంపకుము. (తే) ఈశ్వరుడనగు నేను నీకొరకు (యమ్) ఏ (ఆరణ్యమ్) అటవిక (ఉష్ట్రమ్) పంటలనాశపరచు అడవి ఒంటెలను (అనుదిశామి) చూపుచున్నానో (తేన) వానినుండి రక్షింపబడిన అన్నాదులచే (చిన్వానః) వృద్ధియగుచు (తన్వః) శరీరమునందు (నిషీద) నివసించుము (తే) నీయొక్క (శుక్) శోకము ఆ యడవి (ఉష్ట్రమ్) ఒంటెకు (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! మరి ఏ ద్వేషించదగిన వారిని మేము (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (తమ్) వారికి (తే) నీయొక్క (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౫౦॥

భావార్థము :-ఓ రాజా! గొఱ్ఱెలు మున్నగువాని ఉన్ని మరియు చర్మములచే మనుష్యులకు సుఖము గలుగుచున్నది. ఒంటెలు భారముల మోయుచు మానవులకు సుఖకారకము లగుచున్నవి. అట్టివానిని దుష్టులెవరైనను చంపదలచినచో వారిని అతి కఠినదండనచే శిక్షించవలెను. మరియు నష్టమొనర్చు ఆరణ్యక ఒంటెలున్నచో వానినికూడా చంపుట, లేక తరిమివేయుట చేయవలెను. ॥౫౦॥

50.O learned King, don't kill the two-footed men and birds, and four-footed cattle, the source of comforts. Don't kill the sheep that covers our bodies with blankets, and is foremost worthy of protection amongs God's creatures. I point out to thee the forest camel. With his protection add to thy prosperity and physical strength. Let the wild, uncontrollable camel be put to grief by thee. Let thy foe, whom we dislike be put to grief!.

ౕ౫౧. అజ ఇత్యస్య విరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కే పశవో న హన్తవ్యా కే చ హన్తవ్యా ఇత్యాహ.

మానవులే పశువులను చంపకూడదు? వేనిని చంపవలెను?

ౕ౫౧ అజో హ్యగ్నేరజనిష్ట శోకాత్సోఽఅపశ్యజ్జనితారమగ్రే।

తేన దేవా దేవతామగ్రమాయంస్తేన రోహమాయన్నుప మేధ్యాసః।

శరభమారణ్యమను తే దిశామి తేన చిన్వానస్తన్వో నిషీద।

శరభం తే శుగృచ్ఛతు యం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౫౧॥

ప.వి:-అజః, హి, అగ్నేః, అజనిష్ట, శోకాత్, సః, అపశ్యత్, జనితారమ్, అగ్రే, తేన, దేవాః, దేవతామ్, అగ్రమ్, ఆయన్, తేన, రోహమ్, ఆయన్, ఉప, మేధ్యాసః, శరభమ్, ఆరణ్యామ్, అను, తే, దిశామి, తేన, చిన్వానః, తన్వః, ని, సీద, శరభమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు ॥ ౫౧॥

పదార్థః :-(అజః) ఛాగః (హి) ఖలు (అగ్నేః) పావకాత్ (అజనిష్ఠ) జాయతే (శోకాత్) (సః) (అపశ్యత్) పశ్యతి (జనితారమ్) ఉత్పాదకమ్ (అగ్రే) (తేన) (దేవాః) విద్వాంసః (దేవతామ్) దివ్యగుణతామ్ (అగ్రమ్) ఉత్తమం సుఖమ్ (ఆయన్) యన్తి ప్రాప్నువన్తి (తేన) (రోహమ్) ప్రాదుర్భావమ్ (ఆయన్) ప్రాప్నువన్తు (ఉప) (మేధ్యాసః) పవిత్రాః సన్తః (శరభమ్) శల్యకమ్ (ఆరణ్యామ్) జంగలోత్పన్నమ్ (అను) (తే) (దిశామి) (తేన) (చిన్వానః) అగ్రే పూర్వవత్. ॥ ౫౧ ॥

అన్వయః :-హే రాజంస్త్వం యో హ్యజోఽజనిష్ట సోఽగ్రే జనితారమపశ్యత్. యేన మేధ్యాసో దేవా అగ్రం దేవతాం సుఖముపాయన్ యేన రోహముపాయన్ తేనోత్తమగుణతామగ్రం సుఖం తేన వృద్ధిం చ ప్రాప్నుహి యమారణ్యం శరభం తేఽనుదిశామి తేన చిన్వానః సంస్తన్వో నిషీద తం శరభం తే శుగృచ్ఛతు యం తే తవారిం వయం ద్విష్మస్తం శోకాద్నేః శుగృచ్ఛతు. ॥ ౫౧ ॥

భావార్థః :-రాజజనై రజాదీనహత్వా సంరక్ష్యైతే ఉపకారాయ సంయోజనీయాః. యే శుభపశుపక్షి హింసకా భవేయుస్తే భృశం తాడనీయాః. యది శల్యకీ హానికారికా స్యాత్తర్హి సా ప్రజాపాలనాయ హన్తవ్యా.॥౫౧॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! నీవు ఏ (హి) నిశ్చయముగ (అజః) మేక (అజనిష్ట) పుట్టుచున్నదో (సః) అది (అగ్రే) ప్రథమ (జనితారమ్) ఉత్పాదకుని (అపశ్యత్) చూచుచున్నది. దానివల్ల (మేధ్యాసః) పవిత్రమైన (దేవాః) విద్వాంసులు (అగ్రమ్) ఉత్తమ సుఖముల మరియు (దేవతామ్) దివ్యగుణములను (ఉపాయన్) ఉపాయమును పొందుదురు. మరియు దేనిచే (రోహమ్) వృద్ధితో గూడిన ప్రసిద్ధిని (ఆయన్) పొందుదువుగాక! (తేన) దానివల్ల ఉత్తమ గుణములు, ఉత్తమ సుఖములు మరియు (తేన) దానిచే వృద్ధిని

పొందుము (అరణ్యమ్) ఆరణ్యక (శరభమ్) ఏ ఏదు [ముళ్ల] పంది (తే) నీ ప్రజలకు హానిగలిగించునదై యున్నదో, దానిని (అనుదిశామి) చూపుదును (తేన) దానినుండి కాపాడబడిన పదార్థములతో (చిన్వానః) వృద్ధిజెందుచు (తన్వః) శరీరమునందు (నిషీద) నివసించుము. మరియు (తమ్) అట్టి (శరభమ్) శల్యకి [ముళ్లపంది లేక శరములు, శస్త్రములు] కి (తే) నీయొక్క (శుక్) శోకము, బాధ (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! (తే) నీయొక్క (యమ్) ఏ శత్రువును మేము (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో వారికి (శోకాత్) శోకరూప (అగ్నేః) అగ్నిచే (శుక్) శోకము, అత్యంతశోకము, మహాశోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౫౧॥

భావార్థము :- మనుష్యులు, రాజపురుషులు గొఱ్ఱె, మేకలు, లేళ్లు మున్నగు సాధు, ఉపయోగకర జంతువులను, నెమళ్లు మున్నగు పక్షులను చంపవలదు. వానిని కాపాడి వృద్ధిపరచి ఉపకారార్థము సంయుక్త పరచవలెను. ఉత్తమ పశుపక్ష్యాదులను చంపువారిని వెంటనే గట్టిగా తాడనమొనర్చవలెను. ఐనను ప్రజలకు, పంటలకు నష్టము గలిగించు ముళ్లపందులవంటివానిని నష్టపరచవలెను. ॥౫౧॥

51.The unborn soul is educated through the power of God. He then sees God, existing before the creation of the universe, and the Generator of all. The learned, through that soul, attain to pre-eminent godly life; and the virtuous to an exalted pisition. I point out to thee, O king, the forest porcupine. Utilising her add to thy prosperity and physical strength. Let the untamed porcupine be put to grief by thee. Let thy foe, whom we dislike be put to grief by thee.

౬౮౨. త్వం యవిష్ఠేత్యస్యోశనా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః కీదృశా రక్ష్యా హింసనీయాశ్చేత్యాహ. ఏవి రక్షణీయములు? ఏవి హంతవ్యములు?

౬౮౨ త్వం యవిష్ఠ దాశుషో నౄ౯ః పాహి శృణుధీ గిరః।

రక్షా తోకముత త్మనా ॥౫౨॥

ప. వి:- త్వమ్, యవిష్ఠ, దాశుషః, నౄన్, పాహి, శృణుధి, గిరః, రక్షా, తోకమ్, ఉత, త్మనా ॥౫౨॥

పదార్థః :- (త్వమ్) (యవిష్ఠ) అతిశయేన యువన్ (దాశుషః) సుఖదాతౄన్ (నౄన్) ధర్మనేతౄన్ మనుష్యాన్. అత్ర నౄన్ పే ఇతి రురాదేశః పూర్వస్యానునాసికత్వం చ (పాహి) (శృణుధి) అత్ర హేర్ధ్యాదేశోఽన్యేషామపీతి దీర్ఘః (గిరః) సత్యా వాచః (రక్షా) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (తోకమ్) అపత్యమ్ (ఉత) అపి (త్మనా) ఆత్మనా. ॥ ౫౨ ॥

అన్వయః :- హే యవిష్ఠ! త్వం సంరక్షితైరేతైః పశుభిర్దాశుషో నౄన్పాహి. ఇమా గిరః శృణుధి త్మనా మనుష్యాణాముత పశూనాం తోకం రక్ష. ॥౫౨॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా మనుష్యాదిరక్షకాన్ పశూన్ వర్ధయన్తే కరుణామయానుపదేశాన్ శృణ్వన్తి శ్రావయన్తి త ఆత్మజం సుఖం లభన్తే. ॥౫౨॥

పదార్థము :- (యవిష్ఠ) చక్కని యువకుడా! (త్వమ్) నీవు రక్షణసేసిన ఈ పశువులతో (దాశుషః) సుఖదాత (నౄన్) ధర్మరక్షకులగు మనుష్యులను (పాహి) రక్షించుము. ఈ (గిరః) సత్యవాణులను (శృణుధి) వినుము (త్మనా) నీ యాత్మతో మనుష్యుల (ఉత) మరియు పశుపక్ష్యాదుల (తోకమ్) పిల్లలను (రక్ష) కాపాడుము [రక్షించుము]. ॥౫౨॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణుల రక్షకములగు పశువులను వృద్ధిపరచుము, కృపామయ ఉపదేశములను వినుచుందురో వారు ఆంతరిక (ఆత్మిక) ఆనంద సుఖములను పొందుదురు. ॥౫౨॥

52.O most youthful leader, protect the pleasure-giving persons, hear their songs. With thy soul, protect their offspring!.

౫౩. అపాం త్వేమన్నిత్యస్యోశనా ఋషిః ఆపో దేవతాః, పూర్వస్య బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

సరిరేత్వేతి మధ్యస్య బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః

గాయత్రేణేత్యుత్తరస్య నిచృద్బ్రాహ్మీ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః

అథాధ్యేతృజనానధ్యాపకాః కిముపదిశేయురిత్యాహ. విద్యార్థులకు అధ్యాపకుల ఉపదేశము.

౫౩ అపాం త్వేమన్త్సాదయామ్యపాం త్వోద్మన్త్సాదయామ్యపాన్త్వా భస్మన్త్సాద
యామ్యపాం త్వా జ్యోతిషి సాదయామ్యపాం త్వాయనే సాదయామ్యర్ణవే
త్వా సదనే సాదయామి సముద్రే త్వా సదనే సాదయామి ।
సరిరే త్వా సదనే సాదయామ్యపాం త్వా క్షయే సాదయామ్యపాం త్వా సధిషి
సాదయామ్యపాం త్వా సదనే సాదయామ్యపాం త్వా సధస్థే సాదయామ్యపాం
త్వా యోనౌ సాదయామ్యపాం త్వా పురీషే సాదయామ్యపాం త్వా పాథసి

సాదయామి గాయత్రేణ త్వా ఛన్దసా సాదయామి త్రైష్టుభేన త్వా ఛన్దసా
సాదయామి జాగతేన త్వా ఛన్దసా సాదయామ్యానుష్టుభేన త్వా ఛన్దసా
సాదయామి పాఙ్క్తేన త్వా ఛన్దసా సాదయామి ॥53॥

ప.వి:- అపామ్, త్వా, ఏమన్, సాదయామి, అపామ్, త్వా, ఓద్మన్, సాదయామి, అపామ్, త్వా, భస్మన్, సాదయామి, అపామ్, త్వా, జ్యోతిషి, సాదయామి, అపామ్, త్వా, అయనే, సాదయామి, అర్ణవే, త్వా, సదనే, సాదయామి, సముద్రే, త్వా, సదనే, సాదయామి, సరిరే, త్వా, సదనే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, క్షయే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, సధిషి, సాదయామి, అపామ్, త్వా, సదనే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, యోనౌ, సాదయామి, అపామ్, త్వా, పురీషే, సాదయామి, అపామ్, త్వా, పాథసి, సాదయామి, గాయత్రేణ, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి, త్రైష్టుభేన, త్రైస్తుభేనేతి త్రై+స్తుభేన, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి, జాగతేన, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి, ఆనుష్టుభేన, ఆనుస్తుభేనేత్యాను + స్తుభేన, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి, పాఙ్క్తేన, త్వా, ఛన్దసా, సాదయామి ॥53॥

పదార్థః :-(అపామ్) ప్రాణానాం రక్షణే (త్వా) త్వామ్ (ఏమన్) ఏతి గచ్ఛతి తస్మిన్ వాయౌ (సాదయామి) స్థాపయామి (అపామ్) జలానామ్ (త్వా) (ఓద్మన్) ఓషధిషు (సాదయామి) (అపామ్) ప్రాప్తానాం కాష్ఠాదీనామ్ (త్వా) (భస్మన్) భస్మన్యగ్రే. అత్ర సర్వత్ర సప్తమీలుక్ (సాదయామి) (అపామ్) వ్యాప్నువతాం విద్యుదాదీనామ్ (త్వా) (జ్యోతిషి) విద్యుతి (సాదయామి) (అపామ్) అంతరిక్షస్య (త్వా)

(అయనే) భూమౌ (సాదయామి) (అర్ణవే) ప్రాణే (త్వా) (సదనే) స్థాతవ్యే (సాదయామి) (సముద్రే) మనసి (త్వా) (సదనే) గన్తవ్యే (సాదయామి) సరిరే వాచి (త్వా) (సదనే) ప్రాప్తవ్యే (సాదయామి) (అపామ్) ప్రాప్తవ్యానాం పదార్థానామ్ (త్వా) (క్షయే) చక్షుషి (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (సధిషి) సమానాన్ శబ్దాన్ శృణోతి యేన తస్మిన్ శ్రోత్రే (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (సదనే) దివి (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (సధస్థే) అన్తరిక్షే (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (యోనౌ) సముద్రే (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (పురీషే) సికతాసు (సాదయామి) (అపామ్) (త్వా) (పాథసి) అన్నే (సాదయామి) (గాయత్రేణ) గాయత్రీనిర్మితేన (త్వా) (ఛన్దసా) స్వచ్ఛేనార్థేన (సాదయామి) (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్‌ప్రోక్తేన (త్వా) (ఛన్దసా) (సాదయామి) (జాగతేన) జగత్యుక్తేన (త్వా) (ఛన్దసా) (సాదయామి) (ఆనుష్టుభేన) అనుష్టుప్‌కథితేన (త్వా) (ఛన్దసా) సాదయామి (పాంక్తేన) పంక్తిప్రకాశితేన (త్వా) (ఛన్దసా) (సాదయామి) సంస్థాపయామి. ॥ ౫౩ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! యథా శిక్షకోఽహమపామేమంస్త్వా సాదయామ్యపామోద్మం స్త్వా సాదయామ్యపాం భస్మంస్త్వా సాదయామ్యపాం జ్యోతిషి త్వా సాదయామ్యపామయనే త్వా సాదయామ్యర్ణవే సదనే త్వా సాదయామి సముద్రే సదనే త్వా సాదయామి సరిరే సదనే త్వా సాదయామ్యపాం క్షయే త్వా సాదయామ్యపాం సధిషి త్వా సాదయామ్యపాం సదనే త్వా సాదయామ్యపాం సదస్థే త్వా సాదయామ్యపాం యోనౌ త్వా సాదయామ్యపాం పురీషే త్వా సాదయామ్యపాం పాథసి త్వా సాదయామి. గాయత్రేణ ఛన్దసా త్వా సాదయామి త్రైష్టుభేన ఛన్దసా త్వా సాదయామి జాగతేన ఛన్దసా త్వా సాదయామ్యానుష్టుభేన ఛన్దసా త్వా సాదయామి పాంక్తేన ఛన్దసా త్వా సాదయామి తథైవ వర్తస్వ. ॥ ౫౩ ॥

భావార్థః :-విద్వద్భిః సర్వాన్ పురుషాన్ స్త్రియశ్చ వేదానధ్యాప్య జగత్స్థానాం వాయ్వాదిపదార్థానాం విద్యాసు నిపుణీకృత్య తేభ్యః ప్రయోజనసాధనే ప్రవర్తనీయాః. ॥ ౫౩ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవా! శిక్షకుడనగు నే నెట్లు (అపామ్) ప్రాణరక్షణకొరకు (ఏమన్) గమనశీలమగు వాయువునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థాపించుచున్నానో (అపామ్) జలముల (ఓద్మన్) ఆర్ద్రతతో గూడిన ఓషధులందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థాపించుచున్నానో (అపామ్) ప్రాప్తించిన కాష్ఠముల (భస్మన్) భస్మమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) సంయుక్తమొనర్చుచున్నానో (అపామ్) వ్యాప్తమైన విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నుల (జ్యోతిషి) ప్రకాశమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్తపరచుచున్నానో (అపామ్) అవకాశముగల (అయనే) స్థానమందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) కూర్చుండబెట్టుచున్నానో (సదనే) నివాసయోగ్యమగు (అర్ణవే) ప్రాణవిద్యయందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) సంయుక్త పరచుచున్నానో (సదనే) గమనశీల (సముద్రే) మనోవిషయమందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) సంబద్ధపరచుచున్నానో (సదనే) పొందదగిన (సరిరే) వాణుల విషయమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) సంయుక్తపరచుచున్నానో (అపామ్) ప్రాప్తించుకొనదగిన పదార్థసంబంధ (క్షయే) గృహమందు (త్వా) నిన్ను

(సాదయామి) స్థాపించుచున్నాను (అపామ్) అనేక ప్రకారములుగ వ్యాప్తమైన శబ్దసంబంధమున (సధిషి) ఈ జీవుడు వినునట్టి అనేక శబ్దసమూహముల విషయము అనగా కర్ణ [చెవి] విషయమున (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థిరపరచుచున్నాను (అపామ్) జలముల (సదనే) అంతరిక్షరూపస్థానమున (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థాపించుచున్నాను (అపామ్) జలముల (సధస్థే) సమానస్థానమున (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) స్థాపితమొనర్చుచున్నాను (అపామ్) జలముల (యోనౌ) సముద్రమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్తపరచుచున్నాను (అపామ్) జలముల (పురీషే) సైకతము [ఇసుక] నందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియమించుచున్నాను (అపామ్) జలముల (పాథసి) అన్నమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) ప్రేరేపించుచున్నాను (గాయత్రేణ) గాయత్రీఛందస్సునుండి వెడలిన (ఛన్దసా) స్వతంత్రార్థముతోగూడ (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్త మొనర్చుచున్నాను (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్ మంత్రమందు జెప్పబడిన (ఛన్దసా) విశుద్ధ అర్థముతోగూడ (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్తపరచుచున్నాను (జాగతేన) జగతీ ఛందములతో జెప్పబడిన (ఛన్దసా) ఆనందదాయకమగు అర్థముతో గూడ (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) నియుక్తమొనర్చుచున్నాను (అనుష్టుభేన) అనుష్టుప్ మంత్రమందు చెప్పబడిన (ఛన్దసా) శుద్ధ అర్థముతో గూడ (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) ప్రేరణ నొనర్చుచున్నాను (పాఙ్క్తేన) పఙ్క్తిమంత్రముచే ప్రకాశితమైన (ఛన్దసా) నిర్మలఅర్థముతో (త్వా) నిన్ను (సాదయామి) ఎట్లు ప్రేరితమొనర్చుచున్నానో, అట్లే నీవును మెలగుము. ॥౫౩॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు స్త్రీపురుషులెల్లరకును వేదము చదివించి విశ్వమందలి వాయువు మున్నగు పదార్థముల విద్యలను చక్కగా చదివించి పురుషార్థపరుల నొనర్చి వానిచే ప్రయోజనము సాధించదగు ప్రయోజకులుగ నొనర్చవలెను. ॥౫౩॥

53.O man, I give thee the knowledge of the moving air for the medicinal herbs filled with the wetness of water, clouds, brilliant electricity, open space, control of breath, fleeting mind, acquirable speech, a well-furnished house, ear that hears various sounds, the sky and mid region full of water, ocean full of water, sandy tracts of water, foodstuffs that grow through water. I preach unto thee the significance of vedic texts couched in Gayatri, Trishtup, Jagati, Anushtup, and Pankti metres!.

౫౪. అయం పుర ఇత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రాణా దేవతాః, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ మనుష్యైః సృష్టేః సకాశాత్ కే క ఉపకారా గ్రాహ్యా ఇత్యాహ.

మానవులీ సృష్టి నుండి యే యే ఉపకారములను పొందవలయును?

౫౪ అయం పురో భువస్తస్య ప్రాణో భౌవాయనో వసన్తః ప్రాణాయనో

గాయత్రీ వాసన్తీ గాయత్ర్యై గాయత్రం గాయత్రాదుపాంశురుపాంశో

స్త్రీవృత్ త్రివృతో రథన్తరం వసిష్ఠఽ ఋషిః । ప్రజాపతి గృహీతయా త్వయా ప్రాణం గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥౫౪॥

ప.వి:- అయమ్, పురః, భువః, తస్య, ప్రాణః, భౌవాయన ఇతి భౌవ + ఆయనః, వసన్తః, ప్రాణాయన ఇతి ప్రాణ + ఆయనః, గాయత్రీ, వాసన్తీ, గాయత్ర్యై, గాయత్రమ్, గాయత్రాత్, ఉపాంశురిత్యుప + అంశుః, ఉపాంశోరిత్యుప + అంశోః, త్రివృదితి త్రి + వృత్, త్రివృత ఇతి త్రి + వృతః, రథన్తరమితి రథమ్ + తరమ్, వసిష్ఠః, ఋషిః, ప్రజాపతి గృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, ప్రాణమ్, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్రజాభ్యః॥౫౪॥

పదార్థః :-(అయమ్) అగ్నిః (పురః) పూర్వమ్ (భువః) యో భవతి సః (తస్య) ప్రాణః యేన ప్రాణితి సః (భౌవాయనః) భువేన సతా రూపేణ కారణేన నిర్వృత్తః (వసన్తః) యః సుగన్ధాదిభిర్వాసయతి (ప్రాణాయనః) ప్రాణా నిర్వృత్తా యస్మాత్ (గాయత్రీ) యా గాయన్తం త్రాయతే సా (వాసన్తీ) వసన్తస్య వ్యాఖ్యాత్రీ (గాయత్ర్యై) గాయత్ర్యాః. అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ (గాయత్రమ్) గాయత్ర్యేవ ఛన్దః (గాయత్రాత్) (ఉపాంశుః) ఉపగృహీతా (ఉపాంశోః) (త్రివృత్) యస్త్రిభిః కర్మోపాసనాజ్ఞానైర్వర్తతే సః (త్రివృతః) (రథన్తరమ్) యద్రథై రమణీయై స్తారయతి తత్ (వసిష్ఠః) అతిశయేన వాసయితా (ఋషిః) ప్రాపకో విద్వాన్ (ప్రజాపతిగృహీతయా) ప్రజాపతి గృహీతో యయా స్త్రియా తయా (త్వయా) (ప్రాణమ్) బలయుక్తం జీవనమ్ (గృహ్ణామి) (ప్రజాభ్యః) ॥ ౫౪ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యథాఽయం పురో భువోఽగ్నిస్తస్య భౌవాయనః ప్రాణః ప్రాణాయనో వసన్తో వాసన్తీ గాయత్రీ గాయత్ర్యై గాయత్రం గాయత్రాదుపాంశురుపాంశోస్త్రివృత్ త్రివృతో రథన్తరం వసిష్ఠ ఋషిశ్చ ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా సహ ప్రజాభ్యః ప్రాణం గృహ్ణామి తథా త్వయా సాకమహం ప్రజాభ్యో బలం గృహ్ణామి. ॥ ౫౪॥

భావార్థః :- స్త్రీపురుషౌ అగ్న్యాదిపదార్థానాముపయోగం కృత్వా పరస్పరం ప్రీత్యాఽతివిషయాసక్తిం విహాయ సర్వస్మాజ్జగతో బలం సంగృహ్య ప్రజా ఉత్పాద్యాః.॥౫౪॥

పదార్థము :-ఓ మహిళారత్నమా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (పురోభువః) ముందుగా నుద్భవించిన అగ్నిగలదో (తస్య) దానియొక్క (భౌవాయనః) సిద్ధకారణముచే సృష్టించబడిన (ప్రాణః) జీవనహేతువగు

ప్రాణము (ప్రాణాయవః) ప్రాణముల రచనకు హేతువగు (వసన్తః) సుగంధాదులందు వసింపజేయు వసంతర్తువు (వాసన్తీ) విద్యానియందు వసంతర్తువు వ్యాఖ్యగలదో యది (గాయత్రీ) గానమొనర్చువారిని రక్షించు గాయత్రీమంత్రార్థము. ఈశ్వరుడు (గాయత్ర్యై) గాయత్రీ మంత్రముయొక్క (గాయత్రమ్) గాయత్రీఛందము (గాయత్రాత్) గాయత్రితో (ఉపాంశుః) సమీపమునుండి గ్రహించదగిన (ఉపాంశోః) ఇట్టి జపముచే (త్రివృత్) జ్ఞానకర్మోపాసనల సహితముగ నుండు ఫలము (త్రివృతః) అట్టి ముప్పిధములగు ఫలములచే (రథన్తరమ్) రమణీయ పదార్థములచే తరింపజేయునట్టి సుఖము మరియు (వసిష్ఠః) అతిశయముగ నివసించుటకు హేతువగు (ఋషిః) సుఖప్రాప్తిని గలిగింపజేయు విద్వాంసుడు (ప్రజాపతి గృహీతయా) తన సంతానముల రక్షకుడగు పతినిగ్రహించు (త్వయా) నీతోగూడ (ప్రజాభ్యః) సంతానోత్పత్తికొరకు (ప్రాణమ్) బలయుక్త జీవనమును గ్రహణమొనర్చుచున్నట్లు నీతోగూడ నేను సంతానముకొరకై బలమును (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ౹౫౪॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషులారా! మీరు అగ్ని మున్నగు పదార్థములను ఉపయోగమునకు దెచ్చికొని పరస్పరప్రీతితో అతివిషయ సేవనములను వదలి, ప్రపంచమంతటినుండి బలమును గ్రహించి సత్సంతానము నుత్పన్నపరచుడు. ౹౫౪॥

54.O wife, this fire is primordial, It is the cause of Prana (breath), the source of life. Spring is the result of Prana, Spring is the cause of Gayatri, whereby we sing the praise of God. From the Gayatri comes the Gayatri metre. From the Gayatri comes the prayer. From the prayer come action, contemplation, and knowledge (Karma, Ipasana and Jnana).

As the fruit of these three comes the pleasure of liberation (Moksha) A learned person is the cause of producing intense pleasure like Prana. Thou accept me as thy husband, the protector of progeny. I gain strength to create offspring from thee.

౬౦౫. అయం దక్షిణేత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ మనుష్యైర్గ్రీష్మ ఋతౌ కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ.

మానవులు గ్రీష్మ ఋతువు నందెట్లు ప్రవర్తించవలయును?

౬౦౫ అయం దక్షిణా విశ్వకర్మా తస్య మనో వైశ్వకర్మణం గ్రీష్మో మానస

స్త్రిష్టుబ్ గ్రైష్మీ త్రిష్టుభః స్వారః స్వారాదన్తర్యామోఽన్తర్యామాత్

పఞ్చదశః పఞ్చదశాద్బృహద్ భరద్వాజ ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా

త్వయా మనో గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥ ౫౫ ॥

ప. వి:- అయమ్, దక్షిణా, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, తస్య, మనః, వైశ్వకర్మణమితి వైశ్వ + కర్మణమ్, గ్రీష్మః మానసః, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుబితి త్రి + స్తుప్, గ్రైష్మీ, త్రిష్టుభః, త్రిస్తుభ ఇతి త్రి + స్తుభః, స్వారమ్, స్వారాత్, అన్తర్యామ ఇత్యన్తః + యామః, అన్తర్యామాదిత్యన్తః + యామాత్, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ + దశః, పఞ్చదశాదితి పఞ్చ + దశాత్, బృహత్, భరద్వాజ ఇతి భరత్ + వాజః, ఋషిః, ప్రజాపతిగృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, మనః, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర + జాభ్యః ॥౫౫॥

పదార్థః:- (అయమ్) వాయుః (దక్షిణా) దక్షిణతః (విశ్వకర్మా) విశ్వాన్యఖిలాని కర్మాణి యస్మాత్సః (తస్య) వాయోః (మనః) మననశీలం ప్రేరకం కర్మ (వైశ్వకర్మణమ్) యస్మాద్విశ్వాని కర్మాణి నిర్వృతాని భవన్తి తత్ (గ్రీష్మః) యో రసాన్ గ్రసతే సః (మానసః) మనస ఊష్మేవ వర్తమానః (త్రిష్టుప్) ఛన్దః (గ్రైష్మీ) గ్రీష్మర్తువ్యాఖ్యాత్రీ ఋక్ (త్రిష్టుభః) ఛన్దసః (స్వారమ్) తాపాజ్జాతం తేజః (స్వారాత్) (అన్తర్యామః) అన్తర్మధ్యే యామాః ప్రహరా యస్మిన్సమయే సః (అన్తర్యామాత్) (పఞ్చదశః) పఞ్చదశానాం తిథీనాం పూరకః (స్తోమః) (పఞ్చదశాత్) (బృహత్) మహాన్ (భరద్వాజః) వాజో ఽన్నం విజ్ఞానం వా బిభర్తి యేన శ్రోత్రేణ తత్ (ఋషిః) విజ్ఞాపకః (ప్రజాపతిగృహీతయా) (త్వయా) (మనః) మననాత్మకవిజ్ఞానయుక్తం చిత్తమ్ (గృహ్ణామి) (ప్రజాభ్యః) ॥ ౫౫ ॥

అన్వయః:- హే స్త్రి! యథా దక్షిణాఽయం విశ్వకర్మా వాయురివాస్తి తస్య వైశ్వకర్మణం మనో మానసో గ్రీష్మో గ్రైష్మీ త్రిష్టుప్ త్రిష్టుభః స్వారం స్వారాదన్తర్యామోఽన్తర్యామాత్పఞ్చదశః పఞ్చదశాద్ బృహద్భరద్వాజ ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా విద్యయా సహ రాజా ప్రజాభ్యో మనో గృహ్ణాతి తథా త్వయా సాకమహం విశ్వస్మాద్విజ్ఞానం గృహ్ణామి. ॥ ౫౫ ॥

భావార్థః:- స్త్రీపురుషైః ప్రాణస్య మనో నియన్తృ మనసశ్చ ప్రాణో నియన్తేతి విదిత్వా ప్రాణాయామాన్ మనఃశుద్ధిం సంపాదయద్భిరఖిలాయాః సృష్టేః పదార్థవిజ్ఞానమ్ స్వీకార్యమ్. ॥౫౫॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! ఎట్లు (దక్షిణా) దక్షిణదిశనుండి (అయమ్) ఈ (విశ్వకర్మా) సమస్త కర్మలకు నిమిత్తమగు వాయువువలె విద్వాంసుడు నడచునో (తస్య) అట్టి వాయుయోగముచే (వైశ్వకర్మణమ్) సకల కర్మలను సాధించునట్టి (మనః) ఆలోచనారూప ప్రేరకమగు మనస్సు (మానసః) మనస్సుయొక్క వేడిమిచే నుత్పన్నమగు దానివలె (గ్రీష్మః) రసముల నాశకమగు గ్రీష్మఋతువు (గ్రైష్మీ) గ్రీష్మఋతువు

వ్యాఖ్యానముగల (త్రిష్టుప్) త్రిష్టుప్ ఛన్దము (త్రిష్టుభః) త్రిష్టుప్ఛన్దపు (స్వారమ్) తాపముచేగలిగిన తేజము (స్వారాత్) మరియు నా తేజముచే (అన్తర్యామః) మధ్యాహ్నజావమునందలి విశేషదినము (అన్తర్యామాత్) మధ్యాహ్నవిశేష దినము నుండి (పఞ్చదశః) పదునైదు తిథులను పూర్ణపరచు స్తవనీయమగు పౌర్ణిమ (పఞ్చదశాత్) ఆ పూర్ణిమనుండి (బృహత్) గొప్ప (భరద్వాజః) అన్నము, విజ్ఞానములను ధారణము మరియు పుష్టిపరచుటకు నిమిత్తమైన (ఋషిః) శబ్దజ్ఞానమును ప్రాప్తిని గలిగించు కర్ణములు (ప్రజాపతి గృహీతయా) ప్రజాపాలకుడు, పతియగు రాజు విద్యలను గ్రహించి న్యాయమును గలిగించునట్లు నేను (త్వయా) నీతో గూడ (ప్రజాభ్యః) ప్రజలకొరకై (మనః) ఆలోచనారూప విజ్ఞానముతో చిత్తమును, విజ్ఞానమును (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ॥౫౫॥

భావార్థము :- ప్రాణమునకు మనస్సు, మనస్సునకు ప్రాణము నియమమొనర్చునది యని గ్రహించి స్త్రీపురుషులెల్లరును ప్రాణాయామముద్వారా ఆత్మను శుద్ధపరచుకొని విద్వాంసులచే సంపూర్ణ సృష్టియొక్క పదార్థవిజ్ఞానమును గ్రహించి పురుషార్థపరులు గావలయును. ॥౫౫॥

55.O wife, in the south resides this air, the source of all acts. From that air the doer of all deeds, comes the mind. From the heat of the mind comes the summer. The eulogiser of summer is the Trishtup metre. From the warmth of Trishtup comes the intense glow. From the intense glow comes the mid-day. From mid-day comes the day of the full moon. From that comes the ear, the orgain of receiving and strengthening knowledge. Just as a king, with his knowledge, administers justice to his subjects. So do I, with thee, cultivate a contemplative mind for the people!.

౫౬. అయం పశ్చాదిత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషౌ మిథః కథ మాచరేతామిత్యాహ. స్త్రీపురుషులు పరస్పర మెటులుండవలెను?

౫౬ అయం పశ్చాద్ విశ్వవ్యచాస్తస్య చక్షు ర్వైశ్వవ్యచసం వర్షాశ్చాక్షుష్యో

జగతీ వార్షీ జగత్యా ఋక్సమమ్।ఋక్సమాచ్ఛుక్రః శుక్రాత్సప్తదశః

సప్తదశాద్వైరూపం జమదగ్ని ర్ఋషిః ప్రజాపతి గృహీతయా

త్వయా చక్షుర్గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః॥౫౬॥

ప.విః- అయమ్, పశ్చాత్, విశ్వవ్యచా ఇతి విశ్వ + వ్యచాః తస్య, చక్షుః, వైశ్వవ్యచసమితి వైశ్వ + వ్యచసమ్, వర్షాః, చాక్షుష్యః, జగతీ, వార్షీ, జగత్యాః, ఋక్సమమిత్యృక్సమమ్,

ఋక్సమాదిత్యృక్ + సమాత్, శుక్రః, శుక్రాత్, సప్తదశ ఇతి సప్త + దశః, సప్తదశాదితి సప్త + దశాత్, వైరూపమ్ జమదగ్నిరితి జమత్ + అగ్నిః, ఋషిః, ప్రజాపతిగృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, చక్షుః, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర + జాభ్యః॥౫౮॥

పదార్థః :-(అయమ్) ఆదిత్యః (పశ్చాత్) పశ్చిమాయాం దిశి వర్తమానః (విశ్వవ్యచాః) విశ్వం వ్యచతి ప్రకాశేనాభివ్యాప్య ప్రకటయతి సః (తస్య) సూర్యస్య (చక్షుః) నయనమ్ (వైశ్వవ్యచసమ్) ప్రకాశకమ్ (వర్షాః) యాసు మేఘా వర్షన్తి తాః (చాక్షుష్యః) చక్షుష ఇమా దర్శనీయాః (జగతీ) జగద్గతా (వార్షీ) వర్షాణాం వ్యాఖ్యాత్రీ (జగత్యాః) (ఋక్సమమ్) ఋచః సన్తి సంభజన్తి యేన తత్సామ (ఋక్సమాత్) (శుక్రః) పరాక్రమః (శుక్రాత్) వీర్యాత్ (సప్తదశః) సప్తదశానాం పూరకః (సప్తదశాత్) (వైరూపమ్) వివిధాని రూపాణి యస్మిత్తస్యేదమ్ (జమదగ్నిః) ప్రజ్వలితాగ్నిర్నయనమ్ (ఋషిః) రూపప్రాపకః (ప్రజాపతిగృహీతయా) (త్వయా) (చక్షుః) (గృహ్ణామి) (ప్రజాభ్యః) ॥ ౫౮ ॥

అన్వయః :-హే వరాననే! యథాఽయమాదిత్య ఇవ విద్వాన్ విశ్వవ్యచాః సన్ పశ్చాదాదిత్యస్తస్య వైశ్వవ్యచసం చక్షుశ్చాక్షుష్యో వర్షా వార్షీ జగతీ జగత్యా ఋక్సమమృక్సమాచ్ఛుక్రః శుక్రాత్సప్తదశః సప్తదశాద్వైరూపం యథా చ జమదగ్నిర్ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా సహ ప్రజాభ్యశ్చక్షుర్గృహ్ణాతి తథాఽహం త్వయా సాకం సంసారాద్ బలం గృహ్ణామి. ॥ ౫౮ ॥

భావార్థః :-దమ్పతిభ్యాం సామవేదాధ్యయనేన సూర్యాదిప్రసిద్ధం జగదర్థతో విజ్ఞాయ సర్వస్యాః సృష్టేః సుదర్శనచరిత్రే సంగ్రాహ్యే. ॥ ౫౮ ॥

పదార్థము :-ఓ కల్యాణీ! ఎట్లు (అయమ్) ఈ సూర్యునివంటి విద్వాంసుడు (విశ్వవ్యచాః) సమస్త విశ్వమున నలువైపుల ప్రకాశముచే వ్యాప్తుడై ప్రకాశించుచు (పశ్చాత్) పశ్చిమదిశయందున్న (తస్య) ఆ సూర్యుని (వైశ్వవ్యచసమ్) ప్రకాశకిరణరూప (చక్షుః) నేత్రములు (చాక్షుష్యః) నేత్రములచే చూడదగిన (వర్షాః) మేఘములు వర్షించు వర్షర్తువునందు (వార్షీ) వర్షర్తువును వ్యాఖ్యానించు (జగతీ) ప్రపంచమున ప్రసిద్ధమైన జగతీ ఛందము (జగత్యాః) జగతీఛన్దస్సుతో (ఋక్సమమ్) ఋక్కులసేవనమునకు హేతువగు విజ్ఞానము (ఋక్సమాత్) ఆ విజ్ఞానముచే (శుక్రః) పరాక్రమము (శుక్రాత్) పరాక్రమముచే (సప్తదశః) పదునేడు తత్త్వములను పూరించు విజ్ఞానము (సప్తదశాత్) అట్టి విజ్ఞానముచే (వైరూపమ్) అనేక రూపములకు హేతువైన ప్రపంచజ్ఞానము మరియు నెట్లు (జమదగ్నిః) ప్రకాశస్వరూప (ఋషిః) రూపమును దర్శింపజేయు నేత్రములు (ప్రజాపతి గృహీతయా) సంతానరక్షకుడగు పతిని గ్రహించిన విదుషీమణియగు స్త్రీతోగూడ (ప్రజాభ్యః) ప్రజలకొరకై (చక్షుః) విద్యారూప నేత్రములచే గ్రహించుచున్నానో అట్లే (త్వయా) నీతోగూడ ప్రపంచమునుండి బలమును (గృహ్ణామి) గ్రహణ మొనర్చుచున్నాను. ॥౫౮॥

భావార్థము :- సతీపతు లిరువురును సామవేదమును చక్కగా నధ్యయన మొనర్చి సూర్యుడు మొదలగు ప్రసిద్ధ జగత్తును, దాని స్వభావముతో సహ చక్కగా దెలిసికొని సమస్త విశ్వముయొక్క గుణములను దృష్టాంతములతోగూడ చక్కగా దెలిసికొని చరిత్రవంతులు గావలెను. ॥౫౬॥

56.O wife, this sun rising in the East goes to the West, illuminating the universe. The lustorus rays of the sun are its eyes. The eye enjoys the rainy season. The Jagati verse is the expositor of the rainy season. From Jagati is derived the knowledge of vedic verses. From that knowledge comes prosperity. From prosperity we get the knowledge of seventeenfold powerful soul. From that knowledge comes the knowledge of different phases and objects of the world. The eye makes us receive light.

Just as a husband, the guardian of offspring attains to discerning knowledge with his educated wife, so do I with thee gain power from the world.

౫౭. ఇదముత్తరాదిత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, స్వరాడ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ శరదృతౌ కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ, శరదృతువునం దెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౫౭ ఇదముత్తరాత్ స్వస్తస్య శ్రోత్రꣳ సౌవꣳ శరచ్ఛ్రౌత్ర్యనుష్టుప్
శారద్యనుష్టుభ ఐడమైడాన్ మన్థీ మన్థిన ఏకవిꣳశ ఏకవిꣳ
శాద్ వైరాజం విశ్వామిత్ర ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా
శ్రోత్రం గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ॥౫౭॥

ప. విః- ఇదమ్, ఉత్తరాత్ స్వరితి స్వః, తస్య, శ్రోత్రమ్, సౌవమ్, శరత్, శ్రౌత్రీ, అనుష్టుప్ అనుస్తుబిత్యను + స్తుప్, శారదీ, అనుష్టుభః, అనుస్తుభ ఇత్యను + స్తుభః, ఐడమ్, ఐడాత్, మన్థీ, మన్థినః, ఏకవిꣳశ ఇత్యేక + విꣳశః, ఏకవిꣳ శాది త్యేక + విꣳ శాత్, వైరాజమ్, విశ్వామిత్రః, ఋషిః, ప్రజాపతి గృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, శ్రోత్రమ్, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర + జాభ్యః ॥౫౭॥

పదార్థః :-(ఇదమ్) (ఉత్తరాత్) సర్వేభ్య ఉత్తరమ్ (స్వః) సుఖసంపాదకదిగ్రూపమ్ (తస్య) (శ్రోత్రమ్) కర్ణమ్ (సౌవమ్) స్వః సుఖస్యేదం సాధనమ్ (శరత్) శృణాతి యేన సా (శ్రౌత్రీ) శ్రోత్రస్యేయం సంబన్ధినీ (అనుష్టుప్) (శారదీ) శరదో వ్యాఖ్యాత్రీ (అనుష్టుభః) (ఐడమ్) ఇడాయా వాచో వ్యాఖ్యాతృ (సామ) (ఐడాత్) (మన్థీ) పదార్థానాం మన్థనసాధనః (మన్థినః) (ఏకవింశః) ఏకవింశతేర్విద్యానాం పూరకః (ఏకవింశాత్) (వైరాజమ్) వివిధానాం పదార్థానామిదం ప్రకాశకమ్ (విశ్వామిత్రః) విశ్వం మిత్రం యేన భవతి సః (ఋషిః) శబ్దప్రాపకః (ప్రజాపతిగృహీతయా) (త్వయా) (శ్రోత్రమ్) శృణోతి యేన తత్ (గృహ్ణామి) (ప్రజాభ్యః) ప్రజాతాభ్యో విద్యుదాదిభ్యః ॥ ౫౭ ॥

అన్వయః :-హే సుభగే! యథేదముత్తరాత్స్వస్తస్య సౌవం శ్రోత్రం శ్రౌత్రీ శరద్వాఽరద్యనుష్టుబనుష్టుభ ఐడమైడాన్మన్థీ మన్థిన ఏకవింశ ఏకవింశాద్వైరాజం సామ ప్రాప్తో విశ్వామిత్ర ఋషిశ్చ ప్రజాభ్యః శ్రోత్రం గృహ్ణాతి తథా ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా సహాహం ప్రజాభ్యః శ్రోత్రం గృహ్ణామి. ॥౫౭॥

భావార్థః :-బ్రహ్మచర్యేణాధీతవిద్యౌ కృతవివాహౌ స్త్రీపురుషౌ బహుశ్రుతౌ భవేతామ్. సత్యోపదేష్టౄణాం సకాశాచ్ఛ్రవణేన వినా పఠితాపి విద్యా ఫలవతీ జాయతే. తస్మాత్సదా శ్రుత్వా సత్యం ధరేతామసత్యం త్యజేతామ్. ॥ ౫౭ ॥

పదార్థము :-ఓ సౌభాగ్యవతీ! నేను (ఇదమ్) ఈ (ఉత్తరాత్) అన్నిటికి ఉత్తరభాగమందు (స్వః) సుఖముల సాధన దిశారూపము గలదో (తస్య) దానియొక్క (సౌవమ్) సుఖసాధనము (శ్రోత్రమ్) చెవి [కర్ణము] (శ్రౌత్రీ) చెవిసంబంధముగు (శరత్) శరదృతువు (శారదీ) శరదృతువు వ్యాఖ్యానముగల (అనుష్టుప్) ప్రబద్ధ అర్థముగల అనుష్టుప్ ఛన్దము (అనుష్టుభః) దానినుండి (ఐడమ్) వాణియొక్క వ్యాఖ్యానముతో గూడిన మంత్రము (ఐడాత్) ఆ మంత్రమునుండి (మన్థీ) పదార్థములను మథించు సాధనము (మన్థినః) ఆ సాధనముచే (ఏకవింశః) ఇరువదొక్క విద్యలను పూర్ణమొనర్చు సిద్ధాంతము (ఏకవింశాత్) ఆ సిద్ధాంతము నుండి (వైరాజమ్) వివిధ పదార్థముల ప్రకాశింపజేయు (సామ) సామవేదజ్ఞానమును ప్రాప్తించుకొనిన (విశ్వామిత్రః) సర్వమునకు మిత్రత్వహేతువగు (ఋషిః) శబ్దజ్ఞానమును గలిగించునట్టి కర్ణము [చెవి] (ప్రజాభ్యః) ఉత్పన్నమైన విద్యుత్తు మున్నగువాని కొరకు (శ్రోత్రమ్) వినజేయు సాధనమును గ్రహించుచున్నట్లు (ప్రజాపతి గృహీతయా) ప్రజాపాలకుడగు నాయకుడు గ్రహించినట్టి (త్వా) నీతోబాటు ప్రసిద్ధమైనట్టి విద్యుత్తు మున్నగువానిద్వారా (శ్రోత్రమ్) శ్రవణసాధనమగు కర్ణమును [చెవిని] (గృహ్ణామి) గ్రహణ మొనర్చుచున్నాను. ॥౫౭॥

భావార్థము :-స్త్రీపురుషులు బ్రహ్మచర్యముతో బహుళ విద్యల నభ్యసించి వివాహము నొనర్చుకొని బహు శ్రుతులు [అనేక శాస్త్రములనేర్చినవారు] గావలయును. సత్యవక్తలగు ఆప్తవిద్వాంసుల నుండి నేర్వనిదే విద్యలు సఫలము గాజాలవు. కావుననే ఎల్లప్పుడు సజ్జనుల ఉపదేశములను వినుచు సత్యధారణము, అసత్య త్యాజ్యము నొనర్పవలెను. ॥౫౭॥

57.O wife, this North direction is the giver of comforts. Ear is the source of its pleasantness. The ear is related to autumn. The significant Anushtap verse is the expositor of autumn. From Anushtap is derived the verse that explains speech. From that verse is derived the means of churning the objects. From that means is derived the principle of perfecting twenty one sciences. From that principle, we derive the ear, the cause of friendship with all, the receiver of the significance of words, the manifestor of various objects, and listener to the singing of Sama Veda. I, thy husband, the guardian of the off-spring, along with thee, use the ear for the good of the people!.

౬౮. ఇయముపరీత్యస్యోశనా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, విరాడాకృతిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ హేమన్తే కథం వర్తితవ్య మిత్యాహ. హేమన్తఋతువు నందెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౬౮ ఇయముపరి మతిస్తస్యై వాఙ్మాత్యా హేమన్తో వాచ్యః పఙ్క్తిర్హైమన్తీ పఙ్క్త్యై నిధనవన్నిధనవత ఆగ్రయణ ఆగ్రయణాత్ త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ త్రిణవత్రయస్త్రింశాభ్యాం శాక్వరరైవతే విశ్వకర్మ ఋషిః ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా వాచం గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః॥౫౮॥

ప. విః- ఇయమ్, ఉపరి, మతిః, తస్యై, వాక్, మాత్యా, హేమన్తః, వాచ్యః, పఙ్క్తిః, హైమన్తీ, పఙ్క్త్యై, నిధనవదితి నిధన + వత్ నిధనవత ఇతి నిధన + వతః, ఆగ్రయణః, ఆగ్రయణాత్, త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ, త్రినవత్రయస్త్రింశావితి త్రినవత్రయస్త్రింశౌ, త్రిణవత్రయస్త్రింశాభ్యామ్, త్రినవత్రయస్త్రింశాభ్యామితి త్రినవత్రయ స్త్రింశాభ్యామ్, శాక్వరరైవతే ఇతి శాక్వరరైవతే, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, ఋషిః, ప్రజాపతిగృహీతయేతి ప్రజాపతి + గృహీతయా, త్వయా, వాచమ్, గృహ్ణామి, ప్రజాభ్య ఇతి ప్రజాభ్యః ॥౫౮॥

పదార్థః :- (ఇయమ్) (ఉపరి) సర్వోపరి విరాజమానా (మతిః) ప్రజ్ఞా (తస్యై) తస్యాః అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ (వాక్) వక్తి యయా సా. (మాత్యా) మతేర్భావః కర్మ వా (హేమన్తః) హన్యుష్ణతాం యేన

సః అత్ర హన్త్వర్థే ముట్ చ. ఉ. 3.౧.౨ (వాచ్యః) వాచో భావః కర్మ వా (పఙ్క్తిః) ఛన్దః (హైమవతీ) హేమన్తో వ్యాఖ్యాత్రీ (పఙ్క్త్యా) పంక్త్యాః (నిధనవత్) నిధనం ప్రశస్తం నృత్యవ్యాఖ్యానం విద్యతే యస్మింస్తత్సామ (నిధనవతః) (ఆగ్రయణః) అఙ్గతి ప్రాప్నోతి యేన తస్యాయమ్ (ఆగ్రయణాత్) (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) త్రినవం చ త్రయస్త్రింశం చ తే సామ్నీ (త్రినవత్రయస్త్రింశాభ్యామ్) (శాక్వరరైవతే) శక్తిధనప్రతిపాదకే (విశ్వకర్మా) విశ్వాని కర్మాణి యస్య సః (ఋషిః) వేదార్థవేత్తా (ప్రజాపతిగృహీతయా) (త్వయా) (వాచమ్) విద్యాసుశిక్షాన్వితాం వాణీమ్ (గృహ్ణామి) ప్రజాభ్యః ॥౨౮॥

అత్ర లోకన్తా ఇన్ద్రమితి ద్వాదశాధ్యాయస్థానాం త్రయాణాం (౨౪-౨౬) మన్త్రాణాం ప్రతీకాని సూత్రవ్యాఖ్యానం దృష్ట్వా కేనచిద్ధృతాని, శతపథేఽవ్యాఖ్యాతత్వాదత్ర న గృహ్యన్తే. ॥౨౮॥

అన్వయః :-హే విదుషి పత్ని! య ఇయముపరి మతిస్తస్యై మాత్యా వాగ్వాచ్యో హేమన్తో హైమన్తీ పంక్తిః పఙ్క్త్యా నిధనవన్నిధనవత ఆగ్రయణ ఆగ్రయణాత్ త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ త్రిణవత్రయస్త్రింశాభ్యాం శాక్వరరైవతే విదిత్వా విశ్వకర్మర్షిర్వర్తతే, తథాహం ప్రజాపతిగృహీతయా త్వయా సహాఽహం ప్రజాభ్యో వాచం గృహ్ణామి. ॥ ౨౮ ॥

భావార్థః :-పతిపత్నీభ్యాం విదుషాం వాచం శ్రుత్వా ప్రజ్ఞా వర్ధనీయా తయా హేమన్తర్తు కృత్యం సామాని చ విదిత్వా మహర్షివద్వర్తిత్వా విద్యాసుశిక్షాసంస్కృతాం వాచం స్వీకృత్య ప్రజాభ్యోఽప్యేతాః సదోపదేష్టవ్యేతి. ॥ ౨౮॥

పదార్థము :-విద్వాంసురాలవగు ఓ మహిళామణీ! (ఇయమ్) ఏ ఈ (ఉపరి) అన్నిటికిపైన విరాజమానమైయున్న (మతిః) బుద్ధి గలదో (తస్యై) అట్టి (మాత్యా) బుద్ధితో గూడిన కర్మ (వాక్) వాణి, (వాచ్యః) దానియునికి మరియు కర్మ (హేమన్తః) వేడి [ఉష్ణము] ని నశింపజేయు హేమంతఋతువు (హైమన్తీ) హేమంతర్తువును వ్యాఖ్యానమొనర్చు (పఙ్క్తిః) పంక్తిఛ్ఛందము (పఙ్క్త్యా) అట్టి పంక్తిఛందముయొక్క (నిధనవత్) నృత్యప్రశంసను గూర్చిన వ్యాఖ్యానముగల సామవేదభాగము (నిధనవతః) దానినుండి (ఆగ్రయణః) ప్రాప్తికి సాధనముగు జ్ఞానఫలము (ఆగ్రయణాత్) దానినుండి (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) పంద్రెండు, ముప్పదిమూడు సామవేద స్తోత్రములు (త్రిణవత్రయ స్త్రింశాభ్యామ్) ఆ స్తోత్రములనుండి (శాక్వరరైవతే) శక్తి మరియు ధనసాధక పదార్థములను దెలిసికొని (విశ్వకర్మా) సమస్త సత్కర్మలను సేవించువాడును (ఋషిః) వేదార్థవక్తయగు మహాసీయుడు వర్తించునట్లు (ప్రజాపతి గృహీతయా) ప్రజాపాలకుడను పతినగు నేను గ్రహించినాను (త్వయా) నీతోగూడ (ప్రజాభ్యః) ప్రజలకొరకై (వాచమ్) విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణచే గూడిన వాణిని (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ॥౨౮॥

భావార్థము :-సతీపతులు విద్వాంసుల శిక్షారూపవాణిని విని మననమొనర్చి తమ బుద్ధిని పెంపొందించుకొనుట యోగ్యము. అట్టి బుద్ధిద్వారా హేమంతర్తువునందలి ఆచరించదగిన కర్తవ్య కర్మలను గూర్చి సామవేద స్తోత్రములద్వారా తెలిసికొనవలెను. మహాత్ములగు ఋషులవలె వర్తించుచు విద్య, ఉత్తమ

శిక్షణలద్వారా శుద్ధమైనవాణిని స్వీకరించవలెను. తమ సంతానములకు సదా ఈ వాణులననుగూర్చి ఉపదేశ మొనర్చుచుండవలెను. ॥౫౮॥

58.O learned wife, the highest of all things is intellect. From intellect is born speech. Winter is the offspring of speech. The Pankti verse is the expositor of winter. From Pankti springs Nidhanvat a part of Sama Veda, that comments on the mystery of Death. From that springs knowledge, the source of acquisition. From that knowledge are derived the twelve and thirty three songs of the Sama Veda. With those songs, knowing strength and the objects that contribute to wealth, the doer of noble deeds and the master of vedic lore, behaves rightly. I, thy husband, the guardian of offspring, with thee, acquire speech full of knowledge and sound instructions.

అత్రేశ్వరజాయాపతివ్యవహారస్య ప్రతిపాదనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఈ అధ్యాయమునందు పరమేశ్వరుడు, స్త్రీపురుషులు మరియు వారికర్తవ్య వ్యవహారముల వర్ణన యొనర్చియున్నందున ఈ యధ్యాయమునందు ఉపదేశించిన అర్థముతో పూర్వాధ్యాయముయొక్క అర్థముతో పొందిక (సంబంధము) గలదని ఎరుగవలెను.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్ద సరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృత భాషాऽऽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే త్రయోదశోऽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదమూడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం.లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మాట్టి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

పదమూడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

14వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ చతుర్దశోஉధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ఏకత్రింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౬౮౯. ధ్రువక్షితిరిత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః

అథాదిమే మంత్రే స్త్రీభ్య ఉపదేశమాహ.

మొదటి మంత్రమందు స్త్రీలకొఱ కుపదేశము గలదు.

౬౮౯ ధ్రువక్షితిర్ధ్రువయోనిర్ధ్రువాసి ధ్రువం యోనిమాసీద సాధుయా। ఉఖ్యస్య కేతుం ప్రథమం జుషాణా అశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥౧॥

ప.విః- ధ్రువక్షితిరితి ధ్రువ+క్షితిః, ధ్రువయోనిరితి ధ్రువ+యోనిః, ధ్రువా, అసి, ధ్రువమ్, యోనిమ్, ఆ, సీద సాధుయేతి సాధు+యా, ఉఖ్యస్య, కేతుమ్, ప్రథమమ్, జుషాణా, అశ్వినా, అధ్వర్యూ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా॥౧॥

పదార్థః :-(ధ్రువక్షితిః) ధ్రువా నిశ్చలా క్షితిర్నివసతిర్జనపదో యస్యాః సా (ధ్రువయోనిః) ధ్రువా యోనిర్గృహం యస్యాః సా (ధ్రువా) నిశ్చలధర్మా (అసి) (ధ్రువమ్) (యోనిమ్) గృహమ్ (ఆ) (సీద) (సాధుయా) సాధునా ధర్మేణ సహ (ఉఖ్యస్య) ఉఖాయాం స్థాల్యాం భవస్య పాకసమూహస్య (కేతుమ్) ప్రజ్ఞామ్ (ప్రథమమ్) విస్తీర్ణమ్ (జుషాణా) ప్రీత్యా సేవమానా (అశ్వినా) వ్యాప్తసకలవిద్యావధ్యాపకోపదేశకౌ (అధ్వర్యూ) ఆత్మనోஉధ్వరమహింసనీయం గృహాశ్రమాదికం యజ్ఞమిచ్ఛూ (సాదయతామ్) అవస్థాపయతమ్ (ఇహ) గృహాశ్రమే (త్వా) త్వామ్ ॥౧॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా త్వం సాధుయోఖ్యస్య ప్రథమం కేతుం జుషాణా ధ్రువక్షితిర్ధ్రువయోనిర్ధ్రువాసి సా త్వం ధ్రువం యోనిమాసీద త్వా త్వామిహాధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతామ్. ॥౧॥

భావార్థః :-కుమారీణాం బ్రహ్మచర్యావస్థాయామధ్యాపకోపదేశికే విదుష్యౌ గృహాశ్రమధర్మశిక్షాం కృత్వైతాః సాధ్వీః సంపాదయేతామ్. ॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! ఏ నీవు (సాధయా) శ్రేష్ఠధర్మముతో (ఉఖ్యస్య) పాత్రయందు వండిన అన్నమునకు సంబంధించిన (ప్రథనుమ్) విస్తారయుక్త (కేతుమ్) బుద్ధిని (జుషాణా) ప్రీతితో సేవించుచు (ధ్రువక్షితిః) నిశ్చలముగనివాసమొనర్చు (ధ్రువయోనిః) నిశ్చలమగు గృహమున నుండు (ధ్రువా) నిశ్చల దృఢ ధర్మయుక్తురాలవు (అసి) ఐయున్న నీవు (ధ్రువమ్) నిశ్చల (యోనిమ్) గృహమునందు (ఆసీద) స్థిరురాలవైయుండుము (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ గృహస్థాశ్రమమునందు (అధ్వర్యూ) తనుకొందు రక్షణీయ గృహాశ్రమము మున్నగు యజ్ఞముల గోరునట్టి (అశ్వినా) సకల విద్యలందు వ్యాపకులు, అధ్యాపకులును నగు ఉపదేశకులు (సాదయతామ్) ఉత్తమరీతిలో స్థిరపరచెదరుగాక!॥౧॥

భావార్థము :- విద్యలనుపదేశించు విదుషీమణులు కుమారీ కన్యలకు బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందే గృహాశ్రమ మరియు ధార్మిక శిక్షలను నేర్పి శ్రేష్ఠుల నొనర్పవలెను. ॥౧॥

1.O woman, thou belongest to a firm nation. Thou hast got a permanent house. Thou art resolute. Enter in a religious spirit the stable domestic life (Grihastha Ashrama). Use the vast knowledge of the art of cooking. May the learned teachers and preachers, themselves admirers of pure domestic life, settle thee in it!.

౬౯౦. కులాయినీత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మరలనదే విషయము.

౬౯౦ కులాయినీ ఘృతవతీ పురన్ధిః స్యోనే సీద సదనే పృథివ్యాః।

అభి త్వా రుద్రా వసవో గృణన్త్విమా బ్రహ్మ పీపిహి సౌభగాయ।

అశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥౨॥

ప. విః- కులాయినీ, ఘృతవతీతి ఘృతవతీ, పురన్ధిరితి పురమ్ + ధిః, స్యోనే, సీద, సదనే, పృథివ్యాః, అభి, త్వా, రుద్రాః, వసవః, గృణన్తు, ఇమా, బ్రహ్మ, పీపిహి, సౌభగాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూ, ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా ॥౨॥

పదార్థః :- (కులాయినీ) కులం యదేతి తత్కులాయం తత్ప్రశస్తం విద్యతే యస్యాః సా (ఘృతవతీ) ఘృతం బహూదకమస్తి యస్యాః సా (పురన్ధిః) యా పురూణి బహూని సుఖాని దధాతి సా (స్యోనే) సుఖకారకే (సీద) (సదనే) గృహే (పృథివ్యాః) భూమేః (అభి) (త్వా) త్వామ్ (రుద్రాః) మధ్యా విద్వాంసః

(వసవః) ఆదిమా విపశ్చితః (గృణన్తు) ప్రశంసన్తు (ఇమా) ఇమాని (బ్రహ్మ) విద్యాధనమ్ (పిపిహి) ప్రాప్నుహి. అత్రాపి గతావిత్యస్మాచ్ఛపః శ్లుః తుజాదిత్వాదభ్యాసదీర్ఘశ్చ (సౌభగాయ) శోభనైశ్వర్యాణాం భావాయ (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) త్వామ్. ॥ ౨ ॥

అన్వయః :-హే స్యోనే! యాం త్వా త్వాం వసవో రుద్రాశ్చేమా బ్రహ్మాదాతౄన్ గృహీత్వానభిగృణన్తు సా త్వం సౌభాగాయైతాని పిపిహి. ఘృతవతీ పురస్థిః కులాయినీ సతీ పృథివ్యాః సదనే సీద. అధ్వర్యూ అశ్వినా త్వేహ సాదయతామ్. ॥ ౨ ॥

భావార్థః:-స్త్రియః సాఙ్గోపాఙ్గాగవైశ్వర్యసుఖభోగాయ స్వసదృశాన్ పతీనుపయమ్య విద్యాసువర్ణాదిధనం ప్రాప్య సర్వర్తు సుఖసాధకేషు గృహేషు నివసన్తు. విదుషాం సఙ్గం శాస్త్రాభ్యాసం చ సతతం కుర్యుః. ॥ ౨ ॥

పదార్థము :-(స్యోనే) సుఖమును గలిగించు (త్వా) ఏ నిన్ను (వసవః) ఉన్నతశ్రేణికి జెందిన విద్వాంసులు మరియు (రుద్రాః) మధ్యతరగతికి జెందిన విద్వాంసులు (ఇమా) ఈ (బ్రహ్మ) విద్యాధనముల నిచ్చునట్టి గృహస్థులకు (అభి) అభిముఖవై (గృణన్తు) ప్రశంసించు నీవు (సౌభగాయ) ఉత్తమ సంపదలు గలుగుటకై ఈ విద్యలను (పిపిహి) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనుము (ఘృతవతీ) అనేక జలములతో (పురస్థిః) అనేక సుఖములను పొందుదానవై (కులాయినీ) ప్రశంసనీయ వంశమును ప్రాప్తించుకొని (పృథివ్యాః) స్వంత భూమియందలి (సదనే) గృహమందు (సీద) స్థిరపడుము (అధ్వర్యూ) తమను రక్షించుగృహాశ్రమము మొదలగు యజ్ఞముల గోరునట్టి (అశ్వినా) సర్వ విద్యలందు సమర్థులు, అధ్యాపకులునగు ఉపదేశకులు (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమున (సాదయతామ్) స్థిరపరచుదురుగాక! ॥౨॥

భావార్థము :-మహిళామణులు సౌఖ్యముల ననుభవించుటకొరకు సాంగోపాంగ విద్యలను, ధనైశ్వర్యములను పొందుటకు స్వసదృశపతులను పొంది సకల ఋతువులందును సుఖమునిచ్చునట్టి గృహమందు కాపురముండవలెను. నిరంతరము విద్వాంసుల సాంగత్యము, శాస్త్రముల అభ్యసనము మనస్ఫూర్తిగ నొనర్చుచుండవలెను. ॥౨॥

2.O woman, thou belongest to a noble family. Thou hast plenty of water. Thou art full of pleasures, and givest them to others. Settle in thy house on this earth. The Rudras and vasus instruct thee. Imbibe these vedic instructions for thy auspiciousness. May the learned teachers and preachers, themselves admirers of pure domestic life, settle thee in it!.

౬౯౧.స్వైర్దక్షైరిత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, విరాడ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పూర్వోక్తవిషయమే.

౬౯౧ స్వైర్దక్షైర్దక్షపితేహ సీద దేవానాం సుమ్నే బృహతే రణాయ।

పితేవైధి సూనవఽ ఆ సుశేవా స్వావేశా తన్వా సంవిశస్వ।
అశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥3॥

ప.వి:- స్వైః, దక్షైః, దక్షపితేతి దక్ష + పితా ఇహ, సీద, దేవానామ్, సుమ్నే, బృహతే, రణాయ, పితేవేతి పితా+ఇవ, ఏధి, సూనవే, ఆ, సుశేవేతి సు+శేవా, స్వావే శేతి సు+ఆవేశా, తన్వా, సమ్, విశస్వ, అశ్వినా, అధ్వర్యూఽ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా॥3॥

పదార్థః :-(స్వైః) స్వకీయైః, (దక్షైః) బలైశ్చతురైర్భృత్యైర్వా (దక్షపితా) దక్షస్య బలస్య చతురాణాం భృత్యానాం వా పితా పాలకః (ఇహ) అస్మిన్ లోకే (సీద) (దేవానామ్) ధార్మికాణాం విదుషాం మధ్యే (సుమ్నే) సుఖే (బృహతే) మహతే (రణాయ) సంగ్రామాయ (పితేవ) (ఏధి) భవ (సూనవే) అపత్యాయ (ఆ) (సుశేవా) సుష్ఠుసుఖా (స్వావేశా) సుష్ఠు సమన్తాద్ వేశో యస్యాః సా (తన్వా) శరీరేణ (సమ్) ఏకీభావే (విశస్వ) (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) త్వామ్. ॥ 3 ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! త్వం యథా స్వైర్దక్షైః సహ వర్తమానో దేవానాం బృహతే రణాయ సుమ్నే దక్షపితా విజయేన వర్ధతే తథేహైధి సుమ్న ఆసీద పితేవ సూనవే సుశేవా స్వావేశా సతీ తన్వా సంవిశస్వ అధ్వర్యూ అశ్వినా త్వేహ సాదయతామ్. ॥ 3 ॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. స్త్రియో యుద్ధేఽపి పతిభిః సహ తిష్ఠేయుః. స్వకీయభృత్య పుత్రపశ్వాదీన్ పితర ఇవ పాలయేయుః. సదైవాత్యుత్తమైర్వస్త్రాభూషణైః శరీరాణి సంస్పృజ్య వర్తేరన్. విద్వాంసశ్చైవమేతాః సదోపదిశేయుః స్త్రియోఽప్యేతాంశ్చ.॥ 3 ॥

పదార్థము :- ఓ సాధ్వీరత్నమా! నీ వెట్లు (స్వైః) నీ స్వంత (దక్షైః) బలము మరియు భృత్యులతోగూడ వర్తించుచు (దేవానామ్) ధర్మాత్ములగు విద్వాంసులందుండి (బృహతే) గొప్ప (రణాయ) సంగ్రామముకొరకు (సుమ్నే) సుఖవిషయమందు (దక్షపితా) బలముల మరియు చతురులగు భృత్యుల పాలించుదానవై విజయవంతముగా వృద్ధి యగునట్లు (ఇహ) ఈ లోకమునందు (ఏధి) వృద్ధిజెందుచుండుము (సుమ్నే) సుఖమునందు (ఆసీద) స్థిరపడుము. మరియు (పితేవ) తండ్రి ఎట్లు (సూనవే) తన సంతానమునకు ఉత్తమసుఖములను ఇచ్చునో, అట్లే (సుశేవా) ఉత్తమసుఖముతోగూడ (స్వావేశా) చక్కని ప్రీతితో సుందర, శుద్ధవస్త్రముల నలంకరించుకొనినదానవై నీ పతితోగూడ ప్రవేశ మొనర్చుదానవై (తన్వా) శరీరముతో గూడ (సంవిశస్వ) ప్రవేశించుము. మరియు (అధ్వర్యూ) గృహాశ్రమాది యజ్ఞముల తమకొరకు ఉత్తమముగ

సర్వర్తించువారు (అశ్వినా) సకలవిద్యలందు వ్యాపకులు, ఉపదేశకులు (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమందు (సాదయతామ్) స్థిరపరతురుగాక! ॥3॥

భావార్థము : ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. యుద్ధమునందును స్త్రీలు తమ పతులతోగూడ యుక్తులై యుండుట శ్రేష్ఠము. తను భృత్యులు, పుత్రులు మరియు పశువులు మున్నగువానిని తండ్రివలె రక్షింపవలెను. సదా నిరాడంబరముగు వస్త్రాభూషణములతో శరీరమును సుభూషితముగ నుంచుకొనవలయును. విద్వాంసులు సదా ఇట్టివారికి సదుపదేశముల నొనర్చుచుండవలెను. స్త్రీలును ఎల్లప్పుడు ఇట్టి విద్వాంసులకు ఉపదేశించుచుండవలయును. ॥3॥

3.O woman, just as the master of forces and employees, with their aid, standing in the midst of learned persons, advances for battle and pleasure, so shouldst thou advance in this world. Just as a father looks to the comforts of his son, so shouldst thou. With pleasure adorning thy body with clothes and ornaments enter bodily the domestic life with thy husand. May the teachers and preachers, themselves admirers of pure domestic life, settle thee in it!.

౬౯౨.పృథివ్యాః పురీషమిత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినా దేవతే, భురిక్‌బ్రాహ్మీ బృహతీ
ఛందః, మధ్యమః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౬౯౨ పృథివ్యాః పురీషమస్యప్సో నామ తాం త్వా విశ్వేఽ అభిగృణన్తు దేవాః।
స్తోమపృష్ఠా ఘృతవతీహ సీద ప్రజావదస్మే ద్రవిణా యజస్వ అశ్వినా
ధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ॥4॥

ప.వి:-పృథివ్యాః, పురీషమ్, అసి, అప్సః, నామ, తామ్, త్వా, విశ్వే, అభి, గృణన్తు, దేవాః, స్తోమపృష్ఠేతి స్తోమ+పృష్ఠా, ఘృతవతీతి ఘృత+వతీ, ఇహ, సీద, ప్రజావదితి ప్రజాఽవత్, అస్మేఽ ఇత్యస్మే, ద్రవిణా, ఆ, యజస్వ, అశ్వినా అధ్వర్యూ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్ ఇహ, త్వా ॥4॥

పదార్థః :-(పృథివ్యాః) (పురీషమ్) పాలనమ్ (అసి) (అప్సః) రూపమ్ (నామ) ఆఖ్యామ్ (తామ్) (త్వా) త్వామ్ (విశ్వే) సర్వే (అభి) (గృణన్తు) అర్చన్తు సత్కుర్వన్తు. గృణాతీత్యర్చతికర్మా. నిఘం. 3.౧౪ (దేవాః) విద్వాంసః (స్తోమపృష్ఠా) స్తోమానాం పృష్ఠం జ్ఞీప్సా యస్యాః సా (ఘృతవతీ) ప్రశస్తాన్యాజ్యాదీని విద్యన్తే యస్యాః సా (ఇహ) గృహాశ్రమే (సీద) వర్తస్వ (ప్రజావత్) ప్రశస్తాః ప్రజా భవన్తి యస్మాత్తత్ (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (ద్రవిణా) ధనాని. అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (ఆ) సమన్తాత్ (యజస్వ) దేహి (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) సత్యే వ్యవహారే (త్వా) త్వామ్. ॥ ४ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా స్తోమపృష్ఠా త్వమిహ పృథివ్యాః పురీషమప్సో నామ చ ఘృతవత్యసి తాం త్వా విశ్వే దేవా అభిగృణన్త్విహ సీద త్వాఽధ్వర్యూ అశ్వినేహ సాదయతాం సా త్వమస్మే ప్రజావద్ ద్రవిణా యజస్వ. ॥ ४ ॥

భావార్థః :-యాః స్త్రియో గృహాశ్రమవిద్యాక్రియాకౌశలయోర్విదుష్యః స్యుస్తా ఏవ సర్వేభ్యః సుఖాని దాతుమర్హన్తి. ॥ ४ ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ రత్నమా! (స్తోమపృష్ఠా) స్తుతుల నెరుగు కుతూహలము గల నీవు (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమందు (పృథివ్యాః) పృథివిని (పురీషమ్) రక్షణను (అప్సః) చక్కని రూపము (నామ) నామము [పేరు] మరియు (ఘృతవతీ) ఘృతము మున్నగు అనేక ఉత్తమపదార్థముల గూడినదానవై (అసి) ఉన్నావు (తామ్) అట్టి (త్వా) నిన్ను (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (అభిగృణన్తు) సత్కారమొనర్తురుగాక! (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమునందే (సీద) కాపుర ముండుము. మరియు ఏ (త్వా) నిన్ను (అధ్వర్యూ) తమకొరకు రక్షణీయ గృహాశ్రమము మున్నగు యజ్ఞములగోరువారు (అశ్వినా) వ్యాపకబుద్ధిని వృద్ధిపరచు అధ్యాపకోపదేశకులు (ఇహ) ఈ గృహస్థాశ్రమమున (సాదయతామ్) స్థిరపడుదురుగాక! నీవు (అస్మే) మాకొరకు (ప్రజావత్) ప్రశంసనీయ సంతానము గలుగు సాధనమును (ద్రవిణా) ధనమును (యజస్వ) ఈయుము [ఇమ్ము]. ॥४॥

భావార్థము :- గృహాశ్రమవిద్య మరియు క్రియాకుశలత్వమునందు విదుషీమణులగు స్త్రీలు మాత్రమే సకలప్రాణులకు సుఖముల చేకూర్పగలుగుదురు. ॥४॥

4.O womna, thou art aspirant after vedic eulogies. Thou art the potectrix of the earth, handsome and well-named; Full of butter and other good edibles. May all the learned persons revere thee. Stay in this domestic life. Give us wealth that produces good children. May the learned teachers and preachers, themselves admirers of pure domestic, life, settle thee in it!.

౬౯౩. అదిత్యాస్త్వేత్యస్యోశనా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, భురిక్‌శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పూర్వోక్తవిషయమే.

౬౯౩ అదిత్యాస్త్వా పృష్ఠే సాదయామ్యన్తరిక్షస్య ధర్త్రీం విష్టంభనీం

దిశామధిపత్నీం భువనానామ్। ఊర్మిర్ద్రప్సో౨ అపామసి విశ్వకర్మా

త౨ ఋషిరశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా ।౫౪॥

ప.వి:- అదిత్యాః, త్వా, పృష్ఠే, సాదయామి, అన్తరిక్షస్య, ధర్త్రీమ్, విష్టంభనీమ్, దిశామ్, అధిపత్నీమిత్యధి + పత్నీమ్, భువనానామ్ ఊర్మిః, ద్రప్సః, అపామ్, అసి, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, తే, ఋషిః, అశ్వినా, అధ్వర్యూ౨ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా।౫౪॥

పదార్థః :-(అదిత్యాః) భూమేః (త్వా) త్వామ్ (పృష్ఠే) ఉపరి (సాదయామి) స్థాపయామి (అన్తరిక్షస్య) అన్తరిక్షయవిజ్ఞానస్య (ధర్త్రీమ్) (విష్టమ్భనీమ్) (దిశామ్) పూర్వాదీనామ్ (అధిపత్నీమ్) అధిష్ఠాతృత్వేన పాలికామ్ (భువనానామ్) భవన్తి భూతాని యేషు తేషాం గృహాణామ్ (ఊర్మిః) తరఙ్గ ఇవ (ద్రప్సః) హర్షః (అపామ్) జలానామ్ (అసి) (విశ్వకర్మా) శుభాఖిలకర్మా (తే) తవ (ఋషిః) విజ్ఞాపకః పతిః (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్ (ఇహ) (త్వా) త్వామ్. ।౫౪॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యస్తే విశ్వకర్మర్షిః పతిరహమన్తరిక్షస్య ధర్త్రీం దిశాం విష్టంభనీం భువనానామధిపత్నీం సూర్యామివ త్వాదిత్యాః పృష్ఠే సాదయామి యోఽపామూర్మిరివ తే ద్రప్స ఆనన్దస్తేన యుక్తాసి తాం త్వేహాధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతామ్. ॥౫౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యాః స్త్రియోఽక్షయసుఖకారిణ్యః ప్రసిద్ధదిక్కీర్తయో విద్వత్పతయః సదానన్దితాః సన్తి తా ఏవ గృహాశ్రమధర్మపాలనోన్నతయే ప్రభవన్తి. మధుశ్చేతి మన్త్రమారభ్యై తన్మంత్రపర్యన్తం వసన్తర్తుగుణవ్యాఖ్యానం ప్రాధాన్యేన కృతమితి జ్ఞేయమ్.॥౫౪॥

పదార్థము :-ఓ మహిళామణీ! (తే) ఏ నీయొక్క (విశ్వకర్మా) సమస్త శుభకర్మలతో గూడిన (ఋషిః) విజ్ఞానదాతను, పతినగు నేను (అన్తరిక్షస్య) అంతఃకరణముయొక్క నాశరహిత విజ్ఞానమును (ధర్త్రీమ్) ధారణమొనర్చుటకు (దిశామ్) తూర్పు మున్నగు దిశల (విష్టమ్భనీమ్) ఆధారము మరియు (భువనానామ్) సంతానోత్పత్తికొరకు గృహముల (అధిపత్నీమ్) అధిష్ఠాత యగుటచే పాలనమొనర్చునట్టి (త్వా) నిన్ను సూర్యకిరణముల వలె (అదిత్యాః) పృథివియొక్క (పృష్ఠే) వీపుపై (సాదయామి) గృహాధికారిణిగ స్థిరపరచుచున్నానో అట్టి నీవు (అపామ్) జలముల (ఊర్మిః) తరంగములవలె (ద్రప్సః) ఆనందయుక్తురాలవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమున (అధ్వర్యూ) రక్షణకొరకు యజ్ఞము

నొనర్చువారు (అశ్వినా) విద్యావ్యాప్తబుద్ధి గల అధ్యాపకోపదేశకులు (ఇహ) స్థిరముగనుంచుదురుగాక॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచక లుప్తోపమాలంకారమున్నది. ఏ స్త్రీలు అవినాశ సుఖముల నిచ్చునట్టి, సకలదిశలందును ప్రసిద్ధ కీర్తిగలిగినట్టి విద్వాంసులను పొంది, పతులతో గూడి సదా ఆనందముగ కాలమును గడుపుదురో అట్టివారే గృహాశ్రమ ధర్మములను పాలింపను, రక్షింపను సమర్థులగుదురు. (పదమూడవ అధ్యాయమందు) ఏ [మధుశ్చ....] చెప్పబడినదో అక్కడినుండి ఇక్కడి వరకు వసంతఋతు గుణవర్ణనయే ప్రధానముగా వ్యాఖ్యానమొనర్చబడినదని తెలిసికొనవలయును. ॥౫॥

5.O wife, I, thy learned husband, engaged in the performance of noble deeds, establish thee on the surface of the earth, as mistress of the house, thee, the recipient of deathless mental knowledge, the mainstay of all directions, the guardian of the house, the place of bearing children. I establish thee on the earth like the rays of sun, as mistress of the house, Thou art pleasant like the wave of waters. May the learned teachers and preachers, the performers of sacrifice for self-protection, establish thee in this domestic life.

౬౯౪.శుక్రశ్చేత్యస్యోశనా ఋషిః, గ్రీష్మర్తు ర్దేవతా, నిచృదుత్కృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. గ్రీష్మర్తువుయొక్క వ్యాఖ్యానము.

౬౯౪ శుక్రశ్చ శుచీశ్చ గ్రైష్మావృతూఽ అగ్నేరన్తఃశ్లేషోఽసి కల్పేతాం

ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాపఽ ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః

పృథఙ్మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యేఽ అగ్నయః సమనసోఽన్తరా

ద్యావాపృథివీఽ ఇమే గ్రైష్మావృతూఽ అభికల్పమానాఽ ఇన్ద్రమివ

దేవా అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౬॥

ప. వి:- శుక్రః, చ, శుచిః చ, గ్రైష్మౌ, ఋతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేష ఇత్యన్తః + శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః, పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స+వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి

స+మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ, ఇతి ద్యావా+పృథివీ, ఇమేఽ ఇతీమే, గ్రైష్మౌ, ఋతూఽ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి+కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్+ఇవ, దేవాః, అభిసంవిశన్త్విత్యభి+సంవిశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్॥౬॥

పదార్థః :-(శుక్రః) య ఆశు పాంసువర్షాతీవ్రతాపాభ్యామన్తరిక్షం మలినం కరోతి స జ్యేష్ఠః (చ) (శుచిః) పవిత్రకారక ఆషాఢః (చ) (గ్రైష్మౌ) గ్రీష్మే భవౌ (ఋతూ) యావృచ్ఛతస్తౌ (అగ్నేః) పావకస్య (అన్తఃశ్లేషః) మధ్య ఆలిఙ్గనమ్ (అసి) అస్తి (కల్పేతామ్) సమర్థయేతామ్ (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశాన్తరిక్షే (కల్పన్తామ్) (ఆపః) జలాని (ఓషధయః) యవసోమాద్యాః (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) పావకాః (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) అతిశయేన ప్రశస్యస్య భావాయ (సవ్రతాః) సత్యైర్నియమైః సహ వర్తమానాః (యే) (అగ్నయః) (సమనసః) మనసా సహ వర్తమానాః (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) (ఇమే) (గ్రైష్మౌ) (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) ఆభిముఖ్యేన సమర్థయన్తః (ఇన్ద్రమివ) యథా విద్యుతమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (అభిసంవిశన్తు) అభితః సమ్యక్ ప్రవిశన్తు (తయా) (దేవతయా) దివ్యగుణయా (అఙ్గిరస్వత్) అఙ్గానాం రసః కారణం తద్వత్ (ధ్రువే) నిశ్చలే (సీదతమ్) విజానీతమ్ ॥ ౬ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషౌ! యథా మమ జ్యైష్ఠ్యాయ యౌ శుక్రశ్చ శుచిశ్చ గ్రైష్మావృతూ యయో రగ్నేరన్తఃశ్లేషోఽ స్యస్తి యాభ్యాం ద్యావాపృథివీ కల్పేతామాపః కల్పన్తామోషధయోఽగ్నయశ్చ పృథక్ కల్పన్తాం యథా సమనసః సవ్రతా అగ్నయోఽన్తరా కల్పన్తే తైర్గ్రైష్మావృతూ అభికల్పమానా దేవా భవన్త ఇన్ద్రమివ తానగ్నీ నభిసంవిశన్తు తథా తయా దేవతయా సహ యువామిమే ద్యావాపృథివీ ధ్రువే ఏతౌ చాఙ్గిరస్వత్ సీదతమ్. ॥ ౬ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. వసన్తర్తువ్యాఖ్యానానన్తరం గ్రీష్మర్తుర్వ్యాఖ్యాయతే. హే మనుష్యాః! యూయం యే పృథివ్యాదిస్థాః శారీరాత్మమానసాశ్చాగ్నయో వర్తన్తే యైర్వినా గ్రీష్మర్తుసంభవో న జాయతే తాం విజ్ఞాయోపయుజ్య సర్వేభ్యః సుఖం ప్రయచ్ఛత. ॥ ౬ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ పురుషులారా! ఎట్లు (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసాయోగ్యముగుటకై ఏ (శుక్రః) అతివేగవంత ధూళితో గూడిన వర్షము మరియు తీవ్రతాపముచే ఆకాశమును మలినమొనర్చు జ్యేష్ఠమాసము (చ) మరియు (శుచిః) పవిత్రతకు హేతువగు ఆషాఢమాసము (చ) ఈ రెండును గలిసి ప్రత్యేకముగ (గ్రైష్మౌ) గ్రీష్మ (ఋతూ) ఋతువనబడునో ఏ (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యన కఫరోగనివారణము ఐ (అసి) యున్నదో, దేనిచే గ్రీష్మఋతువుయొక్క మాసములచే (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశాంతరిక్షములు (కల్పేతామ్) సమర్థవంతమగునో (ఆపః) జలములు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగునో

అట్లు (ఓషధయః) యవలు మరియు సోమలతాద్యోషధులు (అప్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (పృథక్) వేర్వేరుగా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (సమనసః) ఆలోచనాశీల (సవ్రతాః) సత్యాచరణరూప నియమములతో గూడినవారు (అగ్నయః) అగ్నినంటి తేజస్వులగువారు (అన్తరాః) మధ్యన (గ్రైష్మౌ) గ్రీష్మ (ఋతూ) ఋతువు (అభికల్పమానాః) సన్ముఖులై సమర్థమొనర్పు (దేవాః) విద్వాంసులు (ఇన్ద్రమివ) విద్యుత్తువంటి ఆ యగ్నుల విద్యయందు (అభిసంవిశన్తు) అన్నివైపులనుండి చక్కగా ప్రవేశింపుడు (అయా) అట్టి (దేవతయా) పరమేశ్వరుడగు దేవునితో మీ రిరువురును (ఇమే) ఇట్టి (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశము మరియు పృథివులను (ధ్రువే) నిశ్చలస్వరూపముచే ఈ రెండింటిని (అఙ్గిరస్వద్) అవయవముల కారణరూపరసమువలె (సీదతమ్) విశేషరూపమున దెలిసికొని మెలగుచుండుడు. ।౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. వసంతర్తువు వ్యాఖ్యానము తరువాత గ్రీష్మర్తువుయొక్క వ్యాఖ్య యొనర్పబడును. ఓ మానవులారా! మీరు పృథివి మున్నగు పంచభూతముల మరియు శరీరము, మానససంబంధ అగ్నులేవిగలవో, ఏవి లేనిదే గ్రీష్మఋతువు కాజాలదో వానిని దెలిసికొని ఉపయోగపరచుకొని సకలప్రాణులకు సుఖముల గలిగించుచుండుడు. ।౬॥

6.May - June (Jayeshth), and June-July (Asarh) constitute the summer. This season due to intense heat, removes cough. May Heaven and Earth. may waters, medicinal plants, and fires, obeying the exact laws of nature, separately contribute to my prosperity in this season.

May fires, similar in nature, that exist between the heaven and earth, make the summer strong, just as spiritual forces strengthen the soul. O husband and wife, receiving life from God, remain steady like Heaven and Earth.

౭. సజూర్ఋతుభిరిత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, వస్వాదయో మన్త్రోక్తా దేవతాః, సజూర్ఋతుభిరిత్యస్య భురిక్కృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః, సజూర్ఋతుభిరితి ద్వితీయస్య స్వరాట్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, సజూర్ఋతుభిరితి తృతీయస్య నిచృదాకృతిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౭. సజూర్ఋతుభిః సజూర్విధాభిః సజూర్దేవైః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా వైశ్వానరాయాశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా। సజూర్ఋతుభిః సజూర్విధాభిః సజూర్వసుభిః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా వైశ్వానరాయాశ్వినా౨ఽధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా సజూర్ఋతుభిః

సజూర్విధాభిః సజూ రుద్రైః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా
వైశ్వానరాయాశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా సజూరృతుభిః
సజూర్విధాభిః సజూరాదిత్యైః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా
వైశ్వానరాయాశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా సజూరృతుభిః
సజూర్విధాభిః సజూర్వి శ్వైర్దేవైః సజూర్దేవైర్వయోనాధైరగ్నయే త్వా
వైశ్వానరాయాశ్వినాధ్వర్యూ సాదయతామిహ త్వా॥౭॥

ప.వి:- సజూరితి స+జూః, ఋతుభిరిత్యృతు+భిః, సజూరితి స+జూః, విధాభిరితి వి + ధాభిః, సజూరితి స+జూః, దేవైః, సజూరితి స+జూః, దేవైః,వయోనాధైరితి వయః+నాధైః, అగ్నయే, త్వా, వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూఇ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా, సజూరితి స+జూః, ఋతుభిరిత్యృతు+భిః, సజూరితి స+జూః, విధాభిరితి వి+ధాభిః, సజూరితి స+జూః, వసుభిరితి వసు + భిః, సజూరితి స+జూః, దేవైః, వయోనాధైరితి వయః + నాధైః, అగ్నయే, త్వా, వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూ ఉ-ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా, సజూరితి స+జూః, ఋతుభిరిత్యృతు+భిః, స జూరితి స+జూః, విధాభిరితి వి + దాభిః, సజూరితి స+జూః,రుద్రైః, సజూరితిస+జూః దేవైః, వయోనాధైరితి వయః+నాధైః, అగ్నయే, త్వా, వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూఇ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా,

సజూరితి, స + జూః, ఋతుభిరిత్యృతు + భిః,సజూరితి స + జూః, విధాభిరితి వి + ధాభిః, సజూరితి స + జూః, ఆదిత్యైః, సజూరితి స + జూః, దేవైః, వయోనాధైరితి వయః + నాధైః, అగ్నయే, త్వా, వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా, సజూరితి స + జూః, ఋతుభిరిత్యృతు+భిః, సజూరితి స +జూః, విధాభిరితి వి + ధాభిః, సజూరితి సఽజూః, విశ్వైః, దేవైః, సజూరితి స + జూః, దేవైః, వయోనాధైరితి, వయః + నాధైః, అగ్నయే, త్వా వైశ్వానరాయ, అశ్వినా, అధ్వర్యూఽ ఇత్యధ్వర్యూ, సాదయతామ్, ఇహ, త్వా ॥౭॥

పదార్థః :-(సజూః) యః సమానం ప్రీణాతి సేవతే వా (ఋతుభిః) వసన్తాదిభిశ్చ సహ (సజూః) (విధాభిః) అద్భిః (సజూః) (దేవైః) దివ్యైర్గుణైః (సజూః) (దేవైః) దివ్యసుఖప్రదైః (వయోనాధైః) వయాంసి జీవనాదీని గాయత్ర్యాదిఛన్దాంసి వా నహ్యన్తి యైః ప్రాణైస్తైః (అగ్నయే) పావకాయ (త్వా) త్వామ్ (వైశ్వానరాయ) అఖిలానాం పదార్థానాం నయనాయ ప్రాపణాయ (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) త్వాం స్త్రియం పురుషం వా (సజూః) (ఋతుభిః) (సజూః) (విధాభిః) (సజూః) (వసుభిః) అగ్న్యాదిభిరష్టభిః (సజూః) (దేవైః) దివ్యైః (వయోనాధైః) వయాంసి విజ్ఞానాని నహ్యన్తి యైర్విద్వద్భిః (అగ్నయే) విజ్ఞానాయ (త్వా) (వైశ్వానరాయ) విశ్వస్య సర్వస్య జగతో నాయకాయ (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) (సజూః) (ఋతుభిః) (సజూః) (విధాభిః) వివిధాని వస్తూని దధతి యాభిః ప్రాణచేష్టాభిస్తాభిః (సజూః) (రుద్రైః) ప్రాణాపానవ్యానోదాన సమాననాగకూర్మకృకలదేవదత్తధనంజయజీవైః (సజూః) (దేవైః) విద్వద్భిః (వయోనాధైః) వేదాదిశాస్త్రప్రజ్ఞాపనప్రబంధకైః (అగ్నయే) శాస్త్రవిజ్ఞానాయ (త్వా) (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషాం నరాణామిదం సుఖసాధకం తస్మై (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) (సజూః) (ఋతుభిః) సహచరితైః సుఖైః (సజూః) (విధాభిః) వివిధాభిః సత్యక్రియాధారికాభిః క్రియాభిః (సజూః) (ఆదిత్యైః) సంవత్సరస్య ద్వాదశమాసైః (సజూః) (దేవైః) పూర్ణవిద్యైః (వయోనాధైః) పూర్ణవిద్యావిజ్ఞానప్రచారప్రబంధకైః (అగ్నయే) పూర్ణాయ విజ్ఞానాయ (త్వా) (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషాం నరాణామిదం పూర్ణసుఖసాధనం తస్మై (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) (సజూః)

(ఋతుభిః) సర్వైః కాలావయవైః (సజూః) (విధాభిః) సమస్తాభిః సుఖవ్యాపికాభిః (సజూః) (విశ్వైః) సమస్తైః (దేవైః) పరోపకారాయ సత్యాసత్యవిజ్ఞాపయితృభిః (సజూః) (దేవైః) (వయోనాధైః) యే వయః కామయమానం జీవనం నహ్యన్తి తైః (అగ్నయే) సుశిక్షాప్రకాశాయ (త్వా) (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషాం నరాణామిదం హితం తస్మై (అశ్వినా) (అధ్వర్యూ) (సాదయతామ్) (ఇహ) (త్వా) ॥ ౭ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రీ పురుష వా యం త్వా త్వామిహాధ్వర్యూ అశ్వినా వైశ్వానరాయాగ్నయే సాదయతాం వయం చ యం త్వా సాదయేమ స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూర్దేవైస్సహ సజూర్వయోనాధైర్దేవైః సహ సజూశ్చ భవ. హే పురుషార్థయుక్తే స్త్రీ వా పురుష! యం త్వా త్వామిహ వైశ్వానరాయాగ్నయేఽధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతాం యం త్వా వయం చ సాదయేమ స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూ ర్వసుభిః సహ సజూర్వయోనాధైర్దేవైః సహ చ సజూర్భవ. హే విద్యాధ్యయనాయ ప్రవృత్తే బ్రహ్మచారిణి వా బ్రహ్మచారిన్! యం త్వేహ వైశ్వానరాయాగ్నయే ఽ ధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతాం యం త్వా వయం చ సాదయేమ. స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూ రుద్రైః సహ సజూరయోనాధై ర్దేవైః సహ చ సజూర్భవ. హే పూర్ణవిద్యే స్త్రీ పురుష వా యం త్వేహ వైశ్వానరాయాగ్నయేఽధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతాం యం త్వా వయం చ సాదయేమ స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూరాదిత్యైః సహ సజూర్వయోనాధై ర్దేవైః సహ చ సజూర్భవ. హే సత్యార్థోపదేశకే స్త్రీ పురుష వా యం త్వేహ వైశ్వానరాయాగ్నయే ఽ ధ్వర్యూ అశ్వినా సాదయతాం యం త్వా వయం చ సాదయేమ స త్వమృతుభిః సహ సజూర్విధాభిః సహ సజూర్విశ్వై ర్దేవైః సహ సజూర్వయోనాధైర్దేవైః సహ చ సజూర్భవ. ॥౭॥

భావార్థః :- అస్మిన్ జగతి మనుష్యజన్మ ప్రాప్య స్త్రియో విదుష్యః పురుషా విద్వాంసశ్చ భూత్వా యేషు బ్రహ్మచర్యవిద్యాసుశిక్షాగ్రహణాదిషు శుభేషు కర్మసు స్వయం ప్రవృత్తా భూత్వా యానన్యాన్ ప్రవర్తయేయు స్తేఽత్ర ప్రవర్తిత్వా పరమేశ్వరమారభ్య పృథివీపర్యన్తానాం పదార్థానాం యథార్థేన విజ్ఞానేనోపయోగం సంగృహ్య సర్వేష్వృతుషు స్వయం సుఖయన్త్వన్యాంశ్చ. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ లేక పురుషుడా! నిన్ను (ఇహ) ఈ జగమునందు (అధ్వర్యూ) రక్షణ జేయువారు (అశ్వినా) సకలవిద్యలందు వ్యాప్తులై అధ్యాపన, ఉపదేశముల నొనర్చు స్త్రీపురుషులు (వైశ్వానరాయ) సంపూర్ణ పదార్థముల ప్రాప్తినిమిత్తము (అగ్నయే) అగ్నివిద్యకొరకు (సాదయతామ్) నియుక్తపరతురుగాక! మరియు మేమును ఏ (త్వా) నిన్ను స్థాపించుచున్నామో, అట్టి మీరును (ఋతుభిః) వసంత, వర్ష మున్నగు ఋతువులతో (సజూః) ఒకేవిధమగు తృప్తి మరియు సేవాభావముతో (విధాభిః) జలములతో (సజూః) ప్రీతియుక్తముగ (దేవైః) ఉత్తమగుణములతో (సజూః) ప్రీతిగలవారునై (వయోనాధః) జీవనాదులు మరియు గాయత్రి మున్నగు ఛందస్సులతో సంబంధమునకు హేతువైన (దేవైః) దివ్యసుఖములనిచ్చు ప్రాణములతో (సజూః) సమానముగ సేవన మొనర్చుచుండుడు. పురుషార్థపరులగు ఓ స్త్రీ లేదా పురుషుడా ఏ (త్వా) నిన్ను

(ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమునందు (వైశ్వానరాయ) సకల జగన్నాథుడు (అగ్నయే) విజ్ఞానదాతయగు ఈశ్వరప్రాప్తికొరకు (అధ్వర్యూ) రక్షకుడు (అశ్వినా) సమస్తవిద్యలందు వ్యాప్తులగు అధ్యాపక ఉపదేశకులు (సాదయతామ్) స్థాపించుగాక! మరియు ఏ (త్వా) నిన్ను మేము నియమించెదమో, అట్టి మీరు (ఋతుభిః) ఋతువులతో గూడ (సజూః) పురుషార్థి (విధాభిః) అనేకవిధములగు పదార్థముల ధారణహేతువగు ప్రాణముల చేష్టలతోగూడ (సజూః) సమముగ సేవించువారు (వసుభిః) అగ్ని మున్నగు ఎనిమిది పదార్థములతో (సజూః) ప్రీతియుక్తులు మరియు (వయోనాధైః) విజ్ఞానసంబంధమును గలిగించు (దేవైః) శ్రేష్ఠవిద్వాంసులతోగూడ (సజూః) సమాన ప్రీతిగల వారగుడు. విద్యల నభ్యసించుటయందు లీనమైయున్న బ్రహ్మచారిణీ బ్రహ్మచారులారా! ఏ (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందు (వైశ్వానరాయ) సకలమానవుల సుఖసాధనములు (అగ్నయే) శాస్త్రవిజ్ఞానమునకై (అధ్వర్యూ) పాలించునట్టి (అశ్వినా) పూర్ణవిద్వాంసులగు అధ్యాపకోపదేశకులు (సాదయతామ్) నియుక్తమొనర్తురో మరియు నే (త్వా) నిన్ను మేము స్థాపించుచున్నామో, అట్టి నీవు (ఋతుభిః) ఋతువులతోగూడ (సజూః) అనుకూలముగ సేవించువారు (విధాభిః) అనేకవిధములగు పదార్థముల ధారణమొనర్పు నిమిత్తము ప్రాణముల చేష్టలతో (సజూః) సమానప్రేమగలవారు (రుద్రైః) ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమాన, నాగ, కూర్మ, కృకల, దేవదత్త, ధనంజయ జీవాత్మలను నీ ఏకాదశరుద్రులను (సజూః) అనుసరించి సేవించువారు మరియు (వయోనాధైః) వేదాదిశాస్త్రముల నెరుగుటకై ప్రబంధమొనర్పు (దేవైః) విద్వాంసులతో (సజూః) సమానమైన ప్రీతిని గలవారగుడు. సంపూర్ణవిద్వాంసులగు స్త్రీ మరియు పురుషులు (త్వా) ఏ నిన్ను (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (వైశ్వానరాయ) సకలమానవుల పూర్ణసుఖములతోగూడ (అగ్నయే) పూర్ణవిజ్ఞానమునకై (అధ్వర్యూ) రక్షకులు (అశ్వినా) శీఘ్రముగ జ్ఞానమునిచ్చువారు (సాదయతామ్) నియమింపబడెదరో మరియు ఏ (త్వా) నిన్ను మేము నియుక్త మొనర్తుమో అట్టినీవు (ఋతుభిః) ఋతువులతోగూడ (సజూః) అనుకూలాచరణముగలవారు (విధాభిః) వివిధప్రకారముల సత్క్రియలతో (సజూః) సమాన ప్రీతిగలవారు (ఆదిత్యైః) సంవత్సరమునందలి పండ్రెండు నెలలతోగూడ (సజూః) అనుకూల ఆహారవిహారములతో మరియు (వయోనాధైః) పూర్ణవిద్యల విజ్ఞానము మరియు ప్రచారప్రబంధ మొనర్పు (దేవైః) పూర్ణవిద్యలతో గూడిన విద్వాంసుల (సజూః) అనుకూల ప్రీతిగలవా రగుదురుగాక! సత్యార్థముల నుపదేశించు ఓ స్త్రీ లేక పురుషుడా! ఏ (త్వా) నిన్ను (ఇహ) ఈ జగత్తునందు (వైశ్వానరాయ) సకలమానవుల హితకారులు (అగ్నే) ఉత్తమ విద్యల ప్రకాశమునకై (అధ్వర్యూ) బ్రహ్మవిద్యారక్షకులు (అశ్వినా) శీఘ్రముగ చదివించు మరియు ఉపదేశించువారు (సాదయతామ్) స్థిరపరచెదరో మరియు ఏ (త్వా) నిన్ను మేము నియుక్త పరచుచున్నామో అట్టి నీవు (ఋతుభిః) కాలము, క్షణములు మున్నగు సమస్తావయవములతోగూడ (సజూః) అనుకూలసేవలొనర్పువారు (విధాభిః) సుఖవ్యాపకములగు సమస్తక్రియల (సజూః) అనుసరించువారై (విశ్వైః) సమస్త (దేవైః) సత్యోపదేశకులగు సతులతోగూడ (సజూః) సమానప్రీతిగలవారు మరియు (వయోనాధైః) కామాయమాన జీవనసంబంధమును గలిగించు (దేవైః) పరోపకారార్థము సత్యాసత్యముల నెరుగు ప్రజలతో (సజూః) సమానప్రీతిగలవా రగుడు. ॥౭॥

భావార్థము :- ఈ ప్రపంచమునందు మానవజన్మమును పొందిన స్త్రీపురుషులు విద్వాంసులై, బ్రహ్మచర్యాశ్రమ సేవనముచే విద్యల, ఉత్తమ శిక్షణలను పొంది శుభ గుణ కర్మలందు తాము ప్రవృత్తులై ఇతర

జనులెల్లరను ప్రవృత్తపరచునట్టివారు పరమేశ్వరునుండి పృథివీపర్యంత పదార్థములు విజ్ఞానముద్వారా ఉపయోగములను పొంది సకలఋతువులందును తాము సుఖముగ నుండి ఇతరులను సౌఖ్యవంతులుగ నుంచుటకు ప్రయత్న మొనర్చవలయును. ॥౭॥

7.O man or woman, the learned teachers and preachers, thy guardians, establish thee in this world, for the acquisition of all objects, and mastering the science of fire, and we too establish thee!.

Associate thyself with seasons, love waters, cultivate virtuous traits, try to prolong life and recite the Gyatri Mantra, hold dear thy breaths, the source of happiness.

O active man or woman, the learned teachers and preachers, thy guardians, establish thee in this domestic life, for the attainment of God, the Leader of the universe, and we too establish thee. Associate thyself with seasons, love waters, be friendly towards Vasus, live in the company of highly learned persons, the imparters of knowledge!.

O celibate man or woman, seeker after knowledge, the learned teachers and preachers, thy guardians, establish thee in this Brahmcharya Ashram (student life) for the study of religious books, the source of happiness for all; and we too establish thee!.

Associate thyself with seasons, hold dear thy Pranas (vital breaths) which retain all objects, love the Rudras; befriend the learned, who arrange for the study of the vedas.

O learned man or woman, the learned teachers and preachers, thy guardians, establish thee in this world, for spreading knowledge and happiness unto all, and we too establish thee. Lead thy life according to seasons. love all noble deeds, regulate thy diet and sport according to twelve months of the year. Be friendly towards the highly learned persons, who arrange for the preaching of full knowledge!.

O man or woman, the preacher of true ideas, the learned teachers and preachers, the guardians of vedic lore, establish thee in this world, for the diffusion of knowledge useful to humanity, and we too establish thee!.

Regulate thy life according to seasons, perform pleasure-giving acts, love all the preachers of truth, and cultivate friendly relations, with the discriminators between truth and falsehood for the good of others, and for the dispenses of pleasant life.

౬౯౬. ప్రాణమ్మ ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, దంపతీ దేవతే, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౯౬ ప్రాణమ్మే పాహ్యపానమ్మే పాహి వ్యానమ్మే పాహి చక్షుర్మ ఉ

ర్వ్యా విభాహి శ్రోత్రమ్మే శ్లోకయ। అపః పిన్వౌషధీర్జిన్వ

ద్విపాదవ చతుష్పాత్పాహి దివో వృష్టిమేరయ ॥౮॥

ప.విః-ప్రాణమ్, మే, పాహి, అపానమిత్యప + ఆనమ్, మే, పాహి వ్యానమితి వి + ఆనమ్, మే, పాహి, చక్షుః, మే, ఉర్వ్యాః, వి, భాహి, శ్రోత్రమ్, మే, శ్లోకయ, అపః, పిన్వ, ఓషధీః, జిన్వ, ద్విపాదితి ద్వి + పాత్, అవ, చతుష్పాత్, చతుః పాదితి చతుః + పాత్, పాహి, దివః, వృష్టిమ్, ఆ, ఈరయ ॥౮॥

పదార్థః :-(ప్రాణమ్) నాభేరూర్ధ్వగామినమ్ (మే) మమ (పాహి) రక్ష (అపానమ్) యో నాభే రర్వాగ్గచ్ఛతి తమ్ (మే) మమ (పాహి) (వ్యానమ్) యో వివిధేషు శరీరసంధిష్వనితి తమ్ (మే) (పాహి) (చక్షుః) నేత్రమ్ (మే) (ఉర్వ్యా) బహురూపయోత్తమఫలప్రదయా పృథివ్యా సహ. ఉర్వీతి పృథివీ.నా.. నిఘం. ౧.౧ (వి) (భాహి) (శ్రోత్రమ్) (మే) (శ్లోకయ) శాస్త్రశ్రవణాయ సంబంధయ (అపః) ప్రాణాన్ (పిన్వ) పుష్ణీహి (సించ (ఓషధీః) సోమయవాదీన్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి, జిన్వతీతి గతికర్మా.. నిఘం. ౨.౧౪. (ద్విపాత్) మనుష్యాదీన్ (అవ) రక్ష (చతుష్పాత్) గవాదీన్ (పాహి) (దివః) సూర్యప్రకాశాత్ (వృష్టిమ్) (ఆ) (ఈరయ) ప్రేరయ. ॥౮॥

అన్వయః :-హే పతే స్త్రీ పురుష వా త్వముర్వ్యా సహ మే ప్రాణం పాహి, మేఽపానం పాహి మే వ్యానం పాహి, మే చక్షుర్విభాహి, మే శ్రోత్రం శ్లోకయాపః పిన్వౌషధీర్జిన్వ ద్విపదావ చతుష్పాత్ పాహి యథా సూర్యో దివో వృష్టిం కరోతి తథా గృహకృత్యమేరయ. ॥౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. స్త్రీపురుషౌ స్వయంవరం వివాహం విధాయాతి ప్రేమ్ణా పరస్పరం ప్రాణప్రియాచరణం శాస్త్రశ్రవణమోషధ్యాదిసేవనం కృత్వా యజ్ఞాద్వృష్టిం చ కారయేతామ్. ॥౮॥

పదార్థము :-ఓ పతీ! లేక పత్నీ! నీవు (ఉర్వ్యా) అనేకవిధములుగ ఉత్తమక్రియలతో (మే) నాయొక్క (ప్రాణమ్) నాభికిపైన నడచునట్టి ప్రాణవాయువుయొక్క (పాహి) రక్షణయొనర్పుము (మే) నాయొక్క (అపానమ్) నాభికి క్రింద గుహ్యేంద్రియమార్గమున బయటికి వెడలు అపానవాయువును (పాహి) రక్షించుము (మే) నాయొక్క (వ్యానమ్) అనేకవిధములుగ శరీరసంధులందుండు వ్యానవాయువును (పాహి) రక్షణచేయుము (మే) నాయొక్క (చక్షుః) నేత్రములను (విభాహి) ప్రకాశవంతమొనర్పుము (మే) నాయొక్క (శ్రోత్రమ్) కర్ణములను (శ్లోకయ) శాస్త్రశ్రవణమునందు సంయుక్తపరచుము (అపః) ప్రాణములను (పిన్వ) పుష్టివంతమొనర్పుము (ఓషధీః) సోమలత, యవలు [గోధుమలు] మున్నగు ఓషధులను (జిన్వ) ప్రాప్తించుకొనుము (ద్విపాత్) మనుష్యులు మున్నగు ద్విపాదప్రాణుల (అవ) రక్షణయొనర్పుము (చతుష్పాత్) నాల్గుపాదములు గలిగిన గోవులు మున్నగువానిని (పాహి) రక్షించుము. సూర్యుడెట్లు (దివః) తనప్రకాశముచే (వృష్టిమ్) వర్షింపజేయునో, అట్లే గృహకార్యములను (ఏరయ) చక్కగా పొందుము. ॥౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్త్రీ పురుషులు స్వయంవర విధిగా వివాహమాడి అతిప్రేమతో ప్రాణములవలె పరస్పరము ప్రియాచరణముతో శాస్త్రములను మననమొనర్చుకొని ఓషధ్యాదుల సేవనము మరియు యజ్ఞాదుల అనుష్ఠానముచే వర్షముల గలిగించుచు సుఖులై యుండవలెను.।౮॥

8.O husband, guard thou my prana guard my apana Guard my vyana through different nice devices. Illumine my eye. Fill my ear with religious sermons. Strengthen my vital breaths. Get medicinal plants. Protect bipeds Protect quadrupeds. Manage well the household affairs, as sun, with its brilliance pours the rain!.

౧౪.౯.మూర్ధా వయ ఇత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, ప్రాజాపత్యాదయో దేవతాః, పూర్వస్య
నిచృద్బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.
పురుష ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ పంక్తి శ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౪.౯ మూర్ధా వయః ప్రజాపతిశ్ఛన్దః క్షత్రం వయో మయన్దం ఛన్దో
విష్టమ్భో వయోఽధిపతిశ్ఛన్దో విశ్వకర్మా వయః పరమేష్ఠీ ఛన్దో
వస్తో వయో విబలం ఛన్దో వృష్ణిర్వయో విశాలం ఛన్దః పురుషో
వయస్తన్ద్రం ఛన్దో వ్యాఘ్రో వయోఽనాధృష్టం ఛన్దః సింహో
వయశ్ఛదిశ్ఛన్దః పష్ఠవాడ్వయో బృహతీ ఛన్దఽ ఉక్షా వయః కకుప్
ఛన్దఽ ఋషభో వయః సతోబృహతీ ఛన్దః ।౯॥

ప.విః-మూర్ధా, వయః, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, ఛన్దః, క్షత్రమ్, వయః, మయన్దమ్, ఛన్దః, విష్టమ్భః, వయః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఛన్దః, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, వయః, పరమేష్ఠీ, పరమేష్ఠీతి పరమే + స్థీ, ఛన్దః, వస్తః, వయః, విబలమితి వి + బలమ్, ఛన్దః, వృష్ణిః,

వయః, విశాలమితి వి + శాలమ్, ఛన్దః, పురుషః, వయః, తన్ద్రమ్, ఛన్దః, వ్యాఘ్రః, వయః, అనాధృష్టమ్, ఛన్దః, సింహః, వయః, ఛదిః, ఛన్దః, పష్ఠవాడితి పష్ఠ+వాట్, వయః, బృహతీ, ఛన్దః, ఉక్షా, వయః, కకుప్, ఛన్దః, ఋషభః, వయః,సతోబృహతీతి సతః+బృహతీ, ఛన్దః॥౯॥

పదార్థః:-(మూర్ధా) మూర్ధావదుత్తమం బ్రాహ్మణకులమ్ (వయః) కమనీయమ్ (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకః (ఛన్దః) విద్యాధర్మశమాదికర్మ (క్షత్రమ్) క్షత్రియకులమ్ (వయః) న్యాయవినయపరాక్రమ వ్యాప్తమ్ (మయన్దమ్) యన్మయం సుఖం దదాతి తత్ (ఛన్దః) బలయుక్తమ్ (విష్టమ్భః) విశో వైశ్యస్య విష్టమ్భో రక్షణం యేన (వయః) ప్రజనకః (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఛన్దః) స్వాధీనః (విశ్వకర్మా) అఖిలోత్తమకర్మకర్తా రాజా (వయః) కమితా (పరమేష్ఠీ) సర్వేషాం స్వామీ (ఛన్దః) స్వాధీనః (వస్తః) వ్యవహారైరాచ్ఛాదితో యుక్తః (వయః) వివిధవ్యవహారవ్యాపీ (విబలమ్) వివిధం బలం యస్మాత్ (ఛన్దః) (వృష్ణిః) సుఖసేచకః (వయః) సుఖప్రాపకమ్ (విశాలమ్) విస్తీర్ణమ్ (ఛన్దః) స్వాచ్ఛన్ద్యమ్ పురుషః పురుషార్థయుక్తః (వయః) కమనీయం కర్మ (తన్ద్రమ్) కుటుమ్బధారణమ్. అత్ర తత్రి కుటుమ్బధారణ ఇత్యస్మాదచ్ వర్ణవ్యత్యయేన తస్య దః (ఛన్దః) బలమ్ (వ్యాఘ్రః) యో వివిధాన్ సమన్తాజ్జిఘ్రతి (వయః) కమనీయమ్ (అనాధృష్టమ్) ధార్ష్ట్యమ్ (ఛన్దః) బలమ్ (సింహః) యో హినస్తి పశ్వాదీన్ సః (వయః) పరాక్రమమ్ (ఛదిః) అపవారణమ్ (ఛన్దః) ప్రదీపనమ్ (పష్ఠవాట్) యః పష్ఠేన పృష్ఠేన వహత్యుష్ట్రాదిః. వర్ణవ్యత్యయేన ఋకారస్యాత్రాకారదేశః (వయః) బలవాన్ (బృహతీ) మహత్వమ్ (ఛన్దః) పరాక్రమమ్ (ఉక్షా) సేచకో వృషభః (వయః) బలిష్ఠః (కకుప్) దిశః (ఛన్దః) ఆనన్దమ్ (ఋషభః) గతిమాన్ పశుః (వయః) బలిష్ఠః (సతోబృహతీ) (ఛన్దః) స్వాతంత్ర్యమ్. ॥౯॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! పురుష వా మూర్ధా ప్రజాపతిరివ త్వం వయో మయన్దం ఛన్దః క్షత్రమేరయ విష్టమ్భోఽధిపతిరివ త్వం వయశ్ఛన్ద ఏరయ విశ్వకర్మా పరమేష్ఠీవ త్వం వయశ్ఛన్ద ఏరయ వస్త ఇవ త్వం వయో విబలం ఛన్ద ఏరయ. వృష్ణిరివ త్వం విశాలం వయశ్ఛన్ద ఏరయ పురుష ఇవ త్వం వయస్తన్ద్రం ఛన్ద ఏరయ వ్యాఘ్ర ఇవ త్వం వయోఽనాధృష్టం ఛన్ద ఏరయ సింహ ఇవ త్వం వయశ్ఛదిశ్ఛన్ద ఏరయ పష్ఠవాడివ త్వం బృహతీ వయశ్ఛన్ద ఏరయోక్షేవ త్వం వయః కకుప్ఛన్ద ఏరయ. ఋషభ ఇవ త్వం వయః సతోబృహతీ ఛన్ద ఏరయ ప్రేరయ. ॥౯॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. ఏరయేతి పూర్వస్మాన్మన్త్రాదనువర్తతే. స్త్రీపురుషై ర్బ్రాహ్మణాదివర్ణాన్ స్వచ్ఛన్దాన్ సంపాద్య వేదాదీన్ ప్రచార్యాలస్యాదికం త్యక్త్వా శత్రూన్నివార్య మహద్బలం సదా వర్ధనీయమ్. ॥౯॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ మరియు పురుషుడా! (మూర్ధా) శిరస్సువంటి ఉత్తమ బ్రాహ్మణవర్ణము (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకుడగు రాజువలె నీవు (వయః) కామించదగిన (మయన్దమ్) సుఖదాయకము (ఛన్దః) బలయుక్తమునగు (క్షత్రమ్) క్షత్రియవంశమునకు ప్రేరణనిమ్ము (విష్టమ్భః) వైశ్యుల రక్షణకు హేతువగు (అధిపతిః) అధిష్ఠాతయగు నృపునివంటి నీవు (వయః) న్యాయవినయములను ప్రాప్తించుకొనిన (ఛన్దః) స్వాధీన పురుషునికి ప్రేరణనిమ్ము (విశ్వకర్మా) సమస్త ఉత్తమకర్మల నొనర్చు (పరమేష్ఠీ) ఎల్లరకు స్వామియగు రాజువంటినీవు (వయః) కోరదగిన (ఛన్దః) స్వాతంత్ర్యమును (ఏరయ) వృద్ధిపరచుము (వస్తః) వ్యవహారదక్షుడగువానివలె నీవు (వయః) అనేకవిధములగు వ్యవహారవ్యాప్తుడవు (విబలమ్) అనేకవిధములగు బలములకు హేతువగు (ఛన్దః) ఆనందమును పెంపొందించుము (వృష్ణిః) సుఖముల పూర్ణమొనర్చువానివలె నీవు (విశాలమ్) విస్తారయుక్తులు (వయః) సుఖదాయకులు (ఛన్దః) స్వతంత్రతను వృద్ధిపరచు (పురుషః) పురుషార్థపరులవలె నీవు (వయః) కాంక్షించదగిన (తన్ద్రమ్) కుటుంబధారణరూపకర్మల మరియు బలమును వృద్ధిపరచు (వ్యాఘ్రః) అనేకవిధములగు పదార్థములను చక్కగా పసిగట్టు వ్యాఘ్రమువంటి రాజువగునీవు (వయః) కోరదగిన (అనాధృష్టమ్) దృఢమైన (ఛన్దః) శక్తిని వృద్ధిపరచుము. (సింహః) పశ్వాదులను చంపునట్టి సింహమువంటి పరాక్రమశాలి, రాజువగు నీవు (వయః) పరాక్రమముతోగూడ (ఛదిః) నిరోధశక్తిని (ఛన్దః) ప్రకాశమును పెంపొందించుము (పష్ఠవాట్) వీపుపై భారమును మోయు ఒంటె మున్నగువానివలె వైశ్యుడవగు నీవు (బృహతీ) మహాన్ (వయః) బలయుక్త (ఛన్దః) పరాక్రమమును ప్రేరేపించుము (ఉక్షా) సేచనమొనర్చు ఎద్దువంటి శూద్రుడవగు నీవు (వయః) అతిబలమునకు హేతువగు (కకుప్) దిశల మరియు (ఛన్దః) ఆనందమును వృద్ధిపరచుము (ఋషభః) శీఘ్రగామి పశువువంటి భృత్యుడవగు నీవు (వయః) బలముతో గూడ (సతోబృహతీ) మహోత్తమమైన (ఛన్దః) స్వాతంత్ర్యప్రేరణను గలిగించుము.।౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేష మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. మరియు పూర్వ మంత్రమునుండి '**ఏరయ**' అను పదము అనువృత్తియైనది. స్త్రీ పురుషులకు బ్రాహ్మణాది వర్ణములకు స్వతంత్రత, వేదము మున్నగు శాస్త్రములప్రచారము, ఆలస్యాది సోమరితనముయొక్క త్యాగము మరియు శత్రువుల నివారణమొనర్చి మహాశక్తులను వృద్ధిపరచుకొనుట యోగ్యము.।౯॥

. 9.The Brahman is foremost in the society , like head in the body, His force lies in the protection of humanity through knowledge, religion and austerity. The Kshatriya is a class amongst men. His power lies is affording happiness to humanity through justice. Humility and strength. The Vaishya is another class, who amasses foodstuffs. His strength lies in becoming the lord of riches. The artisan Shudra is another class of men, whose strength lies in doing hard work.

The king, the doer of all good acts, is lovable, lord of all subjects and independent. It is the duty of man at the helm of affairs, to muster different forces for the protection of his body. It is the duty of the strong man, who is competent ot give happiness to others, to attain to supremacy, and grant power to others.

It is duty of an affluent person to nourish his family. It is the duty of a man heroic like a tiger, to be invincible by an enemy. He, who is powerful to subdue foes, powerful like the lion, should afford protection to his people, like the roof of the house.

He, who like the came! can take upon his shoulders this responsibility of managing the affairs of the State, should like the earth take upon himself the burden of all enterprises.

It is the duty of a man, strong like an ox, to protect his subjects and treat all straightly and justly.

It is the duty of a person well-known for his intellect and honour, to undertake projects that lie before him.

౬౯౮. అనడ్వానిత్యస్య విశ్వేదేవ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౬౯౮ అనడ్వాన్వయః పంక్తిశ్ఛన్దో ధేనుర్వయో జగతీ ఛన్దస్త్ర్యవిర్వయస్త్రిష్టుప ఛన్దో దిత్యవాడ్ వయో విరాట్ ఛన్దః పంచావిర్వయో గాయత్రీ ఛన్దస్త్రివత్సో వయఽ ఉష్ణిక్ ఛన్దస్తుర్యవాడ్ వయోఽనుష్టుప ఛన్దః॥౧౦॥

ప.వి:- అనడ్వాన్, వయః, పంక్తిః, ఛన్దః, ధేనుః, వయః, జగతీ, ఛన్దః, త్ర్యవిరితి త్రి + అవిః, వయః, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుబితి త్రి + స్తుప్, ఛన్దః, దిత్యవాడితి దిత్య + వాట్, వయః, విరాడితి వి+రాట్, ఛన్దః, పఞ్చావిరితి పఞ్చ + అవిః, వయః, గాయత్రీ, ఛన్దః, త్రివత్స ఇతి త్రి+వత్సః, వయః, ఉష్ణిక్, ఛన్దః, తుర్యవాడితి తుర్య + వాట్, వయః, అనుష్టుప, అనుస్తుబిత్యను+స్తుప్, ఛన్దః.॥౧౦॥

పదార్థః :-(అనడ్వాన్) వృషభః (వయః) (బలమ్) (పంక్తిః) (ఛన్దః) (ధేనుః) దుగ్ధప్రదా (వయః) కామనామ్ (జగతీ) జగదుపకారకమ్ (ఛన్దః) ఆహ్లాదనమ్ (త్ర్యవిః) త్రయోఽన్యాదయో యస్మాత్తమ్ (వయః) ప్రజననమ్ (త్రిష్టుప్) త్రీణి కర్మోపాసనాజ్ఞానాని స్తువన్తి యయా సా (ఛన్దః) (దిత్యవాట్) దితిభిః

ఖణ్డనైర్నిర్వృత్తాన్ యవాదీన్ వహతి (వయః) ప్రాపణమ్ (విరాట్) (ఛన్దః) ఆనన్దకరమ్ (పంచావిః) పంచేన్ద్రియాణ్యవన్తి యేన సః (వయః) విజ్ఞానమ్ (గాయత్రీ) (ఛన్దః) (త్రివత్సః) త్రయః కర్మోపాసనాజ్ఞానాని వత్సా ఇవ యస్య సః (వయః) పరాక్రమమ్ (ఉష్ణిక్) యద్ దుఃఖాని దహతి తమ్ (ఛన్దః) (తుర్యవాట్) తుర్యాన్ చతురో వేదాన్ వహతి యేన సః వయః (అనుష్టుప్) అనుస్తౌతి యయా సా (ఛన్దః) సుఖసాధకమ్. అత్ర పూర్వవత్ మన్త్రత్రయ ప్రతీకాని లోకన్తా ఇష్ట (౧.౨.౫౪.౫౬) మితి లిఖితాని నివారితాని. ౧౨ ॥ ౧౦ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రీ పురుష వాఽఽనడ్వానివ త్వం పంక్తిశ్ఛన్దో వయ ఏరయ, ధేనురివ త్వం జగతీ ఛన్దో వయ ఏరయ. త్ర్యవిరివ త్వం త్రిష్టుప్ ఛన్దో వయ ఏరయ. దిత్యవాడివ త్వం విరాట్ ఛన్దో వయ ఏరయ, పంచావిరివ త్వం గాయత్రీ ఛన్దో వయ ఏరయ, త్రివత్స ఇవ త్వముష్ణిక్ ఛన్దో వయ ఏరయ, తుర్యవాడివ త్వమనుష్టుప్ఛన్దో వయ ఏరయ. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః :- అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. ఏరయపదానువృత్తిశ్చ. యథాఽఽనడుహాదీనాం రక్షణేన కృషీవలా అన్నాదీన్యుత్పాద్య సర్వాన్ సుఖయన్తి తథైవ విద్వాంసః స్త్రీపురుషా విద్యాం ప్రచార్య సర్వానానన్దయన్తి.॥ ౧౦ ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ లేక పురుషుడా! (అనడ్వాన్) గోవు మరియు వృషభములవలె బలశాలివై నీవు (పంక్తిః) స్పష్టమైన (ఛన్దః) స్వతంత్ర (వయః) బలమును ప్రేరేపించుము (ధేనుః) పాలనిచ్చు గోవువలె నీవు (జగతీ) జగదుపకారకమగు (ఛన్దః) ఆనంద (వయః) కామితమును వృద్ధిపరచుము (త్ర్యవిః) మూటి [గోవు, గొఱ్ఱె, మేక] అధికారివలె నీవు వృద్ధిజెందినవాడవై (త్రిష్టుప్) జ్ఞానకర్మోపాసనల స్తుతికి హేతువులైన (ఛన్దః) స్వాతంత్ర్యముయొక్క (వయః) ఉత్పత్తిని పెంపొదించుము (దిత్యవాడ్) భూమిని దున్నుటవల్ల ఉత్పన్నమగు యవలు మున్నగు వానిని ప్రాప్తించుకొనుక్రియపగిది నీవు (విరాట్) అనేక ప్రకాశములతోగూడ (ఛన్దః) ఆనందకారక (వయః) ప్రాప్తిని పెంపొందించుము (పఞ్చావిః) పంచేంద్రియముల రక్షణకు హేతువగు ఓషధులవలె నీవు (గాయత్రీ) గాయత్రి (ఛన్దః) మంత్రముయొక్క (వయః) విజ్ఞానమును వృద్ధియొనర్చుము (త్రివత్సః) జ్ఞానకర్మోపాసనలను కాంక్షించువారివలె నీవు (ఉష్ణిక్) దుఃఖనాశకమును (ఛన్దః) స్వతంత్రతను (వయః) పరాక్రమమును పెంచుము. మరియు (తుర్యవాట్) చతుర్వేదముల జ్ఞానమును గలిగించువారివలె నీవు (అనుష్టుప్) అనుకూల స్తుతికొరకు (ఛన్దః) సుఖసాధకమగు (వయః) కోరికను ప్రతిదినము వృద్ధి యొనర్చుచుండుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేష, వాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. కృషీవలురు ఎద్దులు మున్నగు సాధనముల రక్షణద్వారా అన్నాది పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చి సకలప్రజలకు సుఖముల గలిగించునట్లు విద్వాంసులు విద్యాప్రచారములద్వారా సమస్త ప్రాణులకు ఆనందమును గలిగింతురు. ॥౧౦॥

Like the bull that conveys the cart, the physically developed person should ripen his semen and undertake duties of a house-holder. The souls that like the milch-cow nourish others, are fit to rear the world.

The master of the three vedas should praise God through action, contemplation and knowledge.

The person brilliant like the sun, should through eminence and knowledge illumine himself and others. He who controls his five organs, can control his five breaths. He, who is engrossed in action, contemplation and knowledge, is fit to eradicate his sins.

He who knows all the four vedas, constantlly prays to God.

౬౯౯. ఇన్ద్రాగ్నీ ఇత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతే, భురిగనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౬౯౯ ఇన్ద్రాగ్నీ౨ అవ్యథమానామిష్టకాం దృంహతం యువమ్।

పృష్ఠేన ద్యావాపృథివీ౨ అన్తరిక్షం చ విబాధసే ॥౧౧॥

ప.విః- ఇన్ద్రాగ్నీ ఇతీన్ద్రాగ్నీ, అవ్యథమానామ్, ఇష్టకామ్, దృంహతమ్, యువమ్, పృష్ఠేన, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా + పృథివీ, అన్తరిక్షమ్, చ, వి, బాధసే॥౧౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రాగ్నీ) ఇన్ద్రో విద్యుచ్చాగ్నీ సూర్యశ్చైవ (అవ్యథమానామ్) అపీడితామచలితామ్ (ఇష్టకామ్) ఇష్టం కర్మ యస్యాస్తామ్ (దృంహతమ్) వర్ద్ధేతామ్ (యువమ్) యువామ్ (పృష్ఠేన) (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (చ) (వి) (బాధసే) ॥ ౧౧ ॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్రాగ్నీ ఇవ వర్తమానౌ స్త్రీపురుషౌ! యువం యువామవ్యథమానాం ప్రజ్ఞాం ప్రాప్యేష్టకామివ గృహాశ్రమం దృంహతమ్. యథా ద్యావాపృథివీ పృష్ఠేనాన్తరిక్షం బాధేతే తథా దుఃఖాని శత్రూంశ్చ బాధేథామ్. హే పురుష! యథా త్వమేతస్యాః స్వపత్న్యాః పీడాం విబాధసే తథా చేయమపి తవ పీడాం బాధతామ్. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా విద్యుత్సూర్యావపో వర్షిత్వౌషధ్యాదీన్ వర్ధయత స్తథైవ స్త్రీపురుషౌ కుటుంబం వర్ధయేతామ్. యథా ప్రకాశః పృథివీ ఆకాశమాచ్ఛాదయతస్తథైవ గృహాశ్రమ వ్యవహారమలంకుర్యాతామ్. ॥ ౧౧ ॥

పదార్థము :-(యువమ్) మీ రిరువురు (అవ్యథమానమ్) నిశ్చలబుద్ధిని పొంది (ఇష్టకామ్) ఇటుకలవలె పటిష్ఠమగు గృహాశ్రమమును (దృంహతమ్) దృఢపరచుము. ఎట్లు (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశము మరియు భూమి (పృష్ఠేన) వీపుచే (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును బంధించివేయునో అట్లే నీవు దుఃఖములను, శత్రువులను బంధించివేయుము. ఓ పురుషుడా! నీ వెట్లు నీయొక్క ఈ స్త్రీ బాధలను (విబాధసే) విశేషించి తొలగించి వేయుచున్నావో అట్లే ఈ స్త్రీయును నీ సమస్త పీడలను దొలగించునుగాక! ॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేష మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. విద్యుత్తు మరియు సూర్యుడు జలము, వర్షము, ఓషధులు మున్నగు పదార్థములను పెంపొందజేయునట్లు స్త్రీ పురుషులు ప్రకాశము భూమి రెండును ఆకాశమును ఆవరణ మొనర్చునట్లు కుటుంబమును, గృహాశ్రమ వ్యవహారములను పరిపూర్ణ మొనర్చవలయును. ॥౧౧॥

11.O husband and wife, behaving like lightning and earth, with mature intellect, make your domestic life cemented like a brick. Just as the sun and earth with their might restrict the atmosphere, so should ye bind your foes and remove miseries. O man just as thou removest the affliction of thy wife, so shouldsts he remove thine!.

౭౦౦. విశ్వకర్మేత్యస్య విశ్వకర్మర్షిః, వాయుర్దేవతా, వికృతి శ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౭౦౦ విశ్వకర్మా త్వా సాదయత్వన్తరిక్షస్య పృష్ఠే వ్యచస్వతీం
ప్రథస్వతీమన్తరిక్షం యచ్ఛాన్తరిక్షం దృꣳహాన్తరిక్షం మా హిꣳసీః।
విశ్వస్మై ప్రాణాయాఽపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై
చరిత్రాయ వాయుష్ట్వాఽభిఽపాతు మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా
శన్తమేన తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౧౨॥

ప.విః- విశ్వకర్మేతి విశ్వ+ కర్మా, త్వా, సాదయతు, అంతరిక్షస్య, పృష్ఠే, వ్యచస్వతీమితి వ్యచః + వతీమ్, ప్రథస్వతీమ్, అంతరిక్షమ్, యచ్ఛ, అన్తరిక్షమ్, దృꣳహ, అంతరిక్షమ్, మా, హిꣳసీః, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయ, వ్యానాయ, ఉదానాయ, ప్రతిష్ఠాయై, చరిత్రాయ,

వాయుః, త్వా, అభి, పాతు, మహ్యా, స్వస్త్యా, ఛర్దిషా, శన్తమేన, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥౧౨॥

పదార్థః :- (విశ్వకర్మా) అఖిలశుభక్రియాకుశలః (త్వా) త్వామ్ (సాదయతు) సంస్థాపయతు (అన్తరిక్షస్య) ఆకాశస్య (పృష్ఠే) భాగే (వ్యచస్వతీమ్) ప్రశస్తం వ్యచో విజ్ఞానం సత్కారణం విద్యతే యస్యాస్తామ్ (ప్రథస్వతీమ్) ఉత్తమవిస్తీర్ణవిద్యాయుక్తామ్ (అన్తరిక్షమ్) జలమ్. అన్తరిక్షమిత్యుదకనామ. నిఘం. ౧.౧౨ (యచ్ఛ) (అన్తరిక్షమ్) ప్రశస్తం శోధితముదకమ్ (దృంహ) (అన్తరిక్షమ్) మధురాదిగుణయుక్తం రోగనాశకముదకమ్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (విశ్వస్మై) సమగ్రాయ (ప్రాణాయ) (అపానాయ) (వ్యానాయ) (ఉదానాయ) (ప్రతిష్ఠాయై) (చరిత్రాయ) శుభకర్మాచారాయ (వాయుః) ప్రాణ ఇవ (త్వా) (అభి) (పాతు) (మహ్యా) మహత్యా (స్వస్త్యా) సుఖక్రియయా (ఛర్దిషా) ప్రకాశేన (శన్తమేన) అతిశయేన సుఖకారకేణ (తయా) (దేవతయా) దివ్యసుఖప్రదానక్రియయా సహ (అఙ్గిరస్వత్) సూత్రాత్మవాయువత్ (ధ్రువా) నిశ్చలజ్ఞానయుక్తా (సీద) స్థిరా భవ. ॥ ౧౨ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! విశ్వకర్మా పతిర్యాం వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీమన్తరిక్షస్య పృష్ఠే త్వా సాదయతు. సా త్వం విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై చరిత్రాయాన్తరిక్షం యచ్ఛాఽన్తరిక్షం దృంహాన్తరిక్షం మా హింసీః యో వాయుః ప్రాణ ఇవ ప్రియస్తవ స్వామీ మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా శన్తమేన త్వా త్వామభిపాతు సా త్వం తయా పత్యాఖ్యయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥ ౧౨ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః యథా పురుషః స్త్రియం సత్కర్మసు నియోజయేత్తథా స్త్ర్యపి స్వపతిం చ ప్రేరయేత్, యతః సతతమానన్దో వర్ధేత. ॥ ౧౨ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళారత్నమా! (విశ్వకర్మా) సంపూర్ణ శుభకర్మలొనర్చుటయందు కుశలుడగు నీ పతి (వ్యచస్వతీమ్) ప్రశంసనీయ విజ్ఞానము మరియు సత్కారములతో (ప్రథస్వతీమ్) ఉత్తమ విస్తృతమగు విద్యలుగల (అన్తరిక్షస్య) ప్రకాశముయొక్క (పృష్ఠే) ఒక భాగమునందు (త్వా) నిన్ను (సాదయతు) నిలుపునుగాక! ఐతే నీవు (విశ్వస్మై) సకల (ప్రాణాయ) ప్రాణము (అపానాయ) అపానము (వ్యానాయ) వ్యానము మరియు (ఉదానాయ) ఉదానరూప శరీరస్థవాయువు మరియు (ప్రతిష్ఠాయై) ప్రతిష్ఠ (చరిత్రాయ) శుభకర్మాచరణకై (అన్తరిక్షమ్) జలములు మున్నగువానిని (యచ్ఛ) ఇచ్చుచుండుము (అన్తరిక్షమ్) ప్రశంసనీయముగ శుద్ధపరచిన, జలములతో గూడిన అన్నము, ధనములు మున్నగువానిని (దృంహ) పెంపొందించుము. మరియు (అన్తరిక్షమ్) మధురగుణములతో గూడి రోగనాశకమగు ఆకాశస్థ సకల పదార్థములను (మా హింసీః) నష్టపరచకుము (త్వా) నిన్ను (వాయుః) ప్రాణములవంటి ప్రియపతి (మహ్యా) గొప్ప (స్వస్త్యా) సుఖరూపక్రియ (ఛర్దిషా) ప్రకాశము మరియు (శన్తమేన) అతిసుఖదాయకమగు విజ్ఞానముచే

నిన్ను (అభిపాతు) అన్నివైపులనుండి రక్షణచేయుగాక! కావున నీవు (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యసుఖప్రద క్రియలతో గూడియున్న పతిరూప దేవతతో (అఙ్గిరస్వత్) వ్యాపక వాయువువలె (ధ్రువా) నిశ్చలజ్ఞానముతో (సీద) స్థిరముగ నుందువుగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేష మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. భర్త భార్యను శ్రేష్ఠమగు శుభకర్మలందు నియుక్తపరచునట్లు భార్యయును తన భర్తను సదా శుభకర్మలొనర్చుటకై ప్రేరణ నిచ్చుచుండవలయును. అందువల్ల ఉభయులకు నిరంతరము ఆనందప్రాప్తి గలుగుచుండును. ॥౧౨॥

12.O woman, may thy husband well-versed in doing various noble deeds, fix in his heart thee, full of reverence, praiseworthy knowledge, and vast store of learning. Thou shouldst offer water to all, for the safety of their Pran, Vyan, Udan, and Saman, for their prosperity and preservation of character. Increase the store of laudable, pure water. Don't destroy the sweet and disease-uprooting water. May thy husband, loving thee like life, keep thee safe with great well-being, his splendour and pleasant knowledge. Live constantly with thy godly husband like the soul!.

౭౦౧. రాజ్ఞ్యసీత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, దిశో దేవతాః, విరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౭౦౧ రాజ్ఞ్యసి ప్రాచీ దిగ్విరాడసి దక్షిణా దిక్ సమ్రాడసి ప్రతీచీ దిక్ స్వరాడస్యుదీచీ దిగధిపత్న్యసి బృహతీ దిక్ ॥౧౩॥

ప. వి:- రాజ్ఞీ, అసి, ప్రాచీ, దిక్, విరాడితి వి+రాట్, అసి, దక్షిణా, దిక్, సమ్రాడితి సమ్ + రాట్, అసి, ప్రతీచీ, దిక్, స్వరాడితి స్వ+రాట్, అసి, ఉదీచీ, దిక్, అధిపత్నీత్యధి + పత్నీ, అసి, బృహతీ, దిక్ ॥౧౩॥

పదార్థః :-(రాజ్ఞీ) రాజమానా (అసి) (ప్రాచీ) పూర్వా (దిక్) దిగివ (విరాట్) వివిధవినయ విద్యాప్రకాశయుక్తా (అసి) (దక్షిణా) (దిక్) దిగివ (సమ్రాట్) సమ్యక్ సుఖే భూగోలే రాజమానా (అసి) (ప్రతీచీ) పశ్చిమా (దిక్) (స్వరాట్) యా స్వయం రాజతే సా (అసి) (ఉదీచీ) ఉత్తరా (దిక్) (అధిపత్నీ) గృహేఽధికృతా స్త్రీ (అసి) (బృహతీ) మహతీ (దిక్) అధ ఊర్ధ్వా. ॥౧౩॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యా త్వం ప్రాచీ దిగివ రాజ్ఞ్యసి, దక్షిణా దిగివ విరాడసి, ప్రతీచీ దిగివ సమ్రాడస్యుదీచీ దిగివ స్వరాడసి బృహతీ దిగివాధిపత్న్యసి సా త్వం సర్వాన్ పత్యాదీన్ ప్రీణీహి. ॥౧౩॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా దిశః సర్వతోఽభివ్యాప్తా విజ్ఞాపికా అక్షుబ్ధాః సన్తి తథైవ స్త్రీశుభగుణకర్మస్వభావైః సహితా స్యాత్. ॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! నీవు (ప్రాచీ) పూర్వ [తూర్పు] (దిక్) దిశవలె (రాజ్ఞీ) ప్రకాశవంతురాలవై (అసి) ఉన్నావు (దక్షిణా) దక్షిణ (దిక్) దిశవలె (విరాట్) అనేక ప్రకారముల, విద్యావినయముల ప్రకాశముగలదానవై (అసి) ఉన్నావు (ప్రతీచీ) పశ్చిమ [పడమర] (దిక్) దిశవలె (సమ్రాట్) చక్రవర్తిరాజువలె ఉత్తమ సుఖములతో గూడిన పృథివిపై తేజోవంతురాలవై (అసి) ఉన్నావు (ఉదీచీ) ఉత్తర (దిక్) దిశవలె (స్వరాట్) స్వయంప్రకాశమానవై (అసి) ఉన్నావు (బృహతీ) గొప్ప క్రింది, పైని (దిక్) దిశలవలె (అధిపత్నీ) గృహమందు అధికారప్రాప్తిగలదానవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు గృహమున పతిమొదలగు కుటుంబసభ్యులను తృప్తిపరచుము. ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. దిశలు అన్నివైపులనుండి అభివ్యాప్తమైయుండి చంచలరాహిత్యమును బోధపరచునట్లు గృహపత్ని తన శుభగుణకర్మస్వభావములచే కుటుంబమును సుఖముగ నుంచవలెను. ॥౧౩॥

13.O woman, thou art brilliant like the East, modest like the South, calm and lustrous like the West, self-effulgent like the North. Like the vast upper and lower directions, thou hast been made the mistress of the house. Please thou thy husband and other relatives!.

౭౦౨. విశ్వకర్మేత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, వాయుర్దేవతా, స్వరాడ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౭౦౨ విశ్వకర్మా త్వా సాదయత్వన్తరిక్షస్య పృష్ఠే జ్యోతిష్మతీమ్।

విశ్వస్మై ప్రాణాయాఽపానాయ వ్యానాయ విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛ।

వాయుష్టేఽధిపతిస్తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౧౪॥

ప.వి:- విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, త్వా, సాదయతు, అన్తరిక్షస్య, పృష్ఠే, జ్యోతిష్మతీమితి జ్యోతిః + మతీమ్, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయ, వ్యానాయ, విశ్వమ్, జ్యోతిః, యచ్ఛ, వాయుః, తే, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద॥౧౪॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మా) సకలేష్టక్రియః (త్వా) త్వామ్ (సాదయతు) (అన్తరిక్షస్య) జలస్య (పృష్ఠే) ఉపరిభాగే (జ్యోతిష్మతీమ్) బహు జ్యోతిర్విద్యతే యస్యాస్తామ్ (విశ్వస్మై) సర్వస్మై (ప్రాణాయ) (అపానాయ) (వ్యానాయ) (విశ్వమ్) సంపూర్ణమ్ (జ్యోతిః) విజ్ఞానమ్ (యచ్ఛ) గృహాణ (వాయుః) ప్రాణ ఇవ ప్రియః (తే) తవ (అధిపతిః) (తయా) (దేవతయా) (అఙ్గిరస్వత్) సూర్యవత్ (ధ్రువా) ధృఢా (సీద). ॥౧౪॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా జ్యోతిష్మతీం త్వా విశ్వస్మై ప్రాణాయాఽపానాయ వ్యానాయాఽన్తరిక్షస్య పృష్ఠే విశ్వకర్మా సాదయతు సా త్వం విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛ యో వాయురివ తేఽధిపతిరస్తి తయా దేవతయా సహ ధ్రువాంగిరస్వత్ సీద. ॥౧౪॥

భావార్థః :-స్త్రీ బ్రహ్మచర్యేణ స్వయం విదుషీ భూత్వా శరీరాత్మబలవర్ధనాయ స్వాపత్యేభ్యో విజ్ఞానం సతతం ప్రదద్యాదితి గ్రీష్మర్తువ్యాఖ్యానం కృతమ్. ॥౧౪॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ రత్నమా! (జ్యోతిష్మతీమ్) బహుళ విజ్ఞానవతివగు (త్వా) నిన్ను (విశ్వస్మై) సకల (ప్రాణాయ) ప్రాణము (అపానాయ) అపానము (వ్యానాయ) వ్యానముల పుష్టికొరకు (అన్తరిక్షస్య) జలముల (పృష్ఠే) ఉపరిభాగమందు (విశ్వకర్మా) సమస్త శుభకర్మల గోరునట్టి పతి (సాదయతు) స్థాపించునట్లు నీవు (విశ్వమ్) సంపూర్ణ (జ్యోతిః) విజ్ఞానమును (యచ్ఛ) గ్రహణమొనర్చుము (వాయుః) ఏ ప్రాణములవంటి ప్రియురాలవగు (తే) నీయొక్క (అధిపతిః) స్వామిగలడో (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యస్వరూపుడగు పతితోగూడ (ధ్రువా) దృఢముగ (అఙ్గిరస్వత్) సూర్యునివలె (సీద) స్థిరురాలివగుము. ॥౧౪॥

భావార్థము :-స్త్రీ బహ్మచర్యాశ్రమముతోగూడ తాను విద్వాంసురాలై, శరీరాత్మల బలములను పెంపొందించుటకై తన సంతానములకు నిరంతరము విజ్ఞానమును గలిగించవలయును (ఇచ్చటివరకు గ్రీష్మ ఋతువు వ్యాఖ్యానము పూర్తియైనది). ॥౧౪॥

14.O woman, may thy husband, the doer of various noble deeds, establish like sunlight on water, in his heart, thee, full of knowledge. Grant full light to all the members of the family for strengthening their Pran, Apan, Vyan. Thy husband dear like vital breath, is thy Lord. Live constantly with thy godly husband like the sun!.

౨౦౩.నభశ్చేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఋతవో దేవతాః, స్వరాడుత్కృతి శ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ వర్షర్తు ర్వ్యాఖ్యాయతే. వర్షర్తువు వ్యాఖ్యానమిందుగలదు.

౨౦౩ నభశ్చ నభస్యశ్చ వార్షికావృతూఽ అగ్నేరన్తః శ్లేషోఽసి కల్పేతాం

ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాఽప ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః

పృథఙ్మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యేఽ అగ్నయః సమనసోఽన్తరా ద్యావాపృథివీఽఇమే వార్షికావృతూఽఅభికల్పమానాఽ ఇన్ద్రమివ దేవాఽ అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౧౫॥

ప.వి:-నభః, చ, నభస్యః, చ, వార్షికౌ, ఋతూఽ ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేష ఇత్యన్తఃఽ శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః, పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, ఇమేఽ ఇతీమే, వార్షికౌ, ఋతూఽ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి + కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్ + ఇవ, దేవాః, అభిసంవిశన్త్విత్యభి + సంవిశన్తు, తయా దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువేఽ ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్ ॥౧౫॥

పదార్థః :-(నభః) నహ్యన్తి ఘనా యస్మిన్ స శ్రావణో మాసః (చ) (నభస్యః) నభసు భవో భాద్రపదః (చ) (వార్షికౌ) వర్షాసు భవౌ (ఋతూ) వర్షర్తుసంబంధినౌ (అగ్నేః) ఊష్మణః (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యే స్పర్శో యస్య (అసి) అస్తి (కల్పేతామ్) (ద్యావాపృథివీ) (కల్పన్తామ్) (ఆపః) (ఓషధయః) (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశస్యభావాయ (సవ్రతాః) సమానాని వ్రతాని నియమా యేషాంతే (యే) (అగ్నయః) (సమనసః) సమానం మనో జ్ఞానం యేభ్యస్తే (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) (ఇమే) (వార్షికౌ) వర్షాసు భవౌ (ఋతూ) వృష్టిప్రాపకౌ (అభికల్పమానాః) అభితః సుఖాయ సమర్థయన్తః (ఇన్ద్రమివ) యథా విద్యుతమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (అభిసంవిశన్తు) ఆభిముఖ్యేన సమ్యక్ ప్రవిశన్తు (తయా) (దేవతయా) (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువే) (సీదతమ్) ॥ ౧౫ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం యౌ నభశ్చ నభస్యశ్చ వార్షికావృతూ మమ జ్యైష్ఠ్యాయ కల్పేతాం యయోరగ్నేరన్తః శ్లేషోఽస్యస్తి యాభ్యాం సహ ద్యావాపృథివీ కల్పేతాం తాభ్యాం యువాం కల్పేతాం యథాప

ఓషధయశ్చ కల్పన్తామగ్నయః పృథక్ కల్పన్తే తథా సవ్రతాః సమనసో౽గ్నయః కల్పన్తాం య ఇమే ద్యావాపృథివీ కల్పేతే తౌ వార్షికావృతూ అభికల్పమానా దేవా ఇంద్రమివ తయా దేవతయా సహా౽భిసంవిశన్తు తయో ర్వస్తరాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్. ॥ ౧౫ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. మనుష్యైర్విద్వద్వద్వర్షాసు సామగ్రీ సంగ్రాహ్యా యతో వర్షర్తౌ సర్వాణి సుఖాని భవేయుః. ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీ ఇరువురు (నభః) సంబంధితమగు మేఘములు గల శ్రావణ మాసము(చ) మరియు (నభస్య) వర్షములకు మధ్యభాగమగు భాద్రపదమాసము(చ) మరియు ఈ రెండును (వార్షికౌ) వర్షాకాలపు (ఋతూ) ఋతువులనెలలు (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసితమును దెలుపుటకై యున్నవి. వానియందు (అగ్నేః) ఉష్ణము మరియు (అన్తఃశ్లేషః) వీనిమధ్య శీతల స్పర్శము (అసి) అగును. వీనితోగూడ (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమి వేనిచే సమర్థవంతములగునో వాని భోగమునందు మీరిరువురును (కల్పేథామ్) సమర్థవంతులగుడు. ఎట్లు ఋతుయోగముచే (ఆపః) జలను (ఓషధయః) ఓషధులు మరియు (అగ్నయః) అగ్ని (పృథక్) జలములకన్నవేరుగ సమర్థవంతము లగుచున్నవియో అట్లే (సవ్రతాః) ఒకేవిధమగు శ్రేష్ఠనియమము (సమనసః) ఒకే విధమగు జ్ఞానము నిచ్చునట్టి (అగ్నయః) తేజోవంతులు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతులగుదురుగాక! (యే) ఏ (ఇమే) ఇట్టి (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమి వర్షర్తువుయొక్క గుణములందు సమర్థవంతములగునో వాని (వార్షికౌ ఋతూ) వర్షర్తువు రూపము (అభికల్పమానాః) అన్నివైపులనుండి సుఖములకొరకై సమర్థపరచుచు (దేవాః) విద్వాంసులు (ఇన్ద్రమివ) విద్యుత్తువలె ప్రకాశము మరియు బలమును (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యమగు వర్షర్తువుతో గూడ (అభిసంవిశన్తు) సమ్ముఖులై ఉత్తమరూపములో స్థితమగుదురుగాక! (అన్తరౌ) ఆ రెండుమాసములందును ప్రవేశమై (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె పరస్పరము ప్రేమయుక్తులై (ధ్రువే) నిశ్చలమనస్కులై (సీదతమ్) ఉందురుగాక! ॥౧౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. మానవులెల్లరును విద్వాంసులవలె వర్షర్తువునందు సకల సుఖములు గలుగుటకై అనుకూల సామగ్రులను గ్రహణమొనర్పవలయును. ॥౧౫॥

15.Shravan (July-August) and Bhadrapada (August-September) constitute the rainy season, and they contribute to my prosperity. In them there is the touch of heat and cold.

Lust as the Sky and Earth thrive in these months, so shouldst ye, husband and wish prosper with your enjoyment.

. Just as waters, plants and fires separately thrive in the rainy season, so should noble persons, with unanimity of purpose, and smeness of knowledge, prosper.

Just as the Sky and Earth thrive in the rainy season, so should learned persons utilizing the rainy season for their comfort, come in contact with it like lightning. O husband and wife, live together in this season firmly and affectionately like breath!.

౭౦౪.ఇషశ్చేత్యస్య విశ్వేదేవా ఋషయః, ఋతవో దేవతాః, ఉత్కృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ శరదృతుర్వ్యాఖ్యాయతే. శరదృతువు వ్యాఖ్యానమిందుగలదు.

౭౦౪ ఇషశ్చోర్జశ్చ శారదావృతూऽ అగ్నేరన్తఃశ్లేషోऽసి కల్పేతాం

ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాపऽ ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః

పృథఙ్మమ జైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యేऽ అగ్నయః సమనసోऽన్తరా

ద్యావాపృథివీऽ ఇమే శారదావృతూऽ అభికల్పమానాऽ ఇన్ద్రమివ

దేవా అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయాऽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౧౬॥

ప.విః- ఇషః, చ, ఊర్జః,చ, శారదౌ, ఋతూ, ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేషః, ఇత్యన్ తః + శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీ, ఇతి ద్యావాపృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః, పృథక్ మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావా పృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఇమే ఇతీమే, శారదౌ ఋతూ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి + కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రం + ఇవ, దేవాః, అభి సంవిశన్త్వి త్యభి సంవిశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్॥౧౬॥

పదార్థః :- (ఇషః) ఇష్యతేऽసావాశ్వినో మాసః (చ) (ఊర్జః) ఊర్జన్తి సర్వేపదార్థా యస్మిన్ సకార్తికః (చ) (శారదౌ) శరది భవౌ (ఋతూ) బలప్రదౌ (అగ్నేః) (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యస్పర్శః (అసి) అస్తి (కల్పేతామ్) (ద్యావాపృథివీ) (కల్పన్తామ్) (ఆపః) (ఓషధయః) (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) బహిఃస్థాః

(పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశస్తసుఖభావాయ (సవ్రతాః) సనియమాః (యే) (అగ్నయః) శరీరస్థాః (సమనసః) మనసా సహ వర్తమానాః (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) (ఇమే) (శారదౌ) (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) (ఇన్ద్రమివ) (దేవాః) (అభిసంవిశంతు) (తయా) (దేవతయా) సహ (అఙ్గిరస్వత్) ఆకాశవత్ (ధ్రువే) నిశ్చలసుఖే (సీదతమ్) సీదతః. అత్ర పురుషవ్యత్యయః.॥౧౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యావిషశ్చోర్జశ్చ శారదావృతూ యథా మమ జ్యైష్ఠ్యాయ భవతో యయో రగ్నేరన్తఃశ్లేషోఽస్యస్తి. తౌ ద్యావాపృథివీ కల్పేతామాప ఓషధయశ్చ కల్పన్తామ్. సవ్రతా అగ్నయః పృథక్ కల్పన్తామ్. యేఽన్తరా సమనసోఽగ్నయ ఇమే ద్యావాపృథివీ కల్పేతామ్. శారదావృతూ ఇన్ద్రమివాభి కల్పమానా దేవా అభిసంవిశన్తు తథా తయా దేవతయా సహ ధ్రువే సీదతం గచ్ఛతః.॥౧౬॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యే శరదృుపయుక్తాః పదార్థాః సన్తి తాన్ యథాయోగ్యం సంస్కృత్య సేవధ్వమ్. ॥ ౧౬ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఇషః) అభిలషించదగిన ఆశ్వయుజమాసము (చ) మరియు (ఊర్జః) సమస్త పదార్థములు పుష్టివంతమగుటకు హేతువగు కార్తీకమాసము (చ) మరియు ఈ రెండును (శారదౌ) శరద్ (ఋతూ) ఋతువుసంబంధ మాసములు (మమ) నాకు (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసనీయ సుఖముల గలిగించునవియై యుండును. (అన్తః శ్లేషః) వీనిమధ్యన కించిన్మాత్ర శీతస్పర్శ (అసి) ఉండును. అవి (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు పృథివిని (కల్పేతామ్) సమర్థపరచుగాక! (ఆపః) జలము మరియు (ఓషధయః) ఓషధులు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక! (సవ్రతాః) సకలకార్యములను నియమమునునుంచు (అగ్నయః) శరీరాగ్నులు (పృథక్) వేరుగ (కల్పన్తామ్) సమర్థములగుగాక! (యే) ఏ (అన్తరా) వీనిమధ్యన (సమనసః) మనస్సునకు సంబంధించిన (అగ్నయః) బయటి అగ్నులను (ఇమే) ఇట్టి (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము భూమిని (కల్పతామ్) సమర్థవంతమొనర్చునో అట్టి (శరదౌ) శరద్ (ఋతూ) ఋతువుయొక్క రెండునెలలయందును (ఇన్ద్రమివ) పరమైశ్వర్యమువలె (అభికల్పమానాః) అన్నిదిశలనుండి ఆనందమును గోరుచు (దేవాః) విద్వాంసులు (అభిసంవిశన్తు) ప్రవేశింతురుగాక! (తయా) అట్టి (దేవతయా) దివ్యశరదృతురూపదేవత నియమమునందు (ధ్రువే) నిశ్చలసుఖములు గలవారలై (సీదతమ్) ప్రాప్తించుకొనునట్లు మీరును (జ్యైష్ఠ్యాయ) ప్రశంసనీయముగ సుఖవంతులు కావలయును.॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. మానవులారా! ఈ శరదృతువునందు ఉపయోగవంత పదార్థములను సేకరించి శుద్ధపరచుకొని యథాయోగ్యముగ సేవనమొనర్చుట ఉచితమై యున్నది. ॥౧౬॥

16.O men, Aswin (September-October) and Kartik (October-November) constitute the Autumn season. Both these months contribute to my enjoyable comforts. In them

there is the touch of heat and cold. Let them make the Sky and Earth thrive. Let waters and plants grow by their means. Let the fires of our body that regulate all actions function separately. Let the learned people enter these two months gloriously, desiring for happiness. O husband and wife live together firmly like space, in this good season!.

౭౦౫. ఆయుర్మ ఇత్యస్య విశ్వేదేవ ఋషిః, ఋతవో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పూర్వోక్త విషయమే.

౭౦౫ ఆయుర్మే పాహి ప్రాణం మే పాహ్యపానం మే పాహి వ్యానం మే
పాహి చక్షుర్మే పాహి శ్రోత్రం మే పాహి వాచమ్మే పిన్వ మనో
మే జిన్వాత్మానమ్మే పాహి జ్యోతిర్మే యచ్ఛ ॥౧౭॥

ప.విః-ఆయుః, మే, పాహి, ప్రాణమ్, మే, పాహి, అపానమిత్యప + అనమ్, మే, పాహి, వ్యానమితి వి+అనమ్, మే, పాహి, చక్షుః, మే, పాహి, శ్రోత్రమ్, మే, పాహి, వాచమ్, మే, పిన్వ, మనః, మే, జిన్వ, ఆత్మానమ్, మే, పాహి, జ్యోతిః, మే, యచ్ఛ ॥౧౭॥

పదార్థః :- (ఆయుః) జీవనమ్ (మే) మమ (పాహి) (ప్రాణమ్) (మే) (పాహి) (అపానమ్) (మే) (పాహి) (వ్యానమ్) (మే) (పాహి) (చక్షుః) దర్శనమ్ (మే) (పాహి) (శ్రోత్రమ్) శ్రవణమ్ (మే) (పాహి) (వాచమ్) వాణీమ్ (మే) (పిన్వ) సుశిక్షయా సించ (మనః) (మే) (జిన్వ) ప్రీణీహి (ఆత్మానమ్) చేతనమ్ (మే) (పాహి) (జ్యోతిః) విజ్ఞానమ్ (మే) మహ్యమ్ (యచ్ఛ) దేహి.॥ ౧౩ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రీ పురుష! వా త్వం శరదృతావాయుర్మే పాహి, ప్రాణం మే పాహ్యపానం మే పాహి, వ్యానం మే పాహి, చక్షుర్మే పాహి శ్రోత్రం మే పాహి,వాచం మే పిన్వ, మనో మే జిన్వాత్మానం మే పాహి జ్యోతిర్మే యచ్ఛ.॥౧౭॥

భావార్థః :-స్త్రీ పురుషస్య పురుషః స్త్రియాశ్చ యథా౽౽యురాదీనాం వృద్ధిః స్యాత్తథైవ నిత్యమాచరేతామ్.॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవా! నీవు శరదృతువునందు (మే) నాయొక్క (ఆయుః) ఆయుస్సును (పాహి) రక్షించుము (మే) నా (ప్రాణమ్) ప్రాణములను (పాహి) రక్షించుము (మే) నాయొక్క (అపానమ్)

అపానవాయువును (పాహి) కాపాడుము (మే) నా (వ్యానమ్) వ్యానవాయువును (పాహి) రక్షించుము (మే) నా (చక్షుః) నేత్రవములను (పాహి) కాపాడువు (మే) నాయొక్క (శ్రోత్రమ్) కర్ణవుల (పాహి) రక్షణజేయుము (మే) నా (వాచమ్) వాణికి (పిన్వ) ఉత్తమశిక్షణను గలిగింపుము (మే) నాయొక్క (మనః) మనస్సును (జిన్వ) తృప్తిపరచుము (మే) నాయొక్క (ఆత్మానమ్) చేతనాత్మను (పాహి) రక్షించుము (మే) నాకొరకు (జ్యోతిః) విజ్ఞానమును (యచ్ఛ) ప్రదానమొనర్చుము.॥౧౭॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషునియొక్క, పురుషుడు స్త్రీయొక్క ఆయువు వృద్ధియగునట్లు, శరీరాత్మలు పుష్టికరము, పవిత్రములగునట్లు సదా ఆచరించవలయును.॥౧౭॥

17.Preserve my life, Preserve my Pran. Guard my Apan, Guard my vyan. Preserve my eyes. Preserve my ears. Strengthen my speech with good instructions. Satisfy my mind. Preserve my soul. Vouchasafe me light of knowledge.

౨౦౬.మా చ్ఛన్ద ఇత్యస్య విశ్వేదేవ ఋషిః, ఛందాంసి దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

స్త్రీపురుషైః కథం విజ్ఞానం వర్ధనీయమిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లెటుల విజ్ఞానమును వృద్ధిపరచవలెను?

౨౦౬ మా చ్ఛన్దః ప్రమా చ్ఛన్దః ప్రతిమా చ్ఛన్దో౽ అస్రీవయశ్ఛన్దః

పంక్తిశ్ఛన్దః౽ ఉష్ణిక్ ఛన్దో బృహతీ ఛన్దో౽నుష్టుప్ఛన్దో విరాట్

ఛన్దో గాయత్రీ ఛన్దస్త్రిష్టుప్ఛన్దో జగతీ ఛన్దః.॥౧౮॥

ప.విః- మా, ఛన్దః, ప్రమేతి ప్ర+మా, ఛన్దః, ప్రతిమేతి ప్రతి + మా, ఛన్దః, అస్రీవయః, ఛన్దః, పంక్తిః, ఛన్దః, ఉష్ణిక్, ఛన్దః బృహతీ, ఛన్దః, అనుష్టుప్, అనుష్టుబిత్యను + స్తుప్, ఛన్దః, విరాడితి వి+రాట్, ఛన్దః, గాయత్రీ, ఛన్దః, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుబితి త్రి + స్తుప్, ఛన్దః, జగతీ, ఛన్దః ॥౧౮॥

పదార్థః :- (మా) యయా మీయతే సా (ఛన్దః) ఆనన్దకరీ (ప్రమా) యయా ప్రమీయతే సా ప్రజ్ఞా (ఛన్దః) బలమ్ (ప్రతిమా) ప్రతిమీయతే యయా క్రియయా సా (ఛన్దః) (అస్రీవయః) యదస్యతి కామయతే చ తదస్రీవయో౽న్నాదికమ్ (ఛన్దః) బలకారి (పంక్తిః) పంచావయవో యోగః (ఛన్దః) ప్రకాశః (ఉష్ణిక్) స్నేహనమ్ (ఛన్దః) (బృహతీ) మహతీ ప్రకృతిః (ఛన్దః) (అనుష్టుప్) సుఖానామనుష్టమ్భనమ్

(ఛన్దః) (విరాట్) వివిధవిద్యా ప్రకాశనమ్ (ఛన్దః) (గాయత్రీ) యా గాయంతం త్రాయతే సా (ఛన్దః)(త్రిష్టుప్) యయా త్రీణి సుఖాని స్తోభతి సా (ఛన్దః) (జగతీ) గచ్ఛతి సర్వం జగద్యస్యాం సా (ఛన్దః)॥౧౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్మా ఛన్దః ప్రమా ఛన్దః ప్రతిమా ఛన్దోఽస్రీవయశ్ఛన్దః పంక్తిశ్ఛన్ద ఉష్ణిక్ ఛన్దో బృహతీ ఛన్దోఽనుష్టుప్ ఛన్దో విరాట్ ఛన్దో గాయత్రీ ఛన్దస్త్రిష్టుప్ ఛన్దో జగతీ ఛన్దః స్వీకృత్య విజ్ఞాయచ సుఖయితవ్యమ్.॥౧౮॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః ప్రమాదిభిః సాధ్యాని ధర్మ్యాణి కర్మాణి సాధ్నువన్తి తే సుఖాలంకృతా భవన్తి.॥౧౮॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (మా) పరిమాణహేతువగు (ఛన్దః) ఆనందకారక (ప్రమా) ప్రమాణహేతువగు బుద్ధిని (ఛన్దః) బలము (ప్రతిమా) ప్రతీతిని నిశ్చయపరచు క్రియకు హేతువగు (ఛన్దః) స్వతంత్రతను (అస్రీవయః) బలము, కాంతికారకమునగు అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ఛన్దః) బలకారి విజ్ఞానమును (పంక్తిః) ఐదవ యవయవములతో గూడిన యోగమును (ఛన్దః) ప్రకాశమును (ఉష్ణిక్) స్నేహమును (ఛన్దః) ప్రకాశమును (బృహతీ) మహాన్ ప్రకృతి (ఛన్దః) ఆశ్రయము (అనుష్టుప్) సుఖముల ఆలంబనము (ఛన్దః) భోగము (విరాట్) అనేక విధములగు విద్యల ప్రకాశము (ఛన్దః) విజ్ఞానము (గాయత్రీ) గాయనమొనర్చువారి రక్షకుడగు పరమేశ్వరుడు (ఛన్దః) ఆయనజ్ఞానము (త్రిష్టుప్) మూడు సుఖముల ఆశ్రయము (ఛన్దః) ఆనందము మరియు (జగతీ) దేనియందు సర్వజగత్తు నడచునో అట్టి (ఛన్దః) పరాక్రమమును గ్రహించి మరియు ఎరిగి ఎల్లరను సుఖయుక్తులనుగ జేయవలయును.॥౧౮॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు నిశ్చయమునకు హేతువగు ఆనందము మున్నగువానిచే సాధ్యమగు ధర్మయుక్త కర్మలను సాధించెదరో వారు సుఖములచే శోభించెదరు.॥౧౮॥

18. Wisdom gives pleasure. Intellect grants strength. Discernment gives freedom. Food gives physical force. Yoga with five components gives light. Affection gives fame. Matter affords shelter. Intense attachment to pleasure creates sexual enjoyment. The manifestation of different sciences gives knwoledge. The worshipper of God knows Him. Dependence on physical, mental, and spiritual enjoyments gives happiness. The force that rules the universe is the source of strength and pleasure. People should take advantage of these and add to their store of happiness.

౨౦౭.పృథివీ ఛంద ఇత్యస్య విశ్వదేవర్షిః, పృథివ్యాదయో దేవతాః, ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నద్విషయమే.

౨౦౭ పృథివీ ఛన్దోఽన్తరిక్షఞ్ఛన్దో ద్యౌశ్ఛన్దః సమాశ్ఛందో

నక్షత్రాణి ఛందో వాక్ ఛందో మనశ్ఛన్దః కృషిశ్ఛందో

హిరణ్యఞ్ఛందో గౌశ్ఛందోఽజాచ్ఛందోఽశ్వశ్ఛన్దః ॥౧౯॥

ప.విః-పృథివీ, ఛన్దః, అన్తరిక్షమ్, ఛన్దః, ద్యౌః, ఛన్దః, సమాః, ఛన్దః, నక్షత్రాణి, ఛన్దః, వాక్, ఛన్దః, మనః, ఛన్దః, కృషిః ఛన్దః, హిరణ్యమ్, ఛన్దః, గౌః, ఛన్దః, అజా, ఛన్దః, అశ్వః, ఛన్దః॥౧౯॥

పదార్థః :-(పృథివీ) భూమిః (ఛన్దః) స్వచ్ఛన్దః (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (ఛన్దః) (ద్యౌః) ప్రకాశః (ఛన్దః) (సమాః) వర్షాణి (ఛన్దః) (నక్షత్రాణి) (ఛన్దః) (వాక్) (ఛన్దః) (మనః) (ఛన్దః) కృషిః భూమివిలేఖనమ్ (ఛన్దః) (హిరణ్యమ్) సువర్ణమ్ (ఛన్దః) (గౌః) (ఛన్దః) (అజా) (ఛన్దః) (అశ్వః) (ఛన్దః). ॥ ౧౯ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రీపురుషాః! యూయం యథా పృథివీ ఛన్దోఽన్తరిక్షం ఛన్దో ద్యౌశ్ఛన్దః సమాశ్ఛన్దో నక్షత్రాణి ఛన్దో వాక్ఛన్దో మనశ్ఛన్దః కృషిశ్ఛన్దో హిరణ్యం ఛన్దో గౌశ్ఛన్దోఽజాచ్ఛన్దోఽశ్వశ్ఛన్దోఽస్తి, తథా విద్యావినయధర్మాచరణేషు స్వాధీనతయా వర్తధ్వమ్. ॥ ౧౯ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. స్త్రీపురుషైః స్వచ్ఛవిద్యాక్రియాభ్యాం స్వాతంత్ర్యేణ పృథివ్యాది పదార్థానాం గుణాదీన్ విజ్ఞాయ కృష్యాదికర్మభిః సువర్ణాదిం ప్రాప్య గవాదీన్సంరక్ష్యైశ్వర్య మున్నేయమ్.॥ ౧౯ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీరెట్లు (పృథివీ) భూమి (ఛన్దః) స్వతంత్రత (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశము (ఛన్దః) ఆనందము (ద్యౌః) ప్రకాశము (ఛన్దః) విజ్ఞానము (సమాః) వర్షము (ఛన్దః) బుద్ధి (నక్షత్రాణి) నక్షత్రలోకములు (ఛన్దః) స్వతంత్రత (**వాక్**) **వాణి** (ఛన్దః) సత్యము (మనః) మనస్సు (ఛన్దః) నిష్కపటము (కృషిః) కర్షకత్వము [వ్యవసాయము] (ఛన్దః) ఉత్పత్తి (హిరణ్యమ్) సువర్ణము (ఛన్దః) సుఖదాయకము (గౌః) గోసంపద (ఛన్దః) ఆనందహేతువగు (అజా) మేకలు (ఛన్దః) సుఖహేతువునగు (అశ్వః) గుఱ్ఱములు మున్నగునవి (ఛన్దః) ఎట్లు స్వాధీనమై యున్నవియో అట్లే విద్యావినయధర్మములను ఆచరించువిషయమున స్వతంత్రముగ ప్రవర్తించుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. స్త్రీపురుషు లెల్లరును విద్యల, క్రియల మరియు స్వతంత్రత మున్నగువానిచే పృథివిమున్నగు పదార్థముల గుణకర్మస్వభావముల నెరిగి కృషీవలత్వము మున్నగు కర్మలచే సువర్ణములు మున్నగు రత్నములు, యవలు మున్నగు అన్నాదులను పొంది గోవులు మున్నగు పశువులను పోషించుచు ఐశ్వర్యవంతులు గావలయును.॥౧౯॥

19.Earth is full of freedom. Heave is extremely pleasnt. Light is knowledge. Years enhance our wisdom. The stars are free in their movements. Let speech be truthful and mind free from fraud. Husbandry leads to produce. Gold gives comforts. Cow is the source of happiness. Goat gives us pleasure. Horses are free in motion.

౨౦. అగ్నిర్దేవతేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగ్బ్రాహ్మీ, త్రిష్టుప్ఛందః ధైవతః స్వరః. పునస్తమేవ విషయ మాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౨౦. అగ్నిర్దేవతా వాతో దేవతా సూర్యో దేవతా చన్ద్రమా దేవతా వసవో దేవతా రుద్రా దేవతాఽఽదిత్యా దేవతా మరుతో దేవతా విశ్వే దేవా దేవతా బృహస్పతిర్దేవతేంద్రో దేవతా వరుణో దేవతా ॥౨౦॥

ప.విః- అగ్నిః, దేవతా, వాతః, దేవతా, సూర్యః, దేవతా, చంద్రమాః, దేవతా, వసవః, దేవతా, రుద్రాః, దేవతా, ఆదిత్యాః, దేవతా, మరుతః దేవతా, విశ్వే, దేవాః, దేవతా, బృహస్పతిః, దేవతా, ఇంద్రః, దేవతా, వరుణః దేవతా ॥౨౦॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) ప్రకటః పావకః (దేవతా) దేవ ఏవ దివ్యగుణత్వాత్ (వాతః) పవనః (దేవతా) (సూర్యః) సవితా (దేవతా) (చన్ద్రమాః) ఇన్దుః (దేవతా) (వసవః) వసుసంజ్ఞకాః ప్రసిద్ధాగ్న్యాదయోఽష్టౌ (దేవతా) (రుద్రాః) ప్రాణాదయ ఏకాదశ (దేవతా) (ఆదిత్యాః) ద్వాదశ మాసా వసురుద్రాదిసంజ్ఞకా విద్వాంసశ్చ (దేవతా) (మరుతః) బ్రహ్మాణ్డస్థాః ప్రసిద్ధా మనుష్యా విద్వాంస ఋత్విజః. మరుత ఇత్యృత్విజ్ నామ., నిఘం. ౩.౧౮ (దేవతా) (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) దివ్యగుణయుక్తా మనుష్యాః పదార్థాశ్చ (దేవతా) (బృహస్పతిః) బృహతో వచనస్య బ్రహ్మాణ్డస్య వా పాలకః (దేవతా) (ఇన్ద్రః) విద్యుత్పరమైశ్వర్యం వా (దేవతా) (వరుణః) జలం వరగుణాఢ్యోఽర్థో వా (దేవతా) ॥ ౨౦॥

అన్వయః :-హే స్త్రీ పురుషాః! యుష్మాభిరగ్నిర్దేవతా వాతో దేవతా సూర్యో దేవతా చన్ద్రమా దేవతా వసవో దేవతా రుద్రా దేవతాఽఽదిత్యా దేవతా మరుతో దేవతా విశ్వే దేవా దేవతా బృహస్పతిర్దేవతేన్ద్రో దేవతా వరుణో దేవతా సమ్యగ్విజ్ఞేయాః ॥ ౨౦ ॥

భావార్థః :-యే దివ్యాః పదార్థా విద్వాంసశ్చ సన్తి తే దివ్యగుణకర్మస్వభావత్వాద్ దేవతాసంజ్ఞాం లభన్తే. యో చ దేవతానాం దేవతాత్వాన్మహాదేవః సర్వస్య ధర్తా స్రష్టా పాతా వ్యవస్థాపకః ప్రలాపకః సర్వశక్తిమానజోఽస్తి తమపి పరమాత్మానం సకలాధిష్ఠాతారం సర్వే మనుష్యా జానీయుః. ॥ ౨౦ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ పురుషులారా! మీరు (అగ్నిః) ప్రసిద్ధాగ్ని (దేవతా) దివ్యగుణములు గల (వాతః) పవనము (దేవతా) శుద్ధగుణములుగల (సూర్యః) సూర్యుడు (దేవతా) ఉత్తమగుణములుగల (చన్ద్రమాః) చంద్రుడు (దేవతా) శుద్ధగుణములతో నున్న (వసవః) ప్రసిద్ధ అగ్ని మున్నగు అష్టవసువులు లేక ప్రథమ శ్రేణికిచెందిన విద్వాంసులు (దేవతా) దివ్యగుణములుగల (రుద్రాః) ప్రాణము మున్నగు ఏకాదశరుద్రులు లేక మధ్యమశ్రేణికిచెందిన విద్వాంసులు (దేవతా) శుద్ధగుణములుగల (ఆదిత్యాః) పండ్రెండునెలలు [ద్వాదశాదిత్యులు] లేక ఉత్తమతరగతి విద్వాంసులు (దేవతా) శుద్ధగుణములు (మరుతః) మననకర్తలు, విద్వాంసులగు ఋత్విజులు (దేవతా) దివ్యగుణయుక్తులు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) శ్రేష్ఠగుణయుక్తులగు విద్వాంసులు, మనుష్యులు మరియు దివ్యపదార్థములు (దేవతా) దేవసంజ్ఞ [పేరు] గలవారు (బృహస్పతిః) మహావచనముల, లేక బ్రహ్మాండరక్షకుడగు పరమాత్మ (దేవతా) దివ్యమగు (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు, లేక ఉత్తమధనము (దేవతా) దివ్యగుణయుక్తము (వరుణః) జలములు, లేక శ్రేష్ఠగుణములు గల పదార్థములు (దేవతా) శ్రేష్ఠగుణములు గలవి యని మీరు నిశ్చయముగ దెలిసికొనుడు.॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు శ్రేష్ఠగుణములు గల పదార్థములు మరియు విద్వాంసులు దివ్యగుణ, కర్మ, స్వభావములు గలవి యగుటచే దేవతలని యనబడును. మరియు దేవతలకు దేవుడు మహాదేవుడగు పరమేశ్వరుడు సర్వమునకు ధారకుడు, స్రష్ట, రక్షకుడు, వ్యవస్థాపకుడు, ప్రళయకర్తయు, సర్వశక్తిమంతుడు, దయాళువు, న్యాయకారి మరియు సర్వాధిష్ఠాతయగు పరమాత్మనెల్లరును ఎరుగవలెను.॥౨౦॥

20.Fire, wind, sun, moon, Vasu, Rudras, Adityas, learned men of contemplative mood, all good objects, God the protector of the universe and the vedas, well earned riches, and water are devatas, i,e., highly useful things. Men and women should take advantage of these devatas.

౭౦౯.మూర్ధాసీత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, విదుషీ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కింప్రకారికయా విదుష్యా భవితవ్యమిత్యాహ. విదుషీ ఎటులుండ వలయును?

౭౦౯ మూర్ధాసి రాడ్ ధ్రువాసి ధరుణా ధర్త్ర్యసి ధరణీ।

ఆయుషే త్వా వర్చసే త్వా కృష్యై త్వా క్షేమాయ త్వా ॥౨౧॥

ప.విః-మూర్ధా, అసి, రాట్, ధ్రువా, అసి, ధరుణా, ధర్త్రీ, అసి, ధరణీ, ఆయుషే, త్వా, వర్చసే, త్వా, కృష్యై త్వా, క్షేమాయ, త్వా ॥౨౧॥

పదార్థః :-(మూర్ధా) ఉత్కృష్టా (అసి) (రాట్) రాజమానా (ధ్రువా) దృఢా స్వకక్షాయాం గచ్ఛన్త్యపి నిశ్చలా (అసి) (ధరుణా) పుష్టికర్త్రీ (ధర్త్రీ) ధారికా (అసి) అస్తి (ధరణీ) ఆధారభూతా (ఆయుషే)

జీవనాయ (త్వా) త్వామ్ (వర్చసే) అన్నాయ (త్వా) త్వామ్ (కృష్యై) కృషికర్మణే (త్వా) త్వామ్ (క్షేమాయ) రక్షాయై (త్వా) త్వామ్. ॥ ౨౧ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రీ! యా త్వం సూర్యవన్మూర్ధాసి, రాడివ ధ్రువాఽసి, ధరుణా ధరణీవ ధర్త్ర్యసి, తమాయుషే త్వా వర్చసే త్వా కృష్యై త్వా క్షేమాయ త్వా త్వామహం పరిగృహ్ణామి. ॥ ౨౧ ॥

భావార్థః :- యథోత్తమాఙ్గేన స్థితేన శిరసా సర్వేషాం జీవనం రాజ్యేన లక్ష్మీః కృష్యా అన్నాదికం, నివాసేన రక్షణం జాయతే సేయం సర్వేషామాధారభూతా మాతృవన్మాన్యకర్త్రీ భూమిర్వర్తతే తథా సతీ విదుషీ స్త్రీ భవేదితి. ॥ ౨౧॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! సూర్యునివలె నీవు (మూర్ధా) ఉత్తమురాలవై (అసి) ఉన్నావు. (రాట్) నిశ్చల ప్రకాశమువలె (ధ్రువా) శుద్ధనిశ్చలమువై (అసి) ఉన్నావు (ధరుణా) పుష్టినిచ్చు (ధరణీ) ఆధారరూప పృథివివలె (ధర్త్రీ) ధారణమొనర్చుదానవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (ఆయుషే) జీవనముకొరకు (త్వా) అట్టినిన్ను (వర్చసే) అన్నముకొరకు, అట్టి (త్వా) నిన్ను (కృష్యై) పంటపొలముల [వ్యవసాయము] కొరకు (త్వా) నిన్ను (క్షేమాయ) రక్షణజరుగుటకొరకై నేను అన్నివైపులనుండి గ్రహించుచున్నాను.॥౨౧॥

భావార్థము :- ఉత్తమాంగమగు శిరస్సగుటవల్ల సకలప్రాణుల జీవనము రాజ్యముచే లక్ష్మి, వ్యవసాయముతో అన్నము, నివాసముచే రక్షణ జరుగునట్లు సర్వమునకు ఆధారభూతనుగు తల్లివంటి మాన్యతగల భూమాతవలె విదుషీమణియై యుండవలెను.॥౨౧॥

21.O woman, thou art excellent like the sun, thou art pure and firm like the lustrous sun that moves in its orbit. Thou art the rearer of progeny like the nourishing earth. I accept thee for longevity, for food, for agriculture, for peace and happiness!.

౭౧౦. యన్త్రీత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, విదుషీ దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః పత్నీ కీదృశీ స్యాదిత్యాహ. స్త్రీ యెట్టిదై యుండవలయును?

౭౧౦ యన్త్రీ రాడ్ యన్త్ర్యసి యమనీ ధ్రువాసి ధరిత్రీ।

ఇషే త్వోర్జే త్వా రయ్యై త్వా పోషాయ త్వా ॥౨౨॥

ప.వి:- యన్త్రీ, రాట్ యన్త్రీ, అసి, యమనీ, ధ్రువా, అసి, ధరిత్రీ, ఇషే, త్వా, ఊర్జే, త్వా, రయ్యై, త్వా, పోషాయ, త్వా ॥౨౨॥

పదార్థః :-(యన్త్రీ) యన్త్రవత్స్థితా (రాట్) ప్రకాశమానా (యన్త్రీ) యన్త్రనిమిత్తా (అసి) (యమనీ) ఆకర్షణేన నియన్తుం శీలా ఆకాశవద్దృఢా (ధ్రువా) (అసి) (ధరిత్రీ) సర్వేషాం ధారికా (ఇషే) ఇచ్ఛాసిద్ధయే (త్వా) త్వామ్ (ఊర్జే) పరాక్రమప్రాప్తయే (త్వా) త్వామ్ (రయ్యై) లక్ష్మ్యై (త్వా) త్వామ్ (పోషాయ) (త్వా) త్వామ్.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా త్వం యన్త్రీ రాడ్ యన్త్రీ భూమిరివాఽసి యమనీ ధ్రువా ధరిత్ర్యసి త్వేషే త్వోర్జే త్వా రయ్యై త్వా పోషాయ చాఽహం స్వీకరోమి.॥౨౨॥

భావార్థః :-యా స్త్రీ భూమివత్ క్షమాన్వితాన్తరిక్షవదక్షోభా యన్త్రవజ్జితేంద్రియా భవతి సా కులదీపికాఽస్తి.॥౨౨॥

పదార్థము :-ఓ మహిళారత్నమా! నీవు (యన్త్రీ) యంత్రమువలెనుండి (రాట్) ప్రకాశనంతమగు (యన్త్రీ) యంత్రమునకు నిమిత్తమగు పృథివివలె (అసి) ఉన్నావు (యమనీ) ఆకర్షణశక్తిచే నియమమునందుంచు నట్టి (ధ్రువా) ఆకాశమువలె దృఢ, నిశ్చల (ధర్త్రీ) శుభగుణములను ధారణమొనర్చుదానవై (అసి) ఉన్నావు (త్వా) నిన్ను (ఇషే) ఇచ్ఛాసిద్ధికొరకు (త్వా) నిన్ను (ఊర్జే) పరాక్రమ ప్రాప్తికొరకు (త్వా) నిన్ను (రయ్యై) లక్ష్మి [సంపదల] కొరకు (త్వా) నిన్ను (పోషాయ) పుష్టివంతుడ నగుటకు నేను గ్రహించుచున్నాను.॥౨౨॥

భావార్థము :-ఏ స్త్రీరత్నము పృథివివలె క్షమాయుక్త ఆకాశమువలె నిశ్చల, విశాల హృదయ, యంత్రకళవలె జితేంద్రియురాలై యుండునో ఆమె వంశమును ప్రకాశవంతమొనర్చునదై యుండును.॥౨౨॥

22 O wife, thou art stable like a machine, full of brilliance, for bearing like the earth, firm like the sky, full of determination, and embodiment of virtue. I accept thee for the fulfilment of desires, for the attainment of valour, riches and prosperity!.

౨౧౧.ఆశుస్త్రివృదిత్యస్య విశ్వేదేవ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, పూర్వస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః, గార్భ ఇత్యుత్తరస్య భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ సంవత్సరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. సంవత్సర మెట్టిదై యుండును?

౨౧౧ ఆశుస్త్రివృద్భాన్తః, పఞ్చదశో వ్యోమా సప్తదశో ధరుణఽ

ఏకవిꣳశః ప్రతూర్తిరష్టాదశ స్తపో నవదశోఽభీవర్తః సవిꣳశో వర్చో

ద్వావిꣳశః సమ్భరణస్త్రయోవిꣳశో యోనిశ్చతుర్విꣳశః। గర్భాః

పఞ్చవిꣳశఽ ఓజస్త్రిణవః క్రతురేక త్రిꣳశః ప్రతిష్ఠా త్రయస్త్రింశో బ్రధ్నస్య విష్టపం చతుస్ త్రిꣳశో నాకః షట్త్రింశో వివర్తోఽష్టాచత్వారిꣳశో ధర్త్రం చతుష్టోమః ॥23॥

ప.విః-ఆశుః, త్రివృదితి త్రి + వృత్, భాన్తః, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ +దశః, వ్యోమేతి వి + ఓమా, సప్తదశ ఇతి సప్త + దశః, ధరుణః, ఏకవిꣳశ ఇత్యేక+విꣳశః, ప్రతూర్తిరితి ప్ర + తూర్తిః, అష్టాదశ ఇత్యష్టా + దశః, తపః, నవదశ ఇతి నవ + దశః, అభీవర్తః,అభీవర్త ఇత్యభి + వర్తః, సవిꣳశ ఇతి స + విꣳశః, వర్చః, ద్వావిꣳశః, సమ్భరణ ఇతి సమ్ + భరణః, త్రయోవిꣳశ ఇతి త్రయః + వింశః, యోనిః, చతుర్విꣳశ ఇతి చతుః + వింశః, గర్భాః, పఞ్చవింశ ఇతి పఞ్చ + వింశః, ఓజః, త్రిణవః,త్రినవ ఇతి త్రి + నవః, క్రతుః, ఏకత్రింశ ఇత్యేక + త్రింశః, ప్రతిష్ఠా, ప్రతిష్ఠేతి ప్రతి + స్థా, త్రయస్త్రింశ ఇతి త్రయః + త్రింశః, బ్రధ్నస్య, విష్టపమ్, చతుస్త్రింశ ఇతి చతుః + త్రింశః, నాకః, షట్త్రింశ ఇతి షట్ + త్రింశః వివర్త ఇతి వి + వర్తః, అష్టాచత్వారింశ ఇత్యష్టా + చత్వారింశః, ధర్త్రమ్, చతుష్టోమః, చతుస్తోమ ఇతి చతుః +స్తోమః ॥23॥

పదార్థః :-(ఆశుః) (త్రివృత్) శీతే చోష్ణే ద్వయోర్మధ్యే చ వర్తతే సః (భాన్తః) ప్రకాశః (పఞ్చదశః) పంచదశానాం పూరణః పంచదశవిధః (వ్యోమా) వ్యోమవద్వ్యాప్తః (సప్తదశః) సప్తదశవిధః (ధరుణః) ధారణగుణః (ఏకవింశః) ఏకవింశతిధా (ప్రతూర్తిః) శీఘ్రగతిః (అష్టాదశః) అష్టాదశధా (తపః) సంతాపో గుణః (నవదశః) నవదశధా (అభీవర్తః) య ఆభిముఖ్యే వర్తతే సః (సవింశః) వింశత్యా సహ వర్తమానః

(వర్చః) దీప్తిః (ద్వావింశః) ద్వావింశతిధా (సంభరణః) సమ్యగ్ ధారకః (త్రయోవింశః) త్రయోవింశతిధా (యోనిః) సంయోజకో వియోజకో గుణః (చతుర్వింశః) చతుర్వింశతిధా (గర్భాః) గర్భధారణశక్తయః (పంచవింశః) పంచవింశతిధా (ఓజః) పరాక్రమః (త్రిణవః) సప్తవింశతిధా (క్రతుః) కర్మ ప్రజ్ఞా వా (ఏకత్రింశః) ఏకత్రింశద్ధా (ప్రతిష్ఠా) ప్రతిష్ఠన్తి యస్యాం సా (త్రయస్త్రింశః) త్రయస్త్రింశత్ప్రకారః (బ్రధ్నస్య) మహతః (విష్టపమ్) వ్యాప్తిమ్. అత్ర విష ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికస్తపః ప్రత్యయః (చతుస్త్రింశః) చతుస్త్రింశద్విధః (నాకః) ఆనన్దః (షట్‌త్రింశః షట్త్రింశత్ప్రకారః) (వివర్తః) వివిధం వర్తతే యస్మిన్ సః (అష్టాచత్వారింశః) అష్టాచత్వారింశద్ధా (ధర్త్రమ్) ధారణమ్ (చతుష్టోమః) చత్వారః స్తోమాః స్తుతయో యస్మిన్ సంవత్సరే సః.॥ 23 ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం యస్మిన్ సంవత్సర ఆశుస్త్రివృద్ భాన్తః పంచదశో వ్యోమా సప్తదశో ధరుణ ఏకవింశః ప్రతూర్తిరష్టాదశస్తపో నవదశోఽభీవర్తః సంవిశో వర్చో ద్వావింశః సంభరణస్త్రయోవింశో యోనిశ్చతుర్వింశో గర్భాః పంచవింశ ఓజస్త్రిణవః క్రతురేకత్రింశః ప్రతిష్ఠా త్రయస్త్రింశో బ్రధ్నస్య విష్టపం చతుస్త్రింశో నాకః షట్ త్రింశో వివర్తోఽష్టాచత్వారింశో ధర్త్రం చతుష్టోమోఽస్తి తం సంవత్సరం విజానీత. ॥ 23 ॥

భావార్థః :- యస్య సంవత్సరస్య సంబంధినో భూతభవిష్యద్వర్తమానాదయోఽవయవాః సన్తి తస్య సంబంధాదేతే వ్యవహారా భవన్తీతి యూయం బుధ్యధ్వమ్.॥ 23 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీ రీ వర్తమాన సంవత్సరమునందు (ఆశుః) శీఘ్రముగ (త్రివృత్) శీతోష్ణములను రెండింటికి మధ్యనుండు (భాన్తః) ప్రకాశము (పఞ్చదశః) పదునైదు విధములుగల (వ్యోమా) ఆకాశమువలె విస్తారముగల (సప్తదశ) పదునేడువిధములగు (ధరుణః) ధారణగుణములుగల (ఏకవింశః) ఇరవదొక్క విధములగు (ప్రతూర్తిః) శీఘ్రగతిగల (అష్టాదశః) పదినెనిమిదివిధములగు (తపః) సంతాపకర గుణములు గల (నవదశః) పందొమ్మిదిప్రకారముల (అభీవర్తః) ఎట్టెదుట వర్తించుగుణములు (సవింశః) ఇరుపది ప్రకారముల (వర్చః) దీప్తి (ద్వావింశః) ఇరువదిరెండువిధములగు (సమ్భరణః) ఉత్తమముగ ధారణకారక గుణములు (త్రయోవింశః) ఇరువదిమూడువిధముల (యోనిః) సంయోగ వియోగకారక గుణములు (చతుర్వింశః) ఇరువదినాల్గువిధముల (గర్భాః) గర్భధారణశక్తి (పఞ్చవింశః) ఇరువదైదువిధముల (ఓజః) పరాక్రమము (త్రిణవః) ఇరువదియేడువిధముల (క్రతుః) కర్మ లేక బుద్ధి (ఏకత్రింశః) ముప్పదియొక్క విధముల (ప్రతిష్ఠా) ఎల్లరస్థితికి నిమిత్తముగుక్రియ (త్రయస్త్రింశః) ముప్పదిమూడు విధముల (బ్రధ్నస్య) పరమేశ్వరుని (విష్టపమ్) వ్యాప్తి (చతుస్త్రింశః) ముప్పదినాల్గువిధముల (నాకః) ఆనందము (షట్త్రింశః) ముప్పదియారువిధముల (వివర్తః) అనేకవిధముల వర్తించుట కాధారము (అష్టాచత్వారింశః) నలుబదెనిమిది విధముల (ధర్త్రమ్) ధారణము మరియు (చతుష్టోమః) నాల్గువిధములగు స్తుతుల కేది యాధారమై యున్నదో దానిని సంవత్సరమని తెలిసికొనుడు.॥23॥

భావార్థము :-సంవత్సరమునకు ఏవి భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలసంబంధములు మున్నగునవి అవయవములై యున్నవియో, ఎద్దాని సంబంధముచేతనే సాంసారిక వ్యవహారములు జరుగుచుండునో దానిని సంవత్సరముగ మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౩॥

23.The year contains heat, cold and moderate heat, cold.

The moon waxes and wanes for fifteen days. The year, like the vast atmosphere is seventeenfold. The year, the support of all substances is twentyonefold.

The fast fleeting year is eighteenfold.

The year giving warmth to all like the sun, is nineteenfold.

The year that confronts men is twentyfold.

The powerful year is twentytwofold.

The year, the nourisher of all is twenty three-fold.

The year, the resort of all beings is twenty four-fold

The year that keeps human beings under its control is twenty five-fold.

The vigorous year is twentyseven-fold.

The year, the field for work is thrtyone-fold.

The year, the cause of the residence of all, is thiry-three-fold.

The year, pervaded by the Almighty Father, is thirty-four-fold.

The year, the giver of happiness is thitysix-fold.

The year, in which we move in various ways, is forty eight-fold.

The year, is the retainer of all objects, and the support of praises in the four directions.

O men know this to be the year!.

౨౧౨.అగ్నేర్భాగ ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, మేధావినో దేవతాః, భురిగ్వికృతిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ మనుష్యైః, కథం విద్యా అధీత్య కిమాచరణీయమిత్యాహ.

మానవులెటుల విద్యనభ్యసించి ఏమి ఆచరించవలయును?

౨౧౨ అగ్నేర్భాగో౽సి దీక్షాయా౽ ఆధిపత్యం బ్రహ్మ స్పృతంత్రివృత్స్తోమః।

ఇన్ద్రస్య భాగో౽సి విష్ణోరాధిపత్యం క్షత్రగ్ం స్పృతం పఞ్చదశ స్తోమః।

నృచక్షసాం భాగో౽సి ధాతురాధిపత్యం జనిత్రగ్ం స్పృతగ్ం

సప్తదశ స్తోమో॥మిత్రస్య భాగోఽసి వరుణస్యాధిపత్యం దివో

వృష్టిర్వాత స్పృతఽ ఏకవిꣳశ స్తోమః ॥౨౪॥

ప.వి:- అగ్నేః, భాగః, అసి, దీక్షాయాః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, బ్రహ్మ, స్పృతమ్, త్రివృదితి త్రి + వృత్, స్తోమః, ఇన్ద్రస్య, భాగః, అసి, విష్ణోః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, క్షత్రమ్, స్పృతమ్, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ + దశః, స్తోమః, నృచక్షసామితి నృ + చక్షసామ్, భాగః, అసి, ధాతుః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, జనిత్రమ్, స్పృతమ్, సప్తదశ ఇతి సప్త + దశః, స్తోమః మిత్రస్య, భాగః అసి, వరుణస్య, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, దివః, వృష్టిః, వాతః, స్పృతః ఏకవిꣳశ ఇత్యేక + విꣳశః, స్తోమః ॥౨౪॥

పదార్థః :-(అగ్నేః) సూర్యస్య (భాగః) విభజనీయః (అసి) (దీక్షాయాః) బ్రహ్మచర్యాదేః (ఆధిపత్యమ్) (బ్రహ్మ) బ్రహ్మవిత్కులమ్ (స్పృతమ్) ప్రీతం సేవితమ్ (త్రివృత్) యస్త్రిభిః కాయికవాచికమానసైః సాధనైః శుద్ధం వర్తతే (స్తోమః) యః స్తూయతే (ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః పరమైశ్వర్యస్య వా (భాగః) (అసి) (విష్ణోః) వ్యాపకస్య జగదీశ్వరస్య (ఆధిపత్యమ్) (క్షత్రమ్) క్షాత్రధర్మప్రాప్తం రాజన్యకులమ్ (స్పృతమ్) (పఞ్చదశః) పఞ్చదశానాం పూర్ణః (స్తోమః) స్తోతా (నృచక్షసామ్) యేఽర్థా నృభిః ఖ్యాయన్తే తేషామ్ (భాగః) (అసి) (ధాతుః) ధర్తుః (ఆధిపత్యమ్) అధిపతేర్భావః (జనిత్రమ్) జననమ్ (స్పృతమ్) (సప్తదశః) (స్తోమః) స్తావకః (మిత్రస్య) (భాగః) (అసి) వరుణస్య శ్రేష్ఠోదకసమూహస్య వా (ఆధిపత్యమ్) (దివః) ప్రకాశస్య (వృష్టిః) వర్షా (వాతః) వాయుః (స్పృతః) సేవితః (ఏకవిꣳశః) (స్తోమః) స్తువన్తి యేన సః. ॥ ౨౪ ॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యస్త్వమగ్నేర్భాగః సంవత్సర ఇవాఽసి స త్వం దీక్షాయాః స్పృతమాఽధిపత్యం బ్రహ్మ ప్రాప్నుహి. యస్త్రివృత్స్తోమ ఇన్ద్రస్య భాగ ఇవాసి స త్వం విష్ణోః స్పృతమాధిపత్యం క్షత్రం ప్రాప్నుహి. యస్త్వం పఞ్చదశ స్తోమో నృచక్షసాం భాగ ఇవాసి స త్వం ధాతుః స్పృతం జనిత్రమాధిపత్యం ప్రాప్నుహి. యస్త్వం సప్తదశ స్తోమో మిత్రస్య భాగ ఇవాసి స త్వం వరుణస్యాధిపత్యం యాహి. యస్త్వం వాతస్పృత ఏకవింశ స్తోమ ఇవాసి తేన త్వయా దివో వృష్టిర్విధేయా.॥౨౪ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే బాల్యావస్థామారభ్య సజ్జనోపదిష్టవిద్యాగ్రహణాయ ప్రయత్నేనాధిపత్యం లభన్తే తే స్తుత్యాని కర్మాణి కృత్వోత్తమా భూత్వా సవిధం కాలం విజ్ఞాయ విజ్ఞాపయేయుః. ॥ ౨౪ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (అగ్నేః) సూర్యునియొక్క (భాగః) విభాగమునకు యోగ్యమైన సంవత్సరమువాడవై (అసి) యున్నావో నీవు (దీక్షాయాః) బ్రహ్మచర్యాది దీక్షల (స్పృతమ్) ప్రీతిచే సేవించబడిన (ఆధిపత్యమ్, బ్రహ్మ) బ్రహ్మజ్ఞవంశమును పొందుము (త్రివృత్) శరీర, మానస, వాణుల సాధనలచే శుద్ధుడవైన (స్తోమః) స్తుతించదగినవాడవు (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు, లేక ఉత్తమైశ్వర్యముల (భాగః) విభాగమువలెనై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (విష్ణోః) సర్వవ్యాపకుడగు ఈశ్వరుని (స్పృతమ్) ప్రీతితో సేవించదగినవాడవు (క్షత్రమ్) క్షాత్రధర్మానుకూలముగ రాజకులమునకు (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొందుము. ఏ నీవు (పఞ్చదశః) పదునైదవపూరకమగు (స్తోమః) స్తుతికర్తవో (నృచక్షసామ్) మానవులకు చెప్పదగిన పదార్థముల (భాగః) విభాగమువలె (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (ధాతుః) ధారణకర్తయొక్క (స్పృతమ్) ఈప్సిత [కోరదగిన] (జనిత్రమ్) జన్మము మరియు (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొందుము నీవు (సప్తదశః) పదునేడవ సంఖ్యాపూరకమగు (స్తోమః) స్తుతించదగిన (మిత్రస్య) ప్రాణముల (భాగః) విభాగమువలె (అసి) ఉన్నావు. కావున నీకు (వరుణస్య) శ్రేష్ఠజలముల (ఆధిపత్యమ్) అధికారము ప్రాప్తించుగాక! నీవు (వాతః స్పృతః) సేవించదగిన వాయువు (ఏకవింశః) ఇరువదొక్కసంఖ్యాపూరకమగు (స్తోమః) స్తుతిసాధనమువంటివాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (దివః) ప్రకాశస్వరూపుడగు సూర్యునిచే (వృష్టిః) వర్షములకొరకు యజ్ఞాదుల నొనర్చుము. ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బాల్యావస్థనుండి సజ్జనులచే ఉపదేశించబడిన విద్యలను పొంద ప్రయత్నించి అధికారియైనవాడు స్తుతియోగ్యకర్మల ఆచరణద్వారా ఉత్తమ విధానముకలవాడై కాలవిషయమును చక్కగా నెరిగి ఇతరులకును ఎరుగించవలయును. ॥౨౪॥

24.O learned person, thou art like the year. Practising celibacy, attain to the sovereignty of a Brahmin family. Being pure in body, word and mind, and worthy of praise, thou art the embodiment of supremacy; attain to the sovereignty of a royal Kshatriya family, loved by the All-pervading God. Being fifteen-fold praiser, thou art like the part of objects described by the people; attain to the desired birth and right of a sustainer. Laudable in seventeen ways, thou art the part of Pran; attain to the sovereignty of waters. Served by air, thou art like the twenty-one-fold praiser, draw rain from the sun through Homa (sacrificial fire)!.

౭౧౩.వసూనాం భాగ ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, వస్వాదయో లింగోక్తా దేవతాః,

నిచృదభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పూర్వోక్త విషయమే.

౭౧౩ వసూనాం భాగో౭సి రుద్రాణామాధిపత్యం చతుష్పాత్ స్పృతం
చతుర్విఀ్శ స్తోమ౭ ఆదిత్యానాం భాగో౭సి మరుతామాధిపత్యం
గర్భాః స్పృతాః పఞ్చవిఀ్శ స్తోమః అదిత్యై భాగో౭సి పూష్ణ౭
ఆధిపత్యమోజ స్పృతం త్రిణవ స్తోమః దేవస్య సవితుర్భాగో౭సి
బృహస్పతేరాధిపత్యఀ్ సమీచీర్దిశ స్పృతాశ్చతుష్టోమ స్తోమః ॥౨౫॥

ప.విః-వసూనామ్, భాగః, అసి, రుద్రాణామ్, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, చతుష్పాత్, చతుః పాదితి చతుః + పాత్, స్పృతమ్, చతుర్విఀ్శ ఇతి చతుః + విఀ్శః, స్తోమః, ఆదిత్యానామ్, భాగః, అసి, మరుతామ్, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, గర్భాః, స్పృతాః, పఞ్చవిఀ్శ ఇతి పఞ్చ + విఀ్శః, స్తోమః, అదిత్యై, భాగః, అసి, పూష్ణః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, ఓజః, స్పృతమ్, త్రిణవః, త్రినవ ఇతి త్రి +నవః, స్తోమః, దేవస్య, సవితుః, భాగః, అసి, బృహస్పతేః, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, సమీచీః, దిశః, స్పృతాః, చతుష్టోమః, చతుస్తోమ ఇతి చతుః + స్తోమః, స్తోమః॥౨౫॥

పదార్థః :-(వసూనామ్) అగ్న్యాదీనామాదిమానాం విదుషాం వా (భాగః) (అసి) (రుద్రాణామ్) ప్రాణాదీనాం మధ్యమానాం విదుషాం వా (ఆధిపత్యమ్) (చతుష్పాత్) గవాదికమ్ (స్పృతమ్) సేవితమ్ (చతుర్వింశః) చతుర్వింశతిధా (స్తోమః) స్తోతా (ఆదిత్యానామ్) మాసానాముత్తమానాం విదుషాం వా (భాగః) (అసి) (మరుతామ్) మనుష్యాణాం పశూనాం వా. మరుత ఇతి పదనా. నిఘం ౫. ౫ (ఆధిపత్యమ్) (గర్భాః) గర్భ ఇవ విద్యాశుభగుణైరావృతాః (స్పృతాః) ప్రీతిమన్తః (పఞ్చవింశః) పంచవింశతిప్రకారః (స్తోమః) స్తోతవ్యః (అదిత్యై) ప్రకాశస్య (భాగః) (అసి) (పూష్ణః) పుష్టికర్త్ర్యా భూమేః

పూష్ణేతి పృథివీనామ.. నిఘం ౧.౧ (ఆధిపత్యమ్) (ఓజః) బలమ్ (స్పృతమ్) సేవితమ్ (త్రిణవః) సప్తవింశతిధా (స్తోమః) స్తోతవ్యః (దేవస్య) సుఖప్రదస్య (సవితుః) జనకస్య (భాగః) (అసి) (బృహస్పతేః) బృహత్యా వేదవాచః పాలకస్య (ఆధిపత్యమ్) (సమీచీః) యాః సమ్యగచ్యన్తే (దిశః) (స్పృతాః) (చతుష్టోమః) చతుర్భిర్వేదైః స్తూయతే చతుః స్తోమః (స్తోమః) స్తోతా. ॥ ౨౫ ॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యస్త్వం వసూనాం భాగోఽసి స త్వం రుద్రాణామాధిపత్యం గచ్ఛ యశ్చతుర్వింశస్తోమ ఆదిత్యానాం భాగోఽసి స త్వం చతుష్పాత్ స్పృతం కురు మరుతామాధిపత్యం గచ్ఛ యస్త్వం పఞ్చవింశస్తోమోఽదిత్యై భాగోఽసి స త్వం పూష్ణ ఓజః స్పృతమాధిపత్యం ప్రాప్నుహి. యస్త్వం త్రిణవః స్తోమో దేవస్య సవితుర్భాగోఽసి స త్వం బృహస్పతేరాధిపత్యం యాహి. యస్త్వం చతుష్టోమోఽసి స త్వం గర్భాః స్పృతా యా జానన్తి తాః సమీచీః స్పృతా దిశో విజానీహి. ॥ ౨౫ ॥

భావార్థః :- యే సుశీలత్వాదిగుణాన్ గృహ్ణన్తి తే విద్వత్ప్రియాః సన్తః సర్వాధిష్ఠాతృత్వం ప్రాప్నువన్తి. యేఽధిపతయో భవేయుస్తే నృషు పితృవద్వర్తన్తామ్ ॥ ౨౫ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (వసూనామ్) అగ్ని మున్నగు అష్టవసువులు, లేక మొదటి శ్రేణి విద్వాంసులకు (భాగః) సేవించయోగ్యుడవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి నీవు (రుద్రాణామ్) పదిప్రాణములు, పదునొకండవదగు జీవాత్మ [ఏకాదశరుద్రులు] లేక మధ్యతరగతికిచెందిన విద్వాంసుల (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొందుము. (చతుర్వింశః) ఇరువదినాల్గుప్రకారముల (స్తోమః) స్తుతికర్తవై (ఆదిత్యానామ్) పన్నెండు మాసములను, లేక ఉత్తమశ్రేణి విద్వాంసులను (భాగః) సేవించదగినవాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (చతుష్పాత్) గోవులు మున్నగు పశువులను (స్పృతమ్) సేవించుము (మరుతామ్) మనుష్యుల మరియు పశువుల (ఆధిపత్యమ్) అధిపతివి గమ్ము. నీవు (పఞ్చవింశః) ఇరువదైదువిధములుగ (స్తోమః) స్తుతించదగిన (అదిత్యై) అఖండితాకాశ (భాగః) విభాగమువలె (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (పూష్ణః) పుష్టికారక పృథివిని (స్పృతమ్) సేవించదగు (ఓజః) బలమును పొందుము. మరియు (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును (ప్రాప్నుహి) పొందుము. నీవు (త్రిణవః) ఇరువదేడువిధములగు (స్తోమః) స్తుతించదగిన (దేవస్య) సుఖదాత (సవితుః)యగు తండ్రికి (భాగః) విభాగమువై (అసి) ఉన్నావు. నీవు (బృహస్పతేః) మహాగొప్ప వేదరూపవాణుల పాలకుడగు పరమేశ్వరునిచే ప్రసాదింపబడిన (ఆధిపత్యమ్) అధికారము ప్రాప్తించుకొనుము. నీవు (చతుష్టోమః) నాలుగువేదలముచే చెప్పదగిన స్తుతికర్తవై యున్నావు. కావున నీవు (గర్భాః) గర్భమువలె విద్యల మరియు శుభగుణములచే ఆచ్ఛాదితులగు (స్పృతాః) ప్రీతిగల సజ్జను లెవని నెరుగుదురో అట్టి (సమీచీః) ఆ యుత్తమ ప్రాప్తి స్థానములను (స్పృతాః) ప్రీతివిషయములగు (దిశః) పూర్వదిశలనెరుగుము. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఉత్తమ స్వభావము మున్నగు సద్గుణములను గ్రహించువారు విద్వాంసులందు ప్రియులై ఎల్లరకు అధిష్ఠాత లగుదురు అట్లందర కధికారులగువారు మానవులకు తండ్రివంటివారై వర్తించుదురు. ॥౨౫॥

25.O learned person, thou art served by the Vasu Brahmcharis, Control thou the ten Pranas and the soul. Twentyfour-fold praiser, thou art honoured by the Aditya

Brahmcharis; rear the cattle like cows; and be the master of men. Deserving praise in twenty-five ways, thou art like a part of light!.

౭౧౪.యువానాం భాగ ఇత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఋభవో దేవతాః, నిచృదతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః స శరది కథం వర్తేతేత్యాహ. శరదృతువు నందెటుల వర్తించవలయును?

౭౧౪ యువానాం భాగో౭ స్యయువానామాధిపత్యం ప్రజా స్పృతాశ్చ తుశ్చ త్వారిꣳశస్తోమః। ఋభూణాం భాగో౭ సి విశ్వేషాం దేవానామాధిపత్యం భూతꣳస్పృతం త్రయస్త్రిꣳశ స్తోమః ॥౨౬॥

ప.విః-యువానామ్, భాగః, అసి, అయువానామ్, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, ప్రజా ఇతి ప్ర +జాః, స్పృతాః, చతుశ్చత్వారిꣳశ ఇతి చతుః + చత్వారిꣳశః,స్తోమః, ఋభూణామ్, భాగః, అసి, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, భూతమ్, స్పృతమ్, త్రయస్త్రిꣳశ ఇతి త్రయః + త్రిꣳశః, స్తోమః ॥౨౬॥

పదార్థః :-(యువానామ్) మిశ్రితానామ్ (భాగః) (అసి) (అయువానామ్) (అమిశ్రితానామ్) (ఆధిపత్యమ్) (ప్రజాః) పాలనీయాః (స్పృతాః) ప్రీతాః (చతుశ్చత్వారింశః) ఏతత్సంఖ్యాయాః పూరకః (స్తోమః) (ఋభూణామ్) మేధావినామ్ (భాగః) (అసి) (విశ్వేషామ్) సర్వేషామ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఆధిపత్యమ్) (భూతమ్) (స్పృతమ్) సేవితమ్ (త్రయస్త్రింశః) ఏతత్సంఖ్యాపూరకః (స్తోమః) స్తుతివిషయః. ॥౨౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! యస్త్వం యువానాం భాగః శరదృతురివాసి యో౭ యువానామాధిపత్యం ప్రాప్య ప్రజాః స్పృతాః కరోతి యశ్చతుశ్చత్వారింశ స్తోమ ఋభూణాం భాగో౭ సి విశ్వేషాం దేవానాం భూతం స్పృతమాధిపత్యం ప్రాప్య యస్త్రయస్త్రింశఃస్తోమో౭ సి స త్వమస్మాభిః సత్కర్తవ్యః. ॥ ౨౬ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః, మనుష్యైర్య ఇమే శరదృతోర్గుణా ఉక్తాస్తే యథావత్సేవనీయా ఇతి. ॥ ౨౬ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవుడా! నీవు (యవానామ్) కలిసియున్న పదార్థముల (భాగః) సేవించునట్టి శరదృతువు వంటివాడవై (అసి) ఉన్నావు. (అయవానామ్) వేరువేరు గుణధర్మములుగల పదార్థముల (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొంది (స్పృతాః) ప్రీతిచే (ప్రజాః) పాలించదగిన ప్రజలను ఎవడు ప్రేమయుక్తమొనర్చునో, ఎవడు (చతుశ్చత్వారింశః) నలువదినాలుగవ సంఖ్యను పూర్ణపరచు (స్తోమః) సేవించదగిన (ఋభూణామ్) బుద్ధిశాలురను (భాగః) సేవించదగినవాడై (అసి) ఉన్నాడో (విశ్వేషామ్) సమస్త (దేవానామ్) విద్వాంసుల (భూతమ్) గడచినట్టి (స్పృతమ్) సేవించినట్టి (ఆధిపత్యమ్) అధికారమును పొంది ఎవరు (త్రయస్త్రింశః) ముప్పదిమూడవ సంఖ్యాపూరకముగ (స్తోమః) స్తుతివిషయమువలె (అసి) ఉన్నారో అట్లే నీవు మాచే సత్కరించ దగినవాడవై యున్నావు. ॥౨౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ శరదృతువును యథోచితముగ సేవించి మానవులు కృతార్థులు గావలయును. శరదృతువు వ్యాఖ్యానము పూర్తియైనది. ॥౨౬॥

26.O man,thou usest the mixed substances, as is done in autumn. Having sovereignty over objects with different natures, with affection, thou shouldst nourish the people worthy of sustenances. Thou art worthy of praise in forty-four ways, and fit to be revered by the wise. Having acquired the power exercised by all the learned persons in the past, and being worthy of praise in thrity-three ways; thou deservest respect from us!.

౨౧౫.సహశ్చేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఋతవో దేవతాః, పూర్వస్య భురిగతి జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః

యే అగ్నే ఇత్యుత్తరస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథ హేమన్తర్తు విధానమాహ. హేమన్త ఋతు విధానము నిందు చెప్పబడినది.

౨౧౫ సహశ్చ సహస్యశ్చ హైమన్తికావృతూఽ అగ్నేరన్తః శ్లేషోఽసి కల్పేతాం

ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాపఽ ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః పృథఙ్ మమ

జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యేఽ అగ్నయః సమనసోఽన్తరా ద్యావాపృథివీఽ

ఇమే। హైమన్తికావృతూఽ అభికల్పమానాఽ ఇన్ద్రమివ దేవాఽ అభి

సంవిశన్తు తయా దేవతయాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥౨౭॥

ప.వి:- సహః, చ, సహస్యః, చ, హైమన్తికౌ, ఋతూ ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేష ఇత్యన్తః

+ శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్ అగ్నయః పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఇమే ఇతీమే,హైమన్తికా, ఋతూ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి + కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్ + ఇవ, దేవాః, అభిసంవిశన్త్విత్యభి+ సంవిశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్.॥౨౭॥

పదార్థః :-(సహః) బలకారీ మార్గశీర్షః (చ) (సహస్యః) సహసి బలే భవః పౌషః (చ) (హైమన్తికౌ) హేమన్తే భవౌ మార్గశీర్షః పౌషశ్చ మాసౌ (ఋతూ) స్వలిఙ్గప్రాపకౌ (అగ్నేః) విద్యుతః (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యః స్పర్శః (అసి) (కల్పేతామ్) (ద్యావాపృథివీ) (కల్పన్తామ్) (ఆపః) (ఓషధయః) (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) శ్వైత్యేన యుక్తాః పావకాః (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) జ్యేష్ఠానాం వృద్ధానాం భావాయ (సవ్రతాః) నియమైః సహితాః (యే) (అగ్నయః) (సమనసః) సమానం మనో యేభ్యస్తే (అన్తరా) ఆభ్యన్తరే (ద్యావాపృథివీ) (ఇమే) (హైమన్తికౌ) ఉక్తౌ (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) ఆభిముఖ్యేన సమర్థయన్తః (ఇన్ద్రమివ) యథైశ్వర్యమ్ (దేవాః) దివ్యగుణాః (అభిసంవిశన్తు) (తయా) (దేవతయా) (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువే) దృఢే (సీదతమ్) తిష్ఠేతామ్. ॥ ౨౭ ॥

అన్వయః :-హే మిత్ర!యౌ మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సహశ్చ సహస్యశ్చ హైమన్తికావృతూ అఙ్గిరస్వత్ సీదతం యస్యాగ్నేరన్తః శ్లేష ఇవాసి స త్వం తేన ద్యావాపృథివీ కల్పేతామాప ఓషధయోఽగ్ని యశ్చ పృథక్ కల్పన్తామితి జానీహి, యేఽగ్నయ ఇవాన్తరా సవ్రతాః సమనస ఇమే ధ్రువే ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామిన్ద్రమివ హైమన్తికావృతూ అభికల్పమానా దేవా అభిసంవిశంతు. తే తయా దేవతయా సహ యుక్తాహారవిహారా భూత్వా సుఖినః స్యుః. ॥ ౨౭ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథా విద్వాంసః స్వసుఖాయ హేమన్తర్తౌ పదార్థాన్ సేవేరన్ తథైవాన్యానపి సేవయేయుః. ॥ ౨౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మిత్రుడా! (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) వృద్ధ, శ్రేష్ఠ జనులగుటకై (సహః) శక్తివంతమగు మార్గశిరమాసము (చ) మరియు (సహస్య) బలముచే గూడియున్న పుష్యమాసము (చ) ఈ

రెండునెలలు (హైమన్తికా ఋతూ) హేమంతఋతువునందు గలిగిన తమచిహ్నముల నెరుగవలెను (అఙ్గిరస్వత్) ఆ ఋతువు ప్రాణమువలె (సీదతమ్) స్థిరమైయున్నది. ఏ ఋతువు (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యన స్పర్శగలుగునో దానివలె నీవు (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు ఆ ఋతువుచే (ద్యావాపృథివీ) భూమ్యాకాశములు (కల్పేతామ్) సమర్థవంతములగును (ఆపః) జలములు, (ఓషధయః) ఓషధులు మరియు (అగ్నయః) తెలుపుతో గూడిన అగ్ని (పృథక్) వేర్వేరుగ (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగును. ఈ విధముగ నెరిగి (యే) ఎవరు (అగ్నయః) అగ్నులవలె (అన్తరా) లోపల ప్రవృత్తులగువారు (సవ్రతాః) నియమశాలురు (సమనసః) అవిరుద్ధమగు ఆలోచనలుగలవారు (ఇమే) ఇట్టి (ధ్రువే) దృఢమైన (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమిని (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతముగ నొనర్పవలెను (ఇన్ద్రమివ) ఐశ్వర్యమువంటి (హైమన్తికా ఋతూ) హేమంత ఋతువుయొక్క రెండునెలలను (అభికల్పమానాః) సమ్ముఖులై సమర్థపరచునట్టి (దేవాః) విద్యుత్తువంటి దివ్యగుణములను (అభిసంవిశన్తు) ఆవేశమొనర్చునట్టి సజ్జనులు (తయా) అట్టి (దేవతయా) ప్రకాశస్వరూపుడగు నా పరమాత్మతో ప్రేమబద్ధులై యుక్తాహారవిహారాదులచే సుఖవంతులగుదురుగాక! ॥౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! విద్వాంసులు సుఖప్రాప్తికొరకు హేమంత ఋతువునందెట్లు యథోచిత ఆహారములను సేవించెదరో అట్లే ఇతరులను సేవింప జేయవలయును. ॥౨౭॥

27.For my aged elders, the mid november to mid January months constitute the winter season. These two months are the life and soul of winter. In this season there is a slight touch of heat. In that season let Sky and Earth be competent to do their duty; let waters, medicinal plants, and bright fires be separately vigorous.

Men of contemplative mood, regulated in life, unanimous in purpose should make the strong Earth and Sky perform their duty. Let the learned keeping in view these two glorious months, enter them. Let the good people full of affection for God attain to happiness by regulating their diet and recreation.

౨౮. ఏకయేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, నిచృద్వికృతి శ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథైతదృతుచక్రం కేన సృష్టమిత్యాహ. ఈ ఋతుచక్రము నెవరు రచించిరి?

౨౮ ఏకయాస్తువత ప్రజాఽఅధీయన్త ప్రజాపతిరధిపతిరాసీత్।

తిసృభిరస్తువత బ్రహ్మాసృజ్యత బ్రహ్మణస్పతిరధిపతిరాసీత్।

పఞ్చభిరస్తువత భూతాన్యసృజ్యన్త భూతానాం పతిరధిపతిరాసీత్।

సప్తభిరస్తువత సప్తఋషయోఽసృజ్యన్త ధాతాధిపతిరాసీత్ ॥౨౮॥

ప.వి:- ఏకయా, అస్తువత, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, అధీయన్త, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, తిసృభిరితి తిసృ + భిః, అస్తువత, బ్రహ్మ, అసృజ్యత, బ్రహ్మణః, పతిః, అధిపతిరిత్యధిఽపతిః, ఆసీత్, పఞ్చభిరితి పఞ్చ + భిః, అస్తువత, భూతాని, అసృజ్యన్త, భూతానామ్, పతిః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, సప్తభిరితి సప్త + భిః, అస్తువత, సప్తఋషయ ఇతి సప్త + ఋషయః, అసృజ్యన్త, ధాతా, అధిపతిరిత్యధిపతిః, ఆసీత్ ॥౨౮॥

పదార్థః :-(ఏకయా)వాణ్యా (అస్తువత) స్తువన్తు (ప్రజాః) (అధీయన్త) అధీయతామ్ (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలక ఈశ్వరః (అధిపతిః) (ఆసీత్) అస్తి (త్రిసృభిః) ప్రాణోదానవ్యానగతిభిః (అస్తువత) స్తువన్తు (బహ్మ) పరమేశ్వరేన వేదః (అసృజ్యత) సృష్టః (బ్రహ్మణస్పతిః) వేదస్య పాలకః (అధిపతిః) (ఆసీత్) అస్తి (పఞ్చభిః) సమానచిత్తబుద్ధ్యహంకారమనోభిః (అస్తువత) స్తువన్తు (భూతాని) పృథివ్యాదీని (అసృజ్యన్త) సంసృష్టాని కుర్వన్తు (భూతానామ్) (పతిః) పాలకః (అధిపతిః) పత్యుః పతిః (ఆసీత్) భవతి (సప్తభిః) నాగకూర్మకృకలదేవదత్తధనంజయైశ్చాప్రయత్నైః (అస్తువత) స్తువన్తు (సప్తఋషయః) పంచ ముఖ్యప్రాణా మహత్తత్త్వమహంకారశ్చేతి (అసృజ్యన్త) సృజ్యన్తే (ధాతా) ధర్తా పోషకో వా (అధిపతిః) సర్వేషాం స్వామీ (ఆసీత్) అస్తి.॥౨౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యః ప్రజాపతిరధిపతిః సర్వస్య స్వామీశ్వర ఆసీత్తమేకయాఽస్తువత సర్వాః ప్రజాశ్చాధీయన్త. యో బ్రహ్మణస్పతిరధిపతిరాసీద్యేనేదం సర్వవిద్యామయం బ్రహ్మ వేదోఽసృజ్యత తం తిసృభిరస్తువత. యేన భూతాన్యసృజ్యన్త యో భూతానాం పతిరధిపతిరాసీత్తం సర్వే మనుష్యాః పంచభి రస్తువత. యేన సప్తఋషయోఽసృజ్యన్త యో ధాతాఽధిపతి రాసీత్తం సప్తభిరస్తువత. ॥ ౨౮ ॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యైః సర్వస్య జగత ఉత్పాదకో న్యాయాధీశః పరమేశ్వరః స్తోతవ్యః శ్రోతవ్యో మన్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః. యథా హేమన్తర్తౌ సర్వే పదార్థాః శీతలా భవన్తి తథైవ పరమేశ్వరముపాస్య శాంతియుక్తా భవన్తు.॥ ౨౮ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకుడు (అధిపతిః) సర్వమునకధికారియగు నే పరమేశ్వరుడు (ఆసీత్) గలడో ఆయనను (ఏకయా) ఒకే వాణితో (అస్తువత) స్తుతించుడు. మరియు నెవ డీ సమస్త (ప్రజాః) ప్రజలకు వేదముద్వారా (అధీయన్త) విద్యాయుక్తులుగ నొనర్చినాడో, ఎవడు (బ్రహ్మణస్పతిః) వేదరక్షకుడో (అధిపతిః) సర్వమునకు స్వామియగు ఆ పరమాత్మ (ఆసీత్) యున్నాడో,

ఆయననయే ఇట్టి ((బ్రహ్మ) సకల విద్యలచే గూడిన వేదమును (అసృజ్యత) రచించినాడు. ఆయనను (తిసృభిః) ప్రాణ, ఉదాన, వ్యాన వాయువులతో (అస్తువత) స్తుతించుడు. ఎవడు (భూతాని) పృథివి మున్నగు పంచభూతములను (అసృజ్యన్త) రచించినాడో, ఎవడు (భూతానామ్) సకలభూతముల (పతిః) రక్షకుడో (అధిపతిః) రక్షకులకును రక్షకుడై (ఆసీత్) ఉన్నాడో, ఆయననే సకలమానవులు (పఞ్చభిః) సమాన వాయువు, చిత్తము, బుద్ధి, అహంకారము మరియు మనస్సుద్వారా (అస్తువత) స్తుతించవలెను. ఎవడు (సప్తఋషయః) ఐదు ముఖ్యప్రాణములు, మహత్తత్వసమిష్టి మరియు అహంకార మను ఏడుపదార్థములను (అసృజ్యన్త) రచించెనో, ఎవడు (ధాతా) ధారణ, పోషణకర్త (అధిపతిః) సర్వమునకు స్వామి (ఆసీత్) ఐయున్నాడో యాతని (సప్తభిః) నాగ, కూర్మ, కృకల, దేవదత్త, ధనంజయములు మరియు ఇచ్ఛ, ప్రయత్నము లను నీ ఏడింటిచే (అస్తువత) స్తుతించవలెను.॥౨౮॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సకల జగదుత్పాదకుడు, న్యాయకారి యగు పరమేశ్వరుని స్తుతియొనర్పవలెను. వినవలెను. ఆలోచించవలెను. అనుభూతినొందవలయును. హేమంత ఋతువునందు సకల పదార్థములు శీతలముగ నుండునట్లు పరమేశ్వరు నుపాసించి సర్వజనులు శాంతశీలురగుట యోగ్యమై యున్నది.॥౨౮॥

28.O men, God is the Creator and Protector of all. Praise Him with your speech. He has educated humanity through the vedas. God is the Guardian of the vedas and the Lord of all. He has revealed the vedas full of knowledge. Praise Him with the movement of three Pran, Udan and Vyan breaths. He has created all the worlds. He is their Protector, and Protector of the protectors. Praise Him with the help of Saman breath, perception, intellect, self consciousness and mind. He has created the seven Rishis He is the Sustainer and Lord of all. Praise Him with the help of Nag, Kurma, Krikal, deva Dutta, Dhananjaya (breaths), desire and effort!.

౨౯౭. నవభిరస్తువతేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, పూర్వస్యార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

త్రయోదశభిరిత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స జగత్స్రష్టా కింభూత ఇత్యాహ. ఆ జగత్స్రష్ట ఎటువంటివాడు?

౨౯౭ నవభిరస్తువత పితరోఽసృజ్యన్తాదితిరధిపత్న్యాసీత్।

ఏకాదశభిరస్తువతఽ ఋతవోఽసృజ్యన్తార్తవాఽ అధిపతయఽ

ఆసన్। త్రయోదశభిరస్తువత మాసాఽ అసృజ్యన్త సంవత్సరోఽ

ధిపతిరాసీత్। పఞ్చదశభిరస్తువత క్షత్రమసృజ్యతేన్ద్రోఽ

ధీపతిరాసీత్ సప్తదశభిరస్తువత గ్రామ్యాః

పశవో౽సృజ్యన్త బృహస్పతిరధిపతిరాసీత్ ॥౨౯॥

ప.వి:- నవభిరితి నవ + భిః, అస్తువత, పితరః, అసృజ్యన్త, అదితిః, అధిపత్నీత్యధి + పత్నీ, ఆసీత్, ఏకాదశభిరిత్యేకా + దశభిః, అస్తువత, ఋతవః, అసృజ్యన్త, ఆర్తవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, ఆసన్, త్రయోదశభిరితి త్రయోదశ + భిః, అస్తువత, మాసాః, అసృజ్యన్త, సంవత్సరః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః ఆసీత్, పంచదశభిరితి పంచ + దశభిః, అస్తువత, క్షత్రమ్, అసృజ్యత, ఇన్ద్రః, అధిపతి రిత్యధిపతిః, ఆసీత్, సప్తదశభిరితి సప్త+దశభిః, అస్తువత, గ్రామ్యాః, పశవః, అసృజ్యన్త, బృహస్పతిః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్ ॥౨౯॥

పదార్థః :-(నవభిః) ప్రాణవిశేషైః (అస్తువత) ప్రశంసన్తు (పితరః) పాలకా వర్షాదయః (అసృజ్యన్త) ఉత్పాదితాః (అదితిః) మాతేవ పాలికా భూమిః (అధిపత్నీ) అధిపతిసహితా (ఆసీత్) అస్తి (ఏకాదశభిః) దశ ప్రాణా ఏకాదశ ఆత్మా తైః (అస్తువత) స్తువన్తు (ఋతవః) వసన్తాదయః (అసృజ్యన్త) సృష్టాః (ఆర్తవాః) ఋతుషు భవాః గుణాః (అధిపతయః) (ఆసన్) భవన్తి (త్రయోదశభిః) దశ ప్రాణా ద్వే ప్రతిష్ఠే త్రయోదశ ఆత్మా తైః (అస్తువత) స్తువన్తు (మాసాః) చైత్రాద్యాః (అసృజ్యన్త) సృష్టాః (సంవత్సరః) (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) అస్తి (పఞ్చదశభిః) ప్రతిపదాదితిథిభిః (అస్తువత) స్తువన్తు సంఖ్యాయన్తు (క్షత్రమ్) రాజ్యం క్షత్రియకులం వా (అసృజ్యత) సృష్టమ్ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యహేతుః సూర్యః (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) (సప్తదశభిః) దశ పాద్యా అఙ్గులయశ్చత్వార్యూర్వష్ఠీవాని ద్వే ప్రతిష్ఠే యదర్వాఙ్ నాభేస్తత్సప్తదశం తైః (అస్తువత) స్తువన్తు (గ్రామ్యాః) గ్రామే భవాః (పశవః) గవాదయః (అసృజ్యన్త) (బృహస్పతిః) బృహతాం పాలకో వైశ్యః (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) అస్తి.॥ ౨౯ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యేన పితరో౽సృజ్యన్త యత్రాధిపత్న్యదితిరాసీత్తం యూయం నవభిరస్తువత యేనర్తవో౽సృజ్యన్త యత్రార్తవా అధిపతయ ఆసంస్తమేకాదశభిరస్తువత యేన మాసా అసృజ్యన్త పఞ్చదశభిః సంవత్సరో౽ధిపతిః సృష్ట ఆసీత్ త్రయోదశభిరస్తువత. యత్రేన్ద్రో౽ధిపతిరాసీద్యేన క్షత్రమసృజ్యత తం సప్తదశభిరస్తువత. యేన బృహస్పతిరధిపతిః సృష్ట ఆసీద్ గ్రామ్యాః పశవో౽సృజ్యన్త తం పరమేశ్వరం సప్తదశభిరస్తువత. ॥ ౨౯ ॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! భవన్తో యేన ఋత్వాదయః ప్రజాపాలకాః నిర్మితాః పాల్యాశ్చ యేన కాలనిర్మాపకాః సూర్యాదయః సర్వే పదార్థాః స్పష్టాస్తం పరమాత్మానముపాసీరన్. ॥౨౮॥

పదార్థవము :- ఓ మానవులారా! మీరు (పితరః) రక్షకులైన పితరుల నెవడు (అస్పృజ్యన్త) ఉత్పన్నమొనర్చినాడో, ఎచ్చట (అదితిః) రక్షాయోగ్యమగు (అధిపత్నీ) అత్యంతరక్షకురాలగు మాత (ఆసీత్) ఉండునో, అట్టి పరమాత్మను (నవభిః) తొమ్మిది ప్రాణములచే (అస్తువత) గుణగానమొనర్చుడు. ఎవడు (ఋతవః) వసంతాది ఋతువులను (అస్పృజ్యన్త) రచించినాడో, ఎచ్చట (ఆర్తవాః) ఆ యా ఋతువుల గుణములు (అధిపతయః) తమతమ విషయములం దధికారకములై (ఆసన్) యుండునో, ఆయనను (ఏకాదశభిః) పదిప్రాణములు, పదునొకండవదగు ఆత్మద్వారా (అస్తువత) స్తుతియొనర్చుడు. ఎవడు (మాసాః) చైత్రము మున్నగు పండ్రెండు మాసములను (అస్పృజ్యన్త) రచించినాడో, (పఞ్చదశభిః) పదునైదు తిథులతో గూడ (సంవత్సరః) సంవత్సరమును (అధిపతిః) సర్వకాలముల కధిపతిగ నొనర్చియున్నాడో, ఆయనను (త్రయోదశభిః) పదిప్రాణములు, పదునొకండవదగు జీవాత్మ మరియు రెండుప్రతిష్ఠలు అను నీ పదమూడింటిచే (అస్తువత) స్తుతించుడు. ఎవడు (క్షత్రః) పరమసంపదలకు హేతువగు సూర్యుని (అధిపతిః) అధిష్ఠాతగా నుత్పన్నమొనర్చినాడో (ఆసీత్) ఎవడు (క్షత్రమ్) రాజ్యము మరియు క్షత్రియవర్ణమును (అస్పృజ్యత) రచించినాడో ఆతనిని (సప్తదశభిః) పదికాలిప్రేళ్లు, రెండు తొడలు, రెండుమోకాళ్లు, రెండు ప్రతిష్ఠలు మరియొకటి నాభి పైభాగపుయంగము అనునీ పదునేడింటితో (అస్తువత) స్తుతించుడు. ఎవడు (బృహస్పతిః) మహామహాపదార్థముల రక్షకులగు వైశ్యుని (అధిపతిః) అధికారిగా రచించి (ఆసీత్) యున్నాడో, మరియు (గ్రామ్యాః) గ్రామసంబంధ (పశవః) గోవులు మున్నగు పశువులను (అస్పృజ్యన్త) రచించినాడో అట్టి పరమేశ్వరుని పైదెలిపిన సకల పదార్థములయుక్తముగ (అస్తువత) స్తుతియొనర్చుడు. ॥౨౮॥

భావార్థవము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు ఋతువులు మున్నగువానిని, ప్రజలు మున్నగు సకల ప్రాణులను రచించి రక్షించునో, రక్షాయోగ్యమగు పదార్థముల నీ విశ్వమునందు రచించినాడో, కాలవిభాగమునొనర్చు సూర్యాది పదార్థముల నెవడు రచన యొనర్చినాడో, ఆ పరమేశ్వరుని మీరు నిరంతరము కీర్తించుడు. ॥౨౮॥

29.O men, God has created wise persons. The mother-like nourishing Earth is our lord. Praise God with nine breaths. He has created the seasons. The attributes of those seasons respectively reign supreme in them. Praise God with ten pranas and soul. He has created the twelve months. The year is the master of time. Praise God with thirteen objects. He has created the Kshatriyas. The sun lords over us through his intense glory. Praise God with fifteen objects. He has created the village cattle, and the vaishas, who are our supporters. Praise God through seventeen objects!.

౨౯॥.నవదశభిరిత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః, జగదీశ్వరో దేవతా, పూర్వస్య బ్రాహ్మీజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పఞ్చవింశత్యేత్యస్య బ్రాహ్మీ పంక్తిశ్ఛన్దః పఞ్చమః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మరల అతడెట్లున్నాడు?

౨౧౮ నవదశభిరస్తువత శూద్రార్యావసృజ్యేతామహోరాత్రేఽఅధిపత్నీఽఆస్తామ్।ఏకవిꣳశత్యాస్తువతైకశఫాః పశవోఽసృజ్యన్త వరుణోఽధిపతిరాసీత్। త్రయోవిꣳశత్యాస్తువత క్షుద్రాః పశవోఽసృజ్యన్త పూషాధిపతిరాసీత్। పంచవిꣳశత్యాస్తువతాఽఽరణ్యాః పశవోఽసృజ్యన్త వాయురధిపతిరాసీత్। సప్తవిꣳశత్యాస్తువత ద్యావాపృథివీ వ్యైతాం వసవో రుద్రాఽఆదిత్యాఽఅనువ్యాయఁస్త ఏవాధిపతయఽఆసన్ ॥30॥

ప.వి:-నవదశభిరితి నవ + దశభిః, అస్తువత, శూద్రార్యౌ, అసృజ్యేతామ్, అహోరాత్ర ఇత్యహోరాత్రే, అధిపత్నీ ఇత్యధి +పత్నీ, ఆస్తామ్, ఏకవిꣳశత్యేక + విꣳశత్యా, అస్తువత, ఏకశఫా ఇత్యేక + శఫాః,పశవః, అసృజ్యన్త, వరుణః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, త్రయోవిꣳశత్యేతి త్రయః + విꣳశత్యా, అస్తువత, క్షుద్రాః, పశవః, అసృజ్యన్త, పూషా, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, పఞ్చవింశత్యేతి పఞ్చ + వింశత్యా, అస్తువత, ఆరణ్యాః, పశవః, అసృజ్యన్త, వాయుః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, సప్తవిꣳశత్యేతి సప్త + విꣳశత్యా, అస్తువత, ద్యావా పృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ,వి, ఐతామ్, వసవః, రుద్రాః ఆదిత్యాః, అనువ్యాయన్నిత్యను + వ్యాయన్, తే, ఏవ, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, ఆసన్ ॥30॥

పదార్థః :-(నవదశభిః) దశప్రాణాః పఞ్చమహాభూతాని మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారైః (అస్తువత) స్తువన్తు (శూద్రార్యౌ) శూద్రశ్చార్యో ద్విజశ్చ తౌ (అసృజ్యేతామ్) (అహోరాత్రే) (అధిపత్నీ) అధిష్ఠాత్ర్యౌ

(ఆస్తామ్) భవతః (ఏకవింశత్యా) మనుష్యాణామఙ్గైః (అస్తువత) (ఏకశఫాః) అశ్వాదయః (పశవః) (అసృజ్యన్త) సృష్టాః (వరుణః) జలమ్ (అధిపతిః) ఆసీత్ (త్రయోవింశత్యా) పశ్వఙ్గైః (అస్తువత) (క్షుద్రాః) నకులపర్యన్తాః (పశవః) (అసృజ్యన్త) (పూషా) పుష్టికర్తా భూగోలః (అధిపతిః) (ఆసీత్) (పఞ్చవింశత్యా) క్షుద్రపశ్వవయవైః (అస్తువత) (ఆరణ్యాః) అరణ్యే భవాః (పశవః) సింహాదయః (అసృజ్యన్త) (వాయుః) (అధిపతిః) (ఆసీత్) (సప్తవింశత్యా) ఆరణ్యపశుగుణైః (అస్తువత) (ద్యావాపృథివీ) (వి) వివిధతయా (ఐతామ్) ప్రాప్నుతః (వసవః) అగ్న్యాదయోఽష్టౌ (రుద్రాః) ప్రాణాదయః (ఆదిత్యాః) చైత్రాదయో ద్వాదశ మాసాః ప్రథమమధ్యమోత్తమా విద్వాంసో వా (అనువ్యాయన్) అనుకూలతయోత్పాదితాః (తే) (ఏవ) (అధిపతయః) (ఆసన్).॥30 ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యూయం యేనోత్పాదితే అహోరాత్రే అధిపత్నీ ఆస్తామ్. యేన శూద్రార్యావసృజ్యేతాం తం నవదశభిరస్తువత యేనోత్పాదితో వరుణోఽధిపతి రాసీద్యేనైకశఫాః పశవోఽసృజ్యన్త తం పరమాత్మానమేకవింశత్యాస్తువత. యేన నిర్మితః పూషాఽధిపతిరాసీద్ యేన క్షుద్రాః వోఽసృజ్యన్త తం త్రయోవింశత్యాస్తువత. యేనోత్పాదితో వాయురధిపతిరాసీద్యేనాఽఽరణ్యాః పశవోఽసృజ్యన్త తం పఞ్చవింశత్యా స్తువత యేన సృష్టే ద్యావాపృథివ్యైతాం యేన రచితా వసవో రుద్రా ఆదిత్యా అనువ్యాయంస్త ఏవాఽధిపతయ ఆసంస్తం సప్తవింశత్యాస్తువత. ॥ 30 ॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యేనార్యాః శూద్రా దస్యవశ్చ మనుష్యాః సృష్టా యేన స్థూలసూక్ష్మ ప్రాణిదేహా మహద్రవ్యాః పశవ ఏతేషాం పాలనసాధనాని చ యస్య సృష్టేనల్పవిద్యాః సమగ్రవిద్యాశ్చ విద్వాంసో భవన్తి త మేవ యూయముపాస్యం మన్యధ్వమ్. ॥ 30 ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎవడు సృష్టించిన (అహోరాత్రే) పగలు రాత్రులు (అధిపత్నీ) సకలకార్యముల నొనర్పజేయు అధికారులుగ (ఆస్తామ్) ఉన్నారో, ఎవడు (శూద్రార్యౌ) శూద్రులు మరియు ఆర్యులు అను నీ ద్విజుల నిరువురను (అసృజ్యేతామ్) రచించెనో, ఆయనను (నవదశభిః) దశప్రాణములు, పంచమహాభూతములు, మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారములచే (అస్తువత) స్తుతియొనర్పుడు. ఎవడు సృష్టించిన (వరుణః) జలములు (అధిపతిః) ప్రాణములవంటి ప్రియ అధిష్ఠాతయై (ఆసీత్) యున్నవియో, ఎవడు (ఏకశఫాః) ఒంటిగిట్టలుగల అశ్వములు మున్నగు (పశవః) పశువులను (అసృజ్యన్త)రచించినాడో, ఆతని (ఏకవింశత్యా) మానవుల ఇరువదొక్క అవయవములద్వారా (అస్తువత) స్తుతించుడు. ఎవడు రచించినట్టి (పూషా) పుష్టికారకమైన భూగోళమును (అధిపతిః) రక్షణజేయువాడు (ఆసీత్) ఐయున్నాడో, ఎవడు (క్షుద్రః) అతిసూక్ష్మ జీవులనుండి నకుల [ముంగిస] పర్యంత (పశవః) అల్పజంతువులను (అసృజ్యన్త) రచించినాడో యాతని (త్రయోవింశత్యా) పశువుల ఇరువదిమూడవయవములచే (అస్తువత) స్తుతియొనర్చుడు. ఎవనిచే నిర్మింపబడిన (వాయుః) వాయువు (అధిపతిః) పాలించునదై (ఆసీత్) ఉన్నదో,

ఎవడు (ఆరణ్యాః) ఆటవిక (పశవః) సింహము మున్నగు మృగములను (అసృజ్యన్త) రచనయొనర్చెనో (పంచవింశత్యా) అనేక విధములగు చిన్నచిన్న వన్యప్రాణుల అవయవములతోగూడ, అనగా ఆయా యవయవముల నిర్మాణకౌశల్యమునుజూచి (అస్తువత) ప్రశంసించుడు. ఎవనిచే నిర్మింపబడిన (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము, భూమి (వ్యైతామ్) ప్రాప్తించెనో, ఎవనిచే నిర్మింపబడిన (వసవః) అగ్ని మున్నగు ఎనిమిది పదార్థములు లేక ప్రథమశ్రేణి విద్వాంసులు (రుద్రాః) ప్రాణము మున్నగునవి, లేక మధ్యమశ్రేణి విద్వాంసులు (ఆదిత్యాః) పంద్రెండునెలలు, లేక ఉత్తమవిద్వాంసులు (అనువ్యాయన్) అనుకూలరీతిలో ఉత్పన్నపరచ బడినవియో (తే ఏవ) అట్టి అగ్నిమున్నగునవి, లేక విద్వాంసులు (అధిపతయః) అధిష్ఠాతలుగనున్నారో, వారిని (సప్తవింశత్యా) ఇరువదేడు వన్యపశువుల గుణములచే మీరు (అస్తువత) స్తుతించుడు. ॥30॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర, తస్కరాది మనుష్యులను మరియు స్థూల,సూక్ష్మశరీర ప్రాణులను, అత్యంత చిన్న పశువులను సృష్టించి వానిరక్షణ సాధన పదార్థములను రచించినాడో, ఎవని సృష్టియందు పూర్ణ, న్యూన విద్యలు గల విద్వాంసు లుందురో, అట్టి పరమేశ్వరునే మీరెల్లరును శ్రద్ధాపూర్వకముగ నుపాసించుడు. ॥30॥

30.O men, God has created the day and night for work, and the Shudra and Arya. Praise Him through nineteen objects. He has created water, which is dear like life. He has created one-hoofed animals. Praise Him through twenty-one objects. He has created this trong Earth, the cause of our protection, and that of small animals. Praise Him through twenty-three objects. He has created the forest animals, and the air that rears us. Praise Him through twenty five objects!.

He has created the Heaven and Earth, the Vasus, the Rudras, and the Adityas. Those forces of nature and learned persons are our protectors. Praise Him through twenty-seven objects.

౭౧౯.నవవింశత్యేత్యస్య విశ్వదేవ ఋషిః,ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదతిధృతి ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయ ఉపదిశ్యతే. మఱల నా విషయమే.

౭౧౯ నవవిꣳశత్యాస్తువత వనస్పతయోఽసృజ్యన్త సోమోఽధిపతిరాసీత్।
ఏకత్రిꣳశతాస్తువత ప్రజాఽ అసృజ్యన్త యవాశ్చాయవాశ్చాధిపతయఽ
ఆసన్। త్రయస్త్రిꣳశతాస్తువత భూతాన్యశామ్యన్ప్రజాపతిః
పరమేష్ఠ్యధిపతిరాసీత్ ॥౩౦॥

ప.వి:-నవవిగ్ంశ త్యేతి నవ + విగ్ంశత్యా, అస్తువత, వనస్పతయః, అస్పృజ్యన్త, సోమః, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్, ఏకత్రిగ్ంశతేత్యేక + త్రిగ్ంశతా, అస్తువత, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, అస్పృజ్యన్త, యువాః, చ, అయువాః, చ, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, ఆసన్, త్రయ స్త్రిగ్ంశతేతి త్రయః + స్త్రిగ్ంశతా, అస్తువత, భూతాని అశామ్యన్, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, పరమేష్ఠీ, పరమేష్ఠీతి పరమే + ష్ఠీ, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, ఆసీత్ ॥30॥

పదార్థః :-(నవవింశత్యా) ఏతత్సంఖ్యాకైర్వనస్పతిగుణైః (అస్తువత) జగత్స్రష్టారం పరమాత్మానం ప్రశంసత (వనస్పతయః) అశ్వత్థాదయః (అస్పృజ్యన్త) సృష్టాః (సోమః) ఓషధిరాజః (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) భవతి (ఏకత్రింశతా) ప్రజాఙ్గైః (అస్తువత) ప్రశంసత (ప్రజాః) (అస్పృజ్యన్త) నిర్మితాః (యువాః) మిశ్రితాః (చ) (అయువాః) అమిశ్రితాః (చ) (అధిపతయః) అధిష్ఠాతారః (ఆసన్) సన్తి (త్రయస్త్రింశతా) మహాభూతగుణైః (అస్తువత) ప్రశంసత (భూతాని) మహాన్తి తత్త్వాని (అశామ్యన్) శామ్యన్తి (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలక ఈశ్వరః (పరమేష్ఠీ) పరమేశ్వరరూపే ఆకాశే నాఽభివ్యాప్య తిష్ఠతీతి (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (ఆసీత్) అత్రాఽపి లోకస్తా ఇత్యమితి మంత్రత్రయప్రతీకాని పూర్వవత్కేనచిత్ క్షిప్తానీతి వేద్యమ్.॥30॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యేనోత్పాదితః సోమోఽధిపతిరాసీద్యేన తే వనస్పతయోఽస్పృజ్యన్త తం జగదీశ్వరం నవవింశత్యాస్తువత. యాసాం యవా మిశ్రితాః పర్వతాదయశ్చ త్రసరేణ్వాదయశ్చాఽయవాః ప్రకృత్యవయవాః సత్త్వరజస్తమాంసి గుణాః పరమాణ్వాదయశ్చాఽధిపతయ ఆసన్ తాః ప్రజా అస్పృజ్యన్త తమేకత్రింశతాస్తువత. యస్య ప్రభావాద్భూతాన్యశామ్యన్యః ప్రజాపతిః పరమేష్ఠ్యధిపతి రాసీత్తం త్రయస్త్రింశతాస్తువత.॥ 30 ॥

భావార్థః :-యేన జగదీశ్వరేణ లోకానాం రక్షణాయ వనస్పత్యాదీన్ సృష్ట్వా ధ్రియన్తే వ్యవస్థాప్యన్తే స ఏవ సర్వైర్మనుష్యైరుపాసనీయః. ॥ 30 ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు ఎవడు సృష్టించిన (సోమః) ఓషధులలో ఉత్తమోషధి (అధిపతిః) స్వామి (ఆసీత్) ఐయున్నదో, ఎవడు ఆ (వనస్పతయః) రావి మున్నగు వనస్పతులను (అస్పృజ్యన్త) రచించినాడో అట్టి పరమాత్మను (నవవింశత్యా) ఇరవదితొమ్మిది విధములగు వనస్పతుల గుణములతో (అస్తువత) స్తుతించుడు. మరియు నెవ డుత్పన్నపరచిన (యువాః) సమిష్టిరూపమున నిర్మాణమైన పర్వతాదులు (చ) మరియు త్రసరేణువులు మున్నగు (అయువాః) ప్రకృతియొక్క భిన్న భిన్న అవయవరూప

సత్వరజస్తమోగుణములు (చ) మరియు పరమాణువులు మున్నగువానికి (అధిపతయః) ముఖ్యకారణరూప అధ్యక్షుడై (ఆసన్) ఉన్నాడో (ప్రజాః) ఎవడు ప్రసిద్ధఓషధులను (అసృజ్యన్త) రచించెనో అట్టి పరమేశ్వరుని (ఏకత్రింశతా) ప్రజల ముప్పదియొక్క అవయవములచే (అస్తువత) ప్రశంసనొనర్చుడు. ఎవని ప్రభావముచే (భూతాని) ప్రకృతియొక్క పరిణామరూప మహత్తత్వముల ఉపద్రవములు (అశామ్యన్) శాంతముగునో, ఎవడు (ప్రజాపతిః) ప్రజలరక్షకుడు (పరమేష్ఠీ) పరమైశ్వర్యవంతునివలె నున్న ఆకాశమునందు వ్యాపకుడైయున్న పరమేశ్వరుడు (అధిపతిః) అధిష్ఠాతయై (ఆసీత్) ఉన్నాడో ఆతని (త్రయస్త్రింశతా) మహాభూతములైన ముప్పదిమూడు గుణములచే (అస్తువత) ప్రశంసించుడు. ॥30॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు లోకముల సంరక్షణార్థము వనస్పతులు మున్నగు ఓషధులను సృష్టించి చక్కని వ్యవస్థయందుంచినాడో ఆతని యుపాసనయే సకల మానవులును యొనర్చుచుండుట యోగ్యము.॥30॥

31.O men, God has created the trees, Soma is their head. Praise Him with twenty-nine objects. He has created the important plants, the forests, the dust-rays, the different parts of the matter with their attributes of Satva, Rajas and Tamas. Atoms are their over-lord. Praise Him with thirty one objects. Through His grace all big forces of Nature attain to calmness, God, the Sustainer of men, the Pervader of the universe, is over-lord. Praise Him through thiry three objects!.

అస్మిన్నధ్యాయే వసన్తాద్యృతుగుణవర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహసంగతిరస్తీతి జ్ఞేయమ్.

ఈ యధ్యాయములో వసంతాది ఋతువుల గుణవర్ణనముండుటచే ఈ యధ్యాయమునందలి అర్థములతో పూర్వాధ్యాయముయొక్క అర్థముల సంగతి గలదని ఎరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృతభాషాఽఽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే చతుర్దశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదునాల్గవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లోని ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం.లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లారెడ్డి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
పదునాల్గవ అధ్యాయము సమాప్తము.

యజుర్వేదభాష్యము

15వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	రాజు, రాజపురుషు లేమి చేయవలయును?	౧,౨,౫౧,౫౨,౬౦-౬౨
2.	స్త్రీ పురుషుల ధర్మము	౩-౯,౧౧-౧౪,౨౦-౨౯,౩౯-౫౦, ౫౩-౫౬,౫౮,౫౯,౬౩-౬౫
3.	అగ్న్యాది పదార్థము లెటువంటి గుణము కలవి?	౧౦,౧౫-౧౯,౩౧-౩౮
4.	వైశ్యుదేమి చేయవలయును?	౩౦
5.	శిశిర ఋతువు వర్ణన	౫౭

అథ పఞ్చదశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే పఞ్చషష్టిర్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్

ఓం. విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౭౨౦. అగ్నే జాతానిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అస్య ప్రథమమన్త్రే రాజరాజపురుషైః కిం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. రాజు, రాజపురుషులేమేమి చేయువలయును?

౭౨౦ అగ్నే జాతాన్ ప్రణుదా నః సపత్నాన్ ప్రత్యజాతాన్నుద

జాతవేదః। అధి నో బ్రూహి సుమనా అహేడఁస్తవ స్యామ

శర్మఁస్త్రివరూథ ఉద్భౌ ॥౧॥

ప. విః- అగ్నే, జాతాన్, ప్ర, నుద, నః, సపత్నానితి స + పత్నాన్, ప్రతి, అజాతాన్, నుద, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, అధి, నః, బ్రూహి, సుమనా ఇతి సు + మనాః, అహేడన్, తవ, స్యామ, శర్మన్, త్రివరూథ ఇతి త్రి + వరూథే, ఉద్భావిత్యుత్ + భౌ ॥౧॥

పదార్థః :- (అగ్నే) రాజన్ వా సేనాపతే (జాతాన్) ఉత్పన్నాన్ ప్రసిద్ధాన్ (ప్ర) (నుద) దూరే ప్రక్షిప. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నీన్) సపత్నీవ వర్త్తమానానరీన్ (ప్రతి) (అజాతాన్) అప్రకటాన్ (నుద) ప్రేర్య (జాతవేదః) జాతబల (అధి) (నః) అస్మాన్ (బ్రూహి) ఉపదిశ (సుమనాః) ప్రసన్నస్వాన్తః (అహేడన్) అనాదరమకుర్వన్ (తవ) (స్యామ) (శర్మన్) గృహే (త్రివరూథే) త్రీణి వరూథాన్యాధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికాని సుఖాని యస్మిన్ (ఉద్భౌ) ఉదుత్కృష్టాని వస్తూని భవన్తి యస్మిం స్తస్మిన్. ॥౧॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వం నో జాతాన్ సపత్నాన్ ప్రణుదా. హే జాతవేదస్త్వమజాతాన్ శత్రూన్నుద అస్మానహేడన్ సుమనాస్త్వం నోఽస్మాన్ ప్రత్యధిబ్రూహి. యతో వయం తవోద్భౌ త్రివరూథే శర్మన్ సుఖినః స్యామ. ॥౧॥

భావార్థః :- రాజాదిసభ్యజనైర్గుప్తైశ్చారైః ప్రసిద్ధాఽప్రసిద్ధాన్ శత్రూన్నిశ్చిత్య వశం నేయాః. న కస్యాపి ధార్మికస్యానాదరోఽధార్మికస్యాదరశ్చ కర్తవ్యః యతః సర్వే సజ్జనా విశ్వస్తాః సన్తో రాష్ట్రే వసేయుః. ॥౧॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ రాజా! లేక సేనాపతీ! నీవు (నః) మాయొక్క (జాతాన్) ప్రసిద్ధులగు (సపత్నాన్) శత్రువులను (ప్ర, నుద) దూరమొనర్పుము (జాతవేదః) సుప్రసిద్ధ శక్తిశాలివగు నోరాజా! నీవు (అజాతాన్) అప్రసిద్ధ శత్రువులను (నుద) ప్రేరేపించుము. మరియు మమ్ము (అహేడన్) అనాదరణ మొనర్పక (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తుడవగు నీవు (నః ప్రతి) మాకు (అధి బ్రూహి) అధిక ఉపదేశమునిమ్ము. అందుచే మేము (తవ) నీ యొక్క (ఉద్భౌ) ఉత్తమపదార్థములతో గూడిన (త్రివరూథే) ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక మను మూడు విధములగు సుఖములకు హేతువగు (శర్మన్) గృహమునందు (స్యామ) సుఖవంతముగ నుందుముగాక!॥౧॥

భావార్థము :- రాజు మరియు న్యాయాధీశులగు సభాసదులు గూఢచారులద్వారా ప్రసిద్ధ శత్రువుల మర్మములను దెలిసికొని వశపరచుకొనవలెను. ఏ ధర్మాత్ముల తిరస్కరించుట, అధర్మవంతుల సత్కరించుటను ఎప్పుడును చేయవలదు. ఇందువల్ల సజ్జను లెల్లరును రాజ్యమందు విశ్వాసపూర్వకముగ వసింపగలరు.॥౧॥

1.O King, drive away our known enemies. O powerful kingput our unknown foes aright. Graciously-minded, showing no disrespect, give us good instructions; wherewith we may live happly in a thrice-guarded house, well provided by thee with all necessary things!.

౭౨౧.సహసా జాతానిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౭౨౧ సహసా జాతాన్ ప్రణుదా నః సపత్నాన్ ప్రత్యజాతాన్ జాతవేదో నుదస్వ।
అధి నో బ్రూహి సుమనస్యమానో వయఀస్యామ ప్రణుదా నః సపత్నాన్॥౨॥

ప.విః- సహసా, జాతాన్, ప్ర, నుద, నః, సపత్నానితి స + పత్నాన్, ప్రతి, అజాతాన్, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, నుదస్వ, అధి, నః, బ్రూహి, సుమనస్యమాన ఇతి సు + మనస్యమానః, వయమ్, స్యామ, ప్ర, నుద, నః, సపత్నానితి స + పత్నాన్ ॥౨॥

పదార్థః :-(సహసా) బలేన సహ (జాతాన్) ప్రాదుర్భూతాన్ విరోధినః (ప్ర) (నుద) విజయస్వ. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నాన్) సపత్నీవ వర్తమానాన్ శత్రూన్ (ప్రతి)

(అజాతాన్) యుద్ధేఽప్రకటాన్ శత్రుసేవినో మిత్రాన్ (జాతవేదః) జాతప్రజ్ఞాన (నుదస్వ) పృథక్ కురు (అధి) (నః) (బ్రూహి) విజయవిధిముపదిశ (సుమనస్యమానః) సుష్ఠు విచారయన్ (వయమ్) (స్యామ) భవేమ (ప్ర) (నుద) హిన్ధి. అత్రాపి పూర్వవద్వీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నాన్) విరోధేవర్తమానాన్ సమ్బన్ధినః.॥ ౨ ॥

అన్వయః :- హే జాతవేదస్త్వం నః సహసా జాతాన్సపత్నాన్ ప్రణుద. తాన్ ప్రత్యజాతాన్ నుదస్వ. సుమనస్యమానస్త్వం నోఽధి బ్రూహి. వయం తవ సహాయాః స్యామ. యాన్నః సపత్నాన్ త్వం ప్రణుద తాన్ వయమపి ప్రణుదేమ ॥ ౨ ॥

భావార్థః :- యే రాజభృత్యాః శత్రునివారణే యథాశక్తి న ప్రయతన్తే తే సమ్యగ్దణ్డ్యాః. యే స్వసహాయాః స్యుస్తాన్ రాజా సత్కుర్యాత్. ॥ ౨ ॥

పదార్థము :- (జాతవేదః) మహాజ్ఞానవంతుడవగు ఓ రాజా! నీవు (నః) మాయొక్క (సహసా) బలముతో నున్న (జాతాన్) ప్రసిద్ధమగు (సపత్నాన్) శత్రువులను (ప్రణుద) జయించుము. మరియు (ప్రతి అజాతాన్) యుద్ధమున దాగియుండే శత్రుసైనికులను, మిత్రులవలె నటించువారిని (నుదస్వ) వేరు పరచుము (సుమనస్యమానః) చక్కగా విచారించుము నీవు (నః) మాకొరకు (అధిబ్రూహి) చక్కని విజయ విధానము నుపదేశించుము. (వయమ్) మేము మీకు సహాయకులము (స్యామ) అగుదుముగాక! (నః) మాయొక్క (సపత్నాన్) విరోధులగువారితో సంబంధము గల వారిని నీవు (ప్రణుద) సంహరించుము. మేమును అట్టివారిని సంహరించెదముగాక! ॥౨॥

భావార్థము :- రాజసైనికులెవరైనను శత్రునివారణమందు యథాశక్తిగా ప్రయత్నమొనర్చకున్న వారిని గూడ రాజు కఠినముగా శిక్షించవలెను. మరియు యుద్ధమున శత్రునాశనమునందు వెనుదీయక సంపూర్ణశక్తితో యుద్ధమొనర్చిన వీరులను యథోచితముగ సత్కరించవలయును. ॥౨॥

2.O learned King, drive away with might our known foes. Keep off those who oppose us secretly. Benevolent in thought and spirit, teach us the art of victory. May we be thy supporters. Drive away our foes!.

౭౨౨.షోడశీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, దమ్పతీదేవతే, బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ పతిపత్నీధర్మమాహ, భార్యాభర్తల ధర్మము.

౭౨౨ షోడశీ స్తోమఽఓజో ద్రవిణం చతుశ్చత్వారిꣳశ స్తోమో వర్చో ద్రవిణమ్ ।
అగ్నేః పురీషమస్యప్సో నామ తాన్ త్వా విశ్వేఽ అభి గృణన్తు దేవాః।
స్తోమపృష్ఠా ఘృతవతీహ సీద ప్రజావదస్మే ద్రవిణా యజస్వ ॥౩॥

ప.వి:-షోడశీ, స్తోమః, ఓజః, ద్రవిణమ్, చతుశ్చత్వారి౯శ ఇతి చతుః + చత్వారి౯శః, స్తోమః, వర్చః, ద్రవిణమ్, అగ్నేః, పురీషమ్, అసి, అప్సః, నామ, తామ్, త్వా, విశ్వే, అభి, గృణన్తు, దేవాః, స్తోమపృష్ఠా ఇతి స్తోమ + పృష్ఠాః, ఘృతవతీతి ఘృత + వతీ, ఇహ, సీద, ప్రజావదితి ప్రజా + వత్, అస్మే, ద్రవిణా, యజస్వ.॥3॥

పదార్థః :-(షోడశీ) ప్రశస్తాః షోడశ కలాః సన్తి యస్మిన్ సః (స్తోమః) స్తోతుమర్హః (ఓజః) పరాక్రమః (ద్రవిణమ్) ధనమ్ (చతుశ్చత్వారింశః) ఏతత్సంఖ్యాపూరకో బ్రహ్మచర్యవ్యవహారకరః (స్తోమః) స్తువన్తి యేన సః (వర్చః) అధ్యయనమ్ (ద్రవిణమ్) బలం వా (అగ్నేః) పావకస్య (పురీషమ్) పూర్తికరమ్ (అసి) (అప్సః) న విద్యతే పరపదార్థస్యాప్సో భక్షణం యస్య సః (నామ) ప్రసిద్ధమ్ (తామ్) (త్వా) త్వామ్ (విశ్వే) (అభి) (గృణన్తు) ప్రశంసన్తు (దేవాః) విద్వాంసః (స్తోమపృష్ఠా) స్తోమాః పృష్ఠా జ్ఞాపయితుమిష్ఠా యస్యాః సా (ఘృతవతీ) ప్రశస్తాజ్యాదియుక్తా (ఇహ) గృహాశ్రమే (సీద) (ప్రజావత్) బహ్వ్యః ప్రజా యస్మాత్తత్ (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (ద్రవిణా) ద్రవిణం ధనమ్, అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (యజస్వ) దేహి.॥3॥

అన్వయః :-యః షోడశీ స్తోమ ఓజో ద్రవిణం యశ్చత్వారింశః స్తోమో నామ వర్చో ద్రవిణం చ దదాతి యోఽగ్నేః పురీషం ప్రాప్తోఽప్సోఽసి తం త్వా త్వాం చ విశ్వే దేవా అభిగృణన్తు సా త్వం స్తోమపృష్ఠా ఘృతవతీ సతీహ గృహాశ్రమే సీదాస్మే ప్రజావద్ ద్రవిణా యజస్వ ॥ 3 ॥

భావార్థః :-మనుష్యైః షోడశకలాత్మకే జగతి విద్యాబలం విస్తార్య గృహాశ్రమం కృత్వా విద్యాదానాదీని కర్మాణి సతతం కార్యాణి.॥3॥

పదార్థము :-(షోడశీ) పదహారు శ్రేష్ఠకళలతో గూడి (స్తోమః) స్తుతింపదగిన (ఓజః) పరాక్రమము (ద్రవిణమ్) ధనము (చతుశ్చత్వారింశః) నలుబదినాల్గవసంఖ్యను పూర్ణపరచునట్టి బ్రహ్మచర్యాచరణము (స్తోమః) స్తుతిసాధనము (నామ) ఏ ప్రసిద్ధుడు (వర్చః) చదువును (ద్రవిణమ్) బలము నిచ్చుచున్నాడో, ఎవడు (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (పురీషమ్) పూర్ణత్వమును పొందునో (అప్సః) ఇతరుల పదార్థముల ననుభవించు కోరికలేనివాడై (అసి) ఉన్నాడో, (త్వా) అట్టి నిన్ను మరియు (తామ్) ఆ స్త్రీని (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (అభిగృణన్తు) ప్రశంసించవలెను. కావున నీవు (స్తోమ పృష్ఠా) ఇష్టస్తుతులను తెలిసినట్టి (ఘృతవతీ) ప్రశంసనీయ ఘృతాది సదార్థములతో గూడినదానవునై (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమునందు (సీద) స్థిరమైయుండుము (అస్మే) మాకొరకు (ప్రజావత్) బహుసంతానమునకు హేతువగు (ద్రవిణా) ధనములను (యజస్వ) ఇచ్చుచుండుము. ॥3॥

భావార్థము :- మానవులు షోడశ కళారూప ప్రపంచమునందు విద్యారూపబలమును వ్యాప్తపరచి గృహాశ్రమమందుండి నిరంతరము విద్యాదానాది కర్మలనొనర్చుచుండవలెను. ॥3॥

3.She, the master of sixteen arts, worthy of praise, grants strength and wealth, laudable celibacy of forty-four years, learning and power, She has acquired the completion of sacrificial fire. She is free from convetousness for the wealth of others, All learned people should praise her. Enriched with songs of praise and butter, stay thou in this domestic life, and give us wealth with store of children.

८४3. ఏవశ్ఛన్ద ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిగాకృతి ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైః ప్రయత్నేన సాధనైః సుఖాని వర్ధయన్త్విత్యాహ.

మానవులు ప్రయత్నపూర్వకముగ సాధనములచే సుఖములవృద్ధి జేయవలెను.

८४3 ఏవశ్ఛన్దో వరివశ్ఛన్దః శమ్భూశ్ఛన్దః పరిభూశ్ఛన్ద౨ ఆచ్ఛచ్ఛన్దో మనశ్ఛన్దో వ్యచశ్ఛన్దః సిన్ధుశ్ఛన్దః సముద్రశ్ఛన్దః సరిరం ఛన్దః కకుప్ ఛన్ద స్త్రికకుప్ఛన్దః కావ్యం ఛన్దో౨ అఙ్కుపం ఛన్దో౨ ఽక్షరపఙ్క్తిశ్ఛన్దః పదపఙ్క్తిశ్ఛన్దో విష్టారపఙ్క్తిశ్ఛన్దః క్షురశ్ఛన్దో భ్రజశ్ఛన్దః ॥४॥

ప. విః- ఏవః, ఛన్దః, వరివః, ఛన్దః, శమ్భూరితి శమ్ + భూః, ఛన్దః, పరిభూరితి పరి + భూః, ఛన్దః, ఆచ్ఛదిత్యా + ఛత్, ఛన్దః, మనః, ఛన్దః, వ్యచః, ఛన్దః, సిన్ధుః, ఛన్దః, సముద్రః, ఛన్దః, సరిరమ్, ఛందః, కకుప్, ఛందః, త్రికకుబితి త్రి + కకుప్, ఛందః, కావ్యమ్, ఛందః, అఙ్కుపమ్, ఛందః, అక్షరపంక్తిరిత్యక్షర + పంక్తిః, ఛందః, పదపఙ్క్తిరితి పద + పఙ్క్తిః, ఛందః, విష్టారపఙ్క్తిః, విస్తార పఙ్క్తిరితి విస్తార + పఙ్క్తిః, ఛందః క్షురః, ఛందః, భ్రజః ఛందః ॥४॥

పదార్థః :-(ఏవః) జ్ఞానమ్ (ఛన్దః) అన్నమ్ (వరివః) సత్యసేవనమ్ (ఛన్దః) సుఖప్రదమ్ (శమ్భూః) సుఖంభావుకః (ఛన్దః) ఆహ్లాదకారీ వ్యవహారః (పరిభూః) సర్వతః పురుషార్థీ (ఛన్దః) సత్యప్రదీపకః

(అచ్ఛుత్) దోషాపవారణమ్ (ఛందః) ఊర్జనమ్ (మనః) సఙ్కల్పో వికల్పః (ఛందః) ప్రకాశకరమ్ (వ్యచః) శుభగుణవ్యాప్తిః (ఛన్దః) ఆనన్దకారి (సిన్ధుః) నదీవ చలనమ్ (ఛన్దః) (సముద్రః) సాగర ఇవ గామ్భీర్యమ్ (ఛన్దః) అర్థకరమ్ (సరిరమ్) జలమివ సరలతా కోమలతా (ఛన్దః) జలమివ శాన్తిః (కకుప్) దిగివ యశః (ఛన్దః) ప్రతిష్ఠాప్రదమ్ (త్రికకుప్) త్రీణి కాని సుఖాని స్కుభ్నాతి యేన కర్మణా తత్. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి స లోపః (ఛన్దః) ఆనన్దకరమ్ (కావ్యమ్) కవిభిర్నిర్మితమ్ (ఛన్దః) ప్రకాశకమ్ (అఙ్కుపమ్) అఙ్కూని కుటిలాని గమనాని పాతి రక్షతి తజ్జలమ్ (ఛన్దః) తృప్తికరం కర్మ (అక్షరపంక్తిః) అసౌ చ లోకః (ఛన్దః) ఆనన్దకరః (పదపంక్తిః) అయం లోకః (ఛన్దః) సుఖసాధకః (విష్టారపంక్తిః) సర్వాదిశః (ఛన్దః) సుఖసాధికాః (క్షురః) క్షుర ఇవ ఛేదక ఆదిత్యః (ఛన్దః) విజ్ఞానమ్ (భ్రజః) దీప్తమ్. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన హ్రస్వత్వమ్ (ఛన్దః) స్వచ్ఛన్దానన్దకరః. ॥ ౪ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం పరమప్రయత్నేనైవశ్ఛన్దో వరివశ్ఛన్దః శమ్భూశ్ఛన్దః పరిభూశ్ఛన్ద అచ్ఛుచ్ఛన్దో మనశ్ఛందో వ్యచశ్ఛన్దః సిన్ధుశ్ఛన్దః సముద్రశ్ఛన్దః సరిరం ఛన్దః కకుప్ ఛన్దస్త్రికకుప్ఛన్దః కావ్యం ఛందోఽఙ్కుపం ఛన్దోఽక్షరపంక్తిశ్ఛన్దః పదపంక్తిశ్ఛన్దో విష్టారపంక్తిశ్ఛన్దః క్షురశ్ఛన్దో భ్రజశ్ఛన్దః సుఖాయ సాధ్నుత. ॥ ౪ ॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః! ధర్మ్యకర్మపురుషార్థానుష్ఠానేన ప్రియా భవన్తి తే సర్వేభ్యః సృష్టిస్థపదార్థేభ్యః సుఖాని సంగ్రహీతుం శక్నువన్తి. ॥౪॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు ఉత్తమ ప్రయత్నముచే (ఏవః ఛన్దః) ఆనందదాయక జ్ఞానమును (వరివః) సత్యసేవనరూప (ఛన్దః) సుఖదాయకము (శమ్భూః) సుఖానుభవము (ఛన్దః) ఆనందదాయకము (పరిభూః) అన్నివైపులనుండి పురుషార్థి (ఛన్దః) సత్యప్రకాశకుడు (అచ్ఛుత్) దోషములను దొలగించు (ఛన్దః) జీవనము (మనః) సంకల్ప వికల్పాత్మక (ఛన్దః) ప్రకాశకారి (వ్యచః) శుభగుణముల వ్యాప్తి (ఛన్దః) ఆనందకారక (సిన్ధుః) నదివలెనడచు (ఛన్దః) స్వతంత్ర (సముద్రః) సముద్రము వంటి గంభీరమగు (ఛన్దః) ప్రయోజనత్వము (సరిరమ్ ఛన్దః) జలములవంటి కోమలత్వము మరియు శాంతిని (కకుప్ఛన్దః) దిశలవలె ఉజ్జ్వల కీర్తినిచ్చు ప్రతిష్ఠను (త్రికకుప్ ఛన్దః) ఆధ్యాత్మికము మున్నగు ముప్విధముల సుఖములను లభింపజేయు ఉత్తమకర్మను (కావ్యమ్) దీర్ఘదర్శులగు కవులు రచించినట్టి (ఛన్దః) ప్రకాశమునైన విజ్ఞానదాయకమును (అఙ్కుపమ్) వంకరగ నడచు జలమును (ఛన్దః) ఉపకారవంతుని (అక్షరపంక్తిశ్ఛన్దః) ఆనందకరమగు పరలోకమును (పదపంక్తిః ఛన్దః) సుఖసాధనమగు ఈ లోకమును (విష్టారపంక్తిః ఛన్దః) సుఖసాధకములగు అన్నిదిశలను (క్షురశ్ఛన్దః) ఖడ్గమువలె పదార్థములను ఛేదించునట్టి విజ్ఞానస్వరూపుడగు సూర్యుని (భ్రజశ్ఛన్దః) ప్రకాశవంతము, స్వచ్ఛము, ఆనందదాయకమునగు పదార్థములను సుఖముకొరకై పురుషార్థపూర్వకముగ సాధించుడు.॥౪॥

భావార్థము :- ధర్మయుక్త కర్మలందు పురుషార్థముల నొనర్చుచు సకల జనప్రియు లగుట, ఏ మనుష్యులు శ్రేష్ఠమని యెంచుదురో వారు సృష్టియందలి పదార్థములచే సుఖములను పొందుటకు అర్హులగుదురు. ॥౪॥

4.Knowledge gives pleasure. The practice of truth gives ease. Experience of comfort gives delight. Action brings light of truth. Avoidance of sins gives life. The mental conceptions and aversions give light.

The cultivation of noble traits gives peace of mind.

The free movement like a river gives independence.

The depth of mind, like the ocean, solves all problems.

The sweetness of speech like water gives calmness.

Our fame wide like directions adds to our greatness.

The deed that is the bringer of three kinds of comforts gives us delight.

The works of far-sighted poets give knowledge.

Meandering water brings usefulness.

Life after death gives solace.

This world is a place of happiness.

All directions are the source of delight.

Sun gives us knowledge.

Lignt of knowledge brings happiness.

౭౨౪. ఆచ్ఛచ్ఛన్ద ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృదభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ మనుష్యైః ప్రయత్నేన స్వాతంత్ర్యం విధేయమిత్యాహ.

మానవులు ప్రయత్నము ద్వారా స్వాతంత్ర్యమును పెంపొందించవలయును?

౭౨౪ ఆచ్ఛచ్ఛన్దః ప్రచ్ఛచ్ఛన్ద స్సంయచ్ఛందో వియచ్ఛందో బృహచ్ఛన్దో
రథన్తరఞ్ఛన్దో నికాయశ్ఛన్దో వివధశ్ఛన్దో గిరశ్ఛందో భ్రజశ్ఛందః
సꣳస్తుప్ఛందోఽనుష్టుప్ఛందఽఏవ శ్ఛందో వరివశ్ఛందో వయశ్ఛందో
వయస్కృచ్ఛందో విష్పర్ధాశ్ఛందో విశాలం ఛన్దశ్ఛదిశ్ఛందో దూరోహణం
ఛన్దస్తన్ద్ర ఞ్ఛందోఽ అఙ్కాఙ్కం ఛన్దః ॥ ౪ ॥

ప.వి:-ఆచ్ఛదిత్యా + ఛత్, ఛన్దః, ప్రచ్ఛదితి ప్ర + ఛత్, ఛన్దః, సంయదితి సమ్ + యత్ ఛన్దః, వియదితి వి + యత్, ఛన్దః, బృహత్, ఛన్దః, రథన్తరమితి రథమ్ + తరమ్ ఛన్దః, నికాయ ఇతి ని + కాయః, ఛన్దః, వివధ ఇతి వి + వధః, ఛన్దః, గిరః, ఛన్దః, భ్రజః,ఛన్దః, సంస్తుబితి సమ్ + స్తుప్, ఛన్దః, అనుష్టుప్, అనుస్తుబిత్యను + స్తుప్, ఛన్దః, ఏవః, ఛన్దః, వరివః, ఛన్దః, వయః, ఛన్దః, వయస్కృత్, వయఃకృదితి వయః + కృత్, ఛన్దః, విష్పర్ధాః, విస్పర్ధా ఇతి వి + స్పర్ధాః, ఛన్దః, విశాలమితి వి + శాలమ్, ఛన్దః, ఛదిః, ఛన్దః, దూరోహణమితి దుః + రోహణమ్, ఛన్దః, తన్ద్రమ్, ఛన్దః, అఙ్కాఙ్కమిత్యఙ్క + అఙ్కమ్, ఛన్దః ॥౯॥

పదార్థః :-(ఆచ్ఛత్) సమన్తాత్ పాపనివారకం కర్మ (ఛన్దః) ప్రకాశనమ్ (ప్రచ్ఛత్) ప్రయత్నేన దుష్ట స్వభావదూరీకరణార్థం కర్మ (ఛన్దః) ఉత్సాహనమ్ (సంయత్) సంయమః (ఛన్దః) బలమ్ (వియత్) వివిధైః ప్రకారైర్యతతే యేన తత్ (ఛన్దః) ఉత్సాహః (బృహత్) మహద్వర్ధనమ్ (ఛన్దః) స్వాతన్త్ర్యమ్ (రథన్తరమ్) యదస్మిన్ లోకే తారకం వస్త్వస్తి తత్ (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (నికాయః) నిచిన్వన్తి ఉపసమాదధతే యేన వాయునా తత్ (ఛందః) స్వీకరణమ్ (వివధః) విశేషేణ బధ్నన్తి పదార్థా యస్మింస్తదన్తరిక్షమ్ (ఛన్దః) ప్రకాశనమ్ (గిరః) గీర్యతే నిగల్యతే యదన్నం తత్ (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (భ్రజః) భ్రాజతే ప్రకాశతే యోఽగ్నిః సః (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (సంస్తుప్) సమ్యక్ స్తుభ్నాతి శబ్దార్థసంబంధాన్ యయా సా వాక్ (ఛన్దః) ఆహ్లాదకారి (అనుష్టుప్) శ్రుత్వా పశ్చాత్ స్తుభ్నాతి జానాతి శాస్త్రాణి యయా మననక్రియయా సా (ఛన్దః) ఉపదేశః (ఏవః) ప్రాపణమ్ (ఛన్దః) ప్రయతనమ్ (వరివః) విద్వత్పరిచరణమ్ (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (వయః) జీవనమ్ (ఛన్దః) స్వాధీనమ్ (వయస్కృత్) యద్వయస్కరోతి తజ్జీవనసాధనమ్ (ఛన్దః) స్వీకరణమ్ (విష్పర్ధాః) విశేషేణ యః స్పర్ధ్యతే సః (ఛన్దః) ప్రదీపనమ్ (విశాలమ్) విస్తీర్ణం కర్మ (ఛన్దః) పరిగ్రహణమ్ (ఛదిః) విఘ్నాపవారణమ్ (ఛన్దః) సుఖావహమ్ (దూరోహణమ్) దుఃఖేన రోఢుమర్హమ్ (ఛన్దః) ఊర్జనమ్ (తన్ద్రమ్) స్వతన్త్రతాకరణమ్ (ఛన్దః) ప్రకాశనమ్ (అఙ్కాఙ్కమ్) గణితవిద్యా (ఛన్దః) సంస్థాపనమ్. ॥౯॥

అన్వయః :-మనుష్యైరాచ్ఛచ్ఛన్దః ప్రచ్ఛచ్ఛన్దః సంయచ్ఛన్దో వియచ్ఛన్దో బృహచ్ఛన్దో రథన్తరం ఛన్దో నికాయశ్ఛన్దో వివధశ్ఛన్దో గిరశ్ఛన్దో భ్రజశ్ఛన్దః సంస్తుప్ఛందోఽనుష్టుప్ఛన్దః ఏవశ్ఛన్దో వరివశ్ఛందో వయశ్

ఛందో వయస్కృచ్ఛందో విష్పర్ధాశ్ఛన్దో విశాలం ఛన్దశ్ఛదిశ్ఛన్దో దూరోహణం ఛన్దస్తన్ద్రం ఛందో ఽఙ్కాఙ్కం ఛన్దః స్వీకృత్య ప్రచార్య ప్రయతితవ్యమ్. ॥ ౫ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైః పురుషార్థేన పారతన్త్ర్యహానిః స్వాతన్త్ర్యస్వీకరణం సతతం విధేయమ్. ॥ ౫ ॥

పదార్థము :- మనుష్యులు (అచ్ఛత్) చక్కగా పాపములను నివృత్తిజేయు కర్మయగు (ఛన్దః) ప్రకాశము (ప్రచ్ఛత్) ప్రయత్న పూర్వకముగ దుష్ట స్వభావమును దూరమొనర్చుకర్మ (ఛన్దః) ఉత్సాహము (సంయత్) సంయమము (ఛన్దః) బలము (వియత్) వివిధ ప్రయత్నముల సాధకము (ఛన్దః) ధైర్యము (బృహత్) బహుళవృద్ధి (ఛన్దః) స్వతంత్రత (రథన్తరమ్) సంసార సముద్రమునుండి తరింపజేయు పదార్థము (ఛన్దః) స్వీకారము (నికాయః) సంయోగహేతువగు వాయువు (ఛన్దః)స్వీకారము (వివధః) విశేషముగు పదార్థములుండు స్థానమగు అంతరిక్షము (ఛన్దః) ప్రకాశరూప (గిరః) అనుభవించదగిన అన్నము (ఛన్దః) గ్రహణము (భ్రజః) ప్రకాశరూపమగు అగ్నిని (ఛన్దః) పొందుట (సంస్తుప్) ఉత్తమరూపమున పదార్థసంబంధముల నెరుగునట్టి వాణి (ఛన్దః) ఆనందకారకము (అనుష్టుప్) వినినపిదప శాస్త్రముల నెరుగునట్టి మానసిక క్రియ (ఛన్దః) ఉపదేశము (ఏవః) ప్రాప్తి (ఛన్దః) ప్రయత్నము (వరివః) విద్వాంసులసేవ (ఛన్దః) స్వీకారము (వయః) జీవనము (ఛన్దః) స్వాధీనత (వయస్కృత్) ఆయుర్వృద్ధికరమగు జీవనసాధనము (ఛన్దః) గ్రహణము (విష్పర్ధాః) విశేషముగ ఈర్ష్యగలవాడు (ఛన్దః) ప్రకాశము (విశాలమ్) విస్తీర్ణకర్మ (ఛన్దః) గ్రహణమొనర్చుట (ఛదిః) విఘ్నములను దొలగించుట (ఛన్దః) సుఖముల ప్రాప్తింపజేయునది (దూరోహణమ్) దుస్తరముగ ఆరోహించదగిన (ఛన్దః) బలము (తన్ద్రమ్) స్వతంత్రమొనర్పజేయుట (ఛన్దః) ప్రకాశము, (అంకాంకమ్) గణితవిద్యను (ఛన్దః) ఉత్తమముగా స్థాపించుట, ఈ యన్నిటిని స్వీకరించి, ఇతరులు స్వీకరించునట్లు ప్రచారమొనర్చుటకు మానవులెల్లరును ప్రయత్నమొనర్చుట యోగ్యమైయున్నది. ॥౫॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును పురుషార్థ పూర్వకముగ పరాధీనతను దొలగించుకొని స్వాతంత్ర్యమును సాధించుటకు నిరంతరము ప్రయత్నమొనర్చవలెను. ॥౫॥

5.The action that removes sins gives light.

The action that with exertion removes evil propensity, lends determination.

Concentration of mind gives strength.

Perseverance leads to various efforts.

Increase in prosperity leads to independence.

Emancipator from this world is worthy of adoration.

Air is useful.

Space in which reside different objects is full of light.

Food worth enjoying is acceptable.

Brilliant fire is acceptable.

Speech gives enjoyment.

The mental attitude, that after hearing, makes us understand the religious books serves as our mentor.

Acquisition is the result of exertion.

Service of the learned is worthy of resort.

Life is synonymous with independence.

Means for prolonging life are exercisable.

Emulation is laudable.

Enterprise is praiseworthy.

Removal of obstacles is the bringer of happiness.

Conquest of affliction demands strength.

Independence is splendour.

Arithmetic is a useful science.

౬౫. రశ్మినేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, విరాడభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ విద్వద్భిః పదార్థవిద్యా జ్ఞాతవ్యేత్యాహ.

విద్వాంసులు పదార్థవిద్యను ఎఱుగుట కుపాయములనాలోచింప వలయును.

౬౫ రశ్మినా సత్యాయ సత్యం జిన్వ ప్రేతినా ధర్మణా ధర్మం జిన్వాన్విత్యా

దివా దివఞ్జిన్వ సన్ధినాన్తరిక్షేణాన్తరిక్షం జిన్వ ప్రతిధినా పృథివ్యా

పృథివీం జిన్వ విష్టమ్భేన వృష్ట్యా వృష్టిం జిన్వ ప్రవయాఽహ్నాహర్జి

న్వానుయా రాత్ర్యా రాత్రీఞ్జిన్వోశిజా వసుభ్యో వసూఞ్జిన్వ

ప్రకేతేనాదిత్యేభ్యఽ ఆదిత్యాఞ్జిన్వ ॥౬॥

ప. విః- రశ్మినా, సత్యాయ, సత్యమ్, జిన్వ, ప్రేతినేతి ప్ర + ఇతినా, ధర్మణా, ధర్మమ్, జిన్వ, అన్విత్యేత్యను + ఇత్యా, దివా, దివమ్, జిన్వ, సన్ధినేతి సమ్ + ధినా, అన్తరిక్షేణ,

అన్తరిక్షమ్, జిన్వ, ప్రతిధినేతి ప్రతి + ధినా, పృథివ్యా, పృథివీమ్, జిన్వ, విష్టమ్భేన, వృష్ట్యా, వృష్టిమ్, జిన్వ, ప్రవయేతి ప్ర + వయా, అహ్నా, అహః, జిన్వ, అనుయేత్యను + యా, రాత్ర్యా, రాత్రీమ్, జిన్వ, ఉశిజా, వసుభ్య, ఇతి వసు + భ్యః, వసూన్, జిన్వ, ప్రకేతేనేతి ప్ర + కేతేన, ఆదిత్యేభ్యః, ఆదిత్యాన్, జిన్వ ॥౬॥

పదార్థః :-(రశ్మినా) కిరణసమూహేన (సత్యాయ) సతి వర్తమానే భవాయ స్థూలాయ పదార్థసమూహాయ (సత్యమ్) అవ్యభిచారి కర్మ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (ప్రేతినా) ప్రకృష్టవిజ్ఞానయుక్తేన (ధర్మణా) న్యాయాచరణేన (ధర్మమ్) (జిన్వ) జానీహి (అన్విత్యా) అన్వేషణేన (దివా) ధర్మప్రకాశేన (దివమ్) సత్యప్రకాశమ్ (జిన్వ) (సంధినా) సన్ధానేన (అన్తరిక్షేణ) ఆకాశేన (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (జిన్వ) జానీహి (ప్రతిధినా) ప్రతిదధాతి యస్మింస్తేన (పృథివ్యా) భూగర్భవిద్యయా (పృథివీమ్) భూమిమ్ (జిన్వ) జానీహి (విష్టమ్భేన) విశేషేణ స్తభ్నోతి శరీరం యేన తేన (వృష్ట్యా) వృష్టివిద్యయా (వృష్టిమ్) (జిన్వ) జానీహి (ప్రవయా) కాన్తిమతా (అహ్నా) అహర్విద్యయా (అహః) దినమ్ (జిన్వ) జానీహి (అనుయా) యాఽనుయాతి తయా (రాత్ర్యా) రాత్రివిద్యయా (రాత్రీమ్) రజనీమ్ (జిన్వ) (ఉశిజా) కామయమానేన (వసుభ్యః) అగ్న్యాదిభ్యః (వసూన్) అగ్న్యాదీన్ (జిన్వ) (ప్రకేతేన) ప్రకృష్టేన విజ్ఞానేన (ఆదిత్యేభ్యః) మాసేభ్యః (ఆదిత్యాన్) ద్వాదశమాసాన్ (జిన్వ) విజానీహి. ॥౬॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం రశ్మినా సత్యాయ సూర్య ఇవ నిత్యసుఖాయ సత్యం జిన్వ. ప్రేతినా ధర్మణా ధర్మం జిన్వ, అన్విత్యా దివా దివం జిన్వ. సన్ధినాన్తరిక్షేణాన్తరిక్షం జిన్వ, పృథివ్యా ప్రతిధినా పృథివీం జిన్వ. విష్టమ్భేన వృష్ట్యా వృష్టిం జిన్వ, ప్రవయాఽహ్నాహర్జిన్వ. అనుయా రాత్ర్యా రాత్రీం జిన్వోశిజా వసుభ్యో వసూన్ జిన్వ, ప్రకేతేనాదిత్యేభ్య ఆదిత్యాన్ జిన్వ. ॥౬॥

భావార్థః :-విద్వద్భిర్యథా పదార్థపరీక్షణేన పదార్థవిద్యా విదితా కార్యా తథైవాన్యేభ్య ఉపదేష్టవ్యా.॥౬॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసా! నీవు (రశ్మినా) కిరణములతో నున్న (సత్యాయ) సూర్యునివలె నిత్య సుఖములు మరియు స్థూల పదార్థములకై (సత్యమ్) వ్యభిచార రహితకర్మను (జిన్వ) పొందుము. (ప్రేతినా) ఉత్తమజ్ఞానముతో గూడిన (ధర్మణా) న్యాయాచరణముద్వారా (ధర్మమ్) ధర్మమును (జిన్వ) ఎరుగుము (అన్విత్యా) అన్వేషణమునకు హేతువగు (దివా) ధర్మప్రకాశముచే (దివమ్) సత్యప్రకాశమును (జిన్వ) ప్రాప్తించుకొనుము. (సన్ధినా) సన్ధిరూప (అన్తరిక్షేణ) ఆకాశముచే (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమును [శూన్యము]ను (జిన్వ) ఎరుగుము. (పృథివ్యా) భూగర్భవిద్యయొక్క (ప్రతిధినా) సంబంధముతో (పృథివీమ్) భూమిని

(జిన్వ) తెలిసికొనుము. (విష్టమ్భేన) శరీరధారణకు హేతువగు ఆహారరసముద్వారా మరియు (వృష్ట్యై) వర్షమును గూర్చిన విద్యద్వారా (వృష్టిమ్) వర్షపాతమును గూర్చి (జిన్వ) తెలిసికొనుము. (ప్రవయా) కాంతియుక్తమగు (అహ్నా) ప్రకాశవిద్యచే (అహః) దినము [పగలు]ను (జిన్వ) ఎరుగుము. (అనుయా) ప్రకాశమువెనుకనే నడచునట్టి (రాత్ర్యా) రాత్రిసంబంధ విద్యచే (రాత్రీమ్) రాత్రినిగూర్చి (జిన్వ) తెలిసికొనుము. (ఉశిజా) కామనలతో (వసుభ్యః) అగ్ని మున్నగు అష్టవసువుల విద్యచే (వసూన్) ఆ అగ్న్యాది వస్తువులను (జిన్వ) తెలిసికొనుము. మరియు (ప్రకేతేన) ఉత్తమ విజ్ఞానముద్వారా (ఆదిత్యేభ్యః) పంద్రెండు మాసముల విద్యచే [ద్వాదశాదిత్యులను] (ఆదిత్యాన్) పంద్రెండు నెలలను గూర్చి (జిన్వ) తత్త్వస్వరూపము నెరుగుము. ౹౬॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు పదార్థముల పరీక్షణముచే స్వయముగ తా మెరిగినట్టి పదార్థవిద్యను ఇతరులకొరకు ఉపదేశించవలయును. ౹౬॥

6.O learned person with lustre, perform virtuous deed for happiness and control over material objects. Know religion, with the observance of enlightened noble justice!.

For investigation, get the light of truth, with the light of religion.

Know mid-air as uniting the Earth with Heaven.

Know Earth through geology.

Know rain through the science of rain that nourishes the body.

Know day with the beautiful science of light.

Know night by the science of night that follows light.

Know the eight Vasus through their desirable science.

Know the Adityas (twelve months) intelligently with their science.

౭౨౬. తన్తునేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

గృహాశ్రమిణా కేన కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. గృహస్థు లే సాధనములచే నేమి సాధించవలయును?

౭౨౬ తన్తునా రాయస్పోషేణ రాయస్పోషం జిన్వ సంసర్పేణ శ్రుతాయ శ్రుతం

జిన్వైడేనౌషధీభి రోషధీర్జిన్వోత్తమేన తనూభిస్తనూర్జిన్వ

వయోధసాధీతేనాధీతఞ్జిన్వాభిజితా తేజసా తేజో జిన్వ ౹౭॥

ప.వి:-తన్తునా, రాయః, పోషేణ, రాయః, పోషమ్, జిన్వ, సంసర్పేణేతి సమ్ + సర్పేణ,

శ్రుతాయ, శ్రుతమ్, జిన్వ, ఐడేన, ఓషధీభిః, ఓషధీః, జిన్వ, ఉత్తమేనేత్యుత్ + తమేన, తనూభిః, తనూః, జిన్వ, వయోధసేతి వయః + ధసా, ఆధీతేనేత్యా + ధీతేన, ఆధీతమిత్యా + ధీతమ్, జిన్వ, అభిజితేత్య + భిజితా, తేజసా, తేజః, జిన్వ ॥౭॥

పదార్థః :-(తన్తునా) విస్తృతేన (రాయః) ధనస్య (పోషేణ) పుష్ట్యా (రాయః) ధనస్య (పోషమ్) పుష్టిమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (సంసర్పేణ) సమ్యక్ ప్రాపణేన (శ్రుతాయ) శ్రవణాయ (శ్రుతమ్) శ్రవణమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (ఐడేన) ఇడాయాఽన్నస్యేదం సంస్కరణం తేన (ఓషధీభిః) యవసోమలతాదిభిః (ఓషధీః) ఓషధివిద్యామ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (ఉత్తమేన) ధర్మాచరణేన (తనూభిః) సుసంస్కృతైః శరీరైః (తనూః) శరీరాణి (జిన్వ) ప్రాప్నుహి (వయోధసా) వయో జీవనం దధాతి యేన తేన (ఆధీతేన) సమన్తాద్ధారితేన (ఆధీతమ్) సర్వతో ధారితమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి రక్ష వా (అభిజితా) ఆభిముఖ్యగతాన్ శత్రూన్ జయతి యేన తేన (తేజసా) నిశాతేన తీవ్రేణ కర్మణా (తేజః) ప్రాగల్భ్యమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి. ॥ ౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! త్వం తన్తునా రాయస్పోషేణ రాయస్పోషం జిన్వ సంసర్పేణ శ్రుతాయ శ్రుతం జిన్వైడేనోషధీభిరోషధీర్జిన్వోత్తమేన తనూభిస్తనూర్జిన్వ. వయోధసాఽఽధీతేనాధీతం జిన్వాభిజితా తేజసా తేజో జిన్వ.॥ ౭ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్విస్తృతేన పురుషార్థేనైశ్వర్యం ప్రాప్య సార్వజనికం హితం సంసాధ్యమ్. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! నీవు (తన్తునా) విస్తారమగు (రాయః) ధనముల (పోషేణ) పుష్టిచే (రాయః) ధనముల (పోషమ్) పుష్టిని (జిన్వ) ప్రాప్తించుకొనుము. (సంసర్పేణ) సమ్యక్ ప్రాప్తిచే (శ్రుతాయ) శ్రవణముకొరకు (శ్రుతమ్) శాస్త్రముల వినుటకు (జిన్వ) ప్రాప్తిజేసికొనుము. (ఐడేన) అన్నముయొక్క సంస్కారము, (ఓషధీభిః) యవలు మరియు సోమలతాద్యోషధుల విద్యచే (ఓషధీః) ఓషధులను (జిన్వ) పొందుము. (ఉత్తమేన) శ్రేష్ఠమగు ధర్మాచరణముతో (తనూభిః) శుద్ధశరీరముల ద్వారా (తనూః) శరీరములను (జిన్వ) పొందుము (వయోధసా) జీవనమును ధరించిన (ఆధీతేన) ఉత్తమరీతిలో చదివిన దానిచే (ఆధీతమ్) అన్నివైపులనుండి ధారణమొనర్చుకొనబడిన విద్యను (జిన్వ) ఎరుగుము (అభిజితా) ఎదుటగల శత్రువులను జయించుటకై (తేజసా) పటిష్ఠమగు కర్మద్వారా (తేజః) దార్ఢ్యతను (జిన్వ) పొందుము.॥౭॥

భావార్థము :-మానవులు విస్తారమగు పురుషార్థముచే ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తిజేసికొని సమస్త ప్రాణులకు హిత మొనగూర్చవలయును. ॥౭॥

7.O man gain the strength of wealth, through the extended application of wealth!

Learn to listen to religious lore, for acquring it properly.

Acquire medicines through the sciences of medicine, and agriculture.

Attain to physical strength, through pure bodies, well regulated according to religious instructions.

Acquire knowledge through study, that gives life.

Learn perseverance for conquering the opposing foes, with a firm hand.

౭౨౭. ప్రతిపదసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునరేతైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలెను?

౭౨౭ ప్రతిపదసి ప్రతిపదే త్వానుపదస్యనుపదే త్వా సంపదసి।

సమ్పదే త్వా తేజో౽సి తేజసే త్వా ।౮॥

ప.విః- ప్రతిపదితి ప్రతి + పత్ అసి, ప్రతిపద ఇతి ప్రతి + పదే, త్వా, అనుపదిత్యను + పత్, అసి, అనుపద ఇత్యను + పదే, త్వా, సంపదితి సమ్ + పత్, అసి, సమ్పద ఇతి సమ్ + పదే, త్వా, తేజః, అసి, తేజసే త్వా ।౮॥

పదార్థః :-(ప్రతిపత్) ప్రతిపద్యతే ప్రాప్యతే యా సా (అసి) (ప్రతిపదే) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (అనుపత్) అను పశ్చాత్ ప్రాప్యతే యా సా (అసి) (అనుపదే) పశ్చాత్ ప్రాప్తవ్యాయ (త్వా) (సమ్పత్) సమ్యక్ ప్రాప్యతే యా సా (అసి) (సమ్పదే) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) (తేజః) ప్రాగల్భ్యమ్ (అసి) (తేజసే)(త్వా) త్వామ్.॥౮॥

అన్వయః :-హే పురుషార్థిని విదుషి స్త్రి! యతస్త్వం ప్రతిపదివాసి తస్మై ప్రతిపదే త్వా యా౽ను పదివాసి తస్యై అనుపదే త్వా యా సంపదివాసి తస్యై సంపదే త్వా యా తేజ ఇవాసి తస్యై తేజసే త్వా త్వాం స్వీకరోమి. ।౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యైః సర్వసుఖసిద్ధయే తుల్యగుణకర్మస్వభావైః స్త్రీ పురుషైః స్వయంవరేణ వివాహేన పరస్పరం స్వీకృత్యాన్వితవ్యమ్. ॥౮॥

పదార్థము :-పురుషార్థినివగు ఓ విదుషీమణీ! ఏ కారణముచే నీవు (ప్రతిపత్) ప్రాప్తించు కొనదగిన

లక్ష్మీతుల్యముగ (అసి) ఉన్నావో ఆ కారణముననే నీవు (ప్రతిపదే) ఐశ్వర్యప్రాప్తికై (త్వా) నిన్ను (అనుపత్) తరువాత పొందవలసిన శోభవలె (అసి) ఉన్నావు. (అనుపదే) విద్యాధ్యయనము తరువాత ప్రాప్తించుకొనదగిన (త్వా) ఏ నీవు (సంపత్) సంపదలవలె (అసి) ఉన్నావో (సంపదే) ఐశ్వర్యముకొరకు (త్వా) నీవు (తేజః) తేజస్సువలె (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (తేజసే) తేజముగలుగుటకై (త్వా) నిన్ను గ్రహణామొనర్చుచున్నాను.।౮॥

భావార్థము :- సమస్త సాధనములకొరకు సమాన గుణ కర్మ స్వభావము గల స్త్రీపురుషులు స్వయంవర వివాహము ద్వారా పరస్పర స్వీకారముచే ఆనందమున నుండవలెను. ।౮॥

8.O wife, thou art and embodiment of wealth, for wealth do I accept thee. Thou art obedient, obtainable after the completion of studies. I accept thee!.

Thou art riches, for riches do I accept thee. Thou art brilliance, for brilliance do I accept thee.

౧౫౯. త్రివృదసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, విరాట్ బ్రాహ్మీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మఱల మానవు లేమి చేయవలయునో చెప్పబడినది.

౧౫౯ త్రివృదసి త్రివృతే త్వా ప్రవృదసి ప్రవృతే త్వా వివృదసి వివృతే త్వా

సవృదసి సవృతే త్వాఽఽక్రమోఽస్యాక్రమాయ త్వా సంక్రమోఽసి

సంక్రమాయ త్వోత్క్రమోఽస్యుత్క్రమాయ త్వోత్క్రాన్తి రస్యుత్క్రాన్త్యై

త్వాఽధిపతినోర్జోర్జం జిన్వ ।౯॥

ప. వి:- త్రివృదితి త్రి + వృత్, అసి, త్రివృత ఇతి త్రి + వృతే, త్వా, ప్రవృదితి ప్ర + వృత్, అసి, ప్రవృత ఇతి ప్ర + వృతే, త్వా, వివృదితి వి + వృత్, అసి వివృత ఇతి వి + వృతే, త్వా, సవృదితి స + వృత్, అసి, సవృత ఇతి స + వృతే, త్వా, ఆక్రమ ఇత్యా + క్రమః, అసి, ఆక్రమాయేత్యా + క్రమాయ, త్వా, సంక్రమ ఇతి సమ్ + క్రమః, అసి, సంక్రమాయేతి సమ్ + క్రమాయ, త్వా, ఉత్క్రమ ఇత్యుత్ + క్రమః, అసి, ఉత్క్రమాయేత్యుత్ + క్రమాయ, త్వా,

ఉత్క్రాన్తిరిత్యుత్ + క్రాన్తిః, అసి, ఉత్క్రాన్త్యై ఇత్యుత్ + క్రాన్త్యై, త్వా, అధిపతినేత్యధి + పతినా, ఊర్జా, ఊర్జమ్, జిన్వ ॥౯॥

పదార్థః :-(త్రివృత్) యత్ త్రిభిః సత్త్వరజస్తమోగుణైః సహ వర్తతే తస్యావ్యక్తస్య వేత్తా (అసి) (త్రివృతే) (త్వా) త్వామ్ (ప్రవృత్) యత్కార్యరూపేణ ప్రవర్తతే తస్య జ్ఞాతా (అసి) (ప్రవృతే) (త్వా) (వివృత్) యద్వివిధైరాకారైర్వర్తతే తజ్జగదుపకర్తా (అసి) (వివృతే) (త్వా) (సవృత్)యః సమానేన ధర్మేణ సహ వర్తతే తస్య బోధకః (అసి) (సవృతే) (త్వా) (ఆక్రమః) సమన్తాత్క్రమన్తే పదార్థా యస్మిన్నన్తరిక్షే తస్య విజ్ఞాపకః (అసి) (ఆక్రమాయ) (త్వా) (సంక్రమః) సమ్యక్ క్రమన్తే పదార్థా యస్మిన్నన్తరిక్షే తస్య విజ్ఞాపకః (అసి) (ఆక్రమాయ) త్వా సంక్రమః సమ్యక్ క్రమన్తే యస్మింస్తస్య (అసి) (సంక్రమాయ) (త్వా) (ఉత్క్రమః) ఉదూర్ధ్వం క్రమః క్రమణం యస్మాత్తస్య (అసి) ఉత్క్రమాయ త్వా (ఉత్క్రాన్తిః) ఉత్క్రామ్యన్త్యుల్లంఘయన్తి సమాన్ విషమాన్ దేశాన్ యయా గత్యా తద్విద్యాజ్ఞాత్రీ (అసి) (ఉత్క్రాన్త్యై) (త్వా) (అధిపతినా) అధిష్ఠాత్రా (ఊర్జా) పరాక్రమేణ (ఊర్జమ్) బలమ్ (జిన్వ) ప్రాప్నుహి.॥౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్య! యస్త్వం త్రివృదసి తస్మై త్రివృతే త్వా యత్ప్రవృదసి తస్మై ప్రవృతే త్వా యద్వివృదసి తస్మై వివృతే త్వా య ఆక్రమోఽసి తస్మా ఆక్రమాయ త్వా యత్ సవృదసి తస్మై సవృతే త్వా యః సంక్రమోఽసి తస్మై సంక్రమాయ త్వా య ఉత్క్రమోఽసి తస్మా ఉత్క్రమాయ త్వా యోత్క్రాన్తిరసి తస్యా ఉత్క్రాన్త్యై త్వా త్వామహం పరిగృహ్ణామి తేన మయాఽధిపతినా సహ వర్తమానా త్వమూర్జోర్జం జిన్వ.॥౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. నహి పృథివ్యాదిపదార్థానాం గుణకర్మస్వభావవిజ్ఞానేన వినా కశ్చిదపి విద్వాన్ భవితుమర్హతి తస్మాత్ కార్యకారణసంఘాతం యథావద్విజ్ఞాయాన్యేభ్య ఉపదేష్టవ్యో యథాఽధ్యక్షేణ సహ సేనా విజయం కరోతి తథా స్వస్వామినా సహ స్త్రీ సర్వం దుఃఖం జయతి.॥౯॥

పదార్థము :-ఓ మానవా! నీవు (త్రివృత్) సత్వగుణ, రజోగుణ, తమోగుణములతో నున్న అవ్యక్త కారణమును తెలిసికొనువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్రివృతే) మూడు గుణములతో గూడియున్న కారణముయొక్క జ్ఞానమునకై (త్వా)ఏ నీవు (ప్రవృత్) కార్యరూప ప్రవర్తన గల ప్రపంచము నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (ప్రవృతే) కార్యరూప జగత్తు నెరుగుటకై (త్వా) నీకు నీవు (వివృత్) వివిధ ప్రకారములుగ ప్రవృత్త జగదుపకారకర్తవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (వివృతే) జగదుపకారమునకై (త్వా) నిన్ను నీవు (సవృత్) సమానధర్మములతో గూడియున్న పదార్థముల నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావు. (సవృతే) సాధర్మ్య పదార్థ జ్ఞానమునకై (త్వా) నిన్ను నీవు (ఆక్రమః) ఉత్తమముగా పదార్థములుండు స్థానముగు అంతరిక్షము నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (ఆక్రమాయ) అంతరిక్షమును దెలిసికొనుటకై (త్వా) నిన్ను

నీవు (సంక్రమః) చక్కగా పదార్థముల నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (సంక్రమాయ) పదార్థజ్ఞానము కొరకు (త్వా) నిన్ను నీవు (ఉత్క్రమః) పైనున్న మేఘమండలగతి నెరుగువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (ఉత్క్రమాయ) మేఘమండల గతి నెరుగుటకై (త్వా) నిన్ను మరియు ఓ విదుషీ నీవు (ఉత్క్రాన్తిః) సమ, విషమ పదార్థముల ఉల్లంఘనమునకు హేతువగు విద్య నెరుగుదానవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (ఉత్క్రాన్త్యై) గహన విద్యనెరుగుటకై (త్వా) నిన్ను సర్వవిధముల గ్రహించుచున్నాను. (అధిపతినా) అట్టి పతినగు నాతో కలిసియుండు నీవు (ఊర్జా) పరాక్రమముచే (ఊర్జమ్) పరాక్రమమును (జిన్వ) పొందుము.౹౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పృథివియున్నగు పదార్థముల గుణ కర్మ స్వభావముల నెరుగనిదే ఎవ్వరును విద్వాంసులు గాజాలరు. కావుననే కార్యకారణములు రెండింటి సంబంధము యథావతుగ దెలిసికొని ఇతరులకును ఉపదేశించవలయును. సేనాధ్యక్షుని వెంటనున్న సైన్యము విజయమును ప్రాప్తించుకొనునట్లు తనపతితోగూడ నుండి స్త్రీ సమస్తదుఃఖములను జయించును. ౹౯॥

9.O husband, thou knowest the primordial matter with three qualities. For knowing that matter, do I accept thee!.

Thou knowest this world. the effect of matter. For knowing this world do I accept thee. Thou art the manifold benefactor of the world. I accept thec for doing good to humanity. Thou knowest all objects similar in nature. For knowing them do I accept thee.

Thou possessest the knowledge. of atmosphere, for knowing the atmosphere, do I accept thee. Thou accurately knowest all the objects. For knowing them do I accept thee.

Thou knowest the movements of clouds on high. For knowing them do I accept thee. O wife, thou knowest the science wherewith we cross the accessible and inaccessible regions. For knowing the art of flying, do I accept thee. Living with thy husband, with thy energy attain to strength!.

౧౦. రాజ్ఞ్యసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, వసవో దేవతాః, పూర్వస్య విరాడ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః, ప్రథమజా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అగ్న్యాదిపదార్థాః కీదృశా ఇత్యాహ. అగ్న్యాది పదార్థము లెట్టి గుణములుగలవి?

౧౦ రాజ్ఞ్యసి ప్రాచీ దిగ్వసవస్తే దేవా౨ అధిపతయో౨గ్నిర్హేతీనాం ప్రతిధర్తా త్రివృత్ త్వా స్తోమః పృథివ్యాఀ శ్రయత్వాజ్యముక్థమవ్యథాయై స్తభ్నాతు రథన్తరꣳ సామ ప్రతిష్ఠిత్యా౨ అన్తరిక్ష౨ ఋషయ స్త్వా। ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు విధర్తా చాయమధిపతిశ్చ తే

త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే యజమానం

చ సాదయన్తు ॥౧౦॥

ప.వి:- రాజ్ఞీ, అసి, ప్రాచీ, దిక్, వసవః, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, అగ్నిః, హేతీనామ్, ప్రతిధర్తేతి ప్రతి + ధర్తా, త్రివృదితి త్రి + వృత్, త్వా, స్తోమః, పృథివ్యామ్, శ్రయతు, ఆజ్యమ్, ఉక్థమ్ అవ్యథాయై, స్తభ్నాతు, రథన్తరమితి రథమ్ + తరమ్, సామ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇతి ప్రతి + స్థిత్యై, అన్తరిక్షే, ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధర్తేతి వి + ధర్తా, చ, అయమ్, అధిపతి రిత్యధి + పతిః, చ, తే, త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్ + విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే, స్వర్గ ఇతి స్వః + గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః :-(రాజ్ఞీ) రాజమానా ప్రధానా (అసి) (ప్రాచీ) పూర్వా (దిక్) దిగివ (వసవః) అగ్న్యాద్యాః (తే) తవ (దేవాః) దేదీప్యమానాః (అధిపతయః) అధిష్ఠాతారః (అగ్నిః) విద్యుదివ (హేతీనామ్) వజ్రాస్త్రాదీనామ్, హేతిరితి వజ్ర నా.. నిఘం. ౨.౨౦ (ప్రతిధర్తా) ప్రత్యక్షం ధారకః (త్రివృత్) యస్త్రిధా వర్తతే (త్వా) (స్తోమః) స్తోతుమర్హః (పృథివ్యామ్) భూమౌ (శ్రయతు) సేవతామ్ (ఆజ్యమ్) ఘృతమ్ (ఉక్థమ్) వక్తుమర్హమ్ (అవ్యథాయై) అవిద్యమానశరీరపీడాయై (స్తభ్నాతు) ధరతు (రథన్తరమ్) రథైస్తారకమ్ (సామ) ఏతదుక్తం కర్మ (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతితిష్ఠన్తి యస్యాం తస్యై (అన్తరిక్షే) ఆకాశే (ఋషయః) ప్రాపకాః (త్వా) (ప్రథమజాః) ప్రథమతో జాతా వాయవః (దేవేషు) కమనీయేషు పదార్థేషు (దివః) విద్యుతః (మాత్రయా) లేశవిషయేణ (వరిమ్ణా) (ప్రథన్తు) ఉపదిశన్తు. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (విధర్తా) వివిధానాం ధారకః (చ) (అయమ్) అధిపతిః ఉపరిష్టాత్పాలకః (చ) (తే) (త్వా) సర్వే (సంవిదానాః) సమాననిశ్చయాః (నాకస్య) సుఖప్రాపకస్య భూగోలస్య (పృష్ఠే) ఉపరి (స్వర్గే) సుఖప్రాపకే (లోకే) ద్రష్టవ్యే (యజమానమ్) దాతారమ్ (చ) (సాదయన్తు) అవస్థాపయన్తు. ॥ ౧౦ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! తేఽధిపతిర్యథా యస్యా వసవో దేవా అధిపతయ ఆసన్ తథా ప్రాచీ దిగివ రాజ్ఞ్యసి యథా హేతీనాం ప్రతిధర్తా త్రివృత్స్తోమోఽగ్నిరస్తి తథా త్వాఽహం ధరామి. భవతి పృథివ్యామవ్యథాయా ఉక్థమాజ్యం శ్రయతు ప్రతిష్ఠిత్యై రథన్తరం సామ స్తభ్నాతు యథాఽన్తరిక్షే దివో మాత్రయా వరిమ్ణా దేవేషు ప్రథమజా ఋషయస్త్వా ప్రథన్తు యథా చాయం విధర్తా తే పతిర్వర్తేత తథా తేన సహ త్వం వర్తస్వ యథా చ సర్వే సంవిదానా విద్వాంసో నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే త్వా యజమానం చ సాదయన్తు తథా యువాం సీదేతామ్ ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః, పూర్వా దిక్ తస్మాదుత్తమాస్తి యస్మాత్ ప్రథమం సూర్య ఉదేతి, యే పూర్వస్యా దిశో వాయవ ఆగచ్ఛన్తి తే కస్మింశ్చిద్దేశే మేఘకరాః భవన్తి కస్మింశ్చిన్నైవ అయమగ్ని రేవ సర్వేషాం ధర్తా వాయునిమిత్తో వర్తతే, యే తం జానంతి తే జగతి సుఖం సంస్థాపయన్తి. ॥ ౧౦ ॥

పదార్థము :- ఓ నారీమణీ! (తే) నీయొక్క (అధిపతిః) పతి [భర్త] ఎట్లు, ఏ (వసవః) అగ్ని మున్నగు అష్టవసువులు (దేవాః) ప్రకాశవంతమైన (అధిపతయః) అధిష్ఠాతలైయున్నారో, అట్లే నీవు (ప్రాచీ) పూర్వ [తూర్పు] (దిక్) దిశవలె (రాజ్ఞీ) రాణివై (అసి) ఉన్నావు. ఎట్లు (హేతీనామ్) వజ్రము మున్నగు శస్త్రాస్త్రముల (ప్రతిధర్తా) ప్రత్యక్షముగ ధరించుచు (త్రివృత్) విద్యుత్తు, భౌతిక మరియు సూర్యరూపముల ముప్విధములుగ నుండి (స్తోమః) స్తుతియుక్త గుణములతో (అగ్నిః) మహావిద్యుత్తును ధారణమొనర్చునో, అట్లే (త్వా) నిన్ను నీ పతి నగు నేను ధారణమొనర్చుచున్నాను. నీవు (పృథివ్యామ్) భూమికై (అవ్యథాయై) పీడగలుగకుండునట్లు (ఉక్థమ్) ప్రశంసనీయ (ఆజ్యమ్) ఘృతము మున్నగు పదార్థములను (శ్రయతు) ధారణమొనర్చుము. (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠయను (రథన్తరమ్) రథము మున్నగువానిద్వారా తరించు (సామ) సిద్ధాంతకర్మను (స్తభ్నాతు) ధరించుము. ఎట్లు (అన్తరిక్షే) ఆకాశమునందు (దివః) విద్యుత్తుయొక్క (మాత్రయా) లేశమాత్రము (వరిమ్ణా) మహాపురుషార్థముగ (దేవేషు) విద్వాంసులందు (ప్రథమజాః) పూర్వము పుట్టిన (ఋషయః) వేదార్థవేత్తలగు విద్వాంసుల (త్వా) నీకు (ప్రథన్తు) శుభగుణయుక్త విశాలబుద్ధిని గలిగింతురుగాక! (చ) మరియు ఎట్లు (అయమ్) ఈ (విధర్తా) వివిధరీతుల ధారణకర్తయగు (తే) నీ భర్తనీతో వర్తించునో అట్లే నీ వాతనితో వర్తించుము. (చ) మరియు ఎట్లు (సర్వే) సకల (సంవిధానాః) శ్రేష్ఠవిద్వాంసులు (నాకస్య) అవిద్యావంతములగు దుఃఖముల (పృష్ఠే) మధ్యన (స్వర్గే) ఏ అతిసుఖప్రాప్తి (లోకే) దర్శనీయమై యున్నదో, దానియందు (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (యజమానమ్) నీ పతిని (సాదయన్తు) నిలుపునట్లు సతీపతులగు మీరు వర్తించుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యుడు మొదట ఇచ్చటినుండియే ఉదయించును. కావున ఈ పూర్వ (తూర్పు) దిశ ఉత్తమమైనదిగా నెంచబడుచున్నది. పూర్వదిశనుండి వీచు వాయువు కొన్ని ప్రాంతములందు మేఘములనుత్పన్న మొనర్చును. మరికొన్నిప్రాంతములందట్లు చేయదు. ఈ యగ్ని సకల పదార్థములను ధరించును. మరియు నిది వాయువు సంయోగము వల్ల తీవ్రగతిగల దగును. ఈ వాయ్వగ్నులను యథార్థముగ నెరుగువారు జగమునందు ప్రాణులకు సుఖముల గలిగించగలరు. ॥౧౦॥

10.O Woman, thou art queen brilliant like the East, Eight Vasus are thy protectors. Thou possessest the fire that resides in arms and weapons, that pervades the sun, lightning and Earth, and is full of praise. Get butter on the Earth for enjoyment. For thy prosperity, possess the military force of aeroplanes. May the aged vedic seers, with great power, and brilliance of knowledge, fill thee with good qualities and wisdom. This husband of thine is thy protector in diverse ways. May all the learned persons, unanimously settle thee and thy husband in a happy place on this comfortable Earth!.

౭౩౦.విరాడసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, పూర్వస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః, ప్రథమజా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషాః కిం కుర్యు రిత్యాహ. స్త్రీపురుషులేమి చేయవలయును?

౭౩౦ విరాడసి దక్షిణా దిగ్రుద్రాస్తే దేవాఽ అధిపతయఽ ఇన్ద్రో హేతీనాం

ప్రతిధర్త్తా పఞ్చదశస్త్వా స్తోమః పృథివ్యాఀ శ్రయతు ప్రఽ

ఉగముక్థమవ్యథాయై స్తభ్నాతు బృహత్సామ ప్రతిష్ఠిత్యాఽ అన్తరిక్షఽ

ఋషయస్త్వాఽ ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు

విధర్త్తా చాయమధిపతిశ్చ తే త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే

స్వర్గే లోకే యజమానం చ సాదయన్తు ॥౧౧॥

ప.విః-విరాడితి వి + రాట్, అసి, దక్షిణా, దిక్, రుద్రాః, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, ఇన్ద్రః హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్తేతి ప్రతి + ధర్త్తా, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ + దశః, త్వా, స్తోమః, పృథివ్యామ్, శ్రయతు, ప్ర + ఉగమ్, ఉక్థమ్, అవ్యథాయై,స్తభ్నాతు, బృహత్, సామ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇతి ప్రతి + స్థిత్యై, అన్తరిక్షే, ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధర్త్తేతి వి + ధర్త్తా, చ, అయమ్,

అధిపతిరిత్యధి + పతిః, చ, తే, త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్ + విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే స్వర్గ ఇతి స్వః + గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు ॥౧౧॥

పదార్థః :-(విరాట్) వివిధైః పదార్థై రాజమానా (అసి) అస్తి (దక్షిణా) (దిక్) కాష్ఠా (రుద్రాః) బలవన్తో వాయవః (తే) అస్యాః (దేవాః) మోదకాః (అధిపతయః) ఉపరిష్టాత్పాలకాః (ఇన్ద్రః) సూర్యః (హేతీనామ్) వజ్రాణామ్ (ప్రతిధర్తా) (పంచదశః) పంచదశానాం పూరకః (త్వా) త్వామ్ (స్తోమః) స్తువన్తి యేన సహ ఋచాం భాగః (పృథివ్యామ్) భూమౌ (శ్రయతు) సేవతామ్ (ప్రఉగమ్) ప్రయోగార్హమ్. (ఉక్థమ్) ఉపదేష్టుం యోగ్యమ్ (అవ్యథాయై) అవిద్యమానమానసభయాయై (స్తభ్నాతు) స్థిరీకరోతు (బృహత్) మహదర్థమ్ (సామ) (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠాయై (అన్తరిక్షే) ఆకాశే (ఋషయః) జ్ఞాపకాః ప్రాణాః (త్వా) (ప్రథమజాః) ఆదౌ విద్వాంసో జాతాః (దేవేషు) కమనీయేషు పదార్థేషు (దివః) ద్యోతనకర్మణోఽగ్నేః (మాత్రయా) భాగేన (వరిమ్ణా) బహోర్భావేన (ప్రథన్తు) అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (విధర్తా) వివిధాకర్షణేన పృథివ్యాదిధారకః (చ) (అయమ్) (అధిపతిః) ద్యోతకానామధిష్ఠాతా (చ) (తే) (త్వా) (సర్వే) (సంవిదానాః) సమ్యగ్విచారశీలాః (నాకస్య) అవిద్యమానదుఃఖస్యాకాశస్య (పృష్ఠే) సేచకే భాగే (స్వర్గే) సుఖకారకే (లోకే) విజ్ఞాతవ్యే (యజమానమ్) ఏతద్విద్యాదాతారమ్ (చ) (సాదయన్తు) స్థాపయన్తు ॥ ౧౧ ॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా త్వం విరాడ్ దక్షిణా దిగివాసి యస్యాస్తే పతౌ రుద్రా దేవా అధిపతయ ఇవ హేతీనాం ప్రతిధర్తా పఞ్చదశః స్తోమ ఇన్ద్రస్త్వా పృథివ్యాం శ్రయత్వవ్యథాయై ప్రఉగముక్థం స్తభ్నాతు ప్రతిష్ఠిత్యై బృహత్సామ చ స్థిరీకరోతు యథా చాన్తరిక్షే దేవేషు ప్రథమజా ఋషయో దివో మాత్రయా వరిమ్ణా సహ వర్తన్తే తథా విద్వాంసస్త్వా ప్రథన్తు. యథా విధర్తా పోషకశ్చాఽయమధిపతిస్త్వా పుష్ణాతు తథా సంవిదానా విద్వాంసస్తే సర్వే నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే త్వాం యజమానం చ సాదయన్తు. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసో వాయుభిః సహ వర్తమానం సూర్యం తద్విద్యావిజ్ఞాపకం విద్వాంసం చ సమాశ్రిత్యైతద్విద్యాం విజ్ఞాపయన్తి తథా స్త్రీపురుషౌ బ్రహ్మచర్యేణ విద్వాంసో భూత్వాఽన్యానధ్యాపయన్తు. ॥ ౧౧ ॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ రత్నమా! ఏ నీవు (విరాట్) వివిధ పదార్థములచే ప్రకాశవంతమైన (దక్షిణా) దక్షిణపు (దిక్) దిశవలె (అసి) ఉన్నావో ఏ (తే) నీ పతి (రుద్రాః) వాయువు (దేవాః) దివ్యగుణయుక్తముగా (అధిపతయః) అధిష్ఠాతలవలె (హేతీనామ్) వజ్రములను (ప్రతిధర్తా) నిశ్చయముగ ధరించువాడో (పఞ్చదశః) పదునైదవ సంఖ్యను పూరించు (స్తోమః) స్తుతి సాధకములగు ఋచ [ఋక్కు] ల అర్థముల భాగస్థుడు మరియు (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యామ్) భూమిపై (శ్రయతు) సేవించుగాక! (అవ్యథాయై)

మనోభయరహితురాలవగు నీకొరకు (ప్ర ఉగమ్) కథనీయమగు (ఉక్థమ్) ఉపదేశయోగ్య వచనములను (స్తభ్నాతు) స్థిరపరచుగాక! (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠకొరకు (బృహత్) అనేకార్థములతోనున్న (సామ) సామవేదమును స్థిరపరచుగాక! (చ) మరియు (అన్తరిక్షే) ఆకాశస్థ (దేవేషు) దివ్యపదార్థములందు (ప్రథమజాః) పూర్వమే జన్మించిన (ఋషయః) జ్ఞానహేతువగు ప్రాణములు (దివః) ప్రకాశ కారకమగు అగ్నియొక్క (మాత్రయా) లేశమాత్రము మరియు (వరిమ్ణా) బహుళముతో వర్తమానమైయున్న విద్వాంసులు (త్వా) నిన్ను (ప్రథన్తు) ప్రసిద్ధపరతురుగాక! (విధర్తా) అనేకవిధముల ఆకర్షణముచే పృథివి మున్నగు లోకములను ధారణము (చ) మరియు పోషణమొనర్చు (అధిపతిః) సకల ప్రకాశక పదార్థములందు ఉత్తముడగు సూర్యుడు (త్వా) నిన్ను ఎట్లు పుష్టిపరచునో అటులనే (సంవిదానాః) చక్కని ఆలోచనాపరులగు విద్వాంసులున్నారో (తే) వారు (సర్వే) సమస్త (నాకస్య) దుఃఖరహిత ఆకాశముయొక్క (పృష్ఠే) సేచకభాగమునందు (స్వర్గే) సుఖకారకముగ (లోకే) తెలిసికొనదగిన ప్రదేశమందు (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (యజమానమ్) యజ్ఞ విద్యనెరిగినవారిని (సాదయన్తు) స్థిరపరచునుగాక. ॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. విద్వాంసులు వాయువుతో గూడియున్న సూర్యుని, సూర్యవాయువుల విద్యనెరిగి విద్వాంసుల నాశ్రయించి ఈ విద్యను ఎరిగి, ఎరిగింపజేయునట్లే స్త్రీ పురుషులు బ్రహ్మచర్యముతో విద్వాంసులై ఇతరులను చదివించవలయును. ॥౧౧॥

11.O woman thou art like the bright South. Eleven Rudras (airs) are thy protectors. Thy husband, the wielder of arms and weapons, the knower of the meanings of vedic verses in fifteen ways, and the sun serve thee on earth. He, being fearless of man, preaches unto thee firmly the narrable and instructible words!.

For stability he recites the significant verses of the a Sama Veda. The aged, learned persons, the significant plenteous airs in beautiful objects in the atmosphere, and the particles of blazing fire make thee renowned. The sustainer and nourisher of the Earth through attraction, the sun, the foremost amongst the brilliant objects, strengthens thee. May all the learned persons, unanimously establish thee and thy husband in a happy place in the space, where there is plenty of water.

౭౩౧.సమ్రాడసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, ఆదిత్యా దేవతాః, పూర్వస్య నిచృద్ బ్రాహ్మీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః,

ప్రథమజా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తౌ కీదృశౌ స్యాతామిత్యాహ. ఆ యిరువురు ఎటువంటివారుగ నుండవలయును?

౭౩౧ సమ్రాడసి ప్రతీచీ దిగాదిత్యాస్తే దేవాఽ అధిపతయో వరుణో హేతీనాం ప్రతిధర్తా సప్తదశస్త్వా స్తోమః పృథివ్యాం శ్రయతు మరుత్వతీయ

ముక్థమవ్యథాయై స్తభ్నాతు వైరూపఙ్ం సామ ప్రతిష్ఠిత్యా౨ అన్తరిక్ష౨
ఋషయ స్త్వా ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు విధర్తా
చాయమధిపతిశ్చ తే త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే
యజమానం చ సాదయన్తు ॥౧౨॥

ప.వి:- సమ్రాడితి సమ్ + రాట్, అసి, ప్రతీచీ, దిక్, ఆదిత్యాః, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, వరుణః, హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్రేతి ప్రతి + ధర్తా, సప్తదశ ఇతి సప్త + దశః, త్వా, స్తోమః, పృథివ్యామ్, శ్రయతు, మరుత్వతీయమ్, ఉక్థమ్, అవ్యథాయై, స్తభ్నాతు, వైరూపమ్, సామ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇతి ప్రతి + స్థిత్యై, అన్తరిక్షే, ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధర్త్రేతి వి + ధర్తా, చ, అయమ్, అధిపతి రిత్యధి + పతిః, చ, తే, త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్ + విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే, స్వర్గ ఇతి స్వః + గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు ॥౧౨॥

పదార్థః :-(సమ్రాట్) యా సమ్యక్ ప్రదీప్యతే (అసి) (ప్రతీచీ) పశ్చిమా (దిక్) దిశన్తి యయా సా దిక్ తద్వత్ (ఆదిత్యాః) విద్యుద్యుక్తాః ప్రాణా వాయవః (తే) తవ (దేవాః) దివ్యసుఖప్రదాః (అధిపతయః) స్వామినః (వరుణః) జలసముదాయ ఇవ దుష్టానాం బన్ధకః (హేతీనామ్) విద్యుతామ్ (ప్రతిధర్తా) (సప్తదశః) ఏతత్సంఖ్యాపూరకః (త్వా) త్వామ్ (స్తోమః) స్తోతుమర్హః (పృథివ్యామ్) (శ్రయతు) (మరుత్వతీయమ్) బహవో మరుతో వ్యాఖ్యాతారో మనుష్యా విద్యన్తే యస్మిం స్తత్ర భవమ్ (ఉక్థమ్) వాచ్యమ్ (అవ్యథాయై) అవిద్యమానాత్మసంచలనాయై (స్తభ్నాతు) గృహ్ణాతు (వైరూపమ్) వివిధాని రూపాణి ప్రకృతాని యస్మింస్తత్ (సామ) (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠాయై (అన్తరిక్షే) (ఋషయః) గతిమన్తః (త్వా) (ప్రథమజాః) ప్రథమాద్విస్తీర్ణాత్ కారణాజ్జాతా వాయవః (దేవేషు) దానసాధకేషు (దివః) ప్రకాశస్య

(మాత్రయా) భాగేన (వరిమ్ణా) (ప్రథన్తు) (విధర్తా) వివిధానాం రత్నానాం ధారకః (చ) (అయమ్) (అధిపతిః) (చ) (తే) (త్వా) సర్వే (సంవిదానాః) సమ్యగ్లబ్ధజ్ఞానాః (నాకస్య) (పృష్ఠే) (స్వర్గే) (లోకే) (యజమానమ్) (చ) (సాదయన్తు).॥౧౨॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యా ప్రతీచీ దిగివ సమ్రాడసి తస్యాస్తే పతిరాదిత్యా దేవా అధిపతయ ఇవాయం సప్తదశశ్చ స్తోమో వరుణో హేతీనాం ప్రతిధర్తాధిపతిస్త్వా పృథివ్యాం శ్రయత్వవ్యథాయై మరుత్వతీయముక్థం ప్రతిష్ఠిత్యై వైరూపం సామ చ స్తభ్నాతు యే చ దివో మాత్రయా వరిమ్ణా సహాన్తరిక్షే ప్రథమజా ఋషయో దేవేషు వర్త్తన్తే తద్వత్త్వా విద్వాంసః ప్రథన్తు. యథా విధర్తా చాధిపతిశ్చ రాజా ప్రజాః సుఖే స్థాపయతు తథా తే సర్వే సంవిదానాః సన్తస్త్వా యజమానం చ నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే సాదయన్తు ॥౧౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసః పశ్చిమాం దిశం తత్రస్థాన్ పదార్థాంశ్చాన్యేభ్యో విజ్ఞాపయన్తి. తథా స్త్రీపురుషాః స్వాపత్యాదీన్ విద్యయాఽలంకుర్వంతు. ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! ఏ నీవు (ప్రతీచీ) పశ్చిమ [పడమర] (దిక్) దిశవలె (సమ్రాట్) చక్కని ప్రకాశవంతురాలవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి (తే) నీ పతి (ఆదిత్యాః) విద్యుత్తుతో నున్న ప్రాణవాయును (దేవాః) దివ్యసుఖదాత (అధిపతయః) అధికారులవలె (అయమ్) ఈ (సప్తదశః) పదునేడవ సంఖ్యా పూరకుడు (చ) మరియు (స్తోమః) స్తుతించదగిన (వరుణః) జలసముదాయమువలె (హేతీనామ్) విద్యుత్తులను (ప్రతిధర్తా) ధరించునట్టి (అధిపతిః) స్వామి (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యామ్) పృథివిపై (శ్రయతు) సేవించుగాక! (అవ్యథాయై) స్వరూపముచే అచలురాలవగు నీకొరకు (మరుత్వతీయమ్) అనేకుల వ్యాఖ్యానములతో గూడిన (ఉక్థమ్) కథనయోగ్యమైన వేదవచనములు మరియు (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠకొరకు (వైరూపమ్) వివిధ రూపముల వ్యాఖ్యానముతో గూడిన (సామ) సామవేదమును (స్తభ్నాతు) గ్రహణమొనర్చునో, మరియు ఏ (దివః) ప్రకాశ (మాత్రయా) భాగముతో (వరిమ్ణా) బహుత్వముతోగూడ (అన్తరిక్షే) ఆకాశమునందు (ప్రథమ జాః) విస్తారయుక్తకారణముచే నుత్పన్నమైన (ఋషయః) గతియుక్త వాయువు (దేవేషు) దానమునకు హేతువగు అవయవములం దున్నవియో, అట్లే (త్వా) నీకు విద్వాంసులు (ప్రథన్తు) ప్రసిద్ధ ఉపదేశము నొనర్చుదురుగాక! (విధర్తా) అనేక విధములగు రత్నముల ధారణమొనర్చువాడగు (చ) ఈ (అధిపతిః) అధ్యక్షుడగు స్వామి [రాజు] ప్రజలను సుఖములందుంచునట్లు (తే) నీమధ్య (సర్వే) సమస్త (సంవిదానాః) చక్కగా జ్ఞానప్రాప్తినొందిన (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (యజమానమ్) విద్వాంసుల సేవించువారిని (నాకస్య) దుఃఖరహిత ప్రదేశపు (పృష్ఠే) ఒక భాగమునందు (స్వర్గే) సుఖప్రాప్తి (లోకే) దర్శనీయ స్థానమున (సాదయన్తు) స్థిర పరచుగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసు లెట్లు పశ్చిమదిశ మరియు అచ్చటి పదార్థవిషయములను దెలిసికొని ఇతరులకును తెలియజేయుదురో, అట్లే స్త్రీపురుషులు తమ సంతానము మున్నగు వారిని విద్య మున్నగు సద్గుణములచే సుశోభిత మొనర్చవలయును. ॥౧౨॥

12.O woman, thou art brilliant like the West. The learned persons are thy overlords. Thy husband, possessing seventeen vital parts of the body, worthy of praise, the subduer of foes, master of fiery spirits, may serve thee on earth!. ·

May he, unfaltering in nature, full of instructions from many learned perons, and vedic lore, full of farious teachings of great men, learn the Sama Veda for greatness.

There are in the atmosphere many lustrous objects, created from the limitless material cause, and serviceable moving airs spread in all parts. The learned should instruct thee so. The master of riches, the king, keeps the people contented, so should all learned persons unanimously establish thee and thy husband in a happy abode, ina part of the earth, free from affliction.

౭౩౨.స్వరాడసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, మరుతో దేవతాః, పూర్వస్య భురిగ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః,

ప్రథమజా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తౌ కీదృశావిత్యాహ. ఆ యిరువురు లెటులుండవలయును?

౭౩౨ స్వరాడస్యుదీచీ దిఙ్ మరుతస్తే దేవా అధిపతయః సోమో హేతీనాం ప్రతిధర్త్తైకవిꣳశస్త్వా స్తోమః పృథివ్యాꣳ శ్రయతు నిష్కేవల్యముక్థమవ్యథాయై స్తభ్నాతు। వైరాజꣳసామ ప్రతిష్ఠిత్యా అన్తరిక్ష ఋషయస్త్వా ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు విధర్త్తా చాయమధిపతిశ్చ తే త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే యజమానం చ సాదయన్తు ॥౧౩॥

ప.వి:-స్వరాడితి స్వ + రాట్, అసి, ఉదీచీ, దిక్, మరుతః, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, సోమః, హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్తేతి ప్రతి + ధర్త్తా, ఏకవిꣳశ ఇత్యేక + విꣳశః, త్వా, స్తోమః, పృథివ్యామ్, శ్రయతు, నిష్కేవల్యమ్, నిః + కేవల్యమితి నిః + కేవల్యమ్ ఉక్థమ్, అవ్యథాయై, స్తభ్నాతు, వైరాజమ్, సామ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా, ఇతి ప్రతి + ష్ఠిత్యై, అన్తరిక్షే

ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ+జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధ ర్తేతి వి+ధర్తా, చ, అయమ్ అధిపతిరిత్యధి+పతిః, చ, తే త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్+విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే, స్వర్గ ఇతి స్వః+గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు॥౧౩॥

పదార్థః :-(స్వరాట్) యా స్వయం రాజతే (అసి) అస్తి (ఉదీచీ) య ఉదఙ్ఙుత్తరం దేశమఞ్చతి సా (దిక్) (మరుతః) వాయవః (తే) తవ (దేవాః) దివ్యసుఖప్రదాః (అధిపతయః) (సోమః) చన్ద్రః (హేతీనామ్) వజ్రవద్వర్త్తమానానాం కిరణానామ్ (ప్రతిధర్తా) (ఏకవింశః) ఏతత్సంఖ్యాపూరకః (త్వా) త్వామ్ (స్తోమః) స్తుతిసాధకః (పృథివ్యామ్) (శ్రయతు) (నిష్కేవల్యమ్) నిరన్తరం కేవలం స్వరూపం యస్మింస్తత్ర సాధుమ్. అత్ర కేర్వాతోర్బాహులకాదౌణాదికో వలచ్ ప్రత్యయః (ఉక్థమ్) వక్తుం యోగ్యమ్ (అవ్యథాయై) అవిద్యమానేంద్రియభయాయై (స్తభ్నాతు) (వైరాజమ్) విరాట్ప్రతిపాదకమ్ (సామ) (ప్రతిష్ఠిత్యై) (అన్తరిక్షే) (ఋషయః) బలవన్తః ప్రాణాః (త్వా) (ప్రథమజాః) (దేవేషు) దివః (మాత్రయా) (వరిమ్ణా) (ప్రథన్తు) (విధర్తా) వివిధస్య శీతస్య ధర్తా (చ) (అయమ్) (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (చ)(తే) (త్వా) (సర్వే) (సంవిదానాః) సమ్యక్ కృతప్రతిజ్ఞాః (నాకస్య) (పృష్ఠే) (స్వర్గే) (లోకే) (యజమానమ్)(చ) (సాదయన్తు). ॥౧౩॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! యథా స్వరాడుదీచీ దిగస్యస్తి తథా తే పతిర్భవతు యస్యా దిశో మరుతో దేవా అధిపతయః సన్తి తద్వద్య ఏకవింశః స్తోమః సోమో హేతీనాం ప్రతిధర్తా జనస్త్వా పృథివ్యాం శ్రయత్వవ్యథాయై నిష్కేవల్యముక్థం ప్రతిష్ఠిత్యై వైరాజం సామ చ స్తభ్నాతు యథా తేఽన్తరిక్షే స్థితా దేవేషు ప్రథమజా దివో మాత్రయా వరిమ్ణా సహ వర్తమానా ఋషయః సన్తి తథాఽయమేతేషాం విధర్తా చాధిపతిరస్తి తత్ర విషయే తే సర్వే సంవిదానా విద్వాంసస్త్వా ప్రథన్తు నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే త్వా యజమానం చ సాదయన్తు.॥౧౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసః సోమం ప్రాణాంశ్చ సాధిష్ఠానాన్ విదిత్వా కార్యేషూపయుజ్య సుఖం లభన్తే తథా అధ్యాపకా అధ్యాపికాశ్చ శిష్యాన్ శిష్యాశ్చ విద్యాగ్రహణాయోపయుజ్యాన్నయన్తు. ॥౧౩॥

పదార్థము :-ఓ మహిళా రత్నమా! ఎట్లు (విరాట్) స్వయం ప్రకాశవంతమగు (ఉదీచీ) ఉత్తర (దిక్) దిశ (అసి) ఉన్నదో, అట్లే (తే) నీభర్తయగు గాక, ఏ దిశయొక్క (మరుతః) వాయువు (దేవాః) దివ్యరూపుడు (అధిపతయః) అధిష్ఠాతయై యున్నాడో, ఆతనివలె నున్న (ఏకవింశః) ఇరువదొక్క సంఖ్యాపూరకుడు (స్తోమః) స్తుతిసాధకుడు (సోమః) చంద్రుడు, (హేతీనామ్) వజ్రమువలె నున్న కిరణములను (ప్రతిధర్తా) ధరించునాతడు (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యామ్) భూమియందు (శ్రయతు) సేవించుగాక! (అవ్యథాయై) ఇన్ద్రియ

భయములేనట్టి నీకొరకు (నిష్కేవల్యమ్) కేవలమొక్క స్వరూపవర్ణనయోగల (ఉక్థమ్) వర్ణించదగిన వేదభాగము (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠకొరకు (వైరాజమ్) విరాట్‌రూపమును ప్రతిపాదించు (సామ) సామవేదభాగము (స్తభ్నాతు) గ్రహణమొనర్చు (చ) మరియు నెట్లు నీమధ్య (అన్తరిక్షే) అవకాశము [శూన్యము] నందున్నట్టి (దేవేషు) ఇంద్రియములందు (ప్రథమజాః) ప్రముఖముగ ప్రసిద్ధమైన (దివః) జ్ఞానముయొక్క (మాత్రయా) భాగములచే (వరిమ్ణా) ఆధిక్యతతోనున్న (ఋషయః) శక్తివంతమగు ప్రాణములున్నట్లు (అయమ్) ఇదే ఈ ప్రాణముల (విధర్తా) వివిధ శీతలగుణములను ధరించువాడు (చ) మరియు (అధిపతిః) అధిష్ఠాతయో (తే) వారు (సర్వే) ఎల్లరును ఈ విషయమునందు (సంవిదానాః) బుద్ధి శాలురగు విద్వాంసులెల్లరును ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా (త్వా) నిన్ను (ప్రథన్తు) ప్రసిద్ధ పరతురు గాక! మరియు (నాకస్య) ఉత్తమ సుఖరూపము (పృష్ఠే) పైన (స్వర్గే) సుఖదాయకమగు (లోకే) లోకములో (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (యజమానమ్) యజమానుడగు వానిని (సాదయన్తు) స్థిరపరచుగాక! ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు ఆధారసహితముగ చంద్రుడు మున్నగు పదార్థములను మరియు ఆధార సహితముగ ప్రాణములను యథావతుగ దెలిసికొని ప్రాపంచిక కార్యములందు ఉపయుక్తమొనర్చుకొని సుఖప్రాప్తినొందుదురు. అట్లే అధ్యాపకులగు స్త్రీ పురుషులు బాలబాలికల విద్యాగ్రహణముకొరకు ఉపయుక్తమొనర్చి ఆనందించవలెను. ॥౧౩॥

13.O woman, Just as North is self luminous, so is thy husband. The beautiful airs are the presiding forces of the North!.

May the husband worthy of praise like the moon that preserves rays in twenty one ways, live with thee on this earth.

Being free from the sway of passions, may he; for thee, learn that part of the veda which deals with the unity of God. For stability, may he study that portion of the Sama Veda, that deals with the universal aspect of God. In thy body there are many chief strong vital airs, in the organs, coupled with perception. He is the sustainer and lord of those airs.

May all the learned persons, with one mind make thee renowned, and establish thee and thy husband in a happy place on a comfortable part of the earth.

౭౩౩. అధిపత్న్యసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, పూర్వస్య బ్రాహ్మీ జగతీఛన్దః, నిషాదః స్వరః,

ప్రతిష్ఠిత్యా ఇత్యుత్తరస్య బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౭౩౩ అధిపత్న్యసి బృహతీ దిగ్విశ్వే తే దేవా అధిపతయో బృహస్పతిర్హేతీనాం

ప్రతిధర్తా త్రిణవత్రయ స్త్రింశౌ త్వా స్తోమౌ పృథివ్యాం శ్రయతాం

వైశ్వదేవాగ్నిమారుతేఽ ఉక్థేఽ అవ్యథాయై స్తభ్నీతాఽ శాక్వరరైవతే సామనీ ప్రతిష్ఠిత్యాఽ అన్తరిక్షఽ ఋషయస్త్వా ప్రథమజా దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా ప్రథన్తు విధర్తా చాయమధిపతిశ్చ తే త్వా సర్వే సంవిదానా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే యజమానఞ్చ సాదయన్తు ॥౧౪॥

ప.వి:- అధిపత్నీత్యధి + పత్నీ, అసి, బృహతీ, దిక్, విశ్వే, తే, దేవాః, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, బృహస్పతిః, హేతీనామ్, ప్రతిధర్త్రేతి ప్రతి + ధర్తా, త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ, త్రినవత్రయస్త్రింశావితి త్రినవ + త్రయస్త్రింశౌ, త్వా, స్తోమౌ, పృథివ్యామ్, శ్రయతామ్, వైశ్వదేవాగ్నిమారుత ఇతి వైశ్వదేవాగ్ని మారుతే, ఉక్థే ఇత్యుక్థే, అవ్యథాయై, స్తభ్నీతామ్, శాక్వరరైవత ఇతి శాక్వరరైవతే, సామనీ ఇతి సామనీ, ప్రతిష్ఠిత్యై, ప్రతిష్ఠిత్యా ఇతి ప్రతి + స్థిత్యై, అన్తరిక్షే, ఋషయః, త్వా, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, దేవేషు, దివః, మాత్రయా, వరిమ్ణా, ప్రథన్తు, విధర్త్రేతి వి + ధర్తా, చ, అయమ్, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, చ, తే, త్వా, సర్వే, సంవిదానా ఇతి సమ్ + విదానాః, నాకస్య, పృష్ఠే, స్వర్గ ఇతి స్వః + గే, లోకే, యజమానమ్, చ, సాదయన్తు ॥౧౪॥

పదార్థః :-(అధిపత్నీ) సర్వాసాం దిశాముపరి వర్తమానా (అసి) (బృహతీ) మహతీ (దిక్) (విశ్వే) అఖిలాః (తే) తవ (దేవాః) ద్యోతకాః (అధిపతయః) అధిష్ఠాతారః (బృహస్పతిః) పాలకః సూర్యః (హేతీనామ్) వృద్ధానామ్ (ప్రతిధర్తా) ప్రతీత్యా ధర్తా (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) (త్వా) (స్తోమౌ) స్తుతిసాధకౌ (పృథివ్యామ్) (శ్రయతామ్) (వైశ్వదేవాగ్నిమారుతే) వైశ్వదేవాగ్నిమరుద్వ్యాఖ్యాయికే (ఉక్థే) వక్తవ్యే

(అవ్యథాయై) అవిద్యమానసార్వజనికపీడాయై (స్తభ్నీతామ్) (శాక్వరరైవతే) శక్త్యైశ్వర్యప్రతిపాదికే (సామనీ) (ప్రతిష్ఠిత్యై) (అన్తరిక్షే) (ఋషయః) ధనఞ్జయాదయః సూక్ష్మస్థూలా వాయవః ప్రాణాః (త్వా) (ప్రథమజాః) ఆదిజాః (దేవేషు) దివ్యగుణేషు పదార్థేషు వా (దివః) (మాత్రయా)(వరిమ్ణా) (ప్రథన్తు) (విధర్తా) (చ) (అయమ్) (అధిపతిః) (చ) (తే) (త్వా) (సర్వే) (సంవిదానాః) కృతప్రతిజ్ఞాః (నాకస్య) (పృష్ఠే) (స్వర్గే) (లోకే) యజమానమ్ (చ) (సాదయన్తు) ॥ ౧౪ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యా త్వం బృహత్యధిపత్నీ దిగివాసి తస్యాస్తే పతిర్విశ్వే దేవా అధిపతయః సన్తి, తద్వద్యో బృహస్పతిర్హేతీనాం ప్రతిధర్తా త్వా చ త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ స్తోమౌ పృథివ్యామవ్యథాయై వైశ్వదేవాగ్నిమారుతే ఉక్థే చ శ్రయతామ్ ప్రతిష్ఠిత్యై శాక్వరరైవతే సామనీ చ స్తభ్నీతామ్. యథా తేఽన్తరిక్షే ప్రథమజా ఋషయో దేవేషు దివో మాత్రయా వరిమ్ణా త్వా ప్రథన్తే తాన్ మనుష్యాః ప్రథన్తు యథాఽయమధిపతిర్విధర్తా సూర్యోఽస్తి తథా సంవిదానా విద్వాంసస్త్వా నాకస్య పృష్ఠే స్వర్గే లోకే సాదయన్తి యథా సర్వే తే యజమానం చ సాదయన్తు తథా త్వం పత్యా సహ వర్తేథాః ॥ ౧౪ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః యథా సర్వాసాం మధ్యస్థా దిక్ సర్వాభ్యోఽధికాస్తి తథా సర్వేభ్యో గుణేభ్యః శరీరాత్మబలమధికమస్తీతి వేద్యమ్. ॥ ౧౪ ॥

పదార్థము :- ఓ సాధ్వీ! నీవు (బృహతీ) గొప్ప (అధిపత్నీ) అన్నిదిశలకు పైనున్న (దిక్) దిశవలెనై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (తే) నీ పతి (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) ప్రకాశవంతములగు సూర్యాది పదార్థములకు (అధిపతయః) అధిష్ఠాతయైయున్నాడు. అట్లే (బృహస్పతిః) విశ్వరక్షకుడు (హేతీనామ్) మహాలోకముల (ప్రతిధర్తా) ప్రఖ్యాత పూర్వకముగ ధారణమొనర్చు సూర్యునివంటి ఆ నీ పతి (త్వా) నిన్ను (చ) మరియు (త్రిణవత్రయస్త్రింశౌ) 3+౯ మరియు 33వ (స్తోమౌ) స్తుతిసాధనములు (పృథివ్యామ్) పృథివియందు (అవ్యథాయై) పీడారాహిత్యమునకై (వైశ్వదేవాగ్నిమారుతే) సకల విద్వాంసులు మరియు అగ్ని వాయువుల వ్యాఖ్యానమొనర్చువారు (ఉక్థే) చెప్పుకొనదగిన వేదముల రెండు భాగములను (శ్రయతామ్) ఆశ్రయించెదరో (చ) మరియు నెట్లు (ప్రతిష్ఠిత్యై) ప్రతిష్ఠగలుగుటకు (శాక్వరరైవతే) శక్వరీ, మరియు రేవతీ ఛందములతో చెప్పబడిన అర్థములచే (సామనీ) సామవేదముయొక్క రెండు భాగములను (స్తభ్నీతామ్) సంగతమొనర్చు కొందురో ఎట్లు వారు (అన్తరిక్షే) అవకాశము [శూన్యము] నందు (ప్రథమజాః) ఆదిలో జరిగిన (ఋషయః) ధనంజయ మున్నగు స్థూల, సూక్ష్మ వాయురూప ప్రాణములు (దేవేషు) దివ్యగుణములుగల పదార్థములందు (దివః) ప్రకాశముయొక్క (మాత్రయా) లేశమాత్రము (వరిమ్ణా) ఆధిక్యతతో (త్వా) నిన్ను ప్రసిద్ధపరచునట్లు వానిని మనుష్యులు (ప్రథన్తు) ప్రసిద్ధమొనర్తురుగాక! (అయమ్) ఈ (అధిపతిః) స్వామి, పతి (విధర్తా) అనేకవిధములుగ సర్వమును ధారణమొనర్చు సూర్యుడెట్లు (సంవిదానాః) చక్కని సత్యప్రతిజ్ఞలు గల జ్ఞానులగు విద్వాంసులు (త్వా) నిన్ను (నాకస్య పృష్ఠే) సుఖదాయక దేశముపై (స్వర్గే) సుఖరూప (లోకే) స్థానమున స్థిరపరచెదరు (తే) వారు (సర్వే) ఎల్లరును (యజమానమ్) నీ పతిని (చ) మరియు నిన్నును (సాదయన్తు) స్థిరపరచునట్లు మీరుభయులును వర్తించుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అన్నిటికి మధ్యనగల దిశ అన్నిటికన్న అధికమై యున్నట్లు సమస్త గుణములందును శరీరము కన్న ఆత్మబలము అధికమైయున్నదని నిశ్చితముగ నెరుగ వలయును. ॥౧౪॥

14.O woman, thou art the lady paramount like the lofty region. All the shining bodies like the sun, are thy protectors. May thy husband, like the sun, the guardian of the world, and the sustainer of big planets, adore thee. For freedom from pain on this earth, through twenty-seven and thirty-three means of praise, let all the learned persons, knowing the sciences of fire and air, resort to two parts of the veda. For progress let them have knowledge of the two parts of the Sama Veda, with verses in Shakvari and Raivati metres!.

Just as in the atmosphere, the first-born minute and bulky airs like Dhananjaya etc. Residing in divine objects, make thee renowned, so should people make them known. This sun, the lord, and sustainer of all in diverse ways, and the learned persons with one mind establish thee and thy husband in a happy house on a comfortable part of the earth.

౭౩౪. అయం పుర ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, వసన్త ఋతుర్దేవతా, విక్రుతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథ రశ్మ్యాదిదృష్టాంతేన సద్విద్యోపదిశ్యతే.

కిరణాదుల దృష్టాంతముచే సద్విద్య ఉపదేశించబడుచున్నది.

౭౩౪ అయం పురో హరికేశః సూర్యరశ్మిస్తస్య రథగృత్సశ్చ రథౌజాశ్చ సేనా

నీగ్రామణ్యౌ। పుఞ్జికస్థలా చ క్రతుస్థలా చాప్సరసౌ। దఙ్క్ష్ణవః పశవో హేతిః

పౌరుషేయో వధః ప్రహేతిస్తేభ్యో నమోఽ అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో

మృడయన్తు తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః॥౧౫॥

ప.విః- అయమ్, పురః, హరికేశ ఇతి హరి + కేశః, సూర్యరశ్మిరితి సూర్య + రశ్మిః, తస్య, రథగృత్స ఇతి రథ+గృత్సః, చ, రథౌజా ఇతి రథ+ఓజాః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ సేనానీ గ్రామణ్యావితి సేనానీగ్రామణ్యౌ, పుఞ్జికస్థలేతి పుఞ్జిక + స్థలా, చ, క్రతుస్థలేతి క్రతు + స్థలా, చ, అప్సరసౌ, దఙ్క్ష్ణవః, పశవః, హేతిః, పౌరుషేయః, వధః, ప్రహేతిరితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః,

నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ॥౧౫॥

పదార్థః :- (అయమ్) (పురః) పూర్వస్మిన్ కాలే వర్తమానః (హరికేశః) హరణశీలా హరితవర్ణాః కేశా ఇవ కేశాః ప్రకాశా యస్య. అత్ర క్లిశేరన్ లో లోపశ్చ. ఉ ౫.33 ఇత్యన్ లకారలోపశ్చ (సూర్యరశ్మిః) సూర్యస్య కిరణః (తస్య) (రథగృత్సః) రథస్య ప్రణేతా గృత్సో మేధావీవ వర్తమానః. గృత్స ఇతి మేధావి నా... నిఘం 3.౧౫ గృత్సో మేధావీ గృణాతేః. స్తుతికర్మణః నిరు ౯.౫ (చ) (రథౌజాః) రథేనౌజో బలం యస్య (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనానీశ్చ గ్రామణీశ్చ తావివ (పుఞ్జికస్థలా) సమూహస్థానా దిక్ (చ) (క్రతుస్థలా) ప్రజ్ఞాకర్మజ్ఞాపనోపదిక్ (చ) (అప్సరసౌ) యే అప్సు ప్రాణేషు సరన్త్యౌ గచ్ఛన్త్యౌ తే (దఙ్క్ష్ణవః) మాంసఘాసాదీనాం దంశనశీలా వ్యాఘ్రాదయః. అత్ర దంశధాతోర్బాహులకాన్నుః సుడాగమశ్చ (పశవః) (హేతిః) వజ్ర ఇవ ఘాతుకః (పౌరుషేయః) పురుషాణాం సమూహః (వధః) హన్తియేన (ప్రహేతిః) ప్రకృష్టోహేతి ర్వజ్ర ఇవ వర్తమానః (తేభ్యః) (నమః) వజ్రః (అస్తు) (తే) (నః) అస్మాన్ (అవన్తు) రక్షన్తు (తే) (నః) అస్మాన్ (మృడయన్తు) ఆనన్దయన్తు (తే) రక్షకా వయమ్ (యమ్) హింసకమ్ (ద్విష్మః) విరున్ధ్మః (యః) (చ) (నః) అస్మాన్ (ద్వేష్టి) విరుణద్ధి (తమ్) (ఏషామ్) పశూనామ్ (జమ్భే) జమ్భన్తి గాత్రాణి వినామయన్తి యేన ముఖేన తస్మిన్ (దధ్మః) సంస్థాపయామః. ॥ ౧౫ ॥

అన్వయః :- యోఽయం పురో హరికేశః సూర్యరశ్మిరస్తి తస్య రథగృత్సశ్చ రథౌజాశ్చ సేనానీగ్రామణ్యా వివాపరౌ రశ్మీ వర్తేతే. తస్య పుఞ్జికస్థలా చ క్రతుస్థలా చాప్సరసౌ వర్తేతే. యే దఙ్క్ష్ణవః పశవః సన్తి తేషా ముపరి హేతిర్వజ్రః పతతు యే పౌరుషేయో వధః ప్రహేతిరివ వర్తమానాః సన్తి తేభ్యో నమోఽస్తు. యే ధార్మికా రాజాదయః సభ్యా రాజపురుషాః సన్తి తే నోఽవన్తు. తే నో మృడయన్తు. తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః. ॥ ౧౫ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యస్య రశ్మిర్హరితోఽస్తి తేన సాకం రక్తపీతాదయః కిరణాః వర్తన్తే తథా సేనానీగ్రామణ్యౌ వర్తిత్వా రక్షకౌ భవేతామ్. యథా రాజాదయః సింహాదిహింసకాన్ పశూన్నిరుధ్య గవాదీన్ రక్షన్తి, తథైవ విద్వాంసః, సుశిక్షయాఽస్మాన్ సర్వాన్ మనుష్యానధర్మానుష్ఠానాన్నిరుధ్య ధర్మ్యే కర్మణి వర్తయిత్వా ద్వేష్టౄన్ నివారయన్తు. ఇదమపి వసన్తర్తోర్వ్యాఖ్యానమ్. ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :- ఏవి (అయమ్) ఈ (పురః) పూర్వకాలమునందున్న (హరికేశః) హరితవర్ణకేశములవలె హరణశీలము, క్లేశకారి తాపముతో నున్న (సూర్యరశ్మిః) సూర్యకిరణములు గలవో (తస్య) వానియొక్క (రథగృత్సః) బుద్ధిశాలియగు సారథి (చ) మరియు (రథౌజాః) రథమును గొనిపోవు వాహనము (చ)

ఈరెండింటి మరియు (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనాపతి, గ్రామాధ్యక్షునివలె ఇతర కిరణములును గలవు. అట్టి కిరణములకు (పుంజికస్థలా) సామాన్యమగు ప్రధానదిశ (చ) మరియు (క్రతుస్థలా) ప్రజ్ఞాన కర్మను దెలియపరచు ఉపదిశ (చ) ఈరెండును (అప్సరసౌ) ప్రాణములందు నడచు అప్సరసలని చెప్పబడును. (దఙ్క్ష్ణవః) మాంసము మరియు గడ్డి మున్నగునవి దిను వ్యాఘ్రము మున్నగు (పశవః) హానికారక పశువులేవి గలవో, వానిపై (హేతిః) పిడుగు పడునుగాక! (పౌరుషేయః) పురుషుల సమూహమును (వధః) చంపునట్టి మరియు (ప్రహేతిః) ఉత్తమ వజ్రమువంటి నాశమొర్చువారు గలరో (తేభ్యః) వారికొరకు (నమః) వజ్ర ప్రహారము (అస్తు) అగుగాక! మరియు ధార్మికులగు రాజు మున్నగు సభ్యరాజపురుషులు గలరో (తే) వారు అహింసక పశువులచే (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షింతురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులుగ నొనర్తురుగాక! (తే) ఆ రక్షకులు మేము (యమ్) ఎట్టి హింసలచే (ద్విష్మః) ద్వేషమొనర్తుమో (చ) మరియు (యః) ఏ హింసకులు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) విరోధింతురో (తమ్) వారిని మేము (ఏషామ్) ఈ వ్యాఘ్రము మున్నగు పశువుల (జమ్భే) ముఖములందు (దధ్మః) స్థాపింతుముగాక! ॥౧౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యకిరణములు పచ్చని వర్ణముగలవై యుండును. వానితో ఎరుపు, పీత మున్నగు వర్ణము గల కిరణములు నుండును. అదేవిధముగ సేనాపతి, గ్రామాధ్యక్షులును వర్తించుచు రక్షకులై యుండవలెను. రాజు మున్నగువారు మృత్యుకరములగు సింహము మున్నగు క్రూరమృగములను ఆటంకపరచి గోవులు మున్నగు సాధు పశువుల రక్షణచేయునట్లు విద్వాంసులు ఉత్తమశిక్షణలచే అధర్మాచరణములను దొలగించి, మమ్మెల్లరను ధర్మమార్గమున నడపి రక్షించుచు మా ద్వేషులను దొలగించవలెను. (ఇదియును వసంతర్తువు వ్యాఖ్యానమే)॥౧౫॥

15. In the East there are golden-tressed sunbeams. There are other beams alos, which work like a wise driver and horses of a conveyance, and like the head of an army and a village chieftain.

Their chief direction and sub-direction, both are called Apsaras that move in the PRanas. Let injurious anime's like lions and others that eat flesh and grass be destroyed. LEt murderous crowds of men that destroy others like a powerful weapon, be killed, Let virtuous rulers protect us from those animals, and make us comforable. In the jaws of these animals we place the ferocious man whom we hate and who hates us.

౧౬॥. అయం దక్షిణేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, గ్రీష్మర్తు ర్దేవతా, నిచృత్ ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తాదృశమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౬॥ అయం దక్షిణా విశ్వకర్మా తస్య రథస్వనశ్చ రథేచిత్రశ్చ సేనానీగ్రామణ్యౌ మేనకా చ సహజన్యా చాప్సరసౌ యాతుధానా హేతీ రక్షాꣳసి

ప్రహేతిస్తేభ్యోనమోఽఅస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే

యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౧౬॥

ప.వి:- అయమ్, దక్షిణా, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, తస్య, రథస్వన ఇతి రథ + స్వనః, చ, రథేచిత్ర ఇతి రథే + చిత్రః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ, సేనానీగ్రామణ్యావితి సేనానీగ్రామణ్యౌ, మేనకా, చ,సహజన్యేతి సహ + జన్యా, చ అప్సరసౌ, యాతుధానా ఇతి యాతు + ధానాః హేతిః, రక్షాగ్ంసి, ప్రహేతిరితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః॥౧౬॥

పదార్థః :-(అయమ్) (దక్షిణా) దక్షిణతః (విశ్వకర్మా) విశ్వాని సర్వాణి కర్మాణి యస్మాత్స వాయుః (తస్య) (రథస్వనః) రథస్య స్వనః శబ్ద ఇవ శబ్దో యస్య సః (చ) (రథేచిత్రః) రథే రమణీయే చిత్రాణ్యాశ్చర్య రూపాణి చిహ్నాని యస్య సః (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) (మేనకా) యయా మన్యతే సా (చ) (సహజన్యా) సహోత్పన్నా (చ) (అప్సరసౌ) యే అప్స్వన్తరిక్షే సరతస్తే (యాతుధానాః) ప్రజాపీడకాః (హేతిః) వజ్రః (రక్షాంసి) దుష్టకర్మకారిణః (ప్రహేతిః) (తేభ్యః) (నమః) వజ్రః (అస్తు) (తే) (నః) అస్మాన్ (అవన్తు) (తే) (నః) (మృడయన్తు) సుఖయన్తు (తే) (యమ్) (ద్విష్మః) (యః) (చ) (నః) (ద్వేష్టి) (తమ్) (ఏషామ్) వాయూనామ్ (జమ్భే) వ్యాఘ్రస్య ముఖ ఇవ కష్టే (దధ్మః).॥ ౧౬ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా యోఽయం విశ్వకర్మా వాయుర్దక్షిణా వాతి తస్య వాయో రథస్వనశ్చ రథేచిత్రశ్చ సేనానీగ్రామణ్యావివ వర్తమానే మేనకా చ సహజన్యా చాప్సరసౌ వర్తేతే. యే యాతుధానాః సన్తి తేషాముపరి హేతిర్యాని రక్షాంసి వర్తన్తే తేషాముపరి ప్రహేతిరివ తేభ్యో నమోఽస్త్వితి కృత్వా శిక్షా న్యాయాధీశాస్తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం వాయూనాం జమ్భే దధ్మస్తథా ప్రయతధ్వమ్. ॥ ౧౬ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే స్థూలసూక్ష్మమధ్యస్థస్య వాయోరుపయోగం కర్తుం జానన్తి తే శత్రూన్నివార్య సర్వానానన్దయన్తి. ఇదమపి గ్రీష్మర్తోః శిష్టం వ్యాఖ్యానం వేద్యమ్.॥ ౧౬ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (విశ్వకర్మా) సకల చేష్టరూప కర్మలకు హేతువగు

వాయువు (దక్షిణా) దక్షిణదిశనుండి నడచును (తస్య) ఆ వాయువుయొక్క (రథస్వనః) రథశబ్దము వంటి శబ్దము (చ) మరియు నీ రెండును (సేనానీ గ్రామణ్యౌ) సేనాపతి మరియు గ్రామాధ్యక్షులవలె నుండి (మేనకా) మనన సాధనముగు (చ) మరియు (సహజన్యా) తోడ్తో [కలిసి] జన్మించిన (చ) ఈ రెండు (అప్సరసౌ) అంతరిక్షమునందుండునట్టి కిరణములు అప్సరసలై యున్నవి. అవి (యాతుధానా) ప్రజలకు పీడలగలిగించువారిపై (హేతి) ఏ వజ్రము (రక్షాంసి) దుష్ట కర్మలొనర్చు వారిపై (ప్రహేతిః) ప్రకృష్ట [అతిశయ] వజ్రము పడునో (తేభ్యః) అట్టి ప్రజాపీడకులు మున్నగు వారికై (నమః) వజ్ర ప్రహారము (అస్తు) అగుగాక! ఇట్టి శిక్ష వేయు న్యాయాధీశుడు (తే) ఆయన (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షణచేయుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులనొనర్చుదురుగాక! (తే) అట్టి మేము (యమ్) ఏ దుష్టులను (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (చ) మరియు (యః) ఏ దుష్టులు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషింతురో (తమ్) వారిని (ఏషామ్) ఈ వాయువుల (జమ్భే) వ్యాఘ్రము వంటి ముఖమునందు (దధ్మః) ధరింపజేయ ప్రయత్నించుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్థూల, సూక్ష్మ, మధ్యమ వాయువులను ఉపయోగపరచుకొనుట నెరుగువారు శత్రునివారణమొనర్చి ఎల్లరను ఆనంద పరతురు. ఇది గ్రీష్మర్తువుయొక్క విశేష వ్యాఖ్యానమని ఎరుగవలెను. ॥౧౬॥

16.O men, this vishvakarma breeze blows in the south. These two kinds of air, that give sound like the sound of a chariot, and are the doers of wonderous acts like a chariot, are like the head of an army and the chieftain of a village, which help meditation, and are born together, are called Apsaras which live in the atmosphere. Those who tease the people should be destroyed. Those who commit unrighteous deeds should be subdued through arms. Use weapons against those who torment mankind. Let just rulers protect us and make us comfortable. In the lion-like jaws of these airs we place the depraved man whom we hate and who hates us!.

౭౩౬. అయం పశ్చాదిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, వర్షర్తు ర్దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తాదృశమేవ విషయమాహ. మఱల నట్టి విషయమే.

౭౩౬ అయం పశ్చాద్ విశ్వవ్యచాస్తస్య రథప్రోతశ్చాసమరథశ్చ సేనానీగ్రామణ్యౌ।
ప్రమ్లోచన్తీ చానుమ్లోచన్తీ చాప్సరసౌ। వ్యాఘ్రా హేతిః సర్పాః
ప్రహేతిస్తేభ్యో నమోఽ అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే యం
ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౧౭॥

ప.విః-అయమ్, పశ్చాత్, విశ్వవ్యచా ఇతి విశ్వ + వ్యచాః, తస్య, రథప్రోత ఇతి రథ + ప్రోతః, చ, అసమరథ ఇత్యసమ + రథః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ, సేనానీగ్రామన్యావితి సేనానీగ్రామన్యౌ, ప్రమ్లోచన్తీతి ప్ర + మ్లోచన్తీ, చ, అనుమ్లోచన్తీత్యను + మ్లోచన్తీ, చ, అప్సరసౌ, వ్యాఘ్రాః, హేతిః, సర్పాః, ప్రహేతి రితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః॥౧౭॥

పదార్థః :-(అయమ్) (పశ్చాత్) (విశ్వవ్యచాః) విశ్వం విచతి వ్యాప్నోతి స విద్యుద్రూపోఽగ్నిః. (తస్య) (రథప్రోతః) రథో రమణీయస్తేజః సమూహః ప్రోతో వ్యాపితో యేన సః (చ) (అసమరథః) అవిద్యమానః సమో రథో యస్య సః (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) ఏతావివ (ప్రమ్లోచన్తీ) ప్రకృష్టతయా సర్వానోషధ్యాదిపదార్థాన్ మ్లోచయన్తీ (చ) (అనుమ్లోచయన్తీ) అనుమ్లోచయన్తీ దీప్తిః (చ) (అప్సరసౌ) (వ్యాఘ్రాః) సింహాః (హేతిః) (సర్పాః) యే సర్పన్తి తేఽహయః (ప్రహేతిః) (తేభ్యః) (నమః) (అస్తు) (తే) (నః) (అవన్తు) (తే) (నః) (మృడయన్తు) (తే) (యమ్) (ద్విష్మః) (యః) (చ) (నః) (ద్వేష్టి) (తమ్) (ఏషామ్) (జమ్భే) (దధ్మః) ॥ ౧౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽయం పశ్చాద్విశ్వవ్యచా అస్తి తస్య సేనానీగ్రామణ్యావివ రథప్రోతశ్చా సమరథశ్చ ప్రమ్లోచన్తీ చానుమ్లోచన్తీ చాప్సరసౌ స్తః. యథా హేతిః ప్రహేతి ర్వ్యాఘ్రాః సర్పాశ్చ సన్తి తేభ్యో నమోఽస్తు. య ఏతేభ్యో రక్షకాస్తే నోఽవన్తుతే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి యమేషాం జమ్భే దధ్మస్తం తేఽపి ధరన్తు. ॥ ౧౭ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఇదం వర్షర్తోః శిష్టం వ్యాఖ్యానమస్మిన్ యుక్తాహార విహారౌ మనుష్యైః కార్యౌ. ॥ ౧౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (పశ్చాత్) వెనకనుండి (విశ్వవ్యచాః) విశ్వమందు వ్యాప్తమైయున్న విద్యుద్రూప అగ్ని గలదో (తస్య) దీనికి (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనాపతి, గ్రామాధ్యక్షులవలె (రథప్రోతః) రమణీయమైన తేజస్స్వరూపమందు వ్యాప్తము (చ) మరియు (అసమరథః) సాటిలేనట్టి ఏ రథముగలదో (చ) ఈరెండును (ప్రమ్లోచన్తీ) చక్కగా ఓషధులు మున్నగు పదార్థముల ఎండింపజేయునది (చ)

ఇంకను (అనుమ్లోచన్తీ) తరువాత జ్ఞానమునకు హేతువగు ప్రకాశము (చ) ఈరెండును (అప్సరసౌ) క్రియాకారక ఆకాశస్థ కిరణములు గలవో, ఎట్లు (హేతిః) సాధారణ వజ్రమువలె, మరియు (ప్రహేతిః) ఉత్తమ వజ్రమువలె (వ్యాఘ్రాః) సింహముల, మరియు (సర్పాః) సర్పములవంటి ప్రాణులకు దుఃఖముల గలిగించు ఏ జీవులు గలవో (తేభ్యః) వానిపై (నమః) వజ్రప్రహారము (అస్తు) అగుగాక! మరియు ఈ పైవానినుండి రక్షించు (తే) వారు (నః) మాకు (అవన్తు) రక్షకులగుదురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులజేయుదురుగాక! మరియు (తే) మేము (యమ్) వేనిని (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (చ) మరియు (యః) ఏ దుష్టులు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషింతురో, వారిని మేము (ఏషామ్) ఈ సింహాదుల (జమ్భే) ముఖములందు (దధ్మః) ధరింపజేయుదుముగాక! (తమ్) వారిని ఆ రక్షకులను సింహాదుల నోళ్లయందు త్రోయుదురుగాక! ॥౧౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇది వర్షర్తువుయొక్క శేషవ్యాఖ్యయై యున్నది. ఇందు ''మానవులు నియమపూర్వకముగ ఆహార విహారాదుల నొనర్చవలయు''నని యున్నది. ॥౧౭॥

17.O men, there is all pervading lightning in the West. Like the head of the army and the village chieftain, are its Rathprota, and Asamaratha. Both these Apsaras, active beams in the atmosphere, dry all the medicinal plants, and shed lustre.

Those who like tigers and serpents torture mankind, should be subdued through arms. Let the rulers protect us from these animals and make us comfortable. In the jaws of these animals we place the degraded man whom we hate and who hates us.

౭౩౭. అయముత్తరాదిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, శరదృతుర్దేవతా, భురిగతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తాదృశమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౭౩౭ అయముత్తరాత్సంయద్వసుస్తస్య తార్క్ష్యశ్చారిష్టనేమిశ్చ సేనానీగ్రామణ్యౌ।
విశ్వాచీ చ ఘృతాచీ చాప్సరసావాపో హేతిర్వాతః ప్రహేతిస్తేభ్యో నమోఽ
అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో
ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౧౮॥

ప.వి:- అయమ్, ఉత్తరాత్, సంయద్వసురితి సంయత్ + వసుః, తస్య, తార్క్ష్యః, చ,

అరిష్టనేమిరిత్యరిష్ట + నేమిః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ, సేనానీగ్రామణ్యావితి సేనానీగ్రామన్యౌ, విశ్వాచీ, చ, ఘృతాచీ, చ, అప్సరసౌ, ఆపః, హేతిః, వాతః, ప్రహేతిరితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ॥౧౮॥

పదార్థః :-(అయమ్) (ఉత్తరాత్) (సంయద్వసుః) యజ్ఞస్య సంగతికరణః (తస్య) (తార్క్ష్యః) తీక్ష్ణతేజః ప్రాపక ఆశ్వినః (చ) (అరిష్టనేమిః) అరిష్టాని దుఃఖాని దూరే నయతి స కార్తికః (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) ఏతద్వద్వర్తమానౌ (విశ్వాచీ) యా విశ్వం సర్వం జగదఞ్చతి వ్యాప్నోతి సా (చ)(ఘృతాచీ) ఘృతమాజ్యముదకం వాఞ్చతి ప్రాప్నోతి సా దీప్తిః (చ) (అప్సరసౌ) అప్సు ప్రాణేషు సరన్త్యౌ గతీ (ఆపః) (హేతిః) వృద్ధిః (వాతః) ప్రియః పవనః (ప్రహేతిః) ప్రకర్షేణ వర్ధకః (తేభ్యః) (నమః) (అస్తు) (తే) (నః) (అవన్తు) (తే) (నః) (మృడయన్తు) (తే) (యమ్) (ద్విష్మః) (యః) (చ) (నః) (ద్వేష్టి) (తమ్) (ఏషామ్) (జమ్భే) (దధ్మః) ॥ ౧౮ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽయముత్తరాత్సంయద్వసురివ శరదృతురస్తి తస్య సేనానీగ్రామణ్యావివ తార్క్ష్యశ్చారిష్టనేమిశ్చ విశ్వాచీ చ ఘృతాచీ చాప్సరసౌ స్తః యత్రాఽఽపో హేతిరివ వర్తికా వాతః ప్రహేతిరివాన్నప్రదో భవతి తం యే యుక్త్యా సేవన్తే తేభ్యో నమోఽస్తు. తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషామబ్వాతానాం జమ్భే దధ్మస్తథా యూాయం వర్తధ్వమ్ ॥ ౧౮ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఇదం శరదృతోః శిష్టం వ్యాఖ్యానమ్. అస్మిన్నపి మనుష్యైర్యుక్త్యా ప్రవర్తితవ్యమ్. ॥ ౧౮ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (ఉత్తరాత్) ఉత్తరదిశనుండి (సంయద్వసుః) యజ్ఞమును సంగతపరచు వారివలె శరదృతువుగలదో (తస్య) దాని (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనాపతి మరియు గ్రామాధ్యక్షులవలె (తార్క్ష్యః) తీక్ష్ణ తేజమును ప్రాప్తించు ఆశ్వయుజమాసము (చ) మరియు (అరిష్టనేమిః) దుఃఖములను దూరయొనర్చు కార్తీకమాసము (చ) ఈరెండును (విశ్వాచీ) సకల జగత్తునందు వ్యాపకము (చ) మరియు (ఘృతాచీ) ఘృతము, జలములను ప్రాప్తింపజేయు దీప్తి (చ) ఈ రెండును ఏ (అప్సరసౌ) ప్రాణముల గతులుగలవో, ఎచ్చట (ఆపః) జలములు (హేతిః) వృద్ధివలెవర్తింపజేయు మరియు (వాతః) ప్రియమగు వాయువు (ప్రహేతిః) చక్కగా వృద్ధిపరచువానివలె ఆనందదాయకముగ నుండునో అట్టి వాయువును

యుక్తముగా సేవనమొనర్చునట్టి (తేభ్యః) వారికొరకు (నమః) నమస్కారము (అస్తు) అగుగాక! (తే) వారు (నః) మాయొక్క (అవన్తు) రక్షణ జేయుదురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతుల నొనర్చుదురుగాక! (తే) వారు [మేము] (యమ్) ఎవనిని (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (చ) మరియు (యః) ఎవడు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించునో (తమ్) అతని (ఏషామ్) ఈ జలవాయువుల (జమ్భే) దుఃఖదాయి గుణములుగల ముఖము [నోటి] యందు (దధ్మః) ఉంచెదము. మీరును అట్లే వర్తించుడు. ॥౧౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇది శరదృతువు యొక్క శేష [మిగత] వ్యాఖ్యానము. మానవులు యుక్తముగా కార్యములందు ప్రవృత్తులు గావలయును. (అని ఉపదేశించబడినది) ॥౧౮॥

18.In the North, the autumn is associated with the yajna. Its Aswin and Kartik are like the head of the army and the village chieftain. The fire that pervades the universe and the fire that receives ghee (butter) are its Apsaras, i.e., the motion of the Pranas. In this season water is an abundance, and air highly pleasant. Those who enjoy this air properly deserve honour. May they protect us and make us comfortable. In the jaws of destructive power of water and air, we place the man whom we hate and who hates us.

౭౩౮. అయముపరీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, హేమన్తర్తుర్దేవతా, నిచృత్ప్రకృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తాదృశమేవ విషయ మాహ. మఱల నటువంటి విషయమే.

౭౩౮ అయముపర్యర్వాగ్వసుస్తస్య సేనజిచ్చ సుషేణశ్చ సేనానీగ్రామణ్యౌ।
ఉర్వశీ చ పూర్వచిత్తిశ్చాప్సరసావవస్ఫూర్జన్ హేతిర్విద్యుత్ప్రహేతిస్తేభ్యో
నమోఽ అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే యం ద్విష్మో
యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః॥౧౯॥

ప.వి:- అయమ్, ఉపరి, అర్వాగ్వసురిత్యర్వాక్ + వసుః, తస్య, సేనజిదితి సేన + జిత్, చ, సుషేణః, సుసేన ఇతి సు+సేనః, చ, సేనానీగ్రామణ్యౌ, సేనానీ గ్రామణ్యావితి సేనానీగ్రామణ్యౌ, ఉర్వశీ చ, పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ + చిత్తిః, చ, అప్సరసౌ, అవస్ఫూర్జన్నిత్యవ

\+ స్ఫూర్జన్, హేతిః, విద్యుదితి వి + ద్యుత్, ప్రహేతిరితి ప్ర + హేతిః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ॥౧౯॥

పదార్థః :-(అయమ్) (ఉపరి) వర్తమానః (అర్వాగ్వసుః) అర్వాగ్వృష్టేః పశ్చాద్వసు ధనం యస్మాత్స హేమన్తర్తుః (తస్య) (సేనజిత్) యః సేనయా జయతి సః. అత్ర జ్యాపోః సంజ్ఞాఛన్దసోర్బహులమితి హ్రస్వత్వం (చ) (సుషేణః) శోభనా సేనా యస్య సః (చ) (సేనానీగ్రామణ్యౌ) ఏతద్వద్వర్తమానౌ మార్గశీర్షపౌషౌ మాసౌ (ఉర్వశీ) ఉరు బహు అశ్నాతి యయా సా దీప్తిః (చ) (పూర్వచిత్తిః) పూర్వా ప్రథమా చిత్తిః సంజ్ఞానం యస్యాః సా (చ) (అప్సరసౌ) (అవస్ఫూర్జన్) అర్వాచీనం ఘోషం కుర్వన్ (హేతిః) వజ్రఘోషః (విద్యుత్) (ప్రహేతిః) ప్రకృష్టో వజ్రఇవ (తేభ్యః) (నమః) (అస్తు) (తే) (నః) (అవన్తు) (తే) (నః) (మృడయన్తు) (తే) (యమ్) (ద్విష్మః) (యః) (చ) (నః) (ద్వేష్టి) (తమ్) (ఏషామ్) (జమ్భే) (దధ్మః) ॥ ౧౯ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽయముపరి వర్తమానోఽర్వాగ్వసుర్హేమన్తర్తు రస్తి తస్య సేనజిచ్చ సుషేణశ్చ సేనానీగ్రామణ్యావివ మార్గశీర్షపౌషౌ మాసావుర్వశీ చ పూర్వచిత్తిశ్చాప్సరసావవస్ఫూర్జన్ హేతి ర్విద్యుత్ప్రహేతిశ్చాస్తి తేభ్యో నమోఽన్నమస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మస్తం యూయమపి తథా విదధత ॥ ౧౯ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఇయమపి హేమన్తర్తోః శిష్టా వ్యాఖ్యా. ఇమమృతుం మనుష్యా యుక్త్యా సేవిత్వా బలిష్ఠా భవన్తు. ॥ ౧౯ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (ఉపరి) పైని (అర్వాగ్వసుః) వృష్టి తరువాత ధనములకు హేతువుయ్యై యున్నదో (తస్య) దాని (సేనజిత్) సైన్యములచే జయించు (చ) మరియు (సుషేణః) చక్కని సేనాపతి (చ) ఈ యిరువురును (సేనానీగ్రామణ్యౌ) సేనాధ్యక్ష, గ్రామాధ్యక్షులవలె నున్న మార్గశిర పుష్యమాసములు (ఉర్వశీ) అధికముగ దినుటకు హేతువగు అన్తర్యదీప్తి (చ) మరియు (పూర్వచిత్తిః) ఆది జ్ఞానమునకు హేతువు (చ) ఈ రెండును (అప్సరసౌ) ప్రాణములందుండు (అవస్ఫూర్జన్) భయంకర ఘోషణనొనర్చుచు (హేతిః) వజ్రమువంటి (విద్యుత్) విద్యుత్తును నడిపించునట్టి అశనిపాతము[పిడుగు]ను పడవేయునట్టి (ప్రహేతిః) ఉత్తమ వజ్రమువలె ఏ రక్షణప్రాణిగలదో (తేభ్యః) వారికై (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థములు (అస్తు) లభించుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షింతురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులనొనర్చెదరు గాక! (తే) అట్టి మేము

(యమ్) ఏ దుష్టుని (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (చ) మరియు (యః) ఎవరు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషింతురో (తమ్) వారిని మేము (ఏషామ్) ఈ హింసకప్రాణుల (జమ్భే) ముఖమునందు (దధ్మః) చొనుపుదుముగాక! ఇదేవిధముగ మీరును యొనర్పుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇదియును హేమంత ఋతువుయొక్క శేషవ్యాఖ్యయై యున్నది. మనుష్యులు ఈ ఋతువును యుక్తియుక్తముగ సేవనమొనర్చి శక్తిశాలురు గావలయును. ॥౧౯॥

19.This one direction above, is the source of wealth after rains. Its army conqueror and well-armed lords are both Margshirsh and Paush months of winter, like the head of an army and the village chieftain. The internal fire that is the cause of eating much, and intellect the recipient of eternal knowledge are two forces that reside in the Pranas. Thundering is its weapon and lightning its missile-weapon. We offer food to persons who are our guardians like them. May they protect us and make us comfortable. We place in the jaws of thunder and lightning the man whom we hate and who hates us!.

౭౩౯. అగ్నిర్మూ ర్ధేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

కథం జనైర్బలం వర్ధనీయమిత్యాహ. మానవు లెటుల బలమును పెంచుకొనవలయును.

౭౩౯ అగ్నిర్మూర్ధా దివః కకుత్పతిః పృథివ్యా౨ అయమ్।

అపాꣳరేతాꣳసి జిన్వతి ॥౨౦॥

ప.వి:- అగ్నిః, మూర్ధా, దివః, కకుత్ + పతిః, పృథివ్యాః, అయమ్, అపామ్, రేతాꣳసి, జిన్వతి॥౨౦॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) ప్రసిద్ధః పావకః (మూర్ధా) శిర ఇవ సూర్యరూపేణ వర్తమానః (దివః) ప్రకాశస్య (కకుత్పతిః) దిశాం పాలకః (పృథివ్యాః) భూమేశ్చ (అయమ్) (అపామ్) ప్రాణానామ్ (రేతాంసి) వీర్యాణి (జిన్వతి) ప్రీణాతి.॥ ౨౦॥

అన్వయః :-యథా హేమన్తర్తావయమగ్నిర్దివః పృథివ్యాశ్చ మధ్యే మూర్ధా కకుత్పతిః సన్నపాం రేతాంసి జిన్వతి తథైవ మనుష్యైర్బలిష్ఠైర్భవితవ్యమ్. ॥ ౨౦ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యుక్త్యా జాఠరాగ్నిం వర్ధయిత్వా సంయమేనాహార విహారౌ కృత్వా సదా బలం వర్ధనీయమ్. ॥ ౨౦ ॥

పదార్థము :-హేమంతఋతువునం దెట్లు (అయమ్) ఈ ప్రసిద్ధ (అగ్నిః) అగ్ని (దివః) ప్రకాశము మరియు (పృథివ్యాః) భూమధ్యమునందు (మూర్ధా) శిరస్సువలె సూర్యరూపమున గలదో (కకుత్పతిః) దిశలను రక్షించునదై (అపామ్) ప్రాణముల (రేతాంసి) పరాక్రమములను (జిన్వతి) పూర్ణత్వముతో తృప్తిపరచునో అదేవిధముగ మనుష్యులు బలశాలురు గావలయును.॥౨౦॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు యుక్తాహార విహారములచే జఠరాగ్నిని పెంపొందించుకొని సంయమవంతులై సదా బలశక్తులను పెంపొందించుకొన వలయును.॥౨౦॥

20.This Agni, resides between the Earth and Heaven, like head in the shape of the Sun. Being the protector of all directions, it satisfies the forces of our breaths.

౭౪౦. అయమగ్నిరిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యః కిం కుర్యాదిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలెను?

౭౪౦ అయమగ్నిః సహస్రిణో వాజస్య శతినస్పతిః।
మూర్ధా కవీ రయీణామ్ ॥౨౧॥

ప. వి:-అయమ్, అగ్నిః, సహస్రిణః, వాజస్య, శతినః, పతిః, మూర్ధా, కవిః, రయీణామ్॥౨౧॥

పదార్థః :-(అయమ్) (అగ్నిః) హేమన్తే వర్తమానః (సహస్రిణః) ప్రశస్తాసంఖ్యపదార్థయుక్తస్య (వాజస్య) అన్నస్య (శతినః) ప్రశస్తైర్గుణైః సహ శతధా వర్తమానస్య (పతిః) పాలకః (మూర్ధా) ఉత్తమాంగవద్వర్తమానః (కవిః) క్రాన్తదర్శనః (రయీణామ్) ధనానామ్.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽయమగ్నిః సహస్రిణః శతినో వాజస్య రయీణాం చ పతిర్మూర్ధా కవిరస్తి తథైవ యూయం భవత. ॥ ౨౧ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్యాయుక్తిభ్యాం సేవితోఽగ్నిః పుష్కలే ధనధాన్యే ప్రయచ్ఛతి తథైవ సేవితః పురుషార్థో మనుష్యాన్ శ్రీమతః సంపాదయతి. ॥ ౨౧ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (అయమ్) ఈ (అగ్నిః) హేమంతఋతువునందుగల (సహస్రిణః) ప్రశస్తమగు అసంఖ్యాక పదార్థములచే (శతినః) ప్రశంసిత గుణములచే అనేక ప్రకారములతో (వాజస్య) అన్నము

(రయీణామ్) ధనముల (పతిః) రక్షకము (మూర్ధా) ఉత్తమాంగమువలె (కవిః) సమర్థవంతమైయున్నట్లు మీరును అగుడు. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందును వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. విద్యాయుక్తి జ్ఞానములచే సేవించబడిన యగ్ని విరివిగా అన్నము, ధనములను ప్రాప్తింపజేయునట్లు సేవించబడిన పురుషార్థము మానవుల నైశ్వర్యవంతులుగ నొనర్చును. ॥౨౧॥

21.This fire in winter, present in thousands of nice objects, and possessing hundreds of characteristics, is the lord of foodgrains and riches, and beautiful like the head.

౭౪౧.త్వామగ్న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశః స్యాదిత్యాహ. ఆత డెటువంటివాడు?

౭౪౧ త్వామగ్నే పుష్కరాదధ్యథర్వా నిరమన్థత।
మూర్ధ్నో విశ్వస్య వాఘతః ॥౨౨॥

ప.వి:- త్వామ్ అగ్నే, పుష్కరాత్, అధి, అథర్వా, నిః, అమన్థత, మూర్ధ్నః విశ్వస్య, వాఘతః॥౨౨॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (అగ్నే) విద్వన్! (పుష్కరాత్) అన్తరిక్షాత్. పుష్కరమిత్యన్తరిక్షనామ...నిఘం. ౧.3 (అధి) (అథర్వా) అహింసకః (నిః) నితరామ్ (అమన్థత) మథిత్వా గృహ్ణీయాత్ (మూర్ధ్నః) శిరోవద్వర్తమానస్య (విశ్వస్య) సమగ్రస్య జగతో మధ్యే (వాఘతః) సుశిక్షితాభిర్వాగ్భిరవిద్యా హన్యతే తేన స మేధావీ, వాఘత ఇతి మేధావి.నా.. నిఘం..3.౧౫.

అన్వయః :-హే అగ్నే! యథాఽథర్వా వాఘతో విద్వాన్ పుష్కరాదధి మూర్ధ్నో విశ్వస్య చ మధ్యేఽగ్నిం విద్యుతం నిరమన్థత తథైవ త్వాం బోధయామి. ॥ ౨౨ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్విద్వదనుకరణేనాకాశాత్ పృథివ్యాశ్చ విద్యుతం సంగృహ్యైశ్వర్యాణి కర్మాణి సాధనీయాని. ॥ ౨౨ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (అథర్వా) రక్షకుడు (వాఘతః) ఉత్తమ శిక్షితమగు వాణిద్వారా అవిద్యను నాశమొనర్చు బుద్ధిశాలియగు విద్వాంసుడు (పుష్కరాత్) అంతరిక్షము (అధి) మధ్యన, (మూర్ధ్నః) శిరస్సువలెనుండి (విశ్వస్య) సంపూర్ణజగత్తునందు అగ్నిని (నిరమన్థత) నిరంతరము మథన పరచి గ్రహణమొనర్చునట్లు (త్వామ్) నీకు నేను బోధించుచున్నాను. ॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు విద్వాంసులవలె పృథివీ ఆకాశములనుండి విద్యుత్తును గ్రహణమొనర్చి ఆశ్చర్యజనకకర్మలను సాధించుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౨౨॥

22.O learned person, I instruct thee that a harmless, wise scholar, disples ignorance with instructive speech, creates fire from the atmosphere, by churning, and is mighty like the head!.

౨౪౨. భువ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశః స్యాదిత్యాహ. మరల నత డెట్లుండును?

౨౪౨ భువో యజ్ఞస్య రజసశ్చ నేతా యత్రా నియుద్భిః సచసే శివాభిః।

దివి మూర్ధానం దధిషే స్వర్షాం జిహ్వామగ్నే చకృషే హవ్యవాహమ్ ॥౨౩॥

ప.వి:-భువః, యజ్ఞస్య, రజసః, చ, నేతా, యత్ర, నియుద్భిరితి ని + యుద్భిః, సచసే, శివాభిః, దివి, మూర్ధానమ్, దధిషే, స్వర్షామితి స్వః + సామ్, జిహ్వామ్, అగ్నే, చకృషే, హవ్య+వాహమ్ ॥౨౩॥

పదార్థః :-(భువః) భవతీతి తస్య (యజ్ఞస్య) సంగతస్య కార్యసాధకస్య వ్యవహారస్య (రజసః) లోకసమూహస్య (చ) (నేతా) నయనకర్తా (యత్ర) అత్ర ఋచితును.. ఇతి దీర్ఘః. (నియుద్భిః) మిశ్రికామిశ్రికాభిః క్రియాభిః (సచసే) యునక్షి (శివాభిః) మంగలకారిణీభిః (దివి) ద్యోతనాత్మకే స్వస్వరూపే (మూర్ధానమ్) మూర్ధేవ వర్తమానం సూర్యమ్ (దధిషే) ధరసి (స్వర్షామ్) స్వ సుఖం సనోతి దదాతి యయా తామ్ (జిహ్వామ్) వాచమ్. జిహ్వేతి వాఙ్నా.. నిఘం ౧.౧౧ (అగ్నే) విద్వన్ (చకృషే) కరోతి (హవ్యవాహమ్) యో హవ్యాన్ దాతుమాదాతుం చ యోగ్యాన్ రసాన్ వహతి తమ్. ॥ ౨౩ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యథాఽయమగ్నిర్నియుద్భిః శివాభిః సహ వర్తమానః భువో యజ్ఞస్య రజసశ్చ నేతా సన్ సచతే. యత్ర దివి మూర్ధానం దధాతి హవ్యవాహం స్వర్షాం జిహ్వాం చకృషే తథా తత్ర త్వం దివి సచసే విద్యాం దధిషే ॥ ౨౩ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాగ్నిరీశ్వరేణ నియుక్తః సన్ సర్వస్య జగతః సుఖకారీ వర్తతే తథైవ విద్యాగ్రాహకా అధ్యాపకాః సర్వేషాం జనానాం సుఖకారిణః సన్తీతి జ్ఞేయమ్. ॥ ౨౩ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లే ప్రత్యక్షాగ్ని (నియుద్భిః) సంయోగమును విభాగమొనర్చుక్రియ మరియు (శివాభిః) మంగళప్రదమగు దీప్తులతో గూడ (భువః) ప్రకటితమైన (యజ్ఞస్య) కార్యసాధకమగు సంగతవ్యవహారములను (చ) మరియు (రజసః) లోకముల సమూహములను (నేతా) ఆకర్షింపజేయుచు సంబంధపరచునో మరియు (యత్ర) ఏ (దివి) ప్రకాశవంత స్వస్వరూపమందు (మూర్ధానమ్) ఉత్తమాంగమువలె వర్తమానమైయున్న సూర్యుని ధారణమొనర్చునో మరియు (హవ్యవాహమ్) ఇచ్చిపుచ్చుకొనయోగ్యమగు రసములను ప్రాప్తిగలిగించు (స్వర్షామ్) సుఖదాయక (జిహ్వామ్) వాణిని (చక్రషే) ప్రవృత్తపరచునో, అట్లే నీవు శుభగుణములచే (సచసే) యుక్తమగుచు మరియు సకలవిద్యలను (దధిషే) ధారణమొనర్పజేయుము. ॥౨౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈశ్వరుడు నియుక్తపరచిన అగ్ని విశ్వమంతటికి సుఖదాయకమగునట్లు విద్యలను గ్రహించిన అధ్యాపకులు సమస్త మానవులకు సుఖదాయకు లగుదురు. ఇట్లని ఎల్లరును ఎరుగువలెను. ॥౨౩॥

23.O learned person, this visible fire, with its properties of alliance and division, full of blissful flames, helps in the performance of yajna, and wordly deeds. It imbibes in its lustrous nature the lofty sun!.

It stimulates the pleasant speech, worthy of acceptance and giver of enjoyments.

Like fire, the learned person, full of noble qualities should preach all sciences.

౭౪౩.అబోధీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశో భవేదిత్యాహ. మఱల నత డెట్టివాడు?

౭౪౩ అబోధ్యగ్నిః సమిధా జనానాం ప్రతి ధేనుమివాయతీముషాసమ్ ।

యహ్వా౨ ఇవ ప్ర వయాముజ్జిహానాః ప్ర భానవః సిస్రతే నాకమచ్ఛ ॥౨౪॥

ప.విః-అబోధి, అగ్నిః, సమిధేతి సమ్ + ఇధా, జనానామ్, ప్రతి, ధేనుమివేతి ధేనుమ్ + ఇవ, ఆయతీ మిత్యా + యతీమ్, ఉషాసమ్, ఉషసమిత్యుషసమ్, యహ్వా ఇవేతి యహ్వాః + ఇవ, ప్ర, వయామ్, ఉజ్జిహానా ఇత్యుత్ + జిహానాః, ప్ర, భానవః, సిస్రతే, నాకమ్, అచ్ఛ ॥౨౪॥

పదార్థః :-(అబోధి) ప్రబుధ్యతే (అగ్నిః) (సమిధా) ప్రదీపనసాధనైః (జనానామ్) మనుష్యాణామ్ (ప్రతి) (ధేనుమివ) యథా దుగ్ధదాం గాం తథా (ఆయతీమ్) ప్రాప్నువతీమ్ (ఉషాసమ్) ఉషసం ప్రభాతమ్.

అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (యహ్వా ఇవ) మహాంతో ధార్మికా జనా ఇవ (ప్ర) (వయామ్) వ్యాపికాం సుఖనీతిమ్ (ఉజ్జిహానాః) ఉత్కృష్టతయా ప్రాప్నువన్తః (ప్ర) (భానవః) కిరణాః (సిస్రతే) ప్రాపయన్తి. అత్ర స్పృధాతో ర్లటి శపః శ్లుర్వ్యత్యయేనాత్మనేపదమన్తర్గతో ణ్యర్థశ్చ (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖమాకాశమ్ (అచ్ఛ) సమ్యక్. ॥ ౨౪ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా సమిధాయమగ్నిరబోధ్యాయతీముషాసం ప్రతి జనానాం ధేనుమివాస్తి. యస్య యహ్వా ఇవ ప్రవయాముజ్జిహానాః ప్రభానవో నాకమచ్ఛ సిస్రతే తం సుఖాయ యూయం సంప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్. ॥ ౨౪ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా దుగ్ధదాత్రీ ధేనుర్గౌః సంసేవితా సతీ దుగ్ధాదిభిః ప్రాణినః సుఖయతి యథాఽఽప్తా విద్వాంసో విద్యాదానేనావిద్యాం నివార్య మనుష్యానున్నయన్తి తథైవాయ మగ్నిర్వర్తత ఇతి వేద్యమ్. ॥ ౨౪ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (సమిధా) ప్రజ్వలితపరచు సాధనములచే ఈ (అగ్నిః) అగ్ని (అబోధి) ప్రకాశితమగునో (ఆయతీమ్) ప్రాప్తించుచు (ఉషాసమ్) ప్రభాత సమయమున (ప్రతి) సమీపమున (జనానామ్) మనుష్యుల (ధేనుమివ) పాడిగోవువలె గలదో, ఏ యగ్నియొక్క (యహ్వా ఇవ) మహాధార్మిక జనులవలె (ప్ర) ఉత్తమమగు (వయామ్) వ్యాపకసుఖములనీతిని (ఉజ్జిహానః) చక్కగా పొందుచు (ప్ర) ఉత్తమమమగ (భానవః) కిరణముల (నాకమ్) సుఖములను (అచ్ఛ) శ్రేష్ఠరూపమున (సిస్రతే) ప్రాప్తిజేసికొందురో మీరును సుఖముకొరకై సంయుక్తపరచుడు. ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. చక్కగా సేవించబడిన క్షీరములనిచ్చుగోవు పాలు మున్నగు పదార్థములచే ప్రాణులకు సుఖము గలిగించునట్లు, మరియు ఆప్తవిద్వాంసులు విద్యా దానముచే అవిద్యను దొలగించి మనుష్యులను ఉన్నత పరచునట్లు ఈయగ్నియును గలదని సకల మానవులును ఎరుగదగును. ॥౨౪॥

24. With fuel the fire is kindled. Juist as calf is pleased seeing the cow coming, so are people delighted by seeing the Dawn. Just as highly religious people fairly. well resort to permanent devices of happiness, so do the rays wholly attain to heaven.

౭౪౪. అవోచామేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౭౪౪ అవోచామ కవయే మేధ్యాయ వచో వన్దారు వృషభాయ వృష్ణే।

గవిష్ఠిరో నమసా స్తోమమగ్నౌ దివీవ రుక్మమురువ్యంచమశ్రేత్ ॥౨౫॥

ప. వి:- అవోచామ, కవయే, మేధ్యాయ, వచః, వన్దారు, వృషభాయ, వృష్ణే, గవిష్ఠిరః, గవిష్ఠిర ఇతి గవి + స్థిరః, నమసా, స్తోమమ్, అగ్నౌ, దివీవేతి దివి + ఇవ, రుక్మమ్, ఉరువ్యంచమిత్యురు + వ్యంచమ్, అశ్రేత్ ॥౨౫॥

పదార్థః :-(అవోచామ) ఉచ్యామ (కవయే) మేధావినే (మేధ్యాయ) సర్వశుభలక్షణసంగతాయ పవిత్రాయ (వచః) వచనమ్ (వన్దారు) ప్రశంశనీయం (వృషభాయ) బలిష్ఠాయ (వృష్ణే) వృష్టికర్త్రే (గవిష్ఠిరః) గోషు కిరణేషు తిష్ఠతీతి (నమసా) అన్నాదినా (స్తోమమ్) స్తుత్యం కార్యమ్ (అగ్నౌ) పావకే (దివీవ) యథా సూర్యప్రకాశే (రుక్మమ్) ఆదిత్యమ్ (ఉరువ్యఞ్చమ్) ఉరుషు బహుషు విశేషేణాంచతి తమ్ (అశ్రేత్) శ్రయేత్. అత్ర వికరణస్య లుక్. లఙ్ప్రయోగశ్చ ॥ ౨౫ ॥

అన్వయః :-వయం యథా గవిష్ఠిరో దివీవోరువ్యఞ్చం రుక్మమశ్రేత్తథా మేధ్యాయ వృషభాయ వృష్ణే కవయే వన్దారు వచోఽగ్నౌ నమసా స్తోమం చావోచామ. ॥ ౨౫ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. విద్వద్భిః సుశీలాయ శుద్ధధియే విద్యార్థినే పరమప్రయత్నేన విద్యా దేయా యతోఽసౌ విద్యామధీత్య సూర్యప్రకాశే ఘటపటాదీన్ పశ్యన్నివ సర్వాన్ యథావజ్జ్ఞాతుం శక్నుయాత్. ॥ ౨౫ ॥

పదార్థము :-మేమెట్లు (గవిష్ఠిరః) కిరణములందుండు విద్యుత్తు (దివీవ) సూర్యప్రకాశమువలె (ఉరువ్యఞ్చమ్) విశేషముగ అనేకములందు గమన శీలమైన (రుక్మమ్) సూర్యుని (అశ్రేత్) ఆశ్రయించుదుమో అట్లే (మేధ్యాయ) సకల శుభలక్షణములతో పవిత్రమగు (వృషభాయ) బలశాలి (వృష్ణే) వర్షహేతువైన (కవయే) బుద్ధిశాలునకు (వన్దారు) ప్రశంసనీయములగు (వచః) వచనములను (అగ్నౌ) జఠరాగ్నియందు (నమసా) అన్నాదులచే (స్తోమమ్) ప్రశస్తకార్యములను (అవోచామ్) వచింతుముగాక! ॥౨౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. సుశీలుడు, శుద్ధబుద్ధిగల విద్యార్థికి పరమ ప్రయత్నముచే విద్వాంసులు విద్యలనీయవలెను. ఇందువల్ల నాతడు విద్యలనేర్చి సూర్యప్రకాశమందు ఘటపటాదులను జూచునట్లు సర్వమును యథావతుగ జూచి తెలిసికొనగల సమర్థుడగును. ॥౨౫॥

25.Let us use respectful language for a person, who is pure, instellignet, wise, strong, and virtuous. Let him who expounds the vedic lore, humbly divulge the praises of the Effulgent God, as the sun seated in its rays, sheds in heaven the lustre that spreads to various places.

౨౬. అయమిహేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౨౬॥ అయమిహ ప్రథమో ధాయి ధాతృభిర్హోతా యజిష్ఠో౽ అధ్వరేష్వీడ్యః।
యమప్నవానో భృగవో విరురుచుర్వనేషు చిత్రం విభ్వం విశేవిశే ॥౨౬॥

ప.వి:- అయమ్, ఇహ, ప్రథమః, ధాయి, ధాతృభిరితి ధాతృ + భిః, హోతా, యజిష్ఠః, అధ్వరేషు, ఈడ్యః, యమ్, అప్నవానః, భృగవః, విరురుచురితి వి + రురుచుః, వనేషు, చిత్రమ్, విభ్వమితి వి + భ్వమ్, విశేవిశ ఇతి విశే + విశే ॥ ౨౬ ॥

పదార్థః :-(అయమ్) (ఇహ) (ప్రథమః) విస్తీర్ణో౽గ్నిః (ధాయి) ధ్రియతే (ధాతృభిః) ధారకైః (హోతా) ఆదాతా (యజిష్ఠః) అతిశయేన యష్టా (అధ్వరేషు) అహింసనీయవ్యవహారేషు (ఈడ్యః) అన్వేషితుం యోగ్యః (యమ్) (అప్నవానః) రూపవన్తః. అప్నమితి రూపనా.. నిఘం. ౩.౭. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి మతో స్తలోపః (భృగవః) పరిపక్వవిజ్ఞానాః (విరురుచుః) విరోచన్తే ప్రకాశన్తే (వనేషు) రశ్మిషు (చిత్రమ్) అద్భుతమ్ (విభ్వమ్) వ్యాపకమ్ (విశేవిశే) ప్రజాయై ప్రజాయై ॥ ౨౬ ॥

అన్వయః :-య ఇహాధ్వరేష్వీడ్యో యజిష్ఠో హోతా ప్రథమో౽యమగ్నిర్ధాతృభిర్ధాయి. యం వనేషు చిత్రం విభ్వం విశేవిశే౽ప్నవానో భృగవో విరురుచుస్తం సర్వే మనుష్యా అఙ్గీకుర్యుః. ॥ ౨౬ ॥

భావార్థః :-విద్వాంసో౽గ్నిర్విద్యాం ధృత్వా౽న్యేభ్యః ప్రదద్యుః ॥ ౨౬ ॥

పదార్థము :-ఎవరు (ఇహ) ఈ ప్రపంచములో (అధ్వరేషు) రక్షాయోగ్యమగు వ్యవహారములందు (ఈడ్యః) అన్వేషించదగిన (యజిష్ఠః) అతిశయముగ యజ్ఞసాధకమగు (హోతా) ఘృతము మున్నగువాని గ్రహణకర్త (ప్రథమః) అంతటను విస్తృతమైయున్న (అయమ్) ఈ ప్రత్యక్షాగ్ని (ధాతృభిః) ధారణమొనర్చు వారిచే (ధాయి) ధారణమొనర్చబడెనో (యమ్) ఎద్దానిచే (వనేషు) కిరణములందు (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యరూపమున (విభ్వమ్) వ్యాపకాగ్నిని (విశే విశే) సకల ప్రజలకొరకై (అప్నవానః) రూపవంతులు (భృగవః) పూర్ణజ్ఞానులు (విరురుచుః) విశేషముగ ప్రకాశపరచుచున్నారో అట్టియగ్నిని ఎల్లరును స్వీకరించ వలయును. ॥౨౬॥

భావార్థము :-విద్వాంసులు అగ్నివిద్యను సంపూర్ణముగ తా మెరిగి సకలమానవులకును అట్టి విద్యను నేర్పవలయును. ॥౨౬॥

26.In this world, this visible fire, serviceable in works of protection, worthy of investigation, the paramount accomplisher of sacrifice (yajna), the recipient of ghee, and ubiquitous, is acknowledged by the learned. The beautiful persons, adequately advanced in knowledge expound for all people this fire pervading the beams wondrously.

౭౪౬. జనస్యేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౭౪౬ జనస్య గోపా ఉ అజనిష్ట జాగృవిరగ్నిః సుదక్షః సువితాయ నవ్యసే।

ఘృతప్రతీకో బృహతా దివిస్పృశా ద్యుమద్విభాతి భరతేభ్యః శుచిః॥౨౭॥

ప. విః- జనస్య, గోపాః, అజనిష్ట, జాగృవిః, అగ్నిః, సుదక్ష ఇతి సు + దక్షః, సువితాయ, నవ్యసే, ఘృత ప్రతీక ఇతి ఘృత + ప్రతీకః, బృహతా, దివిస్పృశేతి దివి + స్పృశా, ద్యుమదితి ద్యు + మత్, వి, భాతి, భరతేభ్యః, శుచిః ॥ ౨౭ ॥

పదార్థః :-(జనస్య) జాతస్య (గోపాః) రక్షకః (అజనిష్ట) జాతః (జాగృవిః) జాగరూకః (అగ్నిః) విద్యుత్ (సుదక్షః) సుష్ఠుబలః (సువితాయ) ఉత్పాదనీయాయైశ్వర్యాయ (నవ్యసే) అతిశయేన నవీనాయ. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోపో వేతి ఈలోపః (ఘృతప్రతీకః) ప్రతీతికరం జలమాజ్యం వా యస్య సః (బృహతా) మహతా (దివిస్పృశా) దివి ప్రకాశే స్పృశతి యేన తేన (ద్యుమత్) ద్యౌః ప్రకాశోఽస్త్యస్మిన్ తద్వత్ (వి) (భాతి) (భరతేభ్యః) ఆదిత్యేభ్యః భరత ఆదిత్యాః నిఘ. ౧.౧౩. (శుచిః) పవిత్రః. ॥ ౨౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో జనస్య గోపా జాగృవిః సుదక్షో ఘృతప్రతీకః శుచిరగ్నిర్నవ్యసే సువితాయాఽజనిష్ట బృహతా దివిస్పృశా భరతేభ్యో ద్యుమద్విభాతి తం యూయం విజానీత. ॥ ౨౭ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యదైశ్వర్యప్రాప్తేరసాధారణం నిమిత్తం సృష్టిస్థానాం సూర్యాణాం కారణం విద్యుత్తేజ స్తద్విజ్ఞాయోపయోక్తవ్యమ్. ॥ ౨౭ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (జనస్య) ఉత్పన్నమైన విశ్వముయొక్క (గోపాః) రక్షకుడు (జాగృవిః) ఎరుగగల స్వభావముగల (సుదక్షః) ఉత్తమ బలమునకు హేతువు (ఘృతప్రతీకః) ఘృతముచే వృద్ధియగు (శుచిః) పవిత్రమైన (అగ్నిః) విద్యుత్తు (నవ్యసే) అత్యంత నవీనము (సువితాయ) ఉత్పన్నమొనర్చదగిన ఐశ్వర్యము కొరకు (అజనిష్ట) ఏది ప్రకటమై యున్నదో మరియు (బృహతా) గొప్ప (దివిస్పృశా) ప్రకాశమునందలి స్పర్శముచే (భరతేభ్యః) సూర్యులనుండి (ద్యుమత్) ప్రకాశముతో గూడినదగుచున్నదో (విభాతి) సుశోభితమగుచున్నదో అట్టి దానిని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౨౭॥

భావార్థము :-ఐశ్వర్యప్రాప్తికి విశేషకారణమును, సృష్టియందలి సకల సూర్యులకు నిమిత్తమునగు విద్యుద్రూప తేజస్సును మానవులెల్లరును తెలిసికొని ఉపయోగించుకొనవలెను. ॥౨౭॥

27.Fire, the guardian of the created world, ever active, full of strength, developing with ghee, and pure, is born for fresh prosperity. Illumined by the suns, it glitters with the intense touch of light.

౭౪౭.త్వామగ్న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౭౪౭ త్వామగ్నఽ అఙ్గిరసో గుహా హితమన్వవిన్దఞ్ఛిశ్రియాణం వనేవనే జాయసే మథ్యమానః సహో మహత్త్వామాహుః సహసస్పుత్రమఙ్గిరః ॥౨౮॥

ప.వి:-త్వామ్, అగ్నే, అఙ్గిరసః, గుహా, హితమ్ అను, అవిన్దన్, శిశ్రియాణమ్, వనేవన ఇతి వనే + వనే, సః, జాయసే, మథ్యమానః, సహః, మహత్, త్వామ్, ఆహుః, సహసః, పుత్రమ్, అఙ్గిరః ॥౨౮॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (అగ్నే) విద్వన్! (అఙ్గిరసః) విద్వాంసః (గుహా) గుహాయాం బుద్ధౌ. అత్ర సుపాం సులుగితి ఙేర్లుక్ (హితమ్) హితకారిణమ్ (అను) (అవిన్దన్) ప్రాప్నుయుః (శిశ్రియాణమ్) శ్రయన్తమ్ (వనే వనే) రశ్మౌ రశ్మౌ పదార్థే పదార్థే వా (సః) (జాయసే) (మథ్యమానః) సంఘృష్యమాణః (సహః) బలమ్ (మహత్) (త్వామ్) తమ్ (ఆహుః) కథయన్తి (సహసః) బలవతో వాయోః (పుత్రమ్) ఉత్పన్నమ్ (అఙ్గిరః) ప్రాణవత్ ప్రియ! ॥ ౨౮ ॥

అన్వయః :-హేఽఙ్గిరోఽగ్నే! త్వం స మథ్యమానోఽగ్నిరివ విద్యయా జాయసే యథా మహత్సహో యుక్తం సహసస్పుత్రం వనే వనే శిశ్రియాణం గుహా హితం త్వామాహురఙ్గిరసోఽన్వవిన్దం స్తథా త్వామహం బోధయామి॥ ౨౮॥

భావార్థః :- ద్వివిధోఽగ్నిర్మానసో బాహ్యశ్చాస్తి తయోరాభ్యన్తరం యుక్తాభ్యామాహారవిహారాభ్యాం బాహ్యం మన్థనాదిభ్యః సర్వే విద్వాంసః సేవన్తామ్, తథోత్తరే భజన్తు. ॥ ౨౮ ॥

పదార్థము :-(అఙ్గిరః) ప్రాణమువంటి ప్రియమైన (అగ్నే) విద్వాంసుడా! ఎట్లు (సః)ఆ (మథ్యమానః) మథనమొనర్చిన యగ్ని ప్రసిద్ధమగుచున్నదో, అట్లునీవు విద్యచే (జాయసే) ప్రకటమగుచున్నావు. ఎట్లు (మహత్) గొప్ప (సహః) శక్తివంతమగు (సహసః) బలవంతమగు వాయువుచే (పుత్రమ్) ఉత్పన్నపుత్రునివలె (వనే వనే) ప్రతికిరణము లేక ప్రతి పదార్థమునందు (శిశ్రియాణమ్) ఆశ్రితము (గుహా) బుద్ధియందు

(హితమ్) స్థిరముగు హితకారియని (త్వామ్) అట్టియగ్నిని (ఆహుః) అందురో (అఙ్గిరసః) విద్వాంసులు (అన్వవిన్దన్) పొందుచున్నట్టి జ్ఞానమును (త్వామ్) నీకు గలిగించెదను. ॥౨౮॥

భావార్థము :- అగ్ని రెండు విధములుగ నుండును. ఒకటి మానసము, రెండవది బాహ్యము. వీనియందు ఆన్తరాగ్నిని ఆహార విహారములచే, బాహ్యాగ్నిని మంథనము మున్నగువానిచే విద్వాంసులు సేవింతురు. అట్లే మానవులందరును సేవించవలయును. ॥౨౮॥

28.O learned person,dear like life,thou shinest with knowledge,like fire with attrition!.

Fire, highly serviceable, residing in the inmost recesses of our heart, present in all rays and objects, is called the son of highly strong and powerful air. The learned master it. I preach unto thee its significance.

౭౪౮.సఖాయ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః,అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః,గాంధారః స్వరః.

మనుష్యాః కీదృశా భూత్వాగ్నిం విజానీయురిత్యాహ. మానవు లెటువంటివారలై అగ్నిని ఎఱుగవలెను?

౭౪౮ సఖాయః సం వః సమ్యఞ్చమిషస్తోమం చాగ్నయే ।

వర్షిష్ఠాయ క్షితీనామూర్జో నప్త్రే సహస్వతే ॥౨౯॥

ప.విః- సఖాయః, సమ్, వః, సమ్యఞ్చమ్, ఇషమ్, స్తోమమ్, చ, అగ్నయే, వర్షిష్ఠాయ, క్షితీనామ్, ఊర్జః, నప్త్రే, సహస్వతే ॥ ౨౯ ॥

పదార్థః :-(సఖాయః) సుహృదః (సమ్) (వః) యుష్మాకమ్ (సమ్యఞ్చమ్) యః సమీచీనమఞ్చతి తమ్ (ఇషమ్) అన్నమ్ (స్తోమమ్) స్తుతిసమూహమ్ (చ) (అగ్నయే) పావకాయ (వర్షిష్ఠాయ) అతివృద్ధాయ (క్షితీనామ్) మనుష్యాణామ్ (ఊర్జః) బలస్య (నప్త్రే) పౌత్ర ఇవ వర్తమానాయ (సహస్వతే) బహుబలయుక్తాయ. ॥ ౨౯ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా విద్వాంసః సఖాయః సన్తః క్షితీనాం వో యుష్మాక మూర్జో నప్త్రే సహస్వతే వర్షిష్ఠాయాగ్నయే యం సమ్యఞ్చమిషం స్తోమం చ సమాహుస్తథా యూయమనుతిష్ఠత.॥౨౯॥

భావార్థః :-అత్ర పూర్వమంత్రాదాహురిత్యనువర్తతే. శిల్పినః సుహృదో భూత్వా విద్వదుక్తానుకూలతయా పదార్థవిద్యామనుతిష్ఠేయుః యా విద్యుత్ కారణాఖ్యాద్ బలాజ్జాయతే సా పుత్రవత్ యా సూర్యాదేః సకాశాదుత్పద్యతే సా పౌత్రవదస్తీతి వేద్యమ్. ॥౨౯॥

పదార్థము :- (సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! (క్షితీనామ్) మననశీలురగు మనుష్యులు (వః) మీయొక్క (ఊర్జః) బలమునందు (నప్త్రే) పౌత్రునివలెనున్నారు (సహస్వతే) అధిక బలయుక్తులు (వర్షిష్ఠాయ) చాలపెద్దదగు(అగ్నయే) అగ్నికొరకు ఏది (సమఞ్చమ్) చక్కని సత్కారమునకు హేతువైన (ఇషమ్) అన్నమును (చ) మరియు (స్తోమమ్) స్తుతులను (సమాహుః) చక్కగా ఎట్లొనర్చుచున్నారో అట్లే మీరును దానిని చక్కగా ననుష్ఠించుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :- ఇచ్చట పూర్వ మంత్రమునుండి ''ఆహుః'' అను పదము అనువృత్తమైనది. నైపుణ్యముగల చేతిపనివారు ఎల్లరకు మిత్రులై విద్వాంసుల కథనానుసారము పదార్థవిద్యల ననుష్ఠించవలెను. విద్యుత్కారణరూప శక్తిచే నుత్పన్నమగునది పుత్రునివలె, సూర్యాదుల ప్రకాశముచే నుత్పన్నమగునది పౌత్రునివంటిదని దెలియ వలెను. ॥౨౯॥

29.O men, just as the learned, your associates, offer seemly oblations and praises to fire, supreme, and highly powerful, behaving as your grandson, so should your proceed with it!.

౭౪౯.సంసమిదిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

వైశ్యేన కిం కార్యమిత్యుపదిశ్యతే. వైశ్యు డేమి చేయవలయును ?

౭౪౯ సꣳసమిద్యువసే వృషన్నగ్నే విశ్వాన్యర్య౨ ఆ।

ఇడస్పదే సమిధ్యసే స నో వసూన్యాభర ॥30॥

ప.విః–సꣳసమితి సమ్ + సమ్, ఇత్, యువసే, వృషన్, అగ్నే, విశ్వాని, అర్యః, ఆ, ఇడః, పదే, సమ్, ఇధ్యసే, సః, నః, వసూని, ఆ, భర ॥30॥

పదార్థః :- (సంసమ్) సమ్యక్ (ఇత్) ఏవ (యువసే) మిశ్రయ. అత్ర వికరణాత్మనే పదవ్యత్యయః (వృషన్) బలవన్ (అగ్నే) ప్రకాశమాన (విశ్వాని) అఖిలాని (అర్యః) వైశ్యః. అర్యః స్వామివైశ్యయోరితి వైశ్యార్థే నిపాతితః (ఆ) (ఇడః) ప్రశంసనీయస్య. ఇడ ఇతి పదనా... నిఘం. ౫.౨ అత్రేడధాతో ర్బాహులకాదౌణాదికః క్విప్. ఆదేర్లస్యళ్చ (పదే) ప్రాపణీయే (సమ్) (ఇధ్యసే) ప్రదీప్యసే (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (వసూని) (ఆ) (భర) ధర ॥ 30 ॥

అన్వయః :- హే వృషన్నగ్నే! అర్యస్త్వం సంసమాయువసే ఇడస్పదే సమిధ్యసే స త్వమిదగ్నినా నో విశ్వాని వసూన్యాభర. ॥ 30 ॥

భావార్థః :-రాజభిః సంరక్షితా వైశ్యా అగ్న్యాదివిద్యాభ్యః స్వేభ్యో రాజపురుషేభ్యశ్చాఖిలాని ధనాని సంభరేయుః. ॥ 30 ॥

పదార్థము :-(వృషన్) బలశాలివి (అగ్నే) ప్రకాశవంతుడవునగు (అర్యః) ఓ వైశ్యుడా! ఏ నీవు (సంసమిద్యువసే) చాలచక్కగా సంబంధమొనర్చుచున్నావో (ఇడః) ప్రశంసనీయ (పదే) పొందదగిన అధికారమునందు (సమిధ్యసే) సుశోభితుడవగుచుందువో (సః) అట్టి నీవు (ఇత్) మాత్రమే అగ్నియోగముచే (నః) మాకొరకు (విశ్వాని) సమస్త (వసూని) ధనములను (ఆభర) శ్రేష్ఠరూపమున ధరించుము.॥30॥

భావార్థము :-రాజులచే రక్షణను పొందుచు వైశ్యులు అగ్ని మున్నగు విద్యలచే స్వంతముకొరకు, రాజపురుషులకొరకును సంపూర్ణ ధనములను ధరించవలెను. ॥30॥

30| O mighty, enlightened vaishya, having adequate trade relations with others, and worthy of adoration, thou lookest graceful, seated in a desirable position of vantage; bring us all riches!.

౭౫౦. త్వామిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైరగ్నినా కిం సాధ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లగ్నిచే నేమి సిద్ధింప జేయవలెను?

౭౫౦ త్వాం చిత్రశ్రవస్తమ హవన్తే విక్షు జన్తవః।

శోచిష్కేశం । పురుప్రియాగ్నే హవ్యాయ వోఢవే ॥30॥

ప. విః-త్వామ్, చిత్రశ్రవస్తమేతి చిత్ర శ్రవః + తమ, హవన్తే, విక్షు, జన్తవః, శోచిష్కేశమ్, శోచిః కేశమితి శోచిః + కేశమ్, పురుప్రియేతి పురు + ప్రియ, అగ్నే, హవ్యాయ, వోఢవే ॥30॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (చిత్రశ్రవస్తమ) చిత్రాణ్యద్భుతాని శ్రవాంస్యతిశయితాన్యన్నాని వా యస్య (హవన్తే) స్వీకుర్వన్తు (విక్షు) ప్రజాసు (జన్తవః) జనాః (శోచిష్కేశమ్) శోచిషః కేశాః సూర్యస్య రశ్మయ ఇవ తేజాంసి యస్య తమ్ (పురుప్రియ) బహూన్ ప్రీణాతి బహూనాం ప్రియో వా తత్సంబుద్ధౌ (అగ్నే) విద్వన్ (హవ్యాయ) స్వీకర్తవ్యమన్నాదిపదార్థమ్. అత్ర సుబ్వ్యత్యయేన ద్వితీయైకవచనస్య చతుర్థ్యేకవచనమ్ (వోఢవే) వోఢుమ్. అత్ర తుమర్థే తవేన్ ప్రత్యయః ॥ 30 ॥

అన్వయః :-హే పురుప్రియ చిత్రశ్రవస్తమాగ్నే! విక్షు హవ్యాయ వోఢవే యం శోచిష్కేశం త్వాం జన్తవో హవన్తే తం వయమపి హవామహే ॥ 30 ॥

భావార్థః :- మనుష్యా యమగ్నిం జీవాః సేవన్తే తేన భారవహనాదీని కార్యాణ్యపి సాధ్నువన్తు. ॥30॥

పదార్థము :-(పురుప్రియ) అనేకులను ప్రసన్నమొనర్చు మరియు ననేకులకు ప్రియమైన (చిత్రశ్రవస్తమ) ఆశ్చర్యరూపములగు అన్నము మున్నగు పదార్థములచే నున్న (అగ్నే) తేజోవంతుడవగు ఓ విద్వాంసా! (విక్షు) ప్రజలయందు (హవ్యాయ) స్వీకరించదగిన అన్నము మున్నగు ఉత్తమ పదార్థములను (వోఢవే) ప్రాప్తికొరకు, (శోచిష్కేశమ్) శుష్కింపజేయు సూర్యకిరణములవంటి తేజశ్శాలివగు (త్వామ్) నిన్ను (జన్తవః) ఏ మనుష్యులు (హవన్తే) స్వీకరింతురో, దానిని మేమును స్వీకరింతుము. ॥30॥

భావార్థము :- జీవులే యగ్నిని సేవించుచున్నవో మానవులా యగ్నిచే భారవాహనాది కార్యములను సాధించుకొనుట పురుషార్థపరులకు యోగ్యమైనది. ॥30॥

31.O noble learned person, loved of many people invoke thee, powerful like the scorching rays of the sun acquiring necessary nice foodstuffs for the subjects!.

2131. ఏనా వ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నది యెట్టిది?

2131 ఏనా వో॑ఽ అ॒గ్నిం నమ॑సో॒ర్జో నపా॑త॒మాహు॑వే।
ప్రి॒యం చేతి॑ష్ఠమర॒తిꣳ స్వ॑ధ్వ॒రం విశ్వ॑స్య దూ॒తమ॒మృత॑మ్ ॥31॥

ప.విః- ఏ॒నా, వః॒, అ॒గ్నిమ్, నమ॑సా, ఊ॒ర్జః, నపా॑తమ్, ఆ, హు॒వే॒, ప్రి॒యమ్, చేతి॑ష్ఠమ్, అ॒ర॒తిమ్, స్వ॒ధ్వ॒రమితి॑ సు + అ॒ధ్వ॒రమ్, విశ్వ॑స్య, దూ॒తమ్, అ॒మృత॑మ్. ॥31॥

పదార్థః :-(ఏనా) ఏనేన పూర్వోక్తేన. అత్రాకారాదేశః (వః) యుష్మభ్యమ్ (అగ్నిమ్) (నమసా) గ్రాహ్యేణాన్నేన (ఊర్జః) పరాక్రమాన్ (నపాతమ్) అపతనశీలమ్ (ఆ) (హువే) ఆహ్వయే (ప్రియమ్) ప్రీత్యుత్పాదకమ్ (చేతిష్ఠమ్) అతిశయేన చేతయితారం సంజ్ఞాపకమ్ (అరతిమ్) నాస్తి రతిశ్శ్రాన్తిర్యస్మింస్తమ్ (స్వధ్వరమ్) సుష్ఠ్వధ్వరా అహింసనీయా వ్యవహారా యస్మాత్తమ్ (విశ్వస్య) సమగ్రస్య జగతః (దూతమ్) సర్వత్రాభిగన్తారం విద్యుతమ్ (అమృతమ్) కారణరూపేణ నిత్యమ్. ॥ 31 ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽహం వో యుష్మభ్యమేనా నమసా నపాతం ప్రియం చేతిష్ఠం స్వధ్వరమరతిమమృతం విశ్వస్యదూతమగ్నిమూర్జశ్చాహువే తథా యూయం మహ్యం జుహుత. ॥31॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! వయం యుష్మదర్థం యా అగ్న్యాదివిద్యాః ప్రకటయేమ తా యూయం స్వీకురుత. ॥31॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నేనెట్లు (వః) మీకొరకు (ఏనా) పూర్వోక్త (నమసా) గ్రహణమొనర్చదగిన అన్నముచే (నపాతమ్) దృఢస్వభావము (ప్రియమ్) ప్రీతికారకము (చేతిష్ఠమ్) అత్యంత చేతనత్వత గలిగించునది (అరతిమ్) చైతన్యరహితము (స్వధ్వరమ్) చక్కని రక్షణీయ వ్యవహారయుక్తము (అమృతమ్) కారణరూపముచే సదా (విశ్వస్య) సమస్త జగమున (దూతమ్) అన్నిదిశలకు నడచు (అగ్నిమ్) విద్యుత్తును (ఊర్జః) పరాక్రమమును (ఆహువే) స్వీకరించునట్లు నాకొరకు మీరును స్వీకరించుడు. ॥32॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మేము మీకొరకు ఎట్టి అగ్ని యున్నగువాని విద్యలను ప్రసిద్ధ పరచియున్నామో వానిని మీరును స్వీకరించుడు. ॥32॥

32.O men, just as I acknowledge for ye, through desirable foodgrains. Agni, steadfast in nature, lovely, giver of life, devoid of consciousness, united with harmless usages, eternal in nature, world's messenger, and your enterprises, so should ye do for me!.

౭౩౨. విశ్వస్య దూతమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః స కీదృశః స్యాదిత్యాహ. మరల నది యెట్టిది?

౭౩౨ విశ్వస్య దూతమమృతం విశ్వస్య దూతమమృతమ్।

స యోజతేఽ అరుషా విశ్వభోజసా స దుద్రవత్స్వాహుతః ॥33॥

ప. విః- విశ్వస్య, దూతమ్, అమృతమ్, విశ్వస్య, దూతమ్, అమృతమ్, సః, యోజతే, అరుషా, విశ్వభోజసేతి విశ్వ + భోజసా, సః, దుద్రవత్, స్వాహుత ఇతి సు + ఆహుతః॥33॥

పదార్థః :- (విశ్వస్య) సమగ్రస్య భూగోలసమూహస్య (దూతమ్) పరితాపకం విద్యుదాఖ్యమగ్నిమ్ (అమృతమ్) కారణరూపేణావినాశిస్వరూపమ్ (విశ్వస్య) అఖిలపదార్థజాతస్య (దూతమ్) పరితాపేన దాహకమ్ (అమృతమ్) ఉదకేఽపి వ్యాపకం కారణమ్. అమృతమిత్యుదకనా... నిఘం. 1.12 (సః) (యోజతే) యునక్తి. అత్ర వ్యత్యయేన శప్ (అరుషా) రూపవతా పదార్థసమూహేన (విశ్వభోజసా) విశ్వస్య పాలకేన (సః) (దుద్రవత్) శరీరాదౌ ద్రవతి గచ్ఛతి. అత్ర వర్తమానే లఙ్. మాఙ్యోగమన్తరేణాప్యడభావః (స్వాహుతః) సుష్ఠు సమన్తాద్ధుత ఆదత్తః సన్. ॥ 33 ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథాఽహం విశ్వస్య దూతమమృతం విశ్వస్య దూతమమృతమగ్నిమాహువే తథా విశ్వభోజసాఽరుషా సర్వైః పదార్థైః సహ వర్తతే స యోజతే. యః స్వాహుతః సన్ దుద్రవత్స యుష్మాభిర్వేద్యః. ॥ 33 ॥

భావార్థః :-అత్ర పూర్వమన్త్రాదాహువ ఇతి పదమనువర్తతే. విశ్వస్య దూతమమృతమితి ద్విరావృత్త్యా ద్వివిధస్య స్థూలసూక్ష్మ స్యాగ్నేర్గ్రహణమ్, స సర్వః కారణరూపేణ నిత్య ఇతి వేద్యమ్. ॥ 33 ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (విశ్వస్య) సమస్త పదార్థములను (దూతమ్) తాపముచే కాల్చునట్టి (అమృతమ్) జలములందును వ్యాప్తమైయున్న కారణరూప అగ్నిని స్వీకరించుచున్నానో, అట్లే (విశ్వభోజసా) జగద్రక్షకుడు (అరుషే) రూపవంతమగు సమస్త పదార్థములలో గూడ నుండు దానిని (సః) ఆ (యోజతే) యుక్తపరచుచు, ఏది (స్వాహుతః) చక్కగా గ్రహణ మొనర్చబడిన (దుద్రవత్) శరీరాదులందు నడచుచున్నదో (సః) దానిని మీరుగూడ తెలిసికొనదగును. ॥33॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు పూర్వమంత్రమునుండి ''ఆహువే'' అను పదము అనువృత్తి వచ్చినది. మరియు (విశ్వస్య, దూత, మమృతమ్) ఈమూడు పదములు రెండు తడవలు ఆవృతమగుటచే స్థూలము, సూక్ష్మము అను రెండు విధములగు అగ్నుల గ్రహణము జరుగుచున్నది. అవి యన్నియును అగ్ని కారణరూపమువల్ల నిత్యములైయున్నవని తెలిసికొనదగును. ॥33॥

I acknowledge the immortal sun, the warmer of the universe. I acknowledge the immortal fire present in water, the scorcher of all objects of the world.

The protector of the universe, this beautiful fire is present in all things. It acts as a uniting forec. Well-comprehended, it courses through the body. The learned should realise it.

౭౫౩.స దుద్రవదిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్చ్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నది యెట్టిది?

౭౫౩ స దుద్రవత్ స్వాహుతః స దుద్రవత్ స్వాహుతః।

సుబ్రహ్మా యజ్ఞః సుశమీ వసూనాం దేవగ్ంరాధో జనానామ్ ॥౩౪॥

ప.వి:-సః, దుద్రవత్ స్వాహుత ఇతి సు + ఆహుతః, సః, దుద్రవత్, స్వాహుత ఇతి సు + ఆహుతః, సుబ్రహ్మా, యజ్ఞః, సుశమీతి సు + శమీ, వసూనామ్, దేవమ్, రాధః, జనానామ్॥౩౪॥

పదార్థః :-(సః) అగ్నిః (దుద్రవత్) ద్రవతి (స్వాహుతః) సుష్ఠు కృతాహ్వానః సఖా (సః) (దుద్రవత్) గచ్ఛతి (స్వాహుతః) సుష్ఠు నిమన్త్రితో విద్వాన్ (సుబ్రహ్మా) సుష్ఠుతయా చతుర్వేదవిత్

(యజ్ఞః) సంగంతుంయోగ్యః (సుశమీ) సుష్ఠు శమయితుమ్హః (వసూనామ్) పృథివ్యాదీనామ్ (దేవమ్) కమనీయమ్ (రాధః) సుఖసాధనం ధనమ్ (జనానామ్) ॥ ౩౪ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! స స్వాహుతః సఖివద్ దుద్రవత్ స స్వాహుతో విద్వానివ దుద్రవత్ సుబ్రహ్మా యజ్ఞః సుశమీవ యో వసూనాం జనానాం చ దేవం రాధోఽస్తి తం యూయం సంప్రయుఙ్గ్ ధ్వమ్ ॥ ౩౪ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో వేగవానన్యేభ్యో వేగప్రదః శాన్తికరః పృథివ్యాదీనాం ప్రకాశకోఽగ్నిర్వర్తతే స కథం న విజ్ఞేయః? ॥ ౩౪ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (సః) ఆ యగ్ని (స్వాహుతః) చక్కగా పిలువబడిన మిత్రునివలె (దుద్రవత్) నడచును. మరియు (సః) అది (స్వాహుతః) సాదరముగ నాహ్వానింపబడిన విద్వాంసునివలె (దుద్రవత్) వెళ్లును. (సుబ్రహ్మా) సాంగోపాంగముగ నాల్గు వేదములను చదివినట్టి (యజ్ఞః) సమాగమ యోగ్యుడు (సుశమీ) శ్రేష్ఠుడు, శాంతిశీలునివంటి (వసూనామ్) పృథివి మున్నగు అష్టవసువుల మరియు (జనానామ్) మానవుల (దేవమ్) అభీప్సిత [కోరిన] (రాధః) ధనరూపాగ్నిని మీరు ఉపయోగించుకొనుడు. ॥౩౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్వయముగ వేగవంతమునై ఇతర పదార్థములకు వేగమునిచ్చు శాంతికారకము, పృథివిమున్నగు పదార్థములకు ప్రకాశమునైన అగ్నిని సర్వజనులును ఆలోచనాపూర్వకముగ దెలిసికొనవలెను. ॥౩౪॥

34.Agni moves like an invited friend. It goes like an invited scholar. Use properly the fire, that is the desired treasure of persons and material objects, like the master of the four vedas, companionable and calm in nature.

౭౫౪. అగ్నే వాజస్యేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఉష్ణిక్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. ఆ యగ్ని ఎటువంటిది?

౭౫౪ అగ్నే వాజస్య గోమతఽఈశానః సహసో యహో।

అస్మే ధేహి జాతవేదో మహి శ్రవః ॥౩౫॥

ప.వి:- అగ్నే, వాజస్య, గోమత ఇతి గో+ మతః, ఈశానః, సహసః, యహో ఇతి యహో, అస్మే, ఇత్యస్మే, ధేహి, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, మహి, శ్రవః ॥౩౫॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్! (వాజస్య) అన్నస్య (గోమతః) ప్రశస్తధేనుపృథివీయుక్తస్య (ఈశానః) సాధకః సమర్థః (సహసః) బలవతః(యహో) సుసంతాన (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (ధేహి) (జాతవేదః) జాతం విజ్ఞానం యస్య సః (మహి) మహత్ (శ్రవః) ధనమ్. ॥ 35 ॥

అన్వయః :-హే సహసో యహో జాతవేదోఽగ్నే! త్వమగ్నిరివ వాజస్య గోమత ఈశానః సన్నస్మే మహి శ్రవో ధేహి.॥35॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః సాధురీత్యోపయుక్తోఽగ్నిః పుష్కలం ధనం ప్రయచ్ఛతీతి వేద్యమ్. ॥ 35 ॥

పదార్థము :- (సహసః) బలశాలియొక్క (యహో) సంతానమా! (జాతవేదః) విజ్ఞానవంతుడా! (అగ్నే) తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! నీవు అగ్నివంటి (గోమతః) ప్రశస్తమగు గోవులు, పృథివితో గూడిన (వాజస్య) అన్నముయొక్క (ఈశానః) స్వామివి, సమర్థుడవు (అస్మే) మా కొరకు (మహి) మహా (శ్రవః) ధనములను (ధేహి) ధరింపజేయుము. ॥35॥

భావార్థము :-ఈమంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఉత్తమరీతిలో ఉపయుక్తపరచుకొనిన అగ్ని అనేక ధనముల నీయగలదని ఎరుగుడు.॥35॥

35.O son of a strong man, possessing knowledge of the objects created, dignified and well-read, thou like fire, with land and laudable cow, art the master of foodgrains. Vouchsafe great wealth unto us!.

36.స ఇధాన ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ? మరల నది యెట్టిది?

36 స ఇధానో వసుష్కవిరగ్నిరీడేన్యో గిరా।

రేవదస్మభ్యం పుర్వణీక దీదిహి ॥36॥

ప.విః–సః, ఇధానః, వసుః, కవిః, అగ్నిః, ఈడేన్యః, గిరా, రేవత్, అస్మభ్యమ్ పుర్వణీక, పుర్వణీకేతి పురు + అనీక, దీదిహి ॥36॥

పదార్థః :-(సః) పూర్వోక్తః (ఇధానః) ప్రదీప్తః (వసుః) వాసయితా (కవిః) సమర్థః (అగ్నిః) పావకః (ఈడేన్యః) అన్వేషణీయః (గిరా) వాణ్యా (రేవత్) ప్రశస్తధనయుక్తమ్ (అస్మభ్యమ్) (పుర్వణీక) పురు బహు అనీకం సైన్యం యస్య తత్సంబుద్ధౌ (దీదిహి) ప్రకాశయ. ॥ 36 ॥

అన్వయః :-హే పుర్వణీక విద్వన్! స గిరేడేన్యో వసుః కవిరిధానః సోఽగ్ని రివాఽస్మభ్యం రేవద్దీదిహి ప్రకాశయ. ॥ ౩౬ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విదుషాఽగ్నిగుణకర్మస్వభావప్రకాశనేన మనుష్యేభ్య ఐశ్వర్యమున్నేయమ్. ॥ ౩౬ ॥

పదార్థము :-(పుర్వణీక) అనేక సేనలుగల విద్వాంసుడవగు రాజపురుషా! (గిరా) వాణిచే (ఈడేన్యః) అన్వేషించదగిన (వసుః) నివాస హేతువు (కవిః) సమర్థము (ఇధానః) ప్రదీప్తము (సః) అట్టి పూర్వోక్తమైన (అగ్నిః) అగ్నివలె (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (రేవత్) ధనముతో గూడిన ప్రశంసితపదార్థములను (దీదిహి) ప్రకాశపరచుము. ॥౩౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు అగ్నియొక్క గుణ కర్మ స్వభావముల ప్రకాశనముచే మనుష్యులకొరకు ఐశ్వర్యముల నున్నతి యొనర్చుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౩౬॥

36.O ruler equipped with a good army, worthy of praise with words, provider of dwelling to his subjects, affluent, brilliant, and resembling fire, grant us laudable riches!.

౭౩౬. క్షపో రాజన్నిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నది యెట్టిది?

౭౩౬ క్షపో రాజన్నుత త్మనాగ్నే వస్తోరుతోషసః।
స తిగ్మజమ్భ రక్షసో దహ ప్రతి ॥౩౭॥

ప.విః-క్షపః, రాజన్, ఉత, త్మనా, అగ్నే, వస్తోః, ఉత, ఉషసః, సః, తిగ్మజమ్భేతి తిగ్మ + జమ్భ, రక్షసః, దహ, ప్రతి ॥౩౭॥

పదార్థః :-(క్షపః) రాత్రీః (రాజన్) రాజమాన (ఉత) (త్మనా) ఆత్మనా. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇత్యాకారలోపః (అగ్నే) విద్వన్! (వస్తోః) దినమ్ (ఉత) (ఉషసః) ప్రాతః సాయం సమయాన్ (సః) ఉక్తః (తిగ్మజమ్భ) తిగ్మం తీవ్రం జమ్భో గాత్రవినామనం యస్మాత్తత్సమ్బుద్ధౌ (రక్షసః) దుష్టాన్ (దహ) భస్మీకురు. (ప్రతి) ప్రత్యక్షే. ॥ ౩౭ ॥

అన్వయః :-హే తిగ్మజమ్భ రాజన్నగ్నే! స త్వం యథా తీక్ష్ణతేజా అగ్నిః క్షప ఉత వస్తోరుతోషసో జనయతి తథా సుశిక్షాం జనయ రక్షసస్తమ ఇవ తీవ్రత్మనా ప్రతి దహ. ॥ ౩౭ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యథా ప్రభాతస్య దినస్య రాత్రేశ్చ నిమిత్తమగ్ని ర్విజ్ఞాయతే తథా రాజా న్యాయప్రకాశస్యాన్యాయనివృత్తేశ్చ హేతురస్తీతి వేద్యమ్. ॥౩౭॥

పదార్థము :-(తిగ్మజమ్భ) తీక్ష్ణముగ అవయవములను నడుపునట్టి (రాజన్) ప్రకాశమానులునగు (అగ్నే) విద్వజ్జనమా! (సః) పూర్వోక్త గుణయుక్తుడవగు నీవంటి తీక్ష్ణతేజముతోగూడిన అగ్ని (క్షపః) రాత్రులు (ఉత) మరియు (వస్తోః) పగళ్లు (ఉత) మాత్రమే (ఉషసః) ప్రభాత సాయంకాలముల ప్రకాశము నుత్పన్నపరచునట్లు (త్మనా) తీక్ష్ణ స్వభావయుక్తమైన స్వాత్మచే (రక్షసః) రాత్రులవంటి దుష్టజనులను (ప్రతిదహ) నిశ్చయముగ భస్మమొనర్చుము. ॥౩౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారమున్నది. ప్రభాతము, దినము, రాత్రులకు నిమిత్తమగు అగ్ని నెరుగుచున్నట్లు రాజును గూడ న్యాయము ప్రకాశపరచుటకు, అన్యాయనివృత్తికి హేతువని యెరుగుట ప్రజలకు యోగ్యము.॥౩౭॥

37.O resplendent learned person, with powerful limbs, just as the sharp fire creates the night, day, morning and evening, so shouldst thou spread good instruction. Like fire burn the wicked with the force of thy soul!.

౭౫౭. భద్రో న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే. మఱల నది యెట్టిది?

౭౫౭ భద్రో నో౽ అగ్నిరాహుతో భద్రా రాతిః సుభగ భద్రో౽ అధ్వరః।
భద్రా౽ ఉత ప్రశస్తయః ॥౩౮॥

ప. విః- భద్రః, నః, అగ్నిః, ఆహుత ఇత్యా + హుతః, భద్రా, రాతిః, సుభగేతి సు + భగ, భద్రః, అధ్వరః, భద్రాః, ఉత, ప్రశస్తయ ఇతి ప్ర + శస్తయః ॥౩౮॥

పదార్థః :-(భద్రః) భజనీయః (నః) అస్మభ్యమ్ (అగ్నిః) పావకః (ఆహుతః) సంగృహీతో ధర్మ ఇవ (భద్రా) సేవనీయా (రాతిః) దానమ్ (సుభగ) శోభనైశ్వర్య (భద్రః) కల్యాణకరః (అధ్వరః) అహింసనీయో వ్యవహారః (భద్రాః) కల్యాణప్రతిపాదికాః (ఉత) (ప్రశస్తయః) ప్రశంసాః ॥ ౩౮ ॥

అన్వయః :-హే సుభగ విద్వన్! యథా౽౽హుతః సఖాగ్నిర్భద్రః రాతిర్భద్రా౽ధ్వరో భద్ర ఉత ప్రశస్తయో భద్రాః స్యుః తథా త్వం నో భవ. ॥ ౩౮ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యథా విద్యయా సుసేవితా జగత్స్థాః పదార్థాః సుఖకారిణో భవన్తి తథా౽౽ప్తా విద్వాంసః సన్తీతి వేద్యమ్. ॥ ౩౮ ॥

పదార్థము :-(సుభగ) ఉత్తమైశ్వర్యశాలివగు నో విద్వాంసుడా! (ఆహుతః) ధర్మముగా సేవలొనర్చిన మిత్రరూపమగు (అగ్నిః) అగ్ని (భద్రః) సేవించదగిన (భద్రా) కల్యాణకారి (రాతిః) దానము (భద్రః) కల్యాణకారి (అధ్వరః) రక్షించదగిన వ్యవహారము (ఉత) మరియు (భద్రాః) కల్యాణప్రదమగు (ప్రశస్తయః) ప్రశంసలుండునట్లు నీవు (నః) మాకొరకై అగుము. ॥౩౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్యలచే ఉత్తమముగ సేవనమొనర్చబడిన పదార్థములు సుఖప్రదము లగునట్లు ఆప్తవిద్వాంసులనుగూడ ఎరుగుట మానవులకు యోగ్యము. ॥౩౮॥

38.O man of power and supremacy, just as lovely Agni through oblations brings us bliss, just as gift brings bliss, just as harmless dealing brings bliss, just as our praises bring us bliss, so shouldst thou be blissful unto us!.

౭౩౯.భద్రా ఉతేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః స విద్వాన్ కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నా విద్వాంసు డెట్టివాడు?

౭౩౯ భద్రా౨ ఉత ప్రశస్తయో భద్రం మనః కృణుష్వ।

వృత్రతూర్యే। యేనా సమత్సు సాసహః ॥౩౯॥

ప.విః-భద్రాః, ఉత, ప్రశస్తయ ఇతి ప్ర + శస్తయః, భద్రమ్, మనః, కృణుష్వ, వృత్రతూర్య ఇతి వృత్ర + తూర్యే, యేన, సమత్స్వితి సమత్ + సు, సాసహః, ససహ ఇతి ససహః ॥౩౯॥

పదార్థః :-(భద్రాః) భజనీయాః (ఉత) అపి (ప్రశస్తయః) ప్రశంసనీయాః ప్రజాః (భద్రమ్) భజనీయం కల్యాణకరమ్ (మనః) మననాత్మకమ్ (కృణుష్వ) కురు (వృత్రతూర్యే) సంగ్రామే (యేన) అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (సమత్సు) సంగ్రామేషు (సాసహః) అతిశయేన సోఢా. ॥౩౯॥

అన్వయః :-హే సుభగ! త్వం యేన నోఽస్మాకం వృత్రతూర్యే భద్రం మన ఉతాపి భద్రాః ప్రశస్తయో యేన చ సమత్సు సాసహః స్యాత్తత్కృణుష్వ. ॥౩౯॥

భావార్థః :-అత్ర (సుభగ) (నః) ఇతి పదద్వయం పూర్వమన్త్రాదనువర్తతే. విదుషా రాజ్ఞా తత్కర్మానుష్ఠేయం యేన ప్రజాః సేనాశ్చోత్తమాః స్యుః. ॥౩౯॥

పదార్థము :-(సుభగ) శోభన సంపదలుగలవాడా! నీవు (యేన) దేనిచే మాయొక్క (వృత్రతూర్యే) యుద్ధమునందు (భద్రమ్) కల్యాణకారి (మనః) ఆలోచనాశక్తిచే గూడిన చిత్తము (ఉత) మరియు (భద్రాః)

కల్యాణమునొనగూర్చు ((ప్రశస్తయః) ప్రశంసమొనర్చదగిన ప్రజలు మరియు నెవరిచే (సమత్సు) సంగ్రామములందు (సాసహః) అత్యంత సహన శీలురు, వీరపురుషులు కాగలుగునట్టి కర్మల (కృణుష్వ) నొనర్చుము.॥౩౯॥

భావార్థము :-ఇచ్చట (సుభగ, నః) అను నీ రెండు పదముల యనువృత్తి పూర్వమంత్రమునుండి వచ్చినది. ప్రజలు, సైన్యములు, ఉత్తములగునట్టి శ్రేష్ఠకర్మలొనర్చుట విద్వాంసుడగు రాజునకు యోగ్యము.॥౩౯॥

39.O man of power and supremacy behave in a manner, wherewith we may get in battles, optimistic mind, praiseworthy followers, and calm, determined soldiers!.

౪౦. యేనేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౪౦ యేనా సమత్సు సాసహోऽవ స్థిరా తనుహి భూరి శర్ధతామ్ ।
వనేమా తేऽఅభిష్టిభిః ॥౪౦॥

ప. విః-యేన, సమత్స్వితి సమత్ + సు, సాసహః, ససహ ఇతి ససహః, అవ, స్థిరా, తనుహి, భూరి, శర్ధతామ్ వనేమ, తే, అభిష్టిభిరిత్యభిష్టి + భిః ॥౪౦॥

పదార్థః :-(యేన) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (సమత్సు) సంగ్రామేషు (సాసహః) భృశం సోఢా (అవ) (స్థిరా) స్థిరాణి సైన్యాని (తనుహి) విస్తృణు (భూరి) బహు (శర్ధతామ్) బలం కుర్వతామ్. బలవాచి శర్ధశబ్దాత్కరోత్యర్థే క్విప్ తతః శతృ (వనేమ) సంభజేమ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (తే) తవ (అభిష్టిభిః) ఇష్టాభిరిచ్ఛాభిః ॥ ౪౦ ॥

అన్వయః :-హే సుభగ! యేన త్వం సమత్సు సాసహః స్యాత్స త్వం భూరి శర్ధతామస్మాకం స్థిరావత నుహి తేऽభిష్టిభిః సహ వర్తమానా వయం తాని వనేమ. ॥ ౪౦ ॥

భావార్థః :-అత్రాపి (సుభగ) (నః) ఇతి పదద్వయం పూర్వతోऽనువర్తతే. విద్వద్భిర్బహుబల యుక్తానాం వీరాణాం నిత్యముత్సాహో వర్ధనీయః. యేనోత్సాహితాః సన్తో రాజప్రజాహితాని కర్మాణి కుర్యుః.॥ ౪౦ ॥

పదార్థము :- (సుభగ) చక్కని లక్ష్మియుక్తుడా! (యేన) ఏద్దాని ప్రతాపముచే మాయొక్క (సమత్సు) యుద్ధములందు (సాసహః) ఉత్తమ సహనశీలుడవగుదువో అట్లే (భూరి) అనేక విధములుగ (శర్ధతామ్)

బలప్రదర్శనమొనర్చుచు మాయొక్క (స్థిరా) స్థిరసైన్యముల సాధనములను (అవతనుహి) చక్కగా వృద్ధిపరచుము (తే) నీయొక్క (అభిష్టిభిః) ఇచ్ఛానుసారము వర్తించు మేము అట్టి సేనల సాధనములను (వనేమ) సేవింతుము [ఉపయోగించుకొందుము]గాక! ॥౪౦॥

భావార్థము :-ఇచ్చటను (సుభగ, నః) అనునీరెండు పదముల యావృత్తి జరిగినది. విద్వాంసులగువారు బలపరాక్రమ వీర్యవంతుల ఉత్సాహమును ఎప్పుడును పెంపొందించు చుండవలయును. ఇందువల్ల ద్విగుణోత్సాహముతో రాజ్య మరియు ప్రజల హితకారక కార్యములను సదా యొనర్చుచుందురు.॥౪౦॥

40.O man of power and supremacy, with thy strength. grant us daring courage in battles, add to the resources of our resolute army, exerting to its utmost for victory. Acting in obedience to thy desires, let us utilise the resources of the army!.

౭౬౦.అగ్నిం తమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స కిం కుర్యాదిత్యాహ. మఱల నాత డేమి చేయవలెను?

౭౬౦ అగ్నిం తం మన్యే యో వసురస్తం యం యన్తి ధేనవః। అస్తమర్వన్త ఆశవోఽస్తం నిత్యాసో వాజిన ఇషꣳ స్తోతృభ్య ఆ భర ॥౪౧॥

ప.విః- అగ్నిమ్, తమ్, మన్యే, యః, వసుః, అస్తమ్, యమ్, యన్తి, ధేనవః, అస్తమ్, అర్వన్తః, ఆశవః, అస్తమ్, నిత్యాసః, వాజినః, ఇషమ్, స్తోతృభ్య ఇతి స్తోతృ+భ్యః, ఆ, భర ॥౪౧॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) (తమ్) పూర్వోక్తమ్ (మన్యే) (యః) (వసుః) సర్వత్ర నివస్తా (అస్తమ్) గృహమ్ (యమ్) (యన్తి) గచ్ఛన్తి (ధేనవః) గావః (అస్తమ్) గృహమ్ (అర్వన్తః) అశ్వాః (ఆశవః) ఆశుగామినః (అస్తమ్) (నిత్యాసః) కారణరూపేణావినాశినః (వాజినః) వేగవన్తః (ఇషమ్) అన్నాదికమ్ (స్తోతృభ్యః) స్తావకేభ్యః విద్వద్భ్యః (ఆభర) ॥ ౪౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యో వసురస్తి యమగ్నిం ధేనవోఽస్తం యన్తీవ నిత్యాసో వాజిన ఆశవోఽర్వన్తోఽస్తమివాహం తం మన్యే స్తోతృభ్య ఇషమాభరామి తథైవ త్వం తమగ్నిమస్తం మన్యస్వేషం చాభర. ॥ ౪౧ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్యార్థినః ప్రత్యధ్యాపక ఏవం వదేద్యథాఽహ మాచరేయం తథా యూయమప్యాచరత. యథా గవాదయః పశవః ఇతస్తతో దినే భ్రాంత్వా సాయం స్వగృహం ప్రాప్య మోదన్తే తథైవ విద్యాగృహం ప్రాప్య యూయమపి మోదధ్వమ్. ॥ ౪౧ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (యః) ఎట్లు (వసుః) అంతటనుండు అగ్నిగలదో (యమ్) ఏ (అగ్నిమ్) వాణివంటి అగ్నిని (ధేనవః) గోవులు (అస్తమ్) గృహములకు (యన్తి) వెళ్ళుచున్నట్లు (నిత్యాసః) కారణరూపముతో నాశరహితము (వాజినః) వేగవంతముగల (ఆశవః) శీఘ్రగామియగు (అర్వన్తః) అశ్వములు (అస్తమ్) గృహములకు చేరుచున్నట్లు నేనును (తమ్) అట్టి పూర్వోక్తమగు అగ్నిని (మన్యే) సేవింతును. మరియు (స్తోతృభ్యః) స్తుతికారకులగు విద్వాంసులకొరకు (ఇషమ్) శ్రేష్ఠమగు అన్నము మున్నగు పదార్థములను ధారణమొనర్తును. అట్లే నీవును ఆ యగ్నిని (అస్తమ్) ఆశ్రయమముగ నెరుగుము. మరియు అన్నాది పదార్థములను (ఆభర) ధారణమొనర్చుము.॥౪౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందును వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అధ్యాపకులు విద్యార్థులతో ''మే మెట్లాచరించుచున్నామో మీరును ఆచరించుడు. గోవులు మున్నగు పశువులు పగలంతయు ఇటునటు భ్రమణమొనర్చి సాయంకాలము తమ నివాసమునకు చేరి ప్రసన్నముగ నుండునట్లు విద్యాస్థానములను పొంది మీరును ప్రసన్నముగ నుండు''డని యుపదేశించవలయును. ॥౪౧॥

41.O learned person, I value the omnipresent fire, led by which the king go to their home. The fleet-foot, steady and active steeds seek the indestructible fire, as their home. I bring food to the learned who sing thy glory. So shouldst thou realise that fire!.

౭౬౧.సో అగ్నిరిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః సః కీదృశ ఇత్యుపదిశ్యతే. మరల నాత డెట్టివాడుగ నుండవలయును?

౭౬౧ సో౨ అగ్నిర్యో వసుర్గృణే సం యమాయన్తి ధేనవః। సమర్వన్తో

రఘుద్రువః సఀ సుజాతాసః సూరయః ఇషఀ స్తోతృభ్య౨ ఆ భర ॥౪౨॥

ప.విః-సః, అగ్నిః, యః, వసుః, గృణే, సమ్, యమ్, ఆయన్తీత్యా + యన్తి, ధేనవః, సమ్ అర్వన్తః, రఘుద్రువ ఇతి రఘు + ద్రువః, సమ్, సుజాతాస ఇతి సు + జాతాసః, సూరయః, ఇషమ్, స్తోతృభ్య ఇతి స్తోతృ + భ్యః, ఆ, భర ॥౪౨॥

పదార్థః :- (సః) (అగ్నిః) (యః) (వసుః) (గృణే) స్తువే (సమ్) (యమ్) (ఆయన్తి) (ధేనవః) వాణ్యః (సమ్) (అర్వన్తః) ప్రశస్తవిజ్ఞానవన్తః (రఘుద్రువః) యే రఘు లఘు ద్రవన్తి గచ్ఛన్తి తే. అత్ర కపిలకాదిత్వాల్లత్వమ్ (సమ్) (సుజాతాసః) విద్యాసు సుష్ఠు జాతాః ప్రసిద్ధాః (సూరయః) విద్వాంసః (ఇషమ్) జ్ఞానమ్ (స్తోతృభ్యః) స్తావకేభ్యో విద్యార్థిభ్యః (ఆ) (భర).॥౪౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథాఽహం యో వసురగ్నిరస్తి తం గృణే యం ధేనవః సమాయన్తి రఘుద్రువోఽర్వన్తః సుజాతాసః సూరయః స్తోతృభ్య ఇషం సమాభరన్తి స స్తౌతి చ తథా త్వమేతాని సమాభర.॥ ౪౨ ॥

భావార్థః :-అధ్యాపకా యథా ధేనవో వత్సాన్ ప్రీణయన్తి తథా విద్యార్థిన ఆనన్దయేయుః. యథాఽశ్వాః శీఘ్రం గమయన్తి తథా సర్వవిద్యాపారగాన్ కుర్యుః. ॥ ౪౨ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్యార్థీ! విద్వాంసుడా! (యః) ఏది (వసుః) నివాసమునకు హేతువగు (అగ్నిః) అగ్నిగలదో దానిని (గృణే) ఉత్తమవిధిగా స్తుతింతును (యమ్) ఎద్దానిని (ధేనవః) వాణులు (సమాయన్తి) ఉత్తమముగా పొందుచున్నవియో మరియు (రఘుద్రువః) ధైర్యముగ నడచువారు (అర్వన్తః) ప్రశంసనీయ జ్ఞానులు (సుజాతాసః) విద్యలందు చక్కని ప్రసిద్ధిగలవారు (సూరయః) విద్వాంసులు (స్తోతృభ్యః) స్తుతియొనర్చు విద్యార్థులకొరకు (ఇషమ్) జ్ఞానమును (సమ్) చక్కగా ధారణమొనర్తురో మరియు నెట్లు (సః) చదివించువారు ఈశ్వరుడు మున్నగు పదార్థముల గుణవర్ణన మెట్లు జేయుదురో అట్లే నీవును ఈ పూర్వోక్త (సమాభర) జ్ఞానముచే ధారణమొనర్చుము.॥౪౨॥

భావార్థము :- గోవులు తమ లేగలను తృప్తిపరచునట్లు, అధ్యాపకులు విద్యార్థులను తృప్తి పరచవలెను. మరియు అశ్వములు శీఘ్రముగా నడచి లక్ష్యస్థానమునకు జేరునట్లు విద్యార్థులను సమస్త విద్యలందు శీఘ్రముగ నిష్ణాతుల నొనర్చవలెను.॥౪౨॥

42.O learned person, I laud fire, that provides shelter; whom the speeches attain to. Just as the praiseworthy scholars walk slowly, and the learned, famous for their knowledge, thoroughly imbibelearning for the pupils who sing their praise, and just as the teacher explains the merits of God and other objects, so shouldst thou acquire the knowledge of all these things.

౭౬౨.ఉభే ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః సః కిం కుర్యాదిత్యాహ. అత డేమి చేయవలయును?

౭౬౨ ఉభే సుశ్చన్ద్ర సర్పిషో దర్వీ శ్రీణీషఽ ఆసని। ఉతో నఽ

ఉత్పుపూర్యా ఉక్థేషు శవసస్పతఽ ఇషగ్గ్ స్తోతృభ్యఽ ఆ భర ॥౪౩॥

ప.వి:- ఉభే ఇత్యుభే, సుశ్చన్ద్ర, సుచంద్రేతి సు + చన్ద్ర, సర్పిషః, దర్వీ ఇతి దర్వీ, శ్రీణీషే, ఆసని, ఉతో ఇత్యుతో, నః, ఉత్, పుపూర్యాః, ఉక్థేషు, శవసః, పతే, ఇషమ్, స్తోతృభ్య ఇతి

స్తోతృ + భ్యః, ఆ, భర ॥43॥

పదార్థః :-(ఉభే)ద్వే అధ్యయనాధ్యాపనక్రియే (సుశ్చన్ద్ర) శోభనశ్చాసౌ చన్ద్ర ఆహ్లాదకారకశ్చ తత్సమ్బుద్ధౌ (సర్పిషః) ఘృతస్య (దర్వీ) గ్రహణాగ్రహణ సాధనే (శ్రీణీషే) పచసి (ఆసని) ఆస్యే (ఉతో) అపి (నః) అస్మభ్యమ్ (ఉత్) (పుపూర్యాః) పూర్ణం కుర్యాః (ఉక్థేషు) వక్తుం శ్రోతుమర్హేషు వేదవిభాగేషు (శవసః) బలస్య (పతే) పాలక (ఇషమ్) అన్నమ్ (స్తోతృభ్యః) విద్వద్భ్యః (ఆ) (భర).॥43॥

అన్వయః :-హే సుశ్చన్ద్ర! త్వం సర్పిషో దర్వీ శ్రీణీష ఇవాసన్యుభే ఆ భర. హే శవసస్పతే! త్వముక్థేషు నోఽస్మభ్యముతో అపి స్తోతృభ్య ఇషం చోత్పుపూర్యాః.॥ 43 ॥

భావార్థః :-యథర్త్విజో ఘృతం సంశోధ్య దర్వ్యాఽగ్నౌ హుత్వా వాయువృష్టిజలే రోగనాశకే కృత్వా సర్వాన్ సుఖయన్తి. తథైవాధ్యాపకా విద్యార్థిమనాంసి సుశిక్షయా సంశోధ్య తత్ర విద్యా హుత్వాఽత్మనః పవిత్రీ కృత్య సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయేయుః ॥ 43 ॥

పదార్థము :-(సుశ్చన్ద్ర) చక్కని ఆనందదాతవగు అధ్యాపకా! నీవు (సర్పిషః) నేయిని [నేతిని] (దర్వీ) కలుపుటకు, పట్టుకొనుటకు తగిన రెండుగరిటెలచే (శ్రీణీషే) పాకమొనర్చునట్లు (ఆసని) ముఖమునందు (ఉభే) చదువుట, చదివించుటయను రెండు క్రియలను (ఆభర) ధారణమొనర్చుము (శవసః) బలమును (పతే) రక్షించువాడా! నీవు (ఉక్థేషు) చెప్పదగిన, వినదగిన వేదవిభాగములందు (నః) మాకొరకు (ఉతో) మరియు (స్తోతృభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (ఇషమ్) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ఉత్పుపూర్యాః) చక్కగా పూర్ణపరచుము.॥43॥

భావార్థము :- ఋత్విజులు నేతిని శుద్ధపరచి స్రువలతో హోమమొనర్చి వాయువు మరియు వర్ష జలములను రోగనాశకముగ నొనర్చి ఎల్లరను సుఖవంతుల నొనర్చునట్లు అధ్యాపకులు విద్యార్థులను చక్కని శిక్షణచే విద్యాదానమొనర్చి పవిత్రాత్మవంతులుగ నొనర్చవలెను. ॥43॥

43.O beautiful, pleasurable teacher, just as two ladels of ghee cook food, so fill in the mouth both the practices of reading and teaching. O lord of strength, teach us the vedic lore, and give food to us and the learned!.

౭౬౩.అగ్నే తమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః సః కీదృశః స్యాదిత్యాహ. మఱల వాత డెట్టివాడు?

౭౬౩ అగ్నే తమద్యాశ్వం న స్తోమైః క్రతుం న భద్రం హృదిస్పృశమ్।

ఋధ్యామా తఽ ఓహైః ॥44॥

ప.వి:- అగ్నే, తమ్, అద్య, అశ్వమ్, నః, స్తోమైః, క్రతుమ్, న, భద్రమ్, హృదిస్పృశమితి హృది + స్పృశమ్, ఋధ్యామ, తే, ఓహైః ॥౪౪॥

పదార్థః :- (అగ్నే) అధ్యాపక! (తమ్) విద్యాబోధమ్ (అద్య) అస్మిన్ వర్తమానే సమయే (అశ్వమ్) సుశిక్షితం తురఙ్గమ్ (న) ఇవ (స్తోమైః) విద్యాస్తుతివిశేషైర్వేదభాగైః (క్రతుం) ప్రజ్ఞాతమ్ (న) ఇవ (భద్రమ్) కల్యాణకరం (హృదిస్పృశమ్) యో హృద్యాత్మని స్పృశతి తమ్ (ఋధ్యామ) వర్ధేమహి. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (తే) తవ సకాశాత్ (ఓహైః) విద్యాసుఖప్రాపకైః. ॥ ౪౪ ॥

అన్వయః :- హే అగ్నేఽధ్యాపక! వయం తే తవ సకాశాదోహైః స్తోమైరద్యాశ్వం న భద్రం క్రతుం న తం హృదిస్పృశం ప్రాప్య సతతమృధ్యామ. ॥ ౪౪ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారౌ. అధ్యేతారో యథా సుశిక్షితేనాశ్వేన సద్యోఽభీష్టం స్థానం గచ్ఛన్తి; యథా విద్వాంసః సర్వశాస్త్రబోధసంపన్నయా కల్యాణకర్త్ర్యా ప్రజ్ఞయా ధర్మార్థకామమోక్షాన్ ప్రాప్నువన్తి తథా తేభ్యోఽధ్యాపకేభ్యో విద్యాపారం గత్వా ప్రశస్తాం ప్రజ్ఞాం ప్రాప్య స్వయం వర్ధేరన్నన్యాంశ్చ వేదాధ్యాపనోపదేశాభ్యాం మేధయేయుః. ॥ ౪౪ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అధ్యాపకా! మేము (తే) నీతో (ఓహైః) విద్యాసుఖములనిచ్చు (స్తోమైః) విద్యాస్తుతిరూపము వేదభాగములనుండి (అద్య) నేడు (అశ్వమ్) గుఱ్ఱము (న) వలె (భద్రమ్) కల్యాణప్రద (క్రతుమ్) బుద్ధి (న) వలె (తమ్) ఆ (హృదిస్పృశమ్) ఆత్మతో సంబంధమొనర్చు విద్యాబోధనను పొంది నిరంతరము (ఋధ్యామ) అభివృద్ధిని చెందుదుముగాక! ॥౪౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో రెండుపమాలంకారము లున్నవి. ఉత్తమ శిక్షితాశ్వములద్వారా లక్ష్యస్థానమునకు శీఘ్రముగ జేరుకొనునట్లు, విద్వాంసులు సకలశాస్త్రముల బోధనద్వారా, కల్యాణప్రదమగు బుద్ధితో ధర్మార్థకామ మోక్షములు అను ఫలముల ప్రాప్తిజేసికొనునట్లు అధ్యాపకులగువారు పూర్ణవిద్యలను పొంది ప్రశంసనీయబుద్ధి గలిగి స్వయముగ ఉన్నతిని పొందుటతో బాటు వేదముల అధ్యయనాధ్యాపనములచే సకల మానవుల నున్నతి పరచవలెను. ॥౪౪॥

44.O teacher, we derive today from thee like a disciplined horse, the pleasant knowledge of the vedas. May we always make progress, having received the knowledge which touches our soul, and is blissful like intellect!.

౭౬౪.అథా హేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునః స కీదృశః స్యాదిత్యాహ. మఱల నాత డెట్టివాడు?

౭౬౪ అధా హ్యగ్నే క్రతోర్భద్రస్య దక్షస్య సాధోః।
రథీర్ఋతస్య బృహతో బభూథ ॥౪౫॥

ప.వి:-అధ, హి, అగ్నే, క్రతోః, భద్రస్య, దక్షస్య, సాధోః, రథీః, ఋతస్య, బృహతః, బభూథ ॥౪౫॥

పదార్థః :-(అధ) అథ మఙ్గలే. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. వర్ణవ్యత్యయేన థస్య ధశ్చ. (హి) ఖలు (అగ్నే) విద్వన్ (క్రతోః) ప్రజ్ఞాయాః (భద్రస్య) ఆనన్దకరస్య (దక్షస్య) శరీరాత్మబలయుక్తస్య (సాధోః) సన్మార్గే వర్తమానస్య (రథీః) ప్రశస్తా రథా రమణసాధనాని యానాని విద్యన్తే యస్య సః (ఋతస్య) ప్రాప్తసత్యస్య (బృహతః) మహావిషయస్య (బభూథ) భవేః. ॥ ౪౫ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యథా త్వం భద్రస్య దక్షస్య సాధోర్ఋతస్య బృహతః క్రతోః సకాశాద్రథీర్బభూథ తథాఽధ హి వయమపి భవేమ. ॥ ౪౫ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా శాస్త్రయోగజాం ధియం ప్రాప్య విద్వాంసో వర్ధన్తే తథైవాధ్యేతృభిరపి వర్ధితవ్యమ్. ॥ ౪౫ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసుడా! నీ వెట్లు (భద్రస్య) ఆనందకారక (దక్షస్య) శరీర, ఆత్మల బలముతో గూడి (సాధోః) ఉత్తమమార్గమున నడచు (ఋతస్య) సత్యమును పొందినవాని (బృహతః) గొప్ప విషయము లేక జ్ఞానరూప (క్రతోః) బుద్ధితో (రథీః) ప్రశంసనీయ, రమణీయ సాధనములగు యానములతో గూడినవాడవు (బభూథ) అగుదువో, అట్లే (అధ) శుభాచరణపూర్వకముగ (హి) నిశ్చయముగ మేము అగుదుము. ॥౪౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. శాస్త్రములు మరియు యోగముచే నుత్పన్నమగు బుద్ధిని పొంది విద్వాంసులు వృద్ధిని ప్రాప్తించుకొనునట్లు అధ్యేత (విద్యార్థు)లును అభివృద్ధిని సాధించవలయును. ॥౪౫॥

45.O learned person, just as thou art in the possession of conveyances for journey, having the intellectual wisdom of a truthful person, following the noble path of virtue, filled with pleasurable, physical and spiritual strength, so shouldst we blissfully and certainly be!.

౭౬౫. ఏభిర్న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యాదియే.

౪౬॥ ఏభిర్నో॒ అ॒ర్కైర్భవా॑ నో అ॒ర్వాఙ్ స్వ॒ర్ణ జ్యోతిః॑।
అగ్నే॒ విశ్వే॑భిః సు॒మనా॒ అనీ॑కైః ॥౪౬॥

ప.వి:- ఏభిః, నః అర్కైః, భవ, నః, అర్వాఙ్, స్వః, న, జ్యోతిః, అగ్నే, విశ్వేభిః, సుమనా ఇతి సు + మనాః, అనీకైః ॥౪౬॥

పదార్థః :- (ఏభిః) పూర్వోక్తైః (నః) అస్మభ్యమ్ (అర్కైః) పూజ్యైర్విద్వద్భిః (భవ) ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మభ్యమ్ (అర్వాఙ్) యోఽర్వాచీనాననుత్కృష్టానుత్కృష్టాన్ కర్తుమంచతి జానాతి సః (స్వః) సుఖమ్ (న) ఇవ (జ్యోతిః) ప్రకాశకః (అగ్నే) (విద్యాప్రకాశాఢ్య) (విశ్వేభిః) సమగ్రైః (సుమనాః) సుఖకారిమనాః (అనీకైః) సైన్యైరివ॥౪౬॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వం నోఽస్మభ్యం విశ్వేభిరనీకై రాజేవ సుమనా భవ. ఏభిరర్కైర్నోఽస్మభ్యం జ్యోతిరర్వాఙ్ స్వర్ణ భవ. ॥ ౪౬ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా రాజా సుశిక్షితైర్బలాఢ్యైః సైన్యైః శత్రూన్ జిత్వా సుఖీ భవతి తథైవ ప్రజ్ఞాదిభిర్గుణైరవిద్యాక్లేశాన్ జిత్వా మనుష్యాః సుఖినః సన్తు. ॥ ౪౬ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) విద్యాప్రకాశముగలవాడా! నీవు (నః) మాకొరకు (విశ్వేభిః) సమస్త (అనీకైః) సైన్య సమేతుడవై రాజువలె (సుమనాః) సుఖప్రదమగు మనస్సు గలవాడవు (భవ) అగుము (ఏభిః) ఈ పూర్వోక్తమగు (అర్కైః) పూజించదగిన విద్వాంసునితో గూడ (నః) మాకొరకు (జ్యోతిః) జ్ఞానప్రకాశకుడవు నగు నీవు (అర్వాఙ్) పతనమైనవారిని [నీచులను] ఉత్తములుగ నొనర్చుట నెరిగిన వాడవునై (స్వః) సుఖముతోకూడినవాడవు (న) అగుము. ॥౪౬॥

భావార్థము:- ఈ మంత్రమున ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. రాజు ఉత్తమ శిక్షా బలములతో నుండి సేనలతో శత్రువుల పరాజితమొనర్చి సుఖవంతుడగునట్లు బుద్ధి మున్నగు సుగుణములతో అవిద్యద్వారా గలిగిన క్లేశములను దొలగించుకొని మానవులు సుఖముల ననుభవించవలెను. ॥౪౬॥

46.O learned person, be thou well-disposed towards, us, like a king with his armies. With these worshipful learned persons be thou for us the expositor of knowledge; and the uplifter of the down-trodden, granting us pleasure!.

౪౭. అగ్నిర్హోతారమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే యిందు చెప్పబడెను.

౭౬౬ అగ్నిం హోతారం మన్యే దాస్వన్తం వసుం సూనుం సహసో జాతవేదసం విప్రం న జాతవేదసమ్। య ఊర్ధ్వయా స్వధ్వరో దేవో దేవాచ్యా కృపా। ఘృతస్య విభ్రాష్టిమను వష్టి శోచిషాऽऽజుహ్వానస్య సర్పిషః ॥౪౭॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, హోతారమ్, మన్యే, దాస్వన్తమ్, వసుమ్, సూనుమ్, సహసః, జాతవేదసమితి జాత + వేదసమ్, విప్రమ్, న, జాత + వేదసమితి జాత + వేదసమ్, యః, ఊర్ధ్వయా, స్వధ్వర ఇతి సు + అధ్వరః, దేవః దేవాచ్యా, కృపా, ఘృతస్య, విభ్రాష్టిమితి వి + భ్రాష్టిమ్, అను, వష్టి, శోచిషా, ఆజుహ్వానస్యేత్యా + జుహ్వానస్య, సర్పిషః ॥ ౪౭॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) (హోతారమ్) సుఖదాతారమ్ (మన్యే) సత్కరోమి (దాస్వన్తమ్) దాతారమ్ (వసుమ్) ధనప్రదమ్ (సూనుమ్) పుత్రమివ (సహసః) బలిష్ఠస్య (జాతవేదసమ్)సర్వేషు జాతేషు పదార్థేషు విద్యమానమ్ (విప్రమ్) ఆప్తం మేధావినమ్ (న) ఇవ (జాతవేదసమ్) ప్రసిద్ధ ప్రజ్ఞమ్) (యః) (ఊర్ధ్వయా) ఉపరిగత్యా (స్వధ్వరః) శోభనకారిత్వాది అహింసనీయః (దేవః) దివ్యగుణః (దేవాచ్యా) దేవానఞ్చతి తయా (కృపా) సమర్థయా క్రియయా (ఘృతస్య) ఉదకస్య (విభ్రాష్టిమ్) వివిధా భ్రాష్టయః ప్రకాశాని యస్మింస్తమ్ (అను) (వష్టి) ప్రకాశతే (శోచిషా) దీప్త్యా (ఆజుహ్వానస్య) సమన్తాద్ధూయమానస్య (సర్పిషః) ఆజ్యస్య ॥ ౪౭ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఊర్ధ్వయా స్వధ్వరో దేవాచ్యా కృపా దేవః శోచిషా ఽఽజుహ్వానస్య సర్పిషో ఘృతస్య విభ్రాష్టిమనువష్టి తం హోతారం జాతవేదసం సహసః సూనుమివ వసుం దాస్వంతం జాతవేదసమగ్నిం విప్రం న యథాऽహం మన్యే తథా యూయమపి మన్యధ్వమ్. ॥ ౪౭ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా సుసేవితా విద్వాంసో విద్యాధర్మసుశిక్షాభిః సర్వానార్యాన్ సంపాదయన్తి తథా యుక్త్యా సేవితోऽగ్నిః స్వగుణకర్మస్వభావైః సర్వానున్నయతి ॥ ౪౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఎవడు (ఊర్ధ్వయా) ఊర్ధ్వగతితోగూడ (స్వధ్వరః) శుభకర్మలచే అహింసాకరముగు (దేవాచ్యా) విద్వాంసుల సత్కారమునకు హేతువగు (కృపా) సమర్థమైన క్రియచే (దేవః) దివ్యగుణయుక్తుడు (శోచిషా) దీప్తితోగూడ (ఆజుహ్వానస్య) ఉత్తమముగా హవనమొనర్చిన (సర్పిషః)

ఘృతము మరియు (ఘృతస్య) జలముతో గూడ (వి(భ్రాష్టిమ్) వివిధ ప్రకారముల జ్యోతులను (అనుష్వి) ప్రకాశపరచుచున్నాడో, అట్టి (హోతారమ్) సౌఖ్యదాత (జాతవేదసమ్) ఉత్పన్నమైన సకలపదార్థములందును ప్రకాశమైయున్న (సహసః) వీర్యవంతుని (సూనుమ్) పుత్రునివలె (వసుమ్) ధనదాత (దాస్వన్తమ్) దానశీలుడు (జాతవేదసమ్) బుద్ధిశాలురందు ప్రసిద్ధుడు (అగ్నిమ్) తేజోవంతమగు అగ్ని (న) వలె (విప్రమ్) ఆప్తజ్ఞానిని నేను (మన్యే) సత్కారమొనర్తును. మీరును అట్లే ఓనర్చుడు. ॥౪౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. చక్కగా సేవించబడిన విద్వాంసులు విద్య, ధర్మము, ఉత్తమ శిక్షణలచే ఎల్లరను ఆర్యులుగ నొనర్చునట్లే యుక్తియుక్తముగ సేవించబడిన యగ్ని తన గుణకర్మస్వభావములచే సకల ప్రాణులకు సుఖవృద్ధి గలిగించును. ॥౪౭॥

47 He, who with his superior knowledge, deserves harmlessness, is fit to be honoured by the learned, is powerful in deeds, is imbued with noble qualities, and displays diverse kinds of lusture, with extreme loveliness, by performing Haven, using ghee and water, him do I honour. He is the giver of happiness, the knower of all created objects, charitably disposed like the son of a great man, giver of gifts, foremost amongst the wise, and a trustworthy, highly learned person, brilliant like fire.

౭౬౭. అగ్నే త్వన్న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్బ్రాహ్మీ బృహతీఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే యిందు జెప్పెను.

౭౬౭ అగ్నే త్వన్నో అన్తమఽ ఉత త్రాతా శివో భవా వరూథ్యః।

వసురగ్నిర్వసుశ్రవాఽ అచ్ఛా నక్షి ద్యుమత్తమఀరయిన్దాః।

తం త్వా శోచిష్ఠ దీదివః సుమ్నాయ నూనమీమహే సఖిభ్యః ॥౪౮॥

ప. విః- అగ్నే, త్వమ్, నః, అన్తమః, ఉత, త్రాతా, శివః, భవ, వరూథ్యః, వసుః, అగ్నిః, వసుశ్రవా ఇతి వసు + శ్రవాః, అచ్ఛ, నక్షి, ద్యుమత్తమమితి ద్యుమత్ + తమమ్, రయిమ్, దాః, తమ్, త్వా, శోచిష్ఠ, దీదివ ఇతి దీది + వః, సుమ్నాయ, నూనమ్, ఈమహే, సఖిభ్య ఇతి సఖి + భ్యః ॥౪౮॥

పదార్థః :- (అగ్నే) విద్వన్ (త్వమ్) (నః) అస్మాకమ్ (అన్తమః) అతిశయేనాన్తికః. అన్తమానామిత్యన్తిక నా.. నిఘం.. ౨.౧౬ (ఉత) అపి (త్రాతా) రక్షకః (శివః) మఙ్గలకారీ (భవ) ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (వరూథ్యః) వరః (వసుః) ధనప్రదః (అగ్నిః) ప్రాపకః (వసుశ్రవాః) వసూని ధనాని శ్రవాంస్యన్నాని చ యస్మాత్సః (అచ్ఛ) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (నక్షి) ప్రాప్నోమి. అత్ర ణక్ష గతావిత్యస్మాల్లడుత్తమైకవచనేఽడ్ వికరణయోరభావః (ద్యుమత్తమమ్) ప్రశస్తా దివః ప్రకాశా కామనా వా విద్యంతే యస్మిన్ సోఽతిశయిత స్తమ్ (రయిమ్) ధనమ్ (దాః) దదాతి. అత్రాప్యడభావః (తమ్) (త్వా)త్వామ్ (శోచిష్ఠ) అతిశయేన తేజస్విన్ (దీదివః) యే దీదయన్తి తే దీదయః ప్రకాశాస్తే బహవో విద్యన్తే యస్మిన్ తత్సంబుద్ధౌ (సుమ్నాయ) సుఖాయ (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (ఈమహే) యాచామహే (సఖిభ్యః) మిత్రేభ్యః.॥౪౮॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం యథాఽయం వసుర్వసుశ్రవా అగ్నీ రయిన్దా దదాతి తథా నోఽస్మాక మన్తమస్త్రాతా వరూథ్య ఉతాపి శివో భవ. హే శోచిష్ఠ దీదివో విద్వన్! యథా వయం త్వా సఖిభ్యః సుమ్నాయ నూనమీమహే తథా తం త్వాం సర్వే మనుష్యా యాచన్తామ్. యథాఽహం ద్యుమత్తమం త్వామచ్ఛ నక్షి ప్రాప్నోమి తథా త్వమస్మాన్ప్రాప్నుహి. ॥ ౪౮॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సుహృదో మిత్రాణీచ్ఛన్త్యున్నయన్తి తథా విద్వాన్ సర్వస్య మిత్రః సర్వాన్సుఖినః సమ్పాదయేత్. ॥ ౪౮ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసుడా! (త్వమ్) నీ వెట్లు ఈ (వసుః) ధనదాత (వసుశ్రవాః) అన్నము మరియు ధనములకు హేతువునగు (అగ్నిః) అగ్ని (రయిమ్) ధనములను (దాః) ఇచ్చునో, అట్లే (నః) మాయొక్క (అన్తమః) అత్యంత సమీపస్థుడవు (త్రాతా) రక్షకుడవు (వరూథ్యః) శ్రేష్ఠుడవు (ఉత) మరియు (శివః) మంగళకారివి (భవ) అగుము. (శోచిష్ఠ) అతితేజస్వి (దీదివః) అతిప్రకాశయుక్తుడా, కామితములు గల విద్వాంసుడా మే మెట్లు (త్వా) నిన్ను (సఖిభ్యః) మిత్రులచే (సుమ్నాయ) సుఖములకొరకు (నూనమ్) నిశ్చయముగ (ఈమహే) ఆకాంక్షి[యాచి]స్తున్నామో, అట్లే (తమ్) అట్టి నిన్ను మానవులెల్లరును కోరుదురుగాక! నే నెట్లు (ద్యుమత్తమమ్) ప్రశంసనీయ ప్రకాశములతో గూడిన నిన్ను (అచ్ఛ) ఉత్తమరీతిలో (నక్షి) ప్రాప్తించుకొనుచున్నానో, అట్లేనీవును మమ్ము పొందుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఒక సన్మిత్రుడు తన మిత్రుల శ్రేయస్సును గోరుచు వారికి ఉన్నతిని కలిగించునట్లు విద్వాంసులు సర్వజనమిత్రులై సకల జనమునకు సుఖముల నొనగూర్చవలెను. ॥౪౮॥

48.O learned person, be thou nearest friend, our protector, most prosperous, and blissful unto us, like fire that gives us riches, food-grains, and wealth. O learned person, actuated by noble aspirations, just as we pray unto thee with our friends for happiness, so may all pray. Just a I goodly meet thee full of desirable intentions, shouldst thou meet us!.

౭౬౮. యేన ఋషయ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయ మాహ. మఱల నా విషయమునే యిందు జెప్పెను.

౭౬౮ యేనఽ ఋషయస్తపసా స॒త్రమాయ॒న్నిన్ధానాఽ అ॒గ్నిం స్వ॒రాభరన్తః।
తస్మిన్నహం నిదధే నాకేఽ అ॒గ్నిం యమా॒హుర్మనవ స్తీ॒ర్ణబర్హిషమ్ ॥౪౯॥

ప. విః-యేన, ఋషయః, తపసా, స॒త్రమ్, ఆయన్, ఇన్ధానాః, అ॒గ్నిమ్, స్వః, ఆ॒ + భరన్తః, తస్మిన్, అ॒హమ్, ని, ద॒ధే, నాకే, అ॒గ్నిమ్, యమ్, ఆ॒హుః, మనవః, స్తీ॒ర్ణబర్హిషమితి స్తీ॒ర్ణ + బర్హిషమ్ ॥౪౯॥

పదార్థః :-(యేన) కర్మణా (ఋషయః) వేదార్థవేత్తారః (తపసా) ధర్మాఽనుష్ఠానేన (సత్రమ్) సత్రా సత్యం విద్యతే యస్మిన్ విజ్ఞానే తత్ (ఆయన్) ప్రాప్నుయుః (ఇన్ధానాః) ప్రకాశమానాః (అగ్నిమ్) విద్యుదాదిమ్ (స్వః) సుఖం (ఆభరన్తః) సమన్తాద్ధరన్తః (తస్మిన్) (అహమ్) (నిదధే) (నాకే) అవిద్యమానదుఃఖే సుఖే ప్రాప్తవ్యే సతి (అగ్నిమ్) ఉక్తమ్ (యమ్) (ఆహుః) వదన్తి (మనవః) మనన శీలా విద్వాంసః (స్తీర్ణబర్హిషమ్) స్తీర్ణమాచ్ఛాదితం బర్హిరన్తరిక్షం యేన తమ్. ॥ ౪౯ ॥

అన్వయః :-యేన తపసేన్ధానాః స్వరాభరన్త ఋషయః సత్రమగ్నిమాయంస్తస్మిన్నాకే మనవో యం స్తీర్ణబర్హిషమగ్నిమాహుస్తమహం నిదధే. ॥ ౪౯ ॥

భావార్థః :-యేన ప్రకారేణ వేదపారగాః సత్యమనుష్ఠాయ విద్యుదాదిపదార్థాన్ సమ్ప్రయుజ్య సమర్థా భవన్తి తేనైవ మనుష్యైః సమృద్ధియుక్తైర్భవితవ్యమ్. ॥ ౪౯ ॥

పదార్థము :-(యేన) ఎట్టి (తపసా) ధర్మానుష్ఠానరూప కర్మద్వారా (ఇన్ధానాః) ప్రకాశవంత (స్వః) సుఖములను (ఆభరన్తః) చక్కగా ధారణమొనర్చుచు (ఋషయః) వేదార్థములను చక్కగా నెరుగు ఋషులు (సత్రమ్) సత్యవిజ్ఞానముతో గూడిన (అగ్నిమ్) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (ఆయన్) ప్రాప్తించుకొందురో (తస్మిన్) అట్టి కర్మద్వారా (నాకే) దుఃఖరహితము, ప్రాప్తించుకొనదగిన సుఖముల నిమిత్తము (మనవః) ఆలోచనా పరులగు విద్వాంసులు (యమ్) ఏది (స్తీర్ణబర్హిషమ్) ఆకాశమును కప్పివేయునట్టి (అగ్నిమ్) అగ్నిని (ఆహుః) చెప్పుదురో, దానిని (అహమ్) నేను (ని, దధే) ధరించెదను. ॥౪౯॥

భావార్థము :-వేదపారంగతులగు విద్వాంసులు సత్యము ననుష్ఠించి విద్యుత్తు మున్నగు పదార్థములను ఉపయోగపరచు సమర్థు లగునట్లు మనుష్యులు సమృద్ధవంతులు గావలెను. ॥౪౯॥

49.With whatever penance, the sages, well-read in vedic lore, securing illuminating pleasure, and full of true knowledge, explore fire; with similart devotion, for the acquisition of happiness, do I grasp the fire, described by the thoughtful learned persons as pervader of the atmosphere.

౫౦.తం పత్నీభిరిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విద్వద్భిః కథం భవితవ్యమిత్యాహ. విద్వాంసు లెటు యుండవలయును?

౫౦ తం పత్నీభిరను గచ్ఛేమ దేవాః పుత్రైర్భ్రాతృభిరుత వా హిరణ్యైః। నాకం గృభ్ణానాః సుకృతస్య లోకే తృతీయే పృష్ఠేఽఅధి రోచనే దివః॥౫౦॥

ప.విః-తమ్, పత్నీభిః, అను, గచ్ఛేమ, దేవాః, పుత్రైః, భ్రాతృభిరితి భ్రాతృ + భిః, ఉత, వా, హిరణ్యైః, నాకమ్, గృభ్ణానాః, సుకృతస్యేతి సు + కృతస్య, లోకే, తృతీయే, పృష్ఠే, అధి, రోచనే, దివః ॥౫౦॥

పదార్థః :-(తమ్) అగ్నిమ్ (పత్నీభిః) స్వస్వస్త్రీభిః (అను) (గచ్ఛేమ) (దేవాః) విద్వాంసః (పుత్రైః) వృద్ధావస్థాజన్యదుఃఖాత్త్రాతృభిః (భ్రాతృభిః) బన్ధుభిః (ఉత) (వా) అన్యైరనుక్తైః సమ్బన్ధిభిః (హిరణ్యైః) సువర్ణాదిభిః (నాకమ్) ఆనన్దమ్ (గృభ్ణానాః) గృహ్ణన్తః (సుకృతస్య) సుష్ఠుకృతస్య వేదోక్తకర్మణః (లోకే) ద్రష్టవ్యే స్థానే (తృతీయే) విజ్ఞానజే (పృష్ఠే) జ్ఞీప్సితే (అధి) ఉపరిభాగే (రోచనే) రుచికరే (దివః) ద్యోతనకర్మణః. ॥ ౫౦ ॥

అన్వయః :-హే దేవా విద్వాంసో! యథా యూయం తం గృభ్ణానా దివః సుకృతస్యాధిరోచనే తృతీయే పృష్ఠే లోకే వర్తమానాః పత్నీభిః పుత్రైర్భ్రాతృభిరుత వా హిరణ్యైః సహ నాకం గచ్ఛత తథైతైః సహితా వయమను గచ్ఛేమ.॥౫౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః యథా విద్వాంసః స్వస్త్రీపుత్రభ్రాతృదుహితృమాతృపితృ భృత్యపార్శ్వస్థాన్ విద్యాసుశిక్షాభ్యాం ధార్మికాన్ పురుషార్థినః కృత్వా సన్తుష్టా భవన్తి తథైవ సర్వైరప్యనువర్త్యమ్.॥౫౦॥

పదార్థము :-(దేవాః) విద్వాంసులారా! మీరెట్లు (తమ్) అట్టి పూర్వోక్తాగ్నిని (గృభ్ణానాః) గ్రహణమొనర్చుచు (దివః) ప్రకాశవంతులై (సుకృతస్య) చక్కని కర్మల (అధి) యందు లేక (రోచనే) రుచికారక (తృతీయే) విజ్ఞానముచేనైన (పృష్ఠే) తెలిసికొనయోగ్యమగు (లోకే) ఆలోచించదగిన లేక దర్శించదగిన

స్థానములందున్నట్టి (పత్నీభిః) తమ తమ స్త్రీలు (పుత్రైః) వృద్ధావస్థయందు గలుగు దుఃఖములనుండి రక్షించు పుత్రులు (భ్రాతృభిః) బంధువులు (ఉత, వా) మరియు ఇతర సంబంధీయులు (హిరణ్యైః) సువర్ణము మున్నగు ధనములతో గూడ (నాకమ్) ఆనందమును పొందునట్లు ఈ సమస్తముతోగూడ మేమును (అను, గచ్ఛేమ) అనుసరింతుముగాక! (క్రమాభివృద్ధిని సంపాదించుకొందుముగాక)! ॥౫౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు తమ భార్యాపుత్రాదులు, మాతాపితరులు, బంధుమిత్రాదులు, ఇరుగు పొరుగువారెల్లరకును విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణలచే ధర్మాత్ములు, పురుషార్థ పరులనుగజేసి తృప్తి, ఆనందములనొందునట్లు సకలమానవులును అట్లేనర్తవలెను. ॥౫౦॥

50.O learned person, just as ye, mastering that fire, engaged in the performance of virtuous vedic deeds, residing in a beautiful, knowable, pleasant place, built scientifically, attain to happiness with your wives, sons, brothers, other relatives, and with gold, so may we also be happy in all these respects!.

౭౭౦. ఆ వాచ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ఈశ్వరవద్రాజ్ఞా కిం కార్యమిత్యాహ. ఈశ్వరుని వలె రాజేమి యొనర్ప వలయును?

౭౭౦ ఆ వాచో మధ్యమరుహద్ భురణ్యురయమగ్నిః సత్పతిశ్చేకితానః। పృష్ఠే పృథివ్యా నిహితో దవిద్యుతదధస్పదం కృణుతాం యే పృతన్యవః ॥౫౧॥

ప.వి:– ఆ, వాచః, మధ్యమ్, అరుహత్, భురణ్యుః, అయమ్, అగ్నిః, సత్పతిరితి సత్ + పతిః, చేకితానః, పృష్ఠే, పృథివ్యాః, నిహిత ఇతి ని+హితః, దవిద్యుతత్, అధస్పదమ్, అధః పదమిత్యధః + పదమ్, కృణుతామ్, యే, పృతన్యవః ॥౫౧॥

పదార్థః :-(ఆ) (వాచః) (మధ్యమ్) మధ్యే భవమ్ (అరుహత్) రోహతి (భురణ్యుః) పోషకః (అయమ్) (అగ్నిః) విద్వాన్ (సత్పతిః) సతాం పాలకః (చేకితానః) విజ్ఞానయుక్తః (పృష్ఠే) ఉపరిభాగే (పృథివ్యాః) భూమేః (నిహితః) నితరాం ధృతః (దవిద్యుతత్) ప్రకాశయతి (అధస్పదమ్) నీచాధికారమ్ (కృణుతామ్) కరోతు (యే) (పృతన్యవః) యుద్ధాయాత్మనః పృతనాం సేనామిచ్ఛవః.॥ ౫౧ ॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! చేకితానః సత్పతిర్భవాన్ వాచో మధ్యం ప్రాప్య యథాఽయం భురణ్యు రగ్నిః పృథివ్యాః పృష్ఠే నిహితో దవిద్యుతదారుహత్తేన యే పృతన్యవస్తానన్నధస్పదం కృణుతామ్.॥ ౫౧ ॥

భావార్థః :- విద్వాంసో రాజానో యథేశ్వరో బ్రహ్మాణ్డస్య మధ్యే సూర్యం నిధాయ సర్వాన్ సుఖేనోపకరోతి తథైవ రాజ్యమధ్యే విద్యాబలే ధృత్వా శత్రూన్ జిత్వా ప్రజాస్థాన్ మనుష్యానుపకుర్యుః ॥౫౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (చేకితానః) విజ్ఞానివి (సత్పతిః) శ్రేష్ఠుల రక్షకుడవునగు నీవు (వాచః) వాణియొక్క (మధ్యమ్) మధ్యన జరిగిన యుపదేశములను పొంది యెట్లు (అయమ్) ఈ (భురణ్యుః) పుష్టికర్తయగు (అగ్నిః) విద్వాంసుడు (పృథివ్యాః) భూమి (పృష్ఠే) పైన (నిహితః) నిరంతరము స్థిరపరచెనో (దవిద్యుతత్) ఉపదేశములచే ఎల్లరను ప్రకాశపరచునో మరియు ధర్మముపై (ఆ, అరుహత్) ఆరూఢమగు చున్నాడో, ఆతనితో (యే) ఎవరు (పృతన్యవః) యుద్ధముకొరకు సైన్యములను గోరుదురో వారిని (అధస్పదమ్) తమ అధికారమునుండి పతనము జెందునట్లు (కృణుతామ్) చేయుము. ॥౫౧॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు విశ్వమునందు సూర్యలోకమును స్థాపనమొనర్చి సకల ప్రాణులకు సుఖము ప్రసాదించునట్లు, రాజు రాజ్యమునందు విద్య, ధనము, బలములను ధరింపజేసి, శత్రువులను జయించి ప్రజలకు సుఖము గలిగించునట్టి ఉపకారముల నొనర్చునట్లు విద్వాంసులు ప్రయత్నించవలెను. ॥౫౧॥

51.O learned person, full of knowledge, protector of the virtuous, having understood the essence of vedic speech, cast under foot those who would fight against him, who is well read, firmly established on the earth, benefits all with his advice, and sticks to religion!.

౨౨౧. అయమగ్నిరిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ధార్మికజనవదితరైర్వర్తితవ్యమిత్యాహ. ధర్మాత్ములవలె నితరులును ప్రవర్తించవలయును.

౨౨౧ అయమగ్నిర్వీరతమో వయోధాః సహస్రియో ద్యోతతామప్రయుచ్ఛన్ ।
విభ్రాజమానః సరిరస్య మధ్యఽఉప ప్ర యాహి దివ్యాని ధామ ॥౫౨॥

ప. విః- అయమ్, అగ్నిః, వీరతమ ఇతి వీర+తమః, వయోధా ఇతి వయః+ధాః, సహస్రియః, ద్యోతతామ్, అప్రయుచ్ఛన్నిత్య ప్ర+యుచ్ఛన్, విభ్రాజమాన ఇతి వి+భ్రాజమానః, సరిరస్య, మధ్యే, ఉప, ప్ర, యాహి, దివ్యాని, ధామ ॥౫౨॥

పదార్థః :-(అయమ్) (అగ్నిః) పావక ఇవ సేనాపతిః (వీరతమః) వేతి స్వబలేన శత్రుబలం వ్యాప్నోతి సోఽతిశయితః (వయోధాః) యః సర్వేషాం జీవనం దధాతి సః (సహస్రియః) సహస్రేణాసఙ్ఖ్యాతేన యోద్ధృసమూహేన సమ్మితస్తుల్యః (ద్యోతతామ్) ప్రకాశతామ్ (అప్రయుచ్ఛన్) అప్రమాద్యన్

(విభ్రాజమానః) విశేషేణ విద్యాన్యాయాభ్యాం దేదీప్యమానః (సరిరస్య) అంతరిక్షస్య (మధ్యే) (ఉప) (ప్ర) (యాహి) ప్రాప్నుహి (దివ్యాని) (ధామ) జన్మకర్మస్థానాని. ॥ ౫౨ ॥

అన్వయః:- యోఽయం వీరతమో వయోధాః సహస్రియః సరిరస్య మధ్యే విభ్రాజమానోఽప్రయుచ్ఛన్నగ్ని రివ స భవాన్ ద్యోతతామ్. దివ్యాని ధామ ధామాని త్వముపప్రయాహి. ॥ ౫౨ ॥

భావార్థః :- మనుష్యా ధార్మికైర్జనైః సహోషిత్వా ప్రమాదం విహాయ జితేన్ద్రియత్వేన జీవనం వర్ధయిత్వా విద్యాధర్మానుష్ఠానేన పవిత్రా భూత్వా పరోపకారిణః సన్తు. ॥ ౫౨ ॥

పదార్థము :- ఏ (అయమ్) ఈతడు (వీరతమః) స్వశక్తిచే శత్రువులందు వ్యాప్తుడో మరియు నీవు (వయోధాః) సకల ప్రాణుల జీవనమును ధారణమొనర్చువాడవు (సహస్రియః) అసంఖ్యాక యోధులవంటి యోధుడవు (సరిరస్య) ఆకాశము (మధ్యే) మధ్యన (విభ్రాజమానః) విశేషముగ విద్యలు మరియు న్యాయముచే ప్రకాశితుడవు (అప్రయుచ్ఛన్) ప్రమాదరహితుడవు (అగ్నిః) అగ్నివంటి సేనాపతివగు నీవు (ద్యోతతామ్) ప్రకాశితుడవుగమ్ము. మరియు (దివ్యాని) ఉత్తమ (ధామ) జన్మ, కర్మ, స్థానములను (ఉప, ప్ర యాహి) ప్రాప్తింపజేయుము. ॥౫౨॥

భావార్థము :- మానవులు ధర్మాత్ములతో నివసించుచు, ఆలస్యప్రమాదములను వదలి, జితేంద్రియత్వముతో ఆయువును వృద్ధిపరచుకొని విద్యాధర్మములను చక్కగా ననుష్ఠించుచు పవిత్రనంతులై పరోపకారులై యుండవలయును. ॥౫౨॥

52.May this commander of the army, most manly, supporter of the lives of all, powerful like thousand soldiers, shining with knowledge and justice like sun in the midst of heaven free from carelessness, shine, and attain to nice birth, deeds and position.

౽౨౩.సంప్రచ్యవధ్వమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కథం వివాహం కృత్వా కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

స్త్రీ పురుషులు వివాహమాడి ఏమి యొనర్చవలెను?

౽౨౩ సంప్రచ్యవధ్వముప సంప్రయాతాగ్నే పథో దేవయానాన్ కృణుధ్వమ్। పునః కృణ్వానా పితరా యువానాఽన్వాతాꣳसీత్ త్వయి తన్తుమేతమ్ ॥౫౩॥

ప.విః–సంప్రచ్యవధ్వమితి సమ్ + ప్రచ్యవధ్వమ్, ఉప, సంప్రయాతేతి సమ్ + ప్రయాత, అగ్నే, పథః, దేవయానానితి దేవ + యానాన్, కృణుధ్వమ్, పునరితి పునః, కృణ్వానా పితరా,

యువానా, అన్వాతాఙ్సీదిత్యను + అతాఙ్సీత్, త్వయి, తన్తుమ్, ఏతమ్ ॥౫౩॥

పదార్థః :-(సంప్రచ్యవధ్వమ్) సమ్యగ్గచ్ఛత (ఉప) (సంప్రయాత) సమ్యక్ ప్రాప్నుత (అగ్నే) విద్వన్! (పథః) మార్గాన్ (దేవయానాన్) దేవా ధార్మికా యాన్తి యేషు తాన్ (కృణుధ్వమ్) కురుత (పునః) (కృణ్వానా) కుర్వన్తౌ (పితరా) పాలకౌ మాతాపితరౌ (యువానా) పూర్ణయువావస్థౌ. అత్ర సర్వత్ర విభక్తేరాకారాదేశః (అన్వాతాంసీత్) పశ్చాత్ సమన్తాత్తనుతామ్. అత్ర వచనవ్యత్యయేన ద్వివచనస్థాన ఏకవచనమ్ (త్వయి) పితామహే విద్యమానే సతి (తన్తుమ్) సన్తానమ్ (ఏతమ్) గర్భాధానాదిరీత్యా యథోక్తమ్. ॥౫౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం విద్యా ఉపసంప్రయాత దేవయానాన్ పథః సంప్రచ్యవధ్వం ధర్మం కృణుధ్వమ్. హే అగ్నే! త్వయి పితామహే విద్యమానే సతి పితరా బ్రహ్మచర్యం కృణ్వానా యువానా భూత్వా స్వయంవరం వివాహం కృత్వా పునరేతం తన్తుమన్వాతాంసీత్ ॥ ౫౩ ॥

భావార్థః :-కుమారా ధర్మ్యేణ సేవితబ్రహ్మచర్యేణ పూర్ణా విద్యా అధీత్య స్వయం ధార్మికా భూత్వా పూర్ణయువావస్థాయాం ప్రాప్తాయాం కన్యానాం పురుషాః పురుషాణాం చ కన్యాః పరీక్షాం కృత్వాఽత్యన్తప్రీత్యాఽఽకర్షితహృదయాః స్వేచ్ఛయా వివాహం విధాయ ధర్మేణ సంతానానుత్పాద్య సేవయా మాతాపితరౌ చ సన్తోష్యాప్తానాం విదుషాం మార్గం సతతమన్వాయయుః. యథా సరలాన్ ధర్మమార్గాన్కుర్యుస్తథైవ భూమి జలాన్తరిక్షమార్గానపి నిష్పాదయేరన్. ॥ ౫౩ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు విద్యలను (ఉపసంప్రయాత) చక్కగా పొందుడు (దేవయానాన్) ధార్మికుల (పథః) మార్గములందు (సంప్రచ్యవధ్వమ్) చక్కగా నడుపుడు. ధర్మమును (కృణుధ్వమ్) చక్కగా అవలంబించుడు (అగ్నే) విద్వాంసుడవగు పితామహా! (త్వయి) నీ వుండుకాలమందే (పితరా) రక్షణయొనర్చు మాతాపితరులు, నీయొక్క పుత్రాదులు బ్రహ్మచర్యమును (కృణ్వానా) ఆచరించుచు (యువానా) పూర్ణయువావస్థను పొంది, స్వయంవర వివాహమొనర్చుకొని (పునః) తరువాత (ఏతమ్) గర్భాధానాది రీతులచే (తన్తుమ్) సంతానమును (తన్వాతాంసీత్) అనుకూలవంతముగ నుత్పన్నపరచి సుయోగ్యుల నొనర్చ వలయును. ॥౫౩॥

భావార్థము :-యువతీయువకులు ధర్మయుక్తముగ సేవించిన బ్రహ్మచర్యముచే పూర్ణ విద్యలను పొంది ధర్మాత్ములై పూర్ణయువావస్థయందు కన్యలుపురుషులు పరస్పరము పరీక్షించుకొని అత్యంత ప్రీతి, మనస్సులచే పరస్పరము ఆకర్షించుకొని ఇచ్ఛాపూర్తిగ వివాహముచేసికొనవలయును. ధర్మానుకూలముగ సంతానములను గని సేవాశుశ్రూషల ద్వారా తమ తల్లిదండ్రులను సంతోషపరచవలెను. ఆప్తవిద్వాంసుల మార్గమున నిరంతరము నడచుచు ధర్మమార్గమును సుగమ మొనర్చవలెను. అదే విధముగ స్థల, జల, అంతరిక్ష మార్గములను సైతము సరళమొనర్చవలెను. ॥౫౩॥

53.O people, learn well all sciences, follow the path of the virtuous, be religious - minded. O learned grandfather, in thy lifetime, let thy sons, leading a life of

Brahmcharya, in the bloom of their youth, marry according to their own selection, and produce afterwards children according to the rules of eugenics!.

౭౭౩.ఉద్బుధ్యస్వేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౭౭౩ ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతి జాగృహి త్వమిష్టాపూర్తే సꣳ సృజేథామయం చ ।

అస్మిన్త్సధస్థేఽ అధ్యుత్తరస్మిన్ విశ్వే దేవా యజమానశ్చ సీదత ॥౫౪॥

ప.విః-ఉత్, బుధ్యస్వ, అగ్నే, ప్రతి, జాగృహి, త్వమ్, ఇష్టాపూర్తే ఇతీష్టా + పూర్తే,సమ్, సృజేథామ్, అయమ్, చ, అస్మిన్, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, అధి, ఉత్తరస్మిన్నిత్యుత్ + తరస్మిన్, విశ్వే, దేవాః, యజమానః, చ, సీదత ॥౫౪॥

పదార్థః :- (ఉత్) ఉత్కృష్టరీత్యా (బుధ్యస్వ) జానీహి (అగ్నే) విద్యయా సుప్రకాశితే స్త్రీ పురుష వా (ప్రతి) (జాగృహి) అవిద్యానిద్రాం త్యక్త్వా విద్యయా చేత (త్వమ్) స్త్రీ (ఇష్టాపూర్తే) ఇష్టం సుఖం విద్వత్సత్కారణమీశ్వరారాధనం సత్సంగతికరణం సత్యవిద్యాదిదానం చ పూర్తం పూర్ణం బలం బ్రహ్మచర్యం విద్యాలంకరణం పూర్ణం యౌవనం పూర్ణం సాధనోపసాధనం చ తే (సమ్) సమ్యక్ (సృజేథామ్) నిష్పాదయేతమ్. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (అయమ్) పురుషః (చ) (అస్మిన్) వర్తమానే (సధస్థే) సహస్థానే (అధి) ఉపరి (ఉత్తరస్మిన్) ఆగామిని (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (యజమానః) పురుషః (చ) స్త్రీ (సీదత) అవస్థితా భవత ॥ ౫౪ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వముద్బుధ్యస్వ, సర్వాన్ ప్రతి జాగృహి, త్వమయం చాస్మిన్త్సధస్థ ఉత్తరస్మింశ్చ సదేష్టాపూర్తే సంసృజేథామ్. విశ్వే దేవా యజమానశ్చాతస్మిన్నధి సీదత. ॥ ౫౪ ॥

భావార్థః :-యథాఽగ్నియజమానౌ సుఖం పూర్ణాం సామగ్రీం చ సాధ్నుతస్తథా కృతవివాహాః స్త్రీ పురుషా అస్మిన్ జగతి సమాచరన్తు. యదా వివాహాయ దృఢప్రీతీ స్త్రీపురుషౌ భవేతాం తదా విదుష ఆహూయైతేషాం సన్నిధౌ వేదోక్తాః ప్రతిజ్ఞాః కృత్వా పతిః పత్నీ చ భవేతామ్. ॥ ౫౪ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఉత్తమ విద్యలచే ప్రకాశితులగు స్త్రీ పురుషులారా! [స్త్రీ మరియు పురుషుడా] (ఉద్బుధ్యస్వ) ఉత్తమ జ్ఞానమును పొంది ఎల్లరయెడ (ప్రతి, జాగృహి) అవిద్య [అజ్ఞాన] రూప నిద్రను వదలి విద్యద్వారా చేతనమునొందుము (త్వమ్) స్త్రీవగు నీవు (చ) మరియు (అయమ్) ఈ పురుషుడు

ఇరువురును (అస్మిన్) ఇప్పటి కలిసియున్న ఏక స్థానమున మరియు (ఉత్తరస్మిన్) రాబోవు కాలమందును సదా (ఇష్టాపూర్తే) ఇష్టాపూర్తములనగా:- విద్వాంసుల సత్కారము, ఈశ్వరారాధన, సత్సాంగత్యము, సత్యవిద్యలు మున్నగువాని దానము ఇవి ఇష్టములు. సంపూర్ణబలము, బ్రహ్మచర్యము, విద్యయొక్క శోభను వృద్ధిపరచుట, పూర్ణయువావస్థ మరియు సాధనోపసాధనములు ఇవన్నియు పూర్తములు. ఈ రెండింటిని (సం, సృజేథామ్) సాధించుకొనుడు (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (చ) మరియు (యజమానః) యజ్ఞమొనర్చువాడు, నీవును ఈ యేక స్థానమందు (అధి, సీదత) ఉన్నత పూర్వకముగ స్థిరపడుదురుగాక. ॥౫౪॥

భావార్థము :- అగ్నిద్వారా సుగంధితమగు హోమముచే ఇష్టసుఖములనిచ్చుచు యజ్ఞకర్తయొక్క యజ్ఞ సామగ్రిని పూర్ణపరచునట్లు ఉత్తమవివాహమొనర్చుకొనిన స్త్రీపురుషులు ఉత్తమాచరణ గలవారై యుండవలెను. వివాహముకొరకు దృఢప్రీతిగల స్త్రీపురుషులు విద్వాంసులను బిలుచుకొని వారి సమక్షమున వేదోక్త ప్రతిజ్ఞల నొనర్చి పతీపత్నులు గానగును. ॥౫౪॥

54.O highly learned man or woman acquire knowledge thoroughly, avoid ignorance, and be full of learning. Thou wife and this husband both, in this present place and in future, should acquire desired happiness, honour the learned, pray to God, keep good company, give true knowledge as a free gift, possess full strength, cultivate Brahmcharya, acquire the glory of knowledge, attain to puberty, and try for the attainment of final beatitude through helpful means!.

Let all the learned and the sacrificers be seated in this place.

౭౭౪. యేన వహసీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౭౭౪ యేన వహసి సహస్రం యేనాగ్నే సర్వవేదసమ్।

తేనేమం యజ్ఞం నో నయ స్వర్దేవేషు గన్తవే ॥౫౫॥

ప.విః- యేన, వహసి, సహస్రమ్, యేన, అగ్నే, సర్వవేదసమితి సర్వ + వేదసమ్, తేన, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, నః, నయ, స్వః, దేవేషు, గన్తవే ॥౫౫॥

పదార్థః :-(యేన) ప్రతిజ్ఞాతేన కర్మణా (వహసి) (సహస్రమ్) అసంఖ్యం గృహాశ్రమవ్యవహారం (యేన) విజ్ఞానేన (అగ్నే) విద్వన్ విదుషి వా (సర్వవేదసమ్) సర్వైర్వేదైరుక్తం కర్మ (తేన) (ఇమమ్) గృహాశ్రమమ్ (యజ్ఞం) సంగంతవ్యమ్ (నః) అస్మాన్ (నయ) (స్వః) సుఖమ్ (దేవేషు) విద్వత్సు (గన్తవే) గన్తుం ప్రాప్తుమ్ ॥ ౫౫ ॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం దేవేషు స్వర్గన్తవే యేన సహస్రం వహసి యేన సర్వవేదసం వహసి తేనేమం యజ్ఞం నోఽస్మాన్నయ. ॥ ౫౫ ॥

భావార్థః :-వివాహప్రతిజ్ఞా స్త్రియమపి ప్రతిజ్ఞా కారయితవ్యా. హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం యథా స్వహితాయాచరతం తథాస్మాకం మాతాపిత్రాచార్యాతిథీనాం సుఖాయాపి సతతం వర్తేయాథామితి. ॥౫౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంస, విదుషీ స్త్రీ లేక పురుషుడా! నీవు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (స్వః) సుఖముల (గన్తవే) ప్రాప్తికొరకు (యేన) ప్రతిజ్ఞాయుక్తమైన ఏ కర్మచే (సహస్రమ్) గృహాశ్రమముయొక్క అసంఖ్యాక వ్యవహారములను (వహసి) పొందుచున్నావో మరియు (యేన) ఏ విజ్ఞానముచే (సర్వవేదసమ్) సకల వేదోక్తకర్మలను యథావతుగ నొనర్చుచున్నావో (తేన) దానిచే (ఇమమ్) ఈ గృహాశ్రమరూప (యజ్ఞమ్) సంగతియోగ్యమగు యజ్ఞమును (నః) మాకు (నయ) ప్రాప్తింప జేయుము.॥౫౫॥

భావార్థము:-''ఓ వధూవరులారా! మీ రుభయులును మీ హితమునకై యాచరించునట్లే తల్లిదండ్రులు, ఆచార్యులు, అతిథులమగు మా సుఖముకొరకును మీరు నిరంతరము యత్నించు''డని పురోహితుడు వివాహకాలమున వధూవరులచే ప్రతిజ్ఞ జేయించవలయును.॥౫౫॥

55.O learned man or woman, just as thou, for the happiness of the wise, with a resolute vow, solvest the thousand problems of domestic life, and with knowledge observest the injunction of the vedas, so help us in discharging our domestic duties!.

౫౬. అయం త ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౫౬ అయం తే యోనిర్ఋత్వియో యతో జాతోఽ అరోచథాః।

తఞ్జానన్నగ్నఽ ఆ రోహాథా నో వర్ధయా రయిమ్ ॥౫౬॥

ప.వి:- అయమ్, తే, యోనిః ఋత్వియః, యతః, జాతః, అరోచథాః, తమ్, జానన్, అగ్నే, ఆ, రోహ, అథ, నః, వర్ధయ, రయిమ్ ॥౫౬॥

పదార్థః :-(అయమ్) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (ఋత్వియః) ఋతుః ప్రాప్తోఽస్య సః (యతః) యస్య విద్యాధ్యయనస్యాధ్యాపనస్య చ సకాశాత్ (జాతః) జాతా చ (అరోచథాః) ప్రదీప్యేథాః (తమ్) (జానన్) జానన్తి చ (అగ్నే) విద్వన్ విదుషి చ (ఆ) (రోహ) (అథ) ఆనన్తర్యే. నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (వర్ధయ) అన్యేషామపీతి దీర్ఘః (రయిమ్) సంపత్తిమ్ ॥ ౫౬ ॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! యో౽యం తే తవ ఋత్వియో యోనిరస్తి యతో జాతో జాతా త్వం చారోచథాస్తం జానన్ జానన్తీ చారోహాథ నో రయిం వర్ధయ ॥ ౫౬ ॥

భావార్థః :- వివాహే స్త్రీపురుషాభ్యామియమపి ద్వితీయా ప్రతిజ్ఞా కారయితవ్యా, యేన బ్రహ్మచర్యేణ యయా విద్యయా చ యువాం స్త్రీపురుషౌ కృతకృత్యౌ భవథస్తత్తాం చ సదైవ ప్రచారయతమ్. పురుషార్థేన ధనాదికం చ వర్ధయిత్వైతత్ సన్మార్గే నీతమ్. ఇత్యేతత్ సర్వం హేమన్తస్య ఋతోర్వ్యాఖ్యానం సమాప్తమ్. ॥ ౫౬ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) విదుషీ, లేక విద్వాంసా! (అయమ్) ఈ (తే) నీయొక్క (ఋత్వియః) ఋతువు [ఋతుకాలము] లేక సమయము ప్రాప్తించిన (యోనిః) ఏ గృహము గలదో (యతః) ఏ విద్యల నభ్యసించుటచే (జాతః) ప్రసిద్ధుడవు లేక ప్రసిద్ధురాలివగు నీవు (అరోచథాః) ప్రకాశిత (రాలి)వగుచున్నావో (తమ్) దానిని (జానన్) ఎరుగుచు (ఆ, రోహ) ధర్మముపై ఆరూఢులై (అథ) ఆ పిదప (నః) మాయొక్క (రయిమ్) సంపదలను (వర్ధయ) వృద్ధిపరచవలెను. ॥ ౫౬ ॥

భావార్థము :- "ఓ దంపతులారా! ఏ బ్రహ్మచర్యము, ఏ విద్యల ద్వారా మీరిరువురు కృతకృత్యులగుదురో వానిని సదా ప్రజలందు ప్రచారమొనర్పుడు. మరియు పురుషార్థముతో ధనము మున్నగు పదార్థములను సంపాదించి వానిని సన్మార్గములందు వ్యయపరచుచుండు" డనియును ప్రతిజ్ఞ చేయించవలెను. (ఇది హేమంతఋతువ్యాఖ్యానము పూర్తియైనదని ఎరుగవలెను). ॥ ౫౬ ॥

56.O learned man or woman, this is thy house comfortable in all seasons. Stick fast to religion keeping in mind the education received, whereby thou hast attained to name and fame. Cause then our riches to increase!.

౫౭. తపశ్చేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, శిశిరర్తుర్దేవతా. స్వరాడుత్కృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ శిశిరస్య ఋతోర్వర్ణనమాహ. ఇందు శిశిర ఋతువు వర్ణన చేయబడుచున్నది.

౫౭ తపశ్చ తపస్యశ్చ శైశిరావృతూ౽ అగ్నేరన్తః శ్లేషో౽సి కల్పేతాం ద్యావాపృథివీ కల్పన్తామాప ఓషధయః కల్పన్తామగ్నయః పృథఙ్మమ జ్యైష్ఠ్యాయ సవ్రతాః। యే౽ అగ్నయః సమనసో౽న్తరా ద్యావాపృథివీ౽ ఇమే। శైశిరావృతూ౽ అభికల్పమానా౽ ఇన్ద్రమివ దేవా అభిసంవిశన్తు తయా దేవతయా౽ఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్ ॥ ౫౭ ॥

ప.వి:- తపః, చ, తపస్యః, చ, శైశిరౌ, ఋతూ ఇత్యృతూ, అగ్నేః, అన్తఃశ్లేష ఇత్యన్తః + శ్లేషః, అసి, కల్పేతామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, కల్పన్తామ్, ఆపః, ఓషధయః, కల్పన్తామ్, అగ్నయః పృథక్, మమ, జ్యైష్ఠ్యాయ, సవ్రతా ఇతి స + వ్రతాః, యే, అగ్నయః, సమనస ఇతి స + మనసః, అన్తరా, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఇమే ఇతీమే, శైశిరౌ, ఋతూ ఇత్యృతూ, అభికల్పమానా ఇత్యభి + కల్పమానాః, ఇన్ద్రమివేతీన్ద్రమ్ + ఇవ, దేవాః, అభిసంవిశన్త్విత్యభిసమ్+విశన్తు, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే ఇతి ధ్రువే, సీదతమ్॥౨౭॥

పదార్థః :- (తపః) యస్తాపహేతుః స మాఘో మాసః (చ) (తపస్యః) తపో ధర్మో విద్యతేఽస్మిన్ స ఫాల్గునో మాసః (చ) (శైశిరౌ) శిశిరర్తౌ భవౌ (ఋతూ) స్వలిఙ్గప్రాపకౌ (అగ్నేః) (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యప్రవేశః (అసి) (కల్పేతామ్) (ద్యావాపృథివీ) (కల్పన్తామ్) (ఆపః) (ఓషధయః) (కల్పన్తామ్) (అగ్నయః) పావకాః (పృథక్) (మమ) (జ్యైష్ఠ్యాయ) (సవ్రతాః) సమాననియమాః (యే) (అగ్నయః) (సమనసః) సమానమనో నిమిత్తాః (అన్తరా) మధ్యే (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ (ఇమే) (శైశిరౌ) శిశిర ఋతుసంపాదకౌ (ఋతూ) (అభికల్పమానాః) సంపాదయన్తః (ఇన్ద్రమివ) ఐశ్వర్యమివ (దేవాః) విద్వాంసః (అభిసంవిశన్తు) (తయా) (దేవతయా) పూజ్యతమయా వ్యాప్తయా బ్రహ్మాఖ్యయా సహ (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణవత్ (ధ్రువే) దృఢే (సీదతమ్) సీదతః. ॥ ౨౭ ॥

అన్వయః :- హే ఈశ్వర! మమ జ్యైష్ఠ్యాయ తపశ్చ తపస్యశ్చ శైశిరావృతూ సుఖకారకౌ భవతః. త్వం యయోరగ్నే రన్తఃశ్లేషోఽసి తాభ్యాం ద్యావాపృథివీ కల్పేతామాప ఓషధయశ్చ కల్పన్తామ్. సవ్రతా అగ్నయః పృథక్ కల్పన్తాం యే సమనసోఽగ్నయ ఇమే ద్యావాపృథివీ అన్తరా శైశిరావృతూ అభికల్పమానాః సన్తి తానిన్ద్రమివ దేవా అభిసంవిశన్తు. హే స్త్రీపురుషౌ! యువాం తయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ వర్తమానౌ ధ్రువే ద్యావా పృథివీ ఇవ సీదతమ్. ॥ ౨౭ ॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. మనుష్యైః ప్రత్యృతుసుఖమీశ్వరాదేవ యాచనీయమ్. ఈశ్వరస్య విద్యుదన్తః ప్రవిష్టత్వాత్సర్వే పదార్థాః స్వస్వనియమేన సమర్థా భవన్తి. విద్వాంసః సర్వపదార్థగతవిద్యుదగ్నీనాం గుణదోషాన్ విజానన్తు. స్త్రీపురుషౌ గృహాశ్రమే స్థిరమతీ శైశిరం సుఖం భుఞ్జాతామ్. ॥ ౨౭ ॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! (మమ) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యాయ) జ్యేష్ఠత్వముకొరకు (తపః) తాపమును పెంపొందించుటకు హేతువగు మాఘమాసము (చ) మరియు (తపస్యః) తాపముచే గూడిన ఫాల్గుణమాసము (చ) ఈ రెండును (శైశిరౌ) శిశిరఋతువునందు ప్రఖ్యాతము (ఋతూ) తమ చిహ్నములను ప్రాప్తిని గలిగించు సుఖదాయకములై యుండును. నీవు ఏ రెండింటికి (అగ్నేః) అగ్నికిగూడ (అన్తఃశ్లేషః) మధ్యన ప్రవిష్టమై (అసి) ఉన్నావో, ఆ రెండింటిచే (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము, భూమి (కల్పేతామ్) సమర్థవంతమగు గాక! (ఆపః) జలము (ఓషధయః) ఓషధులు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగుగాక! (సవ్రతాః) ఒకేవిధమగు నియమమందుగల (అగ్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (పృథక్) వేర్వేరుగా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (యే) ఏవి (సమనసః) ఒకేవిధముగ మనస్సునకు నిమిత్తములై యున్నవియో అవి (అగ్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (ఇమే) ఈ (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమికి (అన్తరా) మధ్యన జరుగునట్టి (శైశిరా) శిశిరఋతు సాధకములగు (ఋతూ) మాఘ, ఫాల్గుణమాసములను (అభికల్పమానాః) సమర్థవంతమొనర్చునో అట్టి యగ్నులందు (ఇన్ద్రమివ) ఐశ్వర్యములవలె (దేవాః) విద్వాంసులు (అభిసంవిశన్తు) జ్ఞానపూర్వకముగ ప్రవేశించెదరుగాక! ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీరిరువురును (తయా) ఆ (దేవతయా) పూజాయోగ్యుడు, సర్వవ్యాపకుడు జగదీశ్వరుడగు నా దేవతతోగూడ (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె నుండి ఈ భూమ్యాకాశములవలె (ధ్రువే) దృఢముగా (సీదతమ్) స్థిరమైయుండుడు. ॥౫౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. మానవులు సకల ఋతువులందును ఈశ్వరునితో మాత్రమే సుఖముల నర్థించవలయును. ఆయన విద్యుదగ్నులందును వ్యాప్తమైయున్నాడు. కావుననే సకల పదార్థములు తమనియమకార్యములందు సమర్థవంతమగుచున్నవి. విద్వాంసులు సమస్త వస్తువులందు వ్యాప్తమైయున్న విద్యుద్రూపాగ్నుల గుణదోషముల నెరుగవలయును. స్త్రీపురుషులు గృహాశ్రమమందు స్థిరచిత్తులై శిశిరఋతువు సుఖముల ననుభవించవలెను. ॥౫౭॥

57.O God, for my prosperity, the Magh (January-February) an Phagan (February-March) these two months constituting the dewy-winter, add to my pleasure. Thou pervadest them and fire!. In those months let sky and earth, and water be pleasure-giving. Let medicinal plants grow in them. Let lightning-fires, following the same laws, be separately useful to us. These lightening-fires residing in between the Sky and Earth, unanimously the cause of Dewy-winter, create the Magh and Phagam months. The learned should use these mighty fires. Just as the Sky and Earth, through the dispensation of God work to gether like breath, so should you wife and husband live constantly to gether.

౭౭౭.పరమేష్ఠీత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, విదుషీ దేవతా, భురిక్ బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

స్త్రియా కిం కార్యమిత్యాహ. స్త్రీ ఏమి చేయవలయును?

౭౭౭ పరమేష్ఠీ త్వా సాదయతు దివస్పృష్ఠే జ్యోతిష్మతీమ్ ।
విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయ విశ్వం జ్యోతిర్యచ్ఛ ।
సూర్యస్తేఽధిపతిస్తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద ॥౫౮॥

ప.వి:–పరమేష్ఠీ, పరమేష్ఠీతి పరమే+స్థీ, త్వా, సాదయతు, దివః, పృష్ఠే, జ్యోతిష్మతీమ్, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయేత్యప + ఆనాయ, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ, విశ్వమ్, జ్యోతిః, యచ్ఛ, సూర్యః, తే, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువా, సీద ॥౫౮॥

పదార్థః :-(పరమేష్ఠీ) పరమ ఆకాశేఽభివ్యాప్య స్థితః (త్వా) (సాదయతు) స్థాపయతు (దివః) ప్రకాశస్య (పృష్ఠే) ఉపరి (జ్యోతిష్మతీమ్) ప్రశస్తాని జ్యోతీంషి జ్ఞానాని విద్యన్తేఽస్యాం తామ్ (విశ్వస్మై) సర్వస్మై (ప్రాణాయ) (అపానాయ) (వ్యానాయ) (విశ్వమ్) సర్వమ్ (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (యచ్ఛ) (సూర్యః) సూర్య ఇవ వర్తమానః (తే) తవ (అధిపతిః) స్వామీ (తయా) పత్యాఖ్యయా (దేవతయా) దివ్యగుణయుక్తయా (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువా) దృఢా (సీద) స్థిరా భవ. ॥౫౮॥

అన్వయః :-హే స్త్రి! పరమేష్ఠీ జ్యోతిష్మతీం త్వా దివస్పృష్ఠే విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయ సాదయతు త్వం విశ్వం జ్యోతిః సర్వాభ్యః స్త్రీభ్యో యచ్ఛ. యస్యాస్తే తవ సూర్య ఇవాధిపతిరస్తి తయా దేవతయా సహ వర్తమానాఽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువా సీద. ॥౫౮॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యేన పరమేశ్వరేణ యః శరద్ఋతూ రచితస్తస్యోపాసనా పురస్సరం తం యుక్త్యా సేవిత్వా స్త్రీపురుషాః సుఖం సదా వర్ధయన్తు. ॥౫౮॥

పదార్థము :-ఓ స్త్రీ! (పరమేష్ఠీ) మహదాకాశమునందు వ్యాప్తమై, స్థితమైయున్న పరమేశ్వరుడు (జ్యోతిష్మతీమ్) ప్రశస్తజ్ఞానముగల (త్వా) నిన్ను (దివః) ప్రకాశము యొక్క (పృష్ఠే) ఉత్తమ భాగమున (విశ్వస్మై) సర్వ (ప్రాణాయ) ప్రాణము (అపానాయ) అపానము (వ్యానాయ) వ్యానము మున్నగు వాయువుల యథార్థ క్రియ జరుగుటకై (సాదయతు) స్థిరపరచుగాక. నీవు సకల స్త్రీల కొరకు (విశ్వమ్) సమస్త (జ్యోతిః) జ్ఞానప్రకాశమును (యచ్ఛ) ఇచ్చుచుండుము. ఏ (తే) నీయొక్క (సూర్యః) సూర్యునివంటి తేజస్వియగు

(అధిపతిః) స్వామిగలడో (తయా) అట్టి (దేవతయా) శ్రేష్ఠగుణములుగల పతితో గూడ వర్తమానమైయుండి (అఙ్గిరస్వత్) సూర్యునివలె (ధ్రువా) దృఢముగా (సీద) స్థిరముగ నుండుము. ॥౫౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. పరమేశ్వరుడు ఏ ఋతువులను మానవకల్యాణమునకై రచించినాడో అట్టి పరమేశ్వరుని యుపాసనా పూర్వకముగ ఈ ఋతువులను యుక్తిపూర్వకముగ సేవించుచు స్త్రీ పురుషులు సదా సుఖముల వృద్ధి పరచవలెను. ॥౫౭॥

58.O woman, may God seat thee, full of admirable knowledge, on the back of learning, for strengthening the Pran, Apan and Vyan breaths of all thy family members. Diffuse the full light of knowledge to all women!.

Remain tenaciously firm like the sun, with thy husband, endowed with noble traits, and lustrous like the sun.

౭౭౮. లోకం పృణేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, ఇంద్రాగ్నీ దేవతే, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౭౭౮ లోకం పృణ ఛిద్రం పృణాథో సీద ధ్రువా త్వమ్ ।

ఇన్ద్రాగ్నీ త్వా బృహస్పతిరస్మిన్ యోనావసీషదన్ ॥౫౮॥

ప.వి:- లోకమ్, పృణ, ఛిద్రమ్, పృణ, అథో ఇత్యథో, సీద, ధ్రువా, త్వమ్, ఇన్ద్రాగ్నీ, ఇతీన్ద్రాగ్నీ, త్వా, బృహస్పతిః, అస్మిన్, యోనౌ, అసీషదన్నిత్యసీసదన్ ॥౫౮॥

పదార్థః :-(లోకమ్) ఇమం పరం చ (పృణ) సుఖయ (ఛిద్రమ్) (పృణ) పిపూర్ధి (అథో) (సీద) (ధ్రువా) నిశ్చలా (త్వమ్) (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఇన్ద్రః పరమైశ్వర్యశ్చాగ్నిర్విజ్ఞాతా చ తౌ (త్వా) త్వామ్ (బృహస్పతిః) అధ్యాపకః (అస్మిన్) (యోనౌ) గృహాశ్రమే (అసీషదన్) సాదయన్తు. ॥౫౮॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! త్వం లోకం పృణ ఛిద్రం పృణ ధ్రువా సీదాథో ఇన్ద్రాగ్నీ బృహస్పతిశ్చాస్మిన్ యోనౌ త్వాఽసీషదన్. ॥౫౮॥

భావార్థః :- సుదక్షయా స్త్రియా గృహకృత్య సాధనాని పూర్ణాని కృత్వా కార్యాణి సాధనీయాని. విదుషాం విదుషీణాం చ గృహాశ్రమకృత్యేషు ప్రీతి ర్యథా స్యాత్తథోపదేష్టవ్యమ్. ॥౫౮॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! (త్వమ్) నీవు(లోకమ్) ఇహపరలోకములను (పృణ) సుఖవంతమొనర్చుము (ఛిద్రమ్) నీ లోపములను (పృణ) సవరించుకొనుము (ధ్రువా) నిశ్చలత్వముతో

(సీద) గృహమందుండుము (అథో) ఆ తరువాత (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఉత్తమ జ్ఞాన ధనముల కధిపతి మరియు (బృహస్పతిః) అధ్యాపక విద్వాంసుడు (అస్మిన్) ఈ (యోనౌ) గృహాశ్రమమందు (త్వా) నిన్ను (అసీషదన్) స్థిరపరచుగాక. ॥౫౯॥

భావార్థము :-చతురురాండ్రగు ఉత్తమ మహిళలు ఉత్తమ సాధనములను సమకూర్చుకొని సకల గృహకార్యములను సాధించవలయును. విదుషీ, విద్వాంసులు గృహాశ్రమ కర్తవ్యములను గూర్చి వారికి ఉపదేశించవలయును. ॥౫౯॥

59.O woman, make this life and the next comfortable, Remove thy weaknesses; and stay at home with firmness of purpose May the glorious, learned teachers establish thee in this domestic life!.

౭౭౯.తా అస్యేత్యస్య ప్రియమేధా ఋషిః, ఆపో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ రాజప్రజా ధర్మ మాహ. రాజప్రజా ధర్మమును చెప్పెను.

౭౭౯ తా౨ అస్య సూదదోహసః సోమ౯ శ్రీణన్తి పృశ్నయః।

జన్మన్దేవానాం విశస్త్రిష్వారోచనే దివః ॥౬౦॥

ప.విః-తాః, అస్య, సూదదోహస ఇతి సూద + దోహసః, సోమమ్, శ్రీణన్తి, పృశ్నయః,

జన్మన్, దేవానామ్, విశః, త్రిషు, ఆ, రోచనే, దివః ॥౬౦॥

పదార్థః :-(తాః) (అస్య) సభాధ్యక్షస్య (సూదదోహసః) సూదాః పాకకర్తారో దోహసః ప్రపూరకాశ్చ యాసు తాః (సోమమ్) సోమవల్ల్యాద్యోషధిరసాన్వితం పాకమ్ (శ్రీణన్తి) పచన్తి (పృశ్నయః) ప్రష్టుః (జన్మన్) జన్మని (దేవానామ్) విదుషామ్ (విశః) యా విశన్తి (త్రిషు) వేదరీత్యా కర్మోపాసనాజ్ఞానేషు (ఆ) (రోచనే) ప్రకాశనే (దివః) ద్యోతనాత్మకస్య పరమాత్మనః ॥౬౦॥

అన్వయః :-యా విద్యాసుశిక్షాన్వితా దేవానాం జన్మన్ పృశ్నయః సూదదోహసస్త్రిషు దివో రోచనే చ ప్రవర్తమానా విశః సన్తి తా అస్య సోమమాశ్రీణన్తి. ॥౬౦॥

భావార్థః :-ప్రజాపతిభిః సర్వాః ప్రజాః విద్యాసుశిక్షాగ్రహణే నియోజనీయాః ప్రజాశ్చ నియుఞ్జన్తు. నహ్యే తేన వినా కర్మోపాసనాజ్ఞానేశ్వరాణాం యథార్థో బోధో భవితుమ్మర్హతి. ॥౬౦॥

పదార్థము :-ఉత్తమ విద్యా శిక్షణలతో గూడిన (దేవానామ్) విద్వాంసుల (జన్మన్) జన్మవిషయమున (పృశ్నయః) ప్రశ్నించువారు (సూదదోహసః) పాచకులు, కార్యనిర్వహణా చతురులు (త్రిషు) వేదోక్త జ్ఞాన,

కర్మ, ఉపాసనముల మరియు (దివః) సకలజనుల అంతఃకరణములందు ప్రకాశించు పరమాత్మయొక్క (రోచనే) ప్రకాశమునందు (విశః) ఏ ప్రజలుగలరో (తాః) వారు (అస్య) ఈ సభాధ్యక్షుడగు రాజుకై (సోమమ్) సోమవల్లి మున్నగు ఓషధీరసములచే గూడిన భోజ్యపదార్థములను (ఆ) అన్నివైపులనుండి (శ్రీణన్తి) పాకమొనర్చెదరు. ॥౬౦॥

భావార్థము :- ప్రజాపాలకులు సకల ప్రజలను విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణలను పొందుటకై నియుక్త పరచుట యోగ్యము. ప్రజలును స్వయముగా నియుక్తులు గావలయును. ఇట్లుగానిచో జ్ఞాన కర్మోపాసనలు మరియు ఈశ్వరుని పొందు యథార్థ బోధ (జ్ఞానము) కలుగజాలదు. ॥౬౦॥

60.The subjects endowed with knowledge and good training, enquiring about the birth of the learned, equipped with cooks and servants expert in the performance of their duties, devoted to vedic action, worship, and knowledge, living in the presence of the Effulgent God, provide every where, for their ruler edible foods mixed with the juices of medicinal herbs.

౭౮౦.ఇంద్రం విశ్వా ఇత్యస్య మధుచ్ఛందా ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౮౦ ఇన్ద్రం విశ్వా అవీవృధన్ త్సముద్రవ్యచసం గిరః ।

రథీతమꣳ రథీనాం వాజానాꣳ సత్పతిం పతిమ్ ॥౬౧॥

ప. విః-ఇన్ద్రమ్, విశ్వాః, అవీవృధన్, సముద్రవ్యచసమితి సముద్ర + వ్యచసమ్, గిరః, రథీతమమ్, రథితమమితి రథి + తమమ్, రథీనామ్, రథినామితి రథి + నామ్, వాజానామ్, సత్పతిమితి సత్ + పతిమ్, పతిమ్. ॥౬౧॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తం సభేశమ్ (విశ్వాః) అఖిలాః (అవీవృధన్) వర్ధయన్తు (సముద్రవ్యచసమ్) సముద్రస్యాన్తరిక్షస్య వ్యచో వ్యాప్తిర్యస్య తమ్ (గిరః) విద్యాసుశిక్షాన్వితా వాణ్యః (రథీతమమ్) అతిశయితో రథీ. అత్ర ఈద్రథినః ౮.౨.౧౭. ఇతి వార్తికేన ఈకారాదేశః (రథీనామ్) శూరవీరాణామ్ మధ్యే. అత్రాన్యేషామితి దీర్ఘః (వాజానామ్) విజ్ఞానవతామ్ (సత్పతిమ్) సతాం వ్యవహారాణాం విదుషాం వా పాలకమ్ (పతిమ్) స్వామినమ్. ॥౬౧॥

అన్వయః :- విశ్వా గిరః సముద్రవ్యచసం రథీనాం రథీతమం వాజానాం సత్పతిం ప్రజానాం పతిమిన్ద్రమవీ వృధన్॥ ౬౧ ॥

భావార్థః :-రాజప్రజాజనా రాజధర్మయుక్తమీశ్వరమివ వర్తమానం న్యాయాధీశం సభాపతిం సతతం ప్రోత్సాహయన్తు, ఏవం సభాపతిరేతాంశ్చ.॥ ౬౧ ॥

పదార్థము :-(విశ్వా) సమస్త (గిరః) విద్య మరియు శిక్షణతో గూడిన వాణులు (సముద్రవ్యచసమ్) ఆకాశమువలె వ్యాప్తులగు (రథీనామ్) శూరవీరులందు (రథీతమమ్) ఉత్తమ శూరపరాక్రమశాలురు (వాజానామ్) విజ్ఞానశాలుర (సత్పతిమ్) సత్యవ్యవహారములను, విద్వాంసుల రక్షకుడు మరియు ప్రజల (పతిమ్) స్వామియు (ఇన్ద్రమ్) శ్రేష్ఠసంపదలయుక్తుడగు సభాపతి రాజును (అవీవృధన్) అభివృద్ధి నొందించవలయును.।౬౧॥

భావార్థము :-రాజు మరియు ప్రజలు రాజధర్మయుక్తుడు ఈశ్వరునివలె న్యాయకారియగు సభాపతిని నిరంతరము ప్రోత్సాహపరచుచుండవలయును. ఇదేవిధముగ సభాపతియును ప్రజలను, రాజపురుషులను ప్రోత్సహించవలెను.।౬౧॥

61.May all sacred songs coupled with knowledge and learning, magnify the king, full of wealth, protector of the doings of the learned, and master of the people, most valiant among the valorous, extensive in fame like the sky.

౭౮౧. ప్రోథదశ్వ ఇత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౮౧ ప్రోథదశ్వో న యవసేऽవిష్యన్యదా మహః సంవరణాద్వ్యస్థాత్।

ఆదస్య వాతోऽఅను వాతి శోచిరధ స్మ తే వ్రజనం కృష్ణమస్తి ।౬౨॥

ప.విః-ప్రోథత్, అశ్వః, న, యవసే, అవిష్యన్, యదా, మహః, సంవరణాదితి సమ్ + వరణాత్, వి, అస్థాత్, ఆత్, అస్య, వాతః, అను, వాతి, శోచిః, అధ, స్మ, తే, వ్రజనమ్, కృష్ణమ్, అస్తి ।౬౨॥

పదార్థః :- (ప్రోథత్) పర్యాప్నుయాత్ (అశ్వః) వాజీ (న) ఇవ (యవసే) బుసాద్యాయ (అవిష్యన్) రక్షణాదికం కుర్వన్ (యదా) (మహః) మహతః (సంవరణాత్) ఆచ్ఛాదనాత్ (వి) (అస్థాత్) తిష్ఠేత్ (ఆత్)(అస్య) (వాతః) గన్తా (అను) (వాతి) గచ్ఛతి (శోచిః) ప్రకాశః (అధ) అథ (స్మ) ఏవ (తే) తవ (వ్రజనమ్) గమనమ్ (కృష్ణమ్) కర్షకమ్ అస్తి.।౬౨॥

అన్వయః :- హే రాజన్! భవాన్ యవసేఽశ్వో న ప్రజాః ప్రోథత్. యదా మహః సంవరణాదవిష్యన్ వ్యస్థాదాదస్య తే తవ ప్రజనం కృష్ణం శోచిరస్తి. అధ స్మాస్య తవ వాతోఽనువాతి. ॥62॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా పాలనాత్తురంగాః పుష్టా భూత్వా కార్యసిద్ధిక్షమా భవన్తి తథైవ న్యాయేన సంపాలితాః ప్రజాః సన్తుష్టా భూత్వా రాజ్యం వర్ధయన్తి. ॥ 62 ॥

పదార్థము :- ఓ రాజన్! నీవు (యవసే) దాణా మున్నగువానికొరకు (అశ్వః) అశ్వము (న) వలె ప్రజలను (ప్రోథత్) సమర్థపరచుము (యదా) ఎప్పుడైతే (మహః) గొప్ప (సంవరణాత్) ఆచ్ఛాదనము [పరదా, కప్పు] నుండి (అవిష్యన్) రక్షణజేయుచు (వ్యస్థాత్) స్థిరపడుదువో (ఆత్) మరల (అస్య) ఇట్టి (తే) నీయొక్క (ప్రజనమ్) నడచు మరియు (కృష్ణమ్) ఆకర్షించునట్టి (శోచిః) ఏ ప్రకాశము (అస్తి) కలదో (అధ) ఆ తరువాత(స్మ) నిశ్చయముగ నీ (వాతః) కాల్బలములు(అను, వాతి) నిన్ననుసరించి నడతురు గాక. ॥62॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. రక్షించ(శిక్షించ)బడిన అశ్వములు పుష్టివంతములై కార్యములను సాధించునట్లు న్యాయముచే రక్షించబడిన ప్రజలు సంతుష్టులై రాజ్యమును పెంపొందించుచుందురు. ॥62॥

62 O King, just as thou makest the horse strong with fodder, so shouldst thou make thy subjects strong, so that they may be well established, shielded and protected by thee. When thou marchest forth with thy attractive splendour; thy followers march in thy wake!.

౭౮౨.ఆయోష్ట్వేత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, విదుషీ దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

విదుష్యా కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. విదుషీస్త్రీ ఏమి చేయువలయును?

౭౮౨ ఆయోష్ట్వా సదనే సాదయామ్యవతశ్ఛాయాయాᳪ సముద్రస్య హృదయే।
రశ్మీవతీం భాస్వతీమా యా ద్యాం భాస్యా పృథివీమోర్వన్తరిక్షమ్ ॥63॥

ప.విః-ఆయోః, త్వా, సదనే, సాదయామి, అవతః, ఛాయాయామ్, సముద్రస్య, హృదయే, రశ్మీవతీమ్, రశ్మివతీమితి, రశ్మివతీమ్, భాస్వతీమ్, ఆ, యా, ద్యామ్, భాసి, ఆ, పృథివీమ్, ఆ, ఉరు, అన్తరిక్షమ్ ॥63॥

పదార్థః :-(ఆయోః) న్యాయానుగామినో దీర్ఘజీవితస్య (త్వా) త్వామ్ (సదనే) స్థానే (సాదయామి) (అవతః) రక్షణాది కుర్వతః (ఛాయాయామ్) ఆశ్రయే (సముద్రస్య) (హృదయే) మధ్యే (రశ్మీవతీమ్)

ప్రశస్తవిద్యాప్రకాశయుక్తామ్. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (భాస్వతీమ్) దేదీప్యమానామ్ (ఆ) (యా) (ద్యామ్) ప్రకాశమ్ (భాసి) దీపయసి (ఆ) (పృథివీమ్) భూమిమ్ (ఆ) (ఉరు) (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్. ।౬౩ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! యా త్వం ద్యాం పృథివీమన్తరిక్షముర్వాభాసి తాం రశ్మివతీం భాస్వతీం వా త్వామాయోః సదనేఽవతశ్ఛాయాయామాసాదయామి సముద్రస్య హృదయేఽహమాసాదయామి.।౬౩॥

భావార్థః :- హే స్త్రి! సమ్యక్పాలకస్య పత్యుః సదనే తదాశ్రయే సముద్రవదక్షోభాం హృద్యాం త్వాం స్థాపయామి త్వం గృహాశ్రమధర్మం ప్రకాశ్య పత్యాదీన్ సుఖయ త్వాం చైతే సుఖయన్తు. ॥ ౬౩ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! (యా) ఏ నీవు (ద్యామ్) ప్రకాశము (పృథివీమ్) భూమి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (ఉరు) గొప్పగ (ఆ, భాసి) ప్రకాశమొనర్చుచున్నావో, అట్టి (రశ్మివతీమ్) శుద్ధ విద్యాప్రకాశములతో గూడ (భాస్వతీమ్) శోభించుదానవగు (త్వా) నిన్ను (ఆయోః) న్యాయానుకూలముగ నడచు చిరంజీవియగు పురుషుని (సదనే) స్థానమునందు మరియు (అవతః) రక్షణ మున్నగునవి యొనర్చువాని (ఛాయాయామ్) ఆశ్రయమునందు (ఆ, సాదయామి) చక్కగా స్థిరపరచుచున్నాను. మరియు (సముద్రస్య) అంతరిక్షము (హృదయే) మధ్య (ఆ) అన్నివిధములుగా నేను స్థిరపరచుచున్నాను. ।౬౩॥

భావార్థము :- ఓ మహిళారత్నమా! చక్కగా పాలించునట్టి పతియొక్క ఆశ్రయమున సముద్రమునంటి చంచలరహితువు, గంభీరయుక్తురాలవు, ప్రియవతివి యగు నిన్ను స్థిరపరతును. నీవు గృహాశ్రమమునందు ధర్మమును ప్రకాశపరచుచుండుము పతి మున్నగు వారిని సుఖముగ నుంచుము. నీ పతియును నిన్ను సుఖవంతురాలిగా నుంచును గాక! ।౬౩॥

63.O woman, thou illuminest the Sky, the Earth, and airs broad realm between them. Thou art full of grace, and the light of pure knowledge, I set thee in the house of thy husband, who will live long, I place thee under his care thy protector. I set thee in his heart, deep like the ocean.

౭౮౩.పరమేష్ఠీత్యస్య వశిష్ఠ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, ఆకృతిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

దమ్పతీభ్యాం కథం భవితవ్యమిత్యాహ.

స్త్రీ పురుషులు పరస్పర మెటు లుండవలయును?

౭౮౩ పరమేష్ఠీ త్వా సాదయతు దివస్పృష్ఠే వ్యచస్వతీం ప్రథస్వతీం దివం యచ్ఛ దివం దృꣳహ దివం మా హిꣳసీః। విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై చరిత్రాయ। సూర్యస్త్వాఽభిపాతు

మహ్యా స్వస్త్యా ఛర్దిషా శన్తమేన తయా దేవతయాऽఙ్గిరస్వద్

ధ్రువే సీదతమ్॥౬౪॥

ప.వి:-పరమేష్ఠీ, పరమేష్ఠీతి పరమే + స్థీ, త్వా, సాదయతు, దివః, పృష్ఠే, వ్యచస్వతీమ్, ప్రథస్వతీమ్, దివమ్, యచ్ఛ, దివమ్, దృꣳహ, దివమ్, మా, హిꣳసీః, విశ్వస్మై, ప్రాణాయ, అపానాయేత్యప + అనాయ, వ్యానాయేతి వి + అనాయ, ఉదానాయేత్యుత్ + అనాయ, ప్రతిష్ఠాయై, ప్రతిష్ఠాయా ఇతి ప్రతి + స్థాయై, చరిత్రాయ, సూర్యః, త్వా, అభి, పాతు, మహ్యా, స్వస్త్యా, ఛర్దిషా, శన్తమేనేతి శమ్+ తమేన, తయా, దేవతయా, అఙ్గిరస్వత్, ధ్రువే, సీదతమ్॥౬౪॥

పదార్థః :-(పరమేష్ఠీ) పరమాత్మా (త్వా) త్వాం సతీం స్త్రియమ్ (సాదయతు) (దివః) కమనీయస్య గృహస్థవ్యవహారస్య (పృష్ఠే) ఆధారే (వ్యచస్వతీమ్) ప్రశస్తవిద్యావ్యాపికామ్ (ప్రథస్వతీమ్) బహ్వః ప్రథః ప్రఖ్యాతిః ప్రశంసా విద్యతే యస్యాం తామ్ (దివమ్) న్యాయప్రకాశమ్ (యచ్ఛ) దేహి (దివమ్) విద్యాసూర్యమ్ (దృంహ) (దివమ్) ధర్మప్రకాశమ్ (మా) (హింసీః) హింస్యాః (విశ్వస్మై) సమగ్రాయ (ప్రాణాయ) జీవనసుఖాయ (అపానాయ) దుఃఖనివృత్తయే (వ్యానాయ) వివిధవిద్యావ్యాప్తయే (ఉదానాయ) ఉత్కృష్టబలాయ (ప్రతిష్ఠాయై) సర్వత్ర సత్కారాయ (చరిత్రాయ) సత్కర్మానుష్ఠానాయ (సూర్యః) చరాచరాత్మేశ్వరః (త్వా) త్వామ్ (అభి) సర్వతః (పాతు) రక్షతు (మహ్యా) మహత్యా (స్వస్త్యా) సత్క్రియయా (ఛర్దిషా) సత్యాసత్యదీప్తేన (శన్తమేన) అతిశయసుఖేన (తయా) (దేవతయా) (అఙ్గిరస్వత్) (ధ్రువే) పురుషః స్త్రీ చ (సీదతమ్) ॥ ౬౪ ॥

అన్వయః :- హే స్త్రి! పరమేష్ఠీ విశ్వస్మై ప్రాణాయాపానాయ వ్యానాయోదానాయ ప్రతిష్ఠాయై చరిత్రాయ దివస్పృష్ఠే ప్రథస్వతీం వ్యచస్వతీం యాం త్వా త్వాం సాదయతు సా త్వం దివం యచ్ఛ. దివం దృంహ. దివం మా హింసీః. సూర్యో మహ్యా స్వస్త్యా శన్తమేన ఛర్దిషా త్వాऽభిపాతు. స పతిస్త్వం చ తయా దేవతయాऽఙ్గిరస్వద్ ధ్రువే సీదతమ్. ॥ ౬౪ ॥

భావార్థః :- పరమేశ్వర ఆజ్ఞాపయతి యథా శిశిరర్తుః సుఖప్రదో భవతి తథా స్త్రీపురుషౌ పరస్పరం సంతుష్టౌ భూత్వా సర్వాణ్యుత్తమాని కర్మాణ్యనుష్ఠాయ దుష్టాని త్యక్త్వా పరమేశ్వరోపాసనయా చ సతతం ప్రమోదేతామ్.॥ ౬౪ ॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణీ! (పరమేష్ఠీ) పరమాత్మ (విశ్వస్మై) సమగ్ర (ప్రాణాయ) జీవన సుఖము (అపానాయ) దుఃఖనివృత్తి (వ్యానాయ) నానావిధములగు విద్యలప్రాప్తి (ఉదానాయ) ఉత్తమబలము (ప్రతిష్ఠాయై) సర్వత్ర సత్కారము (చరిత్రాయ) శ్రేష్ఠకర్మల యనుష్ఠానములకై (దివః) మనోహరమగు గృహస్థ వ్యవహారముల (పృష్ఠే) ఆధారమున (ప్రథస్వతీమ్) ప్రసిద్ధమగు గొప్ప ప్రశంసగల (వ్యచస్వతీమ్) ప్రశంసనీయ విద్యలందు వ్యాప్తమైన ఏ (త్వా) నిన్ను (సాదయతు) స్థిరపరచెనో, అట్టి నీవు (దివమ్) న్యాయప్రకాశమును (యచ్ఛ) ఇచ్చుచుండుము (దివమ్) విద్యారూప సూర్యుని (దృంహ) దృఢపరచుము (దివమ్) ధర్మప్రకాశమును (మా, హింసీః) నష్టపరచకుము (సూర్యః) చరాచర విశ్వనాయకుడగు ఈశ్వరుడు (మహ్యై) మహా ఉత్తమ (స్వస్త్యై) సత్కారము (శన్తమేన) అత్యంత సుఖము మరియు (ఛర్దిషా) సత్యాసత్యముల ప్రకాశముచే (త్వా) నిన్ను (అభిపాతు) అన్నివైపులనుండి రక్షించుగాక! అట్టి నీ పతి, నీవు మీయిరువురును (తయా) (దేవతయా) పరమేశ్వర దేవతతో (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవలె (ధ్రువే) దృఢముగ [నిశ్చలముగ] (సీదతమ్) స్థిరముగ నుండుడు. ॥౬౪॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరు డిట్లాజ్ఞాపించుచున్నాడు. ''ఓ స్త్రీపురుషులారా! శిశిరఋతువు సుఖదాయకముగ నుండునట్లు మీరిరువురును పరస్పరము సుఖసంతోషములతో నలరారుచుండుడు. సమస్త శ్రేష్ఠకర్మల ననుష్ఠాన మొనర్చుచు, దుష్టకర్మలను పరిత్యజించుచు పరమేశ్వరోపాసనల ద్వారా నిరంతరము ఆనందముగ నుండుడు''. ॥౬౪॥

64.O woman, God places thee, worthy of praise and well-read, in charge of the house, for the full enjoyment of life, for the eradication of misery, for the acquisition of knowledge, for amassing strength, for eliciting universal respect, and for the improvement of character!.

Spread thou the light of justice, strengthen the lustre of learning. Violate not the truths of religion.

God guards thee on all sides, bestowing due respect and extreme delight; and distinguishing truth from untruth.

May thou and thy husband live constantly together, holding God dear as life.

౭౮౪.సహస్రస్యేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలెను.

౭౮౪ సహస్రస్య ప్రమాసి సహస్రస్య ప్రతిమాసి సహస్రస్యోన్మాసి

సాహస్రోఽసి సహస్రాయ త్వా ॥౬౫॥

ప. విః-సహస్రస్య ప్రమేతి ప్ర + మా, అసి, సహస్రస్య ప్రతిమేతి ప్రతి + మా, అసి, సహస్రస్య, ఉన్మేత్యుత్ + మా,అసి, సాహస్రః, అసి, సహస్రాయ, త్వా ॥౬౫॥

పదార్థః :-(సహస్రస్య) అసంఖ్యపదార్థయుక్తస్య జగతః (ప్రమా) ప్రమాణం యథార్థవిజ్ఞానమ్ (అసి) (సహస్రస్య) అసంఖ్యపదార్థవిశేషస్య (ప్రతిమా) ప్రతిమీయన్తే పరిమీయన్తే సర్వే పదార్థా యయా సా (అసి) (సహస్రస్య) అసంఖ్యాతస్య స్థూలవస్తునః (ఉన్మా) ఊర్ధ్వం మినోతి యయా తులయా తద్వత్ (అసి) (సాహస్రః) సహస్రమసంఖ్యాతాః పదార్థా విద్యా వా విద్యన్తే యస్య సః (అసి) (సహస్రాయ) అసంఖ్యప్రయోజనాయ (త్వా) త్వామ్. ॥౬౫॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! విదుషి వా యతస్త్వం సహస్రస్య ప్రమేవాసి సహస్రస్య ప్రతిమేవాసి సహస్రస్యోన్మే వాసి సాహస్రోఽసి తస్మాత్సహస్రాయ త్వా త్వాం పరమేష్ఠీ సత్యే వ్యవహారే సాదయతు॥౬౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః! పూర్వమన్త్రాత్పరమేష్ఠీ సాదయత్వితి పదద్వయమనువర్తతే. మనుష్యాణాం త్రిభిః సాధనైర్వ్యవహారాః సిధ్యన్తి. ఏకం ప్రమా యద్యథార్థవిజ్ఞానమ్. ద్వితీయా ప్రతిమా యాని పరిమాణసాధనాని పదార్థతోలనార్థాని తృతీయమున్మా తులాదికం చేతి.॥౬౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా, లేక విదుషీమణీ! నీవు (సహస్రస్య) అసంఖ్యాత పదార్థములచే గూడిన జగత్తున (ప్రమా) ప్రమాణవంతమగు యథార్థ జ్ఞానమువలె (అసి) ఉన్నావు. (సహస్రస్య) అసంఖ్యాత విశేష పదార్థముల (ప్రతిమా) తులామాన [తూచు] సాధనమువలె (అసి) ఉన్నావు. (సాహస్రః) అసంఖ్యాక పదార్థముల మరియు విద్యలచే గూడి (అసి) ఉన్నావు. ఈ కారణముననే (సహస్రాయ) అసంఖ్యాక ప్రయోజనముల కొరకు (త్వా) నిన్ను పరమేశ్వరుడు వ్యవహారములందు స్థిరపరచునుగాక!॥౬౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇచ్చట పూర్వమంత్రమునుండి (పరమేష్ఠీ, సాదయతు) అను నీ రెండు పదముల అనువృత్తి జరిగినది. మూడు సాధనములద్వారా మానవుల వ్యవహారములు సాధింపబడుచుండును. అనగా ఒకటి యథార్థవిజ్ఞానము. రెండవది పదార్థములతూనిక యొనర్చుటకు తూనికరాళ్లు మున్నగునవి. మూడవది త్రాసు [తక్కెడ] మున్నగునవి. ఇంతటితో శిశిరఋతువర్ణనము సమాప్తమైనది. ॥౬౫

65.O learned man or woman, thou knowest the world full of countless objects; thou measurest the intrinsic worth of countless precious objects, thou servest as balance for judging the nature of countless mateiral objects. Thou art the master of innumerable sciences. God sets thee in life for numberless achievements!.

ఇతి శిశిరర్తో ర్వర్ణనమ్. అత్రర్తువిద్యాప్రతిపాదనా దేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్

ఈ యధ్యాయమున ఋతువిద్యాప్రతిపాదన మున్నందున ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయార్థముతో సంగతి గలదని ఎరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీపరమవిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సంస్కృతభాషాఽఽర్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే పఞ్చదశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదియైదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు '**చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర**' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన '**పం. లోకవులహరి సిద్ధాంతాచార్యుల**'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'**మల్లి కృష్ణారెడ్డి**' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
పదియైదవ అధ్యాయము సమాప్తము

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

16వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ శోడషోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షట్షష్టిర్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్నఽ ఆ సువ ॥య.30.3॥

౭౮౫. నమస్త ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ వా కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, ఆర్షీగాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ రాజధర్మ ఉపదిశ్యతే. ఈ ప్రథమ మంత్రమందు రాజధర్మ ముపదేశింపబడినది.

౭౮౫ నమస్తే రుద్ర మన్యవఽ ఉతో తఽ ఇషవే నమః।

బాహుభ్యాముత తే నమః ॥౧॥

ప.విః-నమః, తే, రుద్ర, మన్యవే, ఉతోఽ ఇత్యుతో, తే, ఇషవే, నమః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, ఉత, తే, నమః ॥౧॥

పదార్థః :-(నమః) వజ్రమ్. నమ ఇతి వజ్రనా.. నిఘం. ౨.౨౦ (తే) తవోపరి (రుద్ర) దుష్టానాం శత్రూణాం రోదయితః. కతమే తే రుద్రా ఇతి దశేమే పురుషే ప్రాణా ఏకాదశ ఆత్మా. ఏకాదశ రుద్రాః కస్మాదేతే రుద్రా యదస్మాన్మర్త్యాచ్ఛరీరాదుత్క్రామన్త్యథ రోదయన్తి యత్తద్రోదయన్తి తస్మాద్రుద్రాః. ఇతి శతపథబ్రాహ్మణే. రోదేర్ణిలుక్ చ. అనేనోణాదిగణసూత్రేణ రోదిధాతో రక్ ప్రత్యయో ణి లుక్ చ (మన్యవే) క్రోధయుక్తాయ వీరాయ (ఉతో) అపి (తే) తవ (ఇషవే) ఇష్ణాత్యభీక్ష్ణం హినస్తి శత్రూన్ యేన తస్మై (నమః) అన్నమ్. నమ ఇత్యన్ననా.. నిఘం. ౨.౭. (బాహుభ్యామ్) భుజాభ్యామ్. (ఉత) అపి (తే) తవ (నమః) వజ్రమ్.॥౧॥

అన్వయః :-హే రుద్ర! తే మన్యవే నమోఽస్తు. ఉతో ఇషవే తే నమోఽస్తు. ఉత తే బాహుభ్యాం నమోఽస్తు.॥౧॥

భావార్థః :-యే రాజ్యం చికీర్షేయుస్తే బాహుబలం యుద్ధశిక్షాశస్త్రాస్త్రాణి చ సంపాదయేయుః.॥౧॥

పదార్థము :- (రుద్ర) దుష్టశత్రువులనేడ్పించునట్టి ఓ రాజా! (తే) నీవంటి (మన్యవే) క్రోధయుక్త వీరపురుషునకు (నమః) వజ్రము [వజ్రాయుధము] ప్రాప్తించుగాక! (ఉతో) మరియు (ఇషవే) శత్రువులనాశమొనర్చు (తే) నీకు (నమః) అన్నము సంప్రాప్తముగుగాక! (ఉత) మరియు (తే) నీయొక్క (బాహుభ్యామ్) భుజములనుండి (నమః) వజ్రము శత్రువులనుతాకి సంహరించునుగాక!॥౧॥

భావార్థము :- రాజ్యమునర్భగోరువారు బాహుబలము, యుద్ధవిద్య మరియు శస్త్రాస్త్రములను చక్కగా సంగ్రహించుకొనవలయును.౹౧॥

1.O King, the chastiser of the wicked,may thy indignant soldiers get arms. May thou, the destroyer of foes, get food. May the enemies be attacked with weapons by thy arms!.

౭౮౬.యా త ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ వా కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, ఆర్షీస్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ శిక్షకశిష్యవ్యవహారమాహ. శిక్షక శిష్యుల వ్యవహార మిందు జెప్పబడినది.

౭౮౬ యా తే రుద్ర శివా తనూరఘోరాऽపాపకాశినీ ।

తయా నస్తన్వా శన్తమయా గిరిశన్తాభి చాకశీహి॥౨॥

ప.విః- యా, తే, రుద్ర, శివా, తనూః, అఘోరా, అపాపకాశినీత్యపాప + కాశినీ, తయా, నః, తన్వా, శన్తమయేతి శమ్ + తమయా, గిరిశన్తేతి గిరి + శన్త, అభి, చాకశీహి.౹౨॥

పదార్థః :- (యా) (తే) తవ (రుద్ర) దుష్టానాం భయంకర శ్రేష్ఠానాం సుఖకర (శివా) కల్యాణకారిణీ (తనూః) శరీరం విస్తృతోపదేశనీతిర్వా (అఘోరా) అవిద్యమానో ఘోర ఉపద్రవో యయా సా (అపాపకాశినీ) అపాపాన్సత్యధర్మాన్ కాశితుం శీలమస్యాః సా (తయా) (నః) అస్మాన్ (తన్వా) విస్తృతయా (శన్తమయా) అతిశయేన సుఖప్రాపికయా (గిరిశన్త) యో గిరిణా మేఘేన సత్యోపదేశేన వా శం సుఖం తనోతి తత్సమ్బుద్ధౌ, గిరిరితి మేఘనా... నిఘం. ౧.౧౦. (అభి) సర్వతః (చాకశీహి) భృశం కశ్య పునః పునః శాధి. అయం కశధాతోర్యఙ్‌లుగన్తః ప్రయోగః. వా ఛన్దసీతి అ.౩.౪.౮౮. ఇతి పిత్వాదీట్.౹౨॥

అన్వయః :- హే గిరిశన్త రుద్ర! యా తే తవాఘోరాऽపాపకాశినీ శివా తనూరస్తి తయా శన్తమయా తన్వా న స్త్వ మభిచాకశీహి.౹౨॥

భావార్థః :- శిక్షకాః శిష్యేభ్యః ధర్మ్యాం నీతిం శిక్షిత్వా నిష్పాపాన్ కల్యాణాచరణాన్ సమ్పాదయన్తు.౹౨॥

పదార్థము :- (గిరిశన్త) మేఘము (లేక) సత్య ఉపదేశముద్వారా సుఖముల నందించువాడా! (రుద్ర) దుష్టులను శిక్షించు, శిష్టులను రక్షించు విద్వాంసుడా! (యా) ఏ (తే) నీయొక్క (అఘోరా) ఘోర ప్రమాదరహిత (అపాపకాశినీ) సత్యధర్మము నుపదేశించునట్టి (శివా) కల్యాణకారిణియగు (తనూః) దేహము లేక విస్తృతమగు ఏ ఉపదేశ నీతి గలదో (తయా) అట్టి (శన్తమయా) అత్యంతసుఖప్రాప్తినిగలిగించు (తన్వా)

దేహము లేక విస్తృత ఉపదేశనీతితో (నః) మమ్ము నీవు (అభి, చాకశీహి) అన్నివైపులనుండి శీఘ్రముగా రక్షణ జేయుము.॥౨॥

భావార్థము :- శిక్షకులు శిష్యులకు ధర్మయుక్తనీతి నుపదేశించి, పాపములనుండి దూరముంచి, కల్యాణ ప్రదకర్మల నాచరించుటకై నియుక్త పరచవలెను.॥౨॥

2.O learned person, the comforter of people with thy noble teachings, the administrator of fear for the miscreants and happiness for the good, educate us again and again, with thy system of teaching, which is highly delightful, conducive to progress, expository of true principles, and free from violence!.

౨౮౭. యామిషుమిత్యస్య పరమేష్ఠీ వా కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ రాజపురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషులు ఏమి చేయవలయును?

౨౮౭ యామిషుం గిరిశన్త హస్తే బిభర్ష్యస్తవే ।

శివాం గిరిత్ర తాం కురు మా హింసీః పురుషం జగత్ ॥౩॥

ప.వి:- యామ్, ఇషుమ్, గిరిశన్తేతి గిరి + శన్త, హస్తే, బిభర్షి, అస్తవే, శివామ్, గిరిత్రేతి గిరి + త్ర, తామ్, కురు, మా, హింసీః, పురుషమ్, జగత్. ॥౩॥

పదార్థః :- (యామ్) (ఇషుమ్) బాణావలిమ్ (గిరిశన్త) గిరిణా మేఘేన శం తనోతి తత్సమ్బుద్ధౌ (హస్తే) (బిభర్షి) ధరసి (అస్తవే) అసితుం ప్రక్షేప్తుమ్. అత్ర అస ధాతోస్తుమర్థే తవేన్ ప్రత్యయః (శివామ్) మఙ్గలకారిణీమ్ (గిరిత్ర) గిరీన్ విద్యోపదేశకాన్ మేఘాన్ వా త్రాయతే రక్షతి తత్సమ్బుద్ధౌ (తామ్) (కురు) (మా) నిషేధే (హింసీః) హింస్యాః (పురుషమ్) పురుషార్థయుక్తమ్ (జగత్) సంసారమ్.॥౩॥

అన్వయః :- హే గిరిషన్త సేనాపతే! యతస్త్వమస్తవే యామిషుం హస్తే బిభర్షి. అతస్తాం శివాం కురు. హే గిరిత్ర! త్వం పురుషం జగన్మా హింసీః.॥౩॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః యుద్ధవిద్యాం బుధ్వా శస్త్రాణి ధృత్వా మనుష్యాదయః శ్రేష్ఠాః ప్రాణినో నో హింసనీయాః కిన్తు మఙ్గలాచారేణ రక్షణీయాః.॥౩॥

పదార్థము :- (గిరిశన్త) మేఘముద్వారా సుఖముల నందించు సేనాపతీ! ఏ కారణమున నీవు (అస్తవే) విసరివేయుటకై (యామ్) ఎట్టి (ఇషుమ్) బాణమును (హస్తే) చేతియందు (బిభర్షి) ధరించెదవో, అదేకారణమున (తామ్) దానిని (శివామ్) మంగళప్రదముగ (కురు) చేయుము (గిరిత్ర) విద్యోపదేశకులు

లేక మేఘముల రక్షణమొనర్చు రాజపురుషా! నీవు (పురుషమ్) పురుషార్థయుక్తులగు మనుష్యులు మున్నగు (జగత్) జగత్తును (మా హింసీః) నాశపరచకుము.॥3॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు యుద్ధవిద్యాకుశలురై అస్త్రశస్త్రములధరించి మానవులు మున్నగు శ్రేష్ఠప్రాణులకు క్లేశములను గలిగించవలదు. వారిని చంపరాదు. కాని శుభప్రదమగు ఆచరణముచే ఎల్లరను రక్షింపవలయును.॥3॥

3.O commander of the army, the giver of comforts like a cloud, whatever shaft thou takest in hand to shoot, make that auspicious. O protector of the preachers of knowledge, destroy not this world full of enterprising men!.

౭౮౮. శివేనేత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ చికిత్సకకృత్యమాహ. వైద్యునికృత్య మిందు చెప్పబడినది.

౭౮౮ శివేన వచసా త్వా గిరిశాచ్ఛా వదామసి ।

యథా నః సర్వమిజ్జగదయక్ష్మꣳ సుమనా౨ అసత్ ॥4॥

ప. వి:- శివేన, వచసా, త్వా, గిరిశేతి గిరి + శ, అచ్ఛ, వదామసి, యథా, నః, సర్వమ్, ఇత్, జగత్, అయక్ష్మమ్, సుమనా + ఇతి సు + మనాః, అసత్.॥4॥

పదార్థః :-(శివేన) కల్యాణకారకేణ (వచసా) వచనేన (త్వా) త్వామ్ (గిరిశ) యో గిరిషు పర్వతేషు మేఘేషు వా శేతే తత్సంబుద్ధౌ (అచ్ఛ) సమ్యక్. నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (వదామసి) వదేమ (యథా) (నః) అస్మాకమ్ (సర్వమ్) (ఇత్) ఏవ (జగత్) మనుష్యాదికం జఙ్గమం రాజ్యమ్ (అయక్ష్మమ్) యక్ష్మాదిరోగరహితమ్ (సుమనాః) శోభనమ్ మనో యస్య సః (అసత్) స్యాత్. ॥ 4 ॥

అన్వయః :-హే గిరిశ రుద్ర వైద్యరాజ! సుమనాస్త్వం యథా నః సర్వం జగదయక్ష్మమసత్ తథేచ్ఛివేన వచసా త్వా వయమచ్ఛ వదామసి. ॥ 4 ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యో వైద్యకశాస్త్రమధీత్య పర్వతాదిషు స్థితా ఓషధీరపో వా సుపరీక్ష్య సర్వేషాం కల్యాణాయ నిష్కపటిత్వేన రోగాన్ నివార్య ప్రియస్వరూపయా వాచా వర్తేత తం వైద్యం సర్వే సత్కుర్యుః. ॥ 4 ॥

పదార్థము :- (గిరిశ) పర్వతముల లేక మేఘములలో శయనించు రోగనాశకుడవగు ఓ వైద్యరాజా! నీవు (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తుడవై (యథా) ఎట్లు (నః) మాయొక్క (సర్వమ్) మనుష్యులు మొదలగు స్థావర

జంగమములచే గూడిన రాజ్యము (అయక్ష్మమ్) క్షయ మున్నగు రాజరోగరహితమై (అసత్) ఉండునో, (ఇత్) అదేవిధముగ (శివేన) కల్యాణకారి (వచసా) వచనములద్వారా (త్వా) నిన్ను మేము (అచ్ఛ వదామసి) ఉత్తముడవని కీర్తింతుముగాక! ॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. వైద్యశాస్త్రమును చక్కగా చదివి పర్వతములందుండు ఓషధులను, జలములను పరీక్షించి సకల మానవకల్యాణమునకై నిష్కపటముతో రోగనివృత్తి యొనర్చి ప్రియవాక్కులతో పరామర్శించు వైద్యుని ఎల్లరును సత్కరించవలెను. ॥౪॥

4.O physician, dweller on the mountains, and analyser of waters, we praise thee with propitious speech. Full of happiness, let all our living beings be free from tuberculosis and well satisfied!.

౭౮౫.అధ్యవోచదిత్యస్య బృహస్పతిర్ఋషిః, ఏకరుద్రో దేవతా, భురిగార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౭౮౫ అధ్యవోచదధివక్తా ప్రథమో దైవ్యో భిషక్। అహీఀశ్చ

సర్వాఞ్జమ్భయన్త్సర్వాశ్చ యాతుధాన్యోఽధరాచీః పరా సువ ॥౫॥

ప.వి:-అధి, అవోచత్, అధివక్తేత్యధి+వక్తా, ప్రథమః, దైవ్యః, భిషక్, అహీన్, చ, సర్వాన్, జమ్భయన్, సర్వాః, చ, యాతుధాన్య ఇతి యాతు + ధాన్యః, అధరాచీః, పరా, సువ ॥౫॥

పదార్థః :-(అధి) (అవోచత్) ఉపదిశేత్ (అధివక్తా) సర్వేషాముపర్యధిష్ఠాతృత్వేన వర్తమానః సన్ వైద్యకశాస్త్రస్యాధ్యాపకః (ప్రథమః) ఆదిమః (దైవ్యః) దేవేషు విద్వత్సు భవః (భిషక్) నిదానాదివిజ్ఞానేన రోగనివారకః (అహీన్) సర్పవత్ ప్రాణాన్తకాన్ రోగాన్ (చ) (సర్వాన్) అఖిలాన్ (జమ్భయన్) ఔషధైర్నివారయన్ (సర్వాః) (చ) (యాతుధాన్యః) రోగకారిణ్యో వ్యభిచారిణ్యశ్చ స్త్రియః (అధరాచీః) యా అధరాన్ నీచా నఞ్చన్తి తాః (పరా) దూరే (సువ) ప్రక్షిప. ॥౫॥

అన్వయః :- హే రుద్ర! యః ప్రథమో దైవ్యోఽధివక్తా భిషగ్భవాన్ సర్వానహీన్ రోగాంశ్చ జమ్భయన్న ధ్యవోచత్ స త్వం యాశ్చ సర్వా యాతుధాన్యోఽధరాచీః సన్తి తాశ్చ పరాసువ ॥ ౫ ॥

భావార్థః :-రాజాదిసభాసదః సర్వేషామధిష్ఠాతారం ముఖ్యం ధార్మికం లబ్ధసర్వపరీక్షం వైద్యం రాజ్యే సేనాయాం చ నియోజ్య బలసుఖనాశకాన్ రోగాన్ వ్యభిచారిణో జనాన్ వ్యభిచారిణీః స్త్రీశ్చ నివార యేయుః. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ రుద్రా! రోగనాశకుడవగు వైద్యా! (ప్రథమః) ముఖ్యుడవు (దైవ్యః) విద్వాంసులందు ప్రసిద్ధుడవు (అధివక్తా) ఉన్నతశ్రేణికి చెందిన వైద్యశాస్త్రమును చదివించువాడవు మరియు (భిషక్) నిదానము మున్నగు వానినెరిగి వ్యాధినిర్మూలనమొనర్చు నీవు (సర్వాన్) సర్వ (అహీన్) సర్పమువంటి ప్రాణాంతకమగు వ్యాధులను (చ) నిశ్చయముగ (జమ్భయన్) ఓషధులచే దొలగింతువు (అధ్యవోచత్) అధిక ఉపదేశమొనర్చు నీవు (సర్వాః) సమస్త (అధరాచీః) నీచగతికి చేర్చునట్టి (యాతుధాన్యః) రోగకారక ఓషధులు లేక వ్యభిచారులగు ఏ స్త్రీపురుషులు గలరో, వారిని (పరా) దూరము (సువ) తొలగించివేయుము.॥౫॥

భావార్థము :- రాజు మున్నగు సభాసదులు సర్వాధిష్ఠాత, ముఖ్యధర్మాత్ముడు, సకలవ్యాధులను, ఓషధులను చక్కగా పరీక్షణమొనర్చునట్టి వైద్యుని రాజ్యమందు, సేనయందు నియుక్తపరచి సుఖములను, శక్తులను క్షీణపరచునట్టి, ప్రాణాంతకమగునట్టి రోగములను, వ్యభిచారులగు స్త్రీపురుషులను తొలగించి వేయవలయును.॥౫॥

5.O physician, the dispeller of ailments, chief amongst the learned, the teacher of the first class science of medicine, the remover of diseases by diangnosing them, the sure banisher of diseases deadly like serpents, with efficacious medicines, preach unto us the laws of health, cast away all drugs, that aggravate the disease, and lower our vitality!.

౭౯౦. అసావిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రోదేవతా, నిచృదార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స ఏవ రాజధర్మః ప్రోచ్యతే మఱల నా రాజధర్మమే చెప్పబడుచున్నది.

౭౯౦ అసౌ యస్తామ్రో అరుణ ఉత బభ్రుః సుమంగలః। యే చైనꣳ రుద్రా అభితో దిక్షు శ్రితాః సహస్రశోऽవైషాꣳ హేడ ఈమహే॥౬॥

ప.విః-అసౌ, యః, తామ్రః, అరుణః, ఉత, బభ్రుః, సుమఙ్గల ఇతి సు + మఙ్గలః, యే, చ, ఏనమ్, రుద్రాః, అభితః, దిక్షు, శ్రితాః, సహస్రశ ఇతి సహస్ర + శః, అవ, ఏషామ్, హేడః, ఈమహే ।౬॥

పదార్థః :- (అసౌ) శ్రుతవిషయః (యః) (తామ్రః) తామ్రమివ కఠినాఙ్గః. అత్ర అమితమ్యోర్దీర్ఘశ్చ. ఉ. ౨.౧౬. అనేనాయం సిద్ధః (అరుణః) అగ్నిరివ తీవ్రతేజాః (ఉత) అపి (బభ్రుః) పిఙ్గధూమ్రవర్ణః (సుమఙ్గలః) శోభనాని కల్యాణకరాణి కర్మాణి యస్య సః (యే) (చ) (ఏనమ్) రాజానమ్ (రుద్రాః) శత్రూణాం రోదయితారః శూరవీరాః (అభితః) సర్వతః (దిక్షు) పూర్వాదిషు (శ్రితాః) సేవమానాః

(సహస్రశః) అసంఖ్యాతా బహవః (అవ) నిషేధే (ఏషామ్) వీరాణామ్ (హేడః) అనాదరకర్తా (ఈమహే) యాచామహే. ॥ ౬ ॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యోఽసౌ తామ్రో హేడోఽరుణో బభ్రురుత సుమఙ్గలో భవేత్. యే చ సహస్రశో రుద్రా అభితో దిక్ష్వేనం శ్రితాః స్యురేషామాశ్రయేణ వయమవేమహే. ॥ ౬ ॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యో రాజాగ్నివద్ దుష్టదాహకశ్చన్ద్రవచ్ఛ్రేష్ఠాహ్లాదకో న్యాయకారీ శుభలక్షణో యేఽస్యేదృశా భృత్యా రాజ్యే సర్వత్ర వసన్తు విచరన్తు వా సమీపే వర్తన్తామ్ తేషాం సత్కారేణ తైర్దుష్టానాం తిరస్కారం యూయం కారయత. ॥ ౬ ॥

పదార్థము :- ఓ ప్రజలారా! (యః) ఏ (అసౌ) ఆతడు (తామ్రః) తామ్రము [రాగి] వంటి దృఢమగు అంగములు గలిగి (హేడః) శత్రువులను కించపరచు (అరుణః) చక్కని గౌరవర్ణశరీరము (బభ్రుః) కొద్దిపాటి పసుపు లేక ధూమ్రవర్ణముగల (ఉత) మరియు (సుమఙ్గలః) చక్కని కల్యాణకారియగు రాజు గలడో (వ) మరియు (యే) ఎవడు (సహస్రశః) వేలాది (రుద్రాః) దుష్టులనేడ్పించువాడు (అభితః) నల్దిశలందు (దిక్షు) తూర్పు మున్నగు దిశలందు సైన్యములుగల (ఏనమ్) ఈరాజుయొక్క (శ్రితాః) ఆశ్రయమునందున్నారో (ఏషామ్) ఈ వీరుల నాశ్రయించి మేము (అవేమహే) విరుద్ధమగు ఆచరణమొనర్పుట నివృగించము. ॥౬॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఏ రాజు అగ్నివలె దుష్టులను భస్మమొనర్చునో, చంద్రునివలె శ్రేష్ఠులకు సుఖముగలిగించునో, న్యాయకారి, శుభలక్షణయుక్తుడో మరియు నాతని భృత్యులును ఆతనివంటివారేయై రాజ్యమంతటను నసించుచు విచారించుదురో, సమీపస్థులై యుందురో అట్టివారిని సత్కరించుచు వారిద్వారా దుష్టులను మీరు నాశమును, అవమానమును గలిగింపజేయవలెను. ॥౬॥

6.O people, your king is most auspicious, with limbs strong like copper, brilliant like fire, slightly red and brown, Thousands of brave soldiers remain under his shelter in all directions. With these soldiers at our back, we never entertain any evil designs!.

౭౯౧. అసౌ య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౯౧ అసౌ యోఽవసర్పతి నీలగ్రీవో విలోహితః। ఉతైనం గోపా

అదృశ్రన్నదృశ్రన్నుదహార్యః స దృష్టో మృడయాతి నః ॥౭॥

ప.విః- అసౌ, యః, అవసర్పతీత్యవ + సర్పతి, నీలగ్రీవ ఇతి నీల + గ్రీవః, విలోహిత ఇతి వి + లోహితః, ఉత, ఏనమ్, గోపాః, అదృశ్రన్, అదృశ్రన్, ఉదహార్య ఇత్యుద + హార్యః, సః, దృష్టః, మృడయాతి, నః॥౭॥

పదార్థః :- (అసౌ) (యః) (అవసర్పతి) దుష్టేభ్యో విరుద్ధం గచ్ఛతి (నీలగ్రీవః) నీలమణియుక్తా గ్రీవా యస్య సః (విలోహితః) వివిధైః శుభగుణకర్మస్వభావైః రోహితో వృద్ధః (ఉత) (ఏనమ్) (గోపాః) రక్షకాః భృత్యాః (అదృశ్రన్) సమీక్షేరన్ (అదృశ్రన్) పశ్యేయుః (ఉదహార్యః) యా ఉదకం హరన్తి తాః (సః) (దృష్టః) సమీక్షితః (మృడయాతి) సుఖయతు (నః) అస్మాన్ సజ్జనాన్. ॥ ౭ ॥

అన్వయః :- యోఽసౌ నీలగ్రీవో విలోహితో రుద్రః సేనేశోఽవసర్పతి యమేనం గోపా అదృశ్రన్నుతాప్యుదహార్యోఽదృశ్రన్ స దృష్టః సన్ నోఽస్మాన్ మృడయాతి. ॥ ౭ ॥

భావార్థః :- యో దుష్టానాం విరోధీ శ్రేష్ఠప్రియో దర్శనీయః సేనాపతిః సర్వాః సేనా రక్షయేత్ స శత్రూన్ విజేతుం శక్నుయాత్. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- (యః) ఏ (అసౌ) అతడు (నీలగ్రీవాః) నీలమణుల హారమునుధరించినట్టి (విలోహితః) అనేకవిధములగు గుణకర్మస్వభావములచే శ్రేష్ఠుడు (రుద్రః) శత్రునాశకుడగు సేనాపతి (అవసర్పతి) దుష్టులకు విరుద్ధముగ నుండునో (ఏనమ్) ఎట్టి ఈతనిని (గోపాః) రక్షకభృత్యులు (అదృశ్రన్) చూచుచుందురో (ఉత) మరియు (ఉదహార్యః) జలములనుదెచ్చు స్త్రీలు (అదృశ్రన్) చూచెదరో (సః) అట్టి సేనాపతి (దృష్టః) చూడదగిన (నః) ధార్మికులమగు మా ఎల్లరను (మృడయాతి) సుఖవంతుల నొనర్చుగాక! ॥౭॥

భావార్థము :- దుష్టులకు విరోధి, శ్రేష్ఠులకు ప్రియుడు, దర్శనీయుడునగు సేనాపతిని మరియు సకల సైన్యముల నుంచువాడే శత్రువులపై విజయము సాధించును. ॥౭॥

7.The commander of the army, with necklace of precious gems round the neck full of good qualities, actions and disposition, goes against the vicious. The faithful servants and the girls who carry water behold him. May he when seen be kind to us.

౭౯౨.నమోఽస్త్విత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౭౯౨ నమోఽస్తు నీలగ్రీవాయ సహస్రాక్షాయ మీఢుషే।

అథో యేఽఅస్య సత్వానోఽహం తేభ్యోఽకరన్నమః ॥ ౮ ॥

ప.విః- నమః, అస్తు, నీలగ్రీవాయేతి నీల + గ్రీవాయ, సహస్రాక్షాయేతి సహస్ర + అక్షాయ, మీఢుషే, అథోఽ ఇత్యథో, యే, అస్య, సత్వానః, అహమ్, తేభ్యః, అకరమ్, నమః ॥౮॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (అస్తు) భవతు (నీలగ్రీవాయ) శుద్ధకణ్ఠస్వరాయ (సహస్రాక్షాయ) సహస్రేషు భృత్యేష్వక్షిణీ యస్య తస్మై (మీఢుషే) వీర్యవతే (అథో) అనన్తరమ్ (యే) (అస్య) సేనాపతేరధికారే (సత్వానః) సత్వగుణబలోపేతాః (అహమ్) ప్రజాసేనాపాలనాధికారేఽధికృతోఽమాత్యః (తేభ్యః) (అకరమ్) కుర్యామ్ (నమః) పుష్కలమన్నాదికమ్. ॥౮॥

అన్వయః :- నీలగ్రీవాయ సహస్రాక్షాయ మీఢుషే సేనాపతయే మద్దత్తం నమోఽస్తు. అథో యేఽస్య సత్వానః సన్తి తేభ్యోఽపి నమోఽహమకరం నిష్పాదయేయమ్. ॥౮॥

భావార్థః :- సభాపత్యాదిభిరన్నాద్యేన యాదృశః సత్కారః సేనాపతేః క్రియతే తాదృగేవ సేనాస్థానాం భృత్యానామపి కర్తవ్యః. ॥౮॥

పదార్థము :- (నీలగ్రీవాయ) శుద్ధకంఠము, సుస్వరముగలిగిన (సహస్రాక్షాయ) వేలాది భృత్యుల కార్యములను పర్యవేక్షించు (మీఢుషే) పరాక్రమశాలియగు సేనాపతికి నే నిచ్చు (నమః) అన్నము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! (అథో) ఆ పిదప (యే) ఏ (అస్య) ఈ సేనాపతి అధికారమునందు (సత్వానః) సత్త్వగుణపరాక్రమముగలవారో (తేభ్యః) వారికొరకును (అహమ్) నేను (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (అకరమ్) సిద్ధపరతునుగాక!॥౮॥

భావార్థము :- సభాపతి మున్నగు రాజపురుషులు అన్నము మున్నగు పదార్థములచే సేనాపతిని సత్కరించునట్లే సైనికులనుగూడ సత్కరించవలెను.॥౮॥

8.The commander-in-chief, with a clear throat and voice, who watches the actions of thousands of soldiers, and is full of valour, receives food from me. I offer food the well - behaved and brave soldiers as well, who work under him.

౨౬౩. ప్రముఞ్చేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, భురిగార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నద్దానినే చెప్పెను.

౨౬౩ ప్రముఞ్చ ధన్వనస్త్వముభయోరార్త్న్యోర్జ్యామ్ ।

యాశ్చ తే హస్తఽఇషవః పరా తా భగవో వప ॥౯॥

ప.వి:- ప్ర, ముఞ్చ, ధన్వనః, త్వమ్, ఉభయోః, ఆర్త్న్యోః, జ్యామ్, యాః, చ, తే, హస్తే, ఇషవః, పరా, తాః, భగవ + ఇతి భగవః, వప ॥౯॥

పదార్థః :-(ప్ర) ప్రకృష్టార్థే (ముఞ్చ) త్యజ (ధన్వనః) ధనుషః (త్వమ్) సేనేశః (ఉభయోః) (ఆర్త్న్యోః) పూర్వాపరయోః (జ్యామ్) బాణసన్ధానార్థమ్ (యాః) (చ) (తే) తవ (హస్తే) కరే (ఇషవః) బాణాః (పరా) దూరే (తాః) (భగవః) ఐశ్వర్యయుక్త (వప) నిక్షిప. ॥౯॥

అన్వయః :-హే భగవః సేనాపతే! తే తవ హస్తే యా ఇషవః సన్తి తా ధన్వన ఉభయోరార్త్న్యోర్జ్యామనుసన్ధాయ శత్రూణాముపరి త్వం ప్రముఞ్చ యాశ్చ స్వోపరి శత్రుభిః ప్రక్షిప్తాస్తాః పరా వప. ॥౯॥

భావార్థః :-సేనాపత్యాదిభిర్ధనుషా ప్రక్షిప్తైర్బాణైః శత్రవో విజేతవ్యాః శత్రుక్షిప్తాశ్చ నివారణీయాః॥౯॥

పదార్థము :-(భగవః) ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ సేనాపతీ! (తే) నీ (హస్తే) చేతిలో (యాః) ఎట్టి (ఇషవః) బాణములు కలవో (తాః) వానిని (ధన్వనః) ధనుస్సుయొక్క (ఉభయోః) రెండు (ఆర్త్న్యోః) పూర్వాపర కొనలయందున్న (జ్యామ్) నింటినారిపై ఎక్కుపెట్టి శత్రువులపై (త్వమ్) నీవు (ప్ర, ముఞ్చ) బలముగా ప్రయోగింపుము (చ) మరియు నీపై శత్రువులు ప్రయోగించు బాణములను (పరావప) దూరమున బడునట్లు చెదరగొట్టుము. ॥౯॥

భావార్థము :-సేనాపతి మున్నగువారు శత్రువులపై బాణముల ప్రయోగించి జయించవలయును. శత్రువులు ప్రయోగించు బాణములను తొలగించుకొనవలెను. ॥౯॥

9.I powerful commander of the army, loosen both the extre mitles of the bow, put the arrows in thy hand, in the bowstring, throw them on the enemy, and ward off the arrows the enemy throws on thee !.

౭౯౪. విజ్యన్ధనురిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౭౯౪ విజ్యన్ధనుః కపర్దినో విశల్యో బాణవాఀ२ ఉత ।

అనేశన్నస్య యా ఇషవ ఆభురస్య నిషఙ్గధిః ॥౧౦॥

ప. విః- విజ్యమితి వి + జ్యమ్, ధనుః, కపర్దినః, విశల్య ఇతి వి + శల్యః, బాణవానితి బాణ + వాన్, ఉత, అనేశన్, అస్య, యాః, ఇషవః, ఆభుః, అస్య, నిషఙ్గధిరితి నిషఙ్గ + ధిః.॥౧౦॥

పదార్థః :-(విజ్యమ్) విగతా జ్యా యస్మాత్తత్ (ధనుః) (కపర్దినః) ప్రశంసితో జటాజూటో విద్యతే యస్య తస్య (విశల్యః) విగతాని శల్యాని యస్య సః (బాణవాన్) బహవో బాణా విద్యన్తే యస్య సః (ఉత) యది (అనేశన్) నశ్యేయుః. ణశ అదర్శనే లుఙి రూపమ్. నశిమన్యోరలిట్యేత్వం వక్తవ్యమ్. అనేన వార్తికేనా

త్రైత్వమ్ (అస్య) సేనాపతేః (యాః) (ఇషవః) బాణాః (ఆభుః) రిక్తః ఖడ్గాదిరహితః (అస్య) (నిషఙ్గధిః) నిషఙ్గాని శస్త్రాస్త్రాణి ధీయన్తే యస్మిన్ సః. ॥౧౦॥

అన్వయః :- హే ధనుర్వేదవిదో జనాః! అస్య కపర్దినః సేనాపతేర్ధనుర్విజ్యం మా భూదయం విశల్య ఆభుర్మా భూత్. ఉతాస్య శస్త్రాస్త్రధారకస్య నిషఙ్గధిర్విషా మా భూత్ బాణవాంశ్చాయం భవతు. యా అస్యేషవో౽నేశన్ తా అస్మై నవా దత్త. ॥౧౦॥

భావార్థః :- యుయుత్సునా నరేణ ధనుర్వేదయో దృఢా బహుబాణాశ్చ ధార్యాః సేనాపత్యాదిభి ర్యుధ్యమానాన్ విలోక్య పునశ్చ తేభ్యో బాణాదీని సాధనాని దేయాని. ॥౧౦॥

పదార్థము :- ధనుర్వేదజ్ఞాతలగు వీరులారా! (అస్య) ఇట్టి (కపర్దినః) ప్రశంసనీయ జటాజూటమును ధరించిన సేనాపతియొక్క (ధనుః) ధనుస్సు (విజ్యమ్) ప్రత్యఞ్చను [వింటినారి] లేనివాడుగా ఉండకుండుగాక! మరియు నీతడు (విశల్యః) బాణాగ్రభాగములేనివాడు మరియు (ఆభుః) ఆయుధములేనివాడు గాకుండుగాక! (ఉత) మరియు (అస్య) ఈ యన్త్రశస్త్రములను ధరించు సేనాపతియొక్క (నిషఙ్గధిః) అంబులపొది అస్త్రరహితముగాకుండుగాక! మరియు నిది (బాణవాన్) అక్షయ బాణయుక్తమగుగాక! (యాః) ఏ (అస్య) ఈ సేనాపతియొక్క (ఇషవః) బాణములు (అనేశన్) నష్టమైపోయినచో మీరు మరల క్రొత్త బాణములు సమకూర్చిపెట్టుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- యుద్ధమొనర్చువీరులు వింటినారి మున్నగువానిని దృఢముగనుంచుకొని అనేక బాణములను ధరించియుంచుకొనవలెను. సేనాపతి మున్నగువారలపైని వీరులను పర్యవేక్షించుచు ఎవరి బాణములు సమాప్తమైపోయినచో వారికి బాణములు మున్నగు ఆయుధములను సమకూర్చుచుండవలెను. ॥౧౦॥

10. O masters of the science of archery, let not the bow of this commander with coiled and braided hair, be ever unstrung, let him never be devoid of arrows. and warlike instruments, let not the treasure of arrows and weapons of this commander who always keeps himself well-armed, be ever empty. May he possess many arrow. Equip him anew with arrows whenever they are destroyed!.

౭౯౨. యా త ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

సేనాధీశాదయః కైః కథముపదేశ్యా ఇత్యుచ్యతే

సేనాపతి మున్నగువారు ఎవరిచే నెట్టి ఉపదేశము పొందవలయును?

౭౯౨ యా తే హేతిర్మీఢుష్టమ హస్తే బభూవ తే ధనుః ।

తయాస్మాన్విశ్వతస్త్వమయక్ష్మయా పరి భుజ ॥౧౧॥

ప.విః-యా, తే, హేతిః, మీఢుష్టమ మీఢుస్తమేతి మీఢుః + తమ, హస్తే, బభూవ, తే, ధనుః, తయా, అస్మాన్, విశ్వతః, త్వమ్, అయక్ష్మయా, పరి, భుజ ॥౧౧॥

పదార్థః :-(యా)సేనా (తే) తవ (హేతిః) వజ్రః. హేతిరితి వజ్రనా... నిఘ. ౨.౨౦ (మీఢుష్టమ) అతిశయేన వీర్యస్య సేచక సేనాపతే! (హస్తే) (బభూవ) భవేత్ (తే) (ధనుః) (తయా) (అస్మాన్) (విశ్వతః) సర్వతః (త్వమ్) (అయక్ష్మయా) పరాజయాదిపీడానివారికయా (పరి) సమన్తాత్ (భుజ) పాలయ.॥౧౧ ॥

అన్వయః :-హే మీఢుష్టమ సేనాపతే! యా తే సేనాఽస్తి యచ్చ తే హస్తే ధనుర్హేతిశ్చ బభూవ. తయాఽయక్ష్మయా సేనయా తేన చాస్మాన్ ప్రజాసేనాజనాన్ త్వం విశ్వతః పరి భుజ. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః :-విద్యావయోవృద్ధైరుపదేశకైర్విద్వద్భిః సేనాపత్యాదయ ఏవముపదేష్టవ్యా భవన్తో యావద్బలం తావతా సర్వే శ్రేష్ఠా సర్వథా రక్షణీయా దుష్టాశ్చ తాడనీయా ఇతి ॥ ౧౧ ॥

పదార్థము :-(మీఢుష్టమ) అత్యంతవీర్యవంతుడవగు ఓ సేనాపతీ! (యా) ఏ(తే)నీ సేనగలదో మరియు ఏ(తే) నీ (హస్తే) హస్తమునందు(ధనుః)ధనుస్సు మరియు (హేతిః) వజ్రము(బభూవ) ఉన్నదో (తయా) అట్టి (అయక్ష్మయా) పరాజయము మున్నగు పీడలను దొలగించు సేనలు మరియు ఆ ధనుర్బాణాదులచే (అస్మాన్) ప్రజలమగు మమ్ము మరియు మా సైన్యములను (త్వమ్) నీవు (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (పరి) అతి శ్రేష్ఠముగ (భుజ) పాలించుచుండుము.॥౧౧॥

భావార్థము :-విద్యా వయోవృద్ధులగు ఉపదేశక విద్వాంసులు సేనాపతి మున్నగు వారికి ''మీ యధికారములందు ఎంతసైన్యము, ఆయుధశక్తిగలదో వానిద్వారా సర్వదాశ్రేష్ఠులను రక్షణజేయుచు దుష్టులశిక్షించు'' డని ఉపదేశించుచుండవలెను.॥౧౧॥

11.O virile commander, protect us well on all sides with thy army, the remover of the pain of defeat, with thy weapon, and the bow in thy hand!.

౭౫౬.పరీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

రాజప్రజాజనైరితరేతరం కిం కార్యమిత్యుపదిశ్యతే.రాజు ప్రజలు పరస్పర మేమి చేయువలెను?

౭౫౬ పరి తే ధన్వనో హేతిరస్మాన్వృణక్తు విశ్వతః ।

అథో య ఇషుధిస్తవారే అస్మన్నిధేహి తమ్ ॥౧౨॥

ప.విః-పరి, తే, ధన్వనః, హేతిః, అస్మాన్ వృణక్తు, విశ్వతః, అథోఽ ఇత్యథో, యః, ఇషుధిరితీషు + ధిః, తవ, ఆరే, అస్మత్, ని, ధేహి, తమ్ ॥౧౨॥

పదార్థః :-(పరి) (తే) తవ (ధన్వనః) (హేతిః) గతిః (అస్మాన్) (వృణక్తు) పరిత్యజతు (విశ్వతః) (అథో) ఆనన్తర్యే (యః) (ఇషుధిః) ఇషవో ధీయన్తే యస్మిన్ సః (తవ) (ఆరే) సమీపే దూరే వా (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (ని) (ధేహి) నితరాం ధర (తమ్).॥౧౨॥

అన్వయః :-హే సేనాపతే! యా తే ధన్వనో హేతిరస్తి, తయాఽస్మాన్ విశ్వత ఆరే భవాన్ పరివృణక్తు. అథో యస్తవేషుధిరస్తి తమస్మచ్చారే నిధేహి.॥౧౨॥

భావార్థః :-రాజప్రజాజనైర్యుద్ధశస్త్రాభ్యాసం కృత్వా శస్త్రాదిసామగ్ర్యః సదా సమీపే రక్షణీయాః తాభిః పరస్పరస్య రక్షా కార్యా, సుఖం చోన్నేయమ్. ॥౧౨॥

పదార్థము :-ఓ సేనాపతీ! ఏ (తే) నీ (ధన్వనః) ధనుస్సుయొక్క (హేతిః) గతిగలదో దానిచే (అస్మాన్) మమ్ము (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (ఆరే) దూరమున (పరివృణక్తు) భద్రముగ నుంచుము (అథో) ఆ పిదప (యః) ఏ (తవ) నీ (ఇషుధిః) అమ్ములపొది [తూణీరము] గలదో (తమ్) దానిని (అస్మత్) మా సమీపమునుండి (ని,ధేహి) నిరంతరము ధారణమొనర్చుము.॥౧౨॥

భావార్థము :-రాజు మరియు ప్రజలు సమరము మరియు శస్త్రాస్త్ర ప్రయోగాభ్యాసమొనర్చుచు వానిని సదా తమ సమీపముననే యుంచుకొని ఆ యాయుధములచే పరస్పరము రక్షణ యొనర్చుకొను చుండవలయును. ॥౧౨॥

12.O commander of the army, protect us in all directions from the attack of bow. Lay thou the quiver that thou hast in place away from us!.

౭౯౭. అవతత్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

రాజపురుషైః కథం భవితవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషు లెటులుండ వలయును?

౭౯౭ అవతత్య ధనుష్ట్వꣳ సహస్రాక్ష శతేషుధే ।

నిశీర్య శల్యానా ముఖా శివో నః సుమనా భవ ॥౧౩॥

ప.విః-అవతత్యేత్యవ + తత్య, ధనుః, త్వమ్, సహస్రాక్షేతి సహస్ర + అక్ష, శతేషుధ ఇతి

శత+ఇషుధే, నిశీర్యేతి ని+శీర్య, శల్యానామ్, ముఖా, శివః, నః, సుమనా ఇతి సు + మనాః, భవ ॥౧౩॥

పదార్థః :- (అవతత్య) విస్తార్య (ధనుః) చాపమ్ (త్వమ్) (సహస్రాక్ష) సహస్రేష్వసంఖ్యాతేషు యుద్ధ కార్యేష్వక్షిణీ యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (శతేషుధే) శతమసంఖ్యాః శస్త్రాస్త్రప్రకాశా యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (నిశీర్య) నితరాం హింసిత్వా (శల్యానామ్) శస్త్రాణాం (ముఖా) ముఖాని (శివః) మఙ్గలకారీ (నః) అస్మభ్యమ్ (సుమనాః) సుహృద్భావః (భవ).॥౧౩॥

అన్వయః :- హే సహస్రాక్ష శతేషుధే సేనాధ్యక్ష త్వం ధనుః శల్యానాం ముఖా చావతత్య తైః శత్రూన్ని శీర్య నః సుమనాః శివో భవ.॥౧౩॥

భావార్థః :- రాజపురుషాః సామదానదండభేదాదిరాజనీత్యవయవకృత్యాని సర్వతో విదిత్వా పూర్ణాని శస్త్రాస్త్రాణి సమ్పాద్య తీక్ష్ణీకృత్య చ శత్రుషు దుర్మనసః దుఃఖప్రదాః ప్రజాసు సౌమ్యాః సుఖప్రదాశ్చ సతతం స్యుః.॥ ౧౩ ॥

పదార్థము :- (సహస్రాక్ష) అసంఖ్యాక యుద్ధకార్యములను జూచు (శతేషుధే) ప్రకాశవంతమగు అసంఖ్యాక అస్త్రశస్త్రములతోనున్న సేనాధ్యక్షా! (త్వమ్) నీవు (ధనుః) ధనువు మరియు (శల్యానామ్) శస్త్రముల (ముఖా) అగ్రభాగములను (అవతత్య) విస్తారమొనర్చి వానిచే శత్రువులను (నిశీర్య) సంపూర్ణముగ నాశనరచి (నః) మాకొరకు (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తుడవు (శివః) మంగళకారివి (భవ) అగుము.॥౧౩॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు సామదానభేద దండనము మున్నగు రాజనీత్యాంగ కృత్యములను అన్నివిధములుగ నెరిగి సమస్త శస్త్రాస్త్రముల తీక్ష్ణమొనర్చి ప్రయోగించి శత్రువులను కఠోరచిత్తముచే దుఃఖముల పాల్జేయుచు తమ ప్రజలయెడ కోమల ప్రసన్నచిత్తముతో నిరంతరము సుఖముల గలిగించుచు రాజ్యమును సుఖవంత మొనర్చుచుండవలయును.॥౧౩॥

13.O commander of the army, the seer of countless scenes on the battlefield filled with the lustre for innumerable weapons and missiles, extend thy bow; sharpen the front edges of thy arms, kill thy foes, and be kind and gracious unto us!.

౭౫౮.నమస్త ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః రుద్రో దేవతా, స్వరాడార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః,ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౫౮ నమస్త౨ ఆయుధాయానాతతాయ ధృష్ణవే।

ఉభాభ్యాముత తే నమో బాహుభ్యాం తవ ధన్వనే ॥౧౪॥

ప. విః-నమః, తే, ఆయుధాయ, అనాతతాయ, ధృష్ణవే, ఉభాభ్యామ్, ఉత, తే, నమః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, తవ, ధన్వనే ॥౧౪॥

పదార్థః :-(నమః) (తే) తుభ్యమ్ (ఆయుధాయ) యః సమన్తాద్ యుధ్యతే తస్మై. అత్ర ఇగుపధేతి కః (అనాతతాయ) అవిద్యమాన ఆతతో విస్తారో యస్య తస్మై (ధృష్ణవే) యో ధృష్ణోతి ధార్ష్ట్యం ప్రాప్నోతి తస్మై (ఉభాభ్యామ్) (ఉత) (తే) తుభ్యమ్ (నమః) (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యాభ్యామ్ (తవ) (ధన్వనే). ॥౧౪॥

అన్వయః :-హే సభేశ! ఆయుధాయానాతతాయ ధృష్ణవే తే నమోఽస్తు. ఉత తే భోక్త్రే తుభ్యం నమః ప్రయచ్ఛామి. తవోభాభ్యాం బాహుభ్యాం ధన్వనే నమో నియోజయేయమ్. ॥౧౪॥

భావార్థః :-సేనాపత్యాద్యధికారిభిరుభయేభ్యోఽధ్యక్షయోద్ధృభ్యః శస్త్రాణి దత్వా శత్రుభిః సహైతే నిఃశఙ్కం సమ్యగ్ యోధనీయాః. ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! (ఆయుధాయ) యుద్ధమొనర్చువాడవు (అనాతతాయ) నీ యాశయములను గుప్త సంకోచమునందుంచువాడవు (ధృష్ణవే) ప్రతిభావంతుడవు నగు (తే) నీకొరకు (నమః) అన్నము ప్రాప్తించుగాక! (ఉత) మరియు (తే) భోజనమొనర్చు నీకొరకు అన్నము నిచ్చుచున్నాను (తవ) నీయొక్క (ఉభాభ్యామ్) రెండు విధములగు (బాహుభ్యామ్) బలపరాక్రమములద్వారా (ధన్వనే) యోధాగ్రేసరుడగువానికై (నమః) అన్నమును నియుక్తపరతునుగాక! ॥౧౪॥

భావార్థము :-సేనాపతి మరియు రాజ్యాధికారులు అధ్యక్ష, సైన్యము లిరువురకు విరివిగా శస్త్రాస్త్రముల నిచ్చి శంకారహితులై శత్రువులతో తీక్ష్ణముగ యుద్ధమొనర్చునట్లు చేయవలెను. ॥౧౪॥

14.O King, skilled in fighting, keeper of thy designs in secret, full of eloquence, may thou get foodstuff. I offer food for thee to eat. I offer food to thy warriors acting as thy arms with their strength and valour!.

౭౯౯. మా నో మహాంతమిత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

: రాజజనైః కిం న కార్యమిత్యాహ. రాజపురుషులేమి చేయకూడదు?

౭౯౯ మా నో మహాన్తముత మా నోఽ అర్భకమ్మా నఽ ఉక్షన్తముత మా నఽ ఉక్షితమ్। మా నో వధీః పితరమ్మోత మాతరమ్మా నః ప్రియాస్తన్వో రుద్ర రీరిషః ॥౧౫॥

ప.వి:- మా, నః, మహాన్తమ్, ఉత, మా, నః, అర్భకమ్, మా, నః, ఉక్షన్తమ్, ఉత, మా, నః, ఉక్షితమ్, మా నః, వధీః, పితరమ్, మా, ఉత, మాతరమ్, మా, నః, ప్రియాః తన్వః, రుద్ర, రీరిష ఇతి రీరిషః.॥౧౫॥

పదార్థః :- (మా) నిషేధార్థే (నః) అస్మాకమ్ (మహాన్తమ్) మహాగుణవిశిష్టమ్ పూజ్యం జనమ్ (ఉత) అపి (మా) (నః) (అర్భకమ్) అల్పం క్షుద్రమ్ (మా) (నః) (ఉక్షన్తమ్) వీర్యసేక్తారమ్ (ఉత) (మా) (నః) (ఉక్షితమ్) సిక్తమ్ (మా) (నః) (వధీః) హింస్యాః (పితరమ్) పాలకం జనకమ్ (మా) (ఉత) (మాతరమ్) మాన్యప్రదాం జననీమ్ (మా) (నః) (ప్రియాః) స్త్ర్యాదేః ప్రీత్యుత్పాదకాని (తన్వః) శరీరాణి (రుద్ర) యుద్ధసేనాధికృతవిద్వన్ (రీరిషః) హింస్యాః. అత్ర లిఙర్థే లుఙడభావశ్చ ॥ ౧౫ ॥

అన్వయః :- హే రుద్ర! త్వం నో మహాన్తం మా వధీరుత నో ఽర్భకం మా వధీర్న ఉక్షన్తం మా వధీరుత న ఉక్షితం మా వధీః. నః పితరం మా వధీరుత నో మాతరం చ మా వధీః. నః ప్రియాస్తన్వో మా రీరిషః. ॥౧౫॥

భావార్థః :- యోద్ధృభిర్యుద్ధసమయే కదాచిద్ వృద్ధా బాలకా అయోద్ధారో యువానో గర్భా యోద్ధృణాం మాతరః పితరశ్చ సర్వేషాం స్త్రియః సంప్రేక్షితారో దూతాశ్చ నో హింసనీయాః. కింతు సదా శత్రుసంబన్ధినో వశే స్థాపనీయాః. ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :- (రుద్ర) యుద్ధసేనాధ్యక్షుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (నః) మాయొక్క (మహాన్తమ్) ఉత్తమ గుణశాలియగు పూజనీయుని (మా) చంపవలదు(ఉత) మరియు (అర్భకమ్) చిన్నవానిని, అల్పుని (మా) చంపవలదు (నః) మాయొక్క (ఉక్షన్తమ్) గర్భాధానమొనర్చువారిని (మా) చంపవలదు (ఉత) మరియు (నః) మాయొక్క (ఉక్షితమ్) గర్భమును (మా) నష్టపరచవలదు (నః) మాయొక్క (పితరమ్) పాలనమొనర్చు పితరుని (మా) హింసించవలదు (ఉత) మరియు (నః) మాయొక్క (మాతరమ్) మాన్యత నొసగు మాతను గూడ (మా) హింసించవలదు (వధీః) వధించుట మరియు (నః) మాయొక్క (ప్రియాః) ప్రియమగుభార్యలు మున్నగు స్త్రీల (తన్వః) శరీరములను (మా రీరిషః) హింసించకుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :- యోధులగువారు యుద్ధకాలమందు వృద్ధులను, బాలకులను, యుద్ధమునుండి వైదొలగిన యువకులను, గర్భములను [గర్భిణులను], యోధుల మాతాపితరులను, సమస్తస్త్రీలను, యుద్ధమును జూచువారిని, ప్రబంధమొనర్చువారిని, దూతలను చంపవలదు. కాని శత్రుసంబంధీకులగువారిని సదా వశమందుంచుకొనవలెను. ॥౧౫॥

15.O commander of the army, kill not our revered elders, nor our children. Harm not our full grown youths, harm not our progeny in embryo. Slay not our rearing father, slay not our loving mother. Harm not the dear bodies of our women!.

౮౦౦.మానస్తోక ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా,నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః,నిషాదః స్వరః.

పున స్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౦౦ మా నస్తోకే తనయే మా న ఽ ఆయుషి మా నో గోషు మా నోఽ

అశ్వేషు రీరిషః। మా నో వీరాన్రుద్ర భామినో వధీర్హవిష్మన్తః

సదమిత్ త్వా హవామహే ॥౧౬॥

ప.వి:-మా, నః, తోకే, తనయే, మా, నః, ఆయుషి, మా, నః, గోషు, మా, నః, అశ్వేషు, రీరిష ఇతి రీరిషః, మా, నః, వీరాన్, రుద్ర, భామినః, వధీః, హవిష్మన్తః, సదమ్, ఇత్, త్వా, హవామహే ॥౧౬॥

పదార్థః :- (మా)(నః) అస్మాకమ్ (తోకే) సద్యోజాతేఽపత్యే (తనయే) పఞ్చమాద్వర్షాదూర్ధ్వం వయః ప్రాప్తే (మా) (నః) అస్మాకమ్ (ఆయుషి) వయసి (మా) (నః) అస్మాకమ్ (గోషు) గోజావ్యాదిషు (మా) (నః) (అశ్వేషు) తురఙ్గహస్త్యుష్ట్రాదిషు (రీరిషః) హింసకో భవేః (మా) (నః) (వీరాన్) శూరాన్ (రుద్ర) (భామినః) క్రుద్ధాన్ (వధీః) (హవిష్మన్తః) బహూని హవీంషి దాతుమాదాతుం యోగ్యాని వస్తూని విద్యన్తే యేషాం తే (సదమ్) యో న్యాయే సీదతి తమ్ (ఇత్) ఏవ (త్వా) త్వామ్ (హవామహే) స్వీకుర్మహే. ॥ ౧౬ ॥

అన్వయః :-హే రుద్ర సేనేశ! త్వం నస్తోకే మా రీరిషో నస్తనయే మా రీరిషో న ఆయుషి మా రీరిషో నో గోషు మా రీరిషో నోఽశ్వేషు మా రీరిషః నో భామినో వీరాన్ మా వధీరతో హవిష్మన్తో వయం సదం త్వేద్ధవామహే.॥ ౧౬ ॥

భావార్థః :-రాజపురుషైః కస్యాపి ప్రజాస్థస్య స్వస్య వా బాలకుమారగవాశ్వాదివీరహత్యానైవ కార్యా న బాల్యావస్థాయాం వివాహేన వ్యభిచారేణ చాయుర్హింసనీయమ్. గవాదిపశూనాం దుగ్ధాదిప్రదానేన సర్వోపకారకత్వాత్సదైవైతేషాం వృద్ధిః కార్యా. ॥ ౧౬ ॥

పదార్థము :-(రుద్ర) ఓ సేనాపతీ! నీవు (నః) మాయొక్క (తోకే) నవ్యజాతశిశు సంతానములను (మా) చంపవలదు (నః) మాయొక్క (తనయే) ఐదుసంవత్సరములకు పైబడిన బాలకులను (మా) చంపవలదు (నః) మాయొక్క (ఆయుషి) ఆయువును (మా) నష్టపరచవలదు (నః) మాయొక్క (గోషు)

గోవులు, గొఱ్ఱె మేకలు మున్నగువానిని (మా) చంపవలదు (నః) మాయొక్క (అశ్వేషు) అశ్వములు, గజములు, ఒంటెలు మున్నగువానిని (మా) చంపవలదు (రీరిషః) చంపుట మరియు (నః) మాయొక్క (భామినః) క్రుద్ధులగు (వీరాన్) శూరవీరులను (మా వధీః) వధించకుము. ఇందువల్ల (హవిష్మన్తః) అనేక ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన వస్తువులతో మేము (సదమ్) న్యాయమునందు స్థిరమైయున్న (త్వా) నిన్ను (ఇత్) మాత్రమే (హవామహే) స్వీకరించెదము.॥౧౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు తమ మరియు ప్రజల బాలబాలికలను, గోవులను, అశ్వములను, గొఱ్ఱెమేకలు మున్నగు ఉపకార జీవులను ఎప్పుడును హత్య యొనర్పరాదు. బాల్యావస్థయందు వివాహమాడి వ్యభిచరించి ఆయువును క్షీణింపజేసికొనరాదు. గోవులు మున్నగు పశువులు పాలు మున్నగు పదార్థముల నిచ్చి సర్వజనులకు ఉపకారమొనర్చును. కావున వానిని సదా వృద్ధిపరచుచుండవలయును.॥౧౬॥

16.O commander of the army, harm not our newly born child. nor him over five years in age. Make no attack on our life. our cows, sheep and goats and harm not our horses, elephants and camels. Kill not our heroes full of wrath. We with oblations ever call on thee, firm in justice!.

౮౦౧. నమో హిరణ్యబాహవ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

రాజప్రజాజనైః కిం కర్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. రాజు ప్రజలు ఏమి చేయవలెను?

౮౦౧ నమో హిరణ్యబాహవే సేనాన్యే దిశాం చ పతయే నమో నమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యః పశూనాం పతయే నమో నమః। శష్పిఞ్జరాయ త్విషీమతే పథీనాం పతయే నమో నమో హరికేశాయోపవీతినే పుష్టానాం పతయే నమః॥౧౭॥

ప. విః-నమః, హిరణ్యబాహవ ఇతి హిరణ్య + బాహవే, సేనాన్య ఇతి సేనా + న్యే, దిశామ్, చ, పతయే, నమః, నమః, వృక్షేభ్యః, హరికేశేభ్యః ఇతి హరి + కేశేభ్యః, పశూనామ్, పతయే, నమః, నమః, శష్పిఞ్జరాయ, త్విషీమతే, త్విషీమత ఇతి త్విషి + మతే, పథీనామ్, పతయే, నమః, నమః, హరికేశాయేతి హరి + కేశాయ, ఉపవీతిన + ఇత్యుప + వీతినే, పుష్టానామ్, పతయే, నమః ॥౧౭॥

పదార్థః :-(నమః) వజ్రః (హిరణ్య బాహవే) హిరణ్యం జ్యోతిరివ తీవ్రతేజస్కౌ బాహూ యస్య తస్మై (సేనాన్యే) యః సేనాం నయతి శిక్షాం ప్రాపయతి తస్మై (దిశామ్) సర్వాసు దిక్షు స్థితానాం రాజ్యప్రదేశానామ్ (చ) (పతయే) పాలకాయ. అత్ర షష్ఠీయుక్తశ్ఛన్దసి వేతి ఘిసంజ్ఞా (నమః)అన్నాదికమ్ (నమః) వజ్రాది శస్త్రసమూహః (వృక్షేభ్యః) ఆమ్రాదిభ్యః (హరికేశేభ్యః) హరయో హరణశీలాః సూర్యరశ్మయో యేషు తేభ్యః (పశూనామ్) గవాదీనామ్ (పతయే) రక్షకాయ (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) (శష్పిఞ్జరాయ) శదుత్ప్లుతం పిఞ్జరం బన్ధనం యేన తస్మై (త్విషీమతే) బహ్వ్యస్త్విషయో న్యాయదీప్తయో విద్యన్తే యస్య తస్మై. శరాదీనాం చేతి దీర్ఘః (పథీనామ్) మార్గే గన్తౄణామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) సత్కారణమన్నం చ (నమః) అన్నాదికమ్ (హరికేశాయ) హరితా కేశా యస్య తస్మై (ఉపవీతినే) ప్రశస్తముపవీతం యజ్ఞోపవీతం విద్యతే యస్య తస్మై (పుష్టానామ్) అరోగాణామ్ (పతయే) రక్షకాయ (నమః) సత్కారః. ॥౧౭॥

అన్వయః :-హే రుద్ర సేనాధీశ! హిరణ్యబాహవే సేనాన్యే తుభ్యం నమోఽస్తు దిశాం చ పతయే నమోఽస్తు త్వం హరికేశేభ్యో వృక్షేభ్యో నమో గృహాణ పశూనాం పతయే నమోఽస్తు శష్పిఞ్జరాయ త్విషీమతే నమోఽస్తు, పథీనాం పతయే నమోఽస్తు, హరికేశాయోపవీతినే నమోఽస్తు, పుష్టానాం పతయే నమో భవతు. ॥౧౭॥

భావార్థః :-మనుష్యైః శ్రేష్ఠానాం సత్కారేణ బుభుక్షితానా మన్నదానేన చక్రవర్తిరాజ్యశాసనేన పశూనాం పాలనేన గన్తుకానాం దస్యుచోరాదిభ్యో రక్షణేన యజ్ఞోపవీతధారణేన పుష్ట్యాచ సహాన్వితవ్యమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :- శత్రునాశకుడవగు సైన్యాధీశా! (హిరణ్య బాహవే) జ్యోతివంటి తీవ్ర తేజోయుక్త బాహువులు గలవాడవు (సేనాన్యే) సైన్యములకు శిక్షణనిచ్చువాడవగు నీకు (నమః) వజ్రాయుధము ప్రాప్తించుగాక! (చ) మరియు (దిశామ్) సర్వదిశలయందలి రాజ్యభాగముల (పతయే) రక్షకుడవగు నీకు (నమః) అన్నాది పదార్థములు లభించుగాక! (హరికేశేభ్యః) హరణశీలమగు సూర్యకిరణములు ప్రాప్తించినట్టి (వృక్షేభ్యః) మామిడి మున్నగు వృక్షములను నరకకుండుటకై (నమః) వజ్రము మున్నగు శస్త్రములనుగైకొనుము (పశూనామ్) గోవులు మున్నగు పశువుల (పతయే) రక్షకుడవునగు నీకు (నమః) సత్కారము ప్రాప్తించుగాక! (శష్పిఞ్జరాయ) విషయాదుల బంధనములనుండి వేరుగానున్న (త్విషీమతే) ఉన్నతమగు న్యాయప్రకాశముచే గూడియున్న నీకు (నమః) నమస్కారము మరియు అన్నము కలుగుగాక! (పథీనామ్) బాటసారుల [యాత్రికుల] (పతయే) రక్షకుడవగు నీకు (నమః) ఆదరణముండుగాక! (హరికేశాయ) పచ్చనికేశములుగల (ఉపవీతినే) పవిత్రయజ్ఞోపవీత ధారివగు నీకు (నమః) అన్నాది పదార్థములు ప్రాప్తించుగాక! (పుష్టానామ్) ఆరోగ్యవంతుల (పతయే) రక్షకుడగు వానికై (నమః) నమస్కారములు ప్రాప్తించుగాక!॥౧౭॥

భావార్థము :- మానవులు శ్రేష్ఠులను సత్కరించుట, ఆకలిపీడితులకు అన్నము నిడుట, చక్రవర్తి రాజ్య శిక్షనుపొందుట, పశువులను రక్షించుట, ప్రయాణీకులను తస్కరులు, బందిపోటుల బారినుండి కాపాడుట, యజ్ఞోపవీతమును ధరించుట, శరీరములను పుష్టివంతముగ నుంచుకొని ప్రసన్నముగ నుండుట మున్నగునవి ఆచరించుట ఉత్తమము. ॥౧౭॥

17.O commander of the army, may thou with strong sparkling arms, and leader of hosts, get arms. May thou lord of the regions get food. Take thou in hand the axe to cut the mango trees exposed to the rays of the sun. Homage to thee, the protector of cattle like cows. Homage to thee, free from the bondage of passions, full of the light of justice. Homage to thee, the guardian of the way-farers. Food to thee, the golden-haired wearer of the yajnopavit (sacrificial cord). Homage to thee the protector of the healthy!.

౮౦౨.నమో బభ్లుశాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౦౨ నమో బభ్లుశాయ వ్యాధినేఽన్నానాం పతయే నమో నమో భవస్య

హేత్యై జగతాం పతయే నమో నమో రుద్రాయాతతాయినే క్షేత్రాణాం

పతయే నమో నమః సూతాయాహన్త్యై వనానాం పతయే నమః ॥౧౮॥

ప.వి:-నమః, బభ్లుశాయ, వ్యాధినే, అన్నానామ్, పతయే, నమః, నమః, భవస్య, హేత్యై, జగతామ్, పతయే, నమః, నమః, రుద్రాయ, ఆతతాయిన ఇత్యాతత + ఆయినే, క్షేత్రాణామ్, పతయే, నమః, నమః, సూతాయ, అహన్త్యై, వనానామ్, పతయే, నమః.॥౧౮॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్ (బభ్లుశాయ) యో బభ్లుషు రాజ్యధారకేషు శేతే తస్మై (వ్యాధినే) రోగిణే (అన్నానామ్) గోధూమాదీనామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) సత్కారః (నమః) అన్నమ్ (భవస్య) సంసారస్య (హేత్యై) వృద్ధ్యై (జగతామ్) జంగమానాం మనుష్యాదీనామ్ (పతయే) స్వామినే (నమః) సత్కారః (నమః) అన్నమ్ (రుద్రాయ) శత్రూణాం రోదకాయ (ఆతతాయినే) సమన్తాత్ తతం విస్తృతం శత్రుదలమేతుం శీలమస్య తస్మై (క్షేత్రాణామ్) ధాన్యోద్భవాధికరణానామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (సూతాయ) క్షత్రియాద్విప్రకన్యాయాం జాతాయ వీరాయ ప్రేరకాయ వా

(అహన్త్యై) యా రాజపత్నీ కఞ్చన న హన్తి తస్యై (వనానామ్) జఙ్గలానామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) అన్నమ్. ॥ ౧౮ ॥

అన్వయః :- రాజపురుషైర్మనుష్యైర్బభ్లుశాయ వ్యాధినే నమోఽన్నానాం పతయే నమో భవస్య హేత్యై నమో జగతాం పతయే నమో రుద్రాయాతతాయినే నమః క్షేత్రాణాం పతయే నమః సూతాయాహన్త్యై నమో వనానాం పతయే నమో దేయం కార్యం చ.॥౧౮॥

భావార్థః :- యేఽన్నాదినా సర్వాన్ ప్రాణినః సత్కుర్వన్తి తే జగతి ప్రశంసితా భవన్తి. ॥ ౧౮ ॥

పదార్థము :- రాజపురుషులు మున్నగువారు (బభ్లుశాయ) రాజ్యధారకులలో నివసించు (వ్యాధినే) రోగగ్రస్తులకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (అన్నానామ్) గోధుమలు మున్నగు అన్నముల (పతయే) రక్షకులను (నమః) సత్కరించవలెను (భవస్య) ప్రపంచ (హేత్యై) వృద్ధికొరకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (జగతామ్) మానవులు మున్నగు ప్రాణులకు (పతయే) స్వామియగువానిని (నమః) సత్కరించవలెను (రుద్రాయ) శత్రువుల నేడ్పించు మరియు (ఆతతాయినే) విస్తృత శత్రుసైన్యముల నెదిరించు వారికి (నమః) అన్నమునీయవలెను (క్షేత్రాణామ్) ధాన్యాదులతో నిండిన పంటచేల (పతయే) రక్షకునకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (సూతాయ) క్షత్రియునిద్వారా బ్రాహ్మణకన్యకు జన్మించిన ప్రేరకుడగు నీరునకు మరియు (అహన్త్యై) ఎవ్వరినీ హింసించని రాజపత్నికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (వనానామ్) అరణ్యముల (పతయే) రక్షించువారికి (నమః) అన్నాది పదార్థముల నీయవలయును.॥౧౮॥

భావార్థము :- అన్నము మున్నగు పదార్థములచే సకలప్రాణులను సత్కరించువారు ప్రపంచమునందు ప్రశంసింపబడుదురు.॥౧౮॥

18.Let the state-officials give food to the patient who lives in their midst. Let them pay homage to the growers of corn. Let them grant grain for the progress of the world. Let them offer homage to the lord of human beings. Let them give food to the tormentor of the foes, and the fighter from all directions against vast armed foes. Let them give food to the brave warrior and the queen who injures none. Let them give food to the Lord of forest.

౧౯.నమో రోహితాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, విరాడతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల పై విషయమే.

౧౯ నమో రోహితాయ స్థపతయే వృక్షాణాం పతయే నమో నమో భువన్తయే వారివస్కృతాయౌషధీనాం పతయే నమో నమో మన్త్రిణే

వాణిజాయ కక్షాణాం పతయే నమో నమ ఉచ్చై

ర్ఘోషాయాక్రన్దయతే పత్తీనాం పతయే నమః ॥౧౯॥

ప. వి:- నమః, రోహితాయ, స్థపతయే, వృక్షాణామ్, పతయే, నమః, నమః, భువన్తయే, వారివస్కృతాయ, వారివః కృతాయేతి వారివః + కృతాయ, ఓషధీనామ్, పతయే, నమః, నమః, మన్త్రిణే, వాణిజాయ, కక్షాణామ్, పతయే, నమః, నమః, ఉచ్చైర్ఘోషాయేత్యుచ్చైః + ఘోషాయ, ఆక్రన్దయత ఇత్యా + క్రన్దయతే పత్తీనామ్, పతయే, నమః. ॥౧౯॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (రోహితాయ) వృద్ధికరాయ (స్థపతయే) తిష్ఠన్తి యస్మిన్నితి స్థం తస్య పతయే పాలకాయ (వృక్షాణామ్) ఆమ్రాదీనామ్ (పతయే) స్వామినే (నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (భువన్తయే) యో భవత్యాచారవాంస్తస్మై (వారివస్కృతాయ) వారివస్సేవనం కృతం యేన తస్మై. అత్ర స్వార్థేఽణ్ (ఓషధీనామ్) సోమాదీనామ్ (పతయే) పాలకాయ వైద్యాయ (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారః (మన్త్రిణే) విచారకర్త్రే రాజపురుషాయ (వాణిజాయ) వణిజాం వ్యవహారేషు కుశలాయ (కక్షాణామ్) గృహప్రాంతావయవేషు స్థితానామ్ (పతయే) రక్షకాయ (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారః (ఉచ్చైర్ఘోషాయ) ఉచ్చైర్ఘోషో యస్య తస్మై (ఆక్రన్దయతే) యో దుష్టానాక్రన్దయతే రోదయతి తస్మై న్యాయాధీశాయ (పత్తీనామ్) సేనాఙ్గానామ్ (పతయే) రక్షకాయ సేనాధ్యక్షాయ (నమః) సత్కారః ॥౧౯॥

అన్వయః :- రాజప్రజాజనై రోహితాయ స్థపతయే నమో వృక్షాణాం పతయే నమో భువన్తయే వారివస్కృతాయ నమ ఓషధీనాం పతయే నమో మంత్రిణే వాణిజాయ నమః కక్షాణాం పతయే నమ ఉచ్చైర్ఘోషాయాక్రన్దయతే నమః పత్తీనాం పతయే నమశ్చ దేయం కార్యం చ. ॥౧౯॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్వనాదిపాలకేభ్యోఽన్నాదికం దత్వా వృక్షౌషధ్యాద్యున్నతిర్విధేయా. ॥౧౯॥

పదార్థము :- రాజు మరియు ప్రజలు (రోహితాయ) సుఖములను వృద్ధిపరచు (స్థపతయే) స్థానముల స్వామి, రక్షకుడును నగు సేనాపతికి (నమః) అన్నము (వృక్షానామ్) ఆమ్రమువు [మామిడి] మున్నగు వృక్షముల (పతయే) అధిష్ఠాతకు (నమః) అన్నము (భువన్తయే) ఆచారవంతుడు (వారివస్కృతాయ) సేవలొనర్చు భృత్యునకు (నమః) అన్నము మరియు (ఓషధీనామ్) సోమలతమున్నగు ఓషధుల (పతయే) రక్షకుడగు వైద్యునకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (మంత్రిణే) ఆలోచనాపరుడగు రాజమంత్రి మరియు

(వాణిజాయ) వైశ్య వ్యవహారదక్షుని (నమః) సత్కరించవలెను (కక్షాణామ్) గృహములందుండువారి (పతయే) రక్షకునకు (నమః) అన్నము, (ఉచ్చైర్ఘోషాయ) ఉచ్చస్వరమున బోధించు మరియు (ఆక్రందయతే) దుష్టులనేడ్పించు న్యాయాధీశుని (నమః) సత్కారముచేయవలెను. మరియు (పత్తీనామ్) సైన్యముల అవయవ [విభాగ]ముల (పతయే) రక్షణ యొనర్చువారిని (నమః) సత్కరించవలయును.॥౧౯॥

భావార్థము :- వనాదులను రక్షించువారికి అన్నాది పదార్థములనిచ్చి వృక్షములు, ఓషధులు మున్నగు పదార్థముల నున్నతియొనర్చుట మానవులకు యోగ్యము.॥౧౯॥

19.Let the officials and the people give food to the commander of the army, the enhancer of delights. Let them give food to the lord of trees. Let them give food to sevants of good character. Let them give food to the physician, the guardian of medicinal herbs. Let them pay homage to the thoughtful minister, and the expert in trade. Let them give food to the protector of the hoseholders. Homage to the shouting lord of justice who makes the wicked weep. Homage to the guardian of different parts of the army.

౮౦౪.నమః కృత్స్నాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా, అతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౮౦౪ నమః, కృత్స్నాయతయా ధావతే సత్వనాం పతయే నమో నమః

సహమానాయ నివ్యాధిన ఆవ్యాధినీనాం పతయే నమో నమో

నిషఙ్గిణే కకుభాయ స్తేనానాం పతయే నమో నమో నిచేరవే

పరిచరాయారణ్యానాం పతయే నమః ॥౨౦॥

ప.వి:-నమః, కృత్స్నాయతయేతి కృత్స్న + ఆయతయా, ధావతే, సత్వనామ్, పతయే, నమః, నమః, సహమానాయ, నివ్యాధిన ఇతి ని+ వ్యాధినే, ఆవ్యాధినీనామిత్యా + వ్యాధినీనామ్, పతయే, నమః, నమః, నిషఙ్గిణే, కకుభాయ, స్తేనానామ్, పతయే, నమః, నమః, నిచేరవ ఇతి ని + చేరవే, పరిచరాయేతి పరి + చరాయ, అరణ్యానామ్, పతయే,నమః.॥౨౦॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (కృత్స్నాయతయా) ఆయస్య లాభస్య భావ ఆయతా కృత్స్నా చాసావాయతా కృత్స్నాయతా తయా సమ్పూర్ణలాభతయా (ధావతే) ఇతస్తతో ధావనశీలాయ (సత్వనామ్) ప్రాప్తానాం పదార్థానామ్ (పతయే) రక్షకాయ (నమః) సత్కారః (నమః) అన్నమ్ (సహమానాయ) బలయుక్తాయ (నివ్యాధినే) నితరాం వ్యద్ధుం తాడయితుం శీలమస్య తస్మై (ఆవ్యాధినీనామ్) సమన్తాత్ శత్రుసేనాః వ్యద్ధుం శీలం యాసాం తాసాం స్వసేనానామ్ (పతయే) పాలకాయ సేనాపతయే (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్ (నిషఙ్గిణే) ప్రశస్తా నిషఙ్గా బాణాసిభుశుణ్డీశతఘ్నీతోమరాదయః శస్త్రసమూహా విద్యన్తే యస్య తస్మై (కకుభాయ) ప్రసన్నమూర్తయే (స్తేనానామ్) అన్యాయేన పరస్వాదాయినామ్ (పతయే) దణ్డాదిశోషకాయ (నమః) వజ్రమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (నిచేరవే) యో నితరాం పురుషార్థే చరతి తస్మై (పరిచరాయ) యో ధర్మం విద్యాం మాతాపితరౌ స్వామిమిత్రాదీంశ్చ సేవతే తస్మై (అరణ్యానామ్) వనానామ్ (పతయే) పాలకాయ (నమః) అన్నాదికమ్.॥౨౦॥

అన్వయః :- మనుష్యః కృత్స్నాయతయా ధావతే నమః సత్వనాం పతయే నమః సహమానాయ నివ్యాధినే నమ ఆవ్యాధినీనాం పతయే నమో నిషఙ్గిణే నమో నిచేరవే పరిచరాయ కకుభాయ నమః స్తేనానాం పతయే నమోఽరణ్యానాం పతయే నమో దద్యుః కుర్యుశ్చ.॥౨౦॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః పురుషార్థినాముత్సాహాయ సత్కారః ప్రాణినాముపరి దయా సుశిక్షితసేనా రక్షణం చౌరాదీనాం తాడనం సేవకానాం పాలనం వనానాముచ్ఛేదనం చ కృత్వా రాజ్యం వర్ధనీయమ్. ॥౨౦॥

పదార్థము :- మానవులు (కృత్స్నాయతయా) సంపూర్ణ ప్రాప్తికొరకు (ధావతే) ఇటునటు వచ్చిపోవువారికి (నమః) అన్నమునీయవలెను (సత్వనామ్) ప్రాప్తిగల పదార్థముల (పతయే) రక్షణయొనర్చువారిని (నమః) సత్కరించవలెను (సహమానాయ) శక్తిశాలురు (నివ్యాధినే) నిరంతరము శత్రువుల నష్టపరచువారికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (ఆవ్యాధినీనామ్) బాగుగా శత్రుసైన్యముల నాశమొనర్చు స్వంతసైన్యముల (పతయే) రక్షకుడగు సేనాపతిని (నమః) ఆదరించవలెను (నిషఙ్గిణే) కొరతరాని ఉత్తమ బాణములు, ఖడ్గములు, భుశుండి [తోపు], శతఘ్ని [తుపాకి], బల్లెములు, ఈటెలు, తోమరములు మున్నగు శస్త్రములు గలవానికి (నమః) అన్నమునీయవలెను. (నిచేరవే) నిరంతరము పురుషార్థియై తిరుగు మరియు (పరిచరాయ) ధర్మము, విద్య మాతాపితరులు, యజమాని, మిత్రులు మున్నగువారికి అనేకరీతుల సేవలొనర్చువారిని (కకుభాయ) ప్రసన్నమూర్తివంతులను (నమః) సత్కరించవలెను (స్తేనానామ్) అన్యాయముగ పరధనముల గొనువారిని మరియు (పతయే) దండించుచు శుష్కింపజేయువారిని (నమః) వజ్రాయుధముచే నాశపరచవలెను (అరణ్యానామ్) వనముల, అరణ్యముల (పతయే) రక్షకులైనవారికి (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థముల నీయవలెను.॥౨౦॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు పురుషార్థపరులను ప్రోత్సహించుచు సత్కరించుట, ప్రాణులయెడ దయగలిగియుండుట, చక్కని శిక్షిత సేనలనుంచుట, చోరులు మున్నగువారిని దండించుట, సేవకులను

రక్షించుట, వనములను నష్టపరచకుండుట మున్నగువానిని చక్కగా ఆచరించుచు రాజ్యమును వృద్ధిపరచ వలయును. ॥౨౦॥

20.Food for the person who is active for obtaining full conquest. Homage to the protector of the substances secured. Food for the powerful and chastiser of the foes. Homage to the general who subdues the arimes of the enemies with his own army. Food for the master of arrow, sword, gun and cannon. Homage to the self-contented, enterprising person who serves religion, knowledge, mother, master and friends. Arms for him who keeps the thieves under control and food for the forest-guard.

౧౦౫.నమో వఞ్చత ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౫ నమో వఞ్చతే పరివఞ్చతే స్తాయూనాం పతయే నమో నమో నిషఙ్గిణఽ

ఇషుధిమతే తస్కరాణాం పతయే నమో నమః సృకాయిభ్యో

జిఘాంసద్భ్యో ముష్ణతాం పతయే నమో నమోఽసిమద్భ్యో నక్తం

చరద్భ్యో వికృన్తానాం పతయే నమః ॥౨౧॥

ప. విః–నమః, వఞ్చతే, పరివఞ్చత ఇతి పరి + వఞ్చతే, స్తాయూనామ్, పతయే, నమః, నమః, నిషఙ్గిణే, ఇషుధిమత ఇతీషుధి + మతే, తస్కరాణామ్, పతయే, నమః, నమః, సృకాయిభ్య ఇతిసృకాయి + భ్యః, జిఘాంసద్భ్య ఇతి జిఘాంసద్ + భ్యః, ముష్ణతామ్, పతయే, నమః, నమః, అసిమద్భ్య ఇత్యసిమత్ + భ్యః, నక్తమ్, చరద్భ్య ఇతి చరత్ + భ్యః, వికృన్తానామితి వి + కృన్తానామ్, పతయే, నమః ॥౨౧॥

పదార్థః :- (నమః) వజ్రప్రహారః (వఞ్చతే) ఛలేన పరపదార్థానాం హర్త్రే (పరివఞ్చతే) సర్వతః కాపట్యేన వర్తమానాయ (స్తాయూనామ్) చౌర్యేణ జీవతామ్ (పతయే) స్వామినే (నమః) వజ్రాదిశస్త్రప్రహరణమ్ (నమః) అన్నమ్ (నిషఙ్గిణే) రాజ్యపాలనే నిత్యం సజ్జితాయ (ఇషుధిమతే)

ప్రశస్తేషుధిధర్త్రే (తస్కరాణామ్) స్తేయకర్మకర్త్రూణామ్ (పతయే) పాతయిష్ణవే (నమః) వజ్రప్రహరణమ్ (నమః) (సృకాయిభ్యః) సృకేణ వజ్రేణ సజ్జనానేతుం ప్రాప్తుం శీలమేషాం తేభ్యః. సృక ఇతి వజ్రనా ...ని.ఘం. ౨.౨౦. (జిఘాంసద్భ్యః) హన్తుమిచ్ఛద్భ్యః (ముష్ణతామ్) స్తేయకర్మకారిణామ్ (పతయే) దండేన నిపాతయిత్రే (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) వజ్ర ప్రహరణమ్ (అసిమద్భ్యః) ప్రశస్తా అసయః ఖడ్గాని విద్యన్తే యేషాం తేభ్యః (నక్తమ్) రాత్రౌ (చరద్భ్యః) (వికృన్తానామ్) వివిధోపాయైర్గ్రన్థిం ఛిత్వా పరస్వాపహర్త్రూణామ్ (పతయే) విఘాతకాయ (నమః) సత్కారః. ॥ ౨౧ ॥

అన్వయః :- రాజపురుషా వఞ్చతే పరివఞ్చతే నమః స్తాయూనాం పతయే నమో, నిషఙ్గిణ ఇషుధిమతే నమస్తస్కరాణాం పతయే నమః, సృకాయిభ్యో జిఘాంసద్భ్యో నమో. ముష్ణతాం పతయే నమోఽసిమద్భ్యో నక్తం చరద్భ్యో నమో వికృన్తానాం పతయే నమోఽనుసందధతు ॥ ౨౧ ॥

భావార్థః :- రాజజనైః కపటవ్యవహారేణ ఛలయతాం దివా రాత్రౌ చానర్థకారిణాం నిగ్రహం కృత్వా ధార్మికాణాం చ పాలనం సతతం విధేయమ్. ॥ ౨౧ ॥

పదార్థము :- రాజపురుషులు (వఞ్చతే) మోసగించి ఇతరుల పదార్థములను కాజేయువారిని (పరివఞ్చతే) సర్వవిధములుగ కపటముగ ప్రవర్తించువారిని (నమః) వజ్రములచే ప్రహరించవలెను (స్తాయూనామ్) చౌర్యవృత్తిచే జీవించువారిని (పతయే) వారి నాయకుని (నమః) వజ్రాఘాతముచే చంపవలెను (నిషఙ్గిణే) రాజ్యరక్షణ కార్యములందు నిరంతరము ఉద్యుతుడైయుండు (ఇషుధిమతే) ప్రశంసనీయమైన బాణములను ధరించువారికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (తస్కరాణామ్) దొంగతనములొనర్చు దొంగల (పతయే) ఆ వృత్తియందే జీవించువారి నాయకుని వజ్రముచే చంపవలెను (సృకాయిభ్యః) వజ్రముతో సజ్జనులను పీడించదలచువారిని (జిఘాంసద్భ్యః) చంపదలచువారిని (నమః) వజ్రముచే చంపవలెను (ముష్ణతామ్) దొంగతనము చేయుచుండువారిని (పతయే) దండప్రహారముచే పృథివిపైబడవేయువారిని (నమః) సత్కరించవలెను (అసిమద్భ్యః) ఉత్తమ ఖడ్గములతోగూడ (నక్తమ్) రాత్రులందు (చరద్భ్యః) సంచరించు దోపిడికాండ్రను (నమః) శస్త్రములచే చంపవలెను. మరియు (వికృన్తానామ్) అనేక ఉపాయములతో పరపదార్థములనపహరించు జేబుదొంగలను (పతయే) చంపిపడవేయువారిని (నమః) సత్కరించవలయును. ॥౨౧॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు కపటవ్యవహారములచే మోసగించు మరియు పగలు రాత్రులందు అనర్థమొనర్చువారిని దొలగించి నిరంతరము ధర్మాత్ముల రక్షణ యొనర్చుచుండవలయును. ॥౨౧॥

21.Thunderbolt to the cheat, to the arch-deceiver; and the lord of stealers. Food to the sword-bearer for the protection of the State. Thunderbolt to the lord of robbers; to the bolt-armed homicides. Homage to the chastiser of the pilferers. Thunderbolt to the roamers at night with arms. Homage to the killer of pieckpockets.

౧౦౬.నమ ఉష్ణీషిణ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౨౨. నమః ఉష్ణీషిణే గిరిచరాయ కులుఞ్చానాం పతయే నమో నమః ఇషుమద్భ్యో ధన్వాయిభ్యశ్చ వో నమో నమః ఆతన్వానేభ్యః ప్రతిదధానేభ్యశ్చ వో నమో నమః ఆయచ్ఛద్భ్యోఽస్యద్భ్యశ్చ వో నమః ॥౨౨॥

ప.వి:-నమః, ఉష్ణీషిణే, గిరిచరాయేతి గిరి + చరాయ, కులుఞ్చానామ్, పతయే, నమః, నమః, ఇషుమద్భ్య ఇతీషుమత్ + భ్యః, ధన్వాయిభ్య ఇతి ధన్వా + యిభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, ఆతన్వానేభ్య ఇత్యా + తన్వానేభ్యః, ప్రతిదధానేభ్య ఇతి ప్రతి + దధానేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, ఆయచ్ఛద్భ్య ఇత్యాయచ్ఛత్ + భ్యః, అస్యద్భ్య ఇత్యస్యత్ + భ్యః, చ, వః, నమః.॥౨౨॥

పదార్థః :- (నమః) సత్కారణమ్ (ఉష్ణీషిణే) ప్రశస్తముష్ణీషం శిరోవేష్టనం విద్యతే యస్య తస్మై గ్రామణ్యే (గిరిచరాయ) యో గిరిషు పర్వతేషు చరతి తస్మై జాఙ్గలాయ (కులుఞ్చానామ్) యే కుశీలేన లుఞ్చన్తి అపనయన్తి పరపదార్థాం స్తేషామ్ (పతయే) ప్రపాతకాయ (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్ (ఇషుమద్భ్యః) బహవ ఇషవో విద్యన్తే యేషాం తేభ్యః (ధన్వాయిభ్యః) ధనూని ధనూంష్యేతుం శీలమేషాం తేభ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారమ్ (ఆతన్వానేభ్యః) సమన్తాత్ సుఖవిస్తారకేభ్యః (ప్రతిదధానేభ్యః) యే శత్రూన్ ప్రతి శస్త్రాణి దధతి తేభ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్ (ఆయచ్ఛద్భ్యః) నిగ్రహీతృభ్యః (అస్యద్భ్యః) ప్రక్షిపద్భ్యస్త్యజద్భ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) సత్కారణమ్.॥౨౨॥

అన్వయః :-వయం రాజప్రజాజనా ఉష్ణీషిణే గిరిచరాయ నమః కులుఞ్చానాం పతయే నమ ఇషుమద్భ్యో నమో ధన్వాయిభ్యశ్చ వో నమ ఆతన్వానేభ్యో నమః ప్రతిదధానేభ్యశ్చ వో నమ ఆయచ్ఛద్భ్యో నమోఽస్యద్భ్యశ్చ వో నమః కుర్మో దద్మశ్చ. ॥౨౨॥

భావార్థః :-రాజప్రజాజనైః ప్రధానపురుషాదయః వస్త్రాన్నాదిదానేన సత్కరణీయాః. ॥౨౨॥

పదార్థము :- రాజు, ప్రజలముగువేము (ఉష్ణీషిణే) ఉత్తమ తలపాగను ధరించు గ్రామాధికారిని (గిరిచరాయ) పర్వతాదులందు చరించు ఆటవికులకు (నమః) సత్కారము (కులుఞ్చానామ్) దుస్స్వభావముచే ఇతరుల పదార్థములను కాజేయువారిని (పతయే) పతనమొనర్చువారిని (నమః) సత్కరించుట (ఇషుమద్భ్యః) అనేక బాణములు గలవారికి (నమః) అన్నము (చ) మరియు (ధన్వాయిభ్యః) ధనువులు ప్రాప్తించుకొనిన (వః) మీకొరకు (నమః) అన్నము (ఆతన్వానేభ్యః) ఉత్తమముగా సుఖములను వ్యాప్తపరచువారికి (నమః) సత్కారము (చ) మరియు (ప్రతిదధానేభ్యః) శత్రువుల నిమిత్తము శస్త్రముల ధరించువారగు (వః) మీకు (నమః) సత్కారము (ఆయచ్ఛద్భ్యః) దుష్టులను దుష్కర్మలనుండి నిలువువారికి (నమః) అన్నమునిచ్చుట (చ) మరియు (అస్యద్భ్యః) దుష్టులపై శస్త్రాదుల ప్రయోగించువారగు (వః) మీకు (నమః) సత్కారమొనర్తుము. ॥౨౨॥

భావార్థము :- రాజు మరియు ప్రజలు ప్రధానపురుషులను వస్త్రములు, అన్నము మున్నగువాని దానముచే సత్కరించుట ఉచితమై యున్నది. ॥౨౨॥

22. Homage to the turban-wearing villager, the haunter of mountains, the suppressor of the vil-minded dacoits. Food to you who bear arrows and to you who carry bows. Homage to you who add to our happiness, and take up arms against foes. Food to you who dissuade the wicked from evildeeds, and homage to you who use arms against them.

౮౦౭. నమో విసృజద్భ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౦౭ నమో విసృజద్భ్యో విధ్యద్భ్యశ్చ వో నమో నమః స్వపద్భ్యో

జాగ్రద్భ్యశ్చ వో నమో నమః శయానేభ్య౨ ఆసీనేభ్యశ్చ

వో నమో నమస్తిష్ఠద్భ్యో ధావద్భ్యశ్చ వో నమః ॥౨౩॥

ప. విః- నమః విసృజద్భ్య ఇతి విసృజత్ + భ్యః, విధ్యద్భ్య ఇతి విధ్యత్ + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, స్వపద్భ్య ఇతి స్వపత్ + భ్యః, జాగ్రద్భ్య ఇతి జాగ్రత్ + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, శయానేభ్యః, ఆసీనేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, తిష్ఠద్భ్య ఇతి తిష్ఠత్ + భ్యః, ధావద్భ్య ఇతి ధావత్ + భ్యః, చ, వః, నమః. ॥ ౨౩॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నాదికమ్ (విస్సృజద్భ్యః) శత్రూణాముపరి శస్త్రాదికం త్యజద్భ్యః (విద్ధ్యద్భ్యః) శస్త్రైః దుష్టాంస్తాడయద్భ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) అన్నమ్ (నమః) వజ్రమ్ (స్వపద్భ్యః) శయానేభ్యః (జాగ్రద్భ్యః) ప్రబుద్ధేభ్యః (చ)(వః)(నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (శయానేభ్యః) ప్రాప్తనిద్రేభ్యః (ఆసీనేభ్యః) ఆసనోపరిస్థితేభ్యః (చ) (వః) (నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (తిష్ఠద్భ్యః) స్థితేభ్యః (ధావద్భ్యః) శీఘ్రగామిభ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) అన్నమ్. ॥౨౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయమేవం సర్వేభ్య ఆజ్ఞాపయత వయం విస్సృజద్భ్యో నమో విద్ధ్యభ్యశ్చ వో నమః స్వపద్భ్యో నమో జాగ్రద్భ్యశ్చ వో నమః శయానేభ్యో నమ ఆసీనేభ్యశ్చ వో నమస్తిష్ఠద్భ్యో నమో ధావద్భ్యశ్చ వో నమః ప్రదాస్యామ ఇతి. ॥ ౨౩ ॥

భావార్థః :- గృహస్థైరానృశంస్యం ప్రయోజ్యాన్నాదికం దత్వా సర్వే ప్రాణినః సుఖనీయాః.॥౨౩ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఎల్లరకు ఈవిధముగ తెలియపరచుడు. మేము (విస్సృజద్భ్యః) శత్రువులపై శస్త్రాదులను ప్రయోగించువారికి (నమః) అన్నాది పదార్థములు (చ) మరియు (విద్ధ్యద్భ్యః) శత్రువులను శస్త్రములచే సంహరించు (వః) మీకు (నమః) అన్నము (స్వపద్భ్యః) నిదురించువారికి (నమః) వజ్రము (చ) మరియు (జాగ్రద్భ్యః) మేల్కొనియుండు (వః) మీకు (నమః) అన్నము (శయానేభ్యః) నిద్రాళువులకు (నమః) వజ్రము (చ) మరియు (ఆసీనేభ్యః) ఆసనముపై కూర్చున్న (వః) మీకు (నమః) అన్నము (తిష్ఠద్భ్యః) నిలువబడియున్నవారికి (నమః) అన్నము (చ) మరియు (ధావద్భ్యః) శీఘ్రముగా నడచునట్టి (వః) మీకు (నమః) అన్నము మున్నగువానిచే సత్కరించెదము.॥౨౩॥

భావార్థము :- గృహస్థులు కరుణామయవచనములు బలుకుచు అన్నము మున్నగు పదార్థములనిచ్చి యోగ్యులగు సకల ప్రాణులను సుఖపరచవలెను.॥౨౩॥

23.Food to you who use arms against the enemies, and you who kill them. Punishment to you who sleep on the battle field, and food to you who keep awake. Food to you who lie, and to you who sit. Food to you who stand and to you who run.

౨౪.నమః సభాభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౨౪ నమః సభాభ్యః సభాపతిభ్యశ్చ వో నమో నమోఽశ్వేభ్యోఽశ్వపతిభ్యశ్చ వో నమో నమ ఆవ్యాధినీభ్యో వివిధ్యన్తీభ్యశ్చ వో నమో నమఽ ఉగణాభ్యస్తృꣳహతీభ్యశ్చ వో నమః ॥౨౪॥

ప.వి:-నమః, సభాభ్యః, సభాపతిభ్య ఇతి సభాపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, అశ్వేభ్యః, అశ్వపతిభ్య ఇత్యశ్వపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, ఆవ్యాధినీభ్య ఇత్యా + వ్యాధినీభ్యః, వివిధ్యన్తీభ్య ఇతి వి + విధ్యన్తీభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, ఉగణాభ్యః, తృꣳహతీభ్యః, చ, వః, నమః.॥౨౪॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కారణమ్ (సభాభ్యః) యా న్యాయాదిప్రకాశేన సహ వర్తన్తే తాభ్యః సభాభ్యః స్త్రీభ్యః (సభాపతిభ్యః) సభానాం పాలకేభ్యో రాజభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్ (అశ్వేభ్యః) హయేభ్యః (అశ్వపతిభ్యః) అశ్వానాం పాలకేభ్యః (చ) (వః) (నమః) అన్నమ్ (నమః) అన్నమ్ (ఆవ్యాధినీభ్యః) శత్రుసేనాం తాడనశీలాభ్యః స్వసేనాభ్యః (వివిధ్యన్తీభ్యః) శత్రువీరాన్నిహంత్రీభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నమ్) (ఉగణాభ్యః) వివిధతర్కయుక్తా గణా యాసు తాభ్యః (తృంహతీభ్యః) హంత్రీభ్యః (చ) (వః) (నమః) అన్నప్రదానమ్.॥౨౪॥

అన్వయః :-మనుష్యైః సర్వాన్ ప్రత్యేవం వక్తవ్యం వయం సభాభ్యో నమః సభాపతిభ్యశ్చ వో నమోఽశ్వేభ్యో నమోఽ శ్వపతిభ్యశ్చ వో నమ ఆవ్యాధినీభ్యో నమో వివిధ్యన్తీభ్యశ్చ వో నమ ఉగణాభ్యో నమస్తృంహతీభ్యశ్చ వో నమః కుర్యామ దద్యామ చ. ॥౨౪॥

భావార్థః :-మనుష్యైః సభయా సభాపతిభిశ్చైవ రాజ్యవ్యవస్థా కార్యా న ఖలు కదాచిదేకరాజాధీనత్వేన స్థాతవ్యం యతో నైకేన బహూనాం హితాహితసాధనం భవితుం శక్యమతః. ॥ ౨౪ ॥

పదార్థము :-మానవులు ఎల్లరకు ఇట్లు తెలుపవలెను. మేము (సభాభ్యః) న్యాయము మున్నగువాని ప్రకాశముచే స్త్రీలను (నమః) సత్కరించెదము (చ) మరియు (సభాపతిభ్యః) సభలను రక్షించు (వః) రాజులగు మిమ్ము (నమః) సత్కరించెదము (అశ్వేభ్యః) అశ్వములకు (నమః) అన్నము (చ) మరియు (అశ్వపతిభ్యః) అశ్వరక్షకులగు (వః) మీకు (నమః) అన్నము మరియు (ఆవ్యాధినీభ్యః) శత్రుసేనల సంహారము నొనర్పునట్టి మనసేనలకు (నమః) అన్నము నీయవలెను (చ) మరియు (వివిధ్యన్తీభ్యః) శత్రువీరులను సంహరించు (వః) మహిళలగు మిమ్ము (నమః) సత్కరించెదము (ఉగణాభ్యః) వివిధ తర్కముల నెరిగిన స్త్రీలకు (నమః) అన్నము (చ) మరియు (తృంహతీభ్యః) యుద్ధములందు శత్రువుల సంహరించు (వః) మహిళలగు మీకు (నమః) యథాయోగ్యముగ అన్నములనిచ్చి సత్కరించెదము.॥౨౪॥

భావార్థము :-మానవులు సభ మరియు సభాపతులగు రాజులచేతనే రాజ్యవ్యవస్థ నొనర్పజేయవలెను. ఎప్పుడును ఒకేరాజు యధీనమందుండరాదు. ఏలన ఒక్కనివల్లనే అనేకుల హితాహిత విషయముల నాలోచించుట జరుగదు. స్త్రీలను గూడ యథోచితముగ గౌరవించవలయును.॥౨౪॥

24.Homage to you ladies endowed with the display of justice, and to you Kings, lords of Assemblies. Food to horses and to you masters of horses. Food to our armies that kill the armies of the foes. Homage to you ladies, who kill the heroes of the enemies. Homage to you ladies, masters of the science of logic, and the ladies who kill foes in the battle.

౨౫.నమో గణేభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, భురిక్ శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౨౫ నమో గణేభ్యో గణపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో వ్రాతేభ్యో వ్రాతపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో గృత్సేభ్యో గృత్సపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో విరూపేభ్యో విశ్వరూపేభ్యశ్చ వో నమః ॥౨౫॥

ప.విః-నమః, గణేభ్యః, గణపతిభ్య ఇతి గణపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, వ్రాతేభ్యః, వ్రాతపతిభ్య ఇతి వ్రాతపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, గృత్సేభ్యః,గృత్సపతిభ్య ఇతి గృత్సపతి + భ్యః, చ, వః నమః, నమః, విరూపేభ్య ఇతి వి + రూపేభ్యః, విశ్వరూపేభ్య ఇతి విశ్వ + రూపేభ్యః చ, వః, నమః.॥౨౫॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (గణేభ్యః) సేవకేభ్యః (గణపతిభ్యః) గణానాం సేవకానాం పాలకేభ్యః (చ) (వః) (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (వ్రాతేభ్యః) మనుష్యేభ్యః. వ్రాత ఇతి మనుష్యనా... నిఘం.. ౨.3 (వ్రాతపతిభ్యః) మనుష్యాణాం పాలకేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (గృత్సేభ్యః) యే గృణన్తి పదార్థగుణాన్ స్తువన్తి తేభ్యో విద్వద్భ్యః (గృత్సపతిభ్యః) మేధావిరక్షకేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కరణమ్ (నమః) సత్కరణమ్ (విరూపేభ్యః) వివిధాని రూపాణి యేషాం తేభ్యః (విశ్వరూపేభ్యః) అఖిలస్వరూపేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్. ॥౨౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం గణేభ్యో నమో గణపతిభ్యశ్చ వో నమో వ్రాతేభ్యో నమో వ్రాతపతిభ్యశ్చ వో నమో గృత్సేభ్యో నమో గృత్సపతిభ్యశ్చ వో నమో విరూపేభ్యో నమో విశ్వరూపేభ్యశ్చ వో నమో దద్యామ కుర్యామ చ తథా యుష్మాభిరపి దాతవ్యం కర్తవ్యం చ.॥౨౫॥

భావార్థః :-సర్వే జనా అఖిలప్రాణ్యుపకారం విద్వత్సఙ్గం సమగ్రాం శ్రియం విద్యాశ్చ ధృత్వా సంతుష్యన్తు.॥౨౫॥

పదార్థము :-ఓ మనుష్యులారా! మేము (గణేభ్యః) సేవకులకు (నమః) అన్నము (చ) మరియు (గణపతిభ్యః) సేవకులరక్షకులగు (వః) మీకు (నమః) అన్నము నిత్తుము (వ్రాతేభ్యః) మానవుల (నమః) సత్కారము (చ) మరియు (వ్రాతపతిభ్యః) మానవరక్షకుడవగు (వః) మీకు (నమః) సత్కారము (గృత్సేభ్యః) పదార్థగుణములను ప్రకటపరచు విద్వాంసుల (నమః) సత్కారము (చ) మరియు (గృత్సపతిభ్యః) బుద్ధిశాలురరక్షకులగు (వః) మిమ్ము (నమః) సత్కరింతుముగాక! (విరూపేభ్యః) వివిధరూపములుగలవారిని (నమః) సత్కరించెదము (చ) మరియు (విశ్వరూపేభ్యః) సమస్తరూపములతో గూడిన (వః) మిమ్ము (నమః) సత్కరించుదుము. అట్లే మీరును సకల పదార్థములచే మమ్ము సత్కరించుడు.॥౨౫॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సర్వప్రాణుల కుపకారము, విద్వాంసుల సాంగత్యము, సమగ్రశోభ మరియు విద్యలను ధారణమొనర్చి సుఖసంతోషములతో నుండవలెను.॥౨౫॥

Food to the servants, and to you their masters. Homage to the people and to you their guardians. Homage to the learned who expatiate on the qualities of objects, and to you the protectors of the wise. Homage to those who assume varions garbs, and to you who wear all forms.

౮౧౦.నమః సేనాభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౮౧౦ నమః సేనాభ్యః సేనానిభ్యశ్చ వో నమో నమో రథిభ్యో ఽఅరథేభ్యశ్చ
వో నమో నమః క్షత్తృభ్యః సంగ్రహీతృభ్యశ్చ వో నమో నమో
మహద్భ్యోఽఅర్భకేభ్యశ్చ వో నమః ॥౨౬॥

ప.వి:-నమః, సేనాభ్యః, సేనానిభ్య ఇతి సేనాని + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, రథిభ్య ఇతి రథి + భ్యః అరథేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, క్షత్తృభ్య ఇతి క్షత్తృ + భ్యః, సఙ్గ్రహీతృభ్య ఇతి సమ్ + గ్రహీతృభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, మహత్ + భ్యః, అర్భకేభ్యః చ, వః నమః.॥౨౬॥

పదార్థః :- (నమః) సత్కారమ్ (సేనాభ్యః) సిన్వన్తి బధ్నన్తి శత్రూన్యాభిస్తాభ్యః (సేనానిభ్యః) యే సేనాం నయన్తి తేభ్యో నాయకేభ్యః ప్రధానపురుషేభ్యః. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన 'ఈ'కారస్య ఇకారః (చ) (వః) (నమః) అన్నమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (రథిభ్యః) ప్రశస్తా రథా విద్యన్తే యేషాం తేభ్యః (అరథేభ్యః) అవిద్యమానా రథా యేషాం తేభ్యః పదాతిభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్క్రియామ్ (నమః) అన్నాదికమ్ (క్షత్తృభ్యః) శూద్రాత్ క్షత్రియాయాం జాతేభ్యః (సంగ్రహీతృభ్యః) యే యుద్ధార్థాన్సామగ్రీః సమ్యగ్ గృహ్ణన్తి తేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్. (నమః) సుసంస్కృత మన్నాదికమ్ (మహద్భ్యః) మహాశయేభ్యో విద్యావయోభ్యాం వృద్ధేభ్యః పూజ్యేభ్యః (అర్భకేభ్యః) కనిష్ఠేభ్యః క్షుద్రాశయేభ్యః శిక్షణీయేభ్యో విద్యార్థిభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్. ॥౨౬॥

అన్వయః :- హే రాజప్రజాజనాః! యథా వయం సేనాభ్యో నమో వః సేనానిభ్యో నమశ్చ రథిభ్యో నమో వో ఽరథేభ్యో నమశ్చ క్షత్తృభ్యో నమో వః సంగ్రహీతృభ్యో నమశ్చ మహద్భ్యో నమో వో ఽర్భకేభ్యో నమశ్చ సతతం కుర్మో దద్మశ్చ తథైవ యూయమపి పూజేభ్యః కురుత దత్తచ. ॥౨౬॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః సర్వాన్ భృత్యాన్ సత్కృత్య సుశిక్ష్యాన్నాదినా వర్ధయిత్వా ధర్మేణ రాజ్యం పాలనీయమ్. ॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! ఓ ప్రజలారా! మే మెట్లు (సేనాభ్యః) శత్రువులను బంధించు సైనికవీరులను (నమః) సత్కరించెదమో (చ) మరియు (వః) మీరు (సేనానిభ్యశ్చ) సేనానాయకులగు ప్రధాన పురుషులకు (నమః) అన్నము నిచ్చుచున్నామో (రథిభ్యః) ప్రశంసనీయ రథికులను (నమః) సత్కరింతుమో(చ) మరియు (వః) మీరు మేము (అరథేభ్యః) రథికులను, పదాతిసైనికులను (నమః) సత్కారమొనర్తుమో (క్షత్తృభ్యః) క్షత్రియ స్త్రీకి శూద్రునిద్వారా ఉత్పన్నమైన వర్ణసంకరునకు (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థముల నిత్తుమో (చ) మరియు (వః) మీరును మేమును (సంగ్రహీతృభ్యః) చక్కగా యుద్ధసామగ్రిని సమకూర్చువారలను (నమః) సత్కరింతుమో (మహద్భ్యః) విద్యావయోవృద్ధులగు పూజనీయులకు (నమః) ఉత్తమముగ పాకమొనర్చిన అన్నాది పదార్థముల నిచ్చుచుందుమో (చ) మరియు (వః) మీరు (అర్భకేభ్యః) క్షుద్రాశయులు, శిక్షణ యోగ్యులునగు విద్యార్థులను (నమః) నిరంతరము సత్కరించునట్లు మీరును యొనర్చుడు. ॥౨౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు భృత్యులను సత్కార శిక్షాపూర్వకముగ అన్నాది పదార్థములచే నున్నతియొనర్చి ధర్మయుక్తముగ రాజ్యపాలనమొనర్చవలెను. ॥౨౬॥

26.Homage to armies, and food to you the leaders of armies. Homage to you car-borne. and homage to you the pedestrians. Food to you born thorught intermarriage. Homage to you who collect materials for war. Food to the age and the learned. Homage to you the students.

౨౧౧.నమ స్తక్షభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.

విద్వద్భిః కే సత్కర్తవ్యా ఇత్యాహ. విద్వాంసు లెవరిని సత్కరించవలయును?

౨౧౧ నమస్తక్షభ్యో రథకారేభ్యశ్చ వో నమో నమః కులాలేభ్యః కర్మారేభ్యశ్చ

వో నమో నమో నిషాదేభ్యః పుఞ్జిష్ఠేభ్యశ్చ వో నమో నమః శ్వనిభ్యో

మృగయుభ్యశ్చ వో నమః ॥౨౭॥

ప.వి:–నమః, తక్షభ్య ఇతి తక్ష + భ్యః, రథకారేభ్య ఇతి రథ + కారేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, కులాలేభ్యః, కర్మారేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, నిషాదేభ్యః, నిసాదేభ్య ఇతి ని + సాదేభ్యః, పుఞ్జిష్ఠేభ్యః, చ, వః, నమః, నమః, శ్వనిభ్య ఇతిశ్వనిభ్యః, మృగయుభ్య ఇతి మృగయు + భ్యః, చ, వః, నమః॥౨౭॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (తక్షభ్యః) యే తక్ష్ణువన్తి తనూకుర్వన్తి తేభ్యః (రథకారేభ్యః) యే రథాన్ విమానాదియానసమూహాన్ కుర్వన్తి తేభ్యః శిల్పిభ్యః (చ) (వః) (నమః) వేతనాదిదానేన సత్కారణమ్ (నమః) అన్నాదికమ్ (కులాలేభ్యః) మృత్పాపాత్రాదిరచకేభ్యః (కర్మారేభ్యః) అసిభుశుణ్డీశతఘ్న్యాదినిర్మాతృభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నాదిదానమ్ (నిషాదేభ్యః) యే వనపర్వతాదిషు తిష్ఠన్తి తేభ్యః (పుఞ్జిష్ఠేభ్యః) యే పుఞ్జిషు వర్ణేషు భాషాసు వా తిష్ఠన్తి తేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్ (నమః) అన్నాదిదానమ్ (శ్వనిభ్యః) యే శునో నయన్తి శిక్షయన్తి తేభ్యః (మృగయుభ్యః) య ఆత్మనో మృగాన్ కామయన్తే తేభ్యః (చ) (వః) (నమః) సత్కారణమ్. ॥౨౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం రాజాదయో వస్తక్షభ్యో నమో రథకారేభ్యో నమశ్చ వః కులాలేభ్యో నమః కర్మారేభ్యో నమశ్చ వో నిషాదేభ్యో నమః పుఞ్జిష్ఠేభ్యో నమశ్చ వః శ్వనిభ్యో నమో మృగయుభ్యో నమశ్చ దద్యామ కుర్యామ చ తథా యూయమపి దత్త కురుత చ. ॥౨౭॥

భావార్థః :-విద్వాంసో యే పదార్థవిద్యయాఽపూర్వాణి శిల్పకృత్యాని సాధ్నుయుస్తాన్ పారితోషికదానేన సత్కుర్యుః. యే శ్వాదిపశుభ్యోఽన్నాదిదానేన పరిపాల్య సుశిక్ష్యోపయోజయేయుస్తాన్ సుఖాని ప్రాపయేయుః ॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! రాజాదులమగు మేము (తక్షభ్యః) పదార్థములను సూక్ష్మక్రియల ద్వారా నిర్మాణమొనర్చు మీకు (నమః) అన్నమునిత్తుమో (చ) మరియు (రథకారేభ్యః) అనేక విధములగు విమానములు మున్నగు యానములను సిద్ధపరచు (వః) మిమ్ము (నమః) పరిశ్రమ మున్నగువానికై ధనము

నిచ్చి సత్కరింతుమో (కులాలేభ్యః) ఉత్తమ మృణ్మయ [మట్టి] పాత్రలను సిద్ధపరచువారికి (నమః) అన్నాదిపదార్థముల నిత్తుమో (చ) మరియు (కర్మారేభ్యః) ఖడ్గములు, ఫిరంగులు మున్నగు శస్త్రాస్త్రాదియుద్ధ పరికరములను నిర్మాణమొనర్చు (వః) మిమ్ము (నమః) సత్కరించెదమో అట్లే (నిషాదేభ్యః) పర్వతారణ్య ప్రాంతములందు నివసించుచు దుష్ట హింసకారక ప్రాణులను అణచివేయు మీకు (నమః) అన్నాదుల నిచ్చునట్లు (చ) మరియు నెట్లు (పుఞ్జిష్ఠేభ్యః) శ్వేత [ఉన్నత] వర్ణములందు, భాషలందు ప్రవీణులగు (వః) మిమ్ము సత్కారమొనర్తుమో (శ్వనిభ్యః) కుక్కలకు శిక్షణనిచ్చు (వః) మీకు (నమః) అన్నాదులనిత్తుమో (చ) మరియు (మృగయుభ్యః) హృదయపూర్వకముగ వన్య హరిణములు మున్నగు సాధుప్రాణుల ప్రేమించునట్టి మిమ్ము (నమః) సత్కరించుచున్నామో మీరును అట్లే యొనర్చుడు.॥౨౭॥

భావార్థము :-పదార్థ పరికరముల విజ్ఞానము, విద్యను చక్కగా దెలిసికొని అపూర్వ నైపుణ్యమున పదార్థనిర్మాణమొనర్చువారికి విద్వాంసులు, రాజు మున్నగువారు పారితోషికముల నొసగుచు, ప్రసన్నముగా నుంచవలెను. కుక్కలు మున్నగువానికి చక్కని పోషకపదార్థములనిచ్చి ఉపయోగమునకు దెచ్చికొనవలెను. వానికి శిక్షణనిచ్చువారిని సత్కరించవలెను.॥౨౭॥

27.Food to the carpenters. Homage to you the manufacturers of acroplanes. Food to the potters. Homage to you the manufacturers of arms. Food to the denizens of forest who subdue wild creatures. Homage to the masters of different languages. Food to the trainers of dogs. Homage to you the lovers of deer.

౨౮.నమః శ్వభ్య ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, ఆర్షీజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

మనుష్యైః కేభ్యః కథముపకారో గ్రాహ్య ఇత్యాహ.

మానవులు దేనినుండి యెటువంటి యుపకారమును గ్రహించవలయును?

౨౮ నమః శ్వభ్యః శ్వపతిభ్యశ్చ వో నమో నమో భవాయ చ రుద్రాయ చ నమః శర్వాయ చ పశుపతయే చ నమో నీలగ్రీవాయ చ శితికణ్ఠాయ చ ॥౨౮॥

ప.వి:-నమః, శ్వభ్య ఇతి శ్వ + భ్యః, శ్వపతిభ్య ఇతి శ్వపతి + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, భవాయ, చ, రుద్రాయ, చ, నమః, శర్వాయ, చ, పశుపతయ ఇతి పశు+పతయే, చ, నమః, నీలగ్రీవాయేతి నీల + గ్రీవాయ, చ, శితికణ్ఠాయేతి శితి + కణ్ఠాయ, చ ॥౨౮॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్ (శ్వభ్యః) కుక్కురేభ్యః (శ్వపతిభ్యః) శునాం పాలకేభ్యః (చ) (వః)

(నమః) అన్నం సత్కారణం చ (నమః) సత్కారణమ్ (భవాయ) యః శుభగుణాదిషు భవతి తస్మై (చ) (రుద్రాయ) దుష్టానాం రోదకాయ (చ) (నమః) అన్నాదికమ్ (శర్వాయ) దుష్టానాం హింసకాయ (చ)(పశుపతయే) గవాది పశుపాలకాయ (చ) (నమః) అన్నమ్ (నీలగ్రీవాయ) నీలః శోభనో వర్ణో గ్రీవాయాం యస్య తస్మై (చ) (శితికణ్ఠాయ) శితిస్తీక్ష్ణీభూతః కృష్ణో వా కణ్ఠో యస్య తస్మై (చ). ॥౨౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయం పరీక్షకాః శ్వభ్యో నమో వః శ్వపతిభ్యో నమశ్చ భవాయ నమశ్చ రుద్రాయ నమశ్చ శర్వాయ నమశ్చ పశుపతయే నమశ్చ నీలగ్రీవాయ నమశ్చ శితికణ్ఠాయ నమశ్చ దద్యామ కుర్యామ తథా యూయమపి దత్త కురుత చ. ॥౨౮॥

భావార్థః :-మనుష్యైః శ్వాదిపశూనన్నాదిదానేన వర్ధయిత్వా తై రుపకారో గ్రాహ్యః. పశుపాలకాదీనాం సత్కారశ్చ కార్యః. ॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పరీక్షకులమగు మే మెట్లు (శ్వభ్యః) శునకములకు (నమః) అన్నము నిచ్చుచున్నామో (చ) మరియు (వః) మీరు మేమును (శ్వపతిభ్యః) కుక్కలను పెంచువారికి (నమః) అన్నము నిచ్చెదమో మరియు సత్కరింతుమో (చ) మరియు నటులే (భవాయ) శుభగుణములందు ప్రసిద్ధులగువారిని (నమః) సత్కరింతుమో (చ) మరియు (రుద్రాయ) దుష్టులనేడ్పించువారిని సత్కరింతుమో (చ) అటులనే (శర్వాయ) దుష్టులను హతమార్చువారికి (నమః) అన్నాదుల నిత్తుమో (చ) మరియు (పశుపతయే) గోవులు మున్నగువాని సంరక్షకులకు అన్నము (చ) మరియు (నీలగ్రీవాయ) చక్కని వర్ణముగల కంఠముతోనున్న (చ) మరియు (శితికంఠాయ) తీక్ష్ణ మరియు నల్లని కంఠములు గలవారికి (నమః) అన్నమునిచ్చి సత్కరించెదమో, అట్లే మీరును ఇచ్చుచు సత్కరించుచుండుడు. ॥౨౮॥

భావార్థము :-మానవులు శునకములు మున్నగు పశువులకు అన్నాదులనిచ్చి పెంపొందించి వానిచే ఉపకారమును పొందవలెను. అట్లే వాని రక్షకులు, శిక్షకులును నగు వారినికూడ సత్కరించవలెను. ॥౨౮॥

28.Food to the dogs, and to you the rearers of dogs, Homage to him well -known for noble characteristics. Homage to him who makes the wicked weep. Food to those who kill the depraved, and to those who rear the cattle. Homage to him with a beautiful neck, and to him with a black throat.

౮౧౩.నమః కపర్దినే ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రో దేవతా,భురిగతిజగతీ ఛన్దః,నిషాదః స్వరః.

గృహస్థైః కే సత్కర్తవ్యాః ఇత్యుచ్యతే. గృహస్థు లెవరిని సత్కరించవలయును?

౮౧౩ నమః కపర్దినే చ వ్యుప్తకేశాయ చ నమః సహస్రాక్షాయ చ శతధన్వనే చ నమో గిరిశయాయ చ శిపివిష్టాయ చ నమో మీఢుష్టమాయ చేషుమతే చ ॥౨౯॥

ప. వి:- నమః, కపర్దినే, చ, వ్యుప్త కేశాయేతి వ్యుప్త+కేశాయ, చ, నమః, సహస్రాక్షాయేతి సహస్ర + అక్షాయ, చ, శతధన్వన ఇతి శత + ధన్వనే, చ, నమః, గిరిశయాయేతి గిరి + శయాయ, చ, శిపివిష్టాయేతి శిపి + విష్టాయ, చ, నమః, మీఢుష్టమాయ, మీఢుస్తమాయేతి మీఢుః + తమాయ, చ, ఇషుమత + ఇతీషు + మతే, చ ॥౨౯॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (కపర్దినే) జటిలాయ బ్రహ్మచారిణే (చ) (వ్యుప్తకేశాయ) విశేషత యోప్తాశ్ఛేదితాః కేశా యేన తస్మై సంన్యాసినే (చ) సంన్యాసమిచ్ఛవే వా (నమః) సత్కరణమ్ (సహస్రాక్షాయ) సహస్రేష్వసంఖ్యాతేషు శాస్త్రవిషయాదిష్వక్షిణీ యస్య తస్మై విదుషే బ్రాహ్మణాయ (చ) (శతధన్వనే) ధనుర్విద్యాద్యసంఖ్యశస్త్రవిద్యాశిక్షకాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (గిరిశయాయ) యో గిరిషు పర్వతేషు శ్రితః సన్ శేతే తస్మై వానప్రస్థాయ (చ) (శిపివిష్టాయ) శిపిషు పశుషు పాలకత్వేన విష్టాయ ప్రవిష్టాయ వైశ్య ప్రభృతయే (చ) శూద్రాయ (నమః) సత్కరణమ్ (మీఢుష్టమాయ) అతిశయేన వృక్షోద్యానక్షేత్రాదిసేచకాయ కృషీవలాద్యాయ (చ) (ఇషుమతే) ప్రశస్తా ఇషవో బాణా విద్యన్తే యస్య తస్మై వీరాయ (చ) భృత్యవర్గాయ ॥౨౯॥

అన్వయః :- గృహస్థా మనుష్యా నమః కపర్దినే చ వ్యుప్తకేశాయ చ నమః సహస్రాక్షాయ చ శతధన్వనే చ నమో గిరిశయాయ చ శిపివిష్టాయ చ నమో మీఢుష్టమాయ చేషుమతే చ కుర్యుః ప్రదద్యుశ్చ. ॥౨౯॥

భావార్థః :- గృహస్థైర్బ్రహ్మచారిప్రభృతీన్ సత్కృత్య విద్యాదానం కర్తవ్యం కారయితవ్యం చ తథా సంన్యాస్యాదీన్ సంపూజ్య విశిష్టవిజ్ఞానం గ్రాహ్యమ్. ॥౨౯॥

పదార్థము :- గృహస్థులు (కపర్దినే) జటాధారి బ్రహ్మచారిని (చ) మరియు (వ్యుప్తకేశాయ) కేశములన్నియును గొరిగించుకొను సన్న్యాసిని (చ) సన్న్యాసమును గోరువారిని (నమః) అన్నాదులచే సత్కరించవలెను (చ) అటులనే (సహస్రాక్షాయ) అసంఖ్యాత శాస్త్ర పరిజ్ఞాతయగు, విద్వాంసుడగు బ్రాహ్మణుని (చ) మరియు (శతధన్వనే) ధనుర్విద్య మున్నగు అసంఖ్యాక శస్త్రాస్త్రవిద్యల శిక్షకుడగు క్షత్రియునకు (నమః) సత్కారమొనర్పవలెను. (గిరిశయాయ) పర్వతముల నాశ్రయించి శయనమొనర్చు వానప్రస్థులను (చ) మరియు (శిపివిష్టాయ) పశుపాలకులగు వైశ్యాదుల (చ) మరియు శూద్రులను (నమః) సత్కరించవలెను (మీఢుష్టమాయ) వృక్షములు, వాటికలు, పొలములు మున్నగువానిని చక్కగా సేచనమొనర్చి ఫలవంతమొనర్చు కర్షకులను (చ) మరియు తోటమాలి మున్నగు వారిని (ఇషుమతే) శ్రేష్ఠములగు బాణములుగల వీరపురుషులను (చ) కూడ (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థములచే సత్కరించవలయును. ॥౨౯॥

భావార్థము :-గృహస్థులు బ్రహ్మచారులు మున్నగువారికి సత్కారపూర్వకముగ విద్యాదానమొనర్చుట, అట్టి ఏర్పాట్లనుజేయుట మరియు సన్న్యాసులు మున్నగువారిని సేవించుటద్వారా విశేష విజ్ఞానము నార్జించవలయును. ॥౨౯॥

29.Food to the celibate with braided hair. Homage to the shavenhaired recluse. Homage to the scholar who keeps and eve on thousand subjects, and to the Kshatriya who teaches manifold sciences of armoury. Homage to the Banprasthi who lives in mountains, to the Vaisha who protects the cattle, and to the Suhdra. Homage to the gardener, and to the well-armed soldier.

౮౧౪.నమో హ్రస్వాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౧౪ నమో హ్రస్వాయ చ వామనాయ చ నమో బృహతే చ వర్షీయసే చ

నమో వృద్ధాయ చ సవృధే చ నమోఽగ్ర్యాయ చ ప్రథమాయ చ ॥30॥

ప. వి:-నమః, హ్రస్వాయ, చ, వామనాయ, చ, నమః, బృహతే, చ, వర్షీయసే, చ, నమః, వృద్ధాయ, చ, సవృధ ఇతి స + వృధే, చ, నమః, అగ్ర్యాయ, చ, ప్రథమాయ, చ ॥30॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (హ్రస్వాయ) బాలకాయ (చ)(వామనాయ) వామం ప్రశస్తం విజ్ఞానం విద్యతే యస్య తస్మై. వామ ఇతి ప్రశస్తనా... నిఘం. 3.౮. అత్ర పామాదిత్వాన్నః అ ౫.౨.౧౦౦ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (బృహతే) మహతే (చ) (వర్షీయసే) అతిశయేన విద్యావృద్ధాయ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (వృద్ధాయ) వయోఽధికాయ (చ) (సవృధే) యః సమానైః సహ వర్ధతే తస్మై (చ) సర్వమిత్రాయ (నమః) సత్కారణమ్ (అగ్ర్యాయ) అగ్రే భవాయ సత్కర్మసు పురఃసరాయ (చ) (ప్రథమాయ) ప్రఖ్యాతాయ (చ). ॥30॥

అన్వయః :-హే గృహస్థా మనుష్యా హ్రస్వాయ చ వామనాయ చ నమో బృహతే చ వర్షీయసే చ నమో వృద్ధాయ చ సవృధే చ నమోఽగ్ర్యాయ చ ప్రథమాయ నమశ్చ దదతి కుర్వన్తి చ తే సుఖినో భవన్తి. ॥30॥

భావార్థః :-గృహస్థైర్మనుష్యైరన్నాదినా బాలకాదీన్ సత్కృత్య సద్వ్యవహార ఉన్నేయః. ॥30॥

పదార్థము :-ఏ గృహస్థులు (హ్రస్వాయ) బాలురకు (చ) మరియు (వామనాయ) ప్రశంసనీయ జ్ఞానులకు (చ) మరియు మధ్యమ విద్వాంసులకు (నమః) అన్నము నొసగుదురో (బృహతే) గొప్ప (చ) మరియు (వర్షీయసే) విద్యలం దతివృద్ధులు (చ) అట్లే విద్యార్థులను (నమః) సత్కరించెదరో (వృద్ధాయ)

అధిక ఆయువుగలవారు (చ) మరియు (సవృధే) సమవయస్కులను (చ) మరియు సకల జనమిత్రుని (నమః) సత్కరించెదరో (చ) మరియు నగ్లే (అగ్ర్యాయ) సత్కర్మాచరణమునందు అందరికన్నముందుగా నుండువారిని (చ) మరియు (ప్రథమాయ) ప్రసిద్ధులగు వారిని (నమః) సత్కరించి సంతృప్తిజెందవలెను. ॥౩౦॥

భావార్థము :- గృహస్థులు, విద్యార్థులు (బ్రహ్మచారులు) మున్నగువారిని భోజనాది పదార్థములచే సత్కరించి పవిత్ర వ్యవహారముల నున్నతి పరచవలెను. ॥౩౦॥

30.Food to the child and the learned. Homage to the strong and those advanced in knowledge. Homage to the aged, and the eminent amongst the associates. Homage to the foremost in doing noble deeds and to the well-known.

౩౧. నమ ఆశవ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

అథోద్యోగః కథం కార్య ఇత్యుపదిశ్యతే. ఉద్యోగ మెటు లొనర్చవలయును?

౩౧ నమఽ ఆశవే చాజిరాయ చ నమః శీఘ్ర్యాయ చ శీభ్యాయ చ నమఽ ఊర్మ్యాయ చావస్వన్యాయ చ నమో నాదేయాయ చ ద్వీప్యాయ చ ॥౩౧॥

ప.వి:- నమః, ఆశవే, చ, అజిరాయ, చ, నమః, శీఘ్ర్యాయ, చ, శీభ్యాయ, చ, నమః, ఊర్మ్యాయ, చ, అవస్వన్యాయేత్యవ + స్వన్యాయ, చ, నమః నాదేయాయ, చ, ద్వీప్యాయ, చ ॥౩౧॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదికమ్ (ఆశవే) వాయురివాధ్వానం వ్యాప్తాయాశ్వాయ (చ)(అజిరాయ) అశ్వవారం ప్రక్షేప్త్రే (చ) (నమః) అన్నమ్ (శీఘ్ర్యాయ) శీఘ్రగతౌ సాధవే (చ) (శీభ్యాయ) శీభేషు క్షిప్రకారిషు భవాయ. శీభమితి క్షిప్రనా... నిఘం. ౨.౧౫.(చ)(నమః) అన్నమ్ (ఊర్మ్యాయ) ఊర్మిషు జలతరఙ్గేషు భవాయ వాయురివ వర్తమానాయ (చ) (అవస్వన్యాయ) అర్వాచీనేషు స్వనేషు భవాయ (చ) (నమః) అన్నమ్ (నాదేయాయ) నద్యాం భవాయ (చ) (ద్వీప్యాయ) ద్వీపేషు ద్విర్గతజలేషు దేశేషు భవాయ (చ). ॥౩౧ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యది యూయమాశవే చాజిరాయ చ నమః శీఘ్ర్యాయ శీభ్యాయ చ నమశ్చోర్మ్యాయ చావస్వన్యాయ చ నమో నాదేయాయ చ ద్వీప్యాయ చ నమో దత్త తర్హి భవన్తోఽఖిలానందాన్ ప్రాప్నుత. ॥౩౧॥

భావార్థః :- యే క్రియాకౌశలేన రచితైర్విమానాదియానైరశ్వాదిభిశ్చ శీఘ్రం గతిమన్తః సన్తి తే కం కం ద్వీపం దేశం వా ఽఽగత్వా రాజ్యాయ ధనం చ నాప్నువన్తి? కిన్తు సర్వత్ర గత్వా సర్వమాప్నువన్తి.॥30॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! ఏ మీరు (ఆశవే) వాయువువలె మార్గమున పరుగెత్తు (చ) మరియు (అజిరాయ) స్వారికి యోగ్యముగానివారిని క్రిందపడవేయునట్టి అశ్వములకు (చ) అట్లే ఏనుగులు మున్నగు వానికి (నమః) అన్నము (శీఘ్ర్యాయ) శీఘ్రనడకయం దుత్తమ (చ) మరియు (శీభ్యాయ) శీఘ్రత్వమొనర్పుటయందు ప్రసిద్ధులు (చ) మరియు మధ్యస్థులు మున్నగువారికి (నమః) అన్నము (ఊర్మ్యాయ) జలతరంగములందు వాయువువంటి వేగవంతునకు (చ) మరియు (అవస్వన్యాయ) అత్యుత్తమశబ్దములందు ప్రసిద్ధులగు వారికి (చ) మరియు దూరశ్రవణునకు [దూరమునుండి వినువారికి] (నమః) అన్నము (నాదేయాయ) నదియందుండు (చ) మరియు (ద్వీప్యాయ) జలద్వీపములందు నివసించువారికి (చ) మరియు వారి సంబధీయులకు ఎవరు (నమః) అన్నాది పదార్థములనిచ్చుచుందురో అట్టి మీకు సంపూర్ణానందము ప్రాప్తించుగాక! ॥30॥

భావార్థము :- ఉత్తమ క్రియా కౌశలమున విమానములు మున్నగు యానములు మరియు అశ్వముల ద్వారా సమస్త ప్రదేశములకు, ద్వీప ద్వీపాంతరములకు ధైర్యసాహసములతో ప్రయాణమొనర్చువారు ధన ధాన్య సంపదలు మున్నగువానిని ప్రాప్తించుకొని తెచ్చి తాము సుఖముగనుండి రాజ్య ప్రజలను సుఖముగ నుంతురు.॥30॥

31.Food to the horse swift like air, and to the horse that throws down a novice rider. Food to the hasty and to the rapid mover. Food to the zealous and to the silent workers. Food to him who dwells in rivers and on islands.

౮౧౬.నమో జ్యేష్ఠాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః పరస్పరం కథం సత్కృతా భవేయురిత్యాహ. మానవులు పరస్పర మెటుల సత్కరించు కొనవలెను?

౮౧౬ నమో జ్యేష్ఠాయ చ కనిష్ఠాయ చ నమః పూర్వజాయ చాపరజాయ చ నమో మధ్యమాయ చాపగల్భాయ చ నమో జఘన్యాయ చ బుధ్న్యాయ చ ॥31॥

ప.వి:-నమః, జ్యేష్ఠాయ,చ, కనిష్ఠాయ, చ, నమః, పూర్వజాయేతి పూర్వ + జాయ, చ, అపరజాయేత్యపర + జాయ, చ, నమః, మధ్యమాయ, చ, అపగల్భాయేత్యప + గల్భాయ, చ, నమః, జఘన్యాయ చ, బుధ్న్యాయ, చ.॥31॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కరణమన్నం వా (జ్యేష్ఠాయ) అతిశయేన వృద్ధాయ (చ) (కనిష్ఠాయ) అతిశయేన బాలకాయ (చ) (నమః) సత్కరణమన్నం వా (పూర్వజాయ) పూర్వజాతాయ జ్యేష్ఠాయ భ్రాత్రే బ్రాహ్మణాయ వా (చ) (అపరజాయ) అపరే జాతాయ జ్యేష్ఠానుజాయన్త్యజాయ వా (చ) (నమః) సత్కారాదికమ్ (మధ్యమాయ) మధ్యే భవాయ బన్ధవే క్షత్రియాయ వైశ్యాయ వా (చ) (అపగల్భాయ) అపగతం దూరీకృతం గల్భం ధార్ష్ట్యం యేన తస్మై (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (జఘన్యాయ) జఘనే నీచకర్మణి భవాయ శూద్రాయ మ్లేచ్ఛాయ వా (చ) (బుధ్న్యాయ) బుధ్నే జలబన్ధనేఽన్తరిక్షే భవాయ మేఘాయేవ వర్తమానాయ దాత్రే (చ). ॥౩౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం జ్యేష్ఠాయ చ కనిష్ఠాయ చ నమః పూర్వజాయ చాపరజాయ చ నమో మధ్యమాయ చాపగల్భాయ చ నమో జఘన్యాయ చ బుధ్న్యాయ చ నమో దత్త. ॥౩౨॥

భావార్థః :- సత్కారే కర్తవ్యే నమస్తే ఇతి వాక్యోచ్చారణేన కనిష్ఠైర్జ్యేష్ఠా జ్యేష్ఠైః కనిష్ఠా నీచైరుత్తమా ఉత్తమైర్నీచాః క్షత్రియాద్యైర్బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణాద్యైః క్షత్రియాద్యాశ్చ సతతం సత్కర్తవ్యాః. ఏతదేవ వేదోక్త ప్రమాణేన శిష్టాచారే సర్వత్ర సర్వైరేతద్వాక్యం సంప్రయోజ్యాఽన్యోన్యేషాం సత్కరణాత్ప్రసన్నైర్భవితవ్యమ్.॥౩౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (జ్యేష్ఠాయ) అతివృద్ధులు (చ) మరియు (కనిష్ఠాయ) అతి బాలకులను (నమః) సత్కరించుడు. మరియు అన్నము నీయుడు (చ) మరియు (పూర్వజాయ) జ్యేష్ఠభ్రాత మరియు బ్రాహ్మణుని (చ) మరియు (అపరజాయ) తమ్ములు మరియు చిన్నవారికి (చ) కూడ (నమః) సత్కరించి అన్నము నిడుడు (మధ్యమాయ) బంధువులు, క్షత్రియ వైశ్యులకును (చ) మరియు (అపగల్భాయ) మొండితనమును వదలిన సరళస్వభావులను (చ) వీరందరను (నమః) సత్కరించుట మున్నగు వానిని (చ) మరియు (జఘన్యాయ) నీచకర్మలొనర్చు శూద్రుడు మరియు మ్లేచ్ఛునకు (చ) మరియు (బుధ్న్యాయ) అంతరిక్షమునందలి మేఘమువంటి దాతకును (నమః) అన్నాది పదార్థములచే సత్కారమొనర్చవలెను. ॥౩౨॥

భావార్థము :-మనుష్యులు పరస్పరము కలిసికొన్నప్పుడు సత్కరించుకొనుటకై ''నమస్తే'' అను వేదవాక్యము నుచ్చరించవలెను. ఇట్లు పిన్నలు పెద్దలను, పెద్దలు పిన్నలను, బ్రాహ్మణాది నాల్గు వర్ణములవారు స్త్రీపురుషులెల్లరును పరస్పర మిట్లే సన్మానించుకొనుట శ్రేష్ఠము. ఈ వేదోక్తప్రమాణముచే శిష్టాచారమునందు ఈ వాక్యమునే ప్రయోగించుకొని ఒకరినొకరు సత్కరించుకొని ప్రసన్నులై యుండవలెను. ॥౩౨॥

32.Namaste (Homage) to the aged and to the children. Homage to the first born and to the last born. Homage to the relatives and to the simpleminded. Homage to the Shudra and to the charitably disposed.

౮౧౭.నమః సోభ్యాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౮౧౭ నమః సోభ్యాయ చ ప్రతిసర్యాయ చ నమో యామ్యాయ చ క్షేమ్యాయ చ నమఃశ్లోక్యాయ చావసాన్యాయ చ నమ ఉర్వర్యాయ చ ఖల్యాయ చ॥33॥

ప.వి:-నమః, సోభ్యాయ, చ, ప్రతిసర్యాయేతి ప్రతి + సర్యాయ, చ, నమః, యామ్యాయ, చ, క్షేమ్యాయ, చ, నమః, శ్లోక్యాయ చ, అవసాన్యాయేత్యవ+సాన్యాయ, చ, నమః, ఉర్వర్యాయ, చ, ఖల్యాయ, చ.॥33॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్ (సోభ్యాయ) సోభేష్వైశ్వర్యయుక్తేషు భవాయ (చ) (పతిసర్యాయ) యే ప్రతీతే ధర్మే సరన్తి తేషు భవాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (యామ్యాయ) యో యమేషు న్యాయకారిషు సాధుస్తస్మై. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (చ) (క్షేమ్యాయ) క్షేమేషు రక్షకేషు సాధుస్తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (శ్లోక్యాయ) శ్లోకే వేదవాణ్యాం సాధవే. శ్లోక ఇతి వాఙ్నా. నిఘం. ౧.౧౧ (చ)(అవసాన్యాయ) అవసానవ్యవహారే సాధవే (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (ఉర్వర్యాయ) ఉరూణాం మహతామర్యాయ స్వామినే (చ) (ఖల్యాయ) ఖలే సంచయాధికరణే సాధవే (చ).॥33॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! సోభ్యాయ చ ప్రతిసర్యాయ చ నమో యామ్యాయ చ క్షేమ్యాయ చ నమః శ్లోక్యాయ చావసాన్యాయ చ నమ ఉర్వర్యాయ చ ఖల్యాయ చ నమః ప్రయోజ్య దత్వా చైతాన్ భవన్త ఆనన్దయన్తు. ॥33॥

భావార్థః :-అత్రానేకైశ్చకారైరన్యేప్యుపయోగినోఽర్థాః సంగ్రాహ్యాః సత్కర్తవ్యాశ్చ ప్రజాస్థైర్వ్యాయాధీశాదీనాం న్యాయాధీశాద్యైః ప్రజాస్థానాం చ సత్కారః పత్యాద్యైర్భార్యాద్యా భార్యాద్యైః పత్యాదయశ్చ ప్రసాదనీయాః. ॥33॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (సోభ్యాయ) ఐశ్వర్యవంతులందు ప్రసిద్ధుడు (చ) మరియు (ప్రతిసర్యాయ) ధర్మాత్ములకుటుంబమున జన్మించినవాడు (చ) మరియు ధనికులగు ధర్మాత్ములకు (నమః) అన్నము నిచ్చియును (యామ్యాయ) న్యాయకారులం దుత్తముడు (చ) మరియు (క్షేమ్యాయ) రక్షణ యొనర్చువారిలో చతురుడు (చ) మరియు న్యాయాధీశుడగువానికి (నమః) అన్నమునిచ్చియు (శ్లోక్యాయ) వేదవాణులందు ప్రవీణుడు (చ) మరియు (అవసాన్యాయ) కార్యసమాప్తి వ్యవహారమునందు కుశలుడు (చ) మరియు ఆరభించుటయందు ముఖ్యుడు నగువానిని (నమః) సత్కరించవలెను (ఉర్వర్యాయ) మహాపురుషులందు స్వామి (చ) మరియు (ఖల్యాయ) శ్రేష్ఠముగ అన్నము మున్నగు పదార్థసంచయమునందు

ప్రవీణుడు (చ) మరియు దానిని వ్యయపరచుటయందు చక్కని విచక్షత గలవానిని ఇట్టివారెల్లరను సత్కరించి ఆనందపరచుడు. ॥33॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు అనేక 'చ'కారము లున్నవి. వీని కింకను ఉపయోగవంతమగు అర్థములచే ప్రజలు న్యాయాధీశుని; న్యాయాధీశుడు రాజు, రాజపురుషులు మున్నగువారు ప్రజలను; భర్తలు భార్యలను; భార్యలు భర్తలను; పెద్దవారు పిన్నవారిని; పిన్నలు పెద్దవారిని ఇట్లనేకులు అనేకులను పరస్పరము సత్కరించుకొనుచు ప్రసన్నులుగ నుండవలయును. ॥33॥

33.Food to the prosperous and the virtuous. Food to the lovers of justice, and to the protectors. Homage to the scholars of the Vedas, and to the expert in finsihing projects. Homage to the great, and to the skilled in making collection of provisions.

౩౪.నమో వన్యాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

రాజపురుషైః కథః భవితవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషులు ఏవిధముగ నుండవలయును?

౩౪ నమో వన్యాయ చ కక్ష్యాయ చ నమః శ్రవాయ చ ప్రతిశ్రవాయ చ నమ ఆశుషేణాయ చాశురథాయ చ నమః శూరాయ చావభేదినే చ ॥౩౪॥

ప.వి:-నమః, వన్యాయ, చ, కక్ష్యాయ, చ, నమః, శ్రవాయ, చ, ప్రతిశ్రవాయేతి ప్రతి + శ్రవాయ, చ, నమః, ఆశుషేణాయ, ఆశుసేనాయేత్యాశు + సేనాయ, చ, ఆశురథాయేత్యాశు + రథాయ, చ, నమః, శూరాయ, చ, అవభేదిన ఇత్యవ + భేదినే, చ ॥౩౪॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (వన్యాయ) వనే జఙ్గలే భవాయ (చ) (కక్ష్యాయ) కక్షాసు భవాయ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (శ్రవాయ) శ్రోత్రే శ్రవణహేతవే వా (చ) (ప్రతిశ్రవాయ) యః ప్రతిశృణోతి ప్రతిజానీతే తస్మై (చ) (నమః) అన్నదానమ్ (ఆశుషేణాయ) ఆశు శీఘ్రగామినీ సేనా యస్య తస్మై (చ) (ఆశురథాయ) ఆశు శీఘ్రగామినో రథా యానాని యస్య తస్మై (చ) (నమః) సత్కారమ్ (శూరాయ) శత్రూణాం హింసకాయ (చ) (అవభేదినే) శత్రూన్ అవభేత్తుం విదారయితుం శీలాయ (చ). ॥౩౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యే వన్యాయ చ కక్ష్యాయ చ నమః శ్రవాయ చ ప్రతిశ్రవాయ చ నమ ఆశుషేణాయ చాశురథాయ చ నమః శూరాయ చావభేదినే చ నమః ప్రదద్యుః కుర్యు స్తే సర్వత్ర విజయినో భవన్తు. ॥౩౪॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః వనకక్షస్థాధ్యేత్రధ్యాపకబలిష్ఠసేనాశ్వగామియానస్థవీరదూతానన్నధనాదినా సత్కారేణ ప్రోత్సాహ్య సదా విజయిభిర్భవితవ్యమ్. ॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వన్యాయ) అటవికులకు (చ) మరియు (కక్ష్యాయ) వనముల సమీప పర్ణశాలలందుండు (చ) మరియు గుహలందుండువారికి (నమః) అన్నము నెవరిచ్చెదరో (శ్రవాయ) వినుట లేక వినిపించుటకు హేతువగు (చ) మరియు (ప్రతి శ్రవాయ) ప్రతిజ్ఞ యొనర్చువారిని (చ) మరియు ప్రతిజ్ఞను పూర్తియొనర్చువారిని (నమః) సత్కరించవలెను (ఆశుషేణాయ) శీఘ్రమముగ నడచు సైన్యముగలవారిని (చ) మరియు (ఆశురథాయ) శీఘ్రముగా నడచు రథముల నాయకులను, సారథిమున్నగువారిని (చ) మరియు (నమః) అన్నము నిచ్చువారిని (శూరాయ) శత్రువులను హతమార్చు (చ) మరియు (అవభేదినే) శత్రువులను చిన్నాభిన్నమొనర్చు (చ) మరియు దూతలు మున్నగువారిని (నమః) సత్కరించువారికి సర్వత్రా విజయము ప్రాప్తించును. ॥౩౪॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు వనములందు, వనప్రాంతపర్వతాదులందుండు గురుకులములు, బ్రహ్మచారులు, ఆచార్యులు మున్నగువారిని, బలిష్ఠమగు సైన్యములు, శీఘ్రగాములగు సైనికులు మరియు రథములు, వానియందు గూర్చుండు రథికవీరులను, దూతలను అన్నధనాదులచే సత్కరించుచు సదా ఉత్సాహ పరచుచు విజయములను పొందుచుండవలయును. ॥౩౪॥

34.Food to those who live in wood, bushes and caves, Homage to the teacher and the taught, and to him who fulfils his vow. Food to him with swift conveyances. Homage to the hero, and to him who rends asunder the foes.

౩౫. నమో బిల్మిన ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

యోద్ధ్రాణాం రక్షా కథం కార్యేత్యాహ? యోధుల నెటుల రక్షించవలయును?

౩౫ నమో బిల్మినే చ కవచినే చ నమో వర్మిణే చ వరూథినే చ నమః శ్రుతాయ చ శ్రుతసేనాయ చ నమో దున్దుభ్యాయ చాహనన్యాయ చ ॥౩౫॥

ప.విః- నమః, బిల్మినే, చ, కవచినే, చ, నమః, వర్మిణే, చ, వరూథినే, చ, నమః, శ్రుతాయ, చ, శ్రుతసేనాయేతి శ్రుత + సేనాయ, చ, నమః దన్దుభ్యాయ, చ, ఆహనన్యాయేత్యా + హనన్యాయ, చ. ॥౩౫॥

పదార్థః :- (నమః) సత్కారణమ్ (బిల్మినే) ప్రశస్తం బిల్మమ్ ధారణం వా విద్యతే యస్య తస్మై (చ) (కవచినే) సమ్బద్ధం కవచం శరీరరక్షాసాధనం విద్యతే యస్య తస్మై (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (వర్మిణే) బహూని వర్మాణి శరీరరక్షాసాధనాని విద్యన్తే యస్య (తస్మై) (చ) (వరూథినే) ప్రశస్తాని వరూథాని గృహాణి విద్యన్తే యస్య తస్మై, వరూథమితి గృహనా. నిఘం. 3.౪ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (శ్రుతాయ) యః శుభగుణేషు శ్రూయతే తస్మై (చ) (శ్రుతసేనాయ) శ్రుతా ప్రఖ్యాతా సేనా యస్య తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (దున్దుభ్యాయ) దున్దుభిషు వాదిత్రేషు సాధవే (చ) (ఆహనన్యాయ) వీరరసాయ వాదిత్రవాదనేషు సాధవే (చ).॥35॥

అన్వయః :- హే రాజ ప్రజాజనాధ్యక్షాః! భవన్తో బిల్మినే చ కవచినే చ నమో వర్మిణే చ వరూథినే చ నమః శ్రుతాయ చ శ్రుతసేనాయ చ నమో దున్దుభ్యాయ చాహనన్యాయ చ నమః కుర్యుర్యతో యుష్మాకం పరాజయః కదాపి న స్యాత్.॥35॥

భావార్థః :- రాజప్రజాజనైర్యోద్ధౄణాం సర్వతో రక్షా సర్వతః సుఖప్రదాని గృహాణి భోజ్యపేయాని వస్తూని ప్రశంసితజనానాం సఙ్గోఽత్యుత్తమాని వాదిత్రాణి చ దత్వా స్వాభీష్టాని సాధనీయాని. ॥35॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! మరియు ప్రజాధ్యక్షులారా! మీరు (బిల్మినే) ప్రశంసముగ ధారణ, పోషణము లొనర్చు (చ) మరియు (కవచినే) శరీర రక్షణమునకు కవచములను ధరించు (చ) మరియు వారి సహాయకారులను (నమః) సత్కరించుడు (వర్మిణే) శరీరరక్షణసంబంధ అనేక సాధనములను ధరించిన (చ) మరియు (వరూథినే) ప్రశంసిత గృహములుగల (చ) మరియు గృహాదులను రక్షణయొనర్చువారికి (నమః) అన్నాదులనీయుడు (శ్రుతాయ) శుభగుణములందు ప్రఖ్యాతులు (చ) మరియు (శ్రుతసేనాయ) ప్రసిద్ధ సైన్యములు గలిగిన (చ) మరియు అట్టి సైన్యములను (నమః) అన్నాదులచే సత్కరించుడు (చ) మరియు (దున్దుభ్యాయ) వాద్యములను, రణభేరులు, దుందుభులను చక్కగా వాయించు భజంత్రీలను (చ) మరియు (ఆహనన్యాయ) రణరంగమునందు వీరులనుత్సాహపరచుటకు మ్రోగించెడు రణదుంధుభీ చతురులను (నమః) సత్కరించినట్లైన మీకెప్పుడును పరాజయముండదు.॥35॥

భావార్థము :- రాజు మరియు ప్రజాపురుషులు యోధులను అన్నివిధముల రక్షణయొనర్చుమువారికి సుఖదాయకమగు గృహములు ఆహారపానీయముల ఉత్తమ పదార్థములు, ఉన్నత మహావీరుల సాంగత్యము, అత్యుత్తమ రణభేరీభాంకృతదుందుభ్యాదులు, మున్నగువానిని సమకూర్చుచు అభీష్టకార్యముల సిద్ధించుకొనవలెను. ॥35॥

35.Homage to him who wears a helmet, and to him who wears a cuirass. Food to him who wears mail and defensive armour, and to him who possesses a nice house. Homage to the renowned and to him whose army is renowned. Homage to the skilled drummer, and to the eifficient player on military musical instruments that encourage the soldiers.

౮౨౦.నమో ధృష్ణవ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౮౨౦ నమో ధృష్ణవే చ ప్రమృశాయ చ నమో నిషఙ్గిణే చేషుధిమతే చ నమస్తీక్ష్ణేషవే చాయుధినే చ నమః స్వాయుధాయ చ సుధన్వనే చ ॥౩౬॥

ప.విః-నమః, ధృష్ణవే, చ, ప్రమృశాయేతి ప్ర + మృశాయ, చ, నమః, నిషఙ్గిణే, చ, ఇషుధిమత ఇతీషుధి + మతే, చ, నమః, తీక్ష్ణేషవ ఇతి తీక్ష్ణ + ఇషవే, చ, ఆయుధినే, చ, నమః, స్వాయుధాయేతి సు + ఆయుధాయ, చ, సుధన్వన ఇతి సు + ధన్వనే, చ.॥౩౬॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదిదానమ్ (ధృష్ణవే) యో ధృష్ణోతి దృఢో నిర్భయో భవతి తస్మై (చ) (ప్రమృశాయ) ప్రకృష్టవిచారశీలాయ (చ) మృదుస్వభావజనాయ (నమః) సత్కారణమ్ (నిషఙ్గిణే) బహవో నిషఙ్గాః శస్త్రసమూహా విద్యన్తే యస్య తస్మై (చ) (ఇషుధిమతే) ప్రశస్తశస్త్రాస్త్రకోశాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (తీక్ష్ణేషవే) తీక్ష్ణాస్తీవ్రా ఇషవోఽస్త్రశస్త్రాణి యస్య తస్మై (చ) (ఆయుధినే) యే శతఘ్న్యాదిభిః సమన్తాద్యుధ్యన్తే తే ప్రశస్తా విద్యన్తే యస్య తస్మై (చ) (నమః) అన్నదానమ్ (స్వాయుధాయ) శోభనాని ఆయుధాని యస్య తస్మై (చ) (సుధన్వనే) శోభనాని ధన్వాని ధనూంషి యస్య తస్మై (చ) తేషాం రక్షకాయ. ॥౩౬॥

అన్వయః :- యే రాజప్రజాజనాధ్యక్షా ధృష్ణవే చ ప్రమృశాయ చ నమో నిషఙ్గిణే చేషుధిమతే చ నమస్తీక్ష్ణేషవే చాయుధినే చ నమః స్వాయుధాయ చ సుధన్వనే చ నమః ప్రదద్యుః కుర్యుశ్చ తే సదా విజయినో భవన్తు. ॥ ౩౬ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యత్కించిత్కర్మ కార్యం తత్సువిచారేణ దృఢోత్సాహేనేతి నహి శరీరాత్మబలమన్తరేణ శస్త్రప్రహరణం శత్రువిజయశ్చ కర్తుం శక్యతే తస్మాత్సతతం సేనా వర్ధనీయా.॥౩౬॥

పదార్థము :- ఏ రాజు మరియు ప్రజాధికారులు (ధృష్ణవే) దృఢమగు (చ) మరియు (ప్రమృశాయ) ఉత్తమ ఆలోచనాపరులు (చ) మరియు కోమల స్వభావముగలవారికి (నమః) అన్నము నిత్తురో (నిషఙ్గిణే) అనేక శస్త్రములుగల (చ) మరియు (ఇషుధిమతే) ప్రశంసమగు శస్త్రాస్త్రములు మరియు కోశముగలవారిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరించెదరో (తీక్ష్ణేషవే) తీక్ష్ణమగు శస్త్రాస్త్రయుక్తుడు (చ) మరియు (ఆయుధినే) శ్రేష్ఠముగా తోపులు మున్నగువానిచే రణమొనర్చు వీరులతో గూడిన అధ్యక్షుని (చ) సైతము (నమః)

సత్కరించెదరో (స్వాయుధాయ) ఉత్తమాయుధములుగల (చ) మరియు (సుధన్వనే) ఉత్తమమైన ధనువులతో గూడిన (చ) మరియు వాని రక్షకులగువారిని (నమః) అన్నములనిచ్చి సత్కరింతురో వారు సదా విజయమును పొందెదరు.॥36॥

భావార్థము :- మానవు లెట్టి కర్మలొనర్చినను చక్కగా నాలోచించి గట్టి ఉత్సాహముతో చేయవలెను. ఏలన శరీర ఆత్మల బలములేక కేవలము శస్త్రప్రయోగముచేతనే శత్రువుల నిర్జించుట ఎప్పుడును సాధ్యముగాదు. కావున నిరంతరము సేనలను వృద్ధిపరచవలెను. ॥36॥

36.Food to the bold, the purdent and the mild. Homage to him who carries sword and quiver. Homage to him who hath sharp weapons, and is equipped with brave warriors. Food to him who possesses good weapons and good bows.

౮౨౧.నమః స్రుత్యాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరుదకేన కథముపకర్తవ్యమిత్యాహ.

మానవులు జలముచే నెట్లుపకారము గ్రహించవలయును?

౮౨౧ నమః స్రుత్యాయ చ పథ్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ నీప్యాయ చ నమః కుల్యాయ చ సరస్యాయ చ నమో నాదేయాయ చ వైశన్తాయ చ ॥37॥

ప.వి:-నమః, స్రుత్యాయ, చ, పథ్యాయ, చ, నమః, కాట్యాయ, చ, నీప్యాయ, చ, నమః, కుల్యాయ, చ, సరస్యాయ, చ, నమః, నాదేయాయ, చ, వైశన్తాయ, చ.॥37॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నదానమ్ (స్రుత్యాయ) స్రుతౌ ప్రస్రవణే భవాయ (చ) (పథ్యాయ) పథి భవాయ (చ) (పథ్యాయ) పథి భవాయ గన్తుకాయ (చ) మార్గాదిశోధకాయ (నమః) సత్కరణమ్ (కాట్యాయ) కాటేషు కూపేషు భవాయ. కాట ఇతి కూపనా.. నిఘం. 3.23 (చ) (నీప్యాయ) నితరామాపో యస్మిన్ స నీప స్తత్ర భవాయ (చ) తత్సహాయినే (నమః) సత్కరణమ్ (కుల్యాయ) కుల్యాసు నదీషు భవాయ. కుల్యా ఇతి నదీనా.. నిఘం. 1,13 (చ) (సరస్యాయ) సరసి తడాగే భవాయ (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (నాదేయాయ) నదీషు భవాయ (చ) (వైశన్తాయ) వేశన్తేషు క్షుద్రేషు జలాశయేషు భవాయ (చ).॥37॥

అన్వయః :-మనుష్యైః స్రుత్యాయ చ పథ్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ నీప్యాయ చ నమః కుల్యాయ చ సరస్యాయ నమశ్చ నాదేయాయ చ వైశన్తాయ చ నమో దత్వా దయా ప్రకాశనీయా.॥37॥

భావార్థః :- మనుష్యైః స్రోతసాం మార్గాణాం కూపానాం జలప్రాయదేశానాం మహదల్పసరసాం చ జలం చాలయిత్వా యత్ర కుత్ర బద్ధ్వా క్షేత్రాదిషు పుష్కలాన్యన్నఫలవృక్షలతాగుల్మాదీని సంవర్ధనీయాని. ॥౩౭॥

పదార్థము :- మానవులు (స్రుత్యాయ) స్రోతస్సులు, కాల్వలందుండు (చ) మరియు (పథ్యాయ) మార్గమందునడచు (చ) అట్లే మార్గములు మున్నగువానిని శోధించువారికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (కాట్యాయ) కూపాదుల నిర్మాణమున ప్రసిద్ధులు (చ) మరియు (నీప్యాయ) గొప్ప జలాశయమందుగల (చ) మరియు వారి సహాయకులను (నమః) సత్కరించవలెను (కుల్యాయ) కాలువల పర్యవేక్షించు (చ) మరియు (సరస్యాయ) చెరువులపనులయందు ప్రసిద్ధులునైనవారిని (నమః) సత్కరించవలెను (చ) మరియు (నాదేయాయ) నదీతీరములందుండు (చ) మరియు (వైశన్తాయ) చిన్నచిన్నజలాశయజీవులకు (చ) మరియు కోనేరులు మున్నగువానియందుండు ప్రాణులకు (నమః) అన్నాదులిచ్చి దయను ప్రదర్శించవలెను. ॥౩౭॥

భావార్థము :- మానవులు నదులు, మార్గములు, సెలయేళ్ళు, కూపములు, జలములుండు ప్రదేశములు చిన్న మరియు పెద్ద చెరువులలోని నీటిని, అవసరమగుచోట ఆనకట్టల నిర్మాణమొనర్చి మహా జలాశయములనిర్మించి వానినీటిని భూములకు చక్కగా అందించి పుష్కలముగ ఆహారధాన్యములు, ఫలవృక్షలతాగుల్మాదుల చక్కగా వృద్ధి పరచి దేశమును సుభిక్షవంతముగ నొనర్చుట శ్రేయస్కరము. ॥౩౭॥

37.Food to him who dwells in rivulets, to him who keeps the paths clean. Homage to him expert in constructing wells, and water-falls. Homage to him who knows how to construct canals and tanks. Homage to him who lives on the banks of streams and food for compassion to the animalcules residing in small ponds.

౮౨౨.నమః కూప్యాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నావిషయమే.

౮౨౨ నమః కూప్యాయ చావట్యాయ చ నమో వీధ్ర్యాయ చాతప్యాయ చ

నమో మేఘ్యాయ చ విద్యుత్యాయ చ నమో వర్ష్యాయ చావర్ష్యాయ చ ॥౩౮॥

ప.విః-నమః, కూప్యాయ, చ, అవట్యాయ, చ, నమః, వీధ్ర్యాయేతి, వి + ఈధ్ర్యాయ, చ, ఆతప్యాయేత్యా + తప్యాయ, చ, నమః, మేఘ్యాయ, చ, విద్యుత్యాయేతి వి + ద్యుత్యాయ, చ, నమః, వర్ష్యాయ, చ, అవర్ష్యాయ, చ. ॥౩౮॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదికమ్ (కూప్యాయ) కూపే భవాయ (చ) (అవట్యాయ) అవటేషు గర్తేషు భవాయ (చ) జఙ్గలేషు భవాయ (నమః) సస్యాదికమ్ (వీధ్ర్యాయ) వివిధేషు ఈధేషు దీపనేషు భవాయ. అత్ర విపూర్వకాదిన్ధిధాతోరౌణాదికో రక్ ప్రత్యయః (చ) (ఆతప్యాయ) ఆతపేషు భవాయ (చ) కృష్యాదేః ప్రబంధకర్త్రే (నమః) అన్నాదికమ్ (మేధ్యాయ) మేఘేషు భవాయ (చ) (విద్యుత్యాయ) విద్యుతి భవాయ (చ) అగ్నివిద్యావిదే (నమః) సత్కారక్రియామ్ (వర్ష్యాయ) వర్షాసు భవాయ (చ)(అవర్ష్యాయ) అవిద్యమానాసు వర్షాసు భవాయ (చ).॥38॥

అన్వయః :-మనుష్యైః కూప్యాయ చావట్యాయ చ నమో వీధ్ర్యాయ చాతప్యాయ చ నమో మేధ్యాయ చ విద్యుత్యాయ చ నమో వర్ష్యాయ చావర్ష్యాయ చ నమో దత్వాకృత్వా చాన్నన్తు. ॥38॥

భావార్థః :-యది మనుష్యైః కూపాదిభ్యః కార్యసిద్ధయే భృత్యాన్ సత్కుర్యుస్తర్హ్యనేకాన్యుత్తమాని కార్యాణి కర్తుం శక్నుయుః.॥38॥

పదార్థము :- మనుష్యులు (కూప్యాయ) కూపములలో (చ) మరియు (అవట్యాయ) గోతులలో నుండు (చ) మరియు ఆరణ్యక జీవులకు (నమః) అన్నమునీయవలెను (చ) మరియు (వీధ్ర్యాయ) వివిధ ప్రకాశములందుండు (చ) మరియు (ఆతప్యాయ) ఎండలోనుండి పనిచేయువారికి (చ) మరియు వ్యవసాయము మున్నగు కృషి జేయువారికి (నమః) అన్నము నీయవలెను (మేధ్యాయ) మేఘములందుండు (చ) మరియు (విద్యుత్యాయ) విద్యుత్తుతో పనిజేయువారికి (చ) మరియు అగ్నివిద్యల నెరుగువారికి (నమః) అన్నాదులనీయవలెను (చ) మరియు (వర్ష్యాయ) వర్షమునందు కృషియొనర్చు (చ) మరియు (అవర్ష్యాయ) వర్షములులేని ప్రదేశములందుండువారిని (నమః) సత్కరించుచు ఆనందిపజేయవలెను.॥38॥

భావార్థము :-మనుష్యులు కూపములు మున్నగువానిచే కార్యమును సాధించుటకై భృత్యులను సత్కరించుచు అనేక ఉత్తమోత్తమ కార్యముల సాధించగలరు.॥38॥

38.Food to the creatures who dwell in wells, pits and forests. Food to him who lives in diverse lights, to him who works in heat, and manages his fields. Homage to him who knows the science of clouds, and to him who knows the science af electricity. Homage to him who lives in a rainy place, and to him who lives in an arid place.

893.నమో వాత్యాయేత్యస్య కుత్స ఋషిః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ మనుష్యైరన్యేభ్యో జగత్స్థపదార్థేభ్యః కథముపకారో గ్రాహ్య ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవు లితరములగు లోకస్థ పదార్థములనుండి యుపకారమెటుల గ్రహించవలయును?

893 నమో వాత్యాయ చ రేష్మ్యాయ చ నమో వాస్తవ్యాయ చ వాస్తుపాయ చ

నమః సోమాయ చ రుద్రాయ చ నమస్తామ్రాయ చారుణాయ చ ॥39॥

ప.వి:-నమః, వాత్యాయ, చ, రేష్మ్యాయ, చ, నమః, వాస్తవ్యాయ, చ, వాస్తుపాయేతి వాస్తు+పాయ, చ, నమః, సోమాయ చ, రుద్రాయ, చ, నమ, తామ్రాయ, చ, అరుణాయ,చ ॥౩౯॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నాదికమ్ (వాత్యాయ) వాయువిద్యాయాం భవాయ (చ) (రేష్మ్యాయ) రేష్మేషు హింసకేషు భవాయ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (వాస్తవ్యాయ) వాస్తుని నివాసస్థానే భవాయ (చ) (వాస్తుపాయ) వాస్తూని నివాసస్థానాని పాతి తస్మై (చ) (నమః) అన్నాదికమ్ (సోమాయ) ఐశ్వర్యోపపన్నాయ (చ) (రుద్రాయ) దుష్టానాం రోదకాయ (చ) (నమః) సత్కరణమ్ (తామ్రాయ) యస్తామ్యతి గ్లాయతి తస్మై (చ) (అరుణాయ) ప్రాపకాయ (చ). ॥౩౯॥

అన్వయః :-యే మనుష్యా వాత్యాయ చ రేష్మ్యాయ చ నమో వాస్తవ్యాయ చ వాస్తుపాయ చ నమః సోమాయ చ రుద్రాయ చ నమస్తామ్రాయ చారుణాయ చ నమో విదధ్యుస్తే శ్రియా సమ్పన్నాః స్యుః. ॥౩౯॥

భావార్థః :-యదా మనుష్యా వాయ్వాదిగుణాన్ విదిత్వా వ్యవహారేషు సంప్రయుఞ్జీరంస్తదానేకాని సుఖాని లభేరన్. ॥౩౯॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (వాత్యాయ) వాయువిద్యాకుశలురో (చ) మరియు (రేష్మ్యాయ) శత్రువులను చంపుటయందు ప్రసిద్ధులో (చ) వారికిని (నమః) అన్నాదుల నీయవలెను (చ) మరియు (వాస్తవ్యాయ) నివాసస్థానములందుండు (చ) మరియు (వాస్తుపాయ) నివాసస్థానముల రక్షకులను (నమః) సత్కరించవలెను (చ) మరియు (సోమాయ) ధనాఢ్యులను (చ) మరియు (రుద్రాయ) దుష్టులనేడ్పించువారికిని (నమః) అన్నాదుల నీయవలయును. (చ) మరియు (తామ్రాయ) దుష్టకర్మలను ఏవగించు (చ) మరియు (అరుణాయ) శ్రేష్ఠపదార్థముల ప్రాప్తి గలిగించువారిని (నమః) సత్కరించి లక్ష్మిప్రసన్నులు గావలెను. ॥౩౯॥

భావార్థము :-మనుష్యులు వాయువు మున్నగు పదార్థముల గుణములను చక్కగా నెరిగి తమ వ్యవహారములందు వినియోగించుకొని అనేక సుఖములను పొందవలెను. ॥౩౯॥

39.Food to him who knows the science of air, and to him who is the chief killer. Homage to the expert in the construction of houses, and to their protector. Food to the wealthy, and to him who makes the wicked weep. Homage to him who abhors sin and to him who practices virtue.

౮౨౪.నమః శఙ్గవ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, భురిగతి శక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైః కథం సంతోష్టవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల సంతోషపడవలయును?

౮౨౪ నమః శఙ్గవే చ పశుపతయే చ నమ ఉగ్రాయ చ భీమాయ చ
నమోఽగ్రేవధాయ చ దూరేవధాయ చ నమో హన్త్రే చ హనీయసే
చ నమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యో నమస్తారాయ ॥౪౦॥

ప. వి:–నమః, శఙ్గవ ఇతి శమ్ + గవే, చ, పశుపతయ ఇతి పశు + పతయే, చ, నమః, ఉగ్రాయ, చ, భీమాయ, చ, నమః, అగ్రేవధాయేత్యగ్రే + వధాయ, చ, దూరేవధాయేతి దూరేఽవధాయ, చ, నమః, హన్త్రే, చ, హనీయసే, చ, నమః, వృక్షేభ్యః, హరికేశేభ్య + ఇతి హరి + కేశేభ్యః, నమః, తారాయ. ॥౪౦॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నాదికమ్ (శఙ్గవే)శం సుఖం గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి తస్మై (చ) (పశుపతయే) గవాదిపశూనాం పాలకాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (ఉగ్రాయ) తేజస్వినే (చ) (భీమాయ) బిభేతి యస్మాత్ తస్మై భయఙ్కరాయ (చ) (నమః) అన్నాదికమ్ (అగ్రేవధాయ) యోఽగ్రే పురః శత్రూన్బధ్నాతి హన్తి వా తస్మై (చ) (దూరేవధాయ) యోఽరీన్దూరే బధ్నాతి తస్మై (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (హన్త్రే) యో దుష్టాన్ హన్తి తస్మై (చ) (హనీయసే) దుష్టానామతిశయేన హన్త్రే వినాశకాయ (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (వృక్షేభ్యః) యే శత్రూన్ వృశ్చన్తి ఛిన్దన్తి తేభ్యః పాదపేభ్యో వా (హరికేశేభ్యః) హరయో హరితాః కేశా యేషాం తేభ్యో యువభ్యో వా (నమః) అన్నాదికమ్ (తారాయ) దుఃఖాత్సన్తారకాయ. ॥౪౦॥

అన్వయః :-యే మనుష్యాః శఙ్గవే పశుపతయే చ నమ ఉగ్రాయ చ భీమాయ చ నమోఽగ్రే వధాయ చ దూరే వధాయ చ నమో హన్త్రే చ హనీయసే చ నమో వృక్షేభ్యో హరికేశేభ్యో నమస్తారాయ నమో దద్యుః కుర్యుస్తే సుఖినః స్యుః. ॥౪౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్గవాదిపశుపాలనేన భయఙ్కరాదిశాన్తికరణేన చ సంతోష్టవ్యమ్. ॥౪౦॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (శఙ్గవే) సుఖమును ప్రాప్తించుకొను (చ) మరియు (పశుపతయే) గోవులు మున్నగు పశువులను రక్షణజేయువారికి (చ) మరియు గోవులు మున్నగువానికి (నమః) అన్నాది పదార్థములనిత్తురో (ఉగ్రాయ) తేజస్వి (చ) మరియు (భీమాయ) భయమును చూపువారికి (చ) మరియు (నమః) సత్కారమొనర్తురో (అగ్రేవధాయ) మొదట శత్రువులను బంధించి (చ) మరల (దూరేవధాయ)

దూరమునందు శత్రువులను, బంధించు లేక సంహరించు (చ) వారికికూడ (నమః) అన్నాదులనిచ్చుచుందురో (హన్త్రే) దుష్టులదునుమాడు (చ) మరియు (హనీయసే) దుష్టులను సంపూర్ణముగా నిర్మూలనమొనర్చు వారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నాదులనిచ్చుచున్నారో (వృక్షేభ్యః) శత్రువులను నరకివేయు లేక వృక్షముల పోషించుట మరియు (హరికేశేభ్యః) పచ్చని కేశములు గల భటులను లేక పచ్చనియాకులుగల వృక్షములను (నమః) సత్కరించవలెను. మరియు జలాదులనీయవలెను. (తారాయ) దుఃఖములనుండి కడతేర్చువానికి (నమః) అన్నాదులనిచ్చి సంతృప్తి నొందవలయును.॥౪౦॥

భావార్థము :- మానవులు గోవులు మున్నగు పశువులను పాలించియు, భయంకర జీవులను శాంతపరచియు సంతోషపరచుట మంచిది.॥౪౦॥

40.Food to the giver of meal, and to the protector of cows. Homage to the fierce and to the awe-inspiring. Food to him who slays the enemy in front, and to him who slays him at a distance. Food to the slayer of the wicked and to the extirpator of the evil-minded. Homage to the killer of foes, and the green - tressed soldiers. Food to the deliverer from misery.

౮౨౫.నమః శమ్భవాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాడార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

జనైః కథం స్వాభీష్టం సాధ్యమిత్యాహ. మానవులు తమ యభీష్టముల నెట్లు సాధించవలెను?

౮౨౫ నమః శమ్భవాయ చ మయోభవాయ చ నమః శఙ్కరాయ చ
మయస్కరాయ చ నమః శివాయ చ శివతరాయ చ ॥౪౧॥

ప. విః-నమః, శమ్భవాయేతి శమ్ + భవాయ, చ, మయోభవాయేతి మయః + భవాయ, చ, నమః, శఙ్కరాయేతి శమ్ + కరాయ, చ, మయస్కరాయ, మయః కరాయేతి మయః + కరాయ, చ, నమః, శివాయ, చ, శివతరాయేతి శివ + తరాయ, చ. ॥౪౧॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కారణమ్ (శమ్భవాయ) యః శం సుఖం భావయతి తస్మై పరమేశ్వరాయ సేనాధీశాయ వా. అత్రాన్తర్భావితోణ్యర్థః (చ) (మయోభవాయ) మయః సుఖం భవతి యస్మాత్తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (శఙ్కరాయ) యః సర్వేషాం సుఖం కరోతి తస్మై (చ) (మయస్కరాయ) యః సర్వేషాం ప్రాణినాం మయః సుఖం కరోతి తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (శివాయ) మఙ్గలకారిణే (చ) (శివతరాయ) అతిశయేన మఙ్గలస్వరూపాయ (చ). ॥౪౧॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః శమ్భవాయ చ మయోభవాయ చ నమః శఙ్కరాయ చ మయస్కరాయ చ నమః శివాయ చ శివతరాయ చ నమః కుర్వన్తి తే కల్యాణమాప్నువన్తి. ॥౪౧॥

భావార్థః :- మనుష్యైః ప్రేమభక్త్యా సర్వమఙ్గలప్రదః పరమేశ్వర ఏవోపాస్యో బలాధ్యక్షశ్చ సత్కర్తవ్యో యతః స్వాభీష్టాని సిధ్యేయుః. ॥౪౧॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (శంభవాయ) సుఖములను గలిగింపజేయు పరమేశ్వరుని (చ) మరియు (మయోభవాయ) సుఖప్రాప్తికి హేతువగు విద్వాంసులగు వారిని (చ) మరియు (నమః) సత్కరింతురో (శంకరాయ) కల్యాణప్రదులకు (చ) మరియు (మయస్కరాయ) సకల ప్రాణులకు సుఖమును ప్రాప్తింపజేయువారిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరించెదరో (శివాయ) మంగళకారి (చ) మరియు (శివతరాయ) అత్యంతమంగళ స్వరూపుడగు వానిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరింతురో వారు కల్యాణమును పొంది ఆనందము ననుభవింతురు. ॥౪౧॥

భావార్థము :- మానవులు ప్రేమ మరియు భక్తితో సకల మంగళములను ప్రసాదించు పరమేశ్వరునే ఉపాసించవలెను, మరియు సేనాధ్యక్షుని సత్కరించుట ద్వారా తమ యభీష్టకార్యములను సాధించుకొనగలరు. ॥౪౧॥

41.Homage to God, the Source of happiness, and the Source of delight. Homage to God, the Bestower of happiness and the Bestower of delight. Homage to the Auspicious, homage to the most Auspicious God.

౧౨౯౬. నమః పార్యాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౨౯౬ నమః పార్యాయ చావార్యాయ చ నమః ప్రతరణాయ చోత్తరణాయ చ నమస్తీర్థ్యాయ చ కూల్యాయ చ నమః శష్ప్యాయ చ ఫేన్యాయ చ ॥౪౨॥

ప. వి:- నమః, పార్యాయ, చ, అవార్యాయ, చ, నమః, ప్రతరణాయేతి ప్ర + తరణాయ, చ, ఉత్తరణాయేత్యుత్ + తరణాయ, చ, నమః, తీర్థ్యాయ, చ, కూల్యాయ, చ, నమః, శష్ప్యాయ, చ, ఫేన్యాయ, చ ॥౪౨॥

భావార్థము :- మానవులు భూగర్భవిద్యానుసారము ఇసుక, మట్టి మున్నగువానినుండి బంగారము మున్నగు ధాతువులను దీసి ఐశ్వర్యవంతమును వృద్ధిపరచి అనాథలు మున్నగువారిని సంరక్షించి ఉత్తమ పౌరులనుగా తీర్చిదిద్దవలెను.॥౪౩॥

43.Food to the expert in extracting gold from sand, and to the expert in driving oxen. Food to him who knows the use of stones, and to him who constructs houses for dwelling. Food to him who wears braided hair, and to him who knows the use of instruments for lifting heavy objects. Homage to him who utilises properly the barren land, and to him who is skilled in treading the noble paths of virtue.

౪౪.నమో వ్రజ్యాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతి ర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా జనాః సుఖినో భవన్తీత్యుపదిశ్యతే. ఎట్టి మానవులు సుఖులుగా నుందురు?

౪౪ నమో వ్రజ్యాయ చ గోష్ఠ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమో హృదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ॥౪౪॥

ప.విః-నమః, వ్రజ్యాయ,చ, గోష్ఠ్యాయ గోస్థ్యాయేతి గో + స్థ్యాయ, చ, నమః, తల్ప్యాయ, చ, గేహ్యాయ, చ, నమః, హృదయ్యాయ, చ, నివేష్ప్యాయేతి ని + వేష్ప్యాయ, చ, నమః, కాట్యాయ, చ, గహ్వరేష్ఠాయ, చ. ॥౪౪॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నాదిదానమ్ (వ్రజ్యాయ) వ్రజేషు క్రియాసు భవాయ (చ) (గోష్ఠ్యాయ) గోష్ఠేషు గవాం స్థానేషు సాధవే (చ) (నమః) అన్నమ్ (తల్ప్యాయ) తల్పే శయనే సాధవే (చ) (గేహ్యాయ) గేహే నితరాం భవాయ (చ) (నమః) సత్కృతిమ్ (హృదయ్యాయ) హృదయే సాధవే (చ) (నివేష్ప్యాయ) నితరాం వ్యాప్తౌ సాధవే (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (కాట్యాయ) కటేష్వావరణేషు భవాయ (చ) (గహ్వరేష్ఠాయ) గహ్వరేషు గహనేషు తిష్ఠతి, తత్ర సుసాధవే (చ).॥౪౪॥

అన్వయః :-యే మనుష్యా! వ్రజ్యాయ చ గోష్ఠ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమో హృదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ నమో దద్యుస్తే సుఖం భజేరన్. ॥౪౪॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా మేఘవృష్టిజన్యతృణాదిరక్షణేన గవాదీన్ వర్ధయేయుస్తే పుష్కలం భోగం లభేరన్. ॥౪౪॥

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలెను?

౮౨౩ నమః సికత్యాయ చ ప్రవాహ్యాయ చ నమః, కింశిలాయ చ క్షయణాయ చ నమః కపర్దినే చ పులస్తయే చ నమ ఇరిణ్యాయ చ ప్రపథ్యాయ చ ॥౪౩॥

ప.విః-నమః, సికత్యాయ, చ, ప్రవాహ్యాయేతి ప్ర + వాహ్యాయ, చ, నమః, కింశిలాయ, చ, క్షయణాయ, చ నమః, కపర్దినే, చ, పులస్తయే, చ, నమః, ఇరిణ్యాయ, చ, ప్రపథ్యాయేతి ప్ర + పథ్యాయ చ. ॥౪౩॥

పదార్థః :-(నమః) అన్నమ్ (సికత్యాయ) సికతాసు సాధవే (చ)(ప్రవాహ్యాయ) యే ప్రవోఢుం యోగ్యాస్తేషు సాధవే (చ) (నమః) (కింశిలాయ) కిం కుత్సితః శిలో వృత్తిర్యస్య తస్మై (చ) (క్షయణాయ) నివాసే వర్తమానాయ (చ) (నమః) అన్నమ్ (కపర్దినే) జటాయుక్తాయ జనాయ (చ) (పులస్తయే) మహాకాయశ్రేష్ఠే. అత్ర పుల మహత్త్వే ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికః కస్తిః ప్రత్యయః (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (ఇరిణ్యాయ) ఇరిణ ఊషరభూమౌ సాధవే (చ) (ప్రపథ్యాయ) ప్రకృష్టేషు ధర్మపథిషు సాధవే (చ). ॥౪౩॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః సికత్యాయ చ ప్రవాహ్యాయ నమః కింశిలాయ చ క్షయణాయ చ నమః కపర్దినే చ పులస్తయే చ నమ ఇరిణ్యాయ చ ప్రపథ్యాయ చ నమో దద్యుః కుర్యు స్తే సర్వప్రియా జాయేరన్. ॥౪౩॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్భూగర్భవిద్యయా సికతాదిషు భవాన్ సువర్ణాదీన్ ధాతూన్ నిఃసార్య మహదైశ్వర్య మున్నీయానాథాః పాలనీయాః. ॥౪౩॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (సికత్యాయ) ఇసుకనుండి పదార్థముల దీయుటయందు చతురులో వారికి (చ) మరియు (ప్రవాహ్యాయ) ఎద్దులు మున్నగువానిని నడుపుటయందు చతురులో వారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నము నిత్తురో (కింశిలాయ) శిల్పవృత్తిగలవారికి (చ) మరియు (క్షయణాయ) నివాసస్థానమునందుండువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నము నిత్తురో (కపర్దినే) జటాధారి (చ) మరియు (పులస్తయే) పెద్ద పెద్ద శరీరములను విసరివేయువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నమునిత్తురో (ఇరిణ్యాయ) ఊసర [సారహీన] భూములనుండి అత్యుపకారమును పొందువారికి (చ) మరియు (ప్రపథ్యాయ) ఉత్తమ ధర్మమార్గములందు ప్రవీణులగువారికి (చ) కూడ (నమః) సత్కారమొనర్చెదరో వారు సర్వజనప్రియు లగుదురు. ॥౪౩॥

భావార్థము :- మానవులు భూగర్భవిద్యానుసారము ఇసుక, మట్టి మున్నగువానినుండి బంగారము మున్నగు ధాతువులను దీసి ఐశ్వర్యవంతమును వృద్ధిపరచి అనాథలు మున్నగువారిని సంరక్షించి ఉత్తమ పౌరులనుగా తీర్చిదిద్దవలెను. ॥౪౩॥

43.Food to the expert in extracting gold from sand, and to the expert in driving oxen. Food to him who knows the use of stones, and to him who constructs houses for dwelling. Food to him who wears braided hair, and to him who knows the use of instruments for lifting heavy objects. Homage to him who utilises properly the barren land, and to him who is skilled in treading the noble paths of virtue.

౮౨౮. నమో వ్రజ్యాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతి ర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా జనాః సుఖినో భవన్తీత్యుపదిశ్యతే. ఎట్టి మానవులు సుఖులుగా నుందురు?

౮౨౮ నమో వ్రజ్యాయ చ గోష్ఠ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమో హృదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ॥౪౪॥

ప. విః-నమః, వ్రజ్యాయ, చ, గోష్ఠ్యాయ గోస్థ్యాయేతి గో + స్థ్యాయ, చ, నమః, తల్ప్యాయ, చ, గేహ్యాయ, చ, నమః, హృదయ్యాయ, చ, నివేష్ప్యాయేతి ని + వేష్ప్యాయ, చ, నమః, కాట్యాయ, చ, గహ్వరేష్ఠాయ, చ. ॥౪౪॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నాదిదానమ్ (వ్రజ్యాయ) వ్రజేషు క్రియాసు భవాయ (చ) (గోష్ఠ్యాయ) గోష్ఠేషు గవాం స్థానేషు సాధవే (చ) (నమః) అన్నమ్ (తల్ప్యాయ) తల్పే శయనే సాధవే (చ) (గేహ్యాయ) గేహే నితరాం భవాయ (చ) (నమః) సత్కృతిమ్ (హృదయ్యాయ) హృదయే సాధవే (చ) (నివేష్ప్యాయ) నితరాం వ్యాప్తౌ సాధవే (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (కాట్యాయ) కటేష్వావరణేషు భవాయ (చ) (గహ్వరేష్ఠాయ) గహ్వరేషు గహనేషు తిష్ఠతి, తత్ర సుసాధవే (చ). ॥౪౪॥

అన్వయః :- యే మనుష్యా! వ్రజ్యాయ చ గోష్ఠ్యాయ చ నమస్తల్ప్యాయ చ గేహ్యాయ చ నమో హృదయ్యాయ చ నివేష్ప్యాయ చ నమః కాట్యాయ చ గహ్వరేష్ఠాయ చ నమో దద్యుస్తే సుఖం భజేరన్. ॥౪౪॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా మేఘవృష్టిజన్యతృణాదిరక్షణేన గవాదీన్ వర్ధయేయుస్తే పుష్కలం భోగం లభేరన్. ॥౪౪॥

పదార్థము :- మనుష్యులు (వ్రజ్యాయ) ప్రియులందు ప్రసిద్ధులగు (చ) మరియు (గోష్ఠ్యాయ) గోశాలలు మున్నగువాని శ్రేష్ఠ ప్రబంధకర్తలకు (చ) కూడ (నమః) అన్నాదుల నీయవలెను (తల్ప్యాయ) ఖట్వము [మంచము]లు మున్నగువానిని నిర్మించువారికి (చ) మరియు (గేహ్యాయ) గృహములందుండువారికిని (చ) కూడ (నమః) అన్నము నీయవలెను (హృదయ్యాయ) మానసికాలోచనావేత్తలకు (చ) మరియు (నివేష్యాయ) లక్ష్యమునందు సదా నిరతులై యుండువారిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరించవలెను (కాట్యాయ) కప్పియున్న గుప్త పదార్థముల ప్రకటమొనర్చువారికి.(చ) మరియు (గహ్వరేష్ఠాయ) లోతైన, అతికఠినమైన గిరికందరములందు ఉత్తమముగ నుండువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నాది పదార్థముల నిచ్చి సత్కరించి సుఖప్రాప్తి నొందవలెను. ॥౪౪॥

భావార్థము :- మేఘములనుండి ఉత్పన్నమగు వర్షములు, అట్టి వర్షములచే నుత్పన్నమగు తృణము, ధాన్యములు మున్నగువాని సేకరణ, రక్షణలచే గోవులు మున్నగు పశువులను వృద్ధిపరచి పుష్కలముగ భోగములను పొందవలెను. ॥౪౪॥

44.Food to the expert in deeds, and to the manager of cow-pens. Food to the efficient couch-maker, and to him who lives peacefully in his house. Homage to him who is skilled in mental deliberations, and to him who is proficient in diving deep into intricate topics. Food to him who explores the mysteries of nature, and to him who dwells in incaccessible mountain caves.

౪౫. నమః శుష్క్యాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తైః కిం కార్యమిత్యాహ. ఆ మానవు లేమి చేయవలెను?

౪౫ నమః శుష్క్యాయ చ హరిత్యాయ చ నమః పాంసవ్యాయ చ

రజస్యాయ చ నమో లోప్యాయ చోలప్యాయ చ నమ ఊర్వ్యాయ

చ సూర్వ్యాయ చ॥౪౫॥

ప.వి:-నమః, శుష్క్యాయ, చ, హరిత్యాయ, చ, నమః, పాంసవ్యాయ చ, రజస్యాయ, చ, నమః, లోప్యాయ, చ, ఉలప్యాయ, చ, నమః, ఊర్వ్యాయ, చ, సూర్వ్యాయేతి సు + ఊర్వ్యాయ, చ. ॥౪౫॥

పదార్థః :-(నమః) జలాదికమ్ (శుష్క్యాయ) శుష్కేషు నీరసేషు భవాయ (చ) (హరిత్యాయ) హరితేషు సరసేషు ఆర్ద్రేషు భవాయ (చ) (నమః) మాన్యమ్ (పాంసవ్యాయ) పాంసుషు ధూలిషు భవాయ (చ) (రజస్యాయ) రజఃసు లోకేషు పరమాణుషు వా భవాయ (చ) (నమః) మానమ్ (లోప్యాయ) లోపేషు ఛేదనేషు సాధవే (చ) (ఉలప్యాయ) ఉలపే ఉత్క్షేపణే సాధవే. అత్రోలశ్చారాదికాద్ధాతోరౌణాదికో డపన్ ప్రత్యయః (చ) (నమః) సత్క్రియామ్ (ఊర్వ్యాయ) ఊర్వో హింసాయాం సాధవే (చ) (సూర్వ్యాయ) సుష్ఠు ఊర్వో భవాయ (చ) ॥45॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః శుష్క్యాయ హరిత్యాయ చ నమః పాంసవ్యాయ చ రజస్యాయ చ నమో లోప్యాయ చోలప్యాయ చ నమ ఊర్వ్యాయ చ సూర్వ్యాయ చ నమో దద్యుః కుర్యుస్తేషాం కార్యాణి సిధ్యేయుః. ॥45॥

భావార్థః :-మనుష్యాః శోషణహరితత్వాదికారకాన్ వాయూన్ విజ్ఞాయ కార్యసిద్ధిం కుర్యుః. ॥45 ॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (శుష్క్యాయ) నీరసపదార్థములందుండు (చ) మరియు (హరిత్యాయ) రసవంతపదార్థములందు ప్రసిద్ధులగువారికి (చ) కూడ (నమః) జలాదుల నిచ్చెదరో (పాంసవ్యాయ) ధూళియందుండు (చ) మరియు (రజస్యాయ) లోకలోకాంతరములందుండువారిని (చ) సైతము (నమః) సత్కరింతురో (లోప్యాయ) ఛేదనకర్మలందు ప్రవీణులు (చ) మరియు (ఉలప్యాయ) విసరివేయుటయందు కుశలురు (చ) అగువారినికూడ (నమః) గౌరవింతురో (ఊర్వ్యాయ) రణములందు కొట్టుటయందు, సంహరించుటయందు ప్రసిద్ధులో (చ) మరియు (సూర్వ్యాయ) సమయోచితముగ తాడనయొనర్చువారిని (చ) కూడ (నమః) సత్కరించి కార్యసిద్ధి నొందవలెను. ॥45॥

భావార్థము :-శుష్కింపజేయు మరియు చిగురింప (పచ్చగా నొనర్చు) జేయు వాయువులను దెలిసికొని మానవులు కార్యములను సాధించవలయును. ॥45॥

45.Homage to him who deals in dry fruits, and to him who deals in green vegetables. Respects to him who lives in a sandy place, and to him who lives in distant places. Homage to him who is expert in the knowledge of invisible things, and to him who is expert in the knowledge of visible things. Homage to him who is skilled in murdering, and to him who gives condign punishment.

౮30.నమః పర్ణాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, స్వరాట్ ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః. పునస్తదేవాహ. మఱల నదే విషయము.

౮30 నమః పర్ణాయ చ పర్ణశదాయ చ నమ ఉద్గురమాణాయ చాభిఘ్నతే చ నమ ఆఖిదతే చ ప్రఖిదతే చ నమ ఇషుకృద్భ్యో ధనుష్కృద్భ్యశ్చ వో

నమో నమో వః కిరికేభ్యో దేవానాగ్ం హృదయేభ్యో నమో

విచిన్వత్కేభ్యో నమో విక్షిణత్కేభ్యో నమ ఆనిర్హతేభ్యః ॥౪౬॥

ప.వి:- నమః, పర్ణాయ, చ, పర్ణశదాయేతి పర్ణ + శదాయ, చ, నమః, ఉద్గురమాణా యేత్యుత్ + గురమాణాయ, చ, అభిఘ్నత ఇత్యభి + ఘ్నతే, చ, నమః, ఆఖిదత ఇత్యా + ఖిదతే, చ, ప్రఖిదత ఇతి ప్ర + ఖిదతే, చ, నమః, ఇషుకృద్భ్య ఇతీషుకృత్ + భ్యః, ధనుష్కృద్భ్యః, ధనుః + కృద్భ్య ఇతి ధనుః కృత్ + భ్యః, చ, వః, నమః, నమః, వః, కిరికేభ్యః, దేవానామ్, హృదయేభ్యః, నమః, విచిన్వత్కేభ్య ఇతి వి + చిన్వత్కేభ్యః, నమః, విక్షిణత్కేభ్య ఇతి వి + క్షిణత్కేభ్యః, నమః, ఆనిర్హతేభ్య ఇత్యానిః + హతేభ్యః.॥౪౬॥

పదార్థః :- (నమః) అన్నమ్ (పర్ణాయ) యః ప్రతిపాలయతి తస్మై (చ) (పర్ణశదాయ) యః పర్ణాని శీయతే ఛినత్తి తస్మై (చ) (నమః) (ఉద్గురమాణాయ) య ఉత్కృష్టతయా గురత ఉద్యచ్ఛత్యుద్యమం కరోతి తస్మై (చ) (అభిఘ్నతే) య ఆభిముఖ్యేన హన్తి తస్మై (చ) (నమః) సత్కారణమ్ (ఆఖిదతే) ఆసమన్తాద్దీనాయైశ్వర్యోపక్షీణాయ (చ) (ప్రఖిదతే) ప్రకృష్టతయా క్షీణాయ (చ) (నమః) అన్నాదిదానమ్ (ఇషుకృద్భ్యః) బాణనిర్మాపకేభ్యః (ధనుష్కృద్భ్యః) ధనుషాం నిర్మాతృభ్యః (చ) (వః) యుష్మభ్యమ్ (నమః) మాన్యమ్ (నమః) అన్నాదిదానమ్ (వః) యుష్మభ్యమ్ (కిరికేభ్యః) విక్షేపకేభ్యః (దేవానామ్) విదుషామ్ (హృదయేభ్యః) హృద్యవద్వర్తమానేభ్యః (నమః) సత్కారణమ్ (విచిన్వత్కేభ్యః) యే విచిన్వన్తి తేభ్యః (నమః) సత్కారమ్ (విక్షిణత్కేభ్యః) యే శత్రూన్ విక్షయన్తి తేభ్యః (నమః) సత్కారమ్ (ఆనిర్హతేభ్యః) యే సమన్తాన్నిర్హతా స్తేభ్యః. ॥౪౬॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః పర్ణాయ చ పర్ణశదాయ చ నమ ఉద్గురమాణాయ చాభిఘ్నతే చ నమ ఆఖిదతే చ ప్రఖిదతే చ నమ ఇషుకృద్భ్యో నమో ధనుష్కృద్భ్యశ్చ వో నమో దేవానాం హృదయేభ్యః కిరికేభ్యో వో నమో విచిన్వత్కేభ్యో నమో విక్షిణత్కేభ్యో నమ ఆనిర్హతేభ్యో నమో దద్యుః కుర్యుశ్చ తే సర్వత ఆఢ్యా జాయన్తే. ॥౪౬॥

భావార్థః :- మనుష్యైః సర్వౌషధిభ్యోఽన్నాదికం సంగృహ్యానాథమనుష్యాదిప్రాణిభ్యో దత్వా ఆనన్దయితవ్యాః. ॥౪౬॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (పర్ణాయ) ప్రత్యుపకారముద్వారా రక్షించువారికి (చ) మరియు (పర్ణశదాయ) ఆకులను గోయువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నమునిత్తురో (ఉద్గురమాణాయ) ఉత్తమరీతిలో ఉద్యమించువారికి (చ) మరియు (అభిఘ్నతే) ఎదురుపడి దుష్టులను సంహరించువారికి (చ) కూడ (నమః) అన్నము నిచ్చెదరో (అఖిదతే) దీనులు, నిర్ధనులు (చ) మరియు (ప్రఖిదతే) అతి దరిద్రులను (చ) సైతము (నమః) సత్కరింతురో (ఇషుకృద్భ్యః) బాణములను నిర్మించువారికి (నమః) అన్నాదుల నిత్తురో (చ) మరియు (ధనుష్కృద్భ్యః) ధనువులను సిద్ధపరచువారలగు (వః) మిమ్ము సత్కరింతురో (దేవానామ్) విద్వాంసులకు (హృదయేభ్యః) స్వ ఆత్మవలె ప్రియులో (కిరికేభ్యః) బాణములు మున్నగు శస్త్రముల ప్రయోగించువారలగు (వః) మిమ్ము (నమః) అన్నాదులచే సత్కరింతురో (విచిన్వత్కేభ్యః) శుభగుణపదార్థముల సమకూర్చువారిని (నమః) సత్కరించువారు (విక్షిణత్కేభ్యః) శత్రునాశకులను (నమః) సత్కరించువారు (అనిర్హతేభ్యః) బాగుగా పరాజయమొందినవారినికూడ (నమః) సత్కరించువారు అన్నివిధముల ధనశాలు రగుదురు. ॥౪౬॥

భావార్థము :- మానవులు ఓషధులనుండి అన్నాది శ్రేష్ఠపదార్థములను పొంది అనాథులు మున్నగు ప్రాణులను తృప్తిపరచి ఆనందపరచుట యోగ్యము.॥౪౬॥

46. Food to him who shows gratitude in return, and to him who shears leaves. Food to the enterprising and to him who kills the wicked foes in front. Homage to the poor and the pauper. Food to the arrow-makers, and homage to you the bow-makers. Food to the learned dear like soul, and to you the dischargers of arrows. Homage to the embodiments of virtues, to the destroyers of enemies and to the vanquished.

౮౩౧. ద్రాప ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, భురిగార్షీ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౮౩౧ ద్రాపే అన్ధసస్పతే దరిద్ర నీలలోహిత। ఆసాం ప్రజానా మేషాం పశూనాం మా భేర్మా రోఙ్మో చ నః కిం చనామమత్ ॥౪౭॥

ప.వి:- ద్రాపే, అన్ధసః, పతే, దరిద్ర, నీలలోహితేతి నీల + లోహిత, ఆసామ్, ప్రజానామితి ప్ర + జానామ్, ఏషామ్, పశూనామ్, మా, భేః, మా, రోక్, మో ఇతి మో, చ, నః, కిమ్, చన, ఆమమత్. ॥౪౭॥

పదార్థః :-(ద్రాపే) యో ద్రః కుత్సాయా గతేః పాతి రక్షతి తత్సమ్బుద్ధౌ (అన్ధసః) అన్నాదేః (పతే) స్వామీ (దరిద్ర) యో దరిద్రాతి తత్సమ్బుద్ధౌ (నీలలోహిత) యో నీలాన్ వర్ణాన్ రోహయతి తత్సమ్బుద్ధౌ (ఆసామ్) ప్రత్యక్షాణామ్ (ప్రజానామ్) మనుష్యాదీనామ్ (ఏషామ్) (పశూనామ్) గవాదీనామ్ (మా) (భేః) మా భయం ప్రాపయేః (మా) (రోక్) రోగం కుర్యాః (మో) (చ) (నః) అస్మాన్ (కిమ్) (చన) (ఆమమత్) అమ రోగే. అమాగమః లజీ రూపమ్ ॥౪౭॥

అన్వయః :- హే ద్రాపే అన్ధసస్పతే దరిద్ర నీలలోహిత రాజప్రజాజన! త్వమాసాం ప్రజానామేషాం పశూనాం చ సకాశాన్మా భేః. మా రోక్ నోఽస్మాన్ కించన మో ఆమమత్. ॥ ౪౭ ॥

భావార్థః :- య ఆఢ్యాస్తే దరిద్రాన్ పాలయేయుర్యే రాజప్రజాజనాస్తే ప్రజాపశుహింసనం కదాపి మా కుర్యు ర్యతః సర్వేషాం సుఖం వర్ధేత. ॥ ౪౭ ॥

పదార్థము :- ((ద్రాపే) నిందనీయమార్గమునుండి రక్షించువాడు (అన్ధసః) అన్నాదుల (పతే) స్వామి (దరిద్ర) దరిద్రము ప్రాప్తించిన (నీలలోహిత) నీలవర్ణ పదార్థములను సేవించు రాజా లేక ప్రజాజనమా! నీవు (ఆసామ్) ఈ ప్రత్యక్ష (ప్రజానామ్) మనుష్యుల (చ) మరియు (ఏషామ్) ఈ (పశూనామ్) గోవులు మున్నగు పశ్వాదుల రక్షకుడవై వీనిచే (మాభేః) భయపడకుము (మా రోక్) రోగమును పొందకుము (నః) మమ్ము మరియు ఇతరులను (కిమ్) ఎవ్వరిని (చన) కూడ(మో ఆమమత్)రోగులుగ నొనర్చకుము.॥౪౭॥

భావార్థము :-ధనాఢ్యులగువారు దరిద్రులను పోషించవలెను. రాజు మరియు ప్రజాపురుషులెవ్వరును తమ మరియు ప్రజల పశువులను చంపవలదు. అట్లగుచో ప్రజలయందు సకల విధములగు సుఖములు పెంపొందగలవు. ॥౪౭॥

47.O King, our saviour from degradation, lord of wealth, driver of foes to the abyss of poverty. Robed in blue and red dress, terrify not these people and cattle, nor make them diseased. Let not us or any one else be sick!.

౮౩౨.ఇమా రుద్రాయేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, ఆర్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యుచ్యతే. విద్వాంసు లేమి చేయవలెను?

౮౩౨ ఇమా రుద్రాయ తవసే కపర్దినే క్షయద్వీరాయ ప్ర భరామహే మతీః।యథా శమసద్ద్విపదే చతుష్పదే విశ్వం పుష్టం గ్రామేఽఅస్మిన్ననాతురమ్ ॥౪౮॥

ప.వి:-ఇమాః, రుద్రాయ, తవసే, కపర్దినే, క్షయద్వీరాయేతి క్షయత్ + వీరాయ, ప్ర,

భరామహే, మతీః, యథా, శమ్, అసత్, ద్విపద ఇతి ద్వి + పదే, చతుష్పదే, చతుః పద ఇతి చతుః + పదే, విశ్వమ్, పుష్టమ్, గ్రామే, అస్మిన్, అనాతురమ్. ॥౪౮॥

పదార్థః :-(ఇమాః) ప్రజాః (రుద్రాయ) శత్రురోదకాయ(తవసే) బలిష్ఠాయ (కపర్దినే) కృతబ్రహ్మచర్యాయ (క్షయద్వీరాయ) క్షయన్తో దుష్టనాశకా వీరా యస్య తస్మై (ప్ర) (భరామహే) ధరామహే (మతీః) మేధావినః. మతయ ఇతి మేధావినా... నిఘం. 3.15 (యథా) (శమ్) సుఖమ్ (అసత్) భవేత్ (ద్విపదే) మనుష్యాద్యాయ (చతుష్పదే) గవాద్యాయ (విశ్వమ్) సర్వం జగత్ (పుష్టమ్) రోగరహితత్వేన బలిష్ఠమ్ (గ్రామే) బ్రహ్మాణ్డసమూహే (అస్మిన్) వర్తమానే (అనాతురమ్) అదుఃఖితమ్. ॥౪౮॥

అన్వయః :- హే వీర రుద్ర! యథాఽస్మిన్ గ్రామేఽనాతురం పుష్టం విశ్వం శమసత్ తథా వయం ద్విపదే చతష్పదే తవసే కపర్దినే క్షయద్వీరాయ రుద్రాయ చేమా మతీః ప్రభరామహే తథా త్వమస్మై ప్రభర. ॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిర్యథా ప్రజాసు స్త్రీపురుషా ధీమన్తః స్యుస్తథాఽనుష్ఠాయ మనుష్యపశ్వాదియుక్తం రాజ్యం రోగరహితం పుష్టిమత్ సుఖి సతతం సమ్పాద నీయమ్. ॥౪౮॥

పదార్థము :- శత్రువుల నేడ్పించు వీరాగ్రేసరా! (యథా) ఎట్లు (అస్మిన్) ఈ (గ్రామే) బ్రహ్మాండ సమూహమునందు (అనాతురమ్) దుఃఖరహితులు (పుష్టమ్) రోగరహితులగుటద్వారా శక్తిశాలురు (విశ్వమ్) ప్రపంచమంతయును (శమ్) సుఖవంత (అసత్) మగునో, అట్లే మేము (ద్విపదే) మనుష్యాది ప్రాణులు (చతుష్పదే) గోవులు మున్నగు పశువులు (తవసే) బలిష్ఠమగు (కపర్దినే) బ్రహ్మచర్యపాలకులకు (క్షయద్వీరాయ) దుష్టనాశకులగు వీరులతో గూడిన (రుద్రాయ) పాపులనేడ్పించునట్టి సేనాపతికి (ఇమాః) ఈ (మతీః) బుద్ధిశాలురను (ప్రభరామహే) చక్కగా పోషించునట్లు నీవును ధారణమొనర్చుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు బుద్ధిమంతులగు స్త్రీపురుషులైన ప్రజలు అనుష్ఠించునట్లు అనుష్ఠానమొనర్చుచు మానవులు పశ్వాదులతోగూడ రాజ్యమును రోగరహితమొనర్చి సుఖపుష్టిగ నొనర్చవలెను. ॥౪౮॥

48.O King, we honour these wise persons, advisers of the commander of the army, who makes the sinful weep, is accompanied by heroes who destroy the wicked, leads a life of celibacy; and is powerful, so that in this universe all human beings and cattle of the world be happy, free from misery and disease!.

౮౩౩. యాతే రుద్ర ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౮౩౩ యా తే రుద్ర శివా తనూః శివా విశ్వాహా భేషజీ।

శివా రుతస్య భేషజీ తయా నో మృడ జీవసే ॥౪౯॥

ప.వి:- యా, తే, రుద్ర, శివా, తనూః, శివా, విశ్వాహా, భేషజీ, శివా, రుతస్య, భేషజీ, తయా, నః మృడ, జీవసే. ॥౪౯॥

పదార్థః :-(యా) (తే) తవ (రుద్ర) రాజవైద్య (శివా) కల్యాణకారిణీ (తనూః) శరీరం విస్తృతా నీతిర్వా (శివా) ప్రియదర్శనా (విశ్వాహా) సర్వాణి దినాని (భేషజీ) ఔషధానీవ రోగనివారికా (శివా) సుఖప్రదా (రుతస్య) రుగ్ణస్య. అత్ర పృషోదరాదిత్వాజ్జలోపః (భేషజీ) ఆధివినాశినీ (తయా) (నః) అస్మాన్ (మృడ) సుఖయ (జీవసే) జీవితుమ్. ॥౪౯॥

అన్వయః :-హే రుద్ర! త్వం యా తే శివా తనూః శివా భేషజీ రుతస్య శివా భేషజ్యస్తి తయా జీవసే విశ్వాహా నో మృడ. ॥౪౯॥

భావార్థః :-రాజవైద్యాదివిద్వద్భిర్ధర్మనీత్యౌషధిదానేన హస్తక్రియాకౌశలేన శస్త్రైశ్ఛిత్వా భిత్వా చ రోగేభ్యో నివార్య సర్వాః సేనాః ప్రజాశ్చ రక్షణీయాః. ॥౪౯॥

పదార్థము :- ఓ (రుద్ర) రాజవైద్యా! నీవు (యా) ఏ (తే) నీయొక్క (శివా) కల్యాణప్రదమగు (తనూః) దేహము లేక విస్తారమగు నీతి (శివా) చూచుటకు ప్రియముగ (భేషజీ) ఓషధులవలె రోగనాశకము మరియు (రుతస్య) రోగికి (శివా) సుఖదాయియై (భేషజీ) పీడలను హరించునో (తయా) దానిచే (జీవసే) జీవించుటకై (విశ్వాహా) ఎల్లప్పుడును [అన్నిదినములందును] (నః) మమ్ము (మృడ) సుఖవంతుల నొనర్చుము. ॥౪౯॥

భావార్థము :-రాజవైద్యులు మున్నగు విద్వాంసులు ధర్మనీతి, ఓషధీదానము, హస్తక్రియాకౌశలము మరియు శస్త్రములద్వారా ఛేదన భేదనములనొనర్చి రోగులను గాపాడి సకలసైన్యములను, ప్రజలను ప్రసన్న పరచవలెను. ॥౪౯॥

49.O royal physician, thy auspicious, vast and fascinating skill, is like medicine the killer of disease. It gives comfort to the patient and removes his affliction. Make us enjoy this life with pleasure for all days!.

౮౩౪.పరి న ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

రాజపురుషైః కిం కార్యమిత్యాహ. రాజపురుషులేమి చేయవలయును?

౮౩౪ పరి నో రుద్రస్య హేతిర్వృణక్తు పరి త్వేషస్య దుర్మతిరఘాయోః ।

అవ స్థిరా మఘవద్భ్యస్తనుష్వ మీఢ్వస్తోకాయ తనయాయ మృడ ॥౫౦॥

ప.వి:-పరి, నః రుద్రస్య, హేతిః, వృణక్తు, పరి, త్వేషస్య, దుర్మతిరితి దుః + మతిః, అఘాయోః, అఘాయోరిత్యఘ + యోః, అవ, స్థిరా, మఘవద్భ్య ఇతి మఘవత్ + భ్యః, తనుష్వ, మీఢ్వః, తోకాయ, తనయాయ, మృడ ॥౫౦॥

పదార్థః :-(పరి) సర్వతః (నః) అస్మాన్ (రుద్రస్య) సభేశస్య (హేతిః) వజ్రః (వృణక్తు) పృథక్ కరోతు (పరి) (త్వేషస్య) క్రోధాదినా ప్రదీప్తస్య (దుర్మతిః) దుష్టబుద్ధిః (అఘాయోః) ఆత్మనోఽఘమిచ్ఛోర్దుష్టాచారిణః (అవ) (స్థిరా) నిశ్చలా (మఘవద్భ్యః) పూజితధనేభ్యః (తనుష్వ) విస్తృణు (మీఢ్వః) సుఖసేచక (తోకాయ) సద్యో జాతాయ బాలకాయ (తనయాయ) కుమారాయ (మృడ) ఆనన్దయ. ॥౫౦॥

అన్వయః :-హే మీఢ్వో! భవాన్ యో రుద్రస్య హేతిస్తేన త్వేషస్యాఘాయోః సకాశాన్నః పరివృణక్తు యా దుర్మతిర్భవేత్తస్యాశ్చాస్మాన్పరివృణక్తు. యా చ మఘవద్భ్యః ప్రాప్తా స్థిరా మతిరస్తి తాం తోకాయ తనయాయ పరి తనుష్వైతయా సర్వాన్ సతతమవమృడ. ॥౫౦॥

భావార్థః :-రాజపురుషాణాం తదేవ ధర్మ్యం సామర్థ్యం యేన ప్రజారక్షణం దుష్టానాం హింసనం చ స్యాత్తతః సద్వైద్యాః సర్వేషామారోగ్యం స్వాతన్త్ర్యసుఖోన్నతిం చ కుర్య్యుర్యేన సర్వే సుఖినో భవేయుః. ॥౫౦॥

పదార్థము :-(మీఢ్వ) సుఖవర్షమును గలిగించు రాజపురుషులారా! ఏ మీరు (రుద్రస్య) సభాపతిరాజు యొక్క (హేతిః) వజ్రముగలదో దానినుండి (త్వేషస్య) క్రోధాదులచే ప్రజ్వలితమైన (అఘాయో) మీ యాత్మచే దుష్టాచారుల సంబంధమున (నః) మమ్ము (పరివృణక్తు) అన్నివిధముల వేరుగా నుంచుడు (దుర్మతిః) ఏ దుష్టబుద్ధు లున్నవియో వానినుండిగూడా మమ్ము గాపాడుడు. మరియు నేది (మఘవద్భ్యః) ప్రశంసితధనాఢ్యులచే ప్రాప్తించిన (స్థిరా) స్థిరబుద్ధిగలదో, దానిని (తోకాయ) శీఘ్రముగానుత్పన్నమైన బాలకుడు (తనయాయ) కుమారునికొరకు (పరితనుష్వ) అన్నివైపులనుండి విస్తృతపరచుడు. మరియు మీ బుద్ధితో ఎల్లరను సదా (అవ, మృడ) సుఖవంతమొనర్చుడు. ॥౫౦॥

భావార్థము :- దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము రాజపురుషుల కర్తవ్యము. ఇంతకన్నను శ్రేష్ఠము సర్వజనులకు ఆరోగ్యము స్వతంత్రతాయుక్తముగ ఉన్నతిపరచుట వైద్యులకు ధర్మయుక్త పురుషార్థమై యున్నది. ఇందువల్ల సకలప్రజలు సుఖవంతులగుదురు.॥50॥

50.O King, giver of pleasure unto us, keep us away from the weapons of the valiant, save us from the evil-mindedness of the indignant sinners. Extend unto our babes and youths, the stable intellect derived from the rich, and make us all delightful with it!.

౮౩౫. మీఢుష్టమ ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్షీ యవమధ్యా త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

సభాధ్యక్షాదిభిః కిం కార్యమిత్యాహ. సభాధ్యక్షాదు లేమి చేయువలయును?

౮౩౫ మీఢుష్టమ శివతమ శివో నః సుమనా భవ। పరమే వృక్షఽ
ఆయుధన్నిధాయ కృత్తిం వసానఽ ఆ చర పినాకమ్బిభ్రదా గహి॥51॥

ప.విః- మీఢుష్టమ, మీఢుస్తమేతి, మీఢుః + తమ, శివతమేతి, శివ + తమ, శివః; నః; సుమనా ఇతి సు + మనాః; భవ, పరమే, వృక్షే, ఆయుధమ్, నిధాయేతి, ని + ధాయ, కృత్తిమ్, వసానః, ఆ, చర, పినాకమ్, బిభ్రత్, ఆ, గహి.॥51॥

పదార్థః :-(మీఢుష్టమ) యోఽతిశయేన మీఢ్వాన్ వీర్యవాన్ స్తత్సమ్బుద్ధౌ (శివతమ) అతిశయేన కల్యాణకారిన్ (శివః) సుఖకారీ (నః) అస్మభ్యమ్ (సుమనాః) శోభనం మనో యస్య సః (భవ) (పరమే) ప్రకృష్టే (వృక్షే) వ్రశ్చనీయే ఛేదనీయే శత్రుసైన్యే (ఆయుధమ్) అసిభుశుణ్డీ శతఘ్న్యాదికమ్ (నిధాయ) ధృత్వా (కృత్తిమ్) మృగచర్మాదిమయీమ్ (వసానః) శరీరమాచ్ఛాదయన్ (ఆ) (చర) (పినాకమ్) పాతి రక్షతి ఆత్మానం యేన తద్ధనుర్వర్మాదికమ్ పాతేర్నూక్చేతి పాతేరాకః ప్రత్యయః ఉ. ౪. ౧౫. (బిభ్రత్) ధరన్ (ఆ) (గహి) ఆగచ్ఛ. ॥ 51 ॥

అన్వయః :-హే మీఢుష్టమ శివతమ సభాసేనేశ! త్వం నః సుమనాః శివో భవ. ఆయుధం నిధాయ కృత్తిం వసానః పినాకం బిభ్రత్సన్నస్మాకం రక్షణాయాగహి. పరమే వృక్ష ఆచర. ॥ 51 ॥

భావార్థః :-సభాసేనేశాదయః స్వప్రజాసు మఙ్గలాచారిణో దుష్టేషు చాగ్నిరివ దాహకాః స్యుర్నైవ సర్వే ధర్మపథం విహాయాధర్మం కదాపి నాచరేయుః.॥51॥

పదార్థము :-(మీఢుష్టమ) అత్యంతపరాక్రమవంతుడా! (శివతమ) అతికల్యాణకారి సభాపతి మరియు సేనాపతివగు నీవు (నః) మాకొరకు (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తముతో (శివః) సుఖప్రదుడవు (భవ) అగుము (ఆయుధమ్) ఖడ్గము, భుశుండి, శతఘ్ని మున్నగు శస్త్రములను (నిధాయ) గ్రహణమొనర్చుము (కృత్తిమ్) మృగచర్మాదులతో నిర్మించిన ఖడ్గపుఒరలను (వసానః) శరీరమున దొడిగికొని (పినాకమ్) ఆత్మరక్షణములగు ధనువు లేక కవచము మున్నగు వానిని (బిభ్రత) ధరించియున్న మా రక్షణకై (ఆగహి) రమ్ము (పరమే) ప్రబల (వృక్షే) చంపదగిన శత్రుసైన్యములను (ఆచర) ఢీకొనుము. ॥౫౧॥

భావార్థము :-సభాపతి, సేనాపతులు తమ ప్రజలు ధర్మమార్గమునువదలి అధర్మమునుందు విచరించకుండునట్లు, ఉత్తమ మంగళకార్యములొనర్చునట్లు చూడవలెను. ॥౫౧॥

51.O most bounteous, most auspicious King, be auspicious, well inclined to us. Take up thy weapons, put on the deer-skin cloak, wear the armour, thy protector, and come for our safety. Attack the strong army of the enemy worthy to be torn asunder.

౮౩౬. వికిరిద్రేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

ప్రజాజనా రాజజనైః సహ కథం వర్తేరన్నిత్యుపదిశ్యతే. ప్రజలు రాజపురుషులతో నెటుల మెలగవలయును?

౮౩౬ వికిరిద్ర విలోహిత నమస్తేఽ అస్తు భగవః।

యాస్తే సహస్రꣳ హేతయోఽన్యమస్మన్ని వపన్తు తాః ॥౫౨॥

ప.వి:-వికిరిద్రేతి వి + కిరిద్ర, విలోహితేతి వి + లోహిత, నమః, తే, అస్తు, భగవ ఇతి భగ + వః, యాః, తే, సహస్రమ్, హేతయః, అన్యమ్, అస్మత్, ని, వపన్తు, తాః ॥౫౨॥

పదార్థః :-(వికిరిద్ర) విశేషేణ కిరిః సూకర ఇవ ద్రాయతి శేతే విశిష్టం కిరిం ద్రాతి నిన్దతి వాతత్సంబుద్ధౌ (విలోహిత) వివిధాన్ పదార్థానారూఢస్తత్సమ్బుద్ధౌ (నమః) సత్కారః (తే) తుభ్యమ్ (అస్తు) (భగవః) ఐశ్వర్యసమ్పన్న (యాః) (తే) తవ (సహస్రమ్) అసంఖ్యాతాః (హేతయః) వృద్ధయో వజ్రా వా (అన్యమ్) ఇతరమ్ (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (ని) (వపన్తు) ఛిన్దన్తు. (తాః). ॥౫౨॥

అన్వయః :-హే వికిరిద్ర విలోహిత భగవస్సభేశ! రాజꣳస్తే నమోఽస్తు యేన తే తవ యాః సహస్రం హేతయః సన్తి తా అస్మదన్యం నివపన్తు. ॥౫౨॥

భావార్థః :-ప్రజాజనా రాజజనాన్ ప్రత్యేవముచ్యుర్యా యుష్మాకమున్నతయః శస్త్రాస్త్రాణి చ సన్తి తా అస్మాన్ సుఖే స్థాపయన్త్వితరానస్మచ్ఛత్రూన్ నివారయన్తు. ॥౫౨॥

పదార్థము :-(వికిరిద్ర) విశేషించి వరాహమువలె నిద్రించు లేక ఉత్తమవరాహమును నిందించు (విలోహిత) వివిధ పదార్థములను స్వాధీనపరచుకొనిన (భగవః) ఐశ్వర్యవంతుడవు, సభాపతివగు ఓ రాజా! (తే) నీకు (నమః) సత్కార ప్రాప్తి (అస్తు) కలుగుగాక! దానిచే (తే) నీయొక్క (యాః) ఏ (సహస్రమ్) అసంఖ్యాతవిధములగు (హేతయః) ఔన్నత్యము లేక వజ్రము మున్నగు శస్త్రములు గలవో (తాః) అవి (అస్మత్) మాకు (అన్యమ్) భిన్నముగు ఇతర శత్రువులను (ని వపన్తు) నిరంతరము ఛేదించివేయుగాక! ౹౫౨౹౹

భావార్థము :-ప్రజలు రాజపురుషులతో ఓ రాజపురుషులారా! మీ యున్నతి మరియు మీ అగ్నివంటి అస్త్రశస్త్రములు మమ్ము స్థిరముగ సుఖముగ నుంచుటకొరకై మా శత్రువులను నాశపరచుగాక అని యన వలెను. ౹౫౨౹౹

52.O King, sound sleeper like a powerful swine, bent on inaugurating various projects, holy Lord, to thee be homage. May all the thousand darts of thine strike dead against the foe different from us!.

౮౩౭.సహస్రాణీత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః,రుద్రా దేవతాః,నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః,గాంధారః స్వరః.

రాజజనైః కిం కార్యమిత్యాహ. రాజపురుషులు ఏమి చేయవలయును?

౮౩౭ సహస్రాణి సహస్రశో బాహ్వోస్తవ హేతయః।

తాసామీశానో భగవః పరాచీనా ముఖా కృధి ౹౫౩౹౹

ప.వి:-సహస్రాణి, సహస్రశ ఇతి సహస్ర + శః, బాహ్వోః, తవ, హేతయః, తాసామ్, ఈశానః, భగవ ఇతి భగవః, పరాచీనా, ముఖా, కృధి ౹౫౩౹౹

పదార్థః :-(సహస్రాణి) (సహస్రశః) అసంఖ్యాతాః (బాహ్వోః) భుజయోః సంబన్ధిన్యః (తవ) (హేతయః) ప్రబలా వజ్రగతయః (తాసామ్) (ఈశానః) ఈశనశీలః (భగవః) భాగ్యవన్ (పరాచీనా) పరాచీనాని దూరీభూతాని (ముఖా) ముఖాని (కృధి) కురు. ౹౫౩౹౹

అన్వయః :-హే భగవో! యాస్తవ బాహ్వోః సహస్రాణి హేతయః సన్తి తాసామీశానః సన్ సహస్రశః శత్రూణాం ముఖా పరాచీనా కృధి. ౹౫౩౹౹

భావార్థః :- రాజపురుషైః బాహుబలేన రాజ్యం ప్రాప్యాసంఖ్యశూరవీరాః సేనాః సంపాద్య సర్వే శత్రవః పరాఙ్ముఖాః కార్యాః. ౹౫౩౹౹

పదార్థము :- (భగవః) భాగ్యశాలివగు ఓ సేనాపతీ! ఏ (తవ) నీయొక్క (బాహ్వోః) భుజములకు సంబంధించిన (సహస్రాణి) అసంఖ్యాక (హేతయః) వజ్రముల ప్రబలగతి గలదో, (తాసామ్) వానియొక్క (ఈశానః) స్వామిత్వము [అధికారము] ను పొందిన నీవు (సహస్రశః) వేలాది శత్రువుల (ముఖా) ముఖములను (పరాచీనా) వెనకకు త్రిప్పి దూరము (కృధి) చేసివేయుము.।౫౩॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు తమ బాహుబలములతో రాజ్యప్రాప్తిని జేసికొని అసంఖ్యాక శూరవీర సైన్యముల పోషించుచు శత్రువులెల్లరను వంచించవలెను. ।౫౩॥

53.O auspicious commander of the army, thou hast got thousands of weapons in thy possession. Thou art their Lord. Turn back with them the faces of thousands of our foes!.

౮౩౮. అసంఖ్యాతేత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

మనుష్యైః కథ ముపకారో గ్రాహ్య ఇత్యుచ్యతే. మానవు లెటుల ఉపకారమును గ్రహించవలయును?

౮౩౮ అసంఖ్యాతా సహస్రాణి యే రుద్రాऽఅధి భూమ్యామ్ ।

తేషాం సహస్రయోజనేऽవ ధన్వాని తన్మసి ।౫౪॥

ప. విః- అసంఖ్యాతేత్యసమ్ + ఖ్యాతా, సహస్రాణి, యే, రుద్రాః, అధి, భూమ్యామ్, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి ।౫౪॥

పదార్థః :- (అసంఖ్యాతా) సంఖ్యారహితాని (సహస్రాణి) (యే) (రుద్రాః) సజీవాऽజీవాః ప్రాణాదయో వాయవః (అధి) ఉపరిభావే (భూమ్యామ్) పృథివ్యామ్ (తేషామ్) (సహస్రయోజనే) సహస్రాణ్యసంఖ్యాని చతుఃక్రోశపరిమితాని యస్మిన్ దేశే తస్మిన్ (అవ) అర్వాగర్థే (ధన్వాని) ధనూంషి (తన్మసి) విస్తారయేమ.।౫౪॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయం యే అసంఖ్యాతా సహస్రాణి రుద్రా భూమ్యామధి సన్తి తేషాం సకాశాత్సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవ తన్మసి తథా యూయమపి తనుత.।౫౪॥

భావార్థః :- మనుష్యైః ప్రతిశరీరం విభక్తా అసంఖ్యా భూమిసంబన్ధినో జీవా వాయవశ్చ వేద్యాస్తైరుపకారో గ్రాహ్యస్తేషాం కర్తవ్యశ్చ. ।౫౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (యే) ఏ (అసంఖ్యాతా) అగణిత (సహస్రాణి) వేలాది (రుద్రాః) జీవుల సంబంధ లేక సంబంధములేని ప్రాణము మున్నగు వాయువులు (భూమ్యామ్) పృథివి

(అధి) పైన నున్నవియో (తేషామ్) వాని సంబంధముతో (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాక [నాల్గుక్రోశముల (క్రోసుల) విస్తీర్ణ] యోజనవములు విస్తీర్ణవముగల ప్రదేశమందు (ధన్వాని) ధనుస్సుల (అవతన్మసి) విస్తరింపజేయుదుమో అదేవిధముగ మీరును విస్తరింపజేయుడు.॥౫౪॥

భావార్థము :- విభాగమును పొందిన ప్రతి శరీరమందును పృథివీసంబంధ అసంఖ్యాకజీవులను మరియు వాయువులను దెలిసికొని మానవులు వానితో ఉపకారమును పొంది వాని కర్తవ్యములను గూడా తెలిసికొనుట శ్రేయస్కరము. ॥౫౪॥

54.Innumerable, thousands are the creatures on the face of the earth. In their connection we should send weapons to places a thousand leagues away.

౮౩౯. అస్మిన్నిత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః రుద్రా దేవతాః, భురిగార్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౩౯ అస్మిన్మహత్యర్ణవేఽన్తరిక్షే భవాఽ అధి ।
తేషాᳪ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౫౫॥

ప. వి:- అస్మిన్, మహతి, అర్ణవే, అన్తరిక్షే, భవాః, అధి, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర+యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి.॥౫౫॥

పదార్థః :-(అస్మిన్) (మహతి) వ్యాపకత్వాదిమహాగుణవిశిష్టే (అర్ణవే) బహూన్యర్ణాంసి జలాని విద్యన్తే యస్మింస్తస్మిన్నివ. అర్ణ ఇత్యుదకనామ... నిఘం.. ౧.౧౨ అర్ణసో లోపశ్చేతి సలోపో వప్రత్యయశ్చ (అన్తరిక్షే) అన్తరిక్షయ ఆకాశే (భవాః) వర్తమానాః (అధి) (తేషామ్) ఇతి పూర్వవత్.॥౫౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం యేఽస్మిన్ మహత్యర్ణవేఽన్తరిక్షే భవా రుద్రా జీవా వాయవశ్చ సన్తి తేషాం ప్రయోగం కృత్వా సహస్రయోజనే ధన్వాన్యధ్యవతన్మసి తథా యూయమపి కురుత.॥౫౫॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథా భూమిష్ఠేభ్యో జీవేభ్యో వాయుభ్యశ్చ కార్యోపయోగః క్రియతే తథాఽన్తరిక్షస్థేభ్యోఽపి కర్తవ్యః. ॥౫౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (అస్మిన్) ఇట్టి (మహతి) వ్యాపకత్వము మున్నగు గొప్ప గొప్ప గుణములతో గూడిన (అర్ణవే) మహాజలములుగల సముద్రమువంటి అగాధమగు (అన్తరిక్షే)

అన్నిటిమధ్యగల అవినాశియగు ఆకాశమునందు (భవాః) వర్తమానమైయున్న జీవులు మరియు వాయువు గలదో (తేషామ్) వానిని ఉపయోగమునకు దెచ్చికొని (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాత యోజనము [నాలుగుక్రోసుల విస్తీర్ణము]లుగల ప్రదేశమునందు (ధన్వాని) ధనుస్సుల లేక అన్నాది ధాన్యములను (అధ్యవ తన్మసి) అధిక్యముతోగూడ విస్తారపరచునట్లు మీరును చేయుడు. ॥౫౫॥

భావార్థము :- మానవు లెట్లు పృథివీ సంబంధ జీవులు మరియు వాయువులతో కార్యసిద్ధియొనర్చుకొందురో అట్లే ఆకాశమునందలివానితోను సాధించుకొనుట యోగ్యము. ॥౫౫॥

55.In this mighty, subtle, watery space above us there are creatures and airs. We should make use of them; and transport weapons to plaees a thousand leagues away.

౮౪౦. నీలగ్రీవా ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, బహురుద్రా దేవతాః, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౪౦ నీలగ్రీవాః శితికణ్ఠా దివꣳ రుద్రా ఉపశ్రితాః।
తేషాꣳ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి॥౫౬॥

ప. విః- నీలగ్రీవా ఇతి నీల+గ్రీవాః, శితికణ్ఠా ఇతి శితి + కణ్ఠాః, దివమ్, రుద్రాః, ఉపశ్రితా ఇత్యుప+శ్రితాః, తేషామ్ సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర+యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి॥౫౬॥

పదార్థః :-(నీలగ్రీవాః) నీలా గ్రీవా యేషాం తే (శితికణ్ఠాః) శితయస్తీక్ష్ణాః శ్వేతా వా కణ్ఠా యేషాం తే (దివమ్) సూర్యం విద్యుదివ (రుద్రాః) జీవా వాయవో వా (ఉపశ్రితాః) ఉపశ్లేషతయా శ్రితాః కణ్ఠా యేషాం తే. తేషామితి పూర్వవత్. ॥౫౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయం యే నీలగ్రీవాః శితికణ్ఠా దివముపశ్రితా రుద్రా జీవా వా వాయవః సన్తి తేషాముపయోగేన సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవతన్మసి తథా యూయమపి కురుత. ॥౫౬॥

భావార్థః :- విద్వద్భిః వహ్నిస్థాన్ వాయూన్ జీవాన్వా విజ్ఞాయోపయుజ్య ఆగ్నేయాస్త్రాదీని నిష్పాదనీయాని. ॥౫౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (నీలగ్రీవాః) నీలవర్ణకంఠముగల (శితికణ్ఠాః) తీక్ష్ణ లేక శ్వేతకంఠముగల (దివమ్) సూర్యుని విద్యుత్తువలె (ఉపశ్రితాః) ఆశ్రితములైయున్న (రుద్రాః) జీవులు మరియు

వాయువులు గలవో (తేషామ్) వాని యుపయోగముచే (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాకయోజనములుగల దేశమందు (ధన్వాని) శస్త్రాదులను (అవ, తన్మసి) విస్తారపరచునట్లు మీరును చేయుడు.॥౫౬॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు అగ్నియందలి వాయువులను, జీవులను చక్కగాదెలిసికొని ఉపయోగ పరచికొని ఆగ్నేయాది అస్త్రముల నిర్మించుకొనవలెను.॥౫౬॥

56.Creatures are dwelling in the sky, whose necks are blue, whose throats are white. We should make use of them, and send weapons to places a thousand leagues away.

౮౪౧. నీలగ్రీవా ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల వా విషయమే.

౮౪౧ నీలగ్రీవాః శితికణ్ఠాః శర్వా౨ అధః క్షమాచరాః ।

తేషాꣳ సహస్రయోజనే౨వ ధన్వాని తన్మసి ॥౫౭॥

ప.వి:-నీలగ్రీవా ఇతి నీల + గ్రీవాః, శితికణ్ఠా ఇతి శితి + కణ్ఠాః, శర్వాః, అధః, క్షమాచరా ఇతి క్షమా + చరాః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి॥౫౭॥

పదార్థః :-(నీలగ్రీవాః) నీలా గ్రీవా యేషాం తే (శితికణ్ఠాః) శితిః శ్వేతః కణ్ఠో యేషాం తే (శర్వాః) హింసకాః (అధః) అధోగామినః (క్షమాచరాః) యే క్షమాయాం పృథివ్యాం చరన్తి. తేషామితి పూర్వవత్.॥౫౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యే నీలగ్రీవాః శితికణ్ఠాః శర్వా అధః క్షమాచరాః సన్తి తేషాం సహస్రయోజనే దూరీకరణాయ ధన్వాని వయమవతన్మసి. ॥౫౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యైర్యే వాయవో భూమేరన్తరిక్షమన్తరిక్షాద్ భూమిం చ గచ్ఛన్త్యాగచ్ఛన్తి తత్ర యే తేజోభూమ్యాదితత్త్వానామవయవాశ్చరన్తి తాన్ విజ్ఞాయోపయుజ్య కార్యం సాధ్యమ్.॥౫౭॥

పదార్థము :. మనుష్యులారా! ఏ (నీలగ్రీవాః) నీలగ్రీవ [కంఠ]ముగల మరియు (శితికణ్ఠాః) శ్వేత కంఠముగల (శర్వాః) హింసకజీవులు (అధః) మరియు క్రిందికి లేక (క్షమాచరాః) పృథివిలో నడచునట్టి

జీవులు గలవో (తేషామ్) వాని (సహస్రయోజనే) వేలాది యోజనముల ప్రదేశమునందు దూరమొనర్చుటకై (ధన్వాని) ధనువు [ధనుస్సు]లను మేము (అవ, తన్మసి) విస్తృతపరచుచున్నాము.।౫౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ వాయువులు భూమినుండి ఆకాశము మరియు ఆకాశమునుండి భూమిపై వచ్చుచు పోవుచునుండునో వానియందు అగ్ని మరియు పృథివి మున్నగు వాని అవయవము లేవి గలవో వానిని దెలిసికొని, ఉపయోగపరచుకొని కార్యసిద్ధినొందించుకొనవలెను.।౫౬॥

57.The injurious creatures, whose necks are blue and whose throats are white, live down below on the earth. Let us use weapons for their extermination in places a thousand leagues away.

౧౬.౫౭. యే వృక్షేష్విత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః,

నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః సర్పాదయో దుష్టా నివారణీయా ఇత్యాహ.

మనుష్యులు సర్పాది దుష్టప్రాణులను నివారించవలయును.

౧౬.౫౭ యే వృక్షేషు శష్పిఞ్జరా నీలగ్రీవా విలోహితాః।

తేషాᳬ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ।౫౭॥

ప.విః-యే, వృక్షేషు, శష్పిఞ్జరాః, నీలగ్రీవా ఇతి నీల+గ్రీవాః, విలోహితా ఇతి వి + లోహితాః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి ।౫౭॥

పదార్థః :- (యే) (వృక్షేషు) ఆమ్రాదిసమీపేషు (శష్పిఞ్జరాః) శష్పింసకః పింజరో వర్ణో యేషాం తే (నీలగ్రీవాః) నీలవర్ణా నిగరణకర్మోపేతాః (విలోహితాః) వివిధరక్తవర్ణాః. తేషామితి పూర్వవత్. ।౫౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం యే వృక్షేషు శష్పిఞ్జరా నీలగ్రీవా విలోహితాః సర్పాదయః సన్తి తేషాం సహస్రయోజనే ప్రక్షేపాయ ధన్వాన్యవతన్మసి తథా యూయమప్యాచరత.।౫౭॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యే వృక్షాదిషు వృద్ధిజీవనాః సర్పాదయో వర్త్తన్తే తేఽపి యథా సామర్థ్యం నివారణీయాః. ।౫౭॥

పదార్థము :-మానవులారా! మే మెట్లు (యే) ఏ (వృక్షేషు) మామిడి మున్నగు వృక్షములందు (శష్పిఞ్జరాః) రూపమును జూపుటచే భయమునకు హేతువగు (నీలగ్రీవాః) నీలవర్ణము కంఠముగల

కాటువేయునట్టి (విలోహితాః) అనేకరకముల నలుపు మున్నగు వర్ణములతో నుండు సర్పములు మున్నగు హింసక జీవులు గలవో (తేషామ్) వానిని (సహస్రయోజనే) అనేక దూరప్రాంతములకు దరిమివేయుటకై (ధన్వాని) ధనుస్సులను (అవతన్మసి) విస్తరింపజేయునట్లు మీరును చేయుడు. ॥౫౮॥

భావార్థము :- వృక్షాదులందు వృద్ధియగుచుండు విషయుక్త సర్పములు మున్నగువానిని దొలగించుట మానవులకు యోగ్యమై యున్నది. ॥౫౮॥

58.There are injurious serpents, living in the dens of trees, awful in appearance, full of poison, with blue necks and different in colours. We should use our arms for their extinction in places a thousand leagues afar.

౮౪౩. యే భూతానామిత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

జనైరధ్యాపనోపదేశౌ కుతో గ్రాహ్యావిత్యాహ.

మానవులు అధ్యాపనోపదేశము లెవరినుండి గ్రహించవలయును?

౮౪౩ యే భూతానామధిపతయో విశిఖాసః కపర్దినః।

తేషా꣡ᳪసహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౫౯॥

ప.వి:- యే, భూతానామ్, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయః, విశిఖాస ఇతి వి + శిఖాసః, కపర్దినః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే అవ, ధన్వాని, తన్మసి ॥౫౯॥

పదార్థః :- (యే) (భూతానామ్) ప్రాణ్యప్రాణినామ్ (అధిపతయః) అధిష్ఠాతారః పాలకాః (విశిఖాసః) విగతశిఖాః సంన్యాసినః (కపర్దినః) జటిలా బ్రహ్మచారిణః. తేషామితి పూర్వవత్. ॥౫౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా యే భూతానామధిపతయో విశిఖాసః కపర్దినః సన్న్యాసినో బ్రహ్మచారిణః సన్తి తేషాం హితాయ సహస్రయోజనే వయం పరిభ్రమామో ధన్వాన్యవతన్మసి తథా హే రాజపురుషాః యూయమపి పర్యటనం సదా కురుత. ॥౫౯॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యే సూత్రాత్మధనఞ్జయాదివత్ పరివ్రాజో బ్రహ్మచారిణశ్చ సర్వేషాం శరీరాత్మపోషకాః సన్తి తదధ్యాపనోపదేశాభ్యాం బుద్ధిదేహపుష్టిః సమ్పాదనీయా. ॥౫౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (యే) ఏ (భూతానామ్) ప్రాణుల, అప్రాణుల (అధిపతయః) రక్షకులు, నాయకులు (విశిఖాసః) శిఖారహితులగు సన్న్యాసులు మరియు (కపర్దినః) జటాధారులగు

బ్రహ్మచారులు గలరో (తేషామ్) వారిహితముకొరకు (సహస్రయోజనే) వేలాది యోజనములుగల దూరమందున్న ప్రదేశమున మేము ఎప్పుడును భ్రమణమొనర్చుచుందుమో మరియు (ధన్వాని) అవిద్య మున్నగు దోషములను దొలగించుటకై విద్య మున్నగు శాస్త్రములను (అవతన్మసి) విస్తారమొనర్చుచున్నట్లే ఓ రాజపురుషులారా! మీరును సర్వత్ర భ్రమణమొనర్చుచుండుడు. ।౫౯॥

భావార్థము :- మానవులు సూత్రాత్మ మరియు ధనంజయవాయువువలె సన్న్యాసులు బ్రహ్మచారులెల్లర శరీరములు, ఆత్మలను పుష్టిపరచుచున్నట్లు వారిచే చదివి, ఉపదేశములను పొంది ఎల్లరును తమ శరీర ఆత్మలను పుష్టిపరచుకొనవలెను. ।౫౯॥

59.The sanyasis with no hair-tufts, and the Brahmcharis with braided hair, are the lords of the animate and inanimate world. For their safety, we roam in distant places a thousand leagues afar, and us the weapons of knowledge for the removal of the evil of ignorance.

౮౪౪. యే పథామిత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతా,

నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పున ర్మనుష్యైః కిం కార్యమిత్యాహ. మఱల మానవు లేమి చేయవలయును?

౮౪౪ యే పథాం పథిరక్షయ ఐలబృదాఽ ఆయుర్యుధః ।

తేషాᳬ సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ।౬౦॥

ప.విః- యే, పథామ్, పథిరక్షయ ఇతి పథి+రక్షయః, ఐలబృదాః, ఆయుర్యుధ ఇత్యాయుః + యుధః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర+యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి।౬౦॥

పదార్థః :-(యే) (పథామ్) మార్గాణామ్ (పథిరక్షయః) యే పథిషు విచరతాం జనానాం రక్షయో రక్షకాః (ఐలబృదాః) ఇలాయా పృథివ్యా ఇమాని వస్తుజాతాని ఐలాని తాని యే వర్ధయన్తి తే. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన ధస్య దః. ఇగుపధలక్షణః కశ్చ (ఆయుర్యుధః) యే ఆయుషా సహ యుధ్యన్తే. తేషామితి పూర్వవత్. ।౬౦॥

అన్వయః :- వయం యే పథాం పథిరక్షయ ఇవ ఐలబృదా ఆయుర్యుధో భృత్యాః సన్తి తేషాం సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవతన్మసి. ।౬౦॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యథా రాజజనా అహర్నిశం ప్రజాజనాన్యథావద్రక్షన్తి, తథా పృథివీం జీవనాదికం చ వాయవో రక్షన్తీతి వేద్యమ్. ।౬౦॥

పదార్థము :-మేము (యే) ఏ (పథామ్) మార్గముల సంబంధ (పథిరక్షయః) మార్గములందు నడచు వారి రక్షకులవలె (ఐలవృదాః) పృథివికి సంబంధించిన పదార్థముల వృద్ధిపరచు (ఆయుర్యుధః) పూర్ణాయువు పర్యంతము యుద్ధము నొనర్చు భృత్యులెవరు గలరో (తేషామ్) వారి (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాత యోజనముల పర్యంతముగల ప్రదేశమందు (ధన్వాని) ధనుస్సులను (అవ, తన్మసి) విస్తృతమొనర్చు చున్నాము. ।౬౦॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు రేయింబవళ్లు ప్రజలను ఎట్లు యథావతుగ రక్షణజేయుచుందురో, ఎట్లు పృథివి జీవులు మున్నగు వానిని రక్షించునో, వాయువు ప్రాణధారణమొనర్చజేయునో దీనిని మానవులు చక్కగా దెలిసికొని ప్రాణులరక్షించవలెను. ।౬౦॥

60.For them, who are the protectors of paths and pedestrians, the producers of corn on the earth, who fight with full force, against their enemies. we transport our weapons to places a thousands leagues afar.

౧౪౫౫.యే తీర్థానీత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౪౫౫ యే తీర్థాని ప్రచరన్తి సృకాహస్తా నిషఙ్గిణః।

తేషాం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ।౬౧॥

ప.విః-యే, తీర్థాని, ప్రచరన్తీతి, ప్ర + చరన్తి, సృకాహస్తా ఇతి, సృకా + హస్తాః, నిషఙ్గిణః, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి, సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి. ।౬౧॥

పదార్థః :-(యే) (తీర్థాని) యాని వేదాచార్యసత్యభాషణబ్రహ్మచర్యాదిసునియమాదీన్య విద్యాదుఃఖేభ్య స్తారయన్తి యద్వా యైః సముద్రాదిభ్యస్తారయన్తి తాని (ప్రచరన్తి) (సృకాహస్తాః) సృకా వజ్రాణి హస్తేషు యేషాం తే. సృక ఇతి వజ్రనా... నిఘం ... ౨.౨౦ (నిషఙ్గిణః) ప్రశస్తబాణకోశయుక్తాః. తేషామితి పూర్వవత్. ।౬౧॥

అన్వయః :-వయం యే సృకాహస్తా నిషఙ్గిణ ఇవ తీర్థాని ప్రచరన్తి తేషాం సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవ తన్మసి. ।౬౧॥

భావార్థః :-మనుష్యాణాం ద్వివిధాని తీర్థాని వర్తన్తే. తేష్వాద్యాని బ్రహ్మచర్యాచార్యసేవావేదాద్య

ధ్యయనాధ్యాపన సత్సఙ్గేశ్వరోపాసనాసత్యభాషణాదీని దుఃఖసాగరాజ్జనాన్ పారం నయన్తి. అపరాణి యైః సముద్రాదిజలాశయేభ్యః పారావారం గన్తుం శక్యాశ్చేతి. ।౬౧॥

పదార్థము :- మనము (యే) ఏ (సృకాహస్తాః) హస్తములందు వజ్రములను ధరించియున్న (నిషఙ్గిణః) ప్రశంసనీయ బాణములు మరియు కోశముతో గూడిన జనులవలె (తీర్థాని) దుఃఖములనుండి తరింపజేయు వేదము, ఆచార్యులు, సత్యభాషణము, బ్రహ్మచర్యము మున్నగు ఉత్తమ నియమముల లేక సముద్రములు మున్నగు వానిని దాటుట కుపయోగించుకొను నౌకలు మున్నగువానిద్వారా (ప్రచరన్తి) ప్రచారమొనర్చుదుమో (తేషామ్) వారి (సహస్రయోజనే) వేలాది యోజనములుగల దేశమందు (ధన్వాని) శస్త్రములను (అవ తన్మసి) విస్తృత మొనర్చుచున్నాము. ।౬౧॥

భావార్థము :- మానవులకు రెండురకములగు తీర్థము లున్నవి. మొదటిది:- బ్రహ్మచర్యము, ఆచార్యసేవ, వేదాది శాస్త్రములను చదువుట చదివించుట, సత్సంగ స్వాధ్యాయములు, ఈశ్వరోపాసన, సత్యభాషణము ఇవి మనుష్యులను దుఃఖసాగరమునుండి తరింపజేయును. రెండవది:- సముద్రము మున్నగు జలాశయములను ఒక తీరమునుండి మరొక తీరమునకు జేర్చునట్టి నౌకలు మున్నగునవి. వీనిని మానవులు చక్కగా దెలిసికొని ఉపయోగమొనర్చుకొని సుఖములను పొందవలెను. ।౬౧॥

61.For them, who with arrows in their hand, and armed with sword, preach the study of the vedas and the use of ships, we send our weapons to places a thousand leagues afar.

౧౪౬. యేఽన్నేష్విత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తద్విషయ మాహ. పునస్తదేవాహ. మణిల నా విషయమే.

౧౪౬ యేఽన్నేషు వివిధ్యన్తి పాత్రేషు పిబతో జనాన్ ।

తేషాం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ।౬౨॥

ప.విః- యే, అన్నేషు, వివిధ్యన్తీతి వి + విధ్యన్తి, పాత్రేషు, పిబతః, జనాన్, తేషామ్, సహస్రయోజన, ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి ।౬౨॥

పదార్థః :-(యే) (అన్నేషు) అత్తవ్యేషు పదార్థేషు (వివిధ్యన్తి) బాణా ఇవ సాక్షాత్ కుర్వన్తి (పాత్రేషు)పానసాధనేషు(పిబతః)పానం కుర్వతః(జనాన్)మనుష్యాదిప్రాణినః. తేషా మితి పూర్వవత్. ।౬౨॥

అన్వయః :- వయం యేఽన్నేషు వర్తమానాన్ పాత్రేషు పిబతో జనాన్ వివిధ్యన్తి తేషాం ప్రతీకారాయ సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవతన్మసి. ॥౬౨॥

భావార్థః :- యోఽన్నాహారం జలాదిపానం కుర్వతో విషాదినా ఘ్నన్తి తేభ్యః సర్వైర్దూరే వసనీయమ్. ॥౬౨॥

పదార్థము :- మనము (యే) ఏ (అన్నేషు) తినదగిన పదార్థములందుండు (పాత్రేషు) పాత్రలందు (పిబతః) త్రాగుచుండునట్టి (జనాన్) మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణులను (వివిధ్యన్తి) బాణములవలె గాయపరచుచుందురో (తేషామ్) వారిని దొలగించుటకై (సహస్రయోజనే) అసంఖ్యాక యోజనముల దేశమునందు (ధన్వాని) ధనుస్సులను (అవతన్మసి) విస్తృతపరచుచున్నాము. ॥౬౨॥

భావార్థము :- అన్నము దినుచున్న, జలాదులను త్రాగుచున్న జీవులను విషాదులచే జంపివేయువారినుండి ఎల్లరును దూరముగ నివసించవలెను. ॥౬౨॥

62.The degraded persons, who harm the men taking food and drink from their cups, deserve to be uprooted by the use of our arms, though they by a thousand leagues afar.

౧౪౭౭.య ఏతావన్త ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౪౭౭ యఽఏతావన్తశ్చ భూయాꣳసశ్చ దిశో రుద్రా వితస్థిరే।
తేషాꣳసహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి ॥౬౩॥

ప.విః- యే, ఏతావన్తః, చ, భూయాꣳసః, చ, దిశః, రుద్రాః, వితస్థిర ఇతి వి + తస్థిరే, తేషామ్, సహస్రయోజన ఇతి సహస్ర + యోజనే, అవ, ధన్వాని, తన్మసి ॥౬౩॥

పదార్థః :- (యే) (ఏతావన్తః) యావన్తో వ్యాఖ్యాతాః (చ) (భూయాంసః) తేభ్యోఽప్యధికాః (చ) (దిశః) పూర్వాద్యాః (రుద్రాః) ప్రాణజీవాః (వితస్థిరే) వివిధతయా తిష్ఠన్తి (తేషామ్) (సహస్రయోజనే) ఏతత్సంఖ్యాపరిమితే దేశే (అవ) విరోధార్థే (ధన్వాని) అన్తరిక్షావయవాన్. ధన్వేత్యన్తరిక్షనా.. నిఘంటౌ ౧.3 (తన్మసి). ॥౬౩॥

అన్వయః :- వయం య ఏతావన్తశ్చ భూయాంసశ్చ రుద్రా దిశో వితస్థిరే తేషాం సహస్రయోజనే ధన్వాన్యవతన్మసి. ॥౬౩॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః సర్వాసు దిక్షు స్థితాన్ జీవాన్ వాయూన్వా యథావదుపయుఞ్జతే తేషాం సర్వకార్యాణి సిద్ధాని భవన్తి. ॥౬౩॥

పదార్థము :- మేము (యే) ఏ (ఏతావన్తః) ఇంతవ్యాఖ్యానమొనర్చిన (చ) మరియు (రుద్రాః) ప్రాణము లేక జీవము (భూయాంసః) వీనికన్ననధికమగు (చ) సకల ప్రాణులు మరియు జీవులు (దిశః) తూర్పు మున్నగుదిశలందు (వితస్థిరే) అనేకరీతుల స్థితములై యున్నవియో (తేషామ్) వాని (సహస్రయోజనే) వేలాది యోజనముల ప్రదేశమందు (ధన్వాని) ఆకాశ అవయువములను (అవ,తన్మసి) విరుద్ధముగ విస్తృతపరచుచున్నాము. ॥౬౩॥

భావార్థము :- సకల ప్రదేశములందు స్థితమ్మైయున్న జీవులను, వాయువులను యథావతుగ ఉపయోగమునకు దెచ్చుకొనువారి సర్వకార్యములు సిద్ధించును. ॥౬౩॥

63.We use the forces of nature against the creatures, mentioned above and still more, logdged in different directions, though they be a thousand leagues afar.

౮౪౮.నమోఽస్తు రుద్రేభ్య ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః,రుద్రా దేవతాః, నిచృద్ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౪౮ నమోఽస్తు రుద్రేభ్యో యే దివి యేషాం వర్షమిషవః। తేభ్యో దశ

ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాః। తేభ్యో నమోఽ అస్తు

తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి

తమేషాం జమ్భే దధ్మః॥౬౪॥

ప.వి:-నమః, అస్తు, రుద్రేభ్యః, యే, దివి, యేషామ్, వర్షమ్, ఇషవః, తేభ్యః, దశ ప్రాచీః, దశ, దక్షిణాః, దశ, ప్రతీచీః, దశ, ఉదీచీః, దశ, ఊర్ధ్వాః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్ జమ్భే, దధ్మః ॥౬౪॥

పదార్థః :- (నమః) సత్క్రియా (అస్తు) భవతు (రుద్రేభ్యః) ప్రాణేభ్య ఇవ వర్తమానేభ్యః (యే) (దివి) సూర్యప్రకాశాదావివ విద్యావినయే వర్తమానా వీరాః (యేషామ్) (వర్షమ్) వృష్టిరివ (ఇషవః) బాణాః (తేభ్యః) (దశ) (ప్రాచీః) పూర్వాదిశః (దశః) (దక్షిణాః) (దశ) (ప్రతీచీః) పశ్చిమాః (దశ) (ఉదీచీః) ఉత్తరాః (దశ) (ఊర్ధ్వాః) ఉపరిస్థాః (తేభ్యః) (నమః) అన్నాదికమ్ (అస్తు) (తే) (నః) అస్మాన్ (అవన్తు) రక్షన్తు (తే) (నః) అస్మాన్ (మృడయన్తు) సుఖయన్తు (తే)(యమ్) (ద్విష్మః) అప్రీతిం కుర్యామ (యః) (చ) (నః) అస్మాన్ (ద్వేష్టి) న ప్రీణయతి (తమ్) (ఏషామ్) వాయూనామ్ (జమ్భే) మార్జారముఖే మూషక ఇవ పీడాయామ్ (దధ్మః) నిఃక్షిపామ. ॥౬౪॥

అన్వయః :- యే రుద్రా దివి వర్తన్తే యేషాం వర్షమిషవస్తేభ్యో రుద్రేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు యే దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాః ప్రాప్నువన్తి తేభ్యో రుద్రేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు య ఏవం భూతాస్తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥ ౬౪ ॥

భావార్థః :- యథా వాయూనాం సకాశాద్వర్షా జాయన్తే తథా యే సర్వత్రాధిష్ఠాతారః స్యుస్తే వీరాః పూర్వాదిషు దిక్ష్వస్మాకం రక్షకాః సన్తు వయం యం విరోధినం జానీమస్తం సర్వత ఆవృత్య వాయు వద్బన్ధయేమేతి ॥ ౬౪ ॥

పదార్థము :- (యే) ఏ సర్వహితకారులు (దివి) సూర్యప్రకాశాదులవలె విద్యావినయములందు వర్తమానమైయున్నారో (యేషామ్) ఎవనివి (వర్షమ్) వృష్టితుల్యమగు (ఇషవః) బాణములో (తేభ్యః) అట్టి (రుద్రేభ్యః) ప్రాణాదులవలె నున్నవారకై మే మొనర్చు (నమః) సత్కారము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ఎవరు (దశ) పదివిధములగు (ప్రాచీః) పూర్వదిశలు (దశ) పదిప్రకారముల (దక్షిణాః) దక్షిణదిశలు (దశ) పదివిధముల (ప్రతీచీః) పడమరదిశలు (దశ) పదివిధముల (ఉదీచీః) ఉత్తరదిశలు మరియు (దశ) పదివిధముల (ఊర్ధ్వాః) పైదిశలను ప్రాప్తించుకొందురో (తేభ్యః) అట్టి సర్వహితకారులగు రాజపురుషులకు మాయొక్క (నమః) అన్నము మున్నగు పదార్థములు (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక. ఎవరిట్టివారుగలరో (తే) వారు (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షింతురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులజేయుదురుగాక (తే) అట్టి మేము (యమ్) ఎవరితో (ద్విష్మః) అప్రీతిగా నుండెదమో (చ) మరియు (యః) ఎవరు (నః) మాకు (ద్వేష్టి) దుఃఖముల గలిగించెదరో (తమ్) వారిని (ఏషామ్) ఈ వాయువులు (జమ్భే) బిడాల [పిల్లి] ముఖమునందలి మూషకమువలె పీడలయందు (దధ్మః) పడవేయుగాక! ॥౬౪॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ వాయు సంబంధముచే వర్షము గలుగునో అదేవిధముగ అన్నిదిశలయందధిష్ఠాతలై యున్న వీరవరులు తూర్పు మున్నగుదిశలందు మాకు రక్షకులగుదురుగాక! మే మెవరిని ద్వేషింతుమో వారి నన్నిదిశలనుండి చుట్టుకొని వాయువువలె బంధింతురు గాక! ॥౬౪॥

Homage to the heroes, who work selflessly like vital breaths, who like sun's light are shining in humility and knowledge, who are powerful like the rain. To them ten east-

ward, southward ten, ten to the west, ten to the north, ten to the region uppermost. To them we offer food. May they guard and delight us. Within their jaws we lay the man who dislikes us and whom we dislike.

౧౪౯.నమోఽస్తు రుద్రేభ్య ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౪౯ నమోఽస్తు రుద్రేభ్యో యేఽన్తరిక్షే యేషాం వాతఽ ఇషవః।
తేభ్యో దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాః।
తేభ్యో నమోఽ అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే
యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౬౫॥

ప.విః-నమః, అస్తు, రుద్రేభ్యః, యే, అన్తరిక్షే, యేషామ్, వాతః, ఇషవః, తేభ్యః, దశ, ప్రాచీః, దశ, దక్షిణాః, దశ, ప్రతీచీః, దశ ఉదీచీః, దశ, ఊర్ధ్వాః, తేభ్యః, నమః, అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ।౬౫ ॥

పదార్థః :- (నమః) (అస్తు) రుద్రేభ్యః (యే) (అన్తరిక్షే) ఆకాశే (యేషామ్) (వాతః) (ఇషవః) (తేభ్యః) ఇతి పూర్వవత్. ।౬౫॥

అన్వయః :-యే విమానాదిషు స్థిత్వాఽన్తరిక్షే విచరన్తి యేషాం వాత ఇవేషవః సన్తి తేభ్యో రుద్రేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు యే దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వా ఆశా వ్యాప్తవన్తస్తేభ్యో నమోఽస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం చ యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే వశే దధ్మః. ।౬౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా ఆకాశస్థాన్ శుద్ధాన్ శిల్పినః సేవన్తే తానేతే సర్వతో బలయిత్వా శిల్పవిద్యాః శిక్షేరన్. ।౬౫॥

పదార్థము :- (యే) ఎవరు విమానాది యానములందు గూర్చుండి (అన్తరిక్షే) ఆకాశములో విహరించెదరో (యేషామ్) ఎవనికి (వాతః) వాయువువంటి (ఇషవః) బాణములు గలవో (తేభ్యః) అట్టి (రుద్రేభ్యః) ప్రాణాదులవలె నున్నవారికి మే మొనర్చు (నమః) సత్కారము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ఏ (దశ) పదివిధములగు (ప్రాచీః) తూర్పు (దశ) పదివిధములగు (దక్షిణాః) దక్షిణము (దశ) పదివిధములగు (ప్రతీచీః) పడమర (దశ) పదివిధములగు (ఉదీచీః) ఉత్తరము మరియు (దశ) పదివిధములగు (ఊర్ధ్వాః) పైదిశలందు వ్యాప్తమైనవియో (తేభ్యః) అట్టి సకలహితకారులకు (నమః) అన్నాది పదార్థములు (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ఎవరెట్టివారో (తే) వారు (నః) మమ్ము (అవన్తు) రక్షింతురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులనొనర్తురుగాక! (తే) వారు మరియు మేము (యమ్) ఎవరితో (ద్విష్మః) అప్రీతిగా నుందుమో (చ) మరియు (యః) ఎవరు (నః) మాకు (ద్వేష్టి) దుఃఖములగలిగింతురో (తమ్) వారిని (ఏషామ్) ఈ వాయువు లనే (జమ్భే) బిడాలము ముఖములో మూషికమువంటి పీడలయందు (దధ్మః) పడవేయుదుము గాక! ॥౬౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఆకాశమునందుండునట్టి (ఆకాశవిద్యల నెరిగినట్టి) నిపుణుల సేవలొనర్చువారిని వారు అన్నివైపులనుండి శక్తిశాలురుగ నొనర్చి శిల్పవిద్యయొక్క శిక్షణను ప్రసాదించెదరు. ॥౬౫॥

65.Homage to the heroes, who sitting in planes fly in the airs, who work selflessly like vital breaths, who are powerful like the wind. To them ten eastward, wouthward ten, to the west, ten to the north, ten to the region uppermost. To them we offer food. May they guard and delight us. Within their jaws we lay the man who dislikes us and whom we dislike.

౬౬.నమోఽస్తు రుద్రేభ్య ఇత్యస్య పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్వా దేవా ఋషయః, రుద్రా దేవతాః, ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౬ నమోఽస్తు రుద్రేభ్యో యే పృథివ్యాం యేషామన్నమిషవః।
తేభ్యో దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వాః।
తేభ్యో నమోఽ అస్తు తే నోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు
తే యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః ॥౬౬॥

ప.విః-నమః, అస్తు, రుద్రేభ్యః, యే, పృథివ్యామ్, యేషామ్, అన్నమ్, ఇషవః, తేభ్యః, దశ, ప్రాచీః, దశ, దక్షిణాః, దశ, ప్రతీచీః, దశ, ఉదీచీః, దశ, ఊర్ధ్వాః, తేభ్యః, నమః అస్తు, తే, నః, అవన్తు, తే, నః, మృడయన్తు, తే, యమ్, ద్విష్మః, యః, చ, నః, ద్వేష్టి, తమ్, ఏషామ్, జమ్భే, దధ్మః ॥౬౬॥

పదార్థః :-(నమః) (అస్తు) (రుద్రేభ్యః) (యే) (పృథివ్యామ్) విస్తృతాయాం భూమౌ (యేషామ్) (అన్నమ్) తణ్డులాదికమత్తవ్యమివ (ఇషవః) శస్త్రాస్త్రాణి. తేభ్యః ఇతి పూర్వవత్. ॥౬౬॥

అన్వయః :- యే భూవిమానాదిషు స్థిత్వా పృథివ్యాం విచరన్తి యేషామన్నమిషవస్తేభ్యో రుద్రేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు యే దశ ప్రాచీర్దశ దక్షిణా దశ ప్రతీచీర్దశోదీచీర్దశోర్ధ్వా వ్యాప్తవన్తః సన్తి తేభ్యోఽస్మాకం నమోఽస్తు తే నః సర్వతోఽవన్తు తే నో మృడయన్తు తే వయం చ యం ద్విష్మో యశ్చ నో ద్వేష్టి తమేషాం జమ్భే దధ్మః. ॥౬౬॥

భావార్థః :- యే పృథివ్యామన్నార్థినస్తాన్ సంపోష్య వర్ధనీయాః. ॥౬౬॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు భూవిమానాదులందు గూర్చుండి (పృథివ్యామ్) విస్తృత భూమిపై విహరించుచుందురో (యేషామ్) ఎవరి (అన్నమ్) భుజించదగిన తండులములు మున్నగునవి (ఇషవః) బాణరూపములో (తేభ్యః) అట్టి (రుద్రేభ్యః) ప్రాణాదులవలె వర్తమానమైయున్నవారికై మేము చేయుచున్న (నమః) సత్కారము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ఎవరు (దశ) పదివిధముల (ప్రాచీః) పూర్వదిశ (దశ) పది విధముల (దక్షిణాః) దక్షిణదిశ (దశ) పదివిధముల (ప్రతీచీః) పశ్చిమదిశ (దశ) పదివిధముల (ఉదీచీః) ఉత్తరదిశ మరియు (దశ) పదిప్రకారముల (ఊర్ధ్వాః) పైనున్నదిశలకు వ్యాప్తమగుదురో (తేభ్యః) అట్టి సర్వహితకారులగు రాజపురుషులకై మాయొక్క (నమః) అన్నాది పదార్థములు (అస్తు) ప్రాప్తమగునుగాక! ఎవరిట్టివారో (తే) వారు (నః) మమ్ము అన్నిదిశలనుండి (అవన్తు) రక్షణజేయుదురుగాక! (తే) వారు (నః) మమ్ము (మృడయన్తు) సుఖవంతులజేయుదురుగాక! (తే) వారు మరియు మేము (యమ్) ఎవరిని (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (చ) మరియు (యః) ఎవరు (నః) మమ్ము (ద్వేష్టి) దుఃఖములపాలుజేసెదరో [ద్వేషించెదరో] (తమ్) వారిని (ఏషామ్) ఈ వాయువులనే (జమ్భే) బిడాలముఖమందు మూషికమువంటి పీడలయందు (దధ్మః) పడవేయుదుముగాక! ॥౬౬॥

భావార్థము :-ఈ పృథివిపై నున్న అన్నార్థులను, దుఃఖితులను ఉత్తమరీతిలో పోషణమొనర్చుచు ఉన్నతిని గలిగించువారు ఆనంద సౌఖ్యములననుభవింతురు. ॥౬౬॥

66.Homage to the heroes who sitting in conveyances travel on the earth, who work selflessly like the vital breaths, whose arms are foodstuffs. To them ten eastward, scuthward ten, ten to the west, ten to the north, ten to the region uppermost To them we offer food. May they guard and delight us. Within their jaws we lay the man who dislikes us and whom. we dislike.

అస్మిన్నధ్యాయే వాయుజీవేశ్వరవీరగుణకృత్యవర్ణనాదేతదర్థస్య

పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు వాయువు, జీవుడు, ఈశ్వరుడు మరియు వీరులగువారి గుణముల మరియు కృత్యముల వర్ణన యున్నందున ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థము పూర్వాధ్యాయమునందు జెప్పబడిన అర్థముతో సంగతిగలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమద్విద్వద్వరపరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం పరమవిదుషాం శ్రీయుత విరజానన్దసర్వస్వతీ స్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సమన్వితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే షోడశోఽధ్యాయః సమాప్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదునారవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఖందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లె క్రిష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

పదునారవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతి: శాంతి: శాంతి:.

యజుర్వేదభాష్యము

17వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ సప్తదశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ఏకోనశతమన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్

ఓం. విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౮౫౧. అశ్మన్నూర్జమిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, మరుతో దేవతాః, భురిగతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ వృష్టివిద్యోపదిశ్యతే. వృష్టివిద్యా యుపదేశము.

౮౫౧ అశ్మన్నూర్జం పర్వతే శిశ్రియాణామద్భ్యఽ ఓషధీభ్యో వనస్పతిభ్యోఽ

అధి సమ్భృతం పయః। తాన్నఽఇషమూర్జం ధత్త మరుతః సꣳరరాణాః

అశ్మꣳస్తే క్షున్మయి తఽఊర్గ్య ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు ॥౧॥

ప. విః-అశ్మన్, ఊర్జమ్, పర్వతే, శిశ్రియాణామ్, అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, ఓషధీభ్యః, వనస్పతిభ్యః ఇతి వనస్పతి + భ్యః, అధి, సమ్భృతమితి సమ్ + భృతమ్, పయః, తామ్, నః, ఇషమ్, ఊర్జమ్, ధత్త, మరుతః, సꣳరరాణా ఇతి సమ్ + రరాణాః, అశ్మన్, తే, క్షుత్, మయి, తే, ఊర్క్, యమ్, ద్విష్మః, తమ్, తే, శుక్, ఋచ్ఛతు ॥౧॥

పదార్థః:-(అశ్మన్) అశ్మని మేఘే. అశ్మేతి మేఘనా.. నిఘం.. ౧.౧౦ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (పర్వతే) పర్వతాకారే (శిశ్రియాణామ్) మేఘావయవానాం మధ్యే స్థితాం విద్యుతమ్ (అద్భ్యః) జలాశయేభ్యః (ఓషధీభ్యః) యవాదిభ్యః (వనస్పతిభ్యః) అశ్వత్థాదిభ్యః (అధి) (సమ్భృతమ్) సమ్యగ్ ధృతం (పయః) రసయుక్తం జలమ్ (తామ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇషమ్) అన్నమ్ (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (ధత్త) ధరత(మరుతః) వాయవ ఇవ క్రియాకుశలా మనుష్యాః (సంరరాణాః) సమ్యగ్ రాన్తి దదతి తే (అశ్మన్) అశ్మని (తే) తవ (క్షుత్) బుభుక్షా (మయి) (తే) తవ (ఊర్క్) పరాక్రమోఽన్నం వా (యమ్) దుష్టమ్ (ద్విష్మః) న ప్రసాదయేమ (తమ్) (తే) తవ (శుక్) శోకః (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్నోతు. ॥౧॥

అన్వయః:-హే సంరరాణా మరుతో! యూయం పర్వతేఽశ్మన్ శిశ్రియాణామూర్జం

నో౽ధిధత్తాద్భ్య ఓషధీభ్యో వనస్పతిభ్యః సమ్భృతం పయ ఇషమూర్జం చ తాశ్చ ధత్త. హే మనుష్య! తే౽శ్మన్నూర్గ్ వర్తతే సా మయ్యస్తు యా తే క్షుత్ సా మయి భవతు. యం వయం ద్విష్మస్తం తే శుగృచ్ఛతు.॥౧॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథా సూర్యో జలాశయౌషధ్యాదిభ్యో రసం హృత్వా మేఘమణ్డలే సంస్థాప్య పునర్వర్షయతి తతో౽న్నాదికం జాయతే తదశనేన క్షున్నివృత్యా బలోన్నతిస్తయా దుష్టానాం నివృత్తిరేతయా సజ్జనానాం శోకనాశో భవతి తథా సమానసుఖదుఃఖసేవనాః సుహృదో భూత్వా పరస్పరేషాం దుఃఖం వినాశ్య సుఖం సతతమున్నేయమ్.॥౧॥

పదార్థము :-(సంరరాణాః) చక్కని దానశీలురు (మరుతః) వాయువులవంటి క్రియాకుశలురగు మానవులారా! మీరు (పర్వతే) పర్వతమువంటి ఆకారముగల (అశ్మన్) మేఘముయొక్క (శిశ్రియాణామ్) అవయవములందు స్థిరమైయున్న విద్యుత్తు (ఊర్జమ్) పరాక్రమము మరియు అన్నమును (నః) మాకొరకు (అధి, ధత్త) అధికముగా ధారణమొనర్చుడు. మరియు (అద్భ్యః) జలాశయముల (ఓషధీభ్యః) యవలు మున్నగు ఓషధులను (వనస్పతిభ్యః) రావి మున్నగు వనస్పతులనుండి (సమ్భృతమ్) చక్కగాధారణమొనర్చిన (పయః) రసయుక్తమగు జలములు (ఇషమ్) అన్నము (ఊర్జమ్) పరాక్రమము మరియు (తామ్) ఆ పూర్వోక్త విద్యుత్తును ధారణమొనర్చుడు. ఓ మానవా! ఏ (తే) నీయొక్క (అశ్మన్) మేఘవిషయమునందు (ఊర్క్) రసము మరియు పరాక్రమము గలదో, దానిని (మయి) నాయందు మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (క్షుత్) క్షుత్తు [ఆకలి] గలదో, అది నాలోను యుండుగాక! [అనగా సుఖదుఃఖములు సమానమేయని యెంచి] మేము పరస్పరము సహకరించుకొనెదముగాక మరియు (యమ్) మేము ఏ దుష్టులను (ద్విష్మః) ద్వేషించుచున్నామో (తమ్) వారికి (తే) నీ (శుక్) శోకము (ఋచ్ఛతు) ప్రాప్తించుగాక! ॥౧॥

భావార్థము :-సూర్యుడెట్లు జలాశయములు మరియు వనస్పతులనుండి రసమును హరించి మేఘమండలమున స్థాపించి మరల వర్షింపజేయునో, దానిచే అన్నాది పదార్థములుత్పన్నమై వానిని భుజించుటచే క్షుధానివృత్తి, దానివల్ల బలము వృద్ధియగునో ఆ బలముతో దుష్టుల నాశనము, దానివల్ల సజ్జనుల శోకము దొలగిపోవునో, అట్లే ఇతరుల దుఃఖములను తనవిగా భావించి ఎల్లరకుమిత్రులై ఒకరిదుఃఖమునొకరు దొలగించుకొని నిరంతరము సౌఖ్యములను వృద్ధిపరచుకొనుట మానవులకు యోగ్యము. ॥౧॥

1.O fully charitably disposed persons, ever active like the wind, grant us food and strength contained in lightning and clouds, formidable in appearance mountain-like!.

Grant us food, strength and juice gathered from the plants, trees and waters. O man may I possess thy cloudwise strength and thy appetite. Let thy pain reach the man we dislike.

౧౭.౨.ఇమా మ ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్వికృతిశ్ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

అథేష్టకాదిచయనదృష్టాంతేన గణితవిద్యోపదిశ్యతే.

ఇటుకల దృష్టాంతములచే గణితవిద్య ఉపదేశించబడుచున్నది.

౧౭।౨ ఇమా మే౽ అగ్న౽ ఇష్టకా ధేనవః సంత్వేకా చ దశ చ దశ చ శతం చ శతం చ సహస్రం చ సహస్రం చాయుతం చాయుతం చ నియుతం చ నియుతం చ ప్రయుతం చార్బుదం చ న్యర్బుదం చ సముద్రశ్చ మధ్యం చాన్తశ్చ పరార్ధశ్చైతా మే౽అగ్న౽ ఇష్టకా ధేనవః సన్త్వముత్రాముష్మింల్లోకే ।౨॥

ప.వి:- ఇమాః, మే, అగ్నే, ఇష్టకాః, ధేనవః, సన్తు, ఏకా, చ, దశ, చ, దశ, చ, శతమ్, చ, శతమ్, చ, సహస్రమ్, చ, సహస్రమ్, చ, అయుతమ్, చ, అయుతమ్, చ, నియుతమితి ని + యుతమ్, చ, నియుతమితి ని + యుతమ్, చ, ప్రయుతమితి ప్ర + యుతమ్, చ, అర్బుదమ్, చ, న్యర్బుదమితి ని + అర్బుదమ్, చ, సముద్రః, చ, మధ్యమ్, చ, అన్తః, చ, పరార్ధః, చ, ఏతాః, మే, అగ్నే, ఇష్టకాః, ధేనవః, సన్తు, అముత్ర, అముష్మిన్, లోకే ।౨॥

పదార్థః :-(ఇమాః) వక్ష్యమాణాః (మే) మమ (అగ్నే) విద్వన్ (ఇష్టకాః) ఇష్టసుఖం సాధికాః (ధేనవః) దుగ్ధదాత్ర్యో గావ ఇవ (సన్తు) (ఏకా) (చ) (దశ)(చ) (దశ)(చ) (శతమ్) (చ) (శతం) (చ) (సహస్రమ్) (చ) (సహస్రమ్) (చ) (అయుతమ్) దశసహస్రాణి (చ) (అయుతమ్) (చ) (నియుతమ్) లక్షమ్ (చ) (నియుతమ్) (చ) (ప్రయుతమ్) దశ లక్షాణి ప్రయుతమితి కోటేరప్యుపలక్షకమ్ (చ) (అర్బుదమ్) దశ కోటయః (చ) (న్యర్బుదమ్) అబ్జమ్. న్యర్బుదమితి ఖర్బనిఖర్బమహాపద్మశఙ్కుసంఖ్యానామప్యుపలక్షకమ్ (చ) (సముద్రః) (చ) (మధ్యమ్) (చ) (అన్తః) (చ) (పరార్ధః) (చ) (ఏతాః) (మే) మమ (అగ్నే) (ఇష్టకాః) (ధేనవః) (సన్తు) (అముత్ర) పరస్మిన్ జన్మని (అముష్మిన్) పరస్మిన్ (లోకే) ద్రష్టవ్యే.।౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వన్! యా మే మమేమా ఇష్టకా ధేనవ ఇవ సన్తు తాస్తవాపి భవన్తు యా ఏకా చ దశ చ దశ చ శతం చ శతం చ సహస్రం చ సహస్రం చాయుతం చాయుతం చ నియుతం చ నియుతం

చ ప్రయుతం చార్బుదం చ న్యర్బుదం చ సముద్రశ్చ మధ్యం చాన్తశ్చ పరార్ధశ్చైతా మే అగ్న ఇష్టకా ధేనవ ఇవాముత్రాముష్మింల్లోకేఽస్మిన్ పరజన్మని వా సన్తు. ॥౨॥

భావార్థః :- యథా సుసేవితా గావో దుగ్ధాదిదానేన సర్వాన్ సంతోషయన్తి తథైవ వేద్యాం సఞ్చితా ఇష్టకా వృష్టిహేతుకా భూత్వా వృష్ట్యాదిద్వారా సర్వానానన్దయన్తి మనుష్యైరేకా సంఖ్యా దశవారం గుణితా సతీ దశ సంజ్ఞాం లభతే దశ దశవారం సంఖ్యాతాః శతం. శతం దశవారం సంఖ్యాతం సహస్రం సహస్రం దశవారం సంఖ్యాత మయుతమయుతం దశవారం సంఖ్యాతం నియుతం నియుతం దశవారం సంఖ్యాతం ప్రయుతం ప్రయుతం దశవారం సంఖ్యాతం కోటిః కోటిర్దశవారం సంఖ్యాతా దశ కోటయస్తా దశవారం సంఖ్యాతాః ఖర్బః ఖర్బో దశవారం సంఖ్యాతో నిఖర్బో నిఖర్బో దశవారం సంఖ్యాతో మహాపద్మో మహాపద్మో దశవారం సంఖ్యాతఃశఙ్కుః శఙ్కుర్దశవారం సంఖ్యాతః సముద్రః సముద్రో దశవారం సంఖ్యాతో మధ్యం మధ్యం దశవారం సంఖ్యాత మన్తరన్తో దశవారం సంఖ్యాతః పరార్ధ ఏతాః సంఖ్యా ఉక్తా ఉక్తైరనేకైశ్చకారైరన్యా అపి అఙ్కబీజరేఖాప్రభృతయో యథావద్ విజ్ఞేయా యథాఽస్మింల్లోక ఇమాః సంఖ్యాః సన్తి తథాన్యేష్వపి లోకేషు వర్తన్తే. యథాత్రైతత్సంఖ్యాభిః సంఖ్యాతా ఇష్టకాః సుశిల్పిభిశ్చితా గృహాకారా భూత్వా శీతోష్ణవర్షావాయ్వాదిభ్యో మనుష్యాన్ రక్షిత్వాఽఽనన్దయన్తి తథైవాహుతయో జలవాయ్వోషధీభిః సంహత్య సర్వాన్ప్రాణిన ఆనన్దయన్తి. ॥౨॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (మే) నాయొక్క (ఇమాః) ఈ (ఇష్టకాః) ఇష్టసుఖములను సిద్ధింపజేయు యజ్ఞసామగ్రి (ధేనవః) పాలనిచ్చు ఆవులవలె (సన్తు) అగునో మీకొరకును అట్లే యగుగాక! ఏ (ఏకా) ఒకటి (చ) దశగుణములు [పదిరెట్లు] (దశ) పది (చ) మరియు (దశ) పది (చ) పదిరెట్లు (శతమ్) నూరు (చ) మరియు (శతమ్) నూరు (చ) పదిరెట్లు (సహస్రమ్) వేయి (చ) మరియు (సహస్రమ్) వేయి (చ) పదిరెట్లు (అయుతమ్) పదివేలు (చ) మరియు (అయుతమ్) పదివేలు (చ) పదిరెట్లు (నియుతమ్) లక్ష (చ) మరియు (నియుతమ్) లక్ష (చ) పదిరెట్లు (ప్రయుతమ్) పదిలక్షలు, (చ) దీని పదిరెట్లు కోటి, దీని పదిరెట్లు (అర్బుదమ్) పదికోట్లు, దీని పదిరెట్లు (న్యర్బుదమ్) అర్బుదము (చ) దీని పదిరెట్లు (ఖర్బుదము) దీని పదిరెట్లు (నిఖర్బుదము) దీని పది [రెట్లు] మహా పద్మము, దీని పదిరెట్లు శంకు, దీని పదిరెట్లు (సముద్రః) సముద్రము (చ) దీని పదిరెట్లు (మధ్యమ్) మధ్యమము (చ) దీని పదిరెట్లు (అన్తః) అన్తము మరియు (చ) దీని పదిరెట్లు (పరార్ధశ్చ) పరార్ధము (ఏతాః) ఇవి (మే) నాయొక్క (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (ఇష్టకాః) వేదికయొక్క ఇటికలు (ధేనవః) గోవులవలె (అముష్మిన్) పరోక్షమగు (లోకే) చూడదగినవి (అముత్ర) రాబోవుజన్మలో (సన్తు) అగుగాక! అట్టి ప్రయత్న మొనర్చుము. ॥౨॥

భావార్థము :- ఏవిధముగ చక్కగా సేవించిన [పోషించిన] గోవు, పాలు మున్నగువాని దానముచే ఎల్లరను ప్రసన్నమొనర్చునో అట్లే వేదియందు చయనమొనర్చబడిన ఇటుకలు వర్షములకు హేతువులై వర్షములద్వారా

ఎల్లరను సుఖపరచునో, అట్లే మానవులు ఒకటి (౧) సంఖ్యను పదిసార్లు గుణించుటచే పది (౧౦), పదిని పదితడవలు గుణించుటచే నూరు (౧౦౦), దీనిని పదిసార్లు గుణించుటవల్ల వేయి (౧౦౦౦), దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే పదివేలు (౧౦,౦౦౦) దానిని పదిసార్లు గుణించుటచే లక్ష (౧,౦౦,౦౦౦) దానిని పదితడవలు గుణించుటవల్ల పదిలక్షలు, (౧౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదితడవలు గుణించుటద్వారా కోటి (౧,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటవల్ల పది కోట్లు (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే అర్బుదము (అర్వము) (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటద్వారా పది అర్బుద [అర్వ]ములు (౧౦, ౦౦, ౦౦, ౦౦, ౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే ఖర్బుదము లేక ఖర్వము (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే పది ఖర్బుదములు (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటవల్ల నీలము (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే పది నీలములు (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటవల్ల పద్మము (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదిసార్లు గుణించుటచే దశ పద్మము (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదితడవలు గుణించుటద్వారా ఒక శంఖము, (౧,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) దీనిని పదితడవలు గుణించుటద్వారా దశ శంఖము. (౧౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦) అని ఈ సంఖ్యల పేర్లు గలవు. ఇచ్చట నింతవరకు చెప్పబడినది. కాని అనేక చకారములుండుటచే ఇంకను అంకగణితము, బీజగణితము, రేఖాగణితము మున్నగువాని సంఖ్యలను యథావతుగ నెరుగవలయును. భూలోకమునం దీ సంఖ్యలున్నట్లే ఇతరలోకములందును గలవు. ఇచ్చట నెట్లీ సంఖ్యలచే లెక్కించి శిల్పులు ఇటుకలచే నిర్మించిన గృహాకారము చలి, ఉష్ణము, వర్షము వాయువు మున్నగువానినుండి మనుష్యాదులను రక్షించి ఆనందపరచునట్లు అగ్నియందిడిన ఆహుతులు జలవాయువు ఓషధులచే గలిసి సర్వప్రాణుల నానందపరచుచున్నవి. ॥౨॥

2.O learned person, may the materials of my yajna, like milch kine, be the givers of happiness to me!.

They may be one, and ten, and ten tens, a hundred, and ten hundred, a thousand and ten thousand and a hundred thousand, a lac and ten lacs, a million, and ten millions, a crore, ten crores, hundred crores, thousand crores, its ten times Maha Padma, its ten times Shankh, its ten times Samudra, its ten times Madhya, its ten times Prardh. May these bricks of my altrar be a source of happiness to me, like milch-kine in this world and the nest world.

౧౭॥౩. ఋతవ ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః అగ్నిర్ దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

స్త్రియః పత్యాదిభిః సహ కథం వర్త్తేరన్నిత్యాహ.

స్త్రీలు భర్తలు మొదలైనవారితో నెటుల మెలగవలయును?

౮౨।౩ ఋతవః స్థఽఋతావృధఽఋతుష్ఠాః స్థఽఋతావృధః।ఘృతశ్చ్యుతో మధుశ్చ్యుతో విరాజో నామ కామదుఘాఽఅక్షీయమాణాః ॥౩॥

ప.వి:- ఋతవః, స్థ, ఋతావృధః, ఋతవృధ, ఇత్యృత + వృధః, ఋతుష్ఠాః, ఋతుస్థా ఇత్యృతు + స్థాః, స్థ, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇత్యృత + వృధః, ఘృతశ్చ్యుత ఇతి ఘృత + శ్చ్యుతః, మధుశ్చ్యుత ఇతి మధు + శ్చ్యుతః, విరాజ ఇతి వి + రాజః, నామ, కామదుఘా ఇతి కామ + దుఘా, అక్షీయమాణాః ॥౩॥

పదార్థః :-(ఋతవః) యథా వసన్తాదయస్తథా (స్థ) భవత (ఋతావృధః) యా ఋతేన జలేన నద్య ఇవ సత్యేన వర్ద్ధన్తే తాః అత్రాన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః (ఋతుష్ఠాః) యా ఋతుషు వసన్తాదిషు తిష్ఠన్తి తాః (స్థ) భవత (ఋతావృధః) యా ఋతం సత్యం వర్ద్ధయన్తి తాః (ఘృతశ్చ్యుతః) ఘృతమాజ్యం శ్చ్యుతం నిస్సృతం యాభ్యస్తాః (మధుశ్చ్యుతః) యా మధునో మధురాత్ రసాత్ ప్రాప్తాః (విరాజః) వివిధై ర్గుణై రాజమానాః ప్రకాశమానాః (నామ) ప్రసిద్ధాః (కామదుఘాః) యాః కామాన్ దుహన్తి ప్రపిపురతి తాః (అక్షీయమాణాః) క్షేతుమనర్హాః.॥౩॥

అన్వయః :- హే స్త్రియో! యా యూయం ఋతవః స్థ యా ఋతావృధ ఋతుష్ఠా ఋతావృధః స్థ యాశ్చ యూయం ఘృతశ్చ్యుతో మధుశ్చ్యుతోఽక్షీయమాణా విరాజః కామదుఘా నామ ధేనవ ఇవ స్థ తా అస్మాన్సుఖయత.॥౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ఋతవో గావశ్చ స్వస్వసమయానుకూలతయా సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయన్తి తథైవ సత్యస్త్రియః ప్రతిసమయం స్వపత్యాదీన్ సర్వాన్ సంతర్ప్యానన్దయన్తు.॥౩॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణులారా! మీరు (ఋతవః) వసంతాది ఋతువులవలె (స్థ) ఉందురో మరియు నే (ఋతావృధః) జలనదులవలె సత్యముతో ఉన్నతిని ప్రాప్తించుకొను లేక (ఋతుష్ఠాః) వసంతము మున్నగు ఋతువులందు స్థితమైయుండు మరియు (ఋతావృధః) సత్యమును పెంపొందించువారలు (స్థ) అగుడు. మరియు మీరు (ఘృతశ్చ్యుతః) నేయివెడలునట్టి ఆ (మధుశ్చ్యుతః) మధురరసముచే ప్రాప్తించినట్టి (అక్షీయమాణాః) రక్షించదగిన (విరాజః) అనేకవిధములగు గుణములచే ప్రకాశమానములు మరియు (కామదుఘాః) కామితములను పూర్ణమొనర్చునది (నామ) ప్రసిద్ధ గోవులవంటి మీరు మమ్ము సుఖవంతులుగ నొనర్చుడు.॥౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఋతువులు మరియు గోవులు తమతమ సమయములపై అనుకూలముగ సకలప్రాణులకు సుఖములనిచ్చుచున్నట్లు ఉత్తమ స్త్రీలు తమ పతులు మున్నగు కుటుంబీకులను సర్వకాలములందు అన్నాదులచే సంతుష్టుల నొనర్చవలయును.॥3॥

4.O woman, ye are pleasant like the spring, season full of truth like canals with water, enjoyers of seasons like spring, advancers of truth, givers of butter, givers of sweet juices, worthy of protection, full of various noble qualities, fulfillers of our desires like kine, make us happy!.

౧౫౪.సముద్రస్యేత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

సభాపతినా కిం కార్యమిత్యుపదిశ్యతే. సభాపతి ఏమి చేయవలయును?

౧౫౪ సముద్రస్య త్వావకయాగ్నే పరి వ్యయామసి ।

పావకో౽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౪॥

ప. విః-సముద్రస్య,త్వా, అవకయా, అగ్నే పరి, వ్యయామసి, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ॥౪॥

పదార్థః :-(సముద్రస్య) అన్తరిక్షస్య మధ్యే (త్వా) త్వామ్ (అవకయా) యయా అవన్తి రక్షన్తి తయా క్రియయా (అగ్నే) అగ్నివత్ వర్తమాన సభాపతే (పరి) సర్వతః (వ్యయామసి) ప్రాప్తాః స్మః (పావకః) పవిత్రకారకః (అస్మభ్యమ్) (శివః) మఙ్గలకారీ (భవ). ॥౪॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యథా వయం సముద్రస్యావకయా సహ వర్తమానం త్వా పరివ్యయామసి తథా పావకస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ.॥ ౪ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా మనుష్యాః సముద్రస్థాన్ జన్తూన్ రక్షిత్వా సుఖయన్తి తథా ధార్మికో రక్షకః సభేశః స్వకీయాః ప్రజాః సంరక్ష్య సతతం సుఖయేత్. ॥ ౪ ॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజోవంతుడవగు ఓ సభాపతీ! మే మెట్లు (సముద్రస్య) ఆకాశము మధ్య (అవకయా) రక్షణనొనర్చు క్రియతో గూడ (త్వా) నీకు (పరి వ్యయామసి) అన్నివైపులనుండి లభించుచున్నట్లు (పావకః) పవిత్రకర్తవగు నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (శివః) మంగళకారివి (భవ) అగుము.॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు సముద్రజీవులను

రక్షించుచు సుఖవంతమొనర్చునట్లు ధర్మాత్ముడు, రక్షకుడునగు సభాపతి తమ ప్రజలను రక్షించుచు సదా సుఖవంతులునుగ నుంచును. ॥౫॥

5.O ruler, just as we conversant with the knowledge of self protection in space, approach thee from all sides, be thou our purifier and auspicious unto us!.

౬. హిమస్యేత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మరల నా విషయమే.

౬. హిమస్య త్వా జరాయుణాఽగ్నే పరి వ్యయామసి ।
పావకోఽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౬॥

ప. విః- హిమస్య, త్వా, జరాయుణా, అగ్నే, పరి, వ్యయామసి, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ. ॥౬॥

పదార్థః :-(హిమస్య) శీతస్య (త్వా) త్వామ్ (జరాయుణా) జరాయేతి యేన జరాయు స్తేన వస్త్రేణాగ్నినా వా (అగ్నే) అగ్నివత్ తేజస్విన్ (పరి) సర్వతః (వ్యయామసి) సంవృణోమి (పావకః) పవిత్రః (అస్మభ్యమ్) (శివః) మఙ్గలమయః (భవ). ॥౬॥

అన్వయః :-హే అగ్నే సభేశ! వయం హిమస్య జరాయుణా త్వా పరివ్యయామసి పావకస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ. ॥౬॥

భావార్థః :-హే సభేశ! యథాగ్నిర్వస్త్రం వా శీతాతురాన్ ప్రాణినః శైత్యాద్ వియోజ్య ప్రసాదయతి తథైవ త్వదాశ్రితా వయం దుఃఖాన్ముక్తాః సన్తః సుఖభాజినః స్యామ. ॥౬॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్వివగు సభాపతీ! మేము (హిమస్య) శీతలమును (జరాయుణా) జీర్ణపరచు వస్త్రము లేక అగ్నిచే (త్వా) నిన్ను (పరి వ్యయామసి) అన్నివిధముల ఆచ్ఛాదితమొనర్చునట్లు (పావకః) పవిత్ర స్వరూపుడవగు నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (శివః) మంగళమయుడవు (భవ) అగుము. ॥౬॥

భావార్థము :- ఓ సభాపతీ! అగ్ని మరియు వస్త్రము శీతలపీడితులకు రక్షణనిచ్చి ప్రసన్నుల నొనర్చునట్లు మీ యాశ్రయమునమేము దుఃఖములనుండి తొలగి సుఖవంతులమగుదుము గాక! ॥౬॥

6.O ruler, we rally round thee for safety, just as fire or cloth removes cold. Be thou our purifier, and auspicious un to us!.

౧౨౬. ఉప జ్మన్నిత్యస్య మేధాతిథిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్చీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
అథ దమ్పతీ కథం వర్త్తేయాతామిత్యుపదిశ్యతే. దంపతులు పరస్పర మెటుల వర్తించవలెను?

౧౨౬. ఉప జ్మన్నుప వేతసేఽవతర నదీష్వా। అగ్నే పిత్తమపామసి

మణ్డూకి తాభిరాగహి సేమం నో యజ్ఞం పావకవర్ణꣳ శివం కృధి ।౬॥

ప.వి:- ఉప, జ్మన్, ఉప, వేతసే, అవ, తర, నదీషు, ఆ, అగ్నే, పిత్తమ్, అపామ్, అసి, మణ్డూకి, తాభిః, ఆ, గహి, సా, ఇమమ్, నః, యజ్ఞమ్, పావకవర్ణమితి పావక + వర్ణమ్, శివమ్, కృధి ।౬॥

పదార్థః :-(ఉప) (జ్మన్) జ్మని భూమౌ. అత్ర సుపాం సులుగితి సప్తమ్యేకవచనస్య లుక్. జ్మేతి పృథివీ నా.. నిఘం.. ౧.౧. (ఉప) (వేతసే) పదార్థవిస్తారే (అవ) (తర) (నదీషు) (ఆ) (అగ్నే) వహ్నిరివ తేజస్విని విదుషి (పిత్తమ్) తేజః (అపామ్) ప్రాణానాం జలానాం వా (అసి) (అస్తి) (మణ్డూకి) సుభూషితే (తాభిః) అద్భిః ప్రాణైర్వా (ఆ) (గహి) ఆగచ్ఛ (సా) (ఇమమ్) (నః) అస్మాకమ్ (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమాఖ్యమ్ (పావకవర్ణమ్) అగ్నివత్ప్రకాశమానమ్. (శివమ్) కల్యాణకారకమ్ (కృధి) కురు.।౬॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! వహ్ని రివ విదుషి మణ్డూకి స్త్రీ।త్వం జ్మన్ నదీషు వేతసేఽవతర యథాఽగ్ని రపాం పిత్తమసి తథా త్వం తాభిరూపాగహి సా త్వం న ఇమం పావకవర్ణం యజ్ఞం శివముపాకృధి.।౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. స్త్రీపురుషౌ గృహాశ్రమే ప్రయత్నేన సర్వాణి కార్యాణి సంసాధ్య శుద్ధాచరణేన కల్యాణం ప్రాప్నుయాతామ్. ।౬॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్వినివగు ఓ విదుషీమణీ! (మణ్డూకి) ఉత్తమ అలంకారములచే శోభితురాలవు, విదుషివగు నీవు (జ్మన్) పృథివిపై (నదీషు) నదులు మరియు (వేతసే) పదార్థముల విస్తారమును (అవ,తర) దాటుము. అగ్నియెట్లు (అపామ్) ప్రాణముల, జలముల (పిత్తమ్) తేజోరూపము (అసి) ఐయున్నదో అట్లు నీవు (తాభిః) ఆ జలములు లేక ప్రాణములతో గూడ (ఉప, ఆ, గహి) మాకు సమీపమునందే లభించుము (సా) కావున నీవు (నః) మాయొక్క (ఇమమ్) ఇట్టి (పావకవర్ణమ్) అగ్నివలె ప్రకాశమానమగు (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమరూపయజ్ఞమును (శివమ్) కల్యాణప్రదమును (ఉప, ఆ, కృధి) శ్రేష్ఠరూపమున నొనర్చుము.।౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. గృహస్థాశ్రమమున స్త్రీపురుషులు ప్రయత్నపూర్వకముగ సకల కార్యములను సాధించుకొని శుద్ధ ఆచరణముతో గూడ కల్యాణమును పొందవలయును. ॥౬॥

6.O noble and well-decorated woman, live on this earth in the midst of riches, enhancing thy resources. Just as fire is the emblem of the essence of life, so should'st thou approach us with sweetness and vigour. Make our resplendent domestic life successful!.

౧౫౭. అపామిదమిత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, ఆర్షీ బృహతీ ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

గృహస్థైన కిం కార్య మిత్యాహ. గృహస్థుల కర్తవ్యములు.

౧౫౭ అపామిదం న్యయనꣳ సముద్రస్య నివేశనమ్। అన్యాꣳస్తేఽ

అస్మత్తపన్తు హేతయః పావకోఽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౭॥

ప.వి:–అపామ్, ఇదమ్, న్యయనమితి ని + అయనమ్, సముద్రస్య, నివేశనమితి ని + వేశనమ్, అన్యాన్, తే, అస్మత్, తపన్తు, హేతయః, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ ॥౭॥

పదార్థః :-(అపామ్) జలానాం ప్రాణానాం వా (ఇదమ్) అన్తరిక్షమ్ (న్యయనమ్) నిశ్చితమయనం స్థానమ్ (సముద్రస్య) సాగరస్య (నివేశనమ్) నివిశన్తి యస్మింస్తత్ (అన్యాన్) (తే) తవ (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్. (తపన్తు) దుఃఖయన్తు (హేతయః) వజ్రా వృద్ధయో వా (పావకః) పవిత్రకారీ (అస్మభ్యమ్) (శివః) సుఖప్రదః (భవ). ॥౭॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యదిదమపాం న్యయనమస్తి తస్య సముద్రస్య నివేశనమివ గృహాశ్రమం ప్రాప్య పావకః సంస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ తే హేతయోఽస్మదన్యాంస్తపన్తు. ॥ ౭ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా యథాఽపామాధారః సాగరః సముద్రస్యాధిష్ఠానం భూమిర్భూమేరధిష్ఠానమన్తరిక్షం తథా గార్హపత్యపదార్థానామాధారం గృహం నిర్మాయ మంగలమాచర్య శ్రేష్ఠపాలనం దస్యుతాడనఞ్చ కుర్వన్తు. ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (ఇదమ్) ఈ యాకాశము (అపామ్) జలములు మరియు ప్రాణములకు (న్యయనమ్) నిశ్చితస్థానమైయున్న యా ఆకాశస్థ (సముద్రస్య) సముద్రముయొక్క (నివేశనమ్) స్థితివంటి గృహస్థాశ్రమమును పొంది (పావకః) పవిత్ర కర్మల నొనర్చువాడవునై నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (శివః) మంగళప్రదుడవు (భవ) అగుము (తే) నీయొక్క (హేతయః) వజ్రము లేక ఉన్నతి (అస్మత్) మానుండి (అన్యాన్) ఇతర దుష్టులను (తపన్తు) దుఃఖపరచుగాక!॥౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ జలముల కాధారము సముద్రము, సముద్రమున కాధారము భూమి, భూమికి ఆకాశమాధారమైయున్నట్లు మానవులు గృహస్థాశ్రమమున కాధారమగు పదార్థముల స్థితికొరకు గృహమును నిర్మించుకొని మంగళప్రదమగు ఆచరణలచే శ్రేష్ఠులకు రక్షణ మరియు తస్కరాది దుష్టులకు పీడను గలిగించుచు సుఖులై యుండవలెను.॥౭॥

7.O learned person, this space in full is the decided home of waters and creatures. Lead the life of a domestic person with certainty like the ocean of vaporous in space. Doing virtuous deeds, be propitious unto us. Let thy shafts trouble others different from us!.

౭౫౮. అగ్నే పావకేత్యస్య వసుయుర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

ఆప్తైర్విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యాహ. ఆప్తవిద్వాంసు లేమి చేయవలయును?

౭౫౮ అగ్నే పావక రోచిషా మన్ద్రయా దేవ జిహ్వయా। ఆ దేవాన్వక్షి యక్షి చ ॥౮॥

ప.విః- అగ్నే, పావక, రోచిషా, మన్ద్రయా, దేవ, జిహ్వయా ఆ, దేవాన్, వక్షి, యక్షి, చ॥౮॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్యాప్రకాశకోపదేశక (పావక) జనాన్తఃకరణశోధక! (రోచిషా) ప్రకాశేన (మన్ద్రయా) ఆనందసాధికయా (దేవ) కమనీయ (జిహ్వయా) సత్యప్రియయా వాచా (ఆ) (దేవాన్) విదుషో దివ్యగుణాన్ వా (వక్షి) ఉపదిశసి (యక్షి) సంగచ్ఛసే. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్ (చ). ॥౮॥

అన్వయః :-హే పావక దేవాగ్నే! త్వం మన్ద్రయా జిహ్వయా రోచిషా దేవానావక్షి యక్షి చ.॥౮॥

భావార్థః :-యథా సూర్యః స్వప్రకాశేన సర్వం జగద్రోచయతి తథైవాప్తోపదేశకాః సర్వాఞ్జనాన్ ప్రీణీయుః ॥ ౮॥

పదార్థము :- (పావక) మానవుల హృదయములను శుద్ధపరచునట్టి (దేవ) చక్కని (అగ్నే) విద్యా ప్రకాశము, ఉపదేశమునొనర్చువాడా! నీవు (మన్ద్రయా) ఆనందమును ప్రసాదించు (జిహ్వయా) సత్యప్రియవాణి లేక (రోచిషా) ప్రకాశముచే (దేవాన్) విద్వాంసుల లేక దివ్యగుణముల (ఆ, వక్షి) ఉపదేశించుచు (చ) మరియు (యక్షి) పొందుచున్నావు.॥౮॥

భావార్థము :-సూర్యుడు తన ప్రకాశముతో సమస్త జగత్తును ప్రసన్నపరచునట్లు ఆప్త ఉపదేశక విద్వాంసులు సకల ప్రాణులను ప్రసన్నముగ నుంచవలయును.॥౮॥

8.O excellent diffuser ans preacher of knowledge, the gratifier. of the hearts of men, with thy pleasant and truthful tongue; and thy light of knowledge, preach unto the learned, and associate with them!.

౮౫౯.స న ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.
పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౫౯ స నః పావక దీదివోఽగ్నే దేవాఁ2॥ఇహావహ।
ఉప యజ్ఞఁ్హవిశ్చ నః॥౯॥

ప.వి:-సః, నః, పావక, దీదివ ఇతి దీది + వః, అగ్నే దేవాన్, ఇహ, ఆ, వహ, ఉప, యజ్ఞమ్, హవిః, చ, నః ॥౯॥

పదార్థః :-(సః) విద్వాన్ (నః) అస్మభ్యమ్ (పావక) పవిత్ర (దీదివః) తేజస్విన్ శత్రుదాహక వా. దీదయతి జ్వలతికర్మా.. నిఘం.. ౧.౧౬. అత్ర తుజాదీనామిత్యభ్యాసస్య దీర్ఘః (అగ్నే) సత్యాసత్యవిభాజక (దేవాన్) విదుషః (ఇహ) (ఆ) (వహ) (ఉప) (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమమ్ (హవిః) హుతం ద్రవ్యమ్ (చ) (నః) అస్మభ్యమ్. ॥౯॥

అన్వయః :-హే పావక దీదివోఽగ్నే! స త్వం యథాఽయమగ్ని ర్నోహవిరావహతి తథేహ యజ్ఞం దేవాంశ్చ న ఉపావహ. ॥౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యాదిరూపేణాయమగ్నిః సర్వేభ్యో రస మూర్ధ్వం నీత్వా వర్షయిత్వా దివ్యాని సుఖాని జనయతి తథైవ విద్వాంసో విద్యారసమున్నతం కృత్వా సర్వాణి సుఖాని జనయేయుః. ॥౯॥

పదార్థము :-(పావక) ఓ పవిత్రుడా! (దీదివః)తేజస్వివి, శత్రుదాహకుడవు (అగ్నే) సత్యాసత్య నిరూపణ నొనర్చు విద్వాంసుడా! (సః) పైదెలిపిన గుణములుగల నీవంటి ఈ యగ్ని (నః) మాకొఱకై దివ్యగుణములుగల (హవిః) హవనమొనర్చిన సుగంధితద్రవ్యములను ప్రాప్తించుకొనునట్లు (ఇహ) ఈ విశ్వమునందు (యజ్ఞమ్) గృహాశ్రమము (చ) మరియు (దేవాన్) విద్వాంసులను (నః) మాకొఱకై (ఉప, ఆ, వహ) ఉత్తమముగ ప్రాప్తింపజేయుము. ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ యగ్ని తన సూర్యాది రూపములచే సమస్త పదార్థములనుండి రసములను పైకిగొనిపోయి వర్షమువంటి ఉత్తమ సుఖములను అందించునట్లు విద్వాంసులు విద్యారూపరసమునకు ఔన్నత్యమునిచ్చి సకల సుఖములను ఉత్పన్నమొనర్చ వలయును.॥౯॥

9.O learned person; pure, foe-destroyer, distinguisher of truth from untruth: just as fire carries afar our fragrant oblations. so dost thou in this world bring hather for us domestic life and learned persons!.

౮౬౦. పావకేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

సేనాపతినా కథమ్భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. సేనాపతి యెటు లుండవలయును?

౮౬౦ పావకయా యశ్చితయన్త్యా కృపా క్షామన్ రురుచఽ ఉషసో
న భానునా। తూర్వన్న యామన్నేతశస్య ను రణఽ ఆ యో ఘృణే
న తతృషాణోఽ అజరః॥౧౦॥

ప. విః-పావకయా, యః, చితయన్త్యా, కృపా, క్షామన్, రురుచే, ఉషసః, న, భానునా, తూర్వన్, న, యామన్, ఏతశస్య, ను, రణే, ఆ, యః, ఘృణే, న, తతృషాణః, అజరః॥౧౦॥

పదార్థః :-(పావకయా) పవిత్రకారికయా (యః) (చితయన్త్యా) చేతనతాయాః కర్త్ర్యా (కృపా) సామర్థ్యేన (క్షామన్) క్షామని రాజ్యభూమౌ క్షామేతి పృథివీనా.. నిఘం.. ౧.౧. (రురుచే) రోచతే (ఉషసః) ప్రభాతాః (న) ఇవ (భానునా) దీప్త్యా (తూర్వన్) హింసన్ (న) ఇవ (యామన్) యామని మార్గే ప్రహరే వా (ఏతశస్య) అశ్వస్య సంబంధీని బలాని ఏతశ ఇత్యశ్వనా.. నిఘం. ౧.౧౪ (ను) క్షిప్రమ్. అత్ర ఋచితును..ఇతి దీర్ఘః (రణే) (ఆ) (యః) (ఘృణే) ప్రదీప్తే (న) ఇవ (తతృషాణః) పిపాసితః (అజరః) జరారహితః.॥౧౦॥

అన్వయః :-యః పావకయా చితయన్త్యా కృపా సహ వర్తమానః సేనాపతిర్భానునోషసో న క్షామన్ రురుచే యా వా యామన్నేతశస్య ను తూర్వన్ న ఘృణే రణే తతృషాణో నాజర ఆరురుచే స రాజ్యఙ్కర్తు మర్హతి.॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా సూర్యశ్చన్ద్రశ్చ దీప్త్యా సుశోభేతే తథైవోత్తమయా స్త్రియా సుపతిః సేనయా సేనాపతిశ్చ సుప్రకాశతే. ॥౧౦॥

పదార్థము :- (యః) ఏ (పావకయా) పవిత్రపరచు మరియు (చితయన్త్యా) చైతన్య పరచునట్టి (కృపా) శక్తితో గలసియుండు సేనాపతి ఎట్లు (భానునా) దీప్తిచే (ఉషసః) ప్రభాతవేల శోభించునో (న) అట్లే (క్షామన్) రాజ్యభూమియందు (రురుచే) శోభించునో (యః) ఏ (యామన్) మార్గము లేక ఝాము [వేళ] నందెట్లు (ఏతశస్య) అశ్వసంబంధబలమును (ను) శీఘ్రముగ (తూర్వన్) హింసించునో (న) అట్లే (ఘృణే) ప్రదీప్తమగు (రణే) యుద్ధమందు (తతృషాణః) పిపాసకుని (న) వలె (అజరః) అజరుడు, అజేయుడు,

యువకుడు, నిర్భయుడునై (ఆ) ఉత్తమవిధముగా నుండువాడే రాజ్యమును పాలించుటకు తగినవాడై యుండును. ॥౧౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. సూర్యచంద్రులు తమ దీప్తిచే శోభితమగుచున్నట్లు సతియగు స్త్రీతో ఉత్తముడగు పతి మరియు ఉత్తమ సేవలచే సేనాపతి ఉత్తమ రీతిలో ప్రకాశితమగుచుందురు. ॥౧౦॥

10.The Commander of the army, who with purifying conscious force shines upon the earth like dawns with sun's light, who kills speedily like strong horses, the foes that come in the way; who in the heat of battle tolerate thirst, whom old age does not touch, is fit for rule.

౮౬౧.నమస్తే హరస ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

న్యాయాధీశేన కథం భవితవ్యమిత్యాహ. న్యాయాధీశుడెటులుండవలెను?

౮౬౧ నమస్తే హరసే శోచిషే నమస్తేऽ అస్త్వర్చిషే। అన్యాంస్తే
అస్మత్తపన్తు హేతయః పావకోऽ అస్మభ్యం శివో భవ ॥౧౧॥

ప.వి:-నమః, తే, హరసే, శోచిషే, నమః,తే,అస్తు,అర్చిషే, అన్యాన్, తే, అస్మత్, తపన్తు, హేతయః, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ ॥౧౧॥

పదార్థః :-(నమః) సత్కారణమ్ (తే) తుభ్యమ్ (హరసే) యో దుఃఖం హరతి తస్మై (శోచిషే) పవిత్రాయ (నమః) (తే) (అస్తు) (అర్చిషే) పూజ్యాయ (అన్యాన్) భిన్నాన్ శత్రూన్ (తే) తవ (అస్మత్) (తపన్తు) సన్తాపయన్తు (హేతయః) ప్రజాదిశస్త్రాస్త్రయుక్తాః సేనాః (పావకః) శోధకః (అస్మభ్యమ్) (శివః) న్యాయకారీ (భవ). ॥౧౧॥

అన్వయః :- హే సభాపతే! తే హరసేऽస్మత్కృతం నమోऽస్తు శోచిషేऽర్చిషే తేऽస్మత్ప్రయుక్తం నమోऽస్తు యస్తే హేతయస్తా అస్మదన్యాంస్తపన్తు పావకస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ. ॥౧౧॥

భావార్థః :-మనుష్యైః పవిత్రాన్ జనాన్న్యాయాధీశాన్ కృత్వా దుష్టాన్ నివార్య సత్యోన్యాయః ప్రకాశయితవ్యః. ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! (హరసే) దుఃఖములను హరింపజేయు (తే) నీకు మే మొనర్చిన (నమః)

సత్కారము చెందునుగాక! మరియు (శోచిషే) పవిత్ర (అర్చిషే) సత్కారార్హుడవునగు (తే) నీకు మే మొనర్చిన (నమః) నమస్కారము (అస్తు) చెందునుగాక! ఏ (తే) నీయొక్క (హేతయః) వజ్రాది శస్త్రయుక్తమగు సైన్యముచే (అస్మత్) మాకు భిన్నమగు (అన్యాన్) ఇతరశత్రువులను (తపన్తు) దుఃఖితుల నొనర్చుము (పావకః) శుద్ధిపరచు నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (శివః) న్యాయకారివి (భవ) అగుము.॥౧౧॥

భావార్థము :- మానవులు అంతఃకరణపవిత్రులను న్యాయాధీశులుగ నొనర్చి ఇతరదుష్టులను నివృత్తియొనర్చి సత్యన్యాయములను ప్రకాశపరచవలెను.॥౧౧॥

11.O ruler, our obeisance to thee, the remover of afflictions. Our obeisance to thee pure and worthy of respect. may thy armed forces trouble others than us. Be thou our purifier, and propitious unto us!.

౮౬౨.నృషద ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల పై విషయమే.

౮౬౨ నృషదే వేడప్సుషదే వేడ్ బర్హిషదే వేడ్వనసదే వేట్ స్వర్విదే వేట్ ॥౧౨॥

ప.విః-నృషదే, నృసద ఇతి నృ + సదే, వేట్, అప్సుషదే, అప్సుసద ఇత్యప్సు + సదే, వేట్, బర్హిషదే, బర్హిసద ఇతి బర్హి + సదే, వేట్, వనసద ఇతి వన+స దే, వేట్, సర్విద ఇతి స్వః + విదే, వేట్ ॥౧౨॥

పదార్థః :-(నృషదే) యో నాయకేషు సీదతి తస్మై (వేట్) యో న్యాయాసనే విశతి సః అత్ర విశ ధాతోరన్యేభ్యోఽపి దృశ్యన్త ఇతి విచ్ ప్రత్యయః (అప్సుషదే) యో జలేషు నౌకాదిషు సీదతి తస్మై (వేట్) (బర్హిషదే) యః ప్రజాయా వర్ధకే వ్యవహారే తిష్ఠతి తస్మై (వేట్) అధిష్ఠాతా (వనసదే) యో వనేషు సీదతి తస్మై (వేట్) (స్వర్విదే) యః సుఖం వేత్తితస్మై (వేట్).॥౧౨॥

అన్వయః :-హే సభేశ! త్వం నృషదే వేట్ భవాప్సుషదే వేడ్ భవ బర్హిషదే వేడ్ భవ వనసదే వేడ్ భవ స్వర్విదే చ వేడ్ భవ. ॥౧౨॥

భావార్థః :-యస్మిన్ దేశే న్యాయాధీశనౌయాయిప్రజావర్ధకారణ్యస్థనాయకసుఖప్రాపకా విద్వాంసో వర్తన్తే తత్రైవ సర్వాణి సుఖాని వర్ధన్తే. ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! నీవు (నృషదే) నాయకులందు స్థిరుడవగుటకై (వేట్) న్యాయాసనముపై గూర్చుండి (అప్సుషదే) జలములమధ్య స్థిరముగ నుండువారికై (వేట్) న్యాయపీఠము పై గూర్చుండి (బర్హిషదే)

ప్రజల నున్నతపరచు వ్యవహారములందు స్థిరముగుటకొరకు (వేట్) అధిష్ఠాతవగుటకు (వనసదే) అరణ్యములందుండువారికై (వేట్) న్యాయమునందు ప్రవేశించుటకు మరియు (స్వర్విదే) సుఖముల నెరుగువారికై (వేట్) ఉత్సాహమునందు ప్రవేశించువాడ వగుము. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఏ దేశమునందు ఉత్తమ న్యాయాధీశుడు, నౌకల నడుపు నేర్పరులు, ప్రజలను వృద్ధిపరచు విద్వాంసులు, వనములందుండు వీరులు, సేనానాయకులు, సౌఖ్యముల వృద్ధిపరచు విద్వాంస, విదుషీమణులుందురో అచ్చటనే సకలసుఖములు వృద్ధియగును. ॥౧౨॥

12.O King, the leader of men, occupy the seat of justice. Administer justice unto sailors in ships. Thou art the chief for impriving thy subjects. Be thou a dweller in the solitude of forests, and a lover of justice. Be thou the enjoyer of pleasure, full of perseverance!.

౮౬3. యే దేవా ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, ప్రాణో దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ సంన్యాసిభిః కిం కార్యమిత్యాహ. సంన్యాసు లేమి చేయవలయును?

౮౬3 యే దేవా దేవానాం యజ్ఞియా యజ్ఞియానాᳬ సంవత్సరీణముప

భాగమాసతే। అహుతాదో హవిషో యజ్ఞేఽ అస్మిన్

త్స్వయమ్పిబన్తు మధునో ఘృతస్య ॥౧3॥

ప.వి:- యే, దేవాః, దేవానామ్, యజ్ఞియాః, యజ్ఞియానామ్, సంవత్సరీణమ్, ఉప, భాగమ్, ఆసతే, అహుతాద ఇత్యహుత+అదః, హవిషః, యజ్ఞే, అస్మిన్, స్వయమ్, పిబన్తు, మధునః, ఘృతస్య ॥౧3॥

పదార్థః :- (యే) (దేవాః) విద్వాంసః (దేవానాం) విదుషామ్ (యజ్ఞియాః) యే యజ్ఞమ్మర్హన్తి తే (యజ్ఞియానామ్) యజ్ఞసంపాదనకుశలానామ్ (సంవత్సరీణమ్) యః సంవత్సరం భృతస్తమ్. సంపరిపూర్వాత్ ఖచ. అ. ౫. ౧.౯౨ ఇతి భూతార్థే ఖః (ఉప) (భాగమ్) సేవనీయమ్ (ఆసతే) (అహుతాదః) యేఽహుత మదన్తితే (హవిషః) హోతవ్యస్య (యజ్ఞే) సంగంతవ్యే (అస్మిన్) (స్వయమ్) (పిబన్తు) (మధునః) క్షౌద్రస్య (ఘృతస్య) ఆజ్యస్య జలస్య వా. ॥౧3॥

అన్వయః :- యే దేవానాం మధ్యేఽహుతాదో దేవా యజ్ఞియానాం మధ్యే యజ్ఞియా విద్వాంసః సంవత్సరీణం భాగముపాసతే తేఽస్మిన్ యజ్ఞే మధునో ఘృతస్య హవిషో భాగం స్వయం పిబన్తు. ॥౧3॥

భావార్థః :- యేఽస్మిన్ సంసారే అనగ్నయోఽర్థా దాహవనీయగార్హపత్యదక్షిణాగ్నిసమ్బన్ధి బాహ్యకర్మాణి విహాయాన్తరగ్నయః సంన్యాసినః సన్తి తే హోమమకుర్వన్తో భుఞ్జానాః సర్వత్ర విహృత్య సర్వాన్ జనాన్ వేదార్థాన్ బోధయేయుః.॥౧౩॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు (దేవానామ్) విద్వాంసులందు (అహుతాదః) యజ్ఞము జేయకుండ పదార్థములను భుజించు (దేవాః) విద్వాంసుడు (యజ్ఞియానామ్) యజ్ఞకుశలురందు (యజ్ఞియాః) యోగాభ్యాసమను యజ్ఞమునందు యోగ్య విద్వాంసులు (సంవత్సరీణమ్) సంవత్సరమంతయు ఆచరణ పుష్టిగల (భాగమ్) సేవించదగిన శ్రేష్ఠపరమాత్ముని (ఉపాసతే) ఉపాసించెదరో, వారు (అస్మిన్) ఇట్టి (యజ్ఞే) సమాగమరూప యజ్ఞమునందు (మధునః) మధువు [తేనె] (ఘృతస్య) జలములు మరియు (హవిషః) హవనయోగ్యమగు పదార్థముల భాగమును (స్వయమ్) స్వయముగ (పిబన్తు) సేవించవలెను. ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఈ జగత్తునందు అగ్నిక్రియారహితులై అనగా ఆహవనీయ, గార్హపత్య, దాక్షిణాగ్నుల సంబంధముగల బాహ్యకర్మలను త్యజించిన సన్న్యాసులు అభ్యంతరాగ్నిని ధరించి హోమమొనర్చకయే భోజనమొనర్చుచు సర్వత్ర విహరించుచు సమస్త మానవులకు వేదార్థముల నుపదేశించుచుండవలయును.॥౧౩॥

13.The hermits (Sanyasis) learned of the learned, who take their meals withou performing Havan, lead a life of sacrifice, and contemplation amongst the performers of usual sacrifice (yajna), and worship the Adorable God, after a year's penance, take themselves the honey and butter of oblations in this yajna.

౮౬౪.యే ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, ప్రాణో దేవతా, ఆర్షీజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథోత్తమా విద్వాంసః కీదృశా భవన్తీత్యాహ. ఉత్తమ విద్వాంసు లెటులగుదురు?

౮౬౪ యే దేవా దేవేష్వధి దేవత్వమాయన్యే బ్రహ్మణః పురఽ

ఏతారోఽ అస్య। యేభ్యో నఽ ఋతే పవతే ధామ

కిం చన న తే దివో న పృథివ్యాఽ అధి స్నుషు ॥౧౪॥

ప.విః-యే, దేవాః, దేవేషు, అధి, దేవత్వమితి దేవ + త్వమ్, ఆయన్, యే, బ్రహ్మణః, పుర + ఏతార ఇతి పురః + ఏతారః, అస్య, యేభ్యః, న, ఋతే, పవతే, ధామ, కిమ్, చన, న, తే, దివః, న, పృథివ్యాః, అధి, స్నుషు ॥౧౪॥

పదార్థః :-(యే) (దేవాః) పూర్ణవిద్వాంసః (దేవేషు) విద్వత్సు (అధి) ఉపరివిరాజమానాః (దేవత్వమ్) విదుషాం కర్మ భావం వా (ఆయన్) ప్రాప్నువన్తి (యే) (బ్రహ్మణః) పరమేశ్వరస్య (పురఏతారః) పూర్వం ప్రాప్తారః (అస్య) (యేభ్యః) (న) నిషేధే (ఋతే) వినా (పవతే) పవిత్రీభవతి (ధామ) దధతి సుఖాని యస్మింస్తత్ (కిమ్) (చన) (న) (తే) విద్వాంసః (దివః)సూర్యస్య (న) (పృథివ్యాః) భూమేః (అధి) (స్నుషు) ప్రాన్తేషు. ॥౧౪॥

అన్వయః :-యే దేవా దేవేష్వధి దేవత్వమాయన్ యేఽస్య బ్రహ్మణః పురఏతారః సన్తి యేభ్య ఋతే కిం చన ధామ న పవతే తే న దివః స్నుషు న చ పృథివ్యాః అధి స్నుష్వాయన్ నాధివసన్తీతి యావత్. ॥౧౪॥

భావార్థః :- యేఽత్ర జగతి విద్వత్తమా యోగాధిరాజా యాథాతథ్యేన పరమేశ్వరం జానన్తి తే నిఖిలజన శోధకాః సన్తో జీవన్ముక్తిదశాయాం పరోపకారమాచరన్తో విదేహముక్తిదశాయాం న సూర్యలోకే న చ పృథివ్యాం నియతం వసన్తి కిన్తు బ్రహ్మణి స్థిత్వాఽవ్యాహతగత్యా సర్వత్రాభివిహరన్తి. ॥౧౪॥

పదార్థము :- (యే) ఏ (దేవాః) పూర్ణవిద్వాంసులు (దేవేషు, అధి) విద్వాంసులలో అందరికన్న ఉత్తమ శ్రేణిలోనుండి (దేవత్వమ్) దివ్యమైన గుణ కర్మ స్వభావములను (ఆయన్) పొందుచుందురో మరియు (యే) ఎవరు (అస్య) ఈ (బ్రహ్మణః) పరమేశ్వరుని (పుర ఏతారః) ముందుగా పొందుదురో (యేభ్యః) ఎవరు (ఋతే) లేకున్న (కిమ్, చన) ఎవ్వరును (ధామ) సుఖస్థానమును (న, పవతే) పవిత్రపరచ [పొంద] జాలరో, (తే) అట్టి విద్వాంసులు (న దివః) సూర్యలోక ప్రదేశములందుగాని (న పృథివ్యాః) పృథివియందలి (అధి, స్నుషు) ఏ భాగమునందును ఎక్కువ వసింపజాలరు. ॥౧౪॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు ఎవరు ఉత్తమ విద్వాంసులు, యోగేశ్వరులో వారు యథార్థముగ పరమేశ్వరు నెరుగుదురు. వారు సర్వప్రాణులను శుద్ధపరచుటకు, జీవన్ముక్తిదశయందు పరోపకారమొనర్చుచు విదేహముక్త్యావస్థలో సూర్యలోకమందుగాని, పృథివిపైనగాని నియమముగ వసింపరు. వారు ఈశ్వరునియందు స్థితులై అవ్యాహత [ఆటంకములేని] గతిద్వారా సర్వత్ర విహరించుచుండెదరు. ॥౧౪॥

14.The learned yogis who amongst the learned attain to Godhead, who first of all acquire communion with God, without Whose aid no place of happiness is sanctified, dwell neither on heaven's heights nor on the face of the earth.

౧౫. ప్రాణదా ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

విద్వద్రాజానౌ కీదృశౌ స్యాతామిత్యాహ. విద్వాంసుడు రాజు ఎట్టులుండవలెను?

౧౫ ప్రాణదా౽ అపానదా వ్యానదా వర్చోదా వరివోదాః। అన్యాꣳస్తే అస్మత్తపన్తు హేతయః పావకో౽ అస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౧౫॥

ప.వి:- ప్రాణదా ఇతి ప్రాణ + దాః, అపానదా + ఇత్యపాన + దాః, వ్యానదా ఇతి వ్యాన + దాః, వర్చోదా ఇతి వర్చః + దాః, వరివోదా ఇతి వరివః + దాః, అన్యాన్, తే, అస్మత్, తపన్తు, హేతయః, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః భవ ॥౧౫॥

పదార్థః :- (ప్రాణదాః) యాః ప్రాణం జీవనం బలం చ దదతి తాః (అపానదాః) యా అపానం దుఃఖదూరీకరణసాధనం ప్రయచ్ఛన్తి తాః (వ్యానదాః) యా వ్యాప్తివిజ్ఞానం దదతి (వర్చోదాః) సకల విద్యాధ్యయనప్రదాః (వరివోదాః) సత్యధర్మవిద్వత్సేవాప్రాపికాః (అన్యాన్) (తే) తవ (అస్మత్) (తపన్తు) (హేతయః) వజ్రవద్వర్తమానా శస్త్రాస్త్రోన్నతయః (పావకః) శుద్ధిప్రచారకః (అస్మభ్యమ్) (శివః) (భవ) ॥౧౫॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ రాజన్! తే తవ యా అస్మభ్యం ప్రాణదా అపానదా వ్యానదా వర్చోదా వరివోదా హేతయో భూత్వాఽస్మదన్యాంస్తపన్తు తాభిః పావకః సంస్త్వమస్మభ్యం శివో భవ. ॥౧౫॥

భావార్థః :- స ఏవ రాజా యో న్యాయస్య వర్ధకః స్యాత్. స ఏవ విద్వాన్ యో విద్యయా న్యాయస్య విజ్ఞాపకో భవేత్. న స రాజా యః ప్రజాః పీడయేత్, న స విద్వాన్ యోఽన్యాన్ విదుషో న కుర్యాత్ న తాః ప్రజాః యా నీతిజ్ఞం రాజానం న సేవేరన్. ॥౧౫॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు నో రాజా! (తే) నీయొక్క ఉన్నతి మరియు శస్త్రాదులు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (ప్రాణదాః) జీవనము మరియు శక్తిని ప్రసాదించునవి (అపానదాః) దుఃఖముల దొలగించు సాధనముల నిచ్చునవి మరియు (వ్యానదాః) వ్యాప్తి మరియు విజ్ఞానముల నిచ్చునవి (వర్చోదాః) సకల విద్యల నభ్యసించుటకు హేతువును గలిగించునవి మరియు (వరివోదాః) సత్యము, ధర్మము మరియు విద్వాంసుల సేవలను వ్యాప్తమొనర్పజేయునవియై యున్నవి (హేతయః) వజ్రము మున్నగు శస్త్రముల ఉన్నతులు (అస్మత్) మాద్వారా (అన్యాన్) ఇతర దుష్టశత్రువులను (తపన్తు) దుఃఖితుల నొనర్తురుగాక! వానితోబాటు (పావకః) శుద్ధి ప్రచారమొనర్చుచు నీవు మాకొరకు (శివః) మంగళకారివి (భవ) అగుము. ॥౧౫॥

భావార్థము :- న్యాయమును వృద్ధిపరచి పాలించువాడే రాజు. విద్యద్వారా న్యాయము నెరుగువాడే విద్వాంసుడు. ప్రజాపీడకుడు రాజుగాడు. మరియు ఇతరులను విద్వాంసులనొనర్పనివాడు విద్వాంసుడుగాడు. నీతియుక్తముగ రాజ్యము మరియు రాజును సేవించనివారు ప్రజలును గాజాలరు. ॥౧౫॥

15.O King, thy powers are the givers of life and strength unto us, the givers of resources for the removal of affliction, the givers of knowledge, the helpers for studying all sciences, the preachers of true religion and service of the learned. May thy weapons trouble others than us. Be thou our purifier and propitious unto us!.

౧౬౬.అగ్నిరిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీగాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

విద్వాన్ కీదృశో భవేదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటులుండవలెను?

౧౬౬ అగ్నిస్తిగ్మేన శోచిషా యాసద్విశ్వంన్యత్రిణమ్।అగ్నిర్నో వనతే రయిమ్॥౧౬॥

ప.విః-అగ్నిః, తిగ్మేన, శోచిషా, యాసత్, విశ్వమ్, ని,అత్రిణమ్, అగ్నిః, నః, వనతే, రయిమ్ ॥౧౬॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) విద్యుత్ (తిగ్మేన) తీవ్రేణ (శోచిషా) ప్రకాశేన (యాసత్) ప్రాప్నోతి (విశ్వమ్) సర్వమ్ (ని) (అత్రిణమ్) అత్తుం భోక్తుం యోగ్యమ్ (అగ్నిః) (నః) అస్మభ్యమ్ (వనతే) విభజతి (రయిమ్) ద్రవ్యమ్. ॥౧౬॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యథాఽగ్నిస్తిగ్మేన శోచిషా విశ్వమత్రిణం యాసత్ యథాగ్నిర్విద్యున్నో రయిం నివనతే తథా త్వమస్మదర్థం భవ ॥౧౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిర్యథా పావకః స్వతేజసా శుష్కమశుష్కం తృణాదికం దహతి తథాఽస్మాకం సర్వాన్దోషాన్దగ్ధ్వా గుణాః ప్రాపణీయాః. యథా విద్యుత్ సర్వాన్ పదార్థాన్సేవతే తథాఽస్మభ్యం సర్వాం విద్యాం సేవయిత్వా వయమవిద్యాయాః పృథక్కరణీయాః ॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (అగ్నిః) అగ్ని(తిగ్మేన) తీవ్రమగు (శోచిషా) ప్రకాశముతో (అత్రిణమ్) అనుభవయోగ్యముగ (విశ్వమ్) సర్వమును (యాసత్) పొందుచున్నదో ఎట్లు (అగ్నిః) విద్యుదగ్ని (నః) మాకొరకు (రయిమ్) ధనములను (ని,వనతే) నిరంతరము విభాజనమొనర్చుచున్నదో, అట్లే మాకొరకు మీరును అగుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్ని తన తేజముతో ఎండు, పచ్చి సమస్త తృణాదులను గాల్చివేయునట్లు విద్వాంసులు మన సమస్త దోషములను భస్మమొనర్చి చక్కని గుణములను గలిగించవలెను. విద్యుత్తు సకలపదార్థములను సేవనమొనర్చునట్లు మనము సకలవిద్యలను పొంది అవిద్యను దొలగించవలెను. ॥౧౬॥

16.O learned person, just as fire with its sharpened blaze, gives us all eatables, and just as electricity adds to our wealth. so shoulds thou be helpful for us!.

౧౬౭.య ఇమా ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః,విశ్వకర్మా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః, స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యుపదిశ్యతే. ఈశ్వరు డెట్టివాడు?

౧౭.౧౭ య ఇ॒మా విశ్వా॒ భువ॑నాని॒ జుహ్వ॒దృషి॒ర్హోతా॒ న్యసీ॑దత్పి॒తా న॑ః।

స॒ ఆ॒శిషా॒ ద్రవి॑ణమి॒చ్ఛమా॑నః ప్రథమ॒చ్ఛద॑వ॒రాꣳ౽ఆవి॑వేశ ॥౧౭॥

ప.వి:-యః, ఇ॒మా, విశ్వా, భువనాని, జుహ్వత్, ఋషిః, హోతా,ని, అసీదత్, పి॒తా, న॒ః, సః, ఆ॒శిషే॒త్యా + శిషా, ద్రవిణమ్, ఇచ్ఛమానః, ప్రథ॒మ॒చ్ఛదితి ప్రథ॒మ + ఛత్, అవరాన్, ఆ, వి॒వే॒శ ॥౧౭॥

పదార్థః :-(యః) (ఇమా) ఇమాని (విశ్వా) విశ్వాని (భువనాని) (జుహ్వత్) ఆదదత్ (ఋషిః) జ్ఞాతా (హోతా) దాతాఽఽదాతా వా (ని) (అసీదత్) సీదతి (పితా) పాలకః (నః) అస్మాకమ్ (సః) (ఆశిషా) ఆశీర్వాదేన (ద్రవిణమ్) ధనమ్ (ఇచ్ఛమానః) అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (ప్రథమచ్ఛత్) యః ప్రథమాన్ విస్తృతాన్ ఛాదయతి (అవరాన్) అర్వాచీనానాకాశాదీన్ (ఆ)సమన్తాత్ (వివేశ)విష్టోఽస్తి॥౧౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! య ఋషిర్హోతా నః పితా పరమేశ్వర ఇమా విశ్వా భువనాని న్యసీదత్సర్వాꣳల్లోకాన్ జుహ్వత్ స ఆశిషా ద్రవిణమిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛదవరానావివేశేతి యూయం విజానీత. ॥ ౧౭ ॥

భావార్థః :- సర్వే మనుష్యా యః సకలస్య జగతో రచకో ధారకః పాలకో వినాశకః సర్వేభ్యో జీవేభ్యః సర్వవస్తుప్రదః పరమేశ్వరః స్వవ్యాప్త్యాకాశాదిషు ప్రవిష్టోఽస్తి తమేవ సతతముపాసీరన్. ॥ ౧౭ ॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (యః) ఎవడు (ఋషిః) మంత్రద్రష్ట, జ్ఞానస్వరూపుడు (హోతా) సకల పదార్థములనిచ్చి, పుచ్చుకొనువాడో (నః) ఎవడు మాయొక్క (పితా) రక్షకుడగు పరమేశ్వరుడు (ఇమా) ఈ (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకలోకాంతరములందు వ్యాప్తుడై (న్యసీదత్) నిరంతరము స్థితమై యున్నాడో మరియు నెవడు సమస్తలోకముల (జుహ్వత్) ధారణకర్తయో (సః) ఆతడు (ఆశిషా) ఆశీర్వాదముచే మాకొరకు (ద్రవిణమ్) ధనములను (ఇచ్ఛమానః) కోరుచు మరియు (ప్రథమచ్ఛత్) విస్తృతపదార్థములను గప్పివేయుచు(అవరాన్)పూర్ణ ఆకాశాదులను(ఆవివేశ)ఉత్తమముగ వ్యాప్తపరచుచున్నాడని యెరుగుడు.॥౧౭॥

భావార్థము :- సకల విశ్వమును సృష్టించు, ధారణమొనర్చు, పాలించు, వినాశపరచు మరియు సర్వజీవులకు సమస్త పదార్థముల నిచ్చువాడునగు పరమేశ్వరుడు తన వ్యాప్తిచే ఆకాశము మున్నగువానియందు వ్యాప్తమైయున్నాడు. మానవు లాతనినే యుపాసించవలెను.॥౧౭॥

17.The Omniscient God, the Creator and Dissolver of all objects, our Father, pervading all these regions, is ever-present. He sustains the universe. With His blessing, He

grants us riches; and pervades the subtle primordial vast matter, and the world created therefrom.

౧౭.౧౮.కిగ్గ్ స్విదిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తి శ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౭.౧౮ కిగ్గ్ స్విదాసీదధిష్ఠానమారమ్భణం కతమత్స్విత్కథాసీత్। యతో భూమిం జనయన్విశ్వకర్మా వి ద్యామౌర్ణోన్మహినా విశ్వచక్షాః ॥౧౮॥

ప.వి:-కిమ్, స్విత్, ఆసీత్, అధిష్ఠానమ్, అధిష్ఠానమిత్యధి + స్థానమ్, ఆరమ్భణ మిత్యా + రమ్భణమ్, కతమత్, స్విత్ కథా, ఆసీత్, యతః, భూమిమ్, జనయన్, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, వి, ద్యామ్, ఔర్ణోత్, మహినా, విశ్వచక్షా ఇతి విశ్వ + చక్షాః ॥౧౮॥

పదార్థః :-(కిమ్) ప్రశ్నే (స్విత్) వితర్కే (ఆసీత్) (అధిష్ఠానమ్) అధితిష్ఠన్తి యస్మింస్తత్ (ఆరమ్భణమ్) ఆరభతే యస్మాత్తత్ (కతమత్) బహూనాముపాదానానాం మధ్యే కిమితి ప్రశ్నే (స్విత్) (కథా) కేన ప్రకారేణ (ఆసీత్) అస్తి (యతః) (భూమిమ్) (జనయన్) ఉత్పాదయన్ (విశ్వకర్మా) విశ్వాన్యఖిలాని కర్మాణి యస్య పరమేశ్వరస్య సః (వి) వివిధతయా (ద్యామ్) సూర్యాదిలోకమ్ (ఔర్ణోత్) ఊర్ణుత ఆచ్ఛాదయతి (మహినా) స్వస్య మహిమ్నా. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి మకారలోపః (విశ్వచక్షాః) యో విశ్వం సర్వం జగచ్చష్టే పశ్యతి సః.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నస్య జగతోఽధిష్ఠానం కిం స్విదాసీత్? ఆరమ్భణం కతమత్? కథా స్విదాసీత్? యతో విశ్వకర్మా విశ్వచక్షా జగదీశ్వరో భూమిం ద్యాం చ జనయన్ మహినా వ్యౌర్ణోత్.॥౧౮॥

భావార్థః :- హే జనాః! యుష్మాభిరిదం జగత్ క్వ వసతి? కిమారమ్భణం చాస్య కిమర్థం జాయత? ఇతి ప్రశ్నస్యేదముత్తరమ్:-యో జగదీశ్వరః కార్యాఖ్యం జగదుత్పాద్య స్వవ్యాప్త్యా సర్వమాచ్ఛాద్య సర్వజ్ఞతయా సర్వం పశ్యతి సోఽధిష్ఠానమారమ్భణం చాస్తి. సర్వశక్తిమాన్ రచనాదిసామర్థ్యయుక్తోఽస్తి. జీవేభ్యః పాపపుణ్యఫలదానాయ భోజయితుం సర్వం రచితవానితి వేద్యమ్. ॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఈ విశ్వమునకు (అధిష్ఠానమ్) ఆధారమేది (కిమ్, స్విత్) ఏది ఆశ్చర్య రూపము (ఆసీత్) ఐయున్నది? మరియు (ఆరమ్భణమ్) ఈ కార్యజగద్రచనకు ఆరంభకారణము

(కతమత్) అనేక ఉపాదానములందు ఏది? మరియు నది (కథా) ఏ విధముగ (స్విత్) తర్కముతో గూడి (ఆసీత్) యున్నది? (యతః) దేనిచే (విశ్వకర్మా) సమస్త సత్కర్మలుగలవాడు (విశ్వచక్షాః) సకల విశ్వద్రష్టయగు జగదీశ్వరుడు (భూమిమ్) పృథివి మరియు (ద్యామ్) సూర్యాది లోకములను (జనయన్) ఉత్పన్నమొనర్చుచు (మహినా) తన మహిమచే (వ్యౌర్ణోత్) వివిధ ప్రకారములతో ఆచ్ఛాదిత మొనర్చు చున్నాడు.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ''ఈ జగత్తు ఎక్కడ నసించును? దీని కారణమేమి? ఇది యేల యుత్పన్నమైనది? తెలియునా''? దీని సమాధానమిది:- పరమేశ్వరుడు కార్యజగత్తు నుత్పన్నమొనర్చి తన వ్యాప్తిచే సర్వమును ఆచ్ఛాదనమొనర్చి సర్వజ్ఞత్వముతో సర్వమును గాంచుచుండును. ఆత డీ జగత్తున కాధారము మరియు నిమిత్తకారణమునై యున్నాడు. ఆతడు సర్వశక్తిమంతుడు, సృష్ట్యాదుల సామర్థ్యమును గలిగియున్నాడు. జీవులకు పాపపుణ్యముల ఫలములనిచ్చి అనుభవింపజేయుటకొరకు ఈ సమస్త విశ్వమును రచించినాడని దెలిసికొనవలయును. ॥౧౮॥

18.What is the support of this universe? What is the material cause of the world in the beginning? What was its nature? Whence God, the Doer of myriad deeds, the Seer of all, producing the earth and the heavens, covers them with His mighty power.

౧౯. విశ్వత ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా భురిగార్షీ

త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౯ విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోబాహురుత విశ్వతస్పాత్।

సం బాహుభ్యాం ధమతి సంపతత్రైర్ద్యావాభూమీ జనయన్దేవఽ ఏకః ॥౧౯॥

ప.విః-విశ్వతశ్చక్షురితి విశ్వతః + చక్షుః, ఉత, విశ్వతోముఖ ఇతి విశ్వతః + ముఖః, విశ్వతోబాహురితి విశ్వతః + బాహుః, ఉత, విశ్వతస్పాత్, విశ్వతఃఽపాదితి విశ్వతః + పాత్, సమ్, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, ధమతి, సమ్, పతత్రైః, ద్యావాభూమీ ఇతి ద్యావాభూమీ, జనయన్, దేవః, ఏకః ॥౧౯॥

పదార్థః :-(విశ్వతశ్చక్షుః) విశ్వతః సర్వస్మిఞ్జగతి చక్షుర్దర్శనం యస్య సః (ఉత) అపి (విశ్వతోముఖః) విశ్వతః సర్వతో ముఖముపదేశనమస్య సః (విశ్వతోబాహుః) సర్వతో బాహుర్బలం వీర్యం వా యస్య సః (ఉత) అపి (విశ్వతస్పాత్) విశ్వతః సర్వత్ర పాత్ గతిర్వ్యాప్తిర్యస్య సః (సమ్) సమ్యక్ (బాహుభ్యామ్) అనన్తాభ్యాం బలవీర్యాభ్యామ్ (ధమతి) ప్రాప్నోతి. ధమతీతి గతికర్మా.. నిఘం... ౨.౧.౪. (సమ్) (పతత్రైః) పతనశీలైః పరమాణ్వాదిభిః (ద్యావాభూమీ) సూర్యపృథివీలోకౌ (జనయన్) కార్యరూపేణ ప్రకటయన్ సన్ (దేవః) స్వప్రకాశః (ఏకః) అద్వితీయోఽసహాయః ।౧౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యో విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోబాహురుత విశ్వతస్పాదేకో దేవః పతత్రైర్ద్యావాభూమీ సంజనయన్ సన్ బాహుభ్యామ్ సర్వం జగత్సంధమతి తమే వేష్టముపాస్యమభిరక్షకం పరమేశ్వరం జానీత. ।౧౯॥

భావార్థః :-యత్సూక్ష్మాత్సూక్ష్మో మహతో మహాన్ నిరాకారోఽనన్తసామర్థ్యః సర్వత్రాభివ్యాప్తో దేవోఽద్వితీయః పరమాత్మాస్తి స ఏవాతిసూక్ష్మాత్కారణాత్స్థూలం కార్యం రచయితుం వినాశయితుం వా సమర్థో వర్తతే. య ఏతస్యోపాసనం విహాయాన్యముపాస్తే; కస్తస్మాదన్యో జగతి దుర్భగోఽస్తి?. ।౧౯॥

పదార్థము :-మానవులారా! మీరు (విశ్వతశ్చక్షుః) విశ్వమంతటినిగాంచు (ఉత) మరియు (విశ్వతోముఖః) అన్నివైపులనుండి ఎల్లరకును ఉపదేశమొనర్చు (విశ్వతోబాహుః) అన్నివిధములుగ అనంత బలపరాక్రమములతో గూడిన (ఉత) మరియు (విశ్వతస్పాత్) సర్వత్ర వ్యాప్తమైయుండువాడు (ఏకః) అద్వితీయుడు, ఇతర సహాయరహితుడు (దేవః) స్వయంప్రకాశస్వరూపుడు (పతత్రైః) క్రియాశీల పరమాణువులు మున్నగు వానిచే (ద్యావాభూమీ) పృథివీ సూర్యలోకములను (సంజనయన్) కార్యరూపమున ప్రకటపరచుచు (బాహుభ్యామ్) అనంత బలపరాక్రమములచే సకలజగత్తుకు (సం, ధమతి) సమ్యక్ప్రాప్తినొందుచుండు యా పరమేశ్వరునే మీ యుపాస్యదైవమని ఎరుగుడు.।౧౯॥

భావార్థము :- సూక్ష్మాతిసూక్ష్ముడు, ఉన్నతోన్నతుడు, నిరాకారుడు, అనంత సామర్థ్యముగలవాడు, సర్వత్రా అభివ్యాప్తుడు, ప్రకాశస్వరూపుడు, ఎవడు అద్వితీయపరమాత్మయో ఆతడే అతిసూక్ష్మకారణముచే స్థూలకార్యరూప జగత్తును రచించు, వినాశపరచు సమర్థతగలవాడు. కావున అట్టి పరమేశ్వరుని వదలి ఇతర దైవముల నుపాసించువారిని పామరమూర్ఖులని యనవచ్చును. ।౧౯॥

19.God keeps an eye on the whole world, preaches morality to humanity, is full of immense stregth, is present every where. The Incomparable. One Effelgent Lord, with mobile atoms, producing the Earth and heaven with His mighty force puts the universe in motion.

౮౭౦.కిగ్ఁ స్విదిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౭౦ కి౦స్విద్వనం కఽ ఉ స వృక్షఽ ఆస యతో ద్యావాపృథివీ నిష్టతక్షుః।
మనీషిణో మనసా పృచ్ఛతేదు తద్యదధ్యతిష్ఠద్ భువనాని ధారయన్ ॥౨౦॥

ప. వి:-కిమ్, స్విత్, వనమ్, కః, ఊం ఇత్యూం, సః, వృక్షః, ఆస, యతః, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, నిష్టతక్షుః, నిస్తతక్షురితి నిః + తతక్షుః, మనీషిణః, మనసా, పృచ్ఛత, ఇత్, ఊం ఇత్యూం, తత్, యత్, అధ్యతిష్ఠదిత్యధి + అతిష్ఠత్, భువనాని, ధారయన్.॥౨౦॥

పదార్థః :- (కిమ్) (స్విత్) (వనమ్) సంభజనీయం కారణవనమ్ (కః) (ఉ) వితర్కే (సః) పరోక్షే (వృక్షః) యో వృశ్చ్యతే ఛిద్యతే స సంసారః (ఆస) అస్తి (యతః) యస్య ప్రకృత్యాఖ్యకారణస్య సకాశాత్ (ద్యావాపృథివీ) విస్తృతౌ సూర్యభూమిలోకౌ (నిష్టతక్షుః) నితరాం తతక్ష. అత్ర వచనవ్యత్యయః (మనీషిణః) మనస ఈషిణో యోగినః (మనసా) విజ్ఞానేన (పృచ్ఛత) (ఇత్) ఏవ (ఉ) ప్రసిద్ధౌ (తత్) సః (యత్) యః (అధ్యతిష్ఠత్) అధిష్ఠాతృత్వేన వర్తతే (భువనాని) భవన్తి భూతాని యేషు తాంల్లోకాన్ (ధారయన్) వాయువిద్యుత్సూర్యాదినా ధారణం కారయన్. ॥౨౦॥

అన్వయః :- హే మనీషిణః! యూయం మనసా విదుషః ప్రతి కిం స్విద్వనం క ఉ స వృక్ష ఆసీతి పృచ్ఛత యతోః ద్యావాపృథివీ కో నిష్టతక్షుః । యద్యో భువనాని ధారయన్నధ్యతిష్ఠత్ తదిదు బ్రహ్మ విజానీతేత్యుత్తరమ్.॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర పాదత్రయేణ ప్రశ్నః పాదైకేనోత్తరమ్ । వృక్షశబ్దేన కార్యం వనశబ్దేన కారణం చోచ్యతే యథా సర్వవస్తూని పృథివీ పృథివీం సూర్యః సూర్యం విద్యుద్విద్యుతం వాయుశ్చ ధరతి తథైవైతాన్ జగదీశ్వరో దధాతి.॥౨౦॥

పదార్థము :- ప్రశ్న ౧:- (మనీషిణః) మనస్సును నిగ్రహపరచుకొను యోగులారా! మీరు (మనసా) విజ్ఞానముతోగూడ విద్వాంసులయెడ (కిం, స్విత్) ఏది (వనమ్) సేవించదగిన కారణరూపవనము? ప్రశ్న ౨:- మరియు (కః) ఎయ్యది (ఉ) వితర్కముతో (సః) అది (వృక్షః) ఛిద్యమానము, అనిత్యము, కార్యరూప ప్రపంచము (కః) ఏది? ప్ర ౩:- ఇట్లు (పృచ్ఛత) ప్రశ్నించుడు (యతః) దేనినుండి (ద్యావాపృథివీ) విస్తారయుక్తమగు సూర్యుడు మరియు పృథివి మున్నగులోకములను ఎవడు (నిష్టతక్షుః) భిన్నభిన్నముగా జేసినాడు? ఉత్తరము:- (యత్) ఎవడు (భువనాని) ప్రాణులు నివసించు స్థానమగు లోకలోకాంతరములను (ధారయన్) వాయువు, విద్యుత్తు, సూర్యాదులచే ధారణమొనర్పజేయుచు (అధ్యతిష్ఠత్)అధిష్ఠాతయో (తత్, ఇత్) అట్టి (ఉ) ప్రసిద్ధుడగు పరబ్రహ్మనే ఈ సర్వమునకు కర్తయని ఎరుగుడు. ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రముయొక్క మూడు పాదములచే ప్రశ్న మరియు చివరి పాదమునందు ఉత్తరము గలదు. వృక్షశబ్దముచే కార్యము, వనశబ్దముచే కారణమును గ్రహించబడుచున్నది. సమస్త పదార్థములను పృథివి, పృథివిని సూర్యుడు, సూర్యుని విద్యుత్తు మరియు విద్యుత్తును వాయువు ధారణమొనర్చుచున్నవి. అదేవిధముగా ఈ సమస్తమును (అన్నిటిని) పరమేశ్వరుడు ధారణమొనర్చుచున్నాడు. ॥౨౦॥

20.Let the Yogis with mind under control, intellignetly question the learned. What was the adorable cause, what the transitory resultant univers? Who created separately the heaven and Earth and how? Know God the Creator of the universe, Who sustaining all regions where human beings dwell, reigns supreme over them.

౮౭౧.యా త ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే

౮౭౧ యా తే ధామాని పరమాణి యాऽవమా యా మధ్యమా విశ్వకర్మన్నుతేమా।

శిక్షా సఖిభ్యో హవిషి స్వధావః స్వయం యజస్వ తన్వం వృధానః ॥౨౧॥

ప.విః-యా, తే, ధామాని, పరమాణి, యా, అవమా, యా, మధ్యమా, విశ్వకర్మన్నితి విశ్వ + కర్మన్, ఉత, ఇమా, శిక్ష, సఖిభ్య, ఇతి సఖి + భ్యః, హవిషి, స్వధావ ఇతి స్వధా + వః, స్వయమ్, యజస్వ, తన్వమ్, వృధానః ॥౨౧॥

పదార్థః :-(యా) యాని అత్ర శేర్లుక్ (తే) తవ పరమాత్మనః (ధామాని) దధతి పదార్థాన్ యేషు యైర్వా తాని జన్మస్థాననామాని (పరమాణి) ఉత్తమాని (యా) యాని (అవమా) కనిష్ఠాని (యా) యాని (మధ్యమా) మధ్యమాని మధ్యస్థాని (విశ్వకర్మన్) సమగ్రోత్తమకర్మకారిన్ (ఉత) (ఇమా) ఇమాని (శిక్ష) శుభగుణానుపదిశ అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (సఖిభ్యః) మిత్రేభ్యః (హవిషి) దాతుమాదాతు మర్హే వ్యవహారే (స్వధావః) బహ్వన్నయుక్త (స్వయమ్) ఆజ్ఞాపాలకేభ్యః (యజస్వ) సంగచ్ఛస్వ (తన్వమ్) శరీరమ్ (వృధానః) వృద్ధం కుర్వన్. ॥ ౨౧ ॥

అన్వయః :-హే స్వధావో విశ్వకర్మన్ జగదీశ్వర! తే సృష్టౌ యా పరమాణి యాऽవమా యా మధ్యమా ధామాని సన్తి తానీమా హవిషి స్వయం యజస్వ ఉతాప్యస్మాకం తన్వం వృధానోऽస్మభ్యం సఖిభ్యః శిక్ష. ॥౨౧॥

భావార్థః :- యథేహేశ్వరేణ నికృష్టమధ్యమోత్తమాని వస్తూని స్థానాని చ రచితాని తథైవ సభాపత్యాదిభి స్త్రివిధాని స్థానాని రచయిత్వా వస్తూని ప్రాప్య బ్రహ్మచర్యేణ శరీరబలం వర్ధయిత్వా మిత్రాణి సుశిక్ష్యైశ్వర్యయుక్తైర్భవితవ్యమ్. ॥౨౧॥

పదార్థము :-(స్వధావః) అధికాన్నముగల (విశ్వకర్మన్) సకలశ్రేష్ఠకర్మలొనర్చు జగదీశ్వరా! (తే) నీ సృష్టియందు (యా) ఏ (పరమాణి) ఉత్తమ (యా) ఏ (అవమా) నికృష్ట (యా) ఎట్టి (మధ్యమా) మధ్యశ్రేణికి చెందినవానికి (ధామాని) సమస్త పదార్థములకు ఆధారభూతమగు జన్మస్థానము మరియు నామములు గలవో (ఇమా) ఈ యన్నిటిని (హవిషి) ఇచ్చిపుచ్చుకొను వ్యవహారములందు (స్వయమ్) స్వయముగ (యజస్వ) సంగతపరచుము (ఉత) మరియు మాయొక్క (తన్వమ్) శరీరమును (వృధానః) ఉన్నతపరచుచు (సఖిభ్యః) నీయొక్క ఆజ్ఞాపాలకులము, మిత్రులమును నగు మాకొరకు (శిక్ష) శుభగుణములగూర్చి ఉపదేశించుము. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ విశ్వమునందు పరమేశ్వరు డెట్లు నికృష్ట, మధ్యమ, ఉత్తమ వస్తువులను, స్థానములను రచించినాడో, అట్లే సభాపతి మున్నగువారు మూడు విధములగు స్థానముల నేర్పరచి వస్తువులను పొంది, బ్రహ్మచర్యముచే శారీరకశక్తులను పెంపొందించుకొని, మిత్రులకు ఉత్తమశిక్షణలిచ్చి ఐశ్వర్యవంతులు గాదగును. ॥౨౧॥

21.O God, the Lord of food grains, and Doer of noble deeds, whatever high, low, and medium sized places there are in Thy universe, Thou Thyself providest them with food. Developing our body, give us Thy devoted friends, good instuctions!.

౮౭౨. విశ్వకర్మన్నిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౮౭౨ విశ్వకర్మన్ హవిషా వావృధానః స్వయం యజస్వ పృథివీముత ద్యామ్।
ముహ్యన్త్వన్యే౽అభితః సపత్నా౽ ఇహాస్మాకం మఘవా సూరిరస్తు ॥౨౨॥

ప.వి:- విశ్వకర్మన్నితి విశ్వ + కర్మన్, హవిషా, వావృధానః, వావృధాన ఇతి వావృధానః, స్వయమ్, యజస్వ, పృథివీమ్, ఉత, ద్యామ్, ముహ్యన్తు, అన్యే, అభితః, సపత్నా ఇతి స + పత్నాః, ఇహ, అస్మాకమ్, మఘవేతి, మఘ + వా, సూరిః, అస్తు. ॥౨౨॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మన్) అఖిలోత్తమకర్మకారిన్ (హవిషా) హవనేనోత్తమగుణాదానేన (వావృధానః) వర్ధమానః సన్ (స్వయమ్) (యజస్వ) సంగతం కురు (పృథివీమ్) (ఉత) అపి (ద్యామ్) సూర్యాదిలోకమ్ (ముహ్యన్తు) (అన్యే) (అభితః) సర్వతః (సపత్నాః) శత్రవః (ఇహ) (అస్మాకమ్) (మఘవా) పూజితధనయుక్తః (సూరిః) విద్వాన్ (అస్తు). ॥22॥

అన్వయః :-హే విశ్వకర్మన్ హవిషా వావృధానః సన్ యథేశ్వరః పృథివీముత ద్యాం సంగమయతి తథా త్వం స్వయం యజస్వేహ మఘవా సూరిరస్తు యతోఽస్మాకమన్యే సపత్నా అభితో ముహ్యన్తు. ॥22॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా ఈశ్వరేణ యస్మై ప్రయోజనాయ యద్ వస్తు రచితం తత్తథా విజ్ఞాయోపకుర్వన్తి తేషాం దారిద్ర్యాలస్యాదిదోషక్షయాచ్ఛత్రవః ప్రలీయన్తే తే స్వయం చ విద్వాంసో జాయన్తే. ॥ 22 ॥

పదార్థము :-(విశ్వకర్మన్) సంపూర్ణ ఉత్తమ కర్మలొనర్చు సభాపతీ! (హవిషా) ఉత్తమగుణగ్రహణముచే (వావృధానః) ఉన్నతిని పొందుచు ఈశ్వరుడెట్లు (పృథివీమ్) భూమి (ఉత) మరియు (ద్యామ్) సూర్యాదిలోకముల సంగతపరచునో అట్లే నీవు (స్వయమ్) స్వయముగనే (యజస్వ) సర్వులను కలిసికొనుచుండుము (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (మఘవా) ప్రశంసిత ధనాఢ్యుడవు (సూరిః) విద్వాంసుడవు (అస్తు) అగుము. ఇందువల్ల (అస్మాకమ్) మాయొక్క (అన్యే) ఇతర (సపత్నాః) శత్రువులు (అభితః) అన్నివైపులనుండి (ముహ్యన్తు) మోహమందు పడిపోవుదురుగాక!.॥22॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు ఏ ప్రయోజనముకొరకు ఏ పదార్థములను రచించెనో వాని నదేవిధముగ దెలిసికొని ఉపకారమును పొందు మనుష్యుడు దారిద్ర్యము, సోమరితనము మున్నగు దోషములు దొలగిపోవుటచే శత్రుభయంకరుడై స్వయం విద్వాంసుడగుచున్నాడు. ॥22॥

22.O noble King, just as God, the embodiment of virtues, through His grandeur, conects the earth and the sun, so shoulds thou associate with all. Let the venerable rich learned person throw all our foes into confusion.

౮౭౩.వాచస్పతి మిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః,విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కిం భూతో జనో రాజ్యాధికారే నియోజ్య ఇత్యాహ.

ఎట్టివాడు రాజ్యాధి కారమునందు నియుక్తుడు కావలయును?

౮౭౩ వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణమూతయే మనోజువం వాజేఽఅద్యా హువేమ।
స నో విశ్వాని హవనాని జోషద్విశ్వశమ్భూరవసే సాధుకర్మా ॥23॥

ప. విః-వాచః, పతిమ్, విశ్వకర్మాణమితి విశ్వ+కర్మాణమ్, ఊతయే, మనోజవమితి మనః + జవమ్, వాజే, అద్య, హువేమ, సః, నః, విశ్వాని, హవనాని, జోషత్, విశ్వశమ్భూరితి విశ్వ + శమ్భూః, అవసే, సాధుకర్మేతి సాధు + కర్మా.॥౨౩॥

పదార్థః :-(వాచస్పతిమ్) వాచో వేదవాణ్యాః పాలకమ్ (విశ్వకర్మాణమ్) అఖిలేషు కర్మసు కుశలమ్ (ఊతయే) రక్షణాద్యాయ (మనోజవమ్) మనోవద్వేగవన్తమ్ (వాజే) సంగ్రామాదౌ కర్మణి (అద్య) అస్మిన్ దినే. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (హువేమ) స్వీకుర్యామ (సః) (నః) అస్మాకమ్ (విశ్వాని) సర్వాణి (హవనాని) గ్రాహ్యాణి కర్మాణి (జోషత్) జుషతామ్. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (విశ్వశమ్భూః) విశ్వస్మై శం సుఖం భావుకః (అవసే) రక్షణాద్యాయ (సాధుకర్మా) ధర్మకర్మానుష్ఠాతా.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః వయమూతయే యం వాచస్పతిం మనోజవం విశ్వకర్మాణం మహాత్మానం వాజే హువేమ స విశ్వశమ్భూః సాధుకర్మా నోఽవసేఽద్య విశ్వాని హవనాని జోషజ్జుషతామ్. ॥౨౩॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యేన బ్రహ్మచర్యేణాఖిలా విద్యాధీతా యో ధార్మికోఽనలసో భూత్వా పక్షపాతం విహాయోత్తమాని కర్మాణి సేవతే పూర్ణశరీరాత్మబలః స సర్వస్యాః ప్రజాయా రక్షణే సర్వాధిపతీ రాజా విధేయః.॥౨౩॥

పదార్థము :-మానవులారా! మేము (ఊతయే) రక్షణ మున్నగువానికొరకు ఏ (వాచస్పతిమ్) వేదవాణి సంరక్షకుడు (మనోజవమ్) మనస్సువంటి వేగవంతుడు (విశ్వకర్మాణమ్) సకల కర్మలందు కుశలుడగు మహాత్ముని (వాజే) సంగ్రామాది కర్మలందు (హువేమ) పిలుతుమో (సః) అట్టి (విశ్వశమ్భూః) సర్వమునకు సుఖప్రాపకుడు (సాధుకర్మా) ధర్మయుక్తకర్మల నాచరించు విద్వాంసుడు (నః) మా (అవసే) రక్షణాదులకై (అద్య) నేడే (విశ్వాని) సమస్త (హవనాని) ఆచరించదగిన కర్మలను (జోషత్) సేవించుగాక!॥౨౩॥

భావార్థము :- బ్రహ్మచర్యనియమములతో సకలవిద్యలను గ్రహించిన ధర్మాత్ముడు సోమరితనము, పక్షపాతములను వదలి ఉత్తమ కర్మల నాచరించుచు, శరీరాత్మల బలమునందు సంపూర్ణుడగు వీరునిమాత్రమే ప్రజారక్షాధిపతిగ ప్రజలు నియమించవలెను. ॥౨౩॥

23.Let us invoke for our protection in battle, the high souled individual, who is the preserver of the vedas, swift like mind, and expert in all deeds. May he, the giver of comfort to all, the doer of virtuous deeds, for our safety, approve of our invocations.

౮౭౪. విశ్వకర్మన్నిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కీదృశో రాజా మన్తవ్య ఇత్యాహ. మానవు లెటువంటి వానిని రాజుగ భావించవలయును?

౮౭౪ విశ్వకర్మన్ హవిషా వర్ధనేన త్రాతారమిన్ద్రమకృణోరవధ్యమ్। తస్మై
విశః సమనమన్త పూర్వీరయముగ్రో విహవ్యో యథాఽసత్ ॥౭౪॥

ప.వి:- విశ్వకర్మన్నితి విశ్వ + కర్మన్, హవిషా, వర్ధనేన, త్రాతారమ్, ఇన్ద్రమ్, అకృణోః, అవధ్యమ్, తస్మై, విశః, సమ్, అనమన్త, పూర్వీః, అయమ్, ఉగ్రః, విహవ్య ఇతి వి + హవ్యః, యథా, అసత్. ॥౭౪॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మన్) అఖిలశుభకర్మసేవిన్ (హవిషా) ఆదాతవ్యేన (వర్ధనేన) (త్రాతారమ్) రక్షకమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తం పురుషమ్ (అకృణోః) కురు (అవధ్యమ్) హన్తుమయోగ్యమ్ (తస్మై) (విశః) ప్రజాః (సమ్) ఏకీభావే (అనమన్త) నమన్తు (పూర్వీః) పూర్వైర్న్యాయాధీశైః ప్రాపితాః (అయమ్) (ఉగ్రః) హింసనే తీవ్రః (విహవ్యః) వివిధైః సాధనైరాదాతుమర్హః (యథా) (అసత్) భవేత్.॥౭౪॥

అన్వయః :-హే విశ్వకర్మన్ సర్వసభేశ! త్వం హవిషా వర్ధనేన యమవధ్యం త్రాతారమింద్రం రాజకార్యే సమ్మతిప్రదం మంత్రిణమకృణోస్తస్మై పూర్వీర్విశః సమనమన్త యథాఽయముగ్రో విహవ్యోఽసత్ తథా విధేహి. ॥౭౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. సర్వసభాధిష్ఠాత్రా సహితాః సభాసదస్తస్మై రాజ్యాధికారం దద్యుః యః పక్షపాతీ న స్యాత్ పితృవత్ ప్రజా న పాలయేయుస్తే ప్రజాభిర్నో మన్తవ్యా యే చ పుత్రమివ న్యాయేన ప్రజాః పాలయేయుస్తదనుకూలాస్సతతం స్యుః. ॥౭౪॥

పదార్థము :-(విశ్వకర్మన్) సకలశుభకర్మలసేవించు, సమస్త సభల కధిపతివగు నో రాజా! నీవు (హవిషా) గ్రహణమొనర్పదగిన (వర్ధనేన) వృద్ధితో ఎట్టి (అవధ్యమ్) చంపదగని (త్రాతారమ్) రక్షకుడు (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ సంపత్తిగల రాచకార్యములందు సమ్మతి దాతయగువానిని మంత్రిగ (అకృణోః) నియమించుము (తస్మై) అందుకొరకై (పూర్వీః) పూర్వపు న్యాయాధీశులు ప్రాప్తింపజేసిన (విశః) ప్రజలను (సమనమన్త) పూర్తిగ నమ్రములుగనొనర్పుము (యథా) ఎట్లు (అయమ్) ఈ మంత్రి (ఉగ్రః) సంహరించుటలో ఉగ్రుడో (విహవ్యః) వివిధరకముల సాధనలచే స్వీకరించదగినవాడు (అసత్) అగునో అట్లే యొనర్పుడు. ॥౭౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. సభాధ్యక్షునితోగూడ సభాసదులెల్లరును పక్షపాతరహితుని మాత్రమే రాజ్యాధికారిగ స్వీకరించవలెను. ప్రజలను బిడ్డలకువలె రక్షణయొనర్పనివానిని ప్రజలు వ్యతిరేకించవలెను. ప్రజలను తన సంతానమువలె న్యాయముగ రక్షణనొనర్పువానికి ప్రజలు నిరంతరము అనుకూలముగ నుండవలెను. ॥౭౪॥

24.O King, the lover o noble actions, the head of all Assemblies, select him as thy minister for advice in state affairs, who is highly serviceable, dignified, unworthy of harm, protector, and wealthy. Let the good subjects bow unto him; so that his minister be quick to hurt, and fit to be respected in various ways!.

౨౫. చక్షుష ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౨౫ చక్షుషః పితా మనసా హి ధీరో ఘృతమేనేఽ అజనన్నమ్నమానే ।

యదేదన్తాఽ అదదృహన్త పూర్వఽ ఆదిద్

ద్యావాపృథివీ అప్రథేతామ్ ॥౨౫॥

ప. వి:- చక్షుషః, పితా, మనసా, హి, ధీరః, ఘృతమ్, ఏన ఇత్యేనే, అజనత్, నమ్నమానే ఇతి నమ్నమానే, యదా, ఇత్ అన్తాః, అదదృహన్త, పూర్వే, ఆత్, ఇత్, ద్యావాపృథివీ, అప్రథేతామ్. ॥౨౫॥

పదార్థః :- (చక్షుషః) న్యాయదర్శకస్య (పితా) పాలకః (మనసా) యోగాభ్యాసేన శాన్తాన్తఃకరణేన (హి) ఖలు (ధీరః) ధైర్యవాన్ (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (ఏనే) రాజప్రజాదలే (అజనత్) ప్రకటయేత్ (నమ్నమానే) యే నమ్న ఇవాచరతస్తే. అత్రాచారే క్విప్వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (యదా) (ఇత్) ఏవ (అన్తాః) అన్తావయవాః (అదదృహన్త) వర్ధేరన్. అత్ర దృంహ ధాతోర్లటి ఝాదేశే కృతే శపః శ్లుస్తతో ద్విత్వమ్. (పూర్వే) ప్రథమతో వర్తమానే (ఆత్) అనన్తరమ్ (ఇత్) (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ ఇవ సంగతే (అప్రథేతామ్) ప్రఖ్యాతే భవేతామ్. ॥౨౫॥

అన్వయః :- హే ప్రజాజనాః! భవన్తో యశ్చక్షుషః పితా మనసా హి ధీరో ఘృతమజనత్ తమధికృత్య ఏనే నమ్నమానే పూర్వే ద్యావాపృథివీ అప్రథేతామివ యదేదన్తా ఇవాదదృహన్త తథాఽఽదిత్స్థిరరాజ్యా భవేయుః ॥౨౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా మనుష్యా రాజప్రజావ్యవహార ఏకసమ్మతయో భూత్వా సదైవ ప్రయతేరంస్తదా సూర్యపృథివీవత్స్థిరసుఖా భవేయుః. ॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ ప్రజలారా! మీ రెట్టి (చక్షుషః) న్యాయమును జూపు ఉపదేశకుని (పితా) రక్షకుడు (మనసా) యోగాభ్యాసముచే శాంతమగు అంతఃకరణము గలవానిని (హి) నిశ్చయముగా (ధీరః) ధైర్యశాలియైనవానిని (ఘృతమ్) నేతిని (అజనత్) ప్రకటపరచునో, వానికే అధికారము నిచ్చి (ఏన) రాజు, ప్రజాదళములు (నమ్నమానే) నమ్రతగలవాని వలె ఆచరించుచు (పూర్వే) పూర్వమునుండియున్న (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము, పృథివివలె కలిసియుండి (అప్రథేతామ్) ప్రఖ్యాతమైనట్లు (ఇత్) మాత్రము (యదా) ఎప్పుడు (అన్తాః) అంత్యావయవములవలె (అదదృహన్త) వృద్ధినొందవలెను. అప్పుడే (ఆత్) ఆ పిదప (ఇత్) మాత్రమే స్థిరరాజ్యముగలవాడగును. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు రాజు మరియు ప్రజల వ్యవహారములందు ఏకమనుస్కులై సదా ప్రయత్నమొనర్చునప్పుడే పృథివీ సూర్యులవలె స్థిర సుఖముల ననుభవించువా రగుదురు. ॥౨౫॥

25.Ye people, when you elect as your ruler the man, who is the guardian of the lovers of justice; has a patient mind peaceful through austerity, grants us dainties, and makes the offcials and the subjects respect each other, and live together like the ancient far extended Heaven and Earth, and make progress working unitedly like feet the lowest portion of the body, then alone is the government stabilised!.

౧౭౬. విశ్వకర్మేత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ పరమేశ్వరః కీదృశో౨స్తీత్యుపదిశ్యతే. పరమేశ్వరు డెట్టి వాడు?

౧౭౬ విశ్వకర్మా విమనా౨ ఆద్విహాయా ధాతా విధాతా పరమోత సన్దృక్।
తేషామిష్టాని సమిషా మదన్తి యత్రా సప్తఋషీన్ పరఽ ఏకమాహుః॥౨౬॥

ప.వి:- విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, విమనా ఇతి వి + మనాః, ఆత్, విహాయా ఇతి వి + హాయాః, ధాతా, విధాతేతి వి + ధాతా, పరమా, ఉత, సన్దృగితి సమ్ + దృక్, తేషామ్, ఇష్టాని, సమ్, ఇషా, మదన్తి, యత్ర, సప్తఋషీనితి సప్త + ఋషీన్, పరః, ఏకమ్, ఆహుః ॥౨౬॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మా) విశ్వం సర్వం జగత్ కర్మ క్రియమాణం యస్య సః (విమనాః) వివిధం మనో విజ్ఞానం యస్య సః (ఆత్) ఆనన్తర్యే (విహాయాః) వివిధేషు పదార్థేషు వ్యాప్తః అత్రోహాజ్ గతావిత్యస్మాదసున్ ణిత్కార్యం చ (ధాతా) ధర్తా పోషకో వా (విధాతా) నిర్మాతా (పరమా) పరమాణి

శ్రేష్ఠాని (ఉత) అపి (స్వృక్) యా సమ్యక్ పశ్యతి (తేషామ్) (ఇష్టాని) సుఖసాధకాని కర్మాణి (సమ్) (ఇషా) ఇచ్ఛయా (మదన్తి) హర్షన్తి (యత్ర) అత్ర ఋచి తునుఘేతి దీర్ఘః (సప్తఋషీన్) సప్తప్రాణాదీన్ ప్రాణాదయః పఞ్చ సూత్రాత్మా ధనఞ్జయ శ్చేతి (పరః) సర్వోత్తమః (ఏకమ్) అద్వితీయమ్ (ఆహుః) కథయన్తి. ॥౨౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! విశ్వకర్మా యో విమనా విహాయా ధాతా విధాతా సన్దృక్ పరోఽస్తి యమేక మాహురాద్ యత్ర సప్తఋషీన్ప్రాప్యైషా జీవాః సంమదన్త్యుత యస్తేషాం పరమేష్ఠాని సాధ్నోతి తం పరమేశ్వరం యూయముపాధ్వమ్. ॥౨౬॥

భావార్థః :-మనుష్యైః సర్వస్య జగతః స్రష్టా ధర్తా పాలకో నాశకోఽద్వితీయః పరమేశ్వర ఏవేష్టసాధనాయో పాసనీయః. ॥౨౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (విశ్వకర్మా) సకల విశ్వమును సృష్టించు కర్మవంతుడు (విమనాః) అనేక విధములగు విజ్ఞానముగలవాడు (విహాయః) అనేక విధములగు [సమస్త] పదార్థములందు వ్యాపకుడు (ధాతా) సర్వమును ధారణ, పోషణము నొనర్చువాడు (విధాతా) సృష్టించువాడు (సన్దృక్) చక్కగా సర్వమును గాంచువాడు (పరః) సర్వోత్తముడు (ఏకమ్) అద్వితీయుడు (ఆహుః) చెప్పుకొనదగిన వర్ణనయందు ఇతరులు సరితూగని ఏకమాత్రుడు (ఆత్) మరియు (యత్ర) ఎవని యందు (సప్తఋషీన్) పంచప్రాణములు, సూత్రాత్మా ధనంజయ మను నీ ఏడింటిని పొంది (ఇషా) ఇచ్ఛతో జీవులు (సం, మదన్తి) ఉత్తమరీతిలో ఆనందమును పొంది (ఉత) మరియు (ఉత) ఆ జీవుల (పరమా) ఉత్తమ (ఇష్టాని) సుఖసాధన కర్మలను సిద్ధింప జేయునట్టి ఆ పరమేశ్వరుని మీరు ఉపాసించుడు. ॥౨౬॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునంతయు సృష్టించి, ధరించి, పాలించి, వినాశమొందించు ఒక్కడే, అద్వితీయ అసహాయకుడగు ఆ పరమేశ్వరుడు. ఆతనినే మానవులు ఉపాసించి ఇష్టకామ్యార్థములను సిద్ధింపజేసికొని ఆనందించవలయును. ॥౨౬॥

26.God is the Creator of the whole universe, full of knowledge, Ubiquitious, Sustainer, Maker, Seer, and Foremost of all. He is known as the Incomparable One. In Him the souls controlling the seven rishis live in enjoyment according to their desire. He fulfils their lofty ambitions.

౮౭౭. యో న ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మర్షిః, విశ్వకర్మా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్ళీ అదే విషయమే.

౮౭౭ యో నః పితా జనితా యో విధాతా ధామాని వేద భువనాని విశ్వా। యో దేవానాన్నామధా ఏక ఏవ తꣳసమ్ప్రశ్నమ్భువనా యన్త్యన్యా ॥౨౭॥

ప.వి:- యః, నః, పితా, జనితా, యః, విధాతేతి, వి + ధాతా, ధామాని, వేద, భువనాని, విశ్వా, యః, దేవానామ్, నామధా ఇతి, నామ + ధాః, ఏకః, ఏవ, తమ్, సమ్ప్రశ్నమితి సమ్ + ప్రశ్నమ్, భువనా, యన్తి, అన్యా.॥౨౭॥

పదార్థః:- (యః) (నః) అస్మాకమ్ (పితా) పాలకః (జనితా) సర్వేషాం పదార్థానాం ప్రాదుర్భావయితా (యః) (విధాతా) కర్మానుసారేణ ఫలప్రదాతా జగన్నిర్మాతా (ధామాని) జన్మస్థాననామాని (వేద) జానాతి (భువనాని) సర్వపదార్థాధికరణాని (విశ్వా) సర్వాణి (యః) (దేవానామ్) విదుషాం పృథివ్యాదీనాం వా (నామధాః) యః స్వవిద్యయా నామాని దధాతి (ఏకః) అద్వితీయోఽసహాయః (ఏవ) (తమ్) (సమ్ప్రశ్నమ్) సమ్యక్ పృచ్ఛతి యస్మిన్స్తమ్ (భువనా) లోకస్థపదార్థాన్ (యన్తి) ప్రాప్నువన్తి గచ్ఛన్తి వా (అన్యా) అన్యాని భువనస్థాని. ॥౨౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యో నః పితా జనితా, యో విధాతా విశ్వా భువనాని ధామాని వేద, యో దేవానాం నామధా ఏక ఏవాస్తి, యమన్యా భువనా యన్తి సమ్ప్రశ్నం తం యూయం జానీత.॥౨౭॥

భావార్థః :- యః సర్వస్య విశ్వస్య పితృవత్ పాలకః సర్వజ్ఞోఽద్వితీయః పరమేశ్వరో వర్తతే తస్య తత్ సృష్టేశ్చ విజ్ఞానేనైవ సర్వే మనుష్యాః పరస్పరం మిలిత్వా ప్రశ్నోత్తరాణి కుర్వన్తు.॥౨౭॥

పదార్థము :- మానవులారా! (యః) ఎవడు (నః) మనకు (పితా) పాలకుడో (జనితా) సకలపదార్థముల నుత్పన్న మొనర్చువాడో (యః) ఎవడు (విధాతా) కర్మల ననుసరించి ఫలమునిచ్చు మరియు జగన్నిర్మాణ మొనర్చువాడో (విశ్వ) సమస్త (భువనాని) లోకముల మరియు (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామములను (వేద) ఎరుగునో (యః) ఎవడు (దేవానామ్) విద్వాంసుల, పృథివ్యాది పదార్థముల (నామధాః) తన జ్ఞానముతో నామము నుంచునో అట్టి (ఏకః) ఒక్కడే, అనగా ఇతరసహాయములేకయే (ఏవ) మాత్రము వానిని (అన్యా) మరియు (భువనా) లోకమునందలిపదార్థములు (యన్తి) పొందుచున్నవియో (సంప్రశ్నమ్) ఎవని విషయము చక్కగా దెలిసికొనదగినదో (తమ్) అట్టి వానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౭॥

భావార్థము :- సమస్త విశ్వమును పాలించు మరియు సమస్తము నెరుగునట్టి ఒక్కడేయగు నా పరమేశ్వరుడు తండ్రివలె పాలకుడైయున్నాడు. ఆతని మరియు నాతని సృష్టివిజ్ఞానమును సకలమానవులెరిగి పరస్పర ప్రశ్నోత్తరములచే దృఢపరచుకొనవలెను.॥౨౭॥

27.God is the Father, Who made us. Who rewards our acts, and creates the universe. Who knoweth all worlds and all things existing. He is the name-giver of all the forces of nature. He is One. Him do all created beings seek for infromation.

౮౭౮.తేఽఆయజన్త ఇత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమునే చెప్పెను.

౮౭౮ తేఽఆయజన్త ద్రవిణꣳ సమస్మాఽఋషయః పూర్వే జరితారో న
భూనా। అసూర్తే సూర్తే రజసి నిషత్తే యే భూతాని సమకృణ్వన్నిమాని ॥౨౮॥

ప.వి:-తే, ఆ, అయజన్త, ద్రవిణమ్, సమ్, అస్మై, ఋషయః, పూర్వే, జరితారః, న, భూనా, అసూర్తే, సూర్తే, రజసి, నిషత్తే, నిసత్త ఇతి ని + సత్తే, యే, భూతాని, సమకృణ్వన్నితి సమ్ + అకృణ్వన్, ఇమాని.॥౨౮॥

పదార్థః :- (తే) (ఆ) (అయజన్త) సంగచ్ఛేరన్ (ద్రవిణమ్) శ్రియమ్ (సమ్) (అస్మై) అస్యేశ్వరస్యాజ్ఞాపాలనాయ (ఋషయః) వేదవేత్తారః (పూర్వే) పూర్ణవిద్యయా సర్వస్య పోషకాః (జరితారః) స్తావకాః (న) ఇవ (భూనా) భూమనా అత్ర పృషోదరాదిత్వాన్మకారలోపః (అసూర్తే) అప్రాప్తే పరోక్షే, అత్ర సృధాతోః క్తాన్తం నిపాతనమ్. నసత్తనిషత్తేత్యనేన నిపాత్యతే. అ. ౮.౨.౬.౧ (సూర్తే) ప్రాప్తే ప్రత్యక్షే (రజసి) లోకే (నిషత్తే) స్థితే స్థాపితే వా (యే) (భూతాని) (సమకృణ్వన్) సమ్యక్ శిక్షితాన్ కుర్యుః (ఇమాని) ప్రత్యక్షవిషయాణి.॥౨౮॥

అన్వయః :- యే పూర్వే జరితారో న ఋషయో భూనాఽసూర్తే సూర్తే నిషత్తే రజసీమాని భూతాని సాక్షాత్సమకృణ్వన్ తేఽస్మై ద్రవిణం సమాయజన్త.॥౨౮॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసోఽత్ర జగతి పరేశాజ్ఞాపాలనాయ సృష్ట్యనుక్రమేణ తత్త్వం జానన్తి తథైవాన్య ఆచరన్తు. యథా ధార్మికా ధర్మాచరణేన ధనముపార్జన్తి తథైవ సర్వ ఉపార్జన్తు.॥౨౮॥

పదార్థము :- (యే) ఎవరు (పూర్వే) పూర్ణవిద్యచే ఎల్లరను పుష్టిపరచు (జరితారః) స్తుతియొనర్చువారి (న) వలె (ఋషయః) వేదార్థమునెరిగిన వారు (భూనా) అధికముగా (అసూర్తే) పరోక్షము, అనగా ప్రాప్తముగాని (సూర్తే) ప్రత్యక్ష అనగా ప్రాప్తించిన (నిషత్తే) స్థిరముగ స్థాపితమునైన (రజసి) లోకములందు (ఇమాని) ఇట్టి ప్రత్యక్ష (భూతాని) ప్రాణులను (సమకృణ్వన్) చక్కగా శిక్షణనిచ్చుచున్నారో (తే) వారు (అస్మై) ఈ యీశ్వరాజ్ఞను పాలనమొనర్చుటకై (ద్రవిణమ్) ధనమును (సమ్, ఆ, యజన్త) శ్రేష్ఠముగ సంగతమొనర్తురు. ॥౨౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారమున్నది. విద్వాంసులగువారు ఈ విశ్వమునందు పరమేశ్వరాజ్ఞాపాలకులై సృష్టిక్రమముతో తత్త్వములనెరుగుదురు. అట్లే ఇతరులును ఆచరించదగును. మరియు ధార్మికులు ధర్మముననుసరించి ధనమును సేకరించునట్లు సర్వజనులును ధర్మయుక్తముగ ధనార్జన నొనర్చవలయును. ॥౨౮॥

28.Highly learned persons, the nourishers of all, the knowers of the significance of the vedas, like a praiser, thoroughly educate these living beings, in invisible and visibly settled worlds. And amass wealth for carrying out the commands of God.

౨౯. పరో దివేత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౨౯ పరో దివా పర ఏనా పృథివ్యా పరో దేవేభిరసురైర్యదస్తి। కꣳస్విద్ గర్భ్ప్రథమ న్దధ్ర ఆపో యత్ర దేవాః సమపశ్యన్త పూర్వే ॥౨౯॥

ప. విః–పరః, దివా, పరః, ఏనా, పృథివ్యా, పరః, దేవేభిః, అసురైః, యత్ అస్తి, కమ్, స్విత్, గర్భమ్, ప్రథమమ్, దధ్రే, ఆపః, యత్ర, దేవాః, సమపశ్యన్తేతి సమ్ + అపశ్యన్త, పూర్వే ॥౨౯॥

పదార్థః :-(పరః) ప్రకృష్టః (దివా) సూర్యాదినా (పరః) (ఏనా) ఏనయా (పృథివ్యా) (పరః) (దేవేభిః) విద్వద్భిర్దివ్యాభిః ప్రకాశయుక్తాభిః ప్రజాభిర్వా (అసురైః) అవిద్వద్భిః అన్ధకరూపాభిః ప్రజాభిర్వా. (యత్) (అస్తి) (కమ్) (స్విత్) (గర్భమ్) గ్రహీతుం యోగ్యం వస్తు (ప్రథమమ్) విస్తృతమ్ (దధ్రే) దధిరే (ఆపః) ప్రాణాః (యత్ర) (దేవాః) విద్వాంసో జనాః (సమపశ్యన్త) సమ్యక్ పశ్యన్తి (పూర్వే) అధీతపూర్ణ విద్యాః.॥౨౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఏనా దివా పరః పృథివ్యా పరో దేవేభిరసురైః పరోఽస్తి యత్రాపః కం స్విత్ ప్రథమం గర్భం దధ్రే యత్పూర్వే దేవాః సమపశ్యన్త తద్బ్రహ్మేతి యూయం విజానీత.॥౨౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యత్ సర్వేభ్యః సూక్ష్మం మహత్ పరం సర్వధర్తృ విద్వద్విషయమనాదిచేతన మస్తి తదేవ బ్రహ్మోపాసనీయం నేతరత్ ॥౨౯॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎవడు (ఏనా) ఈ (దివా) సూర్యాదిలోకములను (పరః) ఇతరుడు, అత్యుత్తముడు (పృథివ్యా) పృథివి మున్నగు లోకములకు (పరః) పరుడు (దేవేభిః) విద్వాంసులు లేక దివ్య ప్రకాశిత ప్రజలు (అసురైః) విద్యావిహీనులు లేక కాలరూపప్రజలకంటెను (పరః) వేరుగా (అస్తి) ఉన్నాడో

(యత్ర) ఎవనియందు (ఆపః) ప్రాణము (కం, స్విత్) ఏదో (ప్రథమమ్) విస్తృతమగు (గర్భమ్) గ్రహించదగిన పదార్థమును (దధ్రే) ధారణమొనర్చుచు (యత్) ఎవనిని (పూర్వే) పూర్ణవిద్యల నధ్యయన మొనర్చినట్టి (దేవాః) విద్వాంసులు (సమపశ్యన్త) శ్రేష్ఠరూపమున జ్ఞానదృష్టితో జూతురో అట్టివానినే బ్రహ్మయని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :-ఎవడు సూక్ష్మాతి సూక్ష్ముడు మరియు ఉన్నతోన్నతుడు, అతిశ్రేష్ఠుడు, సకలమును ధారణ మొనర్చువాడు విద్వాంసులకు విషయము, అనగా సకలవిద్యలకు సమాధానరూపము, అనాది మరియు చేతనమాత్రుడై సకలవిశ్వమును సృష్టి స్థితి, ప్రలయముల నొనర్చునో యోగముద్వారా దెలిసికొనదగినవాడో యాతడే పరబ్రహ్మయని మానవు లాతనినే యుపాసించవలెను. ॥౨౯॥

29.God is higher than this Earth and Heaven, higher than learned living beings, and beyond the divisions of time. Through His persuasion souls enter the numerous assumable bodies. Him do the devotees of knowledge see with a spiritual eye.

౩౦.తమిదిత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మా ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా,ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౩౦ తమిద్గర్భం ప్రథమన్దధ్ర ఆపో యత్ర దేవాః సమగచ్ఛన్త విశ్వే ।

అజస్య నాభావధ్యేకమర్పితం యస్మిన్విశ్వాని భువనాని తస్థుః ॥30॥

ప.విః–తమ్, ఇత్, గర్భమ్, ప్రథమమ్, దధ్రే, ఆపః, యత్ర, దేవాః, సమగచ్ఛన్తేతి సమ్ + అగచ్ఛన్త, విశ్వే, అజస్య నాభౌ, అధి, ఏకమ్, అర్పితమ్, యస్మిన్, విశ్వాని, భువనాని తస్థుః. ॥30॥

పదార్థః :-(తమ్) (ఇత్) ఏవ (గర్భమ్) సర్వలోకానాముత్పత్తిస్థానం ప్రకృత్యాఖ్యమ్ (ప్రథమమ్) విస్తృతమన్నాది (దధ్రే) దధిరే (ఆపః) కారణాఖ్యాః ప్రాణా జీవా వా (యత్ర) యస్మిన్ బ్రహ్మణి (దేవాః) దివ్యాత్మాన్తఃకరణా యోగవిదః (సమగచ్ఛన్త) సమ్యక్ ప్రాప్నువన్తి (విశ్వే) సర్వే (అజస్య) అనుత్పన్నస్యానాదే ర్జీవస్యావ్యక్తస్య చ (నాభౌ) మధ్యే (అధి) అధిష్ఠాతృత్వేన సర్వోపరి విరాజమానమ్ (ఏకమ్) స్వయం సిద్ధమ్ (అర్పితమ్) ప్రాప్తితం స్థితమ్ (యస్మిన్) (విశ్వాని) అఖిలాని (భువనాని) లోకజాతాన్యధికరణాని (తస్థుః) తిష్ఠన్తి. ॥30॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యత్రాపః ప్రథమం గర్భం దధ్రే యస్మిన్ విశ్వే దేవాః సమగచ్ఛన్త, యదజస్య నాభావధ్యేకమర్పితం యస్మిన్విశ్వాని భువనాని తస్థుస్తమిదేవ పరమాత్మానం యూయం బుధ్యధ్వమ్. ॥30॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యో జగత్ - ఆధారో యోగిభిర్గమ్యోఽన్తర్యామీ స్వయం స్వాధారః సర్వత్ర వ్యాప్తోఽస్తి స ఏవ సర్వైః సేవనీయః. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్ర) ఏ బ్రహ్మయందు (ఆపః) కారణమాత్రములగు ప్రాణములు, జీవములు (ప్రథమమ్) విస్తారయుక్త అనాది (గర్భమ్) సకలలోకముల కుత్పత్తిస్థానమగు ప్రకృతిని (దధ్రే) ధారణమొనర్చుచు లేక దేనియందు (విశ్వే) సకల (దేవాః) దివ్య ఆత్మ అంతఃకరణయుక్త యోగులు (సమాగచ్ఛత) ప్రాప్తించుకొందురో లేదా ఎవరైతే (అజస్య) ఉత్పన్నముకాని అనాది జీవులు మరియు కారణరూప సమూహముయొక్క (నాభౌ) మధ్యలో (అధి) అధిష్ఠాతృత్వమువలన అన్నింటిపైన విరాజిల్లుచుండునో (ఏకం) స్వయంసిద్ధుడై (అర్పితం) యుండునో (యస్మిన్) దేనియందు (విశ్వాని) సమస్త (భువనాని) లోకములందుత్పన్నములైన పదార్థములు (తస్థుః) స్థిరముగానుండునో మీరెల్లరు (తమత్) ఆతనినే పరమాత్మగా గుర్తించుడు. ॥30॥

భావార్థము :-జగదాధారుడు, యోగులు ప్రాప్తించుకొనదగినవాడు, సర్వాంతర్యామి, తనకుతానే యాధారుడు, సర్వమందు వ్యాప్తమైయుండు పరమాత్మను మానవులెల్లరును సేవించవలెను. ॥30॥

30.Know Him to be God, in Whom souls sustain the vast eternal matter, the source of creation; to Whom all yogis attain. Who acts as Lord over eternal soul and matter. Who is Self Existent. In Whom abide all things existing.

౮౮౧.న తం విదాథేత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మర్షిః, విశ్వకర్మా దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తి శ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౧ న తం విదాథ య ఇమా జజానాన్యద్యుష్మాకమన్తరం బభూవ।

నీహారేణ ప్రావృతా జల్ప్యా చాసుతృప ఉక్థశాసశ్చరన్తి ॥31॥

ప. విః-న, తమ్, విదాథ, యః, ఇమా, జజాన, అన్యత్, యుష్మాకమ్, అన్తరమ్, బభూవ, నీహారేణ, ప్రావృతాః, జల్ప్యా, చ, అసుతృప ఇత్యసు+తృపః, ఉక్థశాసః, ఉక్థశాస ఇత్యుక్థ శసః, చరన్తి. ॥31॥

పదార్థః :- (న) నిషేధే (తమ్) పరమాత్మానమ్ (విదాథ) జానీథ లేట్‌ప్రయోగః (యః) (ఇమా) ఇమాని భూతాని (జజాన) జనయతి (అన్యత్) కార్యకారణజీవేభ్యోభిన్నం బ్రహ్మ (యుష్మాకమ్) అధార్మికాణా మవిదుషామ్ (అన్తరమ్) మధ్యే స్థితమపి దూరస్థమివ (బభూవ) భవతి (నీహారేణ) ధూమాకారేణ కుహకేనేవాజ్ఞానేన (ప్రావృతాః) ప్రకృష్టతయాఽఽవృతా ఆచ్ఛన్నాః సన్తః (జల్ప్యా) జల్పేషు సత్యాసత్యవాదాను వాదేషు భవాః అత్ర సుపాం సులుగితి విభక్తేరాకారాదేశః (చ) (అసుతృపః) యేఽసుషు ప్రాణేషు తృప్యన్తి తే (ఉక్థశాసః) యే యోగాభ్యాసం విహాయ ఉక్థాని వచనాని శంసన్తి తేఽర్థాత్ శబ్దార్థయోః ఖణ్డనే రతాః (చరన్తి) వ్యవహరన్తి. ॥31॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథాఽబ్రహ్మవిదో జనా నీహారేణ చాజ్ఞానే ప్రావృతా జల్ప్యా అసుతృపశ్చోక్థశాసశ్చరన్తి తథాభూతా యూయం తం న విదాథ, య ఇమా జజాన యద్ బ్రహ్మ యుష్మాకం సకాశాదన్యదన్తరం బభూవ తదతిసూక్ష్మమాత్మన ఆత్మభూతం న విదాథ. ॥31॥

భావార్థః :- యే బ్రహ్మచర్యాదివ్రతాచారవిద్యాయోగాభ్యాసధర్మానుష్ఠానసత్సంగపురుషార్థరహితా స్తేఽజ్ఞానాన్ధకారావృతాః సన్తో బ్రహ్మ జ్ఞాతుం న శక్నువన్తి యద్ బ్రహ్మ జీవాదిభ్యో భిన్నమన్తర్యామి సకల నియన్తృ సర్వత్ర వ్యాప్తమస్తి తజ్ జ్ఞాతుం పవిత్రాత్మాన ఏవార్హన్తి నేతరే. ॥31॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! బ్రహ్మనెరుగని వా రెట్లు (నీహారేణ) ధూమముమువలెనుండు పొగమంచువంటి అజ్ఞానాంధకారముచే (ప్రావృతాః) దృఢముగా గప్పియున్నవారో (జల్ప్యా) తేలికపాటి సత్యాసత్యముల వాదాను వాదములందు స్థిరమైనవారు (అసుతృపః) ప్రాణపోషకులు (చ) మరియు (ఉక్థశాసః) యోగాభ్యాసమునొనర్చలేక శబ్దార్థ సంబంధపు ఖండనమండనమందు ఆనందపడుచు (చరన్తి) విహరించుచున్నారో, అట్లేయుండిన మీరు (తమ్) ఆ పరమాత్మను (న విదాథ) ఎరుగలేకున్నారు (యః) ఎవడు (ఇమా) ఈ ప్రజలను (జజాన) ఉత్పన్నమొనర్చుచున్నాడో మరియు నే బ్రహ్మ (యుష్మాకమ్) అధర్మవంతులు, అజ్ఞానులున్నైన (అన్యత్) కార్యకారణరూప జగత్తు మరియు జీవులకంటె భిన్నుడై (అన్తరమ్) సకలజీవులందు స్థితమైయుండియును దూరస్థుడుగ (బభూవ) యుండునో అట్టి అతి సూక్ష్మాత్మ అనగా పరమాత్మను ఎరుగలేకున్నారు. ॥31॥

భావార్థము :- బ్రహ్మచర్యము మున్నగు వ్రతములు సదాచారము, విద్య, యోగాభ్యాసము, ధర్మానుష్ఠానము, సత్సంగము, స్వాధ్యాయము మరియు పురుషార్థములు మున్నగునవి వదలి అజ్ఞానరూప అంధకారమునందణగియుండువారు సర్వాంతర్యామియగు పరబ్రహ్మ నెరుగజాలరు. ఏ పరమాత్మ జీవులకు వేరైయుండి అంతర్యామి, సర్వనియంత, సర్వవ్యాపకుడో ఆతనినెరుగుటకు ఎవని యాత్మ పవిత్రమై యున్నదో వారే యోగ్యులగుదురు గాని ఇతరులు గాజాలరు. ॥31॥

31. O people, ye do not know God, Who has produced these creatures, Who is away from the irreligious and separate from soul and matter, and being present in all is still distant; as ye are sunk in the darkness of ignorance; occupied with the discussion of par-

tial truth and untruth, engaged in the enjoyment of carnal pleasures, and abndoning the practice of yoga, are busy with controversy over the meanings of words!.

౮౮౨. విశ్వకర్మేత్యస్య భువనపుత్రో విశ్వకర్మర్షిః విశ్వకర్మా దేవతా,స్వరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౨ విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ట దేవఽ ఆదిద్ గన్ధర్వోఽ అభవద్ ద్వితీయః।

తృతీయః పితా జనితౌషధీనామపాం గర్భం వ్యదధాత్పురుత్రా ॥౩౨॥

ప. విః-విశ్వఽ కర్మా, హి, అజనిష్ట, దేవః, ఆత్, ఇత్, గన్ధర్వః, అభవత్, ద్వితీయః, తృతీయః, పితా, జనితా, ఓషధీనామ్, అపామ్, గర్భమ్, వి, అదధాత్, పురుత్రేతి పురు + త్రా ॥౩౨॥

పదార్థః :-(విశ్వకర్మా) విశ్వాని సర్వాణి శుభాని కర్మాణి యస్య సః (హి) ఖలు (అజనిష్ట) జనితవాన్ (దేవః) దివ్యస్వరూపః (ఆత్) (ఇత్) (గన్ధర్వః) గాం పృథివీం ధరతి స సూర్యః సూత్రాత్మా వాయుర్వా (అభవత్) భవతి (ద్వితీయః) ద్వయోః సంఖ్యాపూరకో ధనఞ్జయః (తృతీయః) త్రయాణాం సంఖ్యాపూరక ప్రాణాదిస్వరూపః (పితా) పాలకః (జనితా) ప్రసిద్ధకర్తాఽపాం ధర్తా పర్జన్యః (ఓషధీనామ్) యవాదీనామ్ (అపామ్) జలానాం ప్రాణానాం వా (గర్భమ్) ధారణమ్ (వి) (అదధాత్) దధాతి (పురుత్రా) యః పురూన్ బహూన్ త్రాయతే సః. ॥౩౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! అత్ర జగతి విశ్వకర్మా దేవో వాయురాదిమ ఇదభవదాదనన్తరం గన్ధర్వోఽజనిష్టౌషధీనామపాం పితా హి ద్వితీయో యో గర్భం వ్యదధాత్ స పురుత్రా జనితా పర్జన్యః తృతీయోఽభవదితి భవన్తో విదన్తు. ॥౩౨॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యైరిహ సకలకర్మసేవకా జీవాః ప్రథమా, విద్యుదగ్నిసూర్యవాయవః పృథివ్యాదిధారకా ద్వితీయాస్తృతీయాః పర్జన్యాదయస్తేషాం జీవా అజా అన్యే సర్వే జాతాస్తేఽపి కారణరూపేణ నిత్యాశ్చేతి వేద్యమ్. ॥౩౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఈ ప్రపంచములో (విశ్వకర్మా) సకలశుభకర్మలుగల (దేవః) దివ్యస్వరూపమైన వాయువు (ఉత్) ప్రథమముననే (ఇత్) మాత్రమే (అభవత్) అగును. (ఆత్) ఆ పిదప (గన్ధర్వః) పృథివిని ధారణమొనర్చు సూర్యుడు లేక సూత్రాత్మయగు వాయువు (అజనిష్ట) ఉత్పన్నమై

(ఓషధీనామ్) యవాది ఓషధులు (అపామ్) జలము మరియు ప్రాణములకు (పితా) పాలనమొనర్చు (హి) అదియే (ద్వితీయః) రెండవది, అనగా ధనంజయ మరియు ప్రాణముల (గర్భమ్) గర్భము అనగా ధారణమును (వ్యదధాత్) విధానపరచునది (పురుత్రా) అనేకమునకు రక్షణము (జనితా) జలమును ధారణమొనర్చు మేఘము (తృతీయః) మూడవది ఉత్పన్నమగును. ఈ విషయమును మీరు చక్కగా నెరుగుడు. ॥32॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు సకలకర్మల నొనర్చు జీవులు మొదటివి. విద్యుత్తు, అగ్ని, వాయువు, సూర్యుడు, పృథివి, మున్నగునవి లోకములను ధారణమొనర్చునవియై యున్నవి రెండవదశకు చెందినవి. మేఘములు మున్నగునవి మూడవ దశకు అనగా తృతీయశ్రేణిగా నుత్పన్నమైనవి. అందుమొదటి జీవులు అజములు, అనగా ఉత్పన్నముగావు. ఇక రెండవ, మూడవశ్రేణులు జాతములు. అనగా ఉత్పన్నములు ఐనను అవియును కారణరూపమున నిత్యములే యని యెరుగవలెను.॥32॥

32.Firstly was created the air, in which are performed all good deeds; secondly was created the sun, which sustains the earth; thirdly was created the cloud, that fosters plants, waters and souls, and helps the retention of life in material objects, is the guardian of many, and begetter of rain.

773.ఆశుః శిశాన ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ సేనాపతికృత్యముపదిశ్యతే. సేనాపతికృత్యము ఉపదేశింపబడుచున్నది.

773 ఆశుః శిశానో వృషభో న భీమో ఘనాఘనః క్షోభణశ్చర్షణీనామ్।

సంక్రన్దనోऽనిమిషऽ ఏకవీరః శతꣳసేనాऽ అజయత్సాకమిన్ద్రః॥33॥

ప.విః-ఆశుః, శిశానః, వృషభః, న, భీమః, ఘనాఘనః, క్షోభణః, చర్షణీనామ్, సంక్రన్దన ఇతి సమ్ + క్రన్దనః, అనిమిష ఇత్యని + మిషః, ఏకవీర ఇత్యేక + వీరః, శతమ్, సేనాః, అజయత్, సాకమ్ ఇన్ద్రః. ॥33॥

పదార్థః :-(ఆశుః) శీఘ్రకారీ (శిశానః) తనూకర్తా (వృషభః) బలీవర్దః (న) ఇవ (భీమః) భయంకరః (ఘనాఘనః) అతిశయేన శత్రూన్ ఘాతుకః, హన్తేర్ఘత్వం చేతి వార్తికేనాచి ప్రత్యయే ఘత్వమభ్యాసస్యాగాగమశ్చ (క్షోభణః) క్షోభకర్తా సంచాలయితా (చర్షణీనామ్) మనుష్యాణామ్ తత్సమ్బన్ధిసేనానాం వా. చర్షణయ ఇతి మనుష్యనా... నిఘం. 2.3. (సంక్రన్దనః) సమ్యక్ శత్రూణాం

రోదయితా (అనిమిషః) అహర్నిశం ప్రయతమానః (ఏకవీరః) ఏకశ్చాసౌ వీరశ్చ (శతమ్) అసంఖ్యాః (సేనాః) సిన్వన్తి బధ్నన్తి శత్రూన్ యాభిస్తాః (అజయత్) జయతి (సాకమ్) సార్ధమ్ (ఇన్ద్రః) శత్రూణాం విదారయితా సేనేశః.॥33॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో మనుష్యా! యూయం యశ్చర్షణీనామాశుః శిశానో వృషభో న భీమో ఘనాఘనః క్షోభణః సంక్రన్దనోఽనిమిష ఏకవీర ఇన్ద్రోఽస్మాభిః సాకం శతం సేనా అజయత్ తమేవ సేనాధీశం కురుత. ॥33॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యో ధనుర్వేదవిద్యాదివిన్నిర్భయస్సర్వవిద్యో బలిష్ఠో ధార్మికః స్వరాజ్యానురాగీ జితేన్ద్రియోఽరీణాం విజేతా స్వసేనాయాః శిక్షణే యోధనే చ కుశలో వీరో భవేత్ స సేనాధీశాధికారే స్థాపనీయః. ॥33॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసులగు మానవులారా! మీరు (చర్షణీనామ్) సకల మానవులు, వారికి సంబంధించిన సైన్యములందు (ఆశుః) శీఘ్రకారులగు (శిశానః) పదార్థములను సూక్ష్మమొనర్చునట్టి (వృషభః న) శక్తివంతమగు ఎద్దువలె (భీమః) భయంకరము (ఘనాఘనః) అత్యావశ్యముగ శత్రునిర్మూలనమొనర్చు (క్షోభణః) వారిని కంపింపజేయు (సంక్రన్దనః) బాగుగా శత్రువుల నేడ్పించు మరియు (అనిమిషః) రాత్రింబగళ్లు ప్రయత్నమొనర్చు (ఏకవీరః) సాటిలేని వీరుడు (ఇన్ద్రః) శత్రువులను విదీర్ణపరచు సేనాధ్యక్షుడగు శూరుడు మాతో (సాకమ్) కూడ (శతమ్) అనేకములగు (సేనాః) శత్రుసైన్యములను ఎవడు బంధించగలడో, (అజయత్) జయించునట్టి వీరుని మాత్రమే సేనానాయకునిగ నియుక్తపరచవలయును. ॥33॥

భావార్థము :-ధనుర్వేదము మరియు ఋగ్వేదము మున్నగు శాస్త్రముల నెరిగినవాడు, నిర్భయుడు, సకల విద్యాకుశలుడు, అతి శక్తిశాలి, ధార్మికుడు, తన రాజ్యమునందు ప్రీతిగలవాడు, జితేంద్రియుడు, శత్రువులపై విజయమును సాధించువాడు, తన సైన్యములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి రణవిజేతలుగ నొనర్చునట్టి వీరవరునిమాత్రమే ప్రజలు సేనాపతిగ నియుక్త మొనర్చవలెను. ॥33॥

33.He is an ideal commander of the army, who is swift, keeps his arms sharpened, fearless like a strong bull, a zealous killer of foes, strikes, terror in men; makes the enemies weep bitterly, works day and night, a sole her, rends asunder the opponents, and subdues with us a hundred armies.

౩౪.సంక్రందనేనేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౩౪ సంక్రన్దనేనానిమిషేణ జిష్ణునా యుత్కారేణ దుశ్చ్యవనేన ధృష్ణునా ।

తదిన్ద్రేణ జయత తత్సహధ్వం యుధో నర ఇషుహస్తేన వృష్ణా ॥34॥

ప. వి:- సంక్రన్దనేనేతి సమ్ + క్రన్దనేన, అనిమిషేణేత్యని+ మిషేణ, జిష్ణునా, యుత్కారేణేతి యుత్ + కారేణ, దుశ్చ్యవనేనేతి దుః + చ్యవనేన, ధృష్ణునా, తత్, ఇన్ద్రేణ, జయత, తత్, సహధ్వమ్, యుధః, నరః, ఇషుహస్తేనేతీషు + హస్తేన, వృష్ణా.॥౩౮॥

పదార్థః :-(సంక్రన్దనేన) సమ్యగ్దుష్టానాం రోదయిత్రా (అనిమిషేణ) నిరంతరం ప్రయతమానేన (జిష్ణునా) జయశీలేన (యుత్కారేణ) యో వ్యూహైర్యుతో మిశ్రితానమిశ్రితాన్ భృత్యాన్ కరోతి తేన (దుశ్చ్యవనేన) యః శత్రుభిర్దుఃఖేన కృచ్ఛ్రేణ చ్యవతే తేన (ధృష్ణునా) దృఢోత్సాహేన (తత్) తేన పూర్వోక్తేన (ఇన్ద్రేణ) పరమైశ్వర్యకారకేణ (జయత) (తత్) శత్రుసైన్యం యుద్ధజన్యం దుఃఖం వా (సహధ్వమ్) (యుధః) యే యుధ్యన్తే తే (నరః) నాయకాః (ఇషుహస్తేన) ఇషవః శస్త్రాణి హస్తయోర్యస్య తేన (వృష్ణా) వీర్యవతా.॥౩౮॥

అన్వయః :-హే యుధో నరో! యూయమనిమిషేణ దుశ్చ్యవనేన ధృష్ణునా యుత్కారేణ వృష్ణేషుహస్తేన సంక్రందనేన జిష్ణునా తత్తేనేన్ద్రేణ సహ వర్తమానాః సన్తః శత్రూన్ జయత తచ్ఛత్రుసైన్యవేగం సహధ్వమ్.॥౩౮॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యూయం యుద్ధవిద్యాకుశలం సర్వశుభలక్షణాన్వితం బలపరాక్రమాఢ్యం జనం సేనాధిష్ఠాతారం కృత్వా తేన సహాధార్మికాన్ శత్రూన్ జిత్వా నిష్కణ్టకం చక్రవర్తిరాజ్యం సంభుఙ్గ్ధ్వమ్.॥౩౮॥

పదార్థము :-(యుధః) యుద్ధమునొనర్చు (నరః) ఓ నరులారా! మీరు (అనిమిషేణ) నిరంతరముగ ప్రయత్నమొనర్చుచు (దుశ్చ్యవనేన) శత్రువులకు కష్టములను గలిగించువాడు (ధృష్ణునా) దృఢమగు ఉత్సాహముగలవాడు (యుత్కారేణ) వివిధ వ్యూహరచనలద్వారా యోధులను సంఘటితపరచువాడు లేదా అసంఘటితమొనర్చువాడు (వృష్ణా) బలశాలి (ఇషుహస్తేన) హస్తములందు బాణములు మున్నగు శస్త్రాస్త్రముల ధరించువాడు (సంక్రన్దనేన) దుష్టుల ననేక విధముల నేడ్పించువాడు (జిష్ణునా) జయశీలుడు, శత్రువిజేత (ఇన్ద్రేణ) పరమైశ్వర్యశాలియగు (తత్) ఆ పూర్వోక్త సేనాపతి మున్నగు వారితో గూడ వర్తమానమైయుండి శత్రువులను (జయత) జయించుడు. మరియు (తత్) అట్టి శత్రుసైన్యవేగము మరియు యుద్ధముద్వారా గలుగు దుఃఖమును (సహధ్వమ్) సహించుడు. ॥౩౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు యుద్ధవిద్యాకుశలుడు, సకలశుభలక్షణయుక్తుడు మరియు బలపరాక్రమ యుక్తుడునగు యోధాగ్రేసరుని మాత్రమే సేనాపతిగ నొనర్చి ఆతనిద్వారా ధర్మహీనులగు శత్రువులను జయించి నిష్కంటకమగు సామ్రాజ్య వైభవముల ననుభవించుడు.॥౩౮॥

34.Ye warriors, win the opposing forces, and bear the brunt of their speed with the commander, who makes the enemies weep, is ever exerting, is fond of vcitory, arranges his soldiers in different divisions, puts the enemies to inconvenience, is steady, energetic, and strong, with arms in hand!.

౮౮౫.స ఇషుహస్తైరిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౫ స ఇషుహస్తైః స నిషఙ్గిభిర్వశీ సᳪంస్రష్టా స యుధ ఇన్ద్రో గణేన।
సᳪంసృష్టజిత్సోమపా బాహుశర్ధ్యుగ్రధన్వా ప్రతిహితాభిరస్తా ॥౩౪॥

ప.వి:–సః, ఇషుహస్తైరితీషు + హస్తైః సః, నిషఙ్గిభిరితి నిషఙ్గి + భిః, వశీ, సᳪంస్రష్టేతి సమ్ + స్రష్టా, సః, యుధః, ఇన్ద్రః, గణేన, సᳪంసృష్టజిదితి, సᳪంసృష్ట + జిత్, సోమపా ఇతి సోమ + పాః, బాహుశర్ధీతి బాహు + శర్ధీ, ఉగ్రధన్వేత్యుగ్ర + ధన్వా, ప్రతిహితాభిరితి ప్రతి + హితాభిః, అస్తా ॥౩౪॥

పదార్థః :- (సః) సేనాపతిః (ఇషుహస్తైః) శస్త్రపాణిభిః సుశిక్షితైర్బలిష్ఠైర్భృత్యైః (సః) (నిషఙ్గిభిః) నిషఙ్గాణి భుశుణ్డీశతఘ్న్యాగ్నేయాస్త్రాదీని బహూని విద్యన్తే యేషాం తైః (వశీ) జితేన్ద్రియాన్తఃకరణః (సంస్రష్టా) శ్రేష్ఠానాం మనుష్యాణాం శస్త్రాస్త్రాణాం వా సంసర్గస్య కర్తా (సః) (యుధః) యో యుధ్యతే సః (ఇన్ద్రః) శత్రూణాం దారయితా (గణేన) సుశిక్షితభృత్యసమూహేన సైన్యేన వా (సంసృష్టజిత్) యః సంసృష్టాన్ మిలిత్వాఽఽఽశత్రూఞ్జయతి సః (సోమపాః) యః సోమమోషధిరసం పిబతి సః (బాహుశర్ధీ) బాహ్వోః శర్ధీ బలం యస్య సః (ఉగ్రధన్వా) ఉగ్రం ధనుర్యస్య (ప్రతిహితాభిః) ప్రత్యక్షేణ ధృతాభిః (అస్తా) శస్త్రాస్త్రాణాం ప్రక్షేప్తా. ॥౩౪॥

అన్వయః :-స సేనాపతిరిషుహస్తైర్నిషఙ్గిభిః సహ వర్తమానః స సంస్రష్టా వశీ సంసృష్టజిత్ సోమపా బాహుశర్ధ్యుగ్రధన్వా స యుధోఽస్తేన్ద్రో గణేన ప్రతిహితాభిశ్చ సహ వర్తమానః సన్ శత్రూఞ్జయతు.॥౩౪॥

భావార్థః :-సర్వేశో రాజా సర్వసేనాధిపతిర్వా సుశిక్షితవీరభృత్యసేనయా సహ వర్తమానో దుర్జయానపి శత్రూఞ్జేతుం యథా శక్నుయాత్తథా సర్వైర్విధేయమితి. ॥౩౪॥

పదార్థము :- (సః) ఆ సేనాపతి (ఇషుహస్తైః) శస్త్రధారి మరియు రణవిద్యాకోవిదుడగు శక్తిశాలి

(నిషఙ్గిభిః) భుశుండి [తుపాకి], శతఘ్ని [తోపు] మరియు ఆగ్నేయాద్యనేక అస్త్రవిద్యాకుశలురగు భృత్యులతోనుండి (సః) అట్టి (సంస్రష్టా) శ్రేష్ఠులగు మనుష్యులను, శస్త్రాస్త్రములను సంబంధపరచువాడు (వశీ) తన ఇంద్రియముల, అంతఃకరణములను జయించినట్టి (సంసృష్టజిత్) ప్రాప్తించిన శత్రువులను జయించువాడు (సోమపాః) బలిష్ఠమగు ఓషధీరసములను పానమొనర్చువాడు (బాహుశర్ధీ) భుజబలముగలవాడు (ఉగ్రధన్వా) తీక్ష్ణమగు ధనువుగలవాడు (సః) అట్టి (యుధః) యుద్ధశీలుడు (అస్తా) శస్త్రాస్త్రముల చక్కగా ప్రయోగించువాడు (ఇష్వః) శత్రుసంహారకుడు (గణేన) చక్కని శిక్షణగల భృత్యులు వీరసైనికులను గలిగి (ప్రతిహితాభిః) ప్రత్యక్షముగ స్వీకరించబడిన సైన్యములతో గూడియుండినవాడై శత్రువులను హతమార్చుగాక!॥౩౫॥

భావార్థము :- సర్వ ప్రజాపాలకుడగు రాజు మరియు సమస్తసైన్యముల కధిపతియగు సేనానాయకుడు సుశిక్షితులగు వీరభృత్య సైన్యములతో అధికక్రమతో జయించదగిన శత్రువులను జయించుటకు యోగ్యుడైనట్లు సకల మానవులును ప్రవర్తించవలయును.॥౩౫॥

35.The Commander of the army, with arms in hand, with welltrained and armed soldiers, keeper in stock of arms and weapons, the master of passions, the conqueror of foes, the maintainer of peace in the country, strong in arms, with sharp shafts fond of fight, discharges his weapons, kills his enemies, and with his disciplined army achieves victory over the opposing forces.

౮౮౬. బృహస్పత ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఅల నా విషమే.

౮౮౬ బృహస్పతే పరి దీయా రథేన రక్షోహామిత్రాఁ॥౨॥ అపబాధమానః। ప్రభఞ్జన్త్సేనాః ప్రమృణో యుధా జయన్నస్మాకమేధ్యవితా రథానామ్॥౩౬॥

ప.విః- బృహస్పతే, పరి, దీయ, రథేన, రక్షోహేతి రక్షః + హా, అమిత్రాన్, అపబాధమానేత్యప + బాధమానః, ప్రభఞ్జన్నితి ప్ర + భఞ్జన్, సేనాః ప్రమృణ ఇతి ప్ర + మృణః, యుధా, జయన్, అస్మాకమ్, ఏధి, అవితా, రథానామ్ ॥౩౬॥

పదార్థః :- (బృహస్పతే) బృహతాం ధార్మికాణాం వృద్ధానాం సేనానాం వా పతిస్తత్సంబుద్ధౌ (పరి) సర్వతః (దీయా) క్షిణుమహి. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (రథేన) రమణీయేన యానసమూహేన (రక్షోహా) యో రక్షాంసి దుష్టాన్ హన్తి సః (అమిత్రాన్) న విద్యన్తే

మిత్రాణ్యేషాం తాన్ (అపబాధమానః) అపబాధతే సః (ప్రభఞ్జన్) యః ప్రభగ్నాన్ కరోతి సః (సేనాః) (ప్రమృణః) యే ప్రకృష్టతయా మృణన్తి హింసన్తి తాన్ (యుధా) యుద్ధే (జయన్) ఉత్కర్షం ప్రాప్నువన్ (అస్మాకమ్) (ఏధి) భవ (అవితా) రక్షితా (రథానామ్) రమణీయానాం యానానామ్. ॥౩౬॥

అన్వయః :-హే బృహస్పతే! యో రక్షోహాఽమిత్రానపబాధమానః ప్రమృణః సేనాః ప్రభఞ్జన్స్త్వం రథేన యుధా శత్రూన్ పరిదీయా స జయన్నస్మాకం రథానామవితైధి. ॥౩౬॥

భావార్థః:-రాజా సేనాపతిం స్వసేనాం చ వర్ధయన్ శత్రుసేనాం హింసన్ ధార్మికీం ప్రజాం సతతమున్నయేత్. ॥౩౬॥

పదార్థము :- (బృహస్పతే) ధార్మికులను, వృద్ధజనులను, సైన్యములను రక్షించువాడా! (రక్షోహా) దుష్టులను సంహరించు (అమిత్రాన్) శత్రువులను (అపబాధమానః) దూరమొనర్చు (ప్రమృణః) వారిని చక్కగా సంహరించు (సేనాః) వారి సైన్యములను (ప్రభఞ్జన్) భగ్నమొనర్చువాడవగు నీవు (రథేన) రథసమూహములచే (యుధా) సమరరంగమున శత్రువులను (పరిదీయా) అన్నివైపులనుండి నరుకుచున్నట్టి నీవు (జయన్) ఉత్కర్షమును, అనగా జయమును పొందుచు (అస్మాకమ్) మాయొక్క (రథానామ్) రథములను (అవితా) రక్షించువాడవు (ఏధి) అగుము. ॥౩౬॥

భావార్థము :-రాజు మరియు సేనాపతి తమసైన్యములను ప్రోత్సాహపరచుచు, శత్రుసైన్యముల సంహరించుచు ధర్మాత్ములగు ప్రజలను సదా రక్షించుచుండవలెను. ॥౩౬॥

36. O protector of the religious minded, the aged and the forces, the slayer of demons, the remover of our foes, their killer, the breaker - up of the enemy's forces, their destroyer in the battle with military accoutrements, be thou protector of our conveyances that are used on the earth, the sea, and in the air!.

౮౮౭. బలవిజ్ఞాయ ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮౭ బలవిజ్ఞాయః స్థవిరః ప్రవీరః సహస్వాన్ వాజీ సహమానఽ ఉగ్రః।
అభివీరోఽ అభిసత్వా సహోజా జైత్రమిన్ద్ర రథమాతిష్ఠ గోవిత్ ॥౩౭॥

ప. వి:-బలవిజ్ఞాయ ఇతి బల + విజ్ఞాయః, స్థవిరః, ప్రవీర ఇతి ప్ర + వీరః, సహస్వాన్, వాజీ, సహమానః, ఉగ్రః, అభివీర ఇత్యభి + వీరః, అభిసత్వేత్యభి సత్వా, సహోజా ఇతి సహః + జాః, జైత్రమ్, ఇన్ద్ర, రథమ్, ఆ, తిష్ఠ, గోవిదితి, గో + విత్ ॥౩౭॥

పదార్థః :-(బలవిజ్ఞాయః) యో బలం బలయుక్తం సైన్యం కర్తుం జానాతి సః (స్థవిరః) వృద్ధో విజ్ఞాతరాజధర్మవ్యవహారః (ప్రవీరః) ప్రకృష్టశ్చాసౌ వీరశ్చ (సహస్వాన్) సహో బహుబలం విద్యతే యస్య సః (వాజీ) ప్రశస్తో వాజః శాస్త్రబోధో విద్యతే యస్య సః (సహమానః) యః సుఖదుఃఖాదికం సహతే (ఉగ్రః) దుష్టానాం వధే తీవ్రతేజాః (అభివీరః) అభీష్టా వీరా యస్య సః (అభిసత్వా) అభితః సర్వతః సత్వానో యుద్ధవిద్వాంసో రక్షకా భృత్యా వా యస్య సః (సహోజాః) సహసా బలేన జాతః ప్రసిద్ధః (జైత్రమ్) జేతృభిః పరివృతం రథమ్ (ఇన్ద్ర) యుద్ధస్య పరమసామగ్రీసహిత (రథమ్) రమణీయం భూసముద్రాకాశయానమ్ (ఆ) (తిష్ఠ) (గోవిత్) యో గా వాచో ధేనుః పృథివీం వా విన్దతి సః.॥౩౭॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర సేనాపతే! బలవిజ్ఞాయః స్థవిరః ప్రవీరః సహస్వాన్ వాజీ సహమాన ఉగ్రో౨భివీరో౨భిసత్వా సహోజా గోవిత్సంస్త్వం యుద్ధాయ జైత్రం రథమాతిష్ఠ.॥౩౭॥

భావార్థః :- సేనాపతిః సేనావీరా వా యదా శత్రుభిః యోద్ధుమిచ్ఛేయుస్తదా పరస్పరం సర్వతో రక్షాం రక్షాసాధనాని వా సంగృహ్య బుద్ధ్యుత్సాహేన సహ వర్తమానా అనలసః సన్తః శత్రువిజయతత్పరా భవేయుః.॥౩౭॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఉత్తమయుద్ధసాధనాయుక్తుడవగు ఓ సేనాపతీ! (బలవిజ్ఞాయః) నీ సైన్యములను శక్తి సంపన్నపరచుట నెరిగినవాడవు (స్థవిరః) వృద్ధుడవు [అనుభవజ్ఞుడవు] (ప్రవీరః) ఉత్తమ వీరుడవు (సహస్వాన్) అత్యంత శక్తిశాలివి (వాజీ) ప్రశంసనీయ శాస్త్రజ్ఞానము గలిగినవాడవు (సహమానః) సుఖదుఃఖములను సహించువాడవు మరియు (ఉగ్రః) దుష్టసంహారమున తీవ్రతేజస్సుగలిగినవాడవు (అభివీరః) తలచిన కార్యమును తత్కాలమే పూర్ణమొనర్చువాడవు (అభిసత్వా) సకలదిశలనుండి యుద్ధవిద్యానిపుణులు, రక్షకులు, వీరులుగలవాడవు (సహోజాః) బలముచే ప్రసిద్ధుడవు (గోవిత్) వాణులు, గోవులు మరియు పృథివిని పొందుచుండు నీవు యుద్ధమునకై (జైత్రమ్) విజేతలగు వీరులచే చుట్టబడిన (రథమ్) భూమి సముద్రము, ఆకాశములందు నడచునట్టి రథములను (ఆ, తిష్ఠ) వచ్చి అధిరోహించుము. అనగా దానిపై కూర్చుండుము.॥౩౭॥

భావార్థము :-సేనాపతి మరియు సైనికవీరులకు శత్రువులతో సమరమొనర్పవలసి వచ్చునప్పుడు అన్నివైపులనుండి రక్షణము, రక్షణసాధనములను సంగ్రహమొనర్చుకొని ద్విగుణోత్సాహముచే ఆలస్యరహితులై శత్రువులను జయించుటయందు తత్పరులై యుండవలయును.॥౩౭॥

37.O Commander of the army, well-equipped with military warfare, thou knowest how to strengthen thy army, art an experienced statesmen, a foremost fighter, mighty, the master of the science of war, the endurer of pleasure and pain, the fierce slayer of the wicked, the possessor of nice warriors, and martial intelligent employees, famous for strength, conquering land, surrounded by victorious heroes, mount thy couquering conveyance!.

౮౮. గోత్రభిద మిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮ గోత్రభిదఙ్గోవిదం వజ్రబాహుఞ్జయన్తమజ్మ ప్రమృణన్తమోజసా। ఇమఀ సజాతాఽ అను వీరయధ్వమిన్ద్రఀ సఖాయోఽ అను సఀరభధ్వమ్ ॥౩౮॥

ప. విః- గోత్రభిదమితి గోత్ర + భిదమ్, గోవిదమితి గో + విదమ్, వజ్రబాహుమితి వజ్ర + బాహుమ్, జయన్తమ్, అజ్మ, ప్రమృణన్తమితి ప్ర + మృణన్తమ్, ఓజసా, ఇమమ్, సజాతా ఇతి స + జాతాః, అను, వీరయధ్వమ్, ఇన్ద్రమ్, సఖాయః, అను, సమ్, రభధ్వమ్. ॥౩౮॥

పదార్థః :-(గోత్రభిదమ్) యః శత్రూణాం గోత్రాణి భినత్తి తమ్ (గోవిదం) యోఽరీణాంగాం భూమిం విన్దతి తమ్ (వజ్రబాహుమ్) వజ్రాః శస్త్రాణి బాహ్వోర్యస్య తమ్ (జయన్తమ్) శత్రూన్ పరాజయమానమ్ (అజ్మ) అజన్తి ప్రక్షిపన్తి శత్రూన్ యేన యస్మిన్ వా. అత్ర సుపాం సులుగితి విభక్తేర్లుక్. అజ్మేతి సంగ్రామ నా... నిఘం. ౨.. ౧౭. (ప్రమృణన్తమ్) ప్రకృష్టతయా శత్రూన్ హింసన్తమ్ (ఓజసా) స్వస్య శరీరబుద్ధిబలేన సైన్యేన వా (ఇమమ్) (సజాతాః) సమానదేశే జాతా ఉత్పన్నాః (అను) పశ్చాదర్థే (వీరయధ్వమ్) విక్రమయధ్వమ్ (ఇన్ద్రమ్) శత్రుదలవిదారకమ్ (సఖాయః) పరస్పరస్య సహాయినః (అను) సుహృదః సన్తః అనుకూల్యే (సమ్) సమ్యక్ (రభధ్వమ్) యుద్ధారమ్భం కురుత. ॥౩౮॥

అన్వయః :- హే సజాతాః సఖాయో! యూయమోజసా గోత్రభిదం గోవిదం వజ్రబాహుం ప్రమృణన్త మజ్మ జయన్తమిమమిన్ద్రం సేనాపతిమనువీరయధ్వమనుసంరభధ్వం చ. ॥౩౮॥

భావార్థః :- సేనాపతయో భృత్యాశ్చ పరస్పరం సుహృదో భూత్వాఽన్యోన్యమనుమోద్య యుద్ధారమ్భవిజయౌ కృత్వా శత్రురాజ్యం లబ్ధ్వా న్యాయేన ప్రజాః పాలయిత్వా సతతం సుఖినః స్యుః. ॥౩౮॥

పదార్థము :-(సజాతాః) ఒకే దేశమున బుట్టినవారలారా! (సఖాయః) పరస్పర సహాయమొనర్చుకొను మిత్రులారా! మీరు (ఓజసా) శరీరబుద్ధిబలములతోను, సైనికులతోను, (గోత్రభిదమ్) శత్రువుల గోత్ర సముదాయమును ఛిన్నాభిన్న మొనర్చువాడు, వారిని ఉన్మూల మొనర్చువాడు (గోవిదమ్) శత్రుభూమిని తీసికొనువాడు (వజ్రబాహుమ్) తన భుజములయందు శస్త్రములనుధరించువాడు (ప్రమృణంతమ్) శత్రువులను బాగుగా చంపువాడు (అజ్మ) శత్రువులను క్రింద పడద్రోయుటకు సాధనమగు యుద్ధమునందు (జయంతమ్) వైరులను జయించువాడు (ఇమమ్ ఇంద్రమ్) శత్రువులను విదీర్ణమొనర్చువాడునగు నీ

సేనాపతిని (అను వీరయధ్వమ్) ప్రోత్సాహిత మొనర్చుడు. మఱియు. (అను సంరభధ్వమ్) బాగుగ యుద్ధమును ఆరంభించుడు. ॥౩౮॥

భావార్థము :- సేనాపతులు, భృత్యులు పరస్పర మిత్రులై పరస్పరము అనుమోదన మొనర్చుచు యుద్ధము నారంభించి, విజయమును పొంది, శత్రురాజ్యములను పొంది, న్యాయముతో ప్రజాపాలన మొనరించి నిరంతరము సుఖముగ నుండవలయును.॥౩౮॥

38.O friendly countrymen, encourage the commander of the army, and begin the battle with him, who with his physical, mental and military strength, cleaves the enemies' families, usurps their land, is armed with weapons, slays the foes, subdues the enemy in the battle, and conquers him!.

౮౮. అభిగోత్రాణీత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౮ అభి గోత్రాణి సహసా గాహమానోఽదయో వీరః శతమన్యురిన్ద్రః దుశ్చ్యవనః పృతనాషాడయుధ్యోఽస్మాకꣳ సేనా అవతు ప్ర యుత్సు ॥౩౯॥

ప.విః-అభి, గోత్రాణి, సహసా, గాహమానః, అదయః, వీరః, శతమన్యురితి శత + మన్యుః, ఇన్ద్రః, దుశ్చ్యవన ఇతి దుః + చ్యవనః, పృతనా + షాట్, అయుధ్యః, అస్మాకమ్, సేనాః, అవతు, ప్ర, యుత్స్వితి యుత్సు.॥౩౯॥

పదార్థః :- (అభి) సర్వతః (గోత్రాణి) శత్రుకులాని (సహసా) బలేన (గాహమానః) విలోడనం కుర్వన్ (అదయః) అవిద్యమానా దయా కరుణా యస్య సః (వీరః) శత్రూణాం దరితా (శతమన్యుః) శతధా మన్యుః క్రోధో యస్య సః (ఇన్ద్రః) సేనేశః (దుశ్చ్యవనః) శత్రుభిర్దుఃఖేన చ్యోతుం యోగ్యః (పృతనాషాట్) యః పృతనాం సహతే (అయుధ్యః) శత్రుభిర్యోద్ధుమయోగ్యః (అస్మాకమ్) (సేనాః) (అవతు) రక్షతు (ప్ర) ప్రయత్నేన (యుత్సు) మిశ్రితామిశ్రితకరణేషు యుద్ధేషు. ॥౩౯॥

అన్వయః :- హే విద్వాంసో! యో యుత్సు సహసా గోత్రాణి ప్రగాహమానోఽదయః శతమన్యుర్దుశ్చ్యవనః పృతనాషాడయుధ్యో వీరోఽస్మాకం సేనా అభ్యవతు, స ఇన్ద్రః సేనాపతిర్భవత్విత్యాజ్ఞాపయత. ॥౩౯॥

భావార్థః :- ధార్మికేషు కరుణాకరః దుష్టేషు నిర్దయః సర్వాభిరక్షకో నరో భవేత్ స ఏవ సేనాపాలనేఽధికర్తవ్యః. ॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (యుత్కృ) ఎవడు అనేక పదార్థములను సంయోగ వియోగములొనర్చు యుద్ధములందు (సహసా) బలముద్వారా (గోత్రాణి) శత్రువంశములను (ప్ర, గాహమానః) చక్కని ప్రయత్నముచే చిక్కబట్టుకొనునో (అదయః) దయారహితుడో (శతమన్యుః) అనేక విధముల క్రోధము గలవాడో (దుశ్చ్యవనః) దుఃఖముచే శత్రువులను పతనమొనర్చువాడో (పృతనాషాట్) శత్రుసైన్యముల సహించువాడో (అయుధ్యః) ఎవనిచే శత్రువులు యుద్ధమొనర్చగనివారో (వీరః) శత్రువులను విదీర్ణపరచువాడో అతడు (అస్మాకమ్) మాయొక్క (సేనాః) సైన్యములను (అభి, అవతు) అన్నివైపులనుండి పాలించుగాక! అతడు మాకు (ఇన్ద్రః) సేనాధిపతియగుగాక. అట్టి యాజ్ఞను మీరును ఈయుడు. ॥౩౯॥

భావార్థము :- ధర్మాత్ములయెడ దయగలవాడు, దుష్టులయెడ దయజూపనివాడు, అందరిని అన్నివైపులనుండి రక్షించువాడు మాత్రమే సైనికపాలన విషయమున అధికారిగా నుండదగినవాడు. ॥౩౯॥

39.May the commander of the army, who with surpassing vigour pierces in the battles the families of the enemies, is pitiless, wild with anger, unconquerable by foes, conqueror of the enmy's forces, unequalled in fight, and victor, protect our armies.

౪౦. ఇంద్ర ఆసా మిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౪౦ ఇన్ద్రఽ ఆసాం నేతా బృహస్పతిర్దక్షిణా యజ్ఞః పురఽ ఏతు సోమః।
దేవసేనానామభిభఞ్జతీనాం జయన్తీనాం మరుతో యన్త్వగ్రమ్ ॥౪౦॥

ప.వి:- ఇన్ద్రః, ఆసామ్, నేతా, బృహస్పతిః, దక్షిణా, యజ్ఞః, పురః, ఏతు, సోమః, దేవసేనానామితి దేవ + సేనానామ్, అభిభఞ్జతీనామిత్యభి + భఞ్జతీనామ్, జయన్తీనామ్, మరుతః, యన్తు, అగ్రమ్ ॥౪౦॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తః సేనాపతిః శిక్షకః (ఆసామ్) ప్రత్యక్షాణామ్ (నేతా) నాయకః (బృహస్పతిః) బృహతామధికారాణామధ్యక్షః (దక్షిణా) దక్షిణస్యాం దిశి (యజ్ఞః) సంగంతా (పురః) పూర్వమ్ (ఏతు) గచ్ఛతు (సోమః) సేనాప్రేరకః (దేవసేనానామ్) విదుషాం సేనానామ్ (అభిభఞ్జతీనామ్)

శత్రుసేనా మభితో మర్దనమాచరన్తీనామ్ (జయన్తీనామ్) శత్రువిజయేనోత్కర్షన్తీనామ్ (మరుతః) వాయువద్ బలిష్ఠాః శూరవీరాః (యన్తు) గచ్ఛన్తు అగ్రమ్. ॥౪౦॥

అన్వయః :- యుద్ధేఽభిభఞ్జతీనాం జయన్తీనామాసాం దేవసేనానాం నేతేన్ద్రః పశ్చాద్యజ్ఞః పురో బృహస్పతి ర్దక్షిణా సోమ ఉత్తరస్యాం చైతు మరుతోఽగ్రం యన్తు. ॥౪౦॥

భావార్థః :- యదా రాజపురుషాః శత్రుభిర్యుయుత్సేయుస్తదా సర్వాసు దిక్ష్వధ్యక్షాన్ శూరవీరానగ్రతో భీరూనన్తః సంస్థాప్య భోజనాచ్ఛాదనవాహనాస్త్రశస్త్రయోగేన యుధ్యేరన్. తత్ర విద్వత్సేనాధీనా మూర్ఖసేనాః కార్యాః. తా విద్వాంసో వక్ష్యత్స్వోత్సాహయేయురధ్యక్షాశ్చపద్మవ్యూహాదిభిర్యోధయేయుః. ॥౪౦॥

పదార్థము :- యుద్ధములందు (అభిభంజతీనామ్) శత్రుసైన్యములను అన్నివైపులనుండి సంహరించుచు (జయన్తీనామ్) శత్రువులను జయించుటకొరకు ఉత్సాహమును పొందుచు (ఆసామ్) ఉన్నట్టి ఈ (దేవాసేనానామ్) విద్వాంసుల సైన్యముల (నేతా) నాయకుడు (ఇన్ద్రః) ఉత్తమైశ్వర్యశాలియగు ఉత్తమశిక్షకుడగు సేనాపతి వెనుక (యజ్ఞః) ఎల్లరను గలసికొనువాడు (పురః) ముందుగ (బృహస్పతిః) అధికారులెల్లరకును అధికారి (దక్షిణా) కుడివైపున మరియు (సోమః) సైన్యములకు ప్రేరణ అనగా ప్రోత్సాహము నిచ్చువాడు ఎడమవైపున (ఏతు) నడువవలెను. మరియు (మరుతః) వాయువేగముగల బలశాలురగు శూరవీరులు (అగ్రమ్) ముందుకు (యన్తు) పోవలెను. ॥౪౦॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు శత్రువులతో యుద్ధమొనర్చదలచినప్పుడు అన్ని దిశలందు అధ్యక్షుడు, శూరవీరులను మున్ముందు, పిరికివారిని మధ్యననుంచుకొని భోజనాచ్ఛాదన, వాహన అస్త్ర శస్త్రాదులను పుష్కలముగ సమకూర్చుకొని యుద్ధమొనర్చవలెను విద్వాంసులగు వీరుల యధీనమున మూర్ఖసైన్యములనుంచి చక్కని యుపదేశవములచే, పద్మవ్యూహము మున్నగువాని రచనల నొనర్చి శత్రువులను నాశనమొనర్చ వలయును. ॥౪౦॥

40.In battle, the commander, the leader of these armies of the learned, the conqueror and demolisher of the enemies should march behind. The organiser of the army should march in front. The leader of big bands should march on the right. The encourager of the army should march on the left. The warriors swift like air should march ahead.

౪౧. ఇంద్రస్యేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౧ ఇన్ద్రస్య వృష్ణో వరుణస్య రాజ్ఞఽ ఆదిత్యానా మ్మరుతాఌశర్ధఽ ఉగ్రమ్ ।

మహామనసాం భువనచ్యవానాం ఘోషో దేవానాం జయతాముదస్థాత్ ॥౪౧॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, వృష్ణః, వరుణస్య, రాజ్ఞః, ఆదిత్యానామ్ మరుతామ్, శర్ధః, ఉగ్రమ్, మహామనసామితి మహా + మనసామ్, భువనచ్యవానామితి భువన + చ్యవానామ్, ఘోషః, దేవానామ్, జయతామ్, ఉత్ అస్థాత్.॥౪౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రస్య) సేనాపతేః (వృష్ణః) వీర్యవతః (వరుణస్య) సర్వోత్కృష్టస్య (రాజ్ఞః) న్యాయవినయాదిభిః ప్రకాశమానస్య సర్వాధిష్ఠాతుః (ఆదిత్యానామ్) కృతాష్టాచత్వారింశద్వర్షప్రమిత బ్రహ్మచర్యాణామ్ (మరుతామ్) పూర్ణవిద్యాబలయుక్తానాం పురుషాణామ్ (శర్ధః) బలం సైన్యమ్ (ఉగ్రమ్) శత్రుభిః సోఢుమశక్యమ్ (మహామనసామ్) మహాన్తి మనాంసి విజ్ఞానాని యేషాం తేషామ్ (భువనచ్యవానామ్) యే భువనాన్యుత్తమాని గృహాణి చ్యవన్తే ప్రాప్నువన్తి తేషామ్, (ఘోషః) శౌర్యోత్సాహజనకో విచిత్రవాదిత్రస్వరాలాపశబ్దః (దేవానామ్) విదుషామ్ (జయతామ్) శత్రూన్ విజేతుం సమర్థానామ్ (ఉత్) (అస్థాత్) ఉత్తిష్ఠతు.॥౪౧॥

అన్వయః :-వృష్ణ ఇన్ద్రస్య వరుణస్య రాజ్ఞో భువనచ్యవానాం మహామనసాం జయతామాదిత్యానాం మరుతాం దేవానాముగ్రం శర్ధో ఘోషో యుద్ధారంభాత్ పూర్వముదస్థాత్.॥౪౧॥

భావార్థః :- సేనాధ్యక్షైః శిక్షాసమయే యుద్ధసమయే చ మనోహరైర్నిర్భయాదిభావజనకైః శబ్దితైర్వాదిత్రై ర్వీరా హర్షణీయాః యే దీర్ఘబ్రహ్మచర్యేణాధికవిద్యయా శరీరాత్మబలాస్త ఏవ యుద్ధసేనాస్వధికర్తవ్యాః.॥౪౧॥

పదార్థము :- (వృష్ణః) వీర్యవంతుడు (ఇన్ద్రస్య) సేనాపతి (వరుణస్య) సర్వోత్తముడు (రాజ్ఞః) న్యాయ, వినయములు మున్నగు ఉత్తమగుణములతో ప్రకాశించు సర్వాధిపతియగు రాజుయొక్క (భువనచ్యవానామ్) ఉత్తమ గృహములను ప్రాప్తించుకొను (మహామనసామ్) గొప్ప భావములుగలవారు (జయతామ్) శత్రువులను జయించుటకు సమర్థులు (ఆదిత్యానామ్) ౪౮ సంవత్సరముల పర్యంతము కఠినబ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్చినవారు (మరుతామ్) పూర్ణ విద్యాబలయుక్తులైనవారు (దేవానామ్) విద్వాంసులు (ఉగ్రమ్) ఎవరు శత్రువులకు అసహాయశూరులో, వారి (శర్ధః) బలము (ఘోషః) శూరత్వము, ఉత్సాహము నుత్పన్నమొనర్చునట్టి విచిత్రమగు రణదుందుభి, భేరీ స్వరాలాపములు యుద్ధారంభమునకు పూర్వమే (ఉదస్థాత్) భయంకరముగ మ్రోగునుగాక! ॥౪౧॥

భావార్థము :- శిక్షణ మరియు యుద్ధ సమయమున మనోహర వీరభావముల నుత్పన్నమొనర్చు సమర వాద్యముల శబ్దములచే వీరుల నుత్సాహపరచవలెను. దీర్ఘకాల బ్రహ్మచర్యముచే శరీరాత్మల బలములను పుష్టిగా చేసికొనినవారిని మాత్రమే యోధసైన్యముల కధికారులుగ నియుక్తపరచబడవలెను. ॥౪౧॥

41. Musical instruments, to infuse valour and energy should be played upon before the commencement of the battle, by the learned soldiers of the powerful commander, and mighty king, who possess decent homes, lofty ideas, are able to conquer the enemies, have led a life of celibacy for forty eight years, are highly learned and strong, full of terrible power.

౮౯౨. ఉద్ధర్షయేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, విరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౯౨ ఉద్ధర్షయ మఘవన్నాయుధాన్యుత్సత్వనాం మామకానాం మనాంసి ।ఉద్వృ త్రహన్ వాజినాం వాజినాన్యుద్రథానాం జయతాం యన్తు ఘోషాః ॥౪౨॥

ప.విః-ఉత్, హర్షయ, మఘవన్నితి మఘ + వన్, ఆయుధాని, ఉత్, సత్వనామ్, మామకానామ్, మనాంసి, ఉత్, వృత్రహన్నితి వృత్ర + హన్, వాజినామ్, వాజినాని, ఉత్, రథానామ్, జయతామ్, యన్తు, ఘోషాః.॥౪౨॥

పదార్థః :-(ఉత్) (హర్షయ) ఉత్కర్షయ (మఘవన్) ప్రశస్తాని మఘాని ధనాని విద్యన్తే యస్య తత్సంబుద్ధౌ (ఆయుధాని) సమన్తాద్యుధ్యన్తే యైస్తాని (ఉత్) (సత్వనామ్) సేనాయాం సీదతాం ప్రాణినామ్ (మామకానామ్) మదీయానాం వీరాణామ్ (మనాంసి) అన్తఃకరణాని (ఉత్) (వృత్రహన్) మేఘహన్తా సూర్య ఇవ శత్రుహన్తః సేనాపతే (వాజినామ్) తురఙ్గాణామ్ (వాజినాని) శీఘ్రగమనాని (ఉత్) (రథానామ్) (జయతామ్) (యన్తు) గచ్ఛన్తు (ఘోషాః) శబ్దాః. ॥౪౨॥

అన్వయః:-సేనాస్థా జనాః స్వాధీశమేవం బ్రూయుః. హే వృత్రహన్! మఘవంస్త్వం మామకానాం సత్వ నామాయుధాన్యుద్ధర్షయ. మామకానాం సత్వానాం మనాంస్యుద్ధర్షయ. మామకానాం వాజినాం వాజినాన్యుద్ధర్షయ, భవత్కృపాతో మామకానాం జయతాం రథానాం ఘోషా ఉద్యన్తు ॥౪౨॥

భావార్థః :-సేనాపతిభిః శిక్షకైశ్చ యోద్ధౄణాం చిత్తాని నిత్యం హర్షణీయాని. సేనాఙ్గాని సమ్యగున్నీయ శత్రవో జేతవ్యాశ్చ. ॥౪౨॥

పదార్థము :- సైనికవీరులు తమ యధ్యక్షునితో నిట్లనవలెను :-(వృత్రహన్) మేఘములను సూర్యునివగిది శత్రువులను ఛిన్నాభిన్నమొనర్చు (మఘవన్) ప్రశంసనీయ శక్తియుక్తుడవగు ఓ సేనాపతీ! నీవు (మామకానామ్) మాయొక్క (సత్వానామ్) సైనికవీరులు (ఆయుధాని) చక్కగా యుద్ధమొనర్చగల

అస్త్రశస్త్రముల (ఉద్ధర్షయ) అభివృద్ధిపరచుము. మా సైనికుల (మనాంసి) మనస్సులను (ఉత్) ఉత్తమ హర్షవంతమైనదర్చుము. మాయొక్క (వాజినామ్) అశ్వముల (వాజినాని) శీఘ్రనడకలను (ఉత్) వృద్ధినొందించుము. మరియు మీ కృపచే మమ్ము (జయతామ్) విజయవంతులనుగ జేయునట్టి (రథానామ్) రథముల (ఘోషాః) గర్జనములు (ఉద్యన్తు) ధ్వనించుగాక! ॥౪౨॥

భావార్థము :- సేనాపతులు, శిక్షకులు సైనిక యోధుల చిత్తములను సదా హర్షితముగ నుంచవలెను. సేనాంగములను దృఢముగ ఉన్నతపరచి శత్రువుల జయించవలెను. ॥౪౨॥

O adorable commander, the slayer of foes, like the sun of clouds, make the weapons of our soldiers flourish, excite the spirits of our warring heroes, increase the speed of our horses, and let the din of conquering cars go upward!.

౪౩. అస్మాకమిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౩ అస్మాకమిన్ద్రః సమృతేషు ధ్వజేష్వస్మాకం యాఽ ఇషవస్తా జయన్తు ।

అస్మాకం వీరా ఉత్తరే భవన్త్వస్మాఁ౨॥ ఉ ఉ దేవా అవతా హవేషు ॥౪౩॥

ప. వి:- అస్మాకమ్, ఇన్ద్రః, సమృతేష్వితి సమ్ + ఋతేషు, ధ్వజేషు, అస్మాకమ్, యాః, ఇషవః, తాః, జయన్తు, అస్మాకమ్, వీరాః, ఉత్తర + ఇత్యుత్ + తరే, భవన్తు, అస్మాన్, ఊఁ ఇత్యూఁ, దేవాః, అవత, హవేషు ॥౪౩॥

పదార్థః :- (అస్మాకమ్) (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యకారకః సేనేశః (సమృతేషు) సమ్యక్ సత్యన్యాయప్రకాశక చిహ్నేషు (ధ్వజేషు) స్వవీరప్రతీతయే రథాద్యుపరి స్థాపితేషు విజాతీయచిహ్నేషు (అస్మాకమ్) (యాః)(ఇషవః) ప్రాప్తాః సేనాః (తాః) (జయన్తు) విజయిన్యో భవన్తు (అస్మాకమ్) (వీరాః) (ఉత్తరే) విజయానన్తరసమయే కుశలా విద్యమానజీవనాః (భవన్తు) (అస్మాన్) (ఉ) వితర్కే (దేవాః) విజిగీషవః (అవత) రక్షత (హవేషు) హ్వాయన్తి స్పర్ధన్తే పరస్పరం యేషు సంగ్రామేషు తేషు. ॥౪౩॥

అన్వయః :- హే దేవా! విద్వాంసో యూయమస్మాకం సమృతేషు ధ్వజేష్వధోదేశే య ఇన్ద్రోఽస్మాకం యా ఇషవః స తాశ్చ హవేషు జయన్త్వస్మాకం వీరా ఉత్తరే భవన్తు. అస్మాను సర్వత్రావత. ॥౪౩॥

భావార్థః :- సేనాజనైః సేనాపత్యాదిభిః స్వస్వరథాదిషు భిన్నం భిన్నం చిహ్నం సంస్థాపనీయమ్. యతోఽస్యాయం రథాదిరితి సర్వే జానీయుః. యథా వీరాణామశ్వానాం చాధికః క్షయో న

స్యాత్తథానుష్ఠాతవ్యమ్. కుతః? పరస్పరస్య పరాక్రమక్షయేణ ధ్రువో విజయో న భవతీతి విజ్ఞేయమ్.॥౪౩॥

పదార్థము :- (దేవాః) విజయము నాకాంక్షించు విద్వాంసులారా! మీరు (అస్మాకమ్) మా యొక్క (సమృతేషు) విజయవంతముగ సత్యన్యాయముల ప్రకాశపరచు చిహ్నముగల (ధ్వజేషు) స్వంత వీరవరుల నిశ్చయమునకై రథములు మున్నగు యానములపై ఒండొంటికి భిన్నరూపమున స్థాపించుకొనిన ధ్వజము మున్నగు చిహ్నముల క్రింద అనగా వాని ఛాయయందున్న ఏ (ఇన్ద్రః) సేనాపతి గలడో (అస్మాకమ్) ఆయన మాయొక్క (యాః) ఎట్టి (ఇషవః) సేనలు గలవో (తాః) అట్టి సేనలు (హవేషు) ద్వేషముతో శత్రువులను ఆహ్వానించు సంగ్రామములందు (జయన్తు) విజయమునొందుదుముగాక! (అస్మాకమ్) మాయొక్క (వీరాః) వీరులు (ఉత్తరే) విజయము తరువాత కుశలజీవనముగలవారు (భవన్తు) అగుదురుగాక! (అస్మాన్) మమ్ము (ఉ) నిశ్చయముగ సకల సమరసమయములందు (అవత) రక్షించుచుండుడు.॥౪౩॥

భావార్థము :-ఎవరిది ఏ వాహనమో తెలియుటకై సేనాపతులు మున్నగువారు తమ తమ రథాదులపై భిన్న భిన్నగుర్తులధ్వజములను స్థాపించవలెను. మరియు వీరులు, గజాశ్వములు అధికముగ నష్టముగా కుండునట్లు ప్రయత్నించవలయును. పరస్పర బలక్షయమువల్ల నిశ్చలవిజయము సంప్రాప్తించజాలదు. ॥౪౩॥

43.O learned persons desirous of victory, may the commander and our forces, under different flags, the emblems of justice and truth, win in the battle. May our brave men enjoy after war. May ye protect us every where at the time of war!.

౮౯౪. అమీషామిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౯౪ అమీషాం చిత్తం ప్రతిలోభయన్తీ గృహాణాఙ్గాన్యప్వే పరేహి ।

అభి ప్రేహి నిర్దహ హృత్సు శోకైరన్ధేనామిత్రాస్తమసా సచన్తామ్ ॥౪౪॥

ప. వి:-అమీషామ్, చిత్తమ్, ప్రతిలోభయన్తీతి ప్రతి + లోభయన్తీ, గృహాణ, అఙ్గాని, అప్వే, పరా, ఇహి, అభి, ప్ర, ఇహి, నిః, దహ హృత్స్వితి హృత్ + సు, శోకైః, అన్ధేన, అమిత్రాః, తమసా, సచన్తామ్. ॥౪౪॥

పదార్థః :-(అమీషామ్) పరోక్షాణామ్ (చిత్తమ్) స్వాంతమ్ (ప్రతిలోభయన్తీ) ప్రత్యక్షే మోహయన్తీ (గృహాణ) (అఙ్గాని) సేనావయవాన్ (అప్వే) యాపవాతి శత్రుప్రాణాన్ హినస్తి తత్సమ్బుద్ధౌ. అపపూర్వాద్వాతే ర్వ్యేభ్యోఽపి దృశ్యత ఇతి క్విప్ అకారలోపశ్ఛాన్దసః (పరా) (ఇహి) దూరం గచ్ఛ (అభి)

(ప్ర)(ఇహి) అభిప్రాయం దర్శయ (నిర్దహ) నితరాం భస్మీకురు (హృత్సు) హృదయేషు (శోకైః) (అన్ధేన) ఆవరకేణ (అమిత్రాః) శత్రవః (తమసా) రాత్ర్యన్ధకారేణ (సచన్తామ్) సంయుజ్జన్తు.॥౪౪॥

అన్వయః :-హే అప్వే శూరవీరే రాజస్త్రి క్షత్రియే! అమీషాం చిత్తం ప్రతిలోభయన్తీ యాస్వసేనాస్తి తస్యా అఙ్గాని త్వం గృహాణ. అధర్మాత్ పరేహి స్వసేనామభిప్రేహి శత్రూన్ నిర్దహ యత ఇమేఽమిత్రా హృత్సు శోకైరన్ధేన తమసా సహ సచన్తాం సంయుక్తాస్తిష్ఠన్తు.॥౪౪॥

భావార్థః :-సభాపత్యాదిభిర్యథాఽతిప్రశంసితా హృష్టపుష్టా సాఙ్గోపాఙ్గా పురుషసేనా స్వీకార్యా తథా స్త్రీసేనా చ. యత్రావ్యభిచారిణ్యః స్త్రియస్తిష్ఠేయుస్తయా సేనయా శత్రవో వశే స్థాపనీయాః.॥౪౪॥

పదార్థము :-(అప్వే) శత్రువులప్రాణములహరించు రణచండికయగు క్షత్రియ వీరాంగణమణీ! (అమీషామ్) ఆ సేనల (చిత్తమ్) మనస్సులను (ప్రతిలోభయన్తీ) ప్రత్యక్షముగ మోహింపజేయు నీ సేనలయొక్క (అంగాని) అంగములను నీవు (గృహాణ) గ్రహించుము. అధర్మమునకు (పరేహి) దూరముగనుండి స్వసైన్యములకు (అభిప్రేహి) నీ స్వ అభిప్రాయమును చూపుము. మరియు శత్రువులను (నిర్దహ) నిరంతరము దహించుము. ఇందుచే ఈ (అమిత్రాః) శత్రుజనము (హృత్సు) తమ హృదయములలో (శోకైః) శోకములతో (అన్ధేన) ఆవరింపబడిన (తమసా) రాత్రియందలి అంధకారముతో గూడ (సచన్తామ్) కలిసిపోవుదురుగాక!॥౪౪॥

భావార్థము :-అతి ప్రశంసనీయ, శక్తిసామర్థ్యయుక్త, శూరవీరపురుష సైనికులను స్వీకరించున సభాపతి మున్నగువారు శూరవీరలగు మహిళాసైన్యమును గూడ స్వీకరించవలయును. వ్యభిచారిణులు లేనట్టి స్త్రీసైన్యముచే శత్రువులను వశమునందుంచుకొనవలయును. ॥౪౪॥

44.O queen, the slayer of foes, organise the bands of thy army, that bewilders the hearts of the forces of the enemy, remain aloof from sin, convey thy aim to thy soldiers, burn down the foes, whereby thy may abide in utter darkness with hearts full of griefs!.

౪౫. అవసృష్టేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇషుర్దేవతా, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౫ అవసృష్టా పరా పత శరవ్యే బ్రహ్మసంశితే ।

గచ్ఛామిత్రాన్ ప్ర పద్యస్వ మామీషాం కఞ్చనోచ్ఛిషః ॥౪౫॥

ప.వి:-అవసృష్టేత్యవ + సృష్టా, పరా, పత, శరవ్యే, బ్రహ్మసంశితే ఇతి బ్రహ్మ + సంశితే, గచ్ఛ, అమిత్రాన్, ప్ర, పద్యస్వ, మా, అమీషామ్, కమ్, చన, ఉత్, శిషః ॥౪౫॥

పదార్థః :-(అవసృష్టే) ప్రేరితా (పరా) (పత) యాహి (శరవ్యే) శరేషు బాణేషు సాధ్వీ స్త్రీ తత్సమ్బుద్ధౌ (బ్రహ్మసంశితే) బ్రహ్మభిశ్చతుర్వేదవిద్భిః ప్రశంసితే శిక్షయా సమ్యక్ తీక్ష్ణీకృతే (గచ్ఛ) (అమిత్రాన్) శత్రూన్ (ప్ర) (పద్యస్వ) ప్రాప్నుహి (మా) నిషేధే (అమీషామ్) దూరస్థానాం విరోధినామ్ (కమ్) (చన) కంచిదపి (ఉత్) (శిషః) ఊర్ధ్వం శిష్టం త్యజేత్. ॥౪౫॥

అన్వయః :-హే శరవ్యే బ్రహ్మసంశితే సేనాపిపత్ని! త్వమవసృష్టా సతీ పరాపతామిత్రాన్ గచ్ఛ తేషాం హననేన విజయం ప్రపద్యస్వామీషాం శత్రూణాం మధ్యే కంచన మోచ్ఛిషో హననేన వినా కంచిదపి మా త్యజేః. ॥౪౫॥

భావార్థః :- సభాపత్యాదిభిః యథా యుద్ధవిద్యయా పురుషాః శిక్షణీయాస్తథా స్త్రియశ్చ యథా వీరపురుషా యుద్ధం కుర్యు స్తథా స్త్రియో౽పి కుర్వన్తు యే శత్రవో యుద్ధే హతాః స్యుస్తదవశిష్టాశ్చ శాశ్వతే బన్ధనే కారాగృహే స్థాపనీయాః ॥౪౫॥

పదార్థము :- (శరవ్యే) విలువిద్యాకుశలుడు (బ్రహ్మసంశితే) వేదవేత్తలగు విద్వాంసులచే ప్రశంసలను, శిక్షణను పొందిన సేనాధిపతి పత్నీ, మహిళామణీ! నీవు (అవసృష్టా) ప్రేరణను ప్రాప్తించుకొని (పరా, పత) దూరమునకేగుము (అమిత్రాన్) శత్రువులతో (గచ్ఛ) తలపడి వారిని సంహరించి విజయమును (ప్ర, పద్యస్వ) ప్రాప్తించుకొనుము (అమీషామ్) ఆ దూరప్రదేశములందు నిలిచియున్న శత్రువులను చంపకుండా (కంచన) ఎవ్వరిని (మా, ఉచ్ఛిషః) వదలివేయకుము. ॥౪౫॥

భావార్థము :-సభాపతి మున్నగువారు యుద్ధవిద్యలందు పురుషులకు శిక్షణనిచ్చునట్లే మహిళలకును శిక్షణనిచ్చి వీరాంగనలనుగా నొనర్చవలెను. శత్రువులందు చావగా మిగిలిపోయినవారిని (పిరికివారిని) నిరంతరము కారాగారమున బంధించి యుంచవలెను. ॥౪౫॥

45.O wife of the commander-in-chief, expert in the art of archery, trained by a learned person knowing the vedas, on persuasion, go afar, encounter the foes, achieve victory by slaying them. Let not even one of those distant foes escape!.

౪౬. ప్రేతా జయతేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, యోద్ధా దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౪౬ ప్రేతా జయతా నర౽ ఇన్ద్రో వః శర్మ యచ్ఛతు ।

ఉగ్రా వః సన్తు బాహవో౽నాధృష్యా యథా౽సథ ॥౪౬॥

ప. విః– ప్ర, ఇత, జయత, నరః, ఇన్ద్రః, వః, శర్మ, యచ్ఛతు, ఉగ్రాః, వః, సన్తు, బాహవః, అనాధృష్యాః, యథా, అసథ ॥౪౬॥

పదార్థః :-(ప్ర)(ఇత) శత్రూన్ ప్రాప్నుత. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిజ ఇతి దీర్ఘః (జయత) విజయధ్వమ్. అత్రాన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః (నరః) నాయకాః (ఇన్ద్రః) శత్రూణాం దారయితా సేనాపతిః (వః) యుష్మభ్యమ్ (శర్మ) గృహమ్ (యచ్ఛతు) దదాతు (ఉగ్రాః) దృఢాః (వః) యుష్మాకమ్ (సన్తు) (బాహవః) భుజాః (అనాధృష్యాః) శత్రుభిర్ధర్షితుమయోగ్యాః (యథా) (అసథ) భవత.॥౪౬॥

అన్వయః :-హే నరో! యూయం యథా శత్రూనిత జయత ఇన్ద్రో వః శర్మ ప్రయచ్ఛతు వో బాహవ ఉగ్రాః సన్తు. అనాధృష్యా అసథ తథా ప్రయతధ్వమ్.॥౪౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యే శత్రూణాం విజేతారో వీరాస్స్యుస్తాన సేనాపతిర్ధనాన్నగృహ వస్త్రాదిభిః సతతం సత్కుర్యాత్ సేనాస్థా జనాశ్చ యథా బలిష్ఠాః స్యుస్తథా వ్యవహరేయుః.॥౪౬॥

పదార్థము :-(నః) అనేక విధములగు వ్యవహారములను నిర్వర్తించుకొను మానవులారా! మీరు (యథా) శత్రువుల నెట్లు (ఇత) ప్రాప్తించుకొందురో అట్లే వారిని (జయత) జయించుడు. మరియు (ఇన్ద్రః) శత్రువుల విదీర్ణ [నిస్తేజ] మొనర్చు సేనాపతి (వః) మీకొరకు (శర్మ) గృహము (ప్ర, యచ్ఛతు) ఇచ్చుగాక! (వః) మీయొక్క (బాహవః) భుజవములు (ఉగ్రాః) దృఢవముగా (సన్తు) అగుగాక! (అనాధృష్యాః) శత్రుతిరస్కారములేనట్లు (అసథ) అగుడు. అట్టి ప్రయత్నము నొనర్చుడు.॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. శత్రువులనిర్జించగలవీరులను సేనాపతి అన్నము, వస్త్రములు, ధనాదులనిచ్చి నిరంతరము సత్కరించుచుండవలయును, సైనికులెల్లరును బలపరాక్రమ వంతులగునట్లు వ్యాయామము, అస్త్ర శస్త్రప్రయోగమునందు నేర్పరులగునట్లు ప్రయత్నించ వలెను.॥౪౬॥

46.Advance, O heroes, win the day. May the commander of the army provide ye with shelter, food and clothes, Exceeding mighty be your arms, that none may threaten or injure you!.

౪౭. అసౌ యేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, మరుతో దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౭ అసౌ యా సేనా మరుతః పరేషామభ్యైతి న ఓజసా స్పర్ధమానా। తాం గూహత తమసాపవ్రతేన యథామీ అన్యో అన్యన్న జానన్॥౪౭॥

ప.వి:-అసౌ, యా, సేనా, మరుతః, పరేషామ్, అభి, ఆ, ఏతి, నః, ఓజసా, స్పర్ధమానా, తామ్, గూహత, తమసా, అపవ్రతేనేత్యప + వ్రతేన, యథా, అమీ ఇత్యమీ, అన్యః, అన్యమ్, న, జానన్ ॥౪౭॥

పదార్థః :-(అసౌ) (యా) (సేనా) (మరుతః) ఋత్విజో విద్వాంసః (పరేషామ్) శత్రూనామ్ (అభి) ఆభిముఖ్యే (ఆ) సర్వతః (ఏతి) ప్రాప్నోతి (నః)(అస్మాకమ్) (ఓజసా) బలేన (స్పర్ధమానా) ఈర్ష్యన్తీ (తామ్) (గూహత) సంవృణుత (తమసా) అన్ధకారేణ శతఘ్న్యాద్యుత్థధూమేన మేఘపర్వతాకారేణాస్త్రాది ధూమేన వా (అపవ్రతేన) అనియమేన పరుషకర్మణా (యథా) (అమీ) (అన్యః) (అన్యమ్) (న) నిషేధే (జానన్).॥౪౭॥

అన్వయః :-హే మరుతో! యూయం యాసౌ పరేషాం స్పర్ధమానా సేనౌజసా నోఽస్మానభ్యేతి తామపవ్రతేన తమసా గూహత. అమీ శత్రుసేనాస్థా జనా యథా అన్యోఽన్యం న జానన్ తథా విక్రమధ్వమ్.॥౪౭॥

భావార్థః :-యదా యుద్ధాయ శత్రుసేనాసు ప్రాప్తాసు యుద్ధమాచరేత్ తదా సర్వతః శస్త్రాస్త్రప్రహారోత్థ ధూమధూల్యాదినా తా ఆచ్ఛాద్య యథైతే పరస్పరమపి న జానీయుస్తథా సేనాపత్యాదిభిర్విధేయమ్.॥౪౭॥

పదార్థము :-(మరుతః) ప్రతి ఋతువునందు యజ్ఞముల నొనర్చు విద్వాంసులారా! మీరు (యా) ఏ (అసౌ) అట్టి (పరేషామ్) శత్రువుల (స్పర్ధమానా) ద్వేషించుకొనుచు (సేనా) సైన్యములు (ఓజసా) బలముతో (నః) మా (అభి,ఆ,ఏతి) అన్నివైపులనుండి మా ఎదుటికి వచ్చునో అప్పుడు (తామ్) వారిని (అపవ్రతేన) ఛేదనరూప కఠినచర్యద్వారా మరియు (తమసా) తోపులు మున్నగు శస్త్రములవల్ల రేపిన ధూళి, ధూమ్రమేఘములచే (గూహత) కప్పివేయుడు (అమీ) ఈ శత్రుసైనికులు (యథా) ఎట్లు (అన్యః అన్యమ్) ఒండొరులు (న జానన్) గుర్తించకుండునట్లు పరాక్రమించుడు.॥౪౭॥

భావార్థము :-యుద్ధము జరుగునప్పుడు శత్రువులపై వివిధ అస్త్రశస్త్రములు ప్రయోగించి వాని ధూళి, ధూమముల పొగచే శత్రువులు ఉక్కిరిబిక్కిరియై పరస్పరము గుర్తించుకొనకుండునట్టి అస్త్రప్రయోగములను సేనాధ్యక్షుడొనర్పజేయవలెను. ॥౪౭॥

47.O learned persons, the army of our enemies, that comes against us in a jealous mood, with its might, meet ye and enwrap it harshly in the darkness of the smoke arising out of the use of cannons so that they may not recognise one another!.

౪౮. యత్రబాణా ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇన్ద్రబృహస్పత్యాదయో దేవతాః, పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల వా విషయమే.

౪౮ యత్ర బాణాః సమ్పతన్తి కుమారా విశిఖాఽఇవ। తన్నఽఇన్ద్రో

బృహస్పతిరదితిః శర్మ యచ్ఛతు విశ్వాహా శర్మ యచ్ఛతు ॥౪౮॥

ప.విః-యత్ర, బాణాః, సంపతన్తీతి సమ్ + పతన్తి, కుమారాః, విశిఖా ఇవేతి విశిఖాః + ఇవ, తత్, నః, ఇన్ద్రః, బృహస్పతిః, అదితిః, శర్మ, యచ్ఛతు, విశ్వాహా, శర్మ, యచ్ఛతు ॥౪౮॥

పదార్థః :-(యత్ర) యస్మిన్ సంగ్రామే (బాణాః) యే బణన్తి శబ్దాయన్తే తే శస్త్రాస్త్రసమూహాః (సంపతన్తి) (కుమారాః) అతిచపలా వేగవన్తో బాలకాః (విశిఖా ఇవ) యథా విగతశిఖా వివిధశిఖా వా (తత్) తత్ర (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇన్ద్రః) సేనాపతిః (బృహస్పతిః) బృహత్యాః సభాయాః సేనాయా వా పాలకః (అదితిః) అఖణ్డితా సభాసదలఙ్కృతా సభా (శర్మ) శరణం సుఖమ్ (యచ్ఛతు) (విశ్వాహా) సర్వాణ్యహాని దినాని (శర్మ) సుఖసాధకం గృహమ్. (యచ్ఛతు) దదాతు.॥౪౮॥

అన్వయః :-యత్ర సంగ్రామే విశిఖా కుమారా ఇవ బాణాః సంపతన్తి తద్ బృహస్పతిరిన్ద్రఃశర్మ యచ్ఛత్వదితిశ్చ విశ్వాహా నః శర్మ యచ్ఛతు.॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా బాలకా ఇతస్తతో ధావన్తి తథా యుద్ధసమయే యోద్ధారోఽపి చేష్టన్తామ్. యే యుద్ధే క్షతాః క్షీణాః శ్రాన్తాః క్లాన్తాశ్ఛిన్నభిన్నాంగా మూర్ఛితాశ్చ భవేయుస్తాన్ యుద్ధభూమేః సద్య ఉత్థాప్య సుఖాలయం నీత్వౌషధాదీని కృత్వా స్వస్థాన్ కుర్యుః. యే చ మ్రియేరం స్తాన్విధివద్దహేయుః రాజజనాస్తేషాం మాతృపితృస్త్రీబాలకాదీనాం సదా రక్షాం కుర్యుః.॥౪౮॥

పదార్థము :-(యత్ర) ఏ సంగ్రామమున (విశిఖా ఇవ) పిలక [జుట్టు] లేని లేక అనేక పిలకలు గలిగిన (కుమారాః) బాలురవలె (బాణాః) బాణములు మున్నగు అస్త్రశస్త్రముల సమూహము (సమ్పతన్తి) చక్కగా కురియునో (తత్) అచ్చట (బృహస్పతిః) మహాసభను లేక సైన్యమును పాలించునట్టి (ఇన్ద్రః) సేనాపతి (శర్మ) ఆశ్రయము మరియు సుఖములను (యచ్ఛతు) ఇచ్చుగాక! (అదితిః) సభాసదులచే సదా శోభాయమాన మగు సభ (విశ్వాహా) ఎల్లకాలములందును (నః) మాకొరకు (శర్మ) సుఖములను సిద్ధింపజేయు గృహమును (యచ్ఛతు) ఇచ్చునుగాక!॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. బాలురు అటునిటు పరుగెత్తునట్లు యోధులు యుద్ధసమయమందట్టి చేష్టల నొనర్చవలెను. రణభూమియందు గాయపడిన, క్షీణించిన, అలసిపోయిన, రక్తసిక్తమైన, ఛిన్నాభిన్నమైన, తెగిన, ఛేదించబడిన అంగములుగలవారైన, మూర్ఛితులైనవారి నెల్లరను సత్వరమే యుద్ధభూమినుండి తొలగించి చికిత్సాలయమునకు చేర్చి ఔషధములు, కట్లు, పట్లు మున్నగు పరిచర్యలద్వారా స్వస్థ్యపరచవలెను. మరణించినవారికి విధిపూర్వకముగ దహనసంస్కారముల నొనర్చవలెను. రాజపురుషులు వారి వృద్ధమాతాపితరులు, భార్య, సంతానము మున్నగువారిని చక్కగా పోషించవలయును. ॥౪౮॥

48.There where the flights of arrows fall like boys whose locks are unshorn, may the Commander, the protector of the big army grant us shelter, may the entire Assembly adorned with members, grant us happy home through all our days.

౪౯.మర్మాణీత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, సోమవరుణదేవా దేవతాః, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౯ మర్మాణి తే వర్మణా ఛాదయామి సోమస్త్వా రాజామృతేనాను వస్తామ్।
ఉరోర్వరీయో వరుణస్తే కృణోతు జయన్తం త్వాను దేవా మదన్తు ॥౪౯॥

ప.విః-మర్మాణి, తే, వర్మణా, ఛాదయామి, సోమః, త్వా, రాజా, అమృతేన, అను, వస్తామ్, ఉరోః, వరీయః, వరుణః, తే, కృణోతు జయన్తమ్, త్వా, అను, దేవాః, మదన్తు ॥౪౯॥

పదార్థః :-(మర్మాణి) యాని తాడితాని సన్తి సద్యో మరణజనకాన్యఙ్గాని (తే) తవ (వర్మణా) దేహ రక్షకేన (ఛాదయామి) అపవృణోమి (సోమః) సోమ్యగుణైశ్వర్యసంపన్నః (త్వా) త్వామ్ (రాజా) విద్యాన్యాయవినయాదిభిః ప్రకాశమానః (అమృతేన) సర్వరోగనివారకేణామృతాత్మకేనౌషధేన (అను) పశ్చాత్ (వస్తామ్) ఆచ్ఛాదయతామ్ (ఉరోః) బహుగుణైశ్వర్యాత్ (వరీయః) అతిశయితం బహ్వైశ్వర్యమ్ (వరుణః) సర్వత ఉత్కృష్టః (తే) తుభ్యమ్ (కృణోతు) (జయన్తమ్) దుష్టాన్ పరాజయన్తమ్ (త్వా) త్వామ్ (అను) (దేవాః) విద్వాంసః (మదన్తు) ఉత్సాహయన్తు.॥౪౯॥

అన్వయః :-హే యోద్ధః శూరవీర! అహం తే మర్మాణి వర్మణా ఛాదయామి, అయం సోమో రాజాఽమృతేన త్వానువస్తామ్. వరుణస్త ఉరోర్వరీయః కృణోతు జయన్తం త్వా దేవా అను మదన్తు.॥౪౯॥

భావార్థః :-సేనాపత్యాదిభిః సర్వేషాం యోద్ధౄణాం శరీరాదిరక్షణం సర్వతః కృత్వైతే సతతం ప్రోత్సాహనీయా అనుమోదనీయాశ్చ యతో విశ్వతో విజయం లభేరన్.॥౪౯॥

పదార్థము :-సమరమొనర్చు శూరవీరులారా! నేను (తే) నీయొక్క (మర్మాణి) మర్మస్థలములను [దెబ్బతగిలిన తక్షణమే మరణము ప్రాప్తించు అంగములను] (వర్మణా) దేహరక్షణనొనర్చు కవచముతో (ఛాదయామి) కప్పివేయుదును. ఈ (సోమః) శాంతి మున్నగు గుణములతోగూడిన (రాజా) విద్య, వినయము, న్యాయము మున్నగు గుణములతో ప్రకాశవంతుడగు రాజు (అమృతేన) సకలరోగముల నివారించు, అమృత రూప ఓషధులచే (త్వా) నిన్ను (అనువస్తామ్) తరువాత కప్పివేయునుగాక! (వరుణః) సర్వోత్తమగుణ సహితుడగు రాజు (తే) నిన్ను (ఉరోః) అనేక గుణములు, ఐశ్వర్యములచేతను (వరీయః) సంపూర్ణైశ్వర్యవంతునిగ (కృణోతు) ఒనర్చునుగాక! మరియు (జయన్తమ్) దుష్టులను పరాజయమొనర్చుచు (త్వా) నిన్ను (దేవాః) విద్వాంసులు (అనుమదన్తు) ఆమోదింతురుగాక! అనగా ప్రోత్సాహపరతురుగాక!॥౪౯॥

భావార్థము :- సేనాపతి మున్నగువారు యుద్ధకర్తలెల్లర అన్నివిధముల శరీరశక్తులను పెంపొందించ వలయును. మరియు వారిని సదా ఉత్సాహపరచుచుండినచో నిశ్చయముగ విజయప్రాప్తికలుగును. ॥౪౯॥

49.O valiant warrior, thy vital parts I cover with armour. May this calm, considerate king protect thee with effeacious medicine. May the exalted King give thee what is more than ample. May the learned encourage thee in thy triumph over the wicked!.

౫౦౦. ఉదేనమిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౫౦౦ ఉదేనముత్తరాం నయాగ్నే ఘృతేనాహుత। రాయస్పోషేణ
సగ్ంసృజ ప్రజయా చ బహుం కృధి ॥౫౦॥

ప. వి:- ఉత్, ఏనమ్, ఉత్తరామిత్యుత్ + తరామ్, నయ, అగ్నే, ఘృతేన, ఆహుతేత్యా + హుత, రాయః, పోషేణ, సమ్, సృజ, ప్రజయేతి ప్ర + జయా, చ, బహుమ్, కృధి ॥౫౦॥

పదార్థః :-(ఉత్) (ఏనమ్) విజేతారమ్ (ఉత్తరామ్) ఉత్కృష్టతయా తరన్తి యయా సేనయా తాం ప్రాప్తవిజయామ్ (నయ) (అగ్నే) ప్రకాశమయ (ఘృతేన) ఆజ్యేన (ఆహుత) తృప్తిం ప్రాప్త (రాయః) రాజ్యశ్రియః (పోషేణ) పోషణేన (సమ్) సమ్యక్ (సృజ) యోజయ (ప్రజయా) బహుసన్తానైః (చ) (బహుమ్) అధికం కర్మ (కృధి) కురు. ॥౫౦॥

అన్వయః :-హే ఘృతేనాహుతాగ్నే సేనాపతే! త్వమేనముత్తరామున్నయ రాయస్పోషేణ సంసృజ ప్రజయా చ బహుం కృధి. ॥౫౦॥

భావార్థః :-యః సేనాధికారీ భృత్యో వా ధర్మ్యేణ యుద్ధేన దుష్టాన్ విజయేత తం సభాసేనాపతయో ధనాదినా బహుధా సత్కుర్యుః. ॥౫౦॥

పదార్థము :-(ఘృతేన, ఆహుత) ఘృతముచే తృప్తిజెందిన (అగ్నే) ప్రకాశయుక్తుడవగు ఓ సేనాపతీ! నీవు (ఏనమ్) ఈ విజయమునొందిన వీరుని (ఉత్తరామ్) ఉత్తమముగ రణక్షేత్రమునందు తెగించిపోరాడి విజయమును సాధించిన సైన్యములను (ఉత్ నయ) ఉన్నతఅధికారమునకు చేర్చుము (రాయః, పోషేణ) రాజ్యలక్ష్మియొక్క పుష్టితో (సమ్, సృజ) చక్కగా సంయుక్తమొనర్చుము (చ) మరియు (ప్రజయా) ఉత్తమసంతానముతో (బహుమ్) ఆధిక్యతతో ప్రాప్తిని (కృధి) కలిగించుము. ॥౫౦॥

భావార్థము :- ధర్మయుక్తముగ యుద్ధమొనర్చి దుష్టులపై విజయము సాధించిన సేనాపతులను, సైన్యములను రాజా, సభాసదులు ఉత్తమముగ సత్కరించవలెను. ॥౫౦॥

50.O Commander of the army, well satisfied with ghee, lead this conquering hero to a high position; vouchsafe him growth of riches and multiply his progeny!.

౯౦౧. ఇంద్రేమమిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే

౯౦౧ ఇన్ద్రేమం ప్రతరాం నయ సజాతానామసద్వశీ ।

సమేనం వర్చసా సృజ దేవానాం భాగదా౨ అసత్ ॥౫౧॥

ప. విః– ఇన్ద్ర, ఇమమ్, ప్రతరామితి ప్ర + తరామ్, నయ, సజాతానామితి స + జాతానామ్, అసత్, వశీ, సమ్, ఏనమ్, వర్చసా, సృజ, దేవానామ్, భాగదా ఇతి భాగ + దాః, అసత్. ॥౫౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్ర) సుఖానాం ధారక (ఇమమ్) విజయమానమ్ (ప్రతరాం) ప్రతరన్త్యుల్లఙ్ఘయన్తి శత్రుబలాని యయా నీత్యా తామ్ (నయ) ప్రాపయ (సజాతానామ్) సమానజన్మనామ్ (అసత్) భవేత్ (వశీ) జితేన్ద్రియః (సమ్) సమ్యక్ (ఏనమ్) (వర్చసా) విద్యాప్రకాశేన (సృజ) యుఙ్గ్ధి (దేవానామ్) విదుషాం యోద్ధౄణాం మధ్యే (భాగదాః) అంశప్రదః (అసత్). ॥౫౧॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర! త్వం సజాతానాం దేవానామిమం ప్రతరాం నయ యతోఽయం వశ్యసత్. ఏనం వర్చసా సంసృజ యతోఽయం భాగదా అసత్. ॥౫౧॥

భావార్థః :-యుద్ధే భృత్యాః శత్రూణాం యాన్ పదార్థాన్ ప్రాప్నుయుః తాన్ సర్వాన్ సభాపతీ రాజా న స్వీకుర్యాత్. కింతు తేషాం మధ్యాద్ యథాయోగ్యం సత్కారాయ యోద్ధృభ్యో షోడశాంశంప్రదద్యాద్యావతః పదార్థాన్ భృత్యాః ప్రాప్నుయుస్తావతాం షోడశాంశం రాజ్ఞే ప్రదద్యుః. యది సర్వే సభేశాదయో జితేన్ద్రియాః స్యుస్తర్హ్యేతేషాం కదాపి పరాజయో న స్యాత్. యది సభేశః స్వహితం చికీర్షేత్తర్హి యోద్ధౄణామంశం స్వయం న స్వీకుర్యాత్. ॥౫౧॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) సుఖముల ధారణమొనర్చు ఓ సేనాపతీ! నీవు (సజాతానామ్) సమవయస్కులు (దేవానామ్) విద్వాంసులగు యోధులందు (ఇమమ్) విజయమును పొందిన ఈ వీరజనమును (ప్రతరామ్) శత్రుబలమును క్షీణింపజేయు నీతిని (నయ) సాధించుము. దీనిచే వీరు (వశీ) జితేంద్రియులు (అసత్) అగుదురుగాక! మరియు (ఏనమ్) వీరిని (వర్చసా) విద్యాప్రకాశముచే (సమ్, సృజ) సంబంధపరచుము. ఇందుచే వీరు (భాగదాః) వేర్వేరుగా యథాయోగ్యముగ భాగములనిచ్చువారు (అసత్) అగుదురుగాక! ॥౫౧॥

భావార్థము :- యుద్ధములందు సైనిక భృత్యజనము శత్రువులనుండి పొందిన ధనములను రాజు, సభాపతి మున్నగువారు స్వీకరించరాదు. కాని దానినుండి యోధజనులకు సత్కారపూర్వకముగ పదహారవభాగమును పంపిణీ జేయవలెను. ఆ భృత్యజనము పొందినభాగమునుండి పదునారవభాగమును రాజునకీయవలెను జితేంద్రియుడగు సభాపతి మున్నగువారికి పరాజయ మెన్నడును గలుగదు. తమహితమును గోరు సభాపతులు పోరాడిన భృత్యవర్గపు భాగము నెప్పుడును స్వీకరించరాదు. ॥౫౧॥

51.O Commander, lead to eminence, this hero amongst the learned of the same age. May he have control over his passions. Vouchsafe him lustre of knowledge, so that he may give each his share!.

౯౦౨. యస్య కుర్మ ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ పురోహితర్త్విగ్యజమానకృత్యమాహ.

పురోహిత ఋత్విగ్యజమానుల కృత్యములు చెప్పబడుచున్నవి.

౯౦౨ యస్య కుర్మో గృహే హవిస్తమగ్నే వర్ధయా త్వమ్।
తస్మై దేవా అధిబ్రువన్నయం చ బ్రహ్మణస్పతిః ॥౫౨॥

ప. వి:- యస్య, కుర్మః, గృహే, హవిః, తమ్, అగ్నే, వర్ధయ, త్వమ్, తస్మై, దేవాః, అధి, బ్రువన్, అయమ్, చ, బ్రహ్మణః, పతిః ॥౫౨॥

పదార్థః :-(యస్య) రాజ్ఞః (కుర్మః) సమ్పాదయామః (గృహే) (హవిః) హోమమ్ (తమ్) (అగ్నే) విద్వన్ పురోహిత (వర్ధయ) అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (త్వమ్) (తస్మై) తం యజమానమ్, అత్ర వ్యత్యయేన చతుర్థీ (దేవాః) దివ్యగుణా ఋత్విజః (అధి) (బ్రువన్) అధికం బ్రువన్తు. లేట్ప్రయోగోఽయమ్ (అయమ్) (చ) (బ్రహ్మణః) వేదస్య (పతిః)పాలకో యజమానః. ॥౫౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! వయం యస్య గృహే హవిష్కుర్మస్తం త్వం వర్ధయ. దేవాస్తస్మా అధి బ్రువన్. అయం బ్రహ్మణస్పతిశ్చ తానధిబ్రవీతు. ॥౫౨॥

భావార్థః :- పురోహితస్య తత్ కర్మాస్తి యతో యజమానస్యోన్నతిస్స్యాద్యో యస్య యాదృశం యావచ్చ కర్మ కుర్యాత్ తస్మై తాదృశం తావదేవ మాసికం వేతనం దేయమ్ సర్వే విద్వాంసః సర్వాన్ ప్రతి సత్యముపదిశేయూ రాజా చ ॥౫౨॥

పదార్థము :- (అగ్నే) విద్వాంసుడవగు ఓ పురోహితా! మేము (యస్య) ఏ రాజుయొక్క (గృహే)

గృహమునందు (హవిః) హోమము (కుర్మః) చేయుదుమో (తమ్) దానిని (త్వమ్) నీవు (వర్ధయ) వృద్ధిపరచుము [ప్రోత్సహించుము]. మరియు (దేవాః) దివ్యగుణములు గల ఋత్విజులు (తస్మై) వానికి (అధి, బ్రువన్) అధికముగ ఉపదేశించవలెను (చ) మరియు (అయమ్) ఇట్టి (బ్రహ్మణః) వేదములను (పతిః) యజమానియును వారికి శిక్షణను ఈయవలయును.॥౫౨॥

భావార్థము :- పురోహితుడు యజమానికి ఉన్నతి గలుగునట్టి కార్యములనే చేయవలయును. ఎవడు ఎవనికి ఎంత ఎట్టి పనిని యొనర్చునో వారికి అదేవిధముగ నియమపూర్వకముగ అంతకు తగిన మాసిక వేతనము నీయవలయును. విద్వాంసులెల్లరును సర్వజనులకు సత్యమునుగూర్చి ఉపదేశించవలయును. రాజు సైతము ప్రజలకు సత్యోపదేశ మొనర్చవలయును.॥౫౨॥

52.O learned Family priest prosper the King in whose house we perform Homa (offer oblation). Mat ye learned teach him, and may the master of the vedas teach them!.

౯౦౩.ఉదుత్వేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్ దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ సభాపతివిషయమాహ. సభాపతి విషయము.

౯౦౩ ఉదు త్వా విశ్వే దేవా౨ అగ్నే భరన్తు చిత్తిభిః ।
స నో భవ శివస్త్వ౧ సుప్రతీకో విభావసుః ॥౫౩॥

ప.విః- ఉత్, ఊం ఇత్యూం, త్వా, విశ్వే, దేవాః, అగ్నే, భరన్తు, చిత్తిభిరితి చిత్తి + భిః, సః, నః, భవ, శివః, త్వమ్, సుప్రతీక ఇతి సు + ప్రతీకః, విభావసురితి విభా + వసుః ॥౫౩॥

పదార్థః :-(ఉత్)(ఉ)(త్వా) త్వామ్ (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః(అగ్నే) విద్వన్ (భరన్తు) ధరన్తు (చిత్తిభిః) సంజ్ఞానైః (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (భవ) (శివః) మఙ్గలకారీ (త్వమ్) (సుప్రతీకః) సుష్ఠు ప్రతీకం ప్రతీతికరం జ్ఞానం యస్య (విభావసుః) యో వివిధాసు భాసు విద్యాప్రకాశేషు వా వసతి సః.॥౫౩॥

అన్వయః :-హే అగ్నే సభేశ! యం త్వా విశ్వే దేవాశ్చిత్తిభిరుద్భరన్తు స ఉ త్వం నః శివః సుప్రతీకో విభావసుర్భవ.॥౫౩॥

భావార్థః :-యే యేభ్యో విద్యాం దద్యుస్తే తేషాం సేవకాః స్యుః.॥౫౩॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసుడవగు ఓ సభాపతీ! (త్వా) నిన్ను ఏ (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (చిత్తిభిః) ఉత్తమోత్తమ జ్ఞానములచే (ఉద్భరన్తు) ఉత్కృష్టముగ ధారణము మరియు

ఉద్ధారణమొనర్తురో, అనగా తమ శిక్షణచే ఈ యజ్ఞానమును దూరమొనర్చెదరో (సః, ఉ) (త్వమ్) నీవు (నః) మాకొరకు (శివః) శుభకారకుడవు.(సుప్రతీకః) ఉత్తమముగ ప్రసిద్ధపరచునట్టి జ్ఞానముతో (విభావసుః) పలు విధములగు విద్యాసిద్ధాంతములందు స్థిరుడవు (భవ) అగుము.॥౫౩॥

భావార్థము :- విద్యలను గరపువారికి విద్యార్థులు సేవకులైయుండుట యోగ్యము.॥౫౩॥

53.O learned King, may all the intellectuals bear and lift thee up ward. May thou endowed with convincing knowledge, shining with the light of mastery of various subjects, be propitious unto us!.

౬౦౪.పఞ్చ దశ ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, దిగ్ దేవతా, స్వరాడార్షీఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషకృత్యమాహ. స్త్రీ పురుషుల కర్తవ్యములు.

౬౦౪ పఞ్చ దిశో దైవీర్యజ్ఞమవన్తు దేవీరపామతిం దుర్మతిం బాధమానాః।రాయస్పోషే యజ్ఞపతిమాభజన్తీ రాయస్పోషేఽ అధి యజ్ఞోఽ అస్థాత్ ॥౫౪॥

ప.విః- పఞ్చ, దిశః, దైవీః, యజ్ఞమ్, అవన్తు, దేవీః, అప, అమతిమ్, దుర్మతిమితి దుః + మతిమ్, బాధమానాః, రాయః, పోషే, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ + పతిమ్, ఆభజన్తీరిత్యా + భజన్తీః, రాయః, పోషే, అధి, యజ్ఞః, అస్థాత్.॥౫౪॥

పదార్థః :-(పఞ్చ) పూర్వాదిచతస్రో మధ్యస్థా చైకా (దిశః) ఆశాః (దైవీః) దేవానామిమాః (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యం సత్కర్తవ్యం వా గృహాశ్రమమ్. (అవన్తు) కామయన్తామ్ (దేవీః) దివ్యా విదుష్యో బ్రహ్మచారిణ్యః స్త్రియః (అప) (అమతిమ్) అజ్ఞానమ్ (దుర్మతిమ్) దుష్టాం ప్రజ్ఞామ్ (బాధమానాః) నిస్సారయన్త్యః (రాయః) ధనస్య (పోషే) పోషణే (యజ్ఞపతిమ్) రాజ్యపాలకమ్ (ఆభజన్తీః) సమన్తాత్ సేవమానాః (రాయః) శ్రియః (పోషే) పుష్టౌ (అధి)(యజ్ఞః) గృహాశ్రమః (అస్థాత్) తిష్ఠేత్.॥౫౪॥

అన్వయః :- అపామతిం దుర్మతిం బాధమానా దైవీర్దేవీః పఞ్చ దిశ ఇవ విస్తృతా రాయస్పోషే యజ్ఞపతిం స్వామినమాభజన్తీర్యజ్ఞమవన్తు యతోఽయం యజ్ఞో రాయస్పోషేఽధ్యస్థాదధితిష్ఠేత్.॥౫౪॥

భావార్థః :- అత్ర లుప్తోపమాలంకారః. యత్ర గృహాశ్రమే ధార్మికా విద్వాంసః ప్రశంసితా విదుష్య స్త్రియశ్చ సన్తి, తత్ర దుర్వ్యసనాని న జాయన్తే యది సర్వాసు దిక్షు ప్రశంసితాః ప్రజాభవేయుస్తర్హి రాజ్ఞః సమీపేఽన్యేభ్యోఽధికైశ్వర్యం స్యాత్. ॥౫౪॥

పదార్థము :-(అప, అవుతిమ్) అత్యంత అజ్ఞానము మరియు (దుర్మతిమ్) దుష్టబుద్ధిని (బాధమానాః) తొలగించుచు (దైవీః) విద్వాంసుల ఈః (దేవీః) దివ్యగుణవంతురాండ్రు, పండిత బ్రహ్మచారిణులగు మహిళలు (పఞ్చ, దిశః) తూర్పు మున్నగు నాల్గుదిశలు మధ్యదిశను కలిపి ఐదుదిశలవలె వేర్వేరు కార్యములందు అగ్రేసరులై యుండి (రాయఃపోషే) ధనముల వృద్ధిపరముటకొరకు (యజ్ఞపతిమ్) గృహకృత్యములొనర్చు లేక రాజ్యపాలనమొనర్చు తమ పతులను (ఆ భజన్తీః) సకల విధములుగ సేవించుచు (యజ్ఞమ్) సంగతియొనర్చదగిన గృహస్థాశ్రమమును (అవన్తు) కాంక్షించవలెను. దానివలన నీ (యజ్ఞః) గృహాశ్రమము (రాయః, పోషే) ధన ధాన్యముల పటిష్ఠతయందు (అధి, అస్థాత్) ఆధిక్యతతో స్థిరముగు గాక! ॥౫౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు లుప్తోపమాలంకారము గలదు ధార్మిక విద్వాంసులు, ప్రశంసనీయ పండితులగు విదుషీరత్నములు గల గృహమందు దుష్టకార్యములు జరుగవు. రాజ్యమందంతట ప్రశంసిత ప్రజలున్నచో ఆ రాజువద్ద ఇతరుల కన్న అధిక ఐశ్వర్యసంపదలుండుట సహజము. ॥౫౪॥

54.Casting aside dense ignorance and evil genius, these educated wives of the learned, engaged in different duties like the five regions, for the growth of riches, serving their husbands should yearn for domestic life, whereby this domestic life be made firm in the aquisition of wealth.

౫౫ సమిద్ధ ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః,పఞ్చమః స్వరః.

యజ్ఞః కథం కర్తవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే. యజ్ఞ మెటుల చేయవలయును?

౫౫ సమిద్ధేఽ అగ్నావధి మామహానఽ ఉక్థపత్రఽ ఈడ్యో గృభీతః।

తప్తం ఘర్మం పరిగృహ్యాయజన్తోర్జా యద్యజ్ఞమయజన్త దేవాః ॥౫౫॥

ప.వి:-సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధే, అగ్నౌ, అధి, మామహానః, మమహాన ఇతి మమహానః, ఉక్థపత్ర ఇత్యుక్థ + పత్రః, ఈడ్యః, గృభీతః, తప్తమ్, ఘర్మమ్, పరిగృహ్యేతి పరి + గృహ్య, అయజన్త, ఊర్జా, యత్, యజ్ఞమ్ అయజన్త, దేవాః॥౫౫॥

పదార్థః :- (సమిద్ధే) సమ్యక్ ప్రదీప్తే (అగ్నౌ) పావకే (అధి) (మామహానః) అతిశయేన మహాన్ పూజనీయః (ఉక్థపత్రః) ఉక్థాని వక్తుం యోగ్యాని వేదస్తోత్రాణి పత్రాణి విద్యాగమకాని యస్య సః (ఈడ్యః) ఈడితుం స్తోతుమధ్యేషితుం యోగ్యః (గృభీతః) గృహీతః (తప్తమ్) తాపాన్వితమ్ (ఘర్మమ్)

అగ్నిహో[త్రాదికం యజ్ఞమ్, ఘర్మ ఇతి యజ్ఞనామ... నిఘం.. 3.౧౭. (పరిగృహ్య) సర్వతో గృహీత్వా (అయజన్త) యజన్తు (ఊర్జా) బలేన (యత్) యమ్ (యజ్ఞమ్) అగ్నిహో[త్రాదికమ్ (అయజన్త) యజన్తే (దేవాః) విద్వాంసః.॥౫౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం యథా దేవా సమిద్ధేఽగ్నౌ యద్యం యజ్ఞమయజన్త తథా యోఽధి మామహాన ఉక్థపత్ర ఈడ్యో గృభీతోఽస్తి తం తప్తం ఘర్మమూర్జా పరిగృహ్యాయజన్త.॥౫౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యైర్జగదుపకారాయ యథా విద్వాంసోఽగ్ని హో[త్రాదికం యజ్ఞమనుతిష్ఠన్తి తథాఽయమనుష్ఠాతవ్యః.॥౫౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఎట్లు (దేవాః) విద్వాంసులు (సమిద్ధే) చక్కగా ప్రజ్వరిల్లుచున్న (అగ్నౌ) అగ్నియందు (యత్) ఏ (యజ్ఞమ్) అగ్నిహో[త్రము మున్నగు యజ్ఞములను (అయజన్త) చేయుదురో, అట్లే ఏది (అధి, మామహానః) అత్యధిక సత్కారము నొనర్చదగిన (ఉక్థపత్రః) చెప్పుకొనదగిన వైదిక స్తోత్రములు గలదియో (ఈడ్యః) ఏది స్తుతించ మరియు వాంఛించదగినదియో (గృభీతః) సజ్జను లెద్దానిని గ్రహించిరో, అట్టి (తప్తమ్) తాపయుక్తము (ఘర్మమ్) అగ్నిహో[త్రము మున్నగు యజ్ఞములను (ఊర్జా) బలముతో (పరిగృహ్య) గ్రహణమొనర్చి (అజయన్త) చేయుచుండుడు.॥౫౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. జగదుపకారమునకై విద్వాంసులు అగ్నిహో[త్రము మున్నగు యజ్ఞముల నాచరించునట్లు మానవులెల్లరును అనుష్ఠించవలయును.॥౫౫॥

55.Just as the learned, in enkindled fire, perform Agnihotra yajna, so should a highly revered person, the singer of vedic hymns, adorable, lovable sacrificer perform the well lighted yajna, accepting it with vigour.

౯౦౬. దైవ్యాయేత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ యజ్ఞం కథం కర్తవ్య ఇత్యాహ. యజ్ఞ మెటుల చేయవలెను?

౯౦౬ దైవ్యాయ ధర్త్రే జోష్ట్రే దేవశ్రీః శ్రీమనాః శతపయాః। పరిగృహ్య దేవా యజ్ఞమాయన్ దేవా దేవేభ్యోఽఅధ్వర్యన్తోఽ అస్థుః ॥౫౬॥

ప.విః- దైవ్యాయ, ధర్త్రే, జోష్ట్రే, దేవశ్రీరితి దేవ + శ్రీః, శ్రీమనా ఇతి శ్రీ + మనాః, శతపయా ఇతి శత + పయాః, పరిగృహ్యేతి పరి + గృహ్య, దేవాః, యజ్ఞమ్, ఆయన్, దేవాః, దేవేభ్యః, అధ్వర్యన్తః, అస్థుః ॥౫౬॥

పదార్థః :-(దైవ్యాయ) దివ్యేషు గుణేషు భవాయ (ధర్త్రే) ధారణశీలాయ (జోష్ట్రే) జుషమాణాయ (దేవశ్రీః) శ్రీయతే యా సా శ్రీర్దేవేషు విద్యతే యస్య సః (శ్రీమనాః) శ్రియి మనో యస్య సః (శతపయాః) శతాని పయాంసి దుగ్ధాదీని వస్తూని యస్య సః (పరిగృహ్య) (దేవాః) కామయమానాః (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యమ్ గృహాశ్రమమగ్నిహోత్రాదికం వా (ఆయన్) ప్రాప్నువన్తు (దేవాః) విద్యాదాతారః (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (అధ్వర్యన్తః) ఆత్మనోఽధ్వరమిచ్ఛన్తః (అస్థుః) తిష్ఠేయుః. ॥౫౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽధ్వర్యన్తో దేవా విద్వాంసో దేవేభ్యో యజ్ఞేఽస్థుర్యథా దైవ్యాయ ధర్త్రే జోష్ట్రే హోత్రే దేవశ్రీః శ్రీమనాః శతపయా యజమానో వర్తతే తథా దేవా యూయం విద్యాః పరిగృహ్య యజ్ఞమాయన్. ॥౫౬॥

భావార్థః :- మనుష్యైః శ్రీప్రాప్తయ ఉద్యోగః సదైవ కర్తవ్యో యథా విద్వాంసో ధనలబ్ధయే ప్రయతేరం స్తద్వదనుప్రయతితవ్యమ్. ॥౫౬॥

పదార్థవము :-మానవులారా! ఎట్లు (అధ్వర్యన్తః) తనను యజ్ఞముగ భావించువారు (దేవాః) విద్యాదాతలగు విద్వాంసులు (దేవేభ్యః) విద్వాంసుల ప్రసన్నతకొరకు గృహాశ్రమము మరియు అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములందు (అస్థుః) స్థిరులగుదురో లేక ఎట్లు (దైవ్యాయ) ఉత్తమోత్తమ గుణములందు ప్రసిద్ధుడు (ధర్త్రే) ధారణశీలుడు (జోష్ట్రే) ప్రీతిగల హోతకొరకు (దేవశ్రీః) సేవించదగిన విద్యారూపలక్ష్మి గల విద్వాంసులో (శ్రీమనాః) లక్ష్మియందు మనస్సుగల (శతపయాః) దుగ్ధము మున్నగు వందలాది వస్తువులుగల యజమానునివలె (దేవాః) విద్యాదాతలగు మీరు విద్యలను (పరిగృహ్య) గ్రహణమొనర్చి (యజ్ఞమ్) సేవించదగిన గృహాశ్రమము లేక అగ్నిహోత్రాదులను (ఆయన్) ప్రాప్తించుకొనుడు. ॥౫౬॥

భావార్థవము :-ధనప్రాప్తికై మానవులు సదా పురుషార్థమొనర్చవలయును. విద్వాంసులు ధనప్రాప్తికై ప్రయత్నించునట్లు వారి కనుకూలముగ ఇతరులును ధర్మానుసారముగా ప్రయత్నమొనర్చుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౫౬॥

56.Just as learned persons, desirous of performing yajna, engage themselves in the performance of Agni Hotra yajna for the happiness of the learned, and just as for the loving, benign, and virtuous priest, the wealth of knowledge, and a sacrificer (Yajman) intent on acquiring riches, and lord of a hundred drinkable objects like mikk and itsilk? are there, so should ye the imparters of knowledge, having acuquired learning perform the Agni-Hotra yagna.

౫౭. వీతమిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృదార్షీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౦౭ వీతఀ హవిః శమితఀ శమితా యజధ్యై తురీయో యజ్ఞో
యత్ర హవ్యమేతి। తతో వాకాఽ ఆశిషో నో జుషన్తామ్ ॥౫౭॥

ప.వి:- వీతమ్, హవిః, శమితమ్, శమితా, యజధ్యై, తురీయః, యజ్ఞః, యత్ర, హవ్యమ్, ఏతి, తతః, వాకాః, ఆశిష ఇత్యా + శిషః, నః, జుషన్తామ్ ॥౫౭॥

పదార్థః :-(వీతమ్) గమనశీలమ్ (హవిః) హోతవ్యమ్ (శమితమ్) ఉపశాన్తమ్ (శమితాః) ఉపశమాది గుణయుక్తా (యజధ్యై) యష్టుమ్ (తురీయః) చతుర్థః (యజ్ఞః) సంగంతవ్యః (యత్ర) (హవ్యమ్) (ఏతి) గచ్ఛతి (తతః) తస్మాత్ (వాకాః) ఉచ్యన్తే యాస్తాః (ఆశిషః) ఇచ్ఛాసిద్ధయః (నః) అస్మాన్ (జుషన్తామ్) సేవన్తామ్. ॥౫౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యః శమితా యజధ్యై వీతం శమితం హవిరగ్నౌ ప్రక్షిపతి యస్తురీయో యజ్ఞోఽస్తి యత్ర హవ్యమేతితతో వాకా ఆశిషశ్చ నో జుషన్తామితీచ్ఛత. ॥౫౭॥

భావార్థః :- అగ్నిహోత్రాదౌ చత్వారః పదార్థాః సన్తి పుష్కలం పుష్టిసుగన్ధిమిష్టగుణయుక్తం రోగనాశకం హవిః, తచ్ఛోధనం యజ్ఞకర్తా, వేద్యగ్న్యాదికం చేతి. యథావద్ధుతః పదార్థ ఆకాశం గత్వా పునరావృత్త్యేష్టసాధకో భవతీతి మనుష్యైర్మన్తవ్యమ్. ॥౫౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (శమితా) శాంతి మున్నగు గుణములతో గూడిన ఏ గృహస్థాశ్రమవాసి (యజధ్యై) యజ్ఞమొనర్చుటకై (వీతమ్) గమనశీలము (శమితమ్) దుర్గుణములను శమింపజేయు (హవిః) హోమమొనర్పదగిన శ్రేష్ఠపదార్థములను అగ్నియందాహుతుల నిచ్చుచుండునో (తురీయః) నాలుగవదియు (యజ్ఞః) ప్రాప్తించుకొనదగిన ఏ యజ్ఞము గలదో మరియు (యత్ర) ఎచ్చట (హవ్యమ్) హోమమొనర్పదగిన పదార్థములు (ఏతి) లభ్యమగునో (తతః) ఆ యన్నిటిచే (వాకాః) ఉచ్చరించుచున్న (ఆశిషః) కోరిన సిద్ధులు (నః) మాకు (జుషన్తామ్) లభించవలెనని కోరుకొనుడు. ॥౫౭॥

భావార్థము :- అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములందు అధికపుష్టినిచ్చునవి, పుష్టిని గలిగించునవి, మిష్టము, రోగనాశకమను నాల్గు విధములగు సామగ్రులతో ఆహుతు లీయబడును. యజ్ఞమొనర్చువారు దీనిని శోధించి, వేది (కుండము), సమిధలు మున్నగునవి సమకూర్చుకొందురు. యథావిధిగ హవన మొనర్చిన పదార్థములు ఆకాశమునకు చేరి పవనము, మేఘవర్షములద్వారా పృథివికి తిరిగివచ్చి ఇష్టకామ్యసిద్ధిని గలిగించును. ఈ విధముగ జరుగు కార్యమును మానవులెల్లరును దెలిసికొనదగును. ॥౫౭॥

The householder, who with a tranquil mind, puts into the fire, for performing the yajna, the oblation which moves above and removes foul smell, performs the fourth yajna. May prayers and the fulfilment of our desires bless us in the yajna where we get material fit for Homa.

౯౦౮.సూర్యరశ్మిరిత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.

అథ సూర్యలోకస్వరూపమాహ. సూర్యలోక స్వరూపము వర్ణించబడుచున్నది.

౯౦౮ సూర్యరశ్మిర్హరికేశః పురస్తాత్సవితా జ్యోతిరుదయాఁ॥ అజస్రమ్।

తస్య పూషా ప్రసవే యాతి విద్వాన్త్సమ్పశ్యన్విశ్వా భువనాని గోపాః॥౫౮॥

ప.విః-సూర్యరశ్మిరితి సూర్య + రశ్మిః, హరికేశ ఇతి హరి + కేశః, పురస్తాత్, సవితా, జ్యోతిః, ఉత్, అయాన్, అజస్రమ్, తస్య, పూషా, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, యాతి విద్వాన్, సంపశ్యన్నితి సమ్ + పశ్యన్, విశ్వా, భువనాని, గోపాః.॥౫౮॥

పదార్థః :-(సూర్యరశ్మిః) (హరికేశః) హరితవర్ణః (పురస్తాత్) ప్రథమతః (సవితా) సూర్యలోకః (జ్యోతిః) ద్యుతిమ్ (ఉత్) (అయాన్) (అజస్రమ్) నిరన్తరమ్ (తస్య) (పూషా) పుష్టికర్తా (ప్రసవే) ప్రసూతే జగతి (యాతి) ప్రాప్నోతి (విద్వాన్) విద్యాయుక్తః (సంపశ్యన్) సమ్యక్ ప్రేక్షమాణః (విశ్వా) సర్వాన్. (భువనాని) లోకాన్ (గోపాః) పృథివ్యాదయో జగద్రక్షకాః.॥౫౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యః పురస్తాత్ సవితా జ్యోతిః ప్రయచ్ఛతి యస్మిన్ హరికేశః సూర్యరశ్మిర్వర్తతే యః ప్రసవేఽజస్రం పూషాఽస్తి యం విద్వాన్ సంపశ్యన్ సన్ తద్విద్యాం యాతి తస్య సకాశాద్ గోపా విశ్వా భువనాన్యుదయాన్ స సూర్యమణ్డలోఽతిప్రకాశమయ ఇతి యూయం విత్త. ॥౫౮॥

భావార్థః :-యోఽయం సూర్యలోకస్తత్ప్రకాశే శుక్లహరితాదయోఽనేకే కిరణాః సన్తి యే సర్వాఁల్లోకానభిరక్షన్తి. అతఏవ సర్వస్య సర్వథా సర్వదా రక్షణం భవతీతి వేద్యమ్.॥౫౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (పురస్తాత్) పూర్వమునుండి (సవితా) సూర్యలోకము (జ్యోతిః) ఏ ప్రకాశము నిచ్చుచున్నదో, దేనియందు (హరికేశః) పసరు రంగుగల (సూర్యరశ్మిః) సూర్యకిరణములు గలవో (ప్రసవే) ఉత్పన్నజగత్తునందు (అజస్రమ్) నిరంతరము (పూషా) పుష్టియొనర్చునదో, దేనిని (విద్వాన్) విద్వాంసులు (సంపశ్యన్) చక్కగా నవలోకించుచు నా విద్యను (యాతి) పొందుచున్నారో (తస్య) అదియే (గోపాః) విశ్వరక్షకవములగు పృథివ్యాదిలోకవములు మరియు తారాగణము (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకలోకాంతరవములను (ఉదయాన్) ప్రకాశితమొనర్చుచున్నది. ఆ సూర్యమండలము అతి ప్రకాశమయమైనదని మీరెరుగుడు. ॥౫౮॥

భావార్థము :- ఈ సూర్యలోకప్రకాశమునందుగల శ్వేత, హరిత మున్నగు యనేక వర్ణముల కిరణములు సర్వలోకములను రక్షించుచుండును. వీనిచేతనే సర్వమునకు సర్వవిధముల రక్షణగలుగుచున్నదని మీరు దెలిసికొనుట యోగ్యము. ॥౫౮॥

58.Sun gives us light from the beginning of creation. Its rays are green. In the created world it incessantly gives us strength. A learned person perceiving fully realises its science. With its light, the Earth, planets and stars, the protectors of the world, manifest all regions.

౯౦౯. విమాన ఇత్యస్య విశ్వావసుర్ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరేణ కిమర్థః సూర్యో నిర్మిత ఇత్యుపదిశ్యతే. ఈశ్వరుడు సూర్యుని ఎందులకు సృజించెను?

౯౦౯ విమానఽ ఏష దివో మధ్యఽ ఆస్తఽ ఆపప్రివా(న్రోదసీఽ అన్తరిక్షమ్।

స విశ్వాచీరభిచష్టే ఘృతాచీరన్తరా పూర్వమపరం చ కేతుమ్ ॥౫౯॥

ప. విః- విమాన ఇతి వి + మానః, ఏషః, దివః, మధ్యే, ఆస్తే, ఆపప్రివానిత్యాఽపప్రివాన్, రోదసీ ఇతి రోదసీ, అన్తరిక్షమ్, సః, విశ్వాచీః, అభి, చష్టే, ఘృతాచీః, అన్తరా, పూర్వమ్, అపరమ్, చ, కేతుమ్ ॥౫౯॥

పదార్థః :-(విమానః) విమానమివ స్థితః (ఏషః) సూర్యః (దివః) ప్రకాశస్య (మధ్యే) (ఆస్తే) తిష్ఠతి (ఆపప్రివాన్) స్వతేజసా వ్యాప్తవాన్ (రోదసీ) ప్రకాశభూమీ (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (సః) (విశ్వాచీః) యా విశ్వమఞ్చన్తి ప్రాప్నువన్తి తా ద్యుతీః (అభి) (చష్టే) పశ్యతి చష్ట ఇతి పశ్యతికర్మా నిఘం 3.౧౧. (ఘృతాచీః) యా ఘృతముదకమఞ్చన్తి తాః (అన్తరా) ద్వయోర్మధ్యే (పూర్వమ్) (అపరమ్) (చ) (కేతుమ్) ప్రజ్ఞాపకం తేజః. ॥౫౯॥

అన్వయః :-విద్వాన్ య ఏష దివో మధ్యే విమానో రోదసీ అన్తరిక్షమాపప్రివాన్ సన్నాస్తే స విశ్వాచీ ర్ఘృతాచీర్ద్యు తీర్విస్తారయతి పూర్వమపరమన్తరా చ కేతుమభిచష్టే తం విజానీయాత్. ॥౫౯॥

భావార్థః :- యః సూర్యలోకో బ్రహ్మాణ్డమధ్యే స్థితఃసన్ స్వప్రకాశేన సర్వమభివ్యాప్నోతి స సర్వాభికర్షకో వర్తత ఇతి మనుష్యైర్వేద్యమ్. ॥౫౯॥

పదార్థము :-(ఏషః) ఈ సూర్యమండల (దివః) ప్రకాశము (మధ్యే) మధ్యన (విమానః) విమానము [అనగా ఆకాశ మార్గమున ఆశ్చర్యకరముగా నడచునట్టి యానము]వలె (రోదసీ) ప్రకాశమును, భూమిని

(అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (ఆప్రివాన్) తనతేజముతో వ్యాప్తమై (ఆస్తే) స్థిరముగుచున్నదో (సః) అది (విశ్వాచీః) ప్రపంచవమునకు ప్రాప్తించుచు, అనగా తన ఉదయమచే ప్రకాశితమొనర్చుచు (ఘృతాచీః) జలములను ప్రాప్తింపజేయుచు తన కాంతులను విస్తృతమొనర్చుచున్నదో (పూర్వమ్) రాబోవు దినము (అపరమ్) గడచిన రాత్రి (చ) మరియు (అన్తరా) రెండింటి మధ్య (కేతుమ్) సర్వలోకప్రకాశమగు తేజస్సును (అభిచష్టే) చూచునో దానిని మీ రెరుగుడు.।౫౯॥

భావార్థము :- ఏ సూర్యలోకము బ్రహ్మాండమునడుమ స్థితమై తన ప్రకాశముచే సర్వమునకు వ్యాప్తమగుచున్నదో మరియు సర్వమును ఆకర్షణ మొనర్చుచున్నదో, దానిని మానవులెల్లరును దెలిసికొనదగును.।౫౯॥

59.This sun, in the midst of heaven like an aeroplane, sits, filling the earth, sky and air's mid region, with its light. It spreads its beams that illumine the world and give us water. It sheds its lustre on the day, the night and the intervening period.

౯౧౦.ఉక్షా ఇత్యస్యాప్రతిరథ ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. ఉపరోక్తవిషయమే.

౯౧౦ ఉక్షా సముద్రో౽అరుణః సుపర్ణః పూర్వస్య యోనిం పితురావివేశ ।
మధ్యే దివో నిహితః పృశ్నిరశ్మా వి చక్రమే రజసస్పాత్యన్తౌ ।౬౦॥

ప.విః- ఉక్షా, సముద్రః, అరుణః, సుపర్ణ ఇతి సు + పర్ణః, పూర్వస్య, యోనిమ్, పితుః, ఆ, వివేశ, మధ్యే, దివః, నిహిత ఇతి ని + హితః, పృశ్నిః, అశ్మా, వి, చక్రమే, రజసః, పాతి, అన్తౌ।౬౦॥

పదార్థః :-(ఉక్షా) వృష్ట్యా సేచకః (సముద్రః) సమ్యగ్ ద్రవన్త్యాపో యస్మాత్సః (అరుణః) ఆరక్తః (సుపర్ణః) శోభనాని పర్ణాని పాలనాని యస్మాత్ (పూర్వస్య) పూర్ణస్య (యోనిమ్) కారణమ్ (పితుః) ఉత్పాదికాయా విద్యుతః (ఆ) (వివేశ) ప్రవిశతి (మధ్యే) (దివః) ప్రకాశమయస్య (నిహితః) ఈశ్వరేణ స్థాపితః (పృశ్నిః) విచిత్రవర్ణః సూర్యః (అశ్మా) అశ్నుతే వ్యాప్నోతి స మేఘః అశ్మేతి మేఘనా.. నిఘం. ౧.౧౦. (వి) (చక్రమే) వివిధతయా క్రమతే (రజసః) లోకాన్ (పాతి) రక్షతి (అన్తౌ) బన్ధనే. ।౬౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఈశ్వరేణ దివో మధ్యే నిహిత ఉక్షా సముద్రో౽రుణః సుపర్ణః పృశ్నిరశ్మా మేఘశ్చ రజసో౽న్తౌ విచక్రమే పాతి చ పూర్వస్య పితుర్యోనిమావివేశ స సమ్యగుపయోక్తవ్యః. ।౬౦॥

భావార్థః:-మనుష్యైరీశ్వరస్యానేకే ధన్యవాదా వాచ్యాః. కుతో? యేన స్వవిజ్ఞాపనాయ జగత్పాలననిమిత్తః సూర్యాదిదృష్టాంతః ప్రదర్శితః స కథం న సర్వశక్తిమాన్ భవేత్? ॥౬౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎయ్యది పరమేశ్వరునిచే (దివః) ప్రకాశము (మధ్యే) మధ్యన (నిహితః) స్థాపితమొనర్చబడినదో (ఉక్షా) వర్షజలములచే సేచన మొనర్చునది (సముద్రః) దేనినుండి జలములు చక్కగా గురియునో, ఏది (అరుణః) ఎఱ్ఱని వర్ణముగల (సుపర్ణః) చక్కని పాలనమొనర్చునది (పృశ్నిః) అతివిచిత్ర వర్ణములుగల సూర్యరూప తేజము (అశ్మా) మేఘము (రజసః) లోకములను (అన్తా) బంధనములకొరకు (వి, చక్రమే) అనేక విధముల దిరుగుచు (పాతి) రక్షణయొనర్చును (పూర్వస్య) పూర్ణముగల (పితుః) ఈ సూర్యమండలముయొక్క తేజము నుత్పన్నమొనర్చు ఏ విద్యుత్తురూపాగ్ని గలదో, దాని (యోనిమ్) కారణమునందు (ఆ, వివేశ) ప్రవేశమొనర్చుచున్నదో, అట్టి సూర్యుని మేఘములను చక్కగా ఉపయోగించుకొనవలయును. ॥౬౦॥

భావార్థము :-సర్వశక్తిమంతుడగు పరమేశ్వరుడు తననువ్యక్తపరచుటకై జగత్పాలనకు నిమిత్తకారణమగు సూర్యుడు మున్నగువానిని దృష్టాంతముగా ప్రకటపరచినాడు. కావున మానవులాతనికి అనేక ధన్యవాదముల నర్పించవలయును. ॥౬౦॥

60.God has set the sun in the midst of heaven. It attracts rain-water and pours it down is red, protects us thoroughly, possesses diverse coloured rays, rotates, keeps under check the clouds and different worlds, and guards them. It pervades lightning, the efficient cause of light.

౯౧౧. ఇన్ద్రం విశ్వేత్యస్య మధుచ్ఛన్దాః సుతజేతా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునర్జగత్స్రష్టురీశ్వరస్య గుణానాహ. జగత్కర్తయైన యీశ్వరుని గుణములను జెప్పెను.

౯౧౧ ఇన్ద్రం విశ్వా అవీవృధన్త్సముద్రవ్యచసం గిరః।

రథీతమꣳ రథీనాం వాజానాꣳసత్పతిం పతిమ్ ॥౬౧॥

ప.వి:- ఇన్ద్రమ్, విశ్వాః, అవీవృధన్, సముద్రవ్యచసమితి సముద్ర + వ్యచసమ్, గిరః, రథీతమమ్, రథీతమమితి రథి + తమమ్, రథీనామ్, రథినామితి రథినామ్, వాజానామ్, సత్పతిమితి సత్ + పతిమ్, పతిమ్ ॥౬౧॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రమ్) పరమాత్మానమ్ (విశ్వాః) సర్వాః (అవీవృధన్) వర్ధయన్తు (సముద్రవ్యచసమ్)

సముద్రస్యాన్తరిక్షస్య వ్యచా వ్యాప్తిరివ వ్యాప్తిర్యస్య తమ్ (గిరః) వాచః (రథీతమమ్) ప్రశస్తా రథా సుఖహేతవః పదార్థా విద్యన్తే యస్మిన్సోఽతిశయితస్తమ్ (రథీనామ్) ప్రశస్తరథయుక్తానామ్ (వాజానామ్) జ్ఞానాదిగుణయుక్తానాం జీవానామ్ (సత్పతిమ్) సదవినాశీ చాసౌ పతిః పాలకశ్చ యద్వా సతామవినాశినాం కారణానామ్ జీవానామ్ చ పాలకస్తమ్ (పతిమ్) స్వామినమ్. ॥౬౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యం సముద్రవ్యచసం రథీనాం రథీతమం వాజానాం పతింసత్పతి మిన్ద్రం పరమాత్మానం విశ్వా గిరోఽవీవృధన్ తం సతతముపాధ్వమ్. ॥౬౧॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యైర్యం సర్వే వేదాః ప్రశంసన్తి యం యోగిన ఉపాసతే యం ప్రాప్యముక్తా ఆనన్దం భుఞ్జతే స ఏవ ఉపాస్య ఇష్టో దేవో మన్తవ్యః. ॥౬౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (సముద్రవ్యచసమ్) అంతరిక్షవ్యాపకమువలె వ్యాప్తి గలిగియున్నవాడు (రథీనామ్) ప్రశంసించదగిన సుఖహేతువులగు పదార్థములుగల వానియందు (రథీతమమ్) అతి ప్రశంసనీయ సుఖహేతువులగు పదార్థములతో నుండి (వాజానామ్) జ్ఞానులు మున్నగు సద్గుణవంతుల (పతిమ్) స్వామి (సత్పతిమ్) వినాశరహితుడు [వినాశరహిత కారణమగు ప్రకృతి, జీవులను పాలనమొనర్చు వాడు]నగు (ఇన్ద్రమ్) పరమాత్మను (విశ్వాః) సమస్త (గిరః) వాణులచే (అవీవృధన్) పెంపొందించుచు అనగా విస్తారవర్ణనచే యాతనిని నిరంతరము ఉపాసించుడు. ॥౬౧॥

భావార్థము :- సకలవేదము లెవనిని ప్రశంసించుచున్నవో, యోగు లెవని నుపాసించుచుందురో, ముక్తాత్మ లెవని బొంది ఆనందము ననుభవించుచుండునో, ఆతనినే ఇష్టదైవముగా నెంచి మానవులెల్లరును ఉపాసించుచుండ వలయును. ॥౬౧॥

61 All vedic songs glorify God, expansive like the space, the most delightful of all pleasant objects, the Lord of the wise, the Guardian of eternal matter and souls.

౬౧౨. దేవహూరిత్యస్య విధృతిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ ఈశ్వరు డెట్టివాడు?

౬౧౨ దేవహూర్య్యజ్ఞఽ ఆ చ వక్షత్సుమ్నహూర్య్యజ్ఞఽ ఆ చ వక్షత్।

యక్షదగ్నిర్దేవో దేవాఀ॥ ఽ ఆ చ వక్షత్ ॥౬౨॥

ప.వి:-దేవహూరితి దేవ + హూః, యజ్ఞః, ఆ, చ, వక్షత్, సుమ్నహూరితి సుమ్న + హూః, యజ్ఞః, ఆ, చ, వక్షత్, యక్షత్, అగ్నిః దేవః, దేవాన్, ఆ, చ, వక్షత్ ॥౬౨॥

పదార్థః :-(దేవహూః) దేవాన్ విదుష ఆహ్వాయతి సః (యజ్ఞః) పూజనీయః (ఆ) (చ) (వక్షత్) ప్రాపయేత్ (సుమ్నహూః) యః సుమ్నాని సుఖాన్యాహ్వాయతి సః (యజ్ఞః) సంగన్తవ్యః (ఆ) (చ) (వక్షత్) (యక్షత్) యజేద్దద్యాత్ (అగ్నిః) స్వయంప్రకాశః (దేవః) సకలసుఖదాతేశ్వరః (దేవాన్) దివ్యాన్ గుణాన్ భోగాన్ వా (ఆ) (చ) (వక్షత్) ప్రాపయేత్.।౬౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో దేవహూర్యజ్ఞ ఈశ్వరోఽస్మాన్ సత్యమావక్షత్ చాదసత్యాదుద్ధరేత్ యః సుమ్నహూర్యజ్ఞోఽస్మభ్యం సఖాన్యావక్షత్ దుఃఖాని చ నాశయేత్ యోఽగ్ని ర్దేవోఽస్మాన్ దేవాన్ యక్షదావక్షచ్చ తం భవన్తః సతతం సేవన్తామ్.।౬౨॥

భావార్థః :-య ఆప్తైర్విద్వద్భిరుపాస్యతే యశ్చ సుఖస్వరూపో మఙ్గలప్రదః పరమేశ్వరోఽస్తి తం సమాధియోగేన మనుష్యా ఉపాసీరన్.।౬౨॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (దేవహూః) విద్వాంసులను పిలుచువాడు (యజ్ఞః) పూజనీయుడగు ఏ పరమేశ్వరుడు మనకు సత్యమును (ఆ, వక్షత్) ఉపదేశించెనో (చ) మరియు అసత్యమునుండి మన నుద్ధరించునో (సుమ్నహూః) సుఖములను ఆహ్వానించువాడు (యజ్ఞః) పూజించదగిన పరమేశ్వరుడు మనకొరకై సౌఖ్యములను (ఆ, వక్షత్) ప్రాప్తింపజేయుగాక! (చ) మరియు దుఃఖములను వినాశపరచుగాక! (అగ్నిః) స్వయంప్రకాశకుడు (దేవః) సమస్త సుఖములను ప్రసాదించు ఈశ్వరుడు మనకొరకు (దేవాన్) ఉత్తమ గుణములను మరియు భోగములను (యక్షత్) ప్రసాదించుగాక! (చ) మరియు (ఆ, వక్షత్) ఎవడు వానిని మనకు అందించునో, కార్యాంతరముచే లభింపజేయునో అట్టి ఈశ్వరునే మీరు నిరంతరము సేవించుడు.।౬౨॥

భావార్థము :-ఉత్తమ శాస్త్రజ్ఞులగు విద్వాంసులచే నెవడు ఉపాసించబడునో మరియు ఎవడు సుఖస్వరూపుడో, మంగళకార్యములను ప్రసాదించువాడో వానినే మానవులు సమాధియోగముద్వారా ఉపాసించవలయును. ।౬౨॥

62.God is the Invoker of the learned, Adorable, our Instructor in truth and Relinquisher from untruth, the Bestower of pleasures, Worshipful, the giver of comfort and remover of discomforts. May the Effulgent God grant and procure us noble qualities.

౬౧౩.వాజస్యేత్యస్య విధృతిరృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్, ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౬౧౩ వాజస్య మా ప్రసవఽ ఉద్గ్రాభేణోదగ్రభీత్।

అధా సపత్నానిన్ద్రో మే నిగ్రాభేణాధరాం౨॥ ౨౦ అకః ।౬౩॥

ప.విః-వాజస్య, మా, ప్రసవ ఇతి ప్ర+సవః, ఉద్గ్రాభేణేత్యుత్+గ్రాభేణ, ఉత్, అగ్రభీత్, అధ, సపత్నానితి స+పత్నాన్, ఇన్ద్రః, మే,నిగ్రాభేణేతి ని+గ్రాభేణ, అధరాన్,అకరిత్యకః.౹౬౩॥

పదార్థః :-(వాజస్య) విజ్ఞానస్య (మా) మామ్ (ప్రసవః) ఉత్పాదకః (ఉద్గ్రాభేణ) ఉత్కృష్టతయా గృహ్ణాతి యేన తేన (ఉత్) (అగ్రభీత్) (అధ) అథ. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (సపత్నాన్) శత్రూన్ (ఇన్ద్రః) పతిః (మే) మమ (నిగ్రాభేణ) నిగ్రహేణ (అధరాన్) అధఃపతితాన్ (అకః) కుర్యాత్. ౹౬౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథేన్ద్రో వాజస్య ప్రసవో మా మాముద్గ్రాభేణోదగ్రభీత్ తథాఽధాఽథ యో మే మమ సపత్నాన్ నిగ్రాభేణాధరానకస్తం యూయమపి సేనాపతిం కురుత. ౹౬౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథేశ్వరాస్తథా యే మనుష్యాః పాలనాయ ధార్మికాన్ మనుష్యాన్ సంగృహ్ణంతి తాడనాయ దుష్టాంశ్చ నిగృహ్ణన్తి త ఏవ రాజ్యం కర్తుం శక్నువన్తి. ౹౬౩॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ఇన్ద్రః) పాలనమొనర్చువాడు (వాజస్య) విశేషజ్ఞానమును (ప్రసవః) ఉత్పన్నమొనర్చువాడునగు పరమేశ్వరుడు (మా) నన్ను (ఉద్గ్రాభేణ) చక్కగా గ్రహణమొనర్చుటకు సాధనమైన దానిచే (ఉద్, అగ్రభీత్) గ్రహించునట్లు (అధ) ఆయన తరువాత దానిననుసరించి పాలనమొనర్చుచు మరియు విశేషజ్ఞానమును నేర్పువాడు (మే) నాయొక్క (సపత్నాన్) శత్రువులను (నిగ్రాభేణ) పరాజితులనుజేసి (అధరాన్) క్రింద పడవేయునట్టి (అకః) వానిని మీరు సేనాపతిగా నొనర్చుడు. ౹౬౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుని పరిపాలనవలె ధర్మ న్యాయమును తప్పక దుష్టులను శిక్షించుచు, ధర్మాత్ములను రక్షించు విద్వాంసులే రాజ్యపరిపాలనకు సమర్థులగుదురు. ౹౬౩॥

63. Just as God, the Sustainer, the Producer of Knowledge, through devices of elevation lifts me up, so elect him as General of the army who with his subjugating power keeps my foemen down.

౬౧౪. ఉద్గ్రాభమిత్యస్య విధృతిరృషిః ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతే, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునరగ్రే రాజధర్మ ఉపదిశ్యతే. రాజధర్మము ఉపదేశించబడినది.

౬౧౪ ఉద్గ్రాభం చ నిగ్రాభం చ బ్రహ్మ దేవాఽ అవీవృధన్।
అధా సపత్నానిన్ద్రాగ్నీ మే విషూచీనాన్వ్యస్యతామ్ ౹౬౪॥

ప.విః-ఉద్గ్రాభమిత్యుత్ + గ్రాభమ్, చ, నిగ్రాభమితి, ని + గ్రాభమ్, చ, బ్రహ్మ, దేవాః, అవీవృధన్, అధ, సపత్నానితి, స + పత్నాన్, ఇన్ద్రాగ్నీఇతీన్ద్రాగ్నీ, మే, విషూచీనాన్, వి, అస్యతామ్ ।౬౪॥

పదార్థః :-(ఉద్గ్రాభమ్) ఉత్కృష్టతయా గ్రహణమ్ (చ) (నిగ్రాభమ్) నిగ్రహమ్ (చ) (బ్రహ్మ) ధనమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (అవీవృధన్) వర్ధయన్తు (అధ) అథ, అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (సపత్నాన్) అరీన్ (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్పావకావివ సేనాపతీ (మే) మమ (విషూచీనాన్) విరుద్ధమాచరతః (వి) (అస్యతామ్).।౬౪॥

అన్వయః :-దేవా ఉద్గ్రాభం చ నిగ్రాభం చ కృత్వా బ్రహ్మావీవృధన్ అధాథ సేనాపతీ ఇన్ద్రాగ్నీ ఇవ మే విషూచీనాన్సపత్నాన్ వ్యస్యతాముత్క్షిపతామ్.।౬౪॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః! సజ్జనాన్ సత్కృత్య దుష్టాన్ నిహత్య బ్రహ్మ వర్ధయిత్వా నిష్కణ్టకం రాజ్యం సంపాదయన్తి త ఏవ ప్రశంసితాః. యో రాజా రాష్ట్రవాసినః సజ్జనాన్ సత్కృత్య దుష్టాన్నిరస్యైశ్వర్యం వర్ధయతి తస్యైవ సభాసేనాపతీ శత్రునాశం కర్తుం శక్నుయాతామ్.।౬౪॥

పదార్థము :- (దేవాః) విద్వాంసులు (ఉద్గ్రాభమ్) అత్యంతోత్సాహముతో గ్రహించి (చ) మరియు (నిగ్రాభమ్,చ) త్యాగము నొనర్చి (బ్రహ్మ) ధనములను (అవీవృధన్) పెంపొందించవలెను (అధ) ఆ తరువాత (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్తు మరియు అగ్నివంటి సేనాపతులిరువురును (మే) నాతో (విషూచీనాన్) విరోధభావముగ వర్తించు (సపత్నాన్) వైరుల [శత్రువుల] ను (వ్యస్యతామ్) లేవకుండా పడవేయవలెను. ।౬౪॥

భావార్థము :- సజ్జనుల సత్కరించుచు, దుష్టులను గట్టిగా మృదులించుచు, ధనములవృద్ధిపరచుచు, నిష్కపట పక్షపాతరహితముగ రాజ్యసంపాదనమొనర్చువారే ప్రశంసించబడుదురు. రాజ్యవాసులగు సజ్జనులను సత్కరించుచు దుష్టులను నిరాదరణమొనర్చుచు, తన రాజ్యప్రజల యైశ్వర్యములను వృద్ధిపరచు రాజుయొక్క సభను, సేనలను రక్షించువారు శత్రువులను నాశనమొనర్చివేయుదురు.।౬౪॥

64.May the learned increase wealth through strenuous exertion and renunciation; and may the military and civil heads of the State, drive away my opposing foes.

౬౫. క్రమధ్వమిత్యస్య విధృతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః,గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౫ క్రమధ్వమగ్నినా నాకముఖ్యꣳహస్తేషు బిభ్రతః।

దివస్పృష్ఠꣳ స్వర్గత్వా మిశ్రా దేవేభిరాధ్వమ్ ।౬౫॥

ప.విః-క్రమధ్వమ్, అగ్నినా, నాకమ్, ఉఖ్యమ్ హస్తేషు, బిభ్రతః, దివః, పృష్ఠమ్, స్వః, గత్వా, మిశ్రాః, దేవేభిః, ఆధ్వమ్.॥౬౫॥

పదార్థః :-(క్రమధ్వమ్) పరాక్రమం కురుత (అగ్నినా) విద్యుతా (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖమ్ (ఉఖ్యమ్) ఉఖాయాం సంస్కృతం భక్ష్యమోదనాదికమ్. అత్ర శూలోఖాద్యత్.అ.౪.౨.౧౬ అనేన సంస్కృతం భక్షా ఇత్యర్థే యత్ (హస్తేషు) (బిభ్రతః) ధరన్తః (దివః) న్యాయవినయాదిప్రకాశజాతస్య (పృష్ఠమ్) జ్ఞీప్సితమ్ (స్వః) సుఖమ్ (గత్వా) ప్రాప్య (మిశ్రాః) మిలితాః (దేవేభిః) విద్వద్భిః (ఆధ్వమ్) ఉపవిశత. ॥౬౫॥

అన్వయః :-హే వీరాః! యూయమగ్నినా నాకముఖ్యం చ హస్తేషు బిభ్రతో ధరన్తః క్రమధ్వం దేవేభిర్మిశ్రాః సన్తో దివస్పృష్ఠం స్వర్గత్వాధ్వమ్.॥౬౫॥

భావార్థః :-రాజపురుషా విద్వద్భిః సహ సంప్రయోగేణాగ్నేయాస్త్రాదినా శత్రుషు పరాక్రమన్తాం స్థిరం సుఖం ప్రాప్య పునః పునః ప్రయతేరన్. ॥౬౫॥

పదార్థము :- వీరులారా! మీరు (అగ్నినా) విద్యుత్తుతో (నాకమ్) అత్యంత సుఖము (ఉఖ్యమ్) మరియు పాత్రలందు పాకమొనర్చిన వంటకములు మున్నగువాని భోజనమును (హస్తేషు) హస్తములందు (బిభ్రతః) ధారణమొనర్చుకొని (క్రమధ్వమ్) పరాక్రమించుడు (దేవేభిః) విద్వాంసులతో (మిశ్రాః) కలిసియుండి (దివః) న్యాయ, వినయాదిగుణముల ప్రకాశముచే నుత్పన్నమైన (పృష్ఠమ్) కామిత (స్వః) సుఖములను (గత్వా) పొంది (ఆధ్వమ్) స్థిరమైయుండుడు.॥౬౫॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు విద్వాంసుల సంబంధమున ఆగ్నేయాది దివ్యఅస్త్రశస్త్రములచే పరాక్రమించవలెను. స్థిరసుఖమును పొంది సదా పురుషార్థపరులై యుండవలెను.॥౬౫॥

65.Ye heroes, with spiritual force in your hand, attain to happiness through the science of electricity. Having procured the desired happiness resulting from justice and humility, live in the company of the learned!.

౬౬. ప్రాచీమిత్యస్య విధృతిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౬ ప్రాచీమను ప్రదిశం ప్రేహి విద్వానగ్నేరగ్నే పురో అగ్నిర్భవేహ।విశ్వా ఆశా దీద్యానో వి భాహ్యూర్జం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే॥౬౬॥

ప.వి:- ప్రాచీమ్, అను, ప్రదిశమితి ప్ర + దిశమ్, ప్ర, ఇహి, విద్వాన్, అగ్నేః, అగ్నే, పురోఽఅగ్నిరితి పురః + అగ్నిః, భవ, ఇహ, విశ్వాః, ఆశాః, దీద్యానః, వి, భాహి, ఊర్జమ్, నః, ధేహి, ద్వి + పదే, చతుష్పదే, చతుఃపద ఇతి చతుః + పదే ।౬౬॥

పదార్థః :-(ప్రాచీమ్) పూర్వామ్ (అను) (ప్రదిశమ్) ప్రకృష్టాం దిశమ్ (ప్ర) (ఇహి) ప్రాప్నుహి (విద్వాన్) (అగ్నేః) ఆగ్నేయాస్త్రాదియోగాత్ (అగ్నే) శత్రుదాహక (పురోఅగ్నిః) అగ్రగన్తా పావక ఇవ (భవ) (ఇహ) అస్మిన్ రాజ్యకర్మణి (విశ్వాః) అఖిలాః (ఆశాః) దిశః ఆశా ఇతి దిఙ్నా నిఘం. ౧.౬. (దీద్యానః) దేదీప్యమానః సూర్య ఇవ (వి,భాహి) ప్రకాశయ (ఊర్జమ్) అన్నాదికమ్ (నః) అస్మాకమ్ (ధేహి) (ద్విపదే) మనుష్యాద్యాయ (చతుష్పదే) గవాద్యాయ.।౬౬॥

అన్వయః :- హే అగ్నే సభేశ! త్వం ప్రాచీం ప్రదిశమనుప్రేహి, త్వమిహాగ్నేః పురో అగ్నిరివ విద్వాన్ భవ. విశ్వా ఆశా దీద్యానః సన్ నోఽస్మాకం ద్విపదే చతుష్పదే ఊర్జం ధేహి విద్యావినయపరాక్రమైరభయం విభాహి.।౬౬॥

భావార్థః :-యే పూర్ణేన బ్రహ్మచర్యేణ సర్వా విద్యా అభ్యస్య యుద్ధవిద్యాం విదిత్వా సర్వాసు దిక్షు స్థాయన్తే తే మనుష్యాణాం పశ్వాదీనాం చ భక్ష్యభోజ్యమున్నీయ రక్షాం విధాయానన్దితా భవన్తు. ।౬౬॥

పదార్థము :-(అగ్నే) శత్రువులను భస్మమొనర్చు ఓ సభాపతీ! నీవు (ప్రాచీమ్) పూర్వ [తూర్పు] (ప్రదిశమ్) వైపు దిశను (అను, ప్ర, ఇహి) అనుకూలపరచుకొనుము (ఇహ) ఈ రాజ్యకార్యములందు (అగ్నేః) ఆగ్నేయాద్యస్త్రముల యోగముతో (పురోఅగ్నిః) అగ్నివంటి అగ్రగామిని (విద్వాన్) కార్యములనెరిగినట్టి విద్వాంసుడవు (భవ) అగుము (విశ్వాః) సమస్త (ఆశాః) దిశలను (దీద్యానః) నిరంతరము ప్రకాశితమొనర్చుచు సూర్యునివలె (నః) మాయొక్క (ద్విపదే) మనుష్యాదులు మరియు (చతుష్పదే) గోవులు మున్నగు పశువుల కొరకు (ఊర్జమ్) అన్నము మున్నగు పదార్థములను (ధేహి) ధరించుము. మరియు విద్యావినయ పరాక్రమములచే అభయమును (వి, భాహి) ప్రకాశపరచుము.।౬౬॥

భావార్థము :-పూర్ణబ్రహ్మచర్యముతో సకలవిద్యలను గ్రహించి, యుద్ధవిద్యలనెరిగి అన్నివైపులనుండి కీర్తింపబడు విద్వాంసవీరులు మనుష్యుల మరియు పశువుల ఆహారపదార్థములను సమృద్ధమొనర్చి, రక్షణ విధానమునొనర్చి ఆనందముతో గూడినవా రగుదురు.।౬౬॥

66.O King, go forward to the eastern region. In thy state, with the use of fiery weapons, be a skilled leader full of passion like fire. Illumining all the quarters, shine with splendour; supply food to our quadrupeds and bipeds!.

౯౧౭.పృథివ్యా ఇత్యస్య విధృతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, పిపీలికామధ్యా బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.
పునర్యోగిగుణా ఉపదిశ్యన్తే. యోగి గుణములు ఉపదేశించబడుచున్నవి.

౯౧౭ పృథివ్యాऽ అహముదన్తరిక్షమారుహమన్తరిక్షాద్దివమారుహమ్ ।
దివో నాకస్య పృష్ఠాత్ స్వర్జ్యోతిరగామహమ్ ॥౬౭॥

ప. విః-పృథివ్యాః, అహమ్, ఉత్ అన్తరిక్షమ్ ఆ, అరుహమ్, అన్తరిక్షాత్, దివమ్, ఆ, అరుహమ్, దివః, నాకస్య, పృష్ఠాత్, స్వః, జ్యోతిః, అగామ్, అహమ్ ॥౬౭॥

పదార్థః :-(పృథివ్యాః) భూమేర్మధ్యే (అహమ్) (ఉత్) (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (ఆ) (అరుహమ్) రోహేయమ్ (అన్తరిక్షాత్) ఆకాశాత్ (దివమ్) ప్రకాశమానం సూర్యమ్ (ఆ) (అరుహమ్) సమన్తాద్రోహేయమ్ (దివః) ద్యోతమానస్య (నాకస్య) సుఖనిమిత్తస్య (పృష్ఠాత్) సమీపాత్ (స్వః) సుఖమ్ (జ్యోతిః) జ్ఞానప్రకాశమ్ (అగామ్) ప్రాప్నుయామ్ (అహమ్). ॥౬౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా కృతయోగాఙ్గానుష్ఠానసంయమసిద్ధోऽహం పృథివ్యా అన్తరిక్షముదారుహమన్తరిక్షాద్దివ మారుహం నాకస్య దివః పృష్ఠాత్ స్వర్జ్యోతిశ్చాహమగాం తథా యూయమప్యాచరత. ॥౬౭॥

భావార్థః :-యదా మనుష్యః స్వాత్మనా సహ పరమాత్మానం యుఙ్క్తే తదాऽణిమాదయః సిద్ధయః ప్రాదుర్భవన్తి తతోऽవ్యాహతగత్యాభీష్టాని స్థానాని గన్తుం శక్నోతి నాన్యథా ॥౬౭॥

పదార్థము :-మానవులారా! యోగాంగానుష్ఠానములచే సంయమసిద్ధి అనగా ధారణ, ధ్యాన, సమాధులయందు పరిపూర్ణుడనగు (అహమ్) నే నెట్లు (పృథివ్యాః) పృథివినుండి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమునకు (ఉద్, ఆ, అరుహమ్) ఎగిరిపోవుదునో మరియు (అన్తరిక్షాత్) ఆకాశమునుండి (దివమ్) ప్రకాశవంతమగు సూర్యలోకమునకు (ఆ, అరుహమ్) ఎక్కిపోవుదునో మరియు (నాకస్య) సుఖములప్రసాదించు (దివః) ప్రకాశవంతమగు నా సూర్యలోకము (పృష్ఠాత్) సమీపమునుండి (స్వః) అత్యంతసుఖముగల (జ్యోతిః) జ్ఞాన ప్రకాశమును (అహమ్) నేను (అగామ్) పొందునట్లు మీరును ఆచరించుడు. ॥౬౭॥

భావార్థము :-మనుష్యుడు తనయాత్మతో పరమాత్మయోగమును ప్రాప్తించుకొనునప్పుడు అణిమాది సిద్ధులుత్పన్నమగును. ఆ పిదప అచ్చట నిలిచియుండునట్టి గమనముద్వారా అభీష్టస్థానములకు చేరగలుగును. కాని అన్యత్ర అట్లు సాధ్యముగాదు. ॥౬౭॥

67.Through yoga,from physical force I rise higher to mental force;from mental force I rise higher to spiritual force; from spiritual force I rise higher to God, the Blissful Light.

౬౮.స్వర్యన్త ఇత్యస్య విధృతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౬౮ స్వర్యన్తో నాపేక్షన్త ఆ ద్యాంరోహన్తి రోదసీ ।

యజ్ఞం యే విశ్వతోధారంసువిద్వాంసో వితేనిరే ॥౬౮॥

ప.వి:-స్వః, యన్తః, న, అప, ఈక్షన్తే, ఆ, ద్యామ్, రోహన్తి, రోదసీ ఇతి రోదసీ, యజ్ఞమ్, యే, విశ్వతోధారమితి విశ్వతః + ధారమ్, సువిద్వాంస ఇతి సు + విద్వాంసః, వితేనిర ఇతి వి + తేనిరే.॥౬౮॥

పదార్థః :-(స్వః) సుఖమ్ (యన్తః) ఉపయన్తః (న) ఇవ (అప) (ఈక్షన్తే) సమాలోకన్తే (ఆ) సమన్తాత్ (ద్యామ్) ప్రకాశమయీం యోగవిద్యామ్ (రోహన్తి) (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యమ్ (యే) (విశ్వతోధారమ్) విశ్వతః సర్వతో ధారాః సుశిక్షితా వాచో యస్మింస్తమ్ (సువిద్వాంసః) శోభనాశ్చ తే యోగినః (వితేనిరే) విస్తృతం కుర్వన్తి. ॥౬౮॥

అన్వయః :-యే సువిద్వాంసో యన్తో న స్వరపేక్షన్తే రోదసీ ఆరోహన్తి ద్యాం విశ్వతోధారం యజ్ఞం వితేనిరే తేఽక్షయం సుఖం లభన్తే. ॥౬౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా సారథిరశ్వాన్ సుశిక్ష్యాభీష్టే మార్గే చాలయిత్వా సుఖేనాభీష్టం స్థానం సద్యో గచ్ఛతి తథైవ శోభనా విద్వాంసో యోగినో జితేన్ద్రియా భూత్వా సంయమేన స్వేష్టం పరమాత్మానం ప్రాప్యానన్దం విస్తారయన్తి. ॥౬౮॥

పదార్థము :- (యే) ఏ (సువిద్వాంసః) ఉత్తమ విద్వాంసులు (యన్తః) యోగాభ్యాసమునందలి సంపూర్ణ నియమముల నాచరించువారి (న) వలె (స్వః) అత్యంతసుఖములను (అప ఈక్షన్తే) కోరుచుందురో మరియు (రోదసీ) పృథివీ ఆకాశములకు (ఆ, రోహన్తి) అధిరోహించెదరో, అనగా లోక లోకాంతరములకు ఇచ్ఛాపూర్వకముగా వెళ్లుచుందురో మరియు (ద్యామ్) ప్రకాశమయయోగవిద్య (విశ్వతోధారమ్) అన్ని వైపులనుండి సుశిక్షాయుక్తమగు వాణులు గలవో, వేనియందు (యజ్ఞమ్) ప్రాప్తించుకొనదగిన ఆ యజ్ఞాది కర్మలను (వితేనిరే) విస్తారమొనర్చెదరో, అట్టివారే నాశరహిత సుఖములను పొందుదురు. ॥౬౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. చతురుడగు సారథి అశ్వములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి అభీష్టమార్గమున నడిపించి శీఘ్రమే సుఖముగా గమ్యస్థానమునకు చేరుకొనునట్లు శ్రేష్ఠవిద్వాంసులగు యోగులు జితేంద్రియులై నియమపూర్వకముగా తమ యభీష్టదైవమగు పరమాత్మను పొంది ఆనందమును విస్తారపరచుకొనెదరు. ౹౬౮౹౹

68.The learned yogis, who attain to God, the Sustainer of the universe, on their march to salvation, pay no attention to worldly pleasures, but rise to salvation, that frees them from birth and death.

౬౯. అగ్న ఇత్యస్య విధృతిర్‌ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్విద్వద్వ్యవహార ఉపదిశ్యతే. విద్వాంసుని వ్యవహార ముపదేశింపబడుచున్నది.

౬౯ అగ్నే ప్రేహి ప్రథమో దేవయతాం చక్షుర్దేవానాముత మర్త్యానామ్ ।
ఇయక్షమాణా భృగుభిః సజోషాః స్వర్యన్తు యజమానాః స్వస్తి ౹౬౯౹౹

ప. విః-అగ్నే, ప్ర, ఇహి, ప్రథమః, దేవయతామితి దేవ + యతామ్, చక్షుః, దేవానామ్, ఉత, మర్త్యానామ్, ఇయక్షమాణాః, భృగుభిరితి భృగు + భిః, సజోషా ఇతి స + జోషాః, స్వః, యన్తు; యజమానాః స్వస్తి. ౹౬౯౹౹

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్ (ప్ర) (ఇహి) ప్రాప్నుహి (ప్రథమః) ఆదిమః (దేవయతామ్) కామయమానానామ్ (చక్షుః) దర్శకమ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఉత) అపి (మర్త్యానామ్) అవిదుషామ్ (ఇయక్షమాణాః) యజ్ఞం చికీర్షమాణాః (భృగుభిః) పరిపక్వవిజ్ఞానైర్విపశ్చిద్భిః (సజోషాః) సమానప్రీతిసేవనాః (స్వః) సుఖమ్ (యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (యజమానాః) సర్వేభ్యః సుఖదాతారః (స్వస్తి) కల్యాణమ్. ౹౬౯౹౹

అన్వయః :-హే అగ్నే! దేవయతాం మధ్యే ప్రథమః పూర్వం ప్రేహి యతో దేవానాముత మర్త్యానాం త్వం చక్షురసి యథేయక్షమాణాః సజోషా యజమానా భృగుభిః సహ స్వస్తి స్వర్యన్తు తథా త్వమపి భవ. ౹౬౯౹౹

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! విద్వద్భిరవిద్వద్భిశ్చ సహ ప్రీత్యోపదేశేన యూయం సుఖం ప్రాప్నుత. ౹౬౯౹౹

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసుడా! (దేవయతామ్) కామితజనులమధ్య నీవు (ప్రథమః) మొదటనే (ప్రేహి) ప్రాప్తించుము. దానివల్ల (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ఉత) మరియు (మర్త్యానామ్) అవిద్వాంసులందు నీవు (చక్షుః) వ్యవహారములను జూచువాడవు. దీనివల్ల (ఇయక్షమాణాః) యజ్ఞమునుగోరునట్టి (సజోషాః) సమానప్రీతిగల (యజమానాః) సకలజనులకు సుఖమునిచ్చువారు (భృగుభిః) పరిపూర్ణ విజ్ఞానముగల విద్వాంసులతోగూడ (స్వస్తి) సామాన్యసుఖముల మరియు (స్వః) అత్యంతసుఖములను (యన్తు) పొందుచుండునట్లు నీవును అగుము. ॥౬౯॥

భావార్థము :-మానవులారా! మీరు విద్వాంసులతోను, అవిద్వాంసులతోను ప్రేమతో సంభాషించు కొనుచు సుఖములను పొందుచుండుడు. ॥౬౯॥

69.Foremost of those who exert, O learned person, come forward, thou art the eye of the literate and the illiterate!.

The sacrificers, fain to worship, friendly to all, accordant with the highly learned persons, atrain to ordianary and extreme happiness.

౭౦ నక్తోషాసేత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల వర్తించవలయును?

౭౦ నక్తోషాసా సమనసా విరూపే ధాపయేతే శిశుమేకꣳ సమీచీ। ద్యావాక్షామా

రుక్మోఽ అన్తర్విభాతి దేవాఽ అగ్నిం ధారయన్ ద్రవిణోదాః ॥౭౦॥

ప.వి:-నక్తోషాసా, నక్తోషసేతి నక్తోషసా, సమనసేతి స + మనసా, విరూపే ఇతి విఽరూపే, ధాపయేతే ఇతి ధాపయేతే, శిశుమ్, ఏకమ్, సమీచీ ఇతి సమ్ + ఈచీ, ద్యావాక్షామా, రుక్మః, అన్తః, వి, భాతి, దేవాః, అగ్నిమ్, ధారయన్, ద్రవిణోదా ఇతి ద్రవిణః + దాః.॥౭౦॥

పదార్థః :-(నక్తోషాసా) రాత్ర్యుషసావివ (సమనసా) సమానం మనో విజ్ఞానం యయోస్తే (విరూపే) విరుద్ధస్వరూపే (ధాపయేతే) పాయయతః (శిశుమ్) బాలకమివ వర్తమానం జగత్ (ఏకమ్) అసహాయమ్ (సమీచీ) యే ఏకీభావమిచ్ఛన్తస్తే (ద్యావాక్షామా) (రుక్మః) దేదీప్యమానోఽగ్నిః (అన్తః) మధ్యే (వి,భాతి) విశేషేణ ప్రకాశతే (దేవాః) విద్వాంసః (అగ్నిమ్) (ధారయన్) అధారయన్ అత్రాడభావః (ద్రవిణోదాః) ద్రవ్యప్రదాతారః.॥౭౦॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం యథా సమనసా సమీచీ విరూపే మాతృధాత్ర్యౌ వైకం శిశుమివ నక్తోషాసా జగద్ధాపయేతే యథా వా ద్యావాక్షామాన్తో రుక్మో విభాతి ద్రవిణోదా దేవా తమగ్నిం ధారయన్ స్తథా వర్తధ్వమ్.॥౭౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యథా రాత్ర్యుషసౌ విరుద్ధరూపే వర్తతే యథా చ విద్యుత్ సర్వపదార్థేషు వ్యాప్తా యథా వా ద్యావాభూమీ అతిసహనశీలే వర్తేతే తద్వత్ వివేచకైః శుభగుణేషు వ్యాపకైర్భూత్వా పుత్రవజ్జగత్పాలనీయమ్. ॥౭౦॥

పదార్థము :- మానవులారా! ఎట్లు (సమనసా) ఒకేవిధముగు విజ్ఞానము గలిగినవారు (సమీచీ) ఏకత్వము నభిలషించువారు (విరూపే) వేర్వేరు రూపములుగల కన్నతల్లి, దాది [ధాత్రి] ఇరువురును (ఏకమ్) ఒకే (శిశుమ్) శిశువునకు పాలను ద్రాపుదురో, అట్లే (నక్తోషాసా) రాత్రి మరియు ప్రాతఃకాలవేళలను విశ్వమునకు (ధాపయేతే) పాలవలె ద్రావించుచున్నవి. అనగా అత్యన్తానందము నిచ్చుచున్నవి. లేక ఎట్లు (రుక్మః) ప్రకాశవంతమగు అగ్ని (ద్యావా క్షామా, అన్తః) బ్రహ్మాండమునందు (వి,భాతి) విశేషముగ ప్రకాశించుచున్నదో అట్టి (అగ్నిమ్) అగ్నిని (ద్రవిణోదాః) ద్రవ్యము నిచ్చువారు (దేవాః) శాస్త్రాధ్యయనమొనర్చిన విద్వాంసులు (ధారయన్) ధారణమొనర్చుచున్నారో అట్టి యాచరణమునే మీ రనుష్ఠించుడు.॥౭౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము కలదు. ప్రపంచమునందు రాత్రి మరియు ప్రాతఃసమయములు వేర్వేరురూపమునందుండియును విద్యుత్తు, అగ్ని సమస్త పదార్థములందు వ్యాప్తమై యుండియును, ప్రకాశము మరియు పృథివి అత్యంత సహనశీలములై యున్నట్లు మానవులును అత్యన్త వివేచనమొనర్చువారు శుభగుణములందు వ్యాపకులునై పుత్రునివలె విశ్వమును పాలించవలెను.॥౭౦॥

70.Just as the nurse and mother with different characteristcis, but with one mind, working in harmony suckle the same child, so do the night and dawn, with different hues nourish the world. Just as the brilliant sun shines between the Heaven and Earth, so do the imparters of knowledge imbibe that glow of knowledge.

౭౧. అగ్న ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్యోగికర్మఫలముపదిశ్యతే. యోగి కర్మల ఫలితము ఉపదేశించబడుచున్నవి.

౭౧ అగ్నే సహస్రాక్ష శతమూర్ధఞ్ఛతం తే ప్రాణాః సహస్రం వ్యానాః। త్వꣳ సాహస్రస్య రాయꣳ ఈశిషే తస్మై తే విధేమ వాజాయ స్వాహా ॥౭౧॥

ప.వి:- అగ్నే, సహస్రాక్షేతి సహస్ర + అక్ష, శతమూర్ధన్నితి శత + మూర్ధన్, శతమ్, తే,

ప్రాణాః, సహస్రమ్, వ్యానా ఇతి వి + ఆనాః, త్వమ్, సాహస్రస్య, రాయః, ఈశిషే, తస్మై, తే, విధేమ,వాజాయ, స్వాహా.॥౭౧॥

పదార్థః:-(అగ్నే) పావక ఇవ ప్రకాశమయ (సహస్రాక్ష) సహస్రేష్వసంఖ్యాతేషు వ్యవహారేష్వక్షివిజ్ఞానం యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (శతమూర్ధన్) శతేష్వసంఖ్యాతేషు మూర్ధా మస్తకం యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (శతమ్) అసంఖ్యాతాః (తే) తవ (ప్రాణాః) జీవనసాధనాః (సహస్రమ్) అసంఖ్యాః (వ్యానాః) చేష్టానిమిత్తాః సర్వశరీరస్థా వాయవః (త్వమ్) (సాహస్రస్య) సహస్రాణామసంఖ్యాతానామిదమధికరణం జగత్ తస్య (రాయః) ధనస్య (ఈశిషే) ఈశోఽసి (తస్మై) (తే) తుభ్యమ్ (విధేమ) పరిచరేమ (వాజాయ) విజ్ఞానవతే (స్వాహా) సత్యయా వాచా. ॥౭౧॥

అన్వయః :-హే సహస్రాక్ష శతమూర్ధన్నగ్నే యోగిరాజ! యస్య తే శతం ప్రాణాః సహస్రం వ్యానాః సన్తి యస్త్వం సాహస్రస్య రాయ ఈశిషే తస్మై వాజాయ తే వయం స్వాహా విధేమ.॥౭౧॥

భావార్థః :-యో యోగీ తప - ఆదిసాధనైర్యోగబలం ప్రాప్యాసంఖ్యప్రాణిశరీరాణి ప్రవిశ్యానేక నేత్రాదిభిరఙ్గైర్దర్శనాదికార్యాణి కర్తుం శక్నోతి. అనేకేషాం పదార్థానాం ధనానాం చ స్వామీ భవతి సోఽస్మాభి రవశ్యం పరిచరణీయః.॥౭౧॥

పదార్థము :-(సహస్రాక్ష) వేలాది వ్యవహారములందు తమ విశేషజ్ఞానము మరియు (శతమూర్ధన్) వందలకొలది ప్రాణుల మస్తకమువంటివాడు (అగ్నే) అగ్నివంటి ప్రకాశమానుడగు యోగిరాజా (తే) నీయొక్క (శతమ్) అనేకములగు (ప్రాణాః) జీవనసాధనములను (సహస్రమ్, వ్యానాః) సకలక్రియలకు నిమిత్తములగు శరీరస్థవాయువులను (త్వమ్) నీవు (సాహస్రస్య) అసంఖ్యాక జీవులు మరియు పదార్థములకాధారమగు నీ జగత్తుయొక్క (రాయః) ధనములకు (ఈశిషే) స్వామివి (తస్మై) అట్టి (వాజాయ) విశేషజ్ఞానముగల (తే) నీకొరకు మేము (స్వాహా) సత్యవాణితో (విధేమ) సత్కారపూర్వకముగా వ్యవహరించుచుందుము గాక.॥౭౧॥

భావార్థము :-ఏ యోగి తపస్సు, స్వాధ్యాయము, ఈశ్వరప్రణిధానము మున్నగు యోగసాధనములచే, ధారణ, ధ్యాన, సమాధిరూప సంయమములచే యోగశక్తిని ప్రాప్తించుకొనునో, అనేక ప్రాణుల శరీరములందు ప్రవేశించి అనేక శిరములు, నేత్రములు మున్నగు అంగములతో చూచుట మున్నగు కార్యములవంటివి యొనర్చునో, అనేక పదార్థముల మరియు ధనముల స్వామియును గాజాలునో అట్టివానిని మనమెల్లరమును అవశ్యముగా సేవించవలయును. ॥౭౧॥

71.O yogi, thou hast the knowledge of innumerable usages, immense power of meditation, hundreds of accomplishments of life, and thousands of modes of acctivity. Thou art the Lord of thousandfold possessions. To thee full of knowledge may we offer our obeisance in truthful words!.

౯౨౨.సుపర్ణ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్విద్వాన్ కీదృశః స్యాదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటు లుండవలయును?

౯౨౨ సుపర్ణో౽సి గరుత్మాన్ పృష్ఠే పృథివ్యాః సీద। భాసాన్తరిక్షమా పృణ జ్యోతిషా దివముత్తభాన తేజసా దిశ ఉద్దృꣳహ ॥౭౨॥

ప. విః-సుపర్ణః, అసి, గరుత్మానితి గరుత్మాన్, పృష్ఠే, పృథివ్యాః, సీద, భాసా, అన్తరిక్షమ్, ఆ, పృణ, జ్యోతిషా, దివమ్, ఉత్, స్తభాన, తేజసా, దిశః, ఉత్, దృꣳహ.॥౭౨॥

పదార్థః:-(సుపర్ణః) శోభనాని పర్ణాని పూర్ణాని శుభలక్షణాని యస్య సః (అసి) (గరుత్మాన్) గుర్వాత్మా (పృష్ఠే) ఉపరి (పృథివ్యాః) (సీద) (భాసా) ప్రకాశేన (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (పృణ) సుఖయ (జ్యోతిషా) న్యాయప్రకాశేన (దివమ్) ప్రకాశమయమ్ (ఉత్) ఊర్ధ్వమ్ (స్తభాన) (తేజసా) తీక్ష్ణీకరణేన (దిశః) (ఉత్) (దృంహ) ఉద్వర్ధయ.॥౭౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యోగిరాజస్త్వం భాసా సుపర్ణో గరుత్మానసి యథా సవితాన్తరిక్షస్య మధ్యే వర్తతే తథా పృథివ్యాః పృష్ఠే సీద! వాయురివ ప్రజా ఆపృణ సవితా జ్యోతిషా దివమన్తరిక్షమివ రాజ్యముత్తభాన అగ్నిస్తేజసా దిశ ఇవ ప్రజా ఉద్దృంహ.॥౭౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా మనుష్యో రాగద్వేషరహితః పరోపకారీశ్వర ఇవ ప్రాణిభిః సహ వర్తేత తదా సిద్ధిం లభేత.॥౭౨॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు నో యోగిరాజా! నీవు (భాసా) ప్రకాశముచే (సుపర్ణః) ఉత్తమోత్తమ పూర్ణ శుభలక్షణములతో యుండి (గరుత్మాన్) గొప్పమనస్సు మరియు ఆత్మ బలములతో గూడ (అసి) ఉన్నావు. అతిప్రకాశమైన ఆకాశమునందు వర్తమానమైయున్న సూర్యమండలమువలె (పృథివ్యాః) పృథివి (పృష్ఠే) పైన (సీద) స్థిరుడవు అగుము. మరియు వాయువువలె ప్రజలకు (ఆ, పృణ) సుఖములనిమ్ము. మరియు సూర్యుడు (జ్యోతిషా) తన ప్రకాశముచే (దివమ్) ప్రకాశమయ (అన్తరిక్షమ్) అంతరిక్షమును వృద్ధిపరచుచున్నట్లు నీవును రాజనీతి ప్రకాశముచే రాజ్యమును (ఉత్, స్తభాన) ఉన్నతపరచుము మరియు అగ్నియెట్లు తన (తేజసా) అతి తీక్ష్ణమగు తేజముతో (దిశః) దిశలను [ప్రకాశపరచుచున్నదో] అట్లే నీ తీక్ష్ణతేజముతో ప్రజాజనమునకు (ఉద్, దృంహ) ఉన్నతిని గలిగించుము.॥౭౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు రాగము (ప్రీతి) ద్వేషము (వైరము)లను వదలి పరోపకారవంతులై ఈశ్వరునివలె సకలప్రాణుల యెడ వర్తించుచుండినట్లైన సకలసిద్ధులను సాధించుకొనగలరు.॥౭౨॥

72. O learned yogi, with thy light, thou art endowed with excellent noble qualities, yoked with high soul-power. Just as the sun shines in the midst of heaven, so do thou be seated on earth. Grant happiness to the poeple like air. As the sun fills air's mid-region with its glow, so shouldst thou strengthen soverignty with thy statesmanship. Just as fire with its intense heat fills the quarters, so shouldst thou elevate the people!.

౯౨౩. ఆజుహ్వాన ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్విద్వాన్ కీదృశః స్యాదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటు ఉండవలయును?

౯౨౩ ఆజుహ్వానః సుప్రతీకః పురస్తాదగ్నే స్వం యోనిమాసీద సాధుయా।

అస్మిన్త్సధస్థే౨అధ్యుత్తరస్మిన్ విశ్వే దేవా యజమానశ్చ సీదత ॥౨౩॥

ప.వి:- ఆజుహ్వాన ఇత్యాజు + హ్వానః, సుప్రతీక ఇతి సు + ప్రతీకః, పురస్తాత్, అగ్నే, స్వమ్, యోనిమ్, ఆ, సీద, సాధుయేతి సాధు + యా, అస్మిన్, సధస్థే, అధి, ఉత్తరస్మిన్, విశ్వే, దేవాః, యజమానః, చ, సీదత.॥౨౩॥

పదార్థః :-(ఆజుహ్వానః) సత్కారేణాహూతః (సుప్రతీకః) ప్రాప్తశుభగుణః (పురస్తాత్) ప్రథమతః (అగ్నే) యోగాభ్యాసేన ప్రకాశితాత్మన్ (స్వమ్) స్వకీయమ్ (యోనిమ్) పరమాత్మాఖ్యం గృహమ్ (ఆ) (సీద) సమన్తాత్ స్థిరో భవ (సాధుయా) శ్రేష్ఠైః కర్మభిః (అస్మిన్) (సధస్థే) సహస్థానే (అధి) ఉపరిభావే (ఉత్తరస్మిన్) (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) దివ్యాత్మానో యోగినః (యజమానః) యోగప్రద ఆచార్యః (చ) (సీదత).॥ ౨౩ ॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! పురస్తాదాజుహ్వానః సుప్రతీకో యజమానస్త్వం సాధుయాస్మిన్ సధస్థే స్వం యోని మాసీద. హే విశ్వే దేవాః! యూయం సాధుయోత్తరస్మిన్ సధస్థే చాధి సీదత.॥౨౩॥

భావార్థః :-యే సాధూని కర్మాణి కృత్వా కృతయోగాభ్యాసస్య విదుషః సఙ్గప్రీతిభ్యాం పరస్పరం సంవాదం కుర్వన్తి తే సర్వాధిష్ఠానమీశం ప్రాప్య సిద్ధా జాయన్తే.॥ ౨౩ ॥

పదార్థము :-యోగాభ్యాసముచే ప్రకాశితమైన ఆత్మతో గూడిన (పురస్తాత్) ప్రథమమునుండియే (ఆజుహ్వానః) సత్కారపూర్వకముగ పిలువబడిన (సుప్రతీకః) శుభగుణములతో గూడిన (యజమానః) యోగవిద్యలను ప్రసాదించు ఆచార్యా! నీవు (సాధుయా) శ్రేష్ఠకర్మలచే (అస్మిన్) ఇట్టి (సధస్థే) ఒకేచోట గలసియున్న స్థానమునందు (స్వమ్) స్వంతమైన (యోనిమ్) పరమాత్మరూపమగు గృహమందు (ఆ, సీద)

స్థిర మగుము (చ) మరియు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) దివ్యాత్మలుగల యోగులారా! మీరు (శ్రేష్ఠకర్మలచే (ఉత్తర స్మిన్) ఉత్తర [తరువాత] సమయములో ఒక్కుమ్మడిగ సత్యసిద్ధాంతములపై (అధి,సీదత) అధికముగ స్థిరముగలవా రగుడు.॥౨౩॥

భావార్థము :- శుభకర్మలనొనర్చుచు యోగాభ్యాసమొనర్చు విద్వాంసుల సాంగత్యము మరియు ప్రీతిచే పరస్పర సంవాదమొనర్చువారు సర్వాధిష్ఠాతయగు పరమేశ్వరప్రాప్తిని పొంది సిద్ధిని పొందుచుందురు.॥౨౩॥

Thou, whose soul is enlightened with yoga, who invites respect from those who contact thee, the master of good traits, the teacher of the science of yoga, through thy virtuous deeds, seat thyself firmly in God thy nearest home. Ye all yogis, with laudable acts, stick fast to truth after discussion!.

౯౨౪. తాఌ సవితురిత్యస్య కణ్వ ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ క ఈశ్వరం ప్రాప్తుం శక్నోతీత్యాహ?. ఈశ్వరుని ఎవరు పొందగలరు?

౯౨౪ తాఌ సవితుర్వరేణ్యస్య చిత్రామాహం వృణే సుమతిం విశ్వజన్యామ్। యామస్య కణ్వో అదుహత్ప్రపీనాఌ సహస్రధారాం పయసా మహీం గామ్॥౨౪॥

ప. విః-తామ్, సవితుః, వరేణ్యస్య, చిత్రామ్, ఆ, అహమ్, వృణే, సుమతిమితి సు + మతిమ్, విశ్వజన్యామ్, యామ్, అస్య, కణ్వః, అదుహత్, ప్రపీనామితి, ప్ర+ పీనామ్, సహస్రధారామితి సహస్ర + ధారామ్, పయసా, మహీమ్, గామ్ ॥౨౪॥

పదార్థః :- (తామ్) వక్ష్యమాణామ్ (సవితుః) యోగైశ్వర్యసంప్రదస్యేశ్వరస్య (వరేణ్యస్య) వరితుమర్హస్య (చిత్రామ్) అద్భుతవిషయామ్ (ఆ) (అహమ్) (వృణే) స్వీకుర్వే (సుమతిమ్) శోభనాం యథావిషయాం ప్రజ్ఞామ్ (విశ్వజన్యామ్) యా విశ్వమఖిలం జగజ్జనయతి ప్రకటయతి తామ్ (యామ్) (అస్య) (కణ్వః) మేధావీ (అదుహత్) పరిపూరయతి (ప్రపీనామ్) ప్రవృద్ధామ్ (సహస్రధారామ్) సహస్రమసంఖ్యానర్థాన్ ధరతి తాం సర్వజ్ఞానప్రదామ్ (పయసా) అన్నాదినా (మహీమ్) మహతీమ్ (గామ్) వాచమ్. గౌరితి వాఙ్నా. ని. ౧.౧౧.॥౨౪॥

అన్వయః :- యథా కణ్వోఽస్య వరేణ్యస్య సవితురీశ్వరస్య యాం చిత్రాం విశ్వజన్యాం ప్రపీనాం సహస్రధారాం సుమతిం పయసా మహీం గాం చాదుహత్ తథా తామహమావృణే.॥౨౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా మేధావీ జగదీశ్వరస్య విద్యాం ప్రాప్యైధతే తథైవైతాం లబ్ధ్వాఽన్యేనాపి విద్యాయోగవృద్ధ్యై భవితవ్యమ్. ॥౭౪॥

పదార్థము :-ఎట్లు (కణ్వః) బుద్ధిశాలి (అస్య) ఈ (వరేణ్యస్య) స్వీకరించదగిన [వరించదగిన] (సవితుః) యోగైశ్వర్యములను ప్రసాదించు పరమేశ్వరుని (యామ్) ఏ (చిత్రామ్) అద్భుత ఆశ్చర్యరూపము, లేక (విశ్వజన్యామ్) సమస్త జగత్తునుత్పన్నముచేయుచు (ప్రపీనామ్) అత్యున్నతముగ యభివృద్ధి గాంచుచు (సహస్రధారామ్) వేలాది పదార్థములను ధారణమొనర్పునదియు (సుమతిమ్) యథార్థవిషయములను ప్రకాశపరచు ఉత్తమ బుద్ధియు (పయసా) అన్నము మున్నగు పదార్థములతోగూడ (మహీమ్) గొప్ప (గామ్) వాణిని (అదుహత్) పరిపూర్ణముచేయుచు, అనగా క్రమముగ దెలిసికొని తనజ్ఞానవిషయకమొనర్చుకొనునట్లు (తామ్) దానిని (అహమ్) నేను (ఆ,వృణే) చక్కగా స్వీకరించుచున్నాను. ॥౭౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మేధావి జగదీశ్వరుని విద్యలను పొంది వృద్ధిని ప్రాప్తించుకొనునట్లు సర్వజనులును దీనిని ప్రాప్తిజేసికొని విద్యయోగములవృద్ధికై ఉద్యుక్తులై యుండవలయును. ॥౭౪॥

74.Just as a wise person, know the exalted vedic speech of God, the Adorable, the Giver of the glory of yoga, and enhances his knowledge with that speech, that is wondrous, explains the creation of the universe, is full of knowledge, explains each topic lucidly and gives us wisdom and food. so do I rightly accept it.

౭౫. విధేమేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౫ విధేమ తే పరమే జన్మన్నగ్నే విధేమ స్తోమైరవరే సధస్థే। యస్మా

ద్యోనేరుదారిథా యజే తం ప్ర త్వే హవీꣳషి జుహురే సమిద్ధే ॥౭౫॥

ప.విః-విధేమ తే, పరమే, జన్మన్, అగ్నే, విధేమ, స్తోమైః, అవరే, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, యస్మాత్, యోనేః, ఉదారిథేత్యుత్ + ఆరిథ, యజే, తమ్, ప్ర, త్వ ఇతి త్వే, హవీꣳషి జుహురే సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధే ॥౭౫॥

పదార్థః :-(విధేమ) పరిచరేమ (తే) తవ (పరమే) సర్వోత్కృష్టే యోగసంస్కారజే (జన్మన్) జన్మని. అత్ర సుపాం సులుగితి జేర్లుక్ (అగ్నే) యోగసంస్కారేణ దుష్టకర్మదాహక (విధేమ) సేవేమహి (స్తోమైః) స్తుతిభిః (అవరే) అర్వాచీనే (సధస్థే) సహస్థానే (యస్మాత్) (యోనేః) స్థానాత్ (ఉదారిథ)

ఉత్కృష్టైః సాధనైః ప్రాప్నుహి అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (యజే) సంగచ్ఛే (తమ్) (ప్ర) (త్వే) త్వయి (హవీంషి) హోతవ్యాని (జుహురే) జుహ్వతి (సమిద్ధే) సమ్యక్ ప్రదీప్తే. ॥౭౫॥

అన్వయః :-హే అగ్నే యోగిన్! తే తవ పరమే జన్మన్ త్వే వర్తమానేఽవరే సధస్థే వర్తమానా వయం స్తోమైర్విధేమ త్వమస్మాన్ యస్మాద్యోనేరుదారిథ తం యోనిమహం ప్రయజే యథా హోతారః సమిద్ధేఽగ్నౌ హవీంషి జుహురే తథా యోగాగ్నౌ దుఃఖసమూహస్య హోమం విధేమ.॥౭౫॥

భావార్థః :-ఇహ యస్య యోగసంస్కారయుక్తస్య జీవస్య పవిత్రోపచితం జన్మ జాయతే స సంస్కారబలాత్ యోగజిజ్ఞాసురేవ భవతి, యే తం సేవన్తే తేఽపి యోగజిజ్ఞాసవో సర్వ ఏతేఽగ్నిరిన్ధనానీవ సర్వామశుద్ధిం యోగేన దహన్తి. ॥౭౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ యోగీ! (తే) నీయొక్క (పరమే) అత్యుత్తమ యోగసంస్కారముచే ఉత్పన్నమైన (జన్మన్) జన్మయందు (త్వే) నీ యీ వర్తమాన జన్మయందు (అవరే) ఇప్పటి నవీనమైన (సధస్థే) ఒకే స్థానమందు ఈ వర్తమానమున గలిసియున్న మేము (స్తోమైః) స్తుతులద్వారా (విధేమ) సత్కారపూర్వకముగా నీ సేవయొనర్చెదముగాక! నీవు మాకు (యస్మాత్) ఆ (యోనేః) స్థానమునుండి (ఉదారిథ) ఉత్తమోత్తమ సాధనములతో ప్రాప్తించుము. (తమ్) అట్టి స్థానమును నేను (ప్ర, యజే) చక్కగా ప్రాప్తించుకొందునుగాక! మరియు హోమము నొనర్చువా రెట్లు (సమిద్ధే) చక్కగా ప్రజ్వరిల్లు అగ్నియందు (హవీంషి) హోమమొనర్పదగిన సామగ్రులను (జుహురే) హోమమొనర్చుచున్నారో, అదేవిధముగ యోగాగ్నియందు మేము దుఃఖములను (విధేమ) ఆహుతుల నిచ్చెదము [హోమమొనర్చెదము].॥౭౫॥

భావార్థము :- ఈ ప్రపంచమునందు యోగసంస్కారముచే ఏ జీవులు పవిత్రభావములతో జన్మింతురో అవి పూర్వసంస్కార ప్రాబల్యముతో యోగమునే దెలిసికొని ఆకాంక్ష గలవియై యుండును. మరియు వానిని సేవించు ప్రాణులును యోగమును గోరువారే యగుదురు. పైన దెలిపిన యోగి జనులెల్లరును అగ్ని సమిధలను భస్మమొనర్చునట్లు తమ సమస్తదుఃఖములను కుసంస్కార భావములను తమ యోగశక్తిద్వారా భస్మమొనర్చి వేయుదురు.॥౭౫॥

75.O Yogi, we adore thee with praise-songs for thy past life, and for thy present life, in which we live with thee. May we worship God through whose shelter thou hast risen. Just as the performers of Homa. put oblations in the well kindled fire, so do we remove over moral weaknesses through the fire of yoga!.

౯౭౬. ప్రేద్ధ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౭౬ ప్రేద్ధోఽఅగ్నే దీదిహి పురో నోఽజస్రయా సూర్మ్యా యవిష్ఠ ।

త్వాం శశ్వన్తఽ ఉపయన్తి వాజాః ॥౭౬॥

ప.విః- ప్రేద్ధ ఇతి ప్ర + ఇద్ధః, అగ్నే, దీదిహి, పురః, నః, అజస్రయా, సూర్మ్యా, యవిష్ఠ, త్వామ్ శశ్వన్తః, ఉప, యన్తి, వాజాః ॥౭౬॥

పదార్థః :- (ప్రేద్ధః) ప్రకృష్టతయా ప్రదీప్తః (అగ్నే) అగ్నిరివ దుఃఖదాహక యోగిన్ (దీదిహి) కామయస్వ (పురః) ప్రథమమ్ (నః) అస్మాన్ (అజస్రయా) అనుపక్షీణయా (సూర్మ్యా) ఐశ్వర్యేణ (యవిష్ఠ) అతిశయేన యువన్ (త్వామ్) (శశ్వన్తః) నిరంతరం వర్తమానాః (ఉప,యన్తి) ప్రాప్నువన్తు (వాజాః) విజ్ఞానవన్తో జనాః.॥౭౬॥

అన్వయః :-హే యవిష్ఠాగ్నే! త్వం పురః ప్రేద్ధః సన్నజస్రయా సూర్మ్యా నోఽస్మాన్ దీదిహి శశ్వన్తో వాజా స్త్వాముపయన్తి.॥౭౬॥

భావార్థః :- యదా మనుష్యాః శుద్ధాత్మానో భూత్వాఽన్యానుపకుర్వన్తి తదా తేఽపి సర్వత్రోపకృతా భవన్తి.॥౭౬॥

పదార్థము :- (యవిష్ఠ) నవయువకుడా! (అగ్నే) అగ్నివలె దుఃఖముల దగ్ధమొనర్చు యోగీ! నీవు (పురః) పూర్వము (ప్రేద్ధః) చక్కని తేజస్సుతో ప్రకాశవంతుడవగుచు (అజస్రయా) నాశరహితమగు స్థిరమగు (సూర్మ్యా) ఐశ్వర్యప్రవాహముచే (నః) మేము (దీదిహి) కోరినట్టి (శశ్వన్తః) సదా యుండునట్టి (వాజాః) విశేషజ్ఞానముగలవారు (త్వామ్) నిన్ను (ఉపయన్తి) పొందుదుముగాక.॥౭౬॥

భావార్థము :-మానవులు శుద్ధ ఆత్మగలవారై ఇతరుల కుపకార మొనర్చు గుణము గలవా రగునప్పుడు వారును సర్వత్రా ఉపకారయుక్తు లగుదురు.॥౭౬॥

76 O most youthful yogi, first enkindled with dignity, with continuous supremacy, long for us. Constantly unto thee come the learned.

౬౨౭.అగ్నే తమిత్యస్య పరమేష్ఠీ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౨౭ అగ్నే తమద్యాశ్వన్న స్తోమైః క్రతున్న భద్రꣳ హృదిస్పృశమ్।
ఋధ్యామా తఽ ఓహైః॥౭౭॥

ప.విః-అగ్నే, తమ్, అద్య అశ్వమ్, న, స్తోమైః, క్రతుమ్, న, భద్రమ్, హృది + స్పృశమ్, ఋధ్యామ, తే, ఓహైః ॥౭౭॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్ (తమ్) పూర్వమన్త్రోక్తమ్ (అద్య) (అశ్వమ్) తురఙ్గమ్ (న) ఇవ (స్తోమైః) స్తుతిభిః (క్రతుమ్) ప్రజ్ఞానమ్ (న) ఇవ(భద్రమ్) భజనీయం కల్యాణకరమ్ (హృదిస్పృశం) యో హృదయే స్పృశతి తమ్ (ఋధ్యామ) వర్ద్ధేమ అత్రాన్యేషామితిదీర్ఘః (తే) తవ (ఓహైః) రక్షణాదిభిః.॥౭౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! విద్యుత్సదృశపరాక్రమిన్నశ్వం న క్రతుం న భద్రం హృదిస్పృశం తం త్వాం స్తోమైరద్య ప్రాప్య తే తవౌహైర్వయం సతతమృధ్యామ.॥౭౭॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా శరీరస్థేన విద్యుదాదినా వృద్ధివేగౌ ప్రజ్ఞాసుఖాని చ వర్ద్ధన్తే స్తథా విద్వచ్ఛిక్షారక్షాదిభిర్మనుష్యాదయో వర్ద్ధన్తే.॥౭౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యుత్తువంటి పరాక్రమముగల విద్వాంసుడా! (అశ్వమ్) అశ్వము (న) వలె (క్రతుమ్) బుద్ధి (న) వలె (భద్రమ్) కల్యాణము (హృదిస్పృశమ్) హృదయమునందు స్పర్శకలిగించునది (తమ్) ఆ పూర్వమంత్రమునజెప్పబడిన నిన్ను (స్తోమైః) స్తుతులతో (అద్య) నేడే ప్రాప్తించుకొని (తే) నీయొక్క (ఓహైః) పాలనము మున్నగు గుణములచే (ఋధ్యామ) వృద్ధిని పొందుదుముగాక!॥౭౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు శరీరాదులందు స్థిరమైయుండు విద్యుత్తు మున్నగువానిచే వృద్ధివేగములు మరియు బుద్ధి సుఖములు పెంపొందునట్లు విద్వాంసుల శిక్షణము మరియు పాలనములచే మనుష్యులు వృద్ధిజెందుదురు.॥౭౭॥

77.O learned person, just as a horse is fed with fodder, and intellect sharpened with prayers, so art thou beneficent and pleasing to our heart; may we approach thee with praises, and advacne under thy protections.

౭౮. చిత్తిమిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విశ్వకర్మా దేవతా, విరాడతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౭౮ చిత్తిం జుహోమి మనసా ఘృతేన యథా దేవా ఇహాగమన్వీతిహోత్రా ఋతావృధః పత్యే విశ్వస్య భూమనో జుహోమి విశ్వకర్మణే విశ్వాహాదాభ్యꣳ హవిః ॥౭౮॥

ప.వి:-చిత్తిమ్, జుహోమి, మనసా, ఘృతేన, యథా, దేవాః, ఇహ, ఆగమన్నిత్యా + గమన్, వీతిహోత్రా ఇతి వీతి + హోత్రా, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇత్యృత + వృధః, పత్యే,

విశ్వస్య, భూమనః, జుహోమి, విశ్వకర్మణ, ఇతి విశ్వ + కర్మణే, విశ్వాహా, అదాభ్యమ్, హవిః॥౭౮॥

పదార్థః :-(చిత్తిమ్) చిన్వన్తి యయా తామ్ (జుహోమి) గృహ్ణామి (మనసా) విజ్ఞానేన (ఘృతేన) ఆజ్యేన (యథా) (దేవాః) కామయమానా విద్వాంసః (ఇహ) (ఆగమన్) ఆగచ్ఛన్తి (వీతిహోత్రాః) వీతిః సర్వతః ప్రకాశితో హోత్రా యజ్ఞో యేషాం తే (ఋతావృధః) యే ఋతేన సత్యేన వర్ధన్తే. అత్రాన్యేషామపీతి పూర్వపదస్య దీర్ఘః (పత్యే) పాలకాయ (విశ్వస్య) సమగ్రస్య జగతః (భూమనః) బహురూపస్య (జుహోమి) దదామి (విశ్వకర్మణే) విశ్వం కర్మ క్రియమాణం కృతం యేన తస్మై (విశ్వాహా) సర్వాణి దినాని (అదాభ్యమ్) అహింసనీయమ్ (హవిః) హోతవ్యం శుద్ధం సుఖకరం ద్రవ్యమ్. ॥౭౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽహం మనసా ఘృతేన చిత్తిం జుహోమి యథేహ వీతిహోత్రా ఋతావృధో దేవా భూమనో విశ్వస్య విశ్వకర్మణే పత్యే జగదీశ్వరాయాదాభ్యం హవిర్విశ్వాహా హోతుమాగమన్నహం హవిర్జుహోమి తథా యూయమప్యాచరత.॥౭౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా కాష్ఠచితోఽగ్నిరాజ్యేన వర్ధతే తథా విజ్ఞానేనాహం వర్ధేయం యథేశ్వరోపాసకా విద్వాంసశ్చ జగతః కల్యాణాయ ప్రయతన్తే తథాహమపి ప్రయతేయ ॥౭౮॥

పదార్థము :-మానవులారా! (యథా) నే నెట్లు (మనసా) విజ్ఞానము మరియు (ఘృతేన) నేతితోను (చిత్తిమ్) సంచయమునొనర్చు క్రియతో (జుహోమి) పొందుచున్నటులనే (ఇహ) ఈ జగమునందు (వీతిహోత్రాః) అన్ని దిశలందు యజ్ఞముచే ప్రకాశవంతుడగువాడు (ఋతావృధః) సత్యముచే వృద్ధి నొందుము (దేవాః) కామితములుగల విద్వాంసులు (భూమనః) బహురూపములుగల (విశ్వస్య) సర్వజగత్తునందు (విశ్వకర్మణే) ఎల్లరును జేయదగిన కార్యములనొనర్చువాడు (పత్యే) పాలించునట్టి జగదీశ్వరునికొరకు (అదాభ్యమ్) నష్టపరచరాని మరియు (హవిః) హోమమొనర్చు మరియు సుఖప్రాప్తిగలిగించు పదార్థములను (జుహోమి) నేను హోమమొనర్చునట్లు మీరును యాచరించుడు.॥౭౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకార మున్నది. కాష్ఠము (సమిధ) లయందుంచబడిన యగ్ని ఘృతముచే వృద్ధియై ప్రజ్వలించునట్లు విజ్ఞానముచే నేను వృద్ధిజెందుదునుగాక! మరియు పరమేశ్వరు నుపాసించు విద్వాంసులు విశ్వకల్యాణమునకై ప్రయత్నమొనర్చునట్లు నేనును యత్నింతును గాక!॥౭౮॥

78.Just as an oblation is put with butter, into the fire, filled with fuel, so with a contemplative mind do I acquire discernment so that the learned, who strengthen truth, and are devoted to knowledge, may come here. To God, Lord of the Earth, and Master of all deeds, I offer-up day after day the inviolable sacrifice of knowledge.

౮౭. సప్త త ఇత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమునే చెప్పెను.

౮౭ సప్త తేऽఅగ్నే సమిధః సప్త జిహ్వాః సప్తऽఋషయః సప్త
ధామ ప్రియాణి। సప్త హోత్రాః సప్తధా త్వా యజన్తి సప్త
యోనీరాపృణస్వ ఘృతేన స్వాహా ॥౮౭॥

ప. వి:-సప్త, తే, అగ్నే, సమిధ, ఇతి సమ్ + ఇధః, సప్త, జిహ్వాః, సప్త, ఋషయః, సప్త, ధామ, ప్రియాణి, సప్త, హోత్రాః సప్త + ధా, త్వా, యజన్తి, సప్త, యోనీః, ఆ, పృణస్వ, ఘృతేన, స్వాహా ॥౮౭॥

పదార్థః :-(సప్త) సప్త సంఖ్యాకాని గాయత్ర్యాదీని ఛందాంసి (తే) తవ (అగ్నే) తేజస్విన్ విద్వన్ (సమిధః) ప్రదీపకాః (సప్త, జిహ్వాః) కాల్యాదయః సప్త సంఖ్యాకా జ్వాలాః (సప్త, ఋషయః) ప్రాణాదయః పఞ్చ దేవదత్తధనంజయౌ చ (సప్త, ధామ) జన్మనామస్థానధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యాని ధామాని (ప్రియాణి) (సప్త, హోత్రాః) సప్త, ఋత్విజః (సప్తధా) సప్తభిః ప్రకారైః (త్వా) త్వామ్ (యజన్తి) సంగచ్ఛన్తే (సప్త, యోనీః) చితీః (ఆ) (పృణస్వ) సుఖీ భవ (ఘృతేన) ఆజ్యేన (స్వాహా). ॥౮౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే విద్వన్! యథాగ్నేః సప్త సమిధః సప్త జిహ్వాః సప్తర్షయః సప్త ప్రియాణి ధామ సప్త హోత్రాశ్చ సన్తి తథా తే తవ సన్తు యథా విద్వాంసస్తమగ్నిం సప్తధా యజన్తి తథా త్వా యజన్తు యథాऽయమగ్నిర్ఘృతేన స్వాహా సప్త యోనీరాపృణతే తథా త్వమాపృణస్వ. ॥౮౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః యథేన్ధనైరగ్నిర్వర్ధతే తథా విద్యాదిశుభగుణైః సర్వే మనుష్యా వర్ధన్తామ్. యథా విద్వాంసోऽగ్నౌ ఘృతాదికం హుత్వా జగదుపకుర్వన్తి తథా వయమపి కుర్యామ. ॥౮౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! ఎట్లు అగ్నికి (సప్త, సమిధః) ప్రజ్వలనమొనర్చు ఏడు సమిధలు (సప్త, జిహ్వాః) కాలీ, కరాలీ మున్నగు ఏడు జ్వాలారూప జిహ్వలు (సప్తఋషయః) ఏడు ప్రాణములు [ప్రాణ, అపాన, ఉదాన, సమాన, వ్యాన, దేవదత్త, ధనంజయ] మనునవి (సప్త, ప్రియాణి, ధామ) ఏడు ప్రియధామములు [జన్మ, స్థాన, నామ, ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములు] (సప్త, హోత్రాః)

ఋతువులందు ఏడు విధములగు యజ్ఞముల నొనర్చువారివలె (తే) నీకును కలుగును గాక! విద్వాంసు లెట్లు ఆ యగ్నిని (సప్తధా) ఏడు విధములుగ (యజన్తి) పొందుచున్నారో అట్లే (త్వా) నీకును ప్రాప్తించుగాక! ఎట్లు ఈ యగ్ని (ఘృతేన) ఘృతముచే మరియు (స్వాహా) ఉత్తమవాణిద్వారా (సప్త, యోనీః) ఏడు సంచయములను సుఖముచే ప్రాప్తించుకొనునో అట్లే నీవును (ఆ, పృణస్వ) సుఖమును పొందుము.॥౭౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇంధనములచే యగ్ని వృద్ధిజెందునట్లు విద్య మున్నగు శుభగుణములచే సకలమానవులును వృద్ధిని పొందుదురుగాక! విద్వాంసులగువారు అగ్నియందు ఘృతము, హవ్యసామగ్రి మున్నగువానిని హోమమొనర్చుచు జగమున కుపకారమొనర్చునటులనే మన మెల్లరమును యజ్ఞాదుల నొనర్చవలయును.॥౭౯॥

79.O Sage, seven breaths are thy fuel, seven flames are thy flames of knowledge, seven organs of perception are thy sources of wisdom. thou hast seven belpved mansions. Seven priests in sevenfold manner pay thee worship. With knoledge and fine speech fill full these seven sources of learning!.

౮౦.శుక్రజ్యోతిరిత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః, ఆర్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. ఈశ్వరు డెట్టివాడు?

౮౦ శుక్రజ్యోతిశ్చ చిత్రజ్యోతిశ్చ సత్యజ్యోతిశ్చ జ్యోతిష్మాఀశ్చ।

శుక్రశ్చఽఋతపాశ్చాత్యꣳహాః ॥౮౦॥

ప.వి:- శుక్రజ్యోతిరితి శుక్ర + జ్యోతిః, చ, చిత్రజ్యోతిరితి చిత్ర + జ్యోతిః, చ, సత్యజ్యోతిరితి సత్య + జ్యోతిః, చ, జ్యోతిష్మాన్, చ, శుక్రః, చ, ఋతపా ఇత్యృత + పాః, చ, అత్యꣳహా ఇత్యతి + అꣳహాః.॥౮౦॥

పదార్థః :- (శుక్రజ్యోతిః) శుక్రం శుద్ధం జ్యోతిర్యస్య సః (చ) (చిత్రజ్యోతిః) చిత్రమద్భుతం జ్యోతిర్యస్య సః (చ) (సత్యజ్యోతిః) సత్యమవినాశి జ్యోతిః ప్రకాశో యస్య సః (చ)(జ్యోతిష్మాన్) బహూని జ్యోతీంషి ప్రకాశా విద్యన్తే యస్య సః (చ) (శుక్రః) శీఘ్రకర్తా శుద్ధస్వరూపో వా (చ) (ఋతపాః) య ఋతం సత్యం పాతి (చ) (అత్యంహాః) అతిక్రాన్తమంహో దుష్కృతం యేన సః. ॥౮౦॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథా శుక్రజ్యోతిశ్చ చిత్రజ్యోతిశ్చ సత్యజ్యోతిశ్చ జ్యోతిష్మాఀశ్చ శుక్రశ్చాత్యంహా ఋతపాశ్చేశ్వరోఽస్తి తథా యూయం భవత. ॥౮౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథేహ విద్యుత్సూర్యాదీన్ ప్రభాకరాన్ శుద్ధికరాన్ పదార్థాన్నిర్మాయేశ్వరేణ జగచ్ఛోధ్యతే తథైవ శుచిసత్యవిద్యోపదేశక్రియాభి ర్మనుష్యాదయో విద్వద్భిః శోధనీయాః అత్రానేకేషాం చకారాణాం పాఠాత్సర్వేషాముపరి ప్రీత్యాదయోఽపి విధేయాః ॥౮౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (శుక్రజ్యోతిః) ఎవని ప్రకాశము శుద్ధమైనదో (చ) మరియు (చిత్రజ్యోతిః) ఎవని ప్రకాశము అద్భుతమైనదో (చ) మరియు (సత్యజ్యోతిః) ఎవని ప్రకాశము వినాశరహితమైనదో (చ) మరియు (జ్యోతిష్మాన్) ఎవని ప్రకాశము లనేకములో (చ) మరియు (శుక్రః) శీఘ్రకారి మరియు శుద్ధస్వరూపుడు (చ) మరియు (అత్యంహాః) ఎవడు దుష్టకర్మలను దూరపరచునో (చ) మరియు (ఋతపాః) ఎవడు సత్యరక్షణ మొనర్చువాడో అట్టి పరమేశ్వరునివలె మీరును అగుడు. ॥౮౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ విశ్వమునందు విద్యుత్తు మరియు సూర్యాదులు ప్రజలకు శుద్ధిని గలిగించునట్టి పదార్థములను జేసి ఈశ్వరుడు ఎట్లు జగత్తును శుద్ధిపరచినాడో, అదేవిధముగ శుద్ధి మరియు సత్యవిద్యల ఉపదేశముచే విద్వాంసులు మానవులను శుద్ధపరచవలయును. ఈ మంత్రమునందు అనేక 'చ'కారము లుండుటచే అందరిపట్ల ప్రీతి మున్నగునవి జూపవలయునని జ్ఞాతమగుచున్నది. ॥౮౦॥

80.God is Purely Bright. Wonderfully Bright, Eternally Bright, All Luminous, Bright, Truth's Protector, and free from Sin.

౯౩౧.ఈదృఙ్ చేత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్విద్వాన్ కీదృశో భవేదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటు లుండవలయును?

౯౩౧ ఈదృఙ్ చాన్యాదృఙ్ చ సదృఙ్ చ ప్రతిసదృఙ్ చ।

మితశ్చ సంమితశ్చ సభరాః ॥౮౧॥

ప.వి:-ఈదృఙ్, చ, అన్యాదృఙ్, చ, సదృఙ్,సదృఙితి స + దృఙ్, చ, ప్రతిసదృఙితి ప్రతి + సదృఙ్, చ, మితః, చ, సమ్మిత ఇతి సమ్ + మితః, చ, సభరా ఇతి స + భరాః. ॥౮౧॥

పదార్థః :-(ఈదృఙ్) అనేన తుల్యః (చ)(అన్యాదృఙ్) అన్యేన సమానః (చ)(సదృఙ్) సమానం పశ్యతి స సదృఙ్ (చ) (ప్రతిసదృఙ్) తం తం ప్రతి సదృశం పశ్యతి (చ) (మితః) మానం ప్రాప్తః (చ) (సమ్మితః) సమ్యక్ పరిమితః (చ) (సభరాః) సమానం బిభర్తీతి సభరాః ॥౮౧॥

అన్వయః :-యే పురుషా ఈ దృఙ్ చాన్యాదృఙ్ చ సదృఙ్ చ ప్రతిసదృఙ్ చ మితశ్చ సంమితశ్చ సభరాశ్చ వర్తన్తే తే వ్యావహారికీం కార్యసిద్ధిం కర్తుం శక్నువన్తి. ॥౮౧॥

భావార్థః :-యో మనుష్య ఈశ్వరతుల్య ఉత్తమస్తదనుకరణం కృత్వా సత్యం ధరత్యసత్యం త్యజతి స ఏవ యోగ్యోऽస్తి. ॥౮౧॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యుడు (ఈదృఙ్) ఈతనివలె (చ) కూడ (అన్యాదృఙ్) ఇతరునివలె (చ) కూడ (సదృఙ్) సమముగా జూచువాడు (చ) కూడ (ప్రతిసదృఙ్) వారివారియెడ సమభావముతో జూచువాడు (చ) కూడ (మితః) మర్యాదను ప్రాప్తించుకొనినవాడు (చ) మరియు (సంమితః) శ్రేష్ఠముగ పరిణామము [మార్పు, ఫలితము] ఒనర్చబడిన (చ) మరియు (సభరాః) సమానధారణమొనర్చువారే వ్యవహారసంబంధ కార్యసిద్ధి నొందగలరు.॥౮౧॥

భావార్థము :- ఈశ్వరునివలె ఉత్తమ కర్మలు మరియు నాతడుజేయు కార్యములవంటి ఉత్తమ (తుల్య) కర్మలొనర్చు మనుష్యులు సత్యధారణము, అసత్యత్యాగముచే సఫలీకృతు లగుదురు.॥౮౧॥

81.Persons, who are excellent like God, noble like other good people, cqual towards all, affectionate towards all, respectable, wellbalanced and possessors of worldly objects, succeed in life.

౮౩౨.ఋతశ్చేత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశోऽస్తీత్యాహ. ఈశ్వరు డెట్టివాడు?

౮౩౨ ఋతశ్చ సత్యశ్చ ధ్రువశ్చ ధరుణశ్చ ధర్తా చ విధర్తా చ విధారయః ॥౮౨॥

ప. విః–ఋతః, చ, సత్యః, చ, ధ్రువః, చ, ధరుణః, చ, ధర్తా, చ, విధర్తేతి వి + ధర్తా, చ, విధారయ ఇతి వి + ధారయః. ॥౮౨॥

పదార్థః :-(ఋతః) సత్యజ్ఞానః (చ) (సత్యః) సత్సు సాధుః (చ) (ధ్రువః) దృఢనిశ్చయః (చ) (ధరుణః) ఆధారః (చ) (ధర్తా) (చ) (విధర్తా) (చ) (విధారయః) యో విశేషేణ ధారయతి సః.॥౮౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఋతశ్చ సత్యశ్చ ధ్రువశ్చ ధరుణశ్చ ధర్తా చ విధర్తా చ విధారయః పరమాత్మాऽస్తి తమేవ సర్వ ఉపాసీరన్. ॥౮౨॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా విద్యోత్సాహసత్సఙ్గపురుషార్థైః సత్యవిజ్ఞానే ధృత్వా సుశీలతాం ధరన్తి త ఏవ సుఖినో భవితుమన్యాంశ్చ కర్తుం శక్నువన్తి. ॥౮౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఋతః) సత్యము నెరుగువాడు (చ) కూడ (సత్యః) శ్రేష్ఠులందు శ్రేష్ఠుడు (చ) కూడ (ధ్రువః) దృఢనిశ్చయముతో గూడినవాడు (చ) కూడ (ధరుణః) సర్వాధారుడు (చ) కూడ (ధర్తా) ధారణమొనర్చువాడు (చ) కూడ (విధర్తా) విశేషించి ధారణమొనర్చువాడు [ధారకుల

ధారకుడు] (చ) కూడ మరియు (విధారయః) విశేషముగ సమస్తవ్యవహారముల ధారణమొనర్చువాడునగు పరమాత్మను సకలజనులును ఉపాసించవలెను.।౮౨॥

భావార్థము :- విద్యావంతుడై ఉత్సాహపూర్వకముగా సజ్జనసాంగత్యము మరియు పురుషార్థములచే సత్యము, విశేష జ్ఞానము గల స్వభావము గలవాడు తాను సుఖముగ నుండుటయేగాక ఇతరులకును సుఖమును గలిగించువా డగుచున్నాడు.।౮౨॥

82.God is the shower of truth, Most Excellent amongst the excellent, Resolute, the Support of all, the Sustainer, the Owner of all owners, and efficient Administrator.

౯౩౩.ఋతజిదిత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః,భురిగార్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ విద్వాంసః కీదృశా భవేయురిత్యుచ్యతే. విద్వాంసు లెటు లుందురు?

౯౩౩ ఋతజిచ్చ సత్యజిచ్చ సేనజిచ్చ సుషేణశ్చ।

అన్తిమిత్రశ్చ దూరేఽఅమిత్రశ్చ గణః ।౮౩॥

ప.వి:- ఋతజిదిత్యృత + జిత్, చ, సత్యజిదితి సత్య + జిత్, చ, సేనజిదితి సేన + జిత్, చ, సుషేణః, సుసేన ఇతి సు + సేనః, చ, అన్తిమిత్ర ఇత్యన్తి + మిత్రః, చ, దూరేఽ అమిత్ర ఇతి దూరే + అమిత్రః,చ, గణః ।౮౩॥

పదార్థః :-(ఋతజిత్) య ఋతం విజ్ఞానముత్కర్షతి సః (చ) (సత్యజిత్) సత్యం కారణం ధర్మం చోన్నయతి (చ) (సేనజిత్) యః సేనాం జయతి సః (చ) (సుషేణః) శోభనా సేనా యస్య సః (చ) (అన్తిమిత్రః) అన్తౌ సమీపే మిత్రాః సహాయకారిణో యస్య సః (చ) (దూరే అమిత్రః) దూరే అమిత్రాః శత్రవో యస్య సః (చ) (గణః) గణనీయః.।౮౩॥

అన్వయః :-య ఋతజిచ్చ సత్యజిచ్చ సేనజిచ్చ సుషేణశ్చాన్తిమిత్రశ్చ దూరేఽఅమిత్రశ్చ భవేత్ స ఏవ గణో గణనీయో జాయతే. ।౮౩॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా విద్యాసత్యాదీని కర్మాణ్యున్నయేయుర్మిత్రసేవినః శత్రుద్వేషిణశ్చ భవేయుస్త ఏవ లోకే ప్రశంసనీయాః స్యుః. ।౮౩॥

పదార్థము :-ఎవడు (ఋతజిత్) విశేష జ్ఞానమును వృద్ధిపరచువాడో (చ) మరియు (సత్యజిత్) కారణము, ధర్మమును ఉన్నతిపరచువాడో (చ) మరియు (సేనజిత్) సేనలను జయించువాడో (చ) మరియు

(సుషేణః) చక్కని సైన్యములు గలవాడో (చ) మరియు (అన్తిమిత్రః) సమీపమునందే సహాయకారులగు మిత్రులు గలవాడో (చ) మరియు (దూరే అమిత్రః) ఎవని నుండి శత్రువులు దూరముగ పారిపోయినారో (చ) మరియు ఇతరులతోను ఈవిధముగా నుండునో, యాతడు (గణః) గణనీయు డగుచున్నాడు.।౮౩॥

భావార్థము :- విద్య మరియు సత్యకార్యముల నున్నతిపరచుచు మిత్రులను సేవించుచు శత్రువుల దరిమివేయు మానవులే లోకమునందు ప్రశంసాపాత్రు లగుదురు.।౮౩॥

83.He, who is the advancer of knowledge, elevator of religion, Conqueror of armies, lord of goodly forces, keeper of friends near at hand; driver afar of foes, is worthy of estimation.

౯౩౪.ఈదృఙాస ఇత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః మరుతో దేవతాః,నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౩౪ ఈదృఙాసఽ ఏతాదృఙాసఽ ఊ షు ణః సదృఙాసః
ప్రతిసదృఙాసఽ ఏతన। మితాసశ్చ సమ్మితాసో నోఽఅద్య
సభరసో మరుతో యజ్ఞేఽఅస్మిన్ ।౮౪॥

ప.విః-ఈదృఙాసః, ఏతాదృఙాసః, ఊఀ ఇత్యూఀ, సు, నః, సదృఙాస ఇతి స + దృఙాసః, ప్రతిసదృఙాస ఇతి ప్రతి + సదృఙాసః, ఆ, ఇతన, మితాసః, చ, సమ్మితాస ఇతి, సమ్ + మితాసః, నః, అద్య, సభరస ఇతి స + భరసః, మరుతః, యజ్ఞే, అస్మిన్. ।౮౪॥

పదార్థః :-(ఈదృఙాసః) ఏతల్లక్షణసహితాః (ఏతాదృఙాసః) ఏతైః పూర్వోక్తైస్సదృశాః (ఉ) వితర్కే (సు) సుష్ఠు (నః) అస్మాన్ (సదృఙాసః) పక్షపాతం విహాయ సమానదృష్టయః (ప్రతిసదృఙాసః) ఆప్తసదృశాః (ఆ) (ఇతన) సమన్తాత్ప్రాప్నుత (మితాసః) పరిమితవిజ్ఞానాః (చ) (సమ్మితాసః) తులావత్ సత్యవివేచకాః (నః) అస్మాన్ (అద్య) (సభరసః) స్వసమానపోషకాః (మరుతః) ఋత్విజో విద్వాంసః (యజ్ఞే) సంగంతవ్యే వ్యవహారే (అస్మిన్).।౮౪॥

అన్వయః :-హే మరుతో విద్వాంసో! య ఈదృఙాసఏతాదృఙాసస్సదృఙాసః ప్రతిసదృఙాసో నోఽస్మాన్ స్వేతన ఉ మితాసః సమ్మితాసశ్చాస్మిన్ యజ్ఞే సభరసో భవతాఽద్య నో రక్షత తాన్ వయమపి సతతం సత్కుర్యామ ।౮౪॥

భావార్థః :- యదా ధార్మికా విద్వాంసః క్వాపి మిలేయుర్యానుపాగచ్ఛేయురధ్యాపయేయుః సుశిక్షేరంశ్చ తదేమే సర్వైః సత్కర్తవ్యాః. ।౮౪॥

పదార్థము :- (మరుతః) ప్రతి ఋతువునందును యజ్ఞమునొనర్చు విద్వాంసులారా! (ఈదృక్షాసః) ఈ లక్షణములతో గూడిన (ఏతాదృక్షాసః) ఈ మొదటచెప్పినవారివంటి (సదృక్షాసః) పక్షపాతములేని సామ్యదృష్టి గలవాడవు (ప్రతి సదృక్షాసః) శాస్త్రాధ్యయన మొనర్చి సత్యమునే పలుకు ధర్మాత్ములవంటివాడవగు నీవు (నః) మాకు (సు, ఆ, ఇతన) బాగుగా లభింతువుగాక! (ఉ) లేక (మితాసః) పరిమాణయుక్తముగ నెరుగగలిగినవారు (సంమితాసః) త్రాసు [తులా] సదృశముగ సత్యాసత్యములను వేర్వేరుగా నొనర్చువారు (చ) మరియు (అస్మిన్) ఇట్టి (యజ్ఞే) యజ్ఞమునందు (సభరసః) తన యాత్మవలె సమస్త ప్రాణులను పోషించువారు (అద్య) నేడు (నః) మా యెల్లరను రక్షింతురుగాక! మేమును అట్టివారిని సదా సత్కరింతుముగాక. ।౮౪॥

భావార్థము :- ధార్మికులగు విద్వాంసులు ఎచ్చటనైనను కలిసినప్పుడును, ఎవరి వద్దికైనను వచ్చినప్పుడును, చదివించినను, శిక్షణను గరపినను అట్టివారెల్లరును సర్వజనులకు సత్కారార్హులగుదురని దెలియదగును. ।౮౪॥

84.O learned person, the performers of seasonwise sacrifice (Yajna), well-qualified, resembling the aforesaid sacrificers, free from partiality, similar in nature to the highly learned, truthful and religious, come near unto us!.

May the knowers of reality, discriminators of truth from untruth like a balance, the supporters and nourishers of their companions, protect us to-day in this sacrifice.

౮౫. స్వతవానిత్యస్య సప్తర్షయ ఋషయః, చాతుర్మాస్యా మరుతో దేవతాః, స్వరాడార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్స విద్వాన్ కీదృశో భవేదిత్యాహ. విద్వాంసు డెటువంటివాడై యుండవలయును?

౮౫ స్వతవాంశ్చ ప్రఘాసీ చ సాంతపనశ్చ గృహమేధీ చ।

క్రీడీ చ శాకీ చోజ్జేషీ ।౮౫॥

ప. విః– స్వతవానితి స్వ + తవాన్, చ, ప్రఘాసీతి ప్ర + ఘాసీ, చ, సాన్తపన ఇతి సామ్ + తపనః, చ, గృహమేధీతి గృహమేధీ, చ, క్రీడీ, చ, శాకీ, చ, ఉజ్జేషీత్యుత్ + జేషీ ।౮౫॥

పదార్థః :- (స్వతవాన్) యః స్వాన్ తౌతి వర్ధయతి సః. అత్ర తు ధాతోరౌణాదిక ఆనిః ప్రత్యయః (చ) (ప్రఘాసీ) బహవః ప్రకృష్టా ఘాసా భోజ్యాని విద్యన్తే యస్య సః (చ) (సాన్తపనః) సమ్యక్ శత్రూన్

తాపయతి తస్యాయమ్ (చ) (గృహమేధీ) ప్రశస్తో గృహే మేధః సంగమోఽస్యాస్తీతి సః (చ) (క్రీడీ) (చ) అవశ్యం క్రీడితుం శీలః (శాకీ) అవశ్యం శక్తుం శీలః (చ)(ఉజ్జేషీ) ఉత్కృష్టతయా జేతుం శీలః.॥౮౫॥

అన్వయః :-యః స్వతవాంశ్చ ప్రఘాసీ చ సాన్తపనశ్చ గృహమేధీ చ క్రీడీ చ శాకీ చ భవేత్ స ఉజ్జేషీ స్యాత్.॥౮౫॥

భావార్థః :- యో బహుబలాన్నసామర్థ్యో గృహస్థో భవతి స సర్వత్ర విజయమాప్నోతి. ॥౮౫॥

పదార్థము :-(సత్యవాన్) తన వారిని వృద్ధియొనర్చువాడు (చ) మరియు (ప్రఘాసీ) భోజన సామగ్రిని పుష్కలముగా నుంచువాడు (చ) మరియు (సాన్తపనః) శత్రువులను బాగుగా తపింపజేయువాడు (చ) మరియు (గృహమేధీ) ప్రశంసనీయమగు సాంగత్యము గృహమందుగలవాడు (చ) మరియు (క్రీడీ) చక్కగా క్రీడ [ఆట] లొనర్చు స్వభావముగలవాడు (చ) మరియు (శాకీ) ఆవశ్యకతానుసారము తనశక్తిని ప్రదర్శించు స్వభావముగలవాడు (చ) ఐ యెవడుండునో యాతడు (ఉజ్జేషీ) మనస్సుద్వారా అత్యంతముగా జయించువాడై యున్నాడు. ॥౮౫॥

భావార్థము :- ఏ గృహస్థుడు శక్తిసామర్థ్యములు, భోజనసామగ్రులు పుష్కలముగ నుంచువాడో యాతడు సకల ప్రదేశములందును విజయసాధకు డగుచున్నాడు. ॥౮౫॥

85.He who exalts his men, feasts on dainty dishes, torments the foes is and admirable hoseholder, lover of games, and mighty, becomes a nice conqueror.

౮౬.ఇంద్రమిత్యస్య సప్తఋషయ ఋషయః, మరుతో దేవతాః, నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునా రాజప్రజాః కథం పరస్పరం వర్తేరన్నిత్యాహ. రాజు ప్రజలు పరస్పర మెటుల మెలగవలెను?

౮౬ ఇన్ద్రం దైవీర్విశో మరుతోఽనువర్త్మానోఽభవన్యథేన్ద్రం

దైవీర్విశో మరుతోఽనువర్త్మానోఽభవన్। ఏవ మిమం

యజమానం దైవీశ్చ విశో మానుషీశ్చానువర్త్మానో భవన్తు ॥౮౬॥

ప.విః-ఇన్ద్రమ్, దైవీః, విశః, మరుతః, అనువర్త్మాన ఇత్యను + వర్త్మానః, అభవన్, యథా ఇన్ద్రమ్, దైవీః, విశః, మరుతః, అనువర్త్మాన ఇత్యను + వర్త్మానః, అభవన్, ఏవమ్, ఇమమ్, యజమానమ్, దైవీః, చ, విశః, మానుషీః, చ, అనువర్త్మాన ఇత్యను+వర్త్మానః, భవన్తు.॥౮౬॥

పదార్థః :-(ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తం ధార్మికం రాజానమ్ (దైవీః) దేవానాం విదుషామిమాః (విశః) ప్రజాః (మరుతః) ఋత్విజో విద్వాంసః (అనువర్త్మానః) అనుకూలోవర్త్మా మార్గో యేషాం తే (అభవన్) భవన్తు (యథా) యేన ప్రకారేణ (ఇన్ద్రమ్) అఖిలైశ్వర్యమ్ పరమేశ్వరమ్ (దైవీః) (విశః) (మరుతః) ప్రాణా ఇవ ప్రియాః (అనువర్త్మానః) అనుకూలాచరణాః (అభవన్) (ఏవమ్) (ఇమమ్) (యజమానమ్) విద్యాసుశిక్షాభ్యాం సుఖదాతారమ్ (దైవీః) (చ) (విశః) (మానుషీః) మానుషాణామ విదుషామిమాః (చ) (అనువర్త్మానః) (భవన్తు) ।౮౬॥

అన్వయః :- హే రాజన్స్త్వం తథా వర్తస్వ యథేమా దైవీర్విశో మరుతశ్చేన్ద్రమనువర్త్మానోఽభవన్ యథా మరుతో దైవీర్దివ్యా విశశ్చేన్ద్రమనువర్త్మానోఽభవన్. ఏవం దైవీశ్చ విశో మానుషీశ్చ విశ ఇమం యజమాన మనువర్త్మానో భవన్తు. ।౮౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా ప్రజా రాజాదీనాం రాజపురుషాణా మనుకూలా వర్తేరంస్తథైతేఽపి ప్రజానుకూలా వర్తన్తామ్. యథాధ్యాపకోపదేశకాః సర్వేషాం సుఖాయ ప్రయతేరంస్తథైవ సర్వ ఏతేషాం సుఖాయ ప్రయతన్తామ్. ।౮౬॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! నీ ప్రవర్తన నీ విధముగ నుంచుము; (యథా) ఎట్లు (దైవీః) విద్వాంసుల యీ (విశః) ప్రజలు (మరుతః) సకలఋతువులందును ఋత్వానుకూల యజ్ఞముల నొనర్చు విద్వాంసులు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వరశాలియగు రాజునకు (అనువర్త్మానః) అనుకూలమార్గమున నడచువారుగ (అభవన్) ఐ యుందురో, లేక ఎట్లు (మరుతః) ప్రాణప్రియులు (దైవీః) శాస్త్రముల నెరుగు మరియు దివ్యగుణములు గల (విశః) ప్రజలు (ఇన్ద్రమ్) సకలైశ్వర్య యుక్తుడగు పరమేశ్వరునకు (అనువర్త్మానః) అనుకూలాచరణముగలవారు (అభవన్) అగుదురో (ఏవమ్) ఈ విధముగానే (దైవీః) శాస్త్రజ్ఞులు (చ) మరియు (మానుషీః) మూర్ఖులు (చ) ఈ యిరువిధముల (విశః) ప్రజలు (ఇమమ్) ఈ (యజమానమ్) విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణలద్వారా సుఖములనిచ్చు నీ సజ్జనునకు (అనువర్త్మానః) అనుకూలాచరణ గలవారై యుండునట్లు (భవన్తు) అగుదురు గాక! ।౮౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏవిధముగ ప్రజలు రాజున కనుకూలముగ వర్తింతురో అదేవిధముగ రాజు మరియు రాజపురుషులును ప్రజలయెడ వర్తించవలెను. అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు సకలప్రజల సుఖమునకై ప్రయత్నింతురో! ప్రజలును వారి సుఖమునకు ప్రయత్నించవలెను. ।౮౬॥

86.O King, behave so that thy learned subjects regular performers of yajna, may become thy followers, Just as learned people, dear as breath, follow God, so should the literate and the illiterate persons follow this King, the giver of happiness through knowledge and teaching!.

౯౩౭. ఇమమిత్యస్య సప్తర్షయ ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెట్లు మెలగవలయును?

౯౩౭ ఇమꣳస్తనమూర్జస్వన్తం ధయాపాం ప్రపీనమగ్నే సరిరస్య మధ్యే ।

ఉత్సం జుషస్వ మధుమన్తమర్వన్త్సముద్రియꣳ సదనమావిశస్వ ॥౮౭॥

ప. విః- ఇమమ్, స్తనమ్, ఊర్జస్వన్తమ్, ధయ, అపామ్, ప్రపీనమితి ప్ర + పీనమ్, అగ్నే, సరిరస్య, మధ్యే ఉత్సమ్, జుషస్వ, మధుమన్తమితి మధు + మన్తమ్, అర్వన్, సముద్రియమ్, సదనమ్, ఆ, విశస్వ ॥౮౭॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) (స్తనమ్) దుగ్ధాధారమ్ (ఊర్జస్వన్తమ్) ప్రశస్తబలకారకమ్ (ధయ) పిబ (అపామ్) జలానామ్ (ప్రపీనమ్) ప్రకృష్టతయా స్థూలమ్ (అగ్నే) పావక ఇవ వర్తమాన (సరిరస్య) బహోః. సరిర మితి బహునా.. నిఘం.. 3.౧. (మధ్యే) (ఉత్సమ్) ఉన్దన్తి యేన తం కూపమ్. ఉత్సమితి కూపనా.. నిఘం. 3.౨౩. (జుషస్వ) సేవస్వ (మధుమన్తమ్) ప్రశస్తం మధు మాధుర్యం విద్యతే యస్మింస్తమ్ (అర్వన్) అశ్వ ఇవ వర్తయన్ (సముద్రియమ్) సాగరే భవమ్ (సదనమ్) సీదన్తి గచ్ఛన్తి యత్తత్ (ఆ) (విశస్వ) అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్. ॥౮౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! పాలక! త్వం ప్రపీనం స్తనమివేమమూర్జస్వన్తమపాం రసం ధయ. సరిరస్య మధ్యే మధుమంతముత్సం జుషస్వ. హే అర్వంస్త్వం సముద్రియం సదనమావిశస్వ. ॥౮౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా బాలకా వత్సాశ్చ స్తనదుగ్ధం పీత్వా వర్ధన్తే యథా వాఽశ్వః శీఘ్రం ధావతి తథా మనుష్యా యుక్తాహారవిహారేణ వర్ధమానా వేగేన గచ్ఛన్తు యథాఽద్భిః పూర్ణే సముద్రే నౌకాయాం స్థిత్వా గచ్ఛన్తః సుఖేన పారావారే యాన్తి తథైవ సుసాధనైర్వ్యవహారస్య పారావారౌ ప్రాప్నువన్తు. ॥ ౮౭ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి మానవా! నీవు (ప్రపీనమ్) చక్కని పాలతోనిండియున్న (స్తనమ్) స్తనముల [పాలిండ్ల] వలె (ఇమమ్) ఇట్టి (ఊర్జస్వన్తమ్) ప్రశంసనీయ బలమును గలిగించు (అపామ్) జలముల రసమును (ధయ) త్రాగుము (సరిరస్య) అనేకుల (మధ్యే) మధ్య (మధుమన్తమ్) ప్రశంసనీయ మాధుర్యగుణములతో గూడిన (ఉత్సమ్) పదార్థములను ఆర్ద్రపరచునట్టి కూపమును (జుషస్వ)

సేవనమొనర్చుము. మరియు (అర్వన్) అశ్వమువలె వేగశాలివగు ఓ మానవా! నీవు (సముద్రియమ్) సముద్రసంబంధముగల స్థానమున [ఓడయొక్క] (సదనమ్) పయనించగల దానియందు (ఆ,విశ్వస్య) శ్రేష్ఠముగ ప్రవేశ మొనర్చుము. ౹౮౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బాలురు మరియు లేగదూడలు ఏ మాతృస్తనము పాలనుద్రావి వృద్ధియగుదురో మరియు అశ్వములు శీఘ్రగతిలో ఎట్లు పరుగిడునో అట్లే మనుష్యులును యథాయోగ్యముగు భోజనము, శయనము, విశ్రాంతి మున్నగువాని సేవనమున పుష్టిగలవారై వేగవంతముగ కార్యనిర్వహణ మొనర్చుకొనవలెను. సముద్రజలములలో నౌకలందు సుఖపూర్వకముగ పారావారము, అనగా ఈ తీరమునుండి ఆవలితీరమునకు జేరునట్లు ఉత్తమ సాధనములద్వారా పారము మరియు అపారమును పొందవలెను. ౹౮౭॥

87.O man resplendent like fire, drink as from a teat filled with milk, this invigorating juice of waters, In the midst of many welcome this well full of sweet water. Fast like a horse, enter thy oceanic dwellings!.

౯౩౮. ఘృతమిత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైరగ్నిః క్వ క్వాన్వేషణీయ ఇత్యాహ. మానవు లగ్నిని ఎచ్చటెచ్చట అన్వేషించవలెను?

౯౩౮ ఘృతం మిమిక్షే ఘృతమస్య యోనిర్ఘృతే శ్రితో ఘృతమ్వస్య ధామ ।

అనుష్వధమావహ మాదయస్వ స్వాహాకృతం వృషభ వక్షి హవ్యమ్ ౹౮౮॥

ప.విః- ఘృతమ్, మిమిక్షే, ఘృతమ్, అస్య, యోనిః, ఘృతే, శ్రితః, ఘృతమ్, ఊం॰ ఇత్యూ॰, అస్య, ధామ, అనుష్వధమ్ అనుష్వధమిత్యను+స్వధమ్, ఆ,వహ, మాదయస్వ, స్వాహాకృతమితి స్వాహా + కృతమ్, వృషభ, వక్షి, హవ్యమ్. ౹౮౮॥

పదార్థః :-(ఘృతమ్) ఉదకమ్ (మిమిక్షే) సిఞ్చతుమిచ్ఛ (ఘృతమ్) జలమ్ (అస్య) (యోనిః) గృహమ్ (ఘృతే) (శ్రితః) (ఘృతమ్) ఉదకమ్ (ఉ) వితర్కే (అస్య) పావకస్య (ధామ) అధికరణమ్ (అనుష్వధమ్) స్వధాన్నస్యానుకూలమ్ (ఆ) (వహ) ప్రాపయ (మాదయస్వ) హర్షయస్వ (స్వాహాకృతమ్) వేదవాణీనిష్పాదితమ్ (వృషభ) యో వర్షతి తత్సమ్బుద్ధౌ (వక్షి) కామయసే ప్రాప్నోషి వా (హవ్యమ్) హోతుమాదాతుమర్హమ్. ౹౮౮॥

అన్వయః :-హే సముద్రయాయిన్! త్వం ఘృతం మిమిక్షే ఉ అస్యాగ్నేర్ఘృతం యోనిరస్తి. యో ఘృతే శ్రితో ఘృతమస్య ధామ తమగ్నిమనుష్వధమావహ. హే వృషభ! త్వం యతః స్వాహాకృతం హవ్యం వక్షి తేనాస్మాన్ మాదయస్వ. ।౮౮॥

భావార్థః :-యావానగ్నిర్జలేఽస్తి తావాన్ జలాధికరణ ఉచ్యతే యథాజ్యేన వహ్నిర్వర్ధతే తథా జలేన సర్వే పదార్థా వర్ధన్తే. అన్నమనుకూలమాజ్యం చానన్దకారి జాయతే తస్మాత్సర్వైరేతత్కామనీయమ్. ।౮౮॥

పదార్థము :-సముద్రమున పయనించు మానవా! నీవు (ఘృతమ్) జలమును (మిమిక్షే) సించనమొనర్చ దలచుము (ఉ) మరియు (అస్య) ఈ యగ్నికి (ఘృతమ్) నేయి (యోనిః) గృహమై యున్నది. ఎయ్యది (ఘృతే) నేతియందు (శ్రితః) ఆశ్రయమును పొందుచున్నదో మరియు (ఘృతమ్) జలము (అస్య) ఈ యగ్నికి (ధామ) ధామమైయున్నదో అట్టి యగ్నిని నీవు (అనుష్వధమ్) అన్నముయొక్క అనుకూలత్వమునకు (ఆ,వహ) చేర్చుము (వృషభ) వర్షింపజేయు ఓ మానవా! నీవు (స్వాహాకృతమ్) వేదవాణిచే ప్రాప్తిజేసికొనిన (హవ్యమ్) పొందదగిన పదార్థమును (వక్షి) కోరుచున్నావు [పొందుచున్నావు] కావుననే మాకును (మాదయస్వ) ఆనందమును గలిగించుము. ।౮౮॥

భావార్థము :-జలములందెంతయగ్ని గలదో అదంతయు జలాధికరణము, అనగా జలము నందుండునది అని యనబడును. ఘృతాహుతులచే అగ్ని తీక్ష్ణమగునట్లు జలములచే పదార్థములన్నియును వృద్ధియగును. మరియు అన్నమున కనుకూలముగా నేయి ఆనందదాయకమగుచున్నది. కావున దాని నెల్లరును కామించ (కోర) వలయును. ।౮౮॥

88.O sailor, wish thou to master water.Ghee is the home of fire.It rests in ghee. Ghee is its proper province. Utilise that fire for producing food-stuffs. O giver of pleasures; thou receivest the oblation consecrated through vedic incantations, hence gladden us!.

౯౩౯.సముద్రాదిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల మెలగవలయును?

౯౩౯ సముద్రాదూర్మిర్మధుమాꣳ౨॥ఉదారదుపాꣳశునా
సమమృతత్వమానట్। ఘృతస్య నామ గుహ్యం యదస్తి
జిహ్వా దేవానామమృతస్య నాభిః ।౮౯॥

ప.వి:-సముద్రాత్, ఊర్మిః, మధుమానితి మధు + మాన్, ఉత్, ఆరత్, ఉప, అꣳశునా,

సమ్, అమృతత్వమిత్యమృతత్వమ్, ఆనట్, ఘృతస్య నామ, గుహ్యమ్, యత్, అస్తి, జిహ్వా, దేవానామ్, అమృతస్య, నాభిః ॥౮౯॥

పదార్థః :- (సముద్రాత్) అన్తరిక్షాత్ (ఊర్మిః) తరఙ్గః (మధుమాన్) మధురగుణయుక్తః (ఉత్) (ఆరత్) ఊర్ధ్వం ప్రాప్నోతి (ఉప) (అంశునా) కిరణసమూహేన (సమ్) (అమృతత్వమ్) అమృతస్య భావమ్ (ఆనట్) సమన్తాద్ వ్యాప్నోతి (ఘృతస్య) జలస్య (నామ) సంజ్ఞా (గుహ్యమ్) రహస్యమ్ (యత్) (అస్తి) (జిహ్వా) వాణీ (దేవానామ్) విదుషామ్ (అమృతస్య) మోక్షస్య (నాభిః) స్తమ్భనం స్థిరీకరణం ప్రబన్ధనమ్. ॥౮౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! భవన్తో యత్సముద్రాదంశునా మధుమానూర్మిరుదారత్ సమమృతత్వ ముపానట్ యద్ ఘృతస్య గుహ్యం నామాస్తి, యా దేవానాం జిహ్వాఽమృతస్య నాభిరస్తి తత్సర్వం సేవన్తామ్. ॥౮౯॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యథాఽగ్నిర్మిలితయోర్జలభూమ్యోర్విభాగేన మేఘమండలం ప్రాపయ్య మధురం జలం సంపాదయతి యత్కారణాఖ్యమపాం నామ తద్ గుహ్యమస్తి మోక్షశ్చైతత్సర్వముపదేశేనైవ లభ్యమితి వేద్యమ్. ॥౮౯॥

పదార్థము :- మానవులారా! మీరు ఏ (సముద్రాత్) అంతరిక్షమునుండి (అంశునా) కిరణ సమూహముతో గూడ (మధుమాన్) మధురత్వము గలిగియున్న (ఊర్మిః) జలతరంగము (ఉదారత్) పైకి చేరుచున్నదో యది (సమమృత్వమ్) ఉత్తమపద్ధతిలో అమృతరూప ఆస్వాదమును (ఉపానట్) సమీపమందే పొందుదుముగాక, అనగా అత్యంతరుచిని ప్రాప్తిజేసికొందుముగాక! (యత్) ఏ (ఘృతస్య) జలముల (గుహ్యమ్) గుప్తమైన (నామ) నామము (అస్తి) కలదో మరియు నే (దేవానామ్) విద్వాంసుల (జిహ్వా) వాణి (అమృతస్య) మోక్షమునకు (నాభిః) ప్రబంధమొనర్చునదై యున్నదియో ఆ యన్నిటిని పొందుడు. ॥౮౯॥

భావార్థము :- మానవులారా! అగ్ని యెట్లు భూమియందు గలిసియున్న జలములను విడదీసి జలములను సూక్ష్మరూపమున మేఘమండలమునకు జేర్చి, అచ్చట దానిని మధురముగ నొనర్చునో, అనగా జలములకుగల కారణరూపనామము గుప్తమై యున్నది. గుహ్యమైయున్న జములవలెనే అతిగుహ్యమైయున్న మోక్షమును విద్వాంసుల యుపదేశము వల్లనే దెలిసికొని సాధనద్వారా సాధించవలెను. ॥౮౯॥

89.O men, know that forth from the ocean springs the watery wave of sweetness with rays of the sun. Being divine it is extremely pleasant in taste. The real cause of water is hidden. Salvation is the result of the teachings of the learned!.

౯౪౦. వయమిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౪౦ వయం నామ ప్ర బ్రవామా ఘృతస్యాస్మిన్ యజ్ఞే ధారయామా నమోభిః।

ఉప బ్రహ్మా శృణవచ్ఛస్యమానం చతుఃశృఙ్గోऽవమీద్ గౌర ఏతత్ ॥౯౦॥

ప.విః-వయమ్, నామ, ప్ర, బ్రవామ, ఘృతస్య, అస్మిన్, యజ్ఞే, ధారయామ, నమోభిరితి నమః + భిః, ఉప బ్రహ్మా, శృణవత్, శస్యమానమ్, చతుః శృఙ్గ ఇతి చతుః + శృఙ్గః, అవమీత్, గౌరః, ఏతత్.॥౯౦॥

పదార్థః :-(వయమ్) (నామ) పదార్థానాం సఞ్జ్ఞామ్ (ప్ర బ్రవామ) ఉపదిశేమ (ఘృతస్య) ఆజ్యస్య జలస్య వా (అస్మిన్) (యజ్ఞే) గృహాశ్రమవ్యవహారే (ధారయామ) అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (నమోభిః) అన్నాదిభిః (ఉప) (బ్రహ్మా) చతుర్వేదవిత్ (శృణవత్) శృణుయాత్, (శస్యమానమ్) ప్రశంసితం సత్ (చతుఃశృఙ్గః) చత్వారో వేదాః శృఙ్గవదుత్తమా యస్య సః (అవమీత్) ఉపదిశేత్ (గౌరః) యో వేదవిద్యావాచి రమతే స ఏవ (ఏతత్). ॥౯౦॥

అన్వయః :-యచ్చతుఃశృఙ్గో గౌరో బ్రహ్మాऽవమీదుపశృణవత్తద్ ఘృతస్య శస్యమానం గుహ్యం నామాస్త్యేతద్వయమన్యాన్ ప్రతి ప్రబ్రవామాస్మిన్ యజ్ఞే నమోభి ర్ధారయామ చ.॥౯౦॥

భావార్థః :-మనుష్యాః! మనుష్యదేహం ప్రాప్య సర్వేషాం పదార్థానాం నామాన్యర్థాంశ్చాధ్యాపకేభ్యః శ్రుత్వాన్యేభ్యో బ్రూయుః ఏతైః సృష్టిస్థైః పదార్థైః సర్వాణి కార్యాణి చ సాధయేయుః.॥౯౦॥

పదార్థము :-(చతుఃశృఙ్గః) ఎవనికి నాలుగువేదములు ఉత్తమ శృంగముల (కొమ్ముల) వలె గలవో, ఆ (గౌరః) వేదవాణులందు రమణామైయుండు లేక వేదవాణిని ప్రసాదించు మరియు (బ్రహ్మా) నాల్గువేదముల నధ్యయనమొనర్చిన విద్వాంసులు (అవమీత్) ఉపదేశమొనర్తురో లేక (ఉప,శృణవత్) సమీపమునందుండి విందురో యది (ఘృతస్య) ఘృతము లేక జలముల (శస్యమానమ్) ప్రశంసించబడిన గుప్త (నామ) నామమై యున్నది (ఏతత్) దీనిని (వయమ్) మనము ఇతరులకు (ప్ర, బ్రవామ) ఉపదేశమొనర్చవలయును. మరియు (అస్మిన్) ఇట్టి (యజ్ఞే) గృహాశ్రమ వ్యవహారములయందు (నమోభిః) అన్నము మున్నగు పదార్థములతో గూడ (ధారయామ) ధరించవలెను.॥౯౦॥

భావార్థము :- మానవులు ఈ శ్రేష్ఠమగు మానుషదేహమును పొందినప్పుడు సమస్త పదార్థముల నావయవములు, మరియు అర్థములను చదివించువారినుండి చదివి మరియు విని ఇతరులకును తెలియపరచవలయును. మరియు నీ సృష్టియందలి సకల పదార్థములనుండి సమస్త కార్యములను సాధించుకొనవలెను. ।౯౦॥

90.He,whose knowledge of the four vedas is like four horns,who studies and enjoys the vedas, is perfectly well versed in them all, preaches them to humanity, and listens to their teachings from others, is the praiseworthy embodiment of knowledge. It is our duty to propagate it to others, and act upon it in our domestic life with words of veneration.

౯౪౧.చత్వారీత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, విరాడార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ యజ్ఞాదిగుణానాహ. యజ్ఞాది గుణములను జెప్పెను.

౯౪౧ చత్వారి శృఙ్గా త్రయోఽ అస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్త హస్తాసోఽ అస్య।
త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యాంఽ॥ఽ ఆవివేశ॥౯౧॥

ప. విః-చత్వారి, శృఙ్గా, త్రయః, అస్య, పాదాః, ద్వేఽ ఇతి ద్వే, శీర్షేఽ ఇతి శీర్షే, సప్త, హస్తాసః, అస్య, త్రిధా, బద్ధః, వృషభః, రోరవీతి, మహః, దేవః, మర్త్యాన్, ఆ, వివేశ ॥౯౧॥

పదార్థః :-(చత్వారి) (శృఙ్గా) శృఙ్గాణీవ చత్వారో వేదా నామాఖ్యాతోపసర్గనిపాతా వా (త్రయః) ప్రాతర్మధ్య సాయం సవనాని, భూతభవిష్యద్వర్తమానాః కాలా వా (అస్య) యజ్ఞస్య శబ్దస్య వా (పాదాః) అధిగమసాధనాని (ద్వే) (శీర్షే) శిరసీ ప్రాయణీయోదయనీయే నిత్యః కార్యశ్చ శబ్దాత్మానౌ వా (సప్త) ఏతత్సంఖ్యాకాని గాయత్ర్యాదీని ఛందాంసి విభక్తయో వా (హస్తాసః) హస్తేన్ద్రియమివ (అస్య) (త్రిధా) త్రిభిః ప్రకారైర్మన్త్రబ్రాహ్మణకల్పైః. ఉరసి కణ్ఠే శిరసి వా (బద్ధః) (వృషభః) సుఖానామభివర్షకః (రోరవీతి) ఋగ్వేదాదినా సవనక్రమేణ వా శబ్దాయతే (మహః) మహాన్ (దేవః) సంగమనీయః ప్రకాశకో వా (మర్త్యాన్) మనుష్యాన్ (ఆ,వివేశ) ఆవిశతి. ॥౯౧॥

అత్రాముర్నైరుక్తాః - చత్వారి శృఙ్గేతి వేదా వా ఏత ఉక్తాస్త్రయోఽస్య పాదా ఇతి సవనాని త్రీణి ద్వే శీర్షే ప్రాయణీయోదయనీయే సప్త హస్తాసః సప్త ఛన్దాంసి త్రిధా బద్ధస్త్రేధా బద్ధో మన్త్రబ్రాహ్మణకల్పైర్వృషభో రోరవీతి. రోరవణమస్య సవనక్రమేణ ఋగ్భిర్యజుర్భిస్సామభిర్యదేనమృగ్భిః శంసంతి యజుర్భిర్యజన్తి. సామభిః స్తువన్తి. మహో దేవ ఇత్యేష హి మహాన్ దేవో యద్యజ్ఞో మర్త్యాఀ ఆ వివేశేత్యేష హి మనుష్యానావిశతి యజనాయ. నిరు. అ. ౧౩. ఖం. ౭. ॥౯౧॥

పక్షాన్తరం పతఞ్జలిమునిరేవమాహ :-చత్వారి శృఙ్గాణి చత్వారి పదజాతాని నామాఖ్యాతోపసర్గ నిపాతాశ్చ. త్రయో అస్య పాదాః. త్రయః కాలా భూతభవిష్యద్వర్తమానాః. ద్వే శీర్షే ద్వౌ శబ్దాత్మానౌ నిత్యః కార్యశ్చ. సప్తహస్తాసో అస్య. సప్త విభక్తయః. త్రిధా బద్ధః త్రిషు స్థానేషు బద్ధ ఉరసి కణ్ఠే శిరసీతి. వృషభో వర్షణాత్ రోరవీతి శబ్దం కరోతి. కుత ఏతత్? రౌతిః శబ్దకర్మా మహో దేవో మర్త్యాం ఆవివేశేతి. మహాన్దేవః శబ్దో మర్త్యా మరణధర్మాణో మనుష్యాస్తానావివేశ. మహాభాష్యమ్.అ.౧.పా.౧.ఆ.౧.॥౯౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యస్యాస్య త్రయః పాదాశ్చత్వారి శృఙ్గా ద్వే శీర్షే, యస్యాస్య సప్త హస్తాసః సన్తి, యస్త్రిధా బద్ధో మహోదేవో వృషభో యజ్ఞః శబ్దో వా రోరవీతి మర్త్యా నావివేశ తమనుష్ఠాయాభ్యస్య చ సుఖినో విద్వాంసో భవత.॥౯౧॥

భావార్థః :-అత్రోభయోక్త్యా రూపకః శ్లేషాఽలంకారశ్చ. యే మనుష్యా యజ్ఞవిద్యాం శబ్దవిద్యాం చ జానన్తి తే మహాశయా విద్వాంసో భవన్తి. ॥౯౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (అస్య) దీనియొక్క (త్రయః) ప్రాతఃసవనము [యజ్ఞము] మధ్యందిన సవనము, సాయంసవనము, అను నీ మూడింటి (పాదాః) ప్రాప్తిసాధనములు (చత్వారి) నాలుగువేదములు (శృంగా) శృంగములు [కొమ్ములు] (ద్వే) రెండు (శీర్షే) ఉదయాస్తమయము లను రెండు శిరములు లేక (త్రిధా) మంత్రము, బ్రాహ్మణము, కల్పము అను నీ మూడు విధములచే (బద్ధః) బంధించబడియున్న (మహః) గొప్ప (దేవః) పొందదగిన (వృషభః) అన్నివైపులనుండి సుఖములను వర్షింపజేయు యజ్ఞము (రోరవీతి) ప్రాతః, మధ్య, సాయంసవన క్రమముతో శబ్దమొనర్చుచు (మర్త్యాన్) మానవులందు (ఆ, వివేశ) చక్కగా ప్రవేశించుచున్నది. దాని ననుష్ఠించి సుఖవంతులగుడు.[ఇది మొదటి పక్షము]॥౯౧॥

రెండవపక్ష పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ (అస్య) దీని (త్రయః) భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములు (పాదాః) పాదములో (చత్వారి) నామము, ఆఖ్యాతము, ఉపసర్గము నిపాతము అను నాలుగు (శృఙ్గా) కొమ్ములు (ద్వే) రెండు (శీర్షే) నిత్యము, కార్యములు అను రెండు శిరములు (అస్య) దీనికి (సప్త, హస్తాసః) ప్రథమమొదలు ఏడు విభక్తు లను ఏడు చేతులు లేక (త్రిధా, బద్ధః) హృదయము, కంఠము, శిరము అను నీ మూడు స్థానములందు బంధించబడి (మహః) గొప్ప (దేవః) శుద్ధ, అశుద్ధముల ప్రకాశపరచునది (వృషభః) సుఖముల వర్షింప జేయుశబ్దశాస్త్రము (రోరవీతి) ఋగ్యజుస్సామాథర్వము లను వేదములచే శబ్దమొనర్చుచు (మర్త్యాన్) మనుష్యులందు (ఆ, వివేశ) ప్రవేశమొనర్చునో దాని నభ్యసించి మీరు విద్వాంసులగుడు. ॥౯౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునం దుభయోక్తి గలదు. అనగా ఉపమానముయొక్క న్యూనాధిక్య ధర్మముల కథనముతో రూపక మరియు శ్లేషాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు యజ్ఞవిద్య మరియు శబ్దవిద్యల నెరుగుదురో వారు మహావిద్వాంసులగుదురు.॥౯౧॥

91.This yajna has got four horns, three feet, two heads, and seven hands, This migty, attainable yajna, the giver of happiness, bound with a triple bond. roars loudly and enters into mortals.

౯౪౨. త్రిధేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల మెలగ వలయును?

౯౪౨ త్రిధా హితం పణిభిర్గుహ్యమానం గవి దేవాసో ఘృతమన్వవిన్దన్।

ఇన్ద్ర ఏకꣳ సూర్య ఏకఞ్జజాన వేనాదేకꣳ స్వధయా నిష్టతక్షుః॥౯౨॥

ప.విః- త్రిధా, హితమ్, పణిభిరితి పణి + భిః గుహ్యమానమ్, గవి, దేవాసః, ఘృతమ్, అను, అవిన్దన్, ఇన్ద్రః, ఏకమ్, సూర్యః, ఏకమ్, జజాన, వేనాత్, ఏకమ్, స్వధయా, నిః, తతక్షుః.॥౯౨॥

పదార్థః :-(త్రిధా) త్రిభిః ప్రకారైః (హితమ్) స్థితమ్ (పణిభిః) వ్యవహారజ్ఞైః స్తావకైః (గుహ్యమానమ్) రహసి స్థితమ్ (గవి) వాచి (దేవాసః) విద్వాంసః (ఘృతమ్) ప్రదీప్తం విజ్ఞానమ్ (అను) (అవిన్దన్) లభన్తే (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (ఏకమ్) (సూర్యః) సవితా (ఏకమ్) (జజాన) జనయతి (వేనాత్) కమనీయాత్ మేధావినః వేన ఇతి మేధావినా.. నిఘం. 3.౧౫ (ఏకమ్) విజ్ఞానమ్ (స్వధయా) స్వేనధారితయా క్రియయా (నిః) నితరామ్ (తతక్షుః) తనూకుర్యుః.॥౯౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా దేవాః పణిభిస్త్రిధా హితం గవి గుహ్యమానం ఘృతమన్వవిన్దన్ యదీన్ద్ర ఏకం సూర్య ఏకం జజాన వేనాచ్చ స్వధయైకం నిష్టతక్షుస్తథా యూయమప్యాచరత.॥౯౨॥

భావార్థః :-త్రిప్రకారకం స్థూలసూక్ష్మకారణవిజ్ఞాపకం తం విద్యుత్సూర్యప్రకాశమివ ప్రకాశిత మాప్తేభ్యో యే మనుష్యాః ప్రాప్నుయుస్తే స్వకీయం జ్ఞానం వ్యాప్తం కుర్యుః.॥౯౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (దేవాసః) విద్వాంసులెట్లు (పణిభిః) వ్యవహారజ్ఞాతలు, స్తుతులనొనర్చువారు (త్రిధా) ముప్విధములుగ (హితమ్) స్థిరపరచబడిన మరియు (గవి) వాణియందు (గుహ్యమానమ్) దాగియున్న (గుప్తమైయున్న) (ఘృతమ్) ప్రకాశిత జ్ఞానమును (అను, అవిన్దన్) పరిశోధన (అన్వేషణ) తరువాత పొందుదురో (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు (ఏకమ్) ఏకవిజ్ఞానమును (సూర్యః) సూర్యుడు (ఏకమ్) ఏకవిజ్ఞానమును (జజాన) ఉత్పన్నమొనర్చునో మరియు (వేనాత్) అతిసుందర మనోహర

బుద్ధిశాలియగు విద్వాంసునిచే మరియు (స్వధయా) స్వయముగ ధారణమొనర్చిన క్రియచే (ఏకమ్) అద్వితీయ విజ్ఞానమును (నిః) నిరంతరము (తతక్షుః) అతి తీక్ష్ణరూపమున సూక్ష్మమొనర్చునట్లు మీరును ఆచరించుడు.॥౯౨॥

భావార్థము :- మువ్విధములగు స్థూల, సూక్ష్మ, కారణముల జ్ఞానమొనర్చుజేయు విద్యుత్తు మరియు సూర్యుని ప్రకాశమువంటి ప్రకాశముయొక్క బోధను ఆప్తులు మరియు ఉత్తమ శాస్త్రజ్ఞులగు విద్వాంసులచే మానవులు పొంది వారు తమ జ్ఞానమును ఇతరులకు దెలిపి వ్యాప్తమొనర్చవలయును.॥౯౨॥

92.The learned, masters of the wordly affairs, acquire after research the knowledge hidden in the vedas, and laid three-wise. Electricity exposes a part of that knowledge, sun another part, and the learned the third part by their wisdom and experience.

౯౪౩. ఏతా ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశీ వాక్ ప్రయోజ్యేత్యాహ. మానవు లెటువంటివాణిని ప్రయోగించవలయును.

౯౪౩ ఏతా౨ అర్షన్తి హృద్యాత్సముద్రాచ్ఛతవ్రజా రిపుణా నావచక్షే ఘృతస్య

ధారా౨ అభిచాకశీమి హిరణ్యయో వేతసో మధ్య౨ ఆసామ్ ॥౯౩॥

ప.విః- ఏతాః, అర్షన్తి, హృద్యాత్, సముద్రాత్, శతవ్రజా ఇతి శత + వ్రజాః, రిపుణా, న, అవచక్ష ఇత్య +వచక్షే, ఘృతస్య, ధారాః అభి,చాకశీమి, హిరణ్యయః, వేతసః, మధ్యే, ఆసామ్॥౯౩॥

పదార్థః :-(ఏతాః) (అర్షన్తి) గచ్ఛన్తి నిస్సరన్తి (హృద్యాత్) హృదయే భవాత్ (సముద్రాత్) అన్తరిక్షాత్ (శతవ్రజాః) శతమసంఖ్యాతా వ్రజా మార్గా యాసాం తాః (రిపుణా) శత్రుణా స్తేనేన. రిపురితి స్తేననా... నిఘం. ౩.౨.౪ (న) నిషేధే (అవచక్షే) అవఖ్యాతవ్యాః (ఘృతస్య) ఆజ్యస్య (ధారాః) (అభి) (చాకశీమి) సర్వతోఽనుశాస్మి (హిరణ్యయః) తేజః స్వరూపః (వేతసః) కమనీయః (మధ్యే) (ఆసామ్) వేదధర్మ యుక్తావాణీనామ్. ॥౯౩॥

అన్వయః :-యా రిపుణా నావచక్షే శతవ్రజా ఏతా వాచో హృద్యాత్సముద్రాదర్షన్త్యాసాం మధ్యే యా అగ్నౌ ఘృతస్య ధారా ఇవ జనేషు పతితాః ప్రకాశన్తే తా హిరణ్యయో వేతసోఽహ మభిచాకశీమి. ॥౯౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథోపదేశకా విద్వాంసో యాః పవిత్రా విజ్ఞానయుక్తా

అనేకమార్గాః శత్రుభిరఖణ్డ్యా ఘృతస్య ప్రవాహో<u>ఽ</u>గ్నిమివ శ్రోతౄన్ ప్రసాదయన్తి తా వాచః ప్రాప్నువన్తి. తథా సర్వే మనుష్యాః ప్రయత్నేనైతాః ప్రాప్నుయుః.।౯౩॥

పదార్థము :-(రిపుణా) శత్రువు, చోరునిచే (న,అవచక్షే) కోయదగని (శతవ్రజాః) వందలాది మార్గములు గల (ఏతాః) ఆ వాణులు (హృద్యాత్, సముద్రాత్) హృదయాకాశమునుండి (అర్షన్తి) బయలుదేరును (ఆసామ్) ఈ వైదిక ధర్మయుక్తవాణుల (మధ్యే) మధ్యన అగ్నియందు (ఘృతస్య) ఘృతముయొక్క (ధారాః) ధారలవలె మానవులందు బడియుండి ప్రకాశితమగుచున్నది. వాని (హిరణ్యయః) తేజోవంతుడను (వేతసః) అతిసుందరుడనగు నేను (అభిచాకశీమి) సకల దిశలనుండి శిక్షణ నిచ్చుచున్నాను.।౯౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఉపదేశకులగు విద్వాంసులు పవిత్రము, విజ్ఞానయుక్తమగు వాణులు అనేక మార్గములుగలవి, శత్రువులకు అఖండ్యములు (దుర్భేద్యములు) నై మరియు ఘృతప్రవాహము అగ్ని నుత్తేజితమొనర్చునట్లు శ్రోతలను ప్రసన్నుల నొనర్చునట్టి వాణులను పొందుదురు. అట్లే సమస్త మానవులును చక్కని ప్రయత్నముచే వీనిని పొందవలయును.।౯౩॥

93.These vedic speeches which flow from the inmost reservoirr of the heart are incontrovertible by the thievish foe. I realise these speeches full of knowledge and see in their midst the Resplendent, Beautiful God.

౯౪౪.సమ్యగిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౪౪ సమ్యక్ స్రవన్తి సరితో న ధేనా<u>ఽ</u>అన్తర్హృదా మనసా పూయమానాః।ఏతే<u>ఽ</u>

అర్షన్త్యూర్మయో ఘృతస్య మృగా<u>ఽ</u> ఇవ క్షిపణోరీషమాణాః ।౯౪॥

ప.విః-సమ్యక్, స్రవన్తి, సరితః, న, ధేనాః, అన్తః, హృదా, మనసా పూయమానాః, ఏతే, అర్షన్తి, ఊర్మయః, ఘృతస్య, మృగాః, ఇవ, క్షిపణోః, ఈషమాణాః ।౯౪॥

పదార్థః :-(సమ్యక్) (స్రవన్తి) క్షరన్తి (సరితః) నద్యః సరిత ఇతి నదీనా.. నిఘం. ౧.౧౩ (న) ఇవ (ధేనాః) వాచః ధేనేతి వాఙ్ నా.. నిఘం. ౧.౧౧ (అన్తః) శరీరాన్తర్వ్యవస్థితేన (హృదా) విషయహారకేణ (మనసా) శుద్ధాంతఃకరణేన (పూయమానాః) పవిత్రాః సత్యః (ఏతే) (అర్షన్తి) గచ్ఛన్తి ప్రాప్నువన్తి (ఊర్మయః) తరఙ్గాః (ఘృతస్య) ప్రకాశితస్య విజ్ఞానస్య (మృగా ఇవ) (క్షిపణోః) హింసకస్య భయాత్ (ఈషమాణాః) భయాత్పలాయమానాః.।౯౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యా అన్తర్హృదా మనసా పూయమానా ధేనాః సరితో న సమ్యక్ స్రవన్తి తా యే చైతే ఘృతస్యోర్మయః క్షిపణోరీషమాణా మృగా ఇవ హర్షన్తి తాంశ్చ యూయం విజానీత.॥౯౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా నద్యః సముద్రాన్ గచ్ఛన్తి తథైవాన్తరిక్షస్థా చ్ఛబ్ద సముద్రా ద్వాచో విచరన్తి. యథా సముద్రస్య తరఙ్గాశ్చలన్తి యథా చ వ్యాధాద్భీతా మృగో ధావన్తి తథైవ సర్వేషాం ప్రాణినాం శరీరస్థేన విజ్ఞానేన పవిత్రాః సత్యో వాణ్యః ప్రచరన్తి. యే శాస్త్రాభ్యాససత్యవచనాదిభిర్వాచః పవిత్రయన్తి త ఏవ శుద్ధా జాయన్తే. ॥౯౪॥

పదార్థము :-మానవులారా! (అన్తః హృదా) శరీరమధ్యన (మనసా) శుద్ధాంతఃకరణముచే (పూయమానాః) పవిత్రమైన (ధేనాః) వాణి (సరితః) నదుల (న) వలె (సమ్యక్) చక్కగా (స్రవన్తి) ప్రవృత్త [ప్రవాహ] మగుచున్నవి. వానిని (ఏతే) ఈ వాణులద్వారా (ఘృతస్య) ప్రకాశిత ఆంతరిక జ్ఞానముయొక్క (ఊర్మయః) తరంగములు (క్షిపణోః) హింసకుల (వేటగాండ్ర) భయముచే (ఈషమాణాః) పారిపోవుచున్న (మృగా ఇవ) భీతహరిణమువలె (అర్షన్తి) లేచుచు ఎల్లరకు ప్రాప్తించుచున్నది. అట్టి వానినికూడ మీరు తెలిసికొనుట యోగ్యము.॥౯౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు రెండు ఉపములు మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. నదులు సముద్రమును పొందునట్లు, అదేవిధముగ ఆకాశస్థ శబ్దసముద్రమునుండి (ఆకాశమునకు శబ్దగుణము గలదు) వాణి సంచారముజరుగును. మరియు సముద్రతరంగము లెట్లు సంచరించునో మరియు కిరాతకులచే భయభీతినొందిన హరిణము ఇటు నటు పరుగెత్తుచుండునో అదేవిధముగ సమస్త మానవుల శరీరస్థ విజ్ఞానముచే పవిత్రమైన వాణి ప్రచారమును పొందుచుండును. శాస్త్రాభ్యాస మరియు సత్యవచనము మున్నగు వానిద్వారా వాణులను పవిత్రమొనర్చువారు మాత్రమే శుద్ధాంతఃకరణము గలవా రగుచుందురు. ॥౯౪॥

౯౪. From the inmost recesses of the heart, purified by mind, flow together our speeches as streams flow to the ocean. These waves of knoledge pour swiftly like the deer running through the fear of a tiger.

౯౫. సిన్ధోరిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, ఆర్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౫ సిన్ధోరివ ప్రాధ్వనే శూఘనాసో వాతప్రమియః పతయన్తి యహ్వాః।
ఘృతస్య ధారా అరుషో న వాజీ కాష్ఠా భిన్దన్నూర్మిభిః పిన్వమానః ॥౯౫॥

ప.వి:-సిన్ధోరివేతి సిన్ధోః ఇవ, ప్రాధ్వన ఇతి ప్ర + అధ్వనే, శూఘనాసః, వాతప్రమియ ఇతి

వాత + ప్రమియః, పతయన్తి, యహ్వాః, ఘృతస్య, ధారాః, అరుషః, న, వాజీ, కాష్ఠాః, భిన్దన్, ఊర్మిభిరిత్యూర్మి + భిః, పిన్వమానః ॥౯౫॥

పదార్థః :-(సిన్ధోరివ) నద్యా ఇవ (ప్రాధ్వనే) ప్రకృష్టశ్చాసావధ్వా చ తస్మిన్. సప్తమ్యర్థే చతుర్థీ (శూఘనాసః) క్షిప్రగమనాః. శూఘనాస ఇతి క్షిప్రనా.. నిఘం. ౨.౧౫. (వాతప్రమియః) వాతేన ప్రమాతుం జ్ఞాతుం యోగ్యాః (పతయన్తి) పతన్తి గచ్ఛన్తి చురాదిత్వాత్ స్వార్థే ణిచ్ (యహ్వాః) మహత్యః. యహ్వ ఇతి మహన్నా... నిఘం. 3.3. (ఘృతస్య) విజ్ఞానస్య (ధారాః) వాచః (అరుషః) య ఋచ్ఛత్యధ్వానం సః (న) ఇవ (వాజీ) వేగవానశ్వః (కాష్ఠాః) సంగ్రామప్రదేశాన్. కాష్ఠా ఇతి సంగ్రామనా.. నిఘం. ౨.౧౭. (భిన్దన్) విదారయన్ (ఊర్మిభిః) శత్రుభేదనోత్థశ్రమస్వేదోదకైః (పిన్వమానః) సిఞ్చన్. ॥౯౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! ప్రాధ్వనే సిన్ధోరివ శూఘనాసా వాతప్రమియః కాష్ఠా భిన్దన్నూర్మిభిర్భూమిం పిన్వమానోఽరుషో వాజీ న యా యహ్వా ఘృతస్య ధారాః పతయన్తి తా యూయం విజానీత. ॥౯౫॥

భావార్థః :-అత్రాప్యుపమాద్వయమ్ యే నదీవత్ కార్యసిద్ధయే తూర్ణగామినోఽశ్వవద్వేగవన్తః సర్వాసు దిక్షు ప్రవృత్తకీర్త్తయో జనాః పరోపకారాయోపదేశేన మహాన్తి దుఃఖాని సహన్తే తే తేషాం శ్రోతారశ్చ జగత్స్వామినో భవన్తి నేతరే. ॥౯౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ప్రాధ్వనే) జలములు ప్రవహించు ఉత్తమమార్గమందు (సిన్ధోరివ) నదివలె (శూఘనాసః) శీఘ్రముగనడచునట్టి (వాతప్రమియః) వాయువుచే దెలిసికొనదగిన తరంగములు పడుచున్నట్లు (న) ఏవిధముగ (కాష్ఠాః) యుద్ధప్రాంతములను (భిన్దన్) చీల్చుచు (ఊర్మిభిః) శత్రువుల నిర్మూలించు శ్రమబడలికచే ఉబికిన స్వేదరూప జలములతో భూమిని (పిన్వమానః) సించనమొనర్చుచు (అరుషః) నేర్పుగల (వాజీ) వేగవంతమగు అశ్వము పడునో అట్లు (యహ్వాః) మహాగంభీర (ఘృతస్య) విజ్ఞాన (ధారాః) వాణులు (పతయన్తి) ఉపదేశకుల ముఖములనుండి వెడలి శ్రోతలపై బడుచున్నవని మీరు దెలిసికొనుడు. ॥౯౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందును రెండు ఉపమాలంకారములు గలవు. కార్యసిద్ధికై నదులవలె శీఘ్రముగ పరుగెత్తువారు లేక అశ్వమువలె వేగవంతమైనవారు, సకలదిశలందు తమ కీర్తి వ్యాప్తమైనవారును, పరోపకారార్థము యుపదేశముల నొనర్చుచు దుఃఖములను సహించువారును మరియు వారి శ్రోతలును ప్రపంచమునకు స్వాములగుదురు కాని ఇతర నటకులు మాత్రము గాజాలరు. ॥౯౫॥

95.just as rushing down the rapids of a river, fall swifter than the wind the vogorous currents, just as the swift fleeting horse, breaking aside the battlefields, falls upon the

enemy, watering the earth with perspiration arising our of his endeavour to kill the foe, so do the exalted speeches, full of knowledge, fall on the audience from the mouth of a preacher.

౯౪౬. అభిప్రవన్తేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, నిచృదార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౪౬ అభిప్రవన్త సమనేవ యోషాః కల్యాణ్యః స్మయమానాసోఽ అగ్నిమ్ ।

ఘృతస్య ధారాః సమిధో నసన్త తా జుషాణో హర్యతి జాతవేదాః ॥౯౬॥

ప.విః- అభి, ప్రవన్త, సమనేవేతి సమనాఽ ఇవ, యోషాః, కల్యాణ్యః, స్మయమానాసః, అగ్నిమ్, ఘృతస్య, ధారాః, సమిధ ఇతి సమ్ఽ ఇధః, నసన్త, తాః, జుషాణః, హర్యతి, జాతవేదాః ॥౯౬॥

పదార్థః :-(అభి)(ప్రవన్త) గచ్ఛన్తి. లజ్యడభావః. (సమనేవ) సమానం మనో యాసాం తా ఇవ. సుపాం సులుగితి విభక్తేర్ఢాదేశః (యోషాః) స్త్రియః (కల్యాణ్యః) కల్యాణాచరణశీలాః (స్మయమానాసః) కించిద్ధా సేన ప్రసన్నతాకారిణ్యః (అగ్నిమ్) తేజస్వినం విద్వాంసమ్ (ఘృతస్య) శుద్ధస్య జ్ఞానస్య (ధారాః) వాచః (సమిధః) శబ్దార్థసంబంధైః సమ్యగ్ దీపితాః (నసన్త) ప్రాప్నువన్తి. నసత ఇతి గతికర్మా. నిఘం. ౨.౧౪. (తాః) (జుషాణః) సేవమానః (హర్యతి) కామయతే. హర్యతీతి కాన్తికర్మా. నిఘం. ౨.౬. (జాతవేదాః) జాతం వేదో విజ్ఞానం యస్య సః ॥౯౬॥

అన్వయః :-స్మయమానాసః కల్యాణ్యః సమనేవ యోషా యాః సమిధో ఘృతస్య ధారా అగ్నిమభిప్రవన్త నసన్త చ తా జుషాణో జాతవేదా హర్యతి. ॥౯౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా ప్రసన్నచిత్తా హర్షం ప్రాప్తాః సౌభాగ్యవత్యః స్త్రియః స్వస్వపతీన్ ప్రాప్నువన్తి తథైవ విద్యావిజ్ఞానాభరణభూషితా వాచో విద్వాంసం ప్రాప్నువన్తి.॥౯౬॥

పదార్థము :- (స్మయమానాసః) చిరునగవుచే ప్రసన్నత నొందువారు (కల్యాణ్యః) సుఖ సౌభాగ్యములకై ఆచరణ మొనర్చువారు మరియు (సమనేవ, యోషా) ఏకచిత్తముగల స్త్రీలు పతులను పొందునట్లు (సమిధః) శబ్దార్థములను మరియు వాని సంబంధములచే చక్కగా ప్రకాశపరచు (ఘృతస్య) శుద్ధజ్ఞానముగల (ధారాః) వాణులు (అగ్నిః) తేజస్వియగు విద్వాంసుని (అభి, ప్రవన్త) సకలదిశలనుండి చేరుచుండును. మరియు

(నసన్త) ప్రాప్తించును (తాః) ఆ వాణులను (జుషాణః) సేవనమొనర్చుచు (జాతవేదాః) జ్ఞానులగు విద్వాంసులు (హర్యతి) కాంతిని [ప్రకాశమును] పొందుదురు. ॥౯౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు ఉపమాలంకారము గలదు. ప్రసన్నచిత్తులు, ఆనందప్రాప్తిగలిగిన సౌభాగ్యవంతురాండ్రగు మహిళామణులు తమ తమ పతులను జేరునట్లు విద్య మరియు విజ్ఞానరూప ఆభూషణములచే శోభించు వాణులు విద్వాంసులను ప్రాప్తించును. ॥౯౬॥

96.Just as women of high character, of one mind, gently smiling, incline towards their husbands, so do the speeches of pure knowledge, glowing with apt use, meaning, and relation of words, reach a learned person, who enjoying them attains to brilliance.

౬౪౭ కన్యాఽ ఇవత్యేస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౪౭ కన్యాఽ ఇవ వహతుమేతవాఽ ఉఽ అఞ్జ్యఞ్జానాఽ అభి చాకశీమి। యత్ర సోమః సూయతే యత్ర యజ్ఞో ఘృతస్య ధారాఽ అభి తత్పవన్తే ॥౯౭॥

ప. వి:- కన్యాఽ ఇవేతి కన్యాః ఇవ, వహతుమ్, ఏతవై, ఊం ఇత్యూం, అఞ్జి, అఞ్జానాః, అభి, చాకశీమి, యత్ర, సోమః, సూయతే, యత్ర, యజ్ఞః, ఘృతస్య, ధారాః, అభి, తత్, పవన్తే ॥౯౭॥

పదార్థః :-(కన్యాఽఇవ) కుమార్య ఇవ (వహతుమ్) వహతి ప్రాప్నోతి స్త్రియమితి వహతుర్భర్తా తమ్ (ఏతవై) ఏతుం ప్రాప్తుమ్ (ఉ) వితర్కే (అఞ్జి) కమనీయరూపమ్ (అఞ్జానాః) జ్ఞాపయన్త్యః (అభి) (చాకశీమి) పునః పునః ప్రాప్నోమి. (యత్ర) (సోమః) ఐశ్వర్యసమూహః (సూయతే) ఉత్పద్యతే (యత్ర) (యజ్ఞః) (ఘృతస్య) విజ్ఞానస్య (ధారాః) (అభి) సర్వతః (తత్) (పవన్తే) పవిత్రీభవన్తి. ॥౯౭॥

అన్వయః :- అఞ్జ్యఞ్జానా వహతుమేతవై కన్యా ఇవ యత్ర సోమః సూయతే ఉ యత్ర చ యజ్ఞస్తద్యా ఘృతస్య ధారా అభిపవన్తే తా అహమభి చాకశీమి. ॥౯౭॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యథా కన్యాః స్వయంవరవిధానేన స్వాభీష్టాన్ పతీన్ స్వీకృత్య శోభన్తే తథా ఐశ్వర్యోత్పత్త్యవసరే యజ్ఞసమృద్ధౌ చ విదుషాం వాచః పవిత్రాస్సత్యః శోభన్తే. ॥౯౭॥

పదార్థము :-(అంజి) కోరదగిన రూపమును (అఞ్జానాః) ప్రకటపరచుచు (వహతుమ్) ప్రాప్తించునట్టి

పతిని (ఏతవై) ప్రాప్తించుకొరకు (కన్యా ఇవ) కన్యవలె శోభించుచు (యత్ర) ఎచ్చట (సోమః) మహదైశ్వర్యములను (సూయతే) ఉత్పన్నపరచు (ఉ) మరియు (యత్ర) ఎచ్చట (యజ్ఞః) యజ్ఞములొనర్చబడుచుండునో (తత్) అచ్చట ఏవిధమగు (ఘృతస్య) జ్ఞానముయొక్క (ధారాః) వాణులు (అభి, పవన్తే) సకలదిశలనుండి పవిత్రమగుచుండునో వానిని నేను (అభిచాకశీమి) చక్కగా పదేపదే ప్రాప్తించుకొందును.॥౯౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. కన్యలు స్వయంవరవిధిగా తాము కోరిన అనుకూల పతులను పొందుచు శోభించునట్లు ఐశ్వర్యముల నుత్పన్నపరచు నవసరమున, యజ్ఞసిద్ధియందును విద్వాంసుల వాణి పవిత్రవంతముగా నుండి శోభను గలిగించును.॥౯౭॥

97.As maidens deck themselves with gay adornements and exhibit their beauty to join their husbands, so, where prosperity reigns, where yajna is performed, there the intellectual speeches are sanctified on all sides, which I enjoy again and again.

౯౮. అభ్యర్షతేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

వివాహితైః స్త్రీపురుషైః కిం కార్యమిత్యాహ. వివాహితదంపతు లేమి చేయవలయును?

౯౮ అభ్యర్షత సుష్టుతిం గవ్యమాజిమస్మాసు భద్రా ద్రవిణాని ధత్త । ఇమం యజ్ఞం నయత దేవతా నో ఘృతస్య ధారా మధుమత్పవన్తే ॥౯౮॥

ప. వి:– అభి, అర్షత, సుష్టుతిమ్ సుస్తుతిమితి సు + స్తుతిమ్, గవ్యమ్, ఆజిమ్, అస్మాసు, భద్రా, ద్రవిణాని, ధత్త, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, నయత, దేవతా, నః, ఘృతస్య, ధారాః, మధుమదితి మధు + మత్, పవన్తే.॥౯౮॥

పదార్థః :-(అభి) సర్వతః (అర్షత) ప్రాప్నుత (సుష్టుతిమ్) శోభనాం ప్రశంసామ్ (గవ్యమ్) గవి వాచి భవం బోధం ధేనౌ భవం దుగ్ధాదికం వా (ఆజిమ్) అజన్తి జానన్తి సుకర్మాణి యేన తం సంగ్రామమ్. ఇణజాదిభ్య ఇతీణ్ ప్రత్యయః (అస్మాసు) (భద్రా) కల్యాణకరాణి (ద్రవిణాని) (ధత్త) (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యం గృహాశ్రమవ్యవహారమ్ (నయత) ప్రాపయత (దేవతా) విద్వాంసః. అత్ర సుపాం సులుగితి జసో లుక్ (నః) అస్మాన్ (ఘృతస్య) ప్రదీప్తస్య విజ్ఞానస్య సమ్బన్ధిన్యః (ధారాః) సుశిక్షితా వాచః (మధుమత్) బహు మధు విద్యతే యస్మింస్తద్ యథా స్యాత్తథా (పవన్తే) ప్రాప్నువన్తి.॥౯౮॥

అన్వయః :- హే స్త్రీపురుషాః! యూయముత్తమాచారేణ సుష్టుతిమాజిం గవ్యం చాభ్యర్షత దేవతా స్మాసు భద్రా ద్రవిణాని ధత్త న ఇమం యజ్ఞం నయత యా ఘృతస్య ధారా విదుషో మధుమత్పవన్తే తా అస్మాన్నయత.॥౯౮॥

భావార్థః :-స్త్రీపురుషైః సఖిభిర్భూత్వా జగతి ప్రఖ్యాతైర్భవితవ్యమ్. యథా స్వేభ్యస్తథాన్యేభ్యోఽపి కల్యాణకారకాణి ద్రవ్యాణ్యున్నేయాని పరమపురుషార్థేన గృహాశ్రమస్య శోభా కర్తవ్యా. వేదవిద్యా సతతం ప్రచారణీయా చ.॥౯౮॥

పదార్థము :-వివాహిత స్త్రీపురుషులారా! మీరు శ్రేష్ఠవర్తనులై (సుష్టుతిమ్) చక్కని ప్రశంస మరియు (ఆజిమ్) శ్రేష్ఠకర్మలను దెలిసికొనదగిన సంగ్రామమును మరియు (గవ్యమ్) వాణిచే లభ్యమగు జ్ఞానము, గోవుచే లభించు క్షీరదధిఘృతాదులను (అభ్యర్షత) అన్నిదిశలనుండియును పొందుడు (దేవతా) విద్వాంసులారా! (అస్మాసు) మాకొరకై (భద్రా) అత్యానందమును గలిగించు (ద్రవిణాని) ధనములను (ధత్త) స్థాపనమొనర్చుడు (నః) మా నిమిత్తము (ఇమమ్) ఇట్టి (యజ్ఞమ్) పొందదగిన గృహస్థాశ్రమ వ్యవహారములను (నయత) ప్రాప్తింపజేయుడు (ఘృతస్య) ప్రకాశిత విజ్ఞానముతో (ధారాః) చక్కని శిక్షాయుక్త వేదవాణులు విద్వాంసులకు (మధుమత్) మధురాలాపములగునట్లు, (పవన్తే) ప్రాప్తించునట్లు ఆ వాణులు మాకు లభించునట్లొనర్చుడు.॥౯౮॥

భావార్థము :-పతీపత్నులిరువురును అన్యోన్య మిత్రత్వముద్వారా ప్రపంచమున విఖ్యాతులై యుండవలెను. తమ కవసరమగునట్లే ఇతరులకును ధనము, సుఖము అవసరమని తలచి ఉన్నతిపరచ వలయును. ఉభయులును పరమ పురుషార్థపరులై గృహాశ్రమ శోభను వృద్ధిపరచవలెను. నిరంతరము వేద విద్యలను ప్రచారమొనర్ప వలెను.॥౯౮॥

98.O married couple, welcome the laudable struggle for existence, procure the wisdom of speech, milk, curd and butter. May the learned bestow on us excellent possessions, and grant us this domestic life. The learned receive the instructive, sweet words of knowledge!.

౯౯. ధామన్నిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, యజ్ఞపురుషో దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరరాజవిషయమాహ. ఈశ్వరుడు మరియు, రాజును గురించియు చెప్పబడినది.

౯౯ ధామఀన్తే విశ్వం భువనమధి శ్రితమన్తః సముద్రే హృద్యన్తరాయుషి।

అపామనీకే సమిథే యఽఆభృతస్తమశ్యామ మధుమన్తం తఽఊర్మిమ్ ॥౯౯॥

ప.విః-ధామన్, తే, విశ్వమ్, భువనమ్, అధి, శ్రితమ్, అన్తరిత్యన్తః, సముద్రే, హృది,

అన్తరిత్యన్తః, ఆయుషి, అపామ్, అనీకే, సమిథ ఇతి సమ్ + ఇథే, యః, ఆభృత ఇత్యా + భృతః, తమ్, అశ్యామ, మధుమన్తమితి మధు + మన్తమ్, తే, ఊర్మిమ్ ॥౯౯॥

పదార్థః :- (ధామన్) దధాతి యస్మింస్తస్మిన్ (తే) తవ (విశ్వమ్) సర్వమ్ (భువనమ్) భవన్తి భూతాని యస్మిన్ (అధి) (శ్రితమ్) (అన్తః) మధ్యే (సముద్రే) ఆకాశమివ వ్యాప్తస్వరూపే (హృది) హృదయే (అన్తః) మధ్యే (ఆయుషి) జీవనహేతౌ (అపామ్) ప్రాణానామ్ (అనీకే) సైన్యే (సమిథే) సంగ్రామే (యః) సంభారః (ఆభృతః) సమన్తాద్ధృతః (తమ్) (అశ్యామ) ప్రాప్నుయామ (మధుమన్తమ్) ప్రశస్తమధురాదిగుణోపేతమ్ (తే) తవ (ఊర్మిమ్) బోధమ్.॥౯౯॥

అన్వయః :- హే జగదీశ! యస్య తే౽ధామన్నన్తః సముద్రే విశ్వం భువన మధిశ్రితం తద్వయమశ్యామ. హే సభాపతే! తే౽పామన్తర్హృద్యాయుష్యపామనీకే సమిథే యః సమ్భార ఆభృతస్తం మధుమన్తమూర్మిం చ వయమశ్యామ.॥౯౯॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్జగదీశ్వరసృష్టౌ పరమప్రయత్నేన సఖ్యున్నతిః కార్యా. సర్వాః సామగ్రీర్ధృత్వా యుక్తాహార విహారేణ శరీరారోగ్యం సంతత్య స్వేషామన్యేషాం చోపకారః కార్య ఇతి శమ్.॥౯౯॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! (తే) నీయొక్క (ధామన్) సమస్త పదార్థముల నుంచు నే గృహమునందు (అన్తః, సముద్రే) ఆకాశమువలె సర్వమునకు మధ్య వ్యాప్తమైయున్న స్వరూపమునందు (విశ్వమ్) సమస్త (భువనమ్) ప్రాణులకు ఉత్పత్తి స్థానమగు విశ్వము (అధి, శ్రితమ్) ఆశ్రితమై స్థిరమైయున్నదానిని మేము (అశ్యామ) ప్రాప్తించుకొందుముగాక! ఓ సభాపతీ! (తే) నీయొక్క ఏ (అపామ్) ప్రాణుల (అన్తః) మధ్యనగల (హృది) హృదయమునందు మరియు (ఆయుషి) జీవనహేతువులగు ప్రాణాధారుల (అనీకే) సైన్యములు మరియు (సమిథే) సంగ్రామములందు (యః) ఈ భారము [వస్తుచయము] (ఆభృతః) ఉత్తమముగ సమకూర్చి పెట్టబడియున్నదో (తమ్) దానిని, మరియు (మధుమన్తమ్) ప్రశంసనీయ మధురగుణములతో పూర్ణమైయున్న (ఊర్మిమ్) బోధను మేము పొందుదుముగాక!॥౯౯॥

భావార్థము :- ఈ పరమేశ్వరసృష్టియందు మానవులు పరమప్రయత్నపూర్వకముగా మిత్రులనున్నతి పరచవలెను. మరియు సమస్త ఆవశ్యక సామగ్రులను సమకూర్చుకొని తగు విధముగ ఆహార, విహార, పరిశ్రమ, ప్రయత్నములద్వారా శారీరకారోగ్యమును చక్కగా నుంచుకొని పరోపకారులై యుండవలయును.॥౯౯॥

99.O God, this whole universe depends upon Thy power and might vast like the atmosphere. May we realise Thee!.

O king may we acquire the strength that lies in thy breaths, thy heart, thy lively soldiers and thy battalefield, and thy wisdom full of admirable characteristics!.

అత్ర సూర్యమేఘగృహాశ్రమగణితవిద్యేశ్వరాదిపదార్థవిద్యావర్ణనా దేతదధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోద్ధవ్యమితి.

ఈ అధ్యాయమునందు సూర్యుడు, మేఘములు, గృహాశ్రమము, గణితవిద్య, ఈశ్వరుడు మున్నగు పదార్థముల మరియు విద్యల వర్ణనముండుటచే ఈ అధ్యాయముయొక్క అర్థములకు గత అధ్యాయముయొక్క అర్థములతో సంబంధము గలదని దెలిసికొనవలయును.

ఇతి శ్రీమద్విద్వద్వరపరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం పరమవిదుషాం శ్రీయుత విరజానన్దసరస్వతీ స్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్య భాషాభ్యాం సమన్వితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే సప్తదశోఽధ్యాయః సమాప్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదునేడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివసీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

పదునేడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

ओ३म्

परमहंसपरिव्राजकाचार्येण
श्रीमन्महर्षिदयानन्दसरस्वतीस्वामिना निर्मितम्

यजुर्वेद - भाष्यम्

संस्कृतान्ध्राङ्ग्लभाषासमन्वितम्

चतुर्थो भागः

(अष्टादशाध्यायादारभ्य द्वाविंशतितमाध्यायपर्यन्तम्)

आन्ध्रानुवादकः
'चतुर्वेदभाष्यानुवादभास्करः'
ब्रह्मश्री पण्डितलोकमलहरिसिद्धान्ताचार्यः

परिष्कर्ता - सम्पादकश्च
सिद्धान्तालङ्कारः, विद्याभूषणः, आर्षविद्याविनोदः
आचार्य डॉ. मर्रि कृष्णारेड्डी

वैदिकसाहित्यप्रचारसमितिः, भाग्यनगरम्-६०, आन्ध्रप्रदेशः

2007

ओ३म्

THE YAJURVEDA BHASHYAM

With

MAHARSHI DAYANANDA SARASWATHI'S COMMENTARY

VOLUME - 4

(18-22 Chapters)

Translated in English by : **DEVI CHAND M.A.**

Translated in to Telugu

By

BRAHMASRI PANDITA LOKA MALAHARI
SIDDHANTACHARYA

Editor

Acharya Dr. MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Vaidika Sahitya Prachara Samithi, Hyderabad - 60.

2007

ఓ౩మ్

పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ
శ్రీమన్మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామినా నిర్మితమ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

చతుర్థ సంపుటము

(18-22 అధ్యాయములు)

అనువాదకర్త
'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త
బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

పరిష్కర్త - సంపాదకులు
సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద
ఆచార్య డా॥ మర్రి కృష్ణారెడ్డి M.A., M.Ed., Ph.D.

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి, హైదరాబాద్-60

2007

"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి" ప్రచురణలు

సంపూర్ణ "యజుర్వేదభాష్యమ్"	:	6 సంపుటములు
ద్వితీయ ముద్రణ	:	శ్రీ వ్యయ పుష్యం, జనవరి - 2007.
ప్రతులు	:	1000
వెల	:	**రూ. 1800/- లు** మాత్రమే.(6 సంపుటములకు కలిపి) (పోస్టేజి అదనము)
సర్వస్వామ్యములు	:	అనువాదక సంపాదకులవి
డి.టి.పి.	:	**వి. రామలింగారెడ్డి (బాలు)**
ముద్రణ	:	**సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్**, ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు. ఫోన్ : 98490 05182

ప్రతులకు :

1. **వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి,** 3-30; హనుమాన్ నగర్, ఆర్యసమాజం ఎదురువీధి, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 60. ఆం.ప్ర., ఫోన్ : 040 - 24051322, 9849583929

2. **దిల్‌సుఖ్‌నగర్ ఆర్యసమాజం,** బాదంకాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 060, ఫోన్ : 9849468084, 9395376410

3. వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రామం, కొందుర్గు మండలం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా. ఫోన్ : 9441200322, 9849583929

4. **భీమాస్ డీలక్స్ హోటల్,** 34-38, జి.కార్ స్ట్రీట్, రైల్వేస్టేషన్ ఎదురుగా, తిరుపతి. ఫోన్ : 0877-2225521

5. **విశాలాంధ్ర బుక్‌హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ, తిరుపతి, కాకినాడ.

చతుర్థ సంపుటము

18-22 అధ్యాయములు

అధ్యాయసూచిక

యజుర్వేదభాష్యము

18వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ అష్టాదశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే సప్తసప్తతిర్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౬౨౦.వాజశ్చ మ ఇత్యస్య దేవా ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, శక్వరీఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

తత్రాదౌ మనుష్యైర్యజ్ఞేన కిం కిం సాధనీయమిత్యాహ.

మానవులు యజ్ఞముతో యే మేమి సాధించవలయును?

౬౨౦ వాజశ్చ మే ప్రసవశ్చ మే ప్రయతిశ్చ మే ప్రసితిశ్చ మే ధీతిశ్చ మే

క్రతుశ్చ మే స్వరశ్చ మే శ్లోకశ్చ మే శ్రవశ్చ మే శ్రుతిశ్చ మే

జ్యోతిశ్చ మే స్వశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧॥

ప.విః–వాజః, చ, మే, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవః, చ, మే, ప్రయతిరితి ప్ర + యతిః, చ, మే, ప్రసితి రితి ప్ర + సితిః, చ, మే, ధీతిః, చ, మే, క్రతుః, చ, మే, స్వరః, చ, మే, శ్లోకః, చ, మే, శ్రవః, చ, మే, శ్రుతిః, చ, మే, జ్యోతిః, చ, మే, స్వరితి స్వః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్ ॥౧॥

పదార్థః :- (వాజః) అన్నమ్ (చ) విజ్ఞానాదికమ్ (మే) మమ (ప్రసవః) ఐశ్వర్యమ్ (చ) తత్సాధనాని (మే) (ప్రయతిః) ప్రయతతే యేన సః, అత్ర సర్వధాతుభ్య... ఇత్యౌణాదిక ఇప్రత్యయః (చ) తత్సాధనమ్ (మే) ప్రసితిః (ప్రబన్ధః) (చ) రక్షణమ్ (మే) (ధీతిః) ధారణా (చ) ధ్యానమ్ (మే) (క్రతుః) ప్రజ్ఞా (చ) ఉత్సాహః (మే) (స్వరః) స్వయం రాజమానం స్వాతంత్ర్యమ్ (చ) పరం తపః (మే) (శ్లోకః) ప్రశంసితా శిక్షితా వాక్. శ్లోక ఇతి వాఙ్ నా.. నిఘం. ౧.౧౧. (చ) వక్తృత్వమ్ (మే) (శ్రవః) శ్రవణమ్ (చ) శ్రావణమ్ (మే) (శ్రుతిః) శృణ్వన్తి సకలా విద్యా యయా సా వేదాఖ్యా (చ) తదనుకూలా స్మృతిః (మే) (జ్యోతిః)

విద్యాప్రకాశః (చ) అన్యస్మై విద్యాప్రకాశనమ్ (మే) (స్వః) సుఖమ్ (చ) పరమసుఖమ్ (మే) (యజ్ఞేన) పూజనీయేన పరమేశ్వరేణ జగదుపకారకేణ వ్యవహారేణ వా (కల్పన్తామ్) సమర్థా భవన్తు.॥౧॥

అన్వయః :-మే వాజశ్చ మే ప్రసవశ్చ మే ప్రయతిశ్చ మే ప్రసితిశ్చ మే ధీతిశ్చ మే క్రతుశ్చ మే స్వరశ్చ మే శ్లోకశ్చ మే శ్రవశ్చ మే శ్రుతిశ్చ మే జ్యోతిశ్చ మే స్వశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్.॥౧॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిరన్నాద్యేన సర్వసుఖాయ యజ్ఞ ఉపాసనీయః సాధనీయశ్చ యతః సర్వేషాం మనుష్యాదీనాముున్నతిర్భవేత్.॥౧॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (వాజః) అన్నము (చ) విశేషజ్ఞానము (మే) నాయొక్క (ప్రసవః) ఐశ్వర్యము (చ) మరియు దాని సాధనము (మే) నాయొక్క (ప్రయతిః) చక్కని వ్యవహారములు సమకూరు (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (ప్రసితిః) ప్రబంధములు (చ) మరియు రక్షణ (మే) నాయొక్క (ధీతిః) ధారణము (చ) మరియు ధ్యానము (మే) నా (క్రతుః) శ్రేష్ఠబుద్ధి (చ) మరియు ఉత్సాహము (మే) నాయొక్క (స్వరః) స్వతంత్రత (చ) ఉత్తమతేజము (మే) నాయొక్క (శ్లోకః) పదరచన నొనర్చువాణి (చ) వక్తృత్వము (మే) నా (శ్రవః) శ్రవణము [వినుట] (చ) మరియు వినిపించుట (మే) నాయొక్క (శ్రుతిః) సకల విద్యలను దెలిసికొన [విన] దగిన ఆ వేదవిద్యలు (చ) మరియు దానికనుకూలమగు శ్రుతి [ధర్మశాస్త్రము] (మే) నాయొక్క (జ్యోతిః) విద్యాప్రకాశము (చ) మరియు ఇతరులకు విద్యాప్రకాశమును గలిగించుట (మే) నా (స్వః) సుఖము (చ) మరియు ఇతరుల సుఖము (యజ్ఞేన) సేవించదగిన పరమేశ్వరుని జగదుపకారక వ్యవహారములచే (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక.॥౧॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు అన్నము మున్నగు పదార్థములచే సకలప్రాణుల సుఖముకొరకు ఈశ్వరోపాసన మరియు జగదుపకార వ్యవహారములను సాధించవలయును. దానివల్ల సమస్త మానవాది ప్రాణుల ఉన్నతియగును.॥౧॥

1.May my food and my prosperity, my exertion and my influence, my thought and my mental power, my independence and my speech, my hearing and my vedic knowledge, the light of my learning and my pleasure prosper through the contemplation of Adorable God, and the performance of philanthropic deeds for the good of humanity.

౧౮౨. ప్రాణశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, అతిజగతీఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౨ ప్రాణశ్చ మేఽపానశ్చ మే వ్యానశ్చ మేఽసుశ్చ మే చిత్తం చ మఽ
ఆధీతం చ మే వాక్ చ మే మనశ్చ మే చక్షుశ్చ మే శ్రోత్రం చ
మే దక్షశ్చ మే బలం చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౨॥

ప.వి:- ప్రాణః, చ, మే, అపాన ఇత్యప + అనః, చ, మే, వ్యాన ఇతి వి + అనః, చ, మే, అసుః, చ, మే, చిత్తమ్, చ, మే, ఆధీతమిత్యా + ధీతమ్, చ, మే, వాక్, చ, మే, మనః, చ, మే, చక్షుః, చ, మే, శ్రోత్రమ్, చ, మే, దక్షః, చ, మే, బలమ్, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్॥౨॥

పదార్థః :- (ప్రాణః) హృదిస్థో వాయుః (చ) ఉదానః కణ్ఠదేశస్థః పవనః (మే) (అపానః) నాభేరధోగామీ వాతః (చ) సమానో నాభిసంస్థితో వాయుః (మే) (వ్యానః) శరీరస్య సర్వేషు సంధిషు వ్యాప్తః పవనః (చ) ధనంజయః (మే) (అసుః) నాగాదిర్మరుత్ (చ) అన్యే వాయవః (మే) (చిత్తమ్) స్మృతిః (చ) బుద్ధిః (మే) (ఆధీతమ్) సమన్తాద్ధృతిర్నిశ్చయవృత్తిః (చ) రక్షితమ్ (మే) (వాక్) వాణీ (చ) శ్రవణమ్ (మే) (మనః) సంకల్పవికల్పాత్మికా వృత్తిః (చ) అహంకారః (మే) (చక్షుః) చక్షే పశ్యామి యేన తన్నేత్రమ్ (చ) ప్రత్యక్షప్రమాణమ్ (మే) (శ్రోత్రమ్) శృణోమి యేన తత్ (చ) ఆగమప్రమాణమ్ (మే) (దక్షః) చాతుర్యమ్ (చ) సామయికం భానమ్ (మే) (బలమ్) (చ) పరాక్రమః (మే) (యజ్ఞేన) ధర్మానుష్ఠానేన (కల్పన్తామ్).॥౨॥

అన్వయః :- మే ప్రాణశ్చ మేఽపానశ్చ మే వ్యానశ్చ మేఽసుశ్చ మే చిత్తం చ మే ఆధీతం చ మే వాక్ చ మే మనశ్చ మే చక్షుశ్చ మే శ్రోత్రం చ మే దక్షశ్చ మే బలం చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తాం సమర్థా భవన్తు.॥౨॥

భావార్థః :- మనుష్యాః ససాధనాన్ ప్రాణాదీన్ ధర్మానుష్ఠానాయ నియోజయన్తు.॥౨॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (ప్రాణః) హృదయస్థ జీవనమూలమగు వాయువు (చ) మరియు కంఠమందుండు పవనము (మే) నాయొక్క (అపానః) నాభినుండి క్రిందికి వెళ్ళు (చ) మరియు నాభియందు నిలిచియుండు పవనము (మే) నాయొక్క (వ్యానః) శరీరసంధులందు వ్యాప్తమైయున్న (చ) శరీరస్థరక్తమును వృద్ధిపరచు ధనంజయవాయువు (మే) నాయొక్క (అసుః) నాగము మున్నగు ప్రాణభేదములు (చ) మరియు ఇతర పవనములు (మే) నాయొక్క (చిత్తమ్) స్మృతి అనగా జ్ఞాపకశక్తి (చ) మరియు బుద్ధి (మే) నాయొక్క (ఆధీతమ్) చక్కగా దృఢపరచుకొనిన నిశ్చితజ్ఞానము (చ) మరియు రక్షించుకొనబడిన విషయము (మే) నాయొక్క (వాక్) వాణి (చ) మరియు వినుట (మే) నాయొక్క (మనః) సంకల్పవికల్పరూపమగు అంతఃకరణవృత్తి (చ) అహంకారవృత్తి (మే) నాయొక్క (చక్షుః) నేను చూచు నేత్రములు (చ) మరియు ప్రత్యక్ష ప్రమాణము (మే) నాయొక్క (శ్రోత్రమ్) నేను వినునట్టి కర్ణములు (చ) మరియు ప్రతి విషయముపై వేదప్రమాణము (మే) నాయొక్క (దక్షః) దక్షత [చాతుర్యము] (చ) మరియు తాత్కాలిక స్ఫురణశక్తి (మే) నా (బలమ్) బలము (చ) మరియు పరాక్రమము ఈ సర్వము (యజ్ఞేన) ధర్మానుష్ఠానముద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక!॥౨॥

భావార్థము :- మానవులు సాధనల సహితముగ తమ ప్రాణాది పదార్థములను ధర్మాచరణమునందు సంయుక్తమొనర్చుట యోగ్యము. ॥2॥

2.May my Pran and Apan, my Vyan and my Dhananjaya, my Nag breath and other breaths, my memory and my well defined knowledge, my voice and hearing, my mind and reflections, my eye and knowledge, my ear and vedic authority, my wisdom and honour, my strength and valour, prosper through the practice of religion.

౧౮।౩. ఓజశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, స్వరాడతి శక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్లీ అదే విషయమే.

౧౮।౩ ఓజశ్చ మే సహశ్చ మఽఆత్మా చ మే తనూశ్చ మే శర్మ చ మే వర్మ చ మేఽఙ్గాని చ మేఽస్థీని చ మే పరూꣳషి చ మే శరీరాణి చ మఽఆయుశ్చ మే జరా చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥3॥

ప. వి:- ఓజః, చ, మే, సహః, చ, మే, ఆత్మా, చ, మే, తనూః, చ, మే, శర్మ, చ, మే, వర్మ, చ, మే అఙ్గాని, చ, మే, అస్థీని, చ, మే, పరూꣳషి, చ, మే, శరీరాణి, చ, మే, ఆయుః, చ, మే, జరా, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్ ॥3॥

పదార్థః :- (ఓజః) శరీరస్థం తేజః (చ) సేనా (మే) (సహః) శరీరం బలమ్ (చ) మానసమ్ (మే) (ఆత్మా) స్వస్వరూపమ్ (చ) స్వసామర్థ్యమ్ (మే) (తనూః) శరీరమ్ (చ) సమ్బన్ధినః (మే) (శర్మ) గృహమ్ (చ) గృహ్యాః పదార్థాః (మే) (వర్మ) రక్షకం కవచమ్ (చ) శస్త్రాస్త్రాణి (మే) (అఙ్గాని) (చ) ఉపాఙ్గాని (మే) (అస్థీని) (చ) అన్యాన్తరంగాణి (మే) (పరూంషి) మర్మస్థలాని (చ) జీవన నిమిత్తాని (మే) (శరీరాణి) మత్సంబన్ధినాం దేహాః (చ) సూక్ష్మా దేహావయవాః (మే) (ఆయుః) జీవనమ్ (చ) జీవనసాధనాని (మే) (జరా) వృద్ధావస్థా (చ) యువావస్థా (మే) (యజ్ఞేన) సత్కర్తవ్యేన పరమాత్మనా (కల్పన్తామ్). ॥3॥

అన్వయః :- మే ఓజశ్చ మే సహశ్చ మే ఆత్మా చ మే తనూశ్చ మే శర్మ చ మే వర్మ చ మేఽఙ్గాని చ మేఽస్థీని చ మే పరూꣳషి చ మే శరీరాణి చ మే ఆయుశ్చ మే జరా చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥3॥

భావార్థః :-రాజపురుషైః సబలాః సేనాదయో ధార్మికరక్షణాయ దుష్టతాడనాయ చ ప్రవర్తనీయాః॥3॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (ఓజః) శరీరతేజము (చ) మరియు నా సైన్యము (మే) నా (సహః) శరీరబలము (చ) మరియు మనస్సు (మే) నాయొక్క (ఆత్మా) స్వరూపము (చ) మరియు నా సామర్థ్యము (మే) నాయొక్క (తనూః) శరీరము (చ) మరియు సంబంధ జనులు (మే) నా (శర్మ) గృహము (చ) మరియు గృహపదార్థములు (మే) నన్ను (వర్మ) రక్షణయొనర్చు కవచము (చ) మరియు అస్త్రశస్త్రములు (మే) నాయొక్క (అఙ్గాని) శిరము మున్నగు అవయవములు (చ) మరియు వ్రేళ్లు (అంగళీయకములు) మున్నగు ప్రత్యంగములు (మే) నా (అస్థీని) అస్థికలు [ఎముకలు] (చ) మరియు అంతర్గతాంగప్రత్యంగములు [హృదయము, మాంసములు, నరములు, నాడులు మున్నగునవి] (మే) నాయొక్క (పరూంషి) మర్మావయవములు (చ) జీవనకారణములు (మే) నాయొక్క (శరీరాణి) సంబంధీకుల శరీరములు (చ) మరియు శరీరమునందలి అతి సూక్ష్మాంగములు (మే) నా (ఆయుః) వయస్సు [ఆయువు] (చ) జీవనసాధనములు (మే) నాయొక్క (జరా) వార్ధక్యము (చ) మరియు యవ్వనము. ఈ సకల పదార్థములు (యజ్ఞేన) సత్కరించదగు పరమేశ్వరునికృపవల్ల (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక!॥3॥

భావార్థము :-రాజపురుషులు ధార్మికులగు సజ్జనుల రక్షణ మరియు దుష్టులను దండించుటకొరకై శక్తివంతమైన సైన్యములను ప్రవృత్తపరచవలయును.॥3॥

3.May my energy and my army, my soul and my body, my house and my armour, my limbs and my bones, my joints and my relatives' bodies, my life and my resources, my old age and youth prosper through the grace of God.

६४३.జ్యైష్ఠ్యం చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్ళీ నా విషయమే.

६४३ జ్యైష్ఠ్యం చ మఽ ఆధిపత్యం చ మే మన్యుశ్చ మే భామశ్చ మేఽమశ్చ మేఽమ్భశ్చ మే జేమా చ మే మహిమా చ మే వరిమా చ మే ప్రథిమా చ మే వర్షిమా చ మే ద్రాఘిమా చ మే వృద్ధం చ మే వృద్ధిశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥४॥

ప.వి:-జ్యైష్ఠ్యమ్, చ, మే ఆధిపత్యమిత్యాధి + పత్యమ్, చ, మే, మన్యుః, చ, మే, భామః,

చ, మే, అమః, చ, మే, అమ్భః, చ, మే, జేమా, చ, మే, మహిమా, చ, మే,వరిమా, చ, మే, ప్రథిమా, చ, మే, వర్షిమా, చ, మే, ద్రాఘిమా, చ, మే, వృద్ధమ్, చ, మే, వృద్ధిః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౪॥

పదార్థః :-(జ్యైష్ఠ్యమ్) ప్రశస్యస్య భావః (చ) ఉత్తమాని వస్తూని (మే) (ఆధిపత్యమ్) అధిపతేర్భావః (చ) అధిపతిః (మే) (మన్యుః) అభిమానః (చ) శాన్తిః (మే) (భామః) క్రోధః. భామ ఇతి క్రోధనా... నిఘం.. ౨.౧౩. (చ) సుశీలమ్ (మే) (అమః) న్యాయేన ప్రాప్తో గృహాదిపదార్థః (చ) ప్రాప్తవ్యః (మే) (అమ్భః) ఉదకమ్ అమ్భ ఇత్యుదకనా... నిఘం. ౧:౧౨ (చ) దుగ్ధాదికమ్ (మే) (జేమా) జేతుర్భావః (చ) విజయః (మే) (మహిమా) మహతో భావః (చ) ప్రతిష్ఠా (మే) (వరిమా) వరస్య శ్రేష్ఠస్య భావః (చ) ఉత్తమాచరణమ్ (మే) (ప్రథిమా) పృథోర్భావః (చ) విస్తీర్ణాః పదార్థాః (మే) (వర్షిమా) వృద్ధస్య భావః (చ) బాల్యమ్ (ద్రాఘిమా) దీర్ఘస్య భావః (చ) హ్రస్వత్వమ్ (మే) (వృద్ధమ్) ప్రభూతం బహురూపం ధనాదికమ్ (చ) స్వల్పమపి (మే) (వృద్ధిః) వర్ధన్తే యయా సత్క్రియయా సా (చ) తజ్జన్యం సుఖమ్ (మే) (యజ్ఞేన) ధర్మపాలనేన (కల్పన్తామ్) సమర్థా భవన్తు. ॥౪॥

అన్వయః :- మే జ్యైష్ఠ్యం చ మ ఆధిపత్యం చ మే మన్యుశ్చ మే భామశ్చ మేఽమశ్చ మేఽమ్భశ్చ మే జేమా చ మే మహిమా చ మే వరిమా చ మే ప్రథిమా చ మే వర్షిమా చ మే ద్రాఘిమా చ మే వృద్ధం చ మే వృద్ధిశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౪॥

భావార్థః :- హే సఖాయో జనాః యూయం యజ్ఞసిద్ధయే సర్వస్య జగతో హితాయ చ ప్రశంసితాని వస్తూని సంయుఙ్గ్ధ్వమ్. ॥౪॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (జ్యైష్ఠ్యమ్) ప్రశంస (చ) మరియు ఉత్తమ పదార్థములు (మే) నాయొక్క (ఆధిపత్యమ్) అధికారము (చ) మరియు స్వంతధనములు (మే) నాయొక్క (మన్యుః) అభిమానము (చ) మరియు శాంతి (మే) నా (భామః) క్రోధము (చ) మరియు ఉత్తమశీలము (మే) నాయొక్క(అమః) న్యాయార్జితములగు గృహాదులు (చ) మరియు పొందదగిన పదార్థములు (మే) నా (అమ్భః) జలములు (చ) మరియు పాలు, పెరుగు, ఘృతము మున్నగు పదార్థములు (మే) నా (జేమా) విజయసాధన (చ) మరియు విజయము (మే) నాయొక్క (మహిమా) గొప్పదనము (చ) మరియు ప్రతిష్ఠ (మే) నాయొక్క(వరిమా) శ్రేష్ఠత్వము (చ) మరియు ఉత్తమ ప్రవర్తన (మే) నాయొక్క (ప్రథిమా) వ్యాపకము (చ) వ్యాప్తమైన పదార్థములు (మే) నాయొక్క (వర్షిమా) వృద్ధాప్యము (చ) మరియు బాల్యత్వము (మే) నాయొక్క (ద్రాఘిమా) పెంపు [దీర్ఘత్వము] (చ) మరియు నా అల్పత్వము [కురచత్వము] (మే) నా (వృద్ధమ్)

స్వామిత్వము [అధికారము]నకు చేరిన అనేకవిధములగు ధనాది పదార్థములు (చ) మరియు స్వల్పమగు పదార్థములు (మే) నాయొక్క వృద్ధిపరచునట్టి శ్రేష్ఠక్రియ (చ) మరియు దానిచే ఉత్పన్నమగు సుఖము, ఈ సమస్త పదార్థములు (యజ్ఞేన) ధర్మరక్షణముద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగునుగాక॥४॥

భావార్థము :- మిత్రులారా! మీరు యజ్ఞసిద్ధి మరియు సర్వజగత్తు హితమునకై ప్రశంసనీయ పదార్థములను సంయుక్తమొనర్చుడు.॥४॥

4.May my preeminence and nice objects, my overlordship and property, my righteous indignation and tranquillity of mind, my angry passion and noble behaviour, my just possessions and acquirable objects, my coolness like water, and my milk, curd and butter, my victorious power and victory, my greatness and honour, my magnanimity and excellent conduct, my abundance and vast objects, my old age and youth, the continuity of my family and its smallness, my increase of riches and penury, my amelioration and consequent happiness prosper through religious practices.

౯౫౪. సత్యఞ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, అత్యష్టి శ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తదేవాహ. మళల నా విషయమే.

౯౫౪ సత్యం చ మే శ్రద్ధా చ మే జగచ్చ మే ధనం చ మే విశ్వం చ మే మహశ్చ మే క్రీడా చ మే మోదశ్చ మే జాతం చ మే జనిష్యమాణం చ మే సూక్తం చ మే సుకృతం చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౫॥

ప. వి:- సత్యమ్, చ, మే, శ్రద్ధా, చ, మే, జగత్, చ, మే, ధనమ్, చ, మే, విశ్వమ్, చ, మే, మహః, చ, మే, క్రీడా, చ, మే, మోదః, చ, మే, జాతమ్, చ, మే, జనిష్యమాణమ్, చ, మే, సూక్తమితి సు + ఉక్తమ్, చ, మే, సుకృతమితి సు + కృతమ్, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్॥౫॥

పదార్థః :- (సత్యమ్) యథార్థమ్ (చ) సర్వహితమ్ (మే) (శ్రద్ధా) శ్రత్ సత్యం దధాతి యయా సా. శ్రదితి సత్యనా.. నిఘం. 3.౧౦. (చ) ఏతత్సాధనాని (మే) (జగత్) యద్గచ్ఛతి తత్ (చ) ఏతత్స్థాః సర్వే పదార్థాః (మే) (ధనమ్) సువర్ణాదికమ్ (చ) ధాన్యమ్ (మే) (విశ్వమ్) సర్వమ్ (చ) అఖిలోపకరణమ్ (మే) (మహః) మహత్వయుక్తం పూజ్యం వస్తు (చ) సత్కారః (మే) (క్రీడా) విహారః (చ) ఏతత్సాధనమ్ (మే) (మోదః) హర్షః (చ) పరమానన్దః (మే) (జాతమ్) యావదుత్పన్నమ్ (చ) యావదుత్పద్యతే

తావత్ (మే) (జనిష్యమాణమ్) ఉత్పత్స్యమానమ్ (చ) యావత్తత్సమ్బన్ధి (మే) (సూక్తమ్) సుష్ఠుకథితమ్ (చ) సువిచారితమ్ (మే) (సుకృతమ్) పుణ్యాత్మకం సుష్ఠునిష్పాదితం కర్మ (చ) ఏతత్సాధనాని (మే) (యజ్ఞేన) సత్యధర్మోన్నతికరణేనోపదేశాఖ్యేన (కల్పన్తామ్).॥5॥

అన్వయః :- మే సత్యం చ మే శ్రద్ధా చ మే జగచ్చ మే ధనఞ్చ మే విశ్వం చ మే మహశ్చ మే క్రీడా చ మే మోదశ్చ మే జాతఞ్చ మే జనిష్యమాణం చ మే సూక్తం చ మే సుకృతం చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥5॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా విద్యాధ్యయనాధ్యాపన శ్రవణోపదేశాన్ కుర్వన్తి కారయన్తి చ తే నిత్యమున్నతా జాయన్తే. ॥5॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (సత్యమ్) యథార్థవిషయము (చ) మరియు ఎల్లరకు హితమొనర్చుట (మే) నాయొక్క (శ్రద్ధా) సత్యమును ధారణమొనర్పజేయు శ్రద్ధ (చ) మరియు పైన దెలిపిన శ్రద్ధను సాధింపజేయు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (జగత్) చైతన్యవంతమగు సంతానములు మున్నగు వర్గములు (చ) మరియు వానియందు స్థిరమైయుండు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (ధనమ్) సువర్ణము మున్నగు ధనములు (చ) మరియు ధాన్యాదులు (మే) నా (విశ్వమ్) సర్వస్వము (చ) మరియు సర్వముపై ఉపకారము (మే) నాయొక్క (మహః) గొప్పదనముతో నిండి ప్రశంసించదగిన వస్తువులు (చ) మరియు సత్కారములు (మే) నాయొక్క (క్రీడా) ఆటలు, విహారములు (చ) మరియు దానికి సంబంధించిన పదార్థములు (మే) నా (మోదః) హర్షము (చ) మరియు అతిహర్షము (మే) నాయొక్క (జాతమ్) ఉత్పన్నమైన పదార్థములు (చ) మరియు ఉత్పన్నమగుచుండు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (జనిష్యమాణమ్) ఉత్పన్నముగాబోవునవి (చ) మరియు వానితో సంబంధముగలవన్నియును (మే) నాయొక్క (సూక్తమ్) చక్కగా చెప్పబడిన (చ) మరియు చక్కగా ఆలోచించబడిన (మే) నాచే (సుకృతమ్) ఉత్తమముగానొనర్చబడిన కార్యములు (చ) మరియు సాధనములతో సంబంధముగల సకల పదార్థములు (యజ్ఞేన) సత్యము మరియు ధర్మోన్నతిని గలిగించునట్టి ఉపదేశములచే (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతముగుగాక! ॥5॥

భావార్థము :- విద్యల పఠన పాఠనము, శ్రవణోపదేశములను నిరంతర మొనర్చు మానవులు సదా ఉన్నతిని పొందుదురు. ॥5॥

5.May my truth and love for all, my faith and things that lead to its accomplishment, my progeny and their possessions, my wealth and food stuffs, my belongings and philanthropy, my beauty and honour, my play and sports materials, my enjoyment and extreme delight, my children born before and those born anew, my future children and my relation with them, my nice words and reflections, my pious acts and their aids prosper through true religious teachings.

ఋతం చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

६॥ ఋతం చ మేఽమృతం చ మేఽయక్ష్మం చ మేఽనామయచ్చ మే

జీవాతుశ్చ మే దీర్ఘాయుత్వం చ మేఽనమిత్రం చ మేఽభయం

చ మే సుఖం చ మే శయనం చ మే సూషాశ్చ మే సుదినం

చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౬॥

ప.వి:-ఋతమ్, చ, మే, అమృతమ్, చ, మే, అయక్ష్మమ్, చ, మే, అనామయత్, చ, మే, జీవాతుః, చ, మే, దీర్ఘాయుత్వమితి దీర్ఘాయు + త్వమ్, చ, మే, అనమిత్రమ్, చ, మే, అభయమ్, చ, మే, సుఖమితి సు + ఖమ్, చ,మే, శయనమ్, చ, మే, సూషా ఇతి సు + ఉషాః, చ, మే, సుదినమితి సు + దినమ్, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౬॥

పదార్థః :-(ఋతమ్) యథార్థవిజ్ఞానమ్ (చ) ఏతత్సాధకమ్ (మే) (అమృతమ్) స్వస్వరూపం ముక్తి సుఖం యజ్ఞశిష్టమన్నం వా (చ) పేయమ్ (మే) (అయక్ష్మమ్) యక్ష్మాదిరోగరహితం శరీరాదికమ్ (చ) ఏతత్సాధకం కర్మ (మే) (అనామయత్) రోగాదిరహితమ్ (చ) ఏతత్సాధకమౌషధమ్ (మే) (జీవాతుః) యేన జీవన్తి యజ్జీవయతి వా (చ) పథ్యాదికమ్ (మే) (దీర్ఘాయుత్వమ్) చిరాయుషో భావః (చ) బ్రహ్మచర్యజితేంద్రియత్వాదికమ్ (మే) (అనమిత్రమ్) అవిద్యమానశత్రుః (చ) పక్షపాతరహితం కర్మ (మే) (అభయమ్) భయరాహిత్యమ్ (చ) శౌర్యమ్ (మే) (సుఖమ్) పరమానన్దః ప్రసన్నతా (చ) ఏతత్సాధకం కర్మ (మే) (శయనమ్) (చ) ఏతత్సాధనమ్ (మే) (సూషాః) శోభనా ఉషా యస్మిన్ స కాలః (చ) ఏతత్సంబన్ధి కర్మ (మే) (సుదినమ్) శోభనమ్ చ తద్దినం చ తత్ (చ) ఏతదుపయోగి కర్మ (మే) (యజ్ఞేన) సత్యభాషణాది వ్యవహారేణ (కల్పన్తామ్) సమర్థా భవన్తు.॥౬॥

అన్వయః :- మే ఋతం చ మేఽమృతం చ మేఽయక్ష్మం చ మేఽనామయచ్చ మే జీవాతుశ్చ మే దీర్ఘాయుత్వం చ మేఽనమిత్రం చ మేఽభయం చ మే సుఖం చ మే శయనం చ మే సూషాశ్చ మే సుదినం చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్.॥౬॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః సత్యభాషణాదీని కర్మాణి కుర్వన్తి తే సర్వదా సుఖినో భవన్తి. ॥౬॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (ఋతమ్) యథార్థవిజ్ఞానము (చ) మరియు దానిని సిద్ధింపజేయు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (అమృతమ్) ఆత్మస్వరూపము లేక యజ్ఞశేషాన్నము (చ) మరియు పానమొనర్చ యోగ్యమైన రసము (మే) నాయొక్క (అయక్ష్మమ్) యక్ష్మము [క్షయ] మున్నగు వ్యాధిరహితమగు శరీరాదులు (చ) మరియు రోగవినాశక కర్మలు (మే) నాయొక్క (అనామయత్) రోగాదులులేని ఆయువు (చ) మరియు దానిని సాధించ దగిన యోషధులు (మే) నాయొక్క (జీవాతుః) జీవన సాధకములగు వ్యవహారములు (చ) మరియు పథ్యభోజనము (మే) నాయొక్క (దీర్ఘాయుత్వమ్) దీర్ఘమగు ఆయువు గలిగియుండుట (చ) బ్రహ్మచర్యము, ఇంద్రియనిగ్రహము వశమున నుంచుకొను కర్మ (మే) నాయొక్క (అనమిత్రమ్) మిత్రులు (చ) మరియు పక్షపాతరహిత కార్యములు (మే) నాయొక్క (అభయమ్) భయరహితము (చ) మరియు శూరత్వము (మే) నాయొక్క (సుఖమ్) అత్యుత్తమానందము (చ) మరియు దీనిని సాధింపజేయునది (మే) నాయొక్క (శయనమ్) నిద్ర (చ) మరియు నా కార్యమును సిద్ధింపజేయు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (సూషాః) చక్కని ప్రాతఃసమయసంధ్యావేళ (చ) మరియు పై దెలిపిన కార్యమునకు సంబంధముగలుగజేయు క్రియ (మే) నాయొక్క (సుదినమ్) సుదినము (చ) మరియు ఉపయోగకర్మలు ఇవన్నియు (యజ్ఞేన) సత్యభాషణము మున్నగు వ్యవహారములద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! ౬॥

భావార్థము :- సత్యభాషణాదికార్యములనొనర్చువారు సదా సుఖవంతులై యుందురు. ౬॥

6.May my knowledge and its contributory cause, my immortality and juice worth drinking, my freedom from consumption and acts that remove sickness, my age free from disease and medicines that contribute to it, my life-strength and abstemiousness, my longevity and celibacy, my freedom from enemies and love for justice, my freedom from fear and valour, my happiness and its cause, my sleep and its contributory cause, my fair dawn and its cause, my fair day and useful deeds prosper through truthfulness.

౯౦౭. యన్తా చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౦౭ యన్తా చ మే ధర్తా చ మే క్షేమశ్చ మే ధృతిశ్చ మే విశ్వం చ మే మహశ్చ మే సంవిచ్చ మే జ్ఞాత్రం చ మే సూశ్చ మే ప్రసూశ్చ మే సీరం చ మే లయశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౭॥

ప. వి:-యన్తా, చ, మే, ధర్తా, చ, మే, క్షేమః, చ, మే, ధృతిః, చ, మే, విశ్వమ్, చ, మే,

మహః, చ, మే, సంవిదితి సమ్ + విత్, చ, మే, జ్ఞాత్రమ్, చ, మే, సూః, చ, మే, ప్రసూరితి ప్ర + సూః, చ, మే సీరమ్, చ, మే, లయః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్ ॥౭॥

పదార్థః :- (యన్తా) నియమకర్తా (చ) నియతః (మే) (ధర్తా) ధారకః (చ) ధృతః (మే) (క్షేమః) రక్షణమ్ (చ) రక్షకః (మే) (ధృతిః) ధరన్తి యయా సా (చ) క్షమా (మే) (విశ్వమ్) అఖిలం జగత్ (చ) ఏతదనుకూలా క్రియా (మే) (మహః) మహత్ (చ) మహాన్ (మే) (సంవిత్) ప్రతిజ్ఞా (చ) విజ్ఞాతమ్ (మే) (జ్ఞాత్రమ్) జానామి యేన (చ) జ్ఞాతవ్యమ్ (మే) (సూః) యా సువతి ప్రేరయతి సా (చ) ఉత్పన్నమ్ (మే) (ప్రసూః) యా ప్రసూతం ఉత్పాదయతి సా (చ) ప్రసవః (మే) (సీరమ్) కృషిసాధకం హలాదికమ్ (చ) కృషీవలాః (మే) (లయః) లీయన్తే యస్మిన్సః (చ) లీనమ్ (మే) (యజ్ఞేన) సునియమానుష్ఠానాఖ్యేన (కల్పన్తామ్). ॥౭॥

అన్వయః :- మే యన్తా చ మే ధర్తా చ మే క్షేమశ్చ మే ధృతిశ్చ మే విశ్వం చ మే మహశ్చ మే సంవిచ్చ మే జ్ఞాత్రం చ మే సూశ్చ మే ప్రసూశ్చ మే సీరం చ మే లయశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౭॥

భావార్థః :- యే శమదమాదిగుణాన్వితాః సునియమాన్పాలయేయుస్తే స్వాభీష్టాని సాధయేయుః॥౭॥

పదార్థము :- (మే) నన్ను (యన్తా) నియమమొనర్చువాడు (చ) మరియు నియమిత పదార్థములు (మే) నన్ను (ధర్తా) ధారణమొనర్చువాడు (చ) మరియు ధారణమొనర్చు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (క్షేమః) రక్షణము (చ) మరియు రక్షకుడు (మే) నాయొక్క (ధృతిః) ధారణశక్తి (చ) మరియు సహన శీలత్వము (మే) నా సంబంధితము (విశ్వమ్) జగత్తు (చ) మరియు దాని కనుకూలమగు మరియాద (మే) నాయొక్క (మహః) మహత్కార్యము (చ) మరియు బృహద్వ్యవహారము (మే) నాయొక్క (సంవిత్) ప్రతిజ్ఞ (చ) మరియు తెలిసికొనిన విషయము (మే) నాయొక్క (జ్ఞాత్రమ్) జ్ఞానసాధనము (చ) మరియు తెలిసికొనదగిన పదార్థము (మే) నాయొక్క (సూః) ప్రేరణనొనర్చు చిత్తవృత్తి (చ) మరియు ఉత్పన్నపదార్థములు (మే) నాయొక్క (ప్రసూః) ఉత్పాదన మొనర్చు వృత్తి (చ) మరియు ఉత్పత్తివిషయము (మే) నాయొక్క (సీరమ్) కృషి [కర్షకత్వము] ని సాధింపజేయు నాగలి మున్నగునవి (చ) మరియు కర్షకులు (మే) నాయొక్క (లయః) లయ అనగా ఏకత్వము [తల్లీనమగువిషయము] (చ) మరియు నాయందు ఏకత్వము ప్రాప్తించిన విద్యాదిగుణములు ఇవియన్నియును (యజ్ఞేన) శ్రేష్ఠనియమముల ఆచరణముచే (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక. ॥౭॥

భావార్థము :- శమదమాది గుణములతో గూడిన ఉత్తమోత్తమ నియమములను చక్కగా ఆచరించువారు ఇష్టకామ్యార్థ సిద్ధినొందెదరు. ॥౭॥

7.May my leader and well-controlled possessions, my supporters and accepted truths, my protection and protector, my finances and toleration, my world and obedience

to its laws, my mighty deeds and fair dealings, my determination and knowledge, my understanding and objects worth knowing, my impulses and thoughts, my propagation and eugenics, my plough and cultivatiors, my concentration and learning, prosper by following noble principles.

౮౫౭. శం చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ఆత్మా దేవతా, భురిక్ శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౮౫౭ శం చ మే మయశ్చ మే ప్రియం చ మేఽనుకామశ్చ మే కామశ్చ మే సౌమనసశ్చ మే భగశ్చ మే ద్రవిణం చ మే భద్రం చ మే శ్రేయశ్చ మే వసీయశ్చ మే యశశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౮॥

ప. వి:-శమ్, చ, మే, మయః, చ, మే, ప్రియమ్, చ, మే, అనుకామ ఇత్యను + కామః, చ, మే, కామః, చ, మే, సౌమనసః, చ, మే, భగః, చ మే, ద్రవిణమ్, చ, మే, భద్రమ్, చ, మే, శ్రేయః, చ, మే, వసీయః, చ, మే, యశః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్ ॥౮॥

పదార్థః :-(శమ్) కల్యాణమ్ (చ) (మే) (మయః) ఐహికం సుఖమ్ (చ) (మే) (ప్రియమ్) ప్రీతికారకమ్ (చ) (మే) (అనుకామః) ధర్మానుకూలా కామనా (చ) (మే) (కామః) కామ్యతే యేన యస్మిన్ వా (చ) (మే) (సౌమనసః) శోభనం చ తన్మనః సుమనస్తస్య భావః (చ) (మే) (భగః) ఐశ్వర్యసంఘాతః (చ) (మే) (ద్రవిణమ్) బలమ్ (చ) (మే) (భద్రమ్) భన్దనీయం సుఖమ్ (చ) (మే) (శ్రేయః) ముక్తిసుఖమ్ (చ) (మే) (వసీయః) అతిశయేన వస్తు వసీయః (చ) (మే) (యశః) కీర్తిః (చ) (మే) (యజ్ఞేన) సుఖసిద్ధికరేణేశ్వరేణ (కల్పన్తామ్). ॥౮॥

అన్వయః :-మే శం చ మే మయశ్చ మే ప్రియం చ మేఽనుకామశ్చ మే కామశ్చ మే సౌమనసశ్చ మే భగశ్చ మే ద్రవిణం చ మే భద్రం చ మే శ్రేయశ్చ మే వసీయశ్చ మే యశశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౮॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యేన కర్మణా సుఖాదయో వర్ధేరంస్తదేవ కర్మ సతతం సేవనీయమ్. ॥౮॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (శమ్) సకల సుఖములు (చ) మరియు సుఖసంబంధ సకల సామగ్రి (మే) నాయొక్క (మయః) ప్రత్యక్షానందము (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాకు (ప్రియమ్)

ప్రియమైనది (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నా (అనుకామః) ధర్మానుకూలమైన కామితము (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నా (కామః) కోరుకున్నకామము (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (సౌమనసః) చిత్తముయొక్క ప్రశాంతత (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (భగః) ఐశ్వర్య సమూహము (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (ద్రవిణమ్) బలము (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాకు (భద్రమ్) అత్యంతానందము నీయదగిన సుఖము (చ) మరియు సుఖసాధనములు (మే) నాయొక్క (శ్రేయః) ముక్తిసుఖము (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాయందు (వసీయః) అధికముగ వసించునది (చ) మరియు దాని సామగ్రి (మే) నాయొక్క (యశః) కీర్తి (చ) మరియు దాని సాధనములు (యజ్ఞేన) సుఖముల ప్రసాదించు ఈశ్వరునికృపవల్ల (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక!।౮॥

భావార్థము :- మానవులు సుఖవృద్ధియగు కార్యములను నిరంతరమొనర్చుచుండవలెను.।౮॥

8.May my welfare and its materials, my comfort and its means, my affection and its sources, my religious desire and its means, my purity of mind and its sources, my immense supremacy and its means my strength and its sources, my pleasure-giving comfort and its means, my pleasure of salvation and its sources, my excellent residence and its materials, my fame and its cause prosper through the grace of God.

౯౫౮. ఊర్క్ చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ఆత్మా దేవతా, శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౫౮ ఊర్క్ చ మే సూనృతా చ మే పయశ్చ మే రసశ్చ మే ఘృతం చ మే
మధు చ మే సగ్ధిశ్చ మే సపీతిశ్చ మే కృషిశ్చ మే వృష్టిశ్చ మే
జైత్రఞ్చ మ ఔద్భిద్యం చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ।౯॥

ప. వి:- ఊర్క్, చ, మే, సూనృతా, చ, మే, పయః, చ, మే, రసః, చ, మే, ఘృతమ్, చ, మే, మధు, చ, మే, సగ్ధిః, చ, మే, సపీతిరితి స + పీతిః, చ, మే, కృషిః, చ, మే, వృష్టిః, చ, మే, జైత్రమ్, చ, మే, ఔద్భిద్యమిత్యౌత్ + భిద్యమ్, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్ ।౯॥

పదార్థః :- (ఊర్క్) సుసంస్కృతమన్నమ్ (చ) సుగన్ధ్యాదియుక్తమ్ (మే) (సూనృతా) ప్రియా వాక్ (చ) సత్యా (మే) (పయః) దుగ్ధమ్(చ) ఉత్తమం పక్వమౌషధమ్ (మే) (రసః) సర్వద్రవ్యసార (చ)

మహౌషధీభ్యో నిష్పాదితః (మే) (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (చ) సుసంస్కృతమ్ (మే) మధు (క్షౌద్రమ్) (చ) శర్కరాదికమ్ (మే) (సగ్ధిః) సమానభోజనమ్ (చ) భక్ష్యాదికమ్ (మే) (సపీతిః) సమానా ప్రీతిః పానం యస్యాం సా (చ) చూష్యమ్ (మే) (కృషిః) భూమికర్షణమ్ (చ) శస్యవిశేషః (మే) (వృష్టిః) జలవర్షణమ్ (చ) ఆహుతిభిః సంప్రక్రియా (మే) (జైత్రమ్) జేతుం శీలమ్ (చ) సుశిక్షితం సేనాదికమ్ (మే) (ఔద్భిద్యమ్) ఉద్భిదాం పృథివీం భిత్వా జాతానాం భావమ్ (చ) ఫలాదికమ్ (మే) (యజ్ఞేన) సర్వరసపదార్థవర్ధకేన కర్మణా (కల్పన్తామ్).౹౯॥

అన్వయః :-మ ఊర్క్ చ మే సూనృతా చ మే పయశ్చ మే రసశ్చ మే ఘృతఞ్చ మే మధు చ మే సగ్ధిశ్చ మే సపీతిశ్చ మే కృషిశ్చ మే వృష్టిశ్చ మే జైత్రఞ్చ మే ఔద్భిద్యం చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ౹౯॥

భావార్థః :- మనుష్యాః సర్వానుత్తమరసయుక్తాన్ పదార్థాన్ సంచిత్య తాన్ యథాకాలం హోమాద్యుత్తమేషు వ్యవహారేషు నియోజయేయుః.౹౯॥

పదార్థము :- (మే) నాచే (ఊర్క్) చక్కని సంస్కార పూర్వకముగా సిద్ధపరచబడిన అన్నము (చ) మరియు సుగంధ పదార్థములతో గూడిన వ్యంజనములు [శాకములు] (మే) నా (సూనృతా) ప్రియవాణి (చ) మరియు సత్యవచనములు (మే) నాయొక్క (పయః) క్షీరములు (చ) మరియు ఉత్తమముగా పాకమొనర్చబడిన ఓషధ్యాది పదార్థములు (మే) నా (రసః) సకల పదార్థముల సారము (చ) మరియు మహామహౌషధులచే దీయబడిన రసము (మే) నాయొక్క (ఘృతమ్) నేయి (చ) మరియు సంస్కార పూర్వకముగా కాచిన నేయితో సిద్ధపరచబడిన పక్వాన్నములు (మే) నాయొక్క (మధు) తేనె (చ) మరియు ఖండచక్కెర [పటికబెల్లము] బెల్లము మున్నగునవి (మే) నా (సగ్ధిః) ఒకే విధముగు [సమాన] భోజనము (చ) మరియు ఉత్తమ భోగసాధనములు (మే) నా (సపీతిః) సమాన జలపానీయములు (చ) మరియు చోష్యము [చీకదగినట్టి పదార్థములు] (మే) నా (కృషిః) వ్యవసాయకృషి (చ) మరియు గోధుమలు మున్నగు అన్నములు (మే) నా (వృష్టిః) వర్షము (చ) మరియు యజ్ఞ ఆహుతులచే వాతావరణము మున్నగువానిని శుద్ధిపరచుట (మే) నా (జైత్రమ్) జయప్రాప్తి స్వభావము (చ) మరియు చక్కని శిక్షితముగు సైన్యములు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (ఔద్భిద్యమ్) భూమిని పెకిల్చుకొని పైకివచ్చు వృక్షసంపదలు (చ) మరియు ఫలపుష్పముల ఈ పదార్థములన్నియు (యజ్ఞేన) సమస్తరసములు మరియు పదార్థములను వృద్ధిపరచు కర్మలద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక!౹౯॥

భావార్థము :-మనుష్యులు సమస్త ఉత్తమ రసయుక్త పదార్థములను సమకూర్చుకొని వానిని సమయానుకూలముగ హోమము మున్నగు శ్రేష్ఠవ్యవహారములందు వినియోగించి ఆనందము ననుభవించ వలయును.౹౯॥

9.May my well-cooked and fragrant food, my affectionate and truthful speech, my milk and prepared medicines, my sap and medicinal juices, my butter and food cooked with it, my honey and sugar, my meals in company and means of enjoyment, my

dringking in company and objects to be licked, my agriculture and food grains, my rain and purification of air through Homa, my impulse for conquest and trained army, my flowers and trees, flourish through the prayer of God.

౯౫౬.రయిశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ఆత్మా దేవతా, నిచృదృక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల నా విషయమే.

౯౫౬ రయిశ్చ మే రాయశ్చ మే పుష్టం చ మే పుష్టిశ్చ మే విభు చ మే ప్రభు చ మే పూర్ణం చ మే పూర్ణతరం చ మే కుయవం చ మేఽక్షితం చ మేఽన్నం చ మేఽక్షుచ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧౦॥

ప. విః- రయిః, చ, మే, రాయః, చ, మే, పుష్టమ్, చ, మే, పుష్టిః, చ, మే, విభ్వితి వి + భు, చ, మే ప్రభ్వితి ప్ర + భు, చ, మే, పూర్ణమ్, చ, మే, పూర్ణతరమితి పూర్ణ + తరమ్, చ, మే, కుయవమ్, చ, మే, అక్షితమ్, చ, మే, అన్నమ్, చ, మే, అక్షుత్, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్॥౧౦॥

పదార్థః :- (రయిః) విద్యాశ్రీః (చ) పురుషార్థః (మే) (రాయః) ప్రశస్తలక్ష్మ్యః (చ) పక్వాన్నాదికమ్ (మే) (పుష్టమ్) (చ) ఆరోగ్యమ్ (మే) (పుష్టిః) పుష్టికరణమ్ (చ) (సుపథ్యమ్) (మే) (విభు) అఖిలవిషయేషు వ్యాప్తం మన ఆది (చ) పరమాత్మధ్యానమ్ (మే) (ప్రభు) సమర్థమ్ (చ) సర్వసామర్థ్యమ్ (మే) (పూర్ణమ్) అలంకారి (చ) ఏతత్సాధనమ్ (మే) (పూర్ణతరమ్) అతిశయేన పూర్ణమాభరణాదికమ్ (చ) సర్వముపకరణమ్ (మే) (కుయవమ్) కుత్సితైర్యవైర్వియుక్తమ్ (చ) వ్రీహ్యాదికమ్ (మే) (అక్షితమ్) క్షయరహితమ్ (చ) తృప్తిః (మే) (అన్నమ్) అత్తుం యోగ్యమ్ (చ) వ్యఞ్జనమ్ (మే) (అక్షుత్) క్షుధోరాహిత్యమ్ (చ) తృషాదిరాహిత్యమ్ (మే) (యజ్ఞేన) ప్రశస్తధనప్రాపకేణేశ్వరేణ (కల్పన్తామ్).॥౧౦॥

అన్వయః :- మే రయిశ్చ మే రాయశ్చ మే పుష్టం చ మే పుష్టిశ్చ మే విభు చ మే ప్రభు చ మే పూర్ణం చ మే పూర్ణతరం చ మే కుయవం చ మేఽక్షితం చ మేఽన్నం చ మేఽక్షుచ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్.॥౧౦॥

భావార్థః :- మనుష్యైః పరమపురుషార్థేన జగదీశ్వరభక్తిప్రార్థనాభ్యాం చ విద్యాదికం ధనం లబ్ధ్వా సర్వోపకారః సాధనీయః. ॥౧౦॥

పదార్థము :- (మే) నా (రయిః) విద్యాప్రకాశము (చ) మరియు పురుషార్థము (మే) నా (రాయః) ప్రశంసితధనము (చ) మరియు పక్వాన్నాదులు (మే) నాయొక్క (పుష్టమ్) పుష్టపదార్థములు (చ) మరియు ఆరోగ్యత (మే) నాయొక్క (పుష్టిః) పుష్టి [బలము] (చ) మరియు పథ్యభోజనము (మే) నాయొక్క (విభు) సమస్తవిషయములందు వ్యాప్తమైన మనస్సు మున్నగు (చ) పరమాత్మధ్యానము (మే) నా (ప్రభు) సమర్థవ్యవహారము (చ) మరియు సకలసామర్థ్యములు (మే) నా (పూర్ణమ్) కార్యపూర్ణత్వము (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (పూర్ణతరమ్) ఆభూషణములు, గోవులు, గేదెలు, అశ్వములు, గొఱ్ఱెలు మేకలు, అన్నము మున్నగు పదార్థములు (చ) మరియు ఎల్లరకుపకారమొనర్చుట (మే) నాయొక్క (కుయవమ్) దూషిత యవలు మిశ్రితముగాని అన్నము (చ) మరియు గోధుమలు, జొన్న బియ్యము మొదలగు అన్నములు (మే) నాయొక్క (అక్షితమ్) అక్షయపదార్థములు (చ) మరియు తృప్తి (మే) నాయొక్క (అన్నమ్) భుజించదగిన అన్నము (చ) మరియు దాని సంభారములు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (అక్షుత్) ఆకలితృప్తి (చ) మరియు దప్పిక మున్నగువాని తృప్తి ఇవియన్నియు (యజ్ఞేన) కామితములనీడేర్చు పరమాత్మకృపవలన (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! ॥౧౦॥

భావార్థము :- మానవులు పరమపురుషార్థము, పరమేశ్వర స్తుతి ప్రార్థనలద్వారా విద్య మున్నగు ధనములను పొంది ప్రపంచమున కుపకారమొనర్చుచు కామ్యార్థములను పొందవలెను. ॥౧౦॥

10. May the wealth of knowledge and enterprise, my property and cooked food, my prosperity and health, my mind the master of all topics and God's contemplation. my entire dealings and power, my accomplishment, cows, buffaloes, horses, and service of mankind, my pure food grains and rice, my freedom from hunger and thrist, my food and its spices, my satiety in food and thirst prosper through the kindness of God.

౯౬౦. విత్తం చేత్యస్య దేవా ఋషయః, శ్రీమదాత్మా దేవతా, భురిక్శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౬౦ విత్తం చ మే వేద్యం చ మే భూతం చ మే భవిష్యచ్చ మే సుగం చ మే
సుపథ్యం చ మఽఋద్ధం చ మఽఋద్ధిశ్చ మే క్లృప్తం చ మే క్లృప్తిశ్చ
మే మతిశ్చ మే సుమతిశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧౧॥

ప.విః- విత్తమ్, చ, మే, వేద్యమ్, చ, మే, భూతమ్, చ, మే భవిష్యత్, చ మే సుగమితి

సు + గమ్, చ, మే, సుపథ్యమితి సు + పథ్యమ్, చ, మే, ఋద్ధమ్, చ, మే, ఋద్ధిః, చ, మే, క్లృప్తమ్, చ, మే, క్లృప్తిః; చ, మే, మతిః, చ, మే, సుమతిరితి సు + మతిః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్. ॥౧౧॥

పదార్థః :- (విత్తమ్) విచారితమ్ (చ) విచారః (మే) (వేద్యమ్) విచార్యమ్ (చ) విచారకర్తా (మే) (భూతమ్) అతీతమ్ (చ) వర్తమానమ్ (మే) (భవిష్యత్) ఆగామి (చ) సర్వసామయికమ్ (మే) (సుగమ్) సుష్ఠు గచ్ఛన్తి యస్మింస్తత్ (చ) ఉచితం కర్మ (మే) (సుపథ్యమ్) శోభనస్య పథో భావమ్ (చ) నిదానమ్ మే (ఋద్ధమ్) సమృద్ధమ్ (చ) సిద్ధయః (మే) (ఋద్ధిః) యోగేన ప్రాప్తా సమృద్ధిః (చ) తుష్టయః (మే) (క్లృప్తమ్) సమర్థితమ్ (చ) కల్పనా (మే) (క్లృప్తిః) సమర్థోహో (చ) తర్కః (మే) (మతిః) మనసుః (చ) వివేచనమ్ (మే) (సుమతిః) శోభనా ప్రజ్ఞా (చ) ఉత్తమా నిష్ఠా (మే) (యజ్ఞేన) శమదమాదియుక్తేన యోగాభ్యాసేన (కల్పన్తామ్). ॥౧౧॥

అన్వయః :- మే విత్తం చ మే వేద్యం చ మే భూతం చ మే భవిష్యచ్చ మే సుగం చ మే సుపథ్యం చ మ ఋద్ధం చ మ ఋద్ధిశ్చ మే క్లృప్తంచ మే క్లృప్తిశ్చ మే మతిశ్చ మే సుమతిశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౧౧॥

భావార్థః :- యే శమదమాదియుక్తాః సంయతా యోగమభ్యస్యన్త్యృద్ధిసిద్ధిసంయుక్తాశ్చ భవన్తి తేఽన్యానపి సమర్థయితుం శక్నువన్తి. ॥౧౧॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (విత్తమ్) ఆలోచించిన విషయము (చ) మరియు ఆలోచన (మే) నా (వేద్యమ్) ఆలోచింపదగిన విషయము (చ) మరియు ఆలోచించువాడు (మే) నా (భూతమ్) గడచిపోయిన విషయము (చ) మరియు వర్తమానము (మే) నాయొక్క (భవిష్యత్) జరుగబోవునది (చ) మరియు సర్వకాలములందలి శ్రేష్ఠవ్యవహారములు (మే) నాయొక్క (సుగమ్) సుగమమార్గము (చ) మరియు ఉచిత కర్మలు (మే) నాయొక్క (సుపథ్యమ్) యుక్తాహారవిహారములు (చ) మరియు సమస్తకార్యములందు ప్రథమకారణము (మే) నాయొక్క (ఋద్ధమ్) చక్కని వృద్ధిని గలిగించు పదార్థములు (చ) మరియు సిద్ధి (మే) నాయొక్క (ఋద్ధిః) యోగముద్వారా పొందిన చక్కని వృద్ధి (చ) మరియు సంతోషము (మే) నాయొక్క (క్లృప్తమ్) సామర్థ్యమును పొందిన కార్యము (చ) మరియు కల్పన (మే) నాయొక్క (క్లృప్తిః) సామర్థ్యకల్పన (చ) మరియు తర్కము (మే) నాయొక్క (మతిః) మనస్సు (చ) పదార్థవివేచనము (మే) నాయొక్క (సుమతిః) ఉత్తమబుద్ధి (చ) ఉత్తమ నిష్ఠ ఇవన్నియును (యజ్ఞేన) శమదమాది నియమములతో గూడిన యోగాభ్యాసముద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! ॥౧౧॥

భావార్థము :- శమదమాది నియమములతో గూడిన సంయమమును ప్రాప్తింపజేయు యోగాభ్యాసము నొనర్చువారు, బుద్ధిసిద్ధులను పొందినవారు ఇతరులకును ఉత్తమరీతిలో బుద్ధిసిద్ధులను గలిగించ సమర్థులగుదురు. ॥౧౧॥

11.May my well considered problems and my reflections, my topic worthy of consideration and thought, my past an present, my future and constant noble dealings, my good path and noble deeds, my wholesome diet and diagnosis, my prosperity and supernatural power, my achievement through yoga and contentment, my power and imagination, my ambition for strength and logic, my thought and investigation, my advanced intellect and steadiness. prosper through the grace of God.

౯౬౧. వ్రీహయశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ధాన్యదా ఆత్మా దేవతా, భురిగతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౬౧ వ్రీహయశ్చ మే యవాశ్చ మే మాషాశ్చ మే తిలాశ్చ మే ముద్గాశ్చ మే ఖల్వాశ్చ మే ప్రియఙ్గవశ్చ మేఽణవశ్చ మే శ్యామాకాశ్చ మే నీవారాశ్చ మే గోధూమాశ్చ మే మసూరాశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧౨॥

ప.వి:- వ్రీహయః, చ, మే, యవాః, చ, మే, మాషాః, చ, మే, తిలాః, చ, మే, ముద్గాః, చ, మే, ఖల్వాః, చ, మే, ప్రియఙ్గవః, చ, మే, అణవః, చ, మే, శ్యామాకాః, చ, మే, నీవారాః, చ, మే, గోధూమాః, చ, మే, మసూరాః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్. ॥౧౨॥

పదార్థః :- (వ్రీహయః) తణ్డులాః (చ) షష్టికాః (మే) (యవాః) (చ) ఆఢక్యః (మే) (మాషాః) (చ) కలాయాః (మే) (తిలాః) (చ) నారికేలాః (మే) (ముద్గాః) (చ) తత్సంస్కారాః (మే) (ఖల్వాః) చణకాః (చ) తత్సాధనమ్ (మే) (ప్రియఙ్గవః) ధాన్యవిశేషాః (చ) అన్యాని క్షుద్రాన్నాని (మే) (అణవః) సూక్ష్మ తణ్డులాః (చ) తత్పాకః (మే)(శ్యామాకాః)(చ) (మే) (నీవారాః) వినా వపనేనోత్పన్నాః (చ) ఏతత్సంస్కరణమ్ (మే) (గోధూమాః) (చ) ఏతత్సంస్కరణమ్ (మే) (మసూరాః) (చ) ఏతత్సంబన్ధి (మే) (యజ్ఞేన) సర్వాన్నప్రదేన పరమాత్మనా (కల్పన్తామ్). ॥౧౨॥

అన్వయః :- మే వ్రీహయశ్చ మే యవాశ్చ మే మాషాశ్చ మే తిలాశ్చ మే ముద్గాశ్చ మే ఖల్వా శ్చ మే ప్రియఙ్గవశ్చ మేఽణవశ్చ మే శ్యామాకాశ్చ మే నీవారాశ్చ మే గోధూమాశ్చ మే మసూరాశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౧౨॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్వ్రీహ్యాదిభ్యః సుసంస్కృతాన్నోదనాదీన్ సంపాద్య తేఽగ్నౌ హోతవ్యా భోక్తవ్యా అన్యే భోజయితవ్యాశ్చ. ॥౧౨॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (వ్రీహయః) బియ్యము (చ) మరియు షష్టి [అరువది దినములకు పండునట్టి] ధాన్యము (మే) నాయొక్క (యవాః) యవలు (చ) మరియు కందులు (మే) నాయొక్క (మాషాః) మినుములు (చ) మరియు బఠానీలు [మట్నాలు] (మే) నా (తిలాః) తిలలు [నువ్వులు] (చ) మరియు నారికేళములు (మే) నాయొక్క (ముద్గాః) పెసలు (చ) మరియు వానిని సిద్ధపరచుట (మే) నాయొక్క (ఖల్వాః) సెనగలు (చ) మరియు వానిని సిద్ధపరచుట (మే) నాయొక్క (ప్రియఙ్గవః) అరుగులు [అరికెలు] (చ) మరియు వానిని సిద్ధపరచుట (మే) నాయొక్క (అణవః) సన్నబియ్యము (చ) మరియు వాని పాకము (మే) నాయొక్క (శ్యామాకాః) సామలు (చ) మరియు ఇతర అల్పధాన్యములు వానియన్నము (మే) నాయొక్క (నీవారాః) నీవారములు [దూసవరి బియ్యము] (చ) మరియు వాని పాకము [అన్నము] (మే) నాయొక్క (గోధూమాః) గోధుమలు (చ) మరియు వాని పక్వపరచుట (మే) నాయొక్క (మసూరాః) చిరుశనగలు (చ) మరియు వాని సంబంధ ఇతర అన్నములు ఇవియన్నియును (యజ్ఞేన) సకలాన్నదాతయగు పరమేశ్వరునిద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక॥౧౨॥

భావార్థము :- మానవులు బియ్యము, గోధుమలు మున్నగు వానిచే సంస్కారయుక్తాన్నమును సిద్ధపరచి అగ్నియందు హోమమొనర్చి వారు దినుచు ఇతరులకు భుజింపజేయవలెను.॥౧౨॥

12.May my rice and my barley, my pulses and beans, my sesamum and grams, my kidney-beans and their cooking, my grams and their cooking, my millet and its cooking, my excellent rice and inferior corn, my rice of wild growth and their cooking, my wheat and its cooking, my lentils and other food grains prosper through the grace of God.

౯౬౨. అశ్మా చేత్యస్య దేవా ఋషయః, రత్నవాన్‌ధనవానాత్మా దేవతా, భురిగతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౯౬౨ అశ్మా చ మే మృత్తికా చ మే గిరయశ్చ మే పర్వతాశ్చ మే సికతాశ్చ
మే వనస్పతయశ్చ మే హిరణ్యం చ మేఽయశ్చ మే శ్యామం చ మే
లోహం చ మే సీసం చ మే త్రపు చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧౩॥

ప. వి:- అశ్మా; చ, మే, మృత్తికా, చ, మే, గిరయః, చ, మే, పర్వతాః, చ, మే, సికతాః, చ, మే, వనస్పతయః, చ, మే, హిరణ్యమ్, చ, మే, అయః, చ, మే, శ్యామమ్, చ, మే, లోహమ్, చ, మే, సీసమ్, చ, మే, త్రపు, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్ ॥౧౩॥

పదార్థః :- (అశ్మా) పాషాణః (చ) హీరకాదీని రత్నాని (మే) (మృత్తికా) ప్రశంసితా మృత్ (చ) సాధారణా మృత్ (మే) (గిరయః) మేఘాః (చ) అన్నాది (మే) (పర్వతాః) హ్రస్వా మహాన్తః శైలాః (చ) సర్వధాతు (మే) (సికతాః) (చ) తత్రస్థాః పదార్థాః సూక్ష్మా బాలుకాః (మే) (వనస్పతయః) వటాదయః (చ) ఆమ్రాదయో వృక్షాః (మే) (హిరణ్యమ్) (చ) రజతాది (మే) (అయః) (చ) శస్త్రాణి (మే) (శ్యామమ్) శ్యామమణిః (చ) శుక్త్యాది (మే) (లోహమ్) సువర్ణమ్. లోహమితి సువర్ణనా... నిఘం. ౧.౨. (చ) కాన్తిసారాది (మే) (సీసమ్) (చ) జతు (మే) (త్రపు) (చ) రజ్గమ్ (మే) (యజ్ఞేన) సంగతికరణయోగ్యేన (కల్పన్తామ్).॥౧౩॥

అన్వయః :- అశ్మా చ మే మృత్తికా చ మే గిరయశ్చ మే పర్వతాశ్చ మే సికతాశ్చ మే వనస్పతయశ్చ మే హిరణ్యం చ మేఽయశ్చ మే శ్యామం చ మే లోహం చ మే సీసం చ మే త్రపు చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౧౩॥

భావార్థః :- మనుష్యాః పృథివీస్థాన్ పదార్థాన్సుపరీక్ష్య తేభ్యో రత్నాని ధాతూంశ్చ ప్రాప్య సర్వహితాయోపయుఞ్జీరన్.॥౧౩॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (అశ్మా) రాయి, శిల (చ) మరియు వజ్రము మున్నగు రత్నములు (మే) నాయొక్క (మృత్తికా) మంచిమట్టి (చ) మరియు సాధారణమట్టి (మే) నాయొక్క (గిరయః) మేఘములు (చ) మరియు అన్నాదులు (మే) నాయొక్క (పర్వతాః) చిన్న, పెద్ద పర్వతములు (చ) మరియు పర్వతములం దుత్పన్నమగు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (సికతాః) దొడ్డు ఇసుక (చ) మరియు సన్న ఇసుక (మే) నాయొక్క (వనస్పతయః) మఱ్ఱిమున్నగు వృక్షములు (చ) మరయు మామిడి మున్నగు వృక్షములు (మే) నాయొక్క (హిరణ్యమ్) సకల విధములగు ధనములు (చ) మరియు రజతము మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (అయః) లోహము (చ) మరియు శస్త్రములు (మే) నాయొక్క (శ్యామమ్) నీలమణి లేక వెల్లుల్లి మున్నగు (చ) చంద్రకాంతమణి (మే) నాయొక్క (లోహమ్) సువర్ణము (చ) మరియు కాంతిసారము మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (సీసమ్) సీసము (చ) మరియు లక్క (మే) నాయొక్క (త్రపు) తగరము (చ) మరియు ఇత్తడి మున్నగునవి అన్నియును (యజ్ఞేన) కలుపుకొనదగిన వ్యవహారములును (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక!॥౧౩॥

భావార్థము :- మనుష్యులు పృథివిలోగల పదార్థములను చక్కగా పరీక్షించి తెలిసికొని వాని నుండి ఉత్తమోత్తమ రత్నములు, ధాతువులు మున్నగువానిని పొంది తాముపయోగించుకొనుచు ఇతరులకును ఉపయోగింపజేయుట యోగ్యము.॥౧౩॥

13.May my stone and ruby, my refined and rough clay, my clouds and corns, my mountains and their products. my sand thick and pulverised, my banyan trees and mango trees, my riches and silver, my iron and weapons, my sapphire and brilliant gem, my gold and precious stone, my lead and wax, my zinc and brass, multiply through governmental arrangements.

౯౬౩.అగ్నిశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, అగ్న్యాదియుక్త ఆత్మా దేవతా, భురిగష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౬౩　అగ్నిశ్చ మఽఆపశ్చ మే వీరుధశ్చ మఽఓషధయశ్చ మే కృష్టపచ్యాశ్చ మేఽకృష్టపచ్యాశ్చ మే గ్రామ్యాశ్చ మే పశవఽఆరణ్యాశ్చ మే విత్తం చ మే విత్తిశ్చ మే భూతం చ మే భూతిశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧౪॥

ప.వి:-అగ్నిః, చ మే, ఆపః, చ, మే, వీరుధః, చ, మే, ఓషధయః, చ, మే, కృష్టపచ్యా ఇతి కృష్ట + పచ్యాః, చ, మే, అకృష్టపచ్యా ఇత్యకృష్ట + పచ్యాః, చ, మే, గ్రామ్యాః, చ, మే, పశవః, ఆరణ్యాః, చ, మే, విత్తమ్, చ, మే, విత్తిః, చ, మే, భూతమ్, చ, మే, భూతిః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౧౪॥

పదార్థః :- (అగ్నిః) వహ్నిః (చ) విద్యుదాదిః (మే) (ఆపః) జలాని (చ) జలరత్నాని (మే) (వీరుధః) గుల్మవిశేషాః (చ) తృణశాకాది (మే) (ఓషధయః) యవసోమలతాద్యాః (చ) సర్వౌషధాది (మే) (కృష్టపచ్యాః) యా కృష్టేషు క్షేత్రేషు పచ్యన్తే తాః (చ) ఉత్తమాని శస్యాదీని (మే) (అకృష్టపచ్యాః) యా అకృష్టేషు జంగలాదిషు పచ్యన్తే తాః (చ) పర్వతాదిషు పక్తవ్యాః (మే) (గ్రామ్యాః) గ్రామే భవాః (చ) నగరస్థాః (మే) (పశవః) గవాద్యాః (ఆరణ్యాః) అరణ్యే వనే భవా మృగాదయః (చ) సింహాదయః (మే) (విత్తమ్) లబ్ధమ్ (చ) సర్వం ధనమ్ (మే) (విత్తిః) ప్రాప్తిః (చ) ప్రాప్తవ్యమ్ (మే) (భూతమ్) రూపమ్ (చ) నానావిధమ్ (మే) (భూతిః) ఐశ్వర్యమ్ (చ) ఏతత్సాధనమ్ (మే) (యజ్ఞేన) సంగతికరణయోగ్యేన కల్పన్తామ్. ॥౧౪॥

అన్వయః :- మేఽగ్నిశ్చ మే ఆపశ్చ మే వీరుధశ్చ మ ఓషధయశ్చ మే కృష్టపచ్యాశ్చ మేఽకృష్టపచ్యాశ్చ మే గ్రామ్యాశ్చ మే ఆరణ్యాశ్చ పశవో మే విత్తం చ మే విత్తిశ్చ మే భూతం చ మే భూతిశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్.॥౧౪॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః పావకాదివిద్యయా సంగంతవ్యం శిల్పయజ్ఞం సాధ్నువన్తి త ఐశ్వర్యం లభన్తే.॥౧౪॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (అగ్నిః) అగ్ని (చ) మరియు విద్యుత్తు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (ఆపః) జలము (చ) మరియు జలములందుగల రత్నములు, ముత్యములు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (వీరుధః) లతాగుల్మాదులు (చ) మరియు శాకములు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (ఓషధయః) సోమలత మున్నగు ఓషధులు (చ) మరియు ఫలపుష్పాదులు (మే) నాయొక్క (కృష్టపచ్యాః) పొలములందు ఫలించుధాన్యములు మున్నగునవి (చ) మరియు ఉత్తమ అన్నము (మే) నాయొక్క (అకృష్టపచ్యాః) అరణ్యములందు ఫలించుధాన్యములు (చ) పర్వతాదుల పై ఫలించు ధాన్యములు (మే) నాయొక్క (గ్రామ్యాః) గ్రామములందుపెంచబడు గోవులు మున్నగునవి (చ) నగరములందుండు జంతువులు (మే) నాయొక్క (ఆరణ్యాః) వనములందుండు మృగములు మున్నగునవి (చ) మరియు సింహములు మున్నగునవి (పశవః) పశువులు (మే) నాయొక్క (విత్తమ్) పొందినట్టి పదార్థములు (చ) మరియు సకలధనసంపదలు. (మే) నాకు (విత్తిః) ప్రాప్తించిన (చ) మరియు నేను పొందదగిన (మే) నాయొక్క (భూతమ్) రూపము (చ) మరియు అనేకవిధములగు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (భూతిః) ఐశ్వర్యము (చ) మరియు దాని సాధనములు మున్నగు పదార్థము లన్నియును (యజ్ఞేన) కలుపుకొనదగిన శిల్పవిద్యద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగు గాక!॥౧౪॥

భావార్థము :-అగ్ని మున్నగువాని విద్యలద్వారా సంగతియొనర్చదగిన శిల్పవిద్యారూప యజ్ఞమును సాధించుకొనినవారు ఐశ్వర్యముల ప్రాప్తించుకొని సుఖింతురు. ॥౧౪॥

14.May my fire and lightning, my water and gems found in it, my creepers and vegetables, my plants and flowers, my corns ripened in fields and nice food grains, my corns ripened spontaneously in the jungles and those which ripen in the forest, my domesitc animals and my wild forest animals, my substance and wealth, my gain and objects worth acquiring, my beauty and diverse possessions, my power and its source progress through skill and art.

౯౬౪.వసు చేత్యస్య దేవా ఋషయః, ధనాదియుక్త ఆత్మా దేవతా, నిచృదార్షీ పంక్తి శ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౬౪ వసు చ మే వసతిశ్చ మే కర్మ చ మే శక్తిశ్చ మేఽర్థశ్చ మఽ

ఏమశ్చ మఽ ఇత్యా చ మే గతిశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్॥౧౫॥

ప.వి:-వసు, చ, మే, వసతిః, చ, మే, కర్మ, చ, మే, శక్తిః, చ, మే, అర్థః, చ, మే, ఏమః, చ, మే, ఇత్యా, చ, మే, గతిః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౧౫॥

పదార్థః :-(వసు) వస్తు (చ) ప్రియమ్ (మే) (వసతిః) యత్ర వసన్తి సా (చ) సామన్తా (మే) (కర్మ) అభీప్సితతమా క్రియా (చ) కర్తా (మే) (శక్తిః) సామర్థ్యమ్ (చ) ప్రేమ (మే) (అర్థః) సకలపదార్థసంచయః (చ) సంచేతా (మే) (ఏమః) ఏతి యేన స ప్రయత్నః (చ) బోధః (మే) (ఇత్యా) ఏమి జానామి యయా రీత్యా సా (చ) యుక్తిః (మే) (గతిః) గమనమ్ (చ) ఉత్క్షేపణాది కర్మ (మే) (యజ్ఞేన) పురుషార్థానుష్ఠానేన (కల్పన్తామ్). ॥౧౫॥

అన్వయః:-మే వసు చ మే వసతిశ్చ మే కర్మ చ మే శక్తిశ్చ మేఽర్థశ్చ మ ఏమశ్చ మ ఇత్యా చ మే గతిశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౧౫॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యే జనాః సర్వం సామర్థ్యాదికం సర్వహితాయైవ కుర్వన్తి త ఏవ ప్రశంసితా భవన్తి. ॥౧౫॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (వసు) వస్తువు (చ) మరియు ప్రియమైన పదార్థములు, కార్యములు (మే) నాయొక్క (వసతిః) జనావాసము [నివాసస్థానము] (చ) మరియు భృత్యులు (మే) నా (కర్మ) కార్యములు (చ) మరియు నిర్వహించువాడు, కర్త (మే) నాయొక్క (శక్తిః) సామర్థ్యము, బలము (చ) మరియు ప్రేమ (మే) నాయొక్క (అర్థః) సకల పదార్థసంచయము (చ) మరియు సంచయకర్త (మే) నా (ఏమః) చక్కని ప్రయత్నము (చ) మరియు బుద్ధి (మే) నాయొక్క (ఇత్యా) వ్యవహారదక్షత (చ) మరియు యుక్తి (మే) నా (గతిః) నడవడి (చ) క్రీడాదులు మున్నగున వన్నియు (యజ్ఞేన) పురుషార్థముద్వారా (కల్పంతామ్) సమర్థవంతముగుగాక!॥౧౫॥

భావార్థము :-మానవులారా! ఏ మనుష్యుడు తన సకలసామర్థ్యములు మున్నగునవి అందరిహితమునకై యొనర్చునో యాతడే ప్రశంసాపాత్రుడగును.॥౧౫॥

15.May my treasure and virtuous act, my dwelling and servants, my religious service and its doer, my ability and love, my collection of wealth and its collector, my noble effort and intellect, my way of knowing, my dealings and reason, my gait and muscular exercise prosper through exertion.

౯౬౫.అగ్నిశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, అగ్న్యాదివిద్యావిదాత్మా దేవతా, నిచృదతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౬౫ అగ్నిశ్చ మఽఇన్ద్రశ్చ మే సోమశ్చ మఽఇన్ద్రశ్చ మే సవితా చ మఽ

ఇన్ద్రశ్చ మే సరస్వతీ చ మఽఇన్ద్రశ్చ మే పూషా చ మఽఇన్ద్రశ్చ

మే బృహస్పతిశ్చ మఽఇన్ద్రశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్॥౧౬॥

ప.వి:-అగ్నిః, చ, మే, ఇన్ద్రః, చ, మే, సోమః, చ, మే, ఇన్ద్రః, చ, మే, సవితా, చ, మే, ఇన్ద్రః, చ, మే, సరస్వతీ, చ, మే, ఇన్ద్రః, చ, మే, పూషా, చ, మే, ఇన్ద్రః, చ, మే, బృహస్పతిః చ, మే, ఇన్ద్రః,చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౧౬॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) సూర్యః ప్రసిద్ధస్వరూపః (చ) భౌమః (మే) (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (చ) వాయుః (మే) (సోమః) సౌమ్యగుణసమ్పన్నో జనః పదార్థో వా (చ) వృష్టిః (మే) (ఇన్ద్రః) అన్యాయవిదారకః సభేశః (చ) సభ్యాః (మే) (సవితా) ఐశ్వర్యయుక్తః (చ) ఏతత్సాధనాని (మే) (ఇన్ద్రః) సకలాऽవిద్యాచ్ఛేదకోऽధ్యాపకః (చ) విద్యార్థినః (మే) (సరస్వతీ) ప్రశస్తబోధః శిక్షాయుక్తా వాణీ వా (చ) సత్యవక్తా (మే) (ఇన్ద్రః) విద్యార్థినో జాడ్యవిచ్ఛేదక ఉపదేశకః (చ) శ్రోతారః (మే) (పూషా) పోషకః (చ) యుక్తాహారవిహారౌ (మే) (ఇన్ద్రః) యః పుష్టికరణవిద్యాయాం రమతే (చ) వైద్యః (మే) (బృహస్పతిః) బృహతాం వ్యవహారాణాం రక్షకః (చ) రాజా (మే) (ఇన్ద్రః) సకలైశ్వర్యవర్ధకః (చ) సేనేశః (మే) (యజ్ఞేన) విద్యైశ్వర్యోన్నతికరణేన (కల్పన్తామ్).॥౧౬॥

అన్వయః :-మేऽగ్నిశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సోమశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సవితా చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సరస్వతీ చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే పూషా చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే బృహస్పతిశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్.॥౧౬॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిః సువిచారేణ స్వకీయాః సర్వే పదార్థాః శ్రేష్ఠపాలనాయ దుష్టశిక్షణాయ చ సతతం యోజనీయాః. ॥౧౬॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (అగ్నిః) ప్రసిద్ధమైన సూర్యరూపాగ్ని (చ) మరియు భూమిపైనున్న భౌతికాగ్ని (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) విద్యుద్రూపాగ్ని (చ) మరియు వాయువు (మే) నా (సోమః) శాంతిగుణముగల పదార్థములు లేక మనుష్యులు (చ) మరియు వర్షము [మేఘ, జలములు] (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) అన్యాయమును తొలగించు సభాపతి (చ) మరియు సభాసదులు (మే) నాయొక్క (సవితా) ఐశ్వర్యవంతమగు కార్యములు (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) అవిద్యాంధకారమును తొలగించు అధ్యాపకుడు (చ) మరియు విద్యార్థి (మే) నాయొక్క (సరస్వతీ) ప్రశంసనీయ బోధ లేక శిక్షణాపూర్ణమగు వాణి (చ) మరియు సత్యమునే పలుకుట (మే) నా (ఇన్ద్రః) విద్యార్థుల జడత్వమును తొలగించు ఉపదేశకుడు (చ) మరియు శ్రోతలు (మే) నన్ను (పూషా) పుష్టిపరచువాడు (చ) మరియు యోగ్యమగు ఆహార విహార నిద్రాదులు (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) పుష్టికర విద్యలందు రమించువాడు (చ) మరియు వైద్యుడు (మే) నాయొక్క (బృహస్పతిః) గొప్ప గొప్ప వ్యవహార రక్షకుడు (చ) మరియు రాజు (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) సమస్తైశ్వర్యముల వృద్ధిపరచు ఉద్యోగి (చ) మరియు సేనాపతి వీరెల్లరును (యజ్ఞేన) విద్య, ఐశ్వర్యముల నున్నతిపరచుటద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతు లగుదురుగాక! ॥౧౬॥

భావార్థము :- మానవులారా! మీరు ఉత్తమ నిర్ణయములతో మీ సకల పదార్థములను, శక్తిని ఉత్తములను పాలించుటయందును, దుష్టులను నాశపరచుటయందును నిరంతరము వినియోగించుట శ్రేష్ఠము. ॥౧౬॥

16May my fiery sun and earthly fire,my lightning and air,my peace-affording articles and rain, my ruler the dispeller of injustice, and his ministers, my prosperous deed and its means, my teacher, the banisher of ignorance, and pupil, my instructive speech and the speaker of truth, my preacher, the remover of stupidity, and listeners, my nourisher and abstemiousness, my soul and physician, my guardian of vedic lore and King, my lord of supremacy and general of the army, prosper through the advancement of knowledge.

౯౬౬. మిత్రశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, మిత్రైశ్వర్యసహిత ఆత్మా దేవతా, స్వరాట్శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్ళీ అదే విషయమే.

౯౬౬ మిత్రశ్చ మఽ ఇన్ద్రశ్చ మే వరుణశ్చ మఽ ఇన్ద్రశ్చ మే ధాతా చ మఽ ఇన్ద్రశ్చ మే త్వష్టా చ మఽ ఇన్ద్రశ్చ మే మరుతశ్చ మఽ ఇన్ద్రశ్చ మే విశ్వే చ మే దేవాఽ ఇన్ద్రశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧౭॥

ప. వి:– మిత్రః, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, వరుణః, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, ధాతా, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, త్వష్టా, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, మరుతః, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, విశ్వే, చ, మే, దేవాః, ఇంద్రః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్. ॥౧౭॥

పదార్థః :-(మిత్రః) ప్రాణః (చ) సమానః (మే) (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (చ) తేజః (మే) (వరుణః) ఉదానః ప్రాణోదానౌ మిత్రావరుణౌ. శ. 3.౧.౧3. (చ) వ్యానః (మే) (ఇన్ద్రః) సూర్యః (చ) ధృతిః (మే) (ధాతా) ధర్తా (చ) ధైర్యమ్ (మే) (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యప్రాపకః (చ) న్యాయః (మే)(త్వష్టా) విచ్ఛేదకోఽగ్నిః (చ) పురుషార్థః (మే) (ఇన్ద్రః) శత్రువిదారకో రాజా (చ) శిల్పమ్ (మే) మరుతః) బ్రహ్మాణ్డస్థా అన్యే వాయవః (చ) శారీరా ధాతవః (మే (ఇన్ద్రః) సర్వాభివ్యాపికా తడిత్ (చ) ఏతత్ప్రయోగః (మే) (విశ్వే) సర్వే (చ) సర్వస్వమ్ (మే) (దేవాః) దివ్యగుణాః పృథివ్యాదయః (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యదాతా (చ) ఏతదుపయోగః (మే) (యజ్ఞేన) వాయువిద్యావిధానేన (కల్పన్తామ్). ॥౧౭॥

అన్వయః :- మే మిత్రశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే వరుణశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే ధాతా చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే త్వష్టా చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే మరుతశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే విశ్వే చ దేవా మ ఇన్ద్రశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౧౭॥

భావార్థః :- మనుష్యాః ప్రాణవిద్యుద్విద్యాం విజ్ఞాయైతయోః సర్వత్రాభివ్యాప్తిం చ జ్ఞాత్వా దీర్ఘజీవనం సమ్పాదయేయుః. ॥౧౭॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (మిత్రః) ప్రాణము అనగా హృదయమందుండు ప్రాణవాయువు (చ) మరియు నాభియందుండు సమాన మను వాయువు (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) విద్యుద్రూపాగ్ని (చ) మరియు తేజము (మే) నాయొక్క (వరుణః) కంఠమునందుండు ఉదానవాయువు (చ) మరియు శరీరమందంతటను విహరించు వాయువు (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (చ) మరియు ధారణాకర్షణము (మే) నన్ను (ధాతా) ధారణమొనర్చువాడు (చ) మరియు ధైర్యము (మే) నాకు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యమును ప్రాప్తింజేయువాడు (చ) మరియు న్యాయయుక్త పురుషార్థము (మే) నా (త్వష్టా) పదార్థములను చెల్లాచెదరమొనర్చు అగ్ని (చ) మరియు శిల్పము, అనగా నిర్మాణచాతుర్యము (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) శత్రువుల నిరుత్సాహ మొనర్చు రాజు (చ) మరియు నిర్మాణ నైపుణ్యము (మే) నా (మరుతః) ఈ బ్రహ్మాండమునందున్న ఇతర వాయువులు (చ) మరియు శరీరస్థధాతువులు (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) అంతటవ్యాపకమైయున్న విద్యుత్తు (చ) మరియు దానిక్రియ (మే) నా (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యదాత (చ) మరియు దాని ఉపయోగము, ఇవియన్నియును (యజ్ఞేన) వాయువిద్యావిధానముచే (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక! ॥౧౭॥

భావార్థము :- మానవులు ప్రాణము మరియు విద్యుత్తు, విద్యలు సర్వత్ర, సకల దిశలనుండి వ్యాప్తమగుటను గూర్చి తెలిసికొని తమదీర్ఘ జీవితమును సిద్ధింపజేసికొనవలెను. ॥౧౭॥

17.May my breath residing in the heart and breath in the navel,my electrical fire and lustre, my breath in the throat and breath pervading the entire body, my sun and power of retention and attraction, my soul and patience, my bestower of supreme prosperity and just enterprise, my fire, the Consumer of substances and artisanship, my ruler, the extinguisher of foes, and carftsmanship, my airs and bodily humours, my ubiquitous lightning and its performances, my all belongions and riches, my beautfiful forces of nature, my giver of glory and its use, prosper through the knowledge of the science of air.

౯౬౭ పృథివీ చేత్యస్య దేవా ఋషయః, రాజ్యైశ్వర్యాదియుక్తాత్మా, దేవతా, భురిక్ శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౬౭ పృథివీ చ మ ఇన్ద్రశ్చ మేఽన్తరిక్షం చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే ద్యౌశ్చ
మ ఇన్ద్రశ్చ మే సమాశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే నక్షత్రాణి చ మ
ఇన్ద్రశ్చ మే దిశశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧౮॥

ప.విః-పృథివీ, చ, మే, ఇన్ద్రః, చ, మే, అన్తరిక్షమ్, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, ద్యౌః, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, సమాః, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, నక్షత్రాణి, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, దిశః, చ, మే, ఇంద్రః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౧౮॥

పదార్థః :-(పృథివీ) విస్తీర్ణా భూమిః (చ) అత్రస్థాః పదార్థాః (మే) (ఇన్ద్రః) విద్యుత్క్రియా (చ) బలప్రదా (మే) (అన్తరిక్షమ్) అక్షయమాకాశకమ్ (చ) అత్రస్థాః పదార్థాః (మే) (ఇన్ద్రః) సర్వైశ్వర్యాధారః (చ) ఏతత్ప్రయోగః (మే) (ద్యౌః) ప్రకాశకర్మా (చ) ఏతత్సాధకాః పదార్థాః (మే) (ఇన్ద్రః) సకలపదార్థవిచ్ఛేత్తా (చ) విచ్ఛేద్యాః పదార్థాః (మే) (సమాః) సంవత్సరాః (చ) క్షణాదయః (మే) (ఇన్ద్రః) కాలజ్ఞాననిమిత్తః (చ) గణితమ్ (మే) (నక్షత్రాణి) యాని కారణరూపేణ న క్షీయన్తే తాని భువనాని (చ) ఏతత్సమ్బన్ధినః (మే) (ఇన్ద్రః) లోకలోకాన్తరస్థా విద్యుత్ (చ) (మే) (దిశః) పూర్వాద్యాః (చ) ఏతత్స్థాని వస్తూని (మే) (ఇన్ద్రః) దిగ్జ్ఞాపకః (చ) ధ్రువతారా (మే) (యజ్ఞేన) పృథివీకాలవిజ్ఞాపకేన (కల్పన్తామ్).॥౧౮॥

అన్వయః :-మే పృథివీ చ మ ఇన్ద్రశ్చ మేఽన్తరిక్షం చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే ద్యౌశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే సమాశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే నక్షత్రాణి చ మ ఇన్ద్రశ్చ మే దిశశ్చ మ ఇన్ద్రశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్.॥౧౮॥

భావార్థః :-మనుష్యాః పృథివ్యాదిపదార్థాం సత్రస్థాం విద్యుతం చ యావన్న జానన్తి తావదైశ్వర్యం నహ్యాప్నువన్తి. ॥౧౮॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (పృథివీ) విస్తారమైనభూమి (చ) మరియు దానియందు స్థిరమైయున్న పదార్థములు (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) విద్యుద్రూప క్రియ (చ) మరియు బలమును గలిగించునట్టి వ్యాయామము మున్నగు క్రియలు (మే) నా (అన్తరిక్షమ్) వినాశములేని యాకాశము (చ) మరియు నా యాకాశమునందు నిలిచియున్న సకల పదార్థములు (మే) నా (ఇన్ద్రః) సమస్తైశ్వరముల యాధారము (చ) మరియు దాని యాచరణము (మే) నాయొక్క (ద్యౌః) ప్రకాశకర్మ సంబంధవిద్య (చ) మరియు దాని సాధనకు సంబంధించిన పదార్థములు (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) సకల పదార్థములను ఛిన్నా భిన్నమొనర్చు సూర్యాదులు (చ) మరియు ఛిన్నాభిన్నమొనర్చదగిన పదార్థములు (మే) నాయొక్క (సమాః) సంవత్సరము (చ) మరియు క్షణము, నిముషము, ఘడియ, విఘడియ, ముహూర్తము దినము మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) కాలసంబంధ జ్ఞానము (చ) మరియు గణితవిద్య (మే) నాయొక్క (నక్షత్రాణి) నక్షత్రములు, అనగా కారణరూపమున స్థిరమైయుండి నష్టముగానిలోకములు (చ) మరియు వానితో సంబంధముగల ప్రాణులు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (ఇన్ద్రః) లోకలోకాంతరములందు స్థిరమైయున్న విద్యుత్తు (చ) మరియు

విద్యుత్తును సంయోగ పరచుచు నా లోకములందుండు పదార్థములు (మే) నా యొక్క (దిశః) తూర్పుమున్నగుదిశలు (చ) మరియు వానియందు నిలిచియున్న పదార్థములు మరియు (మే) నాయొక్క (ఇద్రః) దిశల జ్ఞానమును గలిగించు (చ) మరియు ధృవతార మున్నగు నీ సమస్త పదార్థములు (యజ్ఞేన) పృథివి మరియు కాలమును గూర్చి విశేషజ్ఞానము నిచ్చు కర్మద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక!॥౧౮॥

భావార్థము :- మానవులు పృథివి మున్నగు పదార్థముల మరియు దానియందు స్థిరమైయున్న విద్యుదాదులను దెలిసికొననంతవరకు ఐశ్వర్యప్రాప్తిని పొందజాలరు.॥౧౮॥

18.May my earth and its substances, my electricity and physical exercise, my atmosphere and objects that reside in space, my support of supremacy and its use, my knowledge that leads to noble deeds and its contributory causes, my sun and substances diffused by it, my years and divisions of time, my apparent cause of the knowledge of time and the science of Arithmetic, my everlasting worlds and their inhabitants, my lightning, my regions and the sustances residing therein, my teacher of the science of regions and Dhruva star prosper through the kaowledge of Earth and Time.

౯౬౮ అగ్ంశు శ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, పదార్థ విదాత్మా దేవతా, నిచృదత్యష్టి శ్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౬౮ అగ్ంశుశ్చ మే రశ్మిశ్చ మేఽదాభ్యశ్చ మేఽధిపతిశ్చ మఽఉపాగ్ంశుశ్చ మేఽన్తర్యామశ్చ మ ఽఐన్ద్రవాయవశ్చ మే మైత్రావరుణశ్చ మఽఆశ్వినశ్చ మే ప్రతిప్రస్థానశ్చ మే శుక్రశ్చ మే మన్థీ చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౧౯॥

ప.విః- అగ్ంశుః, చ, మే, రశ్మిః, చ, మే, అదాభ్యః, చ, మే, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, చ, మే, ఉపాగ్ంశురిత్యుపఽఅగ్ంశుః, చ, మే, అన్తర్యామ ఇత్యన్తః + యామః, చ, మే, ఐన్ద్రవాయవః, చ, మే, మైత్రావరుణః, చ, మే, ఆశ్వినః, చ, మే, ప్రతిప్రస్థాన ఇతి ప్రతి + ప్రస్థానః, చ, మే, శుక్రః, చ, మే, మన్థీ, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౧౯॥

పదార్థః :-(అంశుః) వ్యాప్తిమాన్ సూర్యః అత్రాశూఙ్వ్యాప్తావిత్యస్మాద్బాహులకేనౌణాదిక ఉః ప్రత్యయో నుగాగమశ్చ (చ) ప్రతాపః (మే) (రశ్మిః) యేనాశ్నాతి సః. అత్రాశ భోజనే ధాతోర్బాహులకాన్

మిః ప్రత్యయో రశాదేశశ్చ. ఉ ४.४ε. (చ) వివిధమ్ (మే) (అదాభ్యః) ఉపక్షయరహితః (చ) రక్షకః (మే) (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (చ) అధ్యస్తమ్ (మే) (ఉపాంశుః) ఉపగతా అంశ వో యత్ర స ఉపాంశుర్జపః (చ) రహస్యవిచారః (మే) (అన్తర్యామః) యోऽన్తర్మధ్యే యాతి స వాయుః (చ) బలమ్ (మే) (ఐన్ద్రవాయవః) ఇన్ద్రో విద్యుద్వాయుశ్చ తయోరయం సంబన్ధీ (చ) జలమ్ (మే) (మైత్రావరుణః) ప్రాణోదానయోరయం సహచారీ (చ) వ్యానః (మే) (ఆశ్వినః) అశ్వినోః సూర్యాచన్ద్రమసోరయం మధ్యవర్తీ (చ) ప్రభావః (మే) (ప్రతిప్రస్థానః) యః ప్రస్థానం గమనం ప్రతి వర్తతే సః (చ) భ్రమణమ్ (మే) (శుక్రః) శుద్ధస్వరూపః (చ) వీర్యకరః (మే) (మన్థీ) మథితుం శీలః (చ) పయః కాష్ఠాదిః (మే) (యజ్ఞేన) అగ్నిపదార్థోపయోగేన కల్పన్తామ్.॥౧౯॥

అన్వయః :-మేऽంశుశ్చ మే రశ్మిశ్చ మేऽదాభ్యశ్చ మేऽధిపతిశ్చ మ ఉపాంశుశ్చ మేऽన్తర్యామశ్చ మ ఐన్ద్రవాయవశ్చ మే మైత్రావరుణశ్చ మ ఆశ్వినశ్చ మే ప్రతిప్రస్థానశ్చ మే శుక్రశ్చ మే మన్థీ చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్.॥౧౯॥

భావార్థః :-యది మనుష్యాః సూర్య ప్రకాశాదిభ్యోऽప్యుపకారం గృహ్ణీయుస్తర్హి విద్వాంసో భూత్వా క్రియాకౌశలం కుతో న ప్రాప్నుయుః?॥౧౯॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (అంశుః) వ్యాప్తిగల సూర్యుడు (చ) మరియు నాతని ప్రతాపము (మే) నాయొక్క (రశ్మిః) భోజనవ్యవస్థ (చ) మరియు ననేకవిధములగు భోజనములు (మే) నా (అదాభ్యః) నాశరహిత (చ) మరియు రక్షకుడు (మే) నా (అధిపతిః) స్వామి (చ) మరియు నా స్థిరమగు స్థానము (మే) నా (ఉపాంశుః) మానసికజపముతో సంబంధముగల కారణము (చ) మరియు ఏకాంతాలోచన (మే) నా (అన్తర్యామః) లోపలప్రసరించువాయువు (చ) మరియు బలము (మే) నాయొక్క (ఐన్ద్రవాయవః) విద్యుద్వాయువులతో సంబంధపరచు కార్యము (చ) మరియు జలములు (మే) నా (మైత్రావరుణః) ప్రాణోదానములతోగూడ నడచునట్టి వాయువు (చ) మరియు వ్యానవాయువు (మే) నాయొక్క (ఆశ్వినః) సూర్యచంద్రుల మధ్యనుండు తేజము (చ) మరియు దాని ప్రభావము (మే) నాయొక్క (ప్రతిప్రస్థానః) నడకయెడ ప్రవర్తన గలిగిన (చ) భ్రమణము (మే) నా (శుక్రః) శుద్ధస్వరూపము (చ) మరియు వీర్యకారకమునగు (మే) నా (మన్థీ) మథనస్వభావము (చ) మరియు క్షీరములు, కాష్ఠములు మున్నగు సకల పదార్థములు (యజ్ఞేన) అగ్నియుపయోగముద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగుగాక! ॥౧౯॥

భావార్థము :-సూర్యప్రకాశము మున్నగువానిచే ఉపకారమును పొందు మనుష్యులు విద్వాంసులై క్రియాకౌశల్యమును తప్పక పొందగలుగుదురు.॥౧౯॥

19.May my pervading sun and its heat, my method of eating and dainty dishes, my firm rule and protector, my master and his residence, my mental contemplation and solitude, my mid-breath and strength, my action dealing with electricity and air, and water, my Pran and Udan, and Vyan, my beauty like that of the sun and moon, and of mind,

my gait and walks, my pure nature and semen, my spirit of investigation and milk-pot flourish through the proper use of fire.

౯౯౯. ఆగ్రయణశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, యజ్ఞానుష్ఠానాత్మా దేవతా, స్వరాడతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౯౯ ఆగ్రయణశ్చ మే వైశ్వదేవశ్చ మే ధ్రువశ్చ మే వైశ్వానరశ్చ మఽ ఐన్ద్రాగ్నశ్చ మే మహావైశ్వదేవశ్చ మే మరుత్వతీయాశ్చ మే నిష్కేవల్యశ్చ మే సావిత్రశ్చ మే సారస్వతశ్చ మే పాత్నీవతశ్చ మే హారియోజనశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౨౦॥

ప.విః- ఆగ్రయణః, చ మే, వైశ్వదేవ ఇతి వైశ్వ + దేవః, చ, మే, ధ్రువః, చ, మే, వైశ్వానరః, చ, మే, ఐన్ద్రాగ్నః, చ, మే, మహావైశ్వదేవ ఇతి మహా + వైశ్వదేవః, చ మే, మరుత్వతీయాః, చ, మే, నిష్కేవల్యాః, నిః+కేవల్య ఇతి నిః +కేవల్యః చ, మే, సావిత్రః,చ, మే, సారస్వతః చ, మే, పాత్నీవత ఇతి పాత్నీ +వతః, చ, మే, హారియోజన ఇతి హారి + యోజనః,చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్. ॥౨౦॥

పదార్థః :-(ఆగ్రయణః) మార్గశీర్షాదిమాసనిష్పన్నో యజ్ఞవిశేషః (చ) (మే) (వైశ్వదేవః) విశ్వేషాం దేవానామయం సమ్బంధీ (చ) (మే) (ధ్రువః) నిశ్చలః (చ) (మే) (వైశ్వానరః) విశ్వేషాం సర్వేషాం నరాణా మయం సత్కారః (చ) (మే) (ఐన్ద్రాగ్నః) ఇన్ద్రో వాయురగ్నిర్విద్యుచ్చ తాభ్యామ్ నిర్వృత్తః (చ) (మే) (మహావైశ్వదేవః) మహతాం విశ్వేషాం సర్వేషామయం వ్యవహారః (చ) (మే) (మరుత్వతీయాః) మరుతాం సమ్బన్ధినో వ్యవహారాః (చ) (మే) (నిష్కేవల్యాః) నితరాం కేవలం సుఖం యస్మింస్తస్మిన్ భవః (చ) (మే) (సావిత్రః) సవితుః సూర్యస్యాయం ప్రభావః (చ) (మే) (సారస్వతః) సరస్వత్యా వాణ్యా అయం సమ్బన్ధీ (చ) (మే) (పాత్నీవతః) ప్రశస్తా పత్నీ యజ్ఞసంబంధినీ తద్వతోఽయమ్ (చ) (మే) (హారియోజనః) హారీణా మశ్వానాం యోజయితా తస్యాయమనుక్రమః (చ) (మే) (యజ్ఞేన) సంగతికరణేన (కల్పన్తామ్). ॥౨౦॥

అన్వయః:-మ ఆగ్రయణశ్చ మే వైశ్వదేవశ్చ మే ధ్రువశ్చ మే వైశ్వానరశ్చ మ ఐన్ద్రాగ్నశ్చ మే మహావైశ్వదేవశ్చ మే మరుత్వతీయాశ్చ మే నిష్కేవల్యశ్చ మే సావిత్రశ్చ మే సారస్వతశ్చ మే పాత్నీవతశ్చ మే హారియోజనశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్.॥20॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాస్సామయికీం క్రియాం విద్వత్సంగం చాశ్రిత్య వివాహితస్త్రీవ్రతా భవేయుస్తే పదార్థవిద్యాం కుతో న జానీయుః?॥20॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (ఆగ్రయణః) మార్గశీర్షము మున్నగు మాసములందు చేయబడిన యజ్ఞము (చ) మరియు దాని సామగ్రి (మే) నాయొక్క (వైశ్వదేవః) సకల విద్వాంసులతో సంబంధపరచుయాలోచన (చ) మరియు దాని ఫలము (మే) నా (ధ్రువః) నిశ్చలవ్యవహారము (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (వైశ్వానరః) సర్వమానవ సత్కారము (చ) మరియు సత్కారమొనర్చువాడు (మే) నాయొక్క (ఐన్ద్రాగ్నః) వాయువు మరియు విద్యుత్తులచే సిద్ధించిన కార్యము (చ) మరియు దాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (మహావైశ్వదేవః) పెద్దలైన సమస్త పూర్వుల వ్యవహారములు (చ) మరియు వాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (మరుత్వతీయాః) పవనములతో సంబంధముగల వ్యవహారములు (చ) మరియు వాని ఫలితములు (మే) నాయొక్క (నిష్కేవల్యః) నిరంతరము కేవలసుఖముండునట్టి యా కార్యములు (చ) మరియు వాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (సావిత్రః) సూర్యుని ప్రభావము (చ) మరియు దాని యుపకారములు (మే) నాయొక్క (సారస్వతః) వాణికి సంబంధించిన వ్యవహారములు (చ) మరియు వాని ఫలితములు (మే) నాయొక్క (పాత్నీవతః) ప్రశంసనీయ యజ్ఞసంబంధ స్త్రీలుగలవారి కార్యములు (చ) దాని సాధనములు (మే) నాయొక్క (హారియోజనః) అశ్వములను రథములకు పూన్చువారి యీ ఆరంభము (చ) దాని సామగ్రి (యజ్ఞేన) పదార్థములను మేళవింపజేయుటచే (కల్పన్తామ్) సమర్థవంత మగునుగాక! ॥20॥

భావార్థము :- విద్వాంసుల సాంగత్యములను, కాలోచిత క్రియలననుసరించి వివాహితస్త్రీల నియమము ననుసరించునట్టివారు పదార్థవిద్యలను చక్కగానెరిగినవారై యుందురు.॥20॥

20.May my yajna performed in November-December and its substances, my discourse with learned and its result, my iron determination and its causes, my respect for all and respecter, my use of air and electricity and their sources, my spiritual enjoyment and its means, my lustre like the sun and its usefulness, my vows and their result, my performance of yajna in the company of my wife and its means, my procedure of yoking the horses in chariots and its materials prosper through skilful application of all substances.

౯౨౦. స్రు చశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, యజ్ఞాఙ్గవానాత్మా దేవతా, విరాడ్ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౭౦ స్రుచశ్చ మే చమసాశ్చ మే వాయవ్యాని చ మే ద్రోణకలశశ్చ మే గ్రావాణశ్చ మేఽధిషవణే చ మే పూతభృచ్చ మఽ ఆధవనీయశ్చ మే వేదిశ్చ మే బర్హిశ్చ మేఽవభృథశ్చ మే స్వగాకారశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౨౧॥

ప. వి:- స్రుచః, చ, మే, చమసాః, చ, మే, వాయవ్యాని, చ, మే, ద్రోణకలశ ఇతి ద్రోణ + కలశః, చ, మే, గ్రావాణః, చ, మే, అధిషవణే, అధిసవనే ఇత్యధి+సవనే, చ, మే, పూతభృదితి పూత + భృత్, చ, మే, ఆధవనీయ ఇత్యా + ధవనీయః, చ, మే, వేదిః, చ, మే, బర్హిః, చ, మే, అవభృథ ఇత్యవ + భృథః, చ, మే, స్వగాకార ఇతి స్వగా + కారః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్. ॥౨౧॥

పదార్థః :-(స్రుచః) జుహ్వాదయః (చ) తచ్ఛుద్ధిః (మే) (చమసాః) హోమభోజనపాత్రాణి (చ) ఉపకరణాని (మే) (వాయవ్యాని) వాయుషు సాధూని (చ) పవనశుద్ధికరాణి (మే) (ద్రోణకలశః) ద్రోణశ్చాసౌ కలశశ్చ పాత్రవిశేషః (చ) పరిమాణవిశేషః (మే) (గ్రావాణః) శిలాఫలకాదయః (చ) ముశలోలూఖలే (మే) (అధిషవణే) సోమలతాద్యోషధిసాధకే (చ) కుట్టనపేషణక్రియా (మే) (పూతభృత్) యేన పూతం బిభర్తి తచ్ఛుద్ధికరం సూర్యాదికమ్ (చ) మార్జన్యాదికమ్ (మే) (ఆధవనీయః) ఆధవనసాధనపాత్రవిశేషః (చ) మల్లికాదయః (మే) (వేదిః) యత్ర హూయతే (చ) చతుష్కాదిః (మే) (బర్హిః) ఉపవర్ధకో దర్భసమూహః (చ) తద్యోగ్యమ్ (మే) (అవభృథః) యజ్ఞాన్తః స్నానాదికమ్ (చ) సుగన్ధలేపనమ్ (మే) (స్వగాకారః) యేన స్వాన్ పదార్థాన్ గాతే తం కరోతీతి (చ) పవిత్రీకరణమ్ (మే) (యజ్ఞేన) హవనాదినా (కల్పన్తామ్) సమర్థయన్తు. ॥౨౧॥

అన్వయః :-మే స్రుచశ్చ మే చమసాశ్చ మే వాయవ్యాని చ మే ద్రోణకలశశ్చ మే గ్రావాణశ్చ మేఽధిషవణే చ మే పూతభృచ్చ మ ఆధవనీయశ్చ మే వేదిశ్చ బర్హిశ్చ మేఽవభృథశ్చ మే స్వగాకార శ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౨౧॥

భావార్థః :-త ఏవ మనుష్యా యజ్ఞం కర్తుం శక్నువన్తి యే సాధనోపసాధనసామగ్రీరలం కుర్వన్తి. ॥౨౧॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (స్రుచః) స్రువ మున్నగునవి (చ) మరియు వాని శుద్ధి (మే) నాయొక్క

(చమసాః) యజ్ఞము మరియు పాకమునొనర్చదగిన పాత్రలు (చ) మరియు వానికి సంబంధించిన పదార్థములు (మే) నాయొక్క (వాయవ్యాని) వాయువులందలి శ్రేష్ఠపదార్థములు (చ) మరియు పవనముల శుద్ధపరచు కార్యములు (మే) నాయొక్క (ద్రోణకలశః) యజ్ఞక్రియ సంబంధ కలశము (చ) దాని విశేష పరిమాణము (మే) నాయొక్క (గ్రావాణః) సానరాయి, సన్నికల్లు మున్నగుపదార్థములు (చ) మరియు రోలు, రోకలి (మే) నాయొక్క (అధిషవణే) సోమవల్లి మున్నగు ఓషధులను మర్దనమొనర్చు సాధనములు (చ) మరియు దంచుట, విసురుట, రుబ్బుట (మే) నాయొక్క (భూతభృత) పవిత్రత లభింపజేయుటచే మున్నగునవి (చ) మరియు చీపురు (సమ్మార్జని) మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (ఆధవనీయః) చక్కగా శుభ్రపరచుకొను పాత్రలు (చ) నళికా మున్నగు యంత్రములు అనగా నక్షత్రముల పరీక్షల కుపయోగించుకొను వెదురుబొంగులు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (వేదిః) యజ్ఞకుండము (చ) మరియు చతుష్కోణము మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (బర్హిః) శీఘ్రముగా వృద్ధిని గలిగించు కుశసమూహములు (చ) మరియు యజ్ఞయోగ్యముగు పదార్థములు (మే) నాయొక్క (అవభృథః) యజ్ఞసమాప్తముపై జేసెడు స్నానము (చ) మరియు చందనము మున్నగువాని అనులేపనములు (మే) నాయొక్క (స్వగాకారః) స్వంత పదార్థముల ప్రాప్తికొరకై కర్మల నొనర్చువారు (చ) మరియు పదార్థములను పవిత్రపరచుట మున్నగునవన్నియును (యజ్ఞేన) యజ్ఞమునొనర్చు క్రియద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతముగు గాక!॥౨౧॥

భావార్థము :- సాధనోపసాధనరూప యజ్ఞముల సిద్ధిపరచు సామగ్రులను సంచయమొనర్చుకొను పురుషార్థులు మాత్రమే యజ్ఞములనొనర్చ సమర్థులగుదురు.॥౨౧॥

21.May my ladles and their cleansing, my yajna cups and their contents, my good substances in the air and its purifying acts, my Soma reservoir and its peculiar measurement, my pressing stones and mortar and pestle, my rod for pressing medicine, their pressing and grinding, my sauce and broom, my washing basin and telescope, my altar and its shape, my altar-grass and provisions for the yajna, my bath at the end of the yajna and smearing with fragrant sandal, my recitation of verses, and purifying oblations, prosper through the performance of Homa.

౬౨౧. అగ్నిశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, యజ్ఞవానాత్మా దేవతా, భురిక్ శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౬౨౧ అగ్నిశ్చ మే ఘర్మశ్చ మేఽర్కశ్చ మే సూర్యశ్చ మే ప్రాణశ్చ

మేఽశ్వమేధశ్చ మే పృథివీ చ మేఽదితిశ్చ మే దితిశ్చ మే ద్యౌశ్చ

మేఽఙ్గులయః శక్వరయో దిశశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౨౨॥

ప.విః- అగ్నిః, చ, మే, ఘర్మః, చ, మే, అర్కః, చ, మే, సూర్యః, చ, మే, ప్రాణః, చ, మే, అశ్వమేధః, చ, మే, పృథివీ, చ, మే, అదితిః, చ, మే, దితిః, చ,మే, ద్యౌః, చ, మే, అఙ్గులయః, శక్వరయః, దిశః, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥22॥

పదార్థః :- (అగ్నిః) పావకః (చ) తత్ప్రయోగః (మే) (ఘర్మః) తాపః (చ) శాన్తిః (మే) (అర్కః) పూజనీయసామగ్రీవిశేషః (చ) ఏతచ్ఛుద్ధికరో వ్యవహారః (మే) (సూర్యః) సవితా (చ) జీవికాహేతుః (మే) (ప్రాణః) జీవనహేతుః (చ) బాహ్యో వాయుః (మే) (అశ్వమేధః) రాష్ట్రమ్ (చ) రాజనీతిః (మే) (పృథివీ) భూమిః (చ) ఏతత్స్థాః సర్వపదార్థాః (మే) (అదితిః) అఖణ్డితా నీతిః (చ) జితేన్ద్రియత్వమ్ (మే) (దితిః) అఖణ్డితా సామగ్రీ (చ) అనిత్యం జీవనం శరీరాదికం వా (మే) (ద్యౌః) ధర్మప్రకాశః (చ) అహర్నిశమ్ (మే) (అంగులయః) అఙ్గన్తి ప్రాప్నువన్తి యాభిస్తాః (శక్వరయః) శక్తయః (దిశః) (చ) (ఉపదిశః) (మే) (యజ్ఞేన) సంగతికరణయోగ్యేన పరమాత్మనా (కల్పన్తామ్).॥22॥

అన్వయః :- మేఽగ్నిశ్చ మే ఘర్మశ్చ మేఽర్కశ్చ మే సూర్యశ్చ మే ప్రాణశ్చ మేఽశ్వమేధశ్చ మే పృథివీ చ మేఽదితిశ్చ మే దితిశ్చ మే ద్యౌశ్చ మేఽఙ్గులయః శక్వరయో దిశశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥22॥

భావార్థః :- యే ప్రాణిసుఖాయ యజ్ఞమనుతిష్ఠన్తి తే మహాశయాః సన్తీతి వేద్యమ్.॥22॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (అగ్నిః) అగ్ని (చ) మరియు దానియుపయోగము (మే) నా (ఘర్మః) గ్రీష్మము (చ) మరియు శాంతి (మే) నాయొక్క (అర్కః) సత్కారయోగ్యమైన విశేషసామగ్రి (చ) మరియు దాని శుద్ధివ్యవహారము (మే) నా (సూర్యః) సూర్యుడు (చ) మరియు జీవనహేతువు (మే) నాయొక్క (ప్రాణః) జీవనహేతువగు వాయువు (చ) మరియు బాహ్యవాయువు (మే) నా (అశ్వమేధః) రాజ్యము, దేశము (చ) మరియు రాజనీతి (మే) నాయొక్క (పృథివీ) భూమి (చ) మరియు వానియందలి స్థిరపదార్థములు (మే) నాయొక్క (అదితిః) అఖండనీతి (చ) మరియు ఇంద్రియములను వశమున నుంచుకొనుట [జితేంద్రియత్వము] (మే) నాయొక్క (దితిః) ఖండిత సామగ్రి (చ) మరియు అనిత్యములగు శరీర జీవనాదులు (మే) నాయొక్క (ద్యౌః) ధర్మప్రకాశము (చ) మరియు దివారాత్రములు (మే) నాయొక్క (అంగులయః) అంగుళీయములు [వ్రేళ్లు] (శక్వరయః) శక్తి (దిశః) తూర్పు మున్నగు దిశలు (చ) మరియు ఆగ్నేయము మున్నగు ఉపదిశలు ఈ సర్వములు (యజ్ఞేన) పొందదగినట్టి పరమేశ్వరునిద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగును గాక! ॥22॥

భావార్థము :- సర్వప్రాణి హితమును గూర్చి యజ్ఞానుష్ఠానముల నొనర్చువారే మహాశయులు గాగలుగుదురని యెరుగవలయును. ॥22॥

22.May my fire and its use, my dignity and mental peace, my materials for worship and its purification, my sun and means of livelihood, my air, the cause of life and exter-

nal air, my nation and national policy, my Earth and its trees, my uniform statesmanship and control of senses, day and night, my fingers, powers, four directions and sub-directions, be glorified through the grace of God.

౯౭౨. వ్రతం చేత్యస్య దేవా ఋషయః, కాలవిద్యావిదాత్మా దేవతా, పంక్తిశ్ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౭౨ వ్రతం చ మఽఋతవశ్చ మే తపశ్చ మే సంవత్సరశ్చ మేఽహోరాత్రేఽఊర్వష్ఠీవే బృహద్రథన్తరే చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్॥౨౩॥

ప.వి:- వ్రతమ్, చ, మే, ఋతవః, చ, మే, తపః, చ, మే, సంవత్సరః, చ, మే, అహోరాత్రే ఇత్యహోరాత్రే, ఊర్వష్ఠీవేఽ ఇత్యూర్వష్ఠీవే, బృహద్రథన్తరే ఇతి బృహత్ + రథన్తరే, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౨౩॥

పదార్థః :-(వ్రతమ్) సత్యాచరణనియమపాలనమ్ (చ) సత్యకథనం సత్యోపదేశశ్చ (మే) (ఋతవః) వసన్తాద్యాః (చ) అయనమ్ (మే) (తపః) ప్రాణాయామో ధర్మానుష్ఠానం వా (చ) శీతోష్ణాది ద్వన్ద్వసహనమ్ (మే) (సంవత్సరః) ద్వాదశభిర్మాసైరలంకృతః (చ) కల్పమహాకల్పాది (మే) (అహోరాత్రే) (ఊర్వష్ఠీవే) ఊరూ చాష్ఠీవన్తౌ చ తే. అత్ర అచతుర వి... అ. ౫.౪.౭౭. ఇతి నిపాతః (బృహద్రథన్తరే) బృహచ్చ రథన్తరం చ తే (చ) వోఢౄన్ (మే) (యజ్ఞేన) కాలచక్రజ్ఞానధర్మాద్యనుష్ఠానేన (కల్పన్తామ్).॥౨౩॥

అన్వయః :- మే వ్రతం చ మ ఋతవశ్చ మే తపశ్చ మే సంవత్సరశ్చ మేఽహోరాత్రే ఊర్వష్ఠీవే బృహద్రథన్తరే చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౨౩॥

భావార్థః :- యే నియతసమయే కార్యాణి సతతం ధర్మం చాచరన్తి తేఽభీష్టసిద్ధిమాప్నువన్తి.॥౨౩॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (వ్రతమ్) సత్యాచరణ, నియమపాలన (చ) మరియు సత్యమును పలుకుట, సత్యోపదేశము (మే) నాయొక్క (ఋతవః) వసంతఋతువు మున్నగునవి (చ) మరియు ఉత్తరదక్షిణాయనములు (మే) నాయొక్క (తపః) ప్రాణాయామ ధర్మాచరణములు (చ) మరియు శీతోష్ణాదుల సహనము (మే) నా (సంవత్సరః) సంవత్సరములు (చ) మరియు కల్పము, మహాకల్పములు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (అహోరాత్రే) దివారాత్రములు (ఊర్వష్ఠీవే) తొడలు, మోకాళ్లు మున్నగునవి (బృహద్రథన్తరే) అత్యంత రమణీయ రథములు మున్నగు గొప్ప వస్తువులు (చ) మరియు అశ్వములు, వృషభములు (యజ్ఞేన) ధర్మజ్ఞానాదుల ఆచరణము మరియు కాలచక్ర భ్రమణానుష్ఠానము (కల్పన్తామ్) సమర్థములగుగాక!॥౨౩॥

భావార్థము :- నియమిత సమయములందు కార్యములు, నిరంతరము ధర్మాచరణముల నొనర్చు మనుష్యులు తలచిన కార్యములను సాధించుకొనగలుగుదురు. ॥23॥

23.May my sacred vow and speaking and preaching of truth, my inter seasons and progress of the sun to the North and solstices, my control of breath and heat and cold, my year and Kalpa and Mahakalpa, my things and knees, my big chariot, horses and bullocks prosper through religious practices.

६२३. ఏకా చేత్యస్య దేవా ఋషయః, విషమాఙ్కగణితవిద్యావిదాత్మా దేవతా, పూర్వార్ధస్య సంకృతిశ్ఛన్దః, ఏకవిꣳశతిశ్చేత్యుత్తరస్య విరాట్ సంకృతిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ గణితవిద్యాయా మూలముపదిశ్యతే. గణిత విద్యామూల ముపదేశించబడుచున్నది.

६२३ ఏకా చ మే తిస్రశ్చ మే తిస్రశ్చ మే పఞ్చ చ మే పఞ్చ చ మే సప్త చ మే సప్త చ మే నవ చ మే నవ చ మ ఏకాదశ చ మ ఏకాదశ చ మే త్రయోదశ చ మే త్రయోదశ చ మే పఞ్చదశ చ మే పఞ్చదశ చ మే సప్తదశ చ మే సప్తదశ చ మే నవదశ చ మే నవదశ చ మ ఏకవిꣳశతిశ్చ మ ఏకవిꣳశతిశ్చ మే త్రయో విꣳశతిశ్చ మే త్రయో విꣳశతిశ్చ మే పఞ్చవిꣳశతిశ్చ మే పఞ్చ విꣳశతిశ్చ మే సప్తవిꣳశతిశ్చ మే సప్తవిꣳశతిశ్చ మే నవవిꣳశతిశ్చ మే నవవిꣳశతిశ్చ మ ఏకత్రిꣳశచ్చ మ ఏకత్రిꣳశచ్చ మే త్రయస్త్రిꣳశచ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥24॥

ప.వి:- ఏకా, చ, మే, తిస్రః, చ, మే, తిస్రః, చ, మే, పఞ్చ, చ, మే, పఞ్చ, చ, మే, సప్త, చ, మే, సప్త, చ, మే, నవ, చ, మే, నవ, చ, మే, ఏకాదశ, చ, మే, ఏకాదశ, చ, మే, త్రయోదశేతి త్రయః + దశ, చ, మే, త్రయోదశేతి త్రయః + దశ, చ, మే, పఞ్చదశేతి పఞ్చ

+ దశ, చ, మే, పఞ్చదశేతి పఞ్చదశ, చ, మే, సప్తదశేతి, సప్త+దశ, చ, మే, సప్తదశేతి సప్త+దశ చ మే నవదశేతి నవ + దశ, చ, మే, నవదశేతి నవ + దశ, చ, మే, ఏకవిꣳశతి రిత్యేక + విꣳశతిః, చ, మే, ఏకవిꣳశతి రిత్యేక + విꣳశతిః, చ, మే, త్రయోవిꣳశతిరితి త్రయః + విꣳశతిః, చ, మే, త్రయోవిꣳశతిరితి త్రయః + విꣳశతిః, చ, మే, పఞ్చ విꣳశతిరితి పఞ్చ + విꣳశతిః, చ, మే, పఞ్చవిꣳశతిరితి పఞ్చ + విꣳశతిః, చ, మే, సప్తవిꣳశతిరితి సప్త + విꣳశతిః, చ, మే, సప్తవిꣳశతిరితి సప్త + విꣳశతిః, చ, మే, నవవిꣳశతిరితి నవ + విꣳశతిః, చ, మే, నవవిꣳశతిరితి నవ + విꣳశతిః, చ, మే, ఏకత్రిꣳశదిత్యేక + త్రిꣳశత్, చ, మే, ఏకత్రిꣳశదిత్యేక + త్రిꣳశత్, చ, మే, త్రయస్త్రిꣳశదితి త్రయః + త్రిꣳశత్, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్.॥౨౪॥

పదార్థః :-(ఏకా) ఏకత్వవిశిష్టా సంఖ్యా (చ) (మే) (తిస్రః) త్రిత్వవిశిష్టా సంఖ్యా (చ) (మే) (తిస్రః) (చ) (మే) (పఞ్చ) పఞ్చత్వవిశిష్టా గణనా (చ) (మే) (పఞ్చ) (చ) (మే) (సప్త) సప్తత్వవిశిష్టా గణనా (చ) (మే) (సప్త) (చ) (మే) (నవ) నవత్వవిశిష్టా సంఖ్యా (చ) (మే) (నవ) (చ) (మే) (ఏకాదశ) ఏకాధికా దశ (చ) (మే) (ఏకాదశ) (చ) (మే) (త్రయోదశ) త్ర్యధికా దశ (చ) (మే) (త్రయోదశ) (చ) (మే) (పఞ్చదశ) పఞ్చోత్తరా దశ (చ) (మే) (పఞ్చదశ) (చ) (మే) (సప్తదశ) సప్తాధికా దశ (చ) (మే) (సప్తదశ) (చ) (మే) (నవదశ) నవోత్తరా దశ (చ) (మే) (నవదశ) (చ) (మే) (ఏకవింశతిః) ఏకాధికా వింశతిః (చ) (మే) (ఏకవింశతిః) (చ) (మే) (త్రయోవింశతిః) త్ర్యధికా వింశతిః (చ) (మే) (త్రయోవిశంతిః) (చ)(మే) (పఞ్చవింశతిః) పఞ్చాధికా వింశతిః (చ) (మే) (పఞ్చవింశతిః) (చ) (మే) (సప్తవింశతిః) సప్తాధికా వింశతిః (చ) (మే) (సప్తవింశతిః) (చ) (మే) (నవవింశతిః) నవాధికా వింశతిః (చ) (మే) (నవవింశతిః) (చ) (మే) (ఏకత్రింశత్) ఏకాధికా త్రింశత్ (చ) (మే) (ఏకత్రింశత్) (చ) (మే) (త్రయస్త్రింశత్) త్ర్యధికాస్త్రింశత్ (చ) (మే) (యజ్ఞేన) సంగతికరణేన యోగేన దానేన వియోగేన వా (కల్పన్తామ్).॥౨౪॥

అన్వయః :-యజ్ఞే న సఙ్గతికరణేన మ ఏకా సంఖ్యా చ-ద్వే మే తిస్రః, చ-పునర్మే తిస్రశ్చ - ద్వే మే పఞ్చ, చ -పునర్మే పఞ్చ చ -ద్వే మే సప్త, చ -పునర్మే సప్త చ -ద్వే మే నవ, చ - పునర్మే నవ చ ద్వే మే ఏకాదశ, చ - పునర్మే ఏకాదశ చ - ద్వే మే త్రయోదశ, చ - పునర్మే త్రయోదశ చ-ద్వే మే పఞ్చదశ, చ - పునర్మే పఞ్చదశ చ -ద్వే మే సప్తదశ, చ -పునర్మే సప్తదశ చ - ద్వే మే నవదశ, చ - పునర్మే నవదశ చ - ద్వే మ ఏకవింశతిః, చ - పునర్మే ఏకవింశతిశ్చ - ద్వే మే త్రయోవింశతిః, చ - పునర్మే త్రయోవింశతిశ్చ - ద్వే మే పఞ్చవింశతిః, చ - పునర్మే పఞ్చవింశతిశ్చ - ద్వే మే సప్తవింశతిః, చ - పునర్మే సప్తవింశతిశ్చ - ద్వే మే నవవింశతిః, చ - పునర్మే నవవింశతిశ్చ ద్వే మ ఏకత్రింశచ్చ - పునర్మ ఏకత్రింశచ్చ - ద్వే మే త్రయస్త్రింశచ్చాదగ్రేష్వేవం సంఖ్యాః కల్పన్తామ్ ॥ ఇత్యేకో యోగపక్షః. ॥౨౪॥

అథ ద్వితీయ పక్షః :-యజ్ఞేన యోగతో విపరీతేన దానరూపేణ వియోగమార్గేణ విపరీతాః సంగృహీతాశ్చాన్యాన్యాః సంఖ్యా ద్వయోర్వియోగేన యథా మే కల్పన్తాం తథా మే త్రయస్త్రింశచ్చ ద్వయోర్దానేన వియోగేన మ ఏకత్రింశత్, చ - పునర్మే మహ్యైకత్రింశచ్చ - ద్వయోర్వియోగేన మే నవవింశతిః చ - పునర్మే నవవింశతిశ్చ - ద్వయోర్వియోగేన మే సప్తవింశతిరేవం - సర్వత్ర ఇతి వియోగేనాన్తరేణ ద్వితీయః పక్షః. ॥౨౪॥

అథ తృతీయః :-మ ఏకా చ మే తిస్రశ్చ, మే తిస్రశ్చ మే పఞ్చ చ, మే పఞ్చ చ మే సప్త చ, మే సప్త చ మే నవ చ, మే నవ చ మ ఏకాదశ చైవంవిధాః సంఖ్యాః అగ్రేషి యజ్ఞేన ఉక్త పునః పునర్యోగేన గుణనేన కల్పన్తాం సమర్థా భవన్తు. ఇతి గుణనవిషయే తృతీయః పక్షః ॥౨౪॥

భావార్థః :-అస్మిన్మన్త్రే యజ్ఞేనేతి పదేన యోగవియోగౌ గృహ్యేతే కుతో యజధాతోర్హి యః సఙ్గతికరణార్థస్తేన సఙ్గతికరణం కస్యాశ్చిత్ సంఖ్యాయాః కయాచిద్యోగకరణం యశ్చ దానార్థస్తేనైవం సంభావ్యం కస్యాశ్చిద్దానం వ్యయీకరణమిదమేవాన్తరమేవం గుణనభాగవర్గవర్గమూలఘనఘనమూలభాగజాతి ప్రభాగజాతిప్రభృతయో యే గణితభేదాః సన్తి తే యోగవియోగాభ్యామేవోత్పద్యన్తే కుతః కాంచిత్ సంఖ్యాం కయాచిత్ సంఖ్యయా సకృత్ సంయోజయేత్ స యోగో భవతి యథా ౨ + ౪ = ౬ ద్వయోర్మధ్యే చత్వారో యుక్తాః షట్సంపద్యన్తే. ఇత్థమనేకవారం చేత్ సంఖ్యాయాం సంఖ్యాం యోజయేత్తర్హి తద్గుణనమాహుః. యథా ౨X౪=౮. అర్థాత్ ద్విరూపాం సంఖ్యాం చతుర్వారం పృథక్ పృథగ్ యోజయేద్వా ద్విరూపాం సంఖ్యాం చతుర్భిర్గుణయేత్తదాష్టౌ జాయన్తే. ఏవం చత్వారశ్చతుర్వారం యుక్తా వా. చతుర్భిర్గుణితాస్తదా చతుర్ణాం వర్గః షోడశ సంపద్యన్తే ఇత్థమన్తరేణ భాగ-వర్గమూల -ఘనమూలాద్యాః క్రియా నిష్పద్యన్తే. అర్థాత్ యస్యాం కస్యాంచిత్సంఖ్యాయాం కాంచిత్సంఖ్యాం యోజయేద్వా కేనచిత్ప్రకారాన్తరేణ వియోజయేదిత్యనేనైవ యోగేన వియోగేన వా బుద్ధిమతాం యథామతికల్పనయా వ్యక్తావ్యక్తతరాః సర్వా గణితక్రియా నిష్పద్యన్తేఽతోఽత్ర మన్త్రే ద్వయోర్యోగేనోత్తరోత్తరా ద్వయోర్వియోగేన వా పూర్వా పూర్వా విషమసంఖ్యా ప్రదర్శితా, తథా గుణనస్యాపి కశ్చిత్ప్రకారః ప్రదర్శిత ఇతి వేదితవ్యమ్ ॥౨౪॥

పదార్థము :- (యజ్ఞేన) కలుపుట, అనగా కూడిక యొనర్చుటచే (మే) నాయొక్క (ఏకా) ఒకటియను సంఖ్య [అంకె] (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (తి(స్రః) మూడు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (తి(స్రః) మూడు (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (పఞ్చ) ఐదు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (పఞ్చ) ఐదు (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (సప్త) ఏడు (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (సప్త) ఏడు (చ) మరల రెండు (మే) నాయొక్క (నవ) తొమ్మిది (చ) మరల (మే) నాయొక్క (నవ) తొమ్మిది (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (ఏకాదశ) పదునొకండు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (ఏకాదశ) పదునొకండు (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (త్రయోదశ) పదమూడు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (త్రయోదశ) పదమూడు (చ) మరియు రెండు (మే) నా (పఞ్చదశ) పదునైదు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (పఞ్చదశ) పదునైదు (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (సప్తదశ) పదునేడు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (సప్తదశ) పదునేడు (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (నవదశ) పందొమ్మిది (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (నవదశ) పందొమ్మిది (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (ఏకవింశతిః) ఇరువదొక్కటి (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (ఏకవింశతిః) ఇరువదియొకటి (చ) మరియురెండు (మే) నాయొక్క (త్రయోవింశతిః) ఇరువదిమూడు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (త్రయోవింశతిః) ఇరువదిమూడు (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (పఞ్చవింశతిః) ఇరువదియైదు (చ) మరల (మే) నా (పఞ్చవిగ్ంశతిః) ఇరువదైదు (చ) మరియు రెండు (మే) నాయొక్క (సప్తవింశతిః) ఇరువదియేడు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (సప్తవింశతిః) ఇరువదియేడు (చ) మరియు రెండు (మే) నా (నవవింశతిః) ఇరువదితొమ్మిది (చ) మరల (మే) నాయొక్క (నవవింశతిః) ఇరువది తొమ్మిది (చ) మరిరెండు (మే) నాయొక్క (ఏకత్రింశత్) ముప్పదియొకటి (చ) మరల (మే) నాయొక్క (ఏకత్రింశత్) ముప్పదియొక్కటి (చ) మరియు రెండు (మే) నా (త్రయఃత్రింశత్) ముప్పదిమూడు (చ) మరియు తరువాతను ఇదేవిధముగ సంఖ్యలు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగుగాక! ఇదొకవిధమగు యోగపక్షము[కూడిక విధానము]॥౨౪॥

రెండవ పక్షము :- (యజ్ఞేన) యోగము [కూడిక]కు విపరీతముగ దానరూప వియోగము [తీసివేత]చే విపరీతమార్గమున సంగ్రహించబడిన (చ) రెండు తగ్గించుటచే (మే) నాయొక్క (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగుగాక! అదేవిధముగ (మే) నాయొక్క (త్రయఃత్రింశత్) ముప్పదిమూడవ సంఖ్య (చ) రెండుతగ్గుటచే (మే) నాయొక్క (ఏకత్రింశత్) ముప్పదియొకటి (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (ఏకత్రింశత్) ముప్పదియొకటి (చ) రెంటివియోగముచే (మే) నాయొక్క (నవవింశతిః) ఇరువదితొమ్మిది (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (నవవింశతిః) ఇరువదితొమ్మిది (చ) మరిరెండుతగ్గుటచే (మే) నా (సప్తవింశతిః) ఇరువదియేడు సమర్థవంతమగుగాక! ఇట్లే అన్ని సంఖ్యలందును ఎరుగవలెను. ఇది తీసివేత - వియోగముచే రెండవ పక్షము.॥౨౪॥

మూడవ పక్షము :- (మే) నాయొక్క (ఏకా) ఒకసంఖ్య (చ) మరి (మే) నాయొక్క (తి(స్రః) మూడు సంఖ్య (చ) పరస్పరము **గుణింపబడి** (మే) నాయొక్క (తి(స్రః) **మూడు** సంఖ్య (చ) మరియు (మే) నా (పఞ్చ) ఐదు (చ) పరస్పరము **గుణించబడి** (మే) నా (పఞ్చ) ఐదు (చ) మరియు (మే) నా (సప్త) ఏడు

(చ) పరస్పరము గుణితమై (మే) నాయొక్క (సప్త) ఏడు (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (నవ) తొమ్మిది (చ) పరస్పరము గుణించబడి (మే) నాయొక్క (నవ) తొమ్మిది (చ) మరియు (మే) నా (ఏకాదశ) పదునొకటి సంఖ్య (చ) పరస్పరము గుణింపబడి ఇదేవిధముగ ఇతరసంఖ్యలును (యజ్ఞేన) పై దెలిపినవి మాటిమాటికి గుణింపబడి (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగుగాక! ఇది గణన పద్ధతిలో మూడవ యర్థము. ౹౨౪౹౹

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు (యజ్ఞేన) అనుపదముచే కలుపుట తీసివేయుట గైకొనబడును. ఏలన 'యజ' ధాతువునకు సంగతీకరణ మను అర్థముగలదు. దానిచే సంగతిపరచుట, అనగా ఒక సంఖ్యను మరొక సంఖ్యతో కలుపుట యగును. మరియు 'యజ' ధాతువునకు దానము అనియు అర్థముగలదు. అనగా వ్యయపరచుట, తీసివేయుటయగును. ఈవిధముగ గుణనము, భాగము, వర్గము, వర్గమూలము, ఘనము, ఘనమూలము, భాగజాతి, ప్రభాగ జాతి మున్నగు ఏ భేదములుగలవో యవి యోగము మరియు అంతరమువల్లనే ఉత్పన్నమగుచుండును. ఏలన ఒక సంఖ్యతో మరొక సంఖ్యను గలిపినప్పుడు యోగము [కూడిక] యనబడును. ఎట్లన ౨+౪ = ౬ అనగా రెంటిలో నాలుగు గలిపినచో ఆరు అగును. ఇదేవిధముగ అనేక సార్లు ఒకసంఖ్యలో మరొకసంఖ్యను గలుపు విధమును గుణితమందురు. ఎట్లన ౨X౪ = ౮ అనగా రెండును నాలుగు తడవలు వేర్వేరుగా గలిపినను లేక రెండును ౪ నాలుగుచే గుణించినను ఎనిమిదియగును. ఇట్లే ౪ను నాలుగంతలు చేసినను నాలుగుయొక్క వర్గము ౧౬ పదునా రగును ఇదేవిధముగ అంతరముద్వారా భాగహారము, వర్గమూలము, ఘనమూలము మున్నగునవి సిద్ధించును. అనగా ఏదో ఒక సంఖ్యను యోగపరచుట లేక ఏదో ప్రకారాంతరమునుండి తగ్గించినట్టి యోగవియోగములచే బుద్ధిశాలుర బుద్ధిమత్త్వముచే కల్పనయొనర్చి వ్యక్తము, అవ్యక్తము, అంకగణితము, బీజగణితము మున్నగు సమస్త గణిత క్రియ లుత్పన్నమగును. ఈ కారణమున ఈ మంత్రమునందు రెంటి యోగముచే ఉత్తరోత్తర సంఖ్య మరియు రెండు తగ్గించుటద్వారా పూర్వసంఖ్యలు చక్కగా చూపబడినవి. అట్లే గణిత సంబంధమున కొన్ని విధములు చూపబడినవి. ఇదేవిధముగ ముందును దెలిసికొనవలయును. ౹౨౪౹౹

24.May my one and my Three, and my Three and my Five, and my five and my Seven, and my Seven and my Nine, and my Nine and my Eleven, and my Eleven and my Thirteen, and my thirteen and my Fifteen, and my Fifteen and my Seventeen and my Seventeen and my Nineteen, and my Nineteen and my Twenty One, and my Twenty One and my Twenty Three, and my Twenty Three and my Twenty Five, and my Twenty Five and my Twenty Seven, and my Twenty Seven and my Twenty Nine, and my Twenty Nine and my Thirty One, and my Thirty One and my Thirty Three etcetera increase or decrease by addition or subtraction.

౯౭౨౫ చతస్రశ్చేత్యస్య పూర్వదేవా ఋషయః, సమాఙ్కగణితవిద్యావిదాత్మా దేవతా, పంక్తిశ్ఛన్దః, చతుర్వింశతిశ్చేత్యుత్తరస్యాకృతిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ సమాఙ్కగణితవిషయమాహ. సమాంక గణితవిషయము.

౮౭౪ చతస్రశ్చ మేఽష్టౌ చ మేఽష్టౌ చ మే ద్వాదశ చ మే ద్వాదశ చ మే షోడశ చ మే షోడశ చ మే వింశతిశ్చ మే వింశతిశ్చ మే చతుర్వింశతిశ్చ మే చతుర్వింశతిశ్చ మేఽష్టావింశతిశ్చ మేఽష్టావింశతిశ్చ మే ద్వాత్రింశచ్చ మే ద్వాత్రింశచ్చ మే షట్త్రింశచ్చ మే షట్త్రింశచ్చ మే చత్వారింశచ్చ మే చత్వారింశచ్చ మే చతుశ్చత్వారింశచ్చ మే చతుశ్చత్వారింశచ్చ మేఽష్టాచత్వారింశచ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౨౫॥

ప.వి:-చతస్రః, చ, మే, అష్టౌ, చ, మే, అష్టౌ, చ, మే, ద్వాదశ, చ, మే, ద్వాదశ, చ, మే, షోడశ, చ, మే, షోడశ, చ, మే, వింశతిః, చ, మే, వింశతిః, చ, మే, చతుర్వింశతిరితి చతుః + వింశతిః, చ, మే, చతుర్వింశతిరితి చతుః+వింశతిః, చ, మే, అష్టావింశతిరిత్యష్టా వింశతిః, చ, మే, అష్టావింశతిరిత్యష్టా+వింశతిః, చ, మే, ద్వాత్రింశత్, చ, మే, ద్వాత్రింశత్, చ, మే, షట్త్రింశదితి షట్ త్రింశత్, చ, మే, షట్త్రింశదితి షట్త్రింశత్, చ, మే, చత్వారింశత్, చ, మే, చత్వారింశత్, చ, మే, చతుశ్చత్వారింశదితి చతుః + చత్వారింశత్, చ, మే, చతుశ్చత్వారింశదితి చతుః + చత్వారింశత్, చ, మే, అష్టాచత్వారింశదిత్యష్టా + చత్వారింశత్, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్॥౨౫॥

పదార్థః :-(చతస్రః) చతుష్ట్వవిశిష్టా సంఖ్యా (చ) (మే) (అష్టౌ) అష్టత్వవిశిష్టా సంఖ్యా (చ) (మే) (అష్టౌ) (చ) (మే) (ద్వాదశ) ద్వ్యధికా దశ (చ) (మే) (ద్వాదశ) (చ) (మే) (షోడశ) షడధికా దశ

(చ) (మే) షోడశ చ మే (వింశతిః) (చ) (మే) (వింశతిః)(చ)(మే) (చతుర్వింశతిః) చతురధికా వింశతిః (చ) (మే) చతుర్వింశతిః (చ) (మే) (అష్టావింశతిః) అష్టాధికా వింశతిః (చ) (మే) అష్టావింశతిః (చ) (మే) (ద్వాత్రింశత్) ద్వ్యధికాత్రింశత్ (చ) (మే) (ద్వాత్రింశత్) (చ) (మే) (షట్త్రింశత్) షడుత్తరా త్రింశత్ (చ) (మే) (చత్వారింశత్) (చ) (మే) (షట్త్రింశత్) (చ) (మే) (చత్వారింశత్) (చ) (మే) (చత్వారింశత్) (చ) (మే) (చతుశ్చత్వారింశత్) చతురధికా చత్వారింశత్ (చ) (మే) (చతుశ్చత్వారింశత్) (చ) (మే) (అష్టాచత్వారింశత్) అష్టాధికా చత్వారింశత్ (చ) (మే) (యజ్ఞేన) యోగేన వియోగేన వా (కల్పన్తామ్) సమర్థా భవన్తు. ॥౨౫॥

అన్వయః :- యజ్ఞేన సఙ్గతికరణేన మే చతస్రః - చతుః సంఖ్యా చ-చతస్రో మేఽష్టౌ, చ-పునర్మే అష్టౌ-చ-చతస్రో మే ద్వాదశ, చ-పునర్మే ద్వాదశ చ-చతస్రో మే షోడశ, చ -పునర్మే షోడశ చ-చతస్రో మే వింశతిః, చ-పునర్మే వింశతిశ్చ-చతస్రో మే చతుర్వింశతిః, చ-పునర్మే చతుర్వింశతిశ్చ-చతస్రో మేఽష్టావింశతిః, చ-పునర్మేఽష్టావింశతిశ్చ - చతస్రో మే ద్వాత్రింశత్, చ-పునర్మే ద్వాత్రింశచ్చ-చతస్రో మే షట్త్రింశచ్చ-పునర్మే షట్త్రింశచ్చ-చతస్రో మే చత్వారింశత్, చ - పునర్మే చత్వారింశచ్చ చతస్రో మే చతుశ్చత్వారింశత్, చ పునర్మే చతుశ్చత్వారింశచ్చ - చతస్రో మేఽష్టాచత్వారింశత్ చాదగ్రేఽపి పూర్వోక్తవిధినా సంఖ్యాః కల్పన్తామ్ ఇత్యేకో యోగపక్షః. ॥౨౫॥

అథ ద్వితీయః :-యజ్ఞేన యోగతో విపరీతేన దానరూపేణ వియోగమార్గేణ విపరీతాః సంగృహీతాశ్చాన్యాన్యాసంఖ్యా చతుర్ణాం వియోగేన యథా మే కల్పన్తాం తథా మేఽష్టాచత్వారింశచ్చ చతుర్ణాం దానేన వియోగేన మే చతుశ్చత్వారింశత్ చ-పునర్మే చతుశ్చత్వారింశచ్చ - చతుర్ణాం వియోగేన మే చత్వారింశత్ చ - పునర్మే చత్వారింశచ్చ - చతుర్ణాం వియోగేన మే షట్త్రింశత్, చ పునర్మే షట్త్రింశచ్చ - చతుర్ణాం వియోగేన మే ద్వాత్రింశదేవం సర్వత్ర. ఇతి వియోగేన ద్వితీయః పక్షః.॥౨౫॥

అథ తృతీయః :-మే చతస్రశ్చ మేఽష్టౌ చ, మేఽష్టౌ చ, మే ద్వాదశ చ, మే ద్వాదశ చ మే షోడశ చ, మే షోడశ చ మే వింశతిశ్చైవంవిధాః సంఖ్యా అగ్రేఽపి యజ్ఞేన ఉక్తపునః పునర్యోగేన గుణనేన కల్పన్తాం సమర్థా భవన్తు. ఇతి గుణనవిషయేణ తృతీయః పక్షః.॥౨౫॥

భావార్థః :-పూర్వస్మిన్మన్త్రే ఏకాం సంఖ్యాం సంగృహ్య ద్వయో ర్యోగవియోగాభ్యాం విషమాః సంఖ్యాః ప్రతిపాదితాః. అతః పూర్వత్ర క్రమేణాగతైకద్విత్రిసంఖ్యా విహాయాత్ర మన్త్రే చతసృణాం యోగేన వియోగేన వా చతుఃసంఖ్యామారభ్య సమసంఖ్యాః ప్రతిపాదితాః. అనేన మంత్రద్వయేన విషమసంఖ్యానాం సమసంఖ్యానాఞ్చ భేదాన్ విజ్ఞాయ యథాబుద్ధికల్పనయా సర్వా గణితవిద్యా విజ్ఞాతవ్యాః.॥౨౫॥

పదార్థము :-(యజ్ఞేన) మేళవించుట, అనగా కలుపుటయందు (మే) నాయొక్క (చతస్రః) నాలుగు (చ) మరియు నాలుగు (మే) నాయొక్క (అష్టౌ) ఎనిమిది (చ) మరల (మే) నా (అష్టౌ) ఎనిమిది (చ) మరియు నాలుగు (మే) నాయొక్క (ద్వాదశ) పండ్రెండు (చ) మరల (మే) నా (ద్వాదశ) పండ్రెండు (చ)

మరియు నాలుగు (మే) నా (షోడశ) పదునారు (చ) మరల (మే) నా (షోడశ) పదునారు (చ) మరియు నాలుగు (మే) నా (వింశతిః) ఇరువది (చ) మరల (మే) నాయొక్క (వింశతిః) ఇరువది (చ) మరియు నాలుగు (మే) నాయొక్క (చతుర్వింశతిః) ఇరువదినాలుగు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (చతుర్వింశతిః) ఇరువదినాలుగు (చ) మరియు నాలుగు (మే) నాయొక్క (అష్టావింశతిః) ఇరువదెనిమిది (చ) మరల (మే) నాయొక్క (అష్టావింశతిః) ఇరువదెనిమిది (చ) మరియు నాలుగు (మే) నా (ద్వాత్రింశత్) ముప్పదిరెండు (చ) మరల (మే) నాయొక్క (ద్వాత్రింశత్) ముప్పదిరెండు (చ) మరియు నాలుగు (మే) నాయొక్క (షట్త్రింశత్) ముప్పదియారు (చ) మరల (మే) నా (షట్త్రింశత్) ముప్పదియారు (చ) మరియు నాలుగు (మే) నాయొక్క (చత్వారింశత్) నలువది (చ) మరల (మే) నా (చత్వారింశత్) నలువది (చ) మరియు నాలుగు (మే) నా (చతుశ్చత్వారింశత్) నలుబదినాలుగు (చ) మరల (మే) నా (చతుశ్చత్వారింశత్) నలుబదినాలుగు (చ) ఇంకను నాలుగు (మే) నాయొక్క (అష్టాచత్వారింశత్) నలుబదెనిమిది (చ) పైవిధముగానే ముందు ముందు సంఖ్యలు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగుగాక! ఇది కూడిక పక్షపద్ధతి. ॥24॥

రెండవ పక్షము :- (యజ్ఞేన) యోగమునకు ప్రతికూలముగ దానరూప వియోగ మార్గముద్వారా విపరీతముగ సంగ్రహించబడి (చ) మరియు నాలుగు నాలుగు సంఖ్యలు వియోగము [తగ్గించుట] చే అనగా (మే) నాకు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగునట్లు (మే) నాయొక్క (అష్టాచత్వారింశత్) నలుబదెనిమిది (చ) నాలుగుల వియోగముద్వారా (మే) నా (చతుశ్చత్వారింశత్) నలుబదినాలుగు (చ) మరల (మే) నా (చతుశ్చత్వారింశత్) నలుబదినాలుగు (చ) నాలుగు తొలగినందున (మే) నాయొక్క (చత్వారింశత్) నలుబది (చ) మరల (మే) నా (చత్వారింశత్) నలుబది (చ) మరల నాలుగు తొలగుటచే (మే) నా (షట్త్రింశత్) ముప్పది యారు (చ) మరల (మే) నా (షట్త్రింశత్) ముప్పదియారు (చ) నాయొక్క నాలుగు వియోగముచే (మే) నాయొక్క (ద్వాత్రింశత్) ముప్పది రెండు. ఈ ప్రకారముగా అన్ని సంఖ్యలందును ఎరుగవలెను. ఇది తీసివేతవల్ల సంభవించిన రెండవ పక్షము. ॥24॥

మూడవ పక్షము :- (మే) నాయొక్క (చతస్రః) నాలుగుసంఖ్య (చ) మరియు (మే) నా (అష్టౌ) ఎనిమిది (చ) పరస్పరముగుణించబడి (మే) నాయొక్క (అష్టౌ) ఎనిమిది (చ) మరియు (మే) నా (ద్వాదశ) పండ్రెండు (చ) పరస్పరము గుణించబడి (మే) నా (ద్వాదశ) పండ్రెండు (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (ద్వాదశ) పండ్రెండు (చ) పరస్పరము గుణితములై (మే) నా (షోడశ) పదునారు (చ) మరియు (మే) నా (వింశతిః) ఇరువది (చ) పరస్పరము గుణితమై, ఇదేవిధముగ తరువాత సంఖ్యలును (యజ్ఞేన) పదేపదే గుణించబడుటద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక! ఇది గుణనపద్ధతియందు మూడవ పక్షము. ॥24॥

భావార్థము :- వెనక మంత్రమందు ఒక సంఖ్యనుదీసికొని ఒకటిలో రెండును గలుపుచు, తీసివేయుచు విషమసంఖ్యలు చెప్పబడినవి. దీనికన్నముందరి మంత్రమందు క్రమముగ వచ్చినట్టి ఒకటి, రెండు, మూడవ సంఖ్యలను వదలి ఈ మంత్రమునందు నాలుగింటి యోగవియోగములచే నాలుగవసంఖ్యను దీసికొని సమసంఖ్య ప్రతిపాదించబడినది. ఈ రెండు మంత్రములచే విషమ మరియు సమసంఖ్యల భేదమును దెలిసికొని బుద్ధికి అనుకూలముగ కల్పన నొనర్చుకొని సమస్త గణితవిద్యను దెలిసికొనవలయును. ॥24॥

26.May my Four and my Eight, and my Eight and my Twelve, and my Twelve and my Sixteen, and my Sixteen and my Twenty, and my Twenty and my Twenty Four, and my Twenty Four and my Twenty Eight, and my Twenty Eight and my Thirty Two, and my Thirty Two and my Thirty Six, and my Thirty Six and my Forty, and my Forty and my Forty Four, and my Forty Four and my Forty Eight etc. Increase or decrease by addition and subtraction.

౯౭. త్ర్యవిశ్చేత్యస్య దేవా ఋషయః, పశువిద్యావిదాత్మా దేవతా, బ్రాహ్మీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ పశుపాలనవిషయమాహ. పశుపాలనవిషయము.

౯౭॥ త్ర్యవిశ్చ మే త్ర్యవీ చ మే దిత్యవాట్ చ మే దిత్యౌహీ చ మే పఞ్చావిశ్చ మే పఞ్చావీ చ మే త్రివత్సశ్చ మే త్రివత్సా చ మే తుర్యవాట్ చ మే తుర్యౌహీ చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౨౬॥

ప.వి:- త్ర్యవిరితి త్రి + అవిః, చ, మే, త్ర్యవీతి త్రి + అవీ, చ, మే, దిత్యవాడితి దిత్య + వాట్, చ, మే, దిత్యౌహీ, చ, మే, పఞ్చావిరితి పఞ్చ+అవిః, చ, మే, పఞ్చావీతి పఞ్చ + అవీ, చ, మే, త్రివత్స ఇతి త్రి+వత్సః, చ, మే, త్రివత్సేతి త్రి + వత్సా, చ, మే, తుర్యవాడితి తుర్య + వాట్, చ, మే, తుర్యౌహీ, చ, మే, యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్ ॥౨౬॥

పదార్థః :- (త్ర్యవిః) తిస్రోఽవయో యస్య సః (చ) అతో భిన్నా సామగ్రీ (మే) (త్ర్యవీ) తిస్రోఽవయో యస్యాః సా (చ) ఏతజ్జన్యం ఘృతాది (మే) (దిత్యవాట్) దితౌ ఖణ్డితాయాం క్రియాయాం భవా దిత్యాస్తాన్యో వహతి పృథక్ కరోతి సః (చ) ఏతత్పాలనమ్ (మే) (దిత్యౌహీ) తత్స్త్రీ (చ) అన్యదపి (మే) (పఞ్చావిః) పఞ్చావయో యస్య సః (చ) ఏతద్రక్షణమ్ (మే) (పఞ్చావీ) స్త్రీ (చ) ఏతత్పాలనమ్ (మే) (త్రివత్సః) త్రయో వత్సా యస్య సః (చ) ఏతచ్ఛిక్షణమ్ (మే) (త్రివత్సా) త్రయో వత్సా యస్యాః సా (చ) ఏతస్యా రక్షా (మే) (తుర్యవాట్) యస్తుర్యం చతుర్థం వర్షం వహతి ప్రాప్నోతి స వృషభాదిః యస్య త్రీణి వర్షాణి పూర్ణాని జాతాని చతుర్థః ప్రవిష్టః స ఇత్యర్థః (చ) అస్య శిక్షణమ్ (మే) (తుర్యౌహీ) పూర్వోక్తసదృశీ గౌః (చ) అస్యాః శిక్షా (మే) (యజ్ఞేన) పశుపాలనవిధినా (కల్పన్తామ్) సమర్థయన్తు. ॥౨౬॥

అన్వయః :-మే త్ర్యవిశ్చ మే త్ర్యవీ చ మే దిత్యవాట్ చ మే దిత్యౌహీ చ మే పఞ్చావిశ్చ మే పఞ్చావీ చమే త్రివత్సశ్చ మే త్రివత్సా చ మే తుర్యవాట్ చ మే తుర్యౌహీ చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౨౬॥

భావార్థః :-అత్ర గో౽జావిగ్రహణముపలక్షణార్థమ్. యే మనుష్యాః పశూన్ వర్ధయన్తి తే రసాఢ్యా జాయన్తే. ॥౨౬॥

పదార్థము :-(మే) నాయొక్క (త్ర్యవిః) మూడు విధములగు గొఱ్ఱెపొట్టేళ్ళు గలవాడు (చ) మరియు ఇందుకు భిన్నసామగ్రి (మే) నాయొక్క (త్ర్యవీ) మూడు విధములగు ఆడుగొఱ్ఱెలుగల స్త్రీ (చ) మరియు వీనినుండి ఉత్పన్నమగు నేయి మున్నగునవి (మే) నాయొక్క(దిత్యవాట్) ఖండిత క్రియలందుగలిగిన విఘ్నములను వేరుపరచువాడు (చ) మరియు వానికి సంబంధించిన (మే) నాయొక్క (దిత్యౌహీ) అట్టి క్రియలనే ప్రాప్తింపజేయునట్టి గోవులు మున్నగునవి (చ) మరియు వాని రక్షణ (మే) నాయొక్క (పఞ్చావిః) ఐదు విధములగు గొఱ్ఱెలు గలవాడు (చ) మరియు వాని ఘృతాదులు (మే) నాయొక్క (పఞ్చావీ) ఐదు రకములగు అడుగొఱ్ఱెలుగల స్త్రీ (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (త్రివత్సః) మూడు దూడలుగలవాడు (చ) మరియు వాని దూడలు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (త్రివత్సా) మూడు దూడలుగల గోవు (చ) మరియు దాని ఘృతాదులు (మే) నాయొక్క (తుర్యవాట్) నాలుగవ సంవత్సరమునకు చేరిన ఎద్దులు మున్నగునవి (చ) మరియు వానిని కృషియందుంచుట (మే) నాయొక్క (తుర్యౌహీ) నాల్గువత్సరముల వయస్సుకు చేరిన గోవు (చ) మరియు దానిశిక్షణ ఈ సకలపదార్థములు (యజ్ఞేన) పశుపాలన విధానముచే (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతము లగుగాక! ॥౨౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు గోవులు, గొఱ్ఱె మేకల ఉపలక్షణముద్వారా ఇతరపశువులుకూడ గ్రహించబడుచున్నవి. పశువుల నభివృద్ధి పరచువాడు వానిరసములచే సంపన్నుడు గాగలుగుచున్నాడు. ॥౨౬॥

May my eighteen months bull and cow, my two years bull and cow, my thirty months bull and cow, my three years bull and cow, my four years bull and cow prosper through the science of rearing cattle.

౯౨౬.పష్ఠవాట్ చేత్యస్య దేవా ఋషయః, పశుపాలనవిద్యావిదాత్మా దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౨౭ పష్ఠవాట్ చ మే పష్ఠౌహీ చ మఉ ఉక్షా చ మే వశా చ మ ఋషభశ్చ మే వేహచ్చ మే౽నడ్వాꣳశ్చ మే ధేనుశ్చ మే యజ్ఞేన కల్పన్తామ్ ॥౨౭॥

ప.వి:-పష్ఠవాడితి పష్ఠ + వాట్, చ, మే, పష్ఠౌహీ, చ, మే, ఉక్షా, చ, మే, వశా, చ, మే, ఋషభః, చ, మే, వేహత్ చ, మే, అనడ్వాన్, చ, మే, ధేనుః,చ,మే,యజ్ఞేన, కల్పన్తామ్॥౨౭॥

పదార్థః :- (పష్ఠవాట్) యః పష్ఠేన పృష్ఠేన వహతి సో హస్త్యుష్ట్రాదిః (చ) తత్సమ్బన్ధీ (మే) (పష్ఠౌహీ) బడవాదిః (చ) హస్తిన్యాదిభిరుత్థాపితాః పదార్థాః (మే) (ఉక్షా) వీర్యసేచకః (చ) వీర్యధారికాః (మే) (వశా) వన్ధ్యా గౌః (చ) వీర్యహీనః (మే) (ఋషభః) బలిష్ఠః (చ) బలవతీ (మే) (వేహత్) యస్య వీర్యం యస్యా గర్భో వా విహన్యతే స సా చ (చ) సామర్థ్యహీనః (మే) (అనడ్వాన్) హలశకటాదివహన సమర్థః (చ) శకటవాహీ జనః (మే) (ధేనుః) దుగ్ధదాత్రీ (చ) దోగ్ధా (మే) (యజ్ఞేన) పశుశిక్షాఖ్యేన (కల్పన్తామ్) సమర్థయన్తు.॥౨౭॥

అన్వయః :-మే పష్ఠవాట్ చ మే పష్ఠౌహీ చ మే ఉక్షా చ మే వశా చ మ ఋషభశ్చ మే వేహచ్చ మేऽనడ్వాఀశ్చ మే ధేనుశ్చ యజ్ఞేన కల్పన్తామ్. ॥౨౭॥

భావార్థః :- యే పశూన్ సుశిక్ష్య కార్యేషు సంయుఞ్జతే తే సిద్ధార్థా జాయన్తే. ॥౨౭॥

పదార్థము :- (మే) నాయొక్క (పష్ఠవాట్) వీపుపై బరువులను మోయు ఏనుగు ఒంటె మున్నగునవి. (చ) మరియు వాని సంబంధములు (మే) నాయొక్క (పష్ఠౌహీ) వీపుపై భారమును మోయు ఆడగుఱ్ఱము, ఒంటె మున్నగునవి (చ) మరియు వానిచే మోయబడిన పదార్థములు (మే) నాయొక్క (ఉక్షా) వీర్యసేచనమందు సమర్థవంతమగు వృషభము [ఆబోతు] (చ) మరియు వీర్యధారణమొనర్చు గోవులు మున్నగునవి (మే) నాయొక్క (వశా) గొడ్డుటావులు (చ) మరియు వీర్యహీనమగు ఎద్దులు (మే) నాయొక్క (ఋషభః) సమర్థవంతమగు ఎద్దులు (చ) మరియు బలిష్ఠమగు గోవులు (మే) నాయొక్క (వేహత్) గర్భపాతమొనర్చుకొను (చ) మరియు సామర్థ్యహీనగోవులు (మే) నాయొక్క (అనడ్వాన్) హలశకటాదులను నడుపుశక్తివంతమగు ఎద్దులు (చ) మరియు బండ్లనుతోలు సారథి మున్నగువారు (మే) నాయొక్క (ధేనుః) క్రొత్తగా ఈనినట్టి పాడియావులు (చ) మరియు వానిని పితుకువారు వీరెల్లరును (యజ్ఞేన) పశుశిక్షణరూప యజ్ఞకర్మద్వారా (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగుదురుగాక! ॥౨౭॥

భావార్థము :- పశువులకు చక్కనిశిక్షణనిచ్చి కార్యములందు సంయుక్తమొనర్చువారు తమ ప్రయోజనములను సాధించుకొని సుఖవంతులగుదురు. ॥౨౭॥

27 May my male beasts of burden like elephant and camel and similar beasts, my female beasts of burden like mare and she camel, and their loads, my powerful bull and cow, my impotent bull and barren cow, my young bull and strong cow, my calf-slipping and lean cow, my ox and cart-driver, my milk-cow and its milk-man prosper through proper training of cattle.

౯౭౭.వాజాయేత్యస్య దేవా ఋషయః, సంగ్రామాదివిదాత్మా దేవతా,పూర్వస్య విచ్ఛదతి శక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః. ఇయమిత్యుత్తరస్యార్షీ బృహతీ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ కీదృశీ వాక్ స్వీకార్యేత్యాహ. ఇప్పు డెటువంటివాక్కును స్వీకరించవలయును?

౯౭౭ వాజాయ స్వాహా ప్రసవాయ స్వాహాపిజాయ స్వాహా క్రతవే స్వాహా వసవే స్వాహాఽహర్పతయే స్వాహాహ్నే ముగ్ధాయ స్వాహా ముగ్ధాయ వైనꣳశినాయ స్వాహా వినꣳశిన ఆన్త్యాయనాయ స్వాహాన్త్యాయ భౌవనాయ స్వాహా। భువనస్య పతయే స్వాహాధిపతయే స్వాహా ప్రజాపతయే స్వాహా ఇయం తే రాణ్మిత్రాయ యన్తాసి యమనఽఊర్జే త్వా వృష్ట్యై త్వా ప్రజానాం త్వాధిపత్యాయ ॥౨౮॥

ప.వి:-వాజాయ, స్వాహా ప్రసవాయేతి ప్ర + సవాయ, స్వాహా, అపిజాయ, స్వాహా క్రతవే, స్వాహా, వసవే స్వాహా, అహర్పతయే, స్వాహా, అహ్నే, ముగ్ధాయ, స్వాహా, ముగ్ధాయ, వైనꣳశినాయ, స్వాహా, వినꣳశిన ఇతి వినꣳశినే, ఆన్త్యాయనాయ, స్వాహా, ఆన్త్యాయ, భౌవనాయ, స్వాహా, భువనస్య, పతయే, స్వాహా, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయే, స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా + పతయే, స్వాహా, ఇయమ్, తే, రాట్, మిత్రాయ, యన్తా, అసి, యమనః, ఊర్జే, త్వా వృష్ట్యై, త్వా ప్రజానామితి ప్ర + జానామ్, త్వా, ఆధిపత్యాయేత్యాధి + పత్యాయ. ॥౨౮॥

పదార్థః :- (వాజాయ) సంగ్రామాయ (స్వాహా) సత్యా క్రియా (ప్రసవాయ) ఐశ్వర్యాయ సన్తానోత్పాదనాయ వా (స్వాహా) పురుషార్థబలయుక్తా సత్యా వాక్ (అపిజాయ) స్వీకారాయ (స్వాహా) సాధ్వీ క్రియా (క్రతవే) విజ్ఞానాయ (స్వాహా) యోగాభ్యాసాదిక్రియా (వసవే) వాసాయ (స్వాహా) ధనప్రాపికా క్రియా (అహర్పతయే) అహ్నాం పాలకాయ (స్వాహా) కాలవిజ్ఞాపితా క్రియా (అహ్నే) దినాయ (ముగ్ధాయ) ప్రాప్తితమోహాయ (స్వాహా) వైరాగ్యయుక్తా క్రియా (ముగ్ధాయ) మోహం ప్రాప్తాయ (వైనంశినాయ) వినష్టుం శీలం యస్య తస్యాయం బోధస్తస్మై (స్వాహా) సత్యోపదేశికా వాక్ (వినంశినే) వినష్టుం శీలాయ (ఆన్త్యాయనాయ) అన్తే భవమయనం యస్య స అన్త్యాయనః స ఏవ తస్మై (స్వాహా) సత్యా వాణీ (ఆన్త్యాయ) అన్తే భవాయాన్త్యాయ (భౌవనాయ) భువనానామయం సమ్బన్ధీ తస్మై (స్వాహా) సుష్ఠూపదేశః (భువనస్య) భవన్తి భూతాని యస్మిన్నస్య (పతయే) స్వామినే (స్వాహా) ఉత్తమా వాక్ (అధిపతయే) పతీనాం పాలికానామధిష్ఠాత్రే (స్వాహా) రాజవ్యవహారసూచికా క్రియా (ప్రజాపతయే) ప్రజారక్షకాయ (స్వాహా) రాజధర్మద్యోతికా నీతిః (ఇయమ్) నీతిః (తే) తవ (రాట్) యా రాజతే సా (మిత్రాయ) సుహృదే (యన్తా) నియామకః (అసి) (యమనః) యస్సద్గుణాన్ యచ్ఛతి సః (ఊర్జే) పరాక్రమాయ (త్వా) త్వామ్ (వృష్ట్యై) వర్షణాయ (త్వా) త్వామ్ (ప్రజానామ్) పాలనీయానామ్ (త్వా) త్వామ్ (ఆధిపత్యాయ) అధిష్ఠాతృత్వాయ. ॥౨౮॥

అన్వయః :- యేన విదుషా వాజాయ స్వాహా ప్రసవాయ స్వాహా పిజాయ స్వాహా క్రతవే స్వాహా వసవే స్వాహాఽహర్పతయే స్వాహాఽహ్నే ముగ్ధాయ స్వాహా ముగ్ధాయ వైనంశినాయ స్వాహా వైనంశిన ఆన్త్యాయనాయ స్వాహాఽఽన్త్యాయ భౌవనాయ స్వాహా భువనస్య పతయే స్వాహాఽధిపతయే స్వాహా ప్రజాపతయే స్వాహా స్వీక్రియతే యస్య తే తవేయం రాడస్తి యో యమనస్త్వం మిత్రాయ యన్తాసి తం త్వా త్వామూర్జేత్వా వృష్ట్యై త్వా ప్రజానామాధిపత్యాయ చ వయం స్వీకుర్వీమహి. ॥౨౮॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా ధర్మ్యవాక్ క్రియాభ్యాం సహ ప్రవర్తన్తే తే సుఖాని లభన్తే యే జితేన్ద్రియాస్తే రాజ్యం రక్షితుం శక్నువన్తి. ॥౨౮॥

పదార్థము :- ఏ విద్వాంసునియందు (వాజాయ) సంగ్రామముకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియ (ప్రసవాయ) ఐశ్వర్యము మరియు సంతానోత్పత్తికొరకు (స్వాహా) పురుషార్థవంతము, బలయుక్తమగు వాణి (అపిజాయ) గ్రహణ మొనర్చుటకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (క్రతవే) విజ్ఞానముకొరకు (స్వాహా) యోగాభ్యాసము మున్నగు క్రియలు (వసవే) నివాసముకొరకు (స్వాహా) ధనప్రాప్తిని గలిగించుక్రియ (అహర్పతయే) దినములను పాలించుటకొరకు (స్వాహా) కాలవిజ్ఞానమును గలిగించుక్రియ (అహ్నే) దినముకొరకు మరియు (ముగ్ధాయ) మూఢులకొరకు (స్వాహా) వైరాగ్యముతో గూడిన క్రియ (ముగ్ధాయ) మోహమందు జిక్కుకొనినవానికొరకు (వైనంశినాయ) వినాశపడువానికి ఒనర్చుబోధకై (స్వాహా)

సత్యహితోపదేశమొనర్చు వాణి (వినంశినే) వినాశమునొందు స్వభావముకొరకు (ఆన్త్యాయనాయ) చివరయందు గృహము గలవానికొరకు (స్వాహా) సత్యవాణి (అన్త్యాయ) నీచవర్ణమందుత్పన్నమైన (భౌవనాయ) భువన సంబంధముగలవానికై (స్వాహా) ఉత్తమోపదేశము (భువనస్య) సమస్తప్రాణు లుత్పన్నమగు విశ్వముయొక్క (పతయే) స్వామికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమవాణి (అధిపతయే) పాలనమొనర్చు అధిష్ఠాతకొరకు (స్వాహా) రాజ్య వ్యవహారముల నెరుగునట్టి క్రియ మరియు (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలనమొనర్చువారికొరకు (స్వాహా) రాజధర్మమును ప్రకాశపరచు నీతిని స్వీకరించదగు మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఇయమ్) ఈ (రాట్) విశేషముగ ప్రకాశవంతమగు నీతిని (యమనః) ఉత్తమగుణములను గ్రహించు కర్తవగు నీవు (మిత్రాయ) మిత్రులకొరకు (యన్తా) ఉచిత సత్కారమొనర్చువాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నీకు (ఊర్జే) పరాక్రమమునకై (త్వా) నిన్ను (వృష్ట్యై) వర్షముకొరకు మరియు (త్వా) నిన్ను (ప్రజానామ్) పాలించదగిన ప్రజల (ఆధిపత్యాయ) అధిపతివగుటకై మేము స్వీకారమొనర్చుచున్నాము.।౨౮॥

భావార్థము :- ధర్మయుక్తవాణి మరియు క్రియద్వారా వర్తమానమైయుండువారు సుఖముల ప్రాప్తిజేసికొందురు. మరియు జితేంద్రియులగువారు రాజ్యపాలనమందు సమర్థవంతులగుదురు. ।౨౮॥

28.A learned man, who has got passion for battle, exertion for prosperity, tact for acquirement, practises yoga for knowledge, arranges for money for habitation, teaches the knowledge of time to the utilizer of days, practises non-attachment towards day and the stupid, uses truthful, friendly language for the confused and the master of decadent knowledge, renders sound advice to the vacillating and the most degraded, gives correct lead to the low-born and the friend of humanity, uses respectful language towards the leader of men, preaches the art of administration to the ruler, and reveals Kingly statesmanship to the guardian of his subjects. is and excellent politician.

Thou, the embodiment of noble qualities, art a guiding controller for the friend. Thee for vigour, thee for raining happiness, thee for the sovereign lordship of creatures do we accept.

౯౨౮.ఆయుర్యజ్ఞేనేత్యస్య దేవా ఋషయః, యజ్ఞానుష్ఠాతాత్మా, దేవతా, పూర్వస్య స్వరాడ్వికృతిశ్ఛన్దః,

పఞ్చమః స్వరః. స్తోమశ్చేత్యస్య బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ కిం కిం యజ్ఞసిద్ధయే నియోజనీయమిత్యాహ. యజ్ఞసిద్ధికై ఏమేమి యొనర్ప వలయును?

౯౨౮ ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతాం ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతాం చక్షుర్యజ్ఞేన

కల్పతాఀ శ్రోత్రం యజ్ఞేన కల్పతాం వాగ్యజ్ఞేన కల్పతాం మనో యజ్ఞేన

కల్పతామాత్మా యజ్ఞేన కల్పతాం బ్రహ్మా యజ్ఞేన కల్పతాం జ్యోతిర్యజ్ఞేన

కల్పతాᳫ స్వర్యజ్ఞేన కల్పతాం పృష్ఠం యజ్ఞేన కల్పతాం యజ్ఞో
యజ్ఞేన కల్పతామ్। స్తోమశ్చ యజుశ్చఽఋక్చ సామ చ బృహచ్చ
రథన్తరం చ। స్వర్దేవాఽ అగన్మామృతాఽ అభూమ
ప్రజాపతేః ప్రజాఽ అభూమ వేట్ స్వాహా ॥౨౯॥

ప. విః-ఆయుః, యజ్ఞేన కల్పతామ్, ప్రాణః యజ్ఞేన, కల్పతామ్, చక్షుః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, శ్రోత్రమ్, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, వాక్, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, మనః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, ఆత్మా, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, బ్రహ్మా, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, జ్యోతిః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, పృష్ఠమ్, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, యజ్ఞః, యజ్ఞేన కల్పతామ్, స్తోమః, చ, యజుః, చ, ఋక్, చ, సామ, చ, బృహత్ చ, రథన్తరమితి రథమ్ + తరమ్, చ, స్వః, దేవాః, అగన్మ, అమృతాః, అభూమ, ప్రజాపతేరితి ప్రజా + పతేః ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, అభూమ, వేట్, స్వాహా. ॥౨౯॥

పదార్థః :-(ఆయుః) ఏతి జీవనం యేన తత్ (యజ్ఞేన) పరమేశ్వరస్య విదుషాం చ సత్కారేణ (కల్పతామ్) సమర్థం భవతు (ప్రాణః) జీవనహేతుః (యజ్ఞేన) సంగతికరణేన (కల్పతామ్) (చక్షుః) నేత్రమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (శ్రోత్రమ్) శ్రవణేన్ద్రియమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (వాక్) వక్తి యయా సా వాణీ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (మనః) అన్తఃకరణమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (ఆత్మా) అతతి శరీరమిన్ద్రియాణి ప్రాణాంశ్చ వ్యాప్నోతి సః (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (బ్రహ్మా) చతుర్వేదవిద్విద్వాన్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (జ్యోతిః) న్యాయప్రకాశః (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వః) సుఖమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (పృష్ఠమ్) జ్ఞాతుమిచ్ఛా (యజ్ఞేన) అధ్యయనాఖ్యేన (కల్పతామ్) (యజ్ఞః) సజ్జనవ్యో ధర్మః (యజ్ఞేన) సత్యవ్యవహారేణ (కల్పతామ్) (స్తోమః) స్తువన్తి యస్మిన్ సోఽథర్వవేదః (చ) (యజుః) యజతి

యేన స యజుర్వేదః (చ) (ఋక్) ఋగ్వేదః (చ) (సామ) సామవేదః (చ) (బృహత్) మహత్ (చ) (రథన్తరమ్) సామస్తోత్రవిశేషః (చ) (స్వః) మోక్షసుఖమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ (అమృతాః) జన్మమరణదుఃఖరహితాః సన్తః (అభూమ) భవేమ (ప్రజాపతేః) సకలసంసారస్య స్వామినో జగదీశ్వరస్య (ప్రజాః) పాలనీయాః (అభూమ) భవేమ (వేట్) సత్క్రియయా (స్వాహా) సత్యయా వాణ్యా. ॥౨౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్య! తే తవ ప్రజానామాధిపత్యాయాయుర్యజ్ఞేన కల్పతాం ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతాం చక్షుర్యజ్ఞేన కల్పతాం శ్రోత్రం యజ్ఞేన కల్పతామ్ వాగ్ యజ్ఞేన కల్పతాం మనో యజ్ఞేన కల్పతామాత్మా యజ్ఞేన కల్పతాం బ్రహ్మ యజ్ఞేన కల్పతాం జ్యోతిర్యజ్ఞేన కల్పతాం స్వర్యజ్ఞేన కల్పతాం పృష్ఠం యజ్ఞేన కల్పతామ్ యజ్ఞో యజ్ఞేన కల్పతామ్ స్తోమశ్చ యజుశ్చ ఋక్ చ సామ చ బృహచ్చ రథన్తరం చ యజ్ఞేన కల్పతామ్. హే దేవా విద్వాంసో! యథా వయమమృతాః స్వరగన్మ ప్రజాపతేః ప్రజా అభూమ వేట్ స్వాహాయుక్తాశ్చాభూమ తథా యూయమపి భవత. ॥౨౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. పూర్వమన్త్రాత్ (తే) (ఆధిపత్యాయ) ఇతి పదద్వయమనువర్తతే. మనుష్యా ధార్మికవిద్వదనుకరణేన యజ్ఞాయ సర్వం సమర్ప్య పరమేశ్వరం న్యాయాధీశం రాజానం చ మత్వా సతతం న్యాయపరాయణా భూత్వా సుఖినః స్యుః. ॥౨౯॥

పదార్థము :- మానవా! ప్రజలకు అధికారివగుటకు నీవు (ఆయుః) జీవనమూలమగు ఆయువు (యజ్ఞేన) పరమాత్మ మరియు శ్రేష్ఠులగు మహాత్ముల సత్కారముద్వారా (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగుదువుగాక! (ప్రాణః) జీవనహేతువగు ప్రాణవాయువు (యజ్ఞేన) సాంగత్యముచే (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగుదువుగాక! (చక్షుః) నేత్రములు (యజ్ఞేన) పరమేశ్వరుడు మరియు విద్వాంసుల సత్కారమువల్ల (కల్పతామ్) సమర్థమగుదువుగాక! (శ్రోత్రమ్) కర్ణములు (యజ్ఞేన) ఈశ్వరుడు మరియు విద్వాంసుల సత్కారముచే (కల్పతామ్) సమర్థమగుదువుగాక. (వాక్) వాణి (యజ్ఞేన) ఈశ్వరుడు విద్వాంసులకై (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగునుగాక! (మనః) సంకల్ప వికల్పముల నొనర్చు మనస్సు (యజ్ఞేన) ఈశ్వరుని కృపచే (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగునుగాక! (ఆత్మా) శరీరస్థ ఇంద్రియములు, ప్రాణము మున్నగు పవనములకు వ్యాప్తిజెందు ఆత్మ (యజ్ఞేన) ఈశ్వరకృపవలన (కల్పతామ్) సమర్థమగుగాక! (బ్రహ్మ) చతుర్వేదనిష్ణాతుడగు విద్వాంసుడు (యజ్ఞేన) ఈశ్వరుడు మరియు విద్వాంసుల సత్కారములవలన (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగునుగాక! (జ్యోతిః) న్యాయప్రకాశము (యజ్ఞేన) ఈశ్వరుడు మరియు విద్వాంసుల కృపచే (కల్పతామ్) సమర్థమగునుగాక! (స్వః) సుఖములు (యజ్ఞేన) ఈశ్వరుడు విద్వాంసులకృపచే (కల్పతామ్) సమర్థమగునుగాక! (పృష్ఠమ్) తెలిసికొను ఇచ్ఛ [జిజ్ఞాస] (యజ్ఞేన) పఠనరూప యజ్ఞముచే (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగుగాక! (యజ్ఞః) పొందదగిన ధర్మము (యజ్ఞేన) సత్యవ్యవహారము ద్వారా (కల్పతామ్) సమర్థమగుగాక! (స్తోమః) స్తుతులచే పూర్ణమైయున్న అథర్వవేదము (చ) మరియు (యజుః) జీవుల

సత్కారాదుల నొనర్చుటను బోధించు యజుర్వేదము (చ) మరియు (ఋక్) స్తుతి సాధకమగు ఋగ్వేదము (చ) మరియు (సామ) సామవేదము (చ) మరియు (బృహత్) అతిగొప్ప వస్తువు (చ) మరియు సామవేదముయొక్క (రథన్తరమ్) రథంతరమను నామము గల స్తోత్రములు (చ) కూడ ఈశ్వరుడు మరియు విద్వాంసుల సత్కారములద్వారా సమర్థవంతమగు గాక! (దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! మే మెట్లు (అమృతాః) జన్మమరణ దుఃఖరహితమైన (స్వః) మోక్షసుఖమును (అగన్మ) ప్రాప్తించుకొందుమో మరియు (ప్రజాపతేః) సమస్త సృష్టికర్తయగు జగదీశ్వరుని (ప్రజాః) పాలించదగిన ప్రజలమో మరియు (వేట్) ఉత్తమక్రియ మరియు (స్వాహా) సత్యవాణితో గూడినవారము (అభూమ) అగుదుమో మీరును అట్లేయగుడు.॥౨౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇచ్చట పూర్వమంత్రమునుండి ''తే అధిపత్యాయ'' అను నీ రెండుపదముల అనువృత్తి వచ్చినది. మానవులు ధార్మిక విద్వాంసుల ననుసరించుట ద్వారా యజ్ఞముకొరకై సర్వ సమర్పణ మొనర్చి పరమేశ్వరుని మరియు రాజును న్యాయాధీశులుగా నెంచుకొని స్వయముగ న్యాయపరాయణులై నిరంతర సుఖముల ననుభవించవలయును.॥౨౯॥

May life succeed through, the service of God and the sages May life breath thrive through union. May the eye thrive through the service of God and the sages. May the ear thrive through the service of God and the sages. May the voice thrive through the service of God and the sages.

May the mind thrive through the service of God and the sages, May the soul thrive through the service of God and the sages. May the knower of the four vedas thrive through the service of God and the sages. May the light of justice thrive through the service of God and the sages. May happiness thrive through the service of God and the sages. May passion for knowledge be satisfied through study. May desirale deed be performed through true behaviour. May the Atharva veda, the Yajur veda, the Rig veda, the Sama veda, and its Brihat, Rathantra, thrive through the grace of God and the sages. O sages, may we, freed from the pangs of birth and death attain to the happiness of final beatitude. May we become the true sons of God. May we be yoked to noble deeds and truthful speech!.

౯౨౯ వాజస్యేత్యస్య దేవా ఋషయః, రాజావానాత్మా దేవతా, స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కస్య కథముపాసనా కార్యేత్యాహ. మానవు లెటుల నెవనిని యుపాసించ వలయును.

౯౨౯ వాజస్య ను ప్రసవే మాతరం మహీమదితి న్నామ వచసా కరామహే। యస్యా మిదం విశ్వం భువనమావివేశ తస్యాన్నో దేవః సవితా ధర్మ సావిషత్ ॥౩౦॥

ప.విః-వాజస్య, ను, ప్రసవే, ఇతి ప్ర+సవే, మాతరమ్, మహీమ్, అదితిమ్, నామ, వచసా,

కరామహే, యస్యామ్, ఇదమ్, విశ్వమ్, భువనమ్, ఆవివేశేత్యా + వివేశ, తస్యామ్, నః, దేవః, సవితా, ధర్మ, సావిషత్.॥30॥

పదార్థః :- (వాజస్య) వివిధోత్తమస్యాన్నస్య (ను) ఏవ (ప్రసవే) ఉత్పాదనే (మాతరమ్) మాన్యనిమిత్తమ్ (మహీమ్) మహతీం భూమిమ్ (అదితిమ్) కారణరూపేణ నిత్యామ్ (నామ) ప్రసిద్ధౌ (వచసా) వచనేన (కరామహే) కుర్యామ. అత్ర వికరణవ్యత్యయేన శప్ (యస్యామ్) పృథివ్యామ్ (ఇదమ్) ప్రత్యక్షమ్ (విశ్వమ్) సర్వమ్ (భువనమ్) భవన్తి యస్మింస్తత్స్థూలం జగత్ (ఆవివేశ) ఆవిష్టమస్తి (తస్యామ్) (నః) అస్మాకమ్ (దేవః) శుద్ధస్వరూపః (సవితా) సకలైశ్వర్యయుక్త ఈశ్వరః (ధర్మ) ధారణామ్ (సావిషత్) సువతు.॥30॥

అన్వయః :-వాజస్య ప్రసవే ను వర్తమానా వయం మాతరమదితిం మహీం నామ వచసా కరామహే యస్యామిదం విశ్వం భువనమావివేశ తస్యాం సవితా దేవో నో ధర్మ సావిషత్.॥30॥

భావార్థః :-యేన జగదీశ్వరేణ సర్వస్యాధికరణం యా భూమిర్నిర్మితా సా సర్వం ధరతి స ఏవ సర్వైర్మనుష్యై రుపాసనీయః. ॥30॥

పదార్థము :-(వాజస్య) అనేక విధములగు ఉత్తమ అన్నములను (ప్రసవే) ఉత్పాదనమొనర్చుటలో (ను) మాత్రమే యున్న మనము (మాతరమ్) మాన్యతకొరకు (అదితిమ్) కారణరూపమున నిత్యమగు (మహీమ్) భూమిని (నామ) ప్రసిద్ధియగుటలో (వచసా) వాణితో (కరామహే) యుక్తపరచవలెను (యస్యామ్) ఏ పృథివియందు (ఇదమ్) ఈ ప్రత్యక్ష (విశ్వమ్) సమస్త (భువనమ్) స్థూలజగత్తు (ఆ వివేశ) వ్యాప్తమైయున్నదో (తస్యామ్) అట్టి పృథివియందు (సవితా) సకలైశ్వర్యయుక్తుడు (దేవః) శుద్ధస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుడు (నః) మాయొక్క (ధర్మ) ఉత్తమకర్మల ధారణాశక్తిని (సావిషత్) ఉత్పన్నమొనర్చుగాక!॥30॥

భావార్థము :-ఏ జగదీశ్వరుడు సర్వమున కాధారమగు ఈ భూమిని నిర్మించినాడో మరియు నేది సర్వమును ధారణమొనర్చియున్నదియో, అట్టి పరమేశ్వరుడే మానవు లెల్లరకును ఉపాసనయొనర్చుటకు తగినవాడై యున్నాడు.॥30॥

30.We, engaged in producing nice grain, sing the praises of adorable, immortal Mother the Earth, which envelops all these visible material worlds. May the Holy God, the Embodiment of glory, create on this Earth, in us, a desire for doing noble deeds.

౬౮౦. విశ్వే అద్యేత్యస్య దేవా ఋషయః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ ప్రాణినాం కర్తవ్యముపదిశ్యతే. ప్రాణుల కర్తవ్య ముపదేశించబడుచున్నది.

౯౮౦ విశ్వేఽఅద్య మరుతో విశ్వఽఊతీ విశ్వే భవన్త్వగ్నయః సమిద్ధాః।
విశ్వే నో దేవాఽఅవసాగమన్తు విశ్వమస్తు ద్రవిణం వాజోఽఅస్మే ॥౩౧॥

ప.విః- విశ్వే, అద్య, మరుతః, విశ్వే, ఊతీ, విశ్వే, భవన్తు, అగ్నయః, సమిద్ధా ఇతి సమ్+ఇద్ధాః, విశ్వే, నః, దేవాః, అవసా, ఆ, గమన్తు, విశ్వమ్, అస్తు, ద్రవిణమ్, వాజః, అస్మే, ఇత్యస్మే.॥౩౧॥

పదార్థః :-(విశ్వే) సర్వే (అద్య) (మరుతః) వాయవః (విశ్వే) (ఊతీ) ఊత్యా రక్షణాదినా సహ. అత్ర సుపాం సులుగితి పూర్వసవర్ణాదేశః (విశ్వే) (భవన్తు) (అగ్నయః) పావకా ఇవ (సమిద్ధాః) సమ్యక్ ప్రదీప్తాః (విశ్వే) (నః) అస్మాకం (దేవాః) విద్వాంసః (అవసా) పాలనాదినా (ఆ) సమన్తాత్ (గమన్తు) గచ్ఛన్తు. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్ (విశ్వమ్) అఖిలమ్ (అస్తు) ప్రాప్తం భవతు (ద్రవిణమ్) ధనమ్ (వాజః) అన్నమ్ (అస్మే) అస్మభ్యమ్.॥౩౧॥

అన్వయః :- అస్యాం పృథివ్యామద్య విశ్వే మరుతో విశ్వే ప్రాణినః పదార్థాశ్చ విశ్వే సమిద్ధా అగ్నయ ఇవ న ఊతీ భవన్తు విశ్వే దేవా అవసాఽఽగమన్తు యతోఽస్మే విశ్వం ద్రవిణం వాజశ్చాస్తు. ॥౩౧॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా ఆలస్యం విహాయ విదుషః సంగత్య పృథివ్యాం ప్రయతన్తే తే సమగ్రానుత్తమాన్ పదార్థాన్ ప్రాప్నువన్తి. ॥౩౧॥

పదార్థము :-ఈ పృథివియందు (అద్య) నేడు (విశ్వే) సకల (మరుతః) పవనములు (విశ్వే) సకల ప్రాణులు మరియు పదార్థములు (విశ్వే) సర్వము (సమిద్ధాః) చక్కగా ప్రజ్వలించుచు (అగ్నయః) అగ్నులవలె మానవులు (నః) మాయొక్క (ఊతీ) రక్షణాదులతోగూడ (భవన్తు) ప్రసిద్ధములగుగాక! (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (అవసా) పాలనము మున్నగువానితో (ఆ, గమన్తు) వచ్చెదరుగాక, అనగా వచ్చి మమ్ము రక్షింతురుగాక! అందువల్ల (అస్మే) మాకొరకు (విశ్వమ్) సమస్త (ద్రవిణమ్) ధనములు మరియు (వాజః) అన్నములు (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక!॥౩౧॥

భావార్థము :-సోమరితనమును వదలి విద్వాంసుల సాంగత్యముచే ఈ పృథివియందు చక్కగా ప్రయత్నమొనర్చుచు సమస్త ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను పొందవలయును.॥౩౧॥

31.Let all airs, all persons, like all thoroughly kindled fires be ready today for our protection. May all the learned persons come hither for protection. May we possess all riches and food.

౯౮౧ వాజో న ఇత్యస్య దేవా ఋషయః, అన్నవాన్ విద్వాన్ దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ విద్వాన్ ప్రజాశ్చ కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. విద్వాంసులు ప్రజలు ఎటుల మెలగవలయును?

౯౮౧ వాజో నః సప్త ప్రదిశశ్చతస్రో వా పరావతః।

వాజో నో విశ్వైర్దేవైర్ధనసాతావిహావతు ॥౩౨॥

ప. విః- వాజః, నః, సప్త, ప్రదిశః ఇతి ప్రదిశః, చతస్రః, వా, పరావత ఇతి పరా + వతః, వాజః, నః, విశ్వైః, దేవైః, ధనసాతావితి ధన + సాతౌ, ఇహ, అవతు.॥౩౨॥

పదార్థః :-(వాజః) అన్నాదిః (నః) అస్మాన్ (సప్త) (ప్రదిశః) ప్రదిశ్యన్తే తాః (చతస్రః) పూర్వాద్యా దిశః (వా) చార్థే (పరావతః) దూరస్థాః (వాజః) శాస్త్రబోధో వేగో వా (నః) అస్మాకమ్ (విశ్వైః) అఖిలైః (దేవైః) విద్వద్భిః (ధనసాతౌ) ధనానాం సంవిభక్తౌ (ఇహ) అస్మింల్లోకే (అవతు) రక్షతు ప్రాప్నోతు వా.॥౩౨॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో! యథా విశ్వైర్దేవైః సహ వర్తమానో వాజఇహ ధనసాతౌ నోఽవతు వా నో వాజః సప్త ప్రదిశః పరావతశ్చతస్రో దిశోఽవతు తథైతా యూయం సతతం రక్షత.॥౩౨॥

భావార్థః :-మనుష్యైః పుష్కలాన్నేన స్వేషాం పాలనమస్యాం పృథివ్యాం సర్వాసు దిక్షు సత్కీర్తిః స్యాదితి సజ్జనా ఆదర్తవ్యాః.॥౩౨॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగ (విశ్వైః) సకల (దేవైః) విద్వాంసులతో గూడ (వాజః) అన్నాదులు (ఇహ) ఈ లోకమందు (ధనసాతౌ) ధనముల విభజించుటయందు (నః) మాకు (అవతు) ప్రాప్తించెనో (వా) లేక (నః) మాయొక్క (వాజః) శాస్త్రజ్ఞానము మరియు వేగము (సప్త) ఏడు (ప్రదిశః) చక్కగా ఉపదేశించబడిన ఏడులోకలోకాంతరముల లేక (పరావతః) దూరదూరములందుగల (చతస్రః) తూర్పు మున్నగు నాల్గుదిశలు వానిని పాలించునట్లు, అనగా పైదెలిపిన సమస్త పదార్థముల రక్షణయొనర్చునట్లు వీనిరక్షణ మీరును నిరంతరము చేయుచుండుడు. ॥౩౨॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సమృద్ధవంతమగు అన్నముల నుత్పన్నపరచుచు స్వరక్షణ [ఆత్మరక్షణ] నొనర్చుచు ప్రపంచపు సర్వదిశలందును ఉత్తమకీర్తిని పొందుచు సత్పురుషులను సదా సన్మానించుచుండవలయును. ॥౩౨॥

32.May our strength fill the seven regions and the four distant quarters. In this world may our knowledge of religious lore guard us with all the learned persons in the acquisition of wealth.

౯౮౨.వాజో న ఇత్యస్య దేవా ఋషయః, అన్నపతిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కిమభీప్సితవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమేమి కోరదగును?

౯౮౨ వాజో నో౽అద్య ప్ర సువాతి దానం వాజో దేవాఁ౨॥౨ ఋతుభిః కల్పయాతి। వాజో హి మా సర్వవీరం జజాన విశ్వా౨ ఆశా వాజపతిర్జయేయమ్ ॥౩౩॥

ప.విః-వాజః, నః, అద్య, ప్ర, సువాతి, దానమ్, వాజః, దేవాన్, ఋతుభిరిత్యృతు + భిః, కల్పయాతి, వాజః, హి, మా, సర్వవీరమితి సర్వ + వీరమ్, జజాన, విశ్వాః, ఆశాః, వాజపతిరితి వాజ + పతిః, జయేయమ్. ॥౩౩॥

పదార్థః :-(వాజః) అన్నమ్ (నః) అస్మభ్యమ్ (అద్య)అస్మిన్దినే (ప్ర) (సువాతి) ప్రేరయేత్ (దానమ్) (వాజః) (దేవాన్) విదుషో దివ్యాన్గుణాన్ వా (ఋతుభిః) వసంతాదిభిః (కల్పయాతి) సమర్థయేత్ (వాజః) (హి) ఖలు (మా) మామ్ (సర్వవీరమ్) సర్వే వీరా యస్మాత్ తమ్ (జజాన) జనయతు. అత్ర లోడర్థే లిట్ (విశ్వాః) సమగ్రాః (ఆశాః) దిశః (వాజపతిః) అన్నాద్యధిష్ఠాతా (జయేయమ్) ఉత్కర్షేయమ్.॥౩౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా౽ద్య యద్వాజో నో దానం ప్రసువాతి వాజ ఋతుభిర్దేవాన్ కల్పయాతి యద్ధి వాజః సర్వవీరం మా జజాన తేనాహం వాజపతిర్భూత్వా విశ్వా ఆశా జయేయమ్ తథా యూయ మపి జయత. ॥౩౩॥

భావార్థః :- యావన్తీహ ఖలు వస్తూని సంతి తావతామన్నమేవ శ్రేష్ఠమస్తి యతో౽న్నవాన్ సర్వత్ర విజయీ జాయతే. ॥౩౩॥

పదార్థము :-మానవులారా! ఎట్లు (అద్య) నేడు ఏ (వాజః) అన్నము (నః) మాకొరకు (దానమ్) ఇతరులకిచ్చుటకొరకు (ప్రసువాతి) ప్రేరణనొసగుచున్నదో మరియు (వాజః) వేగరూపగుణము (ఋతుభిః) వసంతాది ఋతువులతో (దేవాన్) ఉత్తమోత్తమ గుణములను (కల్పయాతి) పొందుటలో సమర్థమొనర్చుగాక లేక ఏ (హి) మాత్రము (వాజః) అన్నము (సర్వవీరమ్) సకల వీరులతో గూడియున్న శక్తిశాలి (మా) నన్ను

(జజాన) ప్రసిద్ధపరచుగాక! దానితోనే నేను (వాజపతిః) అన్నాదిపదార్థములకు అధిష్ఠాతనై (విశ్వాః) సకల (ఆశాః) దిశలను (జయేయమ్) జయింతును అదేవిధముగ మీరును జయించుడు.॥33॥

భావార్థము :- ప్రపంచమునందుగల సమస్త పదార్థములందు అన్నము మాత్రమే అతి ప్రశంసాయోగ్యమైనది. ఏలన! అన్నముగలవా డన్నిదిశలందును విజయప్రాప్తి నొందును.॥33॥

33.May food be before us, in the midst among us. May food eaten enhance our noble qualities. Yea, food hath made me rich in brave sons. As lord of food may I conquer all regions.

౯౮౩.వాజః పురస్తాదిత్యస్య దేవా ఋషయః, అన్నపతిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అన్నమేవ సర్వాన్పాలయతీత్యాహ. అన్నమే అందరిని రక్షించుచున్నది.

౯౮౩ వాజః, పురస్తాదుత మధ్యతో నో వాజో దేవాన్ హవిషా వర్ధయాతి ।

వాజో హి మా సర్వవీరం చకార సర్వా ఆశా వాజపతిర్భవేయమ్ ॥౩౪॥

ప.వి:–వాజః, పురస్తాత్, ఉత, మధ్యతః, నః, వాజః, దేవాన్, హవిషా, వర్ధయాతి, వాజః, హి, మా, సర్వవీరమితి సర్వ + వీరమ్, చకార, సర్వాః, ఆశాః, వాజపతిరితి వాజ + పతిః, భవేయమ్.॥౩౪॥

పదార్థః :-(వాజః) అన్నమ్ (పురస్తాత్) ప్రథమతః (ఉత) అపి (మధ్యతః) (నః) అస్మాన్ (వాజః) అన్నమ్ (దేవాన్) దివ్యాన్ గుణాన్ (హవిషా) దానేనాదనేన చ (వర్ధయాతి) వర్ధయేత్ (వాజః) (హి) కిల (మా) మామ్ (సర్వవీరమ్) సర్వే వీరా యస్య తమ్ (చకార) కరోతి (సర్వాః) (ఆశాః) దిశః (వాజపతిః) అన్నాదిరక్షకః (భవేయమ్).॥౩౪॥

అన్వయః :-యద్వాజో హవిషా పురస్తాదుత మధ్యతో నో వర్ధయాతి యద్వాజో దేవాఁశ్చ వర్ధయాతి యద్ధి వాజో మా సర్వవీరం చకార తేనాహం వాజపతిర్భవేయం సర్వా ఆశా జయేయం చ. ॥౩౪॥

భావార్థః :-అన్నమేవ సర్వాన్ ప్రాణినో వర్ధయతి. అన్నేనైవ ప్రాణినః సర్వాసు దిక్షు భ్రమన్త్యన్నేన వినా కిమపి కర్తుం న శక్నువన్తి. ॥౩౪॥

పదార్థము :- (వాజః) ఏ యన్నము (హవిషా) ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట మరియు భుజించుట వలన (పురస్తాత్) మొదట (ఉత) మరియు (మధ్యతః) మధ్యన (నః) మమ్ము (వర్ధయాతి) వృద్ధిపరచునో

మరియు (వాజః) ఏ యన్నము (దేవాన్) దివ్యగుణములను వృద్ధినొందించునో (హి) నిశ్చితముగ ఏ (వాజః) అన్నము (మా) నన్ను (సర్వవీరమ్) సమస్త వీరపురుషులు గలవానిగ జేయును. (చకార) దానిచే నేను (వాజపతిః) అన్నాది పదార్థముల రక్షకునిగ (భవేయమ్) అగుదును (సర్వాః) సకల (ఆశాః) దిశలను జయింతునుగాక! ॥౩౪॥

భావార్థము :- అన్నము మాత్రమే సకలప్రాణులను పెంపొందజేయును. అన్నమువల్లనే సర్వప్రాణులు సమస్త దిశలందు దిరుగుచుండును. అన్నములేకున్న ఏమియు జరుగదు. ॥౩౪॥

34. May food be before us, in the midst among us. May food eaten enhance our noble qualities. Yea, food hath made me rich in brave sons. As lord of food may I conquer all regions.

౯౮౪. సం మా సృజామీత్యస్య దేవా ఋషయః, రసవిద్యావిద్విద్వాన్ దేవతా, స్వరాడార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లేమి చేయుదురు?

౯౮౪ సం మా సృజామి పయసా పృథివ్యాః సం మా సృజామ్యద్భిరోషధీభిః।
సోఽహం వాజꣳ సనేయమగ్నే ॥౩౫॥

ప. విః- సమ్, మా, సృజామి, పయసా, పృథివ్యాః, సమ్, మా, సృజామి, అద్భిరిత్యత్ + భిః, ఓషధీభిః, సః, అహమ్, వాజమ్, సనేయమ్, అగ్నే ॥౩౫॥

పదార్థః :-(సమ్) ఏకీభావే (మా) మామ్ (సృజామి) సంబధ్నామి (పయసా) రసేన (పృథివ్యాః) (సమ్) (మా) (సృజామి) (అద్భిః) సంసాధితైర్జలైః (ఔషధీభిః) సోమలతాదిభిః (సః) (అహమ్) (వాజమ్) అన్నమ్ (సనేయమ్) సంభజేయమ్ (అగ్నే) విద్వన్. ॥౩౫॥

అన్వయః :-హే అగ్నే రసవిద్యావిద్విద్వన్! యోఽహం పృథివ్యాః పయసా మా సంసృజామి. అద్భి రోషధీభిః సహ చ మా సంసృజామి సోఽహం వాజం సనేయమేవం త్వమప్యాచర. ॥౩౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథాఽహం వైద్యకశాస్త్రరీత్యాఽన్న పానాదికం కృత్వా సుఖీ భవామి తథా యూయమపి ప్రయతధ్వమ్. ॥౩౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) రసవిద్యలనెరుగు విద్వాంసుడా! ఏ నేను (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (పయసా) రసముతోగూడ (మా) నన్ను నేను (సం,సృజామి) కలుపుకొనుచున్నానో, లేక (అద్భిః) చక్కని శుద్ధజలములు

మరియు (ఓషధీభిః) సోమలతాద్యోషధులతో (మా) నన్ను (సంస్పృజామి) కలుపుకొందునో (సః) ఆ (అహమ్) నేను (వాజమ్) అన్నమును (సనేయమ్) సేవనమొనర్చునట్లు నీవును ఆచరించుము. ॥౩౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! వైద్యశాస్త్రాను సారము నేనెట్లు అన్నపానాదుల నొనర్చుచు సుఖవంతుడనై యుందునో మీరును అదేవిధముగ ప్రయత్నమొనర్చు చుండుడు. ॥౩౫॥

35.O learned person, I unite myself with the juices produced from the Earth. I unite myself with waters and with plants. As such may I gain strength!.

౯౦౫.పయః పృథివ్యామిత్యస్య దేవా ఋషయః, రసవిద్విద్వాన్ దేవతా,ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

మనుష్యాః జలరసవిదః స్యురిత్యాహ. మానవులు జలరస విదులు కావలయును.

౯౦౫ పయః పృథివ్యాం పయఽఓషధీషు పయో దివ్యన్తరిక్షే పయో ధాః

పయస్వతీః ప్రదిశః సన్తు మహ్యమ్ ॥౩౬॥

ప. విః-పయః, పృథివ్యామ్, పయః, ఓషధీషు, పయః, దివి, అన్తరిక్షే, పయః, ధాః, పయస్వతీః, ప్రదిశ ఇతి ప్ర + దిశః, సన్తు, మహ్యమ్. ॥౩౬॥

పదార్థః :-(పయః) జలరసశ్చ (పృథివ్యామ్)(పయః) (ఓషధీషు) (పయః) (దివి) శుద్ధే ప్రకాశే (అన్తరిక్షే) సూర్యపృథివ్యోర్మధ్యే (పయః) రసమ్ (ధాః) దధీథాః (పయస్వతీః) పయో బహురసో విద్యతే యాసు తాః (ప్రదిశః) ప్రకృష్టా దిశః (సన్తు) (మహ్యమ్). ॥౩౬॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం పృథివ్యాం యత్పయ ఓషధీషు యత్పయో దివ్యన్తరిక్షే యత్పయో ధాస్తత్సర్వం పయోఽహమపి ధరామి. యాః ప్రదిశః పయస్వతీస్తుభ్యం సన్తు తా మహ్యమపి భవన్తు. ॥౩౬॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా జలాదిసంయుక్తేభ్యః పృథివ్యాదిభ్యః ఉత్తమాన్నాన్ రసాంశ్చసంగృహ్య ఖాదన్తి పిబన్తి చ తేఽరోగా భూత్వా సర్వాసు దిక్షు కార్యం సాద్ధుం గన్తుమాగన్తుం వా శక్నువన్తి దీర్ఘాయుషశ్చ జాయన్తే. ॥౩౬॥

పదార్థవము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (పృథివ్యామ్) పృథివిపై నే (పయః) జలవులు లేక దుగ్ధాదులరసము (ఓషధీషు) ఓషధులందు ఏ (పయః) రసము (దివి) శుద్ధ నిర్మలప్రకాశము (అన్తరిక్షే) పృథివీసూర్యులమధ్య ఏ (పయః) రసమును (ధాః) ధారణమొనర్చునో, ఆ సమస్త (పయః) జలము లేక

దుగ్ధముల రసమును నేను కూడ ధారణమొనర్తునుగాక! ఏ (ప్రదిశః) దిశలు ప్రదిశలు (పయస్వతీః) సమృద్ధరసవంతమైనవి నీకొరకు (సన్తు) అగునో, అవి (మహ్యమ్) నాకొరకును అగునుగాక! ॥౩౬॥

భావార్థము :- జలాది పదార్థములతో గూడిన పృథివ్యాదులచే ఉత్తమ అన్నము, రసములు మున్నగువానిని సంగ్రహించుకొని తిని త్రాగుచుండువారు నిరోగులై సమస్త విద్యలందు కార్యసిద్ధినొంది సకలదిశలకు రాకపోకలొనర్చుచు దీర్ఘాయుష్మంతు లగుదురు. ॥౩౬॥

36.O learned person, store milk in plants, water in the sky and water in the air. Teeming with milk for me be all the regions!

౯౮౬. దేవస్య త్వేత్యస్య దేవా ఋషయః, సమ్రాడ్ రాజా దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశం రాజానం మన్యేరన్నిత్యుపదిశ్యతే. మానవులెట్టి వానిని రాజుగ భావించవలయును?

౯౮౬ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్।
సరస్వత్యై వాచో యన్తుర్ యన్త్రేణాగ్నేః సామ్రాజ్యేనాభిషిఞ్చామి ॥౩౭॥

ప.విః-దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవే ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, సరస్వత్యై, వాచః, యన్తుః, యన్త్రేణ, అగ్నేః, సామ్రాజ్యేనేతి, సామ్ + రాజ్యేన, అభిషిఞ్చామీత్యభి + సిఞ్చామి. ॥౩౭॥

పదార్థః :- (దేవస్య) స్వప్రకాశస్యైశ్వరస్య (త్వా) త్వామ్ (సవితుః) సకలైశ్వర్యప్రాపకస్య (ప్రసవే) ప్రసూతే జగతి (అశ్వినోః) సూర్యాచన్ద్రమసోః ప్రతాపశీతలత్వాభ్యామివ (బాహుభ్యామ్) భుజాభ్యామ్ (పూష్ణః) ప్రాణస్య ధారణాకర్షణాభ్యామివ (హస్తాభ్యామ్) కరాభ్యామ్ (సరస్వత్యై) సరో విజ్ఞానం విద్యతే యస్యాస్తస్యాః. అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ (వాచః) వాణ్యాః (యన్తుః) నియన్తుః (యన్త్రేణ) కలాకౌశలతయోత్పాదితేన (అగ్నేః) విద్యుదాదేః (సామ్రాజ్యేన) యః సమగ్రాయా భూమేర్మధ్యే సమ్యక్ రాజతే స సమ్రాట్ తస్య భావేన సార్వభౌమత్వేన (అభిషిఞ్చామి). ॥౩౭॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ రాజన్! యథాఽహం త్వా సవితుర్దేవస్య ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యామ్ పూష్ణో హస్తాభ్యామ్. సరస్వత్యై వాచో యన్తురగ్నేర్యన్త్రేణ సామ్రాజ్యేనాభిషిఞ్చామి తథా భవాన్సుఖేన మామభిషిఞ్చతు. ॥౩౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైః సర్వవిద్యావిద్భిర్యూథైత్వా సూర్యాదిగుణకర్మ సదృశస్వభావో రాజా మన్తవ్యః.॥౩౭॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడవగు రాజా! నే నెట్లు (త్వా) నిన్ను (సవితుః) సకలైశ్వర్యప్రాప్తి గలిగించు (దేవస్య) స్వయంప్రకాశకుడగు పరమేశ్వరుడు వానిని (ప్రసవే) ఉత్పన్నమొనర్చినట్టి జగమునందు (అశ్వినోః) సూర్యచంద్రుల ప్రతాపము మరియు శీతలత్వమువలె (బాహుభ్యామ్) భుజములనుండి (పూష్ణః) పుష్టిపరచునట్టి ప్రాణముల ధారణాకర్షణములవలె (హస్తాభ్యామ్) హస్తములచే (సరస్వత్యై) విజ్ఞానముగల (వాచః) వాణిద్వారా (యన్తుః) నియమపరచు (అగ్నేః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నుల (యన్త్రేణ) కార్యకౌశలముచే ఉత్పన్నపరచినట్టి (సామ్రాజ్యేన) సమస్త పృథివీ రాజత్వముచే (అభిషించామి) అభిషేకించెదనో, అట్లే నీవు సుఖముగ నన్నభిషేకించుము.॥౩౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు సమస్త విద్యల నెరిగినవారై యుండి సూర్యాదుల గుణకర్మల వంటి స్వభావముగలవానినే రాజుగా నెంచవలెను.॥౩౭॥

37.O King, I besprinkle thee with the arms (forces) of the sun's warmth and the moon's coolness, with the hands (powers) of attraction and retention of breath, with vedic speech, with the discipline of an administrator. and a ruler's sole dominion!.

౯౮౭.ఋతాషాడిత్యస్య దేవా ఋషయః, ఋతువిద్యావిద్విద్వాన్ దేవతా, విరాడార్షీత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునా రాజా కిం కుర్యాదిత్యాహ. రాజు ఏమి చేయవలయును?

౯౮౭ ఋతాషాడృతధామాగ్నిర్గన్ధర్వస్తస్యౌషధయోఽప్సరసో ముదో నామ। స న ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రమ్ పాతు తస్మై స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహా ॥౩౮॥

ప.వి:-ఋతాషాట్, ఋతధామేత్యృత + ధామా, అగ్నిః, గన్ధర్వః, తస్య, ఓషధయః, అప్సరసః, ముదః, నామ, సః, నః, ఇదమ్, బ్రహ్మ, క్షత్రమ్, పాతు, తస్మై, స్వాహా, వాట్, తాభ్యః, స్వాహా.॥౩౮॥

పదార్థః :-(ఋతాషాట్) య ఋతం సత్యం వ్యవహారం సహతే సః (ఋతధామా) ఋతం యథార్థం ధామ స్థిత్యర్థం స్థానం యస్య సః (అగ్నిః) పావకః (గన్ధర్వః) యో గాం పృథివీం ధరతి సః (తస్య) (ఓషధయః) (అప్సరసః) యా అప్సు సరన్తి తాః (ముదః) మోదన్తే యాసు తాః (నామ) ఖ్యాతిః (సః)

(నః) అస్మాకమ్ (ఇదమ్) (బ్రహ్మ) బ్రహ్మవిత్ కులమ్ (క్షత్రమ్) రాజన్యకులమ్ (పాతు) రక్షతు (తస్మై) (స్వాహా) సత్యా వాణీ (వాట్) యేన వహతి సః (తాభ్యః) (స్వాహా) సత్యా క్రియా. ॥38॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఋతాషాడృతధామా గన్ధర్వోఽగ్నిరివాస్తి తస్యౌషధయోఽప్సరసో ముదో నామ సన్తి స న ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం చ పాతు తస్మై స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహాఽస్తు. ॥38॥

భావార్థః :- యో జనోఽగ్నివచ్ఛత్రుదాహక ఓషధివదానన్దకారీ భవేత్ స ఏవ సర్వం రాజ్యం రక్షితుం శక్నోతి. ॥38॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఋతాషాట్) సత్యవ్యవహారముల సహించువాడు (ఋతధామా) నిలుచుటకు ఉత్తమ స్థానముగలవాడు (గన్ధర్వః) పృథివిని ధరించువాడు (అగ్నిః) అగ్నివంటివాడెవడు గలడో (తస్య) వాని (ఓషధయః) ఏ యోషధి (అప్సరసః) నీటియందు పరుగెత్తునది (ముదః) ఆనందము గలిగించు (నామ) నామము గలదో (సః) అది (నః) మాయొక్క (ఇదమ్) ఈ (బ్రహ్మ) బ్రహ్మనెరిగినట్టి వంశము మరియు (క్షత్రమ్) రాజ్యము లేక క్షత్రియవంశముయొక్క (పాతు) రక్షణయొనర్చుగాక! (తస్మై) దానికొరకు (స్వాహా) సత్యవాణి (వాట్) యథాయోగ్యముగ వ్యవహారములను ఆచరణమునకు దెచ్చు (తాభ్యః) పై దెలిపిన యా ఓషధులకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియ జరుగునుగాక! ॥38॥

భావార్థము :-అగ్నివలె దుష్టశత్రువుల వంశములను దుఃఖరూపాగ్నియందు దహించివేయువాడు, ఓషధులవలె ఆనందపరచువాడే సమస్తరాజ్యరక్షణ యొనర్పగలడు. ॥38॥

38.A King is the maintainer of truth, practiser of truth, destroyer of foes like fire, guardian of the Earth; spreader of happiness like herbs born of water. May he protect this our Priesthood and Nobility. May he be entrusted with the responsibilities of the State, and may his subjects bo honoured.

౯౮.సఙ్హిత ఇత్యస్య దేవా ఋషయః, సూర్యో దేవతా, భురిగార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౮ సఙ్హితో విశ్వసామా సూర్యో గన్ధర్వస్తస్య మరీచయోఽప్సరస

ఆయువో నామ। స న ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రమ్పాతు తస్మై

స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహా ॥39॥

ప.వి:-సఙ్హిత ఇతి సమ్ + హితః, విశ్వసామేతి విశ్వ + సామా, సూర్యః, గన్ధర్వః, తస్య,

మరీచయః, అప్సరసః, ఆయువః, నామ, సః, నః, ఇదమ్, బ్రహ్మ, క్షత్రమ్, పాతు, తస్మై, స్వాహా, వాట్, తాభ్యః స్వాహా.॥౩౯॥

పదార్థః :-(సంహితః) సర్వైర్మూర్తైర్ద్రవ్యైః సత్పురుషైర్వా సహ మిలితః (విశ్వసామా) విశ్వం సర్వం సామ సన్నిధౌ సమీపే యస్య సః (సూర్యః) సవితా (గన్ధర్వః) యో గాం పృథివీం ధరతి సః (తస్య) (మరీచయః) కిరణాః. మృకణిభ్యామీచిః. ఉ. ౪.౭౦. (అప్సరసః) యా అప్స్వన్తరిక్షే సరన్తి గచ్ఛన్తి తాః (ఆయువః) సమన్తాత్ సంయోజకా వియోజకాశ్చ (నామ) ఖ్యాతిః (సః) (నః) (ఇదమ్) వర్తమానమ్ (బ్రహ్మ) విద్వత్కులమ్ (క్షత్రమ్) శూరవీరకులమ్ (పాతు) రక్షతు (తస్మై) (స్వాహా) సత్యాం క్రియామ్ (వాట్) వహనమ్ (తాభ్యః) అప్సరోభ్యః (స్వాహా) సుష్ఠు క్రియయా. ॥౩౯॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! భవాన్ యః సంహితో సూర్యో గన్ధర్వోఽస్తి తస్య మరీచయోఽప్సరస ఆయువో నామ సన్తి తాభ్యో విశ్వసామా స్వాహా కార్యసిద్ధిం కరోతు యస్త్వం తస్మై స్వాహా ప్రయుఙ్క్షే స భవాన్ న ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం చ వాట్ పాతు. ॥౩౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైః సూర్యకిరణాన్ యుక్త్యా సేవిత్వా విద్యాశౌర్యే వర్ధయిత్వా స్వప్రయోజనం సాధయేయుః.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు ఏ (సంహితః) సమస్త మూర్తివంత వస్తువులు లేక సత్పురుషులతో గలిసియుండి (సూర్యః) సూర్యుడు (గన్ధర్వః) పృథివిని ధరించువాడై యున్నాడో (తస్య) వానికి (మరీచయః) కిరణములు (అప్సరసః) అంతరిక్షమునకు పోవునవి (ఆయువః) అన్ని వైపులనుండి సంయోగ వియోగముల నొనర్చునవి (నామ) ప్రసిద్ధమైనవి, అనగా జలాదుల సంయోగ వియోగమొనర్చుచు వదలుచుండునో (తాభ్యః) అట్టి అంతరిక్షమునకు పోవుచు వచ్చుచునుండు కిరణములకొరకు (విశ్వసామా) ఎవనివద్ద సామవేదము విద్యమానమై యున్నదో అట్టినీవు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియలద్వారా అవి యథాయోగ్యముగ కార్యసాధనమగునట్లు నీవు కార్యసిద్ధినొందించుము (తస్మై) ఆ సూర్యునికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియలను చక్కగా యుక్తపరచుచున్నావు (సః) అట్టినీవు (నః) మాయొక్క (ఇదమ్) ఈ (బ్రహ్మ) విద్వాంసుల మరియు (క్షత్రమ్) శూరవీరుల వంశముల మరియు (వాట్) కార్యముల నిర్వహించుటను (పాతు) రక్షణయొనర్చుము.॥౩౯॥

భావార్థము :-మానవులు సూర్యకిరణములను యుక్తియుక్తముగా సేవించి విద్య, మరియు శూరవీరత్వమును పెంపొందించుకొని తమ ప్రయోజనముల సాధించవలెను.॥౩౯॥

39.The sun is conjoined to all material objects and persons, is the sustainer of the Earth. Its rays that roam in air are well known as uniters and separators. Utilise those rays, thou Knower of the Sama Veda in full. Thou behavest rightly towards the sun. May

thou protect this our Priesthood and Nobility and completion of our undertakings.

౯౮. సుషుమ్ణ ఇత్యస్య దేవా ఋషయః, చన్ద్రమా దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైశ్చన్ద్రాదిభ్య ఉపకారో గ్రాహ్య ఇత్యాహ.

మానవులు చంద్రాది లోకములనుండి ఉపకారమును గ్రహించవలయును.

౯౮ సుషుమ్ణః సూర్యరశ్మిశ్చన్ద్రమా గన్ధర్వస్తస్య నక్షత్రాణ్యప్సరసో భేకురయో నామ।

స నఽ ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రమ్పాతు తస్మై స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహా॥౪౦॥

ప.వి:- సుషుమ్ణః, సుసుమ్న ఇతి సు + సుమ్నః, సూర్యరశ్మిరితి సూర్య + రశ్మిః, చన్ద్రమాః, గన్ధర్వః, తస్య, నక్షత్రాణి, అప్సరసః, భేకురయః, నామ, సః, నః, ఇదమ్, బ్రహ్మ, క్షత్రమ్, పాతు, తస్మై, స్వాహా, వాట్, తాభ్యః, స్వాహా.॥౪౦॥

పదార్థః :- (సుషుమ్ణః) సుశోభనం సుమ్నం సుఖం యస్మాత్సః (సూర్యరశ్మిః) సూర్యస్య రశ్మయః కిరణా దీప్తయో యస్మిన్ సః (చన్ద్రమాః) యస్సర్వాన్ చన్దత్యాహ్లాదయతి సః (గన్ధర్వః) యో గాః సూర్యకిరణాన్ ధరతి సః (తస్య) (నక్షత్రాణి) అశ్విన్యాదీని (అప్సరసః) ఆకాశగతాః కిరణాః (భేకురయః) యా భాం దీప్తిం కుర్వన్తి తాః పృషోదరాదినాఽభీష్టరూపసిద్ధిః (నామ) ప్రసిద్ధః (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇదమ్) (బ్రహ్మ) అధ్యాపకకులమ్ (క్షత్రమ్) దుష్టనాశకం కులమ్ (పాతు) రక్షతు (తస్మై) (స్వాహా) (వాట్) (తాభ్యః) (స్వాహా).॥౪౦॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యః సూర్యరశ్మిః సుషుమ్ణో గన్ధర్వశ్చన్ద్రమా అస్తి యాస్తస్య నక్షత్రాణ్యప్సరసో భేకురయో నామ సన్తి స యథా న ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం పాతు తథా విధాయ తస్మై వాట్ స్వాహా తాభ్యః స్వాహా యుష్మాభిః సంప్రయోజ్యా.॥౪౦॥

భావార్థః :- మనుష్యైశ్చన్ద్రాదిభ్యోఽపి తద్విద్యయా సుఖం సాధనీయమ్.॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సూర్యరశ్మిః) సూర్యకిరణములు గలది (సుషుమ్ణః) ఉత్తమ సుఖముల నిచ్చునది (గన్ధర్వః) సూర్యకిరణములను ధరించునది (చన్ద్రమాః) ఎల్లరను ఆనందయుక్తులనొనర్చు ఏ చంద్రలోకము గలదో (తస్య) దానియొక్క ఏ (నక్షత్రాణి) అశ్విని మున్నగు నక్షత్రములు మరియు (అప్సరసః) ఆకాశమున ప్రకాశమానమైయున్న కిరణములు (భేకురయః) ప్రకాశము నిచ్చునవి (నామ)

ప్రసిద్ధములైయున్న చంద్రుని అప్సరసలు గలవాడు (సః) అవి యెట్లు (నః) మాయొక్క (ఇదమ్) ఇట్టి (బ్రహ్మ) చదివించునట్టి బ్రాహ్మణులు మరియు (క్షత్రమ్) దుష్టులనాశమొందించు క్షత్రియవంశములు (పాతు) రక్షణజేయునో (తస్మై) అవి ఉపర్యుక్త ఆ విధమగు చంద్రలోకమునకై (వాట్) కార్యనిర్వహణ మొనర్చు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ మరియు (తాభ్యః) ఆ కిరణములకొరకు (స్వాహా) మీరు అట్టి ఉత్తమ క్రియలను ప్రయుక్తపరచవలయును. ॥౪౦॥

భావార్థము :- మానవులు చంద్రాదిలోకములనుండి, దాని విద్యచే సుఖముల సాధించవలెను. ॥౪౦॥

40.Moon is pleasant, receives light from the sun and imbibes its rays. Its Asterisms, and the rays present in the atmosphere, are full of lustre. May she protect this our Priesthood and Nobility. All Hail to the Moon, for completion of our undertakings. To those All - Hail.

౯౯౦. ఇషిర ఇత్యస్య దేవా ఋషయః, వాతో దేవతా, బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునర్మనుష్యైర్వాతాదిభ్య ఉపకారా గ్రాహ్యా ఇత్యాహ.

మానవులు పవనాదుల నుండి ఉపకారమును గ్రహించవలయును.

౯౯౦ ఇషిరో విశ్వవ్యచా వాతో గన్ధర్వస్తస్యాపోఽఅప్సరసఽఊర్జో నామస నఽఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం పాతు తస్మై స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహా॥౪౧॥

ప. విః- ఇషిరః, విశ్వవ్యచాః, వాతః, గన్ధర్వః, తస్య, ఆపః, అప్సరసః, ఊర్జః, నామ, సః, నః, ఇదమ్, బ్రహ్మ, క్షత్రమ్, పాతు, తస్మై, స్వాహా, వాట్, తాభ్యః, స్వాహా.॥౪౧॥

పదార్థః :- (ఇషిరః) యేనేచ్ఛన్తి సః (విశ్వవ్యచాః) విశ్వస్మిన్ సర్వస్మిఞ్జగతి వ్యచో వ్యాప్తిర్యస్య సః (వాతః) వాతి గచ్ఛతీతి (గన్ధర్వః) యః పృథివీం కిరణాంశ్చ ధరతి సః (తస్య) (ఆపః) జలాని ప్రాణా వా (అప్సరసః) యా అన్తరిక్షే జలాదౌ చ సరన్తి గచ్ఛన్తి తాః (ఊర్జః) బలపరాక్రమప్రదాః (నామ) సంజ్ఞా (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇదమ్) (బ్రహ్మ) సర్వేషాం సత్యోపదేశేన వర్ధకం బ్రహ్మకులమ్. (క్షత్రమ్) విద్యావర్ధకం రాజకులమ్ (పాతు) రక్షతు (తస్మై) (స్వాహా) (వాట్) (తాభ్యః) (స్వాహా).॥౪౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! య ఇషిరో విశ్వవ్యచా గన్ధర్వో వాతోఽస్తి తస్య యా ఆపోఽప్సరస ఊర్జో నామ వర్తన్తే యథా స న ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం చ పాతు తథా యూయమాచరత. తస్మై స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహా సంప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్. ॥౪౧॥

భావార్థః :- శరీరే యావన్తశ్చేష్టాబలపరాక్రమా జాయన్తే తావన్తో వాయోః సకాశాదేవ జాయన్తే వాయవ ఏవ ప్రాణరూపా గన్ధర్వాః సర్వధరాః సన్తీతి మనుష్యైర్వేద్యమ్. ॥౪౧॥

పదార్థము :- మానవులారా! (ఇషిరః) మంచియొనర్చు (విశ్వవ్యచాః) ప్రపంచమునందెయ్యది వ్యాప్తమై యున్నదియో, అట్టి (గన్ధర్వః) పృథివి మరియు కిరణములను ధరించు (వాతః) సకల ప్రదేశములందును భ్రమణమొనర్చు ఏ వాయువుగలదో, అట్టి (అప్సరసః) అన్తరిక్షజలములందు రాకపోకలుగల మరియు (ఊర్జః) బలపరాక్రమములనిచ్చు (నామ) ప్రసిద్ధమైయున్నదో (సః) అట్టి (నః) మాకొరకు (ఇదమ్) ఈ (బ్రహ్మ) సత్యోపదేశముద్వారా ఎల్లరను వృద్ధిపరచునట్టి బ్రాహ్మణవర్గము మరియు (క్షత్రమ్) విద్యలనభివృద్ధి నొందించు రాజవంశములను (పాతు) రక్షించుగాక! అట్లే మీరును ఆచరించుడు (తస్మై) మరియు పై దెలిపిన పవనమునకై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియల (వాట్) ప్రాప్తి మరియు (తాభ్యః) జలాదులకొరకై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియలను ఉత్తమరీతిలో ఉత్తమవాణిని యుక్తమొనర్చుడు. ॥౪౧॥

భావార్థము :- శరీరమునందు గలుగు చేష్టలు, బలపరాక్రమములు అన్నియును పవనముల వల్లనే గలుగుచున్నవి. వాయువులే ప్రాణరూపములు, జలములు, గన్ధర్వములు, అనగా నవి సకలమును ధారణమొనర్చునవియై యున్నవని మానవులు దెలిసికొనవలయును.॥౪౧॥

41.Air is quick, pervades the wole universe, retains sound in the atmosphere. Its parts are well known as givers of vigour and movers in the atmospheric vapours. May it protect this our Priesthood and Nobility, All Hail to the air for success in our undertakings. To those All - Hail.

౯౯౧. భుజ్యురిత్యస్య దేవా ఋషయః, యజ్ఞో దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యా యజ్ఞానుష్ఠానం కుర్వన్త్విత్యాహ. మానవులు యజ్ఞమును అనుష్ఠించవలయును.

౯౯౧ భుజ్యుః సుపర్ణో యజ్ఞో గన్ధర్వ స్తస్య దక్షిణా౨ అప్సరస స్తావా నామ।
స న౨ ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం పాతు తస్మై స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహా॥౪౨॥

ప. వి:- భుజ్యుః, సుపర్ణ ఇతి సు + పర్ణః యజ్ఞః, గన్ధర్వః, తస్య దక్షిణాః, అప్సరసః, స్తావాః, నామ, సః, నః, ఇదమ్, బ్రహ్మ, క్షత్రమ్, పాతు, తస్మై, స్వాహా, వాట్, తాభ్యః, స్వాహా.॥౪౨॥

పదార్థః :- (భుజ్యుః) భుజ్యన్తే సుఖాని యస్మాత్సః (సుపర్ణః) శోభనాని పర్ణాని పాలనాని యస్మాత్సః (యజ్ఞః) య ఇజ్యతే సంగమ్యతే సః (గన్ధర్వః) యో గాం వాణీం ధరతి సః (తస్య) (దక్షిణాః) దక్షన్తే దీయన్తే సుపాత్రేభ్యస్తాః (అప్సరసః) యా అప్సు ప్రాణేషు సరన్తి ప్రాప్నువన్తి తాః (స్తావాః) యా స్తూయన్తే

ప్రశస్యన్తే తాః (నామ) ప్రసిద్ధా (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇదమ్) (బ్రహ్మ) బ్రాహ్మణం విద్వాంసమ్ (క్షత్రమ్) చక్రవర్తినం రాజానమ్ (పాతు) (తస్మై) (స్వాహా) (వాట్) (తాభ్యః) (స్వాహా). ॥౪౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యో భుజ్యుః సుపర్ణో గన్ధర్వో యజ్ఞోఽస్తి తస్య యా దక్షిణా అప్సరసః స్తావా నామ సన్తి స యథా న ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం చ పాతు. తథా యూాయమప్యనుతిష్ఠత తస్మై స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహా చ ప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్. ॥౪౨॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా అగ్నిహోత్రాదియజ్ఞాన్ ప్రత్యహం కుర్వన్తి తే సర్వస్య సంసారస్య సుఖాని వర్ధయన్తీతి బోధ్యమ్. ॥౪౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (భుజ్యుః) సుఖముల ననుభవించుటకు (సుపర్ణః) ఉత్తమోత్తమ పాలనకు హేతవు (గన్ధర్వః) వానిని ధరించునట్టి (యజ్ఞః) సత్సంగమొనర్పదగిన ఏ యజ్ఞకర్మ గలదో (తస్య) దానియందు (దక్షిణాః) సుపాత్రులగు శ్రేష్ఠులు, ధర్మాత్ములగు విద్వాంసులకు ఏ దక్షిణ లీయబడునో, అట్టి (అప్సరసః) ప్రాణములందు ప్రవేశించు (స్తావాః) ఏవి ప్రశంసించదగినవి (నామ) ప్రసిద్ధములైనవిగలవో (సః) అవి (నః) మాకొరకు (ఇదమ్) ఈ (బ్రహ్మ) విద్వాంసులగు బ్రాహ్మణులను మరియు (క్షత్రమ్) చక్రవర్తిరాజును (పాతు) రక్షణజేయుగాక, అట్లేమీరును యనుష్ఠించుడు (తస్మై) దానికొరకై (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞకర్మ (వాట్) ప్రాప్తి (తాభ్యః) ఉత్తమమగు దక్షిణలకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమరీతిచే, ఉత్తమక్రియను సంయుక్తపరచుడు. ॥౪౨॥

భావార్థము :- ప్రతిదినము అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞముల నొనర్చువారు ప్రపంచమునందు సకల సుఖములను పెంపొందించగలరని మానవులెల్లరును దెలిసికొనవలెను. ॥౪౨॥

42.Sacrifice (yajna)is the bestower of delights, a nice nourisher, and the repository of vedic speech. Heartfelt famous prises are its guerdons, May it protect this our Priesthood and Nobility, All-Hail to the Sacrifice for success in our undertakings. To those All - Hail,

౯౯౨. ప్రజాపతిరిత్యస్య దేవా ఋషయః, విశ్వకర్మా దేవతా, విరాడార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్జనైః కథం భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లెటులుండవలయును?

౯౯౨ ప్రజాపతిర్విశ్వకర్మా మనో గన్ధర్వస్తస్యఽ ఋక్సామాన్యప్సరసఽ

ఏష్టయో నామ। స నఽ ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం పాతు తస్మై

స్వాహా వాట్ తాభ్యః స్వాహా ॥౪౩॥

ప. విః- ప్రజాపతిరితి ప్రజాపతిః, విశ్వకర్మేతి విశ్వ + కర్మా, మనః, గన్ధర్వః, తస్య, ఋక్సామానీత్యృక్ + సామాని, అప్సరసః, ఏష్టయ ఇత్యా + ఇష్టయః, నామ, సః, నః, ఇదమ్, బ్రహ్మ, క్షత్రమ్, పాతు, తస్మై, స్వాహా, వాట్, తాభ్యః, స్వాహా.॥43॥

పదార్థః :- (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః స్వామీ (విశ్వకర్మా) విశ్వాని సర్వాణి కర్మాణి యస్య సః (మనః) జ్ఞానసాధనమన్తఃకరణమ్ (గన్ధర్వః) యేన వాగాదీన్ ధరతి సః (తస్య) (ఋక్సామాని) ఋక్ చ సామాని చ తాని (అప్సరసః) యా అప్సు వ్యాప్యేషు ప్రాణాదిపదార్థేషు సరన్తి గచ్ఛన్తి తాః (ఏష్టయః) సమన్తాదిష్టయో విద్వత్పూజా సత్సంగో విద్యాదానం చ యాభ్యస్తాః (నామ) సంజ్ఞా (సః) (నః) (ఇదమ్) (బ్రహ్మ) వేదమ్ (క్షత్రమ్) ధనుర్వేదమ్ (పాతు) (తస్మై) (స్వాహా) (వాట్) (తాభ్యః) (స్వాహా).॥43॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యూయం యో విశ్వకర్మా ప్రజాపతిర్మనుష్యోఽస్తి తస్య మనో గన్ధర్వ ఋక్సామాన్యప్సరస ఏష్టయో నామ సన్తి యథా స న ఇదం బ్రహ్మ క్షత్రం చ పాతు తథా తస్మై స్వాహా సత్యా వాణీ వాట్ ధర్మప్రాపణం తాభ్యః స్వాహా సత్యయా క్రియయోపకారం చ కురుత. ॥43॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః పురుషార్థినో మనస్వినో వేదవిదో జాయన్తే త ఏవ జగద్భూషణాః సన్తీతి వేద్యమ్. ॥43॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (విశ్వకర్మా) సమస్త కార్యములకు హేతువు (ప్రజాపతిః) మరియు ప్రజాపాలకుడు, స్వామియునగు మనుష్యుడెవడో (తస్య) వానియొక్క (గన్ధర్వః) వాణులు మున్నగువానిని ధారణమొనర్చునో (మనః) జ్ఞానమును సిద్ధింపజేయు మనస్సు (ఋక్సామాని) ఋగ్వేద సామవేద మంత్రములు (అప్సరసః) హృదయాకాశమందు వ్యాప్తమైయున్న ప్రాణాది పదార్థములందు ప్రవేశించు క్రియ (ఏష్టయః) ఎద్దానిచే విద్వాంసుల సత్కారము, సత్సాంగత్యము మరియు విద్యాదానములు జరుగునో అవి యన్నియు (నామ) ప్రసిద్ధములై యున్నవి. ఎట్లు (సః) అతడు (నః) మాకొరకు (ఇదమ్) ఇట్టి (బ్రహ్మ) వేదము మరియు (క్షత్రమ్) ధనుర్వేదములను (పాతు) రక్షణజేయునో అట్లే (తస్మై) దానికొరకు (స్వాహా) సత్యవాణి (వాట్) ధర్మప్రాప్తి మరియు (తాభ్యః) ఆ ఉపర్యుక్త పదార్థములకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియద్వారా ఉపకారమొనర్చుడు.॥43॥

భావార్థము :- పురుషార్థి, ఆలోచనాశీలుడు, వేదవిద్యావేత్తయగు మనుష్యుడు మాత్రమే ప్రపంచమునకు భూషణమువంటివాడని యెరుగవలయును. ॥43॥

43.He, who is the Lord of Creatures, Omnific, has a mind that possesses vedic speech. The famous verses of the Rigveda and Sama veda touch the innermost recesses of his heart, wherewith he honours the learned, loves truth and imparts knowledge. May

he protect for us this veda and the Dhanur Veda. May he acquire truthful speech and realise religion. For these objects one should serve others in a righteous way.

౪౪౩.స న ఇత్యస్య దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగార్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః,పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౪౪౩ స నో భువనస్య పతే ప్రజాపతే యస్య తఽ ఉపరి గృహా యస్య వేహ।

అస్మై బ్రహ్మణేఽస్మై క్షత్రాయ మహి శర్మ యచ్ఛ స్వాహా ॥౪౪॥

ప.వి:-సః, నః, భువనస్య, పతే, ప్రజాపత ఇతి ప్రజా + పతే, యస్య, తే, ఉపరి, గృహాః, యస్య, వా, ఇహ, అస్మై, బ్రహ్మణే, అస్మై, క్షత్రాయ, మహి, శర్మ, యచ్ఛ, స్వాహా.॥౪౪॥

పదార్థః :-(సః) విద్వాన్ (నః) అస్మాకమ్ (భువనస్య) గృహస్య (పతే) స్వామిన్ (ప్రజాపతే) ప్రజాపాలక (యస్య) (తే) తవ (ఉపరి) ఊర్ధ్వముత్కృష్టే వ్యవహారే (గృహాః) యే గృహ్ణన్తి తే గృహస్థాదయః (యస్య) (వా) (ఇహ) అస్మిన్సంసారే (అస్మై) (బ్రహ్మణే) వేదేశ్వరవిదే జనాయ (అస్మై) (క్షత్రాయ) రాజధర్మనిష్ఠాయ (మహి) మహత్ (శర్మ) గృహం సుఖం వా (యచ్ఛ) దేహి (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా. ॥౪౪॥

అన్వయః :-హే భువనస్య పతే ప్రజాపతే! ఇహ యస్య తే తవోపరి గృహా వా యస్య సర్వాః శుభాః క్రియాః సన్తి స త్వం నోఽస్మై బ్రహ్మణేఽస్మై క్షత్రాయ స్వాహా మహి శర్మ యచ్ఛ. ॥౪౪॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా విద్వత్కులం రాజకులం చ నిత్యం వర్ధయన్తి తే మహత్సుఖమాప్నువన్తి.॥౪౪॥

పదార్థము :-(భువనస్య) గృహమునకు (పతే) స్వామి (ప్రజాపతే) ప్రజారక్షణ మొనర్చువాడా (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున (యస్య) ఏ (తే) నీయొక్క (ఉపరి) సర్వోత్కృష్ట వ్యవహారములుగలవో అందు (గృహాః) పదార్థ గ్రహణమొనర్చు గృహస్థులగు మనుష్యాదులు (వా) లేక (యస్య) సర్వశ్రేష్ఠక్రియలు గలిగిన (సః) నీవు (నః) మాయొక్క (అస్మై) ఈ (బ్రహ్మణే) వేదము మరియు పరమేశ్వరు నెరుగు మనుష్యులు (అస్మై) ఈ (క్షత్రాయ) రాజధర్మమందు నిరంతరము స్థిరమైయుండు క్షత్రియులకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియద్వారా (మహి) అనేకములగు (శర్మ) గృహములను, సుఖములను (యచ్ఛ) ప్రసాదించుము. ॥౪౪॥

భావార్థము :- విద్వాంసుల మరియు క్షత్రియవంశములను సదా యభివృద్ధిపరచువారు అత్యంత సుఖములను పొందుచుందురు. ॥౪౪॥

44.O master of kingdom and protector of the subjects, in this world the hoseholders and others depend upon thy support. Give great happiness in a nice way to the knower of God and the Veda and the Kshatriya trained in the art of administration!.

౯౯౪.సముద్రోఽసీత్యస్య శునః శేప ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా,విచృదష్టిశ్ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౯౪ సముద్రోఽసి నభస్వానార్ద్రదానుః శమ్భూర్మయోభూరభి మా వాహి స్వాహా।

మారుతోఽసి మరుతాం గణః శమ్భూర్మయోభూరభి మా వాహి స్వాహా।

అవస్యూరసి దువస్వాఞ్ఛమ్భూర్మయోభూరభి మా వాహి స్వాహా ॥౪౪॥

ప.వి:-సముద్రః, అసి, నభస్వాన్, ఆర్ద్రదానురిత్యార్ద్ర + దానుః, శమ్భూరితి శమ్ + భూః, మయోభూరితి మయః + భూః, అభి, మా, వాహి, స్వాహా, మారుతః, అసి, మరుతామ్, గణః, శమ్భూరితి శమ్ + భూః, మయోభూరితి మయః + భూః, అభి, మా, వాహి, స్వాహా, అవస్యూః, అసి, దువస్వాన్, శమ్భూరితి శమ్ + భూః, మయోభూరితి మయః + భూః, అభి, మా, వాహి, స్వాహా.॥౪౪॥

పదార్థః :-(సముద్రః) సముద్రవన్త్యాపో యస్మిన్సః (అసి) (నభస్వాన్) బహు నభో జలం విద్యతే యస్మిన్ సః నభ ఇత్యుదకనా.. నిఘం. ౧.౧౨ (ఆర్ద్రదానుః) య ఆర్ద్రాణాం గుణానాం దానుర్దాతా సః (శంభూః) యః శం సుఖం భావయతి సః (మయోభూః) యో మయ ఆనన్దం భావయతి సః (అభి) ఆభిముఖ్యే (మా) మామ్ (వాహి) ప్రాప్నుహి (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (మారుతః) మరుతాం పవనానా మయం సమ్బన్ధీ జ్ఞాతా (అసి) (మరుతామ్) విదుషామ్ (గణః) సమూహః (శమ్భూః) శం కల్యాణం భావయతి సః (మయోభూః) సుఖం భావుకః (అభి) (మా) (వాహి) (స్వాహా) (అవస్యూః) ఆత్మనోఽవ ఇచ్ఛుః (అసి) (దువస్వాన్) దువః ప్రశస్తం పరిచరణం విద్యతే యస్య సః (శంభూః) (మయోభూః) (అభి) (మా) (వాహి) (స్వాహా).॥౪౪॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యస్త్వం నభస్వానార్ద్రదానుః సముద్ర ఇవాసి స స్వాహా శమ్భూర్మయోభూ స్సన్మాభివాహి యస్త్వం మారుతో మరుతాం గణ ఇవాసి స స్వాహా శమ్భూర్మయోభూస్సన్మాభివాహి యస్త్వం దువస్వానవస్యూరివాసి స తస్మాత్స్వాహా శమ్భూర్మయోభూః సన్మాభివాహి.॥౪౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా సముద్రవద్గంభీరా రత్నాఢ్యా ఋజవో వాయువద్బలిష్ఠా విద్వద్వత్పరోపకారిణః స్వాత్మవత్సర్వేషాం రక్షకాస్సన్తి త ఏవ సర్వేషాం కల్యాణం సుఖం చ కర్తుం శక్నువన్తి. ॥౪౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (నభస్వాన్) జలసమృద్ధమై (ఆర్ద్రదానుః) శీతలగుణములనిచ్చు (సముద్రః) క్రమరహిత జలపాతముగల సముద్రమువలె (అసి) ఉన్న యా (స్వాహా) సత్యక్రియచే (శమ్భూః) ఉత్తమ సుఖము (మయోభూః) మరియు సామాన్య సుఖముల నుత్పన్నపరచువాడవై యున్నావో (మా) అట్టినీవు నాకు (అభివాహి) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించుము. నీవు (మారుతః) పవనమును ఎరుగువాడవు (మరుతామ్) విద్వాంసుల (గణః) సమూహముల్లై (అసి) ఉన్నావు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియద్వారా (శమ్భూః) విశేషమగు పరజన్మసుఖములను మరియు (మయోభూః) ఈజన్మయందు సామాన్యసుఖముల నుత్పన్నమొనర్చువాడవై (మా) నాకు (అభివాహి) అన్నిదిశలనుండి ప్రాప్తించుము. ఏ నీవు (దువస్వాన్) ప్రశంసనీయ సత్కారముతో (అవస్యూః) ఆత్మరక్షణను కాంక్షించువానివలె (అసి) ఉన్నావో అట్టి (స్వాహా) ఉత్తమక్రియద్వారా (శమ్భూః) విశేషసుఖముల మరియు (మయోభూః) సామాన్య స్వసుఖముల నుత్పన్నమొనర్చువాడవై యుండి (మా) నాకు (అభి, వాహి) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించుము.॥౪౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సముద్రమువంటి గంభీర రత్నములతో గూడిన కోమల పవనమువలె బలశాలి, విద్వాంసులవంటి పరోపకారి, స్వాత్మవలె సకలప్రాణుల రక్షించు మనుష్యుడు మాత్రమే సర్వజనులకు కల్యాణము, సుఖమును గలిగించగలుగును.॥౪౫॥

45.O learned person thou art the master of voluminous water, the bestower of calm nature, and deep like the ocean. Being the nice giver of happiness and blessings come unto me from all sides. O Knower of the science of air, thou art foremost amongst the group of the learned. Being the nice giver of happiness in this life and the life to come, come unto me from all sides!.

Thou art worthy of laudable honour and desirous of self-protection. Being the nice giver of happiness and blessing, come unto me from all sides.

౪౬. యాస్త ఇత్యస్య శునః శేప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునర్విదుషా కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

విద్వాంసు డేమి చేయవలయును?

౯౯౫ యాస్తే అగ్నే సూర్యే రుచో దివమాతన్వన్తి రశ్మిభిః।

తాభిర్నోఽఅద్య సర్వాభీ రుచే జనాయ నస్కృధి ॥౪౬॥

ప.విః-యాః, తే, అగ్నే, సూర్యే, రుచః, దివమ్, ఆతన్వన్తీత్యా + తన్వన్తి, రశ్మిభిరితి రశ్మి + భిః, తాభిః, నః,అద్య, సర్వాభిః, రుచే, జనాయ, నః, కృధి.॥౪౬॥

పదార్థః :-(యాః) (తే) తవ (అగ్నే) పరమేశ్వర విద్వన్ వా (సూర్యే) సవితరిప్రాణేవా. (రుచః) దీప్తయః ప్రీతయో వా (దివమ్) ప్రకాశమ్ (ఆతన్వన్తి) సర్వతో విస్తృణన్తి (రశ్మిభిః) (తాభిః) రుగ్భిః (నః) అస్మాన్ (అద్య) (సర్వాభిః) (రుచే) ప్రీతికరాయ (జనాయ) (నః) అస్మాన్ (కృధి) కురు.॥౪౬॥

అన్వయః :- హే అగ్నే విద్వన్! యాః సూర్యే రుచః సన్తి యా రశ్మిభిర్దివమాతన్వన్తి తాభిః సర్వాభిస్తే రుగ్భిరద్య నః సంయోజయ రుచే జనాయ చ నస్కృధి. ॥౪౬॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యథా పరమేశ్వరః సూర్యాదీనాం ప్రకాశకానామపి ప్రకాశకోఽస్తి తథాఽనూచానో విద్వాన్ విదుషామపి విద్యాప్రదో భవతి యథేశ్వరోఽత్ర జగతి సర్వేషాం సత్యే రుచి మసత్యేఽరుచిం జనయతి తథా విద్వానప్యాచరేత్. ॥౪౬॥

పదార్థము :-(అగ్నే) పరమేశ్వరా! లేక విద్వాంసుడా! (యా) ఏ (సూర్యః) సూర్యుడు లేక ప్రాణులందు (రుచః) దీప్తి లేక ప్రీతిగలదో మరియు (రశ్మిభిః) తన కిరణములద్వారా (దివమ్) ప్రకాశమును (ఆతన్వన్తి) అన్నివైపులనుండి వ్యాపింపజేయునో (తాభిః) అట్టి (సర్వాభిః) సమస్త (తే) నీ దీప్తి లేక ప్రీతిచే (అద్య) నేడు (నః) మమ్మెల్లరను సంయుక్తమొనర్చుము.మరియు (రుచే) ప్రేమించునట్టి (జనాయ) మనుష్యునకై (నః) మమ్ము (కృధి) నియమమునందుంచుము.॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున శ్లేషాంలకారము గలదు. ఏ పరమేశ్వరుడు సూర్యుడు మున్నగు ప్రకాశమొనర్చు లోకములను సైతము ప్రకాశమొనర్చుచున్నాడో, అట్లే సకలశాస్త్రములను యథావతుగ నెరుగు విద్వాంసుడు విద్వాంసులకు సైతము విద్యలను గరపువాడగుచున్నాడో మరియు నేవిధముగ పరమేశ్వరు డీ విశ్వమందు సకల ప్రాణులకు సత్యమునందు రుచి, అసత్యమునం దరుచిని యుత్పన్నమొనర్చుచున్నాడో అదే విధముగ విద్వాంసులును ఆచరించవలయును.॥౪౬॥

46.O God, the lights in the sun, with their beams spread lustre all around. Unite us today with all those lights of thine. Make us worthy of love by every one!.

౯౯౬.యా వ ఇత్యస్య శునః శేప ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౯౬ యా వో దేవాః సూర్యే రుచో గోష్వశ్వేషు యా రుచః।

ఇన్ద్రాగ్నీ తాభిః సర్వాభీ రుచం నో ధత్త బృహస్పతే ॥౪౭॥

ప.వి:-యా, వః, దేవాః, సూర్యే, రుచః, గోషు, అశ్వేషు, యాః, రుచః, ఇన్ద్రాగ్నీ, తాభిః, సర్వాభిః, రుచమ్, నః, ధత్త, బృహస్పతే ॥౪౭॥

పదార్థః :-(యాః) (వః) యుష్మాకమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (సూర్యే) చరాచరాత్మని జగదీశ్వరే (రుచః) ప్రీతయః (గోషు) కిరణేన్ద్రియేషు దుగ్ధాదిదాత్రీషు వా (అశ్వేషు) వహ్నితురంగాదిషు (యాః)(రుచః) ప్రీతయః (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఇన్ద్రః ప్రసిద్ధో విద్యుదగ్నిః పావకశ్చ (తాభిః) (సర్వాభిః) (రుచమ్) ప్రీతిమ్ (నః) అస్మాకం మధ్యే (ధత్త) ధరత (బృహస్పతే) బృహతాం పదార్థానాం పతే పాలకేశ్వర.॥౪౭॥

అన్వయః:-హే బృహస్పతే! దేవా యా వస్సూర్యే రుచో యా గోష్వశ్వేషు రుచః సన్తి యా వై తేష్విన్ద్రాగ్నీ వర్తేతే తౌ చ తాభిస్సర్వాభీ రుగ్భిర్నో రుచం ధత్త.॥౪౭॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషాలంకారః. యథా పరమేశ్వరో గవాదిపాలనే పదార్థవిద్యాయాం చ సర్వాన్మనుష్యాన్ ప్రేరయతి తథైవ విద్వాంసోఽప్యాచరేయుః. ॥౪౭॥

పదార్థము :- (బృహస్పతే) మహామహాపదార్థముల పాలనమొనర్చు పరమేశ్వరా! మరియు (దేవాః) విద్వాంసులారా! (యాః) ఏ (వః) మీ యొల్లర (సూర్యే) చరాచరములందును వ్యాప్తుడైయున్న పరమేశ్వరునియందు, అనగా ఈశ్వరునికి మనయందును మరియు విద్వాంసులగు మీకు పరమేశ్వరుని యందును (రుచః) ప్రీతిగలదో లేక (యాః) ఏ యిట్టి (గోషు) కిరణములు, ఇంద్రియములు, పాడియావులు మరియు (అశ్వేషు) అగ్ని మరియు అశ్వాదులందు (రుచః) ప్రీతిగలదో లేక వీనియందు (ఇన్ద్రాగ్నీ) ప్రసిద్ధమైన విద్యుత్తు మరియు భౌతికాగ్ని చేరియున్నదో అదియును (తాభిః) అట్టి (సర్వాభిః) సమస్తప్రీతులద్వారా (నః) మాయందు (రుచమ్) ప్రీతిని (ధత్త) స్థాపించుగాక!॥౪౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు శ్లేషాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు గోవులు మున్నగువాని రక్షణయందు మరియు పదార్థవిద్యయందు సకల మానవులకు ప్రేరణ నిచ్చునట్లు విద్వాంసులును అట్లే యాచరించవలయును.॥౪౭॥

47.O God and learned persons whatever affection ye cherish for self and God, for kine and steeds, may lightning and fire, present in them, with all those affections vouchsafe us love!.

౯౯౭ రుచన్న ఇత్యస్య శునః శేప ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, భురిగార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౯౯౭ రుచం నో ధేహి బ్రాహ్మణేషు రుచ్ఌ్ రాజసు నస్కృధి।

రుచం విశ్యేషు శూద్రేషు మయి ధేహి రుచా రుచమ్ ॥౪౮॥

ప.వి:-రుచమ్, నః, ధేహి, బ్రాహ్మణేషు, రుచమ్, రాజస్వితి రాజ + సు, నః, కృధి, రుచమ్, విశ్యేషు, శూద్రేషు, మయి, ధేహి, రుచా, రుచమ్.॥౪౮॥

పదార్థః :-(రుచమ్) ప్రేమ (నః) అస్మాకమ్ (ధేహి) ధర (బ్రాహ్మణేషు) బ్రహ్మవిత్సు (రుచమ్) ప్రీతిమ్ (రాజసు) క్షత్రియేషు రాజపుత్రేషు (నః) అస్మాకమ్ (కృధి) కురు (రుచమ్) (విశ్యేషు) విక్షు ప్రజాసు భవేషు వణిగ్జనేషు (శూద్రేషు) సేవకేషు (మయి) (ధేహి) (రుచా) ప్రీత్యా (రుచమ్) ప్రీతిమ్.॥౪౮॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర వా విద్వఁస్త్వం నో బ్రాహ్మణేషు రుచా రుచం ధేహి నో రాజసు రుచా రుచం కృధి విశ్యేషు శూద్రేషు రుచా రుచం మయి చ రుచా రుచం ధేహి. ॥౪౮॥

భావార్థః :- అత్రశ్లేషాలంకారః. యథా పరమేశ్వరః పక్షపాతం విహాయ బ్రాహ్మణాదివర్ణేషు సమానాం ప్రీతిం కరోతి తథైవ విద్వాంసోఽపి తుల్యాం ప్రీతిం కుర్యుః. యే హీశ్వరగుణకర్మస్వభావాద్విరుద్ధా వర్తన్తే తే సర్వే నీచాస్తిరస్కరణీయా భవన్తి. ॥౪౮॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక విద్వాంసుడా! నీవు (నః) మాయొక్క (బ్రాహ్మణేషు) బ్రహ్మవేత్తలగు విద్వాంసులందు (రుచా) ప్రీతిద్వారా (రుచమ్) ప్రీతిని (ధేహి) స్థాపింపజేయుము (నః) మాయందు (రాజసు) రాజపుత్రులగు క్షత్రియులందు ప్రీతిచే (రుచమ్) ప్రీతిని (కృధి) కలుగజేయుము (విశ్యేషు) ప్రజలయందేగల వైశ్యులందు మరియు (శూద్రేషు) శూద్రులందును ప్రీతిద్వారా (రుచమ్) ప్రీతిని మరియు (మయి) నాయందును ప్రీతిచే (రుచమ్) ప్రీతిని (ధేహి) స్థాపనమొనర్పుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు పక్షపాతరహితుడై బ్రాహ్మణులు శూద్రులు మున్నగు సకల వర్ణములందును సమాన ప్రేమను జూపునటులనే విద్వాంసులెల్లరును సమాన ప్రేమను జూపవలెను. ఈశ్వరుని గుణ కర్మ స్వభావములకు విపరీతముగనుండువా రెల్లరును నీచులు మరియు తిరస్కరించదగినవారు.॥౪౮॥

48.O God grants love to our holy priests, sets love in our ruling chiefs. Grants love to the Vaishyas and Suhdras : gives out of thy unbounded store of love, loves unto me!.

౪౯. తత్త్వేత్యస్య శునః శేః ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైర్విద్వద్వదాచరణీయమిత్యాహ. మానవులు విద్వాంసులవలె నాచరించవలయును.

౪౯ తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వన్దమానస్తదా శాస్తే యజమానో హవిర్భిః।
అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశꣳస మా న ఽఆయుః ప్రమోషీః॥౪౯॥

ప.విః-తత్, త్వా, యామి, బ్రహ్మణా, వన్దమానః, తత్, ఆ, శాస్తే, యజమానః, హవిర్భిరితి హవిః + భిః, అహేడమానః, వరుణ, ఇహ, బోధి, ఉరుశꣳసేత్యురు +శꣳస, మా, నః, ఆయుః, ప్ర, మోషీః.॥౪౯॥

పదార్థః :-(తత్) (త్వా) త్వామ్ (యామి) ప్రాప్నోమి (బ్రహ్మణా) వేదేన (వన్దమానః) స్తువన్ సన్ (తత్) ప్రేమ (ఆ) (శాస్తే) ఇచ్ఛతి (యజమానః) యో యజతే సః (హవిర్భిః) హోతుమర్హైః సంస్కృతైర్ద్రవ్యైః (అహేడమానః) సత్కృతః (వరుణ) వర (ఇహ) (బోధి) బుధ్యస్వ (ఉరుశంస) య ఉరూన్ బహూన్ శంసతి తత్సమ్బుద్ధౌ (మా) (నిషేధే) (నః) అస్మాన్ (ఆయుః) (ప్ర) (మోషీః) చోరయేః.॥౪౯॥

అన్వయః:-హే ఉరుశంస వరుణ! బ్రహ్మణా వన్దమానో యజమానోఽహేడమానో హవిర్భిర్యదాశాస్తే తదహం యామి యదుత్తమమాయుస్త్వాశ్రిత్యాహం యామి తత్త్వమపి ప్రాప్నుహి త్వమిహ తద్ బోధి త్వం నోఽస్మాకం తదాయుర్మా ప్రమోషీః.॥౪౯॥

భావార్థః :-ఆప్తా విద్వాంసో యదిచ్ఛేయుస్తదేవ మనుష్యైరేషితవ్యమ్. న కేనాపి కేషాంచిద్విదుషా మనాదరః కార్యః. న ఖలు స్త్రీపురుషైరబ్రహ్మచర్యాయుక్తాహారవిహారవ్యభిచారాతివిషయాసక్త్యాదిభిరాయుః కదాపి హ్రాసనీయమ్.॥౪౯॥

పదార్థము :-(ఉరుశంస) అనేకులచే ప్రశంసించబడు (వరుణ) శ్రేష్ఠవిద్వాంసుడా! (బ్రహ్మణా) వేదముచే (వన్దమానః) స్తుతియొనర్చుచు (యజమానః) యజ్ఞములనొనర్చు (అహేడమానః) సత్కారముల పొందినవాడు (హవిర్భిః) హోమము నొనర్చదగిన ఉత్తమపదార్థములచే ఏమి (ఆ, శాస్తే) ఆశించుచున్నాడో (తత్) దానిని నేను (యామి) పొందుదునుగాక! మరియు నే యుత్తమ (ఆయుః) నూరేళ్ల ఆయుష్యమును

(త్వా) నీ యాశ్రయముచే నేను పొందుదునో (తత్) దానిని నీవును పొందుము. నీవు (ఇహ) ఈ జగత్తునందు పై దెలిపిన ఆయుర్దాయమును (బోధి) తెలిసికొనుము. మరియు నీవు (నః) మాయొక్క అట్టి ఆయుర్దాయమును (మా,ప్ర,మోషీః) తస్కరించకుము [తగ్గించకుము].॥౪౯॥

భావార్థము :-సత్యవాదులు, శాస్త్రవేత్తలు, సజ్జనులును నగు విద్వాంసులు గోరుదానినే మనుష్యులెల్లరును కోరవలయును. ఎవ్వరును ఏ విద్వాంసునైనను అనాదరణమొనర్చరాదు. స్త్రీపురుషులెల్లరును బ్రహ్మచర్యము త్యాగము, యోగ్యమైన ఆహార విహారము, వ్యభిచారము అత్యంత విషయాసక్తి మున్నగు దుష్కర్మలచే ఆయుర్దాయమున్నప్పుడు నాశనమొనర్చుకొనవలదు. ॥౪౯॥

49.O Mighty God, through the veda, singing Thy praise, I pray unto Thee. The sacrificer through oblations and praises hankers after Thee. O God worshipped by many, never disrespected, give us in this world your knowledge. Steal not our life!.

౫౦.స్వర్ణ ఘర్మ ఇత్యస్య శునః శేప ఋషిః, సూర్యో దేవతా, భురిగార్ష్యుష్ణిక్, ఛన్దః ఋషభః స్వరః.

కీదృశాః జనాః పదార్థాన్ శుద్ధన్తీత్యుపదిశ్యతే. ఎటువంటివారు పదార్థములను శుద్ధ మొనర్చుచున్నారు?

౫౦ స్వర్ణ ఘర్మః స్వాహా స్వర్ణార్కః స్వాహా స్వర్ణ శుక్రః స్వాహా స్వర్ణ జ్యోతిః స్వాహా స్వర్ణ సూర్యః స్వాహా ॥౫౦॥

ప.విః-స్వః, న, ఘర్మః, స్వాహా, స్వః, న, అర్కః, స్వాహా, స్వః, న, శుక్రః, స్వాహా, స్వః, న, జ్యోతిః, స్వాహా, స్వః, న, సూర్యః, స్వాహా.॥౫౦॥

పదార్థః :-(స్వః) సుఖమ్ (న) ఇవ (ఘర్మః)తాపః (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (స్వః) (న) ఇవ (అర్కః) అగ్నిః (స్వాహా) (స్వః) (న) ఇవ (శుక్రః) వాయుః (స్వాహా) (స్వః) (న) ఇవ (జ్యోతిః) విద్యుతో దీప్తిః (స్వాహా) (స్వః) (న) ఇవ (సూర్యః) (స్వాహా).॥౫౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా స్వాహా స్వర్న ఘర్మ స్వాహా స్వర్నార్కః స్వాహా స్వర్న శుక్రః స్వాహా స్వర్న జ్యోతిః స్వాహా స్వర్న సూర్యః స్యాత్తథా యూయమప్యాచరత.॥౫౦॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యజ్ఞకారిణో మనుష్యాః సుగన్ధాదిద్రవ్యహోమైః సర్వాన్వాయ్వాది పదార్థాన్ శుద్ధాన్ కర్తుం శక్నువన్తి యేన రోగరాహిత్యేన సర్వేషాం దీర్ఘాయుః స్యాత్. ॥౫౦॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (స్వాహా) సత్యక్రియచే (స్వః) సుఖముల (న) వంటి (ఘర్మః) ప్రతాపము (స్వాహా) సత్యక్రియద్వారా (స్వః) సుఖముల (న) వంటి (అర్కః) అగ్ని (స్వాహా) సత్యక్రియచే

(స్వః) సుఖముల (న) సదృశమగు (శుక్రః) వాయువు (స్వాహా) సత్యక్రియతో (స్వః) సౌఖ్యముల (న) వంటి (జ్యోతిః) విద్యుత్‌ప్రకాశము (స్వాహా) సత్యక్రియ (స్వః) సౌఖ్యముల (న) వంటి (సూర్యః) సూర్యుని యట్లు మీరును ఆచరించుడు.॥౫౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. యజ్ఞమొనర్చు మనుష్యుల సుగంధయుక్త పదార్థముల హోమముచే సకలవాయువులు మున్నగు పదార్థములు శుద్ధమై రోగములు నశించి సకల ప్రాణులకు దీర్ఘాయువు గలిగి సుఖింతురు. ॥౫౦॥

50.Properly utilised warmth conduces to happiness. Properly utilised fire conduces to happiness. Properly utilised air conduces to happiness. Properly utilised lustre of lightning conduces to happiness. Properly utilised sun conduces to happiness.

౧౦౦౦. అగ్నిం...స్య శునఃశేప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా నరాః సుఖినో భవన్తీత్యుపదిశ్యతే. ఎటువంటి నరులు సుఖు లగుదురు?

౧౦౦౦ అగ్నిం యునజ్మి శవసా ఘృతేన దివ్యꣳ సుపర్ణం వయసా బృహన్తమ్।తేన

వయం గమేమ బ్రధ్నస్య విష్టపꣳస్వో రుహాణా అధి నాకముత్తమమ్ ॥౫౧॥

ప. విః- అగ్నిమ్, యునజ్మి, శవసా, ఘృతేన, దివ్యమ్, సుపర్ణమితి సు + పర్ణమ్, వయసా, బృహన్తమ్, తేన, వయమ్, గమేమ, బ్రధ్నస్య, విష్టపమ్, స్వః, రుహాణాః, అధి, నాకమ్, ఉత్తమమ్. ॥౫౧॥

పదార్థః :- (అగ్నిమ్) పావకమ్ (యునజ్మి) సుగన్ధైర్ద్రవ్యైర్యుక్తం కరోమి (శవసా) బలేన (ఘృతేన) ఆజ్యేన (దివ్యమ్) దివి శుద్ధగుణే భవమ్ (సుపర్ణమ్) సుష్ఠుపాలనపూర్తికరమ్ (వయసా) వ్యాప్త్యా (బృహన్తమ్) మహాన్తమ్ (తేన) (వయమ్) (గమేమ) గచ్ఛేమ. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్ (బ్రధ్నస్య) మహతః (విష్టపమ్) విష్టాన్ ప్రవిష్టాన్ పాతి యేన తత్ (స్వః) సుఖమ్ (రుహాణాః) రోహతః (అధి) ఉపరిభావే (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖమ్ (ఉత్తమమ్) శ్రేష్ఠమ్. ॥౫౧॥

అన్వయః :- అహం వయసా బృహన్తం దివ్యం సుపర్ణమగ్నిం శవసా ఘృతేన యునజ్మి తేన స్వో రుహాణా వయం బ్రధ్నస్య విష్టపముత్తమం నాకమధిగమేమ. ॥౫౧॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా అగ్నౌ సుసంస్కృతాని సుగన్ధ్యాదియుక్తాని ద్రవ్యాణి ప్రక్షిప్య వాయ్వాదిశుద్ధి ద్వారా సర్వాన్ సుఖయన్తి తేఽత్యుత్తమం సుఖమాప్నువన్తి. ॥౫౧॥

పదార్థము :- నేను (వయసా) వాయువుయొక్క వ్యాప్తిచే (బృహన్తమ్) పెద్దదైన (దివ్యమ్) శుద్ధగుణములందు ప్రసిద్ధమై (సుపర్ణమ్) ఉత్తమరక్షణయందు పరిపూర్ణమైన (అగ్నిమ్) అగ్నిని (శవసా) బలదాయకములగు (ఘృతేన) ఘృతము మున్నగు సుగంధ పదార్థములచే (యునజ్మి) కలుపుచున్నాను (తేన) దానిచే (స్వః) సుఖములపై (రుహాణాః) ఆరూఢమైయున్న (వయమ్) మేము (బ్రధ్నస్య) మహోన్నతుని (విష్టపమ్) సామాన్య మరియు విశేషభావముతో ప్రవేశమైయున్న జీవులను పాలనమొనర్చు వ్యవహారమును మరియు (ఉత్తమమ్) శ్రేష్ఠమగు (నాకమ్) దుఃఖరహిత, సుఖస్వరూప స్థానమును (అధి, గమేమ) ప్రాప్తించుకొందుము.॥౫౧॥

భావార్థము :- ఉత్తమముగ సిద్ధపరచబడిన సుగంధాదులచే గూడిన పదార్థములను అగ్నియందాహుతుల నిచ్చి వాయువు మున్నగువాని శుద్ధపరచుటద్వారా సకలప్రాణులకు సుఖములనిచ్చువారు అత్యంత సుఖములను పొందుచుందురు.॥౫౧॥

51.I yoke with fulness of life and strength-giving butter, thee, fire, mighty, divine, and efficient in protection. Through that yajna-fire may we obtaining happiness, attain to the loftiest nature of God free from suffering and full of effulgence.

౧౦౦౧. ఇమావిత్యస్య శునః శేప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౦౧ ఇమౌ తే పక్షావజరౌ పతత్రిణౌ యాభ్యాం రక్షాంసి అపహంస్యగ్నే।
తాభ్యాం పతేమ సుకృతాము లోకం యత్ర ఋషయో జగ్ముః
ప్రథమజాః పురాణాః ॥౫౨॥

ప.వి:- ఇమౌ, తే, పక్షౌ, అజరౌ, పతత్రిణౌ, యాభ్యామ్, రక్షాంసి, అపహంసీత్యప + హంసి, అగ్నే, తాభ్యామ్, పతేమ, సుకృతామితి సు + కృతామ్, ఊ + ఇత్యూమ్, లోకమ్, యత్ర, ఋషయః, జగ్ముః, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, పురాణాః.॥౫౨॥

పదార్థః :-(ఇమౌ) (తే) తవ (పక్షౌ) పరిగ్రహౌ కార్యకారణరూపౌ (అజరౌ) అవినాశినౌ (పతత్రిణౌ) పతత్రాణ్యూర్ధ్వగమనాని సన్తి యయోస్తౌ (యాభ్యామ్) (రక్షాంసి) దుష్టాన్ దోషాన్వా (అపహంసి) దూరే ప్రక్షిపసి (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమాన తేజస్విన్ విద్వన్ (తాభ్యామ్) (పతేమ) గచ్ఛేమ

(సుకృతామ్) శోభన మకార్షు స్తే సుకృతస్తేషామ్ (ఉ) వితర్కే (లోకమ్) ద్రష్టవ్యమానన్దమ్ (యత్ర) (ఋషయః) వేదార్థవిదః (జగ్ముః) గతవన్తః (ప్రథమజాః) ప్రథమే విస్తీర్ణే బ్రహ్మణి జాతాః ప్రసిద్ధాః (పురాణాః) పురా అధ్యయనసమయే నవీనాః.॥౫౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! తే యావిమౌ పతత్రిణావజరౌ పక్షౌ స్తో యాభ్యాం రక్షాంస్యపహంసి తాభ్యా ము తం సుకృతాం లోకం వయం పతేమ యత్ర ప్రథమజాః పురాణా ఋషయో జగ్ముః.॥౫౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాప్తా విద్వాంసో దోషాన్ హత్వా ధర్మాదిసద్గుణాన్ గృహీత్వా బ్రహ్మ ప్రాప్యానందన్తి తథైతాన్ ప్రాప్య మనుష్యైరపి సుఖయితవ్యమ్.॥౫౨॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి ప్రతాపశాలివగు ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (ఇమౌ) ఈ (పతత్రిణౌ) ఉన్నత శ్రేణికి చేరినట్టి (అజరౌ) ఎన్నడును నష్టమునొందని అజర అమరములు (పక్షౌ) కార్యకారణరూపముగు ఏ పదార్థములు గలవో (తాభ్యామ్) వేనిచే నీవు (రక్షాంసి) దుష్టప్రాణులను లేక దోషములను (అపహంసి) దూరమొనర్చుచున్నావో (తాభ్యామ్) వానిచే (ఉ) మాత్రమే అట్టి (సుకృతామ్) సుకృతులగు సజ్జనుల (లోకమ్) దర్శించదగిన ఆనందమును మేము (పతేమ) పొందెదముగాక! (యత్ర) ఏ యానందమున (ప్రథమజాః) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరునియందు లేక అతివిస్తారమగు వేదమందు ప్రసిద్ధమైన, అనగా దానిని దెలిసికొని ఖ్యాతిపొందినట్టి (పురాణాః) మొదట చదువుకొను సమయమున నవీన (ఋషయః) వేదార్థముల నెరిగిన విద్వాంసులు నగు ఋషులు (జగ్ముః) చేరియున్నారు. ॥౫౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శాస్త్రవేత్తలగు విద్వాంసులు దోషములను దొలగించుకొని ధర్మయుక్తమగు సద్గుణములను స్వీకరించి బ్రహ్మానుభూతిని పొంది ఆనంద భరితులైనట్లు వానిని పొంది మానవులెల్లరును సుఖవంతులై యుండవలయును. ॥౫౨॥

52.O learned person, these cause and effect are thine two exalted immortal objects, wherewith thou drivest evils away!.

May we with their and fly to the regions of the pious, whither have gone the sages, well versed in the vedas, and masters of vedic lore.

౧౦౦౨. ఇన్దురిత్యస్య శునః శేప ఋషిః, ఇందుర్దేవతా, ఆర్షీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయవలయును?

౧౦౦౨ ఇన్దుర్దక్షః శ్యేనఽ ఋతావా హిరణ్యపక్షః శకునో భురణ్యుః।

మహాన్త్సధస్థే ధ్రువఽఆ నిషత్తో నమస్తేఽ అస్తు మా మా హిꣳసీః॥౫౩॥

ప. విః- ఇన్దుః, దక్షః, శ్యేనః, ఋతావేత్యృత + వా, హిరణ్యపక్ష ఇతి హిరణ్య + పక్షః, శకునః, భురణ్యుః, మహాన్, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, ధ్రువః, ఆ, నిషత్తః, ని + సత్త ఇతి ని + సత్తః, నమః, తే, అస్తు, మా, మా, హిꣳసీః.॥౫౩॥

పదార్థః :-(ఇన్దుః) చన్ద్ర ఇవ ఆర్ద్రస్వభావః (దక్షః) బలచాతుర్యయుక్తః (శ్యేనః) శ్యేన ఇవ పరాక్రమీ (ఋతావా) ఋతస్య సత్యస్య సమ్బన్ధో విద్యతే యస్య సః. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః. సుపాం సులుగితి డాదేశః (హిరణ్యపక్షః) హిరణ్యస్య సువర్ణస్య పక్షః పరిగ్రహో యస్య సః (శకునః) శక్తిమాన్ (భురణ్యుః) భర్తా (మహాన్) (సధస్థే) సహ స్థానే (ధ్రువః) నిశ్చలః (ఆ) సమన్తాత్ (నిషత్తః) నితరాం స్థితః (నమః) సత్కారణమ్ (తే) తుభ్యమ్ (అస్తు) (మా) నిషేధే (మా) మామ్ (హింసీః) తాడయేః.॥౫౩॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! సభేశ యస్త్వమిన్దుర్దక్షః శ్యేన ఋతావా హిరణ్యపక్షః శకునో భురణ్యు ర్మహాన్ సధస్థ ఆనిషత్తో ధ్రువః సన్మా మా హిꣳసీస్తస్మై తేఽస్మాకం నమోఽస్తు.॥౫౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఇహ జగతి విద్వాంసః స్థిరా భూత్వా సర్వాన్ విద్యార్థినః సుశిక్షితాన్ కుర్యు ర్యతస్తే హింసకా న భవేయుః.॥౫౩॥

పదార్థము :-విద్వాంసుడవగు ఓ సభాపతీ! (ఇన్దుః) చంద్రునివలె శీతలస్వభావము (దక్షః) బలము, చాతుర్యములు (శ్యేనః) డేగవంటివేగము, పరాక్రమము (ఋతావా) సత్యసంబంధముగల (హిరణ్యపక్షః) సువర్ణమును పొందువాడవు (శకునః) శక్తిమంతుడవు (భురణ్యుః) సర్వమును పాలించువాడవు (మహాన్) అన్నిటికన్న గొప్పవాడవు (సధస్థే) ఇతరులతో గూడ స్థానమునందు (ఆ, నిషత్తః) నిరంతరము స్థిరము, (ధ్రువః) నిశ్చలుడవునై (మా) నన్ను (మా హింసీః) హింసించనట్టి (తే) నీకు మా (నమః) సత్కారము (అస్తు) చెందుగాక!॥౫౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ విశ్వమున విద్వాంసులు స్థిరులై విద్యార్థులు హింసాత్ములు గాకుండునట్లు ఉత్తమ శిక్షణ నీయవలెను.॥౫౩॥

53.O learned ruler, thou art cool like the moon; full of wisdom, strong like a falcon, wedded to truth, fond of gold, impetuous, nourisher of all great, settled in habitation, steadfast, to thee be reverence. Forbear to harm me!.

౧౦౦౩. దివ ఇత్యస్య గాలవ ఋషిః, ఇందుర్దేవతా; భురిగార్ష్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

కిం భూతో జనో దీర్ఘాయుర్భవతీత్యుప దిశ్యతే.

ఎవడు దీర్ఘాయువును పొంద గలడు?

౧౦౦౩ దివో మూర్ధాసి పృథివ్యా నాభిరూర్గపామోషధీనామ్ ।

విశ్వాయుః శర్మ సప్రథా నమస్పథే ॥౫౪॥

ప.విః- దివః, మూర్ధా, అసి, పృథివ్యాః, నాభిః, ఊర్క్, అపామ్, ఓషధీనామ్, విశ్వాయురితి విశ్వ + ఆయుః, శర్మ, సప్రథా ఇతి స + ప్రథాః, నమః, పథే.॥౫౪॥

పదార్థః :-(దివః) ప్రకాశస్య (మూర్ధా) శిర ఇవ వర్తమానః (అసి) (పృథివ్యాః) (నాభిః) బన్ధనమివ (ఊర్క్) రసః (అపామ్) జలానామ్ (ఓషధీనామ్) (విశ్వాయుః) పూర్ణాయుః (శర్మ) శరణమ్ (సప్రథాః) ప్రథసా ప్రఖ్యయా సహ వర్తమానః (నమః) అన్నమ్ (పథే) మార్గాయ.॥౫౪॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యస్త్వం దివో మూర్ధా పృథివ్యా నాభిరపామోషధీనామూర్గివ విశ్వాయుః సప్రథా అసి స త్వం పథే నమః శర్మ చ ప్రాప్నుహి.॥౫౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో మనుష్యో న్యాయవాన్ క్షమావాన్ ఔషధసేవీ యుక్తాహారవిహారో జితేన్ద్రియో భవతి స శతాయుర్జాయతే.॥౫౪॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (దివః) ప్రకాశము, అనగా ప్రతాపముయొక్క (మూర్ధా) శిరము వంటి (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (నాభిః) బంధనమువంటి (అపామ్) జలముల మరియు (ఓషధీనామ్) ఓషధుల (ఊర్క్) రసమువలె (విశ్వాయుః) సంపూర్ణముగా నూరు సంవత్సరములు జీవించువాడవు మరియు (సప్రథాః) కీర్తితో గూడినవాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి నీవు (పథే) సన్మార్గమునకై (నమః) అన్నము (శర్మ) శరణము, సుఖమును పొందుము.॥౫౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు న్యాయవంతులు, సహనశీలురు, దివ్యౌషధసేవనమొనర్చువారు, యథాయోగ్యముగ ఆహార విహారములనొనర్చువారు జితేంద్రియులై యుందురో అట్టి భాగ్యశాలురు నూరు సంవత్సరములు ఆనందము ననుభవింతురు.॥౫౪॥

54.O learned person thou art the heaven's head, the Centre of earth, the essence of waters and plants. Thou art the enjoyer of full life of a hundred years, and full of glory. For right guidance be thou full of food and shelter!.

౧౦౦౪. విశ్వస్యేత్యస్య గాలవ ఋషిః, ఇంద్రుర్దేవతా, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౦౦౪ విశ్వస్య మూర్ధన్నధి తిష్ఠసి శ్రితః సముద్రే తే హృదయమప్స్వాయురపో
దత్తోదధిం భిన్త। దివస్పర్జన్యాదన్తరిక్షాత్పృథివ్యాస్తతో నో వృష్ట్యావ॥౫౫॥

ప.వి:–విశ్వస్య, మూర్ధన్, అధి, తిష్ఠసి, శ్రితః, సముద్రే, తే, హృదయమ్, అప్సు, ఆయుః, అపః, దత్త, ఉదధిమిత్యుద + ధిమ్, భిన్త, దివః, పర్జన్యాత్, అన్తరిక్షాత్, పృథివ్యాః, తతః, నః, వృష్ట్యా, అవ ॥౫౫॥

పదార్థః :-(విశ్వస్య) సర్వస్య జగతః (మూర్ధన్) మూర్ధని (అధి) ఉపరి (తిష్ఠసి) (శ్రితః) (సముద్రే) అన్తరిక్షవద్వ్యాప్తే పరమేశ్వరే (తే) తవ (హృదయమ్) (అప్సు) ప్రాణేషు (ఆయుః) జీవనమ్ (అపః) ప్రాణాన్ (దత్త) దదాసి (ఉదధిమ్) ఉదకధారకం సాగరమ్ (భిన్త) భినత్సి (దివః) ప్రకాశాత్ (పర్జన్యాత్) మేఘాత్ (అన్తరిక్షాత్) ఆకాశాత్ (పృథివ్యాః) భూమేః (తతః) తస్మాత్ (నః) (వృష్ట్యా) (అవ) రక్ష ॥౫౫॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యస్త్వం విశ్వస్య మూర్ధన్ శ్రితః సూర్య ఇవాధితిష్ఠసి యస్య తే సముద్రే హృదయమప్స్వాయురస్తి స త్వమపో దత్తోదధిం భిన్త యతః సూర్యో దివోఽన్తరిక్షాత్పర్జన్యాత్పృథివ్యా వృష్ట్యా సర్వానవతి తతో నోఽస్మానవ.॥ ౫౫ ॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యవత్సుఖవర్షకా ఉత్తమాచారిణో భవన్తి తే సర్వాన్ సుఖినః కర్తుం శక్నువన్తి ॥ ౫౫ ॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు ఏ (విశ్వస్య) విశ్వమంతటి (మూర్ధన్) శిరముపై (శ్రితః) విరాజమానమైయున్న సూర్యునివలె (అధి, తిష్ఠసి) అధికారమును పొందియున్నావో (తే) నీయొక్క (సముద్రే) అంతరిక్షమువలె వ్యాపకమైయున్న పరమేశ్వరునియందు (హృదయమ్) మనస్సును (అప్సు) ప్రాణములందు (ఆయుః) జీవము గలదో, అట్టి (అపః) ప్రాణములు (దత్త) ఇచ్చెదవో (ఉదధిమ్) సముద్రమును (భిన్తు) భేదనమొనర్చెదవో, దేనిచే సూర్యుడు (దివః) ప్రకాశము (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశము (పర్జన్యాత్) మేఘము మరియు (పృథివ్యాః) భూమినుండి (వృష్ట్యా) వర్షముయొక్క యోగముచే సమస్త చరాచర ప్రాణుల రక్షణ యొనర్చుచున్నాడో (తతః) అందుచే అనగా సూర్యునివలె (నః) మమ్ము (అవ) రక్షణ చేయుము. ॥౫౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యునివలె సుఖములను వర్షింపజేయు మరియు ఉత్తమ కర్మలనొనర్చు మనుష్యులు మాత్రమే సకలప్రాణులకు సుఖముల నీయగలుగుదురు. ॥౫౫॥

55.O learned person, like the sun thou standest at the head of the whole world. Thy heart is fixed on God. Spend thy life for the betterment of the people. Preach noble deeds and knowledge. Advance irrigation by cutting canals out of rivers. Help us with rain sent from thy sky, cloud, firmament, earth or any other source of water!.

౧౦౦౫. ఇష్ట ఇత్యస్య గాలవ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా ఆర్ష్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౦౫ ఇష్టో యజ్ఞో భృగుభిరాశీర్దా వసుభిః ।

తస్య న ఇష్టస్య ప్రీతస్య ద్రవిణేహా గమేః॥౫౬॥

ప.వి:-ఇష్టః, యజ్ఞః, భృగుభిరితి భృగు + భిః, ఆశీర్దా ఇత్యాశీః + దాః, వసుభిరితి వసు + భిః, తస్య, నః, ఇష్టస్య, ప్రీతస్య, ద్రవిణ, ఇహ, ఆ, గమేః.॥౫౬॥

పదార్థః :- (ఇష్టః) కృతః (యజ్ఞః) యష్టుమర్హః (భృగుభిః) పరిపక్వవిజ్ఞానైః (ఆశీర్దాః) యః ఇచ్ఛాసిద్ధిం దదాతి (వసుభిః) ప్రాథమకల్పికైర్విద్వద్భిః (తస్య) (నః) అస్మాకమ్ (ఇష్టస్య) (ప్రీతస్య) కమనీయస్య (ద్రవిణ) ధనమ్. అత్ర సుపాం సులుగితి విభక్తేర్లుక్ (ఇహ) సంసారే (ఆ,గమేః) సమన్తాద్ గచ్ఛ. వాచ్ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తీతి ఛత్వాభావః.॥౫౬॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యో వసుభిర్భృగుభిరాశీర్దా యజ్ఞ ఇష్టస్తస్యేష్టస్య ప్రీతస్య యజ్ఞస్య సకాశాదిహ త్వన్నో ద్రవిణ ఆ గమేః.॥౫౬॥

భావార్థః :- యే విద్వద్వత్ ప్రయతన్తే త ఇహ పుష్కలాం శ్రియమాప్నువన్తి.॥౫౬॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఏ (భృగుభిః) పరిపూర్ణ విజ్ఞానులు (వసుభిః) ప్రథమశ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులు (ఆశీర్దాః) ఇచ్ఛాసిద్ధిని గలిగించువారు (యజ్ఞః) యజ్ఞముల (ఇష్టః) నొనర్చెదరో (తస్య)అట్టి (ఇష్టస్య) చేయబడిన (ప్రీతస్య) మనోహర యజ్ఞములద్వారా (ఇహ) ఈ ప్రపంచములో నీవు (నః) మాకు (ద్రవిణ) ధనమును (ఆ,గమేః) ప్రాప్తింపగజేయుము. ॥౫౬॥

భావార్థము :- విద్వాంసులవలె ఎవరు చక్కని ప్రయత్నముల, పురుషార్థముల నొనర్చెదరో, వారు మాత్రమే ధనప్రాప్తిని పొందుదురు.॥౫౬॥

56.O learned person, desire-fulfilling sacrifice (yajna) has been performed by hghly learned persons and by Vasu Brahmcharis. With this well performed and beloved sacrifice accept thou our Dakshina!.

౧౦౦౬. ఇష్ట ఇత్యస్య గాలవ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీగాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౦౬ ఇష్టోఽఅగ్నిరాహుతః పిపర్తు నఽఇష్టగ్ంహవిః।
స్వగేదన్దేవేభ్యో నమః।౫౭॥

ప.విః- ఇష్టః, అగ్నిః, ఆహుత ఇత్యాహుతః, పిపర్తు, నః, ఇష్టమ్, హవిః, స్వగేతి స్వ + గా, ఇదమ్, దేవేభ్యః, నమః ।౫౭॥

పదార్థః :- (ఇష్టః) సత్కృత ఆహుతిభిర్వర్ధితో వా (అగ్నిః) సభాద్యధ్యక్షో విద్వాన్ పావకో వా (ఆహుతః) సమన్తాత్ తర్పితో హుతో వా (పిపర్తు) పాలయతు పూరయతు వా (నః) అస్మానస్మాకం వా (ఇష్టమ్) సుఖం తత్సాధనం వా (హవిః) హవిషా. సంస్కృతద్రవ్యేణ విభక్తివ్యత్యయః (స్వగా) యత్స్వాన్ గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి తత్ స్వగా. అత్ర విభక్తేః సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (ఇదమ్) (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (నమః) అన్నం సత్కారో వా.।౫౭॥

అన్వయః :- హవిరాహుత ఇష్టోఽగ్నిర్న ఇష్టం పిపర్తు నః పిపర్తు వా ఇదం స్వగా నమో దేవేభ్యోఽస్తు.।౫౭॥

భావార్థః :- మనుష్యైరగ్నౌ యత్ సుసంస్కృతం ద్రవ్యం హూయతే యదిహ బహ్వన్నకారి జాయతేఽతోఽత్ర విద్వదాదీనాం సత్కారః కర్తవ్యః.।౫౭॥

పదార్థము :-(హవిః) సంస్కరించబడిన పదార్థములతో (ఆహుతః) ఉత్తమముగ తృప్తి లేక హవనమొనర్చబడిన (ఇష్టః) సత్కరించబడిన లేక ఆహుతులచే పెంపొందించబడిన (అగ్నిః) ఈ సభలు మున్నగు వాని అధ్యక్షులగు విద్వాంసులు లేక అగ్ని (నః) మాయొక్క సుఖముల లేక సుఖసాధనముల (పిపర్తు) పూర్ణపరచెదరుగాక లేక మా రక్షణ నొనర్తురుగాక! (ఇదమ్) ఇట్టి (స్వగా) మేము పొందుచున్న (నమః) అన్నము లేక సత్కారము (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకును చెందునుగాక! ।౫౭॥

భావార్థము :- మనుష్యులు అగ్నియందు శ్రేష్ఠముగా సంస్కరించి చేయబడిన పదార్థములచే హోమమొనర్చినచో ఈ జగమునందు అన్నమును విరివిగా ఉత్పన్నపరచినవారగుదురు. కావుననే వానిచే విద్వాంసులు మున్నగు సత్పురుషులను సత్కరించుచుండవలెను.।౫౭॥

57.May fire developed through Homa with oblations and purified substances, enhance our happiness. May this food acquired by us be offered to the sages.

౧౦౦౨. యదేత్యస్య విశ్వకర్మా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదార్షీ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ విద్వద్విషయే సత్యనిర్ణయమాహ. విద్వాంసుల విషయములో సత్యనిర్ణయము.

౧౦౦౨ యదాకూతాత్సమసుస్రోద్ధృదో వా మనసో వా సంభృతం చక్షుషో

వా। తదనుప్రేత సుకృతాము లోకం యత్రఽఋషయో

జగ్ముః ప్రథమజాః పురాణాః ॥౫౮॥

ప.వి:-యత్, ఆకూతాదిత్యా + కూతాత్, సమసుస్రోదితి సమ్ + అసుస్రోత్, హృదః, వా, మనసః, వా, సంభృతమితి సమ్ + భృతమ్, చక్షుషః, వా, తత్, అనుప్రేతేత్యను + ప్రేత, సుకృతామితి సుకృతామ్, ఊఇ ఇత్యూం, లోకమ్, యత్ర, ఋషయః, జగ్ముః, ప్రథమజాః, పురాణాః ॥౫౮॥

పదార్థః :- (యత్) (ఆకూతాత్) ఉత్సాహాత్ (సమసుస్రోత్) సమ్యక్ ప్రాప్నుయాత్. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపః శ్లుః (హృదః) ఆత్మనః (వా) ప్రాణాత్ (మనసః) సంకల్పవికల్పాత్మకాత్ (వా) బుద్ధ్యాదేః (సంభృతమ్) సమ్యగ్ ధృతమ్ (చక్షుషః) ప్రత్యక్షాదేరిన్ద్రియోత్పన్నాత్ (వా) శ్రోత్రాదిభ్యః (తత్) (అనుప్రేత) ఆనుకూల్యేన ప్రాప్నుత (సుకృతామ్) ముముక్షూణామ్ (ఉ) (లోకమ్) దర్శనసుఖసంఘాతం మోక్షపదం వా (యత్ర) యస్మిన్ (ఋషయః) వేదవిద్యాపురస్సరాః పరమయోగినః (జగ్ముః) గతాః (ప్రథమజాః) అస్మదాదౌ జాతాః (పురాణాః) అస్మదపేక్షయాం ప్రాచీనాః. ॥౫౮॥

అన్వయః :-హే సత్యాసత్యజిజ్ఞాసవో జనాః! యూయం యదాకూతాద్ధృదో వా మనసో వా చక్షుషో వా సంభృతమస్తి తత్సమసుస్రోదతః ప్రథమజాః పురాణా ఋషయో యత్ర జగ్ముస్తం సుకృతాము లోకమను ప్రేత. ॥౫౮॥

భావార్థః :- యదా మనుష్యాః సత్యాసత్యనిర్ణయం జిజ్ఞాసేయుస్తదా యద్యదీశ్వరగుణకర్మస్వభావాత్ సృష్టిక్రమాత్ప్రత్యక్షాదిప్రమాణేభ్య ఆప్తాచారాదాత్మమనోభ్యామనుకూలం స్యాత్తత్తత్సత్యమితరదసత్యమితి నిశ్చినుయుర్య ఏవం ధర్మం పరీక్ష్యాచరన్తి తేఽతి సుఖం ప్రాప్నువన్తి. ॥౫౮॥

పదార్థము :- సత్యాసత్యముల జ్ఞానమును గోరు మానవులారా! మీరు (యత్) ఏ (ఆకూతాత్) ఉత్సాహము (హృదః) ఆత్మ (వా) లేక ప్రాణము (మనసః) మనస్సు (వా) లేక బుద్ధి మున్నగు మరియు (చక్షుషః) నేత్రములు మున్నగు ఇంద్రియములచే నుత్పన్నమైన ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములద్వారా (వా) లేక కర్ణములు మున్నగు ఇంద్రియములద్వారా (సంభృతమ్) చక్కగా ధారణమొనర్చిన, అనగా నిశ్చయముగా ఉన్నదున్నట్లు తెలిసికొనిన చూచిన మరియు అనుమానముచే దృఢపరచుకొనినదై యున్నదో (తత్) అట్టిది (సమసుస్రోత్) చక్కగా ప్రాప్తించుగాక! ఈ కారణమున (ప్రథమజాః) మాకన్నముందుగా నుత్పన్నమైన (పురాణాః) మాకన్న ప్రాచీనులు (ఋషయః) వేదవిద్యల నెరిగిన పరమయోగులగు మహర్షులు (యత్ర) ఎచ్చటికి (జగ్ముః) చేరుదురో (సుకృతామ్) అట్టి సుకృతి యగు మోక్షమును గోరు సజ్జనులు (ఉ) మాత్రమే (లోకమ్) ప్రత్యక్ష సుఖసమూహము లేక మోక్షపదమును (అనుప్రేత) అనుకూలతతో చేరుదురుగాక! ॥౫౮॥

భావార్థము :- మానవులు సత్యాసత్య నిర్ణయ జ్ఞానమును గోరునప్పుడు పరమేశ్వరుని ఏ యే గుణ కర్మ స్వభావములచే సృష్టిక్రమము ప్రత్యక్షము మున్నగు ఎనిమిది విధములగు ప్రమాణములద్వారా శ్రేష్ఠులగు సజ్జనుల ఆచారవిచారములద్వారా ఆత్మ మరియు మనస్సునకు అనుకూలమైనది సత్యమనియు మరియు దానికి భిన్నమైనది అసత్యమనియు నిశ్చయించవలెను. ఇట్టిపరీక్షలద్వారా ధర్మాచరణము నొనర్చువారు మాత్రమే అత్యంత సుఖములను పొందగలుగుదురు. ॥౫౮॥

58.O discriminators between truth and untruth; hold fast the knowledge ye have gathered through exertion, soul-force, control of breath, mind, intellect, eyes, and ears. Follow the path of the aspirants after salvation where have gone the first-born ancient sages!.

౧౦౦౮. ఏతమిత్యస్య విశ్వకర్మా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౦౮ ఏతꣳసధస్థ పరి తే దదామి యమావహాచ్ఛేవధిం జాతవేదాః।

అన్వాగన్తా యజ్ఞపతిర్వోऽ అత్ర తꣳస్మ జానీత పరమే వ్యోమన్ ॥౫౯॥

ప.విః- ఏతమ్, సధస్థేతి సధऽస్థ, పరి, తే, దదామి, యమ్, ఆవహాదిత్యాऽవహాత్, శేవధిమితి శేవ + ధిమ్, జాతవేదా ఇతి జాత + వేదాః, అన్వాగన్తేత్యనుऽ ఆ + గన్తా, యజ్ఞపతిరితి యజ్ఞ + పతిః, వః, అత్ర, తమ్, స్మ, జానీత, పరమే, వ్యోమన్నితి వి+ ఓమన్॥౫౯॥

పదార్థః :-(ఏతమ్) పూర్వోక్తమ్ (సధస్థ) సమానస్థాన (పరి) సర్వతః (తే) తుభ్యమ్ (దదామి) (యమ్) (ఆవహాత్) సమన్తాత్ప్రాప్నుయాత్ (శేవధిమ్) శేవం సుఖం ధీయతే యస్మింస్తం నిధిమ్ (జాతవేదాః) జాతప్రజ్ఞో వేదార్థవిత్ (అన్వాగన్తా) ధర్మమన్వాగచ్ఛతి. (యజ్ఞపతిః) యజ్ఞస్య పాలక ఇవ వర్తమానః (వః) యుష్మభ్యమ్ (అత్ర) (తమ్) (స్మ) ఏవ (జానీత)(పరమే) ప్రకృష్టే (వ్యోమన్) వ్యోమ్న్యాకాశే.॥౫౯॥

అన్వయః :-హే ఈశ్వరం జిజ్ఞాసవో మనుష్యాః! హే సధస్థ! చ జాతవేదా యజ్ఞపతిర్యం శేవధిమావహా దేతమత్ర పరమే వ్యోమన్ వ్యాప్తం పరమాత్మానమహం తే యథా పరిదదామ్యన్వాగన్తాఽహం యం వో యుష్మభ్యముపదిశాని స్మ తం యూయం విజానీత.॥౫౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా విద్వదనుకూలమాచరన్తి తే సర్వవ్యాపిన మన్తర్యామిణమీశ్వరం ప్రాప్తుమర్హన్తి.॥౫౯॥

పదార్థము :- ఈశ్వరజ్ఞానము నాకాంక్షించు జిజ్ఞాసువులారా! మరియు (సధస్థ) సమాన స్థానముగల మనుష్యులారా! (జాతవేదాః) వేదార్థజ్ఞానము నెరుగువారు (యజ్ఞపతి) యజ్ఞపాలనమొనర్చువారివలెనున్న పురుషుని (యమ్) ఏ (శేవధిమ్) సుఖనిధియగు పరమేశ్వరుని (ఆవహాత్) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనిన (ఏతమ్) ఈతనికి (అత్ర) ఇట్టి (పరమే) పరమోత్తమమగు (వ్యోమన్) ఆకాశము మరియు సర్వత్రవ్యాపకమై యున్న పరమేశ్వరుని నేను (తే) నీకొరకు ఎట్లు (పరి, దదామి) అన్నివిధముల ఇచ్చుచున్నానో, ఉపదేశించుచున్నానో (అన్వాగన్తా) ధర్మానుకూలముగ నడచుకొను నేను (వః) సుఖములకొరకు ఏ పరమాత్మను గూర్చిన (స్మ) ఉపదేశమొనర్చుచున్నానో (తమ్) దానిని మీ రెల్లరును (జానీత) తెలిసికొనుడు.॥౫౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసుల ననుసరించి అనుకూలాచరణ మొనర్చు మనుష్యులు సర్వవ్యాపి, అంతర్యామి యగు పరమాత్మను పొందుటకు తగినవారగుదురు. ॥౫౯॥

59.Ye seekers after God, and common run of mankind, I, the knower of the meanings of the vedas, and guardian of sacrifice, having realised God, the treasure of happiness, preach unto ye, the true nature of God pervading this highest heaven. Know Him about Whom, I, the follower of religion, instruct thee!.

౧౦౦౯. ఏతమిత్యస్య విశ్వకర్మర్షిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౦౯ ఏతం జానాథ పరమే వ్యోమన్ దేవాః సధస్థా విద రూపమస్య ।
యదాగచ్ఛాత్ పథిభిర్దేవయానైరిష్టాపూర్తే కృణవాథావిరస్మై ॥౬౦॥

ప. విః-ఏతమ్, జానాథ, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్, దేవాః, సధస్థా ఇతి సధ +స్థాః, విద, రూపమ్, అస్య, యత్, ఆగచ్ఛాదిత్యా + గచ్ఛాత్, పథిభిరితి పథిభిః, దేవయానైరితి దేవ + యానైః, ఇష్టాపూర్తే ఇతీష్టా + పూర్తే, కృణవాథ, ఆవిః, అస్మై ॥౬౦॥

పదార్థః :-(ఏతమ్) పరమాత్మానమ్ (జానాథ) విజానీత లేట్‌ప్రయోగోऽయమ్ (పరమే) (వ్యోమన్) (దేవాః) విద్వాంసః (సధస్థాః) సహస్థానాః (విద) బుద్ధ్యధ్వమ్ (రూపమ్) సచ్చిదానన్దస్వరూపమ్ (అస్య) (యత్) (ఆగచ్ఛాత్) సమన్తాత్ ప్రాప్నుయాత్ (పథిభిః) మార్గైః (దేవయానైః) దేవా ధార్మికా విద్వాంసో గచ్ఛన్తి యేషు తైః (ఇష్టాపూర్తే) ఇష్టం శ్రౌతం కర్మ చ పూర్తం స్మార్తం కర్మ చ తే (కృణవాథ) కురుథ (ఆవిః) ప్రాకట్యే (అస్మై) పరమాత్మనే.॥౬౦॥

అన్వయః :-హే సధస్థా దేవాః! యూయం పరమే వ్యోమన్ వ్యాప్తమేతం జానాథాస్య రూపం విదయద్దేవ యానైః పథిభిరాగచ్ఛాదస్మై పరమాత్మనే ఇష్టాపూర్తే ఆవిః కృణవాథ.॥౬౦॥

భావార్థః :-సర్వే మనుష్యా విద్వత్సఙ్గయోగాభ్యాసధర్మాచారైః పరమేశ్వరమవశ్యం జానీయుర్నో చేదిష్టాపూర్తే సాధయితుం న శక్నుయుః. న చ ముక్తిం ప్రాప్నుయుః.॥౬౦॥

పదార్థము :-(సధస్థాః) ఒకేచోటకలిసియుండు (దేవాః) విద్వాంసులారా! మీరు (పరమే) పరమోత్తముడు (వ్యోమన్) ఆకాశమందు వ్యాప్తమైయున్న (ఏతమ్) ఈ పరమాత్మను (విద) ఎరుగుడు (యత్) ఆ సచ్చిదానంద లక్షణుడగు పరమేశ్వరుని (దేవయానైః) ధార్మిక విద్వాంసుల (పథిభిః) మార్గములద్వారా మానవులు (ఆగచ్ఛాత్) చక్కగా ప్రాప్తించుకొందురుగాక! (అస్మై) ఇట్టి పరమేశ్వరునికొరకు (ఇష్టాపూర్తే) వేదోక్తముగు యజ్ఞము మున్నగు కర్మలు మరియు వాని సాధకముగు స్మార్తకర్మలను (ఆవిః) ప్రకాశము [ఆవిష్కారము] (కృణవాథ) చేయుచుండుడు.॥౬౦॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును విద్వాంసుల సత్సంగములు, యోగాభ్యాసము మరియు ధర్మాచరణముల ద్వారా అవశ్యముగా పరమేశ్వరుని దెలిసికొనవలెను. అట్లు జేయజాలకున్నచో యజ్ఞము మున్నగు శ్రౌత, స్మార్త కర్మలను సాధించజాలరు. మరియు ముక్తినికూడా పొందలేరు.॥౬౦॥

60.O learned person living together, know this God spread in the highest heaven, and realise His true nature. He, who reaches Him through yogic paths of the sages, should reveal to Him pious acts pertaining to vedic injunctions and public utility!.

౧౦౧౧. ఉద్బుధ్యస్వేత్యస్య గాలవః ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయః ప్రోచ్యతే. మరల నా విషయమే.

౧౦౧౦ ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతి జాగృహి త్వమిష్టాపూర్తే సꣳసృజేథామయం చ।
అస్మిన్త్సధస్థే అధ్యుత్తరస్మిన్ విశ్వే దేవా యజమానశ్చ సీదత ॥౬౧॥

ప.వి:- ఉత్, బుధ్యస్వ, అగ్నే ప్రతి, జాగృహి, త్వమ్, ఇష్టాపూర్తే ఇతీష్టా+పూర్తే, సమ్, సృజేథామ్, అయమ్, చ, అస్మిన్, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, అధి, ఉత్తరస్మిన్నిత్యుత్ + తరస్మిన్, విశ్వే, దేవాః, యజమానః, చ, సీదత.॥౬౧॥

పదార్థః :- (ఉత్) ఊర్ధ్వమ్ (బుధ్యస్వ) జానీహి (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమాన పురుష (ప్రతి) (జాగృహి) యజమానం ప్రబోధయావిద్యానిద్రాం పృథక్కృత్య విద్యాయాం జాగరూకం కురు (త్వమ్) (ఇష్టాపూర్తే) ఇష్టం చ పూర్తం చ తే (సమ్) సంసర్గే (సృజేథామ్) నిష్పాదయేతామ్ (అయమ్) బ్రహ్మవిద్యోపదేష్టా (చ) (అస్మిన్) (సధస్థే) సహస్థానే (అధి) ఉపరి (ఉత్తరస్మిన్) ఉత్తమాసనే (విశ్వే) సమగ్రాః (దేవాః) విద్యాయాః కామయితారః (యజమానః) విద్యాప్రదాతా యజ్ఞకర్తా (చ) (సీదత) తిష్ఠత.॥౬౧॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వముద్బుధ్యస్వ ప్రతి జాగృహి త్వం చాయం ఇష్టాపూర్తే సంసృజేథాం హే విశ్వేదేవా! కృతేష్టాపూర్తో యజమానశ్చ యూయం సధస్థేఽస్మిన్నుత్తరస్మిన్నధి సీదత. ॥౬౧॥

భావార్థః :- యే సచేతనా ధీమన్తో విద్యార్థినః స్యుస్తేఽధ్యాపకైః సమ్యగధ్యాపనీయాః స్యుర్యే విద్యాభీప్సవోఽధ్యాపకానుకూలాచరణాః స్యుర్యే చ తదధీనా అధ్యాపకాస్తే పరస్పరం ప్రీత్యా సతతం విద్యోన్నతిం కుర్యు ర్యేఽతోన్యే ప్రశస్తా విద్వాంసః స్యుస్త ఏతేషాం సతతం పరీక్షాం కుర్యుర్యత ఏతే విద్యావర్ధనే సతతం ప్రయతేరꣳస్తథర్త్విగ్యజమానాదయో భవేయుః.॥౬౧॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి ఋత్విగ్వరా! (త్వమ్) నీవు (ఉద్బుధ్యస్వ) లెమ్ము, ప్రబోధమును పొందుము (ప్రతి, జాగృహి) యజమానుని అవిద్యయను నిద్రనుండి విముక్తపరచి విద్యయందు చేతనునిగా జేయుము. నీవు (చ) మరియు (అయమ్) ఈ బ్రహ్మవిద్యనుపదేశించు యజమానుడు మీరిరువురును (ఇష్టాపూర్తే) యజ్ఞసిద్ధికర్మ మరియు దాని సామగ్రిని (సంసృజేథామ్) ఉత్పన్నమొనర్పుడు (విశ్వే) ఓ సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులారా! (చ) మరియు (యజమానః) విద్యలనిచ్చు మరియు యజ్ఞముల నొనర్పు యజమానులారా! మీరెల్లరును (అస్మిన్) ఇట్టి (సధస్థే) కలిసి ఒకే స్థానమునందు (ఉత్తరస్మిన్) ఉత్తమాసనములపై (అధి, సీదత) ఆసీనులగుడు.॥౬౧॥

భావార్థము :- చైతన్యవంతులు, బుద్ధిశాలురునగు విద్యార్థులను అధ్యాపకులు చక్కగా చదివించవలయును. విద్యల నభ్యసింప కుతూహలముగలవారు చదివించు వారికి అనుకూలముగ నాచరించుచుండవలెను. అధ్యాపకులు, విద్యార్థులు పరస్పరము ప్రీతితో నిరంతరము విద్యలను వృద్ధిపరచవలయును. ఈ అధ్యాపక, విద్యార్థులకన్న వేరైన ఉత్తమ విద్వాంసులగువారు ఈ విద్యార్థులను సదా పరీక్షించుచుండవలెను. దీనివల్ల నీ అధ్యాపక విద్యార్థిజనులు విద్యల నభివృద్ధిపరచుటయందు నిరంతరము ప్రయత్నవెుునర్చవలెను. ఇదేవిధముగ ఋత్విజులు, యజమానులు మరియు సభ్యులగు పరీక్షక విద్వాంసులును యజ్ఞముల నున్నతపరచవలయును. ॥౬౧॥

61.O learned priest, wake up, attain to light, expel the sleep of ignorance from your sacrificer (yajman) and bestow knowledge on him. Together with this sacrificer arrange for the yajna (sacrifice) and collect its materials!.

Let all the learned priests and the sacrificer sit together in the yajna on nice seats.

౧౦౧౧. యేనేత్యస్య దేవశ్రవదేవవాతావృషీ, విశ్వకర్మాగ్ని ర్వా దేవతా, నిచృదార్ష్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునః స ఏవ విషయః ప్రకాశ్యతే. మఱల నా విషయమే.

౧౦౧౧ యేన వహసి సహస్రం యేనాగ్నే సర్వవేదసమ్ ।

తేనేమం యజ్ఞం నో నయ స్వర్దేవేషు గన్తవే ॥౬౨॥

ప. విః- యేన వహసి, సహస్రమ్, యేన, అగ్నే, సర్వవేదసమితి సర్వ + వేదసమ్, తేన ఇమమ్, యజ్ఞమ్, నః, నయ, స్వః, దేవేషు, గన్తవే ॥౬౨॥

పదార్థః :- (యేన) అధ్యాపనేన (వహసి) ప్రాప్నోషి (సహస్రమ్) అసంఖ్యమతులం బోధమ్ (యేన) అధ్యయనేన (అగ్నే) అధ్యాపకాధ్యేతర్వా (సర్వవేదసమ్) సర్వే వేదసో వేదా విజ్ఞాయన్తే యస్మిం స్తమ్ (తేన) (ఇమమ్) వక్ష్యమాణమ్ (యజ్ఞమ్) అధ్యయనాధ్యాపనాఖ్యమ్ (నః) అస్మాన్ (నయ) ప్రాప్నుహి ప్రాపయ వా (స్వః) సుఖమ్ (దేవేషు) దివ్యేషు గుణేషు విద్వత్సు వా (గన్తవే) గన్తుం ప్రాప్తుమ్. ॥౬౨॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వం యేన సహస్రం సర్వవేదసం వహసి ప్రాప్నోషి యేన చ ప్రాపయసి తేనేమం యజ్ఞం నో దేవేషు స్వర్గన్తవే నయ. ॥౬౨॥

భావార్థః :- యే ధర్మాచరణనిష్కపటత్వాభ్యాం విద్యాం ప్రయచ్ఛన్తి గృహ్ణన్తి చ త ఏవ సుఖభాగినో భవన్తి. ॥౬౨॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అధ్యాపక విద్వాంసుడా! (యేన) ఏది చదివించుటచే (సహస్రమ్) వే విధములగు అతులబోధలను (సర్వవేదసమ్) సకల వేదములనెరుగుదానిని (వహసి) పొందుచున్నావో (యేన) ఏది నేర్చిన నీవు ఇతరులకును లభింపజేయు చున్నావో (తేన) దానిచే (ఇమమ్) ఇట్టి (యజ్ఞమ్) చదువుట, చదివించుటయును యజ్ఞములను (నః) మాయందరకును (దేవేషు) దివ్యగుణవంతులగువారు లేక విద్వాంసులందు (స్వర్గన్తవే) సుఖప్రాప్తికొరకు (నయ) చేర్పుము. ।౬౨॥

భావార్థము :- ధర్మాచరణము మరియు, నిష్కాపట్యముచే విద్యలను చదివించు మరియు చదువు వారు మాత్రమే సుఖభాగులు గాగలుగుదురు. ।౬౨॥

62.Through teaching one acquires vast knowledge. Through study the teacher and the taught acquire the knowledge of the vedas. Let this process of study and teaching be carried unto us for the attainment of happiness by the learned.

౧౦౧౨. ప్రస్తరేణేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః క్రియాయజ్ఞః కథం సాధనీయ ఇత్యుపదిశ్యతే.

మానవులు క్రియాయజ్ఞము నెటుల సాధించవలయును?

౧౦౧౨ ప్రస్తరేణ పరిధినా స్రుచా వేద్యా చ బర్హిషా ।

ఋచేమం యజ్ఞం నో నయ స్వర్దేవేషు గన్తవే ।౬౩॥

ప. విః- ప్రస్తరేణేతి ప్ర + స్తరేణ, పరిధినేతి పరి + ధినా, స్రుచా, వేద్యా చ, బర్హిషా, ఋచా, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, నః, నయ, స్వః, దేవేషు, గన్తవే. ।౬౩॥

పదార్థః :- (ప్రస్తరేణ) ఆసనేన (పరిధినా) యః పరితః సర్వతోఽధీతే తేన (స్రుచా) యేన యజ్ఞః సాధ్యతే (వేద్యా) యస్యాం హూయతే తయా (చ) (బర్హిషా) ఉత్తమేన కర్మణా (ఋచా) స్తుత్యా ఋగ్వేదాదినా వా (ఇమమ్) పదార్థమయమ్ (యజ్ఞమ్) అగ్నిహోత్రాదికమ్ (నః) అస్మాన్ (నయ) (స్వః) సాంసారికం సుఖమ్ (దేవేషు) దివ్యేషు పదార్థేషు విద్వత్సు వా (గన్తవే) గన్తుం ప్రాప్తుమ్. ।౬౩॥

అన్వయః :- హే విద్వంస్త్వం వేద్యా స్రుచా బర్హిషా ప్రస్తరేణ పరిధినర్చా చేమం యజ్ఞం దేవేషు గన్తవే స్వర్నో నయ. ।౬౩॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా ధర్మేణ ప్రాప్తైర్ద్రవ్యైర్వేదరీత్యా చ సాఙ్గోపాఙ్గం యజ్ఞం సాధ్నువన్తి తే సర్వప్రాణ్యుపకారిణో భవన్తి. ।౬౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (వేద్యా) యజ్ఞమునొనర్చునట్టి వేది మరియు (స్రుచా) హోమ మొనర్చు సాధనమగు స్రువచేతను (బర్హిషా) ఉత్తమక్రియ (ప్రస్తరేణ) ఆసనము (పరిధినా) అన్నిదిశలనుండి ధారణమొనర్చగల యీ యజుర్వేదము (చ) మరియు (ఋచా) స్తుతి మరియు ఋగ్వేదాదులద్వారా (ఇమమ్) ఇట్టి పదార్థమయ, అనగా భుజించదగిన ఉత్తమ పదార్థములను హోమమొనర్చుదానియందు (యజ్ఞమ్) అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములను (దేవేషు) దివ్యపదార్థముల లేక విద్వాంసులందు (గన్తవే) ప్రాప్తించుటకై (స్వః) ప్రపంచసంబంధ సుఖములను (నః) మాకు (నయ) అందజేయుము.॥౬౩॥

భావార్థము :- ధర్మయుక్తముగా పొందినట్టి పదార్థములచే మరియు వేదోక్తముగ సాంగోపాంగముగా యజ్ఞమును సాధించువారు సకలప్రాణులకు ఉపకారకులగుదురు.॥౬౩॥

63.With a handful of Darbha-grass, with the Yajur veda, with spoon, with altar, with nice execution, with the Rig Veda, O learned priest, conduct this sacrifice of ours with the support of the learned for acquiring worldly happiness!.

౧౦౧౩. యద్దత్తమిత్యస్య విశ్వకర్మర్షిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౧౩ యద్దత్తం యత్పరాదానం యత్పూర్తం యాశ్చ దక్షిణాః ।
తదగ్నిర్వైశ్వకర్మణః స్వర్దేవేషు నో దధత్ ॥౬౪॥

ప. విః- యత్, దత్తమ్, యత్, పరాదానమితి పరా + దానమ్, యత్, పూర్తమ్, యాః, చ దక్షిణాః, తత్, అగ్నిః, వైశ్వకర్మణ ఇతి వైశ్వ + కర్మణః, స్వః, దేవేషు, నః, దధత్.॥౬౪॥

పదార్థః :-(యత్) (దత్తమ్) సుపాత్రేభ్యః సమర్పితమ్ (యత్) (పరాదానమ్) పరేభ్య ఆదానమ్ (యత్) (పూర్తమ్) పూర్ణాం సామగ్రీమ్ (యాః) (చ) (దక్షిణాః) కర్మానుసారేణ దానాని (తత్) (అగ్నిః) పావక ఇవ గృహస్థో విద్వాన్ (వైశ్వకర్మణః) విశ్వాని సమగ్రాణి కర్మాణి యస్య స ఏవ (స్వః) ఐన్ద్రియం సుఖమ్ (దేవేషు) దివ్యేషు ధర్మ్యేషు వ్యవహారేషు (నః) అస్మాన్ (దధత్) దధాతు.॥౬౪॥

అన్వయః :- హే గృహస్థ! త్వయా యద్దత్తం యత్పరాదానం యత్పూర్తం యాశ్చ దక్షిణా దీయన్తే తత్స్వశ్చ వైశ్వకర్మణోఽగ్నిరివ భవాన్ దేవేషు నో దధత్.॥౬౪॥

భావార్థః :- యే యాశ్చ! గృహాశ్రమం చికీర్షేయుస్తే పురుషాస్తాః స్త్రియశ్చ వివాహాత్ ప్రాక్ పాగల్భ్యాదిసామగ్రీం కృత్వైవ యువావస్థాయాం స్వయంవరం వివాహం కృత్వా ధర్మేణ దానాదానమానాది వ్యవహారం కుర్యుః.॥౬౪॥

పదార్థము:-గృహస్థుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (యత్) ఏది (దత్తమ్) ఉత్తమ ధర్మాత్ములకిచ్చియున్న లేక (యత్) ఎయ్యది (పరాదానమ్) ఇతరులనుండి పొందిన లేక (యత్) ఏది (పూర్తమ్) పూర్ణసామగ్రి (యాశ్చ) ఎయ్యది కర్మానుసారముగ (దక్షిణాః) దక్షిణలనీయబడునో (తత్) అట్టి సమస్త (స్వః) ఇంద్రియ సుఖములను (వైశ్వకర్మణః) సమస్త కర్మలచే గూడియున్న (అగ్నిః) అగ్నివంటి గృహస్థుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు (దేవేషు) దివ్యమగు ధర్మసంబంధ వ్యవహారములందు (నః) మమ్ము (దధత్) స్థాపించుము (స్థిరపరచుము). ।౬౪॥

భావార్థము :- గృహస్థాశ్రమము నొనర్చదలచు స్త్రీపురుషులు వివాహమునకు పూర్వమే ప్రగల్భము, అనగా విద్యావినయబలపరాక్రమాదులను పూర్ణమొనర్చుకొని యువావస్థయందు స్వయంవరవిధి ననుసరించి వివాహ మొనర్చుకొని ధర్మయుక్తముగ ఆదాన ప్రదానము, మానసన్మానము మున్నగు వ్యవహారముల నొనర్చవలెను. ।౬౪॥

64.Our gifts, our receiving of charitable grants, our pious works, our fees to priests, may the Omnific learned householder set all this for our happiness in religious usages.

౧౦౧౪. యత్ర ధారా ఇత్యస్య విశ్వకర్మర్షిః, యజ్ఞో దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యు రిత్యాహ. మానవులు ఏమి చేయవలయును?

౧౦౧౪ యత్ర ధారా అనపేతా మధోర్ఘృతస్య చ యాః।

తదగ్నిర్వైశ్వకర్మణః స్వర్దేవేషు నో దధత్ ।౬౫॥

ప. విః-యత్ర, ధారాః, అనపేతా ఇత్యనప + ఇతాః, మధోః, ఘృతస్య, చ, యాః, తత్, అగ్నిః, వైశ్వకర్మణ ఇతి వైశ్వ + కర్మణః, స్వః, దేవేషు, నః, దధత్. ।౬౫॥

పదార్థః :-(యత్ర) యజ్ఞే (ధారాః) ప్రవాహాః (అనపేతాః) నాపేతాః పృథగ్భూతాః (మధోః) మధురగుణాన్వితస్య ద్రవ్యస్య (ఘృతస్య) ఆజ్యస్య (చ) (యాః) (తత్) తాభిః (అగ్నిః) పావకః (వైశ్వకర్మణః) విశ్వాన్యఖిలాని కర్మాణి యస్మాత్ స ఏవ (స్వః) సుఖమ్ (దేవేషు) దివ్యేషు వ్యవహారేషు (నః) అస్మభ్యమ్ (దధత్) దధాతి, దధాతేర్లేటో రూపమ్.॥ ౬౫ ॥

అన్వయః :-యత్ర మధోర్ఘృతస్య చ యా అనపేతా ధారా విద్వద్భిః క్రియన్తే తద్వైశ్వకర్మణోఽగ్నిర్నో దేవేషు స్వర్దధత్, ॥ ౬౫ ॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా వేద్యాదికం నిర్మాయ సుగన్ధిమిష్టాదియుక్తం బహుఘృతమగ్నౌ జుహ్వతి తే సర్వాన్ రోగాన్నిహత్యాతులం సుఖం జనయన్తి. ॥ ౬౫ ॥

పదార్థము :- (యత్ర) ఏ యజ్ఞమునందు (మధోః) మధురము మున్నగు గుణయుక్తములగు సుగంధిత పదార్థముల (చ) మరియు (ఘృతస్య) ఘృతమును (యాః) ఏ (అనపేతాః) సంయుక్త (ధారాః) ప్రవాహములను విద్వాంసులొనర్చెదరో (తత్) అట్టి ధారలచే (వైశ్వకర్మణః) సకల కర్మలు జరుగు నిమిత్తము (అగ్నిః) అగ్ని (నః) మాకొరకు (దేవేషు) ద్వివ్యవ్యవహారములందు (స్వః) సుఖములను (దధత్) ధారణమొనర్చును. ॥౬౫॥

భావార్థము :- వేది మున్నగు వాని నేర్పరచుకొని సుగంధ హవనసామగ్రి, మృష్టాన్నయుక్త అధికఘృతమును అగ్నియందు హోమమొనర్చువారు సర్వవ్యాధి రహితులై సుఖించెదరు. ॥౬౫॥

65.There where all never-failing streams of honey and butler flow may the learned knower of all actions grant us happiness for acquiring noble traits.

౧౦౧౫. అగ్నిరస్మీత్యస్య దేవశ్రవోదేవవాతావృషీ, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

యజ్ఞేన కిం జాయత ఇత్యాహ. యజ్ఞముచే నేమేమి యగును?

౧౦౧౫ అగ్నిరస్మి జన్మనా జాతవేదా ఘృతం మే చక్షురమృతం మఽఆసన్।
అర్కస్త్రిధాతూ రజసో విమానోఽజస్రో ఘర్మో హవిరస్మి నామ॥౬౬॥

ప. విః- అగ్నిః, అస్మి, జన్మనా, జాతవేదా ఇతి జాత + వేదాః, ఘృతమ్, మే, చక్షుః, అమృతం, మే, ఆసన్, అర్కః, త్రిధాతురితి త్రి + ధాతుః, రజసః, విమాన, ఇతి వి + మానః, అజస్రః, ఘర్మః, హవిః, అస్మి, నామ. ॥౬౬॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) పావక ఇవ (అస్మి) (జన్మనా) ప్రాదుర్భావేన (జాతవేదాః) యో జాతేషు విద్యతే సః (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (మే) మహ్యమ్ (చక్షుః) దర్శకం ప్రకాశకమ్ (అమృతమ్) అమృతాత్మకం భోజ్యం వస్తు (మే) మమ (ఆసన్) ఆస్యే (అర్కః) సర్వాన్ ప్రాణినోఽర్చన్తి యేన సః (త్రిధాతుః) త్రయో ధాతవో యస్మిన్ సః (రజసః) లోకసమూహస్య (విమానః) విమానయానమివ ధర్తా (అజస్రః) అజస్రం గమనం విద్యతే యస్య సః. అత్రార్శఽ ఆదిభ్యోఽజిత్యచ్ (ఘర్మః) జిఘ్రతి యేన సః ప్రకాశ ఇవ యజ్ఞః (హవిః) హోతవ్యం ద్రవ్యమ్ (అస్మి) (నామ) ఖ్యాతిః. ॥౬౬॥

అన్వయః :- అహం జన్మనా జాతవేదా అగ్నిరివాస్మి యథాఽగ్నేర్ఘృతం చక్షురస్తి తథా మేఽస్తు. యథా పావకం సంస్కృతం హవిర్ఘృతం సదమృతం జాయతే తథా మ ఆసన్ ముఖేఽస్తు. యథా త్రిధాతూ రజసో విమానోఽజస్రో ఘర్మోఽర్కో యస్య నామ సంశోధితం హవిశ్చాస్తి తథాఽహమస్మి. ॥౬౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాగ్నిర్ఘృతం హవిర్వాయౌ ప్రసార్య దుర్గన్ధం నివార్య సుగన్ధం ప్రకటయ్య రోగాన్ సమూలఘాతం నిహత్య సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయతి తథైవ మనుష్యైర్భవితవ్యమ్.।౬౬॥

పదార్థము :- నేను (జన్మనా) జన్మముతో(జాతవేదాః) ఉత్పన్న పదార్థములందును (అగ్నిః) అగ్నివలె (అస్మి) ఉన్నాను. ఎట్లు అగ్నికి (ఘృతమ్) ఘృతాదులు (చక్షుః) ప్రకాశములై యున్నట్లు (మే) నాకొరకును యగుగాక. అగ్నియందు చక్కగా సంస్కార పరచినట్లు (హవిః) హవనమొనర్పదగిన ద్రవ్యములను హోమమొనర్చిన (అమృతమ్) సమస్త రోగములునశించి, ఆనందదాయకమగునట్లు (మే) నాయొక్క (ఆసన్) ముఖమునందు ప్రాప్తించుగాక! ఎట్లు (త్రిధాతుః) వేనియందు సత్వరజస్తమోగుణములుండునో, అట్టి (రజసః) లోకలోకాంతరములకు (విమానః) విమానయానమువలె ధారణమొనర్చుచు (అజస్రః) నిరంతరము గమనశీలము (ఘర్మః) ప్రకాశమువలె యజ్ఞముయొక్క సుగంధము గ్రహించునట్టి (అర్కః) సత్కార సాధనమైయున్నట్టి (నామ) ప్రసిద్ధమై శ్రేష్ఠముగ శోధించబడినట్టి, ఏ హవనమొనర్పదగిన పదార్థములు గలవో అట్లే నేనును (అస్మి) ఐ యున్నాను.।౬౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్నియందు హోమమొనర్చిన పదార్థములను సూక్ష్మీ కరించి వాయువునందు వ్యాపింపజేసి దుర్గంధమును తొలగించి సుగంధమును ప్రకటపరచును. సకలవ్యాధులను నిర్మూలన మొనర్చి సకలప్రాణులకు సుఖము గలిగించునట్లు మానవులెల్లరు నొనర్పవలెను. ।౬౬॥

66.I, the Revealer of the vedas, am Omniscient by nature. Sun is My eye, everlasting happiness of salvation is My mouth. I am Adorable, Iam the Master of triple light; the Creator of regions, External, Lustrous, and Cupplier of food at all places.

౧౦౧౬ ఋచో నామేత్యస్య దేవశ్రవోదేవవాతావృషీ, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథర్గాదివేదాధ్యయనేన కిం కార్యమిత్యుపదిశ్యతే. ఋగ్వేదాదుల జదివి యేమి చేయవలెను?

౧౦౧౬ ఋచో నామాస్మి యజూꣳషి నామాస్మి సామాని నామాస్మి।

యే అగ్నయః పాఞ్చజన్యా అస్యాం పృథివ్యామధి।

తేషామసి త్వముత్తమః ప్ర నో జీవాతవే సువ ।౬౭॥

ప.విః-ఋచః, నామ, అస్మి, యజూꣳషి, నామ, అస్మి, సామాని, నామ, అస్మి, యే,

అగ్నయః, పాఞ్చజన్యా ఇతి పాఞ్చజన్యాః, అస్యామ్, పృథివ్యామ్, అధి, తేషామ్, అసి, త్వమ్, ఉత్తమ ఇత్యుత్ + తమః, ప్ర, నః, జీవాతవే, సువ. ।౬౭।।

పదార్థః :-(ఋచః) ఋగ్వేదశ్రుతయః (నామ) ప్రసిద్ధో (అస్మి) భవామి (యజూంషి) యజుర్మన్త్రాః (నామ) (అస్మి) (సామాని) సామవేదమన్త్రగానాని (నామ) (అస్మి) (యే) (అగ్నయః) ఆహవనీయాదయః పావకాః (పాఞ్చజన్యాః) పఞ్చజనేభ్యో హితాః పఞ్చజనా ఇతి మనుష్యనా.. నిఘం. ౨.౩ (అస్యామ్) (పృథివ్యామ్) (అధి) ఉపరి (తేషామ్) (అసి) (త్వమ్) (ఉత్తమః) (ప్ర) (నః) అస్మాకమ్ (జీవాతవే) జీవనాయ (సువ) ప్రేరయ. ।౬౭।।

అన్వయః :- హే విద్వన్! యోఽహమృచో నామాస్మి యజూంషి నామాస్మి సామాని నామాస్మి తస్మాన్మత్తో వేదవిద్యాం గృహాణ. యేఽస్యాం పృథివ్యాం పాఞ్చజన్యా అగ్నయోఽధిషన్తి తేషాం మధ్యే త్వముత్తమోఽసి స త్వం నో జీవాతవే శుభకర్మసు ప్రసువ. ।౬౭।।

భావార్థః :- యో మనుష్య ఋగ్వేదమధీతే స ఋగ్వేదీ యో యజుర్వేదమధీతే స యజుర్వేదీ యః సామవేదమధీతే స సామవేదీ యోఽథర్వవేదం చాధీతే సోఽథర్వవేదీ. యో ద్వౌ వేదావధీతే స ద్వివేదీ యస్త్రీన్ వేదానధీతే స త్రివేదీ యశ్చతురో వేదానధీతే స చతుర్వేదీ యశ్చ కమపి వేదం నాఽధీతే స కామపి సంజ్ఞాం న లభతే, యే వేదవిదస్తేఽగ్నిహోత్రాదియజ్ఞైః సర్వహితం సంపాదయేయుర్యత ఉత్తమా కీర్తిః స్యాత్ సర్వే ప్రాణినో దీర్ఘాయుషశ్చ భవేయుః. ।౬౭।।

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసా! ఏ నేను (ఋచః) ఋక్కుల (నామ) ప్రసిద్ధకర్తను (అస్మి) ఐ యున్నానో, (యజూంషి) యజుర్వేద (నామ) ప్రఖ్యాతకర్తను (అస్మి) ఐ యున్నానో (సామాని) సామవేద మంత్రగానముల (నామ) ప్రకాశకర్తను (అస్మి) ఐ యున్నానో అట్టి నాద్వారా వేదవిద్యను గ్రహణమొనర్పుము (యే) ఏ (అస్యామ్) ఇట్టి (పృథివ్యామ్) పృథివియందు (పాఞ్చజన్యాః) మానవహితకారి (అగ్నయః) అగ్నులు (అధి) సర్వోన్నతమై యున్నవియో (తేషామ్) వానిమధ్య (త్వమ్) నీవు (ఉత్తమః) అత్యుత్తముడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి నీవు (నః) మా (జీవాతవే) జీవన సత్కార్మలందు (ప్ర, సువ) ప్రేరణనిమ్ము. ।౬౭।।

భావార్థము :- ఋగ్వేదమును చదివినవాడు ఋగ్వేది, యజుర్వేదాధ్యయనమొనర్చినవాడు యజుర్వేది, సామవేదమునధ్యయన మొనర్చినవాడు సామవేది, అథర్వవేదముననధ్యయ మొనర్చినవాడు అథర్వవేది యనబడును. రెండు వేదములను చదివిన ద్వివేది, మూడువేదముల నధ్యయనమొనర్చిన త్రివేది, నాలుగువేదములను చదివినవాడు చతుర్వేది యనబడును. ఏ వేదమును చదువనివాడు ఏ సంజ్ఞకును అర్హుడు గాజాలడు. వేదవేత్తలు అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞములచే సకల మానవులకు హితమును గలిగించవలెను. అందుచే వానికి ఉత్తమ కీర్తి మరియు సకల ప్రాణులకు దీర్ఘాయువు గలుగును. ।౬౭।।

67.O learned person I reveal the Rig-veda, the Yajur-veda, and the Sama-Veda. Learn from Me the vedic lore. O God, out of all the forces on the earth, that conduce to the welfare of humanity, Thou art the Foremost. Speed Thou us on to lengthened life!.

౧౦౧౭.వార్త్రహత్యాయేత్యస్య ఇన్ద్ర ఋషిః, అగ్ని ర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

సేనాధ్యక్షః కథం విజయీ భవేదిత్యాహ. సేనాధ్యక్షు డెటుల విజయవంతుడు కావలయును?

౧౦౧౭ వార్త్రహత్యాయ శవసే పృతనాషాహ్యాయ చ। ఇన్ద్ర త్వావర్తయామసి ।౬౮॥

ప. విః-వార్త్రహత్యాయేతి వార్త్ర + హత్యాయ, శవసే, పృతనాషాహ్యాయ, పృతనాసహ్యాయేతి పృతనా + సహ్యాయ, చ, ఇన్ద్ర, త్వా, ఆ, వర్తయామసి.।౬౮॥

పదార్థః :- (వార్త్రహత్యాయ) విరుద్ధభావేన వర్తతేఽసౌ వృత్రః వృత్ర ఏవ వార్త్రః వార్త్రస్య వర్తమానస్య శత్రోర్హత్యా హననం తత్ర సాధుస్తస్మై (శవసే) బలాయ (పృతనాషాహ్యాయ) యే మనుష్యాః పృతనాః సహన్తే తే పృతనాసాహస్తేషు సాధవే. (చ) (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త సేనేశ (త్వా) త్వామ్ (ఆ) సమన్తాత్ (వర్తయామసి) ప్రవర్తయామః.।౬౮॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర! యథా వయం వార్త్రహత్యాయ శవసే పృతనాషాహ్యాయ తేనాన్యేన యోగ్యసాధనేన చ త్వాఽఽవర్తయామసి తథా త్వం వర్తస్వ.।౬౮॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో విద్వాన్ సూర్యో మేఘమివ శత్రూన్ హన్తుం శూరవీరసేనాం సత్కరోతి స సతతం విజయీ భవతి. ।౬౮॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు సేనాపతీ! మే మెట్లు (వార్త్రహత్యాయ) విరుద్ధభావన గల శత్రువును నాశపరచుటలో కుశలుడు (శవసే) ఉత్తమ బలము (పృతనాషాహ్యాయ) శత్రుసైన్యముల బలమును సహించగల చతురుడగు వానిచే (చ) మరియు ఇతర యోగ్యమగు సాధనములుగల (త్వా) నిన్ను (ఆ, వర్తయామసి) మేము మెట్లు నలువైపులనుండి వర్తింపజేయుదుమో, అట్లే నీవును యథాయోగ్యముగ వర్తించుము.।౬౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యుడు మేఘములను తొలగించునట్లు ఏ వీరవిద్వాంసుడు శత్రుసంహారకమునకై శూరవీరులుగల సైన్యములను సత్కరించునో అతడు సదా విజయశీలుడగును.।౬౮॥

68.O Commander of the army, for the strength that slays the foes and conquers in the fight, and other resources, we turn thee hitherward to us!.

౧౦౧౮.సహదానుమిత్యస్యత్రవిశ్వామిత్రావృషి, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్జనైః కథం భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవు లెటు లుండవలయును?

౧౦౧౮ సహదానుమ్పురుహూత క్షియన్తమహస్తమిన్ద్ర సంపిణక్ కుణారుమ్ ।

అభి వృత్రం వర్ధమానం పియారుమపాదమిన్ద్ర తవసా జఘన్థ ॥౬౮॥

ప.వి:-సహదానుమితి సహ+దానుమ్, పురుహూతేతి పురు +హూత, క్షియన్తమ్, అహస్తమ్, ఇన్ద్ర, సమ్, పిణక్, కుణారుమ్, అభి, వృత్రమ్, వర్ధమానమ్, పియారుమ్, అపాదమ్, ఇన్ద్ర, తవసా, జఘన్థ.॥౬౮॥

పదార్థః :-(సహదానుమ్) యః సహైవ దదాతి తమ్ (పురుహూత) బహుభిస్సజ్జనైః సత్కృత (క్షియన్తమ్) గచ్ఛన్తమ్ (అహస్తమ్) అవిద్యమానౌ హస్తౌ యస్య తమ్. (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారక సేనేశ (సమ్) (పిణక్) పిన్ఢి (కుణారుమ్) శబ్దయన్తమ్. అత్ర ''క్వణ శబ్దే'' ఇత్యస్మాద్ధాతోరౌణాదిక ఆరుః ప్రత్యయః (అభి) (వృత్రమ్) మేఘమివ (వర్ధమానమ్) (పియారుమ్) పానకారకమ్ (అపాదమ్) పాదేన్ద్రియరహితమ్ (ఇన్ద్ర) సభేశ (తవసా) బలేన. తవ ఇతి బలనా.. నిఘం. ౨.౯. (జఘన్థ) జహి.॥౬౮॥

అన్వయః :-హే పురుహూతేన్ద్ర! యథా సూర్యః సహదానుం క్షియన్తం కుణారుమహస్తం పియారుమపాదమభివర్ధమానం వృత్రం సమ్పిణక్ తథా హే ఇన్ద్ర! శత్రూఀ స్తవసా జఘన్థ.॥౬౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యవత్ప్రతాపినో భవన్తి తేఽజాతశత్రవో జాయన్తే.॥౬౮॥

పదార్థము :- (పురుహూత) అనేక విద్వాంసులచే సత్కరించబడి (ఇన్ద్ర) శత్రునాశనమొందించు సేనాపతీ! సూర్యుడెట్లు (సహదానుమ్) సహకరించునట్టి (క్షియన్తమ్) ఆకాశమందు నివసించు (కుణారుమ్) శబ్దమొనర్చునట్టి (అహస్తమ్) చేతులులేక (ప్రియారుమ్) పానమొనర్చు (అపాదమ్) పాదములులేక (అభి) అన్నిదిశలనుండి (వర్ధమానమ్) వృద్ధిపొందినట్టిదగు (వృత్రమ్) మేఘమును (సం, పిణక్) చక్కగా చూర్ణీభూతమొనర్చునో అట్లే (ఇన్ద్ర) ఓ సభాపతీ! నీవు శత్రుమూకలను (తవసా) వీరత్వము, బలముద్వారా (జఘన్థ) సంహరించుము. ॥౬౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యునివలె ప్రతాపశాలియగు వీరుడు శత్రురహితుడై యుండును. ॥౬౮॥

70.O Commander, much invoked, kill thou the foes with thy strength, as the sun slays its companion the advancing cloud, that moves in the atmosphere, roars, is without hands, imbibes water and is without feet!.

౧౦౧౯. వి న ఇత్యస్య శాస ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ సేనాపతిః కీదృశో భవేదిత్యుపదిశ్యతే. సేనాపతి యెటు లుండవలయును?

౧౦౧౯ వి న॑ ఇన్ద్ర మృధో॑ జహి నీ॒చా య॑చ్ఛ పృతన్య॒తః।

యో అ॒స్మాꣳ అ॑భి॒దాస॒త్యధ॑రం గమయా॒ తమః ॥౭౦॥

ప.విః- వి, న॒ః, ఇ॒న్ద్ర, మృ॒ధః, జ॒హి, నీ॒చా, య॒చ్ఛ, పృ॒త॒న్య॒తః, యః, అ॒స్మాన్, అ॒భిదా॒స॒తీత్య॒భి + దాసతి, అధరమ్, గ॒మ॒య, తమః ॥౭౦॥

పదార్థః :- (వి) (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్ర) సేనేశ (మృధః) మర్ద్యన్త్యార్ద్రీభవన్తి యేషు తాన్ సంగ్రామాన్. మృధఇతి సంగ్రామనా... నిఘం. ౨.౧౭. (జహి) (నీచా) న్యగ్భూతాన్నమ్రాన్. అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారః (యచ్ఛ) నిగృహ్ణీహి (పృతన్యతః) ఆత్మనః పృతనాం సేనామిచ్ఛతః (యః) విరోధీ (అస్మాన్) (అభిదాసతి) అభిముఖేనోపక్షయతి (అధరమ్) అధోగతిమ్ (గమయ) ప్రాపయ. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (తమః) అన్ధకారం కారాగృహమ్.॥౭౦॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్రసేనేశ! త్వం మృధో వి జహి పృతన్యతో నః శత్రూన్నీచా యచ్ఛ. యో ఽస్మానభిదాసతి తమధరం తమో గమయ. ॥౭౦॥

భావార్థః:-సేనేశేన సంగ్రామా జేతవ్యాస్తేన నీచకర్మకారిణాం నిగ్రహః కర్తవ్యో రాజప్రజా విరోధకారయితా భృశం దణ్డనీయశ్చ.॥౭౦॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) అత్యంత శక్తియుక్తుడవగు ఓ సేనాపతీ! నీవు (మృధః) యుద్ధములను (వి,జహి) విశేషముగా జయించుము (పృతన్యతః) సైన్యములతోగూడ (నః) మా శత్రువులను (నీచా) నీచగతికి (యచ్ఛ) చేర్చుము (యః) ఏ శత్రువు (అస్మాన్) మమ్ము (అభిదాసతి) నష్టపరచు కోరికతోనున్నాడో, వానిని (అధరమ్) అధోగతిరూప (తమః) అంధకారమును (గమయ) ప్రాప్తింపజేయుము. ॥౭౦॥

భావార్థము :- యుద్ధములందు విజయమును పొందుట సేనాపతికి యోగ్యమైయున్నది. అట్టి విజయకారక సంగ్రామములద్వారా నీచకర్మలనొనర్చు క్రూరులను నిరోధించవలయును. రాజు మరియు ప్రజలమధ్య స్పర్ధలను గలిగించువారికి అతికఠోర దండనము నీయవలయును.॥౭౦॥

70.O Commander of the army, win battles, humble the men who challenge us, send down to nether darkness him who seeks to enslave us!.

౧౦౭౦.మృగో నేత్యస్య జయ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

రాజజనైః కీదృశైర్భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. రాజపురుషు లెటులుండవలయును?

౧౦౭౦ మృగో న భీమః కుచరో గిరిష్ఠాః పరావత ఆ జగన్థా పరస్యాః।

సృకꣳ సꣳశాయ పవిమిన్ద్ర తిగ్మం వి శత్రూన్తాఢి వి మృధో నుదస్వ॥౭౧॥

ప.విః-మృగః, న, భీమః, కుచర ఇతి కు + చరః, గిరిష్ఠాః, గిరిస్థా ఇతి గిరి + స్థాః, పరావతః, ఆ, జగన్థ పరస్యాః, సృకమ్, సꣳశాయేతి సమ్ + శాయ, పవిమ్, ఇన్ద్ర, తిగ్మమ్, వి, శత్రూన్, తాఢి, వి, మృధః, నుదస్వ.॥౭౧॥

పదార్థః :-(మృగః) మృగేన్ద్రః సింహః (న) ఇవ (భీమః) బిభేత్యస్మాత్ సః (కుచరః) యః కుత్సితాం గతిం చరతి సః (గిరిష్ఠాః) యో గిరౌ తిష్ఠతి సః (పరావతః) దూరదేశాత్ (ఆ) సమన్తాత్ (జగన్థ) గచ్ఛ. అత్ర పురుషవ్యత్యయః. అన్యేషామపీతి దీర్ఘశ్చ (పరస్యాః) శత్రూణాం సేనాయా ఉపరి (సృకమ్) వజ్రతుల్యం శస్త్రమ్. సృక ఇతి వజ్రనా.. నిఘం.. ౨..౨౦ (సంశాయ) సమ్యక్ సూక్ష్మబలాన్ కృత్వా (పవిమ్) పునాతి దుష్టాన్ దణ్డయిత్వా యేన తమ్ (ఇన్ద్ర) సేనాధ్యక్ష (తిగ్మమ్) తీక్ష్ణీకృతమ్ (వి) (శత్రూన్) (తాఢి) ఆ జహి (వి) (మృధః) (నుదస్వ).॥౭౧॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర! త్వం కుచరో గిరిష్ఠా భీమో మృగో న పరావత ఆజగన్థ పరస్యాస్తిగ్మం పవిం సృకం సంశాయ శత్రూన్ వితాఢి మృధో వినుదస్వ చ.॥౭౧॥

భావార్థః :- యే సేనాపురుషాః సింహవత్ పరాక్రమ్య తీక్ష్ణైః శస్త్రైః శత్రుసేనాఙ్గాని ఛిత్వా సంగ్రామాన్ విజయన్తే తేஉతులాం ప్రశంసాం ప్రాప్నువన్తి నేతరే క్షుద్రాశయా భీరవః.॥౭౧॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) సేనాధ్యక్షా! నీవు (కుచరః) కుటిలనడకగల (గిరిష్ఠాః) పర్వతములందుండు (భీమః) భయంకర (మృగః) సింహము (న) వలె (పరావతః) దూరప్రాంతములందున్న శత్రువులను (ఆ, జగన్థ) నలువైపులనుండి దిగ్బంధనమొనర్చి (పరస్యాః) శత్రుసైన్యములపై (తిగ్మమ్) అతితీవ్రముగ (పవిమ్) దుష్టులను దండనముద్వారా పవిత్రమొనర్చు (సృకమ్) వజ్రమువంటి శస్త్రములను (సంశాయ) చక్కగా పదును పరచి (శత్రూన్) శత్రువులను (వి,తాడి) తాడనమొనర్చి (మృధః) సంగ్రామములను (వి, నుదస్వ) జయించి శ్రేష్ఠకర్మలందు ప్రేరణనిమ్ము.॥౭౧॥

భావార్థము :- సింహమువలె శత్రుసైన్యములపై పరాక్రమించి తీక్ష్ణ శస్త్రములచే శత్రువుల సేనాంగములను ఛేదించి యుద్ధక్షేత్రములందు విజయమునార్జించువారు అతులప్రశంసలను ప్రాప్తించుకొందురు. ఇతర క్షుద్రాశయు లగువారు ఎప్పుడును విజయమును పొందజాలరు.॥౭౧॥

71.O commander of the army, like a dreadful wild tiger roaming in the mountains with a crooked pace, encircle the distant foes. Crush thou the enemies, whetting thy shrp bolt, thou chastener of the wicked through punishment, and win battles!.

౧౦౭౨.వైశ్వానరో న ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, అర్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నావిషయమే.

౧౦౭౨ వైశ్వానరో న ఊతయ ఆ ప్ర యాతు పరావతః।
అగ్నిర్నః సుష్టుతీరుప ॥౭౨॥

ప.విః–వైశ్వానరః, నః, ఊతయే, ఆ, ప్ర, యాతు, పరావత ఇతి పరా + వతః, అగ్నిః, నః, సుష్టుతీః, సుస్తుతీరితి సు + స్తుతీః, ఉప.॥౭౨॥

పదార్థః :-(వైశ్వానరః) విశ్వేషు నరేషు యో రాజతే స ఏవ (నః) అస్మాకమ్ (ఊతయే) రక్షాద్యాయ (ఆ) (ప్ర) (యాతు) ప్రాప్నోతు (పరావతః) దూరదేశాత్ (అగ్నిః) సూర్యః (నః) అస్మాకమ్ (సుష్టుతీః) యా శోభనాః స్తుతయస్తాః (ఉప).॥౭౨॥

అన్వయః :- హే సేనేశ సభేశ! యథా వైశ్వానరోఽగ్నిః సూర్యః పరావతః సర్వాన్ పదార్థాన్ ప్రాప్నోతి తథా భవానూతయే న ఆ ప్ర యాతు. యథాఽగ్నిర్విద్యుత్ సంహితాస్తి తథా త్వం నః సుష్టుతీరుపశృణు. ॥౭౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యః సూర్యవద్దూరస్థోఽపి న్యాయేన సర్వాన్ పదార్థాన్ ప్రకాశయతి యథా చ దూరస్థోఽపి సద్గుణాఢ్యో జనః ప్రశస్యతే తథా రాజపురుషైర్భవితవ్యమ్. ॥౭౨॥

పదార్థము :- ఓ సేనాపతి సభాధ్యక్షా! ఎట్లు (వైశ్వానరః) సమస్తనరులందు తేజరిల్లుచున్న (అగ్నిః) సూర్యరూపాగ్ని (పరావతః) దూరప్రదేశములందలి సకల పదార్థములకును ప్రాప్తించునట్లే నీవును (ఊతయే) రక్షణము మున్నగువానికై (నః) మా సమీపమునకు (ఆ,ప్ర,యాతు) చక్కగా ప్రాప్తించుము. విద్యుత్తు అన్నిటియందును వ్యాప్తమైయుండి సన్నిహితమైయుండునట్లు (నః) మాయొక్క (సుష్టుతీః) ఉత్తమస్తుతులను (ఉప) చక్కగా ఆలకించుము.॥౭౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యుడు దూరమందుండియు న్యాయముగా సకలవ్యవహారములను ప్రకాశపరచునట్లు, సద్గుణయుక్తుడగు సత్పురుషుడు దూరముననుండియు ప్రశంసింపబడునట్లు రాజపురుషు లుండవలయును.॥౭౨॥

72.O ruler, just as the heat of the sun, being present in all creatures reaches the distant objects, so shouldst thou, come near us for our protection. Just as electricity being present in all objects lives near us, so shouldst thou listen to our eulogies!.

౧౦౭౨.పృష్టో దివీత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛందః ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౧౦౭౨ పృష్టో దివి పృష్టోఽఅగ్నిః పృథివ్యాం పృష్టో విశ్వా ఓషధీరావివేశ।

వైశ్వానరః సహసా పృష్టోఽ అగ్నిః స నో దివా స రిషస్పాతు నక్తమ్ ॥౭౩॥

ప.వి:-పృష్టః దివి, పృష్టః, అగ్నిః, పృథివ్యామ్, పృష్టః, విశ్వాః, ఓషధీః, ఆ, వివేశ, వైశ్వానరః సహసా, పృష్టః, అగ్నిః, సః, నః, దివా, సః, రిషః, పాతు, నక్తమ్.॥౭౩॥

పదార్థః :-(పృష్టః) జ్ఞాతుమిష్టః (దివి) సూర్యే (పృష్టః) (అగ్నిః) ప్రసిద్ధః పావకః (పృథివ్యామ్) (పృష్టః) (విశ్వాః) అఖిలాః (ఓషధీః) సోమయవాద్యాః (ఆ) (వివేశ) విష్టోఽస్తి (వైశ్వానరః) విశ్వస్య నేతా స ఏవ (సహసా) బలేన (పృష్టః) (అగ్నిః) విద్యుత్ (సః) (నః) అస్మాన్ (దివా) దివసే (సః) (రిషః) హింసకాత్ (పాతు) రక్షతు (నక్తమ్) రాత్రౌ.॥౭౩॥

అన్వయః :-మనుష్యైర్యో దివి పృష్టోఽగ్నిః పృథివ్యాం పృష్టోఽగ్నిర్జలే వాయౌ చ పృష్టోఽగ్నిః సహసా వైశ్వానరః పృష్టోఽగ్నిర్విశ్వా ఓషధీరావివేశ స దివా స చ నక్తం యథా పాతి తథా సేనేశో భవాన్నోఽస్మాన్ రిషః సతతం పాతు. ॥౭౩॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా! ఆకాశస్థం సూర్యం పృథివీస్థం జ్వలితం సర్వపదార్థవ్యాపినం విద్యుదగ్నిం చ విద్వద్భ్యో నిశ్చిత్య కార్యేషు సంయుఞ్జతే తే శత్రుభ్యో నిర్భయా జాయన్తే.॥౭౩॥

పదార్థము :- మనుష్యులచే నే (దివి) ప్రకాశస్వరూపుడగు సూర్యుడు (పృష్టః) తెలిసికొనదగిన (అగ్నిః) అగ్ని (పృథివ్యామ్) పృథివియందు (పృష్టః) గ్రహించదగిన అగ్ని మరియు జలము వాయువులందు (పృష్టః) గ్రహించదగిన సూర్యాగ్ని [పావకము] (సహసా) బలము మున్నగుగుణములతోగూడ (వైశ్వానరః) విశ్వమున ప్రకాశవంతమై (పృష్టః) తెలిసికొనదగిన (అగ్నిః) విద్యుదగ్ని (విశ్వాః) సమస్త (ఓషధీః) ఓషధులందు (ఆ,

వివేశ) ఏది ప్రవేశించుచున్నదో (సః) అట్టి యగ్ని (దివా) పగలు మరియు (సః) ఆ యగ్ని (నక్తమ్) రాత్రులం దెట్లు రక్షణయొనర్చునో, అట్లే సేనాపతివగు నీవు (నః) మమ్ము (రిషః) హింసకజనమునుండి నిరంతరము (పాతు) రక్షించుచుండుము.॥౭౩॥

భావార్థము :- ఆకాశస్థ సూర్యాగ్ని, పృథివీస్థభౌతికాగ్ని, సకల పదార్థములందును వ్యాపకములైయున్న విద్యుద్రూపాగ్నులను విద్వాంసులద్వారా నిశ్చయించి తెలిసికొని కార్యములందు ప్రయోగమొనర్చుకొను ధీశాలురు నిర్భయులై యుందురు. ॥౭౩॥

73.Men should know fire in the brilliant sun, fire in the earth, air and water. The knowable fire in the shape of lightning, shining in the universe, has entered all the plants with vigour. Just as this fire preserves us by day and by night, so may thou the Commander preserve us always from a ferocious person.

౧౦౨౩. అశ్యామేత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ ప్రజారాజజనైరితరేతరం కిం కార్యమిత్యాహ. ప్రజలు రాజపురుషులు పరస్పర మెట్టుల మెలగవలయును?

౧౦౨౩ అశ్యామ తం కామమగ్నే తవోతీఽఅశ్యామ రయిꣳ రయివః సువీరమ్।

అశ్యామ వాజమభి వాజయన్తోఽశ్యామ ద్యుమ్నమజరాజరం తే॥౭౪॥

ప. వి:- అశ్యామ, తమ్, కామమ్, అగ్నే, తవ, ఊతీ, అశ్యామ రయిమ్ రయివ ఇతి రయి + వః, సువీరమితి సు + వీరమ్, అశ్యామ, వాజమ్, అభి, వాజయన్తః, అశ్యామ, ద్యుమ్నమ్, అజర, అజరమ్, తే.॥౭౪॥

పదార్థః :- (అశ్యామ) ప్రాప్నుయామ (తమ్) (కామమ్) (అగ్నే) యుద్ధవిద్యావిత్సేనేశ (తవ) (ఊతీ) రక్షాద్యయా క్రియయా. అత్ర సుపాం సులుగితి పూర్వసవర్ణః (అశ్యామ) (రయిమ్) రాజ్యశ్రియమ్ (రయివః) ప్రశస్తా రయయో విద్యన్తే యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ. అత్ర ఛన్దసీర ఇతి మస్య వః (సువీరమ్) శోభనా వీరాః ప్రాప్యన్తే యస్మాత్తమ్ (అశ్యామ) (వాజమ్) సఙ్గ్రామవిజయమ్ (అభి) (వాజయన్తః) సంగ్రామయన్తో యోధయన్తః (అశ్యామ) (ద్యుమ్నమ్) యశో ధనం వా (అజర) జరాదోషరహిత (అజరమ్) జరాదోషరహితమ్ (తే) తవ.॥౭౪॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! వయం తవోతీ తం కామమశ్యామ. హే రయివః సువీరం రయిమశ్యామ వాజయన్తో వయం వాజమభ్యశ్యామ. హే అజర! తేఽజరం ద్యుమ్నమశ్యామ. ॥౭౪॥

భావార్థః :- ప్రజాస్థైర్మనుష్యై రాజపురుషరక్షయా రాజపురుషైః ప్రజాజనరక్షణేన చ పరస్పరం సర్వే కామాః ప్రాప్తవ్యాః.॥౭౪॥

పదార్థము :- (అగ్నే) యుద్ధవిద్యాకుశలుడవగు సేనాపతీ! మేము (తవ) నీయొక్క (ఊతీ) రక్షణమున్నగు విద్యలచే (తమ్) ఆ (కామమ్) కామితములను (అశ్యామ) పొందుదుము గాక! (రయివః) ప్రశస్తధనయుక్తుడా! (సువీరమ్) శ్రేష్ఠవీరులను ప్రాప్తింపజేయుగల (రయిమ్) ధనములను (అశ్యామ) పొందుదుముగాక! (వాజయన్తః) యుద్ధముల నొనర్చుచు ఒనర్పజేయించుచున్న మేము (వాజమ్) సంగ్రామములందు విజయమును (అభ్యశ్యామ) చక్కగా పొందుదుముగాక! (అజర) వృద్ధరహితుడవగు ఓ సేనాపతీ! మేము (తే) నీ ప్రతాపముచే (అజరమ్) అక్షయమగు (ద్యుమ్నమ్) ధనమును మరియు కీర్తిని (అశ్యామ) పొందుదుముగాక!॥౭౪॥

భావార్థము :- ప్రజలు రాజపురుషుల రక్షణమున, రాజపురుషులు ప్రజలరక్షణమున పరస్పరము సర్వాభీష్ట కార్యములను సాధించుకొనవలయును.॥౭౪॥

74.O commander of the army, may we fulfil our desires through thy protection. O Lord of wealth, may we get the riches which give us valiant sons. Waging fight may we succeed in battles. O Commander free from old age, with thy aid, may we win undecaying wealth and glory!.

౧౦౭౫.వయమిత్యస్యోత్కీల ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆర్షీ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పురుషార్థేన కిం సాధ్యమిత్యాహ. పురుషార్థముతో నేమేమి సాధించవలయును?

౧౦౭౫ వయం తేఽ అద్య రరిమా హి కామముత్తానహస్తా నమసోపసద్య।
యజిష్ఠేన మనసా యక్షి దేవానస్రేధతా మన్మనా విప్రోఽ అగ్నే ॥౭౫॥

ప.విః-వయమ్, తే, అద్య, రరిమ, హి, కామమ్, ఉత్తానహస్తా ఇత్యుత్తాన + హస్తాః, నమసా, ఉపసద్యేత్యుప + సద్య, యజిష్ఠేన, మనసా, యక్షి, దేవాన్, అస్రేధతా, మన్మనా, విప్రః, అగ్నే.॥౭౫॥

పదార్థః :- (వయమ్) (తే) తవ (అద్య) అస్మిన్దినే (రరిమ) దద్మః. రా దానే లిట్. అన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః. (హి)ఖలు (కామమ్) (ఉత్తానహస్తాః) ఉత్తానావూర్ధ్వగతావభయదాతారౌ హస్తౌ యేషాం తే (నమసా) సత్కారేణ (ఉపసద్య) సామీప్యం ప్రాప్య (యజిష్ఠేన) అతిశయేన యష్టృ సంగన్తృ తేన

(మనసా) విజ్ఞానేన (యక్షి) యజసి (దేవాన్) విదుషః (అస్రేధతా) ఇతస్తతో గమనరహితేన స్థిరేణ (మన్మనా) యేన మన్యతే విజానాతి తేన (విప్రః) మేధావీ (అగ్నే) విద్వన్.॥౭౫॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! ఉత్తానహస్తా వయం తే నమసోపసద్యాద్య కామం హి రరిమ యథా విప్రోఽస్రేధతా మన్మనా యజ్ఞ్యేన మనసా దేవాన్ యజతి సంగచ్ఛతే యథా చ త్వం యక్షి తథా వయ మపి యజేమ.॥౭౫॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః పురుషార్థేనాలంకామాః స్యుస్తే విద్వత్సంగేనైతత్ ప్రాప్తుం శక్నుయుః.॥౭౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (ఉత్తానహస్తాః) ఉత్తమరీతిలో అభయప్రదానమొనర్చు హస్తములుగలవాడా! (వయమ్) మేము (తే) నీ (నమసా) సత్కారముద్వారా (ఉపసద్య) సమీపమునకుచేరి (అద్య) నేడే (కామమ్) కామితములను (హి) నిశ్చయముగ (రరిమ) ఇచ్చుచున్నాము. ఎట్లు (విప్రః) బుద్ధిశాలి (అస్రేధతా) చంచలత్వములేని స్థిరమైన (మన్మనా) బలము మరియు (యజ్ఞ్యేన) అతిగా కలిసిపోయిన (మనసా) మనస్సు [చిత్తము] ద్వారా (దేవాన్) విద్వాంసులను మరియు శుభగుణములను పొందుచున్నాడో మరియు నీవెట్లు (యక్షి) శుభకర్మలందు నిమగ్నుడవై యున్నావో మేమును అట్లే సాంగత్యముగలవార మగుదుముగాక! ॥౭౫॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు పురుషార్థముచే పవిత్రమగు పూర్ణకాములగుదురో అట్టివారు సత్సాంగత్యముల ద్వారా ఈ విషయములను పొందుటకు సమర్థవంతులగుచుందురు. ॥౭౫॥

75.O learned person, approaching with raised hands and adoration, we have this day fulfilled for thee thy longing!.

O wise man, with undeviating fixed purpose, contemplative mood, and absolute restraint thou cultivates good qualities!.

౧౦౭౫.ధామచ్ఛదగ్నిరిత్యస్యోత్కీల ఋషిః, విశ్వేదేవాః దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ సర్వవిద్వత్కర్తవ్యమాహ. సకల విద్వాంసుల కర్తవ్యమును జెప్పెను.

౧౦౭౬ ధామచ్ఛదగ్నిరిన్ద్రో బ్రహ్మా దేవో బృహస్పతిః।

సచేతసో విశ్వే దేవా యజ్ఞం ప్రావన్తు నః శుభే ॥౭౬॥

ప.విః-ధామచ్ఛదితి ధామ + ఛత్, అగ్నిః, ఇన్ద్రః, బ్రహ్మా, దేవః, బృహస్పతిః సచేతస ఇతి స + చేతసః, విశ్వే, దేవాః, యజ్ఞమ్, ప్ర, అవన్తు, నః, శుభే.॥౭౬॥

పదార్థః:-(ధామచ్ఛత్) యో ధామాని ఛాదయతి సంవృణోతి సః (అగ్నిః) విద్వాన్ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ (బ్రహ్మ) చతుర్వేదవిత్ (దేవః) విద్యాదాతా (బృహస్పతిః) అధ్యాపకః (సచేతసః) యే చేతసా ప్రజ్ఞయా సహ వర్తన్తే (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (యజ్ఞమ్) ఉక్తమ్ (ప్ర) (అవన్తు) కామయన్తామ్ (నః) అస్మాకమ్ (శుభే) కల్యాణాయ.॥౨౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! దేవో ధామచ్ఛదగ్నిరిన్ద్రో బ్రహ్మ బృహస్పతిశ్చేమే సచేతసో విశ్వే దేవాః నః శుభే యజ్ఞం ప్రావన్తు.॥౨౬॥

భావార్థః :-సర్వే విద్వాంసః సర్వేషాం సుఖాయ సతతం సత్యోపదేశాన్ కుర్వన్తు.॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (దేవః) విద్వాంసులు (ధామచ్ఛత్) జన్మ స్థాన నామములను విస్తృతమొనర్చువారు (అగ్నిః) అగ్ని (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తువంటి అమాత్యుడు మరియు రాజు (బ్రహ్మ) చతుర్వేద విజ్ఞులు (బృహస్పతిః) వేదవాణిని పఠన పాఠనముద్వారా భద్రముగా కాపాడు (సచేతసః) విజ్ఞానవంతులు (విశ్వే, దేవాః) సమస్త విద్వాంసులు (నః) మాయొక్క (శుభే) శుభ [కల్యాణ] ములకై (యజ్ఞమ్) విజ్ఞానయోగ రూపక్రియలను (ప్ర, అవన్తు) చక్కగా కాంక్షించెదరుగాక! ॥౨౬॥

భావార్థము :-విద్వాంసులెల్లరును సమస్త మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణుల కల్యాణార్థము నిరంతరము సత్యోపదేశముల నొనర్చుచుండవలయును. ॥౨౬॥

May the learned subduer of all places, the King, the knower of all the four vedas, the scholarly teacher, and the wise, guard our knowledge for our welfare.

౧౦౨౬ త్వమిత్యస్యోశనా ఋషిః, విశ్వేదేవాః దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ సభేశసేనేశయోః కర్తవ్యమాహ. సభాపతి సేనాపతుల కర్తవ్యము.

౧౦౨౬ త్వం యవిష్ఠ దాశుషో నౄ్ః పాహి శృణుధీ గిరః।

రక్షా తోకముత త్మనా॥౨౭॥

ప.వి:-త్వమ్, యవిష్ఠ, దాశుషః, నౄన్, పాహి, శృణుధి, గిరః, రక్ష, తోకమ్, ఉత, త్మనా.॥౨౭॥

పదార్థః :-(త్వమ్) సభేశ (యవిష్ఠ) అతిశయేన యువన్ (దాశుషః) విద్యాదాతౄన్ (నౄన్) అధ్యాపకాన్ మనుష్యాన్ (పాహి) (శృణుధి) అత్రాన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః. (గిరః) విదుషాం

విద్యాసుశిక్షితా వాచః (రక్ష) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (తోకమ్) పుత్రాదికమ్ (ఉత) (త్మనా) ఆత్మనా.॥౭౭॥

అన్వయః :- హే యవిష్ఠ రాజన్! త్వం దాశుషో నౄన్ పాహ్యేతేషాం గిరః శృణుధి యో వీరో యుద్ధే మ్రియేత తస్య తోకం త్మనా రక్షోతాపి స్త్రియాదికం చ.॥౭౭॥

భావార్థః :- సభేశసేనేశయోర్ద్వే కర్మణీ అవశ్యం కర్తవ్యే స్త ఏకం విదుషాం పాలనం తదుపదేశ శ్రవణఞ్చ ద్వితీయం యుద్ధే హతానామపత్యస్త్ర్యాదిపాలనఞ్చైవం సమాచరతాం పురుషాణాం సదైవ విజయః శ్రీః సుఖాని చ భవన్తీతి విద్వద్భిర్వేద్యమ్. ॥౭౭॥

పదార్థము :- (యవిష్ఠ) పూర్ణయువావస్థయందున్నరాజా! (త్వమ్) నీవు (దాశుషః) విద్యాదాతవు (నౄన్) మానవులను (పాహి) రక్షించుము. మరియు వీరి (గిరః) విద్యాశిక్షణలతో గూడిన వాణులను (శృణుధి) వినుము. యుద్ధమున హతులైన వీరుల (తోకమ్) బాలబాలికలగు సంతానములను (ఉత) మరియు వారి కుటుంబమును (త్మనా) ఆత్మతో (రక్ష) రక్షించుము.॥౭౭॥

భావార్థము :-సభ మరియు సేనాధ్యక్షులకు రెండు కార్యములు అవశ్యకర్తవ్యములై యున్నవి. ఒకటి విద్వాంసుల పాలించుట, వారియుపదేశములవిని ఆచరించుట. రెండవది యుద్ధమున మరణించిన వారి స్త్రీలు, సంతానములను పాలించుట. ఇట్టి యాచరణగలవారు సదావిజయులై ధనములను, సుఖములను వృద్ధిపరచగలుగుదురు.॥౭౭॥

O most youthful king, guard the teachers who impart knowledge and listen to their sermons.

Protect with all thy force the offspring and the ladies of those who have died in war!.

అత్ర గణితవిద్యారాజప్రజాపఠకపాఠకకర్మాదివర్ణనాదేతదధ్యాయోక్తార్థానాం పూర్వాధ్యాయోక్తార్థైః సహ సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఈ పదునెనిమిదవ యధ్యాయమందు గణితవిద్య, రాజు, ప్రజలు మరియు చదువుట, చదివించుట, అనగా అధ్యాపక అధ్యేతల కర్మలు మున్నగువాని వర్ణనము మండుటచే ఈ యధ్యాయమునందుగల అర్థములకు, పూర్వాధ్యాయమునందు చెప్పబడిన అర్థములతో సంగతిగలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమద్విద్వద్వరపరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం పరమవిదుషాం శ్రీయుత విరజానన్దసరస్వతీ స్వామినాం శిష్యేణ దయానన్దసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సమన్వితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యేఽష్టాదశోఽధ్యాయః. సమాప్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి పదునెనిమిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మఱ్ఱి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
పదునెనిమిదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

19వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథైకోనవింశోऽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే పఞ్చానవతి మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥యు.౩౦.౩॥

౧౦౨౭.స్వాద్వీమిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, సోమో దేవతా, నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైర్ధర్మార్థకామమోక్షసిద్ధయే కిం కర్తవ్యమిత్యాహ?

మానవులు ధర్మార్థకామమోక్షముల సిద్ధికై యేమి యొనర్పవలయును?

౧౦౨౭ స్వాద్వీం త్వా స్వాదునా తీవ్రాం తీవ్రేణామృతామమృతేన

మధుమతీమ్మధుమతా సృజామి సꣳసోమేన సోమోऽస్యశ్విభ్యాం

పచ్యస్వ సరస్వత్యై పచ్యస్వేన్ద్రాయ సుత్రామ్ణే పచ్యస్వ ॥౧॥

ప.విః-స్వాద్వీమ్,త్వా, స్వాదునా, తీవ్రామ్, తీవ్రేణ,అమృతామ్, అమృతేన, మధుమతీమితి మధు + మతీమ్, మధుమతేతి మధు + మతా, సృజామి, సమ్, సోమేన, సోమః, అసి, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, పచ్యస్వ, సరస్వత్యై, పచ్యస్వ, ఇన్ద్రాయ, సుత్రామ్ణ ఇతి సు + త్రామ్ణే, పచ్యస్వ.॥౧॥

పదార్థః:- (స్వాద్వీమ్) సుస్వాదుయుక్తామ్ (త్వా) త్వామ్ (స్వాదునా) మధురాదినా (తీవ్రామ్) తీక్ష్ణస్వభావామ్ (తీవ్రేణ) ఆశుకారిగుణేన (అమృతామ్) అమృతాత్మికామ్ (అమృతేన) సర్వరోగప్రహారకేణ గుణేన (మధుమతీమ్) ప్రశస్తమధురగుణయుక్తామ్ (మధుమతా) స్వాదిష్ఠగుణేన (సృజామి) నిష్పాదయామి (సమ్) (సోమేన) సోమలతా ద్యోషధిసమూహేన (సోమః) ఐశ్వర్యయుక్తః (అసి)(అశ్విభ్యామ్) వ్యాప్తవిద్యాభ్యాం స్త్రీపురుషాభ్యామ్ (పచ్యస్వ) పరిపక్వాం కురు (సరస్వత్యై) విద్యాసుశిక్షితవాణీయుక్తాయై

స్త్రియై (పచ్యస్వ) (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యయుక్తాయ పురుషాయ (సుత్రామ్ణే) యః సర్వాన్ దుఃఖేభ్యః సుష్ఠు త్రాయతే తస్మై (పచ్యస్వ).॥౧॥

అన్వయః:-హే వైద్య! యస్త్వం సోమోఽసి తం త్వౌషధీవిద్యాయాం సంసృజామి యథాఽహం యాం స్వాదునా సహ స్వాద్వీం తీవ్రేణ సహ తీవ్రామమృతేన సహాఽమృతాం మధుమతా సోమేన సహ మధుమతీ మోషధీం సంసృజామి. తథైతాం త్వమశ్విభ్యాం పచ్యస్వ సరస్వత్యై పచ్యస్వ సుత్రామ్ణ ఇన్ద్రాయ పచ్యస్వ.॥౧॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్వైద్యకశాస్త్రరీత్యాఽనేకాని మధురాదిప్రశస్తస్వాదయుక్తా న్యౌషధాని నిర్మాయ తత్సేవనేనారోగ్యం సంపాద్య ధర్మార్థకామమోక్షసిద్ధయే సతతం ప్రయతితవ్యమ్.॥౧॥

పదార్థము :-ఓ వైద్యరాజా! ఏ నీవు (సోమః) సోమమువంటి ఐశ్వర్యవంతుడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నిన్ను ఓషధీవిద్యయందు (సం, సృజామి) చక్కని ఉత్తమ శిక్షావంతునిగా నొనర్చెదను. నే నెట్లు ఏ (స్వాదునా) మధురరసాదులచే (స్వాద్వీమ్) చక్కని మధురముగను (తీవ్రేణ) శీఘ్రకారి, తీక్ష్ణస్వభావముతో గూడ (తీవ్రామ్) తీక్ష్ణస్వభావయుక్తమును (అమృతేన) సర్వరోగనివారక గుణములతో (అమృతామ్) నాశరహితమగు (మధుమతా) స్వాదిష్టగుణములతో (సోమేన) సోమలతాదులతో (మధుమతీమ్) ప్రశస్తమగు మధురగుణములతో గూడిన ఓషధులను చక్కగా సిద్ధపరచెదనో, అట్లే నీవును దీనిని (అశ్విభ్యామ్) విద్యాయుక్తులగు స్త్రీపురుషుల సహితముగా (పచ్యస్వ) పక్వమొనర్చుము [పాకము చేయుము] (సరస్వత్యై) ఉత్తమ శిక్షిత వాణులతో గూడిన స్త్రీకొరకు (పచ్యస్వ) పాకమొనర్చుము (సుత్రామ్ణే) సర్వజనులను దుఃఖములనుండి చక్కగా కాపాడగల (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యశాలియగు పురుషునికొరకు (పచ్యస్వ) పాకమొనర్చుము.॥౧॥

భావార్థము :- మానవులు వైద్యశాస్త్రముల కనుగుణ్యముగ అనేకములగు మధురము మున్నగు ప్రశంసనీయ, స్వాదిష్ట, అత్యుత్తమ గుణయుక్త ఔషధములను సిద్ధమొనర్చి వాని సేవనముద్వారా ఆరోగ్యవంతులై యుండి ధర్మార్థకామమోక్షముల సిద్ధికై నిరంతరము ప్రయత్న మొనర్చుచుండవలయును.॥౧॥

1. O physician, thou art glorious like Soma, I fully instruct thee in the science of medicine. Just as I endow the sweet medicine with sweetness, bitter medicine with bitterness, the age-prolonging medicine with healing properties, the delicious medicine with delicious Soma, so shouldst thou dress up this medicine for husband and wife, dress it up for the learned lady, and dress it up for the dignified person, the deliverer of all from misery!.

౧౦౨౮.పరీత ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, సోమో దేవతా, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల పై విషయమే.

౧౦౨౨ పరీతో షిఞ్చతా సుతꣳ సోమో య ఉత్తమꣳ హవిః।

దధన్వాన్ యో నర్యో౽అప్స్వన్తరా సుషావ సోమమద్రిభిః॥౨॥

ప.విః-పరి, ఇతః, సిఞ్చత, సుతమ్, సోమః, యః, ఉత్తమమిత్యుత్ + తమమ్, హవిః, దధన్వాన్, యః, నర్యః, అప్స్విత్యప్ + సు, అన్తః, ఆ, సుషావ, సుషావేతి సు + సావ, సోమమ్, అద్రిభిరిత్యద్రి + భిః.॥౨॥

పదార్థః:-(పరి) సర్వతః (ఇతః) ప్రాప్తః (సిఞ్చత) అత్రా౽న్యేషామపీతి దీర్ఘః (సుతమ్) నిష్పన్నమ్ (సోమః) ప్రేరకో విద్వాన్ (యః) (ఉత్తమమ్) (హవిః) అత్తుమర్హమ్ (దధన్వాన్) ధరన్ సన్ (యః) (నర్యః) నరేషు సాధుః (అప్సు) జలేషు (అన్తః) మధ్యే (ఆ) (సుషావ) నిష్పాదయేత్ (సోమమ్) ఓషధిసారమ్ (అద్రిభిః) మేఘైః.॥౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యు య ఉత్తమం హవిః సోమ ఇతః స్యాద్యో నర్యో దధన్వానప్స్వన్తరాసుషావ, తమద్రిభిః సుతం సోమం యూయం పరిసిఞ్చత.॥౨॥

భావార్థః:-మనుష్యైరుత్తమా ఓషధీర్జలే సంస్థాప్య మథిత్వా౽౽సవం నిస్సార్యానేన యథాయోగ్యం జాఠరాగ్నిం సేవిత్వా బలారోగ్యే వర్ధనీయే.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఏ (ఉత్తమమ్) శ్రేష్ఠమగు ఉత్తమ (హవిః) తినదగిన అన్నమును (సోమః) ప్రేరణనిచ్చు విద్వాంసుడు (ఇతః) పొందునో (యః) ఏది (నర్యః) మనుష్యులందుత్తమగుణముల (దధన్వాన్) ధారణమొనర్చుచు (అప్సు) జలముల (అన్తః) మధ్యన (ఆ సుషావ) సిద్ధించు (అద్రిభిః) మేఘములందు (సుతమ్) ఉత్పన్నమైన (సోమమ్) ఓషధీగుణములను మీరు (పరిసిఞ్చత) అన్నివైపులనుండి సేచనమొనర్చి వృద్ధిపరచుడు.॥౨॥

భావార్థము :- ఉత్తమోషధులను జలములందువేసి చక్కగా మథనమొనర్చి వాని సారమగు రసమును సేకరించి దీనిచే యథాయోగ్యముగ జాఠరాగ్నికై సేవించి బలము మరియు ఆరోగ్యములను వృద్ధిపరచుకొన వలయును.॥౨॥

2. O learned person,Soma is the best sacrificial food. It is useful for human body. It is produced in water. Use well that Soma born of clouds.

౧౦౨౩.వాయోరిత్యస్య ఆభూతిరృషిః, సోమో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౦౨౯ వాయోః పూతః పవిత్రేణ ప్రత్యఙ్ సోమో అతిద్రుతః।

ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖా। వాయోః పూతః పవిత్రేణ ప్రాఙ్

సోమో అతిద్రుతః ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖా ॥3॥

ప.విః-వాయోః, పూతః, పవిత్రేణ, ప్రత్యఙ్, సోమః, అతిద్రుత ఇత్యతి + ద్రుతః, ఇన్ద్రస్య, యుజ్యః, సఖా, వాయోః, పూతః, పవిత్రేణ, ప్రాఙ్, సోమః, అతిద్రుత ఇత్యతిఽద్రుతః, ఇన్ద్రస్య, యుజ్యః, సఖా.॥3॥

పదార్థః:-(వాయోః) పవనాత్ (పూతః) శుద్ధః (పవిత్రేణ) శుద్ధికరేణ (ప్రత్యఙ్) యః ప్రత్యక్షమఞ్చతి ప్రాప్నోతి సః (సోమః) సోమలతాద్యోషధిగణః (అతిద్రుతః) యోఽతిద్రవతి సః (ఇన్ద్రస్య) ఇన్ద్రియస్వామినో జీవస్య (యుజ్యః) యుక్తః (సఖా) మిత్రమివ (వాయోః) శుద్ధాచ్ఛుద్ధినిమిత్తాత్ (పూతః) నిర్మలః (పవిత్రేణ) శుద్ధికరేణ కర్మణా (ప్రాఙ్) ప్రకృష్టతయాఽఞ్చతి సః (సోమః) నిష్పాదితౌషధిరసః (అతిద్రుతః) అత్యన్తం శీఘ్రకారీ (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యయుక్తస్య రాజ్ఞః (యుజ్యః) సమాధాతుమర్హః (సఖా) సుహృదివ.॥3॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యః సోమః ప్రాఙతిద్రుతో వాయోః పవిత్రేణ పూత ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖేవాస్తి యశ్చ సోమః ప్రత్యఙతిద్రుతో వాయోః పవిత్రేణ పూత ఇన్ద్రస్య యుజ్యః సఖేవాస్తి. తం యూయం సతతం సేవధ్వమ్. ॥3॥

భావార్థః:-యా ఓషధయః శుద్ధే స్థలే జలే వాయౌ చోత్పద్యన్తే పూర్వాపరాన్ రోగాన్ శీఘ్రం నిస్సారయన్తి చ తా మనుష్యైర్మిత్రవత్సదా సేవనీయాః.॥3॥

పదార్థము :-మానవులారా! ఏ (సోమః) సోమలతాది ఓషధులగుణము (ప్రాఙ్) అత్యంతము (అతిద్రుతః) శీఘ్రగతిలో (వాయో) వాయువుచే (పవిత్రేణ) శుద్ధపరచబడునట్టి కర్మద్వారా (పూతః) పవిత్రమైనదో (ఇన్ద్రస్య) ఇంద్రియముల అధిష్ఠాతయగు జీవునికి (యుజ్యః) యోగ్యమైన (సఖా) మిత్రునివలె నున్నదియో, మరి యే (సోమః) శుద్ధపరచిన ఓషధుల రసము (ప్రత్యఙ్) ప్రత్యక్ష శరీరములచే యుక్తమై

(అతిద్రుతః) అత్యంత వేగముగల (వాయోః) వాయువుచే (పవిత్రేణ) పవిత్రపరచబడి (పూతః) శుద్ధము మరియు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజునకు (యుజ్యః) అతియోగ్యమైన (సఖా) మిత్రునివలె నున్నదో దానిని మీరు నిరంతరము సేవనమొనర్చుచుండుడు.॥3॥

భావార్థము :- శుద్ధస్థల, జల, వాయువులందుత్పన్నమై పూర్వాపరసంబంధవ్యాధులను శీఘ్రముగా నివారణమొనర్చు ఓషధులను మానవులు మిత్రునివలె సదా సేవించవలెను.॥3॥

3. Purified by the purifying process of the fast moving air, Soma is decidedly soul's fit friend. Purified by the purifying process of the fast moving air, Soma mixed with the organs of the body, is the King's proper friend.

౧౦౩౦.పునాతీత్యస్య ఆభూతిర్ఋషిః సోమో దేవతా, ఆర్షీ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఅల నా విషయమే.

౧౦౩౦ పునాతి తే పరిస్రుత్ꣳసోమꣳ సూర్యస్య దుహితా। వారేణ శశ్వతా తనా ॥4॥

ప.విః-పునాతి, తే, పరిస్రుతమితి పరి + స్రుతమ్, సోమమ్, సూర్యస్య, దుహితా, వారేణ, శశ్వతా, తనా.॥4॥

పదార్థః:-(పునాతి) పవిత్రీకరోతి (తే) తవ(పరిస్రుతమ్) సర్వతః ప్రాప్తమ్ (సోమమ్) ఓషధిరసమ్ (సూర్యస్య) (దుహితా) పుత్రీవోషా (వారేణ)వరణీయేన (శశ్వతా) సనాతనేన గుణేన (తనా) విస్తృతేన ప్రకాశేన. ॥4॥

అన్వయః:-హే మనుష్య! యా తనా సూర్యస్య దుహితేవోషా శశ్వతా వారేణ తే పరిస్రుతం సోమం పునాతి తస్యాం త్వమోషధిరసం సేవస్వ.॥4॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః సూర్యోదయాత్ప్రాక్ శౌచం విధాయ యథావనుకూలమౌషధం సేవన్తే తేఽరోగా భూత్వా సుఖినో జాయన్తే.॥4॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! (తనా) విస్తృత ప్రకాశముచే (సూర్యస్య) సూర్యుని (దుహితా) కన్యవంటి ఉష (శశ్వతా) అనాదిరూపము (వారేణ) గ్రహణమొనర్చదగిన స్వరూపముచే (తే) నీకు (పరిస్రుతీమ్) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించు (సోమమ్) ఓషధుల రసము (పునాతి) పవిత్రపరచునో అట్టి ఓషధీరసమును నీవు సేవించుము. ॥4॥

భావార్థము :- సూర్యోదయాత్పూర్వము యథానుకూలముగ శౌచాది కర్మలనుండి నివృత్తుడై ఓషధుల సేవించువాడు రోగరహితుడై సుఖవంతుడగును. ॥4॥

4. O learned person, Sun's daughter (Dawn) doth with eternal excellent light, purify the Soma prepared by thee!.

౧౦౩౧. బ్రహ్మేత్యస్యాభూతిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృజ్జగతీఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౧౦౩౧ బ్రహ్మ క్షత్రం పవతే తేజ ఇన్ద్రియం సురయా సోమః సుత ఆసుతో మదాయ।

శుక్రేణ దేవ దేవతాః పిపృగ్ధి రసేనాన్నం యజమానాయ ధేహి॥౫॥

ప.వి:- బ్రహ్మ, క్షత్రమ్, పవతే, తేజః, ఇన్ద్రియమ్, సురయా, సోమః, సుతః, ఆసుత ఇత్యా + సుతః, మదాయ, శుక్రేణ, దేవ, దేవతాః, పిపృగ్ధి, రసేన అన్నమ్, యజమానాయ, ధేహి॥౫॥

పదార్థః:-(బ్రహ్మ) విద్వత్కులమ్ (క్షత్రమ్) న్యాయకారిక్షత్రియకులమ్ (పవతే) పవిత్రీకరోతి (తేజః) ప్రాగల్భ్యమ్ (ఇన్ద్రియమ్) మనఆదికమ్ (సురయా) యా సూయతే సా సురా తయా (సోమః) ఓషధిరసః (సుతః) సంపాదితః (ఆసుతః) సమన్తాద్రోగనివారణే సేవితః (మదాయ) హర్షాయ (శుక్రేణ) ఆశు శుద్ధికరేణ (దేవ) సుఖప్రదాతః (దేవతాః) దేవా ఏవ దేవతాస్తాః (పిపృగ్ధి) ప్రీణీహి (రసేన) (అన్నమ్) భోజ్యమ్ (యజమానాయ) సుఖప్రదాత్రే (ధేహి) ధర.॥౫॥

అన్వయః:-హే దేవ విద్వన్! యః శుక్రేణ మదాయ సురయా సుత ఆసుతః సోమస్తేజ ఇన్ద్రియం బ్రహ్మ క్షత్రం చ పవతే తేన రసేనాన్నం యజమానాయ ధేహి దేవతాః పిపృగ్ధి.॥౫॥

భావార్థః:-నాత్ర కేనచిన్మనుష్యేణ నీరసమన్నమత్తవ్యం సదా విద్యాశౌర్యబలబుద్ధి వర్ధనాయ మహౌషధిసారాస్సేవనీయాః.॥౫॥

పదార్థము :-(దేవ) సుఖదాతవగు విద్వాంసుడా! (శుక్రేణ) శీఘ్రగతినశుద్ధమొనర్చు వ్యవహారముచే (మదాయ) ఆనందముకొరకు (సురయా) ఉత్పన్నమగుచున్న క్రియద్వారా (సుతః) ఉత్పాదితమగు (ఆసుతః) రోగనివారణమునకై చక్కగా సేవించినట్టి (సోమః) ఓషధుల (తేజః) ప్రతిభావంతముగ (ఇన్ద్రియమ్) మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియ సమూహములు (బ్రహ్మ) విద్వాంసవంశములు (క్షత్రమ్) న్యాయకారులగు క్షత్రియకులములు (పవతే) పవిత్రపరచునట్టి ఆ (రసేన) రసములతో గూడిన (అన్నమ్) అన్నమును (యజమానాయ) ధర్మాత్ములకొరకు (ధేహి) ధరించుము (దేవతాః) విద్వాంసుల (పిపృగ్ధి) ప్రసన్నమొనర్చుము. ॥౫॥

భావార్థము :-ఈ ప్రపంచమునందెవ్వరును సారరహితములగు ఆహారముల సేవించరాదు. సర్వథా విద్య, బుద్ధి, బలవములను వృద్ధిపరచునట్టి ఉత్తమౌషధీరసవములను, పుష్టివంతమగు సాత్వికాహారవములను సేవింపవలయును. ॥౫॥

5. O learned person, the Soma (juice of medicines) prepared through purifying process and sacrifice (homa) for enjoyment, and taken for the removal of sickness, advances, the spiritual and temporal forces, brilliancy and physical vigour. Give food with flavour to the sacrificer, and please the learned!.

౧౦౩౭. కువిదఙ్గేత్యస్యాభూతిరృషిః, ఇంద్రో దేవతా, విరాట్ ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

రాజపురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషులు ఏమి చేయవలయును?

౧౦౩౭ కువిదఙ్గ యవమన్తో యవం చిద్యథా దాన్త్యనుపూర్వం వియూయ

ఇహేహైషాం కృణుహి భోజనాని యే బర్హిషో నమ ఉక్తిం యజన్తి।

ఉపయామగృహీతోఽస్యశ్విభ్యాం త్వా సరస్వత్యై త్వేన్ద్రాయ త్వా

సుత్రామ్ణఽఏష తే యోనిస్తేజసే త్వా వీర్యాయ త్వా బలాయ త్వా॥౬॥

ప.విః- కువిత్, అఙ్గ యవమన్త ఇతి యవ+మన్తః, యవమ్, చిత్, యథా, దాన్తి, అనుపూర్వమిత్యను + పూర్వమ్, వియూయేతి వి+యూయ, ఇహేహేతీహ + ఇహ, ఏషామ్, కృణుహి, భోజనాని, యే, బర్హిషః, నమఉక్తిమితి నమః + ఉక్తిమ్, యజన్తి, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, త్వా, సరస్వత్యై, త్వా, ఇన్ద్రాయ, త్వా, సుత్రామ్ణ ఇతి సు + త్రామ్ణే, ఏషః, తే, యోనిః, తేజసే, త్వా, వీర్యాయ, త్వా, బలాయ, త్వా.॥౬॥

పదార్థః-(కువిత్) బలమ్. కువిదితి బలనా..నిఘం. 3.౧. (అఙ్గ) మిత్ర (యవమన్తః) బహవో యవా విద్యన్తే యేషాం తే (యవమ్) యవాదిధాన్యమ్ (చిత్) అపి (యథా)

(దాన్తి) ఛిన్దన్తి (అనుపూర్వమ్) అనుకూలం ప్రథమమ్ (వియూయ) విభజ్య (ఇహేహ) అస్మిన్ సంసారే వ్యవహారే చ (ఏషామ్) కృషీవలానామ్ (కృణుహి) కురు (భోజనాని) పాలనవ్యవహరణాని వా (యే) (బర్హిషః) అన్నాదిప్రాపకాః (నమఉక్తిమ్) నమసా మన్నాదీనాముక్తిం వృద్ధయ ఉపదేశమ్ (యజన్తి) దదతి (ఉపయామగృహీతః) కర్షకాదిభిః స్వీకృతః (అసి) (అశ్విభ్యామ్) ద్యావాపృథివీభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (సరస్వత్యై) కృషికర్మప్రచారికాయై వాచే (త్వా) (ఇన్ద్రాయ) శత్రువిదారణాయ (త్వా) (సుత్రామ్ణే) సుష్ఠురక్షిత్రే (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) కారణమ్ (తేజసే) ప్రాగల్భ్యాయ (త్వా) (వీర్యాయ) పరాక్రమాయ (త్వా) (బలాయ) (త్వా).॥౬॥

అన్వయః:- హే అఙ్గ! యే బర్హిషో యవమన్తః కృషీవలా నమఉక్తిం యజన్త్యేషాం పదార్థానామిహేహ త్వం భోజనాని కృణుహి. యథైతే యవం చిద్వియూయానుపూర్వం దాన్తి తథా త్వమేషాం విభాగేన కువిత్ ప్రాపయ యస్య తే తవైష యోనిరస్తి తం త్వాఽశ్విభ్యాం త్వా సరస్వత్యై త్వేన్ద్రాయ సుత్రామ్ణే త్వా తేజసే త్వా వీర్యాయ త్వా బలాయ యే యజన్తి యైర్వా త్వముపయామగృహీతోఽసి తైస్త్వం విహర.॥౬॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యే రాజపురుషాః కృష్యాదికర్మకర్తౄన్ రాజ్యే కరదాతౄన్ పరిశ్రమిణో జనాంశ్చ ప్రీత్యా రక్షన్త్యుపదిశన్తి తేఽస్మిన్ సంసారే సౌభాగ్యవన్తో భవన్తి.॥౬॥

పదార్థము :- (అఙ్గ) ఓ మిత్రమా! (యే) ఏ (బర్హిషః) అన్నాదులను లభింపజేయునట్టి (యవమన్తః) యవలు మున్నగు ధాన్యములతోనున్న కర్షకులు (నమ ఉక్తిమ్) అన్నాదుల వృద్ధికొరకై ఉపదేశముల (యజన్తి) నిత్తురో (ఏషామ్) వారి పదార్థములను (ఇహేహ) ఈ ప్రపంచమునందు మరియు నీ వ్యవహారములందు నీవు (భోజనాని) పాలనము లేక భోజనాదులను (కృణుహి) ఒనర్చుచుండుము (యథా) ఏవిధముగా ఈ కృషీవలురు (యవమ్) యవలను (చిత్) కూడ (వియూయ) పొల్లు, ఊక, పొట్టు మున్నగువానినుండి (అనుపూర్వమ్) పూర్వాపరముల యోగ్యతచే (దాన్తి) కోయుదురో, అట్లే నీవును వీనిచే విభాగపూర్వకముగా (కువిత్) గొప్పబలమును పొందుము. (తే) నీ యున్నతికి (ఏషః) ఏవి (యోనిః) కారణములైయున్నవియో, అట్టి (త్వా) నీకు (అశ్విభ్యామ్) ప్రకాశము మరియు భూ విద్యలకొరకు (త్వా) నిన్ను (సరస్వత్యై) కృషికర్మల ప్రచారముల నొనర్చు ఉత్తమవాణికొరకు (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) శత్రుసంహారమొనర్చు (సుత్రామ్ణే) చక్కని రక్షణకొరకు (త్వా) నీకు (తేజసే) ప్రాగల్భ్యము [చక్కని ప్రతిభ] కొరకు (త్వా) నీకు (వీర్యాయ) పరాక్రమముకొరకు (త్వా) నీకు (బలాయ) బలముకొరకు, ఏది నిన్ను ప్రసన్నపరచునో లేక దేనిచే నీవు (ఉపయామగృహీతః) శ్రేష్ఠవ్యవహారములచే స్వీకారమొనర్చబడినవాడవై (అసి) ఉన్నవో, వానితోగూడ నీవు విహారమొనర్చుచుండుము.॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజ్యమునందు కృష్యాది కర్మల నొనర్చువారిని, కప్పము (సుంకము) ల చెల్లించువారిని, పరిశ్రమల నొనర్చువారిని రాజపురుషులు ప్రీతితో జూచుచు సత్యోపదేశముల నొనర్చుచుందురో, వా రీ ప్రపంచమునందు సౌభాగ్యవంతులై యుందురు.॥౬॥

6. O Comrade, the agriculturists who produce food, instruct us how to grow more food. Protect and eat their produce in this world in a nice way. Just as these farmers reap in order the ripe barley and cleanse it by removing the chaff from it, so shoulds thou get strength by, sharing their corn, which is the cause of thy growth. The agriculturists accept thee for thy knowledge of Heaven and Earth, for the nice speech esxpatiating on the science of agriculture, for thy being a good guardian and extirpator of foes, for thy boldness, for thy bravery and for thy strength!.

౧౦౩౩.నానేత్యస్యాఽఽభూతిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, విరాడ్ జగతీఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

రాజప్రజే కథం స్యాతామిత్యుపదిశ్యతే. రాజు, ప్రజలు యెటుల నుండవలయును?

౧౦౩౩ నానా హి వాం దేవహితꣳ సదస్కృతం మా సꣳసృక్షాథాం

పరమే వ్యోమన్। సురా త్వమసి శుష్మిణీ సోమఽఏష మా

మా హిꣳసీః స్వాం యోనిమావిశన్తీ ॥౭॥

ప.వి:-నానా, హి, వామ్, దేవహితమితి దేవ + హితమ్, సదః, కృతమ్, మా, సమ్, సృక్షాథామ్, పరమే, వ్యోమన్నితి వి + ఓమన్, సురా, త్వమ్, అసి, శుష్మిణీ, సోమః, ఏషః, మా, మా, హిꣳసీః, స్వామ్, యోనిమ్, ఆవిశన్తీత్యాఽఽవిశన్తీ.॥౭॥

పదార్థః:- (నానా) అనేకప్రకారేణ (హి) కిల (వామ్) యువాభ్యామ్ (దేవహితమ్) దేవేభ్యః ప్రియమ్ (సదః) స్థానమ్ (కృతమ్)(మా) (సం,సృక్షాథామ్) సంసర్గం కురుతమ్ (పరమే) ఉత్కృష్టే (వ్యోమన్) వ్యోమ్ని బుద్ధ్యవకాశే (సురా) సోమవల్ల్యాదిలతా. అత్ర షుఞ్ అభిషవే ఇత్యస్మాద్ధాతోరౌణాదికో రః ప్రత్యయః. (త్వమ్) సా (అసి) అస్తి (శుష్మిణీ) బహు శుష్మ బలం యస్యామస్తి సా (సోమః)మహౌషధిగణః (ఏషః)(మా) (మా) మామ్ (హింసీః) హింస్యాః (స్వామ్) స్వకీయామ్ (యోనిమ్) కారణమ్ (ఆవిశన్తీ) సమన్తాత్ ప్రవిశన్తీ.॥౭॥

అన్వయః:- హే రాజప్రజాజనౌ! నానా సదస్కృతం దేవహితం వాం ప్రాప్నోతి యా హి స్వాం యోని మావిశన్తీ శుష్మిణీ సురాస్తి త్వం పరమే వ్యోమన్ వర్తమానాఽసి తాం యువాం ప్రాప్నుతమ్. మాదకద్రవ్యాణి మా సంస్పృక్షాథామ్. విద్వన్ ఏష సోమోఽస్తి తం మా చ త్వం మా హింసీః.॥౭॥

భావార్థః:- యే రాజప్రజాస్థమనుష్యా బుద్ధిబలారోగ్యాయుర్వర్ధకానోషధిరసాన్ సతతం సేవన్తే ప్రమాదకరాంశ్చ త్యజన్తి తేఽత్ర పరత్ర చ ధర్మార్థకామమోక్షసాధకా భవన్తి.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! మరియు ప్రజలారా! (నానా) అనేక విధములుగ (సదః, కృతమ్) స్థానమొనర్చబడిన (దేవహితమ్) విద్వాంసుల ప్రియాచరణము (వామ్) మీ యిరువురకు ప్రాప్తించుగాక! ఏవి (హి) నిశ్చయముగా (స్వామ్) తమ (యోనిమ్) కారణమును (ఆవిశన్తీ) శ్రేష్ఠముగ ప్రవేశపరచుచు (శుష్మిణీ) అధికబలము నిచ్చునట్టి (సురా) సోమవల్లి మున్నగు నోషధులు గలవో (త్వమ్) అవి (పరమే) ఉత్కృష్టమగు (వ్యోమన్) బుద్ధిరూప అవకాశమునందు నిలిచి (అసి) ఉన్నవి. వానిని మీరిరువురును పొందుడు. మరియు ప్రమాదకారక పదార్థముల (మా సంస్పృక్షాథామ్) సాంగత్యముల నొనర్చకుడు. ఓ విద్వాంసులారా! (ఏషః) ఈవిధమగు (సోమః) సోమలతాది ఓషధీగణమును మరియు (మా) నన్నును (మా హింసీః) నష్టపరచకుడు.॥౭॥

భావార్థము :- ఏ రాజు మరియు ప్రజలు, వారి సంబంధీయులు ఆయురారోగ్య బుద్ధి, బలములను పెంపొందింపజేయు ఓషధీరసములను సదా సేవించుచుందురో మరియు ప్రమాదకారక పదార్థములను సేవించకుందురో వారు ఇహపరజన్మములందు ధర్మార్థకామమోక్షముల సాధించుకొనువా రగుదురు.॥౭॥

7. O king and subjects, each of ye has been allotted separate duty. May ye avail of the friendship of the learned. The Soma creeper, full of force, residing in its own place, rests in an open, elevated space. May ye both attain to it. Shun intoxicating objects. O learned person do not harm me and the Soma plants!.

౧౦౩౪. ఉపయామగృహీత ఇత్యస్యాఽఽభూతిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, పంక్తి శ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యముపదిశ్యతే. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౦౩౪ ఉపయామగృహీతోఽస్యాశ్వినం తేజః సారస్వతం వీర్యమైన్ద్రం బలమ్।
ఏష తే యోనిర్మోదాయ త్వానన్దాయ త్వా మహసే త్వా ॥౮॥

ప.విః-ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, ఆశ్వినమ్, తేజః, సారస్వతమ్,

వీర్యమ్, ఐన్ద్రమ్, బలమ్, ఏషః, తే, యోనిః, మోదాయ, త్వా, ఆనన్దాయేత్వా + నన్దాయ, త్వా, మహసే, త్వా.॥8॥

పదార్థః:-(ఉపయామగృహీతః) ఉపగతైర్ధర్మ్యైర్యమైర్యమసవఙ్గిభిర్నియమైర్గృహీతః సంయుతః (అసి) (ఆశ్వినమ్) అశ్వినోః సూర్యాచన్ద్రమసోరిదమ్ (తేజః) ప్రకాశః (సారస్వతమ్) సరస్వత్యా వేదవాణ్యా ఇదమ్ (వీర్యమ్) పరాక్రమః (ఐన్ద్రమ్) ఇన్ద్రస్య విద్యుత ఇదమ్ (బలమ్) (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (మోదాయ) హర్షాయ (త్వా) (త్వామ్) (ఆనన్దాయ) పరమసుఖాయ (త్వా) (మహసే) మహతే సత్కారాయ (త్వా).॥8॥

అన్వయః:-హే రాజప్రజాజన! యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి యస్య తే ఏష యోనిరస్తి తస్య త ఆశ్వినమివ తేజః సారస్వతం వీర్యమైన్ద్రమివ బలఞ్చాస్తు తం త్వా మోదాయ త్వానన్దాయ త్వా మహసే చ సర్వే స్వీకుర్వన్తు.॥8॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః సూర్యచన్ద్రవత్తేజస్వినో విద్యాపరాక్రమా విద్యుద్బలిష్ఠా భూత్వా స్వయమానన్దినోఽన్యేభ్యో హ్యానన్దం ప్రదదతి తేఽత్ర పరమానందభోగినో భవన్తి.॥8॥

పదార్థము :- ఓ రాజప్రజా! ఏ నీవు (ఉపయామ గృహీతః) ప్రాప్తించినట్టి ధర్మయుక్తమగు యమ, నియమముల సంబంధముతో గూడినవాడవై (అసి) ఉన్నావో, ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) గృహముగలదో, అట్టి నీ ఏ (ఆశ్వినమ్) సూర్యచంద్రాదులవంటి (తేజః) తీక్ష్ణ, కోమల తేజములు (సారస్వతమ్) విజ్ఞానయుక్తవాణియొక్క (వీర్యమ్) తేజము (ఐన్ద్రమ్) విద్యుత్తువంటి (బలమ్) బలము గలదో, అట్టి (త్వా) నిన్ను (మోదాయ) హర్షముకొరకు (త్వా) నిన్ను (ఆనందాయ) పరమ సుఖముకొరకు (త్వా) నిన్ను (మహసే) మహాపరాక్రమమునకై ప్రజలు స్వీకరింతురుగాక!॥8॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు సూర్యచంద్రులవంటి తేజము, విద్యా బలపరాక్రమముగల వారు, విద్యుత్తువంటి అతిబలవేగములు గలవారై యుండి తా మానందమునసుండి ఇతరులనానందమున నుంతురోవారు ఇచ్చట పరమానందము ననుభవింతురు. ॥8॥

8. O God, Thou art achieved through yamas and Niyamas. Thou hast got the splendour of the sun and moon, the vigour of vedic texts, and the might of lightning. May heart is Thy home, We all take Thee for enjoyment. We all take Thee for delight, and take Thee for greatness!.

౧౦౩౫.తేజోసీత్యస్యాఽఽభూతిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౩౫ తేజో౾ఽసి తేజో మయి ధేహి వీర్యమసి వీర్యం మయి ధేహి బలమసి బలం మయి ధేహ్యోజో౾ఽస్యోజో మయి ధేహి మన్యురసి మన్యుం మయి ధేహి సహో౾ఽసి సహో మయి ధేహి ॥౯॥

ప.విః-తేజః, అసి, తేజః, మయి, ధేహి, వీర్యమ్, అసి, వీర్యమ్, మయి, ధేహి, బలమ్,అసి, బలమ్, మయి, ధేహి, ఓజః, అసి, ఓజః, మయి, ధేహి, మన్యుః, అసి, మన్యుమ్, మయి, ధేహి, సహః, అసి, సహః, మయి, ధేహి.॥౯॥

పదార్థః:-(తేజః) ప్రాగల్భ్యమ్ (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర పురుషవ్యత్యయః (తేజః) (మయి) (ధేహి) (వీర్యమ్) సర్వాఙ్గస్ఫూర్తిః (అసి) (వీర్యమ్) (మయి) (ధేహి) (బలమ్) సర్వాఙ్గదృఢత్వమ్ (అసి) (బలమ్)(మయి) (ధేహి) (ఓజః) మహాప్రాణవత్త్వమ్ (అసి) (ఓజః) (మయి) (ధేహి)(మన్యుః) క్రోధః (అసి) (మన్యుమ్) (మయి) (ధేహి) (సహః) సహనమ్ (అసి) (సహః) (మయి) (ధేహి).॥౯॥

అన్వయః:-హే శుభగుణకర రాజన్! యత్త్వయి తేజోస్యస్తి తత్తేజో మయి ధేహి. యత్త్వయి వీర్యమసి తద్వీర్యం మయి ధేహి. యత్త్వయి బలమసి తద్బలం మయి ధేహి. యత్త్వయ్యోజోఽసి తదోజో మయి ధేహి. యస్త్వయి మన్యురసి తమ్మన్యుం మయి ధేహి. యస్త్వయి సహోఽసి తత్సహో మయి ధేహి.॥౯॥

భావార్థః:-సర్వాన్ మనుష్యాన్ ప్రతీయమీశ్వరస్యాజ్ఞాస్తి యాన్ శుభగుణకర్మస్వభావాన్ విద్వాంసో ధరేయుస్తానన్యేష్వపి ధారయేయుర్యథా దుష్టాచారాణాముపరి క్రోధం కుర్యు స్తథా ధార్మికేషు ప్రీతిం సతతం కుర్యుః.॥౯॥

పదార్థము :-సకల సద్గుణవంతుడవగు ఓ రాజా! నీయందు ఏ (తేజః) తేజస్సు (అసి) కలదో, ఆ (తేజః) తేజమును (మయి) నాయందును (ధేహి) ధరింపజేయుము నీయందు ఏ (వీర్యమ్) పరాక్రమము

(అసి) ఉన్నదో అట్టి (వీర్యమ్) పరాక్రమమును (మయి) నాయందును (ధేహి) ధరింపుము. నీయందు ఏ (బలమ్) బలము (అసి) ఉన్నదో, అట్టి (బలమ్) బలమును (మయి) నాయందును (ధేహి) ధారణమొనర్పుము. నీయందు (ఓజః) ప్రాణసామర్థ్యము (అసి) ఉన్నదో, అట్టి (ఓజః) ప్రాణశక్తిని (మయి) నాయందు (ధేహి) ఉంచుము. నీయందు ఏ (మన్యుః) దుష్టులపై క్రోధము (అసి) కలదో, అట్టి (మన్యుమ్) క్రోధమ::ను (మయి) నాయందును (ధేహి) ధరింపజేయుము. నీయందు ఏ (సహః) సహనశీలత్వము (అసి) కలదో (సహః) సహనశీలత్వము (మయి) నాయందును (ధేహి) ధారణమొనర్ప జేయుము.॥౯॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు ఎట్టి శుభగుణ కర్మ స్వభావములు గలవారై యుందురో, అట్టి వానిని ఇతరులును ధరించునట్లు కృషి చేయవలెను. దుష్టాచారులపై క్రోధము జూపునట్లు ధర్మాత్ములపై నిరంతరము ప్రీతిగలవారై యుండవలెను.॥౯॥

9. O God, Thou art lustre; give me lustre. Thou art manly vigour; give me manly vogour. Thou art strength, give me strength. Thou art vitality; give me vitality. Thou art righteous indignation; give me righteous indignation, Thou art forbearance; give me forbearance!.

౧౦౩౬. యా వ్యాఘ్రమిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, ఆర్ష్యుష్ణిక్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషౌ కథం వర్తేయాతామిత్యాహ. స్త్రీ పురుషులు యెట్లు వర్తించవలయును?

౧౦౩౬. యా వ్యాఘ్రం విషూచికోభౌ వృకఞ్చ రక్షతి।

శ్యేనం పతత్రిణꣳ సిꣳహꣳ సేమం పాత్వꣳహసః॥౧౦॥

ప. విః- యా, వ్యాఘ్రమ్, విషూచికా, ఉభౌ, వృకమ్, చ, రక్షతి, శ్యేనమ్, పతత్రిణమ్, సిꣳహమ్, సా, ఇమమ్, పాతు, అꣳహసః. ॥౧౦॥

పదార్థః:-(యా) విదుషీ స్త్రీ (వ్యాఘ్రమ్) యో విశేషేణాజిఘ్రతి తమ్ (విషూచికా) యా వివిధా నర్థాన్ సూచయతి సా (ఉభౌ) (వృకమ్) అజాదీనాం హన్తారం (చ)(రక్షతి) (శ్యేనమ్) యః శీఘ్రం ధావిత్వాన్యాన్ పక్షిణో హన్తి తమ్ (పతత్రిణమ్) పతత్రః శీఘ్రం గన్తుం బహువేగో యస్యాస్తి తమ్ (సింహమ్) యో హస్త్యాదీనపి హినస్తి తమ్ (సా) (ఇమమ్) (పాతు) రక్షతు (అంహసః) మిథ్యాచారాత్.॥౧౦॥

అన్వయః:-యా విషూచికా వ్యాఘ్రం వృకముభౌ పతత్రిణం శ్యేనం సింహం చ హత్వా ప్రజాం రక్షతి సేమం రాజానమంహసః పాతు. ॥౧౦॥

భావార్థః:- యథా శూరవీరో రాజా స్వయం వ్యాఘ్రాదికం హన్తుం న్యాయేన ప్రజాం రక్షితుం స్వస్త్రియం ప్రసాదయితుం చ శక్నోతి తథైవ రాజ్ఞీ భవేత్. యథా సుప్రియాచారేణ రాజ్ఞీ స్వపతిం ప్రమాదాత్ పృథక్కృత్య ప్రసాదయతి తథైవ రాజాపి తాం సదా ప్రసాదయేత్. ॥౧౦॥

పదార్థము :- (యా) ఏ (విశూచికా) వివిధార్థములను సూచించునట్టి రాజపత్నియగు రాణి (వ్యాఘ్రమ్) లంఘించి పైబడి చంపునట్టి పులి మరియు (వృకమ్) మేకలు మున్నగువానిని చంపునట్టి తోడేలు (ఉభౌ) ఈ రెండింటిని (పతత్రిణమ్) శీఘ్రముగ నడచుటకై మిగుల వేగవంతముగల మరియు (శ్యేనమ్) శీఘ్రముగాపై బడి ఇతర పక్షులను చంపుడేగ (చ) మరియు (సింహమ్) ఏనుగు మున్నగువానిని సైతము చంపునట్టి దుష్ట పశుపక్ష్యాదులను హతమార్చు సింహమువలె ప్రజలను (రక్షతి) రక్షణ యొనర్చునో (సా) అట్టి రాణి (ఇమమ్) ఈ రాజును (అంహసః) అపరాధములనుండి (పాతు) రక్షణయొనర్చుగాక [కాపాడుగాక]!॥౧౦॥

భావార్థము :- శూరవీరుడగు రాజు ఏవిధముగ వ్యాఘ్రములు మున్నగు క్రూరమృగములను సంహరించి న్యాయముగా ప్రజలను రక్షించుచు తన పత్నిని ప్రసన్నురాలిగ నుంచుటకు సమర్థవంతుడగునట్లే రాజపత్నియగు రాణియును ఐ యుండవలెను. చక్కని ప్రియాచరణముద్వారా రాణి తన పతియగు రాజును ప్రమాదమునుండి దూరముగ నుంచునట్లు రాజుగూడ రాణిని ప్రసన్నముగ నుంచవలెను. ॥౧౦॥

10. The queen, who is the indicator of diverse worldly affairs, guards the subjects by killing both the tiger, and the wolf. the fast hawk and the lion, should prevent the King from wrongful conduct.

౧౦౩౭. యదిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, శక్వరీచ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

సన్తానైః పితృభ్యాం సహ కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ? సంతానము మాతాపితరుల పట్ల ఎటుల మెలగవలయును?

౧౦౩౭ యదాపిపేష మాతరం పుత్రః ప్రముదితో ధయన్।

ఏతత్తదగ్నే అనృణో భవామ్యహతౌ పితరౌ మయా।

సమ్పృచ స్థ సం మా భద్రేణ పృఙ్క్త విపృచ స్థ వి మా పాప్మనా పృఙ్క్త॥౧౧॥

ప.విః- యత్, ఆపిపేషేత్యా + పిపేష, మాతరమ్, పుత్రః, ప్రముదిత ఇతి ప్ర + ముదితః, ధయన్, ఏతత్, తత్, అగ్నే, అనృణః, భవామి, అహతౌ, పితరౌ, మయా, సమ్పృచ ఇతి సమ్

+ పృచః, స్థ, సమ్, మా, భద్రేణ, పృఙ్క్త, విపృచ ఇతి వి + పృచః, స్థ, వి, మా, పాప్మనా, పృఙ్క్త.॥౧౧॥

పదార్థః:-(యత్) యః (ఆపిపేష) సమన్తాత్ పినష్టి (మాతరమ్) జననీమ్ (పుత్రః) (ప్రముదితః) ప్రకృష్టత్వేన హర్షితః (ధయన్) దుగ్ధం పిబన్ (ఏతత్) వర్తమానం సుఖమ్ (తత్) (అగ్నే) విద్వన్ (అనృణః) అవిద్యమానం ఋణం యస్య సః (భవామి) (అహతౌ) న హతౌ హింసితౌ (పితరౌ) మాతా పితా చ ద్వౌ (మయా) అపత్యేన (సంపృచః) యే సమ్పృచన్తి తే (స్థ) భవత (సమ్) (మా) మామ్ (భద్రేణ) భజనీయేన వ్యవహారేణ (పృఙ్క్త) బధ్నీత (విపృచః) యే వియుఞ్జతే వియుక్తా భవన్తి తే (స్థ) (వి) (మా) (పాప్మనా) పాపేన (పృఙ్క్త) సంసర్గం కురుత. ॥౧౧॥

అన్వయః:-హే అగ్నే విద్వన్! యద్యః ప్రముదితః పుత్రో దుగ్ధం ధయన్ మాతరమాపిపేష తేన పుత్రేణానృణో భవామి యతో మే పితరావహతౌ మయా భద్రేణ సహ వర్తమానౌ చ స్యాతామ్. హే మనుష్యాః! యూయం సంపృచః స్థ మా భద్రేణ । సమ్పృఙ్క్త పాప్మనా విపృచః స్థ మాప్యేతేన విపృఙ్క్త తదేతత్ సుఖం ప్రాపయత.॥౧౧॥

భావార్థః:-యథా మాతాపితరౌ పుత్రం పాలయతస్తథా పుత్రేణ మాతాపితరౌ సేవనీయౌ. సర్వైరత్రేదం ధ్యేయం వయం మాతాపితరౌ సేవిత్వా పితృఋణాన్ముక్త్వా భవేమేతి. యథా విద్వాంసౌ ధార్మికౌ పితరౌ స్వాపత్యాని పాపాచరణాద్వియోజ్య ధర్మాచరణే ప్రవర్తయేయుస్తథా సన్తానా అపి పితౄన్నేవం వర్తయేరన్. ॥౧౧॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా!(యత్) ఏది (ప్రముదితః) అత్యంతానందయుక్తము (పుత్రః) పుత్రుడు క్షీరములను (ధయన్) త్రాగుచు (మాతరమ్) తల్లిని (ఆపిపేష) అన్నివైపులనుండి పీడించునో, అట్టి పుత్రునిచే నేను (అనృణః) ఋణవిముక్తుడను (భవామి) అగుదును. ఇందువల్ల నాయొక్క (పితరౌ) మాతాపితరులు (అహతౌ) హింసారహితులై (మయా) నాచే (భద్రేణ) కల్యాణప్రదముగా నుందురుగాక! ఓ మానవులారా! మీరు (సంపృచః) సత్యసంబంధులై (స్థ) ఉందురుగాక! విద్వాంసుడా! (మా) నన్ను కూడ శుభప్రదమగుస్థితిలో (సం, పృఙ్క్త) సంయుక్తపరచుము. నీవు (పాప్మనా) పాపములనుండి (విపృచః) వేరుగనుంచువాడవై (స్థ) ఉన్నావు. కావున (మా) నన్నును ఇట్టి పాపమునుండి (విపృఙ్క్త) వేరుగానుంచుము. మరియు (తదేతత్) ఇహపరజన్మముల సుఖములను ప్రాప్తింపజేయుము. ॥౧౧॥

భావార్థము :- తల్లిదండ్రులు తమ సంతానములను ప్రేమతో పాలన పోషణ మొనరర్చునట్లు సంతానముగూడ అట్టి ప్రేమానురాగములుగలిగి శ్రద్ధాభక్తులచే తల్లిదండ్రుల సేవజేయవలెను. ఇట్లు

మాతాపితరుల సేవను మానవులెల్లరును శ్రద్ధాభక్తులతో జేయుచు పితృఋణమునుండి విముక్తులు గావలెను. విద్వాంసులు, ధార్మికులునగు తల్లిదండ్రులు తమ సంతానమును పాపాచరణమునుండి దూరముగనుంచి ధర్మాచరణమున ప్రవర్తులుగ నొనర్పునటుల సంతానవముకూడ తవు వూతాపితరులతో ప్రవర్తించవలయును.॥౧౧॥

11. O learned person, the delighted son teases the mother sucking her breast. With that son I become free from debt towards my parents. May my parents be unharmed and blissful by me!.

O learned person ye are my associates; unite me with good fortune. Ye are free from sin, keep me away from sin. Give me happiness in this life and the life to come!.

౧౦౩౮. దేవా యజ్ఞమిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

మాతాపితృపత్యాని పరస్పరం కథం వర్తేరన్నిత్యాహ

మాతాపితరులు, సంతానములు పరస్పర మెటుల మెలగవలయును?

౧౦౩౮ దేవా యజ్ఞమతన్వత భేషజం భిషజాశ్వినా।

వాచా సరస్వతీ భిషగిన్ద్రాయేన్ద్రియాణి దధతః ॥౧౨॥

ప. విః-దేవాః, యజ్ఞమ్, అతన్వత, భేషజమ్, భిషజా, అశ్వినా, వాచా, సరస్వతీ, భిషక్, ఇన్ద్రాయ, ఇన్ద్రియాణి, దధతః.॥౧౨॥

పదార్థః:-(దేవాః) విద్వాంసః (యజ్ఞమ్) సుఖప్రదమ్ (అతన్వత) విస్తృతం కురుత (భేషజమ్) రోగప్రణాశకమౌషధరూపమ్ (భిషజా) ఆయుర్వేదవిదౌ (అశ్వినా) ఆయుర్వేదాంగవ్యాపినౌ (వాచా) తదానుకూల్యయా వాణ్యా (సరస్వతీ) సరః ప్రశస్త ఆయుర్వేదబోధో విద్యతే యస్యాః సా (భిషక్) చికిత్సాద్యఙ్గవిత్ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (ఇన్ద్రియాణి) చక్షురాదీని ధనాని వా (దధతః).॥౧౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథేన్ద్రియాణి దధతో భిషక్ సరస్వతీ భిషజాఽశ్వినా చ దేవా వాచేన్ద్రాయ భేషజం యజ్ఞమతన్వత తథైవ యూయం కురుత.॥౧౨॥

భావార్థః:-యావన్మనుష్యాః పథ్యౌషధిబ్రహ్మచర్యసేవనేన శరీరారోగ్యబలబుద్ధీర్న వర్ధయన్తే తావత్ సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్తుం న శక్నువన్తి.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ (ఇన్ద్రియాణి) చక్కగా విషయములను గ్రహించు నేత్రములు మున్నగు ఇంద్రియములు, ధనమును (దధతః) ధారణమొనర్చుచు (భిషక్) చికిత్స మున్నగు వైద్యశాస్త్రాంగముల నెరిగిన (సరస్వతీ) ప్రశస్తమగు వైద్యక శాస్త్రవిజ్ఞురాలగు మహిళామణి మరియు (భిషజా) ఆయుర్వేదమునెరిగినట్టి (అశ్వినా) ఓషధీవిద్యయందు పర్యాప్తజ్ఞానముగల ఇరువురు ఉత్తమ విద్వాంసులగు వైద్యులు ఈ ముగ్గురును మరియు (దేవాః) ఉత్తమజ్ఞానశీలురు (వాచా) వాణులద్వారా (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యములకొరకు (భేషజమ్) రోగనివారకమగు ఔషధరూప (యజ్ఞమ్) సుఖముల ప్రసాదించు యజ్ఞమును (అతన్వత) విస్తృత మొనర్చునట్లు మీరును చేయుడు.॥౧౨॥

భావార్థము :- మానవులు పథ్యము, ఓషధులు, బ్రహ్మచర్య సేవనములద్వారా శరీరమును ఆరోగ్యవంతము, బలము, బుద్ధుల నెంతవరకు పెంచుకొనజాలరో అంతవరకు సుఖములను, ఆనందములను పొందజాలరని దెలియవలయును.॥౧౨॥

12. O men, just as a lady doctor well versed in the science of medicine, with healthy organs of the body; physicians and surgeons, having mastery over the Ayurveda, and learned persons, stretch out the healing sacrifice, for prosperity with their speech, so shouldst ye do!.

౧౦౩౯. దీక్షాయామిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కీదృశా జనాః సుఖినో భవన్తీత్యాహ. ఎట్టివారు సుఖులుగా నుందురు?

౧౦౩౯ దీక్షాయై రూపꣳశష్పాణి ప్రాయణీయస్య తోక్మాని ।

క్రయస్య రూపꣳ సోమస్య లాజాః సోమాꣳశవో మధు ॥౧౩॥

ప. విః- దీక్షాయై, రూపమ్, శష్పాణి, ప్రాయణీయస్య, ప్రాయణీయస్యేతి ప్ర + అయనీయస్య, తోక్మాని, క్రయస్య, రూపమ్, సోమస్య, లాజాః, సోమాꣳశవ ఇతి సోమꣳ అꣳశవః, మధు.॥౧౩॥

పదార్థః:-(దీక్షాయై) యజ్ఞసాధననియమపాలనాయ (రూపమ్) (శష్పాణి) ఆహత్య సంశోధ్య గ్రాహ్యాణి ధాన్యాని (ప్రాయణీయస్య) ప్రకృష్టం సుఖం యన్తి యేన వ్యవహారేణ తత్ర భవస్య (తోక్మాని) అపత్యాని. తోక్మేత్యపత్యనా.. నిఘం. ౨.౨. (క్రయస్య) ద్రవ్యవిక్రయస్య (రూపమ్) (సోమస్య) ఓషధీరసస్య (లాజాః) ప్రఫుల్లితా వ్రీహయః (సోమాంశవః) సోమస్యాంశాః (మధు) క్షౌద్రమ్.॥౧౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యాని ప్రాయణీయస్య దీక్షాయై రూపం తోక్మాని క్రయస్య రూపం శష్పాణి సోమస్య లాజాః సోమాంశవో మధు చ సన్తి తాని యూయమతన్వత.॥౧౩॥

భావార్థః:-అత్రాతన్వతేతి క్రియాపదం పూర్వమన్త్రాదనువర్తతే. యే మనుష్యా యజ్ఞాఽర్హాణ్యపత్యాని వస్తూని చ సమ్పాదయన్తి తేఽత్ర సుఖం లభన్తే.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ (ప్రాయణీయస్య) సుఖములను గలిగించు ఉత్తమ వ్యవహారములందు గలుగునట్టి (దీక్షాయై) యజ్ఞనియమములను రక్షించుటకొరకై (రూపమ్) చక్కని రూపము మరియు (తోక్మాని) అపథ్య (క్రయస్య) పదార్థముల విక్రయ (రూపమ్) రూపము (శష్పాణి) తూర్పారబట్టి, చెరగి శుద్ధపరచిన గ్రహింపదగిన ధాన్యము (సోమస్య) సోమలత మున్నగువాని రసములకు సంబంధించిన (లాజాః) పరిపక్వమై వికసించిన యన్నము (సోమాంశవః) సోమవిభాగములు మరియు (మధు) తేనె మున్నగున వేవి యున్నవో వానిని మీరు విస్తృతపరచుడు.॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున పూర్వమంత్రమునుండి ''ఆతన్వత'' అను క్రియాపదముయొక్క-అనువృత్తి జరిగినది. ఏ మనుష్యులు యజ్ఞమునకు దగిన (యోగ్యమైన) సంతానమును మరియు పదార్థములను సాధించుచున్నారో, అట్టి వా రీ ప్రపంచమునందు సకల సుఖములను పొందగలుగుదురు.॥౧౩॥

13. Grass buds are the symbols of consecration. Sprouts of cord are symbols of strengthening vital breaths. Fried grains are the symbols of equanimity of mind. Honey is the symbol of Soma - shoots.

౧౦౪౦. ఆతిథ్యరూపమిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, ఆతిథ్యాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కీదృశా జనా యశస్వినో భవన్తీత్యాహ. ఏ జనులు కీర్తివంతు లగుదురు?

౧౦౪౦ ఆతిథ్యరూపమ్ మాసరం మహావీరస్య నగ్నహుః।

రూపముపసదామేతత్తిస్రో రాత్రీః సురాసుతా॥౧౪॥

ప.వి:-ఆతిథ్యరూపమిత్యాతిథ్య + రూపమ్, మాసరమ్, మహావీరస్యేతి మహా + వీరస్య, నగ్నహుః రూపమ్, ఉపసదామిత్యుప + సదామ్, ఏతత్, తిస్రః, రాత్రీః, సురా, ఆసుతేత్యాఽసుతా.॥౧౪॥

పదార్థః:-(ఆతిథ్యరూపమ్) అతిథీనాం భావః కర్మ వాఽఽతిథ్యం తద్రూపం చ తత్ (మాసరమ్) యేనాఽతిథయో మాసేషు రమన్తే తత్ (మహావీరస్య) మహాంశ్చాసౌ వీరశ్చ తస్య (నగ్నహుః) యో నగ్నాన్ జుహోత్యాదత్తే (రూపమ్) సురూపకరణమ్ (ఉపసదామ్) య ఉపసీదన్తి తేషామతిథీనామ్ (ఏతత్) (తిస్రః) (రాత్రీః) (సురా) సోమరసః (ఆసుతా) సమన్తాన్నిష్పాదితా.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యాని మాసరమాతిథ్యరూపం మహావీరస్య నగ్నహూ రూపముప సదాం తిస్రో రాత్రీర్నివాసనమేతద్రూపం సుతా సురాఽఽసుతా చ సన్తి తాని యూయం గృహ్ణీత.॥౧౪॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా! ధార్మికాణాం విదుషామతిథీనాం సత్కారసఙ్గోపదేశాన్ వీరాణాం చ మాన్యం దరిద్రేభ్యో వస్త్రాదిదానం స్వభృత్యానాముత్తమం నివాసదానం సోమరససిద్ధిం చ సతతం కుర్వన్తి తే యశస్వినో జాయన్తే. ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! అతిథు లెద్దానిచే మాసములందు రమణమొనర్తురో, అదేవిధముగ (ఆతిథ్య రూపమ్) అతిథులు నివసించుట లేక వారి సత్కారరూపకర్మ లేక (మహావీరస్య) మహావీరవరుని (నగ్నహుః) అకించను లను అగ్నులను ధరించు నాతడు (రూపమ్) రూపము లేక (ఉపసదామ్) గృహస్థులవద్ద భోజనాదులకొరకు నిలిచిపోయిన అతిథుల (తిస్రః) మూడు (రాత్రీః) రాత్రులలో నివాసమొనర్పజేయుట వంటి (ఏతత్) ఈ రూపము లేక (సురా) సోమరసము (ఆసుతా) అన్నిదిశలనుండి సాధింపబడిన క్రియయై యున్నదో వాని నన్నిటిని మీరు గ్రహణమొనర్చుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :- ధార్మిక విద్వాంసులగు అతిథుల సత్కారము, సత్సంగములద్వారా ఉపదేశింపబడుచు, వీరుల సన్మానము, దరిద్రులకు అన్నవస్త్రాదుల దానము, భృత్యులకు నివాసస్థానములను గలిగించుచు, సోమరస సాధనములను సదా జరుపువారు ఉత్తమ కీర్తిమంతులగుదురు.॥౧౪॥

14. Monthly presents to guests are the sign of hospitality. Clothings the naked is the symbol of a great warrior. The offer of medicinal elixir is the sign of honouring the guests.

౧౦౪౧.సోమస్యేత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కుమారీభిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. కన్య లేమి చేయవలయును.

౧౦౪౧ సోమస్య రూపం క్రీతస్య పరిస్రుత్పరిషిచ్యతే ।

అశ్విభ్యాం దుగ్ధం భేషజమిన్ద్రాయైన్ద్రగ్ం సరస్వత్యా॥౧౫॥

ప.వి:-సోమస్య, రూపమ్, క్రీతస్య, పరిస్రుదితి పరి+స్రుత్, పరి, సిచ్యతే, అశ్విభ్యా మిత్యశ్వి + భ్యామ్, దుగ్ధమ్ భేషజమ్, ఇన్ద్రాయ, ఐన్ద్రమ్, సరస్వత్యా.॥౧౫॥

పదార్థః-(సోమస్య) సోమలతాద్యోషధిసమూహస్య (రూపమ్) ఉత్తమస్వరూపమ్ (క్రీతస్య) గృహీతస్య (పరిస్రుత్) యః పరితః సర్వతః స్రవతి ప్రాప్నోతి స రసః (పరి) సర్వతః (సిచ్యతే) (అశ్విభ్యామ్) వైదిక విద్యావ్యాపిభ్యాం విద్వద్భ్యామ్ (దుగ్ధమ్) గవాదిభ్యః పయః (భేషజమ్) సర్వౌషధమ్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యేచ్ఛుకాయ (ఐన్ద్రమ్) ఇన్ద్రో విద్యుద్దేవతా యస్య తత్ విజ్ఞానమ్ (సరస్వత్యా) ప్రశస్తవిద్యావిజ్ఞానయుక్తయా పత్న్యా.॥౧౫॥

అన్వయః:-హే స్త్రియో! యథా సరస్వత్యా విదుష్యా క్రీతస్య సోమస్య పరిస్రుద్రూపమశ్విభ్యాం దుగ్ధం భేషజమిన్ద్రాయైన్ద్రం పరిషిచ్యతే తథా యూయమప్యాచరత.॥౧౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సర్వాభిః కుమారీభిర్బ్రహ్మచర్యేణ వ్యాకరణధర్మవిద్యాయుర్వేదాదీ నధీత్య స్వయంవరవివాహం కృత్వా ప్రశస్తాన్యౌషధాన్యౌషధవదన్నవ్యఞ్జవాని చ పరిపచ్య సురసైః సంయోజ్య పత్యాదీన్ సమ్భోజ్య స్వయం చ భుక్త్వా బలారోగ్యోన్నతిః సతతం కార్యా.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణులారా! ఎట్లు (సరస్వత్యా) విదుషీరత్నములచే (క్రీతస్య) పొందబడిన (సోమస్య) సోమలతాది ఓషధీగణముయొక్క (పరిస్రుత్) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించునట్టి రసము (రూపమ్) సుస్వరూపము మరియు (అశ్విభ్యామ్) వేదవిద్యానిష్ణాతులగు ఇరువురు విద్వాంసులకొరకు (ఐన్ద్రమ్) విద్యుత్సంబంధ విశేష జ్ఞానము (పరిషిచ్యతే) అన్నివైపులనుండి సిద్ధపరచబడునట్లు మీరును ఆచరించుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. కుమారీరత్నము లెల్లరును బ్రహ్మచర్యముద్వారా వ్యాకరణము, ధర్మశాస్త్రములు, ఆయుర్వేదము మున్నగువానిని చదివి స్వయంవర వివాహమొనర్చుకొని ఓషధులను మరియు ఓషధీతుల్యమగు అన్నము, పప్పు, కాయగూరలు, చారు మున్నగువానిని శ్రేష్ఠముగా పాకమొనర్చిన ఉత్తమరసములతోగూడ భర్త మున్నగు పరివారమునకు భోజనము నొనర్చజేసి స్వయముగా భుజించి బలారోగ్యములను పెంపొందించుకొనవలెను. ॥౧౫॥

15. O women, just as the juice of Soma medicine accepted by a learned lady is pleasant, as physicians and surgeons prepare the extracts of medicines, as an aspirant after prosperity master the science of lightning, so should ye!.

౧౦౪౭.ఆసన్దీత్యస్య హైమవర్చిరృషిః యజ్ఞో దేవతా,భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః, స్వరః.

మనుష్యేణ కథం కార్యం సాధ్యమిత్యుపదిశ్యతే. మానవు డెటుల కార్యమును సాధించవలెను?

౧౦౪౨ ఆసన్దీ రూపగ్ం రాజాసన్ద్యై వేద్యై కుమ్భీ సురాధానీ।
అన్తరఽ ఉత్తర[illegible] రూపం కారోతరో భిషక్ ॥౧౬॥

ప.వి:-ఆసన్దీత్యాఽఽసన్దీ, [illegible]పమ్, రాజాసన్ద్యా ఇతి రాజ + ఆసన్ద్యై, వేద్యై, కుమ్భీ, సురాధానీతి సురా + ధానీ, అన్తరః, ఉత్తరవేద్యా ఇత్యుత్తర + వేద్యాః, రూపమ్, కారోతరః, భిషక్.॥౧౬॥

పదార్థః:-(ఆసన్దీ) సమన్తాత్సన్యతే సేవ్యతే యయా సా..''సన్'' ధాతోరౌణాదికోద ప్రత్యయస్తతో జీష్ (రూపమ్) సుక్రియా (రాజాసన్ద్యై) రాజానః సీదన్తి యస్యాం తస్యై (వేద్యై) విదన్తి సుఖాని యయా తస్యై (కుమ్భీ) ధాన్యాదిపదార్థాఽఽధారా (సురాధానీ) సురా సోమరసో ధీయతే యస్యాం సా గర్గరీ (అన్తరః) యేనానితి ప్రాణితి సః (ఉత్తరవేద్యాః) ఉత్తరా చాసౌ వేదీ చ తస్యాః (రూపమ్) (కారోతరః) కర్మకారీ (భిషక్) వైద్యః.॥౧౬॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్యజ్ఞాయాసన్దీ రూపం రాజాసన్ద్యై వేద్యై కుమ్భీ సురాధాన్యుత్తరవేద్యా అన్తరో రూపం కారోతరో భిషక్ చైతాని సంగ్రాహ్యాణి.॥౧౬॥

భావార్థః:-మనుష్యా! యద్యత్కార్యం కర్తుమిచ్ఛేత్తస్య తస్య సకలసాధనాని సఞ్చినుయాత్.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు యజ్ఞముకొరకు (ఆసన్దీ) అన్నివైపులనుండి సేవించదగినట్టి దగు (రూపమ్) ఉత్తమక్రియ (రాజాసన్ద్యై) రాజులగువారు కూర్చుండునట్టి (వేద్యై) సుఖమును ప్రాప్తింపజేయు వేదికకొరకు (కుమ్భీ) ధాన్యాది పదార్థముల భద్రపరచు గాదెను (సురాధానీ) సోమరసమునుంచు పాత్రను (అన్తరః) జీవింపజేయు అన్నాది పదార్థములు (ఉత్తరవేద్యాః) ఉత్తరదిశ సంబంధవేదికయొక్క (రూపమ్) రూపమును (కారోతరః) కార్యకర్తను మరియు (భిషక్) వైద్యుడు మున్నగు వారందరను మీరు సంగ్రహించుకొనుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :- మానవుడు నిర్వహించదలచిన కార్యముల సంబంధమగు సాధనములను సంచయమొనర్చు కొని యుండవలయును.॥౧౬॥

16. O people, for the successful performance of a yajna make arrangement for these objects. Its nice execution, a seat for the king, a jar for corns in the altar, a pitcher for Soma, food that gives life placed in the priests and the pheysicion.

౧౦౪౩.వేద్యా వేదిరిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.
కేషాం కార్యాణి సిధ్యన్తీత్యాహ. ఏజనుల కార్యములు సిద్ధించును?

౧౦౪౩ వేద్యా వేదిః సమాప్యతే బర్హిషా బర్హిరిన్ద్రియమ్।
యూపేన యూప ఆప్యతే ప్రణీతో౽అగ్నిరగ్నినా॥౧౭॥

ప.విః-వేద్యా, వేదిః, సమ్, ఆప్యతే, బర్హిషా, బర్హిః ఇన్ద్రియమ్, యూపేన, యూపః, ఆప్యతే, ప్రణీతః, ప్రనీత ఇతి ప్ర + నీతః, అగ్నిః, అగ్నినా.॥౧౭॥

పదార్థః:-(వేద్యా) యజ్ఞసామగ్ర్యా (వేదిః) యజ్ఞభూమిః (సమ్) సమ్యక్ (ఆప్యతే) ప్రాప్యతే (బర్హిషా) మహతా పురుషార్థేన (బర్హిః) వృద్ధమ్ (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (యూపేన) మిశ్రితా మిశ్రితేన వ్యవహారేణ (యూపః) మిశ్రితో వ్యవహారయత్నోదయః (ఆప్యతే) (ప్రణీతః) ప్రకృష్టతయా సమ్మిలితః (అగ్నిః) పావకః (అగ్నినా) విద్యుదాదినా.॥౧౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథా విద్వద్భిర్వేద్యా వేదిర్బర్హిషా బర్హిరిన్ద్రియం సమాప్యతే యూపేన యూపో౽గ్నినా ప్రణీతో౽గ్నిరాప్యతే తథైవ యూయం సాధనైః సాధనాని సంమేల్య సర్వం సుఖమాప్నుత.॥౧౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సాధకతమేన సాధనేన సాధ్యం కార్యం సాద్ధు మిచ్ఛన్తి త ఏవ సిద్ధసాధ్యా జాయన్తే.॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! విద్వాంసులచే నెట్లు (వేద్యా) యజ్ఞసామగ్రులద్వారా (వేదిః) వేదికయు (బర్హిషా) మహాపురుషార్థముచే (బర్హిః) గొప్ప (ఇన్ద్రియమ్) ధనములును (సమాప్యతే) చక్కగా ప్రాప్తిచేసికొనబడునో (యూపేన) కలిసియున్న, లేక వేర్వేరుగా నున్న వ్యవహారములచే (యూపః) కలిసియున్న వ్యవహారయత్న ప్రకాశము మరియు (అగ్నినా) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులచే (ప్రణీతః) చక్కగా సమ్మిళితమైన (అగ్నిః) అగ్ని (ఆప్యతే) ప్రాప్తింపజేయబడుచున్నదో, అదేవిధముగ మీరును సాధనములతో సాధనములను గలిపి సకల సుఖములను సాధించుకొనుడు ॥౧౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఉత్తమ సాధనములచే సాధ్యకార్యములను సాధించుకొనదలచు సాధకుడు మాత్రమే సాధ్యములను సాధించుకొన సమర్థుడగు చున్నాడు.॥౧౭॥

17. O people, just as the learned persons decorate the altar with materials for the yajna, obtain mighty riches through ceaseless effort, reap through the process of union and separation, the result of their effort at unity, produce well ordered light our of electricity, so should ye procure all kinds of happiness by properly using all resources!.

౧౦౪౪ హవిర్ధాన మిత్యస్య హైమవర్చి ఋషిః, గృహపతి ర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

స్త్రీపురుషాభ్యాం కిం కార్యమిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయును?

౧౦౪౪ హవిర్ధానం యదశ్వినాగ్నీధ్రం యత్సరస్వతీ ఇన్ద్రాయైన్ద్రꣳ

సదస్కృతం పత్నీశాలం గార్హపత్యః ॥౧౮॥

ప.వి:-హవిర్ధానమితి హవిః + ధానమ్, యత్, అశ్వినా, ఆగ్నీధ్రమ్, యత్, సరస్వతీ, ఇన్ద్రాయ, ఐన్ద్రమ్, సదః, కృతమ్, పత్నీశాలమితి పత్నీశాలమ్, గార్హపత్య ఇతి గార్హపత్యః.॥౧౮॥

పదార్థః:-(హవిర్ధానమ్) హవీంషి గ్రాహ్యాణి దేయాని వా సంస్కృతాని వస్తూని ధీయన్తే యస్మిన్ (యత్) (అశ్వినా) స్త్రీపురుషౌ (అగ్నీధ్రమ్) అగ్నీధ్ర ఋత్విజః శరణమ్ (యత్) (సరస్వతీ) విదుషీ స్త్రీ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యసుఖప్రదాయ పత్యే (ఐన్ద్రమ్) ఇన్ద్రస్యైశ్వర్యస్యేదమ్ (సదః) సీదన్తి యస్మింస్తమ్ (కృతమ్) నిష్పన్నమ్ (పత్నీశాలమ్) పత్న్యాః శాలా పత్నీశాలమ్(గార్హపత్యః) గృహపతినా సంయుక్తః.॥౧౮॥

అన్వయః:-హే గృహస్థాః స్త్రీ పురుషాః! యథా విద్వాంసావశ్వినా యద్ధవిర్ధానం కృతవన్తౌ యచ్చ సరస్వతీ ఆగ్నీధ్రం కృతవతీ ఇన్ద్రాయైన్ద్రం సదః పత్నీశాలం చ విద్వద్భిః కృతం తదిదం సర్వం గార్హపత్యో ధర్మ ఏవాస్తి తథా తత్ సర్వం యూయమపి కురుత.॥౧౮॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథర్త్విజః సమ్భారాన్ సఞ్చిత్య యజ్ఞ మలఙ్కుర్వన్తి తథా ప్రీతియుక్తౌ స్త్రీపురుషౌ గృహకృత్యాని సతతం సాధ్నుతమ్.॥౧౮॥

పదార్థము :- గృహస్థులగు స్త్రీపురుషులారా! విద్వాంసులవలె (అశ్వినా) స్త్రీపురుషులచే (యత్) ఎట్టి (హవిర్ధానమ్) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన పదార్థములు దేనియందుంచబడునో మరియు (యత్) ఏ (సరస్వతీ) విదుషీమణి (అగ్నీధ్రమ్) ఋత్విజుల శరణమ్మైయున్నదో దానిని మరియు విద్వాంసులు (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యయుక్తముగా సుఖములనిచ్చు పతికొరకు (ఐన్ద్రమ్) ఐశ్వర్య సంబంధము (సదః) స్థితమ్మైయున్న సభ

మరియు (పత్నీశాలమ్) పత్నీగృహమును (కృతమ్) చేసినట్టి సర్వమును (గార్హపత్యః) గృహస్థుని సంయోగధర్మములై యున్నవానిని, ఆ కర్తవ్యములనన్నంటిని మీరును చేయుచుండుడు.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఋత్విజులు సామగ్రులను సంచయపరచుకొని యజ్ఞమును శోభింపజేయునటుల ప్రీతితోగూడిన పతీపత్నులిరువురును గృహస్థకార్యములనన్నింటిని సదా సాధించుకొనుచుండవలయును.॥౧౮॥

18. O householders, just as a learned man and woman collect materials for the yajna; a learned lady takes shelter with the priest, and the learned construct a house for the majestic husband to dwell in and impart happiness; this all is a householder's duty; which ye also should perform!.

౧౦౪౫. ప్రైషేభిరిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కీదృశో విద్వాన్ సుఖమాప్నోతీత్యుచ్యతే. ఎట్టి విద్వాంసులు సుఖములను పొందుదురు?

౧౦౪౫ ప్రైషేభిః ప్రైషానాప్నోత్యాప్రీభిరాప్రీర్యజ్ఞస్య ।

ప్రయాజేభిరనుయాజాన్వషట్కారేభి రాహుతీః ॥౧౯॥

ప.విః- ప్రైషేభిరితి ప్రఽఏషేభిః, ప్రైషానితి ప్ర + ఏషాన్, ఆప్నోతి, ఆప్రీభిరిత్యా + ప్రీభిః, ఆప్రీరిత్యా + ప్రీః, యజ్ఞస్య, ప్రయాజేభిరితి ప్రయాజేభిః, అనుయాజానిత్యను + యాజాన్, వషట్కారేభిరితి వషట్ఽకారేభిః ఆహుతీరిత్యాహుతీః.॥౧౯॥

పదార్థః:-(ప్రైషేభిః) ప్రైషణకర్మభిః (ప్రైషాన్) ప్రైషణీయాన్ భృత్యాన్ (ఆప్నోతి) (ఆప్రీభిః) యా సమన్తాత్ ప్రీణన్తి తాభిః (ఆప్రీః) సర్వథా ప్రీత్యుత్పాదికాః పరిచారికాః (యజ్ఞస్య) (ప్రయాజేభిః) ప్రయజన్తి యైస్తైః (అనుయాజాన్) అనుకూలాన్ యజ్ఞపదార్థాన్ (వషట్కారేభిః) కర్మభిః (ఆహుతీః) యా ఆహూయన్తే ప్రదీయన్తే తాః.॥౧౯॥

అన్వయః:-యో విద్వాన్ ప్రైషేభిః ప్రైషానాప్రీభిరాప్రీః ప్రయాజేభిరనుయాజాన్ యజ్ఞస్య వషట్కారేభిరాహుతీశ్చాప్నోతి స సుఖీ జాయతే.॥౧౯॥

భావార్థః:-యస్సుశిక్షితసేవకసేవికః సాధనోపసాధనయుక్తః శ్రేష్ఠాని కార్యాణి కరోతి స సర్వాన్ సుఖయితుం శక్నోతి.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఏ విద్వాంసుడు (ప్రైషేభిః) ఏవేని పంపించబడునట్టి కర్మలందు (ప్రైషాన్) పంపించదగిన భృత్యులను (ఆప్రీభిః) అన్నిదిశలనుండి ప్రసన్నతనొందించు క్రియలతో (ఆప్రీః) ఎల్లప్పుడును ప్రీతినుత్పన్నమొనర్చు స్త్రీపరిచారికలను (ప్రయాజేభిః) ఉత్తమ యజ్ఞకర్మలచే (అనుయాజాన్) అనుకూలమగు యజ్ఞపదార్థములను మరియు (యజ్ఞస్య) యజ్ఞముయొక్క (వషట్కారేభిః) క్రియలద్వారా (ఆహుతీః) అగ్నియందు సమర్పించదగు ఆహుతులను (ఆప్నోతి) ప్రాప్తిజేసికొనువాడు సుఖవంతుడై యుండును. ॥౧౯॥

భావార్థము :- ఉత్తమ శిక్షితులగు సేవకులు మరియు సేవికలు గలవాడు, సాధనోపసాధనములచే శ్రేష్ఠ కార్యములొనర్చువాడు, ఎల్లరను సుఖవంతులనొనర్చ సమర్థుడగును. ॥౧౯॥

19. He gets happiness, who has got servants to obey orders, maid-servants of pleasing manners, who perform their duty gracefully, necessary materials for the performance of yajna, and oblations to be put into the fire by sacrificial practices.

౧౦౪౬. పశుభిరిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః యజమానో దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛందః ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౪౬ పశుభిః పశూనాప్నోతి పురోడాశైర్హవీꣳష్యా।
ఛన్దోభిః సామిధేనీర్యాజ్యాభిర్వషట్ కారాన్ ॥౨౦॥

ప.వి:-పశుభిరితి పశుభిః, పశూన్, ఆప్నోతి, పురోడాశైః, హవీꣳషి, ఆ, ఛన్దోభిరితి ఛన్దః + భిః, సామిధేనీరితి సామ్ + ఇధేనీః, యాజ్యాభిః, వషట్కారానితి వషట్ + కారాన్.॥౨౦॥

పదార్థః:-(పశుభిః) గవాదిభిః (పశూన్) గవాదీన్ (ఆప్నోతి) (పురోడాశైః) పచనక్రియాసంస్కృతైః (హవీంషి) హోతుమర్హాణి వస్తూని (ఆ) (ఛన్దోభిః) ప్రజ్ఞాపకైర్గాయత్ర్యాదిభిః (సామిధేనీః) సమ్యగిధ్యన్తే యాభిస్తాః సామిధేనీః (యాజ్యాభిః) యాభిః క్రియాభిరిజ్యన్తే తాభిః (వషట్కారాన్) యే వషట్ ధర్మ్యం క్రియాం కుర్వన్తి తాన్.॥౨౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా సద్గృహస్థః పశుభిః పశూన్ పురోడాశైర్హవీంషి ఛన్దోభిస్సామిధేనీ ర్యాజ్యాభి ర్వషట్కారా నాప్నోతి తథైతాన్ యూయ మాప్నుత.॥౨౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యోఽత్ర బహుపశుర్ధ్వవిద్భృగ్వేదవిత్సత్క్రియో మనుష్యోభవేత్ స ప్రశంసా మాప్నోతి.॥౨౦॥

పదార్థము :- మనుష్యులారా! సద్గృహస్థు డెట్లు (పశుభిః) గోవులు మున్నగు పశువులతో (పశూన్) గోవులు మున్నగు పశువులను (పురోడాశైః) పాచనక్రియలద్వారా పాకమొనర్చిన ఉత్తమ పదార్థములచే (హవీంషి) హవనమొనర్చదగిన ఉత్తమ పదార్థములను (ఛన్దోభిః) గాయత్రీ మున్నగు ఛన్దముల విద్యద్వారా (సామిధేనీః) అగ్నిని ప్రదీప్తమొనర్చు ఉత్తమ సమిధలను (యాజ్యాభిః) యజ్ఞక్రియలద్వారా (వషట్కారాన్) ధర్మక్రియల నొనర్చువారు (ఆ, ఆప్నోతి) పొందునట్లు మీరును పొందుడు.॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ ప్రపంచమునందు ఎవడు అనేక పశుసంతతిగలవాడో, యజ్ఞమునొనర్చి యజ్ఞశేషమును భుజించునో, వేదవేత్త మరియు సత్యక్రియల నొనర్చువాడో అట్టి శ్రేష్ఠమానవుడే ప్రశంసలను పొందును.॥౨౦॥

20. A householder gains cows from cows, sacrificial materials from ground rice-ckes, fire-kindling fuel from the knowledge of metres like Gayatri etc., and virtuous people from sacrificial practices.

౧౦౪౭. ధానాః కరమ్భ ఇత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

కే పదార్థా హవిష్యా ఇత్యాహ.

ఏ పదార్థములు హోమయోగ్యములు?

౧౦౪౭ ధానాః కరమ్భః సక్తవః పరీవాపః పయో దధి ।

సోమస్య రూపꣳ హవిషꣳ ఆమిక్షా వాజినమ్మధు ॥౨౧॥

ప. విః- ధానాః, కరమ్భః, సక్తవః, పరీవాప ఇతి పరి + వాపః, పయః, దధి, సోమస్య రూపమ్, హవిషః, ఆమిక్షా, వాజినమ్, మధు ॥౨౧॥

పదార్థః-(ధానాః) భృష్టయువాదయః (కరమ్భః) కరోతి మథనం యేన సః (సక్తవః) (పరీవాపః) పరితః సర్వతో వాపో బీజారోపణం యస్మిన్ సః (పయః) దుగ్ధమ్ (దధి) (సోమస్య) అభిషోతుమర్హస్య (రూపమ్) (హవిషః) హోతుమర్హస్య (ఆమిక్షా) దధిదుగ్ధ మిశ్రైర్నిర్మితా (వాజినమ్) వాజః ప్రశస్తాన్యన్నాని విద్యన్తే యేషు తేషామిదం సారం వస్తు (మధు) మధురమ్.॥౨౧॥

అన్వయః-హే మనుష్యాః! యూయం హవిషస్సోమస్య రూపం ధానాః కరమ్భః సక్తవః పరీవాపః పయో దధ్యామిక్షా వాజినం మధు చ విజానీత.॥౨౧॥

భావార్థః:-యే పదార్థాః పుష్టిసుగన్ధమధురరోగనాశకత్వగుణయుక్తాస్సన్తి తే హవిఃసంజ్ఞకాః సన్తి.॥౨౧॥

పదార్థము :-మానవులారా! మీరు (హవిషః) హోమమొనర్చదగిన (సోమస్య) యంత్రముద్వారా తీయదగిన ఓషధీరసముయొక్క (రూపమ్) రూపమును (ధానాః) వేపినట్టి ధాన్యము (కరమ్భః) మథనమొనర్చు సాధనము (సక్తవః) సక్తువు (సత్తుపిండి) (పరీవాపః) అన్నివైపులనుండి బీజావాపనమొనర్చుట (పయః) క్షీరములు (దధి) పెరుగు (ఆమిక్షా) పాలు, పెరుగు, పంచదార చేర్చి కలిపినట్టి (వాజినమ్) ప్రశస్తమగు అన్నసంబంధ సారవస్తువుల (మధు) తేనె మున్నగువాని గుణములను తెలిసికొనుడు.॥౨౧॥

భావార్థము :-పుష్టికారకము, సుగంధయుక్తము, మధురము, రోగనాశకము నగునట్టి గుణములు గల పదార్థములు హోమమొనర్చదగినవి. హవిస్సు అను పేరుగలవై యున్నవి.॥౨౧॥

21. Roasted grains, gruel, barley-meal, grains of roasted rice, milk, and curd, mingled milk, nice corns, and honey are the materials for Soma yajna.

౧౦౪౮. ధానానామిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కీదృశా జనా నీరోగా భవన్తీత్యుపదిశ్యతే. ఏ మనుష్యులు ఆరోగ్యవంతులై యుందురు.

౧౦౪౮ ధానానాꣳరూపం కువలం పరీవాపస్య గోధూమాః ।

సక్తూనాꣳ రూపం బదరముపవాకాః కరమ్భస్య॥౨౨॥

ప.వి:-ధానానామ్, రూపమ్, కువలమ్, పరీవాపస్య, పరీవాపస్యేతి పరి + వాపస్య, గోధూమాః, సక్తూనామ్, రూపమ్, బదరమ్, ఉపవాకా ఇత్యుప + వాకాః, కరమ్భస్య.॥౨౨॥

పదార్థః:-(ధానానామ్) భృష్టయవాద్యన్నానామ్ (రూపమ్) (కువలమ్) కోమలం బదరీఫలమివ (పరీవాపస్య) పిష్టాదేః (గోధూమాః) (సక్తూనామ్) (రూపమ్) (బదరమ్) బదరీఫలవద్వర్ణయుక్తమ్ (ఉపవాకాః) ఉపగతాః ప్రాప్తా యవాః (కరమ్భస్య) దధిసంపృక్తస్య సక్తునః.॥౨౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యూయం ధానానాం కువలం రూపం పరీవాపస్య గోధూమా రూపం సక్తూనాం బదరం రూపం కరమ్భస్యోపవాకా రూపమస్తీతి విజానీత.॥౨౨॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః సర్వేషామన్నానాం సురూపం కృత్వా భుఞ్జతే భోజయన్తి చ త ఆరోగ్య మాప్నువన్తి.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (ధానానామ్) వేయించబడిన యవలు మున్నగు అన్నముయొక్క (కువలమ్) కోమలమగు రేగుపండ్లవంటి (పరీవాపస్య) పిండి మున్నగువానియొక్క (గోధూమాః) గోధుమలు (రూపమ్) రూపము (సక్తూనామ్) సత్తువుల (బదరమ్) రేగుపళ్లవంటి రూపము (కరమ్భస్య) పెరుగు కలిసియున్న సత్తుపిండియొక్క (ఉపవాకాః) సమీపమందేలభ్యమైన యవల (రూపమ్) రూపమని ఎరుగుడు.॥౨౨॥

భావార్థము :-సమస్త అన్నములను చక్కగా పాకమొనర్చి భుజించుచు భుజింపజేయువారు చక్కని ఆరోగ్యవంతులై యుందురు. ॥౨౨॥

22. Jujube fruit is the type of parched corn. Wheat is the best product of agriculture. Jujube is the type of barley-meal. Barley is the type of gruel-groats.

౧౦౪౯.పయసో రూపమిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౦౪౯ పయసో రూపం యద్యవా దధ్నో రూపం కర్కన్ధూని।

సోమస్య రూపం వాజినꣳ సౌమ్యస్య రూపమామిక్షా॥౨౩॥

ప.విః-పయసః, రూపమ్, యత్, యవాః, దధ్నః, రూపమ్, కర్కన్ధూని, సోమస్య, రూపమ్, వాజినమ్, సౌమ్యస్య, రూపమ్ ఆమిక్షా.॥౨౩॥

పదార్థః:-(పయసః) దుగ్ధస్య జలస్య (రూపమ్) (యత్) యే (యవాః) (దధ్నః) (రూపమ్) (కర్కన్ధూని) కర్కన్ధు ఫలాని స్థూలాని పక్వాని బదరీఫలానీవ (సోమస్య) (రూపమ్) (వాజినమ్) బహ్వన్నసార రూపమ్ (సౌమ్యస్య) సోమానామోషధిసారాణాం భావస్య (రూపమ్) (ఆమిక్షా) మధురామ్లాదిసంయోగయుక్తా.॥౨౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యద్యవాస్తే పయసో రూపం కర్కన్ధూనీవ దధ్నో రూపం వాజినమివ సోమస్య రూపమామిక్షేవ సౌమ్యస్య రూపం సమ్పాదయత.॥౨౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యస్య యస్యాన్నస్య సున్దరం రూపం యథా స్యాత్తస్య తస్య రూపం తథా సదా సమ్పాదనీయమ్.॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! మీరు (యత్) ఏ (యవాః) యవలను (పయసః) నీరు లేక క్షీరముల

(రూపమ్) రూపము (కర్కన్ధూని) లావుగా పండిన రేగుపండ్లవలె (దధ్నః) పెరుగు (రూపమ్) స్వరూపము (వాజినమ్) అధిక అన్నముల సారమువలె (సోమస్య) సోమ ఓషధీ (రూపమ్) స్వరూపము మరియు (ఆమిక్షా) దధిక్షీరముల సంయోగముచే సిద్ధపరచబడిన పదార్థములవలె (సౌమ్యస్య) సోమలత మున్నగు ఓషధసారముగల (రూపమ్) స్వరూపమున సిద్ధపరచుచుండుడు.॥౨౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ యే యన్నముల చక్కని శ్రేష్ఠమగు రూపము ఏ యే ప్రకారముగనుండునో ఆ యా రూపమున అదే ప్రకారముగ ఎల్లప్పుడును సిద్ధపరచుకొనుచుండ వలయును. ॥౨౩॥

23. Barley-grains are the symbol of milk. Ripe jujube fruits are the symbol of curd. The essence of corn is the symbol of Soma. The juices of Soma plants are like the mixture of milk and curd.

౧౦౫౦. ఆశ్రావయేత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః గాంధారః స్వరః.

కథం విద్వాంసో భవన్తీత్యుపదిశ్యతే. విద్వాంసు లెటులుందురు?

౧౦౫౦ ఆ శ్రావయేతి స్తోత్రియాః ప్రత్యాశ్రావో౽అనురూపః।

యజేతి ధాయ్యారూపం ప్రగాథా యే యజామహాః॥౨౪॥

ప.విః-ఆ, శ్రావయ, ఇతి, స్తోత్రియాః, ప్రత్యాశ్రావ ఇతి ప్రతి + ఆశ్రావః, అనురూప ఇత్యను + రూపః, యజాఇతి, ధాయ్యారూపమితి ధాయ్యా + రూపమ్, ప్రగాథా ఇతి ప్ర + గాథాః, యేయజామహా ఇతి యే + యజామహాః.॥౨౪॥

. పదార్థః:- (ఆ) సమన్తాత్ (శ్రావయ) విద్యోపదేశాన్ కురు (ఇతి) ప్రకారార్థే (స్తోత్రియాః) యే స్తోత్రాణ్యర్హన్తి తే (ప్రత్యాశ్రావః) యః ప్రతిశ్రావ్యతే సః (అనురూపః) అనుకూలః (యజా ఇతి) (ధాయ్యారూపమ్) యా ధేయమర్హా తస్యా రూపమ్ (ప్రగాథాః) యే ప్రకర్షేణ గీయన్తే తే (యేయజామహాః) యే భృశం యజన్తి తే.॥౨౪॥

అన్వయః:-హే విద్వంస్త్వం విద్యార్థిన ఆశ్రావయ, యే స్తోత్రియాస్తాన్ ప్రత్యాశ్రావో౽నురూప ఇతి యేయజామహాః ప్రగాథా ఇతి యజేతి ధాయ్యారూపం యథావత్ జానీహి.॥౨౪॥

భావార్థః:-యే పరస్పరం ప్రీత్యా విద్యావిషయాన్ శృణ్వన్తి శ్రావయన్తి చ తే విద్వాంసో జాయన్తే.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు విద్యార్థులకు (ఆ, శ్రావయ) విద్యలను అన్నిరీతుల వినిపంచుము. (స్తోత్రియాః) స్తుతింపదగినవారికి (ప్రత్యాశ్రావః) తరువాత వినిపించుము. (అనురూపః) యజ్ఞానుకూలముగ నుండునట్లు (యేయజామహాః) యజ్ఞమునొనర్చువారు (ఇతి) ఈ విధముగ, అనగా వారివలె (ప్రగాథాః) చక్కగా స్తుతించువారిని (యజేతి) సాంగత్యమొనర్చునట్లు (ధాయ్యారూపమ్) ధారణ మొనర్చదగిన రూపమును యథావతుగ దెలిసికొనుము. ॥౨౪॥

భావార్థము :- పరస్పరము ప్రీతిపూర్వకముగ విద్యావిషయములను వినుచు వినిపంపజేయువారు మాత్రమే విద్వాంసు లగుదురు. ఇది తెలిసికొనిన మనుష్యులు ప్రయత్నము నొనర్చుచు అభివృద్ధిని సాధింతురు.॥౨౪॥

24. The students who are seekers after knowledge, should request the preceptor to instruct them in all branches of knowledge. The knowledge imparted to the pupils should be in consonance with their capacity, 'Praygrant' is the sign of receiving and assimilating knowledge. We, the performers of sacrifice are fit to sing praises.

౧౦౫౧ అర్ధఋచైరిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

కథమధ్యాపకైర్భవితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే. అధ్యాపకు లెటులుండవలయును?

౧౦౫౧ అర్ధఋచైరుక్థానా౺రూపం పదైరాప్నోతి నివిదః।

ప్రణవైః శస్త్రాణా౺ రూపం పయసా సోమఋ ఆప్యతే ॥౨౫॥

ప.వి:-అర్ధఋ ఋచైరిత్యర్ధ + ఋచైః, ఉక్థానామ్, రూపమ్, పదైః, ఆప్నోతి, నివిద + ఇతి ని + విదః, ప్రణవైః, ప్రనవైరితి ప్ర + నవైః, శస్త్రాణామ్, రూపమ్, పయసా, సోమః, ఆప్యతే.॥౨౫॥

పదార్థః:-(అర్ధఋచైః) ఋచామర్ధాన్యర్ధర్చాస్తైర్మన్త్రభాగైః (ఉక్థానామ్) స్తోత్రవిశేషాణామ్ (రూపమ్) (పదైః) విభక్త్యన్తైః (ఆప్నోతి) (నివిదః) యే నిశ్చయేన విన్దన్తి తాన్ (ప్రణవైః) ఓఙ్కారైః (శస్త్రాణామ్) శసన్తి యైస్తేషామ్ (రూపమ్) (పయసా) ఉదకేన (సోమః) రసవిశేషః (ఆప్యతే) ప్రాప్యతే.॥౨౫॥

అన్వయః:-యో విద్వానర్ద్ధఋచైరుక్థానాం రూపం పదైః ప్రణవైః శస్త్రాణాం రూపం నివిద శ్చాప్నోతి యేన విదుషా పయసా సోమ ఆప్యతే స వేదవిత్కథ్యతే.॥౨౫॥

భావార్థః:-యే విదుషః సకాశాదధీత్య వేదస్థానాం పదవాక్యమన్త్రవిభాగ శబ్దార్థ సమ్బన్ధానాం యథార్థం విజ్ఞానం కుర్వన్తి తేఽత్రాఽధ్యాపకా భవన్తి.॥౨౫॥

పదార్థము :- ఏ విద్వాంసుడు (అర్ధఋచైః) ఋక్కుల అర్ధభాగములతో (ఉక్థానామ్) కథనమొనర్చదగిన వైదిక స్తోత్రముల (రూపమ్) స్వరూపము (పదైః) సుబంత, తిఙన్త, పదములతో మరియు (ప్రణవైః) ఓంకారములతో (శస్త్రాణామ్) శస్త్రముల (రూపమ్) స్వరూపము మరియు (నివిదః) నిశ్చయముగ ప్రాప్తించువానిని (ఆప్నోతి) ప్రాప్తించుకొనునో లేక ఏ విద్వాంసునిచే (పయసా) జలముతో గూడ (సోమః) సోమౌషధీరసము (ఆప్యతే) పొందుచున్నవాడో ఆతడే వేదవేత్తయనబడును. ॥౨౫॥

భావార్థము :-విద్వాంసునియొద్దనుండి చదువుచు వేదముల పదములు, వాక్యములు, మంత్ర విభాగములను, శబ్దార్థములను మరియు వాని సంబంధములను యథావతుగ తెలిసికొనువారు ఈ ప్రపంచమున అధ్యాపకులగుదురు. ॥౨౫॥

25. A learned person gets songs of praise by verse-halves, short detached formulae by case-terminations. By Om exclamations he gets the mode of praise, prayer and contemplation. By water is got the soma juice.

౧౦౫౬. అశ్విభ్యామిత్యస్య హైమవర్చిరృషిః, యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

సత్పురుషైః కథం భవితవ్యమిత్యాహ.

సత్పురుషు లెటు లుండవలయును?

౧౦౫౬ అశ్విభ్యాం ప్రాతఃసవనమిన్ద్రేణైన్ద్రం మాధ్యన్దినమ్।

వైశ్వదేవꣳ సరస్వత్యా తృతీయమాప్తꣳ సవనమ్ ॥౨౬॥

ప.వి:-అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, ప్రాతః సవనమితి ప్రాతఃఽ సవనమ్, ఇన్ద్రేణ, ఐన్ద్రమ్, మాధ్యన్దినమ్, వైశ్వదేవమితి వైశ్వ+దేవమ్, సరస్వత్యా, తృతీయమ్, ఆప్తమ్, సవనమ్.॥౨౬॥

పదార్థః:-(అశ్విభ్యామ్) సూర్యాచన్ద్రమోభ్యామ్ (ప్రాతస్సవనమ్) ప్రాతఃకాలే సవనం యజ్ఞా క్రియా ప్రేరణమ్ (ఇన్ద్రేణ) విద్యుతా (ఐన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యకారకమ్ (మాధ్యన్దినమ్) మధ్యాహ్నే భవమ్ (వైశ్వదేవమ్) విశ్వేషాం దేవానామిదమ్ (సరస్వత్యా) సత్యయా వాచా

(తృతీయమ్) త్రయాణాం పూరకమ్ (ఆప్తమ్) వ్యాప్తం ప్రాప్తం (సవనమ్) ఆరోగ్యకరం హోమాదికమ్.॥౨౬॥

అన్వయః:-యైరశ్విభ్యాం ప్రథమం ప్రాతఃసవనమిన్ద్రే ణైన్ద్రం ద్వితీయం మాధ్యన్దినం సేవనం సరస్వత్యా వైశ్వదేవం తృతీయం సవనమాప్తన్తే జగదుపకారకాః సన్తి.॥౨౬॥

భావార్థః:-యే త్రిషు కాలేషు సార్వజనికహితమాచరన్తి తేஉత్ర సత్పురుషాస్సన్తి॥౨౬॥

పదార్థము:-ఏ మనుష్యులు (అశ్విభ్యామ్) సూర్యచంద్రులచే ప్రథమముగ (ప్రాతఃసవనమ్) ప్రాతఃకాలము యజ్ఞక్రియయొక్క ప్రేరణను (ఇన్ద్రేణ) విద్యుత్తుచే (ఐన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యకారకముగు రెండవ (మాధ్యన్దినమ్) మధ్యాహ్నసమయమున జరుపబడు మరియు (సవనమ్) ఆరోగ్యమును గలిగించు హోమము మున్నగు కర్మలు మరియు (సరస్వత్యా) సత్యవాణితో (వైశ్వదేవమ్) సంపూర్ణ విద్వాంసుల సత్కారరూప (తృతీయమ్) మూడవసవనము. అనగా సాయంకాల క్రియను యథావతుగ (ఆప్తమ్) ప్రాప్తించు కొందురో వారు జగదుపకారకు లగుచుందురు. ॥౨౬॥

భావార్థము :-భూతభవిష్యద్వర్తమానము లను మూడు కాలములందును మనుష్యులు మున్నగు సమస్త ప్రాణులకు హితమొనర్చువారు ప్రపంచములో సత్పురుషులై యుందురు.॥౨౬॥

26. They are the benefactors of humanity, who perform the morning yajna with the sun and moon, the glorious mid-day prosperity bringer yajna through lightning, the evening yajna, the giver of health, through true vedic speech, for reverence of the learned.

౧౦౫౩.వాయవ్యైరిత్యస్య హైమవర్చిరృషిః, యజ్ఞో దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

విదుషాం కథం భవితవ్యమిత్యాహ. విద్వాంసు లెటులుండవలయును?

౧౦౫౩ వాయవ్యైర్వాయవ్యాన్యాప్నోతి సతేన ద్రోణకలశమ్।
కుమ్భీభ్యామమ్భృణౌ సుతే స్థాలీభిః స్థాలీరాప్నోతి॥౨౭॥

ప.వి:-వాయవ్యైః, వాయవ్యాని, ఆప్నోతి, సతేన, ద్రోణకలశమితి ద్రోణ + కలశమ్, కుమ్భీభ్యామ్, అమ్భృణౌ, సుతే, స్థాలీభిః, స్థాలీః, ఆప్నోతి. ॥౨౭॥

పదార్థః:-(వాయవ్యైః) వాయుషు భవైర్వాయుదేవతాకైర్వా (వాయవ్యాని) వాయుషు భవాని వాయుదేవతాకాని వా (ఆప్నోతి) (సతేన) విభక్తేన కర్మణా (ద్రోణకలశమ్) ద్రోణశ్చ కలశశ్చ తత్ (కుమ్భీభ్యామ్) ధాన్యజలాధారాభ్యామ్ (అమ్భృణౌ) అపో బిభర్తి

యాభ్యాం తౌ (సుతే) నిష్పాదితే. లిఙ్గవ్యత్యయశ్ఛాన్దసః(స్థాలీభిః)యాసు పదార్థాన్ స్థాపయన్తి పాచయన్తి వా తాభిః(స్థాలీః)(ఆప్నోతి)॥౨౭॥

అన్వయః:-యో విద్వాన్ వాయవ్యైర్వాయవ్యాని సతేన ద్రోణకలశమాప్నోతి కుమ్భీభ్యామమ్భృణౌ సుతే స్థాలీభిః స్థాలీరాప్నోతి స ఆఢ్యో జాయతే.॥౨౭॥

భావార్థః:-కశ్చిదపి మనుష్యో వాయుకార్యాణ్యవిదిత్వైతత్కారణేన వినా పరిమాణ విద్యామనయా వినా పాకవిద్యాం తామన్తరాన్నసంస్కారక్రియాఞ్చ ప్రాప్తున్న శక్నోతి.॥౨౭॥

పదార్థము :-ఏ విద్వాంసుడు (వాయవ్యైః) వాయువునందుగల గుణముల లేక వాయువు దేవత గల దివ్యోత్పాదక పదార్థములచే (వాయవ్యాని) వాయువునందు గలుగు లేక వాయుదేవతగల కర్మలను (సతేన) విభాగముతో గూడిన కర్మలచే (సుతే) సిద్ధపరచబడిన రెండు విధములగు రసములను (స్థాలీభిః) పాకమొనర్చునట్టి పాత్రలు లేక పళ్లెములచే (స్థాలీః) పాత్రలను [పళ్లెములను] (ఆప్నోతి) పొందునో వాడే ధనాఢ్యుడగును.॥౨౭॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులైనను వాయువుయొక్క కర్మలనెరుగక, వానికారణములెరుగక పరిమాణవిద్యను, పాకవిద్యను మరియు దీని జ్ఞానములేక అన్నముయొక్క సంస్కారక్రియను పొందజాలరు.॥౨౭॥

27.He is wealthy, who with the attributes of air gains the objects residing in air, by the process of separation gains the Drona and Kalash, vessels for Soma, by two jars of corn and water gains two cleansing vessels, and by the cooking pot gains the pots for cooking.

౧౦౫౪. యజుర్భిరిత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

సర్వే వేదమభ్యస్యేయురిత్యాహ. అందరు వేదమును అభ్యసించవలయును

౧౦౫౪ యజుర్భిరాప్యన్తే గ్రహా గ్రహైః స్తోమాశ్చ విష్టుతీః।

ఛన్దోభిరుక్థాశస్త్రాణి సామ్నావభృథఽ ఆప్యతే ॥౨౮॥

ప.వి:-యజుర్భిరితి యజుః + భిః, ఆప్యన్తే, గ్రహాః, గ్రహైః, స్తోమాః, చ, విష్టుతీః, విస్తుతీరితి వి + స్తుతీః, ఛన్దోభిరితి ఛన్దః + భిః ఉక్థాశస్త్రాణి, ఉక్థశస్త్రాణీత్యుక్థ + శస్త్రాణి, సామ్నా, అవభృథః ఇత్యవ + భృథః, ఆప్యతే.॥౨౮॥

పదార్థః:- (యజుర్భిః) యజన్తి సఙ్గచ్ఛన్తే యైర్యజుర్వేదవిద్యావయవైస్తైః (అప్యన్తే) (గ్రహాః) యైః సర్వం క్రియాకాణ్డం గృహ్ణన్తి తే వ్యవహారాః (గ్రహైః) (స్తోమాః) పదార్థగుణ ప్రశంసాః (చ)(విష్టుతీః) వివిధాశ్చ తాః స్తుతయశ్చ తాః (ఛన్దోభిః) గాయత్ర్యాది భిర్విద్వద్భిః స్తోతృభిర్వా. ఛన్ద ఇతి స్తోతృ నా... నిఘం. 3.౧౬ (ఉక్థాశస్త్రాణి) ఉక్థాని చ తాని శస్త్రాణి చ. అత్రాన్యేషామపీతి పూర్వపదస్య దీర్ఘః (సామ్నా) సామవేదేన (అవభృథః) శోధనమ్ (అప్యతే) ప్రాప్యతే.॥౨౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్యైర్యజుర్భిర్గ్రహాః గ్రహైః స్తోమా విష్టుతీశ్చ ఛన్దోభిరుక్థాశస్త్రాణి చాప్యన్తే సామ్నావభృథ అప్యతే తేషాముపయోగో యథావత్కర్తవ్యః॥౨౮॥

భావార్థః:-కశ్చిదపి మనుష్యో వేదాభ్యాసేన వినా అఖిలాః సాఙ్గోపాఙ్గవిద్యాః ప్రాప్తుం నార్హతి.॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (యజుర్భిః) యజుర్వేదోక్త విద్యయొక్క అవయవములచే (గ్రహా) సమస్త క్రియాకాండ నెరుగు వ్యవహారములు (గ్రహైః) గ్రహములచే (స్తోమాః) పదార్థగుణముల ప్రశంస (చ) మరియు (విష్టుతీః) వివిధ స్తుతులు (ఛన్దోభిః) గాయత్రి మున్నగు ఛన్దములు లేక విద్వాంసుల మరియు గుణముల స్తుతించువారిచే (ఉక్థాశస్త్రాణి) వర్ణించదగిన వేదస్తోత్రములు మరియు శస్త్రములు (అప్యన్తే) ప్రాప్తించునో మరియు (సామ్నా) సామవేదముచే (అవభృథః) శోధనము (అప్యతే) ప్రాప్తించునో వాని యుపయోగమును యథావతుగ పొందవలయును.॥౨౮॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడును వేదాభ్యాస మొనర్చక సంపూర్ణముగ సాంగోపాంగ వేదవిద్యలను పొందుటకు యోగ్యుడు గాజాలడు. ॥౨౮॥

28.The recitation of the Yajur Veda gives us the knowledge of ceremonies (Sanskaras). The knowledge of ceremonies (Karma-Kanda) teaches us the attributes of objects and different praise-songs. Through Gayatri metres, and learned singers of the praise of fine traits are obtained the vedic verses worthy of recitation and weapons. The recitation of Sama veda gives us purification.

౧౦౫౫.ఇడాభిరిత్యస్య, హైమవర్చిరృషిః ఇడా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

గృహస్థైః పురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. గృహస్థు లేమి చేయువలయును?

౧౦౫౫ ఇడాభిర్భక్షానాప్నోతి సూక్తవాకేనాశిషః।

శమ్యునా పత్నీసంయాజాన్త్సమిష్టయజుషా సంస్థామ్ ॥౨౯॥

ప.వి:-ఇడాభిః, భక్షాన్, ఆప్నోతి, సూక్తవాకేనేతి సూక్త + వాకేన ఆశిష ఇత్యా + శిషః, శంయునేతి శమ్+ యునా, పత్నీసంయాజానితి పత్నీ + సంయాజాన్ సమిష్టయజుషేతి సమిష్ట + యజుషా, సంస్థామితి సమ్ + స్థామ్.॥౨౯॥

పదార్థః:- (ఇడాభిః) పృథివీభిః. ఇడేతి పృథివీనా... నిఘం..౧.౧. (భక్షాన్) భక్షితుమర్హాన్ భోజ్యాన్ పదార్థాన్ (ఆప్నోతి) (సూక్తవాకేన) సుష్ఠూచ్యతే తత్ సూక్తవాకస్తేన (ఆశిషః) ఇచ్ఛాః (శంయునా) సుఖమయేన (పత్నీసంయాజాన్) యే పత్న్యా సహ సమిజ్యన్తే తాన్ (సమిష్టయజుషా) సమ్యగిష్టం యేన భవతి తేన (సంస్థామ్) సమ్యక్ తిష్ఠన్తి యస్యాం తామ్.॥౨౯॥

అన్వయః:-యో విద్వాన్నిడాభిర్భక్షాన్ సూక్తవాకేనాశిషః శంయునా పత్నీసంయాజాన్ సమిష్టయజుషా సంస్థామాప్నోతి స సుఖీ కథం న స్యాత్.॥౨౯॥

భావార్థః:- గృహస్థా వేదవిజ్ఞానేనైవ పృథివీరాజ్యభోగేచ్ఛాం తత్సిద్ధిసంస్థితిం చాప్నువన్తు.॥౨౯॥

పదార్థము :-ఏ విద్వాంసుడు (ఇడాభిః) పృథువులచే (భక్షాన్) భక్షించదగిన అన్నాదిపదార్థములను (సూక్తవాకేన) చక్కగా జెప్పువారి పలుకులచే (ఆశిషః) ఇష్టకామ్యముల సాధనకొరకు (శంయునా) దేనివలన సుఖప్రాప్తి గలుగునో (పత్నీసంయాజాన్) పత్నితో గలయువారికి (సమిష్టయజుషా) యజుర్వేదకర్మద్వారా శ్రేష్ఠ ఇష్టసిద్ధిగలుగునో దాని (సంస్థామ్) నివాస స్థానమును చక్కగా (ఆప్నోతి) ప్రాప్తించుకొనునోవాడు సుఖుడై యుండును. ॥౨౯॥

భావార్థము :- గృహస్థులు వేదవిజ్ఞానముచేతనే పృథివీరాజ్యభోగములను కాంక్షించుచు వాని సిద్ధిని అవశ్యముగ పొందగలరు. ॥౨౯॥

29.A learned person, obtains eatable foodstuffs from parts of the earth, and fulfils desires by the utterance of true noble words. From a peaceful deed is derived good relation between husband and wife. Consummation is obtained by performing the ceremonioes (Karma - kanda) of the yajur Veda.

౧౦౫౬. వ్రతేనేత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

మనుష్యైః సత్యం గ్రాహ్యమసత్యఞ్చ త్యాజ్యమిత్యాహ.

మానవులు సత్యగ్రహణము అసత్యత్యాగమొనర్చవలయును.

౧౦౨౮. వ్రతేన దీక్షామాప్నోతి దీక్షయాప్నోతి దక్షిణామ్।
దక్షిణా శ్రద్ధామాప్నోతి శ్రద్ధయా సత్యమాప్యతే ॥30॥

ప.వి:- వ్రతేన, దీక్షామ్, ఆప్నోతి, దీక్షయా, ఆప్నోతి, దక్షిణామ్, దక్షిణా, శ్రద్ధామ్, ఆప్నోతి, శ్రద్ధయా, సత్యమ్, ఆప్యతే.॥30॥

పదార్థః:-(వ్రతేన) సత్యభాషణబ్రహ్మచర్యాదినియమేన (దీక్షామ్) బ్రహ్మచర్యవిద్యాది సుశిక్షాప్రజ్ఞాం (ఆప్నోతి) (దీక్షయా) (ఆప్నోతి) (దక్షిణామ్) ప్రతిష్ఠాం శ్రియం వా (దక్షిణా) దక్షిణయా. అత్ర విభక్తిలోపః. (శ్రద్ధామ్) శత్సత్యం దధాతి యయేచ్ఛయా తామ్. శ్రదితి సత్యనా... నిఘం...3.౧౦. (ఆప్నోతి) (శ్రద్ధయా) (సత్యమ్) సత్సు నిత్యేషు పదార్థేషు వ్యవహారేషు వా సాధుస్తం పరమేశ్వరం ధర్మం వా (ఆప్యతే) ప్రాప్యతే.॥30॥

అన్వయః:-యో బాలకః కన్యకా మనుష్యో వా వ్రతేన దీక్షామాప్నోతి దీక్షయా దక్షిణామాప్నోతి దక్షిణా శ్రద్ధామాప్నోతి తథా శ్రద్ధయా వా యేన సత్యమాప్యతే స సుఖీ భవతి.॥30॥

భావార్థః:- కశ్చిదపి మనుష్యో విద్యాసుశిక్షాశ్రద్ధాభిర్వినా సత్యాన్ వ్యవహారాన్ ప్రాప్తుమసత్యాంశ్చ త్యక్తుం న శక్నోతి. ॥ 30 ॥

పదార్థము :- ఏ బాలబాలికలు, మనుష్యులు (వ్రతేన) బ్రహ్మచర్యము మున్నగు నియమములచే (దీక్షామ్) బ్రహ్మచర్యము మున్నగు సత్కర్మల ప్రారంభరూప దీక్షను (ఆప్నోతి) పొందుచున్నారో (దీక్షయా) అట్టివారే దీక్షద్వారా (దక్షిణామ్) ప్రతిష్ఠను ధనములను (ఆప్నోతి) పొందుచున్నారు (దక్షిణా) అట్టి ప్రతిష్ఠ మరియు ధనరూపముద్వారా (శ్రద్ధామ్) సత్యధారణమందు ప్రీతిరూప శ్రద్ధను (ఆప్నోతి) పొందుచున్నారు అట్టి (శ్రద్ధయా) శ్రద్ధద్వారా ఎవరు (సత్యమ్) నిత్యపదార్థముల లేక వ్యవహారములందు పరమేశ్వరుడు లేక ధర్మమును (ఆప్నోతి) పొందుదురో, అట్టివారే సుఖవంతులై యుందురు.॥30॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు విద్య, ఉత్తమశిక్షణ మరియు శ్రద్ధలేకున్న సత్యవ్యవహారములను సాధించుట, దుష్టవ్యవహారములను త్యజించుటయందు సమర్థుడు గాజాలడు. ॥30॥

30.By the vow of celibacy one gains consecration, by consecration one gains wealth and position. By wealth and position one gains faith, by faith comes the knowledge of truth.

౧౦౫౭. ఏతావద్రూపమిత్యస్య హైమవర్చిర్‌ఋషిః యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యు రిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౦౫౭ ఏతావద్రూపం యజ్ఞస్య యద్దేవైర్బ్రహ్మణా కృతమ్।

తదేతత్సర్వమాప్నోతి యజ్ఞే సౌత్రామణీ సుతే ॥౩౧॥

ప.వి:- ఏతావత్, రూపమ్, యజ్ఞస్య, యత్, దేవైః, బ్రహ్మణా, కృతమ్, తత్, ఏతత్, సర్వమ్, ఆప్నోతి, యజ్ఞే, సౌత్రామణీ, సుతే.॥౩౧॥

పదార్థః:-(ఏతావత్) ఏతత్ పరిమాణమస్య తత్ (రూపమ్) స్వరూపమ్ (యజ్ఞస్య) యజనకర్మణః (యత్) (దేవైః) విద్వద్భిః (బ్రహ్మణా) పరమేశ్వరేణ వేదచతుష్టయేన వా (కృతమ్) నిష్పాదితం ప్రకాశితం వా (తత్) పరోక్షమ్ (ఏతత్) ప్రత్యక్షమ్ (సర్వమ్) (ఆప్నోతి) (యజ్ఞే) (సౌత్రామణీ) సూత్రాణి యజ్ఞోపవీతాదీని మణినా గ్రన్థినా యుక్తాని ధ్రియన్తే యస్మింస్తస్మిన్ (సుతే) సమ్పాదితే.॥౩౧॥

అన్వయః:- యో మనుష్యో యద్దేవైర్బ్రహ్మణా యజ్ఞస్యైతావద్ రూపం కృతం తదేతత్ సర్వం సౌత్రామణీ సుతే యజ్ఞ ఆప్నోతి స ద్విజత్వారమ్భం కరోతి.॥౩౧॥

భావార్థః:-విద్వద్భిర్మనుష్యైర్యావద్యజ్ఞానుష్ఠానానుసన్ధానం క్రియేత తావదేవానుష్ఠాయ మహోత్తమం యజ్ఞఫలమాప్తవ్యం. ॥౩౧॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యుడు (యత్) ఎట్టి (దేవైః) విద్వాంసుల మరియు (బ్రహ్మణా) పరమేశ్వరుడు లేక నాలుగువేదముల (యజ్ఞస్య) యజ్ఞముయొక్క (ఏతావత్) ఇంతటి (రూపమ్) స్వరూపమును (కృతమ్) సిద్ధపరచెనో లేక ప్రకాశితమొనర్చెనో (తత్) అట్టి (ఏతత్) ఈ (సర్వమ్) సర్వమును (సౌత్రామణీ) యజ్ఞోపవీతము మున్నగు గ్రంధియుక్త సూత్రధారణమొనర్చబడు, ఆ (సుతే) సాధించబడిన (యజ్ఞే) యజ్ఞమునందు (ఆప్నోతి) పొందుచున్నాడో యాతడు ద్విజుడగుటను ప్రారంభించుచున్నాడు. ॥౩౧॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు యజ్ఞానుష్ఠాన అనుసంధానమెంతగా నొనర్చెదరో, ఒనర్చుచున్న గొప్ప ఉత్తమ యజ్ఞఫలమును పొందుట యోగ్యమై యున్నది.॥౩౧॥

31.He commences his second birth, who wearing the yajnopavit, joins a well arranged yajna, the nature of which has been explained by the learned, the vedas and God.

౧౦౫౮.సురావన్తమిత్యస్య హైమవర్చిరృషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృదతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౫౮ సురావన్తం బర్హిషదꣳ సువీరం యజ్ఞꣳ హిన్వన్తి మహిషా నమోభిః।

దధానాః సోమన్దివి దేవతాసు మదేమేన్ద్రం యజమానాః స్వర్కాః॥౩౨॥

ప.వి:-సురావన్తమితి సురా + వన్తమ్, బర్హిషదమ్, బర్హిషదమితి బర్హి + సదమ్, సువీరమితి సు + వీరమ్, యజ్ఞమ్, హిన్వన్తి, మహిషాః, నమోభిరితి నమః + భిః, దధానాః, సోమమ్, దివి, దేవతాసు, మదేమ, ఇన్ద్రమ్, యజమానాః, స్వర్కా ఇతి సు + అర్కాః.॥౩౨॥

పదార్థః:-(సురావన్తమ్) సురాః ప్రశస్తాః సోమా విద్యన్తే యస్మింస్తమ్ (బర్హిషదమ్) యో బర్హిష్యాకాశే సీదతి తమ్ (సువీరమ్) శోభనా వీరాః శరీరాత్మబలయుక్తా యస్మాత్తమ్ (యజ్ఞమ్) (హిన్వన్తి) వర్ధయన్తి (మహిషాః) మహాన్తః పూజనీయాః (నమోభిః) అన్నైః (దధానాః) ధరన్తః (సోమమ్) ఐశ్వర్యమ్ (దివి) శుద్ధే వ్యవహారే (దేవతాసు) విద్వత్సు (మదేమ) హర్షేమ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తజ్జనమ్ (యజమానాః) యే యజన్తి తే విద్వాంసః (స్వర్కాః) శోభనా అర్కా అన్నాదయః పదార్థా యేషాంతే. ॥౩౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యే మహిషాస్స్వర్కా యజమానా నమోభిః సురావన్తం బర్హిషదం సువీరం యజ్ఞం హిన్వన్తి తే దివి దేవతాసు సోమమిన్ద్రం దధానాః సన్తో వయఞ్చ మదేమ. ॥౩౨॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా! అన్నాద్యైశ్వర్యం సఞ్చిత్య తేన విదుషః సన్తోష్య సద్విద్యాసు శిక్షాః సంగృహ్య సర్వహితైషిణః స్యుస్తేఽత్ర పుత్రకలత్రానన్దమాప్నువన్తు.॥౩౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ (మహిషాః) మహాపూజనీయులు (స్వర్కాః) ఉత్తమ అన్నము మున్నగు పదార్థములతో గూడిన (యజమానాః) యజ్ఞమునొనర్చు విద్వాంసులు (నమోభిః) అన్నాదులతో (సురావన్తమ్) ఉత్తమ సోమరసముతో (బర్హిషదమ్) ప్రశస్త ఆకాశమందు స్థిరమైన యా (సువీరమ్) ఉత్తమ శరీర, ఆత్మబలముతో గూడిన వీరులను ప్రాప్తింపజేయు (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (హిన్వన్తి) అభివృద్ధి పరచువారు, మరియు (దివి) శుద్ధవ్యవహారములందు మరియు (దేవతాసు) విద్వాంసులయందు (సోమమ్)

ఐశ్వర్యము మరియు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవంతుని (...) ... (...)
ఆనందమయుల మగుదుముగాక. ॥32॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అన్నము మున్నగు ఐశ్వర్యముల సంచయమొనర్చి వానిద్వారా విద్వాంసులను ప్రసన్నులుగనొనర్చుచు సత్యవిద్యలయందు శిక్షణను పొందుచు సర్వమానవుల హితకారులగుదురో వా రీ ప్రపంచమునందు ఆనందప్రాప్తినొందెదరు. ॥32॥

32.The exalted adorable sacrificers, equipped with food-stuffs, make prosperous with oblations the yajna, great like the sun in the sky, full of Soma juice, giver of heroes, the masters of physical and spiritual forces. May we be happy, doing noble deeds, befriending the dignified and learned persons, and gaining power.

౧౦౫౯ యస్తే రస ఇత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః, స్వరః.

కిమ్భూతా జనా ధన్యా ఇత్యాహ. ఎవరు ధన్యవాదార్హులు?

౧౦౫౯ యస్తే రసః సమ్భృతఽ ఓషధీషు సోమస్య శుష్మః సురయా సుతస్య ।
తేన జిన్వ యజమానం మదేన సరస్వతీమశ్వినావిన్ద్రమగ్నిమ్ ॥33॥

ప.వి:- యః, తే, రసః, సమ్భృత ఇతి సమ్ + భృతః, ఓషధీషు, సోమస్య, శుష్మః, సురయా, సుతస్య, తేన, జిన్వ, యజమానమ్, మదేన, సరస్వతీమ్, అశ్వినౌ, ఇన్ద్రమ్, అగ్నిమ్. ॥33॥

పదార్థః:- (యః) (తే) తవ (రసః) ఆనన్దః (సమ్భృతః) సమ్యగ్ధృతః (ఓషధీషు) సోమలతాదిషు (సోమస్య) అంశుమదాదిసంజ్ఞస్య చతుర్వింశతిధా భిద్యమానస్య (శుష్మః) శుష్మం బలం విద్యతే యస్మిన్ సః (సురయా) శోభనదానశీలయా స్త్రియా (సుతస్య) నిష్పాదితస్య (తేన) (జిన్వ) ప్రీణీహి (యజమానమ్) సర్వేభ్యః సుఖం దదమానమ్ (మదేన) ఆనన్దప్రదేన (సరస్వతీమ్) ప్రశస్తవిద్యాయుక్తాం స్త్రియమ్ (అశ్వినౌ) విద్యావ్యాప్తావధ్యాపకోపదేశకౌ (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యయుక్తం సభాసేనేశమ్ (అగ్నిమ్) పావకవచ్ఛత్రుదాహకం యోద్ధారమ్.॥33॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! యస్త ఓషధీషు వర్తమానస్య సుతస్య సోమస్య సురయా సమ్భృతః శుష్మీ రసోఽస్తి తేన మదేన యజమానం సరస్వతీమశ్వినావిన్ద్రమగ్నిఞ్చ జిన్వ.॥33॥

భావార్థః:- యే విద్వాంసో జనా మహౌషధిసారం స్వయం సంసేవ్యాన్యాన్సేవయిత్వా సతతమానన్దం వర్ధయేయుస్తే ధన్యాః సన్తి.॥33॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (యః) ఏ (తే) నీయొక్క (ఓషధీషు) సోమలత మున్నగు ఓషధులందున్నట్టి (సుతస్య) సిద్ధపరచినట్టి (సోమస్య) అంశమంతము మున్నగు ఇరువదినాలుగు విధములగు సోమముయొక్క (సురయా) ఉత్తమ దానశీలయగు మహిళచే (సమ్భృతః) చక్కగా ధారణమొనర్చబడిన (శుష్మః) బలకారి (రసః) రసము గలదో (తేన) అట్టి (మదేన) ఆనందదాయక రసముచే (యజమానమ్) ఎల్లరను సుఖవంతులుగ నొనర్చు యజమానుని (సరస్వతీమ్) ఉత్తమ విద్యావంతురాలగు మహిళను (అశ్వినౌ) విద్యలవ్యాప్తపరచు అధ్యాపకోపదేశకులను (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యవంతులుగల సభను మరియు సేనాపతులను (అగ్నిమ్) అగ్నివలె శత్రువుల దహించివేయు యోధులను (జిన్వ) ప్రసన్నపరచుము.॥33॥

భావార్థము :- మహౌషధముల సారమును తాము సేవించుచు ఇతరుల సేవింపజేయుచు నిరంతరము ఆనందపరచు విద్వాంసులు ధన్యవాదార్హు లగుదురు.॥33॥

33.O learned person, the strong essence of Soma, duly collected by a charitable lady is drawn from plants. With that glanddening essence impel with joy, the sacrificer, the learned lady, the scholarly teachers and preachers, the supreme king and Commander, and the hero that burns the foe like

౧౦౬౦. యమశ్వినేత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశాః జనాః సుఖినో భవన్తీత్యాహ. ఏ పురుషులు సుఖులు కాగలరు?

౧౦౬౦ యమశ్వినా నముచేరాసురాదధి సరస్వత్యసునోదిన్ద్రియాయ ।

ఇమన్తꣳ శుక్రమ్మధుమన్తమిన్దుꣳ సోమꣳ రాజానమిహ భక్షయామి ॥34॥

ప. విః- యమ్, అశ్వినా, నముచేః, ఆసురాత్, అధి, సరస్వతీ, అసునోత్, ఇన్ద్రియాయ, ఇమమ్, తమ్, శుక్రమ్, మధుమన్తమ్, ఇన్దుమ్, సోమమ్, రాజానమ్, ఇహ, భక్షయామి.॥34॥

పదార్థః:-(యమ్) (అశ్వినా) సభాసేనేశౌ (నముచేః) యో జలం న ముఞ్చతి తస్మాత్ (ఆసురాత్) అసురస్య మేఘస్యాయం తస్మాత్ (అధి) (సరస్వతీ) విదుషీ స్త్రీ (అసునోత్) సునోతి (ఇన్ద్రియాయ) ధనాయేన్ద్రియబలాయ వా (ఇమమ్) (తమ్) (శుక్రమ్) శీఘ్రం బలకరమ్ (మధుమన్తమ్) ప్రశస్తమధురాదిగుణ యుక్తమ్ (ఇన్దుమ్) పరమైశ్వర్యకారకమ్

(సోమమ్) పురుషార్థే ప్రేరకమ్ (రాజానమ్) ప్రకాశమానమ్ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (భక్షయామి) భుఞ్జే భోజయామి వా.॥౩౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! ఇహేన్ద్రియాయ యం నముచేరాసురాదధి శుక్రం మధుమన్తమిన్దుం రాజానం సోమం సరస్వత్యసుషోదశ్వినా సునుతాం తమిమమహం భక్షయామి.॥౩౪॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః! సారాన్నరసభోజినో భవన్తి తే బలిష్ఠేన్ద్రియాః సన్తః సదానన్దం భుఞ్జతే.॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఇహ) ఈ జగములో (ఇన్ద్రియాయ) ధనము మరియు ఇంద్రియ బలమునకై (యమ్) ఏ (నముచే) జలములవదలనట్టి (ఆసురాత్) మేఘవ్యవహారములకన్న (అధి) అధికము (శుక్రమ్) శీఘ్రబలకారి (మధుమన్తమ్) శ్రేష్ఠ మధురాది గుణములతో గూడిన (ఇన్దుమ్) పరమైశ్వర్యవంత మొనర్చునట్టి (రాజానమ్) ప్రకాశవంతమునగు (సోమమ్) పురుషార్థమందు ప్రేరణనిచ్చు సోమోషధిని (సరస్వతీ) విదుషీరత్నము (అసుషోత్) సిద్ధపరచునో, (అశ్వినా) సేనాపతి, సభాపతులు సిద్ధపరచెదరో (తమ్, ఇమమ్) అట్టి దీనిని నేను (భక్షయామి) సేవించుచు, సేవింపజేయుదును.॥౩౪॥

భావార్థము :-శ్రేష్ఠమగు అన్నరసములను భుజించువారు బలిష్ఠులు, ఇంద్రియబలములచే సదా ఆనందముల ననుభవించెదరు.॥౩౪॥

In this world, for wealth and physical strength, I drink and feed on Soma plant, producer of activity, brilliant, giver of glory, full of sweetness, highly invigorating, acquired by a learned lady and the King and Commander from clouds that do not release water.

౧౦౬౧. యదత్ర ఇత్యస్య హైమవర్చిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః సర్వ ఆనన్దయితవ్య ఇత్యాహ. మానవు లందఱిని ఆనందింపజేయవలయును.

౧౦౬౧ యదత్ర రిప్తꣳ రసినః సుతస్య యదిన్ద్రో౾అపిబచ్ఛచీభిః।
అహన్తదస్య మనసా శివేన సోమꣳ రాజానమిహ భక్షయామి ॥౩౫॥

ప.వి:-యత్, అత్ర, రిప్తమ్, రసినః, సుతస్య, యత్, ఇన్ద్రః, అపిబత్, శచీభిః, అహమ్, తత్, అస్య, మనసా, శివేన, సోమమ్, రాజానమ్, ఇహ, భక్షయామి. ॥౩౫॥

పదార్థః:-(యత్) (అత్ర) అస్మిన్సంసారే (రిప్తమ్) లిప్తం ప్రాప్తమ్. అత్ర లకారస్య

రేఫాదేశః (రసినః) ప్రశస్తో రసో విద్యతే యస్మింస్తస్య (సుతస్య) నిష్పాదితస్య (యత్) యమ్ (ఇన్ద్రః) సూర్యః (అపిబత్) (శచీభిః) క్రియాభిః, శచీతి కర్మనా... నిఘం. ౨.౧ (అహమ్) (తత్) తమ్ (అస్య) (మనసా) (శివేన) మఙ్గలమయేన (సోమమ్) ఓషధీరసమ్ (రాజానమ్) దేదీప్యమానమ్ (ఇహ) (భక్షయామి).॥౩౫॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథాఽహమిహాస్య సుతస్య రసినో యదత్ర రిప్తమస్తీన్ద్రశ్శచీభిర్యదపిబత్తద్ రాజానం సోమం చ శివేన మనసా భక్షయామి తథా యూయమపి భక్షయత.॥౩౫॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః యథా సూర్యః స్వకిరణైర్జలాన్యాకృష్య వర్షిత్వా సర్వాన్ సుఖయతి తథైవానుకూలాభిః క్రియాభీ రసాన్ సంసేవ్య బలమున్నీయ యశో వృష్ట్వా సర్వాన్ యూయమానన్దయత.॥౩౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అహమ్) నేను (ఇహ) ఈ జగమందు (అస్య) ఇట్టి (సుతస్య) సిద్ధపరచబడిన (రసినః) ప్రశంసనీయ రసయుక్త పదార్థముయొక్క (యత్) ఏ భాగమును (అత్ర) ఈ లోకమునందే (రిప్తమ్) అనురక్తమై యున్నదో లేక (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (శచీభిః) ఆకర్షణము మున్నగు క్రియలతో (యత్) దేనిని (అపిబత్) త్రావునో (తత్) దానిని మరియు (రాజానమ్) ప్రకాశవంతమగు (సోమమ్) ఓషధుల రసమును (శివేన) కల్యాణకారకమగు (మనసా) మనస్సుతో (భక్షయామి) నేను భక్షింతునో, గ్రోలుదునో అదేవిధముగ మీరును భక్షించుచు సేవించుచు నుండుడు. ॥౩౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! సూర్యుడెట్లు తన కిరణములద్వారా జలముల నాకర్షించి, వర్షింపజేసి సకలప్రాణులను సుఖవంతమొనర్చునో అదేవిధముగ అనుకూల క్రియలద్వారా ఓషధీరసముల సేవించుచు చక్కని ఆరోగ్యబలములను పెంపొందించుకొని కీర్తివంతముగ యందర నానందపరచుచుండుడు. ॥౩౫॥

35.Whatever portion of this savoury fluid is clinging here, what the sun drnak with his powers of attraction, I drink and feed on that brilliant Soma juice, with a pure mind.

౧౦౬౨.పితృభ్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, పితరో దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పిత్రపత్యాదిభిరితరేతరం కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. తల్లిదండ్రులు, బిడ్డలు పరస్పర మెటుల మెలగవలయును?

౧౦౬౨ పితృభ్యః స్వధాయిభ్యః స్వధా నమః పితామహేభ్యః స్వధాయిభ్యః

స్వధా నమః ప్రపితామహేభ్యః స్వధాయిభ్యః స్వధా నమః। అక్షన్

పితరోఽమీమదన్త పితరోఽతీతృపన్త పితరః పితరః శున్ధధ్వమ్ ॥౩౬॥

ప.వి:-పితృభ్య ఇతి పితృ + భ్యః, స్వధాయిభ్య ఇతి స్వధాయి + భ్యః, స్వధా, నమః, పితామహేభ్యః, స్వధాయిభ్య ఇతి స్వధాయి + భ్యః, స్వధా, నమః, ప్రపితామహేభ్య ఇతి ప్ర + పితామహేభ్యః, స్వధాయిభ్య ఇతి స్వధాయిభ్యః, స్వధా, నమః, అక్షన్, పితరః, అమీమదన్త, పితరః, అతీతృపన్త, పితరః, పితరః, శున్ధధ్వమ్.॥౩౬॥

పదార్థః:-(పితృభ్యః) పాలకేభ్యో జనకాధ్యాపకాదిభ్యః (స్వధాయిభ్యః) యే స్వధాముదకమన్నం వైతం ప్రాప్తుం శీలాస్తేభ్యః. స్వధేత్యుదకనా... నిఘం.౧.౧౨. స్వధేత్యన్ననా.. నిఘ. ౨. ౭.(స్వధా) అన్నమ్ (నమః) సత్కారణమ్ (పితామహేభ్యః) యే పితౄణాం పితరస్తేభ్యః (స్వధాయిభ్యః) (స్వధా) స్వాన్ దధాతి యయా సా క్రియా (నమః) నమనమ్ (ప్రపితామహేభ్యః) యే పితామహానాం పితరస్తేభ్యః (స్వధాయిభ్యః) (స్వధా) స్వేన ధారితా సేవా (నమః) అన్నాదికమ్ (అక్షన్) అదన్తు. యోఽద్యాతోః స్థానే ఘస్ ఐ ఆదేశస్తస్య లుఙిరూపమ్ (పితరః) జ్ఞానినః (అమీమదన్త) అతిశయేన హర్షయత (పితరః) (అతీతృపన్త) అతిశయేన తర్పయత (పితరః) (పితరః) (శున్ధధ్వమ్) పవిత్రీకురుత.॥౩౬॥

అన్వయః:-అస్మాభిః పుత్రశిష్యాదిమనుష్యైర్యేభ్యః స్వధాయిభ్యః పితృభ్యః స్వధా నమః స్వధాయిభ్యః పితామహేభ్యః స్వధా నమః స్వధాయిభ్యః ప్రపితామహేభ్యః స్వధా నమః క్రియతే. హే పితరస్తే భవన్తోఽస్మ త్ప్రసంస్కృతాన్యన్నాదీన్యక్షన్. హే పితరో! యూయమానన్దితా భూత్వాఽస్మానమీమదన్త. హే పితరో! యూయం తృప్తా భూత్వాఽస్మానతీతృపన్త. హే పితరో! యూయం శుద్ధా భూత్వాఽస్మాన్ శున్ధధ్వమ్.॥౩౬॥

భావార్థః:-హే పుత్రశిష్యస్నుషాదయో జనాః యూయముత్తమైరన్నాదిభిః పిత్రాదీన్వృద్ధాన్సతతం సత్కురుత, పితరో యుష్మాన్సాయానావర్ధయేయుః. యథా మాతాపిత్రాదయో బాల్యావస్థాయాం యుష్మాన్ సేవన్తే తథైవ యూయం వృద్ధావస్థాయాం తేషాం సేవాం యథావత్కురుత.॥౩౬॥

పదార్థము :-పుత్రులము, శిష్యులము నగు మేము (స్వధాయిభ్యః) చక్కని అన్నజలములను ప్రాప్తించుకొను స్వభావముగలవారగు (పితృభ్యః) జ్ఞానులకు ఎట్లు (స్వధా) అన్నము నిచ్చెదమో మరియు

(నమః) సత్కారించెదమో (స్వధాయిభ్యః) బహుళాన్నములనభిలషించు (పితామహేభ్యః) తండ్రియొక్క తండ్రులకు (స్వధా) చక్కని అన్నము నిత్తుమో మరియు (నమః) సత్కారింతుమో మరియు (స్వధాయిభ్యః) ఉత్తమాన్నముల నభిలషించువారు (ప్రపితామహేభ్యః) పితామహుల తండ్రులకు (స్వధా) అన్నము నిచ్చెదమో మరియు వారిని (నమః) సత్కారించెదమో, అట్టి (పితరః) పితరులు మున్నగు జ్ఞానులారా! మీరు మేము చక్కగా సిద్ధపరచినట్టి అన్నాది పదార్థములను (అక్షన్) భుజించుడు (పితరః) ఓ అధ్యాపకులారా! మీరు సంతృప్తులై మమ్ము (అమీమదన్త) ఆనందితుల నొనర్చుడు (పితరః) ఉపదేశకులారా! మీరు తృప్తులై మమ్ము (అతీతృపన్త) తృప్తుల నొనర్చుడు (పితరః) ఓ విద్వాంసులారా! మీరు శుద్ధులై మమ్ము (శున్ధధ్వమ్) శుద్ధులుగ నొనర్చుడు. ॥౩౬॥

భావార్థము :- ఓ పుత్రులు, శిష్యులు, పుత్రవధువు (కోడలు) మున్నగువారలారా! మీరు ఉత్తమ అన్నము మున్నగు పదార్థములచే తలిదండ్రులు, తాతలు, గురువులు మున్నగు వృద్ధులను నిరంతరము సత్కారించుచుండుడు. మరియు అట్టి పితరులును మిమ్ము ఆశీర్వదించుచు ఆనందపరచుచుందురుగాక! తల్లిదండ్రులు మున్నుగువా రెట్లు బాల్యావస్థయందు మిమ్ము సేవించియుండిరో, అదేవిధముగ వారివృద్ధావస్థయందు యథావతుగ సేవలొనర్చుచుండుడు. ॥౩౬॥

36. We offer food and homage to our fathers who desire food and water. We offer food and homage to our grandfathers, who desire food and water. We offer food and homage to our great-grandfathers, who desire food and water. O parents eat the food we have prepared. O parents and teachers rejoice and make us full of joy. O preachers be satisfied and satisfy us. O learned persons be purified and purify us!.

౧౦౬౩. పునన్తు మా పితర ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, భురిగ్త్రిష్టుప్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౬౩ పునన్తు మా పితరః సోమ్యాసః పునన్తు మా పితామహాః।

పునన్తు ప్రపితామహాః పవిత్రేణ శతాయుషా।

పునన్తు మా పితామహాః పునన్తు ప్రపితామహాః।

పవిత్రేణ శతాయుషా విశ్వమాయుర్వ్యశ్నవై ॥౩౭॥

ప.వి:- పునన్తు, మా, పితరః, సోమ్యాసః, పునన్తు, మా, పితామహాః, పునన్తు, ప్రపితామహా

ఇతి ప్ర + పితామహాః, పవిత్రేణ, శతాయుషేతి శత + ఆయుషా, పునన్తు, మా, పితామహాః, పునన్తు, ప్రపితామహా ఇతి ప్ర + పితామహాః, పవిత్రేణ, శతాయుషేతి శత + ఆయుషా, విశ్వమ్, ఆయుః, వి, అశ్నవై.॥౩౭॥

పదార్థః:-(పునన్తు) అశుద్ధాద్వ్యవహారాన్నివర్త్య శుద్ధే ప్రవర్త్య పవిత్రీకుర్వన్తు (మా) మామ్ (పితరః) జ్ఞానప్రదానేన పాలకాః (సోమ్యాసః) సోమే ఐశ్వర్యే భవాః సోమవచ్ఛాన్తా వా (పునన్తు) (మా) (పితామహాః) (పునన్తు) (ప్రపితామహాః) (పవిత్రేణ) శుద్ధాచరణయుక్తేన (శతాయుషా) శతం వర్షాణి యస్మిన్నాయుషి తేవ (పునన్తు) (మా) (పితామహాః) (పునన్తు) (ప్రపితామహాః) (పవిత్రేణ) బ్రహ్మచర్యాదిధర్మాచరణయుక్తేన (శతాయుషా) (విశ్వమ్) పూర్ణమ్ (ఆయుః) జీవనమ్ (వి) వివిధార్థే (అశ్నవై) ప్రాప్నుయామ్. లోట్ ప్రయోగోఽయమ్.॥౩౭॥

అన్వయః:-సోమ్యాసః పితరః పవిత్రేణ శతాయుషా మా పునన్తు సోమ్యాసః పితామహాః పవిత్రేణ శతాయుషా మ పునన్తు సోమ్యాసః ప్రపితామహాః పవిత్రేణ శతాయుషా మా పునన్తు సోమ్యాసః పితామహాః పవిత్రేణ శతాయుషా మా పునన్తు సోమ్యాసః ప్రపితామహాః పవిత్రేణ శతాయుషా మా పునన్తు యతోఽహం విశ్వమాయుర్వ్యశ్నవై ప్రాప్నుయామ్.॥౩౭॥

భావార్థః:- పితృపితామహప్రపితామహైః స్వకన్యాః పుత్రాంశ్చ బ్రహ్మచర్యసు శిక్షాధర్మోపదేశేన సంయోజ్య విద్యాసుశీలయుక్తాః కార్యాః సన్తానైః సేవానుకూలాచరణాభ్యాం సర్వే నిత్యం సేవనీయాః. ఏవం పరస్పరోపకారేణ గృహాశ్రమే ఆనన్దేన వర్తితవ్యమ్.॥౩౭॥

పదార్థము :-(సోమ్యాసః) ఐశ్వర్యవంతులు లేక చంద్రునివంటి శాంతస్వభావులు (పితరః) జ్ఞానమునిచ్చుచు పాలించు పితరులు (పవిత్రేణ) శుద్ధమైన (శతాయుషా) నూరు వత్సరముల ఆయుష్యముచే (మా) నన్ను (పునన్తు) పవిత్రపరతురుగాక! అతిబుద్ధిశాలియగు చంద్రునివలె ఆనందమునిచ్చు (పితామహాః) పితరులకు తండ్రికి తండ్రి శుద్ధ నూరేళ్ల ఆయువుతో (మా) నన్ను (పునన్తు) పవిత్రపరతురుగాక! ఐశ్వర్యదాతయగు చంద్రునివంటి శీతలస్వభావముగల (ప్రపితామహాః) పితామహుని తండ్రులు శుద్ధమగు నూరుసంవత్సరముల పర్యంతజీవనముతో (మా) నన్ను (పునన్తు) పవిత్రమొనర్తురుగాక! విద్య మున్నగు ఐశ్వర్యయుక్తులు లేక శాంతస్వభావులగు (పితామహాః) తండ్రుల తండ్రులు (పవిత్రేణ) అత్యన్తశుద్ధానంద యుక్తముగ (శతాయుషా) నూరుసంవత్సరముల ఆయువుగానన్ను (పునన్తు) పవిత్రాచరణవంతునిగ నొనర్తురుగాక! చక్కని ఐశ్వర్యదాత లేక శాంతితో గూడ (ప్రపితామహాః) పితామహుల తండ్రులు పవిత్ర

ధర్మాచరణముతో గూడ నూరేళ్ల ఆయువుతో నన్ను (పునన్తు) పవిత్రపరచెదరుగాక! దానిచే నేను (విశ్వమ్) సంపూర్ణమగు (ఆయుః) జీవనమును (వ్యశ్నవై) ప్రాప్తించుకొందునుగాక! ॥౩౭॥

భావార్థము :- పితరులు, పితామహులు, ప్రపితామహులు తమ పుత్రులను, పుత్రికలను బ్రహ్మచర్యము, ఉత్తమ విద్య, ధర్మోపదేశములతో సంయుక్తపరచి చక్కని విద్య, ఉత్తమసౌశీల్యవంతులుగ నొనర్చవలయును. సంతానములును పితరులసేవలు మరియు అనుకూలాచరణములద్వారా పితరులెల్లరను భక్తి శ్రద్ధలచే సేవించవలయును. ఇట్టి పరస్పర ఉపకారములద్వారా గృహాశ్రమమును ఆనందము, సౌఖ్యవంతముగ నొనర్చవలయును. ॥౩౭॥

37.May fathers, full of glory and mental peace, purify me with a pure life of a hundred years. May grandfathers, purify me with a pure life of a hundred years. May great grandfathers purify me with a pure life of a hundred years. May learned and calm grandfathers purify me with a happy, pure life of a hundred years. May sedate great-grandfathers purify me with a pure life of a hundred years. May I obtain full length of life.

౧౦౬౪. అగ్న ఆయూంషి ఇత్యస్య వైఖానస ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౬౪ అగ్న॒ ఆయూ᳖ఁషి పవస॒ ఆ సు॒వోర్జ॒మిషం॑ చ నః।

ఆ॒రే బాధస్వ దు॒చ్ఛునా᳖మ్ ॥౩౮॥

ప. వి:- అగ్నే, ఆయూ᳖ఁషి, ప॒వ॒సే, ఆ, సు॒వ, ఊర్జమ్, ఇషమ్, చ॒, నః॒, ఆ॒రే, బా॒ధ॒స్వ, దు॒చ్ఛునా᳖మ్. ॥౩౮॥

పదార్థః:-(అగ్నే) విద్వన్ పితః పితామహ ప్రపితామహ (ఆయూంషి) అన్నాదీని (పవసే) పవిత్రీకుర్యాః. లేట్ప్రయోగోఽయమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (సువ) ప్రేర్య (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (ఇషమ్) ఇచ్ఛాసిద్ధిమ్ (చ) (నః) అస్మాకమ్ (ఆరే) దూరే నికటే (బాధస్వ) నివర్తయ (దుచ్ఛునామ్) దుతో దుష్టాశ్వాన ఇవ వర్తమానాస్తేషామ్. ॥౩౮॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! యస్త్వం న ఆయూంషి పవసే స త్వమూర్జమిషం చాసువ. ఆరే దుచ్ఛునాం సంగం బాధస్వ. ॥౩౮॥

భావార్థః:-పిత్రాదయోఽపత్యేషు దీర్ఘాయుః పరాక్రమంశుభేచ్ఛా ధారయిత్వా స్వసన్తానాన్ దుష్టానాం సఙ్గాన్నివార్య శ్రేష్ఠానాం సఙ్గే ప్రవర్త్య ధార్మికాన్ దీర్ఘాయుషః కుర్వన్తు యతస్తే వృద్ధావస్థాయామప్యప్రియాచరణం కదాచిన్న కుర్యుః. ॥౩౮॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్వాంసులగు పితా, పితామహా, ప్రపితామహులారా! ఏ మీరు (నః) మాయొక్క (ఆయూంషి) ఆయువులను (పవసే) పవిత్రపరచుచుందురో అట్టి మీరు (ఊర్జమ్) పరాక్రమము (చ) మరియు (ఇషమ్) కామితార్థములను (ఆ,సువ) నలువైపులనుండి సిద్ధినొందించుడు. మరియు (ఆరే) దూర, సమీపములందు వసించునట్టి (దుచ్ఛునామ్) దుష్టశునకములవంటి మనుష్యుల సాంగత్యమును (బాధస్వ) వదలించుడు.॥౩౮॥

భావార్థము :-పితరులు మున్నగువారు తమ సంతానములను దీర్ఘాయువు, పరాక్రమము, శుభకామితములను ధరింపజేసి దుష్టుల సాంగత్యమునుండి దూరముగ నుంచవలయును. సత్సంగము, ధార్మిక శిక్షణలచే చిరంజీవు లగునట్లు, వృద్ధాప్యమందును అప్రియాచరణము లొనర్చకుండునట్లొనర్చవలెను.॥౩౮॥

38.O learned perents, ye purify the age-prolonging foodgrains, send down upon us food and vigorous strength. Drive ye far away from us the company of evil persons!.

౧౦౬౫.పునన్తు మా దేవజనా ఇత్యస్య వైఖానస ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౦౬౫ పునన్తు మా దేవజనాః పునన్తు మనసా ధియః।

పునన్తు విశ్వా భూతాని జాతవేదః పునీహి మా ॥౩౯॥

ప.విః-పునన్తు, మా, దేవజనా ఇతి దేవ + జనాః, పునన్తు, మనసా, ధియః, పునన్తు, విశ్వా, భూతాని, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, పునీహి, మా.॥౩౯॥

పదార్థః:-(పునన్తు) (మా) (దేవజనాః) దేవా విద్వాంసశ్చ తే జనా ధర్మే ప్రసిద్ధాశ్చ (పునన్తు) (మనసా) విజ్ఞానేన (ధియః) బుద్ధీః (పునన్తు) (విశ్వా) సర్వాణి (భూతాని) (జాతవేదః) జాతేషు జనేషు జ్ఞానిన్ విద్వన్ (పునీహి) (మా) మామ్.॥౩౯॥

అన్వయః:- హే జాతవేదో విద్వన్! యథా దేవజనా మనసా మా పునన్తు మమ ధియశ్చ పునన్తు మమ విశ్వా భూతాని మా పునన్తు తథా త్వం మా పునీహి. ॥౩౯॥

భావార్థః:-విదుషాం విదుషీణాం చేదమేవ ముఖ్యం కృత్యమస్తి యత్ పుత్రాః పుత్ర్యశ్చ బ్రహ్మచర్యసుశిక్షాభ్యాం విద్వాంసః విదుష్యశ్చ సుశీలాః సతతం సంపాదనీయా ఇతి.॥౩౯॥

పదార్థము :- (జాతవేదః) ఉత్పన్నజనులందు జ్ఞానివగు విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవజనాః) విద్వాంసులు (మనసా) విజ్ఞానము మరియు ప్రీతితో (మా) నన్ను (పునన్తు) పవిత్రపరచెదరో మరియు మాయొక్క (ధియః) బుద్ధులను (పునన్తు) పవిత్రపరచెదరో మరియు (విశ్వా) సంపూర్ణ (భూతాని) ప్రాణిమాత్రులు నన్ను (పునన్తు) పవిత్రపరతురో అట్లే నీవు (మా) నన్ను (పునీహి) పవిత్రపరచుము.॥౩౯॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగు తల్లిదండ్రులు తమ పుత్రీ పుత్రులను బ్రహ్మచర్యము, ఉత్తమ శిక్షణలచే శీలయుక్త విద్వాంసులుగ, విదుషీమణులుగ నొనర్చుట ముఖ్యము.॥౩౯॥

39.O learned amongst the born, just as the wise purify me with knowledge and love, and purify our intellect, just as all material things purify me, so shouldst thou purify me!.

౧౦౬౬.పవిత్రేణేత్యస్య వైఖానస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౦౬౬ పవిత్రేణ పునీహి మా శుక్రేణ దేవ దీద్యత్।

అగ్నే క్రత్వా క్రతూ౨ఁ॥ ౨ఁ రను ॥౪౦॥

ప. విః-పవిత్రేణ, పునీహి, మా, శుక్రేణ, దేవ, దీద్యత్, అగ్నే, క్రత్వా, క్రతూన్, అను.॥౪౦॥

పదార్థః:-(పవిత్రేణ) శుద్ధేన (పునీహి) (మా) (శుక్రేణ) వీర్యేణ పరాక్రమేణ (దేవ)విద్యాదాతః (దీద్యత్) ప్రకాశమాన (అగ్నే) విద్వన్ (క్రత్వా) క్రతునా ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా (క్రతూన్) ప్రజా కర్మాణి వా (అను).॥౪౦॥

అన్వయః:-హే దీద్యద్దేవాగ్నే! త్వం పవిత్రేణ శుక్రేణ స్వయం పవిత్రో భూత్వా మా మాశ్చైతే నానుపునీహి స్వస్య క్రత్వా ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా స్వాం ప్రజ్ఞాం స్వం కర్మ చ పవిత్రీకృత్యాస్మాకం క్రతూ నను పునీహి. ॥౪౦॥

భావార్థః:-పిత్ర ధ్యాపకోపదేశకాః స్వయం ధార్మికా విద్వాంసో భూత్వా స్వసన్తానానపి దృశానేవ యోగ్యా న్ధార్మికాన్ విదుషః కుర్యుః.॥౪౦॥

పదార్థము :- (దీద్యత్) ప్రకాశవంతుడా! (దేవ) విద్యాదాతా! (అగ్నే) విద్వాంసుడా! నీవు (పవిత్రేణ) శుద్ధమగు (శుక్రేణ) వీర్యపరాక్రమములద్వారా స్వయముగా నీవు పవిత్రుడవై (మా) నన్ను (అను పునీహి) ఆ పిదప పవిత్రపరచుము. నీయొక్క (క్రత్వా) బుద్ధి లేక కర్మలద్వారా నీ ప్రజ్ఞాకర్మలను పవిత్రమొనర్చుకొని మాయొక్క (క్రతూన్) బుద్ధులను లేక కర్మలను మాటిమాటికి పవిత్రపరచుచుండుము.॥౪౦॥

భావార్థము :- తండ్రి మరియు అధ్యాపకోపదేశకులు స్వయముగ ధార్మికులు, విద్వాంసులునై తమ సంతానములను కూడ ధార్మిక, యోగ్యవిద్వాంసులనుగ నొనర్చవలెను.॥౪౦॥

40.O refulgent learned person, imparter of knowledge, first purify thyself with noble spiritual force, and then purify me. Purifying thyself with intellect and acts purify my intellect and acts again and again!.

౧౦౬౭. యత్తే ఇత్యస్య వైఖానస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

జనైః కథం శుద్ధైర్భవితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల పరిశుద్ధులు కావలయును?

౧౦౬౭ యత్తే పవిత్రమర్చిష్యగ్నే వితతమన్తరా। బ్రహ్మ తేన పునాతు మా ॥౪౧॥

ప.విః-యత్, తే, పవిత్రమ్ అర్చిషి, అగ్నే, వితతమితి వి + తతమ్, అన్తరా, బ్రహ్మ, తేన, పునాతు, మా.॥౪౧॥

పదార్థః:- (యత్) (తే) తవ (పవిత్రమ్) శుద్ధమ్ (అర్చిషి) అర్చితుం యోగ్యే శుద్ధే తేజసి (అగ్నే) స్వప్రకాశస్వరూపేశ్వర (వితతమ్)వ్యాప్తమ్ (అన్తరా) (బ్రహ్మ) బృహద్విద్యం వేదచతుష్టయమ్ (తేన) (పునాతు) (మా) మామ్.॥౪౧॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! తే తవార్చిష్యన్తరా యత్ వితతం పవిత్రం బ్రహ్మాస్తి తేన మా మాం భవాన్ పునాతు. ॥౪౧॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యూయం యో దేవానాం దేవః పవిత్రాణాం పవిత్రో వ్యాప్తేషు వ్యాప్తోఽన్తర్యామీశ్వరస్తద్విద్యా వేదశ్చాఽస్తి తదనుకూలాచరణేన సతతం పవిత్రా భవత.॥౪౧॥

పదార్థము :-(అగ్నే) స్వయంప్రకాశ స్వరూపుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! (తే) నీయొక్క (అర్చిషి) సత్కరించదగిన శుద్ధ తేజస్వరూపమునందు (అన్తరా) సర్వముకన్న భిన్నము (యత్) ఎట్టి (వితతమ్) విస్తృతము, సర్వమునందు వ్యాప్తమైయుండు (పవిత్రమ్) శుద్ధస్వరూపము (బ్రహ్మ) ఉత్తమ వేదవిద్యగలదో (తేన) దానిచే (మా) నన్ను నీవు (పునాతు) పవిత్రపరచుము.॥౪౧॥

భావార్థము :-మానవులారా! దేవదేవుడు, పవిత్రాతిపవిత్రుడు, వ్యాప్తములందు వ్యాప్తుడు, అంతర్యామియగు పరమేశ్వరుడు మరియు నాతడు ప్రసాదించిన వేదవిద్యల కనుకూలముగ ఆచరించి మీరు నిరంతరము పవిత్రులగుడు. ॥౪౧॥

41.O God purify me with Thy pure vedic knowledge diffused by Thy pure lustrous nature!.

౧౦౬౮.పవమాన ఇత్యస్య వైఖానస ఋషిః, సోమో దేవతా, గాయత్రీ ఛందః షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః పుత్రాదయః కథం పవిత్రాః కరణీయా ఇత్యాహ.

మానవులు పుత్రాదుల నెటుల పవిత్రపఱచవలయును?

౧౦౬౮ పవమానః సోఽఅద్య నః పవిత్రేణ విచర్షణిః।

యః పోతా స పునాతు మా ॥౪౨॥

ప.వి:-పవమానః, సః అద్య, నః, పవిత్రేణ, విచర్షణిరితి వి + చర్షణిః, యః, పోతా, సః, పునాతు, మా.॥౪౨॥

పదార్థః:-(పవమానః) పవిత్రః (సః) (అద్య) (నః) అస్మాకం మధ్యే (పవిత్రేణ) శుద్ధాచరణేన (విచర్షణిః) వివిధవిద్యాప్రద ఈశ్వరః (యః) (పోతా) పవిత్రకర్తా (సః) (పునాతు) (మా) మామ్.॥౪౨॥

అన్వయః:-యో నో మధ్యే పవిత్రేణ పవమానో విచర్షణిరస్తి సోఽద్యాస్మాకం పవిత్రకర్త్రోపదేశకశ్చాస్తి స పోతా మా పునాతు.॥౪౨॥

భావార్థః:-మనుష్యా ఈశ్వరవద్ధార్మికా భూత్వా స్వసన్తానాన్ ధర్మాత్మనః కుర్యు రీదృశానన్తరాఽన్యానపి తే పవిత్రయితుం న శక్నువన్తి.॥౪౨॥

పదార్థము :- (యః) ఏ జగదీశ్వరుడు (నః) మా మధ్యన (పవిత్రేణ) శుద్ధాచరణముద్వారా (పవమానః) పవిత్రమగు (విచర్షణిః) వివిధవిద్యల దాతయై యున్నాడో (సః) ఆయన (అద్య) నేడు మమ్ము పవిత్ర పరచువాడు, మరియు మా యుపదేశకుడునై యున్నాడు (నః) అట్టి (పోతా) పవిత్రస్వరూపుడగు పరమాత్మ (మా) నన్ను (పునాతు) పవిత్రమొనర్చుగాక!॥౪౨॥

భావార్థము :- మానవులు పరమేశ్వరునివలె ధర్మాత్ములై తమ సంతానములను ధర్మాత్ములనుగ నొనర్చవలెను. అట్లు జేయజాలరేని వా రితరులను గూడా పవిత్రమొనర్చజాల రని యెరుగవలయును.॥౪౨॥

42.God, Who is our midst, by His immaculate nature, is Pure and Giver of different sciences, is ever our Purifier and Preacher. May He, the Cleanser, make me clean.

౧౦౭౯. ఉభాభ్యామిత్యస్య వైఖానస ఋషిః సవితా దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యైరధర్మాత్కథం భేతవ్యమిత్యాహ? అధర్మమునకు మానవు లెటుల భయపడవలెను?

౧౦౭౯ ఉభాభ్యాన్దేవ సవితః పవిత్రేణ సవేన చ। మా పునీహి విశ్వతః ॥౪౩॥

ప. విః-ఉభాభ్యామ్, దేవ, సవితరితి సవితః, పవిత్రేణ, సవేన, చ, మామ్, పునీహి విశ్వతః॥౪౩॥

పదార్థః:-(ఉభాభ్యామ్) విద్యాపురుషార్థాభ్యామ్ (దేవ) సుఖప్రదాతః (సవితః) సత్కర్మసు ప్రేరకేశ్వర (పవిత్రేణ) శుద్ధాచరణేన (సవేన) ఐశ్వర్యేణ (చ) (మామ్) (పునీహి) (విశ్వతః) సర్వతః.॥౪౩॥

అన్వయః:-హే దేవ సవితర్జగదీశ్వర! త్వం పవిత్రేణ సవేన చోభాభ్యాం విశ్వతో మాం పునీహి.॥౪౩॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! య ఈశ్వరః సర్వాన్ శుద్ధిం ధర్మం చ గ్రాహయతి తమాశ్రిత్యాఽధర్మాచరణాత్సదా భయం కురుత.॥౪౩॥

పదార్థము :-(దేవ) సుఖప్రదాతవు (సవితః) సత్కర్మల ప్రేరకుడవు నగు ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (పవిత్రేణ) పవిత్రవర్తనము (చ) మరియు (సవేన) సకలైశ్వర్యముల (ఉభాభ్యామ్) విద్యాపురుషార్థములతో (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (మామ్) నన్ను (పునీహి) పవిత్రమొనర్చుము. ॥౪౩॥

భావార్థము :-మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు మనుష్యులను పవిత్రతను మరియు ధర్మగ్రహణమునొనర్ప జేయుచున్నాడో అట్టి యీశ్వరు నాశ్రయించి అధర్మాచరణముచే సదా భయభీతులై యుండుడు. ॥౪౩॥

43.O God, the Giver of happiness, Impeller for virtuous deeds, with true behaviour, full glory, knowledge and exertion, purify me on every side!.

౧౦౮౦.వైశ్వదేవీత్యస్య వైఖానస ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

కథం రాజ్ఞా రాజ్యం వర్ధనీయమిత్యాహ. రాజెటుల రాజ్యమును వృద్ధి యొనర్పవలయును?

౧౦౮౦ వైశ్వదేవీ పునతీ దేవ్యాగాద్యస్యామిమా బహ్వ్యస్తన్వో వీతపృష్ఠాః।

తయా మదన్తః సధమాదేషు వయꣳ స్యామ పతయో రయీణామ్ ॥౪౪॥

ప.విః-వైశ్వదేవీతి వైశ్వ + దేవీ, పునతీ, దేవీ, ఆ, అగాత్, యస్యామ్, ఇమాః, బహ్వ్యః, తన్వః, వీతపృష్ఠా, ఇతి వీత + పృష్ఠాః, తయా, మదన్తః, సధమాదేష్వితి సధఽమాదేషు, వయమ్, స్యామ, పతయః, రయీణామ్.॥౪౪॥

పదార్థః:- (వైశ్వదేవీ) విశ్వాసాం దేవీనాం విదుషీణాం మధ్య ఇయం విదుషీ (పునతీ) పవిత్రతాం కుర్వతీ (దేవీ) సకలవిద్యాధర్మాచరణేన ప్రకాశమానా (ఆ) సర్వతః (అగాత్) ప్రాప్నుయాత్ (యస్యామ్)(ఇమాః) (బహ్వ్యః) అనేకాః (తన్వః) విస్తృతవిద్యాః (వీతపృష్ఠాః) వివిధాని ఇతాని విదితాని పృష్ఠాని ప్రచ్ఛన్నాని యాభిస్తాః (తయా) (మదన్తః) హృష్యన్తః (సధమాదేషు) సహస్థానేషు (వయమ్) (స్యామ) (పతయః) (రయీణామ్) ధనానామ్.॥౪౪॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యా వైశ్వదేవీ పునతీ దేవ్యధ్యాపికా బ్రహ్మచారిణీ కన్యాఽస్మానాగాత్ యస్యాం సత్యామిమా బహ్వ్యస్తన్వో వీతపృష్ఠాః స్యుస్తయా సుశిక్షితా భార్యాః ప్రాప్య వయం సధమాదేషు మదన్తో రయీణాం పతయః స్యామ.॥౪౪॥

భావార్థః:- యథా రాజా సర్వకన్యాఽధ్యాపనాయ పూర్ణవిద్యావతీః స్త్రీర్నియోజ్య సర్వా బాలికాః పూర్ణ విద్యాసుశిక్షాయుక్తాః కుర్యాత్ తథైవ బాలకానపి కుర్యాద్యదైతే యౌవనస్థాః స్యుస్తదైవ స్వయంవరం వివాహం కారయేదేవం రాజ్యవృద్ధిం సదా కుర్యాత్.॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వైశ్వదేవీ) సమస్త విదుషీమణులయందు ఉత్తమురాలు (పునతీ) ఎల్లరను పవిత్రపరచునట్టి (దేవీ) సకల విద్యలందు, ధర్మాచరణమున ప్రకాశవంతురాలు, విద్యలనభ్యసించు బ్రహ్మచారిణి కన్య మాకు (ఆ, అగాత్) ప్రాప్తించుగాక! (యస్యామ్) ఎవరి యునికిచే (ఇమాః) ఈ (బహ్వ్యః) అనేక (తన్వః) విస్తృతవిద్యలచే (వీతపృష్ఠాః) అనేక విధములగు ప్రశ్నల నెరుగువా రగుచుందురో (తయా) వారిచే ఉత్తమ శిక్షలను పొందిన పత్నులను పొంది (వయమ్) మేము (సధమాదేషు) సమానస్థానములందు (మదన్తః) ఆనందములతో గూడ (రయీణామ్) ధనములు మున్నగు ఐశ్వర్యములకు (పతయః) స్వాములము అధికారులము (స్యామ) అగుదుముగాక! ॥౪౪॥

భావార్థము :- రాజు ఏ విధముగ కన్యలందరను చదివించుటకొరకై పూర్ణవిద్యావంతురాండ్రగు స్త్రీలను నియుక్తపరచి సమస్త బాలికలను పూర్ణవిద్యావంతురాండ్రు, ఉత్తమ శిక్షితురాండ్రుగ నొనర్చునో, అట్లే బాలురను గూడ నొనర్పవలయును. వీరు పూర్ణయువావస్థకు జేరునప్పుడే స్వయంవరవిధిగా వివాహముల నొనర్పజేయవలెను. ఇట్లే సదా రాజ్యాభివృద్ధి నొనర్చుచుండవలయును.॥౪౪॥

44.Vedic speech, the benefactor of humanity and the repository of knowledge comes unto us and purifies us.

Through her may we in sacrificial banquets taking our pleasure be the lords of riches.

౧౦౭౧. యే సమానా ఇత్యస్య వైఖానస ఋషిః, పితరో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

కుత్ర జనాః సుఖం నివసన్తీత్యాహ. జను లెక్కడ సుఖపూర్వకముగ నివసించుదురు?

౧౦౭౧ యే సమానాః సమనసః పితరో యమరాజ్యే।

తేషాం లోకః స్వధా నమో యజ్ఞో దేవేషు కల్పతామ్ ॥౪౫॥

ప.వి:-యే, సమానాః, సమనస ఇతి స + మనసః, పితరః, యమరాజ్య ఇతి యమ + రాజ్యే, తేషామ్, లోకః, స్వధా, నమః, యజ్ఞః, దేవేషు, కల్పతామ్.॥౪౫॥

పదార్థః:-(యే) (సమానాః) సదృశాః (సమనసః) సమానం మనో విజ్ఞానం యేషాం తే (పితరః) ప్రజాపాలకాః (యమరాజ్యే) యమస్య సభాధీశస్య రాష్ట్రే (తేషాం) (లోకః) సభాదర్శనం వా (స్వధా) (అన్నమ్) (నమః) సత్కారణమ్ (యజ్ఞః) సంగన్తవ్యో న్యాయః (దేవేషు) విద్వత్సు (కల్పతామ్) సమర్థితోఽస్తు.॥౪౫॥

అన్వయః:-యే సమానాః సమనసః పితరో యమరాజ్యే సన్తి తేషాం లోకః స్వధా నమో యజ్ఞశ్చ దేవేషు కల్పతామ్.॥ ౪౫ ॥

భావార్థః:- యత్ర బహుదర్శినామన్నాద్యైశ్వర్యయుక్తానాం సజ్జనైః సత్కృతానాం ధర్మైకనిష్ఠానాం విదుషాం సభా సత్యం న్యాయం కరోతి తత్రైవ సర్వే మనుష్యా ఐశ్వర్యే సుఖే చ నివాసం కుర్వన్తి.॥౪౫॥

పదార్థము :- (యే) ఎవరు (సమానాః) సమానులో [సదృశులో] (సమనసః) సమవిజ్ఞానముగలవారో (పితరః) ప్రజారక్షకులో (యమరాజ్యే) ఏ రాజు రాజ్యమందు యథావతు న్యాయకారులగు సభాధీశులుందురో (తేషామ్) అట్టివారి (లోకః) సభాదర్శనము (స్వధా) అన్నము (నమః) సత్కారము మరియు (యజ్ఞః) పొందదగిన న్యాయము (దేవేషు) విద్వాంసులందు (కల్పతామ్) సమర్థవంతమగుగాక!.॥౪౫॥

భావార్థము :- ఏ రాజ్యమునందు బహుదర్శిత్వము, అన్నము మున్నగు ఐశ్వర్యములతో గూడిన సజ్జనుల ద్వారా సత్కారప్రాప్తినొందిన ధర్మము మాత్రమే నిష్ఠతో ఆచరింపబడు విద్వాంసుల సభ సత్యన్యాయములను ప్రసాదించునో అట్టి రాజ్యమునందే ప్రజలెల్లరును ఐశ్వర్య సుఖములతో నివసించగలరు.॥౪౫॥

45.The officials, who in the realm of a just king, are equal in status and knowledge, have their dwelling place, food, reverence and sense of fairness approved by the learned.

౧౦౭౨.యే సమానా ఇత్యస్య వైఖానస ఋషిః, శ్రీర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పితృసన్తానాః పరస్పరం కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. మాతాపితృసంతానములు పరస్పర మెట్లుల మెలగవలయును?

౧౦౭౨ యే సమానాః సమనసో జీవా జీవేషు మామకాః।

తేషాశ్ శ్రీర్మయి కల్పతామస్మింల్లోకే శతశ్ సమాః॥౪౬॥

ప.విః-యే, సమానాః, సమనస ఇతి స + మనసః, జీవాః, జీవేషు, మామకాః, తేషామ్, శ్రీః, మయి, కల్పతామ్, అస్మిన్, లోకే, శతమ్, సమాః.॥౪౬॥

పదార్థః:- (యే) (సమానాః) సదృగ్గుణకర్మస్వభావాః (సమనసః) సమానే ధర్మే మనో యేషాన్తే (జీవాః) యే జీవన్తి తే (జీవేషు) (మామకాః) మదీయాః (తేషామ్) (శ్రీః) రాజ్యలక్ష్మీః (మయి) (కల్పతామ్) (అస్మిన్) (లోకే) (శతమ్) (సమాః) సంవత్సరాః.॥౪౬॥

అన్వయః:- యేఽస్మింల్లోకే జీవేషు సమానాః సమనసో మామకా జీవాస్సన్తి తేషాం శ్రీర్మయి శతం సమాః కల్పతామ్.॥౪౬॥

భావార్థః:-సన్తానా యావత్పితరో జీవేయుస్తావత్తాన్ సేవన్తామ్. పుత్రా యావత్పితృసేవకాః స్యుస్తావత్తే సత్కర్తవ్యాః స్యుర్యత్ పితౄణాం ధనాదివస్తు తత్పుత్రాణాం యత్పుత్రాణాం తత్పితౄణాఞ్చాస్తు.॥౪౬॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు (అస్మిన్) ఈ (లోకే) లోకమందు (జీవేషు) జీవనము గడుపువారియందు (సమానాః) సమాన గుణ కర్మ స్వభావములు గలవారు (సమనసః) సమాన ధర్మమునందు మనస్సునుంచునట్టి (మామకాః) నాయొక్క (జీవాః) జీవించియున్న పితరులుందురో (తేషామ్) వారి ((శ్రీః) లక్ష్మి [ఐశ్వర్యములు] (మయి) నా సమీపమందు (శతమ్) నూరు (సమాః) సంవత్సరములవరకు (కల్పతామ్) సమర్థవంతముగ నుండుగాక! ॥౪౬॥

భావార్థము :- పితరులు జీవించియుండునంతవరకు సంతానములు వారి సేవలను శ్రద్ధతో జేయవలెను. పితృదేవతలు జీవించియుండునంతవరకును సత్కారార్హులేయగుదురు. పితరుల ధనాదిపదార్థములు పుత్రులవి మరియు పుత్రుల ధనాది వస్తువులు పిత్రాదులవియై యుండుట శ్రేయస్కరము.॥౪౬॥

46.My folk yet living among those who live, are of one mind and similar attributes. On me be set their wealth through a hundred years in this world.

౧౦౭౩.ద్వే సృతీ ఇత్యస్య వైఖానస ఋషిః, పితరో దేవతాః, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

జీవానాం ద్వౌ మార్గౌ స్త ఇత్యాహ, జీవులకు రెండు మార్గము లున్నవి?

౧౦౭౩ ద్వే సృతీఽఅశృణవం పితౄణామహం దేవానాముత మర్త్యానామ్ ।

తాభ్యామిదం విశ్వమేజత్సమేతి యదన్తరా పితరం మాతరం చ ॥౪౭॥

ప.వి:-ద్వేఽ ఇతి ద్వే, సృతీఽ ఇతి సృతీ, అశృణవమ్, పితౄణామ్, అహమ్, దేవానామ్, ఉత, మర్త్యానామ్, తాభ్యామ్, ఇదమ్, విశ్వమ్, ఏజత్, సమ్, ఏతి, యత్, అన్తరా, పితరమ్, మాతరమ్, చ.॥౪౭॥

పదార్థః:- (ద్వే) (సృతీ) సరన్తి గచ్ఛన్త్యాఽఽగచ్ఛన్తి జీవా యయోస్తే (అశృణవమ్) శృణోమి (పితౄణామ్) జనకాదీనామ్ (అహమ్) (దేవానామ్) ఆచార్యాదీనాం విదుషామ్ (ఉత) అపి (మర్త్యానామ్) మనుష్యాణామ్ (తాభ్యామ్) (ఇదమ్) (విశ్వమ్) సర్వం జగత్ (ఏజత్) చలత్సత్ (సమ్) (ఏతి) గచ్ఛతి (యత్) (అన్తరా) మధ్యే (పితరమ్) జనకమ్ (మాతరమ్) జననీమ్ (చ).॥౪౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! అహం యే పితౄణాం మర్త్యానాం దేవానాం చ ద్వే సృతీ అశృణవం శృణోమి తాభ్యామిదం విశ్వమేజత్సమేత్యత్ర యత్ పితరం మాతరమన్తరా శరీరాన్తరేణాన్యౌ మాతాపితరౌ ప్రాప్నోతి తదేతద్ యూయం విజానీత.॥౪౭॥

భావార్థః:-ద్వే ఏవ జీవానాం గతీ వర్తతే ఏకా మాతాపితృభ్యాం జన్మ ప్రాప్య సంసారే విషయ సుఖభోగరూపా. ద్వితీయా విద్వత్సంగాదినా ముక్తిసుఖభోగాఖ్యాఽస్తి ఆభ్యాం సహైవ సర్వే ప్రాణినశ్చరన్తి.॥౪౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (అహమ్) నేను ఏ (పితౄణామ్) పితరులు మున్నగు (మర్త్యానామ్) మనుష్యుల (చ) మరియు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ద్వే) రెండుగతులు [మార్గములను] (సృతీ) వేనియందు రాకపోకలు, అనగా జననమరణముల పొందుచుండునో, వానిని (అశృణవమ్) వినిపించెదను (తాభ్యామ్) ఏ రెండుమార్గములయందే (ఇదమ్) ఈ (విశ్వమ్) జగత్తంతయును (ఏజత్) చలాయమానమై

యున్నదో (సమేతి) చక్కగా పొందబడుచున్నదో (ఉత) మరియు (యత్) ఎయ్యది (పితరమ్) జనకుడు (మాతరమ్) జననినుండి (అన్తరా) వేరైపోయి మరొక శరీరముతో అన్యజననీ జనకులను ప్రాప్తించుకొనునో అట్టి దీనిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౪౭॥

భావార్థము :- జీవులకు రెండే గతులు గలవు. ఒకటి : మాతా పితరులనుండి జన్మను పొంది ఈ ప్రపంచమున విషయసుఖముల అను భోగరూపము. రెండవది : విద్వాంసుల సత్సంగము మున్నగు వానిద్వారా ముక్తిసుఖముల అను భోగరూపము. ఈరెండు గతులయందే సకల ప్రాణులు విచరించుచుండును.॥౪౭॥

47.I have heard the mention of two pathways of birth and death, the ways of parents, the learned and the mortals. On these two roads each moving creature travels. Each soul leaves the present parents and assumes new ones.

౧౦౭౪.ఇదం హవిరిత్యస్య వైఖానస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా నిచృదష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

సన్తానైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. సంతానము నేమి చేయవలయును?

౧౦౭౪ ఇదం హవిః ప్రజననం మేఽఅస్తు దశవీర౨ం సర్వగణ౨ం స్వస్తయే।

ఆత్మసని ప్రజాసని పశుసని లోకసన్యభయసని। అగ్నిః ప్రజాం

బహులాం మే కరోత్వన్నం పయో రేతోఽఅస్మాసు ధత్త.॥౪౮॥

ప.వి:- ఇదమ్, హవిః, ప్రజననమితి ప్ర + జననమ్, మే, అస్తు, దశవీరమితి దశ + వీరమ్, సర్వ+గణమ్, స్వస్తయే, ఆత్మసనీత్యాత్మ+సని, ప్రజాసనీతి ప్రజా+సని, పశుసనీతి పశు+సని, లోకసనీతి లోక+సని, అభయసనీత్యభయ+సని అగ్నిః, ప్రజామితి ప్ర +జామ్, బహులామ్, మే, కరోతు, అన్నమ్, పయః, రేతః, అస్మాసు, ధత్త.॥౪౮॥

పదార్థః:- (ఇదమ్) (హవిః) హోతుమర్హమ్ (ప్రజననమ్) ప్రజనయన్తి యేన తత్ (మే) మమ (అస్తు) (దశవీరమ్) దశ వీరాః పుత్రా యస్మాత్ తత్ (సర్వగణమ్) సర్వే గణాః గణ్యాః ప్రశంసనీయాః పదార్థా యస్మాత్ (స్వస్తయే) సుఖాయ (ఆత్మసని) ఆత్మానం సనతి సమ్భజతి యేన తత్ (ప్రజాసని) ప్రజాఃసనతి యేన తత్ (పశుసని) పశూన్ సనతి

సమ్భజతి యేన (లోకసని) లోకాన్ సనతి సమ్భజతి యేన (అభయసని) అభయం సనతి సమ్భజతి యేన (అగ్నిః) అగ్నిరివ దేదీప్యమానః పతిః (ప్రజామ్) పుత్రపౌత్రప్రభృతిమ్ (బహులామ్) బహూని సుఖాని దదాతి యా తామ్ (మే) మహ్యమ్ (కరోతు) అన్నమ్) (పయః) దుగ్ధమ్ (రేతః) వీర్యమ్ (అస్మాసు) (ధత్త).॥౪౮॥

అన్వయః:-అగ్నిర్మే బహులాం ప్రజాం కరోతు మే యదిదం ప్రజననం హవిర్దశవీరం సర్వగణ మాత్మసని ప్రజాసని పశుసని లోకసన్యభయసన్యపత్యం కరోతు తత్ స్వస్తయేఽస్తు. హే మాతాపిత్రాదయో యూయమస్మాసు ప్రజామన్నం పయో రేతో ధత్త.॥౪౮॥

భావార్థః:-యే స్త్రీపురుషాః పూర్ణేన బ్రహ్మచర్యేణ సర్వా విద్యాశిక్షాః సఙ్గృహ్య పరస్పరం ప్రీత్యా స్వయంవరం వివాహం కృత్వా ఋతుగామినో భూత్వా విధివత్ ప్రజాముత్పాదయన్తి తేషాం సా ప్రజా శుభ గుణయుక్తా భూత్వా పితౄన్ సతతం సుఖయతి. ॥౪౮॥

పదార్థము :-(అగ్నిః) అగ్నివలె ప్రకాశమానుడగు భర్త (మే) నాకొరకు (బహులామ్) అధిక సుఖములనిచ్చు (ప్రజామ్) సంతానమును (కరోతు) కలిగించుగాక! (మే) నాయొక్క (ఏ) ఇదమ్) ఈ (ప్రజననమ్) ఉత్పత్తియొనర్చు నిమిత్తము (హవిః) ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన (దశవీరమ్) పదుగురు [పదిమంది] సంతానముల నుత్పన్నమొనర్చు (సర్వగణమ్) సకల సముదాయములతో (ఆత్మసని) ఆత్మసేవనము (ప్రజాసని) ప్రజా [సంతాన] సేవనము (పశుసని) పశుసేవనము (లోకసని) లోకములను చక్కగా సేవించు మరియు (అభయసని) అభయసంబంధ దానరూపకర్మనిరతి సంతోషము గలిగించుగాక! అట్టి (స్వస్తయే) సుఖముకొరకు (అస్తు) అగుగాక! ఓ జననీ జనకులారా, పితరులారా! మీరు (అస్మాసు) మా యందు సంతానమును, (అన్నమ్) అన్నమును (పయః) క్షీరాదులను (రేతః) వీర్యములను (ధత్త) ధరింపజేయుడు.॥౪౮॥

భావార్థము :- ఏ స్త్రీపురుషులు బ్రహ్మచర్యముద్వారా సకల విద్యాశిక్షణల సంగ్రహించుకొని పరస్పరము ప్రేమతో స్వయంవరవివాహమొనర్చుకొని, ఋతుగాములై విధిపూర్వకముగ సంతానోత్పత్తి నొనర్చెదరో అట్టివారి సంతానము శుభగుణలక్షణవంతమై నిరంతరము జననీ జనకులు మున్నగువారిసేవ జేయును. ॥౪౮॥

48.May my fiery husband make my progeny abundant. May this my married life bring me tne brave children all good objects, physical strength, good progeny, cattle, spiritual force and fearlessness, for my welfare. O parents do ye confer on us food, milk, and manly vigour.

౧౦౭౫.ఉదీరతామిత్యస్య శఙ్ఖఋషిః, పితరో దేవతాః, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః,

ధైవతః స్వరః. పితృభిః కిమ్భూతైః కిం కార్యమిత్యాహ. పిత్రాదులు ఎటువంటివారలై యుండవలయును?

౧౦౭౫ ఉదీరతామవర ఉత్పరాస ఉన్మధ్యమాః పితరః సోమ్యాసః।అసుం

యఈయురవృకా ఋతజ్ఞాస్తే నోఽవన్తు పితరో హవేషు ॥౪౯॥

ప.వి:-ఉత్, ఈరతామ్, అవరే, ఉత్, పరాసః, ఉత్, మధ్యమాః, పితరః, సోమ్యాసః అసుమ్, యే, ఈయుః, అవృకాః ఋతజ్ఞా ఇత్యృత +జ్ఞాః, తే, నః, అవన్తు, పితరః, హవేషు.॥౪౯॥

పదార్థః:- (ఉత్) (ఈరతామ్) ప్రేరతామ్ (అవరే) అర్వాచీనాః (ఉత్) (పరాసః) ప్రకృష్టాః (ఉత్) (మధ్యమాః) మధ్యే భవాః (పితరః) పాలకాః (సోమ్యాసః) సౌమ్యగుణసంపన్నాః (అసుమ్) ప్రాణమ్ (యే) (ఈయుః) ప్రాప్నుయుః (అవృకాః) అవిద్యమానాః వృకాశ్చోరా యేషు యే (ఋతజ్ఞాః) యే ఋతం సత్యం జానన్తి (తే) (నః) అస్మాన్ (అవన్తు) రక్షన్తు (పితరః) రక్షితారః (హవేషు) సంగ్రామాదిషు వ్యవహారేషు.॥౪౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యేఽవృకా ఋతజ్ఞాః పితరో హవేష్వసుముదీయుస్తే న ఉదవన్తు యే సోమ్యాసోఽవరే పరాసో మధ్యమాః పితరస్సన్తి తేఽస్మాన్ హవేషూదీరతామ్.॥౪౯॥

భావార్థః:-యే జీవన్తో నికృష్టమధ్యమోత్తమాః స్తేయాదిదోషరహితా విదితవేదితవ్యా అధిగత యాథాతథ్యా విద్వాంసస్సన్తి తే విద్యాభ్యాసోపదేశాభ్యాం సత్యధర్మగ్రాహకత్వేన బాల్యావస్థాయాం వివాహనిషేధేన సర్వాః ప్రజాః పాలయన్తు.॥౪౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యే) ఎవరు (అవృకాః) చౌర్యము మున్నగు దోషములు లేనివారో (ఋతజ్ఞాః) సత్యము నెరుగువారో (పితరః) అట్టి తల్లిదండ్రులు మున్నగువారు (హవేషు) సంగ్రామము మున్నగు వ్యవహారములందు (అసుమ్) ప్రాణములను (ఉదీయుః) ఉత్తమత్వముతో ప్రాప్తించుకొందురో (తే) వారు (నః) మాయొక్క (ఉత్, అవన్తు) రక్షణను చక్కగా యొనర్చెదరుగాక! మరియు (సోమ్యాసః) శాంతి మున్నగు గుణములు గలవారు (అవరే) ప్రథమ వయోజనులు (పరాసః) ఉత్కృష్టవయస్కులు (మధ్యమాః) మధ్యతరగతి విద్వాంసులగు (పితరః) ఏ పితరులు మున్నగువారు గలరో వారు మమ్ము సంగ్రామము మున్నగు కార్యములందు (ఉదీరతామ్) చక్కగా ప్రేరణ నొనర్చుదురుగాక!॥౪౯॥

భావార్థము :-జీవితులైయున్న, ప్రథమ, మధ్యమ, ఉత్తములు, చౌర్యము మున్నగు దోషములు లేనివారు,

తెలిసికొనదగిన విద్యలను సంపూర్ణముగ నెరిగిన తత్త్వజ్ఞానులు నగు విద్వాంసులు విద్యాభ్యాస ఉపదేశములచే సత్యధర్మముల గ్రహింపజేయు కర్మలద్వారా బాల్యవివాహముల నిషేధించి ప్రజాపాలనమొనర్చవలయును. ॥౪౯॥

49.May our parents, who do not steal, know the truth, gain strength of battles, through control of breath, protect us well, May the lowest, highest, midmost elders calm and peaceful in nature, urge us on to battle.

౧౦౭౬. అఙ్గిరస ఇత్యస్య శంఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః,

పితృసన్తానైరితరేతరం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. తల్లిదండ్రులు సంతానము ఒకరికొరకు ఏమి చేయవలయును?

౧౦౭౬ అఙ్గిరసో నః పితరో నవగ్వా అథర్వాణో భృగవః సోమ్యాసః।

తేషాం వయꣳ సుమతౌ యజ్ఞియానామపి భద్రే సౌమనసే స్యామ ॥౫౦॥

ప.వి:- అఙ్గిరసః నః, పితరః నవగ్వా ఇతి నవ +గ్వాః, అథర్వాణః భృగవః, సోమ్యాసః, తేషామ్, వయమ్, సుమతావితి సు+మతౌ, యజ్ఞియానామ్, అపి, భద్రే, సౌమనసే, స్యామ. ॥౫౦॥

పదార్థః:-(అఙ్గిరసః) సర్వవిద్యాసిద్ధాన్తవిదః (నః) అస్మాకమ్ (పితరః) పాలకాః (నవగ్వాః) (అథర్వాణః) అహింసకాః (భృగవః) పరిపక్వవిజ్ఞానాః, (సోమ్యాసః) యే సోమమైశ్వర్యమర్హన్తి తే (తేషామ్) (వయమ్) (సుమతౌ) శోభనా చాసౌ మతిశ్చ తస్యామ్ (యజ్ఞియానామ్) యే యజ్ఞమర్హన్తి తేషామ్ (అపి)(భద్రే) కల్యాణకరే (సౌమనసే) శోభనం మనః సుమనస్తస్య భావే (స్యామ) భవేమ. ॥౫౦॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యే నోఽఙ్గిరసో నవగ్వా అథర్వాణో భృగవః సోమ్యాసః పితరఃసన్తి తేషాం యజ్ఞియానాం సుమతౌ భద్రే సౌమనసే వయం ప్రవృత్తాస్స్యామైవం యూయమపి భవత. ॥౫౦॥

భావార్థః:- అపత్యైర్యద్యత్ పితౄణాం ధర్మ్యం కర్మ తత్తత్సేవనీయం యద్యదధర్మ్యం తత్తత్త్యక్తవ్యం పితృభిరప్యేవం సమాచరణీయమ్. ॥౫౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (నః) మాయొక్క (అఙ్గిరసః) సమస్త విద్యల సిద్ధాంతముల నెరిగినట్టి (నవగ్వాః) క్రొత్తక్రొత్త జ్ఞానోపదేశముల నొనర్చు (అథర్వాణః) అహింసకులు (భృగవః) పరిపక్వవిజ్ఞానవంతులు

(సోమ్యాసః) ఐశ్వర్యములను పొందదగినవారు (పితరః) ఏ పితరులు మున్నగు జ్ఞానులుగలరో (తేషామ్) అట్టి (యజ్ఞియానామ్) ఉత్తమ వ్యవహారముల నొనర్చువారి (సుమతౌ) ఉత్తమ ప్రజ్ఞ మరియు (భద్రే) కల్యాణప్రద (సౌమనసే) సంప్రాప్తమైన శ్రేష్ఠబోధలయందు (వయమ్) మేము ప్రవృత్తులము (స్యామ) అగుదుముగాక! అట్లే మీరును (అపి) కూడ అగుడు. ।౫౦॥

భావార్థము :- సంతానములు పితరుల ధర్మయుక్త కర్మలను స్వీకరించి అధర్మయుక్త కర్మలను త్యజించవలయును. అట్లే పితరులు మున్నగుపెద్దలును సంతానముల ఉత్తమోత్తమగుణముల నంగీకరించి చెడువానిని వదలించవలయును. ।౫౦॥

50.Our elders are masters of different principles of knowledge, preachers of new expositions on problems of learning, devotees of non-violence, highly learned, and deserving of supremacy.

May we follow the sound advice of these adorable elders, and enjoy their gracious loving-kindness.

౧౦౭౭ యే న ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౦౭౭ యే నః పూర్వే పితరః సోమ్యాసోఽనూహిరే సోమపీథం వసిష్ఠాః।

తేభిర్యమః సꣳ రరాణో హవీꣳష్యుశన్నుశద్భిః ప్రతికామమత్తు ।౫౧॥

ప. వి:- యే, నః, పూర్వే, పితరః, సోమ్యాసః, అనూహిర ఇత్యను + ఊహిరే, సోమపీథమితి సోమ + పీథమ్, వసిష్ఠాః, తేభిః, యమః, సꣳరరాణ ఇతి సమ్ + రరాణః, హవీꣳషి, ఉశన్, ఉశద్భిరిత్యుశత్ + భిః, ప్రతికామమితి ప్రతి + కామమ్, అత్తు. ।౫౧॥

పదార్థః:-(యే) (నః) (పూర్వే) పూర్వజాః (పితరః) జ్ఞానినో జనకాః (సోమ్యాసః) సోమగుణా వర్త్తన్తః (అనూహిరే) అను వహన్తి పునః పునః ప్రాప్నువన్తి చ (సోమపీథమ్) సోమపానమ్ (వసిష్ఠాః) యేఽతిశయేన ధనినః (తేభిః) తైః (యమః) న్యాయీ సంయమీ సన్తానః (సంరరాణః) సమ్యక్సుఖాని రాతి దదాతి సః (హవీంషి) అత్తుమర్హాణ్యన్నాదీని (ఉశన్) కామయమానః (ఉశద్భిః) కామయమానైః (ప్రతికామమ్) కామం కామం ప్రతీతి ప్రతికామమ్ (అత్తు) భుఞ్జీయాత్. ।౫౧॥

అన్వయః:- యే నః సోమ్యాసో వసిష్ఠాః పూర్వే పితరః సోమపీథమనూహిరే తేభిరుశద్భిః సహ హవీం ష్యుశన్ సంరరాణో యమః ప్రతికామమత్తు.॥౫౧॥

భావార్థః:- పితృభిః పుత్రైః సహ పుత్రైః పితృభిః సహ చ సర్వే సుఖదుఃఖభోగాః కార్యాః ప్రతిక్షణం సుఖం వర్ధనీయం దుఃఖం చ హ్రాసనీయమ్.॥౫౧॥

పదార్థము :- (యే) ఏ (నః) మాయొక్క (సోమ్యాసః) శాంతి మున్నగు గుణయుక్తులగు యోగ్యులు (వసిష్ఠాః) అత్యంత ధనికులు (పూర్వే) పూర్వజులు (పితరః) పాలనమొనర్చు జ్ఞానులగు పితరులు మున్నగువారు (సోమపీథమ్) సోమపానమును (అనూహిరే) పొంది, చేయించుచున్నారో (తేభిః) అట్టి (ఉశద్భిః) మమ్ము పోషించదలచిన పితరులతోగూడ (హవీంషి) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన పదార్థములను (ఉశన్) కోరునట్టి (సంరరాణః) ఉత్తమ సుఖములనిచ్చు (యమః) న్యాయయోగములతో గూడిన సంతానము (ప్రతికామమ్) ప్రతికార్యములను (అత్తు) అనుభవించునుగాక!॥౫౧॥

భావార్థము :- పితాదులు పుత్రుల మరియు పుత్రులు పితరులతో సుఖ దుఃఖములందు భాగస్వాములై సదా సుఖవృద్ధి, దుఃఖనివృత్తికొరకు ప్రయత్నించవలెను.॥౫౧॥

51.Our aged learned parents, tranquil in mind, highly rich, come again and again to our Soma banquet.

Let just and self-controlled son, desiring for nice food, giver of pleasure, fulfil all his desires, with the aid of our parents desirous of our protection.

౧౦౭౮.త్వꣳసోమ ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, స్వరాట్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౭౮ త్వꣳసోమ ప్ర చికితో మనీషా త్వꣳ రజిష్ఠమను నేషి పన్థామ్ ।

తవ ప్రణీతీ పితరో న ఇన్దో దేవేషు రత్నమభజన్త ధీరాః ॥౫౨॥

ప.విః-త్వమ్, సోమ, ప్ర, చికితః, మనీషా, త్వమ్, రజిష్ఠమ్, అను, నేషి, పన్థామ్, తవ, ప్రణీతీ, ప్రనీతీతి ప్ర + నీతీ, పితరః, నః, ఇన్దోఽఇ ఇతి ఇన్దో, దేవేషు, రత్నమ్, అభజన్త, ధీరాః.॥౫౨॥

పదార్థః:-(త్వమ్) (సోమ) వివిధైశ్వర్యయుక్త ((ప్ర) (చికితః) ప్రాప్తవిజ్ఞాన (మనీషా) సుసంస్కృతయా ప్రజ్ఞయా. అత్ర వాచ్ఛన్దసీత్యేకారాఽఽదేశో న (త్వమ్) (రజిష్ఠమ్) అతిశయేన బుజా కోమలమ్ (అను) (నేషి) నయసి. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శబభావః (పన్థామ్) పన్థానమ్ (తవ) ((ప్రణీతీ) ప్రకృష్టా చాసౌ నీతిశ్చ తయా. అత్ర సుపాం సులుగితి పూర్వసవర్ణాదేశః. (పితరః) పాలకాః (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇన్దో) ఇన్దుశ్చన్ద్ర ఇవ వర్తమాన (దేవేషు) విద్వత్సు (రత్నమ్) (అభజన్త) భజన్తు (ధీరాః) ధ్యానవన్తః.॥౫౨॥

అన్వయః:-హే సోమ! ప్రచికితస్త్వం మనీషా యం రజిష్ఠం పన్థాం నేషి తం త్వం మామనునయ. హే ఇన్దో! యే తవ ప్రణీతీ ధీరాః పితరో దేవేషు నో రత్నమభజన్త తేఽస్మాభిర్నిత్యం సేవనీయాః సన్తు. ॥౫౨॥

భావార్థః:-యే సన్తానాః పితృసేవకాః సన్తో విద్యావినయాభ్యాం ధర్మమనుతిష్ఠన్తి తే స్వజన్మసాఫల్యం కుర్వన్తి. ॥౫౨॥

పదార్థము :-(సోమ) ఓ ఐశ్వర్యశాలీ! ((ప్ర, చికితః) విజ్ఞానమును పొందిన (త్వమ్) నీవు (మనీషా) ఉత్తమ ప్రజ్ఞతో ఎట్టి (రజిష్ఠమ్) అత్యంత కోమలము, సుఖదాయకమునగు (పన్థామ్) మార్గమును (నేషి) పొందుచున్నావో దానిని (త్వమ్) నీవు నాకును (అను) అనుకూలముగా ప్రాప్తింపజేయుము (ఇన్దో) ఆనంద దాయకమగు చంద్రునివలె నున్న ఏ (తవ) నీయొక్క ((ప్రణీతీ) ఉత్తమనీతితో గూడిన (ధీరాః) యోగీశ్వరులు నగు (పితరః) పితరులగు జ్ఞానులు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (నః) మాకొరకు (రత్నమ్) ఉత్తమ ధనమును సేవింతురో (అభజన్త) సేవించుచుందురో, అట్టివారు మాకు సదా సత్కారయోగ్యులగుదురుగాక! ॥౫౨॥

భావార్థము :- తల్లిదండ్రులు మున్నగు పెద్దల సేవలొనర్చుచు విద్య మరియు వినయములతో ధర్మానుష్ఠానము నొనర్చు సంతానములు తమ జన్మలను సఫలమొనర్చుకొందురు. ॥౫౨॥

52.O sedate learned fellow, thou art pre-eminent for wisdom. With thy wisdom. Thou followest the straightest path of happiness. Make me also follow the same path. O learned fellow happy like the moon, the wise parents, with thy excellent guidance, make us enjoy riches amongst the learned!.

౧౦౭౯. త్వయేత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౭౯ త్వయా హి నః పితరః సోమ పూర్వే కర్మాణి చక్రుః పవమాన ధీరాః।

వన్వన్నవాతః పరిధీఁ२॥ఽ రపోర్ణు వీరేభిరశ్వైర్మఘవా భవా నః॥౫౩॥

ప.వి:- త్వయా, హి, నః, పితరః, సోమ, పూర్వే, కర్మాణి, చక్రుః, పవమాన, ధీరాః, వన్వన్, అవాతః, పరిధీనితి పరి + ధీన్, అప, ఊర్ణు, వీరేభిః, అశ్వైః, మఘవేతి మఘఽవా, భవ, నః.॥౫౩॥

పదార్థః:- (త్వయా) విదుషా (హి) ఖలు (నః) అస్మాకమ్ (పితరః) పిత్రధ్యాపకాదయః (సోమ) ఐశ్వర్యసమ్పన్న (పూర్వే) ప్రాచీనా వృద్ధాః (కర్మాణి) (చక్రుః) కృతవన్తః (పవమాన) పవిత్ర శుద్ధికారక (ధీరాః) ధీమన్తః (వన్వన్) ధర్మం సేవమానః (అవాతః) అవిద్యమానో వాతో హింసనం యస్య (పరిధీన్) యత్ర పరితః సర్వతో ధియన్తే తాన్ (అప) దూరీకరణే (ఊర్ణు) ఆచ్ఛాదయ (వీరేభిః) వీరైః (అశ్వైః) తురఙ్గైః (మఘవా) ప్రశంసిత ధనయుక్త (భవ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్.॥౫౩॥

అన్వయః:-హే పవమాన సోమ త్వయా సహ నః పూర్వే ధీరాః పితరో యాని ధర్మ్యాణి కర్మాణి చక్రు స్తాని హి వయమప్యనుతిష్ఠేమ. అవాతో వన్వన్ త్వం వీరేభిరశ్వైశ్చ సహ నః శత్రూన్ పరిధీనపోర్ణు మఘవా చ భవ.॥౫౩॥

భావార్థః:-మనుష్యైః స్వేషాం ధార్మికాణాం పితౄణామనుకరణం కృత్వా శత్రూన్నివార్య స్వసేనాఙ్గప్రశంసాయుక్తాస్సన్తః సుఖినః స్యుః.॥౫౩॥

పదార్థము :-(పవమాన) పవిత్ర రూపముగల, పవిత్ర కర్మకర్తవైన పవిత్రపరచువాడవైన (సోమ) ఐశ్వర్య వంతమగు సంతానమా! (త్వయా) నీతోగూడ (నః) మా (పూర్వే) పూర్వజులు (ధీరాః) బుద్ధిశాలురగు (పితరః) పితరులు మున్నగు జ్ఞానులు ఎట్టి ధర్మయుక్త (కర్మాణి) కర్మలను (చక్రుః) చేయువారలైరో (హి) వారినే మేమును సేవించెదము గాక! (అవాతః) హింసాకర్మలులేని (వన్వన్) ధర్మమును సేవించుచు సంతానమగు మీరు (వీరేభిః) వీరవిక్రములై (అశ్వైః) అశ్వములు మున్నగువానితో గూడ (నః) మా శత్రువుల (పరిధీన్) పరిధి, అనగా నలువైపులనుండి పదార్థముల ధారణమొనర్చు మార్గములను (అపోర్ణు) ఆచ్ఛాదనమొనర్చి మా మధ్య (మఘవా) ధనవంతులుగ (భవ) అగుడు. ॥౫౩॥

భావార్థము :-మానవులు తమ ధార్మికులగు పితృదేవతల ననుసరించి శత్రువులను దొలగించుకొని తమ సేనాంగముల ప్రశంసనీయమొనర్చి సుఖవంతులగుదురుగాక!॥౫౩॥

53.O virtuous, glorious progeny, the relig[illegible] deeds which our aged, wise and learned persons perform with thee, so shouldst w[illegible].

O non-violent, religious child remove our enemy from all sides with brave horsemen and bestow riches on us!.

౧౦౮౦. త్వꣳసోమేత్యస్య శంఖ ఋషిః, సోమో దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౦౮౦ త్వꣳ సోమ పితృభిః సంవిదానోఽను ద్యావాపృథివీఽఆ తతన్థ।తస్మై

తఽఇన్దో హవిషా విధేమ వయꣳ స్యామ పతయో రయీణామ్ ॥౫౪॥

ప. విః-త్వమ్, సోమ, పితృభిరితి పితృ + భిః, సంవిదాన ఇతి సమ్ + విదానః, అను, ద్యావాపృథివీ, ఇతి ద్యావాపృథివీ, ఆ, తతన్థ, తస్మై, తే, ఇన్దోఽఇతి ఇన్దో హవిషా, విధేమ, వయమ్, స్యామ, పతయః, రయీణామ్.॥౫౪॥

పదార్థః:-(త్వమ్) (సోమ) సోమవద్వర్త్తమాన (పితృభిః) జ్ఞానయుక్తైః (సంవిదానః) ప్రతిజానన్ (అను) (ద్యావాపృథివీ) సూర్యశ్చ పృథివీ చ తే (ఆ) (తతన్థ) విస్తృణీహి (తస్మై) (తే) తుభ్యమ్ (ఇన్దో) చన్ద్రవత్ప్రియదర్శన (హవిషా) దాతుమాదాతుమర్హేణ పదార్థేన (విధేమ) పరిచరేమ (వయమ్) (స్యామ) భవేమ (పతయః) అధిష్ఠాతారః (రయీణామ్) రాజ్యశ్రియాదీనామ్.॥౫౪॥

అన్వయః:-హే సోమ సుసంతాన! పితృభిః సహ సంవిదానో యస్త్వమను ద్యావాపృథివీ సుఖమాతతన్థ. హే ఇన్దో! తస్మై తే వయం హవిషా సుఖం విధేమ యతో రయీణాం పతయః స్యామ.॥౫౪॥

భావార్థః:-హే సన్తానాః యూయం యథా చన్ద్రలోకః పృథివీమభితో భ్రమన్సన్ సూర్యమనుభ్రమతి తథైవ పిత్రధ్యాపకాదీననుచరత. యతో యూయం శ్రీమన్తో భవత.॥౫౪॥

పదార్థము :-(సోమ) చంద్రునివలె ఆనందమును గలిగించు ఉత్తమ సంతానమా! (పితృభిః) జ్ఞానులగు పితరులతోగూడ (సంవిదానః) ప్రతిజ్ఞయొనర్చు (త్వమ్) నీవు (అను, ద్యావాపృథివీ) పృథివీ సూర్యులమధ్య ధర్మానుకూల ఆచరణముచే సుఖములను (ఆ, తతన్థ) విస్తారపరచుము (ఇన్దో) చంద్రునివంటి ఓ ప్రియదర్శనుడా! (తస్మై) అట్టి (తే) నీకొరకు (వయమ్) మేము (హవిషా) ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన వ్యవహారములచే సుఖముల (విధేమ) విధానమొనర్చి దానిచే మేము (రయీణామ్) ధనముల (పతయః) పాలించునట్టి అధికారులము (స్యామ) అగుదుముగాక! ॥౫౪॥

భావార్థము :- ఓ సంతానమా! చంద్రలోకము పృథివికి నలువైపుల భ్రమణమొనర్చుచు సూర్యునికి పరిక్రమమునిచ్చుచున్నట్లు మీరు మాతాపితరులకు అనుచరులగుడు. అందువల్ల మీరు శ్రీమంతులు, యశోవంతులు గాగలుగుదురు. ॥౫౪॥

54.O moon-like gladdening noble son, taking vow with thy learned fatherly teachers, spread pleasure, leading a religious life between the Earth and Heaven!.

O beautiful son, may we offer thee gifts for thy pleasure, and may we become the lords of riches!.

౧౦౮౧. బర్హిషద ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౦౮౧ బర్హిషదః పితర ఊత్యర్వాగిమా వో హవ్యా చకృమా జుషధ్వమ్ ।

తఽఆ గతావసా శన్తమేనాథా నః శంయోరరపో దధాత ॥౫౫॥

ప.విః-బర్హిషదః, బర్హిసద ఽ ఇతి బర్హి + సదః, పితరః, ఊతీ, అర్వాక్, ఇమా, వః, హవ్యా, చకృమ, జుషధ్వమ్, తే, ఆ, గత, అవసా, శన్తమేనేతి శమ్ + తమేన, అథ, నః, శమ్, యోః, అరపః, దధాత. ॥౫౫॥

పదార్థః:-(బర్హిషదః) యే బర్హిషి ఉత్తమాయాం సభాయాం సీదన్తి (పితరః) న్యాయేన పాలకాః (ఊతీ) ఊత్యా రక్షణాదిక్రియయా (అర్వాక్) పశ్చాత్ (ఇమా) ఇమాని (వః) యుష్మభ్యమ్ (హవ్యా) అత్తుమర్హాణి (చకృమ) సంస్కృతాని కుర్యామ. అన్యేషామపి దృశ్యత ఇతి దీర్ఘః. (జుషధ్వమ్) సేవధ్వమ్ (తే) (ఆ) (గత) గచ్ఛత (అవసా) రక్షాద్యేన (శన్తమేన) అతిశయితం శం సుఖం తేన (అథ) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నః) అస్మభ్యమ్ (శమ్) సుఖమ్ (యోః) దూరీకరణే (అరపః) అవిద్యమానం పాపం యస్మిన్ తత్ సత్యాచరణమ్. రపో రిప్రమితి పాపనామనీ భవతః నిరు. అ. ౪.౨౧. (దధాత). ॥౫౫॥

అన్వయః:-హే బర్హిషదః పితరో! వయమర్వాగ్యేభ్యో వ ఊతీమా హవ్యా చకృమ తాని యూయం జుషధ్వంతే శన్తమేనావసా సహాగత. అథ నః శమరపశ్చ దధాత దుఃఖం చ యోః. ॥౫౫॥

భావార్థః:-యేషాం పితౄణాం సేవాం సన్తానాః కుర్యు స్తే స్వాపత్యేషు సుశిక్షయా సుశీలతాం ధారయేయుః.॥౫౫॥

పదార్థము :-(బర్హిషదః) ఉత్తమ సభలందు గూర్చుండునట్టి (పితరః) న్యాయపరిపాలనమొనర్చు పితరులారా! మేము (అర్వాక్) తరువాత (వః) మీ కొరకు (ఊతీ) రక్షణ మున్నగు క్రియలద్వారా (ఇమా) ఈ (హవ్యా) భుజించదగిన పదార్థములను (చకృమా) సంస్కరించుచున్నాము. వానిని మీరు (జుషధ్వమ్) సేవన మొనర్చుడు. అట్టిమీరు (శన్తమేన) అపరిమిత కల్యాణప్రద (అవసా) రక్షణ మున్నగు కర్మలతోగూడ (ఆ, గత) వచ్చెదరుగాక! (అథ) ఆ పిదప (నః) మాకొరకు (శమ్) సుఖము మరియు (అరపః) సత్యాచరణమును (దధాత) ధారణమొనర్చెదముగాక! మరియు దుఃఖములను (యోః) మానుండి దూరమొనర్తురుగాక. ॥౫౫॥

భావార్థము :- ఏ సంతానము తమ పితరుల సేవయొనర్చుచుండునో, అట్టివారి సంతానముగూడ చక్కని శిక్షణతో సౌశీల్యవంతమగును. ॥౫౫॥

55.O justice loving fathers, who sit in an exalted assembly, come help us. Accept these eatables we have prepared for ye!.

Come to us with most auspicious favour. grant us happiness and purity of character, and keep miseries away from us.

౧౦౮౨.ఆహమిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౮౨ ఆహం పితౄన్త్సువిదత్రాఀ२॥ఽఅవిత్సి నపాతం చ విక్రమణం చ విష్ణోః।
బర్హిషదో యే స్వధయా సుతస్య భజన్త పిత్వస్తఽఇహాగమిష్ఠాః ॥౫౬॥

ప.వి:-ఆ, అహమ్, పితౄన్, సువిదత్రానితి సు + విదత్రాన్, అవిత్సి, నపాతమ్, చ, విక్రమణమితి వి+క్రమణమ్, చ, విష్ణోః, బర్హిషద ఇతి బర్హి+సదః, యే, స్వధయా, సుతస్య, భజన్త, పిత్వః, తే, ఇహ, ఆగమిష్ఠా ఇత్యా + గమిష్ఠాః.॥౫౬॥

పదార్థః:-(ఆ) (అహమ్) (పితౄన్) జనకాన్ (సువిదత్రాన్) సుష్ఠు వివిధానాం సుఖానాం దాతౄన్ (అవిత్సి) వేద్మి (నపాతమ్) న విద్యతే పాతో యస్య తమ్ (చ) (విక్రమణమ్) విక్రమన్తే యస్మిన్ జగతి తత్ (చ) (విష్ణోః) వేవేష్టి చరాచరం జగత్

తస్యేశ్వరస్య (బర్హిషదః) ఉత్తమ ఆసనే సీదన్తి తే (యే) (స్వధయా) అన్నేవ (సుతస్య) నిష్పాదితస్య (భజన్త) భజన్తే సేవన్తే (పిత్వః) సురభిపానమ్ (తే) (ఇహ) (ఆగమిష్ఠాః) ఆగచ్ఛన్తు. అత్ర లోడర్థే లుఙ్ పురుషవచనవ్యత్యయః.॥౫౬॥

అన్వయః:-యే బర్హిషదః పితర ఇహ స్వధయా సుతస్య పిత్వశ్చాభజన్త సేవన్తే త ఆగమిష్ఠా ఆగచ్ఛన్తు య ఇహ విష్ణోర్నపాతం విక్రమణం చ విదన్తి తాన్ సువిదత్రాన్ పితౄనహమవిత్సి.॥౫౬॥

భావార్థః:-యే పితరో విద్యాసుశిక్షాం కుర్వన్తి కారయన్తి చ తే పుత్రైః కన్యాభిశ్చ సమ్యక్ సేవనీయాః.॥౫౬॥

పదార్థము :-(యే) ఏ (బర్హిషదః) శ్రేష్ఠాసనములపై గూర్చుండదగిన పితృదేవతలు (ఇహ) ఈ నడచుచున్న కాలమునందు (స్వధయా) అన్నాదిపదార్థములచే తృప్తులై (సుతస్య) సిద్ధపరచిన (పిత్వః) సుగంధముతో గూడిన పానీయమును (చ) కూడ (ఆ, భజన్త) సేవనమొనర్తురో (తే) వారు (ఆ గమిష్ఠాః) మా వద్దికి వత్తురుగాక! ఎవ రీ ప్రపంచమందు (విష్ణోః) వ్యాపకుడగు పరమాత్మయొక్క (నపాతమ్) నాశరహితమగు (విక్రమణమ్) వివిధ సృష్టిక్రమమును (చ) కూడ ఎరుగుదురో, అట్టి దానిని (సువిదత్రాన్) ఉత్తమ సుఖాదులను దానమొనర్చు (పితౄన్) పితరులను (అహమ్) నేనును (అవిత్సి) ఎరుగుదును. ॥౫౬॥

భావార్థము :-ఏ పితరులు విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణలను ప్రసాదించుచున్నారో, వారు తమ సంతానములచే సంపూర్ణ సేవలను పొందదగినవా రగుచున్నారు. ॥౫౬॥

56.I know the elders, who impart sound knowledge. I know the eternal strength of God and His creation of the universe. May those visit our homes, who solely devoted to God, with their soul-force, and self-realisation worship the Blissful Creator.

౧౦౮౩. ఉపహూతా ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, నిచృత్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౮౩ ఉపహూతాః పితరః సోమ్యాసో బర్హిష్యేషు నిధిషు ప్రియేషు ।

తఽఆగమన్తు తఽఇహ శ్రువన్త్వధి బ్రువన్తు తేఽవన్త్వస్మాన్ ॥౫౭॥

ప.వి:-ఉపహూతా ఇత్యుప + హూతాః, పితరః, సోమ్యాసః, బర్హిష్యేషు, నిధిష్వితి ని + ధిషు, ప్రియేషు తే, ఆ, గమన్తు, తే, ఇహ, శ్రువన్తు, అధి, బ్రువన్తు, తే, అవన్తు, అస్మాన్.॥౫౭॥

పదార్థః:-(ఉపహూతాః) సమీప ఆహూతాః (పితరః) జనకాదయః (సోమ్యాసః) యే సోమమైశ్వర్య మర్హన్తి తే (బర్హిష్యేషు) బర్హిఃషూత్తమేషు సాధుషు (నిధిషు) ధనకోశేషు (ప్రియేషు) ప్రీతికారేషు (తే) (ఆ) (గమన్తు) గచ్ఛన్తు. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్ (తే) (ఇహ) (శ్రువన్తు) అత్ర వికరణవ్యత్యయేన శః. (అధి) ఆధిక్యే (బ్రువన్తు) (తే) (అవన్తు) రక్షన్తు (అస్మాన్).॥౫౭॥

అన్వయః:- యే సోమ్యాసః పితరో బర్హిష్యేషు ప్రియేషు నిధిషూపహూతాస్త ఇహాగమన్తు తేఽస్మ ద్వచాంసి శ్రువన్తు తేఽస్మానధిబ్రు వన్తు తేఽవన్తు. ॥౫౭॥

భావార్థః:-యే విద్యార్థినోఽధ్యాపకానుపహూయ సత్కృత్యైతేభ్యో విద్యాం జిఘృక్షేయుస్తాన్ ప్రతి ప్రీత్యాఽధ్యాపయేయుః. సర్వతో విషయాసక్త్యాదిభ్యో దుష్కర్మభ్యః పృథగ్రక్షేయుశ్చ.॥౫౭॥

పదార్థము :-(సోమ్యాసః) ఐశ్వర్యముల పొందదగిన (పితరః) పితరులు (బర్హిష్యేషు) అత్యుత్తమ (ప్రియేషు) ప్రియమగు (నిధిషు) రత్నాదులచే నిండియున్న కోశములనిమిత్తము (ఉపహూతాః) పిలువబడియున్నారో (తే) వారు (ఇహ) ఈ మా సమీపస్థానమునకు (ఆ, గమన్తు) వత్తురుగాక! (తే) వారు మా వచనములను (శ్రువన్తు) విందురుగాక! వారు (అస్మాన్) మమ్ము (అధి బ్రువన్తు) అనేకోపదేశములచే బోధయుక్తులనుగ నొనర్చెదరుగాక! (తే) వారు మమ్ము (అవన్తు) రక్షించెదరుగాక! ॥౫౭॥

భావార్థము :-ఏ విద్యార్థులు అధ్యాపకులను పిలుచుకొని, సత్కరించి వారిచే విద్యాగ్రహణముయొక్క ఆకాంక్షను గలిగియుందురో అట్టి విద్యార్థులకు అధ్యాపకులు ప్రీతిపూర్వకముగ చదివించుచు సదా విషయాసక్తాది దుష్కర్మలనుండి దూరముగ నుంచవలెను.॥౫౭॥

57.May they,the Fathers,worthy of homage,invited to their excellent.Favourite wealth of oblations,come nigh unto us,listen to us,preach unto us. and afford us protection.

౧౦౮౪.ఆయన్త్విత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, విరాట్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౦౮౪ ఆ యన్తు నః పితరః సోమ్యాసోఽగ్నిష్వాత్తాః పథిభిర్దేవయానైః ।

అస్మిన్ యజ్ఞే స్వధయా మదన్తోఽధి బ్రువన్తు తేఽవన్త్వస్మాన్ ॥౫౮॥

ప.వి:-ఆ, యన్తు, నః, పితరః, సోమ్యాసః, అగ్నిష్వాత్తాః, అగ్నిష్వాత్తాఽ ఇత్యగ్ని +

స్వాత్తాః, పథిభి రితి పథి + భిః, దేవయానైరితి దేవ + యానైః, అస్మిన్, యజ్ఞే, స్వధయా, మదన్తః, అధి, బ్రువన్తు, తే, అవన్తు, అస్మాన్.॥౫౮॥

పదార్థః:-(ఆ) (యన్తు) ఆగచ్ఛన్తు (నః) అస్మాకమ్ (పితరః) అన్నవిద్యాదానేన పాలకా జనకాధ్యాపకోపదేశకాః (సోమ్యాసః) సోమఇవ శమదమాదిగుణాన్వితాః (అగ్నిష్వాత్తాః) గృహీతాగ్నివిద్యాః (పథిభిః) మార్గైః (దేవయానైః) దేవా ఆప్తా విద్వాంసో యాన్తి యైస్తైః (అస్మిన్) వర్తమానే (యజ్ఞే) ఉపదేశాధ్యాపనాఖ్యే (స్వధయా) అన్నాద్యేన (మదన్తః) ఆనన్దన్తః (అధి) అధిష్ఠాతృభావే (బ్రువన్తు) ఉపదిశన్త్వధ్యాపయన్తువా (తే) (అవన్తు) రక్షన్తు (అస్మాన్) పుత్రాన్ విద్యార్థినశ్చ.॥౫౮॥

అన్వయః:-యే సోమ్యాసోఽగ్నిష్వాత్తా నః పితరః సన్తి తే దేవయానైః పథిభిరాయన్త్వ స్మిన్యజ్ఞే వర్తమానా భూత్వా స్వధయా మదన్తః సన్తోఽస్మానధిబ్రువన్త్వస్మానవన్తు. ॥౫౮॥

భావార్థః:-విద్యార్థిభిర్విద్యావయోవృద్ధేభ్యో విద్యాం రక్షాం చ ప్రాప్యాప్తమార్గేణ గత్వాగత్య సర్వేషాం రక్షా విధేయా. ॥౫౮॥

పదార్థము :-(సోమ్యాసః) చంద్రునివంటి శాంత శమదమాది గుణములతో గూడిన (అగ్నిష్వాత్తాః) అగ్ని మున్నగు పదార్థవిద్యలందు నిపుణులు (నః) మాయొక్క (పితరః) అన్నము మరియు విద్యాదానములచే రక్షకులగు అధ్యాపకోపదేశకులు ఎవరుగలరో (తే) వారు (దేవయానైః) ఆప్తజనుల రాకపోకలకు యోగ్యమగు (పథిభిః) ధర్మయుక్త మార్గములనుండి (ఆ, యన్తు) వత్తురుగాక! (అస్మిన్) ఇట్టి (యజ్ఞే) చదివించు, ఉపదేశించు వ్యవహారములందు వర్తమానమై (స్వధయా) అన్నాదులచే (మదన్తః) ఆనందమును పొందినట్టి (అస్మాన్) మాకు (అధి, బ్రువన్తు) అధిష్ఠాతలై చదివించుచు, ఉపదేశించుచు మమ్ము (అవన్తు) సదా రక్షింతురుగాక!॥౫౮॥

భావార్థము :- శ్రేష్ఠవిద్యలు మరియు ఆయుష్యమునందు వృద్ధులగు విద్వాంసులద్వారా విద్యారక్షణను పొంది, సత్యవాదులు, నిష్కపటులు, పరోపకారులగు ఉపదేశకుల మార్గములందు నడచుచు విద్యార్థులు ఎల్లరను రక్షించవలయును. ॥౫౮॥

58.May they our fathers, having knowledge of the science of fire possessing mental peace, calmness and self-restraint come on Godward pathways, enjoying at this sacrifice their meals, may they teach and instruct us, and afford us protection.

౧౦౦౫౯.అగ్నిష్వాత్తా ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౦౮॥ అగ్నిష్వాత్తాః పితర ఏహ గచ్ఛత సదః సదః సదత సుప్రణీతయః।

అత్తా హవీఌషి ప్రయతాని బర్హిష్యథా రయిఌ సర్వవీరం దధాతన ॥౧౮॥

ప.విః- అగ్నిష్వాత్తాః, అగ్నిష్వాత్తా ఇత్యగ్ని + స్వాత్తాః, పితరః, ఆ, ఇహ, గచ్ఛత, సదః సద ఇతి సద+సదః, సదత, సుప్రణీతయః, సుప్రణీతయ ఇతి సు + ప్రణీతయః, అత్త, హవీఌషి ప్రయతానీతి ప్ర+యతాని, బర్హిషి, అథ, రయిమ్, సర్వవీరమితి సర్వ౨-వీరమ్, దధాతన.॥౧౮॥

పదార్థః:-(అగ్నిష్వాత్తాః) అధీతాగ్నివిద్యాః (పితరః) పాలకాః (ఆ) (ఇహ) అస్మిన్ వర్తమానే కాలే విద్యాప్రచారాయ (గచ్ఛత) (సదఃసదః) సీదన్తి యస్మిన్ యస్మిన్ తత్తద్గృహమ్ (సదత) (సుప్రణీతయః) శోభనా ప్రగతా నీతిర్న్యాయో యేషాన్తే (అత్తా) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (హవీంషి) అత్తుమర్హాణ్యన్నాదీని (ప్రయతాని) ప్రయత్నేన సాధితాని (బర్హిషి) ఉత్తమే వ్యవహారే (అథ) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (రయిమ్) ధనమ్ (సర్వవీరమ్) సర్వే వీరా యస్మాత్ప్రాప్యన్తే తమ్ (దధాతన) ధరత.॥౧౮॥

అన్వయః:-హే సుప్రణీతయోఽగ్నిష్వాత్తాః పితరో యూయమిహాగచ్ఛత సదఃసదః సదత ప్రయతాని హవీంష్యత్తాఽథ బర్హిషి స్థిత్వాఽస్మదర్థం సర్వవీరం రయిం దధాతన.॥౧౮॥

భావార్థః:-యే విద్వాంస ఉపదేశాయ గృహాద్గృహం ప్రతి గత్వాఽఽగత్య చ సత్యం ధర్మం ప్రచారయన్తి తే గృహస్థైః శ్రద్ధయా దత్తాన్యన్నపానాదీని సేవన్తాం సర్వాఞ్ఛరీరాత్మ బలయోగ్యాన్ పురుషార్థినః కృత్వా శ్రీమన్తః కుర్వన్తు.॥౧౮॥

పదార్థము :- (సుప్రణీతయః) అత్యుత్తమ న్యాయధర్మయుక్తులు (అగ్నిష్వాత్తాః) అగ్నిమున్నగు పదార్థ విద్యలందు నిపుణులు నగు (పితరః) పాలనమొనర్చు పితరులారా! మీరు (ఇహ) ఈ వర్తమానకాలములో విద్యాప్రచారమునకై (ఆ, గచ్ఛత) దయచేయుడు. (సదః సదః) ఎచ్చటెచ్చట గూర్చొండెదరో ఆ యా గృహములందు (సదత) స్థిరపడుడు (ప్రయతాని) అధికశ్రద్ధతో సిద్ధపరచబడిన (బర్హిషి) భుజించదగిన అన్నాదులను (అత్త) భుజించుడు (అథ) ఆ పిదప (బర్హిషి) విద్యాప్రచారరూప ఉత్తమ వ్యవహారమందు స్థిరమ్మైయుండి మాకొరకు (సర్వవీరమ్) సకలవీరులను ప్రాప్తింపజేయు (రయిమ్) ధనములను (దధాతన) ధారణమొనర్చుడు.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఉపదేశార్థము ఏ విద్వాంసులు ఇంటింటికి రాకపోకల నొనర్చుచు సత్యధర్మములను ప్రచారమొనర్చెదరో, వారు గృహస్థులు శ్రద్ధతోనిచ్చు అన్నపానాదులను సేవించుచు ఎల్లరను శారీరక, ఆత్మిక బలములందు యోగ్యులు, పురుషార్థులనుగ నొనర్చుచు శ్రీమంతులనుగ నొనర్చవలయును.॥౫౯॥

59.May the learned persons, who know the science of fire and material objects, are well-versed in politics, come now for the spread of knowledge. visiting house to house, and staying there, eat the meals prepared carefelly. Hence, being engaged in the noble work of spreading education, may they grant us riches with brave sons.

౧౦౮౬. యే అగ్నిష్వాత్తా ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః, స్వరః.

మనుష్యైరీశ్వరః కథం ప్రార్థనీయ ఇత్యాహ. ఈశ్వరప్రార్థనను మానవు లెటు లొనర్చవలెను?

౧౦౮౬ యేఽఅగ్నిష్వాత్తా యేఽఅనగ్నిష్వాత్తా మధ్యే దివః స్వధయా మాదయన్తే।

తేభ్యః స్వరాడసునీతిమేతాం యథావశం తన్వం కల్పయాతి ॥౬౦॥

ప.విః- యే, అగ్నిష్వాత్తాః, అగ్నిష్వాత్తా ఇత్యగ్ని + స్వాత్తాః, యే, అనగ్నిష్వాత్తాః, అనగ్నిష్వాత్తా ఇత్యనగ్ని + స్వాత్తాః, మధ్యే, దివః, స్వధయా, మాదయన్తే, తేభ్యః, స్వరాడితి స్వ + రాట్, అసునీతిమిత్యసు + నీతిమ్, ఏతామ్, యథావశమితి యథాఽవశమ్, తన్వమ్, కల్పయాతి.॥౬౦॥

పదార్థః:- (యే) (అగ్నిష్వాత్తాః) సమ్యగ్గృహీతాఽగ్నివిద్యాః (యే) (అనగ్నిష్వాత్తాః) అవిద్యమానాగ్ని విద్యాగ్రహణా జ్ఞాననిష్ఠాః పితరః (మధ్యే) (దివః) విజ్ఞానాదిప్రకాశస్య (స్వధయా) స్వకీయపదార్థధారణ క్రియయా (మాదయన్తే) ఆనన్దన్తి (తేభ్యః) పితృభ్యః (స్వరాట్) యః స్వయం రాజతేఽసౌ పరమాత్మా (అసునీతిమ్) యా అసూన్ ప్రాణాన్ నయతి ప్రాప్నోతి తామ్ (ఏతామ్) (యథావశమ్) వశం కామనా మనతిక్రమ్య కరోతీతి (తన్వమ్) (కల్పయాతి) కల్పయేత్ సమర్థం కుర్యాత్.॥౬౦॥

అన్వయః:- యేఽగ్నిష్వాత్తా యేఽనగ్నిష్వాత్తా దివో మధ్యే స్వధయా మాదయన్తే తేభ్యః స్వరాడేతా మసునీతిం తన్వం యథావశం కల్పయాతి.॥౬౦॥

భావార్థః:-హే పరమేశ్వర! యేఽగ్న్యాదిపదార్థవిద్యాం విజ్ఞాయ ప్రవర్తయన్తి యే చ జ్ఞాననిష్ఠాః విద్వాంసః స్వేనైవ పదార్థేన తుష్టా భవన్తి తేషాం శరీరాణి దీర్ఘాయూంషి సమ్పాదయ ఇతి ప్రార్థనీయః.౹౬౦॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు (అగ్నిష్వాత్తాః) చక్కగా అగ్నివిద్యలను గ్రహించిన మరియు (యే) ఎవరు (అనగ్నిష్వాత్తాః) అగ్నికంటె ఇతరములగు పదార్థవిద్యలను దెలిసిన లేదా జ్ఞానులగు పితరులతో (దివః) లేక విజ్ఞానాది ప్రకాశము (మధ్యే) మధ్యన (స్వధయా) తన పదార్థముల ధారణమొనర్చునట్టి క్రియద్వారా (మాదయన్తే) ఆనందమును పొందునట్టి (తేభ్యః) పితరులో వారికొరకు (స్వరాట్) స్వయంప్రకాశుడగు పరమాత్మ (ఏతామ్) ఈ (అసునీతిమ్) ప్రాణములను ప్రాప్తించుకొను (తన్వమ్) శరీరమును (యథావశమ్) కామితముల కనుకూలముగ (కల్పయాతి) సమర్థవంతమొనర్చుగాక!౹౬౦॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును పరమేశ్వరు నిట్లు ప్రార్థించవలెను. ఓ పరమేశ్వరా! అగ్ని మున్నగు సదార్థ విద్యను యథార్థముగ దెలిసికొని, ఆచరణమునందుంచి జ్ఞానమునందు తత్పరులగు విద్వాంసులు తమ పదార్థముల వినియోగమునందే సంతుష్టులగు వారి శరీరములు దీర్ఘాయుష్మంతములగున ట్లొనర్చుము.౹౬౦॥

60.For those who know the science of fire, and are well-versed in sciences other than fire, and enjoy in the midst of knowledge with their own strength, may the Self Effulgent God, make long-lived this body endowed with vital breaths.

౧౦౮౭.అగ్నిష్వాత్తానిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పితృసన్తానైరితరేతరం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. తల్లిదండ్రులు సంతానము పరస్పర మేమిచేయ వలెను?

౧౦౮౭ అగ్నిష్వాత్తానృతుమతో హవామహే నారాశఁసే సోమపీథం యఽఆశుః।
తే నో విప్రాసః సుహవా భవన్తు వయఁస్యామ పతయో రయీణామ్౹౬౧॥

ప.వి:-అగ్నిష్వాత్తాన్, అగ్నిష్వాత్తానిత్యగ్ని + స్వాత్తాన్, ఋతుమత ఇత్యృతుఽమతః, హవామహే, నారాశఁసే, సోమపీథమితి సోమ + పీథమ్, యే, ఆశుః, తే, నః, విప్రాసః, సుహవా ఇతి సు + హవాః భవన్తు, వయమ్, స్యామ, పతయః, రయీణామ్. ౹౬౧॥

పదార్థః:-(అగ్నిష్వాత్తాన్) సుష్ఠుగృహీతాఽగ్నివిద్యాన్ (ఋతుమతః) ప్రశస్తా వసన్తాదయ ఋతవో విద్యన్తే యేషాం తాన్ (హవామహే) (నారాశంసే) నరాణాం ప్రశంసామయే సత్కారవ్యవహారే (సోమపీథమ్) సోమపానమ్ (యే) (ఆశుః) అశ్నీయుః (తే) (నః)

అస్మభ్యమ్ (విప్రాసః) మేధావినః (సుహవాః) సుష్ఠు దానాః (భవన్తు) (వయమ్) (స్యామ) (పతయః) స్వామినః (రయీణామ్) ధనానామ్.॥౬౧॥

అన్వయః:- యే సోమపీథమాశుర్యాన్ఋతుమతోఽగ్నిష్వాత్తాన్ పితౄన్ వయం నారాశంసే హవామహే, తే విప్రాసో నః సుహవా భవన్తు వయం చ తత్కృపాతో రయీణాం పతయః స్యామ.॥౬౧॥

భావార్థః:-సన్తానాః పదార్థవిద్యావిదో దేశకాలజ్ఞాన్ ప్రశస్తౌషధిరససేవకాన్ విద్యావయోవృద్ధాన్ పిత్రాదీన్ సత్కారార్థమాహూయ తత్సహాయేన ధనాద్యైశ్వర్యవన్తో భవన్తు.॥౬౧॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు (సోమపీథమ్) సోమాది ఉత్తమ ఓషధీరసములను (ఆశుః) పానమొనర్చెదరో, ఎవరు (ఋతుమతః) ప్రశంసనీయమగు వసంతము మున్నగు ఋతువులందు ఉత్తమ కర్మలొనర్చుదురో (అగ్నిష్వాత్తాన్) శ్రేష్ఠవంతముగ అగ్నివిద్య నెరుగు పితరులు మున్నగు జ్ఞానులకు మేము (నారాశంసే) మానవులు ప్రశంసారూప సత్కారవ్యవహారములందు (హవామహే) పిలుచుచున్నామో (తే) వారు (విప్రాసః) బుద్ధిశాలురు (నః) మాకొరకు (సుహవాః) ఉత్తమ దానప్రదాతలు (భవన్తు) అగుదురుగాక! మరియు (వయమ్) వారి కృపచే మేము (రయీణామ్) ధనములకు (పతయః) స్వాములము (అధికారులము) (స్యామ) అగుదుముగాక! ॥౬౧॥

భావార్థము :-పదార్థవిద్యల మరియు దేశకాల స్థితుల నెరుగునట్టి, ప్రశంసనీయ ఓషధీరసౌషధములను సేవించు విద్య మరియు ఆయువులందు వృద్ధులగు పితరులు మున్నగువారిని సంతానము మున్నగువారు సత్కారముకొరకు ఆహ్వానించుకొని వారి సహాయ సమాలోచనలచే ఐశ్వర్యవంతు లగుదురుగాక. ॥౬౧॥

61.We invite for the good of humanity, the sages who know the science of fire, drink the medicinal juice of Soma, and are true to seasons. May they be charitable to us, and make us lords of wealth.

౧౯౮.ఆచ్యాజాన్విత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ, మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౯౮ ఆచ్యా జాను దక్షిణతో నిషద్యేమం యజ్ఞమభిగృణీత విశ్వే ।

మా హింసిష్ట పితరః, కేన చిన్నో యద్వ ఆగః పురుషతా కరామ ॥౬౨॥

ప.విః-ఆచ్యేత్యా + అచ్య, జాను, దక్షిణతః, నిషద్య, నిషద్యేతి ని + సద్య, ఇమమ్,

యజ్ఞమ్, అభి, గృణీత, విశ్వే, మా, హింసిష్ట, పితరః, కేన, చిత్, నః, యత్, వః, ఆగః, పురుషతా, కరామ.॥౬౨॥

పదార్థః:-(ఆచ్య) అధో నిపాత్య (జానుం) (దక్షిణతః) దక్షిణపార్శ్వతః (నిషద్య) సమాస్య (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) సత్కారాఖ్యమ్ (అభి) ఆభిముఖ్యే (గృణీత) ప్రశంసత (విశ్వే) సర్వే (మా)హింసిష్ట (పితరః) జ్ఞానప్రదాః (కేన) (చిత్) (నః) అస్మాకమ్ (యత్) (వః) (ఆగః) అపరాధమ్ (పురుషతా) పురుషస్య భావః (కరామ) కుర్యామ. అత్ర వికరణవ్యత్యయేన శప్.॥౬౨॥

అన్వయః:-హే విశ్వే పితరో! యూయం కేనచిద్ధేతునా నో యా పురుషతా తాం మా హింసిష్ట యతో వయం సుఖం కరామ యద్వ ఆగస్తత్ త్యాజయేమ, యూయమిమం యజ్ఞమభిగృణీత. వయమాచ్య జానుం దక్షిణతో నిషద్య యుష్మాన్ సతతం సత్కుర్యామ.॥౬౨॥

భావార్థః:- యేషాం పితరో యదా సామీప్యమాగచ్ఛేయుః స్వయం వైతేషాం నికటే సమభిగచ్ఛేయు స్తదా భూమౌ జానునీ నిపాత్య నమస్కృత్యైతాన్ ప్రసాదయేయుః. పితరశ్చాశీర్విద్యాసుశిక్షోపదేశేన స్వసన్తానాన్ ప్రసన్నాన్ కృత్వా సతతం రక్షేయుః.॥౬౨॥

పదార్థము :-(విశ్వే) సమస్త (పితరః) పితరులారా! మీరు (కేన,చిత్) ఏ హేతువున నైన(నః) మాయొక్క ఏ (పురుషతా) పురుషార్థతగలదో, దానిని (మా, హింసిష్ట) నష్టపరచుకుడు. వానిచే మేము సుఖముల (కరామ) పొందుదుము గాక! (యత్) ఏ (వః) మీయొక్క (ఆగః) అపరాధములుగలవో, వానిని మేము వదలింతుముగాక! మీరు (ఇమమ్) ఇట్టి (యజ్ఞమ్) సత్కారక్రియారూప వ్యవహారమును (అభి,గృహీత) మా యెదుట ప్రశంసించుడు. మేము (జాను) మోకాళ్లను (ఆచ్య) క్రింద [భూమిపై] ఆన్చి (దక్షిణతః) మీయొక్క కుడిపార్శ్వమునందు (నిషద్య) కూర్చుండి మిమ్ము నిరంతరము సత్కరించెదము గాక!॥౬౨॥

భావార్థము :- పితరులు సంతానమువద్దకు వచ్చినప్పుడు, లేక సంతానము వారివద్దకు వెళ్లినప్పుడు మోకాళ్లను భూమిపై మోపి నమస్కరించి వారిని ప్రసన్నపరచుకొనవలెను. పితృదేవత లగువారును వారి నాశీర్వదించి విద్య మరియు శ్రేష్ఠ విషయముల నుపదేశించి తమ సంతానములను ప్రసన్నపూర్వకముగ సదా రక్షించవలెను. ॥౬౨॥

62.O ye all learned people, injure us not for any sin which we through human frailty have committed!

Bowing with the bent knees and seated on the right we pay ye homage. Pray accept our respectful conduct.

౧౯౮౯. ఆసీనాస ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౯౮౯ ఆసీనాసోఽఅరుణీనాముపస్థే రయిం ధత్త దాశుషే మర్త్యాయ ।

పుత్రేభ్యః పితరస్తస్య వస్వః ప్రయచ్ఛత తఽఇహోర్జం దధాత ॥౬౩॥

ప. విః- ఆసీనాసః, అరుణీనామ్, ఉపస్థ ఇత్యుప + స్థే, రయిమ్, ధత్త, దాశుషే, మర్త్యాయ, పుత్రేభ్యః, పితరః, తస్య, వస్వః, ప్ర, యచ్ఛత, తే, ఇహ, ఊర్జమ్, దధాత. ॥౬౩॥

పదార్థః:- (ఆసీనాసః) ఉపస్థితాః సన్తః (అరుణీనామ్) అరుణవర్ణానాం స్త్రీణామ్ (ఉపస్థే) ఉత్సఙ్గే (రయిమ్) శ్రియమ్ (ధత్త) (దాశుషే) దాత్రే (మర్త్యాయ) మనుష్యాయ (పుత్రేభ్యః) (పితరః) (తస్య) (వస్వః) వసునో ధనస్య (ప్ర) (యచ్ఛత) (తే) (ఇహ) (ఊర్జమ్) పరాక్రమం (దధాత) దధీరన్. ॥౬౩॥

అన్వయః:- హే పితరో! యూయమిహారుణీనాముపస్థ ఆసీనాసః సన్తః పుత్రేభ్యో దాశుషే మర్త్యాయ చ రయిం ధత్త తస్య వస్వోఽంశాన్ప్రయచ్ఛత యతస్త ఊర్జం దధాత. ॥౬౩॥

భావార్థః:- త ఏవ వృద్ధాః సన్తి యే స్వస్త్రీవ్రతాః స్వపత్నీనాం సత్కర్త్తారోఽపత్యేభ్యో యథాయోగ్యం దాయం సత్పాత్రేభ్యో దానం చ సదా దదతి తే చ సన్మానైర్మాననీయాః సన్తి. ॥౬౩॥

పదార్థము :- (పితరః) ఓ పితరులారా! మీరు (ఇహ) ఈ గృహస్థాశ్రమమునందు (అరుణీనామ్) కేసరివర్ణ స్త్రీల (ఉపస్థే) సమీపమున (ఆసీనాసః) కూర్చుండియున్న (పుత్రేభ్యః) పుత్రుల మరియు (దాశుషే) దాతలగు (మర్త్యాయ) మనుష్యులకొరకు (రయిమ్) ధనములను (ధత్త) ధారణమొనర్చుడు (తస్య) అట్టి (వస్వః) ధనముల భాగములను (ప్ర, యచ్ఛత) ఇచ్చుచుండుడు. అందువల్ల (తే) అట్టి స్త్రీలు మున్నగు సకల జనులు (ఊర్జమ్) పరాక్రమమును (దధాత) ధారణమొనర్తురుగాక!. ॥౬౩॥

భావార్థము :- స్వపత్నితో ప్రసన్నముగనుండి వారిని సత్కరించుచు సంతానములకు యోగ్యానుసారము

దాయభాగవము మరియు సత్పాత్రులకు సదా దానవముల నొనర్చువారే వృద్ధు లనబడుదురు. అట్టివారే సంతానములచే సత్కారించబడువారగుదురు.॥౬౩॥

63.Ye fathers grant riches to the charitably disposed persons and your sons sitting near their fascinating mothers!.

Always give them a portion of your treasure, so that they may thereby gain energy.

౧౮౯౦. యమగ్న ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౮౯౦ యమగ్నే కవ్యవాహన త్వం చిన్మన్యసే రయిమ్।

తన్నో గీర్భిః శ్రవాయ్యం దేవత్రా పనయా యుజమ్ ॥౬౪॥

ప.వి:- యమ్, అగ్నే, కవ్యవాహనేతి కవ్య + వాహన, త్వమ్, చిత్, మన్యసే, రయిమ్, తమ్, నః, గీర్భి రితి గీః + భిః, శ్రవాయ్యమ్, దేవత్రేతి దేవ+త్రా, పనయ, యుజమ్.॥౬౪॥

పదార్థః:-(యమ్) (అగ్నే) అగ్నిరివ ప్రకాశమాన విద్వన్ (కవ్యవాహన) యః కవిషు సాధూని వస్తూని వహతి ప్రాపయతి తత్సమ్బుద్ధౌ (త్వమ్) (చిత్) అపి (మన్యసే) (రయిమ్) ఐశ్వర్యమ్ (తమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (గీర్భిః) (శ్రవాయ్యమ్) శ్రావయితుమర్హమ్. శ్రుదక్షీత్యాదినా ఆయ్య ప్రత్యయః ఉ.౩.౯౬., (దేవత్రా) దేవేషు విద్వత్సు (పనయ) దేహి. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః (యుజమ్) యోక్తుమర్హమ్.॥౬౪॥

అన్వయః:-హే కవ్యవాహనాఽగ్నే! త్వం గీర్భిః శ్రవాయ్యం దేవత్రా యుజం యం రయిం మన్యసే తం చిన్నః పనయ.॥౬౪॥

భావార్థః:- పితృభిః పుత్రేభ్యస్సత్పాత్రేభ్యశ్చ ప్రశంసనీయం ధనం సఞ్చేయమ్. తేనైతాన్విదుషో గృహీత్వా సత్యధర్మోపదేశకాన్కారయిత్వా విద్యాధర్మౌ ప్రచారణీయౌ.॥౬౪॥

పదార్థము :- (కవ్యవాహన) బుద్ధిశాలురదగ్గరకు ఉత్తమ పదార్థములను చేర్పించు (అగ్నే) అగ్నివంటి ప్రకాశవంతుడవగు (త్వమ్) నీవు (గీర్భిః) కోమలమగు వాణులద్వారా (శ్రవాయ్యమ్) వినిపించదగిన (దేవత్రా) విద్వాంసులందు (యుజమ్) సంయుక్తపరచదగిన (యమ్) ఏ (రయిమ్) ఐశ్వర్యమును (మన్యసే) ఎరుగుదువో (తమ్) దానిని (చిత్) కూడ (నః) మాకొరకు (పనయ) కలుగజేయుము. ॥౬౪॥

భావార్థము :- పుత్రులు మరియు సత్పాత్రులచే ప్రశంసించదగిన ధనమును సంచయమొనర్చి అట్టి ధనమును, ఉత్తమ విద్వాంసులను గ్రహించి వారిని సత్యధర్మోపదేశకులనుగ నొనర్చి విద్య మరియు ధర్మప్రచారము నొనర్చుట ఒనర్చజేయుట పితరులు మున్నగు జ్ఞానులకు యోగ్యమైయున్నది.॥౬౪॥

64.O learned person, brilliant like fire and bestower of nice objects on the wise, grant us the supremacy which thou through praise-worthy eloquence considerest fit to be granted to the learned!.

౧౯౬౧. యోఽ అగ్నిరిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే

౧౯౬౧ యోఽ అగ్నిః కవ్యవాహనః పితౄన్యక్షదృతావృధః।

ప్రేదు హవ్యాని వోచతి దేవేభ్యశ్చ పితృభ్యఽ ఆ ॥౬౫॥

ప. వి:- యః, అగ్నిః, కవ్యవాహన ఇతి కవ్య + వాహనః, పితౄన్, యక్షత్, ఋతావృధః, ఋతవృధ + ఇత్యృత + వృధః, ప్ర, ఇత్, ఊం, ఇత్యూం, హవ్యాని, వోచతి, దేవేభ్యః, చ, పితృభ్య ఇతి పితృ + భ్యః, ఆ.॥౬౫॥

పదార్థః:- (యః) (అగ్నిః) అగ్నిరివ విద్యాసు ప్రకాశమానః (కవ్యవాహనః) యః కవ్యాని కవీనాం ప్రశస్తాని కర్మాణి ప్రాపయతి సః (పితౄన్) జనకాదీన్ (యక్షత్) సత్కుర్యాత్ (ఋతావృధః) య ఋతేన వేదవిజ్ఞానేన వర్ధన్తే. అత్రాన్యేషామపీతి దీర్ఘః. (ప్ర) (ఇత్) ఏవ (ఉ) వితర్కే (హవ్యాని) ఆదాతుమర్హాణి విజ్ఞానాని (వోచతి) వదతి వచేర్లేట్యట్ వచ ఉమిత్యమాగమః (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (చ) (పితృభ్యః) జనకాదిభ్యః (ఆ) సమన్తాత్.॥౬౫॥

అన్వయః:- యః కవ్యవాహనోఽగ్నిర్విద్వాన్ ఋతావృధః పితౄన్ యక్షత్స ఇదు దేవేభ్యః పితృభ్యశ్చ హవ్యాని ప్రావోచతి.॥౬౫॥

భావార్థః:- యే బ్రహ్మచర్యేణ పూర్ణవిద్యా భవన్తి తే విద్వత్సు విద్వాంసః పితృషు పితరశ్చ గణ్యన్తే.॥౬౫॥

పదార్థము :- (యః) ఏ (కవ్యవాహనః) విద్వాంసుల శ్రేష్ఠకర్మల ప్రాప్తింపజేయు (అగ్నిః) అగ్నివంటి

విద్యలందు ప్రకాశవంతులగు విద్వాంసులు (ఋతావృధః) వేదవిద్యావృద్ధులగు (పితౄన్) పితరులను (యక్షత్) సత్కారమొనర్తురో (ఇత్) వారు మాత్రమే (ఉ) ఉత్తమరీతిలో (దేవేభ్యః) విద్వాంసుల (చ) మరియు (పితృభ్యః) పితరులకొరకు (హవ్యాని) గ్రహించదగిన విజ్ఞానమును (ప్రావోచతి) చక్కగా అన్నివైపుల నుండి ఉపదేశమొనర్చును. ॥౬౫॥

భావార్థము :- పూర్ణ బ్రహ్మచర్యముగ పూర్ణవిద్యలు నేర్చినవాడు మాత్రమే విద్వాంసులలో విద్వాంసుడు, పితరులందు పితరుడుగా లెక్కింపబడును. ॥౬౫॥

65.He, who persuades the learned to noble deeds, is resplendent like fire with the light of knowledge, and reveres the sages advanced in vedic lore, is fully fit to preach to the wise and the elders, the agreeable branches of knowledge.

౧౦౯౨. త్వమగ్న ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౦౯౨ త్వమగ్న ఈడితః కవ్యవాహనావాడ్ఢవ్యాని సురభీణి కృత్వీ। ప్రాదాః పితృభ్యః స్వధయా తే అక్షన్నద్ధి త్వం దేవ ప్రయతా హవీꣳషి ॥౬౬॥

ప. విః-త్వమ్, అగ్నే, ఈడితః, కవ్యవాహనేతి కవ్య + వాహన, అవాట్, హవ్యాని, సురభీణి, కృత్వీ, ప్ర, అదాః, పితృభ్య ఇతి పితృ + భ్యః, స్వధయా, తే, అక్షన్, అద్ధి, త్వమ్, దేవ, ప్రయతేతి ప్ర + యతా, హవీꣳషి. ॥౬౬॥

పదార్థః:-(త్వమ్) (అగ్నే) పావక ఇవ పవిత్ర (ఈడితః) ప్రశంసితః (కవ్యవాహన) కవీనాం ప్రాగల్భ్యాని కర్మాణి ప్రాప్త (అవాట్) వహసి (హవ్యాని) అత్తుమర్హాణి (సురభీణి) సుగన్ధాదియుక్తాని (కృత్వీ) కృత్వా. స్నాత్వ్యాదయశ్చ. అ.౭.౧.౪౯ ((ప్ర) (అదాః) ప్రదేహి (పితృభ్యః) (స్వధయా) అన్నేన సహ. (తే) (అక్షన్) అదన్తు (అద్ధి) భుఙ్క్ష్వ (త్వమ్) (దేవ) దాతః ((ప్రయతా) ప్రయత్నేన సాధితాని (హవీంషి) ఆదాతుమర్హాణి. ॥౬౬॥

అన్వయః:- హే కవ్యవాహనాగ్నే విద్వన్! పుత్ర! ఈడితస్త్వం సురభీణి హవ్యాని కృత్వ్యవాట్ తాని పితృభ్యః ప్రాదాస్తే పితరః స్వధయా సహైతాన్యక్షన్. హే దేవ! త్వం ప్రయతా హవీంష్యద్ధి. ॥౬౬॥

భావార్థః:- పుత్రాదయః సర్వే సుసంస్కృతైః సుగన్ధాదియుక్తైరన్నపానైః పితౄన్ భోజయిత్వా స్వయం వేంతాని భుఞ్జీరన్నియమేవ పుత్రాణాం యోగ్యతాఽస్తి. యే సుసంస్కృతాన్నపానే కుర్వన్తి తేఽరోగాః శతాయుషో భవన్తి.॥౬౬॥

పదార్థము :-(కవ్యవాహన) కవుల ప్రతిభ మున్నగు కర్మల పొందిన (అగ్నే) అగ్నివలె పవిత్రమగు విద్వాంసుడా! పుత్రుడా! (ఈడితః) ప్రశంసనీయుడవగు (త్వమ్) నీవు (సురభీణి) సుగంధాదులతో గూడిన (హవ్యాని) భుజించదగిన పదార్థముల (కృత్వా) సిద్ధపరచి (అవాట్) పొందుచు వానిని (పితృభ్యః) పితరులకొరకు (ప్రాదాః) ఇచ్చుచుండుము (తే) అట్టి పితరులు (స్వధయా) అన్నాదులతో గూడ ఈ పదార్థములను (అక్షన్) భోగించెదరుగాక! (దేవ) దాతవగు ఓ విద్వాంసా! (త్వమ్) నీవు (ప్రయతా) ప్రయత్నముతో సాధించినట్టి (హవీంషి) తినదగిన అన్నముల (అద్ధి) భుజింతువుగాక!॥౬౬॥

భావార్థము :- చక్కని సంస్కారముతో సుగంధయుక్తముగ సిద్ధపరచిన అన్నపానీయములను పుత్రాదులను, పితరులను భుజింపజేసి తాముకూడ భుజింపవలయును. చక్కగా సంస్కరించబడిన అన్నపానీయములు ఆరోగ్యవంతములై శక్తి, బుద్ధిబలముల పెంపొందింపజేసి నూరేళ్లవరకును ఆయుర్వృద్ధిని గలిగించును. ॥౬౬॥

66.O son, possessing the eloquence of the learned, pure like fire, praiseworthy, thou preparest fragrant meals. Offer them to the elders. Let them take them as food. O learned donor, eat thou the food prepared with effort!.

౧౦౬౩.యే చేహేత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతా, స్వరాట్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౦౬౩ యే చేహ పితరో యే చ నేహ యాఀశ్చ విద్మ యాఀ౨॥ఉ చ న ప్రవిద్మ।

త్వం వేత్థ యతి తే జాతవేదః స్వధాభి ర్యజ్ఞꣳ సుకృతం జుషస్వ ॥౬౭॥

ప.విః-యే, చ, ఇహ, పితరః, యే, చ, న, ఇహ, యాన్, చ, విద్మ, యాన్, ఊఀ ఇత్యూఀ, చ, న, ప్రవిద్మేతి ప్ర + విద్మ, త్వమ్, వేత్థ, యతి, తే, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, స్వధాభిః, యజ్ఞమ్, సుకృతమితి సు + కృతమ్, జుషస్వ.॥౬౭॥

పదార్థః:-(యే) (చ) (ఇహ) (పితరః) (యే) (చ) (న) (ఇహ) (యాన్) (చ) (విద్మ) జానీమః (యాన్) (ఉ) వితర్కే (చ) (న) (ప్రవిద్మ) (త్వమ్) (వేత్థ) (యతి)

యా సంఖ్యా యేషాన్తాన్ (తే) (జాతవేదః) జాతా వేదః ప్రజ్ఞా యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ. హే విద్వన్! (స్వధాభిః) (యజ్ఞమ్) (సుకృతమ్) సుష్ఠు కర్మాణి క్రియన్తే యస్మిన్ (జుషస్వ) సేవస్వ.॥౬౭॥

అన్వయః:-హే జాతవేదో! యే చేహ పితరో యే చేహ న సన్తి వయం యాంశ్చ విద్మ యాఀ౨ ఉ చ న ప్రవిద్మ తాన్ యతి యావతస్త్వం వేత్థ ఉ తే త్వాం విదుస్తత్ సేవామయం సుకృతం యజ్ఞం స్వధాభి ర్జుషస్వ.॥౬౭॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! యే ప్రత్యక్షా వా యేఽప్రత్యక్షా విద్వాంసోఽధ్యాపకా ఉపదేశకాశ్చ సన్తి తాన్ సర్వానాహూయాఽన్నాదిభిస్సదా సత్కురుత యేన స్వయం సర్వత్ర సత్కృతా భవత.॥౬౭॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) నవీన తీక్ష్ణబుద్ధిగల విద్వాంసుడా! (యే) ఏ (ఇహ) ఇచ్చట (చ) మాత్రమే (పితరః) పితరులు మున్నగు జ్ఞానులుగలరో (చ) మరియు (యే) ఎవరు (ఇహ) ఇచ్చట (న) లేరో (చ) మరియు మేము (యాన్) ఎవరిని (విద్మ) ఎరుగుదుమో (చ) మరియు (యాన్) ఎవరిని (న,ప్రవిద్మ) ఎరుగమో, ఆ(యతి) ఉన్నట్టి పితరులెల్లరను (త్వమ్) నీవు (వేత్థ) ఎరుగుదువో (ఉ) మరియు (తే) వారు మిమ్ములను ఎరుగుదురో, వారి సేవారూప (సుకృతమ్) పుణ్యరూప (యజ్ఞమ్) సత్కారరూపవ్యవహారమును (స్వధాభిః) అన్నాదులచే (జుషస్వ) సేవించుము. ॥౬౭॥

భావార్థము :- మానవులారా! ప్రత్యక్షమున, అప్రత్యక్షమున గల విద్వాంసులగు అధ్యాపకోపదేశకుల నాహ్వానించి అన్నాది పదార్థములచే వారిని సత్కరించుడు. అందువల్ల మీరు కూడ సర్వత్రా సత్కారవంతులగుదురు.॥౬౭॥

67. O sharp witted scholar, thou knowest well the number of fathers who are here and who are absent, whom we know and whom we know not. Thou knowest a large number of them and they know thee. Serve them with food and meritorious reverence!.

౧౦౬౮. ఇదమిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, స్వరాట్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౦౬౮ ఇదమ్పితృభ్యో నమోఽఅస్త్వద్య యే పూర్వాసో యఽఉపరాస ఈయుః

యే పార్థివే రజస్యా నిషత్తా యే వా నూనఀ సువృజనాసు విక్షు ॥౬౮॥

ప.విః-ఇదమ్, పితృభ్య ఇతి పితృ + భ్యః, నమః, అస్తు, అద్య, యే, పూర్వాసః, యే,

ఉపరాసః, ఈయుః, యే, పార్థివే, రజసి, ఆ, నిషత్తాః, నిసత్తా ఇతి ని + సత్తాః, యే, వా, నూనమ్, సువృజనాస్వితి సు + వృజనాసు, విక్షు.౹౬౮౹౹

పదార్థః:-(ఇదమ్) ప్రత్యక్షమ్ (పితృభ్యః) జనకాదిభ్యః (నమః) సుసంస్కృతమన్నమ్ (అస్తు) (అద్య) ఇదానీమ్ (యే) (పూర్వాసః) అస్మత్తో వృద్ధాః (యే) (ఉపరాసః) వానప్రస్థసంన్యాసాశ్రమమాప్తా గృహాశ్రమవిషయభోగేభ్య ఉపరతాః (ఈయుః) ప్రాప్నుయుః (యే) (పార్థివే) పృథివ్యాం విదితే (రజసి) లోకే (ఆ) (నిషత్తాః) కృతనివాసాః (యే) (వా) (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (సువృజనాసు) శోభనా వృజనాః గతయో యాసాం తాసు (విక్షు) ప్రజాసు.౹౬౮౹౹

అన్వయః:- యే పితరః పూర్వాసో య ఉపరాస ఈయుర్యే పార్థివే రజస్యా నిషత్తా వా నూనం యే సువృజనాసు విక్షు ప్రయతన్తే తేభ్యః పితృభ్యోఽద్యేదం నమోఽస్తు.౹౹ ౬౮ ౹౹

భావార్థః:- అస్మిన్ సంసారే యే ప్రజాశోధకా అస్మత్తో వరా విరక్తాశ్రమం ప్రాప్తాః పిత్రాదయస్సన్తి తే పుత్రాదిభిర్మనుష్యైః సదా సేవనీయా నోచేత్ కియతీ హానిః.౹౹ ౬౮ ౹౹

పదార్థము :- (యే) ఏ పితరులు (పూర్వాసః) విద్య, వయస్సులందు మాకన్న గొప్పవారో (యే) ఎవరు (ఉపరాసః) గృహాశ్రమ విషయ సుఖములనుండి ఉదాసీనచిత్తులై వానప్రస్థ, సన్న్యాస ఆశ్రమములను పొందినారో (ఈయుః) ప్రాప్తించినప్పుడు (యే) ఎవరు (పార్థివే) పృథివిపైనున్న (రజసి) లోకమునందు (ఆనిషత్తాః) నివసించి యున్నారో (వా) లేక (యే) ఎవరు (నూనమ్) నిశ్చయముగ (సువృజనాసు) ఉత్తమనడకగల (విక్షు) ప్రజలందు ప్రయత్నమొనర్తురో, అట్టి (పితృభ్యః) పితరులకొరకు (అద్య) నేడు (ఇదమ్) ఇట్టి (నమః) సుసంస్కృతాన్నము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! ౹౬౮౹౹

భావార్థము :- ఈ జగమునందు ప్రజలను శోధించునట్టి, మాకన్న శ్రేష్ఠులు, విరక్తాశ్రమము అనగా సన్న్యాసాశ్రమమును పొందినట్టి పితరులు మున్నగువారు పుత్రాదులకు సదా సేవించదగినవారై యున్నారు. ఇట్లు జేయకున్న ఎంతయో హాని సంభవించును.౹౬౮౹౹

68.Now let us offer food to the fathers who are more advanced than us in age and knowledge, who have taken to Banprastha and Sanyas Ashramas, who are engrossed in worldly affairs. And who work amongst the people of high character.

౧౦౯౫. అథేత్యస్య శంఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౮౫౫ అధా యథా నః పితరః పరాసః ప్రత్నాసో౾అగ్న౾ఋతమాశుషాణాః।
శుచీదయన్దీధితిముక్థశాసః క్షామా భిన్దన్తో౾అరుణీరప వ్రన్ ।౬౯॥

ప.విః-అధ, యథా, నః, పితరః, పరాసః, ప్రత్నాసః, అగ్నే, ఋతమ్, ఆశుషాణాః, శుచి, ఇత్, అయన్, దీధితిమ్, ఉక్థశాసః, ఉక్థశాస ఇత్యుక్థ + శసః, క్షామా, భిన్దన్తః, అరుణీః, అప, వ్రన్.।౬౯॥

పదార్థః:-(అధ) అథ. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన థస్య ధః (యథా) (నః) అస్మాకమ్ (పితరః) (పరాసః) ప్రకృష్టాః (ప్రత్నాసః) ప్రాచీనాః (అగ్నే) విద్వన్ (ఋతమ్) సత్యమ్ (ఆశుషాణాః) ప్రాప్నువన్తః (శుచి) పవిత్రమ్ (ఇత్) ఏవ (అయన్) ప్రాప్నువన్తి (దీధితమ్) విద్యాప్రకాశమ్ (ఉక్థశాసః) య ఉక్తాని వక్తుం యోగ్యాని వచనాని శంసన్తి (క్షామా) నివాసభూమిమ్. అత్ర విభక్తేర్లుక్ (భిన్దన్తః) విదారయన్తః (అరుణీః) సుశీలతయా ప్రకాశమయాః స్త్రియః (అప) (వ్రన్) దూరీకుర్వన్తి.।౬౯॥

అన్వయః:-హే అగ్నే విద్వన్! యథా నః పరాసః ప్రత్నాస ఉక్థశాసః శుచి ఋతమాశుషాణాః పితరో దీధితిమరుణీః క్షామా చాయన్నధా౾థావిద్యాం భిన్దన్త ఇదావరణాన్యపవ్రంస్తాంస్త్వం తథా సేవస్వ.।౬౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యే జనకాదయో విద్యాం ప్రాపయ్యా౾విద్యాం నివర్తయన్తి తే౾త్ర సర్వైస్సత్కర్తవ్యాః సన్తు.।౬౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (యథా) ఎట్లు (నః) మాయొక్క (పరాసః) ఉత్తమ (ప్రత్నాసః) ప్రాచీన (ఉక్థశాసః) ఉత్తమశిక్షణనిచ్చు (శుచి) పవిత్ర (ఋతమ్) సత్యమును (ఆశుషాణాః) చక్కగా పొందినట్టి (పితరః) పితరులు మున్నగు జ్ఞానులు (దీధితిమ్) విద్యాప్రకాశము (అరుణీః) సౌశీల్యప్రకాశముగల స్త్రీలను, (క్షామా) నివాసస్థలమును (అయన్) పొందుచున్నారో (అధ) ఆ పిదప అవిద్యను (భిన్దన్తః) చీల్చుచు (ఇత్) నే అంధకారరూపావరణములను (అప, వ్రన్) దూరమొనర్చుచున్నారో, వారిని నీవు అదేవిధముగ సేవించుము. ।౬౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏ పితరులు మున్నగువారు అవిద్యను తొలగించి విద్యను పొందుదురో వా రీ ప్రపంచమునందు సకల జనులచే సత్కరింపదగినవారై యుందురు।౬౯॥

69.O learned person, just as our noble, ancient elders, givers of sound instructions, pure, devotees of truth, spreading knowledge, acquire well-behaved wives and ground to dwell upon remove ignorance, and cast away the coverings of darkness, so shouldst thou serve them!.

౧౯౯౬. ఉశన్త ఇత్యస్య శంఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౯౯౬ ఉశన్తస్త్వా ని ధీమహ్యుశన్తః సమిధీమహి ।
ఉశన్నుశత ఆ వహ పితౄన్హవిషే అత్తవే ॥౭౦॥

ప.విః- ఉశన్తః, త్వా, ని, ధీమహి, ఉశన్తః, సమ్, ఇధీమహి, ఉశన్, ఉశతః, ఆ, వహ, పితౄన్, హవిషే, అత్తవే. ॥౭౦॥

పదార్థః:- (ఉశన్తః) కామయమానాః (త్వా) త్వామ్ (ని) (ధీమహి) ధరేమ. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుక్ ఛన్దస్యుభయథేత్యార్ధధాతుకసంజ్ఞా ఘుమాస్థేత్యాదినా ఈత్వమ్ (ఉశన్తః) (సమ్) ఏకీభావే (ఇధీమహి) దీపయేమ (ఉశన్) కామయమానః (ఉశతః) కామయమానాన్(ఆ) (వహ) ప్రాప్నుహి (పితౄన్) జనకాదీన్ (హవిషే) హవిర్ధాతుమర్హమ్. అత్ర వ్యత్యయేన ద్వితీయాస్థానే చతుర్థీ (అత్తవే) అత్తుం భోక్తుమ్. ॥౭౦॥

అన్వయః:- హే విద్యార్థిన్పుత్ర! వా త్వాముశన్తో వయం త్వా నిధీమహ్యుశన్తః సన్తః సమిధీమహి. ఉశంస్త్వం హవిషే౽త్తవే ఉశతో౽స్మాన్ పితౄనావహ. ॥౭౦॥

భావార్థః:- యథా విద్వాంసో ధీమతో జితేన్ద్రియాన్ కృతజ్ఞాన్ పరిశ్రమిణో విచారశీలాన్ విద్యార్థినో నిత్యం కామయేరం స్తథా విద్యార్థినో౽పీదృశానధ్యాపకాన్ విదుషః సంసేవ్య విద్వాంసో భవన్తు. ॥౭౦॥

పదార్థము :- విద్య నభిలషించు పుత్రుడా! నిన్ను (ఉశన్తః) కోరుచు మేము (త్వా) నిన్ను (నిధీమహి) విద్యలనిధిగా నొనర్చెదము (ఉశన్తః) నిన్ను కోరుచు మేము (సమిధీమహి) శ్రేష్ఠరూపమున విద్యాప్రకాశము గలిగింతుము (ఉశన్) ఆకాంక్షించుచున్న నీవు (హవిషే) భుజించదగిన పదార్థముల (అత్తవే) భుజించుటను (ఉశతః) కోరుచు (పితౄన్) పితరులమగు మమ్ము (ఆ, వహ) బాగుగప్రాప్తించుకొనుము. ॥౭౦॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు, బుద్ధిశాలురు, జితేంద్రియులు, కృతజ్ఞులు, పరిశ్రమశీలురు,

ఆలోచనాపరులగు విద్యార్థులను సదా కోరుచుండవలెను. అటే విశేషముగ విద్యార్థులను ఉత్తమ అధ్యాపకులగు విద్వాంసులను సేవించుచు విద్వాంసులు గావలెను. ॥౭౦॥

70.Right gladly do we make thee the store-house of knowledge. Right gladly do we educate thee. Gladly bring yearning fathers nigh to eat food.

౧౮౯౭. అపామిత్యస్య శంఖ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ సేనేశః కీదృశః స్యాదిత్యాహ, సేనాపతి యెటు లుండవలయును?

౧౮౯౭ అపాం ఫేనేన నముచేః శిర ఇన్ద్రోదవర్తయః।

విశ్వా యదజయః స్పృధః ॥౭౧॥

ప. వి:- అపామ్, ఫేనేన, నముచేః, శిరః, ఇన్ద్ర, ఉత్, అవర్తయః, విశ్వాః, యత్, అజయః, స్పృధః. ॥౭౧॥

పదార్థః:- (అపామ్) జలానామ్ (ఫేనేన) వర్ధనేన (నముచేః) యో జలం స్వస్వరూపం న ముఞ్చతి తస్య మేఘస్య (శిరః) ఘనాకారముపరిభాగమ్ (ఇన్ద్ర) సూర్య ఇవ వర్తమాన సేనేశ (ఉత్) (అవర్తయః) ఊర్ధ్వం వర్తయ (విశ్వాః) అఖిలాః (యత్) యాః (అజయః) జయ (స్పృధః) యాః స్పర్ధన్తే తాః శత్రుసేనాః. ॥౭౧॥

అన్వయః:- హే ఇన్ద్ర! యథా సూర్యోఽపాం ఫేనేన నముచేర్మేఘస్య శిరశ్ఛినత్తి తథైవ త్వం స్వకీయాః సేనా ఉదవర్తయో యద్యా విశ్వాః స్పృధః సన్తి తా అజయః. ॥౭౧॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యేణాచ్ఛాదితోఽపి మేఘః పునః పునరుత్తిష్ఠతి తథైవ తే శత్రవోఽపి పునః పునరుత్థానం కుర్వన్తి తే యావత్ స్వం బలం న్యూనం పరేషామధికం చ పశ్యన్తి తావచ్ఛాన్తా వర్తన్తే. ॥౭౧॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) సూర్యునివలె వర్తమానుడవగు ఓ సేనాపతీ! సూర్యుడెట్లు (అపామ్) జలముల (ఫేనేన) వృద్ధిచే (నముచేః) స్వస్వరూపమును విడువని (శిరః) ఘనాకారముగ నున్న మేఘములను ఛేదించునో నీవు నీ సేనలను (ఉదవర్తయః) ఉత్కృష్టమొనర్చుము (యత్) ఏవి (విశ్వాః) సర్వ (స్పృధః) స్పర్ధలను గలిగించు శత్రుసైన్యములుగలవో వాని (అజయః) జయించుము. ॥౭౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. సూర్యునిచే ఆచ్ఛాదితమైయున్న

మేఘములు మాటిమాటికి లేచుచున్నట్లే శత్రువులును మాటిమాటికి లేచుచుందురు. ఎదురుబలము అధికము, తన బలము న్యూనమని ఎంచునంతవరకు వారు శాంతముగనేయుందురు. ॥౭౧॥

71.O Commander of the army, just as the sun wrenches off the head of the cloud full of water but unwilling to release it, so do thou advance thy armies, and sudue all contending hosts!.

౧౯౯౮.సోమో రాజేత్యస్య శంఖ ఋషిః, సోమో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

కే ముక్తిమాప్నువన్తీత్యాహ. ఎవరు ముక్తిని పొందగలరు?

౧౯౯౮ సోమో రాజామృతꣳ సుత ఋజీషేణాజహాన్మృత్యుమ్ ।

ఋతేన సత్యమిన్ద్రియం విపానꣳ శుక్రమన్ధసఽ

ఇన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదం పయోఽమృతం మధు ॥౭౨॥

ప.వి:-సోమః, రాజా, అమృతమ్, సుతః, ఋజీషేణ, అజహాత్, మృత్యుమ్, ఋతేన, సత్యమ్, ఇన్ద్రియమ్, విపానమితి వి + పానమ్, శుక్రమ్, అన్ధసః, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియమ్, ఇదమ్, పయః, అమృతమ్, మధు.॥౭౨॥

పదార్థః:-(సోమః) ఐశ్వర్యవాన్ ప్రేరకః (రాజా) దేదీప్యమానః (అమృతమ్) అమృతాత్మకం బ్రహ్మ ఓషధేః సారం వా (సుతః) (ఋజీషేణ) సరలభావేన (అజహాత్) జహ్యాత్ (మృత్యుమ్) (ఋతేన) సత్యేన బ్రహ్మణా (సత్యమ్) సత్సు సాధు (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్య జీవస్య లిఙ్గమ్ (విపానమ్) వివిధం పానం యస్మాత్ తత్ (శుక్రమ్) ఆశు కార్యకరమ్ (అన్ధసః) అన్నస్య (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (ఇదమ్) జలమ్. ఇదమిత్యుదకనా.. నిఘం. ౧.౧౨. (పయః) దుగ్ధమ్ (అమృతమ్) ఏతత్స్వరూపమానన్దమ్ (మధు) క్షౌద్రమ్.॥౭౨॥

అన్వయః:-యం ఋతేనాన్ధసః సత్యం విపానం శుక్రమిన్ద్రియమిన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదమ్పయోఽమృతం మధు చ సఙ్గృహ్ణీయాత్సోఽమృతం ప్రాప్తః సన్ సుతస్సోమో రాజర్జీషేణ మృత్యుమజహాత్.॥౭౨॥

భావార్థః:-యే సుశీలేన విద్వత్సఙ్గాత్సర్వాణి శుభలక్షణాని ప్రాప్నువన్తి తే మృత్యుదుఃఖం హిత్వా మోక్షసుఖం గృహ్ణన్తి.॥౭౨॥

పదార్థము :-(ఋతేన) ఏ సత్యబ్రహ్మతో (అన్ధసః) ఉత్తమ సంస్కారాన్నముల సంబంధముగల (సత్యమ్) ఉన్నవానియందు శ్రేష్ఠపదార్థములు (విపానమ్) అనేక పానమొనర్చు సాధనములు (శుక్రమ్) కార్యముల శీఘ్రముగ నొనర్చజేయు (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యశాలియగు జీవుని (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదీంద్రియములు (ఇదమ్) జలములు (పయః) క్షీరములు (అమృతమ్) అమృతరూపబ్రహ్మము లేక ఓషధులసారము మరియు (మధు) తేనె మున్నగువానిని సంగ్రహించుకొనవలెను. (అమృతమ్) అమృతరూపానందమును పొందినట్టి (సుతః) సంస్కారవంతమగు (సోమః) ఐశ్వర్యశాలి ప్రేరకుడు (రాజా) న్యాయవిద్యాప్రకాశవంతుడగు రాజు (ఋజీషేణ) సరళభావముతో (మృత్యుమ్) మృత్యువును (అజహాత్) వదలివేయును. ॥౭౨॥

భావార్థము:-ఉత్తమశీలము గలిగి విద్వాంసుల సాంగత్యముతో సకల శుభలక్షణములను ప్రాప్తించుకొనువారు మృత్యుదుఃఖమును వదలి మోక్షసుఖమును పొందెదరు.॥౭౨॥

72.A renowned sage, through yoga, and religious practices, overcomes death and attains to salvation. Just as with food one gets strength, so he reaches the final beatitude on the strength of truth, realises his soul-force, manifests the supreme nature of his supreme soul, pure like mikl, immortal like the Supreme Spirit, and sweet like honey.

౧౮౯. అద్భ్య ఇత్యస్య శంఖ ఋషిః, అఙ్గిరసో దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కే జనా విజ్ఞానమాప్నువన్తీత్యాహ. ఏ పురుషులు విజ్ఞానమును పొందుదురు?

౧౮౯ అద్భ్యః క్షీరం వ్యపిబత్ క్రుఙ్ఙాఙ్గిరసో ధియా।

ఋతేన సత్యమిన్ద్రియం విపానꣳశుక్రమన్ధసఽ

ఇన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదమ్పయోఽమృతం మధు॥౭౩॥

ప.వి:-అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, క్షీరమ్, వి, అపిబత్, క్రుఙ్, ఆఙ్గిరసః, ధియా, ఋతేన, సత్యమ్, ఇన్ద్రియమ్, విపానమితి వి + పానమ్, శుక్రమ్, అన్ధసః, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియమ్, ఇదమ్, పయః, అమృతమ్, మధు.॥౭౩॥

పదార్థః:-(అద్భ్యః) జలేభ్యః (క్షీరమ్) దుగ్ధమ్ (వి) (అపిబత్) పిబేత్ (క్రుఙ్) యథా పక్షీ అల్పమల్పం పిబతి తథా (ఆఙ్గిరసః) అఙ్గిరసో విదుషా కృతో విద్వాన్ (ధియా) కర్మణా (ఋతేన) యథార్థేన యోగాభ్యాసేన (సత్యమ్) అవినశ్వరమ్ (ఇన్ద్రియమ్) దివ్యాం వాచమ్ (విపానమ్) వివిధశబ్దార్థసమ్బన్ధయుక్తామ్ (శుక్రమ్) పవిత్రామ్ (అన్ధసః) అన్నాదియోగాత్ (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యయుక్తస్య (ఇన్ద్రియమ్) దివ్యం శ్రోత్రమ్ (ఇదమ్) ప్రత్యక్షమ్ (పయః) రసమ్ (అమృతమ్) రోగనాశకమ్ (మధు) మధురమ్.॥౭౩॥

అన్వయః:- య ఆఙ్గిరసో ధియాఽద్భ్యః క్షీరం క్రుఙ్ వ్యపిబత్స ఋతేనేన్ద్రస్యాన్ధసః సకాశాదిదం సత్యం విపానం శుక్రమిన్ద్రియం పయోఽమృతం మధ్విన్ద్రియం చ ప్రాప్నుయాత్.॥౭౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే సత్యాఽఽచరణైర్వైద్యకశాస్త్రవిధానాత్ యుక్తాహారవిహారం కుర్వన్తి తే సత్యబోధం విజ్ఞానఞ్చ యాన్తి.॥౭౩॥

పదార్థము :- (అంగిరసః) అంగిరావిద్వాంసునిచే జేయబడిన విద్వాంసుడు (ధియా) కర్మతో గూడ (అద్భ్యః) జములచే (క్షీరమ్) దుగ్ధములను (క్రుఙ్) క్రౌంచపక్షివలె కొంచెము కొంచెముగ (వ్యపిబత్) త్రాగునట్లు ఆతడు (ఋతేన) యథార్థయోగాభ్యాసముచే (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యశాలియగు జీవుని (అన్ధసః), అన్నాదుల యోగముచే (ఇదమ్) ఈ ప్రత్యక్ష (సత్యమ్) సత్యపదార్థములందు నాశరహిత (విపానమ్) వివిధ శబ్దార్థ సంబంధముతో (శుక్రమ్) పవిత్ర (ఇన్ద్రియమ్) దివ్యవాణిని (పయః) ఉత్తమరసమును (అమృతమ్) రోగనాశక ఓషధిని (మధు) మధురత్వమును (ఇన్ద్రియమ్) దివ్య శ్రోత్రమును ప్రాప్తించుకొనును.॥౭౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సత్యాచరణము మున్నగు కర్మల నాచరించుచు వైద్యశాస్త్ర విధానముతో ఆహారవిహారాదుల నొనర్చువారు సత్యబోధ, సత్యవిజ్ఞానమును పొందగలుగుదురు. ॥౭౩॥

73. Just as swan separates milk from water and drinks it, so a learned person, the embodiment of action, through yogi practices, strengthening his soul with pure food, acquires divine hearing, sweetness, healing medicine, pure love, and immaculate divine speech mingled with the eternal connection between word and its significance in all worldly objects.

౧౧౦౦.సోమమిత్యస్య శంఖ ఋషిః, సోమో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౦౦ సోమమద్భ్యో వ్యపిబచ్ఛన్దసా హంసః శుచిషత్। ఋతేన

సత్యమిన్ద్రియం విపానꣳ శుక్రమన్ధసఽ ఇన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదం

పయోఽమృతమ్మధు ॥౭౪॥

ప.విః-సోమమ్, అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, వి, అపిబత్, ఛన్దసా, హꣳసః, శుచిషత్, శుచిసదితి శుచి + సత్, ఋతేన, సత్యమ్, ఇన్ద్రియమ్, విపానమితి వి + పానమ్, శుక్రమ్, అన్ధసః, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియమ్, ఇదమ్, పయః, అమృతమ్, మధు.॥౭౪॥

పదార్థః:- (సోమమ్) సోమలతాదిమహౌషధిసారమ్ (అద్భ్యః) సుసంస్కృతేభ్యో జలేభ్యః (వి) (అపిబత్) (ఛన్దసా) స్వచ్ఛన్దతయా (హంసః) యో హన్తి దుఃఖాని సః (శుచిషత్) యః పవిత్రేషు విద్వత్సు సీదతి సః (ఋతేన) సత్యేన వేదవిజ్ఞానేన (సత్యమ్) సత్సు పరమేశ్వరాదిపదార్థేషు సాధు (ఇన్ద్రియమ్) ప్రజ్ఞానమ్ (విపానమ్) వివిధరక్షాన్వితమ్ (శుక్రమ్) శుద్ధికరమ్ (అన్ధసః) సుసంస్కృతస్యాన్నస్య (ఇన్ద్రస్య) యోగజన్యస్య పరమైశ్వర్యస్య (ఇన్ద్రియమ్) జీవేన జుష్టమ్ (ఇదమ్) ప్రత్యక్షప్రత్యయాలమ్బమ్ (పయః) ఉత్తమరసమ్ (అమృతమ్) మోక్షమ్ (మధు) మధువిద్యాసమన్వితమ్.॥౭౪॥

అన్వయః:-యః శుచిషద్ధంసో వివేకీ జనశ్ఛన్దసాఽద్భ్యః సోమం వ్యపిబత్స ఋతేనాఽన్ధసో దోషనివర్తకం శుక్రం విపానం సత్యమిన్ద్రియమిన్ద్రస్య ప్రాపకమిదం పయోఽమృతం మధ్విన్ద్రియం చాప్నుమర్హతి స ఏవాఖిలానన్దం ప్రాప్నోతి.॥౭౪॥

భావార్థః:- యే యుక్తాహారవిహారా వేదానధీత్య యోగమభ్యస్యాఽవిద్యాదిక్లేశాన్నివర్త్య యోగసిద్ధీః ప్రాప్య తదభిమానమపి విహాయ కైవల్యమాప్నువన్తి తే బ్రహ్మానన్దమ్భుఞ్జతే॥౭౪॥

పదార్థము :- (శుచిషత్) పవిత్ర విద్వాంసులమధ్య కూర్చుండువారు (హంసః) దుఃఖమును వదలిన వివేకవంతులు (ఛన్దసా) స్వచ్ఛన్దత్వముతో (అద్భ్యః) సంస్కారపరచిన ఉత్తమ జలములతో (సోమమ్) సోమలత మున్నగు ఓషధుల సారమును (వ్యపిబత్) ఉత్తమముగ పానమొనర్చువారు (ఋతేన) సత్యవేదవిజ్ఞానముచే (అన్ధసః) చక్కగా సంస్కరింపబడిన అన్నముయొక్క దోషనివారకము (శుక్రమ్) శుద్ధపరచునట్టి (విపానమ్) అనేక ప్రకారములగు రక్షణలతో (సత్యమ్) పరమేశ్వరుడు మున్నగు సత్యపదార్థములం దుత్తమ (ఇన్ద్రియమ్) విజ్ఞానవంతమగు (ఇన్ద్రస్య) యోగవిద్యచే నుత్పన్నమైన పరమైశ్వర్యప్రాప్తిని గలిగించు (ఇదమ్) ఈ ప్రత్యక్ష ప్రసిద్ధిగల (పయః) ఉత్తమజ్ఞానరసముతో నున్న (అమృతమ్) మోక్షమును (మధు) మధువిద్యతో గూడిన (ఇన్ద్రియమ్) జీవనసుఖమును పొందదగినవారు మాత్రమే అఖిలానందమును పొందగలుగుదురు. ॥౭౪॥

భావార్థము :- యుక్తాహారవిహారాదుల నొనర్చుచు వేదాభ్యాసమొనర్చి అవిద్య మున్నగు క్లేశములను త్యజించి యోగసిద్ధులను పొంది వాని యభిమానమును దరికి రానీయక కైవల్యమును పొందువారుమాత్రమే బ్రహ్మానందమును అనుభవించగలరు. ॥౭౪॥

74.He, who enjoys the company of pure. learned persons, is a discriminator, willingly drinks Soma juice out of waters, purifies food with vedic knowledge, is a cleanser of soul, equipped with the power of protection, knows God, is procurer of supremacy through the knowledge of yoga, acquires the happiness of soul, sweet like honey, salvation, and the apparent essence of knowledge.

౧౫౦౧. అన్నాత్పరిస్రుత ఇత్యస్య శంఖ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

కథం రాజ్యమున్నేయమిత్యాహ. రాజ్యోన్నతి యెటు లొనర్చవలయును?

౧౧౦౧ అన్నాత్పరిస్రుతో రసం బ్రహ్మణా వ్యపిబత్క్షత్రం పయః సోమం

ప్రజాపతిః। ఋతేన సత్యమిన్ద్రియం విపానꣳ శుక్ర మన్ధసꣳ

ఇన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదం పయోఽమృతం మధు॥౭౫॥

ప.వి:- అన్నాత్, పరిస్రుత ఇతి + పరిస్రుతః, రసమ్, బ్రహ్మణా, వి, అపిబత్, క్షత్రమ్, పయః, సోమమ్, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, ఋతేన, సత్యమ్, ఇన్ద్రియమ్, విపానమితి వి + పానమ్, శుక్రమ్, అన్ధసః, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియమ్, ఇదమ్, పయః, అమృతమ్, మధు.॥౭౫॥

పదార్థః:- (అన్నాత్) యవాదేః (పరిస్రుతః) సర్వతః స్రుతః పక్వాత్ (రసమ్) సారభూతమ్ (బ్రహ్మణా) అధీతచతుర్వేదేన (వి) (అపిబత్) గృహ్ణీయాత్ (క్షత్రమ్) క్షత్రియకులమ్ (పయః) దుగ్ధమివ (సోమమ్) ఐశ్వర్యయుక్తమ్ (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకః సభేశో రాజా (ఋతేన) విద్యావినయయుక్తేన న్యాయేన (సత్యమ్) సత్సు వ్యవహారేషు సాధు (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రేణేశ్వరేణ దత్తమ్ (విపానమ్) వివిధం పానం రక్షణం యస్మాత్ తత్ (శుక్రమ్) వీర్యకరమ్ (అన్ధసః) అన్ధకారరూపస్యాఽన్యాయస్య నివర్తకమ్ (ఇన్ద్రస్య) సమగ్రైశ్వర్యప్రదస్య రాజ్యస్య (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రై రాజభిర్జుష్టం న్యాయాఽఽచరణమ్ (ఇదమ్) (పయః) పాతుమర్హమ్ (అమృతమ్) అమృతమివ సుఖప్రదమ్ (మధు) మాధుర్యగుణోపేతమ్.॥౭౫॥

అన్వయః:- యో బ్రహ్మణా సహ ప్రజాపతిః పరిస్రుతోఽన్నాన్నిఃసృతం పయః సోమం రసం క్షత్రం చ వ్యపిబత్ స ఋతేనాఽన్ధసో నివర్తకం శుక్రం విపానం సత్యమిన్ద్రియమిన్ద్రస్య ప్రాపకమిదం పయోఽమృతం మధ్విన్ద్రియం చ ప్రాప్నుయాత్ స సదా సుఖీ భవేత్.॥౭౫॥

భావార్థః:- యే విద్వదనుమత్యా రాజ్యం వర్ధితుమిచ్ఛన్తి తేఽన్యాయం నివర్తయితుం రాజ్యం వర్ధయితుం చ శక్నువన్తి.॥౭౫॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మణా) నాలుగువేదములను చదివిన విద్వాంసునితోగూడ (ప్రజాపతిః) ప్రజారక్షకుడు, సభాధ్యక్షుడగు రాజు (పరిస్రుతః) అన్నివైపులనుండి పక్వమైనట్టి (అన్నాత్) యవలు మున్నగు ధాన్యములనుండి వచ్చిన (పయః) దుగ్ధములవంటి (సోమమ్) ఐశ్వర్యయుక్త (రసమ్) సారరూపరసము మరియు (క్షత్రమ్) క్షత్రియవంశములను (వ్యపిబత్) గ్రహణమొనర్చునాతడు (ఋతేన) విద్యావినయములతో గూడిన న్యాయముతో (అన్ధసః) అంధకారరూప అన్యాయమును దొలగించు (శుక్రమ్) పరాక్రమశాలి (విపానమ్) అనేక విధములగు రక్షణహేతువు (సత్యమ్) సత్యవ్యవహారములందు శ్రేష్ఠుడు (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రనామకుడగు పరమాత్మ ప్రసాదించిన (ఇన్ద్రస్య) సమగ్ర ఐశ్వర్యములనిచ్చు, రాజ్యమును ప్రాప్తినొందించు (ఇదమ్) ఈ ప్రత్యక్ష (పయః) పానయోగ్యమగు (అమృతమ్) అమృతమువంటి సుఖదాయక రసమును (మధు) మధురము మున్నగు గుణములతో గూడిన (ఇన్ద్రియమ్) రాజులు మున్నగువారు సేవించిన న్యాయాచరణమును ప్రాప్తించుకొనువాడు సదా సుఖవంతుడై యుండగలడు. ॥౭౫॥

భావార్థము :- విద్వాంసుల అనుమతిచే రాజ్యాభివృద్ధిని గోరువారే అన్యాయము నణచివేసి రాజ్యమును విస్తృతమొనర్ప సమర్థులగుదురు.॥౭౫॥

75.A king, who along with one knowing all the four vedas,enjoys his birth in a royal family and the milk wise invigorating essence of a well-cooked food, and with justice coupled with learning and decorum, administers his rule, the giver of glory, a gift from God, pre-eminent in all dealings, the remover of the darkness of injustice, the bestower of valour, and the source of diverse kinds of protection, always derives happiness from this his administration fit for enjoyment, inbued with justice, sweetness, and delightfulness.

౧౧౦౨.రేత ఇత్యస్య శంఖ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగతిశక్వరీ ఛందః, పఞ్చమః స్వరః.

శరీరాత్కథం వీర్యముత్పద్యత ఇత్యాహ. శరీరమునుండి వీర్య మెటుల యుత్పన్న మగుచున్నది?

౧౧౦౨ రేతో మూత్రం విజహాతి యోనిం ప్రవిశదిన్ద్రియమ్। గర్భో

జరాయుణావృత ఉల్వం జహాతి జన్మనా। ఋతేన సత్యమిన్ద్రియం

విపానꣳ శుక్ర మన్ధసఽఇన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదం పయోఽమృతం మధు॥౭౬

ప.వి:-రేతః, మూత్రమ్, వి, జహోతి, యోనిమ్, ప్రవిశదితి ప్ర + విశత్, ఇన్ద్రియమ్, గర్భః, జరాయుణా, ఆవృత ఇత్యా + వృతః, ఉల్వమ్, జహోతి, జన్మనా, ఋతేన, సత్యమ్, ఇన్ద్రియమ్, విపానమితి వి + పానమ్, శుక్రమ్, అన్ధసః, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియమ్, ఇదమ్, పయః, అమృతమ్, మధు.॥౭౬॥

పదార్థః:-(రేతః) వీర్యమ్ (మూత్రమ్) ప్రస్రావః (వి) (జహోతి) (యోనిమ్) జన్మస్థానమ్ (ప్రవిశత్) ప్రవేశం కుర్వత్ సత్ (ఇన్ద్రియమ్) ఉపస్థః పురుషలిఙ్గమ్ (గర్భః) యో గృహ్యతే సః (జరాయుణా) బహిరాచ్ఛాదనేన (ఆవృతః) (ఉల్వమ్) ఆవరణమ్ (జహోతి) త్యజతి (జన్మనా) ప్రాదుర్భావేన (ఋతేన) బహిస్థేన వాయునా సహ (సత్యమ్) వర్తమానే సాధు(ఇన్ద్రియమ్) జిహ్వాదికమ్ (విపానమ్) వివిధం పానం యేన తత్ (శుక్రమ్) పవిత్రమ్ (అన్ధసః) ఆవరణస్య (ఇన్ద్రస్య) జీవస్య (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (ఇదమ్) (పయః) రసవత్ (అమృతమ్) నాశరహితమ్ (మధు) యేన మన్యతే తత్.॥౭౬॥

అన్వయః:-ఇన్ద్రియం యోని ప్రవిశత్సద్ రేతో విజహోతి. అతోఽన్యత్ర మూత్రం విజహోతి. తజ్జరాయుణా వృతో గర్భో జాయతే జన్మనోల్వం జహోతి స ఋతేనాన్ధసో నివర్తకం విపానం శుక్రం సత్యమిన్ద్రస్యేన్ద్రియ మిదం పయోఽమృతం మధ్విన్ద్రియం చైతి.॥౭౬॥

భావార్థః:-ప్రాణినా యత్ కించిద్ భుజ్యతే పీయతే తత్ పరంపరయా శుక్రం భూత్వా శరీరకారణం జాయతే పురుషస్యోపస్థేన్ద్రియం స్త్రీసంయోగేన శుక్రం ముఞ్చతి. అతోఽన్యత్ర మూత్రం త్యజతి తేన జ్ఞాయతే శరీరే మూత్రస్థానాదన్యత్ర రేతస్తిష్ఠతి తద్ యస్మాత్సర్వేభ్యోఽఙ్గేభ్య ఉత్పద్యతే. తస్మాత్సర్వాంగాకృతిర్వర్తతే అతఏవ యస్య శరీరాద్ వీర్యముత్పద్యతే తదాకృతిరేవ సన్తానో జాయతే. ॥౭౬॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్రియమ్) పురుషుని లింగముద్వారా ఇంద్రియము (యోనిమ్) స్త్రీయోనియందు (ప్రవిశత్) ప్రవేశించుచు (రేతః) వీర్యమును (వి, జహోతి) విశేషించి వదలును. ఇదియుగాక (మూత్రమ్) మూత్రమును గూడ వదలివేయును. ఆ వీర్యము (జరాయుణా) జరాయువు [మావి] తో (ఆవృతః) కప్పబడియుండి (గర్భః) గర్భరూపమై జన్మించును (జన్మనా) జన్మముచే (ఉల్వమ్) ఆవరణమును (జహోతి) వదలివేయును. అది (ఋతేన) బాహ్యవాయువుతో (అన్ధసః) ఆవరణమును నివృత్తపరచు (విపానమ్) వివిధ పానముల సాధనము (శుక్రమ్) పవిత్రము (సత్యమ్) వర్తమానములందుత్తమము (ఇన్ద్రస్య) జీవునికి

సంబంధమగు (ఇన్ద్రియమ్) ధనముల మరియు (ఇన్ద్రమ్) ఈ (పయః) రసమువంటి (అమృతమ్) నాశరహితము (మధు) ప్రత్యక్షము మున్నగు జ్ఞానసాధనములైన (ఇన్ద్రియమ్) చక్షువులు మున్నగు ఇంద్రియములను పొందుచున్నాడు. ॥౭౬॥

భావార్థము :- ప్రాణుల ఆహారపానీయముల పరంపరద్వారా వీర్యనిర్మాణము జరిగి శరీరమునకు కారణరూప మగుచున్నది. పురుషలింగమైన ఇంద్రియము స్త్రీసంయోగముచే వీర్యము గర్భకోశమునకు వదలును. ఈలింగము మూత్రమును గూడ వదలును. ఇందువల్ల మానవశరీరమందు మూత్రస్థానమునకు భిన్నముగానే వీర్యస్థానముగలదని బోధపడుచున్నది. ఆ వీర్యమునందు శరీరాంగములన్నింటి యాకృతి యుండుకారణమున ఏ శరీరమునుండి వీర్యముత్పన్నమగునో అట్టి యాకృతిగలిగిన సంతానమే యుత్పన్నమగు చుండును. ॥౭౬॥

76.The generative organ releases urine, but when it enters the womb, it releases semen. The caul-invested embryo leaves by its birth the covering folds. The child, by the removal of covering folds, in their contact with external air, acquires the wealth of soul, pure, excellent and enjoyable; and is endowed with these eyes, sweet like juice, and source of everlasting knowledge.

౧౧౦౩. దృష్ట్వేత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, అతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ ధర్మాధర్మౌ కీదృశావిత్యుపదిశ్యతే. ధర్మాధర్మము లెటు లున్నవి?

౧౧౦౩ దృష్ట్వా రూపే వ్యాకరోత్సత్యానృతే ప్రజాపతిః। అశ్రద్ధామనృతేऽదధాచ్ఛ్రద్ధాం సత్యే ప్రజాపతిః। ఋతేన సత్యమిన్ద్రియం విపానం శుక్రమన్ధసऽ ఇన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదం పయోऽమృతం మధు ॥౭౭॥

ప.వి:- దృష్ట్వా, రూపేऽ ఇతి రూపే, వి, ఆ, అకరోత్, సత్యానృతే ఇతి సత్య + అనృతే, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, అశ్రద్ధామ్, అనృతే, అదధాత్, శ్రద్ధామ్, సత్యే, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, ఋతేన, సత్యమ్, ఇన్ద్రియమ్, విపానమితి వి + పానమ్, శుక్రమ్, అన్ధసః, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియమ్, ఇదమ్, పయః, అమృతమ్, మధు. ॥౭౭॥

పదార్థః:-(దృష్ట్వా) సంప్రేక్ష్య (రూపే) నిరూపితే (వి) (అ) (అకరోత్) కరోతి (సత్యానృతే) సత్యం చానృతం చ తే (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలకః (అశ్రద్ధామ్) అప్రీతిమ్ (అనృతే) అవిద్యమానమృతం యస్మింస్తస్మిన్నధర్మే (అదధాత్) దధాతి (శ్రద్ధామ్) శ్రత్ సత్యం దధాతి యయా తామ్ (సత్యే) సత్సు భవే (ప్రజాపతిః) పరమేశ్వరః (ఋతేన) యథార్థేన (సత్యమ్) (ఇన్ద్రియమ్) చిత్తమ్ (విపానమ్) వివిధరక్షణమ్ (శుక్రమ్) శుద్ధికరమ్ (అన్ధసః) అధర్మాఽఽచరణస్య నాశకమ్ (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవతో ధర్మస్య ప్రాపకమ్ (ఇన్ద్రియమ్) విజ్ఞానసాధకమ్ (ఇదమ్) (పయః) సుఖప్రదమ్ (అమృతమ్) మృత్యురోగాత్ పృథక్కరమ్ (మధు) మన్తవ్యమ్.॥౭౭॥

అన్వయః:-యః ప్రజాపతిరృతేన స్వకీయేన సత్యేన విజ్ఞానేన సత్యానృతే రూపే దృష్ట్వా వ్యాకరోత్ యోఽనృతేఽశ్రద్ధామదధాత్ సత్యే శ్రద్ధాం చ యశ్చాఽన్ధసో నివర్తకం శుక్రం విపానం సత్యమిన్ద్రియం యశ్చేన్ద్రస్య ప్రాపకమిదం పయోఽమృతం మధ్విన్ద్రియం చాఽదధాత్ స ఏవ ప్రజాపతిః సర్వైరుపాసనీయః.॥౭౭॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా ఈశ్వరాజ్ఞాపితం ధర్మమాచరన్తి. అధర్మం న సేవన్తే తే సుఖం లభన్తే యదీశ్వరో ధర్మాఽధర్మౌ న జ్ఞాపయేత్తర్హ్యేతయోః స్వరూపవిజ్ఞానం కస్యాపి న స్యాత్. య ఆత్మానుకూలమాచరణం కుర్వన్తి ప్రతికూలం చ త్యజన్తి తే హి ధర్మాఽధర్మ బోధయుక్తా భవన్తి నేతరే. ॥౭౭॥

పదార్థము :-(ప్రజాపతిః) ప్రజారక్షకుడగు నే పరమేశ్వరుడు (ఋతేన) తన యథార్థమగు సత్యవిజ్ఞానముద్వారా (సత్యానృతే) ఏ సత్యాసత్యములను (రూపే) రూపొందించియున్నాడో, వానిని (దృష్ట్వా) జ్ఞానదృష్టిచే దెలిసికొని (వ్యాకరోత్) అనేక విధముల యుపదేశించునో (అనృతే) ఏ మిథ్యాభాషణములందు (అశ్రద్ధామ్) ప్రీతిరహితము (అదధాత్) ధారణమొనర్చుచు (సత్యే) సత్యమునందు (శ్రద్ధామ్) ప్రీతిని ధరింపజేయించునో మరియు నే (అన్ధసః) అధర్మాచరణమును నివర్తింపజేసి (శుక్రమ్) శుద్ధిపరమునట్టి (విపానమ్) వివిధరక్షణముల సాధనమగు (సత్యమ్) సత్యస్వరూపము (ఇన్ద్రియమ్) చిత్తమును మరియు ఏ (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యముతో గూడిన ధర్మమును ప్రాప్తింపజేయునో (ఇదమ్) ఇట్టి (పయః) అమృతరూప సుఖదాయకము (అమృతమ్) మృత్యురోగనివారకము (మధు) మన్నించదగిన (ఇన్ద్రియమ్) విజ్ఞానసాధనమును ధారణమొనర్చునట్టి (ప్రజాపతిః) పరమేశ్వరుడే ఎల్లరకును ఉపాసనీయదైవమై యున్నాడు. ॥౭౭॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరు డాజ్ఞాపించిన ధర్మము నాచరించుచు, నిషేధించినట్టి అధర్మమును సేవించకుండ నుండువాడు సుఖప్రాప్తి నొందుచున్నాడు. ఈశ్వరుడు ధర్మాధర్మముల జ్ఞానము గలిగించకున్న అట్టి ధర్మాధర్మముల స్వరూపజ్ఞానము ఎవ్వరికిని గలుగకుండెడిది. ఎవరు ఆత్మకు అనుకూలమగు

ఆచరణమునొనర్చుచు, ప్రతికూలమగు ఆచరణమును వదలివేయుదురో వారే ధర్మాధర్మముల నెరిగినవా రగుదురు. కాని ఇతరులు మాత్రము కాజాలరు. ॥౭౭॥

77.God through His pure knowledge, viewing both forms has explaind truth and falsehood. He has assigned the lack of faith to falsehood, and faith to truth. He alone is worthy of worship by all, Who is thc Abolisher of irreligiousness, Purifier, Sustainer, Truth personified, Path-indicator of mind, Revealer of manly vedic truth, Giver of salvation, Adorable, and source of knowledge.

౧౧౦౪.వేదేనేత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ వేదజ్ఞాః కీదృశా ఇత్యుపదిశ్యతే. వేదజ్ఞు లెటులుందురు?

౧౧౦౪ వేదేన రూపే వ్యపిబత్సుతాసుతౌ ప్రజాపతిః। ఋతేన సత్యమిన్ద్రియం
విపానꣳ శుక్రమన్ధసఽ ఇన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదం పయోఽమృతం మధు॥౭౮॥

ప.విః-వేదేన, రూపేఽ ఇతి రూపే, వి, అపిబత్, సుతాసుతౌ, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, ఋతేన, సత్యమ్, ఇన్ద్రియమ్, విపానమితి వి + పానమ్, శుక్రమ్, అన్ధసః, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియమ్, ఇదమ్, పయః, అమృతమ్, మధు.॥౭౮॥

పదార్థః:-(వేదేన) ఈశ్వరప్రకాశితేన వేదచతుష్టయేన (రూపే) సత్యానృతస్వరూపే (వి) (అపిబత్) గృహ్ణీయాత్ (సుతాసుతౌ) ప్రేరితాప్రేరితౌ ధర్మాధర్మౌ (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకో జీవః (ఋతేన) సత్యవిజ్ఞానయుక్తేన (సత్యమ్) సత్సు ధర్మాచరణేషు సాధు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (విపానమ్) వివిధపాననిమిత్తమ్ (శుక్రమ్) పరాక్రమప్రదమ్ (అన్ధసః) అన్నాదేః (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యయుక్తస్య జీవస్య (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రేణేశ్వరేణ దత్తం జ్ఞానమ్ (ఇదమ్) జలాది (పయః) దుగ్ధాది (అమృతమ్) మృత్యుధర్మరహితం విజ్ఞానమ్ (మధు) మాధుర్యగుణోపేతమ్.॥౭౮॥

అన్వయః:-యః ప్రజాపతిర్ఋతేన వేదేన సుతాసుతౌ రూపే వ్యపిబత్ స ఇన్ద్రస్యాన్ధసో విపానం శుక్రం సత్యమిన్ద్రియమిదం పయోఽమృతం మధ్విన్ద్రియం చాప్నుయాత్.॥౭౮॥

భావార్థః:-వేదవిత్ ఏవ ధర్మాధర్మౌ జ్ఞాతుం ధర్మాచరణేనాఽధర్మత్యాగేన చ సుఖినో భవితుం శక్నువన్తి.॥౭౮॥

పదార్థము :- ((ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలన మొనర్చు నే జీవుడు (ఋతేన) సత్యవిజ్ఞాన పూర్ణములగు (వేదేన) ఈశ్వరుడు ప్రకాశపరచిన నాల్గువేదములనుండి (సుతాసుతౌ) ప్రేరిత, అప్రేరిత ధర్మాధర్మముల (రూపే) స్వరూపములను (వ్యపిబత్) గ్రహించునో, యా (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యశాలియగు జీవుని (అన్ధసః) అన్నాదుల (విపానమ్) వివిధ పానములకొరకు (శుక్రమ్) పరాక్రమమునిచ్చు (సత్యమ్) సత్యధర్మాచరణమునందు ఉత్తమమగు (ఇన్ద్రియమ్) ధనము మరియు (ఇదమ్) జలాదులు (పయః) క్షీరాదులు (అమృతమ్) మృత్యుధర్మములేని విజ్ఞానము (మధు) మధురగుణములతో గూడిన పదార్థములు మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ఈశ్వరప్రసాదితమగు జ్ఞానప్రాప్తిని పొందుదురు.॥౭౮॥

భావార్థము :-వేదవిద్యనెరిగినవారు మాత్రమే ధర్మాధర్మములనెరిగినవారై ధర్మము నాచరించుచు అధర్మ త్యాజ్యమునొనర్చుటకు సమర్థులై సుఖించెదరు.॥౭౮॥

78.The soul, full of real knowledge, with the help of all the four vedas, realises the essence of Truth and Untruth. It acquires for itself foodstuffs as meals, riches, the givers of valour and righteous character, water, milk, immperishable knowledge, sweet delicious articles, and the knowledge bestowed by God.

౧౧౦౫. దృష్ట్వేత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛందః నిషాదః స్వరః.

కీదృగ్జనో బలమున్నేతుం శక్నోతీత్యాహ. ఎటువంటివాడు బలమును పెంపొందించ గలడు?

౧౧౦౫ దృష్ట్వా పరిస్రుతో రసꣳశుక్రేణ శుక్రం వ్యపిబత్ పయః

సోమం ప్రజాపతిః। ఋతేన సత్యమిన్ద్రియం విపానꣳ శుక్రమన్ధసఽ

ఇన్ద్రస్యేన్ద్రియమిదం పయోఽమృతం మధు॥౭౯॥

ప. విః-దృష్ట్వా, పరిస్రుత ఇతి పరిఽస్రుతః, రసమ్, శుక్రేణ, శుక్రమ్, వి, అపిబత్, పయః, సోమమ్, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, ఋతేన, సత్యమ్, ఇన్ద్రియమ్, విపానమితి వి + పానమ్, శుక్రమ్, అన్ధసః, ఇన్ద్రస్య, ఇన్ద్రియమ్, ఇదమ్ పయః, అమృతమ్, మధు.॥౭౯॥

పదార్థః:- (దృష్ట్వా) పర్యాలోచ్య (పరిస్రుతః) సర్వతః ప్రాప్తః (రసమ్) విద్యానన్దమ్ (శుక్రేణ) శుద్ధేన భావేన (శుక్రమ్) శీఘ్రం సుఖకరమ్ (వి) (అపిబత్) పిబేత్ (పయః) పాతుమర్హమ్ (సోమమ్) మహౌషధిరసమ్ (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః స్వామీ (ఋతేన)

యథార్థేన (సత్యమ్) సతీష్వోషధీషు భవమ్ (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రేణ విదుషా జుష్టమ్ (విపానమ్) విశిష్టేన పానేన యుక్తమ్ (శుక్రమ్) వీర్యవత్ (అన్ధసః) సంస్కృతస్యాన్నాదేః (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రేణేశ్వరేణ సృష్టమ్ (ఇదమ్) (పయః) సురసమ్ (అమృతమ్) మృత్యునిమిత్తరోగనివారకమ్ (మధు) జ్ఞాతం సత్.॥౭౯॥

అన్వయః:-యః పరిస్రుతః ప్రజాపతిరృతేన సత్యం దృష్ట్వా శుక్రేణ శుక్రం పయః సోమం రసం వ్యపిబత్ సోఽన్ధసః ప్రాపకం విపానం శుక్రమిన్ద్రియమిన్ద్రస్యేదం పయోఽమృతం మధ్విన్ద్రియఞ్చ ప్రాప్నుయాత్.॥౭౯॥

భావార్థః:-యో వైద్యకశాస్త్రరీత్యోత్తమానోషధీరసాన్నిర్మాయ యథాకాలం యథాయోగ్యం పిబేత్ స రోగేభ్యః పృథగ్భూత్వా శరీరాత్మబలం వర్ధయితుం శక్నుయాత్.॥౭౯॥

పదార్థము :-(పరిస్రుతః) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించగల (ప్రజాపతిః) ప్రజాస్వామియగు రాజు మున్నగువారు (ఋతేన) యథార్థ వ్యవహారముచే (సత్యమ్) వర్తమానమైయున్న ఓషధులందుత్పన్నమైన రసమును (దృష్ట్వా) ఆలోచనాపూర్వకముగ జూచి (శుక్రేణ) శుద్ధభావముతో (శుక్రమ్) శీఘ్రముగ సుఖమునొనర్చు (పయః) పానమొనర్చదగిన (సోమమ్) మహౌషధములరసమును మరియు (రసమ్) విద్యానందరూప రసమును (వ్యపిబత్) విశేష రూపమున గ్రహించి పానమునొనర్చువారు (అన్ధసః) శుద్ధమగు అన్నాదులను ప్రాప్తింపజేయు వానిని (విపానమ్) విశేషముగ పానమొనర్చు (శుక్రమ్) వీర్యవంతులు (ఇన్ద్రియమ్) విద్వాంసుడు సేవించినట్టి ఇంద్రియమును మరియు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతుడగువానికి (ఇదమ్) ఈ (పయః) ఉత్తమ రసవంతమగు (అమృతమ్) మృత్యునివారకము రోగనివారకము నగు (మధు) మధురాది గుణయుక్తమైన (ఇన్ద్రియమ్) ఈశ్వరనిర్మిత ధనప్రాప్తిగలుగును.॥౭౯॥

భావార్థము :- వైద్యశాస్త్రపద్ధతిలో ఉత్తమోషధీరసములను సిద్ధపరచి కాలోచితముగ, ఉచితరీతిని సేవించునాతడు రోగరహితుడై శారీరకాత్మికబలముల పెంపొందజేసికొని సుఖముల ననుభవించుటకు సమర్థుడగును. ॥౭౯॥

79.The King, who is easily accessible to all, and in a just manner, having carefully examined the juice of efficacious medicines, with pure intention, drinks the delight - giving, drinkable juice of medicines and enjoys the pleasure of knowledge, acquires God-given wealth, the procurer of pure food, and the giver of good drinks, the strength of a her, and the sweet, disease-healing nectar of a glorious person.

౧౧౦౬. సీసేనేత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, సవితా దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విద్వద్వద్విద్వద్భిరాచరణీయమిత్యాహ. విద్వాంసులతో సమానముగ నితరులును ఆచరించవలెను.

౧౧౦౬ సీసే॑న త॒న్త్రం మన॑సా మనీ॒షిణ॑ ఊర్ణాసూ॒త్రేణ॑ క॒వయో॑ వయన్తి ।
అ॒శ్వినా॑ య॒జ్ఞꣳ స॑వి॒తా సర॑స్వ॒తీన్ద్ర॑స్య రూ॒పం వ॑రు॒ణో భి॑ష॒జ్యన్ ॥౮౦॥

ప.వి:-సీసే॑న, త॒న్త్రమ్, మన॑సా, మ॒నీ॒షిణః॑, ఊ॒ర్ణా॒సూ॒త్రేణేత్యూ॑ర్ణా + సూ॒త్రేణ॑, క॒వయః॑, వ॒య॒న్తి॒, అ॒శ్వినా॑, య॒జ్ఞమ్, స॒వి॒తా, సర॑స్వతీ, ఇన్ద్ర॑స్య, రూ॒పమ్, వ॑రుణః, భి॒ష॒జ్యన్.॥౮౦॥

పదార్థః:- (సీసేన) సీసకధాతుపాత్రేణేవ (తన్త్రమ్) కుటుమ్బధారణమివ తన్త్రకలానిర్మాణమ్ (మనసా) అన్తఃకరణేన (మనీషిణః) మేధావినః (ఊర్ణాసూత్రేణ) ఊర్ణాకమ్బలేనేవ (కవయః)విద్వాంసః (వయన్తి) నిర్మిమతే (అశ్వినా) విద్యావ్యాప్తావధ్యాపకోపదేశకౌ (యజ్ఞమ్) సంగన్తుమర్హం వ్యవహారమ్ (సవితా) విద్యావ్యవహారేషు ప్రేరకః (సరస్వతీ)ప్రశస్తవిజ్ఞానయుక్తా స్త్రీ (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (రూపమ్) స్వరూపమ్ (వరుణః) శ్రేష్ఠః (భిషజ్యన్) చికిత్సుః సన్.॥౮౦॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథా కవయో మనీషిణః సీసేనోర్ణాసూత్రేణ మనసా తన్త్రం వయన్తి యథా సవితా సరస్వత్యశ్వినా చ యజ్ఞం కురుతో యథా భిషజ్యన్ వరుణ ఇన్ద్రస్య రూపం విదధాతి తథా యూయమప్యాచరత.॥౮౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా విద్వాంసోఽనేకైర్ధాతుభిః సాధనవిశేషైర్వస్త్రాదీని నిర్మాయ కుటుమ్బం పాలయన్తి యజ్ఞం చ కృత్వౌషధాని చ దత్త్వాఽరోగయన్తి శిల్పక్రియాభిః ప్రయోజనాని సాధ్నువన్తి తథాఽన్యైరప్యనుష్ఠేయమ్.॥౮౦॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (కవయః) విద్వాంసులు (మనీషిణః) బుద్ధిశాలురు (సీసేన) సీస లేక గాజుపాత్రవలె కోమలము (ఊర్ణాసూత్రేణ) ఉన్నికంబళివలె ప్రయోజన సాధకము నగు (మనసా) అంతఃకరణముచే (తన్త్రమ్) కుటుంబధారణమువలె యంత్ర కళలను (వయన్తి) రచించెదరో, ఎట్లు (సవితా) అనేక విద్యావ్యవహారములందు ప్రేరణనొనర్చువాడు (సరస్వతీ) ఉత్తమ విద్యావంతురాలగు స్త్రీ మరియు (అశ్వినా) విద్యావ్యాప్తులగు అధ్యాపకోపదేశకులు ఇరువురు (యజ్ఞమ్) సాంగత్య యోగ్యవ్యవహారముల నొనర్చెదరో, ఎట్లు (భిషజ్యన్) చికిత్సను గోరుచు (వరుణః) శ్రేష్ఠుడు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్య (రూపమ్) స్వరూపమును విధాన మొనర్చునో అదేవిధముగ మీరును నొనర్చుచుండుడు.॥౮౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసు లేవిధముగ ధాతువులతో, సాధన విశేషములతో వస్త్రాదులను సిద్ధమొనర్చి తమ కుటుంబములను పోషించెదరో మరియు

పదార్థముల సమ్మిళితరూప యజ్ఞమునొనర్చి పథ్యకర ఓషధుల నిచ్చి వ్యాధులనుండి విముక్తి గలిగింతురో మరియు శిల్పక్రియలద్వారా ప్రయోజనముల సాధించుకొనెదరో అట్లే ఇతరులును నొనర్చవలయును. ।౮౦॥

80.Just as wise sages understand problems with mental force, prepare bullets with lead, and cloths with woollen thread, so do the learned, an educated wife, teachers and preachers perform sacrifice (yajna), and a skilled physician arranges for the elegance of affluence.

౧౧౦౭.తదిత్యస్య శంఖ ఋషిః, వరుణో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కే యజ్ఞమర్హన్తీత్యాహ. ఎవడు యజ్ఞ మొనర్చుటకు యోగ్యుడు?

౧౧౦౭ తదస్య రూపమమృతꣳ శచీభిస్తిస్రో దధుర్దేవతాః సꣳ రరాణాః।

లోమాని శష్పైర్బహుధా న తోక్మభిస్త్వగస్య మాꣳసమభవన్న లాజాః॥౮౧॥

ప.విః- తత్, అస్య, రూపమ్, అమృతమ్, శచీభిః, తిస్రః, దధుః, దేవతాః, సꣳరరాణా ఇతి సమ్ + రరాణాః, లోమాని, శష్పైః, బహుధా, న, తోక్మభిరితి తోక్మ + భిః, త్వక్, అస్య, మాꣳసమ్, అభవత్, న, లాజాః.॥ ౮౧॥

పదార్థః-(తత్) పూర్వోక్తం సత్యాదికమ్ (అస్య) యజ్ఞస్య (రూపమ్) స్వరూపమ్ (అమృతమ్) నాశరహితమ్ (శచీభిః) ప్రజ్ఞాభిః కర్మభిర్వా (తిస్రః) అధ్యాపకాఽధ్యేతృ పరీక్షకాః (దధుః) దధ్యుః (దేవతాః) దేవా విద్వాంసః (సంరరాణాః) సమ్యగ్దాతారః (లోమాని) రోమాణి (శష్పైః) దీర్ఘైర్లోమభిః (బహుధా) బహుప్రకారైః (న) (తోక్మభిః) బాలకైః (త్వక్) (అస్య) (మాంసమ్) (అభవత్) భవేత్ (న) నిషేధార్థే (లాజాః).।౮౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యం సంరరాణాస్తిస్రో దేవతాః శచీభిర్బహుధా యం యజ్ఞం శష్పైః సహ లోమాని చ దధుస్తదస్యామృతం రూపం యూయం విజానీత. అయం తోక్మభిర్నానుష్ఠేయః. అస్య మధ్యే త్వఙ్మాంసం లాజా వా హవిర్నాభవదితి చ విత్త.।౮౧॥

భావార్థః:- యే దీర్ఘసమయావధిజటిలా బ్రహ్మచారిణో వా పూర్ణవిద్యా జితేన్ద్రియా భద్రా జనాః సన్తి త ఏవ యజధాతోరర్థం జ్ఞాతుమర్హన్తి న బాలా అవిద్వాంసో వా స హోమాఖ్యో యజ్ఞో యత్ర మాంసక్షారామ్లతిక్తగుణాదిరహితం కిన్తు సుగన్ధిపుష్టమిష్టం రోగనాశకాది గుణసహితం హవిః స్యాత్ తదేవ హోతవ్యం చ స్యాత్.।౮౧॥

పదార్థము :- మానవులారా! (సంరరాణాః) ఉత్తమముగ నిచ్చు (తిస్రః) చదివించుట, చదువుట, పరీక్షించుటను జేయు ముగ్గురు (దేవతాః) విద్వాంసుల (శచీభిః) శ్రేష్ఠ ప్రజ్ఞా కర్మలద్వారా (బహుధా) అనేక విధములుగ నే యజ్ఞమును మరియు (శష్పైః) దీర్ఘరోమములతో (లోమాని) రోమములను మరియు (తత్) అట్టి (అస్య) ఈ యజ్ఞముయొక్క (అమృతమ్) నాశరహిత (రూపమ్) రూపమును మీరు దెలిసికొనుడు. ఈ (తోక్మభిః) బాలకులచే (న) అనుష్ఠింపదగని మరియు (అస్య) దీనిమధ్య (త్వక్) త్వచ [చర్మము] (మాంసమ్) మాంసము మరియు (లాజాః) వేయించిన, శుష్క అన్నాదులు హోమమొనర్చదగినవి (న, అభవత్) కావు అని మీరెరుగుడు.।౮౧॥

భావార్థము :- చాలాకాలపర్యంతము మీసములు, గడ్డములు గలిగియున్న బ్రహ్మచారులు మరియు పూర్ణ విద్వాంసులు, జితేంద్రియులునగు భద్రజనులు మాత్రమే 'యజ' ధాతు శబ్దమునకర్థముదెలిసికొనదగినవారు. అనగా యజ్ఞమునొనర్చయోగ్యులగుదురు. కాని బాలబుద్ధి గలవారు, అవిద్వాంసులు అర్హులుగాజాలరు. అట్టి హవనరూప యజ్ఞమునందు మాంసాదులు, క్షార, ఆమ్ల, తిక్తాది గుణయుక్తములగు పదార్థముల హవిస్సుల నీయరాదు. సుగంధిత, పుష్ట, మిష్ట, వ్యాధినాశక గుణములతో గూడిన పదార్థములే హవనమొనర్చదగినవై యుండును. ।౮౧॥

81.Teacher, pupil and examiner, these three divine forces, impart and receive education. With wisdom and deed, they with long hair, perform the sacrifice in diverse ways. We should understand the eternal nature of this sacrifice. Illiterate youths are not entitled to perform sacrifice (yajna). Hide, meat, parched grain should not be used in the yajna for oblation.

౧౧౦౮. తదిత్యస్య శంఖ ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

విదుషీభిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. విదుషీమణు లేమి చేయువలయును?

౧౧౦౮ తదశ్వినా భిషజా రుద్రవర్తనీ సరస్వతీ వయతి పేశో౭అన్తరమ్ ।
అస్థి మజ్జానం మాసరైః కారోతరేణ దధతో గవాం త్వచి ।౮౨॥

ప.విః- తత్, అశ్వినా, భిషజా, రుద్రవర్తనీ ఇతి రుద్ర + వర్తనీ, సరస్వతీ, వయతి, పేశః, అన్తరమ్, అస్థి, మజ్జానమ్, మాసరైః, కారోతరేణ, దధతః, గవామ్, త్వచి. ।౮౨॥

పదార్థః-(తత్) పూర్వోక్తం హవిః (అశ్వినా) విద్యావ్యాపినౌ (భిషజా) వైద్యకశాస్త్రవిదౌ (రుద్రవర్తనీ) రుద్రస్య ప్రాణస్య వర్తనిరివ వర్తనిర్మార్గో యయోస్తౌ (సరస్వతీ) ప్రశస్తజ్ఞానయుక్తా పత్నీ (వయతి) సంతనోతి (పేశః) (అన్తరమ్) మధ్యస్థమ్ (అస్థి)

(మజ్జానమ్) (మాసరైః) పరిపక్వౌషధిసంస్రావైః (కారోతరేణ) కూపేనేవ. కారోతర ఇతి కూపనామసు... నిఘం. 3.23 (దధతః) ధరతః (గవామ్) పృథివ్యాదీనామ్ (త్వచి) ఉపరి భాగే. ॥౮౨॥

అన్వయః:-యత్సరస్వతీ వయతి తత్పేశో౽స్థి మజ్జానమన్తరం మాసరైః కారోతరేణ గవాం త్వచి రుద్రవర్తనీ భిషజా౽శ్వినా దధతో దధ్యాతామ్.॥౮౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వైద్యకశాస్త్రవిదః పతయః శరీరారోగ్యాదికం విధాయ స్త్రియః సతతం సుఖయేయుస్తథైవ విదుష్యః స్త్రియః స్వపతీన్ రోగరహితాన్ కుర్యుః.॥౮౨॥

పదార్థము :-ఎద్దానిని (సరస్వతీ) శ్రేష్ఠజ్ఞానవంతురాలగు పత్ని (వయతి) ఉత్పన్నమొనర్చునో (తత్) అట్టి (పేశః) సుందరస్వరూపము (అస్థి) ఎముక (మజ్జానమ్) మజ్జ [మూలుగ] (అన్తరమ్) అంతస్థమును (మాసరైః) పరిపక్వ ఓషధీసారములచే (కారోతరేణ) కూపముచే సకల కార్యముల సాధించునట్లు (గవామ్) పృథివి మున్నగువాని (త్వచి) చర్మ [బెరుడు] రూప పైభాగమునందు (రుద్రవర్తనీ) ప్రాణమార్గమువంటి మార్గముతో గూడిన (భిషజా) వైద్యవిద్యావిదులు (అశ్వినా) విద్యలందు పరిపూర్ణులగు ఇరువురు పురుషులు (దధతః) ధారణమొనర్చెదరు. ॥౮౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వైద్యశాస్త్ర ప్రవీణులగు పతులు శరీరము నారోగ్యవంతముగ నొనర్చి తమ పత్నులను నిరంతరము సుఖవంతులుగ నుంచునట్లు విదుషీరత్నములును తమ పతులను రోగరహితుల నొనర్చవలెను.॥౮౨॥

82.Whomsoever child, a good, intelligent mother gives birth to, that handsome baby with its internal organs, bones and marrow, should be protected on this earth with medicinal juices, like a well, by a physician and his wife, the infusers of life like vital airs.

౧౧౨౯.సరస్వతీత్యస్య శంఖ ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

విద్వద్వదితరైరాచరణీయమిత్యాహ. విద్వాంసులవలె అన్యులు ఆచరించవలయును?

౧౧౨౯ సరస్వతీ మనసా పేశలం వసు నాసత్యాభ్యాం వయతి దర్శతం వపుః।

రసం పరిస్రుతా న రోహితం నగ్నహుర్ధీరస్తసరం న వేమ ॥౮౩॥

ప.వి:-సరస్వతీ, మనసా, పేశలమ్, వసు, నాసత్యాభ్యామ్, వయతి, దర్శతమ్, వపుః, రసమ్, పరిస్రుతేతి పరి + స్రుతా, న, రోహితమ్, నగ్నహుః, ధీరః, తసరమ్, న, వేమ. ॥౮౩॥

పదార్థః:-(సరస్వతీ) ప్రశస్తం సరో విజ్ఞానం విద్యతే యస్యాః సా (మనసా) విజ్ఞానేన (పేశలమ్) ఉత్తమాఙ్గవత్ (వసు) ద్రవ్యమ్ (నాసత్యాభ్యామ్) న విద్యతే అసత్యం యయోస్తాభ్యాం మాతాపితృభ్యామ్ (వయతి) విస్తృణాతి (దర్శతమ్) దర్శనీయమ్ (వపుః) శరీరముదకం వా. వపురిత్యుదకనా.. నిఘం. ౧.౧౨. (రసమ్) ఆనన్దమ్ (పరిస్రుతా) పరితః సర్వతః స్రుతమ్ - అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (న) ఇవ (రోహితమ్) ప్రాదుర్భూతమ్ (నగ్నహుః) నగ్నం శుద్ధం జుహోతి గృహ్ణాతి సః (ధీరః) ధ్యానశీలః (తసరమ్) తస్యత్యుపక్షయతి దుఃఖాని యేన తమ్ (న) ఇవ (వేమ) ప్రజనమ్.॥౮౩॥

అన్వయః:-సరస్వతీ మనసా వేమ న యత్ పేశలం దర్శతం వపుస్తసరం రోహితం పరిస్రుతా రసం న వసు వయతి నా సత్యాభ్యాం నగ్నహుర్ధీరశ్చాఽస్తి తౌ ద్వౌ వయం ప్రాప్నుయామ.॥౮౩॥

భావార్థః:-యథా విద్వాంసావధ్యాపకోపదేశకౌ సారం సారం వస్తు గృహ్ణీతస్తథైవ సర్వైః స్త్రీపురుషై ర్గ్రాహ్యమ్. ॥౮౩॥

పదార్థము :- (సరస్వతీ) ఉత్తమవిజ్ఞానయుక్తురాలగు స్త్రీ (మనసా) విజ్ఞానముతో (వేమ) ఉత్పత్తికి (న) సమముగా ఏ (పేశలమ్) ఉత్తమాంగములతోగూడ (దర్శతమ్) చూడదగిన (వపుః) శరీరము లేదా జలములను మరియు (తసరమ్) దుఃఖముల నశింపజేయునట్టి (రోహితమ్) ప్రకటమైన (పరిస్రుతా) అన్నిదిశలనుండి ప్రాప్తించిన (రసమ్) ఆనందమునిచ్చురసమునకు (న) సమమగు ద్రవ్యమును (వయతి) సిద్ధపరచునో (నాసత్యాభ్యామ్) అసత్యవ్యవహారరహితులగు జననీజనకు లిరువురనుండి (నగ్నహుః) శుద్ధమును గ్రహించునట్టి (ధీరః) ధ్యానవంతుడగు ఏ నీ పతిగలడో అట్టి మీ యుభయులను మేము ప్రాప్తించుకొనెదము గాక! ॥౮౩॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగు అధ్యాపకోపదేశకులు ఉత్తమసారవస్తువులను గ్రహించునట్లు సకల స్త్రీ పురుషులు గ్రహించుకొనుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౮౩॥

The learned wife, with her knowledge, like birth, adorns her beautiful, well built body, and prepares meals, the removers of physical discomforts, available from all sides, ready at hand, the givers of delight like nectar. Her thoughtful husband receives pure ideas from his father and mother free from untruth.

౧౧౧౦.పయసేత్యస్య శంఖ ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః ధైవతః స్వరః.

స్వకులం ప్రశస్తం కర్తవ్యమిత్యాహ. స్వకులమును శ్రేష్ఠమైనదిగ నొనర్చవలయును?

౧౧౧౦ పయసా శుక్రమమృతం జనిత్రꣳ సురయా మూత్రాజ్జనయన్త రేతః।అపా
మతిం దుర్మతిం బాధమానా ఊవధ్యం వాతꣳసబ్వం తదారాత్॥౭౪॥

ప.విః–పయసా, శుక్రమ్, అమృతమ్, జనిత్రమ్, సురయా, మూత్రాత్, జనయన్త, రేతః, అప, అమతిమ్, దుర్మతిమితి దుః + మతిమ్, బాధమానాః, ఊవధ్యమ్, వాతమ్, సబ్వమ్, తత్, ఆరాత్.॥౭౪॥

పదార్థః:-(పయసా) జలేన దుగ్ధేన వా (శుక్రమ్) శుద్ధమ్ (అమృతమ్) అల్పమృత్యురోగనివారకమ్ (జనిత్రమ్) అపత్యజన్మనిమిత్తమ్ (సురయా) సోమలతాదిరసేన (మూత్రాత్) మూత్రాధారేన్ద్రియాత్ (జనయన్త) ఉత్పాదయేయుః. అత్ర లఙ్వ్యడభావః (రేతః) వీర్యమ్ (అప) (అమతిమ్) నష్టా మతిరమతిస్తామ్ (దుర్మతిమ్) దుష్టా చాసౌ మతిశ్చ తామ్ (బాధమానాః) నివర్తయన్తః (ఊవధ్యమ్) ఊరూ వధ్యే యేన తత్. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోపో వేతి రులోపః (వాతమ్) ప్రాప్తమ్ (సబ్వమ్) సమవేతమ్. అత్ర సప సమవాయే ధాతోరౌణాదికో వః ప్రత్యయః (తత్) (ఆరాత్) నికటాత్.॥౭౪॥

అన్వయః:-యే విద్వాంసోఽమతిం దుర్మతిమపబాధమానాః సన్తో యదూవధ్యం వాతం సబ్వం పయసా సురయోత్పన్నం మూత్రాత్ జనిత్రమమృతం శుక్రం రేతోఽస్తి. తదారాజ్జనయన్త తే ప్రజావన్తో భవన్తి.॥౭౪॥

భావార్థః:-యే దుర్గుణాన్ దుష్టసఙ్గాꣳ స్త్యక్త్వా వ్యభిచారాదద్దూరే నివసన్తో వీర్యం వర్ధయిత్వా సన్తానా నుత్పాదయన్తి తే స్వకులం ప్రశస్తం కుర్వన్తి.॥౭౪॥

పదార్థము :-ఏ విద్వాంసులు (అమతిమ్) నష్టబుద్ధిని లేక (దుర్మతిమ్) లేక దుష్టబుద్ధిని (అప, బాధమానాః) తొలగించుచు (ఊవధ్యమ్) తొడలు, అంగుళీయములు మున్నగువానిని నరికివేయు అనగా అత్యంత వినాశకర సాధనము (వాతమ్) ప్రాప్తించుకొన్న (సబ్వమ్) సకల పదార్థములందు సంబంధము గలిగియున్న (పయసా) జలములు, దుగ్ధములు లేదా (సురయా) సోమలత మున్నగు ఓషధీరసములచే నుత్పన్నమగు (మూత్రాత్) మూత్రాధారమగు ఇంద్రియమునుండి(జనిత్రమ్) సంతానోత్పత్తికి నిమిత్తము (అమృతమ్) అల్పమృత్యురోగనివారకము (శుక్రమ్) శుద్ధమునగు నే (రేతః) వీర్యముగలదో (తత్) దానిని (ఆరాత్) సమీపమునుండి (జనయన్త) ఉత్పన్నమొనర్తురో అట్టివారే సంతానము గలవా రగుదురు.॥౭౪॥

భావార్థము :- దుర్గుణము, దురాచారము, దుర్జనసాంగత్యము, దుష్కర్మలను, వ్యభిచారమును వదలివేసి వీర్యమును వృద్ధిపరచుకొని సంతానోత్పత్తి నొనర్చు ఉత్తములుమాత్రమే తమవంశమును ప్రశంసనీయ మొనర్చుకొందురు.।౮౪॥

84.Those learned persons get progeny, who chase afar folly and ill intention, generate near at hand, by milk and medicinal juices, through generative organ, pure, disease-destroying, children-producing semen, that is present in all substances, and causes harm through excessive discharge.

౧౧౧౧.ఇన్ద్ర ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, సవితా దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యై రోగాత్ పృథక్ భవితవ్యమిత్యాహ. మానవులు రోగములనుండి వేరుగనుండవలెను.

౧౧౧౧ ఇన్ద్రః సుత్రామా హృదయేన సత్యం పురోడాశేన సవితా జజాన। యకృత్ క్లోమానం వరుణో భిషజ్యన్ మతస్నే వాయవ్యైర్న మినాతి పిత్తమ్ ।౮౫॥

ప.విః- ఇన్ద్రః, సుత్రామేతి సు + త్రామా, హృదయేన, సత్యమ్, పురోడాశేన, సవితా, జజాన, యకృత్, క్లోమానమ్, వరుణః, భిషజ్యన్, మతస్నేఇ ఇతి మత + స్నే, వాయవ్యైః, న, మినాతి, పిత్తమ్.।౮౫॥

పదార్థః- (ఇన్ద్రః) రోగవిచ్ఛేదకః (సుత్రామా) యః సుష్ఠు త్రాయతే రోగచ్ఛరీరం సః (హృదయేన) స్వాత్మనా (సత్యమ్) యథార్థమ్ (పురోడాశేన) సుసంస్కృతేనాన్నేన (సవితా) ప్రేరకః (జజాన) జనయంతి. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్. (యకృత్) హృదయాద్ దక్షిణే స్థితం మాంసపిండమ్ (క్లోమానమ్) కణ్ఠనాడికామ్ (వరుణః) శ్రేష్ఠః (భిషజ్యన్) చికిత్సాం కుర్వన్ (మతస్నే) హృదయోభయపార్శ్వస్థే అస్థినీ (వాయవ్యైః) వాయుషు సాధుభిర్మార్గైః (న) (మినాతి) హినస్తి (పిత్తమ్).।౮౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా సుత్రామా సవితేన్ద్రో వరుణో విద్వాన్ భిషజ్యన్ సన్ హృదయేన సత్యం జజాన పురోడాశేన వాయవ్యైశ్చ యకృత్ క్లోమానం మతస్నే పిత్తం చ న మినాతి తథైతత్సర్వం యూయం మా హింస్త.।౮౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సద్వైద్యాః స్వయమరోగా భూత్వాన్యేషాం రోగం విజ్ఞాయారోగాన్ సతతం కుర్యుః. ।౮౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ విధముగా (సుత్రామా) వ్యాధులనుండి శరీరమును చక్కగా రక్షణచేసికొనువాడు (సవితా) ప్రేరకుడు (ఇన్ద్రః) రోగనాశకుడు (వరుణః) శ్రేష్ఠవిద్వాంసుడు (భిషజ్యన్) చికిత్స యొనర్చుచు (హృదయేన) తనయాత్మనుండి (సత్య) యథార్థభావమును (జజాన) ప్రసిద్ధపరచుచు (పురోడాశేన) చక్కగా సంస్కరింపబడిన అన్నము మరియు (వాయవ్యైః) పవనములందుత్తమ అనగా సుఖప్రద మార్గములద్వారా (యకృత్) హృదయమునకు కుడివైపున నుండు, ఒక మాంసపిండ విశేషము (క్లోమానమ్) కంఠనాడి (మతస్నే) హృదయమున కిరువైపుల నుండు ఎముకలు మరియు (పిత్తమ్) పిత్తమును (న,మినాతి) నష్టమొనర్చడో అదేవిధముగా ఆ యన్నిటిని మీరును హింసించకుడు. ।౮౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సద్వైద్యులగువారు స్వయముగ రోగరహితులైయుండి ఇతరుల శరీరములందు గలిగిన రోగముల నెరిగి నిరంతరము వారిని రోగరహితుల నొనర్చవలయును. ।౮౫॥

85.A learned doctor, guarding the body against disease, giving us medical directions, removing sickness, realises through his soul the exact nature of disease, and with prescribed food, does not allow our lungs, liver, throat-artery, kidney and bile to be affected.

౧౧౧౭. ఆన్త్రాణీత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, సవితా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౧౭ ఆన్త్రాణి స్థాలీర్మధు పిన్వమానా గుదాః పాత్రాణి సుదుఘా న ధేనుః ।
శ్యేనస్య పత్రం న ప్లీహా శచీభిరాసన్దీ నాభిరుదరం న మాతా ।౮౬॥

ప.వి:- ఆన్త్రాణి, స్థాలీః, మధు, పిన్వమానాః, గుదాః, పాత్రాణి, సుదుఘేతి సు + దుఘా, న, ధేనుః, శ్యేనస్య, పత్రమ్, న, ప్లీహా, శచీభిః, ఆసన్దీత్యా + సన్దీ, నాభిః, ఉదరమ్, న, మాతా. ।౮౬॥

పదార్థః:- (ఆన్త్రాణి) ఉదరస్థా అన్నపాకాధారా నాడీః (స్థాలీః) యాసు పచ్యన్తేఽన్నాని (మధు) మధురగుణాన్వితమన్నమ్ (పిన్వమానాః) సేవమానాః ప్రీతిహేతవః. పివి సేవనే చ (గుదాః) గుహ్యేన్ద్రియాణి (పాత్రాణి)యైః పిబంతి తాని (సుదుఘా) సుష్ఠు సుఖేన దుహ్యత ఇతి. దుహః కప్ ఘశ్చేతి కర్మణి కప్. (న) ఇవ (ధేనుః) గౌః (శ్యేనస్య)

(పత్రమ్) పక్షః (న) ఇవ (ప్లీహా) (శచీభిః) ప్రజ్ఞాకర్మభిః (ఆసన్దీ) సమన్తాత్ రసప్రాపికా (నాభిః) శరీరమధ్యస్థా (ఉదరమ్) (న) ఇవ (మాతా).॥౮౬॥

అన్వయః:-యుక్తిమతా పురుషేణ శచీభిః స్థాలీరగ్నేరుపరి నిధాయౌషధిపాకాన్విధాయ తత్ర మధు ప్రక్షిప్య భుక్త్వాఽన్త్రాణి పిన్వమానా గుదాః పాత్రాణి భోజనార్థాని సుదుఘా ధేనుర్న ప్లీహా శ్యేనస్య పత్రం న మాతా నాసన్దీ నాభిరుదరం పుష్యేత్.॥౮౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలఙ్కారః. యే మనుష్యా ఉత్తమైః సుసంస్కృతైరన్నై రసైః శరీరమరోగీకృత్య ప్రయతన్తే తేఽభీష్టం సుఖం లభన్తే.॥౮౬॥

పదార్థము :-యుక్తిశాలురు (శచీభిః) ఉత్తమ బుద్ధిచే, కర్మలచే (స్థాలీః) పాకపాత్రలను అగ్నిపైనుంచి ఓషధులను పాకమొనర్చి (మధు) అందు తేనెనుంచి భుజించి (ఆన్త్రాణి) ఉదరమునందలి భుజించిన అన్నాదులను జీర్ణమొనర్చునాడులను (పిన్వమానాః) సేవనమొనర్చుచు ప్రీతిహేతువులగు (గుదాః) గుదేంద్రియాదులు మరియు (పాత్రాణి) తినుత్రాగునట్టి [భుజించునట్టి] పాత్రలను (సుదుఘా) క్షీరములు మున్నగువానిచే కామితముల దీర్చు (ధేనుః) ఆవు (న) వలె (ప్లీహా) రక్తశోధకమొనర్చు రక్తపిండము [ప్లీహము] (శ్యేనస్య) శ్యేనపక్షి [డేగ] యొక్క (పత్రమ్) పక్షము [రెక్క] (న) వలె (మాతా) తల్లి (న) వలె (ఆసన్దీ) అన్ని వైపులనుండి రసమును గ్రహింపజేయు (నాభిః) నాభియును నాడి (ఉదరమ్) ఉదరమును పుష్టివంతమొనర్చుచున్నది. ॥౮౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. శ్రేష్ఠముగా సంస్కరించబడిన ఉత్తమాన్నములను, రసములను సేవించి శరీరమును రోగరహితమొనర్చుకొని ప్రయత్నమొనర్చువారు అభీష్ట సుఖముల ప్రాప్తించుకొందురు.॥౮౬॥

86.Entrails in the body are the cauldron for cooking food in which honey is mixed, bowels are the pans. This earth the bestower of glory is like a well-milking cow. A hawk's wing is the spleen. Navel, the centre of all strength is like the king's cushion. Belly is like a mother.

౧౧౧౩.కుమ్భ ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, పితరో దేవతాః, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

దమ్పతీ కీదృశావిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లెటు లుండవలయును?

౧౧౧౩ కుమ్భో వనిష్ఠుర్జనితా శచీభిర్యస్మిన్నగ్రే యోన్యాం గర్భోఽఅన్తః।
ప్లాశిర్వ్యక్తః శతధార ఉత్సో దుహే న కుమ్భీ స్వధాం పితృభ్యః॥౮౭॥

ప. వి:- కువ్మ్యః, వనిష్ఠః, జనితా, శచీభిః, యస్మిన్, అగ్రే, యోన్యామ్, గర్భః, అన్తరిత్యన్తః, ప్లాశిః, వ్యక్తఇతి వి + అక్తః, శతధార ఇతి శత + ధారః, ఉత్సః, దుహే, న, కుమ్భీ, స్వధామ్, పితృభ్య ఇతి పితృ + భ్యః.॥౮౭॥

పదార్థః:- (కువ్మ్యః) కలశ ఇవ వీర్యాదిధాతుభిః పూర్ణః (వనిష్ఠః) సమ్భాజీ. అత్ర వన సమ్భక్తా విత్యస్మాదౌణాదిక ఇష్ఠప్ ప్రత్యయః. (జనితా) ఉత్పాదకః (శచీభిః) కర్మభిః (యస్మిన్) (అగ్రే) పురా (యోన్యామ్) గర్భాధారే (గర్భః) (అన్తః) అభ్యన్తరే (ప్లాశిః) యః ప్రకృష్టతయాఽశ్నుతే సః (వ్యక్తః) వివిధాభిః పుష్టిభిః ప్రసిద్ధః (శతధారః) శతశో ధారా వాచో యస్య సః (ఉత్సః) ఉన్దన్తి యస్మాత్ స కూప ఇవ (దుహే) ప్రపూర్తికరే వ్యవహారే (న) ఇవ (కుమ్భీ) ధాన్యాధారా స్వధామ్ (అన్నమ్) (పితృభ్యః) పాలకేభ్యః.॥౮౭॥

అన్వయః:- యః కువ్మ్యో వనిష్ఠర్జనితా ప్లాశిర్వ్యక్తః శచీభిః శతధార ఉత్సో దుహేన పురుషో యా చ కుమ్భీవ స్త్రీ తౌ పితృభ్యః స్వధాం ప్రదద్యాతాం యస్మిన్నగ్రే యోన్యా మన్తర్గర్భో ధీయేత తం సతతం రక్షేతామ్.॥౮౭॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. స్త్రీపురుషౌ వీర్యవన్తౌ పురుషార్థినౌ భూత్వా అన్నాదిభిర్విద్వాంసం సన్తోష్య ధర్మేణ సన్తానోత్పత్తిం కుర్యాతామ్.॥౮౭॥

పదార్థము :- (కువ్మ్యః) కలశమువలె వీర్యము మున్నగు ధాతువులచే పరిపూర్ణుడు (వనిష్ఠః) సనువిభాగమొనర్చువాడు (జనితా) సంతానము నుత్పన్నమొనర్చువాడు (ప్లాశిః) తృప్తిగా భుజించువాడు (వ్యక్తః) అనేక పుష్టులందు ప్రసిద్ధుడు (శచీభిః) ఉత్తమ కర్మలనొనర్చి (శతధారః) నందలాది వాణులతో నున్నవాడు (ఉత్సః) సేచనమొనర్చు కూపమువలె (దుహే) పూర్తియొనర్చు వ్యవహారములందు స్థిరమైనవాని (న) వలె నున్నవాడు మరియు (కుమ్భీ) కలశమువలె నున్న స్త్రీ వారిరువురకు యోగ్యమేమన (పితృభ్యః) పితరులకు (స్వధామ్) అన్నము నీయవలెను. మరియు (యస్మిన్) ఏ (అగ్రే) నవీన (యోన్యామ్) గర్భాశయ (అన్తః) మధ్యన (గర్భః) గర్భధారణమొనర్చబడునో దానిని, నిరంతరము రక్షించుకొనుచుండవలయును.॥౮౭॥

భావార్థము:- ఈ మంత్రమునందుపమాలంకారము గలదు. స్త్రీ పురుషులు వీర్యవంతులు, పురుషార్థులునై అన్నాదులచే విద్వాంసులను ప్రసన్నపరచి ధర్మయుక్తముగా సంతానోత్పత్తి నొనర్చవలయును.॥౮౭

87.A husband full of semen like a pitcher, enjoyer, progenitor of children, taker of good meals, full of nourishments, doer of noble deeds, master of hundreds of speeches, deep like a large pitcher, is like one who is engaged in the execution of his duty. A wife is a small jar of water. It is incumbent upon both to give food to their parents and protect the embryo in the womb.

౧౧౧౪.ముఖమిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ.మఅల నా విషయమే.

౧౧౧౪ ముఖ౯ం సదస్య శిర ఇత్ సతేన జిహ్వా పవిత్రమశ్వినాసన్త్సరస్వతీ।
చప్యన్న పాయుర్భిషగస్య వాలో వస్తిర్న శేపో హరసా తరస్వీ ॥౮౮॥

ప.వి:–ముఖమ్, సత్, అస్య, శిరః, ఇత్, సతేన, జిహ్వా, పవిత్రమ్, అశ్వినా, ఆసన్, సరస్వతీ, చప్యమ్, న, పాయుః, భిషక్, అస్య, వాలః, వస్తిః, న, శేపః, హరసా, తరస్వీ.॥౮౮॥

పదార్థః:-(ముఖమ్) (సత్) (అస్య) పురుషస్య (శిరః) (ఇత్) ఏవ (సతేన) ఉత్తమావయవైర్విభక్తేన శిరసా. సత్ ఇత్యుత్తరనా...నిఘం. 3.29 (జిహ్వా) జుహోతి గృహ్ణాతి యయా సా (పవిత్రమ్) శుద్ధమ్ (అశ్వినా) గృహాశ్రమవ్యవహారవ్యాపినౌ (ఆసన్) ఆస్యే (సరస్వతీ) వాణీవ జ్ఞానవతీ స్త్రీ (చప్యమ్) చపేషు సాన్త్వనేషు భవమ్. చప సాన్త్వనే ధాతోరేచ్ తతో యత్. (న) ఇవ (పాయుః) రక్షకః (భిషక్) వైద్యః (అస్య) (బాలః) బాలకః (వస్తిః) వాసహేతుః (న) ఇవ (శేపః) ఉపస్థేన్ద్రియమ్. (హరసా) హరతి యేన తేన బలేన (తరస్వీ) ప్రశస్తం తరో విద్యతే యస్య సః.॥౮౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా జిహ్వా సరస్వతీ స్త్ర్యస్య పత్యుః సతేన శిరసా సహ శిరః కుర్యా దాసన్ పవిత్రం ముఖం కుర్యాదేవమశ్వినా ద్వావిద్వర్తేతాం యదస్య పాయుర్భిషగ్ బాలో న వస్తిః శేపో హరసా తరస్వీ భవతి స చప్యన్న సద్ భవేత్తత్సర్వం యథావత్కుర్యాత్.॥౮౮॥

భావార్థః:- స్త్రీపురుషౌ గర్భాధానసమయే పరస్పరాఙ్గవ్యాపినౌ భూత్వా ముఖేన ముఖం చక్షుషా చక్షుః మనసా మనః శరీరేణ శరీరం చానుసంధాయ గర్భం దధ్యాతాం యతః కురూపం వక్రాఙ్గం వాఽపత్యన్న స్యాత్.॥౮౮॥

పదార్థము :- మానవులారా! ఎట్లు (జిహ్వా) రసగ్రహణమొనర్చు నాలుక (సరస్వతీ) వాణివంటి మహిళామణి (అస్య) ఈ పతియొక్క (సతేన) సుందర అవయవములతో విభక్తమైయున్న శిరస్సుతోగూడ (శిరః) శిరమునుంచునట్లు మరియు (ఆసన్) ముఖము సమీపమున (పవిత్రమ్) పవిత్రమగు (ముఖమ్) ముఖము నుంచవలెను. అదేవిధముగ (అశ్వినా) గృహాశ్రమ వ్యవహారములలో వ్యాప్తులైయున్న స్త్రీ పురుషులిరువురును (ఇత్) మాత్రమే వర్తించవలెను. మరియు ఏ (అస్య) ఈ వ్యాధినుండి (పాయుః) రక్షకుడగు

(భిషక్) వైద్యుడు (వాలః) బాలకుని (న) వలె (వస్తిః) వసించుటకు హేతువైనవాడు (శేపః) ఉపస్థేంద్రియమును (హరసా) బలముగ (తరస్వీ) ఒనర్చువాడగుచున్నాడో మరియు నాతడు (చప్యమ్) శాంతియొనర్చువాని (న) వలె (సత్) వర్తమానమందు సంతానోత్పత్తికి హేతువగునో దానినంతను యథావతుగ నొనర్చవలెను. ॥౮౮॥

భావార్థము:- స్త్రీ పురుషులు గర్భాధాన సమయమున పరస్పరము ప్రేమపూరితులైయుండి ముఖముతో ముఖము, కన్నులతో కన్నులు, మనస్సుతో మనస్సు, శరీరముతో శరీరము ననుసంధానపరచి గర్భధారణమొనర్చవలెను. అందువల్ల కురూపులు వక్రాంగములగు సంతానముగాక ఉత్తమ సుందర సంతానము గలుగగలదు. ॥౮౮॥

88.Just as a wife, the recipient of semen, at the time of cohabitation keeps her head opposite to the head of the husband, and her face opposite to that of his, so should both husband and wife perform together their domesitc duties. A husband is a protector like a physician. He lives happily like a child, and with tranquility produces progeny with penis keen with ardour.

౧౧౧౫.అశ్విభ్యామిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః .

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౧౫ అశ్విభ్యాం చక్షురమృతం గ్రహాభ్యాం ఛాగేన తేజో హవిషా శృతేన।

పక్ష్మాణి గోధూమైః కువలైరుతాని పేశో న శుక్రమసితం వసాతే ॥౮౯॥

ప.విః-అశ్వి భ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, చక్షుః, అమృతమ్, గ్రహాభ్యామ్, ఛాగేన, తేజః, హవిషా, శృతేన, పక్ష్మాణి, గోధూమైః, కువలైః, ఉతాని, పేశః, న, శుక్రమ్, అసితమ్, వసాతే ఇతి వసాతే. ॥౮౯॥

పదార్థః:-(అశ్విభ్యామ్) బహుభోజిభ్యాం స్త్రీపురుషాభ్యాం (చక్షుః) నేత్రమ్ (అమృతమ్) అమృతాత్మకమ్ (గ్రహాభ్యామ్) యౌ గృహ్ణీతస్తాభ్యామ్ (ఛాగేన) అజాదిదుగ్ధేన (తేజః) ప్రకాశయుక్తమ్ (హవిషా) ఆదాతుమర్హేణ (శృతేన) పరిపక్వేన (పక్ష్మాణి) పరిగృహీతాన్యన్నాని (గోధూమైః) (కువలైః) సుశబ్దైః (ఉతాని) సంతతాని వస్త్రాణి (పేశః) రూపమ్ (న) ఇవ (శుక్రమ్) శుద్ధమ్ (అసితమ్) కృష్ణమ్ (వసాతే) వసేతామ్. ॥౮౯॥

అన్వయః:-యథా గ్రహాభ్యామశ్విభ్యాం సహ కౌచిద్విద్వాంసౌ స్త్రీపురుషావుతాని పక్ష్మాణి వసాతే యథా వా భవన్తోఽపి ఛాగేనాఽజాదిదుగ్ధేన శృతేన హవిషా సహ తేజోఽమృతం చక్షుః కువలైర్గోధూమైః శుక్రమసితం పేశో న స్వీక్రియేరంస్తథాఽన్యే గృహస్థా అపి కుర్యుః.॥౮౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథా కృతక్రియౌ స్త్రీపురుషౌ ప్రియదర్శనౌ ప్రియభోజినౌ గృహీతపూర్ణసామగ్రీకౌ భవతస్తథాన్యే గృహస్థా అపి భవేయుః.॥౮౯॥

పదార్థము :- ఏవిధముగా (గ్రహాభ్యామ్) గ్రహించువారు (అశ్విభ్యామ్) బహుభోజులగు స్త్రీ పురుషులతోగూడ విదుషీవిద్వాంసులు (ఉతాని) నేసియున్న అనేక వస్త్రములను (పక్ష్మాణి) పొందియున్న ఇతర పట్టు మరియు దుశ్శాలువలు మున్నగువానిని (వసాతే) ఎటుల ధరించెదరో, కప్పుకొనెదరో మీరును (ఛాగేన) మేకలు మున్నగువాని క్షీరములతో (శృతేన) పాకమొనర్చియున్న (హవిషా) గ్రహించదగిన హోమపదార్థములతోగూడ (తేజః) ప్రకాశముతో గూడిన (అమృతమ్) అమృతస్వరూపము (చక్షుః) నేత్రములను (కువలైః) ఉత్తమ శబ్దముల మరియు (గోధూమైః) గోధుమలతోగూడ (శుక్రమ్) శుద్ధమగు (అసితమ్) నల్లని (పేశః) రూపము (న) వలె స్వీకరించగలరో అదేవిధముగ ఇతర గృహస్థులును చేయవలయును.॥౮౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. క్రియలనొనర్చు స్త్రీపురుషులు ప్రియదర్శనులు, ప్రియభోజనశీలురు, పూర్ణ సాధనములను గ్రహించువారలునై యుండునట్లు అన్యగృహస్థులును ఉండవలయును. ॥౮౯॥

౮౯. The immortal eyes are like the planets of the sun and moon. The goat's milk and cooked food give them keenness. Eyelashes are like wheat, and eyebrows are jujube. The white and black parts of the eye spread its beauty.

౧౧౧౬. అవిరిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ యోగికృత్యమాహ. యోగి కర్తవ్య మిందు జెప్పబడినది.

౧౧౧౬ అవిర్న మేషో నసి వీర్యాయ ప్రాణస్య పన్థాఽ అమృతో గ్రహాభ్యామ్ ।
సరస్వత్యుపవాకైర్వ్యానం నస్యాని బర్హిర్బదరైర్జజాన ॥౯౦॥

ప.వి:- అవిః, న, మేషః, నసి, వీర్యాయ, ప్రాణస్య, పన్థాః, అమృతః, గ్రహాభ్యామ్, సరస్వతీ, ఉపవాకై రిత్యుప + వాకైః, వ్యానమితి వి + ఆనమ్, నస్యాని, బర్హిః, బదరైః, జజాన.॥౯౦॥

పదార్థః:-(అవిః) యోఽవతి రక్షతి సః (న) ఇవ (మేషః) యో మిషతి స్పర్ధతే సః (నసి) నాసికా యామ్ (వీర్యాయ) యోగబలాయ (ప్రాణస్య) (పన్థాః) మార్గః (అమృతః) మృత్యుధర్మరహితః (గ్రహాభ్యామ్) యౌ గృహ్ణీతస్తాభ్యామ్ (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానయుక్తా స్త్రీ (ఉపవాకైః) ఉపయన్తి యైః స్తైః (వ్యానమ్) వివిధమనన్తి యేన తమ్ (నస్యాని) నాసికాయై హితాని (బర్హిః) వర్ధనమ్ (బదరైః) బదరీఫలైః (జజాన) జనయతి.౹౯౦॥

అన్వయః:-యథా గ్రహాభ్యాం సహ సరస్వతీ బదరైరుపవాకైర్జజాన తథా వీర్యాయ నసి ప్రాణస్యాఽమృతః పన్థా అవిర్న మేషో వ్యానం నస్యాని బర్హిశ్చ ఉపయుజ్యతే.౹౯౦॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథా ధార్మికో న్యాయాధీశః ప్రజా రక్షతి తథైవ ప్రాణాయామాదిభిః సంసాధితాః ప్రాణా యోగినం సర్వేభ్యో దుఃఖేభ్యస్త్రాయన్తే, యథా విదుషీ మాతా విద్యాసుశిక్షాభ్యాం స్వసన్తానాన్ వర్ధయతి తథాఽనుష్ఠితాని యోగకర్మాణి యోగినో వర్ధయన్తి. ౹౯౦॥

పదార్థము :-ఏవిధముగ (గ్రహాభ్యామ్) గ్రహణమొనర్చువారితోగూడ (సరస్వతీ) ప్రశస్త విజ్ఞానవంతురాలగు మహిళామణి (బదరైః) రేగుపండ్లవలె (ఉపవాకైః) సామీప్యభావమును పొందదగిన కర్మలచే (జజాన) ఉత్పత్తియొనర్చునో, ఆవిధముగా (వీర్యాయ) ఏ వీర్యముకొరకు (నసి) నాసికయందు (ప్రాణస్య) ప్రాణముయొక్క (అమృతః) నిత్య (పన్థాః) మార్గము లేక (మేషః) ఇతరులతో స్పర్ధయొనర్చువాడు (అవిః) రక్షించుదాని (న) వలె (వ్యానమ్) శరీరమందు వ్యాప్తమైయున్న వాయువు (నస్యాని) నాసికకు హితమునొనగూర్చు ధాతువులను (బర్హిః) వృద్ధికై ఉపయోగపరచబడుచున్నది.౹౯౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ధార్మికుడగు న్యాయాధీశుడు ప్రజలను రక్షించునట్లును, ప్రాణాయామాది క్రియలచే చక్కగా సిద్ధపరచిన ప్రాణములు యోగులను సకల దుఃఖములనుండి రక్షణజేయునట్లును విదుషీమణియగు తల్లి విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణచే తమ సంతానమును వృద్ధిపరమనట్లు అనుష్ఠానమొనర్చబడిన యోగాంగములు యోగుల నభివృద్ధిపరచును.౹౯౦॥

90.Just as a learned lady with her husband, through mutaual close relations, gives birth to a child, charming like jujibes, so for vigour in the nostril is made the immortal path of breath. The vyan breath goes through the body, guarding it and vying with other breaths, adds to the forces of the nostril.

౧౧౧౭. ఇన్ద్రస్యేత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౧౭ ఇన్ద్రస్య రూపమృషభో బలాయ కర్ణాభ్యాం శ్రోత్రమమృతం గ్రహాభ్యామ్।
యవా న బర్హిర్భ్రువి కేసరాణి కర్కన్ధు జజ్ఞే మధు సారఘం ముఖాత్॥౯౧॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, రూపమ్, ఋషభః, బలాయ, కర్ణాభ్యామ్, శ్రోత్రమ్, అమృతమ్, గ్రహాభ్యామ్, యవాః, న, బర్హిః, భ్రువి, కేసరాణి, కర్కన్ధు, జజ్ఞే, మధు, సారఘమ్, ముఖాత్.॥౯౧॥

పదార్థః:-(ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (రూపమ్) స్వరూపమ్ (ఋషభః) విజ్ఞానవాన్ (బలాయ) యోగసామర్థ్యాయ (కర్ణాభ్యామ్) కుర్వన్తి శ్రవణం యాభ్యామ్ (శ్రోత్రమ్) శబ్దవిషయమ్ (అమృతమ్) అమృతాత్మకముదకమ్ (గ్రహాభ్యామ్) యాభ్యాం గృహ్ణీతస్తాభ్యామ్ (యవాః) ధాన్యవిశేషాః (న) ఇవ (బర్హిః) వర్ధనమ్ (భ్రువి) నేత్రలలాటయోర్మధ్యే (కేసరాణి) విజ్ఞానాని. అత్ర కిం జ్ఞానే ఇత్యస్మాదౌణాదికః సరన్ ప్రత్యయః (కర్కన్ధు) యేన కర్మ దధాతి (జజ్ఞే) జాయతే (మధు) విజ్ఞానమ్ (సారఘమ్) యదారఘ్యతే స్వాద్యతే తదారఘం సమానం చ తదారఘం చ తత్ (ముఖాత్).॥౯౧॥

అన్వయః:-యథా గ్రహాభ్యాం సహర్షభో బలాయ యవా న కర్ణాభ్యాం శ్రోత్రమమృతం కర్కన్ధు సారఘం మధు బర్హిర్భ్రువి కేసరాణి ముఖాత్ జనయతి తథైతత్ సర్వమిన్ద్రస్య రూపం జజ్ఞే.॥౯౧॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా నివృత్తిమార్గే పరమయోగీ యోగబలేన సర్వాః సిద్ధీః ప్రాప్నోతి తథైవాత్ర గృహస్థైరపి ప్రవృత్తిమార్గే సర్వమైశ్వర్యం ప్రాప్తవ్యమితి.॥౯౧॥

పదార్థము :-ఏవిధముగ (గ్రహాభ్యామ్) గ్రహణమొనర్చు వ్యవహారములతో బాటు (ఋషభః) జ్ఞానవంతుడు (బలాయ) యోగసామర్థ్యముకొరకు (యవాః) యవల [గోధుమల] (న) వలె (కర్ణాభ్యామ్) కర్ణములచే (శ్రోత్రమ్) శబ్దాదివిషయములను (అమృతమ్) రోగరహిత జలములను (కర్కన్ధు) కర్మను ధారణమొనర్చుదానిని (సారఘమ్) ఒక విధమగు స్వాదిష్టతతో (మధు) తేనె (బర్హిః) వృద్ధికారకవ్యవహారము మరియు (భ్రువి) నేత్రములు, లలాటముల మధ్య (కేసరాణి) విజ్ఞానముల, అనగా సుషుమ్నానాడియందు ప్రాణవాయువును నిలిపి పరమాత్మ విషయమగు విశేష జ్ఞానమును (ముఖాత్) ముఖమునుండి ఉత్పన్నమొనర్చునో అట్లే ఈ సమస్త (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యముల (రూపమ్) స్వరూపము (జజ్ఞే) ఉత్పన్నమగును.॥౯౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏవిధముగ నివృత్తి మార్గమున పరమయోగీశ్వరులు యోగబలముతో సకల సిద్ధులను పొందుదురో, ఆవిధముగనే ఇతర గృహస్థులును ప్రవృత్తి మార్గమున సకలైశ్వర్యములను ప్రాప్తిజేసికొనుట యోగ్యము.॥౯౧॥

91.A learned person, acquires yoga, through acts of comprehnsion, like barley, hears with both ears, uses pure water, exercises of action, like sweet honey, performs acts of advancement, controls breath in Sushumna and concentrates thought in the midst of eye-brows, utters from his mouth God's knowledge. All this is the manifestation of His divine power.

౧౧౧౮. ఆత్మన్నిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౧౮ ఆత్మన్నుపస్థే న వృకస్య లోమ ముఖే శ్మశ్రూణి న వ్యాఘ్రలోమ।
కేశా న శీర్షన్యశసే శ్రియై శిఖా సింహస్య లోమ త్విషిరిన్ద్రియాణి ॥౯౨॥

ప.వి:-ఆత్మన్, ఉపస్థఇ ఇత్యుపస్థే, న, వృకస్య, లోమ, ముఖే, శ్మశ్రూణి, న, వ్యాఘ్రలోమేతి వ్యాఘ్ర + లోమ, కేశాః, న, శీర్షన్, యశసే, శ్రియై, శిఖా, సింహస్య, లోమ, త్విషిః, ఇన్ద్రియాణి.॥౯౨॥

పదార్థః:-(ఆత్మన్) ఆత్మని (ఉపస్థే) ఉపతిష్ఠన్తి యస్మింస్తస్మిన్ (న) ఇవ (వృకస్య) యో వృశ్చతి ఛినత్తి తస్య (లోమ) (ముఖే) (శ్మశ్రూణి) (న) ఇవ (వ్యాఘ్రలోమ) వ్యాఘ్రస్య లోమ వ్యాఘ్రలోమ (కేశాః) (న) ఇవ (శీర్షన్) శిరసి (యశసే) (శ్రియై) (శిఖా) (సింహస్య) (లోమ) (త్విషిః) దీప్తిః (ఇన్ద్రియాణి) శ్రోత్రాదీని.॥౯౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యస్యాత్మన్నుపస్థే సతి వృకస్య లోమ న వ్యాఘ్రలోమ న ముఖే శ్మశ్రూణి శీర్షన్ కేశా న శిఖా సింహస్య లోమేవ త్విషిరిన్ద్రియాణి సన్తి స యశసే శ్రియై ప్రభవతి.॥౯౨॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యే పరమాత్మానముపతిష్ఠన్తే తే యశస్వినో భవన్తి. యే యోగ మభ్యస్యన్తి తే వృకవద్వ్యాఘ్రవద్ సింహవదేకాన్తదేశం సేవిత్వా పరాక్రమిణో జాయన్తే. యే పూర్ణ బ్రహ్మచర్యం కుర్వన్తి తే క్షత్రియాః పూర్ణోపమా భవన్తి.॥౯౨॥

పదార్థము :- మానవులారా! ఎవని (ఆత్మన్) ఆత్మయందు (ఉపస్థే) సమీపమున స్థిరముగుటకు (వృకస్య) తోడేలు (లోమ) వెంట్రుకల (న) వలె లేక (వ్యాఘ్రలోమ) పెద్దపులి వెంట్రుకల (న) వలె (ముఖే) ముఖముపై (శ్మశ్రూణి) గడ్డము మీసములు (శీర్షన్) శిరమునందు (కేశాః) వెంట్రుకల (న) వలె (శిఖా) శిఖ [జుట్టు] (సింహస్య) సింహముయొక్క (లోమ) వెంట్రుకలవలె (త్విషిః) కాంతి మరియు (ఇన్ద్రియాణి) శ్రోత్రములు మున్నగు శుద్ధ ఇంద్రియములుగలవో ఆతడు (యశసే) కీర్తి మరియు (శ్రియై) సమస్తైశ్వర్యములను ప్రాప్తిజేసికొనుటయందు సమర్థుడగుచున్నాడు. ॥౯౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. పరమాత్మ సామీప్యమును పొందువాడు యశోవంతుడు, కీర్తివంతుడగును. యోగాభ్యాసమొనర్చువాడు తోడేలు, పెద్దపులి, సింహములవలె ఏకాంత ప్రదేశమును సేవించుచు పరాక్రమశాలి యగును. పూర్ణబ్రహ్మచర్యమును సాధించినవాడు క్షత్రియుడు తోడేలు, పులి, సింహముల వలె పరాక్రమ వంతుడగుచున్నాడు. ॥౯౨॥

92.When a yogi visualises God in his soul at the time of Samadhi (concentration) his hair grow long like those of the wolf. His beard and moustache grow like the hair of a tiger. The hair of his head and tonsure grow like those of a lion. He organs are endowed with lustre, glory and royal power.

౧౧౧౯. అఙ్గానిత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౧౯ అఙ్గాన్యాత్మన్ భిషజా తదశ్వినాత్మానమఙ్గైః సమధాత్ సరస్వతీ।
ఇన్ద్రస్య రూపꣳ శతమానమాయుశ్చన్ద్రేణ జ్యోతిరమృతం దధానాః ॥౯౩॥

ప. విః- అఙ్గాని, ఆత్మన్, భిషజా, తత్, అశ్వినా, ఆత్మానమ్, అఙ్గైః, సమ్ అధాత్, సరస్వతీ, ఇన్ద్రస్య, రూపమ్, శతమానమితి శత + మానమ్, ఆయుః, చన్ద్రేణ, జ్యోతిః, అమృతమ్, దధానాః. ॥౯౩॥

పదార్థః:-(అఙ్గాని) యోగాఙ్గాని (ఆత్మన్) ఆత్మని (భిషజా) సద్వైద్యవదరోగౌ (తత్) (అశ్వినా) సిద్ధసాధకౌ (ఆత్మానమ్) (అఙ్గైః) యోగాఙ్గైః (సమ్) (అధాత్) సమాదధాతి (సరస్వతీ) యోగినీ స్త్రీ (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (రూపమ్) (శతమానమ్) శతముసంఖ్యం మానం యస్య తత్ (ఆయుః) జీవనమ్ (చన్ద్రేణ) ఆనన్దేన (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (అమృతమ్) (దధానాః) ధరన్తః. ॥౯౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! భిషజాఽశ్వినా సిద్ధసాధకౌ విద్వాంసౌ యథా సరస్వత్యాత్మన్స్థిరా సత్యజ్గాని యోగాజ్గాన్యనుష్ఠాయాత్మానం సమధాత్ తథైవాఙ్గైర్యదిన్ద్రస్య రూపమస్తి తత్ సందధ్యాతామ్. యథా యోగం దధానాఃశతమానమాయుర్ధరన్తి తథా చన్ద్రేణాఽమృతం జ్యోతిర్దధ్యాత్.।౯౩॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా రోగిణః సద్వైద్యం ప్రాప్యౌషధం పథ్యం చ సేవిత్వా నీరోగా భూత్వాఽనన్దన్తి తథా యోగజిజ్ఞాసవో యోగిన ఇమమవాప్య యోగాంగాన్యనుష్ఠాయ నిష్క్లేశా భూత్వా సతతం సుఖినో భవన్తి.।౯౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా!(భిషజా) ఉత్తమవైద్యునివలె రోగరహితుడు మరియు (అశ్వి) సిద్ధిసాధకుడు ఈ ఇరువురు విద్వాంసు లెట్లు (సరస్వతీ) యోగినియగు స్త్రీ (ఆత్మన్) తమ యాత్మయందు స్థిరమైయున్న (అజ్గాని) యోగాంగముల ననుష్ఠించి (ఆత్మానమ్) తమ యాత్మను (సమధాత్) సమాధానపరచుచుందురో అటులనే (అఙ్గైః) యోగాంగములచే ఏ (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్య (రూపమ్) రూపములుగలవో (తత్) వానిని సమాధానపరచవలయును. ఏవిధముగ యోగమును (దధానాః) ధారణమొనర్చు జనులు (శతమానమ్) నూరుసంవత్సరముల పర్యంతము (ఆయుః) ఆయుష్యమును ధరించువారైయున్నారో, ఆవిధముగనే (చన్ద్రేణ) ఆనందముతో (అమృతమ్) అవినాశి (జ్యోతిః) ప్రకాశస్వరూపుడగు పరమాత్మను ధారణమొనర్చుడు.।౯౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రోగులు ఉత్తమవైద్యునాశ్రయించి ఔషధ పథ్యములను సేవించి రోగరహితులై ఆనందము ననుభవించుచుండునట్లు యోగేచ్ఛగల యోగులు దీనిని ప్రాప్తిజేసికొని యోగాంగముల ననుష్ఠించి, అవిద్యమున్నగు క్లేశములనుండి వైదొలగి నిరంతరము సౌఖ్యవంతులై యుందురు.।౯౩॥

93.Just as a woman devoted to yoga, engrossed in deep meditation, practising the limbs of yoga puts her soul in contemplation, so should husband and wife free from disease like a good physician, practise the parts of yoga and attain to the beauty of supremacy. As men practising yoga live for a hundered years, so should we, full of happiness, realise the immortal nature of the soul.

౧౧౨౦.సరస్వతీత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, విరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౨౦ సరస్వతీ యోన్యాం గర్భమన్తరశ్విభ్యాం పత్నీ సుకృతం బిభర్తి।

అపాꣳ రసేన వరుణో న సామ్నేన్ద్రꣳ శ్రియై జనయన్నప్సు రాజా॥౯౪॥

ప.విః-సరస్వతీ, యోన్యామ్, గర్భమ్, అన్తః, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, పత్నీ, సుకృతమితి సు + కృతమ్, బిభర్తి, అపామ్, రసేన, వరుణః, న, సామ్నా, ఇన్ద్రమ్, శ్రియై, జనయన్, అప్స్విత్యప్సు, రాజా.॥౯౪॥

పదార్థః-(సరస్వతీ) విదుషీ (యోన్యామ్) (గర్భమ్)(అన్తః) ఆభ్యన్తరే (అశ్విభ్యామ్) అధ్యాపకోపదేశకాభ్యామ్ (పత్నీ) (సుకృతమ్) పుణ్యాత్మకమ్ (బిభర్తి) (అపామ్) జలానామ్ (రసేన) (వరుణః) శ్రేష్ఠః (న) ఇవ (సామ్నా) సన్ధినా (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (శ్రియై) శోభాయై (జనయన్) ఉత్పాదయన్ (అప్సు) ప్రాణేషు (రాజా) ప్రకాశమానః.॥౯౪॥

అన్వయః-హే యోగిన్! యథా సరస్వతీ పత్నీ స్వపత్యుర్యోన్యామన్తస్సుకృతం గర్భం బిభర్తి యథా వా వరుణో రాజాऽశ్విభ్యామపాం రసేనాప్సు సామ్నా న సుఖేనేన్ద్రం శ్రియై జనయన్విరాజతే తథా త్వం భవేః.॥౯౪॥

భావార్థః-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ధర్మపత్నీ పతిం శుశ్రూషతే యథా చ రాజా సామాదిభీ రాజ్యైశ్వర్యమున్నయతి తథైవ విద్వాన్ యోగోపదేశకం సంసేవ్య యోగాఙ్గైర్యోగసిద్ధిమున్నయేత్.॥౯౪ ॥

పదార్థము :- ఓ యోగాభ్యాసీ! ఎట్లు (సరస్వతీ) విదుషీమణియగు (పత్నీ) పత్ని తన పతితో (యోన్యామ్) యోని (అన్తః) లోపల (సుకృతమ్) పుణ్యరూపమగు (గర్భమ్) గర్భమును (బిభర్తి) ధారణమొనర్చుకొనుచున్నదో లేక ఎట్లు (వరుణః) ఉత్తముడగు (రాజా) రాజు (అశ్విభ్యామ్) అధ్యాపకోపదేశకులతో గూడ (అపామ్) జలముల (రసేన) రసముచే (అప్సు) ప్రాణములందు (సామ్నా) కలియుట (న) వలె సుఖముతో (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (శ్రియై) లక్ష్మికొరకు (జనయన్) ప్రకటపరచుచు ప్రకాశమానుడైయున్నాడో, అట్లే నీవును అగుము.॥౯౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా ధర్మపత్ని తన పతిసేవ నొనర్చునో, రాజు సామ, దాన, భేద, దండోపాయములచే రాజ్యముయొక్క ఐశ్వర్యముల వృద్ధిపరచునో, అదేవిధముగ విద్వాంసుడు, యోగోపదేశకుని సేవించి యోగాంగసిద్ధులను వృద్ధిపరచుకొనవలెను. ॥౯౪॥

94.O yogi, just as an educated wife bears in her womb the noblyfashioned infant, and an excellent king with the help of the teacher and preacher and the spiritual force of the self-abnegating, learned persons (Aptas) controlling the breaths. manifests his sovereignty of wealth, so shouldst thou do.

౧౧౨౧.తేజ ఇత్యస్య శఙ్ఖ ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౧౨౧ తేజః పశూనాం హవిరిన్ద్రియావత్ పరిస్రుతా పయసా
సారఘం మధు। అశ్విభ్యాం దుగ్ధం భిషజా సరస్వత్యా
సుతాసుతాభ్యామమృతః సోమఽ ఇన్దుః ॥౮౨॥

ప.విః-తేజః, పశూనామ్, హవిః, ఇన్ద్రియావత్, ఇన్ద్రియవదితీన్ద్రియ + వత్, పరిస్రుతేతి పరి + స్రుతా, పయసా, సారఘమ్, మధు, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, దుగ్ధమ్, భిషజా, సరస్వత్యా, సుతాసుతాభ్యామితి సుతాఽసుతాభ్యామ్, అమృతః, సోమః, ఇన్దుః.॥౮౨॥

పదార్థః:-(తేజః) ప్రకాశః (పశూనామ్) గవాదీనాం సకాశాత్ (హవిః) దుగ్ధాదికమ్ (ఇన్ద్రియావత్) ప్రశస్తాని ఇన్ద్రియాణి భవన్తి యస్మిన్ (పరిస్రుతా) పరితః స్రవన్తి ప్రాప్నువన్తి యేన తత్ (పయసా) దుగ్ధేన (సారఘమ్) సుస్వాదుయుక్తమ్ (మధు) మధురాది గుణోపేతమ్ (అశ్విభ్యామ్) విద్యావ్యాపిభ్యామ్ (దుగ్ధమ్) పయః (భిషజా) వైద్యక విద్యావిదౌ (సరస్వత్యా) విదుష్యా స్త్రియా (సుతాసుతాభ్యామ్) నిష్పాదితాఽ నిష్పాదితాభ్యామ్ (అమృతః) మృత్యుధర్మరహితః (సోమః) ఐశ్వర్యమ్ (ఇన్దుః) సుస్నేహయుక్తః. ॥౮౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యాభ్యాం సుతాఽ సుతాభ్యాం భిషజాఽశ్విభ్యాం పశూనాం పరిస్రుతా పయసా తేజ ఇన్ద్రియావత్ సారఘం మధు హవిర్దుగ్ధం సరస్వత్యామృతః సోమ ఇన్దుశ్చోత్పాద్యతే తౌ యోగసిద్ధిం ప్రాప్నుతః.॥౮౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా గోపా గవాదీన్ పశూన్ సంరక్ష్య దుగ్ధాదినా సంతుష్యన్తి తథైవ మన ఆదీన్ద్రియాణి దుష్టాచారాత్ పృథక్ సంరక్ష్య యోగిభిరానన్దితవ్యమితి.॥౮౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సుతాసుతాభ్యామ్) సిద్ధులు, అసిద్ధులునైనవారు (భిషజా) వైద్య విద్య నెరిగినవారు (అశ్విభ్యామ్) విద్యలందు వ్యాప్తులైన ఇరువురు విద్వాంసులు (పశూనామ్) గోవులు మున్నగు

పశువుల సంబంధముచే (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించునట్టి (పయసా) క్షీరములచే (తేజః) ప్రకాశ రూప (ఇన్ద్రియావత్) ఉత్తమ ఇంద్రియములు గలిగినదానిని (సారఘమ్) ఉత్తమ స్వాదువుతో గూడిన (మధు) మధురమైన (హవిః) పానభక్ష్యయోగ్యమగు (దుగ్ధమ్) దుగ్ధములు మున్నగు పదార్థములను మరియు (సరస్వత్యా) విదుషీయగు మహిళచే (అమృతః) మృత్యుధర్మమునొందక సదా యుండు (సోమః) ఐశ్వర్యములను మరియు (ఇన్దుః) ఉత్తమ స్నేహయుక్త పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చువారు యోగసిద్ధులను పొందగలుగుచున్నారు. ॥౯౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. గోపాలకులు గోవులు మున్నగు పశువుల రక్షణజేసి దుగ్ధాదులచే సంతుష్టులగునట్లు, మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియములను దురాచారములనుండి వేరుగానుంచి సంరక్షించు యోగిపురుషులు అమలానందభరితులై యుండగలరు. ॥౯౫॥

95.The ghee of animals is eatable and giver of physical strength. The juice of medicines and delicious sugar mixed with milk also add to physical strength. The water yielded by two efficacious agencies, the sun and moon and lightning is also invigorating. The pressed and unpressed medicinal Soma juice acts like nectar.

అత్ర సోమాదిపదార్థ గుణవర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు సోమము మున్నగు పదార్థముల గుణవర్ణనము జేయబడియున్నందున ఈ యధ్యాయ ఽర్థమునకు పూర్వాధ్యాయార్థముతో సంబంధముగలదని గ్రహించవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీయుతపరమవిదుషాం విరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ శ్రీమద్దయానన్దసరస్వతీస్వామినా విరచితే సుప్రమాణయుక్తే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం విభూషితే యజుర్వేదభాష్యే ఏకోనవింశోఽధ్యాయః సమాప్తిమగమత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత యజుర్వేదభాష్యమునందలి పందొమ్మిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు, శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ పీఠాధిపతులునైన 'పం.లోకవములహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము; పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య '**మట్టి కృష్ణారెడ్డి**' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

పందొమ్మిదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

20వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ వింశోऽధ్యాయ ఆరభ్యతే

అస్మిన్నధ్యాయే నవతిర్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౧౨౨.క్షత్రస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభేశో దేవతా, ద్విపదా విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః, స్వరః.

అస్యాదితో రాజధర్మవిషయమాహ. ఈ ఆదిమ మంత్రమునుండి రాజధర్మ విషయముచెప్పబడినది.

౧౧౨౨ క్షత్రస్య యోనిరసి క్షత్రస్య నాభిరసి। మా త్వా హిꣳసీన్మా మా హిꣳసీః॥౧॥

ప.విః-క్షత్రస్య, యోనిః, అసి, క్షత్రస్య, నాభిః, అసి, మా, త్వా, హిꣳసీత్, మా, మా, హిꣳసీః.॥౧॥

పదార్థః:-(క్షత్రస్య) రాజ్యస్య (యోనిః) నిమిత్తమ్ (అసి) (క్షత్రస్య) రాజకులస్య (నాభిః) నాభిరివ జీవనహేతుః (అసి)(మా) నిషేధే (త్వా) త్వాం సభాపతిమ్ (హిꣳసీత్) హింస్యాత్ (మా) (మా) మామ్ (హింసీః) హింస్యాః.॥౧॥

అన్వయః:-హే సభేశ! యతస్త్వం క్షత్రస్య యోనిరసి క్షత్రస్య నాభిరసి తస్మాత్ త్వా కోऽపి మా హింసీత్ త్వం మా మా హింసీః.॥౧॥

భావార్థః:-స్వామీ భృత్యజనాశ్చ పరస్పరమేవం ప్రతిజ్ఞాం కుర్య్యుః. రాజజనాః ప్రజాజనాన్ ప్రజాజనా రాజజనాꣳశ్చ సతతం రక్షేయుః. యేన సర్వేషాం సుఖోన్నతిః స్యాత్.॥౧॥

పదార్థము :-ఓ సభాపతీ! ఎద్దానిచే నీవు (క్షత్రస్య) రాజ్యమునకు (యోనిః) నిమిత్తమై (అసి) ఉన్నావో (క్షత్రస్య) రాజకులమునకు (నాభిః) నాభివంటి జీవన హేతువువై (అసి) ఉన్నావో, దానిచే (త్వా) నిన్నెవరును (మా,హింసీత్) హింసించకుందురుగాక! నీవు (మా) నన్ను (మా,హింసీః) హింసించకుందువుగాక! ॥౧॥

భావార్థము :-రాజపురుషులు ప్రజలను, ప్రజలు రాజపురుషులను నిరంతరము రక్షించుకొనుచుండుటకై ప్రతిజ్ఞ యొనర్చవలయును. ఇందువల్ల అందరి యున్నతి జరుగును. ॥౧॥

1.O King, thou art the birth place of princely power, and centre of royal family. Let none harm thee, do not harm me!.

౧౧౨౩.నిషసాదేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభేశో దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే

౧౧౨౩ నిషసాద ధృతవ్రతో వరుణః పస్త్యాస్వా ।

సామ్రాజ్యాయ సుక్రతుః। మృత్యోః పాహి విద్యోత్పాహి॥౨॥

ప.వి:-ని, ససాద,ధృతవ్రత ఇతి ధృత+వ్రతః,వరుణః, పస్త్యాసు, ఆ, సామ్రాజ్యాయేతి సామ్ + రాజ్యాయ, సుక్రతురితి సు + క్రతుః, మృత్యోః, పాహి, విద్యోత్, పాహి.॥౨॥

పదార్థః:-(ని) నిత్యమ్ (ససాద) సీద (ధృతవ్రతః) ధృతం వ్రతం సత్యం యేన (వరుణః) ఉత్తమస్వభావః (పస్త్యాసు) న్యాయగృహేషు (ఆ) సమన్తాత్ (సామ్రాజ్యాయ) భూగోళే చక్రవర్తిరాజ్యకరణాయ (సుక్రతుః) శోభనకర్మప్రజ్ఞః (మృత్యోః) అల్పమృత్యునా ప్రాణత్యాగాత్ (పాహి) రక్ష(విద్యోత్) దీప్యమానాగ్న్యస్త్రాదేః. అత్ర ద్యుతధాతోర్క్విప్ (పాహి) రక్ష.॥౨॥

అన్వయః:-హే సభేశ! భవాన్ సుక్రతుర్ధృతవ్రతో వరుణః సన్ సామ్రాజ్యాయ పస్త్యాస్వా నిషసాద. అస్మాన్ వీరాన్మృత్యోః పాహి విద్యోత్పాహి.॥౨॥

భావార్థః:-యో ధర్మ్యగుణకర్మస్వభావో న్యాయాధీశః సభేశో భవేత్ స చక్రవర్తిరాజ్యం కర్తుం ప్రజాశ్చ రక్షితుం శక్నోతి నేతరః.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! నీవు (సుక్రతుః) ఉత్తమబుద్ధి మరియు శ్రేష్ఠకర్మలుగలవాడవు (ధృతవ్రత) సత్యధారణమొనర్చు వాడవు (వరుణః) ఉత్తమ స్వభావముగలవాడ వగుచు (సామ్రాజ్యాయ) పృథివిపై చక్రవర్తి రాజ్యమొనర్చుటకు (పస్త్యాసు) న్యాయాలయములందు (ఆ, ని,షసాద) సదా స్థిరుడవైయుండి వీరులమగు మమ్ము (మృత్యోః) మృత్యువు నుండి (పాహి) కాపాడుము. మరియు (విద్యోత్) ప్రకాశవంతమగు ఆగ్నేయాద్యస్త్రాదులచే (పాహి) రక్షణయొనర్చుము.॥౨॥

భావార్థము :-ధర్మయుక్త గుణ కర్మ స్వభావ శీలుడగు నాతడే సభాపతియై చక్రవర్తి రాజ్యమును, ప్రజలను రక్షించుటకు సమర్థుడగును కాని ఇతరులుగాజాలరు.॥౨॥

2.O King, endowed with wisdom and enterprise, imbiber of truth, good natured, sit thou in the midst of thy subjects in legislatures for universal rule. Save us from death. Save us from fiery weapons!.

౧౧౭౪.దేవస్యేత్యస్యాశ్వినావృషీ, సభేశో దేవతా, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౭౪ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్
అశ్వినోర్భైషజ్యేన తేజసే బ్రహ్మవర్చసాయాభి షిఞ్చామి।
సరస్వత్యై భైషజ్యేన వీర్యాయాన్నాద్యాయాభి షిఞ్చామి।
ఇన్ద్రస్యేంద్రియేణ బలాయ శ్రియై యశసేఽభి షిఞ్చామి ॥3॥

ప.వి:- దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, అశ్వినోః, భైషజ్యేన, తేజసే, బ్రహ్మవర్చసాయేతి బ్రహ్మ + వర్చసాయ, అభి, సిఞ్చామి, సరస్వత్యై, భైషజ్యేన, వీర్యాయ, అన్నాద్యాయేత్యన్న + అద్యాయ, అభి, సిఞ్చామి, ఇన్ద్రస్య, ఇంద్రియేణ, బలాయ, శ్రియై, యశసే, అభి, సిఞ్చామి.॥3॥

పదార్థః:-(దేవస్య)సర్వతో దీప్యమానస్య(త్వా)త్వామ్(సవితుః) సకలైశ్వర్యాఽఽధిష్ఠాతుః (ప్రసవే) ఉత్పాదితే జగతి (అశ్వినోః) సకలవిద్యావ్యాప్తయోరధ్యాపకోపదేశకయోః (బాహుభ్యామ్) (పూష్ణః) పూర్ణబలస్య (హస్తాభ్యామ్) ఉత్సాహపురుషార్థాభ్యామ్ (అశ్వినోః) వైద్యకవిద్యాం ప్రాప్తయోరధ్యాపకౌషధి కారిణోః (భైషజ్యేన) భిషజాం వైద్యానాం భావేన (తేజసే) ప్రాగల్భ్యాయ (బ్రహ్మవర్చసాయ) వేదాధ్యయనాయ (అభి) సర్వతః (సిఞ్చామి) మార్జనేన స్వీకరోమి (సరస్వత్యై) సుశిక్షితాయై వాచే (భైషజ్యేన) భిషజామౌషధీనాం భావేన (వీర్యాయ) పరాక్రమాయ (అన్నాద్యాయ) అత్తుం యోగ్యాయాన్నాద్యాయ (అభి) (సిఞ్చామి) సర్వథా స్వీకరోమి (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (ఇన్ద్రియేణ) ధనేన (బలాయ) పుష్టత్వాయ (శ్రియై) సుశోభితాయై రాజలక్ష్మ్యై (యశసే) సత్కీర్త్యై (అభి) (సిఞ్చామి).॥3॥

అన్వయః:-హే శుభలక్షణాన్విత పురుష! సవితుర్దేవస్యైశ్వరస్య ప్రసవే౽శ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామశ్వినోర్భైషజ్యేన తేజసే బ్రహ్మవర్చసాయ త్వా రాజప్రజాజనోఽహమభిషిఞ్చామి భైషజ్యేన సరస్వత్యై వీర్యాయాన్నాద్యాయా౽భిషిఞ్చామీన్ద్రస్యేన్ద్రియేణ బలాయ శ్రియై యశసే౽భిషిఞ్చామి.॥3॥

భావార్థః:-జనైరత్ర జగతి ధర్మ్యకర్మప్రకాశకరణాయ శుభగుణకర్మస్వభావో జనో రాజ్యపాలనాయా౽ధికర్తవ్యః. ॥3॥

పదార్థము :-శుభలక్షణయుక్తుడా! (సవితుః) సకలైశ్వర్యవంతుడా! (దేవస్య) సకలదిశల నుండి ప్రకాశమానుడైయున్న జగదీశ్వరునిచే (ప్రసవే) ఉత్పన్నమొనర్చబడిన విశ్వమునందు (అశ్వినోః) సంపూర్ణ విద్యలందు వ్యాప్తులైయున్న అధ్యాపకోపదేశకుల (బాహుభ్యామ్) బలపరాక్రమములచే (పూష్ణః) పూర్ణ బలశాలి మరియు వాయువేగముగల వీరుని (హస్తాభ్యామ్) ఉత్సాహ పురుషార్థములచే (అశ్వినోః) వైద్య విద్యలందు వ్యాప్తుడైయుండి చదివించుట మరియు ఔషధములనొనర్చువాని (భైషజ్యేన) వైద్యముచే (తేజసే) ప్రాగల్భ్యమునకై (బ్రహ్మవర్చసాయ) వేదములను చదువుటకొరకు (త్వా) నిన్ను, రాజు మరియు ప్రజయునైన నేను (అభి, షిఞ్చామి) అభిషేకింతును (భైషజ్యేన) ఓషధీభావముచే (సరస్వత్యై) చక్కగా శిక్షణనీయబడిన వాణి (వీర్యాయ) పరాక్రమము మరియు (అన్నాద్యాయ) అన్నాదుల ప్రాప్తికొరకు (అభి, షిఞ్చామి) అభిషేకింతును (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యశాలుర (ఇన్ద్రియేణ) ధనముచే (బలాయ) పుష్టియగుటకు (శ్రియై) సుశోభితమగు రాజ్యలక్ష్మి మరియు (యశసే) పుణ్యవంతమగు కీర్తికొరకు (అభి, షిఞ్చామి) అభిషేక మొనర్చుచున్నాను.॥3॥

భావార్థము :-ఈ ప్రపంచమునందు ధర్మయుక్త కర్మలను ప్రకాశపరచుటకొరకు శుభ గుణకర్మ స్వభావముగలవానిని రాజ్యపాలనమునకై నియుక్తపరచుట మానవులెల్లరకును యోగ్యమై యున్నది.॥3॥

3.O King, in this world created by God, the Embodiment of glory, with the strength and valour of teachers and preachers, with the perseverance and enterprise of a heroic person, with the healing powers of a physician, for eloquence and study of the vedas, do I enthrone thee!.

౧౧౭౫.కో౽సీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభాపతిర్దేవతా, నిచృదార్షీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౭౫ కో౽సి కతమో౽సి కస్మై త్వా కాయ త్వా।
సుశ్లోక సుమఙ్గల సత్యరాజన్ ॥4॥

ప.వి:-కః, అసి, కతమః, అసి, కస్మై, త్వా, కాయ, త్వా, సుశ్లోకేతి సు + శ్లోక, సుమఙ్గలేతి సు + మఙ్గల, సత్యరాజన్నితి సత్య + రాజన్.॥౪॥

పదార్థః:- (కః) సుఖస్వరూపః (అసి) (కతమః) అతిశయేన సుఖకారీ (అసి) (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ పరమేశ్వరాయ (త్వా) త్వామ్ (కాయ) కో బ్రహ్మ దేవతా యస్య వేదమన్త్రస్య తస్మై (త్వా) (సుశ్లోక) శుభకీర్తే సత్యవాక్ (సుమఙ్గల) ప్రశస్తమంగలాఽనుష్ఠాతః (సత్యరాజన్) సత్యప్రకాశక.॥౪॥

అన్వయః:-హే సుశ్లోక సుమఙ్గల సత్యరాజన్యస్త్వం కోఽసి కతమోఽసి తస్మాత్కస్మై త్వా కాయ త్వాఽహమభిషిఞ్చామి.॥౪॥

భావార్థః:-అత్ర పూర్వమన్త్రా దభిషిఞ్చామీత్యభిసమ్బధ్యతే। యః సర్వేషాం మనుష్యాణాం మధ్యేఽతిప్రశంసనీయో భవేత్స సభేశత్వమర్హేత్.॥౪॥

పదార్థము :-(సుశ్లోక) ఉత్తమ కీర్తిశాలీ, సత్యశీలా! (సుమఙ్గల) ప్రశస్తమగు మంగళ కార్యముల ననుష్ఠించు వాడా! (సత్యరాజన్) సత్యన్యాయముల ప్రకాశపరచువాడవగు నీవు (కః) సుఖస్వరూపుడవై (అసి) ఉన్నావు మరియు (కతమః) అతి సుఖకరుడవునై (అసి) ఉన్నావు. ఇందుచే (కస్మై) సుఖస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని కొరకు (త్వా) నిన్ను మరియు (కాయ) పరమేశ్వరుడు దేవతగాగల ఆ మంత్రమునకై (త్వా) నిన్ను నేను అభిషేకించుచున్నాను.॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున పూర్వ మంత్రమునుండి ''అభి, షించామి'' అను పదముల అనువృత్తి వచ్చినది. సమస్త ప్రజలమధ్య అతిప్రశంసనీయు డగువాడే సభాపతిత్వమునకు తగినవా డగుచున్నాడు.॥౪॥

4.O famous and truthful king, doer of noble deeds, and sipenser of justice, thou art happy, thou art extremely happy, hence for God the Embodiment of happiness, for the advancement of Vedic knowledge, do I enthrone thee!.

౧౧౨౬. శిరో మ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభాపతిర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౨౬ శిరో మే శ్రీర్యశో ముఖం త్విషిః కేశాశ్చ శ్మశ్రూణి।
రాజా మే ప్రాణోఽఅమృతꣳ సమ్రాట్ చక్షుర్విరాట్ శ్రోత్రమ్॥౫॥

ప.వి:-శిరః, మే, శ్రీః, యశః, ముఖమ్, త్విషిః, కేశాః, చ, శ్మశ్రూణి, రాజా, మే, ప్రాణః, అమృతమ్, సమ్రాడితి సమ్ + రాట్, చక్షుః, విరాడితి వి + రాట్, శ్రోత్రమ్.॥౫॥

పదార్థః:-(శిరః) ఉత్తమాఙ్గమ్ (మే) మమ(శ్రీః) శ్రీః శోభా ధనం చ (యశః) సత్కీర్తికథనమ్ (ముఖమ్) ఆస్యమ్ (త్విషిః) న్యాయప్రదీప్తిరివ (కేశాః) (చ) (శ్మశ్రూణి) ముఖకేశాః (రాజా) ప్రకాశమానః (మే) (ప్రాణః) ప్రాణాదివాయుః (అమృతమ్) మరణధర్మరహితం చేతనం బ్రహ్మ (సమ్రాట్) సమ్యక్ ప్రకాశమానమ్ (చక్షుః) నేత్రమ్ (విరాట్) వివిధశాస్త్రశ్రవణయుక్తమ్ (శ్రోత్రమ్) శ్రవణేన్ద్రియమ్.॥౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! రాజ్యేఽభిషిక్తస్య మే మమ శ్రీః శిరో యశో ముఖం త్విషిః కేశాః శ్మశ్రూణి చ రాజా మే ప్రాణోఽమృతం సమ్రాట్ చక్షు ర్విరాట్ శ్రోత్రం చాస్త్యేవం యూయం జానీత.॥౫॥

భావార్థః:-యో రాజ్యేఽభిషిక్తస్స్యాత్స శిర ఆద్యవయవాన్ శుభకర్మసు ప్రేరయేత్.॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! రాజ్యమునందు అభిషేకించబడిన (మే) నాయొక్క (శ్రీః) శోభ మరియు ధనము (శిరః) శిరస్థానములగు (యశః) సత్కీర్తి కథనము (ముఖమ్) ముఖస్థానముగు (త్విషిః) న్యాయప్రకాశమువంటి (కేశాః) కేశములు (చ) మరియు (శ్మశ్రూణి) గడ్డము, మీసములు (రాజా) ప్రకాశవంతము (మే) నాయొక్క (ప్రాణః) ప్రాణము మున్నగు వాయువులు (అమృతమ్) మరణధర్మరహితమగు చేతనబ్రహ్మ (సమ్రాట్) చక్కగా ప్రకాశవంతమగు (చక్షుః) నేత్రములు (విరాట్) వివిధ శాస్త్ర శ్రవణముతో గూడిన (శ్రోత్రమ్) కర్ణములు గలవని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౫॥

భావార్థము :-రాజ్యమునందు అభిషిక్తుడగు రాజు శిరము మున్నగు అవయవములను శుభకార్యములందు ప్రేరితమొనర్చవలెను.॥౫॥

5.May my head be full of grace, my mouth of fame, my hair and beard, of brilliant sheen, my breath, of light and deathlessness, my eye, of even-handed love, my ear, of religious lore.

౧౧౨౭.జిహ్వా మ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభాపతిర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౧౨౭ జిహ్వా మే భద్రం వాఙ్ మహో మనో మన్యుః స్వరాడ్ భామః।

మోదాః ప్రమోదా అఙ్గులీరఙ్గాని మిత్రం మే సహః ॥౬॥

ప.వి:- జిహ్వా, మే, భద్రమ్, వాక్, మహః, మనః, మన్యుః, స్వరాడితి స్వ + రాట్, భామః, మోదాః, ప్రమోదా ఇతి ప్ర + మోదాః, అఙ్గులీః, అఙ్గాని, మిత్రమ్, మే సహః.॥౬॥

పదార్థః:-(జిహ్వా) జుహోతి శబ్దమన్నం వా యయా సా జిహ్వా (మే) (భద్రమ్) కల్యాణకరాన్నభోజినీ (వాక్) వక్తి యయా సా (మహః) పూజ్యవేదశాస్త్రబోధయుక్తా (మనః) మననాత్మకమన్తఃకరణమ్ (మన్యుః) దుష్టాచారోపరి క్రోధకృత్ (స్వరాట్) బుద్ధిః (భామః) భాతి యేన సః (మోదాః) హర్షా ఉత్సాహాః (ప్రమోదాః) ప్రకృష్టాఽఽనన్దయోగాః (అఙ్గులీః) కరచరణాఽవయవాః (అఙ్గాని) శిర ఆదీని (మిత్రమ్) సఖా (మే) (సహః) సహనమ్.॥౬॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! మే జిహ్వా భద్రం వాగ్ మహో మనో మన్యుః స్వరాడ్ భామో మోదాః ప్రమోదా అఙ్గులీరఙ్గాని మిత్రం చ సహో మే సహాయో భవేత్.॥౬॥

భావార్థః:- యే రాజజనా బ్రహ్మచర్యజితేన్ద్రియత్వధర్మాచరణైః పథ్యాహారాః సత్యవాచో దుష్టేషు క్రోధావిష్కారా ఆనన్దన్తోఽన్యానానందయన్తః పురుషార్థినః సర్వసుహృదో బలిష్ఠా భవేయుస్తే సర్వదా సుఖినః స్యుః.॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (మే) నాయొక్క (జిహ్వా) నాలుక (భద్రమ్) శుభప్రదమగు అన్నాదులను భక్షించుగాక! (వాక్) వాక్కు [మాట్లాడుట] (మహః) మహాపూజనీయ వేదశాస్త్రబోధ (మనః) ఆలోచించు అంతఃకరణము (మన్యుః) దుష్టులపై క్రోధమొనర్చు (స్వరాట్) స్వయంప్రకాశమగు బుద్ధి (భామః) ప్రకాశపరచునది (మోదాః) హర్షోత్సాహము (ప్రమోదాః) సరిపడునంతటి ఆనందములు (అంగులీః) అంగులీయములు (అంగాని) ఇతర సర్వాంగములు (మిత్రమ్) సఖుడు మరియు (సహః) సహనము (మే) నాకు సహాయకము లగుగాక!॥౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషుడు బ్రహ్మచర్యము, జితేంద్రియత్వము, ధర్మాచరణముచే పథ్యాహారముల సేవించుచు, సత్యవచనములనే బలుకుచు, దుష్టులపై క్రోధమును ప్రదర్శించుచు ఆనందితుడై యుండి ఇతరుల నానందపరచు పురుషార్థి, సర్వజనమిత్రుడై, బలశాలియగు నాతడే సదా సుఖవంతుడైయుండును. ॥౬॥

6.May my tongue taste invigorating food, my voice be full of adorable vedic lore, my mind be full of righteous indignation of the morally degraded, my intellect be self-illumined. Full of joy be my fingers, delightful my bodily organs, and conquering strength my friend.

౧౧౨౮. బాహూ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజా దేవతా, నిచృద్గాయత్రీఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౭౭ బాహూ మే బలమిన్ద్రియꣳ హస్తౌ మే కర్మ వీర్యమ్।

ఆత్మా క్షత్రమురో మమ॥౭॥

ప.విః-బాహూఇతి బాహూ, మే, బలమ్, ఇన్ద్రియమ్, హస్తౌ, మే, కర్మ, వీర్యమ్, ఆత్మా, క్షత్రమ్, ఉరః, మమ.॥౭॥

పదార్థః:- (బాహూ) భుజౌ (మే) మమ (బలమ్) (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (హస్తౌ) కరౌ (మే) (కర్మ) (వీర్యమ్) పరాక్రమః (ఆత్మా) స్వయంమ్బార్జీవః (క్షత్రమ్) క్షతాద్రక్షకమ్ (ఉరః) హృదయమ్ (మమ).॥౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! మే బలమిన్ద్రియం బాహూ మే కర్మ వీర్యం హస్తౌ మమాత్మా ఉరో హృదయం చ క్షత్రమస్తు.॥౭॥

భావార్థః:- రాజపురుషైరాత్మాన్తఃకరణబాహుబలం విధాయ సుఖమున్నేయమ్.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (మే) నాయొక్క (బలమ్) బలము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (బాహూ) భుజబలము (మే) నాయొక్క (కర్మ) కర్మ మరియు (వీర్యమ్) పరాక్రమము (హస్తౌ) హస్తములు (మమ) నాయొక్క (ఆత్మా) స్వస్వరూపము మరియు (ఉరః) హృదయము (క్షత్రమ్) అతి దుఃఖములనుండి రక్షించునవిగా నుండుగాక!॥౭॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు ఆత్మ, అంతఃకరణము మరియు బాహుబలములను ఉత్పన్నమొనర్చుకొని, అభివృద్ధిపరచుకొనుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౭॥

Power and wealth are my arms, deed and heroism are my hands. Soul and heart are my shield against danger.

౧౧౭౮.పృష్ఠీరిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, సభాపతిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౧౧౭౮ పృష్ఠీర్మే రాష్ట్రముదరమꣳసౌ గ్రీవాశ్చ శ్రోణీ।

ఊరూఅరత్నీ జానునీ విశో మేఽఙ్గాని సర్వతః ॥౮॥

ప.వి:-పృష్ఠీః, మే, రాష్ట్రమ్, ఉదరమ్, అంసౌ, గ్రీవాః, చ, శ్రోణీ ఇతి శ్రోణీ, ఊరూ ఇత్యూరూ, అరత్నీ జానునీ౨ ఇతి జానునీ౨ విశః, మే, అఙ్గాని, సర్వతః.॥౮॥

పదార్థః:-(పృష్ఠీః) పృష్ఠదేశః పశ్చాద్భాగః అత్ర సుపాం సులుగితి సోః స్థానే సుః (మే) (రాష్ట్రమ్) రాజమానంరాజ్యమ్ (ఉదరమ్) (అంసౌ) బాహుమూలే. (గ్రీవాః) కణ్ఠప్రదేశాః (చ) (శ్రోణీ) కటిప్రదేశౌ (ఊరూ) సక్థినీ (అరత్నీ) భుజమధ్యప్రదేశౌ (జానునీ) ఊరుజఙ్ఘయోర్మధ్యభాగౌ (విశః)ప్రజాః (మే) (అఙ్గాని) అవయవాః (సర్వతః) సర్వాభ్యో దిగ్భ్యస్సర్వేభ్యో దేశేభ్యో వా.॥౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! మే మమ పృష్ఠీ రాష్ట్రముదరమంసౌ గ్రీవాః శ్రోణీ ఊరూ అరత్నీ జానునీ సర్వతో౨న్యాని చాఙ్గాని మే విశః సన్తి.॥౮॥

భావార్థః:-యః స్వదేహాఙ్గవత్ ప్రజాః జానీయాత్ స ఏవ రాజా సర్వదా వర్ధతే.॥౮॥

పదార్థము :- మానవులారా! (మే) నాయొక్క (రాష్ట్రమ్) రాజ్యము (పృష్ఠీః) వీపు (ఉదరమ్) కడుపు [పొట్ట] (అంసౌ) స్కన్ధము [భుజము] (గ్రీవాః) కంఠప్రదేశము (శ్రోణీః) కటి ప్రదేశము (ఊరూ) తొడలు (అరత్నీ) భుజముల మధ్య ప్రదేశము మరియు (జానునీ) మోకాళ్ల మధ్య ప్రదేశము మరియు (సర్వతః) అన్నివైపులనుండి (చ) మరియు (అఙ్గాని) అంగములు (మే) నాయొక్క (విశః) ప్రజలై యున్నారు.॥౮॥

భావార్థము :-ప్రజలను తన అంగములుగా నెంచు రాజు సర్వదా తన రాజ్యమును పెంపొందజేయుచు సత్కీర్తిని పొందును.॥౮॥

8.My government is my back, my belly, shoulders, neck, hips, thighs, elbows, knees, and all other members of the body are my subjects.

౧౧౩౦.నాభిర్మ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభేశో దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౩౦ నాభిర్మే చిత్తం విజ్ఞానం పాయుర్మే౨పచితిర్భసత్। ఆనన్దనన్దావాణ్డౌ మే భగః సౌభాగ్యం పసః జఙ్ఘాభ్యాం పద్భ్యాం ధర్మో౨స్మి విశి రాజా ప్రతిష్ఠితః॥౯॥

ప.వి:-నాభిః, మే, చిత్తమ్, విజ్ఞానమితి వి + జ్ఞానమ్, పాయుః, మే, అపచితిరిత్యప +

చితిః, భసత్, ఆనన్దనన్దౌ ఇత్యానన్ద + నన్దౌ, ఆణ్డౌ, మే, భగః, సౌభాగ్యమ్, పసః, జఙ్ఘాభ్యామ్, పద్భ్యామితి పత్ + భ్యామ్, ధర్మః, అస్మి, విశి, రాజా, ప్రతిష్ఠితః, ప్రతిష్ఠిత ఇతి ప్రతి + స్థితః.॥౯॥

పదార్థః:-(నాభిః) శరీరమధ్యదేశః (మే) మమ (చిత్తమ్) (విజ్ఞానమ్) సమ్యగ్ జ్ఞానం వివిధజ్ఞానం వా (పాయుః) గుదేన్ద్రియమ్ (మే) (అపచితిః) ప్రజాజనకమ్ (భసత్) భగేన్ద్రియమ్ (ఆనన్దనన్దౌ) ఆనన్దేన సంభోగజనిత సుఖేన నన్దతస్తౌ (ఆణ్డౌ) అణ్డాకారౌ వృషణౌ (మే) (భగః) (ఐశ్వర్యమ్) (సౌభాగ్యమ్) ఉత్తమైశ్వర్యస్య భావః (పసః) లిఙ్గమ్ (జఙ్ఘాభ్యామ్) (పద్భ్యామ్) (ధర్మః) పక్షపాతరహితో న్యాయో ధర్మ ఇవ (అస్మి) (విశి) ప్రజాయామ్ (రాజా) ప్రకాశమానః (ప్రతిష్ఠితః) ప్రాప్తప్రతిష్ఠః.॥౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! మే చిత్తం నాభిర్విజ్ఞానం పాయుర్మేఽపచితిర్భ సదాణ్డావానన్ద నన్దౌ మే భగః పసః సౌభాగ్యం సౌభాగ్యయుక్తం స్యాదేవమహం జఙ్ఘాభ్యాం పద్భ్యాం సహ విశి ప్రతిష్ఠితో ధర్మో రాజాఽస్మి యస్మా ద్న్యాయం మదనుకూలా భవత.॥౯॥

భావార్థః:-యత్సర్వైరఙ్గైః శుభం కర్మాఽఽచరేత్ స ధర్మాత్మా సన్ ప్రజాయాం సుప్రతిష్ఠితో రాజా స్యాత్. ॥౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (మే) నాయొక్క (చిత్తమ్) స్మరణమొనర్చు వృత్తి (నాభిః) పొట్ట మధ్యదేశము (విజ్ఞానమ్) విశేష జ్ఞానము (పాయుః) మూలేంద్రియము (మే) నాయొక్క (అపచితిః) జననేంద్రియమగు (భసత్) యోని (అణ్డౌ) వృషణాండములు (ఆనన్దనన్దౌ) సంభోగసుఖముచే ఆనందకారకము (మే) నాయొక్క (భగః) ఐశ్వర్యము (పసః) అంగము మరియు (సౌభాగ్యమ్) పుత్రపౌత్రాదులతో గూడ నుండుగాక! ఇట్లే నేను (జంఘాభ్యామ్) తొడలు మరియు (పద్భ్యామ్) పాదములతోగూడ (విశి) ప్రజలందు (ప్రతిష్ఠితః) ప్రతిష్ఠను పొంది (ధర్మః) పక్షపాతములేని న్యాయధర్మమువలె (రాజా) రాజును (అస్మి) ఐ యున్నాను. మీరు నాకు అనుకూలురై యుండుడు.॥౯॥

భావార్థము :- ధర్మాత్ముడై తన సర్వాంగములచే శుభకర్మల నొనర్చు రాజు ప్రజలందు సత్కారయోగ్యుడై ఉత్తమ ప్రతిష్ఠాపరు డగుచున్నాడు. ॥౯॥

9.May my memory, navel, knowledge, anus, my wife's productive womb, my testicles, the givers of pleasure through cohabitation, my sovereignty and peins flourish. Standing on my legs and feet, in the midst of my subjects, free from favouritism, with even-handed justice, I rule as a king, with full fame.

౧౧౩౧. ప్రతీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభేశో దేవతా, స్వరాట్ శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౩౧ ప్రతి క్షత్రే ప్రతి తిష్ఠామి రాష్ట్రే ప్రత్యశ్వేషు ప్రతి తిష్ఠామి గోషు ।
ప్రత్యఙ్గేషు ప్రతి తిష్ఠామ్యాత్మన్ప్రతి ప్రాణేషు ప్రతి తిష్ఠామి పుష్టే
ప్రతి ద్యావాపృథివ్యోః ప్రతి తిష్ఠామి యజ్ఞే ॥౧౦॥

ప.వి:- ప్రతి, క్షత్రే, ప్రతి, తిష్ఠామి, రాష్ట్రే, ప్రతి, అశ్వేషు, ప్రతి, తిష్ఠామి, గోషు, ప్రతి, అఙ్గేషు, ప్రతి, తిష్ఠామి, ఆత్మన్, ప్రతి, ప్రాణేషు, ప్రతి, తిష్ఠామి, పుష్టే, ప్రతి, ద్యావాపృథివ్యోః, ప్రతి, తిష్ఠామి, యజ్ఞే.॥౧౦॥

పదార్థః:-((ప్రతి) ప్రతినిధౌ (క్షత్రే) క్షతాద్రక్షకే క్షత్రియకులే (ప్రతి) (తిష్ఠామి) (రాష్ట్రే) ప్రకాశమానే రాజ్యే (ప్రతి) (అశ్వేషు) తురఙ్గాదిషు (ప్రతి) (తిష్ఠామి) (గోషు) గోషు పృథివ్యాదిషు చ (ప్రతి) (అఙ్గేషు) రాజ్యావయవేషు (ప్రతి) (తిష్ఠామి) (ఆత్మన్) ఆత్మని (ప్రతి) (ప్రాణేషు) (ప్రతి) (తిష్ఠామి) (పుష్టే) (ప్రతి) (ద్యావాపృథివ్యోః) సూర్యాచన్ద్రవన్న్యాయప్రకాశభూమ్యోః (ప్రతి) (తిష్ఠామి) (యజ్ఞే) విద్వత్సేవాసఙ్గ విద్యాదానాదిక్రియాయామ్.॥౧౦॥

అన్వయః:- విశి ప్రతిష్ఠితో రాజాఽహం ధర్మ్యేణ క్షత్రే ప్రతితిష్ఠామి. రాష్ట్రే ప్రతి తిష్ఠామ్యశ్వేషు ప్రతితిష్ఠామి, గోషు ప్రతితిష్ఠామ్యఙ్గేషు ప్రతితిష్ఠామ్యాత్మన్ ప్రతితిష్ఠామి, ప్రాణేషు ప్రతితిష్ఠామి, పుష్టే ప్రతితిష్ఠామి, ద్యావాపృథివ్యోః ప్రతితిష్ఠామి, యజ్ఞే ప్రతి తిష్ఠామి.॥౧౦॥

భావార్థః:- యో రాజా ప్రియాఽప్రియే విహాయ న్యాయధర్మేణ ప్రజాః ప్రశాస్య సర్వేషు రాజకర్మసు చారచక్షుర్భూత్వా మధ్యస్థయా, వృత్త్యా సర్వాః ప్రజాః పాలయిత్వా సతతం విద్యాసుశిక్షావర్ధకో భవేత్స ఏవ సర్వపూజ్యో భవేత్. ॥౧౦॥

పదార్థము :- ప్రజలయందు ప్రతిష్ఠనుపొందిన రాజునగు నేను ధర్మయుక్త వ్యవహారములచే (క్షత్రే)

క్షీణమునుండి రక్షణయొనర్చు క్షత్రియకులమున (ప్రతి) ప్రతిష్ఠను ప్రాప్తించుకొనుచున్నాను (రాష్ట్రే) రాజ్యమునందు (ప్రతి, తిష్ఠామి) ప్రతిష్ఠను పొందుచున్నాను (అశ్వేషు) అశ్వములు మున్నగు వాహనములందు (ప్రతి తిష్ఠామి) ప్రతిష్ఠుడనైయున్నాను (గోషు) గోవులు, పృథివి మున్నగు పదార్థములందు (ప్రతి, తిష్ఠామి) ప్రతిష్ఠావంతుడ నగుదును (అఙ్గేషు) రాజ్యాంగములందు (ప్రతి) ప్రతిష్ఠుడనగుదును (ఆత్మన్) ఆత్మయందు (ప్రతి తిష్ఠామి) ప్రతిష్ఠుడ నగుచున్నాను (ప్రాణేషు) ప్రాణములందు (ప్రతి) ప్రతిష్ఠుడ నగుచున్నాను (పుష్టే) బలపరచుటలో (ప్రతి, తిష్ఠామి) ప్రతిష్ఠావంతుడ నగుచున్నాను (ద్యావాపృథివ్యోః) సూర్యచంద్రులవంటి న్యాయప్రకాశమునందు, మరియు పృథివియందు (ప్రతి) ప్రతిష్ఠితుడనగుదును (యజ్ఞే) విద్వాంసుల సేవాసాంగత్యము మరియు విద్యాదానక్రియలందు (ప్రతి, తిష్ఠామి) ప్రతిష్ఠితుడనగుచున్నాను.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఏ రాజు ప్రియాప్రియములను వదలి న్యాయధర్మములతో సమస్త ప్రజలను శాసించి ప్రశంసించుచు, సమస్తరాచకార్యములందు చారచక్షువు గలిగి, అనగా గూడచారులే నేత్రములుగలవాడై మధ్యస్థ వృత్తితో సకలప్రజల పాలనమొనర్చుచు, ఒనర్పజేయుచు నిరంతరము విద్యాశిక్షణలను వృద్ధిపరచుచుండునో ఆతడే సకలప్రజలకు పూజనీయు డగును.॥౧౦॥

10.I take my stand on pricely power and kingship,on horses am I dependent, and on cows, on agencies of administration I depend, on my soul do I depend. On vital breaths am I dependent, and on invigorating cereals do I depend. I depend on justice like the sun and moon. I depend on the company of the learned, and on the spread of knowledg.

౧౧౩౭. త్రయా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఉపదేశకా దేవతాః, పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథోపదేశకవిషయమాహ. ఉపదేశకుని గురించి చెప్పెను.

౧౧౩౭ త్రయా దేవా ఏకాదశ త్రయస్త్రింశాః, సురాధసః ।

బృహస్పతిపురోహితా దేవస్య సవితుః సవే । దేవా దేవైరవన్తు మా ॥౧౧॥

ప.వి:- త్రయాః, దేవాః, ఏకాదశ, త్రయస్త్రింశా ఇతి త్రయః + త్రింశాః, సురాధస ఇతి సు + రాధసః, బృహస్పతిపురోహితా ఇతి బృహస్పతి + పురోహితాః, దేవస్య, సవితుః, సవే, దేవాః, దేవైః, అవన్తు మా.॥౧౧॥

పదార్థః:- (త్రయాః) త్రయాణామవయవభూతాః (దేవాః) దివ్యగుణాః (ఏకాదశ) ఏతత్సంఖ్యాతాః (త్రయస్త్రింశాః) త్ర్యధికాస్త్రింశత్ (సురాధసః) సుష్ఠు రాధసః

సంసిద్ధయెూ యేభ్యస్తే (బృహస్పతిపురోహితాః) బృహస్పతిః సూర్యః పురః పూర్వో హితో ధృతో యేషు తే (దేవస్య) ప్రకాశమానేశ్వరస్య (సవితుః) సకల జగదుత్పాదకస్య (సవే) పరమైశ్వర్యయుక్తే ప్రేరితవ్యే జగతి (దేవాః) విద్వాంసః (దేవైః) ద్యోతమానైః (అవన్తు) రక్షన్తు (మా) మామ్.॥౧౧॥

అన్వయః:- యే త్రయో దేవా బృహస్పతిపురోహితాః సురాధస ఏకాదశ త్రయస్త్రింశాః సవితుర్దేవస్య సవే వర్తన్తే తైర్దేవైః సహితం మా దేవా అవన్తు ఉన్నతం సమ్పాదయన్తు.॥౧౧॥

భావార్థః:-యే పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశద్యుచన్ద్రనక్షత్రాణ్యష్టౌ ప్రాణాదయో దశ వాయవ ఏకాదశో జీవాత్మా ద్వాదశ మాసా విద్యుద్యజ్ఞ శ్చైతేషాం దివ్యపృథివ్యాదీనాం పదార్థానాం గుణకర్మస్వభావోపదేశేన సర్వాన్ మనుష్యానుత్కర్షయన్తి తే సర్వోపకారకా భవన్తి.॥౧౧॥

పదార్థము :-(త్రయాః) ముప్పిధములగు (దేవాః) దివ్యగుణములుగల (బృహస్పతి పురోహితాః) గొప్పవారిని పాలనమొనర్చు సూర్యుని ప్రథమముగ ధారణమొనర్చిన (సురాధసః) శ్రేష్ఠముగ కార్యసిద్ధి గలుగువానిచే (ఏకాదశ) పదునొకటి (త్రయస్త్రింశాః) ముప్పదిమూడు దివ్యగుణములుగల పదార్థములు (సవితుః) సకల జగత్తు నుత్పన్నమెునర్చు (దేవస్య) ప్రకాశస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని (సవే) పరమైశ్వర్యవంతమగు, ఉత్పన్నమొనర్చబడిన ఏ జగత్తుగలదో అట్టి (దేవైః) పృథివి మున్నగు ముప్పదిమూడు పదార్థములతో సహ (మా) నాకు (దేవాః) విద్వాంసులు (అవన్తు) రక్షణము మరియు వృద్ధిని గలిగింతురుగాక!॥౧౧॥

భావార్థము :- ఏ పృథివి, జలము, తేజము, వాయువు, ఆకాశము, సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు ఈ యెనిమిది మరియు ప్రాణ, అపాన, వ్యాన, ఉదాన, సమాన, నాగ, కూర్మ, కృకల, దేవదత్త, ధనంజయము లను పది, పదునొకండవదగు జీవాత్మ, పంద్రెండు నెలలు, విద్యుత్తు, యజ్ఞము ఈ ముప్పదిమూడు దివ్యగుణములు గల పృథివి మున్నగు పదార్థముల గుణ కర్మ స్వభావముల యుపదేశములు సకల మానవుల యున్నతి నొనర్చునో యవి సర్వోపకారములై యున్నవి. ॥౧౧॥

11.There are three thimes eleven, i.e., thirty three fine objects imbued with attributes, duties and inherent properties, in this world created by God; of whom the sun is the most prominent, and which are serviceable to mankind.

May the learned persons, with the help of these objects protect me.

౧౧౩౩. ప్రథమా ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృత్ ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౩౩ ప్రథమా ద్వితీయైర్ద్వితీయాస్తృతీయైస్తృతీయాః సత్యేన సత్యం యజ్ఞేన యజ్ఞో యజుర్భి ర్యజూఀషి సామభిః సామాన్యృగ్భి ర్ఋచః పురోఽనువాక్యాభిః పురోఽనువాక్యా యాజ్యాభిర్యాజ్యా వషట్కారైర్వషట్కారాఽఆహుతిభిరాహుతయో మే కామాన్త్సమర్ధయన్తు భూః స్వాహా॥౧౨॥

ప.వి:-ప్రథమా, ద్వితీయైః, ద్వితీయాః, తృతీయైః, తృతీయాః, సత్యేన, సత్యమ్, యజ్ఞేన, యజ్ఞః, యజుర్భి రితి యజు + భిః, యజూఀషి, సామభిరితి సామ + భిః, సామాని, ఋగ్భిరిత్యృక్ + భిః, ఋచః, పురోనువాక్యాభిరితి పురః + అనువాక్యాభిః, పురోనువాక్యా ఇతి పురఃఽఅనువాక్యాః, యాజ్యాభిః, యాజ్యాః, వషట్కారైరితి వషట్ + కారైః, వషట్కారా ఇతి వషట్ + కారాః, ఆహుతిభిరిత్యాహుతి+భిః, ఆహుతయ ఇత్యా + హుతయః, మే కామాన్, సమ్, అర్ధయన్తు, భూః, స్వాహా. ॥౧౨॥

పదార్థః:-(ప్రథమాః) ఆదిమాః పృథివ్యాదయోఽష్టౌ వసవః (ద్వితీయైః) ఏకాదశ ప్రాణాద్యై రుద్రైః (ద్వితీయాః) రుద్రాః (తృతీయైః) ద్వాదశమాసైః (తృతీయాః) (సత్యేన) కారణేన (సత్యమ్) (యజ్ఞేన) శిల్పక్రియయా (యజ్ఞః) యజుర్భిః (యజూంషి) (సామభిః) (సామాని) (ఋగ్భిః) (ఋచః) (పురోనువాక్యాభిః) అథర్వవేదప్రకరణైః (పురోనువాక్యాః) (యాజ్యాభిః) యజ్ఞసమ్బన్ధక్రియాభిః (యాజ్యాః) (వషట్కారైః) ఉత్తమకర్మభిః (వషట్కారాః) (ఆహుతిభిః) (ఆహుతయః) (మే) మమ (కామాన్) ఇచ్ఛాః (సమ్) (సమ్యగర్థే) (అర్ధయన్తు) (భూః) అస్యాం భూమౌ (స్వాహా) సత్యక్రియయా.॥౧౨॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసః! యథా ప్రథమా ద్వితీయైర్ద్వితీయాస్తృతీయైస్తృతీయాః

సత్యేన సత్యం యజ్ఞేన యజ్ఞో యజుర్భిర్యజూంషి సామభిః సామాన్యృగ్భిర్ఋచః పురోఽనువాక్యాభిః పురోఽనువాక్యా యాజ్యాభిర్యాజ్యా వషట్కారైర్వషట్కారా ఆహుతిభిరాహుతయః స్వాహైతే సర్వే భూర్మే కామా న్త్సమర్ధయన్తు తథా మాం భవన్తో బోధయన్తు.॥౧౨॥

భావార్థః:-అధ్యాపకోపదేశకాః పూర్వం వేదా నధ్యాప్య పృథివ్యాదిపదార్థవిద్యాః సంజ్ఞాప్య కారణకార్యసమ్బన్ధేన తద్గుణాన్సాక్షాత్కారయిత్వా హస్తక్రియయా సర్వాన్ జనాన్ కుశలాన్ సంపాదయేయుః.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (ప్రథమాః) మొదట చెప్పబడిన పృథివి మున్నగు అష్టవసువులు (ద్వితీయైః) రెండవదగు ప్రాణము మున్నగు ఏకాదశ రుద్రులతో గూడ (ద్వితీయాః) రెండవ ఏకాదశ రుద్రులు (తృతీయైః) మూడవదగు నెలలతోగూడ (తృతీయాః) మూడవదగు నెలలు (సత్యేన) నాశరహిత కారణసహితముగ (సత్యమ్) నిత్యకారణమగు (యజ్ఞేన) శిల్పవిద్యారూప క్రియతోగూడ (యజ్ఞః) శిల్పక్రియాది కర్మలు (యజుర్భిః) యజుర్వేదోక్త క్రియలతో (యజూంషి) యజుర్వేదోక్త క్రియలు (సామభిః) సామవేదోక్త విద్యతోగూడ (సామాని) సామవేదస్థ క్రియాదులు (ఋగ్భిః) ఋగ్వేదస్థ విద్యాక్రియలతో గూడ (ఋచః) ఋగ్వేదస్థ వ్యవహారములు (పురోఽనువాక్యాభిః) అథర్వవేదోక్త ప్రకరణములతోగూడ (పురోఽనువాక్యాః) అథర్వవేదస్థ వ్యవహారములు (యాజ్యాభిః) యజ్ఞసంబంధ క్రియలతో గూడ (యాజ్యాః) యజ్ఞక్రియ (వషట్కారైః) ఉత్తమ కర్మలతో గూడ (వషట్కారః) ఉత్తమ క్రియ (ఆహుతిభిః) హోమక్రియలతోగూడ (ఆహుతయః) ఆహుతులు (స్వాహా) సత్యక్రియలతో గూడ ఈ సమస్త (భూః) భూమియందు (మే) నాయొక్క (కామన్) కోరికలను (సమర్థయన్తు) శ్రేష్ఠముగా సాధించు కొనునట్లు మీరు నాకు బోధించుడు.॥౧౨॥

భావార్థము :- అధ్యాపక ఉపదేశకులు మొదట వేదములను చదివించి పృథివి మున్నగు పదార్థవిద్యలను దెలియపరచి కార్యకారణ సంబంధముచే వాని గుణములను సాక్షాత్కారమొనర్పజేసి హస్తక్రియచే సకల మానవులను చక్కని కార్యకుశలుర నొనర్చవలయును.॥౧౨॥

12.May the first Vasus with the second Rudras, the Rudras with the third Adityas (twelve months), the third Adityas with Truth, Truth with Sacrifice, Sacrifice with sacrificial texts of the Yajur veda, Yajur vedic texts with the knowledge of the Sama veda, Samans with praise-verses of the Rigveda, praise-verses with the texts of the Atharva veda, Atharva vedic texts with inviting texts pertaining to sacrifice (yajna), sacrificial texts with noble deeds, noble deeds with oblations, and oblations with truthful practices, fulfil my desires on this earth.

౧౧౩౪.లోమానీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అధ్యాపకోపదేశకా దేవతే, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౩౪ లోమా॑ని॒ ప్రయ॑తి॒ర్మమ॒ త్వఙ్మ॒ఽ ఆన॑తి॒రాగ॑తిః।

మా॒ꣳసం మ॒ఽ ఉప॑న॒తిర్వస్వస్థి॑ మ॒జ్జా మ ఆన॑తిః॥౧౩॥

ప.వి:- లోమా॑ని, ప్రయ॑తి॒రితి॒ ప్ర + య॑తిః, మమ, త్వక్, మే॒, ఆన॑తి॒రిత్యా॒ఽన॑తిః, ఆగ॑తి॒రిత్యా + గ॑తిః, మా॒ꣳసమ్, మే॒, ఉప॑న॒తి॒రిత్యుప + న॑తిః, వసు, అస్థి॑, మ॒జ్జా, మే॒, ఆన॑తి॒రిత్యా + న॑తిః.॥౧౩॥

పదార్థః:- (లోమాని) రోమాణి (ప్రయతిః) ప్రయతన్తే యయా సా (మమ) (త్వక్) (మే) (ఆనతిః) ఆనమన్తి యయా సా(ఆగతిః)ఆగమనమ్ (మాంసమ్) (మే) (ఉపనతిః) ఉపనమన్తి యయా సా (వసు) ద్రవ్యమ్ (అస్థి) (మజ్జా) (మే) (ఆనతిః) సమన్తాత్ నమనమ్.॥౧౩॥

అన్వయః:-హే అధ్యాపకోపదేశకాః! యథా మమ లోమాని ప్రయతిర్మే త్వగానతిర్మాంసమాగతిర్మే వసూపనతిర్మేఽస్థి మజ్జా చానతిః స్యాత్ తథా యూయం ప్రయతధ్వమ్.॥౧౩॥

భావార్థః:-అధ్యాపకోపదేశకైరేవం ప్రయతితవ్యం. యతః సుశిక్షయా యుక్తాః సర్వే పురుషాః సర్వాః కన్యాశ్చ సుందరాఙ్గస్వభావా దృఢబలాః ధార్మికా విద్యాయుక్తాః స్యురితి.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ అధ్యాపకోపదేశకులారా! ఎట్లు (మమ) నాయొక్క (లోమాని) వెంట్రుకలు, లేక (ప్రయతిః) ప్రయత్నమొనర్చుట లేక (మే) నాయొక్క (త్వక్) త్వచ [తోలు, చర్మము] లేక (ఆనతిః) అన్నివైపులనుండి నమ్రత్వము (మాంసమ్) మాంసము లేక (ఆగతిః) ఆగమనము మరియు (మే) నాయొక్క (వసు) ద్రవ్యము (ఉపనతి) నమ్రతగా నుండుట (మే) నాయొక్క (అస్థి) ఎముక మరియు (మజ్జా) ఎముకల మధ్యనుండు మూలుగ (ఆనతిః) చక్కగా నమ్రత నొందునట్లు మీరు ప్రయత్నించుడు.॥౧౩॥

భావార్థము :- ఉత్తమశిక్షణలను పొందిన సకలబ్రహ్మచారులు, బ్రహ్మచారిణులు చక్కని అంగములు, మరియు స్వభావముగలవారు, దృఢమైన బలముగలవారు, ధార్మిక విద్యాయుక్తులగుటకు అధ్యాపకోపదేశకులు ప్రయత్నించ వలెను.॥౧౩॥

13.O teachers and preachers exert so that my hair be effort and attempt, my skin be reverence, my flesh be approach, wealth my inclination, my bone and marrow reverence!.

౧౧౩౪. యదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౩౪ యద్దేవా దేవహేడనం దేవాసశ్చకృమా వయమ్।

అగ్నిర్మా తస్మాదేనసో విశ్వాన్ముఞ్చత్వꣳహసః॥౧౪॥

ప.వి:-యత్, దేవాః, దేవహేడనమితి దేవ + హేడనమ్, దేవాసః, చకృమ, వయమ్, అగ్నిః, మా, తస్మాత్, ఏనసః, విశ్వాత్, ముఞ్చతు, అꣳహసః ॥౧౪॥

పదార్థః:-(యత్) యే (దేవాః) అధ్యాపకోపదేశకా విద్వాంసః (దేవహేడనమ్) దేవానాం హేడనమనాదరమ్ (దేవాసః) విద్వాంసః (చకృమ) కుర్యామ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (వయమ్) (అగ్నిః) అగ్నిరివ సర్వాసు విద్యాసు దేదీప్యమానో విద్వాన్ (మా) మామ్ (తస్మాత్) (ఏనసః) అపరాధాత్ (విశ్వాత్) సమగ్రాత్ (ముఞ్చతు) పృథక్కరోతు (అంహసః) దుష్టాత్ వ్యసనాత్.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యత్ వయం దేవా అన్యే దేవాసశ్చ పరస్పరం దేవహేడనం చకృమ తస్మాద్విశ్వా దేనసోంహసశ్చాగ్నిర్మా ముఞ్చతు.॥౧౪॥

భావార్థః:- యది కదాచిదకస్మాత్ భ్రాన్త్యా కస్యాపి విదుషోఽనాదరం కశ్చిత్కుర్యాత్తర్హి తదైవ క్షమాం కారయేత్. యథాగ్నిః సర్వేషు ప్రవిష్టః సన్ సర్వాన్ స్వస్వరూపస్థాన్కరోతి తథా విదుషా సత్యోపదేశేనాసత్యాచారాద్ వియోజ్య సత్యాచారే ప్రవర్త్య సర్వే ధార్మికాః కార్యాః.॥౧౪॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడా! (యత్) ఏ (వయమ్) మేము (దేవాః) అధ్యాపక, ఉపదేశక విద్వాంసులు మరియు ఇతర (దేవాసః) విద్వాంసులు పరస్పరము (దేవ హేడనమ్) విద్వాంసులను అనాదరము (చకృమ) చేయుదుమో (తస్మాత్) అట్టి (విశ్వాత్) సమస్త (ఏనసః) అపరాధములు మరియు (అంహసః) దుష్ట వ్యసనములనుండి (అగ్నిః) అగ్నివలె సకలవిద్యలందు ప్రకాశవంతుడవగు నీవు (మా) నన్ను (ముఞ్చతు) వేరుగా నుంచుము.॥౧౪॥

భావార్థము :- ఎప్పుడైనా అకస్మాత్తుగా, భ్రాంతిచేత ఎవరైనా ఏ విద్వాంసునైనను అనాదరపరచినట్లైన ఆ వెంటనే క్షమింప జేయువలయును. ఏవిధముగ అగ్ని సకలపదార్థములందు ప్రవిష్టమై అన్నిటిని తన

స్వరూపమునందు స్థిరపరచుచున్నదో అదేవిధముగ విద్వాంసులగు వారు సత్యములనుపదేశించి అసత్యాచరణము నుండి వేరుచేసి సత్యాచారమునందు ప్రవృత్తపరచి సమస్త మానవులను ధార్మికులనుగ నొనర్చవలయును.॥౧౪॥

14.O learned person, whatever disrespect we and other scholars show to the learned, may God set me free from all that iniquity and fault!.

౧౧౩౬. యదీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వాయుర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౧౩౬ యది దివా యది నక్త మేనాంసి చకృమా వయమ్ ।

వాయుర్మా తస్మాదేనసో విశ్వాన్ముఞ్చత్వంహసః ॥౧౫॥

ప.విః- యది, దివా, యది, నక్తమ్, ఏనాంసి, చకృమ, వయమ్, వాయుః, మా, తస్మాత్, ఏనసః, విశ్వాత్, ముఞ్చతు, అంహసః.॥౧౫॥

పదార్థః:- (యది) (దివా) దివసే (యది) (నక్తమ్) రాత్రౌ (ఏనాంసి) అపరాధాన్ (చకృమ) అత్ర పూర్వవద్దీర్ఘః (వయమ్) (వాయుః) వాయురివ వర్తమాన ఆప్తః (మా) మామ్ (తస్మాత్) (ఏనసః) (విశ్వాత్) (ముఞ్చతు) (అంహసః).॥౧౫॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! యది దివా యది నక్తమేనాంసి వయం చకృమ తస్మాద్విశ్వాదేనసోఽంహస శ్చ మా వాయుర్ము ఞ్చతు.॥౧౫॥

భావార్థః:-యదహోరాత్రే అజ్ఞానాత్ పాపం కుర్యు స్తస్మాదపి పాపాత్ సర్వాన్ శిష్యాన్ శిక్షకాః పృథ క్కుర్వన్తు. ॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (యది) ఒకవేళ (దివా) దినము [పగలు] నందు (యది) ఒకవేళ (నక్తమ్) రాత్రియందు (ఏనాంసి) తెలియని అపరాధములను (వయమ్) మేము (చకృమ) చేసినచో (తస్మాత్) అట్టి (విశ్వాత్) సమస్త (ఏనసః) అపరాధములు మరియు (అంహసః) దుష్టవ్యసనముల నుండి (మా) నన్ను (వాయుః) వాయువువలె వర్తమానమైయున్న నీవు (ముఞ్చతు) వేరుగా నుంచుము.॥౧౫॥

భావార్థము :- పగలుగాని, రాత్రియందు గాని అజ్ఞానవశమున ఏ శిష్యుడైనను పాపకార్యము నొనర్చినట్లైన అట్టి పాపమునుండి శిష్యులను శిక్షకులు తప్పించవలెను.॥౧౫॥

15.If in the day-time or at night, we have committed any act of sin, may God set me free from all that iniquity and fault.

౧౧౩౭.యదీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౩౭ యది జాగ్రద్యది స్వప్న ఏనాంసి చకృమా వయమ్ ।
సూర్యో మా తస్మాదేనసో విశ్వాన్ముఞ్చత్వంహసః ॥౧౬॥

ప.విః-యది, జాగ్రత్, యది, స్వప్నే, ఏనాంసి, చకృమ, వయమ్, సూర్యః, మా, తస్మాత్, ఏనసః, విశ్వాత్, ముఞ్చతు, అంహసః.॥౧౬॥

పదార్థః:-(యది) (జాగ్రత్) జాగరణే (యది) (స్వప్నే) నిద్రాయామ్ (ఏనాంసి) (చకృమ) అత్రాపి పూర్వవద్ దీర్ఘః (వయమ్) (సూర్యః) సవితృవద్వర్తమానః (మా) మామ్ (తస్మాత్) (ఏనసః) (విశ్వాత్) (ముఞ్చతు) (అంహసః).॥౧౬॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యది జాగ్రత్ యది స్వప్న ఏనాంసి వయం చకృమ తస్మాద్విశ్వాదేనసోఽంహసశ్చ సూర్య ఇవ భవాన్ మా ముఞ్చతు.॥౧౬॥

భావార్థః:-యాం కాంచిత్ దుశ్చేష్టాం జనాః కుర్యు ర్విద్వాంసస్తస్యాస్తాన్సర్వాన్ సద్యో నివారయేయుః.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (యది) ఒకవేళ (జాగ్రత్) జాగ్రదావస్థలో మరియు (యది) ఒకవేళ (స్వప్నే) స్వప్నావస్థయందు (ఏనాంసి) అపరాధములను (వయమ్) మేము (చకృమ) చేసినట్లైన (తస్మాత్) అట్టి (విశ్వాత్) సమగ్ర (ఏనసః) పాపములు, మరియు (అంహసః) ప్రమాదములనుండి (సూర్యః) సూర్యునివలెనున్న నీవు (మా) నన్ను (ముఞ్చతు) దూరముగ నుంచుము.॥౧౬॥

భావార్థము :- మానవు లేవేని దుశ్చేష్ట లొనర్చినట్లైనచో విద్వాంసులట్టి చేష్టలనుండి వారినెల్లరను శీఘ్రముగా నివృత్తి యొనర్చవలయును. ॥౧౬॥

16.If when awake or in our sleep we have committed acts of sin, May God set me free from all that iniquity and fault.

౧౧౩౮.యదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, లిఙ్గోక్తా దేవతాః, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౩౮ యద్ గ్రామే యదరణ్యే యత్సభాయాం యదిన్ద్రియే।
యచ్ఛూద్రే యదర్యే యదేనశ్చకృమా వయం యదేకస్యాధి
ధర్మణి తస్యావయజనమసి॥౧౭॥

ప.వి:- యత్, గ్రామే, యత్, అరణ్యే, యత్ సభాయామ్, యత్, ఇన్ద్రియే, యత్, శూద్రే, యత్, అర్యే, యత్, ఏనః, చకృమ, వయమ్, యత్, ఏకస్య, అధి, ధర్మణి, తస్య, అవయజనమిత్యవ + యజనమ్, అసి.॥౧౭॥

పదార్థః:-(యత్) (గ్రామే) (యత్) (అరణ్యే) జఙ్గలే (యత్) (సభాయామ్) (యత్) (ఇన్ద్రియే) మనసి (యత్)(శూద్రే) (యత్) (అర్యే) స్వామిని వైశ్యే వా (యత్) (ఏనః) (చకృమ) కుర్మో వా కరిష్యామః (వయమ్) (యత్) (ఏకస్య) (అధి) (ధర్మణి) (తస్య) (అవయజనమ్) దూరీకరణసాధనమ్ (అసి).॥౧౭॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! వయం యద్గ్రామే యదరణ్యే యత్సభాయాం యదిన్ద్రియే యచ్ఛూద్రే యదర్యే యదేకస్యాధి ధర్మణి యదేనశ్చకృమ తస్య సర్వస్య త్వమవయజనమసి తస్మాన్మహాశయోఽసి.॥౧౭॥

భావార్థః:-మనుష్యైః కదాచిత్క్వాపి పాపాచరణం నైవ కర్తవ్యం. యది కథంచిత్ క్రియేత తర్హి తత్సర్వం స్వకుటుమ్బవిద్వత్సన్నిధౌ రాజసభాయాం చ సత్యం వాచ్యమ్. యేఽధ్యాపకోపదేశకాః స్వయం ధార్మికాః భూత్వా ఽన్యాన్సమ్పాదయన్తి తేభ్యోఽధికః కో భూషకః పరః?.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (వయమ్) మేము (యత్) ఏ (గ్రామే) గ్రామమునందు గాని (యత్) ఏ (అరణ్యే) అడవియందుగాని (యత్) ఏ (సభాయా) సభయందుగాని (యత్) ఏ (ఇన్ద్రియే) మనస్సులోగాని (యత్) ఏ (శూద్రే) శూద్రులందుగాని (యత్) ఏ (అర్యే) స్వామి, లేక వైశ్యులందుగాని (యత్) ఏ (ఏకస్య) ఒకదాని (అధి) పైన (ధర్మణి) ధర్మమునందు మరియు (యత్) ఏదైనా (ఏనః) అపరాధము (చకృమ) చేయుచున్నామో లేక చేయనున్నామో (తస్య) ఆ యన్నిటినుండి నీవు (అవయజనమ్) విడిపించుసాధనమువై యున్నావు. ఇందుచే నీవు మహాశయుడవై (అసి) ఉన్నావు.॥౧౭॥

భావార్థము :- మానవులెప్పుడును, ఎచ్చటను పాపాచరణము నొనర్చవలదు. ఎప్పుడైన తలవని తలంపుగా చేయుట జరిగినచో ఆ యన్నిటిని ఉన్నదున్నట్లుగా తమ కుటుంబము, విద్వాంసులయెదుట మరియు రాజసభయందు సత్యముగా చెప్పవలెను. స్వయముగా చదివించు మరియు ఉపదేశించువారు ధార్మికులైయుండి ఇతరులెల్లరను ధర్మాచరణమున నుంచువారు మానవజాతి,విద్వాంసులందు తలభూషణమై యుందురు. ॥౧౭॥

17.Each fault in village or in forest, society or mind, each sinful act that we have done to Sudra or Vaishyas, or in preventing any body from religious performances, even of that sin, O God, Thou art the expiation!.

౧౧౩౮.యదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వరుణో దేవతా, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౧౩౮ యదాపో॑ అఘ్న్యా ఇతి వరుణేతి శపామహే తతో వరుణ నో ముఞ్చ।

అవభృథ నిచుమ్పుణ నిచేరురసి నిచుమ్పుణః। అవ దేవైర్దేవకృతమేనో॑

యక్ష్యవ మర్త్యైర్మర్త్యకృతమ్పురురాఞ్ణో దేవ రిషస్పాహి ॥౧౮॥

ప.వి:-యత్, ఆపః, అఘ్న్యాః, ఇతి, వరుణ, ఇతి, శపామహే, తతః, వరుణ, నః, ముఞ్చ, అవభృథేత్యవ + భృథ, నిచుమ్పుణేతి ని + చుమ్పుణ, నిచేరురితి ని + చేరుః, అసి, నిచిమ్పుణ ఇతి ని + చుమ్పుణః, అవ, దేవైః, దేవకృతమితి దేవ + కృతమ్, ఏనః, అయక్షి, అవ, మర్త్యైః, మర్త్యకృతమితి మర్త్య॑ కృతమ్, పురురాఞ్ణ ఇతి పురు + రాఞ్ణః, దేవ, రిషః, పాహి.॥౧౮॥

పదార్థః:-(యత్) యాః (ఆపః) ప్రాణాః (అఘ్న్యాః) హన్తుమయోగ్యా గావః (ఇతి) (వరుణ) సర్వోత్కృష్ట (ఇతి) అనేన ప్రకారేణ (శపామహే) ఉపాలభామహే (తతః) తస్మాదవిద్యాదిక్లేశాదధర్మాచరణాచ్చ (వరుణ) వరప్రాపక (నః) అస్మాన్ (ముఞ్చ) పృథక్ కురు (అవభృథ) విద్యావ్రతస్నాతక (నిచుమ్పుణ) మన్దగామిన్. అత్ర చుప మన్దాయాం గతావిత్యస్మాదౌణాదిక ఉణన్ప్రత్యయో ముమాగమశ్చ (నిచేరుః) నిశ్చితానన్దప్రదః (అసి) (నిచుమ్పుణః) నిశ్చితానన్దయుక్తః (అవ) (దేవైః) విద్వద్భిః (దేవకృతమ్) దేవైరాచరితమ్

(ఏనః) పాపమ్ (అయక్షి) నాశయసి (అవ) (మర్త్యైః) అవిద్వద్భిర్మనుష్యైః (మర్త్యకృతమ్) మర్త్యైరాచరితమ్ (పురురాష్ణః) బహుదుఃఖప్రదాత్ (దేవ) దివ్యబోధప్రద (రిషః) హింసనాత్ (పాహి).॥౧౮॥

అన్వయః:- హే వరుణ దేవ! యతస్త్వం యదాపో౽ఘ్న్యా ఇతి వరుణేతి వయం శపామహే తతో నో ముఞ్చ. హే అవభృథ నిచుమ్పుణ! త్వం నిచేరురసి నిచుమ్పుణో౽సీతి పురురాష్ణో రిషస్పాహి యద్దేవకృత మేనో౽స్తి తద్ దేవైరవాయక్షి యన్మర్త్యకృతమేనో౽స్తి తన్మర్త్యైః సహావాయక్షి.॥౧౮॥

భావార్థః:- అధ్యాపకోపదేశకైః శిష్యా ఈదృశాః సత్యవాదినః సంపాదనీయా యదేతైః క్వాపి శపథః కర్తవ్యో న స్యాత్ యద్యన్ మనుష్యైః శ్రేష్ఠః కర్మాచరితం భవేత్ తత్తత్సర్వై రాచరణీయం యద్యత్ పాపాత్మకం తత్తత్ కదాచిత్ కేనచిత్ నో అనుష్ఠేయమ్.॥౧౮॥

పదార్థము :-(వరుణ) ఉత్తమ ప్రాప్తిని గలిగించు మరియు (దేవ) దివ్యబోధనగలుగజేయు నీవు (యత్) ఏ (ఆపః) ప్రాణి మరియు (అఘ్న్యాః) చంపగూడని గోవులు (ఇతి) ఈవిధముగ, లేక (వరుణ) ఓ సర్వశ్రేష్ఠుడా! (ఇతి) అని ఈవిధముగ మేము (శపామహే) నిందించుదుము (తతః) అట్టి అవిద్య మున్నగు క్లేశములు మరియు అధర్మాచరణమునుండి (నః) మమ్ము (ముఞ్చ) వేరుపరచుము (అవభృథ) బ్రహ్మచర్యము, మరియు విద్యలందు నిష్ణాతుడవు (నిచుమ్పుణ) మందగమనుడవగు నీవు (నిచేరుః) నిశ్చిత ఆనందము నిచ్చువాడవు, మరియు (నిచుమ్పుణః) నిశ్చితానందయుక్తుడవునై (అసి) ఉన్నావు. ఈ హేతువుచే (పురురాష్ణః) బహుదుఃఖములనిచ్చు (రిషః) హింసలనుండి (పాహి) రక్షించుము. (దేవకృతమ్) విద్వాంసులొనర్చిన (ఏనః) ఏదైన అపరాధముగలదో అది (దేవైః) విద్వాంసులతోనుగూడ (అవాయక్షి) నాశపరచుము. ఏది (మర్త్యకృతమ్) మానవులొనర్చిన యపరాధముగలదో, దానిని (మర్త్యైః) మనుష్యులనుండి (అవ) విడిపించుము. ॥౧౮॥

భావార్థము :- అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు ఎప్పుడును, ఎక్కడను ఎటువంటి శపథము [ఒట్టు] చేయనటువంటి సత్యవాదులగు శిష్యులను సిద్ధపరచవలయును. మానవ ధర్మకర్మల నెల్లరును ఆచరించుము అధర్మరూప కర్మల నెల్లరును, ఎప్పుడును ఆచరించవలదు.॥౧౮॥

18.O adorable God, The Giver of divine wisdom, Supreme of all, save me from the sin of taunting the vital breaths and inviolable cows!.

O Lord of celibacy and knowledge, thou art a slow-walker, giver of happiness, and full of delight, save us from distressing violence. Thou avertest the offence committed by the learned towards the learned and the ordinary mortals towards mortals!.

౧౧౪౦.సముద్ర ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఆపో దేవతాః, నిచృదతిజగతీ ఛన్దః,నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౧౪౦ సముద్రే తే హృదయమప్స్వన్తః సన్త్వా విశన్త్వోషధీరుతాపః।
సుమిత్రియా న౨ఽ ఆప౨ఽ ఓషధయః, సన్తు దుర్మిత్రియాస్తస్మై సన్తు
యోఽఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మః॥౧౯॥

ప.వి:-సముద్రే, తే, హృదయమ్, అప్స్విత్యప్సు, అన్తరిత్యన్తః, సమ్, త్వా, విశన్తు, ఓషధీః, ఉత, ఆపః, సుమిత్రియా ఇతి సు + మిత్రియాః, నః, ఆపః, ఓషధయః, సన్తు, దుర్మిత్రియా ఇతి దుః + మిత్రియాః, తస్మై, సన్తు, యః అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః.॥౧౯॥

పదార్థః:-(సముద్రే) అన్తరిక్షే (తే) తవ (హృదయమ్) ఆత్మబలం జీవనహేతుస్థానమ్ (అప్సు) ప్రాణేషు (అన్తః) అన్తఃకరణమ్ (సమ్) సమ్యగర్థే (త్వా) (విశన్తు) (ఓషధీః) ఓషధ్యః (ఉత) (ఆపః) ప్రాణాః (సుమిత్రియాః) సుమిత్రా ఇవ (నః) అస్మభ్యమ్ (ఆపః) ప్రాణా జలాని వా (ఓషధయః) సోమయవాద్యాః (సన్తు) (దుర్మిత్రియాః) దుర్మిత్రాః శత్రవ ఇవ(తస్మై) (సన్తు) (యః)(అస్మాన్) (ద్వేష్టి)(యమ్) (చ)(వయమ్) (ద్విష్మః) అప్రీతయామః.॥౧౯॥

అన్వయః:-హే శిష్య! తే హృదయం సముద్రే అప్స్వన్తరస్తు త్వౌషధీః సంవిశన్తూతాపః సంవిశన్తు యతో న ఆప ఓషధయ శ్చ సుమిత్రియాః సన్తు యోఽఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం వయం ద్విష్మస్తస్మై దుర్మిత్రియాః సన్తు.॥౧౯॥

భావార్థః:-అధ్యాపకై రేవం చికీర్షితవ్యం యేన శిక్షణీయా మనుష్యా సావకాశాః ప్రాణౌషధీవిద్యావేత్తారః సద్యః స్యుః. ఓషధయ ఆపః ప్రాణాశ్చ సమ్యక్ సేవితా మిత్రవత్ విదుషః పాలయేయురవిదుషశ్చ శత్రువత్పీడయేయు స్తేషాం సేవనం తేషాం త్యాగశ్చావశ్యం కర్తవ్యః.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ శిష్య (తే) నీయొక్క (హృదయమ్) హృదయము (సముద్రే) ఆకాశస్థ (అప్సు) ప్రాణములలో (అన్తః) నుండుగాక! (త్వా) నీకు (ఓషధీః) ఓషధులు (సం, విశన్తు) ఉత్తమ రీతిలో ప్రాప్తించుగాక! (ఉత) మరియు (ఆపః) ప్రాణములు మరియు జలములు శ్రేష్ఠరూపమున ప్రవేశించుగాక! వానినుండి (నః) మాకొరకు (ఆపః) జలములు మరియు (ఓషధయః) ఓషధులు (సుమిత్రియాః) ఉత్తమ

మిత్రునివలె సుఖదాయకము (సన్తు) అగుగాక! (యః) ఎవరు (అస్మాన్) మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషింతురో (యం, చ) మరియు ఎవరిని (వయమ్) మేము (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (తస్మై) అట్టివన్నియును (దుర్మిత్రియాః) శత్రువులవలె (సన్తు) అగుగాక! ॥౧౯॥

భావార్థము :- శిక్షణను పొందదగిన మనుష్యులు అవకాశమును కలుగజేసికొని ప్రాణవిద్యలను, ఓషధీవిద్యలను శీఘ్రముగ సాధించువారు గావలయును. ఓషధులు, జలములు, ప్రాణములు శ్రేష్ఠముగా సేవించబడి సన్మిత్రునివలె విద్వాంసుల పాలన మొనర్చవలయును. మరియు అవిద్వాంసులను శత్రువులవలె నెంచి బహిష్కరించవలయును. విద్వాంసుల సేవనము, అవిద్వాంసుల త్యాజ్యమును తప్పక యొనర్చవలయును. ॥౧౯॥

19.O King, let thy heart be deep like the ocean. May thou obtain food, fruits, and drinkable juices. May water and medicinal herbs be pleasant for us like a friend. May these be inimical for those who dislike us and whom we dislike!.

౧౧౪౧. ద్రుపదాదివేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఆపో దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౪౧ ద్రుపదాదివ ముముచానః స్విన్నః స్నాతో మలాదివ।

పూతం పవిత్రేణేవాజ్యమాపః శున్ధన్తు మైనసః॥౨౦॥

ప. విః- ద్రుపదాదివేతి ద్రుపదాత్ + ఇవ, ముముచానః, స్విన్నః, స్నాతః, మలాదివేతి మలాత్ + ఇవ, పూతమ్, పవిత్రేణేవేతి పవిత్రేణఽ ఇవ, ఆజ్యమ్, ఆపః, శున్ధన్తు, మా, ఏనసః. ॥౨౦॥

పదార్థః:-(ద్రుపదాదివ) వృక్షాత్ఫలాదివత్ (ముముచానః) పృథగ్భూతః (స్విన్నః) స్వేదయుక్తః (స్నాతః) కృతస్నానః (మలాదివ) యథా మలినతాయాః (పూతమ్) (పవిత్రేణేవ) యథా శుద్ధికరేణ (ఆజ్యమ్) ఘృతమ్ (ఆపః) ప్రాణా జలానీవ విద్వాంసః (శున్ధన్తు) పవిత్రయన్తు (మా) మామ్ (ఏనసః) దుష్టాచారాత్.॥౨౦॥

అన్వయః:-హే ఆపో భవన్తో! ద్రుపదాదివ ముముచానః స్విన్నః స్నాతో మలాదివ పవిత్రేణేవ పూతమాజ్యం భవతి మైనసః శున్ధన్తు.॥౨౦॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః.అధ్యాపకోపదేశకైరిత్థం సర్వే సుశిక్షితాః కార్యా. యేన తే పవిత్రాత్మారోగశరీరధర్మయుక్తకర్మాణః స్యుః.॥౨౦॥

పదార్థము :- (ఆపః) ప్రాణము మరియు జలములవంటి నిర్మల విద్వాంసులారా! మీరు (ద్రుపదాదివ, ముముచానః) వృక్షమునుండి ఏవిధముగ ఫలములు రసము పుష్పములు, పర్ణములు మున్నగునవి వదలి పోవునో, మరియు నెట్లు (స్విన్నః) స్వేదము [చెమట] తో గూడిన మనుష్యుడు (స్నాతః) స్నానమొనర్చి (మలాదివ) మురికినుండి విముక్తుడగునో లేక (పవిత్రేణేవ) పవిత్రపరచు పదార్థమునుండి ఎట్లు (పూతమ్) పవిత్ర (ఆజ్యమ్) ఘృతముండునో, అట్లు (మా) నన్ను (ఏనసః) అపరాధములనుండి వేరుగనుంచి (శున్ధన్తు) శుద్ధపరచెదరుగాక. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. అధ్యాపకోపదేశకులు ఎల్లరను, చక్కని శిక్షణముద్వారా తమ శిష్యులను శుద్ధ ఆత్మగలవారు, ధర్మాత్ములు ఆరోగ్యవంతులునై శ్రేష్ఠకర్మలొనర్చు వారినిగా సిద్ధపరచవలయును. ॥౨౦॥

20.O learned person pure like water and breath, purify me from sin, just as a ripe fruit is released from the tree, or as an exhauste person full of sweat is freed from dirt by bathing. or as ghee is purified by a sieve!.

౧౧౪౨.ఉద్వయమిత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ ప్రకృతవిషయే ఉపాసనావిషయమాహ. ప్రకృత విషయమునం దుపాసనా విషయము.

౧౧౪౨ ఉద్వయం తమసస్పరి స్వః పశ్యన్త ఉత్తరమ్ ।

దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్॥౨౧॥

ప.వి:- ఉత్, వయమ్, తమసః, పరి, స్వః, పశ్యన్తః, ఉత్తరమిత్యుత్ + తరమ్, దేవమ్, దేవత్రేతి దేవ + త్రా, సూర్యమ్, అగన్మ, జ్యోతిః, ఉత్తమమిత్యుత్ + తమమ్.॥౨౧॥

పదార్థః:-(ఉత్)(వయమ్) (తమసః) అన్ధకారాత్ (పరి) సర్వతః (స్వః) సుఖరూపమ్ (పశ్యన్తః) (ఉత్తరమ్) సర్వేభ్యః సూక్ష్మత్వాదుత్తరమ్ (దేవమ్) దివ్యసుఖప్రదమ్ (దేవత్రా) దివ్యగుణేషు దేవేషు (సూర్యమ్) సవితారం చరాచరాత్మానం పరమేశ్వరం వా (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ (జ్యోతిః) స్వప్రకాశస్వరూపమ్(ఉత్తమమ్) సర్వోత్కృష్టమ్.॥౨౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథా వయం తమసః పరం జ్యోతిః సూర్యం పరి పశ్యన్తః సన్తో దేవత్రా దేవం స్వరుత్తరముత్తమం జ్యోతిః స్వప్రకాశం పరమేశ్వరముదగన్మ తథైవ యూయమప్యేనం ప్రాప్నుత.॥౨౧॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యః సూర్యవత్స్వప్రకాశః సర్వాత్మనాం ప్రకాశకో మహాదేవో జగదీశ్వరోఽస్తి తమేవ సర్వే మనుష్యా ఉపాసీరన్.॥౨౧॥

పదార్థము :- మానవులారా! (వయమ్) మేము (తమసః) అంధకారమునకు దూరముగ (జ్యోతిః) ప్రకాశ స్వరూప (సూర్యమ్) సూర్యలోకము లేక చరాచరముల యాత్మయగు పరమేశ్వరుని (పరి) అన్నివైపులనుండి (పశ్యన్తః) చూచుచు (దేవత్రా) దివ్యగుణములుగల దేవతలందు (దేవమ్) ఉత్తమ సుఖములనిచ్చు (స్వః) సుఖస్వరూపుడు (ఉత్తరమ్) సూక్ష్మాతి సూక్ష్ముడు (ఉత్తమమ్) ఉత్కృష్టుడు, ప్రకాశ స్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని (ఉదగన్మ) ఉత్తమముగ పొందునట్లు మీరును పొందుడు. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. సూర్యునివంటి స్వప్రకాశకుడు, సర్వాత్మల ప్రకాశకుడగు జగదీశ్వరునే మానవు లుపాసించవలెను.॥౨౧॥

21.May we realising God from all sides, excellently attain to Him, far from darkness, full of Light, God among the gods, Embodiment of happiness, the Subtlest of all, and the Supreme Self Effulgent.

౧౧౪౩. అప ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునరధ్యాపకోపదేశకవిషయమాహ. అధ్యాపకోపదేశకుల గురించి చెప్పెను.

౧౧౪౩ అపోఽ అద్యాన్వచారిషꣳరసేన సమసృక్ష్మహి। పయస్వానగ్నఽ

ఆగమన్తం మా సꣳసృజ వర్చసా ప్రజయా చ ధనేన చ ॥౨౨॥

ప. వి:- అపః అద్య, అను, అచారిషమ్, రసేన, సమ్, అసృక్ష్మహి, పయస్వాన్, అగ్నే, ఆ, అగమమ్, తమ్, మా, సమ్, సృజ, వర్చసా, ప్రజయేతి ప్రజయా, చ, ధనేన, చ. ॥౨౨॥

పదార్థః: (అపః) జలాని (అద్య) అస్మిన్దినే (అను) (అచారిషమ్) చరేయమ్ (రసేన) మధురాదినా (సమ్) (అసృక్ష్మహి) సంసృజేమ వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ (పయస్వాన్) ప్రశస్తజలవిద్యాయుక్తః (అగ్నే) అగ్నిరివ విద్వన్ (ఆ) (అగమమ్) ప్రాప్నుయామ్ (తమ్) (మా) మామ్ (సమ్) (సృజ) సంయోజయ (వర్చసా) సాఙ్గోపాఙ్గవేదాధ్యయనేన (ప్రజయా) సుసన్తానైః (చ) (ధనేన) (చ).॥౨౨॥

అన్వయః:- హే అగ్నే! యః పయస్వానహం త్వామాగమమద్య రసేన సహాపోఽన్వచారిషం తం మా వర్చసా ప్రజయా చ ధనేన చ సంసృజ యత ఇమేఽహం చ సర్వే వయం సుఖాయ సమసృక్ష్మహి.॥౨౨॥

భావార్థః:- యది విద్వాంసోఽధ్యాపనోపదేశాభ్యామన్యాన్విదుషః కుర్యుస్తర్హి తేఽపి ప్రత్యహమధిక విద్యాః స్యుః.॥౨౨॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి విద్వాంసుడా! ప్రశంసిత జలవిద్యలతో గూడిన నిన్ను నేను చేరుదునుగాక! లేక (అద్య) నేడు (రసేన) మధురాదిరసములతో గూడిన (అపః) జలములను (అన్వచారిషమ్) అనుకూలముతో పానమొనర్చెదనుగాక! (తమ్) అట్టి (మా) నన్ను (వర్చసా) సాంగోపాంగముగా వేదాధ్యయనము (ప్రజయా) ప్రజల [సంతానము]తో (చ) మరియు (ధనేన) ధనములతో (చ) కూడ (సం,సృజ) సంపూర్ణముగ సంయుక్తపరచుము. అందువల్ల వీరు మరియు నేను, మనమెల్లరమును సుఖములకై (సమస్పృక్ష్మహి) సంయుక్తులమగుదుముగాక! ॥౨౨॥

భావార్థము :- విద్వాంసులొకవేళ చదివించి, ఉపదేశించి ఇతరులను విద్వాంసులనొనర్చినట్లైన వారును సదా విద్వాంసు లగుచుందురు.॥౨౨॥

22.O learned teacher, I, possessing the knowledge of the science of water, come unto thee. May I today heartily drink waters. Bestow on me the knowledge of the vedas, progeny and wealth, whereby I may get happiness!.

౧౧౪౪.ఏధోసీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సమిద్దేవతా, స్వరాడతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ ప్రకృతవిషయే పునరుపాసనావిషయమాహ.

ప్రకరణగత విషయమునందు మరల ఉపాసనా విషయమును జెప్పెను.

౧౧౪౪ ఏధోఽస్యేధిషీమహి సమిదసి తేజోఽసి తేజో మయి ధేహి।

సమావవర్తి పృథివీ సముషాః సము సూర్యః। సము విశ్వమిదం జగత్।

వైశ్వానరజ్యోతిర్భూయాసం విభూన్కామాన్వ్యశ్నవై భూః స్వాహా ॥౨౩॥

ప.వి:- ఏధః, అసి, ఏధిషీమహి, సమిదితి సమ్ + ఇత్, అసి, తేజః, అసి, తేజః, మయి, ధేహి, సమావవర్తీతి సమ్ + ఆవవర్తి, పృథివీ, సమ్, ఉషాః, సమ్, ఊఀ ఇత్యూఀ, సూర్యః, సమ్, ఊఀ ఇత్యూఀ, విశ్వమ్, ఇదమ్, జగత్, వైశ్వానరజ్యోతిరితి వైశ్వానర + జ్యోతిః, భూయాసమ్, విభూనితి వి + భూన్, కామాన్, వి, అశ్నవై, భూః, స్వాహా.॥౨౩॥

పదార్థః:-(ఏధః) వర్ధకః (అసి) (ఏధిషీమహి) వర్ధిషీమహి (సమిత్) అగ్నేరిన్ధనమివ మనుష్యాణా మాత్మనాం ప్రకాశకః (అసి) (తేజః) తీవ్రప్రజ్ఞః (అసి) (తేజః) జ్ఞానప్రకాశమ్ (మయి) (ధేహి) (సమావవర్తి) సమ్యగ్వర్తేత. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదం శపః శ్లుశ్చ (పృథివీ) భూమిః (సమ్) (ఉషాః) ప్రభాతః (సమ్) (ఉ) ఇతి వితర్కే (సూర్యః) (సమ్) (ఉ) (విశ్వమ్) (ఇదమ్) (జగత్) (వైశ్వానరజ్యోతిః) విశ్వేషు నరేషు ప్రకాశమానం వైశ్వానరం వైశ్వానరం చ తజ్జ్యోతిశ్చ వైశ్వానరజ్యోతిః (భూయాసమ్) (విభూన్) వ్యాపకాన్ (కామాన్) సంకల్పితాన్ (వి) వివిధతయా (అశ్నవై) ప్రాప్నుయామ్ (భూః) సత్తాత్మికామ్ (స్వాహా) సత్యయా వాచా క్రియయా చ.॥23॥

అన్వయః:- హే జగదీశ్వర! త్వమేధోఽసి సమిదసి తేజోఽసి తస్మాత్ తేజో మయి ధేహి యో భవాన్ సర్వత్ర సమావవర్తి యేన భవతా పృథివ్యుషాశ్చ సంసృష్టా సూర్యః సంసృష్ట,ఇదం విశ్వం జగత్ సంసృష్టం తదు వైశ్వానరజ్యోతిర్బ్రహ్మ ప్రాప్య వయమేధిషీమహి యథాఽహం స్వాహా భూర్విభూన్ కామాన్ వ్యశ్నవై సుఖీ చ భూయాసమ్ తథైవ యూయమపి సిద్ధకామాః సుఖినః స్యాత.॥23॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యచ్ఛుద్ధం సర్వత్ర వ్యాపకం సర్వప్రకాశకం జగత్ స్రష్టృధర్తృప్రలయకృద్ బ్రహ్మోపాస్య యూయమానన్దితా యథా భవత తథైతల్లబ్ధ్వా వయమప్యానన్దితా భవేమాఽఽకాశకాలదిశోపి విభూన్ జానీయామ. ॥23॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (ఏధః) వృద్ధిపరచువాడవై (అసి) ఉన్నావు (సమిత్) అగ్నికి ప్రకాశము ఇంధనమైయున్నట్లు మానవుల ఆత్మలను ప్రకాశపరచువాడవునై (అసి) ఉన్నావు. మరియు (తేజః) తీవ్రబుద్ధి గలవాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (తేజః) జ్ఞానప్రకాశమును (మయి) నాయందు (ధేహి) ధారణమొనర్పుము. ఏ నీవు సర్వత్ర (సమావవర్తి) చక్కగా వ్యాప్తుడవైయున్నావో అట్టి నీవు (పృథివీ) భూమి మరియు (ఉషాః) ఉషస్సును (సమ్) చక్కగా ఉత్పన్నమొనర్చితివో (సూర్యః) సూర్యుని (సమ్) చక్కగా నుత్పన్నముచేసితివో (ఇదమ్) ఈ (విశ్వమ్) సమస్త (జగత్) జగత్తును (సమ్) ఉత్పన్నమొనర్చినావో (ఉ) అదే (వైశ్వానరజ్యోతిః) అట్టి విశ్వనాయకుడవు, ప్రకాశస్వరూపుడవు, బ్రహ్మమగు నిన్ను ప్రాప్తించుకొనిన మేము (ఏధిషీమహి) సదావృద్ధి నొందుదుముగాక! అదే విధముగా నేను (స్వాహా) సత్యవాణి మరియు క్రియద్వారా (భూః) శక్తిగల ప్రకృతి (విభూన్) వ్యాపకపదార్థము మరియు (కామాన్) కామములను (వ్యశ్నవై) పొందుదునుగాక! మరియు సుఖవంతుడను (భూయాసమ్) అగుదునుగాక! (ఉ) మరియు నటులనే మీరును సిద్ధకాములు, సుఖవంతులును అగుడు.॥23॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు శుద్ధుడు, సర్వవ్యాపకుడు, సర్వప్రకాశకుడు, జగదుత్పాదకుడు, ధారకుడు, పాలకుడు, ప్రలయకర్తయునగు పరబ్రహ్మనే యుపాసించి ఆనందితులగునట్లు మేమును ఆనందితుల మగుదుముగాక! ఆకాశము, కాలము మరియు దిశలనుగూడ వ్యాపకమని ఎరుగుదుముగాక!॥23॥

23.O God, Thou conducest to our prosperity. Just as fuel illumines fire, so dost Thou illumine our souls. Thou art wisdom personified. Grant me the light of knowledge. Thou art omnipresent. Thou hast nicely created the Earth, Dawn, Sun, and this entire world. May we always prosper, having realized the Effulgent Lord, the Guide of the universe. May I achieve various big ambitions. May I realise God and Matter through truthful speech, and

౧౧౪౫.అభ్యాదధామీత్యస్యాశ్వతరాశ్వి ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౪౫ అభ్యాదధామి సమిధమగ్నే వ్రతపతే త్వయి।

వ్రతం చ శ్రద్ధాం చోపైమీన్ద్ధే త్వా దీక్షితోఽఅహమ్ ॥౨౪॥

ప.విః-అభి, ఆ, దధామి, సమిధమితి సమ్ + ఇధమ్, అగ్నే, వ్రతపత ఇతి వ్రత + పతే, త్వయి, వ్రతమ్, చ, శ్రద్ధామ్, చ, ఉప, ఏమి, ఇన్ద్ధే, త్వా, దీక్షితః, అహమ్.॥౨౪॥

పదార్థః:-(అభి) (ఆ) (దధామి) (సమిధమ్) సమిధమివ ధ్యానమ్ (అగ్నే) స్వప్రకాశ స్వరూప జగదీశ్వర (వ్రతపతే)సత్యభాషణాదీనాం వ్రతానాం కర్మణాం వా పాలక. వ్రతమితి కర్మనా.. నిఘం ౨.౧. (త్వయి) (వ్రతమ్) సత్యభాషణాదికం కర్మ (చ) (శ్రద్ధామ్) సత్యధారికాం క్రియామ్ (చ) (ఉప) (ఏమి) ప్రాప్నోమి (ఇన్ద్ధే) ప్రకాశయామి (త్వా) త్వామ్ (దీక్షితః) బ్రహ్మచర్యాదిదీక్షాం ప్రాప్య జాతవిద్యః (అహమ్).॥౨౪॥

అన్వయః:-హే వ్రతపతేఽగ్నే!త్వయి స్థిరీభూయాహం సమిధమివ ధ్యానమభ్యాదధామి యతో వ్రతం చ శ్రద్ధాం చోపైమి దీక్షితః సంస్త్వా త్వామిన్ద్ధే.॥౨౪॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః పరమేశ్వరాజ్ఞప్తాని సత్యభాషణాదీని వ్రతాని ధరన్తి తేఽతులాం శ్రద్ధాం ప్రాప్య ధర్మాఽర్థకామమోక్షసిద్ధిం కర్తుం శక్నువన్తి.॥౨౪॥

పదార్థము :- (వ్రతపతే) సత్యభాషణాది కర్మలను పాలనమొనర్చు (అగ్నే) స్వయంప్రకాశస్వరూపుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! (త్వయి) నీయందు స్థిరమై (అహమ్) నేను (సమిధమ్) అగ్నియందలి సమిధవలె ధ్యానమును (అభ్యాదధామి) ధరింతును. ఇందుచే (వ్రతమ్) సత్యభాషణము మున్నగు వ్యవహారములు (చ) మరియు (శ్రద్ధామ్) సత్యధారణ నియమమును (చ) కూడ (ఉపైమి) పొందుదును (దీక్షితః) బ్రహ్మచర్యము మున్నగు దీక్షల ద్వారా విద్యలను ప్రాప్తించుకొనిన నేను (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్ధే) ప్రకాశితమొనర్చుచున్నాను.॥౨౪॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు ఆచరించుట కాజ్ఞాపించిన సత్యభాషణాది నియమముల నెవరాచరించెదరో వారు అతులశ్రద్ధను ప్రాప్తించుకొని ధర్మార్థకామమోక్షములను సాధించుటకు సమర్థులగుదురు.॥౨౪॥

24.O God, the Fulfiller of vows, concentrationg myself on Thee, I plunge in divine meditation like fuel in fire, whereby I acquire the vow of truth and faith!.

Being initiated in celibacy and gaining knowledge, I kindle Thee.

౧౧౪౬. యత్ర బ్రహ్మేత్యస్యాశ్వతరాశ్విఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౪౬ యత్ర బ్రహ్మ చ క్షత్రం చ సమ్యఞ్చౌ చరతః సహ ।

తం లోకం పుణ్యం ప్రజ్ఞేషం యత్ర దేవాః సహాగ్నినా ॥౨౫॥

ప.విః-యత్ర, బ్రహ్మ, చ, క్షత్రమ్, చ, సమ్యఞ్చౌ, చరతః, సహ, తమ్, లోకమ్, పుణ్యమ్, ప్ర, జ్ఞేషమ్, యత్ర, దేవాః, సహ, అగ్నినా.॥౨౫॥

పదార్థః:-(యత్ర) యస్మిన్ బ్రహ్మణి (బ్రహ్మ) బ్రాహ్మణకులవంర్థాద్విద్వత్కులమ్ (చ) (క్షత్రమ్) క్షత్రియకులవంర్థాద్విద్యాశౌర్యాదిగుణోపేతమ్ (చ) వైశ్యాదికులాని (సమ్యఞ్చౌ) సమ్యగేకీభావేనాఞ్చతస్తౌ (చరతః) వర్త్తేతే (సహ) సార్ధమ్ (తమ్) (లోకమ్) ద్రష్టవ్యమ్ (పుణ్యమ్) నిష్పాపం సుఖస్వరూపమ్ ((ప్ర) (జ్ఞేషమ్) జానీయామ్. జానాతేర్లేటి సిపి రూపమ్ (యత్ర) (దేవాః) దివ్యాః పృథివ్యాదయో విద్వాంసో వా (సహ) (అగ్నినా) విద్యుతా.॥ ౨౫ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథాఽహం యత్ర బ్రహ్మ చ క్షత్రం సహ సమ్యఞ్చౌ చ చరతో యత్ర దేవా అగ్నినా సహ వర్త్తన్తే తం లోకం పుణ్యం ప్రజ్ఞేషమ్. తథా యూయమప్యేతం విజానీత.॥ ౨౫ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యద్ బ్రహ్మైకచేతనమాత్రం సర్వేషామధికారి నిష్పాపం జ్ఞానేన ద్రష్టుం యోగ్యం సర్వత్రాఽభివ్యాప్తం సహచరితం వర్త్తతే తదేవ సర్వైరుపాస్యమ్.॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నేనెట్లు (యత్ర) ఏ పరమాత్మయందు (బ్రహ్మ) బ్రాహ్మణులు, అనగా విద్వాంసులు (చ) మరియు (క్షత్రమ్) విద్య, శౌర్యము మున్నగు గుణములతో గూడిన క్షత్రియ

వర్ణములు ఈ రెండును (సహ) కలిసి (సమ్యంచౌ) చక్కని ప్రీతితో (చ) మరియు వైశ్యులు మున్నగు వర్ణములు (చరతః) కలిసి వ్యవహరింతురో మరియు (యత్ర) ఏ బ్రహ్మయందు (దేవాః) దివ్యగుణములుగల పృథివ్యాదిలోకములు లేక విద్వాంసులు (అగ్నినా) విద్యుద్రూపాగ్నితో (సహ) కలిసి వర్తింతురో (తమ్) అట్టి (లోకమ్) చూడదగిన (పుణ్యమ్) సుఖస్వరూపుడు, పాపరహితుడగు పరమాత్మను (ప్ర, జ్ఞేషమ్) తెలిసికొందునో, అట్లే మీరును తెలిసికొనుడు. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఏ పరమాత్మ ఒక్కడే చేతనమాత్ర స్వరూపుడు, సర్వాధికారి, పాపరహితుడు, జ్ఞానముద్వారానే దెలిసికొనదగినవాడు, సర్వవ్యాపకుడు, సహచరుడునై యున్నాడో, యాతడే సర్వమానవులకు ఉపాస్య దేవుడైయున్నాడు. ॥౨౫॥

25.I consider that society or country to be the ideal, where the civil and military forces work together harmoniously, where the learned civil administrators cooperate with the commanders of the army.

౧౧౪౭. యత్రేత్యస్యాశ్వతరాశ్విఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౪౭ యత్రేన్ద్రశ్చ వాయుశ్చ సమ్యఞ్చౌ చరతః సహ ।

తం లోకం పుణ్యం ప్రజ్ఞేషం యత్ర సేదిర్న విద్యతే ॥౨౬॥

ప.వి:- యత్ర, ఇన్ద్రః, చ, వాయుః, చ, సమ్యఞ్చౌ, చరతః, సహ, తమ్, లోకమ్, పుణ్యమ్, ప్ర, జ్ఞేషమ్, యత్ర, సేదిః, న, విద్యతే ॥౨౬॥

పదార్థః:- (యత్ర) యస్మిన్నీశ్వరే (ఇన్ద్రః) సర్వత్రాఽభివ్యాప్తా విద్యుత్ (చ) (వాయుః) ధనఞ్జయాదిస్వరూపః పవనః (చ) (సమ్యఞ్చౌ) (చరతః) (సహ) (తమ్) (లోకమ్) సర్వస్య ద్రష్టారమ్ (పుణ్యమ్) పుణ్యజన్యజ్ఞానేన జ్ఞాతుమర్హమ్ (ప్ర) (జ్ఞేషమ్) జానీయామ్ (యత్ర) యస్మిన్ (సేదిః) నాశ ఉత్పత్తిర్వా (న) నిషేధే (విద్యతే). ॥౨౬॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథాఽహం యత్రేన్ద్రశ్చ వాయుః సహ సమ్యఞ్చౌ చరతశ్చ యత్ర సేది ర్న విద్యతే తం పుణ్యం లోకం ప్రజ్ఞేషం తథైతం యూయం విజానీత. ॥౨౬॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది కశ్చిద్విద్వాన్ వాయువిద్యుదాకాశాదీ

నామియంత్తాం జిజ్ఞాసేత తత్ఫ్యన్తం న ప్రాప్నోతి యత్ర చైతే వ్యాప్యాః సన్తి తస్య బ్రహ్మణోఽన్తం జ్ఞాతుం కః శక్నుయాత్?॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నేనెట్లు (యత్ర) ఏ యీశ్వరునందు (ఇన్ద్రః) సర్వత్రవ్యాప్తమైయున్న విద్యుత్తు (చ) మరియు (వాయుః) ధనంజయాది వాయువులు (సహ) తోడ్తో [కలిసి] (సమ్యంచౌ) చక్కగా కలిసి (చరతః) విహరించుచుండునో (చ) మరియు (యత్ర) ఏ బ్రహ్మయందు (సేదిః) నాశము లేక ఆపదలు (న, విద్యతే) ఉండజాలవో (తమ్) అట్టి (పుణ్యమ్) పుణ్యముచే నుత్పన్నమైన జ్ఞానముద్వారా దెలిసికొనదగిన (లోకమ్) సర్వమునుగాంచుచున్న పరమాత్మను (ప్ర, జ్ఞేషమ్) ఎరుగుదునో, అదేవిధముగా దీనిని మీరును దెలిసికొనుడు.॥౨౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్వాంసుడైనను వాయువు, విద్యుత్తు, ఆకాశము మున్నగువాని యంతము నెరుగదలచిన అది సాధ్యము గాజాలదు. ఏ పరబ్రహ్మయందు తః యాకాశాది విభుపదార్థములన్నియు వ్యాప్తమైయున్నవియో? వాని యంతము నెరుగ సమర్థుడెవడుండ గలడు?॥౨౬॥

26.Fain would I know that holy God, where birth and death unknown, where in complete accordance reside soul and God side by side.

౧౧౪౮. అంశునేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౪౮ అంశునా తే అంశుః, పృచ్యతాం పరుషా పరుః।

గన్ధస్తే సోమమవతు మదాయ రసోఽ అచ్యుతః॥౨౭॥

ప. విః- అంశునా, తే, అంశుః, పృచ్యతామ్, పరుషా, పరుః, గన్ధః, తే, సోమమ్, అవతు, మదాయ, రసః, అచ్యుతః.॥౨౭॥

పదార్థః:- (అంశునా) భాగేన (తే) తవ (అంశుః) భాగః (పృచ్యతామ్) సంబధ్యతామ్ (పరుషా) మర్మణా (పరుః) మర్మ (గన్ధః) (తే) తవ (సోమమ్) ఐశ్వర్యమ్ (అవతు) (మదాయ) ఆనన్దాయ (రసః) సారః (అచ్యుతః) నాశరహితః.॥౨౭॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! తే తవాఽంశునాఽంశుః పరుషా పరుః పృచ్యతాం తేఽచ్యుతో గన్ధో రసశ్చ మదాయ సోమమవతు.॥౨౭॥

భావార్థః:- యదా ధ్యానావస్థితస్య మనుష్యస్య మనసా సహేన్ద్రియాణి ప్రాణాశ్చ బ్రహ్మణి స్థిరా భవన్తి తదా స నిత్యమానన్దతి.॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (అంశునః) భాగమునుండి (అంశుః) భాగము మరియు (పరుషా) మర్మముతో (పరుః) మర్మము (పృచ్యతామ్) కలియవలెను మరియు (తే) నీయొక్క (అచ్యుతః) నాశరహితమైన (గన్ధః) గంధము (రసః) రసపదార్థసారము (మదాయ) ఆనందముకొరకు (సోమమ్) ఐశ్వర్యముల (అవతు) రక్షించుగాక!॥౨౭॥

భావార్థము :- ధ్యానావస్థయందున్న మనుష్యుని మనస్సుతోగూడ ఇంద్రియములు మరియు ప్రాణము పరబ్రహ్మయందు స్థిరమైనప్పుడే నిత్యానందము ప్రాప్తించును.॥౨౭॥

27.Let thy soul be united with God. Let each joint of thine be full of vigour. Let thy noble nature guard thy wealth. Let the imperishable sap of God's devotion be for thy joy.

౧౧౪౯.సిఞ్చన్తీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ విద్వద్విషయే శారీరికవిషయమాహ. విద్వాంసుల విషయమందు శరీరసంబంధ విషయము చెప్పబడినది.

౧౧౪౯ సిఞ్చన్తి పరి షిఞ్చన్త్యుత్సిఞ్చన్తి పునన్తి చ।
సురాయై బభ్ర్వై మదే కిన్త్వో వదతి కిన్త్వః॥౨౮॥

ప. విః-సిఞ్చన్తి, పరి, సిఞ్చన్తి, ఉత్, సిఞ్చన్తి, పునన్తి, చ, సురాయై, బభ్ర్వై, మదే, కిన్త్వః, వదతి, కిన్త్వః.॥౨౮॥

పదార్థః:-(సిఞ్చన్తి) (పరి) సర్వతః (సిఞ్చన్తి) (ఉత్) (సిఞ్చన్తి) (పునన్తి) పవిత్రీభవన్తి (చ) (సురాయై) సోమాయ (బభ్ర్వై) బలధారకాయ (మదే) అనన్దాయ (కిన్త్వః)కిమసౌ (వదతి) (కిన్త్వః) కిమన్యః.॥౨౮॥

అన్వయః:- యే బభ్ర్వై సురాయై మదే మహౌషధిరసం సిఞ్చన్తి పరిసిఞ్చన్త్యుత్సిఞ్చన్తి పునన్తి చ తే శరీరాత్మబల మాప్నువన్తి. యః కిన్త్వః కిన్త్వశ్చేతి వదతి స కించిదపి నాప్నోతి.॥౨౮॥

భావార్థః:-యేఽన్నాదీని పవిత్రీకృత్య సంస్కృత్యోత్తమరసైఃపరిషిచ్య యుక్తాహారవిహారేణ భుఞ్జతే తే బహు సుఖం లభన్తే యో మూఢతయైవం నాచరతి స బలబుద్ధిహీనః సతతం దుఃఖం భుఙ్క్తే.॥౨౮॥

పదార్థము :- ఎవరైతే (బభ్రవే) బలమును ధారణమొందజేయు (సురాయై) సోమము లేక (మదే) ఆనందమునకై మహౌషధుల రసమును (సించన్తి) జఠరాగ్నియందు సేచనమొనర్తురో, సేవింతురో (పరి, సించన్తి) అన్నివైపులనుండి పానమొనర్తురో (ఉత్సించన్తి) ఉత్కృష్టతతో గ్రహణమొనర్చెదరో (చ) మరియు (పునన్తి) పవిత్రులగుదురో వారు శరీరాత్మల బలమును పొందుదురు. మరియు (కిన్త్వః) ఇదేమి? (కిన్త్వః) అదేమి? అని అవహేళన మొనర్చు వారేమియును పొందజాలరు.॥౨౮॥

భావార్థము :- అన్నాదులను పవిత్రముగా సంస్కరించి ఉత్తమ రసములతో యుక్తాహార విహారాదులతో నుండువారు అనేక సుఖములను పొందగలరు. కాని మూర్ఖత్వముతో ఇట్లొనర్చుకున్న, ఆరోగ్యహీనుడు, బలబుద్ధిరహితుడై సదా దుఃఖితుడై యుండును.॥౨౮॥

28.Those who aspire after power, for delight pour in the stomach the sap of medicines, drink it, receive it excellently, and purify themselves, strengthen their body and soul. He who says 'What is this', 'What is that', gains nothing.

౧౧౫౦. ధానావన్తమిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౫౦ ధానావన్తం కరమ్భిణమపూపవన్తముక్థినమ్। ఇన్ద్ర ప్రాతర్జుషస్వ నః ॥౨౯॥

ప. విః- ధానావన్తమితి ధానాఽవన్తమ్, కరమ్భిణమ్, అపూపవన్తమిత్యపూప + వన్తమ్, ఉక్థినమ్, ఇన్ద్ర, ప్రాతః, జుషస్వ, నః.॥౨౯॥

పదార్థః:-(ధానావన్తమ్) సుసంస్కృతైర్ధాన్యైర్యుక్తమ్ (కరమ్భిణమ్) సుష్ఠుక్రియయా నిష్పన్నమ్ (అపూపవన్తమ్) సుష్ఠు సంపాదితాపూపసహితమ్ (ఉక్థినమ్) ప్రశస్తోక్థవాక్యజన్య బోధనిష్పాదితమ్ (ఇన్ద్ర) సుఖేచ్ఛో విద్యైశ్వర్యయుక్త జన (ప్రాతః) ప్రభాతే (జుషస్వ) సేవస్వ (నః) అస్మాకమ్.॥౨౯॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర! త్వం నో ధానావన్తం కరమ్భిణమపూపవన్తముక్థినం భక్ష్యాద్యన్వితం భోజ్యమన్నరసాదికం ప్రాతర్జుషస్వ.॥౨౯॥

భావార్థః:- యే విద్యాధ్యాపనోపదేశైః సర్వేషామలఙ్కర్తారో విశ్వోద్ధారకా విద్వాంసో జనాః సుసంస్కృతై రసాదిభిర్యుక్తాన్యన్నాదీని యథాసమయం భుఞ్జతే. యే చ తాన్ విద్యాసుశిక్షా యుక్తాం వాచం గ్రాహయేయు స్తే ధన్యవాదార్హా జాయన్తే.॥౨౯॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) సుఖముల కాంక్షించు విద్యైశ్వర్యవంతుడా! నీవు (నః) మాయొక్క (ధానావన్తమ్)

చక్కగా సంస్కరింపబడిన ధాన్యములు, అన్నములతోగూడ (కరమ్భిణమ్) మరియు చక్కని క్రియద్వారా సిద్ధపరచిన (అపూపవన్తమ్) చక్కగా సమకూర్చబడిన పిండివంటలతోగూడ (ఉక్థినమ్) మరియు ఉత్తమవాక్యములతో నుత్పన్నమైన బోధలను సాధింపజేయు మరియు భక్ష్యాదులతో గూడ భుజించదగిన అన్నరసాదులను (ప్రాతః) ప్రాతఃకాలమున (జుషస్వ) సేవించుచుండుము.॥౨౯॥

భావార్థము :- విద్యల గరపుచు, ఉపదేశములచే ఎల్లరను సుభూషితులుగ నొనర్చువారు మరియు విశ్వము నుద్ధరించు విద్వాంసులు చక్కగా సంస్కరించబడిన, రసాది పదార్థములతో గూడిన అన్నాదులను సరియైన సమయములందు భుజించువారు మరియు విద్య, సుశిక్షణలద్వారా వాణిని గ్రహింపజేయు దాతలు ధన్యవాదముల పొందదగినవా రగుచుందురు.॥౨౯॥

29.O learned person, desirous of happiness, at morn accept our cake accompanied with grain and groats, with wheaten bread and hymns of praise!.

౧౧౫౧.బృహదిత్యస్య నృమేధపురుషమేధావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా, బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ మఱల నా విషయమే.

౧౧౫౧ బృహదిన్ద్రాయ గాయత మరుతో వృత్రహన్తమమ్।

యేన జ్యోతిరజనయన్నృతావృధో దేవం దేవాయ జాగృవి ॥30॥

ప.వి:-బృహత్, ఇన్ద్రాయ, గాయత, మరుతః, వృత్రహన్తమమితి వృత్రహన్ + తమమ్, యేన, జ్యోతిః, అజనయన్, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇత్యృత + వృధః, దేవమ్, దేవాయ, జాగృవి.॥30॥

పదార్థః:-(బృహత్) మహత్ సామ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యయుక్తాయ (గాయత) ప్రశంసత (మరుతః) విద్వాంసః (వృత్రహన్తమమ్) యో వృత్రం మేఘం హన్తి తమతిశయితం సూర్యమివ (యేన) (జ్యోతిః) తేజః (అజనయన్) ఉత్పాదయన్తు (ఋతావృధః) యే ఋతం సత్యం వర్ధయన్తి తే (దేవమ్) దివ్యసుఖప్రదమ్ (దేవాయ) దివ్యగుణాయ (జాగృవి) జాగరూకమ్.॥30॥

అన్వయః:-హే మరుతః! ఋతావృధో భవన్తో యేన దేవాయేన్ద్రాయ దేవం జాగృవి జ్యోతిరజనయంస్తద్ వృత్రహన్తమం బృహత్ తస్మై గాయత.॥30॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సదైవ యుక్తాహారవిహారేణ శరీరాత్మరోగాన్ నివార్య పురుషార్థమున్నీయ పరమేశ్వర ప్రతిపాదకం గానం కర్తవ్యమ్.॥30॥

పదార్థము :- (మరుతః) విద్వాంసులారా! (ఋతావృధః) సత్యమును పెంపొదించునీవు (యేన) ఎద్దానిచే (దేవాయ) దివ్యగుణవంతుడు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యశాలియగు ఈశ్వరునకై (దేవమ్) దివ్యసుఖములనిచ్చు (జాగృవి) జాగరూకత, అనగా అతిప్రసిద్ధ (జ్యోతిః) తేజ పరాక్రమమును (అజనయన్) ఉత్పన్నపరచుము. అట్టి (వృత్రహన్తమమ్) అతిశయముగ మేఘహన్తయగు సూర్యునివలె (బృహత్) మహాసామగానమును పై దెలిపిన యా పరమేశ్వరునికై (గాయత) గానమొనర్చుము. ॥30॥

భావార్థము :- సర్వజనులు సదా యుక్తాహార, విహార, వ్యవహారాదులచే శారీరక, ఆత్మిక రోగముల దొలగించుకొని, పురుషార్థపరులై పరమేశ్వరుని ప్రతిపాదనమొనర్చు గానము (కీర్తన)ల నొనర్చుచు కృతార్థ పరులై యుండవలయును.॥30॥

30.O learned person, advancers of truth, whereby ye create pleasant highly known spiritual power, for the attainment of Holy God, like sun the dispeller of cloud, chant the great Sama hymns in praise of God!.

౧౧౫౭.అధ్వర్యో ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః ప్రకారాన్తరేణోక్తవిషయమాహ. మఱల ప్రకారాంతరముగ నుక్త విషయమునే చెప్పెను.

౧౧౫౭ అధ్వర్యోఽఅద్రిభిః సుతꣳసోమం పవిత్రఽ ఆ నయ।
పునీహీన్ద్రాయ పాతవే ॥31॥

ప.వి:-అధ్వర్యోఽ ఇత్యధ్వర్యో అద్రిభిరిత్యద్రి + భిః, సుతమ్, సోమమ్, పవిత్రే, ఆ,నయ, పునీహి, ఇన్ద్రాయ, పాతవే.॥31॥

పదార్థః:-(అధ్వర్యో) యో ఽధ్వరం యజ్ఞం యునక్తి తత్సమ్బుద్ధౌ (అద్రిభిః) మేఘైః. అద్రిరితి మేఘ నా.. నిఘం 1.10. (సుతమ్) నిష్పన్నమ్ (సోమమ్) సోమవల్ల్యాద్యోషధిసారం రసమ్ (పవిత్రే) శుద్ధే వ్యవహారే (ఆ)(నయ)(పునీహి) పవిత్రయ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (పాతవే) పాతుమ్.॥31॥

అన్వయః:-హే అధ్వర్యో! త్వమిన్ద్రాయ పాతవే అద్రిభిః సుతం సోమం పవిత్ర ఆనయ తేన త్వం పునీహి.॥31॥

భావార్థః:-వైద్యరాజైః శుద్ధదేశోత్పన్నౌషధిసారాన్ నిర్మాయైతద్దానేన సర్వేషాం రోగనివృత్తిః సతతం కార్యా. ॥30॥

పదార్థము :- (అధ్వర్యో) యజ్ఞకార్యమును సంపన్నమొనర్చువాడా! నీవు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతునికొరకు (పాతవే) పానమొనర్చుటకు (అద్రిభిః) మేఘములనుండి (సుతమ్) ఉత్పన్నమైన (సోమమ్) సోమలతాది ఓషధుల సారరూపరసమును (పవిత్రే) శుద్ధ వ్యవహారమునందు (ఆనయ) తీసికొనిరమ్ము. దానిచే నీవు (పునీహి) పవిత్రుడవగుము. ॥30॥

భావార్థము :- వైద్యరత్నములు శుద్ధప్రదేశములందుత్పన్నమగు ఓషధుల సారమును సిద్ధపరచి దాని దానముచే సర్వజనుల వ్యాధులను దొలగించుట వారి కత్యంత యోగ్యమైయున్నది.॥30॥

31.O Adhvaryu, bring into the sacred yajna, Soma, born of clouds. Purify it for king's drink!.

1143.యో భూతానామిత్యస్య కౌణ్డిన్య ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్విద్వద్విషయమాహ. మరల విద్వాంసులను గూర్చి చెప్పెను.

1143 యో భూతానామధిపతిర్యస్మింల్లోకా అధి శ్రితాః। య ఈశే మహతో మహాంస్తేన గృహ్ణామి త్వామహం మయి గృహ్ణామి త్వామహమ్ ॥31॥

ప.వి:-యః, భూతానామ్, అధిపతిరిత్యధి + పతిః, యస్మిన్, లోకాః, అధి, శ్రితాః, యః, ఈశే, మహతః, మహాన్, తేన, గృహ్ణామి, త్వామ్, అహమ్, మయి, గృహ్ణామి, త్వామ్, అహమ్.॥31॥

పదార్థః:-(యః) పరమేశ్వరః (భూతానామ్) పృథివ్యాదితత్త్వానాం తత్కార్యాణాం లోకానామ్ (అధిపతిః) అధిష్ఠాతా (యస్మిన్) (లోకాః) సంఘాతాః (అధి) (శ్రితాః) (యః) (ఈశే) ఈష్టే. అత్ర లోపస్త ఆత్మనేపదేష్వితి తలోపః (మహతః) ఆకాశాదేః (మహాన్) (తేన) (గృహ్ణామి) (త్వామ్) (అహమ్) (మయి) (గృహ్ణామి) (త్వామ్) (అహమ్).॥31॥

అన్వయః:-హే సర్వహితేచ్ఛో! యో భూతానామధిపతిర్మహతో మహానస్తి య ఈశే యస్మిన్ సర్వే లోకా అధిశ్రితాస్తేన త్వామహం గృహ్ణామి మయి త్వామహం గృహ్ణామి.॥31॥

భావార్థః:-య ఉపాసకోఽనన్తబ్రహ్మనిష్ఠో బ్రహ్మభిన్నముపాస్యం కించిద్వస్తు న జానాతి స ఏవాత్ర విద్వాన్మన్తవ్యః. ॥32॥

పదార్థము :-సకలజనుల హితమును కాంక్షించువాడా! (యః) ఎవడు (భూతానామ్) పృథివ్యాదితత్త్వముల మరియు వానినుండి యుత్పన్నమైన కార్యరూప లోకముల (అధిపతిః) అధిష్ఠాత (మహతః) మహదాకాశాదులకన్న (మహాన్) గొప్పవాడో (యః) ఎవడు (ఈశే) సర్వమున కీశ్వరుడైయున్నాడో (యస్మిన్) ఎవనియందు సమస్త (లోకాః) లోకములు (అధిశ్రితాః) అధిష్ఠితములు, ఆశ్రితములునై యున్నవియో (తేన) వానినుండి (త్వామ్) నిన్ను (అహమ్) నేను (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ॥32॥

భావార్థము :-ఏ యుపాసకుడు అనంత బ్రహ్మయందు నిష్ఠగలవాడో, ఎవడు ఆ బ్రహ్మకన్న భిన్నమగు ఏ యితర వస్తువును ఉపాస్యమని దలచడో యాతడే ఈ జగత్తునందు విద్వాంసుడుగ నెంచబడుచున్నాడు. ॥32॥

32.He is the Lord of living beings, upon Whom the worlds depend. God is mighty. He is greater than space. Hence I realise Him, I realise Him in my heart.

౧౧౫౪. ఉపయామగృహీతోసీత్యస్య కాక్షీవతసుకీర్తిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౫౪ ఉపయామగృహీతోఽస్యశ్విభ్యాం త్వా సరస్వత్యై త్వేన్ద్రాయ త్వా సుత్రామ్ణ

ఏష తే యోనిరశ్విభ్యాం త్వా సరస్వత్యై త్వేన్ద్రాయ త్వా సుత్రామ్ణే ॥33॥

ప. వి:-ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ + గృహీతః, అసి, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, త్వా, సరస్వత్యై, త్వా, ఇన్ద్రాయ, త్వా, సుత్రామ్ణ ఇతి సు + త్రామ్ణే, ఏషః, తే, యోనిః, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, త్వా, సరస్వత్యై, త్వా, ఇన్ద్రాయ, త్వా, సుత్రామ్ణ ఇతి సు + త్రామ్ణే. ॥33॥

పదార్థః:-(ఉపయామగృహీతః) ఉపయామైరుత్తమనియమైః సంగృహీతః (అసి) (అశ్విభ్యామ్) పూర్ణవిద్యాఽధ్యాపకోపదేశకాభ్యామ్. (త్వా) త్వామ్ (సరస్వత్యై) సుశిక్షితాయై వాచే (త్వా) త్వామ్ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (త్వా) (సుత్రామ్ణే) సుష్ఠురక్షకాయ. అత్ర కృతో బహులమిత్యనేన కరణే మనిన్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః)

విద్యాసంబన్ధః (అశ్విభ్యామ్) (త్వా) (సరస్వత్యై) ప్రశస్తగుణాయై విదుష్యై (త్వా) (ఇన్ద్రాయ) పరమోత్తమవ్యవహారాయ (త్వా) (సుత్రామ్ణే) సుష్ఠు రక్షకాయ. ॥33॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యస్త్వమశ్విభ్యాముపయామగృహీతోఽసి యస్య త ఏషోఽశ్విభ్యాం సహ యోనిరస్తి తం త్వా సరస్వత్యై త్వేన్ద్రాయ త్వా సుత్రామ్ణే చాహం గృహ్ణామి సరస్వత్యై త్వేన్ద్రాయ త్వా సుత్రామ్ణే త్వా గృహ్ణామి.॥33॥

భావార్థః:- యో విద్వద్భిః శిక్షితః స్వయం సుప్రజ్ఞో జితేన్ద్రియో వివిధవిద్యో విద్వత్ప్రియః స్యాత్ స ఏవ విద్యాధర్మప్రవృత్తయేఽధిష్ఠాతా కర్తవ్యో భవేత్.॥33॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు ఏ (అశ్విభ్యామ్) పూర్ణవిద్వాంసులగు అధ్యాపకోపదేశకులచే (ఉపయామగృహీతః) ఉత్తమ నియమములతో గ్రహణమొనర్చబడినవాడవై (అసి) ఉన్నావో, ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (అశ్విభ్యామ్) అధ్యాపకోపదేశకులతోగూడ (యోనిః) విద్యాసంబంధముగలదో, అట్టి (త్వా) నిన్ను (సరస్వత్యై) చక్కని శిక్షాయుక్త వాణికొరకు (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) శ్రేష్ఠైశ్వర్యములకొరకు (త్వా) నిన్ను (సుత్రామ్ణే) చక్కగా రక్షణయొనర్చుటకై నేను గ్రహించుచున్నాను. (సరస్వత్యై) ఉత్తమగుణ శీలవతియగు విదుషీమణికొరకు (త్వా) నిన్ను (ఇన్ద్రాయ) పరమోత్తమ వ్యవహారమునకై (త్వా) నిన్ను మరియు (సుత్రామ్ణే) ఉత్తమ రక్షణకొరకు (త్వా) నిన్ను గ్రహణమొనర్చుచున్నాను. ॥33॥

భావార్థము :-విద్వాంసులచే శిక్షితుడు, ఉత్తమబుద్ధిశాలి, జితేంద్రియుడు, విద్యలతో గూడియుండి విద్వాంసులను ప్రేమించువాడే విద్యాధర్మముల నడుపుట కధిష్ఠాతయగును.॥33॥

33.O learned person, thou art trained in nice rules of conduct, by the teacher and the preacher. Thou art educationally connected with them. I accept thee for didactic speech, for lofty supremacy, for effective guardianship, for thy possessing a noble, learned wife, for noble behaviour, and for full protection!.

౧౧౫౫. ప్రాణపా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః లిఙ్గోక్తా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౫౫ ప్రాణపా మేఽఅపానపాశ్చక్షుష్పాః శ్రోత్రపాశ్చ మే।

వాచో మే విశ్వభేషజో మనసోఽసి విలాయకః ॥34॥

ప. వి:-ప్రాణపా ఇతి ప్రాణ + పాః, మే, అపానపా ఇత్యపాన + పాః, చక్షుష్పాః, చక్షుః పా

ఇతి చక్షుః + పాః, శ్రోత్రపా ఇతి శ్రోత్ర + పాః, చ, మే, వాచః, మే, విశ్వభేషజ ఇతి విశ్వ + భేషజః, మనసః, అసి, విలాయక ఇతి వి + లాయకః.॥౩౪॥

పదార్థః:-(ప్రాణపాః)యః ప్రాణం పాతి రక్షతి (మే) మమ (అపానపాః) యోఽపానం పాతి (చక్షుష్పాః)యశ్చక్షుః పాతి (శ్రోత్రపాః) యః శ్రోత్రం పాతి (చ) (మే) మమ (వాచః) (మే) (విశ్వభేషజః) (మనసః) (అసి) (విలాయకః) యేన వివిధతయా లీయంతే శ్లిష్యతే.॥౩౪॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యతస్త్వం మే ప్రాణపా అపానపా మే చక్షుష్పాః శ్రోత్రపాశ్చ మే వాచో విశ్వ భేషజో మనసో విజ్ఞానసాధకస్య విలాయకోఽసి తస్మాత్ త్వం పితృవత్ సత్కర్తవ్యోఽసి.॥౩౪॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్యే బాల్యాఽవస్థామారభ్య విద్యాసుశిక్షాభ్యాం జితేన్ద్రియత్వం విద్యాసత్పురుష సఙ్గప్రియత్వం ధర్మాత్మపరోపకారిత్వం చ గ్రాహయన్తి తే మాతృవత్ మిత్రవచ్చ విజ్ఞేయాః.॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (మే) నాయొక్క (ప్రాణపాః) ప్రాణరక్షకుడవు (అపానపాః) అపానరక్షకుడవు (మే) నాయొక్క (చక్షుష్పాః) నేత్రముల రక్షకుడవు (శ్రోత్రపాః) శ్రోత్రముల రక్షకుడవు (చ) మరియు (మే) నాయొక్క (వాచః) వాణికి (విశ్వభేషజః) సంపూర్ణ ఓషధీరూప (మనసః) విజ్ఞానసిద్ధిని గలిగించు మనస్సునకు (విలాయకః) అనేక విధములుగ సంబంధపరచువాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు మా తండ్రివలె సత్కరించదగినవాడవై యున్నావు.॥౩౪॥

భావార్థము :-ఎవరు బాల్యావస్థారంభమునుండియే ఉత్తమ విద్యాశిక్షణలచే, జితేంద్రియత్వము, సత్పురుషులయెడ ప్రీతి, గౌరవములు, సత్సంగములు, ధర్మము, పరోపకారము గ్రహింపజేయుదురో వారిని మాతాపితరులు మిత్రులవలె నెంచవలెను.॥౩౪॥

34.O God, Thou art the guardian of my inner breath and outward breath, the guardian of my eye and ear. All-healer of my voice, Thou art the Mollifer of my mind!.

౧౧౩౫. అశ్వినకృతస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, లిఙ్గోక్తా దేవతాః,నిచృదుపరిష్టాద్ బృహతీ ఛన్దః,మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౧౧౩౫ అశ్వినకృతస్య తే సరస్వతికృతస్యేన్ద్రేణ సుత్రామ్ణా కృతస్య।

ఉపహూత ఉపహూతస్య భక్షయామి ॥35॥

ప. వి:- అశ్వినకృతస్యేత్యశ్విన + కృతస్య, తే, సరస్వతికృతస్యేతి సరస్వతి + కృతస్య, ఇన్ద్రేణ, సుత్రామ్ణేతి సు + త్రామ్ణా, కృతస్య, ఉపహూత ఇత్యుప + హూతః, ఉపహూతస్యేత్యుప + హూతస్య, భక్షయామి. ॥35॥

పదార్థః:- (అశ్వినకృతస్య) యౌ సద్గుణవంశ్నువాతే తావశ్వినౌ తావేవాశ్వినౌ తాభ్యాం కృతస్య. అత్రాశ్విన్ శబ్దాత్ స్వార్థేఽణ వృద్ధ్యభావస్త్వార్షః (తే) తవ (సరస్వతికృతస్య) విదుష్యా స్త్రియా కృతస్య. అత్ర స్వార్థేఽణ సంజ్ఞాఛన్దసోర్బహులమితి పూర్వపదస్య హ్రస్వః (ఇన్ద్రేణ) విద్యైశ్వర్యేణ రాజ్ఞా (సుత్రామ్ణా) సుష్ఠుతయా రక్షకేణ (కృతస్య) (ఉపహూతః) సత్కృత్యాహూతః (ఉపహూతస్య) (భక్షయామి). ॥35॥

అన్వయః:- హే విద్వ న్నుపహూతోఽహం తేఽశ్వినకృతస్య సరస్వతికృతస్య సుత్రామ్ణేన్ద్రేణ కృతస్యోపహూత స్యాన్నాదికం భక్షయామి. ॥35॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్విద్వదైశ్వర్యయుక్తైర్జనైరనుష్ఠేయమ్. సుశిక్షితనిష్పాదిత మన్నమత్తవ్యం సత్కర్తుః సత్కారశ్చ కార్యః. ॥35॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (ఉపహూతః) పిలువబడిన నేను (తే) నీయొక్క (అశ్వినకృతస్య) సద్గుణముల వ్యాప్తపరచువారికొరకు (సరస్వతి కృతస్య) విదుషీమణి యొనర్చినట్టి (సుత్రామ్ణా) చక్కగా రక్షణజేయువాడు (ఇన్ద్రేణ) విద్యా, ఐశ్వర్యవంతుడగు రాజుచే (కృతస్య) యొనర్చబడిన (ఉపహూతస్య) సమీపమునకు దేబడిన అన్నము మున్నగువానిని (భక్షయామి) భుజించుచున్నాను. ॥35॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు, ఐశ్వర్యశాలు రనుష్ఠించు దాని ననుష్ఠించుము, ఉత్తమ పాకశాస్త్రజ్ఞులచే పాకమొనర్చిన అన్నాదులను భుజించుచు, సత్కారార్హులైన వారిని సత్కరించుట సమస్త ప్రజలకు యోగ్యమైయున్నది. ॥35॥

35.O learned person, invited, do I feed upon thee food brought near, prepared by the experts and learned ladies, under instructions from the protecting king!.

౧౧౫౭. సమిద్ధ ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౫౪౭ సమిద్ధఽఇన్ద్రఽఉషసామనీకే పురోరుచా పూర్వకృద్వావృధానః।
త్రిభిర్దేవైస్త్రింశతా వజ్రబాహుర్జఘాన వృత్రం వి దురో వవార ॥౩౬॥

ప.వి:-సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధః, ఇన్ద్రః, ఉషసామ్, అనీకే, పురోరుచేతి పురః రుచా, పూర్వకృదితి పూర్వ+కృత్, వావృధాన ఇతి వవృధానః, త్రిభిరితి త్రి + భిః, దేవైః త్రిం॰శతా, వజ్రబాహురితి వజ్ర + బాహుః, జఘాన, వృత్రమ్, వి, దురః, వవార.॥౩౬॥

పదార్థః:- (సమిద్ధః) ప్రదీప్తః (ఇన్ద్రః) సూర్యః (ఉషసామ్) ప్రభాతానామ్ (అనీకే) సైన్యే (పురోరుచా) ప్రాక్ ప్రసృతయా దీప్త్యా (పూర్వకృత్) పూర్వం కరోతీతి పూర్వకృత్ (వావృధానః) వర్ధమానః (త్రిభిః) (దేవైః) (త్రింశతా) త్రయస్త్రింశత్సంఖ్యాకైః పృథివ్యాదిభిర్దివ్యైః పదార్థైః (వజ్రబాహుః) వజ్రో బాహౌ యస్య సః (జఘాన) హన్తి (వృత్రమ్) ప్రకాశావరకం మేఘమ్ (వి) విగతార్థే (దురః) ద్వారాణి (వవార) వివృణోతి.॥౩౬॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! పూర్వకృద్వావృధానో వజ్రబాహుః సన్నుషసామనీకే యథా పురోరుచా సమిద్ధ ఇన్ద్రస్త్రిభిరధికైః త్రింశతా దేవైః సహ వర్తమానః సన్ వృత్రం జఘాన దురో వి వవార తథాతిబలైర్యోద్ధృభిః సహ శత్రూన్ హత్వా విద్యాధర్మద్వారాణి ప్రకాశితాని కురు.॥౩౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వాంసః సూర్యవద్విద్యాధర్మప్రకాశకాః స్యుర్విద్వద్భిః సహ శాన్త్యా ప్రీత్యా సత్యాఽసత్యయోర్వివేకాయ సంవాదాన్కృత్వా సునిశ్చిత్య సర్వాన్నిఃసంశయాఞ్జనాన్ కుర్యుః.॥౩౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (పూర్వకృత్) మొదటజేయువాడు (వావృధానః) అభివృద్ధియగుచు (వజ్రబాహుః) హస్తమున వజ్రము ధరించినవాడు (ఉషసామ్) ప్రభాత సమయములందు (అనీకే) సేనలోవలె (పురోరుచా) మొదట వ్యాప్తమైన దీప్తిచే (సమిద్ధః) ప్రకాశితమైన (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (త్రిభిః) మూడు అధికముగ (త్రింశతా) ముప్పది (దేవైః) పృథివి మున్నగు దివ్యపదార్థములతోనున్న (వృత్రమ్) మేఘములను (జఘాన) చంపునట్లు (దురః) ద్వారములను (వి, వవార) ప్రకాశమొనర్చునట్లు అతి బలశాలురగు యోధులతోగూడ శత్రుసంహారమొనర్చి విద్యాధర్మముల ద్వారములను ప్రకాశపరచుము.॥౩౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు సూర్యునివలె విద్యాధర్మముల ప్రకాశకులు గావలెను. విద్వాంసులతోగూడ శాంతి ప్రేమలచే సత్యాసత్యముల వివేచనముకై సంవాద [శాస్త్రార్థ] మొనర్చి శ్రేష్ఠమైన దానిని నిశ్చయమొనర్చి సకల మానవులును సంశయరహితులు గావలెను.॥౩౬॥

36.O learned person, just as the sun kindled in forefront of Mornings, with forward light, long-active, waxing mighty, with thirty three supernatural powers of nature, the Thunder-wielder, smites dead the cloud, and throws light on the portals, so do thou with the help of warriors kill the foes. and open the doors of knowledge and religion!.

౧౧౫౮.నరాశంస ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, తనూనపాద్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ ప్రకారాన్తరేణ విద్వద్విషయమాహ. ప్రకారాంతరముగ విద్వాంసులను గురించి చెప్పెను.

౧౧౫౮ నరాశఀసః ప్రతి శూరో మిమానస్తనూనపాత్ప్రతి యజ్ఞస్య ధామ।
గోభిర్వపావాన్మధునా సమఞ్జన్హిరణ్యైశ్చన్ద్రీ యజతి ప్రచేతాః॥౩౭॥

ప.విః-నరాశఀసః, ప్రతి, శూరః, మిమానః, తనూనపాదితి తనూఽనపాత్, ప్రతి, యజ్ఞస్య, ధామ, గోభిః, వపావానితి వపా + వాన్, మధునా, సమఞ్జన్నితి సమ్ + అఞ్జన్, హిరణ్యైః, చన్ద్రీ, యజతి, ప్రచేతా ఇతి ప్ర + చేతాః.॥౩౭॥

పదార్థః-(నరాశంసః) యో నరైరాశస్యతే స్తూయతే సః (ప్రతి) వ్యాప్తౌ (శూరః) సర్వతో నిర్భయః (మిమానః) యోఽనేకానుత్తమాన్ పదార్థాన్మిమీతే (తనూనపాత్) యస్తనూం న పాతయతి (ప్రతి) (యజ్ఞస్య) సత్యవ్యవహారస్య (ధామ) (గోభిః) ధేనువృషభైః (వపావాన్) వపన్తి యయా క్రియయా సా వపా సా ప్రశస్తా విద్యతే యస్య సః (మధునా) మధురగుణేన రసేన (సమఞ్జన్) వ్యక్తీకుర్వన్ (హిరణ్యైః) సువర్ణాదిభిః (చన్ద్రీ) చన్ద్రం బహుసువర్ణం విద్యతే యస్య సః. (యజతి) (ప్రచేతాః) ప్రకృష్టం చేతః ప్రజ్ఞా యస్య సః.॥౩౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యో నరాశంసో యజ్ఞస్య ధామ ప్రతి మిమానః శూరస్తనూనపాద్ గోభి ర్వపావాన్ మధునా సమఞ్జన్ హిరణ్యైశ్చన్ద్రీ ప్రచేతాః ప్రతి యజతి సోఽస్మాభిరాశ్రయితవ్యః.॥౩౭॥

భావార్థః:-మనుష్యైః కశ్చిన్నిన్దితో భీరుః స్వశరీరనాశక ఉద్యమహీనోఽలసో మూఢో దరిద్రశ్చ నైవ సంగన్తవ్యః.॥౩౭॥

పదార్థము :-మానవులారా! (నరాశంసః) మనుష్యులచే ప్రశంసించబడువాడు (యజ్ఞస్య) సత్యవ్యవహార (ధామ) స్థానమును మరియు (ప్రతి, మిమానః) అనేక ఉత్తమ పదార్థముల నిర్మించువాడు (శూరః) సర్వదిశలనుండియు భయరహితుడు (తనూనపాత్) శరీరపతనము గానీయనివాడు (గోభిః) గోవులు, వృషభములచే (వపావాన్) క్షేత్రములందు పంటల పండించునట్టి ప్రశంసనీయ ఉత్తమ క్రియగలవాడు (మధునా) మాధుర్య రసములచే (సమఞ్జన్) ప్రకటపరచుచు (హిరణ్యైః) సువర్ణాది పదార్థములచే (చన్ద్రీ) అధిక సువర్ణముగలవాడు (ప్రచేతాః) ఉత్తమ ప్రజ్ఞానవంతుడగు నే విద్వాంసుడు (ప్రతి యజతి) యజ్ఞముచేయుచు, చేయించుచుండునో, యాతడు మాకు ఆశ్రయించదగినవాడై యున్నాడు.॥౩౭॥

భావార్థము :- నిందితుడు, భీరువు, స్వశరీరనాశకుడు, ఉద్యమహీనుడు, సోమరి, మూఢుడు మరియు దరిద్రుడగువాని సాంగత్యము మనుష్యులెన్నడునుచేయరాదు.॥౩౭॥

37.He, who is praised by the public, is the discoverer of different objects, is the master of just behaviour, is fearless, maintains the vitality of his body, is engaged in agriculture with oxen, is full of knowledge. is wealthy with gold, is extremely wise, and performs yajna. is fit for us to seek shelter under.

౧౧౫౯. ఈడిత ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ, మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౫౯ ఈడితో దేవైర్హరివాఁ॥ఽఅభిష్టిరాజుహ్వానో హవిషా శర్ధమానః।
పురన్దరో గోత్రభిద్వజ్రబాహురాయాతు యజ్ఞముప నో జుషాణః ॥౩౮॥

ప.వి:-ఈడితః, దేవైః, హరివానితి హరి + వాన్, అభిష్టిః, ఆజుహ్వాన ఇత్యా + జుహ్వానః, హవిషా, శర్ధమానః, పురన్దర ఇతి పురమ్ + దరః, గోత్రభిదితి గోత్ర + భిత్, వజ్రబాహురితి వజ్ర+ బాహుః, ఆ, యాతు, యజ్ఞమ్, ఉప, నః, జుషాణః.॥౩౮॥

పదార్థః:-(ఈడితః) స్తుతః (దేవైః) విద్వద్భిః (హరివాన్) ప్రశస్తా హరయోఽశ్వా విద్యన్తే యస్య సః (అభిష్టిః) అభితః సర్వత ఇష్టయో యజ్ఞా యస్య సః. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోపో వేతి ఇకారలోపః (ఆజుహ్వానః) సర్వతో విద్వద్భిః కృతాహ్వానః (హవిషా)

సద్విద్యాదానాఽఽదానేన (శర్ధమానః) సహమానః (పురన్దరః) యో రిపుపురాణి దృణాతి సః (గోత్రభిత్) యో గోత్రం మేఘం భినత్తి సః (వజ్రబాహుః) వజ్రహస్తః (ఆ) (యాతు) ఆగచ్ఛతు (యజ్ఞమ్) (ఉప) (నః) (జుషాణః) ప్రీతః సన్.॥38॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథా హరివాన్ వజ్రబాహుః పురన్దరః సేనేశో గోత్రభిత్సూర్యో రసానివ స్వసేనాం సేవతే తథా దేవైరీడితోఽభిష్టిరాజుహ్వానో హవిషా శర్ధమానో జుషాణో భవాన్నో యజ్ఞముపాయాతు.॥38॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సేనాపతిః సేనాం సూర్యో మేఘం చ వర్ధయిత్వా సర్వం జగద్రక్షతి తథా ధార్మికైరధ్యాపకైరధ్యేతృభిః సహాఽధ్యాపనాధ్యయనే కృత్వా విద్యయా సర్వప్రాణినో రక్షణీయాః. ॥38॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! నీ వెట్లు (హరివాన్) ఉత్తమాశ్వములు గలవాడవు (వజ్రబాహుః) హస్తములందు వజ్రమును ధరించినవాడవు (పురన్దరః) శత్రురాజ్యములను విదీర్ణమొనర్చు సేనాపతివి (గోత్రభిత్) మేఘములను దొలగించు సూర్యుడు రసముల సేవించునట్లు స్వంతసైన్యముల సేవించువాడవు (దేవైః) విద్వాంసులచే (ఈడితః) ప్రశంసితుడవు (అభిష్టిః) అన్నివైపులనుండి యజ్ఞముల నొనర్చువాడవు (ఆజుహ్వానః) విద్వాంసులచే సత్కార పూర్వకముగా బిలువబడిన (హవిషా) సద్విద్యాదానము మరియు గ్రహణముద్వారా (శర్ధమానః) ఓరిమిగల (జుషాణః) ప్రసన్నతగల నీవు (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమున (ఉప, ఆ, యాతు) శ్రేష్ఠరూపమున పొందుము.॥38॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా సేనాపతి సైన్యమును, సూర్యుడు మేఘములను పెంపొందించి సర్వజగత్తును రక్షించునో, అదేవిధముగ ధార్మికులగు అధ్యాపకులు అధ్యయన పరులను చదువుట, చదివించుటద్వారా విద్యచే సకల ప్రాణుల రక్షణయొనర్చవలయును.॥38॥

38.O Commander of the army may thou approach our sacrifice (yajna) rejoicing. Thou art lauded by the learned, lord of bay steeds, the performer of sacrifice, invited by the wise, advancest with giving and receiving knowledge. Fort - render, enjoyer of thy soldiers as the sun enjoys after rending asunder the cloud, and Thunder-wielder art thou!.

౧౧౬౦.జుషాణ ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౧౧౬౦ జుషాణో బర్హిర్హరివాన్నఽ ఇన్ద్రః ప్రాచీనꣳ సీదత్ప్రదిశా పృథివ్యాః।

ఉరుప్రథాః ప్రథమానꣳ స్యోనమాదిత్యైరక్తం వసుభిః సజోషాః॥39॥

ప.వి:-జుషాణః, బర్హిః, హరివానితి హరి + వాన్, నః, ఇన్ద్రః, ప్రాచీనమ్, సీదత్, ప్రదిశేతి ప్ర + దిశా, పృథివ్యాః, ఉరుప్రథా ఇత్యురు + ప్రథాః, ప్రథమానమ్, స్యోనమ్, ఆదిత్త్యైః, అక్తమ్, వసుభిరితి వసు + భిః, సజోషా ఇతి స + జోషాః.॥౩౯॥

పదార్థః:-(జుషాణః) సేవమానః (బర్హిః) అన్తరిక్షమ్. బర్హిరిత్యన్తరిక్షనా... నిఘం ౧.౩ (హరివాన్) బహవో హరయో హరణశీలాః కిరణా విద్యన్తే యస్య సః (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్రః) జలానాం ధర్తా (ప్రాచీనమ్) ప్రాక్తనమ్ (సీదత్) సీదతి (ప్రదిశా) ఉపదిశా (పృథివ్యాః) భూమేః (ఉరుప్రథాః) బహువిస్తారః (ప్రథమానమ్) (స్యోనమ్) సుఖకారకం స్థానమ్ (ఆదిత్త్యైః) మాసైః (అక్తమ్) ప్రసిద్ధమ్ (వసుభిః) పృథివ్యాదిభిః (సజోషాః) సహ వర్తమానః. ॥౩౯॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథా బర్హిర్జుషాణో హరివాన్ ఉరుప్రథా ఆదిత్త్యైర్వసుభిః సజోషా ఇన్ద్రః పృథివ్యాః ప్రదిశా ప్రథమానమక్తం ప్రాచీనం స్యోనం సీదత్ తథా త్వం నోఽస్మాకం మధ్యే భవ.॥౩౯॥

భావార్థః:-మనుష్యైరహర్నిశం ప్రయత్నాదాదిత్యవదవిద్యాన్ధకారం నివార్య జగతి మహత్సుఖం కార్యం యథా పృథివ్యాః సకాశాత్ సూర్యో మహాన్వర్తతే తథాఽవిదుషాం మధ్యే విద్వానితి బోధ్యమ్.॥౩౯॥

పదార్థము :-విద్వాంసుడా! ఎట్లు (బర్హిః) అంతరిక్షమును (జుషాణః) సేవించుచు (హరివాన్) హరణశీలమగు అనేక కిరణములు గల (ఉరుప్రథాః) అధికవిస్తారవంతుడు (ఆదిత్త్యైః) మాసముల మరియు (వసుభిః) పృథివి మున్నగు లోకముల (సజోషాః) తో బాటు ఉన్నట్టి (ఇన్ద్రః) జలముల ధారణకర్తయగు సూర్యుడు (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (ప్రదిశా) ఉపదిశలతోగూడ (ప్రథమానమ్) విస్తీర్ణము (అక్తమ్) ప్రసిద్ధము (ప్రాచీనమ్) పురాతనము (స్యోనమ్) సుఖకారక స్థానమున (సీదత్) స్థితుడగునట్లు నీవును (నః) మా మధ్యన స్థిరుడవై యుండుము.॥౩౯॥

భావార్థము :-మనుష్యులు దివారాత్రములు ప్రయత్నమొనర్చుచు ఆదిత్యునివలె అవిద్యాంధకారమును నివారణమొనర్చి ప్రపంచమునందు గొప్ప సుఖములను పొందవలయును. పృథివికన్న సూర్యుడు మహోన్నతుడై యున్నట్లు అవిద్వాంసులందు విద్వాంసులు మహా గొప్పవారని దెలిసికొనవలయును.॥౩౯॥

39.O learned person, just as the sun, residing in space, full of rays, vast in extent, accompanied by months and worlds like the Earth, stationed in an intermediate quarter

from the Earth, full of expanse, famous and ancient, is occupying is pleasant orbit, so shouldst thou be amongst us!.

౧౧౬౧. ఇన్ద్రమిత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః ప్రకారాన్తరేణోపదేశవిషయమాహ. మరల ప్రకారాంతరముగ ఉపదేశించెను.

౧౧౬౧ ఇన్ద్రం దురః కవష్యో ధావమానా వృషాణం యన్తు జనయః సుపత్నీఃద్వారో దేవీరభితో విశ్రయన్తాం సువీరా వీరం ప్రథమానా మహోభిః॥౪౦॥

ప. విః- ఇన్ద్రం, దురః, కవష్యః, ధావమానాః, వృషాణమ్, యన్తు, జనయః, సుపత్నీరితి సు + పత్నీః, ద్వారః, దేవీః, అభితః, వి, శ్రయన్తామ్, సువీరా, ఇతి సు + వీరాః, వీరమ్, ప్రథమానాః, మహోభిరితి మహః + భిః. ॥౪౦॥

పదార్థః:-(ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తమ్ (దురః) ద్వారాణి (కవష్యః) శబ్దేసాధవః (ధావమానాః) శీఘ్రం గచ్ఛన్త్యః (వృషాణమ్) అతివీర్యవన్తమ్. (యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (జనయః) జనికాః (సుపత్నీః) శోభనాః (ద్వారః) (దేవీః) విద్యాదిగుణైః ప్రకాశమానాః (అభితః) (వి) (శ్రయన్తామ్) (సువీరాః) శోభనాశ్చ వీరాశ్చ తే (వీరమ్) బలవన్తమ్ (ప్రథమానాః) ప్రఖ్యాతాః (మహోభిః) సుపూజితైర్గుణైః. ॥౪౦॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథా కవష్యో వృషాణం వీరమిన్ద్రన్ధావమానాః జనయో దురో యన్తు యథా ప్రథమానాః సువీరా మహోభిర్ద్వారో దేవీః సుపత్నీరభితో విశ్రయన్తాం తథా యూయమప్యాచరత. ॥౪౦॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యత్ర పరస్పరస్య ప్రీత్యా స్వయంవరం వివాహం కుర్వంతి తత్ర మనుష్యాః సదా నన్దన్తి. ॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ (కవష్యః) మాట్లాడుటలో చతురుడు (వృషాణమ్) అతి పరాక్రమశాలి (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యశాలి (వీరమ్) వీరునివైపు (ధావమానాః) పరుగెత్తుచు (జనయః) సంతానము నుత్పన్నమొనర్చు మాతృమూర్తులు (దురః) ద్వారములను (యన్తు) చేరునట్లు లేక ఎట్లు (ప్రథమానాః) ప్రఖ్యాతుడు (సువీరాః) అత్యుత్తమవీరవరుడు (మహోభిః) చక్కని పూజనీయ గుణములతో (ద్వారః) ద్వారమువంటి (దేవీః) విద్య మున్నగు శ్రేష్ఠగుణములతో ప్రకాశవంతులగు (సుపత్నీః) ఉత్తమ

మహిళామణులను (అభితః) అన్నివైపులనుండి (వి, శ్రయన్తామ్) విశేషముగా ఆశ్రయించునట్లు మీరును నొనర్పుడు. ॥౪౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ వర్ణమున, వర్గమున మరియు దేశమునందు పరస్పర ప్రీతిచే స్వయంవర వివాహములొనర్చబడునో యచ్చట మానవులు సదా ఆనందోత్సాహములచే నుందురు. ॥౪౦॥

40.O people, just as glib-tongued, chil-bearing ladies moving fast, reach the gates of lustrous, majestic and heroic husbands, and just as reputed, valiant, well-mannered, vigilant husbands, seek from all sides the asylum of wives, advanced in knowledge, so shouldst ye do!.

౧౧౬౨.ఉషాసానక్తేత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, ఉషాసానక్తా దేవతే, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౬౨ ఉషాసానక్తా బృహతీ బృహన్తం పయస్వతీ సుదుఘే శూరమిన్ద్రమ్।

తన్తుం తతం పేశసా సంవయన్తీ దేవానాం దేవం యజతః సురుక్మే ॥౪౧॥

ప. వి:-ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసా + నక్తా, బృహతీఽఇతి బృహతీ, బృహన్తమ్, పయస్వతీఽఇతి పయస్వతీ, సుదుఘేఽఇతి సుదుఘే, శూరమ్, ఇన్ద్రమ్, తన్తుమ్, తతమ్, పేశసా,సంవయన్తీ ఇతి సమ్ + వయన్తీ, దేవానామ్, దేవమ్, యజతః, సురుక్మే ఇతి సు + రుక్మే. ॥౪౧॥

పదార్థః:-(ఉషాసానక్తా)ఉషాశ్చ నక్తం చ తే(బృహతీ) వర్ధమానే (బృహన్తమ్) మహాన్తమ్ (పయస్వతీ) రాత్ర్యంధకారయుక్తే (సుదుఘే) సుష్ఠుప్రపూరికే (శూరమ్) నిర్భయమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (తన్తుమ్) విస్తారకమ్ (తతమ్) విస్తృతమ్ (పేశసా) రూపేణ (సంవయన్తీ) ప్రాపయన్త్యౌ. అత్ర సర్వత్ర బృహతీ ఇత్యాదౌ సుపాం సు లుగితి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః (దేవానామ్) పృథివ్యాదీనామ్ (దేవమ్) ద్యోతకమ్ (యజతః) సంగచ్ఛేతే (సురుక్మే) సుష్ఠుదీప్యమానే. ॥౪౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథా పేశసా సంవయన్తీ పయస్వతీ సుదుఘే బృహతీ సురుక్మే ఉషాసానక్తా తతం దేవానాం దేవం బృహన్తమిన్ద్రం సూర్యం యజతస్తథైవ తన్తుం శూరం పురుషం యూయం సఙ్గచ్ఛధ్వమ్.॥౪౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సర్వే లోకా అఖిలేభ్యో బృహత్తమం సూర్యలోకమాశ్రయన్తి తథైవ సర్వే శ్రేష్ఠతమం పురుషమాశ్రయన్తు.॥౪౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (పేశసా) రూపముతో (సంవయన్తీ) ప్రాప్తింపజేయునవి (పయస్వతీ) రాత్రియొక్క చీకటితో గూడిన (సుదుఘే) చక్కగా పూర్ణపరచునట్టి (బృహతీ) అభివృద్ధియగునవి (సురుక్మే) చక్కని ప్రకాశముగల (ఉషాసానక్తా) రాత్రింబగళ్లు (తతమ్) విస్తారయుక్తమగు (దేవానామ్) పృథివి మున్నగువాని (దేవమ్) ప్రకాశకమునగు (బృహన్తమ్) మహాగొప్ప (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమండలమును (యజతః) సంగతమొనర్చునట్లే (తన్తుమ్) విస్తారమొనర్చునట్టి (శూరమ్) శూర, వీర, పరాక్రమ శాలిని మీరును పొందుడు.॥౪౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. సమస్త ప్రజలు సర్వోన్నతమగు సూర్యలోకము నాశ్రయించునట్లు శ్రేష్ఠపురుషు నాశ్రయించవలెను. ॥౪౧॥

41.O people, just as Dawn and Night fair in appearance, coupled with the darkness of night, richly - yielding, with growing light, accompany the sun, long-extended, illuminator of worlds like the Earth, lofty, so should ye keep contact with an expressive heroic person!.

౧౧౬౩.దైవ్యేత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, దైవ్యాధ్యాపకోపదేశకా దేవతే, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౬౩ దైవ్యా మిమానా మనుషః పురుత్రా హోతారావిన్ద్రం ప్రథమా సువాచా।
మూర్ధన్యజ్ఞస్య మధునా దధానా ప్రాచీనం జ్యోతిర్హవిషా వృధాతః॥౪౨॥

ప.వి:-దైవ్యా, మిమానా, మనుషః, పురుత్రేతి పురు + త్రా, హోతారౌ, ఇన్ద్రమ్, ప్రథమా, సువాచేతి సు + వాచా, మూర్ధన్, యజ్ఞస్య, మధునా, దధానా, ప్రాచీనమ్, జ్యోతిః, హవిషా, వృధాతః.॥౪౨॥

పదార్థః:-(దైవ్యా) దేవేషు భవౌ (మిమానా) నిర్మాతారౌ (మనుషః) మనుష్యాన్ (పురుత్రా) బహూన్ (హోతారౌ) దాతారౌ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (ప్రథమా) ఆదిమౌ విద్వాంసౌ (సువాచా) సుశిక్షితా వాగ్యయోస్తౌ (మూర్ధన్) మూర్ధని (యజ్ఞస్య) సంగంతవ్యస్య (మధునా) మధురేణ (దధానా) ధరన్తౌ (ప్రాచీనమ్) పురాతనమ్ (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (హవిషా) హోతవ్యేన ద్రవ్యేణ (వృధాతః) వర్ధేతామ్. అత్ర లేటి వికరణవ్యత్యయేన శః పరస్మైపదం చ. ॥ ౪౨ ॥

అన్వయః:-యౌ దైవ్యా మిమానా హోతారౌ సువాచా యజ్ఞస్య మూర్ధన్ ప్రథమా వర్తమానౌ పురుత్రా మనుషో దధానా మధునా హవిషా ప్రాచీనం జ్యోతిరిన్ద్రం వృధాతస్తౌ సర్వైర్మనుష్యైః సత్కర్తవ్యౌ.॥౪౨ ॥

భావార్థః:-యే విద్వాంసోఽధ్యాపనోపదేశాభ్యాం సర్వాన్ మనుష్యానున్నయన్తి తేఽఖిలజనసుభూషకాః సన్తి. ॥౪౨॥

పదార్థము :-(దైవ్యా) దివ్యపదార్థములు మరియు విద్వాంసులందు గలిగిన(మిమానా) నిర్మాణమొనర్చునట్టి (హోతారౌ) దాతలు (సువాచా) ఉత్తమ శిక్షితవాణులు గల విద్వాంసులు (యజ్ఞస్య) సాంగత్యమొనర్పదగిన వ్యవహారముల (మూర్ధన్) పైన (ప్రథమా) మొదటనున్న (పురుత్రా) అధికులగు (మనుషః) మనుష్యులను (దధానా) ధారణమొనర్చుచు (మధునా) మధురాది గుణముల యుక్తను (హవిషా) హోమమొనర్పదగిన పదార్థములచే (ప్రాచీనమ్) పురాతన (జ్యోతిః) ప్రకాశను మరియు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమును (వృధాతః) వృద్ధిపరచువారే సత్కరించదగినవారు. ॥౪౨॥

భావార్థము :-ఏ విద్వాంసుడు చదివించుట, ఉపదేశించుటద్వారా సర్వజనుల నున్నతి నొందించునో ఆతడు మానవులెల్లరను సుభూషితులనొనర్చువా డగుచున్నాడు. ॥౪౨॥

42.Teacher and Preacher, companions of the learned, good organisers, charitabe, pleasant-voiced, first to officiate on a yajna, leaders of multitude of people, who with sweet oblation increase the ancient light and glory, are fit to be adored by all.

౧౧౬౪.తిస్రో దేవీరిత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః,తిస్రో దేవ్యో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౬౪ తిస్రో దేవీర్హవిషా వర్ధమానా ఇన్ద్రం జుషాణా జనయో న పత్నీః।

అచ్ఛిన్నం తన్తుం పయసా సరస్వతీడా దేవీ భారతీ విశ్వతూర్తిః॥౪౩॥

ప.విః-తి॒స్రః, దే॒వీః, హ॒విషా, వర్ధమానాః, ఇన్ద్రమ్, జు॒షా॒ణాః, జనయః, న, పత్నీః, అచ్ఛిన్నమ్, తన్తుమ్, పయసా, సరస్వతీ, ఇడా, దేవీ, భారతీ, వి॒శ్వతూర్తి॒రితి వి॒శ్వ + తూర్తిః.॥౪౩॥

పదార్థః:-(తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః (దేవీః) దేదీప్యమానాః (హవిషా) దానాఽఽదానేన ప్రాణేన వా (వర్ధమానాః) (ఇన్ద్రమ్) విద్యుతమ్ (జుషాణాః) సేవమానాః (జనయః) జనిత్ర్యః (న) ఇవ (పత్నీః) స్త్రియః (అచ్ఛిన్నమ్) ఛేదభేదరహితమ్ (తన్తుమ్) విస్తీర్ణమ్ (పయసా) శబ్దార్థసంబంధరసేన (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానవతీ (ఇడా) శుభైర్గుణైః స్తోతుం యోగ్యా (దేవీ) దేదీప్యమానా (భారతీ) ధారణపోషణకర్త్రీ (విశ్వతూర్తిః) విశ్వస్మిన్ త్వరమాణా.॥౪౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యా విశ్వతూర్తిర్దేవీ సరస్వతీడా భారతీ చ తిస్రో దేవీర్దేవ్యః పయసా హవిషా వర్ధమానా జనయః పత్నీర్నేవాఽచ్ఛిన్నం తన్తుమిన్ద్రం జుషాణాః సన్తి తా యూయం సేవధ్వమ్.॥౪౩॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యా విద్వత్సంయుక్తా వాఙ్నాడీధారణశక్తయస్త్రివిధాః సర్వాభివ్యాప్తాః సర్వదా ప్రసూతా వ్యవహారహేతవః సన్తి తా మనుష్యైర్వ్యవహారేషు యథావత్సంయోక్తవ్యా. ॥౪౩॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఏ (విశ్వతూర్తిః) జగమునందు శీఘ్రత్వమొనర్చునట్టి (దేవీ) ప్రకాశవంతమగు (సరస్వతీ) ఉత్తమ విజ్ఞానవంతురాలు లేక (ఇడా) శుభగుణములచే స్తుతించదగిన మరియు (భారతీ) ధారణ, పోషణముల నొనర్చునట్టి ఈ (తిస్రః) ముల్వురు (దేవీః) ప్రకాశవంతమగు శక్తులు (పయసా) శబ్దము, అర్థము, సంబంధరూప రసములచే (హవిషా) ఇచ్చిపుచ్చుకొను వ్యవహారము మరియు ప్రాణములతో (వర్ధమానా) వృద్ధియగుచు (జనయః) సంతానోత్పత్తి నొనర్చు (పత్నీః) మహిళల (న) వంటి (అచ్ఛిన్నమ్) ఛేదన భేదనములు [పొరపొచ్చములు] లేని (తన్తుమ్) విస్తారవంతమగు (ఇన్ద్రమ్) విద్యుత్తును (జుషాణాః) సేవించువారిని మీరును సేవించుడు.॥౪౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులతో గూడిన వాణి, నాడి, ధారణము నొనర్చుశక్తి ఈ ముల్విధములగు శక్తులు సర్వత్ర వ్యాప్తములు, సర్వదా ఉత్పన్నమైన వ్యవహారములకు హేతువులై యున్నవి. వీనిని మనుష్యులు తమ వ్యవహారములందు యథావతుగ ఉపయోగించు కొనవలయును.॥౪౩॥

43.Vidya Sabha, Dharma Sabha and Rajya Sabha, all three bent on speedily solving problems, well-qualified and duly constituted, thriving through knowledge and authority, like wedded dames, taking charge of State's administration, with prowers, skill and affluence, preserve the government like the unbroken thread of progeny.

౧౧౬౫. త్వష్టేత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, త్వష్టా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్విద్వద్విషయమాహ. మరల విద్వజ్జనుల విషయమే.

౧౧౬౫ త్వష్టా దధచ్ఛుష్మమిన్ద్రాయ వృష్ణేఽపాకోఽచిష్టుర్యశసే పురూణి।

వృషా యజన్వృషణం భూరిరేతా మూర్ధన్యజ్ఞస్య సమనక్తు దేవాన్ ॥౪౪॥

ప.వి:-త్వష్టా, దధత్, శుష్మమ్, ఇన్ద్రాయ, వృష్ణే, అపాకః, అచిష్టుః, యశసే, పురూణి, వృషా, యజన్, వృషణమ్, భూరిరేతా ఇతి భూరి + రేతాః, మూర్ధన్, యజ్ఞస్య, సమ్, అనక్తు, దేవాన్.॥౪౪॥

పదార్థః:- (త్వష్టా) విద్యుదివ వర్తమానో విద్వాన్ (దధత్) దధన్ (శుష్మమ్) బలమ్ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (వృష్ణే) పరశక్తిబన్ధకాయ (అపాకః) అప్రశస్యః. పాక ఇతి ప్రశస్యనా... నిఘం. 3.౮. (అచిష్టుః) గమనకర్తా (యశసే) కీర్త్యై (పురూణి) బహూని (వృషా) సేక్తా (యజన్) సంగచ్ఛమానః (వృషణమ్) (మేఘమ్ (భూరిరేతాః) బహువీర్యః (మూర్ధన్) మూర్ధని (యజ్ఞస్య) సంగతస్య జగతః (సమ్) (అనక్తు) కామయతామ్ (దేవాన్) విదుషః.॥౪౪॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! యథా త్వష్టా వృషేన్ద్రాయ వృష్ణే శుష్మమపాకోఽచిష్టుర్యశసే పురూణి దధద్ భూరిరేతా వృషణం యజన్ యజ్ఞస్య మూర్ధన్ దేవాన్ సమనక్తు తథా త్వమపి కురు.॥౪౪॥

భావార్థః:- యావన్ మనుష్యః శుద్ధాన్తఃకరణో న భవేత్ తావద్విద్వత్సఙ్గ సత్యశాస్త్రప్రాణాయామాభ్యాసం చ కుర్యాద్ యతః శీఘ్రం శుద్ధాన్తఃకరణః స్యాదితి. ॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (త్వష్టా) విద్యుత్తువలెనుండు విద్వాంసుడు (వృషా) సేచనకర్త (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యము (వృష్ణే) మరియు నితరుల సామర్థ్యము నిరోధించుటకొరకు (శుష్మమ్) బలమును

(అపాకః) ప్రశంసించదగిన (అచిష్టః) ప్రాప్తించునట్టి (యశసే) కీర్తికొరకు (పురూణి) అధిక పదార్థములను (దధత్) ధారణ మొనర్చునో (భూరిరేతాః) అత్యంత పరాక్రమవంతమగు (వృషణమ్) మేఘములను (యజన్) సంగతపరచుచు (యజ్ఞస్య) సంగతిద్వారా యుత్పన్నమైన జగత్తుయొక్క (మూర్ధన్) ఉత్తమ భాగమునందు (దేవాన్) విద్వాంసులను (సమనక్తు) కాంక్షించునో అట్లు నీవును ఒనర్చుము.॥౪౪॥

భావార్థము :- మానవులు శుద్ధాంతఃకరణము గలవారుగా కావలయును. విద్వాంసుల సాంగత్యము, సత్యశాస్త్రాధ్యయనము, ప్రాణాయామములను అభ్యసించుచుండవలయును. ఇందువల్ల శీఘ్రముగా శుద్ధాంతఃకరణము గలవా రగుదురు.॥౪౪॥

44.O learned person, just as an active scholar, full of vigour, gathers strength for a strong glorious Commander, being most famous, and adored throughout the land, masters various objects for glory, full of vitality, showering happiness like the cloud, acquires full might, and wishes for the sages in a well known place on the earth, so shouldst thou do!.

౧౧౬౬. వనస్పతిరిత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, వనస్పతిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౬౬ వనస్పతిరవసృష్టో న పాశైస్త్మన్యా సమఞ్జఞ్ఛమితా న దేవః।
ఇన్ద్రస్య హవ్యైర్జఠరం పృణానః స్వదాతి యజ్ఞం మధునా ఘృతేన ॥౪౫॥

ప. విః-వనస్పతిః, అవసృష్ట ఇత్యవ + సృష్టః, న, పాశైః, త్మన్యా, సమఞ్జన్నితి సమ్ + అఞ్జన్, శమితా, న, దేవః, ఇన్ద్రస్య, హవ్యైః, జఠరమ్, పృణానః, స్వదాతి, యజ్ఞమ్, మధునా, ఘృతేన.॥౪౫॥

పదార్థః:-(వనస్పతిః) వనస్య వృక్షసమూహస్య పతిః పాలకః (అవసృష్టః) ఆజ్ఞప్తః పురుషః (న) ఇవ (పాశైః) దృఢబంధనైః (త్మన్యా) ఆత్మనా. అత్ర సుపాం సులుగితి టాస్థానే యాదేశః (సమఞ్జన్) సంపృచానః (శమితా) యజ్ఞః (న) ఇవ (దేవః) దివ్యసుఖదాతా (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యస్య (హవ్యైః) అత్తుమర్హైః (జఠరమ్) ఉదరమివ కోశమ్ (పృణానః) పూర్ణం కుర్వన్ (స్వదాతి) ఆస్వదేత. అత్ర లేటి వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్. (యజ్ఞమ్) అనుష్ఠేయమ్ (మధునా) క్షౌద్రేణ (ఘృతేన) ఆజ్యేన.॥౪౫॥

అన్వయః:- యః పాశైర్వనస్పతిరవసృష్టో న త్మన్యా సమఞ్జన్ దేవః శమితా నేన్ద్రస్య జఠరం పృణానో హవ్యైర్మధునా ఘృతేన చ సహ యజ్ఞం కుర్వన్ స్వదాతి స రోగహీనః స్యాత్.॥౪౫॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యథా వనస్పతిః వర్ధమానః సన్ ఫలాని దదాతి యథా పాశైర్బద్ధ శ్చోరః పాపాన్నివర్తతే యథా వా యజ్ఞః సర్వం జగద్రక్షతి తథా యజ్ఞసేవీ యుక్తా ఉహారవిహారీ జనో జగదుపకారకో భవతి.॥౪౫॥

పదార్థము :-(పాశైః) ఎవడు గట్టి బంధనములతో (వనస్పతిః) వృక్షసమూహములను పాలనమొనర్చువాడు (అవసృష్టః) ఆజ్ఞాపించినవాని (న) వలె (త్మన్యా) ఆత్మతో (సమఞ్జన్) సంపర్కమొనర్చుచు (దేవః) దివ్యసుఖములనిచ్చు (శమితా) యజ్ఞము (న) వలె (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యముయొక్క (జఠరమ్) ఉదరమువంటి కోశమును (పృణానః) పూర్ణపరచుచు (హవ్యైః) భుజించదగిన (మధునా) తేనె మరియు (ఘృతేన) ఘృతము మున్నగు పదార్థములచే (యజ్ఞమ్) అనుష్ఠించదగిన యజ్ఞమునొనర్చుచు (స్వదాతి) ఉత్తమ రీతిలో సేవించునో వాడు రోగరహితుడగును.॥౪౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా మఱ్ఱి మున్నగు వనస్పతులు వృద్ధియగుచు ఫలములనిచ్చునో, బంధనములచే బంధించబడిన చోరుడు ఎట్లు పాపములనుండి నివృత్తుడగునో, మరియు నేవిధముగా యజ్ఞము సకల జగమును రక్షించునో, అదేవిధముగ యజ్ఞకర్త యుక్తాహార విహారాదుం నొనర్చుచుండినచో మానవలోకమున కుపకారమొనర్చువాడగును.॥౪౫॥

45.He, who rears the trees by erecting strong barriers round them, creating contact with the soul, like one under orders, conduces to our happiness, fills the treasure of fame, as one fills the belly with sacrifice, performs sacrifice with edible objects like honey and butter, and tastes them well, remains immune from disease.

౧౧౬౭. స్తోకానామిత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, స్వాహాకృతయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౬౭ స్తోకానామిన్దుం ప్రతి శూర ఇన్ద్రో వృషాయమాణో

వృషభస్తురాషాట్ ఘృతప్రుషా మనసా మోదమానాః

స్వాహా దేవా అమృతా మాదయన్తామ్ ॥౪౬॥

ప.వి:-స్తోకానామ్, ఇన్దుమ్, ప్రతి, శూరః, ఇన్ద్రః, వృషాయమాణః, వృషయమాణ ఇతి

వృషయ + మాణః, వృషభః, తురాషాట్, ఘృతప్రుషేతి ఘృత+ ప్రుషా, మనసా, మోదమానాః, స్వాహా, దేవాః, అమృతాః, మాదయన్తామ్.॥౪౬॥

పదార్థః:-(స్తోకానామ్) అల్పానామ్ (ఇన్దుమ్) ఆర్ద్రస్వభావినం జనమ్ (ప్రతి) (శూరః) శత్రూణాం హింసకః (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యవాన్ (వృషాయమాణః) బలిష్ఠః సన్ (వృషభః) ఉత్తమః (తురాషాట్) తురాన్ హింసకాన్ సహతే (ఘృతప్రుషా) ప్రకాశసేవినా (మనసా) విజ్ఞానేన (మోదమానాః) ఆనన్దితాః సన్తః (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (దేవాః) విద్వాంసః (అమృతాః) ఆత్మనా స్వస్వరూపేణ మృత్యురహితాః (మాదయన్తామ్) తృప్తా భూత్వాఽస్మానానన్దయన్తు. ॥౪౬॥

అన్వయః:- యథా వృషాయమాణో వృషభస్తురాషాట్ శూర ఇన్ద్ర స్తోకానామిన్దుం ప్రత్యాఽఽనన్దతి తథా ఘృతప్రుషా మనసా స్వాహా చ మోదమానా అమృతా దేవా మాదయన్తామ్.॥౪౬॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే జనా అల్పగుణమపి జనం దృష్ట్వార్ద్రచిత్తా భవన్తి తే సర్వతః సర్వాన్ సుఖయన్తి.॥౪౬॥

పదార్థము :- ఏవిధముగ (వృషాయమాణాః) బలిష్ఠుడగుచును (వృషభః) ఉత్తమ (తురాషాట్) హింసక శత్రువుల సహించు (శూరః) శూరవీరుడు (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యశాలి (స్తోకానామ్) కొందరితో (ఇన్దుమ్) కోమల స్వభావులగు మానవుల (ప్రతి) యెడ ఆనందితుడగుచుండునో, అదేవిధముగ (ఘృతప్రుషా) ప్రకాశమును సేవన మొనరర్చువారు (మనసా) విజ్ఞానముతో మరియు (స్వాహా) సత్యక్రియతో (మోదమానాః) ఆనందితులగుచు (అమృతాః) ఆత్మస్వరూపముచే మృత్యుధర్మరహితులగు (దేవాః) విద్వాంసులు (మాదయన్తామ్) తాము తృప్తిపరులై మమ్మానందపరతురుగాక!॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అల్పగుణవంతులగువారినైనను ద్వేషించక స్నేహయుక్తులగు విద్వాంసులు అన్నివైపులనుండి సర్వమానవులను సుఖవంతుల నొనర్ప గలరు.॥౪౬॥

46.Just as a strong, exalted, heroic person, overpowers the violent foe, but is pleased with an upright, straight-forward man with little merit, so with brilliant knowledge, and truthful deeds, let the immortal sages, full of joy and contentement contribute to our happiness.

౧౧౬౮. ఆయాత్విత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. మజల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౬౮ ఆయాత్విన్ద్రోఽవసఽ ఉప నఽ ఇహ స్తుతః సధమాదస్తు శూరః।

వావృధానస్తవిషీర్యస్య పూర్వీర్ద్యౌర్న క్షత్రమభిభూతి పుష్యాత్ ॥౪౭॥

ప.వి:-ఆ, యాతు, ఇన్ద్రః, అవసే, ఉప, నః, ఇహ, స్తుతః, సధమాదితి సధ + మాత్, అస్తు, శూరః, వావృధానః, వవృధానఽ ఇతి వవృధానః, తవిషీః, యస్య, పూర్వీః, ద్యౌః, న, క్షత్రమ్, అభిభూతీత్యభి + భూతి, పుష్యాత్.॥౪౭॥

పదార్థః:-(ఆ)(యాతు) ఆగచ్ఛతు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యధారకః (అవసే) రక్షణాద్యాయ (ఉప) (నః) అస్మాన్. (ఇహ) అస్మిన్ కాలే (స్తుతః) ప్రశంసితః (సధమాత్) సమానస్థానాత్ (అస్తు) (శూరః) (వావృధానః) అత్యన్తం వర్ధయమానో జనః (తవిషీః) సేనాః (యస్య) (పూర్వీః) పూర్వైర్విద్వద్భిః సుశిక్షయోత్తమాః కృతాః (ద్యౌః) సూర్యప్రకాశః (న) ఇవ (క్షత్రమ్) రాజ్యమ్ (అభిభూతి) శత్రూణామభిభవకర్త్రీ (పుష్యాత్) పుష్టిఙ్ కుర్యాత్.॥౪౭॥

అన్వయః:-య ఇన్ద్ర ఇహ స్తుతః శూరః పూర్వీస్తవిషీర్వావృధానో యస్యాభిభూతి క్షత్రం ద్యౌర్న వర్తతే యో నః పుష్యాత్ సోఽస్మాకమవస ఉపాయాతు సధమాదస్తు.॥౪౭॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః సూర్యవత్ న్యాయవిద్యోభయప్రకాశకాః సత్కృతహృష్టపుష్టసేనాః ప్రజాపోషకా దుష్టవినాశకాః స్యుస్తే రాజ్యాధికారిణః సన్తు.॥౪౭॥

పదార్థము :- ఎవడు (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యముల ధారణమొనర్చినవాడో (ఇహ) ఈ వర్తమానకాలమునందు (స్తుతః) ప్రశంసించబడినవాడో (శూరః) నిర్భయవీరుడో (పూర్వీః) పూర్వవిద్వాంసులచే సుశిక్షణనొంది ఉత్తమునిగా నొనర్పబడినవాడో (తవిషీః) సైన్యములను (వావృధానః) అపారముగ వృద్ధిపరచునో (యస్య) ఎవడు (అభిభూతి) శత్రు తిరస్కారమొనర్చువాడో (క్షత్రమ్) ఎవని రాజ్యము (ద్యౌః) సూర్యప్రకాశము (న) వలె తేజరిల్లుచున్నదో, ఎవడు (నః) మమ్ము (పుష్యాత్) పుష్టిపరచునో, యాతడు మాకు (అవసే) రక్షణ మున్నగువానికొరకై (ఉప, ఆ, యాతు) సమీపమందే ప్రాప్తించుగాక! మరియు (సధమాత్) సమానస్థానస్థుడు (అస్తు) అగుగాక! ॥౪౭॥

భావార్థము :- ఏ మానవులు సూర్యునివలె విద్య, న్యాయము రెండింటిని ప్రకాశపరచువారో, సత్కృతులై

హర్షము, పుష్టితోగూడిన సైన్యములుగలవారో, ప్రజలను పుష్టిపరచుచు దుష్టులను నాశమొందజేయువారగుదురో అట్టి వారే రాజ్యాధికారులు గాదగినవారగుదురు.॥౪౭॥

47.May the mighty ruler, applauded at present, being fearless and heroic, augmenting his forces, well trained by past commanders, whose sovereignty, competent to subdue the foes shines like the sun, strengthen us, and come to us for our protection, and may he occupy a dignified position.

౧౧౬౯.ఆ న ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. రాజ విషయమును జెప్పెను.

౧౧౬౯ ఆ న॒ఽ ఇన్ద్రో దూ॒రాదా న॒ఽ ఆ॒సాద॑భిష్టి॒కృద॑వసే యాసదు॒గ్రః।

ఓజి॑ష్ఠేభిర్నృపతి॒ర్వజ్రబాహుః స॒ఙ్గే స॒మత్సు తు॒ర్వణిః పృ॒తన్యూన్ ॥౪౮॥

ప.విః–ఆ, నః, ఇన్ద్రః, దూరాత్, ఆ, నః, ఆసాత్, అభిష్టికృదిత్యభిష్టి + కృత్, అవసే, యాసత్ ఉగ్రః, ఓజిష్ఠేభిః, నృపతిరితి నృ + పతిః, వజ్రబాహురితి వజ్ర + బాహుః, సఙ్గ ఇతి సమ్ + గే, సమత్స్వితి సమత్ + సు, తుర్వణిః, పృతన్యూన్.॥౪౮॥

పదార్థః:-(ఆ) (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్రః) శత్రువిదారకః (దూరాత్) విప్రకృష్టాద్దేశాత్ (ఆ) (నః) (ఆసాత్) సమీపాత్ (అభిష్టికృత్) యోఽభిష్టిం సర్వత ఇష్టం సుఖం కరోతి సః (అవసే) రక్షణాద్యాయ (యాసత్) యాయాత్ (ఉగ్రః) దుష్టానాముపరి క్రోధకృత్ (ఓజిష్ఠేభిః) బలిష్ఠైర్వీర్యైర్నృభిః (నృపతిః) నృణాం పాలకః (వజ్రబాహుః) వజ్రమివ దృఢౌ బాహూ యస్య (సఙ్గే) సహ (సమత్సు) సంగ్రామేషు (తుర్వణిః) శీఘ్రశత్రుహన్తా (పృతన్యూన్) ఆత్మనః పృతనాః సేనా ఇచ్ఛూన్.॥౪౮॥

అన్వయః:-యోఽభిష్టికృద్వజ్రబాహుర్నృపతిరోజిష్ఠేభిరుగ్రస్తుర్వణిరిన్ద్రో నోఽవసే సమత్సు సంగే దూరాదాసాదాయాసన్నోఽస్మాన్ పృతన్యూన్సతతమారక్షేన్మానయేచ్చ సోఽస్మాభిరపి సదా మాననీయః.॥౪౮॥

భావార్థః:-త ఏవ రాజ్యం కర్తుం వర్హన్తి యే దూరస్థాః సమీపస్థాః సర్వాః ప్రజా అవేక్షణదూతప్రచారాభ్యాం రక్షన్తి శూరవీరాణాం సత్కారం చ సతతం కుర్వన్తి. ॥ ౪౮॥

పదార్థము :- ఎవడు (అభిష్టికృత్) అన్నివైపులనుండి ఇష్టసుఖములనిచ్చునో (వజ్రబాహుః) వజ్రమువంటి భుజములుగలవాడో (నృపతిః) నరులను పాలించువాడో (ఓజిష్ఠేభిః) అతిశక్తిమంతులగు యోధులతో (ఉగ్రః) దుష్టులపై క్రోధము ప్రదర్శించునో (తుర్వణిః) శీఘ్రముగా శత్రుసంహారమొనర్చునో, అట్టి (ఇన్ద్రః) శత్రువిదారకుడగు సేనాపతి (నః) మాయొక్క (అవసే) రక్షణ మున్నగువానికొరకు (సమత్సు) అనేక సంగ్రామములందు (సజ్గే) ప్రసంగమునందు (దూరాత్) దూరమునుండి (అసాత్) మరియు సమీపమునుండి (ఆ, యాసత్) వచ్చునో, మరియు (నః) మాయొక్క (పృతన్యాన్) సేనలను, సంగ్రామేచ్ఛగలవారిని (ఆ) సదారక్షించునో మరియు గౌరవించునో యాతడు మాకు సదా మాననీయుడగుగాక! ॥౪౮॥

భావార్థము :- దూరమందుండు, మరియు సమీపమునందుండు సమస్త మానవ ప్రజలను యథావత్తుగ సమీక్షించుచు, దూతలనుబంపి రక్షించుచు, శూరవీరులను, విద్వాంసులను సత్కరించుచుండువాడే రాజ్యమొనర్చుటకు యోగ్యుడైయుండును. ॥౪౮॥

48.May the foe-subduing Commander, acquiring desired happiness with arms, nourisher of men, accompanied by valiant warriors, full of righteous indignation of the wicked, and swift killer of foes, come to us from far or near for our protection in battles, and guard and honour our men.

౧౧౭౦. ఆ న ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౭౦ ఆ న॒ఽ ఇన్ద్రో॒ హరి॑భిర్యాత్వచ్ఛా॑ర్వాచీనో॑ఽవ॑సే॒ రాధ॑సే చ ।

తిష్ఠా॑తి వ॒జ్రీ మ॒ఘవా॑ విర॒ప్శీమం య॒జ్ఞమను॑ నో॒ వాజ॑సాతౌ ॥౪౯॥

ప.విః-ఆ, నః, ఇన్ద్రః, హరిభిరితి హరి + భిః, యాతు, అచ్ఛ, అర్వాచీనః, అవసే, రాధసే, చ, తిష్ఠాతి, వజ్రీ, మఘవేతి మఘ + వా, విరప్శీతి, వి + రప్శీ, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, అను, నః, వాజసాతావితి వాజ + సాతౌ. ॥౪౯॥

పదార్థః:-(ఆ) (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యప్రదః సేనాధీశః (హరిభిః) సుశిక్షితైరశ్వైః (యాతు) ప్రాప్నోతు (అచ్ఛ) సుష్ఠురీత్యా (అర్వాచీనః) విద్యాదిబలేనాభిగన్తా (అవసే) రక్షణాద్యాయ (రాధసే) ధనాయ (చ) (తిష్ఠాతి) తిష్ఠేత్ (వజ్రీ)

ప్రశస్తశస్త్రవిద్యాశిక్షితః (మఘవా) పరమపూజితధనయుక్తః (విరప్శీ) మహాన్ (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) సత్యం న్యాయాఖ్యమ్ (అను) ఆనుకూల్యే (నః) అస్మాకమ్ (వాజసాతౌ) సంగ్రామే.॥౪౯॥

అన్వయః:-యో మఘవా విరప్శ్యర్వాచీనో వజ్రీన్ద్రో హరిభిర్నోఽవసే రాధసే చ వాజసాతౌ తిష్ఠతి స న ఇమం యజ్ఞమచ్ఛాన్వాయాతు.॥౪౯॥

భావార్థః:- యే యుద్ధవిద్యాకుశలా మహాబలిష్ఠాః ప్రజాధనవర్ధకాస్సుశిక్షితాఽశ్వహస్త్యాదియుక్తా మఙ్గలకారిణ స్స్యుస్తే హి రాజపురుషాస్సన్తు.॥౪౯॥

పదార్థము :-ఎవడు (మఘవా) పరమ ప్రశంసనీయధనయుక్తుడో (విరప్శీ) మహా గొప్ప (అర్వాచీనః) విద్యాదిబలములచే ఎదుటికి వెళ్లువాడో (వజ్రీ) ప్రశంసనీయమగు అస్త్ర శస్త్రవిద్యల శిక్షణ నొందినవాడో, (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యదాతయగు సేనాధీశుడు (హరిభిః) ఉత్తమ శిక్షణనొందిన అశ్వములచే (నః) మాయొక్క (అవసే) రక్షణాదులకై (రాధసే చ) మరియు ధనములకొరకు (వాజసాతౌ) సంగ్రామములందు (అను,తిష్ఠతి) అనుకూలస్థితి యందుండునో, ఆతడు (నః) మా యొక్క (ఇమమ్) ఈ (యజ్ఞమ్) సత్యన్యాయ పాలనమెనరచ్చు రాజ్యవ్యవహారము లందు (అచ్ఛా, ఆ,యాతు) అత్యుత్తమముగా ప్రాప్తించుగాక!॥౪౯॥

భావార్థము :- ఎవరు యుద్ధవిద్యలందు కుశలురో, మహాబలశాలురో, ప్రజలను, ధనములను వృద్ధిపరచువారో, శ్రేష్ఠమగు శిక్షణనొందిన గజములు, అశ్వములు మున్నగు బలములతో గూడినవారో, కల్యాణ ప్రదమగు ఆచరణగలవారో, అట్టివీరవరులే రాజ్యాధికారులగుటకు అర్హులైయుందురు.॥౪౯॥

49.May the Commander of the army, mighty, facing the enemy with the force of his knowledge, well-trained in the use of arms, with disciplined cavalry, stand in combat to guard and enrich us. May he nicely share our this administrative business based on truth and justice.

౧౧౭౧. త్రాతారమిత్యస్య గర్గ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౭౧ త్రాతారమిన్ద్రమవితారమిన్ద్రꣳ హవేహవే సుహవꣳ శూరమిన్ద్రమ్।

హ్వయామి శక్రం పురుహూతమిన్ద్రꣳ స్వస్తి నో మఘవా ధాత్విన్ద్రః॥౫౦॥

ప.వి:-త్రాతారమ్, ఇన్ద్రమ్, అవితారమ్, ఇన్ద్రమ్, హవేహవ ఇతి హవే + హవే, సుహవమితి

సు + హవమ్, శూరమ్, ఇన్ద్రమ్, హ్వయామి, శక్రమ్, పురుహూతమితి పురు + హూతమ్, ఇన్ద్రమ్, స్వస్తి, నః, మఘవేతి మఘ + వా, ధాతు, ఇన్ద్రః.॥౫౦॥

పదార్థః:-(త్రాతారమ్) రక్షితారమ్ (ఇన్ద్రమ్) దుష్టవిదారకమ్ (అవితారమ్) ప్రీణయితారమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యప్రదమ్ (హవేహవే) యుద్ధే యుద్ధే (సుహవమ్) సుష్ఠ్వాహ్వానమ్ (శూరమ్) శత్రుహింసకమ్ (ఇన్ద్రమ్) రాజ్యధారకమ్ (హ్వయామి) ఆహ్వయామి (శక్రమ్) ఆశుకర్తారమ్ (పురుహూతమ్) పురుభిర్విద్వద్భిరాహూతమ్ (ఇన్ద్రమ్) శత్రుదలవిదారకమ్ (స్వస్తి) సుఖమ్ (నః) అస్మభ్యమ్ (మఘవా) పరమపూజ్యః (ధాతు) దధాతు (ఇన్ద్రః) ప్రశస్తసేనాధారకః.॥౫౦॥

అన్వయః:-హే సభాధ్యక్ష! యం హవే హవే త్రాతారమిన్ద్రమవితారమిన్ద్రం సుహవం శూరమిన్ద్రం శక్రం పురుహూతమిన్ద్రం త్వా హ్వయామి స మఘవేన్ద్రస్త్వం నః స్వస్తి ధాతు.॥౫౦॥

భావార్థః:-మనుష్యైస్తమేవ సర్వదా సత్కుర్య్యో విద్యాన్యాయధర్మసేవకః సుశీలో జితేన్ద్రియః సన్ సర్వేషాం సుఖవర్ధనాయ ప్రయతేత.॥౫౦॥

పదార్థము :- ఓ సభాధ్యక్షా! (హవేహవే) ప్రతిసంగ్రామమందును (త్రాతారమ్) రక్షించుటకు (ఇన్ద్రమ్) దుష్టనాశనమునకు (అవితారమ్) ప్రీతియొనర్చుటకు (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమైశ్వర్యముల ప్రసాదించుటకు (సుహవమ్) చక్కగా పిలువబడుటకు (శూరమ్) శత్రువినాశమునకు (ఇన్ద్రమ్) రాజ్యభారము వహించుటకు (శక్రమ్) కార్యములను శీఘ్రగతిలో యొనర్చుటకు (పురుహూతమ్) అనేకులచే సత్కారమును పొందినట్టి మరియు (ఇన్ద్రమ్) శత్రుసైన్యముల చీల్చిచెండాడగల నిన్ను (హ్వయామి) సత్కార పూర్వకముగా ఆహ్వానించుచున్నాము. కావున (మఘవా) అనేక ధనయుక్తుడవు (ఇన్ద్రః) ఉత్తమ సైన్యముల ధారణమొనర్చు నీవు (నః) మాకొరకై (స్వస్తి) సుఖములను (ధాతు) ధారణమొనర్చుము.॥౫౦॥

భావార్థము :-విద్య, న్యాయము, ధర్మము, సుశీలత్వము, జితేంద్రియత్వము మున్నగు సద్గుణములు గలిగి సదా ఇతరుల సుఖములకై నిరంతరము ప్రయత్నించు ధీశాలిని మాత్రమే మానవులు సత్కరించవలయును. ॥౫౦॥

50.O Commander, in each battle I invite, thee, the rescuer, the destroyer of the ignoble, affable, the giver of glory, deserving of invocation, the Subduer of the foes, the preserver of administration, quick in action, adored by the multitude, and the castigator of the enemy's army. O Bounteous Lord, may thou give us happiness!.

౧౧౭౨. ఇన్ద్ర ఇత్యస్య గర్గ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునా రాజవిషయమాహ. మరల రాజవిషయమును జెప్పెను.

౧౧౭౨ ఇన్ద్రః సుత్రామా స్వవాఀ౨॥ఉ అవోభిః సుమృడీకో భవతు విశ్వవేదాః।
బాధతాం ద్వేషోఽఉఅభయం కృణోతు సువీర్యస్య పతయః స్యామ।౫౧॥

ప.విః-ఇన్ద్రః, సుత్రామేతి సు + త్రామా, స్వవానితి స్వ + వాన్, అవోభిరిత్యవః + భిః, సుమృడీక ఇతి సు + మృడీకః, భవతు, విశ్వవేదా ఇతి విశ్వ + వేదాః, బాధతామ్, ద్వేషః, అభయమ్, కృణోతు, సువీర్యస్యేతి సు + వీర్యస్య, పతయః, స్యామ.।౫౧॥

పదార్థః:-(ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యవర్ధకః (సుత్రామా) సుష్ఠు రక్షకః (స్వవాన్) బహవః స్వే స్వకీయా ఉత్తమా జనా విద్యన్తే యస్య సః (అవోభిః) న్యాయపురస్సరై రక్షణాదిభిః (సుమృడీకః) సుఖకరః (భవతు) (విశ్వవేదాః) సమగ్రధనః (బాధతామ్) (ద్వేషః) శత్రూన్ (అభయమ్) కృణోతు (సువీర్యస్య) సుష్ఠుపరాక్రమస్య (పతయః) పాలకాః (స్యామ) భవేమ.।౫౧॥

అన్వయః:-యః సుత్రామా స్వవాన్ విశ్వవేదాః సుమృడీకో భవతు. ఇన్ద్రోఽవోభిః ప్రజా రక్షేత్ స ద్వేషో బాధతామభయం కృణోతు స్వయమపి తాదృశ ఏవ భవతు యతో వయం సువీర్యస్య పతయః స్యామ.।౫౧॥

భావార్థః:- యది రాజపురుషా విద్యావినయాభ్యాం యుక్తా భూత్వా ప్రజారక్షకా నాభవిష్యఀ స్తర్హి సుఖ వృద్ధిరపి నాభవిష్యత్. ।౫౧॥

పదార్థము :-(సుత్రామా) చక్కగా రక్షణయొనర్చువాడు (స్వవాన్) ఉత్తములగు స్వంతపరివారము గలవాడు (విశ్వవేదాః) సంపూర్ణ ధనశాలి (సుమృడీకః) చక్కని సుఖముల నొనగూర్చువాడు (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యముల నభివృద్ధి పరచు రాజు (అవోభిః) న్యాయపూర్వకముగు రక్షణాదులచే ప్రజలను పాలించువాడు (ద్వేషః) శత్రువులను (బాధతామ్) పారద్రోలి (అభయమ్) ఎల్లరను భయరహితుల (కృణోతు) జేయవలయును. మరియు తానును (భవతు) అట్లే యుండవలెను అందువల్ల! మేము (సువీర్యమ్) చక్కని పరాక్రమమును (పతయః) పాలించువారము (స్యామ) అగుదుముగాక!।౫౧॥

భావార్థము :-ఏ రాజపురుషుడు విద్యావినయములతో గూడి ప్రజారక్షకుడై యుండడో, ఆతడు సుఖవృద్ధిని గలిగించజాలడు. ।౫౧॥

51.The ruler, a good protector, accompanied by his excellent assistants, full of wealth, diffuser of happiness, should protect his subjects by administering justice, remove the opponents, render all free from fear, and himself be fearless, whereby we may be the lords of vigour.

౧౧౭౩.తస్యేత్యస్య గర్గ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౭౩ తస్య వ॒యꣳ సు॑మ॒తౌ య॒జ్ఞియ॒స్యాపి॑ భ॒ద్రే సౌ॑మ॒న॒సే స్యా॑మ। స సు॒త్రామా॒ స్వవా॒ꣳ౨॥ఽ ఇన్ద్రో॑ఽ అ॒స్మే ఽ ఆ॒రాచ్చి॒ద్ ద్వేషః॑ సను॒తర్యు॑యోతు ॥౫౨॥

ప.వి:- తస్య॑, వ॒యమ్, సు॒మ॒తావితి॑ సు + మ॒తౌ, య॒జ్ఞియ॒స్య॑, అపి॑, భ॒ద్రే, సౌ॒మ॒న॒సే, స్యా॒మ, సః, సు॒త్రామేతి॑ సు॒ + త్రామా, స్వవా॒నితి॑ స్వ + వాన్, ఇన్ద్రః॑, అ॒స్మేఽ ఇత్య॒స్మే, ఆ॒రాత్, చి॒త్, ద్వేషః॑, స॒ను॒తః, యు॒యో॒తు.॥౫౨॥

పదార్థః:-(తస్య) పూర్వోక్తస్య సభేశస్య రాజ్ఞః (వయమ్) రాజప్రజాః (సుమతౌ) సుష్ఠుసంమతౌ (యజ్ఞియస్య) యజ్ఞమనుష్ఠాతుమర్హస్య (అపి) (భద్రే) కల్యాణకరే (సౌమనసే) శోభనే మనసి భవే వ్యవహారే (స్యామ) (సః) (సుత్రామా) సుష్ఠుత్రామా (స్వవాన్) ప్రశస్తం స్వం విద్యతే యస్య సః (ఇన్ద్రః) పితృవద్వర్తమానః సభేశః (అస్మే) అస్మాకమ్ (ఆరాత్) దూరాత్సమీపాద్వా (చిత్) అపి (ద్వేషః) శత్రూన్ (సనుతః) సదా (యుయోతు) దూరీకరోతు.॥౫౨॥

అన్వయః:-యస్సుత్రామా స్వవానిన్ద్రః సభేశోఽస్మే ద్వేష ఆరాచ్చిత్సనుతర్యుయోతు తస్య యజ్ఞియస్య సుమతౌ భద్రే సౌమనసేఽప్యనుకూలాః స్యామ సోఽస్మాకం రాజా వయం తస్య ప్రజాశ్చ.॥౫౨॥

భావార్థః:-మనుష్యైస్తస్యైవ సంమతౌ స్థాతవ్యం యః పక్షపాతహీనో ధార్మికః న్యాయేన ప్రజాపాలనతత్పరః స్యాత్. ॥౫౨॥

పదార్థము :-(సుత్రామా) చక్కగా రక్షణజేయువాడు (స్వవాన్) ప్రశంసనీయమగు వంశముగలవాడు (ఇన్ద్రః) తండ్రివంటి సభాధ్యక్షుడు (అస్మే) మాయొక్క (ద్వేషః) శత్రువులను (ఆరాత్) దూరము మరియు

సమీపమునుండి (చిత్) కూడ (సనుతః) అన్నికాలములందును (యుయోతు) దూరపరచుగాక! (తస్య) అట్టి పూర్వోక్త (యజ్ఞియస్య) యజ్ఞకార్యము ననుష్ఠింపదగిన రాజుయొక్క (సుమతౌ) ఉత్తమ మనస్సునందు (భద్రే) కల్యాణకారకముగు (సౌమనసే) పవిత్రమనస్సునం దుత్పన్నమైన వ్యవహారమునందు (అపి) కూడ రాజునకు అనుకూల చేష్టలు గలవారము (స్యామ) అగుదుముగాక! మరియు (సః) అట్టి మాయొక్క రాజు మరియు (వయమ్) వారి ప్రజలముగు మేము, అనగా వారి రాజ్యమందుండువారము అగుదుముగాక! ॥౫౨॥

భావార్థము :- పక్షపాతరహితుడు, న్యాయపరిపాలనము మరియు ప్రజాపాలనమునందు తత్పరుడై యుండునట్టి రాజాజ్ఞయందే ప్రజలు స్థిరచిత్తులై యుండగలరు. ॥౫౨॥

52.May the ruler, our good preserver, with his noble family members, a father unto us, drive from us away, even from far and near, our foemen.

May we dwell in the auspicious favour of and obey the orders of the ruler, who is fit to perform acts of sacrifice.

౧౧౭౪. ఆ మన్ద్రైరిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృద్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౧౭౪ ఆ మన్ద్రైరిన్ద్ర హరిభిర్యాహి మయూరరోమభిః। మా త్వా కే

చిన్ని యమ న్విం న పాశినోఽతిధన్వేవ తాఀ౨॥ఽఇహి ॥౫౩॥

ప.విః-ఆ, మన్ద్రైః, ఇన్ద్ర, హరిభిరితి హరి + భిః, యాహి, మయూరరోమభిరితి మయూరరోమ+భిః, మా, త్వా, కే, చిత్, ని, యమన్, విమ్, న, పాశినః, అతిధన్వేవేత్యతిధన్వఽ ఇవ, తాన్, ఇహి. ॥౫౩॥

పదార్థః:-(ఆ) (మన్ద్రైః) ప్రశంసితైః (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యవర్ధక (హరిభిః) అశ్వైః (యాహి) (మయూరరోమభిః) మయూరస్య రోమాణీవ రోమా యేషాం తే (మా) (త్వా) త్వామ్ (కే,చిత్) (ని) వినిగ్రహార్థే (యమన్) యచ్ఛేయుః (విమ్) పక్షిణమ్ (న) ఇవ (పాశినః) బహుపాశయుక్తా వ్యాధాః (అతిధన్వేవ) మహేష్వాసా ఇవ (తాన్) (ఇహి). ॥౫౩॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర సేనేశ! త్వం మన్ద్రైర్మయూరరోమభిర్హరిభిస్తాన్ శత్రూన్ విజేతుం

యాహి, తత్ర త్వా త్వాం పాశినో విన్న కేచిన్మా నియమంస్త్వమతిధన్వేవైహి.॥౫౩॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యదా శూరాః శత్రువిజయాయ గచ్ఛేయుస్తదా సర్వతో బలం సమీక్ష్యాఽలం సామగ్ర్యా శత్రుభిస్సహ యుద్ధ్వా స్వవిజయం కుర్యుర్యథా శత్రవో వశం న కుర్యు స్తథాఽ నుతిష్ఠన్తు.॥౫౩॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఉత్తమైశ్వర్యముల పెంపొందజేయు సేనాపతీ! (మన్ద్రైః) ప్రశంసించదగిన (మయూర రోమభిః) నెమలి ఈకల [పింఛము] వంటిరోమములుగల (హరిభిః) అశ్వములతో గూడిన వాడవై (తాన్) ఆ శత్రువులను పరిమార్చుటకై (యాహి) వెళ్లుము. అచ్చట (త్వా) నిన్ను (పాశినః) అనేక పాశముల [త్రాళ్ల]తో నున్నకిరాతకులు (విమ్) పక్షినిబంధించు (న) విధమున (కేచిత్) ఎవ్వరును (మా,నియమన్) బంధించకుందురుగాక! నీవు (అతిధన్వేవ) మహాధనుర్ధారివలె (ఆ, ఇహి) క్షేమముగ తిరిగిరమ్ము. ॥౫౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. సైన్యాధికారి యుద్ధమునకు వెళ్లునప్పుడు అన్నివైపులనుండి తన బలమును పరీక్షించుకొని, అవసరమున్నంత సాధన సామగ్రులను వెంటనుంచుకొని, సమరమొనర్చి విజయమును పొందవలెను. శత్రువులు తమను వశపరచుకొనకుండునట్లు వ్యూహరచనను జేసి యుద్ధారంభమొనర్చవలయును. ॥౫౩॥

53.O Mighty Commander, go forth, with excellent steeds having tails like peacock plumes, to conquer thy foes. Let none check thy course, as fowlers capture the bird. Come unto us like a skilful archer!.

౧౧౭౫. ఏవేదిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౭౫ ఏవేదిన్ద్రం వృషణం వజ్రబాహుం వసిష్ఠాసోఽ అభ్యర్చన్త్యర్కైః।

స నః స్తుతో వీరవద్ధాతు గోమద్యూయం పాత స్వస్తిభిః సదా నః॥౫౪॥

ప.విః-ఏవ, ఇత్, ఇన్ద్రమ్, వృషణమ్, వజ్రబాహుమితి వజ్ర + బాహుమ్, వసిష్ఠాసః అభి, అర్చన్తి, అర్కైః, సః, నః, స్తుతః, వీరవదితి వీర + వత్, ధాతు, గోమదితి గో + మత్, యూయమ్, పాత, స్వస్తిభిరితి స్వస్తి + భిః, సదా, నః.॥౫౪॥

పదార్థః:-(ఏవ) నిశ్చయే (ఇత్) అపి (ఇన్ద్రమ్) శత్రువిదారకమ్ (వృషణమ్) బలిష్ఠమ్ (వజ్రబాహుమ్) వజ్రవద్భుజమ్ (వసిష్ఠాసః) అతిశయేన వసవః (అభి) సర్వతః (అర్చన్తి) సత్కుర్వన్తి (అర్కైః) పూజితైః కర్మభిః (సః) (నః) అస్మాన్ (స్తుతః) ప్రశంసితః (వీరవత్) వీరైర్యుక్తమ్ (ధాతు) దధాతు (గోమత్) ప్రశంసితా గావో గవాదయః పశవో యస్మిన్ (యూయమ్) (పాత) (స్వస్తిభిః) కల్యాణకరైః కర్మభిః (సదా) సర్వస్మిన్ కాలే (నః) అస్మాన్.॥౫౪॥

అన్వయః:-హే వసిష్ఠాసో! యే వృషణం వజ్రబాహుమిన్ద్రమర్కైర్విద్వాంసోఽభ్యర్చన్తి తమేవ యూయ మిదర్చత స స్తుతో నో గోమత్ వీరవద్రాజ్యం ధాతు యూయం స్వస్తిభిర్నః సదా పాత.॥౫౪॥

భావార్థః:- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా రాజపురుషాః ప్రజా రక్షేయుస్తథైతాన్ ప్రజాజనా అపి రక్షన్తు.॥౫౪॥

పదార్థము :- (వసిష్ఠాసః) అధికముగా నివసించువారలారా! ఏ (వృషణమ్) బలశాలి (వజ్రబాహుమ్) శస్త్రధారి (ఇన్ద్రమ్) శత్రుసంహారకుని (అర్కైః) ప్రశంసనీయ కర్మలద్వారా విద్వాంసులు (అభ్యర్చన్తి) కావలసినరీతి సత్కరింతురో (ఏవ) ఆతనినే (యూయమ్) మీరు (ఇత్) కూడ సత్కారమొనర్చుడు (సః) ఐతే ఆతడు స్తుతింపబడినవాడై (నః) మమ్ము మరియు (గోమత్) ఉత్తమగోవులు మున్నగు పశుసంపదలచే గూడిన (వీరవత్) శూరవీరులతో పటిష్ఠముగనున్న రాజ్యమును (ధాతు) ధారణమొనర్తురు గాక! మీరును (స్వస్తిభిః) సుఖముగ (నః) మమ్ము (సదా) ఎల్లప్పుడు (పాత) సురక్షితముగ నుంచుడు.॥౫౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. రాజపురుషులు ప్రజలను రక్షించునట్లే ప్రజలును రాజపురుషులను రక్షించుచుండవలయును. ॥౫౪॥

54.O wealthy citizens, just as learned persons laud the slayer of foes, who is powerful, whose arms wield weapons, so should ye. Thus praised may he guard our wealth in men and cattle. Ye heroes, preserve us evermore with blessings!.

౧౧౨౬.సమిద్ధో అగ్నిరిత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీంద్రాః దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషయోర్విషయమాహ. స్త్రీపురుషుల విషయము చెప్పెను.

౧౧౨౬ సమిద్ధోఽఅగ్నిరశ్వినా తప్తో ఘర్మో విరాట్ సుతః ।

దుహే ధేనుః సరస్వతీ సోమꣳ శుక్రమిహేన్ద్రియమ్ ॥౫౫॥

ప.వి:-సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధః, అగ్నిః, అశ్వినా, తప్తః, ఘర్మః విరాడితి వి + రాట్, సుతః, దుహే, ధేనుః, సరస్వతీ, సోమమ్, శుక్రమ్, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్.॥55॥

పదార్థః:-(సమిద్ధః) సమ్యక్ ప్రదీప్తః (అగ్నిః) పావకః (అశ్వినా) శుభగుణేషు వ్యాప్తౌ (తప్తః) (ఘర్మః) యజ్ఞ ఇవ సంగతియుక్తః (విరాట్) వివిధతయా రాజతే (సుతః) ప్రేరితః (దుహే) (ధేనుః) దుగ్ధదాత్రీ గౌ రివ (సరస్వతీ) శాస్త్రవిజ్ఞానయుక్తా వాక్ (సోమమ్) ఐశ్వర్యమ్ (శుక్రమ్) శుద్ధమ్ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్.॥55॥

అన్వయః:- యథేహ ధేనుస్సరస్వతీ శుక్రం సోమమిన్ద్రియమ్ చ దోగ్ధి తథైతమహం దుహే అశ్వినా తప్తో విరాట్ సుతః సమిద్ధో ఘర్మోఽగ్నిర్యథా విశ్వం పాతి తథాహమేతత్సర్వం రక్షేయమ్.॥55॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. అస్మిన్ సంసారే తుల్యగుణకర్మస్వభావౌ స్త్రీపురుషౌ సూర్యవ త్సత్కీర్తిప్రకాశమానౌ పురుషార్థినౌ భూత్వా ధర్మేణైశ్వర్యం సతతం సంచినుతామ్.॥55॥

పదార్థము :-ఏవిధముగ (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (ధేనుః) పాడియావువలె నున్న (సరస్వతీ) శాస్త్రవిజ్ఞానముతో గూడిన వాణి (శుక్రమ్) శుద్ధమగు (సోమమ్) ఐశ్వర్యము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును సమృద్ధపరచుచున్నదో, అదేవిధముగ దానిని నేను (దుహే) పరిపూర్ణమొనర్తునుగాక! (అశ్వినా) శుభగుణములందు వ్యాప్తులైయున్న ఓ స్త్రీపురుషులారా! (తప్తః) తపించిన (విరాట్) అనేక విధములగు ప్రకాశవంతమైన (సుతః) ప్రేరణనొందిన (సమిద్ధః) ప్రదీప్తమగు (ఘర్మః) యజ్ఞమువలె సంగతితో గూడిన (అగ్నిః) పావకము [సూర్యుడు, అగ్ని] జగమును రక్షించునట్లు నే నీ ప్రపంచమునంతయును రక్షింతునుగాక!॥55॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ విశ్వమునందు సమానమగు గుణకర్మ స్వభావముగల స్త్రీ పురుషులు సూర్యునివలె ప్రకాశము మరియు కీర్తియుక్తముగ పురుషార్థపరులై ధర్మయుక్తముగా ఐశ్వర్యమును నిరంతరము సంచయమొనర్చవలయును. ॥55॥

55.Just as in this world, vedic text, like the milk-cow, multiplies our pure|glory and wealth, so should I perfect it. O men and women just as heated, radiant, impelled, burning, unified fire protects the world, so should I protect it!.

౧౧౭౭.తనూపా ఇత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ ప్రకృతవిషయే వైద్యవిద్యాసంచరణమాహ.

ప్రకృత విషయమున వైద్యవిద్యా సంచారమును జెప్పెను.

౧౧౭౭ తనూపా భిషజా సుతే ఽశ్వినోభా సరస్వతీ ।

మధ్వా రజాఌసీన్ద్రియమిన్ద్రాయ పథిభిర్వహాన్ ।।౫౬।।

ప.వి:-తనూపేతి తనూ+పా, భిషజా, సుతే, అశ్వినా, ఉభా, సరస్వతీ, మధ్వా, రజాఌసి, ఇన్ద్రియమ్, ఇన్ద్రాయ, పథిభిరితి పథిఽభిః, వహాన్.।।౫౬।।

పదార్థః:-(తనూపా) యౌ తనుం పాతస్తౌ (భిషజా) వైద్యకవిద్యావేత్తారౌ (సుతే) ఉత్పన్నే జగతి (అశ్వినా) వ్యాప్తశుభగుణకర్మస్వభావౌ (ఉభా) ఉభౌ (సరస్వతీ) సరో బహు విజ్ఞానం విద్యతే యయోస్తౌ (మధ్వా) మధురేణ ద్రవ్యేణ (రజాంసి) లోకాన్ (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (ఇన్ద్రాయ) రాజ్ఞే (పథిభిః) మార్గైః (వహాన్) వహన్తు ప్రాప్నువన్తు.।।౫౬।।

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా భిషజా తనూపోభాశ్వినా విద్యాసుశిక్షితౌ స్త్రీపురుషౌ సరస్వతీ చ మధ్వా సుతేఽస్మిన్ జగతి స్థిత్వా పథిభిరిన్ద్రాయ రజాంసీన్ద్రియం చ దధ్యాతాం తథైతద్వహాన్.।।౫౬।।

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది స్త్రీపురుషౌ వైద్యకవిద్యాం న జానీయుస్తర్హి రోగా న్నివృత్తిం స్వాస్థ్యసంపాదనం చ కర్తుం ధర్మే వ్యవహారే నిరన్తరం చరితుం చ న శక్నుయుః.।।౫౬।।

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏవిధముగ (భిషజా) వైద్యవిద్యలనెరుగునట్టివారు (తనూపా) శరీరరక్షకులు (ఉభా) ఇరువురు (అశ్వినా) శుభగుణ కర్మ స్వభావములందు వ్యాప్తులైయున్న స్త్రీ పురుషులు (సరస్వతీ) గొప్ప విజ్ఞానయుక్తమగు వాణి (మధ్వా) మధురగుణములతోగూడ (సుతే) ఉత్పన్నమైన ఈ విశ్వమునందు స్థిరమైన (పథిభిః) మార్గములందు (ఇన్ద్రాయ) రాజుకొరకు (రజాంసి) లోకముల మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ధనముల ధారణమొనర్చెదరో అదేవిధముగ వీనిని (వహాన్) మీరును పొందుడు.।।౫౬।।

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వైద్యవిద్యనెరుగని స్త్రీపురుషులు రోగనివారణమొనర్చుటకు, శరీరాదులను ఆరోగ్యవంతముగ నుంచుటకు, ధర్మవ్యవహారములందు నిరంతరము నడచుటకు సమర్థులు గాజాలరు.।।౫౬।।

56.O people, just as both husband and wife, conversant with medical science, guardians of the body, accomplished with noble nature and good dealings, possessing vedic knowledge and sweetness in speech in this world, preserve by different devices wealth and the people for the king, so ye should contact them!.

౧౧౭౮. ఇన్ద్రాయేత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః అశ్వినసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.
అథ ప్రాధాన్యేన భిషజాం వ్యవహారమాహ. ప్రాధాన్యముగ వైద్యుల వ్యవహారమును చెప్పెను.

౧౧౭౮ ఇన్ద్రాయేన్దుꣳ సరస్వతీ నరాశꣳసేన నగ్నహుమ్ ।

అధాతామశ్వినా మధు భేషజం భిషజా సుతే ॥౫౮॥

ప. విః- ఇన్ద్రాయ, ఇన్దుమ్, సరస్వతీ, నరాశꣳసేన, నగ్నహుమ్, అధాతామ్, అశ్వినా, మధు, భేషజమ్, భిషజా, సుతే. ॥౫౮॥

పదార్థః:- (ఇన్ద్రాయ) దుఃఖవిదారణాయ (ఇన్దుమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిద్యాయుక్తా వాణీ (నరాశంసేన) నరైః స్తుతేన (నగ్నహుమ్) యో నన్దయతిసనగ్న స్తమాదదాతీతి (అధాతామ్) దధ్యాతామ్ (అశ్వినా) వైద్యకవిద్యావ్యాపినౌ (మధు) జ్ఞానవర్ధకం మధురాదిగుణయుక్తమ్ (భేషజమ్) ఔషధమ్ (భిషజా) సద్వైద్యౌ (సుతే) ఉత్పన్నేఽస్మిఞ్జగతి. ॥౫౮॥

అన్వయః:- అశ్వినా భిషజేన్ద్రాయ సుతే మధు భేషజమధాతామ్. నరాశంసేన సరస్వతీ నగ్నహుమిన్దు మాదధాతు. ॥౫౮॥

భావార్థః:- వైద్యా ద్విధా ఏకే జ్వరాదిశరీరరోగాఽపహారకాశ్చికిత్సకాః. అపరే మానసా విద్యాదిరోగవినాశకా అధ్యాపకోపదేశకాస్సన్తి, యత్రైతే వర్తన్తే. తత్ర రోగాణాం వినాశాత్సర్వే ప్రాణిన ఆధివ్యాధిముక్తా భూత్వా సుఖినో భవన్తి. ॥౫౮॥

పదార్థము :- (అశ్వినా) వైద్యవిద్యలందు వ్యాప్తులైయున్న (భిషజా) ఉత్తమవైద్యులు (ఇన్ద్రాయ) దుఃఖనాశమునకై (సుతే) ఉత్పన్నమైన ఈ జగమునందు (మధు) జ్ఞానవర్ధకము, కోమలత్వము మున్నగు గుణములతో గూడిన (భేషజమ్) ఔషధములను (అధాతామ్) ధారణమొనర్చవలెను. మరియు (నరాశంసేన) మానవులచే స్తుతింపబడిన వచనములతో (సరస్వతీ) ప్రశస్తమగు విద్యలతో గూడిన వాణి (నగ్నహుమ్) ఆనందపరచు విషయములను గ్రహణమొనర్చువారు (ఇన్దుమ్) ఐశ్వర్యముల పొందుదురుగాక! ॥౫౮॥

భావార్థము :- వైద్యులు రెండువిధములుగ నుందురు. జ్వరము మున్నగు శారీరిక వ్యాధులను తొలగించుటకు చికిత్సలొనర్చువారొకరు. అవిద్య మున్నగు మానసిక క్లేశములను నివారించునట్టి అధ్యాపకోపదేశకులు రెండవవారు. ఎచ్చట వీరుందురో అచ్చట రోగనివారణవల్ల మానవులు మున్నగు ప్రాణులు శారీరిక, మానసిక వ్యాధులనుండి విముక్తులై సుఖజీవనము గడుపగలరు. ॥౫౮॥

57.Both kinds of physicians, well versed in the science of medicine, for the removal of ailment, in this world, prescribe medicine skilfully and with a sweet voice. May speech full of commendable learning, coupled with words of praise from men, lead to affluence, conducive to happiness.

౧౧౭౯.ఆజుహ్వానేత్యస్య విదర్భిరృషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౭౯ ఆజుహ్వానా సరస్వతీన్ద్రాయేన్ద్రియాణివీర్యమ్ ।

ఇడాభిరశ్వినావిషꣳ సమూర్జꣳ సꣳరయిం దధుః॥౫౮॥

ప.వి:-ఆజుహ్వానేత్యాఽజుహ్వానా, సరస్వతీ, ఇన్ద్రాయ, ఇన్ద్రియాణి, వీర్యమ్, ఇడాభిః, అశ్వినౌ, ఇషమ్, సమ్, ఊర్జమ్, సమ్, రయిమ్, దధుః.॥౫౮॥

పదార్థః:-(ఆజుహ్వానా) సమన్తాత్ శబ్దాయమానా (సరస్వతీ) ప్రశస్తజ్ఞానవతీ స్త్రీ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యయుక్తాయ పత్యే (ఇన్ద్రియాణి) శ్రోత్రాదీని, ఐశ్వర్యజనకాని సువర్ణాదీని వా (వీర్యమ్) శరీరబలకరం ఘృతాది (ఇడాభిః) ప్రశంసితాభిరోషధీభిః (అశ్వినౌ) సూర్యాచన్ద్రమసావివ వైద్యకవిద్యాకార్యే ప్రకాశమానౌ (ఇషమ్) అన్నాదికమ్ (సమ్) (ఊర్జమ్) పరాక్రమమ్ (సమ్) (రయిమ్) ధర్మశ్రియమ్ (దధుః) దధ్యుః. ॥౫౮॥

అన్వయః:-ఆజుహ్వానా సరస్వతీన్ద్రాయేన్ద్రియాణి వీర్యం చాశ్వినా విడాభిరోషధిభిరిషం సమూర్జం రయిం చ సందధుః.॥౫౮॥

భావార్థః:-త ఏవ విద్యావన్తః సన్తి యే మనుష్యాణాం రోగాన్ నాశయిత్వా శరీరాత్మబలమున్నయన్తి. సైవ పతివ్రతా స్త్రీ జ్ఞేయా యా పత్యుః సుఖాయ ధనఘృతాది వస్తుః స్థాపయతి.॥౫౮॥

పదార్థము :-(ఆజుహ్వానా) అన్నిదిశలనుండి ప్రశంసించబడిన (సరస్వతీ) ఉత్తమజ్ఞానవతియగు మహిళారత్నము (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యశాలియగు పతికొరకు (ఇన్ద్రియాణి) శ్రోత్రములు మున్నగు ఇంద్రియములు లేక ఐశ్వర్యము నుత్పన్నమొనర్చునట్టి సువర్ణము మున్నగు పదార్థముల (వీర్యమ్) శరీరమునకు బలమును గలిగించు ఘృతము మున్నగు పదార్థముల మరియు (అశ్వినౌ) సూర్యచంద్రులవలె వైద్యవిద్యాకార్యమున ప్రకాశవంతులగు వైద్యులు (ఇడాభిః) అత్యుత్తమ ఔషధములతో (ఇషమ్) అన్నాది

పదార్థముల (సమూర్జమ్) ఉత్తమ పరాక్రమము (రయిమ్) ఉత్తమ ధర్మధనములను [శ్రీని] (సందధుః) బాగుగా ధారణమొనర్చును. ॥౫౮॥

భావార్థము :- మానవుల రోగములను చక్కగా పరీక్షించి ఔషధ ప్రయోగములద్వారా తొలగించి శరీరాత్మల బలములను పెంపొదించువాడే ఉత్తమ వైద్యవిద్వాంసుడు. పతి సుఖమునకై ధనము సువర్ణము ఘృతము మున్నగు పదార్థములను భద్రపరచి గృహమును లక్ష్మీనివాస స్థానముగ నొనర్చునట్టి మహిళారత్నమునే పతివ్రతగా నెరుగవలయును. ॥౫౮॥

58.An educated wife, praised on all sides, for her prosperous husband, acquires gold, strong organs, and butter that builds the body.

Physicians with their medical knowledge resplendent like the sun and moon, with efficacious medicines, acquire foodstuffs, good might and nice religious wealth.

౧౧౮౦. అశ్వినేత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౧౮౦ అశ్వినా నముచేః సుతꣳ సోమꣳ శుక్రం పరిస్రుతా ।

సరస్వతీ తమాభరద్బర్హిషేన్ద్రాయ పాతవే ॥౫౯॥

ప. విః- అశ్వినా, నముచేః, సుతమ్, సోమమ్, శుక్రమ్, పరిస్రుతేతి పరి + స్రుతా, సరస్వతీ, తమ్, ఆ, అభరత్, బర్హిషా, ఇన్ద్రాయ, పాతవే. ॥౫౯॥

పదార్థః:- (అశ్వినా) సద్గుణకర్మస్వభావవ్యాపినౌ (నముచేః) యో న ముఞ్చతి తస్యాసాధ్యస్యాపి రోగస్య (సుతమ్) సమ్యక్ నిష్పాదితమ్ (సోమమ్) సోమాద్యోషధిగణమ్ (శుక్రమ్) వీర్యకరమ్ (పరిస్రుతా) పరితః సర్వతో గచ్ఛన్తావవ్యాహతగతీ. 'స్రు' గతౌ ధాతోః క్విప్ తుక్ ద్వివచనస్య సుపామిత్యాత్వమ్. (సరస్వతీ) ప్రశంసితా గృహిణీ తథా పురుషః (తమ్) (ఆ) (అభరత్) బిభర్తి (బర్హిషా) సుఖవర్ధకేన కర్మణా (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్య సుఖాయ (పాతవే) పాతుమ్. అత్ర పా ధాతోస్తుమర్థే తవేన్ ప్రత్యయః. ॥౫౯॥

అన్వయః:- యౌ పరిస్రుతాఽశ్వినా సరస్వతీ బర్హిషేన్ద్రాయ నముచేర్నివారణాయ చ శుక్రం సుతం సోమం పాతవే తమాభరత్ సమన్తాద్భరతః సదా తావేవ సుఖినౌ భవతః. ॥౫౯॥

భావార్థః:- యే సాఙ్గోపాఙ్గాన్ వేదాన్ పఠిత్వా హస్తక్రియయాం విజానన్తి తేఽసాధ్యానపి రోగాన్నివర్తయన్తి. ॥౫౯॥

పదార్థము :- (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి చక్కని నడవడిగలవారు (అశ్వినా) శుభ గుణ కర్మ స్వభావములందు వ్యాప్తులు (సరస్వతీ) ప్రశంసనీయులగు స్త్రీపురుషులు (బర్హిః) సుఖవృద్ధిపరచు కర్మలద్వారా (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యవంతమగు సుఖములకొరకు మరియు (నముచేః) వదలిపోని అసాధ్య రోగమును దొలగించుటకై (శుక్రమ్) వీర్యవంతము (సుతమ్) శ్రేష్ఠముగ సిద్ధపరచిన (సోమమ్) సోమలత మున్నగు ఓషధుల సమూహమును (పాతవే) రక్షణకొరకు (తమ్) ఆ రసమును (ఆ,అభరత్) ధారణమొనర్చు స్త్రీ పురుషులు మాత్రమే సదా సుఖవంతులై యుందురు.॥౫౯॥

భావార్థము :- సాంగోపాంగముగ వేదాధ్యయన మొనర్చి హస్తక్రియను, రోగనిదానము నెరిగిన వైద్యవరుడే అసాధ్యరోగములను సైతము తొలగించగలుగును.॥౫౯॥

59.Laudable man and woman, who moving freely, imbued with noble qualities, deeds and characteristics, with acts conducive to happiness, for the attainment of supreme power, delivery from an incurable disease, and for safety, use the juice of well-prepared, strength-infusing medicines, always remain happy.

౧౧౮౧. కవష్య ఇత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ విద్వద్విషయమాహ. విద్వాంసుని గుఱించి జెప్పను.

౧౧౮౧ కవష్యో న వ్యచస్వతీరశ్విభ్యాం న దురో దిశః।

ఇన్ద్రో న రోదసీ౨ ఉభే దుహే కామాన్త్సరస్వతీ ॥౬౦॥

ప.విః- కవష్యః, న, వ్యచస్వతీః, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, న, దురః, దిశః, ఇన్ద్రః, న, రోదసీ౨ ఇతి రోదసీ, ఉభే౨ ఇత్యుభే, దుహే, కామాన్, సరస్వతీ.॥౬౦॥

పదార్థః:-(కవష్యః) ప్రశస్తాః. అత్ర కు శబ్దే ధాతోర్బాహులకాదౌణాదికోఽషట్ ప్రత్యయః (న) ఇవ (వ్యచస్వతీః) వ్యాప్తివత్యః (అశ్విభ్యామ్) సూర్యాచన్ద్రమోభ్యామ్ (న) (ఇవ) (దురః) ద్వారాణి (దిశః) (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (న) ఇవ (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (ఉభే) (దుహే) పిపర్మి (కామాన్) (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానయుక్తా.॥౬౦॥

అన్వయః:-సరస్వత్యహమిన్ద్ర అశ్విభ్యాం వ్యచస్వతీః కవష్యో దిశో న దురో న ఉభే రోదసీ న వా కామాన్ దుహే.॥౬౦॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథేన్ద్రః సూర్యాచన్ద్రమోభ్యాం దిశాం ద్వారాణాం

చాన్ధకారం వినాశయంతి యథా వా భూమిప్రకాశౌ ధరతి తథా విదుషీ పురుషార్థేనేచ్ఛాః ప్రపూరయేత్.॥౬౦॥

పదార్థము :-(సరస్వతీ) అతిశ్రేష్ఠ జ్ఞానవంతురాలను నేను (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు (అశ్విభ్యామ్) సూర్య చంద్రులచే (వ్యచస్వతీః) వ్యాప్తిజెందుచున్న (కవష్యః) అతిగా ప్రశంసించబడిన (దిశః) దిశలకు (న) వలె మరియు (దురః) ద్వారములకు (న) వలె లేక (ఉభే) రెండు (రోదసీ) పృథివీ ఆకాశములెట్లో (న) అట్లే (కామాన్) కామితములను (దుహే) పూర్ణపరచుచున్నాను.॥౬౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా విద్యుత్తు సూర్యచంద్రులద్వారా దిశల మరియు ద్వారముల అంధకారమును నాశమొనర్చుచున్నదో, ఎట్లు పృథివి మరియు ప్రకాశములను ధారణ మొనర్చుచున్నదో అదేవిధముగ విదుషీమణి పురుషార్థముతో ఇచ్ఛాపూర్తినొందును. ॥౬౦॥

60.Just as highly applauded lightning pervading the sun and moon, illumines directions and gates, and engulfs the Earth and Heaven so do I an educated woman accomplish my desires.

౧౧౮౨.ఉషాసానక్తమిత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౮౨ ఉషాసా నక్తమశ్వినా దివేన్ద్రꣳసాయమిన్ద్రియైః।
సంజానానే సుపేశసా సమఞ్జాతే సరస్వత్యా॥౬౧॥

ప.విః-ఉషాసా, ఉషసేత్యుషసా, నక్తమ్, అశ్వినా, దివా, ఇన్ద్రమ్, సాయమ్, ఇన్ద్రియైః, సఙ్జానానే ఇతి సమ్ + జానానే, సుపేశసేతి సు + పేశసా, సమ్, అఞ్జాతేఽ ఇత్యఞ్జాతే, సరస్వత్యా.॥౬౧॥

పదార్థః:-(ఉషాసా) ప్రభాతే. అత్రాన్యేషామపీత్యుపధాదీర్ఘః (నక్తమ్) రాత్రౌ (అశ్వినా) సూర్యాచన్ద్రమసౌ (దివా) దినే (ఇన్ద్రమ్) విద్యుతమ్ (సాయమ్) సంధ్యాసమయే (ఇన్ద్రియైః) ఇన్ద్రస్య (జీవస్య) లిఙ్గైః (సంజానానే) (సుపేశసా) సురూపౌ (సమ్) (అఞ్జాతే) ప్రసిధ్యతః (సరస్వత్యా) ప్రశస్తసుశిక్షితయా వాచా.॥౬౧॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో! యథా సుపేశసాఽశ్వినా సరస్వత్యోషాసా నక్తం సాయం చ దివేన్ద్రియైరిన్ద్రం చ సంజానానే సమఞ్జాతే తథా యూయమపి ప్రసిధ్యత.॥౬౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథోషా రాత్రిం సాయం చ దినం నివర్తయతి తథా విద్వద్భి రవిద్యాకుశిక్షే నివార్య సర్వే విద్యాసుశిక్షాయుక్తాః సంపాదనీయాః.॥౬౧॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (సుపేశసా) చక్కని రూపవంతులు (అశ్వినా) సూర్య చంద్రులు (సరస్వత్యా) చక్కని ఉత్తమ శిక్షణను పొందిన వాణిద్వారా (ఉషసా) ప్రభాతము (నక్తమ్) రాత్రి (సాయమ్) సాయంకాలము (దివా) పగటికాలమున (ఇన్ద్రియైః) జీవుని లక్షణములతో (ఇన్ద్రమ్) విద్యుత్తును (సంజానానే) చక్కగా ప్రకటమొనర్చుచు (సమఞ్జాతే) ప్రసిద్ధములై యున్నవియో అట్లే మీరును ప్రసిద్ధులగుడు.॥౬౧॥

భావార్థము :-ప్రాతఃకాలము రాత్రికి, సంధ్యాకాలము దినమునకు నివృత్తిని గలిగించునట్లు విద్వాంసులగువారు అవిద్య మరియు దుష్టశిక్షణను దొలగించి సర్వజనులకు సమస్తవిద్యలందు శిక్షణయందు నియుక్తపరచి ప్రవీణులుగ నొనర్చవలెను.॥౬౧॥

61.O learned person, just as the sun and moon, of fair hue, at dawn and night, by day and in the evening, are adorned by manifesting lightning, so should ye adorn yourselves with the noble qualities of soul and well disciplined speech!.

౧౧౮౩.పాతమిత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

అథ విద్వద్విషయే సామయికం రక్షాదివిషయం భైషజ్యాదివిషయమాహ.

విద్వాంసుల విషయమున సామయిక రక్షణమొదలగు భైషజ్యాదులను జెప్పెను.

౧౧౮౩ పాతన్నోఽఅశ్వినా దివా పాహి నక్తꣳ సరస్వతి ।
దైవ్యా హోతారా భిషజా పాతమిన్ద్రꣳ సచా సుతే ॥౬౨॥

ప.విః-పాతమ్, నః, అశ్వినా, దివా, పాహి, నక్తమ్, సరస్వతి, దైవ్యా, హోతారా, భిషజా, పాతమ్, ఇన్ద్రమ్, సచా, సుతే.॥౬౨॥

పదార్థః:-(పాతమ్) రక్షతమ్ (నః) అస్మాన్ (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (దివా) దివసే (పాహి) రక్ష (నక్తమ్) రాత్రౌ (సరస్వతి) బహువిద్యాయుక్త మాతః (దైవ్యా) దివ్యగుణసమ్పన్నౌ (హోతారా) సర్వస్య సుఖదాతారౌ (భిషజా) వైద్యౌ (పాతమ్) రక్షతమ్ (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యప్రదం సోమరసమ్ (సచా) సమవేతౌ (సుతే) ఉత్పన్నేఽస్మి జ్జగతి.॥౬౨॥

అన్వయః:-హే దైవ్యాఽశ్వినా యువాం దివా నక్తం నః పాతమ్. హే సరస్వతి! నః పాహి. హే హోతారా! సచా భిషజా సుత ఇన్ద్రమ్ పాతమ్.॥౬౨॥

భావార్థః:-యథా సద్వైద్యా రోగనివారకాన్యౌషధాని జానన్తి తథాఽధ్యాపకోపదేశకా మాతాపితరౌ చాఽవిద్యారోగనివారకానుపాయాఞ్జానన్తు.॥౬౨॥

పదార్థము :- (దైవ్యా) దివ్యగుణవంతులారా! (అశ్వినా) చదివించు మరియు ఉపదేశించునట్టి మీరు (దివా) పగటియందు (నక్తమ్) రాత్రియందు (నః) మాయొక్క (పాతమ్) రక్షణయొనర్చుడు (సరస్వతి) అనేక విద్యావంతురాలవగు మాతా! నీవు మాయొక్క (పాహి) రక్షణ జేయుము (హోతారా) ఎల్లరకు సుఖమునిచ్చు (సచా) చక్కగా గలిసియుండు (భిషజా) వైద్యవరులారా! మీరు (సుతే) ఉత్పన్నమైన యీ జగమునందు (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యప్రదమగు సోమలత రసమును (పాతమ్) రక్షించుడు.॥౬౨॥

భావార్థము :- ఉత్తమవైద్యుడు వ్యాధినివారకమగు అనేకోషధుల నెరుగునట్లు, అధ్యాపకోపదేశకులు మరియు మాతాపితరులు అవిద్యారూప వ్యాధులను దొలగించు ఉపాయముల నన్వేషించి తెలిపికొన వలయును. ॥౬౨॥

62.O virtuous teachers and preachers, guard us in day and night. O highly educated mother guard us. O health-giving physician, according well, protect the juice of medicines!.

౧౧౮౪. తిస్ర ఇత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, నిరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునర్భైషజ్యాది విషయమాహ. మఱల భైషజ్యాది విషయమును జెప్పెను.

౧౧౮౪ తిస్రస్త్రేధా సరస్వత్యశ్వినా భారతీడా।

తీవ్రం పరిస్రుతా సోమమిన్ద్రాయ సుషువుర్మదమ్॥౬౩॥

ప.విః- తిస్రః, త్రేధా, సరస్వతీ, అశ్వినా, భారతీ, ఇడా, తీవ్రమ్, పరిస్రుతేతి పరి + స్రుతా, సోమమ్, ఇన్ద్రాయ, సుషువుః, సుసువురితి సుసువుః, మదమ్.॥౬౩॥

పదార్థః:-(తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యావిశిష్టాః (త్రేధా) త్రిభిః ప్రకారైః (సరస్వతీ) సుశిక్షితా వాణీ (అశ్వినా) సద్వైద్యౌ (భారతీ) ధారికా మాతా (ఇడా) స్తోతుం యోగ్యోపదేశికా (తీవ్రమ్) తీవ్రగుణస్వభావమ్ (పరిస్రుతా) పరితః సర్వతః స్రవన్తి యేన తేన (సోమమ్) ఓషధిరసం ప్రేరణాఖ్యం వ్యవహారం వా (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (సుషువుః) నిష్పాదయన్తు (మదమ్) హర్షకమ్.॥౬౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా సరస్వతీ భారతీడా చ తిస్రోఽశ్వినా చేన్ద్రాయ పరిస్రుతా తీవ్రం మదం సోమం త్రేధా సుషువుస్తథా యూయమప్యేనం సుషునోత.॥ ౬౩ ॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సోమాద్యోషధిరసం నిర్మాయ పీత్వాఽఽరోగ్యం కృత్వా వాచం ధియం వక్తృత్వం చోన్నేయమ్.॥ ౬౩ ॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (సరస్వతీ) ఉత్తమశిక్షణను పొందిన వాణి (భారతీ) ధారణమొనర్చునట్టి మాత, మరియు (ఇడా) స్తుతించదగిన ఉపదేశమొనర్చు మహిళారత్నము (తిస్రః) ఈ ముగ్గురు మరియు (అశ్వినా) ఉత్తములగు ఇద్దరు వైద్యులు (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (పరిస్రుతా) అన్నివైపుల నుండి ప్రవహించుటతో పాటు (తీవ్రమ్) తీవ్రగుణ స్వభావముగల (మదమ్) హర్షమునిచ్చు (సోమమ్) ఓషధీరసము లేక ప్రేరణానామక వ్యవహారమును (త్రేధా) ముప్విధములుగ (సుషువుః) ఉత్పన్నమొనర్చునట్లు దీనిని మీరును చక్కగా సిద్ధియొనర్చుడు. ౹౬౩॥

భావార్థము :-మానవులు సోమలత మున్నగు ఓషధీరసమును సిద్ధపరచి, దానిని పానమొనర్చి, శారీరికారోగ్యము, ఉత్తమవాణి, శుద్ధబుద్ధి మరియు యథార్థ వృక్తృత్వ శక్తిని ఉన్నత పరచుకొనుట యోగ్యము. ౹౬౩॥

63.Well disciplined speech, protecting mother, laudable preachress, these three, and two good physicians, should produce differently the strong, gladdening, well-begotten juice of medicines.

౧౧౮౫. అశ్వినేత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౮౫ అశ్వినా భేషజం మధు భేషజం నః సరస్వతీ।
ఇన్ద్రే త్వష్టా యశః శ్రియꣳ రూపꣳ రూపమధుః సుతే।౬౪॥

ప.వి:-అశ్వినా, భేషజమ్, మధు, భేషజమ్, నః, సరస్వతీ, ఇన్ద్రే, త్వష్టా, యశః, శ్రియమ్, రూపꣳ రూపమితి రూపమ్ + రూపమ్, అధుః, సుతే.౹౬౪॥

పదార్థః:-(అశ్వినా) విద్యాశిక్షకౌ (భేషజమ్) ఔషధమ్ (మధు) మధురాదిగుణోపేతమ్ (భేషజమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (సరస్వతీ) విదుషీ శిక్షితా మాతా (ఇన్ద్రే) పరమైశ్వర్యే (త్వష్టా) తనూకర్తా (యశః) (శ్రియమ్) లక్ష్మీమ్ (రూపం రూపమ్) అత్ర వీప్సాయాం ద్విత్వమ్ (అధుః) దధ్యాసుః (సుతే) నిష్పాదితే.౹౬౪॥

అన్వయః:- నోఽశ్వినా సరస్వతీ త్వష్టా చ విద్వాంసః సుత ఇన్ద్రే భేషజం మధు భేషజం యశః శ్రియం రూపం రూపం చాఽధుః.॥౬౪॥

భావార్థః:- యదా మనుష్యా ఐశ్వర్యం ప్రాప్నుయుస్తదైతాన్యుత్తమాన్యౌషధాని యశః సుశోభాం చ నిష్పాదయితుం శక్నుయుః.॥౬౪॥

పదార్థము :-(నః) మాకొరకు (అశ్వినా) విద్యలను గరపు అధ్యాపకోపదేశకులు (సరస్వతీ) విదుషీ శిక్షణ పొందిన మాత మరియు (త్వష్టా) సూక్ష్మత్వము నొనర్చు నీ విద్వాంసులు (సుతే) ఉత్పన్నమైన (ఇన్ద్రే) పరమైశ్వర్యమునందు (భేషజమ్) సామాన్యౌషధము మరియు (మధు, భేషజమ్) మధురాది గుణములతో గూడిన ఔషధము (యశః) కీర్తి (శ్రియమ్) లక్ష్మి మరియు (రూపం రూపమ్) సమస్త రూపములను (అధుః) ధారణమొనర్చుటకు సమర్థులగుదురుగాక! ॥౬౪॥

భావార్థము :- మనుష్యులు ఐశ్వర్యప్రాప్తి గలిగినప్పుడు ఈ యుత్తమౌషధులను, కీర్తిని మరియు ఉత్తమ శోభను సాధించవలయును. ॥౬౪॥

64.May the teacher and preacher, imparters of knowledge, a highly educated mother, a skilled workman, give us glory, fame, and divers beautiful objects for the consummation of our affluence.

౧౧౮౬.ఋతుథేత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౮౬ ఋతుథేన్ద్రో వనస్పతిః శశమానః పరిస్రుతా ।

కీలాలమశ్విభ్యాం మధు దుహే ధేనుః సరస్వతీ ॥౬౫॥

ప.వి:-ఋతుథేత్యృతు+థా, ఇన్ద్రః, వనస్పతిః, శశమానః, పరిస్రుతేతి పరి + స్రుతా, కీలాలమ్, అశ్విభ్యా మిత్యశ్వి + భ్యామ్, మధు, దుహే, ధేనుః, సరస్వతీ.॥౬౫॥

పదార్థః:-(ఋతుథా) ఋతుప్రకారైః. అత్ర వా ఛన్దసీతి ఋతుశబ్దాదపి థాల్ (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యకరః (వనస్పతిః) వటాదిః (శశమానః) (పరిస్రుతా) పరితః సర్వతః స్రవతి తేన (కీలాలమ్) (అన్నమ్) (అశ్విభ్యామ్) వైద్యాభ్యామ్ (మధు) మిష్టాదికం రసమ్ (దుహే) పూర్ణం కుర్యామ్ (ధేనుః) దుగ్ధదాత్రీ గౌరివ (సరస్వతీ) ప్రశస్తశిక్షాయుక్తా వాణీ.॥౬౫॥

అన్వయః:- యథా ధేనుః సరస్వతీ పరిస్రుతా సహర్తుథా శశమాన ఇన్ద్రో వనస్పతిర్మధు కీలాలమశ్విభ్యాం చ కామాన్ దోగ్ధి తథాఽహం దుహే.॥౬౫॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సద్వైద్యాః శుద్ధేభ్యో వనస్పతిభ్యః సారగ్రహణాయ ప్రయతన్తే తథా సర్వైః ప్రయతితవ్యమ్.॥౬౫॥

పదార్థము :-(ధేనుః) పాడియావువలె (సరస్వతీ) చక్కని ఉత్తమ శిక్షాయుక్తమగు వాణి (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి ప్రవహించు జలము మున్నగు పదార్థములతో (ఋతుథా) ఋతువుల గమనముతోబాటు, (శశమానః) పెంపొందుచు (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యముల నిచ్చునట్టి (వనస్పతిః) మఱ్ఱి మున్నగు వృక్షములు (మధు) మధురాది రసములు మరియు (కీలాలమ్) అన్నమును (అశ్విభ్యామ్) వైద్యులచే కామనల [కోరికల]ను పూర్ణపరచుకొనునట్లు నేను (దుహే) పూరించెదనుగాక!॥౬౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. చతురులగు వైద్యులు ఉత్తమోత్తమ వనస్పతులనుండి సారమును గ్రహించుటకు ప్రయత్నించునట్లు మానవులెల్లరును కార్యసాధనకు ప్రయత్నించ వలయును.॥౬౫॥

65.Just as didactic speech through free use fulfils our desires like a milchcow, and just as a mighty tree growing with the passage of seasons, with its sweet juice and edible products fulfils our desires under the advice of physicians, so may I fulfil my desires.

౧౧౮౭.గోభిరిత్యస్య విదర్భిరృషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౮౭ గోభిర్న సోమమశ్వినా మాసరేణ పరిస్రుతా ।
సమధాతꣳ సరస్వత్యా స్వాహేన్ద్రే సుతం మధు ॥౬౬॥

ప.వి:-గోభిః, న,సోమమ్, అశ్వినా, మాసరేణ, పరిస్రుతేతి పరి + స్రుతా, సమ్, అధాతమ్, సరస్వత్యా, స్వాహా, ఇన్ద్రే, సుతమ్, మధు.॥౬౬॥

పదార్థః:- (గోభిః) ధేనుభిః (న) ఇవ (సోమమ్) ఓషధిరసమ్ (అశ్వినా) సుశిక్షితౌ వైద్యౌ (మాసరేణ) ప్రమితేన మణ్డేన. అత్ర మాఙ్ ధాతోరౌణాదికః సరన్ ప్రత్యయః (పరిస్రుతా) సర్వతో మధురాదిరసయుక్తేన (సమ్) (అధాతమ్) (సరస్వత్యా) సుశిక్షాజ్ఞానయుక్తయా వాచా (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (ఇన్ద్రే) సతి పరమైశ్వర్యే (సుతమ్) నిష్పాదితమ్ (మధు) మధురాదిగుణయుక్తమ్.॥౬౬॥

అన్వయః:-హే అశ్వినా! పరిస్రుతా మాసరేణ సరస్వత్యా స్వాహేన్ద్రే గోభిర్దుగ్ధాది న సుతం మధు సోమం యువాం సమధాతమ్.॥౬౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. వైద్యాః శ్రేష్ఠయా హస్తక్రియయా సర్వోషధిరసం సంగృహ్ణీయుః.॥౬౬॥

పదార్థము :-(అశ్వినా) ఉత్తమశిక్షణ పొందిన వైద్యులారా! (మాసరేణ) ప్రమాణయుక్తమగు గంజితో (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి మధురాది రసములతోగూడ (సరస్వత్యా) ఉత్తమ శిక్షాజ్ఞానములతో గూడిన వాణితో మరియు (స్వాహా) సత్యక్రియతో (ఇన్ద్రే) పరమైశ్వర్యములకు హేతువగు (గోభిః) గోవులచే క్షీరములు మున్నగు పదార్థములతో ఎట్లో (న) అట్లు (మధు) మధురాది గుణములతో గూడిన (సుతమ్) సిద్ధపరచబడిన (సోమమ్) ఓషధుల రసమును మీరు (సమధాతమ్) చక్కగా ధారణమొనర్పుడు.॥౬౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. వైద్యవరులు ఉత్తమ హస్తక్రియచే సర్వోషధముల రసమును గ్రహణమొనర్చి సమస్త రోగములను దొలగించవలయును.॥౬౬॥

66.O Physicians, just as we attain to supremacy, with measured rice diet, with speech full of instruction, knowledge and sweetness, with cows milk and its products, so should ye use the juice of medicines, highly efficacious and well prepared!.

౧౧౮౮.అశ్వినా హవిరిత్యస్య విదర్భిరృషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౮౮ అశ్వినా హవిరిన్ద్రియం నముచేర్ధియా సరస్వతీ ।

ఆ శుక్రమాసురాద్వసు మఘమిన్ద్రాయ జభ్రిరే ॥౬౭॥

ప.విః-అశ్వినా, హవిః, ఇన్ద్రియమ్, నముచేః, ధియా, సరస్వతీ, ఆ, శుక్రమ్, ఆసురాత్, వసు, మఘమ్, ఇన్ద్రాయ, జభ్రిరే.॥౬౭॥

పదార్థః:- (అశ్వినా) సువైద్యౌ (హవిః) ఆదాతుమర్హమ్ (ఇన్ద్రియమ్) మన ఆది (నముచేః) అవినశ్వరాత్కారణాదుత్పన్నాత్కార్యాత్ (ధియా) ప్రజ్ఞయా (సరస్వతీ) (ఆ) (శుక్రమ్) వీర్యమ్ (ఆసురాత్) మేఘాత్ (వసు) (మఘమ్) పూజ్యమ్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (జభ్రిరే) ధరేయుః.॥౬౭॥

అన్వయః:-అశ్వినా సరస్వతీ చ ధియా నముచేర్హవిరిన్ద్రియమాసురాచ్ఛుక్రం మఘం వస్విన్ద్రాయ జభ్రిరే.॥౬౭॥

భావార్థః:- స్త్రీపురుషై రైశ్వర్యసుఖప్రాప్తయ ఔషధాని సంసేవ్యాని.॥౬౭॥

పదార్థము :-(అశ్వినా) ఉత్తమవైద్యుడు మరియు (సరస్వతీ) శ్రేష్ఠ విద్యాంసురాలు (ధియా) బుద్ధితో (నముచేః) నాశరహితమగు కారణముచే నుత్పన్నమగు కార్యముద్వారా (హవిః) గ్రహించదగిన (ఇన్ద్రియమ్) మనస్సును (ఆసురాత్) మేఘముద్వారా (శుక్రమ్) పరాక్రమము మరియు (మఘమ్) పవిత్రమగు (వసు) ధనమును (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యమునకై (ఆజభ్రిరే) ధారణమొనర్చెదరుగాక!॥౬౭॥

భావార్థము :-స్త్రీపురుషులెల్లరును. ఐశ్వర్యముద్వారా సుఖప్రాప్తికొరకు ఓషధులను సేవించవలయును.॥౬౭॥

67.Good physicians and an educated lady, with their wisdom, through the use of material objects resulting from indestructible matter, should cultivate an acceptable mind, and acquire from cloud strength, brilliant treasure, and ample wealth.

౧౧౮౯.యమిత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౮౯ యమశ్వినా సరస్వతీ హవిషేన్ద్రమవర్ధయన్।

స బిభేద బలం మఘం నముచావాసురే సచా ॥౬౮॥

ప.విః-యమ్, అశ్వినా, సరస్వతీ, హవిషా, ఇన్ద్రమ్ అవర్ధయన్, సః, బిభేద, బలమ్, మఘమ్, నముచౌ, ఆసురే, సచా.॥౬౮॥

పదార్థః:-(యమ్) (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకా (సరస్వతీ) విదుషీ స్త్రీ (హవిషా) సుసంస్కృత హోమసామగ్ర్యా (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (అవర్ధయన్) వర్ధయన్తు (సః) (బిభేద) భిన్ద్యాత్ (బలమ్) (మఘమ్) పరమపూజ్యమ్ (నముచౌ) అవినాశికారణే (ఆసురే) అసురే మేఘే భవే (సచా) సంయుక్తౌ.॥౬౮॥

అన్వయః:-స చాఽశ్వినా సరస్వతీ చ నముచావాసురే హవిషా యమిన్ద్రమవర్ధయన్ స మఘం బలం బిభేద. ॥౬౮॥

భావార్థః:-యద్యోషధిరసం క్రియాగుణైరుత్తమం కుర్యు స్తర్హి స రోగహన్తా స్యాత్.।౬౮॥

పదార్థము :-(సచా) సంయోగమొనర్చబడిన (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకులు మరియు (సరస్వతీ) విదుషీరత్నము (నముచౌ) నాశరహితమగు కారణముచే నుత్పన్నమగు (ఆసురే) మేఘము పూర్ణతకు నిమిత్తమగు గృహమునందు (హవిషా) చక్కగా నొనర్చబడిన హవనసామగ్రిచే (యమ్) ఏ (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (అవర్ధయన్) పెంపొందించబడునో (సః) అది (మఘమ్) పరమపూజ్యమగు (బలమ్) బలమును (బిభేద) భేదన మొనర్చుగాక! ।౬౮॥

భావార్థము :-ఓషధుల రసమును కర్తవ్యతా గుణములచే ఉత్తమ మొనర్చబడినచో నది రోగవినాశ కారకమగునని తెలియవలెను.।౬౮॥

68.Teacher and preacher united together, and an educated woman, with oblations made of material provisions, whose home is in clouds born of indestructible matter, strengthen their might, which shatters to pieces even the splendid force of the enemy.

౧౧౯౦.తమిత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౧౯౦ తమిన్ద్రం పశవః సచాశ్వినోభా సరస్వతీ ।

దధానాऽ అభ్యనూషత హవిషా యజ్ఞऽ ఇన్ద్రియైః ।౬౯॥

ప.వి:-తమ్, ఇన్ద్రమ్, పశవః, సచా, అశ్వినా, ఉభా, సరస్వతీ, దధానాః, అభి, అనూషత, హవిషా, యజ్ఞే, ఇన్ద్రియైః.।౬౯॥

పదార్థః:-(తమ్) (ఇన్ద్రమ్) బలాదిగుణధారకం సోమమ్ (పశవః) గవాదయః (సచా) విద్యాసమవేతా (అశ్వినా) వైద్యకవిద్యానిపుణావధ్యాపకోపదేశకౌ (ఉభా) ద్వౌ (సరస్వతీ) సత్యవిజ్ఞానయుక్తా (దధానాః) ధరతః (అభి) సర్వతః (అనూషత) ప్రశంసత (హవిషా) సామగ్ర్యా (యజ్ఞే) (ఇన్ద్రియైః) ధనైః.।౬౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! సచాశ్వినోభా ఇన్ద్రియైర్యమిన్ద్రం దధ్యాతాం తం సరస్వతీ దధ్యాత్ యం చ పశవో దధ్యుస్తం హవిషా దధానాః సన్తో యజ్ఞేऽభ్యనూషత.।౬౯॥

భావార్థః:- యే ధర్మాచరణాద్ ధనేన ధనం వర్ధయన్తి తే ప్రశంసాం ప్రాప్నువన్తి.।౬౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సచా) విద్యావంతులు (అశ్వినా) వైద్య విద్యాచతురులగు అధ్యాపకోపదేశకులు (ఉభా) ఇరువురు (ఇన్ద్రియైః) ధనములతో (ఇన్ద్రమ్) ఏ బలము మున్నగు గుణముల ధారణమొనర్చు సోమమును ధరించెదరో (తమ్) దానిని (సరస్వతీ) సత్యవిజ్ఞానవంతురాలగు మహిళామణి ధారణమొనర్చుగాక! మరియు నెద్దానిని (పశవః) గోవులు మున్నగు పశువులు ధారణమొనర్చునో దానిని (హవిషా) సామగ్రితో (దధానాః) ధారణమొనర్చుచు జనులు (యజ్ఞే) యజ్ఞమునందు (అభ్యనూషత) అన్నిదిశలనుండి ప్రశంసించెదరుగాక! ॥౬౯॥

భావార్థము :- ధర్మాచరణముచే ధనముతోగూడ ధనము పెంపొందజేయువారు ప్రశంసాపాత్రుల గుదురు. ॥౬౯॥

69.O people, use nicely Soma, imbued with strength-giving quality, in yajna's oblations, just as two learned teacher and preacher, experts in the science of medicine utilise it, or just as an educated lady avails of it, or just as cattle use it!.

౧౧౯౧. య ఇత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, ఇన్ద్రసవితృవరుణా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౧౯౧ యఽఇన్ద్రఽఇన్ద్రియం దధుః సవితా వరుణో భగః ।

స సుత్రామా హవిష్పతిర్యజమానాయ సశ్చత॥౭౦॥

ప.విః-యే, ఇన్ద్రే, ఇన్ద్రియమ్, దధుః, సవితా, వరుణః, భగః, సః, సుత్రామేతి సు + త్రామా, హవిష్పతిః, హవిః, పతిరితి హవిః + పతిః, యజమానాయ, సశ్చత.॥౭౦॥

పదార్థః-(యే)(ఇన్ద్రే)ఐశ్వర్యే (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (దధుః) (సవితా) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుకః (వరుణః) శ్రేష్ఠః (భగః) భజనీయః (సః) (సుత్రామా) సుష్ఠురక్షకః (హవిష్పతిః) హవిషాం పాలకః (యజమానాయ) యజ్ఞాఽనుష్ఠాత్రే (సశ్చత) భజతు. షచ సేవనే లోడర్థే లఙ్ సుగాగమోఽడభావశ్చ ఛాన్దసః.॥౭౦॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! య ఇన్ద్ర ఇన్ద్రియం దధుస్తే సుఖినః స్యురతో యో భగో వరుణః సవితా సుత్రామా హవిష్పతిర్జనో యజమానాయేన్ద్రియం సశ్చత సేవతే స ప్రతిష్ఠాం ప్రాప్నుయాత్.॥౭౦॥

భావార్థః:-యథా పురోహితో యజమానస్యైశ్వర్యం వర్ధయతి తథా యజమానోపి పురోహితస్య ధనం వర్ధయేత్.॥౭౦॥

పదార్థము :-విద్వాంసుడా! (యే) ఎవరు (ఇన్ద్రే) ఐశ్వర్యమునందు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (దధుః) ధారణమొనర్చెదరో, వారు సుఖవంతులగుదురు. ఈ కారణముననే ఎవరు (భగః) సేవించదగిన (వరుణః) శ్రేష్ఠుడగువాడు (సవితా) ఐశ్వర్యేచ్ఛుతోగూడ (సుత్రామా) చక్కగా రక్షించువాడు (హవిష్పతిః) హోమమొనర్చదగిన పదార్థముల రక్షణ యొనర్చువారు (యజమానాయ) యజ్ఞమొనర్చువారికొరకు ధనమును (సశ్చత) సేవించుదురో వారు (సః) ప్రతిష్ఠలను ప్రాప్తించుకొందురు.॥౭౦॥

భావార్థము :-పురోహితుడు యజమాని ఐశ్వర్యములను వృద్ధిజేయునట్లే యజమానియును పురోహితుని ధనములను పెంపొందజేయవలెను.॥౭౦॥

70.They who acquire wealth for supremacy, attain to happiness. He becomes dignified, who imbued with the spirit of service, full of excellence, desirous of advancement, good guardian, protector of yajna's oblations, enjoys wealth through the sacrificer.

౧౧౯౭.సవితేత్యస్య విదర్భిరృషిః, ఇన్ద్రసవితృవరుణా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్ళీ అదే విషయమే.

౧౧౯౭ సవితా వరుణో దధద్యజమానాయ దాశుషే।

ఆదత్త నముచేర్వసు సుత్రామా బలమిన్ద్రియమ్ ॥౭౧॥

ప.వి:-సవితా, వరుణః, దధత్, యజమానాయ, దాశుషే, ఆ, అదత్త, నముచేః, వసు, సుత్రామేతి సు + త్రామా, బలమ్, ఇన్ద్రియమ్ ॥౭౧॥

పదార్థః:-(సవితా) ప్రేరకః (వరుణః) ఉత్తమః (దధత్) ధారణం కుర్వన్ (యజమానాయ) సంగచ్ఛమానాయ (దాశుషే) దాత్రే (ఆ) (అదత్త) ఆదద్యాత్ (నముచేః) ధర్మమత్యజతః (వసు) ద్రవ్యమ్ (సుత్రామా) సుష్ఠురక్షకః (బలమ్) (ఇన్ద్రియమ్) సుశిక్షితం మనః.॥౭౧॥

అన్వయః:-వరుణస్సవితా సుత్రామా దాశుషే యజమానాయ వసు దధత్ సన్ నముచేర్బలమిన్ద్రియ మాదత్త.॥౭౧॥

భావార్థః:-దాతారం సంసేవ్య తతః పదార్థాన్ ప్రాప్య యః సర్వస్య బలం వర్ధయతి స బలవాఞ్జాయతే.॥౭౧॥

పదార్థము :- (వరుణః) ఉత్తమ (సవితా) ప్రేరకుడు (సుత్రామా) చక్కగా రక్షణయొనర్చువాడు (దాశుషే) దానమొనర్చువాడు (యజమానాయ) యజమానునికొరకు (వసు) ద్రవ్యములను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (నముచేః) ధర్మమును వదలనివాని (బలమ్) బలము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ఉత్తమ శిక్షణతోగూడిన మనుస్సును (ఆ, అదత్త) శ్రేష్ఠరూపమున గ్రహణమొనర్చుగాక! ॥౭౧॥

భావార్థము :- దాతయగువానిని చక్కగా సేవించి వానినుండి శ్రేష్ఠపదార్థములను పొంది అందరి బలములను పెంపొందించువాడు చక్కని బలశాలియగుచున్నాడు.॥౭౧॥

71.An excellent urger, a good guardian bestowing gifts on the liberal offerer, should attract the force and well-trained mind of a sacrificer, who abandons not the path of virtue.

౧౯౬౩.వరుణ ఇత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, ఇన్ద్రసవితృవరుణా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౯౬౩ వరుణః క్షత్రమిన్ద్రియం భగేన సవితా శ్రియమ్ ।

సుత్రామా యశసా బలం దధానా యజ్ఞమాశత ॥౭౨॥

ప. విః-వరుణః, క్షత్రమ్, ఇన్ద్రియమ్, భగేన, సవితా, శ్రియమ్, సుత్రామేతి సు + త్రామా, యశసా, బలమ్, దధానాః, యజ్ఞమ్, ఆశత.॥౭౨॥

పదార్థః:-(వరుణః) ఉత్తమపురుషః (క్షత్రమ్) రాజ్యమ్ (ఇన్ద్రియమ్) మన- ఆదికమ్ (భగేన) ఐశ్వర్యేణ (సవితా) ఐశ్వర్యోత్పాదకః (శ్రియమ్) రాజ్యలక్ష్మీమ్ (సుత్రామా) సుష్ఠుత్రాతా (యశసా) కీర్త్యా (బలమ్) (దధానాః) (యజ్ఞమ్) (ఆశత) వ్యాప్నుత.॥ ౭౨ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా వరుణః సవితా సుత్రామా సూద్యోగీ సభేశో భగేన సహ వర్తమానం క్షత్రమిన్ద్రియం శ్రియం యజ్ఞం చ ప్రాప్నోతి తథా యశసా బలం దధానాః సన్తో యూయమాశత.॥౭౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ఐశ్వర్యేణ వినా రాజ్యం, రాజ్యేన వినా శ్రీః, శ్రియా వినోపభో గాశ్చ న ప్రాప్యన్తే తస్మాన్నిత్యం పురుషార్థేన వర్తితవ్యమ్.॥౭౨॥

పదార్థము :-మానవులారా! ఎట్లు (వరుణః) ఉత్తముడు (సవితా) ఐశ్వర్యోత్పాదకుడు (సుత్రామా) చక్కగా రక్షణజేయు సభాధ్యక్షుడు (భగేన) ఐశ్వర్యముతోగూడ నున్న (క్షత్రమ్) రాజ్యము మరియు

(ఇన్ద్రియమ్) మనస్సు (శ్రియమ్) రాజ్యలక్ష్మి మరియు (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును పొందునో, అట్లే (యశసా) కీర్తితోగూడ (బలమ్) బలమును (దధానాః) ధారణమొనర్చుచు మీరును (ఆశత) ప్రాప్తించుకొనుడు.॥౭౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఐశ్వర్యములేకున్న రాజ్యము, రాజ్యములేకున్న రాజ్యలక్ష్మి మరియు రాజ్యలక్ష్మిలేకున్న భోగములు ప్రాప్తించజాలవు. కావుననే సదా పురుషార్థ మొనర్చుట యోగ్యము. ॥౭౨॥

72.O men, just as a noble soul, striving for affluence, speaker of the Assembly, a good guardian, full of prosperity, acquires sovereignty, a just mind, worldly wealth and philanthropic deeds, so should ye acquire them, possessing renown and strength!.

౧౧౯౪ అశ్వినేత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రాః దేవతాః నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౯౪ అశ్వినా గోభిరిన్ద్రియమశ్వేభిర్వీర్యం బలమ్।
హవిషేన్ద్రꣳ సరస్వతీ యజమానమవర్ధయన్ ॥౭౩॥

ప.విః-అశ్వినా, గోభిః, ఇన్ద్రియమ్, అశ్వేభిః, వీర్యమ్, బలమ్, హవిషా, ఇన్ద్రమ్, సరస్వతీ, యజమానమ్, అవర్ధయన్.॥౭౩॥

పదార్థః:- (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (గోభిః) సుశిక్షితాభిర్వాణీభిః పృథివీధేనుభిర్వా (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (అశ్వేభిః) సుశిక్షితైస్తురఙ్గాదిభిః (వీర్యమ్) పరాక్రమమ్ (బలమ్) (హవిషా) ఉపాదత్తేన పురుషార్థేన (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యయుక్తమ్ (సరస్వతీ) సుశిక్షితా విదుషీ స్త్రీ (యజమానమ్) సత్యానుష్ఠానస్య యజ్ఞస్య కర్తారమ్ (అవర్ధయన్).॥౭౩॥

అన్వయః:-అశ్వినా సరస్వతీ చ గోభిరశ్వేభిర్హవిషేన్ద్రియం వీర్యం బలమిన్ద్రం యజమానమవర్ధయన్.॥౭౩॥

భావార్థః:-యే యేషాం సమీపే నివసేయుస్తేషాం యోగ్యతాస్తి తే తాన్ సర్వైః శుభగుణకర్మభిరైశ్వర్యాదినా చ సమున్నయేయుః.॥౭౩॥

పదార్థము :-(అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకులు మరియు (సరస్వతీ) సుశిక్షణతో గూడిన విదుషీమణి (గోభిః) సుశిక్షితులగువారిచే లేక పృథివిచే లేదా గోవులచే మరియు (అశ్వేభిః) శ్రేష్ఠమైన శిక్షణపొందిన అశ్వములచే (హవిషా) అంగీకరించబడిన పురుషార్థముచే (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (వీర్యమ్) పరాక్రమము

(బలమ్) బలము మరియు (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్య శాలియగు (యజమానమ్) సత్యానుష్ఠానరూప యజ్ఞమొనర్చువానిని (అవర్ధయన్) వృద్ధిపరచవలెను. ॥౭౩॥

భావార్థము :-ఎవరివద్దనైన నున్నవారు వారికి సకల శుభగుణకర్మలచే మరియు ఐశ్వర్యాదులచే ఉన్నతిని గలిగించుట యోగ్యము. ॥౭౩॥

73.Teacher, preacher, and an educated lady, with disciplined speech, well trained horses, and enterprise, should augment wealth, prowess, strength, and enhance a mighty devotee of truth.

౧౯౫౫. తా నాసత్యేత్యస్య విదర్భిరృషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౯౫౫ తా నాసత్యా సుపేశసా హిరణ్యవర్తనీ నరా ।

సరస్వతీ హవిష్మతీన్ద్ర కర్మసు నోఽవత ॥౭౪॥

ప.విః-తా, నాసత్యా, సుపేశసేతి సు + పేశసా, హిరణ్యవర్తనీ ఇతి హిరణ్య + వర్తనీ, నరా, సరస్వతీ, హవిష్మతీ, ఇన్ద్ర, కర్మస్వితి కర్మ + సు, నః, అవత. ॥౭౪॥

పదార్థః:-(తా) తౌ (నాసత్యా) అసత్యాచరణరహితౌ (సుపేశసా) సురూపౌ (హిరణ్యవర్తనీ) యౌ హిరణ్యం సువర్ణం వర్తయతస్తౌ (నరాః) సర్వగుణానాం నేతారౌ (సరస్వతీ) విజ్ఞానవతీ (హవిష్మతీ) ప్రశస్తాని హవీంష్యాదాతుమర్హాణి విద్యన్తే యస్యాః సా (ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యవన్ (కర్మసు) (నః) అస్మాన్ (అవత). ॥౭౪॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర! విద్వాంస్తౌ నాసత్యా సుపేశసా హిరణ్యవర్తనీ నరాఽధ్యాపకోపదేశకౌ హవిష్మతీ సరస్వతీ స్త్రీ త్వం చ కర్మసు నోఽవత. ॥౭౪॥

భావార్థః:- యథా విద్వాంసోఽధ్యాపనోపదేశైః సర్వాన్ దుష్టకర్మభ్యో నివర్త్య శ్రేష్ఠేషు కర్మసు ప్రవర్త్య రక్షన్తి తథైవైతే సర్వై రక్షణీయాః. ॥౭౪॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఓ ఐశ్వర్యవంతుడవగు విద్వాంసుడా! (తా) వారు (నాసత్యా) అసత్యాచరణ రహితులు (సుపేశసా) చక్కని రూపవతులు (హిరణ్యవర్తనీ) సువర్ణమును వాడుకొనువారు (నరా) సర్వసద్గుణముల వృద్ధిపరచు చదివించు, ఉపదేశించు (హవిష్మతీ) గ్రహణమొనర్చదగిన ఉత్తమ పదార్థములు గలిగియున్న (సరస్వతీ) విదుషీమణి మరియు నీవు (కర్మసు) కర్మలందు (నః) మాయొక్క (అవత) రక్షణయొనర్చుచుండుడు. ॥౭౪॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు చదివించి, ఉపదేశించి ఎల్లరను దుష్టకర్మలనుండి దొలగించి శుభకర్మలందు ప్రవృత్తపరతురు. కావున అట్టి విద్వాంసుల నెల్లరును సదా రక్షించుచుండవలయును. ॥౭౪॥

74.May both teacher and preacher, fair of form, rolling in wealth, an educated wife, possessing serviceable objects, and thou a learned fellow, help us in all our acts.

౧౧౯౬. తాభిషజేత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౧౯౬ తా భిషజా సుకర్మణా సా సుదుఘా సరస్వతీ ।

స వృత్రహా శతక్రతురిన్ద్రాయ దధురిన్ద్రియమ్ ॥౭౫॥

ప.విః-తా, భిషజా, సుకర్మణేతి సు + కర్మణా, సా, సుదుఘేతి సు + దుఘా, సరస్వతీ, సః, వృత్రహేతి వృత్ర + హా శతక్రతుః, ఇన్ద్రాయ, దధుః, ఇన్ద్రియమ్.॥౭౫॥

పదార్థః:- (తా) తౌ (భిషజా) శరీరాత్మరోగనివారకౌ (సుకర్మణా) సుష్ఠుధర్మ్యయా క్రియయా (సా) (సుదఘా) కామాన్ యా సుష్ఠు దోగ్ధి ప్రపూర్తి సా (సరస్వతీ) పూర్ణవిద్యాయుక్తా (సః) (వృత్రహా) యో వృత్రం మేఘం హన్తి స సూర్యః (శతక్రతుః) అతులప్రజ్ఞః (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (దధుః) దధ్యాసుః (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్.॥౭౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా తా భిషజా సుకర్మణా సా సుదుఘా సరస్వతీ స వృత్రహేవ శతక్రతు శ్చేన్ద్రాయేన్ద్రియం దధుస్తథా యూయమప్యాచరత.॥౭౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. అస్మిఞ్జగతి యథా విద్వాంసః శ్రేష్ఠాచారివత్ప్రయత్య విద్యాధనే సమున్నయన్తి తథా సర్వే మనుష్యాః కుర్యుః.॥౭౫॥

పదార్థము :-మానవులారా! ఏవిధముగ (తా) వారు (భిషజా) శారీరిక, ఆత్మిక రోగములను నివారించువారు (సుకర్మణా) ఉత్తమ ధర్మయుక్త క్రియలచే నున్న వైద్యులిరువురు (సా) ఆ (సుదుఘా) ఉత్తమరీతిలో వాంఛలను పూర్ణపరచు (సరస్వతీ) పూర్ణవిద్యావంతురాలు మరియు (సః) అట్టి స్త్రీ (వృత్రహా) మేఘములను నష్టపరచు సూర్యునివలె (శతక్రతుః) అత్యంత బుద్ధిశాలురు (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (ఇన్ద్రియమ్) ధనములను (దధుః) ధారణమొనర్చుచున్నట్లు మీరును ఆచరించుడు. ॥౭౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ప్రపంచమునందలి విద్వాంసులు ఉత్తమాచరణగలవారివలె ప్రయత్నమొనర్చి విద్యాధనముల పెంపొందింప జేయునట్లు మానవులెల్లరును యొనర్చవలయును. ॥౭౫॥

75.May both the healers of the body and soul, righteous in their deeds, an educated woman, who imparts knowledge just as a cow yields milk, and a highly sagacious person, like the sun that tears asunder the cloud, possess riches for the sake of prosperity.

౧౧౯౭. యువమిత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అశ్వినసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రకారాన్తరేణ విద్వద్విషయమాహ. ప్రకారాంతరముగ విద్వాంసులను గురించి చెప్పెను.

౧౧౯౭ యువꣳ సురామమశ్వినా నముచావాసురే సచా ।

విపిపానాః సరస్వతీన్ద్రం కర్మస్వావత ॥౭౬॥

ప. వి:- యువమ్, సురామమ్, అశ్వినా, నముచౌ, ఆసురే, సచా, విపిపానా ఇతి వి + పిపానాః సరస్వతి, ఇన్ద్రమ్, కర్మస్వితి కర్మ + సు, ఆవత. ॥౭౬॥

పదార్థః:- (యువమ్) యువామ్ (సురామమ్) సుష్ఠు రమ్యమ్ (అశ్వినా) రక్షాదికర్మవ్యాపినౌ (నముచౌ) ప్రవాహేణ నిత్యస్వరూపే (ఆసురే) అసురో మేఘ ఏవ తస్మిన్ (సచా) సమవేతాః (విపిపానాః) వివిధరక్షాదికర్తారః. అత్ర వ్యత్యయేన లుగ్విషయే శ్లురాత్మనేపదం చ బహులం ఛన్దసీతీత్వమ్ (సరస్వతి) యా ప్రశస్తవిజ్ఞానయుక్తా ప్రజా తత్సమ్బుద్ధౌ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (కర్మసు) (ఆవత) పాలయత.॥ ౭౬ ॥

అన్వయః:- హే అశ్వినా! సచా యువం హే సరస్వతి త్వం చ యథా నముచావాసురే కర్మసు సురామ మిన్ద్రమావత తథా విపిపానా అప్యాచరత.॥ ౭౬ ॥

భావార్థః:- యే పురుషార్థేన మహదైశ్వర్యం ప్రాప్య ధనం సురక్ష్యాऽన్నం భుఞ్జతే తే సదైవ వర్ధన్తే.॥౭౬॥

పదార్థము :- (అశ్వినా) పాలనాది కర్మలనొనర్చు అధ్యాపకోపదేశకులారా! (సచా) కలసియుండు (యువమ్) మీ రిరువురు మరియు (సరస్వతి) అతిశ్రేష్ఠ విజ్ఞానవంతులగు ప్రజలారా! మీరెట్లు (నముచౌ) ప్రవాహముచే నిత్యరూపమగు (ఆసురే) మేఘములందు మరియు (కర్మసు)కర్మలందు (సురామమ్)అతి సుందరమగు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమును (ఆవత) పాలనమొనర్తురో, అట్లే (విపిపానాః) నానావిధముల రక్షణయొనర్చువారలై ఆచరించుడు.॥౭౬॥

భావార్థము :- పురుషార్థముద్వారా గొప్ప ఐశ్వర్యమును పొంది ధనమును రక్షించుచు ఆనందము ననుభవించువారు సదా వృద్ధియగుచుందురు.॥౭౬॥

76.O teacher and preacher, ye both co-operating together, and learned subjects, like the uniterrupted eternal cloud, behave most beautifully in sovereign deeds, and so act as our protectors in diverse ways!.

౧౧౯౦.పుత్రమిత్రస్య విదర్భిరృషిః, అశ్వినసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, భురిక్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రకారాంతరేణ విద్వద్విషయమాహ. మరల ప్రకారాంతరముగ విద్వాంసులను గురించి చెప్పెను.

౧౧౯౦ పుత్రమివ పితరావశ్వినోభేన్ద్రావథుః కావ్యైర్దంసనాభిః।

యత్సురామం వ్యపిబః శచీభిః సరస్వతీ త్వా మఘవన్నభిష్ణక్ ॥౭౭॥

ప.విః-పుత్రమివేతి పుత్రమ్ + ఇవ, పితరౌ, అశ్వినా, ఉభా, ఇన్ద్ర, ఆవథుః, కావ్యైః, దంసనాభిః, యత్ సురామమ్, వి, అపిబః, శచీభిః, సరస్వతీ, త్వా, మఘవన్నితి మఘ + వన్, అభిష్ణక్.॥౭౭॥

పదార్థః:-(పుత్రమివ) (పితరౌ) (అశ్వినౌ) అధ్యాపకోపదేశకౌ (ఉభా) (ఇన్ద్ర) విద్యైశ్వర్యయుక్త విద్వన్ (ఆవథుః) రక్షతామ్. పురుషవ్యత్యయః (కావ్యైః) కవిభిర్నిర్మితైః (దంసనాభిః) కర్మభిః (యత్) (సురామమ్) సుష్ఠు రమన్తే యస్మిన్ తత్ (వి) (అపిబః) పిబేః (శచీభిః) ప్రజ్ఞాభిః (సరస్వతీ) సుశిక్షితా స్త్రీ (త్వా) త్వామ్ (మఘవన్) పూజితధనయుక్త (అభిష్ణక్) ఉపసేవేత. అత్ర భిష్ణజ్ ఉపసేవాయామిత్యస్య కణ్వాదేర్లజి యకో వ్యత్యయేన లుక్.॥౭౭॥

అన్వయః:-హే మఘవన్నిన్ద్ర! త్వం శచీభిర్యత్ సురామం వ్యపిబస్తత్ సరస్వతీ త్వాభిష్ణగుభాశ్వినా కావ్యైర్దంసనాభిః పితరౌ పుత్రమివ త్వావమావథుః.॥౭౭॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథా మాతాపితరౌ స్వసన్తానాన్ రక్షిత్వా నిత్యమున్నయేతాం తథాఽధ్యాపకోపదేశకాః శిష్యాన్ సురక్ష్య విద్యయా వర్ధయేయుః.॥౭౭॥

పదార్థము :- (మఘవన్) ఉత్తమధనము (ఇన్ద్ర) విద్యాఐశ్వర్యయుక్తుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు (శచీభిః) బుద్ధితో (యత్) దేనిచే (సురామమ్) అతిరమణీయమగు మహౌషధీరసమును (వ్యపిబః) త్రాగుదువో దానిచే (సరస్వతీ) ఉత్తమవిద్వాంసురాలు (త్వా) నిన్ను (అభిష్ణక్) సమీపమునుండి సేవించుగాక! (ఉభా) ఇరువురు (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకులు (కావ్యైః) కవీశ్వరులొనర్చిన (దంసనాభిః) కర్మలచే సెట్లు

(పితరౌ) మాతాపితరులు (పుత్రమివ) పుత్రులను పాలనమొనర్చుదురో అట్లు నీయొక్క (అవథుః) రక్షణయొనర్తురు గాక! ॥౭౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా తల్లిదండ్రులు తమ సంతానములను రక్షణయొనర్చుచు సదా వృద్ధిపరచుచుందురో, అదేవిధముగా అధ్యాపకులు మరియు ఉపదేశకులు తమ శిష్యుల రక్షణయొనర్చుచు విద్యాభివృద్ధుల నొనర్చవలయును. ॥౭౭॥

77.O learned person, full of wealth, knowledge and affluence, thou wisely drinkest the juice of efficacious medicines, thou art served by thy educated wife, may thou be protected by the teacher and preacher with the works of the poets, just as father and mother rear their son!.

౧౧౯౯. యస్మిన్నిత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౧౯౯ యస్మిన్నశ్వాస ఋషభాస ఉక్షణో వశా మేషా అవసృష్టాస

ఆహుతాః। కీలా లపే సోమపృష్ఠాయ వేధసే హృదా మతిం

జనయ చారు మగ్నయే॥౭౮॥

ప.విః- యస్మిన్, అశ్వాసః, ఋషభాసః, ఉక్షణః, వశాః మేషాః, అవసృష్టాస ఇత్యవ + సృష్టాసః, ఆహుతా ఇత్యా+హుతాః, కీలాలప ఇతి కీలాల+ పే, సోమపృష్ఠాయేతి సోమఽపృష్ఠాయ, వేధసే, హృదా, మతిమ్, జనయ, చారుమ్, అగ్నయే. ॥౭౮॥

పదార్థః:- (యస్మిన్) వ్యవహారే (అశ్వాసః) వాజినః (ఋషభాసః) వృషభాః (ఉక్షణః) సేక్తారః (వశాః) బన్ధ్యా గావః (మేషాః) అవయః (అవసృష్టాసః) సుశిక్షితాః (ఆహుతాః) సమన్తాద్గృహీతాః (కీలాలపే) యః కీలాల మన్నరసం పిబతి తస్మై (సోమపృష్ఠాయ) సోమః పృష్ఠో యేన తస్మై (వేధసే) మేధావినే (హృదా) అన్తఃకరణేన (మతిమ్) బుద్ధిమ్ (జనయ) (చారుమ్) శ్రేష్ఠామ్ (అగ్నయే) అగ్నివత్ ప్రకాశమానాయ జనాయ. ॥౭౮॥

అన్వయః:- హే విద్వన్నశ్వాస ఋషభాస ఉక్షణో వశా మేషా అవసృష్టాస ఆహుతాస్సన్తో యస్మిన్ కార్యకరా స్యుస్తస్మిం స్త్వం హృదా సోమపృష్ఠాయ కీలాలపే వేధసేఽగ్నయే చారుం మతిం జనయ. ॥౭౮॥

భావార్థః:- పశవోఽపి సుశిక్షితాస్సన్త ఉత్తమాని కార్యాణి కుర్వన్తి కిం పునర్విద్యాశిక్షా యుక్తా జనాః సర్వాన్యుత్తమాని కార్యాణి సాద్ధుం న శక్నువన్తి?॥౭౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (అశ్వాసః) అశ్వములు మరియు (ఋషభాసః) ఉత్తమమగు ఎద్దులు (ఉక్షణః) అతిబలము గలిగి వీర్యసేచనమొనర్చు ఆబోతులు (వశాః) గొడ్డు ఆవులు మరియు (మేషాః) గొఱ్ఱెపొట్టేళ్లు (అవసృష్టాసః) చక్కగా శిక్షణను పొందిన (ఆహుతాః) అన్నివైపులనుండి గ్రహణమొనర్చబడిన (యస్మిన్) కార్యములొనర్చు వ్యవహారములందు నీవు (హృదా) అంతఃకరణముచే [శ్రద్ధచే, మనస్ఫూర్తిగ] (సోమపృష్ఠాయ) సోమవిద్య నడిగి తెలిసికొను (కీలాలపే) ఉత్తమాన్నరసముల పానమొనర్చు (వేధసే) బుద్ధిశాలుడు (అగ్నయే) అగ్నివలె ప్రకాశమానుడగు వానికొరకు (చారుమ్) అత్యుత్తమ (మతిమ్) బుద్ధిని (జనయ) ప్రకట పరచుము.॥౭౮॥

భావార్థము :- ఉత్తమశిక్షణచే పశువులు సైతము ఉత్తమ కార్యము లొనర్చునపుడు విద్యాశిక్షణచే గూడిన మనుష్యులు సమస్త ఉత్తమకార్యములు సులభముగా, నైపుణ్యముగా జేయగలుగుదురు గదా!॥౭౮॥

78.He, who collects, trains and takes useful service from horses, bulls, oxen, barren cows and rams, is the protector of food grains, is imbued with an amiable disposition, and is a wise, brilliant person, deserves hearty respect.

౧౨౦౦. అహావీత్యస్య విదర్భిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౨౦౦ అహా॑వ్యగ్నే హ॒వి॒రా॒స్యే తే స్రు॒చీ॑వ ఘృ॒తం చ॒మ్వీ॑వ॒ సోమః॑।

వా॒జ॒స॒నిꣳ ర॒యిమ॒స్మే సు॒వీ॑రం ప్ర॒శ॒స్తం॑ ధేహి య॒శసం॑ బృహ॒న్తమ్॥౭౯॥

ప.విః-అహా॑వి, అ॒గ్నే, హ॒విః, ఆ॒స్యే, తే॒, స్రు॒చీవేతి॑ స్రుచి + ఇ॑వ, ఘృ॒తమ్, చ॒మ్వీ॑వేతి చ॒మ్వి + ఇ॑వ, సో॑మః, వా॒జ॒స॒ని॒మితి వాజ + సనిమ్, ర॒యిమ్, అ॒స్మే ఇత్య॒స్మే, సు॒వీ॒రమితి॑ సు॒ + వీ॑రమ్, ప్ర॒శ॒స్తమితి॑ ప్ర + శ॒స్తమ్, ధే॒హి॒, య॒శ॑సమ్, బృ॒హ॒న్తమ్.॥౭౯॥

పదార్థః:- (అహావి) హూయతే (అగ్నే) విద్వన్ (హవిః) హోతుమర్హమ్ (ఆస్యే) ముఖే (తే) తవ (స్రుచీవ) యథా స్రుగ్ముఖే (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (చమ్వీవ) యథా చమ్వో యజ్ఞపాత్రే (సోమః) ఐశ్వర్యసమ్పన్నః (వాజసనిమ్) వాజస్య సనిర్విభాగో యస్య తస్మిన్ (రయిమ్) రాజ్యశ్రియమ్ (అస్మే) అస్మాసు (సువీరమ్) శోభనా వీరా యస్మాత్తమ్

(ప్రశస్తమ్) ఉత్కృష్టమ్ (ధేహి) (యశసమ్) కీర్తికరమ్ (బృహన్తమ్) మహాన్తమ్.॥౭౯॥

అన్వయః:-హే అగ్నే విద్వన్! యేన త్వయా సోమో హవిస్త ఆస్యే ఘృతం స్రుచీవ చమ్వీవ హవి రహావి స త్వమస్మే ప్రశస్తం సువీరం వాజసనిం యశసం బృహన్తం రయిం ధేహి.॥౭౯॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. గృహస్థైస్తేషామేవ భోజనాదినా సత్కారః కర్తవ్యో యేఽధ్యాపనోపదేశను కర్మానుష్ఠానైర్జగతి బలవీర్యకీర్తిధనవిజ్ఞానాని వర్ధయేయుః.॥౭౯॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఉత్తమ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (సోమః)ఐశ్వర్యవంతముగు (హవిః) హోమమొనర్పదగిన వస్తువు (తే) నీయొక్క (ఆస్యే) ముఖమందు (ఘృతమ్ స్రుచీవ) స్రువ [ఘృతాహుతులనీయదగు చిన్నగరిటె, స్రుచ] ముఖమందేవిధముగ ఘృతము మరియు (చమ్వీవ) యజ్ఞపాత్రయందు హోమమొనర్పదగు వస్తువులవలె (అహావి) హోమమొనర్చినట్టి నీవు (అస్మే) మాయందు (ప్రశస్తమ్) మహా ఉత్తమ (సువీరమ్) చక్కని వీరులకుపకరించు మరియు (వాజసనిమ్) అన్నము, విజ్ఞానము మున్నగువాని గుణముల విభాగము (యశసమ్) కీర్తిని గలిగించునదియునగు (బృహన్తమ్) గొప్ప (రయిమ్) రాజ్యలక్ష్మిని (ధేహి) ధారణమొనర్పుము. ॥౭౯॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. విద్యల జదివించుట, ఉపదేశమొనర్పుట, శ్రేష్ఠకర్మల అనుష్ఠానముచే ప్రపంచమునందు బలపరాక్రమ యశోకీర్తులను, ధనాదులు మరియు విజ్ఞానమును వృద్ధిపరచుటకు ప్రయత్నమొనర్చు విద్వాంసులను గృహస్థులు భోజనాదులచే సత్కరించవలెను. ॥౭౯॥

79.O learned person, within thy mouth is poured the offering, as Soma into cup, ghee into ladle.

Vouchsafe us wealth, strength-winning, blest with heroes, and wealth lofty, praised by men, and full of splendour.

౧౨౦౧. అశ్వినేత్యస్య విదర్భిర్‌ఋషిః, అశ్విసరస్వతీంద్రా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమునే చెప్పెను.

౧౨౦౧ అశ్వినా తేజసా చక్షుః ప్రాణేన సరస్వతీ వీర్యమ్ ।

వాచేన్ద్రో బలేనేన్ద్రాయ దధురిన్ద్రియమ్ ॥౮౦॥

ప.విః-అశ్వినా, తేజసా, చక్షుః, ప్రాణేన, సరస్వతీ, వీర్యమ్, వాచా, ఇన్ద్రః, బలేన, ఇన్ద్రాయ, దధుః, ఇన్ద్రియమ్.॥౮౦॥

పదార్థః:- (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (తేజసా) ప్రకాశేన (చక్షుః) ప్రత్యక్షం చక్షుః (ప్రాణేన) జీవనేన (సరస్వతీ) విద్యావతీ (వీర్యమ్) పరాక్రమమ్ (వాచా) వాణ్యా (ఇన్ద్రః) సభేశః (బలేన) (ఇన్ద్రాయ) జీవాయ (దధుః) ధరేయుః (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్య జీవస్య లిఙ్గమ్.॥౮౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా సరస్వతీ అశ్వినేన్ద్రశ్చేన్ద్రాయ ప్రాణేన వీర్యం తేజసా చక్షుర్వాచా బలేనేన్ద్రియం దధుస్తథా ధరన్తు.॥౮౦॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా యథా యథా విద్వత్సంగేన విద్యాం వర్ధయేయు స్తథా తథా విజ్ఞానరుచయః స్యుః.॥౮౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (సరస్వతీ) విద్వాంసురాలు (అశ్వినా) అధ్యాపకోపకోపదేశకులు మరియు (ఇన్ద్రః) సభాధిపతి (ఇన్ద్రాయ) జీవులకొరకు (ప్రాణేన) జీవనముతోగూడ (వీర్యమ్) పరాక్రమము మరియు (తేజసా) ప్రకాశముచే (చక్షుః) ప్రత్యక్షనేత్రములు (వాచా) వాణి మరియు (బలేన) బలముతో (ఇన్ద్రియమ్) జీవచిహ్నమును (దధుః) ధారణమొనర్చెదరో, అట్లు మీరును చేయుడు.॥౮౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెట్లెట్లు విద్వాంసుల సాంగత్యమున విద్యల నభివృద్ధిపరచుకొనెదరో, అట్లట్లే విజ్ఞానమునందును అభిరుచిగలవారు గావలయును.॥౮౦॥

80.Teacher and preacher, an educated lady, the leader of the Assembly give to the soul, sight with lustre, manly strength with breath, vigorous power with voice and might.

౧౨౦౨.గోమధూ షు ణేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అశ్వినా దేవతే, ఆర్చ్యుష్ణిక్ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ విద్వద్విషయే పశ్వాదిభిః పాలనావిషయమాహ.

విద్వాంసులవిషయములో పశ్వాదులద్వారా పాలించువిషయమును జెప్పెను.

౧౨౦౨ గోమదూ షు ణాసత్యాశ్వావ ద్యాతమశ్వినా। వర్తీ రుద్రా నృపాయ్యమ్ ॥౮౧॥

ప.వి:-గోమదితి గో + మత్, ఊం ఇత్యూం, సు, నాసత్యా,అశ్వావత్, అశ్వవదితి అశ్వ + వత్, యాతమ్, అశ్వినా, వర్తిః, రుద్రా, నృపాయ్యమితి నృ + పాయ్యమ్. ॥౮౧॥

పదార్థః:-(గోమత్) గావో విద్యన్తే యస్మింస్తత్ (ఉ) వితర్కే (సు) (నాసత్యా) సత్యవ్యవహారయుక్తౌ (అశ్వావత్) ప్రశస్తతురఙ్గయుక్తమ్. అత్ర సోమాశ్వేన్ద్రియ ... ఇతి దీర్ఘః

(యాతమ్) ప్రాప్నుతమ్ (అశ్వినా) విద్యావృద్ధౌ (వర్తిః) వర్తమానం మార్గమ్ (రుద్రా) దుష్టానాం రోదయితారౌ (నృపాయ్యమ్) నృణాం పాయ్యం మానమ్.॥౮౧॥

అన్వయః:-హే నాసత్యా రుద్రాశ్వినా! యథా యువాం గోమద్వర్తి రుద్రా అశ్వావన్నృపాయ్యం సుయాతం తథా వయమపి ప్రాప్నుయామ.॥౮౧॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. గోఽశ్వహస్తిప్రభృతిభిః పాలితైః పశుభిః స్వకీయమన్యదీయం చ పాలనం మనుష్యైః కార్యమ్.॥౮౧॥

పదార్థము :- (నాసత్యా) సత్యవ్యవహారవంతులారా! (రుద్రా) దుష్టులనేడ్పించువారలారా! (అశ్వినా) విద్యోన్నతులగు మీరెట్లు (గోమత్) గోవులున్నట్టి యా (వర్తిః) నడకయందున్నమార్గమును (ఉ) మరియు (అశ్వావత్) ఉత్తమాశ్వములతో గూడ (నృపాయ్యమ్) మానవుల మాన్యతలను (సుయాతమ్) చక్కగా పొందుదురో అట్లు మేమును ప్రాప్తించుకొందుముగాక!॥౮౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. గోవులు, అశ్వములు, ఏనుగులు, మేకలు మున్నగు పెంపుడు జంతువులచే స్వంత మరియు ఇతర మనుష్యుల పాలనమొనర్పవలయును.॥౮౧॥

81.O highly educated people,wedded to truth,chastisers of the wicked,equipped with horses and pasture-land for cows,just as ye command respest from men,so should we!.

౧౨౦౩.న యదిత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, విరాడ్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. రాజధర్మ విషయము.

౧౨౦౩ న యత్పరో నాన్తరఽఆదధర్షద్వృషణ్వసూ।దుఃశꣳసో మర్త్యో రిపుః ॥౮౨॥

ప.విః-న, యత్, పరః, న, అన్తరః, ఆదధర్షదిత్యా + దధర్షత్, వృషణ్వఽసూ ఇతి వృషన్ + వసూ, దుఃశꣳస ఇతి దుఃశꣳసః, మర్త్యః, రిపుః.॥౮౨॥

పదార్థః:-(న) (యత్) యస్మాత్ (పరః) (న) (అన్తరః) మధ్యస్థః (ఆదధర్షత్) ఆదధర్షిత్వమన్తాద్ ధృష్ణుయాత్ (వృష్వసూ) యౌ వృష్ణౌ వాసయతస్తౌ (దుఃశంసః) దుఃఖేన శాసితుం యోగ్యః (మర్త్యః) మనుష్యః (రిపుః) శత్రుః.॥౮౨॥

అన్వయః:- హే వృషణ్వసూ సభాసేనేశౌ!యువాం యత్ యస్మా ద్దుః శంసః పరో మర్త్యో రిపుర్న స్యాత్ నాన్తరశ్చ యోఽస్మానాదధర్షత్ తం పయత్నతో వశం నయతమ్.॥౮౨॥

భావార్థః:-రాజపురుషైర్యైః ప్రబలో దుష్టతమః శత్రుర్భవేత్స ప్రయత్నేన విజేతవ్యః.॥౮౨॥

పదార్థము :-(వృషణ్వసూ) శ్రేష్ఠులు నివసింపజేయు సభ మరియు సేనాపతులారా మీరు (యత్) దేనివల్ల (దుఃశంసః) దుఃఖముచే స్తుతింపదగిన (పరః) అన్య (మర్త్యః) మనుష్యులెవరును (రిపుః) శత్రువులు (న) కాకుండునట్లు (న అన్తరః) మధ్యస్థుడుగాకుండునట్లు (ఆదధర్షత్) మమ్మన్నివైపులనుండి తిరస్కరించువారిని మంచి ప్రయత్నముచే వశమొనర్చజేయుడు.॥౮౨॥

భావార్థము :-అతిబలవంతుడు, అత్యంత దుష్టుడునగు శత్రువును రాజపురుషులు అతిప్రయత్నమొనర్చి లోబరచుకొనవలయును.॥౮౨॥

82.O head of the State and Chief of the Staff administer the State in a way that no internal or external malicious mortal foe be able to harm it!.

౧౨౦౪.తా న ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౨౦౪ తా న॒ఽఆ వో॑ఢమశ్వినా ర॒యిం పి॒శఙ్గస॑న్దృశమ్।ధిష్ణ్యా॑ వరి॒వో॑విదమ్ ॥౮౩॥

ప.విః-తా, న॒ః, ఆ, వో॑ఢ॒మ్, అ॒శ్వి॒నా॒, ర॒యిమ్, పి॒శఙ్గస॑న్దృ॒శమితి పి॒శఙ్గ + సందృశమ్, ధిష్ణ్యా॑, వ॒రి॒వో॑ వి॒దమితి వరివ॒ః + విదమ్.॥౮౩॥

పదార్థః:- (తా) తౌ (నః) అస్మాన్ (ఆ) (వోఢమ్) వహతమ్ (అశ్వినా) సభాసేనేశౌ (రయిమ్) ధనమ్ (పిశఙ్గసందృశమ్) యః పిశఙ్గవత్సువర్ణవత్సమ్యగ్ దృశ్యతే సః (ధిష్ణ్యౌ) ధిషణయా ధియా (వరివోవిదమ్) యేన వరివః పరిచరణం విన్దన్తి తమ్.॥౮౩॥

అన్వయః:-హేఽశ్వినా ధిష్ణ్యౌ తా యువాం నో వరివోవిదం పిశఙ్గసందృశం రయిమావోఢమ్.॥౮౩॥

భావార్థః:-సభాసేనేశౌ రాజ్యసుఖాయ సర్వమైశ్వర్యం సంపాదనీయం యేన సత్యధర్మాచరణం వర్ధేత.॥౮౩॥

పదార్థము :- (అశ్వినా) సభా మరియు సైన్యపాలనమందు (ధిష్ణ్యౌ) బుద్ధిగలవారగు (తా) మీరు (నః) మాకు (వరివోవిదమ్) సేవలను ప్రాప్తింపజేయు మరియు (పిశఙ్గ సందృశమ్) సువర్ణమువలె గాన్పించునట్టి ఆ (రయిమ్) ధనమును (ఆ, వోఢమ్) సర్వదిశలనుండి మాకు ప్రాప్తి గలిగించుడు.॥౮౩॥

భావార్థము :-రాజ్యసుఖముకొరకు, సత్యధర్మాచరణము పెంపొందుటకు సకలైశ్వర్యములను సాధించుట సభాపతి, సేనాపతుల ముఖ్యకర్తవ్యము.॥౮౩॥

83.O wise Head of the State and Chief of the Staff lead us on to wealth. glittering like gold and highly serviceable!.

౧౨౦౫.పావకా న ఇత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునరధ్యాపకోపదేశకవిషయమాహ. అధ్యాపకోపదేశకుల విషయమును జెప్పెను.

౧౨౦౫ పావకా నః సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ। యజ్ఞం వష్టు ధియావసుః॥౮౪॥

ప.వి:-పావకా, నః, సరస్వతీ, వాజేభిః, వాజినీవతీతి వాజినీ + వతీ, యజ్ఞమ్, వష్టు, ధియావసు రితి ధియా + వసుః.॥౮౪॥

పదార్థః:-(పావకా) పవిత్రకారికా (నః) అస్మాకమ్ (సరస్వతీ) సుసంస్కృతా వాక్ (వాజేభిః) విజ్ఞానాదిభి ర్గుణైః (వాజినీవతీ) ప్రశస్తవిద్యాయుక్తా (యజ్ఞమ్) (వష్టు) (ధియావసుః) ధియా వసుర్ధనం యస్యాః. తృతీయాయా అలుక్.॥౮౪॥

అన్వయః:-హే అధ్యాపకోపదేశకౌ! యథా వాజేభిర్వాజినీవతీ పావకా ధియావసుః సరస్వతీ నో యజ్ఞం వష్టు తథా యువామస్మాన్ శిక్షేతామ్.॥౮౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్ధార్మికాణామధ్యాపకోపదేశకానాం సకాశాత్ విద్యాసుశిక్షే సంగృహ్య విజ్ఞానవృద్ధిర్నిత్యం కార్యా.॥౮౪॥

పదార్థము :- విద్యల గరపు మరియు ఉపదేశించువారలారా! ఎట్లు (వాజేభిః) విజ్ఞానాదిగుణములచే (వాజినీవతీ) చక్కని శ్రేష్ఠవిద్యలతో (పావకా) పవిత్రపరచు (ధియావసుః) బుద్ధితో గూడిన ధనము (సరస్వతీ) ఉత్తమ సంస్కారవంతమగు వాణి (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (వష్టు) శోభింపజేయునట్లు మీరు మాకు ఉత్తమ శిక్షణ నీయుడు.॥౮౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ధర్మాత్ములగు అధ్యాపకోపదేశకులచే చక్కని శిక్షణతో గూడిన విద్యలను పొంది సదా విజ్ఞానమును వృద్ధిపరచుట మానవులకు యోగ్యమై యున్నది.॥౮౪॥

84.May vedic speech, our purifier, powerful through the force of diverse forms of knowledge, with wisdom and riches acquired through enterprise, beautify our yajna.

౧౨౦౬.చోదయిత్రీత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ స్త్రీశిక్షావిషయమాహ.స్త్రీ శిక్షావిషయమును జెప్పెను.

౧౨౦౬. చోదయిత్రీ సూనృతానాం చేతన్తీ సుమతీనామ్ । యజ్ఞం దధే సరస్వతీ ।౮౫॥

ప.వి:-చోదయిత్రీ, సూనృతానామ్, చేతన్తీ, సుమతీనామితి సు + మతీనామ్, యజ్ఞమ్, దధే, సరస్వతీ.।౮౫॥

పదార్థః:-(చోదయిత్రీ) ప్రేరయిత్రీ (సూనృతానామ్) సుశిక్షితానాం వాణీనాం (చేతన్తీ) సంజ్ఞాపయన్తీ (సుమతీనామ్) శోభనానాం బుద్ధీనామ్ (యజ్ఞమ్) (దధే) ధరామి (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానయుక్తా.।౮౫॥

అన్వయః:-హే స్త్రియో యథా సూనృతానాం చోదయిత్రీ సుమతీనాం చేతన్తీ సరస్వతీ సత్యహం యజ్ఞం దధే తథాయం యుష్మాభిరప్యనుష్ఠేయః.।౮౫॥

భావార్థః:-యా స్త్రీణాం మధ్యే విదుషీ స్త్రీ స్యాత్సా సర్వాః స్త్రియః సదా సుశిక్షేత యతః స్త్రీణాం మధ్యే విద్యావృద్ధిస్స్యాత్.।౮౫॥

పదార్థము :- మహిళామణులారా! ఎట్లు (సూనృతానామ్) చక్కని శిక్షణను పొందిన వాణులను (చోదయిత్రీ) ప్రేరేపించు (సుమతీనామ్) సద్బుద్ధులకు (చేతన్తీ) చక్కగా జ్ఞాపకమొనర్చుదాన్నై (సరస్వతీ) ఉత్తమ విజ్ఞానవతినగు నేను (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (దధే) ధారణమొనర్చునట్లే మీరును ఒనర్చుట యోగ్యము. ।౮౫॥

భావార్థము :- స్త్రీలమధ్య విదుషీరత్నమున్నట్లైన సకల స్త్రీలు విద్యాసంతురాం(డ్రగునట్లు సదా చక్కని శిక్షణనిచ్చి విద్యాభివృద్ధి నొనర్చవలెను. ।౮౫॥

85.Vedic text, the impeller of truthful speeches, the inspirer of perceptions, expatiates on God.

౧౨౦౭.మహో అర్ణ ఇత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౨౦౭ మహో౨ అర్ణః సరస్వతీ ప్రచేతయతి కేతునా।ధియో విశ్వా విరాజతి।౮౬॥

ప.వి:-మహః, అర్ణః, సరస్వతీ, ప్ర, చేతయతి, కేతునా, ధియః, విశ్వా,వి,రాజతి.।౮౬॥

పదార్థః:- (మహః) మహత్ (అర్ణః) అన్తరిక్షస్థం శబ్దసముద్రమ్ (సరస్వతీ) వాణీ (ప్ర,చేతయతి) ప్రజ్ఞాపయతి (కేతునా) ప్రజ్ఞానేన (ధియః) బుద్ధయః (విశ్వాః) సర్వాః (వి) (రాజతి) ప్రకాశయతి ॥౮౬॥

అన్వయః:- హే స్త్రియో! యథా సరస్వతీ కేతునా మహో అర్ణః ప్రచేతయతి విశ్వా ధియో విరాజతి తథా విద్యాసు యూయం ప్రవృత్తా భవత.॥౮౬॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. కన్యాభిర్బ్రహ్మచర్యేణ విద్యాసుశిక్షేపూర్ణే సంగృహ్య బుద్ధయో వర్ధయితవ్యాః.॥౮౬॥

పదార్థము :- మహిళామణులారా! ఎట్లు (సరస్వతీ) వాణి (కేతునా) ఉత్తమజ్ఞానముచే (మహః) గొప్ప (అర్ణః) ఆకాశమందు స్థిరమైయున్న శబ్దరూప సముద్రమును (ప్ర చేతయతి) ఉత్తమ రీతిలో తెలియజెప్పునో మరియు (విశ్వాః) సకల (ధియః) బుద్ధులను (వి,రాజతి) నానా ప్రకారములుగా ప్రకాశిత మొనర్చునో, అట్లే విద్యలందు మీరును ప్రవృత్తులగుడు.॥౮౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. కన్యారత్నములు బ్రహ్మచర్యముతో విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణను సమగ్రముముగా గ్రహణమొనర్చి తమ బుద్ధులను వృద్ధిపరచుకొనుట యోగ్యము. ॥౮౬॥

86.Vedic text, with its store of knowledge, illuminates the vast ocean of words, and brightens all pius thoughts.

౧౨౦౮.ఇన్ద్రాయాహీత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ సామాన్యోపదేశవిషయమాహ. సామాన్యోపదేశము జెప్పెను.

౧౨౦౮ ఇన్ద్రాయాహి చిత్రభానో సుతాఇమే త్వాయవః।

అణ్వీభిస్తనా పూతాసః ॥౮౭॥

ప.వి:-ఇన్ద్ర, ఆ, యాహి, చిత్రభానో ఇతి చిత్ర + భానో, సుతాః, ఇమే, త్వాయవ ఇతి త్వా + యవః, అణ్వీభిః, తనా, పూతాసః.॥ ౮౭॥

పదార్థః:-(ఇన్ద్ర) సభేశ (ఆ) (యాహి) ఆగచ్ఛ (చిత్ర భానో) చిత్రా భానవో విద్యాప్రకాశా యస్య తత్ సంబుద్ధౌ (సుతాః) నిష్పాదితాః (ఇమే) (త్వాయవః) యే త్వాం యువన్తి మిలన్తి తే(అణ్వీభిః)అఙ్గులీభిః(తనా) విస్తృత గుణేన(పూతాసః)(పవిత్రాః).॥౮౭॥

అన్వయః:-హే చిత్రభానో ఇన్ద్ర! త్వం య ఇమే అణ్వీభిస్సుతాస్తనా పూతాస స్త్వాయవః పదార్థాః సన్తి తానాయాహి.౹౮౭॥

భావార్థః:- మనుష్యైః సత్క్రియయా పదార్థాన్ సంశోధ్య భుఞ్జతామ్.౹౮౭॥

పదార్థము :-(చిత్రభానో) చిత్రవిచిత్ర విద్యాప్రకాశములుగల (ఇన్ద్ర) సభాపతీ! నీవు (ఇమే) ఈ (అణ్వీభిః) అంగుళీయములు [వ్రేళ్ల] తో (సుతా) సిద్ధపరచిన (తనా) విస్తారగుణములతో (పూతాసః) పవిత్రమైన (త్వాయవః) నీకు లభించిన పదార్థములను (ఆ, యాహి) పొందుచుండుము.౹౮౭॥

భావార్థము :-మానవులు చక్కని క్రియలతో పదార్థములను ఉత్తమముగా శుద్ధపరచుకొని భోజనాదుల నొనర్చవలయును. ౹౮౭॥

87.O king, marvellously bright, enjoy these fine objects, full of qualities, prepared and purified by gingers for thee!.

౧౨౯. ఇన్ద్రాయాహి ధియేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్విద్వద్విషయమాహ విద్వద్విషయము.

౧౨౯ ఇన్ద్రాయాహి ధియేషితో విప్రజూతః సుతావతః।

ఉప బ్రహ్మాణి వాఘతః ౹౮౮॥

ప.విః-ఇన్ద్ర, ఆ, యాహి, ధియా, ఇషితః, విప్రజూత ఇతి విప్ర + జూతః, సుతావతః, సుతవత ఇతి సుత + వతః, ఉప, బ్రహ్మాణి, వాఘతః.౹౮౮॥

పదార్థః:-(ఇన్ద్ర) విద్యైశ్వర్యయుక్త (ఆ) (యాహి) (ధియా) ప్రజ్ఞయా (ఇషితః) ప్రేరితః (విప్రజూతః) విప్రైర్మేధావిభిర్జ్ఞాతః శిక్షితః (సుతావతః) నిష్పాదితవతః (ఉప) (బ్రహ్మాణి) అన్నాని ధనాని వా (వాఘతః) యశ్శిక్షయా వాచా హన్తి జానాతి సః.౹౮౮॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర! ఇషితో విప్రజూతో వాఘతస్త్వం ధియా సుతావతో బ్రహ్మాణ్యుపాయాహి.౹౮౮॥

భావార్థః:-విద్వాంసో జిజ్ఞాసూన్ జనాన్ సంగత్యైతేషు విద్యాకోశం స్థాపయన్తు.౹౮౮॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) విద్యా ఐశ్వర్యములతో (ఇషితః) ప్రేరితుడవు మరియు (విప్రజూతః) బుద్ధిశాలుర ద్వారా శిక్షణ నొందిన వేగవంతుడవు (వాఘతః) శిక్షణనొందిన వాణిచే దెలిసికొనజాలిన నీవు (ధియా)

చక్కని బుద్ధితో (సుతావతః) సిద్ధపరచినట్టి (బ్రహ్మణి) అన్నము మరియు ధనములను (ఉప, ఆ, యాహి) అన్ని విధములుగ సమీపముననే పొందుము. ॥౮౮॥

భావార్థము :- విద్వాంసులు జిజ్ఞాసువు లగువారితో గలిసి వారియందు విద్యానిధిని స్థాపిత మొనర్పవలయును. ॥౮౮॥

88.O learned and renowned king, well urged and taught by the wise, impelled by intellect, enjoy food-grains and riches prepared with skill and wisdom!.

౧౨౧౦. ఇన్ద్రాయాహి తూతుజాన ఇత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౨౧౦ ఇన్ద్రాయాహి తూతుజానఽఉప బ్రహ్మణి హరివః।

సుతే దధిష్వ నశ్చనః ॥౮౯॥

ప. విః- ఇన్ద్ర, ఆ, యాహి, తూతుజానః, ఉప, బ్రహ్మణి, హరివ ఇతి హరి + వః, సుతే, దధిష్వ, నః, చనః. ॥౮౯॥

పదార్థః:- (ఇన్ద్ర) విద్యైశ్వర్యవర్ధక (ఆ) (యాహి) (తూతుజానః) క్షిప్రకారీ. తూతుజాన ఇతి క్షిప్రకారి నా... నిఘం.. ౨.౧౫. (ఉప) (బ్రహ్మణి) ధర్మ్యేణ ప్రాప్తవ్యాని (హరివః) ప్రశస్తా హరయోఽశ్వా విద్యన్తే యస్య తత్సంబుద్ధౌ (సుతే) నిష్పన్నే వ్యవహారే (దధిష్వ) ధర (నః) అస్మాన్ (చనః) భోగ్యమన్నమ్. ॥౮౯॥

అన్వయః:- హే హరివ ఇన్ద్ర! త్వముపాయాహి తూతుజానో నః సుతే బ్రహ్మణి చనశ్చ దధిష్వ. ॥౮౯॥

భావార్థః:- విద్యాధర్మవృద్ధయే కేనాప్యాలస్యం న కార్యమ్. ॥౮౯॥

పదార్థము :- (హరివః) చక్కని ఉత్తమాశ్వములుగల (ఇన్ద్ర) విద్య మరియు ఐశ్వర్యములను అభివృద్ధి నొందించు విద్వాంసుడా! నీవు (ఉపాయాహి) సమీపమునకు రమ్ము (తూతుజానః) శీఘ్రముగ కార్యము నొనర్చువాడవై (నః) మాకొరకు (సుతే) ఉత్పన్నమైన వ్యవహారములందు (బ్రహ్మణి) ధర్మయుక్త కర్మలద్వారా పొందదగిన ధనములు మరియు (చనః) భుజించదగిన అన్నమును (దధిష్వ) ధారణమొనర్చుకొనుము. ॥౮౯॥

భావార్థము : విద్య మరియు ధర్మముల నభివృద్ధి పరచుకొనుటకు ఎవ్వరును, ఏమాత్రమును ఆలస్యము నొనర్పరాదు. ॥౮౯॥

89.O vital soul, expeditious in action, attain to vedic knowledge, For our thriving transaction produce edible corn!.

౧౨౧౧. అశ్వినేత్యస్య మధుశ్ఛన్దా ఋషిః, అశ్విసరస్వతీన్ద్రా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౨౧౧ అశ్వినా పిబతాం మధు సరస్వత్యా సజోషసా ।

ఇన్ద్రః సుత్రామా వృత్రహా జుషన్తాం సోమ్యం మధు ॥౯౦॥

ప.విః- అశ్వినా, పిబతామ్, మధు, సరస్వత్యా, సజోషసేతి స + జోషసా, ఇన్ద్రః, సుత్రామేతి సు + త్రామా, వృత్రహేతి వృత్ర + హా, జుషన్తామ్, సోమ్యమ్, మధు. ॥౯౦॥

పదార్థః:-(అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (పిబతామ్) (మధు) మధురాదిగుణయుక్తమన్నమ్ (సరస్వత్యా) సుసంస్కృతయా వాచా (సజోషసా) సమానం జోషః సేవనం యయోస్తౌ (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యవాన్ (సుత్రామా) సుష్ఠు రక్షకః (వృత్రహా) యో వృత్రం మేఘం హన్తి స సూర్యస్తద్వద్వర్తమానః (జుషన్తామ్) సేవన్తామ్ (సోమ్యమ్) సోమే సోమలతాద్యోషధిగణే భవమ్ (మధు) మధురవిజ్ఞానమ్. ॥౯౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా సజోషసాఽశ్వినా సరస్వత్యా మధు పిబతాం యథా చేన్ద్రః సుత్రామా వృత్రహా చ సోమ్యం మధు జుషన్తాం తథా యుష్మాభిరప్యనుష్ఠేయమ్. ॥౯౦॥

భావార్థః:-అధ్యాపకోపదేశకాః స్వాత్మవత్సర్వేషాం విద్యాసుఖం వర్ధాయితుమిచ్ఛేయుర్యతః సర్వే సుఖినః స్యుః. ॥౯౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సజోషసా) సమానముగా సేవనమొనర్చువారలై (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకులు (సరస్వత్యా) చక్కగా సంస్కారమును పొంది వాణిద్వారా (మధు) మధురము మున్నగు గుణములతో గూడిన విజ్ఞానమును (పిబతామ్) పానమొనర్చవలెను. మరియు నేవిధముగ (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యవంతులు (సుత్రామా) చక్కగా రక్షించునట్టి (వృత్రహా) సూర్యునివంటి నడకగల [నడవడిగల] వాడు (సోమ్యమ్) సోమలత మున్నగు ఓషధీ గణమునందుగల మధురాది గుణములతో గూడిన అన్నమును (జుషన్తామ్) సేవన మొనర్చునో అట్లు మీరును సేవించవలయును. ॥౯౦॥

భావార్థము :-అధ్యాపక, ఉపదేశకులు సకలమానవులును తమవలెనే విద్య మరియు సుఖములను సంపొందించుకొను నిచ్ఛగలవారై, దానివలన సుఖములను వృద్ధిపరచుకొనునట్లు సదా ప్రయత్నించవలెను. ॥౯౦॥

90.O people, just as loving teacher and preacher, with chastened speech, enjoy sweet knowledge, and as a glorious king, good guardian, slayer of foes as the sun is of clouds, eats the sweet corn grown in the midst of Soma herbs, so should ye do.

ఈ యధ్యాయమునందు రాజు, ప్రజలు, ధర్మముయొక్క అంగములు, మరియు అంగీభావములు, గృహస్థాశ్రమవ్యవహారములు, బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, సత్యవ్రతము, దేవతలగుణములు, ప్రజాపాలనము, అభయము, పరస్పర సమ్మతి, మహిళామణుల గుణములు, ధనము మున్నగు పదార్థముల వృద్ధి మొదలగు వర్ణన గలిగియున్నందున ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థమునకు దీనికి పూర్వపు అధ్యాయమున జెప్పబడిన అర్థముతో సంగతి గలదని ఎరుగవలయును.

అత్ర రాజప్రజాధర్మాఙ్గాఙ్గిగృహాశ్రమవ్యవహారబ్రహ్మక్షత్రసత్యవ్రతదేవగుణప్రజారక్షకాఽభయ పరస్పర సంమతిస్త్రీగుణధనాదివృద్ధ్యాదివర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతి రస్తీతి బోధ్యమ్

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం పరమవిదుషాం శ్రీయుతవిరజానన్ద సరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీమద్దయానన్దసరస్వతీస్వామినా నిర్మితే సుప్రమాణయుక్తే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం విభూషితే యజుర్వేదభాష్యే వింశతితమోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదియవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లారెడ్డి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువదియవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

21వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 61 మంత్రములు, 69 ఛందస్సులు, 1440 పదములు, 3610 అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	విద్వద్విషయము	౧-౫,౧౦-౧౫,౧౯,౨౦
2.	భూమాతను గురించి	౫
3.	జలయాన విషయము	౬-౮
4.	వాయ్వాది పదార్థముల ప్రయోజనము	౧౭,౧౭
5.	వైద్యునివలె సామాన్యమానవులు ఆచరించవలయును	౧౮
6.	ప్రజల విషయము	౨౧-౨౩
7.	మధ్యమ బ్రహ్మచర్యము	౨౪
8.	ఉత్తమ బ్రహ్మచర్యము	౨౫-౪౭
9.	విద్వాంసు లెటుల ప్రవర్తించ వలెను	౪౮
10.	విద్వాంసుల యుపదేశ మెటు లుండును	౪౯
11.	మానవులెటుల మెలగవలయును	౫౦,౫౨,౫౩,౫౬-౫౯,౬౧
12.	మానవు లెటులుందురు?	౫౧
13.	మాతా పితరులు స్వసంతానమును ఎటువంటి వారిగా నొనర్చ వలయును?	౫౪,౫౫
14.	మానవులేమి యెనరిచి యేమి చేయవలయును?	౬౦

అథైకవింశతితమోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ఏకషష్టిర్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౨౧౨. ఇమమిత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, వరుణో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ విద్వద్విషయమాహ. ప్రథమ మంత్రమందు విద్వాంసుల విషయము వర్ణించబడినది.

౧౨౧౨ ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ హవమద్యా చ మృడయ। త్వామవస్యురా చకే ॥౧॥

ప.వి:- ఇమమ్, మే, వరుణ, శ్రుధి, హవమ్, అద్య, చ, మృడయ, త్వామ్, అవస్యుః, ఆ, చకే. ॥౧॥

పదార్థః:-(ఇమమ్) (మే) మమ (వరుణ) ఉత్తమవిద్వన్ (శ్రుధి) శృణు. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (హవమ్) స్తవనమ్. (అద్య) అస్మిన్నహని. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః, (చ) (మృడయ) (త్వామ్) (అవస్యుః) ఆత్మనోఽవఇచ్ఛుః (ఆ) (చకే) కామయే. ఆచక ఇతి కాంతికర్మా. నిఘం. ॥౧॥

అన్వయః:- హే వరుణ! యోఽవస్యురహమిమం త్వామాచకే. స త్వం మే హవం శ్రుధి. అద్య మాం మృడయ చ. ॥౧॥

భావార్థః:-సర్వైర్విద్యాకామైరనూచానో విద్వాన్ కమనీయః స విద్యార్థినాం స్వాధ్యాయం శ్రుత్వా సుపరీక్ష్య సర్వానానన్దయేత్. ॥౧॥

పదార్థము :- (వరుణ) ఓ ఉత్తమవిద్వాంసుడా! (అవస్యుః) ఆత్మరక్షణను గోరు నేను (ఇమమ్) ఇట్టి (త్వామ్) నిన్ను (ఆ,చకే) కోరుచున్నాను. అట్టి నీవు (మే) నా యొక్క (హవమ్) స్తుతిని (శ్రుధి) వినుము (చ) మరియు (అద్య) నేడే నన్ను (మృడయ) సుఖవంతునిగ నొనర్చుము. ॥౧॥

భావార్థము :- విద్యల నభిలషించువారెల్లరును క్రమబద్ధముగ నుపదేశించునట్టి మహా విద్వాంసులను గోరవలయును. వారు విద్యార్థుల స్వాధ్యాయమును వినుచు ఉత్తమ పరీక్షణముద్వారా ఎల్లరనానందపరచ-వలయును. ॥౧॥

1. O God, hear this prayer of mine, be ever gracious unto us. Longing for help I yearn for Thee!

౧౨౧౩. తదిత్యస్య శునఃశేప ఋషిః, వరుణో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే చెప్పబడినది.

౧౨౧౩ తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వన్దమానస్తదాశాస్తే యజమానో హవిర్భిః।
అహేడమానో వరుణేహ బోధ్యురుశꣳస మా న ఆయుః ప్రమోషీః॥౨॥

ప.వి:-తత్, త్వా, యామి, బ్రహ్మణా, వందమానః, తత్, ఆ, శాస్తే, యజమానః, హవిర్భిరితి హవిః+భిః, అహేడమానః, వరుణ, ఇహ, బోధి, ఉరుశꣳసేత్యురు+శꣳస, మా, నః, ఆయుః, ప్ర, మోషీః.॥౨॥

పదార్థః :-(తత్) తమ్ (త్వా) త్వామ్ (యామి) ప్రాప్నోమి (బ్రహ్మణా) వేదవిజ్ఞానేన (వన్దమానః) స్తువన్ (తత్) (ఆ) (శాస్తే) ఇచ్ఛతి (యాజమానః) (హవిర్భిః) హోతుం దాతుమర్హైః పదార్థైః (అహేడమానః)సత్క్రియమాణః (వరుణ) అత్యుత్తమ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (బోధి) బోధయ (ఉరుశంస) బహుభిః ప్రశంసిత (మా) (నః) అస్మాకమ్ (ఆయుః) జీవనం విజ్ఞానం వా (ప్ర) (మోషీః) చోరయేః.॥౨॥

అన్వయః:-హే వరుణ విద్వజ్జన! యథా యజమానో హవిర్భిస్తదాశాస్తే, తథా బ్రహ్మణా వన్దమానోఽహం తత్త్వా యామి. హే ఉరుశంస! మయాఽహేడమానస్త్వమిహ న ఆయుర్మా ప్రమోషీః. శాస్త్రం బోధి.॥౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యో యస్మాద్విద్యామాప్నుయాత్ స తం పూర్వ మభివాదయేత్. యో యస్యాధ్యాపకః స్యాత్స తస్మై విద్యాదానాయ కపటం న కుర్యాత్, కదాచిత్కేనచిదాచార్యో నాఽవమంతవ్యః.॥౨॥

పదార్థము :- (వరుణ) ఓ అత్యుత్తమ విద్వాంసుడా! (యజమానః) యజమానులు (హవిర్భిః) ఈయదగిన పదార్థములచే (తత్) దానిని (ఆ, శాస్తే) ఆకాంక్షించునట్లు (బ్రహ్మణా) వేదవిజ్ఞానముద్వారా (వన్దమానః) స్తుతియొనర్చు నేను (తత్) అట్టి (త్వా) నిన్ను (యామి) ప్రాప్తించుకొందును (ఉరుశంస) అనేకులచే ప్రశంసింపబడినవాడా! నాచే (అహేడమానః) సత్కారమును పొందుచు నీవు (ఇహ) ఈ జగత్తునందు (నః) మాయొక్క (ఆయుః) జీవనమును లేక విజ్ఞానమును (మా, ప్ర, మోషీః) దొంగిలించకుందువు గాక! మరియు శాస్త్రముయొక్క (బోధి) బోధన గలిగింతువుగాక!॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్యనేర్చువారికి మొట్టమొదట నమ్రతాపూర్వకముగ నమస్కరించవలయును. ఆచార్యుడును విద్య గరపుటయందు విద్యార్థియెడ నిష్కపటముగ విద్యలనేర్పవలయును. ఎవ్వడును ఆచార్యుల నేమాత్రమును అవమాన పరచకూడదు.॥2॥

2. O Worshipful God, with my prayer, I attin unto Thee through vedic knowledge. A worshipper longs to realise Thee with his oblations. O praise worthy God, worthy of respect, give us Thy knowledge in this world, steal not our life from us!.

1214. త్వమిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నివరుణౌ దేవతే, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నావిషయమే చెప్పబడెను.

1214 త్వం నో॑ఽఅగ్నే వరు॑ణస్య వి॒ద్వాన్ దే॒వస్య॒ హేడో॑ఽఅవ యాసిసీష్ఠాః ।
యజి॑ష్ఠో వహ్ని॑తమః॒ శోశు॑చానో॒ విశ్వా॒ ద్వేషా॑ꣳసి॒ ప్ర ము॑ముగ్ధ్య॒స్మత్ ॥3॥

ప.వి:- త్వమ్, నః, అగ్నే, వరుణస్య, విద్వాన్, దేవస్య, హేడః, అవ, యాసిసీష్ఠాః, యజిష్ఠః, వహ్నితమ ఇతి వహ్ని+తమః శోశుచానః, విశ్వా, ద్వేషాꣳసి, ప్ర, ముముగ్ధి, అస్మత్.॥3॥

పదార్థః:- (త్వమ్) (నః) అస్మాకమ్ (అగ్నే) పావకవత్ప్రకాశమాన (వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్య (విద్వాన్) విద్యాయుక్తః (దేవస్య) విదుషః (హేడః) అనాదరః (అవ) నిషేధే (యాసిసీష్ఠాః) యాయాః ప్రాప్నుయాః (యజిష్ఠః) అతిశయేన యష్టా (వహ్నితమః) అతిశయేన వోఢా (శోశుచానః) శుద్ధః శోధయన్ సన్. (విశ్వా) సర్వాణి (ద్వేషాంసి) ద్వేషాదియుక్తాని కర్మాణి. (ప్ర) (ముముగ్ధి) ప్రమోచయ, (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్.॥3॥

అన్వయః:- హే అగ్నే! యజిష్ఠో వహ్నితమః, శోశుచానో విద్వాంస్త్వం వరుణస్య దేవస్య యో హేడ స్తమవ యాసిసీష్ఠా మా కుర్యాః. హే అగ్నే! త్వం యో నోఽస్మాకం హేడో భవేత్తం మా స్వీకుర్యాః. హే శిక్షక! త్వమస్మద్ విశ్వా ద్వేషాంసి ప్రముముగ్ధి.॥3॥

భావార్థః:- కోపి మనుష్యో విదుషామనాదరం, కోఽపి విద్వాన్ విద్యార్థినామసత్కారం చ న కుర్యాత్సర్వే మిలిత్వేర్ష్యాక్రోధాదిదోషాంస్త్యక్త్వా సర్వేషాం సఖాయో భవేయుః.॥3॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి ప్రకాశమానుడవు (యజిష్ఠః) శ్రద్ధగా యజ్ఞమునొనర్చువాడవు (వహ్నితమః) చక్కగా ప్రాప్తిగలిగించు మరియు (శోశుచానః) శుద్ధపరచువాడవు (విద్వాన్) విద్వాంసుడవునగు

(త్వమ్) నీవు (వరుణస్య) శ్రేష్ఠులు (దేవస్య) విద్వాంసులగువారిని (హేడః) అనాదరము (అవ, యాసిసీష్ఠాః) చేయకుము. మరియు ఓ తేజోవంతుడా! నీవు (నః) మాకు అనాదరము జరుగనున్నట్లైన దాని నంగీకరించకుము. ఓ ఆధ్యాపకా! నీవు (అస్మత్) మానుండి (విశ్వా) సమస్త (ద్వేషాంసి) ద్వేషాదులతో గూడిన కర్మలను (ప్ర, ముముగ్ధి) తొలగించుము.॥3॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడును విద్వాంసుల ననాదరణమొనర్చవలదు. ఏ విద్వాంసుడును విద్యార్థులను అవమానమొనర్చగూడదు. ఎల్లరును కలిసిమెలిసియుండి క్రోధము, ఈర్ష్యాద్వేషాదులను వదలి పరస్పరమిత్రులై యుండవలయును.॥3॥

3. O Omniscient God, Thou art the Master of all branches of knowledge, put far away from us disrespect to a learned person. Extremely venerable, Effulgent and Purifier, remove Thou far from us all feelings of hatred!.

౧౨౧౪. స త్వమిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, అగ్నివరుణౌ దేవతే. స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మదియే.

౧౨౧౪ స త్వం నో॑ఽ అగ్నేఽవమో భ॑వో॒తీ నేది॑ష్ఠోఽ అ॒స్యాఽ ఉ॒షసో॒ వ్యు॑ష్టౌ।

అవ॑ యక్ష్వ నో॒ వరు॑ణ॒ꣳ రరా॑ణో వీ॒హి మృ॑డీ॒కꣳ సు॒హవో॑ నఽ ఏధి॥4॥

ప.వి:- సః, త్వమ్, నః అగ్నే, అవమః, భవ, ఊతీ, నేదిష్ఠః, అస్యాః, ఉషసః, వ్యుష్టావితి వి+ ఉష్టౌ, అవ, యక్ష్వ, నః, వరుణమ్, రరాణః, వీహి, మృడీకమ్, సుహవ ఇతి సు+హవః, నః, ఏధి.॥4॥

పదార్థః:-(సః) (త్వమ్) (నః) అస్మాకమ్ (అగ్నే) (అవమః) రక్షకః (భవ) (ఊతీ) ఊత్యా (నేదిష్ఠః) అతిశయేనాంతికః (అస్యాః) (ఉషసః) ప్రత్యూషవేలాయాః (వ్యుష్టౌ) వివిధే దాహే (అవ) (యక్ష్వ) సంగమయ. అత్ర బహులం ఛందసీతి వికరణభావః. (నః) అస్మాకమ్ (వరుణమ్) ఉత్తమమ్ (రరాణః) రమమాణః (వీహి) వ్యాప్నుహి (మృడీకమ్) సుఖప్రదమ్ (సుహవః) శోభనో హవో దానం యస్య సః (నః) అస్మాన్ (ఏధి) భవ.॥4॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! యథాఽస్యా ఉషసో వ్యుష్టౌ వహ్నిర్నేదిష్ఠో రక్షకశ్చ భవతి తథా స త్వమూతీ నోఽవమో భవ, నో వరుణమవయక్ష్వ, రరాణః సన్ మృడీకం వీహి, నః సుహవ ఏధి.॥4॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ప్రాతః సమయే సూర్యః సన్నిహితః సన్ సర్వాన్ సన్నిహితాన్ మూర్తాన్ పదార్థాన్ వ్యాప్నోతి, తథాఽన్తేవాసినాం సన్నిధావధ్యాపకో భూత్వైతానాత్మనో విద్యయా వ్యాప్నుయాత్.॥ ౪ ॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి విద్వాంసుడా! (అస్యాః) ఇట్టి (ఉషసః) ప్రభాతవేళయందలి (వ్యుష్టౌ) అనేక విధములగు దహనకార్యములందు అగ్ని యెట్లు (నేదిష్ఠః) అతిసమీపమునుండి రక్షణ యొనర్చునదై యున్నదో, అట్లే (సః) అట్టి (త్వమ్) నీవు (ఊతీ) ప్రీతితో (నః) మమ్ము (వరుణమ్) రక్షణ జేయువాడవై (భవ) ఉండుము (నః) మాకు (వరుణమ్) ఉత్తమగుణములు లేక ఉత్తమ విద్వాంసుల లేక శ్రేష్ఠగుణవంతుల (అవ, యక్ష్వ) సాంగత్యమొనర్పజేయుము (రరాణః) రమణీయత నొనర్చుచు నీవు (మృడీకమ్) సుఖము నిచ్చువానిని (వీహి) వ్యాప్తపరచుము (నః) మాకు (సుహవః) శుభదానము నిచ్చువాడవు (ఏధి) అగుము.॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ప్రాతఃకాలమునందు సూర్యుడు సమీపస్థితుడైయుండి సమస్త మూర్తవ్య పదార్థములందు వ్యాప్తుడై యుండునట్లు అధ్యాపకులు శిష్యులకు సమీపస్థులై వారిని తమ విద్యలద్వారా వ్యాప్తపరచవలయును. ॥౪॥

4. O God, be thou the nearest unto us. Protect us with Thy power of protection, while now this Morn is breaking. Reconcile the learned to us; be Bounteous, give us happiness and nice charity!.

౧౨౧౬.మహీమిత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఆదిత్యా దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ పృథివ్యా విషయమాహ. పృథ్వీవిషయము చెప్పబడినది.

౧౨౧౬ మహీమూ షు మాతరꣳ సువ్రతానామృతస్య పత్నీమవసే హువేమ।

తువిక్షత్రామజరన్తీమురూచీꣳ సుశర్మాణమదితిꣳ సుప్రణీతిమ్ ॥౫॥

ప.వి:- మహీమ్, ఊఀ ఇత్యూఀ, సు, మాతరమ్, సువ్రతానామ్, ఋతస్య, పత్నీమ్, అవసే, హువేమ, తువిక్షత్రామితి తువి+క్షత్రామ్, అజరంతీమ్, ఉరూచీమ్, సుశర్మాణమితి సు+శర్మాణమ్, అదితిమ్, సుప్రణీతిమ్, సుప్రణీతిమితి సు+ప్రణీతిమ్.॥౫॥

పదార్థః:-(మహీం) భూమిమ్ (ఉ) ఉత్తమే (సు) శోభనే (మాతరమ్) మాతరమివ వర్తమానామ్ (సువ్రతానామ్) శోభనాని వ్రతాని సత్యాచరణాని యేషామ్ తేషామ్

(ఋతస్య) ప్రాప్తసత్యస్య (పత్నీమ్) స్త్రీవద్వర్తమానామ్ (అవసే) రక్షణాద్యాయ (హువేమ) ఆదద్యామ (తువిక్షత్రామ్) తువిర్బహు క్షత్రం ధనం యస్యాం తామ్ (అజరంతీమ్) వయోహానిరహితామ్ (ఉరూచీమ్) యా ఉరూణి బహూన్యంచతి ప్రాప్నోతి తామ్ (సుశర్మాణమ్) శోభనాని శర్మాణి గృహాణి యస్యాస్తామ్ (అదితిమ్) అఖండితామ్ (సుప్రణీతిమ్) శోభనాః ప్రకృష్టా నీతయో యస్యాం తామ్.॥౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా వయం మాతరమివ సువ్రతానామృతస్య పత్నీం తువిక్షత్రా మజరంతీమురూచీం సుశర్మాణం సుప్రణీతిమ మహీమదితిమవసే సుహువేమ తథా యూయమపి గృహ్ణీత.॥౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా మాతాऽపత్యాని పతివ్రతా పతిం చ పాలయతి, తథేయం భూమిః సర్వాన్ రక్షతి.॥౫॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (మాతరమ్) మాతవలెనుండి (సువ్రతానామ్) శుభసత్యాచరణముతో (ఋతస్య) ప్రాప్తించిన సత్యమును (పత్నీమ్) భార్యవలెనుండి (తువిక్షత్రామ్) అపరిమితధనము గలది (అజరన్తీమ్) జీర్ణత్వము లేని (ఉరూచీమ్) అనేక సదార్థముల ప్రాప్తినొందించు (సుశర్మాణమ్) ఉత్తమ అనుకూలమగు గృహముచే (సుప్రణీతిమ్) ఉత్తమ నీతియుక్తముగ (ఉ) ఉత్తమ (అదితిమ్) అఖండితమగు (మహీమ్) పృథివిని (అవసే) రక్షణాదులకొరకై (సు, హువేమ) గ్రహణ మొనర్చుమున్నామో, అట్లే మీరును గ్రహించుడు [పొందుడు].॥౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విధముగ మాతృదేవత తన సంతానములను మరియు పతివ్రత తన భర్తను పాలన మొనర్చునో, అదేవిధముగ పృథివి సకల ప్రాణులను పాలనమొనర్చును. ॥౫॥

5. We call to protect us, this unimpaired Earth, the mother of those who stick steadfastly to their vow, the rearer of truth, full of wealth, free from decay, the giver of various objects, equipped with excellent houses and pleasureable politics.

౧౨౧౬.సుత్రామాణమిత్యస్య గయప్లాత ఋషిః, అదితిర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ జలయానవిషయమాహ. జలయాన విషయము చెప్పెను.

౧౨౧౬ సుత్రామాణం పృథివీం ద్యామనేహసꣳ సుశర్మాణ మదితిꣳ సుప్రణీతిమ్।

దైవీం నావꣳ స్వరిత్రామనాగసమస్రవన్తీమా రుహేమా స్వస్తయే ॥౬॥

ప.వి:- సుత్రామాణమితి సు+త్రామాణమ్, పృథివీమ్, ద్యామ్, అనేహసమ్, సుశర్మాణమితి సు+శర్మాణమ్, అదితిమ్, సుప్రణీతిమ్, సుప్రణీతిమితి సు+ప్రణీతిమ్, దైవీమ్, నావమ్, స్వరిత్రామితి సు+అరిత్రామ్, అనాగసమ్, అస్రవన్తీమ్, ఆ, రుహేమ, స్వస్తయే.॥౬॥

పదార్థః:-(సుత్రామాణమ్)శోభనాని త్రామాణి రక్షణాదీని యస్యాస్తామ్ (పృథివీమ్) విస్తీర్ణామ్ (ద్యామ్) సుప్రకాశామ్ (అనేహసమ్)అహంతవ్యామ్. నఞి హన ఏహ చ. ఉ.పా. ౪. ౨౨౪. (సుశర్మాణమ్) సుశోభితగృహామ్ (అదితిమ్) (సుప్రణీతిమ్) బహురాజ ప్రజాఽఖండితనీతియుక్తామ్ (దైవీమ్) దేవానా మాప్తానాం విదుషామియం తామ్ (నావమ్) నోదయంతి ప్రేరయంతి యయా తామ్ (స్వరిత్రామ్) శోభనాన్యరిత్రాణి యస్యాం తామ్. (అనాగసమ్) అవిద్యమానాఽపరాధామ్ (అస్రవంతీమ్) అచ్ఛిద్రామ్ (ఆ) (రుహేమ) అధితిష్ఠేమ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః, (స్వస్తయే) సుఖాయ.॥౬॥

అన్వయః:-హే శిల్పినో! యథా వయం స్వస్తయే సుత్రామాణం పృథివీం ద్యామనేహసం సుశర్మాణ మదితిం సుప్రణీతిం స్వరిత్రామనాగసమస్రవంతీం దైవీం నావమారుహేమ, తథా యూయమిమా మారోహత.॥౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా యస్యాం బహూని గృహాణి బహూని సాధనాని బహూని రక్షణాని బహువిధః ప్రకాశో బహవో విద్వాంసశ్చ స్యుస్తస్యామచ్ఛిద్రాయాం మహత్యాం నావి స్థిత్వా, సముద్రాది జలాశయేష్వవారపారౌ దేశాంతర ద్వీపాంతరౌ చ గత్వాఽగత్య భూగోలస్థాన్ దేశాన్ ద్వీపాంశ్చ విజ్ఞాయ శ్రీమంతో భవంతు.॥౬॥

పదార్థము :-ఓ శిల్పులారా! ఎట్లు మేము (స్వస్తయే) సుఖముకొరకు (సుత్రామాణమ్) చక్కని రక్షణాదులచే గూడిన (పృథివీమ్) విస్తారము మరియు (ద్యామ్) శుభప్రకాశముగల (అనేహసమ్) అహింసనీయము (సుశర్మాణమ్) చక్కని గృహములు గల యా (అదితిమ్) అఖండితముగు (సుప్రణీతిమ్) రాజు మరియు ప్రజలయొక్క పూర్ణమగు అనేక నీతులతో గూడిన (స్వరిత్రామ్) అనేక తెడ్డుపలకలు గలిగినట్టి (అనాగసమ్) లోపములులేని (అస్రవన్తీమ్) ఛిద్రములులేని (దైవీమ్) విద్వాంసుల (నావమ్) ప్రేరణను గలిగించు నావపై (ఆ, రుహేమ) అధిరోహించుచున్నామో అట్లు మీరును అధిరోహించుడు.॥౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! మీరు ఎద్దానియందు అధికగృహములు గలవో, అనేక సాధనములు, రక్షణవ్యవస్థలు అనేక విధములగు ప్రకాశము

[వెలుతురు] అనేకమంది విద్వాంసులుందురో అట్టి ఛిద్రరహితమగు పెద్దనావయందు స్థిరమైయుండి సముద్రములు మున్నగు జలస్థానముల ఆవలిలీర్థ దూర, సమీపములందు గల ద్వీపాంతర, దేశాంతరములకు వచ్చుచు పోవుచు భూగోళమందలి, దేశముల ద్వీపముల స్థితి-గతులను దెలిసికొనుచు లక్ష్మీవంతు లగుడు.॥౬॥

6. May we ascend, for weal, this vessel, affording protection, vast in size, well renowned, flawless, highly accommodating, complete in construction, used by the king and his subjects for political purposes, rowed with good rudders, comfortable, free from leakage, and built by skilled architects.

౧౭౧౮. సునావమిత్యస్య గయప్లాత ఋషిః, స్వర్గ్యా నౌర్దేవతా, యవమధ్యా గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మలిల నావిషయమే.

౧౭౧౮ సునావమా రుహేయమస్రవన్తీమనాగసమ్। శతారిత్రాం స్వస్తయే ॥౭॥

ప. వి:- సునావమితి సు+నావమ్, ఆ, రుహేయమ్, అస్రవన్తీమ్, అనాగసమ్, శతారిత్రామితి శత+అరిత్రామ్, స్వస్తయే. ॥౭॥

పదార్థః :-(సునావమ్) శోభనాం సునిర్మితాం నావమ్ (ఆ) (రుహేయమ్) (అస్రవంతీమ్) ఛిద్రాది దోషరహితామ్ (అనాగసమ్) నిర్మాణదోషరహితామ్ (శతారిత్రామ్) శతమరిత్రాణి యస్యాస్తామ్ (స్వస్తయే) సుఖాయ.॥౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథాఽహం స్వస్తయేఽస్రవంతీమనాగసం శతారిత్రాం సునావ మారుహేయం తథాస్యాం యూయమప్యారోహత.॥౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా మహతీర్నావః సుపరీక్ష్య తాసు స్థిత్వా సముద్రాదిపారావారౌ గచ్ఛేయుః. యత్ర బహూన్యరిత్రాదీని స్యుస్తా నావోఽతీవోత్తమాః స్యుః.॥౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (స్వస్తయే) సుఖములకొరకు (అస్రవన్తీమ్) ఛిద్రము మున్నగు దోషములు, లేక (అనాగసమ్) నిర్మాణదోషములు లేనట్టి (శతారిత్రామ్) అనేకలంగరులు [నావలను నిలిపియుంచు సాధనములు] గల (సునావమ్) ఉత్తమముగ నిర్మింపబడిన నావపై (ఆ, రుహేయమ్) ఎక్కునట్లు మీరును అధిరోహించుడు.॥౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు చక్కగా

పరీక్షింపబడిన పెద్దనావల నధిరోహించి సముద్రములు మున్నగు పారావారములను దాటి వెళ్లవలెను. అట్టి నావలందు అనేకమంది లంగరులు, చుక్కానులు కూడ చక్కగా చేర్చియుంచుకొనవలయును.॥౭॥

7. May I ascend for welfare the goodly ship, free from defect in construction, that leaketh not, and is equipped with manifold anchors.

౧౨౧౯. ఆ న ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, మిత్రావరుణౌ దేవతే, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౨౧౯ ఆ నో మిత్రావరుణా ఘృతైర్గవ్యూతిముక్షతమ్।

మధ్వా రజాంసి సుక్రతూ ॥౮॥

ప.వి:- ఆ నః, మిత్రావరుణా, ఘృతైః, గవ్యూతిమ్, ఉక్షతమ్, మధ్వా, రజాంసి, సుక్రతూ ఇతి సు+క్రతూ.॥౮॥

పదార్థః:- (ఆ) సమంతాత్ (నః) అస్మాకమ్ (మిత్రావరుణా) ప్రాణోదానావివ (ఘృతైః) ఉదకైః (గవ్యూతిమ్) క్రోశద్వయమ్ (ఉక్షతమ్) సించతమ్ (మధ్వా) మధునా జలేన (రజాంసి) లోకాన్ (సుక్రతూ) శోభనాః ప్రజ్ఞాః కర్మాణి వా యయోస్తౌ.॥౮॥

అన్వయః:- హే మిత్రావరుణా ప్రాణోదానవద్వర్తమానౌ సుక్రతూ శిల్పినౌ! యువాం ఘృతైర్నో గవ్యూతిముక్షతమా మధ్వా రజాంస్యుక్షతమ్.॥౮॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యంది శిల్పినా యానాని జలాదినా చాలయేయుస్తర్హి త ఊర్ధ్వాఽధోమార్గేషు గంతుం శక్నుయుః.॥౮॥

పదార్థము :- (మిత్రావరుణా) ప్రాణ ఉదానవాయువుల వలె వర్తించు వారలారా! (సుక్రతూ) పవిత్రబుద్ధి కర్మలు గలిగిన శిల్పులారా! మీరు (ఘృతైః) జలములతో (నః) మాయొక్క (గవ్యూతిమ్) రెండుక్రోశముల [నాల్గుమైళ్ల] దూరమును (ఉక్షతమ్) సేచనమొనర్చుడు [పయనించుడు] మరియు (ఆ, మధ్వా) అన్నివైపులనుండి మధుర జలములతో (రజాంసి) లోకములను సేచన మొనర్చుడు.॥౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శిల్పవిద్య [ఇంజినీరింగ్] మున్నగు నిపుణత్వముగలవారు చక్కగా నిర్మింపబడిన నావలపై జలమార్గములందు క్రిందు, మీదు మార్గములందు వెళ్లుటకు సమర్థులగుదురు.॥౮॥

8. O intellectual and industrious pair of artisans, behaving like pran and udan, sprinkle with water our walking - path for two miles, and provide all places with sweet water!.

౧౨౨౦. ప్ర బాహవేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా; త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్విద్వద్విషయమాహ. విద్వాంసుల విషయము.

౧౨౨౦ ప్ర బాహవా సిస్పృతం జీవసే నఉ ఆ నో గవ్యూతిముక్షతం ఘృతేన।

ఆ మా జనే శ్రవయతం యువానా శ్రుతం మే మిత్రావరుణా హవేమా ॥౯॥

ప.వి:- ప్ర, బాహవా, సిస్పృతమ్, జీవసే, నః, ఆ, నః, గవ్యూతిమ్, ఉక్షతమ్, ఘృతేన, ఆ, మా, జనే, శ్రవయతమ్, యువానా, శ్రుతమ్, మే, మిత్రావరుణా, హవా, ఇమా.॥౯॥

పదార్థః:-(ప్ర) (బాహవా) బాహూ ఇవ. అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (సిస్పృతమ్) ప్రాప్నుతమ్ (జీవసే) జీవితుమ్ (నః) అస్మాన్ (ఆ) (నః) అస్మాకమ్ (గవ్యూతిమ్) క్రోశయుగ్మమ్ (ఉక్షతమ్) సించేతామ్ (ఘృతేన) జలేన (ఆ) (మా) మామ్ (జనే) (శ్రవయతమ్) శ్రావయతమ్. వృద్ధ్యభావశ్ఛాందసః (యువానా) యువానౌ మిశ్రితామిశ్రితయోః కర్తారౌ (శ్రుతమ్) శృణుతమ్. (మే) మమ (మిత్రావరుణా) మిత్రశ్చ వరుణశ్చ తౌ. (హవా) హవాని హవనాని (ఇమా) ఇమాని.॥౯॥

అన్వయః:-హే మిత్రావరుణా బాహవా యువానా యువాం నో జీవసే మా ప్రసిస్పృతం, ఘృతేన నో గవ్యూతిమోక్షతం,నానా కీర్తిమాశ్రవయతం మే జన ఇమా హవా శ్రుతమ్.॥౯॥

భావార్థః:-అధ్యాపకోపదేష్టారౌ ప్రాణోదానవత్సర్వేషాం జీవనహేతూ భవేతాం, విద్యోపదేశాభ్యాం సర్వేషామాత్మనో జలేన వృక్షానివ సించేతామ్.॥౯॥

పదార్థము :-(మిత్రావరుణా) మిత్రమా, వరుణా, ఉత్తములారా! రెండుభుజములవలెనుండు (యువానా) కలుపుచు, విడదీయుచుండునట్టి మీరు (నః) మా (జీవసే) జీవితముకొరకు (మా) నాకు (ప్ర, సిస్పృతమ్) ప్రాప్తించుడు (ఘృతేన) జలములతో (నః) మాయొక్క (గవ్యూతిమ్) రెండు క్రోశముల పర్యంత[మార్గ]ము (ఆ, ఉక్షతమ్) అన్నిదిక్కుల నుండి సేచన మొనర్చుడు. నానావిధములగు కీర్తిని (ఆ, శ్రవయతమ్) చక్కగా వినిపించుడు. మరియు (మే) నాయొక్క (జనే) మనుష్యగణమునందలి (ఇమా) ఇట్టి (హవా) వాదవివాదములను (శ్రుతమ్) వినుడు.॥౯॥

భావార్థము :- అధ్యాపకోపదేశకులు ప్రాణోదానములవలె సకలజనుల జీవనకారణము గావలెను. విద్య, ఉపదేశములచే అందరియాత్మలను జలముచే వృక్షములవలె సేచనమొనర్చవలయును.॥౯॥

9. O teacher and preacher, ye, uniters and disuniters like both the arms, come unto me for improving my life. Arrange water to be sprinkled for us for two miles. Give us the nice lessons of glory, and hear our mutual discussions!.

౧౨౧౦.శమిత్యస్యాత్రేయ ఋషిః, ఋత్విజో దేవతాః, భురిక్ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౨౧౦ శన్నో భవన్తు వాజినో హవేషు దేవతాతా మితద్రవః స్వర్కాః।

జమ్భయన్తోఽహిం వృకఀరక్షాంసి సనేమ్యస్మద్యుయవన్నమీవాః॥౧౦॥

ప.వి:- శమ్, నః, భవంతు, వాజినః, హవేషు, దేవతాతేతి, దేవ+తాతా, మితద్రవ ఇతి మిత+ద్రవః, స్వర్కాఇతి సు + అర్కాః, జమ్భయన్తః, అహిమ్,వృకమ్, రక్షాంసి, సనేమి, అస్మత్, యుయవన్, అమీవాః.॥౧౦॥

పదార్థః :-(శమ్) సుఖకారకాః (నః) అస్మభ్యమ్ (భవంతు) (వాజినః) ప్రశస్త విజ్ఞానయుక్తాః (హవేషు) దానాఽదానేషు (దేవతాతా) దేవతా విద్వాంస ఇవ వర్తమానాః (మితద్రవః) యే మితం ద్రవంతి తే (స్వర్కాః) సుష్ఠ్వర్కా అన్నాని వజ్రో వా యేషాంతే (జంభయంతః) వినాశయంతః (అహిమ్) మేఘం సూర్య ఇవ (వృకమ్) స్తేనమ్ (రక్షాంసి) దుష్టాన్ జీవాన్ (సనేమి) సనాతనం పురాణం. సనేమి ఇతి పురాణనామ....నిఘం, 3, ౨౭ (అస్మత్) (యుయవన్) పృథక్కుర్వంతు. (అమీవాః) రోగాన్.॥౧౦॥

అన్వయః:-హే స్వర్కామితద్రవో దేవతాతా వాజినో హవేషు విద్వాంసో భవంతోఽహిం సూర్య ఇవ వృకం రక్షాంసి చ జంభయంతో నః సనేమి శం భవంతు.అస్మదమీవా యుయవన్.॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యోఽంధకారం నివర్త్య సర్వాన్ సుఖయతి. తథా విద్వాంసః ప్రాణినాం సర్వాన్ శరీరాత్మరోగాన్ నివార్యానందయేయుః.॥౧౦॥

పదార్థము :-(సర్కాః) ఉత్తమాన్నము, వజ్రములు గలవారలారా! (మితద్రవః) ప్రమాణపూర్వకముగ నడచువారలారా! మరియు (దేవతాతా) విద్వాంసులవలె వర్తించువారలారా! (వాజినః) అత్యుత్తమ

విజ్ఞానముతో గూడిన (హవేషు) ఇచ్చిపుచ్చుకొనుటయందు చతురులగు మీరు (అహిమ్) మేఘములను సూర్యునివలె (వృకమ్) చోరుల మరియు (రక్షాంసి) దుష్టజీవులను (జమ్భయన్తః) వినాశమొనర్చుచు (నః) మాకొరకు (సనేమి) సనాతనముగ (శమ్) సుఖములగలిగించువారలు (భవన్తు) అగుడు (అస్మత్) మాయొక్క (అమీవాః) వ్యాధులను (యుయవన్) దూరమొనర్చుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యుడు అంధకారమును దొలగించి ఎల్లరకు సుఖమును గలిగించునట్లు విద్వాంసులు ప్రాణుల శారీరక, ఆత్మిక వ్యాధులను తొలగించి ఆనందయుక్తుల నొనర్చవలయును.॥౧౦॥

10. O highly learned person, possessing arms and foodstuffs, slow mover, behaving like scholars, wordly wise, crushing the thief and ignoble souls, as sun crushes the cloud, become for us an ancient pleasure-giver, and completely banish our afflictions!.

౧౨౨౨.వాజేవాజ ఇత్యస్య ఆత్రేయ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మలుల విషయ మదియే

౧౨౨౨ వాజేవాజేऽవత వాజినో నో ధనేషు విప్రా అమృతా ఋతజ్ఞాః।

అస్య మధ్వః పిబత మాదయధ్వం తృప్తా యాత పథిభిర్దేవయానైః॥౧౧॥

ప.వి:-వాజేవాజऽఇతి వాజే+వాజే, అవత, వాజినః, నః, ధనేషు, విప్రాః, అమృతాః, ఋతజ్ఞాऽఇత్యృతజ్ఞాః, అస్య, మధ్వః, పిబత, మాదయధ్వమ్, తృప్తాః, యాత, పథిభిరితి పథి+భిః, దేవయానైరితి దేవ+యానైః.॥౧౧॥

పదార్థః :-(వాజేవాజే) యుద్ధే యుద్ధే (అవత) రక్షత (వాజినః) విజ్ఞానవంతః (నః) అస్మాన్ (ధనేషు) (విప్రాః) మేధావినః (అమృతాః) ఆత్మస్వరూపేణ నిత్యాః (ఋతజ్ఞాః) య ఋతం సత్యం జానంతి తే (అస్య)(మధ్వః) మధురస్య రసస్య. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (పిబత) (మాదయధ్వమ్) ఆనందయత (తృప్తాః) ప్రీతాః (యాత) గచ్ఛత (పథిభిః) (దేవయానైః) దేవా విద్వాంసో యాంతి యేషు తైః.॥౧౧॥

అన్వయః:-హే అమృతా ఋతజ్ఞా వాజినో విప్రాః! యూయం వాజేవాజే ధనేషు నోऽవతాస్య మధ్వః, పిబత తేన మాదయధ్వమనేన తృప్తాః సంతో దేవయానైః పథిభిర్యాత.॥౧౧॥

భావార్థః:- యథా విద్వాంసో విద్యాదానోపదేశాభ్యాం సర్వాన్ సుఖయంతి తథైవ రాజపురుషా రక్షాఽభయదానాభ్యాం సర్వాన్ సుఖయంతు. ధర్మ్యమార్గేషు గచ్ఛంతోఽర్థకామమోక్షాన్ ప్రాప్నువంతు.॥౧౧॥

పదార్థము :-(అమృతాః) ఆత్మస్వరూపమున అవినాశులు (ఋతజ్ఞాః) సత్యము నెరిగిన (వాజినః) విజ్ఞానవంతులు నగు (విప్రాః)బుద్ధిశాలులారా! మీరు (వాజే వాజే) ప్రతి యుద్ధమందును మరియు (ధనేషు) ధనములందును (నః) మమ్ము (అవత) రక్షణ జేయుడు. మరియు (అస్య) ఈ (మధ్వః) మధురరసమును (పిబత) పానమొనర్చుడు. మరియు దానివల్ల (మాదయధ్వమ్) విశేషానందప్రాప్తినొందుడు. మరియు దీనిచే (తృప్తాః) తృప్తివంతులై (దేవయానైః) విద్వాంసులు పయనించు (పథిభిః) మార్గములద్వారా (యాత) పయనించుడు [వెళ్లుడు].॥౧౧॥

భావార్థము :-విద్వాంసులు విద్యాదానము మరియు ఉపదేశములచే ఎల్లరను సుఖవంతుల నొనర్చునట్లు, రాజపురుషులు రక్షణ మరియు అభయప్రదానములచే సకలప్రజలను సుఖవంతులుగ నుంచవలెను. మరియు ధర్మయుక్తమార్గములందు నడచుచు ధర్మార్థకామమోక్షములను పురుషార్థఫలములను పొందవలెను. ॥౧౧॥

11. O immortal, truth-knowing, learned, and wise people, help us in each fray, and our efforts to earn wealth. Drink deep the easence of knowledge, be joyful, be satisfied: then follow the paths which the sages are wont to tread!.

౧౨౨౩.సమిద్ధ ఇత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః,అగ్నిర్దేవతా,విరాడనుష్టుప్ ఛందః,గాంధారః,స్వరః.

పునర్విద్వద్విషయమాహ. విద్వాంసుని గురించి చెప్పెను.

౧౨౨౩ సమిద్ధోఽఅగ్నిః సమిధా సుసమిద్ధో వరేణ్యః।
గాయత్రీ ఛన్దఽఇన్ద్రియం త్ర్యవిర్గౌర్వయో దధుః॥౧౨॥

ప.వి:-సమిద్ధఽఇతి సమ్+ఇద్ధః, అగ్నిః, సమిధేతి సమ్+ఇధా, సుసమిద్ధ ఇతి సు+సమిద్ధః, వరేణ్యః, గాయత్రీ, ఛందః, ఇంద్రియమ్, త్ర్యవిరితి, త్రి+అవిః, గౌః, వయః, దధుః.॥౧౨॥

పదార్థః:-(సమిద్ధః) సమ్యక్ ప్రదీప్తః (అగ్నిః) వహ్నిః (సమిధా) సమ్యక్ ప్రకాశేన. (సుసమిద్ధః) సుష్ఠుప్రకాశితః సూర్యః (వరేణ్యః) వరణీయో జనః (గాయత్రీ) (ఛందః) (ఇంద్రియమ్) మనః (త్ర్యవిః) త్రయాణాం శరీరేంద్రియాత్మనామవీ రక్షణం యస్మాత్ సః. (గౌః) స్తోతా (వయః) జీవనమ్ (దధుః) దధీరన్.॥౧౨॥

అన్వయః:-యథా సమిద్ధోఽగ్నిః సమిధా సుసమిద్ధో వరేణ్యో గాయత్రీ ఛందశ్చేంద్రియం ప్రాప్నోతి. యథా చ త్ర్యవిర్గోర్వయో దధాతి తథా విద్వాంసో దధుః.॥౧౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వాంసో విద్యయా సర్వేషామాత్మనః ప్రకాశ్య సర్వాన్ జితేంద్రియాన్ కృత్వా దీర్ఘాయుషః సంపాదయంతు.॥ ౧౨ ॥

పదార్థము :-ఎట్లు (సమిద్ధః) చక్కగా దేదీప్యమానముగు (అగ్నిః) అగ్ని (సమిధా) ఉత్తమప్రకాశముచే (సుసమిద్ధః) అధిక ప్రకాశవంతుడగు సూర్యుడు (వరేణ్యః) అంగీకరించదగినవాడు. మరియు (గాయత్రీచ్ఛన్దః) గాయత్రీ ఛన్దము (ఇన్ద్రియమ్) మనస్సును పొందునట్లు (త్ర్యవిః)శరీరము, ఇంద్రియము, ఆత్మ ఈ మూడింటిని రక్షణ మొనర్చు మరియు (గౌః) స్తుతి, ప్రశంసలనొనర్చువారు (వయః) జీవనధారణ మొనర్చునట్లు విద్వాంసులు (దధుః) ధారణ మొనర్చవలెను. ॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు విద్యాదానముచే సర్వజనుల ఆత్మలను ప్రకాశపరచుచు అందరను జితేంద్రియులనుగాజేసి దీర్ఘాయుష్మంతులనుగ నొనర్చవలయును. ॥౧౨॥

12. Just as kindled fire, the sun highly illumined with its light, an excellent person, the Gayatri metre please the mind; and just as a person protecting the body its organs and soul, singing the praise of God attains to longevity, so should the learned do.

౧౨౨౪.తనూనపాదిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౨౨౪ తనూనపాచ్ఛుచివ్రతస్తనూపాశ్చ సరస్వతీ।

ఉష్ణిహా ఛన్దఽ ఇన్ద్రియం దిత్యవాడ్గౌర్వయో దధుః॥౧౩॥

ప.వి:–తనూనపాదితి తనూ+నపాత్, శుచి+వ్రతః, తనూపా+ ఇతి తనూ+పాః, చ, సరస్వతీ, ఉష్ణిహా, ఛన్దః, ఇంద్రియమ్, దిత్యవాడితి దిత్య+వాట్, గౌః, వయః, దధుః.॥౧౩॥

పదార్థః:-(తనూనపాత్)యస్తనూం న పాతయతి సః(శుచివ్రతః) పవిత్రధర్మాచరణశీలః (తనూపాః) యస్తనూః పాతి (చ) (సరస్వతీ)వాణీ (ఉష్ణిహా) (ఛందః) (ఇంద్రియమ్) ఇంద్రస్య జీవస్య లింగమ్ (దిత్యవాట్) దితయే హితం వహతి. (గౌః) స్తోతా (వయః) కామనామ్ (దధుః).॥౧౩॥

అన్వయః:-యథా శుచివ్రతస్తనూనపాత్తనూపాః సరస్వతీ చోష్ణిహా ఛంద ఇంద్రియం దధాతి. యథా చ దిత్యవాడ్ గౌర్వయో వర్ధయతి తథైతత్సర్వం విద్వాంసో దధుః.॥౧౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే పవిత్రాచరణా యేషాం వాణీ విద్యాసుశిక్షాయుక్తాఽస్తి, తే పూర్ణం జీవనం ధాతు మర్హంతి.॥౧౩॥

పదార్థము :-ఏవిధముగ (శుచివ్రతః) పవిత్రధర్మాచరణపరులు (తనూనపాత్) శరీరమును పతనమొనర్చనివారు (తనూపాః) ఐనను శరీరరక్షణ నొనర్చుకొనువారు (చ) మరియు (సరస్వతీ) వాణి మరియు (ఉష్ణిహా) ఉష్ణిక్ (ఛందః) ఛందస్సులచే (ఇన్ద్రియమ్) జీవచిహ్నమును ధారణ మొనర్చు లేక (దిత్యవాట్) ఖండనీయ పదార్థములకు హితము చేకూర్చువారు. మరియు (గౌః) స్తుతి యొనర్చువారు (వయః) కామితములను పెంపొందించు కొనునట్లు ఈ సకల విద్వాంసులును (దధుః) ధారణ మొనర్తురుగాక!॥౧౩॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పవిత్రాచరణ గలవారు, విద్యలందు సుశిక్షితవాణి గలవారు పూర్ణజీవనమును ధరించుటకు యత్నశీలురై యుందురు.॥౧౩॥

13. Just as a religious - minded person, who lets not the body decay, who preserves his physical strength, vedic speech, and Ushniha metre, realises the significance of soul, and just as a devotee, creating love for worldly destructible objects expands his desires, so should the learned do.

౧౨౨౫.ఇడాభిరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛందః గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మఱల నదే విషయము.

౧౨౨౫ ఇడాభిరగ్నిరీడ్యః సోమో దేవోఽఅమర్త్యః।

అనుష్టుప్ ఛన్దఽఇన్ద్రియం పఞ్చావిర్గౌర్వయో దధుః ॥౧౪॥

ప.విః-ఇడాభిః, అగ్నిః, ఈడ్యః, సోమః, దేవః, అమర్త్యః, అనుష్టుప్, అనుస్తుబిత్యను+స్తుప్, ఛందః, ఇంద్రియమ్, పంచావిరితి పంచ+అవిః, గౌః, వయః, దధుః.॥౧౪॥

పదార్థః:-(ఇడాభిః) (అగ్నిః) పావక ఇవ. (ఈడ్యః) స్తుత్యోఽధ్యన్వేషణీయః (సోమః) ఐశ్వర్యవాన్ (దేవః) దివ్యగుణః (అమర్త్యః) స్వస్వరూపేణ మృత్యురహితః (అనుష్టుప్) (ఛందః) (ఇంద్రియమ్) జ్ఞానాదివ్యవహారసాధకమ్. (పంచావిః) యః పంచభిరవ్యతే రక్ష్యతే

సః (గౌః) విద్యయా స్తోతవ్యః (వయః) తృప్తిమ్ (దధుః) దధ్యుః.॥౧౪॥

అన్వయః:-యథాఽగ్నిరమర్త్యః సోమ ఈడ్యో దేవః పంచావిర్గౌర్విద్వానిడాభిరనుష్టుప్ ఛంద ఇంద్రియం వయశ్చ దధ్యాత్తథైతత్సర్వే దధుః.॥౧౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే ధర్మేణ విద్యైశ్వర్యే ప్రాప్నువంతి తే సర్వాన్ మనుష్యానేతే ప్రాపయితుం శక్నువంతి.॥౧౪॥

పదార్థము :- (అగ్నిః) అగ్నివంటి ప్రకాశవంతులు (అమర్త్యః) తమ స్వరూపముచే నాశరహితులు (సోమః) ఐశ్వర్యశాలురు (ఈడ్యః) స్తుతించ మరియు అన్వేషించ [శోధించ] దగినవారు (దేవః) దివ్యగుణవంతులు (పఞ్చావిః) ఐదింటిచే రక్షణప్రాప్తించుకొనువారు. (గౌః) విద్యద్వారా స్తుతింపదగిన విద్వాంసులు (ఇడాభిః) ప్రశంసలచే (అనుష్టుప్ఛన్దః) అనుష్టుప్ ఛందస్సును (ఇన్ద్రియమ్) జ్ఞానము మున్నగు వ్యవహారములను సాధించగల మనస్సు మరియు (వయః) తృప్తిని ధారణమొనర్చునటులనే దీనిని ఎల్లరును (దధుః)ధారణమొనర్చుకొనుట యోగ్యము.॥౧౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ధర్మయుక్తముగ విద్య మరియు ఐశ్వర్యములను పొందువారు సకల మానవులకు విద్య మరియు ఐశ్వర్యప్రాప్తిని గలిగించగలుగుదురు.॥౧౪॥

14. Just as a learned peson, lustrous like fire, immortal by nature, supreme, fit for eulogy and research, divine, guarded by five vital breaths, laudable for his knowledge, and just as Anushatap-metre with praises, attain to self satisfaction and intellectual mind, so should all do.

౧౨౨౬. సుబర్హిరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మఱల నదేవిషయము.

౧౨౨౬ సుబర్హిరగ్నిః పూషణ్వాన్త్స్తీర్ణబర్హిరమర్త్యః।

బృహతీ ఛన్దఽ ఇన్ద్రియం త్రివత్సో గౌర్వయో దధుః॥౧౫॥

ప.విః-సుబర్హిరితి సు+బర్హిః, అగ్నిః, పూషణ్వానితి పూషణ్+వాన్, స్తీర్ణబర్హిరితి స్తీర్ణ+బర్హిః అమర్త్యః, బృహతీ, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, త్రివత్స ఇతి త్రి+వత్సః, గౌః, వయః, దధుః.॥౧౫॥

పదార్థః:-(సుబర్హిః) సుశోభనం బర్హి రంతరిక్షం యస్మాత్ సః (అగ్నిః) పావకః (పూషణ్వాన్) పూషాణః పుష్టికరా గుణా విద్యంతే యస్మిన్ (స్తీర్ణబర్హిః) స్తీర్ణం

బర్హిరంతరిక్షం యేన సః (అమర్త్యః) స్వస్వరూపేణ మృత్యుధర్మరహితః (బృహతీ) (ఛందః)(ఇంద్రియమ్) (త్రివత్సః) త్రీణి దేహేంద్రియమనాంసి వత్సా ఇవానుచరాణి యస్య సః (గౌః) ధేనుః (వయః) యేన వ్యేతి వ్యాప్నోతి తత్ (దధుః) దధ్యుః.॥౧౫॥

అన్వయః:-యథా పూషణ్వాన్ స్థీర్ణబర్హిరమర్త్యః సుబర్హిరగ్నిరివ జనా బృహతీ ఛందశ్చేంద్రియం దధ్యాత్ త్రివత్సో గౌరివ వయో దధ్యాత్ తథైతద్ దధుః.॥౧౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాగ్నిరంతరిక్షే చరతి తథాఽనుకూలో విద్వాంసః సూక్ష్మనిరాకారపదార్థవిద్యాయాం చరంతి. యథా గోరనుకూలో వత్సో భవతి తథా విద్వదనుకూలా అవిద్వాంస శ్చరంత్వింద్రియాణి చ వశమానయేయుః.॥౧౫॥

పదార్థము :-(పూషణ్వాన్) పుష్టికారకగుణవంతుడు (స్థీర్ణబర్హిః) ఆకాశమందంతటను వ్యాప్తముగువాడు (అమర్త్యః) తన స్వరూపముచే నాశమునొందనివాడు (సుబర్హిః) ఆకాశమును శుద్ధపరచువాడు (అగ్నిః) అగ్నివంటివాడు నగు మరియు (బృహతీఛన్దః) బృహతీఛందస్సును (ఇన్ద్రియమ్) జీవచిహ్నమును ధరించునట్లు మరియు (త్రివత్సః) త్రివత్సము అనగా దేహము, ఇన్ద్రియములు, మనస్సు అను లేగల [దూడల] వలె అనుసరించువాడు (గౌః) గోవువంటివాడు (వయః) తృప్తిని పొందునట్లు అందరును (దధుః) ధరించవలెను.॥౧౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్ని అంతరిక్షమున నడచునట్లు విద్వాంసులు సూక్ష్మము మరియు నిరాకార పదార్థవిద్యలందు నడచుచుందురు. గోవువెంట లేగదూడ నడచివెళ్లునట్లు విద్యావిహీనులు విద్వాంసుల వెనక నడచుచు తమ ఇంద్రియములను వశపరచుకొనవలెను.॥౧౫॥

15. Just as a learned person, brilliant like fire, air-minded, immortal by nature, gracing the speace, and Brihati-metre, realise the significance of soul, and justeas persons docile like a cow, control their bodies, organs and minds, so should we all do.

౧౨౨౭.దురోదేవీరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ వాయుప్రభృతిపదార్థ ప్రయోజనముపదిశ్యతే.వాయ్వాది పదార్థముల ప్రయోజనము చెప్పబడుచున్నది.

౧౨౨౭ దురో దేవీర్దిశో మహీర్బ్రహ్మా దేవో బృహస్పతిః।

పఙ్క్తిశ్ఛన్ద ఇహేన్ద్రియం తుర్యవాడ్ గౌర్వయో దధుః॥౧౬॥

ప.విః-దురః, దేవీః, దిశః, మహీః, బ్రహ్మా,దేవః బృహస్పతిః, పఙ్క్తిః, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్, తుర్యవాడితి తుర్య+వాట్, గౌః, వయః, దధుః ॥౧౬॥

పదార్థః:- (దురః) ద్వారాణి (దేవీః) దేదీప్యమానాం (దిశః) (మహీః) మహత్యః (బ్రహ్మ) (దేవః) దేదీప్యమానః (బృహస్పతిః) బృహతాం పాలకః సూర్యః (పంక్తిః) (ఛందః) (ఇహ) (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (తుర్యవాట్) యస్తుర్యం చతుర్థం వహతి ప్రాప్నోతి సః (గౌః) ధేనుః (వయః) జీవనమ్ (దధుః) దధీరన్.॥౧౬

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథేహ దేవీర్మహీర్ద్వరో దిశో బ్రహ్మ దేవో బృహస్పతిః పంక్తిశ్ఛంద ఇంద్రియం తుర్యవాడ్ గౌర్వయశ్చ దధుస్తథా యూయమపి ధరత.॥౧౬॥

భావార్థః:-నహి కశ్చిదప్యంతరిక్షస్థవాయ్వాదిభిర్వినా జీవితుం శక్నోతి.॥౧౬॥

పదార్థము :- మానవులారా! ఏవిధముగా (ఇహ) ఇచ్చట (దేవీః) దేదీప్యమానమగు (మహీః) పెద్ద (దురః) ద్వారములు (దిశః) దిశలను (బ్రహ్మ) అన్తరిక్షస్థ పవనము (దేవః) ప్రకాశమానుడు (బృహస్పతిః) గొప్పవానిని పాలనమొనర్చు సూర్యుడు (పంక్తిశ్ఛన్దః) పంక్తిశ్ఛన్దము (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (తుర్యవాట్) నాలుగవదానిని ప్రాప్తించు (గౌః) గోవు (వయః) జీవనమును (దధుః) ధారణమొనర్చునో అట్లే మీరును చేయుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :-అంతరిక్షస్థ వాయువు మున్నగునవి లేకుండ ఏ ప్రాణియు బ్రతుక జాలదు.॥౧౬॥

16. O people, just as glittering doors, mighty regions, air in space, resplendent sun, Pankti-metre, and a learned person in the fourth Ashrama, gain power and life in this world so should ye acquire life and power!.

౧౨౨౮.ఉష ఇత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మరల నా విషయమే.

౧౨౨౮ ఉషే యహ్వీ సుపేశసా విశ్వే దేవాఽ అమర్త్యాః ।

త్రిష్టుప్ ఛన్దఽ ఇహేన్ద్రియం పష్ఠవాడ్ గౌర్వయో దధుః ॥౧౭॥

ప.వి:-ఉషేఽ ఇత్యుషే, యహ్వీఽ ఇతి యహ్వీ, సుపేశసేతి సు+పేశసా, విశ్వే, దేవాః, అమర్త్యాః, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుబితి త్రి+స్తుప్, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్,పష్ఠవాడితి పష్ఠ+వాట్, గౌః, వయః, దధుః.॥౧౭॥

పదార్థః :-(ఉషే) దహనకర్త్ర్యావివ స్త్రియౌ (యహ్వీ) మహతీ మహత్యౌ (సుపేశసా) సుష్ఠు పేశో రూపం యయోస్తావధ్యాపికోపదేశికే. విభక్తేరాత్వమ్ (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) దేదీప్యమానాః పృథివ్యాదయః (అమర్త్యాః) తత్త్వస్వరూపేణ నిత్యాః (త్రిష్టుప్) (ఛందః) (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (పష్ఠవాట్) యః పష్ఠేన పృష్ఠేన వహతి సః. ఇదం పృషోదరాదినా సిద్ధమ్. (గౌః) వృషభః (వయః) ప్రజననమ్ (దధుః) దధ్యుః.॥౧౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథేహ సుపేశసోషే యహ్వీ అమర్త్యా విశ్వే దేవాస్త్రిష్టుప్ ఛందః పష్ఠవాడ్ గౌర్వయ ఇన్ద్రియం దధుస్తథా యూయమప్యాచరత.॥౧౭॥

భావార్థః:-యథా పృథివ్యాదయః పదార్థాః పరోపకారిణః సన్తి. తథాఽత్ర మనుష్యైర్భవితవ్యమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ఇహ) ఈ జగమునందు (సుపేశసా) సుందర రూపము గల అధ్యాపకోపదేశకులు (యహ్వీ) గొప్ప (ఉషే) దహనమొనర్చు ప్రభాతమువంటి స్త్రీలిరువురు (అమర్త్యాః) తత్త్వస్వరూపముతో సదా యుండు (విశ్వే) సకల (దేవాః) దేదీప్యమానమైన పృథివి మున్నగు లోకములు (త్రిష్టుప్ఛన్దః) త్రిష్టుప్ఛన్దము మరియు (పష్ఠవాట్) వీపుపైమోయునట్టి (గౌః) ఎద్దులు (వయః) ఉత్పత్తి (ఇన్ద్రియమ్) ధనముల ధరింతురో అట్లే (దధుః) మీరెల్లరును ఆచరణమొనర్చుడు.॥౧౭॥

భావార్థము :-పృథివి మున్నగు లోక లోకాంతరములు పరోపకారములై యున్నట్లు ఈ విశ్వమునందు మనుష్యులును ఉండవలయును.॥౧౭॥

17. O people, just as in this world, the female teacher and preacher of lovely form, like two dawns of great brilliance, all the immortal bright forces of nature, the Trishtup metre and the bull that carries burden on its back, give us wealth and life, so should ye all acquire them.!

౧౨౯.దైవ్యేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః గాంధారః స్వర.

అథ భిషగ్వదితరైరాచరితవ్యమిత్యుపదిశ్యతే.

వైద్యునివలె నితరులును ఆచరించవలయునని యుపదేశించబడుచున్నది.

౧౨౯ దైవ్యా హోతారా భిషజేన్ద్రేణ సయుజా యుజా।

జగతీ ఛన్దఽఇన్ద్రియమనడ్వాన్ గౌర్వయో దధుః ॥౧౮॥

ప.వి:-దైవ్యా హోతారా, భిషజా, ఇన్ద్రేణ, సయుజేతి స+యుజా, యుజా, జగతీ, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, అనడ్వాన్, గౌః, వయః దధుః.॥౧౮॥

పదార్థః:-(దైవ్యా) దేవేషు విద్వత్సు కుశలౌ (హోతారా) దాతారౌ (భిషజా) సద్వైద్యౌ (ఇంద్రేణ) ఐశ్వర్యేణ (సయుజా) యౌ సమానం యుంక్తస్తౌ (యుజా) సమాహితౌ (జగతీ) (ఛందః) (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (అనడ్వాన్) వృషభః (గౌః) (వయః) కమనీయమ్ (దధుః) దధ్యుః.॥౧౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథేంద్రేణ సయుజా యుజా దైవ్యా హోతారా భిషజాఽనడ్వాన్ గౌర్జగతీ ఛందశ్చ వయ ఇంద్రియం దధుస్తథైతద్భవంతో దధీరన్.॥౧౮॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వైద్యైః స్వేషాం పరేషాం చ రోగాన్నివార్య స్వేఽన్యే చైశ్వర్యవంతః క్రియంతే తథా సర్వైర్మనుష్యైర్వర్తితవ్యమ్.॥౧౮॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ఇన్ద్రేణ) ఐశ్వర్యములచే (సయుజా) ఓషధ్యాదులనతె యోగమొనర్చు (యుజా) తెలివైన మనస్సుగల (దైవ్యా) విద్వాంసులయందు నిపుణులు (హోతారా) విద్యాదులను ప్రసాదించు (భిషజా) ఉత్తములగు వైద్యులిరువురు (అనడ్వాన్) ఎద్దులు (గౌః) గోవులు మరియు (జగతీఛన్దః) జగతీ ఛందస్సు (వయః) సుందరమగు (ఇన్ద్రియమ్) ధనములను (దధుః) ధారణమొనర్తురో అట్లే దీనిని మీరును ధారణమొనర్చుడు.॥౧౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వైద్యులు తను, ఇతరుల వ్యాధులను దొలగించి మరియు తా మైశ్వర్యవంతులగుటయే గాక ఇతరులనుసైత మైశ్వర్యవంతులుగ నొనర్తురు. ఇదేవిధముగ సర్వజనులు ప్రవర్తించుచుండవలయును.॥౧౮॥

18. O people, just as good physicians, the correct dispensers of medicine with skill, with mind awakened, shrewd amongst the learned, bestowers of knowledge, ox and cow, and Jagati metre give us good wealth, so should ye all acquire the same!.

౧౨౩౦.త్రిస్ర ఇత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విశ్వే దేవా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్విద్వద్విషయమాహ.మఱల విద్వాంసులను గుఱించి చెప్పబడుచున్నది.

౧౨౩౦ తిస్రఽఇడా సరస్వతీ భారతీ మరుతో విశః।
విరాట్ ఛన్దఽఇహేన్ద్రియం ధేనుర్గౌర్న వయో దధుః॥౧౯॥

ప.విః-తిస్రః, ఇడా, సరస్వతీ, భారతీ, మరుతః, విశః, విరాడితి వి+రాట్, ఛన్దః, ఇహ ఇన్ద్రియమ్, ధేనుః, గౌః, న, వయః, దధుః.॥౧౯॥

పదార్థః:-(తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యావత్యః (ఇడా) భూమిః (సరస్వతీ) వాణీ (భారతీ) ధారణావతీ ప్రజ్ఞా (మరుతః) వాయవః (విశః) మనుష్యాద్యాః ప్రజాః (విరాట్) యద్వివిధం రాజతే తత్ (ఛందః) బలమ్ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (ధేనుః) యయా ధాపయంతి సా (గౌః) (న) ఇవ (వయః) ప్రాప్తవ్యం వస్తు (దధుః) దధ్యుః.॥౧౯॥

అన్వయః:-యథేహేడా సరస్వతీ భారతీ చ తిస్రో మరుతో విశో విరాట్ ఛంద ఇంద్రియం ధేనుర్గౌర్న వయశ్చ దధుస్తథా సర్వే మనుష్యా ఏతద్ధృత్వా వర్తేరన్.॥౧౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా విద్వాంసః సుశిక్షితయా వాచా విద్యయా ప్రాణైః పశుభిశ్చైశ్వర్యం లభంతే, తథాఽన్యైర్లబ్ధవ్యమ్.॥౧౯॥

పదార్థము :-ఏవిధముగ ఈ జగత్తునందు (ఇడా) పృథివి (సరస్వతీ) వాణి మరియు (భారతీ) ధారణాబుద్ధి, ఈ (తిస్రః) మూడు (మరుతః) వాయువులు (విశః) మానవప్రజలు (విరాట్) అనేక విధముల దేదీప్యమానమగు (ఛన్దః) బలము (ఇన్ద్రియమ్) ధనముల మరియు (ధేనుః) పానమొనర్చజేయు (గౌః) గోవుల (న) వలె (వయః) పొందదగిన వస్తువును (దధుః) ధారణమొనర్చునో, అట్లే మీరును యొనర్చుడు.॥౧౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. విద్వాంసులు సుశిక్షితమగు వాణి, విద్య, ప్రాణము మరియు పశువులచే ఐశ్వర్య ప్రాప్తినొందునట్లు ఇతరు లెల్లరును ప్రాప్తించుకొనవలయును. ॥౧౯॥

19. O people, just as the Earth, speech and intellect, all three, air - folk, subjects, illuminating strength of various kinds, like the milchcow, in this world, give wealth and attainable objects, so should ye all acquire these!.

౧౨౩౧.త్వష్టేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విశ్వే దేవా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మఱల విషయ మదియే.

౧౨౩౧ త్వష్టా తురీపోఽఅద్భుతఽ ఇన్ద్రాగ్నీ పుష్టివర్ధనా

ద్విపదా ఛన్దఽ ఇన్ద్రియముక్షా గౌర్న వయో దధుః॥౨౦॥

ప.వి:-త్వష్టా, తురీపః, అద్భుతః, ఇన్ద్రాగ్నీఽ ఇతి ఇన్ద్రాగ్నీ, పుష్టివర్ధనేతి పుష్టి+వర్ధనా, ద్విపదేతి ద్వి+పదా, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, ఉక్షా, గౌః, న, వయః , దధుః.॥౨౦॥

పదార్థః:-(త్వష్టా) తనూకర్తా (తురీపః) తూర్ణమాప్నోతి సః (అద్భుతః) ఆశ్చర్యగుణకర్మస్వభావః (ఇంద్రాగ్నీ) ఇంద్రశ్చాగ్నిశ్చ తౌ వాయ్వగ్నీ (పుష్టివర్ధనా) యౌ పుష్టిం వర్ధయంతస్తౌ (ద్విపదా) ద్వౌ పాదౌ యస్యాం సా (ఛందః) (ఇంద్రియమ్) శ్రోత్రాదికమ్ (ఉక్షా) సేచనసమర్థః (గౌః) (న) ఇవ (వయః) జీవనమ్ (దధుః) ధరేయుః.॥౨౦॥

అన్వయః:-హేమనుష్యాః! యేఽద్భుతస్తురీపస్త్వష్టా పుష్టివర్ధనేంద్రాగ్నీ ద్విపదా ఛంద ఇంద్రియ ముక్షా గౌ ర్న వయో దధుస్తాన్ విజానీత.॥౨౦॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యథా ప్రసిద్ధోఽగ్నిర్విద్యుజ్జాఠరో బడబానల ఏతే చత్వారః ప్రాణ ఇంద్రియాణి గవాదయః పశవశ్చ సర్వస్య జగతః పుష్టిం కుర్వంతి. తథైవ మనుష్యైర్బ్రహ్మచర్యాదినా స్వస్య పరేషాం చ బలం వర్ధనీయమ్.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (అద్భుతః) ఆశ్చర్యగుణకర్మస్వభావముతోను (తురీపః) శీఘ్రముగ పొందదగిన (త్వష్టా) సూక్ష్మమొనర్చు మరియు (పుష్టివర్ధనా) పుష్టిని వృద్ధిపరచు (ఇన్ద్రాగ్నీ) వాయువు, అగ్ని రెండును (ద్విపదా) రెండుపాదములుగల (ఛన్దః) ఛందస్సు (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాది ఇంద్రియములు (ఉక్షా) సేచనమొనర్చుటయందు సమర్థవంతమైన (గౌః) ఎద్దు (న) వలె (వయః) జీవనమును (దధుః) ధారణమొనర్చుచున్నవి. వానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ భౌతికాగ్ని, విద్యుదగ్ని, జాఠరాగ్ని, బడబానలము ఈ నాలుగును ప్రాణము, ఇంద్రియములు మరియు గోవులు మున్నగు పశువులు జగత్తునందంతయును పుష్టివంతమొనర్చుచున్నట్లు మానవులును బ్రహ్మచర్యాది వ్రతములచే తమ మరియు నితరుల బలమును పెంపొందించవలయును.॥౨౦॥

20. O people, wonderful, speedy, subtle, invigorating air and fire, human beings who stand on two feet like the metre having two quarters, and like a vigorous bull give life and physical strength, know ye them!.

౧౨౩౨. శమితేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విశ్వే దేవా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రజావిషయమాహ. ప్రజావిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

౧౨౩౨ శమితా నో వనస్పతిః సవితా ప్రసువన్ భగమ్।
కకుప్ఛన్దఽ ఇహేన్ద్రియం వశా వేహద్వయో దధుః॥౨౧॥

ప.విః-శమితా, నః, వనస్పతిః, సవితా, ప్రసువన్నితి ప్ర+సువన్, భగమ్, కకుప్, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్, వశా, వేహత్, వయః, దధుః.॥౨౧॥

పదార్థః:-(శమితా) శాంతిప్రదః (నః) అస్మాకమ్ (వనస్పతిః) ఓషధిరాజో వృక్షాణాం పాలకశ్చ (సవితా) సూర్యః (ప్రసువన్) ఉత్పాదయన్ (భగమ్) ధనమ్ (కకుప్) (ఛందః) (ఇహ) సంసారే (ఇంద్రియమ్) జీవలింగమ్ (వశా) అప్రసూతా (వేహత్) యా ప్రసవం విహంతి సా (వయః) వ్యాప్తవ్యమ్ (దధుః).॥౨౧॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యః శమితా వనస్పతిః సవితా భగం ప్రసువన్ కకుప్ ఛంద ఇంద్రియం వశా వేహచ్చేహ నో వయో దధుస్తాన్ యూయం విజ్ఞాయోపకురుత.॥౨౧॥

భావార్థః:-యేన మనుష్యేణ సర్వరోగప్రణాశికా ఓషధయ ఆవరకాణ్యుత్తమాని వస్త్రాణి చ సేవ్యంతే స చిరంజీవీ భవతి.॥౨౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (శమితా) శాంతిని ప్రసాదించు (వనస్పతిః) ఓషధుల రాజు లేక వృక్షముల పాలకుడు (సవితా) సూర్యుడు (భగమ్) ధనములను ప్రసువన్ ఉత్పన్నమొనర్చుచు (కకుప్ఛన్దః) కకుప్ఛందము (ఇన్ద్రియమ్) జీవచిహ్నమును (వశా) సంతానహీనురాలు [గొడ్రాలు] మరియు (వేహత్) గర్భపాతమొనర్చుకొనువారు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమందు (నః) మేము (వయః) పొందదగిన వస్తువును (దధుః) ధారణమొనర్చుటను దెలిసికొని ఉపకారమొనర్చుడు.॥౨౧॥

భావార్థము :-ఎవరు సర్వరోగనివారకమగు ఔషధము, శరీరాచ్ఛాదనకు ఉత్తమ వస్త్రములను ధరింతురో వారు దీర్ఘకాలము జీవించ గలుగుదురు.॥౨౧॥

21. O people, just as the sun, the giver of tranquility, and nourisher of trees, produces wealth and a Brahmchari observing celibacy for twentyeight years, like the Kakup metre of twenyeight syllables, the Assembly that controls the State, and the statesmanship of the ruler that nips in the bud the machinations of the wicked, give us life and power, so should ye do!.

౧౨౩౩.స్వాహేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః విద్వాంసో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః గాంధారః స్వరః
పునస్తమేవ విషయమాహ. మజల విషయ మదియే.

౧౨౩౩ స్వాహా యజ్ఞం వరుణః సుక్షత్రో భేషజం కరత్।

అతిచ్ఛన్దా ఇన్ద్రియం బృహదృషభో గౌర్వయో దధుః॥౨౨॥

ప.వి:-స్వాహా, యజ్ఞమ్, వరుణః, సుక్షత్ర ఇతి సు+క్షత్రః భేషజమ్, కరత్, అతిచ్ఛన్దా ఇత్యతి+ఛన్దాః, ఇన్ద్రియమ్, బృహత్, ఋషభః గౌః, వయః, దధుః.॥౨౨॥

పదార్థః :-(స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (యజ్ఞమ్) సంగతిమయమ్ (వరుణః) శ్రేష్ఠః (సుక్షత్రః) శోభనం క్షత్రం ధనం యస్య సః. క్షత్రమితి ధననా.....నిఘం...౨. ౧౦. (భేషజమ్) ఔషధమ్ (కరత్) కుర్యాత్ (అతిచ్ఛందాః) (ఇంద్రియమ్) ఐశ్వర్యమ్ (బృహత్) మహత్ (ఋషభః) శ్రేష్ఠః (గౌః) (వయః) కమనీయం నిజవ్యవహారమ్ (దధుః) ధరేయుః.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాయం యథా వరుణః సుక్షత్రః స్వాహా యజ్ఞం భేషజం చ కరద్యోఽతిచ్ఛందా ఋషభో గౌర్బృహదింద్రియం వయశ్చ ధత్తస్తథైవ సర్వే దధురేతజ్జానీత.॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే సుపథ్యౌషధసేవనేన రోగాన్ హరంతి పురుషార్థేన ధన మాయుశ్చ ధరంతి, తేఽతులం సుఖం లభంతే.॥౨౨॥

పదార్థము :-మానవులారా! మీరు (వరుణః) శ్రేష్ఠులు (సుక్షత్రః) ఉత్తమ ధనశాలురు (స్వాహా) సత్యక్రియతో (యజ్ఞమ్) సంగతికరణమగు యజ్ఞమును (భేషజమ్) ఔషధమును (కరత్) చేయుడు. మరియు నెవరు (అతిచ్ఛన్దాః) అతిచ్ఛందస్సు (ఋషభః) ఉత్తమ (గౌః) ఎద్దులు (బృహత్) గొప్ప (ఇన్ద్రియమ్) ఐశ్వర్యము మరియు (వయః) సుందరమగు తమ వ్యవహారములను ధారణమొనర్చెదరో, అదేవిధముగ ఎల్లరును (దధుః) ధారణ మొనర్చవలెనని మీ రెరుగుడు.॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. చక్కని పథ్యము, శ్రేష్ఠౌషధముల సేవనముచే రోగనివారణ మొనర్చుకొనువారు, ఉత్తమ పురుషార్థముచే ధనము, మరియు ఆయువును ధారణమొనర్చువారు అనేక సుఖములను పొందగలుగుదురు.॥౨౨॥

22. O people, just as a noble, wealthy person, correctly uses an eficacious medicine, as a man more advanced than the others, like the Ati metre, and an excelent bull attain to supremacy and perform their personal duty, so should ye all do!.

౧౨౩౪.వసంతేనేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, రుద్రా దేవతాః॥ భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. వెండియు విషయ మదియే.

౧౨౩౪ వసన్తేనఋ ఋతునా దేవా వసవస్త్రివృతా స్తుతాః।

రథన్తరేణ తేజసా హవిరిన్ద్రే వయో దధుః ॥౨౩॥

ప. విః-వసన్తేన, ఋతునా, దేవాః వసవః, త్రివృతేతి త్రి+వృతా, స్తుతాః, రథన్తరేణేతి రథమ్+తరేణ, తేజసా, హవిః, ఇన్ద్రే, వయః, దధుః.॥౨౩॥

పదార్థః:-(వసంతేన) వసంతి సుఖేన యస్మింస్తేన (ఋతునా) ప్రాప్తవ్యేన (దేవాః) దివ్యాః (వసవః) పృథివ్యాదయోఽష్టౌ ప్రాథమకల్పికా విద్వాంసో వా (త్రివృతా) యస్త్రిషుకాలేషు వర్తతే తేన (స్తుతాః) ప్రాప్త స్తుతయః (రథంతరేణ) యత్ర రథేన తరతి తత్ తేన (తేజసా) తీక్ష్ణస్వరూపేణ (హవిః) దాతవ్యం వస్తు (ఇంద్రే) సూర్యప్రకాశే (వయః) ఆయుర్వర్ధకమ్ (దధుః).॥౨౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యే వసవో దేవా స్తుతాస్త్రివృతా వసంతేనర్తునా సహ వర్తమానా రథంతరేణ తేజసేంద్రే హవిర్వయో దధుస్తాన్ స్వరూపతో విజ్ఞాయ సంగచ్ఛధ్వమ్.॥౨౩॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా వాసహేతూన్ దివ్యాన్ పృథివ్యాదీన్ విదుషో వా వసంతే సంగచ్ఛేరంస్తే వాసంతికం సుఖం ప్రాప్నుయుః.॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వసవః) పృథివి మున్నగు అష్టవసువులు లేక ప్రథమశ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులు (దేవాః) దివ్యగుణములతో గూడిన (స్తుతాః) స్తుతులను పొందిన (త్రివృతా) మూడు కాలములం దుండు (వసన్తేన) సుఖముగ నుండదగిన, పొందదగిన వసంత (ఋతునా) ఋతువుతో గూడ నున్నట్టి (రథన్తరేణ) రథముద్వారా తరించదగు యా (తేజసా) తీక్ష్ణస్వరూపముతో (ఇన్ద్రే) సూర్యప్రకాశమునందు (హవిః) ఈయదగిన (వయః) ఆయుర్వృద్ధిని గలిగించు వస్తువును (దధుః) ధారణ మొనర్చుడు. దాని స్వరూపమును దెలిసికొని సంగతినొనర్చుడు.॥౨౩॥

భావార్థము :- మానవులు నివసించుటకు హేతువగు పృథివి మున్నగు లోకములు లేక విద్వాంసుల సంగతి యొనర్చి వసంతఋతుసంబంధ సుఖమును పొందవలెను.॥౨౩॥

23. O people, eight vasus, full of divine qualities, extolled by humanity, present in past, present and futue, where people move in conveyances, afford pleasure in the spring. The learned acquire with dignity, in light of the sun, longevity, through offering oblations!.

౧౨౩౫. గ్రీష్మేణేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః విశ్వేదేవా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

మధ్యమబ్రహ్మచర్యవిషయమాహ. మధ్యమ బ్రహ్మచర్యమును గుఱించి చెప్పెను.

౧౨౩౫ గ్రీష్మేణఽఋతునా దేవా రుద్రాః పఞ్చదశే స్తుతాః।

బృహతా యశసాబలంహవిరిన్ద్రే వయో దధుః ॥౨౪॥

ప.వి:-గ్రీష్మేణ, ఋతునా, దేవాః, రుద్రాః, పఞ్చదశ ఇతి పఞ్చ+దశే, స్తుతాః, బృహతా, యశసా, బలమ్, హవిః ఇన్ద్రే, వయః దధుః.॥౨౪॥

పదార్థః:-(గ్రీష్మేణ) సర్వరసగ్రహీత్రా (ఋతునా) ఔష్ణ్యం ప్రాపకేన (దేవాః) దివ్యగుణాః (రుద్రాః) దశ ప్రాణా ఏకాదశ ఆత్మా మధ్యమవిద్వాంసో వా (పంచదశే) (స్తుతాః) ప్రశస్తాః (బృహతా) మహతా (యశసా) కీర్త్యా (బలమ్) (హవిః) ఆదాతవ్యమ్ (ఇంద్రే) జీవే (వయః) జీవనమ్ (దధుః) దధ్యుః.॥౨౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యే స్తుతా రుద్రా దేవాః పంచదశే గ్రీష్మేణర్తునా బృహతా యశసేంద్రే హవి ర్బలం వయశ్చ దధుస్తాన్ యూయం విజానీత. ॥౨౪॥

భావార్థః:-యే చతుశ్చత్వారింశద్వర్షయుక్తేన బ్రహ్మచర్యేణ జాతవిద్వాంసోఽన్యేషాం శరీరాత్మ బలమున్నయంతి తే భాగ్యశాలినో జాయంతే.॥౨౪॥

పదార్థము :-మానవులారా! (స్తుతాః) ప్రశంసించబడిన (రుద్రాః) పదిప్రాణములు, పదకొండవది యగు జీవాత్మ లేక మధ్యమశ్రేణికి చెందిన (దేవాః) దివ్యగుణవంతులగు విద్వాంసలు (పఞ్చదశే) పదునైదవ వ్యవహారమందు (గ్రీష్మ) సమస్తరసములను లాగుకొను (ఋతునా) ఉష్ణత్వమును గలిగించు గ్రీష్మఋతువు లేక (బృహతా) మహా (యశసా) యశస్సుతో (ఇన్ద్రే) జీవాత్మయందు(హవిః) గ్రహణ మొనర్చదగిన (బలమ్) శక్తి, మరియు (వయః) జీవనమును (దధుః) ధారణ మొనర్చుదానిని మీ రెరుగుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :-నలుబదినాల్గు (౪౪) సంవత్సరముల పర్యంతము బ్రహ్మచర్యమును పాటించుచు, ఇతరుల శారీరక, ఆత్మికబలముల పెంపొందించువారు భాగ్యశాలురగుదురు. ॥౨౪॥

24. O people, know the highly extolled Rudra Brahmcharis, who is Summer season, with the recitation of Panchadash stoma of fifteen verses, give strength and life to the soul, with fame and sacrifice!.

౧౨౩౬. వర్షాభిరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథోత్తమబ్రహ్మచర్యవిషయమాహ. ఉత్తమ బ్రహ్మచర్యము చెప్పబడుచున్నది.

౧౨౩౬ వర్షాభిర్ఋతునాదిత్యా స్తోమే సప్తదశే స్తుతాః।

వైరూపేణ విశౌజసా హవిరిన్ద్రే వయో దధుః ॥౨౫॥

ప.వి:- వర్షాభిః, ఋతునా, ఆదిత్యాః, స్తోమే, సప్తదశ ఇతి సప్త+దశే, స్తుతాః, వైరూపేణ, విశా, ఓజసా, హవిః, ఇన్ద్రే, వయః, దధుః.॥౨౫॥

పదార్థః:-(వర్షాభిః) వర్షంతి మేఘా యాసు తాభిః (ఋతునా) (ఆదిత్యాః) ద్వాదశ మాసా ఉత్తమా విద్వాంసో వా (స్తోమే) స్తుతివ్యవహారే (సప్తదశే) ఏతత్సంఖ్యాకే (స్తుతాః) ప్రశంసితాః (వైరూపేణ) వివిధానాం రూపాణాం భావేన (విశా) ప్రజయా (ఓజసా) బలేన (హవిః) దాతవ్యమ్ (ఇంద్రే) జీవే (వయః) కాలవిజ్ఞానమ్ (దధుః) దధ్యుః.॥౨౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యే వర్షాభిర్ఋతునా వైరూపేణౌజసా విశా సహ వర్తమానా ఆదిత్యాః సప్తదశే స్తోమే స్తుతా ఇంద్రే హవిర్వయో దధుస్తాన్ యూయం విజ్ఞాయోప కురుత.॥౨౫॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా విద్వత్సంగేన కాలస్య స్థూలసూక్ష్మగతీ విజ్ఞాయైకక్షణ మపివ్యర్థం న నయంతి, తే విచిత్రమైశ్వర్యమాప్నువంతి.॥౨౫॥

పదార్థము :-మానవులారా! (వర్షాభిః) మేఘములు వర్షించు వర్షము (ఋతునా) ప్రాప్తింపజేయు ఋతువు (వైరూపేణ) అనేక రూపములుగా నగుటచే (ఓజసా) బలముతో గూడినట్టి (విశా) ప్రజలతో గూడ నుండునవి (ఆదిత్యాః)ద్వాదశాదిత్యులు [పంద్రెండు నెలలు] లేక ఉత్తమశ్రేణి విద్వాంసులు (సప్తదశే) పదునేడవ (స్తోమే) స్తుతివ్యవహారములందు (స్తుతాః) ప్రశంసించబడిన (ఇన్ద్రే) జీవాత్మయందు (హవిః) ఈయదగిన (వయః) కాలజ్ఞానమును (దధుః) ధారణమొనర్చునట్లు దానిని మీరును దెలిసికొని ఉపకారవంతులగుడు.॥౨౫॥

భావార్థము :- విద్వాంసుల సాంగత్యమున కాలముయొక్క స్థూల సూక్ష్మగతులను దెలిసికొని ఒక్కక్షణమైనను వ్యర్థపరచని పురుషార్థపరులు అనేకవిధములగు ఐశ్వర్యములను పొందగలుగుచున్నారు.॥౨౫॥

25. O people know ye the Aditya Brahmcharis, who endowed with many qualities, living in the midst of people, in the rainy season, praised with the recitation of Saptdasha stoma of seventeen verses, give life to the soul with strength and sacrifice!.

౧౨౩౭. శారదేనేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విశ్వే దేవా దేవతాః, విరాడ్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౨౩౭ శారదేనఽ ఋతునా దేవాఽ ఏకవిఁశఽ ఋభవః స్తుతాః ।
వైరాజేన శ్రియా శ్రియఁ హవిరిన్ద్రే వయో దధుః॥౨౬॥

ప.వి:-శారదేన, ఋతునా, దేవాః ఏకవిఁశ ఇత్యేక+విఁశే, ఋభవః, స్తుతాః, వైరాజేన, శ్రియా, శ్రియమ్, హవిః, ఇన్ద్రే, వయః, దధుః.॥౨౬॥

పదార్థః:-(శారదేన) శరది భవేన (ఋతునా) (దేవాః) (ఏకవింశే) ఏతత్సంఖ్యాకే (ఋభవః) మేధావినః (స్తుతాః) (వైరాజేన) విరాజి భవేనార్థేన (శ్రియా) శోభయా లక్ష్మ్యా వా (శ్రియమ్) లక్ష్మీమ్ (హవిః) దాతవ్యమాదాతవ్యమ్ (ఇంద్రే) జీవే (వయః) కమనీయం సుఖం (దధుః) దధ్యుః.॥౨౬॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! య ఏకవింశే స్తుతా ఋభవో దేవాః శారదేనర్తునా వైరాజేన శ్రియా సహ వర్తమానా ఇంద్రే శ్రియం హవిర్వయశ్చ దధుస్తాన్ యూయం సేవధ్వమ్.॥౨౬॥

భావార్థః:-యే సుపథ్యకారిణో జనాఃశరద్యరోగా భవంతి,తే శ్రియమాప్నువంతి.॥౨౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (ఏకవింశే) ఇరువదొకటవ వ్యవహారమునందు (స్తుతాః) స్తుతి యొనర్చబడిన (ఋభవః) బుద్ధిమంతులు (దేవాః) దివ్యగుణయుక్తులు (శారదేన) శరత్ (ఋతునా) ఋతువు లేక (వైరాజేన) విరాట్ ఛందస్సునందు ప్రకాశమానమై యున్న అర్థముతో గూడ (శ్రియా) శోభ మరియు లక్ష్మీతో వర్తించువారు (ఇంద్రే) జీవాత్మయందు (శ్రియమ్)లక్ష్మి మరియు (హవిః) ఈయదగిన (వయః) కామితసుఖములను (దధుః) ధారణమొనర్చువారిని మీరును సేవించుచుండుడు.॥౨౬॥

భావార్థము :-ఉత్తమ రీతిలో పథ్యమొనర్చుచు శరదృతువునందు రోగరహితులైనవారు లక్ష్మిని పొందెదరు.॥౨౬॥

26. O people, serve those wise and divine persons, who praised with a hymn of twentyone verses, in the Authumn season, give to the soul grace, life and sacrifice, with riches and the significance conveyed in virat verses!.

౧౨౩౮. హేమన్తేనేత్యస్య ఆత్రేయ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నద్విషయమే.

౧౨౩౮ హేమంతేనఽ ఋతునా దేవాస్త్రిణవే మరుత స్తుతాః ।

బలేన శక్వరీః సహో హవిరిన్ద్రే వయో దధుః ॥౨౭॥

ప. వి:- హేమంతేన, ఋతునా, దేవాః, త్రిణవే, త్రినవ ఇతి త్రి+నవే, మరుతః, స్తుతాః, బలేన, శక్వరీః, సహః, హవిః, ఇన్ద్రే, వయః, దధుః.॥౨౭॥

పదార్థః:-(హేమంతేన) వర్ధంతే దేహా యస్మింస్తేన (ఋతునా) (దేవాః) దివ్యగుణాః (త్రిణవే) త్రిగుణా నవ యస్మింస్తస్మిన్ సప్తవింశే వ్యవహారే (మరుతః) మనుష్యాః (స్తుతాః) (బలేన) మేఘేన (శక్వరీః) శక్తినిమిత్తా గాః (సహః) బలమ్ (హవిః) (ఇంద్రే) (వయః) ఇష్టసుఖమ్ (దధుః).॥౨౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యే త్రిణవే హేమంతేనర్తునా సహ వర్తమానా స్తుతా దేవా మరుతో బలేన శక్వరీః సహో హవిర్వయ ఇంద్రే దధుస్తాన్ సేవధ్వమ్.॥౨౭॥

భావార్థః :-యే సర్వరసపరిపాచకే హేమంతే యథాయోగ్యం వ్యవహారం కుర్వంతి తే బలిష్ఠా జాయంతే.॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (త్రిణవే) ఇరువదేడవ వ్యవహారమునందు (హేమన్తేన) జీవుల శరీరములు వృద్ధిజెందు (ఋతునా) పొందదగిన హేమంతఋతువుతో గూడ వర్తించుచు (స్తుతాః) ప్రశంసించదగిన (దేవాః) దివ్యగుణయుక్తులగు (మరుతః) మనుష్యులు (బలేన) మేఘముతో (శక్వరీః) శక్తికొరకు గోవుల (సహః) బలము మరియు (హవిః) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన (వయః) వాంఛిత సుఖములను (ఇన్ద్రే) జీవాత్మయందు (దధుః) ధారణమొనర్చువారిని మీరును సేవన మొనర్చుడు.॥౨౭॥

భావార్థము :- సమస్త రసములను పక్వమొనర్చునట్టి హేమంతఋతువునందు యథాయోగ్యముగ వ్యవహరించువారు అత్యంతబలశాలు రగుదురు. ॥౨౭॥

27. O men, serve those learned persons, who in wihter, praised with a hymn of twentyseven verses, give might, sacrifice and pleasure to the soul with cloud and cows, the source of strength!.

౧౨౩౮. శైశిరేణేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విశ్వే దేవా దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. వెండియు విషయమయ్యదియే.

౧౨౩౮ శైశిరేణఽ ఋతునా దేవాస్త్రయస్త్రింశేఽమృతా స్తుతాః।

సత్యేన రేవతీః క్షత్రఀహవిరిన్ద్రే వయో దధుః ॥౨౮॥

ప.వి:-శైశిరేణ, ఋతునా, దేవాః త్రయస్త్రింశ ఇతి త్రయః+త్రింశే, అమృతాః, స్తుతాః, సత్యేన, రేవతీః, క్షత్రమ్, హవిః, ఇన్ద్రే, వయః, దధుః.॥౨౮॥

పదార్థః :-(శైశిరేణ) శిశిరేణ (ఋతునా)(దేవాః) దివ్యగుణకర్మస్వభావాః (త్రయస్త్రింశే) వస్వాది సమూహే (అమృతాః) స్వస్వరూపేణ నిత్యాః(స్తుతాః) ప్రశంసితాః (సత్యేన) (రేవతీః) ధనవతీః శత్రుసేనోల్లంఘికాః ప్రజాః (క్షత్రమ్) ధనం రాజ్యం వా (హవిః) (ఇంద్రే) (వయః) (దధుః).॥౨౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యేఽమృతాః స్తుతాః శైశిరేణర్తునా దేవాః సత్యేన సహ త్రయస్త్రింశే విద్వాంసో రేవతీరింద్రే హవిః క్షత్రం వయశ్చ దధుస్తేభ్యో భూమ్యాదివిద్యా గృహ్ణీత.॥౨౮॥

భావార్థః:- యే పూర్వోక్తానష్టౌ వసూనేకాదశ రుద్రాన్ ద్వాదశాఽదిత్యాన్ విద్యుతం యజ్ఞం చేమాన్ త్రయస్త్రింశద్ దివ్యాన్ పదార్థాన్ జానంతి తేఽక్షయ్యం సుఖమాప్నువంతి.॥౨౮॥

పదార్థము :- మానవులారా! (అమృతాః) తమ స్వరూపములచే నిత్యులు (స్తుతాః) ప్రశంసనీయులు (శైశిరేణ, ఋతునా) ప్రాప్తించుకొనదగిన శిశిర ఋతువులే (దేవాః) దివ్యగుణకర్మస్వభావశాలురు (సత్యేన) సత్యముతో గూడ (త్రయస్త్రింశే) ముప్పదిమూడు వస్తువులు మున్నగువాని సముదాయమునందు విద్వాంసులు (రేవతీః) ధనశాలురగు శత్రుసైన్యములత్రోసి ముందుకునడచు ప్రజల మరియు (ఇన్ద్రే) జీవులందు (హవిః) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన (క్షత్రమ్) ధనము లేక రాజ్యము మరియు (వయః) వాంఛితసుఖములను (దధుః) ధారణ మొనర్చువారిచే పృథివి మున్నగువాని విద్యలను గ్రహించుడు.॥౨౮॥

భావార్థము :- వెనుక చెప్పియున్న అష్టవసువులు, ఏకాదశరుద్రులు, ద్వాదశాదిత్యులు, విద్యుత్తు, మరియు యజ్ఞము. ఈ ముప్పదిమూడు దివ్య పదార్థముల నెరిగిన మనుష్యులు అక్షయసుఖముల ప్రాప్తిజేసికొందురు. ॥౨౮॥

28. O men acquire knowledge of material objects from those immortal, laudable learned persons, who in Dew-time, possessing the knowledge of thirtythree gods, with the force of truth and strength of subjects that overcome the armies of wealthy foes, give power, sacrifice, and pleasure to the soul!.

౧౨౪౦. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అగ్న్యశ్వింద్రసరస్వత్యాద్యా లింగోక్తా దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛందః మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౨౪౦ హోతా యక్షత్ సమిధాగ్నిమిడస్పదేऽశ్వినేన్ద్రꣳ సరస్వతీ మజో ధూమ్రో న గోధూమైః కువలైర్భేషజం మధు శష్పైర్న తేజऽఇన్ద్రియం పయః సోమః పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౨౯॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, సమిధేతి సమ్+ ఇధా, అగ్నిమ్, ఇడః, పదే, అశ్వినా, ఇన్ద్రమ్, సరస్వతీమ్, అజః, ధూమ్రః, న, గోధూమైః, కువలైః, భేషజమ్, మధు, శష్పైః, న, తేజః, ఇన్ద్రియమ్, పయః, సోమః పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యంతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౨౯॥

పదార్థః :-(హోతా) దాతా (యక్షత్) యజేత్ సంగచ్ఛేత్ (సమిధా) ఇంధనాదిసాధనైః (అగ్నిమ్) పావకమ్ (ఇడస్పదే) పృథివ్యన్నస్థానే (అశ్వినా) సూర్యాచంద్రమసౌ (ఇంద్రమ్) ఐశ్వర్యం జీవం వా (సరస్వతీమ్) సుశిక్షితాం వాచమ్ (అజః) ప్రాప్తవ్యో మేషః, (ధూమ్రః) ధూమ్రవర్ణః (న) ఇవ (గోధూమైః) (కువలైః) కుత్సితం బలం యైస్తైర్బదరైః. అత్ర కుశబ్ద ఇత్యస్మాద్ధాతోరౌణాదికః కలన్ ప్రత్యయః (భేషజమ్) ఔషధమ్ (మధు) మధురముదకమ్ (శష్పైః) హింసనైః (న) ఇవ (తేజః) ప్రాగల్భ్యమ్. (ఇంద్రియమ్)

ధనమ్ (పయః) దుగ్ధమన్నం వా (సోమః) ఓషధిగణః (పరిస్రుతా) పరితః సర్వతః స్రుతా ప్రాప్తేన రసేన (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (మధు) క్షౌద్రమ్ (వ్యంతు) ప్రాప్నువంతు (ఆజ్యస్య) ఘృతమ్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (హోతః) (యజ).॥౨౯॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా హోతేడస్పదే సమిధాగ్నిమశ్వినేంద్రం సరస్వతీమజో ధూమ్రో న కశ్చిజ్జీవో గోధూమైః కువలైర్భేషజం యక్షత్తథా శష్పైర్న యాని తేజో మధ్వింద్రియం పయః పరిస్రుతా స సోమో ఘృతం మధు వ్యంతు తైః సహ వర్తమాన మాజ్యస్య యజ.॥౨౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యేఽత్రాస్య సంసారస్య మధ్యే సాధనోపసాధనైః పృథివ్యాదివిద్యాం జానంతి తే సర్వే ఉత్తమాన్ పదార్థాన్ ప్రాప్నువంతి.॥౨౯॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమొనర్చువాడా! ఎట్లు (హోతా) ఇచ్చువాడు (ఇడస్పదే) పృథివి మరియు అన్నస్థానమందు (సమిధా) ఇంధనములు మున్నగు సాధనములచే (అగ్నిమ్) అగ్నిని (అశ్వినా) సూర్యచంద్రులు (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యము లేక జీవుడు మరియు (సరస్వతీమ్) ఉత్తమ శిక్షణచే గూడిన వాణిని (అజః) పొందదగిన (ధూమ్రః) ధూమ్రవర్ణముగల గొఱ్ఱె (న) వంటి ఒకానొక జీవి (గోధూమైః) గోధుమలు మరియు (కువలైః) బలమునష్టపరచు రేగుపండ్లతో (భేషజమ్) ఔషధమును (యక్షత్) కలుపునటుల (శష్పైః) హింసల (న)వలె నుండు సాధనములచే (తేజః) ప్రాగల్భ్యమును (మధు) మధురజలము (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (పయః) క్షీరములు లేక అన్నము (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించినట్టి రసములతో గూడ (సోమః) ఓషధీసమూహము (ఘృతమ్) నేయి (మధు) తేనె (వ్యన్తు) పొందుచుండువారితో గూడ (ఆజ్యస్య) ఘృతముయొక్క (యజ) హోమమునొనర్చుము.॥౨౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఈ ప్రపంచములో సాధనోపసాధనములచే పృథివ్యాదుల విద్యలనెరిగిన ధీరులు సర్వోత్తమ పదార్థములను పొందగలరు. ॥౨౯॥

29. Just as a Hota, on this earth in a place of oblations, with fuel, burns the fire, and like the sun and moon, acquires supremacy and instructive speech, and just as a person uses wheat purp'e coloured like a he-goat, and jujube fruit as medicine, so, thou, sacrificer, perform Homa with eloquence; sweet water, precious usbstances, milk, corn, well pressed medicinal herbs, ghee and honey.

౧౨౪౧.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః,అశ్వ్యాదయో లింగోక్తా దేవతాః,భురిగత్యష్టిశ్ఛందః గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౨౪౧ హోతా యక్షత్తనూనపాత్సరస్వతీమవిర్మేషో న భేషజం పథా మధు

మతా భరన్నశ్వినేన్ద్రాయ వీర్యం బదరైరుపవాకాభిర్భేషజం తోక్మభిః

పయః సోమః పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥30॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, తనూనపాదితి తనూ+నపాత్, సరస్వతీమ్, అవిః, మేషః, న, భేషజమ్, పథా, మధుమతేతి మధు+మతా, భరన్, అశ్వినా, ఇన్ద్రాయ, వీర్యమ్ బదరైః, ఉపవాకాభిరిత్యుప+వాకాభిః, భేషజమ్, తోక్మభిరితి తోక్మభిః, పయః సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥30॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా, (యక్షత్) యజేత్ (తనూనపాత్) యస్తన్వా ఊనం పాతి సః (సరస్వతీమ్) బహుజ్ఞానవతీం వాచమ్ (అవిః) (మేషః) (న) ఇవ (భేషజమ్) ఔషధం (పథాః) మార్గేణ (మధుమతా) బహూదకయుక్తేన (భరన్) ధరన్ (అశ్వినా) (ఇంద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (వీర్యమ్) పరాక్రమమ్ (బదరైః) బదర్యాః ఫలైః (ఉపవాకాభిః) ఉపదేశక్రియాభిః (భేషజమ్) (తోక్మభిః) అపత్యైః (పయః) జలమ్ (సోమః) ఓషధిగణః (పరిస్రుతా) పరితః స్రుతా ప్రాప్తేన (ఘృతమ్) (మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః)హవనకర్తః (యజ).॥30॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా తనూనపాద్ధోతా సరస్వతీమవిర్మేషో న మధుమతా పథా భేషజం భరన్నింద్రాయాఽశ్వినా వీర్యం బదరైరుపవాకాభిర్భేషజం యక్షత్తథా యాని తోక్మభిః పయః పరిస్రు తా సహ సోమో ఘృతం మధు చ వ్యంతు తైస్సహ వర్తమానస్త్వ మాజ్యస్య యజ.॥30॥

భావార్థః:- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే సంగన్తారో విద్యాసుశిక్షాసహితాం వాచం ప్రాప్య పథ్యాహారవిహారైర్వీర్యం వర్ధయిత్వా పదార్థవిజ్ఞానం ప్రాప్యైశ్వర్యం వర్ధయంతి తే జగద్భూషకా భవంతి.॥30॥

పదార్థము :- (హోతః) హవన మొనర్చు మానవా! ఎట్లు (తనూనపాత్) దేహముయొక్క న్యూనత్వమును గాపాడువాడు, అనగా దాని నేదోవిధముగ పూర్ణపరచు మరియు (హోతా) గ్రహణ

మొనర్చువాడు (సరస్వతీమ్) అత్యంతజ్ఞానయుక్తముగు వాణిని లేక (అవిః) గొఱ్ఱె మరియు (మేషః) మేకల (న) వలె (మధుమతా) అధికజలయుక్త (పథా) మార్గముల ద్వారా (భేషజమ్) ఔషధమును (భరన్) ధారణ మొనర్చుచు (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (అశ్వినా) సూర్యచంద్రులు మరియు (వీర్యమ్) పరాక్రమమును లేక (బదరైః) రేగుపండ్లు మరియు (ఉపవాకాభిః) ఉపదేశరూప క్రియలచే (భేషజమ్) ఔషధమును (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో, అట్లే (తోక్మభిః) సంతానములతోగూడ (పయః) జలము మరియు (పరిస్రుతా) అన్నివైపుల నుండి ప్రాప్తించిన రసముతోగూడ (సోమః) ఓషధీసమూహము (ఘృతమ్) నేయి మరియు (మధు) తేనె (వ్యన్తు) ప్రాప్తించునో అట్టి వానితోపాటు యున్న నీవు (ఆజ్యస్య) ఘృతమును (యజ) హవనము చేయుము.॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. సాంగత్య మొనర్చువారు విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణముతోనున్న వాణిని పొంది పథ్యాహార విహారాదులచే పరాక్రమమును పెంపొందిచుకొని, పదార్థజ్ఞానమును ప్రాప్తిజేసికొని ఐశ్వర్యవృద్ధినొనర్చుకొనువారు జగద్భూషణు లగుదురు.॥30॥

30. Just as a Hota, the remover of physical imperfections, imbibes instructive speech, and like a sheep and a ram, obtains medicine from a watery path, and utilises the Sun, Moon, and valour for acquiring supremacy, and avails of jujube fruits and didactic instructions as healing medicine, or just as one acquires with his sons, water, well pressed medicinal herbs, ghee, and honey, so shouldst thou sacrificer give butter offerings.

౧౨౪౨. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, అతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నద్విషయమే.

౧౨౪౨ హోతా యక్షన్నరాశంసం న నగ్నహుం పతిం సురయా
భేషజం మేషః సరస్వతీ భిషగ్రథో న చన్ద్ర్యశ్వినోర్వపా ఇన్ద్రస్య
వీర్యం బదరైరుపవా కాభిర్భేషజం తోక్మభిః పయః సోమః
పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥31॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, నరాశంసమ్, న, నగ్నహుమ్, పతిమ్, సురయా, భేషజమ్, మేషః సరస్వతీమ్, భిషక్, రథః, న, చన్ద్రీ, అశ్వినోః వపాః, ఇన్ద్రస్య, వీర్యమ్, బదరైః,

ఉపవాకాభిరిత్యుప+వాకాభిః, భేషజమ్, తోక్మభిరితి తోక్మ+భిః, పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య హోతః, యజ.॥30॥

పదార్థః:-(హోతా) దాతా (యక్షత్) యజేత్ (నరాశంసమ్) యో నరైరాశస్యతే స్తూయతే తమ్ (న) ఇవ (నగ్నహుమ్) యో నగ్నాన్ దుష్టాన్ జుహోతి కారాగృహే ప్రక్షిపతి తమ్. అత్ర హుధాతోర్బాహులకా దౌణాదికో డుః ప్రత్యయః (పతిమ్) స్వామినమ్ (సురయా) ఉదకేన. సురేత్యుదకనామ. నిఘం ౧. ౧౨ (భేషజమ్) ఔషధమ్ (మేషః) ఉపదేష్టా (సరస్వతీ) విద్యాసంబంధినీ వాక్ (భిషక్) వైద్యః (రథః) (న) ఇవ (చంద్రీ) చంద్రం బహువిధం సువర్ణం విద్యతే యస్య (అశ్వినోః) ద్యావాపృథివ్యోః (వపాః) వపంతి యాభిః క్రియాభి స్తాః (ఇంద్రస్య) దుష్టజనవిదారకస్య సకాశాత్, (వీర్యమ్) వీరేషు సాధు (బదరైః) బదరీఫలైరివ (ఉపవాకాభిః) ఉపగతాభిర్వాగ్భిః (భేషజమ్) చికిత్సకమ్ (తోక్మభిః) అపత్యైః (పయః) దుగ్ధమ్ (సోమః) (పరిస్రుతా) పరితః స్రుతా ప్రాప్తేన (ఘృతమ్) (మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥30॥

అన్వయః:-హే హోత ర్యథా హోతా నరాశంసం న నగ్నహుం పతిం సురయా సహ వర్తమానం భేషజ మింద్రస్య వీర్యం యక్షత్ మేషః సరస్వతీ భిషగ్రథో న చంద్ర్యశ్వినోర్వపా బదరైరుపవాకాభిః సహ భేషజం యక్షత్తథా యాని తోక్మభిః సహ పయః పరిస్రుతా సహ సోమో ఘృతం మధు చ వ్యంతు, తైః సహ వర్తమానస్య మాజ్యస్య యజ.॥30॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే నిర్లజ్జాన్ దండయంతి, ప్రశంసనీయాన్ స్తువంతి, జలేన సహౌషధం సేవంతే తే బలాఽఽరోగ్యే ప్రాప్యైశ్వర్యవంతో జాయంతే.॥30॥

పదార్థము :-ఓ హవనకర్తా! ఎట్లు (హోతా) ఇచ్చువాడు (నరాశంసమ్) మనుష్యులచే స్తుతింపబడువాని (న) వలె (నగ్నహుమ్) నగ్నబుద్ధులగు దుష్టులను కారాగృహమున బడవేయు (పతిమ్) స్వామి లేక (సురయా) జలముతో గూడ (భేషజమ్) ఔషధమును లేక (ఇన్ద్రస్య) దుష్టసమూహమును విదీర్ణపరచువారి (వీర్యమ్) శూరవీరులందు ఉత్తమ బలమును (యక్షత్) పొందునట్లు మరియు (మేషః) ఉపదేశకుడు (సరస్వతీ) విద్యాసంబంధ వాణి (భిషక్) వైద్యుడు మరియు (రథః) రథము (న) వలె (చన్ద్రీ) అధిక సువర్ణము గలవాడు (అశ్వినోః) ఆకాశము పృథివికి మధ్య (వపాః) క్రియలను లేక (బదరైః) రేగుపండ్లవలె (ఉపవాకాభిః) సమీపముననే లభించిన వాణులతో గూడ (భేషజమ్) ఔషధముల సంగతమొనర్చుకొననట్లు

(తోక్మభిః) ఎవరు సంతానములతో గూడ (పయః) దుగ్ధములను (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించిన రసముతోబాటు (సోమః) ఓషధీగణము (ఘృతమ్) నేయి మరియు (మధు) తేనెను (వ్యన్తు)పొందుదురో, వారితోనుండు నీవు (ఆజ్యస్య) నేయితో (యజ) హోమము నొనర్చుము.॥30॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. లజ్జాహీనులను దండించుము స్తుతించదగినవారిని స్తుతించుము జలముతో ఓషధులను సేవనమొనర్చువారు బలము మరియు ఆరోగ్యములను పొంది ఐశ్వర్యశాలు రగుదురు.॥30॥

31. Just as a Hota worships the Lord who sends to jail the wicked persons and is praised by the subjects, uses medicine with water, solidifies the force of the warriors of a general who rends asunder the ignoble foes, or just as a preacher is a mental healer, or a speech full of knowledge acts like a physician, or just as a conveyance helps us in reaching our destination, so does a wealthy person help us for success in life. Just as the strength of a foe-killing king, manages the air flights between the earth and heaven, or just as an intelligent person uses well received moral instructions as medicine like the jujube fruit, so shouldst a sacrificer along with children, offer butter oblations, full of milk, well pressed juice of medicines, ghee and honey.

౧౨౪౩.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, సరస్వత్యాదయో దేవతాః, విరాడతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౨౪౩ హోతా యక్షదిడేడితఽ ఆ జుహ్వానః సరస్వతీమిన్ద్రం బలేన వర్ద్ధయన్నృష భేణ గవేన్ద్రియమశ్వినేన్ద్రాయ భేషజం యవైః కర్కన్ధుభిర్మధు లాజైర్న మాస రం పయః సోమః పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥31॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, ఇడా, ఈడితః, ఆజుహ్వాన ఇత్యా+జుహ్వానః, సరస్వతీమ్, ఇన్ద్రమ్, బలేన, వర్ద్ధయన్, ఋషభేణ, గవా, ఇన్ద్రియమ్, అశ్వినా, ఇన్ద్రాయ, భేషజమ్, యవైః, కర్కన్ధుభిరితి కర్కన్ధు+భిః, మధు, లాజైః, న, మాసరమ్,పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యంతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥31॥

పదార్థః :-(హోతా) ప్రశంసితుం యోగ్యః (యక్షత్) యజేత్ (ఇడా) ప్రశంసితయా వాచా (ఈడితః) ప్రశంసితః (ఆజుహ్వానః) సత్కారేణాహూతః (సరస్వతీమ్) వాచమ్ (ఇంద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (బలేన) (వర్ధయన్) (ఋషభేణ) గంతుం యోగ్యేన (గవా) (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (అశ్వినా) (ఇంద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (భేషజమ్) (యవైః) యవాదిభిరన్నైః (కర్కన్ధుభిః) యే కర్కం బదరక్రియాం దధతి తైః (మధు) (లాజైః) ప్రసృల్లితైరన్నైః (న) ఇవ (మాసరమ్) ఓదనమ్ (పయః) రసః (సోమః) ఓషధిగణః (పరిస్రుతా) సర్వతః ప్రాప్తేన రసేన (ఘృతమ్)(మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౩౨॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా ఇడేడిత ఆజుహ్వానో హోతా బలేన సరస్వతీమింద్ర వృషభేణ గవేంద్రియ మశ్వినా యవైరింద్రాయ భేషజం వర్ధయన్ కర్కంధుభిర్మధు లాజైర్న మాసరం యక్షత్తథా యాని పరిస్రుతా సహ సోమః పయో ఘృతం మధు వ్యంతు తైస్సహ వర్తమానస్త్వమాజ్యస్య యజ.॥౩౨॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. మనుష్యా బ్రహ్మచర్యేణ శరీరాత్మబలం విద్వత్సేవయా విద్యాపురుషార్థేనైశ్వర్యం ప్రాప్య పథ్యౌషధసేవనాభ్యాం రోగాన్ హత్వాఽఽరోగ్యమాప్నుయుః.॥౩౨॥

పదార్థము :-(హోతః) హవన మొనర్చువాడు ఎట్లు (ఇడా) స్తుతింపదగిన వాణులచే (ఈడితః) ప్రశంసలతో గూడిన (ఆజుహ్వానః) సత్కారములచే ఆహ్వానింప బడిన (హోతా) ప్రశంసనీయుడు (బలేన) బలముద్వారా (సరస్వతీమ్)వాణి మరియు (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (ఋషభేణ) ఉత్తమముగా నడచునట్టి (గవా) వృషభముతో (ఇన్ద్రియమ్) ధనము మరియు (అశ్వినా) ఆకాశము మరియు పృథివిని (యవైః)యవలు మున్నగు అన్నములచే (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యము కొరకు (భేషజమ్) ఔషధమును (వర్ధయన్) వృద్ధిపచుచు (కర్కన్ధుభిః) రేగువృక్షక్రియను ధరించువారితో (మధు) తీయని (లాజైః) ప్రఫుల్లితాన్నముల (న) వలె (మాసరమ్) అన్నమును (యక్షత్) సంగత పరతురో, అట్లే ఎవరు (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి పొందినట్టి రసములతోగూడ (సోమః) ఓషధి సమూహముల (పయః) రసము (ఘృతమ్) నేయి (మధు)తేనెను (వ్యన్తు) పొందుదురో వారితోనుండు నీవు (ఆజ్యస్య) ఘృతమును (యజ) హోమ మొనర్చుము.॥౩౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. మానవులు బ్రహ్మచర్యముచే శరీర, ఆత్మల బలములను మరియు విద్వాంసులసేవ, విద్యాపురుషార్థములచే ఐశ్వర్యముల ప్రాప్తినిపొంది, పథ్యము మరియు ఔషధసేవనములచే రోగరహితులై ఆరోగ్యమును పొందవలెను.॥౩౨॥

32. Just as a laudable person, ivoked with honour, and praised in a eulogistic language, acquires supremacy and fine speech, by dint of exertion, increases wealth by fast moving bull, understands the significance of Heaven and Earth, uses barley as medicine

for acquiring might, eats boiled rice sweet like jujube fruit and parched grains; so shouldst thou, O sacrificer offer butter oblations, with the juice of well - prepared medicinal herbs, milk, ghee and honey!.

౧౨౪౪.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౨౪౪ హోతా యక్షద్బర్హిరూర్ణమ్రదా భిషఙ్ నాసత్యా భిషజాశ్వినాశ్వా

శిశుమతీ భిషగ్ధేనుః సరస్వతీ భిషగ్దుహ ఇన్ద్రాయ భేషజం పయః

సోమః పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౩౩॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, బర్హిః, ఊర్ణమ్రదా ఇత్యూర్ణ+మ్రదాః, భిషక్, నాసత్యా, భిషజా, అశ్వినా, అశ్వా, శిశుమతీతి శిశు+మతీ, భిషక్, ధేనుః, సరస్వతీ, భిషక్, దుహే, ఇన్ద్రాయ, భేషజమ్, పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౩౩॥

పదార్థః :-(హోతా) దాతా (యక్షత్) (బర్హిః) అంతరిక్షమ్ (ఊర్ణమ్రదాః) య ఊర్ణానాచ్ఛాదకాని మృద్నంతి తే. (భిషక్) వైద్యః (నాసత్యా) సత్యకర్తారౌ (భిషజా) సద్వైద్యౌ (అశ్వినా) వైద్యకవిద్యావ్యాపినౌ (అశ్వా) ఆశుగమనశీలా బడవా (శిశుమతీ) ప్రశస్తాః శిశవో విద్యంతే యస్యాః సా (భిషక్) రోగనివారికా (ధేనుః) దుగ్ధదాత్రీ గౌః (సరస్వతీ) సరో విజ్ఞానం విద్యతే యస్యాం సా (భిషక్) వైద్యః (దుహే)దోహనాయ (ఇంద్రాయ) జీవాయ (భేషజమ్) ఉదకమ్. భేషజమిత్యుదకనా....నిఘం...౧.౧౨. (పయః) దుగ్ధమ్ (సోమః) ఓషధిగణః (పరిస్రుతా) (ఘృతమ్) (మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౩౩॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా హోతార్ణమ్రదా భిషక్ శిశుమత్యశ్వా చ దుహే బర్హిర్యక్షత్. నాసత్యాఽశ్వినా భిషజా యజేతాం, భిషగ్ధేనుః సరస్వతీ భిషగింద్రాయ యక్షత్తథా యాని పరిస్రు తా భేషజం పయః సోమో ఘృతం మధు వ్యంతు తైః సహ వర్తమానస్త్వమాజ్యస్య యజ.॥౩౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యా విద్యాసంగతిభ్యాం సర్వేభ్యః పదార్థేభ్య ఉపకారాన్ గృహ్ణీయుస్తర్హి వాయ్వగ్నివత్ సర్వవిద్యా సుఖాని వ్యాప్నుయుః.॥33॥

పదార్థము :-(హోతః) హవన మొనర్చువాడా! ఎట్లు (హోతా) ఇచ్చునట్టి (ఊర్ణమ్రదాః) మూసియుంచు వానిని మర్దించువాడు (భిషక్) వైద్యుడు (శిశుమతీ) చక్కని శిశువులుగల (అశ్వా) శీఘ్రముగా పరుగెత్తు ఆడగుఱ్ఱము (దుహే) పరిపూర్ణ మొనర్చుటకు (బర్హిః) అంతరిక్షమున (యక్షత్) సాంగత్యమొనర్చునో లేక ఎట్లు (నాసత్యా) సత్యవ్యవహారము నొనర్చువారు (అశ్వినా) వైద్యవిద్యయందు వ్యాప్తులు (భిషజా) ఉత్తమ్ వైద్యులు కలియుదురో లేక ఎట్లు (భిషక్) రోగముల దుడిచివేయు (ధేనుః) దుగ్ధములనిచ్చు పాడియావు లేక (సరస్వతీ) ఉత్తమ విజ్ఞానముతో గూడిన వాణి (భిషక్) సామాన్య వైద్యుడు (ఇన్ద్రాయ) జీవునికై కలసిపోవునట్లు ఎవరు (పరిస్రుతా)ప్రాప్తించిన రసముతోగూడ (భేషజమ్) జలము (పయః) క్షీరములు (సోమః) ఓషధీగణము (ఘృతమ్) నేయి (మధు) తేనెను (వ్యన్తు) పొందుదురో వారితోనుండు నీవు (ఆజ్యస్య) నేతితో (యజ) హవనమొనర్చుము. ॥33॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు విద్య మరియు సంగతీకరణముద్వారా ఉపకారమును పొందుచుందురో వారు వాయ్వగ్నులవలె సమస్త విద్యల సుఖమును పొందజాలుదురు.॥33॥

33. Just as a learned person acts as a physician for removing our doubts, like a woollen cloth which pressed removes cold; just as a mare with nice foals. runs so fast, sas if it flies to heaven, just as two physicians, true to their profession, proficient in the science of medicine confer together; Just as a diseasekilling and milk - yielding cow acts as a physician, or a speech full of knowledge plays the part of a physicran for purifying the soul, so, O sacrificer, shouldst thou offer butter oblations with water, milk, Soma juice ghee and honey procured by thee!.

౧౨౪౫.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః అశ్వ్యాదయో దేవతాః, భురిగతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౨౪౫ హోతా యక్షద్దురో దిశః కవష్యో న వ్యచస్వతీరశ్విభ్యాం న దురో

దిశఇన్ద్రో న రోదసీ దుఘే దుహే ధేనుః సరస్వత్యశ్వినేన్ద్రాయ

భేషజꣳ శుక్రం న జ్యోతిరిన్ద్రియం పయః సోమః పరిస్రుతా

ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥34॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, దురః, దిశః, కవష్యః, న, వ్యచస్వతీః, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి+భ్యామ్, న, దురః, దిశః, ఇన్ద్రః, న, రోదసీఇతి రోదసీ, దుఘేఇతి దుఘే, దుహే, ధేనుః, సరస్వతీ, అశ్వినా, ఇన్ద్రాయ, భేషజమ్, శుక్రమ్, న,జ్యోతిః, ఇన్ద్రియమ్, పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు,వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥38॥

పదార్థః :-(హోతా)ఆదాతా(యక్షత్)(దురః) ద్వారాణి (దిశః)(కవష్యః) సచ్ఛిద్రాః (న) ఇవ (వ్యచస్వతీః) (అశ్విభ్యామ్) ఇంద్రాగ్నిభ్యామ్ (న) ఇవ (దురః) ద్వారాణి (దిశః) (ఇంద్రః) విద్యుత్ (న) ఇవ (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (దుఘే) అత్ర వా ఛందసీతి కేవలాదపి కప్ ప్రత్యయః (దుహే) దోహనాయ ప్రపూరణాయ (ధేనుః) ధేనురివ (సరస్వతీ) విజ్ఞానవతీ వాక్ (అశ్వినా) సూర్యాచంద్రమసౌ (ఇంద్రాయ) జీవాయ (భేషజమ్) ఔషధమ్ (శుక్రమ్) వీర్యకరముదకమ్. శుక్రమిత్యుదకనా....నిఘం....ా. ాఽ. (న) ఇవ (జ్యోతిః) ప్రకాశకమ్ (ఇంద్రియమ్) మన ఆది (పయః) దుగ్ధమ్. (సోమః) ఓషధిగణః (పరిస్రుతా) (ఘృతమ్) (మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) దాతః (యజ).॥38॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా కవష్యో న దురో వ్యచస్వతీర్దిశోఽశ్విభ్యాం న దురో దిశ ఇంద్రో న దుఘే రోదసీ ధేనుః సరస్వతీంద్రాయాశ్వినా శుక్రం న భేషజం జ్యోతిరింద్రియం దుహే యక్షత్తథా యాని పరిస్రుతా పయః సోమో ఘృతం మధు వ్యంతు తైః సహవర్తమానస్య మాజ్యస్య యజ.॥38॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యాః సర్వదిగ్ద్వారాణి సర్వర్తుసుఖకరాణి గృహాణి నిర్మిమీరంస్తే పూర్ణసుఖం ప్రాప్నుయుః. నైతేషాభ్యుదయికసుఖన్యూనతా కదాచిజ్జాయేత.॥38॥

పదార్థము :- (హోతః) ఓ దాతా! ఎట్లు (హోతా) తీసికొనువాడు (కవష్యః) ఛిద్రములు గల వస్తువుల (న) వలె (దురః) ద్వారములు మరియు (వ్యచస్వతీః) వ్యాప్తమగు (దిశః) దిశలకు లేక (అశ్విభ్యామ్) ఇంద్రాగ్నులెట్లో (న) అట్లే (దురః) ద్వారముల మరియు దిశలను లేక (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు (న) వలె (దుఘే) పరిపూర్ణత్వము నొనర్చు (రోదసీ) ఆకాశము మరియు పృథివియొక్క (ధేనుః) గోవువలె (సరస్వతీ) విజ్ఞానపూర్ణమగు వాణి (ఇన్ద్రాయ) జీవునికొరకు (అశ్వినా) సూర్యచంద్రులు (శుక్రమ్)

వీర్యమును గలిగించు జలము (న)వలె (భేషజమ్) ఔషధము మరియు (జ్యోతిః) ప్రకాశపరచు (ఇన్ద్రియమ్) మనస్సు మున్నగువానికి (దుహే) పరిపూర్ణత్వముకొరకు (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో అట్లే ఎవరు (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించగల రసముతోగూడ (పయః) క్షీరములు (సోమః) ఓషధుల సమూహము (ఘృతమ్) నేయి (మధు) తేనె (వ్యన్తు) పొందుదురో అట్టి వారితోగూడియున్న నీవు (ఆజ్యస్య) ఘృతముతో (యజ) హవన మొనర్చు చుండుము.॥౩౪॥

భావార్థము :- ఇందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. అన్నిదిశలకు ద్వారములుండి అన్నిఋతువులందు సుఖములనిచ్చు గృహముల నిర్మించుకొను మనుష్యులు పూర్ణ సుఖములను పొందగలరు. వారికి అన్నివిధములగు అభ్యుదయ సుఖముల న్యూనత్వమెన్నటికిని కలుగదు.॥౩౪॥

34. Just as a learned person, like perforated objects, provides for the doors of the sacrificial hall, spacious like the regions; just as he protects its doors and rgions from rain and fire, and fully masters the Earth and space like a cow; just as the sun and Moon, like life-infusing water, mature medicinal herbs, just as he contacts the illuminating mind for its perfection, so shouldst thou, O sacrificer offer butter oblations with milk, soma juice, ghee and honey procured by thee!.

౧౨౪౬. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, భురిగ్త్రిష్టుప్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మదియే.

౧౨౪౬ హోతా యక్షత్సుపేశసోషే నక్తం దివాశ్వినా సమఞ్జాతే సరస్వత్యా త్విషి

మిన్ద్రే న భేషజఀశ్యేనో న రజసా హృదా శ్రియా న మాసరం పయః సోమః

పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౩౫॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్ సుపేశసేతి సు+పేశసా, ఉషేఽఇత్యుషే, నక్తమ్, దివా, అశ్వినా, సమ్, అఞ్జాతేఽఇత్యఞ్జాతే, సరస్వత్యా, త్విషిమ్, ఇన్ద్రే, న భేషజమ్, శ్యేనః, న, రజసా, హృదా, శ్రియా, న, మాసరమ్, పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౩౫॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) యజేత్ (సుపేశసా) సుఖరూపే స్త్రియౌ (ఉషే) కామం దహంత్యౌ (నక్తమ్) (దివా) (అశ్వినా) వ్యాప్తిమంతౌ సూర్యాచంద్రమసౌ (సమంజాతే) సమ్యక్ ప్రకాశయతః (సరస్వత్యా) విజ్ఞానయుక్తయా వాచా (త్విషిమ్) ప్రదీప్తిమ్ (ఇంద్రే) పరమైశ్వర్యవతి ప్రాణిని (న) ఇవ (భేషజమ్)జలమ్ (శ్యేనః) శ్యాయతి విజ్ఞాపయతీతి శ్యేనో విద్వాన్ (న) ఇవ (రజసా) లోకైః సహ (హృదా) హృదయేన (శ్రియా) లక్ష్మ్యా శోభయా వా (న) ఇవ (మాసరమ్) ఓదనమ్. ఉపలక్షణమేతత్. తేన సుసంస్కృత మన్నమాత్రం గృహ్యతే, (పయః) సర్వౌషధరసః (సోమః) సర్వౌషధిగణః (పరిస్రు తా) సర్వతః ప్రాప్తేన రసేన (ఘృతమ్) ఉదకమ్ (మధు) క్షౌద్రమ్ (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥32॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా సుపేశసోషే నక్తం దివాఽశ్వినా సరస్వత్యేంద్రే త్విషిం భేషజం సమంజాతే న చ రజసా సహ శ్యేనో న హోతా శ్రియా న హృదా మాసరం యక్షత్తథా యాని పరిస్రు తా పయః సోమో ఘృతం మధు వ్యంతు తైః సహ వర్తమానస్త్వ మాజ్యస్య యజ.॥32॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యాః! యథాఽహర్నిశం సూర్యాచంద్రమసౌ సర్వం ప్రకాశయతో రూపయౌవనసంపన్నాః పత్న్యః పతిం పరిచరంతి చ యథా వా పాకవిద్యావిద్విద్వాన్ పాకకర్మోపదిశతి, తథా సర్వప్రకాశం సర్వపరిచరణం చ కురుత భోజనపదార్థాంశ్చోత్తమతయా నిర్మిమీధ్వమ్.॥32॥

పదార్థము :-(హోతా) ఇచ్చువాడా! ఎట్లు (సుపేశసా) సుందరస్వరూపవతులు (ఉషే) కామమును దహించి వేయగల స్త్రీలు (నక్తమ్) రాత్రి మరియు (దివా) దినమునందు (అశ్వినా) వ్యాప్తులగు సూర్యచంద్రులు (సరస్వత్యా) విజ్ఞానయుక్తమగు వాణిద్వారా (ఇన్ద్రే) పరమైశ్వర్యవంతమగు ప్రాణియందు (త్విషిమ్) ప్రదీప్తి మరియు (భేషజమ్) జలములను (సమఞ్జాతే) చక్కగాప్రకటన మొనర్చు చున్నారో (న) వారివలెనే (రజసా) లోకములతో నుండు (శ్యేనః) విశేషజ్ఞానమును గలిగించు విద్వాంసుని (న) వలె (హోతా) తీసికొనువాడు (శ్రియా) లక్ష్మీ లేక శోభ (న) వంటి (హృదా) మనుస్సుతో (మాసరమ్) అన్నము లేక చక్కగా సంస్కారమొనర్చబడిన భోజన పదార్థములను (యక్షత్) సంబంధమొనర్చుదురో అట్లే (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించిన రసము (పయః) సర్వోషధీరసము (సోమః) సకలోషధీ సమూహము (ఘృతమ్) జలము (మధు) తేనె (వ్యన్తు) ప్రాప్తించునో వానితో గూడియుండు నీవు (ఆజ్యస్య) నేతి తో (యజ) హవన మొనర్చుము.॥32॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులరా! రాత్రింబవళ్లు సూర్య చంద్రలు సమస్తములను ఎట్లు ప్రకాశపరచునో, సుందరరూపము,

యవ్వనసంపన్నురాలగు స్వధర్మపత్ని తన పతియొక్క సేవ నొనర్చునో మరియు పాకశాస్త్రవిద్య నెరిగిన విద్వాంసుడు పాకకర్మను గూర్చి ఉపదేశించునో, అదేవిధముగ సకలమును ప్రకాశపరచుచు, సకల కర్మలను సేవించుచు భోజ్యపదార్థములను ఉత్తమముగా సిద్ధపరచుకొనుడు. ॥౩౫॥

35. Just as beautiful wives, with control over passions, serve their husbands, and the Sun and Moon spread light during the day and night, and learned persons give splendour and coolness to the soul; as a good cook like a learned persons with the knowledge of planets, devotedly prepares nice, dainty meals; so shouldst thou, O sacrificer offer butter oblations with well prepared medicinal herbs and their juices, water and honey procured by thee!.

౧౨౪౭. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౨౪౭ హోతా యక్షద్దైవ్యా హోతారా భిషజాశ్వినేన్ద్రం న జాగృవి దివా

నక్తం న భేషజైః శూషꣳ సరస్వతీ భిషక్ సీసేన దుహ ఇన్ద్రియం

పయః సోమః పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౩౬॥

ప. వి:- హోతా, యక్షత్, దైవ్యా, హోతారా, భిషజా, అశ్వినా, ఇన్ద్రమ్, న, జాగృవి, దివా, నక్తమ్, న, భేషజైః, శూషమ్, సరస్వతీ, భిషక్, సీసేన, దుహే, ఇన్ద్రియమ్, పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యన్తు. ఆజ్యస్య, హోతః, యజ. ॥౩౬॥

పదార్థః :-(హోతా) దాతా (యక్షత్) (దైవ్యా) దేవేషు లబ్ధౌ (హోతారా) ఆదాతారౌ (భిషజా) వైద్యవద్రోగాపహారకౌ (అశ్వినా) అగ్నివాయూ (ఇంద్రమ్) విద్యుతమ్ (న) ఇవ (జాగృవి) జాగరూకౌ కార్యసాధనే ప్రవృత్తౌ. అత్ర సుపాం సులుగితి సోర్లోపః (దివా) నక్తమ్ (న) (భేషజైః) జలైః (శూషమ్) బలమ్. శూషమితి బలనా... నిఘం ౧.౨.౯ (సరస్వతీ) వైద్యకశాస్త్రవిత్ ప్రశస్తజ్ఞానవతీ స్త్రీ (భిషక్) వైద్యః (సీసేన) ధనుర్విశేషేణ (దుహే) దుగ్ధే. లట్ ప్రయోగః. లోపస్త... ఇతి తలోపః. (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (పయః) (సోమః) (పరిస్రుతా) (ఘృతమ్) (మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ). ॥౩౬॥

అన్వయః:- హే హోతర్యథా హోతా దైవ్యా హోతారా భిషజాశ్వినేంద్రం న యక్షద్దివా నక్తం జాగృవి సరస్వతీ భిషగ్ భేషజైః సీసేన శూషం న ఇంద్రియం దుహే తథా య్యాని పరిస్రు తా పయః సోమో ఘృతం మధు వ్యంతు తైః తైః సహ వర్తమానస్త్వమాజ్యస్య యజ.॥౩౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే విద్వాంసో యథా సద్వైద్యాఃస్త్రియః కార్యాణి సాధయితుమహర్నిశం ప్రయతంతే యథా వా వైద్యా రోగాన్నివార్య శరీరబలం వర్ధయంతి త థా వర్తిత్వా సర్వై రానందితవ్యమ్.॥౩౬॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ దాతా! (హోతా) పుచ్చుకొనువాడు (దైవ్యా) దివ్యగుణవంతులందున్న (హోతారా) గ్రహణ మొనర్చువారు (భిషజా) వైద్యునివలె రోగముల దొలగించువారు (అశ్వినా) వాయ్వగ్నులను (ఇన్ద్రమ్) విద్యుత్తు (న)వలె (యక్షత్) ఎట్లు సంబంధమొనర్చుదురో లేక (దివా) పగలు మరియు (నక్తమ్) రాత్రియందు (జాగృవి) మెలకువగనుండి అనగా కార్యసాధనమునందతి చైతన్యవంతురాలు (సరస్వతీ) వైద్యశాస్త్రము నెరిగిన ఉత్తమజ్ఞానవతియగు మహిళారత్నము మరియు (భిషక్) వైద్యుడు (భేషజైః) జలముల మరియు (సీసేన) ధనుర్విద్యావిశేషవ్యవహారముచే (శూషమ్) బలము (న) వలె (ఇన్ద్రియమ్) ధనములను (దుహే) పరిపూర్ణమొనర్తురో, అటులనే ఎవరు (పరిస్రుతా) అన్నివైపుల నుండి ప్రాప్తించిన రసములతో గూడ (పయః) దుగ్ధములు (సోమః) ఓషధీ గణము (ఘృతమ్) నేయి (మధు) తేనెయును (వ్యన్తు) పొందుదురో వారితో గూడియుండు నీవు (ఆజ్యస్య) ఘృతముతో (యజ) యజ్ఞమొనర్చుము.॥౩౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. విద్వాంసులారా! శ్రేష్ఠ వైద్యవిద్యలందు పారంగతులగు విద్వాంసులు, విదుషీరత్నములు కార్యసిద్ధి నొందించుటకు రేయింబవళ్లు చక్కగా ఎట్లు ప్రయత్నింతురో లేక ఎట్లు ఈ వైద్యవరులు రోగములనష్టపరచి శారీరక బలమును పెంపొందింతురో ఆవిధముగనే యుండి సకల జనులను ఆనందయుక్తలనొనర్పవలెను.॥౩౬॥

36. God, the organiser of this yajna of the universe, has created the earthly fire, and atmospheric air, the Sun and Moon as healing physicians and the lightning. The animating lightning like a physician, with balms and lead-dust, yields strength and physical power. O sacrificer offer butter oblations, with well prepared juice, milk, medicinal herbs, ghee and honey procured by thee!.

౧౨౪౮.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః,అశ్వ్యాదయో దేవతాః, ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మదియే.

౧౨౪౮ హోతా యక్షత్తిస్రో దేవీర్న భేషజం త్రయస్త్రిధాతవో ఽపసో రూప మిన్ద్రే హిరణ్యయమశ్వినేడా న భారతీ వాచా సరస్వతీ మహ ఇన్ద్రాయ దుహ ఽఇన్ద్రియం పయః సోమః పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౩౭॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్ తిస్రః దేవీః, న, భేషజమ్, త్రయః, త్రిధాతవ ఇతి త్రి+ ధాతవః, అపసః, రూపమ్, ఇన్ద్రే , హిరణ్యయమ్, అశ్వినా, ఇడా, న, భారతీ, వాచా, సరస్వతీ, మహః, ఇన్ద్రాయ, దుహే, ఇన్ద్రియమ్, పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి + స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య హోతః, యజ.॥౩౭॥

పదార్థః:-(హోతా) విద్యాదాతా (యక్షత్) సంగమయేత్ (తిస్రః) (దేవీః) దేదీప్యమానా నీతీః (న) ఇవ (భేషజమ్) ఔషధమ్ (త్రయః) తదస్మద్యుష్మత్పదవాచ్యాః (త్రిధాతవః) దధతి సర్వాన్ విషయానితి ధాతవ స్త్రయో ధాతవో యేషాంతే జీవాః (అపసః) కర్మవంతః. అత్ర విన్ప్రత్యయస్య లుక్ (రూపమ్) చక్షుర్విషయమ్ (ఇంద్రే) విద్యుతి (హిరణ్యయమ్) (అశ్వినా) సూర్యాచంద్రమసౌ (ఇడా) స్తోతుమర్హా. (న) ఇవ (భారతీ) ధారణావతీ ప్రజ్ఞా (వాచా) విద్యాసుశిక్షాయుక్తవాణ్యా (సరస్వతీ)పరమవిదుషీ స్త్రీ (మహః) మహత్ (ఇంద్రాయ) ఐశ్వర్యవతే (దుహే) ప్రపూరయతి (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (పయః) రసః (సోమః) ఓషధిగణః (పరిస్రు తా) సర్వతః ప్రాప్తేన (ఘృతమ్) (మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) యజ.॥౩౭॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా హోతా తిస్రో దేవీర్న భేషజం యక్షద్ యథాఽపస స్త్రిధాతవస్త్రయో హిరణ్యయం రూపమింద్రే యజేరన్. అశ్వినేడా భారతీ న సరస్వతీ వాచేంద్రాయ మహ ఇంద్రియం దుహే తథా యాని పరిస్రు తా పయస్సోమో ఘృతం మధు వ్యంతు తైః సహ వర్తమానస్త్వమాజ్యస్య యజ.॥౩౭॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచక లు....హే మనుష్యాః! యథాఽస్థిమజ్జవీర్యాణి శరీరే కర్మసాధనాని సంతి, యథా చ సూర్యాదయో వాణీ చ సర్వజ్ఞాపకాః సంతి, తథా భూత్వా సృష్టివిద్యాం ప్రాప్య శ్రీమంతో భవత.॥౩౭॥

పదార్థము :-(హోతః) విద్యలనిచ్చు విద్వాంసుడా! ఎట్లు (హోతా) విద్యలను పొందువారు (తిస్రః) మూడు (దేవీః) ప్రశస్తమైన నీతుల (న) వలె (భేషజమ్) ఔషధమును (యక్షత్) చక్కగా పొందవలెను. లేక ఎట్లు (అపసః) కర్మవంతులు (త్రిధాతవః, త్రయః) సమస్తవిషయముల ధరించు సత్త్వ, రజ, స్తయో గుణములు ఎవనియందుండునో, అట్టి ముగ్గురు, అనగా అస్మద్, యుష్మద్, తద్ పదవాచ్యజీవులు (హిరణ్యయమ్) జ్యోతిర్మయ (రూపమ్)నేత్రముల విషయమగు రూపములను (ఇన్ద్రే) విద్యుత్తుయందు పొందుదురో లేక (అశ్వినా) సూర్యచంద్రులు మరియు (ఇడా) స్తుతించదగిన (భారతీ) ధారణావంతమగు బుద్ధి (న) వలె (సరస్వతీ) మహావిదుషీమణి (వాచా) విద్య మరియు సుశిక్షణయుక్తమగు వాణిచే (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యవంతులకొరకు (మహః)అత్యంత (ఇన్ద్రియమ్) ధనములను (దుహే) పరిపూర్ణపరచునో, అటులనే ఎవరు (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించిన రసముతో గూడ (పయః) క్షీరములు (సోమః) ఓషధీసమూహము (ఘృతమ్) నేయి (మధు)తేనె (వ్యన్తు) పొందినవారితో గూడ నున్నట్టి నీవు (ఆజ్యస్య) ఘృతముతో (యజ)యజ్ఞమొనర్చుము.॥౩౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! ఎముకలు, మజ్జ, వీర్యములు శరీరమందెట్లు కార్యసాధనములైయున్నవియో లేక సూర్యాదులు మరియు వాణి సకల పదార్థములను తెలియపరచునవియై యున్నవియో, అట్లే మీరును యై సృష్టివిద్యను గ్రహించి లక్ష్మీయుక్తులగుడు. ॥౩౭॥

37. Just as a learned person uses the three Assmblies as a remedy for uprooting the ills of administration; or as an active soul possessing truth, spirit, liability to err, and spoken of in the first, second and third persons, perceives the light of eye in the lightning. Just as the Sun and Moon are the instructors of all like laudable receptive intelligence; or just as a highly learned woman, with her scholarly and instructive eloquence amasses great wealth for her famous hasband, so shouldst thou O learned person perform Havan with well prepared juices, milk, medicinal herbs, butter and honey acquired by thee!.

౧౨౪౯.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః;అశ్వ్యాదయో దేవతాః,భురిక్కృతిశ్ఛందః నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౨౪౯ హోతా యక్షత్సురేతసమృషభం నర్యాపసం త్వష్టారమిన్ద్రమశ్వినా

భిషజం న సరస్వతీమోజో న జూతిరిన్ద్రియం వృకో న రభసో భిషగ్

యశః సురయా భేషజꣳ శ్రియా న మాసరం పయః సోమః

పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౩౮॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, సురేతసమితి సు+రేతసమ్, ఋషభమ్, నర్యాపసమితి నర్య+అపసమ్, త్వష్టారమ్, ఇన్ద్రమ్, అశ్వినా, భిషజమ్, న, సరస్వతీమ్, ఓజః, న, జూతిః, ఇన్ద్రియమ్, వృకః, న, రభసః, భిషక్, యశః, సురయా, భేషజమ్, శ్రియా, న, మాసరమ్, పయః, సోమః పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్; మధు, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ. ॥౩౮॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) ప్రాప్నుయాత్ (సురేతసమ్) సుష్ఠువీర్యమ్ (ఋషభమ్) బలీవర్దమ్ (నర్యాపసమ్) నృషు సాధ్వపః కర్మ యస్య తమ్ (త్వష్టారమ్) దుఃఖచ్ఛేత్తారమ్ (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యవంతమ్ (అశ్వినా) వాయువిద్యుతౌ (భిషజమ్) వైద్యవరమ్ (న) ఇవ(సరస్వతీమ్) బహువిజ్ఞానయుక్తాం వాచమ్ (ఓజః) బలమ్ (న) ఇవ (జూతిః) వేగః (ఇంద్రియమ్) మనః (వృకః) వజ్రః. వృక ఇతి వజ్ర నా...నిఘం. ౨. ౨౦ (న) (రభసః) వేగమ్. ద్వితీయార్థే ప్రథమా. (భిషక్) వైద్యః యశః ధనమన్నం వా (సురయా) జలేన (భేషజమ్) ఔషధమ్ (శ్రియా) లక్ష్మ్యా (న) ఇవ (మాసరమ్) సంస్కృతభోజ్యమన్నమ్ (పయః) పాతుం యోగ్యమ్ (సోమః) ఐశ్వర్యమ్. (పరిస్రుతా) సర్వతోఽభిగతేన పురుషార్థేన (ఘృతమ్) (మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ). ॥౩౮॥

అన్వయః:-హే హోతస్త్వం యథా హోతా సురేతసమృషభం నర్యాపసం త్వష్టారమింద్రమశ్వినా భిషజం న సరస్వతీమోజో న యక్షద్భిషగ్వృకో న జూతిరింద్రియం రభసో యశః సురయా భేషజం శ్రియా న క్రియయా మాసరం యక్షత్తయా పరిస్రు తా పయః సోమో ఘృతం మధు చ వ్యంతు తైః సహ వర్తమాన స్త్వమాజ్యస్య యజ. ॥౩౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా విద్వాంసో బ్రహ్మచర్యేణ ధర్మాచరణేన విద్యయా సత్సంగాదినా చాఽఖిలం సుఖం ప్రాప్నువంతి తథా మనుష్యైః పురుషార్థేన లక్ష్మీః ప్రాప్తవ్యా. ॥౩౮॥

పదార్థము :-(హోతః) ఇచ్చువాడా! ఎట్లు (హోతా) పుచ్చుకొనువాడు (సురేతసమ్) చక్కని పరాక్రమ వంతమగు (ఋషభమ్) ఎద్దు మరియు (నర్యాపసమ్) మానవులందు శ్రేష్ఠకర్మలనొనర్చుచు మరియు (త్వష్టారమ్) దుఃఖములను హరించు వానిని (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవంతుని (అశ్వినా) వాయువు మరియు విద్యుత్తు లేక (భిషజమ్) ఉత్తమవైద్యుని (న) వలె (సరస్వతీమ్) అధిక విజ్ఞానవంతమగు వాణి (ఓజః) బలము (న) వలె (యక్షత్) పొందునట్లు (భిషక్) వైద్యుడు (వృకః) వజ్రము (న) వలె (జూతిః) వేగము (ఇన్ద్రియమ్) మనో (రభసః) వేగము (యశః) ధనము లేక అన్నమును (సురయా) జలముచే (భేషజమ్) ఔషధమును (శ్రియా) ధనము (న) వంటి క్రియతో (మాసరమ్) చక్కగా పక్వమైన అన్నమును ప్రాప్తించుకొందురో అట్లే (పరిస్రుతా) అన్నివైపులనుండి ప్రాప్తించిన పురుషార్థముచే (పయః) పానమొనర్పదగిన రసము మరియు (సోమః) ఐశ్వర్యము (ఘృతమ్)నేయి మరియు (మధు) తేనె (వ్యన్తు) పొందుదురో వానితో నున్న నీవు (ఆజ్యస్య) ఘృతముతో (యజ) యజనమొనర్పుము.॥౩౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. విద్వాంసులు బ్రహ్మచర్యాచరణము, విద్య, సత్సంగములద్వారా సకల సుఖముల ప్రాప్తించుకొనునట్లు మానవు లెల్లరును పురుషార్థముతో లక్ష్మీప్రాప్తినొనర్చుకొనవలెను. ॥౩౮॥

38. Just as a learned person utilises a powerful bull, and a noble person, the remover of miseries, and doer of good deeds amongst his fellows, avails of air and lightning as a physician, and didactic speech for strength, just as an intelligent person acquires vigour, mental force, and speed like a destructive weapon, derives wealth and corn from water, considers medicine as a valuable thing, and receives well cooked meals, so shouldst thou acquire with exertion, juices worth drinking, super macy, butter and honey, and perform Havan with them and specially butter.

౧౨౫౦.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, నిచృదత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మదియే.

౧౨౫౦ హోతా యక్షద్వనస్పతిꣳ శమితారꣳ శతక్రతుం భీమం న

మన్యుꣳ రాజానం వ్యాఘ్రం నమసాశ్వినా భామꣳ సరస్వతీ

భిషగిన్ద్రాయ దుహ ఇన్ద్రియం పయః సోమః పరిస్రుతా ఘృతం

మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౩౯॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, వనస్పతిమ్, శమితారమ్, శతక్రతుమితి శత+క్రతుమ్, భీమమ్, న, మన్యుమ్, రాజానమ్, వ్యాఘ్రమ్, నమసా,అశ్వినా, భామమ్, సరస్వతీ, భిషక్, ఇన్ద్రాయ, దుహే, ఇన్ద్రియమ్, పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౩౯॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (వనస్పతిమ్) కిరణానాం పాలకమ్ (శమితారమ్) శాంతిప్రదమ్ (శతక్రతుమ్) అసంఖ్యప్రజ్ఞం బహుకర్మాణం వా (భీమమ్) భయంకరమ్ (న) ఇవ (మన్యుమ్) క్రోధమ్ (రాజానమ్) రాజమానమ్ (వ్యాఘ్రమ్) సింహమ్ (నమసా) వజ్రేణ (అశ్వినా)సభాసేనేశౌ (భామమ్) క్రోధమ్ (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానవతీ (భిషక్) వైద్యః (ఇంద్రాయ) ధనాయ (దుహే) ప్రపూరయేత్ (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (పయః) రసమ్ (సోమః) చంద్రః (పరిస్రుతా) (ఘృతమ్) (మధు) మధురం వస్తు (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) ప్రాప్తు మర్హస్య (హోతః) (యజ).॥౩౯॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా భిషగ్ఘోతా ఇంద్రాయ వనస్పతిమివ శమితారం శతక్రతుం భీమం న మన్యుం నమసా వ్యాఘ్రం న రాజానం యక్షత్ సరస్వత్యశ్వినా భామం దుహే తథా పరిస్రు తేంద్రియం పయః సోమో ఘృతం మధు వ్యంతు తైః సహ వర్తమాన స్త్వమాజ్యస్య యజ.॥౩౯॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యా విద్యయా వహ్నిం శాంత్యా విద్వాంసం పురుషార్థేన ప్రజ్ఞాం న్యాయేన రాజ్యం చ ప్రాప్యైశ్వర్యం వర్ధయంతి త ఐహికపారమార్థికే సుఖే ప్రాప్నువంతి.॥౩౯॥

పదార్థము :-(హోతః) ఇచ్చువాడు ఎట్లు (భిషక్) వైద్యుడు (హోతా) పుచ్చుకొనువాడు (ఇన్ద్రాయ) ధనముకొరకు (వనస్పతిమ్) కిరణములను పాలించువాడు మరియు (శమితారమ్) శాంతి నిచ్చువాడు (శతక్రతుమ్) అనంతబుద్ధులు లేక అనేక కర్మలతో గూడియున్నవానిని (భీమమ్) భయంకరుని (న) వలె (మన్యుమ్) క్రోధమును లేక (నమసా) వజ్రముతో (వ్యాఘ్రమ్) సింహము [పులి] మరియు(రాజానమ్) దేదీప్యవంతుడగు రాజును (యక్షత్) పొందుచున్నాడో లేక (సరస్వతీ) ఉత్తమ విజ్ఞానవతి (అశ్వినా) సభాపతి మరియు సేనాపతులు (భామమ్) క్రోధమును (దుహే) పరిపూర్ణమొనర్తురో, అట్లే (పరిస్రుతా) ప్రాప్తించినట్టి పురుషార్థముతో గూడ (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (పయః) రసము (సోమః) చంద్రుడు (ఘృతమ్)

నేయి (మధు) మధురవస్తువు [తేనే] (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొనునట్లు వారితో నుండునీవు (ఆజ్యస్య) నేతితో (యజ) హవన మొనర్పుము.॥౩౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు విద్యచే అగ్నిని, శాంతిద్వారా విద్వాంసుని, పురుషార్థముచే బుద్ధిని, న్యాయముచే రాజ్యమును పొంది ఐశ్వర్యమును వృద్ధి నొనర్చెదరో వారు ఇహపరజన్మల సుఖమును పొందగలరు.॥౩౯॥

39. Just as an intelligent physician for the acquisition of wealth like the Sun, the protector of its rays, welcomes a man, the advocate of peace, full of wisdom and doer of diverse deeds; cultivates anger to inspir awe, respects a king for killing the tiger with a deadly weapon; just as a learned lady, the Speaker of the Assembly and Chief of the Staff are filled with anger, so shouldst thou acquire with exertion wealth, juices, medicinal herbs, ghee, and honey, and perform Homa with them and mainly butter.

౧౨౫౧.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః. పూర్వస్య విరాడత్యష్టిశ్ఛందః స్వాహేంద్రేత్యుత్తరస్యాత్యష్టిశ్ఛందః గాంధారౌః స్వరౌ. పున స్తమేవ విషయమాహ.

మఱల విషయ మదియే.

౧౨౫౧ హోతా యక్షదగ్నిఌ స్వాహాజ్యస్య స్తోకానాఌ స్వాహా మేదసాం పృథక్ స్వాహా ఛాగమశ్విభ్యాఌ స్వాహా మేషఌ సరస్వత్యై స్వాహా ఋషభ మిన్ద్రాయ సిఌహాయ సహసఽ ఇన్ద్రియఌ స్వాహాగ్నిం న భేషజఌ స్వాహా సోమమిన్ద్రియఌ స్వాహేంద్రఌ సుత్రామాణఌ సవితారం వరుణం భిషజాం పతిఌ స్వాహా వనస్పతిం ప్రియం పాథో న భేషజఌ స్వాహా దేవాఽ ఆజ్యపా జుషాణో ఽఅగ్నిర్భేషజం పయః సోమః పరిస్రుతా ఘృతం మధు వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౪౦॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, అగ్నిమ్, స్వాహా, ఆజ్యస్య, స్తోకానామ్, స్వాహా, మేదసామ్,

పృథక్, స్వాహా, ఛాగమ్, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి+భ్యామ్, స్వాహా, మేషమ్, సరస్వత్యై, స్వాహా, ఋషభమ్, ఇన్ద్రాయ, సింహాయ, సహసే, ఇన్ద్రియమ్, స్వాహా, అగ్నిమ్, న, భేషజమ్, స్వాహా, సోమమ్, ఇన్ద్రియమ్, స్వాహా, ఇన్ద్రమ్, సుత్రామాణమితి సు+త్రామాణమ్, సవితారమ్, వరుణమ్ భిషజామ్, పతిమ్, స్వాహా, వనస్పతిమ్, ప్రియమ్, పాథః న, భేషజమ్, స్వాహా, దేవాః, ఆజ్యపా ఇత్యాజ్య+పాః, జుషాణః, అగ్నిః, భేషజమ్, పయః, సోమః, పరిస్రుతేతి పరి+స్రుతా, ఘృతమ్, మధు, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥40॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) యజేత్ (అగ్నిమ్) పావకమ్ (స్వాహా) సుష్ఠుక్రియయా (ఆజ్యస్య) ప్రాప్తుమర్హస్య (స్తోకానామ్) స్వల్పానామ్ (స్వాహా) సుష్ఠురక్షణక్రియయా (మేదసామ్) స్నిగ్ధానామ్ (పృథక్) (స్వాహా) ఉత్తమరీత్యా (ఛాగమ్) దుఃఖం ఛేత్తుమర్హమ్ (అశ్విభ్యామ్) రాజ్యస్వామిపశుపాలాభ్యామ్. (స్వాహా) (మేషమ్)సేచనకర్తారమ్ (సరస్వత్యై) విజ్ఞానయుక్తాయై వాచే (స్వాహా) పరమోత్తమయా క్రియయా (ఋషభమ్) శ్రేష్ఠం పురుషార్థమ్ (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (సింహాయ) యో హినస్తి తస్మై (సహసే) బలాయ (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (స్వాహా) శోభనయా వాచా (అగ్నిమ్) పావకమ్ (న) ఇవ (భేషజమ్) ఔషధమ్ (స్వాహా) ఉత్తమయా క్రియయా (సోమమ్) సోమలతాద్యోషధిగణమ్ (ఇంద్రియమ్) మనః ప్రభృతీన్ద్రియమాత్రమ్ (స్వాహా) సుష్ఠుశాంతిక్రియయా విద్యయా చ (ఇంద్రమ్) సేనేశమ్ (సుత్రామాణమ్) సుష్ఠురక్షకమ్ (సవితారమ్) ఐశ్వర్యకారకమ్ (వరుణమ్) శ్రేష్ఠమ్ (భిషజామ్) వైద్యానామ్ (పతిమ్) పాలకమ్ (స్వాహా) విదావా దివిద్యయా (వనస్పతిమ్) వనానాం పాలకం (ప్రియమ్) కమనీయమ్ (పాథః) పాలకమన్నం (న) ఇవ (భేషజమ్) ఔషధం (స్వాహా) సుష్ఠువిద్యయా (దేవాః) విద్వాంసః (ఆజ్యపాః) య ఆజ్యం విజ్ఞానం పాంతి రక్షంతి తే (జుషాణః) సేవమానః (అగ్నిః) పావక ఇవ ప్రదీప్తః (భేషజమ్) చికిత్సనీయమ్ (పయః) ఉదకమ్ (సోమః) ఓషధిగణః (పరిస్రుతా) (ఘృతమ్) (మధు) (వ్యంతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) దాతః (యజ).॥40॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా హోతాऽజ్యస్య స్వాహా స్తోకానాం మేదసాం స్వాహాऽగ్నిం పృథక్స్వాహాऽశ్విభ్యాం ఛాగం సరస్వత్యై స్వాహా మేషమింద్రాయ స్వాహర్షభం సహసే సింహాయ స్వాహేంద్రియం స్వాహాऽగ్నిం న భేషజం సోమమింద్రియం స్వాహా సుత్రామాణమింద్రం భిషజాం పతిం సవితారం వరుణం స్వాహా వనస్పతిం స్వాహా ప్రియం పాథో న భేషజం యక్షద్యథావాऽజ్యపా దేవా భేషజం జుషాణోऽగ్నిశ్చ యక్షత్ తథా యాని పరిస్రు తా పయః సోమో ఘృతం మధు వ్యంతు తైః సహ వర్తమానస్త్వమాజ్యస్య యజ.॥40॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యా విద్యాక్రియాకౌశల యత్నైరగ్న్యాది విద్యాం విజ్ఞాయ గవాదీన్ పశూన్ సంపాల్య సర్వోపకారం కుర్వంతి తే వైద్యవత్ప్రజాదుఃఖధ్వంసకా జాయంతే.॥40॥

పదార్థము :-(హోతః) ఇచ్చువాడా! ఎట్లు (హోతః) స్వీకరించువాడు (ఆజ్యస్య) పొందదగినఘృతమును (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియతో లేక (స్తోకానామ్) స్వల్ప (మేదసామ్)మృదువగు పదార్థముల (స్వాహా) చక్కని రక్షణ క్రియద్వారా (అగ్నిమ్) అగ్నిని (పృథక్) భిన్నభిన్నముగా (స్వాహా) ఉత్తమరీతితో (అశ్విభ్యామ్) రాజ్యాధికారి మరియు పశుపాలకులనుండి (ఛాగమ్) దుఃఖచ్ఛేదనమొనర్చుటకు (సరస్వత్యై) విజ్ఞానయుక్త వాణి కొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియతో (మేషమ్) సేచన మొనర్చువానిని (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యమునకై (స్వాహా) పరమోత్తమక్రియద్వారా (ఋషభమ్) శ్రేష్ఠపురుషార్థమును (సహసే) బలము (సింహాయ) శత్రుహనన మొనర్చువానికి (స్వాహా) ఉత్తమవాణిచే (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (స్వాహా) ఉత్తమక్రియతో (అగ్నిమ్) అగ్ని (న) వంటి (భేషజమ్) ఔషధము (సోమమ్) సోమలత మున్నగు ఓషధీసమూహము (ఇన్ద్రియమ్) మనుస్సు మున్నగు ఇంద్రియములను (స్వాహా) శాంతి మున్నగు క్రియల మరియు విద్యచే (సుత్రామాణమ్) చక్కనిరక్షకుడగు (ఇన్ద్రమ్) సేనాపతిని (భిషజామ్) వైద్యులను (పతిమ్) పాలనమొనర్చువాడు (సవితారమ్) ఐశ్వర్యకర్తయగు (వరుణమ్) శ్రేష్ఠపురుషుని (స్వాహా) నిదానము మున్నగు విద్యలద్వారా (వనస్పతిమ్) వనములను గాపాడు వానిని (స్వాహా) ఉత్తమవిద్యద్వారా (ప్రియమ్) ప్రేమించదగిన (పాథః) పాలనమొనర్చునట్టి అన్నము (న) వంటి (భేషజమ్) ఉత్తమౌషధమును (యక్షత్) పొందునో లేక ఎట్లు (ఆజ్యపాః) విజ్ఞానమును పాలించు (దేవాః) విద్వాంసులు మరియు (భేషజమ్) చికిత్సయొనర్చదగినవానిని (జుషాణః) సేవించును (అగ్నిః) అగ్నివంటి తేజోవంతుని సాంగత్యమొనర్చుదురో, అట్లే ఎవరు (పరిస్రుతా) నలువైపులనుండి పొందినట్టి రసములతో (పయః) దుగ్ధములు (సోమః) ఓషధీసమూహము (ఘృతమ్) నేయి (మధు) తేనె (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొనువారితో నున్న నీవు (ఆజ్యస్య) నేయితో (యజ) హవన మొనర్చుచుండుము.॥40॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. విద్య, క్రియాకౌశలము మరియు ప్రయత్నములచే అగ్ని మున్నగు విద్యలందు నిపుణుడై, గోవులు మున్నగు

పశుసంపదను ఉత్తమరీతిలో వృద్ధిపరచి ఉపకారమొనర్చువాడు వైద్యునివలె ప్రజల దుఃఖములను దొలగించువా డగుచున్నాడు. ॥౪౦॥

40. Just as a learned person makes the best use of ghee, takes due care of minor unctuous objecs, uses fire in diverse nice ways, takes the help of state officials and cattle - breeders for the removal of suffeiring through cultured speech; properly utilises a well built person for acquiring supremacy, avails of enterprise and strength for helping the slayer of foes, amasses wealth by honest means, treats fire as a healer like medicine, pacifies mind with tranquillity and knowledge, cures through pathology the army general, a good guardian; and a wealthy person, a patron of physicians; instructs with his knowledge the protectors of forests, and endears like corn a lovable medicine; and just as learned devotees of science, brilliant like fire, serve and consult a physician, so shouldst thou O sacrificer, procure juices, milk, medicinal herbs, ghee and honey, and perform Havan with them and chiefly butter!.

౧౨౫౭. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, అతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. వెండియు విషయ మదియే.

౧౨౫౭ హోతా యక్షదశ్వినా ఛాగస్య వపాయా మేదసో జుషేతాꣳహవిర్హోత

ర్యజ।హోతా యక్షత్సరస్వతీం మేషస్య వపాయా మేదసో

జుషతాꣳ హవిర్హోత ర్యజ। హోతా యక్షదిన్ద్ర మృషభస్య

వపాయా మేదసో జుషతాꣳహవిర్హోతర్యజ ॥౪౧॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, అశ్వినా, ఛాగస్య, వపాయాః, మేదసః, జుషేతామ్, హవిః, హోతః, యజ, హోతా, యక్షత్, సరస్వతీమ్, మేషస్య, వపాయాః, మేదసః, జుషతామ్, హవిః, హోతః, యజ, హోతా, యక్షత్, ఇన్ద్రమ్, ఋషభస్య, వపాయాః, మేదసః, జుషతామ్, హవిః, హోతః, యజ.॥౪౧॥

పదార్థః :-(హోతా) దాతా (యక్షత్) (అశ్వినా) పశుపాలకృషీవలౌ (ఛాగస్య) అజాదేః (వపాయాః) బీజతంతుసంతానికాయాః క్రియాయాః (మేదసః) స్నిగ్ధస్య (జుషేతామ్)

సేవేతామ్ (హవిః) హోతవ్యమ్ (హోతః) దాతః (యజ) (హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (సరస్వతీమ్) విజ్ఞానవతీం వాచమ్ (మేషస్య) అవేః (వపాయాః) బీజవర్ధికాయాః క్రియాయాః (మేదసః) స్నేహయుక్తస్య పదార్థస్య (జుషతామ్) సేవతామ్ (హవిః) ప్రక్షేప్తవ్యం సుసంస్కృతమన్నాదికమ్ (హోతః) (యజ) (హోతా)(యక్షత్) (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యకారకమ్ (ఋషభస్య) వృషభస్య (వపాయాః) వర్ధికాయా రీత్యాః (మేదసః) స్నేహస్య (జుషతామ్) సేవతామ్ (హవిః) దాతవ్యమ్ (హోతః) (యజ).॥४०॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతా యక్షదశ్వినౌ ఛాగస్య వపాయా మేదసో హవిర్జుషేతామ్ తథా యజ. హే హోతస్త్వం యథా హోతా మేషస్య వపాయా మేదసో హవిః సరస్వతీం చ జుషతాం యక్షత్తథా యజ. హే హోతస్త్వం యథా హోతర్షభస్య వపాయా మేదసో హవిరింద్రం చ జుషతాం యక్షత్తథా యజ.॥४०॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః పశుసంఖ్యాం బలం చ వర్ధయంతి తే స్వయమపి బలిష్ఠా జాయంతే యే పశుజం దుగ్ధం తజ్జమాజ్యం చ స్నిగ్ధం సేవన్తే తే కోమలప్రకృతయో భవంతి. యే కృషికరణాద్యాయైతాన్వృషభాన్యుంజంతి తే ధనధాన్యయుక్తా జాయంతే.॥४०॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ దాతా! నీ వెట్లు (హోతా) పుచ్చుకొనువానితో (యక్షత్) అనేక విధములగు వ్యవహారసాంగత్యమొనర్చెదవో (అశ్వినౌ) పశుపాలకులు మరియు వ్యవసాయమొనర్చువారు (ఛాగస్య) గొఱ్ఱెమేకలు, గోవులు, గేదెలు మున్నగు పశుసంబంధ లేక (వపాయాః) విత్తనములు నాటుట, నూలువస్త్రములు సిద్ధపరచుట మరియు (మేదసః) మృదువగు పదార్థముల (హవిః) ఇచ్చి పుచ్చుకొన [ఆదాన ప్రదాన మొనర్ప] దగిన వ్యవహారముల (జుషేతామ్) సేవించెదరో అట్లే(యజ) వ్యవహారముల సాంగత్యమొనర్చుము (హోతః) ఇచ్చిపుచ్చుకొనువాడా! నీ వెట్లు (హోతా) పుచ్చుకొను (మేషస్య) పొట్టేలుయొక్క (వపాయాః) బీజవృద్ధిపరచు క్రియ మరియు (మేదసః) మృదుపదార్థ సంబంధమగు (హవిః) అగ్నియందాహుతి నొనర్చదగిన, సంస్కరించబడిన అన్నము మున్నగు పదార్థములు మరియు (సరస్వతీమ్) విశేషజ్ఞానవంతమగు వాణిని (జుషతామ్) సేవించునో (యక్షత్) లేక పై దెలిపిన పదార్థములను యథాయోగ్యముగ సమ్మిళితమొనర్చెదరో అట్లు (యజ) సకల పదార్థములను యథాయోగ్యముగ మేళవించుము (హోతః) ఓ దాతా! నీ వెట్లు (హోతా) తీసికొనునట్టి (ఋషభస్య) ఎద్దును (వపాయాః) పెంపొందించు రీతి మరియు (మేదసః) మృదుపదార్థసంబంధమగు (హవిః) ఈయదగిన పదార్థము మరియు (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యపరచువానిని (జుషతామ్) సేవించుము. లేక యథాయోగ్యముగ (యక్షత్) ఉక్త పదార్థములను సమ్మిళితమొనర్తురో అట్లు (యజ) యథాయోగ్య పదార్థములను సమ్మేళన మొనర్చుము.॥४०॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. పశువుల సంఖ్యను, బలమును

వృద్ధిపరచువారు స్వయముగ బలవంతులగుదురు. పశువులచే నుత్పన్నమగు పాలు, పెరుగు, వెన్న, నేయి మున్నగువానిని సేవించువారు కోమలస్వభావము గలవారగుదురు. వీనిద్వారా లభ్యమగు ఎద్దులను వ్యవసాయాదులందుపయోగించుకొనువారు ధనధాన్యవంతులగుదురు. ॥౪౧॥

41. Just as a learned person deals in various trades, avails of oily oblations, rears cattle and uses goat, bull, buffalo for purposes of cultivation, for sowing seeds, and growing cotton for making clothes thereof, so shouldst thou o sacrifices do. Just as a learned person enhances the power of discussion of rival disputants; puts greasy oblations in the fire, and cultivates scholarly speech, and rightly utilises all these things, so shouldst thou O sacrificer do!.

Just as a learned person resorts to a device that enhances the strength of the bull, puts into fire oily oblations, and elevates his soul, rightly uses all these substances, so shouldst thou, O sacrificer do!.

౧౨౫౩. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, హోత్రాదయో దేవతాః, పూర్వస్య గాయత్రీ ఛందః, ఉత్తరస్య సురామాణ ఇత్యతిధృతి శ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౨౫౩ హోతా యక్షదశ్వినా సరస్వతీమిన్ద్రం సుత్రామాణమిమే సోమాః।
సురామాణశ్ఛాగైర్న మేషైరృషభైః సుతాః శష్పైర్న తోక్మభిర్లాజైర్మహ
స్వన్తో మదా మాసరేణ పరిష్కృతాః శుక్రాః పయస్వన్తోఽమృతాః
ప్రస్థితా వో మధుశ్చుతస్తానశ్వినా సరస్వతీన్ద్రః సుత్రామా వృత్రహా
జుషన్తాం సోమ్యం మధు పిబన్తు మదన్తు వ్యన్తు హోతర్యజ ॥౪౨॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, అశ్వినా, సరస్వతీమ్, ఇన్ద్రమ్, సుత్రామాణమితి సు+ త్రామాణమ్, ఇమే, సోమాః, సురామాణః, ఛాగైః, న, మేషైః, ఋషభైః, సుతాః, శష్పైః,న, తోక్మభిరితి తోక్మ+ భిః, లాజైః, మహస్వన్తః, మదాః, మాసరేణ, పరిష్కృతాః, శుక్రాః, పయస్వన్తః, అమృతాః,

ప్రస్థితా ఇతి ప్ర+స్థితాః, వః, మధుశ్చుత ఇతి మధు+శ్చుతః, తాన్, అశ్వినా, సరస్వతీ, ఇన్ద్రః, సుత్రామా, వృత్రహా, జుషంతామ్, సోమ్యమ్, మధు, పిబన్తు, మదన్తు, వ్యన్తు, హోతః, యజ.॥౪౨॥

పదార్థ ః:-(హోతా) దాతా (యక్షత్) యజేత్ (అశ్వినౌ) అధ్యాపకోపదేష్టారౌ (సరస్వతీమ్) విజ్ఞానవతీం వాచమ్ (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తరాజానమ్ (సుత్రామాణమ్) ప్రజాయాః సుష్ఠురక్షకమ్ (ఇమే) (సోమాః) ఐశ్వర్యవంతః సభాసదః (సురామాణః) సుష్ఠుదాతారః (ఛాగైః) (న) ఇవ (మేషైః) (ఋషభైః) (సుతాః) అభిషేక క్రియాజాతాః (శష్పైః) హింసకైః. అత్రౌణాదికో బాహులకాత్కర్త్తరి యత్ (న) ఇవ (తోక్మభిః) అపత్యైః (లాజైః) భర్జితైః (మహస్వంతః) మహాంసి పూజనాని సత్కరణాని విద్యంతే యేషాం తే. (మదాః) ఆనందాః (మాసరేణ) ఓదనేన (పరిష్కృతాః) పరితః శోభితాః. సంపర్యుపేభ్యః కరోతౌ భూషణ ఇతి సుట్. (శుక్రాః) శుద్ధాః (పయస్వంతః) ప్రశస్తజలదుగ్ధాదియుక్తాః (అమృతాః) అమృతాత్మకరసాః (ప్రస్థితాః) కృతప్రస్థానాః (వః) యుష్మభ్యమ్ (మధుశ్చుతః) మధురాదిగుణా విశ్లిష్యంతే యేభ్యః (తాన్) (అశ్వినా) సుసత్కృతౌ పురుషౌ (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిద్యాయుక్తా స్త్రీ (ఇంద్రః) (సుత్రామా) సుష్ఠురక్షకః (వృత్రహా) మేఘస్య హంతా సూర్య ఇవ (జుషంతామ్) సేవంతామ్ (సోమ్యమ్) సోమార్హమ్ (మధు) మధురరసమ్ (పిబంతు) (మదంతు) ఆనందంతు (వ్యంతు) వ్యాప్నువంతు (హోతః) (యజ).॥౪౨॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా హోతాఽశ్వినౌ సరస్వతీం సుత్రామాణమింద్రం యక్షద్య ఇమే సురామాణః సోమాః సుతాశ్ఛాగైర్న మేషైరృషభైః శష్పైర్న తోక్మభిర్లాజైర్మహస్వంతో మదా మాసరేణ పరిష్కృతాః శుక్రాః పయస్వంతోఽమృతా మధుశ్చుతః ప్రస్థితా వో నిర్మితాస్తాన్ యక్షద్యథాఽశ్వినా సరస్వతీ సుత్రామా వృత్రహేంద్రశ్చ సోమ్యం మధు జుషంతాం పిబంతు మదంతు సకలా విద్యా వ్యంతు తథా యజ.॥౪౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే సృష్టిపదార్థవిద్యాం సత్యాం వాచం సురక్షకం రాజానం చ ప్రాప్య పశూనాం పయఆదిభిః పుష్యంతి తే సురసాన్ సుసంస్కృతాన్నాదీన్ సుపరీక్షితాన్ భోగాన్ యుక్త్వాభుక్త్వా రసాన్ పీత్వా ధర్మార్థకామమోక్షార్థే ప్రయతంతే తే సదా సుఖినో భవంతి.॥౪౨॥

పదార్థము :-(హోతః) ఇచ్చువాడు, ఎట్లు (హోతా) తీసికొనువాడు (అశ్వినౌ) చదివించు మరియు ఉపదేశించువారిని (సరస్వతీమ్) విజ్ఞానవంతమగు వాణిని (సుత్రామాణమ్) చక్కగా ప్రజాపాలనమొనర్చువానిని (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యశాలియగు రాజును (యక్షత్) పొందునో లేక (ఇమే) ఈయే (సురామాణః) చక్కగా నిచ్చునట్టి (సోమః) ఐశ్వర్యశాలురగు సభాసదులు (సుతాః) అభిషేకించబడినవారు గలరో వారు (ఛాగైః) వినాశమొనర్చదగిన పదార్థముల లేక మేకలు మున్నగు పశువుల (న) వలె మరియు (మేషైః) చూడదగిన పదార్థములు లేక మేషము [పొట్టేలు] (ఋషభైః) (శ్రేష్ఠపదార్థముల లేక ఎద్దుల (శష్పైః) హింసకులచే నెట్లో (న) అట్లే (తోక్మభిః) సంతానముల మరియు (లాజైః) పేలాలతో (మహస్వన్తః) సత్కరించదగిన వారు. మరియు (మదాః) ఆనందము (మాసరేణ) పాకమొనర్చిన అన్నములతో (పరిష్కృతా) శోభాయమానము (శుక్రాః) శుద్ధమగు (పయస్వన్తః) ప్రశంసనీయ జలములు మరియు దుగ్ధములచే గూడిన (అమృతాః) అమృతమయమైన (మధుశ్చుతః) మధురాది గుణములు స్రవించు (ప్రస్థితాః) ఒక స్థానమునుండి వేరొక స్థానమునకు పోవునవి (వః) మీకొరకు ఏ పదార్థములు చేయబడి యున్నవియో (తాన్) వానిని పొందుడు. లేక ఎట్లు (అశ్వినా) చక్కని సత్కారమును పొందినవాడు (సరస్వతీ) ప్రశంసనీయ విద్వాంసురాలు (సుత్రామా) చక్కగా రక్షించువాడు (వృత్రహా) మేఘముల ఛిన్నా భిన్నమొనర్చు సూర్యునివలె (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు సజ్జనుడు (సోమమ్) శీతలత్వగుణముల (మధు) మాధుర్యమును (జుషన్తామ్) సేవించెదరో (పిబన్తు) త్రావుదురో (మదన్తు) ఆనందముగ సకల విద్యలను (వ్యన్తు) వ్యాప్తిపరతురో [పొందుదురో] అదేవిధముగ నీవు (యజ) పదార్థములన్నిటిని యథాయోగ్యముగ సంగతీకరణమొనర్చుము [హోమమొనర్చుము]. ॥౪౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ప్రపంచమదంలి పదార్థవిద్య, సత్యవాణిని చక్కగా రక్షించి, వ్యాప్తపరచు రాజును పొంది, పశువుల దుగ్ధాది పదార్థములచే పుష్టివంతులగువారు, రసయుక్తము, సంస్కారయుక్తమునగు అన్నము మున్నగు సుపరీక్షిత పదార్థములతో గూడి యున్న రసాది పదార్థయుక్తముగ సేవించుచు, ధర్మార్థకామమోక్షముల నిమిత్తము ప్రయత్నమొనర్చువారు సదా సుఖవంతులై యుండగలరు.॥౪౨॥

43. Just as a learned person duly respects the teacher and the preacher, the scholarly speech, and the king, the guardian of his subjects; just as these learned, duly elected, charitably disposed member of the Assembly, save us from explosive substances and beasts of prey, and grant us beautiful and fascinating articles; just as honourable persons respected by their progeny with parched grains, pure and gracious, joyfully eat the cooked rice with milk, and noce water; just as a ged spiritual people full of sweet qualities, who travel from one place to the other, accept the offerings made by the people and just as honoured persons, a learned lady and a famours person, affording protection like the Sun, the slayer of clouds, accept sweet Soma juice, drink it, derive pleasure, and master all branches of knowledge, so shouldst thou, O sacrificer make full use of all objects!.

౧౨౪౪.హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, హోత్రాదయో దేవతాః, ఆద్యస్య యాజుషీ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః, ఉత్తరస్యోత్కృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౨౪౪ హోతా యక్షదశ్వినా ఛాగస్య హవిష ఆత్తా మద్య మధ్యతో మేద ఉద్భృతం పురా ద్వేషోభ్యః పురా పౌరుషేయ్యా గృభో ఘస్తాం నూనం ఘాసే అజ్రాణాం యవసప్రథమానాఀ సుమత్క్షరాణాఀ శతరుద్రియాణామగ్నిష్వాత్తానాం పీవోపవసనానాం పార్శ్వతః శ్రోణితః శితామత ఉత్సాదతో ఽఙ్గాదఙ్గాదవత్తానాం కరత ఏవాశ్వినా జుషేతాఀ హవిర్హోతర్యజ ॥౪౩॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, అశ్వినా, ఛాగస్య హవిషః, ఆత్తామ్, అద్య, మధ్యతః, మేదః, ఉద్భృతమిత్యుత్ + భృతమ్, పురా, ద్వేషోభ్య ఇతి ద్వేషః+ భ్యః, పురా, పౌరుషేయ్యాః, గృభః, ఘస్తామ్, నూనమ్, ఘాసే అజ్రాణామితి ఘాసే+ అజ్రాణామ్, యవసప్రథమానామితి యవస+ ప్రథమానామ్, సుమత్క్షరాణామితి, సుమత్+క్షరాణామ్, శతరుద్రియాణామితి శత + రుద్రియాణామ్, అగ్నిష్వాత్తానామ్, అగ్నిస్వాత్తానామిత్యగ్ని+ స్వాత్తానామ్, పీవోపవసనానామితి పీవః + ఉపవసనానామ్, పార్శ్వతః, శ్రోణితః, శితామతః ఉత్సాదత ఇత్యుత్+ సాదతః, అఙ్గాదఙ్గాదిత్యఙ్గాత్+అఙ్గాత్, అవత్తానామ్, కరతః, ఏవ, అశ్వినా, జుషేతామ్, హవిః, హోతః, యజ.॥౪౩॥

పదార్థః:-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్)(అశ్వినౌ) అధ్యాపకోపదేశకౌ (ఛాగస్య) (హవిషః) ఆదాతుమర్హస్య (అత్తామ్) (అద్య) (మధ్యతః) మధ్యాత్ (మేదః) స్నిగ్ధమ్ (ఉద్భృతమ్) ఉత్కృష్టతయా ధృతమ్ (పురా) (ద్వేషోభ్యః) దుష్టేభ్యః (పురా) (పౌరుషేయ్యాః) పురుషాణాం సమూహే సాధ్వ్యాః (గృభః) గ్రహీతుం యోగ్యాయాః (ఘస్తామ్) భక్షయతామ్ (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (ఘాసేఅజ్రాణామ్) భోజనేఽగ్రే ప్రాప్తవ్యానామ్ (యవస ప్రథమానామ్) యవసో యవాన్నం ప్రథమం యేషాం తేషాం (సుమత్క్షరాణామ్)సుష్ఠు మదాం క్షరః సంచలనం యేషాం తేషామ్ (శతరుద్రియాణామ్) శతం రుద్రాః శతరుద్రాః శతరుద్రా దేవతా యేషాం తేషామ్ (అగ్నిష్వాత్తానామ్) అగ్నిః సుష్ఠ్వాత్తో గృహీతో యైస్తేషామ్ (పీవోపవసనానామ్) పీవాంస్యుపవసనాన్యాచ్ఛాదనాని యేషాం తేషామ్ (పార్శ్వతః) ఉభయతః (శ్రోణితః) కటిప్రదేశాత్ (శితామతః) శితస్తీక్ష్ణ ఆమోఽపరిపక్వం యస్మింస్తస్మాత్ (ఉత్సాదతః) ఉత్సాదనం కుర్వతః (అంగాదంగాత్) ప్రత్యంగాత్ (అవత్తానామ్) నమ్రీభూతానాముత్కృష్టానామంగానామ్ (కరతః) కుర్యాతామ్ (ఏవ) (అశ్వినా) సద్వైద్యౌ (జుషేతామ్) (హవిః) అత్తుమర్హమ్ (హోతః) (యజ).॥౪౩॥

అన్వయః:- హే హోతర్యథా హోతాఽశ్వినౌ యక్షత్తౌ చాద్య ఛాగస్య మధ్యతో హవిషో మేద ఉద్భృత మాత్తాం యథా వా పురా ద్వేషోభ్యో గృభః పౌరుషేయ్యాః పురా నూనం ఘస్తాం యథా వా యవసప్రథమానాం ఘాసే అజ్రాణాం సుమత్ క్షరాణాం శతరుద్రియాణాం పీవోపవసనానామగ్నిష్వాత్తానాంపార్శ్వతః శ్రోణితః శితామత ఉత్సాదతోఽజ్గాదంగాదవత్తానామేవాశ్వినా కరతో హవిర్జుషేతాం తథా త్వం యజ.॥౪౩॥

భావార్థః:- యే ఛాగాదీనాం రక్షాం విధాయ తేషాం దుగ్ధాదికం సుసంస్కృత్య భుక్త్వా ద్వేషాదియుక్తాన్ పురుషాన్నివార్య, సువైద్యానాం సంగం కృత్వా శోభనం భోజనాఽచ్ఛాదనం కుర్వంతి తే ప్రత్యంగాద్రోగాన్నివార్య సుఖినో భవంతి. ॥౪౩॥

పదార్థము :-(హోతః) ఇచ్చువాడు, ఎట్లు (హోతా) పుచ్చుకొనువాడు (అశ్వినౌ) చదివించు మరియు ఉపదేశించువారితో (యక్షత్) సాంగత్య మొనర్చునో మరియు వారు (అద్య) నేడు (ఛాగస్య) మేకలు మున్నగు పశువుల (మధ్యతః) మధ్యనుండి (హవిషః) తీసికొనదగిన పదార్థముల (మేదః) మృదు భాగముల, అనగా దుగ్ధఘృతములు మున్నగునవి (ఉద్భృతమ్) ఉద్ధరింపబడిన వానిని (అత్తామ్) తీసికొనవలెను. లేక ఎట్లు (ద్వేషోభ్యః) దుష్టులకంటె (పురా) ముందుగా (గృభః)గ్రహనమొనర్చదగిన (పౌరుషేయ్యాః) పురుషుల సమూహమందు ఉత్తమస్త్రీ కంటే (పురా) ముందుగా (నూనమ్) నిశ్చయమొనర్చి (గస్తామ్) తినెదరో లేక ఎట్లు (యవసప్రథమానామ్) యవలు ఎవరికి మొదటి యన్నమో (ఘాసే అజ్రానామ్) తినుటకు

మొదటగా చేర్చదగినవి (సుమతరాణామ్) ఉత్తమోత్తమానందమును గలిగించునవి (శతరుద్రియాణామ్) దుష్టులనేడ్పించునట్టి వందలాది రుద్ర దేవతలు గల (పీవోసవసనానామ్) ముతకవస్త్రములను ధరించువారు (అగ్నిష్వాత్తానామ్) లేక చక్కగా అగ్ని విద్యల నెరిగినవారి (పార్శ్వతః) పార్శ్వభాగము (శ్రోణితః) కటి ప్రదేశము (శితామతః) తీక్ష్ణమగు అపక్వాన్నముగల ప్రదేశమునుండి (ఉత్సాదతః) ధ్వంసమొనర్చు అంగము మరియు (అఙ్గాదఙ్గాత్) ప్రత్యంగము నుండి వ్యవహరించు లేక (అవత్తానామ్) నమ్రతగల ఉత్తమాంగములకు (ఏవ) మాత్రమే చెందిన (అశ్వినా) ఉత్తమవైద్యులు (కరతః) చేయుదురో మరియు (హవిః) పైదేలిపిన పదార్థములనుండి భుజించదగిన పదార్థములను (జుషేతామ్) సేవించెదరో, అట్లే (యజ) సమస్త పదార్థముల, వ్యవహారముల సంగతి యొనర్చుము.॥43॥

భావార్థము :- గోవులు, మేకలు మున్నగు పశువులను రక్షించి వాని పాలు, నేయి మున్నగు పదార్థములను చక్కగా సంస్కారపరచుకొని భుజించుచు వైరగుణములు గలవారిని నివారణమొనర్చి సద్వైద్యుల సాంగత్యమొనర్చి ఉత్తమాహారపానీయముల మరియు వస్త్రధారణ మొనర్చు వారు ప్రతి అవయవమును రోగరహిత మొనర్చుకొని సుఖవంతులై యుండెదరు.॥43॥

43. Just as a learned person keeps company with the teacher and the preachr, who ever derive in a nice manner the useful things like milk and greasy butter from a goat, and surely eat them before they are snatched by the wicked, and asked for by a chaste beggar women; just as they utilise rough and refined meals, chiefly or barley, delicious, chasers of hundreds of ailments, prepared in fire, just as good physicians remove ills from the sides, from the thinghs, from the stomach, from each limb causing pain, and from vital organs of the patients, and partake of eatable foods, so shouldst thou, O sacrificer, use all these substances!.

౧౨౫౫. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, పూర్వస్య యాజుషీ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః, హవిష ఇత్యుత్తరస్య స్వరాడుత్కృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౨౫౫ హోతా యక్షత్ సరస్వతీం మేషస్య హవిష ఆవయదద్య మధ్యతో మేద ఉద్భృతం పురా ద్వేషోభ్యః పురా పౌరుషేయ్యా గృభో ఘసన్నూనం ఘాసే అజ్రాణాం యవసప్రథమానాం సుమత్క్షరాణాం శతరుద్రియాణామగ్నిష్వాత్తానాం పీవోపవసనానాం పార్శ్వతః శ్రోణితః

శితామతఽ ఉత్సాదతోఽఙ్గాదఙ్గాద వత్తానాం కరదేవం

సరస్వతీ జుషతాం హవిర్హోతర్యజ ॥44॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, సరస్వతీమ్, మేషస్య, హవిషః, ఆ, అవయత్, అద్య, మధ్యతః, మేదః, ఉద్భృతమిత్యుత్+భృతమ్, పురా, ద్వేషోభ్యఽ ఇతి ద్వేషః+భ్యః, పురా, పౌరుషేయ్యాః, గృభః, ఘసత్, నూనమ్, ఘాసేఅజ్రాణామితి ఘాసే + అజ్రాణామ్, యవసప్రథమానామితి యవసఽప్రథమానామ్, సుమత్ క్షరాణామితి సుమత్ + క్షరాణామ్, శతరుద్రియాణామితి శత+రుద్రియాణామ్, అగ్నిష్వాత్తానామ్, అగ్నిష్వాత్తానామిత్యగ్ని+ష్వాత్తానామ్, పీవోపవసనానామితి పీవః+ఉపవసనానామ్, పార్శ్వతః, శ్రోణితః, శితామతః, ఉత్సాదత ఇత్యుత్+సాదతః, అఙ్గాదంగాదిత్యంగాత్+అంగాత్, అవత్తానామ్, కరత్, ఏవమ్, సరస్వతీ, జుషతామ్, హవిః, హోతః, యజ.॥44॥

పదార్థః :-(హోతా) దాతా (యక్షత్) (సరస్వతీమ్) వాచమ్ (మేషస్య) ఉపదిష్టస్య (హవిషః) దాతుమర్హస్య (ఆ) (అవయత్) వేతి ప్రాప్నోతి (అద్య) (మధ్యతః) మధ్యే భవాత్ (మేదః) స్నిగ్ధమ్ (ఉద్భృతమ్) ఉద్ధృతమ్ (పురా) (ద్వేషోభ్యః) శత్రుభ్యః (పురా) (పౌరుషేయ్యాః) పురుషసంబంధిన్యాః (గృభః) గ్రహీతుం యోగ్యాయాః (ఘసత్) (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (ఘాసేఅజ్రాణామ్) భోజనే కమనీయానామ్ (యవసప్రథమానామ్) మిశ్రితామిశ్రితాద్యానామ్ (సుమత్క్షరాణామ్) శ్రేష్ఠానందవర్ధకరాణామ్ (శతరుద్రియాణామ్) బహూనాం మధ్యే విద్వదధిష్ఠాతౄణామ్ (అగ్నిష్వాత్తానామ్) సుసంగృహీతాగ్నివిద్యానామ్ (పీవోపవసనానామ్) స్థూలవస్త్రధారిణామ్ (పార్శ్వతః) సమీపాత్ (శ్రోణితః) కటిప్రదేశాత్ (శితామతః) తీక్ష్ణస్వభావాత్ (ఉత్సాదతః) గాత్రోత్సాదనాత్ (అంగాదంగాత్)(అవత్తానామ్) గృహీతానామ్ (కరత్) కుర్యాత్ (ఏవమ్) అమునా

ప్రకారేణ (సరస్వతీ) విదుషీ స్త్రీ (జుషతామ్) (హవిః) ఆదాతవ్యమ్ (హోతః) (ఆదాతః) (యజ). ॥౪౪॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతాఽద్య మేషస్య శితామతో హవిషో మధ్యతో యన్మేద ఉద్భృతం తత్ సరస్వతీం చావయత్ యక్షత్ ద్వేషోభ్యః పురా గృభః పౌరుషేయ్యాః పురా నూనం ఘసద్-ఘాసేఅజ్రాణాం యవసప్రథమానాం సుమత్క్షరాణాం పీవోపవసనానామగ్నిష్వాత్తానాం శతరుద్రియాణాం పార్శ్వతః శ్రోణిత ఉత్సాదతో ఉజ్గాదంగాదవత్తానాం సకాశాద్విద్యాం కరదేవమేతత్సరస్వతీ జుషతాం తథా త్వం చ హవిర్యజ.॥౪౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సజ్జనసంగేన దుష్టాన్ నివార్య యుక్తాహారవిహారాభ్యామారోగ్యం ప్రాప్య ధర్మం సేవంతే తే కృతకృత్యా జాయంతే.॥౪౪॥

పదార్థము :-(హోతః) తీసికొనువాడా! ఎట్లు (హోతా) ఇచ్చువాడు (అద్య) నేడు (మేషస్య) ఉపదేశమును పొందిన మనుష్యుని (శితామతః) శుద్ధస్వభావముతో (హవిషః) ఈయదగిన పదార్థముల (మధ్యతః)మధ్యన ప్రసిద్ధవ్యవహారముచే నే (మేదః) మృదుపదార్థముల (ఉద్భృతమ్) తీసికొనినదానిని (సరస్వతీమ్) మరియు వాణిని (ఆ, అవయత్) ప్రాప్తించునో (యక్షత్) సత్కారమొనర్చునో (ద్వేషోభ్యః) శత్రువులనుండి (పురా) పూర్వము (గృభః) పొందదగిన (పౌరుషేయ్యాః) పురుషసంబంధినీ యగు స్త్రీకన్న (పురా) మొదటనే (నూనమ్) నిశ్చయముగ (ఘసత్) తినునో లేక (ఘాసే అజ్రాణామ్) భోజనమునకు చక్కని (యవసప్రథమానామ్) కలిసీ కలియని యనేక (సుమత్క్షరాణామ్) శ్రేష్ఠమగు ఆనందమును వర్షింపజేయు మరియు (పీవోపవసనానామ్) ముతకవస్త్రము లెవరికి తొడుగుకొనుట, కప్పుకొనుటకుండునో (అగ్నిష్వాత్తానామ్) మరియు ఎవరు అగ్నివిద్యల చక్కగా నెరిగెదరో వీరందరి (శతరుద్రియాణామ్) మధ్య విద్వాంసుల యభిప్రాయముల నుంచువారి (పార్శ్వతః) సమీపమున మరియు (శ్రోణితః) కటిభాగమునుండి (ఉత్సాదతః) శరీరమునుండి త్యజించుదానిచే లేక (అఙ్గాదఙ్గాత్) ప్రతియంగమునుండి (అవత్తానామ్) గ్రహించబడిన వ్యవహారవిద్యను (కరత్) పొందునో (ఏవమ్) ఇదేవిధముగ (సరస్వతీ) పండితురాలగు మహిళామణి (జుషతామ్) సేవించునో, అట్లే నీవును (హవిః) గ్రహణమొనర్చదగిన వ్యవహారమును (యజ)సాంగత్యమొనర్చుకొనుము. ॥౪౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలకారము గలదు. సజ్జన సాంగత్యముద్వారా దుష్టులను దొలగించుకొని యుక్తాహార విహారాదులచే ఆరోగ్యమును వృద్ధిపరచుకొని ధర్మమును సేవించువారు కృతకృత్యులగుదురు. ॥౪౪॥

44. Just as a learned person, with the good nature of an instructed person, having extracted out of obltion the greasy substance, ever acquires it, develops speech, holds it in veneration, and surely eats it before enemies snatch it or a respectable married woman

asks for it; just as persons beautiful to sit for dinner, individually or collectively, showerers of happiness, wearers of ungaudy clothes, having knowledge of electricity, conveyers of the opinion of the learned to the masses are freed by a skilled physician from physical ills from the sides, from the things, from the stomach, and from each limb causing pain, so shouldst and educated lady cherish him, so shouldst thou, o sacrificer perform yajna!.

౧౨౫౬. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః; యజమానర్త్విజో దేవతాః, పూర్వస్య భురిక్ ప్రాజాపత్యోష్ణిక్ ఛందః అవయదిత్యుత్తరస్య భురిగభికృతిశ్ఛందః, ఋషభౌః స్వరౌ.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౨౫౬ హోతా యక్షదిన్ద్రమృషభస్య హవిష ఆవయదద్య మధ్యతో

మేదఉద్భృతం పురా ద్వేషోభ్యః పురా పౌరుషేయ్యా గృభో

ఘసన్నూన ఘాసే అజ్రాణాం యవసప్రథమానాం సుమత్క్ష

రాణాం శతరుద్రియాణామగ్నిష్వాత్తానాం పీవోపవసనా

నాం పార్శ్వతః శ్రోణితః శితామత ఉత్సాదతో

ఙ్గాదఙ్గాదవత్తానాం కరదేవ మిన్ద్రో జుషతాం హవిర్హోతర్యజ ॥౪౫॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఇన్ద్రమ్, ఋషభస్య, హవిషః, ఆ, అవయత్, అద్య, మధ్యతః, మేదః, ఉద్భృతమిత్యుత్ + భృతమ్, పురా, ద్వేషోభ్య ఇతి ద్వేషః+ భ్యః, పురా, పౌరుషేయ్యాః, గృభః, ఘసత్, నూనమ్, ఘాసే+ అజ్రాణామ్, యవసప్రథమానామితి యవస+ ప్రథమానామ్, సుమత్క్షరాణామితి సుమత్+ క్షరాణామ్, శతరుద్రియాణామితి శత+ రుద్రియాణామ్, అగ్నిష్వాత్తానామ్, అగ్నిష్వాత్తానామితి అగ్ని+ స్వాత్తానామ్, పీవోపవసనానామితి పీవః+

ఉపవసనానామ్, పార్శ్వతః, శ్రోణితః, శితామతః, ఉత్సాదత ఇత్యుత్+సాదతః, అఙ్గాదఙ్గాదిత్యఙ్గాత్+ అఙ్గాత్, అవత్తానామ్, కరత్, ఏవమ్, ఇన్ద్రః, జుషతామ్, హవిః, హోతః, యజ.॥౪౩॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) సత్కుర్యాత్ (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (ఋషభస్య) ఉత్తమస్య (హవిషః) ఆదాతుమర్హస్య (ఆ) (అవయత్) వ్యాప్నుయాత్ (అద్య) (మధ్యతః) మధ్యే భవాత్ (మేదః) స్నిగ్ధమ్ (ఉద్భృతమ్) ఉత్కృష్టతయా పోషితమ్ (పురా) పురస్తాత్ (ద్వేషోభ్యః) విరోధిభ్యః (పురా) (పౌరుషేయ్యాః) పురుషసంబంధిన్యా విద్యాయాః (గృభః) గ్రహీతుం యోగ్యాయాః (ఘసత్) అద్యాత్ (నూనమ్) (ఘాసే అజ్రాణామ్) (యవసప్రథమానామ్) యవసస్య విస్తారకాణామ్ (సుమత్క్షరాణామ్) సుష్ఠు ప్రమాదనాశకానామ్ (శతరుద్రియాణామ్) శతానాం రుద్రాణాం దుష్టరోదకానామ్ (అగ్నిష్వాత్తానామ్) అగ్నినా జాఠరాగ్నినా సుష్ఠు గృహీతాన్నానామ్ (పీవోపవసనానామ్) స్థూలదృఢాఽఽచ్ఛాదనానామ్ (పార్శ్వతః) ఇతస్తతోఽఙ్గాత్ (శ్రోణితః) క్రమశః (శితామతః) తీక్ష్ణత్వనోచ్ఛిన్నరోగాత్ (ఉత్సాదతః) త్యాగమాత్రాత్ (అంగాదంగాత్) ప్రత్యంగాత్ (అవత్తానామ్) ఉదారచేతసామ్ (కరత్) కుర్యాత్ (ఏవమ్) (ఇంద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ రాజా (జుషతామ్) సేవతామ్ (హవిః) రోగనాశకం వస్తు (హోతః) (యజ).॥౪౩॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా హోతా ఘాసే అజ్రాణాం యవసప్రథమానాం సుమత్క్షరాణా మగ్నిష్వాత్తానాం పీవోపవసనానాం శతరుద్రియాణామవత్తానాం పార్శ్వతః శ్రోణితః శితామత ఉద్సాదతోఽఙ్గాదఙ్గాద్ధవి రింద్రం చ కరదింద్రో జుషతాం యథాఽద్యర్షభస్య హవిషో మధ్యతో మేద ఉద్భృతమావయత్ ద్వేషోభ్యః పురా గృభః పౌరుషేయ్యాః పురా నూనం యక్షదేవం ఘసత్ తథా త్వం యజ.॥౪౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా విదుషాం సంగేన దుష్టాన్నివార్య శ్రేష్ఠాన్ సత్కృత్య గృహీతవ్యం గృహీత్వాఽన్యాన్ గ్రాహయిత్వా సర్వానున్నయంతి తే పూజ్యా జాయంతే.॥౪౩॥

పదార్థము :-(హోతః) ఇచ్చువాడా! ఎట్లు (హోతా) పుచ్చుకొనువాడు (ఘాసే అజ్రాణామ్) భోజనమున్నకై లభించు (యవసప్రథమానామ్) యవలు మున్నగు అన్నము లేక కలసియుండు పదార్థములను

విస్తారపరచునది (సుమత్క్షరాణామ్) ఉత్తమముగా ప్రమాదముల వినాశమొందించునవియు (అగ్నిష్వాత్తానామ్) జాఠరాగ్నిద్వారా అన్నమును గ్రహణమొనర్చునవియు (పీవోపవసనానామ్) దృఢముగు ముతకవస్త్రముల ధరించువారును (శతరుద్రియాణామ్) వందలాది దుష్టులను ఏడ్పించునట్టి (అవత్తానామ్) ఉదారచిత్తులగు విద్వాంసుల (పార్శ్వతః) పార్శ్వమందుండు అంగము లేక (శ్రోణితః) క్రమముగ (శితామతః) తీక్షణముగా రోగమును ఛిన్నాభిన్నమొనర్చబడినయంగము నుండి (ఉత్సాదతః) త్యాగముచే మాత్రము (అఙ్గాదఙ్గాత్) ప్రతి అంగమునుండి (హవిః) రోగనాశకరమగు వస్తువు మరియు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమును (కరత్) సాధించె దరుగాక! (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజు దానిని (జుషతామ్) సేవించుగాక! మరియు ఆ రాజెట్లు (అద్య) నేడు (ఋషభస్య) ఉత్తమ (హవిషః) గ్రహించదగిన పదార్థముల (మధ్యతః) మధ్యయందుత్పన్నమైన (మేదః) మృదుపదార్థము (ఉద్భృతమ్) చక్కగా పుష్టమొనర్చబడి జాగ్రత్తపరచిన పదార్థమును (ఆ, అవయత్) వ్యాప్తమగునట్లు (ద్వేషోభ్యః) శత్రువులచే (పురా) ప్రథమముగా (గృభః) పొందదగిన (పౌరుషేయ్యాః) పురుష [మానవ] సంబంధినియగు విద్యాసంబంధముచే (పురా) మొదట (నూనమ్) నిశ్చయముగ (యక్షత్) సత్కరించునో లేక (ఏవమ్) ఈ విధముగా (ఘసత్) భోజనమొనర్చునో, అటులనే నీవును (యజ) సకల వ్యవహారములను సంగతమొనర్చుము. ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసుల సాంగత్యముచే దుష్టులను దొలగించి శ్రేష్ఠులగు ఉత్తములను సత్కరించుచు, పొందదగిన పదార్థములను గ్రహించి, ఇతరులను గ్రహణమొనర్పజేసి అందర నున్నతిపరచువారే సత్కరించదగిన వారై యున్నారు. ॥౪౫॥

45. Just as a learned person attains to supremacy, and uses a medicine which cures ills of the sides, of the thighs, of alimb suffering acute pain, of excretory organ, nay of each organ, of persons, beautiful to sit for dinner, cultivators of barley, showerers of happiness, digesters of meals, wearers of rough, ungaudy clothes, chastisers of hundreds of the wicked, magnanimous in spirit and which the king uses, and just as the king daily acquires well protected nice greasy substance derived out of oblation, certainly respects and eats it before it is snatched by the enemies or a respectable woman asks for it, so shouldst thou, O sacrificer be conversant with all dealings!.

౧౨౪౬. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, భురిగభికృతీ ఛందసీ, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. వెండియు విషయ మదియే.

౧౨౪౬ హోతా యక్షద్వనస్పతిమభి హి పిష్టతమయా రభిష్ఠయా రశనయాధిత।

యత్రాశ్వినోశ్ఛాగస్య హవిషః ప్రియా ధామాని యత్ర సరస్వత్యా

మేషస్య హవిషః ప్రియా ధామాని యత్రేన్ద్రస్య ఋషభస్య హవిషః

ప్రియా ధామాని యత్రాఽగ్నేః ప్రియా ధామాని యత్ర సోమస్య
ప్రియా ధామాని యత్రేన్ద్రస్య సుత్రామ్ణః ప్రియా ధామాని యత్ర సవితుః
ప్రియా ధామాని యత్ర వరుణస్య ప్రియా ధామాని యత్ర వనస్పతేః
ప్రియా పాథాంసి యత్ర దేవానామాజ్యపానాంప్రియా ధామాని
యత్రాఽగ్నే ర్హోతుః ప్రియా ధామాని తత్రైతాన్ప్రస్తుత్యేవోపస్తుత్యేవో
పావస్రక్షద్రభీయసఽ ఇవ కృత్వీ కరదేవ న్దేవో వనస్పతి
ర్జుషతాంహవిర్హోతర్యజ ॥౪౬॥

ప.వి:– హోతా, యక్షత్, వనస్పతిమ్, అభి, హి, పిష్టతమయేతి పిష్ట+తమయా, రభిష్టయా, రశనయా, అధిత, యత్ర, అశ్వినోః, ఛాగస్య, హవిషః, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, సరస్వత్యాః, మేషస్య, హవిషః, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, ఇన్ద్రస్య ఋషభస్య, హవిషః, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, అగ్నేః, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, సోమస్య, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, ఇంద్రస్య, సూత్రామ్ణఽ ఇతి సు + త్రామ్ణః, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, సవితుః, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, వరుణస్య, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, వనస్పతేః, ప్రియా, పాథాంసి, యత్ర, దేవానామ్, ఆజ్యపానామిత్యాజ్య+పానామ్, ప్రియా, ధామాని, యత్ర, అగ్నేః, హోతుః, ప్రియా, ధామాని, తత్ర, ఏతాన్, ప్రస్తుత్యేవేతి ప్రఽస్తుత్య+ఇవ, ఉపస్తుత్యే వేత్యుప + స్తుత్యఇవ,

ఉపావస్రక్షదిత్యుప+ అవస్రక్షత్, రభీయసఽఇవేతి రభీయసః+ ఇవ, కృత్వీ, కరత్, ఏవమ్, దేవః, వనస్పతిః, జుషతామ్, హవిః, హోతః, యజ.॥౪౬॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (వనస్పతిమ్) వటాదికమ్ (అభి) (హి) కిల (పిష్టతమయా) (రభిష్ఠయా) (రశనయా)రశ్మినా (అధిత) దధ్యాత్ (యత్ర) (అశ్వినోః) సూర్యాచంద్రమసోః (ఛాగస్య) ఛేదకస్య (హవిషః) దాతుమర్హస్య (ప్రియా) కమనీయాని (ధామాని) జన్మస్థాననామాని (యత్ర) (సరస్వత్యాః) నద్యాః సరస్వతీతి నదీనా....నిఘం. ౧. ౧౩, (మేషస్య) అవేః (హవిషః) ఆదాతుమర్హస్య ((ప్రియా) (ధామాని) (యత్ర) (ఇంద్రస్య) ఐశ్వర్యయుక్తస్య (ఋషభస్య) ప్రాప్తుం యోగ్యస్య (హవిషః) దాతుం యోగ్యస్య ((ప్రియా) (ధామాని)(యత్ర) (అగ్నేః) పావకస్య ((ప్రియా) (ధామాని) (యత్ర) (సోమస్య) ఓషధిగణస్య ((ప్రియా) (ధామాని) (యత్ర) (ఇంద్రస్య) ఐశ్వర్యయుక్తస్య (సుత్రామ్ణః) సుష్ఠు రక్షకస్య ((ప్రియా) (ధామాని) (యత్ర) (సవితుః) ప్రేరకస్య ((ప్రియా) (ధామాని) (యత్ర) (వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్య ((ప్రియా) (ధామాని) (యత్ర) (వనస్పతేః) వటాదేః ((ప్రియా)(పాథాంసి) అన్నాని (యత్ర) (దేవానామ్) పృథివ్యాదీనాం దివ్యానామ్ (ఆజ్యపానామ్) గత్యా పాలకానామ్ ((ప్రియా) (ధామాని)(యత్ర) (అగ్నేః) విద్యయా ప్రకాశమానస్య (హోతుః) దాతుః (పియా) (ధామాని) (తత్ర) (ఏతాన్) ((ప్రస్తుత్యేవ) ప్రకరణేన సంశ్లాఘ్యేవ (ఉపస్తుత్యేవ) సమీపేన స్తుత్యేవ (ఉపావస్రక్షత్) ఉపావసృజేత్ (రభీయస ఇవ) అతిశయే నారబ్ధస్యేవ (కృత్వీ) కృత్వా (కరత్) కుర్యాత్ (ఏవమ్) (దేవః) దివ్యగుణః (వనస్పతిః) రశ్మిపాలకోఽగ్నిః (జుషతామ్) సేవతామ్ (హవిః) సంస్కృతమన్నాదికమ్ (హోతః) (యజ).॥౪౬॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా పిష్టతమయా రభిష్ఠయా రశనయా యత్రాఽశ్వినోశ్ఛాగస్య హవిషః ప్రియా ధామాని యత్ర సరస్వత్యా మేషస్య హవిషః ప్రియా ధామాని యత్రేంద్రస్యర్షభస్య హవిషః ప్రియా ధామాని యత్రాగ్నేః ప్రియా ధామాని యత్ర సోమస్య ప్రియా ధామాని యత్ర సుత్రామ్ణ ఇంద్రస్య ప్రియా ధామాని యత్ర సవితుః ప్రియా ధామాని, యత్ర వరుణస్య ప్రియా ధామాని, యత్ర వనస్పతేః ప్రియా పాథాంసి, యత్రాజ్యపానాం దేవానాం ప్రియా ధామాని, యత్ర హోతురగ్నేః ప్రియా ధామాని సంతి, తత్రైతాన్ ప్రస్తుత్యేవోపస్తుత్యేవోపావస్రక్షద్రభీయస ఇవ కృత్వీ

కార్యేషూపయుంజీతైవం కరద్యథా వనస్పతిర్దేవో హవిర్జుషతాం హి వనస్పతిమభియక్షదధిత తథా త్వం యజ.॥౪౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యది మనుష్యా ఈశ్వరేణ సృష్టానాం పదార్థానాం గుణకర్మస్వభావాన్ విదిత్వైతాన్ కార్యసిద్ధయే ప్రయుంజీరన్తర్హి స్వేష్టాని సుఖాని లభేరన్.॥౪౬॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ దాతా! ఎటుల (హోతా) తీసికొనువాడు (సిష్టతమయా) చక్కగా విసరబడిన (రభిష్ఠయా) అత్యంత శీఘ్రముగా వృద్ధియగు లేక అనేక విధములుగ ప్రారంభమగు వస్తువులు (రశనయా) రశ్మితో గూడ (యత్ర) ఎచ్చట (అశ్వినోః) సూర్య చంద్రుల సంబంధముచే పాలించబడు (భాగస్య) గడ్డిని భాదించి తినునట్టి మేకలు మున్నగు పశువులు మరియు (హవిషః) ఈయదగిన పదార్థ సంబంధమగు (ప్రియా మనోహర మగు (ధామాని) ఉత్పన్నమై నిలుచుటకు తగిన స్థలను మరియు నామము లేక (యత్ర) ఎచ్చట (సరస్వత్యాః) నదియొక్క (మేషస్య) గొఱ్ఱె మరియు (హవిషః) గ్రహించదగిన పదార్థసంబంధమగు (ప్రియా) మనోహరమైనట్టి (ధామాని) జన్మస్థానము మరియు నామము లేక (యత్ర) ఎచ్చట (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యశాలుర (ఋషభస్య) పొందుటకు మరియు (హవిషః) ఇచ్చుటకు యోగ్యమగు పదార్థముల (ప్రియా) ప్రియమగు మనస్సును హరించునట్టి (ధామాని) జన్మము, స్థానము మరియు నామము లేక (యత్ర) ఎచ్చట (అగ్నేః) భౌతిక మరియు విద్యుద్రూపాగ్నియొక్క (ప్రియా) మనోహరముగు (ధామాని) జన్మము, స్థానము మరియు నామము లేక (యత్ర) ఎచ్చట (సోమస్య) ఓషధుల (ప్రియ) మనోహర (ధామాని) జన్మము, స్థానము, నామము లేక (యత్ర) ఎచ్చట (సుత్రామ్ణః) శ్రేష్ఠముగా రక్షించునట్టి (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యవంతుడగు ఉత్తముల (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (యత్ర) ఎచ్చట (సవితుః) సర్వమునకు ప్రేరణనిచ్చు పవనుని (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) ఉత్పాదనమై నిలుచు స్థానము మరియు నామము లేక (యత్ర) ఎచ్చట (వరుణస్య) శ్రేష్ఠపదార్థముల (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) జన్మ, స్థానము, నామముల లేక (యత్ర) ఎచ్చట (వనస్పతేః) వటవృక్షము మున్నగునవి (ప్రియా) ఉత్తమ (పాథాంసి) అన్నము మరియు నవి పానమొనర్చు జలము లేక (యత్ర) ఎచ్చట (ఆజ్యపానామ్) గతి అనగా తమ కక్షయందే దిరుగుచు ప్రాణులను రక్షింపజేయు (దేవానామ్) పృథివి మున్నగు దివ్యలోకముల (ప్రియా) ఉత్తమ (ధామాని) ఉత్పన్నమగు, అవి నిలుచు స్థానము, మరియు నామము లేక (యత్ర) ఎచ్చట(హోతుః) ఉత్తమ సుఖమునిచ్చు మరియు (అగ్నేః) విద్యచే ప్రకాశింపజేయు అగ్నియొక్క (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) జన్మము, స్థానము నామములు గలవో (తత్ర) అచ్చట (ఏతాన్) ఈ పైదెలిపిన పదార్థముల (ప్రస్తుత్యేవ) ప్రకరణముచే అనగా సమయ సమయములందు అవసరాను సారముగ కోరినట్లు చేయుము. మరియు (ఉపస్తుత్యేవ) వాటి సన్నిధియందు ప్రశంసించునటుల జేసి (ఉపావస్రక్షత్) వాని గుణ కర్మ స్వభావముచే యథాయోగ్య కార్యములందు ఉపార్జనమొనర్చవలెను, అనగా ఉక్తపదార్థముల సంచయమొనర్చవలయును (రభీయస ఇవ) అనేకవిధములుగ అత్యంతారంభమువలె (కృత్వీ)

యొనర్చి కార్యోపయోగమునకు తేవలయును (ఏవమ్) ఈ ప్రకారముగ (కరత్) వానిని వ్యవహరించు కొనవలెను. లేక ఎట్లు (వనస్పతిః) సూర్యుడు మున్నగు లోకముల కిరణములను పాలన మొనర్చు మరియు (దేవః) దివ్యగుణములుగల యగ్ని (హవిః) సంస్కరించిన లేక ఉత్తమముగ సిద్ధపరచినట్టి పదార్థముల (జుషతామ్) సేవనమొనర్చవలెను (హి) నిశ్చయముగ (వనస్పతిమ్) వటవృక్షము మున్నగువానిని (అభి యక్షత్) నలువైపులనుండి ఎట్లుచేరునో, అనగా విద్యుద్రూపముగా ప్రాప్తించునో మరియు (అధిత) వానిని ధరించునో, అదేవిధముగ నీవు (యజ) సకల వ్యవహారములను సంగతిపరచుము.॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఈశ్వరుడుత్పన్నమొనర్చిన పదార్థముల గుణకర్మ స్వభావములను చక్కగా తెలిసికొని వానిని కార్యసిద్ధికొరకు ఉత్తమోత్తనముగా సంయుక్తపరచికొనిన విద్వాంసుడు తాను ఆశించినట్టి సుఖములను సంపూర్ణముగా ప్రాప్తించుకొనగలడు.॥౪౬॥

46. A learned person performs deeds with his excellent, speedy power of commencement. Where the cattle eat the grass nourished by the Sun and Moon, where oblations reach fascinating places, where there are streams for rams to roam about. and where oblations reach facinating stations, where there are found dignified persons, and oblations reach fascinating places, where there are good stations of fire and electricity, where there grow efficacious medicines in good places, where abide excellent people, the protectors of humanity, where there arise and blow charming and attractive zephyrs, where there are the brith places of greatmen, where there are fruits of trees, where the planets revolve in their orbits and afford protection to the souls in their beautiful stations, where there are the abodes of learned persons who spread knowledge and give us comforts; there shoudst thou praise these substances at opportune times, and having praised them from near, make their fullest use according to their merits, attributes and nature. Making their collection, thou shouldst use them in practical works, like undertakings begun in right carnest.

౧౨౫౭. హోతేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, పూర్వస్య భురిగాకృతి

రయాడిత్యుత్తరస్యాకృతిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఅల విషయ మదియే.

౧౨౫౭ హోతా యక్షదగ్నిꣳస్విష్టకృతమయాడగ్నిరశ్వినోశ్ఛాగస్య హవిషః

ప్రియా ధామాన్యయాట్సరస్వత్యా మేషస్య హవిషః ప్రియా ధామాన్యయా

డిన్ద్రస్య ఋషభస్య హవిషః ప్రియా ధామాన్యయాడగ్నేః

ప్రియా ధామాన్యయాట్ సోమస్య ప్రియా ధామాన్యయాడిన్ద్రస్య సుత్రామ్ణః
ప్రియా ధామాన్యయాట్ సవితుః ప్రియా ధామాన్యయాడ్ వరుణస్య
ప్రియా ధామాన్యయాడ్ వనస్పతేః ప్రియా పాథాంసి అయాడ్
దేవానామాజ్యపానాం ప్రియా ధామాని యక్షదగ్నేర్హోతుః ప్రియా
ధామాని యక్షత్ స్వం మహిమానమాయజతామేజ్యా ఇషః
కృణోతు సో అధ్వరా జాతవేదా జుషతాంహవిర్హోతర్యజ ॥౪౭॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, అగ్నిమ్, స్విష్టకృతమితి స్విష్ట+కృతమ్, అయాట్, అగ్నిః, అశ్వినోః, ఛాగస్య, హవిషః; ప్రియా, ధామాని, అయాట్, సరస్వత్యాః, మేషస్య, హవిషః, ప్రియా, ధామాని, అయాట్, ఇన్ద్రస్య, ఋషభస్య, హవిషః, ప్రియా, ధామాని, అయాట్, అగ్నేః, ప్రియా, ధామాని, అయాట్, సోమస్య, ప్రియా, ధామాని, అయాట్ ఇన్ద్రస్య, సుత్రామ్ణ ఇతి సు+త్రామ్ణః, ప్రియా, ధామాని, అయాట్, సవితుః, ప్రియా, ధామాని, అయాట్, వరుణస్య, ప్రియా, ధామాని, అయాట్, వనస్పతేః, ప్రియా, పాథాంసి, అయాట్, దేవానామ్, ఆజ్యపానామిత్యాజ్య పానామ్, ప్రియా, ధామాని, యక్షత్. అగ్నేః, హోతుః, ప్రియా, ధామాని, యక్షత్, స్వమ్, మహిమానమ్, ఆ, యజతామ్, ఏజ్యా ఇత్యా+ ఇజ్యాః, ఇషః, కృణోతు, సః, అధ్వరా, జాతవేదా ఇతి జాత+వేదాః, జుషతామ్, హవిః, హోతః, యజ. ॥౪౭॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యంక్షత్) సంగచ్ఛేత్ (అగ్నిమ్) పావకమ్ (స్విష్టకృతమ్) స్విష్టేన కృతమ్ స్విష్టకృతమ్ (అయాట్) యజేత్ (అగ్నిః) పావకః (అశ్వినోః) వాయువిద్యుతోః (ఛాగస్య)(హవిషః) ఆదాతుమర్హస్య (ప్రియా) (ధామాని) (అయాట్) యజేత్ (సరస్వత్యాః) వాణ్యాః (మేషస్య) (హవిషః) ఆదాతుమర్హస్య (ప్రియా) (ధామాని) (అయాట్) యజేత్ (ఇంద్రస్య) పరమైశ్వర్యయుక్తస్య (ఋషభస్య) ఉత్కృష్టగుణకర్మ స్వభావస్య రాజ్ఞః (హవిషః) గ్రహీతుమర్హస్య (ప్రియా) (ధామాని) (అయాట్)(అగ్నేః) విద్యుతః (ప్రియా) (ధామాని) (అయాట్) (సోమస్య) ఐశ్వర్యస్య (ప్రియా) (ధామాని) (అయాట్) (ఇంద్రస్య) సేనేశస్య (సుత్రామ్ణః) సుష్ఠు రక్షకస్య (ప్రియా) (ధామాని)(అయాట్) (సవితుః) (ప్రియా) (ధామాని) (అయాట్) (వరుణస్య) సర్వోత్కృష్టస్య జలస్య వా (ప్రియా) (ధామాని) (అయాట్) (వనస్పతేః) వటాదేః (ప్రియా) తర్పకాణి (పాథాంసి)ఫలాదీని (అయాట్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఆజ్యపానామ్) జ్ఞాతవ్యరక్షకాణాం రసానాం వా (ప్రియా) ధామాని) (యక్షత్) యజేత్ (అగ్నేః) ప్రకాశకస్య సూర్యస్య (హోతుః) ఆదాతుః (ప్రియా) (ధామాని) (యక్షత్) (స్వమ్) స్వకీయమ్ (మహిమానమ్) మహత్త్వమ్ (ఆ) సమంతాత్ (యజతామ్) గృహ్ణాతు (ఏజ్యాః) సమంతాత్ యష్టుం సంగంతుం యోగ్యాః క్రియాః (ఇషః) ఇచ్ఛాః (కృణోతు) కరోతు (సః) (అధ్వరా) అహింసనీయాన్ యజ్ఞాన్ (జాతవేదాః) ప్రాప్తప్రజ్ఞః (జుషతామ్) సేవతామ్ (హవిః) సంగంతవ్యం వస్తు (హోతః)యజ.॥౪౭॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా స్విష్టకృతమగ్నిం యక్షదయాట్ యథాగ్నిరశ్వినోశ్ఛాగస్య హవిషః ప్రియా ధామాన్యయాట్, సరస్వత్యా మేషస్య హవిషః ప్రియా ధామాన్యయాడింద్రస్యర్షభస్య హవిషః ప్రియా ధామాన్యయాడగ్నేః ప్రియా ధామాన్యయాట్, సోమస్య ప్రియా ధామాన్యయాట్, సుత్రామ్ణ ఇంద్రస్య ప్రియా ధామాన్యయాట్, సవితుః ప్రియా ధామాన్యయాడ్, వరుణస్య ప్రియా ధామాన్యయాడ్, వనస్పతేః ప్రియా పాథాంస్యయాడాజ్యపానాం దేవానాం ప్రియా ధామాని యక్షత్, హోతురగ్నేః ప్రియా ధామాని యక్షత్ స్వం మహిమానమాయజతాం యథా జాతవేదా య ఏజ్యా ఇషః కృణోతు, సోఽధ్వరా హవిశ్చ జుషతాం తథా త్వం యజ.॥౪౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః.యే స్విష్టసాధకానగ్న్యాదీన్ సృష్టిస్థాన్ పదార్థాన్ సమ్యగ్విజ్ఞాయ ప్రియాణి సుఖాన్యాప్నువంతి తే స్వం మహిమానం ప్రథంతే.॥౪౭॥

పదార్థము :-(హోతః) ఇచ్చువాడా! ఎట్లు (హోతా) పుచ్చుకొనువాడు (స్విష్టకృతమ్) శ్రేష్ఠముగా కాంక్షించు పదార్థములచే ప్రసిద్ధపరచబడిన (అగ్నిమ్) అగ్నిని (యక్షత్) పొందునో మరియు (అయాట్)

దానిని ప్రశంసించునో, లేక ఎట్లు (అగ్నిః) భౌతికాగ్ని (అశ్వినోః) పవనము, విద్యుత్తు (ఛాగస్య) మేకలు మున్నగు పశువులు (హవిషః) తీసికొనదగిన పదార్థముయొక్క (ప్రియ) మనోహర (ధామాని) జన్మము, స్థానము, నామములను (అయాట్) పొందునో లేక (సరస్వత్యాః) వాణి (మేషస్య) సేచనమొనర్చు లేక ఇతరులను జయించుకోరికగల ప్రాణుల (హవిషః) గ్రహించదగిన పదార్థములు (ప్రియా) ప్రియమును, మనోహరములునగు (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామములను (అయాట్) ప్రశంసించునో లేక (ఇన్ద్రస్య) పర మైశ్వర్యశాలియగు (ఋషభస్య) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములుగల రాజు మరియు (హవిషః) పొందదగిన పదార్థముల (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (అయాట్) ప్రశంసించునో లేక (అగ్నేః) విద్యుద్రూపాగ్నియొక్క (ప్రియా) మనోహరమగు (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (అయాట్) ప్రశంసించునో లేక (సోమస్య) ఐశ్వర్యముయొక్క (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (అయాట్) ప్రశంసించునో లేక (సుత్రామ్ణః) చక్కగా రక్షణయొనర్చు (ఇంద్రస్య) సేనాపతియొక్క (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (అయాట్) ప్రశంసనొనర్చునో లేక (సవితుః) సకలైశ్వర్యముల నుత్పన్నమొనర్చు ఉత్తమ పదార్థజ్ఞానము యొక్క (ప్రియా) ప్రియమైన (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (అయాట్) ప్రశంసనొనర్చునో లేక (వరుణస్య) సర్వోత్తముడగు వానిని మరియు జలముయొక్క (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (అయాట్) ప్రశంసించునో లేక (వనస్పతేః) వటవృక్షము మున్నగు ఓషధులను (ప్రియా) తృప్తి యొనర్చు (పాథాంసి) ఫలములను (అయాట్) ప్రాప్తించుకొనునో లేక (ఆజ్యపానామ్) తెలిసికొనదగిన పదార్థముల రక్షణయొనర్చు మరియు రసముల పానమొనర్చునట్టి (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ప్రియా) ప్రియమైన (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (యక్షత్) సమ్మిళితపరచుచు ప్రశంసించెదరో లేక (హోతుః) జలాదులను గ్రహణమొనర్చు (అగ్నేః) ప్రకాశపరచునట్టి సూర్యుని (ప్రియా) మనోహర (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామముల (యక్షత్) ప్రశంసనొనర్చునో (స్వమ్) స్వంత (మహిమానమ్) గొప్పదనమును (ఆ, యజతామ్) గ్రహించెదరో లేక ఎట్లు (జాతవేదాః) ఉత్తమ బుద్ధిగల మనుష్యుడు (ఏజ్యాః) ఉత్తమ రీతిలో సాంగత్యయోగములగు ఉత్తమ క్రియలను (ఇషః) కోరికలను (కృణోతు) చేయునో (సః) ఆతడు (అధ్వరా) వదలివేయకూడని, నష్టమొనర్చదగని యజ్ఞముల మరియు (హవిః) సంగతియోగ్యమగు పదార్థముల (జుషతామ్) సేవనమొనర్చెదరో, అదే విధముగా నీవును (యజ) సకల వ్యవహారముల సంగతమొనర్చుచుండుము. ॥౪౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు తాను కాంక్షించుదానిని సాధించుటకునగు అగ్ని మున్నగు ప్రాపంచిక పదార్థములను శ్రేష్ఠరూపములో దెలిసికొని ప్రియమైన మనస్సుతో ఆకాంక్షించునట్టి సుఖములను పొందలగడో, అట్టి వాడే తన గౌరవమును విస్తరింపజేసుకొనగలడు.॥౪౭॥

47. Just as a learned person acquires the desired fire, and just as the fire, acquires the fascinating stations of air, lightning, and healing oblations; just as he praise the fascinating stations of oblations, speech, and persons desirous of victory; just as he praises the fascinting positions of a dignified king possessing noble traits and oblations; just as

he praises the fascinating powers of electricity, just as he praises the fascinating power of sovereignty; just as he praises the charming forces of a protecting commander of the army; just as he admires the places of fine water and men, and acquires the fruits of charming trees; just as he praises the habitations of the learned who drink fruit juices and protect knowable objects: just as he praises the majestic rays of the sun that draws water and emits light; just as he realises his greatness; just as a highly intellectual person cherishes noble aspirations; performs deeds of mutual coopertion, and uninterrupted vajnas, and enjoys all useful substances, so. shouldst thou, O sacrificer, be conversant with all dealings!.

౧౨౫౫. దేవంబర్హిరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, సరస్వత్యాదయో దేవతాః త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ విద్వాంసః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. విద్వాంసు డెటుల ప్రవర్తించవలెను?

౧౨౫౫ దేవం బర్హిః సరస్వతీ సుదేవమిన్ద్రే అశ్వినా తేజో న చక్షురక్ష్యో

ర్బర్హిషా దధురిన్ద్రియం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౪౮॥

ప. వి:- దేవమ్, బర్హిః, సరస్వతీ, సుదేవమితి సు+దేవమ్, ఇన్ద్రే, అశ్వినా, తేజః, న, చక్షుః, అక్ష్యోః, బర్హిషా, దధుః, ఇన్ద్రియమ్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ. ॥౪౮॥

పదార్థః :-(దేవమ్) దివ్యమ్ (బర్హిః) అంతరిక్షమ్ (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానయుక్తా స్త్రీ (సుదేవమ్) శోభనం విద్వాంసమ్ (ఇంద్రే) పరమైశ్వర్యే (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (తేజః) (న) ఇవ (చక్షుః) నేత్రమ్ (అక్ష్యోః) అక్ష్ణోః (బర్హిషా) అంతరిక్షేణ (దధుః) (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (వసువనే) ధనప్రాపణాయ (వసుధేయస్య) వసుధేయం యస్మింస్తస్య (వ్యంతు) ప్రాప్నువంతు (యజ) యజతే. ॥౪౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా సరస్వతీంద్రే దేవం సుదేవం బర్హిరశ్వినా చక్షుస్తేజో న యజ యథా చ విద్వాంసో వసుధేయస్య వసువనేఽక్ష్యోర్బర్హిషేంద్రియం దధుర్వ్యంతు చ తథైతత్ త్వం ధేహి ప్రాప్నుహి చ. ॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యాః! యథా విదుషీ బ్రహ్మచారిణీ కుమారీ స్వార్థం హృద్యం పతిం ప్రాప్యానందతి, తథా విద్యాసృష్టిపదార్థబోధం ప్రాప్య భవద్భిరప్యానందితవ్యమ్. ॥౪౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసా! ఎట్లు (సరస్వతీ) ప్రశంసనీయ విద్యావతియగు మహిళామణి (ఇన్ద్రే) పరమైశ్వర్యముకొరకు (దేవమ్) దివ్యమగు (సుదేవమ్) చక్కని విద్వాంసుడగు పతియొక్క (బర్హిః) అంతరిక్షము (అశ్వినా) చదివించు, ఉపదేశించునట్టి మరియు (చక్షుః) నేత్రముల (తేజః) తేజస్సుకు (న) వలె (యజ) ప్రశంసించుచున్నదో లేక సంగతియొనర్చుచున్నదో మరియు విద్వాంసుడెట్లు (వసుధేయస్య) ధనమును ధారణమొనర్చదగిన వ్యవహారసంబంధమగు (వసువనే) ధనప్రాప్తిని గలిగించుటకు (అక్ష్యోః) కన్నులయొక్క (బర్హిషా) అంతరిక్ష అవకాశముచే అనగా దృష్టితో చూచి (ఇన్ద్రియమ్) ఉక్తధనముల (దధుః) ధారణమొనర్చుదురో మరియు (వ్యన్తు) ప్రాప్తిజేసికొనుచున్నారో, అట్లే దీనిని నీవును ధారణమొనర్చుము.॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏవిధముగ విదుషీ బ్రహ్మచారిణీ, కుమారి, కన్య తనకొరకై మనోహరుడగు పతిని పొంది ఆనందము ననుభవించునో, ఆవిధముగనే విద్య మరియు విశ్వపదార్థములబోధను పొంది మీరును ఆనందితులైయుండుట యోగ్యమై యున్నది.॥౪౮॥

48. O learned person, just as a highly intellectual wife praises her noble, educated husabnd, the space and the teacher and preacher, like brilliance of the eyes and just as educated persons, for the acquisition of wealth, use devices to accumulate riches, acquire and possess wealth testing it with the sight of their eyes, so shouldst thou acquire and possess it!. .

౧౨౬౦. దేవీర్ద్వార ఇత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః. బ్రాహ్మ్యుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః. పునర్విద్వదుపదేశః కీదృశో భవతీత్యాహ.

విద్వాంసుల యుపదేశ మెటులుండును?

౧౨౬౦ దేవీర్ద్వారో౽అశ్వినా భిషజేన్ద్రే సరస్వతీ। ప్రాణం న వీర్యం
నసి ద్వారో దధురిన్ద్రియం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౪౯॥

ప.వి:-దేవీః, ద్వారః, అశ్వినా, భిషజా, ఇన్ద్రే, సరస్వతీ, ప్రాణమ్, న, వీర్యమ్, నసి, ద్వారః, దధుః, ఇన్ద్రియమ్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు యజ.॥౪౯॥

పదార్థః:-(దేవీః) దేదీప్యమానాః (ద్వారః) ప్రవేశనిర్గమార్థాని ద్వారాణి (అశ్వినా) వాయుసూర్యౌ (భిషజా) వైద్యౌ (ఇంద్రే) ఐశ్వర్యే (సరస్వతీ) విజ్ఞానవతీ స్త్రీ (ప్రాణమ్) జీవనహేతుమ్ (న) ఇవ (వీర్యమ్)(నసి) నాసికాయామ్ (ద్వారః) (దధుః)

(ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (వసువనే) ధనసేవనాయ (వసుధేయస్య) ధనకోశస్య (వ్యంతు) (యజ).॥౪౯॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథాఽశ్వినా సరస్వతీ భిషజేంద్రే దేవీర్ద్వారః ప్రాప్నువతో నసి ప్రాణం న వీర్యం ద్వారశ్చ దధుర్వసువనే వసుధేయస్యేంద్రియం విద్వాంసో వ్యంతు తథా త్వం యజ.॥౪౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా సూర్యాచంద్రప్రకాశో ద్వారేభ్యో గృహం ప్రవిశ్యాంతఃప్రకాశతే తథా విద్వదుపదేశః శ్రోత్రాన్ప్రవిశ్య స్వాంతే ప్రకాశతే. ఏవం యే విద్యయా ప్రయతంతే తే శ్రీమంతో జాయంతే.॥౪౯॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (అశ్వినా) పవనము మరియు సూర్యుడు లేక (సరస్వతీ) విశేషమగు జ్ఞానవంతురాలగు మహిళామణి మరియు (భిషజా) వైద్యుడు. (ఇన్ద్రే) ఐశ్వర్యముకొరకు (దేవీః) అతీతముగ ప్రకాశించునో, అనగా మెరుపువలె మెరయుచు (ద్వారః) ప్రవేశించుటకు, వెళ్లుటకొరకు నిర్మించబడిన ద్వారములను పొందుచున్న ప్రాణుల (నసి) నాసికయందు (ప్రాణమ్) వచ్చునట్టి శ్వాస (న) వలె (వీర్యమ్) బలము మరియు (ద్వారః) శరీరమందలి ప్రసిద్ధ నవద్వారములను (దధుః) ధారణమొనర్చిరో (వసువనే) లేక ధనముల సేవించుటకై (వసుధేయస్య) ధనకోశమునందలి (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును విద్వాంసులు (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొనునట్లు నీవు (యజ) సకల వ్యవహారసాంగత్యమొనర్చుకొనుము.॥౪౯॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. సూర్యచంద్రుల ప్రకాశము ద్వారములగుండా గృహమున ప్రవేశించి గృహమందు ప్రకాశమును గలిగించునట్లు, విద్వాంసుల ఉపదేశములు కర్ణములద్వారా మనస్సును ప్రకాశమొనర్చునట్లును విద్యతో బాటు చక్కని ప్రయత్నము నొనర్చువారు విద్యాధనముల పొందుదురు.॥౪౯॥

49. O learned persons, just as Air and the Sun, an educated wife, and physician,s for gain of wealth having secured the bright gates meant for going in and coming out, like breath in the nostril, gain strength, and master nine gates of the body, and for enjoying wealth, the wise gain the treasure of riches, so shouldst thou be conversant with all dealings!.

౧౨౬౧.దేవీ ఉషాసావిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః,అశ్వ్యాదయో దేవతాః,త్రిష్టుప్ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. మనుష్యు లెటుల వర్తించవలయును?

౧౨౬౧ దేవీఽ ఉషాసావశ్వినా సుత్రామేన్ద్రే సరస్వతీ। బలం న వాచమాస్యఽ ఉషాభ్యాం దధురిన్ద్రియం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౫౦॥

ప. వి:-దేవీ౨ ఇతి దేవీ, ఉషాసా, ఉషసావిత్యుషసా, అశ్వినా, సుత్రామేతి సు + త్రామా, ఇంద్రే, సరస్వతీ, బలమ్, న, వాచమ్, ఆస్యే, ఉషాభ్యామ్ దధుః ఇంద్రియమ్, వసువన ఇతి వసు + వనే, వసుధేయస్యేతి వసు + ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.॥౨౦॥

పదార్థః:-(దేవీ) దేదీప్యమానే (ఉషాసా) సాయంప్రాతః సంధివేలే. అత్రాన్యేషామ పీత్యుపధాదీర్ఘః. (అశ్వినా)సూర్యాచంద్రమసౌ (సుత్రామా) సుష్ఠు రక్షకౌ (ఇంద్రే) పరమైశ్వర్యే (సరస్వతీ) విజ్ఞాననిమిత్తా స్త్రీ (బలమ్) (న) ఇవ (వాచమ్) (ఆస్యే) ముఖే (ఉషాభ్యామ్) ఉభయవేలాభ్యామ్. అత్ర ఛాందసో వర్ణలోపో వేతి సలోపః. (దధుః) దధ్యుః (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (వసువనే) ధనసేవినే (వసుధేయస్య) ధనాధారస్య (వ్యంతు) (యజ).॥౨౦॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథా దేవీ ఉషాసా సుత్రామా సరస్వత్యశ్వినా వసువనే వసుధేయస్యేంద్రే బలం నాస్యే వాచముషాభ్యామింద్రియం చ దధుః, సర్వాన్ వ్యంతు చ తథా త్వం యజ.॥౨౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే పురుషార్థినో మనుష్యాః సూర్యచంద్ర సంధ్యావన్నియమేన ప్రయతంతే, సంధివేలాయాం శయనాఽలస్యాదికం విహాయేశ్వరస్య ధ్యానం కుర్వంతి తే పుష్కలాం శ్రియం ప్రాప్నువంతి.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవీ) నిరంతరము ప్రకాశమును పొందిన (ఉషాసా) ఉదయ సాయంకాలములందలి సంధివేళలు (సుత్రామా) చక్కగా రక్షణ యొనర్చు (సరస్వతీ) విశేషజ్ఞానహేతువగు మహిళామణి (అశ్వినా) సూర్యచంద్రులు (వసువనే) ధనమును సేవించువారికై (వసుధేయస్య) ధనముల ధరింపజేయు వ్యవహారసంబంధ (ఇన్ద్రే) ఉత్తమ ఐశ్వర్యమునందు (న) ఎట్లు (బలమ్) బలము ఎట్లో (ఆస్యే) ముఖమునందు (వాచమ్) వాణిని లేక (ఉషాభ్యామ్) ప్రాతః సాయంసంధ్యావేళలచే (ఇన్ద్రియమ్) ధనముల (దధుః) ధారణ మొనర్చెదరో మరియు నా యన్నిటిని (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొందురో, అట్లే నీవును (యజ) సమస్త వ్యవహారముల సాంగత్య మొనర్చుచుండుము. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ పురుషార్థులు సూర్యచంద్రులు ప్రాతః సాయంకాల సమయములవలె నియమపూర్వకముగ ఉత్తమోత్తమ ప్రయత్నముల నొనర్తురో మరియు సాయంకాల, ప్రాతఃకాల వేళలందు నిదురించుట మరియు సోమరితనములను వదలి ఈశ్వరధ్యానము నొనర్చెదరో అట్టివారు అనేక ధనముల పొందగలరు.॥౨౦॥

50. O learned persons,just as lustous morning and evening, protection affording sun, moon and an educated wife, for one aspiring after the acquisition of walth, for his acquiring the treasure of riches, like speech in the mouth, gran him strength and wealth morning and evening, and behave likewise unto all, so souldst thou be conversant with all dealings!.

౧౫౬౫.దేవీ జోష్ట్రీ ఇత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కీదృశా భవన్తీత్యాహ. మనుష్యు లెటులుందురో మరల చెప్పబడినది.

౧౫౬౫ దేవీ జోష్ట్రీ సరస్వత్యశ్వినేన్ద్రమవర్ధయన్। శ్రోత్రం న కర్ణయోర్యశో

జోష్ట్రీభ్యాం దధురిన్ద్రియం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ।౫౦॥

ప.వి:-దేవీఇతి దేవీ, జోష్ట్రీఇతి జోష్ట్రీ, సరస్వతీ, అశ్వినా, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయన్, శ్రోత్రమ్, న, కర్ణయోః, యశః, జోష్ట్రీభ్యామ్, దధుః, ఇన్ద్రియమ్, వసువన ఇతి వసు + వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.।౫౦॥

పదార్థః:-(దేవీ) ప్రకాశదాత్రీ (జోష్ట్రీ) సేవనీయా (సరస్వతీ) విజ్ఞాననిమిత్తా (అశ్వినా) వాయువిద్యుతౌ (ఇంద్రమ్) సూర్యమ్ (అవర్ధయన్) వర్ధయంతి (శ్రోత్రమ్) యేన శృణోతి తత్ (న) ఇవ (కర్ణయోః) శ్రోత్రయోః (యశః) కీర్తిమ్ (జోష్ట్రీభ్యామ్) సేవికాభ్యాం వేలాభ్యామ్ (దధుః) దధతి (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (వసువనే) ధనసేవినే (వసుధేయస్య) ధనకోశస్య (వ్యన్తు) (యజ).।౫౦॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథా దేవీ జోష్ట్రీ సరస్వత్యశ్వినేంద్రమవర్ధయన్, మనుష్యా వా జోష్ట్రీభ్యాం కర్ణయో ర్యశః శ్రోత్రం న దధుర్వసుధేయస్య వసువన ఇంద్రియం వ్యంతు తథా త్వం యజ.।౫౦॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే సూర్యకారణాని విదంతి తే యశస్వినో భూత్వా శ్రీమంతో భవంతి.।౫౦॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవీ) ప్రకాశమునిచ్చునట్టి (జోష్ట్రీ) సేవించదగిన (సరస్వతీ) విశేషజ్ఞానముకొరకు ప్రాతఃసాయంకాల సంధ్యావేళలు (అశ్వినా) పవనము మరియు విద్యుద్రూపాగ్ని (ఇన్ద్రమ్)

సూర్యుని (అవర్ధయన్) ఉన్నత మొనర్చు చున్నవో లేక మనుష్యుడు (జోష్ట్రీభ్యామ్) ప్రపంచసేవలొనర్చుచు ప్రాతఃసాయంవేళలచే (కర్ణయోః) చెవులయందు (యశః) కీర్తిని (శ్రోత్రమ్) వచనములను వినునట్టి చెవుల (న) వలె (దధుః) ధారణ మొనర్చెదరో లేక (వసుధేయస్య) ధనములను భద్రపరచు కోశసంబంధ (వసువనే) ధనమును సేవించువారు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (వ్యన్తు) విశేషత్వముగా ప్రాప్తించుకొందురో, అట్లే నీవును (యజ) సమస్త వ్యవహారముల సంగతి యొనర్చుము.॥౫౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. సూర్యుని కారణము నెరుగువారు యశోవంతులై ధనశాలురు, కీర్తివంతులు శోభాయమానులై భాసిల్లుచుందురు. ॥౫౧॥

51. O learned persons, just as lustrious, adorable morning and evening, the bestowers of knowledge, air and lightning magnify the Sun, and men acquire fame, just as ears give us the power to hear, and grant wealth to him who aspires after riches, and wants to anmass wealth, so shouldst thou be conversant with all dealings!.

౧౨౬౩.దేవీ ఇత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః,అశ్వ్యాదయో దేవతాః,త్రిష్టుప్ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ.

మానవులెటుల ప్రవర్తించవలయునను విషయము మఱల చెప్పబడినది.

౧౨౬౩ దేవీ ఊర్జాహుతీ దుఘే సుదుఘేన్ద్రే సరస్వత్యశ్వినా భిషజావతః ।
శుక్రం న జ్యోతి స్తనయోరాహుతీ ధత్తఽ ఇన్ద్రియం వసువనే
వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౫౨॥

ప.వి:-దేవీ ఇతి దేవీ ఊర్జాహుతీ ఇత్యూర్జాఽ ఆహుతీ, దుఘే ఇతి దుఘే, సుదుఘేతి సు+దుఘా, ఇన్ద్రే, సరస్వతీ, అశ్వినా, భిషజా, అవతః, శుక్రమ్, న, జ్యోతిః, స్తనయోః, ఆహుతీ ఇత్యాఽహుతీ, ధత్త, ఇన్ద్రియమ్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.॥౫౨॥

పదార్థః:-(దేవీ) కమనీయే (ఊర్జాహుతీ) అన్నస్యాహుతీ (దుఘే) ప్రపూరికే ప్రాతఃసాయంవేలే (సుదుఘా) ప్రపూరకౌ (ఇంద్రే) పరమైశ్వర్యే (సరస్వతీ) విశేషజ్ఞానవతీ

(అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకా (భిషజా) సద్వైద్యౌ (అవతః) రక్షతః (శుక్రమ్) శుద్ధం జలమ్ (న) ఇవ (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (స్తనయోః) (ఆహుతీ) ఆదాతవ్యే (ధత్త) ధరత (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (వసువనే) ధనసేవినే (వసుధేయస్య) ధనాధారస్య సంసారస్య మధ్యే (వ్యంతు) (యజ).॥౫౨॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో యూయం యథా దేవీ దుఘే. ఇంద్ర ఊర్జాహుతీ సరస్వతీ సుదుఘా భిషజాఽశ్వినా చ శుక్రం న జ్యోతిరవతస్తయా స్తనయోరాహుతీ ధత్త, వసు ధేయస్య. వసువన ఇన్ద్రియం ధత్త యేనైతాని సర్వే వ్యన్తు హే గుణగ్రహిన్! తథా త్వం యజ.॥౫౨॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా సద్వైద్యాః స్వాని పరేషాం చ శరీరాణి రక్షయిత్వా వర్ధయంతి, తథా సర్వై ర్ధనం రక్షయిత్వా వర్ధనీయం యేనాఽస్మిన్సంసారేఽతులం సుఖం భూయాత్.॥౫౨॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మీరెట్లు (దేవీ) మనోహర (దుఘే) ఉత్తమతత్వమును పూర్ణమొనర్చు ప్రాతః సాయంవేళలు లేక (ఇన్ద్రే) పరమైశ్వర్యమునకు నిమిత్తములు (ఊర్జాహుతీ) అన్నాహుతులను (సరస్వతీ) విశేషజ్ఞానమును గలిగించు మహిళ లేక (సుదుఘా) సుఖముల పూర్ణమొనర్చు (భిషజా) శ్రేష్ఠవైద్యుడు లేక (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకులు నగు విద్వాంసులు (శుక్రమ్) శుద్ధ జలముల (న) వలె (జ్యోతిః) ప్రకాశమును (అవతః) రక్షణ మొనర్చెదరో, అట్లే (స్తనయోః) శరీరమునందు స్తనములయొక్క (ఆహుతీ) గ్రహించయోగ్యమగు నే క్రియలు గలవో వానిని (ధత్త) ధారణమొనర్చుడు. మరియు (వసుధేయస్య) ధనములచే పూర్ణమైయున్న ప్రపంచమునందు (వసువనే) ధనములసేవించువారికై (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును ధారణ మొనర్చుడు. దీనిచే పై దెలిపిన సమస్త పదార్థములను సాధారణ జనులు (వ్యన్తు) పొందునటుల ధరించుడు. ఓ గుణశాలీ! అటులనే నీవును సమస్త వ్యవహారములను (యజ) సంగత మొనర్చుచుండుము.॥౫౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. శ్రేష్ఠవైద్యుడెట్లు తన మరియు నితరుల శరీరముల రక్షణ జేయుచు వృద్ధిని జేయుచు చేయించుచుండునో అటులనే ఎల్లరును ధన రక్షణ మొనర్చుచు దానిని వృద్ధిపరచవలెను. దానివల్ల ఈ జగమునకు అతులసుఖము గలుగ గలదు.॥౫౨॥

52. O learned persons, just as beautiful and grand morning and evening, corn oblation, a woman educator, healing physicians, teachers and preacher guard light pure like water, so should ye strengthen the body as breasts strengthen themselves with milk, and in this world full of riches, give money to him who yearns for it, so that all persons may become rich. O seeker after virtue, so shouldst thou be conversant with all dealings!.

౧౨౬౪.దేవా దేవానామిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః. అతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః. పునర్మనుష్యైః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౧౨౬౪ దేవా దేవానాం భిషజా హోతారావిన్ద్రమశ్వినా। వషట్కారైః సరస్వతీ త్విషిం న హృదయే మతిꣳహోతృభ్యాం దధురిన్ద్రియం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ॥౪౩॥

ప.వి:-దేవా, దేవానామ్, భిషజా, హోతారా, ఇన్ద్రమ్, అశ్వినా, వషట్కారైరితి వషట్+కారైః, సరస్వతీ, త్విషిమ్, న, హృదయే, మతిమ్, హోతృభ్యామితి హోతృ+భ్యామ్, దధుః, ఇన్ద్రియమ్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.॥౪౩॥

పదార్థః:-(దేవా) వైద్యవిద్యయా ప్రకాశమానౌ (దేవానామ్) సుఖదాతౄణాం విదుషాం (భిషజా) చికిత్సకౌ (హోతారౌ) సుఖస్య దాతారౌ (ఇంద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (అశ్వినా) విద్యావ్యాపినౌ (వషట్కారైః) శ్రేష్ఠైః కర్మభిః (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిద్యాసుశిక్షాయుక్తావాఙ్మతీ (త్విషిమ్) ప్రకాశమ్ (న) ఇవ (హృదయే) అంతఃకరణే (మతిమ్) (హోతృభ్యామ్) దాతృభ్యామ్ (దధుః) (ఇంద్రియమ్) శుద్ధం మనః (వసువనే) ధనసంవిభాజకాయ (వసుధేయస్య) కోశస్య (వ్యంతు) (యజ).॥౪౩॥

అన్వయః-హే విద్వాంసో భవంతో యథా దేవానాం హోతారౌ దేవా భిషజాఽశ్వినా వషట్కారైరిన్ద్రం దధ్యాతాం సరస్వతీ త్విషిం న హృదయే మతిం దధ్యాత్తథా హోతృభ్యాం సహైతా వసుధేయస్య వసువన ఇన్ద్రియం దధుర్వ్యంతు చ హే మనుష్య! తథా త్వమపి యజ.॥౪౩॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా విద్వత్సు విద్వాంసౌ సద్వైద్యౌ సత్క్రియయా సర్వానరోగీకృత్య శ్రీమతః సమ్పాదయతో యథా వా విదుషాం వాగ్విద్యార్థినాం స్వాంతే ప్రజ్ఞామున్నయతి తథాఽన్యైర్విద్యాధనే సంచయనీయే.॥౪౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మీరెటుల (దేవానామ్) సుఖములనిచ్చు విద్వాంసులమధ్య (హోతారౌ) శరీర సుఖములనిచ్చు (దేవా) వైద్యవిద్యయందు ప్రకాశవంతులు (భిషజా) వైద్యవరులు

(అశ్వినా) వైద్యమునందు రమించుచు (వషట్కారైః) శ్రేష్ఠకార్యములందు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమును ధరించెదరో (సరస్వతీ) ప్రశంసనీయవిద్య మరియు చక్కని శిక్షణగలిగిన వాణిగల స్త్రీ (త్విషిమ్) ప్రకాశము (న) వలె (హృదయే) అంతఃకరణమునందు (మతిమ్) బుద్ధిని ధారణమొనర్చెదరో, అటులనే (హోతృభ్యామ్) దాతలతో గూడ ఉక్త సద్వైద్యుడు మరియు ఉత్తమవాణిగల మహిళామణియొక్క లేక (వసుధేయస్య) కోశముయొక్క (వసువనే) ధనములను వితరణ మొనర్చువారికొరకు (ఇన్ద్రియమ్) శుద్ధమనస్సును (దధుః) ధారణమొనర్చెదరో మరియు (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొనెదరో, ఓ మానవా! అటులనే నీవును (యజ) సమస్తవ్యవహారముల సంగతి యొనర్చుచుండుము.॥౫౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏవిధముగ విద్వాంసులందు విద్వాంసుడగు ఉత్తమవైద్యుడు శ్రేష్ఠక్రియద్వారా సకల జనులను రోగరహితులనుగా నొనర్చి కాంతివంతులుగ, ధనవంతులుగ నొనర్చెదరో లేక ఎట్లు విద్వాంసుల వాణి విద్యార్థుల మనస్సులందు ఉత్తమజ్ఞానమును ఉన్నతినొందించునో అదేవిధముగ సాధారణమానవులును విద్య మరియు ధనములను సంచయ పరచవలెను. ॥౫౩॥

53. O learned persons, just as amongst the educated persons, good physiscians, the givers of ease to the body, well advanced in the scince of medicine, with noble deeds, attain to supreme glory, and a woman with her admirable learning and didactic speech, plants wisdom like light in her heart, and they, along with the charitably disposed, cultivate a pure mind for the distributor of the treasure's wealth, and accumulate riches, so should ye be conversant with all dealings!.

౧౨౯౪. దేవీరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్జననీజనకాః స్వసంతానాన్ కీదృశాన్ కుర్యురిత్యాహ.

తల్లిదండ్రులు తమ సంతానముల నెటువంటి వారిగా నొనర్చవలయును?

౧౨౯౪ దేవీస్తిస్రస్తిస్రో దేవీరశ్వినేడా సరస్వతీ।శూషం న మధ్యే నాభ్యామి

న్ద్రాయ దధురిన్ద్రియం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౫౪॥

ప. వి:- దేవీః, తి స్రః, తిస్రః, దేవీః, అశ్వినా, ఇడా, సరస్వతీ, శూషమ్, న, మధ్యే, నాభ్యామ్, ఇన్ద్రాయ, దధుః ఇన్ద్రియమ్, వసువన ఇతి వసు+ వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ. ॥౫౪॥

పదార్థః :-(దేవీః) దేదీప్యమానాః (తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః (తిస్రః) (దేవీః)విద్యయా ప్రకాశితాః (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (ఇడా) స్తావికా (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిద్యాయుక్తా (శూషమ్) బలం సుఖం వా (న) ఇవ (మధ్యే) (నాభ్యామ్) తుందే (ఇంద్రాయ) జీవాయ (దధుః) దధ్యుః (ఇంద్రియమ్) అంతఃకరణమ్ (వసువనే) ధనేచ్ఛుకాయ (వసుధేయస్య) ధేయాని వసూని యస్మింస్తస్య జగతః (వ్యంతు)(యజ).॥౫౪॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్! యథా తిస్రో దేవీర్వసుధేయస్య మధ్యే వసువన ఇంద్రాయ తిస్రో దేవీర్దధు ర్యయాఽశ్వినేడా సరస్వతీ చ నాభ్యాం శూషన్నేంద్రియం దధ్యుర్యథైత ఏతాని వ్యంతు తథా త్వం యజ.॥౫౪॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా జనన్యధ్యాపికోపదేష్ట్రీ చ తిస్రో విదుష్యః కుమారీ ర్విదుషీః కృత్వా సుఖయంతి తథా జనకాధ్యాపకోపదేష్టారః కుమారాన్ విద్యార్థినో విపశ్చితః కృత్వా సుసభ్యాన్ కుర్యుః. ॥౫౪॥

పదార్థము :-ఓ విద్యార్థీ! ఎటుల (తిస్రః) తల్లి, చదివించు మరియు ఉపదేశించు ఈ ముగ్గురు (దేవీః) నిరంతరము దీప్తివంతులగు స్త్రీలు (వసుధేయస్య) ధనము నుంచదగిన ప్రపంచము (మధ్యే) మధ్యన (వసువనే) ఉత్తమ ధనములను గోరువారు (ఇన్ద్రస్య) జీవునికొరకు (తిస్రః) ఉత్తమ, మధ్యమ, నికృష్టమగు మూడు (దేవీః) విద్యద్వారా ప్రకాశము పొందినట్టి కన్యలను (దధుః) ధారణమొనర్చెదరో లేక (అశ్వినా) చదివించు, ఉపదేశించునట్టి విద్వాంసులు (ఇడా) స్తుతియొనర్చునట్టి స్త్రీ మరియు (సరస్వతీ) ప్రశంసనీయ విజ్ఞానవతియగు స్త్రీ (నాభ్యామ్) నాభియందు (శూషమ్) బలము, సుఖముల (న) వంటి (ఇన్ద్రియమ్)మనుస్సును ధారణమొనర్చెదరో లేక ఎట్లు ఈ పై దెలిపిన సకల పదార్థములను (వ్యన్తు) పొందుదురో, అట్లే నీవును (యజ) సమస్తవ్యవహారముల సంగతినొనర్చుచుండుము. ॥౫౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. తల్లి, అధ్యాపిక, ఉపదేశకురాలు ఈ ముగ్గురు కన్యలను విదుషీ, పండితురాండ్రనుగా జేసి సుఖింపజేయునట్లు తండ్రి, అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు ఈ ముగ్గురు కుమారులను విద్వాంసులు, పండితులనుగా నొనర్చి వారిని సుసభ్యులుగ నొనర్చవలెను. ॥౫౪॥

54. O student, just as mother, mistress, preachress, these three ladies full of glow with knowledge, in this world full of wealth, for the soul aspiring after wealth, accept as their pupils, the three girls, superior, medium and low in intellect, and just as teacher and preacher, laudable and learned ladies, like energy and power in the middle of navel, cultivate the mind, and just as all these procure these things, so shouldst tho be conversant with all transactions.

౧౨౬౬. దేవ ఇంద్ర ఇత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, స్వరాట్ శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౨౬౬ దేవఽ ఇన్ద్రో నరాశꣳసస్త్రివరూథస్సరస్వత్యాశ్విభ్యామీయతే రథః।
రేతో న రూపమమృతం జనిత్రమిన్ద్రాయ త్వష్టా దధదిన్ద్రియాణి
వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౫౫॥

ప. వి:- దేవః, ఇన్ద్రః, నరాశꣳసః, త్రివరూథఽ ఇతి త్రి+వరూథః, సరస్వత్యా, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి+భ్యామ్, ఈయతే, రథః, రేతః, న, రూపమ్, అమృతమ్, జనిత్రమ్, ఇన్ద్రాయ, త్వష్టా, దధత్, ఇన్ద్రియాణి, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.॥౫౫॥

పదార్థః :-(దేవః)విద్వాన్ (ఇంద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ (నరాశంసః) యే నరానాశంసంతి తాన్ (త్రివరూథః) త్రిషు భూమావ్యధోఽన్తరిక్షేషు వరూథాని గృహాణి యస్య సః (సరస్వత్యా) సుశిక్షితయా వాచా (అశ్విభ్యామ్) అగ్ని వాయుభ్యామ్ (ఈయతే) గమ్యతే (రథః) యానమ్ (రేతః) వీర్యమ్ (న) ఇవ (రూపమ్) ఆకృతిమ్ (అమృతమ్) జలమ్ (జనిత్రమ్) జనకమ్ (ఇంద్రాయ) జీవాయ (త్వష్టా) దుఃఖవిచ్ఛేదకః (దధత్) దధ్యాత్ (ఇంద్రియాణి) శ్రోత్రాదీని (వసువనే) ధనసేవినే (వసుధేయస్య) సంసారస్య (వ్యంతు) (యజ).॥౫౫॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథా త్రివరూథ ఇంద్రో దేవః సరస్వత్యా నరాశంసోఽశ్విభ్యాం రథ ఈయత ఇవ సన్మార్గే గమయతి. యథా వా జనిత్రమమృతం రేతో న రూపం వసుధేయస్య వసువన ఇంద్రాయేంద్రియాణి త్వష్టా దధద్యథైత ఏతాని వ్యంతు తథా త్వం యజ.॥౫౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యాః! యది యూయం ధర్మేణ వ్యవహారేణ శ్రియం సంచినుయాత తర్హి జలాగ్నిభ్యాం చాలితో రథ ఇవ సద్యః సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నుయాత.॥౫౫॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడా! ఎట్లు (త్రివరూథః) మూడుస్థలములందు అనగా భూమి, భూమిక్రింద, అంతరిక్షమునందు గృహములుగలిగి యున్నవాడు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యశాలి (దేవః) విద్వాంసుడు (సరస్వత్యా) ఉత్తమశిక్షణనుపొందిన వాణిద్వారా (నరాశంసః) మానవులకు శిక్షణనిచ్చునో, వారికి (అశ్విభ్యామ్) అగ్ని, పవనములవంటి (రథః) రమణీయమగు రథము (ఈయతే) చేర్చబడునో, అట్లే సన్మార్గమునకు చేర్చునో, ఎట్లు (త్వష్టా) దుఃఖములను నష్టపరచు (జనిత్రమ్) ఉత్తమ సుఖముల నుత్పన్నపరచు (అమృతమ్) జలము (రేతః) వీర్యము (న) వంటి (రూపమ్) రూపమును మరియు (వసుధేయస్య) ప్రపంచమునందు (వసువనే) ధనమును సేవించు నట్టి (ఇన్ద్రాయ) జీవునికొరకు (ఇన్ద్రియాణి)కన్నులు, చెవులు మున్నగు ఇంద్రియములను (దధత్)ధరించెదరో, లేక ఉక్తపదార్థములనెట్లు వీరెల్లరును (వ్యన్తు) పొందుచున్నారో అట్లే నీవును (యజ) సమస్తవ్యవహారముల సంగతి యొనర్చుకొనుచుండుము. ॥౫౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! ఒక వేళ మీరు ధర్మసంబంధ వ్యవహారములద్వారా ధనసంచయన మొనర్చికొనినచో జలము, అగ్నితో నడుపునట్టి రథమువలె శీఘ్రముగా సర్వసుఖములను ప్రాప్తిజేసికొనగలరు. ॥౫౫॥

55. O learned persons, just as a highly intellectual, educated man; who has his abode underneath the ground, on the earth and in the space, with his instructive speech, leads the instructors of humanity on the path of virtue, just as a conveyance propelled by fire and steam takes us to destination, and just as God, the Dispeller of misery, like pleasure-giving water and semen-virile, invests in this world the soul, aspirant after wealth, with physical beauty and limbs like ear, eye, etc., and just as these procure all these things, so shouldst thou be conversant with all dealings!.

౧౨౬౭. దేవో దేవైరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, నిచృదత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. మానవు లెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౧౨౬౭ దేవో దేవైర్వనస్పతిర్హిరణ్యవర్ణో ఉఅశ్విభ్యాం సరస్వత్యా సుపిప్పల

ఇన్ద్రాయ పచ్యతే మధు। ఓజో న జూతిర్వృషభో న భామం వనస్పతిర్నో

దధదిన్ద్రియాణి వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౫౬॥

ప. వి:- దేవః, దేవైః, వనస్పతిః, హిరణ్యవర్ణ ఇతి హిరణ్య+వర్ణః, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి+ భ్యామ్, సరస్వత్యా, సుపిప్పల ఇతి సు+పిప్పలః, ఇన్ద్రాయ, పచ్యతే, మధు, ఓజః, న, జూతిః, ఋషభః,

న, భామమ్, వనస్పతిః, నః, దధత్, ఇన్ద్రియాణి, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ. ॥౪౬॥

పదార్థః:-(దేవః) ద్యోతమానః (దేవైః) ప్రకాశకైః (వనస్పతిః) రశ్మిపాలకః (హిరణ్యవర్ణః) తేజః స్వరూపః (అశ్విభ్యామ్) జలాగ్నిభ్యామ్ (సరస్వత్యా) గతిమత్యా నీత్యా (సుపిప్పలః) శోభనాని పిప్పలాని ఫలాని యస్య సః (ఇంద్రాయ) జీవాయ (పచ్యతే) (మధు) మధురం ఫలమ్(ఓజః) జలమ్ (న) ఇవ (జూతిః)వేగః (ఋషభః) బలిష్ఠః (న) ఇవ (భామమ్) క్రోధమ్ (వనస్పతిః) వటాదిః (నః) అస్మభ్యమ్ (దధత్) దధాతి (ఇంద్రియాణి) ధనాని (వసువనే) ధనేచ్ఛుకాయ (వసుధేయస్య) సర్వపదార్థాధారస్య సంసారస్య (వ్యన్తు) (యజ). ॥౪౬॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యథాఽశ్విభ్యాం దేవైః సహ దేవో హిరణ్యవర్ణో వనస్పతిః సరస్వత్యా సుపిప్పల ఇంద్రాయ మధ్వివ పచ్యతే, జూతిరోజో న భామమృషభో న వనస్పతిర్వసుధేయస్య నో వసువన ఇంద్రియాణి దధద్యథైతానేతాని వ్యంతు తథా త్వం యజ. ॥౪౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యాః! భవంతో యథా సూర్యో వృష్ట్యా నదీ స్వజలేన చ వృక్షాన్ సంరక్ష్య మధురాణి ఫలాని జనయంతి,తథా సర్వార్థం సర్వం వస్తు జనయంతు. యథా చ ధార్మికో రాజా దుష్టాయ క్రుధ్యతి తథా దుష్టాన్ ప్రత్యప్రీతిం కృత్వా శ్రేష్ఠేషు ప్రేమ ధరంతు. ॥౪౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (అశ్విభ్యామ్) జలవిద్యుద్రూపాగ్నిచే (దేవః) ప్రకాశపరచునట్టి గుణములతో గూడ (దేవః) ప్రకాశవంతమగు (హిరణ్యవర్ణః) తేజఃస్వరూపము (వనస్పతిః) కిరణముల రక్షణయొనర్చు సూర్యలోకము లేక (సరస్వత్యా) పెరుగుచున్నట్టి నీతితో గూడ (సుపిప్పలః) చక్కని ఫలములుగల రావి మున్నగు వృక్షములు (ఇన్ద్రాయ) ప్రాణికొరకు (మధు) తీయని ఫలమువలె (పచ్యతే) పక్వమగునట్లు పండించుచున్నట్లైన లేక (జూతిః) వేగముగల (ఓజః) జలముల (న) వలె (భామమ్) క్రోధమును (ఋషభః) శక్తివంతమగు ప్రాణి వలె (వనస్పతిః) వటవృక్షములు మున్నగు (వసుధేయస్య) సర్వాధారమైన విశ్వమందు (నః) మాకొరకు (వసువనే) ధనకాంక్షగలవారికి (ఇన్ద్రియాణి) ధనములను (దధత్) ధారణ మొనర్చుచున్నవో, ఈ సమస్త పదార్థములనెట్లు వీరందరు పొందుచున్నారో (వ్యన్తు) అట్లే నీ వీ యన్ని పదార్థవ్యవహారములను (యజ) సంగతమొనర్చుము. ॥౪౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమ, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! సూర్యుడు వరముచే, నదులు తమ జలములతో వృక్షములను చక్కగా రక్షించి అన్నివైపులనుండి మధుర ఫలములను ఉత్పన్నపరచునట్లు అందరును, అందరికొరకు సమస్తవస్తువుల నుత్పన్నమొనర్పవలయును. మరియు ధర్మాత్ముడగు రాజ ఏ విధముగ దుష్టశిక్షణము, శిష్టరక్షణము నొనర్చునో అదే విధముగ దుష్టులయెడ క్రోధము, ఉత్తములపై ప్రేమను జూపుడు. ॥౫౬॥

56. O learned persons, just as water and heat, the brilliant rays of the resplendent and lustrous sun, and advanced skill, ripen the sweet fruits of the fig tree for man, just as water possesses velocity, and a strong man controls wrath, so trees in this world, the mainstay of humanity, produce wealth for us and for him who aspires after wealth; just as all these acquire these substances, so shouldst thou be conversant with all dealings!.

౧౨౬౮.దేవం బర్హిరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః అతిశక్వరీ ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యాదియే.

౧౨౬౮ దేవం బర్హిర్వారితీనామధ్వరే స్తీర్ణమశ్విభ్యామూర్ణమ్రదాః సరస్వత్యా
స్యోనమిన్ద్ర తే సదః। ఈశాయై మన్యుశ్రరాజానం బర్హిషా దధురిన్ద్రియం
వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౫౭॥

ప.వి:-దేవమ్, బర్హిః, వారితీనామ్, అధ్వరే, స్తీర్ణమ్, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, ఊర్ణమ్రదా ఇత్యూర్ణ + మ్రదాః, సరస్వత్యా, స్యోనమ్, ఇన్ద్ర, తే, సదః, ఈశాయై, మన్యుమ్, రాజానమ్, బర్హిషా, దధుః, ఇన్ద్రియమ్, వసువన ఇతి వసు + వనే, వసుధేయస్యేతి వసు + ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ. ॥౫౭॥

పదార్థః :-(దేవమ్) దివ్యమ్ (బర్హిః) అంతరిక్షమ్ (వారితీనామ్) వారిణి జలే ఇతిర్గతిర్యేషాం తేషాం (అధ్వరే) అహింసనీయే యజ్ఞే (స్తీర్ణమ్) ఆచ్ఛాదకమ్ (అశ్విభ్యామ్) వాయువిద్యుద్భ్యామ్ (ఊర్ణమ్రదాః) య ఊర్ణా రాచ్ఛాదకైర్మ్రదంతే తే (సరస్వత్యా) ఉత్తమవాణ్యా (స్యోనమ్) సుఖమ్ (ఇంద్ర) ఇంద్రియస్వామిన్ జీవ (తే) తవ (సదః)

సీదంతి యస్మింస్తత్ (ఈశాయై) యథైశ్వర్యం ప్రాప్నోతి తస్యై (మన్యుమ్) మననమ్ (రాజానమ్) రాజమానమ్ (బర్హిషా) అంతరిక్షేణ (దధుః) (ఇంద్రియమ్) ధనమ్ (వసువనే) పృథివ్యాదిసేవకాయ (వసుధేయస్య) (పృథివ్యాద్యాధారస్య (వ్యంతు) (యజ).॥౫౭॥

అన్వయః :- హే ఇంద్ర! యస్య తే సరస్వత్యా సహ స్యోనం సదోఽస్తి యథోర్ణమ్రదా అశ్విభ్యామధ్వరే వారితీనాం స్తీర్ణం దేవం బర్హిరీశాయై మన్యుం రాజానమివ బర్హిషా వసుధేయస్య వసువన ఇంద్రియం దధురేతాని వ్యంతు తథా త్వం యజ.॥౫౭॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యది మనుష్యా ఆకాశవదక్షోభా ఆనందప్రదా ఏకాంతప్రాసాదా అభంగాజ్ఞాః పురుషార్థినోఽభవిష్యంస్తర్హ్యస్య సంసారస్య మధ్యే శ్రీమంతః కుతో నాభవిష్యన్.॥౫౭॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) స్వంత ఇన్ద్రియముల కధికారియగు ఓ జీవా! (తే) నీయొక్క ఏ (సరస్వత్యా) ఉత్తమ వాణితో గూడ (స్యోనమ్) సుఖము మరియు (సదః) కూర్చుండి ప్రయాణమొనర్చదగిన నావలు మున్నగు యానములు గలవో మరియు ఎట్లు (ఊర్ణమ్రదాః) ఆచ్ఛాదనమొనర్చు పదార్థములచే శిల్పవస్తువులను మర్దించు విద్వాంసులు (అశ్విభ్యామ్) పవనము మరియు విద్యుత్తుచే (అధ్వరే) వినాశరహిత శిల్పయజ్ఞమునందు (వారితీనామ్) జలములందు నడచునట్టి పదార్థములను (స్తీర్ణమ్) కప్పియుంచు (దేవమ్) దివ్య (బర్హిః) అంతరిక్షమును లేక (ఈశాయై) ఐశ్వర్యమును మానవులు పొందు క్రియకొరకు (మన్యుమ్) ఆలోచనకై అనగా సకల పదార్థముల గుణదోష క్రియల నాలోచించు (రాజానమ్) ప్రకాశమానుడగు రాజు వలె లేక (బర్హిషా) అంతరిక్షమునుండి (వసుధేయస్య) పృథివి మున్నగువాని యాధారము మధ్య (వసువనే) పృథివ్యాదిలోకములను సేవించుచుండు ప్రాణులకొరకు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (దధుః) ధరించెదరో మరియు వీనిని (వ్యన్తు) పొందెదరో, అట్లే నీవును సకల పదార్థములను (యజ) సంగతమొనర్చు కొనుము.॥౫౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. మానవులు ఆకాశమువలె నిష్కంపనము, భయరహితము, ఆనందము నిచ్చు ఏకాంత స్థానమున భంగముగాని ఆజ్ఞతో గూడి పురుషార్థపరులై ఈ జగమందు కామితధనాదులు, సుఖములను ప్రాప్తిజేసికొనవలెను. ॥౫౭॥

57. O soul, master of physical organs, thou hast fine speech, pleasure and restful peace. Thou art soft like the wool. Skilled engineers, with the use of air and electricity, through their useful workmanship prepare conveyances that move in water, overshadowed by the beautiful space. Just as learned persons amass wealth for the soul, that roams in space between the earth and sky, is brilliant, contemplative and eager for suremacy; and obtain these good things, so shouldst thou O sacrificer be conversant with all dealings!.

౧౨౮౯. దేవో అగ్నిరిత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, ఆద్యస్యాऽత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః, స్విష్టోऽఽగ్నిరిత్యుత్తరస్య నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౨౮౯ దేవోऽఽగ్నిః స్విష్టకృద్దేవాన్యక్షద్యథాయథꣳహోతారావిన్ద్రమశ్వినా వాచా వాచꣳసరస్వతీమగ్నిꣳసోమꣳస్విష్టకృత్ స్విష్టऽఽ ఇన్ద్రః సుత్రామా సవితా వరుణో భిషగిష్టో దేవో వనస్పతిః స్విష్టా దేవాऽఽ ఆజ్యపాః స్విష్టోऽఽ అగ్నిరగ్నినా హోతా హోత్రే స్విష్టకృద్యశో న దధదిన్ద్రియమూర్జమపచితిꣳ స్వధాం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౫౮॥

ప.వి:–దేవః, అగ్నిః, స్విష్టకృదితి స్విష్ట + కృత్, దేవాన్, యక్షత్, యథాయథమితి యథా + యథమ్, హోతారా, ఇన్ద్రమ్, అశ్వినా, వాచా, వాచమ్, సరస్వతీమ్, అగ్నిమ్, సోమమ్, స్విష్టకృదితి స్విష్ట + కృత్, స్విష్ట ఇతి సు + ఇష్టః, ఇన్ద్రః, సుత్రామేతి సు + త్రామా, సవితా, వరుణః, భిషక్, ఇష్టః, దేవః, వనస్పతిః, స్విష్టా ఇతి సు + ఇష్టాః, దేవాః ఆజ్యపా ఇత్యాజ్య + పాః, స్విష్ట ఇతి సు + ఇష్టః, అగ్నిః, అగ్నినా, హోతా, హోత్రే స్విష్టకృదితి స్విష్ట + కృత్, యశః, న, దధత్, ఇన్ద్రియమ్, ఊర్జమ్, అపచితిమిత్యప + చితిమ్, స్వధామ్, వసువన ఇతి వసు + వనే, వసుధేయస్యేతి వసు + ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ. ॥౫౮॥

పదార్థః:-(దేవః) దివ్యః (అగ్నిః) పావకః (స్విష్టకృత్) యః శోభనమిష్టం కరోతి సః (దేవాన్) దివ్యగుణ కర్మస్వభావాన్ పృథివ్యాదీన్ (యక్షత్) యజేత్ సంగచ్ఛేత (యథాయథమ్) యథాయోగ్యమ్ (హోతారా) ఆదాతారౌ (ఇంద్రమ్) సూర్యమ్

(అశ్వినా) వాయువిద్యుతౌ (వాచా) వాణ్యా (వాచమ్) వాణీమ్ (సరస్వతీమ్) విజ్ఞానయుక్తామ్ (అగ్నిమ్) పావకమ్ (సోమమ్) చంద్రమ్ (స్విష్టకృత్) సుష్ఠుసుఖకారీ (స్విష్టః) శోభనశ్చాసావిష్టశ్చ సః (ఇంద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తో రాజా (సుత్రామా) సుష్ఠుపాలకః (సవితా) సూర్యః (వరుణః) జలసముదాయః (భిషక్) రోగవినాశకః (ఇష్టః) సంగంతుమర్హః (దేవః) దివ్యస్వభావః (వనస్పతిః) పిప్పలాదిః (స్విష్టాః) శోభనమిష్టం యేభ్యస్తే (దేవాః) దివ్యస్వరూపాః (ఆజ్యపాః) య ఆజ్యం పాతుమర్హం రసం పిబంతి తే (స్విష్టః) శోభనమిష్టం యస్మాత్సః (అగ్నిః) వహ్నిః (అగ్నినా) విద్యుతా (హోతా) దాతా (హోత్రే) దాత్రే (స్విష్టకృత్) శోభనేష్టకారీ (యశః) కీర్తికరం ధనమ్ (న) ఇవ (దధత్) ధరేత్ (ఇంద్రియమ్) ఇంద్రస్య లింగం శ్రోత్రాది. (ఊర్జమ్) బలమ్ (అపచితిమ్) సత్కృతిమ్ (స్వధామ్) అన్నమ్ (వసువనే) ఐశ్వర్యసేవకాయ (వసుధేయస్య) సంసారస్య (వ్యంతు) (యజ).॥౫౭॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! యథా వసుధేయస్య వసువనే స్విష్టకృద్దేవో೭గ్నిర్దేవాన్ యథాయథం యక్షద్యథా హోతారావశ్వినేంద్రం వాచా సరస్వతీం వాచమగ్నిం సోమం చ యథాయథం గమయతో యథా స్విష్టకృత్స్విష్టః సుత్రామేంద్రః సవితా వరుణో భిషగిష్టో దేవో వనస్పతిః స్విష్టా ఆజ్యపా దేవా అగ్నినా స్విష్టో హోతా స్విష్టకృదగ్ని హోత్రే యశో నేంద్రియమూర్జమపచితిం స్వధాం యథాయథం దధ ద్యథైతానేతాని వ్యంతు తథా యథాయథం యజ.॥౫౭॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యా ఈశ్వరనిర్మితానేతన్మంత్రోక్తయజ్ఞాదీన్ పదార్థాన్ విద్యయోపయోగాయ ధధతి తే స్విష్టాని సుఖాని లభంతే.॥౫౭॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వసుధేయస్య) విశ్వమందు (వసువనే) ఐశ్వర్యములసేవించు సజ్జనులకొరకు (స్విష్టకృత్) కోరిన చక్కని సుఖములనిచ్చు (దేవః) దివ్యమగు చక్కని (అగ్నిః) అగ్ని (దేవాన్) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములు గల పృథివ్యాదులను (యథాయథమ్) యథాయోగ్యము(యక్షత్) ప్రాప్తించునో లేక ఎట్లు (హోతారౌ) పదార్థముల గ్రహించు (అశ్వినా) జలవిద్యుద్రూపాగ్ని (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుడు (వాచా) వాణి ద్వార (సరస్వతీమ్) విశేష జ్ఞానముతో గూడిన (వాచమ్) వాణిచే (అగ్నిమ్) అగ్ని మరియు (సోమమ్) చంద్రుని యథాయోగ్యముగ నడిపించునో లేక ఎట్లు (స్విష్టకృత్) ఉత్తమ సుఖముల నిచ్చు (స్విష్టః) ఉత్తమ మరియు సర్వజనులాకాంక్షించు (సుత్రామా) శ్రేష్ఠముగా పాలించు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజు (సవితా) సూర్యుడు (వరుణః) జలసముదాయము (భిషక్) రోగములదొలగించు వైద్యుడు (ఇష్టః) సంగతి యొనర్పదగిన (దేవః) దివ్యస్వభావముగల (వనస్పతిః) రావి మున్నగు ఓషధులు (స్విష్టాః) కోరిన చక్కని సుఖములనిచ్చునవి (ఆజ్యపాః) పానమొనర్పదగిన రసమును ద్రావు (దేవాః)

దివ్యస్వరూపులగు విద్వాంసులు (అగ్నినా) విద్యుత్తుతో గూడ (స్విష్టః) శుభకరమగు కామితముల (హోతా) ఇచ్చువాడు (స్విష్టకృత్) కోరినశ్రేష్ఠకర్మము లొనర్చు (అగ్నిః) అగ్ని (హోత్రే) దాతకొరకు (యశః) కీర్తిని గలిగించు ధనమునకు (న) వలె (ఇన్ద్రియమ్) జీవుని చిహ్నములగు నేత్ర కర్ణాదింద్రియములు (ఊర్జమ్) బలము (అపచితిమ్) సత్కారము మరియు (స్వధామ్) అన్నమును (దధత్) ప్రతిదానిని ధరించునో లేక పై దెలిపిన పదార్థముల నెల్లరును (వ్యన్తు) పొందుదురో (యజ) అట్లే నీవును సకలవ్యవహారముల సంగతియొనర్చు చుండుము. ॥౫౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు ఉపమా, వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఈశ్వరుడు సృష్టించిన ఈ మంత్రమునందు దెలిపిన యజ్ఞము మున్నగు పదార్థములను విద్యచే ఉపయోగమునకై ధారణ మొనర్చువారు కోరిన ఉత్తమ సుఖములను పొందగలరు. ॥౫౮॥

58. O learned persons, just as in this world, for a person aspiring after wealth, beautiful fire, the giver of desired happiness rightly diffuses itself on planets like the Earth etc; just as sacrificers with the aid of air, electricity sun, speech and learned discourse derive benefit from fire and moon; just as a benign ruelr, giver of happiness, like by all, a nice protector, the sun, the storer of wter, a physician, the desired, beautiful banyan tree give us desired happiness; just as handsome lovable scholars, drinkers of drinkable juice, worshippers, and fire the accomplisher of dsired act, like wealth the bringer of fame, bring for the sacrificer physical strength, energy, honour and food; just as these obtain these things, so shouldst thou be conversant with all dealings!.

౧౨౭౦. అగ్ని మద్యేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౨౭౦ అగ్నిమద్య హోతారమవృణీతాయం యజమానః పచన్ పక్తీః
పచన్ పురోడాశాన్ బధ్నన్నశ్విభ్యాం ఛాగꣳ సరస్వత్యై
మేషమిన్ద్రాయ ఋషభꣳ సున్వన్నశ్విభ్యాꣳ
సరస్వత్యా ఇన్ద్రాయ సుత్రామ్ణే సురాసోమాన్ ॥౫౯॥

ప. వి:-అగ్నిమ్, అద్య, హోతారమ్, అవృణీత, అయమ్, యజమానః, పచన్, పక్తీః, పచన్, పురోడాశాన్, బధ్నన్, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, ఛాగమ్, సరస్వత్యై మేషమ్, ఇన్ద్రాయ,

ఋషభమ్, సున్వన్, అశ్విభ్యా మిత్యశ్వి + భ్యామ్, సరస్వత్యై, ఇన్ద్రాయ, సుత్రామ్ణ ఇతి సు + త్రామ్ణే, సురాసోమానితి సురా + సోమాన్.॥౩౯॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) పావకమ్ (అద్య) ఇదానీమ్ (హోతారమ్) సుఖానాం దాతారం (అవృణీత) వృణోతి (అయమ్)(యజమానః) (పచన్) (పక్తీః) (పచన్) (పురోడాశాన్) పాకవిశేషాన్ (బధ్నన్) బధ్నంతి (అశ్విభ్యామ్) ప్రాణాపానాభ్యామ్ (ఛాగమ్) (సరస్వత్యై) విజ్ఞానయుక్తాయై వాచే (మేషమ్) అవిమ్ (ఇంద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (ఋషభమ్) వృషభమ్ (సున్వన్) సునుయుః (అశ్విభ్యామ్)(సరస్వత్యై) (ఇంద్రాయ) రాజ్ఞే (సుత్రామ్ణే) (సురాసోమాన్) సురయా రసేన యుక్తాన్ సోమాన్ పదార్థాన్.॥౩౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽయం పక్తీః పచన్ పురోడాశాన్ పచన్ యజమానో హోతారమగ్ని మవృణీత. యథాఽశ్విభ్యాం ఛాగం సరస్వత్యై మేషమింద్రాయర్షభం బధ్నన్నశ్విభ్యాం సరస్వత్యై సుత్రామ్ణ ఇంద్రాయ సురాసోమాన్సున్వఁస్తథా యూయమద్య కురుత.॥౩౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యాః! యథా సంగంతారో వైద్యా అపానార్థం ఛాగదుగ్ధం వాగ్వృద్ధ్యర్థమవిపయం ఐశ్వర్యాయ గోఃపయో రోగనివారణా యౌషధిరసాంశ్చ సంపాద్య సుసంస్కృతాన్యన్నాని భుక్త్వా బలవంతో భూత్వా దుష్టాన్ శత్రూన్ బధ్నంతి తే పరమైశ్వర్యం లభంతే.॥౩౯॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (అయమ్) ఇట్టి (పక్తీః) పచనమొనర్చు ప్రకారములను (పచన్) పక్వమొనర్చు, అనగా సిద్ధపరచు మరియు (పురోడాశాన్) యజ్ఞము మున్నగు కర్మలందు ప్రసిద్ధమగు పాకములను (పచన్) పాకమొనర్చుచు (యజమానః) యజ్ఞము నొనర్చు (హోతారమ్) సుఖములనిచ్చు (అగ్నిమ్) అగ్నిని (అవృణీత) స్వీకరించునో లేక ఎట్లు (అశ్విభ్యామ్) ప్రాణము అపానముకొరకు (ఛాగమ్) ఆడమేకను (సరస్వత్యై) విశేషజ్ఞానయుక్తమగు వాణికొరకు (మేషమ్) ఆడగొఱ్ఱెను మరియు (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యములకొరకు (ఋషభమ్) గోవులను, ఎద్దులను (బధ్నన్) కట్టివేయుచు లేక (అశ్విభ్యామ్)ప్రాణాపానములు (సరస్వత్యై) విశేషజ్ఞానముతో గూడిన వాణి మరియు (సుత్రామ్ణే) చక్కగా రక్షించునట్టి (ఇన్ద్రాయ) రాజుకొరకు (సురాసోమాన్) ఉత్తమరసముతో గూడిన పదార్థముల (సున్వన్) సారమును దీయుదురో అట్లే నీవు (అద్య) నేడే చేయుము.॥౩౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఓ మానవులారా! పదార్థములను సమ్మిళితమొనర్చువైద్యుడు అపానమునకై మేకపాలను, వాణి వృద్ధిపరచుటకై గొఱ్ఱెపాలను, ఐశ్వర్యవృద్ధికొరకు

గోక్షీరములను రోగనివారణమునకై ఓషధుల రసములను చేర్చి మరియు చక్కని సంస్కారయుతమగు అన్నములను భుజింపజేసి దానివల్ల శక్తిశాలురై దుష్టులగు శత్రువులను బంధింపజేయువారు పరమైశ్వర్యములను పొందుదురు.॥౫౯॥

59. O men, just as this sacrificer, mastering the science of cooking and preapring sacrificial oblations resorts to fire, the giver of comforts; and just as he uses goat's milk for strengthening vital breaths, sheep's milk for invigorating his voice, and cow's milk for supremacy, and just as sacrificers press the essence of medicinal herbs for the protecting ruler, and for developing instructinv speech, so should ye ever do!.

౧౨౭౧.సూపస్థా ఇత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, లింగోక్తా దేవతాః, ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కృత్వా కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవులేమి యొనర్చి యేమి యొనర్చవలయును.

౧౨౭౧ సూపస్థా౨౼ అద్య దేవో వనస్పతిరభవదశ్విభ్యాం ఛాగేన సరస్వత్యై

మేషేణేన్ద్రాయ౨౼ఋషభేణాక్ష౯్స్తాన్మేదస్తః ప్రతి పచతాగృభీషతావీవృధన్త

పురోడాశైరపురశ్వినా సరస్వతీన్ద్రః సుత్రామా సురాసోమాన్ ॥౬౦॥

ప.వి:-సూపస్థా ఇతి సు + ఉపస్థాః, అద్య, దేవః, వనస్పతిః, అభవత్, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి + భ్యామ్, ఛాగేన, సరస్వత్యై, మేషేణ, ఇన్ద్రాయ, ఋషభేణ, అక్షన్, తాన్, మేదస్తః, ప్రతి, పచతా, అగృభీషత, అవీవృధన్త, పురోడాశైః, అపుః, అశ్వినా సరస్వతీ, ఇన్ద్రః, సుత్రామేతి సు + త్రామా, సురాసోమానితి సురా + సోమాన్.॥౬౦॥

పదార్థః :-(సూపస్థాః) యే సుష్ఠూపతిష్ఠంతి తే (అద్య) (దేవః) దివ్యగుణః (వనస్పతిః) వటాదిః (అభవత్) భవేత్ (అశ్విభ్యామ్) ప్రాణాపానాభ్యామ్ (ఛాగేన) దుఃఖఛేదకేన (సరస్వత్యై) వాచే (మేషేణ) (ఇంద్రాయ) (ఋషభేణ) (అక్షన్) భుంజీరన్ (తాన్) (మేదస్తః) మేదశః స్నిగ్ధాన్(ప్రతి)(పచతా) పచతాని పక్తవ్యాని. అత్రౌణాదికో౨తచ్ (అగృభీషత) గృహ్ణంతు (అవీవృధంత) వర్ధంతామ్ (పురోడాశైః) సంస్కృతాన్నవిశేషైః (అపుః) పిబంతు (అశ్వినా)ప్రాణా౨పానౌ (సరస్వతీ) ప్రశస్తా వాక్ (ఇంద్రః) పరమైశ్వర్యో

రాజా (సు(త్రామా) సుష్ఠురక్షకః (సురాసోమాన్) యే సురయాఽభిషవేన సూయంతే తాన్.॥౬౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథాఽద్య సూపస్థా దేవో వనస్పతిరివ యేన యేనాశ్విభ్యాం ఛాగేన సరస్వత్యై మేషేణేంద్రాయ ఋషభేణాక్షఁస్తాన్ మేదస్తః ప్రతిపచతా ఽగృభీషత పురోడాశైరవీవృధన్నాశ్వినా సరస్వతీ సుత్రామేంద్రః సురాసోమానపుస్తథాభవానభ వద్భవేత్.॥౬౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాశ్ఛాగాదిదుగ్ధాదిభిః ప్రాణాఽపానరక్షణాయ స్నిగ్ధాన్ పక్వాన్ పదార్థాన్ భుక్త్వోత్తమాన్ రసాన్ పీత్వా వర్ధంతే తే సుసుఖం లభంతే.॥౬౦॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎటుల (అద్య) నేడు (సూపస్థాః) చక్కగా సమీపమున స్థిరమైనవారు మరియు (దేవః) దివ్యగుణశాలురు (వనస్పతిః) వటవృక్షాదులవలె ఏ యే (అశ్విభ్యామ్) ప్రాణాపానముల కొరకై (ఛాగేన) దుఃఖవినాశ మొందించు ఆడమేక మున్నగు పశువులచే (సరస్వత్యై) వాణికొరకు (మేషేణ) ఆడగొఱ్ఱెచే (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యముకొరకు (ఋషభేణ) ఎద్దుచే (అక్షన్) ఉపయోగమును పొందెదరో (తాన్) అట్టి (మేదస్తః) చక్కని స్నిగ్ధములు నగు నా పశువుల (ప్రతి) యెడ (పచతా) పాకమొనర్చదగిన వస్తువులను (అగృభీషత) గ్రహించెదరో (పురోడాశైః) మొదటనే ఉత్తమరీతిలో సంస్కారమొనర్చబడిన విశేషమగు అన్నములచే (అవీవృధన్త) వృద్ధిని పొందుదురో (అశ్వినా) ప్రాణాపానములు (సరస్వతీ) ప్రశంసనీయమగు వాణి (సుత్రామా) చక్కగారక్షించునట్టి (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజు (సురా సోమాన్) అర్కముగా లాగబడిన ఓసధీరసమును (అపుః) పానమొనర్చెదరో అట్లే మీరును (అభవన్తు) అగుడు. ॥౬౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవరు గొఱ్ఱె, మేక,గోవు మున్నగు పశువుల క్షీరాదులను ప్రాణాపానముల రక్షణకొరకు చక్కగా స్నిగ్ధముగా పక్వమొనర్చబడిన అన్నాదిపదార్థముల భోజన మొనర్చు ఉత్తమ రసముల పానమొనర్చు వృద్ధిని పొందెదరో వారు చక్కని సుఖముల పొందుదురు. ॥౬౦॥

60. o men, just as our neighbours and a well-mannered person like the fig tree affording shelter under its shade, use the goat's milk that kills all germs for strengthening vital breaths, sheep's milk for invigorating voice and cow's milk for supremacy, and eat the greasy digestible oils of those cattle, and gain vitality by eating well - repared rice-cakes; just as vital breaths, praiseworthy tongue, and the majestic ruler that affords us protection drink the essence of the juice of medicinal herbs, so should ye do!.

౧౨౭౨. త్వామద్యేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, లింగోక్తాః దేవతాః, భురిగ్ వికృతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. మానవు లెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౧౨౬౨ త్వామద్యఽఋషఽ ఆర్షేయఽఋషీణాం నపాదవృణీతాయం
యజమానో బహుభ్యఽ ఆ సఙ్గతేభ్య ఽ ఏష మే దేవేషు
వసు వార్యాయక్ష్యతఽ ఇతి తా యా దేవా దేవ దానాన్యదుస్తాన్యస్మాఽ
ఆ చ శాస్స్వా చ గురస్వేషిత శ్చ హోతరసి భద్రవాచ్యాయ ప్రేషితో
మానుషః సూక్తవాకాయ సూక్తా బ్రూహి ॥౬౧॥

ప. వి:-త్వామ్, అద్య, ఋషే, ఆర్షేయ, ఋషీణామ్, నపాత్, అవృణీత, అయమ్, యజమానః, బహుభ్య ఇతి బహు + భ్యః, ఆ, సంగతేభ్య ఇతి సమ్ + గతేభ్యః, ఏషః, మే దేవేషు, వసు, వారి, ఆ, యక్ష్యతే, ఇతి, తా, యా, దేవాః, దేవ, దానాని, అదుః, తాని, అస్మై, ఆ, చ, శాస్స్వ, ఆ, చ, గురస్వ, ఇషితః, చ, హోతః, అసి, భద్రవాచ్యాయేతి భద్ర + వాచ్యాయ, ప్రేషితఽ ఇతి ప్ర + ఇషితః, మానుషః, సూక్తవాకా యేతి సూక్తఽవాకాయ, సూక్తేతి సు + ఉక్తా, బ్రూహి. ॥౬౧॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (అద్య) (ఋషే) మంత్రార్థవిత్ ఋషిషు సాధుస్తత్సంబుద్ధౌ. అత్ర ఛాందసో ఢక్. (ఋషీణామ్) మంత్రార్థవిదామ్ (నపాత్) అపత్యమ్ (అవృణీత) వృణోతు (అయమ్) (యజమానః) యజ్ఞకర్తా (బహుభ్యః) (ఆ) (సంగతేభ్యః) (యోగేభ్యః) (ఏషః) (మే) మమ (దేవేషు) విద్వత్సు (వసు) ధనమ్ (వారి) జలమ్ (ఆ) (యక్ష్యతే) (ఇతి) (తా) తాని (యా) యాని (దేవాః) విద్వాంసః (దేవ) విద్వన్ (దానాని) దాతవ్యాని (అదుః) దదతి (తాని) (అస్మై) (ఆ) (చ) (శాస్స్వ) శిక్ష (ఆ) (చ) (గురస్వ) ఉద్యమస్వ (ఇషితః) ఇష్టః (చ)(హోతః) (అసి) భవ (భద్రవాచ్యాయ)

భద్రం వాచ్యం యస్మై తస్మై (ప్రేషితః) ప్రేరితః (మానుషః) మనుష్యః (సూక్తవాకాయ) సూక్తాని వాకేషు యస్య తస్మై (సూక్తా) సుష్ఠువక్తవ్యాని (బ్రూహి).॥౬౧॥

అన్వయః :-హే ఋషే ఆర్షేయ! ఋషీణాం నపాద్ యజమానోఽయమద్య బహుభ్యః సంగతేభ్యస్త్వామా వృణీతైష దేవేషు మే వసు వారి చావృణీత. హే దేవ! య ఆయుక్ష్యతే దేవా యా యాని దానాన్యదుస్తాని చాస్మై ఆశాస్స్వ, ప్రేషితః సన్నాగురస్వ చ, హే హోతరిషితో మానుషో భద్రవాచ్యాయ సూక్తవాకాయ సూక్తా బ్రూహీతి తా ప్రాప్తవాంశ్చాసి.॥౬౧॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా బహూనాం విదుషాం సకాశాద్విద్వాంసం వృత్వా వేదాదివిద్యా అధీత్య మహర్ష యో భవేయుస్తేఽన్యానధ్యాపయితుం శక్నుయుః.యే చ దాతారః ఉద్యమినః స్యుస్తే విద్యాం వృత్వా అవిదుషా ముపరి దయాం కృత్వా విద్యాగ్రహణాయ రోషేణ సంతాడ్యైతాన్సుసభ్యాన్కుర్యుస్తేఽత్ర సత్కర్తవ్యాః స్యురితి.॥౬౧॥

పదార్థము :-(ఋషే) మంత్రార్థముల నెరుగువారు లేక (ఆర్షేయ) మంత్రార్థముల నెరుగువారియందు శ్రేష్ఠులు (ఋషీణామ్) మంత్రార్థముల నెరుగువారియొక్క (నపాత్) సంతానము (యజమానః) యజ్ఞమొనర్చువాడు (అయమ్) ఈయన (అద్య) నేడు (బహుభ్యః) అనేక (సంగతేభ్యః) యోగ్యులద్వారా (త్వామ్) నిన్ను (ఆ, అవృణీత) స్వీకరించుగాక! (ఏషః) ఇట్టి (దేవేషు) విద్వాంసులు (మే) నాయొక్క (వసు) ధనములను (చ) మరియు (వారి) జలములను స్వీకరించెదరుగాక! (దేవ) ఓ విద్వాంసా! (ఆ యక్ష్యతే) ఎయ్యది అన్నివైపులనుండి కూర్చబడునో (చ) మరియు (దేవాః) విద్వాంసులు (యా) ఎట్టి (దానాని) ఈయదగిన పదార్థములను (అదుః) ఇచ్చెదరో (తాని) ఆ యన్నిటిని (అస్మై) ఈ యజ్ఞమునొనర్చువానికై (ఆ,శాస్స్వ) బాగుగా చెప్పుము. మరియు (ప్రేషితః) చదివించబడిన నీవు (ఆ, గురస్వ) చక్కగా ఉద్యమమొనర్చుము (చ) మరియు (హోతః) ఓ దాతా! (ఇషితః) ఎల్లరచే కాంక్షించబడిన (మానుషః) నీవు (భద్రవాచ్యాయ) ఉత్తమముగా చెప్పువానికి మరియు (సూక్తవాకాయ) ఎవనివచనములందు చక్కని కథనము, ఉత్తమ వ్యాఖ్యానముండునో అట్టి భద్రపురుషునికొరకు (సూక్తా) చక్కని విషయములు (బ్రూహి) చెప్పుము (ఇతి) ఈ కారణమున పై విధముగ (తా) అట్టి ఉత్తమ పదార్థములను ప్రాప్తించుకొనువాడవు (అసి) అగుచున్నావు.॥౬౧॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యుడు అనేక విద్వాంసులనుండి అత్యుత్తమ విద్వాంసుని స్వీకరించి వేదములు మున్నగు సచ్ఛాస్త్ర విద్యలను చదువుకొని మహర్షులగుదురో, వారు ఇతరులకును చదివించుటకు అర్హులగుదురు. దాతలగువారు ఉద్యమించి విద్యలను స్వీకరించి, విద్యావిహీనులగువారి యెడ కరుణనుంచి విద్యాగ్రహణమున్నకై రోషముతో అట్టివారిని తాడించుచు వారిని ఉత్తమ సభ్యులనుగ నొనర్చవలయును. అట్టివారే ఈ ప్రపంచమున సత్కారార్హులగుదురు. ॥౬౧॥

61. O Rishi (Seer), foremost amongst the Rishis, descendant of Rishis, this sacrificer hath chosn thee today, of all the learned persons assembled together. He knows thou shalt win for him choice-worthy treasure, and all good serviceable objects, amongst the sages; hence he chooses thee!.

O learned persons, beloved of all, preach unto this sacrificer all the gifts of knowledge the sages impart, and being well trained remain active!.

O Hota, thou hast been sent as the man, selected for good speech, and for preaching the vedic doctrines. Prach thou the vedic verses!.

అత్ర వరుణాగ్నివిద్వద్రాజప్రజాశిల్పవాగ్గృహాశ్వ్యృతుహోత్రాదిగుణవర్ణనాదేతదధ్యాయోక్తార్థస్య
పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమున వరుణుడు, అగ్ని, విద్వాంసుడు, రాజు, ప్రజలు, శిల్పము, వాణి, గృహము, అశ్వినులు, శబ్దార్థములు, ఋతువులు, హోత మున్నగు పదార్థముల గుణముల వర్ణనయున్నందున ఈ యధ్యాయమున జెప్పబడిన అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయములో చెప్పబడిన అర్థములతో సంబధము గలదని గ్రహించవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమ విద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే
యజుర్వేదభాష్యే ఏకవింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదొకటవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడుననగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకనులహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లే కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువదొకటవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

22వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 34 మంత్రములు, 54 ఛందస్సులు, 839 పదములు, 2124 అక్షరములు

అథ ద్వావింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే చతుఃత్రింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౨౭౩.తేజోఽసీత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, సవితా దేవతా, నిచృత్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః,

తత్రాదావాప్తో విద్వాన్ కథం వర్తేతేత్యాహ

ఈ మొదటి మంత్రమున సకల శాస్త్రముల నెరుగు విద్వాంసు లెట్లు ప్రవర్తించవలయును?

౧౨౭౩ తేజోఽసి శుక్రమమృతమాయుష్పా ఆయుర్మే పాహి। దేవస్య త్వా

సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యా మాదదే ॥౧॥

ప.వి:- తేజః, అసి, శుక్రమ్, అమృతమ్, ఆయుష్పాః, ఆయుఃపా ఇత్యాయుః + పాః ఆయుః, మే, పాహి, దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, ఆ, దదే.॥౧॥

పదార్థః :- (తేజః) ప్రకాశః (అసి) (శుక్రమ్) వీర్యమ్ (అమృతమ్) స్వస్వరూపేణ నాశరహితమ్ (అయుష్పాః) యః ఆయుః పాతి సః (ఆయుః) జీవనమ్ (మే) మమ (పాహి) (దేవస్య) సర్వప్రకాశకస్య (త్వా) త్వామ్ (సవితుః) సకలజగదుత్పాదకస్య (ప్రసవే) ప్రసూయంతే ప్రాణినో యస్మిన్ సంసారే తస్మిన్ (అశ్వినోః) వాయువిద్యుతోః (బాహుభ్యామ్) (పూష్ణః) పుష్టికర్తుః సూర్యస్య (హస్తాభ్యామ్) (ఆ) (దదే) గృహ్ణామి.॥౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నహం దేవస్య సవితుర్జగదీశ్వరస్య ప్రసవేఽశ్వినోర్ధారణాకర్షణాభ్యామివ బాహుభ్యాం పూష్ణః కిరణైరివ హస్తాభ్యాం యస్త్వ మాదదే యస్త్వమమృతం, శుక్రం తేజ ఇవ ఆయుష్పా అసి, స త్వం స్వం దీర్ఘాయుః కృత్వా మే మమాఽఽయుః పాహి.॥౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా శరీరస్థా విద్యుచ్ఛరీరం రక్షతి, యథా బాహ్యౌ సూర్యవాయూ జీవనహేతూ స్తథేశ్వరరచితేఽస్మిన్ జగతి ఆప్తో విద్వాన్ భవతీతి, సర్వైర్వేద్యమ్.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నేను (దేవస్య) సర్వమును ప్రకాశపరచు (సవితుః) సమస్త జగత్తు నుత్పన్నమొనర్చు జగదీశ్వరుడు (ప్రసవే) ఉత్పన్నపరచిన, సకల ప్రాణులుత్పన్నమగు నీ ప్రపంచమున (అశ్వినోః) పవనము, విద్యుత్తు రూపమగు అగ్నిని ధారణమొనర్చి ఆకర్షణాది గుణములవంటి (బాహుభ్యామ్) భుజములు మరియు (పూష్ణః) పుష్టి యొనర్చు సూర్యకిరణములవలె (హస్తాభ్యామ్) హస్తములచే ఏ (త్వా) నిన్ను (ఆ, దదే) పొందుదునో లేక ఏ నీవు (అమృతమ్) స్వస్వరూపముచే వినాశరహితుడవు (శుక్రమ్) వీర్యము మరియు (తేజః) ప్రకాశమువంటి ఏ (ఆయుష్పాః) ఆయువును రక్షణయొనర్చువాడవునై (అసి) ఉన్నావో, నీవు నీ ఆయుష్యమును దీర్ఘవంతముగ నొనర్చుకొని (మే) నాయొక్క (ఆయుః) ఆయుష్యమును (పాహి) రక్షింపుము.॥౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శరీరమునందుండు విద్యుత్తు శరీరరక్షణ జేయునట్లు లేక బయటనున్న సూర్యుడు మరియు వాయువు జీవనమునకు హేతువులై యున్నట్లే ఈశ్వరసృష్టియందు ఆప్తులు, అనగా సకలశాస్త్రములనెరుగు విద్వాంసులును అగుదురని మానవులెరుగ వలెను.॥౧॥

1. O learned person, in this world created by the Resplendent God, I take thee with arms strong like air and lightning and with hands powerful like the rays of the Sun. Thou art immortal by nature, virile and bright. Thou art the protector of life. Extend thy life and protect mine!.

౧౨౭౪ ఇమామిత్యస్య యజ్ఞపురుష ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః

పునర్మనుష్యైరాయుః కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లాయువు నెటుల గడపవలయును?

౧౨౭౪ ఇమామగృభ్ణన్ రశనామృతస్య పూర్వ॒ ఆయుషి విదథేషు కవ్యా।

సా నో॒ అస్మిన్త్సుత॒ ఆబభూవ॒ ఋతస్య సామన్త్సరమారపన్తీ ॥౨॥

ప.వి:- ఇమామ్, అగృభ్ణన్, రశనామ్। ఋతస్య, పూర్వే, ఆయుషి, విదథేషు, కవ్యా, సా, నః, అస్మిన్, సుతే, ఆ, బభూవ, ఋతస్య, సామన్, సరమ్, ఆరపన్తీత్యా + రపన్తీ.॥౨॥

పదార్థః :-(ఇమామ్) (అగృభ్ణన్) గృహ్ణీయుః (రశనామ్) వ్యాపికాం రజ్జుమివ. **(ఋతస్య) సత్యస్య కారణస్య (పూర్వే) పూర్వస్మిన్ (ఆయుషి) ప్రాణధారణే (విదథేషు) యజ్ఞాదిషు (కవ్యా) కవయః అత్ర సుపాం సు ఇతి విభక్తేర్డ్యాదేశః, (సా) (నః) అస్మాకమ్ (అస్మిన్) (సుతే) ఉత్పన్నే జగతి (ఆ) (బభూవ) భవతి (ఋతస్య) సత్యస్య కారణస్య**

(సామన్) సామన్యంతే కర్మణి (సరమ్) ప్రాప్తవ్యమ్ (ఆరపంతీ) వ్యక్తశబ్దం వదన్తీ.॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యా ఋతస్య సరమారపంత్యాబభూవ యామిమామృతస్య రశనాం విదథేషు పూర్వ్య ఆయుషి కవ్యా అగృభ్ణన్, సాఽస్మిన్ సుతే నః సామన్నాబభూవ.॥౨॥

భావార్థః :-యథా రశనయా బద్ధాః ప్రాణిన ఇతస్తతః పలాయితుం న శక్నువంతి తథా యుక్త్యా ధృత మాయురకాలే న పలాయతే.॥౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (ఋతస్య) [ఏ బుద్ధిచే] సత్యకారణముయొక్క (సరమ్) పొందదగిన శబ్దమును (ఆరపన్తీ) చక్కగా తెలియునట్లు చెప్పుచు (ఆ, బభూవ) చక్కగా విఖ్యాతమగు చున్నదో లేక (ఇమామ్) ఏ దీనిని (ఋతస్య) సత్యకారణముయొక్క (రశనామ్) వ్యాప్తమగుచున్నత్రాడువలె (విదథేషు) యజ్ఞాదులందు (పూర్వ్యే) మొదటి (ఆయుషి) ప్రాణధారణమొనర్చు ఆయువు నిమిత్తము (కవ్యా)కవులగు మేధావులు (అగృభ్ణన్) గ్రహించెదరో (సా) అట్టి బుద్ధి (అస్మిన్) ఈ (సుతే) ఉత్పన్నజగుత్తునందు (నః) మా యొక్క (సామన్) చివరివరకు, అనగా కార్యము పూర్తివరకు చేర్చుచున్నది.॥౨॥

భావార్థము :-రజ్జువు (త్రాడు) చే బంధించబడిన ప్రాణులు ఇటునటు పరుగిడి పోజాలనట్లు యుక్తియుక్తముగా ధారణ మొనర్చిన ఆయువు అకాలమున పారిపోజాలదు.॥౨॥

2. We realise in this created world the Omnipresence of God, which clearly describes from the begining to the end, the relation between the primordial causes, God and matter. The sages in the beginning of creation, know through the vedas this power of God's Omnipresence.

౧౨౭౫ అభిధా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః

పునర్విద్వాన్ కీదృశో భవతీత్యాహ. విద్వాంసు డెటులుండును?

౧౨౭౫ అభిధాఽఅసి భువనమసి యన్తాసి ధర్తా।

స త్వమగ్నిం వైశ్వానరꣳ సప్రథస గ్గచ్ఛ స్వాహాకృతః ॥౩॥

ప.విః- అభిధా ఇత్యభి+ధాః, అసి, భువనమ్, అసి, యన్తా, అసి, ధర్తా, సః, త్వమ్, అగ్నిమ్, వైశ్వానరమ్, సప్రథసమితి స+ప్రథసమ్, గచ్ఛ, స్వాహాకృత ఇతి స్వాహా+కృతః.॥౩॥

పదార్థః :-(అభిధా) యోఽభిదధాతి సః (అసి) (భువనమ్) ఉదకమ్, భువన మిత్యుదకనా. నిఘం ౧.౧౨. (అసి) (యంతా) నియంతా (అసి) (ధర్తా) సకలవ్యవహార ధారకః (సః)త్వమ్ (అగ్నిమ్) పావకమ్ (వైశ్వానరమ్) విశ్వేషు వస్తుషు నాయకమ్.

(సప్రథసమ్) ప్రఖ్యాతత్వేన సహ వర్తమానమ్. (గచ్ఛ) (స్వాహాకృతః) సత్క్రియయా నిష్పన్నః.॥3॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యస్త్వం భువనమివాస్యభిధా అసి,యన్తాసి, స స్వాహాకృతో ధర్తా త్వం సప్రథసం వైశ్వానరమగ్నిం గచ్ఛ జానీహి. ॥3॥

భావార్థః:-యథా సర్వేషాం ప్రాణ్యప్రాణినాం జీవనమూలం జలమగ్నిశ్చాస్తి, తథా విద్వాంసం సర్వే జానీయుః. ॥3॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (భువనమ్) జలమువలె శీతలముగ (అసి) ఉన్నావు (అభిధాః) చెప్పువాడవై (అసి) ఉన్నావు (యన్తా) నియమించువాడవై (అసి) ఉన్నావు (సః) అట్టి నీవు (స్వాహా కృతః) సత్యక్రియచే సిద్ధమైన (ధర్తా) సకలవ్యవహారములను ధరించుము (త్వమ్) నీవు (స ప్రథసమ్) విఖ్యాతితో గూడియున్న (వైశ్వానరమ్) సమస్తపదార్థములందు నేతయగు (అగ్నిమ్) అగ్నిని (గచ్ఛ) ఎరుగుము.॥3॥

భావార్థము:-సమస్తప్రాణులు, అప్రాణులు మనియుండుటకు మూలకారణము జలము, అగ్నియై యున్నట్లు విద్వాంసుడును అట్లేయని అందరెరుగవలెను. ॥3॥

3. O learned persons thou art cool like water, thou art a preacher, thou art controller, thou being eulogised, art the upholder of all transactions. Know thou fire, wide in fame and guide of all things !.

౧౨౭౬. స్వగేత్యస్య ప్రజాపతిర్ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, జగతీ ఛందః,నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౨౭౬ స్వగా త్వా దేవేభ్యః ప్రజాపతయే బ్రహ్మన్నశ్వం భన్త్స్యామి దేవేభ్యః

ప్రజాపతయే తేన రాధ్యాసమ్। తం బధాన దేవేభ్యః

ప్రజాపతయే తేన రాధ్నుహి॥౪॥

ప.వి:- స్వగేతి స్వ+గా, త్వా, దేవేభ్యః, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, బ్రహ్మన్, అశ్వమ్, భన్త్స్యామి, దేవేభ్యః, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, తేన, రాధ్యాసమ్, తమ్, బధాన, దేవేభ్యః, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, తేన, రాధ్నుహి.॥౪॥

పదార్థః :-(స్వగా) స్వయం గచ్ఛతీతి స్వగాస్తం స్వయంగామినవ్. అత్ర విభక్తేర్డాదేశః (త్వా) త్వావ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (ప్రజాపతయే) ప్రజాయాః పాలకాయ (బ్రహ్మన్) విద్యయా వృద్ధ (అశ్వవ్) మహాంతవ్ (భంత్స్యామి) బద్ధం కరిష్యామి (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యః (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ గృహస్థాయ (తేన) (రాధ్యాసమ్) సమ్యక్సిద్ధో భవేయవ్. (తవ్) (బధాన) (దేవేభ్యః) దివ్యగుణకర్మస్వభావేభ్యః (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ (తేన) (రాధ్నుహి) సమ్యక్ సిద్ధో భవ.॥౪॥

అన్వయః :-హే బ్రహ్మన్నహం త్వా స్వగా కరోమి దేవేభ్యః ప్రజాపతయేఽశ్వం భంత్స్యామి. తేన దేవేభ్యః ప్రజాపతయే రాధ్యాసం తం త్వం బధాన, తేన దేవేభ్యః ప్రజాపతయే రాధ్నుహి.॥౪॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యై ర్విద్యాసుశిక్షాబ్రహ్మచర్యసత్సంగైః శరీరాత్మనోర్మహద్బలం సంపాద్య దివ్యాన్ గుణాన్ గృహీత్వా విద్వద్భ్యః సుఖం దత్వా స్వస్య పరేషాం చ వృద్ధిః కార్యా.॥౪॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మన్) విద్యద్వారా వృద్ధియైనవాడా! నేను (త్వా) నిన్ను (స్వగా) స్వయముగా నడచువానిగ నొనర్చుచున్నాను (దేవేభ్యః) విద్వాంసుల మరియు (ప్రజాపతయే) సంతానముల రక్షణమొనర్చు గృహస్థునికొరకు (అశ్వమ్) గొప్పసర్వవ్యాప్తమగు ఉత్తమగుణమును (భన్త్స్యామి) బంధింతును (తేన) దానిచే (దేవేభ్యః) దివ్యగుణముల మరియు (ప్రజాపతయే) సంతానముల పోషించు గృహస్థునికొరకు (రాధ్యాసమ్) చక్కగా సంసిద్ధుడనగుదును (తమ్) దానిని నీవు (బధాన) బంధించుము (తేన) దానిచే (దేవేభ్యః) దివ్యగుణ కర్మ స్వభావుల మరియు (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకునికై (రాధ్నుహి) చక్కగా సంసిద్ధుడవగుము. ॥౪॥

భావార్థము :-మానవులెల్లరును ఉత్తమ విద్య, శిక్షణములు, బ్రహ్మచర్యము సజ్జనసాంగత్యముచే శరీరాత్మలకు గొప్పబలమును గలిగించి దివ్యగుణముల గ్రహణమొనర్చి విద్వాంసులకు సుఖములను చేకూర్చి తన, మరియు ఇతరుల వృద్ధిని జేయవలెను. ॥౪॥

4. O learned persons, I will place this fire in the yajna, for thee, independent in actions, for the wise and the householder. Through that sacrificial fire may I, accomplished with noble traits, succeed as a householder. Use that fire in the yajna !.

Make me fit to act as a good householder, endowed with noble traits.

౧౨౭౭. ప్రజాపతయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, అతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కాన్ వర్ధయేయురిత్యాహ. మానవు లెవరిని వర్ధింప జేయవలయును?

౧౨౭౭ ప్రజాపతయే త్వా జుష్టం ప్రోక్షామీన్ద్రాగ్నిభ్యాం త్వా జుష్టం ప్రోక్షామి

వాయవే త్వా జుష్టం ప్రోక్షామి విశ్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యో జుష్టం ప్రోక్షామి

సర్వేభ్యస్త్వా దేవేభ్యో జుష్టం ప్రోక్షామి। యోऽఅర్వన్తం జిఘాꣳసతి తమభ్యమీతి వరుణః పరో మర్త్తః పరః శ్వా ॥౫॥

ప.విః-ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే,త్వా, జుష్టమ్, ప్ర, ఉక్షామి, ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామితీన్ద్రాగ్ని + భ్యామ్, త్వా, జుష్టమ్, ప్ర, ఉక్షామి, వాయవే, త్వా, జుష్టమ్, ప్ర, ఉక్షామి, విశ్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః, జుష్టమ్, ప్ర, ఉక్షామి, సర్వేభ్యః, త్వా, దేవేభ్యః, జుష్టమ్, ప్ర, ఉక్షామి, యః, అర్వన్తమ్, జిఘాꣳసతి, తమ్, అభి, అమీతి, వరుణః పరః, మర్త్తః, పరః, శ్వా.॥౫॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ (త్వా) త్వామ్ (జుష్టమ్) ప్రీతమ్ (ప్రోక్షామి) ప్రకృష్టతయా ఉభిషించామి. (ఇంద్రాగ్నిభ్యామ్) జీవాగ్నిభ్యామ్ (త్వా) (జుష్టమ్) (ప్రోక్షామి) (వాయవే) పవనాయ (త్వా) (జుష్టమ్) (ప్రోక్షామి) (విశ్వేభ్యః) అఖిలేభ్యః (త్వా) త్వామ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (జుష్టం) (ప్రోక్షామి) (సర్వేభ్యః) సమగ్రేభ్యః (త్వా) (దేవేభ్యః) దివ్యేభ్యః పృథివ్యాదిపదార్థేభ్యః (జుష్టమ్) (ప్రోక్షామి (యః) (అర్వంతమ్) శీఘ్రగామిన మశ్వమ్ (జిఘాంసతి) హంతుమిచ్ఛతి (తమ్) (అభి) (అమీతి) ప్రాప్నోతి (వరుణః) శ్రేష్ఠః (పరః) ఉత్కృష్టః (మర్త్తః) మనుష్యః (పరః) (శ్వా) కుక్కురః.॥౫॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యః పరో వరుణో మర్త్తోऽర్వంతం జిఘాంసతి తమభ్యమీతి, యః పరః శ్వేవ వర్తతే, యస్తం నివారయితి తం ప్రజాపతయే జుష్టం త్వా ప్రోక్షామీంద్రాగ్నిభ్యాం జుష్టం త్వా ప్రోక్షామి, వాయవే త్వా జుష్టం ప్రోక్షామి, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో జుష్టం త్వా ప్రోక్షామి సర్వేభ్యో దేవేభ్యో జుష్టం త్వా ప్రోక్షామి.॥౫॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా ఉత్తమాన్ పశూన్ హింసితుమిచ్ఛేయుస్తే సింహవద్ధంతవ్యాః. య ఏతాన్ రక్షితుం యతేరంస్తే సర్వరక్షణాయాధికర్తవ్యాః.॥౫॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (యః) ఏ (పరః) ఉత్తమ, (వరుణః) శ్రేష్ఠుడగు (మర్త్తః) మానవుడు (అర్వన్తమ్) శీఘ్రగామియగు తురగమును (జిఘాంసతి) తాడన మొనర్చి నడపదలచునో (తమ్) అతనికి (అభి, అమీతి) అది అన్నివైపుల నుండి ప్రాప్తించును. మరియు నెవడు (పరః) ఇతరులకు (శ్వా) కుక్కవలె దుష్కర్మియై యున్నాడో, అతని నెవడు నిలిపివేయునో,అట్టి (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలనముకై (జుష్టమ్) ప్రేమించిన (త్వా) నిన్ను (ప్రోక్షామి) చక్కగా సేవనమొనర్చెదను. (ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామ్) జీవుడు మరియు

అగ్నికొరకు (జుష్టమ్) ప్రీతియొనర్చినట్టి (ప్రేమించినట్టి) (త్వా) నిన్ను (ప్రోక్షామి) చక్కగా తడుపుదును (వాయవే) వాయువుకొరకు (జుష్టమ్) ప్రేమించిన (త్వా) నిన్ను (ప్రోక్షామి) ప్రోక్షించెదను (విశ్వేభ్యః) సకల (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకై (జుష్టమ్) ప్రీతియొనర్చిన (త్వా) నిన్ను (ప్రోక్షామి) చక్కగా సిక్తమొనర్తును (సర్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) దివ్యమగు పృథివ్యాది పదార్థములకై (జుష్టమ్) ప్రేమించినట్టి (త్వా) నిన్ను (ప్రోక్షామి) చక్కగా సేచన మొనర్చెదను.।౫॥

భావార్థము :- ఉత్తమ పశువులను చంపదలచు మనుష్యులు సింహమువలె హంతకులగుచున్నారు. ఇట్టి పశువులను రక్షించుదలచువారు సర్వప్రాణులను (జనులను) రక్షించుటకు అధికార యోగ్యులగుదురు. ।౫॥

5. O learned persons, he, who wishes to kill a horse, should be punished by a noble person. Such a person is an enemy. He, low in character like a dog is an enemy and must be checked by thee. I sprinkle thee loved by all as protector of the people. I anoint thee loved by all, for the protection of soul and fire. I annoint thee loved by all for the protection of air. I anoint thee loved by all, for the protection of all the educated persons, I anoint thee loved by al, for protecting beautiful physical objects like the earth!.

౧౨౭౮. అగ్నయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. మానవులెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౧౨౭౮ అగ్నయే స్వాహా సోమాయ స్వాహాపాం మోదాయ స్వాహా సవిత్రే స్వాహా

వాయవే స్వాహా విష్ణవే స్వాహేన్ద్రాయ స్వాహా బృహస్పతయే స్వాహా

మిత్రాయ స్వాహా వరుణాయ స్వాహా।౬॥

ప. వి:- అగ్నయే, స్వాహా, సోమాయ, స్వాహా, అపామ్, మోదాయ, స్వాహా, సవిత్రే, స్వాహా, వాయవే, స్వాహా, విష్ణవే, స్వాహా, ఇన్ద్రాయ, స్వాహా, బృహస్పతయే, స్వాహా, మిత్రాయ, స్వాహా, వరుణాయ, స్వాహా.।౬॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) పావకాయ (స్వాహా) శ్రేష్ఠయా క్రియయా (సోమాయ) ఓషధిగణశోధనాయ (స్వాహా) (అపామ్) జలానామ్ (మోదాయ) ఆనందాయ (స్వాహా) సుఖప్రాపికా క్రియా (సవిత్రే) సూర్యాయ (స్వాహా) (వాయవే)(స్వాహా) (విష్ణవే) వ్యాపకాయ విద్యుద్రూపాయ (స్వాహా) (ఇంద్రాయ) జీవాయ (స్వాహా) (బృహస్పతయే) బృహతాం

పాలకాయ (స్వాహా) (మిత్రాయ) సఖ్యే (స్వాహా) సత్క్రియయా (వరుణాయ) శ్రేష్ఠాయ (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియయా.॥౬॥

అన్వయః :- యది మనుష్యా అగ్నయే స్వాహా, సోమాయ స్వాహాఽపాం మోదాయ స్వాహా సవిత్రే స్వాహా, వాయవే స్వాహా, విష్ణవే స్వాహేంద్రాయ స్వాహా, బృహస్పతయే స్వాహా, మిత్రాయ వరుణాయ స్వాహా క్రియేరంస్తర్హి కిం కిం సుఖం న ప్రాప్యేత.॥౬॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యదగ్నౌ సంస్కృతం ఘృతాదికం హవిర్హూయతే, తదోషధిజలం సూర్యతేజో వాయువిద్యుతౌ చ సంశోధ్యైశ్వర్యవర్ధనప్రాణాపానప్రజారక్షణ శ్రేష్ఠసత్కారనిమిత్తం జాయతే. కించిదపి ద్రవ్యం స్వరూపతో నష్టం న భవతి. కింతు అవస్థాంతరం ప్రాప్య సర్వత్రైవ పరిణతం జాయతే, అత ఏవ సుగంధ మిష్టపుష్టిరోగనాశకగుణైర్యుక్తాని ద్రవ్యాణ్యగ్నౌ ప్రక్షిప్యౌషధ్యాదిశుద్ధిద్వారా జగదారోగ్యం సంపాదనీయమ్. ॥౬॥

పదార్థము :- మానవులు (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియను (సోమాయ) ఓషధులశోధించుట కొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (అపామ్) జలముల సంబంధముచే ఎట్టి (మోదాయ) ఆనందము గలుగునో దానికొరకు (స్వాహా) సుఖములను గలిగించు క్రియను (సవిత్రే) సూర్యమండలమునకై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (వాయవే) పవనముకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (విష్ణవే) విద్యుద్రూపాగ్నియందు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (ఇన్ద్రాయ) జీవునికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (బృహస్పతయే) పెద్దవారిని పాలనమొనర్చుటకు (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియను (మిత్రాయ) మిత్రులకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (వరుణాయ) శ్రేష్ఠులకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియలొనర్చవలెను. అట్టి వారికి సర్వసుఖములు లభించును. ॥౬॥

భావార్థము :- మానవులారా! అగ్నియందు ఉత్తమముగ సిద్ధపరచబడిన ఘృతము మున్నగు పదార్థముల హవిస్సుల నెవరు హోమమొనర్చెదరో, వారు ఓషధులు, జలము, సూర్యుడు, ఆయన తేజము, వాయువు, విద్యుత్తులను శ్రేష్ఠముగా శుద్ధపరచి ఐశ్వర్యముల పెంపొందిచుటకు, ప్రాణాపానముల రక్షారూప శ్రేష్ఠులసత్కారమునకు నిమిత్తమైయున్నారు. ఏ వస్తువును స్వరూపముచే నష్టముగాజాలదు. కాని అవస్థాంతరమును పొంది సర్వత్రాపరిణామము(పరిణతిని) పొందును. దీనిచేతనే సుగంధము, మధురత్వము, పుష్టినిగలిగించుటకు రోగవినాశమొందించు గుణములతో గూడిన పదార్థములను అగ్నియందాహుతినిచ్చి ఓషధ్యాది పదార్థముల శుద్ధిద్వారా విశ్వమును రోగరహితమొనర్చుటయోగ్యమై యున్నది. ॥౬॥

6. Make the best use of fire. Take medicines. Derive joy by drinking water. Enjoy well the warmth and light of the sun. Have knowledge of air and vital breaths perform yajna in fire. Meditate on God, the Guardian of all great objects. Respect and love your friends pay homage to noble souls.

౧౨౭౯. హింకారాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః; ప్రాణాదయో దేవతాః, అత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైర్జగత్ కథం శోధనీయమిత్యాహ. మానవులు జగత్తు నెటుల శుద్ధమొనర్పవలయును?

౧౨౭౯ హిఙ్కారాయ స్వాహా హిఙ్కృతాయ స్వాహా క్రన్దతే స్వాహాఽవక్రన్దాయ స్వాహా ప్రోథతే స్వాహా ప్రప్రోథాయ స్వాహా గన్ధాయ స్వాహా ఘ్రాతాయ స్వాహా నివిష్టాయ స్వాహోపవిష్టాయ స్వాహా సన్దితాయ స్వాహా వల్గతే స్వాహాసీనాయ స్వాహా శయానాయ స్వాహా స్వపతే స్వాహా జాగ్రతే స్వాహా కూజతే స్వాహా ప్రబుద్ధాయ స్వాహా విజృమ్భమాణాయ స్వాహా విచృతాయ స్వాహా సఌహానాయ స్వాహోపస్థితాయ స్వాహాఽయనాయ స్వాహా ప్రాయణాయ స్వాహా॥౭॥

ప.విః- హిఙ్కారాయేతి హిమ్+కారాయ, స్వాహా, హిఙ్కృతాయేతి హిమ్+కృతాయ, స్వాహా, క్రన్దతే, స్వాహా, అవక్రన్దాయేత్యవ+క్రన్దాయ, స్వాహా, ప్రోథతే, స్వాహా, ప్రప్రోథాయేతి ప్ర + ప్రోథాయ, స్వాహా, గన్ధాయ, స్వాహా, ఘ్రాతాయ, స్వాహా, నివిష్టాయేతి ని+విష్టాయ, స్వాహా, ఉపవిష్టాయేత్యుప+విష్టాయ, స్వాహా, సన్దితా యేతి సమ్+దితాయ, స్వాహా, వల్గతే, స్వాహా, ఆసీనాయ,స్వాహా, శయానాయ, స్వాహా, స్వపతే, స్వాహా, జాగ్రతే, స్వాహా, కూజతే, స్వాహా, ప్రబుద్ధాయేతి ప్ర+బుద్ధాయ, స్వాహా, విజృమ్భమాణాయేతి వి+జృమ్భమాణాయ, స్వాహా, విచృతాయేతి వి+చృతాయ, స్వాహా, సఌహానాయేతి సమ్+హానాయ, స్వాహా,

ఉపస్థితాయేత్యుప+స్థితాయ, స్వాహా, ఆయనాయేత్యా+అయనాయ, స్వాహా, ప్రాయణాయ, ప్రాయనాయేతి ప్ర+అయనాయ, స్వాహా.॥౭॥

పదార్థః :-(హింకారాయ) యో హిం కరోతి తస్మై (స్వాహా) (హింకృతాయ) హిం కృతం యేన తస్మై (స్వాహా) (క్రందతే) ఆహ్వానం రోదనం వా కుర్వతే. (స్వాహా) (అవక్రందాయ) నీచైః కృతాహ్వానాయ (స్వాహా) (ప్రోథతే) పర్యాప్తాయ (స్వాహా) (ప్రప్రోథాయ) అత్యంతం పర్యాప్తాయ (స్వాహా) (గంధాయ) (స్వాహా) (ఘ్రాతాయ) యోఽఘ్రాయి తస్మై (స్వాహా) (నివిష్టాయ) యో నివిశతే తస్మై (స్వాహా) (ఉపవిష్టాయ) య ఉపవిశతి తస్మై (స్వాహా) (సందితాయ) యః సమ్యగ్ దీయతే ఖండ్యతే తస్మై (స్వాహా) (వల్గతే) గచ్ఛతే (స్వాహా)(ఆసీనాయ) స్థితాయ (స్వాహా) (శయానాయ) శేతే తస్మై (స్వాహా) స్వపతే ప్రాప్తసుషుప్తయే (స్వాహా) (జాగ్రతే) (స్వాహా) (కూజతే) అప్రకటశబ్దోచ్చారకాయ (స్వాహా) (ప్రబుద్ధాయ) ప్రకృష్టజ్ఞానవతే (స్వాహా) (విజృంభమాణాయ) విశేషేణాంగవినామకాయ (స్వాహా) (విచృతాయ) గ్రంథకాయ (స్వాహా) (సంహానాయ) సంహన్యతే యస్మింస్తస్మై (స్వాహా) (ఉపస్థితాయ) ప్రాప్తసమీపత్వాయ (స్వాహా) (ఆయనాయ) సమంతాద్విజ్ఞానాయ (స్వాహా) (ప్రాయణాయ) (స్వాహా).॥౭॥

అన్వయః :-యైర్మనుష్యైర్హింకారాయ స్వాహా, హింకృతాయ స్వాహా, క్రందతే స్వాహా ఽవక్రందాయ స్వాహా ప్రోథతే స్వాహా, ప్రప్రోథాయ స్వాహా, గంధాయ స్వాహా, ఘ్రాతాయ స్వాహా, నివిష్టాయ స్వాహోపవిష్టాయ స్వాహా, సందితాయ స్వాహా, వల్గతే స్వాహాఽఽసీనాయ స్వాహా, శయానాయ స్వాహా, స్వపతే స్వాహా, జాగ్రతే స్వాహా, కూజతే స్వాహా, ప్రబుద్ధాయ స్వాహా, విజృంభమాణాయ స్వాహా, విచృతాయ స్వాహా, సంహానాయ స్వాహోపస్థితాయ స్వాహాఽయనాయ స్వాహా, ప్రాయణాయ స్వాహా క్రియంతే, తైర్దుఃఖాని వియోజ్య సుఖాని లభ్యంతే.॥౭॥

భావార్థః :-మనుష్యైరగ్నిహోత్రాదియజ్ఞే యావద్ధూయతే తావత్సర్వం ప్రాణినాం సుఖకారకం భవతి.॥౭॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (హింకారాయ) హిం అను శబ్దమొనర్చువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (హింకృతాయ) హిం అను శబ్దమొనర్చువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (క్రన్దతే) పిలుచు లేక రోదనమొనర్చువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (అవక్రన్దాయ) క్రింద నుండి పిలుచువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ప్రోథతే) సకలకర్మలయందు పరిపూర్ణులగువారికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ప్రప్రోథాయ)

అత్యంతపూర్ణునికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (గన్ధాయ) సౌగంధితమునకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ఘ్రాతాయ) ఆఘ్రానించువారికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (నివిష్టాయ) నిరంతరము ప్రవేశించుచు కూర్చుండువానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ఉపవిష్టాయ) కూర్చుండువానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (సందితాయ) చక్కగానీయబడిన దానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (వల్గతే) పోవువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ఆసీనాయ) కూర్చున్నవానికై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియ (శయానాయ) నిద్రించు [పరుండు] వానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (స్వపతే) నిద్రలో నున్నవానికి (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (జాగ్రతే) మేల్కొనియున్నవానికై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియ (కూజతే) కూయు వానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ప్రబుద్ధాయ) ఉత్తమ జ్ఞానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (విజృంభమాణాయ) చక్కగా ఆవలించువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (విచృతాయ) విశేషముగ రచన నొనర్చువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (సంమానాయ) సంహారక పదార్థములను చేర్చువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ఉపస్థితామ్) సమీపమున కూర్చున్నవానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ఆయనాయ) ఉత్తమ విశేష జ్ఞానముకై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ మరియు (ప్రాయణాయ) అందించు వానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ నొనర్చు వారికి దుఃఖములు దొలగి సుఖములు గలుగును. ॥౭॥

భావార్థము :- మానవులద్వారా అగ్నిహోత్రాది యజ్ఞములందు ఎంత గొప్పగా హోమమొనర్చెదరో, అంతసుఖము సకల ప్రాణులకు గలుగ గలదు. ॥౭॥

7. Reverence for him who recites the SameVeda. Reverence for him who has recited the Sama Veda. Reverence for the warrior who challenges the for. Reverence for the victor who welcomes the learned. Reverence for him accomplished in all actions. Reverence for the most accomplished. Reverence for him food of perfume. Reverence for the perfumed. Reverence for him who builds acantonment and resides therein. Reverence for him who sits in a yogic posture. Reverence for him who tears asunder the foes. Reverence for the learned guest who keeps moving. Reverence for the elders while sitting and sleeping. Reverence for the elders fast asleep, waking and warbling. Reverence for a man of knowledge. Reverence for the elder yawning. Reverence for the architect. Reverence for him who makes a collection of curiosities. Reverence for the neighbours. Reverence for supreme knowledge. Reverence for him who imparts knowledge.

౧౨౮౦. యతే స్వాహేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రయత్నవంతో జీవాదయో దేవతాః, నిచృదతిధృతిశ్ఛందః; షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మదియే.

౧౨౮౦ యతే స్వాహా ధావతే స్వాహోద్ద్రావాయ స్వాహోద్ద్రుతాయ స్వాహా శూకారాయ స్వాహా శూకృతాయ స్వాహా నిషణ్ణాయ స్వాహోత్థితాయ

స్వాహా జవాయ స్వాహా బలాయ స్వాహా వివర్తమానాయ స్వాహా వివృత్తాయ
స్వాహా విధూన్వానాయ స్వాహా విధూతాయ స్వాహా శుశ్రూషమాణాయ
స్వాహా శృణ్వతే స్వాహేక్షమాణాయ స్వాహేక్షితాయ స్వాహా వీక్షితాయ
స్వాహా నిమేషాయ స్వాహా యదత్తి తస్మై స్వాహా యత్ పిబతి తస్మై స్వాహా
యన్మూత్రం కరోతి తస్మై స్వాహా కుర్వతే స్వాహా కృతాయ స్వాహా ॥౮॥

ప.వి:- యతే, స్వాహా, ధావతే, స్వాహా, ఉద్ద్రావాయేత్యుత్ + ద్రావాయ, స్వాహా, ఉద్ద్రుతాయేత్యుత్ + ద్రుతాయ, స్వాహా, శూకారాయ, స్వాహా, శూకృతాయ, స్వాహా, నిషణ్ణాయ, నిసన్నాయేతి ని+సన్నాయ, స్వాహా, ఉత్థితాయ, స్వాహా, జవాయ, స్వాహా, బలాయ, స్వాహా, వివర్తమానాయేతి వి+వర్తమానాయ, స్వాహా, వివృత్తాయేతి వి+వృత్తాయ, స్వాహా, విధూన్వానాయేతి విధూన్వానాయ, స్వాహా, విధూతాయేతి వి+ధూతాయ, స్వాహా, శుశ్రూషమాణాయ, స్వాహా, శృణ్వతే, స్వాహా, ఈక్షమాణాయ, స్వాహా, ఈక్షితాయ, స్వాహా, వీక్షితాయేతి వి + ఈక్షితాయ, స్వాహా, నిమేషాయేతి ని+మేషాయ, స్వాహా, యత్, అత్తి, తస్మై, స్వాహా, యత్, పిబతి, తస్మై, స్వాహా, యత్, మూత్రమ్, కరోతి, తస్మై, స్వాహా, కుర్వతే స్వాహా, కృతాయ, స్వాహా.॥౮॥

పదార్థః :- (యతే) ప్రయతమానాయ (స్వాహా) సత్క్రియయా (ధావతే) (స్వాహా) (ఉద్ద్రావాయ) ఊర్ధ్వం గతాయ ద్రవీభూతాయ (స్వాహా) (ఉద్ద్రుతాయ) ఉత్కర్షం

గతాయ (స్వాహా) (శూకారాయ) క్షిప్రకారిణే (స్వాహా) (శూకృతాయ) క్షిప్రంకృతాయ (స్వాహా) (నిషణ్ణాయ) నిశ్చయేన స్థితాయ (స్వాహా) (ఉత్థితాయ) కృతోత్థానాయ (స్వాహా) (జవాయ) వేగాయ (స్వాహా) (బలాయ) (స్వాహా) (వివర్తమానాయ) విశేషేణ వర్తమానాయ (స్వాహా) (వివృత్తాయ) వివిధతయా కృతవర్తమానాయ (స్వాహా) (విధూన్వానాయ) యో వివిధం ధునోతి తస్మై (స్వాహా) (విధూతాయ) యేన వివిధం ధూతం కంపితం తస్మై (స్వాహా) (శుశ్రూషమాణాయ) శ్రోతుమిచ్ఛతే (స్వాహా) (శృణ్వతే) యః శృణోతి తస్మై (స్వాహా) (ఈక్షమాణాయ) దర్శకాయ (స్వాహా) (ఈక్షితాయ) అన్యేన దృష్టాయ (స్వాహా)(వీక్షితాయ) విశేషేణ కృతదర్శనాయ (స్వాహా) (నిమేషాయ) (స్వాహా) (యత్) (అత్తి) భక్షయతి (తస్మై) (స్వాహా) (యత్) (పిబతి) (తస్మై) (స్వాహా) (యత్) (మూత్రమ్) (కరోతి) (తస్మై) (స్వాహా) (కుర్వతే) (స్వాహా) (కృతాయ) (స్వాహా).॥8॥

అన్వయః :-యే మనుష్యా యతే స్వాహా, ధావతే స్వాహోద్ద్రావాయ స్వాహోద్ద్రుతాయ స్వాహా, శూకారాయ స్వాహా, శూకృతాయ స్వాహా, నిషణ్ణాయ స్వాహోత్థితాయ స్వాహా, జవాయ స్వాహా, బలాయ స్వాహా, వివర్తమానాయ స్వాహా, వివృత్తాయ స్వాహా, విధూన్వానాయ స్వాహా,విధూతాయ స్వాహా, శుశ్రూషమాణాయ స్వాహా, శృణ్వతే స్వాహేక్షమాణాయ స్వాహేక్షితాయ స్వాహా, వీక్షితాయ స్వాహా, నిమేషాయ స్వాహా, యదత్తి తస్మై స్వాహా, యత్ పిబతి తస్మై స్వాహా, యన్మూత్రం కరోతి తస్మై స్వాహా కుర్వతే, స్వాహా, కృతాయ స్వాహా, కుర్వంతి తే సర్వాణి సుఖాని లభంతే.॥8॥

భావార్థః :-యే ప్రయత్నధావనాదీనాం సాధకాని సుగంధ్యాదిహోమప్రభృతీని చ కర్మాణి కుర్వంతి, తే సర్వాణీష్టాని వస్తూని ప్రాప్నువంతి.॥8॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (యతే) చక్కని యత్నము లొనర్చువారికై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియ (ధావతే) పరుగెత్తువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ఉద్ ద్రావాయ) పైకి వెళ్లినట్టి తడి పదార్థములకై (స్వాహా) చక్కని క్రియ (ఉద్ద్రుతాయ) అభివృద్ధినొందినవారికై (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియ (శూకారాయ) శీఘ్రత్వమొనర్చువారికి (స్వాహా) సుందరక్రియ (శూకృతాయ) శీఘ్రమొనర్చినవానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (నిషణ్ణాయ) నిశ్చితముగ కూర్చున్నవానికి (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (ఉత్థితాయ) లేచి నిలిచినవానికై (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియ (జవాయ) వేగమునకై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియ (బలాయ) బలమునకై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (వివర్తమానాయ) విశేషరూపములో వర్తించువానికొరకై (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియ (విధూన్వానాయ) కదలుచున్నవస్తువునకై (స్వాహా) సుందరక్రియ (విధూతాయ) నానాప్రకారముల కదలించుదానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (శుశ్రూషమాణాయ) వినదలచువానికై (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియ (శృణ్వతే) వినుచుండువానికై (స్వాహా) చక్కని క్రియ (ఈక్షమాణాయ) చూచుచుండవానికి (ఈక్షితాయ) చూచినవానికై (స్వాహా) ఉత్తమ

క్రియ (వీక్షితాయ) చక్కగా చూచినదానికై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (నిమేషాయ) కనురెప్పలు మూయుట తెరచుటకై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ (యత్) ఎవడు (పిబతి) త్రాగునో (తస్మై) వానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియ (యత్) ఎవడు (అత్తి) భక్షించునో (తస్మై) వానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియ (యత్) ఎవడు (మూత్రమ్) మూత్రము [లఘుశంక] (కరోతి) చేయునో (తస్మై) వానికొరకు (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియ (కుర్వతే) చేయువానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియ మరియు (కృతాయ) చేయబడినదానికై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియలనొనర్చెదరో వారు సకల సుఖములు పొందెదరు.।౮॥

భావార్థము :-చక్కని ప్రయత్నముచే పరుగులాడుచు క్రియలను సాధించు కార్యశూరులు సుగంధ్యాదివస్తువులచే హోమము మున్నగు కర్మలొనర్చువారు సమస్త సుఖములు కాంక్షించిన పదార్థములను ప్రాప్తిజేసికొనగలుగుదురు.।౮॥

8. Reverence to the soul that exerts, and is fleeting. Reverence to the warrior that jumps and moves fast. Reverence to him who performs duty promptly and is full of agility. Reverence to him who is sitting peacefully, and him who is up and doing. Reverence to him who is speedminded, and is physically stout,. Reverence to him who beaves prominently. Reverence to him who is respected extraordinarily. Reverence to him who controls his mental cravings, and him who is free from sin. Reverence to him who longs to hear the sermons of the learned, and him who listens to the word of knowledge. Reverence to the seer. Reverence to him whom others want to look at, and who is closely looked at. Reverence to him who closes his eyes in contemplation, reverence to him who takes food in time, reverence to him who drinks when needed, and takes due care of his urine. Reverence to him in action, and renerence for his accomplishements.

౧౨౮౧.తత్సవితురిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః,షడ్జః స్వరః.

అథేశ్వరవిషయమాహ. ఈశ్వరుని గురించి చెప్పబడినది.

౧౨౮౧ తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియో యో నః।
ప్రచోదయాత్ ।౩॥

ప.విః- తత్, సవితుః, వరేణ్యమ్, భర్గః, దేవస్య, ధీమహి, ధియః, యః, నః, ప్రచోదయాదితి ప్ర+చోదయాత్.।౩॥

పదార్థః:-(తత్) (సవితుః) సకలజగదుత్పాదకస్య (వరేణ్యమ్) వర్తుమర్హమత్యుత్తమమ్ (భర్గః) సర్వదోషప్రదాహకం తేజోమయం శుద్ధమ్ (దేవస్య) స్వప్రకాశస్వరూపస్య సర్వైః

కమనీయస్య సర్వసుఖప్రదస్య (ధీమహి) దధీమహి (ధియః) ప్రజ్ఞాః (యః) పరమాత్మా (నః) అస్మాకమ్ (ప్రచోదయాత్).।౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! సవితుర్దేవస్య యద్వరేణ్యం భర్గో వయం ధీమహి. తదేవ యూయం ధరత, యో నః సర్వేషాం ధియః ప్రచోదయాత్ సోఽన్తర్యామీ సర్వైరుపాసనీయః.।౯॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యైః సచ్చిదానందస్వరూపం నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావం సర్వాంతర్యామిణం పరమాత్మానం విహాయైతస్య స్థానేఽన్యస్య కస్యచిత్పదార్థస్యోపాసనాస్థాపనం కదాచిన్నైవ కార్యం. కస్మై ప్రయోజనాయ? యోఽస్మాభిరుపాసితః సన్నస్మాకం బుద్ధీరధర్మాచరణాన్నివర్త్య ధర్మాచరణే ప్రేరయేత్. యేన శుద్ధాః సంతో వయం తం పరమాత్మానం ప్రాప్యైహికపారమార్థికే సుఖే భుంజీమహీత్యస్మై.।౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా!(సవితుః) సమస్తజగమునుత్పన్నమొనర్చువాడు (దేవస్య) స్వయం ప్రకాశస్వరూపుడు, సర్వజనులచే వరించ దగినవాడు సర్వసుఖములనిచ్చువాడునగు పరమేశ్వరుని ఎట్టి (వరేణ్యమ్) స్వీకరించదగిన అత్యుత్తమ (భర్గః) సమస్తదోషములను భస్మమొనుర్చు తేజోమయ శుద్ధస్వరూపుని మేమెల్లరము (ధీమహి) ధారణమొనర్చెదమో (తత్) వానిని మీరును ధారణ మొనర్చుడు (యః) ఎవడు (నః) మనందరి (ధియః) బుద్ధులకు (ప్రచోదయాత్) ప్రేరణనిచ్చునో, అనగా ఉత్తమోత్తమకర్మలందు సంలగ్న మొనర్చునో, అట్టి అంతర్యామి సర్వజనులకు ఉపాసించదగినవాడై యున్నాడు.।౯॥

భావార్థము :- మానవులెవ్వరును సచ్చిదానందస్వరూపుడు నిత్య శుద్ధ బుద్ధ ముక్త స్వభావుడు, సర్వాంతర్యామి యగు పరమేశ్వరుని వదలి యాతని స్థానమున ఇతర ఏ జడపదార్థముల ఉపాసననొనర్చరాదు. ఏ ప్రయోజనముల సాధనముకొరకైనను మనచే ఉపాసించబడిన పరమాత్మ మన బుద్ధులను అధర్మాచరణమునుండి తప్పించి ధర్మమునాచరించుటయందే ప్రవృత్త పరచుగాక! దీనిచే శుద్ధులమైన మనము ఆ పరమేశ్వరుని ప్రాప్తిజేసికొని ఇహపరలోక సుఖములను భోగించెదముగాక! ఈ ప్రయోజనములకై సదా ప్రయత్నించెదముగాక!. ।౯॥

9. O creator of the iniverse! O All holly and worthy of adoration! May we contemplate Thy adorable Self. May thou guide our understanding!.

౧౨౮౨. హిరణ్యపాణీత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౨౮౨ హిరణ్యపాణిమూతయే సవితారముప హ్వయే। స చేత్తా దేవతా పదమ్ ॥౧౦॥

ప. వి:- హిరణ్యపాణిమితి హిరణ్య+పాణిమ్, ఊతయే, సవితారమ్, ఉప, హ్వయే, సః, చేత్తా, దేవతా, పదమ్.॥౧౦॥

పదార్థః :-(హిరణ్యపాణిమ్) హిరణ్యాని సూర్యాదీని తేజాంసి పాణౌ స్తవనే యస్య తమ్ (ఊతయే) రక్షణాద్యాయ (సవితారమ్) సకలైశ్వర్యప్రాపకమ్ (ఉప) (హ్వయే) ధ్యానయోగే నాహ్వయే (సః)(చేత్తా) సమ్యగ్జ్ఞానస్వరూపత్వేన సత్యాఽసత్యజ్ఞాపకః (దేవతా) ఉపాసనీయ ఇష్టదేవ ఏవ (పదమ్) ప్రాప్తుమర్హమ్.॥౧౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యమహమూతయే హిరణ్యపాణిం పదం సవితారముపహ్వయే స చేత్తా దేవతాఽస్తీతి యూయం విజానీత.॥౧౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైరితఃపూర్వమంత్రార్థస్య వివరణం వేదితవ్యమ్. చేతనస్వరూపస్య పరమాత్మన ఉపాసనాం విహాయ కస్యాప్యన్యస్య జడస్యోపాసనా కదాపి నైవ కార్యా నహి జడముపాసితం సద్ధానిలాభకారకం రక్షకం చ భవతి. తస్మాచ్చేతనైః సర్వైర్జీవైశ్చేతనో జగదీశ్వర ఏవోపాసనీయో నేతరో జడత్వాదిగుణయుక్తః పదార్థః.॥౧౦॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! నేను ఏ (ఊతయే) రక్షణాదులకొరకు (హిరణ్యపాణిమ్) సూర్యాదుల తేజము లెవనిని స్తుతించు చున్నవో (పదమ్) అట్టి పొందదగిన (సవితారమ్) సకలైశ్వర్యము ప్రాప్తినొందించు ఏ పరమేశ్వరుని (ఉపహ్వయే) ధ్యానయోగముచే పిలుచుచుందునో (సః) అట్టి (చేత్తా) ఉత్తమజ్ఞాన స్వరూపుడగుటచే మిథ్యాసత్యములనెరుగువాడు (దేవతా) ఉపాసించదగిన ఇష్టదైవమునై యున్నాడని మీరందరును దెలిసికొనుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునుండి గురుమంత్రమనబడు పూర్వోక్తగాయత్రీ మంత్రము దాని యర్థము యొక్క తాత్పర్యమిట్లుండునని దెలియవలెను. చైతన్య స్వరూపుడగు పరమాత్మ ఉపాసనను వదలి ఏవో ఇతర జడపదార్థముల ఉపాసన నెన్నడును జేయవలదు. ఏలన! ఉపాసన అనగా సేవ మొనర్చబడు జడ పదార్థములు హాని లాభముల కారకములుగాని, రక్షణ జేయునవియుగాని కాజాలవు. కావుననే చేతనముగల సమస్త జీవులు చేతన స్వరూపుడగు యా జగదీశ్వరుని యుపాసనయే జేయదగినదై యున్నది. ఇతర జడత్వము మున్నగు గుణములతో గూడిన పదార్థములు ఉపాస్యములు గాజాలవు. ॥౧౦॥

10. I invoke for aid, God, the Controller of luminous planets like the Sun, etc. worthy of attainment, and the Bestower of perfect glory. He, the Embodiment of knowledge, tells us how to distinguish between truth and untruth. He is worthy of adoration.

౧౨౮౩. దేవస్యేత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, సవితా దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౨౮౩ దేవస్య చేతతో మహీం ప్ర సవితుర్హవామహే ।

సుమతిం సత్యరాధసమ్ ॥౧౧॥

ప.వి:- దేవస్య, చేతతః, మహీమ్, ప్ర, సవితుః, హవామహే, సుమతిమితి సు+మతిమ్, సత్యరాధసమితి సత్య+రాధసమ్ ॥౧౧॥

పదార్థః :- (దేవస్య) స్తోతుమర్హస్య (చేతతః) చేతనస్వరూపస్య (మహీమ్) మహతీమ్ (ప్ర) (సవితుః) సర్వసంసారోత్పాదకస్య (హవామహే) ఆదద్యామ (సుమతిమ్) శోభనాం ప్రజ్ఞామ్ (సత్యరాధసమ్) సత్యం రాధ్నోతి యయా తామ్. ॥౧౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యథా వయం సవితుశ్చేతతో దేవస్యేశ్వరస్యోపాసనాం కృత్వా మహీం సత్యరాధసం సుమతిం ప్రహవామహే తథైతముపాస్యైతాం యూయం ప్రాప్నుత. ॥౧౧॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! యేన చేతనస్వరూపేణ జగదీశ్వరేణాఖిలం జగదుత్పాదితం తస్యైవారాధనేన సత్యవిద్యాయుక్తాం ప్రజ్ఞాం యూయం ప్రాప్తుం శక్నుథ నేతరస్య జడస్యారాధనేన. ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (సవితుః) సమస్త విశ్వము నుత్పన్నపరచునట్టి (చేతతః) చైతన్యస్వరూపుడు (దేవస్య) స్తుతియొనర్పదగిన ఈశ్వరుని ఉపాసించి (మహీమ్) గొప్ప (సత్యరాధసమ్) సత్యమును ఎద్దానిచే జీవుడు సాధించునో అట్టి (సుమతిమ్) ఉత్తమ బుద్ధిని(ప్ర, హవామహే) ఎట్లు గ్రహింతుమో, అటులనే యా పరమేశ్వరు నుపాసించి అట్టి బుద్ధిని మీరును పొందుడు. ॥౧౧॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ చేతనస్వరూపుడగు జగదీశ్వరుడు సమస్త విశ్వమును సృష్టించియున్నాడో ఆతని యారాధన, ఉపాసనలచేతనే సత్యవిద్యాయుక్తమగు ఉత్తమ బుద్ధిని మీరు పొదగలుగుదురేగాని ఇతర జడపదార్థముల ఆరాధనలచే అట్టి బుద్ధిని మీ రెప్పుడును పొందజాలరు.॥౧౧॥

11. Having meditated on the Adorable God, the reator of the universe, the Sentient, we acquire excellent, supreme intellect wherewith we arrive at truth.

౧౨౮౪. సుష్టుతిమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మదియే.

౧౨౮ సుష్టుతిꣳ సుమతీవృధో రాతిꣳ సవితురీమహే।
ప్ర దేవాయ మతీవిదే ॥౧౨॥

ప.వి:- సుష్టుతిమ్, సుస్తుతిమితి సు+స్తుతిమ్, సుమతీవృధః, సుమతివృధ ఇతి సుమతి+వృధః, రాతిమ్, సవితుః, ఈమహే, ప్ర, దేవాయ, మతీవిదే, మతీవిద ఇతి మతీ+విదే ॥౧౨॥

పదార్థః :-(సుష్టుతిమ్) శోభనాం స్తుతిమ్ (సుమతీవృధః) యః సుమతిం వర్ధయతి తస్య. అత్ర సంహితాయాం దీర్ఘః (రాతిమ్) దానమ్ (సవితుః) సర్వోత్పాదకస్య (ఈమహే) యాచామహే (ప్ర) (దేవాయ) విద్యాం కామయమానాయ (మతీవిదే) యో మతిం జ్ఞానం విందతి తస్మై. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం సుమతీవృధః సవితురీశ్వరస్య సుష్టుతిం కృత్వైతస్మాన్మతీవిదే దేవాయ రాతిం ప్రేమహే తథైతావస్మాద్యూయమపి యాచధ్వమ్.॥౧౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా యదా పరమేశ్వరస్య ప్రార్థనా కార్యా తదా తదా స్వార్థా పదార్థా వా సర్వశాస్త్రవిజ్ఞానయుక్తా ప్రజ్ఞైవ యాచనీయా, యస్యాం ప్రాప్తాయాం జీవాః సర్వాణి సుఖసాధనాని ప్రాప్నువంతి. ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మేమెట్లు (సుమతీ వృధః) ఉత్తమ మతిని వృద్ధిపరచునట్టి (సవితుః) సర్వము నుత్పన్న మొనర్చు యా జగదీశ్వరుని (సుష్టుతిమ్) చక్కగాస్తుతి యొనర్చి దీనిచే (మతీవిదే) ఎట్టి జ్ఞానమును పొందుచున్నామో, అట్టి (దేవాయ) విద్య మున్నగు సద్గుణములను కామించు మనుష్యులకొరకు (రాతిమ్) ఇచ్చుటను (ప్రేమహే) ఉత్తమముగా యాచించు చున్నామో, అట్లే ప్రదానమొనర్చు క్రియను యా పరమేశ్వరునిచే మీరును యాచించుడు. ॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుని ప్రార్థన మొనర్చునప్పుడు తనకొరకు మరియు ఇతరులకొరకును సకల శాస్త్ర విజ్ఞానముచే గూడిన బుద్ధిని మాత్రమే కోరవలయును. దానిని పొందినట్లైన సమస్త సుఖములకు సాధనములను జీవుడు పొందగలుగు చున్నాడు. ॥౧౨॥

12. Having eulogised God, the Creator of the universe, and the Devloper of intellect, we seek His gift for the seeker after wisdom, and aspirant after knowledge.

౧౨౮. రాతిమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నద్విషయమే.

౧౨౮ రాతిꣳ సత్పతిం మహే సవితారముప హ్వయే।

ఆసవం దేవవీతయే ॥౧౩॥

ప.విః- రాతిమ్, సత్పతిమితి సత్+పతిమ్, మహే, సవితారమ్, ఉప, హ్వయే, ఆసవమిత్యా+సవమ్, దేవ వీతయ ఇతి దేవ+ వీతయే.॥౧౩॥

పదార్థః:-(రాతిమ్) దాతారమ్ (సత్పతిమ్) సతాం జీవానాం పదార్థానాం వా పాలకమ్ (మహే) మహత్యై (సవితారమ్) సకల జగదుత్పాదకమ్ (ఉప) (హ్వయే) ఉపస్తుయామ్ (ఆసవమ్) సమంతాదైశ్వర్యయుక్తమ్ (దేవవీతయే) దివ్యానాం గుణానాం విదుషాం వా ప్రాప్తయే.॥౧౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథాఽహం మహే దేవవీతయే రాతిమాసవం సత్పతిం సవితారముపహ్వయే తథా యూయమప్యేనం ప్రశంసత.॥౧౩॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యా ధర్మార్థకామసిద్ధిం కామయేరꣳస్తర్హి పరమాత్మానమేవోపాస్య తదాఽఽజ్ఞాయాం వర్తేరన్.॥౧౩॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (మహే)గొప్ప (దేవవీతయే) దివ్యగుణముల మరియు విద్వాంసుల ప్రాప్తికొరకై (రాతిమ్) ఇచ్చువాడును (ఆసవమ్) సకలైశ్వర్యయుక్తులు (సత్పతిమ్) సత్యము మరియు సదా విద్యమానమై యున్న ప్రాణులు లేక పదార్థముల పాలనమొనర్చు (సవితారమ్) విశ్వమంతటిని ఉత్పన్నపరచిన జగదీశ్వరుని (ఉపహ్వయే) ధ్యానయోగముద్వారా సమీపమునకు చేరి స్తుతియొనర్చు చుందునో, మీరును ఆతని స్తుతి ప్రశంసల నొనర్చుడు. ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకార మున్నది. మానవులు ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములను కామించువారగుచో పరమేశ్వరుని ఉపాసనయే జేయుచు ఆతని యాజ్ఞయందే వర్తించ వలయును.॥౧౩॥

13. For the attainment of high noble qualities, in a contemplative mood, I eulogise the Giver, the {Rotector of souls Devoted to truth, the Creator of the universe, and Effulgent in nature.

౧౨౧౬. దేవస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, పిపీలికామధ్యా నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః

పునస్తమేవ విషయమాహ. అదే విషయము మఱల చెప్పబడెను.

౧౨౧౬ దేవస్య సవితుర్మతిమాసవం విశ్వదేవ్యమ్। ధియా భగం మనామహే॥౧౪॥

ప. విః- దేవస్య, సవితుః, మతిమ్, ఆసవమిత్యా+సవమ్, విశ్వదేవ్యమితి విశ్వ+దేవ్యమ్, ధియా, భగమ్, మనామహే.॥౧౪॥

పదార్థః :- (దేవస్య) సకలసుఖప్రదాతుః (సవితుః) సకలైశ్వర్యప్రదాతుః (మతిమ్) ప్రజ్ఞామ్ (ఆసవమ్) సకలైశ్వర్యహేతుమ్ (విశ్వదేవ్యమ్) విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో హితమ్ (ధియా) ప్రజ్ఞయా (భగమ్) ఉత్తమైశ్వర్యమ్ (మనామహే) యాచామహే.॥౧౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం సవితుర్దేవస్య పరమాత్మనః సకాశాన్మతిమాసవం చ ప్రాప్య తయా ధియా సర్వం విశ్వదేవ్యం భగం మనామహే తథా యూయమపి కురుత.॥౧౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సర్వైర్మనుష్యైః పరమేశ్వరోపాసనయా ప్రజ్ఞాం ప్రాప్యైతయా పూర్ణమైశ్వర్యం విధాయ సర్వప్రాణిహితం సంసాధనీయమ్ ॥౧౪॥

పదార్థము:-ఓ మానవులారా! మేమెట్లు (సవితుః) సకలైశ్వర్యముల మరియు (దేవస్య) సమస్తసుఖములను ప్రసాదించుపరమేశ్వరుని సమీపమునుండియే (మతిమ్) బుద్ధి మరియు (ఆసవమ్) సకలైశ్వర్యముల హేతువున ప్రాప్తిజేసుకొని అట్టి (ధియా) బుద్ధిచే (విశ్వదేవ్యమ్) సమస్త విద్వాంసులకు హితమును గలిగించు (భగమ్) ఉత్తమైశ్వర్యములను (మనామహే) యాచించెదమో, మీరును అట్లే యాచింపుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సకల మానవులును పరమేశ్వరుని ఉపాసనద్వారా ఉత్తమ బుద్ధిని ప్రాప్తిజేసికొని దానిచే సమస్తైశ్వర్యములను పొంది సకల ప్రాణుల హితమును సాధించవలెను.॥౧౪॥

14. In proximity to the Giver of happiness and the Creator of the universe, we acquire intellect and supremacy, with that intellect we pray for excellent glory, the benefactor of the learned.

౧౨౧౭. అగ్నిమిత్యస్య సుతంభర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ యజ్ఞకర్మవిషయమాహ. యజ్ఞకర్మ విషయమును వివరించెను.

౧౨౮౪ అగ్నిꣳస్తోమేన బోధయ సమిధానో ఽఅమర్త్యమ్।

హవ్యా దేవేషు నోదధత్॥౧౫॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, స్తోమేన, బోధయ, సమిధాన ఇతి సమ్ + ఇధానః, అమర్త్యమ్, హవ్యా, దేవేషు, నః, దధత్.॥౧౫॥

పదార్థః :-(అగ్నిం) పావకమ్ (స్తోమేన) ఇంధనసమూహేన (బోధయ) (సమిధానః) ప్రదీప్యమానః (అమర్త్యమ్) కారణరూపేణ మరణధర్మరహితమ్ (హవ్యా) ఆదాతుం దాతుమర్హాణి (దేవేషు) దివ్యేషు వాయ్వాదిషు (నః) అస్మభ్యమ్ (దధత్) దధాతి.॥౧౫॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యః సమిధానోఽగ్నిర్ దేవేషు హవ్యామనో దధత్ తమమమర్త్యమగ్నిం స్తోమేన బోధయ ప్రదీపయ. ॥౧౫॥

భావార్థః :-యద్యగ్నౌ సమిధః ప్రక్షిప్య సుగంధ్యాది ద్రవ్యం జుహుయుస్తర్హ్యయం తద్వాయ్వాదిషు విస్తార్య సర్వాన్ ప్రాణినః సుఖయతి.॥౧౫॥

పదార్థము :-విద్వాంసుడా! (సమిధానః) చక్కగా దీప్తిజెందుచున్న యగ్ని (దేవేషు) దివ్యమగు వాయువు మున్నగు పదార్థములందు (హవ్యా) ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన పదార్థములను (నః) మాకొరకు (దధత్) ఎట్లు ధారణమొనర్చునో, అట్లు యమా (అమర్త్యమ్) కారణరూప, అనగా పరమాణువుల భావముచే వినాశధర్మములేనట్టి (అగ్నిమ్) అగ్నిని (స్తోమేన) ఇంధన సమూహముచే (బోధయ) చేతన పరచుము. అనగా శ్రేష్ఠముగ ప్రజ్వలింప జేయుము. ॥౧౫॥

భావార్థము :-అగ్నియందు సమిధులనుంచి దివ్యమగు ఉత్తమ సుగంధ పదార్థములను హోమమొనర్చి నట్లైన ఈ యగ్ని ఆ పదార్థములను వాయుమండలమున వ్యాపింప జేసి సకలప్రాణులకు సుఖమును గలిగించ గలదు. ॥౧౫॥

15. Well kindled fire carries our offerings to diving objects like air etc. Burn with fuel such a fire indestructible in nature.

౧౨౮౫.స హవ్యవాడిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునరగ్నిః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. అగ్ని యెటువంటిది?

౧౨౮౮ స హవ్యవాడమర్త్యఽ ఉశిగ్దూతశ్చనోహితః। అగ్నిర్ధియా సమృణ్వతి॥౧౬॥

ప.విః- సః, హవ్యవాడితి హవ్యఽవాట్, అమర్త్యః, ఉశిక్, దూతః, చనోహిత ఇతి చనః+హితః, అగ్నిః, ధియా, సమ్, ఋణ్వతి.॥౧౬॥

పదార్థః:-(సః) (హవ్యవాట్) యో హవ్యం వహతి దేశాంతరం ప్రాపయతి సః(అమర్త్యః) మృత్యుధర్మరహితః (ఉశిక్) కాంతిమాన్ (దూతః) దూతఇవ వర్తమానః (చనోహితః) యశ్చనాంసి అన్నాని హినోతి ప్రాపయతి సః (అగ్నిః) పావకః (ధియా) కర్మణా (సమ్) (ఋణ్వతి) ప్రాప్నోతి.॥౧౬॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యోఽమర్త్యో హవ్యవాడుశిగ్ దూతశ్చనోహితోఽగ్నిరస్తి స ధియా సమృణ్వతి. ॥౧౬॥

భావార్థః:-యథా కార్యార్థం ప్రేషితో దూతః కార్యసాధకో భవతి తథా సంప్రయోజితోఽగ్నిః సుఖకార్య సిద్ధికరో భవతి. ॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (అమర్త్యః) మృత్యుధర్మరహితమగు (హవ్యవాట్) హోమమొనర్చిన పదార్థములను ఒక ప్రదేశమునుండి మరియొక ప్రదేశమునకు చేర్చునట్టి (ఉశిక్) ప్రకాశమానమగు (దూతః) దూతవలెనున్న (చనోహితః) అన్నములను ప్రాప్తింపజేయునది నగు (అగ్నిః) ఏ యగ్ని గలదో (సః) అది (ధియా) కర్మ, అనగా దానియుపయోగములను శిల్పము మున్నగు కర్మలద్వారా (సమ్ ఋణ్వతి) ఉత్తమప్రకారముగ లభించగలదు. ॥౧౬॥

భావార్థము :-కార్యనిర్వహణమునకై పంపబడిన దూత చేయదగిన కార్యమును సాధించువాడగునట్లు చక్కగా నియుక్తపరచబడిన అగ్ని సుఖసంబంధములగు కార్యములను సాధించునదిగా యగును. ॥౧౬॥

16. Oblation - bearer, immortal, resplendent, eager messenger, giver of food - grains, fire is utilised in mechanical arts and crafts.

౧౨౮౯. అగ్నిం దూతమిత్యస్య విశ్వరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా. నిచృద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథాగ్నిగుణా ఉచ్యంతే. అగ్నిగుణములు చెప్పబడుచున్నవి.

౧౨౮౯ అగ్నిం దూతం పురో దధే హవ్యవాహముప బ్రువే।

దేవాఀ౨॥ఽ ఆ సాదయాదిహ॥౧౭॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, దూతమ్, పురః, దధే, హవ్యవాహమితి హవ్య+వాహమ్, ఉప, బ్రువే, దేవాన్, ఆ, సాదయాత్ ఇహ.॥౧౭॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) వహ్నిమ్ (దూతమ్) దూతవత్కార్యసాధకమ్ (పురః) అగ్రతః (దధే) ధరామి (హవ్యవాహమ్) యో హవ్యాని అత్తుమర్హాణి వహతి ప్రాపయతి తమ్ (ఉప) (బ్రువే) ఉపదిశామి (దేవాన్) దివ్యాన్ భోగాన్ (ఆ) సమంతాత్ (సాదయాత్) సాదయేత్ ప్రాపయేత్ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే. ॥౧౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! య ఇహ దేవానాసాదయాత్తం హవ్యవాహం దూతమగ్నిం పురోదధే యుష్మాన్ ప్రత్యుపబ్రువే యూయమప్యేవం కురుతేతి.॥౧౭॥

భావార్థ:-హే మనుష్యాః! యథాఽగ్నిర్దివ్యసుఖప్రదోఽస్తి తథా, వాయ్వాదయోఽపి వర్తంత ఇతి వేద్యమ్. ॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (ఇహ) ఈ విశ్వమునందు (దేవాన్) దివ్యభోగములను (ఆ, సాదయాత్) ఏది ప్రాప్తింపజేయునో, అట్టి (హవ్యవాహమ్) భుజించ దగిన పదార్థములను ప్రాప్తింపజేయు మరియు (దూతమ్) దూతవలె కార్యసిద్ధిని గలిగించు (అగ్నిమ్) అగ్నిని (పురః) ఎదుట (దధే) ఉంచుదును. మరియు (ఉప, బ్రువే) మీరును ఇట్లే యొనర్చవలెనని ఉపదేశించుచున్నాను. ॥౧౭॥

భావార్థము:-మానవులారా! అగ్ని దివ్యసుఖములను ఇచ్చునదై యున్నట్లే వాయువు మున్నగు పదార్థములను సుఖములను గలిగించుటయందు ప్రవర్తమై యున్నట్లు దెలియుడు. ॥౧౭॥

17. I place in front the fire, that acts like an envoy in making our mechanical works successful, that gives us food to eat, and brings us enjoyments in this world, I instruct the learned to make its full use.

౧౨౯౦. అజీజన ఇత్యస్యారుణత్రసదస్యూ ఋషీ, పవమానో దేవతా, పిపీలికామధ్యా విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః సూర్యరూపోఽగ్నిః కీదృశ ఇత్యాహ. సూర్యరూపాగ్ని యెటు లున్నది?

౧౨౯౦ అజీజనో హి పవమాన సూర్యం విధారే శక్మనా పయః।
గోజీరయా రంహమాణః పురన్ధ్యా ॥౧౮॥

ప. విః- అజీజనః, హి, పవమాన, సూర్యమ్, విఽధార ఇతి వి+ధారే, శక్మనా, పయః, గోజీరయేతి గో+జీరయా, రంహమాణః, పురన్ధ్యేతి పురమ్+ధ్యా.॥౧౮॥

పదార్థః :-(అజీజనః) జనయంతి (హి) ఖలు (పవమాన) పవిత్రకారక (సూర్యమ్) సవితృమండలమ్ (విధారే) ధారయామి (శక్మనా) కర్మణా. శక్మేతి కర్మనామ. నిఘం. ౨.౧ (పయః) ఉదకమ్ (గోజీరయా) గవాం జీరయా జీవనక్రియయా (రంహమాణః) గచ్ఛన్ (పురంధ్యా) యయా పురం దధాతి తయా.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే పవమానాగ్నివత్పవిత్ర జన! యోఽగ్నిః పురంధ్యా రంహమాణః సూర్యమజీజనస్తం శక్మనా గోజీరయా పయశ్చాహం విధారే హి.॥౧౮॥

భావార్థః- యది విద్యుత్సూర్యస్య కారణం న స్యాత్తర్హి సూర్యోత్పత్తిః కథం స్యాద్యతి సూర్యో న స్యాత్తర్హి భూగోలధృతిర్వృష్టి గవాదిపశుజీవనం చ కథం స్యాత్?॥౧౮॥

పదార్థము :-(పవమాన) పవిత్రపరచునట్టి అగ్నివంటి పవిత్రమానవా! నీవు యగ్నిని (పురన్ధ్యా) నగరమును ధారణమొనర్చు క్రియచే (రంహమానః) పోవుచు (సూర్యమ్) సూర్యుని (అజీజనః) ప్రకటింప జేయుచున్నదానిని మరియు (శక్మనా) కర్మ లేక (గోజీరయా) గోవులు మున్నగు పశువుల జీవన క్రియచే (పయః) జలములను నేను (విధారే, హి) విశేషముగా ధారణమొనర్చుచునే యున్నాను.॥౧౮॥

భావార్థము :-విద్యుత్తు సూర్యునికి కారణము కానట్లైన సూర్యోత్పత్తిగాజాలకుండెడిది. ఆ సూర్యుడు లేకున్న భూలోకధారణము, వర్షము, వర్షమువల్ల గోవులు మున్నగు పశువుల జీవనము గడువకుండెడిదని ఎరుగవలయును. ॥౧౮॥

18. O purifying pervading fire, thou hast verily manifested the sun, moving with the force that gives life to earth and cows, and sustains all; and retains weters with its strength!.

౧౯॥౧౯. విభూరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్వికృతి శ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౯॥౧౯ విభూర్మాత్రా ప్రభూః పిత్రాశ్వోఽసి హయోఽస్యత్యోఽసి మయోఽస్యర్వాసి సప్తిరసి వాజ్యసి వృషాసి నృమణాఽ అసి। యయుర్నామాఽసి

శిశుర్నా మాస్యాదిత్యానాం పత్వాన్విహి। దేవా॰ ఆశాపాలా॰ ఏతం దేవేభ్యోఽశ్వం మేధాయ ప్రోక్షితం రక్షతేహ రన్తిరిహ రమతామిహ ధృతిరిహ స్వధృతిః స్వాహా ॥౧౯॥

ప.వి:- విభూరితి వి+భూః మాత్రా, ప్రభూరితి ప్ర+భూః, పిత్రా, అశ్వః, అసి, హయః, అసి, అత్యః, అసి, మయః, అసి, అర్వా, అసి, సప్తిః, అసి, వాజీ, అసి, వృషా, అసి, నృమణాః, నృమనా ఇతి నృ + మనాః, అసి, యయుః, నామ, అసి, శిశుః,నామ, అసి, ఆదిత్యానామ్, పత్వా,అను, ఇహి, దేవాః, ఆశాపాలా ఇత్యాశా+పాలాః, ఏతమ్, దేవేభ్యః, అశ్వమ్, మేధాయ, ప్రోక్షితమితి ప్ర + ఉక్షితమ్, రక్షత, ఇహ, రన్తిః, ఇహ, రమతామ్, ఇహ, ధృతిః, ఇహ స్వధృతిరితి స్వ +ధృతిః, స్వాహా.॥౧౯॥

పదార్థః :-(విభూః) వ్యాపకః (మాత్రా) జననీవద్వర్తమానయా పృథివ్యా (ప్రభూః) సమర్థః (పిత్రా) వాయునా (అశ్వః) యోఽశ్నుతే వ్యాప్నోతి మార్గాన్ సః (అసి) అస్తి. అత్ర సర్వత్ర వ్యత్యయః (హయః) హయ ఇవ శీఘ్రగామీ (అసి) (అత్యః) యోఽతతి సతతం గచ్ఛతి సః (అసి) (మయః) సుఖకారీ (అసి) (అర్వా) యః సర్వాన్పృచ్ఛతి సః (అసి) (సప్తిః) మూర్తద్రవ్యసంబంధీ (అసి) (వాజీ) వేగవాన్ (అసి) (వృషా) వృష్టికర్తా (అసి) (నృమణాః) యో నృషు నేతృషు పదార్థేషు మన ఇవ సద్యోగామీ (అసి) (యయుః) యో యాతి సః (నామ)అభ్యసనీయః (అసి) (శిశుః) యః శ్యతి తనూకరోతి సః (నామ) వాక్. నామేతి వాఙ్నామ.. నిఘం.౧.౧౧. (అసి) (ఆదిత్యానామ్) మాసానామ్ (పత్వా) యోఽధః పతతి సః (అను) (ఇహి) ఏతి (దేవాః) విద్వాంసః (ఆశాపాలాః) య ఆశా దిశః పాలయంతి (ఏతమ్) వహ్నిమ్ (దేవేభ్యః) దివ్యభోగేభ్యః (అశ్వమ్) వ్యాప్తిశీలమ్. (మేధాయ) సంగమాయ బుద్ధిప్రాపణాయ దుష్టహింసనాయ వా (ప్రోక్షితమ్) జలేన సిక్తమ్ (రక్షత) (ఇహ) (రంతిః) రమణమ్. (ఇహ) (రమతామ్) క్రీడతు (ఇహ) (ధృతిః) (ధైర్యమ్) (ఇహ) (స్వధృతిః) స్వేషాం ధారణమ్ (స్వాహా)సత్యయా క్రియయా.॥౧౯॥

అన్వయః:-హే అశాపాలా దేవాః! యూయం యో మాత్రా విభూః పిత్రా ప్రభూరశ్వోఽసి, హయోఽస్యయోఽసి,మయోఽస్యర్వాఽసి, సప్తిరసి, వాజ్యసి, వృషాఽసి, నృమణా అసి. యయుర్నామాఽసి, శిశుర్నామాస్యాదిత్యానాం పత్వాఽన్విహి. ఏతమశ్వం స్వాహా. దేవేభ్యో మేధాయ ప్రోక్షితం రక్షత. యేనేహ రంతి రిహ రమతామిహ ధృతిరిహ, స్వధృతిః స్యాత్.॥౧౯॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః పృథివ్యాదిషు వ్యాపకం సర్వేభ్యో వేగవద్భ్యోఽతిశయే నవేగవంతం వహ్నిం గుణకర్మస్వభావతో విజానంతి తే సుఖేనేహ క్రీడంతి.॥౧౯॥

పదార్థము :-(ఆశాపాలాః) దిశలను పాలించువారలారా! (దేవాః) విద్వాంసులరా! మీ రేది (మాత్రా) తల్లివలెనున్నట్టి పృథివికంటే (విభూః) వ్యాపకుడగు (పిత్రా) తండ్రివంటి వాయువుకంటే (ప్రభూః) సమర్థుడు, మరియు (అశ్వః) మార్గములకు వ్యాప్తమై (అసి) ఉన్నదో (హయః) తురగమువలె త్వరగా నడచునట్టిదై (అసి) ఉన్నదో (అత్యః) ఏది నిరంతరము ఎరుగునదై (అసి) ఉన్నదో (మయః) సుఖముల గలిగించునదై (అసి) ఉన్నదో, (అర్వా) ఎయ్యది సర్వమునకు ప్రాప్తమగునదై (అసి) ఉన్నదో (సప్తిః) మూర్తిమంతమగు పదార్థములను సంబంధపరచునదై (అసి) ఉన్నదో (వాజీ) వేగవంతమై (అసి) ఉన్నదో (వృషా) వర్షమును గలిగించునదై (అసి) ఉన్నదో (నృమణాః) సమస్తవ్యవహారములను ప్రాప్తిగలిగించి పదార్థములకు మనస్సువలె శీఘ్రముగా ప్రసరించునదై (అసి) ఉన్నదో (యయుః) ప్రాప్తిగలిగించునదియు, వెళ్లునదియు, అట్టి (నామ) నామముగలదై (అసి) ఉన్నదో (శిశుః) వ్యవహారయోగ్యమగు విషయములను సూక్ష్మమొనర్చునట్టి ఆది (నామ) ఉత్తమవాణి (అసి) ఐ యున్నది. ఏది (ఆదిత్యానామ్) మాసములయొక్క (పత్వా) అధఃపతనమగుచు (అన్విహి) అన్వీతము, అనగా కలియుచున్నదో (ఏతమ్) ఇట్టి (అశ్వమ్) వ్యాప్తమగునట్టి అగ్నిని (స్వాహా) సత్యక్రియచే (దేవేభ్యః) దివ్యభోగములకొరకు మరియు (మేధాయ) చక్కని గుణములను సంఘటితమొనర్చు బుద్ధిని ప్రాప్తింపజేయు, లేక దుష్టులను నష్టపరచుటకై (ప్రోక్షితమ్) జలములచే సేచనపరచబడిన దీనిని (రక్షత) ఉంచుము, దీనిచే (ఇహ) ఈ జగత్తునందు (రన్తిః) ఉత్తమ సుఖములందు రమించునట్లు (ఇహ) ఇచ్చట (రమతామ్) క్రీడించుడు. మరియు (ఇహ) ఇచ్చట (ధృతిః) సామాన్యధారణము (ఇహ) ఇచ్చట (స్వధృతిః) స్వంత పదార్థముల ధారణమును కలుగుగాక! ॥౧౯॥

భావార్థము :- పృథివ్యాది లోకములందు వ్యాప్తమై మరియు సమస్తవేగవంత పదార్థములందును. అత్యంత వేగవంతమగు అగ్నియొక్క గుణ, కర్మ, స్వభావములను చక్కగా దెలిసికొనువారు ఈ ప్రపంచమునందు సుఖముగా నుండగలరు. ॥౧౯॥

19. O learned persons,the fulfillers of our desires, ye are mighty like the mother Earth, eminent like the father air, ye are the accomplishers of journey, fast movers like the horse, constant travellers, acquirers of happiness, friendly towards all, utilisers of material objects, speedy in action, bringers of rain, sharp realisers of all things with an intelligent mind, marchers on the foes for victory, possessors of speech that simplitfies subtle sub-

jects, follow the path of the wise. Protect nicely this pervading fire, moistened with water, for the enjoyment of pleasures, for developing intellect and chastising the wicked. Here is delight. Here enjoy pleasure. Here is contentment. Here is self - satisfaction.

౧౯౯౨. కాయేత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ప్రజాపత్యాదయో దేవతాః, ఆద్యస్య విరాడతిధృతిః, ఉత్తరస్య నిచృదతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ కస్మై ప్రయోజనాయ హోమః కర్తవ్య ఇత్యాహ. ఏ ప్రయోజనమునకై హోమ మొనర్చవలయును?

౧౯౯౨ కాయ స్వాహా కస్మై స్వాహా కతమస్మై స్వాహా స్వాహాధిమాధీతాయ స్వాహా మనః ప్రజాపతయే స్వాహా చిత్తం విజ్ఞాతాయాదిత్యై స్వాహాదిత్యై మహ్యై స్వాహాదిత్యై సుమృడీకాయై స్వాహా సరస్వత్యై స్వాహా సరస్వత్యై పావకాయై స్వాహా సరస్వత్యై బృహత్యై స్వాహా పూష్ణే స్వాహా పూష్ణే ప్రపథ్యాయ స్వాహా పూష్ణే నరంధిషాయ స్వాహా త్వష్ట్రే స్వాహా త్వష్ట్రే తురీపాయ స్వాహా త్వష్ట్రే పురురూపాయ స్వాహా విష్ణవే స్వాహా విష్ణవే విభూయుపాయ స్వాహా విష్ణవే శిపి విష్టాయ స్వాహా॥౨౦॥

ప. వి:- కాయ, స్వాహా, కస్మై, స్వాహా, కతమస్మై, స్వాహా, స్వాహా, ఆధిమిత్యా+ధిమ్, ఆధీతాయేత్యా + ధీతాయ, స్వాహా, మనః, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా + పతయే, స్వాహా, చిత్తమ్, విజ్ఞాతాయేతి వి+జ్ఞాతాయ, అదిత్యై, స్వాహా, అదిత్యై, మహ్యై, స్వాహా, అదిత్యై సుమృడీకాయా ఇతి సు+మృడీకాయై, స్వాహా, సరస్వత్యై, స్వాహా సరస్వత్యై, పావకాయై, స్వాహా, సరస్వత్యై, బృహత్యై, స్వాహా, పూష్ణే, స్వాహా, పూష్ణే, ప్రపథ్యాయేతి ప్ర+పథ్యాయ,

స్వాహా, పూష్ణే, నరన్ధిషాయ, స్వాహా, త్వష్ట్రే, స్వాహా, త్వష్ట్రే, తురీపాయ, స్వాహా, త్వష్ట్రే, పురురూపాయేతి పురు+రూపాయ, స్వాహా, విష్ణవే, స్వాహా, విష్ణవే, నిభూయపాయేతి నిభూయ+పాయ, స్వాహా, విష్ణవే, శిపివిష్టాయేతి శిపి+విష్టాయ, స్వాహా.॥౨౦॥

పదార్థః :-(కాయ) సుఖసాధకాయ విదుషే (స్వాహా) సత్య క్రియయా (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ (స్వాహా) (కతమస్మై) బహూనాం మధ్యే వర్తమానాయ (స్వాహా) (స్వాహా) (ఆధిమ్) యః సమన్తాద్ధధాతి తమ్ (ఆధీతాయ) సమన్తాద్విద్యావృద్ధయే (స్వాహా) (మనః) (ప్రజాపతయే) (స్వాహా) సత్యా క్రియయా (చిత్తమ్) స్మృతిసాధకమ్ (విజ్ఞాతాయ) (అదిత్యై) పృథివ్యై. అదితిరితి పృథివీనా. నిఘం. ౧,౧ (స్వాహా) (అదిత్యై) నాశరహితాయై (మహ్యై) మహత్యై వాచే (స్వాహా) (అదిత్యై) జనన్యై (సుమృడీకాయై) సుష్ఠుసుఖకారికాయై (స్వాహా) (సరస్వత్యై) నద్యై (స్వాహా) (సరస్వత్యై) విద్యాయుక్తాయై వాచే. (పావకాయై) పవిత్రకర్త్ర్యై (స్వాహా) (సరస్వత్యై) విదుషాం వాచే (బృహత్యై) మహత్యై (స్వాహా) (పూష్ణే) పుష్టికర్త్రే (స్వాహా) (పూష్ణే) పుష్టాయ (ప్రపథ్యాయ) ప్రకర్షేణ పథ్యకరణాయ (స్వాహా) (పూష్ణే) పోషకాయ (నరన్ధిషాయ) యో నరాన్ దిధేష్ట్యుపదిశతి తస్మై (స్వాహా) (త్వష్ట్రే) ప్రకాశాయ. త్విష ఇతోఽత్వన్॥ ఉణాదౌ పా...౨.౯౫॥ అనేనాయం సిద్ధః (స్వాహా) (త్వష్ట్రే) విద్యాప్రకాశకాయ (తురీపాయ) నౌకానాం పాలకాయ (స్వాహా) (త్వష్ట్రే) ప్రకాశకాయ (పురురూపాయ) బహురూపాయ (స్వాహా) (విష్ణవే) వ్యాపకాయ (స్వాహా) (విష్ణవే) (నిభూయపాయ) యో నితరాం రక్షితో భూత్వాఽన్యాన్ పాలయతి తస్మై (స్వాహా) (విష్ణవే) (శిపివిష్టాయ) శిపిష్వాక్రోశత్సు ప్రాణిషు వ్యాప్త్యా ప్రవిష్టాయ (స్వాహా).॥౨౦॥

అన్వయః :-యైర్మనుష్యైః కాయ స్వాహా, కస్మై స్వాహా, కతమస్మై స్వాహాఽఽధిం ప్రాప్య స్వాహాఽఽధీతాయ స్వాహా, ప్రజాపతయే మనః స్వాహా, విజ్ఞాతాయ చిత్తమదిత్యై స్వాహా. మహ్యా ఽఅదిత్యై స్వాహా, సుమృడీకాయా అదిత్యై స్వాహా, సరస్వత్యై స్వాహా, పావకాయై సరస్వత్యై స్వాహా, బృహత్యై సరస్వత్యై స్వాహా, పూష్ణే స్వాహా, ప్రపథ్యాయ పూష్ణే స్వాహా, నరన్ధిషాయ పూష్ణే స్వాహా, త్వష్ట్రే స్వాహా, తురీపాయ త్వష్ట్రే స్వాహా, పురురూపాయ త్వష్ట్రే స్వాహా, విష్ణవే స్వాహా, నిభూయపాయ విష్ణవే స్వాహా, శిపివిష్టాయ విష్ణవే స్వాహా కృతాస్తే కథం న సుఖినః స్యుః? ॥౨౦॥

భావార్థః :- యే విద్వత్సుఖాఽధ్యయనాంతఃకరణవిజ్ఞానవాగ్వాయ్వాదిశుద్ధయే యజ్ఞక్రియాః కుర్వంతి, తే సుఖినో భవంతి. ॥౨౦॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (కాయ) సుఖసాధనముకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియ (కస్మై) సుఖ స్వరూపముకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియ (కతమస్మై) అనేకులందున్నవానికొరకై (స్వాహా) సత్యక్రియ (ఆధిమ్) ఉత్తమరీతిలో పదార్థములను ధారణమొనర్చుటకై (స్వాహా) సత్యక్రియను (ఆధీతాయ) అన్నిదిశలనుండి విద్యావృద్ధికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకునికొరకు (మనః) మనస్సుయొక్క (స్వాహా) సత్యక్రియను (విజ్ఞాతాయ) విశేషముగా ఎరిగినవానికొరకు (చిత్తమ్) స్మృతిని సాధించు, అనగా చేతనమును గలిగించు చైతన్య మనస్సు (అదిత్యై) పృథివికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (మహ్యై) గొప్ప (అదిత్యై) వినాశరహితమగు వాణికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (సుమృడీకాయై) చక్కని సుఖములనిచ్చు (అదిత్యై) మాల కొరకై (స్వాహా) సత్యక్రియను (సరస్వత్యై) నదికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (పావకాయై) పవిత్రమొనర్చునట్టి (సరస్వత్యై) విద్యుత్ గూడిన వాణికొరకై (స్వాహా) సత్యక్రియను (బృహత్యై) మహా (సరస్వత్యై) విద్వాంసుల వాణికొరకై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (పూష్ణే) పుష్టియొనర్చువానికై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (ప్రపథ్యాయ) ఉత్తమవిశ్రాంతయోగ్యమగు భోజనమొనర్చు మరియు (పూష్ణే) పుష్టికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (నరన్ధిషాయ) మానవుల కుపదేశమొనర్చునాతని (పూష్ణే) పుష్టి నొనర్చువానికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (త్వష్ట్రే) విద్యాప్రకాశ మొనర్చువానికొరకు (స్వాహా) సత్య క్రియను (తురీపాయ) నౌకలను పాలించు (త్వష్ట్రే) విద్యలనుప్రకాశపరచువారికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (పురురూపాయ) అనేకరూపములను (త్వష్ట్రే) ప్రకాశమొనర్చువారికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (విష్ణవే) వ్యాప్తమగువానికై (స్వాహా) సత్యక్రియను (నిభూయపాయ) నిరంతరము స్వయముగా రక్షితుడై ఇతరులను పాలించువానికొరకు (విష్ణవే) సర్వవ్యాపకుని కొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను మరియు (శిపివిష్టాయ) వచనములదెలుపుచు చైతన్యప్రాణులందు వ్యాప్తిచే ప్రవేశమ్మైయున్న (విష్ణవే) వ్యాపకుడగు పరమేశ్వరునికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియనొనర్చువారు అధికసుఖవంతులై యుందురు. ॥౨౦॥

భావార్థము :- విద్వాంసుల సుఖముకొరకు, చదువుటకొరకు అంతఃకరణముయొక్క జ్ఞానము, వాణి మరియు వాయువు మున్నగు పదార్థముల శుద్ధికొరకు యజ్ఞక్రియలను చక్కగా నొనర్చువారు సుఖవంతులై యుందురు. ॥౨౦॥

20. Reverence for him who brings happiness, reverence for God the Embodiment of joy, reverence for the king who is foremost amongst the many. Show respect to him who makes a collection of objects, and him who studies different sciences. Have respect for the deep-thinker, and the protector of the subjects. Show respect to him whose mind is contemplative, who is the master of knowledge. Have respect for the mother Earth, for the mighty, immortal word of God, for the mother, the supplier of happiness. Make full use of the streams. Revere the speech full of knowledge which purifies us. Respect the noble saying of the learned. respect a strong man. Resepct him who takes hygienic meals for the maintenance of his vitality. Respect the preacher who sermonises and makes us spiritually strong. Have respect for the diffuser of light, for the builder of boats, for him who spreads education. Wroship God, who creates objects of variegated forms. Pray unto the All - pervading providence. Meditate on Iniversal God, Who Self-protected, protects others. Contemplate upon Him Who is present in every sentient being.

౧౭౬౩ విశ్వో దేవస్యేత్యస్య స్వస్త్యాత్రేయ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, ఆర్ష్యనుష్టుప్ ఛందః,గాంధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవుల కర్తవ్యమేమిటి?

౧౭౬౩ విశ్వో దేవస్య నేతుర్మర్తో వురీత సఖ్యమ్ ।

విశ్వో రాయఽఇషుధ్యతి ద్యుమ్నం వృణీత పుష్యసే స్వాహా॥౨౧॥

ప.వి:- విశ్వః, దేవస్య, నేతుః, మర్తః, వురీత, సఖ్యమ్, విశ్వః, రాయే, ఇషుధ్యతి, ద్యుమ్నమ్, వృణీత, పుష్యసే, స్వాహా.॥౨౧॥

పదార్థః :-(విశ్వః) సర్వః (దేవస్య) విదుషః (నేతుః) (నాయకస్య) (మర్తః) మనుష్యః (వురీత) వృణుయాత్. అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్ 'బహులం ఛందసీ' తి శపో లుక్., లిఙ్ప్రయోగో ఉయుమ్ (సఖ్యమ్) మిత్రత్వమ్ (విశ్వః) (రాయే) ధనాయ (ఇషుధ్యతి) యాచతే శరాన్ ధరతి వా (ద్యుమ్నమ్) ధనం యశో వా (వృణీత) (పుష్యసే) పుష్టయే (స్వాహా).॥౨౧॥

అన్వయః :-యథా విశ్వో మర్తో నేతుర్దేవస్య సఖ్యం వురీత యథా వా విశ్వో మర్త్యో రాయ ఇషుధ్యతి తథా స్వాహా పుష్యసే ద్యుమ్నం వృణీత.॥౨౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. సర్వే మనుష్యా విద్వద్భిః సహ సుహృదో భూత్వా విద్యాం యశశ్చ గృహీత్వా శ్రీమన్తో భూత్వా సుపథ్యేన పుష్టాః సంతు.॥౨౧॥

పదార్థము :-ఎట్లు (విశ్వః) సమస్త (మర్తః) మనుష్యులు (నేతుః) నాయకత్వము, అనగా సకలవ్యవహారముల ప్రాప్తిని గలిగించు (దేవస్య) విద్వాంసుని (సఖ్యమ్) మిత్రత్వమును (వృణీత) స్వీకరించెదరో లేక ఎట్లు (విశ్వః) సకల మానవులు (రాయే) ధనములకొరకు (ఇషుధ్యతి) యాచించుదురో లేక తమ తమ ధనుస్సులందు బాణములను ధరించెదరో, అటులనే (స్వాహా) సత్యక్రియ లేక సత్యవాణిచే (పుష్యసే) పుష్టికొరకు (ద్యుమ్నమ్) ధనము మరియు యశస్సును (వృణీత) స్వీకరించెదరు గాక! ॥ ౨౧ ॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెల్లరును విద్వాంసులతో మిత్రులైయుండి విద్యలను, యశస్సును గ్రహించవలయును. దానిద్వారా ధనవంతుడు, కాంతిమంతుడై యోగ్యమగు ఉత్తమ ఆహారములను గ్రహించుచు సన్మార్గవర్తనులై పుష్టివంతులై యుండవలయును. ॥౨౧॥

21. May every mortal man contract the friendship of the guiding God. Each one solicits Him for wealth, and for strength, aspires after fame and riches through noble deeds.

౧౭౨౨. ఆ బ్రహ్మన్నిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః. లింగోక్తా దేవతాః. స్వరాడుత్కృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః
పునర్మనుష్యైః కిమేష్టవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమేమి యభిలషించవలయును?

౧౭౨౨ ఆ బ్రహ్మన్ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చసీ జాయతామా రాష్ట్రే రాజన్యః
శూరఽఇషవ్యోఽతివ్యాధీ మహారథో జాయతాం దోగ్ధ్రీ ధేనుర్వో
ఢానడ్వానాశుః సప్తిః పురన్ధిర్యోషా జిష్ణూ రథేష్ఠాః సభేయో యువాఽస్య
యజమానస్య వీరో జాయ తాం నికామే నికామే నః పర్జన్యో వర్షతు
ఫలవత్యో నఽఓషధయః పచ్యన్తాం యోగ క్షేమో నః కల్పతామ్ ॥౨౨॥

ప.విః- ఆ, బ్రహ్మన్, బ్రాహ్మణః, బ్రహ్మవర్చసీతి బ్రహ్మ+వర్చసీ, జాయతామ్, ఆ, రాష్ట్రే, రాజన్యః, శూరః, ఇషవ్యః, అతివ్యాధీత్యతి+వ్యాధీ, మహారథ ఇతి మహా+రథః, జాయతామ్, దోగ్ధ్రీ, ధేనుః, వోఢా, అనడ్వాన్, ఆశుః సప్తిః, పురన్ధిరితి పురమ్+ధిః, యోషా, జిష్ణుః, రథేష్ఠాః, రథేష్ఠా ఇతి రథే +స్థాః, సభేయః యువా, ఆ, అస్య, యజమానస్య, వీరః, జాయతామ్, నికామే నికామ ఇతి నికామే+ నికామే, నః, పర్జన్యః, వర్షతు, ఫలవత్య ఇతి ఫల + వత్యః, నః, ఓషధయః, పచ్యన్తామ్ యోగక్షేమ ఇతి యోగ + క్షేమః, నః, కల్పతామ్. ॥౨౨॥

పదార్థః :-(ఆ) సమన్తాత్ (బ్రహ్మన్) విద్యాదినా సర్వేభ్యో మహాన్ పరమాత్మన్ (బ్రాహ్మణః) వేదేశ్వరవిత్ (బ్రహ్మవర్చసీ) వేదవిద్యాప్రదీప్తః (జాయతామ్) ఉత్పద్యతామ్ (ఆ) (రాష్ట్రే) రాజ్యే (రాజన్యః) రాజపుత్రః (శూరః) నిర్భయః (ఇషవ్యః) ఇషుషు సాధుః (అతివ్యాధీ) అతిశయేన వ్యద్ధుం శత్రూన్ తాడయితుం శీలం యస్య సః (మహారథః) మహాన్తో రథా వీరా వా యస్య సః (జాయతామ్) (దోగ్ధ్రీ) ప్రపూరికా (ధేనుః) గౌః (వోఢా) వాహకః (అనడ్వాన్) వృషభః (ఆశుః) శీఘ్రగామీ (సప్తిః) అశ్వః (పురన్ధిః) యా పురూన్

బహూన్ దధాతి సా (యోషా) (జిష్ణుః) జయశీలః (రథేష్ఠాః) యో రథే తిష్ఠతి సః (సభేయః) సభాయాం సాధుః (యువా) ప్రాప్తయౌవనః (ఆ) (అస్య) (యజమానస్య) యో యజేత దేవాన్ విదుషః సత్కరోతి సంగచ్ఛతే సుఖాని దదాతి వా తస్య (వీరః) విజ్ఞానవాన్ శత్రూణాం ప్రక్షేప్తా (జాయతామ్) (నికామే నికామే) నిశ్చితే ప్రత్యేకకామనాయామ్ (నః) అస్మాకమ్ (పర్జన్యః) మేఘః (వర్షతు) (ఫలవత్యః) బహూత్తమఫలాః (నః) అస్మభ్యమ్ (ఓషధయః) యవాదయః (పచ్యంతామ్) పరిపక్వా భవంతు (యోగక్షేమః) అప్రాప్తస్య ప్రాప్తిలక్షణో యోగస్తస్య రక్షణం క్షేమః (నః) అస్మభ్యమ్ (కల్పతామ్) సమర్థో భవతు.॥22॥

అన్వయః:-హే బ్రహ్మన్! యథా నో రాష్ట్రే బ్రహ్మవర్చసీ బ్రాహ్మణ ఆజాయతామిషవ్యోఽతివ్యాధీ మహారథః శూరో రాజన్య ఆజాయతాం దోగ్ధ్రీ ధేనుర్వోఢాఽనడ్వానాశుః సప్తిః పురంధిర్యోషా రథేష్ఠా జిష్ణుః సభేయో యువాఽఽజాయతామస్య యజమానస్య రాష్ట్రే వీరో జాయతాం నో నికామే నికామే పర్జన్యో వర్షత్వోషధయః ఫలవత్యో నః పచ్యన్తాం నో యోగక్షేమః కల్పతాం తథా విధేహి.॥22॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః.విద్వద్భిరీశ్వరప్రార్థనయా సహైవమనుష్ఠేయం యతః పూర్ణ విద్యాః శూరవీరా మనుష్యాః స్త్రియశ్చ సుఖప్రదాః పశవః సభ్యా మనుష్యా ఇష్టా వృష్టిర్మధురఫలయుక్తా అన్నౌషధయో భవంతు కామశ్చ పూర్ణః స్యాదితి.॥22॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మన్) విద్యాదిగుణములచే సర్వశ్రేష్ఠుడవైయున్న ఓపరమేశ్వరా! (రాష్ట్రే) మా రాజ్యము నందు (బ్రహ్మవర్చసీ) వేదవిద్యాప్రకాశమును ప్రాప్తిజేసికొనిన (బ్రాహ్మణః) వేదము మరియు పరమేశ్వరుని చక్కగా నెరిగిన బ్రాహ్మణుడు (ఆ, జాయతామ్) అన్నివిధములుగ ఉత్పన్నమగుగాక! (ఇషవ్యః) విలువిద్యయందు ఉత్తమగుణవంతులు (అతివ్యాధీ) శత్రువులకు అత్యధికవ్యధను, అనగా తాడనమొనర్చు స్వభావము గలవారు (మహారథః) ఉత్తమ రథములు, మహారథికులైన శూరవీరులగు సైన్యములు గలవారు (శూరః) నిర్భయుడగు (రాజన్యః) రాజపుత్రుడు (ఆ, జాయతామ్) అన్నివిధములుగ ఉత్పన్నమగుగాక! (దోగ్ధ్రీ) కామితములను మరియు దుగ్ధములచే పూర్ణపరచునట్టి (ధేనుః) వాణి లేక గోవులు (వోఢా) భారముల మోయుటయందు సమర్థవంతమగు (అనడ్వాన్) గొప్పబలిష్ఠమైన ఎద్దులు (ఆశుః) శీఘ్రముగా పయనించు (సప్తిః) అశ్వములు (పురన్ధిః) అనేక వ్యవహారములను ధారణ మొనర్చు (యోషా) మహిళామణులు (రథేష్ఠాః) రథములపై స్థిరమగుట, మరియు (జిష్ణుః) శత్రువులనిర్జించునట్టివారు (సభేయః) సభయందుత్తమ సభ్యులు (యువా) యువకరత్నములు (ఆ, జాయతామ్) ఉత్పన్నమగుదురుగాక! (అస్య,యజమానస్య) విద్వాంసులు సత్కరించువారు, సుఖముల సంగతమొనర్చువారు మరియు సుఖముల నిచ్చువారు. ఈ రాజుయొక్క రాజ్యమునందు (వీరః) విశేషజ్ఞాన వంతులు, శత్రుహంతకులగు వీరు లుత్పన్నమగుదురుగాక! (నః) మాయొక్క (నికామే నికామే) నిశ్చయవంతమగు ప్రతి కామితమందును అనగా

ఏ కార్యములందు కోరుచుందుమో, అట్టి కార్యములందు (పర్జన్యః) మేఘములు (వర్షతు) వర్షించునుగాక! (ఓషధయః) ఓషధులు (ఫలవత్యః) అధిక ఉత్తమ ఫలవంతములు (నః) మాకొరకు (పచ్యన్తామ్) పక్వమగుగాక! (నః) మాకొరకు అప్రాప్త వస్తువుల ప్రాప్తి గలిగించు యోగ రక్షణ మొనర్చు, అనగా నిర్వాహకయోగ్యమగు పదార్థముల ప్రాప్తి (కల్పతామ్) సమర్థవంత మగునట్లు విధానమొనర్చుము, అనగా వ్యవహార ప్రకటనమొనర్చుము. ॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు ఈశ్వర ప్రార్థనా సహితముగ ఇట్టి యనుష్ఠాన మొనర్చవలయును అనగా దీనివల్ల పూర్ణవిద్యావంతులగు శూరవీరులు నగు మనుష్యులు, మరియు నట్టి గుణములే గలిగియున్న మహిళలు, సుఖములను గలిగించు పశువులు, సభ్యులగు ప్రజలు కోరినపుడెల్లను గురియుచుండు వర్షములు, మధుర ఫలయుక్తమగు అన్నము మరియు ఓషధులుండు గాక! మరియు కామితములు పూర్ణమగుచుండుగాక! ॥౨౨॥

22. O God let there be born in our country the Brahmana, illustrious for the knowledge of the vedas; let there be born the prince, heroic, skilled archer, piercing the foe with shafts, mighty warrior; the cow giving abundant milk, the ox good at carring burden; the swift courser; the woman skilled in domestic affairs. May this sacrificer be blessed, with sons, conquering, equipped with convyances, civilised, young, and heroic. May cloud send rain according to our desire; may our fruitbearing trees ripen; may acquisition and preservation of property be secured to us.

౧౨౯౫. ప్రాణాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రాణాదయో దేవతాః స్వరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః కిమర్థో హోమో విధేయ ఇత్యాహ. హోమము నెందుకు విధాన మొనర్చవలయును?

౧౨౯౫ ప్రాణాయ స్వాహాఽపానాయ స్వాహా వ్యానాయ స్వాహా చక్షుషే స్వాహా శ్రోత్రాయ స్వాహా వాచే స్వాహా మనసే స్వాహా ॥౨౩॥

ప.వి:- ప్రాణాయ, స్వాహా, అపానాయ, స్వాహా, వ్యానాయేతి వి + ఆనాయ, స్వాహా, చక్షుషే, స్వాహా, శ్రోత్రాయ, స్వాహా, వాచే, స్వాహా, మనసే, స్వాహా. ॥౨౩॥

పదార్థః :- (ప్రాణాయ) య ఆభ్యంతరాద్బహిర్నిస్సరతి తస్మై (స్వాహా) యోగయుక్తా క్రియా, (అపానాయ) యో బహిర్దేశాదాభ్యంతరం గచ్ఛతి తస్మై (స్వాహా) (వ్యానాయ) యో వివిధేష్వఙ్గేష్వనితి వ్యాప్నోతి తస్మై (స్వాహా) వైద్యకవిద్యాయుక్తా వాక్ (చక్షుషే) చష్టే పశ్యతి యేన తస్మై (స్వాహా) ప్రత్యక్షప్రమాణయుక్తా వాణీ (శ్రోత్రాయ) శృణోతి యేన తస్మై

(స్వాహా) ఆప్తోపదేశయుక్తా గీః (వాచే) వక్తి యయా తస్యై (స్వాహా) సత్యభాషణాదియుక్తా భారతీ (మనసే) మనననిమిత్తాయ సంకల్పవికల్పాత్మనే (స్వాహా) విచారయుక్తా వాణీ.॥23॥

అన్వయః :- యైర్మనుష్యైః ప్రాణాయ స్వాహాఽపానాయ స్వాహా, వ్యానాయ స్వాహా, చక్షుషే స్వాహా, శ్రోత్రాయ స్వాహా, వాచే స్వాహా, మనసే స్వాహా, చ ప్రయుజ్యతే తే విద్వాంసో జాయన్తే.॥23॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా యజ్ఞేన శోధితాని జలౌషధివాయ్వన్నపత్రపుష్పఫలరసకందాదీన్యశ్నన్తి తేఽరోగా భూత్వా ప్రజ్ఞాబలారోగ్యాయుష్మన్తో జాయన్తే.॥23॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (ప్రాణాయ) లోపలినుండి వెలుపలకు వెడలు వాయువు (స్వాహా) యోగవిద్యచే గూడిన క్రియను (అపానాయ) వెలుపలినుండి లోపలికి ప్రవేశించు వాయువుకొరకు(స్వాహా) వైద్యవిద్యతో గూడిన క్రియను (వ్యానాయ) అనేక విధములగు వ్యాప్తమగునట్టి వాయువుకొరకు (స్వాహా) వైద్యవిద్యతో గూడిన వాణి (చక్షుసే) ప్రాణులు చూచునట్టి నేత్రేంద్రియములకొరకు (స్వాహా) ప్రత్యక్ష ప్రమాణయుక్త వాణి (శ్రోత్రాయ) సకల ధ్వనులను వినునట్టి కర్ణేంద్రియములకొరకు (స్వాహా) శాస్త్రజ్ఞుడగు విద్వాంసుని ఉపదేశముతో గూడిన వాణి (వాచే) ఉచ్చరించునట్టి వాణికొరకు (స్వాహా) సత్యభాషణము మున్నగు వ్యవహారములతో గూడిన సంభాషణ కొరకు మరియు (మనసే) ఆలోచించునిమిత్తము సంకల్ప వికల్పములు గల మనస్సుకొరకు (స్వాహా) ఆలోచనలతో పూర్ణమగు వాణిని ప్రయోగ మొనర్చు - అనగా చక్కగా ఉచ్చరించువాడే విద్వాంసుడు. ॥23॥

భావార్థము :- యజ్ఞముద్వారా శుద్ధపరచబడిన జలము, ఓషధులు, వాయువు, అన్నము పత్రము, ఫలము, పుష్పము, రసము, కందములు - అనగా చేమ, బంగాళాదుంపలు, తుంగముస్తెలు, పెండలము, చిలగడదుంపలు మున్నగు పదార్థములను భోజనమొనర్చువారు రోగరహితులై బుద్ధి, బలము, ఆరోగ్యము, ఆయువు వృద్ధి గలిగి సుఖముగా నుందురు. ॥23॥

23. Control the out- going, in - going and diffusive breaths through yogic practices. Take care of your eyesight. Enhance your power of hearing. Use your speech nicely. Concentrate your mine.

౧౨౯౬. ప్రాచ్యై దిశే ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, దిశో దేవతాః, నిచృదతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునః కిమర్థో హోమః కర్తవ్య ఇత్యాహ. హోమ మెందుల కొనర్చవలయును?

౧౨౯౬ ప్రాచ్యై దిశే స్వాహార్వాచ్యై దిశే స్వాహా దక్షిణాయై దిశే స్వాహార్వాచ్యై దిశే స్వాహా ప్రతీచ్యై దిశే స్వాహార్వాచ్యై దిశే స్వాహోదీచ్యై దిశే

స్వాహోర్వాచ్యై దిశే స్వాహోర్ధ్వాయై దిశే స్వాహోర్వాచ్యై దిశే స్వాహావాచ్యై

దిశే స్వాహోర్వాచ్యై దిశే స్వాహా ॥౨౪॥

ప.వి:- ప్రాచ్యై, దిశే, స్వాహా, అర్వాచ్యై, దిశే, స్వాహా, దక్షిణాయై, దిశే, స్వాహా అర్వాచ్యై, దిశే, స్వాహా, ప్రతీచ్యై, దిశే, స్వాహా, అర్వాచ్యై దిశే, స్వాహా, ఉదీచ్యై, దిశే, స్వాహా, అర్వాచ్యై, దిశే, స్వాహా, ఊర్ధ్వాయై, దిశే, స్వాహా, అర్వాచ్యై, దిశే, స్వాహా, అవాచ్యై, దిశే, స్వాహా, అర్వాచ్యై, దిశే, స్వాహా.॥౨౪॥

పదార్థః :-(ప్రాచ్యై) యా ప్రాఞ్చతి ప్రథమమాదిత్య సంయోగాత్తస్యై (దిశే) (స్వాహా) జ్యోతిః శాస్త్రవిద్యాయుక్తా వాక్ (అర్వాచ్యై) యాఽర్వాగధోఽఞ్చతి తస్యై (దిశే) (స్వాహా) (దక్షిణాయై) యా పూర్వముఖస్య పురుషస్య దక్షిణబాహుసన్నిధౌ వర్తతే తస్యై (దిశే) (స్వాహా) (అర్వాచ్యై) అధస్తాద్వర్తమానాయై (దిశే) (స్వాహా) (ప్రతీచ్యై) యా ప్రత్యక్ అంచతి పూర్వముఖస్థితపురుషస్య పృష్ఠభాగా తస్యై (దిశే) (స్వాహా) (అర్వాచ్యై) (దిశే) (స్వాహా) (ఉదీచ్యై) యోదక్ పూర్వాభిముఖస్య జనస్య వామభాగమఞ్చతి తస్యై (దిశే) (స్వాహా) (అర్వాచ్యై) (దిశే) (స్వాహా) (ఊర్ధ్వాయై) ఊర్ధ్వం వర్తమానాయై (దిశే) (స్వాహా) (అర్వాచ్యై) యా అవవిరుద్ధ మంచతి తస్యై ఉపదిశే (దిశే) (స్వాహా) (అవాచ్యై) (దిశే) (స్వాహా) (అర్వాచ్యై) (దిశే) (స్వాహా).॥౨౪॥

అన్వయః :-యైర్విద్వద్భిః ప్రాచ్యై దిశే స్వాహాఽర్వాచ్యై దిశే స్వాహా, దక్షిణాయై దిశే స్వాహాఽర్వాచ్యై దిశే స్వాహా, ప్రతీచ్యై దిశే స్వాహాఽర్వాచ్యై దిశే స్వాహోదీచ్యై దిశే స్వాహాఽర్వాచ్యై దిశే స్వాహోర్ధ్వాయై దిశే స్వాహాఽర్వాచ్యై దిశే స్వాహాఽవాచ్యై దిశే స్వాహాఽర్వాచ్యై దిశే స్వాహా చ విధీయతే తే సర్వతః కుశలినో భవన్తి.॥౨౪॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాశ్చతస్రో ముఖ్యా దిశః సన్తి తథా చతస్ర ఉపదిశోఽపి వర్తన్త ఏవమూర్ధ్వాఽర్వాచీ చ దిశౌ వర్తేతే. తా మిలిత్వా దశ జాయంత ఇతి వేద్యమ్. అనవస్థితా ఇమా విభ్వాశ్చ సన్తి యత్ర స్వయం స్థితో భవేత్ తద్దేశమారభ్య సర్వాసాం కల్పనా భవతీతి విజానీత.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఏ విద్వాంసులు (ప్రాచ్యై) మొదట ప్రాప్తించు - అనగా సూర్యమండల సంయోగముగల (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిశ్శాస్త్రవిద్యతో గూడిన వాణి(అర్వాచ్యై) క్రిందినుండి సూర్యమండలమును పొందు, అనగా విషువరేఖనుండి ఉత్తర ప్రాంతమునుండి సూర్యుడు మెలమెల్లగా దిగుచుండు (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిః శాస్త్రయుక్తవాణి (దక్షిణాయై) పూర్వదిశకు ముఖముంచిన మనుష్యుని కుడివైపున నుండు ఆ దక్షిణ (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) ఉక్తవాణి (అర్వాచ్యై) క్రిందనున్నట్టి యా (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) ఉక్తవాణి (ప్రతీచ్యై) సూర్యుడుదయించు వైపునకు ముఖముంచినమనుష్యుని వీపు ఉండు పశ్చిమ [పడమర] (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిః శాస్త్రముతో గూడిన వాణి (అర్వాచ్యై) పశ్చిమమునకు దిగువ గల (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిఃశాస్త్రయుక్తవాణి (ఉదీచ్యై) తూర్పుముఖముగలవానికి ఎడమ నున్న ఉత్తర (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిశ్శాస్త్రముతో గూడిన వాణి (అర్వాచ్యై) గుండ్రని పృథివికి ఉత్తరదిశకు క్రిందగల (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిః శాస్త్రయుక్తవాణి (ఊర్ధ్వాయై) దానికి పైనున్నట్టి (దిశే) దిశకకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిఃశాస్త్ర యుక్తవాణి (అర్వాచ్యై) విరుద్ధముగా గాన్పించు పైనుండుదిశకు క్రింద, అనగా ఒకప్పుడు పూర్వము, మరొకప్పుడు పశ్చిమము, ఒకప్పుడు ఉత్తరము, వేరొకప్పుడు దక్షిణముగా నెంచబడుచుండునో అట్టి (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిఃశాస్త్రయుక్తవాణి, మరియు (అవాచ్యై) అన్నిటిక్రిందనున్న (దిశే) దిశకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిః శాస్త్రాలోచనతో గూడిన వాణి మరియు (అర్వాచ్యై) పృథివియొక్క గుండ్రదనముచే పైదెలిపిన ప్రతి కోణముయొక్క దిశల యడుగునగల (దిశే) దిశలకొరకు (స్వాహా) జ్యోతిశ్శాస్త్రవిద్యతో గూడిన వాణిని ప్రయోగించువారెల్లరును కుశలురు, ఆనందయుక్తులునై యుందురు. ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! నాలుగు ముఖ్యదిశలు మరియు నాలుగు ఉపదిశలు, అనగా మూలదిశలుయై యున్నవి. ఇట్లే పైన, దిగువను గూడ రెండు దిశలు గలిసి పది దిశలగును. వీనిని దెలిసికొనవలెను. ఇవి ఒక క్రమముగా నిర్ణయింపజాలనివి యైనను వాని కల్పనకు సమర్థములునునై యున్నవి. వానిని స్థిరపరచుకొనుటకై మనుష్యుడు తాను నిలబడియున్న తావునుండియే సకలదిశలను కల్పన మొనర్చుకొను పద్ధతిని మానవులు చేపట్టవలయును. ॥౨౪॥

24. Have scientific knowledge and make use of the Eastern Region, and its hitherward Region; the Southern Region, and its hitherward Region; the Western Region and its hitherward Region; the Northern Region and its hitherward Region; the Upward Region and its hitherwrd Region; the Downward Region and its hitherwrd Region.

౧౨౯౭. అద్భ్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, జలాదయో దేవతాః, అష్టిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౨౯౭ అద్భ్యః స్వాహా, వార్భ్యః స్వాహోదకాయ స్వాహా తిష్ఠన్తీభ్యః స్వాహా

స్రవన్తీభ్యః స్వాహా స్యన్దమానాభ్యః స్వాహా కూప్యాభ్యః స్వాహా

సూద్యాభ్యః స్వాహా, ధార్యాభ్యః స్వాహా ర్ణవాయ స్వాహా

సముద్రాయ స్వాహా సరిరాయ స్వాహా॥25॥

ప.వి:- అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, స్వాహా, వార్భ్య ఇతి వాః+భ్యః, స్వాహా, ఉదకాయ, స్వాహా, తిష్ఠన్తీభ్యః, స్వాహా, స్రవన్తీభ్యః, స్వాహా, స్యన్దమానాభ్యః, స్వాహా, కూప్యాభ్యః, స్వాహా, సూద్యాభ్యః, స్వాహా, ధార్యాభ్యః, స్వాహా, అర్ణవాయ, స్వాహా, సముద్రాయ, స్వాహా, సరిరాయ, స్వాహా.॥25॥

పదార్థః :-(అద్భ్యః) జలేభ్యః (స్వాహా) శుద్ధికారికా క్రియా (వార్భ్యః) వరణీయేభ్యః (స్వాహా) (ఉదకాయ) ఆర్ద్రీకారకాయ (స్వాహా) (తిష్ఠన్తీభ్యః) స్థిరాభ్యః (స్వాహా) (స్రవన్తీభ్యః) సద్యోగామినీభ్యః (స్వాహా) (స్యన్దమానాభ్యః) ప్రస్రుతాభ్యః (స్వాహా) (కూప్యాభ్యః) కూపేషు భవాభ్యః (స్వాహా) సూద్యాభ్యః సుష్ఠుక్లేదికాభ్యః (స్వాహా) (ధార్యాభ్యః) ధర్తుం యోగ్యాభ్యః (స్వాహా) (అర్ణవాయ) బహూన్యర్ణాంసి విద్యన్తే యస్మిఀస్తస్మై (స్వాహా) (సముద్రాయ) సముద్రవన్త్యాపో యస్మింస్తస్మై (స్వాహా) (సరిరాయ) కమనీయాయ (స్వాహా).॥25॥

అన్వయః :- య్యైర్మనుష్యైర్యజ్ఞేషు సుగన్ధ్యాదిద్రవ్యహవనాయాఽద్భ్యః స్వాహా, వార్భ్యః స్వాహోదకాయ స్వాహా, తిష్ఠన్తీభ్యః స్వాహా, స్రవన్తీభ్యః స్వాహా, స్యన్దమానాభ్యః స్వాహా, కూప్యాభ్యః స్వాహా, సూదాభ్యః స్వాహా, ధార్యాభ్యః స్వాహాఽర్ణవాయ స్వాహా, సముద్రాయ స్వాహా, సరిరాయ స్వాహా చ విధీయతే, తే సర్వేషాం సుఖప్రదా జాయన్తే.॥25॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా అగ్నౌ సుగన్ధ్యాదిద్రవ్యాణి జుహుయుస్తే జలాదిశుద్ధికారకా భూత్వా పుణ్యాత్మానో జాయన్తే జలశుద్ధ్యైవ సర్వేషాం శుద్ధిర్భవతీతి వేద్యమ్ ॥25॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు యజ్ఞకర్మలందు సుగంధ, రోగనాశక, పుష్టివర్ధకము మున్నగు పదార్థములను హోమమొనర్చుటకై (అద్భ్యః) సామాన్య జలములకై (స్వాహా) వానిని శుద్ధపరచు క్రియను (వార్భ్యః) స్వీకరించదగిన అత్యుత్తమజలములకై (స్వాహా) వానిని శుద్ధమొనర్చు క్రియను (ఉదకాయ) పదార్థములను తడుపు లేక సూర్యకిరణముల కంటే పైకెగసిపోవు జలములకొరకు (స్వాహా) వానిని శుద్ధపరచునట్టి క్రియను (తిష్ఠన్తీభ్యః) ప్రవహించు జలములకై (స్వాహా) పైక్రియను (స్రవన్తీభ్యః) వడిగా ప్రవహించు జలములకై

(స్వాహా) ఉక్తక్రియను (స్యన్దమానాభ్యః) నిలుకడగా ప్రవహించు జలములకై (స్వాహా) ఉక్తక్రియను (కూప్యాభ్యః) కూపమునందుండు జలములకై (స్వాహా) పైన దెలిపిన క్రియను (సూద్యాభ్యః) బాగుగాసేచనపరచు వర్షము మున్నగు జలములకై (స్వాహా) పైక్రియను (ధార్యాభ్యః) ధరించదగు జలములకై (స్వాహా) వానిని శుద్ధపరచుక్రియను (అర్ణవాయ) గొప్పజీవనదులకొరకు (స్వాహా) పై క్రియను (సముద్రాయ) నదీ, నద, మహానదములు, సెలయేరు, సరస్సులు మున్నగువాని జలములు చివరకు చేరు సాగర మహాసాగరములకొరకు (స్వాహా) శుద్ధపరచుక్రియను (సరిరాయ) అతిసుందర, మనోహర తటాక జలములకై (స్వాహా) వానిని రక్షణజేయు క్రియావిధానమగు ప్రయోగముల నొనర్చువారెల్లరును సమస్త ప్రాణులకును సుఖమును గలిగించువా రగుచున్నారు. ॥౨౫॥

భావార్థము :- అగ్నియందు సుగంధాది పదార్థములను హోమమొనర్చు పుణ్యాత్ములు జలములు మున్నగు పదార్థములను శుద్ధి యొనర్చువారలగుదురు. జలముల శుద్ధిచేతనే సమస్త పదార్థములు శుద్ధియగును అని అందరెరుగవలెను. ॥౨౫॥

25. Purify, utilise, and use ordinary waters, excellent healing waters, waters rising above in vapours through sun's heat; stading waters, fast flowing waters, slowly moving waters; well-waters, rain - waters; tank - waters, sea - waters, waters in the ocean; and charming and beautiful waters.

౧౨౬. వాతాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వాతాదయో దేవతాః, విరాడభికృతి శ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౨౬ వాతాయ స్వాహా ధూమాయ స్వాహాభ్రాయ స్వాహా మేఘాయ స్వాహా
విద్యోతమానాయ స్వాహా స్తనయతే స్వాహాఽవస్ఫూర్జతే స్వాహా
వర్షతే స్వాహాఽవవర్షతే స్వాహోగ్రం వర్షతే స్వాహా శీఘ్రం వర్షతే
స్వాహోద్గృహ్ణతే స్వాహో ద్గృహీతాయ స్వాహా ప్రుష్ణతే స్వాహా శీకాయతే
స్వాహా ప్రుష్వాభ్యః స్వాహా హ్రాదునీభ్యః స్వాహా నీహారాయ స్వాహా॥౨౬॥

ప. వి:- వాతాయ, స్వాహా, ధూమాయ, స్వాహా, అభ్రాయ, స్వాహా, మేఘాయ, స్వాహా, విద్యోతమానాయేతి వి + ద్యోతమానాయ, స్వాహా, స్తనయతే, స్వాహా, అవస్ఫూర్జత

ఇత్యవ+స్ఫూర్జతే, స్వాహా, వర్షతే, స్వాహా, అవవర్షత ఇత్యవ + వర్షతే, స్వాహా, ఉగ్రమ్, వర్షతే, స్వాహా, శీఘ్రమ్, వర్షతే, స్వాహా, ఉద్గృహ్ణత ఇత్యుత్ + గృహ్ణతే, స్వాహా, ఉద్గృహీతాయేత్యుత్ + గృహీతాయ, స్వాహా, ప్రుష్ణతే,స్వాహా, శీకాయతే, స్వాహా, ప్రుష్వాభ్యః, స్వాహా, హ్రాదునీభ్యః, స్వాహా, నీహారాయ, స్వాహా.॥౨౬॥

పదార్థః :-(వాతాయ) యో వాతి తస్మై (స్వాహా) (ధూమాయ) (స్వాహా) (అభ్రాయ) మేఘనిమిత్తాయ (స్వాహా) (మేఘాయ) యో మేహతి సిఞ్చతి తస్మై (స్వాహా) (విద్యోతమానాయ) విద్యుతః ప్రవర్తకాయ (స్వాహా) (స్తనయతే) దివ్యం శబ్దం కుర్వతే (స్వాహా) (అవస్ఫూర్జతే) అధో వజ్రవద్ ఘాతం కుర్వతే (స్వాహా) (వర్షతే) యో వర్షతి తస్మై (స్వాహా) (అవవర్షతే) (స్వాహా) (ఉగ్రమ్) తీవ్రమ్ (వర్షతే) (స్వాహా) (శీఘ్రమ్) తూర్ణమ్ (వర్షతే) స్వాహా (ఉద్గృహ్ణతే) య ఊర్ధ్వం గృహ్ణాతి తస్మై (స్వాహా) (ఉద్గృహీతాయ) ఊర్ధ్వం గృహీతం జలం యేన తస్మై (స్వాహా) (ప్రుష్ణతే) పుష్టిం పూరయతే (స్వాహా) (శీకాయతే) యః శీకం సేచనం కరోతి తస్మై (స్వాహా) (ప్రుష్వాభ్యః) పూర్ణాభ్యః (స్వాహా) (హ్రాదునీభ్యః) అవ్యక్తం శబ్దం కుర్వతీభ్యః (స్వాహా) (నీహారాయ) కుహకాయ (స్వాహా).॥౨౬॥

అన్వయః :- యైర్మనుష్యైర్వాతాయ స్వాహా, ధూమాయ స్వాహాఽభ్రాయ స్వాహా, మేఘాయ స్వాహా, విద్యోతమానాయ స్వాహా, స్తనయతే స్వాహాఽవస్ఫూర్జతే స్వాహా, వర్షతే స్వాహాఽవవర్షతే స్వాహోగ్రం వర్షతే స్వాహా, శీఘ్రం వర్షతే స్వాహోద్గృహ్ణతే స్వాహోద్గృహీతాయ స్వాహా, ప్రుష్ణతే స్వాహా, శీకాయతే స్వాహా, ప్రుష్వాభ్యః స్వాహా హ్రాదునీభ్యః స్వాహా, నీహారాయ స్వాహా, చ ప్రయుజ్యతే తే ప్రాణప్రియా జాయన్తే.॥౨౬॥

భావార్థః :- యే యథావిధ్యగ్నిహోత్రాదీన్ కుర్వన్తి తే వాయ్వాదిశోధకా భూత్వా సర్వేషాం హితకరా భవన్తి. ॥౨౬॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (వాతాయ) ప్రవాహక [వీచుచున్న] పవనముకొరకు (స్వాహా) దానిని శుద్ధపరచునట్టి యజ్ఞక్రియను (ధూమాయ) ధూమముకొరకై (స్వాహా) యజ్ఞ క్రియను (అభ్రాయ) మేఘకారణముకొరకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (మేఘాయ) మేఘములకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (విద్యోతమానాయ) విద్యుత్తును ప్రవృత్తపరచు కారుమబ్బులకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (స్తనయతే) ఉత్తమ

శబ్దము నొనర్చు విద్యుత్తుకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (అవస్ఫూర్జతే) పరస్పర ఒరిపిడివల్ల వజ్రమువలె క్రిందవడి దెబ్బతీయు విద్యుత్ [ఆశని, పిడుగు] పాతముకొరకు (స్వాహా) శుద్ధపరచునట్టి యజ్ఞక్రియ (వర్షతే) వర్షించు మేఘములకై (స్వాహా) యజ్ఞ క్రియను (అవవర్షతే) కలిసిపోయి క్రిందమీదులై క్రిందచేరిన మేఘములకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (ఉగ్రమ్) తీక్ష్ణముగ (వర్షతే) వర్షించుమేఘములకై (స్వాహా) యజ్ఞ క్రియను (శీఘ్రమ్) అతి శీఘ్రము [ఉగ్రము] గా జడిగా విసరికొట్టుచు (వర్షతే) వర్షించు మేఘములకై (స్వాహా) ఉక్త క్రియను (ఉద్గృహ్ణతే) పైపైగానే మేఘములను మేఘములు గ్రహణమొనర్చు మేఘములకొరకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (ఉద్గృహీతాయ) పై పైననే జలములను గ్రహించునట్టి మేఘములకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (ప్రుష్ణతే) పుష్టిపరచునట్టి మేఘములకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (శీకాయతే) జల్లుజల్లులుగా వర్షించుమేఘములకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (ప్రుష్వాభ్యః) పరిపూర్ణ భయంకరముగా వర్షించు మేఘావయవములకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (హ్రాదునీభ్యః) అవ్యక్తముగ గడగడమని గర్జించు మేఘములకై (స్వాహా) శుద్ధపరచునట్టి యజ్ఞక్రియను (నీహారాయ) పొగమంచు కొరకు (స్వాహా) దానిని శుద్ధపరచు యజ్ఞకర్మ నొనర్చువారు ప్రపంచ ప్రాణులకు ప్రియమైనవా రగుచున్నారు. ॥౨౬॥

భావార్థము :-యథావిధిగా అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞకర్మల నొనర్చువారు వాయువు మున్నగు పదార్థములను శోధనమొనర్చువారలై సర్వప్రాణుల హితకారకులగుదురు. ॥౨౬॥

26. Perform yajna for the purification of air; for the purification of misty air, for purifying fine cloud; for purifying the cloud; for purifying the dense shining cloud; for purifying the thundering lightning; for purifying the bursting cloud, for purifying the raining clud, for purifying the pourings cloud; for purifying the violently raining cloud; for purifying the high cloud that has held water; for purifying the sprinkling cloud, for purifying the drizzling cloud; for purifying the clouds that rain cats and dogs; for purifying the thundering clouds; and for purifying the hoar-frost.

౧౨౯౯. అగ్నయే స్వాహేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, జగతీచ్ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరియు విషయ మదియే.

౧౨౯౯ అగ్నయే స్వాహా సోమాయ స్వాహేన్ద్రాయ స్వాహా పృథివ్యై

స్వాహాఽన్తరిక్షాయ స్వాహా దివే స్వాహా, దిగ్భ్యః స్వాహాఽఽశాభ్యః

స్వాహోర్వ్యై దిశే స్వాహాఽర్వాచ్యై దిశే స్వాహా ॥౨౭॥

ప.వి:- అగ్నయే, స్వాహా, సోమాయ, స్వాహా, ఇన్ద్రాయ, స్వాహా, పృథివ్యై, స్వాహా,

అన్తరిక్షాయ, స్వాహా, దివే, స్వాహా, దిగ్భ్య ఇతి దిక్ + భ్యః, స్వాహా, ఆశాభ్యః, స్వాహా, ఉర్వ్యై, దిశే, స్వాహా, అర్వాచ్యై దిశే, స్వాహా.॥౨౭॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) జాఠరాగ్నయే (స్వాహా) (సోమాయ) ఉత్తమాయ రసాయ (స్వాహా) (ఇంద్రాయ) జీవాయ విద్యుతే పరమైశ్వర్యాయ వా (స్వాహా) (పృథివ్యై) (స్వాహా) (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశాయ (స్వాహా) (దివే) ప్రకాశాయ (స్వాహా) (దిగ్భ్యః) (స్వాహా) (ఆశాభ్యః) వ్యాపికాభ్యః (స్వాహా) (ఉర్వ్యై) బహురూపాయై (దిశే) (స్వాహా) (అర్వాచ్యై) నిమ్నాయై (దిశే) (స్వాహా).॥౨౭

అన్వయః :-మనుష్యైరగ్నయే స్వాహా, సోమాయ స్వాహేంద్రాయ స్వాహా, పృథివ్యై స్వాహాఽన్తరిక్షాయ స్వాహా, దివే స్వాహా, దిగ్భ్యః స్వాహాఽఽశాభ్యః స్వాహోర్వ్యై దిశే స్వాహాఽర్వాచ్యై దిశే స్వాహా చాఽవశ్యం విధేయాః.॥౨౭

భావార్థః :-యే మనుష్యా అగ్నిద్వారా ఓషధ్యాదిషు సుగంధ్యాదిద్రవ్యం విస్తారయేయుస్తే జగద్ధితకరాః స్యుః ॥౨౭॥

పదార్థము :-మానవులు (అగ్నయే) జాఠరాగ్ని, అనగా అన్నమును జీర్ణపరచునట్టి జఠరాగ్నికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (సోమాయ) ఉత్తమరసముకొరకు (స్వాహా) చక్కని క్రియను (ఇన్ద్రాయ) జీవముకొరకు, పరమైశ్వర్యముకొరకు మరియు విద్యుత్తుకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (పృథివ్యై) పృథివికొరకు (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియను (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశముకొరకు (స్వాహా) చక్కని క్రియను (దివే) ప్రకాశముకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (దిగ్భ్యః) పూర్వాది దిశలకొరకు (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియను (ఆశాభ్యః) ఒకదానియందొకటి వ్యాప్తమగుచున్న అనగా ఈశాన్యము మొదలగు కోణ [మూల] దిశలకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (ఉర్వ్యై) సమయముననుసరించి అనేక రూపములను చూపు, అనగా వేసవి, వర్ష, శీతకాలములను వేర్వేరుగా దోపజేయు (దిశే) దిశలకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియలను (అర్వాచ్యై) క్రిందనున్న (దిశే) దిశకై (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను అవశ్యముగా విధానమొనర్చవలయును. ॥౨౭॥

భావార్థము :-అగ్నిద్వారా, అనగా అగ్నియందు హోమమొనర్చి ఓషధులు మున్నగు పదార్థములందు సుగంధ్యాదిగుణములను విస్తరింపజేయువారు జగమున కుపకారమొనర్చినవా రగుచున్నారు. ॥౨౭॥

27. Improve your digestive faculty; make full use of efficacious juices. Elevate your soul. Till the soil. Enjoy the firmament, and light in the sky. Utilise the quarters and subquarters. Understand the significance of the upward region, and the downward region.

౧౩౦౦. నక్షత్రేభ్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, నక్షత్రాదయో దేవతాః, భురిగష్టి ఛందసీ, మధ్యమౌ స్వరౌ.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదేవిషయము.

౧౩౦౦ నక్షత్రేభ్యః స్వాహా నక్షత్రియేభ్యః స్వాహా ఽహోరాత్రేభ్యః
స్వాహాఽర్ధమాసేభ్యః స్వాహా మాసేభ్యః స్వాహా ఽఋతుభ్యః స్వాహార్తవేభ్యః
స్వాహా సంవత్సరాయ స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాం స్వాహా చన్ద్రాయ
స్వాహా సూర్యాయ స్వాహా రశ్మిభ్యః స్వాహా వసుభ్యః స్వాహా రుద్రేభ్యః
స్వాహాఽదిత్యేభ్యః స్వాహా మరుద్భ్యః స్వాహా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః
స్వాహా మూలేభ్యః స్వాహా శాఖాభ్యః స్వాహా వనస్పతిభ్యః
స్వాహా పుష్పేభ్యః స్వాహా ఫలేభ్యః స్వాహౌషధీభ్యః స్వాహా॥౨౮॥

ప.వి:- నక్షత్రేభ్యః, స్వాహా, నక్షత్రియేభ్యః, స్వాహా, అహోరాత్రేభ్యః, స్వాహా, అర్ధమాసేభ్య ఇత్యర్ధ + మాసేభ్యః, స్వాహా, మాసేభ్యః, స్వాహా, ఋతుభ్య ఇత్యృతు + భ్యః, స్వాహా, ఆర్తవేఽభ్యః, స్వాహా, సంవత్సరాయ, స్వాహా, ద్యావాపృథివీభ్యామ్, స్వాహా, చన్ద్రాయ, స్వాహా, సూర్యాయ, స్వాహా, రశ్మిభ్య ఇతి రశ్మి + భ్యః, స్వాహా, వసుభ్య ఇతి వసు + భ్యః, స్వాహా, రుద్రేభ్యః, స్వాహా, ఆదిత్యేభ్యః, స్వాహా, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్ + భ్యః, స్వాహా, విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః, స్వాహా, మూలేభ్యః, స్వాహా, శాఖాభ్యః, స్వాహా, వనస్పతిభ్య ఇతి వనస్పతి + భ్యః, స్వాహా, పుష్పేభ్యః, స్వాహా, ఫలేభ్యః, స్వాహా, ఓషధీభ్యః, స్వాహా. ॥౨౮॥

పదార్థః :-(నక్షత్రేభ్యః) అక్షీణేభ్యః (స్వాహా) (నక్షత్రియేంభ్యః) నక్షత్రాణాం సమూహేభ్యః (స్వాహా) (అహోరాత్రేభ్యః) అహర్నిశేభ్యః (స్వాహా) (అర్ధమాసేభ్యః) (స్వాహా) (మాసేభ్యః)(స్వాహా) (ఋతుభ్యః) (స్వాహా) (ఆర్తవేభ్యః) ఋతుజాతేభ్యః (స్వాహా) (సంవత్సరాయ) (స్వాహా) (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) భూమిప్రకాశాభ్యామ్ (స్వాహా) (చన్ద్రాయ) (స్వాహా) (సూర్యాయ) (స్వాహా) (రశ్మిభ్యః) కిరణేభ్యః (స్వాహా) (వసుభ్యః) పృథివ్యాదిభ్యః (స్వాహా) (రుద్రేభ్యః) ప్రాణజీవేభ్యః (స్వాహా) (ఆదిత్యేభ్యః) అవినాశిభ్యః కాలావయవేభ్యః (స్వాహా) (మరుద్భ్యః) (స్వాహా) (విశ్వేభ్యః) సర్వేభ్యః (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యః (స్వాహా) (మూలేభ్యః) (స్వాహా) (శాఖాభ్యః) (స్వాహా) (వనస్పతిభ్యః) (స్వాహా) (పుష్పేభ్యః) (స్వాహా) (ఫలేభ్యః) (స్వాహా) (ఓషధీభ్యః) (స్వాహా).॥౨౮॥

అన్వయః :- మనుష్యైర్నక్షత్రేభ్యః స్వాహా నక్షత్రియేంభ్యః స్వాహాఽహోరాత్రేభ్యః స్వాహాఽర్ధమాసేభ్యః స్వాహా మాసేభ్యః స్వాహర్తుభ్యః స్వాహాఽఽర్తవేభ్యః స్వాహా, సంవత్సరాయ స్వాహా, ద్యావాపృథివీభ్యాం స్వాహా, చన్ద్రాయ స్వాహా, సూర్యాయ స్వాహా, రశ్మిభ్యః స్వాహా, వసుభ్యః స్వాహా, రుద్రేభ్యః స్వాహాఽఽదిత్యేభ్యః స్వాహా, మరుద్భ్యః స్వాహా, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః స్వాహా, మూలేభ్యః స్వాహా, శాఖాభ్యః స్వాహా, వనస్పతిభ్యః స్వాహా, పుష్పేభ్యః స్వాహా, ఫలేభ్యః స్వాహౌషధీభ్యః స్వాహాచావశ్యమనుష్ఠేయాః.॥౨౮॥

భావార్థః :-మనుష్యా నిత్యం సుగన్ధ్యాదిద్రవ్యమగ్నౌ ప్రక్షిప్య తద్వాయురశ్మిద్వారా వనస్పత్యోషధి మూలశాఖాపుష్పఫలాదిషు ప్రవేశ్య సర్వేషాం పదార్థానాం శుద్ధిం కృత్వాఽఽరోగ్యం సంపాదయన్తు.॥౨౮॥

పదార్థము :-మానవులు (నక్షత్రేభ్యః) ఎప్పుడును నష్టముగాని పదార్థములకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమయజ్ఞ క్రియ (నక్షత్రియేభ్యః) ఉక్తపదార్థ సమూహములకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (అహోరాత్రేభ్యః) పగలు రాత్రులకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (అర్ధమాసేభ్యః) శుక్ల కృష్ణపక్షములు అనగా పక్షములకొరకు (స్వాహా) పై క్రియను (మాసేభ్యః) మాసములకొరకు (స్వాహా) పై దెలిపినయజ్ఞక్రియను (ఋతుభ్యః) వసంతము మున్నగు షడృతువులకై (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (సంవత్సరాయ) సంవత్సరములకొరకు (స్వాహా) శ్రేష్ఠయజ్ఞక్రియను (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) ప్రకాశము మరియు భూమికొరకు (స్వాహా) శ్రేష్ఠ యజ్ఞక్రియను (చన్ద్రాయ) చంద్రలోకమునకై (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (సూర్యాయ) సూర్యలోకమునకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (రశ్మిభ్యః) సూర్యాదుల కిరణములకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (వసుభ్యః) పృథివ్యాది లోకములకై (స్వాహా) ఉక్త క్రియను (రుద్రేభ్యః) దశప్రాణములకొరకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (ఆదిత్యేభ్యః) అవినాశియైన కాలావయవములకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (మరుద్భ్యః) పవనములకై (స్వాహా) ఉత్తమ అనుకూల యజ్ఞ క్రియను (విశ్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) దివ్యగుణములకొరకు

(స్వాహా) చక్కని క్రియను (మూలేభ్యః) సమస్త మూలముల [వ్రేళ్ల] కై (స్వాహా) తదనుకూలక్రియను (శాఖాభ్యః) శాఖలకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (వనస్పతిభ్యః) వనస్పతులకై (స్వాహా) ఉత్తమగుణవర్ధక యజ్ఞక్రియను (పుష్పేభ్యః) పుష్పములకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (ఫలేభ్యః) ఫలములకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (ఓషధీభ్యః) ఓషధులకొరకు (స్వాహా) సదా ఉత్తమ యజ్ఞక్రియలను జేయుచుండుట మానవయోగ్యమైయున్నది.॥౨౮॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సదా సుగంధ్యాది పదార్థములను అగ్నియందాహుతుల నిచ్చి వానిని ఆ యగ్ని వాయువు మరియు సూర్యుని కిరణములద్వారా వనస్పతి, ఓషధి, కంద, మూల, పత్ర, పుష్ప, ఫలములు మున్నగు అన్నాదులయందు ప్రవేశపరచి సమస్త పదార్థముల శుద్ధపరచి ఆరోగ్యమును సాధించవలెను.॥౨౮॥

28. Perform yajna for indestructible objects and for their assemblage; for day and night, for the half months; for the months; for the seasons and for the objects produced in them and for the yar to dervive happiness, perform yajna for the purification of Heaven and Earth; for the moon, for the Sun, and his rays. Perform yajna for the betterment of the Vasus, the Rudras and the Adityas. Perform yajna for purifying the airs; for the acquisition of noble qualities, for improving the roots and branches of forest trees, flowers, fruits and herbs.

౧౩౦౧.పృథివ్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, లిఙ్గోక్తా దేవతాః, నిచృదత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మదియే.

౧౩౦౧ పృథివ్యై స్వాహాఽన్తరిక్షాయ స్వాహా దివే స్వాహా సూర్యాయ స్వాహా

చన్ద్రాయ స్వాహా నక్షత్రేభ్యః స్వాహాఽద్భ్యః స్వాహౌషధీభ్యః

స్వాహా వనస్పతిభ్యః స్వాహా పరిప్లవేభ్యః స్వాహా చరాచరేభ్యః

స్వాహా సరీసృపేభ్యః స్వాహా॥౨౯॥

ప.వి:- పృథివ్యై, స్వాహా, అన్తరిక్షాయ, స్వాహా, దివే, స్వాహా, సూర్యాయ, స్వాహా,

చన్ద్రాయ, స్వాహా, నక్షత్రేభ్యః, స్వాహా, అద్భ్య ఇత్యప్ + భ్యః, స్వాహా, ఓషధీభ్యః, స్వాహా,

వనస్పతిభ్య ఇతి వనస్పతి + భ్యః, స్వాహా, పరిప్లవేభ్య ఇతి పరి + ప్లవేభ్యః, స్వాహా, చరాచరేభ్యః, స్వాహా, సరీసృపేభ్యః, స్వాహా.॥౨౯॥

పదార్థః :-(పృథివ్యై) విస్తృతాయై ధరిత్ర్యై (స్వాహా) ఉత్తమయజ్ఞక్రియా (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశాయ (స్వాహా) ఉక్తా క్రియా (దివే) విద్యుతః శుద్ధయే (స్వాహా) యజ్ఞక్రియా (సూర్యాయ) ఆదిత్యమండలాయ (స్వాహా) తదనంతరాపా క్రియా (చన్ద్రాయ) చన్ద్రమణ్డలాయ (స్వాహా) ఉత్తమక్రియా (నక్షత్రేభ్యః) తారకేభ్యః (స్వాహా) (అద్భ్యః) (స్వాహా) (ఓషధీభ్యః) (స్వాహా) (వనస్పతిభ్యః) (స్వాహా) (పరిప్లవేభ్యః) తారకేభ్యః (స్వాహా) (చరాచరేభ్యః) స్థావరజంగమేభ్యః (స్వాహా) (సరీసృపేభ్యః) సర్పాదిభ్యః (స్వాహా).॥౨౯॥

అన్వయః :-యది మనుష్యాః పృథివ్యై స్వాహాఽన్తరిక్షాయ స్వాహా, దివే స్వాహా, సూర్యాయ స్వాహా, చన్ద్రాయ స్వాహా, నక్షత్రేభ్యః స్వాహాఽద్భ్యః స్వాహౌషధీభ్యః స్వాహా, వనస్పతిభ్యః స్వాహా, పరిప్లవేభ్యః స్వాహా, చరాచరేభ్యః స్వాహా, సరీసృపేభ్యః స్వాహా ప్రయుఞ్జీరఀస్తర్హి సర్వం శుద్ధం కర్తుం ప్రభవేయుః.॥౨౯॥

భావార్థః :- యే సుగన్ధ్యాదిద్రవ్యం పృథివ్యాదిష్వగ్నిద్వారా విస్తార్య వాయుజలద్వారా ఓషధీషు ప్రవేశ్య సర్వం సంశోధ్యాఽఽరోగ్యం సంపాదయన్తి త ఆయుర్వర్ధకా భవన్తి.॥౨౯॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (పృథివ్యై) విశాలమైన ఈ పృథివికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞ క్రియను (అన్తరిక్షాయ) అవకాశము, అనగా పదార్థములమధ్య ఖాళీగనున్న భాగము [ఆకాశము] కొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (దివే) విద్యుత్తు శుద్ధికొరకు (స్వాహా) యజ్ఞ క్రియను (సూర్యాయ) సూర్యమండలముయొక్క ఉత్తమ తత్వముకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (చంద్రాయ) చంద్రమండలమునకై (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియను (నక్షత్రేభ్యః) అశ్వినీ మున్నగు నక్షత్రలోకముల ఉత్తమతత్వముకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (అద్భ్యః) జలములకొరకు (స్వాహా) శ్రేష్ఠ యజ్ఞక్రియను (ఓషధీభ్యః) ఓషధులకొరకు (స్వాహా) పై క్రియను (వనస్పతిభ్యః) వటవృక్షాదులకొరకై (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞ క్రియను (పరిప్లవేభ్యః) అన్నివైపులనుండి వచ్చి పోవుచుండు తారాగణములకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞ క్రియను (చరాచరేభ్యః) స్థావర జంగమ జీవులు మరియు జడపదార్థములకొరకై (స్వాహ) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (సరీసృపేభ్యః) ప్రాకుచునడచు సర్పములు మున్నగు జీవులకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను బాగుగా ప్రయుక్త మొనర్చుచుండినచో యది సర్వమును శుద్ధియొనర్చుటకు సమర్థవంత మగుచుండును.॥౨౯॥

భావార్థము :- సుగంధ్యాది పదార్థములను పృథివ్యాది పదార్థములందు అగ్నిద్వారా వ్యాప్తపరచి జలవాయువులద్వారా ఓషధులు మున్నగు పదార్థములందు ప్రవేశ మొనర్చజేసి ఆ సర్వములను శుద్ధపరచి ఆరోగ్యత్వమును, మనుష్యుల ఆయుర్దాయమును పెంపొందించువారలు ధన్యజీవు లగుచున్నారు. ॥౨౯॥

29. Perform yajna for the improvement of the Earth, the Firmament, the sky, the sun, the Moon and the Stars.

Perform yajna for the improvement of waters, herbs and forest trees. Perform yajna for meteors, animate and inanimate things, and things that creep and crawl for our comfort.

౧౩౦౨. అసవ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వస్వాదయో దేవతాః, కృతిశ్ఛందః నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౧౩౦౨ అసవే స్వాహా వసవే స్వాహా విభువే స్వాహా వివస్వతే స్వాహా గణశ్రియే స్వాహా గణపతయే స్వాహా౽భిభువే స్వాహాధిపతయే స్వాహా శూషాయ స్వాహా సꣳసర్పాయ స్వాహా చన్ద్రాయ స్వాహా జ్యోతిషే స్వాహా మలిమ్లుచాయ స్వాహా దివా పతయే స్వాహా॥30॥

ప.వి:- అసవే, స్వాహా, వసవే, స్వాహా, విభువ ఇతి వి + భువే, స్వాహా, వివస్వతే, స్వాహా, గణశ్రియ ఇతి గణ + శ్రియే, స్వాహా, గణపతయ ఇతి గణ + పతయే, స్వాహా, అభిభువ ఇత్యభి + భువే, స్వాహా, అధిపతయ ఇత్యధి + పతయే, స్వాహా, శూషాయ, స్వాహా, సꣳసర్పాయేతి సమ్+సర్పాయ, స్వాహా, చన్ద్రాయ, స్వాహా జ్యోతిషే, స్వాహా, మలిమ్లుచాయ, స్వాహా, దివా, పతయే, స్వాహా.॥30॥

పదార్థః :-(అసవే) ప్రాణాయ (స్వాహా) (వసవే) యో౽స్మిన్ శరీరే వసతి తస్మై జీవాయ (స్వాహా) (విభువే) వ్యాపకాయ వాయవే (స్వాహా) (వివస్వతే) సూర్యాయ (స్వాహా) (గణశ్రియే) యా గణానాం సమూహానాం శ్రీః శోభా తస్యై విద్యుతే (స్వాహా) (గణపతయే) సమూహానాం పాలకాయ వాయవే (స్వాహా) (అభిభువే) అభిముఖం భావుకాయ (స్వాహా) (అధిపతయే) సర్వస్వామినే రాజ్ఞే (స్వాహా) (శూషాయ) బలాయ సైన్యాయ (స్వాహా)

(సంసర్పాయ) యః సమ్యక్ సర్పతి గచ్ఛతి తస్మై (స్వాహా) (చన్ద్రాయ) సువర్ణాయ. చన్ద్రమితి హిరణ్య నామ.. నిఘం. ౧.౨. (స్వాహా) (జ్యోతిషే) ప్రదీపనాయ (స్వాహా) (మలిమ్లుచాయ) స్తేనాయ. మలిమ్లుచ ఇతి స్తేన నామ.. ని.. 3. ౨౪. (స్వాహా) (దివా,పతయే) దినస్య పాలకాయ సూర్యాయ (స్వాహా).॥30॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయమసవే స్వాహా వసవే స్వాహా, విభువే స్వాహా, వివస్వతే స్వాహా గణశ్రియే స్వాహా, గణపతయే స్వాహాఽభిభువే స్వాహాఽధిపతయే స్వాహా, శూషాయ స్వాహా, సంసర్పాయ స్వాహా, చన్ద్రాయ స్వాహా, జ్యోతిషే స్వాహా, మలిమ్లుచాయ స్వాహా, దివాపతయే స్వాహా చ ప్రయుఙ్ధ్వమ్.॥30॥

భావార్థః :-మనుష్యైః ప్రాణాదిశుద్ధయేఽగ్నౌ పుష్టికరాది ద్రవ్యం హోతవ్యం.॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (అసవే) ప్రాణములకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (వసవే) శరీరములందు వసించుజీవునికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను. (విభువే) వ్యాప్తమగుచుండు పవనము కొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (వివస్వతే) సూర్యునికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (గణశ్రియే) పదార్థసమూహములశోభకు కారణభూతమగు విద్యుత్తుకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞ క్రియను (గణపతయే) పదార్థసమూహములను పాలనమొనర్చు వాయువుకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (అభిభువే) సమ్ముఖమున నుండువానికై (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (అధిపతయే) అందరకు స్వామియగు రాజుకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (శూషాయ) బలము మరియు తీక్ష్ణత్వముకొరకై (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (సంసర్పాయ) చక్కగా ప్రాకుచు నడుచు జీవులకొరకై (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను (చన్ద్రాయ) సువర్ణముకై (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞ క్రియను (జ్యోతిషే) జ్యోతి అనగా సూర్య, చంద్ర, తారాగణముల ప్రకాశముకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞ క్రియను (మలిమ్లుచాయ) చోరులకై (స్వాహా) వారిని ప్రబంధమొనర్చుక్రియ మరియు (దివాపతయే) దినము పాలించునట్టి సూర్యునకు (స్వాహా) ఉత్తమ యజ్ఞక్రియను చక్కగా ప్రయుక్త మొనర్చుము. ॥30॥

భావార్థము :-మానవులు సమస్తప్రాణులు మున్నగువాని శుద్ధికొరకై అగ్నియందు పుష్టికొరకు మున్నగు పదార్థములను హోమమొనర్చవలయును. ॥30॥

30. Perform yajna for the purification of vital breaths; the soul that resides in the body, the pervading air, the sun, the lightning, the air that protects multitude of object, for the hero who chastises the wicked, for the king, for acquiring strength, for the reptiles, for gold, for light of the Sun, Moon and stars; for keeping the thieves under control, and for the Sun that nourishes the day.

౧303. మధవే స్వాహేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, మాసా దేవతాః, భురిగత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఆల నావిషయమే.

౧303 మధవే స్వాహా మాధవాయ స్వాహా శుక్రాయ స్వాహా శుచయే స్వాహా
నభసే స్వాహా నభస్యాయ స్వాహేషాయ స్వాహోర్జాయ స్వాహా
సహసే స్వాహా సహస్యాయ స్వాహా తపసే స్వాహా తపస్యాయ
స్వాహాంహసస్పతయే స్వాహా॥3౧॥

ప.వి:- మధవే, స్వాహా, మాధవాయ, స్వాహా, శుక్రాయ, స్వాహా, శుచయే, స్వాహా నభసే, స్వాహా, నభస్యాయ, స్వాహా, ఇషాయ, స్వాహా, ఊర్జాయ, స్వాహా, సహసే, స్వాహా, సహస్యాయ, స్వాహా, తపసే, స్వాహా, తపస్యాయ, స్వాహా, అంహసః, పతయే, స్వాహా.॥3౧॥

పదార్థః :- (మధవే) మధురాదిగుణోత్పాదకాయ చైత్రాయ (స్వాహా) (మాధవాయ) వైశాఖాయ (స్వాహా) (శుక్రాయ) శుద్ధికరాయ జ్యేష్ఠాయ (స్వాహా) (శుచయే) పవిత్రకరాయాఽఽషాఢాయ (స్వాహా) (నభసే) జలవర్షకాయ శ్రావణాయ (స్వాహా) (నభస్యాయ) నభసి భవాయ భాద్రాయ (స్వాహా) (ఇషాయ) అన్నోత్పాదకాయాఽఽశ్వినాయ (స్వాహా) (ఊర్జాయ) బలాన్నోత్పాదకాయ కార్త్తికాయ (స్వాహా) (సహసే) బలప్రదాయ మార్గశీర్షాయ (స్వాహా) (సహస్యాయ) సహసి సాధవే పౌషాయ (స్వాహా) (తపసే) తప ఉత్పాదకాయ మాఘాయ (స్వాహా) (తపస్యాయ) తపసి సాధవే ఫాల్గునాయ (స్వాహా) (అంహసః) శ్లిష్టస్య (పతయే) పాలకాయ (స్వాహా).॥3౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! భవంతో మధవే స్వాహా, మాధవాయ స్వాహా, శుక్రాయ స్వాహా, శుచయే స్వాహా, నభసే స్వాహా, నభస్యాయ స్వాహేషాయ స్వాహోర్జాయ స్వాహా, సహసే స్వాహా, సహస్యాయ స్వాహా, తపసే స్వాహా, తపస్యాయ స్వాహాఽంహసస్పతయే స్వాహా చానుతిష్ఠన్తు.॥3౧॥

భావార్థః :- యే ప్రతిదినమగ్నిహోత్రాదియజ్ఞం యుక్తాహారవిహారం చ కుర్వంతి తేఽరోగా భూత్వా దీర్ఘాయుషో భవన్తి. ॥3౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (మధవే) మధురత్వాదుల నుత్పన్నపరచు చైత్రమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (మాధవాయ) మధురత్వమునందుత్తమమైన వైశాఖమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (శుక్రాయ) జలాదులను వాయువేగముచే నిర్మలపరచునట్టి జ్యేష్ఠమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (శుచయే) వర్షయోగముచే భూమి మున్నగు వానిని పవిత్రమొనర్చు ఆషాఢమాసమునకై (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (నభసే) చక్కగా ఘనమగు కారుమేఘములచే గర్జనము [ఉరుము]లను వినిపించు శ్రావణమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (నభస్యాయ) ఆకాశమందు వర్షముచే ప్రసిద్ధమగు భాద్రపదమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (ఇషాయ) అన్నమునుత్పన్నపరచునట్టి ఆశ్వయుజమునకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (ఊర్జాయ) బలము, అన్నము నుత్పన్నపరచునదియు మరియు ఆశ్వయుజమాసము పుష్టించినట్టి సజ్జలు మున్నగు పంటలను పక్వపరచి పుష్టివంతమొనర్చు కార్తీకమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (సహసే) బలమును గలిగించునట్టి మార్గశిరమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (సహస్యాయ) బలమునుగలిగించు వానియందుత్తమమైన పుష్యమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (తపసే) ఋతుపరివర్తనమువల్ల మెల్లమెల్లగా శీతలమును ద్రోలుచు ప్రాణుల శరీరములందు ఉష్ణప్రవృత్తిని గలిగించునట్టి మాఘమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (తపస్యాయ) ప్రాణుల శరీరములందు వేడిమిని ప్రవృత్తపరచుటయందు ఉత్తమమగు ఫాల్గుణమాసముకొరకు (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను (అంహసః) మాసములందు లీనమైయున్న అధికమాసము కొరకు (పతయే) పాలించువానికొరకును (స్వాహా) యజ్ఞక్రియను అవశ్యముగా అనుష్ఠించుడు. ॥౩౧॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు ప్రతిదినము అగ్నిహోత్రము మున్నగు యజ్ఞముల నొనర్చుచు తన ప్రకృతికి అనుకూలమగు ఆహారవిహారాదులను జేయుచుండునో నాతడు రోగరహితుడై దీర్ఘకాలము జీవించువాడగును. ॥౩౧॥

31. Perform yajna to make comfortable and pleasant the month Chetra (March - April0, the Baisakh (April - May), the Jeshtha, (May-June), the Asharh (June-Jly), the Shravan (July-August), the Bhadra (August-September), the Aswin (September - October), the Kartika (October - November), the Margshish (November-December), the Paush (December-January), the Magh (January - February), the Phalgun (February-March), the thirteenth or intercalary month.

౧౩౦౪. వాజాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వాజాదయో దేవతాః, అత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయ మిచట చెప్పబడుచున్నది.

౧౩౦౪ వాజాయ స్వాహా ప్రసవాయ స్వాహాపిజాయ స్వాహా క్రతవే స్వాహా స్వః స్వాహా మూర్ధ్నే స్వాహా వ్యశ్నువినే స్వాహాన్త్యాయ స్వాహాఽన్త్యాయ భౌవనాయ

స్వాహా భువనస్య పతయే స్వాహాధిపతయే స్వాహా ప్రజాపతయే స్వాహా ॥32॥

ప.వి:- వాజాయ, స్వాహా, ప్రసవాయేతి ప్ర + సవాయ, స్వాహా, అపిజాయ, స్వాహా, క్రతవే, స్వాహా, స్వరితి స్వః, స్వాహా, మూర్ధ్నే, స్వాహా, వ్యశ్నువిన ఇతి వి+అశ్నువినే, స్వాహా, ఆన్త్యాయ, స్వాహా, ఆన్త్యాయ, భౌవనాయ, స్వాహా, భువనస్య, పతయే, స్వాహా, అధిపతయ ఇత్యధిపతయే, స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా + పతయే, స్వాహా.॥32॥

పదార్థః :-(వాజాయ) అన్నాయ (స్వాహా) (ప్రసవాయ) ఉత్పాదకాయ (స్వాహా) (అపిజాయ) ఉత్పన్నాయ (స్వాహా) (క్రతవే) ప్రజ్ఞాయై కర్మణే వా (స్వాహా) (స్వః) సుఖాయ (స్వాహా) (మూర్ధ్నే) మస్తకశుద్ధయే (స్వాహా) (వ్యశ్నువినే) వ్యాపినే వీర్యాయ (స్వాహా) (ఆన్త్యాయ) (స్వాహా) (ఆన్త్యాయ) అన్తే భవాయ (భౌవనాయ) భువనే భవాయ (స్వాహా) (భువనస్య, పతయే) సర్వజగత్స్వామినే (స్వాహా) (అధిపతయే) సర్వాధిష్ఠాత్రే (స్వాహా) (ప్రజాపతయే) సర్వప్రజాపాలకాయ (స్వాహా).॥32॥

అన్వయః :- భో మనుష్యాః! యూయం వాజాయ స్వాహా, ప్రసవాయ స్వాహాఽపిజాయ స్వాహా, క్రతవే స్వాహా, స్వః స్వాహా, మూర్ధ్నే స్వాహా, వ్యశ్నువినే స్వాహా, ఽఽన్త్యాయ స్వాహా ఽఽన్త్యాయ భౌవనాయ స్వాహా, భువనస్య పతయే స్వాహాఽధిపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయే, స్వాహా, చ సదా ప్రయుఞ్జీధ్వమ్.॥32॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా అన్నాపత్యగృహప్రజ్ఞామూర్ధాదిశోధనేన సుఖవర్ధనాయ సత్యాం క్రియాం కుర్వన్తి తే పరమాత్మానముపాస్య ప్రజాఽధిపతయో భవన్తి.॥32॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (వాజాయ) అన్నముకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (ప్రసవాయ) పదార్థముల ఉత్పత్తికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (అపిజాయ) గృహముకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (క్రతవే) బుద్ధి లేక కర్మకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (స్వః) అత్యంత సుఖముకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (మూర్ధ్నే) శిరస్సు శుద్ధియగుటకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (వ్యశ్నువినే) వ్యాప్తమగునట్టి వీర్యము [పరాక్రమము] కొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (ఆన్త్యాయ) వ్యవహారముల అంతమందు జరుగు వ్యవహారము కొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (ఆన్త్యాయ) చివరకు జరుగు (భౌవనాయ) విశ్వమునందు ప్రసిద్ధమగుదానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (భువనస్య) జగమును (పతయే)

పాలనమొనర్చు స్వామికొరకై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (అధిపతయే) సర్వాధిష్ఠాత, అనగా అందరికి శిక్షణనిచ్చువానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను మరియు (ప్రజాపతయే) సకల ప్రజలను పాలనమొనర్చువానికొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను ఎల్లప్పుడును యొనర్చుచుండుడు. ॥32॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అన్నము, సంతానము, గృహమును, శిరస్సును, బుద్ధి మొదలగు వానిని శోధించుటద్వారా సుఖమును వృద్ధిపరచుటకు సత్యక్రియనొనర్చుచుండెదరో వారు పరమాత్మ నుపాసించి ప్రజలను చక్కగా పాలించువా రగుదురు. ॥32॥

32. Produce good foodstuffs. Manufacture artciles. Protect the foodstuffs produced. Devlop intellect and perform noble deeds. Arrange for, comforts. Purify your head. Don't waste your semen. Exert for final beatitude. Worhsip God, the final living entity in the universe. Adore God, the protector of the world. Serve God, the Preacher of the Vedas to humanity. Pray to God, the Protector of all created beings.

౧౩౦౫. ఆయుర్యజ్ఞేనేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఆయురాదయో దేవతాః, ప్రకృతి శ్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః స్వకీయం సర్వస్వం కస్యానుష్ఠానాయ సమర్పణీయమిత్యాహ.

మానవులు తమ సర్వస్వమును, కలిగియున్న సకల పదార్థములను దేనిననుష్ఠించుటకై సమర్పించవలయును?

౧౩౦౫ ఆయుర్యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా ప్రాణో యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహాఽపానో యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా వ్యానో యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహోదానో యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా సమానో యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా చక్షుర్యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా శ్రోత్రం యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా వాగ్యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా మనో యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహాఽఽత్మా యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా బ్రహ్మ యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా జ్యోతిర్యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా స్వర్యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా పృష్ఠం యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా యజ్ఞో యజ్ఞేన కల్పతాగ్ంస్వాహా ॥33॥

ప.వి:- ఆయుః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, ప్రాణః, యజ్ఞేన కల్పతామ్, స్వాహా, అపాన ఇత్యప + ఆనః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా,వ్యాన ఇతి వి + ఆనః, యజ్ఞేన కల్పతామ్, స్వాహా, ఉదాన ఇత్యుత్ + ఆనః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, సమాన ఇతి సమ్ + ఆనః, యజ్ఞేన + కల్పతామ్, స్వాహా,చక్షుః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, శ్రోత్రమ్, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, వాగ్, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, మనః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, ఆత్మా, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, బ్రహ్మా, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, జ్యోతిః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, స్వరితి స్వః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, పృష్ఠమ్, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా, యజ్ఞః, యజ్ఞేన, కల్పతామ్, స్వాహా.॥33॥

పదార్థః :- (ఆయుః) ఏతి జీవనం యేన తత్ (యజ్ఞేన) పరమేశ్వరస్య విదుషాం చ సత్కారణేన సఙ్గతేన కర్మణా విద్యాదిదానేన సహ (కల్పతామ్) సమర్థ్యయతు (స్వాహా) సత్క్రియయా (ప్రాణః) జీవనమూలో వాయుః (యజ్ఞేన) యోగాభ్యాసాదినా (కల్పతామ్) (స్వాహా) (అపానః) అపానయతి దుఃఖం యేన సః (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (వ్యానః) సర్వసన్ధిషు వ్యాప్తశ్చేష్టానిమిత్తః (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (ఉదానః) ఉదానితి బలయతి యేన సః (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (సమానః) సమానయతి రసం యేన సః (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (చక్షుః) నేత్రమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (శ్రోత్రమ్) జ్ఞానేంద్రియాణా ముపలక్షణమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (వాక్) కర్మేంద్రియాణాముపలక్షణమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (మనః) అంతఃకరణమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (ఆత్మా) జీవః (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (బ్రహ్మా) చతుర్వేదవిత్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (జ్యోతిః) జ్ఞానప్రకాశః (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (స్వః) సుఖమ్ (యజ్ఞేన) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (పృష్ఠమ్) ప్రశ్నం శిష్టం చ (యజ్ఞేవ) (కల్పతామ్) (స్వాహా) (యజ్ఞః) వ్యాపకః పరమేశ్వరః. ''యజ్ఞో వై విష్ణుః'' ఇతి శతపథే (యజ్ఞేన) పరమాత్మనా (కల్పతామ్) (స్వాహా). ॥33॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిరేవమేషితవ్యమస్మాకమాయుః స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం. ప్రాణః స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతామపానః స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం వ్యానః స్వాహా, యజ్ఞేన సహ కల్పతాముదానః స్వాహా, యజ్ఞేన సహ కల్పతాం, సమానః స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం చక్షుః స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం శ్రోత్రం స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం వాక్స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం మనః స్వాహా యజ్ఞేన సాకం కల్పతామాత్మా స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం బ్రహ్మ స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం జ్యోతిః స్వాహా, యజ్ఞేన సహ కల్పతాం స్వః స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం పృష్ఠం స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతాం యజ్ఞః, స్వాహా యజ్ఞేన సహ కల్పతామితి. ॥33॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యావజ్జీవనం శరీరం ప్రాణా అంతఃకరణమింద్రియాణి సర్వోత్తమా సామగ్రీ చ యజ్ఞాయ విధేయా యేన నిష్పాపాః కృతకృత్యా భూత్వా పరమాత్మానం ప్రాప్యేహాఽముత్ర సుఖంప్రాప్నుయుః. ॥33॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరెట్టి కోరికను గలిగియుండవలెననగా! మాయొక్క (ఆయుః) జీవనమగు ఆయువు (స్వాహా) చక్కనిక్రియచే (యజ్ఞేన) పరమేశ్వరుని, విద్వాంసుల సత్కారముచే గలసియున్న కర్మలు మరియు విద్య మున్నగువాని నిచ్చుటతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగుగాక! (ప్రాణః) జీవనమునకు ముఖ్యకారణమగు వాయువు (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియద్వారా (అపానః) దుఃఖములను దూరమొనర్చు పవనము (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా (యజ్ఞేన) శ్రేష్ఠకార్యముతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగుగాక! (వ్యానః) సంధులందు వ్యాప్తమైయున్న అనగా శరీరమును నడుపు కర్మనొనర్చు మున్నగువానికి నిమిత్తమగు వాయువు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా (యజ్ఞేన) ఉత్తమ కార్యముతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగు గాక! (ఉదానః) బలమును గలిగించు పవనము (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా (యజ్ఞేన) ఉత్తమకర్మతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగుగాక! (సమానః) శరీరమునందు ప్రతి అంగములకును ఆహారమునందజేయు వాయువు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియతో (యజ్ఞేన) యజ్ఞముతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగుగాక! (చక్షుః) నేత్రములు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియచే (యజ్ఞేన) సత్కర్మతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగుగాక! (శ్రోత్రమ్) శబ్దములను విను కర్ణేంద్రియములు (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియచే (యజ్ఞేన) సత్కర్మతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగుగాక! (వాక్) వాణి మున్నగు కర్మేంద్రియములు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా (యజ్ఞేన) ఉత్తమ కర్మతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగు గాక! (మనః) మనసు అనగా అంతఃకరణము (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియచే (యజ్ఞేన) సత్కర్మతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగునుగాక! (ఆత్మా) ప్రాణము [జీవుడు] (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా (యజ్ఞేన) సత్కర్మతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగును గాక! (బ్రహ్మ) నాల్గువేదములనెరిగినవాడు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా (యజ్ఞేన) యజ్ఞము మున్నగు సత్కర్మలద్వారా (కల్పతామ్) సమర్పణమగుగాక! (జ్యోతిః) జ్ఞానప్రకాశము (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా (యజ్ఞేన) యజ్ఞముతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పణమగుగాక! (స్వః) సుఖము (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా

(యజ్ఞేన) యజ్ఞముతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పణమగుగాక! (పృష్ఠమ్) అడుగుట [ప్రశ్నించుట] మిగిలిపోయిన పదార్థములు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియచే (యజ్ఞేన) యజ్ఞముతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితమగు గాక! (యజ్ఞః) యజ్ఞము, అనగా సర్వవ్యాపకుడగు పరమాత్మ (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియద్వారా (యజ్ఞేన) తనతో గూడ (కల్పతామ్) సమర్పితుడగును గాక! ॥33॥

భావార్థము :- మనుష్యుడు తన జీవనము, శరీరము, ప్రాణము, అంతఃకరణము, దశేంద్రియములు, మరియు తన ఉత్తమ సామగ్రి ఏది గలదో దానిని యజ్ఞముకొరకు సమర్పణమొనర్చవలయును. దానివల్ల పాపరహితుడు, కృతకృత్యుడునై పరమాత్మను పొంది ఈ జన్మ మరియు పరజన్మలందును సుఖములను పొందవలయును. ॥33॥

33. May life be devoted to the service of God, the learned and the spreadh of knowledge in a noble manner. May breath improve through yoga and physical practices. May downward breath, diffusive breath, upward breath, digestive breath, improve through necessary precautions. May vision, hearing, speech, mind, soul, the master of the four Vedas, light of knowledge and happiness, and questionings advance through sacrifice performed in a right way.

May God be pleased with us through sacrifice performed in a spirit of devotion.

౧౩౦౬. ఏకస్మై ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కిమర్థో యజ్ఞోఽనుష్ఠాతవ్య ఇత్యాహ. ఎందులకు యజ్ఞానుష్ఠాన మొనర్చవలయును?

౧౩౦౬ ఏకస్మై స్వాహా ద్వాభ్యాꣳస్వాహా శతాయ స్వాహైకశతాయ స్వాహా

వ్యుష్ట్యై స్వాహా స్వర్గాయ స్వాహా ॥3౪॥

ప.విః- ఏకస్మై, స్వాహా, ద్వాభ్యామ్, స్వాహా, శతాయ, స్వాహా, ఏకశతాయేత్యేక+శతాయ, స్వాహా, వ్యుష్ట్యా ఇతి వి+ ఉష్ట్యై, స్వాహా, స్వర్గాయేతి స్వః+గాయ, స్వాహా.॥3౪॥

పదార్థః :-(ఏకస్మై) అద్వితీయాయ పరమాత్మనే (స్వాహా) సత్యా క్రియా (ద్వాభ్యామ్) కార్యకారణాభ్యామ్ (స్వాహా) (శతాయ) అసంఖ్యాతాయ పదార్థాయ (స్వాహా) (ఏకశతాయ) ఏకాధికాయ శతాయ (స్వాహా) (వ్యుష్ట్యై) ప్రదీప్తాయై దాహక్రియాయై (స్వాహా) (స్వర్గాయ) సుఖగమకాయ పురుషార్థాయ (స్వాహా).॥3౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిరేకస్మై స్వాహా ద్వాభ్యాం స్వాహా శతాయ స్వాహైకశతాయ స్వాహా వ్యుష్ట్యై స్వాహా స్వర్గాయ స్వాహా చ సంప్రయోజ్యా.॥3౪॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్భక్తివిశేషేణాఽద్వితీయ ఈశ్వరః ప్రేమపురుషార్థాభ్యామసంఖ్యాతా జీవాశ్చ ప్రసన్నాః కార్యా యేనాఽభ్యుదయికనైఃశ్రేయసికే సుఖే ప్రాప్యేతామితి.॥34॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (ఏకస్మై) ఒకే అద్వితీయుడగు పరమాత్మకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (ద్వాభ్యామ్) రెండు, అనగా కార్యకారణములకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (శతాయ) అనేక పదార్థములకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియను (ఏకశతాయ) నూటొక్క వ్యవహారములు లేక పదార్థములకై (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (వ్యుష్ట్యై) ప్రకాశితములైన పదార్థములను దహించివేయు క్రియకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమక్రియను (స్వర్గాయ) సుఖప్రాప్తికై (స్వాహా) శ్రేష్ఠక్రియను చక్కగా ప్రయుక్తమొనర్చవలయును. ॥34॥

భావార్థము :- మానవులు అత్యంత భక్తి శ్రద్ధలచే అద్వితీయుడగు పరమేశ్వరుని యెడ ప్రీతి మరియు పురుషార్థముచే అసంఖ్యాక ప్రాణులను ప్రసన్నపరచుచుండినచో ఇహపరసుఖములను ప్రాప్తిజేసికొనగలరు.॥34॥

34. Worship one God. Have knowledge of Cause and Effect. Please hundreds of souls. Practise hundred and one trades. Acquire the power to burn down sins. Attain to final beatitude full of happiness.

అత్రాయుర్వృద్ధ్యగ్నియజ్ఞగాయత్ర్యర్థపదార్థశోధనవిధానాదివర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిర్వేద్యా.

ఈ యధ్యాయమందు ఆయుర్వృద్ధి, అగ్నిగుణములు, కర్మ, యజ్ఞము, గాయత్రీ మంత్రార్థము మరియు సకలపదార్థముల శోధించు విధానము మున్నగు వర్ణన యున్నందున ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయార్థముతో గూడ సంగతిగలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే ద్వావింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచితసంస్కృతార్య భాషావిభూషిత యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదిరెండవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండలాంతర్గత బీబిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు, శిష్యుడునునగు **'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర'** బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ పీఠాధిపతులునైన **'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'** చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము; పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వవేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకులునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య **'మల్లెం కృష్ణారెడ్డి'** సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువదిరెండవఅధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

ॐ

THE

YAJURVEDA BHASHYAM

With

MAHARSHI DAYANANDA SARASWATHI'S
COMMENTARY

VOLUME - 5

(23-30 Chapters)

Translated in English by : **DEVI CHAND M.A.**

Translated in to Telugu

By

BRAHMASRI PANDITA LOKA MALAHARI
SIDDHANTACHARYA

Editor

Acharya Dr. MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Vaidika Sahitya Prachara Samithi, Hyderabad - 60.

2007

ఓ౩మ్

పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ
శ్రీమన్మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామినా నిర్మితమ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

పంచమ సంపుటము

(23-30 అధ్యాయములు)

అనువాదకర్త

'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

పరిష్కర్త - సంపాదకులు

సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద

ఆచార్య డా॥ మట్టి కృష్ణారెడ్డి M.A., M.Ed., Ph.D

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి, హైదరాబాద్-60

2007

"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి" ప్రచురణలు

సంపూర్ణ "యజుర్వేదభాష్యమ్" : 6 సంపుటములు

ద్వితీయ ముద్రణ : శ్రీ వ్యయ పుష్యం, జనవరి - 2007.

ప్రతులు : 1000

వెల : **రూ. 1800/- లు** మాత్రమే.(6 సంపుటములకు కలిపి)

(పోస్టేజి అదనము)

డి.టి.పి. : **వి. రామలింగారెడ్డి (బాలు)**

ముద్రణ : **సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్**, ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు.

ఫోన్ : 98490 05182

ప్రతులకు :

1. **వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి**, 3-30; హనుమాన్ నగర్, ఆర్యసమాజం ఎదురువీధి, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 60. ఆం.ప్ర., ఫోన్ : 040 - 24051322, 9849583929

2. **దిల్‌సుఖ్‌నగర్ ఆర్యసమాజం**, బాదంకాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 060, ఫోన్ : 9849468084, 9395376410

3. వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రామం, కొందుర్గు మండలం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా. ఫోన్ : 9441200322, 9849583929

4. **భీమాస్ డీలక్స్ హోటల్**, 34-38, జి.కార్ స్ట్రీట్, రైల్వేస్టేషన్ ఎదురుగా, తిరుపతి. ఫోన్ : 0877-2225521

5. **విశాలాంధ్ర బుక్‌హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ, తిరుపతి, కాకినాడ.

పంచమ సంపుటము

23-30 అధ్యాయములు

అధ్యాయసూచిక

అథత్రయోవింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే పఞ్చషష్టిర్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥యు.30.3॥

౧౩౦౭.హిరణ్యగర్భ ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరః కిం కరోతీత్యాహ. ఈశ్వరుడేమి చేయుచున్న దిందు చెప్పబడినది.

౧౩౦౭ హిరణ్యగర్భః సమవర్త్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకఽఆసీత్।

స దాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥౧॥

ప.వి:- హిరణ్యగర్భ ఇతి హిరణ్య+గర్భః, సమ్, అవర్త్తత, అగ్రే, భూతస్య, జాతః, పతిః, ఏకః, ఆసీత్, సః, దాధార, పృథివీమ్, ద్యామ్, ఉత, ఇమామ్, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౧॥

పదార్థః :- (హిరణ్యగర్భః) హిరణ్యాని సూర్యాదీని జ్యోతీంషి గర్భే యస్య కారణరూపస్య సః (సమ్) సమ్యక్ (అవర్త్తత) (అగ్రే) సృష్టేః ప్రాక్ (భూతస్య) ఉత్పన్నస్య కార్యరూపస్య (జాతః)ప్రాదుర్భూతః (పతిః) స్వామీ (ఏకః) అసహాయోఽద్వితీయేశ్వరః (ఆసీత్) (సః) (దాధార) ధృతవాన్ ధరతి ధరిష్యతి వా. అత్ర ''తుజాదీనా''మిత్యభ్యాసదైర్ఘ్యమ్. (పృథివీమ్) విస్తీర్ణాం భూమిమ్ (ద్యామ్) సూర్యాదికాం సృష్టిమ్ (ఉత) (ఇమామ్) ప్రత్యక్షామ్. (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ (దేవాయ) సర్వసుఖప్రదాత్రే పరమాత్మనే (హవిషా) ఆత్మాది సర్వస్వదానేన (విధేమ) పరిచరేమ సేవేమహి. విధేమేతి పరిచరణకర్మా..నిఘం. 3.౪.॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో భూతస్య జగతోఽగ్రే హిరణ్యగర్భః సమవర్త్తతాఽస్య సర్వస్యైకో జాతః పతిరాసీత్స ఇమాం పృథివీముత ద్యాం దాధార తస్మై కస్మై దేవాయ యథా వయం హవిషా విధేమ తథా యూయమపి విధత్త.॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా సృష్టిః ప్రలయం గత్వా ప్రకృతిస్థా భవతి పునరుత్పద్యతే. తస్యా అగ్రే య ఏకః పరమాత్మా జాగ్రన్ సన్ భవతి. తదానీం సర్వే జీవా మూర్ఛితా ఇవ భవంతి. స కల్పాంతే ప్రకాశరహితాం పృథివ్యాదిరూపాం ప్రకాశసహితాం సూర్యాదిలోకప్రభృతిం సృష్టిం విధాయ ధృత్వా సర్వేషాం కర్మానుకూలతయా జన్మాని దత్వా సర్వేషాం నిర్వాహాయ సర్వాన్పదార్థాన్ విధత్తే. స ఏవ సర్వై రుపాసనీయో దేవోఽస్తీతి వేద్యమ్.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (భూతస్య) ఉత్పన్నమైన కార్యరూప జగత్తును (అగ్రే) మొదట (హిరణ్యగర్భః) సూర్య చంద్ర తారలు మున్నగు జ్యోతులు గర్భరూపమున ఎవని లోపలనున్నవో, ఆ సూర్యుడు మున్నగు కారణరూప పదార్థములందు గర్భము వలె వ్యాపకుడు, స్తుతింపదగినవాడు (సమవర్తత) చక్కగా వర్తమానమైయున్న మరియు నీ సమస్త విశ్వమునకు (ఏకః) ఒక్కడే (జాతః) ప్రసిద్ధమైన (పతిః) పాలనమొనర్చువాడై (ఆసీత్) ఉండునో (సః) అట్టి (ఇమామ్) ఈ (పృథివీమ్) విస్తారముతో గూడిన పృథివి (ఉత) మరియు (ద్యామ్) సూర్యాది లోకములను రచించి దీనిని (దాధార) ముక్కాలములందును ధరించియున్నాడో, అట్టి (కస్మై) సుఖస్వరూపుడు (దేవాయ) సుఖములను ప్రసాదించు పరమాత్మకు మే మెట్లు (హవిషా) సర్వస్వము దానమొనర్చి యాతని (విధేమ) సేవాపరిచర్యలొనర్చు చున్నామో, మీరును అట్లే యొనర్చు చుండుడు.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సృష్టి ప్రలయమును పొందినప్పుడు ప్రకృతియందుగలిసి స్థిరమై యుండును. మరల యుత్పన్నమగును. అంతకు పూర్వమే పరమాత్మ ఒక్కడే జాగరూకుడై యుండును. అప్పుడు జీవులన్నియును మూర్ఛవంటి స్థితిలో చేరియుండును. కల్పాంతమునందు ప్రకాశరహితమగు పృథివ్యాదుల సృష్టి, ప్రకాశయుక్త సూర్యాదిలోకముల సృష్టియొక్క విధానము మరియు సకల ప్రాణులకు కర్మాను సారము జన్మలనిచ్చును, వీని నిర్వాహకమునకై సకల పదార్థముల విధానము జరుగును. అట్టి పరమాత్మయే సర్వజనులకు ఉపాసనీయదేవుడై యున్నాడని తెలిసకొనవలయును.॥౧॥

1. God is te Creator of the universe, its one Lord, the Sustainer of luminous objects like the sun. He was present before the creation of the world. He sustains this Earth and the sun in past, present and future. Let us worship with self dedication of our soul, Him, the Embodiment of happiness.

౧౩౦౮. ఉపయామగృహీత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, నిచృదాకృతిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౩౦౮ ఉపయామగృహీతోఽసి ప్రజాపతయే త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యో

నిః సూర్యస్తే మహిమా యస్తేఽహన్త్సంవత్సరే మహిమా సమ్బభూవ

యస్తే వాయావన్తరిక్షే మహిమా సమ్బభూవ యస్తే దివి సూర్యే

మహిమా సమ్బభూవ తస్మై తే మహిమ్నే ప్రజాపతయే స్వాహా దేవేభ్యః॥౨॥

ప.వి:- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా + పతయే, త్వా,జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః సూర్యః తే, మహిమా, యః, తే,అహన్, సంవత్సరే, మహిమా, సమ్బభూ వేతి సమ్+బభూవ, యః, తే వాయౌ అన్తరిక్షే, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, యః, తే,దివి, సూర్యే, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, తస్మై, తే, మహిమ్నే, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, స్వాహా, దేవేభ్యః॥౨॥

పదార్థః :-(ఉపయామగృహీతః) యో యామైశ్వర్యమసంబంధిభిః కర్మభిరుప సమీపే గృహీతః సాక్షాత్కృతః (అసి) (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ రాజ్ఞే (త్వా) త్వామ్ (జుష్టమ్) ప్రీతం సేవితం వా (గృహ్ణామి) (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) జగత్కారణం ప్రకృతిః (సూర్యః) సవితృమండలమ్ (తే) తవ (మహిమా) మహాత్మ్యమ్ (యః) (తే) తవ (అహన్) దినే (సంవత్సరే) వర్షే (మహిమా) (సంబభూవ) సంభూతోఽస్తి (యః) (తే) (వాయౌ) (అంతరిక్షే) (మహిమా) (సంబభూవ) (యః) (తే) (దివి) విద్యుతి సూర్యప్రకాశే వా (సూర్యే) (మహిమా) (సంబభూవ) (తస్మై) (తే) తుభ్యమ్ (మహిమ్నే) మహితో భావాయ (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ (స్వాహా) సద్విద్యాయుక్తా ప్రజ్ఞా (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః.॥౨॥

అన్వయః :-హే భగవన్ జగదీశ్వర! యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి, తం జుష్టం త్వా ప్రజాపతయేఽహం గృహ్ణామి. యస్య తే ఏష యోనిరస్తి, యస్తే సూర్యో మహిమా, యస్తే ఽహన్ సంవత్సరే మహిమా సంబభూవ. యస్తే వాయావంతరిక్షే మహిమా సంబభూవ, యస్తే దివి సూర్యే మహిమా సంబభూవ. తస్మై మహిమ్నే ప్రజాపతయే తే దేవేభ్యశ్చ స్వాహా సర్వైః సంగ్రాహ్యా.॥౨॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యస్య పరమేశ్వరస్యేదం సర్వం జగన్మహిమానం ప్రకాశయతి తస్యోపాసనాం విహాయాన్యస్య కస్యచిత్తస్య స్థానే చోపాసనా నైవ కార్యా. యః కశ్చిద్ బ్రూయాత్

పరమేశ్వరస్య సత్త్వే కిం ప్రమాణమితి తం ప్రతి యదిదం జగద్వర్తతే తత్సర్వం పరమేశ్వరం ప్రమాణయతీత్యుత్తరం దేయమ్.॥౨॥

పదార్థము :- భగవంతుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! ఏ నీవు (ఉపయామగృహీతః) యమాది యోగాభ్యాస సంబంధ కర్మలచే సమీపమందే సాక్షాత్కరింపబడి, అనగా హృదయాకాశమున ప్రకటితమై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి (జుష్టమ్) సేవించబడిన లేక ప్రసన్నమొనర్చబడిన (త్వా) నిన్ను (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకుడగు రాజు యొక్క రక్షణకై నేను (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చు చున్నాను. ఏది (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) ప్రకృతి జగత్తునకు కారణమై యున్నదో, ఏది (తే) నీ యొక్క (సూర్యః) సూర్యమండలము (మహిమా) మహద్రూపము మరియు (యః) ఏది (తే) నీయొక్క (అహన్) దినము (సంవత్సరే) సంవత్సరమునందు నియమ బంధనముద్వారా (మహిమా) గొప్పదనము (సమ్బభూవ) సంభావితమైయున్నదో (యః) ఏది (తే) నీయొక్క (వాయౌ) వాయువు మరియు (అన్తరిక్షే) అంతరిక్షము నందు (మహిమా) గొప్పదనము (సమ్బభూవ) ప్రసిద్ధమైయున్నదో (యః) ఏది (తే) నీయొక్క (దివి) విద్యుత్తు, అనగా సూర్యాదుల ప్రకాశము మరియు (సూర్యే) సూర్యునియందు (మహిమా) మహత్త్వము (సమ్బభూవ) ప్రత్యక్షమైయున్నదో (తస్మై) అట్టి (మహిమ్నే, ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలనరూప మహత్వమున (తే) నీకొరకు మరియు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ విద్యతో గూడిన బుద్ధి ఎల్లరును పొందుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౨॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుని మహిమను ఈ విశ్వమంతయును ప్రకాశ మొనర్చు చున్నదో, యా పరమేశ్వరుని ఉపాసనను వదలి యాతని స్థానమున ఇతరముల నుపాసించవలదు. పరమేశ్వరునియునికిని గూర్చి ప్రమాణమేమి? యని ఎవడైన ప్రశ్నించినచో, దానికి ఈ వర్తమానమై యున్న జగత్తే పరమేశ్వరుని యునికికి ప్రమాణ మని సమాధాన మీయవలయును. ॥౨॥

2. O God, Thou art realisable through yoga. I serve Thee and accept Thee as protector of the King who takes care of his subjects. This primordial mater and the sun testify to Thy Greatness. Thy Majesty is discernible in the day and year. The Majesty is seen in the wind and firmament. Thy majesty is traceable in the luminous sun. For all that, for Thy protecting greatness and for the learned persons, we always sing praises!.

౧౩౦౯. యః ప్రాణత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. వెండియు విషయ మదియే.

౧౩౦౯ యః ప్రాణతో నిమిషతో మహిత్వైకఽఇద్రాజా జగతో బభూవ। యఽఈశేఽఅస్య ద్విపదశ్చతుష్పదః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౩॥

ప.వి:- యః, ప్రాణతః, నిమిషత ఇతి ని+మిషతః, మహిత్వేతి మహి+త్వా, ఏకః, ఇత్, రాజా, జగతః, బభూవ, యః, ఈశే, అస్య, ద్విపద ఇతి ద్వి+పదః, చతుష్పదః, చతుఃపద ఇతి చతుః+పదః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥3॥

పదార్థః :-(యః) పరమాత్మా (ప్రాణతః) ప్రాణినః (నిమిషతః) నేత్రాదినా చేష్టాం కుర్వతః (మహిత్వా) స్వమహిమ్నా (ఏకః) అద్వితీయోఽసహాయః (ఇత్) ఏవ (రాజా) అధిష్ఠాతా (జగతః) సంసారస్య (బభూవ) (యః) (ఈశే) ఈష్టే (అస్య) (ద్విపదః) మనుష్యాదేః (చతుష్పదః) గవాదేః (కస్మై) ఆనందరూపాయ (దేవాయ) కమనీయాయ (హవిషా) భక్తివిశేషేణ (విధేమ) పరిచరేమ. ॥3॥

అన్వయః-హే మనుష్యాః యథా వయం య ఏక ఇన్మహిత్వా నిమిషతః ప్రాణతో ద్విపదశ్చతుష్పదోఽస్య జగతో రాజా బభూవ, యోఽస్యేశే, తస్మై కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ, తథాఽస్య భక్తివిశేషో భవద్భిర్విధేయః. ॥3॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! య ఏక ఏవ సర్వస్య జగతో మహారాజాధిరాజోఽఖిలజగన్నిర్మాతా సకలైశ్వర్యయుక్తో మహాత్మా న్యాయాధీశోఽస్తి తస్యైవోపాసనేన ధర్మార్థకామమోక్షఫలాని ప్రాప్య సర్వే భవంతః సంతుష్యంతు.॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (యః) ఏ (ఏకః,ఇత్) ఒక్కడు మాత్రమే (మహిత్వా) తన మహిమతో (నిమిషతః) నేత్రాదులచే చేష్టల నొనర్చుచు (ప్రాణతః) ప్రాణిరూప (ద్విపదః) రెండు కాళ్ళగల మనుష్యాదులు మరియు (చతుష్పదః) నాల్గుకాళ్ళగల గొవులు మున్నగు పశుసంబంధమగు ఈ (జగతః) జగత్తు యొక్క (రాజా) అధిష్ఠాత (బభూవ) యగుచున్నాడో మరియు (యః) ఎవడు (అస్య) ఈ ప్రపంచమునకు (ఈశే) సర్వోపరిస్వామియైయున్నాడో, అట్టి (కస్మై) ఆనందస్వరూపుడును (దేవాయ) అతి మనోహరుడగు పరమేశ్వరుని (హవిషా) విశేషభక్తిభావముచే (విధేమ) సేవింతుమో అటులనే విశేషభక్తిభావముతో మీరును సేవించుడు. ॥3॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ జగత్తంతటికిని ఒక్కడే ఎవడు మహారాజాధిరాజు, సమస్త జగదుత్పాదకుడు,సకలైశ్వర్య యుక్తుడు, మహాత్ముడు, న్యాయాధీశుడునై యున్నాడో అతనినే యుపాసించి మీరెల్లరును ధర్మార్థ కామమోక్షముల ఫలములను పొంది సంతుష్టులగుడు. ॥3॥

3. God by His grandeur is the sole Ruler of the moving world that breathes and slumbers. He is the Sovereign Lord of these men and cattle. Let us worship with devotion, Him, the Embodiment of happiness.

౧౩౧౦. ఉపయామగృహీత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా. వికృతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౩౧౦ ఉపయామగృహీతో౽సి ప్రజాపతయే త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోని
శ్చన్ద్రమాస్తే మహిమా। యస్తే రాత్రౌ సంవత్సరే మహిమా సమ్బభూవ యస్తే
పృథివ్యామగ్నౌ మహిమా సమ్బభూవ యస్తే నక్షత్రేషు చన్ద్రమసి మహిమా
సమ్బభూవ తస్మై తే మహిమ్నే ప్రజాపతయే దేవేభ్యః స్వాహా॥౪॥

ప.విః- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, త్వా జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః, చన్ద్రమాః, తే, మహిమా, యః, తే, రాత్రౌ, సంవత్సరే, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, యః, తే, పృథివ్యామ్, అగ్నౌ, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, యః తే, నక్షత్రేషు, చన్ద్రమసి, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, తస్మై, తే, మహిమ్నే, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, దేవేభ్యః, స్వాహా.॥౪॥

పదార్థః :-(ఉపయామగృహీతః) ఉపయామేన సత్కర్మణా యోగాభ్యాసేన గృహీతః స్వీకృతః (అసి) (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ (త్వా)త్వామ్ (జుష్టమ్) సేవితమ్ (గృహ్ణామి) (ఏషః)(తే) తవ సృష్టౌ (యోనిః) జలమ్. యోనిరిత్యుదకనా..నిఘం. ౧.౧౨. (చంద్రమాః) చంద్రలోకః (తే) తవ (మహిమా) (యః) (తే) తవ (రాత్రౌ) (సంవత్సరే) (మహిమా) సంబభూవ (యః) (తే) (పృథివ్యామ్) అంతరిక్షే భూమౌ వా (అగ్నౌ) విద్యుతి (మహిమా) (సంబభూవ) (యః) (తే) తవ (నక్షత్రేషు) కారణరూపేణ నాశరహితేషు లోకాంతరేషు. (చంద్రమసి) చంద్రలోకే (మహిమా) (సంబభూవ) (తస్మై) (తే) తవ (మహిమ్నే) ప్రజాపతయే (దేవేభ్యః) (స్వాహా) సత్యాచరణ యుక్తా క్రియయా.॥౪॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! యస్త్వముపయామగృహీతో౽సి,తం త్వా జుష్టం ప్రజాపతయే ౽హం గృహ్ణామి. యస్య తే సృష్టావేష యోనిర్జలం యస్య తే సృష్టౌ చంద్రమా మహిమా యస్య

తే యో రాత్రా సంవత్సరే మహిమా చ సంబభూవ, యస్తే సృష్టౌ పృథివ్యామగ్నౌ మహిమా సంబభూవ. యస్య తే సృష్టౌ యో నక్షత్రేషు చంద్రమసి చ మహిమా సంబభూవ, తస్య తే తస్మై మహిమ్నే ప్రజాపతయే దేవేభ్యశ్చ స్వాహాఽస్మాభి రనుష్ఠేయా.॥౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యస్య మహిమ్నా సామర్థ్యేన సర్వం జగద్విరాజతే యస్యానంతో మహిమాఽస్తి యస్య సిద్ధౌ రచనావిశిష్టం సర్వం జగద్దృష్టాంతమస్తి తమేవ సర్వే మనుష్యా ఉపాసీరన్.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! (ఉపయామగృహీతః) సత్కర్మ అనగా యోగాభ్యాసము మున్నగు ఉత్తమ కర్మలచే ఏ నీవు స్వీకరించబడినవాడవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి (త్వాజుష్టమ్) సేవించబడిన నిన్ను (ప్రజాతయే) ప్రజాపాలకుడగు రాజు రక్షణకై నేను (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్తును, అనగా మనస్సునందు స్థిరపరతును. ఏ (తే) నీయొక్క ప్రపంచములో (ఏషః) ఏ ఇట్టి (యోనిః) జలముగలదో (తే) నీ జగత్తునందు (చన్ద్రమాః) చంద్రలోకము (మహిమా) గొప్పతనము ఏ (తే) నీయొక్క (యః) ఏ (రాత్రా) రాత్రి (సంవత్సరే) సంవత్సరమునందు, అది (మహిమా) గొప్పదనము (సమ్బభూవ) సంభవ మైనది, అగును, అవగలదు (యః, తే) ఏ నీ సృష్టియందు (పృథివ్యామ్) అంతరిక్షము, భూమి, మరియు (అగ్నౌ) అగ్నియందు (మహిమా) గొప్పదనము (సమ్బభూవ) సంభవించినదో, సంభవించుచున్నదో, సంభవించునో మరియు ఏ (తే) నీసృష్టియందు (యః) ఏ(నక్షత్రేషు)కారణరూపముచే నశించని లోకలోకాంతరములందు మరియు (చన్ద్రమసి) చంద్రలోకమందు అది (మహిమా) మహత్వము (సమ్బభూవ) సంభవమైనది, అగుచున్నది, కాగలదు. అట్టి (తే) నీయొక్క (తస్మై) ఆ (మహిమ్నే) గొప్పతనము (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకుడగు రాజు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (స్వాహా) సత్యాచరణముతో గూడిన క్రియను మనమెల్లరమును అనుష్ఠించవలసి యుండును. ॥౪॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎవని మహిమ, సామర్థ్యములచే విశ్వము విరాజిల్లు చున్నదో, ఎవని మహిమలు అనంతములో దానిని సిద్ధిపరచుటకై రచనాత్మకముగ పూర్ణమైయున్న ఈ విశ్వమే దృష్టాంతమై యున్నది. కావున నాతని యుపాసనయే ఎల్లరకును యోగ్యమై యున్నది. ॥౪॥

4. O God, Thou art realisable through yoga. I serve Thee and accept Thee as Protector of the king who takes care of his subjects. This water and moon testify to Thy greatness. Thy Mjesty is seen in the night and year. Thy majesty is found in the Erth and fire. Thy Majesty is discernible in the immortal worlds and the moon. For all tht, for Thy protecting greatness and for the learned persons, we always sing praises!.

౧౩౧౧. యుంజంతీత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. మఱల నా యీశ్వరు డెటులున్నాడు?

౧౩౧౧ యుఞ్జన్తి బ్రధ్నమరుషం చరన్తం పరి తస్థుషః। రోచన్తే రోచనా దివి॥౫॥

ప.వి:- యుఞ్జన్తి, బ్రధ్నమ్, అరుషమ్, చరన్తమ్, పరి, తస్థుషః, రోచన్తే, రోచనాః, దివి.॥౫॥

పదార్థః :-(యుంజంతి) యుక్తం కుర్వంతి (బ్రధ్నమ్) మహాంతమ్ (అరుషమ్) అరుఃషు మర్మసు సీదంతమ్ (చరంతమ్) ప్రాప్నువంతమ్ (పరి) సర్వతః (తస్థుషః) స్థావరాన్ (రోచంతే) ప్రకాశంతే (రోచనాః) దీప్తయః (దివి).॥౫॥

అన్వయః :-యే పరితస్థుషశ్చరంతం విద్యుతమివ వర్తమానమరుషం బ్రధ్నం పరమాత్మానమాత్మనా సహ యుంజంతి. తే దివి సూర్యే రోచనాః కిరణా ఇవ రోచంతే.॥౫॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యథా ప్రతిబ్రహ్మాండే సూర్యః ప్రకాశతే తథా సర్వస్మిన్ జగతి పరమాత్మా ప్రకాశతే. యే యోగాభ్యాసేనాఽన్తర్యామిణం పరమాత్మానం స్వమాత్మనా యుంజతే తే సర్వతః ప్రకాశితా జాయంతే.॥౫॥

పదార్థము :-ఎవడు (పరి) అన్నివైపులనుండి (తస్థుషః) స్థావరజీవులను (చరన్తమ్) పొందుచు విద్యుత్తువలె నుండునో (అరుషమ్) ఏదేని దెబ్బదగిలినంతమాత్రముననే శీఘ్రముగ ప్రాణములు వెడలునట్టి మర్మ స్థానముల రక్షణకై స్థిరమగుచు (బ్రధ్నమ్) సర్వోన్నతుడగు పరమాత్మకు తనయాత్మతో (యుఞ్జన్తి) సంయుక్తపరచుకొనెదరో వారు (దివి) సూర్యునియందు (రోచనాః) కిరణములవలె (రోచన్తే) పరమాత్మయందు ప్రకాశమాను లగుదురు.॥౫॥

భావార్థము :-మానవులారా! ప్రతి బ్రహ్మాండమునందును సూర్యుడు ప్రకాశించుచున్నటులనే సర్వజగత్తునందును పరమాత్మ ప్రకాశమానుడై యున్నాడు. యోగాభ్యాసముచే ఆ యంతర్యామి యగు పరమేశ్వరుని తమయాత్మయందు యుక్తపరుచుకొనువారు అన్నివైపులనుండి ప్రకాశమును పొందగలరు.॥౫॥

5. They, who unite their souls with God, Who pervades all stationary objects, and protects the vital parts of our body, shine in Him like beams in the Sun.

౧౩౧౨.యుంజంత్యస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సూర్యో దేవతా, విరాడ్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ కేనేశ్వరః ప్రాప్తవ్య ఇత్యాహ. ఎవడీశ్వరుని పొందగలడు?

౧౩౧౨ యుఞ్జన్త్యస్య కామ్యా హరీ విపక్షసా రథే। శోణా ధృష్ణూ నృవాహసా॥౬॥

ప.వి:- యుఞ్జన్తి, అస్య, కామ్యా, హరీఽ ఇతి హరీ, విపక్షసేతి వి+పక్షసా, రథే, శోణా, ధృష్ణూఽ ఇతి ధృష్ణూ, నృవాహసేతి నృ+వాహసా.॥౬॥

పదార్థః :- (యుంజంతి) (అస్య) జీవస్య (కామ్యా) కమనీయౌ (హరీ) హరణశీలౌ (విపక్షసా) వివిధైః పరిగృహీతౌ (రథే) యానే (శోణా) రక్తగుణవిశిష్టౌ (ధృష్ణూ) దృఢౌ (నృవాహసా) నృణాం వాహకౌ.॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః యథా శిక్షకాః కామ్యా హరీ విపక్షసా శోణా ధృష్ణూ నృవాహసా రథే యుంజంతి, తథా యోగినోఽస్య పరమేశ్వరస్య మధ్య ఇంద్రియాణి మనః ప్రాణాంశ్చ యుంజంతి.॥౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా మనుష్యాః సుశిక్షితైర్ధ్యశ్వైర్యుక్తైన యానేన స్థానాంతరం సద్యః ప్రాప్నువంతి తథైవ విద్యాసత్సంగయోగాభ్యాసైః పరమాత్మానం శీఘ్రం ప్రాప్నువంతి.॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! శిక్షణ నిచ్చు సజ్జను లెట్లు (కామ్యా) మనోహరములు (హరీ) కొనిపోవునట్టి (విపక్షసా) అనేక విధముల చక్కగా గ్రహించబడిన (శోణా) రక్తవర్ణముతో గూడిన (ధృష్ణూ) అతిదృఢమగు (నృవాహసా) మానవుల నొక చోటునుండి వేరొక చోటునకు జేర్చు రెండశ్వములను (రథే) రథమునందు (యుఞ్జన్తి) జోడించునట్లు యోగులు (అస్య) ఈ పరమేశ్వరునియందు ఇంద్రియములు, అంతఃకరణము, ప్రాణములను సంయుక్తమొనర్తురు. ॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. చక్కగా శిక్షణనిచ్చిన అశ్వములతో గూడిన రథముపై మానవులు ఒక చోటునుండి వేరొక చోటికి శీఘ్రముగ, క్షేమముగ జేరునట్లు, మానవులు విద్య, సజ్జనసాంగత్యము, యోగాభ్యాసముల ద్వారా పరమాత్మను శీఘ్రముగా పొందగలుగుదురు.॥౬॥

6. Just as experts yoke to the chariot two beautiful horses, controlled with difficulty and through diverse devices; tawny, stout, our bearers from one place to the other, so do the yogis yoke their organs of sense, mind, and vital breaths to God.

౧౩౧౩. యద్వాత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునర్మనుష్యః కస్య సంగం కుర్యాదిత్యాహ. మనుష్యుడెవనితో సంగమొనర్చవలయును?

౧౩౧౩ యద్వాతోఽఅపోఽఅగనీగన్ప్రియామిన్ద్రస్య తన్వమ్।
ఏతꣳస్తోతరనేన పథా పునరశ్వమావర్తయాసి నః॥౭॥

ప. వి:- యత్, వాతః, అపః, అగనీగన్, ప్రియామ్, ఇన్ద్రస్య, తన్వమ్, ఏతమ్, స్తోతః, అనేన, పథా, పునః, అశ్వమ్, ఆ, వర్తయాసి, నః.॥౭॥

పదార్థః :-(యత్) యం కలాయంత్రాశ్వం (వాతః) వాయుః (అపః) జలాని (అగనీగన్) ప్రాప్నువంతి (ప్రియామ్) కమనీయమ్ (ఇంద్రస్య) విద్యుతః (తన్వమ్) విస్తృతం శరీరమ్ (ఏతమ్) (స్తోతః) స్తావక (అనేన) (పథా) మార్గేణ(పునః) (అశ్వమ్) ఆశుగామినమ్ (ఆ) (వర్తయాసి) వర్తయేః (నః) అస్మాన్.॥౭॥

అన్వయః :-హే స్తోతర్యథా శిల్పిజనా ఇంద్రస్య ప్రియాం తన్వం వాత ఇవ ప్రాప్య యద్ యమపోఽగనీగ న్త్సతైతమశ్వమనేన పథా త్వం ప్రాప్నోషి. పునర్నోఽస్మానావర్తయాఽసి. తం భవంతం వయం సత్కుర్యామ. ॥౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యే యుష్మాన్ సుమార్గేణ గమయంతి తత్సంగేన యూయం వాయువిద్యుదాదివిద్యాం ప్రాప్నుత.॥౭॥

పదార్థము :-(స్తోతః) ఓ స్తుతించువాడా! శిల్పులెట్లు (ఇంద్రస్య) విద్యుత్తుయొక్క (ప్రియమ్) అతిసుందరమైన (తన్వమ్) విస్తారమగు శరీరమును (వాతః) వాయువువలె పొంది (యత్) ఏ కళాయంత్రరూపమగు అశ్వమును మరియు (అపః) జలములను (అగనీగన్) ప్రాప్తించుకొందురో, అట్లే (ఏతమ్) ఇట్టి (అశ్వమ్) శీఘ్రముగా నడచు ఈ కళాయంత్రరూపాశ్వమును (అనేన) పై దెలిపిన విద్యుద్రూప (పథా) మార్గమును నీవు పొందుదువు (పునః) మరల (నః) మమ్ము (ఆ, వర్తయాసి)చక్కగా అటునిటు గొనిపోవుదువు. అట్టి నీకు మేము సత్కార మొనర్తుము. ॥౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! మిమ్ము ఉత్తమ మార్గమున కొనిపోవువారి సాంగత్యముచే మీరు వాయువు, విద్యుత్తు మున్నగు విద్యలను చక్కగా పొందుడు॥౭॥

7. O laudable learned person, just as artisans control the beautiful diffused from of electricity, swift like the wind, an erect electrical contrivances worked with water, so do ye prepare with the aid of electricity a fast moving machine, tht takes us from on place to the other!.

౧౩౧౪.వసవ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వాయ్వాదయో దేవతాః, అత్యష్టి శ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్వంతీత్యాహ. విద్వాంసు లేమి యొనర్తురు?

౧౩౧౪ వసవస్త్వాఽఞ్జన్తు గాయత్రేణ ఛన్దసా రుద్రాస్త్వాఽఞ్జన్తు త్రైష్టుభేన ఛన్దసాదిత్యాస్త్వాఽఞ్జన్తు జాగతేన ఛన్దసా । భూర్భువః స్వర్లాజీ౩ ఞ్ఛాచీ౩న్యవ్యే గవ్యఽఏతదన్నమత్త దేవాఽఏతదన్నమద్ధి ప్రజాపతే ॥౮॥

ప.వి:- వసవః, త్వా, అఞ్జన్తు, గాయత్రేణ, ఛన్దసా, రుద్రాః, త్వా, అఞ్జన్తు, త్రైష్టుభేన, త్రైష్టుభేనేతి త్రై+స్తుభేన, ఛన్దసా, ఆదిత్యాః, త్వా, అఞ్జన్తు, జాగతేన, ఛన్దసా, భూః, భువః, స్వః లాజీ3న్, శాచీ3న్, యవ్యే, గవ్యే, ఏతత్, అన్నమ్, అత్త, దేవాః, ఏతత్, అన్నమ్, అద్ధి, ప్రజాపత ఇతి ప్రజా+పతే.॥౮॥

పదార్థః :-(వసవః) ప్రథమకల్పా విద్వాంసః (త్వా) త్వామ్ (అంజంతు) కామయంతామ్ (గాయత్రేణ) గాయత్రీఛందోవాచ్యేన (ఛందసా) అర్థేన (రుద్రాః) మధ్యమకల్పా విద్వాంసః (త్వా) త్వామ్ (అంజంతు) (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్ప్రకాశితేనార్థేన (ఛందసా) (ఆదిత్యాః) ఉత్తమా విద్వాంసః (త్వా) (అంజంతు) (జాగతేన) జగతీఛందఃప్రకాశితేనార్థేన (ఛందసా) స్వచ్ఛందేన (భూః) ఇమం లోకమ్ (భువః) అంతరిక్షస్థాన్ (స్వః) ప్రకాశస్థాంల్లోకాన్ (లాజీన్) స్వస్వకక్షాయాం చలితాన్ (శాచీన్)వ్యక్తాన్ (యవ్యే) యవానాం భవనే క్షేత్రే జాతమ్ (గవ్యే) గోర్వికారే (ఏతత్) (అన్నమ్) (అత్త) భక్షయత (దేవాః) (విద్వాంసః) (ఏతత్) (అన్నమ్) (అద్ధి) భుంక్ష్వ (ప్రజాపతే) ప్రజారక్షక!॥౮॥

అన్వయః :-హే ప్రజాపతే! వసవో గాయత్రేణ ఛందసా యం త్వాఽఞ్జంతు, రుద్రాస్త్రైష్టుభేన ఛందసా యం త్వాఽఞ్జంత్వాదిత్యా జాగతేన ఛందసా యం త్వాఽఞ్జంతు, స త్వమేతదన్నమద్ధి. హే దేవాః! యూయం యవ్యే గవ్య ఏతదన్నమత్త. లాజీన్ శాచీన్ భూర్భువః స్వర్లోకాన్ ప్రాప్నుత చ.॥౮॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసః సాంగోపాంగాన్ వేదాన్ మనుష్యానధ్యాపయంతి తే ధన్యవాదార్హా భవంతి.॥౮॥

పదార్థము :-(ప్రజాపతే) ప్రజాపాలనమొనర్చు ఓ రాజా! (వసవః) మొదటి శ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులు (గాయత్రేణ) గాయత్రీ ఛన్దస్సుతో పఠించదగిన (ఛన్దసా) స్వచ్ఛందమగు అర్థముతో ఏ (త్వా) నిన్ను (అఞ్జన్తు) కోరెదరో (రుద్రాః) మధ్యమకక్షకు చెందిన విద్వాంసులు (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్ ఛందస్సుతో ప్రకాశపరచబడిన (ఛన్దసా) స్వచ్ఛందమగు అర్థముచే, ఏ (త్వా) నిన్ను (అఞ్జన్తు) కోరెదరో (ఆదిత్యాః) ఉత్తమ శ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులు (జాగతేన) జగతీ ఛన్దముచే ప్రకాశితమొనర్చబడిన (ఛన్దసా) స్వచ్ఛందమగు అర్థముతో, ఏ (త్వా) నిన్ను (అఞ్జన్తు) కోరెదరో అట్టి నీవు (ఏతత్) ఇట్టి (అన్నమ్) అన్నమును (అద్ధి) భుజించుము (దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (యవ్యే) యవలచేలలోనుత్పన్నమగు (గవ్యే) గోక్షీరములు పెరుగు మున్నగు ఉత్తమ

పదార్థములందు గలసియున్న (ఏతమ్) ఇట్టి (అన్నమ్) అన్నమును (అత్త) భుజించుడు. మరియు (లాజీన్) స్వంతకక్షలందు నడచుచు (శాచీన్) ప్రకటితములునగు (భూః) ఈ ప్రత్యక్షలోకము (భువః) అంతరిక్ష మందలి లోకములు (స్వః) ప్రకాశమునందు స్థిరమై యున్న సూర్యాది లోకములను పొందుడు. ॥౮॥

భావార్థము :- సాంగోపాంగముగ నాలుగువేదములను మానవులకు చదివించు విద్వాంసులు ధన్యవాదార్హులై యుందురు. ॥౮॥

8. O king, the protector of his subjects, the Vasus approach thee with Vedic verses in Gayatri Metre, Rudras approach thee with verses in Trishtup metre, Adityas approach thee with verses in jagati metre, eat thou this food, O learned people eat ye this food prepared from barley and co'w milk and its products, and move in Earth, ether, Heaven, and distinct planets moving in their orbits!.

౧౩౧౫. కః స్విదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః జిజ్ఞాసుర్దేవతా, నిచృదత్యష్టి శ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ విద్వాంసః కిం కిం ప్రష్టవ్యా ఇత్యాహ. విద్వాంసుల నేనేమి ప్రశ్నించవలయును?

౧౩౧౫ కః స్విదేకాకీ చరతి కఉ స్విజ్జాయతే పునః ।

కిꣳస్విద్ధిమస్య భేషజం కిమ్వావపనం మహత్॥౯॥

ప.వి:- కః స్విత్, ఏకాకీ, చరతి, కః, ఊꣳ ఇత్యూꣳ స్విత్, జాయతే, పునరితి పునః, కిమ్, స్విత్, హిమస్య, భేషజమ్, కిమ్, ఊꣳ ఉ ఇత్యూꣳ, ఆవపనమిత్యా+వపనమ్, మహత్.॥౯॥

పదార్థః:-(కః) (స్విత్) ప్రశ్నే (ఏకాకీ) అసహాయః (చరతి) గచ్ఛతి (కః)(ఉ) వితర్కే (స్విత్) (జాయతే) (పునః) (కిమ్)(స్విత్) (హిమస్య) శీతస్య (భేషజమ్) ఔషధమ్ (కిమ్) (ఉ) (ఆవపనమ్) సమంతాద్వపతి యస్మింస్తత్ (మహత్) విస్తీర్ణమ్. ॥౯॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో వయం యుష్మాన్ కః స్విదేకాకీ చరతి; క ఉ స్విత్ పునః పునర్జాయతే? కిం స్విద్ధిమస్య భేషజం? కిము మహదావపనమస్తీతి పృచ్ఛామః ॥౯॥

భావార్థః :-ఏతేషాం ప్రశ్నానాముత్తరస్మిన్మంత్ర ఉత్తరాణి కథితానీతి వేద్యమ్. మనుష్యా ఈదృశానేవ ప్రశ్నాన్ కుర్యుః.॥౯॥

పదార్థము :-విద్వాంసులారా! మేము మిమ్ము అడుగుచున్నాము. ఏమన (కః స్విత్) ఎవడు (ఏకాకీ) ఏకాకీయై అనగా ఒంటరిగా (చరతి) తిరుగును? (ఉ) మరియు (కః స్విత్) ఎవడు (పునః) మాటి మాటికి (జాయతే) ప్రకటమగు చున్నాడు? (కిమ్, స్విత్) ఏది (హిమస్య) శీతమునకు (భేషజమ్) ఔషధము, మరియు (కిమ్ ఉ) ఏది (మహత్) గొప్ప (ఆవపనమ్) బీజావాపనమునకు స్థానము? ॥౯॥

భావార్థము :- పై ప్రశ్నలకు సమాధానము క్రింది మంత్రమున తెలుపబడినదని దెలియవలయును. మనుష్యు లట్టి ప్రశ్నలను సదా విద్వాంసుల నడిగి తెలిసికొనవలెను. ॥౯॥

9. Who moveth singly and alone? Who is brought forth to life again? What is the remedy of cold? What is the vast field for production?

౧౩౧౬. సూర్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సూర్యో దేవతా, అనుష్టుప్, ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ పూర్వోక్తప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్రమునందలి ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుచున్నాడు.

౧౩౧౬ సూర్య॑ ఏకా॒కీ చ॑రతి చ॒న్ద్రమా॑ జాయతే॒ పున॑ః।

అ॒గ్నిర్హి॒మస్య॑ భే॒షజం॒ భూమి॑రా॒వప॑నం మ॒హత్॥౧౦॥

ప.విః- సూర్య॑ః, ఏ॒కా॒కీ, చ॒ర॒తి, చ॒న్ద్రమా॑ః, జా॒య॒తే॒,పునరితి॒ పున॑ః, అ॒గ్నిః, హి॒మస్య॑, భే॒షజమ్, భూమి॑ః, ఆ॒వప॑నమిత్యా॒+వప॑నమ్, మ॒హత్.॥౧౦॥

పదార్థః :-(సూర్యః) సవితా (ఏకాకీ) (చరతి) (చంద్రమాః) చంద్రలోకః (జాయతే) (పునః) (అగ్నిః) పావకః (హిమస్య) (భేషజమ్) (భూమిః) (ఆవపనమ్) (మహత్).॥౧౦॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసవో మనుష్యాః! సూర్య ఏకాకీ చరతి. పునశ్చంద్రమాః ప్రకాశితో జాయతే. అగ్ని ర్హిమస్య భేషజం, భూమిర్మహదావపనమస్తీతి యూయం విత్త.॥౧౦॥

భావార్థః :-అస్మిన్ సంసారే సూర్యః స్వాకర్షణేన స్వస్యైవ కక్షాయాం వర్తతే. తస్యైవ ప్రకాశేన చంద్రాదయో లోకాః ప్రకాశితా భవంతి. అగ్నినా తుల్యం శీతనివారకం వస్తు, పృథివ్యా తుల్యం మహత్ క్షేత్రం కిమపి నాస్తీతి మనుష్యైర్వేదితవ్యమ్.॥౧౦॥

పదార్థము :-తెలిసికొనయోగ్యులగు జిజ్ఞాసువులారా! (సూర్యః) సూర్యుడు (ఏకాకీ) ఇతర సహాయములేక ఒంటరిగా తన కక్షయందే (చరతి) నడచును (పునః) మరల ఈ సూర్యుని ప్రకాశముచే (చన్ద్రమాః) చంద్రలోకము (జాయతే) ప్రకాశిత మగుచుండును (అగ్నిః) అగ్ని (హిమస్య) శీతమునకు

(భేషజమ్) ఔషధము (భూమిః) భూమి (మహత్) గొప్ప (ఆవపనమ్) బీజావాపన స్థానమని వీరెల్లరును దెలిసికొనుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు సూర్యలోకము తన యాకర్షణశక్తిచే తన కక్ష్యయందే వర్తమానమై యున్నది. మరియు దాని ప్రకాశముచేతనే చంద్రుడు మున్నగు లోకములు ప్రకాశితములై యున్నవి. శీతలమును దొలగించుటకు అగ్ని మరియు బీజావాపనమునకు భూమికి సమమైన పెద్దస్థానములు లేవని మనుష్యులు దెలిసికొనవలయును. ॥౧౦॥

10. The sun moves singly and alone. The Moon is brought to life again. Fire is the remedy of cold. The Earth is the vast field for production.

౧౩౧౭.కా స్విదాసీ దిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, జిజ్ఞాసుర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱల ప్రశ్నల జెప్పుచున్నాడు.

౧౩౧౭ కా స్విదాసీత్పూర్వచిత్తిః కిస్విదాసీద్బృహద్వయః।
కా స్విదాసీత్పిలిప్పిలా కా స్విదాసీత్పిశఙ్గిలా॥౧౧॥

ప.విః-కా, స్విత్, ఆసీత్, పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ+చిత్తిః, కిమ్, స్విత్, ఆసీత్, బృహత్, వయః, కా, స్విత్, ఆసీత్, పిలిప్పిలా, కా,స్విత్, ఆసీత్, పిశఙ్గిలా.॥౧౧॥

పదార్థః :-(కా) (స్విత్) (ఆసీత్) అస్తి (పూర్వచిత్తిః) పూర్వా చాసౌ చిత్తిః ప్రథమా స్మృతివిషయా (కిమ్) (స్విత్) (ఆసీత్) (బృహత్)మహత్ (వయః) యో వేతి గచ్ఛతి స పక్షీ (కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పిలిప్పిలా) ఆర్ద్రీభూతా చిక్కణా శోభనా. శ్రీర్వై పిలిప్పిలా. శ. ౧౩. ౨. ౬.౧౬. (కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పిశంగిలా) యా పిశం ప్రకాశరూపం గిలతి సా. పిశమితి రూపనామ. ॥౧౧॥

అన్వయః :- హే విద్వాంసః! వయం యుష్మాన్ ప్రతి కా స్విత్ పూర్వచిత్తిరాసీత్? కింస్విత్ బృహద్వయ ఆసీత్? కా స్విత్ పిలిప్పిలాఽఽసీత్కా స్విత్ పిశంగిలాఽఽసీదితి పృచ్ఛామః.॥౧౧॥

భావార్థః:-ఏతేషాముత్తరాణ్యుత్తరత్ర మంత్రే సంతి. యది విదుషః ప్రతి ప్రశ్నాన్న కుర్యుస్తర్హి విద్వాంసోఽపి న భవేయుః.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మేము మిమ్ము ప్రశ్నించుచున్నాము (కా,స్విత్) ఏది (పూర్వచిత్తిః) స్మరణమునకు మొట్టమొదటి విషయము (ఆసీత్) ఐ యున్నది? (కిమ్ స్విత్) ఎయ్యది (బృహత్) గొప్పగా

(వయః) ఎగురునట్టి పక్షి (ఆసీత్) ఐయున్నది? (కా,స్విత్) ఏది (పిలిప్పిలా) మిక్కిలి మృదువు, నున్నని వస్తువు (ఆసీత్) ఐ యున్నది. మరియు (కా, స్విత్) ఎయ్యది (పిశఙ్గిలా) ప్రకాశస్వరూపమును మ్రింగివేయు వస్తువై (ఆసీత్) ఉన్నది? ॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునకు సమాధానము తరువాయి మంత్రమున గలదు. ఇట్లు విద్వాంసులను ప్రశ్నించకున్న తాము విద్వాంసులు గాజాలరు.॥౧౧॥

11. What is the primary thought? What is the bird of mighty size? What is the majestic beautiful thing? What absorbs light?

౧౩౧౮.ద్యౌరాసీదిత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః, విద్యుదాదయో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ ప్రాక్ప్రశ్నోత్తరాణ్యాహ. పూర్వ ప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరములు.

౧౩౧౮ ద్యౌరాసీత్పూర్వచిత్తిరశ్వఽ ఆసీద్బృహద్వయః ।

అవిరాసీత్ పిలిప్పిలా రాత్రిరాసీత్ పిశఙ్గిలా॥౧౨॥

ప.విః- ద్యౌః, ఆసీత్, పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ+చిత్తిః, అశ్వః, ఆసీత్, బృహత్, వయః, అవిః, ఆసీత్, పిలిప్పిలా, రాత్రిః, ఆసీత్, పిశఙ్గిలా.॥౧౨॥

పదార్థః :-(ద్యౌః) దివ్యగుణప్రదా వృష్టిః. ద్యౌర్వై వృష్టిః, శత. కాం. ౧౩. ౨. ౬. ౧౬, (అసీత్) అస్తి (పూర్వచిత్తిః) ప్రథమస్మృతివిషయా (అశ్వః) యోఽశ్నుతే మార్గాన్ సోఽగ్నిః (ఆసీత్) (బృహత్) మహత్ (వయః) యో వేతి గచ్ఛతి సః (అవిః) రక్షణాదికర్త్రీ పృథివీ (ఆసీత్) (పిలిప్పిలా) (రాత్రిః) (ఆసీత్) (పిశంగిలా). ॥౧౨॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసవః! పూర్వచిత్తిర్ద్యౌరాసీద్ బృహద్వయోఽశ్వ ఆసీత్. పిలిప్పిలా ఽవి రాసీత్పిశంగిలా రాత్రిరాసీదితి యూయం బుధ్యధ్వమ్.॥౧౨॥

భావార్థః :-హవనసూర్యరూపాద్యగ్నితాపేన సర్వగుణసంపన్నాఽన్నాదినా సంసారస్థితి నిమిత్తా వృష్టి ర్జాయతే తతః సర్వరత్నాఢ్యా భూర్భవతి. సూర్యాగ్నినిమిత్తేనైవ ప్రాణినాం శయనాయ రాత్రిర్జాయతే.॥౧౨॥

పదార్థము :-తెలిసికొను నిచ్ఛగల జిజ్ఞాసువులారా! (పూర్వచిత్తిః) మొట్టమొదటి స్మృతి విషయము (ద్యౌః) దివ్యగుణముల నిచ్చు వృష్టియై (ఆసీత్) ఉన్నది (బృహత్) గొప్పగా (వయః) ఎగురునట్టి (అశ్వః)

మార్గములందు వ్యాప్తమగు, పక్షితుల్యము అగ్ని (ఆసీత్) ఐ యున్నది. (పిలిప్పిలా) వర్షమువల్ల మిక్కిలిమెత్తగా, మృదువుగా, శోభాయమానము (అవిః) మున్నగు రక్షణాదులకు ఉత్తమ గుణములను ప్రకటించునట్టి పృథివి (ఆసీత్) ఐ యున్నది. మరియు (పిశఙ్గిలా) ప్రకాశస్వరూపమును మ్రింగివేయు, అనగా అంధకారమును గలిగించు (రాత్రీః) రాత్రి (ఆసీత్) ఐ యున్నదని మీ రెరుగవలయును. ॥౧౨॥

భావార్థము :-హవనము మరియు సూర్యరూపాది యగ్నులు తాపముచే సర్వగుణములతో గూడిన అన్నాధులద్వారా విశ్వస్థితిని గలిగించు వర్షము గలుగును. అట్టి వర్షముచే సర్వ ఓషధాదుల శ్రేష్ఠపదార్థములతో గూడిన పృథివి యగును. సూర్యరూపాగ్నిచేతనే ప్రాణుల విశ్రాంతికొరకు రాత్రియగు చున్నది.॥౧౨॥

12. Rain is the primary thought. Fire is like the mighty bird, Earth is the majestic, beautiful objects that protects us with corn. Night absorbs light.

౧౩౯.వాయురిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, బ్రహ్మాదయో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ విద్వద్భి ర్మనుష్యాః క్వ యోజనీయా ఇత్యాహ. మానవులు విద్వాంసుల నెక్కడ నియోగించవలయును?

౧౩౯ వాయుష్ట్వా పచతైరవత్వసితగ్రీవశ్ఛాగైర్న్యగ్రోధశ్చమసైః శల్మలి ర్వృద్ధ్యా।

ఏష స్య రాథ్యో వృషా పడ్భిశ్చతుర్భిరేదగన్బ్రహ్మాకృష్ణశ్చ

నో౽వతు నమో౽గ్నయే ॥౧౩॥

ప.విః- వాయుః , త్వా, పచతైః, అవతు, అసితగ్రీవ ఇత్యసిత+గ్రీవః, ఛాగైః, న్యగ్రోధః, చమసైః, శల్మలిః, వృద్ధ్యా, ఏషః, స్యః రాథ్యః, వృషా, పడ్భిరితి పడ్+భిః, చతుర్భిరితి చతుః+భిః, ఆ, ఇత్, అగన్, బ్రహ్మా, అకృష్ణః, చ, నః, అవతు, నమః, అగ్నయే.॥౧౩॥

పదార్థః :-(వాయుః) ఆదిమః స్థూలః కార్యరూపః (త్వా) త్వామ్ (పచతైః) పరిపాక పరిణామైః (అవతు) రక్షతు (అసితగ్రీవః) అసితా కృష్ణా గ్రీవా శిఖా యస్య సః (ఛాగైః) ఛేదనైః (న్యగ్రోధః) వటః (చమసైః) మేఘైః (శల్మలిః) వృక్షవిశేషః (వృద్ధ్యా) వర్ధనేన (ఏషః) (స్యః) సః (రాథ్యః) రథేషు హితా రథ్యాస్తాసు కుశలః (వృషా) వర్షకః (పడ్భిః) పాదైః. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన దస్య డః. (చతుర్భిః) (ఆ) (ఇత్) ఏవ (అగన్) గచ్ఛతి. (బ్రహ్మా) చతుర్వేదవిత్ (అకృష్ణః) అవిద్యాంధకారరహితః (చ) (నః) అస్మాన్ (అవతు) ప్రవేశయతు (నమః) అన్నమ్ (అగ్నయే) ప్రకాశమానాయ విదుషే. ॥౧౩॥

అన్వయః:-హే విద్యార్థిన్! పచతైర్వాయుశ్ఛాగైరసితగ్రీవశ్చమసైర్న్యగ్రోధో వృద్ధ్యా శల్మలి స్త్వాఽవతు. య ఏష రాథ్యో వృషస్య చతుర్భిః పద్భిరిత్త్వాఽగన్ యోఽకృష్ణో బ్రహ్మ చ నోఽస్మానవతు. తస్మై అగ్నయే విద్యయా ప్రకాశమానాయ నమో దేయమ్. ॥౧౩॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! వాయుః ప్రాణేనాగ్నిః పాచనేన సూర్యో వృష్ట్యా వృక్షాః ఫలాదిభిరశ్వాదయో గత్యా విద్వాంసః శిక్షయా యుష్మాన్ రక్షంతి. తాన్ యూయం విజానీత విదుషస్సత్కురుత చ.॥౧౩॥

పదార్థము :-విద్యార్థీ (పచతైః) ఉత్తమ పాకములచే (వాయుః) స్థూలకార్యరూప పవనము (ఛాగైః) కోయునట్టి క్రియలచే (అసితగ్రీవః) నల్లని శిఖలు గలిగిన అగ్ని (చమసైః) మేఘములచే (న్యగ్రోధః) వటవృక్షము (వృద్ధ్యా) ఉన్నతితో గూడ (శల్మలిః) బూరుగుచెట్టు (త్వా) నిన్ను (అవతు) పాలించుగాక! ఏ (ఏషః) ఇట్టి (రాథ్యః) [రాచ] మార్గములందు నడచుటయందు యోగ్యము (వృషా) సుఖవర్షములను గలిగించు (స్యః) అట్టి (చతుర్భిః,పద్భిః;ఇత్) నాలుగు కాళ్లచేనడచునట్టిది నీకు (ఆఽగన్) ప్రాప్తించుగాక! (చ) మరియు నేది (అకృష్ణః) అవిద్యారూప అంధకారము నుండి వేరైయున్న (బ్రహ్మ) చతుర్వేదపారంగతుడగు విద్వాంసుడు (నః) మమ్ము సమస్త సద్గుణములందు (అవతు) చేర్పించుగాక! అట్టి (అగ్నయే) విద్యాప్రకాశకుడు నాల్గువేదముల నిష్ణాతుడును నగు విద్వాంసునకు (నమః) అన్నము నీయవలయును.॥౧౩॥

భావార్థము :-మానవులారా! వాయువు శ్వాస మున్నగు వానిని నడుపుట, అగ్ని అన్నాదులను పాకమొనర్చుట, సూర్యమండలము వర్షము, వృక్షములు ఫలాదులను,అశ్వములు మున్నగునవి ప్రయాణము ద్వారా మరియు విద్వాంసులు శిక్షణచే మీ రక్షణను యొనర్చుచుందురు. దానిని మీరు ఎరుగుడు. విద్వాంసులను సత్కరించుడు. ॥౧౩॥

13. O student, may air help thee with cooked viands black - necked fire with powers of digestion, fig tree with clouds, Shalmali tree with its increase. May the stallion, tht moves on the roads the chariot, bestower of happiness come unto thee on his four feet. May the learned scholar of the four Vedas, free from the darkness of ignorance fill us with virtues. May we offer him food!.

౧౩౨౦.సశ్శితో రశ్మినేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, బ్రహ్మ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్యు రిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయువలయును?

౧౩౨౦ సశ్శితో రశ్మినా రథః సశ్శితో రశ్మినా హయః ।

సశ్శితో అప్స్వప్సుజా బ్రహ్మ సోమపురోగవః ॥౧౪॥

ప.వి:-సంశిత ఇతి సమ్+శితః, రశ్మినా, రథః, సంశిత ఇతి సమ్+శితః, రశ్మినా, హయః, సంశిత ఇతి సమ్+శితః, అప్స్విత్యప్+సు, అప్సుజా ఇత్యప్సు+జా, బ్రహ్మా, సోమపురోగవ ఇతి సోమ+పురోగవః.॥౧౪॥

పదార్థః :-(సంశితః) సమ్యక్ సూక్ష్మీకృతః (రశ్మినా) కిరణసమూహేన (రథః) రమణసాధనః (సంశితః) (రశ్మినా) (హయః)అశ్వః (సంశితః) స్తుతః (అప్సు) ప్రాణేషు (అప్సుజాః) ప్రాణేషు జాయమానాః (బ్రహ్మా) మహాన్‌యోగీ విద్వాన్ (సోమపురోగవః) సోమ ఓషధిగణబోధ ఐశ్వర్యయోగో వా పురోగామీ యస్య సః.॥౧౪॥

అన్వయః:-యది మనుష్యై రశ్మినా రథః సంశితో రశ్మినా హయః సంశితోఽప్స్వప్సుజాః సోమపురోగవో బ్రహ్మా సంశితః క్రియేత తర్హి కిం కిం సుఖం న లభ్యేత?॥౧౪॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః పదార్థవిజ్ఞానేన విద్వాంసో భవంతి తేఽన్యాన్ కారయిత్వా ప్రశంసాం ప్రాప్నువంతు.॥౧౪॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (రశ్మినా) కిరణ సమూహముద్వారా (రథః) ఆనందమును సాధించునట్టి యానము (సంశితః) శ్రేష్ఠముగా సూక్ష్మనిపుణత్వముచే సిద్ధపరచబడిన (రశ్మినా) కళ్లెపు పగ్గము మున్నగు వానిచే (హయః) అశ్వము (సంశితః) బహుబాగుగా నడచుటయందు తీక్ష్ణత, అనగా ఉత్తమ క్రియ మరియు (అప్సు) ప్రాణములందు (అప్సుజాః) ప్రాణవాయువురూపమున సంచరించునట్టి పవనము లేక భాష్పము (సోమపురోగవః) ఓషధులబోధ మరియు ఏ ఐశ్వర్య యోగము ఇంతకు పూర్వము ప్రాప్తియగునో, అట్టి (బ్రహ్మా) విద్వాంసుడగు మహాయోగి (సంశితః) అతి ప్రశంసారూపమున నొనర్చబడినచో సర్వసుఖములు ప్రాప్తించును. ॥౧౪॥

భావార్థము :-పదార్థవిజ్ఞానముతో విద్వాంసులగువారు ఇతరులను గూడ విద్వాంసులుగ నొనర్చి ప్రశంసనీయులు గావలయును. ॥౧౪॥

14. Body is strengthened through penance, warm like the sun's rays. Organs are also strengthened through penance. Vital breaths are invigorated through penance. A learned yogi advances spiritually through the attainment of love for God.

౧౩౨౧.స్వయమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః,గాంధారః స్వరః.

అథ జిజ్ఞాసవః కీదృశా భవేయురిత్యాహ.

చదువవలయునని ఉత్తమ విద్య నభ్యసించవలయునని కోరువా రెటులుందురు?

౧౩.౨౧ స్వయం వాజింస్తన్వం కల్పయస్వ స్వయం యజస్వ స్వయం జుషస్వ।
మహిమా తేఽన్యేన న సన్నశే ॥౧౫॥

ప.వి:- స్వయమ్, వాజిన్, తన్వమ్, కల్పయస్వ, స్వయమ్, యజస్వ, స్వయమ్, జుషస్వ, మహిమా, తే, అన్యేన, న, సన్నశ ఇతి సమ్+నశే.॥౧౫॥

పదార్థః:-(స్వయమ్) (వాజిన్) జిజ్ఞాసో (తన్వమ్) శరీరమ్ (కల్పయస్వ) సమర్థయస్వ (స్వయమ్) (యజస్వ) సంగచ్ఛస్వ (స్వయమ్) (జుషస్వ) సేవస్వ (మహిమా) ప్రతాపః (తే) తవ (అన్యేన) (న) (సన్నశే) సమ్యక్ నశ్యేత్. ॥౧౫॥

అన్వయః :-హే వాజింస్త్వం స్వయం తన్వం కల్పయస్వ. స్వయం విదుషో యజస్వ. స్వయం జుషస్వ చ యతస్తే మహిమా ఽన్యేన సహ న సంనశే.॥౧౫॥

భావార్థః :-యథాఽగ్నిః స్వయం ప్రకాశః స్వయం సంగతః స్వయం సేవమానోఽస్తి తథా యే జిజ్ఞాసవః స్వయం పురుషార్థయుక్తా భవంతి తేషాం మహిమా కదాచిన్న నశ్యతి.॥౧౫॥

పదార్థము :-(వాజిన్) బోధను కోరువాడా! నీవు (స్వయమ్) స్వంతముగ (తన్వమ్) నీ శరీరమును (కల్పయస్వ) సమర్థపరచుము (స్వయమ్) నీవు ఉత్తమ విద్వాంసులను (యజస్వ) సందర్శించుము (స్వయమ్) స్వయముగా వారి (జుషస్వ) సేవలనొనర్చుము. అందువల్ల (తే) నీయొక్క (మహిమా) గొప్పతనము మరియు నీ ప్రతాపము (అన్యేన) ఇతరులతో గూడ (న సంనశే) నష్టపరచుకొనకుము. ॥౧౫॥

భావార్థము :-ఏవిధముగ అగ్ని స్వయముగా ప్రకాశితమగునో, స్వయం లబ్ధమగునో మరియు స్వయముగా సేవకుప్రాప్తమగునో, అదేవిధముగ జ్ఞానమునాకాంక్షించువారు స్వయముగా పురుషార్థవంతుడగును. వారి ప్రతాపము, గౌరవము నష్టమెప్పుడునుగాదు. ॥౧౫॥

15. O seeker after knowledge, thyself strengthen the body, thyself walk in the company of the learned, and thyself serve them. Let not thy greatness be marred by any one!.

౧౩.౨౨.న వా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, విరాడ్ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ మనుష్యాః కీదృశా భవేయురిత్యాహ. మానవు లెటులుండవలయును?

౧౩.౨౨ న వా ఉ॰ ఏతన్మ్రియసే న రిష్యసి దేవా॰ ఇదేషి పథిభిః సుగేభిః।
యత్రాసతే సుకృతో యత్ర తే యయుస్తత్ర త్వా దేవః సవితా దధాతు॥౧౬॥

ప.వి:- న, వై, ఊం ఇత్యూం, ఏతత్, మ్రియసే, న, రిష్యసి, దేవాన్ ఇత్, ఏషి, పథిభిరితి పథి+భిః, సుగేభిరితి సు+గేభిః, యత్ర, ఆసతే, సుకృత ఇతి సు+కృతః, యత్ర, తే, యయుః, తత్ర, త్వా, దేవః, సవితా, దధాతు.॥౧౬॥

పదార్థః :-(న) నిషేధే (వై) నిశ్చయేన (ఉ) వితర్కే (ఏతత్) (మ్రియసే) (న) (రిష్యసి) హింధి (దేవాన్) దివ్యాన్ గుణాన్ విదుషో వా (ఇత్) ఏవ (ఏషి) ప్రాప్నోషి (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుఖేన గంతుం యోగ్యైః (యత్ర) (ఆసతే) ఉపవిశంతి (సుకృతః) ధర్మాత్మానః (యత్ర) (తే) యోగినో విద్వాంసః (యయుః) యాంతి. (తత్ర) (త్వా) త్వామ్(దేవః)స్వప్రకాశః(సవితా)సకలజగదుత్పాదకః పరమేశ్వరః(దధాతు)ధరతు.॥౧౬॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్! యత్ర తే సుకృత ఆసతే, సుఖం యయుర్యత్ర సుగేభిః పథిభిస్త్వం దేవానేషి, యత్రైతదు వర్తతే స్థితస్త్వం న మ్రియసే న వై రిష్యసి, తత్రేత్ త్వా సవితా దేవో దధాతు.॥౧౬॥

భావార్థః :-యది మనుష్యా స్వస్వరూపం జానీయుస్తర్హి తేఽవినాశిత్వం విద్యుః. యది ధర్మ్యేణ మార్గేణ గచ్ఛేయుస్తర్హి సుకృతామానందం ప్రాప్నుయుః. యది పరమాత్మానం సేవేరంస్తర్హి సత్యే మార్గే జీవాన్ దధ్యుః. ॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ విద్యార్థీ! (యత్ర) ఎచ్చట (తే) అట్టి (సుకృతః) విద్వాంసులు, ధర్మాత్ములు నగు యోగులు (అసతే) కూర్చుందురో (యయుః) సుఖప్రాప్తినొందెదరో (యత్ర) ఎచ్చట (సుగేభిః) సుఖముగ పయనించదగిన (పథిభిః) మార్గములందు నీవు (దేవాన్) ఉత్తమోత్తమ దివ్యగుణములను లేక విద్వాంసులను (ఏషి) పొందుదువో మరియు నెచ్చట (ఏతత్) ఈ పై దెలిపిన వృత్తాంతములన్నియు (ఉ) ఉన్నవియో మరియు వానియందు స్థిరమైయున్న నీవు (న, మ్రియసే) నష్టమునొందవో (న,వైష్యసి) ఇతరులను నష్టపరచవో (తత్ర) అచ్చట (ఇత్) మాత్రమే (త్వా) నిన్ను (సవితా) సమస్త సృష్టినిర్మాతయగు పరమేశ్వరుడు (దేవః) స్వయంప్రకాశకుడగు నాతడు (దధాతు) స్థాపనమొనర్చుగాక!॥౧౬॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు తమ తమ నిజరూపముల నెరిగెదరో వారే అవినాశ భావము నెరుగ గలరు. ధర్మయుక్తమార్గమున నడచువారు సత్కర్మలనాచరించువారు పొందు యానందమును పొందగలరు. పరమాత్మను సేవించువారు జీవులను సత్యమార్గమున నడపగలుగుదురు. ॥౧౬॥

16. O Soul, thou art immortal and indestructible. By fair pths thou cultivatest noble qualities. May the resplendent God place thee in that place, where the godly yogis dwell, and derive pleasure!.

౧౩౨౩. అగ్నిరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, అతిశక్వర్యౌ ఛందసీ, పంచమో స్వరః.

అథ కే పశవ ఇత్యాహ. పశు వేదియను విషయము చెప్పబడుచున్నది.

౧౩౨౩ అగ్నిః పశురాసీత్తేనాయజన్త సఽ ఏతం లోకమజయద్ యస్మిన్నగ్నిః
స తే లోకో భవిష్యతి తజ్జేష్యసి పిబైతాఽ అపః। వాయుః
పశురాసీత్తేనాయజన్త స ఏతం లోకమజయద్యస్మిన్ వాయుః
స తే లోకో భవిష్యతి తం జేష్యసి పిబైతాఽఅపః।
సూర్యః పశురాసీత్తేనాయజన్త సఽ ఏతం లోకమజయద్ యస్మిన్త్సూర్యః
స తే లోకో భవిష్యతి తం జేష్యసి పిబైతాఽఅపః॥౧౭॥

ప.వి:- అగ్నిః, పశుః, ఆసీత్, తేన, అయజంత, సః, ఏతమ్, లోకమ్, అజయత్, యస్మిన్, అగ్నిః, సః, తే, లోకః, భవిష్యతి, తమ్, జేష్యసి, పిబ, ఏతాః, అపః, వాయుః, పశుః, ఆసీత్, తేన, అయజంత, సః, ఏతమ్, లోకమ్, అజయత్, యస్మిన్, వాయుః, సః, తే, లోకః, భవిష్యతి, తమ్, జేష్యసి, పిబ, ఏతాః, అపః, సూర్యః, పశుః, ఆసీత్, తేన, అయజంత, సః, ఏతమ్, లోకమ్, అజయత్, యస్మిన్, సూర్యః, సః, తే, లోకః, భవిష్యతి, తమ్, జేష్యసి, పిబ, ఏతాః, అపః.॥౧౭॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) వహ్నిః (పశుః) దృశ్యః (ఆసీత్) అస్తి (తేన) (అయజంత) యజంతు (సః) (ఏతమ్) (లోకమ్) ద్రష్టవ్యమ్ (అజయత్) జయతి (యస్మిన్) లోకే (అగ్నిః) (సః) (తే) తవ (లోకః) (భవిష్యతి) (తమ్) (జేష్యసి) (పిబ) (ఏతాః) (అపః) జలాని (వాయుః) (పశుః) ద్రష్టవ్యః (ఆసీత్) (తేన) (అయజంత) (సః) (ఏతమ్) వాయ్వధిష్ఠాతృకమ్

(లోకమ్) (అజయత్) జయతి (యస్మిన్ (వాయుః) (సః) (తే) (లోకః) (భవిష్యతి) (తమ్) (జేష్యసి) ఉత్కర్షయసి (పిబ) (ఏతాః) (అపః) ప్రాణాన్ (సూర్యః) (పశుః) దృశ్యః (ఆసీత్) (తేన) (అయజంత) (సః) (ఏతమ్) సూర్యాధిష్ఠితమ్ (లోకమ్) (అజయత్) జయతి (యస్మిన్) (సూర్యః) (సః) (తే) (లోకః) (భవిష్యతి) (తమ్) (జేష్యసి) (పిబ) (ఏతాః) (అపః) వ్యాప్తాన్ ప్రకాశాన్.॥౧౭॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసో! యస్మిన్ సోఽగ్నిః పశురాసీత్తేనాఽయజంత. తేన త్వం యజ. యథా స విద్వాంస్తేనైతం లోకమజయత్తథైతం జయ, తం చేజ్జేష్యసి తర్హి సోఽగ్నిస్తే లోకో భవిష్యతి, అతస్త్వమేతా యజ్ఞేన శోధితా అపః పిబ. యస్మిన్ స వాయుః పశురాసీద్యేన యజమానా అయజంత. తేన త్వం యజ తథా స ఏతం లోకమజయత్తథా త్వం జయ, యది తం జేష్యసి తర్హి స వాయుస్తే లోకో భవిష్యతి. అతస్త్వమేతా అపః పిబ. యస్మిన్స సూర్యః పశురాసీత్తేనాఽయజన్త యథా స ఏతం లోకమజయత్ తథా త్వం జయ, యది త్వం తం జేష్యసి తర్హి స సూర్యస్తే లోకో భవిష్యతి. తస్మాత్త్వమేతా అపః పిబ.॥౧౭॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! సర్వేషు యజ్ఞేష్వగ్న్యాదీనేవ పశూన్ జానంతు నైవ ప్రాణినోఽత్ర హింసనీయా హోతవ్యా వా సంతి య ఏవం విదిత్వా సుగంధ్యాదిద్రవ్యాణి సుసంస్కృత్యాఽగ్నౌ జుహ్వతి తాని వాయుం సూర్యం చ ప్రాప్య వృష్టిద్వారా నివర్త్య ఓషధీః ప్రాణాన్ శరీరం బుద్ధిం చ క్రమేణ ప్రాప్య సర్వాన్ప్రాణిన ఆహ్లాదయంతి. ఏతత్కర్తారః పుణ్యస్య మహత్త్వేన పరమాత్మానం ప్రాప్య మహీయంతే.॥౧౭॥

పదార్థము :- విద్యాభ్యాసజిజ్ఞాసూ! (యస్మిన్) చూడదగిన ఏ లోకమందు (సః) ఆ (అగ్నిః)అగ్ని (పశుః) చూడదగినదియై (ఆసీత్) ఉన్నదియో (తేన) దానిచే ఏవిధముగ యజ్ఞమును జేయువారు (అయజన్త) యజ్ఞమును జేయుదురో అదేవిధముగ నీవును యజ్ఞమునొనర్చుము ఎట్లు (సః) ఆ విద్వాంసుడు (ఏతమ్) ఈ (లోకమ్) చూడదగిన స్థానమును (అజయత్) జయించునో అట్లే దీనిని జయించుము (తమ్) దానిని (జేష్యసి) జయించితివేని ఆ (అగ్నిః) అగ్ని (తే) నీకు (లోకః) చూడదగినది (భవిష్యతి) కాగలదు. దీనిచే నీవు (ఏతాః) ఈ యజ్ఞముచే శుద్ధపరచబడిన (అపః) జలములను (పిబ) త్రాగుము (యస్మిన్) ఎందులో (సః) అట్టి (వాయుః) పవనము (పశుః) చూడదగినది (అసీత్) ఐయున్నదో మరియు దేనిచే యజ్ఞమునొనర్చువారు (అయజన్త) యజ్ఞము నొనర్చెదరో (తేన) దానిచే నీవు యజ్ఞము నొనర్చుము. ఎట్లు (సః) ఆ విద్వాంసుడు (ఏతమ్) ఈ వాయుమండలమున నుండునట్టి (లోకమ్) లోకమును (అజయత్) జయించునో, అట్లే నీవు జయించుము (తమ్) దానిని (జేష్యసి) జయించితివేని, ఆ (వాయుః) వాయువు (తే) నీకు (లోకః) చూడదగినది (భవిష్యతి) అగును. దీనిచే నీవు (ఏతాః) ఈ (అపః) యజ్ఞముద్వారా శుద్ధపరచబడిన ప్రాణరూప పవనమును (పిబ) ధారణ మొనర్చుము (యస్మిన్) దానియందు ఆ (సూర్యః)

సూర్యమండలము (పశుః) చూడదగినదై (ఆసీత్) ఉండును (తేన) దానిచే (అయజన్త) యజ్ఞమొనర్చువారు యజ్ఞమును జేయవలెను. ఎట్లు (సః) ఆ విద్వాంసుడు (ఏతమ్) ఈ సూర్యమండలము నిలుచునట్టి (లోకమ్) లోకమును (అజయత్) జయించునో అదేవిధముగ నీవు జయించుము. అట్టినీవు (తమ్) దానిని (జేష్యసి) జయింతువేని (సః) ఆ (సూర్యః) సూర్యమండలము (తే) నీకు (లోకః) చూడదగిన (భవిష్యతి) కాగలదు. దీనిచే నీవు (ఏతాః) యజ్ఞముచే శుద్ధపరచబడిన (అపః) విశ్వమునందు వ్యాప్తమగుచున్న సూర్యప్రకాశములను (పిబ) గ్రహించుము. ॥౧౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! సకల యజ్ఞములందును అగ్ని మున్నగు వానినే పశువులని యెంచుడు. కాని ఏప్రాణియు ఈ యజ్ఞముల మిషతో చంపవలదు. అవి చంపదగినవి, హోమమొనర్చదగినవి ఎంతమాత్రమును కావు. ఇట్లు దెలిసికొనినవారు సుగంధము, రోగనాశకము, పుష్టి వర్ధకము, క్రిమినాశకము మున్నగు ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను ఉత్తమముగా సేకరించి, శోధించి అగ్నియందు హోమమొనర్చవలెను. అట్టివి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మరూపము దాల్చి వాయువు మరియు సూర్యుని ప్రాప్తిజేసికొని వర్షముద్వారా ఆ ప్రదేశమునుండి విడివడి క్రమముగా జలము, ఓషధులు, ప్రాణము, శరీరము మరియు బుద్ధిని పొంది సకల ప్రాణులకు ఆనందము ప్రసాదించగలవు ఈ యజ్ఞకర్మనాచరించు పుణ్యాత్ములు దీనిఫలితముగా పరమాత్మను ప్రాప్తిజేసికొని సత్కారార్హులగుదురు. ॥౧౭॥

17. O seeker after knowledge, in this world, fire is a thing of beauty. Just as learned persosns perform yajnas with it, so shouldst thou do. Just as a learned persons masters this beutiful place of sacrifice, so shouldst thou do. If thou wilt properly manage the place of yajna, fire will manifest itself as a thing worth seeing. Drink thou the waters purified by the yajna!.

Air is a thing of beauty. Just as learned person perform yajnas with it, so shouldst thou do. Just as a learned person msters the atmosphere, the home of air, so shouldst thou do. If thou wilt master the atmosphere, air will look as a beautiful thing. Breathe thou the air purified by the yajna. Sun is a thing of beauty. The learned perform yajnas with its aid. Just as a learned person acquires full knowledge about the sun, so shouldst thou do. If thou wilt do it, sun will appear as a beautiful thing unto thee. Enjoy thou the beams of the sun purified through the yajna, and reigning of the universe.

౧౩౨౪. అథ ప్రాణాయేత్యస్య మంత్రస్య ప్రజాపతి ఋషిః ప్రాణాదయో దేవతాః, విరాడ్ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కిం విజ్ఞేయమిత్యాహ. మానవు లేమేమి తెలుసుకొనవలయును?

౧౩౨౪ ప్రాణాయ స్వాహాఽపానాయ స్వాహా వ్యానాయ స్వాహా ।

అమ్బేఽఅమ్బికేఽమ్బాలికే న మా నయతి కశ్చన ।

ససస్త్యశ్వకః సుభద్రికాం కామ్పీలవాసినీమ్ ॥౧౮॥

ప.వి:-ప్రాణాయ, స్వాహా, అపానాయ, స్వాహా, వ్యానాయేతి వి+ ఆనాయ,స్వాహా అమ్బే, అమ్బికే, అమ్బాలికే, న,మా, నయతి,కః, చన, ససస్తి,అశ్వకః, సుభద్రికామితి సు+భద్రికామ్, కామ్పీలవాసినీమితి కామ్పీల+వాసినీమ్.॥౧౮॥

పదార్థః :-(ప్రాణాయ) ప్రాణపోషణాయ (స్వాహా) సత్యా వాక్ (అపానాయ) (స్వాహా) (వ్యానాయ) (స్వాహా) (అంబే) మాతః (అంబికే) పితామహి (అంబాలికే) ప్రపితామహి (న)నిషేధే (మా) మామ్ (నయతి) వశే స్థాపయతి (కః) (చన) కోఽపి (ససస్తి) స్వపితి (అశ్వకః) అశ్వ ఇవ గంతా జనః (సుభద్రికామ్) సుష్ఠుకల్యాణకారికామ్. (కాంపీలవాసినీమ్) కం సుఖం పీలతి బధ్నాతి గృహ్ణాతీతి కంపీలః, స్వార్థేఽణ్, తం వాసయితుం శీలమస్యాస్తాం లక్ష్మీమ్.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే అంబేఽంబికేఽమ్బాలికే కశ్చనాశ్వకో యాం కాంపీలవాసినీం సుభద్రికామాదాయ ససస్తి న మా నయతి, అతోఽహం ప్రాణాయ స్వాహాఽపానాయ స్వాహా వ్యానాయ స్వాహా చ కరోమి. ॥౧౮॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యథా మాతా పితామహీ ప్రపితామహ్యాఽపత్యాని సుశిక్షాం నయంతి తథా యుష్మాభిరపి స్వసంతానాః శిక్షణీయాః ధనస్య స్వభావోఽస్తి యత్రేదం సంచీయతే తాన్నిద్రాలూనలసాన్ కర్మహీనాన్ కరోతి. అతో ధనం ప్రాప్యాపి పురుషార్థ ఏవ కర్తవ్యః.॥౧౮॥

పదార్థము :-(అమ్బే) ఓ మాతా! (అమ్బికే) నాయనమ్మా! (అమ్బాలికే) ముని నాయనమ్మా! [తాతమ్మ] (కశ్చన) ఎవడు (అశ్వకః) అశ్వమువంటి శీఘ్రగామి మనుష్యుడో వాడు (కామ్పీల వాసినీమ్) సుఖమును పొందు మనుష్యులను వసింపజేయునట్టి (సుభద్రికామ్) ఉత్తమ కల్యాణమును ప్రసాదించు లక్ష్మిని గ్రహణమొనర్చుకొనును (ససస్తి) నిద్రించువాడు (మా) నన్ను (న, నయతి) వశపరచుకొన జాలడు. దీనిచే నేను (ప్రాణాయ) ప్రాణపోషణమునకై (స్వాహా) సత్యవాణి (అపానాయ) దుఃఖనాశనమునకై (స్వాహా) సుశిక్షితవాణి మరియు (వ్యానాయ) శరీరమందంతటను వ్యాప్తమై యుండు ఆత్మకై (స్వాహా) సత్యవాణిని యుక్తపరచుచున్నాను.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ తల్లి, నాయనమ్మ, తాతమ్మ తమ తమ సంతానములను ఉత్తమ విద్యలద్వార పురుషార్థపరులనుగా జేయుదురో అట్లు మీరును మీ సంతానములకు చక్కని శిక్షణ నీయుడు. ధనముయొక్క స్వభావమేమన! ఇది సంచయమై యున్నచోట ఆ వ్యక్తులను నిద్రాళువులు,

సోమరిపోతులు, కర్మహీనులనుగ జేసి వేయును. కావున ధనముల నార్జించియును మానవులు పురుషార్థపరులై ధర్మమార్గమున నడువవలయును.॥౧౮॥

18. O mother, grandmother, great - grandmother, I cannot be subdued by a man, who, though he be quick like a horse, and in full possession of wealth, the bringer of good fortune, and sustainer o an easeloving person, but lies in idle slumber. I utter truthful speech for the sustenance of vital breth. I use instructive speech for warding off misery I speak the truth for the preservation of my soul that pervades the body!.

౧౩౭౫. గణానాం త్వేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, గణపతిర్దేవతా, శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశః పరమాత్మోపాసనీయ ఇత్యాహ. మానవు లెటువంటి పరమాత్మ నుపాసించవలయును?

౧౩౭౫ గణానాం త్వా గణపతిꣳహవామహే ప్రియాణాం త్వా ప్రియపతిꣳహ

వామహే నిధీనాం త్వా నిధిపతిꣳహవామహే వసో మమ ఆహ

మజాని గర్భధమా త్వమజాసి గర్భధమ్ ॥౧౯॥

ప.వి:- గణానామ్, త్వా, గణపతిమితి గణ+పతిమ్, హవామహే, ప్రియాణామ్, త్వా, ప్రియపతిమితి ప్రియ+పతిమ్, హవామహే, నిధీనామితి ని+ధీనామ్, త్వా, నిధిపతిమితి, నిధి+పతిమ్, హవామహే, వసోఽఇతి వసో, మమ, ఆ, అహమ్, అజాని, గర్భధమితి గర్భ+ధమ్, ఆ, త్వమ్, అజాసి, గర్భధమితి గర్భ+ధమ్.॥౧౯॥

పదార్థః :-(గణానామ్) సమూహానామ్ (త్వా) త్వామ్ (గణపతిమ్) సమూహపాలకమ్ (హవామహే) స్వీకుర్మహే (ప్రియాణామ్) కమనీయానామ్ (త్వా) (ప్రియపతిమ్) కమనీయం పాలకమ్. (హవామహే) (నిధీనామ్) విద్యాదిపదార్థః పోషకాణామ్ (త్వా) (నిధిపతిమ్) నిధీనాం పాలకమ్ (హవామహే) (వసో) వసంతి భూతాని యస్మిన్స్త్వ వసుస్తత్సంబుద్ధౌ (మమ) (ఆ) (అహమ్) (అజాని) జానీయామ్ (గర్భధమ్) యో గర్భం దధాతి తమ్. ఆ (త్వమ్) (అజాసి) ప్రాప్నుయాః (గర్భధమ్) ప్రకృతిమ్.॥౧౯॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర! వయం గణానాం గణపతిం త్వా హవామహే, ప్రియాణాం

ప్రియపతిం త్వా హవామహే. నిధీనాం నిధిపతిం త్వా హవామహే. హే వసో! మమ న్యాయాధీశో భూయాః. యం గర్భధం త్వమాజాసి, తం గర్భధమహమాజాని.॥౧౯॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యః సర్వస్య జగతో రక్షక ఇష్టానాం నిధానామైశ్వర్యాణాం ప్రదాతా ప్రకృతేః పతిః సర్వేషాం బీజాని విదధాతి తమేవ జగదీశ్వరం సర్వ ఉపాసీరన్.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! మేము (గణానామ్) [ప్రాణి] గణములమధ్య (గణపతిమ్) గణములను పాలించునట్టి (త్వా) నిన్ను (హవామహే) స్వీకరించుచున్నాము (ప్రియాణామ్) అతిప్రియమగు సుందరుల మధ్య (ప్రియపతిమ్)అతిప్రియ సుందర ప్రాణులను పాలించు (త్వా) నిన్ను (హవామహే) ప్రశంసింతుము. (నిధీనామ్) విద్య మున్నగు పదార్థములను పుష్టిపరచువాని మధ్య (నిధిపతిమ్) విద్యాదిపదార్థములను రక్షించునట్టి (త్వా) నిన్ను (హవామహే) స్వీకారమొనర్తుము (వసో) ఓ పరమాత్మా! ఏ నీయందు సకల ప్రాణులు వసించునో అట్టి నీవు (మమ) మాకు న్యాయాధీశుడవగుము (గర్భధమ్) గర్భమువలె విశ్వమును ధారణమొనర్చునట్టి ప్రకృతిని ధరించు (త్వమ్) నీవు (ఆ అజాసి) జన్మములు మున్నగు దోషములు లేనివాడవై చక్కగా ప్రాప్తింతువో అట్టి (గర్భధమ్) ప్రకృతిని ధరించునట్టి నిన్ను (అహమ్) నేను (ఆ, అజాని) బాగుగానెరుగుదునుగాక.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు సకల జగత్తును రక్షించువాడో, కాంక్షించిన సుఖములను ప్రసాదించువాడో, ఉత్తమరీతిలో ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించునో, ప్రకృతి పాలనము మరియు సకల బీజములను విధానపరచుచున్నాడో అట్టి పరమేశ్వరునే ఎల్లరును ఉపాసించవలెను. ॥౧౯॥

19. O God, we invoke Thee, the troop-lord of troops. We invoke Thee, the Lord of the beloved ones. We invoke Thee, the Lord of the treasure of knowledge. I God, all beings reside in Thee. Thou art my judge. I know Thee full well free from birth, the Sustainer of matter that keeps the universe in its womb. Thou knowest matter!.

౧౩౨౬.తా ఉభావిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజప్రజే దేవతే, స్వరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ రాజప్రజాజనాః పరస్పరం కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. రాజు ప్రజలు పరస్పర మెటుల మెలగవలయును?

౧౩౨౬ తా౨ ఉభౌ చతురః పదః స్మ్రసారయావ స్వర్గే లోకే

ప్రోర్ణువాథాం వృషా వాజీ రేతోధా రేతో దధాతు ॥౨౦॥

ప.వి:- తౌ, ఉభౌ, చతురః, పదః, సమ్ప్రసారయావేతి సమ్+ప్రసారయావ, స్వర్గ ఇతి స్వః +గే, లోకే, ప్ర, ఊర్ణువాథామ్, వృషా, వాజీ, రేతోధా ఇతి రేతః+ధాః, రేతః, దధాతు.॥౨౦॥

పదార్థః:-(తౌ) ప్రజారాజానౌ (ఉభౌ) (చతురః) ధర్మార్థకామమోక్షాన్ (పదః) ప్రాప్తవ్యాన్ (సంప్రసారయావ) విస్తారయావః (స్వర్గే) సుఖమయే (లోకే) ద్రష్టవ్యే ((ప్ర) (ఊర్ణువాథామ్) ప్రాప్నుయాథామ్, (వృషా) దుష్టానాం శక్తిబంధకః (వాజీ) విజ్ఞానవాన్ (రేతోధాః) యో రేతఃశ్లేషమాలింగనం దధాతి సః (రేతః) వీర్యం పరాక్రమమ్ (దధాతు).॥౨౦॥

అన్వయః :-హే రాజప్రజే! యువాం ఉభౌ తౌ యథా స్వర్గే లోకే చతురః పదః ప్రోర్ణువాథాం తథైతానావామధ్యాపకోపదేశకౌ సంప్రసారయావ. యథా రేతోధా వృషా వాజీ రాజా ప్రజాసు రేతో వీర్యం దధ్యాత్తథా ప్రజాపి దధాతు. ॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది రాజప్రజే పితాపుత్రవద్వర్తేయాతాం తర్హి ధర్మార్థకామమోక్షఫలసిద్ధిం యథావత్ప్రాప్నుయాతాం యథా రాజా ప్రజాసుఖబలే వర్ధయేత్తథా ప్రజా అపి రాజ్ఞః సుఖబలే ఉన్నయేత్. ॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! ప్రజలారా! మీరు (ఉభా) ఇరువురు (తౌ) ప్రజలు రాజపురుషులు, ఎట్లు (స్వర్గే) సుఖపూర్ణమగు (లోకే) దర్శించదగిన వ్యవహారములు లేక పదార్థములందు (చతురః) నాలుగు, ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములు (పదః) పొందదగిన వానిని (ప్రోర్ణువాథామ్) పొందెదరో, అట్లే వీనిని అధ్యాపకోపదేశకులమగు మే మిరువురము (సంప్రసారయావ) విస్తారపరచెదముగాక! (రేతోధాః) ఆలింగనము, అనగా ఇతరులను గలిసికొనుటకు మరియు (వృషా) దుష్టుల సామర్థ్యమును నీరుగార్చజేయుటకు అనగా వారి శక్తిని నిరోధించుటకు (వాజీ) విశేషజ్ఞానవంతులగు రాజు మరియు ప్రజలయందు (రేతః) తమ పరాక్రమమును స్థాపించెదరో, అదే విధముగ ప్రజలును (దధాతు) స్థాపించవలయును. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజు మరియు ప్రజలు పితాపుత్రులవలె వర్తించెదరో వారు ధార్మార్థకామమోక్షముల ఫలమును యథా వతుగ పొందగలరు. రా జెట్లు ప్రజల సుఖము, బలములను వృద్ధిపరుచునో, అట్లే ప్రజలును రాజుయొక్క బలము, సుఖములను వృద్ధి పరచవలయును. ॥౨౦॥

20. The King and his subjects in unison, magnify the four stages of Dharma, Arth, Kama, Moksha, wherewith they reside happily in their country. The King, the chastiser of the wicked, full of knowledge, the possessor of strength and prowess, lends valour to his subjects.

౧౩౨౭. ఉత్సక్థ్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః న్యాయాధీశో దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునా రాజ్ఞా దుష్టాచారాః సమ్యగ్ దండనీయా ఇత్యాహ.

దుష్టాచారులను రాజు బాగుగా దండించవలయును.

౧౩౨౭ ఉత్సక్థ్యా అవ గుదం ధేహి సమ్ఞ్జిం చారయా వృషన్।

యః స్త్రీణాం జీవభోజనః ॥౨౧॥

ప.వి:-ఉత్సక్థ్యా ఇత్యుత్ + సక్థ్యాః, అవ, గుదమ్, ధేహి, సమ్, అఞ్జిమ్, చారయ, వృషన్, యః, స్త్రీణామ్, జీవభోజన ఇతి జీవ+భోజనః.॥౨౧॥

పదార్థః :-(ఉత్సక్థ్యాః) ఊర్ధ్వం సక్థినీ యస్యాస్తస్యాః ప్రజాయాః (అవ) (గుదమ్) క్రీడామ్ (ధేహి) (సమ్) (అంజిమ్) ప్రసిద్ధన్యాయమ్ (చారయ) ప్రాపయ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (వృషన్) శక్తిమన్ (యః) (స్త్రీణామ్) (జీవభోజనః) జీవా భోజనం భక్షణం యస్య సః.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే వృషన్! యః స్త్రీణాం జీవభోజనో వ్యభిచారీ వ్యభిచారిణీ వా స్త్రీ వర్తేత, తం తాం చ నిగృహ్యోత్సక్థ్యాస్తాడయ స్వప్రజాయాం చ గుదమవ ధేహ్యఞ్జిం సంచారయ. ॥౨౧॥

భావార్థః:-హే రాజన్! యే విషయసేవాయాం క్రీడంతో జనాః క్రీడంత్యః స్త్రియో వా వ్యభిచారం వర్ధయేయుస్తే తాశ్చ తీవ్రేణ దండేన శాసనీయాః.॥౨౧॥

పదార్థము :-(వృషన్) ఓ శక్తిశాలీ! (యః) ఏ (స్త్రీణామ్) స్త్రీలమధ్య (జీవభోజనః) ప్రాణుల మాంసమును భుజించు వ్యభిచారుడు లేక పురుషుల మధ్య పై దెలిపినట్టి వ్యభిచారిణి, మాంసాహారిణి యగు స్త్రీ యున్నచో, అట్టి స్త్రీపురుషులను చక్కగా బంధించి (ఉత్సక్థ్యాః) తలక్రిందుల వ్రేలాడదీసి దండించి తన ప్రజలమధ్య (అవ, గుదమ్) ఉత్తమసుఖములను (ధేహి) ధారణమొనర్పుము. మరియు (అంజిమ్) ప్రకటించబడిన తన చక్కని న్యాయమును (సంచారయ) శ్రేష్ఠముగా నడిపించుము.॥౨౧॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! విషయాదుల సేవనమందు రమించుచు వ్యభిచారమును వ్యాపింపజేయు స్త్రీ పురుషులను ప్రబలదండనముచే గట్టిగా శిక్షించుము.॥౨౧॥

21. O powerful king, punish the immoral person residing amongst women, and the degraded woman living amongst men, with feet upwards, and head downwards; spread happiness amongst your people, and establish your well established reign of justice!.

౧౩౨౮. యకాసకావిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః రాజప్రజే దేవతే, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్లీ అదే విషయమే.

౧౩.౨౨ యకాసకౌ శకున్తికాహలగితి వఞ్చతి।
ఆహన్తి గభే పసో నిగల్గలీతి ధారకా ॥౨౨॥

ప.వి:- యకా, అసకౌ, శకున్తికా, ఆహలక్, ఇతి, వఞ్చతి, ఆ, హన్తి, గభే, పసః, నిగల్గలీతి, ధారకా.॥౨౨॥

పదార్థః :-(యకా) యః (అసకౌ) అసౌ ప్రజా (శకుంతికా) అల్పా పక్షిణీవ నిర్బలా (ఆహలక్) సమంతాద్దలం విలేఖనమఞ్చతి సః (ఇతి) అనేన ప్రకారేణ (వంచతి) ప్రలంభతే (ఆ)(హంతి) (గభే) ప్రజాయామ్ (పసః) రాష్ట్రమ్ (నిగల్గలీతి) భృశం నిగలతీవ వర్తతే (ధారకా) సుఖస్య ధర్త్రీ.॥౨౨॥

అన్వయః :-యస్యాం గభే రాజా పసో రాష్ట్రమాహంతి సా ధారకా ప్రజా నిగల్గలీతి యతో యకాఽసకౌ శకుంతికా శకుంతికేవ వర్తతే తస్మాదిమామాహలగ్రాజా వఞ్చతీతి.॥౨౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది రాజా న్యాయేన ప్రజాయా రక్షణం న కుర్యాదకృత్వా కరం గృహ్ణీయాత్తర్హి యథా ప్రజాః క్రమశః క్షీణా భవంతి తథా రాజాఽపి నష్టో భవతి. యది విద్యావినయాభ్యాం ప్రజాః సంరక్షేత్తర్హి రాజప్రజే సర్వతో వర్ద్ధేతామ్.॥౨౨॥

పదార్థము :-ఏ (గభే) ప్రజలలో రాజు తన (పసః) రాజ్యమును (అహన్తి) తెలిసికొనునో లేక ప్రాప్తించుకొనునో అట్టి (ధారకా) సుఖముల ధారణ మొనర్చునట్టి ప్రజలు (నిగల్గలీతి) నిరంతర సుఖములను మింగుచున్నట్లుండును. మరియు దానివల్ల (యకా) అట్టి (అసకౌ) ఈ ప్రజలు (శకున్తికా) చిన్నపిచ్చుకలవలె దుర్బలులైయున్నారు. నీ ప్రజలను (ఆ హలక్) చక్కగా నాగలిచే భూమిని దున్నించు అనగా పంటచేలకు కప్పము (శిస్తు)ను పొందురాజు (వఞ్చతి) ప్రజలకు ఇబ్బందులు గలుగని విధముగా తమ శిస్తు ధనమును పొందుచున్నాడు.॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు న్యాయయుక్తముగ ప్రజలను రక్షించక పీడించి కప్పమునుగ్రహించుచుండినచో ప్రజలు నష్టపోవునట్లే రాజుకూడ నష్టమగును. అట్లుగాక విద్యావినయములతో ప్రజలను ఉత్తమముగా రక్షణచేయుచుండిన రాజు మరియు ప్రజలు అన్నివిధములుగ వృద్ధి యగుదురు. ॥౨౨॥

22. The king establishes his rule over his subjects, which aspiring after happiness, acquire it bit by bit. His subjects are weak like the tiny sarrow. ealises land revenue from the people to be spent on their advancement.

౧౩౫. యకోऽసకావిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజప్రజే దేవతే, బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్లీ అదే విషయమే.

౧౩౫ యకోऽసకౌ శకున్తకఽ ఆహలగితి వఞ్చతి ।
వివక్షతఽ ఇవ తే ముఖమధ్వర్యో మా నస్త్వమభిభాషథాః॥౨౩॥

ప.వి:- యకః, అసకౌ, శకున్తకః, ఆహలక్, ఇతి, వఞ్చతి, వివక్షతఽ ఇవేతి వివక్షతః+ఇవ, తే, ముఖమ్, అధ్వర్యోఽ ఇత్యధ్వర్యో, మా, నః, త్వమ్, అభి, భాషథాః.॥౨౩॥

పదార్థః:-(యకః) యః (అసకౌ) అసౌ రాజా (శకుంతకః) నిర్బలః పక్షీవ (ఆహలక్) సమంతాద్విలిఖితం యథా స్యాత్తథా (ఇతి) (వఞ్చతి) వంచితో భవతి (వివక్షత ఇవ) వక్తుమిచ్ఛోరివ (తే) తవ (ముఖమ్) ఆస్యమ్ (అధ్వర్యో) యోऽధ్వరమివాచరతి తత్సంబుద్ధౌ (మా) (నః) అస్మాన్ (త్వమ్) (అభి) (భాషథాః) వదేః.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే అధ్వర్యో! త్వం నో మాభిభాషథా మిథ్యాభాషణం వివక్షత ఇవ తే ముఖం మా భవతు. యద్యేవం యకోऽసకౌ కరిష్యసి తర్హి శకుంతక ఇవ రాజాऽऽహలగితి న వంచతి.॥౨౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. రాజా కదాచిన్మిథ్యాప్రతిజ్ఞః పరుషవాదీ న స్యాన్న కంచిద్వంచయేత్. యద్యయమన్యాయం కుర్యాత్తర్హి స్వయమపి ప్రజాభిర్వంచితః స్యాత్.॥౨౩॥

పదార్థము :-(అధ్వర్యో) యజ్ఞమువంటి ఉత్తమాచరణముగల ఓ రాజా! (త్వమ్) నీవు (నః) మా యెడ (మా, అభిభాషథాః) అసత్యమాడకుము. మరియు (వివక్షతః, ఇవ) అధిక ప్రసంగి [కోతలరాయడు] వదరుబోతు ముఖమువలె (తే) నీయొక్క (ముఖమ్) ముఖము గారాదు. ఒక వేళ ఈ విధముగ (యకః) ఏదైన (అసకౌ) ఈ రాజు ప్రగల్భము లాడుచున్నట్లైన (శకున్తకః) దుర్బలపక్షివలె (ఆహలక్) బాగుగా లోకువైపోవును (ఇతి) ఈ విధముగ (వఞ్చతి) వంచింపబడగలడు.॥౨౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు ఎన్నడును అసత్యపు ప్రతిజ్ఞల నొనర్చుట, కటువచనముల పలుకుటవంటివి చేయరాదు. ఎవ్వరిని గూడ వంచించగూడదు. రాజు అన్యాయ కారియగుచో ఒకప్పుడు తాను కూడ ప్రజలద్వారా తప్పక వంచితుడు గాగలడు. ॥౨౩॥

23. O harmless King, don't utter untruth before us. Let not thy tongue utter meaningless words like a prattler. A King who has got not control over his tongue will be extirpated like a weak sparrow, and defrauded by his subjects!.

౧౩౩౦.మాతా చేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, భూమిసూర్యౌ దేవతే, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౩౩౦ మాతా చ తే పితా చ తేఽగ్రం వృక్షస్య రోహతః।
ప్రతిలామీతి తే పితా గభే ముష్టిమతంసయత్ ॥౨౪॥

ప.వి:- మాతా, చ తే, పితా, చ, తే, అగ్రమ్, వృక్షస్య, రోహతః, ప్రతిలామి, ఇతి, తే, పితా, గభే, ముష్టిమ్, అతంసయత్.॥౨౪॥

పదార్థః :- (మాతా)పృథివీవ వర్తమానా మాతా (చ) (తే) తవ (పితా) సూర్య ఇవ వర్తమానః పితా (చ) (తే) తవ (అగ్రమ్) ముఖ్యశ్రియమ్ (వృక్షస్య) వ్రశ్చితుం ఛేత్తుం యోగ్యస్య సంసారాఖ్యస్య రాజ్యస్య (రోహతః) (ప్రతిలామి)స్నిహ్యామి. (ఇతి)(తే) తవ (పితా) (గభే) ప్రజాయామ్ (ముష్టిమ్) ముష్ట్యా ధనగ్రాహకం రాజ్యమ్ (అతంసయత్) తంసయత్యలంకరోతి. ॥౨౪॥

ఇయం వై మాతాఽసౌ పితాభ్యామేవైనం స్వర్గం లోకం గమయత్యగ్రం వృక్షస్య రోహత ఇతి.శ్రీర్వై రాష్ట్రస్యాగ్రంశ్రియమేవైనంరాష్ట్రస్యాగ్రం గమయతి ప్రతిలామీతి తే పితా గభే ముష్టి మతంసయదితి. విడ్ వై గభో రాష్ట్రం ముష్టీ రాష్ట్రమేవావిశ్యాహంతి తస్మాద్ రాష్ట్రీ విశం ఘాతుకః.॥శ. కాం. ౧౨;అ ౨, బ్రాహ్మ.౯,కం.౭.॥౨౪॥

అన్వయః:- హే రాజన్ యది తే పృథివీవ మాతా చ సూర్య ఇవ తే పితా చ వృక్షస్యాగ్రం రోహతః యది తే పితా గభే ముష్టి మతం సయత్తర్హి ప్రజానోఽహం ప్రతిమీతి.॥౨౪॥

భావార్థః:-యౌ మాతాపితరౌ పృథివీ సూర్య వద్ధైర్య విద్యా ప్రకాశితై న్యాయేన రాజ్యం పాలయిత్వాగ్ర్యాం శ్రియం ప్రాప్య ప్రజా భూషయిత్వా స్వస్య పుత్రం రాజనీత్యా యుక్తం కుర్యాతాం తై రాజ్యం కర్తు మర్హేతామ్.॥౨౪॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! ఒక వేళ (తే) నీయొక్క (మాతా) పృథివివలె సహనశీలము, మన్ననయొనర్చు నట్టి తల్లి (చ) మరియు (తే) నీయొక్క (పితా) సూర్యుని వలె తేజోవంతుడు పాలనయొనర్చు నట్టి తండ్రి

(చ) కూడ (వృక్షస్య) ఛేదన మొనర్చదగిన జగద్రూప వృక్షమువంటి రాజ్యమును (అగ్రమ్) ముఖ్యమగు శ్రీ, శోభ, లక్ష్మిపై (రోహతః) ఆరూఢులు [అధికారులు] అగుచో (తే) నీయొక్క (పితా) తండ్రి (గభే) ప్రజలయందు (ముష్టిమ్) పిడికిళ్లచే ధనము దీసికొను రాజ్యమును, ధనమును దీసికొని (అతంసయత్) ప్రకాశపరచినట్లైన (ఇతి) ఈవిధముగ ప్రజనైన నేను (ప్రతిలామి) అట్టి రాజును చక్కగా ప్రేమింతును.॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. తల్లిదండ్రులు పృథివి సూర్యుని వలె ధైర్యము, విద్యద్వారా ప్రకాశమును న్యాయముగ రాజ్యపాలన మొనర్చి ఉత్తమ లక్ష్మి, మరియు శోభను పొంది, రాజును సుశోభితునిగ జేసి తన పుత్రుని రాజనీతిజ్ఞునిగ నొనర్చునో అట్టివాడే రాజ్యమొనర్చుటకు తగినవాడగును. ॥౨౪॥

24. O king, thy forbearing and loving mother, and thy father brilliant and nourishing like the sun, ruler over the prosperity and riches of the sovereignty of this mundane universe. Thy father has beautified his rule for his subjects. I, as his subjects, do love him dearly!.

౧౩౩౧.మాతా చేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, భూమిసూర్యౌ దేవతే, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మాతాపితరౌ కీదృశౌ భవేతామిత్యాహ. తల్లిదండ్రు లెటులుండవలయును.

౧౩౩౧ మాతా చ తే పితా చ తేఽగ్రే వృక్షస్య క్రీడతః ।

వివక్షతఽఇవ తే ముఖం బ్రహ్మన్ మా త్వం వదో బహు ॥౨౫॥

ప.వి:- మాతా, చ, తే, పితా, చ, తే, అగ్రే, వృక్షస్య, క్రీడతః, వివక్షతఽఇవేతి వివక్షతః + ఇవ, తే, ముఖమ్, బ్రహ్మన్, మా, త్వమ్, వదః బహు.॥౨౫॥

పదార్థః :- (మాతా) పృథివీవజ్జననీ (చ) (తే) (పితా) సూర్యవద్వర్తమానః (చ) (తే) (అగ్రే) విద్యారాజలక్ష్మ్యం (వృక్షస్య) రాజ్యస్య మధ్యే (క్రీడతః) (వివక్షత ఇవ) (తే) తవ (ముఖమ్) (బ్రహ్మన్) చతుర్వేదవిత్ (మా) (త్వమ్) (వదః) వదేః (బహు).॥౨౫॥

అన్వయః :-హే బ్రహ్మన్! యస్య తే మాతా చ యస్య తే పితా చ వృక్షస్యాగ్రే క్రీడతస్తస్య తే వివక్షత ఇవ యన్ముఖం తేన త్వం బహు మా వదః.॥౨౫॥

భావార్థః :- యౌ మాతాపితరౌ సుశీలౌ ధర్మాత్మానౌ శ్రీమంతౌ కులీనౌ భవేతాం తాభ్యాం శిక్షిత ఏవ పుత్రో మితభాషీ భూత్వా కీర్తిమాప్నోతి.॥౨౫॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మన్) చతుర్వేద పారంగతుడవగు సజ్జనుడా! (తే) సూర్యునివంటి తేజస్వివగు నీ యొక్క (మాతా) పృథివివంటి తల్లి (చ) మరియు (తే) ఏ నీయొక్క (పితా) తండ్రి (చ) యును (వృషస్య) జగద్రూపరాజ్యమందు (అగ్రే) విద్యా రాజ్యముల శోభయందు (క్రీడతః) రమించెదరో, అట్టి (తే) నీయొక్క (వివక్షత ఇవ) అధిక ప్రసంగియగు మనుష్యుని ముఖమువంటి (ముఖమ్) ముఖముగలదో వానితో (త్వమ్) నీవు (బహు) అధికముగ (మా, వద) మాటలాడకుము.॥౨౫॥

భావార్థము :- ఎవని తల్లిదండ్రులు, సుశీలురు, ధర్మాత్ములు, శ్రీమంతులు, ఉత్తమ వంశస్థులో అట్టి వారిచే శిక్షితులైన పుత్రులు, ప్రమాణయుక్తులు మిత భాషులునునై సత్కీర్తిని పొందగలుగుదురు. ॥౨౫॥

25. O master of all the four vedas, thy mother patient like the Earth, and thy father shining like the sun, enjoy with knowledge and grandeur the mastery of the universe. Thy mouth is eager to speak, but thou shouldst not talk much.

౧౩౩౨. ఊర్ధ్వమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, శ్రీర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునా రాజపురుషః కాముత్కృష్టాం కుర్య రిత్యాహ. మరల రాజపురుషులు ఎవరిని అభివృద్ధి నెఱుపవలెను.

౧౩౩౨ ఊర్ధ్వామేనాముచ్ఛ్రాపయ గిరౌ భారꣳహరన్నివ।

అథాస్యై మధ్యమేధతాꣳ శీతే వాతే పునన్నివ ॥౨౬॥

ప. విః- ఊర్ధ్వామ్, ఏనామ్, ఉత్, శ్రాపయ, గిరౌ, భారమ్, హరన్నివేతి హరన్+ ఇవ, అథ, అస్యై, మధ్యమ్, ఏధతామ్, శీతే, వాతే పునన్నివేతి పునన్+ ఇవ. ॥౨౬॥

పదార్థః:-(ఊర్ధ్వామ్) ఉత్కృష్టామ్, (ఏనామ్) రాజ్యశ్రియా యుక్తాం ప్రజామ్, (ఉత్) (శ్రాపయ) ఊర్ధ్వం నయ, (గిరౌ) పర్వతే (భారమ్) (హరన్నివ) (అథ) (అస్యై) అస్యాః, (మధ్యమ్) (ఏధతామ్) వర్ధతామ్, (శీతే) (వాతే) వాయౌ, (పునన్నివ) పృథక్ కుర్వన్నివ. ॥౨౬॥

ఉర్ధ్వామేనాముచ్ఛ్రాపయేతి. శ్రీర్వై రాష్ట్రమశ్వమేధః శ్రియమేవాస్మై రాష్ట్రమూర్ధ్వముచ్ఛ్రయతి, గిరౌ భారꣳహరన్నివేతి, శ్రీర్వై రాష్ట్రస్య భారః శ్రియమేవాస్మై రాష్ట్రం సంనహ్యత్యథో శ్రియమేవాస్మిన్ రాష్ట్రమధినిదధాతి. అథాస్యై మధ్యమేధతామితి శ్రీర్వై రాష్ట్రస్య మధ్యంశ్రియమేవ రాష్ట్రే మధ్యతోఽన్నాద్యం దధాతి శీతే వాతే పునన్నివేతి, క్షేమో వై రాష్ట్రస్య శీతం క్షేమమేవాస్మై కరోతి. శత. కాం.౧౩.అ.౨.బ్రా.౯.కం. ౨,౩,౪.౫.॥౨౬॥

అన్వయః :-హే రాజన్! త్వం గిరౌ భారం హరన్నివైనామూర్ధ్వాముచ్ఛ్రాపయ. అథాస్యై మధ్యం ప్రాప్య శీతే వాతే పునన్నివ భవానేధతామ్.॥౨౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారౌ. యథా కశ్చిద్భారవాట్ శిరసి పృష్ఠే వా భారముత్థాప్య గిరిమారుహ్యోపరి స్థాపయేత్తథా రాజా శ్రియమున్నతిభావం నయేత్. యథా వా కృషీవలా బుసాదిభ్యోఽన్నం పృథక్కృత్య భుక్త్వా వర్ధంతే, తథా సత్యన్యాయేన సత్యాసత్యే పృథక్ కృత్య న్యాయకారీ రాజా నిత్యం వర్ధతే.॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (గిరౌ) పర్వతముపైకి (భారమ్) బరువును (హరన్నివ) చేర్చువాని వలె (ఏనామ్) ఈ రాజ్యలక్ష్మితో గూడిన (ఊర్ధ్వామ్) ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన ప్రజలను (ఉచ్ఛ్రాపయ) ఎల్లప్పుడును అధికాధికముగ ఉన్నతి పరచుచుండుము (అథ) ఇప్పుడు (అస్యై) ఈ ప్రజలయొక్క (మధ్యమ్) మధ్యభాగమగు లక్ష్మిని పొంది (శీతే) శీతల (వాతే) పవనమునందు (పునన్నివ) కర్షకుల కృషిచే శుద్ధమగుచున్న అన్నాదులవలె, వాయువుయోగముచే స్వచ్ఛమగుచున్నజలములవలె నీవు (ఏధతామ్) వృద్ధిని ప్రాప్తిజేసికొను చుండుము.॥౨౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున రెండు ఉపమాలంకారములు గలవు. బరువును మోయువాడు తన శిరము లేక వీపుపై భారమునెత్తుకొని పర్వతముపైకెక్కి భారమును పైన స్థాపించునట్లు లక్ష్మిని ఉన్నతమొనర్చుటకై ప్రయత్నించవలెను. కర్షకుడు పొల్లు, ఊక మున్నగువాని నుండి స్వచ్ఛమగు ధాన్యమును వేరుపరచి అట్టి యన్నమును తినుచు, తినిపించుచు వృద్ధియగునట్లు సత్యన్యాయములచే సత్యాసత్యములను వేరుపరచి న్యాయము నొనర్చు రాజు సదా యభివృద్ధినొందుచుండును. ॥౨౬॥

26. O king, like the man taking a load up to the mountain, always lift up these excellent subjects of thine full of sovereign wealth!.

౧333.ఊర్ధ్వమేనమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, శ్రీర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧333 ఊర్ధ్వమేనముచ్ఛ్రయతాద్ గిరౌ భారꣳ హరన్నివ।

అథాస్య మధ్యమేజతు శీతే వాతే పునన్నివ ॥౨౭॥

ప.వి:- ఊర్ధ్వమ్, ఏనమ్, ఉత్, శ్రయతాత్, గిరౌ, భారమ్, హరన్నివేతి హరన్+ ఇవ, అథ, అస్య, మధ్యమ్, ఏజతు, శీతే, వాతే, పునన్నివేతి పునన్+ ఇవ.॥౨౭॥

పదార్థః:-(ఊర్ధ్వమ్) అగ్రగామినమ్, (ఏనమ్) రాజానమ్, (ఉచ్ఛ్రయతాత్) ఉచ్ఛ్రితం కుర్యాత్, (గిరౌ) పర్వతే, (భారమ్) (హరిన్నివ) (అథ) (అస్య) రాష్ట్రస్య (మధ్యమ్) (ఏజతు) సత్కర్మసు చేష్టతామ్ (శీతే) (వాతే) (పునన్నివ). ॥౨౭॥

అన్వయః :-హే ప్రజాస్థ విద్వన్! భవాన్ గిరౌ భారం హరన్నివైనం రాజానమూర్ధ్వ ముచ్ఛ్రయతాత్. అథాస్య మధ్యం ప్రాప్య శీతే వాతే పునన్నివైజతు. ॥౨౭॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారౌ. యథా సూర్యో మేఘమండలే జలభారం నీత్వావర్షయిత్వా సర్వానున్నయతి తథైవ ప్రజా రాజపురుషానున్నయేదధర్మాచరణాద్భిభియాచ్చ. ॥౨౭॥

పదార్థము :-ప్రజలయందుండు విద్వాంసుడా! నీవు (గిరౌ) పర్వతముపైకి (భారమ్) బరువును (హరన్నివ)చేర్చునట్లు (ఏనమ్) ఈ రాజ్యసంబంధ (ఊర్ధ్వమ్) సమస్త వ్యవహారముల ముందుండువానిగ (ఉచ్ఛ్రయతాత్) ఉన్నతి యుక్తునిగ నొనర్చుము (అథ) ఆ పిదప ఎట్లు (అస్య) ఈ రాజ్యముయొక్క (మధ్యమ్) మధ్యభాగమగు లక్ష్మిని ప్రాప్తించుకొని (శీతే) శీతల (వాతే)పవనమునందు (పునన్నివ) శుద్ధియగుచున్న అన్నాదులవలె (ఏజతు) ఉత్తమకర్మలందు ప్రయత్నమొనర్చుచుండుము. ॥౨౭॥

భావార్థము:-సూర్యుడు మేఘమండలమునకు జలములను చేర్చి అచ్చటినుండి వర్షింపజేసి సమస్తమును వృద్ధిపరచునట్లు ప్రజలు రాజపురుషులను ఉన్నత పరచవలయును. అధర్మాచరణమునందు వెరచియుండ వలయును. ॥౨౭॥

27. O learned persons among the subjects, elevate this king in all administrative designs, as a labourer taks a load up to the mountain. Having thus contibuted to the prosperity of the State, aspire after pure deeds, like the corn purified in a cool breeze!.

౧౩౩౪. యదస్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౩౩౪ యదస్యాఽఅꣳహుభేద్యాః కృధు స్థూలముపాతసత్।

ముష్కావిదస్యా ఏజతో గోశఫే శకులావివ ॥౨౮॥

ప.వి:- యత్, అస్యాః, అꣳహుభేద్యాఽ ఇత్యꣳహు+భేద్యాః, కృధు, స్థూలమ్, ఉపాతసదిత్యుప + అతసత్, ముష్కౌ, ఇత్, అస్యాః, ఏజతః, గోశఫఽ ఇతి గో + శఫే, శకులావివేతి శకులౌ+ ఇవ. ॥౨౮॥

పదార్థః:- (యత్) యః, (అస్యాః) ప్రజాయాః, (అంహుభేద్యాః) అంహుమపరాధం యా భినత్తి తస్యాః, (కృధు) హ్రస్వమ్. కృధ్వితి హ్రస్వనామ....౩.౨. (స్థూలమ్) మహత్ కర్మ, (ఉపాతసత్) ఉపభూషయేత్ (ముష్కా) మూషకా, (ఇత్) ఏవ, (అస్యాః) (ఏజతః) కంపయతః, (గోశఫే) గోఖుర చిహ్నే, (శకులావివ) హ్రస్వౌ మత్స్యావివ. ॥౨౮॥

అన్వయః:- యద్యో రాజా రాజపురుషశ్చాస్యా అంహుభేద్యాః కృధు స్థూలం కర్మోపాతసత్తావస్యా ఏజతో గోశఫే శకులావివ ముష్కావిదేజతః.॥౨౮॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యథా ప్రీతిమంతౌ మత్స్యావల్పేఽపి జలాశయే నివసతస్తథా రాజరాజపురుషావల్పేఽపి కరలాభే న్యాయేన ప్రీత్యా వర్తేయాతాం, యది దుఃఖచ్ఛేదికాయాః ప్రజాయాః స్వల్పమహదుత్తమం కర్మ ప్రశంసయేతాం తర్హి తౌ ప్రజా ఉపరక్తాః కృత్వా స్వవిషయే ప్రీతిం కారయేతామ్.॥౨౮॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ రాజు లేక రాజపురుషుడు (అస్యాః) ఇట్టి (అంహుభేద్యాః) అపరాధములను వినాశపరచునట్టి ప్రజలయొక్క (కృధు) కొంచెము మరియు (స్థూలమ్) అధికములగు కర్మలను (ఉపాతసత్) సుశోభితమొనర్పవలయునో, ఆ యురువురును (అస్యాః) ఇట్టి (ఏజతః) కర్మలనొనర్ప జేయుదురో, అట్టి మీరు (గోశఫే) గోవుగిట్టలచే భూమి యందేర్పడిన గుంటలయందు (శకులావివ) రెండు చిన్నచేపలవలె (ముష్కా, ఇత్) ప్రజలనుండి సేకరించిన శిస్తుధనమును దొంగిలించుటకు భీతిల్లుదురు. ॥౨౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఒక దాని నొకటి ప్రేమించుకొను చేపలు చిన్నచెరువు లేక గుంటయందున్నను నిరంతరము ఉత్సాహముగనున్నట్లే రాజు మరియు రాజపురుషులు కొద్ది పాటి శిస్తు లాభమునందు న్యాయముచేగూడిన ప్రీతితో వర్తించవలయును. దుఃఖములను దూరపరచు ప్రజల యొక్క చిన్నవిగాని, పెద్దవిగాని, చేసిన సత్కర్మలను ప్రశంస యొనర్చుచు వారిరువురును ప్రజలను ప్రసన్నులనుగ జేసి తమయందు వారికి ప్రీతిగలునట్లు మెలగవలయును. ॥౨౮॥

28. The king and offcials, who contribute to the grandeur of their subjects in part of full, and both make them energetic, tremble when they unjustly realise taxes from them, just as tiny fishes tremble in the water below the cow's hooves.

౧౩౩౫. యద్దేవాస ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౩౩౫ యద్దేవాసో లలామగుం ప్రవిష్టీమినమావిషుః సక్థ్నా।

దేదిశ్యతే నారీ సత్యస్యాక్షిభువో యథా ॥౨౯॥

ప.వి:- యత్, దేవాసః, లలామగుమితీ లలామ+గుమ్, ప్ర, విష్టిమినమ్, ఆవిషుః, సక్థ్నా, దేదిశ్యతే, నారీ, సత్యస్య అక్షిభువఇత్యక్షి+భువః, యథా.॥౨౯॥

పదార్థః:-(యత్) యమ్, (దేవాసః) విద్వాంసః, (లలామగుమ్) యేన న్యాయేనేప్సాం గచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతి తమ్. (ప్ర) (విష్టిమినమ్) విశిష్టా బహవః ష్టిమా ఆర్ద్రీభూతాః పదార్థా విద్యంతే యస్మిన్ స్తమ్, (ఆవిషుః) వ్యాప్నుయుః, (సక్థ్నా) శరీరావయవేన, (దేదిశ్యతే) భృశముపదిశ్యేత, (నారీ) నరస్య స్త్రీ, (సత్యస్య) (అక్షిభువః) యదక్షిణి భవతి ప్రత్యక్షం తస్య. (యథా).॥౨౯॥

అన్వయః:-హే రాజన్! యథా సత్యస్యాక్షిభువో మధ్యేవర్తమానా దేవాసః సక్థ్నా నారీవ యద్విష్టిమినం లలామగుం న్యాయం ప్రావిషుర్యథా చాఽఽప్తేన సత్యమేవ దేదిశ్యతే తథా త్వమాచర.॥౨౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథా శరీరాంగైః స్త్రీ పురుషౌ లక్ష్యేతే తథా ప్రత్యక్షాది ప్రమాణైః సత్యం లక్ష్యతే, తేన సత్యేన విద్వాంసో యథా ప్రాప్తవ్య మార్ద్రీభావం ప్రాప్నుయుస్తథేతరే రాజప్రజాస్థాః స్త్రీపురుషా విద్యయా వినయం ప్రాప్య సుఖ మన్విచ్ఛంతు.॥౨౯॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (యథా) ఎట్లు (సత్యస్య) సత్యము (అక్షిభువః) కన్నులయెదుట జరిగిన ప్రత్యక్షవ్యవహారమునందున్న (దేవాసః) విద్వాంసులు (సక్థ్నా)తొడ మరియు తన శరీరాంగముచే (నారీ) స్త్రీ వలె (యత్) ఏది (విష్టిమినమ్) సుందరము మరియు తడి గలిగిన పదార్థముగలదో (లలామగుమ్) మనోవాంఛితఫలమును పొందునట్టి న్యాయమును (ప్రావిషుః) వ్యాప్తి గలదో లేక ఏవిధముగ శాస్త్రవేత్తలగు విద్వాంసులు సత్యమును (దేదిశ్యతే) నిరంతరము ఉపదేశించుచుందురో అదేవిధముగ మీరును ఆచరణ మొనర్చుచుండుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. శరీరాంగములచే స్త్రీపురుషులు లక్షింపబడుచున్నట్లు ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములద్వారా సత్యము లక్షింప బడును. ఆ సత్యముచే విద్వాంసులు పొందదగు కోమలత్వమును పొందునటులనే రాజా మరియు ప్రజలయొక్క స్త్రీపురుషులెల్లరును విద్యచే వినయము పొంది సుఖముల నపేక్షింతురుగా. ॥౨౯॥

29. Just as we distinguish between man and woman from their organs, so we realise truth from visible evidence. Learned persons with the help of truth acquire humility and their desired objects.

౧౩౩౬.యద్ధరిణ ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, రాజా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స రాజా కథమాచరేదిత్యాహ ఆ రాజెటుల ఆచరించవలయును?

౧౩౩౬ యద్ధ॒రి॒ణో యవ॒మత్తి॒ న పు॒ష్టం ప॒శు మన్య॑తే ।

శూ॒ద్రా యదర్య॑జా॒రా న పోష॑య ధనాయతి ॥30॥

ప.విః- యత్, హ॒రి॒ణః, యవ॑మ్, అత్తి॒, న, పు॒ష్టమ్, ప॒శు, మన్య॑తే, శూ॒ద్రా, యత్, అర్య॑జా॒రేత్యర్య॑ + జారా, న, పోష॑య, ధ॒నా॒య॒తి.॥30॥

పదార్థః :-(యత్) యః, (హరిణః) పశుః, (యవమ్) (అత్తి) (న) (పుష్టమ్) (పశు) పశుమ్, (మన్యతే) (శూద్రా) శూద్రస్య స్త్రీ, (యత్) యా, (అర్యజారా) అర్యో స్వామివైశ్యో జారయతి వయసా హంతి సా, (న) నిషేధే, (పోషయ) పుష్టయే, (ధనాయతి) ఆత్మనో ధనమిచ్ఛతి. ॥30॥

అన్వయః :-యత్ యో రాజా హరిణో యవమత్తీవ పుష్టం పశు న మన్యతే స యదర్యజారా శూద్రేవ పోషయ న ధనాయతి.॥30॥

భావార్థః :-యో రాజా పశువద్వ్యభిచారే వర్తమానః ప్రజాపుష్టిం న కరోతి, స ధనాఢ్యా శూద్రా జారా దాసీవ సద్యో రోగీ భూత్వా పుష్టిం వినాశ్య ధనహీనతయా దరిద్రః సన్ మ్రియతే, తస్మాద్రాజా కదాచిదీర్ష్యాం వ్యభిచారం చ నాచరేత్. ॥30॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ రాజు (హరిణః) హరిణము [జింక] ఎట్లు (యవమ్) పంటచేలయందు పెరిగినయవలు మున్నగువానిని (అత్తి) తినునో, అట్లే (పుష్టమ్) పుష్టి (పశు) చూడదగిన తన ప్రజలను (నమన్యతే) సరకు చేయదో, అనగా ప్రజలు బలపరాక్రమములతో నుండుటను లక్ష్యముంచక తినుచుండునో ఆ రాజు (యత్) ఎవడు (అర్యజారా) యజమానుని లేక వైశ్యవంశమును పడుచుదనమునుండి వృద్ధులనుగాజేయు దాసియగు (శూద్రా) శూద్రస్త్రీవలె (పోషయ) పుష్టికొరకు (న ధనాయతి) తన ధనమునే వాంఛించువాడు కాకుండును. ॥30॥

భావార్థము :-ఏ రాజు వ్యభిచారమునందు పశువువలె సంచరించుచు ప్రజలను పుష్టిపరచడో, ఆతడు ధనాఢ్యురాలగు శూద్రస్త్రీయొక్క జారకర్మనొనర్చు దాసివలె శీఘ్రముగానే రోగిష్టియై తన సర్వశక్తులను నష్టపరచుకొని ధనహీనతచే దరిద్రుడై మరణించును. కావున రాజు సదా ఈర్ష్య, వ్యభిచారములను ఆచరించవలదు. ॥30॥

30. A licentious king who squeezes money out of his subjects, like the deer who destroys the barley field, cannot see his people hrive. A Shudra maid servant who has got illicit connection with her master, does not desire the progress of her family.

౧౩౩౭. యద్ధరిణ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజప్రజే దేవతే, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స రాజా కేన హేతునా నశ్యతీత్యాహ. ఆ రా జేకారణముచే నశించిపోవును?

౧౩౩౭ యద్ధరిణో యవమత్తి న పుష్టం బహు మన్యతే।
శూద్రో యదర్యాయై జారో న పోషమను మన్యతే ॥౩౦॥

ప.వి:- యత్, హరిణః, యవమ్, అత్తి, న, పుష్టమ్, బహు, మన్యతే, శూద్రః, యత్, అర్యాయై, జారః, న, పోషమ్, అను, మన్యతే.॥౩౦॥

పదార్థః :- (యత్) యః, (హరిణః) (యవమ్) (అత్తి) భక్షయతి, (న) (పుష్టమ్) ప్రజాజనమ్ (బహు) అధికమ్ (మన్యతే) జానాతి (శూద్రః) మూర్ఖకులోత్పన్నః (యత్) యః (అర్యాయై) అర్యాయాః స్వామినో వైశ్యస్య వా స్త్రియాః (జారః) వ్యభిచారేణ వయోహంతా (న) నిషేధే (పోషమ్) పుష్టిమ్ (అను) (మన్యతే).॥౩౦॥

అన్వయః :- యద్యః శూద్రోఽర్యాయై జారో భవతి స యథా పోషం నాఽనుమన్యతే యత్ యో రాజా హరిణో యవమత్తీవ పుష్టం ప్రజాజనం బహు న మన్యతే. స సర్వతః క్షీణో జాయతే.॥౩౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది రాజా రాజపురుషాశ్చ పరస్త్రీవేశ్యాగమనాయ పశువద్వర్తంతే తాన్ సర్వే విద్వాంసః శూద్రావివ జానంతి, యథా శూద్ర ఆర్యకులే జారో భూత్వా సర్వాన్ సంకరయతి తథా బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాః శూద్రకులే వ్యభిచారం కృత్వా వర్ణసంకరనిమిత్తా భూత్వా నశ్యంతి.॥౩౦॥

పదార్థము :-(యత్) ఎవడు (శూద్రః) మూర్ఖకులమున జన్మించిన మూఢుడు (అర్యాయై) తనస్వామి అనగా ఎవరిసేవకుడో ఆ యజమాని భార్యతోనో లేక వైశ్యస్త్రీతోనో (జారః) వ్యభిచరించుచు తన ఆయువును క్షీణపరచుకొనువాడగుచున్నాడో, వాడెట్లు (పోషమ్) పుష్టి, పర్యాదలను (న అనుమన్యతే) ఆలోచించడో, లేక (యత్) ఏ రాజు (హరిణః) హరిణమువలె (యవమ్) మొలిచిపెరుగుచున్న యవలు మున్నగు చేలను (అత్తి) తినుచుండునో, అట్లే (పుష్టమ్) ధనైశ్వర్యములు, స్త్రీ, సంతానము, సుఖము మున్నగు వానితో

పుష్టియైయున్న తన ప్రజలను (బహు) అధికముగ (న మన్యతే) మాన్యత నీయడో ఆతడన్ని దిశలనుండి హీన క్షీణుడు, నష్టభ్రష్టుడై పోవును. ॥30॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఏ రాజా మరియు రాజపురుషులు పరస్త్రీ, వేశ్యాగమనములకై పశువులవలె వర్తింతురో, అట్టి వారిని విద్వాంసులు శూద్రునిగా భావించవలెను. శూద్రమూర్ఖజనము, శ్రేష్ఠులకులములందు వ్యభిచరించి ఎల్లరను వర్ణసంకర మొనర్చునట్లు బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యకులములవారు శూద్రులతో వ్యభిచరించి వర్ణసంకరమునకు కారకులైన వినాశముపొలగుదురు. ॥30॥

31. A King, who destroys his subjects, like the deer the barley field, cannot see his people thrive.

A Shudra servant who has got illicit connection with his mistress, does not desire the progress of his family.

1330.దధిక్రావ్ణ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స రాజా కస్యేవ కిం వర్ధయేదిత్యాహ. ఆ రాజు ఎవరివలె దేని నభివృద్ధి పఱచవలయును?

1330 దధిక్రావ్ణోఽ అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః।
సురభి నో ముఖా కరత్ ప్రణఽ ఆయూఀషి తారిషత్ ॥31॥

ప.వి:- దధిక్రావ్ణ ఇతి దధి+క్రావ్ణః, అకారిషమ్, జిష్ణోః, అశ్వస్య, వాజినః, సురభి, నః, ముఖా, కరత్ ప్ర, నః, ఆయూంషి, తారిషత్.॥31॥

పదార్థః :-(దధిక్రావ్ణః) యో దధీన్ పోషకాన్ధారకాన్ వా క్రామ్యతి తస్య, (అకారిషమ్) కుర్యామ్ (జిష్ణోః) జయశీలస్య (అశ్వస్య) ఆశుగామినః (వాజినః) బహువేగవతః, (సురభి) ప్రశస్తసుగంధియుతాని, (నః) అస్మాకమ్ (ముఖా) ముఖాని, (కరత్) కుర్యాత్, ((ప్ర) (నః) (అస్మాకమ్) (ఆయూంషి) (తారిషత్) సంతారయేత్.॥31॥

అన్వయః :-హే రాజన్! యథాఽహం దధిక్రావ్ణో వాజినో జిష్ణోరశ్వస్యేవ వీర్యమకారిషం తథా భవాన్ నః సురభి ముఖేవ వీర్యం ప్రకరన్న ఆయూంషి తారిషత్.॥31॥

భావార్థః :-యథాఽశ్వశిక్షకా అశ్వాన్ వీర్యరక్షణవియమేన బలిష్ఠాన్ సంగ్రామే విజయనిమిత్తాన్ కుర్వంతి తథైవాధ్యాపకోపదేశకాః కుమారాన్ కుమారీంశ్చ పూర్ణేన బ్రహ్మచర్యసేవనేన విద్యాయుక్తాన్ విదుషీశ్చ కృత్వా శరీరాత్మబలాయ ప్రవర్త్య దీర్ఘాయుషో యుద్ధశాలీనాన్ సంపాదయేయుః.॥31॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నేను (దధిక్రావ్ణః) ధారణ పోషణ మొనర్చువారికి లభించునట్టి (వాజినః) అధిక వేగము గలది (జిష్ణోః) జయించునది మరియు (అశ్వస్య) త్వరగాపరుగిడు తురగమువంటి పరాక్రమమును (అకారిషమ్) నేను చేయుచున్నట్లు నీవును (నః) మాయొక్క (సురభి) సుగంధముతో గూడిన (ముఖా) ముఖములవంటి పరాక్రమమును (ప్ర, కరత్) ఉత్తమముగ నొనర్చుము. మరియు (నః) మా యొక్క (ఆయూంషి) ఆయుష్యములను (తారిషత్) వాని యవధి [హద్దు] ని దాటించుము.॥32॥

భావార్థము :- అశ్వశిక్షకులు అశ్వములను పరాక్రమ రక్షణ నియమములద్వార బలిష్ఠము మరియు రణక్షేత్రములందు విజయమును సాధించునవిగా నొనర్చునట్లే అధ్యాపకోపదేశకులు విద్యల నభ్యసించు బాలబాలికలను సంపూర్ణ బ్రహ్మచర్యసేవనమున విద్వాంస, విదుషీ రత్నములుగ, శరీరాత్మల బలముకొరకు ప్రవృత్తమొనర్చి దీర్ఘాయుష్మంతులుగను, రణవిద్యకోవిదులుగను నొనర్చవలయును.॥32॥

32. I sing the praise of God, obtainable by him who deeply meditates upon Him, the Remover of miseries, and full of splendour. May He strengthen our vital breaths, and prolong days we have to live.

౧౨౩౯. గాయత్రీత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, ఉష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౨౩౯ గాయత్రీ త్రిష్టుబ్జగత్యనుష్టుప్పఙ్క్త్యా సహ।

బృహత్యుష్ణిహా కకుప్సూచీభిః శమ్యన్తు త్వా ॥33॥

ప.విః- గాయత్రీ, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుభితి త్రి+స్తుప్, జగతీ, అనుష్టుప్, అనుస్తుబిత్యను+స్తుప్, పంక్త్యా, సహ, బృహతీ ఉష్ణిహా, కకుప్, సూచీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥33॥

పదార్థః :- (గాయత్రీ) గాయంతం త్రాయమాణా (త్రిష్టుప్) యయాఽధ్యాత్మికాధి భౌతికాధిదైవికాని త్రీణి సుఖాని స్తోభతే స్తభ్నాతి సా (జగతీ) జగద్వద్విస్తీర్ణా (అనుష్టుప్) యయాఽనుష్టోభతే సా.(పంక్త్యా) విస్తృతయా క్రియయా (సహ) (బృహతీ) మహదర్థా. (ఉష్ణిహా) యయా ఉషః స్నిహ్యతి తయా (కకుప్)లాలిత్యయుక్తా(సూచీభిః) సేవనసాధికాభిః. (శమ్యంతు) (త్వా) త్వామ్.॥33॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యే విద్వాంసః పంక్త్యా సహ గాయత్రీ త్రిష్టుబ్జగత్యనుష్టుబుష్ణిహా సహ బృహతీ కకుప్సూచీభిరివ త్వా త్వాం శమ్యంతు. తాంస్త్వం సేవస్వ. ॥33॥

భావార్థః :- యే విద్వాంసో గాయత్ర్యాదిఛందోఽర్థవిజ్ఞాపనేన మనుష్యాన్ విదుషః కుర్వంతి సూచ్యా ఛిన్నం వస్త్రమివ భిన్నమతావ్యవసందధత్యైకమత్యే స్థాపయంతి తే జగత్కల్యాణకారకా భవంతి.॥33॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడా! ఏ విద్వాంసులు (పంక్త్యా) విస్తారవంతమగు పంక్తి ఛందస్సుతో (సహ) గూడ ఏ (గాయత్రీ) గానమొనర్చు వారిని రక్షించు గాయత్రీ ఛన్దస్సు (త్రిష్టుప్) ఆధ్యాత్మిక, ఆధిదైవిక, అధిభౌతిక మను నీ మూడు దుఃఖముల నిలిపివేయునట్టి త్రిష్టుప్ ఛన్దస్సు (జగతీ) జగత్తువలె వ్యాప్తమైయున్న జగతీ ఛన్దస్సు (అనుష్టుప్) ఎద్దానివెనకనుండి ప్రాపంచిక దుఃఖములను స్థగితమొనర్చబడునో అట్టి అనుష్టుప్ ఛందస్సు (ఉష్ణిహా) ప్రాతఃకాలమునందు ప్రాప్తించునట్టి ఉష్ణిక్ ఛందస్సుతో గూడ (బృహతీ) గంభీరాశయముగల బృహతీఛందము (కకుప్) లలితపదముల అర్థముతో గూడి యున్న కకుప్ఛందస్సుతో (సూచీభిః) సూదులతో వస్త్రములను కుట్టునట్లు (త్వా) నిన్ను (శమ్యన్తు) శాంతియుక్తులుగ నొనర్చెదరో లేక సకల విద్యలను బోధించెదరో వారిని నీవు సేవించుము. ॥33॥

భావార్థము :- ఏ విద్వాంసులు గాయత్రీ మున్నగు ఛందస్సుల అర్థములను జూపుచు మానవులను విద్వాంసులను గా జేయుదురో, చిరిగిన వస్త్రములను సూదితో కుట్టునట్లు వేర్వేరుభావములు [మతములు] గలవారిని సత్యమార్గమునందు కలిపివేసెదరో మరియు వారిని ఒక్కమతము [ఏకాభిప్రాయము] గలవారినిగ జేయుదురో, వారు జగత్కల్యాణ కారకు లగుచున్నారు. ॥33॥

33. O king, may the vedic verses in Gayatri, Trishtup, Jagati, Anushtup, Pankti, Brihati, Ushnik and Kakup metres uttered by the subjects, pacify thee!.

౧౩౪౦. ద్విపదా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్యురిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి యొనర్చుదురు?

౧౩౪౦ ద్విపదా యాశ్చతుష్పదాస్త్రిపదా యాశ్చ షట్పదాః ।

విచ్ఛన్దా యాశ్చ సచ్ఛన్దాః సూచీభిః శమ్యన్తు త్వా ॥34॥

ప.విః- ద్విపదా ఇతి ద్వి+పదాః, యాః, చతుష్పదా ఇతి చతుః+పదాః, త్రిపదా ఇతి త్రి+పదాః, యాః, చ, షట్పదా ఇతి షట్+పదాః, విచ్ఛన్దా ఇతి వి+ఛందాః, యాః, చ, సచ్ఛందా ఇతి సచ్ఛన్దాః, సూచీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥34॥

పదార్థః :- (ద్విపదాః) ద్వే పదే యాసు తాః (యాః) (చతుష్పదాః) చత్వారి పదాని యాసు తాః, (త్రిపదాః) త్రీణి పదాని యాసు తాః (యాః) (చ) (షట్పదాః) షట్పదాని యాసు తాః. (విచ్ఛందాః) వివిధాని ఛందాంస్యూర్జనాని యాసు తాః (యాః) (చ) (సచ్ఛందాః) సమానాని ఛందాంసి యాసు తాః,(సూచీభిః) అనుసంధానసాధికాభిః, క్రియాభిః, (శమ్యన్తు) (త్వా).॥౩౪॥

అన్వయః :- యే విద్వాంసః సూచీభిర్యా ద్విపదా యాశ్చతుష్పదా యాస్త్రిపదా యాశ్చ షట్పదా యా విచ్ఛందా యాశ్చ సచ్ఛందాస్త్వాం గ్రాహయిత్వా శమ్యంతు శమం ప్రాపయంతు తాన్ నిత్యం సేవస్వ.॥౩౪॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసో మనుష్యాన్ బ్రహ్మచర్యనియమేన వీర్యవృద్ధిం ప్రాపయ్యారోగాన్ జితేంద్రియాన్ విషయాసక్తివిరహాన్ కృత్వా ధర్మ్యే వ్యవహారే చాలయంతి తే సర్వేషాం పూజ్యా భవంతి.॥౩౪॥

పదార్థము :- ఏ విద్వాంసులు (సూచీభిః) సంధులను గలిపివేయునట్టి క్రియలద్వారా (యాః) ఏ (ద్విపదాః) రెండేసి పాదములుగలవియు (చతుష్పదాః) నాలుగేసి పాదములుగలవియు (త్రిపదాః) మూడు పాదములు గలవియు (చ) మరియు (యాః) ఏవి (షట్పదాః) ఆరుపాదములు గల ఏ (విచ్ఛన్దాః) అనేక విధములగు పరాక్రమముగలవి (చ) మరియు (యాః) ఏవి (సచ్ఛన్దాః) ఒకే విధమగు ఛందస్సులు గలవియో, అట్టిక్రియలను (త్వా) నీకు లబ్ధపరచి (శమ్యన్తు) శాంతిసుఖములను గలిగింతురో అట్టివారిని నీవు సదా సేవించుచుండుము. ॥౩౪॥

భావార్థము :-ఏ విద్వాంసుడు మానవులను బ్రహ్మచర్య నియమమున వీర్యవంతులుగా, రోగరహితులుగా, జితేంద్రియులుగా, విషయాసక్తి రహితులుగా నొనర్చి ధర్మయుక్త వ్యవహారములందు నడిపించెదరో అట్టి వారు సర్వజనులకు పూజనీయులు, సత్కారయోగ్యులుగ నగుదురు. ॥౩౪॥

34. O king, may the two-footed, four footed, three-footed, sixfooted metrical divisions, with different metres or one uniform metre, uttered by the subjects pacify thee.

౧౩౪౧.మహానామ్న్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ప్రజా దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కీదృశా భవేయురిత్యాహ. విద్వాంసు లెటులుండవలయును?

౧౩౪౧ మహానామ్న్యో రేవత్యో విశ్వా ఆశాః ప్రభూవరీః।

మైఘీర్విద్యుతో వాచః సూచీభిః శమ్యన్తు త్వా ॥౩౫॥

ప. విః- మహానామ్న్య ఇతి మహా+నామ్న్యః, రేవత్యః, విశ్వాః, ఆశాః, ప్రభూవరీరితి ప్ర+భూవరీః, మైఘీః. విద్యుత ఇతి వి+ద్యుతః, వాచః, సూచీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥35॥

పదార్థః :-(మహానామ్న్యః) మహన్నామ యాసాం తాః, (రేవత్యః) బహుధనయుక్తాః (విశ్వాః) అఖిలాః, (ఆశాః) దిశః, (ప్రభూవరీః) ప్రభుత్వయుక్తాః (మైఘీః) మేఘానామిమాః, (విద్యుతః) (వాచః) (సూచీభిః) (శమ్యంతు) (త్వా) త్వామ్.॥35॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసో! సూచీభిర్యా మహానామ్న్యో రేవత్యః ప్రభూవరీర్విశ్వా ఆశా ఇవ మైఘీ ర్విద్యుత ఇవ చ వాచస్త్వా శమ్యంతు. తాస్త్వం గృహాణ.॥35॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యేషాం వాచో దిగ్వత్సర్వాసు విద్యాసు వ్యాపికా మేఘస్థా విద్యుదివ సర్వార్థప్రకాశికాః సంతి తే శాంత్యా జితేంద్రియత్వం ప్రాప్య మహాకీర్తయో జాయంతే.॥35॥

పదార్థము :-జ్ఞానార్జనము నొరనర్చు జిజ్ఞాసువా (సూచీభిః) సంధింపజేయు క్రియలతో ఏ (మహానామ్న్యః) గొప్ప పేరువహించిన (రేవత్యః) అనేక విధములగు ధనము మరియు (ప్రభూవరీః) ప్రభుత్వముతో గూడిన (విశ్వాః) సమస్త (ఆశాః) దిశల వలె (మైఘీః) మేఘముల కలవరము (విద్యుతః) విద్యుత్తు వలె గలదో, అట్టి (వాచః) వాణి (త్వా) నిన్ను (శమ్యన్తు) శాంతియుక్త మొనర్చు గాక! వానిని నీవు గ్రహించుము.॥35॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవని వాణి దిశలవలె సకల విద్యలందు వ్యాప్తియగుచు మేఘములందు ఇమిడియున్న విద్యుత్తు వలె అర్థమును ప్రకాశపరచునదై యున్నదో అట్టి విద్వాంసుడు శాంతితో జితేంద్రియత్వమును పొంది గొప్ప కీర్తిప్రతిష్ఠలను పొందును. ॥35॥

35. May the Mahanamni and Revati vedic verses, all far spread Supreme Regions, the lightning in the clouds, and the voices uttered by the subjects, satisfy the king.

౧౩౪౨.నార్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, స్త్రియో దేవతాః, భురిగుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః, స్వరః.

అథ కన్యాః కియద్ బ్రహ్మచర్యం కుర్యు రిత్యాహ.

కన్య లెంత బ్రహ్మచర్యము ననుష్ఠించవలయును?

౧౩౪౨ నార్యస్తే పత్న్యో లోమ విచిన్వన్తు మనీషయా ।

దేవానాం పత్న్యో దిశః సూచీభిః శమ్యన్తు త్వా॥36॥

ప.వి:- నార్యః, తే, పత్న్యః, లోమ, వి, చిన్వన్తు, మనీషయా, దేవానామ్, పత్న్యః, దిశః, సూచీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥౩౬॥

పదార్థః :-(నార్యః) నరాణాం స్త్రియః (తే)తవ,(పత్న్యః) స్త్రియః, (లోమ) అనుకూలం వచనమ్, (వి) (చిన్వంతు) సంచితం కుర్వంతు. (మనీషయా) మనస ఈషణకర్త్ర్యా ప్రజ్ఞయా, (దేవానామ్) విదుషామ్, (పత్న్యః) స్త్రియః (దిశః) (సూచీభిః) అనుసంధాన క్రియాభిః, (శమ్యంతు) (త్వా) త్వామ్.॥౩౬॥

అన్వయః :-హే విదుష్యధ్యాపికే! యాః కుమార్యో మనీషయా తే లోమ విచిన్వంతు తా దేవానాం నార్యః పత్న్యో భవంతు. హే కుమారి! యా దేవానాం పత్న్యో భూత్వా సూచీభిః దిశ ఇవ శుద్ధా విదుష్యః సంతి తాస్త్వా త్వాం శమ్యంతు.॥౩౬॥

భావార్థః:-యాః కన్యా ఆద్యే వయసి ఆషోడశాదాచతుర్వింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యేణ విద్యాసుశిక్షాః ప్రాప్య స్వసదృశానాం పత్న్యః స్యుస్తాః దిశ ఇవ సుప్రకాశితకీర్తయో భవంతి. ॥౩౬॥

పదార్థము :- పండితురాలవు, అధ్యాపకురాలవునగు ఓ విదుషీమణీ! ఏ కుమారీరత్నములు (మనీషయాః) తీక్ష్ణబుద్ధిచే (తే) నీయొక్క (లోమ) అనుకూలమగు ఆజ్ఞలను (విచిన్వన్తు) సమకూర్చెదరో వారు (దేవానామ్) పండితులకు (నార్యః, పత్న్యః) పండితుల పత్నులగుదురు. ఓ కుమారీ ఏ పండితులకు (పత్న్యః) పత్నివగుదువో (సూచీభిః) సంధించు క్రియలద్వారా (దిశః) ఎవరు దిశలవలె శుద్ధ పాకవిద్యను చదివియున్నారో, అట్టివారు (త్వా) నీకు (శమ్యన్తు) శాంతిని, జ్ఞానమును ప్రాప్తింపజేయుదురుగాక!॥౩౬॥

భావార్థము :-ఏ కన్యలు మొదటి వయస్సునందు ౧౬ నుండి ౨౪ సంవత్సరముల వయస్సువచ్చు వరకు బ్రహ్మచర్యముద్వారా విద్య, ఉత్తమ శిక్షణలను పొంది తమకు సదృశులగు భర్తలకు పత్నులగుదురో వారు దిశలవలె ఉత్తమ ప్రకాశముతో గూడిన కీర్తిని పొందినవా రగుదురు. ॥౩౬॥

36. O learned teachress, the girls, who with sharp intellect, obey the order, become the wives of learned persons. O unmarried girl, the wives of learned persons, who through careful inspection learn the art of cooking, pure like the regions, grant thee knowledge and peace!.

౧౩౪౩.రజతా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః స్త్రియో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తాః కీదృశో భవేయురిత్యాహ. ఆ కన్యలెటులుండవలెను?

౧౩౪౩ రజతా హరిణీః సీసా యుజో యుజ్యన్తే కర్మభిః ।
అశ్వస్య వాజినస్త్వచి సిమాః శమ్యన్తు శమ్యన్తీః॥౩౭॥

ప.వి:- రజతాః హరిణీః, సీసాః, యుజః యుజ్యన్తే, కర్మభిరితి కర్మ+భిః, అశ్వస్య, వాజినః, త్వచి, సిమాః, శమ్యన్తు, శమ్యన్తీః.॥౩౭॥

పదార్థః:-(రజతాః) అనురక్తాః, (హరిణీః) ప్రశస్తం హరణం విద్యతే యాసాం తాః, (సీసాః) ప్రేమబంధికాః. అత్ర 'షిఞ్ బంధనే' ఇత్యస్మాదౌణాదికః క్సః ప్రత్యయోఽన్యేషామపీతి దీర్ఘః (యుజః) సమాహితాః, (యుజ్యంతే) (కర్మభిః) ధర్మ్యైభిః క్రియాభిః (అశ్వస్య) వ్యాప్తుం శీలస్య (వాజినః) ప్రశస్తబలవతః (త్వచి) సంవరణే. (సిమాః) ప్రేమ్ణా బద్ధాః, (శమ్యంతు) ఆనందంతు, (శమ్యంతీః) శమం ప్రాప్నువతీః ప్రాపయంత్యో వా.॥౩౭॥

అన్వయః :- యథా స్వయంవరా వాజినోఽశ్వస్య త్వచి సంయుజ్యంతే తథా కర్మభీ రజతా హరిణీః సీసా యుజః శమ్యంతీః సిమా హృద్యాన్ పతీన్ ప్రాప్య శమ్యంతు.॥౩౭॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యే సుశిక్షితాః స్వయంవరా భూత్వా స్త్రీపురుషాః స్వేచ్ఛయా పరస్పరస్మిన్ ప్రీతా వివాహం కుర్వంతి తే భద్రాన్ లావణ్యగుణస్వభావయుక్తాన్ సంతానానుత్పాద్య సదానందంతి.॥౩౭॥

పదార్థము :-స్వయంవర విధానముగ వివాహితలగు స్త్రీ లెట్లు (వాజినః) ప్రశంసనీయబలముగలవాడు (అశ్వస్య) ఉత్తమ గుణశాలియగు తన పతిని (త్వచి) కప్పుకొనుట [సంవరణమొనర్చుట] యందు (యుజ్యన్తే) సంయుక్తమగుదురో, అనగా పతిని వస్త్రాదులతో అలంకరించుటవంటి సేవలందు లీనమగుదురో,అట్లే (కర్మభిః) ధర్మయుక్త క్రియలద్వారా (రజతాః) అనురాగము, అనగా ప్రీతిని పొందినవారు (హరిణీః) ప్రశంసిత స్వీకృతి గలవారు, అట్టి (సీసాః) ప్రేమగలవారు (యుజః) సావధానచిత్తులై, శ్రేష్ఠకర్మలొనర్చువారు (శమ్యన్తీః) శాంతిని పొందినవారు, శాంతిని గలిగించువారు (సిమాః) ప్రేమచే బంధితురాండ్రగు స్త్రీలు తమ హృదయములకన్న మిన్నగా తమ పతులను ప్రాప్తించుకొని (శమ్యన్తు) ఆనందము ననుభవింతురుగాక!॥౩౭॥

భావార్థము :- మానవులారా! విద్యాసుశిక్షణములు గలిగి స్వయంవర విధానముచే వివాహితులగు స్త్రీ పురుషులు స్వేచ్ఛగా పరస్పరప్రేమ గలిగినవారై, లావణ్యము, చక్కని గుణములు, ఉత్తమస్వభావముగల సంతానము నుత్పన్నపరచి సదా ఆనందముతో గూడినవారగుదురు. ॥౩౭॥

37. Affectionate, fascinating, a morous wives, well trained in domestic economy, according to religious rites, are united for life with powerful husbands full of noble qualities, and placed under their protection. May they tranquil and peaceful, bound by the ties of affection, enjoy life.

౧౩౪౪. కువిదంగేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభాసదో దేవతాః, నిచృత్పంక్తి శ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అథాఽధ్యాపకాఽధ్యేతారః కీదృశాః స్యురిత్యాహ.

చదువువారు, చెప్పువారు ఎటువంటివారుగ నుండవలయును.

౧౩౪౪ కువిదఙ్గ యవమన్తో యవఞ్చిద్యథా దాన్త్యనుపూర్వం వియూయ।

ఇహేహైషాం కృణుహి భోజనాని యే బర్హిషో నమఽఉక్తిం యజన్తి॥౩౮॥

ప.విః- కువిత్, అఙ్గ, యవమన్త ఇతి యవ+మంతః, యవమ్, చిత్, యథా, దాన్తి, అనుపూర్వ మిత్యను+పూర్వమ్, వియూయేతి వి+యూయ, ఇహేహేతీహ+ ఇహ, ఏషామ్, కృణుహి, భోజనాని, యే బర్హిషః, నమఽ ఉక్తిమితి నమః + ఉక్తిమ్, యజన్తి.॥౩౮॥

పదార్థః :-(కువిత్) బహువిజ్ఞానయుక్తః, (అంగ) మిత్ర (యవమంతః) బహుయవాది ధాన్యయుక్తాః (యవమ్) ధాన్యసమూహమ్, (చిత్) అపి,(యథా) (దాంతి) ఛిందంతి (అనుపూర్వమ్) అను కూల్యమనతిక్రమ్య, (వియూయ) వియోజ్య సమ్మిశ్ర్య చ, (ఇహేహ) అస్మిన్నస్మిన్వ్యవహారే, (ఏషామ్) జనానామ్, (కృణుహి) కురు, (భోజనాని) పాలనార్థాన్యన్నాని, (యే) (బర్హిషః) జలస్య (నమ ఉక్తిమ్) నమసోఽన్నస్య వచనమ్, (యజంతి) సంగచ్ఛంతే.॥౩౮॥

అన్వయః :-హే అంగ! కువిత్ త్వమిహేహైషాం యథా యవమంతో కృషీవ యవం వియూయ చిదప్యనుపూర్వం దాంతి యే చ బర్హిషో నమఉక్తిం యజంతి తేషాం భోజనాని కృణుహి. ॥౩౮॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. హే అధ్యాపకాధ్యేతారో! యూయం యథా కృషీవలాః పరస్పరస్య క్షేత్రాణి పర్యాయేణ లువంతి బుసాదిభ్యోఽన్నాని పృథక్ కృత్వాన్యాన్ భోజయిత్వా స్వయం భుంజతే, తథైవేహ విద్యావ్యవహారే నిష్కపటతయా విద్యార్థిభిరధ్యాపకానాం సేవామ

ధ్యాపకై ర్విద్యార్థినాం విద్యావృద్ధిం చ కృత్వా పరస్పరావ్ భోజనాదినా సత్కృత్య సర్వ ఆనందంతు. ॥38॥

పదార్థము :-(అఙ్గ) ఓ మిత్రవరా! (కువిత్) గొప్పవిద్వాంసుడవగు నీవు (ఇహేహ) ఈ వ్యవహారమందు (ఏషామ్) ఈ మనుష్యులతో (యథా) ఎట్లు (యవమన్తః) యవలు మున్నగు అనేక విధములగు పంటలను పండించువారు (యవమ్) యవలు మున్నగు వానిని ఊకమున్నగువానినుండి (వియూయ) వేరుపరచి (చిత్) మరియు (అనుపూర్వమ్) క్రమపద్ధతిలో (దాన్తి) ఛేదించువారి, (యే) ఎవరు (బర్హిషః) జలము మరియు (నమ ఉక్తిమ్) అన్నమునకు సంబంధించిన వచనములను (యజన్తి) చెప్పుచు సత్కరించెదరో, వారికి (భోజనాని) భోజనాదులను (కృణుహి) సమకూర్చుము. ॥38॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. ఓ అధ్యాపకులారా! విద్యార్థులారా! ఏ విధముగా కృషీవలురు పంటచేలయందు పరస్పరము పంటలను కోయుట, నూర్చుట, తూర్పారబట్టుట మున్నగు క్రియలొనర్చి ఇతరులను భుజింపజేయుచు తామును భుజించు చుందురో, అదే విధముగ ఇచ్చట విద్యావ్యవహారములందు నిష్కపట భావముతో విద్యార్థులను చదివించువారికి సేవ మరియు చదివించువారు విద్యార్థుల విద్యలను అభివృద్ధిపరచుచు పరస్పరము భోజనాది సత్కారముల నొనర్చుకొనుచు ఎల్లరును ఆనందముల ననుభవించవలెను. ॥38॥

38. O king, just as farmers reap the barley - corn, winno and protect it; so shouldst thou arrange for food for those ngaged in the contemplation of God!.

౧౩౪౫.కస్త్వా వ్యతీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అధ్యాపకో దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునరధ్యాపకా విద్యార్థినాం కీదృశీం పరీక్షాం గృహ్ణీయురిత్యాహ.

శిక్షకులు విద్యార్థుల నెటుల పరీక్షించవలయును.

౧౩౪౫ కస్త్వాచ్ఛ్యతి కస్త్వా విశాస్తి కస్తే గాత్రాణి శమ్యతి। కఉ తే శమితా కవిః॥39॥

ప.వి:- కః, త్వా, ఆచ్ఛ్యతి, కః, త్వా, వి, శాస్తి, కః,తే, గాత్రాణి, శమ్యతి, కః, ఉ, ఇత్యూ, తే, శమితా, కవిః.॥39॥

పదార్థః :-(కః) (త్వా) త్వామ్, (ఆచ్ఛ్యతి) సమంతాచ్ఛినత్తి, (కః) (త్వా) త్వామ్, (వి)(శాస్తి) విశేషేణోపదిశతి. (కః) (తే) తవ,(గాత్రాణి) అంగాని, (శమ్యతి) శామ్యతి శమం ప్రాపయతి, అత్ర 'వా ఛందసీ'తి దీర్ఘత్వాభావః. (కః) (ఉ) వితర్కే (తే) తవ, (శమితా) యజ్ఞస్య కర్తా, (కవిః) సర్వశాస్త్రవిత్. ॥39॥

అన్వయః :- హే అధ్యేతస్త్వా త్వాం క ఆచ్ఛ్యతి. కస్త్వా విశాస్తి? కస్తే గాత్రాణి శమ్యతి? క ఉ తే శమితా? కవిరధ్యాపకోఽస్తి? ॥౩౯॥

భావార్థః :- అధ్యాపకా అధ్యేతౄన్ ప్రత్యేవం పరీక్షాయాం పృచ్ఛేయుః.కే యుష్మాక మధ్యయనం ఛిందంతి? కే యుష్మానధ్యయనాయోపదిశంతి?, కేఽఙ్గానాం శుద్ధిం యోగ్యాం చేష్టాం చ జ్ఞాపయన్తి కోఽధ్యాపకోఽస్తి కిమధీతం కిమధ్యేతవ్యమస్తీత్యాది పృష్ట్వా సుపరీక్ష్యోత్త మానుత్సాహ్యాధమాన్ ధిక్కృత్వా విద్యావున్నయేయుః. ॥౩౯॥

పదార్థము :- చదువుకొను విద్యార్థీ! (త్వా) నిన్ను (కః) ఎవడు (ఆచ్ఛ్యతి) ఛేదించుచున్నాడు? [విభాజనమొనర్చుచున్నాడు?] (కః) ఎవడు (త్వా) నిన్ను (విశాస్తి) బాగుగ చదివించుచున్నాడు? (కః) ఎవడు (తే) నీయొక్క (గాత్రాణి) అంగములకు (శమ్యతి) శాంతిని చేకూర్చుచున్నాడు? (కః) ఎవడు (ఉ) చక్కగా (తే) నీచే (శమితా) యజ్ఞమును జేయించువాడు? (కవిః) సకలశాస్త్రములజ్ఞాతయై చదివించువాడు?॥౩౯॥

భావార్థము :- ఓ విద్యార్థులారా! ఎవడు మీ చదువును నరకుచున్నారు? అనగా విఘ్నము కలిగించుచున్నారు? ఎవరు మీకు చదువుట ప్రోత్సహించుచున్నారు? ఎవరు అంగముల శుద్ధి మరియు యోగ్యచేష్టల నెరుగుదురు? ఎవరు మిమ్ము చదివించుచున్నారు? చదువదగిన దేది? ఇత్యాదిప్రశ్నలు శిష్యులను అధ్యాపకులు ప్రశ్నించి, పరీక్షించి ఉత్తమ విద్యార్థుల కుత్సాము గలిగించి, దుష్టస్వభావులను ధిక్కరించి విద్యాభ్యాసముల నున్నతినొందించవలయును. ॥౩౯॥

39. O student, who admonishes Thee? Who imparts thee sound instruction? Who pacifies thy orgns? Who is thy teaher who is well versed in religious lore and performs the Yajnas?

౧౩౪౬.ఋతవ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషాః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౧౩౪౬ ఋతవస్తఽఋతుథా పర్వ శమితారో విశాసతు ।
సంవత్సరస్య తేజసా శమీభిః శమ్యన్తు త్వా ॥౪౦॥

ప.విః- ఋతవః, తే, ఋతుథేత్యృతు+థా, పర్వ, శమితారః, వి, శాసతు, సంవత్సరస్య, తేజసా, శమీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥౪౦॥

పదార్థః :- (ఋతవః) వసంతాద్యాః, (తే)తవ, (ఋతుథా)ఋతుభ్యః, (పర్వ) పాలనమ్, (శమితారః) అధ్యయనాధ్యాపనాఖ్యే యజ్ఞే శమాదిగుణానాం ప్రాపకాః. (వి,శాసతు)

విశేషేణోపదిశంతు, (సంవత్సరస్య) (తేజసా) జలేన. తేజ ఇత్యుదకనా, నిఘం. ౧. ౧౨ (శమీభిః) కర్మభిః (శమ్యంతు) (త్వా) త్వామ్.॥౪౦॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్! యథా తే ఋతవ ఋతుథా పర్వేవ శమితారోఽధ్యేతారం విశాసతు. సంవత్సరస్య తేజసా శమీభిస్త్వా త్వాం శమ్యంతు తాంస్త్వం సదైవ సేవస్వ. ॥౪౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ఋతవః పర్యాయేణ స్వాని స్వాని లింగాన్యభిపద్యంతే, తథైవ స్త్రీపురుషాః పర్యాయేణ బ్రహ్మచర్యగృహస్థవానప్రస్థ సంన్యాసాశ్రమాన్ కృత్వా బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణ్యశ్చాఽధ్యాపయేయుః. క్షత్రియాః ప్రజా రక్షంతు. వైశ్యాః కృష్యాదికమున్నయంతు, శూద్రాశ్చైతాన్ సేవంతామితి.॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ విద్యార్థీ! ఎట్లు (తే) నీయొక్క (ఋతవః) వసంతము మున్నగు ఋతువులు (ఋతుథా) తమ స్వగుణములను (పర్వ) పాలించునో (శమితారః) అట్లే చదివి చదివించునట్టి యజ్ఞమునందు శమదమాది గుణములను ప్రాప్తిగలిగించు అధ్యాపకులు తమ శిష్యులకు (వి, శాసతు) విశేషముగ ఉపదేశించవలెను (సంవత్సరస్య) సంవత్సరపు (తేజసా) జలములు మరియు (శమీభిః) కర్మలచే (త్వా) నీకు (శమ్యన్తు) శాంతిని గలిగింతురుగాక! సదా నీవు వారిని సేవించుము. ॥౪౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఋతువులు తమ వంతుల ప్రకారము తమ చిహ్నముల నెట్లు పొందుచున్నవో, అట్లే స్త్రీ పురుషులు వరుసగా బ్రహ్మచర్యము, గృహస్థాశ్రమ ధర్మములను నిర్వహించి వానప్రస్థులై వనములందు గడపి తపమునొనర్చుట మరియు సన్న్యాసాశ్రమమునందు బ్రాహ్మణ, బ్రాహ్మణీమణులు చదివించుచు ఉపదేశించవలయును. క్షత్రియులగు స్త్రీపురుషులు ప్రజారక్షకులై యుండవలయును. వైశ్యస్త్రీపురుషులు పాడిపంటల నభివృద్ధి పరచవలయును, శూద్రులగు స్త్రీపురుషులు పై వర్ణముల కృషియందు తోడ్పడుము, సేవించుచు అన్నివిధముల యభివృద్ధి నొందవలయును. ॥౪౦॥

40. May the truly learned persons, bestowers of peace, give necessary instructions for rearing the subjects. O people, may they paciy ye by means of king's dignity, and peaceful expedients!.

౧౩౪౭. అర్ధమాసా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ బాలకేషు మాత్రాదయః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. బాలురందు మాత్రాదు లెటుల మెలగవలయును?

౧౩౪౭ అర్ధమాసాః పరూంషి తే మాసాఽఆ చ్ఛ్యన్తు శమ్యన్తః ।

అహోరాత్రాణి మరుతో విలిష్టꣳసూదయన్తు తే ॥౪౧॥

ప.వి:- అర్ధమాసా ఇత్యర్ధ+మాసాః, పరూంషి, తే, మాసాః, ఆ,చ్ఛ్యన్తు, శమ్యన్తః, అహోరాత్రాణి, మరుతః, విలిష్టమితి వి +లిష్టమ్, సూదయన్తు, తే.॥౪౧॥

పదార్థః:-(అర్ధమాసాః) కృష్ణశుక్లపక్షాః (పరూంషి) కఠోరాణి వచనాని, (తే) తవ, (మాసాః) చైత్రాదయః. (ఆ)సమంతాత్ (ఛ్యన్తు) ఛిందంతు, (శమ్యంతః) శాంతిం ప్రాపయంతః, (అహోరాత్రాణి) (మరుతః) మనుష్యాః, (విలిష్టమ్) విరుద్ధమల్పమపి వ్యసనమ్ (సూదయంతు) దూరీకారయంతు (తే) తవ. ॥౪౧॥

అన్వయః :- హే విద్యార్థిన్నహోరాత్రాణ్యర్ధమాసా మాసాశ్చాయూంషీవ తే తవ పరూంషి శమ్యంతో మరుతః దుర్వ్యసనాన్యాఛ్యన్తు. తే తవ మాసా విలిష్టం సూదయంతు.॥౪౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మాతాపిత్రధ్యాపకోపదేశకాతిథయో బాలానాం దుర్గుణాన్న నివర్తయేయుస్తర్హి తే శిష్టాః కదాచిన్న భవేయుః. ॥౪౧॥

పదార్థము :- విద్యార్థులారా! (అహోరాత్రాణి) దివారాత్రములు (అర్ధమాసాః) శుక్ల, కృష్ణ పక్షములు మరియు (మాసాః) చైత్రము మున్నగు మాసములు ఎట్లు ఆయువును తగ్గించుచున్నవో అట్లే (తే) నీ యొక్క (పరూంషి) కఠోరవచనములకు (శమ్యన్తః) శాంతిని గలిగించుచు (మరుతః) ఉత్తమ మానవులు దుష్టకర్మలను (అచ్ఛ్యన్తు) వినాశపరచెదరుగాక! (తే) నీయొక్క (విలిష్టమ్) కొద్దిపాటి దుర్వ్యసనములున్నను (సూదయన్తు) దూరమొనర్చుదురుగాక! ॥౪౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. తల్లిదండ్రులు, అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు, అతిథులు మున్నగువారు బాలుర దుర్గుణములను తొలగించకున్న వారు శిష్టులు, అనగా ఉత్తములెప్పుడును కాజాలరు. ॥౪౧॥

41. O King, may day and night, half months and months, affording felicity, adorn the different periods o thy life. May the learned remove thy doubt!.

౧౩౪౮.దైవ్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః భురిగుష్ణిక్ ఛందః. ఋషభః. స్వరః.

అథాధ్యాపకాదయః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. చదివించువారు మొ॥ సజ్జను లెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౧౩౪౮ దైవ్యా౭ అధ్వర్యవస్త్వాచ్ఛ్యన్తు వి చ శాసతు।
గాత్రాణి పర్వశస్తే సిమాః కృణ్వన్తు శమ్యన్తీః॥౪౨॥

ప.వి:- దైవ్యాః, అధ్వర్యవః, త్వా, ఆ, ఛ్యన్తు, వి, చ, శాసతు, గాత్రాణి, పర్వశ ఇతి పర్వ+శః, తే, సిమాః, కృణ్వన్తు, శమ్యన్తీః.॥42॥

పదార్థః :- (దైవ్యాః) దేవేషు విద్వత్సు కుశలాః, (అధ్వర్యవః) ఆత్మనోఽహింసాఖ్య యజ్ఞమిచ్ఛన్తః, (త్వా) త్వామ్ (ఆ) (ఛ్యన్తు) ఛిన్దన్తు, (వి) (చ) (శాసతు) ఉపదిశన్తు. (గాత్రాణి) అఙ్గాని (పర్వశః) సంధితః (తే) తవ, (సిమాః) ప్రేమబద్ధాః, (కృణ్వన్తు) (శమ్యన్తీః) దుష్టస్వభావం నివారయన్త్యః.॥42॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్ విద్యార్థిని వా! దైవ్యా అధ్వర్యవస్త్వా విశాసతు చ తే తవ దోషానాచ్ఛ్యన్తు పర్వశో గాత్రాణి పరీక్షన్తాం సిమాః శమ్యన్తీః సత్యో మాతరోఽప్యేవం శిక్షాం కృణ్వన్తు.॥42॥

భావార్థః :-అధ్యాపకోపదేశకాఽతిథయో యదా బాలకాన్ శిక్షయేయుస్తదా దుర్గుణాన్ వినాశ్య విద్యాం ప్రాపయేయురేవమధ్యాపికోపదేశికా విదుష్యః స్త్రియోఽపి కన్యాః ప్రత్యాచరేయుః వైద్యకశాస్త్రరీత్యా శరీరావయవాన్ సమ్యక్ పరీక్ష్యౌషధాన్యపి ప్రదద్యుః. ॥42॥

పదార్థము :-ఓ విద్యార్థీ విద్యార్థినులరా! (దైవ్యాః) విద్వాంసులలో కుశలురు (అధ్వర్యవః) తమ రక్షణా రూపయజ్ఞము నపేక్షించు అధ్యాపకోపదేశకులు (త్వా) నీకు (వి,శాసతు) విశేషరూపములో ఉపదేశమొనర్తురుగాక! (చ) మరియు (తే) నీ దోషములను (ఆ, ఛ్యన్తు) నాశమొనర్తురు గాక! (పర్వశః) ప్రతిసంధులనుండి (గాత్రాణి) అంగములను పరీక్షింతురుగాక! (సిమాః) ప్రేమచే బంధింపబడిన (శమ్యన్తీః) దుష్టస్వభావములను మాత మున్నగు స్త్రీలు దూరము (కృణ్వన్తు) చేయుదురుగాక! ॥42॥

భావార్థము :-అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు, అతిథులు మున్నగువారు బాలబాలికలకు శ్రేష్ఠముగ ఉపదేశించి నేర్పినప్పుడు వారు ఉత్తము లగుదురు. ఇట్లు విద్యాభ్యాసము, ఉపదేశముల నొనర్చి మహిళలు కన్యలను తీర్చిదిద్దవలెను. వైద్యశాస్త్రానుసారము వారి సర్వాంగముల పరీక్షించి ఓషధులద్వారా చక్కపరచ వలెను.॥42॥

42. O male and female students, may the learned teachers and preachers give ye special instructions; and thereby eliminate your weaknesses. May they examine each joint of your limbs. May your mother and other female relations bound in the ties of affection, give ye similar instrutions!.

1343. ద్యౌరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునరధ్యాపకాదయః కీదృశా భవేయురిత్యాహ. అధ్యాపకాదు లెటువంటివారుగ నుండవలయును?

౧౩౪౫ ద్యౌస్తే పృథివ్యన్తరిక్షం వాయుశ్ఛిద్రం పృణాతు తే।
సూర్యస్తే నక్షత్రైః సహ లోకం కృణోతు సాధుయా॥౪౩॥

ప.వి:- ద్యౌః, తే, పృథివీ, అన్తరిక్షమ్, వాయుః, ఛిద్రమ్, పృణాతు, తే, సూర్యః, తే, నక్షత్రైః, సహ, లోకమ్, కృణోతు, సాధుయేతి సాధు+యా.॥౪౩॥

పదార్థః :-(ద్యౌః) ప్రకాశరూపా విద్యుత్ (తే) తవ, (పృథివీ) భూమిః, (అంతరిక్షమ్) ఆకాశమ్, (వాయుః) పవనః (ఛిద్రమ్) ఇంద్రియమ్ (పృణాతు) సుఖయతు (తే) తవ, (సూర్యః) సవితా (తే) తవ, (నక్షత్రైః) (సహ) (లోకమ్) దర్శనీయమ్, (కృణోతు)(సాధుయా)సాధు సత్యమ్. ॥౪౩॥

అన్వయః :-హే శిష్యేఽధ్యాపికే వా! యథా ద్యౌః పృథివ్యంతరిక్షం వాయుః సూర్యో నక్షత్రైః సహ చంద్రశ్చ తే ఛిద్రం పృణాతు. తే తవ వ్యవహారం సాధ్నోతు. తథా తే తవ సాధుయా లోకం కృణోతు.॥౪౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పృథివ్యాదయః సుఖప్రదాః సూర్యాదయః ప్రకాశకాః పదార్థాః సంతి తథైవాధ్యాపకా ఉపదేశకాశ్చాఽధ్యాపికా అప్యుపదేశికాశ్చ సర్వాన్ సన్మార్గస్థాన్ కృత్వా విద్యాప్రకాశం జనయంతు. ॥౪౩॥

పదార్థము :-విద్యార్థినులారా! అధ్యాపకులారా! ఎట్లు (ద్యౌః) ప్రకాశరూప విద్యుత్తు (పృథివీ) భూమి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశము (వాయుః) వాయువు (సూర్యః) సూర్యలోకము మరియు (నక్షత్రైః) తారాగణముతో (సహ) కూడ చంద్రలోకము నీయొక్క (ఛిద్రమ్) ప్రతి ఇంద్రియమునకు (పృణాతు) సుఖమునిచ్చునో (తే) అట్లే నీ వ్యవహారమును సిద్ధింపజేయుగాక! (తే) నీయొక్క (సాధుయా) ఉత్తమ సత్యము (లోకమ్) దర్శింపదగిన లోకమును (కృణోతు) సాధింపజేయుగాక! ॥౪౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ పృథివ్యాదులు సుఖముల నిచ్చునవి మరియు సూర్యాదిపదార్థములు ప్రకాశమునిచ్చునవియై యున్నవో, అదేవిధముగ చదివించు, మరియు ఉపదేశించు విద్వాంస, విదుషీమణులు బాలబాలికల నెల్లరను సన్మార్గమున నుంచి విద్యాప్రకాశమును వారియందుత్పన్నపరచవలయును. ॥౪౩॥

43. O female student or mistress, may Sky, Earth Space, Air, Sun and Moon with the stars of heaven, appease each organ of thine, grant success to thy undertaking; and prepare a nice, true, beautiful world for thee!.

౧౩౫౦. ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజా దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛందః ఋషభః స్వరః.

పునర్మాత్రాదిభిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మాత్రాదులేమి యొనర్చవలయును?

౧౩౫౦ శం తే పరేభ్యో గాత్రేభ్యః శమస్త్వవరేభ్యః।

శమస్థభ్యో మజ్జభ్యః శమ్వస్తు తన్వై తవ ॥౪౪॥

ప.విః- శమ్, తే, పరేభ్యః, గాత్రేభ్యః శమ్, అస్తు, అవరేభ్యః, శమ్, అస్థభ్య ఇత్యస్థ+భ్యః, మజ్జభ్య ఇతి మజ్జ+భ్యః, శమ్, ఉ౹ఁ ఇత్యూఁ౹ఁ, అస్తు, తన్వై తవ.॥౪౪॥

పదార్థః :-(శమ్) సుఖమ్, (తే) తుభ్యమ్, (పరేభ్యః) ఉత్కృష్టేభ్యః (గాత్రేభ్యః) (శమ్) (అస్తు) (అవరేభ్యః) మధ్యస్థేభ్యో నికృష్టేభ్యో వా, (శమ్)(అస్థభ్యః) అస్థిభ్యః, 'ఛందస్యపి దృశ్యత' ఇత్యనేన హలాదావప్యనఙ్, (మజ్జభ్యః) (శమ్) (ఉ) (అస్తు) (తన్వై) శరీరాయ (తవ).॥౪౪॥

అన్వయః:-హే విద్యామిచ్ఛో! యథా పృథివ్యాదితత్త్వం తవ తన్వై శమస్తు, పరేభ్యో గాత్రేభ్యః శమ్వవరేభ్యో గాత్రేభ్యః శమస్తు. అస్థభ్యో మజ్జభ్యః శమస్తు, తథా స్వకీయైరుత్తమ గుణకర్మస్వభావైరధ్యాపకాస్తే శంకరా భవంతు.. ॥౪౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః, యథా మాతాపిత్రాఽధ్యాపకోపదేశకైః సంతానానాం దృఢాంగాని దృఢా ధాతవశ్చ స్యుర్యైః కల్యాణం కర్తు మర్హేయుస్తథాఽ ధ్యాపనీయ ముపదేష్టవ్యం చ.॥౪౪॥

పదార్థము :-విద్యాభిలాషీ! ఏవిధముగ పృథివ్యాదితత్త్వములు (తవ) నీయొక్క (తన్వై) శరీరమునకు (శమ్ అస్తు) సుఖహేతువులగుచున్నవో లేక (పరేభ్యః) అత్యుత్తమ (గాత్రేభ్యః) అంగములకు (శమ్) సుఖమును (ఉ) మరియు (అవరేభ్యః) ఉత్తమములకన్న న్యూనమ్, మధ్యమము మరియు నికృష్టాంగములకు (శమ్) సుఖరూపములు (అస్తు) అగుగాక! మరియు (అస్థభ్యః) ఎముకలు (మజ్జభ్యః) శరీరమున నుండి క్రొవ్వునకు (శమ్) సుఖహేతువగుచున్నదో, అదేవిధముగ తమ ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములచే అధ్యాపకులు (తే) నీకు సుఖము నిచ్చువా రగుదురుగాక. ॥౪౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మాతాపితరులు, అధ్యాపకోపదేశకులు తమ సంతానముల బలపుష్ట్యంగములు మరియు పుష్టివంతమగు ధాతువు గలిగి, ఇతరుల కల్యాణమును గోరునట్టిరీతిలో వారికి విద్యాశిక్షణము, ఉపదేశముల నొనర్చవలయును. ॥౪౪॥

44. O student, just as the Erth contributes to the walfare of vital and minor organs of thy body, thy bones and marrow, so thy teachers with their qualitiecs, actions and noble nature add to thy pleasure!.

౧౩౫౧.కః స్విదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, జిజ్ఞాసుర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ విదుషః ప్రతి ప్రశ్నా ఏవం కర్తవ్యా ఇత్యాహ. విద్వాంసుల నిటుల ప్రశ్నల నడుగవలయును.

౧౩౫౧ కః స్విదేకాకీ చరతి క ఉ స్విజ్జాయతే పునః।

కిꣳస్విద్ధిమస్య భేషజం కిమ్వావపనం మహత్ ॥౪౫॥

ప.వి:- కః, స్విత్, ఏకాకీ, చరతి, కః, ఉ॥ ఇత్యూ॥ స్విత్, జాయతే, పునరితి పునః, కిమ్, స్విత్, హిమస్య, భేషజమ్, కిమ్, ఉ॥ ఇత్యూ॥ ఆవపన మిత్యా+వపనమ్, మహత్.॥౪౫॥

పదార్థః:-(కః) (స్విత్) (ఏకాకీ) అసహాయోఽద్వితీయః (చరతి) ప్రాప్నోతి (కః) (ఉ) (స్విత్) అపి, (జాయతే) (పునః)(కిమ్) (స్విత్) (హిమస్య) శీతస్య, (భేషజమ్) ఔషధమ్, (కిమ్) (ఉ) (ఆవపనమ్) సమన్తాత్సర్వాధారమ్; (మహత్).॥౪౫॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! అస్మిన్ సంసారే కః స్విదేకాకీ చరతి? క ఉ స్విత్పునర్జాయతే? కిం స్విద్ధిమస్య భేషజం? కిము మహదావపనమస్తీతి? వదస్వ.॥౪౫॥

భావార్థః :-అసహాయః కో భ్రమతి? శీతనివారకః కః? కః పునః పునరుత్పద్యతే మహదుత్పత్తిస్థానమ్ కిమస్తీత్యేతేషాం ప్రశ్నానాముత్తరేణ మంత్రేణ సమాధానాని వేదితవ్యాని. ॥౪౫॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఈ విశ్వమునందు (కః,స్విత్) ఎవడు (ఏకాకీ) ఒక్కడుమాత్రమే [తోడులేక] (చరతి) తిరుగును, నడచును లేక పొందును? (ఉ) మరియు (కః,స్విత్) ఎవడు (పునః) మాటిమాటికి (జాయతే) ఉత్పన్నమగును? (కిం,స్విత్) ఎయ్యది (హిమస్య) శీతమునకు [చలికి] (భేషజమ్) ఔషధము? (కిమ్, ఉ) మరియు నేది (మహత్) గొప్పదైన (ఆవపనమ్) ఉత్తమరూపములో సమస్త బీజములను విత్తుటకు గొప్ప ఆధారమో తెలుపుడు. ॥౪౫॥

భావార్థము :-నిస్సహాయముగా భ్రమించువాడెవడు? మాటిమాటికి ఉత్పన్నమగువా డెవడు? శీతనివృత్తి యొనర్చున దేది? మహా ఉత్పత్తిస్థానమేది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానములు దిగువ మంత్రమున చూడవచ్చును.॥౪౫॥

45. Who moveth singly and alone? Who is brought forth to life again? What is the remedy of cold? What is the vast field for production.

౧౩౫౨.సూర్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సూర్యాదయో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః పూర్వోక్తప్రశ్నోత్తరాణ్యాహ. పూర్వోక్త ప్రశ్నలకిచ్చుట ప్రత్యుత్తరము లివ్వబడుచున్నవి.

౧౩౫౨ సూర్యఽ ఏకాకీ చరతి చంద్రమా జాయతే పునః।

అగ్నిర్హిమస్య భేషజం భూమిరావపనం మహత్ ॥౪౬॥

ప.విః- సూర్యః, ఏకాకీ, చరతి, చంద్రమాః జాయతే, పునరితిఽ పునః, అగ్నిః హిమస్య, భేషజమ్, భూమిః, ఆవపనమిత్యా+వపనమ్, మహత్.॥౪౬॥

పదార్థః :- (సూర్యః) సూర్యలోకః, (ఏకాకీ) అసహాయః (చరతి) (చంద్రమాః) ఆహ్లాదకరశ్చంద్రః, (జాయతే) ప్రకాశితో భవతి, (పునః) పశ్చాత్ (అగ్నిః) పావకః (హిమస్య) శీతస్య, (భేషజమ్) ఔషధమ్, (భూమిః) భవంతి భూతాని యస్యాం సా పృథివీ, (ఆవపనమ్) సమంతాద్వపంతి యస్మింస్తత్, (మహత్) విస్తీర్ణమ్.॥౪౬॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసో! సూర్య ఏకాకీ చరతి. చంద్రమాః పునర్జాయతేఽగ్నిర్హిమస్య భేషజం, మహదావపనం భూమిరస్తీతి.॥౪౬॥

భావార్థః :-హే విద్వాంసో! సూర్యః స్వస్యైవ పరిధౌ భ్రమతి న కస్యచిల్లోకస్య పరితః. చంద్రాదిలోకా స్తేనైవ ప్రకాశితా భవంతి. అగ్నిరేవ శీతవినాశకస్సర్వ బీజవపనార్థం మహత్ క్షేత్రం భూమిరేవాస్తీతి యూయం విజానీత.॥౪౬॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువా! తెలియనిచ్ఛగించువాడా! (సూర్యః) సూర్యలోకము (ఏకాకీ) ఒంటరిగా (చరతి) తన పరిధియందు తిరుగును (చన్ద్రమాః) ఆనందప్రదాతయగు చంద్రుడు (పునః) మాటిమాటికి (జాయతే) ప్రకాశవంతుడగుచున్నాడు (అగ్నిః) అగ్ని (హిమస్య) శీతమునకు (భేషజమ్) ఓషధియై యున్నది (మహత్) గొప్ప (ఆవపనమ్) సకల వస్తువులను విత్తుట కాధారభూతమైనది (భూమి) అదియే భూమియై యున్నది.॥౪౬॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! సూర్యుడు తన పరిధి [కక్ష] యందే తిరుగును కాని ఏ లోకాంతరములందో నలువైపుల దిరుగడు. చంద్రుడు మున్నగులోకములు ఆతని ప్రకాశముచేతనే ప్రకాశితములగుచున్నవి. అగ్నియే శీతమును దూరపరచు ఔషధము. సమస్త బీజముల నాటుటకు గొప్ప క్షేత్రము భూమియై యున్నదని దెలిసికొనుడు. ॥౪౬॥

46. The sun moves singly and alone. The moon is brought to life again. Fire is the remedy of cold. Earth is the vast field for production.

౧౩౫౩. కిం స్విదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, జిజ్ఞాసుర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱల ప్రశ్నలను చెప్పెను.

౧౩౫౩ కిꣳస్విత్సూర్యసమం జ్యోతిః కిꣳసముద్రసమꣳసరః।

కిꣳస్విత్ పృథివ్యై వర్షీయః కస్య మాత్రా న విద్యతే ॥౪౭॥

ప.విః- కిమ్, స్విత్, సూర్యసమమితి సూర్య+సమమ్, జ్యోతిః, కిమ్, సముద్రసమమితి సముద్ర+సమమ్, సరః కిమ్, స్విత్, పృథివ్యై, వర్షీయః కస్య, మాత్రా, న విద్యతే.॥౪౭॥

పదార్థః :-(కిమ్) (స్విత్) (సూర్యసమమ్) సూర్యేణ తుల్యమ్, (జ్యోతిః) ప్రకాశస్వరూపమ్. (కిమ్) (సముద్రసమమ్) (సరః) సరంతి జలాని యస్మిన్ తడాగే తత్, (కిమ్) (స్విత్) (పృథివ్యై) పృథివ్యాః. అత్ర పంచమ్యర్థే చతుర్థీ. (వర్షీయః) వృద్ధమ్.(కస్య) (మాత్రా) మీయతే యయా సా (న) (విద్యతే) భవతి.॥౪౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! కింస్విత్ సూర్యసమం జ్యోతిః? కిం సముద్రసమం సరః? కింస్విత్ పృథివ్యై వర్షీయః? కస్య మాత్రా న విద్యత ఇతి. ॥౪౭॥

భావార్థః :- ఆదిత్యవత్తేజస్వి, సముద్రవదుదధి, భూమేరధికం చ కిం, కస్య చ పరిమాణం నాస్తీత్యే తేషాం ప్రశ్నానాముత్తరాణి పరస్మిన్ మంత్రే వేదితవ్యాని.॥౪౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసా! (కిం, స్విత్) ఎవడు (సూర్యసమమ్) సూర్యునివంటి (జ్యోతిః) ప్రకాశస్వరూపుడు? (కిమ్) ఎయ్యది (సముద్రసమమ్) సముద్రమువంటి (సరః) జలాశయము? [ఎద్దానియందు, జలప్రవాహము, జలపాతము మరియు జలముల రాకపోకలుగల తటాకము] (కిమ్, స్విత్) ఎయ్యది (పృథివ్యై) పృథివికంటె (వర్షీయః) అతిగొప్పది? మరియు (కస్య) ఎద్దానికి (మాత్రా) కొలత, తూకపరిమాణము (న, విద్యతే) లేదు? ॥౪౭॥

భావార్థము :-ఆదిత్యునివంటి తేజస్సు, సముద్రమువంటి జలాధారము, భూమికన్న గొప్ప ఏవియై యున్నవి? మరియు దేనికి పరిమాణములేదు? ఈ నాలుగు ప్రశ్నలకు సమాధానము దిగువ మంత్రమున గలవు. ॥౪౭॥

47. What lustre is like the suns' light? What lake is qual to the sea? What is more spacious than the Earth? What thing is tht which is beyond measure.

౧౩౫౪. బ్రహ్మేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, బ్రహ్మాదయో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః, స్వరః.

అథైతేషాముత్తరాణ్యాహ. ఉక్తప్రశ్నలకు సమాధానము లిందు చెప్పబడుచున్నవి.

౧౩౫౪ బ్రహ్మ సూర్యసమం జ్యోతిర్ద్యౌః సముద్రసమ్ఙ్సరః।
ఇన్ద్రః పృథివ్యై వర్షీయాన్ గోస్తు మాత్రా న విద్యతే ॥౪౮॥

ప.వి:- బ్రహ్మ; సూర్యసమమితి సూర్య + సమమ్, జ్యోతిః, ద్యౌః, సముద్రసమమితి సముద్ర+సమమ్, సరః, ఇన్ద్రః, పృథివ్యై, వర్షీయాన్ గోః, తు, మాత్రా, న, విద్యతే.॥౪౮॥

పదార్థః :-(బ్రహ్మ) బృహత్ సర్వేభ్యో మహదనంతమ్, (సూర్యసమమ్) (జ్యోతిః) ప్రకాశకమ్, (ద్యౌః) అంతరిక్షమ్, (సముద్రసమమ్) సముద్రేణ సమానః, (సరః) (ఇంద్రః) సూర్యః (పృథివ్యై) పృథివ్యాః, (వర్షీయాన్) అతిశయేన వృద్ధో మహాన్, (గోః) వాచః, (తు) (మాత్రా) (న) (విద్యతే) భవతి.॥౪౮॥

అన్వయః:- హే జిజ్ఞాసో! త్వం సూర్యసమం జ్యోతిర్బ్రహ్మ, సముద్రసమం సరో ద్యౌః, పృథివ్యై వర్షీయానింద్రో గోస్తు మాత్రా న విద్యత ఇతి విజానీహి, ॥౪౮॥

భావార్థః :- న కించిత్ స్వప్రకాశేన బ్రహ్మణా సమం జ్యోతిర్విద్యతే, సూర్యప్రకాశేన యుక్తేన మేఘేన తుల్యో జలాశయః, సూర్యేణ తుల్యో లోకేశో, వాచా తుల్యం వ్యవహార సాధకం కించిదపి వస్తు న భవతీతి సర్వే నిశ్చిన్వంతు.॥౪౮॥

పదార్థము :- ఓ జ్ఞానజిజ్ఞాసూ! నీవు (సూర్యసమమ్) సూర్యునివంటి (జ్యోతిః) స్వయం ప్రకాశస్వరూపుడు (బ్రహ్మ) సర్వోన్నతుడు, అనంతుడునగు పరమేశ్వరుడు (సముద్రసమమ్) సముద్రమువంటి (సరః) తటాకము (ద్యౌః) అంతరిక్షము (పృథివ్యై) పృథివికంటే (వర్షీయాన్) గొప్ప (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు మరియు (గోః) వాణికి (తు) మాత్రమే (మాత్రా) కొలతతూకములు (న, విద్యతే) లేవని తెలిసికొనుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :-ఎప్పుడైనను స్వయంప్రకాశకుడగు పరబ్రహ్మవంటి జ్యోతి, సూర్యప్రకాశముతో యుక్తమైన మేఘమువంటి జలస్థానము, సూర్యమండలమువంటి లోకేశుడు, వాణికి సమానమైన వ్యవహార సాధనాపదార్థ మెద్దియును లేదని సమస్త మానవులునిశ్చయముగ తెలిసికొనవలయును. ॥౪౮॥

48. God is lustre like the sun. Heaven is a flood to match the sea. Su is vaster than the Earth. Beyond all meaure is speech.

౧౩౫౫. పృచ్ఛామీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రష్టృసమాధాతారౌ దేవతే; అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱలి నీ మంత్రమందు ప్రశ్నలను చెప్పుచున్నాడు.

౧౩౫౫ పృచ్ఛామి త్వా చితయే దేవసఖ యది త్వమత్ర మనసా జగన్థ।

యేషు విష్ణుస్త్రిషు పదేష్వేష్టస్తేషు విశ్వం భువనమావివేశా౩ః॥౪౯॥

ప.వి:- పృచ్ఛామి, త్వా, చితయే, దేవసఖేతి దేవ+సఖ, యది, త్వమ్, అత్ర, మనసా, జగన్థ, యేషు, విష్ణుః, త్రిషు, పదేషు, ఆఇష్ట ఇతి ఆ ఇష్టః, తేషు, విశ్వమ్, భువనమ్, ఆ, వివేశ.॥౪౯॥

పదార్థః :-(పృచ్ఛామి)(త్వా) త్వామ్, (చితయే) చేతనాయ, (దేవసఖ) దేవానాం విదుషాం సుహృద్, (యది) (త్వమ్) (అత్ర) (మనసా) అంతఃకరణేన, (జగంథ) (యేషు) (విష్ణుః) వ్యాపకేశ్వరః (త్రిషు) త్రివిధేషు, (పదేషు) నామస్థానజన్మాఖ్యేషు, (ఏష్టః) (తేషు) (విశ్వమ్) (భువనమ్) (ఆ) (వివేశ) ఆవిష్టో వ్యాప్తోఽస్తి.॥౪౯॥

అన్వయః :- హే దేవసఖ! యది త్వమత్ర మనసా జగంథ, తర్హి త్వా చితయే పృచ్ఛామి యో విష్ణుర్యేషు త్రిషు పదేష్వేష్టోఽస్తి తేషు వ్యాప్తః సన్ విశ్వం భువనమావివేశ, తం చ పృచ్ఛామి.॥౪౯॥

భావార్థః :- హే విద్వన్! యశ్చేతనః సర్వవ్యాపీ పూజితుం యోగ్యః పరమేశ్వరోఽస్తి తం మహ్యముపదిశ.॥౪౯॥

పదార్థము :- (దేవసఖ) విద్వాంసుల మిత్రుడా! (యది) ఏదేని (త్వమ్) నీవు (అత్ర) ఇచ్చట (మనసా) అంతఃకరణమునుండి (జగన్థ) ప్రాప్తించుచో (త్వా) నిన్ను (చితయే) చైతన్యమునకై (పృచ్ఛామి) అడుగుదును (విష్ణుః) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు (యేషు) ఎట్టి (త్రిషు) ముప్పిధములగు (పదేషు) పొందదగిన జన్మ నామ స్థానములందు (ఏష్టః) శ్రేష్ఠముగ ఇష్టుడైయున్నాడో (తేషు) వానియందువ్యాప్తమైన (విశ్వమ్) సంపూర్ణ (భువనమ్) పృథివ్యాదిలోకములందు (ఆ, వివేశ) చక్కగా ప్రవేశించుచుండు పరమాత్మను గూర్చి నిన్ను ప్రశ్నించుచున్నాను. ॥౪౯॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! చేతన స్వరూపుడు, సర్వవ్యాపి, పూజ, స్తుతి, ప్రార్థన, ఉపాసనలనొనర్ప యోగ్యుడగు పరమేశ్వరుని గురించి నాకు ఉపదేశించుము. ।౪౯॥

49. O God, Friend of the learned, I ask for information, if Thou in spirit hast pervaded the universe! Is this created world contained in the three steps in which Vishnu is worshipped?

౧౩౫౬. అపీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథైతేషాముత్తరాణ్యాహ. వీనికి ప్రత్యుత్తరములు.

౧౩౫౬ అపి తేషు త్రిషు పదేష్వస్మి యేషు విశ్వం భువనమా వివేశ।

సద్యః పర్యేమి పృథివీముత ద్యామేకేనాఙ్గేన దివోऽఅస్య పృష్ఠమ్ ।౫౦॥

ప.వి:- అపి, తేషు, త్రిషు, పదేషు, అస్మి, యేషు, విశ్వమ్, భువనమ్, ఆవివేశేత్యా+వివేశ, సద్యః, పరి, ఏమి, పృథివీమ్, ఉత, ద్యామ్, ఏకేన, అఙ్గేన, దివః, అస్య, పృష్ఠమ్. ।౫౦॥

పదార్థః :-(అపి) (తేషు) పూర్వోక్తేషు, (త్రిషు) (పదేషు) ప్రాప్తుం యోగ్యేషు నామస్థానజన్మాఖ్యేషు (అస్మి) (యేషు) (విశ్వమ్) అఖిలమ్ (భువనమ్) జగత్, (ఆవివేశ) సమంతాద్విష్టమస్తి (సద్యః) (పరి) సర్వతః, (ఏమి) ప్రాప్తోఽస్మి. (పృథివీమ్) భూమిమంతరిక్షం వా (ఉత) (ద్యామ్) సర్వప్రకాశమ్ (ఏకేన) (అంగేన) కమనీయేన, (దివః) ప్రకాశమానస్య సూర్యాదిలోకస్య (అస్య) (పృష్ఠమ్) ఆధారమ్. ।౫౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో జగత్స్రష్టేశ్వరోఽహం యేషు త్రిషు పదేషు విశ్వం భువనమావివేశ తేష్వప్యహం వ్యాప్తోఽస్మి. అస్య దివః పృష్ఠం పృథివీముత ద్యాంచైకేనాంగేన సద్యః పర్యేమి. తం మాం సర్వే యూయ ముపాధ్వమ్. ।౫౦॥

భావార్థః :-యథా సర్వాన్ జీవాన్ ప్రతీశ్వర ఉపదిశతి అహం కార్యకారణాత్మకే జగతి వ్యాప్తోఽస్మి, మయా వినైకః పరమాణురప్యవ్యాప్తో నాస్తి. సోఽహం యత్ర జగన్నాస్తి తత్రాప్యనంతస్వరూపేణ పూర్ణోఽస్మి. యదిదం జగదతివిస్తీర్ణం భవంతః పశ్యంతి, తదిదం మత్సన్నిధావేకాణుమాత్రమపి నాస్తీతి తథైవ విద్వాన్ విజ్ఞాపయేత్. ।౫౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! జగత్తును సృష్టించు ఈశ్వరుడనగు నేను (యేషు) ఎట్టి (త్రిషు) మూడు (పదేషు) ప్రాప్తించుకొనదగిన జన్మ, స్థాన, నామములయందు (విశ్వమ్) సమస్త (భువనమ్) జగత్తు

(ఆవివేశ) అన్నివైపులనుండి ప్రవేశమును పొందుచున్న (తేషు) ఆ జన్మ స్థాన నామములందు (అపి) కూడ నేను వ్యాప్తమై (అస్మి) ఉన్నాను (అస్య) ఈ (దివః) ప్రకాశవంతమగు సూర్యాదిలోకముల (పృష్ఠమ్) ఉపరితలభాగమును (పృథివీమ్) భూమి మరియు అంతరిక్షమును (ఉత) మరియు (ద్యామ్) సమస్త ప్రకాశమును (ఏకేన) ఒకే (అఙ్గేన) పొందదగిన అతిమనోహర వ్యవహారము లేక ప్రదేశముచే (సద్యః) శీఘ్రమే (పరి, ఏమి) అన్నిదిశలనుండి ప్రాప్తించునట్టి నా యుపాసనమే మీరెల్లరను చేయుట యోగ్యము. ॥౫౦॥

భావార్థము :- సమస్త ప్రాణులను గూర్చి పరమేశ్వరు డిట్లుపదేశించుచున్నాడు. ''నేను కార్యకారణాత్మక జగత్తునందంతటను వ్యాప్తమైయున్నాను. నేను లేక ఒక్క పరమాణువుకూడ లేదు''. ఏతే ఎచ్చట ఈ జగత్తు లేదో అచ్చటయును అనంతస్వరూపములచే పరిపూర్ణుడనై యున్నాను. మీరు చూచుచున్నట్టి ఏ అతివిస్తారజగము గలదో ఇది నా యెదుట అణువు మాత్రమైనను గాదు. ఈ విషయము ఇట్లే విద్వాంసులెల్లరును దెలిసికొని, తెలియజెప్పవలెను. ॥౫౦॥

50. I pervade those three steps in which resides the whole of this universe. This Earth and Heaven I encircle in a moment with a part of My might. Even beyond Heaven am I.

౧౩౫౭. కేష్వంత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అథేశ్వరవిషయే ప్రశ్నావాహ. ఈశ్వరుని గురించి రెండు ప్రశ్నలను చెప్పెను.

౧౩౫౭ కేష్వన్తః పురుషఽ ఆ వివేశ కాన్యన్తః పురుషేఽఅర్పితాని ।

ఏతద్ బ్రహ్మన్నుప వల్హామసి త్వా కిꣳస్విన్నః ప్రతి వోచాస్యత్ర ॥౫౧॥

ప.వి:- కేషు, అన్తరిత్యన్తః, పురుషః, ఆ, వివేశ, కాని, అన్తరిత్యన్తః, పురుషే, అర్పితాని, ఏతత్, బ్రహ్మన్, ఉప, వల్హామసి, త్వా, కిమ్, స్విత్, నః, ప్రతి, వోచాసి, అత్ర. ॥౫౧॥

పదార్థః:-(కేషు) (అంతః) మధ్యే, (పురుషః) సర్వత్ర పూర్ణః, (ఆ) (వివేశ) ప్రవిష్టోఽస్తి (కాని) (అంతః) మధ్యే, (పురుషే) (అర్పితాని) స్థాపితాని, (ఏతత్)(బ్రహ్మన్) (బ్రహ్మవిద్విద్వన్, (ఉప) (వల్హామసి) ప్రధానా భవామః (త్వా) త్వామ్, (కిమ్) (స్విత్) (నః) అస్మాన్, (ప్రతి) (వోచాసి) ఉచ్యాః, అత్ర లేటి మధ్యమైకవచనే 'వా ఛందసి సర్వే విధయో భవంతీ' త్యుమాగమః (అత్ర). ॥౫౧॥

అన్వయః:-హే బ్రహ్మన్! కేషు పురుషోఽన్తరావివేశ? కాని పురుషేఽన్తరర్పితాని? యేన వయ ముపవల్హామసి. ఏతత్త్వా త్వాం పృచ్ఛామస్తత్కింస్విదస్త్యత్ర నః ప్రతివోచాసి. ॥౫౧॥

భావార్థః :- చతుర్వేద విద్విద్వానితరైర్జనైరేవం ప్రష్టవ్యః. హే వేదవిద్విద్వన్! పూర్ణః పరమేశ్వరః కేషు ప్రవిష్టోఽస్తి? కాని చ తదంతర్గతాని సంతి. ఏతత్ పృష్టో భవాన్ యాథార్థ్యేన బ్రవీతు యేన వయం ప్రధానపురుషా భవేమ.॥౫౧॥

పదార్థము :- (బ్రహ్మన్) ఓ వేదవిద్వాంసుడా! (కేషు) వేనియందు (పురుషః) సర్వత్రా పరిపూర్ణుడై యున్న పరమేశ్వరుడు (అన్తః) లోపల (ఆ, వివేశ) ప్రవేశించు చున్నాడో మరియు (కాని) ఎవడు (పురుషే) పూర్ణ ఈశ్వరునియందు (అన్తః) లోపల (అర్పితాని) స్థాపించబడినవో, ఎట్టి జ్ఞానముచే మనము (ఉప, వల్హామసి) ప్రధానులమగుదుమో (ఏతత్) ఇవి (త్వా) మిమ్ము అడుగుచున్నాము (కిం, స్విత్) అది ఏదియో (అత్ర) దీనియందు (నః) మా (ప్రతి) యెడ (వోచాసి) ప్రకటించుడు.॥౫౧॥

భావార్థము :-వేదవిదులగు విద్వాంసులారా! పూర్ణుడగు పరమేశ్వరుడు వేనియందు ప్రవిష్టుడై యున్నాడు? ఆతనియందంతర్గతములై ఏవి కలవు? ఈ విషయము మిమ్ము అడుగుచున్నాము. మే మెట్టి జ్ఞానముతో ఉత్తమ పురుషులము కాగల మని చతుర్వేద పండితునితో ఇతరు లిట్లు ప్రశ్నించి తెలిసికొన వలెను.॥౫౧॥

51. What are the things which God hath entered in? What are the things which God hath contained withing im? This riddle we propose to thee, O knower of the vedas; whereby we become great. Pray tell us what mystery lies in it.

౧౩౫౨.పంచస్వంత ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పూర్వమంత్రోక్తప్రశ్నయోరుత్తరమాహ. పూర్వమంత్రములో నడిగిన ప్రశ్నలకిందు ప్రత్యుత్తరములు.

౧౩౫౨ పఞ్చస్వన్తః పురుషఽఆవివేశ తాన్యన్తః పురుషేఽఅర్పితాని ।
ఏతత్త్వాత్ర ప్రతిమన్వానోఽఅస్మి న మాయయా భవస్యుత్తరో మత్ ॥౫౨॥

ప.వి:-పఞ్చస్వితి పఞ్చ+సు, అన్తరిత్యన్తః, పురుషః, ఆ, వివేశ, తాని, అన్తరిత్యన్తః, పురుషే, అర్పితాని, ఏతత్, త్వా, అత్ర, ప్రతిమన్వాన ఇతి ప్రతి+మన్వానః, అస్మి, న, మాయయా, భవసి, ఉత్తరఇత్యుత్+ తరః, మత్. ॥౫౨॥

పదార్థః :-(పంచసు) భూతేషు తన్మాత్రాసు వా (అంతః) (పురుషః) పూర్ణః పరమాత్మా, (ఆ)(వివేశ) స్వవ్యాప్త్యాఽఽవిష్టోఽస్తి (తాని) భూతాని తన్మాత్రాణి వా (అంతః) మధ్యే (పురుషే) పూర్ణే పరమాత్మని, (అర్పితాని) స్థాపితాని, (ఏతత్) (త్వా) త్వామ్, (అత్ర)

(ప్రతిమన్వానః) ప్రత్యక్షేణ విజానన్; (అస్మి) (న) (మాయయా) ప్రజ్ఞయా. మాయేతి ప్రజ్ఞానా...నిఘం.3,9.(భవసి) (ఉత్తరః) ఉత్కృష్టం తారయతి సమాదధాతి సః (మత్) మమ సకాశాత్.॥౫౨॥

అన్వయః :- హే జిజ్ఞాసో! పంచస్వంతః పురుష ఆ వివేశ. తాని పురుషేఽన్తరర్పితాని. ఏతదత్ర త్వా ప్రతిమన్వానోఽహం సమాధాతాఽస్మి యది మాయయా యుక్తస్త్వం భవసి తర్హి మదుత్తరః సమాధాతా కశ్చిన్నాస్తీతి విజానీహి. ॥౫౨॥

భావార్థః :- పరమేశ్వర ఉపదిశతి. హే మనుష్యాః! మదుత్తరః కోఽపి నాస్తి. అహమేవ సర్వేషామాధారః సర్వమభివ్యాప్య ధరామి. మయి వ్యాప్తే సర్వాణి వస్తూని స్వస్వనియమే స్థితాని సంతి. హే సర్వోత్తమా యోగినో విద్వాంసో భవంతో మమేదం విజ్ఞానం విజ్ఞాపయత.॥౫౨॥

పదార్థము :- తెలిసికొను నిచ్ఛగల ముముక్షువా! (పఞ్చసు) పంచమహాభూతములు మరియు వాని సూక్ష్మ తన్మాత్రలందు (అన్తః) లోపల (పురుషః) పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మ (ఆ,వివేశ) తన వ్యాప్తిద్వారా ఉత్తమరీతిలో ప్రాప్తించుచున్నాడు (తాని) ఆ పంచభూతములు, వాని తన్మాత్రలు (పురుషే) పరిపూర్ణ పరమాత్మ (అన్తః) లోపల (అర్పితాని) స్థాపితములై యున్నవి (ఏతత్) ఇవి (అత్ర) ఈ జగత్తునందు (త్వా) నీకు (ప్రతిమన్వానః) ప్రత్యక్షముగ నెరుగుచు సమాధానము (అస్మి) చేయుచున్నాను (మాయయా) శ్రేష్ఠ బుద్ధితో గూడిన నీవు (భవసి) అగుదువేని (మత్) నా కంటే (ఉత్తరః) ఉత్తమముగ సమాధాన పరచువాడెవ్వడును (న) లేడని నీ వెరుగుము. ॥౫౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడిట్లుపదేశించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! నా కన్న పైన ఎవ్వడును లేడు. నేను సర్వమున కాధారమై సర్వమునందు వ్యాప్తమై యుండి సర్వమును ధారణమొనర్చి యున్నాను. నేను వ్యాప్తుడనై యున్నందుననే సకల పదార్థములు తమ తమ నియమములందు స్థిరమై యున్నవి. సర్వోత్తములగు విద్వాంసులారా! యోగిపుంగవులారా! మీరు ఈ నా విజ్ఞానమును ప్రకటపరచుడు. ॥౫౨॥

52. Within five things hath God found entrane. These things hath God within Him established. O questioner, this is the thought which I return in answer. Though thou art wise, yet thou art not my superior in wisdom.

౧౩౫౯.కాస్విదిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ప్రష్టా దేవతా, అనుష్టుప్, ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మరల ప్రశ్నలు.

౧౩౫౯ కా స్విదాసీత్పూర్వచిత్తిః కిꣳస్విదాసీద్ బృహద్వయః ।

కా స్విదాసీత్పిలిప్పిలా కా స్విదాసీత్ పిశఙ్గిలా॥౫౩॥

ప.వి:- కా, స్విత్, ఆసీత్, పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ+చిత్తిః, కిమ్, స్విత్, ఆసీత్, బృహత్, వయః, కా, స్విత్, ఆసీత్, పిలిప్పిలా, కా, స్విత్, ఆసీత్, పిశఙ్గిలా.॥౫౩॥

పదార్థః:-(కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పూర్వచిత్తిః) పూర్వస్మిన్ననాదౌ సంచయవాఖ్యా (కిమ్) (స్విత్) (ఆసీత్) (బృహత్) మహత్, (వయః) ప్రజననాత్మకమ్,(కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పిలిప్పిలా) ఆర్ద్రీభూతా (కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పిశంగిలా) అవయవాంతః కర్త్రీ.॥౫౩॥

అన్వయః:-హే విద్వన్నత్ర జగతి కా స్విత్ పూర్వచిత్తిరాసీత్? కిం స్విద్ బృహద్వయ ఆసీత్? కాస్విత్ పిలిప్పిలా ఆసీత్? కాస్విత్ పిశంగిలా ఆసీదితి భవంతం పృచ్ఛామి.॥౫౩॥

భావార్థః:-అత్ర చత్వారః ప్రశ్నాస్తేషాం సమాధానాని పరస్మిన్మంత్రే ద్రష్టవ్యాని. ॥౫౩॥

పదార్థము:-ఓ విద్వాంసుడా! ఈ ప్రపంచమునందు (కా, స్విత్) ఎయ్యది (పూర్వచిత్తిః) పూర్వము అనాది కాలమున సంచితమగునదై (కిం, స్విత్) ఏది (బృహత్) గొప్ప (వయః) ఉత్పన్న స్వరూపమై (ఆసీత్) ఉన్నది? (కా,స్విత్) ఏది (పిలిప్పిలా) బురదగా, మెత్తగా (ఆసీత్) ఉన్నది? మరియు (కా,స్విత్) ఎయ్యది (పిశఙ్గిలా) అవయవములను లోపలికి దీసికొనునది [మ్రింగునది] (ఆసీత్) ఐ యున్నది? ఇట్లని నే నడుగుచున్నాను. ॥౫౩॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రములో నాల్గు ప్రశ్నలు గలవు. వీని సమాధానములు దిగువ మంత్రమున విషదపరచబడినవి.॥౫౩॥

53. O learned person, I aks of thee.

What is accumulated in time without beginning? What is the great source of creation? What is the majestic thing?

What absorbs the bodies!.

౧౩౬౦.ద్యౌరాసీదిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, సమాధాతా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః, స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరములు.

౧౩౬౦ ద్యౌరాసీత్పూర్వచిత్తిరశ్వఽఆసీద్ బృహద్వయః।

అవిరాసీత్పిలిప్పిలా రాత్రిరాసీత్పిశఙ్గిలా॥౫౪॥

ప.విః- ద్యౌః, ఆసీత్,పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ+చిత్తిః, అశ్వః, ఆసీత్, బృహత్, వయః, అవిః, ఆసీత్, పిలిప్పిలా, రాత్రిః, ఆసీత్, పిశఙ్గిలా.॥౫౪॥

పదార్థః :- (ద్యౌః) విద్యుత్, (ఆసీత్)(పూర్వచిత్తిః)ప్రథమం చయనమ్, (అశ్వః) మహత్తత్త్వమ్, (ఆసీత్) (బృహత్) మహత్, (వయః)ప్రజననాత్మకమ్, (అవిః) రక్షికా ప్రకృతిః, (ఆసీత్), (పిలిప్పిలా) (రాత్రిః) రాత్రివద్వర్తమానః ప్రలయః (ఆసీత్) (పిశంగిలా) సర్వేషామవయవానాం నిగలికా.॥౫౪॥

అన్వయః :- హేజిజ్ఞాసో! ద్యౌః పూర్వచిత్తిరాసీదశ్వో బృహద్వయ ఆసీదవిః పిలిప్పిలాఽఽసీద్రాత్రిః పిశంగిలాఽఽసీదితి త్వం విజానీహి.॥౫౪॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యాఽతీవసూక్ష్మా విద్యుత్సా ప్రథమా పరిణతిర్మహదాఖ్యం ద్వితీయా పరిణతిః, ప్రకృతిర్మూలకారణపరిణతిః, ప్రలయః సర్వస్థూలవినాశకోఽస్తీతి విజానీత. ॥౫౪॥

పదార్థము :-జిజ్ఞాసువులగు మానవులారా! (ద్యౌః) విద్యుత్తు (పూర్వచిత్తిః) మొట్టమొదటసంచయమై (ఆసీత్) ఉన్నది (అశ్వః) మహత్తత్త్వము (బృహత్) గొప్ప (వయః) ఉత్పత్తి స్వరూపమై (ఆసీత్) ఉన్నది (అవిః) రక్షణ యొనర్చు ప్రకృతి (పిలిప్పిలా) మృదువైన బురదయై (ఆసీత్) ఉన్నది (రాత్రిః) రాత్రివలె నుండు ప్రళయము (పిశఙ్గిలా) సర్వావయవములను మ్రింగివేయునట్టిదై (ఆసీత్) ఉన్నది. అని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౫౪॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! అతి సూక్ష్మమైన విద్యుత్తు మొదటి పరిణామమై యున్నది. మహత్తత్త్వరూపము ద్వితీయ పరిణామము. ఇక ప్రకృతి సర్వమునకు మూలకారణము, పరిణామరహితమై యున్నది. ప్రళయము సమస్త స్థూలజగత్తుకు వినాశరూపమై యున్నదని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౫౪॥

54. O questioner, know that, lightning is accumulated in the beginning. Intellect is the source of creation. Matter is the majestic thing. Dissolution absorbs all bodies!.

౧౩౬౧.కాఽఈమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రష్టా దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మరల ప్రశ్నలను చెప్పుచున్నాడు.

౧౩౬౧ కాఽఈమరే పిశఙ్గిలా కాఽఈం కురుపిశఙ్గిలా।

కఽఈమాస్కన్దమర్షతి కఽఈం పన్థాం విసర్పతి ॥౫౫॥

ప.వి:- కా, ఈమ్, అరే, పిశంగిలా, కా, ఈమ్, కురుపిశంగిలేతి కురు+పిశఙ్గిలా, కః, ఈమ్, ఆస్కందమిత్యా+స్కందమ్, అర్షతి, కః, ఈమ్, పన్థామ్, వి, సర్పతి.॥౫౫॥

పదార్థః :-(కా) (ఈమ్) సముచ్చయే, (అరే) నీచసంబోధనే, (పిశంగిలా) రూపావరణకారిణీ (కా) (ఈమ్) (కురుపిశంగిలా) (కః) (ఈమ్) (ఆస్కందమ్) (అర్షతి) ప్రాప్నోతి (కః) (ఈమ్) ఉదకస్య, (పంథామ్) మార్గమ్, (వి) (సర్పతి).॥౫౫॥

అన్వయః:-అరే స్త్రీ కా ఈం పిశంగిలా? కా ఈం కురుపిశంగిలా? క ఈమాస్కంద మర్షతి? క ఈం పంథాం విసర్పతీతి సమాధేహి. ॥౫౫॥

భావార్థః :- కేన రూపమావ్రియతే? కేన కృష్యాదిర్నశ్యతే? కః శీఘ్రం ధావతి? కశ్చ మార్గే ప్రసరతీతి చత్వారః ప్రశ్నాస్తేషాముత్తరాణి పరస్మిన్మంత్రే వేదితవ్యాని. ॥౫౫॥

పదార్థము :-(అరే) ఓ విదుషీమణీ! (కా, ఈమ్) ఎయ్యది మాటిమాటికి (పిశఙ్గిలా) రూపమును ఆవరణమొనర్చు [కప్పుకొను]నది (కా, ఈమ్) ఎయ్యది మాటిమాటికి (కురుపిశఙ్గిలా) యవలు మున్నగు అన్నముల అవయవములను మ్రింగునది (కః, ఈమ్) ఎయ్యది మాటి మాటికి (ఆస్కన్దమ్) దూరదూరపు నడకను (అర్షతి) పొందును. మరియు (కః) ఎయ్యది (ఈమ్) జలముల (పన్థామ్) మార్గమున (వి, సర్పతి) విశేషముగ వ్యాప్తమై నడచుచున్నది? ॥౫౫॥

భావార్థము :-ఎద్దానిచే రూపమునకు ఆవరణము మరియు దేనిచే పైరుపంటలకు నష్టము సంభవించుచున్నది? ఎయ్యది శీఘ్రముగ పరుగిడి పోవుచున్నది? మరియు నేది వ్యాపించునది యను నాల్గు ప్రశ్నలకు దిగువమంత్రమునందు సమాధానములు గలవు. ॥౫౫॥

55. O learned persons! what appears and disappears again and again? Who eats the corn-fields again and again? What movew with rapid spring and bounds again and again? What glides and winds along the path of water?

౧౩౬౨. అజేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః సమాధాతా దేవతా, స్వరాడుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్రములోని ప్రశ్నలకు సమాధానములు.

౧౩౬౨ అజారే పిశఙ్గిలా శ్వావిత్కురుపిశఙ్గిలా।

శశఽ ఆస్కన్దమర్షత్యహిః పన్థాం వి సర్పతి ॥౫౬॥

ప.వి:- అజా, అరే, పిశఙ్గిలా, శ్వావిత్, శ్వావిదితి శ్వా+విత్, కురుపిశఙ్గిలేతి కురు+పిశ ఙ్గిలా, శశః, ఆస్కన్దమిత్యా+స్కన్దమ్, అర్షతి, అహిః, పన్థామ్, వి, సర్పతి.॥౫౬॥

పదార్థః :-(అజా)జన్మరహితా ప్రకృతిః, (అరే) సంబోధనే, (పిశంగిలా) (శ్వావిత్) పశువిశేష ఇవ. (కురుపిశంగిలా) కురోః కృతస్య కృష్యాదేః పిశాన్యంగాని గిలతి సా, (శశః) పశువిశేష ఇవ వాయుః (ఆస్కన్దమ్) సమన్తాదుత్ప్లుత్య గమనమ్ (అర్షతి) ప్రాప్నోతి (అహిః) మేఘః, (పంథామ్)పంథానమ్, (వి,సర్పతి) వివిధతయా గచ్ఛతి. ॥౫౬॥

అన్వయః:-అరే మనుష్యాః! అజా పిశఙ్గిలా శ్వావిత్కురుపిశంగిలాఽస్తి, శశ ఆస్కందమర్షత్యహిః, పంథాం విసర్పతీతి విజానీత. ॥౫౬॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యాఽజా ప్రకృతిః సర్వకార్యప్రలయాధికారిణీ కార్యకారణాఖ్యా స్వకార్యం స్వస్మిన్ ప్రలాపయతి. యా సేధా కృష్యాదికం వినాశయతి యో వాయుః శశ ఇవ గచ్ఛన్ సర్వం శోషయతి, యో మేఘః సర్ప ఇవ గచ్ఛతి తాన్ విజానీత.॥౫౬॥

పదార్థము :-(అరే) ఓ మానవులారా! (అజా) జన్మరహితము ప్రకృతి (పిశఙ్గిలా) విశ్వముయొక్క రూపమును ప్రళయకాలమందు మింగివేయునది (శ్వావిత్) ఏదుపంది (కురుపిశఙ్గిలా) సిద్ధపరచబడిన పైరు పంటల అంగములను నష్టపరచును. (శశః) చెవులపిల్లి [కుందేలు] వలె వేగయుక్తముగ పంటలు మున్నగు వానియందు కరకరలాడించు వాయువు (ఆస్కన్దమ్) బాగుగా గంతులు వేయును, అనగా ఒకదాని నుండి రెండవ పదార్థమును శీఘ్రముగ (అర్షతి) పొందుచున్నది. మరియు (అహిః) మేఘము (పన్థామ్) మార్గమునందు (వి, సర్పతి) వివిధ ప్రకారములుగ పోవుచున్నది. దీనిని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౫౬॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! ఏ ప్రకృతి సమస్త కార్యరూప జగమును ప్రళయమొనర్చి, కార్యకారణరూపముగు తన కార్యమును తనయందు లయమొనర్చు కొనునదైయున్నదో, ఏ యేదుపంది పైరు పంటలు మున్నగు వానిని వినాశపరచుచుండునో, ఏ వాయువు కుందేలు వలె వేగముగావీచుచు సర్వమును శుష్కింపజేయునో, మరియు ఏ మేఘము సర్పమువలె భూమిపై ప్రాకుచు పోవునో, ఆ యన్నిటిని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౫౬॥

56. O questioner know, that eternal matter resolves the world in itself at the time of dissolution, Porcupine destroys the corn-fields. Like hare, the air moves with leaps and bounds. Cloud creeps winding on the path.

౧౩౬౩.కత్యస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః. ప్రష్టా దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మరల ప్రశ్నలు.

౧౩౬౩ కత్యస్య విష్ఠాః కత్యక్షరాణి కతి హోమాసః కతిధా సమిద్ధః। యజ్ఞస్య త్వా విదథా పృచ్ఛమత్ర కతి హోతారఋతుశో యజన్తి ॥౫౭॥

ప.వి:- కతి, అస్య, విష్ఠాః, విష్ఠా ఇతి వి+స్థాః, కతి, అక్షరాణి, కతి, హోమాసః, కతిధా, సమిద్ధ ఇతి సమ్+ ఇద్ధః, యజ్ఞస్య, త్వా, విదథా, పృచ్ఛమ్, అత్ర, కతి, హోతారః, ఋతుశ ఇత్యృతుఽశః, యజన్తి.॥౫౭॥

పదార్థః :-(కతి) (అస్య)(విష్ఠాః)విశేషేణ తిష్ఠతి యజ్ఞో యాసు తాః (కతి) (అక్షరాణి) ఉదకాని. అక్షరమిత్యుదక నా...నిఘం.౧. ౧౨. (కతి) (హోమాసః) దానాఽఽదానాని, (కతిధా) కతిప్రకారైః, (సమిద్ధః) జ్ఞానాదిప్రకాశకాః సమిద్రూపాః. అత్ర ఛాందసో వర్ణాగమస్తేన ధస్య ద్విత్వం సంపన్నమ్ (యజ్ఞస్య) సంయోగాదుత్పన్నస్య జగతః (త్వా) త్వామ్, (విదథా) విజ్ఞానాని, (పృచ్ఛమ్) పృచ్ఛామి, (అత్ర) (కతి) (హోతారః) (ఋతుశః) ఋతుమృతుం ప్రతి, (యజంతి) సంగచ్ఛంతే.॥౫౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నస్య యజ్ఞస్య కతి విష్ఠాః? కత్యక్షరాణి? కతి హోమాసః? కతిధా సమిద్ధః? కతి హోతార ఋతుశో యజంతీత్యత్ర విషయే విదథా త్వాఽహం పృచ్ఛమ్. ॥౫౭॥

భావార్థః :-ఇదం జగత్ క్వతిష్ఠతి? కత్యస్య నిర్మాణసాధనాని? కతి వ్యాపారయోగ్యాని కతివిధం జ్ఞానాది ప్రకాశకం? కతి వ్యవహర్తార ఇతి పంచ ప్రశ్నాస్తేషాముత్తరాణ్యుత్తరత్ర వేద్యాని. ॥౫౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (అస్య) ఈ (యజ్ఞస్య) సంయోగముద్వారా ఉత్పన్నమైన జగద్రూప యజ్ఞమునకు (కతి) ఎన్ని (విష్ఠాః) విశేషించి ప్రపంచరూప యజ్ఞము ఎద్దానియందు స్థిరమై (కతి) ఎన్ని (అక్షరాణి) జలము మున్నగు సాధనములు (కతి) ఎన్ని (హోమాసః) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన పదార్థములు (కతిధా) ఎన్నివిధములుగ (సమిద్ధః) జ్ఞానము మున్నగువాని ప్రకాశక పదార్థములు సమిధరూపము (కతి) ఎన్ని (హోతారః) హోత, అనగా ఇచ్చి పుచ్చుకొను మున్నగు వ్యవహారములకర్త (ఋతుశః) వసంతము మున్నగు ప్రతిఋతువునందును (యజన్తి) సంగతమొనర్చుచున్నారో, ఈ విధముగ (అత్ర) ఈ విషయమునందు (విదథా) విజ్ఞానములను (త్వా) నిన్ను నేను (పృచ్ఛమ్) ప్రశ్నించుచున్నాను. ॥౫౭॥

భావార్థము :- ఈ జగము ఎచ్చట స్థిరమై యున్నది? దీనియుత్పత్తి సాధనము లెన్ని? వ్యవహారయోగ్యవస్తువు లెన్ని? జ్ఞానాదుల ప్రకాశక వస్తువు లెన్నివిధములు? వ్యవహరించువారెందరు? ఈ యైదు ప్రశ్నల సమాధానములు తరువాయి మంత్రమున నున్నవి. ॥౫౭॥

57. Hom many supports hath this world got? How many are the means of its creation? Ho many things are worthy bartering? How many things kindle knowledge? How many Hotas worship due season? O learned fellow, here I ask thee of the knowledge of these subjects!

౧౩౬౪. షడస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సమిధా దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్ర కథిత ప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరము.

౧౩౬౪ షడస్య విష్ఠాః శతమక్షరాణ్యశీతిర్హోమాః సమిధో హ తిస్రః।

యజ్ఞస్య తే విదథా ప్ర బ్రవీమి సప్త హోతార ఋతుశో యజన్తి ॥౫౮॥

ప. విః- షట్, అస్య, విష్ఠాః, విష్ఠా ఇతి వి+స్థాః, శతమ్, అక్షరాణి, అశీతిః, హోమాః, సమిధ ఇతి సమ్+ ఇధః, హ, తిస్రః, యజ్ఞస్య, తే, విదథా, ప్ర బ్రవీమి, సప్త, హోతారః, ఋతుశ ఇతి ఋతు+శః యజన్తి.॥౫౮॥

పదార్థః :-(షట్) ఋతవః,(అస్య) (విష్ఠాః) (శతమ్) (అక్షరాణి) ఉదకాని,(అశీతిః) ఉపలక్షణ మేతదసంఖ్యస్య, (హోమాః) (సమిధః) సమిధ్యతే, ప్రదీప్యతే జ్ఞానం యాభిస్తాః, (హ) కిల, (తిస్రః) (యజ్ఞస్య) (తే) తుభ్యమ్, (విదథా) (విజ్ఞానాని), ((ప్ర) ప్రకర్షేణ, (బ్రవీమి) (సప్త) పంచ ప్రాణా మన ఆత్మా చ, (హోతారః)దాతార ఆదాతారః, (ఋతుశః) (యజంతి). ॥౫౮॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసవోఽస్య యజ్ఞస్య షడ్ విష్ఠాః శతమక్షరాణ్యశీతిర్హోమాస్తిస్రో హ సమిధః సప్త హోతార ఋతుశో యజంతి తస్య విదథా తేఽహం ప్రబ్రవీమి.॥౫౮॥

భావార్థః :-హే జ్ఞానమీప్సవో జనాః యస్మిన్ యజ్ఞే షడ్ ఋతవః స్థితిసాధకా అసంఖ్యాని జలాదీని వస్తూని వ్యవహారసాధకాని బహవో వ్యవహారయోగ్యాః పదార్థాః సర్వేప్రాణ్యప్రాణివో హోత్రాదయః సంగచ్ఛంతే యత్ర చ జ్ఞానాదిప్రకాశికాః త్రివిధా విద్యాః సంతి తం యజ్ఞం యూయం విజానీత.॥౫౮॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువులారా! (అస్య) ఈ (యజ్ఞస్య) సంగతజగమునందు (షట్) ఆరు ఋతువులు (విష్ఠాః) విశేష స్థితికి ఆధారములు (శతమ్) అసంఖ్యాక (అక్షరాణి) జలాదుల ఉత్పత్తుల సాధనములు (అశీతిః) అసంఖ్యాత (హోమాః) ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన వస్తువులు (తిస్రః) ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవికములగు మూడు (హ) ప్రసిద్ధముగు (సమిధః) జ్ఞానాదుల ప్రకాశకమగు విద్యలు (సప్త) పంచప్రాణములు, మనస్సు, ఆత్మ లను ఏడు (హోతారః) ఇచ్చి పుచ్చుకొను మున్నగువ్యవహారముల కర్తలు (ఋతుశః) వసంతము మున్నగు ఋతువులందును (యజన్తి) సంగతమగునట్టి జగముయొక్క (విదథా) విజ్ఞానములను (తే) నీకొరకు నేను (ప్రబ్రవీమి) చెప్పుచున్నాను. ॥౫౮॥

భావార్థము :- జ్ఞానము నపేక్షించు జిజ్ఞాసువులారా! జగద్రూపయజ్ఞమునందు స్థితికి సాధకములగు ఆరుఋతువులు, అసంఖ్యాకములగు జలాదివస్తువులు, వ్యవహారసాధకములగు వస్తువులు, వ్యవహారయోగ్య పదార్థములు, సకలప్రాణులు, అప్రాణులు మరియు హోతలు మున్నగువారు ఎట్లు సంగతులగుచున్నారో మరియు దేనియందు జ్ఞానము మున్నగువానిని ప్రకాశపరచు ముప్విధములగు విద్యలు గలవో అట్టి యజ్ఞమును మీరెల్లరును తెలిసికొనుడు. ॥౫౮॥

58. This world has got six seasons as its supports. Hundreds of things like water etc. are the means of its creation. Countless things are worth using and bartering. Three things kindle knowledge. Seven Hotas perform yajna in due season.

O questioner I explain to thee these different topics of knowledge!.

౧౩౬౯.కోఽఅస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ద్రష్టా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱల ప్రశ్నల నడుగుచున్నాడు.

౧౩౬౯ కోఽఅస్య వేద భువనస్య నాభిం కో ద్యావాపృథివీఽఅన్తరిక్షమ్ ।

కః సూర్యస్య వేద బృహతో జనిత్రం కో వేద చన్ద్రమసం యతోజాః॥౫౯॥

ప.వి:- కః, అస్య, వేద, భువనస్య, నాభిమ్, కః, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, అన్తరిక్షమ్, కః, సూర్యస్య, వేద, బృహతః, జనిత్రమ్, కః, వేద, చన్ద్రమసమ్, యతోజా ఇతి యతః+జాః.॥౫౯॥

పదార్థః :-(కః) (అస్య) (వేద) జానాతి, (భువనస్య) సర్వాధికరణస్య సంసారస్య, (నాభిమ్) మధ్యమాంగం బంధనస్థానం,(కః) (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ, (అంతరిక్షమ్)

ఆకాశమ్, (కః) (సూర్యస్య) సవితృమండలస్య (వేద) జానాతి, (బృహతః) మహతః, (జనిత్రమ్) కారణం జనకం వా (కః) (వేద) (చంద్రమసమ్) చంద్రలోకమ్, (యతోజాః) యస్మాజ్జాతః.॥౫౯॥

అన్వయః :- హే విద్వన్నస్య భువనస్య నాభిం కో వేద? కో ద్యావాపృథివీ అంతరిక్షం వేద? కో బృహతః సూర్యస్య జనిత్రం వేద? యో యతోజాస్తం చంద్రమసం చ కో వేదేతి సమాధేహి.॥౫౯॥

భావార్థః :-అస్య జగతో ధారకం బంధనం, భూమిసూర్యాంతరిక్షాణి మహతః సూర్యస్య కారణం యస్మాదుత్పన్నశ్చంద్రస్తం చ కో వేదేతి చతుర్ణాం ప్రశ్నానాముత్తరాణి పరస్మిన్మంత్రే సంతీతి వేదితవ్యమ్. ॥౫౯॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడా! (అస్య, భువనస్య) సర్వమునకు ఆధారభూతమగు ఈ జగత్తుయొక్క (నాభిమ్) బంధనస్థానమగు మధ్యభాగమును (కః) ఎవడు (వేద) ఎరుగును (కః) ఎవడు (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు మరియు పృథివి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును ఎరుగుచున్నాడు? (కః) ఎవడు (బృహతః) గొప్పదగు (సూర్యస్య) సూర్యమండలమునకు (జనిత్రమ్) ఉపాదానము లేక నిమిత్తకారణమును (వేద) ఎరుగుచున్నాడు మరియు నెవడు (యతోజాః) ఎద్దానినుండి ఉత్పన్నమైనాడో అట్టి చంద్రుని ఉత్పాదకుని మరియు (చంద్రమసమ్) చంద్రలోకమును (కః) ఎవడు (వేద) ఎరుగునో వీని సమాధానములు చెప్పుడు. ॥౫౯॥

భావార్థము :-ఈ జగత్తుయొక్క ధారణకర్త, బంధనము, భూమి, సూర్యుడు, అంతరిక్షములు, మహాన్ సూర్యుని కారణము, చంద్రు డెద్దానిచే నుత్పన్నమైనాడో, దానిని ఎవ్వరెరుగుదురు? ఈ నాల్గు ప్రశ్నల సమాధానములు దిగువ మంత్రమందున్నవి. ॥౫౯॥

59. Who knoweth the paramount lord of this world?

Who knoweth the Heaven, the Earth, and the wide space between them!.

Who knoweth the creator of the mighty Sun? Who knoweth the Moon, and whence she was generated?

౧౩౬౬.వేదాహమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సమాధాతా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్రోక్త ప్రశ్నలకు సమాధానములు.

౧౩౬౬ వేదాహమస్య భువనస్య నాభిం వేద ద్యావాపృథివీ౨ అన్తరిక్షమ్।

వేద సూర్యస్య బృహతో జనిత్రమథో వేద చన్ద్రమసం యతోజాః॥౬౦॥

ప.విః- వేద, అహమ్, అస్య, భువనస్య, నాభిమ్, వేద, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, అంతరిక్షమ్, వేద, సూర్యస్య, బృహతః, జనిత్రమ్, అథో ఇత్యథో, వేద, చంద్రమసమ్, యతోజా ఇతి యతః+జాః.॥౬౦॥

పదార్థః:-(వేద) (అహమ్) (అస్య) (భువనస్య) నాభిమ్ బంధనమ్. (వేద) (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశాప్రకాశౌ లోకసమూహౌ (అంతరిక్షమ్) ఆకాశమ్, (వేద) సూర్యస్య (బృహతః) బృహత్పరిమాణ యుక్తస్య. (జనిత్రమ్) (అథో) (వేద) (చంద్రమసమ్) (యతోజాః).॥౬౦॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసోఽస్య భువనస్య నాభిమహం వేద ద్యావాపృథివీ అంతరిక్షం వేద బృహతః సూర్యస్య జనిత్రం వేద. అథో యతోజాస్తం చంద్రమసఞ్చాహం వేద.॥౬౦॥

భావార్థః:- విద్వాన్ బ్రూయాత్ - దేహే జిజ్ఞాసదోఽస్య జగతో బంధనస్థితికారణం, లోకత్రయస్య కారణం, సూర్యాచంద్రమసోశ్చోపాదాననిమిత్తే ఏతత్సర్వమహం జానామి బ్రహ్మైవాస్య సర్వస్య నిమిత్తం కారణం ప్రకృతిశ్చోపాదానమితి ॥౬౦॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువా! (అస్య) ఈ (భువనస్య) సర్వమున కధికరణమగు జగత్తుయొక్క (నాభిమ్) బంధనస్థానమగు కారణరూప మధ్యభాగమగు పరబ్రహ్మను (అహమ్) నేను (వేద) ఎరుగుచున్నాను. (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశక మరియు అప్రకాశక లోకసమూహములను మరియు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును గూడ (వేద) నే నెరుగుదును (బృహతః) గొప్ప (సూర్యస్య) సూర్యలోకముయొక్క (జనిత్రమ్) ఉపాదాన తైజసకారణము మరియు నిమిత్తకారణమగు బ్రహ్మను (వేద) నే నెరుగుదును (అథో) దీనితరువాత (యతోజాః) ఏ పరమాత్మనుండి ఏ చంద్రు డుదయించెనో, అట్టి పరమాత్మను మరియు (చన్ద్రమసమ్) చంద్రునికూడ (వేద) నే నెరుగుచున్నాను. ॥౬౦॥

భావార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసూ! ఈ జగత్తుయొక్క బంధనము, అనగా స్థితికి కారణము, ప్రకాశితములు, అప్రకాశితములు, మధ్యస్థమగు ఆకాశములను నీ మూడులోకములకు కారణము, సూర్య చంద్రులకు ఉపాదానము మరియు నిమిత్త కారణములను ఈ యన్నిటిని నే నెరుగుదును. పరబ్రహ్మయే ఈ సమస్తమునకు నిమిత్తకారణము. మరియు ప్రకృతియే ఉపాదాన కారణమై యున్నదని విద్వాంసులు సమాధాన పరచ వలయును.॥౬౦॥

60. O questioner I know the paramount Lord of this world. I know the Heaven, the Earth, and the wide space between them. I know the efficient and physical causes of the mighty Sun. I know the Moon, and her Creator!.

౧౩౬౭౨.పృచ్ఛామీత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః, ప్రష్టా దేవతా, విచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మరల ప్రశ్నల వేయుచున్నాడు.

౧౩౬౭౨ పృచ్ఛామి త్వా పరమన్తం పృథివ్యాః పృచ్ఛామి యత్ర భువనస్య నాభిః।

పృచ్ఛామి త్వా వృష్ణో౽అశ్వస్య రేతఃపృచ్ఛామీ వాచః పరమం వ్యోమ॥౬౧॥

ప.విః-పృచ్ఛామి, త్వా, పరమ్, అంతమ్, పృథివ్యాః, పృచ్ఛామి, యత్ర, భువనస్య, నాభిః,

పృచ్ఛామి, త్వా, వృష్ణః, అశ్వస్య, రేతః, పృచ్ఛామి, వాచః, పరమమ్, వ్యోమేతి వి+ఓమ.।౬౧॥

పదార్థః :- (పృచ్ఛామి) (త్వా) త్వామ్, (పరమ్) పరభాగస్థమ్.(అంతమ్) సీమావమ్, (పృథివ్యాః) (పృచ్ఛామి) (యత్ర) (భువనస్య) (నాభిః)మధ్యాకర్షణేన బంధకమ్, (పృచ్ఛామి) (త్వా)త్వామ్, (వృష్ణః) సేచకస్య, (అశ్వస్య) బలవతః, (రేతః) వీర్యమ్, (పృచ్ఛామి) (వాచః) వాణ్యాః (పరమమ్) ప్రకృష్టమ్ (వ్యోమ) ఆకాశరూపం స్థానమ్.।౬౧॥

అన్వయః:-హే విద్వన్నహం త్వా త్వాం పృథివ్యా అంతం పరం పృచ్ఛామి యత్ర భువనస్య నాభిరస్తి తం పృచ్ఛామి, యద్ వృష్ణో౽శ్వస్య రేతో౽స్తి తత్ పృచ్ఛామి, వాచః పరమం వ్యోమ త్వా పృచ్ఛామీతి వదోత్తరాణి. ।౬౧॥

భావార్థః:-పృథివ్యాః సీమా, లోకస్యాకర్షణేన బంధనం, బలినో జనస్య పరాక్రమో వాక్ పారగశ్చ కో౽స్తీత్యేతేషాం ప్రశ్నానాముత్తరాణి పరస్మిన్ మంత్రే వేదితవ్యాని. ।౬౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నేను (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (అన్తమ్, పరమ్) పరభాగావధిని (పృచ్ఛామి) అడుగు చున్నాను (యత్ర) ఎచ్చట నీ (భవనస్య) లోకముయొక్క (నాభిః) మధ్యనుండి లాగుచు బంధించుచున్నదానిని (పృచ్ఛామి) అడుగు చున్నాను. (వృష్ణః) సేచన మొనర్చి [వర్షంపజేసి]న (అశ్వస్య) పరాక్రమశాలియొక్క (రేతః) పరాక్రమమును గూర్చి (పృచ్ఛామి) అడుగుచున్నాను. మరియు (వాచః) ముప్విధములగు వేదరూపవాణియొక్క (పరమమ్) ఉత్తమమగు (వ్యోమ) ఆకాశరూప స్థానమునుగూర్చి (త్వా) నిన్ను (పృచ్ఛామి) అడుగుచున్నాను [దయతో సమాధాన పరచుడు].।౬౧॥

భావార్థము :-పృథివియొక్క సీమ [సరిహద్దు] ఏది? జగత్తును ఆకర్షణముద్వారా బంధించి బంధించునదేది? బలశాలియొక్క పరాక్రమము మరియు వాణియొక్క పారగతుడు [ఆరితేరిన విద్వాంసుడు] ఎవడు? ఈ నాలుగు ప్రశ్నలకు దిగువ మంత్రమున సమాధానములు గలవు. ।౬౧॥

61. I ask thee of Earth's extremest limit, Where is the centre of the world, I ask thee? I ask thee of the stength of the powerful stout person. I ask of the highest space where speech abideth.

౧౩౬౭.ఇయమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సమాధాతా దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః, స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్రోక్త ప్రశ్నలకు సమాధానములు.

౧౩౬౭ ఇయం వేదిః పరో౽అన్తః పృథివ్యా౽అయం యజ్ఞో
భువనస్య నాభిః। అయꣳసోమో వృష్ణో౽అశ్వస్య రేతో
బ్రహ్మాయం వాచః పరమం వ్యోమ ॥౬౨॥

ప.విః- ఇయమ్, వేదిః, పరః, అంతః, పృథివ్యాః, అయమ్, యజ్ఞః భువనస్య, నాభిః, అయమ్, సోమః, వృష్ణః, అశ్వస్య, రేతః, బ్రహ్మ, అయమ్, వాచః, పరమమ్, వ్యోమేతి వి+ఓమ.॥౬౨॥

పదార్థః:-(ఇయం) (వేదిః) మధ్యరేఖా (పరః) (అంతః) (పృథివ్యాః) భూమేః, (అయమ్) (యజ్ఞః) సర్వైః పూజనీయో జగదీశ్వరః, (భువనస్య) సంసారస్య, (నాభిః) (అయమ్) (సోమః) ఓషధిరాజః, (వృష్ణః) వీర్యకరస్య; (అశ్వస్య) బలేన యుక్తస్య జనస్య, (రేతః) (బ్రహ్మ) చతుర్వేదవిత్, (అయమ్) (వాచః) వాణ్యాః. (పరమమ్) (వ్యోమ) స్థానమ్.॥౬౨॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసో! ఇయం వేదిః పృథివ్యాః పరో౽న్తో౽యం యజ్ఞో భువనస్య నాభిరయం సోమో వృష్ణో౽శ్వస్య రేతో౽యం బ్రహ్మ వాచః పరమం వ్యోమా౽స్తీతి విద్ధి. ॥౬౨॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యద్యస్య భూగోలస్య మధ్యస్థా రేఖా క్రియతే తర్హి సా ఉపరిష్టాత్ భూమేరంతం ప్రాప్నువతీ సతీ వ్యాససంజ్ఞా లభతే. అయమేవ భూమేరంతో౽స్తి. సర్వేషాం మధ్యాకర్షణం జగదీశ్వరః. సర్వేషాం ప్రాణినాం వీర్యకర ఓషధిరాజః సోమో, వేదపారగో వాక్పారగో౽స్తీతి యూయం విజానీత. ॥౬౨॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువా! (ఇయమ్) ఈ (వేదిః) మధ్యరేఖ (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (పరః) పరభాగమునకు (అన్తః) అవధియైయున్నది (అయమ్) ఈ ప్రత్యక్షగుణములుగల (యజ్ఞః) సర్వమునకు పూజనీయుడగు జగదీశ్వరుడు (భువనస్య) విశ్వముయొక్క (నాభిః) నియత స్థితికి బంధకుడై యున్నాడు (అయమ్) ఈ (సోమః) ఓషధులందు ఉత్తమ ప్రకాశవంతమగు సోమము (వృష్ణః) పరాక్రమకర్త (అశ్వస్య) బలశాలియొక్క (రేతః) పరాక్రమము (అయమ్) ఇట్టి (బ్రహ్మ) చతుర్వేదజ్ఞానము నెరిగినట్టి (వాచః) వేద త్రయవాణియొక్క (పరమమ్) ఉత్తమమగు (వ్యోమ) స్థానముగలదు. దీనిని నీవు తెలిసికొనుము.॥౬౨॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ భూమియొక్క మధ్యస్థరేఖను గుర్తించినచో నదిపైనుండి భూమి యొక్క అంతమునకు చేరుచు వ్యాస సంజ్ఞకమగుచున్నది. ఇది యే భూమికి సీమ [అవధి, పరిహద్దు]య్యై యున్నది. సమస్త లోకముల మధ్య ఆకర్షణకర్త జగదీశ్వరుడేయై యున్నాడు. సకల ప్రాణులకు పరాక్రమము నిచ్చునది, ఓషధులందుత్తమమైనది, అంశుమంతమునైనది సోమము. చతుర్వేదములను చక్కగా నెరిగినవాడు వాణీ పారంగతుడనియును మీరెరుగుడు. ॥౬౨॥

62. This equator is the Earth's extremest limit. This Adorable God imbued with qualitites is the controller of the world. This efficacious Soma, the King of medicines is the strength of a stout person, This master of all the four vedas is the highest abode for vedic speech.

౧౩౬౯.సుభూరిత్యస్య ప్రజాపతిర్‌ఋషిః, సమాధాతా దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః, స్వరః.

ఈశ్వరః కీదృశ ఇత్యాహ. ఈశ్వరు డెటువంటివాడు?

౧౩౬౯ సుభూః స్వయమ్భూః ప్రథమోఽన్తర్మహత్యర్ణవే।
దధే హ గర్భమృత్వియం యతో జాతః ప్రజాపతిః॥౬౩॥

ప.విః- సుభూరితి సు+భూః, స్వయమ్భూరితి స్వయమ్+భూః, ప్రథమః, అంతః, మహతి, అర్ణవే, దధే, హ, గర్భమ్, ఋత్వియమ్, యతః, జాతః, ప్రజాపతిరితి ప్రజా+పతిః.॥౬౩॥

పదార్థః :-(సుభూః) యః సుష్ఠు భవతీతి, (స్వయంభూః) యః స్వయంభవత్యుత్పత్తి నాశరహితః, (ప్రథమః) ఆదిమః, (అంతః) మధ్యే, (మహతి) (అర్ణవే) యత్రార్ణాంస్యుదకాని సంబద్ధాని సంతి తస్మిన్సంసారే (దధే) దధాతి,(హ) కిల, (గర్భమ్) బీజమ్, (ఋత్వియమ్) ఋతుః సమ్ప్రాప్తోఽస్య తమ్, (యతః) యస్మాత్, (జాతః) (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకః సూర్యః.॥౬౩॥

అన్వయః:- హే జిజ్ఞాసో! యతః ప్రజాపతిర్జాతో యశ్చ సుభూః స్వయంభూః ప్రథమో జగదీశ్వరో మహత్యర్ణవేఽన్తరృత్వియం గర్భం దధే తం హ సర్వే జనా ఉపాసీరన్. ॥౬3॥

భావార్థః:- యది యే మనుష్యాః సూర్యాదీనాం పరం కారణం ప్రకృతిం తత్ర బీజాధారకం పరమాత్మానం చ విజానీయుస్తర్హి తేఽస్మిన్సంసారే విస్తీర్ణసుఖా భవేయుః. ॥౬3॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసూ! (యతః) ఏ జగదీశ్వరునిచే (ప్రజాపతిః) విశ్వమునకు రక్షకుడగు సూర్యుడు (జాతః) ఉత్పన్నమైనాడో మరియు నెవడు (సుభూః) చక్కగా విద్యమానమై యున్నాడో (స్వయంభూః) స్వయంప్రసిద్ధుడు, ఉత్పత్తి నాశరహితుడో అట్టి (ప్రథమః) సర్వోత్తముడగు పరమాత్మ (మహతి) మహాన్ వ్యాపకుడు (అర్ణవే) జలములచే సంబద్ధమైన విశ్వముయొక్క (అన్తః) మధ్యన (ఋత్వియమ్) సమయానుకూలముగ ప్రాప్తమగునట్టి (గర్భమ్) బీజమును (దధే) ఎవడు ధారణ మొనర్చుచున్నాడో (హ) ఆతనినే యెల్లరును ఉపాసించవలెను. ॥౬3॥

భావార్థము :- ఒకవేళ మానవులు సూర్యుడు మున్నగు లోకములు ఉత్తమ కారణ ప్రకృతిని మరియు నా ప్రకృతియందు ఉత్పత్తిశక్తిని ధారణ మొనర్చుచున్న పరమశక్తిమంతుడగు పరమాత్మను దెలిసికొనినచో వారు ఈ విశ్వమునందు విస్తృతసుఖవంతులగుదురు. ॥౬3॥

63. God, Who has produced the Sun, is Excellent, and Self-Existent, the First within the mighty world. He lays down the timely embryo. All should worship Him.

౧3౭౦.హోతా యక్షదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, విరాడుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

ఈశ్వరః కథముపాస్య ఇత్యాహ. ఈశ్వరు నెటుల నుపాసించవలయును?

౧3౭౦ హోతా యక్షత్ ప్రజాపతిꣳ సోమస్య మహిమ్నః ।
జుషతాం పిబతు సోమꣳ హోతర్యజ ॥౬౪॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్ ప్రజాపతిమితి ప్రజా+పతిమ్, సోమస్య, మహిమ్నః, జుషతామ్, పిబతు, సోమమ్, హోతః యజ. ॥౬౪॥

పదార్థః:-(హోతా) ఆదాతా,(యక్షత్) యజేత్ పూజయేత్, (ప్రజాపతిమ్) విశ్వస్య పాలకం స్వామినమ్. (సోమస్య) సకలైశ్వర్యయుక్తస్య (మహిమ్నః) మహతో భావస్య సకాశాత్, (జుషతామ్) (పిబతు) (సోమమ్) సర్వౌషధిరసమ్, (హోతః) దాతః,(యజ) పూజయ. ॥౬౪॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా సోమస్య మహిమ్నః ప్రజాపతిం యక్షజ్జుషతాం చ, సోమం చ పిబతు తథా త్వం యజ పిబ చ. ॥౬౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథా విద్వాంసోఽస్మిఞ్జగతి రచనాదివిశేషైః పరమాత్మనో మహిమానం విదిత్వైనముపాసతే,తథైతం యూయముప్యాధ్వం యథేమే యుక్త్యౌషధాని సేవిత్వాఽరోగా జాయంతే తథా భవంతోఽపి భవంతు.॥౬౪॥

పదార్థము :-(హోతః) దానముల నొనర్చు దాతలారా! ఎట్లు (హోతా) గ్రహించువాడు (సోమస్య) సకలైశ్వర్యయుక్తుడు (మహిమ్నః) గొప్పవాడగుటవల్ల (ప్రజాపతిమ్) విశ్వపాలకుడగు స్వామియొక్క (యక్షత్) పూజనొనర్చవలెను. లేక యాతని (జుషతామ్) సేవలద్వారా ప్రసన్నుని జేసికొనవలెను. మరియు (సోమమ్) సమస్త ఉత్తమ ఓషధుల రసమును (పిబతు) ఎట్లు పానమునొనర్చెదరో అట్లు నీవు (యజ) ఆతనిని పూజింపుము. మరియు ఉత్తమ ఓషధీరసమును పానమొనర్చుము. ॥౬౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! విద్వాంసు లే విధముగ ఈ జగమునందు రచన మున్నగు చిహ్నములను జూచి పరమాత్మయొక్క మహిమను దెలిసికొని ఆతనినే యుపాసించెదరో, అదే ప్రకారముగ మీరును ఆతని యుపాసనయే యొనర్చుడు. విద్వాంసు లే విధముగ యుక్తిపూర్వక పథ్య పదార్థముల సేవన మొనర్చి ఆరోగ్యవంతులై యుండెదరో అట్లే మీరును యగుడు. ॥౬౪॥

64. O Charitably disposed person, just as a learned recipient, with the grandeur of his supremacy, worships the lord of the universe, pleases Him through service, and drinks the essence of medicinal herbs, so shouldst thou worship Him and drink the juice of medicinal herbs!.

౧౩౭౧. ప్రజాపతే నేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్లీ అదే విషయమే.

౧౩౭౧ ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా రూపాణి పరి తా బభూవ । యత్కామా

స్తే జుహుమస్తన్నోఽఅస్తు వయꣳస్యామ పతయో రయీణామ్ ॥౬౫॥

ప.విః- ప్రజాపత ఇతి ప్రజా+పతే, న, త్వత్, ఏతాని, అన్యః, విశ్వా, రూపాణి, పరి, తా, బభూవ, యత్కామా ఇతి యత్+కామాః, తే, జుహుమః, తత్, నః, అస్తు, వయమ్, స్యామ, పతయః, రయీణామ్. ॥౬౫॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతే) సర్వస్యాః ప్రజాయాః పాలక స్వామిన్నీశ్వర! (న) (త్వత్) తవ సకాశాత్ (ఏతాని) పృథివ్యాదీని భూతాని (అన్యః) భిన్నః, (విశ్వా) సర్వాణి, (రూపాణి) స్వరూపయుక్తాని, (పరి) (తా) తాని, (బభూవ) భవతి (యత్కామాః) యః పదార్థః కామో యేషాం (తే) తవ, (జుహుమః) ప్రశంసామః, (తత్) కమనీయం వస్తు (నః) అస్మభ్యమ్, (అస్తు) భవతు (వయమ్) (స్యామ) భవేమ (పతయః) స్వామినః పాలకాః, (రయీణామ్) విద్యాసువర్ణాదిధనానామ్.।౬౫॥

అన్వయః :- హే ప్రజాపతే పరమాత్మన్న కశ్చిత్ త్వదన్యస్తా తాన్యేతాని విశ్వా రూపాణి వస్తూని న పరి బభూవ. యత్కామా వయం త్వాం జుహుమస్తన్నోఽస్తు తే కృపయా వయం రయీణాం పతయః స్యామ.।౬౫॥

భావార్థః :-యది పరమేశ్వరాదుత్తమం బృహదైశ్వర్యయుక్తం సర్వశక్తిమద్వస్తు కించిదపి నాస్తి తర్హి తుల్యమపి న. యో విశ్వాత్మా విశ్వస్రష్టాఽఖిలైశ్వర్యప్రద ఈశ్వరోఽస్తి తస్యైవ భక్తివిశేషేణ పురుషార్థేనైహిక మైశ్వర్యం యోగాభ్యాసేన పారమార్థికం సామర్థ్యం ప్రాప్నుయామ. ।౬౫॥

పదార్థము :-(ప్రజాపతే) సకలప్రాణిసముదాయ రక్షకుడవు స్వామివినగు పరమేశ్వరా! ఎవ్వరును (త్వత్) మీ కన్న (అన్యః) భిన్నముగు (తా) అటువంటి (ఏతాని) ఈ పృథివి మున్నగు భూతములను మరియు (విశ్వా) సకల (రూపాణి) స్వరూపములతో గూడిన వస్తువులపై (న, పరి, బభూవ) బలవంతుడు గాజాలడు (యత్కామాః) ఏ యే కామితములను గలిగినవారమై (వయమ్) మేము నీయొక్క (జుహుమః) ప్రశంస నొనర్చెదమో (తత్) ఆ యా కామించదగిన వస్తువులు (నః) మాకు (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! (తే) నీ కృపచే మేము (రయీణామ్) విద్య మరియు సువర్ణము మున్నగు ధనములకు (పతయః) రక్షక అధికారులము (స్యామ) అగుదుముగాక! ।౬౫॥

భావార్థము :-ఏ పరమేశ్వరునికన్న ఉత్తమ, ఉన్నత, ఐశ్వర్యయుక్త, సర్వశక్తిమంత పదార్థమెద్దియును లేదో అతనికి సమానమైనదియును ఏదియు లేదు. ఎవడు సర్వాత్ముడు, సమస్తమును రచించువాడు, సమస్తైశ్వర్యదాత ఈశ్వరుడై యున్నాడో అతని భక్తి విశేషము. మన పురుషార్థముద్వారా ఇహలోక ఐశ్వర్యములు మరియు యోగాభ్యాస సేవనముద్వారా పరలోకసామర్థ్యమును మనము పొందవలయును. ।౬౫॥

65. O God, none besides Thee, comprehendest all these created forms. Give us our heat's desire when we invoke Thee. May we be lords of rich possessions and knowledge!.

అత్ర పరమాత్మమహిమా, సృష్టిగుణవర్ణనం, యోగప్రశంసా, ప్రశ్నోత్తరాణి, సృష్టిపదార్థప్రశంసనం, రాజప్రజాగుణవర్ణనం, శాస్త్రాద్యుపదేశోఽధ్యయనమధ్యాపనం, స్త్రీపురుషగుణవర్ణనం, పునః ప్రశ్నోత్తరాణి

పరమేశ్వరగుణవర్ణనం, యజ్ఞవ్యాఖ్యా, రేఖాగణితాది చోక్తమత ఏతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్

ఈ యధ్యాయమునందు పరమేశ్వరుని మహిమ, సృష్టిగుణములు, యోగ ప్రశంస, ప్రశ్నోత్తరములు, సృష్టిపదార్థముల ప్రశంస, రాజ మరియు ప్రజల గుణములు, శాస్త్రాదుల యుపదేశము, పఠన పాఠనను, స్త్రీపురుషులు పరస్పర గుణములు, మరల ప్రశ్నోత్తరములు, ఈశ్వరగుణములు, యజ్ఞముయొక్క వ్యాఖ్య, రేఖాగణితము మున్నగువాని వర్ణము గలదు. ఇందువల్ల నీ యధ్యాయముయొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయములోని యర్థములో సంగతి గలదని గ్రహించవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే త్రయోవింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదిమూడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లె కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువదిమూడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

24వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 40 మంత్రములు, 40 ఛందస్సులు, 624 పదములు, 1823 అక్షరములు

అథ చతుర్వింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే చత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౩౭౨. అశ్వ ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిక్సంకృతిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ మనుష్యైః పశుభ్యః కీదృశ ఉపకారో గ్రాహ్య ఇత్యాహ.

మానవులు పశువులనుండి ఎటువంటి యుపకారమును గ్రహించవలయును?

౧౩౭౨ అశ్వస్తూపరో గోమృగస్తే ప్రాజాపత్యాః కృష్ణగ్రీవఽ ఆగ్నేయో రరాటే

పురస్తాత్ సారస్వతీ మేష్యధస్తాద్ధన్వోరాశ్వినావధోరామౌ బాహ్వోః

సౌమాపౌష్ణః శ్యామో నాభ్యాం సౌర్యయామౌ శ్వేతశ్చ కృష్ణశ్చ

పార్శ్వయోస్త్వాష్ట్రౌ లోమశ సక్థౌ సక్థ్యోర్వాయవ్యః శ్వేతః

పుచ్ఛఽ ఇన్ద్రాయ స్వపస్యాయ వేహద్వైష్ణవో వామనః॥౧॥

ప.వి:- అశ్వః, తూపరః, గోమృగ ఇతి గో+మృగః, తే, ప్రాజాపత్యా ఇతి ప్రాజా+పత్యాః, కృష్ణగ్రీవ ఇతి కృష్ణ+గ్రీవః, ఆగ్నేయః రరాటే, పురస్తాత్, సారస్వతీ, మేషీ, అధస్తాత్, హన్వోః, ఆశ్వినౌ, అధోరామావి త్యధః+రామౌ, బాహ్వోః, సౌమాపౌష్ణః శ్యామః, నాభ్యామ్, సౌర్యయామౌ, శ్వేతః, చ, కృష్ణః, చ, పార్శ్వయోః, త్వాష్ట్రౌ, లోమశసక్థావితి లోమశ+సక్థౌ, సక్థ్యోః, వాయవ్యః, శ్వేతః, పుచ్ఛే, ఇంద్రాయ, స్వపస్యా యేతి సు+అపస్యాయ, వేహత్, వైష్ణవః, వామనః.॥౧॥

పదార్థః :- (అశ్వః) ఆశుగామీ తురంగః, (తూపరః) హింసకః, (గోమృగః) గౌరివ వర్తమానో గవయః, (తే) (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపతిః సూర్యో దేవతా యేషాం తే, (కృష్ణగ్రీవః) కృష్ణాగ్రీవా యస్య సః, (ఆగ్నేయః) అగ్నిదేవతాకః, (రరాటే) లలాటే, (పురస్తాత్) ఆదితః, (సారస్వతీ) సరస్వతీ దేవతా యస్యాః సా, (మేషీ) శబ్దకర్త్రీ మేషస్య స్త్రీ, (అధస్తాత్) (హన్వోః) ముఖావయవయోః, (ఆశ్వినౌ) అశ్విదేవతాకౌ, (అధోరామౌ) అధో రమణం యయోస్తౌ, (బాహ్వోః) (సౌమాపౌష్ణః) సోమపూషదేవతాకః, (శ్యామః) కృష్ణవర్ణః, (నాభ్యామ్) మధ్యే, (సౌర్యయామౌ) సూర్యయమసంబంధినౌ, (శ్వేతః) శ్వేతవర్ణః, (చ) (కృష్ణః) (చ) (పార్శ్వయోః)వామదక్షిణభాగయోః, (త్వాష్ట్రౌ) త్వష్టృదేవతాకౌ, (లోమశసక్థౌ) లోమాని విద్యంతే యస్య తల్లోమశం సక్థి యయోస్తౌ, (సక్థ్యోః) పాదావయవయోః, (వాయవ్యః) వాయుదేవతాకః, శ్వేతః)శ్వేతవర్ణః, (పుచ్ఛే) (ఇంద్రాయ) ఐశ్వర్యయుక్తాయ (స్వపస్యాయ) శోభనాన్యపాంసి కర్మాణి యస్య తస్మై (వేహత్) అకాలే వృషభోపగమనేన గర్భఘాతినీ, (వైష్ణవః) విష్ణుదేవతాకః, (వామనః) వక్రాంగః॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయమశ్వస్తూపరో గోమృగస్తే ప్రాజాపత్యాః కృష్ణగ్రీవ ఆగ్నేయః పురస్తాద్రరాటే మేషీ సారస్వతీ అధస్తాద్ధన్వోర్బాహ్వోరధోరామావాశ్వినౌ సౌమాపౌష్ణః శ్యామో నాభ్యాం పార్శ్వయోః శ్వేతశ్చ కృష్ణశ్చ సౌర్యయామౌ సక్థ్యోర్లోమశసక్థౌ త్వాష్ట్రౌ పుచ్ఛే శ్వేతో వాయవ్యో వేహద్వైష్ణవో వామనశ్చ స్వపస్యాయేంద్రాయ సంయోజయత.॥౧॥

భావార్థః:- యే మనుష్యా అశ్వాదిభ్యః కార్యాణి సంసాధ్యైశ్వర్యమున్నీయ ధర్మ్యాణి కర్మాణి కుర్యుస్తే సౌభాగ్యవంతో భవేయుః. అత్ర సర్వత్ర దేవతాపదేన తత్తద్గుణ యోగాత్పశవో వేదితవ్యాః.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ (అశ్వః) త్వరగానడుచు తురగము (తూపరః) హింసకారియైనట్టి పశువు (గోమృగః) మరియు గోవులవలెనుండు తెల్లపాదములజింక (తే) అవి (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపాలకుడగు సూర్యుడు దేవతగా గలవి, అనగా సూర్యమండల గుణములుగలవి (కృష్ణగ్రీవః) నల్లని కంఠము గల పశువు (ఆగ్నేయః) అగ్ని దేవతగా గలవి (పురస్తాత్) మొదటి నుండియే (రరాటే) లలాటము [నొసలు] నిమిత్తముగ (మేషీ) ఆడగొఱ్ఱె (సారస్వతీ) సరస్వతి దేవతగా గల (అధస్తాత్) క్రిందనుండి (హన్వోః) కుడి యెడమ భాగములుగ నున్న గడ్డమువైపు (బాహ్వోః) భుజముల నిమిత్తమున (అధోరామౌ) దిగువభాగమున మనోహరముగనున్న (అశ్వినౌ) అశ్వినీదేవతలుగల పశువులు (సౌమాపౌష్ణః) సోముడు మరియు పూష [సూర్యుడు] దేవతలుగా గల (శ్యామః) నల్లని వర్ణముగల పశువులు (నాభ్యామ్) నాభి [బొడ్డు] నిమిత్తమున (పార్శ్వయోః) కుడియెడమ దిశలనియమము (శ్వేతః) తెలుపువర్ణము (చ) మరియు (కృష్ణః) నల్లని వర్ణముగల (చ) మరియు (సౌర్యయామౌ) సూర్యుడు, యమునికి సంబంధముగల పశువులు (సక్థ్యోః) కాళ్ల సంధుల

సమీపభాగముల నిమిత్తమున (లోమశసక్థా) అధికరోమములుగల సంధుల దగ్గరిభాగముతో గూడిన (త్వాష్ట్రా) త్వష్ట్ర దేవతగల పశువులు (పుచ్ఛే) తోకయందు (శ్వేతః) తెల్లనివర్ణముగల (వాయవ్యః) వాయువుదేవతగా గలవి (వేహత్) కామోద్దీపనములేని [ఎదకురాని] సమయమున ఆబోతు సమీపమునకు వెళ్లి గర్భనష్ట మొనర్చుకొను గోవు (వైష్ణవః) విష్ణువుదేవతగా గల (వామనః) పొట్టిశరీరము గలిగి కొంతవంకర అవయవములు గలిగిన పశువులు ఈయన్నిటిని (స్వపస్యాయ) శ్రేష్ఠకర్మలు గలిగినట్టి (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యవంతునికొరకు సంయుక్త మొనర్చుడు. అనగా పై దెలిపిన ప్రత్యంగములకు ఆనందమును గలగించు ఉపర్యుక్త గుణములు గల పశువులను నియతపరచుడు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అశ్వములు మున్నగు పశువులచే కార్యము సాధించుకొని ఉన్నతినొంది ధర్మానుకూల కర్మలొనర్చెదరో వారు ఉత్తమ భాగ్యశాలు రగుదురు. ॥౧॥

(ఈ ప్రకరణమునందు అన్నిస్థానములందును దేవతా పదములద్వారా, ఆ యా పదముల గుణయోగములచే పశువుల లక్షణములను గుర్తించవలయును. అనేక పెంపుడు జంతువులను వాని వర్ణముల, సుడులనుబట్టి వాని గుణములను మంచి చెడులను గూర్చి తెలిసికొనుట లోకమందు ప్రచలితమై యున్నది. అనేక స్థలములందు అనేక దేవతలుగా జంతువులను ఆ యా దేవతా గుణములు గలవిగా నెంచి ఉపకారమును పొందవలయును. కాని విపరీతార్థములు జేసికొని వానిని హింసించుట అవమానుషము, వేద విరుద్ధమునైయున్నది. వేదమునందనేక స్థలములందు గోవు మున్నగు పశువులను ''అఘ్న్యా'' చంపదగినవి, హింసించదగినవి, బాధించదగినవి కావని ఈ పై శబ్దమే నిర్దేశించుచున్నది. ఈ ప్రకరణమందలి అనేక మంత్రములందు వివిధ పశువులు, పక్షులు, మున్నగు భూచర, ఖేచర, జలచర ప్రాణులన్నింటిని బాగురక్షించి వానిచే మానవోచితమగు నుపకారమును పొందవలయునని మహర్షిదయానందులును సిద్ధాంతీకరించినాడు.)

1. Horse, violent goat, forest cow possess the qualities of the sun. A black - necked beast, excellent amongst the beasts, has the qualities of fire.

An ewe possesses the qualities of speech and lives amongst the beasts, like tongue between the jaws. Two goats white-coloured in the lower parts of the bdoy, resemblig two aims possess the qualities of day and night.

A dark - coloured beast possesses the qualities of the sun and moon, and is considered as a navel amongst the beasts.

White and dark - coloured beasts, possess the qualities of the sun and air. They act as sides amongst the beasts.

Beasts with abundance of hair possess the qualities of Twashta. They are like things amongst the beasts. A white beast possesses the qualities of air, and is like tail amongst the beasts.

A cow that slips her calf is imbued with the qualities of Indra, the doer of noble deeds.

A beast dwarfish in size belongs to Vishnu.

౧౩౭౩.రోహిత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సోమాదయో దేవతాః, విచృత్ సంకృతిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః కే పశవః కీదృశగుణా ఇత్యాహ. ఏ పశువు లెటువంటి గుణములు గలవను విషయము చెప్పబడుచున్నది.

౧౩౭౩ రోహితో ధూమ్రరోహితః కర్కన్ధురోహితస్తే సౌమ్యా బభ్రురరుణబభ్రుః శుకబభ్రుస్తే వారుణాః శితిరన్ధ్రోऽన్యతః శితిరన్ధ్రః సమన్తశితిరన్ధ్రస్తే సావిత్రాః శితి బాహురన్యతః శితిబాహుః సమన్తశితిబాహుస్తే బార్హస్పత్యాః పృషతీ క్షుద్రపృషతీ స్థూలపృషతీ తా మైత్రావరుణ్యః॥౭॥

ప.వి:-రోహితః, ధూమ్రరోహిత ఇతి ధూమ్ర+రోహితః, కర్కన్ధురోహితఽ ఇతి కర్కన్ధు+రోహితః, తే, సౌమ్యాః, బభ్రుః, అరుణబభ్రురితి అరుణ+బభ్రుః, శుకబభ్రురితి శుక+బభ్రుః, తే, వారుణాః, శితిరన్ధ్ర+ఇతి శితి+రన్ధ్రః, అన్యతః శితిరన్ధ్ర ఇత్యన్యతః+శితిరన్ధ్రః, సమంతశితిరన్ధ్రఽ ఇతి సమన్త+శితిరంధ్రః, తే, సావిత్రాః, శితిబాహురితి శితి + బాహుః అన్యతః శితిబాహురిత్యన్యతః శితిబాహుః,సమన్తశితిబాహురితి సమన్త + శితిబాహుః, తే, బార్హస్పత్యాః, పృషతీ, క్షుద్రపృషతీతి,క్షుద్ర+పృషతీ, స్థూలపృషతీతి స్థూల+పృషతీ, తాః, మైత్రావరుణ్యః.॥౭॥

పదార్థః :-(రోహితః) రక్తవర్ణః, (ధూమ్రరోహితః) ధూమ్రరక్తవర్ణః, (కర్కంధు రోహితః) కర్కంధు ర్బదరీఫలమివ రోహితః, (తే) (సౌమ్యాః) సోమదేవతాకాః, (బభ్రుః) నకులసదృశవర్ణః, (అరుణబభ్రుః) అరుణేన యుక్తో బభ్రు ర్వర్ణో యస్య సః, (శుకబభ్రుః) శుకస్యేవ బభ్రు ర్వర్ణో యస్య సః, (తే) (వారుణాః) వరుణదేవతాకాః, (శితిరంధ్రః) శితిః శ్వేతతా రంధ్రే యస్య సః, (అన్యతఃశితిరంధ్రః) అన్యతోऽన్యస్మిన్ రంధ్రాణీవ శితయో

యస్య సః, (సమంతశితిరంధ్రః) సమంతతో రంధ్రాణీవ శితయః శ్వేతచిహ్నాని యస్య సః, (తే) (సావిత్రాః) సవితృదేవతాకాః, (శితిబాహుః) శితయో బాహ్వోర్యస్య సః, (అన్యతః శితిబాహుః) అన్యతఃశితయో బాహ్వోర్యస్య సః, (సమన్తశితి బాహుః) సమన్తాచ్ఛితయో బాహ్వోర్భుజస్థానయోర్యస్య సః (తే) (బార్హస్పత్యాః) బృహస్పతిర్దేవతాకాః, (పృషతీ) అంగైః సుసిక్తా, (క్షుద్రపృషతీ) క్షుద్రాణి పృషంతి యస్యాః సా, (స్థూలపృషతీ) స్థూలాని పృషంతి యస్యాః సా, (తాః) (మైత్రావరుణ్యః) ప్రాణోదానదేవతాకాః.॥౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యే రోహితో ధూమ్రరోహితః కర్కంధురోహితశ్చ సంతి తే సౌమ్యాః. యే బభ్రు రరుణబభ్రు శుకబభ్రుశ్చ సంతి తే వారుణాః. యే శితిరంధ్రోఽన్యతశ్శితిరంధ్రః, సమంత శితిరంధ్రశ్చ సంతి తే సావిత్రాః. యే శితిబాహురన్యతః శితిబాహుః సమంతశితిబాహుశ్చ సంతి తే బార్హస్పత్యాః. యాః పృషతీ క్షుద్రపృషతీ స్థూలపృషతీ చ సంతి తా మైత్రావరుణ్యో భవంతీతి బోధ్యమ్.॥౭॥

భావార్థః :-యేం చంద్రాదిగుణయుక్తాః పశవః సంతి తైస్తత్తత్కార్యం మనుష్యైః సాధ్యమ్.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (రోహితః) సామాన్యముగు ఎఱ్ఱని (ధూమ్రరోహితః) ధూమ్రవర్ణపు ఎరుపు గలది మరియు (కర్కన్ధు రోహితః) పండిన రేగుపండువంటి ఎరుపువర్ణముగలది (తే) అవి (సౌమ్యాః) సోమదేవత అనగా సోమగుణము గలవి, ఏవి (బభ్రుః) ముంగిసవంటి ధూమ్ర వర్ణము గల (అరుణ బభ్రుః) ఎరుపును పొందుచున్న ముంగిసవంటి వర్ణముగలది (శుకబభ్రుః) చిలుక పచ్చవర్ణమును పొందుచున్న ముంగిసవంటి వర్ణము గలవియగు ఏ జంతువులు గలవో (తే) అవియన్నియు (వారుణాః) వరుణదేవతకు చెందిన శ్రేష్ఠమైనవియో (శితిరన్ధ్రః) మర్మస్థానములు మున్నగు స్థలములందు తెలుపు గలవి (అన్యతః శితిరన్ధ్రః) ఏవి ఇతర లింగములపై రంధ్రములవంటి తెలుపు మరకలు గలవియో (సమన్త శితిరన్ధ్రః) అన్నివైపులనుండి రంధ్రములవంటి తెలుపు చుక్కలు గల గుర్తులు గలవి (తే) అవి యన్నియును (సావిత్రాః) సవితాదేవత సంబంధమైనవి (శితిబాహుః) ముందరిభుజములపై తెల్లని చిహ్నములుగలవి (అన్యతః శితిబాహుః) వేని ఇతరాంగములనుండి ఇతర అంగములపై తెలుపు మచ్చలు గలవో, ఇట్టి పశువులన్నియు (సమన్త శితిబాహుః) ఏవి అన్నివైపులనుండి ముందరి కాళ్లపై తెల్లని చిహ్నములగల పశువులో (తే) అవి (బార్హస్పత్యాః) బృహస్పతి దేవత సంబంధమైన మరియు ఏవి (పృషతీ) అన్ని అంగములపై చక్కని చుక్కలు గలవి. (క్షుద్రపృషతీ) వేనికి చిన్న చిన్న వర్ణముల మచ్చలు మరియు (స్థూలపృషతీ) వేనికి పెద్దపెద్ద మచ్చలు గలవో (తాః) అవియన్నియును (మైత్రా వరుణ్యః) ప్రాణ మరియు ఉదాన దేవతా సంబంధమైనవిగా దెలిసికొనవలయును. ॥౭॥

భావార్థము :- చంద్రుడు మున్నగువాని ఉత్తమ గుణముల పశువులు ఏవి గలవో, వానిచే ఆ యా గుణముల అనుకూల కార్యములను మానవులు సాధించుకొనవలయును. ॥౨॥

2. The red goat, the smoky red, the jujube-red, these belong to Soma.

The brown, the ruddy brown, the parrot-brown, these beasts belog to Varuna. One with white ear holes, one with partly white, one with wholly white, belong to Savita. Beasts with white, partly white, wholly white arms belong to Brihaspati. Beasts speckled with spots, with small spots, with big spots, belong to pran and Udan.

౧౩౭౪.శుద్ధవాల ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః అశ్వ్యాదయో దేవతాః, నిచృదతిజగతీఛందః, నిషాదః స్వరః

పునః కీదృశగుణాః పశవః ఇత్యాహ. ఎటువంటిగుణములు గల పశువులున్నవి?

౧౩౭౪ శుద్ధవాలః సర్వశుద్ధవాలో మణివాలస్తఽఆశ్వినాః శ్యేతః శ్యేతాక్షోఽరుణస్తే రుద్రాయ పశుపతయే కర్ణా యామాఽఅవలిప్తా రౌద్రాః నభోరూపాః పార్జన్యాః॥౩॥

ప.వి:- శుద్ధవాల ఇతి శుద్ధ+వాలః, సర్వశుద్ధవాల ఇతి సర్వ+శుద్ధవాలః, మణివాల ఇతి మణి+వాలః, తే, ఆశ్వినాః, శ్యేతః, శ్యేతాక్ష ఇతి శ్యేత+అక్షః, అరుణః, తే, రుద్రాయ, పశుపతయ ఇతి పశు+పతయే, కర్ణాః యామాః, అవలిప్తా ఇత్యవ+లిప్తాః, రౌద్రాః నభోరూపా ఇతి నభః+రూపాః, పార్జన్యాః.॥౩॥

పదార్థః :-(శుద్ధవాలః) శుద్ధా వాలా యస్య సః, (సర్వశుద్ధవాలః) సర్వే శుద్ధా వాలా యస్య సః, (మణివాలః) మణిరివ వాలా యస్య సః, (తే) (ఆశ్వినాః) సూర్యచంద్ర దేవతాకాః, (శ్యేతః) శ్వేతవర్ణః, (శ్యేతాక్షః) శ్వేతే అక్షిణీ యస్య సః, (అరుణః) రక్తవర్ణః, (తే) (రుద్రాయ) దుష్టానాం రోదకాయ, (పశుపతయే) పశూనాం పాలకాయ, (కర్ణాః) యైః కార్యాణి కుర్వంతి తే, (యామాః) వాయుదేవతాకాః, (అవలిప్తాః) అవలిప్తాన్యుపచితాన్యంగాని యేషాం తే, (రౌద్రాః) ప్రాణాదిదేవతాకాః, (నభోరూపాః) నభ ఇవ రూపం యేషాం తే, (పార్జన్యాః) మేఘదేవతాకాః.॥౩॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్యే శుద్ధవాలః సర్వశుద్ధవాలో మణివాలశ్చ సంతి త ఆశ్వినాః. యే శ్వేతః శ్వేతాక్షో౽రుణశ్చ సంతి తే పశుపతయే రుద్రాయ. యే కర్ణాః సంతి తే యామాః. యే౽వలిప్తాః సంతి తే రౌద్రాః యే నభోరూపాః సంతి తే పార్జన్యాశ్చ వేదితవ్యాః.॥3॥

భావార్థః :- యో యస్య పశోర్దేవతా౽స్తి స తద్గుణో౽స్తీతి వేద్యమ్.॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఎట్టి (శుద్ధవాలః) చక్కని వెంట్రుకలు లేక శుద్ధమగు చిన్న చిన్న అంగములు (సర్వశుద్ధవాలః) వేనికి సర్వము శుద్ధ వెంట్రుకలు గలవో (మణి వాలః) మణులవలె మెరయుచుండు వెంట్రుకలు గలవి ఏ యే పశువులు గలవో (తే) అవియన్నియును (అశ్వినాః) సూర్యచంద్రదేవతల సంబంధ, అనగా సూర్యచంద్రులవంటి దివ్యగుణములు గలవి. ఏవి (శ్వేతః) తెల్లనివర్ణముతో (శ్వేతాక్షః) వేనికి తెల్లని కన్నులు గలవియో మరియు (అరుణః) ఏవి ఎరుపు వర్ణము గలవియో (తే) అవి (పశుపతయే) పశువులరక్షించు, (రుద్రాయ) దుష్టులనేడ్పించు వారివలె నుండు (కర్ణాః) కార్యములొనర్చునవి (యామాః) వాయుదేవతా సంబంధమైనవి (అవలిప్తాః) వేని శరీరములు స్థూలమైయుండునో (రౌద్రాః) ప్రాణవాయువు మున్నగు దేవతాసంబంధమైనవి మరియు (నభోరూపాః) ఆకాశమువంటి నీలవర్ణము గల పశువులేవి గలవో అవియన్నియును (పార్జన్యాః) మేఘదేవతా సంబంధమైనవిగా యెరుగవలయును.॥3॥

భావార్థము :- ఏవి యే పశువుల దేవతలో అవి యా గుణములు గల పశువులుగా నెంచవలయును. ॥3॥

3. The bright haired, the wholly bright haired, the jewel-haired beasts possess the qualities of the sun and moon. The white, the white - eyed, the reddish beasts, possess the qualities of fire, the protector of cattle. Beasts of burden possess the qualities of air. Beasts with heavy limbs possess the qualities of vital breaths. Sky-coloured beasts belong to the cloud.

౧౩౭౫.పృశ్నిరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, మారుతాదయో దేవతాః, విరాడతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః, స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౩౭౫ పృశ్నిస్తిరశ్చీనపృశ్నిరూర్ధ్వపృశ్నిస్తే మారుతాః ఫల్గూర్లోహితోర్ణీ పలక్షీతాః సారస్వత్యః ప్లీహాకర్ణః శుణ్ఠాకర్ణో౽ధ్యాలోహకర్ణస్తే త్వాష్ట్రాః కృష్ణగ్రీవః శితికక్షో౽ఞ్జిసక్థస్త ఐన్ద్రాగ్నాః కృష్ణాఞ్జిరల్పాఞ్జిర్మహాఞ్జిస్త ఉషస్యాః॥4॥

ప.వి:- పృశ్నిః, తిరశ్చీనపృశ్నిరితి తిరశ్చీన+పృశ్నిః, ఊర్ధ్వపృశ్నిరిత్యూర్ధ్వ+పృశ్నిః, తే, మారుతాః, ఫల్గూః, లోహితోర్ణీతి లోహిత+ ఊర్ణీ, పలక్షీ, తాః, సారస్వత్యః, ప్లీహాకర్ణః, ప్లీహాకర్ణ ఇతి ప్లీహ+కర్ణః, శుంఠాకర్ణః శుణ్ఠకర్ణ ఇతి శుణ్ఠ+కర్ణః, అధ్యాలోహకర్ణ ఇత్యధ్యాలోహ+కర్ణః, తే, త్వాష్ట్రాః, కృష్ణగ్రీవ ఇతి కృష్ణ+గ్రీవః, శితికక్ష ఇతి శితి+కక్షః, అఞ్జిసక్థఇత్యఞ్జి + సక్థః, తే, ఐన్ద్రాగ్నాః, కృష్ణాఞ్జి రితి కృష్ణ+అఞ్జిః, అల్పాఞ్జి రిత్యల్ప+అఞ్జిః, మహాఞ్జి రితి మహా+అఞ్జిః, తే, ఉషస్యాః.॥౪॥

పదార్థః :- (పృశ్నిః) ప్రష్టవ్యః, (తిరశ్చీనపృశ్నిః)తిరశ్చీనః పృశ్నిః స్పర్శో యస్య సః, ఊర్ధ్వపృశ్నిః ఊర్ధ్వ ఉత్కృష్టః పృశ్నిఃద స్పర్శో యస్య సః, (తే) (మారుతాః) మరుద్దేవతాకాః, (ఫల్గూః) యా ఫలాని గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి సా, లోహితోర్ణీ లోహితా ఊర్ణా యస్యాః సా, (పలక్షీ) పలే చంచలే అక్షిణీ యస్యాః సా, (తాః) (సారస్వత్యః) సరస్వతీదేవతాకాః, (ప్లీహాకర్ణః) ప్లీహేవ కర్ణే యస్య సః, (శుంఠాకర్ణః) శుంఠౌ శుష్కౌ కర్ణౌ యస్య సః, (అధ్యాలోహకర్ణః) అధిగతం చ తల్లోహం చ సువర్ణం తద్వద్వర్ణో యస్య సః. లోహమితి హిరణ్యనా....నిఘం. ౧.౨ (తే) (త్వాష్ట్రాః) త్వష్ట్రదేవతాకాః, (కృష్ణగ్రీవః) కృష్ణా గ్రీవా యస్య సః, (శితికక్షః) శితీ శ్వేతా కక్షా పార్శ్వౌ యస్య సః, (అంజిసక్థః) అంజీని ప్రసిద్ధాని సక్థీని యస్య సః, (తే) (ఐంద్రాగ్నాః) వాయువిద్యుద్దేవతాకాః, (కృష్ణాంజిః) కృష్ణా విలిఖితా అంజిర్మతిర్యస్య సః, అల్పాంజిః-అల్పగతిః, (మహాంజిః) మహాగతిః, (త్రే) (ఉషస్యాః) ఉషోదేవతాకాః ॥౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యే పృశ్నిస్తిరశ్చీనపృశ్నిరూర్ధ్వపృశ్నిశ్చ సంతి తే మారుతాః. యాః ఫల్గూ ర్లోహితోర్ణీ పలక్షీ చ సంతి తాః సారస్వత్యః. యే ప్లీహాకర్ణః శుంఠాకర్ణోఽధ్యాలోహకర్ణశ్చ సంతి తే త్వాష్ట్రాః. యే కృష్ణగ్రీవః శితికక్షోఽఞ్జిసక్థశ్చ సంతి త ఐంద్రాగ్నాః. యే కృష్ణాంజిరల్పాంజిర్మహాంజిశ్చ సంతి త ఉషస్యాశ్చ భవంతీతి వేద్యమ్.॥౪॥

భావార్థః :-యే పశవః పక్షిణశ్చ వాయుగుణా,యే నదీగుణా, యే సూర్యగుణా, యే వాయువిద్యుద్గుణా, యే చోషోగుణాః సంతి, తైస్తదనుకూలాని కార్యాణి సాధనీయాని.॥౪॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (పృశ్నిః) ప్రశ్నించదగిన (తిరశ్చీన పృశ్నిః) స్పర్శ అడ్డముగా గలది

(ఊర్ధ్వపృశ్నిః) ఉన్నత మరియు ఉత్తమ స్పర్శగలది (తే) అవి (మారుతః) వాయుదేవతాసంబంధముగలవి. ఏవి (ఫల్గూః) ఫలములను పొందు (లోహితీర్ణ్ని) ఎఱ్ఱని ఉన్ని అనగా వెంట్రుకలు గలవి (పలక్షీ) చంచల చపలమైన కన్నులు గల పశువులు గలవో (తాః) అవి (సారస్వత్యః) సరస్వతీ దేవత సంబంధము గలవి (ప్లీహాకర్ణః) వేని చెవులందు ప్లీహరోగమువంటి చిహ్నములు గలవో (శుణ్ఠాకర్ణః) వేని చెవులు ఎండిపోయినట్లుండునో మరియు వేనికి (అధ్యా లోహకర్ణః) చక్కగా ప్రాప్తించిన సువర్ణమువంటి చెవులుండునో (తే) అట్టి పశువులన్నియు (త్వాష్ట్రః) త్వష్ట్ర దేవతా సంబంధముగలవి (కృష్ణగ్రీవః) నల్లని కంఠముగల (శితికక్షః) ప్రక్కలకు తెల్లని అంగములు గల మరియు (అంజిసక్థః) ఏవి స్థూలముగు తొడలు వేరూగా నున్నట్లు గానవచ్చు పశువులు గలవో (తే) అవియన్నియును (ఐన్ద్రాగ్నాః) వాయువు మరియు విద్యుద్దేవతా సంబంధమైనవి. (కృష్ణాంజిః) ఎఱ్ఱని నడక ఎగిరినట్లుండునో (అల్పాంజిః) మెల్లగా నడచునది మరియు (మహాంజిః) వేగవంతమగు నడకగల ఏ పశువులు గలవో అవియన్నియును (ఉషస్యాః) ఉషాదేవత సంబధము గలవని తెలిసికొనవలెను.॥౪॥

భావార్థము :- ఏ పశుపక్ష్యాదులు వాయుగుణములు, నదీగుణములు, సూర్యగుణములు, విద్యుద్గుణములు సంధ్యాకాల గుణములు గలవియో తెలిసికొని వానిగుణముల కనుకూలమగు కార్యములను మానవులు సాధించుకొనవలెను. ॥౪॥

4. Speckled, transversely speckled, upward speckled beasts belong to the Marutas. The beasts fond of fruits, red-haired, sharp- eyed belong to saraswati.

The beasts having ears like spleen, dry ears, golden ears belong to Twasta. The black-necked, the white-flanked, the bulky-thighed beasts belong to Indra and Agni. Beasts with faltering, feeble, fast gaits belong to the Dawn.

౧౩౭౬. శిల్పా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మంఅల నవ్విషయమే.

౧౩౭౬ శిల్పా వైశ్వదేవ్యో రోహిణ్యస్త్ర్యవయో వాచేఽవిజ్ఞాతాఽ

అదిత్యై సరూపా । ధాత్రే వత్సతర్యో దేవానాం పత్నీభ్యః॥౫॥

ప.వి:- శిల్పాః, వైశ్వదేవ్య ఇతి వైశ్వ+దేవ్యః, రోహిణ్యః, త్ర్యవయ ఇతి త్రి+అవయః, వాచే అవిజ్ఞాతా ఇత్యవి+జ్ఞాతాః, అదిత్యై,సరూపా ఇతి స+రూపాః, ధాత్రే, వత్సతర్యః, దేవానామ్, పత్నీభ్యః.॥౫॥

పదార్థః :-(శిల్పాః) సురూపాః శిల్పకార్యసాధికాః, (వైశ్వదేవ్యః) విశ్వదేవదేవతాకాః, (రోహిణ్యః) ఆరోఢుమర్హాః, (త్ర్యవయః)(త్రివిధాశ్చ తా అవయవాశ్చ తాః, (వాచే) (అవిజ్ఞాతాః) విశేషేణాజ్ఞాతాః, (అదిత్యై) పృథివ్యై, (సరూపాః) సమానం రూపం యాసాం తాః, (ధాత్రే) ధారకాయ, (వత్సతర్యః) అతిశయేన వత్సా అల్పవయసః, (దేవానామ్) దివ్యగుణానాం విదుషామ్, (పత్నీభ్యః) భార్యాభ్యః. ॥౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్యాః శిల్పా వైశ్వదేవ్యో వాచే రోహిణ్యస్త్ర్యవయోఽదిత్యా అవిజ్ఞాతాః ధాత్రే సరూపా దేవానాం పత్నీభ్యో వత్సతర్యశ్చ తా విజ్ఞేయాః.॥౫॥

భావార్థః :-యే సర్వే విద్వాంసః శిల్పవిద్యయాఽనేకాని యానాదీని రచయేయుః పశూనాం చ పాలనం కృత్వోపయోగం గృహ్ణీయుస్తే శ్రీమంతః స్యుః. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (శిల్పాః) సుందరరూపముగల మరియు శిల్పకార్యముల సిద్ధింపజేయునవి (వైశ్వదేవ్యః) విశ్వేదేవాదేవతలుగల (వాచే) వాణికొరకు (రోహిణ్యః) క్రిందినుండి పైకి ఎక్కతగినవి (త్ర్యవయః) మూడు రకముల గొఱ్ఱెలు (అదిత్యైః) పృథివికొరకు (అవిజ్ఞాతాః) విశేషముగ గాన్పించునట్టి గొఱ్ఱెలు మున్నగునవి (ధాత్రే) ధారణమొనర్చుటకు (సరూపాః) ఏక రూపముగలవి మరియు (దేవానామ్) దివ్యగుణములు గల విద్వాంసుల (పత్నీభ్యః) స్త్రీలకొరకు (వత్సతర్యః) అతి చిన్న వయస్సుగల దూడలని దెలియవలయును. ॥౫॥

భావార్థము :-విద్వాంసు లెల్లరును శిల్ప మరియు జంతువిద్యలద్వారా అనేక విధములగు యానములు మున్నగునవి నిర్మించి, పశుపాలనమొనర్చుచు వానిద్వార యోగ్యమగు ఉపయోగమును పొంది ధనాఢ్యులు గావలయును. ॥౫॥

5. The beautiful beasts useful in arts, belong to the all-gods. Beasts used for riding and protected by three agencies belong to vak. The unknown beasts belong to Aditi. Beasts of the same colour belong to their protector. Tender-aged goats and sheep possess the qualities of consorts of the gods.

౧౩౭౭.కృష్ణగ్రీవా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, విరాడుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల వా విషయమే.

౧౩౭౭ కృష్ణగ్రీవా ఆగ్నేయాః శితిభ్రవో వసూనాం రోహితా రుద్రాణాం శ్వేతాఽ అవ । రోకిణ ఆదిత్యానాం నభోరూపాః పార్జన్యాః ॥౬॥

ప.వి:- కృష్ణగ్రీవా ఇతి కృష్ణ+ గ్రీవాః, ఆగ్నేయాః, శితిభ్రవ ఇతి శితిభ్రవః, వసూనామ్,

రోహితాః, రుద్రాణామ్, శ్వేతాః, అవరోకిణ ఇత్యవ+రోకిణః, ఆదిత్యానామ్, నభోరూపా ఇతి నభః+రూపాః, పార్జన్యాః.।౬॥

పదార్థః :-(కృష్ణగ్రీవా) కృష్ణా కర్షికా గ్రీవా నిగరణం యేషాం తే, (ఆగ్నేయాః) అగ్నిదేవతాకాః, [శితిభ్రవః] శితిశ్శ్వేతా భ్రూ భ్రుకుటి ర్యాసాం తాః, (వసూనామ్) పృథివ్యాదీనామ్, (రోహితాః) రక్తవర్ణాః (రుద్రాణామ్) ప్రాణాదీనామ్, శ్వేతాః)శ్వేతవర్ణాః (అవరోకిణః) అవరోధకాః, (ఆదిత్యానామ్) సూర్యసంబంధినాం మాసానామ్, (నభోరూపాః) నభ ఉదకమివ రూపం యేషాం తే (పార్జన్యాః) మేఘదేవతాకాః. ।౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యే కృష్ణగ్రీవాస్త ఆగ్నేయాః. యే శితిభ్రవస్తే వసూనాం, యే రోహితా స్తే రుద్రాణాం, యే శ్వేతా అవరోకిణస్త ఆదిత్యానాం యే నభోరూపాస్తే చ పార్జన్యాః బోధ్యాః.।౬॥

భావార్థః :-మనుష్యైరగ్నేరాకర్షణక్రియా పృథివ్యాదీనాం ధారణక్రియా వాయూనాం ప్రరోహణక్రియా ఆదిత్యానామవరోధికా మేఘానాం చ జలవర్షికాః క్రియా విదిత్వా కార్యేషూపయోజ్యాః.।౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (కృష్ణగ్రీవాః) ముడుచుకొనియున్న కంఠముగలిగి లాగుకొని మేతను మింగునట్టివి (ఆగ్నేయాః) అగ్ని దేవతా సంబంధముగలవి (శితిభ్రవః) తెల్లని కంటిరెప్పలు గలిగినవి (వసూనామ్) పృథివి మున్నగు వసువులకు చెందినవి (రోహితాః) ఎఱుపువర్ణము గలిగినవి (రుద్రాణామ్) ప్రాణము మున్నగు ఏకాదశ రుద్రుల సంబంధముగలవి (శ్వేతాః)తెల్లని వర్ణము గలవి మరియు (అవరోకిణః)అవరోధించునవి, అనగా నిలిపి వేయునవి (ఆదిత్యానామ్) సూర్య సంబంధముగల నెలలు [ద్వాదశాదిత్యుల సంబంధము] (నభోరూపాః) జలమువంటి రూపము గల జీవులు (పార్జన్యాః) మేఘదేవతా, అనగా మేఘములవంటి గుణములు గలవి యని తెలిసికొనవలయును.।౬॥

భావార్థము :-మనుష్యులు అగ్నియొక్క లాగునట్టి [ఆకర్షణము] పృథివ్యాదుల ధారణ మొనర్చు, పవనముల ఉత్తమ రీతిలో పైకెగయు, సూర్యాదుల నిలిపివేయు, మేఘముల జలముల వర్షింపజేయు క్రియలను చక్కగా దెలిసికొని సమస్త కార్యములందు నిరంతరము యథాయోగ్యముగ వినియోగించుకొనవలయును.।౬॥

6. Black necked animals possess the qualities of fire. White browed animals possess the qualities of Vasus. Red coloured animals possess the qualities of Rudras. Bright animals who prevent others from going astray possess the qualities of Adityas. Water coloured animals possess the qualities of clouds.

౧౩౭౮. ఉన్నత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, అతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదివిషయమే.

౧౩౭౮ ఉన్నతఽ ఋషభో వామనస్తఽ ఐన్ద్రావైష్ణవాఽ ఉన్నతః శితిబాహుః
శితిపృష్ఠస్తఽ ఐన్ద్రాబార్హస్పత్యాః శుకరూపా వాజినాః కల్మాషాఽ
ఆగ్నిమారుతాః శ్యామాః పౌష్ణాః॥౭॥

ప.వి:-ఉన్నత ఇత్యుత్ + నతః, ఋషభః, వామనః, తే, ఐన్ద్రావైష్ణవాః, ఉన్నత ఇత్యుత్ + నతః, శితిబాహురితి శితి + బాహుః, శితిపృష్ఠ ఇతి శితి + పృష్ఠః, తే, ఐన్ద్రాబార్హస్పత్యాః, శుకరూపా ఇతి శుక+రూపాః, వాజినాః, కల్మాషాః, ఆగ్నిమారుతా ఇత్యాగ్ని + మారుతాః, శ్యామాః, పౌష్ణాః.॥౭॥

పదార్థః:-(ఉన్నతః) ఉచ్ఛ్రితః, (ఋషభః) శ్రేష్ఠః, (వామనః) వక్రాంగః,(తే) (ఐంద్రావైష్ణవాః) విద్యుద్వాయు దేవతాకాః, (ఉన్నతః) (శితిబాహుః) శితీ స్తనూకర్తారౌ బాహూ ఇవ బలం యస్య సః,(శితిపృష్ఠః) శితి స్తనూకరణం పృష్ఠం యస్య సః, (తే) (ఐంద్రాబార్హస్పత్యాః) వాయుసూర్య దేవతాకాః, (శుకరూపాః) శుకస్య రూపమివ రూపం యేషాం తే, (వాజినాః)వేగవంతః, (కల్మాషాః) శ్వేతకృష్ణవర్ణాః, అగ్ని (మారుతాః) అగ్నివాయు దేవతాకాః, (శ్యామాః) శ్యామవర్ణాః, (పౌష్ణాః) పుష్టినిమిత్త మేఘదేవతాకాః.॥౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా భవద్భిర్యే ఉన్నత ఋషభో వామనశ్చ సంతి త ఐంద్రావైష్ణవాః. య ఉన్నతః శితిబాహుః శితిపృష్ఠశ్చ సంతి త ఐంద్రాబార్హస్పత్యాః. యే శుకరూపా వాజినాః కల్మాషాః సంతి త అగ్ని మారుతాః. యే శ్యామాః సంతి తే చ పౌష్ణాః విజ్ఞేయాః.॥౭॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః పశూనాామున్నతిం పుష్టిం చ కుర్వంతి తే నానావిధాని సుఖాని లభంతే. ॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (ఉన్నతః) ఎత్తైన (ఋషభః) శ్రేష్ఠమగు (వామనః) వంకర అవయవములు గలిగి పొట్టిగానుండు (తే) అవి (ఐన్ద్రా వైష్ణవాః) విద్యుత్తు మరియు పవనదేవతాసంబంధము

గలవి (ఉన్నతః) ఎత్తైన (శితిబాహుః) ఇతర పదార్థములకొరికివేయు, వేరుపరచు బాహువులవంటి బలము మరియు (శితిపృష్ఠః) చిన్నవీపుగల పశువులు (తే) అవియన్నియును (ఐన్ద్రాబార్హస్పత్యాః) వాయువు మరియు సూర్యదేవతా సంబంధము గలవి (శుకరూపాః) చిలుకవంటి రూపముగల (వాజినః) వేగవంతమైన (కల్మాషాః) పలురకపు వర్ణములు గలవి యన్నియు (ఆగ్నిమారుతాః) అగ్ని మరియు పవన దేవతా సంబంధము గలిగినవి ఏవి (శ్యామాః) నల్లని వర్ణము గలవియో, అవి యన్నియు (పౌష్ణాః) మేఘదేవతల పుష్టి పరచునవి యని దెలిసికొనవలెను. ॥౭॥

భావార్థము :-పశువులను ఉన్నతము, మరియు పుష్టివంతముగ నొనర్చి ప్రేమతో యోగ్యములగు కార్యములను సాధించుకొని సుఖములనొందవలెను.॥౭॥

7. The tall, the sturdy, the animals with distorted organs possess the qualities of electricity and air. Animals possessing the strength of arms that cut and shear things, and delicate back, possess the qualities of air and sun. The parrot-coloured, fast, variegated animals possess the qualities of fire and air. Dark-coloured possess the qualities of a cloud.

౧౩౭౯. ఏతా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాగ్న్యాదయో దేవతాః విరాట్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదేవిషయము.

౧౩౭౯ ఏతా᳚ఐన్ద్రాగ్నా ద్విరూపా᳚అగ్నీషోమీయా వామనా᳚అనడ్వాహ᳚

ఆగ్నావైష్ణవా వశా మైత్రావరుణ్యో᳚న్యత ఏన్యో మైత్ర్యః॥౮॥

ప.వి:- ఏతాః, ఐన్ద్రాగ్నాః, ద్విరూపా ఇతి ద్వి+రూపాః, అగ్నీషోమీయాః, వామనాః అనడ్వాహః, ఆగ్నావైష్ణవాః, వశాః,మైత్రావరుణ్యః,అన్యతఏన్య ఇత్యన్యతః+ఏన్యః, మైత్ర్యః.॥౮॥

పదార్థః :-(ఏతాః) పూర్వోక్తాః (ఐంద్రాగ్నాః) వాయువిద్యుత్సంగినః (ద్విరూపాః) ద్వే రూపే యాసాం తాః, (అగ్నీషోమీయాః) సోమాగ్నిదేవతాకాః, (వామనాః) వక్రావయవాః, (అనడ్వాహః) వృషభాః, (ఆగ్నావైష్ణవాః) అగ్నివాయుదేవతాకాః (వశాః) వంధ్యా గావః (మైత్రావరుణ్యః) ప్రాణోదానదేవతాకాః, (అన్యతఏన్యః) యా అన్యతో యంతి ప్రాప్నువంతి తాః (మైత్ర్యః) మిత్రస్య ప్రియే వర్తమానాః. ॥౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యా ఏతా ద్విరూపాః సంతి తా ఐంద్రాగ్నాః. యే వామనా అనడ్వాహః సంతి తే౨గ్నీషోమీయా ఆగ్నావైష్ణవాశ్చ. యా వశాః సంతి తా మైత్రావరుణ్యః. యా అన్యత ఏన్యః సంతి తాశ్చ మైత్ర్యో విజ్ఞేయాః.॥౮॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా వాయ్వగ్న్యాది గుణాన్ పశూన్ పాలయంతి తే సర్వోపకారకా భవంతి.॥౮॥

పదార్థము :- మానవులారా! మీరు (ఏతాః) ఈ పూర్వోక్తమైన (ద్విరూపాః) ద్విరూపములు [రెండేసి రూపములు] గల పశువులు (ఐన్ద్రాగ్నాః) వాయువు మరియు విద్యుత్సంబంధము గలవి (వామనాః) వంకర అంగములు గలిగి కురచగా నున్న (అనడ్వాహః) ఎద్దు లేవి గలవో యవి (అగ్నీషోమీయాః) సోమ మరియు అగ్ని దేవతా సంబంధమైనవి (ఆగ్నావైష్ణవాః) అగ్ని మరియు వాయుదేవతా సంబంధమైనవి ఏ (వశాః) వంధ్య [గొడ్డు] ఆవులు గలవో, యవి (మైత్రావరుణ్యః) ప్రాణ, ఉదాన దేవతాసంబంధమైనవి. మరియు నేవియైనను (అన్యత ఏన్యః) ఎచ్చటినుండి ప్రాప్తించినను అవి (మైత్ర్యః) మిత్రుని ప్రియ వ్యవహారమందుండునవి అని యెరుగుడు.॥౮॥

భావార్థము :- వాయువు, అగ్ని మున్నగు గుణములు గలిగినట్టి గోవులు మొదలగు ఏ పశువులు గలవో, వానిని ప్రేమతో ఎవరు చక్కగా పోషించెదరో వారు సర్వప్రాణులకు ఉపకారమొనర్చినవా రగుదురు. ॥౮॥

8. These two-coloured animals possess the qualities of air and lightning. Animals with distorted organs and the oxen possess the qualities of Soma and fire, and fire and air. Barren cows possess the qualities of Pran and Udan. Partly variegated animals possess the qualities of a friend.

౧౩౮౦. కృష్ణగ్రీవా ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, విచృత్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౮౦ కృష్ణగ్రీవా ఆగ్నేయా బభ్రవః సౌమ్యాః శ్వేతా వాయవ్యా అవిజ్ఞాతా అదిత్యై సరూపా ధాత్రే వత్సతర్యో దేవానాం పత్నీభ్యః॥౯॥

ప. వి:- కృష్ణగ్రీవా ఇతి కృష్ణ+గ్రీవాః, ఆగ్నేయాః, బభ్రవః, సౌమ్యాః, శ్వేతాః, వాయవ్యాః, అవిజ్ఞాతా ఇత్యవి + జ్ఞాతాః, అదిత్యై, సరూపా ఇతి స+ రూపాః, ధాత్రే, వత్సతర్యః, దేవానామ్, పత్నీభ్యః.॥౯॥

పదార్థః :- (కృష్ణగ్రీవాః) కృష్ణకంఠాః, (ఆగ్నేయాః) అగ్నిదేవతాకాః, (బభ్రవః) నకులవర్ణ వద్వర్ణయుక్తాః (సౌమ్యాః) సోమదేవతాకాః (శ్వేతాః) (వాయవ్యాః) వాయుదేవతాకాః (అవిజ్ఞాతాః) న విశేషేణ జ్ఞాతా విదితాః, (అదిత్యై) అఖండితాయై జనిత్వక్రియాయై, అదితిర్జ నిత్వమితి మంత్రప్రామాణ్యాదత్రాదితిశబ్దేన గృహ్యతే, (సరూపాః) సమానం రూపం యాసాం

తాః (ధాత్రే) ధారకాయ వాయవే (వత్సతర్యః) అతిశయేన వత్సాః (దేవానామ్) సూర్యాదీనామ్,(పత్నీభ్యః) పాలికాభ్యః క్రియాభ్యః.॥౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యే కృష్ణగ్రీవాస్త ఆగ్నేయాః, యే బభ్రవస్తే సౌమ్యాః. యే శ్వేతాస్తే వాయవ్యాః. యేऽవిజ్ఞాతాస్తేऽదిత్యై, యే సరూపాస్తే ధాత్రే. యా వత్సతర్యస్తాః దేవానాం పత్నీభ్యో విజ్ఞేయాః.॥౯॥

భావార్థః:- యే పశవః కర్షకా నిగలకాస్తే అగ్నివద్వర్తమానాః య ఓషధీవద్ధారకాః, య ఆవరకాస్తే వాయువద్వర్తమానాః. యేऽవిజ్ఞాతాస్తే ప్రజననాయ, యే ధాతృగుణాస్తే ధారణాయ, యే సూర్యకిరణవద్వర్తమానాః పదార్థాః సంతి తే వ్యవహారసాధనే ప్రయోజ్యాః. ॥౯॥

పదార్థము :-హే మానవులారా! ఏవి (కృష్ణగ్రీవాః) నల్లని కంఠము గలవి (ఆగ్నేయాః) అగ్ని దేవతా సంబంధముగలవి, ఏవి (బభ్రవః) ముంగిసరంగు గలవియోనవి (సౌమ్యాః) సోమదేవతగలవి (శ్వేతాః) తెల్లని జంతువులు (వాయవ్యాః) వాయుదేవతగలవి (అవిజ్ఞాతాః) విశేష చిహ్నములచే చెప్పరానివి [తెలిసికొనరానివి] (అదిత్యై) నాశరహితమైన ఉత్పత్తి క్రియకు ఏవి (సరూపాః) ఒకే రూపులలో నుండునవి (ధాత్రే) ధారణ మొనర్చునట్టి పవనముకొరకు (వత్సతర్యః) చిన్నచిన్న దూడలు (దేవానామ్) సూర్యాది లోకముల (పత్నీభ్యః) పాలనమొనర్చు క్రియలని ఎరుగవలయును.॥౯॥

భావార్థము :- ఏ పశువులు దున్నుట మరియు మ్రింగునవియగు పశువులు అగ్నివలె, ఔషధమువంటి గుణములను ధారణ మొనర్చునవి, కప్పునవి పవనమువలె, తెలిసికొనజాలనట్టివి, ఉత్పత్తికొరకు ధారణమొనర్చుటవంటి గుణములతో గూడినవి ధారణమొనర్చుకొనుటకు మరియు సూర్యకిరణములవలె నుండు పదార్థములేవియో నవి వ్యవహారములను సాధించుటయందు చక్కగా యుక్తపరచుకొనదగినవి యని ఎరుగవలయును. ॥౯॥

9. Black-necked animals possess he qualities of fire. Animals with brown colour like that of an ichneumon possess the qualities of Soma. White animals belong to air. The undistinguished animals possess the qualities of Earth. Animals of the same colour, possess the qualities of air. Tender - aged calves belong to the protective forces of the sun.

౧౩౮౧.కృష్ణా భౌమా ఇత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః,అంతరిక్షాదయో దేవతాః,విరాట్ గాయత్రీ ఛందః,షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౮౧ కృష్ణా భౌమా ధూమ్రాऽఆన్తరిక్షా బృహన్తో దివ్యాః

శబలా వైద్యుతాః సిధ్మాస్తారకాః ॥౧౦॥

ప.వి:- కృష్ణాః, భౌమాః, ధూమ్రాః, ఆన్తరిక్షాః, బృహన్తః, దివ్యాః, శబలాః, వైద్యుతాః

సిధ్మాః, తారకాః.॥౧౦॥

పదార్థః :-(కృష్ణాః) కృష్ణవర్ణా విలేఖనవిమిత్తా వా (భౌమాః) భూమిదేవతాకాః (ధూమ్రాః) ధూమ్రవర్ణాః (అంతరిక్షాః) అంతరిక్షదేవతాకాః (బృహంతః) వర్ధకాః (దివ్యాః) దివ్యగుణకర్మస్వభావాః (శబలాః) కించిచ్ఛ్వేతాః (వైద్యుతాః) విద్యుద్దేవతాకాః (సిధ్మాః) మంగలకారిణః (తారకాః) దుఃఖస్య పారే కారిణః.॥౧౦॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యే కృష్ణాస్తే భౌమాః. యే ధూమ్రాస్త ఆంతరిక్షాః. యే దివ్యా బృహంతః శబలాస్తే వైద్యుతాః, యే సిధ్మాస్తే చ తారకా విజ్ఞేయాః.॥౧౦॥

భావార్థః:-యది మనుష్యాః కర్షణాదికార్యసాధకాన్ పశ్వాదిపదార్థాన్ భూమ్యాదిషు సంయోజయేయుస్తర్హి తే మంగలమాప్నుయుః.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏవి (కృష్ణాః) నల్లనివర్ణము మరియు భూములను దున్నునవి (భౌమా) అవి భూమిదేవతకు సంబంధించనవి ఏవి (ధూమ్రాః) ధూమ్రవర్ణముగలవి కలవో అవి (ఆన్తరిక్షాః) అంతరిక్ష దేవతకు చెందినవి ఏవి (దివ్యాః) దివ్య గుణ కర్మ స్వభావముతో గూడినవియో (బృహన్తః) వృద్ధినొందుచు మరియు (శబలాః) కొద్దిపాటి తెలుపువర్ణము గలవి (వైద్యుతాః) విద్యుద్దేవతా సంబంధమైనవి మరియు ఏవి (సిధ్మాః)శుభములను గలిగించునవియై యున్నవో అవి (తారకాః) దుఃఖములనుండి తరింపజేయునవి యని తెలిసికొనవలయును.॥౧౦॥

భావార్థము :-ఒక వేళ మనుష్యులు దున్నుటమున్నగు కార్యముల సాధించునట్టి పశువులు మున్నగు సాధకములను భూమి మున్నగువాని యందు సంయుక్త పరచికొనినచో వారు ఆనందశుభములను పొందగలుగుదురు. ॥౧౦॥

10. Black animals used for ploughing the land belong to the Earth. Smoke coloured animals belong to the Firmament. Animals with good nature, actions, and habits, tall in size, and whitish belong to the Lightning. Animals conducive to bliss alleviate our sufferings.

౧౩౮౨.ధూమ్రానిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వసంతాదయో దేవతాః, విరాడ్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౮౨ ధూమ్రాన్ వసన్తాయాలభతే శ్వేతాన్ గ్రీష్మాయ కృష్ణాన్ వర్షాభ్యో

ఽరుణాఞ్ఛరదే పృషతో హేమంతాయ పిశఙ్గాఞ్ఛిశిరాయ ॥౧౧॥

ప.వి:- ధూమ్రాన్, వసంతాయ, ఆ, లభతే, శ్వేతాన్, గ్రీష్మాయ, కృష్ణాన్, వర్షాభ్యః, అరుణాన్, శరదే, పృషతః, హేమంతాయ, పిశఙ్గాన్, శిశిరాయ.॥౧౧॥

పదార్థః :-(ధూమ్రాన్) ధూమ్రవర్ణాన్ పదార్థాన్ (వసంతాయ) వసంతర్తౌ సుఖాయ (ఆ) సమంతాత్ (లభతే) ప్రాప్నోతి (శ్వేతాన్) శ్వేతవర్ణాన్ (గ్రీష్మాయ) గ్రీష్మర్తౌ సుఖాయ (కృష్ణాన్) కృష్ణవర్ణాన్ కృషిసాధకాన్ వా (వర్షాభ్యః) వర్షర్తౌ కార్యసాధనాయ (అరుణాన్) ఆరక్తాన్ (శరదే) శరదృతౌ సుఖాయ (పృషతః) స్థూలాన్ (హేమంతాయ) హేమంతర్తౌ కార్యసాధనాయ (పిశంగాన్) రక్తపీతవర్ణాన్ (శిశిరాయ) శిశిరర్తౌ వ్యవహారసాధనాయ ॥౧౧॥

అన్వయః:-యో మనుష్యో వసంతాయ ధూమ్రాన్, గ్రీష్మాయ శ్వేతాన్, వర్షాభ్యః కృష్ణాన్, శరదేఽరుణాన్, హేమంతాయ పృషతః, శిశిరాయ పిశంగానాలభతే స సతతం సుఖీ భవతి.॥౧౧॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యస్మిన్నృతౌ యే పదార్థాః సంచయనీయాః సేవనీయాశ్చ స్యుస్తాన్ సంచిత్యసంసేవ్యారోగా భూత్వా ధర్మార్థకామమోక్షసాధనాన్యనుష్ఠాతవ్యాని.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యుడు (వసన్తాయ) వసంతఋతువునందు సుఖమునకై (ధూమ్రాన్) ధూమ్ర వర్ణపు పదార్థములను (గ్రీష్మాయ) గ్రీష్మఋతువునందు ఆనందమునకై (కృష్ణాన్) నల్లని వర్ణపు మరియు పంటలను, వ్యవసాయపు కార్యములను సాధించునవి (శరదే) శరదృతువునందలి సుఖములకొరకు (అరుణాన్) ఎఱ్ఱని వర్ణపు (హేమన్తాయ) హేమంతఋతువునందు కార్యసాధనమునకు (పృషతః) స్థూలమగు మరియు (శిశిరాయ) శిశిరఋతు సంబంధ వ్యవహారములను సాధించుటకై (పిశఙ్గాన్) ఎరుపుతో గూడిన పసుపు వర్ణపు పదార్థములను (ఆ లభతే) చక్కగా పొందువాతడు నిరంతరము సుఖవంతుడగును. ॥౧౧॥

భావార్థము :-మానవులెల్లరును ఏ ఋతువులందు ఏ పదార్థములు సేకరించదగినవి, సేవించదగినవి లభ్యమగునో ఆ ఋతువులందు ఆ యా వస్తువులను సేకరించి, సేవించుచు నిరంతరము సుఖవంతులై ధర్మార్థకామమోక్షవ్యవహారముల నాచరణయందుంచవలయును. ॥౧౧॥

11. Man should wear smoke coloured clothes in Spring, white in Summer; black in the Rains; red in Autumn; bulky in Winter; reddish-yellow in the Dewy Season.

౧౩౮౩. త్ర్యవయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛందః,

గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౮౩ త్ర్యవయో గాయత్ర్యై పఞ్చావయస్త్రిష్టుభే దిత్యవాహో ।
జగత్యై త్రివత్సాऽ అనుష్టుభే తుర్యవాహ ఉష్ణిహే॥౧౨॥

ప.వి:- త్ర్యవయ ఇతి త్రి + అవయః, గాయత్ర్యై, పంచావయ ఇతి పంచ+అవయః, త్రిష్టుభే, త్రిస్తుభ ఇతి త్రి+స్తుభే, దిత్యవాహ ఇతి దిత్య+వాహః, జగత్యై, త్రివత్సాऽ ఇతి త్రి+వత్సాః, అనుష్టుభే, అనుస్తుభ ఇత్యను + స్తుభే, తుర్యవాహ ఇతి తుర్య+వాహః, ఉష్ణిహే.॥౧౨॥

పదార్థః :-(త్ర్యవయః) తిస్రోऽవయో యేషాం తే (గాయత్ర్యై) గాయతో రక్షికాయై (పంచావయః) పంచ అవయో యేషాం తే. (త్రిష్టుభే) త్రయాణాం శారీరవాచికమానసానాం సుఖానాం స్తంభనాయ స్థిరీకరణాయ (దిత్యవాహః) దితౌ ఖండనే భవా దిత్యా న దిత్యా అదిత్యాస్తాన్ యే వహంతి ప్రాపయంతి తే దిత్యవాహః (జగత్యై) జగద్రక్షణాయై క్రియాయై (త్రివత్సాః) త్రయో వత్సాస్త్రిషు వా నివాసో యేషాం తే (అనుష్టుభే) అనుస్తవన్యాయ, (తుర్యవాహః) యే తుర్యం చతుర్థం వహంతి తే (ఉష్ణిహే) ఉత్కృష్టతయా స్నిహ్యతి యయా తస్యై క్రియాయై.॥౧౨॥

అన్వయః :- యే త్ర్యవయో గాయత్ర్యై పంచావయస్త్రిష్టుభే దిత్యవాహో జగత్యై త్రివత్సా అనుష్టుభే తుర్యవాహ ఉష్ణిహే చ ప్రయతేరఀస్తే సుఖినః స్యుః.॥౧౨॥

భావార్థః :-యథా విద్వాంసో ऽధీతైర్గాయత్ర్యాది ఛందోऽర్థైః సుఖాని వర్ధయంతే తథా పశుపాలకా ఘృతాదీని వర్ధయేయుః.॥౧౨॥

పదార్థము :-(త్ర్యవయః) మూడు పశువులుగలవారు (గాయత్ర్యై) గాయనమొనర్చు వారి రక్షణ యొనర్చు దానికై (పఞ్చావయః) ఐదుగోవులు గలవారు (త్రిష్టుభే) మూడు అనగా శరీర, వాణీ మరియు మనస్సంబంధ సుఖములను స్థిరపరచుకొనుటకు (దిత్యవాహః) వినాశమునందు ప్రసిద్ధి గానివానిని ప్రాప్తింపజేయునవి (జగత్యై) జగత్తును రక్షణయొనర్చు క్రియకొరకు (త్రివత్సాః) మూడు స్థానములందు నివాసము గలవి (అనుష్టుభే) వెనకనుండి నిలిపివేయు క్రియకొరకు (తుర్యవాహః) తన పశువులందు నాల్గవదానిని ప్రాప్తింపజేయువారు (ఉష్ణిహే) ఏ క్రియద్వారా ఉత్తమత్వమును మరియు ప్రసన్నతను గలిగింతురో అట్టి క్రియకొరకు చక్కని ప్రయత్నమొనర్చి సుఖులు గావలెను ॥౧౨॥

భావార్థము :- విద్వాంసులెట్లు చదివిన గాయత్ర్యాది ఛన్దస్సుల అర్థముల తో సుఖములను పెంపొందజేయుచున్నారో అటులనే పశుపాలకులును ఘృతాది పదార్థములను వర్ధిల్లజేయవలెను. ॥12॥

12. Animals protected in the three stages of life belong to the Gayatri metre. Animals well protected with five vital breaths belong to the Trishtup. Beasts of burden belong to Jagati. Grown up animals belong to the Anushtup. The aged beasts belong to Ushnih.

1304. పష్ఠవాడిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విరాజాదయో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

1304 పష్ఠవాహో విరాజ ఉక్షాణో బృహత్యా ఋషభాః।

కకుభేఽనడ్వాహః పఙ్క్త్యై ధేనవోఽతిఛన్దసే ॥13॥

ప.వి:- పష్ఠవాహ ఇతి పష్ఠ+వాహః, విరాజ ఇతి వి+రాజే, ఉక్షాణః, బృహత్యై, ఋషభాః, కకుభే, అనడ్వాహః, పఙ్క్త్యై, ధేనవః, అతిఛన్దసఽఇత్యతి+ఛందసే. ॥13॥

పదార్థః :-(పష్ఠవాహః) యే పష్ఠేన పృష్ఠేన వహంతి తే, (విరాజే) విరాట్ ఛందసే (ఉక్షాణః) వీర్యసేచనసమర్థాః (బృహత్యై) బృహతీఛందోఽర్థాయ (ఋషభాః) (బలిష్ఠాః) (కకుభే) కకుబుష్ణిక్ ఛందోఽర్థాయ (అనడ్వాహః) శకటవహనసమర్థాః (పంక్త్యై) పంక్తిచ్ఛందోఽర్థాయ (ధేనవః) దుగ్ధదాత్ర్యః (అతిఛందసే) అతిజగత్యాదిచ్ఛందోఽర్థాయ. ॥13॥

అన్వయః:-యైర్మనుష్యైర్విరాజే పష్ఠవాహో బృహత్యా ఉక్షాణః కకుభే ఋషభాః పంక్త్యా అనడ్వాహోఽతిచ్ఛందసే ధేనవః స్వీక్రియంతే తేఽతిసుఖం లభంతే. ॥13॥

భావార్థః:- యథా విద్వాంసో విరాడాది ఛందోభ్యో బహూని విద్యాకార్యాణి సాధ్నువంతి తథోష్ట్రాదిభ్యః పశుభ్యో గృహస్థా అఖిలాని కార్యాణి సాధ్నుయుః. ॥13॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (విరాజే) విరాట్ ఛందస్సుకొరకు (పష్ఠవాహః) వీపుపై బరువులు మోయుచు చేరవేయునవి (బృహత్యై) బృహతీఛందస్సు అర్థమునకై (ఉక్షాణః) వీర్యసేచన మొనర్చుటయందు సమర్థవంతములు (కకుభే) కకుప్, ఉష్ణిక్ ఛందస్సుల అర్థములకై (ఋషభాః) అత్యంతశక్తివంతమగు ప్రాణులు (పఙ్క్త్యై) పంక్తిఛందముయొక్క అర్థమునకై (అనడ్వాహః) బండ్లను, బరువులను లాగుటయందు

సమర్థవంతములగు ఎద్దులు (అతిచ్ఛందసే) అతిజగతీ మున్నగు ఛందస్సుల అర్థముకొరకు (ధేనవః) పాడియావులను స్వీకరించువారు అత్యంత సుఖములను పొందగలరు. ॥13॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ విద్వాంసులు విరాట్ మున్నగు ఛందస్సులద్వారా విద్యా విషయక కార్యములను సాధించుకొనెదరో, అదేవిధముగ గోవులు, గొఱ్ఱె, మేకలు, ఒంటెలు మున్నగు పశువుల పాలనమొనర్చు గృహస్థులు సమస్త కార్యములను సాధించుకొనవలయును. ॥13॥

13. Animals who carry burden on the back belong to the virat. Full grown bulls belong to the Brihati. Stron bulls belong to the Kakup. Bulls who carry the cart belong to the Pankti. Milch cows belong to the Atichhand.

14. కృష్ణగ్రీవా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱలనదే విషయము.

14. కృష్ణగ్రీవా ఆగ్నేయా బభ్రవః సౌమ్యా ఉపధ్వస్తాః సావిత్రా

వత్సతర్యః సారస్వత్యః శ్యామాః పౌష్ణాః పృశ్నయో మారుతా

బహురూపా వైశ్వదేవా వశా ద్యావాపృథివీయాః॥14॥

ప.వి:- కృష్ణగ్రీవా ఇతి కృష్ణ+గ్రీవాః, ఆగ్నేయాః, బభ్రవః, సౌమ్యాః, ఉపధ్వస్తా ఇత్యుప+ధ్వస్తాః, సావిత్రాః, వత్సతర్యః, సారస్వత్యః, శ్యామాః, పౌష్ణాః, పృశ్నయః, మారుతాః, బహురూపా ఇతి బహు+రూపాః వైశ్వదేవా ఇతి వైశ్వ+దేవాః, వశాః, ద్యావాపృథివీయాః.॥14॥

పదార్థః :-(కృష్ణగ్రీవాః) కృష్ణకంఠాః (ఆగ్నేయాః) అగ్నిదేవతాకాః, (బభ్రవః) సర్వస్య ధారకాః పోషకా వా(సౌమ్యాః) సోమదేవతాకాః (ఉపధ్వస్తాః) ఉపాధఃపతితాః (సావిత్రాః) సవితృదేవతాకాః (వత్సతర్యః) హ్రస్వా వత్సా యాసాం తాః (సారస్వత్యః) వాగ్దేవతాకాః (శ్యామాః)శ్యామవర్ణాః (పౌష్ణాః) పుష్టికరమేఘదేవతాకాః (పృశ్నయః) ప్రష్టవ్యాః (మారుతాః) మనుష్యదేవతాకాః (బహురూపాః) బహూని రూపాణి యేషాం తే (వైశ్వదేవాః) విశ్వేదేవదేవతాకాః (వశాః) దేదీప్యమానాః (ద్యావాపృథివీయాః) ద్యావాపృథివీదేవతాకాః.॥14॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యే కృష్ణగ్రీవాస్త ఆగ్నేయాః. యే బభ్రవస్తే సౌమ్యాః. య ఉపధ్వస్తాస్తే సావిత్రాః. యా వత్సతర్యస్తాః సారస్వత్యః. యే శ్యామాస్తే పౌష్ణాః. యే

పృశ్నయస్తే మారుతాః. యే బహురూపాస్తే వైశ్వదేవాః. యే వశాస్తే చ ద్యావాపృథివీయా విజ్ఞేయాః.॥౧౪॥

భావార్థః :-యథా శిల్పినో ఉగ్న్యాదిభ్యః పదార్థేభ్యోఽనేకాని కార్యాణి సాధ్నువంతి తథా కృషీవలాః పశుభిర్బహూని కార్యాణి సాధ్నుయుః ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏవి (కృష్ణగ్రీవాః) నల్లని కంఠము గలిగినవియో అవి (ఆగ్నేయాః) అగ్ని దేవతగా గలవి (బభ్రవః) సర్వమును ధారణ పోషణము నొనర్చునవి (సౌమ్యాః) సోమదేవతగా గలవి (ఉపధ్వస్తాః) క్రిందసమీపమున పడియున్నవి (సావిత్రాః) సవితా దేవతగా గలవి (వత్సతర్యః) చిన్నచిన్న లేగదూడలు (సారస్వత్యః) వాణీ దేవతగా గలవి (శ్యామాః) నల్లని వర్ణము గలవి (పౌష్ణాః) పుష్టిని గలిగించునట్టి మేఘ దేవతగా గలవి (పృశ్నయః) ప్రశ్నించదగినవి (మారుతాః) మనుష్యదేవతగా గలవి (బహురూపాః) అనేక రూపములు గలవి (వైశ్వదేవాః) సమస్త విద్వాంసులు దేవతలుగా గలవి (వశాః) నిరంతరము మెరయుచుండునవి (ద్యావాపృథివీయాః) పృథివీ ఆకాశములు దేవతలుగా గలవి యని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :- శిల్పవిద్య [ఇంజనీరింగ్] ఎరుగు విద్వాంసులు అగ్ని మున్నగు పదార్థములచే అనేక కార్యములను సాధించుకొనునట్లే వ్యవసాయము నొనర్చువారు పశువుల గుణస్వభావముల నెరిగి అనేక కార్యములను సాధించవలెను. ॥౧౪॥

14. Black-necked animals belong to Agni. Brown animals are clam by nature. Mixed-coloured belong to Savita. Weaned she-kids belong to Saraswati. Dark-coloured belong to cloud which brings rain. Cows full of milk belong to the agriculturists. Many coloured animals belong to the learned. All glittering substances belong to the Heaven and Earth.

౧౩౮౬. ఉక్షా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, విరాడుష్ణిక్ ఛందః ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౮౬ ఉక్షాః సఞ్చరాఽ ఏతాఽఐన్ద్రాగ్నాః కృష్ణా వారుణాః।

పృశ్నయో మారుతాః కాయాస్తూపరాః ॥౧౫॥

ప.వి:-ఉక్షాః,సఞ్చరా ఇతి సమ్+చరాః, ఏతాః, ఐంద్రాగ్నాః, కృష్ణాః, వారుణాః, పృశ్నయః, మారుతాః, కాయాః, తూపరాః.॥౧౫॥

పదార్థః :- (ఉక్తాః) కథితాః, (సంచరాః) యే సమ్యక్ చరంతి తే, (ఏతాః) (ఐంద్రాగ్నాః) ఇంద్రాగ్ని దేవతాకాః (కృష్ణాః) కర్షకాః (వారుణాః) వరుణదేవతాకాః, (పృశ్నయః) విచిత్రచిహ్నాః (మారుతాః) (కాయాః) ప్రజాపతిదేవతాకాః (తూపరాః) హింసకాః.॥౧౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిరేతా ఉక్తాః సంచరా ఐంద్రాగ్నాః కృష్ణాః వారుణాః పృశ్నయో మారుతాస్తూపరాః కాయాశ్చ సంతీతి బోధ్యమ్.॥౧౫॥

భావార్థః :- యే నానాదేశసంచారిణః ప్రాణినస్సంతి తైర్మనుష్యా యథాయోగ్యానుపకారాన్ గృహ్ణీయుః.॥౧౫॥

పదార్థము :- మానవులారా! (ఏతాః) ఈ (ఉక్తాః) చెప్పబడినట్టి (సంచరాః) చక్కగా నడచు కొనునట్టి ఏ పశువులు గలవో అవి (ఐన్ద్రాగ్నాః) ఇన్ద్రాగ్ని దేవతలుగా గలవి (కృష్ణాః) లాగుట మరియు దున్నుట మున్నగు పనులను చేయునవి (వారుణాః) వరుణుడు దేవతగా గలవి (పృశ్నయః) చిత్రవిచిత్ర చిహ్నములు గలవి (మారుతాః) మనుష్యుని స్వభావమువంటి (తూపరాః) హింసకములైనవి (కాయాః) ప్రజాపతి దేవతగా గలవి యని తెలిసికొనవలయును.॥౧౫॥

భావార్థము :- అనేక దేశములనుండి రాకపోకలు గల పశువు లేవి గలవో మానవులు వానిచే యథాయోగ్యమగు ఉపకారములను పొందవలయును. ॥౧౫॥

15. These animals who move nicely, have been described. They belong to Indra and Agni. The animals who plough the land and pull carts belong to Varuna. The speckled animals resemble man in nature. The violent animals belong to Prajapati.

౧౩౮౭.అగ్నయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కస్మై కే రక్షణీయా ఇత్యాహ. దేని కొఱకేది రక్షించ తగియున్నది?

౧౩౮౭ అగ్నయేఽనీకవతే ప్రథమజానాలభతే మరుద్భ్యః సాన్తపనేభ్యః సవాత్యాన్ మరుద్భ్యో గృహమేధిభ్యో బష్కిహాన్ మరుద్భ్యః క్రీడిభ్యః సꣳసృష్టాన్ మరుద్భ్యః స్వతవద్భ్యోఽనుసృష్టాన్ ॥౧౬॥

ప.వి:- అగ్నయే, అనీకవత ఇత్యనీక+వతే, ప్రథమజానితి ప్రథమ+జాన్, ఆ, లభతే, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+ భ్యః, సాన్తపనేభ్య ఇతి సామ్+తపనేభ్యః, సవాత్యానితి స+వాత్యాన్,

మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః, గృహమేధిభ్య ఇతి గృహ+మేధిభ్యః బష్కిహాన్, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః, క్రీడిభ్య ఇతి క్రీడి+భ్యః, సగ్ంసృష్టానితి సమ్+సృష్టాన్, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః, స్వతవద్భ్య ఇతి స్వతవత్+భ్యః, అనుసృష్టానిత్యను + సృష్టాన్.॥౧౬॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) పావక ఇవ వర్తమానాయ సేనాపతయే (అనీకవతే) ప్రశంసిత సేనాయ (ప్రథమజాన్) ప్రథమాద్విస్తీర్ణాత్కారణాదుత్పన్నాన్ (ఆ) (లభతే) (మరుద్భ్యః) వాయువద్వర్తమానే భ్యో మనుష్యేభ్యః (సాంతపనేభ్యః) సమ్యక్ తపనం బ్రహ్మచర్యాద్యాచరణం యేషాం తేభ్యః (సవాత్యాన్) సమానవాతే భవాన్ (మరుద్భ్యః) ప్రాణ ఇవ ప్రియేభ్యః (గృహమేధిభ్యః) గృహస్థేభ్యః (బష్కిహాన్) చిరప్రసూతాన్, (మరుద్భ్యః) (క్రీడిభ్యః) ప్రశంసితక్రీడేభ్యః (సంసృష్టాన్) సమ్యగ్గుణయుక్తాన్, (మరుద్భ్యః) మనుష్యేభ్యః (స్వతవద్భ్యః) స్వతో వాసో యేషాం తేభ్యః (అనుసృష్టాన్) అనుషంగిణః.॥౧౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా విద్వాంసోఽనీకవతేఽగ్నయే ప్రథమజాన్ సాంతపనేభ్యో మరుద్భ్యః సవాత్యాన్, గృహమేధిభ్యో మరుద్భ్యో బష్కిహాన్, క్రీడిభ్యో మరుద్భ్యః సంసృష్టాన్, స్వతవద్భ్యో మరుద్భ్యోఽను సృష్టానాలభతే తథైవ యూయమేతానాలభధ్వమ్.॥౧౬॥

భావార్థః :-యథా విద్వద్భిర్విద్యార్థినః పశవశ్చ పాల్యంతే తథైవేతరైర్మనుష్యైః పాలనీయాః.॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎటుల విద్వాంసులు (అనీకవతే) ప్రశంసనీయ సైన్యములనుంచువారు (అగ్నయే) అగ్నివలె ప్రకాశవంతుడగు సేనాధీశునికొరకు (ప్రథమజాన్) విస్తారముతో గూడిన కారణముచే నుత్పన్నమైన (సాన్తపనేభ్యః) ఉత్తమమగు బ్రహ్మచర్యాచరణము గలవారు (మరుద్భ్యః) ప్రాణములవంటి ప్రీతి నుత్పన్నమొనర్చు మనుష్యులకొరకు (సవాత్యాన్) సమానవాతావరణమున నుత్పన్నపదార్థములుగల (గృహమేదిభ్యః) గృహములందు ధీరబుద్ధిగలవారు (మరుద్భ్యః) మనుష్యులకొరకు (బష్కిహాన్) చాల కాలము క్రింద పుట్టినట్టి (క్రీడిభ్యః) ప్రశంసిత విహారానందములు గల (మరుద్భ్యః) మనుష్యులకొరకు (సంసృష్టాన్) చక్కని గుణములతో గూడియున్న మరియు (స్వతవద్భ్యః) స్వంతనివాసములు గలిగిన (మరుద్భ్యః) స్వతంత్రమానవులకొరకు (అనుసృష్టాన్) కలయువారిని (ఆ లభతే) ప్రాప్తించుకొనునట్లు మీరును దీనిని పొందుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :-విద్వాంసులచే విద్యార్థులు మరియు పశువులు పాలించబడునట్లు మానవులును పాలనమొనర్చుట యోగ్యము. ॥౧౬॥

16. A learned person should secure first class high souled, highly educated persons for the commander of the army. For persons who observe celibacy and are affectionate, he should secure men born in virtuous surrounding. For wise householders, he should secure aged persons. For laudable, sportive pleasure-loving persons, he should secure well-merited associates. For the self - strong independent persons, he should secure willing followers.

౧౩౮౮. ఉక్తా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగ్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩౮౮ ఉక్తాః సఞ్చరా౽ఏతా౽ఐన్ద్రాగ్నాః ప్రాశృఙ్గా మాహేన్ద్రాః ।
బహురూపా వైశ్వకర్మణాః ॥౧౭॥

ప.వి:- ఉక్తాః, సఞ్చరా ఇతి సమ్+చరాః, ఏతాః, ఐన్ద్రాగ్నాః, ప్రాశృఙ్గాః, ప్రశృఙ్గా ఇతి ప్ర+శృఙ్గాః, మాహేంద్రా ఇతి మహా+ ఇన్ద్రాః, బహురూపా ఇతి బహు+రూపాః, వైశ్వకర్మణా ఇతి వైశ్వ+కర్మణాః.॥౧౭॥

పదార్థః :-(ఉక్తాః) నిరూపితాః (సంచరాః) సంచరంతి యేషు తే మార్గాః, (ఏతాః) (ఐంద్రాగ్నాః) వాయువిద్యుద్దేవతాకాః ((ప్రాశృంగాః) ప్రకృష్టాని శృంగాణి యేషాం తే, (మాహేంద్రాః) మహేంద్రదేవతాకాః (బహురూపాః) బహువర్ణయుక్తాః (వైశ్వకర్మణాః) విశ్వకర్మదేవతాకాః. ॥౧౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్య ఏతా ఐంద్రాగ్నాః ప్రాశృంగా మాహేంద్రా బహురూపా వైశ్వకర్మణాః సంచరా ఉక్తాస్తేషు గంతవ్యమ్. ॥౧౭॥

భావార్థః:-యథా విద్వద్భిః పశ్వాదిపాలనమార్గా ఉక్తాస్తథైవ వేదే ప్రతిపాదితాః సంతి. ॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (ఏతాః) ఈ (ఐన్ద్రాగ్నాః) వాయువు మరియు విద్యుత్తు దేవతలుగా గల ((ప్రాశృంగాః) చక్కని కొమ్ములుగలవి (మాహేన్ద్రాః) మహేంద్రదేవతలుగలిగిన లేక (బహురూపాః) అనేక వర్ణములతో గూడిన (వైశ్వకర్మణాః) విశ్వకర్మ దేవత గలవి (సంచరాః) శ్రేష్ఠముగా రాక పోకలు గలిగిన మార్గముల (ఉక్తాః) చెప్పబడిన మార్గములందు సంచారమొనర్చవలెను. ॥౧౭॥

భావార్థము :-పశుపాలనాదులందు విద్వాంసు లే మార్గముల జెప్పియున్నారో అటులనే ఆ మార్గములు వేదములందు ప్రతిపాదితములై యున్నవి. ॥౧౭॥

17. These paths have been mentioned in which roam the animals belonging to air and lightning; those with beautiful horns belonging to Mahendra, the many - coloured belonging to Vishvakarma.

౧౩౮౯.ధూమ్రా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః పితరో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩౮౯ ధూమ్రా బభ్రునీకాశాః పితౄణాం సోమవతాం బభ్రవో

ధూమ్రనీకాశాః పితౄణాం బర్హిషదాం కృష్ణా బభ్రునీకాశాః

పితౄణామగ్నిష్వాత్తానాం కృష్ణాః పృషన్తస్త్రైయమ్బకాః॥౧౮॥

ప.వి:- ధూమ్రాః, బభ్రునీకాశాః, బభ్రునికాశా ఇతి బభ్రు+నికాశాః, పితౄణామ్, సోమవతామితి సోమ+వతామ్, బభ్రవః, ధూమ్రనీకాశాః, ధూమ్రానికాశా ఇతి దూమ్ర+నికాశాః, పితౄణామ్, బర్హిషదామ్, బర్హిసదామితి బర్హి+సదామ్, కృష్ణాః, బభ్రునీకాశాః, బభ్రునికాశా ఇతి బభ్రు+నికాశాః, పితౄణామ్, అగ్నిష్వాత్తానామ్, అగ్నిస్వాత్తానామిత్యగ్ని+ స్వాత్తానామ్, కృష్ణాః, పృషన్తః, త్రైయమ్బకాః.॥౧౮॥

పదార్థః :- (ధూమ్రాః) ధూమ్రవర్ణాః (బభ్రునీకాశాః) నకులసదృశాః (పితౄణామ్) జనక జననీనామ్ (సోమవతామ్) సోమగుణయుక్తానామ్, (బభ్రవః) పుష్టికర్తారః, (ధూమ్రనీకాశాః) (పితౄణామ్) (బర్హిషదామ్) యే బర్హిషి సభాయాం సీదంతి తే, (కృష్ణాః) కృష్ణవర్ణాః (బభ్రునీకాశాః) పాలకసదృశాః (పితౄణామ్) (అగ్నిష్వాత్తానామ్) గృహీతాగ్ని విద్యానామ్ (కృష్ణాః) కృష్ణవర్ణాః (పృషంతః) స్థూలాంగాః (త్రైయంబకాః) త్రిష్వధికా రేష్వంబకం లక్షణం యేషాం తే.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిః సోమవతాం పితౄణాం బభ్రునీకాశాః ధూమ్రా బర్హిషదాం పితౄణాం కృష్ణా ధూమ్రనీకాశాః బభ్రవో౽గ్నిష్వాత్తానాం పితౄణాం బభ్రునీకాశాః కృష్ణాః పృషంత స్త్ర్యైయంబకాశ్చ సంతీతి విజ్ఞేయాః.॥౧౮॥

భావార్థః :-యే జనకా విద్యాజన్మదాతారశ్చ సంతి తేషాం ఘృతాదిభిర్గవాదిదానైశ్చ యథాయోగ్యం సత్కారః కర్తవ్యః.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సోమవతామ్) సోమశాంతిగుణములతో గూడిన జన్మదాతలగు (పితౄణామ్) జననీ జనకులకు (బభ్రునీకాశాః) ముంగిసవంటి (ధూమ్రాః) ధూమపువర్ణముగల (బర్హిషదామ్) సభామధ్యన గూర్చుండునట్టి (పితౄణామ్) పాలనమొనర్చు విద్వాంసుల (కృష్ణాః) నల్లని వర్ణముగల (ధూమ్ర నీకాశాః) పొగవంటివి, అనగా ధూమ్రవర్ణముగల మరియు (బభ్రవః) పుష్టిని గలిగించునవి (అగ్నిష్వాత్తానామ్) అగ్నివిద్యను గ్రహించినట్టి (పితౄణామ్) పాలనమొనర్చు విద్వాంసుల (బభ్రునీకాశాః) పాలనమొనర్చునట్టి (కృష్ణాః) నల్లని వర్ణము గలవి (పృషన్తః) స్థూలాంగములు గలవి (త్రైయమ్బకాః) మూడు అధికారచిహ్నములుగల ప్రాణులు లేక పదార్థములను దెలిసికొనవలయును.॥౧౮॥

భావార్థము :-ఉత్పన్నమొనర్చిన విద్యలను ప్రసాదించినట్టి తల్లిదండ్రులు మరియు విద్వాంసులను ఘృతాది పదార్థములచే మరియు గోవులు మున్నగు వాని దానముద్వారా యథాయోగ్యముగా సత్కారమొనర్చ వలయును. ॥౧౮॥

18. The animals of peace-loving parents are smoke-coloured and of brownish hue. The animals of parents who sit in the assembly for performing yajnas are brown and smoky - looking. The animals of parents who know the science of fire are black and brownish - looking.

The animals of the learned who know the three forces are black and bulky.

౧౩౯౦.ఉక్తాః సంచరా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వాయుర్దేవతా, త్రిపాద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩౯౦ ఉక్తాః సఞ్చరా౽ ఏతాః శునాసీరీయాః।

శ్వేతా వాయవ్యాః శ్వేతాః సౌర్యాః ॥౧౯॥

ప.వి:- ఉక్తాః సఞ్చరా ఇతి సమ్+చరాః, ఏతాః, శునాసీరీయాః, శ్వేతాః, వాయవ్యాః,శ్వేతాః సౌర్యాః.॥౧౯॥

పదార్థః :-(ఉక్తాః) (సంచరాః) (ఏతాః) (శునాసీరీయాః) శునాసీరదేవతాకాః (కృషిసాధకాః) (శ్వేతాః) శ్వేతవర్ణాః, (వాయవ్యాః) వాయువద్దివ్యగుణాః (శ్వేతాః) (సౌర్యాః) సూర్యవత్ప్రకాశమానాః.॥౧౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యూయం య ఏతాః శునాసీరీయాః సంచరా వాయవ్యాః శ్వేతాః సౌర్యాః శ్వేతాశ్చోక్తాస్తాన్ కార్యేషు సంప్రయుఙ్ ధ్వమ్.॥౧౯॥

భావార్థః :- యా యస్య పశోర్దేవతా ఉక్తాః స తద్గుణో గ్రాహ్యః.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ (ఏతాః) ఈ (శునాసీరీయాః)శునాసీరము [నాగేటికఱ్ఱు] అనగా పంటలను సిద్ధిపరచు (సంచరాః) వచ్చిపోవు (వాయవ్యాః) వాయువువంటి దివ్యగుణములుగల (శ్వేతాః) తెల్లని వర్ణముగల లేక (సౌర్యాః) సూర్యునివంటి ప్రకాశముగల (శ్వేతాః) తెల్లని వర్ణముగల పశువులు (ఉక్తాః) చెప్పబడియున్నవియో అట్టి పశువులనే మీరు కార్యములందు నిరంతరము నియుక్త మొనర్చుడు.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఏది ఏ దేవతగా చెప్పబడినదో అట్టి పశువు ఆ యా దేవతాగుణములు గలదని తెలిసికొన వలయును. ॥౧౯॥

19. O men bring into use the pre-mentioned agricultural animals, and white animals possessing the qualities of air, and white animals shining like the sun!.

౧౩౯౧.వసంతా యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః వసంతాదయో దేవతాః, విరాడ్ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః కస్మై కే సమాశ్రయితవ్యా ఇత్యాహ. దేనికొరకు వేనిని సమాశ్రయించవలయును.

౧౩౯౧ వసన్తాయ కపిఞ్జలానాలభతే గ్రీష్మాయ కలవిఙ్కాన్ వర్షాభ్యస్తిత్తిరీఞ్ఛరదే వర్తికా హేమన్తాయ కకరాఞ్ఛిశిరాయ వికకరాన్॥౨౦॥

ప.వి:- వసన్తాయ, కపిఞ్జలాన్, ఆ, లభతే, గ్రీష్మాయ, కలవిఙ్కాన్, వర్షాభ్యః, తిత్తిరీన్, శరదే, వర్తికాః, హేమన్తాయ, కకరాన్, శిశిరాయ వికకరానితి, వి+కకరాన్.॥౨౦॥

పదార్థః :-(వసంతాయ) (కపింజలాన్) పక్షివిశేషాన్,(ఆ) (లభతే) (గ్రీష్మాయ) (కలవింకాన్) చటకాన్ (వర్షాభ్యః) (తిత్తిరీన్)(శరదే) (వర్తికాః) పక్షివిశేషాః, (హేమంతాయ) (కకరాన్) పక్షివిశేషాన్, (శిశిరాయ) (వికకరాన్) వికిరకాన్ పక్షివిశేషాన్.॥౨౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! పక్షివిజ్ఞనో వసంతాయ యాన్ కపింజలాన్ గ్రీష్మాయ కలవింకాన్ వర్షాభ్య స్తిత్తిరీఞ్ఛరదే వర్తికా హేమంతాయ కకరాఞ్ఛిశిరాయ వికకరానాలభతే తాన్ యూయం విజానీత.॥౨౦॥

భావార్థః :- యస్మిన్యస్మిన్నృతౌ యే యే పక్షిణః ప్రముదితా భవంతి తే తే తద్గుణా విజ్ఞేయాః. ॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పక్షులనెరుగువారు (వసన్తాయ) వసంతఋతువులకొరకు (కపిఞ్జలాన్) కౌజుపక్షియను పేరుగలవాని ((గ్రీష్మాయ) గ్రీష్మఋతువులకొరకు (కలవిఙ్కాన్) కలవింకలము [ఊరుపిచ్చుక] అను పేరుగల పక్షుల (వర్షాభ్యః) వర్షఋతువునకై (కకరాన్) కకరములను పక్షులను (శిశిరాయ) శిశిరఋతువునకై (వికకరాన్) వికకరములను పక్షులను (ఆ, లభతే) చక్కగా పొంది, వానిని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఏ యే ఋతువులందు ఏ యే పక్షులు చక్కని యానందమును పొందుచున్నవియో అవి ఆ యా గుణములు గలవిగా నెరుగవలెను. ॥౨౦॥

20. An expert in the knowledge of animals finds Kapinjalas in spring; sparrows in summer; partridger in the Rains; quails in Autumn; Kakras in Winter; Vikakras in the Dwy season.

౧౩౯౨.సముద్రాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వరుణో దేవతా, విరాట్ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునః కే కిమర్థాః సేవనీయా ఇత్యాహ. ఏవి ఎందులకు సేవించదగినవి?

౧౩౯౨ సముద్రాయ శిశుమారానాలభతే పర్జన్యాయ మణ్డూకానద్భ్యో

మత్స్యాన్ మిత్రాయ కులీపయాన్వరుణాయ నాక్రాన్ ॥౨౧॥

ప.వి:- సముద్రాయ, శిశుమారానితి శిశు+మారాన్, ఆ, లభతే, పర్జన్యాయ, మణ్డూకాన్, అద్భ్య ఇత్యప్+భ్యః, మత్స్యాన్, మిత్రాయ, కులీపయాన్, వరుణాయ, నాక్రాన్.॥౨౧॥

పదార్థః :-(సముద్రాయ) మహాజలాశయాయ (శిశుమారాన్) యే స్వశిశూన్ మారయంతి తాన్ (ఆ) (లభతే) (పర్జన్యాయ) మేఘాయ (మండూకాన్) (అద్భ్యః) (మత్స్యాన్) (మిత్రాయ) (కులీపయాన్) (వరుణాయ) (నాక్రాన్).॥౨౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యథా జలజంతుపాలవిత్ సముద్రాయ శిశుమారాన్ పర్జన్యాయ మండూకానద్భ్యో మత్స్యాన్ మిత్రాయ కులీపయాన్ వరుణాయ నాక్రానాలభతే తథా యూయమప్యాలభధ్వమ్. ॥౨౧॥

భావార్థః:-యథా జలచరజంతుగుణవిదస్తాన్ వర్ధయితుం విగ్రహీతుం వా శక్నువంతి తథాఽన్యేప్యాచరంతు. ॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ విధముగా జలచరప్రాణుల పాలనము నెరుగువారు (సముద్రాయ) మహాజలాశయమగు సముద్రముకొరకు (శిశుమారాన్) స్వంత సంతానములనే నష్టపరచుకొను శిశుమారములను వానిని (పర్జన్యాయ) మేఘములకొరకు (మణ్డూకాన్) మణ్డూకము [కప్ప] లను (అద్భ్యః) జలములకొరకు (మత్స్యాన్) చేపలను (మిత్రాయ) మిత్రుని వలె సుఖముల ప్రసాదించు సూర్యునికొరకు (కులీపయాన్) కులీపములను [ఆరణ్యక పశువులను] (వరుణాయ) వరుణునికొరకు (నాక్రాన్) నకరము, మకరము మున్నగు జలచర జంతువులను (ఆ, లభతే) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనునట్లు మీరును పొందుడు.॥౨౧॥

భావార్థము :- జలచర జీవుల గుణముల నెరుగువారు, వానిని వృద్ధిపరచుటకు, నిగ్రహ మొనర్చుటకు సమర్థులగునట్లు ఇతరు లెల్లరును గావలెను. ॥౨౧॥

21. An expert in the knowledge of watery beings, finds porpoises in the sea, frogs after rains, fishes in water, ducks outside water for sunshine, crocodiles in deep water.

౧౩౯౩. సోమాయేత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, సోమాదయో దేవతాః. విరాడ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩౯౩ సోమాయ హంసానాలభతే వాయవే బలాకాః ఇన్ద్రాగ్నిభ్యాం

క్రుఞ్చాన్ మిత్రాయ మద్గూన్వరుణాయ చక్రవాకాన్ ॥౨౨॥

ప.వి:- సోమాయ, హంసాన్, ఆ, లభతే, వాయవే, బలాకాః, ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామితీన్ద్రాగ్ని+భ్యామ్, క్రుఞ్చాన్, మిత్రాయ, మద్గూన్, వరుణాయ, చక్రవాకానితి చక్ర+వాకాన్.॥౨౨॥

పదార్థః :-(సోమాయ) చంద్రాయౌషధిరాజాయ వా(హంసాన్) పక్షివిశేషాన్ (ఆ, లభతే) (వాయవే) (బలాకాః) బలాకానాం స్త్రియః, (ఇంద్రాగ్నిభ్యామ్) (క్రుఞ్చాన్) సారసాన్ (మిత్రాయ) (మద్గూన్) జలకాకాన్ (వరుణాయ) (చక్రవాకాన్).॥౨౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా పక్షిగుణవిజ్ఞానీ జనః సోమాయ హంసాన్ వాయవే బలాకా ఇంద్రాగ్నిభ్యాం క్రుంచాన్ మిత్రాయ మద్గూన్ వరుణాయ చక్రవాకానాలభతే తథా యూయమప్యాలభధ్వమ్.॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యై ర్య ఉత్తమాః పక్షిణః సంతి తే ప్రయత్నేన సంపాల్య వర్ధనీయాః.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పక్షులగుణవిశేషముల నెరుగునట్టి మనుష్యులు ఎట్లు (సోమాయ) చంద్రుడు లేక ఓషధులందుత్తమమగు సోమలతకొరకు (హంసాన్) హంసలను (వాయవే) వాయువుకొరకు (బలాకాః) బకము [కొంగ] అను (ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామ్) ఇన్ద్ర అగ్నులకొరకు [విద్యుత్తు, అగ్నికొరకు] (క్రుఞ్చాన్) సారసము [బెగ్గురు] పక్షులను (మిత్రాయ) మిత్రులకొరకు (మద్గూన్) నీటికాకులు లేక నిప్పుకోడి (వరుణాయ) వరుణునికొరకు (చక్రవాకాన్) చకోరపక్షులను (ఆ,లభతే) సమకూర్చుకొనునట్లు మీరును పొందుడు. ॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ఉత్తమ పక్షులను ప్రయత్నపూర్వకముగా పోషించవలయును. ॥౨౨॥

22. An expert in the knowledge of birds finds geese revelling in moonshine; female cranes near fire; water-crows in the sun; ruddy geese loving each other.

౧౩౯౪. అగ్నయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః అగ్న్యాదయో దేవతాః, పంక్తిశ్ఛందః. పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నావిషయమే.

౧౩౯౪ అగ్నయే కుటరూనాలభతే వనస్పతిభ్య౨ ఉలూకానగ్నీషోమాభ్యాం

చాషా । నశ్విభ్యాం మయూరాన్ మిత్రావరుణాభ్యాం కపోతాన్ ॥౨౩॥

ప.వి:- అగ్నయే, కుటరూన్, ఆ, లభతే, వనస్పతిభ్య ఇతి వనస్పతి+భ్యః, ఉలూకాన్, అగ్నీషోమాభ్యామ్, చాషాన్, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి+భ్యామ్, మయూరాన్, మిత్రావరుణాభ్యామ్, కపోతాన్. ॥౨౩॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) పావకాయ(కుటరూన్) కుక్కుటాన్(ఆ) (లభతే) (వనస్పతిభ్యః) (ఉలూకాన్) (అగ్నీషోమాభ్యామ్) (చాషాన్) (అశ్విభ్యామ్) (మయూరాన్) (మిత్రావరుణాభ్యామ్) (కపోతాన్). ॥౨౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా పక్షిగుణవిజ్ఞోఽగ్నయే కుటరూన్ వనస్పతిభ్య ఉలూకా నగ్నీషోమాభ్యాం చాషానశ్విభ్యాం మయూరాన్ మిత్రావరుణాభ్యాం కపోతానాలభతే తథైతాన్ యూయమ ప్యాలభధ్వమ్. ॥౨౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే కుక్కుటాదీనాం పక్షిణాం గుణాన్ జానంతి తే సదైతాన్వర్ధయంతి. ॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పక్షిజాతులగుణముల నెరుగువారు ఎట్లు (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (కుటరూన్) కోళ్లను (వనస్పతిభ్యః) వనస్పతులు, అనగా పుష్పఫలముల నీయని వృక్షములకొరకు (ఉలూకాన్) ఉలూకము [గుడ్లగూబ] లను (అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్ని మరియు సోమములకై (చాషాన్) నీలకంఠపక్షులను (అశ్విభ్యామ్) సూర్య చంద్రులకొరకు (మయూరాన్) మయూరముల [నెమళ్లు] ను మరియు (మిత్రావరుణాభ్యామ్) మిత్రవరుణులకు (కపోతాన్) పావురములను (ఆ, లభతే) ఉత్తమముగా పొందుచున్నాడో, మీరును పొందుడు.॥23॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. కోళ్లు, నెమళ్లు మున్నగు పక్షిజాతుల గుణములనెరుగువారు సదా వానిని వృద్ధినొందింతురు.॥23॥

23. An experrt in the knowledge of birds finds cocks enjoying the warmth of fire; owls sitting on fruitless trees; blue jays enjoying the sun and Soma; peacocks sun and moon; pigeons fond of affection and mutual liking.

౧౩౯౫. సోమాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః సోమాదయో దేవతాః, భురిక్ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౩౯౫ సోమాయ లబానాలభతే త్వష్ట్రే కౌలీకాన్గోషాదీర్దేవానాం పత్నీభ్యః కులీకా దేవజామిభ్యోఽగ్నయే గృహపతయే పారుష్ణాన్ ॥24॥

ప.వి:- సోమాయ, లబాన్,ఆ,లభతే, త్వష్ట్రే, కౌలీకాన్,గోషాదీః,గోషాదీరితి గో+సాదీః, దేవానామ్, పత్నీభ్యః, కులీకాః, దేవజామిభ్య ఇతి దేవ+జామిభ్యః, అగ్నయే, గృహపతయ ఇతి గృహ+పతయే, పారుష్ణాన్.॥24॥

పదార్థః :-(సోమాయ) ఐశ్వర్యాయ, (లబాన్) (ఆ) (లభతే) (త్వష్ట్రే) ప్రకాశకాయ (కౌలీకాన్) పక్షివిశేషాన్ (గోషాదీః) యా గాః సాదయంతి హింసంతి తాః పక్షిణీః (దేవానామ్) విదుషామ్ (పత్నీభ్యః) స్త్రీభ్యః (కులీకాః) పక్షిణీవిశేషాః (దేవజామిభ్యః) విదుషాం భగినీభ్యః (అగ్నయే)అగ్నిరివ వర్తమానాయ(గృహపతయే)గృహపాలకాయ(పారుష్ణాన్)పక్షివిశేషాన్.॥24॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా పక్షికర్మవిజ్ఞః సోమాయ లబాంస్త్వష్ట్రే కౌలీకాన్ దేవానాం పత్నీభ్యో గోషాదీర్దేవజామిభ్యః కులీకా అగ్నయే గృహపతయే పారుష్ణానాలభతే తథా యూయ మప్యాలభధ్వమ్.॥24॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః పక్షిణాం స్వభావజాని కర్మాణి విదిత్వా తదనుకరణం కుర్వంతి తే బహుశ్రుతవద్భవంతి.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పక్షుల కార్యముల నెరుగువారు (సోమాయ) ఐశ్వర్యములకై (లబాన్) లావుక [బురక] పిట్టలను (త్వష్ట్రే) ప్రకాశమునకై (కౌలీకాన్) కౌలికము అను పక్షులను (దేవానామ్) విద్వాంసుల (పత్నీభ్యః) పత్నులకొరకు (గోసాదీః) గోవులను హింసించునట్టి పక్షులను (దేవజామిభ్యః) విద్వాంసుల తోబుట్టువులకై (కులీకాః) కులీకము [వజ్రము] అను పక్షులు (అగ్నయే) అగ్నివలెనుండు (గృహపతయే) గృహస్థులకై (పారుష్ణాన్) పారుష్ణము లను పక్షులను (ఆ, లభతే) ప్రాప్తించుకొనునట్లు మీరును పొందుడు. ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పక్షుల గుణగణముల, స్వభావముల నెరుగు మనుష్యులు వాని కర్మల ననుసరించి కర్మలొనర్చుచుండినట్లైన వారు బహుశ్రుతుని వంటివా రగుదురు.॥౨౪॥

24. An expert in the science of birds finds qualis for affuence; Kaulikas for fame; Goshadis for the Consorts of the learned; Kulikas for the sisters of learned; Parushnas for Lord of the Homestead, behaving like fire.

౧౩౯౬.అహ్నే ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, కాలావయవా దేవతాః, విరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౯౬ అహ్నే పారావతానాలభతే రాత్ర్యై సీచాపూరహోరాత్రయోః సన్ధిభ్యో జతూర్మాసేభ్యో దాత్యౌహాన్త్సంవత్సరాయ మహతః సుపర్ణాన్ ॥౨౫॥

ప.వి:- అహ్నే, పారావతాన్, ఆ, లభతే, రాత్ర్యై, సీచాపూః, అహోరాత్రయోః, సన్ధిభ్య ఇతి సన్ధి+భ్యః, జతూః, మాసేభ్యః, దాత్యౌహాన్, సంవత్సరాయ మహతః, సుపర్ణానితి సు+పర్ణాన్.॥౨౫॥

పదార్థః :- (అహ్నే) దివసాయ (పారావతాన్) కలరవాన్ (ఆ) (లభతే) (రాత్ర్యై) (సీచాపూః)పక్షివిశేషాన్ (అహోరాత్రయోః) (సంధిభ్యః) (జతూః) పక్షివిశేషాన్ (మాసేభ్యః) (దాత్యౌహాన్) కృష్ణకాకాన్ (సంవత్సరాయ) వర్షాయ (మహతః) (సుపర్ణాన్) శోభనపక్షాన్ పక్షిణః.॥౨౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా కాలవిజ్ఞనో ఽహ్నే పారావతాన్రాత్ర్యై సీచాపూరహో రాత్రయోః సన్ధిభ్యో జతూర్మాసేభ్యో దాత్యౌహాన్త్సంవత్సరాయ మహతః సుపర్ణానాలభతే తథా యూయమప్యేతానాలభధ్వమ్.॥౨౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః స్వస్వసమయానుకూల క్రీడకానాం పక్షిణాం స్వభావం కుర్యుస్తే బహువిదస్స్యుః. ॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ మానువులారా! ఎట్లు కాలము నెరుగువారు (అహ్నే) దినముకై (పారావతాన్) కోమల శబ్దము నొనర్పు పావురముల (రాత్రై) రాత్రికొరకు (సీచాపూః) సీచాపూ యను పేరుగల విహంగముల (అహోరాత్రయోః) రేబవళ్లకై (సన్ధిభ్యః) సంధుల అనగా ప్రాతఃసాయంసంధ్యలకై (జతూః) జతువులను పేరుగల పక్షులు (మాసేభ్యః) మాసముకొరకు (దాత్యౌహాన్) నల్లని కాకులు మరియు (సంవత్సరాయ) వత్సరముల కొరకు (మహతః) పెద్దపెద్ద (సుపర్ణాన్) సుందర రెక్కలు గల పక్షులు (ఆ,లభతే) చక్కగా పొందుదురో మీరును అట్లే పొందుడు. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు తమతమ సమయమున కనుకూలమగునట్లు క్రీడలనొనర్పు పక్షుల స్వభావముల నెరిగి తమ స్వభావముల నట్లుజేసి కొనెదరో వారు గొప్ప జ్ఞానులగుదురు. ॥౨౫॥

25. An expert in the science of time should study pigeons in the beginning of the day; sichapus in the night; bats in the morning and evening, gallinules for the knowledge of months, birds with beautiful feathers for realizing the beauty of the year.

౧౩౯౭. భూమ్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, భూమ్యాదయో దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౧౩౯౭ భూమ్యా ఆఖూనాలభతే ఽన్తరిక్షాయ పాఙ్క్త్రాన్ దివే

కశాన్ దిగ్భ్యో నకులాన్ బభ్రుకానవాంతరదిశాభ్యః ॥౨౬॥

ప.వి:- భూమ్యై, ఆఖూన్, ఆ, లభతే, అన్తరిక్షాయ, పాఙ్క్త్రాన్, దివే, కశాన్, దిగ్భ్య ఇతి దిక్+భ్యః, నకులాన్, బభ్రుకాన్, అవాన్తరదిశాభ్య ఇత్యవాన్తర+దిశాభ్యః.॥౨౬॥

పదార్థః :-(భూమ్యై) (ఆఖూన్) మూషకాన్ (ఆ) (లభతే) (అంతరిక్షాయ) (పాంక్త్రాన్) పంక్తిరూపేణ గంతవ్యాన్ (పక్షివిశేషాన్) (దివే) ప్రకాశాయ (కశాన్) పక్షివిశేషాన్

(దిగ్భ్యః) పూర్వాదిభ్యః (నకులాన్) (బభ్రుకాన్) నకులజాతివిశేషాన్ (అవాంతరదిశాభ్యః) ఉపదిశాభ్యః.॥౨౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా భూమిజంతుగుణవిజ్ఞనో భూమ్యా ఆఖూనంతరిక్షాయ పాంక్త్రాన్ దివే కశాన్ దిగ్భ్యో నకులానవాంతరదిశాభ్యో బభ్రుకానాలభతే తథా యూయమప్యాలభధ్వమ్.॥౨౬॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! భూమ్యాదివన్మూషకాదిగుణాన్ విదిత్వోపకుర్యుస్తే బహువిజ్ఞానా జాయేరన్. ॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! భూమిసంబంధ జంతువుల గుణముల నెరుగువా రేవిధముగ (భూమ్యై) భూమికొరకు (ఆఖూన్) మూషికములను (అన్తరిక్షాయ) అంతరిక్షమునకై (పాంక్త్రాన్) పంక్తులు పంక్తులుగా వెళ్ళునట్టి విశేష పక్షులను (దివే) ప్రకాశముకొరకు (కశాన్) కశము లను పక్షులను (దిగ్భ్యః) తూర్పుమున్నగు దిశలకొరకు (నకులాన్) ముంగిసలను మరియు (అవాన్తరదిశాభ్యః) దిశల సంధులగు మూల దిశలకొరకు (బభ్రూకాన్) గోధుమ వర్ణముగల విశేషమైన ముంగిసలను (ఆ, లభతే) ఉత్తమ రీతిలో ప్రాప్తించుకొనెదరో, ఆ విధముగ మీరెల్లరును పొందుడు.॥౨౬॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు భూమ్యాదుల వలె మూషికములు మున్నగువాని యుపకారమును దెలిసికొని గొప్ప ఉపకారవంతులు గావలెను. ॥౨౬॥

26. An expert in the science of Earth should study rats for understanding the nature of ground; birds who fly in groups, for firmament; voles for light; mungooses for the quarters; brownish ichneumons for the intermediate spaces.

౧౩౯౮.వసుభ్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః వస్వాదయో దేవతాః, నిచృద్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౩౯౮ వసుభ్య ఋశ్యానాలభతే రుద్రేభ్యో రురూనాదిత్యేభ్యో న్యఙ్కూన్।
విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః పృషతాన్త్సాధ్యేభ్యః కులుంగాన్ ॥౨౭॥

ప.వి:- వసుభ్య ఇతి వసు+భ్యః, ఋశ్యాన్, ఆ, లభతే, రుద్రేభ్యః, రురూన్, ఆదిత్యేభ్యః, న్యఙ్కూన్, విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః, పృషతాన్, సాధ్యేభ్యః, కులుఙ్గాన్.॥౨౭॥

పదార్థః :- (వసుభ్యః) అగ్న్యాదిభ్యః (ఋశ్యాన్) మృగజాతివిశేషాన్ పశూన్ (ఆ) (లభతే) (రుద్రేభ్యః) ప్రాణాదిభ్యః (రురూన్) మృగవిశేషాన్ (ఆదిత్యేభ్యః) మాసేభ్యః

(న్యంకూన్) పశువిశేషాన్ (విశ్వేభ్యః) (దేవేభ్యః) దివ్యేభ్యః పదార్థేభ్యో విద్వద్భ్యో వా (పృషతాన్) మృగవిశేషాన్ (సాధ్యేభ్యః)సాధితుం యోగ్యేభ్యః(కులుంగాన్)పశువిశేషాన్.॥౨౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా పశుగుణవిజ్ఞవో వసుభ్య ఋశ్యాన్ రుద్రేభ్యో రురూనాదిత్యేభ్యో న్యంకూన్ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః పృషతాన్సాధ్యేభ్యః కులుంగానాలభతే తథైతాన్ యూయమప్యాలభధ్వమ్.॥౨౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా మృగాదీనాం వేగగుణాన్ విదిత్వోపకుర్యుస్తే ఉత్యంతం సుఖం లభేరన్.॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పశువుల గుణముల నెరుగువా రెట్లు (వసుభ్యః) అగ్ని మున్నగు వసువులకొరకు (ఋశ్యాన్) ఋశ్యజాతి జింకలను (రుద్రేభ్యః) ప్రాణము మున్నగు రుద్రులకొరకు (రురూన్) రురువను పశువు [నల్లచారలదుప్పి] లను (ఆదిత్యేభ్యః) పండ్రెండు నెలలకొరకు (న్యఙ్కూన్) న్యంకునామక పశువులను (విశ్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) దివ్యపదార్థముల మరియు విద్వాంసులకొరకు (పృషతాన్) పృషతజాతికి చెందిన మృగ లేడి విశేషముల మరియు (సాధ్యేభ్యః) సాధించదగినవానికై (కులుంగాన్) కులుంగము అను పశువిశేషములను (ఆ,లభతే) చక్కగా పొందునట్లు మీరును పొందుడు. ॥౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు హరిణము మున్నగువాని వేగరూపగుణములను దెలిసికొని ఉపకారమొనర్చెదరో వా రత్యంత సుఖములను ప్రాప్తించుకొనెదరు.॥౨౭॥

27. An expert in the knowledge of animals should secure blackbucks for Vasu Brahmcharis; stags for Rudra Brahmcharis: Nayanku deer for Aditya Brahmcharis; spotted deer for all the learned; Kulinga antelopes for yogis engrossed in meditation.

౧౩౯౯.ఈశానాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశానాదయో దేవతాః, బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౩౯౯ ఈశానాయ త్వా పరస్వతఽఆ లభతే మిత్రాయ గౌరాన్।

వరుణాయ మహిషాన్ బృహస్పతయే గవయాంస్త్వష్ట్ర ఉష్ట్రాన్ ॥౨౮॥

ప.వి:-ఈశానాయ, త్వా, పరస్వతః, ఆ, లభతే, మిత్రాయ, గౌరాన్, వరుణాయ, మహిషాన్, బృహస్పతయే, గవయాన్, త్వష్ట్రే, ఉష్ట్రాన్.॥౨౮॥

పదార్థః :-(ఈశానాయ) సమర్థాయ జనాయ, (త్వా) త్వామ్ (పరస్వతః) మృగవిశేషాన్, (ఆ, లభతే) (మిత్రాయ) (గౌరాన్) (వరుణాయ) (మహిషాన్) (బృహస్పతయే) (గవయాన్) (త్వష్ట్రే) (ఉష్ట్రాన్). ॥౨౮॥

అన్వయః :-హే రాజన్! యో మనుష్య ఈశానాయ త్వా పరస్వతో మిత్రాయ గౌరాన్ వరుణాయ మహిషాన్ బృహస్పతయే గవయాన్ త్వష్ట్రే ఉష్ట్రానాలభతే స ధనధాన్యయుక్తో జాయతే.॥౨౮॥

భావార్థః :- యే పశుభ్యో యథావదుపకారాన్ గృహ్ణీయుస్తే సమర్థాః స్యుః.॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! ఏ మనుష్యులు (ఈశానాయ) సమర్థుడగువానికై (త్వా) నిన్ను మరియు (పరస్వతః) పరస్వతము లనెడి మృగవిశేషములను (మిత్రాయ) మిత్రునికొరకు (గౌరాన్) గౌర [తెలుపు] వర్ణవిశేషమగు లేడి మున్నగు వానిని (వరుణాయ) అతిశ్రేష్ఠులకొరకు (మహిషాన్) మహిషములను (బృహస్పతయే) బృహస్పతి, అనగా మహాత్ముల రక్షకునకు (గవయాన్) గవయము [తెల్లపాదములు గల లేడి] విశేషములను (త్వష్ట్రే) త్వష్ట్ర, అనగా పదార్థవిద్యచే పదార్థముల సూక్ష్మపరచువారికొరకు (ఉష్ట్రాన్) ఒంటెలను (ఆ, లభతే) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనెదరో, వారు ధనధాన్యములను పొందగలుగుదురు.॥౨౮॥

భావార్థము :-యథావతుగా పశుపక్ష్యాదులచే ఉపకారమును పొందువారు సమర్థులై యుందురు.॥౨౮॥

28. Praswan deer should be secured for the wealthy; Gaur deer for the friend; Buffaloes for the most prosperous; forest cows for the guardian of the virtuous; camels for the artisans.

౧౪౦౦. ప్రజాపతయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజాపత్యాదయో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౦ ప్రజాపతయే పురుషాన్ హస్తిన ఆ లభతే వాచే

ప్లుషీం శ్చక్షుషే మశకాఞ్ఛ్రోత్రాయ భృఙ్గాః ॥౨౯॥

ప.వి:- ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, పురుషాన్, హస్తినః, ఆ, లభతే, వాచే, ప్లుషీన్, చక్షుషే, మశకాన్, శ్రోత్రాయ, భృఙ్గాః.॥౨౯॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతయే) ప్రజాస్వామినే,(పురుషాన్) (హస్తినః) కుంజరాన్, (ఆ, లభతే) (వాచే) (ప్లుషీన్) జంతువిశేషాన్,(చక్షుషే) (మశకాన్) (శ్రోత్రాయ) (భృంగాః).॥౨౯॥

అన్వయః :- యో మనుష్యః ప్రజాపతయే పురుషాన్ హస్తినో వాచే ప్లుషీంశ్చక్షుషే మశకాన్ఛ్రోత్రాయ భృంగా ఆలభతే స బలిష్ఠో దృఢేంద్రియో జాయతే. ॥౨౯॥

భావార్థః :- యే ప్రజారక్షణాయ చతురంగిణీం సేనాం జితేంద్రియతాం చ సమాచరంతి తే శ్రీమంతో భవంతి.॥౨౯॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యుడు (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకుడగు రాజుకొరకు (పురుషాన్) పురుషులను మరియు (హస్తినః)గజములను (వాచే) వాణికొరకు (ప్లుషీన్) ప్లుషియను పేరు గల జీవులను (చక్షుషే) నేత్రములకొరకు (మశకాన్) మశకము-దోమలను మరియు (శ్రోత్రాయ) కర్ణములకొరకు (భృఙ్గాః) భ్రమరము [తుమ్మెద] లను (ఆ, లభతే) పొందువాడు బలశాలి, వీర్యవంతు డగుచున్నాడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :- ప్రజారక్షకుడగు నే రాజు చతురంగబలముతో చతుర్దిశలను బలిష్ఠపరచు సైన్యములు మరియు జితేంద్రియత్వమును చక్కగా ఆచరణయందుంచునో యాతడు ధనశాలి మరియు కాంతి మంతుడగును. ॥౨౯॥

29. For the service of the king valiant soldiers and elephants should be secured; white ants for eloquence; mosquitoes for sight, black bees for hearing.

౧౪౦౧. ప్రజాపతయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజాపత్యాదయో దేవతాః, నిచృదతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఞల నవ్విషయమే.

౧౪౦౧ ప్రజాపతయే చ వాయవే చ గోమృగో వరుణాయారణ్యో మేషో

యమాయ కృష్ణో మనుష్యరాజాయ మర్కటః శార్దూలాయ

రోహిదృషభాయ గవయీ క్షిప్రశ్యేనాయ వర్తికా నీలఙ్గోః

కృమిః సముద్రాయ శిశుమారో హిమవతే హస్తీ ॥౩౦॥

ప.వి:- ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, చ, వాయవే, చ, గోమృగ ఇతి గో+ మృగః, వరుణాయ, ఆరణ్యః, మేషః, యమాయ, కృష్ణః, మనుష్యరాజాయేతి మనుష్య+రాజాయ, మర్కటః, శార్దూలాయ, రోహిత్, ఋషభాయ, గవయీ, క్షిప్రశ్యేనాయేతి క్షిప్ర+శ్యేనాయ,

వర్తికా, నీలఙ్గోః, కృమిః, సముద్రాయ, శిశుమారఇతి శిశు+మారః, హిమవతఇ ఇతి హిమ+వతే, హస్తీ.॥30॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతయే)ప్రజాపాలకాయ (చ) తత్సంబంధిభ్యః (వాయవే) (చ) తత్సంబంధిభ్యః, (గోమృగః) యో గాం మార్ష్టి శుంధతి సః, (వరుణాయ) (అరణ్యః) వనే భవః (మేషః) అవిజాతివిశేషః (యమాయ) న్యాయాధీశాయ (కృష్ణః) కృష్ణగుణవిశిష్టః (మనుష్యరాజాయ) నరేశాయ (మర్కటః) వానరః (శార్దూలాయ) మహాసింహాయ (రోహిత్) రక్తగుణవిశిష్టో మృగః (ఋషభాయ) శ్రేష్ఠాయ సభ్యాయ (గవయీ) గవయస్య స్త్రీ (క్షిప్రశ్యేనాయ) క్షిప్రగామినే శ్యేనాయేవ వర్తమానాయ (వర్తికా) (నీలంగోః) యో నీలం గచ్ఛతి తస్య (కృమిః) క్షుద్రజంతువిశేషః, (సముద్రాయ) (శిశుమారః) బాలహంతా, (హిమవతే) బహూని హిమాని విద్యంతే యస్య తస్మై, (హస్తీ).

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిః ప్రజాపతయే చ వాయవే చ గోమృగో వరుణాయారణ్యో మేషో యమాయ కృష్ణో మనుష్యరాజాయ మర్కటః శార్దూలాయ రోహిదృషభాయ గవయీ క్షిప్రశ్యేనాయ వర్తికా నీలంగోః కృమిః సముద్రాయ శిశుమారో హిమవతే హస్తీ చ సంప్రయోక్తవ్యః.॥30॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా మనుష్యసంబంధ్యుత్తమాన్ ప్రాణినో రక్షంతి తే సాంగోపాంగబలా జాయంతే. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకుడు (చ) మరియు వానికి సంబంధించినవారు(వాయవే) వాయువు (చ) మరియు వాయుసంబంధ పదార్థములకొరకు (గోమృగః) పృథివిని శుద్ధపరచునది (వరుణాయ) అత్యుత్తమముకొరకు (అరణ్యః) వనసంబంధ (మేషః) గొఱ్ఱె (యమాయ) న్యాయాధీశునకై (కృష్ణః) నల్లని జింక (మనుష్యరాజాయ) మనుష్యుల రాజుకొరకు (మర్కటః) వానరము (శార్దూలాయ) పెద్దపులి లేక సింహముకొరకు (రోహిత్) ఎఱ్ఱని లేడి (ఋషభాయ) శ్రేష్ఠుడగు సభ్యమానవునకు (గవయీ) నల్లని యావు లేక తెల్లపాదములుగల లేడి (క్షిప్రశ్యేనాయ) అతివేగముగా నెగిరిపోవు డేగపక్షివంటి దానికొరకు (వర్తికా) బాతు (నీలంగోః) నీలమును పొందునట్టి చిన్న కీటకమునకై (కృమిః) చిన్న కీటకము (సముద్రాయ) సముద్రముకొరకు (శిశుమారః) శిశువులను హింసించు శిశుమారకము మరియు (హిమవతే) అనేక హిమఖండములు గల పర్వతమునకై (హస్తీ) ఏనుగును చక్కగా యుక్తపరచవలెను.॥30॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు మానవసంబంధ ఉత్తమ ప్రాణులను చక్కగా రక్షించు చుండునో యాతడు సాంగోపాంగముగ శక్తిమంతుడగును. ॥30॥

30. For swiftness like a king and air Gomriga should be known; a wild ram for an excellent person; a black deer for the Lord of justice; a monkey for the king; a red doe for the tiger; a female Goyal for a civilized person, aquail for the swift falcon; a worm for the Nilangu, a porpoise for the sea; an elephant for the snowy mountain.

౧౪౦౨.మయురిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రాజాపత్యాదయో దేవతాః, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యాదియే.

౧౪౦౨ మయుః ప్రాజాపత్య ఉలో హలిక్ష్ణో వృషదꣳశ స్తే ధాత్రే దిశాం

కఙ్కో ధుఙ్క్షాగ్నేయీ కలవిఙ్కో లోహితాహిః పుష్కరసాదస్తే

త్వాష్ట్రా వాచే క్రుఞ్చః॥౩౧॥

ప.వి:- మయుః, ప్రాజాపత్య ఇతి ప్రాజా+పత్యః, ఉలః, హలిక్ష్ణః, వృషదꣳశః ఇతి వృష+దꣳశః, తే, ధాత్రే, దిశామ్, కఙ్కః, ధుఙ్క్షా, ఆగ్నేయీ, కలవిఙ్కః, లోహితాహిరితి లోహిత+అహిః, పుష్కరసాదః ఇతి పుష్కర+సాదః, తే, త్వాష్ట్రాః, వాచే, క్రుఞ్చః.॥౩౧॥

పదార్థః :- (మయుః) కిన్నరః (ప్రాజాపత్యః) ప్రజాపతిదేవతాకః, (ఉలః) క్షుద్రకృమిః (హలిక్ష్ణః) మృగేంద్రవిశేషః (వృషదంశః) మార్జాలః (తే) (ధాత్రే) ధారకాయ (దిశామ్) (కంకః) లోహపృష్ఠః (ధుఙ్క్షా) పక్షివిశేషః (ఆగ్నేయీ) (కలవింకః) చటకః (లోహితాహిః) లోహితశ్చాసావహిశ్చ (పుష్కరసాదః) యః పుష్కరే సీదతి, (తే) (త్వాష్ట్రాః) త్వష్టృదేవతాకాః (వాచే) (క్రుంచః).॥౩౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిః ప్రాజాపత్యో మయురులోహలిక్ష్ణో వృషదంశశ్చ తే ధాత్రే కంకో దిశాం ధుంక్షా ఆగ్నేయీ కలవింకో లోహితాహిః పుష్కరసాదస్తే త్వాష్ట్రా వాచే క్రుంచశ్చ వేదితవ్యాః.॥౩౧॥

భావార్థః :- యే శృగాలసర్పాదీన్ వశం నయంతి తే ధురంధరాస్సంతి.॥౩౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీకు (ప్రాజాపత్యా) ప్రజాపతి దేవతగల (మయుః) నిందితుడగు కిన్నరమనుష్యుడు మరియు నెవడు (ఉలః) చిన్న కీటకము (హలిక్ష్ణః) విశేషముగ సింహము మరియు (వృషదంశః) మార్జాలములు (తే) మున్నగునవి (ధాత్రే) ధారణ మొనర్చువారికొరకు (కఙ్కః) తెల్లగ్రద్ద

[రాబందు] (దిశామ్) దిశలనిమిత్తము (ధుంక్షా) దుంక్షయను పక్షివిశేషము (ఆగ్నేయీ) అగ్నిదేవతగా గలిగి నట్టి (కలవిఙ్కః) ఊరుపిచ్చుక లేక పావురము (లోహితాహిః) ఎఱ్ఱని సర్పము మరియు (పుష్కరసాదః) చెరువులందుండునట్టి వేవో (తే) అవియన్నియును (త్వాష్ట్రాః) త్వష్ట దేవతగా గలవి, మరియు (వాచే) వాణికొరకు (క్రుఞ్చః) సారసము [బెగ్గురుపక్షి] యని మీరు ఎరుగవలయును.॥30॥

భావార్థము :-శృగాలయు [నక్క]లను సర్పములను మున్నగు వానిని వశమొనర్చుకొనువారు ధురంధరులై యుందురు. ॥30॥

31. A despicable person belongs to the king; the tiny worm, the lion, the cat belong to one given to mental abstraction; the heron belongs to the quarters; the female bird named Dhunksha possesses the qualities of fire; sparrow, red snake, and the bird residing in the tank belong to Twashta (sun), the curlew belongs to speech.

౧౪౦౩.సోమాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సోమాదయో దేవతాః, భురిగ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౩ సోమాయ కులుఙ్గ ఆరణ్యోఽజో నకులః శకా తే పౌష్ణాః

క్రోష్టా మాయోరిన్ద్రస్య గౌరమృగః పిద్వో న్యఙ్కుః కక్కటస్తేఽ

నుమత్యై ప్రతిశ్రుత్కాయై చక్రవాకః ॥31॥

ప.వి:- సోమాయ, కులుఙ్గః, ఆరణ్యః, అజః, నకులః, శకా, తే, పౌష్ణాః, క్రోష్టా, మాయోః, ఇన్ద్రస్య, గౌరమృగ ఇతి గౌర+మృగః, పిద్వః, న్యఙ్కుః, కక్కటః,తే, అనుమత్యా ఇత్యను+మత్యై, ప్రతిశ్రుత్కాయా ఇతి ప్రతి+శ్రుత్కాయై, చక్రవాక ఇతి చక్ర+వాకః.॥31॥

పదార్థః :- (సోమాయ) (కులుంగః) పశువిశేషః (ఆరణ్యః) అరణ్యే భవః, (అజః) ఛాగజాతివిశేషః (నకులః) (శకా) శకః శక్తిమాన్. అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (తే) (పౌష్ణాః) పుష్టికరసంబంధినః (క్రోష్టా) శృగాలః (మాయోః) శృగాలవిశేషస్య (ఇంద్రస్య) ఐశ్వర్యయుక్తస్య (గౌరమృగః) (పిద్వః) మృగవిశేషః (న్యంకుః) మృగవిశేషః (కక్కటః) అయమపి మృగవిశేషః (తే) (అనుమత్యై) (ప్రతిశుత్కాయై) ప్రతిశ్రావికాయై (చక్రవాకః) పక్షివిశేషః. ॥31॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యది యుష్మాభిః సోమాయ కులుంగ ఆరణ్యోఽజో నకులః శకా చ తే పౌష్ణా మాయోః క్రోష్టేంద్రస్య గౌరమృగో యే పిద్వో న్యంకుః కక్కటశ్చ తేఽనుమత్యై ప్రతిశ్రుత్కాయై చక్రవాకశ్చ సంప్రయుజ్యతే తర్హి బహుకృత్యం కర్తుం శక్యేత.॥32॥

భావార్థః :- య ఆరణ్యేభ్యః పశ్వాదిభ్యో ఉప్యుపకారం కర్తుం జానీయుస్తే సిద్ధకార్యా జాయంతే.॥32॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఒక వేళ మీరు (సోమాయ) సోమునికొరకు (కులుఙ్గః) కులుంగమను పశువిశేషము లేక (ఆరణ్యః) ఆటవిక (అజః) మేక (నకులః) ముంగిస మరియు (శకా) శకమను సమర్థవంతమగు పశువిశేషము (తే) అవి (పౌష్ణాః) పుష్టినొసగు వాని సంబంధము లేక (మాయోః) నక్కజాతివిశేషమునకు (క్రోష్టా) సామాన్యమగు నక్కజాతి (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యవంతునికొరకు (గౌరమృగః) తెల్లని మృగము లేక (పిద్వః) విశేషమృగము (న్యఙ్కుః) ఒక వేరుజాతి మృగము (కక్కటః) కక్కటమను మృగవిశేషములు ఏవి గలవో (తే) అవి (అనుమత్యై) అనుమతికొరకు మరియు (ప్రతిశ్రుత్కాయై) వినినపిదప వినిపించుదానికొరకు (చక్రవాకః) చకోరపక్షి మిథునము చక్కగా వినియోగపరచుకొనినచో అనేక కార్యము లొనర్చుటకు సమర్థులు గాగలుగుదురు. ॥32॥

భావార్థము :- వన్యపశువులచేతను ఉపకారమును పొందుటను ఎరిగినవారు కార్యసిద్ధులు కాగలుగుదురు.॥32॥

32. An antelope should be had for prosperity; wild goat, mungoose, saka (a strong animal) are meant for the powerful; an ordinary jackal is subservient to a superior jackal; white deer is meant for a wealthy person, Pidva; Nayanku, Kakkat are for Anumati; the chakravaka (ruddy goose) is for the Echo

౧౪౦౪.సౌరీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, మిత్రాదయో దేవతాః, భురిగ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౪ సౌరీ బలాకా శార్గః సృజయః, శయాణ్డకస్తే మైత్రాః।

సరస్వత్యై శారిః పురుషవాక్ శ్వావిద్భౌమీ శార్దూలో వృకః।

పృదాకుస్తే మన్యవే సరస్వతే శుకః పురుషవాక్ ॥33॥

ప.విః- సౌరీ, బలాకా, శార్గః, సృజయః, శయాణ్డక ఇతి శయ+అండకః, తే,మైత్రాః,

సరస్వత్యై, శారిః, పురుషవాగితి పురుష+వాక్, శ్వావిత్, శ్వావిదితి శ్వా+విత్,భౌమీ, శార్దూలః,

వృకః, పృదాకుః, తే, మన్యవే, సరస్వతే, శుకః, పురుషవాగితి పురుష+వాక్.॥33॥

పదార్థః:-(సౌరీ) సూర్యో దేవతా యస్యాః సా (బలాకా) విశేషపక్షిణీ (శార్గః) శార్గశ్చాతకః. అత్ర ఛాందసో వర్ణలోప ఇతి ఙలోపః (సృజయః) పక్షివిశేషః (శయాండకః) పక్షివిశేషః (తే) (మైత్రాః) ప్రాణదేవతాకాః (సరస్వత్యై) నద్యై (శారిః) శుకీ (పురుషవాక్) శుకః (శ్వావిత్) సేధా, (భౌమీ)పృథివీ దేవతాకాః (శార్దూలః) వ్యాఘ్రవిశేషః (వృకః) చిత్రకః (పృదాకుః) సర్పః (తే) (మన్యవే) క్రోధాయ (సరస్వతే) సముద్రాయ (శుకః) శుద్ధికృత్ పక్షివిశేషః (పురుషవాక్) పురుషస్య వాగివ వాగ్యస్య సః.॥33॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యా సౌరీ సా బలాకా యే శార్గః సృజయః శయాండకశ్చ తే మైత్రాః శారిః పురుషవాక్ సరస్వత్యై శ్వావిత్ భౌమీ శార్దూలో వృకః పృదాకుశ్చ తే మన్యవే శుకః పురుషవాక్ చ సరస్వతే విజ్ఞేయాః.॥33॥

భావార్థః :-యే బలాకాదయః పశుపక్షిణస్తేషాం మధ్యాత్ కేచిత్పాలనీయాః కేచిత్తాడనీయాః సంతీతి వేద్యమ్.॥33॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు (సౌరీ) వేనికి సూర్యుడు దేవతగా గలదో (బలాకా) బకము మరియు (శార్గః) చాతకపక్షి (సృజయః) సృజయమను పేరుగల పక్షి (శయాణ్డకః) శయాండకమను పక్షి (తే) అవి (మైత్రాః) ప్రాణదేవతా సంబంధమైనవి (శారిః) పెంటి చిలుక (పురుషవాక్) పురుషునివలె పలుకు మగచిలుక (సరస్వత్యై) నదులకొరకు (శ్వావిత్) ఏదుపంది (భౌమీ) భూమిదేవతగాగలది (శార్దూలః) కేసరి సింహము (వృకః) తోడేలు (పృదాకుః) సర్పములు ఏవి గలవో (తే) అవి (మన్యవే) క్రోధముకొరకు మరియు (శుకః) శుద్ధియొనర్చు శుకపక్షివిశేషము (పురుషవాక్) మనుష్యుల పలుకులవంటి పలుకులు పలుకగల పక్షి (సరస్వత్యై) సముద్రముకొరకని మీరు చక్కగా తెలిసికొనవలయును.॥33॥

భావార్థము :- బలాక [బకము] మున్నగు పక్షులందు కొన్ని పాలించదగినవి, మరికొన్నితాడన మొనర్చ దగినవని మీరు తెలిసికొనవలెను. ॥33॥

33. The female crane belongs to the sun; Sarga, srijaya, Sayandaka, these three belong to breath, the human - voiced female parrot belongs to the strem; the porcupine belongs to the ground; tiger, wolf, viper belong to anger; the human voiced parrot belongs to the sea.

౧౪౦౫.సుపర్ణ ఇత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, స్వరాట్ శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౫ సుపర్ణః పార్జన్యఽఆతిర్వాహసో దర్విదా తే వాయవే బృహస్పతయే
వాచస్పతయే పైఙ్గరాజోఽలజఽఆన్తరిక్షః ప్లవో మద్గుర్మత్స్యస్తే
నదీపతయే ద్యావాపృథివీయః కూర్మః ॥౩౪॥

ప.వి:- సుపర్ణ ఇతి సు+పర్ణః, పార్జన్యః, ఆతిః వాహసః,దర్విదేతి దర్వి+దా, తే, వాయవే, బృహస్పతయే, వాచః పతయే, పైంగరాజ ఇతి పైంగ+రాజః, అలజః, ఆంతరిక్షః, ప్లవః, మద్గుః, మత్స్యః, తే నదీపతయ ఇతి నదీ+పతయే, ద్యావాపృథివీయః, కూర్మః.॥౩౪॥

పదార్థః :- (సుపర్ణః) శోభనపతనః (పార్జన్యః) పర్జన్యవద్గుణః (ఆతిః) పక్షివిశేషః (వాహసః) అజగరః సర్పవిశేషః (దర్విదా) కాష్ఠచ్ఛిత్ పక్షివిశేషః (తే) (వాయవే) (బృహస్పతయే)బృహతాం పాలకాయ (వాచః) (పతయే) పాలకాయ (పైంగరాజః) పక్షివిశేషః (అలజః) పక్షివిశేషః (ఆంతరిక్షః) అంతరిక్షదేవతాకః (ప్లవః) వర్తికా (మద్గుః) జలకాకః (మత్స్యః) (తే) (నదీపతయే) సముద్రాయ (ద్యావాపృథివీయః) ప్రకాశభూమిదేవతాకః (కూర్మః) కచ్ఛపః॥౩౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యుష్మాభిర్యః సుపర్ణః స పార్జన్యో య ఆతిర్వాహసో దర్విదా చ తే వాయవే పైంగరాజో బృహస్పతయే వాచస్పతయేఽలజ ఆంతరిక్షో యే ప్లవో మద్గుర్మత్స్యశ్చ తే నదీపతయే యః కూర్మః స ద్యావాపృథివీ యశ్చ విజ్ఞేయాః.॥౩౪॥

భావార్థః:- యే మేఘాదితుల్యగుణాః పశుపక్షివిశేషాః సంతి తే కార్యోపయోగాయ నియోజనీయాః. ॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సుపర్ణః) చక్కగా పతనమగుట మరియు ఎగురుటగల పక్షి (పార్జన్యః) మేఘమువంటి గుణముగల (ఆతిః) అతి యను పేరుగల పక్షి (వాహసః) కొండచిలువ సర్పము (దర్విదా) వృక్షకాండముల దొలచు వడ్రంగిపిట్ట ఏవి గలవో (తే) అవి యన్నియును (వాయవే) వాయువు కొరకు (పైఙ్గరాజః) పైంగరాజమను నామముగల పక్షి (బృహస్పతయే) గొప్పగొప్ప పదార్థముల మరియు (వాచః, పతయే) వాణిని పాలించువానికొరకు (అలజః) అలజమను పక్షి (అన్తరిక్షః) అంతరిక్షము దేవతగాగలది (ప్లవః) జలములందు ఈదుచుండుబాతు (మద్గుః) నీటికాకి మరియు (మత్స్యః) చేపలు ఏవి గలవో (తే)అవి

యన్నియును (నదీపతయే) సముద్రముకొరకు మరియు నేది (కూర్మః) తాబేలు గలదో యది (ద్యావాపృథివీయః) ప్రకాశము, భూమి దేవతలుగా గలదని యెరుగుడు.॥34॥

భావార్థము :-మేఘము మున్నగువానివంటి గుణములుగల విశేష పశుపక్ష్యాదులు ఏవి గలవో వానిని కార్యములయం దుపయోగించవలయును. ॥34॥

34. The eagle belongs to the cloud; the Aati, the serpent, the wood pecker, these are for air; the Paingraja is for Brihaspati; the Alaja belongs to the Firmament; pelican, cormorant, fish, these belong to the ocean; the tortoise belongs to the Heaven and Earth.

౧౪౦౬.పురుషమృగ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, చంద్రాదయో దేవతాః, విపృచ్ఛక్వరీ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యాదియే.

౧౪౦౬ పురుషమృగ శ్చంద్రమసో గోధా కాలకా దార్వాఘాటస్తే వనస్పతీనాం

కృకవాకుః సావిత్రో హంసో వాతస్య నాక్రో మకరః

కులీపయస్తేఽకూపారస్య హ్రియై శల్యకః ॥35॥

ప.వి:- పురుషమృగ ఇతి పురుష+మృగః, చంద్రమసః, గోధా, కాలకా, దార్వాఘాటః, దార్వాఘాత ఇతి దారు+ ఆఘాతః, తే, వనస్పతీనామ్, కృకవాకురితి కృక+వాకుః, సావిత్రః, హంసః, వాతస్య, నాక్రః, మకరః, కులీపయః, తే అకూపారస్య, హ్రియై, శల్యకః.॥35॥

పదార్థః :- (పురుషమృగః) యః పురుషాన్ మార్ష్టి స పశువిశేషః (చంద్రమసః) చంద్రస్య (గోధా) (కాలకా) (దార్వాఘాటః) శతపత్రకః (తే) (వనస్పతీనామ్) (కృకవాకుః)కుక్కుటః (సావిత్రః) సవితృ దేవతాకః (హంస) (వాతస్య) (నాక్రః) వక్రాజ్జాతః (మకరః) (కులీపయః) జలజంతువిశేషః (తే) (అకూపారస్య) సముద్రస్య (హ్రియై) లజ్జాయై (శల్యకః) కంటకపక్ష యుక్తః శ్వావిత్. ॥35॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యః పురుషమృగః స చంద్రమసో యే గోధా కాలకా దార్వాఘాటశ్చ తే వనస్పతీనాం యః కృకవాకుః స సావిత్రో యో హంసః స వాతస్య యే నాక్రో మకరః కులీపయశ్చ తేఽకూపారస్య యః శల్యకః స హ్రియై చ విజ్ఞేయాః. ॥35॥

భావార్థః :-యే చంద్రాదిగుణాః పశుపక్షివిశేషాస్తే మనుష్యైర్విజ్ఞేయాః.॥35॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు (పురుష మృగః) పురుషుల [మనుష్యుల] ను శుద్ధమొనర్చు ఒక విశేష పశువు (చన్ద్రమసః) చంద్రునికొరకు (గోధా) ఉడుము (కాలకా) కాలక మను పక్షి (దార్వాఘాటః) చెట్లుతొలుచు పక్షి లేవి గలవో (తే) అవి (వనస్పతీనామ్) వనస్పతుల సంబంధమగు (కృకవాకుః) కోడిపుంజు (సావిత్రః) సవితాదేవతగా గలది ఏ (హంసః) హంసగలదో యది (వాతస్య) పవనముకొరకు, ఏవి (నాక్రః) నక్రశిశివు (మకరః) మొసలి (కులీపయః) ఏ విశేష జలజంతువులు గలవో (తే) అవి (అకూపారస్య) సముద్రముకొరకు (శల్యకః) ముళ్లపంది. [ఏదుపంది] (హ్రియై) లజ్జకొరకని మీరు గ్రహింపవలయును. ॥35॥

భావార్థము :-చంద్రుడు మున్నగువాని గుణములతో గూడిన పశుపక్ష్యాదులను గూర్చి మనుష్యులు చక్కగా తెలిసికొనవలయును. ॥35॥

35. The buck that purifies men belongs to the moon; iguana, kalakaa, wood pecker, these belong to the trees; the cock belongs to the sun; the swan belongs to air; crocodile, dolphin, and watery birds, these belong to the sea; the porcupine to modesty.

౧౪౦౭. ఏణీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౭ ఏణ్యహ్నో మణ్డూకో మూషికా తిత్తిరిస్తే సర్పాణాం లోపాశఆశ్వినః కృష్ణో రాత్ర్యా ఋక్షో జతూః సుషిలీకా త ఇతరజనానాం జహకా వైష్ణవీ ॥36॥

ప.వి:-ఏణీ, అహ్నః, మణ్డూకః, మూషికా, తిత్తిరిః, తే సర్పాణామ్, లోపాశః ఆశ్వినః, కృష్ణః, రాత్ర్యై, ఋక్షః, జతూః సుషిలీకేతి సుషి+లీకా, తే ఇతరజనానామితీతర+జనానామ్, జహకా, వైష్ణవీ.॥36॥

పదార్థ :-(ఏణీ) మృగీ (అహ్నః) దివస్య (మండూకః) (మూషికా) (తిత్తిరిః) (తే) (సర్పాణామ్) (లోపాశః) వనచరపశువిశేషః (ఆశ్వినః) అశ్విదేవతాకః (కృష్ణః) కృష్ణవర్ణః, (రాత్ర్యై) (ఋక్షః) భల్లూకః, (జతూః) (సుషిలీకా) ఏతా చ పక్షివిశేషా (తే) (ఇతర జనానామ్) ఇతరే చ తే జనా ఇతరజనాస్తేషామ్, (జహకా) గాత్రసంకోచినీ (వైష్ణవీ) విష్ణుదేవతాకా.॥36॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యైణీ సాఽహ్నో, యే మండూకో మూషికా తిత్తిరిశ్చ తే సర్పాణాం యో లోపాశః స ఆశ్వినో యః కృష్ణః స రాత్ర్యై య ఋక్షో జతూః సుషిలీకా చ త ఇతరజనానాం యా జహకా సా వైష్ణవీ చ విజ్ఞేయాః.॥౩౬॥

భావార్థః :- యే దివాదిగుణాః పశుపక్షివిశేషాస్తే తత్తద్ గుణతో విజ్ఞేయాః.॥౩౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (ఏణీ) హరిణముగలదో, అది (అహ్నః) పగటికొరకు, ఏ (మణ్డూకః) మండూకము [కప్ప] (మూషికా) మూషికము (తిత్తిరిః) ఆడతిత్తిరి [తీతువు] పక్షిగలవో (తే) అవి (సర్పాణామ్) సర్పములకొరకు (లోపాశః) లోపాశమను ఒకవనచర పశువిశేషము (ఆశ్వినః) అశ్విదేవతాగలది (కృష్ణః) నల్లనివర్ణపుజింక లేవి గలవో అవి (రాత్ర్యై) రాత్రికొరకు (ఋక్షః) ఎలుగుబంటు (జతూః) జతువనను పేరుగలది మరియు (సుషీలికా) సుశిలీక యను పక్షి (తే) ఇవి యన్నియును (ఇతరజనానామ్) ఇతరమనుష్యులకొరకు మరియు (జహకా) అవయవములను ముడుచుకొను పక్షివిశేషము (వైష్ణవీ) విష్ణుదేవతాగలవని యెరుగవలెను.॥౩౬॥

భావార్థము :- దినము (పగలు) మున్నగు గుణములుగల పశుపక్ష్యాదుల గుణములను దెలిసికొని వానియుపయోగముల నెరుగవలెను. ॥౩౬॥

36. The black-doe belongs to the day; frog, female -rat, partridge, these belong to the serpents; the jackal belongs to the Aswins, the balck buck to the night; bear, bat, sushilikaa, these belong to the other folk; the pole-cat belongs to vishnu.

౧౪౦౮. అన్యవాప ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అర్ధమాసాదయో దేవతాః, భురిగ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౮ అన్యవాపో ఽర్ధమాసానామృశ్యో మయూరః సుపర్ణస్తే గన్ధర్వాణామపాముద్రో మాసాఙ్ కశ్యపో రోహిత్ కుణ్డృణాచీ గోలత్తికా తేఽప్సరసాం మృత్యవే ఽసితః॥౩౭॥

ప.వి:- అన్యవాప ఇత్యన్య+వాపః, అర్ధమాసానామిత్యర్ధ+మాసానామ్, ఋశ్యః, మయూరః, సుపర్ణ ఇతి సు+పర్ణః, తే, గన్ధర్వాణామ్, అపామ్, ఉద్రః, మాసాన్, కశ్యపః, రోహిత్, కుండృణాచీ, గోలత్తికా, తే, అప్సరసామ్, మృత్యవే, అసితః.॥౩౭॥

పదార్థః :- (అన్యవాపః) కోకిలాఖ్యః పక్షివిశేషః (అర్ధమాసానామ్) (ఋశ్యః) మృగవిశేషః, (మయూరః) (సుపర్ణః) పక్షివిశేషః (తే) (గంధర్వాణామ్) గాయకానామ్ (అపామ్) జలానామ్ (ఉద్రః) జలచరః కర్కటాఖ్యః (మాసాన్) మాసానామ్. అత్ర విభక్తివ్యత్యయః. (కశ్యపః) కచ్ఛపః (రోహిత్) మృగవిశేషః (కుండృణాచీ) వనచరీ (గోలత్తికా) వనచరవిశేషః (తే) (అప్సరసామ్) కిరణాదీనామ్ (మృత్యవే) (అసితః) కృష్ణగుణః పశువిశేషః.॥౩౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యుష్మాభిర్యో ఽన్యవాపః సోఽర్ధమాసానాం య ఋశ్యో మయూరః సుపర్ణశ్చ తే గాంధర్వాణామపాం చ య ఉద్రః స మాసాన్ యే కశ్యపో రోహిత్ కుండృణాచీ గోలత్తికా చ తేఽప్సరసాం యోఽసితః స మృత్యవే చ విజ్ఞేయాః.॥౩౭॥

భావార్థః :-యే కాలాదిగుణాః పశుపక్షిణస్త ఉపకారిణః సంతీతి వేద్యమ్. ॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (అన్యవాపః) కోకిలపక్షి గలదో యది (అర్ధమాసానామ్) పక్షములకొరకు (ఋశ్యః) ఋశ్యజాతి మృగము (మయూరః) నెమలి మరియు (సుపర్ణః) చక్కని రెక్కలుగల పక్షివిశేషము గలవో (తే) అవి (గన్ధర్వాణామ్) గాయకులకు (అపామ్) జలములకొరకు (ఉద్రః) ఉద్రమను పేరుగల ఒక జలచరవిశేషము (మాసాన్) మాసములకొరకు (కశ్యపః) తాబేలు (రోహితః) ఒక విశేషమృగము (కుణ్రుణాచీ) కుంద్రుణాచి యను వనచర విశేషము (గొలత్తికా) గొలత్తిక మనుపేరుగల విశేషమగు పశువు జాతివి ఏవి గలవో (తే) అవి (అప్సరసామ్) కిరణములు మున్నగు పదార్థములకొరకు, మరియు (అసితః) నల్లని గుణము గల ఏ విశేష పశువు గలదో యది (మృత్యవే) మృత్యువుకొరకని కొనవలెను. ॥౩౭॥

భావార్థము :-కాలము మున్నగు గుణములు గల ఏ పశుపక్ష్యాదులు గలవో యవి ఉపకారక ప్రాణులని దెలిసికొన వలయును. ॥౩౭॥

37. The cuckoo belongs to the Half Months; antelope, peacock, swan are meant for the musicians; the other is an aquatic being; the tortoise belongs to the Months; doe-antelope kundrirachi, Golattikaa belong to the beam of the sun; the black snake belongs to death.

౧౪౦౯. వర్షాహూరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వర్షాదయో దేవతాః, స్వరాడ్ జగతీ ఛందః నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౧౪౦౯ వర్షాహూర్ఋతూనామాఖుః కశో మాన్థాలస్తే పిత్రూణాం

బలాయాజగరో వసూనాం కపిఞ్జలః కపోతఽ ఉలూకః శశస్తే

నిరృత్యై వరుణాయారణ్యో మేషః॥౩౮॥

ప.వి:- వర్షాహూరితి వర్ష+ ఆహూః, ఋతూనామ్, ఆఖుః, కశః మాన్థాలః, తే పితౄణామ్, బలాయ, అజగరః, వసూనామ్, కపిఞ్జలః, కపోతః, ఉలూకః, శశః, తే, నిర్‌ఋత్యా+ ఇతి నిః+ఋత్యై, వరుణాయ, ఆరణ్యః, మేషః.॥౩౮॥

పదార్థః :-(వర్షాహూః) యా వర్షా ఆహ్వయతి సా భేకీ (ఋతూనామ్) వసంతాదీనామ్, (ఆఖుః) మూషకః (కశః) శాసనీయః (మాంథాలః) జంతువిశేషః (తే) (పితౄణామ్) పాలకానామ్, (బలాయ) (అజగరః) మహాన్సర్పః (వసూనామ్) (కపింజలః) (కపోతః) (ఉలూకః) (శశః) పశువిశేషః (తే) (నిర్‌ఋత్యై) (వరుణాయ) (ఆరణ్యః) అరణ్యే భవః (మేషః) పశువిశేషః.॥౩౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యుష్మాభిర్యా వర్షాహూః సా ఋతూనామాఖుః కశో మాంథాలశ్చ తే పితౄణాం బలాయాజగరో వసూనాం కపింజలః కపోత ఉలూకః శశశ్చ తే నిర్‌ఋత్యై య ఆరణ్యో మేషః స వరుణాయ చ విజ్ఞేయాః.॥౩౮॥

భావార్థః :-యే ఋత్వాదిగుణాః పశుపక్షిణస్తే తద్గుణా విజ్ఞేయాః.॥౩౮॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (వర్షాహూః) వర్షమునాహ్వానించు ఆడమండూకము (ఋతూనామ్) వసంతాది ఋతువులకొరకు (అఖుః) ఎలుక (కశః) నేర్పించదగిన కశనామక పశువిశేషము (మాన్థాలః) మాంథాలమను జంతువిశేషము లేవిగలవో (తే) అవి (పితౄణామ్) పాలనమొనర్చువారికొరకు (బలాయ) బలముకొరకు (అజగరః) కొండచిలువ (వసూనామ్) అగ్ని మున్నగు వస్తువులకొరకు (కపిఞ్జలః) కపింజలమను ఏ (కపోతః) పావురము గలదో (ఉలూకః) గుడ్లగూబ మరియు (శశః) కుందేలు మున్నగునవి ఏవి కలవో (తే) అవి (నిఋత్యై) నిఋతికొరకు (వరుణాయ) వరుణునికొరకు (ఆరణ్యః) ఆటవిక సంబంధ (మేషః) గొఱ్ఱెపొట్టేలు అని మీ రెరుగవలయును. ॥౩౮॥

భావార్థము :-ఏవి ఏ ఋతువుల మున్నగు వాని గుణములు గల పశువులుగలవో, అవి ఆ యా ఋతుస్వభావములు గలవిగా నెరుగవలయును. ॥౩౮॥

38. The frog belongs to the seasons; the rat, the kasha, the Manthal, these are the guardians; the python is for strength; Kapinjala is for the Vasus; pigeon, owl, hare are the harbingers of adversity; the wild ram serves as an example for the person trying to remove the foe.

౧౪౧౦. శ్విత్ర ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్‌ఋషిః, ఆదిత్యాదయో దేవతాః, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యాదియే.

౧౪౧౦ శ్విత్ర ఆదిత్యానాముష్ట్రో ఘృణీవాన్ వార్ధ్రీనసస్తే మత్యా అరణ్యాయ సృమరో రురూ రౌద్రః క్వయిః కుటరుర్దాత్యౌహస్తే వాజినాం కామాయ పికః॥౩౯॥

ప.వి:- శ్విత్రః, ఆదిత్యానామ్, ఉష్ట్రః, ఘృణీవాన్, ఘృణీవానితి ఘృణి+వాన్, వార్ధ్రీనసః, తే, మత్యై, అరణ్యాయ, సృమరః, రురుః, రౌద్రః, క్వయిః, కుటరుః, దాత్యౌహః, తే, వాజినామ్, కామాయ, పికః.॥౩౯॥

పదార్థః:-(శ్విత్రః) విచిత్రః పశువిశేషః (ఆదిత్యానామ్) కాలావయవానామ్ (ఉష్ట్రః) (ఘృణీవాన్) తేజస్విపశువిశేషః (వార్ధ్రీనసః) కంఠే స్తనవాన్మహానజః (తే) (మత్యై) ప్రజ్ఞాయై (అరణ్యాయ) (సృమరః) గవయః (రురుః) మృగవిశేషః (రౌద్రః) రుద్రదేవతాకః (క్వయిః) పక్షివిశేషః (కుటరుః) కుక్కుటః (దాత్యౌహః) కాకః (తే) (వాజినామ్) (కామాయ) (పికః) కోకిలః.॥౩౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యః శ్విత్రః స ఆదిత్యానామ్. య ఉష్ట్రో ఘృణీవాన్ వార్ధ్రీనసశ్చ తే మత్యై. యః సృమరః సోఽరణ్యాయ. యో రురుః స రౌద్రః. యే క్వయిః కుటరుర్దాత్యౌహశ్చ తే వాజినామ్. యః పికః స కామాయ చ విజ్ఞేయాః.॥౩౯॥

భావార్థః :- యే ఆదిత్యాదిగుణాః పశుపక్షిణస్తే తత్తత్ స్వభావాః సంతీతి వేద్యమ్.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (శ్విత్రః) చిత్ర విచిత్రవర్ణముగల పశువిశేషము అది (ఆదిత్యానామ్) సమయముయొక్క అంగములకొరకు (ఉష్ట్రః) ఒంటె (ఘృణీవాన్) తేజముగల పశువిశేషము (వార్ధ్రీనసః) మెడయందు చన్నులవంటివిగల మేక (తే) అవి యన్నియు (మత్యై) బుద్ధికొరకు (సుమరః) గవయము [పాదములు తెలుపు గల జింక విశేషము] (అరణ్యాయ) వనముకొరకు(రురుః) మృగవిశేషము (రౌద్రః) రుద్రదేవతసంబంధము (క్వయిః) క్వయి యనుపేరుగల పక్షి (కుటరుః) కోడి పుంజు (దాత్యౌహః) కాకులు ఏవి గలవో (తే) అవి (వాజినామ్) అశ్వములకొరకు మరియు ఏ (పికః) కోకిల యున్నదో, అది (కామాయ) కామము [కోరిక] ల కొరకని మీరు చక్కగా దెలిసికొనుడు.॥౩౯॥

భావార్థము :-సూర్యుడు మున్నగు గుణములు గల ఏ యే పశుపక్ష్యాదులుగలవో అవి ఆ యా స్వభావములు గలవిగా నెరుగవలెను. ॥౩౯॥

39. The diverse coloured animal belongs to the Adityas (months) the camel, the Chriniwan, the big goat are for thought; Nil-Gaya is for the forest; the Ruru named deer is Rudra's Kvayi, cock, gallinule possess the qualities of horses; the cuckoo belongs to Passion.

౧౪౧౧. ఖడ్గ ఇత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః, విశ్వేదేవాదయో దేవతాః,శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౧౧ ఖడ్గో వైశ్వదేవః శ్వా కృష్ణః కర్ణో గర్దభస్తరక్షుస్తే రక్షసామింద్రాయ
సూకరః సింహో మారుతః కృకలాసః పిప్పకా శకునిస్తే శరవ్యాయై
విశ్వేషాం దేవానాం పృషతః॥౪౦॥

ప.వి:- ఖడ్గః, వైశ్వదేవ ఇతి వైశ్వ+దేవః, శ్వా, కృష్ణః, కర్ణః గర్దభః, తరక్షుః, తే,రక్షసామ్, ఇంద్రాయ, సూకరః, సింహః, మారుతః, కృకలాసః, పిప్పకా, శకునిః, తే, శరవ్యాయై, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, పృషతః.॥౪౦॥

పదార్థః :- (ఖడ్గః) తుండశృంగః పశువిశేషః (వైశ్వదేవః) విశ్వేషాం దేవానామయమ్ (శ్వా) కుక్కురః (కృష్ణః) కృష్ణగుణవిశేషః (కర్ణః) దీర్ఘకర్ణః (గర్దభః) పశువిశేషః (తరక్షుః) వ్యాఘ్రః (తే) (రక్షసామ్) (ఇంద్రాయ) విదారకాయ (సూకరః) యః సుష్ఠు శుద్ధిం కరోతి స బలిష్ఠో వరాహః (సింహః) హింసకో వ్యాఘ్రః (మారుతః) మరుద్దేవతాకః (కృకలాసః) సరటః (పిప్పకా) పక్షిణీ (శకునిః) (తే) (శరవ్యాయై) శరవీషు కుశలాయై (విశ్వేషామ్) అఖిలానామ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (పృషతః) మృగవిశేషః.॥౪౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యః ఖడ్గః స వైశ్వదేవో, యే కృష్ణః శ్వా కర్ణో గర్దభస్త రక్షుశ్చ తే రక్షసాం, యః సూకరః స ఇంద్రాయ, యః సింహః స మారుతో, యే కృకలాసః పిప్పకా శకునిశ్చ తే శరవ్యాయై, యే పృషతస్తే విశ్వేషాం దేవానాం విజ్ఞేయాః.॥౪౦॥

భావార్థః:-యే సర్వే పశుపక్షిణః సర్వగుణాః సంతి తాన్ విజ్ఞాయ వ్యవహారసిద్ధయే సర్వే మనుష్యా నియోజయంతామితి.॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు (ఖడ్గః) ఎత్తైన, పదునైన కొమ్ములు గల ఏ ఖడ్గమృగము గలదో యది (వైశ్వదేవః) సకల విద్వాంసుల (కృష్ణః) నల్లని వర్ణముగల (శ్వా) శ్వానము [కుక్క] (కర్ణః)

పెద్దచెవులుగల (గర్దభః) గాడిద మరియు (తరక్షుః) వ్యాఘ్రమేదో గలవి (తే) అవి యన్నియు (రక్షసామ్) దుష్టహింసకులగు రాక్షసులకొరకు (సూకరః) సూకరము [పంది] (ఇన్ద్రాయ) శత్రువులను విదారపరచునట్టి రాజుకొరకు (సింహః) సింహము (మారుతః) మరుత్తు దేవతగా గలది (కృకలాసః) తొండ [ఊసరవెల్లి] (పిప్పకా) పిప్పకమను ఆడపక్షి (శకునిః) ఒక విధమగు పక్షివిశేషము ఏవి గలవో (తే) అవియన్నియు (శరవ్యాయై)శరవులయందు నేర్పరు లగువారికొరకు (పృషతః) పృషజాతి మృగవిశేషము (విశ్వేషామ్) అవియన్నియును (దేవానామ్) విద్వాంసులకొరకని యెరుగవలయును. ॥40॥

భావార్థము :- ఏ పశుపక్ష్యాదుల సమస్త గుణపూరములై యున్నవియో వానిని దెలిసికొని వ్యవహారమును సిద్ధించుకొను మనుష్యులు నిరంతరము సుఖులై యుందురు. ॥40॥

40. Rhinoceros serves all warriors in preparing their shield; the black dog, the long-eared ass, the hyena are used for protection, against the demons; the boar is for the king who wants to tear asunder the foes, the lion is swift like air; the chameleon, the Pippaka, the vultures are used for making arrows; the spotted antelope is used for preparing mrigshalas (seats of the deer'rs sking) for all the learned people.

అస్మిన్నధ్యాయే పశుపక్షిమృగసరీసృపజలజన్తు కృమ్యాదీనాం గుణవర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి బోద్ధవ్యమ్॥

ఈ యధ్యాయమునందు పశుపక్ష్యాదులు, మృగములు, ప్రాకుచు నడచునట్టిసరీసృపములు, సర్పాదులు, వన్యమృగములు, జలచరములు మరియు క్రిమికీటకాదులు మున్నగువాని గుణముల వర్ణన యుండుటచే ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయమందు చెప్పబడిన అర్థముతో సంగతి గలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే చతుర్వింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదినాల్గవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడుమగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన పం. లోకములహరి సిద్ధాంతాచార్యులచే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదము నందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

నేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లె కృష్ణారెడ్డి' సంపాద కత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువదినాల్గవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

౨౯వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 48 మంత్రములు, 50 ఛందస్సులు, 1010 పదములు, 2499 అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	సాంసారిక పదార్థముల గుణములు	౪-౯,౧౨
2.	పశ్వాది ప్రాణులకు నేర్పుట పాలించుట	౨౬,౨౭
3.	స్వకీయాంగముల రక్షణ	౧-౩,౩౪
4.	పరమేశ్వరుని ప్రార్థన	౧౦,౧౧,౧౩,౧౮,౧౯
5.	యజ్ఞ ప్రశంస	౧౪-౧౬,౧౮,౩౩
6.	బుద్ధిని ఇచ్చుట	౨౧(౪౮)
7.	ధర్మేచ్ఛ	౨౨-౨౫,౨౮-౩౦,౪౭
8.	అశ్వగుణముల వర్ణన, అశ్వశిక్ష (దానికి నడక నేర్పుట)	౩౧-౩౩,౩౫-౩౮,౪౧,౪౨

అథ పంచవింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే అష్టచత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౪౧౨.శాదమిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః। సరస్వత్యాదయో దేవతాః, పూర్వస్య భురిక్ ఛక్వరీ,

ఆదిత్యానిత్యుత్తరస్య నిచృదతి శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ కేన కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. ఎవడేమి చేయవలయును?

౧౪౧౨ శాదం దద్భిరవకాం దన్తమూలైర్మృదం బర్స్వైస్తే గాన్దంష్ట్రాభ్యాంసరస్వ త్యాఽఅగ్రజిహ్వం జిహ్వాయా ఉత్సాదమవక్రన్దేన తాలు వాజంహను భ్యామప ఆస్యేన వృషణమాణ్డాభ్యామ్। ఆదిత్యాన్ శ్మశ్రుభిః పన్థానం భ్రూభ్యాం ద్యావాపృథివీ వర్తోభ్యాం విద్యుతం కనీనకాభ్యాం శుక్లాయ స్వాహా కృష్ణాయ స్వాహా పార్యాణి పక్ష్మాణ్యవార్యా ఇక్షవోఽ వార్యాణి పక్ష్మాణి పార్యాఽ ఇక్షవః॥౧॥

ప.వి:-శాదమ్, దద్భిరితి దత్+భిః, అవకామ్, దన్తమూలైరితి దన్త+మూలైః, మృదమ్, బర్స్వైః, తే, గామ్, దంష్ట్రాభ్యామ్, సరస్వత్యై, అగ్రజిహ్వమిత్యగ్ర+జిహ్వమ్, జిహ్వాయాః, ఉత్సాదమిత్యుత్+సాదమ్, అవక్రన్దేనేత్యవ+క్రన్దేన, తాలు, వాజమ్, హనుభ్యామితి హను+భ్యామ్, అపః, ఆస్యేన, వృషణమ్, ఆణ్డాభ్యామ్ ఆదిత్యాన్, శ్మశ్రుభిరితి శ్మశ్రు+భిః,

పన్థానమ్, భ్రూభ్యామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, వర్త్మభ్యామితి వర్త్మ+భ్యామ్, విద్యుతమితి వి+ద్యుతమ్, కనీనకాభ్యామ్, శుక్లాయ, స్వాహా, కృష్ణాయ, స్వాహా, పార్యాణి, పక్ష్మాణి, అవార్యాః, ఇక్షవః, అవార్యాణి, పక్ష్మాణి, పార్యాః, ఇక్షవః.॥౧॥

పదార్థః :-(శాదమ్) శీయతేఛివత్తి యస్మిన్తం శాదమ్ (దద్భిః) దంతైః (అవకామ్) రక్షికామ్ (దన్తమూలైః) దంతానాం మూలైః (మృదమ్) మృత్తికామ్ (బర్స్వైః) దంతపృష్ఠైః (తే) తవ (గామ్) వాణీమ్ (దంష్ట్రాభ్యామ్) ముఖహంతాభ్యామ్ (సరస్వత్యై) ప్రశస్తవిజ్ఞానవత్యై వాచే (అగ్రజిహ్వమ్) జిహ్వాయా అగ్రమ్ (జిహ్వాయాః) (ఉత్సాదమ్) ఊర్ధ్వం సీదంతి యస్మిన్తమ్ (అవక్రన్దేన) వికలతారహితేన (తాలు) ఆస్యావయవమ్ (వాజమ్) అన్నమ్ (హనుభ్యామ్) ముఖైకదేశాభ్యామ్ (అపః) జలాని (ఆస్యేన) ఆస్యందంతి క్లేదీభవంతి యస్మింస్తేన(వృషణమ్) వర్షయితారమ్ (ఆండాభ్యామ్) వీర్యాధారాభ్యామ్ (ఆదిత్యాన్) ముఖ్యాన్ విదుషః (శ్మశ్రుభిః) ముఖాఽభితః కేశైః (పన్థానమ్)మార్గమ్ (భ్రూభ్యామ్) నేత్ర గోలకోర్ధ్వాఽవయవాభ్యామ్ (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ (వర్త్మభ్యామ్) గమనాగమనాభ్యామ్ (విద్యుతమ్) తడితమ్ (కనీనకాభ్యామ్) తేజోమయాభ్యాం కృష్ణగోలకతారకాభ్యామ్ (శుక్లాయ) వీర్యాయ (స్వాహా) బ్రహ్మచర్యక్రియయా (కృష్ణాయ) విద్యాకర్షణాయ (స్వాహా) సుశీలతాయుక్తయా క్రియయా (పార్యాణి) పరితుం పూరయితుం యోగ్యాని (పక్ష్మాణి) పరిగ్రహీతుం యోగ్యాని కర్మాణి నేత్రోర్ధ్వలోమాని వా (అవార్యాః) అవారే భవాః (ఇక్షవః) ఇక్షుదండాః (అవార్యాణి) అవారేషు భవాని (పక్ష్మాణి) పరిగ్రహణాని లోమాని వా (పార్యాః) పరితుం పాలయితుం యోగ్యాః (ఇక్షవః) గుడాదినిమిత్తాః.॥౧॥

అన్వయః:- హే జిజ్ఞాసో విద్యార్థిన్! తే దద్భిః శాదం దంతమూలైర్బర్స్వైశ్చావకాం మృదం దంష్ట్రాభ్యాం సరస్వత్యై గాం జిహ్వాయా అగ్రజిహ్వమవక్రందేనోత్సాదం తాలు హనుభ్యాం వాజమాస్యేనాఽప ఆండాభ్యాం వృషణం శ్మశ్రుభిరాదిత్యాన్ భ్రూభ్యాం పంథానం వర్త్మభ్యాం ద్యావాపృథివీం కనీనకాభ్యాం విద్యుతమహం బోధయామి. త్వయా శుక్లాయ స్వాహా కృష్ణాయ స్వాహా పార్యాణి పక్ష్మాణ్యవార్యా ఇక్షవోఽవార్యాణి పక్ష్మాణి పార్యా ఇక్షవశ్చ సంగ్రాహ్యాః.॥౧॥

భావార్థః :-అధ్యాపకాః శిష్యేణవంగాన్యుపదేశేన పుష్టాని కృత్వాఽఽహారవిహారాదికం సంబోధ్య సర్వా విద్యాః ప్రాపయ్యాఖండితం బ్రహ్మచర్యం సేవయిత్వైశ్వర్యం ప్రాపయ్య సుఖినః సంపాదయేయుః.॥1॥

పదార్థము :- ఉత్తమజ్ఞానము నభిలషించు విద్యార్థీ! (తే) నీవు (దద్భిః) దంతములచే (శాదమ్) కొరుకు, లేక నమలు నట్టి వ్యవహారమును (దన్తమూలైః) దంతమూలములతో (బర్స్వైః) దంతముల ప్రక్కలచే (అవకామ్) రక్షణనొనర్పు (మృదమ్) మట్టిని (దంష్ట్రాభ్యామ్) దవడలచే (సరస్వత్యై) విశేషజ్ఞానవంతమగు వాణికొరకు (గామ్) వాణిని (జిహ్వయాః) నాలుకచే (అగ్రజిహ్వమ్) జిహ్వ [నాలుక] గ్రమున (అవక్రన్దేన) వ్యాకులత్వములేని వ్యవహారముచే (ఉత్సాదమ్) పై భాగమునుండు తాలువును (హనుభ్యామ్) దవడలచే (వాజమ్) అన్నమును (ఆస్యేన) భోజనము మున్నగు పదార్థములను ద్రవింపజేయు ముఖముచే (అపః) జలములను (ఆణ్డాభ్యామ్) వీర్యమును చక్కగా ధారణమొర్పు బీజాండములచే (వృషణమ్) వీర్యమును స్రవింపజేయు అంగమును (శ్మశ్రుభిః)ముఖమునందున్న గడ్డపువెంట్రుకలచే (ఆదిత్యాన్) ముఖ్య విద్వాంసులను (భ్రూభ్యామ్) కనుగ్రుడ్ల పై భాగపు కనుబొమ్మలచే (పన్థానమ్) మార్గమును (వర్త్రోభ్యామ్) రాక పోకలచే (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు, భూమి మరియు (కనీనకాభ్యామ్) తేజస్సుతోనిండిన నల్లని నక్షత్రములవంటి కనుగ్రుడ్లచే (విద్యుతమ్) విద్యుత్తును నే నెరుగుదును. నీకు (శుక్లాయ) వీర్యముకొరకు (స్వాహా) బ్రహ్మచర్య క్రియద్వారా (కృష్ణాయ) విద్యనాకర్షించుటకై (స్వాహా) ఉత్తమ శీలముతొ గూడిన క్రియచే (పార్యాణి) పూర్ణపరచదగిన (పక్ష్మాణి) పరిగ్రహింపదగిన కర్మలను లేక కనురెప్ప వెంట్రుకలను (అవార్యాః) నదీతీరములందు పైరగు (ఇక్షవః) చెరుకుగెడలను (అవార్యాణి) నదీతీరములందు పండు పదార్థములు (పక్ష్మాణి) గ్రహించదగిన వాని రోమములను (పార్యాః) పాలించదగిన (ఇక్షవః) బెల్లము మున్నగు వాని నిమిత్తమగు చెరుకు మున్నగు పదార్థములను చక్కగా గ్రహించవలయును. ॥1॥

భావార్థము :-అధ్యాపకులు తమ విద్యార్థులకు [శిష్యులకు] ఉపదేశములద్వారా సర్వాంగములను పుష్టివంతముగ నుంచుటకు, ఆహారవిహారాదులందు అతిశ్రద్ధను చక్కగా బోధించుచు, సమస్త విద్యల నవగాహనమొనర్చుకొనుట, అఖండిత బ్రహ్మచర్యము నుత్తమముగా సేవించుట, వానిద్వారా ఉత్తమైశ్వర్యములచే సుఖయుక్తులగుటకు ప్రయత్నము నొనర్పవలయును.॥1॥

1. Learn from teeth the act of biting; from gums the method of protection; from tooth - sockets the way of pounding; sharpness from fangs. Ise the tongue-tip for a learned utterance; learn the act of uprooting from the tongue, the use of palate by crying slowly; chew food with both the jaws; drink waters with the mouth. Acquire the knowledge of oozing semen from testicles. Recognise the Aditya Brahmcharis from their beard; know the path from eyebrows; know the Sun and Earth from their motion; lightning from the pupils of eyes. Observe celibacy for the protection of semen, acquire knowledge through high character. Objects worth acceptance are worthy of preservation. Objects after one's desire should not be resisted. Don't show disrespect to your own men. Friends and relatives should be fostered.

౧౪౧౩.వాతమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రాణాదయో దేవతాః, భురిగతిశక్వర్యా ఛందసి, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదియే.

౧౪౧౩ వాతం ప్రాణేనాపానేన నాసికేఽఉపయామమధరేణౌష్ఠేన సదుత్తరేణ
ప్రకాశేనాన్తరమనూకాశేన బాహ్యం నివేష్యం మూర్ధ్నా స్తనయిత్నుం నిర్బాధేనా
శనిం మస్తిష్కేణ విద్యుతం కనీనకాభ్యాం కర్ణాభ్యాఀ శ్రోత్రం శ్రోత్రాభ్యాం
కర్ణౌ తేదనీమధరకణ్ఠేనాపః శుష్కకణ్ఠేన చిత్తం మన్యాభి రదితిం శీర్ష్ణా నిర్ఋతిం
నిర్జర్జల్పేన శీర్ష్ణా సంక్రోశైః ప్రాణాన్ రేష్మాణఀ స్తుపేన ॥౨॥

ప.వి:- వాతమ్, ప్రాణేన, అపానేనేత్యప+ అనేన, నాసికే ఇతి నాసికే, ఉపయామ మిత్యుప+యామమ్, అధరేణ, ఓష్ఠేన సత్, ఉత్తరేణేత్యుత్+తరేణ, ప్రకాశేనేతి ప్ర+కాశేన, అన్తరమ్, అనూకాశేన, అనూకాశేనేత్యను+కాశేన, బాహ్యమ్, నివేష్యమితి ని+వేష్యమ్, మూర్ధ్నా, స్తనయిత్నుమ్, నిర్బాధేనేతి నిః+బాధేన, అశనిమ్, మస్తిష్కేణ, విద్యుతమితి వి+ద్యుతమ్, కనీనకాభ్యామ్, కర్ణాభ్యామ్, శ్రోత్రమ్, శ్రోత్రాభ్యామ్, కర్ణౌ తేదనీమ్ అధరకణ్ఠేనేత్యధరఽ కణ్ఠేన అపః, శుష్కకణ్ఠేనేతి శుష్క + కణ్ఠేన, చిత్తమ్, మన్యాభిః, అదితిమ్, శీర్ష్ణా, నిర్ఋతిమితి, నిః+ఋతిమ్, నిర్జర్జల్పేనేతి, నిః+జర్జల్పేన, శీర్ష్ణా, సంక్రోశైరితి సమ్+క్రోశైః, ప్రాణాన్, రేష్మాణమ్, స్తుపేన.॥౨॥

పదార్థః :-(వాతమ్) వాయుమ్ (ప్రాణేన) (అపానేన) (నాసికే) నాసికాఛిద్రే (ఉపయామమ్) ఉపగతం నియమమ్ (అధరేణ) ముఖాదధస్థేన (ఓష్ఠేన) (సత్)

(ఉత్తరేణ) ఉపరిష్ఠేన (ప్రకాశేన) (అంతరమ్) మధ్యస్థమాభ్యంతరమ్ (అనూకాశేన) అనుప్రకాశేన (బాహ్యమ్) బహిర్భవమ్ (నివేష్యమ్) నిశ్చయేన వ్యాప్తుం యోగ్యమ్ (మూర్ధ్నా) మస్తకేన (స్తనయిత్నుమ్) శబ్దనిమిత్తాం విద్యుతమ్ (నిర్బాధేన) నితరాం బాధేన హేతునా (అశనిమ్) వ్యాపికాం ఘోషయుక్తామ్ (మస్తిష్కేణ) శిరస్థమజ్జాతంతు సమూహేన (విద్యుతమ్) విశేషేణ ద్యోతమానమ్ (కనీనకాభ్యామ్) ప్రదీప్తాభ్యాం కమనీయాభ్యాం (కర్ణాభ్యామ్) శ్రవణసాధకాభ్యామ్ (శ్రోత్రమ్) శృణోతి యేన తత్ (శ్రోత్రాభ్యామ్) శృణోతి యాభ్యాం గోలకాభ్యాం తాభ్యాం (కర్ణౌ) కరోతి శ్రవణం యాభ్యాం తౌ (తేదనీమ్) శ్రవణక్రియామ్ (అధరకంఠేన) అధస్థేన కంఠేన (అపః) జలాని (శుష్కకంఠేన) (చిత్తమ్) విజ్ఞానసాధికామంతఃకరణవృత్తిమ్ (మన్యాభిః) విజ్ఞానక్రియాభిః (అదితిమ్) అవినాశికాం ప్రజ్ఞామ్ (శీర్ష్ణా) శిరసా, (నిర్‌ృతిమ్) భూమిమ్ (నిర్జర్జల్పేన) నితరాం జర్జరీభూతేన (శీర్ష్ణా) శిరసా (సంక్రోశైః) సమ్యగాహ్వానైః, (ప్రాణాన్) (రేష్మాణమ్) హింసకమ్ (స్తుపేన) హింసనేన.॥౨॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసో మదుపదేశగ్రహణేన త్వం ప్రాణేనాపానేన వాతం నాసికే ఉపయామమధరేణౌష్ఠేనోత్తరేణ ప్రకాశేన సదంతరమనూకాశేన బాహ్యం మూర్ధ్నా నివేష్యం నిర్బాధేన సహ స్తనయిత్నుమశనిం మస్తిష్కేణ విద్యుతం కనీనకాభ్యాం కర్ణాభ్యాం కర్ణౌ శ్రోత్రాభ్యాం చ శ్రోత్రం తేదనీమధరకంఠేనాపః శుష్కకంఠేన చిత్తం మన్యాభిరదితిం శీర్ష్ణా నిర్‌ృతిం నిర్జర్జల్పేన శీర్ష్ణా సంక్రోశైః ప్రాణాన్ ప్రాప్నుహి స్తుపేన హింసనేన రేష్మాణమవిద్యాదిరోగం హింధి.॥౨॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైః ప్రథమవయసి సర్వైః శరీరాదిభిః సాధనైః శరీరాత్మబలే సంసాధనీయే అవిద్యాకుశిక్షాకుశీలాదయో రోగాః సర్వథా హంతవ్యాః.॥౨॥

పదార్థము :-తెలిసికొనగోరు నో జిజ్ఞాసూ! నా యుపదేశమును గ్రహించిన నీవు (ప్రాణేన) ప్రాణము మరియు (అపానేన) అపానములచే (వాతమ్) వాయువు మరియు (నాసికే) నాసికారంధ్రముల (ఉపయామమ్) ప్రాప్తించిన నియమములను (అధరేణ) క్రింది (ఓష్ఠేన) పెదవిచే (ఉత్తరేణ) పైనున్న (ప్రకాశేన) ప్రకాశరూప పై పెదవిచే (సదన్తరమ్) మధ్యనున్న ముఖము మున్నగుస్థానములను (అనూకాశేన) వెనకనుండి ప్రకాశించు అంగముచే (బాహ్యమ్) బయటనున్న అంగములచే (మూర్ధ్నా) శిరస్సుతో (నివేష్యమ్) నిశ్చయముగా వ్యాప్తమునకు యోగ్యమగు దానిని (నిర్బాధేన) నిరంతరము తాడనముగు కారణమున (స్తనయిత్నుమ్) శబ్దమొనర్చు (అశనిమ్) విద్యుత్తును (కనీనకాభ్యామ్) దీప్తించుచు (కర్ణాభ్యామ్) శబ్దమునువినిపింపజేయు పవనముచే (కర్ణౌ) కర్ణములను (శ్రోత్రాభ్యామ్)శబ్దమును గ్రహించు కర్ణభేదములచే (శ్రోత్రమ్) శ్రవణేంద్రియము [చెవి] (తేదనీమ్) శ్రవణ మొనర్చు క్రియ (అధర కణ్ఠేన) కంఠముయొక్క

దిగువ భాగముచే (అపః) జలముల (శుష్కకంఠేన) ఎండిన కంఠముచే (చిత్తమ్) విశేషమగు జ్ఞానమును సాధించు అంతఃకరణముయొక్క నడవడిని (మన్యాభిః) విశేష జ్ఞానక్రియలద్వారా (అదితిమ్) నాశరహితమగు ఉత్తమ బుద్ధిని (శీర్ష్ణా) శిరస్సుతో (నిర్బుతిమ్) భూమిని (నిర్జర్జల్పేన) నిరంతరము జీర్ణమై అన్నివిధములుగ పరిపక్వము చెందిన (శీర్ష్ణా) శిరము మరియు (సంక్రోశైః) ఉత్తమాహ్వానములచే (ప్రాణాన్) ప్రాణములను ప్రాప్తించు గాక! మరియు (స్తుపేన) హింసతో గూడియున్న (రేష్మాణమ్) హింసాత్మకమగు అవిద్య [అజ్ఞానము] మున్నగు రోగములను నాశనమొనర్చుము.॥౨॥

భావార్థము :- మానవు లెల్లరును మొదటి వయస్సున సర్వశారీరక సాధనములచే శారీరక, ఆత్మిక శక్తులను చక్కగా సాధించుకొనవలెను. మరియు అవిద్య, చెడుశిక్షణ, నిందితస్వభావము మున్నగు రోగములను అన్నివిధముల నష్టమొనర్చుకొనవలెను.॥౨॥

2. Fill air with thy Pran; empty the nostrils with Apan; with upper and lower lips observe restraint, silence and control; with the light of knowledge purify thy soul; with the practice of cleanliness purify the exterior body; reflect upon God with Thy head; by constant thinking create your doubt to know the truth; understand with thy brain the internal fire; receivefull light with the pupils of thy eyes; advance hearing with thy ears; strengthen thy external ears with the internal organs of hearing; eat food with thy lower throat; drink water with thirsty throat; strengthen thy mind with practices of knowledge; develop indestructible wisdom with thy head; attin to mother Earth through death, with your ragged head; improve your vital breaths through loud roaring remove the disease of ignorance with full might.

౧౪౧౪.మశకానిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః. ఇంద్రాదయో దేవతాః, భురిక్కృతిశ్ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౧౪ మశకాన్కేశై రిన్ద్రꣳ స్వపసా వహేన బృహస్పతిꣳ శకునిసాదేన

కూర్మాఞ్ఛఫైరాక్రమణꣳ స్థూరాభ్యామృక్షలాభిః కపిఞ్జలాన్ జవం

జఙ్ఘాభ్యా మధ్వానం బాహుభ్యాం జామ్బీలేనారణ్యమగ్నిమతిరుగ్భ్యాం

పూషణం దోర్భ్యా మశ్వినావꣳసాభ్యాꣳ రుద్రꣳ రోరాభ్యామ్ ॥౩॥

ప.వి:- మశకాన్, కేశైః, ఇన్ద్రమ్, స్వపసేతి సు + అపసా, వహేన, బృహస్పతిమ్, శకునిసాదేనేతి శకుని + సాదేన, కూర్మాన్, శఫైః, ఆక్రమణమిత్యా+క్రమణమ్, స్థూరాభ్యామ్,

ఋక్షలాభిః, కపిఞ్జలాన్, జవమ్, జఙ్ఘాభ్యామ్, అధ్వానమ్, బాహుభ్యామితి బాహు+భ్యామ్, జాంబీలేన, అరణ్యమ్, అగ్నిమ్, అతిరుగ్భ్యామిత్యతిరుగ్ + భ్యామ్, పూషణమ్, దోర్భ్యామితి దోః+భ్యామ్, అశ్వినౌ, అంసాభ్యామ్ రుద్రమ్, రోరాభ్యామ్.॥3॥

పదార్థః :-(మశకాన్) (కేశైః) శిరస్థైర్వాలైః (ఇంద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (స్వపసా) సుష్ఠుకర్మణా (వహేన) ప్రాపణేన (బృహస్పతిమ్) బృహత్యా వాచః స్వామినం విద్వాంసమ్ (శకునిసాదేన) యేన శకునీన్సాదయతి తేన (కూర్మాన్) కచ్ఛపాన్ (శఫైః) ఖురైః (ఆక్రమణమ్) (స్థూరాభ్యామ్) స్థూలాభ్యామ్ (ఋక్షలాభిః) గత్యాదానైః (కపింజలాన్) పక్షివిశేషాన్ (జవమ్) వేగమ్,(జంఘాభ్యామ్) (అధ్వానమ్) మార్గమ్ (బాహుభ్యామ్) భుజాభ్యామ్(జాంబీలేన)ఫలవిశేషేణ (అరణ్యమ్)వనమ్(అగ్నిమ్)పావకమ్ (అతిరుగ్భ్యామ్) రుచీచ్ఛాభ్యామ్ (పూషణమ్) పుష్టిమ్ (దోర్భ్యామ్) భుజదండాభ్యామ్ (అశ్వినౌ) ప్రజారాజానౌ (అంసాభ్యామ్) భుజమూలాభ్యామ్ (రుద్రమ్) రోదయితారమ్ (రోరాభ్యామ్) కథనశ్రవణాభ్యామ్.॥3॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యూయం కేశైరింద్రం శకునిసాదేన కూర్మాన్ మశకాన్ స్వపసా వహేన బృహస్పతిం స్థూరాభ్యామృక్షలాభిః కపింజలాఞ్ జంఘాభ్యామధ్వానం జవమంసాభ్యాం బాహుభ్యాం శఫైరాక్రమణం జాంబీలేనారణ్యమగ్నిమతిరుగ్భ్యాం పూషణం దోర్భ్యామశ్వినౌ ప్రాప్నుత రోరాభ్యాం రుద్రం చ.॥3॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్బహుభిరుపాయైరుత్తమా గుణాః ప్రాపణీయా విఘ్నాశ్చ నివారణీయాః.॥3॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (కేశైః) తలవెంట్రుకలచే (ఇంద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (శకుని సాదేన) పక్షులను స్థిరముగానుంచు వ్యవహారముచే (కూర్మాన్) తాబేళ్లను మరియు (మశకాన్) దోమలను (స్వపసా) ఉత్తమ కార్యముచే మరియు (వహేన) ప్రాప్తింపజేయుటచే (బృహస్పతిమ్) బృహద్వాణికి అధికారియైన విద్వాంసుని (స్థూరాభ్యామ్) స్థూలమగు (ఋక్షలాభిః) నడవడి మరియు గ్రహణమొనర్చుట మున్నగు క్రియలద్వారా (కపిఞ్జలాన్) కపింజమను పేరుగల పక్షులను (జఙ్ఘాభ్యామ్) పిక్కలచే (అధ్వానమ్) మార్గము మరియు (జవమ్) వేగమును (అంసాభ్యామ్) భుజముల మూలము, అనగా చంకల (బాహుభ్యామ్) భుజముల (శఫైః) డెక్కల [గిట్టల] చే (ఆక్రమణమ్)నడకను (జాంబీలేన) నేరేడు మున్నగు ఫలముచే (అరణ్యమ్) వనము మరియు (అగ్నిమ్) అగ్నిని (అతిరుగ్భ్యామ్) అత్యంత రుచి, ప్రీతి, మరియు కోరికచే

(పూషణమ్) పుష్టిని మరియు (దోర్భ్యామ్) భుజదండములచే (అశ్వినౌ) ప్రజలు, మరియు రాజును ప్రాప్తించుకొనుడు (రోరాభ్యామ్) చెప్పుట, వినుటద్వారా (రుద్రమ్) ఏడ్పించువానిని ప్రాప్తించుకొనుడు.॥3॥

భావార్థము :- సమస్త మానవులు అనేక ఉపాయములు, ప్రయత్నములద్వారా ఉత్తమ గుణప్రాప్తి, మరియు విఘ్నముల నివృత్తి యొనర్చుకొనవలయును.॥3॥

3. Keep mosquitoes awy with the whisk of hair. Realise soul and God through noble deeds. Approach the learned preceptor in a conveyance. Utilise the setvices of the learned with the allurement of money

Make an attack with full force. Finish journey with stout thighs. Get learned preachers by arranging for their livelihood. Develop speed with arms. Grow fruitful thorny jambir trees in the forest. Kindle fire with care and desire. Ge tstrength through the exercise of arms. Serve the king and subjects with arms and shoulders. Honour a preacher by patient hearing of his sermons.

౧౪౧౫. అగ్నేరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః. అగ్న్యాదయో దేవతాః,స్వరాడ్ధృతిశ్ఛందః,ఋషభః స్వరః.

పునః కస్య కా క్రియా కర్తవ్యేత్యాహ. ఎవరేక్రియ యొనర్చవలయును?

౧౪౧౫ అగ్నేః పక్షతిర్వాయోర్నిపక్షతిరిన్ద్రస్య తృతీయా సోమస్య చతుర్థ్య

దిత్యై పంచమీన్ద్రాణ్యై షష్ఠీ మరుతాఀసప్తమీ బృహస్పతేరష్టమ్యర్యమ్ణో నవమీ

ధాతుర్దశమీన్ద్రస్యైకాదశీ వరుణస్య ద్వాదశీ యమస్య త్రయోదశీ॥4॥

ప.వి:- అగ్నేః, పక్షతిః, వాయోః, నిపక్షతిరితి ని+పక్షతిః, ఇన్ద్రస్య, తృతీయా, సోమస్య, చతుర్థీ, అదిత్యై, పఞ్చమీ, ఇన్ద్రాణ్యై షష్ఠీ, మరుతామ్, సప్తమీ, బృహస్పతేః, అష్టమీ, అర్యమ్ణః, నవమీ,ధాతుః, దశమీ, ఇన్ద్రస్య, ఏకాదశీ, వరుణస్య, ద్వాదశీ, యమస్య, త్రయోదశీతి త్రయః+దశీ.॥4॥

పదార్థః :-(అగ్నేః) పావకస్య (పక్షతిః) పక్షస్య పరిగ్రహస్య మూలమ్ (వాయోః) పవనస్య (నిపక్షతిః) నిశ్చితస్య మూలమ్ (ఇంద్రస్య) సూర్యస్య (తృతీయా) త్రయాణాం పూరణా క్రియా (సోమస్య) చంద్రస్య (చతుర్థీ) చతుర్ణాం పూరణా (అదిత్యై)

అంతరిక్షస్య (పంచమీ) పంచానాం పూరణా (ఇంద్రాణ్యై) ఇంద్రస్య విద్యుద్రూపస్య స్త్రీవ వర్తమానాయై దీప్త్యై (షష్ఠీ) షణ్ణాం పూరణా (మరుతాం) వాయూనామ్ (సప్తమీ) సప్తానాం పూరణా (బృహస్పతేః) బృహతాం పాలకస్య మహత్తత్వస్య (అష్టమీ) అష్టానాం పూరణా (అర్యమ్ణః) అర్యాణాం స్వామినాం సత్కర్తుః (నవమీ) నవానాం పూరణా (ధాతుః) ధారకస్య (దశమీ) దశానాం పూరణా (ఇంద్రస్య) ఐశ్వర్యవతః (ఏకాదశీ) ఏకాదశానాం పూరణా (వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్య (ద్వాదశీ) ద్వాదశానాం పూరణా (యమస్య) న్యాయాధీశస్య (త్రయోదశీ) త్రయోదశానాం పూరణా.॥౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మాభిరగ్నేః పక్షతిర్వాయోర్నిపక్షతిరింద్రస్య తృతీయా సోమస్య చతుర్థ్యదిత్యై పంచమీంద్రాణ్యై షష్ఠీ మరుతాం సప్తమీ బృహస్పతేరష్టమ్యర్యమ్ణో నవమీ ధాతుర్దశమీంద్రస్యైకాదశీ వరుణస్య ద్వాదశీ యమస్య త్రయోదశీ చ క్రియాః కర్తవ్యాః.॥౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యుష్మాభిః క్రియావిజ్ఞానసాధవైరగ్న్యాదీనాం గుణాన్ విదిత్వా సర్వాణి కార్యాణి సాధనీయాని.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (అగ్నేః) అగ్నిని (పక్షతిః) అన్నివైపులనుండి గ్రహించదగిన వ్యవహారమూలము (వాయోః) వాయువుయొక్క (నిపక్షతిః) నిశ్చితమగు విషయమూలము (ఇన్ద్రస్య) సూర్యుని (తృతీయా) మూడింటిని పూర్ణపరచునట్టి క్రియను (సోమస్య) చంద్రుని (చతుర్థీ) నాలుగింటిని పూర్తి యొనర్చునట్టి (అదిత్యై) అంతరిక్షముయొక్క (పంచమీ) ఐదవ (ఇన్ద్రాణ్యై) మహిళామణివలె నుండు విద్యుద్రూపాగ్నియొక్క జ్వాల, దాని (షష్ఠీ) ఆరవ (మరుతామ్) పవనముల (సప్తమీ) ఏడవ (బృహస్పతేః) గొప్పవానిని పాలనమొనర్చు మహత్తత్వముయొక్క (అష్టమీ) ఎనిమిదవ క్రియను (అర్యమ్ణః) యజమానులను సత్కరించు క్రియను (నవమీ) తొమ్మిదవ (ధాతుః) ధారణమొనర్చువాని (దశమీ) పదియవ (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యశాలియొక్క (ఏకాదశీ) పదునొకండవ (వరుణస్య) శ్రేష్ఠమనుష్యుని (ద్వాదశీ) పండ్రెండవ (యమస్య) న్యాయాధీశుడగురాజుయొక్క (త్రయోదశీ) పదమూడవ క్రియ నొనర్చవలెను.॥౪॥

భావార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! మీరు క్రియలయొక్క విశేష జ్ఞానము మరియు సాధనములచే అగ్ని మున్నగు పదార్థముల గుణములను విశేషముగా దెలిసికొని సకల కర్యాములను సాధించుకొనవలయును. ॥౪॥

4. The first rib of the right side of the chest is like fire; the second like air; the third like sun; the fourth like moon; the fifth like sky; the sixth like the flash of lightning; the seventh like mind; the eighth like Mahat-Tatva; the ninth like a servant who hounours his master; the tenth like the creator of the world; the eleventh like a glorious person; the twelfth like a noble person; the thirteenth like a just ruler.

౧౪౧౬. ఇంద్రాగ్న్యోరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, స్వరాడ్వికృతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునః కిమర్థా కా భవతీత్యాహ. దేనికొరకు ఏది యున్నది?

౧౪౧౬ ఇన్ద్రాగ్న్యోః పక్షతిః సరస్వత్యై నిపక్షతిర్మిత్రస్య తృతీయాఽపాం చతుర్థీ నిర్ఋత్యై పఞ్చమ్యగ్నీషోమయోః షష్ఠీ సర్పాణాᳬసప్తమీ విష్ణోరష్టమీ పూష్ణో నవమీ త్వష్టుర్దశమీన్ద్రస్యైకాదశీ వరుణస్య ద్వాదశీ యమ్యై త్రయోదశీ ద్యావాపృథివ్యోర్దక్షిణం పార్శ్వం విశ్వేషాం దేవానాముత్తరమ్ ॥౬॥

ప.విః- ఇన్ద్రాగ్న్యోః పక్షతిః, సరస్వత్యై, నిపక్షతిరితి ని+పక్షతిః, మిత్రస్య, తృతీయా, అపామ్, చతుర్థీ, నిర్ఋత్యాఽ ఇతి నిః+ఋత్యై, పఞ్చమీ, అగ్నీషోమయోః, షష్ఠీ, సర్పాణామ్, సప్తమీ, విష్ణోః, అష్టమీ, పూష్ణః, నవమీ, త్వష్టుః, దశమీ, ఇన్ద్రస్య ఏకాదశీ, వరుణస్య, ద్వాదశీ, యమ్యై, త్రయోదశీతి త్రయః +దశీ, ద్యావాపృథివ్యోః, దక్షిణమ్, పార్శ్వమ్, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, ఉత్తరమ్.॥౬॥

పదార్థః :- (ఇంద్రాగ్న్యోః) వాయుపావకయోః, (పక్షతిః) (సరస్వత్యై) (నిపక్షతిః) (మిత్రస్య) సఖ్యుః, (తృతీయా) (అపామ్) జలానామ్, (చతుర్థీ)(నిర్ఋత్యై) భూమ్యై, (పంచమీ) (అగ్నీషోమయోః) శీతోష్ణకారకయోర్జలాగ్న్యోః, (షష్ఠీ) (సర్పాణామ్) (సప్తమీ) (విష్ణోః) వ్యాపకస్య, (అష్టమీ) (పూష్ణః) పోషకస్య, (నవమీ) (త్వష్టుః) ప్రదీప్తస్య, (దశమీ) (ఇంద్రస్య)జీవస్య, (ఏకాదశీ) (వరుణస్య) శ్రేష్ఠజనస్య, (ద్వాదశీ) (యమ్యై) యమస్య న్యాయకర్తుః స్త్రియై, (త్రయోదశీ) (ద్యావాపృథివ్యోః) ప్రకాశభూమ్యోః, (దక్షిణమ్) (పార్శ్వమ్) (విశ్వేషామ్)సర్వేషామ్, (దేవానామ్) విదుషామ్, (ఉత్తరమ్).॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యూయమింద్రాగ్న్యోః పక్షతిః సరస్వత్యై నిపక్షతిర్మిత్రస్య తృతీయాఽపాం చతుర్థీ నిర్ఋత్యై పంచమ్యగ్నీషోమయోః షష్ఠీ సర్పాణాం సప్తమీ విష్ణోరష్టమీ

పూష్ణో నవమీ త్వష్టు ర్దశమీంద్రస్యైకాదశీ వరుణస్య ద్వాదశీ యమ్యై త్రయోదశీ చ క్రియా ద్యావాపృథివ్యోర్దక్షిణం పార్శ్వం విశ్వేషాం దేవానాముత్తరం చ విజానీత.॥౫॥

భావార్థః:-మనుష్యైరేతేషాం విజ్ఞానాయ వివిధాః క్రియాః కృత్వా కార్యాణి సాధనీయాని.॥౫॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (ఇన్ద్రాగ్న్యోః) పవనము మరియు అగ్నియొక్క (పక్షతిః) అన్నివైపులనుండి గ్రహణమొనర్చదగిన వ్యవహారమైన మొదటి (సరస్వత్యై) వాణికొరకు (నిపక్షతిః) నిశ్చిత పక్షమూలమగు రెండవ (మిత్రస్య) మిత్రునికై (తృతీయా) మూడవ (అపామ్) జలముయొక్క (చతుర్థీ) నాలుగవ (నిఋత్యై) భూమియొక్క (పఞ్చమీ) ఐదవ (అగ్నీషోమయోః) శీతోష్ణముల నుత్పన్నపరచు అగ్ని మరియు జలము (షష్ఠీ) ఆరవ (సర్పాణామ్) సర్పముల (సప్తమీ) ఏడవ (విష్ణోః) వ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుని (అష్టమీ) ఎనిమిదవ (పూష్ణః) పుష్టి యొనర్చువాని (నవమీ) తొమ్మిదవ (త్వష్టు) శ్రేష్ఠమగు దీప్తియైన దానియొక్క (దశమీ) పదియవ క్రియ (ఇన్ద్రస్య) జీవముయొక్క (ఏకాదశీ) పదకొండవ క్రియ (వరుణస్య) శ్రేష్ఠజనుల (ద్వాదశీ) పండ్రెండవ క్రియ (యమ్యై) న్యాయాధీశుని స్త్రీకొరకు (త్రయోదశీ) పదమూడవ క్రియ గలదో ఆ యన్నిటిని (ద్యావాపృథివ్యోః) ప్రకాశము మరియు భూమియొక్క (దక్షిణామ్) దక్షిణ (పార్శ్వమ్)పార్శ్వములను (విశ్వేషామ్) సమస్త (దేవానామ్) విద్వాంసులయొక్క (ఉత్తరమ్) ఉత్తరపార్శ్వమును దెలిసికొనుడు.॥౫॥

భావార్థము :- ఉపర్యుక్త పదార్థముల విశేషజ్ఞానముకొరకు అనేక క్రియల నొనర్చుచు తమ తమ కార్యములను మానవులు సాధించుకొనవలయును. ॥౫॥

5. On the left side of the chest, the first rib is like air and fire; the second like speech; the third like a friend; the fourth like water, the fifth like earth; the sixth like fire and water; the seventh like serpents; the eighth like the All-pervading God; the ninth like the supporter; the tenth like a luminary; the eleventh like the soul; the twelfth like a noble person; the thirteenth like the wife of a judge. The right flank is like the Sun and Earth, the left like all the learned persons.

౧౪౧౭.మరుతామిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, మరుతాదయో దేవతాః, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల ఆ విషయమే.

౧౪౧౭ మరుతాᳬ స్కన్ధా విశ్వేషాం దేవానాం ప్రథమా కీకసా రుద్రాణాం ద్వితీయాదిత్యానాం తృతీయా వాయోః పుచ్ఛమగ్నీషోమయోర్భాసదౌ

క్రుఞ్చౌ శ్రోణిభ్యా మిన్ద్రాబృహస్పతీ ఊరుభ్యాం మిత్రావరుణావల్గాభ్యామా

క్రమణఽస్థూరాభ్యాం బలం కుష్ఠాభ్యామ్ ॥౬॥

ప.వి:-మరుతామ్, స్కన్ధాః, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, ప్రథమా, కీకసా, రుద్రాణామ్, ద్వితీయా, ఆదిత్యానామ్, తృతీయా, వాయోః, పుచ్ఛమ్, అగ్నీషోమయోః, భాసదౌ, క్రుఞ్చౌ, శ్రోణిభ్యామితి శ్రోణి+భ్యామ్, ఇన్ద్రాబృహస్పతీ ఇతీన్ద్రా+బృహస్పతీ, ఊరుభ్యామిత్యూరు+భ్యామ్, మిత్రావరుణౌ, అల్గాభ్యామ్, ఆక్రమణమిత్యా+క్రమణమ్, స్థూరాభ్యామ్, బలమ్, కుష్ఠాభ్యామ్.॥౬॥

పదార్థః :-(మరుతామ్) మనుష్యాణామ్, (స్కన్ధాః) భుజదండమూలాని, (విశ్వేషామ్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (ప్రథమా) ఆదిమా (కీకసా) భృశం శాసనాని, (రుద్రాణామ్) (ద్వితీయా) తాడనక్రియా, (ఆదిత్యానామ్) అఖండితన్యాయాధీశానామ్ (తృతీయా) న్యాయక్రియా, (వాయోః) (పుచ్ఛమ్) పశ్చాదవయవమ్ (అగ్నీషోమయోః) (భాసదౌ) యౌ భాసం ప్రకాశం దద్యాతాం తౌ, (క్రుంచౌ) పక్షివిశేషౌ (శ్రోణిభ్యామ్) కటిప్రదేశాభ్యామ్ (ఇంద్రాబృహస్పతీ) వాయుసూర్యౌ, (ఊరుభ్యామ్) జానువ ఊర్ధ్వాభ్యాం పాదావయవాభ్యామ్ (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణోదానౌ (అల్గాభ్యామ్) అలం గంతృభ్యామ్. అత్ర ఛాందసో వర్ణలోప ఇతి టిలోపః (ఆక్రమణమ్) (స్థూరాభ్యామ్) స్థూలాభ్యామ్. అత్ర కపిలకాదిత్వాల్లత్వవికల్పః (బలమ్) (కుష్ఠాభ్యామ్) నిష్కర్షాభ్యామ్.॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్మరుతాం స్కంధా విశ్వేషాం దేవానాం ప్రథమా కీకసా రుద్రాణాం ద్వితీయాఽఽదిత్యానాం తృతీయా వాయోః పుచ్ఛమగ్నీషోమయోర్భాసదౌ క్రుంచౌ శ్రోణిభ్యామింద్రా బృహస్పతీ ఊరుభ్యాం మిత్రావరుణావల్గాభ్యామాక్రమణం కుష్ఠాభ్యాం స్థూరాభ్యాం బలం చ నిష్పాదనీయమ్.॥౬॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్భుజబలం సాంగపుష్టిర్దుష్టతాడనం న్యాయప్రకాశాదీని చ కర్మాణి సదా కర్తవ్యాని. ॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (మరుతామ్) మనుష్యుల (స్కన్ధా)స్కంధము [భుజము] వలె నున్న (విశ్వేషామ్) సమస్త (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ప్రథమా) మొదటి క్రియ మరియు (కీకసా) నిరంతరము ప్రబోధించు (రుద్రాణామ్) ఏడ్పించునట్టి విద్వాంసులయొక్క (ద్వితీయా) రెండవదగు తాడన రూప క్రియ (ఆదిత్యానామ్) అఖండిత న్యాయము నొనర్చు విద్వాంసులు (తృతీయా) మూడవదగు న్యాయక్రియ (వాయోః) వాయువు సంబంధమగు (పుచ్ఛమ్) పశువుల పుచ్ఛము [తోక] (అగ్నీషోమయోః) అగ్ని మరియు జల సంబంధమగు (భాసదౌ) ప్రకాశమునిచ్చునట్టి (క్రుఞ్చౌ) ఒక విశేషపక్షి లేక కొంగజాతి (శ్రోణిభ్యామ్) పిరుదులచే (ఇన్ద్రాబృహస్పతీ) వాయువు మరియు సూర్యుడు (ఊరుభ్యామ్) తొడలచే (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణము మరియు ఉదానము (అల్గాభ్యామ్) పరిపూర్ణముగ నడచునట్టి ప్రాణులచే (ఆక్రమణమ్) నడక (కుష్ఠాభ్యామ్) సారము (స్థూరాభ్యామ్) స్థూలపదార్థములచే (బలమ్) బలపరాక్రమమును సాధించు కొనవలయును.॥౬॥

భావార్థము :- మానవులు తమ అంగపుష్టి మరియు భుజబలములచే దుష్టుల శిక్షించుచు న్యాయ ప్రకాశము మున్నగు సత్కర్మల సదా జేయుచుండవలెను.॥౬॥

6. The shoulders of men are like the cantonments in a stte. The foremost function of all learned persons is to preach. To punish the wicked is the second act of awe-inspiring learned persons. To do justice is the third act of justice loving celibate learned persons. The tail of an animal is an instrument of airing. Fire and water give light. Two learned persons of discrimination like two swans are like the buttocks of the state. Air and sun are like things. Pran and udan are like persons walking at full pace. Attack should be made with full certainty. Gain strength from powerful objects.

౧౪౧౦. పూషణమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పూషాదయో దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళిల విషయ మయ్యదియే.

౧౪౧౦ పూషణం వనిష్ఠునాన్ధాహీన్త్స్థూలగుదయా సర్పాన్ గుదాభిర్విహ్రుతఉ

ఆన్త్రైరపో వస్తినా వృషణమాణ్డాభ్యాం వాజినఁశేపేన ప్రజాఁరేతసా

చాషాన్ పిత్తేన ప్రదరాన్ పాయునా కూశ్మాఞ్ఛకపిణ్డైః ॥౭॥

ప.వి:- పూషణమ్, వనిష్ఠునా, అన్ధాహీనిత్యన్ధ+అహీన్, స్థూలగుదయేతి స్థూల+గుదయా, సర్పాన్, గుదాభిః, విహ్రుత ఇతి వి+హ్రుతః, ఆన్త్రైః అపః, వస్తినా, వృషణమ్, ఆణ్డాభ్యామ్,

వాజినమ్, శేపేన, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, రేతసా, చాషాన్, పిత్తేన, ప్రదరానితి ప్ర+దరాన్,

పాయునా, కూశ్మాన్, శకపిణ్డైరితి శక+పిణ్డైః.॥౭॥

పదార్థః :-(పూషణమ్) పుష్టికరమ్ (వనిష్ఠునా) యాచనేన (అంధాహీన్) అంధాన్ సర్పాన్ (స్థూలగుదయా) స్థూలయా గుదయా సహ, (సర్పాన్) (గుదాభిః) (విహ్రుతః) విశేషేణ కుటిలాన్ (ఆంత్రైః) ఉదరస్థైర్నాడీవిశేషైః (అపః) జలాని (వస్తినా) నాభేరధోభాగేన (వృషణమ్) వీర్యాధారమ్ (ఆండాభ్యామ్) అండాకారాభ్యాం వృషణావయవాభ్యామ్ (వాజినమ్) అశ్వమ్ (శేపేన) లిఙ్గేన (ప్రజామ్) సంతతిమ్ (రేతసా) వీర్యేణ (చాషాన్)భక్షణాని (పిత్తేన) (ప్రదరాన్) ఉదరావయవాన్ (పాయునా) ఏతదింద్రియేణ (కూశ్మాన్) శాసనాని. అత్ర కశధాతోర్మక్ప్రత్యయోఽ న్యేషామపీతి దీర్ఘశ్చ (శకపిండైః) శక్తేః సంఘాతైః.॥౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యుయాయం వనిష్ఠునా పూషణం స్థూలగుదయా సహ వర్తమానానంధాహీన్ గుదాభిః సహితాన్ విహ్రుతఃసర్పానాన్త్రైరపో వస్తినా వృషణమాండాభ్యాం వాజినం శేపేన రేతసా ప్రజాం పిత్తేన చాషాన్ ప్రదరాన్ పాయునా శకపిండైః కూశ్మాన్ విగృహ్ణీత.॥౭॥

భావార్థః :-యేన యేన యద్యత్కార్యం సిధ్యేత్తేన తేనాంగేన పదార్థేన వా తత్తత్సాధనీయమ్.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (వనిష్ఠునా) యాచనముద్వారా (పూషణమ్) పుష్టియొనర్చు దానిని (స్థూలగుదయా) స్థూలమగు గుదేంద్రియముతో గూడియుండు (అన్ధాహీన్) గ్రుడ్డి సర్పములను (గుదభిః) గుదేంద్రియముతో నుండు (విహ్రుతః) విశేషమగు కుటిల (సర్పాన్) సర్పములను (ఆన్త్రైః) ప్రేవులతో (అపః) జలములను (వస్తినా) నాభి క్రిందిభాగమునుండి (వృషణమ్) అండకోశమును (అణ్డాభ్యామ్) అండములచే (వాజినమ్) అశ్వములను (శేపేన) అంగము మరియు (రేతసా) వీర్యము ద్వారా (ప్రజామ్) సంతానమును (పిత్తేన) పిత్తముద్వారా (చాషాన్) భోజనములను (ప్రదరాన్) ఉదరాంగములను (పాయునా) గుదేంద్రియముచే (శకపిణ్డైః) శక్తులద్వారా (కూశ్మాన్) అభ్యాసములను [విద్యలను] నిరంతరము పొందుడు.॥౭॥

భావార్థము :-ఏ యే దానిచే ఏ యే కార్యముల సాధించదగునో ఆ యా అంగముల లేక పదార్థములచే ఆ యా కార్యములను సాధించుకొనవలయును. ॥౭॥

7. Beg for alms from the wealthy. Catch blind serpents from large intestines; serpents from the entrails and subdue them. Overpower the crooked serpents from the guts. Dischage water through the bladder. Strengthen scrotum with the testicles. Examine the strength of a horse from his penis. Produce progeny with semen. Digest meals with the force of bile. Strengthen your belly by free discharge of Digested food through anus. Obtain the strength of administration through forces.

౧౪౧౯ ఇంద్రస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, నిచృదభికృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః కస్య కస్య గుణాః పశుషు సంతీత్యాహ. పశువులలో యెవరెవరి గుణములున్నవి?

౧౪౧౯ ఇన్ద్రస్య క్రోడోఽదిత్యై పాజస్యం దిశాం జత్రవోఽదిత్యై భసజ్జీమూ

తాన్ హృదయౌపశేనాన్తరిక్షం పురీతతా నభ ఉదర్యేణ చక్రవాకౌ

మతస్నాభ్యాం దివం వృక్కాభ్యాం గిరీన్ ప్లాశిభిరుపలాన్ ప్లీహ్నా

వల్మీకాన్ క్లోమభిర్గ్లాభిర్గుల్మాన్ హిరాభిః స్రవన్తీర్హ్రదాన్ కుక్షిభ్యాం

సముద్రముదరేణ వైశ్వానరం భస్మనా॥౮॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, క్రోడః, అదిత్యై, పాజస్యమ్, దిశామ్, జత్రవః, అదిత్యై, భసత్, జీమూతాన్, హృదయౌపశేన, అన్తరిక్షమ్, పురీతతా, పురితతేతి పురి+తతా, నభః, ఉదర్యేణ, చక్రవాకావితి చక్ర+వాకౌ, మతస్నాభ్యామ్, దివమ్,వృక్కాభ్యామ్, గిరీన్, ప్లాశిభిరితి ప్లాశి+భిః, ఉపలాన్, ప్లీహ్నా, వల్మీకాన్, క్లోమభిరితి క్లోమ+భిః గ్లౌభిః గుల్మాన్, హిరాభిః, స్రవంతీః, హ్రదాన్, కుక్షిభ్యామితి కుక్షి+భ్యామ్, సముద్రమ్, ఉదరేణ, వైశ్వానరమ్, భస్మనా.॥౮॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః (క్రోడః) నిమజ్జనమ్ (అదిత్యై) పృథివ్యై (పాజస్యమ్) పాజస్స్వన్నేషు సాధు (దిశామ్) (జత్రవః) సంధయః (అదిత్యై) దివే ప్రకాశాయ. అదితిర్ద్యౌరితి ప్రమాణాత్, (భసత్) దీపనమ్ (జీమూతాన్) మేఘాన్ అత్ర జేరమ్మౌట్

చోదాత్త ఇత్యనేనాయం సిద్ధః, (హృదయౌపశేన) యో హృదయే ఆసమంతాదుపశేతే స హృదయౌపశో జీవస్తేన, (అంతరిక్షమ్) అవకాశమ్ (పురీతతా) హృదయస్థయా నాడ్యా (నభః) ఉదకమ్ (ఉదర్యేణ) ఉదరే భవేన (చక్రవాకౌ) పక్షివిశేషావివ (మతస్నాభ్యామ్) గ్రీవోభయభాగాభ్యామ్ (దివమ్) ప్రకాశమ్ (వృక్కాభ్యామ్) యాభ్యాం వర్జంతి తాభ్యామ్ (గిరీన్) శైలాన్ (ప్లాశిభిః) ప్రకర్షేణాశనక్రియాభిః (ఉపలాన్) మేఘాన్. ఉపల ఇతి మేఘనామసు...నిఘ. ౧. ౧౦ (ప్లీహ్నా) హృదయస్థావయవేన (వల్మీకాన్) మార్గాన్ (క్లోమభిః) క్లేదనైః (గ్లౌభిః) హర్షక్షయైః (గుల్మాన్) దక్షిణపార్శ్వోదరస్థితాన్ (హిరాభిః) వృద్ధిభిః (స్రవంతీః) నదీః (హ్రదాన్) జలాశయాన్ (కుక్షిభ్యామ్) (సముద్రమ్) (ఉదరేణ) (వైశ్వానరమ్) సర్వేషాం ప్రకాశకమ్ (భస్మనా) దగ్ధశేషేణ నిస్సారేణ.।౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిః ప్రయత్నేనేంద్రస్య క్రోడోఽదిత్యై పాజస్యం దిశాం జత్రవోఽదిత్యై భసచ్చ విజ్ఞేయాః. జీమూతాన్ హృదయౌపశేన పురీతతాఽంతరిక్ష ముదర్యేణ నభశ్చక్రవాకౌ మతస్నాభ్యాం దివం వృక్కాభ్యాం గిరీన్ ప్లాశిభిరుపలాన్ ప్లీహ్నా వల్మీకాన్ క్లోమభిర్గ్లౌభిశ్చ గుల్మాన్ హిరాభిః స్రవంతీర్హ్రదాన్ కుక్షిభ్యాం సముద్రముదరేణ భస్మనా చ వైశ్వానరం యూయం విజానీత. ।౮॥

భావార్థః:-యది మనుష్యా అనేకాన్ విద్యాబోధాన్ ప్రాప్య యుక్తాహారవిహారైః సర్వాణ్యంగాని సంపోష్య రోగాన్నివారయేయుస్తర్హి తే ధర్మార్థకామమోక్షానాప్నుయుః.।౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఉత్తమ ప్రయత్నముతో (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తుయొక్క (క్రోడః) మునుగుటను (అదిత్యై) పృథివికొరకు (పాజస్యమ్) ఉత్తమ ఆహారములను (దిశామ్) దిశలయొక్క (జత్రవః) సంధి, అనగా ఒండొంటి కలయిక (అదిత్యై) అఖండ ప్రకాశమునకై (భసత్) జ్వాల. ఈ యన్ని పదార్థములను దెలిసికొనవలెను. మరియు (జీమూతాన్) మేఘములను (హృదయౌపశేన) హృదయకోశమున నిదురించు జీవునిచే (పురీతతా) హృదయస్థ నాడిద్వారా (అన్తరిక్షమ్) హృదయావకాశమును (ఉదర్యేణ) ఉదరమునందు జరుగు వ్యవహారముచే (నభః) జలము మరియు (చక్రవాకౌ) చక్రవాకపక్షుల జంటవలె నున్న పదార్థములను (మత స్నాభ్యామ్) గళముయొక్క ఇరువైపు భాగములచే (దివమ్) ప్రకాశమును (వృక్కాభ్యామ్) అవగుణములను త్యజించు క్రియలద్వారా (గిరీన్) పర్వతములను (ప్లాశిభిః) ఉత్తమ భోజనము మున్నగుక్రియలద్వారా (ఉపలాన్) రెండవ విధములగు మేఘములను (ప్లీహ్నా) హృదయమందుండు ప్లీహమను అంగముచే (వల్మీకాన్) మార్గములను (క్లోమభిః) క్లోమము ఆర్ద్రత్వము (గ్లౌభిః) హర్షము మరియు దుఃఖములచే (గుల్మాన్) ఉదరమందుకుడివైపునుండు గుల్మ మను పదార్థమును (హిరాభిః) అభివృద్ధులచే (స్రవన్తీః) నదులను (హ్రదాన్) చిన్న, పెద్ద జలాశయములను (కుక్షిభ్యాన్) గర్భకోశములచే (సముద్రమ్) మహాజలనిధులగు సముద్రములను (ఉదరేణ) కడుపు (భస్మాన్) భస్మము [బూడిద] చే (వైశ్వానరమ్) సర్వమును ప్రకాశింపజేయు అగ్నిని మీరు చక్కగా దెలిసికొనుడు.।౮॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అనేక విద్యల ప్రాప్తి జేసికొని ఉత్తమ రీతిలో ఉచితాహార విహారాదులచే సర్వాంగములను చక్కగా పుష్టివంతముగ నుంచుకొని రోగములను దరిజేరనీయక పురుషార్థపరులై యుందురో వారు ధర్మార్థకామమోక్షములను చక్కగా పొందగలరు. ౮॥

8. People should know the working of the lightning; the best food grain for the earth; the union of the quarters; the continual filling of space with light by the sun. Clouds are like the soul that sleeps in the heart. Pericardium is vast like the atmosphere. Entrails of the belly are like water. Both parts of the neck are like a lovely pair of male and female goose. Sky is like kidneys, Mountains are like the belly;s ducts which receive the meals. Clouds are like the spleen. Paths are refreshing like water. The arteries on the right side of the belly are like pain, pleasure and sorrow. Streams are known for inundation. Both flanks are like lakes. The se is like the belly. The gastric fluid is like the ashes.

౧౪౨౦. విధృతిమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పూషాదయో దేవతాః, భురిగత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః కేన కిం భవతీత్యాహ. దేనిచే నేమగును?

౧౪౨౦ విధృతిం నాభ్యా ఘృతꣳ రసేనాపో యూష్ణా మరీచీర్విప్రుడ్భిర్నీహార

మూష్మణా శీనం వసయా ప్రుష్వా అశ్రుభిర్హ్రాదునీర్దూషీకాభిరస్నా రక్షాꣳసి

చిత్రాణ్యఙ్గైర్నక్షత్రాణి రూపేణ పృథివీం త్వచా జుమ్బకాయ స్వాహా॥౯॥

ప.వి:- విధృతిమితి, వి+ధృతిమ్, నాభ్యా, ఘృతమ్, రసేన, అపః, యూష్ణా, మరీచీః, విప్రుడ్భిరితి విప్రుట్+భిః, నీహారమ్, ఊష్మణా, శీనమ్, వసయా, ప్రుష్వాః, అశ్రుభిరిత్యశ్రు+భిః, హ్రాదునీః, దూషీకాభిః, అస్నా, రక్షాꣳసి, చిత్రాణి, అఙ్గైః, నక్షత్రాణి, రూపేణ, పృథివీమ్, త్వచా, జుమ్బకాయ, స్వాహా.॥౯॥

పదార్థః :- (విధృతిమ్) విశేషేణ ధారణామ్ (నాభ్యా)శరీరస్య మధ్యావయవేన (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (రసేన) (అపః)జలాని (యూష్ణా) క్వథితేన రసేన (మరీచీః)కిరణాన్ (విప్రుడ్భిః) విశేషేణ పూర్ణైః (నీహారమ్) ప్రభాతసమయే హిమవద్వర్తమానమ్ (ఊష్మణా)

ఉష్ణతయా (శీనమ్) సంకుచితం ఘృతమ్ (వసయా) నివాసహేతువా జీవనేవ (ప్రుష్వాః) పుష్ణంతి సించంతి యాభిస్తాః (అశ్రుభిః) రోదనైః (హ్రాదునీః) శబ్దానామవ్యక్తోచ్చారణ క్రియాః (దూషీకాభిః)విక్రియాభిః (అస్నా) రుధిరాణి (రక్షాంసి) పాలయితవ్యాని (చిత్రాణి) అద్భుతాని (అఙ్గైః) అవయవైః (నక్షత్రాణి) (రూపేణ) (పృథివీమ్) భూమిమ్ (త్వచా) మాంసరుధిరాదీనాం సంవరకేణేంద్రియేణ (జాంబకాయ) అతివేగవతే (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్. ।౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యూయం నాభ్యా విధృతిం ఘృతం రసేనాపో యూష్ణా మరీచీర్విప్రుడ్భిర్నీహారమూష్మణా శీనం వసయా ప్రుష్వా అశ్రుభిర్హ్రాదునీర్దూషీకాభిశ్చిత్రాణి రక్షాంస్యస్నాఙ్గై రూపేణ నక్షత్రాణి త్వచా పృథివీం విదిత్వా జామ్బకాయ స్వాహా ప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్.।౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్ధారణాదిభిః కర్మభిర్దుర్వ్యసనాని రోగాంశ్చ నివార్య సత్యభాషణాది ధర్మలక్షణాని విచార్య ప్రవర్తనీయమ్.।౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (నాభ్యా) నాభిచే (విధృతిమ్) విశేషముగ ధారణను (ఘృతమ్) నేయిని (రసేన) రసముతో (అపః) జలములను (యూష్ణా) క్వాథము [కాషాయము] గ జేయబడిన రసముచే (మరీచీః) కిరణములను (విప్రుడ్భిః) విశేష పూర్ణపదార్థములచే (నీహారమ్) మంచును (ఊష్మణా) ఉష్ణముచే (శీనమ్) గట్టిపడిన నేతిని (వసయా) నివాసహేతువగు జీవనముతో (ప్రుష్వాః) సేచనమొనర్చు క్రియలచే (అశ్రుభిః) కన్నీటితో (హ్రాదునీః) అస్పష్టముగ నుచ్చరించు శబ్దక్రియలను (దూషికాభిః) వికారరూప క్రియలతో (చిత్రాణి) చిత్ర విచిత్ర (రక్షాంసి) పాలనమొనర్పదగిన (అస్నా) రుధిరము [రక్తము] మున్నగు పదార్థములను (అఙ్గైః) అంగములు (రూపేణ) రూపముచే (నక్షత్రాణి) తారాగణములను మరియు (త్వచా) రక్తమాంసాదులను కప్పియుంచు చర్మము మున్నగువానిచే (పృథివీమ్) పృథివిని దెలిసికొని (జామ్బకాయ) అతి వేగవంతునికొరకు (స్వాహా) సత్యవాణి ప్రయోగము, అనగా ఉచ్చారణ నొనర్పుడు. ।౯॥

భావార్థము:-మానవులు ధారణాదిక్రియలచే దుష్టాచరణముల మరియు రోగములను నివృత్తపరచుకొని సత్యభాషణము మున్నగు ధర్మలక్షణములను దెలిసికొని మననమొనర్చుచు ఆచరణమందుంచుకొన వలెను.।౯॥

9. Know steady abstrction of the mind from the navel; ghee from curd; waters from decocted juice; sunbeams from fat that strengthens the organs; hoar-forst from bodily heat; coagulated ghee from life that prevails in the body; water-fountain from tears; thunderbolt from the rheum of eyes; objects worth protection from blood; marvellous things from limbs; stars from their beauty; earth from skin that covers the blood and flesh. Use truthful language for an energetic person.

౧౪౨౧.హిరణ్యగర్భ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, హిరణ్యగర్భో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.
అథ పరమాత్మా కీదృశోఽస్తీత్యాహ. పరమాత్మ యెటువంటివాడను విషయము చెప్పబడినది.

౧౪౨౧ హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకఽఆసీత్।
స దాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౧౦॥

ప.వి:- హిరణ్యగర్భ ఇతి హిరణ్య+గర్భః, సమ్, అవర్తత, అగ్రే, భూతస్య, జాతః, పతిః, ఏకః, ఆసీత్, సః, దాధార, పృథివీమ్, ద్యామ్, ఉత, ఇమామ్, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౧౦॥

పదార్థః :-(హిరణ్యగర్భః) హిరణ్యాని సూర్యాదితేజాంసి గర్భే యస్య సః పరమాత్మా, (సమ్) (అవర్తత) వర్తమాన ఆసీత్ (అగ్రే) భూమ్యాదిసృష్టేః ప్రాక్ (భూతస్య) ఉత్పన్నస్య (జాతః) ప్రాదుర్భూతస్య. అత్ర షష్ఠ్యర్థే ప్రథమా. (పతిః) పాలకః (ఏకః) అసహాయః (ఆసీత్) అస్తి (సః) (దాధార)ధరతి, (పృథివీమ్) ఆకర్షణేన భూమిమ్ (ద్యామ్) ప్రకాశమ్ (ఉత) అపి (ఇమామ్) సృష్టిమ్ (కస్మై) సుఖకారకాయ (దేవాయ) ద్యోతమానాయ (హవిషా) హోతవ్యేన పదార్థేన (విధేమ) పరిచరేమ.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా వయం యో హిరణ్యగర్భో జాతో జాతస్య భూతస్యైకోఽగ్రేపతిరాసీత్ సర్వప్రకాశకోఽవర్తత, స పృథివీముత ద్యాం సందాధార య ఇమాం సృష్టిం కృతవాఁస్తస్మై కస్మై దేవాయ పరమేశ్వరాయ హవిషా విధేమ తథా యూయమపి విధత్త.॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యేన పరమేశ్వరేణ సూర్యాది సర్వం జగన్నిర్మితం స్వసామర్థ్యేన ధృతం చ తస్యైవోపాసనాం కురుత.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెటుల (హిరణ్యగర్భః) సూర్యుడు మున్నగు తేజోవంతములగు పదార్థము లెవనిలో గలవో యట్టి పరమాత్మ (జాతః) ప్రాదుర్భూతము మరియు (భూతస్య) ఉత్పన్నజగత్తునకు (ఏకః) ఇతర సహాయములేక ఒక్కడు మాత్రమే (అగ్రే) భూమ్యాదుల సృష్టికన్న పూర్వమును (పతిః) పాలనమొనర్చువాడై (ఆసీత్) ఉన్నాడో. మరియు సర్వమును ప్రకాశపరచువాడు (అవర్తత) వర్తమానుడై యుండెనో (సః) ఆయన (పృథివీమ్) తన యాకర్షణ శక్తిచే పృథివి (ఉత) మరియు

(ద్యామ్) ప్రకాశమును (సమ్ దాధార) చక్కగా ధారణమొనర్చు చున్నాడో మరియు వెవడు (ఇమామ్) ఈ సృష్టిని రచించియున్నాడో, అట్టి (కస్మై) సుఖప్రదాతయగు (దేవాయ) ప్రకాశవంతుడగు పరమాత్మకై (హవిషా) హోమమొనర్చదగు పదార్థములచే (విధేమ) మే మెట్లు సేవనవిధానమొనర్చు చున్నామో మీ రెల్లరును సేవనవిధానము నాచరించుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు తన సామర్థ్యముచే సూర్యుడు మున్నగు సమస్త జగమును సృష్టించి ధారణమొనర్చి యున్నాడో అతని యుపాసననే యొనర్చుడు. ॥౧౦॥

10. God, the possessor of resplendent planets, existed before the creation of the world. He is the One Lord of all created beings. He sustains the Earth, the sun and the created world. May we worship with devotion, Him, the Illumintor and Giver of plea-sure.

౧౪౨౨.యః ప్రాణత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౨౨ యః ప్రాణతో నిమిషతో మహిత్వైక ఇద్రాజా జగతో బభూవ ।

య ఈశే అస్య ద్విపదశ్చతుష్పదః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౧౧॥

ప.వి:- యః, ప్రాణతః, నిమిషత ఇతి ని+మిషతః, మహిత్వేతి మహి+త్వా, ఏకః, ఇత్, రాజా, జగతః, బభూవ, యః, ఈశే, అస్య, ద్విపద ఇతి ద్వి+పదః, చతుష్పదః, చతుః పద ఇతి చతుః+పదః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౧౧॥

పదార్థః:-(యః) సూర్యః (ప్రాణతః) ప్రాణినః (నిమిషతః) చేష్టాం కుర్వతః (మహిత్వా) మహత్వేన (ఏకః) అసహాయః (ఇత్) ఏవ (రాజా) ప్రకాశకః (జగతః) సంసారస్య(బభూవ) భవతి (యః) (ఈశే) ఐశ్వర్యం కరోతి (అస్య) (ద్విపదః) ద్వౌ పాదౌ యస్య తస్య మనుష్యాదేః (చతుష్పదః) చత్వారః పాదా యస్య గవాదేస్తస్య (కస్మై) సుఖకారకాయ (దేవాయ) దీపకాయ (హవిషా) ఆదానేన (విధేమ)సేవేమహి.॥౧౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా వయం యః ప్రాణతో నిమిషతో జగతో మహిత్వైక ఇద్రాజా బభూవ యోఽస్య ద్విపదశ్చతుష్పద ఈశే తస్మై కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ తథా యూయమప్యనుతిష్ఠత.॥౧౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది సూర్యో న స్యాత్తర్హి స్థావరం జఙ్గమం చ జగత్స్వకార్యం కర్తుమసమర్థం స్యాత్. యః సర్వేభ్యో మహాన్ సర్వేషాం ప్రకాశక ఐశ్వర్యప్రాప్తిహేతురస్తి,స సర్వైర్యుక్త్యా సేవనీయః.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (యః) ఏ సూర్యుడు (ప్రాణతః) శ్వాసను గొను ప్రాణులను మరియు (నిమిషతః) చేష్టలొనర్చు వానిని (జగతః) విశ్వమును (మహిత్వా) గొప్పదనముచే (ఏకః) ఇతరసహాయము లేకుండా ఒక్కడు (ఇత్) మాత్రమే (రాజా) ప్రకాశమొనర్చువాడై (బభూవ) ఉండునో (యః) మరియు నెవడు (అస్య) ఇట్టి (ద్విపదః) రెండేసి పాదములు గల మనుష్యులు మరియు (చతుష్పదః) నాలుగేసి పాదములు గల గోవులు మున్నగు పశురూప జగత్తును (ఈశే) ప్రకాశపరచుచున్నాడో, అట్టి (కస్మై) సుఖకారకుడు(దేవాయ) ప్రకాశకుడునగు జగదీశ్వరునికై (హవిషా) గ్రహించదగిన పదార్థములు మరియు వ్యవహారములచే (విధేమ) సేవించుచున్నామో అట్లే మీరును ననుష్ఠించుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ సూర్యుడు లేనిచో స్థావరములగు వృక్షాదులు, జంగమములగు మనుష్యాది జగత్తు తమ తమ కార్యములను నిర్వహించుటకు సమర్థము గాజాలవో, ఎవడు సమస్తమునకన్న గొప్పవాడో, సర్వమును ప్రకాశపరచుటకు మరియు ఐశ్వర్యములకు హేతువై యున్నాడో ఆ జగదీశ్వడే సర్వమునకు యుక్తి (యోగము) తో సేవించదగినవాడు. ॥౧౧॥

11. God by his grandeur is the sole Ruler of the moving world that breathes and slumbers. He is the Lord of men and cattle. May we worship with devotion, Him the Illuminator and Giver of happiness.

౧౪౭౩.యస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునః సూర్యవర్ణనవిషయమాహ. సూర్యవర్ణనము.

౧౪౭౩ యస్యేమే హిమవన్తో మహిత్వా యస్య సముద్రꣳరసయా సహాహుః।
యస్యేమాః ప్రదిశో యస్య బాహూ కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౧౨॥

ప.వి:- యస్య, ఇమే, హిమవన్త ఇతి హిమ+వంతః, మహిత్వేతి మహి+త్వా, యస్య, సముద్రమ్, రసయా, సహ, ఆహుః, యస్య, ఇమాః, ప్రదిశ ఇతి ప్ర+దిశః, యస్య, బాహూ ఇతి బాహూ, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౧౨॥

పదార్థః :-(యస్య) (ఇమే) (హిమవంతః) హిమాలయాదయః పర్వతాః (మహిత్వా) మహత్వేన (యస్య) (సముద్రమ్) అంతరిక్షమ్ (రసయా) స్నేహనేవ (సహ) (ఆహుః) కథయంతి,(యస్య) (ఇమాః) (ప్రదిశః) దిశో విదిశశ్చ (యస్య) (బాహూ) భుజవద్వర్త మానాః (కస్మై) సుఖరూపాయ (దేవాయ) కమనీయాయ (హవిషా) హవనయోగ్యేన పదార్థేన (విధేమ) పరిచరేమ.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యస్య సూర్యస్య మహిత్వా మహత్వేనేమే హిమవంత ఆకర్షితాః ప్రకాశితాః సంతి యస్య రసయా సహ సముద్రమాహుర్యస్యేమా దిశో యస్య ప్రదిశశ్చ బాహూ ఇవాహుస్తస్మై కస్మై దేవాయ హవిషా వయం విధేమ, ఏవం యూయమపి విధత్త.॥౧౨॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా యః సర్వేభ్యో మహాన్ సర్వప్రకాశకః సర్వేభ్యో రసస్య హర్తా యస్య ప్రతాపేన దిశాముపదిశాంచ విభాగో భవతి స సవిత్రలోకో యుక్త్యా సేవితవ్యః.॥౧౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (యస్య) ఏ సూర్యుని (మహిత్వా) గొప్పదనము వల్ల (ఇమే) ఈ (హిమవన్తః) హిమాలయము మున్నగు పర్వతములు ఆకర్షితము మరియు ప్రకాశితములై యున్నవియో (యస్య) ఎద్దాని (రసయా) స్నేహముతో (సహ) కూడ (సముద్రమ్) చక్కగా జలములు అంతరిక్షమున నిలిచియుండునని (ఆహుః) చెప్పుచున్నారో (యస్య) ఎవనికి (ఇమాః) ఈ దిశలు (యస్య) ఎవనికి (ప్రదిశః) విదిశలను (బాహూ) భుజములవలె నున్నవని చెప్పుచున్నారో అట్టి (కస్మై) సుఖస్వరూప (దేవాయ) మనోహర సూర్యమండలముకొరకు (హవిషా) హోమమొనర్పదగిన పదార్థములచే మే మెట్లు (విధేమ) సేవన విధానము నొనర్పు చున్నామో, అటులనే మీరును విధానమొనర్పుడు.॥౧౨॥

భావార్థము :-ఎవడు సమస్తముకన్న పెద్దవాడో, సర్వమును ప్రకాశపరచువాడో, సకల పదార్థములనుండి రసమును గ్రహించువాడో మరియు ఎవని ప్రతాపముచే దిశలు, విదిశలు విభాజనమగునో అట్టి సూర్యుడు యుక్తితో గూడ సేవించదగినవాడై యున్నాడని తెలిసికొనవలెను. ॥౧౨॥

12. By Whose might, are these snow-clad mountains standing, and men call the atmosphere filled with water, His possession? Whose arms are these heavenly regions? May we worship with devotion, Him the Illuminator and Giver of happiness.

౧౪౨౪.య ఆత్మదా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరుపాసిత ఈశ్వరః కిం దదాతీత్యాహ. ఉపాసించబడిన పరమాత్మ యేమి ప్రదాన మొనర్చును?

౧౪౨౪ య ఆత్మదా బలదా యస్య విశ్వఽఉపాసతే ప్రశిషం యస్య దేవాః।యస్య ఛాయాఽమృతం యస్య మృత్యుః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౧౩॥

ప.వి:- యః, ఆత్మదా ఇత్యాత్మ+దాః, బలదా ఇతి బల+దాః, యస్య, విశ్వే, ఉపాసత ఇత్యుప+ ఆసతే, ప్రశిషమితి ప్ర+శిషమ్, యస్య, దేవాః, యస్య, ఛాయా, అమృతమ్, యస్య, మృత్యుః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥13॥

పదార్థః :-(యః) (ఆత్మదాః) య ఆత్మానం దదాతి సః (బలదాః) యో బలం దదాతి సః. (యస్య) (విశ్వే) (ఉపాసతే) (ప్రశిషమ్) ప్రశాసనమ్ (యస్య) (దేవాః) విద్వాంసః (యస్య) (ఛాయా) ఆశ్రయః (అమృతమ్) (యస్య) (మృత్యుః) (కస్మై) (దేవాయ) (హవిషా) (విధేమ).॥13॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా య ఆత్మదా బలదా యస్య ప్రశిషం విశ్వే దేవా ఉపాసతే యస్య సకాశాత్ సర్వే వ్యవహారా జాయంతే, యస్య చ్ఛాయాఽమృతం, యస్యాజ్ఞాభంగో మృత్యుస్తస్మై కస్మై దేవాయ వయం హవిషా విధేమ.॥13॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యస్య జగదీశ్వరస్య ప్రశాసనే కృతాయాం మర్యాదాయాం సూర్యాదయో లోకా నియమేన వర్తంతే, యేన సూర్యేణ వినా వర్షా ఆయుఃక్షయశ్చ న జాయతే స యేన నిర్మితస్తస్యైవోపాసనాం సర్వే మిలిత్వా కుర్వంతు.॥13॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఎవడు (ఆత్మదాః) ఆత్మజ్ఞానమును ఇచ్చువాడో మరియు (బలదాః) బలము నిచ్చువాడో (యస్య) ఎవని (ప్రశిషమ్) ఉత్తమ శిక్షణ (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులు (ఉపాసతే) సేవించెదరో (యస్య) ఎవని నుండి సమస్త వ్యవహారము లుత్పన్నమగునో (యస్య) ఎవని (ఛాయా) ఆశ్రయము (అమృతమ్) అమృత స్వరూపమో మరియు (యస్య) ఎవనియాజ్ఞాభంగము (మృత్యుః) మరణము వంటిదో, అట్టి (కస్మై) సుఖస్వరూపుడగు (దేవాయ) స్తుతింపదగిన పరమాత్మ కొరకు [పరమాత్మను గూర్చి] మనము (హవిషా) హోమమొనర్చదగిన పదార్థములచే (విధేమ) సేవన విధాన మొనర్చవలయును. ॥13॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! ఏ జగదీశ్వరుని ఉత్తమ శాసనమందు మర్యాదయందు సూర్యాదిలోకములు నియమబద్ధముగా నడచుచున్నవో, ఏ సూర్యుడు లేకున్న జలముల వర్షము మరియు ఆయుక్షయము జరుగ జాలవో, అట్టి సవితృమండలము నెవడు జేసియున్నాడో అతని యుపాసనయే యెల్లరును జేయవలెను. ॥13॥

13. God is the Giver of spiritual force, and physical strength. His Commandments all the learned persons acknowledge. He is the maker of all laws. His supprot is life

immortal and transgression of His Law is death. May we worship with devotion, Him, the Illuminator and Giver of happiness.

౧౪౨౫.ఆ న ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, యజ్ఞో దేవతా, విచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిమేష్టవ్యమిత్యాహ. మానవులు దేని నభిలషించ వలయును?

౧౪౨౫ ఆ నో భద్రాః క్రతవో యన్తు విశ్వతోఽదబ్ధాసో అపరీతాస ఉద్భిదః।
దేవా నో యథా సదమిద్వృధే అసన్నప్రాయువో రక్షితారో దివేదివే ॥౧౪॥

ప.వి:-ఆ, నః, భద్రాః క్రతవః, యన్తు, విశ్వతః, అదబ్ధాసః, అపరీతాస ఇత్యపరి+ ఇతాసః, ఉద్భిద ఇత్యుత్+భిదః, దేవాః, నః, యథా, సదమ్, ఇత్, వృధే, అసన్, అప్రాయువ ఇత్యప్ర+ ఆయువః, రక్షితారః, దివేదివ ఇతి దివే+దివే.॥౧౪॥

పదార్థ :-(ఆ) (నః) అస్మాన్ (భద్రాః) కల్యాణకరాః (క్రతవః) యజ్ఞాః ప్రజ్ఞా వా (యంతు) ప్రాప్నువంతు (విశ్వతః) సర్వతః (అదబ్ధాసః) అహింసితాః (అపరీతాసః) అన్యైరవ్యాప్తాః (ఉద్భిదః) య ఉద్భిందంతి (దేవాః) పృథివ్యాదయ ఇవ విద్వాంసః (నః) అస్మాకమ్ (యథా)(సదమ్) సీదంతి ప్రాప్నువంతి యస్యాం తామ్ (ఇత్) ఏవ (వృధే) వృద్ధయే (అసన్) భవంతు (అప్రాయువః) అనష్టాయుషః (రక్షితారః) రక్షకాః (దివేదివే) ప్రతిదినమ్.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో యథా నోఽస్మాన్విశ్వతో భద్రా అదబ్ధాసోఽపరీతాస ఉద్భిదః క్రతవ ఆ యంతు యథా నః సదం ప్రాప్తా అప్రాయువో దేవా ఇద్దివేదివే వృధే రక్షితారోఽసన్ తథాఽనుతిష్ఠంతు.॥౧౪॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైః పరమేశ్వరస్య విజ్ఞానాద్విదుషాం సంగేన పుష్కలాః ప్రజ్ఞాః ప్రాప్య సర్వతో ధర్మమాచర్య నిత్యం సర్వేషాం రక్షకైర్భవితవ్యమ్. ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (నః) మాకొరకు (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (భద్రాః) కల్యాణ ప్రదములగు (అదబ్ధాసః) వినాశమునొందనివగు (అపరీతాసః) ఇదివరకెవ్వరును వ్యాప్తపరచనివగు అనగా సకల కార్యములందుత్తమ (ఉద్భిదః) దుఃఖములను నష్టపరచునట్టి (క్రతవః) యజ్ఞము లేక బుద్ధిబలము (ఆ, యన్తు) చక్కగా ప్రాప్తించునో (యథా) ఎట్లు (నః) మాయొక్క (సదమ్) అట్టి స్థితమైన సభను

పొందువారు (అప్రాయువః) క్షీణించనట్టి ఆయువుగల (దేవాః) పృథివి యున్నగు పదార్థములవంటి విద్వాంసులు (ఇత్) మాత్రమే (దివేదివే) ప్రతిదినము (వృధే) వృద్ధికొరకు (రక్షితారః) పాలనమొనర్పువారు (ఆసన్) ఐ యుందురో అట్లు మీరును ఆచరించుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :-మానుపు ల్లెల్లరును పరమేశ్వరుని విజ్ఞానము మరియు విద్వాంసుల సాంగత్యము బహుళ ప్రజ్ఞలను పొధించిన వారు అన్నివిధములుగ ధర్మము నాచరించుచు సదా రక్షణ దీక్షగలవారివలె ఆచరించ వలయును. ॥౧౪॥

14. May auspicious force of wisdom come to us from every side, continual, unhindered, and as remover of afflictions. May thereby the learned persons, our guardiant, advanced in age, attend our assembly day by day for our gain.

౧౪౨౯.దేవానామిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, విద్వాంసో దేవతాః, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౪౨౯ దేవానాం భద్రా సుమతిర్ఋజూయతాం దేవానాᳪ రాతిరభి నో నివర్తతామ్।
దేవానాᳪ సఖ్యముపసేదిమా వయం దేవా న ఆయుః ప్రతీరన్తు జీవసే॥౧౫॥

ప.వి:-దేవానామ్, భద్రా, సుమతిరితి సు+మతిః, ఋజూయతామ్, ఋజుయతామిత్యృజు+యతామ్, దేవానామ్, రాతిః, అభి, నః, ని, వర్తతామ్, దేవానామ్, సఖ్యమ్, ఉప, సేదిమ, ఆ, వయమ్, దేవాః, నః, ఆయుః, ప్ర, తిరన్తు, జీవసే. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(దేవానామ్) విదుషామ్ (భద్రా) కళ్యాణకరీ (సుమతిః) శోభనా ప్రజ్ఞా (ఋజూయతామ్) సరలీకుర్వతామ్ (దేవానామ్) దాతౄణామ్ (రాతిః) విద్యాదిదానమ్ (అభి) సర్వతః (నః) అస్మాన్ (ని) (వర్తతామ్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (సఖ్యమ్) మిత్రత్వమ్ (ఉప) (సేదిమ) ప్రాప్నుయామ (ఆ) (వయమ్) (దేవాః) విద్వాంసః (నః) అస్మాకమ్ (ఆయుః) ప్రాణధారణమ్ (ప్ర) (తిరన్తు) పూర్ణం భోజయన్తు (జీవసే) జీవితుమ్. ॥౧౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా దేవానాం భద్రా సుమతిరస్మానృజూయతాం దేవానాం రాతిర్నోఽస్మానభినివర్తతాం వయం దేవానాం సఖ్యముపసేదిమ దేవా నో జీవస ఆయుః ప్రతిరన్తు తథా యుష్మాన్ ప్రతి వర్తన్తామ్. ॥౧౫॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైరాప్తానాం విదుషాం సకాశాత్ ప్రజ్ఞాః ప్రాప్య బ్రహ్మచర్యేణాయుః సంవర్ధ్య సదైవ ధార్మికైః సహ మిత్రతా రక్షణీయా.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (దేవానామ్) విద్వాంసులయొక్క (భద్రా) కల్యాణకారక (సుమతిః) ఉత్తమ బుద్ధి మనకు (ఋజూయతామ్) కఠిన విషయములను సరళమొనర్చుచు (దేవానామ్) ఇచ్చునటువంటి విద్వాంసులయొక్క (రాతిః) విద్యాది పదార్థముల నిచ్చుట (నః) మనకు (అభి,ని,వర్తతామ్) అన్నివైపులనుండి సిద్ధపరచి సమస్త సద్గుణములచే పూర్ణ మొనర్తురుగాక! (వయమ్)మేము (దేవానామ్) విద్వాంసుల (సఖ్యమ్) మిత్రత్వము (ఉపసేదిమ) ఉత్తమరీతిలో పొందుదుముగాక! (దేవాః) విద్వాంసులు (నః) మాకు (జీవసే) జీవనమునకు (ఆయుః) ప్రాణధారణమొనర్చు ఆయుర్దాయమును (ప్రతిరన్తు) సంపూర్ణముగ భోగించునట్లు మీ యెడలను ప్రవర్తింతురుగాక! ॥౧౫॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సంపూర్ణశాస్త్రవేత్తలు వేదవిద్యావేత్తలునగు విద్వాంసుల సమీపమున ఉత్తమ బుద్ధులను ప్రాప్తిజేసికొని బ్రహ్మచర్యాశ్రమ పాలనముచే ఆయువును వృద్ధిపరచుకొని సదా ధార్మిక విద్వాంసుల యెడ మిత్రత్వమూగా నుండుట శ్రేయస్కరము. ॥౧౫॥

15. May the auspicious favour of the learned be ours. May the bounty of the righteous fill us with virtues. May we devoutly seek the friendship of the learned. May they extend our life that we may live.

౧౪౨౨. తాన్పూర్వయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః. జగతీ ఛందః. నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౪౨౨ తాన్పూర్వయా నివిదా హూమహే వయం భగం మిత్రమదితిం

దక్షమస్రిధమ్। అర్యమణం వరుణꣳసోమమశ్వినా సరస్వతీ నః

సుభగా మయస్కరత్॥౧౬॥

ప.విః- తాన్, పూర్వయా, నివిదేతి ని+విదా, హూమహే వయమ్, భగమ్, మిత్రమ్, అదితిమ్, దక్షమ్, అస్రిధమ్, అర్యమణమ్, వరుణమ్, సోమమ్, అశ్వినా, సరస్వతీ, నః, సుభగేతి సు+భగా, మయః, కరత్.॥౧౬॥

పదార్థః :-(తాన్) పూర్వోక్తాన్ (పూర్వయా) పూర్వైః స్వీకృతయా (నివిదా) వేదవాచా. నివిదితి వాఙ్నా...నిఘం.౧. ౧౧.(హూమహే) స్పర్ధేమహి (వయమ్) (భగమ్) ఐశ్వర్యకారకమ్ (మిత్రమ్) సర్వస్య సుహృదమ్ (అదితిమ్) అఖండితప్రజ్ఞమ్ (దక్షమ్) చతురమ్ (అస్రిధమ్) అహింసనీయమ్ (అర్యమణమ్) ప్రజాయాః పాలకమ్ (వరుణమ్) (శ్రేష్ఠమ్) (సోమమ్) ఐశ్వర్యవంతమ్ (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (సరస్వతీ) సర్వవిద్యాయుక్తా (నః)అస్మభ్యమ్ (సుభగా) సుష్ఠ్వైశ్వర్యా (మయః) సుఖమ్ (కరత్) కుర్యాత్.॥౧౬॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యథా వయం పూర్వయా నివిదా దక్షమర్యమణమస్రిధం భగం మిత్రమదితిం వరుణం సోమమశ్వినా హూమహే యథా సుభగా సరస్వతీ నో యుష్మభ్యం చ మయస్కరత్తథా తాన్ యూయమప్యాహ్వయత కురుత చ.॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యద్యద్వేదోక్తం కర్మ తత్తదేవానుష్ఠేయం, యథా సద్విద్యార్థినః స్పర్ధయా విద్యాం వర్ధయంతి తథైవ సర్వైర్విద్యా వర్ధనీయా. యథా పూర్ణవిద్యా మాతా సంతానాన్ సుశిక్షయా, విద్యాః ప్రాపయ్య వర్ధయతి, తథైవ సర్వైః సర్వస్మై సుఖం దత్వా సర్వే వర్ధనీయాః.॥౧౬॥

పదార్థము :-మానవులారా! ఎట్లు (వయమ్) మేము (పూర్వయా) పూర్వులగు సజ్జనులు స్వీకరించినట్టి (నివిదా) వేదవాణిచే (దక్షమ్) చతురుడు (అర్యమణమ్) ప్రజాపాలకుడు (అస్రిధమ్) వినాశమొనర్పదగనివాడు (భగమ్) ఐశ్వర్యమును గలిగించువాడు (మిత్రమ్) సర్వజనమిత్రుడు (అదితిమ్) అఖండిత బుద్ధి గలవాడు నగునట్టి (వరుణమ్) శ్రేష్ఠము (సోమమ్) ఐశ్వర్యశాలి మరియు (అశ్వినా) వృద్ధి పరచువానిని [అధ్యాపకుని] (హూమహే) పరస్పరము ఆశించుచు కోరుచున్నామో, ఎట్లు (సుభగా) చక్కని ఐశ్వర్యవతి (సరస్వతీ) సమస్త విద్యలచే పూర్ణమగు వేదవాణి (నః) మాకొరకు, మీకొరకును (మయః) సుఖములను (కరత్) కలుగ జేయునో, అటులనే (తాన్) అట్టి సజ్జనులను మీరును కోరుడు. మరియు సుఖములను పొందుడు.॥౧౬॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెల్లరును వేదములం దుపదేశించబడిన కార్యములను చక్కగా అనుష్ఠించవలయును. ఉత్తమ విద్యార్థి ఇతర విద్యార్థి యభివృద్ధిని గాంచి తన విద్యలను గూడ పెంపొందించుకొనునట్లు ఎల్లరును విద్యలను పెంపొందించుకొనవలయును. పరిపూర్ణవిద్యావంతురాలగు మాత తన సంతానములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి, విద్యలను ప్రాప్తింపజేసి,వారిని విద్వాంసులనుగా నొనర్చునట్లు సర్వజనులు, సమస్త ప్రజలకు సకలసుఖములను సకల విధములుగా వృద్ధిపరచవలయును.॥౧౬॥

16. We, through vedic speech, accepted by our ancestors; long through mutual emulation for a teacher and a preacher, honest, guardian of the people, inviolable, giver

of prosperity, friendly, completely wise, noble, and affluent. May auspicious vedic speech grant us all felicity.

౧౪౨౮.తన్న ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కాః కిం కుర్యాదిత్యాహ. మఱల ఎవరు ఏమిచేయవలయునను విషయము చెప్పెను.

౧౪౨౮ తన్నో వాతో మయోభు వాతు భేషజం తన్మాతా పృథివీ

తత్పితా ద్యౌః। తద్గ్రావాణః సోమసుతో మయోభువస్తదశ్వినా

శృణుతం ధిష్ణ్యా యువమ్ ॥౧౭॥

ప.వి:- తత్, నః, వాతః, మయోభ్వితి మయః + భు, వాతు, భేషజమ్, తత్, మాతా, పృథివీ, తత్, పితా, ద్యౌః, తత్, గ్రావాణః, సోమసుత ఇతి సోమ + సుతః, మయోభువ ఇతి మయః + భువః, తత్, అశ్వినా, శృణుతమ్, ధిష్ణ్యా, యువమ్.॥౧౭॥

పదార్థః:-(తత్) (నః) అస్మభ్యమ్ (వాతః) వాయుః (మయోభు) సుఖకారి (వాతు) ప్రాపయతు (భేషజమ్) ఔషధమ్ (తత్) (మాతా) మాన్యప్రదా (పృథివీ) విస్తీర్ణాభూమిః (తత్) (పితా) పాలనహేతుః (ద్యౌః) సూర్యః (తత్) (గ్రావాణః) మేఘాః (సోమసుతః) ఓషధ్యైశ్వర్యోత్పాదకాః (మయోభువః) సుఖం భావుకాః (తత్) (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకా (శృణుతమ్) (ధిష్ణ్యా) భూమివద్ధర్త్తారౌ (యువమ్) యువామ్.॥౧౭॥

అన్వయః:-హే అశ్వినా ధిష్ణ్యా యువమస్మాభిరధీతం శృణుతం యథా నో వాతస్తన్మయోభు భేషజం వాతు తన్మాతా పృథివీ తత్పితా ద్యౌర్వాతు తత్సోమసుతో మయోభువో గ్రావాణో వాన్తు తద్యుష్మభ్యమప్యస్తు. ॥౧౭॥

భావార్థః :-యస్య పృథివీవ మాతా, ద్యౌరివ పితా భవేత్స సర్వతః కుశలీభూత్వా సర్వావరోగాఙ్చతురాన్ కుర్యాత్.॥౧౭॥

పదార్థము :-(అశ్వినా) అధ్యాపకాధ్యేతలారా! (ధిష్ణ్యా) భూమివలె ధారణమొనర్చువారు (యువమ్) మీ యుభయులును మేము చదివినదానిని (శృణుతమ్) వినుడు, ఎట్లు (నః) మాకొరకు (వాతః) వాయువు (తత్) అట్టి (మయోభు) సుఖముల గలిగించు (భేషజమ్) ఓషధిని (వాతు) లభింపజేయునో (తత్) అట్టి యోషధిని (మాతా) మాన్యతనిచ్చునట్టి (పృథివీ) విస్తారయుక్తమగు భూమి, మరియు (తత్) దానిని (పితా)

పాలనహేతువు (ద్యౌః) సూర్యమండలమును ప్రాప్తించుకొను మరియు (తత్) దానిని (సోమసుతః) ఓషధి మరియు ఐశ్వర్యములనుత్పన్న మొనర్చు (మయోభువః) సుఖభావనము నొనర్చు (గ్రావాణః) మేఘములను ప్రాప్తింపజేయునో (తత్) అట్టి సమస్త వ్యవహారములు మీకును కలుగుగాక!॥౧౭॥

భావార్థము :- పృథివిసమమగు తల్లి, సూర్యసమానుడగు తండ్రి గలభాగ్యశాలి సకల విధములుగ కుశలుడు, సుఖవంతుడై యుండి ఎల్లరను ఆరోగ్యవంతులుగ, చతురులుగ నొనర్పవలయును.॥౧౭॥

17. O teachers and preachers, firm like the EArth, ye both hear from us what we have read. May th wind waft to us that pleasant medicine. May respectable Earth and fostering Sun secure it for us. May clouds the producers of herb and givers of joy secure us that medicine!.

౧౮౯౯.తమీశానమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశః కిమర్థం ఉపాసనీయ ఇత్యాహ.

ఈశ్వరు డెటువంటివాడు? ఎందుల కతడు ఉపాసించుటకు తగినావాడు.

౧౮౯౯ తమీశానం జగతస్తస్థుషస్పతిం ధియంజిన్వమవసే హూమహే వయమ్।

పూషా నో యథా వేదసామసద్వృధే రక్షితా పాయురదబ్ధః స్వస్తయే॥౧౮॥

ప.వి:- తమ్, ఈశానమ్, జగతః, తస్థుషః, పతిమ్, ధియంజిన్వమితి ధియమ్+జిన్వమ్, అవసే, హూమహే, వయమ్, పూషా, నః, యథా, వేదసామ్, అసత్,వృధే, రక్షితా, పాయుః, అదబ్ధః, స్వస్తయే.॥౧౮॥

పదార్థః:-(తమ్) (ఈశానమ్) ఈశనశీలమ్ (జగతః) జంగమస్య (తస్థుషః) స్థావరస్య (పతిమ్) పాలకమ్ (ధియఞ్జిన్వమ్) యో ధియం ప్రజ్ఞాం జిన్వతి ప్రీణాతి తమ్ (అవసే) రక్షణాద్యాయ (హూమహే) స్తుమః (వయమ్) (పూషా) పుష్టికర్తా (నః) అస్మాకమ్ (యథా) (వేదసామ్) ధనానామ్ (అసత్) భవేత్ (వృధే) వృద్ధయే (రక్షితా) రక్షణకర్తా (పాయుః) సర్వస్య రక్షకః (అదబ్ధః) అహింసకః (స్వస్తయే) సుఖాయ.॥౧౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా వయమవసే జగతస్తస్థుషస్పతిం ధియం జిన్వం తమీశానం హూమహే స యథా నో వేదసాం వృధే పూషా రక్షితా స్వస్తయే పాయురదబ్ధోఽసత్తథా యూయం కురుత స చ యుష్మభ్య మప్యస్తు.॥౧౮॥

భావార్థః :-సర్వే విద్వాంసః సర్వాన్ప్రత్యేవముపదిశేయుర్యస్య సర్వశక్తిమతో నిరాకారస్య సర్వత్ర వ్యాపకస్య పరమేశ్వరస్యోపాసనం వయం కుర్మస్తమేవ సుఖైశ్వర్యవర్ధకం జానీమస్తస్యైవోపాసనం యూయమపి కురుత తమేవ సర్వోన్నతికరం చ విజానీత.॥౧౮॥

పదార్థము :-మానవులారా! (వయమ్) మేము (అవసే) రక్షణ మున్నగువానికై (జగతః)చరజగత్తు యొక్క (తస్థుషః) అచరజగత్తుయొక్క (పతిమ్)రక్షకుడు (ధియంజిన్వమ్) బుద్ధిని తృప్తిగ, ప్రసన్నముగ మరియు శుద్ధమొనర్చువాడు (తమ్) ఆ (వేదసామ్) ధనానామ్ (అసత్) భవేత్ (వృధే) వృద్ధయే (రక్షితా) రక్షణకర్తా (పాయుః) యఖండిత (ఈశానమ్) సర్వమును వశమునసుంచుకొను సమస్తమునకు స్వామియగు పరమాత్మయొక్క (హూమహే) స్తుతియొనర్చెదము (యథా) ఎట్లు (నః) మాయొక్క (వేదసామ్) ధనముల (వృధే) వృద్ధికొరకు (పుష్టా) పుష్టికర్త మరియు (రక్షితా) రక్షణయొనర్చువాడు (స్వస్తయే) సుఖముకొరకు (పాయుః) సర్వరక్షకుడు (అదబ్ధః) హింసించనివాడై (అసత్) యున్నాడో, అట్లే మీరును యాతని స్తుతి యొనర్చుడు. మరియు నాతడు మీకొరకును రక్షణాదుల జేయువా డగుగాక!॥౧౮॥

భావార్థము :-సమస్తవిద్వాంసులు సకల మానవులకు సర్వశక్తిమంతుడు, సర్వవ్యాపకుడు, నిరాకారుడగు పరమేశ్వరుడు మనందరకు ఉపాసనీయుడై యున్నాడు. మనము సుఖములను ఐశ్వర్యములను వృద్ధిపరచువాడా తడే యని దెలిసికొని ఆతనినెట్లు ఉపాసించెదమో మీరును యట్లే జేయుడు. మరియు సర్వమునున్నత పరచువాడని యెరుగు డని ఉపదేశించవలయును. ॥౧౮॥

18. Him we invoke for aid Who reigns supreme, the ord of all that stnds or moves, and Inspirer of wisdom. May He, the Nourisher of all our Keeper and our Guard Non-violent, promote, the increase of our wealth for our good.

౧౪౩౦. స్వస్తి న ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, స్వరాడ్బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిమేష్టవ్యమిత్యాహ. మానవులు దేనిని కోరవలయును?

౧౪౩౦ స్వస్తి న ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాః స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః।

స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు॥౧౯॥

ప.వి:- స్వస్తి, నః, ఇన్ద్రః, వృద్ధశ్రవా ఇతి వృద్ధ+శ్రవాః, స్వస్తి, నః పూషా, విశ్వవేదా ఇతి విశ్వ+వేదాః, స్వస్తి, నః, తార్క్ష్యః, అరిష్టనేమిరిత్యరిష్ట +నేమిః, స్వస్తి, నః, బృహస్పతిః, దధాతు.॥౧౯॥

పదార్థః :- (స్వస్తి) సుఖమ్ (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవానీశ్వరః (వృద్ధశ్రవాః) వృద్ధం శ్రవః శ్రవణం యస్య సః (స్వస్తి) (నః) (పూషా) సర్వతః పోషకః (విశ్వవేదాః) విశ్వం సర్వం జగద్వేదో ధనం యస్య సః, (స్వస్తి) (నః) (తార్క్ష్యః) అశ్వ ఇవ. తార్క్ష్య ఇత్యశ్వనా.... నిఘం. ౧. ౧౪. (అరిష్టనేమిః) యో౽రిష్టాని సుఖాని ప్రాపయతి సః. అత్రారిష్టోపపదాణ్ణీఞ్ ప్రాపణే ధాతోరౌణాదికో మిః ప్రత్యయః. (స్వస్తి) (నః) (బృహస్పతిః) బృహతాం మహత్తత్వాదీనాం స్వామీ పాలకః (దధాతు). ॥౧౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యో వృద్ధశ్రవా ఇన్ద్రో నః స్వస్తి,యో విశ్వవేదాః పూషా నః స్వస్తి, యస్తార్క్ష్య ఇవారిష్టనేమిః సన్నః స్వస్తి యో బృహస్పతిర్నః స్వస్తి దధాతు, స యుష్మభ్యమపి సుఖం దధాతు.॥౧౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథా స్వార్థం సుఖమేష్టవ్యం తథా౽న్యార్థమప్యేషితవ్యం యథా కశ్చిదపి స్వార్థం దుఃఖం నేచ్ఛతి తథా పరార్థమపి నైషితవ్యమ్.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (వృద్ధశ్రవాః) సర్వమునువినువాడో (ఇన్ద్రః) ఆ పరమైశ్వర్యవంతుడగు పరమేశ్వరుడు (నః) మాకొరకు (స్వస్తి) ఉత్తమ సుఖములు ఏవి (విశ్వవేదాః) సమస్తజగత్తులో వేదమే ఎవని ధనమో, అట్టి (పూషా) సకలమును పుష్టి యొనర్చువాడు (నః) మాకొరకు (స్వస్తి) సుఖములను (తార్క్ష్యః) అశ్వములవలె (అరిష్టనేమి) సుఖప్రాప్తిని గలిగించుచు (నః) మాకొరకు (స్వస్తి) ఉత్తమ సుఖమును (బృహస్పతిః) మహత్తత్వమునకు స్వామి మరియు పాలకుడును నగు పరమేశ్వరుడు (నః) మాకొరకు (స్వస్తి) ఉత్తమసుఖములను (దధాతు) ధరించుగాక!॥౧౯॥

భావార్థము :-మానవులు తమ సుఖములను గోరునట్లే ఇతరుల సుఖములను గూడ కోరవలయును. ఎవ్వరును తమకు దుఃఖములను గోరుకొనునట్లే ఇతరులకును కోరవలదు. ॥ ౧౯॥

19. May the Master of vast knowledge, may Mighty God prosper us. May the Nourisher of all, the Author of all the vedas prosper us.

May He the Giver of all comforts like the horse prosper us. May God the Lord of all the elements of Nature vouchsafe us prosperity.

౧౪౩౧.పృషదశ్వా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః,విద్వాంసో దేవతాః, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః కే కిం కుర్యు రిత్యాహ. ఎవరు ఏమి చేయవలయును?

౧౪౩౧ పృషదశ్వా మరుతః పృశ్నిమాతరః శుభంయావానో విదథేషు జగ్మయః।

అగ్నిజిహ్వా మనవః సూరచక్షసో విశ్వే నో దేవా అవసాగమన్నిహ॥౨౦॥

ప.వి:- పృషదశ్వా ఇతి పృషత్+అశ్వాః, మరుతః, పృశ్నిమాతర ఇతి పృశ్ని+మాతరః, శుభంయావాన ఇతి శుభమ్ + యావానః, విదథేషు, జగ్మయః, అగ్నిజిహ్వా ఇత్యగ్ని+జిహ్వాః, మనవః, సూరచక్షస ఇతి సూర+చక్షసః, విశ్వే, నః, దేవాః, అవసా, ఆ, అగమన్, ఇహ.॥ ౨౦॥

పదార్థః :-(పృషదశ్వాః) పృషతః పుష్ట్యాదినా సంసిక్తాంగా అశ్వా యేషాంతే (మరుతః) మనుష్యాః (పృశ్నిమాతరః) పృశ్నిరంతరిక్షం మాతా యేషాం వాయూనాం తే ఇవ (శుభం యావానః) యే శుభం కల్యాణం యాంతి ప్రాప్నువంతి తే. అత్ర వాచ్ఛందసి సర్వే విధయో భవంతీతి ద్వితీయాయా అలుక్ (విదథేషు) సంగ్రామేషు (జగ్మయః) సంగంతారః (అగ్నిజిహ్వాః) అగ్నిరివ సుప్రకాశితా జిహ్వావాణీ యేషాంతే. జిహ్వేతి వాఙ్ నా...నిఘం. ౧. ౧౧ (మనవః) మననశీలాః (సూరచక్షసః) సూర ఐశ్వర్యే ప్రేరణే వా చక్షో దర్శనం యేషాంతే (విశ్వే) సర్వే (నః) అస్మాన్ (దేవాః) విద్వాంసః (అవసా) రక్షణాద్యేన సహ (ఆ) (అగమన్) ప్రాప్నువంతు (ఇహ) అస్మిన్సంసారే వర్తమానసమయే వా. ॥౨౦॥

అన్వయః:-యే పృశ్నిమాతర ఇవ పృషదశ్వా మరుతో విదథేషు శుభంయావానో జగ్మయోఽగ్ని జిహ్వాః సూరచక్షసో విశ్వే దేవా మనవోఽవసా సహ వర్తంతే త ఇహ నోఽస్మానాగమన్. ॥౨౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్విదుషాం సంగః సదైవ ప్రార్థనీయో యథాఽస్మిఞ్జగతి సర్వే వాయవః సర్వేషాం జీవనహేతవః సంతి తథాఽత్ర జంగమేషు విద్వాంసః సంతి.॥౨౦॥

పదార్థము :-(పృశ్నిమాతరః) మాన్యత నిచ్చు అంతరిక్షముమాతవంటి వాయువులవలె (పృషదశ్వాః) పుష్ట్యాదులచే సేచనమైన అంగములచే గూడిన అశ్వములుగల (మరుతః) మనుష్యులు మరియు (విదథేషు) సంగ్రామములందు (శుభం యావానః) ఉత్తమ సుఖముల ప్రాప్తించుకొను (జగ్మయః) సాంగత్యము నొనర్చువారు (అగ్నిజిహ్వాః) అగ్నివంటి ప్రకాశమువంటి వాణి గలవారు (సూరచక్షసః) ఐశ్వర్యము మరియు ప్రేరణమందు దర్శనముగువారు అట్టి (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులైన (మనవః) జనులు (అవసా) రక్షణాదులతో గూడ నుండువారెవరో అట్టివారు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున లేక ఈ సమయమున (నః) మా యందరకును (ఆ,అగమన్) ప్రాప్తించెదరుగాక! ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులందరును సదా విద్వాంసుల సాంగత్యమునే యుండి ప్రార్థనాదులనొనర్చవలెను. ఈ విశ్వమునందు సమస్త వాయువు మున్నగు

పదార్థములు సకల మానవుల మరియు సమస్త ప్రాణులకు జీవన హేతువులై యున్నట్లే విద్వాంసులును చేతనులై యున్నారు. ॥౨౦॥

20. Let all the learned persons, stout in body, followers of the mother veda, moving in glory, visitors of battle - fields, fire - tongued, contemplative, brilliant in knowledge like the Sun, come hither for our protection.

౧౪౩౨. భద్రమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౪౩౨ భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవా భద్రమ్ పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః।

స్థిరైరఙ్గైస్తుష్టువాఀసస్తనూభిర్వ్యశేమహి దేవహితం యదాయుః॥౨౧॥

ప.వి:- భద్రమ్, కర్ణేభిః, శృణుయామ, దేవాః, భద్రమ్, పశ్యేమ, అక్షభిరిత్యక్ష+భిః, యజత్రాః, స్థిరైః, అఙ్గైః, తుష్టువాఀసః, తుష్టువాఀస ఇతి తుష్టు+వాఀసః, తనూభిః, వి, అశేమహి, దేవహితమితి దేవ+హితమ్, యత్, ఆయుః.॥౨౧॥

పదార్థః:-(భద్రమ్) సత్యలక్షణకరం వచః(కర్ణేభిః) శ్రోత్రైః (శృణుయామ) (దేవాః) విద్వాంసః (భద్రమ్) కల్యాణమ్ (పశ్యేమ) (అక్షభిః) చక్షుర్భిః (యజత్రాః) సంగంతారః (స్థిరైః) దృఢైః (అంగైః) అవయవైః (తుష్టువాంసః) స్తువంతః (తనూభిః) శరీరైః (వి,అశేమహి) ప్రాప్నుయామ (దేవహితమ్) దేవేభ్యో విద్వద్భ్యో హితమ్, (యత్) (ఆయుః) జీవనమ్.॥౨౧॥

అన్వయః:-హే యజత్రా దేవా విద్వాంసో భవత్సంగేన వయం కర్ణేభిర్భద్రం శృణుయామాక్షభిర్భద్రం పశ్యేమ స్థిరైరంగైః స్తుష్టువాంసః సంత స్తనూభిర్యద్దేవహిత మాయుస్తద్ వ్యశేమహి.॥౨౧॥

భావార్థః:-యది మనుష్యా విద్వత్సంగేన విద్వాంసో భూత్వా సత్యం శృణుయుః సత్యం పశ్యేయుర్జగదీశ్వరం స్తుయుస్తర్హి తే దీర్ఘాయుషో భవేయుః. మనుష్యైరసత్యశ్రవణం కుదర్శనం మిథ్యా స్తుతిర్వ్యభిచారశ్చ కదాపి నైవ కర్తవ్యః.॥౨౧॥

పదార్థము :-(యజత్రాః) సాంగత్యమొనర్చువారగు (దేవాః) విద్వాంసులారా! మీతోగూడ మేము (కర్ణేభిః) చెవులతో (భద్రమ్) సత్యమునెరుగునట్టి వచనములను (శృణుయామ) విందుముగాక! (అక్షభిః) కన్నులతో (భద్రమ్) శుభములను (పశ్యేమ) చూతుముగాక! (స్థిరైః) దృఢమగు (అఙ్గైః) అవయవములతో (తుష్టువాంసః) స్తుతి యొనర్చుచు (తనూభిః) శరీరములచే (యత్) ఏది (దేవహితమ్) విద్వాంసులకు సుఖముల గలిగించునో అట్టి (ఆయుః) వయస్సును [ఆయువును] (వి, అశేమహి) విశేషముగా పొందుదుముగాక! ॥౨౧॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు విద్వాంసులసేవలోనుండి విద్వాంసులై సత్యమునే వినుచు, సత్యమునే పలుకుచు, సత్యమునే గాంచుచు జగదీశ్వరుని స్తుతించుచుందురో వారు దీర్ఘాయుష్మంతులై యుందురు. మానవులెప్పుడును అసత్యములను వినుట దూషితములను చూచుట, అసత్యముగు స్తుతి, ప్రార్థనలను, ప్రశంసల నొనర్చుచు వ్యభిచారము మున్నగువానిని త్యజించవలెను. ॥౨౧॥

21. O sociable learned persons, may we with our ears listen to what is good, and with our eyes see what is good!.

With limbs and bodies firm may we extolling God lead a life conducive to the good of the sages.

౧౪౩౩.శతమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరస్మదర్థం కే కిం కుర్యురిత్యాహ. మనకొఱ కెవ రేమి యొనర్చవలయును?

౧౪౩౩ శతమిన్ను శరదో అన్తి దేవా యత్రా నశ్చక్రా జరసం తనూనామ్ ।
పుత్రాసో యత్ర పితరో భవంతి మా నో మధ్యా రీరిషతాయుర్గన్తోః॥౨౨॥

ప.వి:- శతమ్, ఇత్, ను, శరదః, అంతి, దేవాః, యత్ర, నః, చక్ర, జరసమ్, తనూనామ్, పుత్రాసః, యత్ర, పితరః, భవంతి, మా, నః, మధ్యా, రీరిషత, రిరిషతేతి రిరిషత, ఆయుః, గన్తోః. ॥౨౨॥

పదార్థః :-(శతమ్) శతవార్షికమ్ (ఇత్) ఏవ (ను) సద్యః (శరదః) శరదృత్వంతాని, (అంతి) అంతికే (దేవాః) విద్వాంసః (యత్ర) యస్మిన్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (నః) అస్మాకమ్ (చక్ర) కుర్వంతు. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (జరసమ్) జరాః (తనూనామ్) శరీరాణామ్ (పుత్రాసః) వృద్ధావస్థా జన్యదుఃఖాత్ త్రాతారః (యత్ర)

(పితరః) పితర ఇవ వర్త్తమానాః (భవంతి) (మా) (నః) అస్మాకమ్ (మధ్యా) పూర్ణాయుషో భోగస్య మధ్యే (రీరిషత) ఘ్నత (ఆయుః) జీవనమ్ (గంతోః) గమనమ్.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే దేవా భవదంతి స్థితానాం నోఽస్మాకం యత్ర తనూనాం జరసం శతం శరదః స్యుస్తన్ను చక్ర. యత్ర పుత్రాస ఇత్పితరో భవంతి తన్నో గంతోరాయుర్మధ్యా మా రీరిషత. ॥౨౨॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్దీర్ఘమష్టచత్వారింశద్వర్షపరిమితం బ్రహ్మచర్యం సదా సేవనీయమ్. యేన పితృషు విద్యమానేషు పుత్రా అపి పితరో భవేయుః. యదా శతవార్షికమాయుర్వ్యతీయాత్తదైవ శరీరాణాం జరాఽవస్థా భవేత్. యది బ్రహ్మచర్యేణ సహ, న్యూనాన్న్యూనాని పంచవింశతిర్వర్షాణి వ్యతీతాని స్యుస్తతః పశ్చాదప్యతిమైథునేన యే వీర్యక్షయం కుర్వంతి తర్హి తే సరోగా నిర్బుద్ధయో భూత్వా దీర్ఘాయుషః కదాపి న భవంతి.॥౨౨॥

పదార్థము :-(దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (అన్తి) సమీపమున నున్న (నః) మాయొక్క (యత్ర) ఏ వ్యవహారమునందు (తనూనామ్) శరీరముల (జరసమ్) వృద్ధావస్థ మరియు (శతమ్) నూరు (శరదః) వత్సరములు పూర్ణమగునో అట్టి వ్యవహారములను (ను) శీఘ్రముగ (చక్ర) చేయుడు (యత్ర) ఎచ్చట (పుత్రాసః) వృద్ధాప్యపు దుఃఖములనుండి రక్షణయొనర్చు సంతానములు (ఇత్) మాత్రమే (పితరః) తండ్రివలెనుండి (భవన్తి) యుండెదరో అట్టి (నః) మాయొక్క (గన్తోః) నడవడి మరియు (ఆయుః) ఆయువును (మధ్యా) పూర్ణవయస్సును భోగించకుండ మధ్యనే (మా రీరిషత్) నాశనమొనర్చకుము.॥౨౨॥

భావార్థము :- మానవులు ఎల్లప్పుడు దీర్ఘకాలము, అనగా నలుబదెనిమిది వత్సరముల పర్యంతము బ్రహ్మచర్యమును సేవించవలయును. తల్లిదండ్రులు జీవించియుండగనే పుత్రులు కూడా సంతానవంతులు గావలయును. నూరు సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చిన పిదపనే వృద్ధావస్థగలుగవలయును బ్రహ్మచర్యముతో కనీసము ఇరువదైదు సంవత్సరములు గడచిన తరువాతయును అతిమైథునముద్వారా వీర్యమును నాశమొనర్చు కొనువారు రోగములతో గూడి చురుకైన నిశితబుద్ధిలేనివారలై దీర్ఘాయుష్మంతు లెప్పుడును గాజాలరని మరువవలదు. ॥౨౨॥

22. O learned persons, may we live in your company for a hundred years. LEt not our bodies decay before tht period, in which old age our sons become fathers in turn. Break ye not in the midst our course of fleeting life!

౧౪౩౪. అదితిరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ద్యౌరిత్యాదయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః ధైవతః స్వరః.

అథాదితిశబ్దస్యానేకాఽర్థాః సంతీత్యాహ. అదితి శబ్దమున కనేకార్థములున్నవని చెప్పెను.

౧౪౩౪ అదితిర్ద్యౌరదితిరన్తరిక్షమదితిర్మాతా స పితా స పుత్రః ।

విశ్వే దేవా అదితిః పఞ్చ జనా అదితిర్జాతమదితిర్జనిత్వమ్ ॥౨౩॥

ప.వి:- అదితిః, ద్యౌః, అదితిః, అంతరిక్షమ్, అదితిః, మాతా, సః, పితా, సః, పుత్రః, విశ్వే, దేవాః, అదితిః, పఞ్చ, జనాః, అదితిః, జాతమ్, అదితిః, జనిత్వమితి జని+త్వమ్.॥౨౩॥

పదార్థః :-(అదితిః) అఖండితా (ద్యౌః) కారణరూపేణ ప్రకాశః (అదితిః) అవినాశి (అంతరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (అదితిః) వినాశరహితా (మాతా) సర్వస్య జగతో జననీ ప్రకృతిః (సః) పరమేశ్వరః (పితా) నిత్యపాలకః (సః) (పుత్రః) ఈశ్వరస్య పుత్ర ఇవావినాశీ (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) దివ్యగుణాదియుక్తాః పృథివ్యాదయః (అదితిః) కారణరూపేణ నాశరహితా (పఞ్చ) ఏతత్సంఖ్యాకాః (జనాః) మనుష్యాః ప్రాణా వా (అదితిః) స్వాత్మరూపేణ నిత్యమ్ (జాతమ్) యత్కించిదుత్పన్నం కార్యమ్ (అదితిః) కారణరూపేణ నిత్యమ్ (జనిత్వమ్) ఉత్పత్స్యమానమ్.॥౨౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్ద్యౌరదితిరన్తరిక్షమదితిర్మాతా స పితా స పుత్రశ్చాదితిర్విశ్వే దేవా అదితిః పఞ్చ జనా అదితిర్జాతఞ్జనిత్వఞ్చాదితిరస్తీతి వేద్యమ్ ॥౨౩॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా భవంతో యత కించిత్ కార్యం జగత్ పశ్యంతి తదదృష్ట కారణం విజానంతు. జగన్నిర్మాతారం పరమాత్మానం జీవం పృథివ్యాదీని తత్త్వాని యజ్జాతం యచ్చ జనిష్యతే యా చ ప్రకృతిస్తత్సర్వం స్వరూపేణ నిత్యమస్తి న కదాప్యస్యాభావో భవతి. న చాఽభావాద్భావోత్పత్తిర్భవతీతి విజ్ఞేయమ్.॥౨౩॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (ద్యౌః) కారణరూపప్రకాశము (అదితిః) అఖండితము (అన్తరిక్షమ్) అంతరిక్షము (అదితిః) అవినాశి (మాతా) సర్వజగత్తున కుత్పన్నరూపప్రకృతి (సః) ఆ పరమేశ్వరుడు (పితా) సదా పాలనమొనర్చువాడు మరియు (సః) ఆ (పుత్రః) ఈశ్వరపుత్రునివలె వర్తమానమై యున్న (అదితిః) కారణరూపముచే అవినాశియగు జగత్తు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) దివ్యగుణములు గల పృథివి మున్నగు పదార్థములు (అదితిః) కారణరూపములచే వినాశరహితము (పఞ్చ) ఐదుగురు మనుష్యులు లేక ప్రాణములు (అదితిః) కారణరూపముచే అవినాశి మరియు (జాతమ్) ఉత్పన్నమైన కారణరూపజగత్తు (జనిత్వమ్) ఉత్పన్నము గానున్న దంతయును (అదితిః) కారణరూపముచే నిత్యమై యున్నవని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౨౩॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ కార్యరూప జగత్తును గాంచుచున్నారో, యది అదృష్టకారణరూపమని యెరుగుడు. జగన్నిర్మాతయగు పరమాత్మ, జీవుడు, పృథివి మున్నగు తత్త్వము లేవి గలవో, ఏవి యుత్పన్నమైనవో లేక ఉత్పన్నము గానున్నవో మరియు నా ప్రకృతి సకల రూపములచే నిత్యమై యున్నది. ఎప్పుడును ఇది అభావము గాజాలదని మరియు అభావమునుండి భావము ఎప్పుడును ఉత్పన్నము గాజాలదనియు మీరు చక్కగా దెలిసికొనవలయును. ॥23॥

23. Immortal is the heaven, Immortal is the atmosphere, Matter the mother of all is immortal. Immortal is Father God.

Immortal is the soul that nourishes the body. All divine objects like the Earth are immortal. Five vital breaths are immortal. All that is born and shall be born is immortal because of its immortal cause.

౧౪౩౫.మా న ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, మిత్రాదయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః ధైవతః స్వరః.

పునః కేఽస్మాకం కిన్నకుర్యురిత్యాహ. ఎవరు మాయొక్క యే పనిని చేయకూడదు?

౧౪౩౫ మా నో మిత్రో వరుణో అర్యమాయురిన్ద్ర ఋభుక్షా మరుతః పరిఖ్యన్।

యద్వాజినో దేవజాతస్య సప్తేః ప్రవక్ష్యామో విదథే వీర్యాణి॥౨౪॥

ప.వి:- మా, నః, మిత్రః, వరుణః, అర్యమా, ఆయుః, ఇన్ద్రః, ఋభుక్షాః, మరుతః, పరి+ఖ్యన్, యత్, వాజినః, దేవజాతస్యేతి దేవ+జాతస్య, సప్తేః, ప్రవక్ష్యామ ఇతి ప్ర+వక్ష్యామః, విదథే, వీర్యాణి.॥౨౪॥

పదార్థః:-(మా) నిషేధే (నః) అస్మాకమ్ (మిత్రః) ప్రాణ ఇవ సఖా (వరుణః) ఉదాన ఇవ శ్రేష్ఠః (అర్యమా) న్యాయాధీశ ఇవ నియంతా (ఆయుః) జీవనమ్ (ఇంద్రః) రాజా (ఋభుక్షాః) మహాంతః (మరుతః) మనుష్యాః (పరిఖ్యన్) వర్జయేయుః (యత్)యాని (వాజినః) వేగవతః (దేవజాతస్య) దేవైర్దివ్యైర్గుణైః ప్రసిద్ధస్య(సప్తేః) అశ్వస్య (ప్రవక్ష్యామః) ప్రవదిష్యామః (విదథే) యుద్ధే (వీర్యాణి) బలాని ॥౨౪॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో యథా మిత్రో వరుణోఽర్యమేంద్రశ్చ ఋభుక్షా మరుతో న ఆయుర్మా పరిఖ్యన్. యేన వయం దేవజాతస్య వాజినః సప్తేరివ విదథే యద్వీర్యాణి ప్రవక్ష్యామస్తాని మా పరిఖ్యన్. తథా యూయమస్మానుపదిశత. ॥౨౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సర్వే మనుష్యాః స్వేషాం బలాని వర్ధయితు మిచ్ఛేయుస్తథైవాన్యేషామపి వర్ధయితుమిచ్ఛేయుః. ॥౨౪॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (మిత్రః) ప్రాణమువంటి స్నేహితుడు (వరుణః) ఉదానము వంటి శ్రేష్ఠుడు (అర్యమా) న్యాయాధీశునివంటి నియమము లొనర్చువాడు (ఇన్ద్రః) రాజు మరియు (ఋభుక్షాః) మహాత్ములునైన (మరుతః) జనులు (నః) మాయొక్క (ఆయుః) ఆయుర్దాయమును (మా, పరిఖ్యన్) వినాశమొనర్చవలదు. అందువల్ల మేము (దేవజాతస్య) దివ్యగుణములచే ప్రసిద్ధుడు (వాజినః) వేగవంతుడు (సప్తేః) అశ్వమువంటి వీరవరుడునైనవానిని (విదథే) యుద్ధమునందు (యత్) ఏ (వీర్యాణి) బలములను (ప్రవక్ష్యామః) చెప్పబడినవో వానిని వినాశపరచవలదు. ఇట్లని మీరు ఉపదేశించవలెను.॥౨౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెల్లరును తమ బలములను పెంపొందజూచుకొనునట్లే ఇతరుల బలమును కూడా పెంపొందించుటకు ప్రయత్నించ వలయును.॥౨౪॥

24. Neither the friendly, glorious and just king; nor the noble souls shorten our life; so that we may display our valour in war, like a fleeting, effcient horse.

౧౪౩౬.యన్నిర్ణిజేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవత స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవు లేమి యొనర్చవలయును?

౧౪౩౬ యన్నిర్ణిజా రేక్ణసా ప్రావృతస్య రాతిం గృభీతాం ముఖతో నయన్తి ।
సుప్రాఙజో మేమ్యద్విశ్వరూప ఇన్ద్రాపూష్ణోః ప్రియమప్యేతి పాథః॥౨౫॥

ప.వి:- యత్, నిర్ణిజా, నిర్ణిజేతి నిః+నిజా, రేక్ణసా, ప్రావృతస్య, రాతిమ్, గృభీతామ్, ముఖతః, నయన్తి, సుప్రాజితి సు+ప్రాఙ్, అజః, మేమ్యత్, విశ్వరూప ఇతి విశ్వ+రూపః, ఇన్ద్రాపూష్ణోః, ప్రియమ్, అపి ఏతి, పాథః.॥౨౫॥

పదార్థః:-(యత్) యే (నిర్ణిజా) సురూపేణ (రేక్ణసా) ధనేన. రేక్ణ ఇతి ధననా.నిఘం. ౨. ౧౦. (ప్రావృతస్య) యుక్తస్య (రాతిమ్) దానమ్ (గృభీతామ్) గృహీతామ్ (ముఖతః) అగ్రతః (నయంతి) ప్రాపయంతి (సుప్రాఙ్) యః సుష్ఠు పృచ్ఛతి సః, (అజః) జన్మాదిరహితః (మేమ్యత్) ప్రాప్నువన్ (విశ్వరూపః) విశ్వం రూపం యస్య సః,

(ఇంద్రాపూష్ణోః) విద్యుద్వాయ్వోః (ప్రియమ్) కమనీయమ్ (అపి) (ఏతి) ప్రాప్నోతి (పాథః) అన్నమ్. ॥౨౫॥

అన్వయః :-యన్మనుష్యో నిర్ణిజా రేక్ణసా ప్రావృతస్య రాతిం గృభీతాం సతీం ముఖతో నయంతి యో మేమ్యత్ సుప్రాజ్ విశ్వరూపోఽజ ఇంద్రాపూష్ణోః ప్రియం పాథోఽప్యేతి తే స చ సుఖమాప్నువంతి.॥౨౫॥

భావార్థః:-యే ధనం ప్రాప్య సత్కర్మసు వ్యయం కుర్వన్తి తే సర్వాన్ కామానాప్నువంతి.॥౨౫॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ మనుష్యుడు (నిర్ణిజా) చక్కని రూపము మరియు (రేక్ణసా) ధనములచే (ప్రావృతస్య)కూడియున్నవారి (రాతిమ్) ఇవ్వవలసిన లేక (గృభీతామ్) తీసికొనిన వస్తువును (ముఖతః) మొదటనే (నయన్తి) ప్రాప్తింపజేయునో మరియు (మేమ్యత్) ప్రాప్తినొందుచు (సుప్రాజ్) చక్కగా ప్రశ్నించువాడు (విశ్వరూపః) విశ్వమే ఎవని రూపమో అట్టి (అజః) జన్మమరణాది దోషరహితుడు, అవినాశియగు జీవుడు (ఇన్ద్రాపూష్ణోః) విద్యుత్తు మరియు వాయువు సంబంధమగు (ప్రియమ్) మనోహరమగు (పాథః) అన్నమును (అప్యేతి) అన్నివైపులనుండి పొందుచున్నాడో ఆ మనుష్యుడు మరియు నా జీవుడు సర్వానందములపొందును. ॥౨౫॥

భావార్థము:-ఏ మనుష్యుడు ధనములను ప్రాప్తించుకొని దానిని ఉత్తమ కార్యములందు వ్యయమొనర్చునో యాతడు సకల కామితములను పొందుచున్నాడు. ॥౨౫॥

25. Those who gladly accept the substances offered in charity by a virtuous wealthy person; and the etenal soul, worthy of attainment, a nice questioner, beauty of the world, who eats the charming food prepared through fire and air; derive full enjoyment.

౧౪౩౭ ఏష ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః కేన సహ కే పాలనీయా ఇత్యాహ.

దేనితోపాటు ఏవి పాలించదగినవి?

౧౪౩౭ ఏ॒ష ఛాగః పు॒రో అశ్వే॑న వా॒జినా॑ పూ॒ష్ణో భా॒గో నీ॑యతే వి॒శ్వదే॑వ్యః। అ॒భి॒ప్రియ॒ం యత్పు॑రో॒డాశ॒మర్వ॑తా॒ త్వష్టేదే॑నꣳసౌశ్రవ॒సాయ॑ జిన్వతి ॥౨౬॥

ప.వి:- ఏ॒షః, ఛాగః, పు॒రః, అశ్వే॑న, వా॒జినా॑, పూ॒ష్ణః, భా॒గః, నీ॒య॒తే, వి॒శ్వదే॒వ్య॒ ఇతి

విశ్వ+దేవ్యః, అభిప్రియమిత్యభి+ప్రియమ్, యత్, పురోడాశమ్, అర్వతా, త్వష్టా, ఇత్, ఏనమ్, సౌశ్రవసాయ, జిన్వతి. ॥౨౬॥

పదార్థః:-(ఏషః) (ఛాగః) ఛేదకః (పురః) పురస్తాత్ (అశ్వేన) (వాజినా) (పూష్ణః) పోషకస్య (భాగః) సేవనీయః (నీయతే) ప్రాప్యతే (విశ్వదేవ్యః) విశ్వేషు సర్వేషు దేవేషు సాధుః (అభిప్రియమ్) సర్వతః కమనీయమ్ (యత్) యమ్ (పురోడాశమ్) (అర్వతా) గంత్రా (త్వష్టా) తనూకర్తా (ఇత్) (ఏనమ్) పూర్వోక్తమ్ (సౌశ్రవసాయ) శోభనం శ్రవః కీర్తిర్యస్య స సుశ్రవాస్తస్య భావాయ (జిన్వతి) ప్రీణాతి.॥౨౬॥

అన్వయః :-విద్వద్భిర్య ఏష పురో విశ్వదేవ్యః పూష్ణో భాగశ్ఛాగో వాజినాఽశ్వేన సహ నీయతే యదభిప్రియం పురోడాశమర్వతా సహ త్వష్టైనం సౌశ్రవసాయేజ్జిన్వతి స సదా పాలనీయః. ॥౨౬॥

భావార్థః:-యద్యశ్వాదిభిః సహాన్యానజాదీన్పశూన్ వర్ధయేయుస్తర్హి తే మనుష్యాః సుఖమున్నయేయుః.॥౨౬॥

పదార్థము :-విద్వాంసులు (ఏషః) ఈ (పురః) మొదట (విశ్వదేవ్యః) సకల విద్వాంసులలో ఉత్తముడు (పూష్ణః) పుష్టియొనర్చువాని (భాగః) సేవించదగిన (ఛాగః) పదార్థములను ఛిన్నాభిన్నమొనర్చు ప్రాణి [మేకపోతు] (వాజినా) వేగవంతమగు (అశ్వేన) అశ్వముతోగూడ (నీయతే) ప్రాప్తించుకొనబడునో మరియు (యత్) ఏది (అభిప్రియమ్) అన్ని విధములుగ మనోహరమగు (పురోడాశమ్) పురోడాశమను పేరుగల యజ్ఞభాగమును (అర్వతా) అందజేయు అశ్వముతోబాటు (త్వష్టా) పదార్థములను సూక్ష్మమొనర్చువాడు (ఏనమ్) పై దెలిపినభాగమును (సౌశ్రవసాయ) ఉత్తమకీర్తిశాలియగుటకై (ఇత్) మాత్రమే (జిన్వతి) ప్రాప్తించుకొని ప్రసన్నుడగునో ఆతడు సదా పాలించ యోగ్యుడగుచున్నాడు.॥౨౬॥

భావార్థము :-అశ్వములు మున్నగు వానితో బాటు ఇతర గోవులు, మేకలను వృద్ధిపరచువారు సకల సుఖముల నభివృద్ధిపరచెదరు. ॥౨౬॥

26. This perishable body made of earth, the home of all organs is created for the enjoyment of the soul. God, for the excellent enjoyment of this active soul, grants this enjoybable object.

౧౪౩౭.యద్హవిష్యమిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, యజ్ఞో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కేన కే కిం కుర్వంతీత్యాహ. దేనిచే నెవరేమి చేయుదురు?

౧౪౩౮ యద్ధవిష్యమృతుశో దేవయానం త్రిర్మానుషాః పర్యశ్వన్నయన్తి।
అత్రా పూష్ణః ప్రథమో భాగ ఏతి యజ్ఞందేవేభ్యః ప్రతివేదయన్నజః॥౨౭॥

ప.వి:- యత్, హవిష్యమ్, ఋతుశ ఇత్యృతు+శః, దేవయానమితిదేవ+యానమ్, త్రిః, మానుషాః పరి, అశ్వమ్, నయన్తి, అత్ర, పూష్ణః, ప్రథమః, భాగః, ఏతి, యజ్ఞమ్, దేవేభ్యః, ప్రతివేదయన్నితి ప్రతి+వేదయన్, అజః.॥౨౭॥

పదార్థః :-(యత్) యే (హవిష్యమ్)హవిర్భ్యో హితమ్ (ఋతుశః) ఋత్వర్థమ్ (దేవయానమ్) దేవానాం ప్రాపణసాధనమ్ (త్రిః) త్రివారమ్ (మానుషాః) (పరి) సర్వతః (అశ్వమ్) ఆశుగామినమ్ (నయంతి) ప్రాప్నువంతి (అత్ర) అస్మిన్. అత్ర ఋచి తు ను ఘ.... ఇతి దీర్ఘత్వమ్. (పూష్ణః) పుష్టేః (ప్రథమః) ఆదిమః (భాగః) సేవనీయః (ఏతి) ప్రాప్నోతి (యజ్ఞమ్) (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (ప్రతివేదయన్) విజ్ఞాపయన్ (అజః) పశువిశేషః.॥౨౭॥

అన్వయః:-యద్యే మానుషాః ఋతుశో హవిష్యం దేవయానమశ్వం త్రిః పరినయంతి. యోఽత్ర పూష్ణః ప్రథమో భాగో దేవేభ్యో యజ్ఞం ప్రతివేదయన్నజ ఏతి స సదా రక్షణీయః.॥౨౭॥

భావార్థః:-యే ప్రత్యృత్వాహారవిహారాన్ కుర్వంత్యశ్వాజాదిపశుభ్యః సంగతాని కార్యాణి కుర్వంతి తేఽత్యంతం సుఖం లభంతే.॥౨౭॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ (మనుష్యాః) మనుష్యులు (ఋతుశః) ప్రతి ఋతువునకు తగిన (హవిష్యమ్) హోమమునందు ఆహుతి నీయదగిన పదార్థములకు హితకరమైన (దేవయానమ్) దివ్యగుణవంతులగు విద్వాంసులను ప్రాప్తింపజేయు (అశ్వమ్) శీఘ్రగామియగు ప్రాణిని (త్రిః) మూడుసార్లు (పరి, నయన్తి) నలువైపులకు చేర్పింతురో లేక (అత్ర) ఈ ప్రపంచములో (పూష్ణః) పుష్టిసంబంధమగు (ప్రథమః) మొదట (భాగః) సేవించదగిన (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకై (యజ్ఞమ్) సత్కారమును (ప్రతివేదయన్) ఎరుగుచున్న (అజః) మేక (ఏతి) ప్రాప్తించుచున్నదో యది సదా రక్షించదగినదై యున్నది.॥౨౭॥

భావార్థము:- ఏ మనుష్యులు ప్రతి ఋతువునందు అనుకూలమగు ఆహారవిహారము లొనర్చుచుందురో మరియు గోవులు, అశ్వములు, మేకలు మున్నగు పశువులను పోషించుచు ఉపకారమును పొందుదురో వా రత్యంత సుఖవంతు లగుదురు.॥౨౭॥

27. Thoughtful persons strengthen this excellent embodied soul, at times in three different stages.

Soul enters this body, the foremost part of the Earth, for doing noble deeds for the sake of spiritual enjoyment.

౧౪౩౯.హోతేత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా,నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవులేమి యొనర్చవలయును?

౧౪౩౯ హోతా౭ధ్వర్యురావయా అగ్నిమిన్ధో గ్రావగ్రాభ ఉత శꣳస్తా సువిప్రః।

తేన యజ్ఞేన స్వరఙ్కృతేన స్విష్టేన వక్షణా ఆ పృణధ్వమ్ ॥౨౮॥

ప.వి:-హోతా, అధ్వర్యుః ఆవయా ఇత్యా+వయాః, అగ్నిమిన్ధ ఇత్యగ్నిమ్ + ఇన్ధః, గ్రావగ్రాభ ఇతి గ్రావ+గ్రాభః,ఉత, శꣳస్తా, సువిప్ర ఇతి సు+విప్రః, తేన యజ్ఞేన స్వరఙ్కృతేనేతి సు+అరఙ్కృతేన, స్విష్టేనేతి సు+ ఇష్టేన,వక్షణాః, ఆ, పృణధ్వమ్. ॥౨౮॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (అధ్వర్యుః) అహింసాయజ్ఞమిచ్ఛుః (ఆవయాః) యేనావ యజంతి సః (అగ్నిమింధః) అగ్నిప్రదీపకః (గ్రావగ్రాభః) యో గ్రావాణం మేఘం గృహ్ణాతి సః (ఉత) (శంస్తా) ప్రశంసకః (సువిప్రః) శోభనా విప్రా మేధావినో యస్మిన్ సః (తేన) (యజ్ఞేన) సంగతేన (స్వరంకృతేన) సుష్ఠ్వలంకృతేన. అత్ర కపిలకాదిత్వాద్రేఫః. (స్విష్టేన) శోభనేనేష్టేన (వక్షణాః) నదీః.వక్షణా ఇతి నదీనా....నిఘః. ౧. ౧౩. (ఆ) (పృణధ్వమ్) సమంతాత్సుఖయత. ॥౨౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా హోతా౭౭వయా అగ్నిమింధో గ్రావగ్రాభః శంస్తోత సువిప్రో౭ధ్వర్యుర్యేన స్వరంకృతేన స్విష్టేన యజ్ఞేన వక్షణా అలంకరోతి తథా తేన యూయమప్యాపృణధ్వమ్.॥౨౮॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సుగంధ్యాదిసుసంస్కృతానాం హవిషాం వహ్నౌ ప్రక్షేపేణ వాయువర్షాజలాదీని శోధయిత్వా నద్యాదిజలాని శోధయంతి తే సదా సుఖయంతి.॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (హోతా) గ్రహించువాడు లేక (అవయాః) యజ్ఞము, సత్సంగము, దానముల నొనర్చువాడు (అగ్నిమిన్ధః) అగ్నిని ప్రదీప్తపరచువాడు (గ్రావగ్రాభః) మేఘములను గ్రహించువాడు (శంస్తా) ప్రశంసించువాడు (ఉత) మరియు (సువిప్రః) మంచి మంచి బుద్ధిశాలుర నుంచువాడు (అధ్వర్యుః) అహింసా యజ్ఞముల నభిలషించువాడు నగు ఉత్తముడు (స్వరంకృతేన) ఉత్తమముగ సుశోభితపరచబడిన (స్విష్టేన) సుందరభావముతో కోరునట్లు మరియు (యజ్ఞేన) యజ్ఞము మున్నగు ఉత్తమ కార్యములచే (వక్షణాః) నదుల పూర్ణప్రవాహము అనగా యజ్ఞమువల్ల వర్షములు వర్షించి నదులు జలములచే పూర్ణమగునట్లు (తేన) ఆ క్రియచే మీరు (ఆ, పృణధ్వమ్) శ్రేష్ఠముగ సుఖములను భోగించుడు.॥౨౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు సుగంధాది పదార్థములచే శ్రేష్ఠముగ నొనర్చబడిన హోమమునకు యోగ్యపదార్థములను అగ్నియందు హోమ మొనర్చుటచే అది వాయువు, వర్షజలాదులు మున్నగువానిని శోధించి నదీనదాదులను జలములచే పుష్కలము మరియు శుద్ధము నొనర్చును. అట్లు చేయువారు సదా సుఖవంతులై యుందురు. ॥౨౮॥

28. Invoker, atoner, fire-kindler, bringer of rain, sage, scholar-encircled, thou ministering priest, with this well ordered, well - desired sacrifice, fill full the channels of the rivers.

౧౪౪౦. యూపవ్రస్కా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తే కిం కుర్యురిత్యాహ. వా రేమి యొనర్చెదరు?

౧౪౪౦ యూపవ్రస్కా౨ ఉత యే యూపవాహాశ్చషాలం యే౨

అశ్వయూపాయ తక్షతి। యే చార్వతే పచనంసమ్భరన్త్యుతో

తేషామభిగూర్తిర్న౨ ఇన్వతు ॥౨౯॥

ప.వి:- యూపవ్రస్కా ఇతి యూప+వ్రస్కాః, ఉత, యే, యూపవాహా ఇతి యూప+వాహాః, చషాలమ్, యే, అశ్వయూపాయేతి అశ్వ+యూపాయ, తక్షతి, యే, చ, అర్వతే, పచనమ్,

సవ్వ్బరన్తీతి, సమ్+భరన్తి, ఉతో ఉ ఇత్యుతో, తేషామ్, అభిగూర్తిరిత్యభి+గూర్తిః, నః,

ఇన్వతు.॥29॥

పదార్థః:-(యూపవ్రస్కాః) యూపస్య స్తంభస్య ఛేదకాః (ఉత) అపి (యే) (యూపవాహాః) యే యూపం వహంతి తే (చషాలమ్) యూపావయవమ్ (యే) (అశ్వయూపాయ) అశ్వస్య బంధనార్థాయ స్తంభాయ (తక్షతి) తక్షంతి తనూకుర్వంతి. అత్ర వచనవ్యత్యయేనైకవచనమ్(యే) (చ) (అర్వతే) అశ్వాయ (పచనమ్) పాకసాధనమ్ (సంభరంతి) సమ్యగ్ధరంతి పుష్ణంతి వా (ఉతో) అపి (తేషామ్) (అభిగూర్తిః) అభ్యుద్యమః (నః) అస్మాన్ (ఇన్వతు) వ్యాప్నోతు ప్రాప్నోతు. ॥29॥

అన్వయః :-యే యూపవ్రస్కా ఉతాపి యే యూపవాహా అశ్వయూపాయ చషాలం తక్షతి. యే చార్వతే పచనం సంభరంతి, ఉతో యే ప్రయతంతే తేషామభిగూర్తిర్న ఇన్వతు. ॥29॥

భావార్థః :-యే శిల్పినోఽశ్వబంధనాదీని కాష్ఠవిశేషజాని వస్తూని నిర్మినంతే, యే చ వైద్యా అశ్వాదీనా మౌషధాని సంభారాంశ్చ సంగృహ్ణంతి తే సదోద్యమినః సంతో ఽస్మాన్ ప్రాప్నువంతు.॥29॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు (యూపవ్రస్కాః) యజ్ఞస్తంభమును కఱ్ఱను నరకి తెచ్చి చేయుదురో (ఉత) మరియు (యే) ఎవరు (యూపవాహః) యజ్ఞస్తంభమును చేర్చుదురో (అశ్వయుపాయ) అశ్వమును బంధించుటకు (చషాలమ్) స్తంభఖండమును (తక్షతి) నరికి చెక్కుదరో (యే,చ) మరియు నెవరు (అర్వతే) అశ్వముకొరకు (పచనమ్) దాణా మున్నగువానిని పచనమొనర్చెదరో (సమ్భరన్తి) చక్కగా ధారణమొనర్తురో లేక పుష్టపరతురో (ఉతో) మరియు నెవరు ఉత్తమ యత్నము నొనర్చెదరో (తేషామ్) వారియొక్క (అభిగూర్తిః) ఉద్యమ మన్నివిధములుగ (నః) మాకై (ఇన్వతు) వ్యాప్తము, ప్రాప్తము నగుగాక! ॥29॥

భావార్థము :-ఏ దారుక శిల్పులు [కఱ్ఱపని నిపుణులు] మా అశ్వములను బంధించుట మున్నగు కార్యములకై కఱ్ఱలచే విశేషకార్యము లొనర్చెదరో, ఏ వైద్యులు మా అశ్వములు మున్నగు పశువులకు ఓషధాదులు మరియు అలంకారక సామగ్రులను సిద్ధపరచి చేర్చుదురో అట్టివారు ఉద్యమకారులై మాకు ప్రాప్తింతురుగాక! ॥29॥

29. The hewrs of the yajna's post and those who carry it, and those who carve the knob to deck the horse;s stake; and those who prepare the cooking utensils for the steed and those who strive hard, may their perseverance be attained to by us.

౧౪౪౧.ఉప ప్రాగాదిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే కేషాం సకాశాత్ కిం గృహ్ణీయురిత్యాహ.

ఎవరినుండి యేమి గ్రహించవయును?

౧౪౪౧ ఉప ప్రాగాత్సుమన్మేఽధాయి మన్మ దేవానామాశా ఉప వీతపృష్ఠః।

అన్వేనం విప్రా ఋషయో మదన్తి దేవానాం పుష్టే చకృమా సుబన్ధుమ్ ॥30॥

ప.వి:- ఉప, ప్ర, అగాత్, సుమదితి సు+మత్, మే, అధాయి, మన్మ, దేవానామ్, ఆశాః, ఉప, వీతపృష్ఠ ఇతీ వీత+పృష్ఠః, అను, ఏనమ్, విప్రాః, ఋషయః, మదన్తి, దేవానామ్, పుష్టే, చకృమ, సుబన్ధుమితి సు+బంధుమ్.॥30॥

పదార్థః :- (ఉప) సామీప్యే (ప్ర) (అగాత్) ప్రాప్నుయాత్ (సుమత్) స్వయమ్ (మే) మమ, (అధాయి) ధ్రియతే) (మన్మ) విజ్ఞానమ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఆశాః) దిశః (ఉప) (వీతపృష్ఠః) వీతం వ్యాప్తం పృష్ఠం యస్య సః (అను) (ఏనమ్) (విప్రాః) మేధావినః (ఋషయః) మంత్రార్థవిదః (మదన్తి) కామయన్తే (దేవానామ్) విదుషామ్ (పుష్టే) పుష్టే జనే (చకృమ) కుర్యామ అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (సుబంధుమ్) శోభనా బంధవో భ్రాతరో యస్య తమ్. ॥30॥

అన్వయః :-యేన సుమత్స్వయం దేవానాం వీతపృష్ఠో యజ్ఞోఽధాయి యేనైతేషాం మే చ మన్మాశాశ్చోపప్రాగాద్యమేనమనుదేవానాం పుష్టే ఋషయో విప్రా ఉపమదంతి తం సుబంధుం వయం చకృమ. ॥30॥

భావార్థః:-యే విదుషాం సకాశాద్విజ్ఞానం ప్రాప్యర్షయో భవంతి, తే సర్వాన్ విజ్ఞానదానేన పోషయంతి. యేఽన్యోన్యపోష్ణ న్నతిం విధాయ సిద్ధకామా భవంతి తే జగద్ధితైషిణో జాయంతే.॥30॥

పదార్థము :-ఎవడు (సుమత్) స్వయముగా (దేవానామ్) విద్వాంసుల (వీతపృష్ఠః) గడచిన భాగము వ్యాప్తమైన ఉత్తమవ్యవహారములు (అధాయి) ధారణమొనర్చునో లేక దేనిచే వానియొక్క మరియు (మే) నాయొక్క (మన్మ) విజ్ఞానము (ఆశాః) దిశదిశాంతరములకు (ఉప, ప్ర, అగాత్) ప్రాప్తించునో మరియు

(ఏనమ్) ఈ ప్రత్యక్ష వ్యవహారమునకు (అను) అనుకూలము (దేవానామ్) విద్వాంసులమధ్య (పుష్టే) పుష్టిగల బలశాలురకొరకు (ఋషయః) మంత్రముల అర్థములనెరిగినట్టి (విప్రాః) ధీరబుద్ధిగలవారు (ఉప, మదన్తి) సమీపించి ఆనందమును పొందెదరో, అట్టి (సుబన్ధు) ఉత్తమ సోదరులు గలవారిని మేము (చక్రమ) ఉత్పన్నపరచెదముగాక! ॥30॥

భావార్థము :-విద్వాంసుల సన్నిధికి చేరి ఉత్తమ జ్ఞానమును పొంది ఋషులగువా రెవరు సర్వజనులకు విజ్ఞానమునందించి విద్వాంసుల నొనర్చెదరో మరియు నెవరు పరస్పరము ఒండొరుల యున్నతికై పరిపూర్ణ కార్యనిపుణులై యుందురో వారు జగమునకు హితమును గలిగించువా రగుదురు. ॥30॥

30. He, who, competent to afford shelter to all, himself comes to me for my welfare, and who fulfils the desires of the learned, is the source of delight on sight to the learned and sages. May we produce amongst the learned such a strong man, having beautiful brothers.

౧౪౪౨. యద్వాజిన ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః,యజ్ఞో దేవతా,త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే కైః కిం కుర్యురిత్యాహ. ఎవరు వేనిచే నేమి యొనర్చవలయును?

౧౪౪౨ యద్వాజినో దామ సన్దానమర్వతో యా శీర్షణ్యా రశనా రజ్జురస్య ।

యద్వా ఘాస్య ప్రభృతమాస్యే తృణం సర్వా తా తే అపి దేవేష్వస్తు॥30॥

ప.వి:- యత్, వాజినః, దామ, సన్దానమితి సమ్+దానమ్, అర్వతః, యా, శీర్షణ్యా, రశనా, రజ్జుః, అస్య, యత్, వా, ఘ, అస్య, ప్రభృతమితి ప్ర+భృతమ్, ఆస్యే, తృణమ్, సర్వా,తా, తే, అపి, దేవేషు, అస్తు.॥30॥

పదార్థః :-(యత్) (వాజినః) ప్రశస్తవేగవతః (దామ) ఉదరబంధనమ్ (సందానమ్) పాదాది బంధనాదీని (అర్వతః) బలిష్ఠస్యాశ్వస్య (యా) (శీర్షణ్యా) శిరసి భవా (రశనా) వ్యాప్నువతీ (రజ్జుః) (అస్య) (యత్) (వా) (ఘ) ఏవ (అస్య) (ప్రభృతమ్) ప్రకర్షేణ ధృతమ్ (ఆస్యే) ముఖే (తృణమ్) ఘాసవిశేషమ్ (సర్వా) సర్వాణి (తా) తాని (తే) తవ (అపి)(దేవేషు) విద్వత్సు, (అస్తు).॥30॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! వాజినోఽస్యార్వతో యద్దామ సందానం యా శీర్షణ్యా రశనా రజ్జుర్యద్వాఽస్యాస్యే తృణం ప్రభృతం తా సర్వా తే సంతు.ఏతత్సర్వం ఘ దేవేష్వప్యస్తు. ॥30॥

భావార్థః:-యేఒశ్వాన్ సుశిక్ష్య సర్వావయవబంధనాని సుందరాణి భక్ష్యం భోజ్యం పేయం చ శ్రేష్ఠ మౌషధముత్తమం చ కుర్వంతి. తే విజయాదీని కార్యాణి సాద్ధుం శక్నువంతి. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (వాజినః) ప్రశస్తవేగవంతమగు (అస్య) ఈ (అర్వతః) బలవంతమగు అశ్వముయొక్క (యత్) ఏ (దామ) ఉదరబంధనము, అనగా ఇరుకుగా మరియు (స్దానమ్) ముందరి, వెనుక పాదములకుగట్టు బంధనత్రాడు లేక (యా) ఏ (శీర్షణ్యా) శిరస్సునందుగల (రశనా) నోటియందుంచు కళ్లెము సంబంధమగు (రజ్జుః) త్రాడు [కళ్లెము] మున్నగునవి (యత్, వా) లేక ఏ (అస్య) ఈ అశ్వముయొక్క (ఆస్యే) ముఖమునందు (తృణమ్) గడ్డిగాద విశేషము (ప్రభృతమ్) చక్కగా యుంచబడునో (తా) అవి (సర్వా) సకల పదార్థములు (తే) నీది యగుగాక! మరియు ఈ యుక్తసకలపదార్థములు (ఘ) మాత్రము (దేవేషు) విద్వాంసులందు (అపి) కూడా (అస్తు) ఉండును గాక.॥30॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు అశ్వములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి వాని సర్వాంగబంధనములను ఉంచి సుందరముగా, వానికి ఉత్తమ ఆహారపానీయములను మరియు ఉత్తమోత్తమ ఔషధములను సేవింపజేయుదురో వారు శత్రువులను జయించుట మున్నగు కార్యములను సాధించుకొనగలరు.॥30॥

31. Just as the fleet courser is controlled by halter and his feetropes, the head stall, the bridle and the cords about him, and the grass is put within his mouth to bait him, so should the learne people control their organs and eat nourishing diet.

౧౪౪౩. యదశ్వస్యేత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కథం కే రక్ష్యా ఇత్యాహ.

ఎవరు ఎటుల రక్షించుటకు తగినవారై యున్నారు?

౧౪౪౩ యదశ్వస్య క్రవిషో మక్షికాశ యద్వా స్వరౌ స్వధితౌ రిప్తమస్తి ।
యద్ధస్తయోః శమితుర్యన్నఖేషు సర్వా తా తే అపి దేవేష్వస్తు॥31॥

ప.వి:- యత్, అశ్వస్య, క్రవిషః, మక్షికా, ఆశ, యత్, వా, స్వరౌ, స్వధితావితి స్వ+ధితౌ, రిప్తమ్, అస్తి, యత్, హస్తయోః, శమితుః, యత్, నఖేషు, సర్వా, తా, తే, అపి, దేవేషు, అస్తు.॥31॥

పదార్థః :-(యత్) యా (అశ్వస్య) ఆశుగామినః (క్రవిషః) గంతుః (మక్షికా) (ఆశ) అశ్నాతి (యత్) యౌ (వా) (స్వరౌ) (స్వధితౌ) వజ్రవద్వర్తమానౌ (రిప్తమ్) ప్రాప్తమ్ (అస్తి) (యత్) (హస్తయోః) (శమితుః) యజ్ఞస్య కర్తుః (యత్) (నఖేషు) (సర్వా) సర్వాణి (తా) తాని (తే) తవ (అపి) (దేవేషు) విద్వత్సు (అస్తు).॥౩౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యద్యా మక్షికా క్రవిషోఽశ్వస్యాఽశ వా యత్స్వరౌ స్వధితౌ స్తః శమితుర్హస్తయోర్యద్రిప్తం యచ్చ నఖేషు రిప్తమస్తి తాః సర్వా స్తే సంతు. ఏతత్సర్వం దేవేష్వప్యస్తు. ॥౩౨॥

భావార్థః:-మనుష్యైరీదృశాయాం శాలాయామశ్వా బంధనీయా యత్రైషాం రుధిరాదికం మక్షికాదయో న పిబేయుః. యథా యజ్ఞకర్త హస్తయోర్లిప్తం హవిః ప్రక్షాలనాదినా నివారయంతి తథైవాశ్వాదీనాం శరీరే లిప్తాని ధూల్యాదీని నిత్యం నివారయంతు.॥౩౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (యత్) ఏ (మక్షికా) ఈగ (క్రవిషః) నడచుచు (అశ్వస్య) త్వరగా నడచునట్టి తురగమును (ఆశ) భుజించునో అనగా దాని మలరక్తాదులను దినునో (వా) లేక (యత్) ఏ (స్వరౌ) స్వరములు (స్వధితౌ) వజ్రమువలె నున్నవియో లేక (శమితుః) యజ్ఞమొనర్చువాని (హస్తయోః) చేతులందు (యత్) ఏ వస్తువు (రిప్తమ్) ప్రాప్తించినదో మరియు (యత్) ఏది (నఖేషు) నఖములందు (అస్తి) ప్రాప్తమైయున్నదో (తాః) ఆ (సర్వాః) సకల పదార్థములు (తే) నీవి యగుగాక! మరియు ఈ సమస్త వ్యవహారములు (దేవేషు) విద్వాంసులందును (అపి) కూడ (అస్తు) అగుగాక!॥౩౨॥

భావార్థము :-మనుష్యులు తమ అశ్వశాలలందు అశ్వమును ఈగలు మున్నగునవి వాని రక్తము మున్నగు వానిని త్రాగకుండునట్లు బంధించవలయును. యజ్ఞమునొనర్చు యాజ్ఞికుని చేతులకు అంటియున్న ఘృతము మున్నగు వానిని కడిగి తొలగించుకొనునట్లు అశ్వము మున్నగు పశువుల శరీరములందు అంటియున్న ధూళి మున్నగువానిని నిత్యము తొలగించు చుండవలెను.॥౩౨॥

32. O men, the fly eateth the flesh and blood of a fast -running horse. The vedic utterances in a yajna are like thunderbolts, part of the oblation adhereth to the sacrificer;s hands and nails. May all this be with ye and the learned!.

౧౪౪౪.యదూవధ్యమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే కిమర్థం కిం న కుర్యు రిత్యాహ. ఎవరు ఎవరికి ఏమి చేయకూడదు?

౧౪౪౪ యదూవధ్యముదరస్యాపవాతి య ఆమస్య క్రవిషో గన్ధో ఽఅస్తి।

సుకృతా తచ్ఛమితారః కృణ్వన్తూత మేధꣳ శృతపాకం పచన్తు ॥౩౩॥

ప.వి:- యత్, ఊవధ్యమ్, ఉదరస్య, అపవాతీత్యప+వాతి, యః, ఆమస్య, క్రవిషః, గన్ధః, అస్తి, సుకృతేతి సు+కృతా, తత్, శమితారః, కృణ్వంతు, ఉత, మేధమ్, శృతపాకమితి శృత+పాకమ్, పచన్తు.॥33॥

పదార్థః:-(యత్) (ఊవధ్యమ్) మలీనమ్ (ఉదరస్య) ఉదరస్య సకాశాత్ (అపవాతి) అపగచ్ఛతి (యః)(ఆమస్య) అపరిపక్వస్య (క్రవిషః) భక్షితస్య (గంధః) (అస్తి) (సుకృతా) సుకృతం సుష్ఠు సంస్కృతమ్. అత్రాకారాదేశః (తత్) (శమితారః) శాంతికరాః (కృణ్వంతు) కుర్వంతు (ఉత) అపి (మేధమ్)పవిత్రమ్ (శృతపాకమ్) శృతః పక్వః పాకో యస్య తత్, (పచంతు).॥33॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా ఉదరస్య యదూవధ్యమపాతి య ఆమస్య క్రవిషో గంధోఽస్తి తచ్ఛమితారః సుకృతా కృణ్వంతూతాపి మేధం శృతపాకం పచన్తు.॥33॥

భావార్థః:-యే జనా యజ్ఞం కర్తుమిచ్ఛేయుస్తే దుర్గన్ధయుక్తం ద్రవ్యం విహాయ సుగన్ధాదియుక్తం సుసంస్కృతం పాకం కృత్వాఽగ్నౌ జుహుయుస్తే జగద్ధితైషిణో భవన్తి.॥33॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (ఉదరస్య) ఉదరకోశమునుండి (యత్) ఏ (ఊవధ్యమ్) దుర్గంధయుక్త మలాదులు (అపవాతి) బయటికి వెళ్లునో మరియు (యః) ఏది (ఆమస్య) జీర్ణముగాని అపక్వమగు (క్రవిషః) భుజించిన పదార్థముల (గన్ధః) వాసన (అస్తి) కలదో (తత్) దానిని (శమితారః) శాంతిపరచు, అనగా విశ్రాంతినిచ్చు (సుకృతా) చక్కని ప్రయత్నము (కృణ్వన్తు) చేయవలెను (ఉత) మరియు (మేధమ్) పవిత్ర (శృతపాకమ్) చక్కగా పాకమొనర్చబడినట్లు (పచన్తు) పాకపరతురుగాక॥33॥

భావార్థము :- యజ్ఞము నొనర్చదలచువారు దుర్గంధయుక్త పదార్థములను తొలగించి సుగంధాదులతో గూడిన చక్కని పాకము మున్నగు వానినే అగ్నియందు హోమమొనర్చవలయును. అట్టి వారే జగత్కల్యాణమును గోరువా రగుదురు.॥33॥

33. Food undigested that out of the belly, and the bad odour rising from the raw half-cooked food should be removed by skilled cooks. LEt the digestive powers of our digest the nice well - cooked food.

౧౪౪౫.యత్తే గాత్రాదిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః, స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కేవ కిం నిస్సారణీయమిత్యాహ.

మానవులు దేనిచే నేమి బయటకు లాగవలయును?

౧౪౪౫ యత్తే గాత్రాదగ్నినా పచ్యమానాదభి శూలం నిహతస్యావధావతి ।

మా తద్భూమ్యామాశ్రిషన్మా తృణేషు దేవేభ్యస్తదుశద్భ్యో రాతమస్తు॥౩౪॥

ప.వి:- యత్, తే, గాత్రాత్, అగ్నినా, పచ్యమానాత్, అభి, శూలమ్, నిహతస్యేతి ని+హతస్య, అవధావతీత్యవ +ధావతి, మా, తత్, భూమ్యామ్, ఆ, శ్రిషత్, మా తృణేషు, దేవేభ్యః తత్, ఉశద్భ్యఽ ఇత్యుశత్+భ్యః, రాతమ్, అస్తు.॥౩౪॥

పదార్థః :-(యత్) యదా (తే) తవ (గాత్రాత్) అంగాత్ (అగ్నినా) అంతఃకరణ రూపేణ తేజసా (పచ్యమానాత్) (అభి) (శూలమ్) శు శీఘ్రం లాతి బోధం గృహ్ణాతి యేన తద్వచః. పృషోదరాదిత్వాత్సిద్ధమ్ (నిహతస్య) నిశ్చయేన కృతశ్రమస్య (అవధావతి) గచ్ఛతి (మా) (తత్) (భూమ్యామ్) (ఆ,శ్రితమ్) ఆశ్రయతి (మా) (తృణేషు) దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (తత్) (ఉశద్భ్యః) సత్పురుషేభ్యః (రాతమ్) దత్తమ్ (అస్తు).॥౩౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్య నిహతస్య తే తవాగ్నినా పచ్యమానాద్గాత్రాద్యచ్ఛూలం మభ్యవధావతి తద్భూమ్యాం మాఽఽశ్రిషత్. తత్తృణేషు మాఽఽ శ్రిషత్, కింతు తచ్ఛోశద్భ్యో దేవేభ్యో రాతమస్తు.॥౩౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యాని జ్వరాదిపీడితాన్యంగాని భవేయుస్తాని వైద్యేభ్యో నీరోగాణి కార్యాణి.వైద్యైర్యదౌషధం దీయేత తద్రోగిభ్యో హితకరం భవతి.॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవా (నిహితస్య) నిశ్చయముగ శ్రమించబడిన (తే) నీయొక్క (అగ్నినా) అంతఃకరణరూప తేజస్సుతో (పచ్యమానాత్) పాకమొనర్చబడు (గాత్రాత్) అంగములచే (యత్) ఏ (శూలమ్) శీఘ్రబోధకు హేతువగు వచనము (అభి,అవధావతి) నలుదిశలనుండి బయలుదేరుచున్నదో (తత్) అది (భూమ్యామ్) భూమిపై (మా ఆ, శ్రిషత్) రాదు మరియు (తత్) అది (తృణేషు) తృణములపైకి (మా) రాదు. ఐనను అది (ఉశద్భ్యః) సత్పురుషులగు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (రాతమ్) ఇవ్వబడునది (అస్తు) అగుగాక! ॥౩౪॥

భావార్థము :-ఓ మనుష్యులారా! జ్వరము మున్నగు వానితో పీడింపబడు అంగము లేవి గలవో వానిని వైద్యులచే రోగరహితమొనర్చుకొనవలెను. ఏలన ఆ వైద్యులచే నీయబడు ఔషధములు రోగులకు హితకారకముగ నుండును. ॥౩౪॥

34. whatever word of quick wisdom, comes with certainty and exertion out of thy mouth, seasoned with thy mental fire, waste not that on earth or grass, but give it as instruction to the noble, learned persons.

౧౪౪౬.యే వాజినమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, స్వరాట్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే నిరోద్ధవ్యా ఇత్యాహ. ఎవరిని నిరోధించవలయును?

౧౪౪౬ యే వాజినం పరిపశ్యన్తి పక్వం య ఈమాహుః సురభిర్నిర్హరేతి। యే చార్వతో మాంసభిక్షాముపాసత ఉతో తేషామభిగూర్తిర్న ఇన్వతు॥౩౫॥

ప.వి:- యే, వాజినమ్, పరిపశ్యన్తీతి పరి+పశ్యన్తి, పక్వమ్, యే, ఈమ్, ఆహుః, సురభిః, నిః, హర, ఇతి, యే, చ, అర్వతః,మాంసభిక్షామితి మాంస+ భిక్షామ్, ఉపాసతఇత్యుప+ ఆసతే, ఉతో ఇత్యుతో, తేషామ్, అభిగూర్తిరిత్యభి+ గూర్తిః, నః, ఇన్వతు.॥౩౫॥

పదార్థః :-(యే) (వాజినమ్) వేగవంతమశ్వమ్ (పరిపశ్యంతి) సర్వతోఽన్వీక్షంతే (పక్వమ్) పరిపక్వస్వభావమ్ (యే) (ఈమ్) ప్రాప్తమ్ (ఆహుః)(సురభిః) సుగంధః (నిః) నితరామ్ (హర) విస్తారయ (ఇతి) (యే) (చ) (అర్వతః) అశ్వస్య (మాంసభిక్షామ్) మాంసయాచనామ్ (ఉపాసతే) (ఉతో) అపి (తేషామ్) అభిగూర్తిః అభ్యుద్యమః (నః) అస్మాన్ (ఇన్వతు) ప్రాప్నోతు.॥౩౫॥

అన్వయః:-యేఽర్వతో మాంసభిక్షాముపాసతే చ యేఽశ్వమీం హంతవ్యమాహు స్తాన్నిర్హర దూరే ప్రక్షిప. యే వాజినం పక్వం పరిపశ్యంతి. ఉతో అపి తేషాం సురభిరభి గూర్తిర్న ఇన్వత్వితి.॥౩౫॥

భావార్థః:-యేఽశ్వాది శ్రేష్ఠానాం పశూనాం మాంసమత్తుమిచ్ఛేయుస్తే రాజాదిభిః శ్రేష్ఠై ర్నిరోద్ధవ్యా యతో మనుష్యాణాముద్యమసిద్ధిః స్యాత్.॥౩౫॥

పదార్థము :-(యే) ఎవడు (అర్వతః) అశ్వము మున్నగువాని (మాంసభిక్షామ్) మాంసమును గోరువానిని (ఉపాసతే) ఉపాసించెదరో [కీర్తించెదరో] (చ) మరియు (యే) ఎవరు అశ్వమును (ఈమ్) పొందినదానిని చంపదగినదని (ఆహుః)చెప్పుదురో, వారిని (నిః, హర) నిరంతరము హరించుము, దూరము దొలగించుము (యే) ఎవరు (వాజినమ్) వేగవంతమగు అశ్వమును (పక్వమ్) చక్కగా శిక్షణనిచ్చి (పరిపశ్యన్తి)

అన్ని విధములుగ జాచుచున్నారో (ఉతో) మరియు (తేషామ్) వారిని (సురభిః) ఉత్తమ సుగంధము (అభిగూర్తిః) అన్నివైపుల ఉద్యమమున (నః) మాకు (ఇన్వతు) ప్రాప్తించి వారి ఉత్తమకార్యములును మాకు లభించుగాక! (ఇతి) ఈ విధముగ హింసను దూరమొనర్చుడు. ॥౩౫॥

భావార్థము :- మానవుల ఉద్యమము సాధించబడుటకై రాజు మున్నగు శ్రేష్ఠపురుషులు అశ్వములు, గోవులు మున్నగు ఉత్తమ ఉపకారక పశువుల మాంసమును దినువారలను, దాని వ్యాపారమొనర్చు వారిని గట్టిగా దండించి నిరోధించవలెను. ॥౩౫॥

35. They who crave for the meat of a horse, and declare the horse fit to be killed should be exterminated.

They who keep the fast horse well trained and disciplined, deserve to be praised by us for the strength of their character and perseverance.

౧౪౪౭. యన్నీక్షణమిత్యస్య గోతమ ఋషిః. యజ్ఞో దేవతా, భురిక్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునః కేన కిం నిరీక్షణీయమిత్యాహ. ఎవరు దేనిని చూడవలయును?

౧౪౪౭ యన్నీక్షణం మాంస్పచన్యా ఉఖాయా యా పాత్రాణి యూష్ణ ఆసేచనాని।

ఊష్మణ్యాఽపిధానా చరూణామఙ్కాః సూనాః పరి భూషన్త్యశ్వమ్ ॥౩౬॥

ప. వి:- యత్, నీక్షణమితి ని+ఈక్షణమ్, మాంస్పచన్యా ఇతి మాంస్పచన్యాః, ఉఖాయాః, యా, పాత్రాణి, యూష్ణః, ఆసేచనానీత్యా+సేచనాని, ఊష్మణ్యా, అపిధానేత్యపి+ధానా, చరూణామ్, అంకాః, సూనాః, పరి, భూషంతి, అశ్వమ్. ॥౩౬॥

పదార్థః :-(యత్)(నీక్షణమ్) నికృష్టం తదీక్షణం దర్శనం చ తత్ (మాంస్పచన్యాః) మాంసం పచంతి యస్యాం తస్యాః (ఉఖాయాః) స్థాల్యాః (యా) యాని, (పాత్రాణి) (యూష్ణః) వర్ధకస్య, (ఆసేచనాని) సమంతాత్ సించంతి యైస్తాని (ఊష్మణ్యా) ఊష్మసు సాధూని, (అపిధానా) అచ్ఛాదనాని, (చరూణామ్) పాత్రాణామ్ (అంకాః) లక్షితాః (సూనాః) ప్రసూతాః (పరి) సర్వతః (భూషన్తి) అలంకుర్వంతి (అశ్వమ్). ॥౩౬॥

అన్వయః :-యా ఊష్మణ్యాఽపిధానాఽఽసేచనాని పాత్రాణి యన్మాంస్పచన్యా ఉఖాయా నీక్షణం చరూణామంకాః సూనా యూష్ణోఽశ్వం పరిభూషంతి తాని స్వీకర్తవ్యాని. ॥౩౬॥

భావార్థః:-యది కేచిదశ్వాదీనాముపకారిణాం పశూనాం శుభానాం పక్షిణాం మాంసాహారం కుర్యుస్తర్హి తేభ్యో దండో యథాఽపరాధం దాతవ్య ఏవ.॥36॥

పదార్థము :-(యా) ఎయ్యది (ఊష్మణ్యా) వేసవిలో ఉత్తమము (అపిధానా) మూయుటకు [కప్పుటకు] (ఆసేచనాని) తడుపునట్టి (పాత్రాణి) పాత్రలు లేక (యత్) ఏవి (మాంస్పచన్యాః) మాంసమునుడికించునట్టి (ఉఖాయాః) పాత్రలను (నీక్షణమ్) నికృష్టముగా చూచుట మరియు (చరూణామ్) పాత్రల (అఙ్కాః) గుర్తులు వేయబడిన (సూనాః) ప్రసిద్ధ పదార్థములు (యూష్ణః) వృద్ధి పరచువాని (అశ్వమ్) అశ్వమును (పరి, భూషన్తి) అన్ని దిక్కులనుండి సుశోభితమొనర్చిన వన్నియు స్వీకరించదగినవి. ॥36॥

భావార్థము :-ఎవరైనా అశ్వము మున్నగు ఉపకార పశువుల మరియు ఉత్తమ పక్షుల మాంసమును తినెదరో వారిని అపరాధము ననుసరించి దండింపవలెను. ॥36॥

36. Realisation of soul-force, that ripens our knowledge, the organs of perception which accomplish our knowledge, the Pranas (vital breaths) which serve as a cloak for our life; the signs of exalted character and the rays of knowledge jointly adorn a strong soul.

౧౪౪౭.మాత్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైర్మాంసభక్షణం న కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవులు మాంసమును భక్షింవగూడదు?

౧౪౪౭ మా త్వాగ్నిర్ధ్వనయీద్ధూమగన్ధిర్మోఖా భ్రాజన్త్యభి విక్త జఘ్రిః।

ఇష్టం వీతమభిగూర్తం వషట్కృతం తం దేవాసః ప్రతి గృభ్ణన్త్యశ్వమ్॥37॥

ప.వి:- మా, త్వా, అగ్నిః, ధ్వనయీత్, ధూమగన్ధిరితి ధూమ+గన్ధిః, మా, ఉఖా, భ్రాజన్తీ, అభి, విక్త, జఘ్రిః, ఇష్టమ్, వీతమ్, అభిగూర్తమిత్యభి+గూర్తమ్, వషట్కృతమితి వషట్ +కృతమ్, తమ్, దేవాసః, ప్రతి, గృభ్ణన్తి, అశ్వమ్.॥37॥

పదార్థః:-(మా)(త్వా) తమ్ (అగ్నిః)పావకః (ధ్వనయీత్) శబ్దయేత్ (ధూమగంధిః) ధూమే గంధో యస్య సః(మా) (ఉఖా) స్థాలీ (భ్రాజంతీ) ప్రకాశమానా (అభి) సర్వతః (విక్త) విజానీత (జఘ్రిః) జిఘ్రతి యస్యాః సా (ఇష్టమ్) అభీప్సితమ్ (వీతమ్) ప్రాప్తమ్ (అభిగూర్తమ్) అభితః కృతోద్యమమ్ (వషట్ కృతమ్) క్రియాసిద్ధమ్ (తమ్) (దేవాసః)

విద్వాంసః (ప్రతి) (గృహ్ణంతి)గృహ్ణంతి(అశ్వమ్)వేగవంతమ్.॥౩౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా దేవాసో యమిష్టం పీతమభిగూర్తంవషట్కృతమశ్వం ప్రతిగృహ్ణంతి తం యూయమభి విత్త, త్వా తం ధూమగంధిరగ్నిర్మా ధ్వనయీత్తం జఘ్రిర్భ్రాజంత్యుఖా మా ధ్వనయీత్.॥౩౭॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యథా విద్వాంసో మాంసాహారిణో నివార్యాఽశ్వాదీనాం వృద్ధిం రక్షాం చ కుర్వంతి. తథా యూయమపి కురుత. అగ్న్యాదివిఘ్నేభ్యః పృథగ్రక్షత.॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (దేవాసః) విద్వాంసులు ఎట్టి (ఇష్టమ్) కోరినదానిని (పీతమ్) (అభిగూర్తమ్) నలుదిశలనుండి ఉద్యమ మొనర్చబడిన (వషట్ కృతమ్) క్రియచే సిద్ధించినట్టి (అశ్వమ్) వేగవంతమగు అశ్వమును (ప్రతిగృహ్ణన్తి) ప్రసిద్ధముగ గ్రహణమొనర్చువారిని మీరు (అభి) అన్నివైపులనుండి (విత్త) తెలిసికొనుడు (త్వా) దానిని (ధూమగన్ధిః) పొగవాసనచే ఏ (అగ్నిః) అగ్ని (మా, ధ్వనయీత్) శబ్దమొనర్చకుండుగాక! (తమ్) దానిని ఏది (జఘ్రిః) వాసనచూచు సాధనము యది (భ్రాజన్తి) ప్రకాశించుచున్న (ఉఖా) పాత్రను (మా) [హింసాయుతముగ అపవిత్రముగ] నొనర్చవలదు.॥౩౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! విద్వాంసులగు వారు మాంసాహారులను దూరమొనర్చి గోవులు, అశ్వము మున్నగు పశువుల వృద్ధికి, రక్షణకు శ్రమించునట్లు మీరును నొనర్చుడు. అగ్ని మున్నగు వాని ప్రమాదములనుండి వానిని గాపాడుడు. ॥౩౭॥

37. O men, just as the intelligent persons accept with favour the beloved, offered, persevering, and consecrated horse, so should ye know them in all respects!.

౧౪౪౯.నిక్రమణమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా,విరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౪౯ నిక్రమణం నిషదనం వివర్తనం యచ్చ పడ్వీశమర్వతః।

యచ్చ పపౌ యచ్చ ఘాసిం జఘాస సర్వా తా తే అపి దేవేష్వస్తు॥౩౮॥

ప.వి:- నిక్రమణమితి ని+క్రమణమ్, నిషదనమ్, నిసదనమితి ని+సదనమ్, వివర్తనమితి వి+వర్తనమ్, యత్, చ, పడ్వీశమ్, అర్వతః, యత్, చ, పపౌ, యత్, చ, ఘాసిమ్, జఘాస, సర్వా, తా, తే, అపి, దేవేషు, అస్తు.॥౩౮॥

పదార్థః :-(విక్రమణమ్) నిరంతరం క్రమతే యస్మిన్ స్తత్ (నిషదనమ్) నితరాం సీదంతి యస్మిన్ స్తత్ (వివర్తనమ్) విశేషేణ వర్తంతే యస్మిన్ స్తత్ (యత్) (చ) (పడ్వీశమ్) యత్పాదేషు విశతి తత్ (అర్వతః) అశ్వస్య (యత్) (చ) (పపౌ) పిబతి (యత్) (చ) (ఘాసిమ్) అదనమ్ (జఘాస) అత్తి (సర్వా) సర్వాణి (తా) తాని (తే) తవ (అపి) (దేవేషు) దివ్యేషు గుణేషు (అస్తు).॥౩౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యత్తేఽర్వతో విక్రమణం నిషదనం వివర్తనం యచ్చ పడ్వీశం యచ్చాయం పపౌ యచ్చ ఘాసిం జఘాస తాః సర్వా యుక్త్యా సంతు తద్దేవేష్వప్యస్తు.॥౩౮॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! భవంతోఽశ్వాదీనాం సుశిక్షణేన భక్ష్యపేయదానేన సర్వాణి కార్యాణి సాధ్నువంతు.॥౩౮॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసా! (తే) నీ (అర్వతః) అశ్వముయొక్క (విక్రమణమ్) వెడలుట (నిషదనమ్) కూర్చుండుట (వివర్తనమ్) విశేషప్రవర్తనము (చ) మరియు (యత్) ఏ (పడ్వీశమ్) పాదములచే ప్రవేశించు మరియు (అర్వన్తమ్) వెడలునట్టి గుఱ్ఱములను (ఆ, యామయన్తి) చక్కగా నియమము నందెవరుంచెదరో, వారి సకలపదార్థములు, కార్యములు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (ప్రియా) ప్రీతినిచ్చునవి యగు గాక!॥౩౮॥

భావార్థము :-అశ్వము మున్నగు పశువులను యథావతుగ రక్షణమొనర్చుచు ఉపకారమును పొందువారు అనేక కార్యసాధనలచే ఉపకారవంతు లగుదురు. ॥౩౮॥

38. The Starting, sitting, rolling and fastening of the horse, his drinking and eating, should all be controlled by intelligent keepers.

౧౪౫౦.యదశ్వాయేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, విరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్ళీ విషయ మయ్యదియే.

౧౪౫౦ యదశ్వాయ వాస ఉపస్తృణన్త్యధీవాసం యా హిరణ్యాన్యస్మై।

సన్దానమర్వన్తం పడ్వీశం ప్రియా దేవేష్వా యామయన్తి॥౩౯॥

ప.వి:- యత్, అశ్వాయ, వాసః, ఉపస్తృణంతీత్యుప+స్తృణంతి, అధీవాసమ్ అధివాసమిత్యధి+వాసమ్, యా,హిరణ్యాని, అస్మై, సందానమితి సమ్+దానమ్, అర్వన్తమ్, పడ్వీశమ్, ప్రియా, దేవేషు, ఆ, యామయన్తి, యమయన్తీతి యమయంతి.॥౩౯॥

పదార్థః :-(యత్) (అశ్వాయ) (వాసః) వస్త్రమ్ (ఉపస్తృణంతి) ఆచ్ఛాదయంతి (అధీవాసమ్) ఉపరి స్థాపనీయమ్ (యా) యాని (హిరణ్యాని) హిరణ్యైర్నిర్మితాని ఆభూషణాదీని (అస్మై) (సందానమ్)శిరోబంధనాది (అర్వంతమ్) గచ్ఛంతమ్ (పడ్వీశమ్) పద్భిర్విశంతమ్(ప్రియా)ప్రియాణి (దేవేషు) విద్వత్సు (ఆ) సమంతాత్ (యామయంతి) నియమయంతి.॥౩౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా భవంతోఽస్మా అశ్వాయ యద్వాసోఽధీవాసం సందానం యా హిరణ్యాన్యుపస్తృణంతి యం పడ్వీశమర్వంతమాయామయంతి తాని సర్వాణి దేవేషు ప్రియా సంతు.॥౩౯॥

భావార్థః:-యది మనుష్యా అశ్వాదీన్ పశూన్ యథావద్రక్షయిత్వోపకారం గృహ్ణీయుస్తర్హి బహుకార్యసిద్ధ్యుపకృతాః స్యుః.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (అస్మై) ఈ (అశ్వాయ) అశ్వముకొరకు (యత్) ఏ (వాసః) వస్త్రములు (అధీవాసమ్) పైనకప్పబడియున్నవో (సన్దానమ్) కళ్లెము మున్నగునవి మరియు (యా) ఏ (హిరణ్యాని) సువర్ణనిర్మితములగు ఆభూషణములను (ఉపస్తృణన్తి) కప్పునో లేక ఏ (పడ్వీశమ్) కాళ్లతో ప్రవేశించునో మరియు (అర్వన్తమ్) పోవుచున్న ఏ అశ్వమును (ఆ, యామయన్తి) ఉత్తమరీతిలో నియమము నందుంచువారు అట్టి వారెల్లరును సకల పదార్థములు, కార్యములు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (ప్రియ) ప్రీతినిచ్చునవి యగును గాక!॥౩౯॥

భావార్థము :-మానవులు అశ్వము మున్నగు పశువులను యథోచితముగ పోషించుచు ఉపకారము పొందుచున్నచో వారు బహుళ కార్యసిద్ధులగుటయే గాక ఉపకారయుక్తులగుదురు. ॥౩౯॥

39. The robe they spread upon the horse to clothe him, the upper covering and the golden trappings; the halters which restrain the steed, and the heel - ropes, all these are pleasing to the learned.

౧౪౫౧.యత్తే ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః; యజ్ఞో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయమదియే.

౧౪౫౧ యత్తే సాదే మహసా శూకృతస్య పార్ష్ణ్యా వా కశయా వా తుతోద।

స్రుచేవ తా హవిషో అధ్వరేషు సర్వా తా తే బ్రహ్మణా సూదయామి॥౪౦॥

ప.వి:- యత్, తే, సాదే, మహసా, శూకృతస్య, పార్ష్ణ్యా, వా, కశయా, వా, తుతోద, స్రుచేవేతి స్రుచా + ఇవ, తా, హవిషః, అధ్వరేషు, సర్వా, తా, తే, బ్రహ్మణా, సూదయామి.॥40॥

పదార్థః :-(యత్) యతః (తే) తవ (సాదే) స్థిత్యధికరణే (మహసా) మహత్త్వేన (శూకృతస్య) శీఘ్రం శిక్షితస్య. శ్వితి క్షిప్ర నా...నిఘం. 2. 15. (పార్ష్ణ్యా) పార్ష్ణిషు కక్షాసు సాధూని (వా) (కశయా) తాడనసాధనేన (వా) (తుతోద) తద్యాత్ (స్రుచేవ) యథా స్రుచా ప్రేరయంతి తథా (తా) తాని (హవిషః) హోతుమర్హస్య (అధ్వరేషు) అహింసనీయేషు యజ్ఞేషు (సర్వా) సర్వాణి (తా) తాని (తే) తుభ్యమ్ (బ్రహ్మణా) ధనేన (సూదయామి) ప్రాపయామి. ॥40॥

అన్వయః:-హే విద్వఀస్తే సాదే మహసా శూకృతస్య కశయా వా యత్పార్ష్ణ్యా వా తుతోద తా తాన్యధ్వరేషు హవిషః స్రుచేవ కరోషి తా సర్వా తే బ్రహ్మణాఽహం సూదయామి.॥40॥

భావార్థః:-అత్రోపమాఽలంకారః. యథా యజ్ఞసాధనైర్హవీంష్యగ్నౌ ప్రేరయంతి తథైవాశ్వాదీవి సుశిక్షారీత్యా ప్రేరయేయుః.॥40॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (సాదే) కూర్చుండు స్థానమున (మహసా) అధిక్యత (వా) లేక (శూకృతస్య) శీఘ్రగతిలో శిక్షణ నిచ్చిన అశ్వముయొక్క (కశయా) బెత్తముతో (యత్) ఏ కారణమున (పార్ష్ణ్యా) ప్రక్కటెముకల స్థానము (వా) లేక ప్రక్కలయందు చక్కగా కొట్టుట మున్నగు కార్యము లేక (తుతోద) సాధారణ కొట్టుటద్వారా (తా) ఆ యన్నిటిని (అధ్వరేషు) యజ్ఞములందు (హవిషః) హోమించదగిన పదార్థముల సంబంధము (స్రుచేవ) ఎట్లు స్రుక్కు ప్రేరణ నిచ్చునో, అట్లొనర్చు (తా) వానిని (సర్వా) సకల కార్యములు (తే) నీకొరకు (బ్రహ్మణ) ధనములచే (సూదయామి) ప్రాప్తింపజేయు చున్నాను. ॥40॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. యజ్ఞసాధనములచే హోమించదగిన పదార్థములను ఆహుతులనిచ్చునట్లుల అశ్వాది పశువులను చక్కని శిక్షణద్వారా ప్రేరణను గలిగించ నలయును. ॥40॥

40. If one, when seated, with excessive urging with his heel or with his whip distresses a horse; all these woes, as with oblation's ladle at sacrifices, with my might I banish.

౧౮౫౨.చతుస్త్రింశదిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యాదియే.

౧౮౫౨ చతుస్త్రిꣳశద్వాజినో దేవబన్ధోర్వఙ్క్రీరశ్వస్య స్వధితిస్సమేతి।

అచ్ఛిద్రా గాత్రా వయునా కృణోతు పరుష్పరురనుఘుష్యావిశస్త॥ ౪౧॥

ప.వి:- చతుస్త్రిꣳశదితి చతుః + త్రిꣳశత్, వాజినః, దేవబన్ధోరితి దేవ+బన్ధోః, వఙ్క్రీః, అశ్వస్య, స్వధితిరితి స్వ+ధితిః, సమ్, ఏతి, అచ్ఛిద్రా, గాత్రా, వయునా, కృణోతు, పరుష్పరుః, పరుఃపరురితి పరుః + పరుః, అనుఘుష్యేత్యను + ఘుష్య, వి, శస్త.॥౪౧॥

పదార్థః:-(చతుస్త్రింశత్) శిక్షణాని (వాజినః) వేగవతః (దేవబంధోః) దేవా విద్వాంసో బంధువదస్య తస్య (వంక్రీః) కుటిలా గతీః (అశ్వస్య) (స్వధితిః) వజ్ర ఇవ వర్తమానః (సమ్) సమ్యక్ (ఏతి) గచ్ఛతి (అచ్ఛిద్రా) ఛిద్రరహితాని (గాత్రా) గాత్రాణి (వయునా) వయునాని ప్రజ్ఞానాని (కృణోతు) (పరుష్పరుః) మర్మమర్మ (అనుఘుష్య) ఆనుకూల్యేన ఘోషయిత్వా. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (వి) విశేషేణ (శస్త) ఛింత.॥౪౧॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథాఽశ్వశిక్షకో దేవబంధోర్వాజినోఽశ్వస్య చతుస్త్రింశద్వంక్రీః స మేత్యచ్ఛిద్రా గాత్రా వయునా కృణోతు తస్య పరుష్పరురనుఘుష్య స్వధితిరివ రోగాన్ యూయం విశస్త.॥౪౧॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యథా చతురోఽశ్వశిక్షకశ్చతుస్త్రింశద్విచిత్రా గతీరశ్వం నయంతి వైద్య శ్చారోగిణం కరోతి తథైవాన్యేషాం పశూనాం రక్షణేనోన్నతిః కార్యా. ॥౪౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! అశ్వశిక్షకులెట్లు (దేవబన్ధోః) విద్వాంసులను బంధువులుగ గలిగియున్న (వాజినః) వేగవంతమగు (అశ్వస్య) అశ్వముయొక్క (చతుస్త్రింశత్) ముప్పదినాలుగు (వంక్రీః) వంకరటింకర నడకలను (సమ్, ఏతి) చక్కగా ప్రాప్తింతురో మరియు (అచ్ఛిద్రా) ఛేదభేదరహితము (గాత్రా) అంగము మరియు (వయునా) ఉత్తమజ్ఞానములను (కృణోతు) ఒనర్చెదరో, అట్లే దాని (పరుష్పరుః) ప్రతి మర్మస్థానమును (అనుఘుష్య) అనుకూలమగునట్లు ప్రయోగించి (స్వధితిః) వజ్రమువలెనున్న మీరు రోగములను (వి, శస్త) విశేషముగ ఛిన్నాభిన్నమొనర్చుడు. ॥౪౧॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! గుఱ్ఱములకు నేర్పించు చతురులు ముప్పదినాల్గు చిత్రవిచిత్ర నడకలను ఎట్లు వానికి గలుగజేయుదురో మరియు వైద్యులెట్లు ప్రాణులను రోగరహితమొనర్చెదరో అట్లే ఇతరపశువులను సైతము రక్షణద్వార ఉన్నతి నొనర్చుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౪౧॥

41. O people, just as a horse - breaker, whom the wise befriend, under stands the thirty four gaits of horse, and a veterinary assistant with his knowledge renders his organs free from flaw, and fully examines each and every part of his body; so should ye keep away all maladies powerful like a thunderbolt!.

౧౪౫౩. ఏకస్త్వష్టురిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజమానో దేవతా, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునః కథం పశవః శిక్షణీయా ఇత్యాహ. పశువుల కెటుల శిక్ష గఱపవలయును?

౧౪౫౩ ఏకస్త్వష్టురశ్వస్యా విశస్తా ద్వా యన్తారా భవతస్తథ ఋతుః। యా తే

గాత్రాణామృతుథా కృణోమి తాతా పిణ్డానాం ప్ర జుహోమ్యగ్నౌ॥౪౨॥

ప.వి:- ఏకః, త్వష్టుః, అశ్వస్య, విశస్తేతి వి+శస్తా, ద్వా, యన్తారా, భవతః, తథా ఋతుః, యా, తే, గాత్రాణామ్, ఋతుథేత్యృతు+థా, కృణోమి, తాతేతి తాతా, పిణ్డానామ్, ప్ర, జుహోమి, అగ్నౌ.॥౪౨॥

పదార్థః :-(ఏకః) అసహాయః (త్వష్టుః) ప్రదీప్తస్య (అశ్వస్య) తురంగస్య. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (విశస్తా) విచ్ఛేదకః (ద్వా) ద్వౌ (యంతారా) నియామకౌ (భవతః) (తథా) తేన ప్రకారేణ (ఋతుః) వసంతాదిః (యా) యాని (తే) తవ (గాత్రాణామ్) అంగానామ్ (ఋతుథా) ఋతోః (కృణోమి) (తాతా) తాని తాని (పిండానామ్) (ప్ర) (జుహోమి) (అగ్నౌ) పావకే. ॥౪౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథైక ఋతుస్త్వష్టురశ్వస్య విశస్తా భవతి. యౌ ద్వా యంతారా భవతస్తథా, యా తే గాత్రాణాం పిండానామృతుథా వస్తూన్యహం కృణోమి తాతాఽగ్నౌ ప్రజుహోమి.॥౪౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽశ్వశిక్షకాః ప్రత్యుత్యశ్వాన్ సుశిక్షయంతి, తథా గురవో విద్యార్థినాం చేష్టాకరణాని శిక్షయంతి. యథాఽగ్నౌ పిండాన్

హుంత్వా వాయుం శోధయంతి తథా విద్వాంసోఽగ్నావవిద్యాభ్రమాన్ హుత్వాఽఽత్మనః శోధయంతి. ॥42॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఏకః) ఒకే (ఋతుః) వసంతము మున్నగు ఋతువులు (త్వష్టుః) శోభాయమానము (అశ్వస్య) అశ్వముయొక్క (విశస్తా) విశేషమగు రూపము మున్నగు భేదముల నేర్పరుచున్నదై యున్నట్లు (ద్వా) రెండు (యన్తారా) నియమ మొనర్చునవి (భవతః) ఎట్లగుచున్నవియో (తథా) అట్లే (యా) ఏ (తే) నీయొక్క (గాత్రాణామ్) అంగములు లేక (పిణ్డానామ్) పిండముల (ఋతుథా) ఋతుసంబంధ పదార్థములను నేను (కృణోమి) చేయుదును (తాతా) వానినన్నిటిని (అగ్నౌ) అగ్నియందు (ప్ర, జుహోమి) హోమమొనర్తును. ॥42॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. గుఱ్ఱములకు శిక్షణ నిచ్చువారు ఎట్లు ప్రతి ఋతువు ననుసరించి చక్కని శిక్షణ నిత్తురో మరియు గురువు లెట్లు శిష్యులకు క్రియాచరణమును నేర్పుదురో, అగ్నియందాహుతులనిచ్చి వాయువు నెట్లు శుద్ధిపరచుచున్నారో అట్లే విద్యారూపాగ్నియందు అవిద్యారూప భ్రమలను హోమమొనరించి ఆత్మలను శుద్ధిపరచవలయును. ॥42॥

42. O peole, just as spring alone gives beauty to a graceful horse, or two seasons control him; so do I control your organs and livelihood, and give you various objects in diferent seasons, and place all these under the custody of a learned person!.

౧౮౫౪.మాత్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైరాత్మాదయః కథం శోధనీయా ఇత్యాహ.

మానవులు ఆత్మాదిపదార్థముల నెటుల శుద్ధపఱచవలయును?

౧౮౫౪ మా త్వా తపత్ ప్రియ ఆత్మాపియన్తం మా స్వధితిస్తన్వ ఆ తిష్ఠిపత్తే ।
మా తే గృధ్నురవిశస్తాఽతిహాయ ఛిద్రా గాత్రాణ్యసినా మిథూ కః॥43॥

ప.వి:-మా, త్వా, తపత్, ప్రియః, ఆత్మా, అపియన్తమిత్యపి+యన్తమ్, మా, స్వధితిరితి స్వ+ధితిః, తన్వః, ఆ, తిష్ఠిపత్, తిష్ఠిపదితి తిష్ఠిపత్, తే, మా, తే, గృధ్నుః, అవిశస్తేత్యవి+శస్తా, అతిహాయేత్యతి + హాయ, ఛిద్రా, గాత్రాణి, అసినా, మిథూ, కరితి కః.॥43॥

పదార్థః :- (మా) నిషేధే (త్వా) త్వామ్ (తపత్) తపేత్ (ప్రియః) యః ప్రీణాతి

కామయత ఆనందయతి వా (ఆత్మా) స్వస్వరూపమ్ (అపియంతమ్) యోఽప్యేతి తమ్ (మా) (స్వధితిః) వజ్రః (తన్వః) శరీరస్య మధ్యే (ఆ) (తిష్ఠిపత్) సమంతాత్ స్థాపయేత్ (తే) తవ (మా) (తే) తవ (గృధ్నుః) అభికాంక్షకః (అవిశస్తా)అవిచ్ఛేదకః (అతిహాయ) అత్యంతం త్యక్త్వా (ఛిద్రా) ఛిద్రాణి (గాత్రాణి) అంగాని (అసినా)ఖడ్గేన (మిథూ) మిథః (కః) కుర్యాత్.॥౪౩॥

అన్వయః:-హే విద్వంస్తే ప్రియ ఆత్మాఽపియంతం త్వా త్వామతిహాయ మా తపత్స్వధితిస్తే తన్వో మా తిష్ఠిపత్తే ఛిద్రా గాత్రాణ్యవిశస్తా గృధ్నుర్మా తిష్ఠిపదసినా మిథూ మా కః.॥౪౩॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యైః స్వ స్వ ఆత్మా శోకే న నిపాతనీయః. కస్యాప్యుపరి వజ్రో న నిపాతనీయః, కస్యాప్యుపకారో న విచ్ఛేదనీయశ్చ.॥౪౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీ యొక్క (ప్రియః) ప్రీతిని మరియు ఆనందమును గలిగించు (ఆత్మా) నీ నిజరూపమగు ఆత్మతత్వము గూడ (అపియన్తమ్) నిశ్చయముగ ప్రాప్తించుచున్న (త్వా) నిన్ను (అతిహాయ) పూర్తిగావదలి (మా, తపత్) సంతాపము గలిగించకుండుగాక! (స్వధితిః) వజ్రము (తే) నీ యొక్క (తన్వః) శరీరమందు (మా, ఆ తిష్ఠిపత్) స్థిరపడకుండుగాక! (ఛిద్రా) ఛిన్నాభిన్నము (గాత్రాణి) అంగములను (అ విశస్తా) విశేషముగవిచ్ఛేదనమొనర్చని మరియు (గృధ్నుః) ఆకాంక్షించువాడు (మా) స్థిరపరచనీయకుండుగాక! మరియు (అసినా) ఖడ్గముచే (మిథూ) పరస్పరము (కః) చేష్టయొనర్చ కుండుగాక!॥౪౩॥

భావార్థము :-మానవులెల్లరును తమ యాత్మలను శోకమున ముంచవలదు. ఎవరిపైనను వజ్రమును వదలరాదు. ఎవనియుపకారమును నష్టపరచవలదు. ॥౪౩॥

43. Let not thy God - loving soul torment thee, as it departs from thy body. Let not the hatchet linger in thy body. Let not a greedy, clumsy immolator, cut unduly with sword thy vulnerable limbs.

౧౪౩౮.న వా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, స్వరాట్పఙ్క్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశాని యానాని కర్తవ్యానీత్యాహ.

మానవులెటువంటి రథములను నిర్మించవలయును?

౧౪౩౮ న వాఽఉఽఏతన్మ్రియసే న రిష్యసి దేవాꣳ॥ఽఇదేషి పథిభిః సుగేభిః।

హరీ తే యుఞ్జా పృషతీఽఅభూతాముపాస్థాద్వాజీ ధురి రాసభస్య॥౪౪॥

ప.వి:-న, వై, ఊంల్ ఇత్యూంల్, ఏతత్, మ్రియసే, న, రిష్యసి, దేవాన్, ఇత్, ఏషి పథిఽభిః, సుగేభిః, హరీ ఇతి హరీ, తే యుఙ్జా, పృషతీ ఇతి పృషతీ, అభూతామ్, ఉప, అస్థాత్,వాజీ, ధురి, రాసభస్య.॥౪౪॥

పదార్థః :-(న) నిషేధే (వై) నిశ్చయేన (ఉ) ఇతి వితర్కే (ఏతత్) విజ్ఞానం ప్రాప్య (మ్రియసే) (న) (రిష్యసి) హన్సి (దేవాన్) విదుషః (ఇత్) ఏవ (ఏషి) (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుష్ఠు గచ్ఛంతి యేషు తైః (హరీ) హరణశీలౌ (తే) తవ (యుంజా) యోజకౌ (పృషతీ) స్థూలౌ (అభూతామ్) భవేతామ్ (ఉప) (అస్థాత్) ఉపతిష్ఠేత్ (వాజీ) వేగవాన్ (ధురి) ధారణే (రాసభస్య) అశ్వసంబంధస్య.॥౪౪॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యద్యేతద్విజ్ఞానం ప్రాప్నోషి తర్హి న త్వం మ్రియసే న వై రిష్యసి సుగేభిః పథిభిర్దేవానిదేషి, యది తే పృషతీ యుంజా హరీ అభూతాము తర్హి వాజీ రాసభస్య ధుర్యుపాస్థాత్.॥౪౪॥

భావార్థః:-యథా విద్యయా సంయుక్తైర్వాయుజలాగ్నిభిర్యుక్తే రథే స్థిత్వా మార్గాన్సుఖేన గచ్ఛంతి. తథైవాత్మజ్ఞానేన స్వస్వరూపం నిత్యం బుద్ధ్వామరణహింసాత్రాసం విహాయ దివ్యాని సుఖాని ప్రాప్నుయుః.॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఒక వేళ (ఏతత్) నీవు ఈ పూర్వోక్త విజ్ఞానమును పొందినచో (న మ్రియసే) మరణించవు (న, వై, రిష్యసి) చంపవు. కాని (సుగేభిః) సుగమమగు (పథిభిః) మార్గముద్వారా (దేవాన్) విద్వాంసులను (హి) మాత్రమే (ఏషి) పొందగలుగుదువు. ఒక వేళ (తే) నీయొక్క (పృషతీ) స్థూలశరీరముతో గూడిన (యుంజా) యోజకమునొనర్చు అశ్వములు (హరీ) చేర్చునట్టివి (అభూతామ్) అగుగాక! (ఉ,వాజీ) వేగవంతమగుగాక! ఒక అశ్వము (రాసభస్య)అశ్వజాతి సంబంధమగు కంచరమును (ధురీ) ధారణమునకై (ఉప,అస్థాత్) ఉపస్థితమగుగాక! ॥౪౪॥

భావార్థము :- విద్యలను చక్కగా ప్రయోగించి వాయువు, అగ్ని, జలములచే గూడిన రథమునందు స్థిరపడి మార్గమున సుఖముగ పయనించునట్లు ఆత్మజ్ఞానముద్వారా తనస్వరూపమును నిత్యమని యెరిగి హింస, మరణము అను భయములను వదలి దివ్యసుఖములను పొందవలయును. ॥౪౪॥

44. Soul dieth not, not is it injured. PErforming noble acts it attains to godhead. May thy powerful Pran and Apan be yoked through Yoga. May a learned person take up the duty of preaching.

౧౪౫౬.సుగవ్యమిత్యస్య గోతమ ఋషిః ప్రజా దేవతా, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

కై రాజ్యోన్నతిః స్యాదిత్యాహ. ఎవరిచే రాజ్యోన్నతి జరుగగలదు?

౧౪౫౬ సుగవ్యం నో వాజీ స్వశ్వ్యం పుంసః పుత్రాఀ౨॥ఉత విశ్వాపుషఀ౨రయిమ్। అనాగాస్త్వం నో అదితిః కృణోతు క్షత్రం నోఽఅశ్వో వనతాఀ౨హవిష్మాన్ ॥౪౫॥

ప.వి:- సుగవ్యమితి సు+గవ్యమ్, నః, వాజీ, స్వశ్వ్యమితి సు+అశ్వ్యమ్, పుంసః, పుత్రాన్, ఉత, విశ్వాపుషమ్, విశ్వపుషమితి విశ్వ+పుషమ్, రయిమ్, అనాగాస్త్వమిత్యనాగః +త్వమ్, నః, అదితిః, కృణోతు, క్షత్రమ్, నః, అశ్వః, వనతామ్, హవిష్మాన్.॥౪౫॥

పదార్థః:-(సుగవ్యమ్)సుష్ఠు గోభ్యో హితమ్(నః)అస్మాకమ్ (వాజీ) అశ్వః (స్వశ్వ్యమ్) శోభనేష్వశ్వేషు భవమ్ (పుంసః) పుంస్త్వయుక్తాన్ పురుషార్థినః (పుత్రాన్) (ఉత) అపి (విశ్వాపుషమ్) సమగ్రపుష్టికరమ్ (రయిమ్) ధనమ్ (అనాగాస్త్వమ్) అనపరాధత్వమ్ (నః) అస్మాన్ (అదితిః) కారణరూపేణావినాశినీ భూమిః (కృణోతు) (క్షత్రమ్) రాజ్యమ్ (నః) అస్మాకమ్ (అశ్వః) వ్యాప్తిశీలః (వనతామ్) సంభజతామ్ (హవిష్మాన్) ప్రశస్తాని హవీంషి సుఖదానాని యస్మిన్ సః. ॥౪౫॥

అన్వయః:-యో నో వాజీ సుగవ్యం స్వశ్వ్యఙ్కరోతి యో విద్వాన్ పుంసః పుత్రానుత విశ్వాపుషం రయిం చ ప్రాప్నోతి.యథాఽదితిర్నోఽనాగాస్త్వఙ్కరోతి తథా భవాన్ కృణోతు. యథా హవిష్మానశ్వోనః క్షత్రం వనతాం తథా త్వం సేవస్వ.॥౪౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే జితేంద్రియా బ్రహ్మచర్యేణ వీర్యవంతోఽశ్వ ఇవాఽమోఘవీర్యాః పురుషార్థేన ధనం ప్రాప్నువంతో న్యాయేన రాజ్యమున్నయేయుస్తే సుఖినః స్యుః.॥౪౫॥

పదార్థము :-(నః) మాయొక్క (వాజీ) అశ్వము (సుగవ్యమ్)సుందర గోవులకొరకు సుఖస్వరూపము (స్వశ్వ్యమ్) ఉత్తమాశ్వములందు ప్రసిద్ధకార్యమును జేయుచున్న లేక ఏ విద్వాంసుడు (పుంసః) పురుషార్థ

పరులగు (పుత్రాన్) పుత్రులను (ఉత) మరియు (విశ్వాపుషమ్) సంపూర్ణ పుష్టియొనర్చు (రయిమ్) ధనములను పొందునో లేక ఎట్లు (అదితిః) కారణరూపముతో అవినాశియగు భూమి (నః) మాకొరకు (అనాగాస్త్వమ్) అపరాధరహితమగునట్లు జేయుచున్నదో, అట్లు నీవు (కృణోతు) జేయుదువుగాక, లేక (హవిష్మాన్) ప్రశంసిత సుఖమును గలిగించుచున్నట్టి (అశ్వః) వ్యాప్తశీలమగు ప్రాణి (నః) మాయొక్క (క్షత్రమ్) రాజ్యమును (వనతామ్) సేవించునట్లు మీరును సేవించుడు. ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బ్రహ్మచర్యముచే వీర్యవంతుడు జితేంద్రియుడునై అశ్వమువలె అమోఘవీర్యముగలవాడునై పురుషార్థముచే ధనమును గడించినవాడై న్యాయయుక్తముగ రాజ్యమును ఎవడు అభివృద్ధి పరచునో యాతడు సంపూర్ణ సుఖవంతు డగును. ॥౪౫॥

45. May this learned person bring us all - sustaining riches, wealth in good kine, good horses, and manly offspring. Freedom from sin may Earth vouchsafe us. May this noble soul, the giver of commendable pleasures rule over us.

౧౪౫౭. ఇమా ను కమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, భురిక్‌శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే శ్రీమంతో భవంతీత్యాహ. ధనవంతు లెవరయ్యెదరు?

౧౪౫౭ ఇమా ను కం భువనా సీషధామేన్ద్రశ్చ విశ్వే చ దేవాః ।

ఆదిత్యైరిన్ద్రః సగణో మరుద్భిరస్మభ్యం భేషజా కరత్

యజ్ఞం చ నస్తన్వం చ ప్రజాం చాదిత్యైరిన్ద్రః సహ సీషధాతి॥౪౬॥

ప. వి:-ఇమా, ను, కమ్, భువనా, సీషధామ, సీషధామేతి సీసధామ, ఇన్ద్రః, చ, విశ్వే, చ, దేవాః, ఆదిత్యైః, ఇన్ద్రః, సగణ ఇతి స+గణః, మరుద్భిరితి మరుత్+భిః, అస్మభ్యమ్, భేషజా, కరత్, యజ్ఞమ్, చ, నః, తన్వమ్, చ, ప్రజామితి ప్రఽజామ్, చ, ఆదిత్యైః, ఇంద్రః, సహ, సీషధాతి, సిసధాతీతి సిసధాతి.॥౪౬॥

పదార్థః:-(ఇమా) ఇమాని (ను) సద్యః (కమ్) సుఖమ్ (భువనా) భువనాని (సీషధామ) సాధయేమ (ఇంద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ రాజా (చ) (విశ్వే) సర్వే (చ) (దేవాః) విద్వాంసః సభాసదః (ఆదిత్యైః) మాసైః (ఇంద్రః) సూర్యః (సగణః) గణైః సహ

వర్తమానః (మరుద్భిః) మనుష్యైః సహ (అస్మభ్యమ్) (భేషజా) భేషజాని (కరత్) కుర్యాత్ (యజ్ఞమ్) విద్వత్సత్కారాదికమ్ (చ) (నః) (అస్మాకమ్) (తన్వమ్) శరీరమ్ (చ) (ప్రజామ్) సంతానాదికమ్ (చ) (ఆదిత్యైః) ఉత్తమైర్విద్వద్భిః సహ (ఇంద్రః) ఐశ్వర్యకారీ సభేశః (సహ) (సీషధాతి) సాధయేత్.॥౪౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథేంద్రశ్చ విశ్వే దేవాశ్చేమా విశ్వా భువనా ధరంతి తథా వయం కం ను సీషధామ. యథా సగణ ఇంద్ర ఆదిత్యైః సహ సర్వాంల్లోకాన్ ప్రకాశయతి తథా మరుద్భిః సహ వైద్యోఽస్మభ్యం భేషజా కరత్. యథాఽఽదిత్యైః సహేంద్రో నో యజ్ఞం చ తన్వం చ ప్రజాం చ సీషధాతి తథా వయం సాధ్నుయామ.॥౪౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యవన్నియమేన వర్తిత్వా శరీరమరోగమాత్మానం విద్వాంసం సంసాధ్య పూర్ణం బ్రహ్మచర్యం కృత్వా స్వయం వృతాం హృద్యాం స్త్రియం స్వీకృత్య, తత్ర ప్రజా ఉత్పాద్య సుశిక్ష్య విదుషీః కుర్వంతి తే శ్రియః పతయో జాయంతే॥౪౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజు (చ) మరియు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులు (చ) కూడ (ఇమా) ఈ సర్వ (భువనా) లోకముల నెట్లు ధారణమొనర్తురో, అట్లే మనము (కమ్) సుఖములను (ను) శీఘ్రముగా (సీషధామ) సాధించవలెను లేక ఎట్లు (సగణః) తన సహచరులు మున్నగు వారితో గూడ నున్న (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (ఆదిత్యైః) మాసము [నెల] లతోగూడనుండి సర్వలోకములను ప్రకాశింపజేయునో, అట్లే (మరుద్భిః) మనుష్యులతో గూడ వైద్యులు (అస్మభ్యమ్) మనకొరకు (భేషజా) ఓషధులను (కరత్) చేయవలెను ఎట్లు (ఆదిత్యైః) ఉత్తమ విద్వాంసులతో (సహ) కూడ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యశాలియగు సభాపతి (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) విద్వాంసుల సత్కారము మున్నగు కార్యములు (చ) మరియు (తన్వమ్) శరీరము (చ) మరియు (ప్రజామ్) సంతానాదులను కూడ (చ) మరియు (సీషధాతి) సాధించెదరో, అట్లే మనము కూడ సాధించవలయును. ॥౪౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యునివంటి నియమము, ఆరోగ్యప్రదమగు శరీరము, విద్వత్తాపూర్ణమగు ఆత్మ, పూర్ణబ్రహ్మచర్యము, స్వయంవరవిధి వివాహముద్వారా హృదయమునకు ప్రీతిని గలిగించు పత్నిని స్వీకరించుట, తద్వారా శ్రేష్ఠ సంతానము నుత్పన్నము చేసి వారికి ఉత్తమ శిక్షణనిచ్చి విద్వాంసులనొనర్చు ధీరులు ధనపతు లగుదురు. ॥౪౬॥

46. Just as the glorious king and all learned persons hold under control these worlds, so should we speedily gain happiness.

Just as the Sun with his satellites, and twelve months manifests all worlds, so should a physician helped by other persons give us medicines. May the king with learned persons regulate our sacrifice, our bodies and our progeny.

౧౪౫౮.అగ్నే త్వమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే సత్కర్తవ్యాః సంతీత్యాహ. సత్కరించుటకు తగినవా రెవరు?

౧౪౫౮ అగ్నే త్వన్నో అన్తమ ఉత త్రాతా శివో భవా వరూథ్యః ।
వసురగ్నిర్వసుశ్రవా అచ్ఛా నక్షి ద్యుమత్తమం రయిం దాః॥౪౭॥

ప.వి:- అగ్నే, త్వమ్, నః, అంతమః, ఉత, త్రాతా, శివః, భవ, వరూథ్యః, వసుః, అగ్నిః, వసుశ్రవా ఇతి వసు+శ్రవాః, అచ్ఛ, నక్షి, ద్యుమత్తమమితి ద్యుమత్+తమమ్, రయిమ్, దాః.॥౪౭॥

పదార్థః:-(అగ్నే) వేదవిదధ్యాపకోపదేశక! (త్వమ్) (నః) అస్మాకమ్ (అంతమః) నికటస్థః (ఉత) అపి (త్రాతా) పాలకః (శివః) కల్యాణకారీ (భవ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (వరూథ్యః) వరూథేషు గృహేషు సాధుః (వసుః) విద్యాసు వాసయితా (అగ్నిః) పావక ఇవ (వసుశ్రవాః) వసూని ధనాని శ్రవణే యస్య సః (అచ్ఛ) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (నక్షి) ప్రాప్నోషి. ణక్షధాతోరయం ప్రయోగః (ద్యుమత్తమమ్) అతిశయేన ప్రకాశవంతమ్ (రయిమ్) ధనమ్ (దాః) దద్యాః.॥౪౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వమగ్నిరివ నోఽన్తమస్త్రాతా శివ ఉత వరూథ్యో వసుశ్రవా వసుర్భవ. యో ద్యుమత్తమం రయిమస్మభ్యమచ్ఛ దాః. అస్మాన్నక్షి స త్వమస్మాభిః సత్కర్తవ్యోఽసి.॥౪౭॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సర్వోపకారిణో వేదాదిశాస్త్రవేత్తారోఽధ్యాపకోపదేశకా విద్వాంసః సదైవ సత్కర్తవ్యాః. తే చ సత్కృతాః సంతః సర్వేభ్యః సదుపదేశాద్యుత్తమగుణాన్ ధనాదికం చ సదా ప్రయచ్ఛేయుః. యేన పరస్పరస్య ప్రీత్యుపకారేణ మహాన్ సుఖలాభః స్యాదితి. ॥౪౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) వేదవేత్తవు, చదివించు, ఉపదేశించు విద్వాంసుడా! నీవు (అగ్నిః) అగ్ని వంటివాడవు (నః) మాయొక్క (అన్తమః) సమీపస్థ (త్రాతా) రక్షకుడవు (శివః) మంగళప్రదుడవు (ఉత) మరియు (వరూథ్యః) గృహములందుత్తమమైన (వసుశ్రవాః) శ్రవణమునందు అనేక ధనము మరియు

(వసుః) విద్యలందు వసింప జేయువాడవు (భవ) అగుము (ద్యుమత్తమమ్) అత్యంతప్రకాశవంతమగు (రయిమ్) ధనములను మాకొరకు (అచ్ఛ,ధాః) విరివిగానిమ్ము. మాకు(నక్షి) ప్రాప్తించుము(త్వమ్) నీవు మాకు సత్కారయోగ్యుడవగుము. ॥౪౭॥

భావార్థము :-సకలజనోపకారి, వేదాదిశాస్త్రములజ్ఞాత, అధ్యాపక ఉపదేశకులగు విద్వాంసులను ఎల్లప్పుడును సత్కరించుట మానవులెల్లరకును యోగ్యము. అట్లు సత్కారమున పొందిన విద్వాంసులు సర్వజనులకు ఉపదేశము మున్నగు సద్గుణములను మరియు శీలసంపదల నీయవలెను. దీనివల్ల పరస్పర ప్రీతి, మరియు ఉపకారములచే గొప్పగొప్ప సుఖములు ప్రాప్తించును. ॥౪౭॥

47. O teacher and preacher, with mastery over the vedas, become near us our protectors, welfarers, givers of knowledge and wealth in our homes. Give us wealth most splendidly renowned. Come nigh unto us, so that we may express reverence unto ye!.

౧౪౫౮.తంత్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, భురిగ్బృహతీ ఛందః, మధ్యమః, స్వరః.

పునర్మనుష్యైరిహ కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లీ జగత్తునం దెట్లు ప్రవర్తింపవయులను?

౧౪౫౮ తం త్వా శోచిష్ఠ దీదివః సుమ్నాయ నూనమీమహే సఖిభ్యః ।

స నో బోధి శ్రుధీ హవమురుష్యా ణో౾ అఘాయతః సమస్మాత్॥౪౮॥

ప.వి:- తమ్, త్వా, శోచిష్ఠ, దీదివ ఇతి దీది౾వః, సుమ్నాయ, నూనమ్, ఈమహే సఖిభ్య ఇతి సఖి+భ్యః, సః, నః, బోధి, శ్రుధీ, హవమ్, ఉరుష్య, నః, అఘాయతః, అఘయత ఇత్యఘ+యతః, సమస్మాత్.॥౪౮॥

పదార్థః:-(తమ్)(త్వా)త్వామ్ (శోచిష్ఠ) సద్గుణైః ప్రకాశమాన (దీదివః) విద్యాదిగుణైః శోభావన్ (సుమ్నాయ) సుఖాయ (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (ఈమహే) యాచామహే (సఖిభ్యః) మిత్రేభ్యః (సః) (నః) అస్మాన్ (బోధి) బోధయ (శ్రుధీ)శృణు (హవమ్) ఆహ్వానమ్ (ఉరుష్య) రక్ష (నః)అస్మాకమ్ (అఘాయతః) ఆత్మనో౾ఘ మాచరతః (సమస్మాత్) అధర్మేణ తుల్యగుణకర్మస్వభావాత్.॥౪౮॥

అన్వయః :-హే శోచిష్ఠ దీదివో విద్వన్ యస్త్వం నో బోధి.తంత్వా సుమ్నాయ సఖిభ్యో నూనం వయ మీమహే. స త్వన్నో హవం శ్రుధి సమస్మాదఘాయత ఉరుష్య చ.॥౪౮॥

భావార్థః :- విద్యార్థినోऽధ్యాపకాన్ ప్రత్యేవం వదేయుర్యువంతో యదస్మాభిరధీతం తత్పరీక్షంతామ్. అస్మాన్ దుష్టాచారాత్ పృథగ్రక్షంతు యతో వయం సర్వైః సహ మిత్రవద్వర్తేమహి.॥౪౮॥

పదార్థము :- (శోచిష్ఠ) ఉత్తమగుణములచే ప్రకాశమానుడా! (దీదివః) విద్య మున్నగు సద్గుణములచే శోభావంతుడవగు విద్వాంసుడా ఏ నీవు (నః) మాకొరకు (బోధి) బోధించెదవో (తమ్) అట్టి (త్వా) నిన్ను (సుమ్నాయ) సుఖములు మరియు (సఖిభ్యః) మిత్రులకొరకు (నూనమ్) నిశ్చయముగ మేము (ఈమహే) యాచించుచున్నాము (సః) అట్టినీవు (నః) మాయొక్క (హవమ్) పిలుపును (శ్రుధి) వినుము (సమస్మాత్) అధర్మములవంటి గుణకర్మస్వభావములు గల (అఘాయతః) ఆత్మయొక్క అపరాధాచరణముల నొనర్చు దుష్టచోరలంపటములనుండి మమ్ము (ఉరుష్య) రక్షించుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :- విద్యార్థులు అధ్యాపకులతో నిట్లు కోరవలయును! హే పూజ్య ఆచార్యా! మేము తమ వద్ద అభ్యసించిన విద్యలను పరీక్షించుడు. మరియు మమ్ము దుష్టాచరణమునుండి దూరముంచుడు. అందుచే మేము అందరికి మిత్రులముగనుండుటకు అవకాశముండును. ॥౪౮॥

48. o virtuous learned person, grant us knowledge. We pray unto thee for our happiness and the good of our friends. Listen to our call; and protect us from evil - minded and sinful persons!.

అస్మిన్నధ్యాయే సృష్టస్థపదార్థగుణవర్ణనం, పశ్వాదిప్రాణినాం శిక్షారక్షణం, స్వాఙ్గరక్షణం, పరమేశ్వరప్రార్థనం, యజ్ఞ ప్రశంసా, ప్రజ్ఞాప్రాపణం, ధర్మేచ్ఛాऽశ్వగుణకథనం తచ్ఛిక్షణమాత్మజ్ఞానధనప్రాపణయోర్విధానం చోక్తమత ఏతదధ్యా యోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్ ॥౪౮॥

ఈ యధ్యాయమునందు ప్రపంచమందలి పదార్థగుణముల వర్ణనము, పశువులు మున్నగు వానికి శిక్షణనిచ్చుట మరియు పాలించుట, తమ యంగములరక్షణము, పరమేశ్వరప్రార్థనము, యజ్ఞముయొక్క ప్రశంస, బుద్ధిని పొందుట, ధర్మమునందిచ్ఛ, అశ్వలక్షణములు, వానిగుణములు, వానిశిక్షణము, నడక మున్నగునవి నేర్పుట, ఆత్మజ్ఞానము, మరియు ధన ప్రాప్తిని పొందువిధానము చెప్పబడియున్నవి. ఇందువల్ల ఈ యధ్యాయమున చెప్పబడిన యర్థము, వెనకటియధ్యాయమున జెప్పబడిన యర్థముతో సంబంధము గలదని ఎరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే షడ్వింశోऽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదియైదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కులప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఇరువది యైదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతి: శాంతి: శాంతి:.

యజుర్వేదభాష్యము

26వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 26మంత్రములు, 26ఛందస్సులు, 457పదములు, 1061అక్షరములు

అథ షడ్వింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షడ్వింశన్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం॥విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౪౬౦.అగ్నిరిత్యస్య యాజ్ఞవల్క్య ఋషిః. అగ్న్యాదయో దేవతాః. అభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ మనుష్యైస్తత్త్వేభ్య ఉపకారా యథావత్సంగ్రాహ్యా ఇత్యాహ.

మానవులు తత్త్వములతో యథావతుగా నుపకారమును పొందవలయునను విషయము వర్ణించబడెను.

౧౪౬౦ అగ్నిశ్చ పృథివీ చ సన్నతే తే మే సన్నమతామదో వాయుశ్చాన్తరిక్షం చ సన్నతే తే మే సన్నమతామదఽఆదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చ సన్నతే తే మే సన్నమతామదఽఆపశ్చ వరుణశ్చ సన్నతే తే మే సన్నమతామదః । సప్త సꣳసదో అష్టమీ భూతసాధనీ। సకామాꣳ॥ అధ్వనస్కురు సంజ్ఞానమస్తు మేఽముునా॥౧॥

ప.వి:-అగ్నిః, చ, పృథివీ, చ, సన్నతేఽ ఇతి సమ్+ నతే, తే ఇతి తే, మే, సమ్, నమతామ్, అదః, వాయుః, చ, అన్తరిక్షమ్, చ, సన్నతే ఇతి సమ్+నతే, తే ఇతి తే, మే, సమ్, నమతామ్, అదః, ఆదిత్యః, చ, ద్యౌః, చ, సన్నతే ఇతి సమ్+నతే, తే ఇతి తే, మే, సమ్, నమతామ్, అదః, ఆపః, చ, వరుణః చ, సన్నతే ఇతి సమ్+నతే, తే ఇతి తే, మే, సమ్, నమతామ్, అదః, సప్త, సꣳసద ఇతి సమ్+సదః, అష్టమీ, భూతసాధనీతి భూత+సాధనీ, సకామానితి స+కామాన్, అధ్వనః, కురు, సంజ్ఞానమితి సమ్+జ్ఞానమ్, అస్తు, మే, అమునా.॥౧॥

పదార్థః :-(అగ్నిః)పావకః (చ) (పృథివీ) (చ) (సన్నతే) (తే) (మే) మహ్యమ్, (సమ్) సమ్యక్ (నమంతామ్) అనుకూలం కుర్వాతామ్ (అదః) (వాయుః) (చ) (అన్తరిక్షమ్) (చ) (సన్నతే) అనుకూలే (తే) (మే) మహ్యమ్ (సమ్) (నమంతామ్) (అదః) (ఆదిత్యః) సూర్యః(చ)(ద్యౌః) తత్ప్రకాశః (చ) (సన్నతే) (తే) (మే) మహ్యమ్ (సమ్) (నమంతామ్) (అదః) (ఆపః) జలాని (చ) (వరుణః) తదవయవీ (చ) (సన్నతే) (తే) (మే) మహ్యమ్ (సమ్) (నమంతామ్) (అదః) (సప్త) (సంసదః) సమ్యక్ సీదన్తి యాసు తాః (అష్టమీ) అష్టానాం పూరణా (భూతసాధనీ) భూతానాం సాధికా (సకామాన్) సమానాస్తుల్యాః కామా యేషాం తాన్ (అధ్వనః) మార్గాన్ (కురు) (సంజ్ఞానమ్) సమ్యగ్జ్ఞానమ్ (అస్తు) (మే) మహ్యమ్ (అమునా) ఏవం ప్రకారేణ.॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథా యే మేఽగ్నిశ్చ పృథివీ చ సన్నతే తే అదః సన్నమతాం యే మే వాయుశ్చాన్తరిక్షం చ సన్నతే స్తస్తే అదః సన్నమతామ్. యే మే ఆదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చ సన్నతే తే అదః సన్నమతామ్, యే మే ఆపశ్చ వరుణశ్చ సన్నతే స్తస్తే అదః సన్నమతామ్. యా అష్టమీ భూతసాధనీ సప్త సంసదః సకామానధ్వనః కుర్యాత్ తథా కురు. అమునా మే సంజ్ఞానమస్తు తథైతత్సర్వం యుష్మాకమప్యస్తు.॥౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యద్యగ్న్యాదిపఞ్చభూతాని యథావద్విజ్ఞాయ కశ్చిత్ప్రయుఞ్జీత తర్హి తాని వర్తమానమందః సుఖం ప్రాపయన్తి. ॥౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (మే) నాకొరకు (అగ్నిః) అగ్ని (చ) మరియు (పృథివీ) భూమి (చ) కూడ (సన్నతే) అనుకూలములో (తే) అవి (అదః) వీనిని (సన్నమతామ్) అనుకూలమొనర్చుగాక! ఏవి (మే) నాకొరకు (వాయుః) పవనము (చ) మరియు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశము (చ) కూడా (సన్నతే) అనుకూలములో (తే) అవి (అదః) వీనిని (సన్నమతామ్) అనుకూలపరచుగాక! ఏవి(మే) నాకొరకు (ఆదిత్యః) సూర్యుడు (చ) మరియు (ద్యౌః) దాని ప్రకాశము (చ) కూడ (సన్నతే) అనుకూములో (తే) అవి (అదః) వీనికి (సన్నమతామ్) అనుకూలమొనర్చుగాక! ఏవి (మే) నాకొరకు (ఆపః) జలములు (చ) మరియు (వరుణః) జలములు దేనికి అవయవములో అవి (చ) కూడ (సన్నతే) అనుకూలములో (తే) ఆ రెండును (అదః) వీనిని (సన్నమతామ్) అనుకూలపరచుగాక! ఏవి (అష్టమీ) ఎనిమిదవ (భూతసాధనీ) ప్రాణుల కార్యముల సాధింప జేయునట్టి లేక (సప్త) ఏడవ (సంపదః) చక్కగా జనులు స్థిరమైయుండునట్టి ఏ సభ గలదో (సకామాన్) సమానమగు కోరికలుగల (అధ్వనః) మార్గములనేర్పరుతురో అట్లు మీరు (కురు) చేయుడు (అమునా) ఈవిధముగా (మే) నాకొరకు (సంజ్ఞానమ్) ఉత్తమజ్ఞానము (అస్తు) ప్రాప్తించునో అట్లే ఇవన్నియును మీకును ప్రాప్తించుగాక!॥౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్న్యాది పంచతత్త్వములను యథా తథముగ నెరిగినవారు వానిని చక్కగా నుపయోగమొనర్చుకొనినచో నవి వర్తమానమైయున్న అత్యుత్తమ సుఖముల లభింపజేయును. ॥౧॥

1. Fire and Earth are favourable to me; may they be subservient to me in the accomplishment of that aim of mine.

Air and firmament are favourable to me; may they be subservient to me in the accomplishment of that aim of mine. Sun and his light are favourable to me; may they be subservient to me in the accomplishment of that aim of mine. Waters and clouds are favourable to me, may they be subservient to me in the accomplishment of that aim of mine. Out of these seven forces are the mainstay of all beings, the eighth is Earth which keeps every one under its sway. O God make all our paths pleasant and comfortable!.

౧౪౬౧ యథేమామిత్యస్య లౌగాక్షిర్ఋషిః ఈశ్వరో దేవతా, స్వరాడత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథేశ్వరః సర్వేభ్యో మనుష్యేభ్యో వేదపఠనశ్రవణాధికారం దదాతీత్యాహ.

ఈశ్వరుడు సర్వమానవులకు వేదము చదువుటకు, వినుటకు అధికార మొసంగు చున్నాడు.

౧౪౬౧ యథేమాం వాచం కల్యాణీమావదాని జనేభ్యః। బ్రహ్మరాజన్యాభ్యాం

శూద్రాయ చార్యాయ చ స్వాయ చారణాయచ। ప్రియో దేవానాం

దక్షిణాయై దాతురిహ భూయాసమయం మే కామః

సమృధ్యతాముప మాదో నమతు ॥౨॥

ప.వి:- యథా, ఇమామ్, వాచమ్, కల్యాణీమ్, ఆవదానీత్యా+వదాని, జనేభ్యః, బ్రహ్మరాజన్యాభ్యామ్, శూద్రాయ, చ, అర్యాయ, చ, స్వాయ, చ, అరణాయ, ప్రియః, దేవానామ్, దక్షిణాయై, దాతుః, ఇహ, భూయాసమ్, అయమ్, మే, కామః, సమ్, ఋధ్యతామ్, ఉప, మా, అదః, నమతు.॥౨॥

పదార్థః :-(యథా) యేన ప్రకారేణ (ఇమామ్) ప్రత్యక్షీకృతామ్ (వాచమ్) వేదచతుష్టయీం వాణీమ్ (కల్యాణీమ్) కల్యాణనిమిత్తామ్ (ఆవదాని) సమన్తాదుపదిశేయమ్ (జనేభ్యః) మనుష్యేభ్యః (బ్రహ్మరాజన్యాభ్యామ్) బ్రహ్మ బ్రాహ్మణశ్చ రాజన్యః క్షత్రియశ్చ తాభ్యామ్ (శూద్రాయ) చతుర్థవర్ణాయ (చ) (అర్యాయ) వైశ్యాయ. అర్యః స్వామివైశ్యయోరితి పాణినిసూత్రమ్ (చ) (స్వాయ) స్వకీయాయ (చ)(అరణాయ) సల్లక్షణాయ ప్రాప్తాయాన్త్యజాయ (ప్రియః) కమనీయః (దేవానామ్) విదుషామ్ (దక్షిణాయై) దానాయ (దాతుః) దానకర్తుః (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (భూయాసమ్) (అయమ్) (మే) మమ (కామః) (సమ్) (ఋధ్యతామ్) వర్ద్ధతామ్ (ఉప) (మా) మామ్ (అదః) పరోక్షసుఖమ్ (నమతు) ప్రాప్నోతు.॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథాఽహమీశ్వరో బ్రహ్మరాజన్యాభ్యామర్యాయ శూద్రాయ చ స్వాయ చారణాయ చ జనేభ్య ఇహేమాం కల్యాణీం వాచమావదాని తథా భవన్తోఽ ప్యావదన్తు. యథాఽహం దాతుర్దేవానాం దక్షిణాయై ప్రియో భూయాసం, మేఽయం కామః సమృధ్యతాం, మాఽద ఉపనమతు తథా భవన్తోఽపి భవన్తు. తద్భవతామప్యస్తు. ॥౨॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలఙ్కారః. పరమాత్మా సర్వాన్మనుష్యాన్ప్రతీదముపదిశతీయం వేదచతుష్టయీ వాక్ సర్వమనుష్యాణాం హితాయ మయోపదిష్టా నాఽత్ర కస్యాప్యనధి కారోఽస్తీతి. యథాఽహం పక్షపాతం విహాయ సర్వేషు మనుష్యేషు వర్తమానః సన్ ప్రియోఽ స్మి తథా భవన్తోఽపి భవన్తు. ఏవఙ్కృతే యుష్మాకం సర్వే కామాః సిద్ధా భవిష్యన్తీతి.॥౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఈశ్వరుడను నేను (యథా) ఎట్లు (బ్రహ్మరాజన్యాభ్యామ్) బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకొరకు (అర్యాయ) వైశ్యుల (శూద్రాయ) శూద్రుల (చ) మరియు (స్వాయ) వారిస్త్రీలు, సేవకులు మున్నగు (చ) మరియు (అరణాయ) ఉత్తమ లక్షణములతో గూడిన అంత్యజులకొరకు (చ) కూడ (జనేభ్యః) ఈ పై దెలిపిన మనుష్యులందరకొరకు (ఇహ) ఈ విశ్వమునందు (ఇమామ్) ఈ ప్రకటపరచబడిన (కల్యాణీమ్) సుఖములను ప్రసాదించు (వాచమ్) నాలుగువేదముల వాణిని (ఆవదాని) ఉపదేశించుచున్నాను. ఇదేవిధముగ మీరును ఉత్తమరీతిలో ఉపదేశించుచుండుడు. నే నెట్లు (దాతు) దానమొసగువారి సహవాసమున (దేవానామ్) విద్వాంసుల (దక్షిణాయై) దక్షిణ, అనగా దానాదులకొరకు (ప్రియః) మనోహర ప్రియుడను (భూయాసమ్) అగుదునో మరియు (మే) నాయొక్క (ఇయమ్) ఇట్టి (కామః) కామితము [కోరిక] (సమృధ్యతామ్) ఉత్తమముగా వృద్ధియగుగాక! మరియు (మా) నాకు (అదః) ఆ పరోక్షసుఖము ఎట్లు (ఉప, నమతు) ప్రాప్తమగుచున్నదియో, అట్లే మీకును అగును గాక! ఆ కోరికను మరియు సుఖములను మీకును ప్రాప్తమగునుగాక!॥౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు సమస్తమానవులను గూర్చి ఇట్లుపదేశించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! ఈ చతుర్వేదరూప కల్యాణప్రదమగు వాణిని సకల మానవుల హితముకొరకై నే నుపదేశించియున్నాను. వీనియందెవ్వరును అనధికారులు గారు. నే నెట్లు పక్షపాతములేక సమస్త మానవులందు వర్తమానమై యుండి ప్రియతముడనై యున్నానో, అట్లే మీరును అగుడు. ఇట్లొనర్చుటచే మీ సకల కార్యములు సిద్ధించగలవు.॥౨॥

2. I do hereby address this slautary speech for the benefit of humanity, for the Brahmanas, the Kshatriyas, the Shudras, the Vaishas, the kinsfolk and the men of lowest position in society.

Dear may I be to the learned and the guerdon -giver in this world, Fulfilled be this desire of mine. May I achieve my aim.

౧౮౬౨.బృహస్పత ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః. ఈశ్వరో దేవతా, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః స ఈశ్వరః కిం కరోతీత్యాహ.

మరల నా ఈశ్వరుడేమి చేయుచున్నాడను విషయ మీ మంత్రనుందు చెప్పబడెను.

౧౮౬౨ బృహస్పతే అతి యదర్యో అర్హాద్ద్యుమద్విభాతి క్రతుమజ్జనేషు।

యద్దీదయచ్ఛవసఽఋతప్రజాత తదస్మాసు ద్రవిణం ధేహి చిత్రమ్।

ఉపయామగృహీతోఽసి బృహస్పతయే త్వైష తే

యోనిర్బృహస్పతయే త్వా॥౩॥

ప.వి:- బృహస్పతే, అతి, యత్, అర్యః, అర్హాత్, ద్యుమదితి ద్యు+మత్, విభాతీతి వి+భాతి, క్రతుమదితి క్రతు+మత్, జనేషు, యత్, దీదయత్, శవసా, ఋతప్రజాతేత్యృత +ప్రజాత, తత్, అస్మాసు, ద్రవిణమ్, ధేహి, చిత్రమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ +గృహీతః, అసి, బృహస్పతయే, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, బృహస్పతయే, త్వా.॥౩॥

పదార్థః :-(బృహస్పతే) బృహతాం ప్రకృత్యాదీనాం జీవానాం చ పాలకేశ్వర (అతి) (యత్) (అర్యః) స్వామీశ్వరః. అర్యః స్వామివైశ్యయోః. అర్య ఇతీశ్వరనా....నిఘం. 2. 22. (అర్హాత్) యోగ్యాత్ (ద్యుమత్) ప్రశస్తప్రకాశయుక్తం మనః (విభాతి) విశేషతయా ప్రకాశతే (క్రతుమత్) ప్రశస్తప్రజ్ఞాకర్మయుక్తమ్ (జనేషు) మనుష్యేషు (యత్) (దీదయత్) ప్రకాశయత్స్యాత్ (శవసా) బలేన (ఋతప్రజాత) ఋతం సత్యం ప్రజాతం యస్మాత్తత్సంబుద్ధౌ (తత్) (అస్మాసు) (ద్రవిణమ్) ధనం యశశ్చ (ధేహి) (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యమ్ (ఉపయామగృహీతః) ఉపగతయమైర్విదితః (అసి) (బృహస్పతయే) బృహత్యా వాచః పాలనాయ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) ప్రమాణమ్ (బృహస్పతయే) బృహతామాప్తానాం పాలకాయ (త్వా) త్వామ్.॥3॥

అన్వయః :-హే బృహస్పతే యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి, తం త్వా బృహస్పతయే యస్యైష తే యోనిరస్తి తస్మై బృహస్పతయే త్వా వయం స్వీకుర్మః. హే ఋతప్రజాతార్యస్త్వం జనేష్వర్హాద్యద్ద్యుమత్ క్రతుమదతివిభాతి యచ్ఛవసా దీదయదస్తి తచ్చిత్రం విజ్ఞానం ద్రవిణం చాస్మాసు ధేహి.॥3॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యస్మాన్మహాన్దయాలుర్న్యాయకార్యణీయాన్కశ్చిదపి పదార్థో నాస్తి యేన వేదావిర్భావద్వారా సర్వే మనుష్యా భూషితా, యేనాద్భుతం విజ్ఞానం ధనం చ విస్తారితం,యో యోగాభ్యాస గమ్యోఽస్తి,స ఏవేశ్వరోఽస్మాభిః సర్వైరుపాసనీయతమోఽస్తీతి విజానీత.॥3॥

పదార్థము :-(బృహస్పతే) మహాప్రకృత్యాది పదార్థముల మరియు జీవులను పాలించునట్టి పరమేశ్వరుడవగు నీవు (ఉపయామగృహీతః) ప్రాప్తించినట్టి నియమములు మున్నగు యోగసాధనములద్వారా దెలిసికొనబడువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (బృహస్పతయే) గొప్ప వేదవాణిని పాలించుకొరకు మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) ప్రమాణములుగలవో, ఆ (బృహస్పతయే) గొప్పగొప్ప ఆప్తవిద్వాంసులను పాలనమొనర్చువారికై (త్వా) నిన్ను మేము స్వీకరించుచున్నాము. ఓ జగదీశ్వరా! (ఋతప్రజాత) ఎవరిచే సత్యమగు ఉత్తమతత్త్వము ఉత్పన్నమైయున్నదో,అట్టి (అర్యః) పరమాత్మవగు నీవు (జనేషు) మానవులందు (అర్హాత్) యోగ్యమగు కార్యముచే (యత్) ఏ (ద్యుమత్) ప్రశంసనీయ, ప్రకాశయుక్తమగు మనస్సు లేక (క్రతుమత్) ప్రశంసనీయబుద్ధి మరియు కర్మతో గూడిన మనస్సు (అతివిభాతి) విశేషముగ ప్రకాశమానమై యున్నదియో లేక (యత్) ఎయ్యది (శవసా) బలముచే (దీదయత్) ప్రకాశవంతమై యున్నదియో (తత్) అట్టి (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యరూప [విచిత్ర] మగు జ్ఞానము (ద్రవిణమ్) ధనము మరియు యశములను (అస్మాసు) మాయందు (ధేహి) స్థాపనమొనర్చుము. ॥3॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవనికన్న గొప్ప దయాళువు న్యాయకారి, అత్యంత సూక్ష్మమగు పదార్థవేదియును లేదో మరియు నెవడు వేదమును ప్రకాశపరచుటద్వారా మానవులనెల్లరను సుశోభితమొనర్చినాడో, ఎవడు అద్భుతమగు జ్ఞానము, ధనము విశ్వమునందు విస్తృతపరచియున్నాడో, మరియు నెవడు యోగాభ్యాసముచేతనే పొందదగినవాడో, అట్టిపరమేశ్వరుడే మనందరకు అతిగా ఉపాసించదగినవాడని మీరు ఎరుగుడు. ॥3॥

3. O God, th guardian of mighty material objects and souls, Thou art realised through the practice of yoga. We accept Thee as the Protector of the Vedas, which symbolise The authority, and as the Nourisher of selfless scholars!.

O God, Truth is noble born of Thee. O God Thou adequately kindlest in men splendid refulgent mind, laudable wisdom and effectual active mind!.

Thou existest as a highly resplendent entity through self - force.

Grant us marvellous knowledge, riches and fame.

౧౪౮౩.ఇన్ద్రేత్యస్య రమ్యాక్షీ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మరల మానవులేమి చేయవలయునను విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౮౩ ఇన్ద్ర గోమన్నిహా యాహి పిబా సోమꣳశతక్రతో విద్యద్భిర్గ్రావభిః

సుతమ్ । ఉపయామగృహీతోఽసీన్ద్రాయ త్వా గోమత ఏష తే

యోనిరిన్ద్రాయ త్వా గోమతే॥౪॥

ప.వి:- ఇన్ద్ర, గోమన్నితి గో+మన్, ఇహ, ఆ, యాహి, పిబ, సోమమ్, శతక్రతో ఇతి శత +క్రతో, విద్యద్భిరితి విద్యత్+భిః, గ్రావభిరితి గ్రావ+భిః, సుతమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, గోమత ఇతి గో+మతే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, గోమత ఇతి గో+మతే.॥౪॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్ర)విద్వన్ మనుష్య (గోమన్) ప్రశస్తా గావ్యాణీ విద్యతే యస్య తత్సంబుద్ధౌ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఆ) (యాహి) ప్రాప్నుహి (పిబ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ

ఇతి దీర్ఘః (సోమమ్) రసమ్ (శతక్రతో) శతమసంఖ్యాః క్రతవః ప్రజ్ఞా యస్య తత్సంబుద్ధౌ (విద్యద్భిః) విద్యమానైః. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ (గ్రావభిః) మేఘైః (సుతమ్) నిష్పన్నమ్ (ఉపయామగృహీతః) ఉపయామైర్గృహీతాని జితాని ఇన్ద్రియాణి యేన సః (అసి) (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (గోమతే) ప్రశస్తపృథివీరాజ్య యుక్తాయ (ఏషః) (తే) (యోనిః) నిమిత్తమ్ (ఇన్ద్రాయ) ప్రశస్తైశ్వర్యవతే (త్వా) త్వామ్ (గోమతే) ప్రశస్తవాగ్వతే.॥౪॥

అన్వయః :-హే శతక్రతో గోమన్నిన్ద్ర త్వమిహ యాహి విద్యద్భిర్గ్రావభిః సుతం సోమం పిబ యత స్త్వముపయామగృహీతోఽసి తస్మాద్గోమత ఇన్ద్రాయ త్వా యస్యైష తే యోనిరస్తి తస్మై గోమత ఇన్ద్రాయ త్వా చ వయం సత్కుర్మః.॥౪॥

భావార్థః :-యే వైద్యకశాస్త్రవిద్యాసిద్ధాని మేఘోత్పన్నాన్యోషధాని సేవన్తే యోగం చాభ్యస్యన్తి తే సుఖైశ్వర్యయుక్తా జాయన్తే.॥౪॥

పదార్థము :-(శతక్రతో) అనేక విధములగు సద్బుద్ధిగల (గోమన్) ప్రశంసితవాణిగల (ఇన్ద్ర) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (ఆ, యాహి) రమ్ము (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (విద్యద్భిః) విద్యమానమై యున్న (గ్రావభిః) మేఘములచే (సుతమ్) ఉత్పన్నమైన (సోమమ్) సోమవల్లి మున్నగు ఓషధుల రసమును (పిబ) త్రాగుము. దీనిచే నీవు (ఉపయామ గృహీతః) యమనియమాదులచే గ్రహించబడిన అనగా ఇంద్రియములను, జయించిన వాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (గోమతే) ప్రశస్తమగు పృథివీరాజ్యముతో గూడిన ధీరునికొరకు (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమ ఐశ్వర్యములకొరకు (త్వా) నీయొక్క మరియు ఏ (తే) నీ (ఏషః) ఈ (యోనిః) నిమిత్తకారణము గలదో, అట్టి (గోమతే)ప్రశంసితవాణి (ఇన్ద్రాయ) ప్రశంసిత ఐశ్వర్యముతో గూడిన ఉత్తమునికొరకు (త్వా) నిన్ను మేము సత్కరించెదము. ॥౪॥

భావార్థము :-వైద్యవిద్యాసాధకులు మేఘములనుండి ఉత్పన్నమైన ఓషధులను సేవించి యోగాభ్యాస మొనర్చువారు సుఖము మరియు ఐశ్వర్యములను పొందుదురు.॥౪॥

4. O learend person, possessing vast wisdom and knowledge of the vedas, come here, and drink the juice of medicines ripened by clouds. Thou hast controlled thy senses through yamas and niyamas. We accept thee as the master of worldly kingship and grand supremacy. This is thy home of knowledge. We accept thee as protector of vedic speech, and as full of glory!.

౧౩౬౪.ఇన్ద్రేత్యస్య రమ్యాక్షీ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, భురిక్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం క్రియేత ఇత్యాహ.

మరల మనుష్యులు ఏమి చేయవలయునను విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౬౪ ఇన్ద్రాయాహి వృత్రహన్ పిబా సోమ్ఙ్శతక్రతో।

గోమద్భిః గ్రావభిః సుతమ్। ఉపయామగృహీతో౽సీన్ద్రాయ త్వా

గోమతఽఏష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వా గోమతే ॥౭౫॥

ప.వి:-ఇన్ద్ర, ఆ, యాహి, వృత్రహన్నితి వృత్ర+హన్, పిబ, సోమమ్, శతక్రతో ఇతి శత+క్రతో, గోమద్భిరితి గోమత్+భిః, గ్రావభిరితి గ్రావ+భిః, సుతమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, గోమత ఇతి గో+మతే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, గోమత ఇతి గో+మతే. ॥౭౫॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త (ఆ) సమన్తాత్ (యాహి) గచ్ఛ (వృత్రహన్) యో వృత్రం మేఘం హన్తి స సూర్యస్తద్వత్ (పిబ) అత్ర ద్వ్యచో౽తస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (సోమమ్) ఐశ్వర్యకారకం రసమ్ (శతక్రతో) బహుప్రజ్ఞాకర్మయుక్త (గోమద్భిః)బహవో గావః కిరణా విద్యన్తే యేషు తైః (గ్రావభిః) గర్జనాయుక్తైర్మేఘైః (సుతమ్) నిష్పాదితమ్ (ఉపయామగృహీతః) సునియమైర్నిగృహీతాత్మా (అసి) (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (గోమతే) బహుధేన్వాదియుక్తాయ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుకాయ (త్వా) త్వామ్ (గోమతే) ప్రశస్తభూమిరాజ్యయుక్తాయ.॥౭౫॥

అన్వయః :-హే శతక్రతో వృత్రహన్నిన్ద్ర త్వం గోమద్భిర్గ్రావభిః సహాయాహి సుతం సోమం పిబ. యతస్త్వం గోమత ఇన్ద్రాయోపయామగృహీతో౽సి, తం త్వా యస్యైష తే గోమత ఇన్ద్రాయ యోనిరస్తి తం త్వా చ వయం సత్కుర్యామ.॥౭౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యా! యథా మేఘహన్తా సూర్యః సర్వస్య జగతో రసం పీత్వా వర్షయిత్వా సర్వం జగత్ప్రీణాతి తథైవ త్వం మహౌషధిరసాన్ పిబ, ఐశ్వర్యోన్నతయే ప్రయతస్వ చ.॥౭౫॥

పదార్థము :-(శతక్రతో) గొప్పబుద్ధి మరియు కర్మ యుక్తడవు (వృత్రహన్) మేఘహంతకుడగు సూర్యునివలె శత్రువుల నిర్జించు (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు విద్యాంసుడా! నీవు (గోమద్భిః) ప్రకాశవంతమగు

అనేక కిరణములచే దేదీప్యమగు పదార్థముల (గ్రావభిః) గర్జనములతో గర్జించు మేఘములతో గూడ (ఆ, యాహి) రమ్ము (సుతమ్) ఉత్పన్నమైన (సోమమ్) ఐశ్వర్యప్రదమగు రసమును (పిబ) పానమొనర్చుము. ఏ కారణమున నీవు (గోమతే) పుష్కలముగ క్షీరములనిచ్చు గోవులతో గూడ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యమునకై (ఉపయామ గృహీతః) ఉత్తమ నియమములచే ఆత్మను గ్రహణమొనర్చినవాడవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి (త్వా) నిన్ను మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (గోమతే) ప్రశంసనీయ పృథివీరాజ్యముతో గూడిన (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యము నాకాంక్షించువారికి (యోనిః) గృహమైయున్నదో అట్టి నిన్ను మేము సత్కరించెదము.॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఎట్లు మేఘహంతకుడగు సూర్యుడు విశ్వమంతటినుండి రసమును గ్రాగి వర్షరూపమున జగత్తును ప్రసన్న పరచునో, అట్లే మీరను మహామహోషధీరసముల పానమొనర్చి ఐశ్వర్యోన్నతికై ఉత్తమ ప్రయత్నమొనర్చుడు.॥౫॥

5. O exalted learned person, full of wisdom and deeds, slayer of foes like the cloud - dispeller sun, come, and drink deep the essence of knowledge produced by the knowers of the vedas. Thou hast controlled thy soul by yogic practices. We accept thee as the master of milk - yielding kine and grand supremacy. This is thy home of knowledge. We accept thee as the master of worldly possessions, and desirous of glory.

౧౪౮౬. ఋతావానమిత్యస్య ప్రాదురాక్షిరృషిః. వైశ్వానరో దేవతా, జగతీ ఛందః. నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మఱల మానవులేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౬ ఋతావానం వైశ్వానరమృతస్య జ్యోతిషస్పతిమ్। అజస్రం ఘర్మమీమహే।

ఉపయామగృహీతో ఽసి వైశ్వానరాయ త్వైష తే యోనిర్వైశ్వానరాయ త్వా।౬॥

ప.వి:- ఋతావానమ్, ఋతవానమిత్యృత+వానమ్, వైశ్వానరమ్, ఋతస్య, జ్యోతిషః, పతిమ్, అజస్రమ్, ఘర్మమ్, ఈమహే, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, వైశ్వానరాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, వైశ్వానరాయ, త్వా.।౬॥

పదార్థః :-(ఋతావానమ్) య ఋతం జలం వనతి సంభజతి తమ్ (వైశ్వానరమ్) విశ్వేషాం నరాణాం మధ్యే రాజమానమ్ (ఋతస్య) జలస్య (జ్యోతిషః) ప్రకాశస్య (పతిమ్) పాలకమ్ (అజస్రమ్) నిరన్తరమ్ (ఘర్మమ్) ప్రతాపమ్ (ఈమహే) యాచామహే

(ఉపయామగృహీతః) సునియమైర్నిగృహీతాన్తఃకరణః (అసి) (వైశ్వానరాయ) విశ్వస్య నాయకాయ (త్వా) (ఏషః) (తే)(యోనిః) గృహమ్(వైశ్వానరాయ)(త్వా)త్వామ్.॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా వయమృతావానం వైశ్వానరమృతస్య జ్యోతిషస్పతిం ఘర్మమజస్రమీమహే తథా యూయమప్యేనం యాచత. యస్త్వం వైశ్వానరాయోపయామగృహీతోఽసి తం త్వా యస్యైష తే యోనిరస్తి తం త్వా చ వైశ్వానరాయ సత్కుర్మస్తథా యూయమపి కురుత.॥౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యోఽగ్నిర్జలాదీని మూర్తాని ద్రవ్యాణి స్వతేజసా భినత్తి నిరన్తరం జలమాకర్షతి చ తం విదిత్వా మనుష్యాః సర్వర్తు సుఖకారకం గృహమలంకుర్యుః.॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (ఋతువానమ్) జలములను సేవించునట్టిది. (వైశ్వానరమ్) సమస్త మానవులందు ప్రకాశమానమై యున్న (ఋతస్య) జలము (జ్యోతిషః) ప్రకాశముయొక్క (పతిమ్) పాలనమొనర్చు (ఘర్మమ్) ప్రతాపమును (అజస్రమ్) నిరంతరము (ఈమహే) యాచించుచుందుమో, అట్లే మీరును దీనిని యాచించుడు. మీ రెట్లు (వైశ్వానరాయ) విశ్వప్రభువునకై (ఉపయామగృహీతః) చక్కని నియమములద్వారా మనస్సును జయించి (అసి) ఉన్నారో, అట్టి (త్వా) నిన్ను మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) గృహముగలదో, అట్టి (త్వా) నిన్ను (వైశ్వానరాయ) సమస్త విశ్వహితమునకై సత్కారవంతులుగ నొనర్చుచున్నామో, మీరును అటులనే చేయుడు.॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాంలకారము గలదు. అగ్ని, జలము మున్నగు మూర్తివంతమగు పదార్థములను తన తేజముతో భిన్నాభిన్నమొనర్చి నిరంతరము జలములను లాగుకొని వర్షింపజేయు సూర్యుని దెలిసికొని మానవులు సకల ఋతువులందును సుఖమును గలిగించునట్టి గృహమును నిర్మించుకొని పూర్ణులైయుండవలెను.॥౬॥

6. We daily pray for the light of knowledge, unto God, the Lord of learning, the leader of humnity, and the Embodiment of Truth. Thou art realised through yogic practices. I accept Thee as the Leader of humnity ! This hearts is Thy home.

I accept Thee as being the Lover of all people.

౧౪౭౬.వైశ్వానరస్యేత్యస్య కుత్సఋషిః, వైశ్వానరోఽగ్నిర్దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ.

మఱల మనుష్యులేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౬. వైశ్వానరస్య సుమతౌ స్యామ రాజా హి కం భువనానామభిశ్రీః। ఇతో జాతో విశ్వమిదం వి చష్టే వైశ్వానరో యతతే సూర్యేణ। ఉపయామ గృహీతోఽసి వైశ్వానరాయ త్వైష తే యోనిర్వైశ్వానరాయ త్వా॥౭॥

ప.వి:- వైశ్వానరస్య, సుమతావితి సు+మతౌ, స్యామ, రాజా, హి, కమ్, భువనానామ్, అభిశ్రీరిత్యభి+శ్రీః, ఇతః, జాతః, విశ్వమ్, ఇదమ్, వి, చష్టే, వైశ్వానరః, యతతే, సూర్యేణ, ఉపయామ గృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, వైశ్వానరాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, వైశ్వానరాయ, త్వా.॥౭॥

పదార్థః :-(వైశ్వానరస్య) విశ్వస్య నాయకస్య (సుమతౌ) శోభనాయాం బుద్ధౌ (స్యామ) భవేమ (రాజా) ప్రకాశమానః (హి)ఖలు (కమ్) సుఖమ్ (భువనానామ్) (అభిశ్రీః) అభితః సర్వతః శ్రియో యస్య సః (ఇతః) అస్మాత్ కారణాత్ (జాతః) ప్రకటః సన్ (విశ్వమ్) సర్వం జగత్ (ఇదమ్) (వి, చష్టే) ప్రకాశయతి (వైశ్వానరః) విద్యుదగ్నిః (యతతే) (సూర్యేణ) సూర్యమండలేన (ఉపయామగృహీతః) సునియమైః స్వీకృతః (అసి) వైశ్వానరాయ) అగ్నయే (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (వైశ్వానరాయ) అగ్నికార్యసాధనాయ (త్వా) త్వామ్.॥౭॥

అన్వయః :-వయం యథా రాజా భువనానామభిశ్రీః కం హి సాధ్నోతి ఇతో జాతః సన్ విశ్వమిదం విచష్టే. యథా సూర్యేణ సహ వైశ్వానరో యతతే తథా వయం వైశ్వానరస్య సుమతౌ స్యామ. హే విద్వన్ యతస్త్వముపయామగృహీతోఽసి తస్మాద్వైశ్వానరాయ త్వా యస్యైష తే యోనిరస్తి తం త్వా చ వైశ్వానరాయ సత్కరోమి.॥౭॥

భావార్థః:-యథా సూర్యేణ సహ చన్ద్రమా రాత్రిం సుభూషయతి తథా సురాజ్ఞా ప్రజా ప్రకాశితా భవతి విద్వాన్ శిల్పిజనశ్చ వహ్నినా సర్వోపయోగీని కార్యాణి సాధ్నోతి.॥౭॥

పదార్థము :-మే మెట్లు (రాజా) ప్రకాశమానుడు (భువనానామ్) లోకముల మధ్య (అభిశ్రీః) అన్నివైపులనుండి ఐశ్వర్య శోభావంతుడగు సూర్యుడు (కమ్) సుఖములను (హి) కూడ సిద్ధపరచుచున్నాడో (ఇతః) ఈ కారణమున (జాతః) ప్రసిద్ధుడైనాడో (ఇదమ్) ఈ (విశ్వమ్) విశ్వమును (వి, చష్టే)

ప్రకాశమొనర్చుచున్నాడో, ఎట్లు (సూర్యేణ) సూర్యునితో బాటు (వైశ్వానరః) విద్యుద్రూపాగ్ని (యతతే) యత్నమొనర్చునదై యున్నదో, అట్లే మేము (వైశ్వానరస్య) విశ్వపతియగు పరమేశ్వరుడు లేక ఉత్తమ సభాపతియొక్క (సుమతౌ) అత్యుత్తమముగ దేశకాలపరిస్థితుల నెరుగు కపటము, మోసము, టక్కరితనము లేని బుద్ధియందు (స్యామ) ఉందుముగాక! ఓ విద్వాంసుడా! దేనిచే నీవు (ఉపయామగృహీతః) చక్కని నియమములతో స్వీకృతుడవై (అసి) ఉన్నావో, దానిచే (వైశ్వానరాయ) అగ్నికొరకు (త్వా) నీకు మరియు ఏ (తే) నీ (ఏషః) ఈ (యోనిః) గృహము గలదో, అట్టి (త్వా) నీకును (వైశ్వానరాయ) అగ్నిసాధ్య కార్యమును సాధించుటకొరకు సత్కరించు చున్నాను. ॥౭॥

భావార్థము :-సూర్యునితో పాటు చంద్రుడును రాత్రులను సుశోభితమొనర్చునట్లు ఉత్తమరాజుతో గూడ ప్రజలు సుఖవంతులగుదురు. మరియు విద్వాంసులగు శిల్పులు (ఇంజనీయర్లు) అగ్నిద్వారా సర్వోపయోగ కార్యములను సాధింతురు. ॥౭॥

7. Just as the Sun, filled with the lustre of grandeur, in the midst of illuminated worlds, gives us pleasure, and therefore illuminates this world with his light, just as lightning exerts with the sun, so should we continue in God's grace.

O learned person thou art acceptable through beautiful restraints. I respect thee for thy knowledge of electricity. This is thy home. I respect Thee for thy accomplishing electrical projects!.

౧౪౬౭౮.వైశ్వానర ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, వైశ్వానరో దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కింవత్ కిం కుర్యురిత్యాహ.

మఱల మానవులు దేనివలె నేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమునందు చెప్పబడెను.

౧౪౬౭౮ వైశ్వానరో న ఊతయఽఆ ప్ర యాతు పరావతః।
అగ్నిరుక్థేన వాహసా। ఉపయామగృహీతోఽసి వైశ్వానరాయ
త్వైష తే యోనిర్వైశ్వానరాయ త్వా॥౮॥

ప.వి:- వైశ్వానరః, నః, ఊతయే, ఆ,ప్ర, యాతు, పరావతః, అగ్నిః, ఉక్థేన, వాహసా, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, వైశ్వానరాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, వైశ్వానరాయ, త్వా.॥౮॥

పదార్థః :-(వైశ్వానరః) విశ్వేషు నాయకేషు విద్వత్సు రాజమానః (నః) అస్మాకమ్ (ఊతయే) రక్షణాద్యాయ (ఆ) ((ప్ర, యాతు) గచ్ఛతు (పరావతః) దూరదేశాత్ (అగ్నిః) పావకవద్వర్తమానః (ఉక్థేన) ప్రశంసనీయేన (వాహసా) ప్రాపణేన (ఉపయామగృహీతః) విద్యావిచారసంయుక్తః (అసి) (వైశ్వానరాయ) ప్రకాశమానాయ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (వైశ్వానరాయ)(త్వా) త్వామ్. ।౮॥

అన్వయః :-యథా వైశ్వానరః పరావతో న ఊతయ ఆ ప్రయాతు తథాఽగ్నిరుక్థేన వాహసా సహోప్నోతు, యస్త్వం వైశ్వానరాయోపయామగృహీతోఽసి తం త్వా యస్యైష తే వైశ్వానరాయ యోనిరస్తి తం త్వా చ స్వీకుర్మః.।౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యో దూరదేశాత్స్వప్రకాశేన దూరస్థాన్ పదార్థాన్ ప్రకాశయతి తథా విద్వాంసః స్వసూపదేశేన దూరస్థాన్ జిజ్ఞాసూన్ ప్రకాశయన్తి.।౮॥

పదార్థము :-ఏవిధముగ (వైశ్వానరః) సకలనాయకులందు ప్రకాశవంతుడగు విద్వాంసుడు (పరావతః) దూరమునుండి (నః) మాయొక్క (ఊతయే) రక్షణకొరకు (ఆ, ప్ర,యాతు) ఉత్తమముగా వచ్చునో, అటులనే (అగ్నిః) అగ్నివంటి తేజశ్శాలియగు మనుష్యుడు (ఉక్థేన) ప్రశంసించదగిన (వాహసా) వ్యవహారముతో ప్రాప్తించుగాక! ఏ నీవు (వైశ్వానరాయ) ప్రకాశవంతునికొరకు (ఉపయామగృహీతః) విద్యల ఆలోచనలతో (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నీకు మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ గృహము (వైశ్వానరాయ) సమస్తనాయకులందుత్తమునికొరకు (యోనిః) గృహము కలదో, అట్టి (త్వా) నిన్నుకూడ మేము స్వీకరించెదముగాక! ।౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ దూరప్రదేశమునుండి సూర్యుడు తన ప్రకాశముచే దూరమందుండు పదార్థములను ప్రకాశపరచుచున్నాడో, అదేవిధముగ విద్వాంసులును తమ శ్రేష్ఠమగు చక్కని ఉపదేశములచే దూరస్థజిజ్ఞాసువులను ప్రకాశితమొనర్చవలయును.।౮॥

8. Just as a learned person foremost amongst the leaders comes for our protection from far away, so should a person brilliant like fire come in a commendable conveyance.

We accept thee full of literary thought for a learned person. We accept Thee, whose this house is meant for the leader of the learned.

౧౪౬౯.అగ్నిరిత్యస్య కుత్స ఋషిః, వైశ్వానరో దేవతా,జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః కైః కస్మాత్ కిం యాచనీయమిత్యాహ.

మఱల నెవరు ఎవనినుండి నేమి కోరవలయును?

౧౪౬౭ అగ్నిరృషిః పవమానః పాఞ్చజన్యః పురోహితః। తమీమహే మహాగయమ్। ఉపయామగృహీతోఽస్యగ్నయే త్వా వర్చస ఏష తే యోనిరగ్నయే త్వా వర్చసే॥౯॥

ప.వి:- అగ్నిః, ఋషిః, పవమానః, పాఞ్చజన్య ఇతి పాఞ్చ+జన్యః, పురోహిత ఇతి పురః+హితః, తమ్, ఈమహే, మహాగయమితి మహా+గయమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, అగ్నయే, త్వా, వర్చసే, ఏషః, తే, యోనిః, అగ్నయే, త్వా, వర్చసే.॥౯॥

పదార్థః :- (అగ్నిః) పావకవద్విద్యయా ప్రకాశితః (ఋషిః) మన్త్రార్థవేత్తా (పవమానః) పవిత్రః (పాఞ్చజన్యః) పఞ్చానాం పఞ్చసు వా జనేషు సాధుః (పురోహితః) పురస్తాద్ధితకారీ (తమ్) (ఈమహే) యాచామహే (మహాగయమ్) మహాన్తో గయా గృహాణి ప్రజా ధనం వా యస్య తం. గయమితి గృహనా..నిఘం. 3.4. అపత్యనా....నిఘం. ౨.౨, ధననా..చ నిఘం. ౨.౧౦. (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (అగ్నయే) విదుషే (త్వా) త్వామ్ (వర్చసే) అధ్యాపనాయ (ఏషః) తే) (యోనిః) నిమిత్తమ్ (అగ్నయే) (త్వా) త్వామ్ (వర్చసే) విద్యాప్రకాశాయ.॥౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యః పాఞ్చజన్యః పురోహితః పవమాన ఋషిరగ్నిరస్తి తం మహాగయం యథా వయమీమహే తథా త్వం వర్చసేఽగ్నయే ఉపయామగృహీతోఽసి తస్మాత్ త్వా యస్యైష తే యోని ర్వర్చసేఽగ్నయేఽస్తి తం త్వా చ వయమీమహే తథైతం యూయమపీహధ్వమ్. ॥౯॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైర్వేదశాస్త్రవిద్భ్యో విద్వద్భ్యః సదా విద్యాప్రాప్తిర్యాచనీయా యేన మహత్త్వం ప్రాప్నుయుః. ॥౯॥

పదార్థము :-ఓ మనుష్యులారా! (పాంచజన్యః) ఐదుగురు మనుష్యుల, లేక పంచప్రాణముల క్రియలందుత్తముడు (పురోహితః) మొదటినుండియే హితమునుగూర్చువాడు. (పవమానః)పవిత్రమైన (ఋషిః)

మంత్రద్రష్ట [మంత్రార్థవేత్త] (అగ్నిః) అగ్నివలె విద్యాప్రకాశకుడు (తమ్) అట్టి (మహాగయమ్) గొప్పగొప్ప గృహము, సంతానము మరియు ధనవంతులవలె మేము ఎట్లు (ఈమహే) యాచింతుమో, అట్లు నీవు (వర్చసే) చదివించునట్టి (అగ్నయే) విద్వాంసులు గలరో, ఎట్లు (త్వా) నిన్ను మేము ప్రార్థన యొనర్పుచున్నామో అటులనే మీరును చేయుడు. ॥౯॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును వేదవేత్తలగు విద్వాంసులను సదా విద్యాప్రాప్తికై ప్రార్థించవలెను. అందువల్ల సకల మానవులు మహత్త్వమును పొందగలుగుదురు. ॥౯॥

9. We pray to him, the master of five senses and lover of five castes, affectionate to all, pure, the knower of the significance of vedic texts, glowing like fire with the warmth of knowledge; the lord of wealth, offspring and palatial buildings. Thou art imbued with religious laws. I accept thee as a dignified literary person. This is thy home of knowledge. I accept thee as a dignified, literary, religious person.

౧౪౬౯.మహానిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ రాజసత్కారమాహ. ఇపుడు రాజసత్కార విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడుచున్నది.

౧౪౬౯ మహాఀ౨॥౨ ఇన్ద్రో వజ్రహస్తః షోడశీ శర్మ యచ్ఛతు హన్తు

పాప్మానం యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి । ఉపయామగృహీతోఽసి

మహేన్ద్రాయ త్వైష తే యోనిర్మహేన్ద్రాయ త్వా ॥౧౦॥

ప.వి:-మహాన్, ఇన్ద్రః, వజ్రహస్త ఇతి వజ్ర+ హస్తః, షోడశీ, శర్మ, యచ్ఛతు హన్తు, పాప్మానమ్, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, మహేన్ద్రాయేతి మహా+ ఇన్ద్రాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, మహేన్ద్రాయేతి మహా+ ఇన్ద్రాయ, త్వా.॥౧౦॥

పదార్థః :-(మహాన్) బృహత్తమః (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తో రాజా (వజ్రహస్తః) వజ్రో హస్తయోర్యస్య సః (షోడశీ) షోడశకలాయుక్తః (శర్మ) శృణ్వన్తి దుఃఖాని యస్మిన్ తద్గృహమ్. శర్మేతి గృహనా...నిఘం. 3.౧౪. (యచ్ఛతు) దదాతు (హన్తు) (పాప్మానమ్)

దుష్టకర్మకారిణమ్ (యః) (అస్మాన్) (ద్వేష్టి) అప్రీతయతి (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (మహేన్ద్రాయ) మహద్గుణవిశిష్టాయ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) (యోనిః) నిమిత్తమ్ (మహేన్ద్రాయ) (త్వా) త్వామ్.॥౧౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! వజ్రహస్తః షోడశీ మహానింద్రః శర్మ యచ్ఛతు యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి తం పాప్మానం హన్తు యస్త్వం మహేన్ద్రాయోపయామగృహీతోఽసి తం త్వా యస్యైష తే మహేన్ద్రాయ యోనిరస్తి తం త్వా చ వయం సత్కుర్యామ.॥౧౦॥

భావార్థః :-హే ప్రజాజనా యో యుష్మభ్యం సుఖం దద్యాత్ దుష్టాన్ హన్యాన్మహైశ్వర్యం వర్ధయేత్స యుష్మాభిః సదా సత్కర్తవ్యః.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వజ్రహస్తః) హస్తములందు వజ్రము గలవాడు (షోడశీ) షోడశకళలు [పదహారుకళలు] గలవాడు (మహాన్) మహోన్నతుడు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజు (శర్మ) దుఃఖముల నష్టపరచునట్టి గృహమును (యచ్ఛతు) ఇచ్చుగాక! (యః) ఎవడు (అస్మాన్) మమ్ము (ద్వేష్టి) వైరభావముతో చూచునో, అట్టి (పాప్మానమ్) పాపాత్ముడగు దుష్కర్మలనొనర్చువారిని (హన్తు) చంపివేయుగాక! ఏ నీవు (మహేన్ద్రాయ) మహామహాగుణములతో గూడిన వానికై (ఉపయామగృహీతః) ప్రాప్తించిన నియమములచే గ్రహించబడినవాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నిన్ను మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఇట్టి (మహేన్ద్రాయ) ఉత్తమ గుణశాలికొరకు (యోనిః) నిమిత్తమైయున్నదో, అట్టి (త్వా) నిన్నును సత్కరింతుముగాక!.॥౧౦॥

భావార్థము:-ఓ ప్రజలారా! దుష్టులను సంహరించి మీకు సుఖములను,ఐశ్వర్యములను పెంపొందజేయువానిని మీరు సదా సత్కరించుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౧౦॥

10. May the mighty, thunder - armed, perfectly virtuous king grant us a comfortable home, may he slay the wicked man who hates us.

Thou art equipped with justice and statesmanship. We accept thee for the extreme supremacy. This is thy kingly palace. We accept thee as a paramount sovereign.

౧౪౭౦.తం వ ఇత్యస్య నోధా గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా,విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజా కిం కుర్యాదిత్యాహ.

మఱల రాజు యేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౦ తం వో దస్మమృతీషహం వసోర్మన్దానమన్ధసః ।

అభి వత్సన్న స్వసరేషు ధేనవఽఇన్ద్రం గీర్భిర్నవామహే ॥౧౧॥

ప.వి:-తమ్, వః, దస్మమ్, ఋతీషహమ్, ఋతిసహమిత్యృతి+సహమ్,వసోః మన్దానమ్, అన్ధసః, అభి, వత్సమ్, న, స్వసరేషు, ధేనవః, ఇన్ద్రమ్, గీర్భిరితి గీః+ భిః, నవామహే.॥౧౧॥

పదార్థః :-(తమ్) (వః)యుష్మభ్యమ్ (దస్మమ్) దుఃఖోపక్షయితారమ్ (ఋతీషహమ్) గతిసహమ్.అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (వసోః) ధనస్య (మన్దానమ్) ఆనన్దన్తమ్ (అన్ధసః) అన్నస్య (అభి) సర్వతః వత్సమ్ (న) ఇవ (స్వసరేషు) దినేషు (ధేనవః) గావః (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తమ్ (గీర్భిః)వాగ్భిః(నవామహే)స్తువీమహే. ॥౧౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా వయం స్వసరేషు ధేనవో వత్సం న యం దస్మమృతీషహం వసోరన్ధసో మన్దానమిన్ద్రం వో గీర్భిరభి నవామహే తథా తం భవన్తోఽపి సదా ప్రీతిభావేన స్తువన్తు.॥౧౧॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా గావః ప్రతిదినం స్వం స్వం వత్సం పాలయన్తి తథైవ ప్రజారక్షకః పురుషః ప్రజా నిత్యం రక్షేత్, ప్రజాయై ధనధాన్యైః సుఖాని వర్ధయేత్. ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మేము (స్వసరేషు) దినములందు (ధేనవః) గోవులు (వత్సమ్) దూడలనెట్లో (న) అట్లే (దస్మమ్) దుఃఖవినాశకుడు (ఋతీషహమ్) నడవడిని సహించువాడు (వసోః) ధనములను (అన్ధసః) అన్నమును మరియు (మన్దానమ్) ఆనందమును పొందియున్న (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్య వంతుడగు సభాపతి (వః) మీకొరకు (గీర్భిః) వాణులతో (అభి, నవామహే) అన్నివైపుల నుండి స్తుతించునట్లు (తమ్) అట్టి సభాపతిని మీరు సదా ప్రీతిభావముతో స్తుతి యొనర్పుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. గోవులు తమ తమ బిడ్డలగు దూడలను ప్రతిదినము ఎట్లు పోషించుచున్నవియో, అట్లే ప్రజారక్షకుడగు రాజు ప్రజలను సదా రక్షించవలయును. ప్రజలను ధనధాన్యములు, అన్నము మున్నగువానిచే సుఖవంతులుగ నొనర్పవలెను.॥౧౧॥

11. O people, just as cows low to their calves all the day long, so with our songs we glorify for ye, this king the dispeller of affliction, the checker of assault, and the enjoyer of riches and foodgrains!.

౧౪౭౧.యద్వాహిష్ఠమిత్యస్య నోధా గోతమ ఋషిః,అగ్నిర్దేవతా,విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః సా రాజ్ఞీ కిం కుర్యాదిత్యాహ.

మఱల నా రాణి యేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౧ యద్వాహిష్ఠన్తదగ్నయే బృహదర్చ విభావసో।

మహిషీవ త్వద్రయిస్త్వద్వాజా ఉదీరతే ॥౧౨॥

ప.వి:- యత్,వాహిష్ఠమ్, తత్, అగ్నయే, బృహత్, అర్చ, విభావసో ఇతి విభా+వసో, మహిషీవేతి మహిషీ+ ఇవ, త్వత్, రయిః, త్వత్, వాజాః, ఉత్, ఈరతే.॥౧౨॥

పదార్థః :-(యత్) (వాహిష్ఠమ్) అతిశయేన వాహయితారమ్ (తత్) (అగ్నయే) పావకాయ (బృహత్) మహత్ (అర్చ) సత్కురు (విభావసో) ప్రకాశితధన (మహిషీవ) యథా రాజ్ఞీ తథా (త్వత్) తవ సకాశాత్ (రయిః) ధనమ్ (త్వత్) (వాజాః) అన్నాదీని (ఉత్) అపి (ఈరతే) ప్రాప్నువన్తి.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే విభావసో అగ్నయే యద్ బృహద్వాహిష్ఠమస్తి తదర్చ. తద్వయమప్యర్చేమ మహిషీవ త్వద్రయిస్త్వద్వాజాశ్చోదీరతే తం వయం సత్కుర్యామ.॥౧౨॥

భావార్థః:-యథా రాజ్ఞీ సుఖప్రాపికా మహాధనప్రదా భవతి తథైవ రాజ్ఞః సకాశాత్సర్వే ధనమన్యాన్యుత్తమాని వస్తూని చ ప్రాప్నుయుః.॥౧౨॥

పదార్థము :-(విభావసో) ప్రకాశవంత ధనశాలివగు ఓ విద్వాంసుడా! (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (యత్) ఎట్టి (బృహత్) గొప్పది మరియు (వాహిష్ఠమ్) అత్యంతముగ అందించునదియో, దానిని (అర్చ) సత్కరించుము (తత్) దానిని మేముకూడ సత్కరింతుముగాక! (మహిషీవ) రాణివంటి (త్వత్) నీచే (రయిః) ధనము (త్వత్) నీనుండి (వాజాః) అన్నాదిపదార్థములను కూడ (ఉత్, ఈరతే) లభించుచున్నవియో, అట్టి నిన్ను మేము సత్కరింతుముగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము :-రాణి యెట్లు సుఖముల నందించునో, మరియు అనేక ధనముల నిచ్చునదగునో, అట్లే రాజువద్దనుండియు ఎల్లరును ధనాది ఉత్తమోత్తమ పదార్థముల పొందవలెను. ॥౧౨॥

12. O learned people honour the king who is great and giver of extreme comfort. Like the queen, riches and foodstuffs proceed from the King!.

౧౪౭౨.ఏహీత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౨ ఏహ్యూషు బ్రవాణి తేఽగ్న ఇత్థేతరా గిరః। ఏభిర్వర్ధాస ఇన్దుభిః ॥౧౩॥

ప.వి:- ఆ, ఇహి, ఊఀఀ ఇత్యూఀ, సు,బ్రవాణి, తే, అగ్నే, ఇత్థా, ఇతరాః, గిరః, ఏభిః, వర్ధాసే, ఇన్దుభిరితీన్దు+భిః.॥౧౩॥

పదార్థః:-(ఆ) సమన్తాత్ (ఇహి) ప్రాప్నుహి (ఉ) వితర్కే (సు)శోభనే (బ్రవాణి) ఉపదిశేయమ్ (తే) తుభ్యమ్ (అగ్నే) ప్రకాశితప్రజ్ఞ (ఇత్థా) అస్మాద్ధేతోః (ఇతరాః) త్వయాఽజ్ఞాతాః (గిరః) వాచః (ఏభిః) (వర్ధాసే) వృద్ధో భవ (ఇన్దుభిః) జలాదిభిః.॥౧౩॥

అన్వయః:-హే అగ్నేఽహమిత్థా త ఇతరా గిరః సు బ్రవాణి యతస్త్వమేతా ఏహి ఉ ఏభిరన్దుభిర్వర్ధాసే. ॥౧౩॥

భావార్థః:-యయా శిక్షయా విద్యార్థినో విజ్ఞానేన వర్ధేరన్తామేవ విద్వాంస ఉపదిశేయుః. ॥౧౩॥

పదార్థము :-(అగ్నేః) ప్రకాశితబుద్ధిగల విద్వాంసుడా! నేను (ఇత్థా)ఈ హేతువుచే (తే) నీకొరకు (ఇతరాః) ఏద్దానిని నీవు తెలిసికొనలేదో అట్టి (గిరః) వాణులను (సు, బ్రవాణి) చక్కగా ఉపదేశింతును దీనివల్ల నీ వీ వాణులను (ఆ, ఇహి) చక్కగా పొందుము (ఉ) మరియు (ఏభిః) ఈ (ఇన్దుభిః) జలము మున్నగు పదార్థములచే (వర్ధాసే) వృద్ధిని పొందుము. ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఎట్టి శిక్షణద్వారా విద్యార్థులు విజ్ఞానమును వృద్ధి చేసికొనగలరో అట్టి శిక్షణనే విద్వాంసులు ఉపదేశించుట యోగ్యమై యున్నది.॥౧౩॥

13. O wise, learned person, come, here I sing verily other songs to thee, With these praises shalt thou grow strong!.

౧౪౭౩.ఋతవ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, సంవత్సరో దేవతా. భురిగ్బృహతీ ఛన్దః. నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౭౩ ఋతవస్తే యజ్ఞం వితన్వన్తు మాసా రక్షన్తు తే హవిః।

సంవత్సరస్తే యజ్ఞం దధాతు నః ప్రజాం చ పరి పాతు నః॥౧౪॥

ప.వి:-ఋతవః, తే, యజ్ఞమ్, వి, తన్వన్తు, మాసాః, రక్షన్తు, తే, హవిః, సంవత్సరః, తే, యజ్ఞమ్, దధాతు, నః, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, చ, పరి, పాతు, నః.॥౧౪॥

పదార్థః :-(ఋతవః) వసన్తాద్యాః (తే) తవ (యజ్ఞమ్) సత్కారాదివ్యవహారమ్ (వి) (తన్వన్తు) విస్తృణన్తు (మాసాః) కార్తికాదయః (రక్షన్తు) (తే) తవ (హవిః) హోతవ్యం వస్తు (సంవత్సరః) (తే) తవ (యజ్ఞమ్) (దధాతు) (నః) అస్మాకమ్ (ప్రజామ్) (చ) (పరి) (పాతు)రక్షతు (నః) అస్మాకమ్.॥౧౪॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్తే యజ్ఞమృతవో వితన్వన్తు తే హవిర్మాసా రక్షన్తు. తే యజ్ఞం నః సంవత్సరో దధాతు. నః ప్రజాం చ పరిపాతు.॥౧౪॥

భావార్థః :-విద్వద్భిర్మనుష్యైః సర్వాభిః సామగ్రీభిర్విద్యావర్ధకో వ్యవహారః సదా వర్ధనీయో న్యాయేన ప్రజాశ్చ పాలనీయాః.॥౧౪॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (యజ్ఞమ్) సత్కారము మున్నగు వ్యవహారములను (ఋతవః) వసంతము మున్నగు ఋతువులు (వి, తన్వన్తు) విస్తృతమగునుగాక! (తే) నీయొక్క (హవిః) హోమించదగిన వస్తువులను (మాసాః) కార్తీకము మున్నగు మాసములు (రక్షన్తు) రక్షించుగాక! (తే) నీ యొక్క (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (నః) మాయొక్క (సంవత్సరః) సంవత్సరములు (దధాతు) పుష్టమొనర్చునుగాక! (చ, నః) మరియు మా (ప్రజామ్) ప్రజలను (పరి, పాతు) అన్ని వైపులనుండి నీవు రక్షించుము. ॥౧౪॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు సమస్త సామగ్రులతో విద్యావర్ధక వ్యవహారములను సదా చేయవలెను. వారు న్యాయయుక్తముగా ప్రజలను రక్షణ జేయుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౧౪॥

14. O learned person, the seasons spread thy yajna, the months protect thy offering. May our year srengthen thy yajna. May thou keep our children safe in every way!.

౧౪౨౪.ఉపహ్వర ఇత్యస్య వత్స ఋషిః. విద్వాన్ దేవతా । విరాడ్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

౧౪౨౪ ఉపహ్వరే గిరీణాం సఙ్గమే చ నదీనామ్ । ధియా విప్రో అజాయత ॥౧౫॥

ప.వి:- ఉపహ్వర ఇత్యు+పహ్వరే, గిరీణామ్, సఙ్గమ ఇతి సమ్+గమే, చ, నదీనామ్, ధియా, విప్రః, అజాయత.॥౧౫॥

పదార్థః :-(ఉపహ్వరే) నికటే (గిరీణామ్) శైలానామ్ (సఙ్గమే) మేలనే (చ) (నదీనామ్) (ధియా) ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా (విప్రః) మేధావీ. విప్ర ఇతి మేధావినామ. నిఘం. 3.౧౫ (అజాయత)జాయతే.॥౧౫॥

అన్వయః:-యో మనుష్యో గిరీణాముపహ్వరే నదీనాం చ సఙ్గమే యోగేనేశ్వరం విచారేణ విద్యాం చోపాసీత. స ధియా విప్రో అజాయత. ॥౧౫॥

భావార్థః:-యే విద్వాంసః పర్వతేష్వేకాన్తే విచారయన్తి తే యోగిన ఇవ ప్రాజ్ఞా భవన్తి.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యుడు (గిరీణామ్) పర్వతముల (ఉపహ్వరే) సమీపమున (చ) మరియు (నదీనామ్) నదుల (సంగమే) కూడలియందు యోగాభ్యాసముచే పరమేశ్వరుని మనస్సునందుంచుకొని విద్య నుపాసించునో వాడు (ధియా) ఉత్తమబుద్ధి లేక కర్మతో గూడినవాడై (విప్రః) విచారశీలుడు మరియు బుద్ధిశాలి (అజాయత) కాగలడు. ॥౧౫॥

భావార్థము :-ఏ విద్వాంసులు స్వాధ్యాయమొనర్చి ఏకాంతమున గూర్చుండి మనన మొనర్చెదరో వారు యోగులవలె ఉత్తమ బుద్ధిశాలురగుదురు.॥౧౫॥

15. In the solitude of mountains and confluence of streams a sage develops his spiritual force, contemplating of God through yoga.

౧౪౭౫. ఉచ్చేత్యస్య మహీయవ ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల వదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౫ ఉచ్చా తే జాతమన్ధసో దివి సద్భూమ్యాదదే । ఉగ్రశ్శర్మ మహి శ్రవః॥౧౬॥

ప.వి:- ఉచ్చా, తే, జాతమ్, అన్ధసః, దివి, సత్, భూమి,ఆ, దదే, ఉగ్రమ్, శర్మ, మహి, శ్రవః.॥౧౬॥

పదార్థః :-(ఉచ్చా) ఉచ్చమ్ (తే) తవ (జాతమ్) నిష్పన్నమ్ (అన్ధసః) అన్నాత్ (దివి) ప్రకాశే (సత్) వర్తమానమ్ (భూమి) అత్ర సుపాం సులుగితి విభక్తేర్లుక్. (ఆ,దదే) గృహ్ణామి (ఉగ్రమ్) ఉత్కృష్టమ్ (శర్మ) గృహమ్ (మహి) మహత్ (శ్రవః) ప్రశంసనీయమ్.॥౧౬॥

అన్వయః:-హే విద్వన్నహం తే యదుచ్చాఽన్ధసో జాతం దివి సదుగ్రం మహి శ్రవః శర్మాదదే తద్ భూమీవ భవతు. ॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిర్మనుష్యైః సూర్యకిరణవాయు మనుష్యాన్నాదియుక్తాని మహాన్త్యుచ్చాని గృహాణి రచయిత్వా తత్ర నివాసేన సుఖం భోక్తవ్యమ్ ॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నేను (తే) మీయొక్క ఏ (ఉచ్చ) ఉన్నత (అన్ధసః) అన్నముద్వారా (జాతమ్) ప్రసిద్ధమైన (దివి) ప్రకాశమున (సత్) ఉన్నట్టి (ఉగ్రమ్) ఉత్తమమగు (మహి) గొప్ప (శ్రవః) ప్రశంసనీయ (శర్మ) గృహమును (ఆ, దదే) ఉత్తమముగా గ్రహించుచున్నానో అది (భూమి) పృథివివలె దృఢముగ నుండుగాక!॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులైన వారు సూర్యుని ప్రకాశము మరియు వాయువులు చక్కగా ప్రవేశించుచుండు అన్నాదులతో సమృద్ధమగు గొప్పగృహములందు వసించి సుఖులై యుండవలెను.॥౧౬॥

16. O learned person, ! admire thy house, high in altitude, full of foodstuffs, well ventilated and airy, grand in sight and extremely commendable. May it be durable like the Earth!.

౧౪౨౬.స న ఇత్యస్య మహీయవ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతాః, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౨౬ స న ఇన్ద్రాయ యజ్యవే వరుణాయ మరుద్భ్యః। వరివోవిత్పరి స్రవ॥౧౭॥

ప.వి:- సః, నః, ఇన్ద్రాయ, యజ్యవే, వరుణాయ, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః వరివోవిదితి వరివః+ విత్, పరి, స్రవ.॥౧౭॥

పదార్థః :-(సః) (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (యజ్యవే) సంగతాయ (వరుణాయ) శ్రేష్ఠాయ (మరుద్భ్యః) మనుష్యేభ్యః (వరివోవిత్) పరిచరణవేత్తా (పరి) (స్రవ) ప్రాప్నుహి. ॥౧౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్స్ మరుద్భ్యో న ఇన్ద్రాయ యజ్యవే వరుణాయ వరివోవిత్ సంస్త్వం పరిస్రవ.॥౧౭॥

భావార్థః:-యేన విదుషా యావత్సామర్థ్యం ప్రాప్యేత తేన తావతా సర్వేషాం సుఖం వర్ధనీయమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (సః) ఆతడే (మరుద్భ్యః) మనుష్యులకొరకు (నః) మా (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యముయొక్క (యజ్యవే) సాంగత్యమునకై (వరుణాయ) శ్రేష్ఠజనులకొరకు (వరివోవిత్) సేవాకర్మలను దెలిసికొనుచు నీవు (పరిస్రవ) సకల దిశలనుండి ప్రాప్తించుము. ॥౧౭॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగు వారు ఎవరెంతెంత సామర్థ్యము నార్జించియున్నారో, వారు తమ సామర్థ్యమును సమస్త మానవుల సుఖమునకై వినియోగించి సర్వప్రజల సుఖమును వృద్ధిపరచదగును. ॥౧౭॥

17. O amiable scholar, fully knownig the duty of service, flow the juice of lerning for the king, respectable sacrificer and us mortals!.

౧౪౭౭. ఏనేత్యస్య మహీయవ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, స్వరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

ఈశ్వరః కథముపాస్య ఇత్యాహ.

ఈశ్వరు నెటు లుపాసించవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౭ ఏనా విశ్వాన్యర్య ఆ ద్యుమ్నాని మానుషాణామ్ । సిషాసన్తో వనామహే ॥౧౮॥

ప. వి:- ఏనా, విశ్వాని, అర్యః, ఆ, ద్యుమ్నాని, మానుషాణామ్, సిషాసన్తః, సిసాసన్త+ ఇతి సిసా+సన్తః, వనామహే. ॥౧౮॥

పదార్థః :-(ఏనా) ఏనాని (విశ్వాని) సర్వాణి (అర్యః) ఈశ్వరః (ఆ) (ద్యుమ్నాని) ప్రదీప్తాని యశాంసి (మానుషాణామ్) మనుష్యాణామ్(సిషాసన్తః) సేవితుమిచ్ఛన్తః (వనామహే) యాచామహే. ॥౧౮॥

అన్వయః:-యోఽర్యో మానుషాణామేనా విశ్వాని ద్యుమ్నాని శాస్తి తం సిషాసన్తో వయం సుఖాన్యావనామహే. ॥౧౮॥

భావార్థః:-యేనేశ్వరేణ మనుష్యాణాం సుఖాయ ధనాని వేదా భోజ్యాదీని వస్తూని చోత్పాదితాని తస్యైవోపాసనా సర్వైర్మనుష్యైః సదా కర్తవ్యా. ॥౧౮॥

పదార్థము :-(అర్యః) పరమేశ్వరుడు (మానుషాణామ్) మానవులయొక్క (ఏనా) ఈ (విశ్వాని) సమస్త (ద్యుమ్నాని) శోభావంతమగు కీర్తుల నుపదేశించుచున్నాడో నాతని (సిషాసన్తః) సేవించునిచ్ఛతో మేము (ఆ, వనామహే) సుఖములను వాంఛించుచున్నాము. ॥౧౮॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు మానవుల సుఖమునకై వేదజ్ఞానము, ధనము, ఆహార పానయోగ్యములైన పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చి యున్నాడో సమస్తమానవులు సదా యాతనినే యుపాసింపదగును. ॥౧౮॥

18. God gives instruction for all these graceful glories of men. Willing to serve God, we pray for pleasures.

౧౪౭౮.అనువీరైరిత్యస్య ముద్గల ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మరల మానవు లేమి చేయవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౮ అను వీరైరను పుష్యాస్మ గోభిరన్వశ్వైరను సర్వేణ పుష్టైః।

అను ద్విపదాను చతుష్పదా వయన్దేవా నో యజ్ఞమృతుథా నయన్తు ॥౧౯॥

ప.వి:- అను, వీరైః, అను, పుష్యాస్మ, గోభిః, అను,అశ్వైః, అను, సర్వేణ, పుష్టైః, అను, ద్విపదేతి ద్వి+పదా, అను, చతుష్పదా, చతుఃపదేతి చతుః+ పదా, వయమ్, దేవాః నః, యజ్ఞమ్, ఋతుథేత్యృతు+ థా, నయన్తు.॥౧౯॥

పదార్థః :-(అను) (వీరైః) ప్రశస్తబలైః (అను) (పుష్యాస్మ) పుష్టా భవేమ (గోభిః) ధేనుభిః (అను) (అశ్వైః) (అను) (సర్వేణ) పుష్టైః (అను) ద్విపదా) మనుష్యాదినా (అను) (చతుష్పదా) గవాదినా (వయమ్) (దేవాః) విద్వాంసః (నః) అస్మాకమ్ (యజ్ఞమ్) ధర్మ్యంవ్యవహారమ్ (ఋతుథా) ఋతుభిః (నయన్తు) ప్రాపయన్తు.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో యథా వయం పుష్టైర్వీరైరను పుష్యాస్మ పుష్టైర్గోభిరనుపుష్యేమ పుష్టైరశ్వైరనుపుష్యేమ, సర్వేణానుపుష్యేమ, ద్విపదాఽనుపుష్యేమ, చతుష్పదానుపుష్యేమ, తథా దేవా నో యజ్ఞమృతుథా నయన్తు.॥౧౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్వీరపురుషాన్ పశూంశ్చ సంపోష్యానుపోషణీయమ్, సదా ఋత్వనుకూలో వ్యవహారః కర్తవ్యశ్చ.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (వయమ్) మేము (పుష్టైః) పుష్టిగల (వీరైః) ప్రశంసనీయ బలశాలురగు వీరపురుషుల (అనుపుష్యాస్మ) పుష్టిద్వారా పుష్టివంతులమగుదుమో అట్టి పుష్టిచే (గోభిః) గోవులు (అను) పుష్టివంతమగుగాక! బలముగల (అశ్వైః) అశ్వములు మున్నగువాని పుష్టిచే (అను) పుష్టివంతమగుగాక! (సర్వేణ) అన్నివిధములుగ పుష్టిచే (అను) పుష్టివంతమగుగాక! (ద్విపదా) ద్విపాదులగు మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణుల పుష్టిచే (అను) పుష్టివంతమగుగాక! (చతుష్పదా) చతుష్పాదులగు గోవులు మున్నగునవి (అను) పుష్టిచే పుష్టివంతమగునట్లే (దేవాః) విద్వాంసులు (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) ధర్మయుక్త వ్యవహారములను (ఋతుథా) ఋతువులద్వారా (నయన్తు) పొందుదురుగాక!॥౧౯॥

భావార్థము :-మానవులు వీరపురుషులను, పశువులను చక్కగా పుష్టివంతమొనర్చినపిదప తాము పుష్టివంతులు గావలయును. మరియు ఎల్లప్పుడును వసంతము మున్నగు ఋతువుల కనుకూలముగ వ్యవహరించ వలయును.॥౧౯॥

19. May we be prosperous with strong, brave sons, strong kine, strong horses, the strength of all, strong quadrupeds and strong men about us. May the learned guide our sacrifice (yajna) season - wise.

౧౪౭౯.అగ్న ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

కథమపత్యాని ప్రశస్తాని స్యురిత్యాహ. సంతాన మెటుల ఉత్తమము కాగలదు?

౧౪౭౯ అగ్నే పత్నీరిహా వహ దేవానాముశతీరుప। త్వష్టారꣳసోమపీతయే ॥౨౦॥

ప.వి:- అగ్నే, పత్నీః, ఇహ, ఆ, వహ, దేవానామ్ ఉశతీః, ఉప, త్వష్టారమ్, సోమపీతయ

ఇతి సోమ+పీతయే.॥౨౦॥

పదార్థః:-(అగ్నే) అధ్యాపకాఽధ్యాపికే వా (పత్నీః) (ఇహ) (ఆ) (వహ) ప్రాపయ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఉశతీః) కామయమానాః (ఉప) (త్వష్టారమ్) దేదీప్యమానమ్ (సోమపీతయే) సోమస్య పానాయ. ॥౨౦॥

అన్వయః:-హే అగ్నే త్వమిహ స్వసదృశాన్ పతీరుశతీర్దేవానాం పత్నీః సోమపీతయే త్వష్టారముపా వహ.॥౨౦॥

భావార్థః:-యది మనుష్యాః కన్యాః సుశిక్ష్య విదుషీః కృత్వా స్వయంవృతాన్ హృద్యాన్ పతీన్ ప్రాపయ్య ప్రేమ్ణా సన్తానానుత్పాదయేయుస్తర్హి తాన్యపత్యాన్యతీవ ప్రశంసితాని భవన్తి.॥౨౦॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అధ్యాపక లేక అధ్యాపికా! నీవు (ఇహ) ఈ గృహస్థాశ్రమమున స్వంతగుణములవంటి గుణశీలురగు పతుల లేక (ఉశతీః) ఆకాంక్షాయుక్తులగు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (పత్నీః) మహిళలను (సోమపీతయే) ఉత్తమ ఓషధీరసముల పానమొనర్చుటకై (త్వష్టారమ్) తేజోవంతుని (ఉప, ఆ, వహ) చక్కగా సమీపమున పొందెదరుగాక!॥౨౦॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు కన్యలకు ఉత్తమ శిక్షణనిచ్చి, విదుషీమణులనుగా జేసి, స్వయంవర విధిగా ప్రియపత్నులనుగా నొనర్చుకొని ప్రీతియుక్తముగ శ్రేష్ఠసంతానము నుత్పన్నమొనర్చెదరో అట్టి సంతానములు అత్యంత ప్రశంసనీయమగును.॥౨౦॥

20. O teachress bring thou near thee in this domestic life, for drinking the juice of medicines, husbands full of attributes like thee, and consorts of the learned; and may thy husband invite near him the lustrous scholars!.

౧౪౮౦.అభీత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతాః, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

కే విద్వాంసో భవేయురిత్యాహ. ఎవరు విద్వాంసు లగుదు రను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పడెను.

౧౪౮౦ అభి యజ్ఞం గృణీహి నో గ్నావో నేష్టః పిబ ఋతునా।
త్వꣳహి రత్నధా౽ అసి॥౨౧॥

ప.వి:- అభి, యజ్ఞమ్, గృణీహి,నః, గ్నావః, నేష్టరితి, నేష్టః, పిబ, ఋతునా, త్వమ్, హి, రత్నధా ఇతి రత్న+ధాః, అసి.॥౨౧॥

పదార్థః:- (అభి) ఆభిముఖ్యే (యజ్ఞమ్) ప్రశస్తవ్యవహారమ్ (గృణీహి)స్తుహి (నః) అస్మాకమ్ (గ్నావః) ప్రశస్తవాగ్మిన్. గ్నేతి వాఙ్ నా...నిఘం ౧. ౧౧. (నేష్టః)నేతః (పిబ) (ఋతునా) వసన్తాద్యేన సహ (త్వమ్) (హి) (రత్నధాః) రమణీయవస్తుధర్తా (అసి).॥౨౧॥

అన్వయః:-హే గ్నావో నేష్టస్త్వమృతునా సహ నో యజ్ఞమభి గృణీహి, యతస్త్వం హి రత్నధా అసి తస్మాత్సదోషధిరసాన్ పిబ. ॥౨౧॥

భావార్థః:-యే సుశిక్షితాయా వాచః సఙ్గతం వ్యవహారం జ్ఞాతుమిచ్ఛేయుస్తే విద్వాంసో భవేయుః.॥౨౧॥

పదార్థము :-(గ్నావః) ప్రశస్త వాణి గల (నేష్టః) నాయకా! నీవు (ఋతునా) వసంతము మున్నగు ఋతువులతో గూడ (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) ఉత్తమవ్యవహారములను (అభి, గృణీహి) ఎదుటనే స్తుతించుము. ఏలన (త్వం, హి) నీవే (రత్నదాః) ప్రసన్నతకు హేతువైన వస్తువుల ధారణమొనర్చు కర్తవై (అసి) ఉన్నావు. కావున ఉత్తమ ఓషధీరసములను (పిబ) పానమొనర్చుము.॥౨౧॥

భావార్థము :- ఉత్తమ శిక్షణలను పొంది వేదానుకూల వ్యవహారముల నెరుగు నిచ్ఛగల వారు మాత్రమే శ్రేష్ఠ విద్వాంసులగుదురు. ॥౨౧॥

21. O eloquent leader, make our fair dealings worthy of praise. Thou art the giver of wealth. Drink the juice of medicines!.

౧౪౮౧. ద్రవిణోదా ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునర్విద్వద్భిర్మనుష్యైః కిం కార్యమిత్యాహ.

విద్వాంసులైన మనుష్యు లేమిచేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౧ ద్రవిణోదాః పిపీషతి జుహోత ప్ర చ తిష్ఠత। నేష్ట్రాదృతుభిరిష్యత॥౨౨॥

ప.వి:- ద్రవిణోదా ఇతి ద్రవిణః+దాః పిపీషతి, జుహోత, ప్ర, చ, తిష్ఠత, నేష్ట్రాత్, ఋతుభిరిత్యృతు +భిః ఇష్యత.॥౨౨॥

పదార్థః:-(ద్రవిణోదాః) యో ద్రవిణో ధనం యశో వా దదాతి సః (పిపీషతి) పాతుమిచ్ఛతి (జుహోత) (ప్ర,చ) (తిష్ఠత) ప్రతిష్ఠాం లభధ్వమ్ (నేష్ట్రాత్) వినయాత్ (ఋతుభిః) వసన్తాదిభిః సహ (ఇష్యత) ప్రాప్నుత.॥౨౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా ద్రవిణోదా ఋతుభిః సహ నేష్ట్రాద్రసం పిపీషతి తథా యూయం రసమిష్యత జుహోత ప్రతిష్ఠత చ. ॥౨౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యా యథా సద్వైద్యాః పథ్యేనోత్తమవిద్యయా స్వయమరోగాః సన్తోఽన్యాన్ రోగాత్ పృథక్కృత్య ప్రశంసాం లభన్తే తథైవ యుష్మాభిరప్యాచరణీయమ్.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ద్రవిణోదాః) ధనము లేక యశస్సు నిచ్చువాడు (ఋతుభిః) వసంతాది ఋతువులతో గూడ (నేష్ట్రాత్) వినయముగా రసమును (పిపీషతి) త్రాగదలచునో, అట్లే మీరును రసమును (ఇష్యత) పొందుడు (జుహోత) గ్రహణమొనర్చుడు లేక హవనమొనర్చుడు (చ) మరియు (ప్ర తిష్ఠత) ప్రతిష్ఠను పొందుడు.॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసుడా! ఉత్తమ వైద్యుడు చక్కని పథ్యభోజనము మరియు ఉత్తమవిద్యలచే స్వయముగా రోగరహితుడై ఇతరుల రోగములను దొలగించి ప్రశంసలను పొందునో అట్లు మీరును ఆలోచనా పుర్వకముగ ఆచరించి, ఇతరుల నాచరిప జేయవలెను. ॥౨౨॥

22. O men, just as the giver of wealth and fame, according to seasons, humbly desires to drink the juice, so should ye procure this juice, perform havan, and attain to glory!.

౧౪౮౨.తవాయమిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా. భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౨ తవాయꣳ సోమస్త్వమేహ్యర్వాఙ్శశ్వత్తమꣳసుమనా అస్య పాహి।

అస్మిన్యజ్ఞే బర్హిష్యానిషద్యా దధిష్వేమం జఠరఽఇన్దుమిన్ద్ర ॥౨౩॥

ప.వి:- తవ, అయమ్, సోమః, త్వమ్, ఆ, ఇహి, అర్వాఙ్ శశ్వత్తమమితి శశ్వత్+తమమ్, సుమనా ఇతి సు+మనాః, అస్య, పాహి, అస్మిన్, యజ్ఞే, బర్హిషి, ఆ, నిషద్య, నిసద్యేతి ని+సద్య, దధిష్వ, ఇమమ్, జఠరే, ఇన్దుమ్, ఇన్ద్ర.॥౨౩॥

పదార్థః :-(తవ) (అయమ్) (సోమః) ఐశ్వర్యయోగః (త్వమ్) (ఆ, ఇహి) సమన్తాత్ప్రాప్నుహి (అర్వాఙ్) అభిముఖ్యం ప్రాప్తః (శశ్వత్తమమ్) అతిశయేన శశ్వదనాది భూతమ్ (సుమనాః) ధర్మకార్యే ప్రసన్నమనాః (అస్య) (పాహి) (అస్మిన్) (యజ్ఞే) సంగన్తవ్యే (బర్హిషి) ఉత్తమే సాధుని(ఆ) (నిషద్య) నితరాం స్థిత్వా. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (దధిష్వ) ధర (ఇమమ్) (జఠరే) ఉదరాగ్నౌ (ఇన్దుమ్) రోగహరౌషధిరసమ్ (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యమిచ్ఛో.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర విద్వన్యస్తవాయం సోమోఽస్తి, తం త్వమేహి సుమనా అర్వాఙ్ సన్నస్య శశ్వత్తమం పాహి. అస్మిన్ బర్హిషి యజ్ఞే నిషద్య జఠర ఇమమిందుం చాదధిష్వ.॥౨౩॥

భావార్థః :-విద్వాంసః సర్వైః సహాభిముఖ్యం ప్రాప్య ప్రసన్నమనసః సన్తః సనాతనం ధర్మం విజ్ఞానఞ్చోపదిశేయుః పథ్యమన్నాది సేవేరన్ సదైవ పురుషార్థే ప్రయుతేరꣳశ్చ.॥౨౩॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యముల నాకాంక్షించు విద్వాంసుడా! ఏ (తవ) నీయొక్క (అయమ్) ఏ (సోమః) ఐశ్వర్యయోగముగలదో దానిని (త్వమ్) నీవు (ఆ, ఇహి) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనుము (సుమనాః) ధర్మకార్యములందు ప్రసన్నచిత్తము (అర్వాఙ్) ఎదుటనే ప్రాప్తించిన (అస్య) ఈ నీ యాత్మ యొక్క (శశ్వత్తమమ్) అధికతరమగు అనాదిధర్మమును (పాహి) కాపాడుము (అస్మిన్) ఇట్టి (బర్హిషి) ఉత్తమ (యజ్ఞే) పొందదగిన వ్యవహారములందు (నిషద్య) నిరంతరము స్థిరముగనుండి (జఠరే) జఠరాగ్నియందు (ఇమమ్) ఈ ప్రత్యక్ష (ఇన్దుమ్) రోగనాశక ఓషధులరసమును (ఆ, దధిష్వ) ఉత్తమరీతిలో ధారణమొనర్చుము.॥౨౩॥

భావార్థము :-విద్వాంసులగువారు సర్వజనుల ఎదుటకు చేరి ప్రసన్నచిత్తము గలవారై సనాతనధర్మము మరియు విజ్ఞానము నుపదేశించవలెను. పథ్యాన్నముల భుజించుచు సదా పురుషార్థములందు నిరతులై యుండవలయును. ॥౨౩॥

23. O learned person desirous of supremacy, secure well thy contact with powe.r In the performance of religious deeds, with a tranquil mind, protect this eternal soul of thine. Sitting steadfastly in this yajna, take into thy belly this efficacious medicinal juice!

౧౪౮౩. అమేవేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౩ అమేవ నః సుహవా ఆ హి గన్తన ని బర్హిషి సదతనా రణిష్టన ।

అథా మదస్వ జుజుషాణో అన్ధసస్త్వష్టర్దేవేభిర్జనిభిః సుమద్గణః॥౨౪॥

ప.వి:- అమేవేత్యమా+ఇవ, నః, సుహవా+ ఇతి సు+హవాః, ఆ, హి, గన్తన, ని, బర్హిషి, సదతన, రణిష్టన, అథ, మదస్వ, జుజుషాణః, అన్ధసః, త్వష్టః, దేవేభిః, జనిభిరితి జని+భిః, సుమద్గణ ఇతి సుమత్+గణః.॥౨౪॥

పదార్థః-(అమేవ) ఉత్తమం గృహమివ (నః) అస్మాన్ (సుహవాః) శోభనాహ్వానాః (ఆ) (హి) కిల (గన్తన) గచ్ఛత (ని) నితరామ్ (బర్హిషి) ఉత్తమే వ్యవహారే (సదతన) సీదత (రణిష్టన) వదత (అథ) అనంతరమ్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (మదస్వ) ఆనన్ద (జుజుషాణః) ప్రసన్నః సేవమానః (అన్ధసః) అన్నాదేర్మధ్యే (త్వష్టః) దేదీప్యమానః (దేవేభిః) దివ్యగుణైః (జనిభిః) జన్మభిః (సుమద్గణః) సుహర్షగణః. ॥౨౪॥

అన్వయః:-హే త్వష్టో జుజుషాణః సుమద్గణః సంస్త్వం దేవేభిర్జనిభిః సహాఽన్ధసో మదస్వాథాఽమేవాన్యానానన్దయ, హే విద్వాంసః సుహవా యూయమమేవ బర్హిషి న ఆ గన్తన. అత్ర హి నిషదతన రణిష్టన చ.॥౨౪॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యే స్వయముత్తమే వ్యవహారే స్థిత్వాఽన్యాన్ స్థాపయేయుస్తే సదాఽనన్దేయుః. స్త్రీపురుషాః ప్రీత్యా సంయుజ్య యాన్యపత్యాని జనయేయుస్తాని దివ్యగుణాని జాయన్తే. ॥౨౪॥

పదార్థము :-(త్వష్టః) తేజస్వివగు ఓ విద్వాంసుడా! (జాజాషాణః) ప్రసన్నచిత్తముతో గురుజనముల సేవలొనర్చుచు (సుమద్గణః) చక్కని ప్రసన్నమండలిగలిగిననీవు (దేవేభిః) ఉత్తమ గుణములతో (జనిభిః) జన్మములతో గూడ (అన్ధసః) అన్నాది పదార్థముల ప్రాప్తియందు (మదస్వ) ఆనందితుడవు కమ్ము (అథ) ఆ పిదప (అమేవ) ఉత్తమ గృహమువలె ఇతరుల కానందమును గలిగించుము. ఓ విద్వాంసులారా! (సుహవాః) చక్కగా పిలుచువారగు మీరు ఉత్తమ గృహమువలె (బర్హిషి) ఉత్తమ వ్యవహారమున (నః) మాకు (ఆ, గన్తన) ఉత్తమముగా ప్రాప్తించుడు. ఈ స్థానమునందు (హి) నిశ్చితులై (ని, సదతన) నిరంతరము కూర్చుండుడు మరియు (రణిష్టన) చక్కగా నుపదేశింపుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఉత్తమ వ్యవహారములందు స్థిరులైయుండి ఇతరులను స్థిరపరచువారు సదా ఆనందితులై యుందురు. పతీపత్నులు ఉత్కంఠపూర్వకముగ సంయోగమయి సంతానము నుత్పన్నమొనర్చిన అట్టి సంతానము ఉత్తమ గుణములతో గూడినదగును.॥౨౪॥

24. O majestic scholar, serving gladly thy preceptor, in gladsome company, with noble qualities, and with thy mother, sister and wife, be happy in the acquisition of nice foodsutffs!.

Afterwards make others happy like a comfortable house. O learned perople, well invoked establish us in fair dealings, sit near us at ease, and give us good insructions!.

౧౪౨౪.స్వాదిష్ఠయేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౨౪ స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమ ధారయా।

ఇన్ద్రాయ పాతవే సుతః ॥౨౫॥

ప.వి:- స్వాదిష్ఠయా, మదిష్ఠయా, పవస్వ, సోమ, ధారయా, ఇన్ద్రాయ, పాతవే, సుతః.॥౨౫॥

పదార్థః :-(స్వాదిష్ఠయా) అతిశయేన స్వాదుయుక్తయా (మదిష్ఠయా) అతిశయేనానన్దప్రదయా (పవస్వ) పవిత్రో భవ (సోమ) ఐశ్వర్యయుక్త (ధారయా) ధారణకర్త్ర్యా (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (పాతవే) పాతుం రక్షితుమ్ (సుతః) నిష్పాదితః. ॥౨౫॥

అన్వయః:-హే సోమ! విద్వంస్త్వం య ఇంద్రాయ పాతవే సుతోఽస్తి తస్య స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా ధారయా పవస్వ.॥౨౫॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసో మనుష్యాః సర్వరోగప్రణాశకమానందప్రదమోషధిరసం పీత్వా శరీరాత్మానౌ పవిత్రయన్తి తే ధనాఢ్యా జాయన్తే.॥౨౫॥

పదార్థము :-(సోమ) ఐశ్వర్యయుక్తుడవు నగునో విద్వాంసుడా! నీవు ఏ (ఇన్ద్రాయ) సంపత్తిని (పాతవే) రక్షణ యొనర్చుటకై (సుతః) తీయబడిన ఉత్తమరసము గలదో, దానిని (స్వాదిష్ఠయా) అతి స్వాదయుక్తముగా (మదిష్ఠయా) అత్యానందమును గలిగించునదియు (ధారయా) ధారణ మొనర్చదగిన క్రియచే (పవస్వ) పవిత్రుడవు అగుము.॥౨౫॥

భావార్థము :-విద్వాంసులగువారు సమస్త రోగములను నాశమొనర్చునట్టి ఓషధుల రసమును పానమొనర్చి తమ శరీరములు మరియు ఆత్మలను పవిత్రమొనర్చుకొని ధనాఢ్యులగుదురు. ॥౨౫॥

25. O mighty learned fellow, fro thee is this juice pressed, for the protection of riches. Purify thyself with its sweetest and most gladdening flow!.

౧౪౮౫.రక్షోహేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౫ రక్షోహా విశ్వచర్షణిరభి యోనిమయోహతే। ద్రోణే సధస్థమాసదత్॥౨౬॥

ప.వి:- రక్షోహేతి రక్షః+హా, విశ్వచర్షణిరితి విశ్వ+చర్షణిః, అభి, యోనిమ్, అయః+హతే, ద్రోణే, సధస్థమితి సధ+స్థమ్, ఆ, అసదత్.॥౨౬॥

పదార్థః :-(రక్షోహా) యో రక్షాంసి దుష్టాన్ ప్రాణినో హన్తి సః (విశ్వచర్షణిః) విశ్వస్యాఽఖిలస్య ప్రకాశకః (అభి) అభితః (యోనిమ్) గృహమ్ (అయోహతే) అయసా సువర్ణేన ప్రాప్తే. అయ ఇతి హిరణ్యనా...నిఘం. ౧. ౨ (ద్రోణే) పాత్రవిశేషే (సధస్థమ్) సమానస్థానమ్ (ఆ) (అసదత్) తిష్ఠేత్.॥౨౬॥

అన్వయః:-యో రక్షోహా విశ్వచర్షణిర్విద్వానయోహతే ద్రోణే సధస్థం యోనిమభ్యాసదత్స సర్వం సుఖమాప్నుయాత్. ॥౨౬॥

భావార్థః:-యేఽవిద్యాహన్తారో విద్యాప్రకాశకాః సర్వర్తుసుఖకరేషు సువర్ణాదియుక్తేషు గృహేషు స్థిత్వా విచారం కుర్యుస్తే సుఖినో జాయన్త ఇతి.॥౨౬॥

పదార్థము :-(రక్షోహా) దుష్టప్రాణులను సంహరించునట్టి (విశ్వచర్షణిః) విశ్వమంతటను ప్రకాశపరచునట్టి ఏ విద్వాంసుడు (అయోహతే) సువర్ణముచే లభ్యమైన (ద్రోణే) ద్రోణము [ఇరువది సేర్ల అన్నమునుంచదగిన

పా[త్ర] యందు (సధస్థమ్) సమానస్థితిగల (యోనిమ్) గృహమునందు (అభి,ఆ,అసదత్) ఉత్తమ రీతిలో స్థిరమై యుండునో నాతడు సంపూర్ణ సుఖమును పొందును.॥౨౬॥

భావార్థము :- అవిద్యను నాశనమొనర్చి అజ్ఞానమును దొలగించి విజ్ఞానమును ప్రకాశపరచు విద్వాంసులు సకల ఋతువులందును సుఖమునిచ్చు సువర్ణాదులతో గూడియున్న గృహమున గూర్చుండి ఆలోచన (మనన) మొనర్చువారు సదా సుఖవంతులై యుందురు. ॥౨౬॥

26. The fiend - queller, and the friend of all, in his country attains to reverence and a dignified position, and lives happily in his house filled with gold.

అస్మిన్నధ్యాయే పురుషార్థఫలవర్ణనం సర్వేషాం మనుష్యాణాం వేదపఠనశ్రవణాధికారః పరమేశ్వరవిద్వత్సత్య నిరూపణమగ్న్యాదిపదార్థకథనం యజ్ఞవర్ణనం సుందరగృహనిర్మాణముత్తమస్థానే స్థితిశ్చోక్తాఽత ఏతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు పురుషార్థముయొక్క ఫలము, సమస్త మానవులకు వేదమును చదువుటకు, వినుటకు అధికారము, పరమేశ్వరుడు, విద్వాంసుడు, సత్యనిరూపణము, అగ్ని మున్నగు పదార్థములు, యజ్ఞము, చక్కనిగృహము నిర్మించుట మరియు ఉత్తమ స్థానములందు స్థిరముగుట మున్నగు విషయములు చెప్పబడినవి. కావున ఈ యధ్యాయము యొక్క అర్థము పూర్వాధ్యాయమునందు చెప్పబడిన యర్థముతో సంగతిగలదని గ్రహించ వలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే
సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే షడ్వింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్ ॥ ౨౬॥

శ్రీ మత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యమహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదియారవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్ష ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం.లోకములహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కులప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మర్రి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరించబడిన
ఇరువది యారవఅధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

27వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 45మంత్రములు, 45ఛందస్సులు, 690పదములు, 1591అక్షరములు

అథ సప్తవింశో౽ధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే పఞ్చచత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న౽ ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౪౮౬.సమా ఇత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథాప్తైః కథమాచరణీయమిత్యాహ. ఆప్తు లెట్లు ప్రవర్తించవలయు నను విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౮౬ సమాస్త్వాగ్న౽ ఋతవో వర్ధయన్తు సంవత్సరా౽ ఋషయో యాని సత్యా।

సం దివ్యేన దీదిహి రోచనేన విశ్వా ఆ భాహి ప్రదిశశ్చతస్రః ॥౧॥

ప.వి:- సమాః, త్వా, అగ్నే, ఋతవః, వర్ధయన్తు, సంవత్సరాః, ఋషయః, యాని, సత్యా, సమ్, దివ్యేన। దీదిహి, రోచనేన, విశ్వాః, ఆ, భాహి, ప్రదిశ ఇతి ప్ర + దిశః, చతస్రః ॥౧॥

పదార్థః :-(సమాః) వర్షాణి (త్వా) త్వామ్ (అగ్నే) విద్వన్ (ఋతవః) శరదాదయః (వర్ధయన్తు) (సంవత్సరాః) (ఋషయః) మంత్రార్థవిదః (యాని) (సత్యా) సత్సు సాధూని త్రైకాల్యాబాధ్యాని కర్మాణి (సమ్)(దివ్యేన) అతిశుద్ధేన (దీదిహి) కామయ (రోచనేన) ప్రదీపనేన (విశ్వాః) అఖిలాః (ఆ) సమన్తాత్ (భాహి) ప్రకాశయ ((ప్రదిశః) ప్రకృష్టగుణయుక్తా దిశః (చతస్రః) ఏతత్సంఖ్యాప్రమితాః.॥౧॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! సమా ఋతవః సంవత్సరా ఋషయో యాని సత్యా సన్తి తే త్వా వర్ధయన్తు. యథా౽గ్నిర్దివ్యేన రోచనేన విశ్వాశ్చతస్రః ప్రదిశః ప్రకాశయతి తథా విద్యాం సందీదిహి. న్యాయ్యం ధర్మమా భాహి. ॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. ఆప్తైః సర్వదా సత్యా విద్యాః కర్మాణి చోపదిశ్య సర్వేషాం శరీరిణామారోగ్యపుష్టిర్విద్యాసుశీలే చ వర్ధనీయే. యథా సూర్యః స్వసంనిహితాన్ప్రకాశయతి తథా సర్వే మనుష్యాః సుశిక్షయా సదైవావర్ధయితవ్యాః.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ (అగ్నే) విద్వాంసుడా! (సమాః) వర్ష (ఋతవః) శరదాది ఋతువులు (సంవత్సరాః) ప్రభవ, విభవ మున్నగు సంవత్సరములు (ఋషయః) మంత్రార్థముల నెరిగిన విద్వాంసులు మరియు

(యాని) ఏవి (సత్యా) సత్యకర్మలు గలవో, అవి (త్వా) నిన్ను (వర్ధయన్తు) వృద్ధిపరచుగాక! అగ్ని యెట్లు (దివ్యేన) శుద్ధమగు (రోచనేన) ప్రకాశముచే (విశ్వాః) సకల (ప్రదిశః) ఉత్తమగుణములతో గూడిన (చతస్రః) నాలుగుదిశల నెట్లు ప్రకాశపరచునో, అట్లే విద్యయొక్క (సం, దీదిహి) ఉత్తమరీతిని కాంక్షించుము మరియు న్యాయయుక్త ధర్మమును (సం,అ,భాహి) శ్రేష్ఠముగ ప్రకాశపరచుము.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఆప్తులగువారు సర్వకాలములయందు సత్యవిద్యలను, ఉత్తమ కర్మలను గూర్చి ఉపదేశించుచు సమస్త శరీరధారుల ఆరోగ్యము, పుష్టి,విద్య, సుశీలత్వములను పెంపొందించవలయును. సూర్యుడు తన సన్ముఖ పదార్థముల నెట్లు ప్రకాశపరచునో, అట్లే సకల మానవులను శిక్షణచే సదా ఆనందితుల నొనర్చవలయును. ॥౧॥

1. O learned person, may years, seasons, knowers of vedic interpretation and all the verities strenghten thee!.

Just as the sun with celestial effulgence illumines all the four efficacious regions so should thou long for knowledge, and manifest justice.

౧౪౮౭.సం చేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, సామిధేన్యో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విద్వాంస ఏవోత్తమాధికారే యోజనీయా ఇత్యాహ.

విద్వాంసులనే ఉత్తమాధికారమునందు నియుక్తపరచవలయును.

౧౪౮౭ సం చేధ్యస్వాగ్నే ప్ర చ బోధయైనముచ్చ తిష్ఠ మహతే సౌభగాయ।
మా చ రిషదుపసత్తా తే అగ్నే బ్రహ్మాణస్తే యశసః సన్తు మాఽన్యే॥౨॥

ప.వి:- సమ్, చ, ఇధ్యస్వ, అగ్నే, ప్ర, చ, బోధయ, ఏనమ్, ఉత్, చ, తిష్ఠ, మహతే, సౌభగాయ, మా, చ, రిషత్, ఉపసత్తేత్యుప+సత్తా, తే, అగ్నే, బ్రహ్మాణః, తే, యశసః, సన్తు, మా, అన్యే.॥౨॥

పదార్థః :- (సమ్) సమ్యక్ (చ) (ఇధ్యస్వ) ప్రదీప్తో భవ (అగ్నే) అగ్నివద్వర్తమాన (ప్ర) (చ) (బోధయ) (ఏనమ్) జిజ్ఞాసుమ్ (ఉత్) (చ) (తిష్ఠ) (మహతే) (సౌభగాయ) శోభనస్య భగస్యైశ్వర్యస్య భావాయ (మా) (చ) (రిషత్) హింస్యాత్, (ఉపసత్తా) య ఉపసీదతి సః (తే) తవ (అగ్నే) (బ్రహ్మాణః) చతుర్వేదవిదః (తే) (యశసః) కీర్తేః (సన్తు) (మా) నిషేధే (అన్యే).॥౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం సమిధ్యస్వైవం ప్రబోధయ చ మహతే సౌభగాయ చోత్తిష్ఠ. ఉపసత్తా భవాన్ సౌభగం మా రిషత్. హే అగ్నే! తే బ్రహ్మాణోఽన్యే చ మా సన్తు తే యశస ఉన్నతిం చ మా రిషత్.॥౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే విద్వద్భ్యో భిన్నాజ్ఞానానుత్తమాఽధికారేన యోజయన్తి సదోన్నతయే ప్రయతన్తేఽన్యాయేన కఞ్చిన్న హింసన్తి చ తే కీర్త్యైశ్వర్యయుక్తా భవన్తి.॥౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజోవంతుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు (సమ్, ఇధ్యస్వ) చక్కగా ప్రకాశించుము (చ) మరియు (ఏనమ్) ఈ జిజ్ఞాసువులకు (ప్రబోధయ) చక్కని బోధను చేయుము (చ) మరియు (మహతే) గొప్ప) (సౌభగాయ)సౌభాగ్యవంతులగుటకై (ఉత్, తిష్ఠ) ఉద్యమించుము (ఉపసత్తా) సమీపమున గూర్చుండు సౌభాగ్యమును నీవు (మా, రిషత్) చెరచకుము (అగ్నే) ఓ తేజోవంతులు (తే) నీయొక్క (బ్రహ్మాణః) నాలుగు వేదముల నెరిగినవారు (అన్యే) భిన్నబుద్ధిగలవారు (చ) కూడ (మా, సన్తు) కాకుందురు గాక (చ)మరియు (తే) నీవు నీయొక్క (యశసః) యశోకీర్తులయున్నతిని చెరచివేయకుము.॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులకు భిన్నముగ అయోగ్యులను ఉత్తమాధికారములపై నియుక్త మొనర్చనివారు, సదా ఉన్నతికై ప్రయత్నించువారు, అన్యాయముగా ఎవ్వరినికూడ సంక్షోభపరచనివారు కీర్తి, ఐశ్వర్యయుక్తులు, యశోవంతు లగుదురు. ॥౨॥

2. Shine thou, O learned person lustrious like fire, make this seeker after knowledge, rise up erect for great and happy fortune. Be those uninjured who adore thee. Let not thy priests, the knowers of all the four vedas, turn against thee. Don't spoil thy glory and progress!.

౧౪౮౮.త్వామిత్యస్యాగ్నిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

జిజ్ఞాసుభిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. జిజ్ఞాసువు లేమి చేయవలయునను విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౮౮ త్వామగ్నే వృణతే బ్రాహ్మణా ఇమే శివో అగ్నే సంవరణే భవా నః ।

సపత్నహా నో అభిమాతిజిచ్చ స్వే గయే జాగృహ్యప్రయుచ్ఛన్॥౩॥

ప.వి:- త్వామ్, అగ్నే, వృణతే, బ్రాహ్మణాః, ఇమే, శివః, అగ్నే, సంవరణ ఇతి సం + వరణే, భవ, నః, సపత్నహేతి సపత్న+హా, నః, అభిమాతిజిదిత్యభిమాతి+జిత్, చ, స్వే, గయే, జాగృహి, అప్రయుచ్ఛన్నిత్య ప్ర+యుచ్ఛన్.॥౩॥

పదార్థః :- (త్వామ్) (అగ్నే) విద్వన్ (వృణతే) స్వీకుర్వన్తి (బ్రాహ్మణాః) బ్రహ్మవిదః (ఇమే) (శివః) మఙ్గలకారీ (అగ్నే) పావకవత్ ప్రకాశమాన (సంవరణే) సమ్యక్ స్వీకరణే (భవ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నహా) శత్రుదోషహన్తా (నః) అస్మాన్ (అభిమాతిజిత్) అభిమానజిత్, (చ) (స్వే) స్వకీయే (గయే) గృహే (జాగృహి) (అప్రయుచ్ఛన్) ప్రమాదమకుర్వన్.॥3॥

అన్వయః :-హే అగ్నే పావకవద్వర్తమాన య ఇమే బ్రాహ్మణాస్త్వాం వృణతే, తాన్ ప్రతి త్వం సంవరణే శివో భవ నోఽస్మాకం సపత్నహా భవ. హే అగ్నేఽప్రయుచ్ఛన్నభిమాతిజిచ్చ త్వం స్వే గయే జాగృహి నో ఽస్మాంశ్చ జాగృతాన్ కురు.॥3॥

భావార్థః :-యథా విద్వాంసో బ్రహ్మ స్వీకృత్య మఙ్గలమాప్నువన్తి. దోషాన్ ఘ్నన్తి తథా జిజ్ఞాసవో బ్రహ్మవిదః ప్రాప్య మఙ్గలాచరణాః సన్తః కుశీలతాం ఘ్నన్త్వాలస్యం విహాయ విద్యామున్నయన్తు చ.॥3॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజస్వివగు ఓ విద్వాంసుడా! అగ్ని సమానముగ నున్నట్టి ఏ (ఇమే) ఈ (బ్రాహ్మణాః) బ్రహ్మవేత్తలు (త్వామ్) నిన్ను (వృణతే) స్వీకరించుచున్నారో వారియెడ నీవు (సంవరణే) చక్కగా స్వీకరించుటయందు (శివః) శుభప్రదాతవు (భవ) అగుము (నః) మాయొక్క (సపత్నహా) శత్రువుల దోషములను హననమొనర్చువాడవు అగుము (అగ్నే) అగ్నివలె ప్రకాశించువాడా! (అప్రయుచ్ఛన్) నిర్లక్ష్యము చేయక (చ) మరియు (అభిమాతిజిత్) అభిమానమును జయించువాడవగు నీవు (స్వే) స్వకీయ (గయే) గృహమునందు (జాగృహి) జాగరూకుడవై యుండుము అనగా అధిక నిద్ర, సోమరితనము మున్నగు వానిని వదలుము (నః) మమ్ము శీఘ్రముగా చైతన్యపరచుము.॥3॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు పరబ్రహ్మానుభూతిని ప్రాప్తించుకొని ఆనందశుభములను దోషములను నిర్మూలముగ నాశపరచుకొనునట్లు జిజ్ఞాసువులగువారు బ్రహ్మవేత్తలగు విద్వాంసులను ప్రాప్తించుకొని ఆనందమంగళముల నాచరించుచు కుసంస్కార, నీచస్వభావముల మూలమును ఛేదించి, సోమరితనమునువదలి విద్యల నున్నతపరచు చుండవలెను.॥3॥

3. O learned person, these masters of the vedas elect thee as their leader. Be thou propitious unto them in this election. Remove thou the errors of our foes. O learned personbeing free from sloth and pride, watch in thy house, and keep us also conscious!.

౧౪౦౯. ఇహైవేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. ఇపుడు రాజధర్మ విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౦౯ ఇహైవాగ్నేఽఅధి ధారయా రయిం మా త్వా ని క్రన్పూర్వచితో నికారిణః।
క్షత్రమగ్నే సుయమమస్తు తుభ్యముపసత్తా వర్ధతాం తేఽఅనిష్టృతః ॥4॥

ప.వి:- ఇహ, ఏవ, అగ్నే, అధి, ధారయ, రయిమ్, మా, త్వా, ని, క్రన్, పూర్వచిత ఇతి పూర్వ+చితః నికారిణ ఇతి ని+కారిణః, క్షత్రమ్, అగ్నే, సుయమమితి సు+యమమ్, అస్తు, తుభ్యమ్। ఉపసత్తేత్యుప+సత్తా, వర్ధతామ్, తే, అనిష్టృతః, అనిస్తృత ఇత్యని+స్తృతః.॥౮॥

పదార్థః :-(ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఏవ) (అగ్నే) విద్యుద్వర్తమాన (అధి) ఉపరిభావే (ధారయ) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (రయిమ్) శ్రియమ్, (మా) (త్వా) త్వామ్(ని) నీచైః (క్రన్) కుర్యుః (పూర్వచితః) పూర్వైః ప్రాప్తవిజ్ఞానాదిభిర్వృద్ధైః (నికారిణః) నితరాం కర్తుం స్వభావాః (క్షత్రమ్) ధనం రాజ్యం వా (అగ్నే) వినయప్రకాశిత (సుయమమ్) సుష్ఠు యమా యస్మాత్తత్ (అస్తు) (తుభ్యమ్) (ఉపసత్తా) ఉపసీదన్ (వర్ధతామ్) (తే) తవ (అనిష్టృతః) అనుపహింసితః. ॥౮॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వమిహ రయిం ధారయ పూర్వచితో నికారిణస్త్వామా ని క్రన్. హే అగ్నే! తే సుయమం క్షత్రమస్తు యేనోపసత్తా సన్ననిష్టృతో భూత్వైవ భవానధివర్ధతామ్. తుభ్యం క్షత్రం సుఖదాతృ భవతు.॥౮॥

భావార్థః :-హే రాజన్నేవం వినయం ధరేర్యేన పూర్వవృద్ధా జనాస్త్వాం బహుమన్యేయు రాజ్యే సునియమాన్ ప్రవర్తయ, యేన స్వయం స్వరాజ్యం చ విఘ్నవిరహం భూత్వా సర్వతో వర్ధేత భవన్తం సర్వోపరి ప్రజా మన్యేత చ ॥౮॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యుత్తువలె వర్తమానమై యున్న విద్వాంసుడా! నీవు (ఇహ) ఈ జగత్తునందు (రయిమ్) లక్ష్మిని (ధారయ) ధారణమొనర్చుము. (పూర్వచితః) మొదటనే పొందిన విజ్ఞానాదులందు శ్రేష్ఠమైనవారు (నికారిణః) నిరంతరము కర్మల నొనర్చు స్వభావముగలవారు (త్వా) నీకు (మా, ని, క్రన్) నీచగతి ప్రాప్తిని గలిగించకుందురుగాక! (అగ్నే) వినయముచే శోభించు ఓ సభాపతీ! (తే) నీయొక్క (సుయమమ్) శ్రేష్ఠనియమములందు నడచుచు, వారు (క్షత్రమ్) ధనము, రాజ్యముగలవారు (అస్తు) అగుదురుగాక! దానిచే (ఉపసత్తా) సమీపమున గూర్చుండి (అనిష్టృతః) హింస మరియు విఘ్నములను పొంద కుండి (ఏవ) నీవు మాత్రము (అధి, వర్ధతామ్) అధికవృద్ధిని పొందుము (తుభ్యమ్) నీ కొరకు రాజ్యధనములు సుఖవంతముగుగాక!॥౮॥

భావార్థము :-ఓ రాజా! నీవు శ్రేష్ఠనియమములం దుండుము. దీనిచే ప్రాచీన వృద్ధజనులు నిన్నుగొప్పగా నెంచెదరు. రాజ్యమునందు ఉత్తమ నియమములను ప్రవృత్తపరచుము. అందువల్ల నీవు, నీ రాజ్యము విఘ్నరహితమై నల్దిశలలో కీర్తివంతము గాగలదు.॥౮॥

4. O learned person, amass wealth in this world, Let not the old, exalted, learned persons, ever devoted to action, tolerate thy moral degradation!.

O ruler, famous for thy humility, let thy administration be run by just laws. May thy adorers, following non-violence make thee strong. May the State riches make thee happy!.

౧౪౯౦. క్షత్రేణేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాట్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౦ క్షత్రేణాగ్నే స్వాయుః సꣳరభస్వ మిత్రేణాగ్నే మిత్రధేయే యతస్వ।
సజాతానాం మధ్యమస్థా ఏధి రాజ్ఞామగ్నే విహవ్యో దీదిహీహ॥౫॥

ప.వి:-క్షత్రేణ, అగ్నే, స్వాయురితి సు౽ఆయుః, సమ్, రభస్వ, మిత్రేణ, అగ్నే, మిత్రధేయ ఇతి మిత్ర+ధేయే, యతస్వ, సజాతానామితి స+జాతానామ్, మధ్యమస్థా ఇతి మధ్యమ+స్థాః, ఏధి, రాజ్ఞామ్, అగ్నే, విహవ్య ఇతి, వి+హవ్యః, దీదిహి, ఇహ॥౫॥

పదార్థః :-(క్షత్రేణ) రాజ్యేన ధనేన వా (అగ్నే) పావకవత్తేజస్విన్ (స్వాయుః) శోభనం చ తదాయుశ్చ (సమ్) సమ్యక్ (రభస్వ) ఆరంభం కురు (మిత్రేణ) ధార్మికైర్విద్వద్భిర్మిత్రైః సహ (అగ్నే) విద్యావినయప్రకాశక (మిత్రధేయే) మిత్రైర్ధర్తవ్యే వ్యవహారే (యతస్వ) (సజాతానామ్) సమానజన్మనామ్(మధ్యమస్థాః)మధ్యే భవా మధ్యమాః పక్షపాతరహితాస్తేషు తిష్ఠతీతి (ఏధి) భవ(రాజ్ఞామ్) ధార్మికాణాం రాజాధిరాజానాం మధ్యే (అగ్నే) న్యాయప్రకాశక (విహవ్యః) విశేషేణ స్తోతుం యోగ్యః (దీదిహి) ప్రకాశితో భవ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే రాజ్యాధికారే వా.॥౫॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వమిహ క్షత్రేణ సహ స్వాయుః సంరభస్వ. హే అగ్నే! మిత్రేణ సహ మిత్రధేయే యతస్వ. హే అగ్నే! సజాతానాం రాజ్ఞాం మధ్యే మధ్యమస్థా ఏధి. విహవ్యః సన్ దీదిహి చ.॥౫॥

భావార్థః:-రాజా సదా బ్రహ్మచర్యేణ దీర్ఘాయుః సత్యధర్మప్రియైరమాత్యైః సహ మంత్రయిత్వా౽న్యై రాజభిః సహ సుసన్ధిః పక్షపాతం విహాయ న్యాయాధీశః సర్వైః సులక్షణైర్యుక్తః సన్ దుష్టవ్యసనవిరహో భూత్వా ధర్మార్థకామమోక్షాన్ ధైర్యేణ శాన్త్యా౽ప్రమాదేన చ శనైశ్శనైః సాధయేత్.॥౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! నీవు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున లేక రాజ్యాధికారమునందు (క్షత్రేణ) రాజ్యము మరియు ధనముతో గూడ (స్వాయుః) చక్కని యువావస్థయొక్క (సమ్, రభస్వ) ప్రారంభమును ఉత్తమముగా నొనర్చుము (అగ్నే) విద్యావినయములచే శోభించునట్టి ఓ రాజా! (మిత్రేణ) ధర్మాత్ములగు విద్వాంస మిత్రులతో గూడ (మిత్రధేయే) మిత్రులద్వారా ధారణాయోగ్యమగు వ్యవహారమునందు (యతస్వ) ప్రయత్నమొనర్చుము (అగ్నే) న్యాయమును చక్కగా ప్రకాశపరచు ఓ సభాపతీ! (సజాతానామ్) ఏకకాలమందుత్పన్నమైన సమవయస్కులు (రాజ్ఞామ్) ధర్మాత్ములగు రాజాధిరాజులమధ్య (మధ్యమస్థాః) మధ్యస్థుడవు వాది ప్రతివాదులకు సాక్షివిగా (ఏధి) అగుము (విహవ్యః) విశేషించి స్తుతించదగినవాడవై (దీదిహి) ప్రకాశితుడవగుము.॥౫॥

భావార్థము :-సభాపతియగు రాజు బ్రహ్మచర్యముతో దీర్ఘాయువు, సత్యధర్మములందు ప్రీతిగల మంత్రులతో గూడ ఆలోచించువాడై ఇతర రాజులతో చక్కని సంధిగలిగియుండి పక్షపాతరహితుడై, న్యాయాధీశుడు సకల శుభలక్షణములతో గూడి యుండి దుర్వ్యసనములను దూరపరచి ధర్మ అర్థ కామ మోక్షములను ధైర్యముగా, శాంతియుక్తముగ, ప్రమాదరహితముగా, నిదానముగ సాధించవలెను. ॥౫॥

5. O learned person commence thy youth with wealth in this world!.

O king, flowing with knowledge and humility, exert to maintain friendship with the religious, learned friends!.

O justice-loving head of the state, act as an umpire in the midst of your coequal virtuous kings. Be renowned as worthy of praise!.

౧౪౯౧.అతి నిహ ఇత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౧ అతి నిహో అతి స్రిధోऽత్యచిత్తిమత్యరాతిమగ్నే ।

విశ్వా హ్యగ్నే దురితా సహస్వాథాస్మభ్యꣳసహవీరాꣳరయిన్దాః ॥౬॥

ప.వి:-అతి, నిహః, అతి, స్రిధః, అతి అచిత్తిమ్, అతి, అరాతిమ్, అగ్నే, విశ్వా, హి, అగ్నే, దురితేతి దుః+ ఇతా, సహస్వ, అథ, అస్మభ్యమ్, సహవీరామితి సహ+ వీరామ్, రయిమ్, దాః.॥౬॥

పదార్థః :-(అతి) అతిశయేన (నిహః) యోऽసత్యం నితరాం జహాతి సః (అతి) (స్రిధః)

దుష్టాచారాన్ (అతి) అతిక్రమ్య (అచిత్తిమ్) అజ్ఞానమ్ (అతి) (అరాతిమ్) అదానమ్. (అగ్నే) తేజస్విన్సభాపతే (విశ్వా) సర్వాణి (హి) ఖలు (అగ్నే) దృఢవిద్య (దురితా) దుష్టాచరణాని (సహస్వ) (అథ) (అస్మభ్యమ్) (సహవీరామ్) వీరైః సహ వర్తమానాం సేనామ్ (రయిమ్) ధనమ్ (దాః) దద్యాః.॥ ౬॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వమతి నిహః సన్ స్రిధోఽతి సహస్వాచిత్తిమత్యరాతిం సహస్వ. హే అగ్నే! త్వం హి విశ్వా దురితాఽతిసహస్వాఽథాఽస్మభ్యం సహవీరాం రయిం చ దాః॥౬॥

భావార్థః :-యే దుష్టాచారత్యాగినః కుత్సితానాం నిరోధకా అజ్ఞానమదానం చ పృథక్ కుర్వాణా దుర్వ్యసనేభ్యః పృథగ్భూతాః సుఖదుఃఖయోః సోఢారో వీరసేనాప్రియా యథాగుణానాం జనానాం యోగ్యం సత్కారం కుర్వన్తః సన్తో న్యాయేన రాజ్యం పాలయేయుస్తే సదా సుఖినో భవేయురితి. ॥ ౬॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజస్వివగు ఓ సభాపతీ! నీవు (అతి, నిహః) నిశ్చయముగ అసత్యమును వదలినవాడవై (స్రిధః) దుష్టాచారులను (అతి, సహస్వ) అధికముగ సహించుము (అచిత్తిమ్)అజ్ఞానమును (అతి) అతిక్రమించి (అరాతిమ్) దాననిషేధము [లోభత్వము] ను సహనమొనర్చుకుము (అగ్నే) దృఢమగు విద్యలుగల్గి తేజోవంతుడవైన ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (హి) మాత్రమే (విశ్వా) సర్వ (దురితా) దుష్టాచరణములను (అతి) అధికముగ సహించగలవు (అథ) ఆ తరువాత (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (సహవీరామ్) వీరులగు సైనికులను (రయిమ్) ధనమును(దాః) ఇమ్ము.॥ ౬॥

భావార్థము :-దుష్టాచారములను త్యజించి, కుత్సిత జనుల నదుపునందుంచి, అజ్ఞానము, పిసినారితనమును దూరపరచి, దుర్వ్యసనములను దరిజేరనీయక, సుఖ దుఃఖములను సహించుచు, వీరసైనికులపై ప్రీతి గలిగియుండి, అనుకూలగుణములు గల ప్రజలను సత్కరించుచు న్యాయపరిపాలనమొనర్చు రాజు సదా సుఖవంతుడైయుండును. ॥ ౬॥

6. O king, renouncing unruth, suppress fully the wicked persons, overcome spiritual ignorance, and banish miserliness. O learned person, drive away ll sins; vouchasafe us opulence with an army of heroic soldiers!.

౧౪౯౭.అనాధృష్య ఇత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౭ అనాధృష్యో జాతవేదా అనిష్టృతో విరాడగ్నే క్షత్రభృద్దీదిహీహ ।

విశ్వా ఆశాః ప్రముఞ్చన్మానుషీర్భియః శివేభిరద్య పరి పాహి నో వృధే ॥౭॥

ప.వి:- అనాధృష్యః, జాతవేదా+ ఇతి జాత+ వేదాః, అనిష్టృతః, అనిస్తృత ఇత్యని +స్తృతః, విరాడితి వి+రాట్, అగ్నే, క్షత్రభృదితి, క్షత్ర+భృత్, దీదిహి, ఇహ, విశ్వాః, ఆశాః, ప్రముఞ్చన్నితి ప్ర+ముఞ్చన్, మానుషీః, భియః, శివేభిః, అద్య, పరి, పాహి, నః, వృధే.॥౭॥

పదార్థః :-(అనాధృష్యః) అన్యైర్ధర్షితుమయోగ్యః (జాతవేదాః) జాతవిద్యః (అనిష్టృతః) దుఃఖాత్పృథగ్భూతః (విరాట్) విశేషేణ రాజమానః (అగ్నే) సుసంగృహీతరాజనీతే (క్షత్రభృత్) యః క్షత్రం రాజ్యం బిభర్తి సః (దీదిహి) కామయ (ఇహ)అస్మిన్ రాజ్యవ్యవహారే (విశ్వాః) సకలాః (ఆశాః) దిశః (ప్రముఞ్చన్) ప్రకర్షేణ ముక్తాః కుర్వన్ (మానుషీః) మనుష్యసంబంధినీః (భియః) రోగదోషాదికాః (శివేభిః) కల్యాణకారిభిః సభ్యైః (అద్య) ఇదానీమ్ (పరి) సర్వతః (పాహి) రక్ష (నః) అస్మాన్ (వృధే) వర్ధనాయ. ॥౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యోఽద్యేహ మనుషీర్భియో నాశయ శివేభిశ్చ సహానిష్టృతోఽనాధృష్యో జాతవేదా విరాట్ క్షత్రభృదస్తి. స త్వం నో దీదిహి విశ్వా ఆశాః ప్రముఞ్చన్త్సన్ త్వం నో వృధే పరి పాహి.॥౭॥

భావార్థః :- యే రాజరాజపురుషాః ప్రజాః సన్తోష్య మఙ్గలాచరణాః సర్వవిద్యాన్యాయప్రియాః సన్తః ప్రజాః పాలయేయుస్తే సర్వదిక్ ప్రవృత్తకీర్తయః స్యుః.॥౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) శ్రేష్ఠమైన రాజనీతిని సంగ్రహమొనర్చు రాజా! నీవు (అద్య) ఈ సమయమున (ఇహ) నీ వ్యవహారముతో (మానుషీః) మానవసంబంధమగు (భియః) రోగశోకాది భయములను వీడి (శివేభిః) కల్యాణకారులగు సభ్యసజ్జనులతో గూడ (అనిష్టృతః) దుఃఖములకు దూరముగనుండి (అనాధృష్యః) ఇతరుల బెదిరింపులకు లోనుగాక (జాతవేదాః) విద్యలను పొంది (విరాట్) విశేషప్రకాశముతో (క్షత్రభృత్) రాజ్యపాలకుడవై యున్నావు. అట్టి నీవు (నః) మమ్ము (దీదిహి) కోరుకొనుము (విశ్వాః) సకల (ఆశాః) దిశలను (ప్రముఞ్చన్) చక్కగా విముక్తపరచుచు మమ్ము (వృధే) వృద్ధికొరకై (పరిపాహి) అన్నివైపుల నుండి రక్షణ యొనర్చుము. ॥౭॥

భావార్థము :- ఏ రాజు లేక రాజపురుషులు ప్రజలను సంతుష్టపరచుచు సదాచారము గలవారై విద్యలతో గూడిన న్యాయములందు ప్రసన్నచిత్తులైయుండి ప్రజారక్షకులగుదురో, వారు సర్వదిశలందు వ్యాప్తిగలిగిన కీర్తిగలవా రగుదురు. ॥౭॥

7. O king, invincible, full of knowledge, free from misery, refulgent, and an able administrator, be dear to us in this task of government. Illumine all regions. Chase human ills and griefs with the help of philanthropic persons. Guard us for prosperity!.

౧౪౫౩. బృహస్పత ఇత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః
పునస్తమేవ విషయమాహ.
మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౫౩ బృహస్పతే సవితర్బోధయైన్ సంశితం చిత్సంతరాం సంశిశాధి।
వర్ధయైనం మహతే సౌభగాయ విశ్వ ఏనమను మదన్తు దేవాః॥౮॥

ప.వి:- బృహస్పతే, సవితః, బోధయ, ఏనమ్, సంశితమితి సమ్+శితమ్, చిత్, సన్తరామితి సమ్+తరామ్, సమ్, శిశాధి, వర్ధయ, ఏనమ్, మహతే, సౌభగాయ, విశ్వే, ఏనమ్, అను, మదన్తు, దేవాః.॥౮॥

పదార్థః :-(బృహస్పతే) బృహతాం పాలక (సవితః) విద్యైశ్వర్యయుక్త (బోధయ) సచేతనం కురు (ఏనమ్) రాజానమ్ (సంశితమ్) తీక్ష్ణబుద్ధిస్వభావమ్ (చిత్) (సన్తరామ్) అతితరామ్ (సం, శిశాధి) సమ్యక్ శిక్షస్వ (వర్ధయ) (ఏనమ్) (మహతే) (సౌభగాయ) ఉత్తమైశ్వర్యభావాయ (విశ్వే) సర్వే (ఏనమ్) (అను) పశ్చాత్ (మదన్తు) ఆనన్దన్తు (దేవాః) సుసభ్యా విద్వాంసః. ॥౮॥

అన్వయః :- హే బృహస్పతే! సవితః పూర్ణవిద్యోపదేశక! త్వమేనం సంశితం కుర్వన్ బోధయ సంశిశాధి చిదపి ప్రజాః సన్తరాం శిశాధ్యేనం మహతే సౌభగాయ వర్ధయ విశ్వే దేవా ఏనమను మదన్తు.॥౮॥

భావార్థః :- యో రాజసభోపదేశకః, స ఏతాన్ దుర్వ్యసనేభ్యో నివర్త్య సుశీలాన్ సంపాద్య మహైశ్వర్య వృద్ధయే ప్రవర్తయేత్.॥౮॥

పదార్థము :-(బృహస్పతే) గొప్ప సజ్జనరక్షకా! (సవితః) విద్యా ఐశ్వర్యములచే సంపూర్ణ విద్యలనుపదేశించు నీవు (ఏనమ్) ఈ రాజును (సంశితమ్) తీక్ష్ణబుద్ధి స్వభావము గలవానిగా జేయుచు (బోధయ) చైతన్యవంతునిగ జేయుము. మరియు (సమ్, శిశాధి) ఉత్తమ శిక్షణల నిమ్ము (చిత్) మరియు (సన్తరామ్) ప్రజలను అత్యంత శిక్షణ గలవారిగ నొనర్చుము (ఏనమ్) ఈ రాజును (మహతే) గొప్ప (సౌభగాయ) సౌభాగ్యైశ్వర్యవంతు డగుటకై (వర్ధయ) వృద్ధిపరచుము (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) ఉత్తమ సభ్య విద్వాంసులు (ఏనమ్) ఈ రాజ్యమునకు (అను, మదన్తు) అనుకూలమై ప్రసన్నులగుదురు గాక!॥౮॥

భావార్థము :- రాజసభయొక్క ఉపదేశకులు ఈ రాజు, మరియు రాజపురుషుల దుర్వ్యసనములను దొలగించి సుశీలత్వమును గలుగజేసి మహదైశ్వర్యముల వృద్ధికై ప్రవృత్తులుగ నొనర్చవలయును.।౮॥

8. O learned fellow, the guardian of big persons, excellent preacher of learning, sharpening the intellect of this king, give him knowledge; instruct him well, instruct thoroughly his subjects. Exalt him to great and high felicity. Let all the learned persons rejoice following his good will!.

౧౪౯౪. అముత్రేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథాధ్యాపకోపదేశకైః కిం కార్యమిత్యాహ.

అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు యేమి చేయవలయును?

౧౪౯౪ అముత్రభూయాదధ యద్యమస్య బృహస్పతే అభిశస్తేరముఞ్చః।
ప్రత్యౌహతామశ్వినా మృత్యుమస్మాద్దేవానామగ్నే భిషజా శచీభిః॥౯॥

ప.వి:- అముత్రభూయాదిత్యముత్ర+భూయాత్, అధ, యత్, యమస్య, బృహస్పతే, అభిశస్తే రిత్యభి+శస్తేః, అముఞ్చః, ప్రతి, ఔహతామ్, అశ్వినా, మృత్యుమ్, అస్మాత్, దేవానామ్, అగ్నే, భిషజా, శచీభిః.।౯॥

పదార్థః :-(అముత్రభూయాత్) పరజన్మని భావినః. అత్రాముత్రోపపదాద్ భూధాతోః క్యప్ (అధ) అథ (యత్) (యమస్య) నియన్తుః (బృహస్పతే) మహతాం పాలక (అభిశస్తేః) సర్వతోऽపరాధాత్ (అముఞ్చః) ముచ్యాః (ప్రతి) (ఔహతామ్) వితర్కేణ సాధ్నుతామ్ (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (మృత్యుమ్) (అస్మాత్) (దేవానామ్) (అగ్నే) సద్వైద్య (భిషజా) ఔషధావి (శచీభిః) కర్మభిః ప్రజ్ఞాభిర్వా.।౯॥

అన్వయః :- హే బృహస్పతే త్వమముత్రభూయాదభిశస్తేరేవమముఞ్చః. అథ యద్యో యమస్య శాసనే తిష్ఠేత్తస్య మృత్యుమముఞ్చః హే అగ్నే త్వం యథాऽశ్వినా శచీభిర్భిషజా ప్రత్యౌహతాం తథాऽస్మాద్దేవానా మారోగ్యం సమ్పాదయ.॥౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. త ఏవ శ్రేష్ఠా అధ్యాపకోపదేశకా యేऽత్ర పరత్ర చ సుఖాయ సర్వాన్ సుశిక్షయేయుర్యేన బ్రహ్మచర్యాదీని కర్మాణి సేవయిత్వా మనుష్యా అల్పమృత్యుమాపద్ధానిం చ నాప్నుయుః.।౯॥

పదార్థము :-(బృహస్పతే) గొప్పవారి రక్షకుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు (అముత్రభూయాత్) పరజన్మమున గలుగు (అభిశస్తేః) అన్నివిధములగు అపరాధములనుండి (అముఞ్చః) విముక్తి నొందుము (అధ) ఆ తరువాత (యత్) ఎవడు (యమస్య) ధర్మాత్ములు, నియమకర్తల శిక్షణయందున్నవాడో వానిని (మృత్యుమ్) మృత్యువునుండి విడిపించుము (అగ్నే) ఓ ఉత్తమ వైద్యవరా! నీ వంటి (అశ్వినా) అధ్యాపక, ఉపదేశకుడు (శచీభిః) కర్మలు లేక బుద్ధులను (భిషజా) రోగనివారక పదార్థములను (ప్రతి ఔహతామ్) విశేష తర్కముద్వారా సాధించునట్లు (అస్మత్) దీనిద్వార (దేవానామ్) విద్వాంసుల ఆరోగ్యములను సాధించుము.౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవడు ఇహలోక, పరలోక సుఖముల ప్రాప్తికై సర్వమానవులకు ఉత్తమ శిక్షణములనీయునో వానిద్వారా బ్రహ్మచర్యము మున్నగు శ్రేష్ఠకర్మలను సేవించుచు మానవులు అల్పాయుష్యము, మృత్యువు, దుఃఖములను పొందకుండునట్లు ఉపదేశించువారే శ్రేష్ఠమగు అధ్యాపకోపదేశకులు.౯॥

9. O learned fellow, the guardian of big persons, be free from the fruit of sins in the next birth. Chase death far from him who follows the instructions of the religious and law-abiding persons!.

O skilled physician, just as the teacher and preacher achieve their aim by dint of deeds and wisdom, so shouldst thou skilfully prepare efficacious medicines, whereby thou preservest the health of the people!.

౧౪౯౪. ఉద్వయమిత్యస్యాగ్నిరృషిః, సూర్యోదేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథేశ్వరోపాసనవిషయమాహ. ఇపు డీశ్వరోపాసన విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౪ ఉద్వయన్తమసస్పరి స్వః పశ్యన్త౨ ఉత్తరమ్।

దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్॥౧౦॥

ప.వి:- ఉత్, వయమ్, తమసః, పరి, స్వరితి స్వః, పశ్యన్తః, ఉత్తరమిత్యుత్+తరమ్, దేవమ్, దేవత్రేతి దేవ+త్రా, సూర్యమ్, అగన్మ, జ్యోతిః, ఉత్తమమిత్యుత్ +తమమ్.॥౧౦॥

పదార్థః :- (ఉత్) ఉత్కృష్టే (వయమ్) (తమసః) అన్ధకారాత్పృథగ్వర్తమానమ్ (పరి) సర్వతః (స్వః) సుఖసాధకమ్ (పశ్యన్తః) ప్రేక్షమాణాః (ఉత్తరమ్) సర్వేషాం లోకానా ముత్తారకమ్ (దేవమ్) ద్యోతమానమ్ (దేవత్రా) దేవేషు వర్తమానమ్ (సూర్యమ్) చరాఽచరాత్మానమ్ (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ (జ్యోతిః) ప్రకాశమానమ్ (ఉత్తమమ్) అతిశ్రేష్ఠమ్ ॥౧౦॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా వయం తమసః పృథగ్భూతం జ్యోతిః సవితృమణ్డలం పశ్యన్తః స్వరుత్తరం దేవత్రోత్తమం సూర్యం జగదీశ్వరం దేవం పర్యుదగన్మ తథా యూయమపి ప్రాప్నుత. ॥౧౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యమివాऽవిద్యాన్ధకారాత్పృథగ్భూతం స్వప్రకాశం మహాదేవం సర్వోత్కృష్టం సర్వాన్తర్యామిణం పరమాత్మానమేవోపాసతే, తే ముక్తిసుఖమపి లభన్తే. ॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (వయమ్) మేము (తమసః) అంధకారమునకు దూరము [వేరు]గ నున్న (జ్యోతిః) ప్రకాశవంతమగు సూర్యమండలమును (పశ్యన్తః) చూచుచు (స్వః) సుఖసాధకులగు (ఉత్తమమ్) సకల జనులను దుఃఖముల నుండి తరింపజేయునట్టి (దేవత్రా) దివ్యపదార్థముల లేక విద్వాంసులందున్నట్టి (ఉత్తమమ్) అతిశ్రేష్ఠమగు (సూర్యమ్) చరాచరముల ఆత్మ (దేవమ్) ప్రకాశవంతుడగు జగదీశ్వరుని (పరి, ఉత్, అగన్మ) అన్నివైపులనుండి అత్యుత్తమముగ ప్రాప్తించుకొనెదమో అట్లే మీరును ప్రాప్తిజేసికొనుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యుడు చీకటిని వలె ఏ మనుష్యులు అవిద్యాంధకారమునుండి దూరముగా (వేరై) యుండి స్వయంప్రకాశకుడు, దేవదేవుడు, సర్వోత్తముడు సర్వాత్మల అంతర్యామి యగు పరమేశ్వరోపాసనయే నొనర్చువారు అవశ్యముగ, నిర్విఘ్నముగ, ప్రీతిపూర్వకముగ ముక్తి సుఖమును పొందగలుగుదురు. ॥౧౦॥

10. Looking upon the sun's light free from darkness, we fully realise God, the Giver of happiness, the Savious of humanity, Omnipresent, Excellent, the Soul of animate and inanimate objects, and Self-Effulgent.

౧౪౯౬. ఊర్ధ్వా ఇత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథాऽగ్నిః కీదృశ ఇత్యాహ. ఇపు డగ్ని యెటులున్నదను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౬ ఊర్ధ్వా అస్య సమిధో భవన్త్యూర్ధ్వా శుక్రా శోచీంష్యగ్నేః ।

ద్యుమత్తమా సుప్రతీకస్య సూనోః॥౧౧॥

ప.వి:- ఊర్ధ్వాః, అస్య, సమిధ ఇతి సమ్+ ఇధః, భవన్తి, ఊర్ధ్వా, శుక్రా, శోచీంషి, అగ్నేః, ద్యుమత్తమేతి ద్యుమత్+తమా, సుప్రతీకస్యేతి సు+ ప్రతీకస్య, సూనోః ॥౧౧॥

పదార్థః :-(ఊర్ధ్వాః) ఉత్తమాః (అస్య) (సమిధః) సమ్యక్ ప్రదీపికాః (భవన్తి) (ఊర్ధ్వా) ఊర్ధ్వాని (శుక్రా) శుద్ధాని (శోచీంషి) తేజాంసి (అగ్నేః) పావకస్య (ద్యుమత్తమా) అతిశయేన ప్రశస్తప్రకాశయుక్తాని (సుప్రతీకస్య) శోభనాని ప్రతీకాని ప్రతీతికరాణి కర్మాణి యస్య తస్య సూనోః ప్రాణిగర్భవిమోచకస్య.॥౧౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యస్యాఽస్య సుప్రతీకస్య సూనోరగ్నేరూర్ధ్వాః సమిధ ఊర్ధ్వా ద్యుమత్తమా శుక్రా శోచీంషి భవన్తి తం విజానీత.॥౧౧॥

భావార్థః :- హే మనుష్యా యోఽయమూర్ధ్వగన్తా సర్వదర్శనహేతుః సర్వేషాం పాలననిమిత్తోఽగ్ని రస్తి, తం విజ్ఞాయ కార్యాణి సతతం సాధ్నుత.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (అస్య) ఈ (సుప్రతీకస్య) చక్కని ప్రఖ్యాతకర్మలతో గూడిన (సూనోః) ప్రాణుల గర్భములను విముక్తపరచు (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (ఊర్ధ్వాః) ఉత్తమమగు (సమిధః) చక్కగా ప్రకాశపరచునట్టి సమిధ మరియు (ఊర్ధ్వాః) పైకి పోవునట్టి (ద్యుమత్తమా) అత్యుత్తమ ప్రకాశముతో గూడిన (శుక్రా) శుద్ధమైన (శోచీంషి) తేజస్సు (భవన్తి) గలదో దానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :- మానవులారా! పైకి లేచునట్టి, అందరును చూచుటకు హేతువు, సర్వప్రాణులరక్షణకు నిమిత్తమునగు ఏ యగ్ని గలదో దానిని మీరు దెలిసికొని కార్యములను నిరంతరము సాధించుకొనుడు.॥౧౧॥

11. This fire, the accomplisher of many mighty deeds, the discharger of children from wombs, has splendid faggots as its fuel; and uplifted, lofty and brilliant flames.

౧౪౯౭. తనూనపాదిత్యస్యాఽగ్నిర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ వాయుః కింవత్ కార్యసాధకోఽస్తీత్యాహ. వాయు మెవనివలె కార్యసాధకమై యున్నది?

౧౪౯౭ తనూనపాదసురో విశ్వవేదా దేవో దేవేషు దేవః।

పథో అనక్తు మధ్వా ఘృతేన ॥౧౨॥

ప.వి:- తనూనపాదితి తనూ+నపాత్, అసురః, విశ్వవేదా ఇతి విశ్వ+వేదాః, దేవః, దేవేషు, దేవః, పథః, అనక్తు, మధ్వా, ఘృతేన.॥౧౨॥

పదార్థః :- (తనూనపాత్) యస్తనూషు శరీరేషు న పతతి సః (అసురః) ప్రకాశరహితో వాయుః (విశ్వవేదాః) యో విశ్వం విన్దతి సః (దేవః) దివ్యగుణః (దేవేషు) దివ్యగుణేషు

వస్తుషు (దేవః)కమనీయః (పథః) మార్గాన్ (అనక్తు) (మధ్వా) మధురేణ (ఘృతేన) ఉదకేన సహ.॥౧౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యో దేవేషు దేవోఽసురో విశ్వవేదాస్తనూనపాద్దేవో మధ్వా ఘృతేన సహ పథోఽనక్తు, తం యూయం విజానీత.॥౧౨॥

భావార్థః :-యథా పరమేశ్వరో మహాదేవో విశ్వవ్యాపీ సర్వేషాం సుఖకరోఽస్తి తథా వాయురప్యస్తి నహ్యనేన వినా కశ్చిదపి కుత్రచిద్ గన్తుం శక్నోతి.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (దేవేషు) ఉత్తమ గుణవంత పదార్థములందు (దేవః) ఉత్తమగుణముగల (అసురః) ప్రకాశరహితమగు వాయువు (విశ్వవేదాః) అందరకును లభించునది (తనూనపాత్) శరీరమునందు పతనము గానిది (దేవః) కామించదగిన (మధ్వా) మధురమగు (ఘృతేన) జలముతో గూడ (పథః) శ్రోత్రాదీంద్రియముల మార్గములను (అనక్తు) ప్రకటపరచుదానిని మీరు చక్కగా తెలిసికొనుడు. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఏవిధముగ పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపకుడైయుండి సర్వమునకు సుఖకారకుడై యున్నాడో, అట్లే వాయువునునై యున్నది. ఈ వాయువులేక ఎవ్వరును ఎచ్చటికి వెళ్లజాలరు. ॥౧౨॥

12. O men, know air as an object of usefulness amongst the useful objects. devoid of lustre, all - possessing, the protector of bodies, highly desirable, and the sprinkler of paths with sweet water through rain!.

౧౪౯౦.మధ్వేత్యస్యాగ్నిరృషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః కీదృశా జనాః సుఖినః స్యురిత్యాహ.

మరల నెటువంటి మనుష్యుడు సుఖవంతుడగునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౦ మధ్వా యజ్ఞం నక్షసే ప్రీణానో నరాశꣳసోఅగ్నే।

సుకృద్దేవః సవితా విశ్వవారః ॥౧౩॥

ప.వి:- మధ్వా, యజ్ఞమ్, నక్షసే, ప్రీణానః, నరాశꣳసః అగ్నే, సుకృదితి సు+కృత్, దేవః, సవితా, విశ్వవారఇతి విశ్వఽవారః ॥౧౩॥

పదార్థః :-(మధ్వా) మధురేణ వచనేన (యజ్ఞమ్) సంగతం వ్యవహారమ్ (నక్షసే) ప్రాప్నోషి (ప్రీణానః) కామయమానః (నరాశంసః) యో నరాన్ శంసతి సః (అగ్నే) విద్వన్ (సుకృత్) యః సుష్ఠు కరోతి సః (దేవః) వ్యవహర్తా (సవితా) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుకః (విశ్వవారః) యో విశ్వం వృణోతి సః.॥౧౩॥

అన్వయః :-హే అగ్నే యో నరాశంసః సుకృద్విశ్వవారః ప్రీణానః సవితా దేవస్త్వం మధ్వా యజ్ఞం నక్షసే తం వయం ప్రసాదయేమ.॥౧౩॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా యజ్ఞే సుగన్ధాదిహోమేన వాయుజలే శోధయిత్వా సర్వాన్ సుఖయన్తి, తే సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నువన్తి. ॥౧౩॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (నరాశంసః) మనుష్యులను ప్రశంసించువాడవు. (సుకృత్) ఉత్తమ కార్యము లొనర్చువాడవు మరియు (విశ్వవారః) ప్రశంసలను స్వీకరించువాడవు (ప్రీణానః) కోరికలు గలవాడవు (సవితా) ఐశ్వర్యములను కాంక్షించువాడవు (దేవః) వ్యవహారములందు చతురుడవు నగునీవు (మధ్వా) మధురవచనములతో (యజ్ఞమ్) సంగతీకరణవ్యవహారములను (నక్షసే) ఎట్లు పొందుచున్నాడో అట్టి నిన్ను మేము ప్రసన్నపరచెదముగాక!॥౧౩॥

భావార్థము :-మనుష్యులు యజ్ఞమునందు సుగంధాది పదార్థములను హోమమొనర్చినచో దానిచే వాయువు జలము శుద్ధమై సకల ప్రాణులకు సుఖము గలుగును. కావున వారు సకల సుఖములను ప్రాప్తించుకొందురు.।౧౩॥

13. O learned person, thou art the admirer of persons, doer of noble deeds, worthy of praise, full of ambition, desirous of supremacy, wise in dealings; and a comer to this sacrifice with sweet words!.

౧౪౯౯. అచ్ఛేత్యస్యాగ్నిరృషిః, వహ్నిర్దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథాఽగ్నినోపకారో గ్రాహ్య ఇత్యాహ.

ఇపు డగ్నివలన నుపకారమును పొందవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౯ అచ్ఛాయమేతి శవసా ఘృతేనేడానో వహ్నిర్నమసా ।
అగ్నిꣳ స్రుచో అధ్వరేషు ప్రయత్సు॥౧౪॥

ప.వి:- అచ్ఛ, అయమ్, ఏతి, శవసా, ఘృతేన, ఈడానః, వహ్నిః నమసా, అగ్నిమ్, స్రుచః, అధ్వరేషు, ప్రయత్స్వితి ప్రయత్ + సు॥౧౪॥

పదార్థః :-(అచ్ఛ) (అయమ్) (ఏతి) గచ్ఛతి (శవసా) బలేన (ఘృతేన) జలేన సహ (ఈడానః) స్తువన్ (వహ్నిః) విద్యాయా వోఢా (నమసా) పృథివ్యాద్యన్నేన (అగ్నిమ్) పావకమ్ (స్రుచః) హోమసాధనాని (అధ్వరేషు) అహింసనీయేషు (ప్రయత్సు) ప్రయత్నసాధ్యేషు వర్తమానేషు.॥౧౪॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యోఽయమీడానో వహ్నిః ప్రయత్స్వధ్వరేషు శవసా ఘృతేన నమసా సహ వర్తమానమగ్నిం స్రుచశ్చాచ్ఛైతి తం యూయం సత్కురుత.॥౧౪॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యోఽగ్నిరింధనైర్జలేన యుక్తో యానేషు ప్రయుక్తః సన్ బలేన సద్యో గమయతి. తం విజ్ఞాయోపకురుత.॥౧౪॥

పదార్థము :- మానవులారా!(అయమ్) ఈ (ఈడానః) స్తుతియొనర్చుచు (వహ్నిః) విద్యలనందజేయు విద్వాంసుడు (ప్రయత్సు) ప్రయత్నముచే సాధించదగిన (అధ్వరేషు) విఘ్నములకు వేరుగనుండు యజ్ఞములందు (శవసా) బలముతో (ఘృతేన) జలము మరియు (నమసా) పృథివి యున్నగు అన్నములతోగూడ నున్నట్టి (అగ్నిమ్) అగ్ని (స్రుచః) హోమమునందు ఘృతాహుతినిచ్చు సాధనము నగు స్రువ [చెమస] యున్నగు వానిని (అచ్ఛ ఏతి) బాగుగా ప్రాప్తించుచున్నాడో అట్టి వానిని లోకులు సత్కరించవలయును.॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఓ మానవులారా! ఏ యగ్ని ఇంధనములతోను మరియు జలముతోను గలసి యానములందు ప్రయుక్తపరచబడిన శక్తిద్వారా శీఘ్రముగా నడచునో దానిని మీరు చక్కగా దెలిసికొని ప్రయోగించి ఉపకారమును పొందుడు. ॥౧౪॥

14. This extolling learned person, the carrier of knowledge, in non-violent sacrificce attainable through exertion, nicely procures ladles and fire accompanied by corn, water and power.

౧౫౦౦. సయక్షదిత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, వాయుర్దేవతా, స్వరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౦ స యక్షదస్య మహిమానమగ్నేః స ఈం మన్ద్రా
సుప్రయసః। వసుశ్చేతిష్ఠో వసుధాతమశ్చ॥౧౫॥

ప.వి:- సః, యక్షత్, అస్య, మహిమానమ్, అగ్నేః, సః, ఈమ్, మన్ద్రా, సుప్రయస ఇతి సు+ప్రయసః, వసుః, చేతిష్ఠః, వసుధాతమ ఇతి, వసు+ధాతమః, చ. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(సః) (యక్షత్) యజేత్సఙ్గచ్ఛేత (అస్య) (మహిమానమ్) మహత్వమ్ (అగ్నేః) పావకస్య (సః) (ఈమ్) జలమ్ (మన్ద్రా) ఆనన్దప్రదాని హనీంషి (సుప్రయసః) శోభనాని ప్రయాంసి ప్రీతాన్యన్నాదీని యస్మాత్తస్య (వసుః) వాసయితా (చేతిష్ఠః) అతిశయేన

చేతా సంజ్ఞాతా (వసుధాతమః) యోఽతిశయేన వసూని దధాతి సః (చ)సముచ్చయే.॥౧౫॥

అన్వయః :-స మనుష్యః సుప్రయసోఽస్యాగ్నేర్మహిమానం యక్షత్స వసుశ్చేతిష్ఠో వసుధాతమశ్చ సన్నీం మన్ద్రా యక్షత్. ॥౧౫॥

భావార్థః :-య ఇత్థమగ్నేర్మహత్త్వం విజానీయాత్సోఽతిధనీ స్యాత్. ॥౧౫॥

పదార్థము :-(సః) ఆ పూర్వోక్తుడగు విద్వాంసుడు (సుప్రయసః) ప్రీతికారకమగు చక్కని అన్నాదులకు హేతువగు (అస్య) అట్టి (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (మహిమానమ్) మహిమలను (యక్షత్) సంపూర్ణముగ ప్రాప్తించుగాక! మరియు (సః) ఆ (వసు) నివాసమునకు హేతువునై (చేతిష్ఠః) అతిశయముగ దెలిసికొనినవాడై (చ) మరియు (వసుధాతమః) అత్యధిక ధనమును ధారణమొనర్చువాడై (ఈమ్) జలము మరియు (మన్ద్రా) ఆనందదాయకమైన, హోమముచేయదగిన పదార్థములను పొందునుగాక! ॥౧౫॥

భావార్థము :- ఈ విధముగ అగ్ని యొక్క గొప్పదనమును దెలిసికొనిన విద్వాంసుడు అధిక ధన వంతుడు మరియు ఖ్యాతి గలవాడగును. ॥౧౫॥

15.That learned person, daintily fed, realises the greatness of this fire. He is the best wealth - giver, and wisest protector. He gets water and enjoyable oblations.

౧౫౦౧.ద్వారో దేవీరిత్యస్యాఽగ్నిర్ఋషిః, దేవ్యో దేవతాః, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౧ ద్వారో దేవీరన్వస్య విశ్వే వ్రతా దదన్తేఽ అగ్నేః।
ఉరువ్యచసో ధామ్నా పత్యమానాః॥౧౬॥

ప.వి:- ద్వారః, దేవీః, అను, అస్య, విశ్వే, వ్రతా, దదన్తే, అగ్నేః, ఉరువ్యచస ఇత్యురు+వ్యచసః, ధామ్నా, పత్యమానాః.॥౧౬॥

పదార్థః :-(ద్వారః) ద్వారాణి (దేవీః) దేదీప్యమానాని (అను) (అస్య) (విశ్వే) సర్వే (వ్రతా) సత్యభాషణాదీని (దదన్తే) (అగ్నేః) పావకస్య (ఉరువ్యచసః) బహువ్యాపకస్య (ధామ్నా) స్థానేన (పత్యమానాః) స్వామిత్వం కుర్వాణాః.॥౧౬॥

అన్వయః :- యే విశ్వే పత్యమానా ఉరువ్యచసోఽస్యాగ్నేర్ధామ్నా దేవీర్ద్వారో వ్రతాఽను దదన్తే తే స్వైశ్వర్యా జాయన్తే.॥౧౬॥

భావార్థః:-యేఽగ్నివిద్యాయా ద్వారాణి జానన్తి తే సత్యాచారాః సన్తోఽనుమోదన్తే॥౧౬॥

పదార్థము :- (విశ్వే) సకల (పత్యమానాః) ఆధిపత్యమును నెరపు విద్వాంసులు (ఉరువ్యచస) అనేకములందు వ్యాపకమైయున్న (అస్య) ఈ (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (ధామ్నా) స్థానమునుండి (దేవీః) ప్రకాశము (ద్వారః) ద్వారమున మరియు (వ్రతా) సత్యభాషణము మున్నగు వ్రతముల గూర్చి (అను, దదన్తే) అనుకూలముగా నుపదేశించువారు చక్కని ఐశ్వర్యవంతు లగుదురు.॥౧౬॥

భావార్థము :- అగ్నివిద్యయొక్క ద్వారములను దెలిసికొనువారు సత్యాచరణము నొనర్చుచు అత్యానందమును పొందగలుగుదురు.॥౧౬॥

16. The learned persons, lording over all, with the splendour of that widely expansive fire, expound the vows of truthfulness, and the bright sources of the knowledge of fire.

౧౫౦౭.తే అస్యేత్యస్యాగ్ని ర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, విరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౭ తే అస్య యోషణే దివ్యే న యోనా ఉషాసానక్తా ।

ఇమం యజ్ఞమవతామధ్వరం నః ॥౧౭॥

ప.విః- తే ఇతి తే, అస్య, యోషణే ఇతి యోషణే, దివ్యే ఇతి దివ్యే, న, యోనౌ, ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసానక్తా, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, అవతామ్,అధ్వరమ్, నః.॥౧౭॥

పదార్థః :-(తే) (అస్య) (యోషణే) భార్యే వర్తమానే (దివ్యే) దివ్యస్వరూపే (న) ఇవ (యోనౌ) గృహే (ఉషాసానక్తా) రాత్రిదివౌ (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) (అవతామ్) రక్షేతామ్ (అధ్వరమ్) అహింసనీయమ్ (నః) అస్మాకమ్.॥౧౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాస్తే ఉషాసానక్తాఽస్య యోనౌ దివ్యే యోషణే న నో యమిమ మధ్వరం యజ్ఞమవతాం తం యూయం విజానీత.॥౧౭॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా విదుషీ పత్నీ గృహకృత్యాని సాధ్నోతి తథా వహ్నినా జాతే రాత్ర్యహ్నీ సర్వం వ్యవహారం సాధ్నుతః. ॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (తే) అట్టి (ఉషాసానక్తా) రాత్రి మరియు పగలు (అస్య) ఈ వ్యక్తి యొక్క (యోనౌ) గృహమునందు (దివ్యే) ఉత్తమ రూపముగల (యోషణే) ఇరువురు మహిళలవలె నుండి

(నః)మాయొక్క ఏ (ఇమమ్) ఈ (అధ్వరమ్) వినాశమొనర్చదగని (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును ఎవరు (అవతామ్) రక్షించెదరో వారిని మీరు దెలిసికొనుడు.॥౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. విదుషీమణియగు స్త్రీ గృహ సంబంధకార్యముల నెట్లు సాధించునో, అదేవిధముగ అగ్నిద్వారా ఉత్పన్నమైన రాత్రింబవళ్లు సకల వ్యవహారములను సాధించును. ॥౧౭॥

17. May Dawn and Night, like two beautiful consorts, protect in our home this non-violent sacrificial worship of ours.

౧౫౦౩. దైవ్యేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః, స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౩ దైవ్యా హోతారా ఊర్ధ్వమధ్వరం నో౽అగ్నేర్జిహ్వామభి
గృణీతమ్। కృణుతం నః స్విష్టిమ్ ॥౧౮॥

ప.వి:- దైవ్యా, హోతారా, ఊర్ధ్వమ్, అధ్వరమ్, నః, అగ్నేః, జిహ్వామ్, అభి, గృణీతమ్, కృణుతమ్, నః, స్విష్టిమితి సు + ఇష్టిమ్॥౧౮॥

పదార్థః :-(దైవ్యా) దేవేషు విద్వత్సు భవౌ విద్వాంసౌ (హోతారా) సుఖస్య దాతారౌ (ఊర్ధ్వమ్) ప్రాప్తోన్నతిమ్ (అధ్వరమ్) అహింసనీయం వ్యవహారమ్ (నః) అస్మాకమ్ (అగ్నేః) పావకస్య (జిహ్వామ్) జ్వాలామ్ (అభి) (గృణీతమ్) ప్రశంసేతామ్ (కృణుతమ్) కురుతమ్ (నః) (స్విష్టిమ్) శోభనా ఇష్టిర్యస్యా స్తామ్.॥౧౮॥

అన్వయః:- యౌ దైవ్యా హోతారా న ఊర్ధ్వమధ్వరమభిగృణీతం తౌ నః స్విష్టిమగ్నేర్జిహ్వాం కృణుతమ్. ॥౧౮॥

భావార్థః :- యది జిజ్ఞాస్వధ్యాపకావగ్నివిద్యాం జానీయాతాం, తర్హి విశ్వస్యోన్నతిం కుర్యాతామ్.॥౧౮॥

పదార్థము :-(దైవ్యా) విద్వాంసులందు ప్రసిద్ధులగు ఏ ఇరువురు విద్వాంసులు (హోతారా) సుఖప్రదాత (నః) మాయొక్క (ఊర్ధ్వమ్) ఉన్నతమైన (అధ్వరమ్) చెడగొట్టదగని వ్యవహారములను (అభి, గృణీతమ్) సకల విధములుగ ప్రశంసించుచున్నారో, ఆ యిరువురును (నః) మాయొక్క (స్విష్టిమ్) సుందరమగు యజ్ఞముకొరకు (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (జిహ్వామ్) జ్వాలలను (కృణుతమ్) సిద్ధపరచెదరు గాక!॥౧౮॥

భావార్థము :- ఏ జిజ్ఞాసువు మరియు అధ్యాపకులు అగ్నివిద్యనెరుగుదురో వారు విశ్వమునకు ఉన్నతిని చేకూర్చవలయును.॥౧౮॥

18. Ye two learned persons, givers of pleasure, greet with praises this lofty non-violent sacrifice of ours. Conduct well the flame of fire in connection with our beautiful sacrifice.

౧౫౦౪.తిస్రో దేవీరిత్యస్యాఽగ్నిర్ఋషిః, ఇడాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశీ వాణీ సేవనీయా ఇత్యాహ.

మఱల మానవులెట్టి వాణిని సేవించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౪ తిస్రో దేవీర్బర్హిరేదꣳ సదన్త్విడా సరస్వతీ భారతీ । మహీ గృణానా ॥౧౯॥

ప.విః- తిస్రః, దేవీః, బర్హిః, ఆ, ఇదమ్, సదన్తు, ఇడా, సరస్వతీ, భారతీ, మహీ, గృణానా॥౧౯॥

పదార్థః :-(తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః (దేవీః) కమనీయాః (బర్హిః) అన్తరిక్షమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (ఇదమ్) (సదన్తు) ప్రాప్నువన్తు (ఇడా) స్తోతుమర్హా (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానవతీ (భారతీ) సర్వశాస్త్రధారిణీ (మహీ) మహతీ (గృణానా) స్తువన్తీ.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యూయం యా మహీ గృణానేడా సరస్వతీ భారతీ చ తిస్రో దేవీరిదం బర్హిరాసదన్తు తాః సమ్యగ్విజానీత.॥౧౯॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా వ్యవహారకుశలాం సర్వశాస్త్రవిద్యాన్వితాం సత్యాదివ్యవహారధర్త్రీం వాణీం ప్రాప్నుయుస్తే స్తుత్యాః సన్తో మహాన్తో భవేయుః.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ మీరు (మహీ) గొప్పదైన (గృణానా) స్తుతియొనర్చుచు (ఇడా) స్తుతియొనర్పదగిన (సరస్వతీ) ప్రశస్త విజ్ఞానవంతమగు మరియు (భారతీ)సకల శాస్త్రములను ధారణమొనర్చునట్టి ఏ (తిస్రః) మూడు (దేవీః) దివ్యమగు [కోరదగిన] వాణులు (ఇదమ్) ఈ (బర్హిః) అంతరిక్షమును (ఆ, సదన్తు) ఉత్తమముగా ప్రాప్తించునో అట్టి ముప్విధములగు వాణులను బాగుగా దెలిసికొనుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :- వ్యవహారచతురత్వము, సకల శాస్త్రవిద్యలతో గూడినదియు, సత్యవ్యవహారముల ధారణ మొనర్చునదియు నగు వాణిని పొందిన మానవులు ఎల్లరచే స్తుతించ దగినవారై ఉన్నతులగుదురు.॥౧౯॥

19. May Ida, Saraswati, Bharati, three mighty forms of eulogy fill this atmosphere.

౧౫౦౫.తన్న ఇత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, త్వష్టా దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

ఈశ్వరాత్ కిం ప్రార్థనీయమిత్యాహ.

ఈశ్వరుని నేమి ప్రార్థించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౫ తన్నస్తురీపమద్భుతం పురుక్షు త్వష్టా సువీర్యమ్।

రాయస్పోషం విష్యతు నాభిమస్మే॥ ౨౦॥

ప.వి:- తమ్, నః, తురీపమ్, అద్భుతమ్, పురుక్షు, త్వష్టా సువీర్యమితి సు+వీర్యమ్, రాయః, పోషమ్, వి, స్యతు, నాభిమ్, అస్మే+ఇత్యస్మే.॥౨౦॥

పదార్థః:-(తమ్)ప్రసిద్ధమ్ (నః) అస్మాన్ (తురీపమ్) యత్తూర్ణః సద్య ఆప్నోతి తమ్ (అద్భుతమ్) ఆశ్చర్యగుణకర్మస్వభావమ్ (పురుక్షు) యత్ పురుషు బహుషు క్షియతి వసతి తత్ (త్వష్టా) విద్యయా ప్రకాశిత ఈశ్వరః (సువీర్యమ్) సుష్టు బలమ్ (రాయః) ధనస్య (పోషమ్) పుష్టిమ్ (వి,స్యతు) విముఞ్చతు(నాభిమ్) మధ్యప్రదేశమ్ (అస్మే) అస్మాకమ్.॥౨౦॥

అన్వయః :-త్వష్టాఽస్మే నాభిం ప్రతి తురీపమద్భుతం పురుక్షు సువీర్యం తం రాయస్పోషం దదాతు నో దుఃఖాద్విష్యతు చ.॥౨౦॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా యచ్ఛీఘ్రకార్యాశ్చర్యభూతం బహువ్యాపకం ధనం బలం వాస్తి తదీశ్వరాయమీశ్వర ప్రార్థనయా ప్రాప్యానన్దితా భవత.॥౨౦॥

పదార్థము :-(త్వష్టా) విద్యలద్వారా ప్రకాశించు పరమేశ్వరుడు (అస్మే) మాయొక్క (నాభిమ్) మధ్య ప్రదేశము నెడ (తురీయమ్) శీఘ్రత్వమును గలిగించు నట్టి (అద్భుతమ్) ఆశ్చర్యరూప గుణకర్మస్వభావములతో గూడినట్టి (పురుక్షు) అనేక పదార్థములందు వసించు (సువీర్యమ్) శ్రేష్ఠమగు బలముతో (తమ్) గూడినట్టి ప్రసిద్ధమగు (రాయః) ధనము (పోషమ్) పుష్టిని గలిగించుగాక! మరియు (నః) మా దుఃఖములను (వి, స్యతు) విడిపించుగాక! ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు ఏ శీఘ్రకారి, ఆశ్చర్యరూపము, అనేకులందు వ్యాపకమై యుండు ధనము లేక బలము కలదో దానిని మీరు పరమేశ్వర ప్రార్థనద్వారా ప్రాప్తించుకొని ఆనందితులై యుండుడు.॥౨౦॥

20. May God grant us wealth and strength, eagerly obtainable, possessing wondrous merits, powers and qualities; residing in various objects, beautifully mighty; and relieve us of misery.

౧౨౦౮. వనస్పత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, విరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.
జిజ్ఞాసుః కీదృశో భవేదిత్యాహ. జిజ్ఞాసువు ఎటులుండవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౨౦౮ వనస్పతేఽవ సృజా రరాణస్త్మనా దేవేషు ।
అగ్నిర్హవ్యꣳశమితా సూదయాతి ॥౨౧॥

ప.వి:- వనస్పతే, అవ, సృజ, రరాణః, త్మనా, దేవేషు, అగ్నిః, హవ్యమ్, శమితా, సూదయాతి.॥౨౧॥

పదార్థః :-(వనస్పతే) వనస్య సమ్భజనీయస్య శాస్త్రస్య పాలక (అవ) (సృజ). అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (రరాణః) రమమాణః (త్మనా) ఆత్మనా (దేవేషు) దివ్యగుణేష్విప విద్వత్సు (అగ్నిః) పావకః (హవ్యమ్) ఆదాతుమర్హమ్ (శమితా) యజ్ఞసంబన్ధీ (సూదయాతి) సూక్ష్మీకృత్య వాయౌ ప్రసారయతి.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే వనస్పతే యథా శమితాఽగ్నిర్హవ్యం సూదయాతి తథా త్మనా దేవేషు రరాణః సన్ హవ్యమ వసృజ.॥౨౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా దివ్యేష్వన్తరిక్షాదిషు వహ్ని రాజతే తథా విద్వత్సు స్థితో జిజ్ఞాసుః సుప్రకాశితాత్మా భవతి.॥౨౧॥

పదార్థము :-(వనస్పతే) సేవించదగిన శాస్త్రముల రక్షకుడవునగు జిజ్ఞాసూ! ఎట్లు (శమితా) యజ్ఞ సంబంధమగు (అగ్నిః) అగ్ని (హవ్యమ్) గ్రహించదగిన హోమద్రవ్యములను (సూదయాతి) సూక్ష్మమొనర్చి వాయువునందు వెదజల్లునో, అట్లే (త్మనా) నీ యాత్మద్వారా (దేవేషు) దివ్యగుణముల వంటి విద్వాంసులందు (రరాణః) మనోజ్ఞమై గ్రహించయోగ్యమగు పదార్థములను (అవ, సృజ) ఉత్తమ విధిగా సిద్ధపరచుము.॥౨౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శుద్ధ ఆకాశాదులందు అగ్ని ఎట్లు శోభాయమానముగ నుండునో అదేవిధముగ విద్వాంసులలో స్థిరమైయుండు జిజ్ఞాసువు చక్కని ప్రకాశముతో వెలుగొందగలడు. ॥౨౧॥

21. O investigator, the guardian of religious lore, just as sacrificial fire renders subtle the oblations and diffuses them in the air, so shouldst thou rejoicing thyself in the midst of the learned, explore objects worth acquisition!

౧౫౦౭. అగ్నే స్వాహేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కార్యమిత్యాహ.

మఱల మనుష్యు లేమిచేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౭ అగ్నే స్వాహా కృణుహి జాతవేదఽ ఇన్ద్రాయ హవ్యమ్ ।
విశ్వే దేవా హవిరిదం జుషన్తామ్ ॥౨౨॥

ప.వి:- అగ్నే, స్వాహా, కృణుహి, జాతవేద ఇతి జాత+వేదః, ఇన్ద్రాయ, హవ్యమ్, విశ్వే, దేవాః, హవిః, ఇదమ్, జుషన్తామ్. ॥౨౨॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్ (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్ (కృణుహి) కురు (జాతవేదః) ప్రకటవిద్య (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (హవ్యమ్) ఆదాతుమర్హమ్ (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (హవిః) గ్రాహ్యం వస్తు (ఇదమ్) జుషన్తామ్ సేవన్తామ్. ॥౨౨॥

అన్వయః :-హే జాతవేదోఽగ్నే! త్వమిన్ద్రాయ స్వాహా హవ్యం కృణుహి. విశ్వే దేవా ఇదం హవిర్జుషన్తామ్. ॥౨౨॥

భావార్థః :-యది మనుష్యా ఐశ్వర్యవర్ధనాయ ప్రయతేరంస్తర్హి సత్యం పరమాత్మానం విదుషశ్చ సేవేరన్. ॥౨౨॥

పదార్థము :- (జాతవేదః) విద్యలయందు ప్రసిద్ధుడవు (అగ్నే) విద్వాంసుడవునగు నీవు (ఇన్ద్రాయ) ఉక్త [పై దెలిపిన] ఐశ్వర్యములకై (స్వాహా) సత్యవాణిని మరియు (హవ్యమ్) గ్రహించదగిన పదార్థములను (కృణుహి) ప్రసిద్ధపరచుము (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (ఇదమ్) ఇట్టి (హవిః) గ్రహించయోగ్యమగు శ్రేష్ఠవస్తువులను (జుషన్తామ్) సేవించుదురుగాక! ॥౨౨॥

భావార్థము :- ఐశ్వర్యముల వృద్ధిపరచుకొనుటకు ప్రయత్నించు మనుష్యులు సత్యపరమాత్మను మరియు విద్వాంసులను సేవించవలెను. ॥౨౨॥

22. O learned person, well - versed in knowledge, for the sake of supremacy, use truthful speech and perform yajna. May all the learned people be benefited with this yajna!.

౧౫౦౮. పీవో అన్నేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా. నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశం సన్తానం సుఖయతీత్యాహ.

ఎటువంటి సంతానము సుఖింపజేయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౨౦౮ పీవో᳚అన్నా రయివృధః సుమేధాః శ్వేతః సిషక్తి నియుతామభిశ్రీః ।

తే వాయవే సమనసో వితస్థుర్విశ్వేన్నరః స్వపత్యాని చక్రుః ॥౨౩॥

ప.వి:- పీవో᳚అన్నేతి పీవః +అన్నా,రయివృధ ఇతి రయి +వృధః, సుమేధా ఇతి సు+మేధాః, శ్వేతః, సిషక్తి, సిసక్తీతి సిసక్తి, నియుతామితి ని+యుతామ్, అభిశ్రీరిత్యభి +శ్రీః, తే, వాయవే, సమనస ఇతి స+మనసః, వి, తస్థుః, విశ్వా, ఇత్, నరః, స్వపత్యానీతి, సు+అపత్యాని, చక్రుః.॥౨౩॥

పదార్థః:-(పీవో᳚అన్నా) పీవాంసి పుష్టికరాణ్యన్నాని యేషు (రయివృధః) యే రయిం వర్ధయన్తి తే (సుమేధాః)శోభనా మేధా ప్రజ్ఞా యేషాన్తే (శ్వేతః) గన్తా వర్ధకో వా (సిషక్తి) సిఞ్చతి (నియుతామ్) నిశ్చితగతీనామ్ (అభిశ్రీః) అభితః శోభా యస్య సః (తే) (వాయవే) వాయువిద్యాయై (సమనసః) సమానవిజ్ఞానాః (వి, తస్థుః) తిష్ఠేయుః (విశ్వా)అఖిలాని (ఇత్) ఏవ (నరః) నాయకాః (స్వపత్యాని) శోభనాని చ తాన్యపత్యాని (చక్రుః) కుర్యుః. ॥౨౩॥

అన్వయః :-యే సమనసో రయివృధః సుమేధా నరః పీవో᳚అన్నా విశ్వా స్వపత్యాని చక్రుః. త ఇద్వాయవే వితస్థుర్యదా నియుతామభిశ్రీః శ్వేతో వాయుః సర్వాన్ సిషక్తి తదా స శ్రీమాన్ జాయతే. ॥౨౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వాయుః సర్వేషాం జీవనమూలమస్తి తథోత్తమాన్య పత్యాని సర్వేషాం సుఖనిమిత్తాని జాయన్తే.॥౨౩॥

పదార్థము :-(సమనసః) సమానజ్ఞానముగల (రయివృధః) ధనములవృద్ధిపరమునట్టి (సుమేధాః) ఉత్తమ బుద్ధిశాలురగు (నరః) ఏ నాయకులు (పీవో అన్నా) పుష్టికారకమగు అన్నము గల (విశ్వా) సమస్త (స్వపత్యాని) చక్కని సంతానమును (చక్రుః) నిర్మించెదరో (తే) వారు (ఇత్) మాత్రమే (వాయవే) వాయువిద్యకొరకు (వి, తస్థుః) విశేషముగ స్థిరపడుదురు. ఎప్పుడు (నియుతామ్) నిశ్చితముగ నడచువారికి (అభిశ్రీః) అన్నివైపులనుండి శోభాయమంతమగు (శ్వేతః) గమనశీలము లేక ఉన్నతి గలుగజేయు వాయువు సమస్తమును (సిషక్తి) సేచనమొనర్చు [తడుపు] చున్నదో యది శోభాయుక్తమగుచున్నది.॥౨౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా సర్వమునకు వాయువు జీవనాధారమై జీవన మూలమై యున్నదో, అదేవిధముగ ఉత్తమ సంతానము అందరి సుఖమునకు నిమిత్తమై యుండును.॥౨౩॥

23. Persons equally learned, increasers of wealth, exceedingly wise, eaters of invigorating diet, exert to develop their progeny. May they stand firm to acquire the knowledge of air, which being active and developing, full of grace, purifies the men steadfast in their religious path.

౧౫౪౯. రాయ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కార్యమిత్యాహ.

మఱల మానవులేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౪౯ రాయే ను యం జజ్ఞతూ రోదసీమే రాయే దేవీ ధిషణా ధాతి దేవమ్।
అధ వాయుం నియుతః సశ్చత స్వా ఉత శ్వేతం వసుధితిం నిరేకే ॥౨౪॥

ప. వి:- రాయే,ను, యమ్, జజ్ఞతుః,రోదసీ ఇతి రోదసీ, ఇమే ఇతీమే, రాయే, దేవీ, ధిషణా, ధాతి, దేవమ్, అధ, వాయుమ్, నియుత ఇతి ని+యుతః, సశ్చత, స్వాః, ఉత, శ్వేతమ్, వసుధితిమితి వసు+ధితిమ్, నిరేకే.॥౨౪॥

పదార్థః :-(రాయే) ధనాయ (ను) సద్యః (యమ్) (జజ్ఞతుః) జనయతః (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (ఇమే) ప్రత్యక్షే. అత్ర వాచ్ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తీతి ప్రకృతిభావాఽభావః (రాయే) ధనాయ (దేవీ) దివ్యగుణా (ధిషణా) ప్రజ్ఞేవ వర్తమానా (ధాతి) దధాతి (దేవమ్) దివ్యం పతిమ్ (అధ) అథ (వాయుమ్)(నియుతః) నిశ్చయేన మిశ్రణాఽమిశ్రణకర్తారః (సశ్చత) ప్రాప్నువన్తి. అత్ర వ్యత్యయః (స్వాః) సవచ్ఛస్వినః (ఉత) (శ్వేతమ్) వృద్ధమ్ (వసుధితిమ్) పృథివ్యాదివసూనాం ధితిర్యస్మాత్తమ్ (నిరేకే) నిర్గతశఙ్కే స్థానే.॥౨౪॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా ఇమే రోదసీ రాయే యం జజ్ఞతుర్దేవీ ధిషణా యం దేవం రాయే ను ధాతి. అధ నిరేకే స్వా నియుతః శ్వేతముత వసుధితిం వాయుం సశ్చత తం యూయం విజానీత.॥౨౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా భవన్తో బలాదిగుణయుక్తం సర్వస్య ధర్తారం వాయుం విజ్ఞాయ ధనప్రజ్ఞం వర్ధయన్తు యద్యేకాన్తే స్థిత్వాఽస్య ప్రాణస్య ద్వారా స్వాత్మానం పరమాత్మానం చ జ్ఞాతుమిచ్ఛేయుస్తర్హ్యనయోః సాక్షాత్కారో భవతి.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఇమే) ఈ (రోదసీ) భూమ్యాకాశములు (రాయే) ధనముకొరకు (యమ్) ఎవ్వానిని (జజ్ఞతుః) ఉత్పన్నమొనర్చునో (దేవీ) ఏ ఉత్తమగుణముగల (ధిషణా) బుద్ధిగలిగియున్నట్టి స్త్రీరత్నము (దేవమ్) ఉత్తమపతిని (రాయే) ధనము (ను) శీఘ్రముగా (ధాతి) ధారణమొనర్చుచున్నదో (అధ) ఆ పిదప (నిరేకే) నిశ్శంక స్థానమునందు (స్వాః) తన సంబంధులు (నియుతః) నిశ్చయముగ కలిపివేయు మరియు వేరుచేయువారు (శ్వేతమ్) వృద్ధుని (ఉత) మరియు (వసుధితిమ్) పృథివి మున్నగు వస్తువుల ధారణకు హేతువగు (వాయుమ్) వాయువును (సశ్చత) ప్రాప్తించుకొందురో దానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! మీరు బలము మున్నగు గుణములు గలిగి సమస్తమును ధారణమొనర్చు వాయువును దెలిసికొని ధనము మరియు బుద్ధిని వృద్ధి పరచుకొనుడు. ఏకాంతమున గూర్చుండి ఈ ప్రాణముద్వారా తన స్వరూపమును మరియు పరమాత్మ స్వరూపమును తెలిసికొనదలచుకొనువారలకు ఈ రెండు ఆత్మసాక్షాత్కారము కాగలదు.॥౨౪॥

24. Whomsoever the Firmament and Earth give birth for the acquisition of wealth, and whom the wife accepts eagerly as a husband for wealth's sake; they, in a solitary place, unite and disunite their souls with and from God, and enjoy the vast air, the sustainer of the Earth and heavenly bodies.

౧౫౧౦. ఆప ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౦ ఆపో హ యద్బృహతీర్విశ్వమాయన్ గర్భం దధానా జనయన్తీరగ్నిమ్।

తతో దేవానాꣳసమవర్తతాసురేకః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౨౫॥

ప.వి:- ఆపః, హ, యత్, బృహతీః, విశ్వమ్, ఆయన్, గర్భమ్, దధానాః, జనయన్తీః, అగ్నిమ్, తతః, దేవానామ్, సమ్, అవర్తత, అసుః, ఏకః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౨౫॥

పదార్థః :-(ఆపః) వ్యాపికాస్తన్మాత్రాః (హ) ఖలు (యత్) యమ్ (బృహతీః) బృహత్యః (విశ్వమ్) కృతప్రవేశమ్ (ఆయన్) గచ్ఛన్తి (గర్భమ్) మూలం ప్రధానమ్ (దధానాః) ధరన్త్యః సత్యః (జనయన్తీః) ప్రకటయన్త్యః (అగ్నిమ్) సూర్యాద్యాఖ్యమ్ (తతః) తస్మాత్ (దేవానామ్) దివ్యానాం పృథివ్యాదీనామ్ (సమ్) సమ్యక్ (అవర్తత) వర్తయేం (అసుః) ప్రాణః (ఏకః) అసహాయః (కస్మై) సుఖనిమిత్తాయ (దేవాయ) దివ్యగుణాయ (హవిషా) ధారణేన (విధేమ) పరిచరేమ. ॥౨౫॥

అన్వయః :- బృహతీర్జనయన్తీర్యద్విశ్వం గర్భం దధానాః సత్య ఆప ఆయంస్తతోఽగ్నిం దేవానా మేకోఽసుః సమవర్తత తస్మై హ కస్మై దేవాయ వయం హవిషా విధేమ. ॥౨౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా యాని స్థూలాని పఞ్చతత్త్వాని దృశ్యన్తే, తాని సూక్ష్మప్రకృతి కార్యాత్పఞ్చతన్మాత్రాఖ్యాదుత్పన్నాని విజానీత. యేషాం మధ్యే య ఏకః సూత్రాత్మా వాయురస్తి. స సర్వేషాం ధర్తేతి బుధ్యధ్వమ్. యది తద్ద్వార యోగాభ్యాసేన పరమాత్మానం జ్ఞాతుమిచ్ఛేత తర్హి తం సాక్షాద్విజానీత.॥౨౫॥

పదార్థము :- (బృహతీ) మహాన్ పరిమాణము గలిగి (జనయన్తీ) పృథివి మున్నగు వానిని ప్రకట పరచునది (యత్) ఎయ్యది (విశ్వమ్) సర్వమునందు ప్రవేశించియుండి (గర్భమ్) సకలమునకు ప్రధానమూలమ్మైన దానిని (దధానా) ధారణమొనర్చుచు (ఆపః) వ్యాపక జలముల సూక్ష్మమాత్రలు (ఆయన్) ప్రాప్తించునో (తతః) దానిచే (అగ్నిమ్) సూర్యాదిరూపములతో నున్న అగ్ని (దేవానామ్) ఉత్తమ మైన పృథివి మున్నగు పదార్థముల సంబంధము గల (ఏకః) ఒకే అసహాయ (అసుః) ప్రాణము (సమ్, అవర్తత) చక్కగా ప్రవృత్తపరచునో, యది (హ) మాత్రమే (కస్మై) సుఖములకొరకు (దేవాయ) ఉత్తమ గుణములతో గూడిన పరమేశ్వరుని మేము (హవిషా)ధారణమొనర్చుచు (విధేమ) సేవించువారల మగుదుము గాక! ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవ్వరైతే కాన్పించునట్టి స్థూలప్రపంచతత్త్వముల సూక్ష్మప్రకృతియొక్క కార్యరూపములగు పంచతన్మాత్రలు ఉత్పన్నమైనవని యెరుగుదురో వీని మధ్య ఒకే ఒక సూత్రాత్మయైన వాయువు గలదో అది సర్వమును ధరించియున్నది. దీనిని దెలిసికొనుడు. ఎవరు ఆ వాయువుద్వారా యోగాభ్యాసముద్వారా పరమాత్మను దెలిసికొనదలతురో వా రా పరమాత్మను సాక్షాత్కారమొనర్చుకొన గలరు.॥౨౫॥

25. When the subtle and primary elements containing the all - prevading matter, the primordial cause of the universe, came into being producing the fiery Sun, there was one God present in all the forces of nature. Let us adore with our devotion the pleasure-giving God.

౧౫౧౧. యశ్చిదిత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కే జనామోదన్త ఇత్యాహ. ఏ మానవు లానందితులగు చున్నారో చెప్పబడెను.

౧౫౹౧౧ యశ్చిదాపో మహినా పర్యపశ్యద్దక్షం దధానా జనయన్తీర్యజ్ఞమ్।
యో దేవేష్వధి దేవ ఏక ఆసీత్కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౨౬॥

ప.వి:- యః, చిత్, ఆపః, మహినా, పర్యపశ్యదితి పరి+అపశ్యత్, దక్షమ్, దధానాః, జనయన్తీః, యజ్ఞమ్, యః, దేవేషు, అధి, దేవః, ఏకః, ఆసీత్, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౨౬॥

పదార్థః :- (యః) పరమేశ్వరః (చిత్) (ఆపః) వ్యాప్తిశీలాః సూక్ష్మాస్తన్మాత్రాః (మహినా) స్వస్య మహిమ్నా వ్యాపకత్వేన (పర్యపశ్యత్) సర్వతః పశ్యతి (దక్షమ్) బలమ్ (దధానాః) ధరన్త్యః (జనయన్తీః) ఉత్పాదయన్త్యః (యజ్ఞమ్) సంగతం సంసారమ్ (యః) (దేవేషు) ప్రకృత్యాదిజీవేషు (అధి) ఉపరిభావే (దేవః) దివ్యగుణకర్మస్వభావః (ఏకః) అద్వితీయః (ఆసీత్) అస్తి (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ (దేవాయ) సర్వసుఖప్రదాయ (హవిషా) తదాజ్ఞాయోగాభ్యాసధారణేన (విధేమ) సేవేమహి. ॥౨౬॥

అన్వయః :- యో మహినా దక్షం దధానా యజ్ఞం జనయన్తీరాపః సన్తి, తాః పర్యపశ్యద్యో దేవేష్వేకోఽధి ఆసీత్తస్మై చిత్ కస్మై దేవాయ వయం హవిషా విధేమ.॥౨౬॥

భావార్థః :- హే మనుష్యా యే భవన్తః సర్వస్య ద్రష్టారం ధర్తారమద్వితీయమధిష్ఠాతారం పరమాత్మానం జ్ఞాతుం యోగం నిత్యమభ్యస్యన్తి త ఆనన్దితా భవన్తి.॥౨౬॥

పదార్థము :-(యః) ఏ పరమేశ్వరుడు (మహినా) తనవ్యాపకత్వపు మహిమచే (దక్షమ్) బలమును (దధానా) ధారణమొనర్చు (యజ్ఞమ్) సంగత ప్రపంచమును (జనయన్తీ) ఉత్పన్నమొనర్చుచు (ఆపః) వ్యాప్తి శీలమైన సూక్ష్మజలముల మాత్ర గల దానిని (పర్యపశ్యత్) అన్నివైపులనుండి చూచును (యః) ఏ యీశ్వరుడు (దేవేషు) ఉత్తమ గుణములు గల ప్రకృత్యాదుల మరియు జీవులందు (ఏకః) ఒక్కడే (అధి, దేవః) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావయుక్తుడై (ఆసీత్) అతడు (చిత్) మాత్రమే (కస్మై) సుఖస్వరూపుడు (దేవాయ) సకల సుఖముల దాత యగు నా పరమేశ్వరుని మేము (హవిషా) అతని ఆజ్ఞాపాలనము మరియు యోగాభ్యాసము ద్వారా (విధేమ) సేవింతుముగాక!॥౨౬॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవరు సర్వద్రష్ట, ధర్త కర్త, హర్త, అద్వితీయ యధిష్ఠాతయగు పరమాత్మను దెలిసికొనుటకు సదా యోగాభ్యాసమొనర్చుచుందురో వారు అమందానంద భరితులై యుందురు. ॥౨౬॥

26. God with His Might sees fully the subtle and primary elements, full of potency, and generators of the universe. He amongst all souls and material objects is the one supreme Lord. Let us adore with knowledge and yoga, Him, Who is the Embodiment and Giver of pleasure.

౧౫౧౭. ప్రయాభిరిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః పఞ్చమః స్వరః.

విదుషా కథం భవితవ్యమిత్యాహ.

విద్వాంసు లెటులుండవలయునో ఆ విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౭ ప్ర యాభిర్యాసి దాశ్వాꣳసమచ్ఛా నియుద్భిర్వాయవిష్టయే దురోణే।
ని నో రయిꣳసుభోజసం యువస్వ ని వీరం గవ్యమశ్వ్యం చ రాధః॥౨౭॥

ప.విః- ప్ర, యాభిః, యాసి, దాశ్వాꣳసమ్, అచ్ఛ, నియుద్భిరితి నియుత్+భిః, వాయో ఇతి వాయో, ఇష్టయే, దురోణే, ని, నః, రయిమ్, సుభోజసమితి సు+భోజసమ్, యువస్వ, ని, వీరమ్, గవ్యమ్, అశ్వ్యమ్, చ, రాధః. ॥౨౭॥

పదార్థః :- (ప్ర) (యాభిః) కమనీయాభిః (యాసి) ప్రాప్నోషి (దాశ్వాంసమ్) సుఖస్య దాతారమ్ (అచ్ఛ) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నియుద్భిః) నియంత్రైర్గుణైః (వాయో) వాయురివ, వర్తమాన (ఇష్టయే) అభీష్టసుఖాయ (దురోణే) గృహే (ని) నితరామ్ (నః) అస్మాకమ్ (రయిమ్) ధనమ్ (సుభోజసమ్) సుష్ఠు భోజాంసి భోజనాని యస్మాత్తమ్ (యువస్వ) మిశ్రయస్వ (ని) (వీరమ్) ప్రాప్తవిజ్ఞానాదిగుణమ్ (గవ్యమ్) గోభ్యో హితమ్ (అశ్వ్యమ్) అశ్వేభ్యో హితమ్ (చ) (రాధః) ధనమ్.॥౨౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ వాయో వాయురివ త్వం ప్రయాభిర్నియుద్భి రిష్టయేఽచ్ఛ యాసి దురోణే నః సుభోజసం దాశ్వాంసం రయిం నియువస్వ వీరం గవ్యమశ్వ్యం చ రాధో ని యువస్వ.॥౨౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వాయుః సర్వాణి జీవనాదీనీష్టాని కర్మాణి సాధ్నోతి, తథా విద్వానస్మిన్సంసారే వర్తేత.॥౨౭॥

పదార్థము :-(వాయో) ఓ విద్వాంసుడా! వాయువువలె వర్తమానమై యున్న నీవు (ప్ర, యాభి) శ్రేష్ఠరూపమున కోరదగిన (నియుద్భిః) నియతగుణములచే (ఇష్టయే) అభీష్టసుఖమునకై (అచ్ఛ, యాసి)చక్కగా ప్రాప్తింతువు. (దురోణే) గృహమునందు (నః) మాయొక్క (సుభోజసమ్) చక్కని

భోగములకొరకు (దాశ్వాంసమ్) సుఖదాతవు (రయిమ్) ధనమును (ని, యువస్వ) నిరంతరము మిశ్రిత మొనర్చుము (వీరమ్) విజ్ఞానాది గుణములను పొందిన (గవ్యమ్) గోవులహితకారివి (చ) మరియు (అశ్వ్యమ్) అశ్వముల హితకారివియగు (రాధః) ధనమును మాకొరకు (ని) నిరంతరము ధరించుము.॥౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వాయువు సమస్త ప్రాణులు మున్నగు వాని ఇష్టకర్మలను ఎట్లు సిద్ధియొనర్చునో, అట్లే విద్వాంసులగువారు ఈ ప్రపంచమునందు వర్తించ వలయును.॥౨౭॥

27. O learned person, powerful like the air, we carefully seek thee, full of desirable, noble qualities. Send in our home wealth, worthy of enjoyment and giver of pleasure. Give us a heroic son, and gifts of kine and horses!.

౧౫౧౩. ఆ న ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౩ ఆ నో నియుద్భిః శతినీభిరధ్వరꣳసహస్రిణీభిరుప యాహి యజ్ఞమ్।
వాయో అస్మిన్త్సవనే మాదయస్వ యూయం పాత స్వస్తిభిః సదా నః॥౨౮॥

ప.వి:- ఆ, నః, నియుద్భిరితి నియుత్+భిః, శతినీభిః, అధ్వరమ్, సహస్రిణీభిః, ఉప, యాహి, యజ్ఞమ్, వాయో ఇతి వాయో, అస్మిన్, సవనే, మాదయస్వ, యూయమ్, పాత, స్వస్తిభిరితి స్వస్తి+భిః, సదా, నః.॥౨౮॥

పదార్థః :-(ఆ) (నః) అస్మాకమ్ (నియుద్భిః) నిశ్చితైర్మిశ్రణామిశ్రణైర్గమనాగమనైః (శతినీభిః) శతం బహూని కర్మాణి విద్యన్తే యాసు తాభిః (అధ్వరమ్) అహింసనీయమ్ (సహస్రిణీభిః) సహస్రాణ్యసంఖ్యా వేగా విద్యన్తే యాసు గతిషు తాభిః (ఉప) (యాహి) ప్రాప్నుహి (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యం వ్యవహారమ్ (వాయో) వాయురివ బలవన్ విద్వన్ (అస్మిన్) (సవనే) ఉత్పత్త్యధికరణే జగతి (మాదయస్వ) ఆనన్దయస్వ (యూయమ్) (పాత) రక్షత (స్వస్తిభిః) సుఖైః సహ (సదా) సర్వస్మిన్ కాలే (నః) అస్మాన్.॥౨౮॥

అన్వయః :-హే వాయో యథా వాయుర్నియుద్భిశ్శతినీభిః సహస్రిణీభిర్గతిభిరస్మిన్త్సవనే నోఽధ్వరం యజ్ఞముపగచ్ఛతి, తథా త్వమేతమాయాహి. మాదయస్వ. హే విద్వాంసో యూయమేతద్విద్యయా స్వస్తిభి ర్నః సదా పాత.॥౨౮॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వాంసో యథా వాయవో వివిధాభిర్గతిభిః సర్వాన్ పుష్ణన్తి తథైవ సుశిక్షయా సర్వాన్ పోషయన్తు. ॥౨౮॥

పదార్థము :- (వాయో) వాయువు వలె బలశాలివగు విద్వాంసుడా! వాయువెట్లు (నియుద్భిః) నిశ్చితముగ కలిసిన లేక వేరుగా రాకపోకలుగల (శతినీభిః) అనేక కర్మలు గల (సహస్రిణీభిః) అతి వేగములు గల గతులతో (అస్మిన్) ఈ (సవనే) ఉత్పత్తికి ఆధారమగు జగమునందు (నః) మా (అధ్వరమ్) చెరపగూడనిదగు (యజ్ఞమ్) సంగతికి యోగ్యమగు వ్యవహారములను (ఉప) సమీపమందే ప్రాప్తించునో అట్లే, నీవు (ఆ యాహి) ఉత్తమవిధిగ మాకు ప్రాప్తించుము. (మాదయస్వ) మరియు ఆనందితులనుగ నొనర్చుము. ఓ విద్వాంసులారా! (యూయమ్) మీరు (స్వస్తిభిః) సుఖములతో గూడ (నః) మమ్ము (సదా) సర్వకాలములందును (పాత) రక్షణను చేయుచుండుడు. ॥౨౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. వాయువు వివిధ ప్రకారముల నడకద్వారా సకల పదార్థములను జీవులను పుష్టివంతమొనర్చునట్లు విద్వాంసులగువారు ఉత్తమ శిక్షణచే ఎల్లరను పుష్టిపరచవలెను. ॥౨౮॥

28. O learned person, powerful like the air, come to our non-violent sacrifice with they hundreds and thousands of instructions. Gladden us in this world. O sages, preserve us evermore with propitious advice!.

౨౭.౨౯. నియుత్వానిత్యస్య గృత్సమద ఋషిః. వాయుర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశ ఇత్యాహ. ఇప్పుడీశ్వరు డెటులున్నాడను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౨౭.౨౯ నియుత్వాన్ వాయవా గహ్యయꣳ శుక్రో అయామి తే।
గన్తాసి సున్వతో గృహమ్ ॥౨౯॥

ప.వి:- నియుత్వాన్, వాయో+ ఇతి వాయో, ఆ, గహి, అయమ్, శుక్రః, అయామి, తే, గన్తా, అసి, సున్వతః, గృహమ్. ॥౨౯॥

పదార్థః :- (నియుత్వాన్) నియన్తా (వాయో) పవన ఇవ (ఆ) (గహి) సమన్తాత్ ప్రాప్నుహి (అయమ్) (శుక్రః) పవిత్రకర్తా (అయామి) ప్రాప్నోమి. (తే) తవ (గన్తా)(అసి)(సున్వతః) అభిషవం కుర్వతః (గృహమ్). ॥౨౯॥

అన్వయః :- హే వాయో నియుత్వానీశ్వరస్త్వం యథాఽయం శుక్రో గన్తా వాయుః సున్వతో గృహం గచ్ఛతి తథా మామా గహి. యతస్త్వమీశ్వరోఽసి, తస్మాత్తే స్వరూపమ హమయామి. ॥౨౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వాయుః సర్వశోధకః సర్వత్ర గన్తా సర్వ ప్రియోఽస్తి తథేశ్వరోఽపి వర్తతే. ॥౨౯॥

పదార్థము :- (వాయో) వాయువువలె శీఘ్రగామి (నియుత్వాన్) నియమకర్తనగు పరమేశ్వరా! నీ వెట్లు (అయమ్) ఈ (శుక్రః) పవిత్రకర్త (గన్తా) గమనశీలమగు వాయువు (సున్వతః) రసము లాగికొనువాని (గృహమ్) గృహమును చేరునో, అట్లే నీవు నాకును (ఆ, గహి) ఉత్తమముగా ప్రాప్తించుము. ఇందుకే నీవు ఈశ్వరుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (తే) నీయొక్క నిజరూపమును నేను (అయామి) పొందు చున్నాను.॥౨౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వాయువెట్లు సర్వమును శోధించు, మరియు సర్వత్ర చేరునదై యుండి సర్వమునకు ప్రాణములకన్న ప్రియమై యున్నదో, అట్లే పరమేశ్వరుడును నై యున్నాడు. ॥౨౯॥

29. O God, the Ordainer of Law, just as this purfifying, fast moving air, visits the sacrificer's house, so come upto me. Thou art Providence, hence I realise Thy Nature!.

౧౫౧౫.వాయో శుక్ర ఇత్యస్య పురుమీఢ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యేణ కిం కార్యమిత్యాహ.

మరల మానవు డేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౫ వాయో శుక్రోఽఅయామి తే మధ్వోఽఅగ్రం దివిష్టిషు ।

ఆ యాహి సోమపీతయే స్పార్హో దేవ నియుత్వతా ॥30॥

ప.వి:- వాయో ఇతి వాయో, శుక్రః, అయామి, తే, మధ్వః, అగ్రమ్, దివిష్టిషు, ఆ, యాహి, సోమపీతయ ఇతి సోమ+పీతయే, స్పార్హః, దేవ, నియుత్వతా.॥30॥

పదార్థః :- (వాయో) వాయురివ వర్తమాన (శుక్రః) శుద్ధికరః (అయామి) ప్రాప్నోమి (తే) తవ (మధ్వః) మధురస్య (అగ్రమ్) ఉత్తమం భాగమ్ (దివిష్టిషు) దివ్యాసు సంగతిషు (ఆ,యాహి) (సోమపీతయే) సదౌషధిరసపానాయ (స్పార్హః) యః స్పృహయంతి తస్యాఽయమ్ (దేవ) దివ్యగుణసమ్పన్న (నియుత్వతా) వాయునా సహ.॥30॥

అన్వయః :-హే వాయో! యో వాయురివ శుక్రస్త్వమపి తే మధ్వోఽగ్రం దివిష్టిష్వహ మయామి. హే దేవ! స్పార్హస్త్వం నియుత్వతా సహ సోమపీతయ ఆయాహి.॥30॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథా వాయుః సర్వాన్ రసగన్ధాదీన్ పీత్వా సర్వాన్ పోషయతి, తథా త్వం సర్వాన్ పుష్ణీహి.॥30॥

పదార్థము :-(వాయో) వాయువువంటి విద్వాంసుడా! (శుక్రః) నీవు శుద్ధకారకుడవై యున్నావు (తే) నీయొక్క (మధ్వః) మధురవచనముల (అగ్రమ్) ఉత్తమ భాగమును (దివిష్టిషు) ఉత్తమ సాంగత్యములందు నేను (అయామి) పొందుదును (దేవ) ఉత్తమ గుణములతో నున్న విద్వాంసుడా! (స్పార్హః) ఉత్తమ గుణముల నభిలషించువాని పుత్రుడవగు నీవు (నియుత్వతా) వాయువుతో గూడ (సోమపీతయే) ఉత్తమ ఓషధీరసమును త్రాగుటకొరకు (ఆ, యాహి) ఉత్తమ రీతిలో మమ్ము చేరుము. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు ఓ మానవులారా! వాయువు అన్నిరసముల మరియు గంధము [సౌరభము] ను త్రావుచు సర్వమును పుష్టియొనర్చునట్లు మీరును యెల్లరును పుష్టిపరచుచుండుడు.॥30॥

30. O learned person, powerful like the air, purifier art thou. I imbibe the excellent essence of thy speech in the assemblies of the learned. O well merited scholar, the scion of a lovely father, come thou with grand glory, to drink the Soma juice!.

౧౫౧౬.వాయురిత్యస్యాజమీఢ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యాహ.

ఇపుడు విద్వాంసు లేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౬ వాయురగ్రేగా యజ్ఞప్రీః సాకం గన్మనసా యజ్ఞమ్।

శివో నియుద్భిః శివాభిః ॥31॥

ప.వి:-వాయుః, అగ్రేగా ఇత్యగ్రే+గాః, యజ్ఞ ప్రీరితి యజ్ఞ+ప్రీః, సాకమ్, గన్, మనసా, యజ్ఞమ్, శివః, నియుద్భిరితి నియుత్+భిః, శివాభిః. ॥31॥

పదార్థః :-(వాయుః) పవనః (అగ్రేగాః) యోఽగ్రే గచ్ఛతి సః (యజ్ఞప్రీః) యో యజ్ఞం ప్రీతి పూరయతి సః (సాకమ్) సహ (గన్) గచ్ఛతి (మనసా) (యజ్ఞమ్) (శివః) మఙ్గలమయః (నియుద్భిః) నిశ్చితాభిః క్రియాభిః (శివాభిః) మఙ్గలకారిణీభిః.॥31॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ । యథా వాయుర్నియుద్భిః శివాభిర్యజ్ఞం గన్ తథా శివోఽగ్రేగా యజ్ఞప్రీః సంస్త్వం మనసా సాకం యజ్ఞమాయాహి.॥31॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. అత్రాయాహీతి పదం పూర్వమన్త్రాదను వర్తతే. యథా వాయురనేకైః పదార్థైస్సహ గచ్ఛత్యాగచ్ఛతి తథా విద్వాంసో ధర్మ్యాణి కర్మాణి విజ్ఞానేన ప్రాప్నువన్తు.॥30॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వాయుః) పవనము (నియుద్భిః) నిశ్చితముగ (శివాభిః) మంగళప్రదమగు క్రియలద్వారా (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (గన్) ప్రాప్తించునో అట్లే (శివః) మంగళ స్వరూపుడవు (అగ్రేగాః) అగ్రగామివి (యజ్ఞప్రీః) యజ్ఞమును పూర్ణమొనర్చునట్టి నీవు మమ్ము (మనసా) మనోవృత్తితో (సాకమ్) కూడ యజ్ఞముతో యుక్తుల నొనర్చుము. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. దీనియందు (ఆ,యాహి అను పదముయొక్క అనువృత్తి పూర్వమంత్రమునుండి వచ్చినది) వాయువు అనేక పదార్థములతో గూడ వచ్చుచు పోవుచున్నట్లు విద్వాంసులు ధర్మముతో గూడిన కర్మలను విజ్ఞానముతో పొందవలయును. ॥30॥

31. O learned person, just as air, with definite propitious motions, comes to the sacrifice, so with noble intentions, as a leader, and nice performer of the yajna, come thou to the yajnashala with a concentrated mind!.

౧౫౧౭.వాయ ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, వాయుర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౭ వాయో యే తే సహస్రిణో రథాసస్తేభిరా గహి।

నియుత్వాన్త్సోమపీతయే ॥31॥

ప.వి:-వాయో ఇతి వాయో, యే, తే, సహస్రిణః, రథాసః, తేభిః, ఆ, గహి, నియుత్వాన్ సోమపీతయ ఇతి సోమ + పీతయే ॥31॥

పదార్థః :-(వాయో) పవనవద్వర్తమాన (యే) (తే) తవ (సహస్రిణః) ప్రశస్తాః సహస్రం జనా విద్యన్తే యేషు తే (రథాసః) రమణీయాని యానాని (తేభిః) తైః (ఆ) (గహి) ప్రాప్నుహి (నియుత్వాన్) సమర్థః సన్ (సోమపీతయే) సోమస్య పానాయ ॥31॥

అన్వయః :- హే వాయో వాయురివ వర్తమాన విద్వన్! యే తే సహస్రిణో రథాసః సన్తి తేభిః సహ నియుత్వాన్త్వంస్త్వం సోమపీతయ ఆ గహి. ॥31॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథా వాయోరసంఖ్యా రమణీయా గతయః సన్తి, తథా వివిధాభిర్గతిభిః సమర్థా భూత్వైశ్వర్యం భుఙ్గ్ధ్వమ్. ॥31॥

పదార్థము :-(వాయో) వాయువువలె వర్తమానమై యున్న విద్వాంసుడా! (యే) ఎయ్యది (తే) నీ యొక్క (సహస్రిణః) ప్రశస్తులగు వేలాది మానవులచే గూడి యున్న (రథాసః) చక్కని పోయినిగలిగించు యానములు గలవో (తేభిః) వానితో గూడ (నియుత్వాన్) సమర్థవంతుడవగు నీవు (సోమ పీతయే) సోమము మున్నగు ఓషధుల రసమును పానమొనర్చుటకు (ఆ,గహి) దయచేయుము [రమ్ము].॥32॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! వాయువునకు రమణీయమగు అసంఖ్యాకముగ గతులున్నట్లు అనేక విధములగు గతులచే సమర్థవంతులై ఐశ్వర్యములు ననుభవించుడు.॥32॥

32. O learned person, come thou to us to drink the Som juice, with full force, accompanied by thousands of thy admirers in chariots!.

౧౫౧౧. ఏకయేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, వాయుర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల న దే విషయ మీ మంత్రమందుండెను.

౧౫౧౧ ఏకయా చ దశభిశ్చ స్వభూతే ద్వాభ్యామిష్టయే వింశతీ చ।

తిసృభిశ్చ వహసే త్రింశతా చ నియుద్భిర్వాయవిహ తా వి ముఞ్చ ॥33॥

ప.వి:- ఏకయా, చ, దశభిరితి దశ+భిః, చ, స్వభూత ఇతి స్వ+భూతే, ద్వాభ్యామ్, ఇష్టయే, వింశతీ,చ, తిసృభిరితి తిసృ+భిః, చ, వహసే, త్రింశతా, చ, నియుద్భిరితి నియుత్+భిః, వాయో ఇతి వాయో, ఇహ, తా, వి, ముఞ్చ.॥33॥

పదార్థః :-(ఏకయా) గత్యా (చ) (దశభిః) దశవిధాభిర్గతిభిః (చ) (స్వభూతే) స్వకీయైశ్వర్యే (ద్వాభ్యామ్) విద్యాపురుషార్థాభ్యామ్ (ఇష్టయే) విద్యాసంగతయే (వింశతీ) చత్వరింశత్ (చ) (తిసృభిః) (చ) (వహసే) ప్రాప్నోషి (త్రింశతా) ఏతత్సంఖ్యాకైః (చ) (నియుద్భిః) (వాయో) (ఇహ) (తా) తాని (వి, ముఞ్చ) విశేషేణ త్యజ.॥33॥

అన్వయః :-హే స్వభూతే వాయో! యథా పవన ఇహేష్టయే ఏకయా చ దశభిశ్చ ద్వాభ్యామిష్టయే వింశతీ చ తిసృభిశ్చ త్రింశతా చ నియుద్భిః సహ యజ్ఞం వహతి తథా వహసే. స త్వం తా వి ముఞ్చ.॥33॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వాయురిన్ద్రియైః ప్రాణైరనేకాభిర్గతిభిః పృథివ్యాదిలోకైశ్చ సహ పర్వస్వేష్టం సాధ్నోతి, తథా విద్వాంసోఽపి సాధ్నుయుః. ॥33॥

పదార్థము :-(స్వభూతే) స్వంత ఐశ్వర్యములచే శోభాయమంతుడవు (వాయో) వాయువునలె (ఇహ) ఈ జగమునందు సంగతికొరకు (ఏకయా) ఒక విధముగు గతి (చ) మరియు (దశభిః) పదివిధములగు గతుల (చ) మరియు (ద్వాభ్యామ్) విద్య మరియు పురుషార్థములచే (ఇష్టయే) విద్యాసాంగత్యముకొరకు (వింశతీ) రెండిరువదులు [నలుబది] (చ) మరియు (తిసృభిః) ముప్విధములగు గతులచే (చ) మరియు (త్రింశతా) ముప్పది (చ) మరియు (నియుద్భిః) నిశ్చితమగు నియమములతో గూడ ఎవరు యజ్ఞమును పొందగలుగుదురో, అట్లు (వహసే) పొందుచున్నట్టి నీవు ఓ విద్వాంసుడా! (తా) ఆ యన్నిటిని మాకొరకు (విముఞ్చ) విశేషముగ వదలుము, అనగా ఉపదేశించుము.॥33॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వాయువు, ఇంద్రియములు, ప్రాణము, అనేక గతులతో గూడ పృథివి మున్నగు లోకములయందు సకల ప్రాణుల కోరికలను సాధింపజేయునట్లు విద్వాంసులును సాధింపవలెను. ॥33॥

33. O learned person, resplendent with thy glory, just as air in this world, under set ruler comes to the sacrifice (yajna) with one, ten, two, twenty three and thrity motions, so with knowledge and action, for the applicability of learning expound thou those laws unto us!.

౧౫౯౯. తవ వాయ ఇత్యస్యాఙ్గిరస ఋషిః, వాయుర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ కింవద్వాయుః స్వీకర్త్తవ్య ఇత్యాహ.

ఇపుడు దేనివలె వాయువును స్వీకరించవలయునను విషయ మీ మంత్రమందుండెను.

౧౫౯౯ తవ వాయవృతస్పతే త్వష్టుర్జామాతరద్భుత ।

అవాంస్యా వృణీమహే ॥34॥

ప.వి:-తవ, వాయోఽ ఇతి వాయో, ఋతస్పతే, ఋతస్పత ఇత్యృతః+పతే, త్వష్టుః, జామాతః, అద్భుత, అవాంసి, ఆ, వృణీమహే.॥34॥

పదార్థః :-(తవ) (వాయో) బహుబల (ఋతస్పతే) సత్యపాలక (త్వష్టుః) విద్యయా ప్రదీప్తస్య (జామాతః) కన్యాపతివద్వర్త్తమాన (అద్భుత) ఆశ్చర్యకర్మన్ (అవాంసి) రక్షణాదీని (ఆ) (వృణీమహే) స్వీకుర్మహే.॥34॥

అన్వయః :-హే ఋతస్పతే జామాతరద్భుత! వాయో వయం యాని త్వష్టుస్తవాఽవాంస్యావృణీమహే తాని త్వమపి స్వీకురు. ॥34॥

భావార్థః :-యథా జామాతాఽఽశ్చర్యగుణః సత్యసేవకః స్వీకర్తవ్యోఽస్తి తథా వాయురపి వరణీయోఽస్తి. ॥౩౪॥

పదార్థము :-(ఋతస్పతే) ఓ సత్యరక్షకా! (జామాతః) అల్లునివలె (అద్భుత) ఆశ్చర్యరూప కర్మలనొనర్పు (వాయో) అనేక శక్తిమంతుడవగు విద్వాంసుడా! మే మెట్లు (త్వష్టుః) విద్యలచే ప్రకాశితుడవునగు (తవ) నీయొక్క (అవాంసి) రక్షణము మున్నగు కర్మలను (ఆ, వృణీమహే) స్వీకరించుచున్నామో వానిని నీవు గూడ స్వీకరించుము.॥౩౪॥

భావార్థము :-ఏవిధముగ అల్లుడు ఉత్తమ ఆశ్చర్యగుణములు గలవాడు, సత్యమగు పరమేశ్వరుని సేవకుడునై స్వీకరించ యోగ్యుడగుచున్నాడో, అదేవిధముగా వాయువు కూడ స్వీకరించదగినదై యున్నది. ॥౩౪॥

34. O powerful learned person, Lord of Truth, beloved like a son - in-law, wonderul in deds, renowned for learning, we welcome thy efforts for our protection!.

౧౫౨౦. అభి త్వేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ రాజధర్మమాహ. ఇపుడు రాజధర్మ విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౦ అభి త్వా శూర నోనుమోఽదుగ్ధాఽఇవ ధేనవః ।

ఈశానమస్య జగతః స్వర్దృశమీశానమిన్ద్ర తస్థుషః॥౩౫॥

ప.విః- అభి, త్వా, శూర, నోనుమః, అదుగ్ధాఇవేత్యదుగ్ధాః + ఇవ, ధేనవః ఈశానమ్, అస్య, జగతః, స్వర్దృశమితి స్వః+దృశమ్, ఈశానమ్, ఇన్ద్ర, తస్థుషః.॥౩౫॥

పదార్థః :-(అభి) (త్వా) త్వామ్ (శూర) నిర్భయ (నోనుమః) భృశం సత్కుర్యామ ప్రశంసేమ (అదుగ్ధా ఇవ) అవిద్యమానపయస ఇవ (ధేనవః) గావః (ఈశానమ్) ఈశనశీలమ్ (అస్య) (జగతః) జంగమస్య (స్వర్దృశమ్) సుఖేన ద్రష్టుం యోగ్యమ్ (ఈశానమ్) (ఇన్ద్ర) సభేశ (తస్థుషః) స్థావరస్య.॥౩౫॥

అన్వయః:-హే శూరేన్ద్ర ధేనవోఽదుగ్ధా ఇవ వయమస్య జగతస్తస్థుష ఈశానం స్వర్దృశమీశానం త్వాఽభినోనుమః. ॥౩౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. హే రాజన్! యది భవాన్ పక్షపాతం విహాయేశ్వర వన్న్యాయాధీశో భవేద్యది కదాచిద్వయం కరమపి న దద్యామ తథాఽప్యస్మాన్ రక్షేత్తర్హి త్వదనుకూలా వయం సదా భవేమ. ॥౩౫॥

పదార్థము :-(శూర) నిర్భయుడవగు (ఇన్ద్ర) ఓ సభాపతే (అదుగ్ధా ఇవ)పాలు లేనట్టి (ధేనవః) గోవులవలె మేము (అస్య) ఈ (జగతః, తస్థుషః) చరాచరజగత్తుయొక్క (ఈశానమ్) నియంత (స్వర్దృశమ్) సంతోషపూర్వకముగ చూడదగిన పరమేశ్వరునివలె (ఈశానమ్) సమర్థుడవు నగు (త్వా) నిన్ను (అభి, నోనుమః) సన్ముఖముగానుండి సత్కరింతుము. మరియు ప్రశంసింతుముగాక! ॥35॥

భావార్థము :-ఇందుపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజా! నీవు పక్షపాతరహితుడవై ఈశ్వరుని వలె న్యాయాధీశుడవై ఎప్పుడైనను మేము పన్నుల నీయజాలకున్నను నువ్వు రక్షించినచో మేము సదా నీ కనుకూలురమై యుండెదము. ॥35॥

35. O fearless king, like unmilked kine, we sing thy praise, as we do unto God, the Lord of all animate and inanimate beings, and most beautiful to look at!

౧౫౭౧.న త్వావానిత్యస్య శంయుర్బార్హస్పత్య ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః

ఈశ్వర ఏవోపాసనీయ ఇత్యాహ. ఈశ్వరుడే ఉపాసించదగినవాడను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౧ న త్వావాఁ॥ ౨॥ ఽ అన్యో దివ్యో న పార్థివో న జాతో న జనిష్యతే ।

అశ్వాయన్తో మఘవన్నిన్ద్ర వాజినో గవ్యన్తస్త్వా హవామహే ॥36॥

ప.వి:- న, త్వావానితి త్వా+వాన్,అన్యః, దివ్యః, న, పార్థివః, న, జాతః, న, జనిష్యతే, అశ్వాయన్తః అశ్వయన్త ఇత్యశ్వ+యన్తః, మఘవన్నితి మఘ+వన్, ఇన్ద్ర,వాజినః, గవ్యన్తః, త్వా, హవామహే॥36॥

పదార్థః :-(న) (త్వావాన్) త్వత్సదృశః (అన్యః) భిన్నః (దివ్యః) శుద్ధః (న) (పార్థివః) పృథివ్యాం విదితః (న) (జాతః) ఉత్పన్నః (న) (జనిష్యతే) ఉత్పత్స్యతే (అశ్వాయన్తః) ఆత్మనోఽశ్వమిచ్ఛన్తః (మఘవన్) పరమపూజితైశ్వర్య (ఇన్ద్ర) సర్వదుఃఖ విదారక (వాజినః) వేగవన్తః (గవ్యన్తః) గాం వాణీం చక్షాణాః (త్వా) (హవామహే)స్తువీమః. ॥36॥

అన్వయః :-హే మఘవన్నిన్ద్రేశ్వర వాజినో గవ్యన్తోఽశ్వాయన్తో వయం త్వా హవామహే. యతః కశ్చిదన్యః పదార్థో న త్వావాన్ దివ్యో న పార్థివో న జాతో న జనిష్యతే తస్మాద్ భవానేవాఽస్మాకముపాస్యో దేవోఽస్తి. ॥36॥

భావార్థః :-న కోఽపి పరమేశ్వరేణ సదృశః శుద్ధో జాతో వా జనిష్యమాణో వర్తమానో

వాఽస్తి. అత ఏవ సర్వైర్మనుష్యైరేతం విహాయాన్యస్య కస్యాప్యుపాసనాఽస్య స్థానే నైవ కార్యా. ఇదమేవ కర్మేహాముత్ర చానన్దప్రదం విజ్ఞేయమ్.॥36॥

పదార్థము :-(మఘవన్) పూజనీయుడైన ఉత్తమైశ్వర్యవంతుడు (ఇన్ద్ర) సర్వదుఃఖనాశకుడవగు పరమేశ్వరా! (వాజినః) వేగవంతమగు (గవ్యన్తః) ఉత్తమ వాణిని బలుకుచు (అశ్వాయన్తః) శీఘ్రత్వమునుగోరుచున్న మేము (త్వా) నీ (హవామహే) స్తుతియొనర్తుము. ఏలన, ఏ కారణమున ఏదైన (అన్యః) ఇతర పదార్థము (న) అట్లు గాక (త్వావాన్) నీవంటి (దివ్యః) శుద్ధమగు (న) అదియునుగాక (పార్థివః) పృథివిపై ప్రసిద్ధమగు (న) అదిగాక (జాతః) ఉత్పన్నమైన (న, జనిష్యతే) పదార్థము మాకు వలదు. ఏలన నీవే మా ఉపాస్యదైవమువై యున్నావు.॥36॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని వంటి మనుష్యుడుగాని, వస్తువుగాని శుద్ధముగా లేకుండెను, ఉండదు, ఉండబోదు. కావున మానవులెల్లరును ఆతనిని విడిచి అన్యులను, అన్యపదార్థముల ఉపాసనను నాతని స్థానమున ఎప్పుడును జేయవలదు. ఈ కర్మయే ఇహపరలోకములందానందదాయకమని ఎరుగవలెను. ॥36॥

36. O Bounteous Lord, none other pure like Thee, hath been or ever will be born on earth. Desiring enterprise and using nice speech, as men of might we call on Thee!.

౧౫౭౭. త్వామిదిత్యస్య శమ్యుర్బార్హస్పత్య ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజధర్మవిషయమాహ. మరల రాజధర్మ విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౭ త్వామిద్ధి హవామహే సాతౌ వాజస్య కారవః ।

త్వాం వృత్రేష్విన్ద్ర సత్పతిం నరస్త్వాం కాష్ఠాస్వర్వతః ॥37॥

ప.వి:-త్వామ్, ఇత్, హి, హవామహే, సాతౌ, వాజస్య, కారవః, త్వామ్, వృత్రేషు, ఇన్ద్ర సత్పతిమితి సత్ + పతిమ్, నరః, త్వామ్, కాష్ఠాసు, అర్వతః.॥37॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (ఇత్) ఏవ (హి) (హవామహే) గృహ్ణీమః (సాతౌ) సంగ్రామే (వాజస్య) విద్యావిజ్ఞానజన్యస్య కార్యస్య (కారవః) కర్తారః (త్వామ్) (వృత్రేషు) ఘనేషు (ఇన్ద్ర) సూర్య ఇవ జగత్పాలక (సత్పతిమ్) సత్యస్య ప్రచారేణ పాలకమ్ (నరః) నేతారః (త్వామ్) (కాష్ఠాసు) దిక్షు (అర్వతః) ఆశుగామినోఽశ్వస్యేవ.॥37॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర వాజస్య హి కారవో నరో వయం సాతౌ త్వాం వృత్రేషు సూర్యమివ సత్పతిం త్వామర్వత ఇవ సేనాయాం పశ్యేమ కాష్ఠాసు త్వామిద్ధవామహే. ॥37॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే సేనాసభేశౌ యువాం సూర్యవన్న్యాయా భయప్రకాశకౌ శిల్పినాం సంగృహీతారౌ సత్యస్య ప్రచారకౌ భవేతమ్.॥౩౭॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) సూర్యుని వలె జగద్రక్షకుడగు రాజా! (వాజస్య) విద్య లేక విజ్ఞానముద్వారా సంపన్నమగు కార్యమును (హి) మాత్రమే (కారవః) చేయునట్టి (నరః) నాయకుని మేము (సాతౌ) యుద్ధమునందు (త్వామ్) నిన్ను, ఏవిధముగా (వృత్రేషు) మేఘములందు సూర్యుని వలె (సత్పతిమ్) సత్యప్రచారముద్వారా రక్షకుడవునగు (త్వామ్) నిన్ను (అర్వతః) శీఘ్రగామియగు అశ్వములవలె సేనలందు చూతుముగాక! (కాష్ఠాసు) దిశలయందు (త్వామ్) నిన్ను (ఇత్) మాత్రమే (హవామహే) గ్రహణమొనర్తుము గాక! ॥౩౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ సైన్యముల నుదియు సభాధ్యక్షులారా! మీ రిరువురు సూర్యునివంటి న్యాయము మరియు అభయమును కనబరచుడు. శిల్పులు (ఇంజనీర్లు) మున్నగు వారిని సంగ్రహపరచుకొనుడు. సత్యప్రచారకులగుడు. ॥౩౭॥

37. O King, the protector of the people, we, the scholars and scientists invoke the alone in war. Just as the Sun is seek after it dispels the clouds, so we see thee in the army active and swift like a horse. We invoke thee in all directions!.

౧౫౨౩.స త్వమిత్యస్య శమ్యుర్బార్హస్పత్య ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, స్వరాడ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

విద్వాన్ కిం కరోతీత్యాహ. విద్వాంసుడేమిచేయు చున్నాడను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౩ స త్వం నశ్చిత్ర వజ్రహస్త ధృష్ణుయా మహ స్తవానో అద్రివః ।

గామశ్వꣳరథ్యమిన్ద్ర సం కిర సత్రా వాజం న జిగ్యుషే॥౩౮॥

ప.విః- సః, త్వమ్, నః, చిత్ర, వజ్రహస్తేతి వజ్ర+హస్త, ధృష్ణుయేతి, ధృష్ణు+యా, మహః, స్తవానః, అద్రివ ఇత్యద్రి+వః, గామ్, అశ్వమ్, రథ్యమ్, ఇన్ద్ర, సమ్, కిర, సత్రా, వాజమ్, న, జిగ్యుషే.॥౩౮॥

పదార్థః :- (సః) పూర్వోక్తః (త్వమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (చిత్ర) ఆశ్చర్యస్వరూప (వజ్రహస్త) (ధృష్ణుయా) ప్రగల్భతయా (మహః) మహత్ (స్తవానః) స్తువన్ (అద్రివః) ప్రశస్తాశ్మమయవస్తుయుక్త (గామ్) వృషభమ్ (అశ్వమ్) (రథ్యమ్) రథస్య వోఢారమ్ (ఇన్ద్ర) (సమ్) (కిర) ప్రాపయ (సత్రా) సత్యమ్ (వాజమ్) విజ్ఞానమ్ (న) ఇవ (జిగ్యుషే) జయశీలాయ ॥౩౮॥

అన్వయః:- హే చిత్ర వజ్రహస్తాద్రివ ఇన్ద్ర ధృష్ణుయా మహః స్తవానః స త్వం జిగ్యుషే నః సత్రా వాజం న గాం రథ్యమశ్వం సంకిర. ॥౩౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా మేఘసంబంధీ సూర్యో వృష్ట్యా సర్వాన్ సమ్బధ్నాతి. తథా విద్వాన్ సత్యవిజ్ఞానేన సర్వైశ్వర్యం ప్రకాశయతి. ॥౩౮॥

పదార్థము :-(చిత్ర) ఆశ్చర్యస్వరూపా! (వజ్రహస్త) హస్తమున వజ్రమును ధరించినవాడా! (అద్రివః) ప్రశస్తమగు రాతిచే నిర్మించిన వస్తువులు గలవాడా! (ఇన్ద్ర) శత్రునాశకుడవునగు విద్వాంసుడా! (ధృష్ణుయా) మొండిధైర్యముతో (మహః) గొప్పగా (స్తవానః) స్తుతియొనర్చుచు (సః) పూర్వోక్తమగు (త్వమ్) నీవు (జిగ్యుషే) జయమును సాధించువారికొరకు మరియు (నః) మాకొరకు (సత్రా) సత్యము (వాజమ్) విజ్ఞానము (న) వలె (గామ్) వృషభము మరియు (రథ్యమ్) రథమునకు తగిన (అశ్వమ్) అశ్వమును (సం,కిర) చక్కగా పొందుము.॥౩౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. మేఘసంబంధమగు సూర్యుడు వర్షము ద్వారా సమస్తమును సంబద్ధమొనర్చునట్లు విద్వాంసులగువారు సత్యముయొక్క విజ్ఞానముచే అందరియైశ్వర్యములను ప్రకాశపరచెదరు.॥౩౮॥

38. O wonderful learned person, whose hand holds thunderbolt, praised as mighty, possessing a lofty position like the mountain, grant unto us and the conqueror, kine and chariot steeds and even knowledge of truth!.

౧౫౨౪. కయా న ఇత్యస్య వామదేవఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల ఉపరోక్త విషయమే.మరలనదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౪ కయా నశ్చిత్ర ఆ భువదూతీ సదావృధః సఖా। కయా శచిష్ఠయా వృతా ॥౩౯॥

ప.విః- కయా, నః, చిత్రః, ఆ, భువత్, ఊతీ, సదావృధ ఇతి సదా+ వృధః సఖా, కయా, శచిష్ఠయా, వృతా ॥౩౯॥

పదార్థః :-(కయా) (నః) అస్మాన్ (చిత్రః) అద్భుతః (ఆ, భువత్) భవేత్ (ఊతీ) రక్షణాది క్రియయా, అత్ర సుపామితి పూర్వసవర్ణాదేశః (సదావృధః) యః సదా వర్ధతే తస్య (సఖా)(కయా)(శచిష్ఠయా)అతిశయితయా క్రియయా(వృతా) యా వర్తతే తయా.॥౩౯॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! చిత్రః సదావృధః సఖాఽఽభువత్కయోతీ నో రక్షేః కయా శచిష్ఠయా వృతాఽఽస్మాన్నియోజయేః.॥౩౯॥

భావార్థః :- యోఽద్భుతగుణకర్మస్వభావో విద్వాన్ సర్వస్య మిత్రం భూత్వా కుకర్మాణి నివర్త్య సుకర్మభిరస్మాన్ యోజయేత్సోఽస్మాభిః సత్కర్తవ్యః. ॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (చిత్రః) ఆశ్చర్యమగుకర్మలొనర్చువాని (సదావృధః) సదా యభివృద్ధి జెందుచుండువాని (సఖా) మిత్రుడవు (ఆ భువత్) అగుము (కయా) ఏదైనా (ఊతీ) రక్షణ మున్నగు క్రియద్వారా (నః) మమ్ము రక్షించుము (కయా) ఏదోయొక (శచిష్ఠయా) అతి సమీప సంబంధముగల (వృతా) వర్తమాన క్రియచే మమ్ము సంయుక్త మొనర్చుము. ॥౩౯॥

భావార్థము :- ఎవడు ఆశ్చర్య కరమగు గుణకర్మ స్వభావము గల విద్వాంసుడు అందరకు మిత్రుడుగా నున్నాడో మరియు దుష్కర్మలనుండి దూరపరచి శ్రేష్ఠకర్మలతో మనను యుక్తపరచునో అట్టి వానిని మనము సదా సత్కరించవలెను. ॥౩౯॥

39. O wonderful learned person, befriend the ever prospering person. Protect us with thy succour. Yoke us to noble deeds with thy powerful protection!.

౧౪౦౫. కస్త్వేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౦౫ కస్త్వా సత్యో మదానాం మంహిష్ఠో మత్సదన్ధసః।
దృఢా చిదారుజే వసు ॥౪౦॥

ప.వి:- కః, త్వా, సత్యః, మదానామ్ మంహిష్ఠః, మత్సత్, అన్ధసః, దృఢా, చిత్, ఆరుజ + ఇత్యా + రుజే, వసు. ॥౪౦॥

పదార్థః :- (కః) సుఖప్రదః (త్వా) త్వామ్ (సత్యః) సత్సు సాధుః (మదానామ్) హర్షాణామ్ (మంహిష్ఠః) అతిశయేన మహత్వయుక్తః (మత్సత్) ఆనన్దయేత్ (అన్ధసః) అన్నాత్ (దృఢా) దృఢాని (చిత్) ఇవ (ఆరు జే) సమన్తాద్రోగాయ (వసు) వసూని ద్రవ్యాణి. అత్ర సుపాం సులుగితి జసో లుక్. ॥౪౦॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ ! యః కః సత్యో మంహిష్ఠో విద్వాంస్త్వాన్ధసో మదానాం మధ్యేమత్స దారుజే. ఔషధాని చిదివ దృఢా వసు సంచినుయాత్సోఽస్మాభిః పూజనీయః. ॥౪౦॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యః సత్యప్రియ అన్నప్రదో విద్వాన్ పరోపకారాయ రోగనివారణాయౌషధమివ వస్తూని సంచినుయాత్స ఏవ సత్కారమర్హేత్. ॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసా! ఎవడు (కః) సుఖదాత (సత్యః) శ్రేష్ఠులందుత్తముడు (మంహిష్ఠః) అతిమహత్వముగల విద్వాంసుడు (త్వా) నిన్ను (అన్ధసః) అన్నముచే గలిగిన (మదానామ్) ఆనందములందు (మత్సత్) ప్రసన్నపరచుగాక (ఆరుజే) కఠినరోగములకొరకు ఔషధములను ఎట్లు కూర్చుకొనునో (చిత్) ఆ విధముగనే (దృఢా) దృఢమగు (వసు) ద్రవ్యముల సంచయపరచువాడు మా సత్కారమునకు అర్హుడు

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకార మున్నది సత్యమున ప్రీతిగల, ఆనందము నిచ్చు, పరోపకారి, రోగరహితమునకు ఓషధీ సేకరణమొనర్చు వైద్య విద్వాంసుడు సత్కారార్హుడు. ॥౪౦॥

40. O learned person, the giver of happiness, lover of truth, highly dignified, he, who pleases thee with delightful foods; collects medicines for the elimination of disease, and amasses wealth, deserves our adoration!.

౧౫౨౬. అభీషుణ ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, పాదనిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.
కీదృశా జనా ధనం లభన్త ఇత్యాహ.

ఎటువంటి ప్రజలు ధనమును బడయుదు రను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౬ అభీ షు ణః సఖీనామవితా జరితౄణామ్। శతం భవాస్యూతయే ॥౪౧॥

ప.వి:- అభి, సు, నః, సఖీనామ్, అవితా, జరితౄణామ్, శతమ్; భవాసి ఊతయే ॥౪౧॥

పదార్థః :-(అభి) సర్వతః, అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (సు) శోభనే (నః) అస్మాకమ్ (సఖీనామ్) మిత్రాణామ్ (అవితా) రక్షకః (జరితౄణామ్) స్తోతౄణామ్ (శతమ్) (భవాసి) భవేః (ఊతయే) ప్రీత్యాద్యాయ. ॥౪౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యస్త్వం నః సఖీనాం జరితౄణాం చావితోతయే శతం సు భవాసి సోఽభి పూజ్యః స్యాః. ॥౪౧॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః సుహృదాం రక్షకా అసంఖ్యసుఖప్రదా అనాథానాం రక్షణే ప్రవర్తన్తే తేఽసంఖ్యం ధనం లభన్తే. ॥౪౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (నః) మాయొక్క (సఖీనామ్) మిత్రులు, (జరితౄణామ్) స్తుతియొనర్చువారి (అవితా) రక్షకుడవు (ఊతయే) ప్రీతి మున్నగువానికొరకు (శతమ్) వందలాది [అనేక] విధములుగ (సు, భవాసి) చక్కని రీతినొనర్చువాడ వగుచున్నావో, ఆ నీవు (అభి) అన్నివైపులనుండి సత్కారయోగ్యుడవై యున్నావు. ॥౪౧॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు తన మిత్రులరక్షణకై అనేక సుఖములను ఇచ్చువాడగుచు అనాథుల రక్షణయందు ప్రయత్నశీలుడగునోవాడు అనేక ధనములను పొందగలడు. ॥౪౧॥

41. O learned person, thou art the protector of our friends and admirers. For affection's sake appraoch us with hundred aids. Thou art worthy of our reverence!.

౧౫౪౨.యజ్ఞాయజ్ఞేత్యస్య శంయుర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౪౨ యజ్ఞాయజ్ఞా వోऽఅగ్నయే గిరాగిరా చ దక్షసే।

ప్రప్ర వయమమృతం జాతవేదసం ప్రియం మిత్రం న శంసిషమ్॥౪౨॥

ప.వి:- యజ్ఞాయజ్ఞేతి యజ్ఞా+యజ్ఞా, వః, అగ్నయే గిరాగిరేతి గిరా+గిరా, చ, దక్షసే, ప్రప్రేతి ప్ర+ప్ర, వయమ్, అమృతమ్, జాతవేదసమితి జాత+ వేదసమ్, ప్రియమ్, మిత్రమ్, న, శంసిషమ్.॥౪౨॥

పదార్థః :-(యజ్ఞాయజ్ఞా) యజ్ఞే యజ్ఞే,అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః. (వః) యుష్మాన్ (అగ్నయే) పావకాయ (గిరాగిరా) వాణ్యావాణ్యా (చ) (దక్షసే) బలాయ (ప్రప్ర) ప్రకర్షేణ (వయమ్) (అమృతమ్) నాశరహితమ్ (జాతవేదసమ్) జాతవిజ్ఞానమ్ (ప్రియమ్) ప్రీతివిషయమ్ (మిత్రమ్) సఖాయమ్ (న) ఇవ (శంసిషమ్) ప్రశంసేయమ్.॥౪౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యథాऽహమగ్నయే గిరాగిరా దక్షసే చ యజ్ఞాయజ్ఞా వో యుష్మాన్ ప్రశంసిషమ్. వయం జాతవేదసమమృతం ప్రియం మిత్రం న వో యుష్మాన్ ప్రశంసేమ తథా యూయమప్యాచరత.॥౪౨॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యాః సుశిక్షితయా వాణ్యా యజ్ఞానుష్ఠాయ బలం వర్ద్ధయిత్వా మిత్రవద్విదుషః సత్కృత్య సంగచ్ఛన్తే, తే బహుజ్ఞా ధన్యాశ్చ జాయన్తే.॥౪౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (చ) మరియు (గిరాగిరా) ప్రతి వాణితోను (దక్షసే) బలముకొరకు (యజ్ఞాయజ్ఞా) ప్రతి యజ్ఞమునందును (వః) మీయొక్క (ప్రప్ర, శంసిషమ్) ప్రశంసనొనర్చుచున్నానో (వయమ్) మేము (జాత వేదసమ్) జ్ఞాని (అమృతమ్) ఆత్మరూపముచే అవినాశి (ప్రియమ్) ప్రీతివిషయమువ (మిత్రమ్) మిత్రుని (న) వలె నీయొక్క ప్రశంసను జేయుదుమో నీవును అట్లే ఆచరించుము.॥౪౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు ఉత్తమ శిక్షిత వాణితో యజ్ఞానుష్ఠానము నొనర్చుచు బలమును పెంపొందించుకొనుచు మిత్రులవంటి విద్వాంసులను సత్కరించుచు సంగతి యొనర్చుచుందురో, వారు మిక్కిలి జ్ఞానముగల ధనవంతులగుదురు. ॥౪౨॥

42. At every sacrifice, sing the glory of God, for the acquisition of strength. LEt us praise the wise and Everlasting God again and again as a well-beloved Friend.

౧౫౨౨.పాహి న ఇత్యస్య భార్గవఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

ఆప్తాః కిం కుర్యురిత్యాహ.

ఆప్త ధర్మాత్ములు యేమిచేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౨ పాహి నో అగ్న ఏకయా పాహ్యుత ద్వితీయయా ।

పాహి గీర్భిస్తిసృభిరూర్జాం పతే పాహి చతసృభిర్వసో ॥౪౩॥

ప.విః- పాహి, నః, అగ్నే, ఏకయా, పాహి, ఉత, ద్వితీయయా, పాహి, గీర్భిరితి గీః+భిః, తిసృభిరితి తిసృ+భిః, ఊర్జామ్, పతే, పాహి, చతసృభిరితి చతసృ+భిః, వసో ఇతి వసో.॥౪౩॥

పదార్థః :- (పాహి) రక్ష (నః) అస్మాన్ (అగ్నే) పావకవద్విద్వన్ (ఏకయా) సుశిక్షయా (పాహి) (ఉత) అపి (ద్వితీయయా) అధ్యాపనక్రియయా (పాహి) (గీర్భిః) వాగ్భిః (తిసృభిః) కర్మోపాసనా జ్ఞాన జ్ఞాపికాభిః (ఊర్జామ్) బలానామ్ (పతే) పాలక (పాహి) (చతసృభిః) ధర్మార్థకామమోక్షవిజ్ఞాపికాభిః (వసో) సువాసప్రద.॥౪౩॥

అన్వయః:-హే వసో అగ్నే త్వమేకయా నోఽస్మాన్ పాహి, ద్వితీయయా పాహి. తిసృభిర్గీర్భిః పాహి. హే ఊర్జాం పతే! త్వం నోఽస్మాన్ చతసృభిరుత పాహి.॥౪౩॥

భావార్థః:-ఆప్తా నాన్యదుపదేశాదధ్యాపనాద్వా మనుష్యకల్యాణకరం విజానన్తి, అతోఽహర్నిశమజ్ఞాననుకమ్ప్య సదోపదిశన్త్యధ్యాపయన్తి చ. ॥౪౩॥

పదార్థము :- (వసో) చక్కని ఆవాసమునిచ్చువాడా! (అగ్నే) అగ్నివలె తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! నీవు (ఏకయా) ఉత్తమ శిక్షణ చే (నః) మమ్ము (పాహి) రక్షించుము. (ద్వితీయయా) రెండవదగు అధ్యాపక క్రియద్వారా (పాహి) రక్షించుము (తిసృభిః) జ్ఞానకర్మోపాసనముల నుపదేశించు మూడు (గీర్భిః) వాణులతో (పాహి) కాపాడుము (ఊర్జమ్) బలముల (పతే) రక్షకుడవు నగు నీవు మమ్ము (చతుసృభిః) ధర్మార్థకామ

మోక్షముల విజ్ఞానమును గలిగించునట్టి నాలుగు విధములగు వాణులద్వారా (ఉత) కూడ (పాహి) రక్షణ యొనర్చుము.॥43॥

భావార్థము :-సత్యవాదులు, ధర్మాత్ములు నగు ఆప్తజనులు ఉపదేశమొనర్చుట మరియు చదివించుట కన్న ఇతర సాధనము లేవియును మానవ కల్యాణమునకు కారణములు గాజాలవని ఎరుగుదురు. వీనిద్వారా ఎల్లప్పుడును అజ్ఞానుల యెడ దయగలవారలైయుండి సదా ఉపదేశములొనర్చుచు వారిని జ్ఞానసంపదలందు అభివృద్ధి పరచు చుందురు.॥43॥

43. O learned person, bestower of beautiful habitation, and refulgent like fire, protect us with sound advice. Protect us with thy teaching. Protect us with three instructions of action, contemplation, and knowledge. O Lord of power and might, protect us with four counsles of religion, worldly prosperity, affection and final emancipation of soul!.

౧౫౬౯. ఊర్జో నపాతమిత్యస్య శమ్యుర్ఋషిః, వాయుర్దేవతా, స్వరాడ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౬౯ ఊర్జో నపాతꣳస హినాయమస్మయుర్దాశేమ హవ్యదాతయే।
భువద్వాజేష్వవితా భువద్వృధఽఉత త్రాతా తనూనామ్॥44॥

ప.వి:- ఊర్జః, నపాతమ్, సః. హిన, అయమ్, అస్మయురిత్యస్మ+యుః, దాశేమ, హవ్యదాతయ ఇతి హవ్య+దాతయే, భువత్, వాజేషు అవితా, భువత్, వృధే, ఉత, త్రాతా, తనూనామ్.॥44॥

పదార్థః :-(ఊర్జః) పరాక్రమస్య (నపాతమ్) అపాతితారం విద్యాబోధనమ్ (సః)(హిన) హిను వర్ధయ, అత్ర హి గతౌ వృద్ధౌ చేత్యస్మాల్లోణ్మధ్యమైకవచనే వర్ణవ్యత్యయేన ఉకారస్య అకారః. (అయమ్) (అస్మయుః) యోఽస్మాన్ కామయతే (దాశేమ) స్వీకుర్యామ (హవ్యదాతయే) దాతవ్యానాం దానాయ (భువత్) భవేత్ (వాజేషు) సంగ్రామేషు (అవితా) రక్షితా (భువత్) భవేత్(వృధే) వర్ధనాయ(ఉత) అపి(త్రాతా)(తనూనామ్) శరీరాణామ్.॥44॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్! స త్వమూర్జే నపాతం హిన యతోఽయం భవానస్మయుర్వాజేష్వవితా భువదుతాపి తనూనాం వృధే త్రాతా భువత్. తతస్త్వాం హవ్యదాతయే వయం దాశేమ.॥44॥

భావార్థః :-యః పరాక్రమం వీర్యం చ న హన్యాచ్ఛరీరాత్మనోర్వర్ధకః సన్ రక్షకః స్యాదాప్తాస్తస్మై విద్యాం దద్యుః. యోఽస్మాద్విపరీతోఽజితేన్ద్రియో దుష్టాచారీ నిన్దకో భవేత్స విద్యాగ్రహణేఽధికారీ న భవతీతి వేద్యమ్. ॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్యార్థీ! (సః) అట్టినీవు (ఊర్జః) పరాక్రమమును (నపాతమ్) నష్టమొనర్పనట్టి విద్యాబోధనను (హిన) వృద్ధిపరచుము. దీనిచే (అయమ్) ప్రత్యక్షముగ నున్న నీవు (అస్మయుః) మమ్ము కోరువాడవు. మరియు (వాజేషు) సంగ్రామములందు (అవితా) రక్షణయొనర్చువాడ (భువత్) వగుము (ఉత) మరియు (తనూనామ్) శరీరముల (వృధే) వృద్ధిపరచుటకై (త్రాతా) పాలనమొనర్చువాడవు (భువత్) అగువు. ఇందువల్ల నీకు (హవ్యదాతయే) ఈయదగిన పదార్థముల వేమిచ్చుటను (దాశేమ) స్వీకరించుము. ॥౪౪॥

భావార్థము :- బలపరాక్రమములను నష్టపరచక శరీరాత్మల నున్నతి యొనర్చుచు రక్షకుడైయున్నవానికి ఆప్తజనులు విద్యల నీయవలెను. ఎవడు ఇందుకు విపరీతముగ లంపటుడు, దుష్టాచారి, నిందకుడై యున్నాడో, వాడు విద్యాగ్రహణమునకు అధికారి గాజాలడు. దీనిని దెలిసికొనుడు. ॥౪౪॥

44. O student, advance knowledge, the preserver of thy enterprise. Thou art our well-wisher, and helper in battles; he saviour of our bodies for progress. We selet thee as a fit recipient of precious objects!.

౧౫౩౦.సంవత్సర ఇత్యస్య శమ్యుర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౩౦ సంవత్సరోఽసి పరివత్సరోఽసీదావత్సరోఽసీద్వత్సరోసి
వత్సరోఽసి । ఉషసస్తే కల్పన్తామహోరాత్రాస్తే కల్పన్తామర్ధమాసాస్తే
కల్పన్తాం మాసాస్తే కల్పన్తామృతవస్తే కల్పన్తాꣳసంవత్సరస్తే కల్పతామ్ ।
ప్రేత్యాఽఏత్యై సం చాఞ్చ ప్ర చ సారయ ।
సుపర్ణచిదసి తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వ ధ్రువః సీద ॥౪౫॥

ప.వి:- సంవత్సరః, అసి, పరివత్సర+ ఇతి పరి+వత్సరః, అసి, ఇదావత్సర ఇతీదా+వత్సరః,

అసి, ఇద్వత్సరఇతీత్+వత్సరః, అసి, వత్సరః, అసి, ఉషసః,తే,కల్పన్తామ్, అహోరాత్రాః, తే, కల్పన్తామ్, అర్ధమాసా+ ఇత్యర్ధమాసాః, తే, కల్పన్తామ్, మాసాః, తే, కల్పన్తామ్, ఋతవః, తే, కల్పన్తామ్, సంవత్సరః, తే, కల్పతామ్, ప్రేత్యా ఇతి ప్ర+ ఇత్యై, ఏత్యాఽ_ఇత్యా + ఇత్యై, సమ్, చ, అఞ్చ, ప్ర, చ, సారయ సుపర్ణచిదితి సుపర్ణ+చిత్, అసి, తయా, దేవతయా, అంగిరస్వదిత్యఙ్+గిరః+వత్, ధ్రువః, సీద.॥౪౫॥

పదార్థః :- (సంవత్సరః) సంవత్సర ఇవ నియమేన వర్తమానః (అసి) (పరివత్సరః) వర్జితవ్యో వత్సర ఇవ దుష్టాచారత్యాగీ (అసి) (ఇదావత్సరః) నిశ్చయేన సమంతాద్వర్తమానః సంవత్సర ఇవ (అసి) (ఇద్వత్సరః) నిశ్చితసంవత్సర ఇవ (అసి) (వత్సరః) వర్ష ఇవ (అసి) (ఉషసః) ప్రభాతాః (తే) తుభ్యమ్ (కల్పన్తామ్) సమర్థా భవన్తు (అహోరాత్రాః) రాత్రిదినాని (తే) (కల్పన్తామ్) (అర్ధమాసాః) సితాసితాః పక్షాః (తే) (కల్పన్తామ్) (మాసాః) చైత్రాదయః (తే) (కల్పంతామ్) (ఋతవః) వసన్తాద్యాః (తే) (కల్పన్తామ్) (సంవత్సరః) (తే) (కల్పతామ్) (ప్రేత్యై) ప్రకృష్టేన ప్రాప్త్యై (ఏత్యై) సమన్తాద్గత్యై (సమ్) సమ్యక్ (చ) (అఞ్చ) ప్రాప్నుహి (ప్ర) (చ) (సారయ) (సుపర్ణచిత్) యః శోభనాని పర్ణాని పాలనాని చినోతి సః (అసి) (తయా) (దేవతయా) దివ్యగుణయుక్తయా సమయరూపయా (అంగిరస్వత్) సూత్రాత్మప్రాణవత్ (ధ్రువః) దృఢః (సీద) స్థిరో భవ.॥౪౫॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ జిజ్ఞాసో!వా యతస్త్వం సంవత్సరోఽసి పరివత్సరోఽసీదావత్సరోఽసీద్వత్సరోఽసి వత్సరోఽసి తస్మాత్తే కల్యాణకర్య ఉషసః కల్పన్తాం తే మఙ్గలప్రదా అహోరాత్రాః కల్పన్తాం. తేఽర్ధమాసాః కల్పాన్తాం, తే మాసాః కల్పన్తాం తే ఋతవః కల్పన్తాం, తే సంవత్సరః కల్పతాం, త్వం చ ప్రేత్యై సమఞ్చ త్వమేత్యై స్వప్రభావం ప్రసారయ చ యతస్త్వం సుపర్ణచిదసి తస్మాత్తయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువః సీద.॥౪౫॥

భావార్థః :-య ఆప్తా మనుష్యా వ్యర్థం కాలం న నయన్తి, సునియమైర్వర్తమానాః కర్తవ్యాని కుర్వన్తి, త్యక్తవ్యాని త్యజన్తి, తేషాం సుప్రభాతః శోభనా అహోరాత్రా అర్ధమాసా మాసా ఋతవశ్చ గచ్ఛన్తి. తస్మాత్ప్రకర్షగతయే ప్రయత్య సుమార్గేణ గత్వా శుభాన్ గుణాన్ సుఖాని చ ప్రసారయేయుః. సులక్షణయా వాచా పత్న్యా చ సహితా ధర్మగ్రహణేఽధర్మత్యాగే చ దృఢోత్సాహా సదా భవేయురితి.॥౪౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! లేక జిజ్ఞాసువా! నీవు (సంవత్సరః) సంవత్సరము వలె నియమముగా (అసి) ఉన్నావు (పరివత్సరః) త్యాజ్యవత్సరము వలె దురాచరణను వదలి (అసి) ఉన్నావు (ఇదావత్సరః) నిశ్చయముగ ఉత్తమ రీతిలో వర్తమానమైయున్న వత్సరమువలె (అసి) ఉన్నావు (ఇద్వత్సరః) నిశ్చిత సంవత్సరము వలె (అసి) ఉన్నావు (వత్సరః) సంవత్సరమువలె (అసి) ఉన్నావు. కావున (తే) నీకొరకు (ఉషసః) కల్యాణ ప్రదమగు ఉషః ప్రభాతవేళ (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగు గాక! (తే) నీకొరకు (అహోరాత్రాః) దివారాత్రములు మంగళదాయకములు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (తే) నీకొరకు (అర్ధమాసాః) శుక్లకృష్ణ పక్షములు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (తే) నీకొరకు (మాసాః) చైత్రము మొదలగు మాసములు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగు గాక! (తే) నీ కొరకు (ఋతవః) వసంతాది ఋతువులు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (తే) నీకొరకు (సంవత్సరః) సంవత్సరములు (కల్పతామ్) సమర్థములగుగాక! (చ) మరియు నీకు (ప్రేత్యై) ఉత్తమ ప్రాప్తికొరకు (సమ్, అఞ్చ) చక్కగా ప్రాప్తించుగాక! (చ) మరియు నీవు (ఏత్యై) చక్కగా వెళ్లుటకై (ప్ర, సారయ) నీ ప్రభావమును విస్తారపరచుము. ఏ కారణమున నీవు (సుపర్ణచిత్) చక్కని రక్షణ సాధనముల సంచయకర్తవై (అసి) ఉన్నావో, దానిచే (తయా) అట్టి (దేవతయా) ఉత్తమ గుణములతో గూడిన సమయ, రూప దేవతతోగూడ (అఙ్గిరస్వద్) సూత్రాత్మయగు ప్రాణవాయువువలె (ధ్రువః) దృఢనిశ్చల శీలుడవై (సీద) స్థిరముగ నుండుము.॥౪౫॥

భావార్థము :- ఏ యాప్తులగు మానవులు కాలమును వ్యర్థపరచరో, ఉత్తమ నియమములచే వర్తించుచు కర్తవ్యకర్మలను జేయుచు, త్యజించదగినవానిని వదలివేయుదురో అట్టివారి సంధ్యా ప్రభాత కాలములు, దివారాత్రములు, పక్షములు, మాసములు ఋతువులు సర్వమును ఉత్తమరీతిలో వ్యతీతమగును. కావుననే మానవులెల్లరును ఉత్తమగతులకొరకు ప్రయత్న మొనర్చుచు శ్రేష్ఠమార్గమున నడచుచు శుభగుణముల మరియు సుఖములను విస్తరింపజేసికొనవలెను. సుందర లక్షణములు గల వాణి మరియు పత్నిసహితముగ ధర్మమును గ్రహించి, అధర్మమును త్యజించుటయందు సదాదృఢోత్సాహముగలవారై యుండవలయును. ॥౪౫॥

45. O aspirant after knowledge, thou art the follower or law like the year, renouncer of immorality like the relinquished year, definite like the year, steadfast like the year, and active like the year. Prosper the Dawns! Prosper they Days and Nights! Prosper thy Half-months (months, seasons and Years)!.

Combine them for their going and coming, and send them forward on their ordered courses.

Thou art the collector of the sources of protection. With that divinity lie steady like the vital breath.

అస్మిన్నధ్యాయే సత్యప్రశంసావిజ్ఞాపనం, సద్గుణస్వీకారో, రాజ్యవర్ధనమునిష్టనివారణం, జీవన వృద్ధిర్మిత్రవిశ్వాసః, సర్వత్ర కీర్తికరణమైశ్వర్యవర్ధనమల్పమృత్యునివారణం, శుద్ధికరణం, సుకృతానుష్ఠానం, యజ్ఞకరణం, బహుధనధారణం, స్వామిత్వప్రతిపాదనం, మహాగ్రహణం, సద్గుణేచ్ఛాఽగ్నిప్రశంసా, విద్యాధనవర్ధనం, కారణవర్ణనం, ధనోప యోగః, సర్వప్రేషాం రక్షణం, వాయుగుణవర్ణనమాధారాఽఽధేయ కథనమీశ్వరగుణవర్ణనం, శూరవీరకృత్యకథనం, ప్రమన్వతా

సమ్పాదనం, మిత్రరక్షణం, విద్వదాశ్రయః, స్వాత్మపాలనం వీర్యరక్షణం యుక్తాహారవిహారశ్చోక్తమత ఏత దధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు సత్యప్రశంసను దెలిసికొనుట, ఉత్తమ గుణముల స్వీకారము, రాజ్యమును వృద్ధిపరచుట, అరిష్టముదొలగించుట, జీవనమును పెంపొందించుకొనుట, మిత్రునిపై విశ్వాసము, సర్వత్రకీర్తిని వ్యాపింపజేయుట, ఐశ్వర్యమును వృద్ధిపరచుట, అల్పమృత్యువును నివారించుట, శుద్ధి యొనర్చుట, సత్కర్మానుష్ఠానము, యజ్ఞముల నొనర్చుట, విశేషధనముల ధారణమొనర్చుట, యజమానిత్వ (స్వామిత్వ) ప్రతిపాదన, చక్కని వాణిని గ్రహించుట, సద్గుణముల నిచ్చగించుట, అగ్నిప్రశంస, విద్య మరియు ధనములను పెంపొందించుకొనుట, కారణవర్ణనము ధనము యొక్క ఉపయోగము, పరస్పరరక్షణము, వాయువుగుణముల వర్ణనము ఆధారము, ఆధేయముల కథనము, ఈశ్వరగుణవర్ణనము, శూరవీరులకర్తవ్యము, ప్రసన్నతాసంపాదన, మిత్రరక్షణము, విద్వాంసుల ఆశ్రయము, స్వాత్మరక్షణ, వీర్యరక్షణము యుక్తాహారవిహారాదులు మున్నగు విషయములు చెప్పబడియున్నందున ఈయధ్యాయమునచెప్పిన అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయమునందు జెప్పిన అర్థముతో సంగతి గలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే సప్తవింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్ ॥ ౨ ॥

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదియేడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
సాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదము నందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఇరువది యేడవలధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతి: శాంతి: శాంతి:.

యజుర్వేదభాష్యము

28వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 46 మంత్రములు, 46 ఛందస్సులు, 967 పదములు, 2504 అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	హోతృగుణములు	౧-౩౪
2.	రాజపురుషులు	౨-౪,౪౭
3.	సుఖముపొందుట కర్మలు	౫-౮,౧౦,౧౩-౧౪,౨౪-౨౭,౨౯
4.	ఆప్తవైద్యుడు	౯
5.	ధనప్రశంస	౧౮,౩౦,౩౩
6.	సుగృహ నిర్మాణము	౧౯,౨౮,౩౬
7.	విద్వాంసుల కర్తవ్యము	౨౦-౨౩
8.	వాణీగుణములు	౭౭,౩౮
9.	అశ్వినుల గుణములు	౪౧
10.	హోతకర్తవ్యములు	౩,౪౬
11.	యజ్ఞస్వరూపము	౧,౪౬
12.	విద్వత్ప్రశంస	౩౧,౩౨,౩౪,౩౫,౪౦,౪౨,౪౫

అథాష్టావింశో౽ధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షట్చత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥యజు.30.3॥

1॥31. హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రోదేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యైర్యజ్ఞేన కథం బలం వర్ధనీయమిత్యాహ.

మానవులు యజ్ఞమువలన నెట్లు బలమును పెంపొందజేయవలయును?

1॥31 హోతా యక్షత్సమిధేన్ద్రమిడస్పదే నాభా పృథివ్యా౽ అధి।

దివో వర్ష్మన్త్సమిధ్యత౽ ఓజిష్ఠశ్చర్షణీసహం వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥1॥

ప.విః- హోతా, యక్షత్, సమిధేతి సమ్+ ఇధా, ఇన్ద్రమ్, ఇడః, పదే, నాభా, పృథివ్యాః, అధి, దివః, వర్ష్మన్, సమ్, ఇధ్యతే, ఓజిష్ఠః, చర్షణీసహమ్, చర్షణీసహమితి చర్షణి+సహమ్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥1॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) యజేత్ (సమిధా) జ్ఞానప్రకాశేన (ఇన్ద్రమ్) విద్యుదాఖ్యమగ్నిమ్ (ఇడః) వాణ్యాః. అత్ర జసాదిషు ఛన్దసి వా వచనమితి యాడభావః. (పదే)ప్రాప్తవ్యే (నాభా)నాభౌమధ్యే (పృథివ్యాః) భూమేః (అధి) ఉపరి (దివః) ప్రకాశస్య (వర్ష్మన్) వర్షకే మేఘమండలే (సమ్) (ఇధ్యతే) ప్రదీప్యతే (ఓజిష్ఠః) అతిశయేన బలీ (చర్షణీసహమ్) యే చర్షణీన్ మనుష్యసమూహాన్ సహన్తే తేషామ్ (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) ఘృతాదికమ్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ(హోతః) యజమాన (యజ) సంగచ్ఛస్వ.॥1॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతా సమిధేడస్పతే పృథివ్యా నాభా దివో౽ధి వర్ష్మన్నిన్ద్రం యక్ష త్తేనౌ జిష్ఠః సన్ చర్షణీసహం మధ్యే సమిధ్యత ఆజ్యస్య వేతు తథా యజ.॥1॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్వేదమన్త్రైస్సుగన్ధ్యాదిద్రవ్యమగ్నౌ ప్రక్షిప్య మేఘమణ్డలం ప్రాపయ్య జలం శోధయిత్వా సర్వార్థం జలం వర్ధనీయమ్.॥౧॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ యజమానీ! నీ వెట్లు (హోతా) శుభగుణముల గ్రహణమొనర్చువాడవు? (సమిధా) జ్ఞాన ప్రకాశముతో (ఇడః) వాణి సంబంధమగు (పదే) పొందదగిన వ్యవహారమున (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (నాభా) మధ్యన మరియు (దివః) ప్రకాశమునకు (అధి)పైన (వర్ష్మన్) వర్షించుమేఘ మండలమున (ఇన్ద్రమ్) విద్యుద్రూపాగ్నిని (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో దానిచే (ఓజిష్ఠః) అధిక బలమును పొంది (చర్షణీసహామ్) మానవసమూహముల సహించు యోధులందు (సమ్, ఇధ్యతే) చక్కగా ప్రకాశించునో మరియు (ఆజ్యస్య) ఘృతాదులను (వేతు) పొందునట్లు (యజ) నీవును సమాగమ మొనర్చు చుండుము.॥౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు వేదమంత్రములతో సుగంధాది పదార్థములను అగ్నియందు హోమమొనర్చి మేఘమండలమునకు చేర్పించి జలవాయువులను శుద్ధపరచి సర్వమునకు బలము చేకూర్చవలెను. ॥౧॥

1. O sacrificer, just as the master of noble qualities, with the display of knowledge, concerning the laudable art of speech, on the earth;s centre, and on the height of heaven, in the midst of thundering clouds, kindles and perceives the fire and electiricty, and as the mightiest of the lords of men, properly manifests himslef and enjoys the butter, so shouldst thou keep company with him!.

౧౫౩౨.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః ఇన్ద్రోదేవతా, విచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

రాజపురుషాః కీదృశాః స్యురిత్యాహ.

రాజపురుషు లెటు లుండవలయు నను విషయము.

౧౫౩౨ హోతా యక్షత్తనూనపాతమూతిభిర్జేతారమపరాజితమ్।

ఇన్ద్రం దేవꣳస్వర్విదం పథిభిర్మధుమత్తమైర్నరాశꣳసేన తేజసా

వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౨॥

ప.వి:-హోతా, యక్షత్, తనూనపాతమితి తనూ+నపాతమ్, ఊతిభిరిత్యూతి+భిః, జేతారమ్, అపరాజిత మిత్యపరా+జితమ్, ఇన్ద్రమ్, దేవమ్, స్వర్విదమితి స్వః+విదమ్,

పథిభిరితి పథి+భిః, మధుమత్తమైరితి మధుమత్+తమైః, నరాశంసేన, తేజసా, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౨॥

పదార్థః :-(హోతా) సుఖస్య ప్రదాతా (యక్షత్) సంగచ్ఛేత్ (తనూనపాతమ్) యః శరీరాణి పాతి తమ్ (ఊతిభిః) రక్షాదిభిః (జేతారమ్) జయశీలమ్ (అపరాజితమ్) అన్యైః పరాజేతుమశక్యమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యకారకం రాజానమ్ (దేవమ్) విద్యావినయాభ్యాం సుశోభితమ్ (స్వర్విదమ్) ప్రాప్తసుఖమ్ (పథిభిః) ధర్మ్యైర్మార్గైః (మధుమత్తమైః) అతిశయేన మధురజలాదియుక్తైః (నరాశంసేన) నరైరాశంసితేన (తేజసా) ప్రాగల్భ్యేన (వేతు)ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞేయమ్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ. (హోతః) (యజ).॥౨॥

అన్వయః :- హే హోతర్యథా హోతోతిభిర్మధుమత్తమైః పథిభిస్తనూనపాతం జేతారమపరాజితం స్వర్విదం దేవమిన్ద్రం యక్షత్ నరాశంసేన తేజసాఽఽజ్యస్య వేతు తథా యజ.॥౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది రాజానః స్వయం న్యాయమార్గేషు గచ్ఛన్తః ప్రజానాం రక్షా విదధ్యుస్తేఽపరాజితారః సన్తః శత్రూణాం విజేతారః స్యుః.॥౨॥

పదార్థము :-(హోతః) గ్రహణమొనర్చు మానవా! నీ వెట్లు (హోతా) సుఖదాత (ఊతిభిః) రక్షణల మరియు (మధుమత్తమైః) అతి మధుర జలములతో నున్న (పథిభిః) ధర్మమార్గములందు (తనూనపాతమ్) శరీరముల రక్షకుడు (జేతారమ్) జయశీలుడు (అపరాజితమ్) శత్రువులచే జయింపబడని వాడు (స్వర్విదమ్) సుఖప్రాప్తిని గలిగించు (దేవమ్) విద్యావినయ శోభితుడు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్య కారకుడగు రాజును (యక్షత్) సేవించగలవో (నరాశంసేన) మానవులచే ప్రశంసించబడిన (తేజసా) ప్రగల్భత్వము [ప్రతిభ] చే (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన విషయమును (వేతు) ప్రాప్తించుకొందువో, అటులనే (యజ)సంగతమొనర్చుము.॥౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజు స్వయముగ రాజ్యమున న్యాయమార్గమున నడచుచు ప్రజారక్షణమొనర్చునో అతడు పరాజయ మనునది ఎరుగక శత్రువుల నాశమొనర్చువాడగును. ॥౨॥

2. O sacrificer, just as the peasure-giving person, with due protections and religious paths, rich in valuable advice like sweet water, befriends the mighty king, the guardian of our bodies, the conqueror, unconquered, full of delight, adorned with knowledge and humility, and understands all knowable topics with his well-praised spiritual and moral power; so shouldst thou cultivate friendly intercourse with him!.

౧౫౩౩హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౩౩ హోతా యక్షదిడాభిరిన్ద్రమీడితమాజుహ్వానమమర్త్యమ్।

దేవో దేవైః సవీర్యో వజ్రహస్తః పురన్దరో వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౩॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఇడాభిః ఇన్ద్రమ్, ఈడితమ్, ఆజుహ్వానమిత్యా+జుహ్వానమ్, అమర్త్యమ్, దేవః, దేవైః, సవీర్య ఇతి స+వీర్యః, వజ్రహస్త ఇతి వజ్ర+హస్తః, పురన్దర ఇతి పురమ్+దరః, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః యజ.॥౩॥

పదార్థః:-(హోతా) (యక్షత్) (ఇడాభిః) సుశిక్షితాభిర్వాగ్భిః (ఇన్ద్రమ్) పరమవిద్యైశ్వర్యసమ్పన్నమ్ (ఈడితమ్) ప్రశస్తమ్ (ఆజుహ్వానమ్) స్పర్ధమానమ్ (అమర్త్యమ్) సాధారణైర్మనుష్యైరసదృశమ్ (దేవః) విద్వాన్ (దేవైః) విద్వద్భిః సహ (సవీర్యః) బలోపేతః (వజ్రహస్తః) వజ్రాణి శస్త్రాస్త్రాణి హస్తే యస్య సః (పురన్దరః) యోఽరిపురాణి దృణాతి సః (వేతు)ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానేన రక్షితుం యోగ్యస్య రాజ్యస్య (హోతః) (యజ).॥౩॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతేడాభిరమర్త్యమాజుహ్వానమీడితమిన్ద్రం యక్షద్యథాఽయం వజ్రహస్తః పురన్దరః సవీర్యో దేవో దేవైః సహాజ్యస్యావయవాన్ వేతు తథా యజ.॥౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా రాజరాజపురుషాః పితృవత్ప్రజాః పాలయేయు స్తథైవ ప్రజా ఏతాన్ పితృవత్సేవేరన్. య ఆప్తవిద్వదనుమత్యా సర్వాణి కార్యాణి కుర్యుస్తే భ్రమం నాప్నుయుః.॥౩॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ గ్రహించువాడా! నీ వెట్లు (హోతా) సుఖదాత (ఇడాభిః) చక్కని శిక్షితవాణితో (అమర్త్యమ్) సాధారణమానవులందు విలక్షణుడు (ఆజుహ్వానమ్) పోటీపడుచు (ఈడితమ్) ప్రశంసనీయ (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ విద్య మరియు ఐశ్వర్యములతోనున్న రాజపురుషుని (యక్షత్) పొందుదువో, ఎట్లు ఈ (వజ్రహస్తః) హస్తములందు శస్త్రాస్త్రములను ధరించిన (పురందరః) శత్రువుల నగరములనుగూల్చు నట్టి (సవీర్యః) బలశాలి (దేవః) విద్వాంసుడు (దేవైః) విద్వాంసులతో గూడ (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానముచే రక్షించదగు రాజ్యాంగముల (వేతు) పొందునో అటులనే (యజ) సమాగమ మొనర్చుము.॥౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎట్లు రాజు మరియు రాజపురుషులు తండ్రివలె ప్రజలను పాలించెదరో, అదేవిధముగ ప్రజలును వారిని తండ్రివలె సేవించవలెను. ఆప్తవిద్వాంసుల అనుమతితో సమస్త కార్యముల నొనర్చువారు భ్రమలయందు బడజాలరు. ॥3॥

3. O sacrificer, just as the pleasure - giving person, with well - trained modes of speech, wins the king equipped with knowledge and supremacy, above the ordinary run of mankind, full of rivalry against foes, praised and just as he, the thunder - wielder, the breaker - down of the enemies, cities, full of power, learned, performs with the help of the learned, the duties of a ruler, so shouldst thou cultivate friendly inter - course with him!.

౧౫౩౪.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః రుద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౩౪ హోతా యక్షద్బర్హిషీన్ద్రం నిషద్వరం వృషభం నర్యాపసమ్ ।

వసుభీ రుద్రైరాదిత్యైః సయుగ్భిర్బర్హిరాసదద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౪॥

ప.విః- హోతా, యక్షత్, బర్హిషి, ఇన్ద్రమ్, నిషద్వరమ్, నిసద్వరమితి నిసత్+వరమ్, వృషభమ్ నర్యాపసమితి నర్య+అపసమ్, వసుభిరితి వసు+భిః, రుద్రైః, ఆదిత్యైః, సయుగ్భిరితి సయుక్+భిః, బర్హిః, ఆ, అసదత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౪॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (బర్హిషి) ఉత్తమాయాం విద్వత్సభాయామ్ (ఇన్ద్రమ్) నీత్యా సుశోభమానమ్ (నిషద్వరమ్) నిషీదన్తి వరాః శ్రేష్ఠా మనుష్యా యస్య సమీపే తమ్ (వృషభమ్) సర్వోత్కృష్టం బలిష్ఠమ్ (నర్యాపసమ్) నృషు సాధూన్యపాంసి కర్మాణి యస్య తమ్ (వసుభిః)ప్రథమకల్పైః (రుద్రైః) మధ్యకక్షాస్థైః (ఆదిత్యైః) ఉత్తమకల్పైశ్చ విద్వద్భిః (సయుగ్భిః)యే యుఞ్జన్తే తైః (బర్హిః) ఉత్తమాం సభామ్ (ఆసదత్) ఆసీదతి (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య)కర్తవ్యస్య న్యాయస్య (హోతః) (యజ).॥౪॥

అన్వయః :-హే హోతర్హోతా యథా సయుగ్భిర్వసుభీ రుద్రై రాదిత్యైః సహ బర్హిషి నిషద్వరం వృషభం నర్యాపసమిన్ద్రం యక్షదాజ్యస్య బర్హిరాసదత్సుఖం వేతు తథా యజ.॥౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పృథివ్యాదయో లోకాః ప్రాణాదయో వాయవః కాలావయవాః మాసాః సహ వర్తన్తే తథా యే రాజప్రజాజనాః పరస్పరానుకూల్యే

వర్తిత్వా సభయా ప్రజాపాలనం కుర్యుస్తే శ్రేష్ఠాం ప్రశంసాం ప్రాప్నువన్తి.॥౪॥

పదార్థము :-(హోతః) ఉత్తమ దానమొనర్చు ఓ దాతా! (హోతా) సుఖమును గోరువానితో (సయుగ్భిః) కలిసి యోగమునొనర్చువారితో (వసుభిః) మొదటిశ్రేణికి చెందినవారితో (రుద్రైః) మధ్యమశ్రేణికి చెందినవారితో (ఆదిత్యైః) ఉత్తమ శ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులతో (బర్హిషి) ఉత్తమ విద్వాంసుల సభయందు (నిషద్వరమ్) శ్రేష్ఠుల సన్నిధిలో గూర్చుండు (వృషభమ్) అందరికన్న శ్రేష్ఠబలశాలి (నర్యాపసమ్) మానవుల ఉత్తమ కార్యముల సేవించునట్టి (ఇన్ద్రమ్) నీతిశోభితుడగు రాజును (యక్షత్) పొందుగాక! (ఆజ్యస్య) చేయదగిన న్యాయమును (బర్హిః) ఉత్తమ సభయందు (ఆ, అసదత్) స్థిరమగునట్లు మరియు (వేతు) సుఖమును ప్రాప్తించుకొను నట్లు (యజ) పొందుము.॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ పృథివి మున్నగు లోకములు, ప్రాణము మున్నగు వాయువులు, కాలమున కవయవములగు మాసములు ఎట్లుకలిసి యున్నవో, అట్లే ఏ రాజు మరియు ప్రజలు పరస్పరము అనుకూలవర్తనులై సభద్వారా ప్రజాపాలనమొనర్తురో వారు ఉత్తమ ప్రశంసలను పొందుదురు.॥౪॥

4. O giver of charity, just as a person desirous of happiness, with Vasus, Rudras and Adityas for companions, in the Assembly of the learned, wins the favour of the king, adorned with statesmanship, near whom are seated noble learned advisers, full of power, who appreciates the noble deeds of men, and sits in the court to administer justice, and acquires happiness, so shouldst thou be happy!.

౧౫౩౫. హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా. నిచృదతిజగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునః కీదృశో జనాః సుఖినో భవన్తీత్యాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౩౫ హోతా యక్షదోజో న వీర్య్ꣳసహో ద్వార ఇన్ద్రమవర్ధయన్।
సుప్రాయణా అస్మిన్ యజ్ఞే వి శ్రయన్తామృతావృధో ద్వారఽ
ఇన్ద్రాయ మీఢుషే వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౫॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఓజః, న, వీర్యమ్, సహః, ద్వారః, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయన్, సుప్రాయణాః, సుప్రాయనా ఇతి సు+ప్రాయనాః అస్మిన్, యజ్ఞే, వి, శ్రయన్తామ్, ఋతావృధః, ఋతవృధ+ ఇత్యృత+వృధః, ద్వారః ఇన్ద్రాయ, మీఢుషే, వ్యన్తు ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౫॥

పదార్థః :- (హోతా) (యక్షత్) (ఓజః) జలవేగః. ఓజ ఇత్యుదకనా...నిఘం. ౧.౧౨ (న) ఇవ (వీర్యమ్) బలమ్ (సహః) సహనమ్ (ద్వారః)ద్వారాణి (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (అవర్ధయన్) వర్ధయన్తు (సుప్రాయణాః) శోభనాని ప్రకృష్టాన్యయనాని యాసు తాః (అస్మిన్) వర్తమానే (యజ్ఞే) సంగన్తవ్యే సంసారే (వి) (శ్రయన్తామ్) సేవన్తామ్ (ఋతావృధః) యా ఋతం సత్యం వర్ధయన్తి తాః (ద్వారః) విద్యావినయద్వారాణి (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్య యుక్తాయ (మీఢుషే) స్నిగ్ధాయ సేచనసమర్థాయ (వ్యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞేయస్య రాజ్యవిషయస్య (హోతః) (యజ).॥౫॥

అన్వయః :- హే హోతర్యథా యాః సుప్రాయణా ద్వార ఓజో న వీర్యం సహ ఇన్ద్రం చావర్ధయన్ తా ఋతావృధో ద్వారో మీఢుష ఇన్ద్రాయాస్మిన్ యజ్ఞే విద్వాంసో విశ్రయన్తామాజ్యస్య వ్యన్తు. హోతా చ యక్షత్తథా యజ.॥౫॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యా అస్మిన్ సంసారే విద్యాధర్మద్వారాణ్యుద్ఘాట్య పదార్థవిద్యాం సంసేవ్యైశ్వర్యం వర్ధయన్తి తేఽతులాని సుఖాని ప్రాప్నువన్తి. ॥౫॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమునొనర్చుజనులారా! ఎట్లు (సుప్రాయణాః) చక్కని అవకాశము గల వారు (ద్వారః) ద్వారము (ఓజః) జలవేగము (న) వలె (వీర్యమ్) బలము (సహః) సహనము మరియు (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (అవర్ధయన్) వృద్ధిపరచి అట్టి (ఋతావృధః) సత్యమును పెంపొందించు (ద్వారః) విద్యావినయముల ద్వారమును (మీఢుషే) మృదువగు వీర్యవంతుడు (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యశాలియగు రాజుకొరకు (అస్మిన్) ఈ (యజ్ఞే) సంగతి యోగ్యమగు జగమునందు విద్వాంసులు (వి, శ్రయన్తామ్) విశేషముగా సేవించవలెను. (ఆజ్యస్య) ఎరుగదగిన రాజ్యసంబధవిషయమును (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొందురో మరియు (హోతా) పొందువారు ఎట్లు (యక్షత్) యజ్ఞమొనర్తురో అట్లే (యజ) యజ్ఞమొనర్చుడు.॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు ఈ విశ్వమునందు విద్య మరియు ధర్మము యొక్క ద్వారములను ప్రసిద్ధపరచి పదార్థవిద్యను చక్కగా సేవించి ఐశ్వర్యమును వృద్ధిపరతురో, వారు అతుల సౌఖ్యమును పొందుదురు. ॥౫॥

5. O sacrificer, just as spacious gates, like the fast flow of water, enhance power, lustre and dignity; so should the learned have access to the expedients of knowledge and humility in this sociable world, for the kind, heroic and mighty king. They should learn the art of administration. Hota should perform the yajna, so shouldst thou do!.

౧౫౩౬. హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మఱల మానవు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౫౩౬ హోతా యక్షదుషే ఇన్ద్రస్య ధేనూ సుదుఘే మాతరా మహీ ।

సవాతరౌ న తేజసా వత్సమిన్ద్రమవర్ధతాం వీతామాజ్యస్య హోతర్యజ॥౬॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఉషే+ ఇత్యుషే, ఇన్ద్రస్య, ధేనూ ఇతి ధేనూ, సుదుఘే ఇతి సు+దుఘే, మాతరా, మహీ + ఇతి మహీ, సవాతరావితి, స+వాతరౌ, న, తేజసా, వత్సమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధతామ్, వీతామ్, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.।౬॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (ఉషే) ప్రతాపయుక్తే (ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః (ధేనూ) దుగ్ధదాత్ర్యౌ గావౌ (సుదుఘే) సుష్ఠు కామప్రపూరికే (మాతరా) మాతృవద్వర్తమానే (మహీ) మహత్యౌ (సవాతరౌ) వాయునా సహ వర్తమానౌ (న) ఇవ (తేజసా) తీక్ష్ణప్రతాపేన (వత్సమ్) (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధేత (వీతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (ఆజ్యస్య) ప్రక్షేప్తుం యోగ్యస్య (హోతః) (యజ).।౬॥

అన్వయః:-హే హోతస్త్వం యథేన్ద్రస్య సుదుఘే మాతరా మహీ ధేనూ సవాతరౌ నోషే భౌతికసూర్యాఽగ్నీ స్వతేజసేన్ద్రం వత్సం వీతాం హోతాఽఽజ్యస్య యక్షద్ వర్ధతాం తథా యజ.।౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యా యూయం యథా వాయునా ప్రేరితౌ భౌమవిద్యుతావగ్నీ సూర్యలోకతేజో వర్ధయతో యథా ధేనువద్వర్తమానే ఉషే సర్వేషాం వ్యవహారాణా మారంభనివర్తికే భవతస్తథా ప్రయతధ్వమ్.।౬॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ సుఖదాతా! ఎట్లు (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు యొక్క (సుదుఘే) చక్కని కామితములను పూర్ణపరచు (మాతరా) తల్లివంటి (మహీ) గొప్ప (ధేనూ, సవాతరౌ) వాయువుతో క్షీరములనిచ్చు రెండు గోవుల (న) వలె (ఉషే) ప్రతాపవంతమగు భౌతిక మరియు సూర్యరూపాగ్నియొక్క (తేజసా) తీక్ష్ణ ప్రతాపముచే (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యముతో గూడిన (వత్సమ్) బాలకుని (వీతామ్) ప్రాప్తించుచున్నదో, మరియు (హోతా) దాత (ఆజ్యస్య) పారవేయదగు వస్తువుయొక్క (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో, (అవర్ధతామ్) వృద్ధినొందునో, అదేవిధముగ (యజ) నీవు యజ్ఞము నొనర్చుము.।౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! ఏ విధముగా మీరు వాయువుచే ప్రేరేపింపబడిన భౌతికాగ్ని మరియు విద్యుదగ్ని

సూర్యమండలముయొక్క తేజమును పెంపొందించు, దుగ్ధధాత్రీ గోమాతవలె నున్నట్టి ప్రతాపవంతమైన రాత్రింబగళ్లు సమస్తవ్యవహారములను ఆరంభము మరియు నివృత్తి యొనర్చునో అట్లే మీరును ప్రయత్నమొనర్చుడు.॥౬॥

6. O giver of happiness, just as two cows living in the open air, the fulfillers of our noble desires, behaving mother - like, noursih the highly developed calf, like material fire and sun's heart, the two aspects of lightning, and just as Hota performs the yajna with oblations, so shouldst thou do!.

౧౫౩౭.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో గోతమ ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౩౭ హోతా యక్షద్దైవ్యా హోతారా భిషజా సఖాయా హవిషేన్ద్రం
భిషజ్యతః। కవీ దేవౌ ప్రచేతసావిన్ద్రాయ ధత్తఽ ఇన్ద్రియం
వీతామాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౭॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, దైవ్యా, హోతారా, భిషజా, సఖాయా, హవిషా, ఇన్ద్రమ్ భిషజ్యతః కవీఽఇతి కవీ, దేవౌ, ప్రచేతసావితి ప్ర+చేతసౌ, ఇన్ద్రాయ, ధత్తః, ఇన్ద్రియమ్, వీతామ్, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౭॥

పదార్థః :-(హోతా) సుఖప్రదాతా (యక్షత్) (దైవ్యా) దేవేషు విద్వత్సు సాధూ (హోతారా) రోగం నివర్త్య సుఖస్య ప్రదాతారౌ (భిషజా) చికిత్సకౌ (సఖాయా) సుహృదౌ (హవిషా) యథాయోగ్యేన గృహీత వ్యవహారేణ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమిచ్ఛుకం జీవమ్ (భిషజ్యతః) చికిత్సాం కురుతః (కవీ) ప్రాజ్ఞౌ (దేవౌ) వైద్యకవిద్యయా ప్రకాశమానౌ (ప్రచేతసౌ) ప్రకృష్టవిజ్ఞానయుక్తౌ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (ధత్తః) దధ్యాతామ్ (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (వీతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (ఆజ్యస్య) విదానాదేః (హోతః) యుక్తాహారవిహారకృత్ (యజ) ప్రాప్నుహి.॥౭॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతాఽఽజ్యస్య యక్షద్దైవ్యా హోతారా సఖాయా కవీ ప్రచేతసౌ దేవౌ భిషజా హవిషేన్ద్రం భిషజ్యత ఇన్ద్రాయేన్ద్రియం ధత్త, అయుర్వీతాం తథా యజ.॥౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా యథా సద్వైద్యా రోగిణోఽనుకంప్యౌషధాదినా రోగాన్నివార్యైశ్వర్యాయుషీ వర్ధయన్తి, తథా యూయం సర్వేషు మైత్రీం భావయిత్వా సర్వేషాం సుఖాయుషీ వర్ధయత.॥౭॥

పదార్థము :-(హోతః) యుక్తాహారవిహారముల నొనర్చు ఓ వైద్యవరా! ఎట్లు (హోతా) సుఖముల నొసగు నీవు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన నిదానము మున్నగు విషయములను (యక్షత్) సంగతియొనర్చెదవో (దైవ్యా) విద్వాంసులందుత్తముడు (హోతారా) రోగమును దొలగించి సుఖము నొసగు (సఖాయా) పరస్పరమైత్రి (కవీ బుద్ధిశాలి (ప్రచేతసౌ) ఉత్తమ విజ్ఞానవేత్తలు (దేవౌ) వైద్యవిద్యలచే ప్రకాశితుల (భిషజా) చికిత్సలొనర్చు వైద్యులిరువురు (హవిషా) యథాయోగ్యముగా గ్రహించదగిన వ్యహారములచే (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యము నాకాంక్షించు జీవునకు (భిషజ్యతః) చికిత్సచేయుదురో (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమ ఐశ్వర్యముకొరకు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (ధత్తః) ధారణమొనర్తురో మరియు ఆయుష్యమును (వీతామ్) పెంపొందించు కొనెదరో (అట్లే) (యజ) నీవును పొందుము.॥౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఎట్లు శ్రేష్ఠవైద్యుడు రోగులపై అతిదయతో ఔషధాది ఉపాయముల, సేవలచే రోగముల నివృత్తియొనర్చి ఆయువు, ఐశ్వర్యముల వృద్ధిపరచునో అటులనే మీరు సకలప్రాణులను మిత్రదృష్టితో జూచుచు ఆయురైశ్వర్యములను పొందుడు. ॥౭॥

7. O physician, regular in thy meals and recreation, just as two physicians, givers of happiness, expert in the diagnosis of physical ills, excellent amongst the learned, dispellers of disease, friendly to each other, wise, full of the knowledge of medical science, experienced in the art of medicine, adepts in medical treatment, treat the ills of the soul, amass wealth for worldly progress, and attain to longevity, so shouldst thou do!.

౧౫౩౮.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః. ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౩౮ హోతా యక్షత్తిస్రో దేవీర్న భేషజం త్రయస్త్రిధాతవోఽపస ఇడా సరస్వతీ భారతీ మహీః। ఇన్ద్రపత్నీర్హవిష్మతీర్వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౮॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, తిస్రః, దేవీః, న, భేషజమ్, త్రయః, త్రిధాతవ ఇతి త్రి+ధాతవః, అపసః, ఇడా, సరస్వతీ, భారతీ, మహీః, ఇన్ద్రపత్నీరితీన్ద్ర+పత్నీః, హవిష్మతీః, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౮॥

పదార్థః :- (హోతా) విద్యాయా దాతాఽఽదాతా వా (యక్షత్) (తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః (దేవీః) సకలవిద్యాప్రకాశికాః (న) ఇవ (భేషజమ్) ఔషధమ్ (త్రయః) అధ్యాపకోపదేశక వైద్యాః (త్రిధాతవః) త్రయోఽస్థిమజ్జవీర్యాణి ధాతవో యేభ్యస్తే (అపసః) కర్మఠాః (ఇడా) ప్రశంసితుమర్హా (సరస్వతీ) బహువిజ్ఞానయుక్తా (భారతీ) సుష్ఠువిద్యాయాధారికా పోషికా వా వాణీ (మహీః) మహతీః పూజ్యాః (ఇన్ద్రపత్నీః) ఇన్ద్రస్య జీవస్య పత్నీః స్త్రీవద్వర్తమానాః (హవిష్మతీః) వివిధవిజ్ఞానసహితాః (వ్యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (ఆజ్యస్య) ప్రాప్తుం యోగ్యస్యాఽధ్యాపనాఽధ్యయనవ్యవహారస్య (హోతః) (యజ).।౮॥

అన్వయః :- హే హోతర్యథా హోతాఽఽజ్యస్య యక్షత్. యథా త్రిధాతవోఽపసస్త్రయస్తిస్రో దేవీర్న భేషజం మహీ ఇడా సరస్వతీ భారతీ చ హవిష్మతీరిన్ద్రపత్నీర్వ్యన్తు తథా యజ.।౮॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ప్రశస్తా విజ్ఞానవతీ సుమేధా చ స్త్రియః స్వసదృశాన్ పతీన్ ప్రాప్య మోదన్తే తథాఽధ్యాపకోపదేశకవైద్యా మనుష్యాః స్తుతివిజ్ఞానయోగధారణాయుక్తాస్త్రివిధా వాచః ప్రాప్యాఽఽనన్దన్తి.।౮॥

పదార్థము :- (హోతః) సుఖమును గోరువాడెట్లు (హోతా) విద్యలనిచ్చిపుచ్చుకొను అధ్యాపకుల (ఆజ్యస్య) పొందదగిన పెంపొందజేయు వ్యవహారమును (యక్షత్) చేయునో, ఎట్లు (త్రిధాతవః) అస్థికలు, క్రొవ్వు, వీర్యము, ఈమూడు ధాతువులను వృద్ధి జేయునట్టి (అపసః) కర్మలందు చేష్టయొనర్చుచు (త్రయః) అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు వైద్యుడు (తిస్రః) మూడు (దేవీః) సకలవిద్యలను ప్రకాశింపజేయు వాణి (న) వలె (భేషజమ్) ఔషధమును (మహీః) గొప్పగ పూజించదగిన (ఇడా) ప్రశంసించదగిన (సరస్వతీ) గొప్పవిజ్ఞానవతి (భారతీ) చక్కని విద్యలను ధారణము లేక పోషణమొనర్చు (హవిష్మతీః) అనేక విధముల విజ్ఞానముతో గూడ (ఇన్ద్రపత్నీ) జీవాత్మకు పత్నివలెనున్న వాణిని (వ్యన్తు) పొందునో, అట్లే (యజ) అట్టి వాని సంగతిజేయుము.।౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ప్రశంసిత, విజ్ఞానవతి మరియు ఉత్తమ బుద్ధిగల స్త్రీలు తగిన పతులను గ్రహించి ప్రసన్నురాండ్రగునట్లు అధ్యాపకోపదేశకవైద్యులు స్తుతి, జ్ఞానము, యోగధారణ మను ముప్విధములగు వాణులను పొంది ఆనందితులగుదురు.।౮॥

8. O aspirant after happiness, just as a teacher, the imparter and recipient of learning, performs the duty of reading and teaching; just as a teacher, a preacher and a physician, developing the three humours, i.e. bone, marrow and semen, engrossed in actions, imbibe Ida, Saraswati and Bharati, the three efficacious and highly venerable speeches, the illuminators of knowledge, full of instructions and protectors of the soul, so shouldst thou cultivate them!.

౧౫౩౯. హోతేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః ఇన్ద్రో దేవతా। నిచృదతిజగతీ ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౩౯ హోతా యక్షత్త్వష్టారమిన్ద్రం దేవం భిషజꣳసుయజం

ఘృతశ్రియమ్। పురురూపꣳసురేతసం మఘోనమిన్ద్రాయ

త్వష్టా దధదిన్ద్రియాణి వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౯॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, త్వష్టారమ్, ఇన్ద్రమ్, దేవమ్, భిషజమ్, సుయజమితి సు+యజమ్, ఘృత శ్రియమితి ఘృత+శ్రియమ్, పురురూపమితి పురు+ రూపమ్। సురేతసమితి సు+రేతసమ్, మఘోనమ్, ఇన్ద్రాయ త్వష్టా, దధత్ ఇన్ద్రియాణి, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౯॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (త్వష్టారమ్) దోషవిచ్ఛేదకమ్ (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యవన్తమ్ (దేవమ్) దేదీప్యమానమ్ (భిషజమ్) వైద్యమ్ (సుయజమ్) సుష్ఠుసంగన్తారమ్ (ఘృతశ్రియమ్) ఘృతేనోదకేన శోభమానమ్ (పురురూపమ్) బహురూపమ్ (సురేతసమ్) సుష్ఠువీర్యమ్ (మఘోనమ్) పరమపూజిత ధనమ్ (ఇన్ద్రాయ) జీవాయ (త్వష్టా) ప్రకాశకః (దధత్) ధరన్ సన్ (ఇన్ద్రియాణి) శ్రోత్రాదీని ధనాని వా (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) జ్ఞాతుం యోగ్యస్య (హోతః) (యజ)॥ ౯॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా హోతా త్వష్టారం సురేతసం మఘోనం పురురూపం ఘృతశ్రియం సుయజం భిషజం దేవమిన్ద్రం యక్షదాజ్యస్యేన్ద్రాయేన్ద్రియాణి దధత్సన్ త్వష్టా వేతు తథా యజ.॥౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యూయమాప్తం రోగనివారకం శ్రేష్ఠౌషధ దాయకం ధనైశ్వర్యవర్ధకం వైద్యం సేవిత్వా శరీరాత్మాఽన్తః కరణేన్ద్రియాణాం బలం వర్ధయిత్వా పరమైశ్వర్యం ప్రాప్నుత.॥౯॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ శుభగుణముల దాతా! ఎట్లు (హోతా) పథ్యాహార విహార కర్త (త్వష్టారమ్) ధాతువుల విషమత్వకారణమున గలుగు దోషముల నష్టమొనర్చు (సురేతసమ్) చక్కని పరాక్రమ శాలి (మఘోనమ్) పరమప్రశస్తమగు ధనాఢ్యుడు (పురురూపమ్) బహురూపవంతుడు (ఘృతశ్రియమ్) జలములతో శోభించువాడు (సుయజమ్) చక్కని సంగతియొనర్చువాడు (భిషజమ్) వైద్యుడు (దేవమ్) తేజస్వీ! (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యవంతుని (యక్షత్) సాంగత్యమొనర్చుచున్నాడో మరియు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన వచనముయొక్క (ఇన్ద్రాయ) ప్రేరకుడగు జీవునికొరకు (ఇన్ద్రియాణి) కర్ణములు మున్నగు ఇన్ద్రియములను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (త్వష్టా) తేజశ్శాలియగుచు (వేతు) ప్రాప్తించునో, అట్లే నీవును (యజ) సంగతియొనర్చుము. ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓమానవులారా! మీరు ఆప్తులు, సత్యవాదులు, రోగనివారకులు, శ్రేష్ఠమగు ఔషధములనిచ్చువారు. ధనైశ్వర్యములను పెంపొందజేయు వైద్యవరుల సేవించుచు శరీరము, ఆత్మ, అంతఃకరణము మరియు ఇంద్రియబలమును పెంపొందించుకొని పరమైశ్వర్యములను ప్రాప్తించుకొని సుఖముల ననుభవించుడు.॥౯॥

9. Inculcator of good virtues, just as an abstemious person, befriends a physician, the remover of physical maladies, the possessor of riches, full of many qualities, physically strong, highly social, brilliant, and supreme, and in obedience to the soul, the urger of knowledge, controlling his senses, gains power, so shouldst thou do!.

౧౫౪౦.హోతేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః। బృహస్పతిర్దేవతా। స్వరాడతిజగతీ ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౦ హోతా యక్షద్వనస్పతిꣳ శమితారꣳ శతక్రతుం ధియో

జోష్టారమిన్ద్రియమ్। మధ్వా సమఞ్జన్పథిభిః సుగేభిః స్వదాతి

యజ్ఞం మధునా ఘృతేన వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౧౦॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, వనస్పతిమ్, శమితారమ్, శతక్రతుమితి శత+క్రతుమ్ ధియః, జోష్టారమ్, ఇన్ద్రియమ్, మధ్వా, సమఞ్జన్నితి సమ్+అఞ్జన్, పథిభిరితి పథి+భిః సుగేభిరితి సు+గేభిః, స్వదాతి, యజ్ఞమ్, మధునా, ఘృతేన, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౧౦॥

పదార్థః :- (హోతా) (యక్షత్)(వనస్పతిమ్) వనానాం కిరణానాం స్వామినం సూర్యమ్ (శమితారమ్) యజమానమ్ (శతక్రతుమ్) అసంఖ్యాతప్రజ్ఞమ్ (ధియః)ప్రజ్ఞాయాః కర్మణో వా (జోష్టారమ్)ప్రీతం సేవమానమ్ (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (మధ్వా) మధురేణ విజ్ఞానేన (సమఞ్జన్) సమ్యక్ ప్రకటయన్ (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుఖేన గమనాధికరణైః (స్వదాతి) ఆస్వదేత. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్. (యజ్ఞమ్) సంగతం వ్యవహారమ్ (మధునా) మధురేణ (ఘృతేన) ఆజ్యేనోదకేన వా (వేతు) వ్యాప్నోతు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞేయస్య సంసారస్య (హోతః)దాతర్జన (యజ) ప్రాప్నుహి.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా వనస్పతిమివ శమితారం శతక్రతుం ధియో జోష్టారం యక్షన్మధ్వా సుగేభిః పథిభిరాజ్యస్యేన్ద్రియం సమఞ్జన్ స్వదాతి మధునా ఘృతేన యజ్ఞం వేతు తథా యజ.॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యవద్విద్యాప్రజ్ఞా ధర్మైశ్వర్యప్రాపక ధర్మమార్గైర్గచ్ఛన్తః సుఖాని భుఞ్జీరంస్తేఽన్యేషామపి సుఖప్రదా భవన్తి.॥౧౦॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ దాతా! ఎట్లు (హోతా) యజ్ఞకర్త [యజమాని] (వనస్పతిమ్) కిరణముల స్వామి సూర్యునివలె (శమితారమ్) యజమానుడు (శతక్రతుమ్) అనేక విధములగు బుద్ధిగల (ధియః) బుద్ధి లేక కర్మను (జోష్టారమ్) ప్రసన్నము లేక సేవల నొనర్చు వాని (యక్షత్) సంగతియొనర్చునో (మధ్వా) మధురమగు విజ్ఞానముద్వారా (సుగేభిః) సుఖపూర్వకముగ పయనించుట కాధారమగు (పథిభిః) మార్గముల ద్వారా (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన విశ్వముయొక్క (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (సమఞ్జన్) చక్కగా ప్రకటపరచుచు (స్వదాతి) ఆస్వాదము పొందునో మరియు (మధునా) మధురమగు (ఘృతేన) ఘృతము [నేయి] లేక జలముతో (యజ్ఞమ్) సంగతియోగ్యమగు వ్యవహారమును (వేతు) పొందునో, అట్లే (యజ) నీవును పొందుము.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు సూర్యుని వలె విద్య, బుద్ధి, ధర్మము మరియు ఐశ్వర్యమును ప్రాప్తింపజేయు ధర్మయుక్త మార్గములందు పయనించుచు సుఖముల ననుభవించుదురో, వారు ఇతరులకును సుఖములను గలిగించువా రగుచున్నారు. ॥౧౦॥

10. O charitably disposed person, just as a performer of yajna, associates with a sacrificer, the provider of shelter like the sun, the master of manifold wisdom, the doer of deeds; and with practical rules of conduct, enjoys the wealth of the world, displayed by him, and performs yajna with savoury butter, so shouldst thou do!.

౨౮।౧౧.హోతేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః। ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౧ హోతా యక్షదిన్ద్రగ్ంస్వాహాజ్యస్య స్వాహా మేదసః స్వాహా

స్తోకానాగ్ంస్వాహా స్వాహాకృతీనాగ్ంస్వాహా హవ్యసూక్తీనామ్ ।

స్వాహా దేవా ఆజ్యపా జుషాణా ఇన్ద్ర ఆజ్యస్య వ్యన్తు హోతర్యజ ॥౧౧॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఇన్ద్రమ్, స్వాహా, ఆజ్యస్య, స్వాహా, మేదసః, స్వాహా, స్తోకానామ్, స్వాహా, స్వాహాకృతీనామితి స్వాహా+కృతీనామ్, స్వాహా, హవ్యసూక్తీనామితి హవ్య+సూక్తీనామ్, స్వాహా, దేవాః, ఆజ్యపా ఇత్యాజ్య+పాః, జుషాణాః, ఇన్ద్రః, ఆజ్యస్య, వ్యన్తు, హోతః, యజ.॥౧౧॥

పదార్థ ః :-(హోతా) (యక్షత్) (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్ (ఆజ్యస్య) జ్ఞాతుమర్హస్య (స్వాహా) సత్యక్రియయా (మేదసః) స్నిగ్ధస్య (స్వాహా) (స్తోకానామ్) అపత్యానామ్(స్వాహా) (స్వాహాకృతీనామ్) సత్యవాక్క్రియయాఽనుష్ఠానానామ్ (స్వాహా) (హవ్యసూక్తీనామ్) బహూని హవ్యానాం సూక్తాని యాసు తాసామ్ (స్వాహా) (దేవాః) (విద్వాంసః) (ఆజ్యపాః) య ఆజ్యం పిబన్తి వాఽఽజ్యేన రక్షన్తి తే (జుషాణాః) ప్రీతాః (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యప్రదః (ఆజ్యస్య) (వ్యన్తు) (హోతః) (యజ).॥౧౧॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథేన్ద్రో హోతాఽఽజ్యస్య స్వాహా, మేదసః స్వాహా, స్తోకానాం స్వాహా, స్వాహాకృతీనాం స్వాహా, హవ్యసూక్తీనాం స్వాహేన్ద్రం యక్షద్యథా స్వాహాఽఽజ్యస్య జుషాణా ఆజ్యపా దేవా ఇన్ద్రం వ్యన్తు తథా యజ.॥౧౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే పురుషాః శరీరాత్మాఽపత్యసత్క్రియా విద్యానాం వృద్ధిం చికీర్షన్తి తే సర్వతః సుఖాపన్నా భవన్తి.॥౧౧॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ విద్యాదాత! ఎట్లు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యములదాత (హోత) విద్యలందున్నతిని పొందువాడు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొన్నశాస్త్రపు (స్వాహా) సత్యవాణిని (మేదసః)స్నిగ్ధధాతువుయొక్క (స్వాహా) యథార్థ క్రియను (స్తోకానామ్) చిన్నబాలకులయొక్క (స్వాహా) ఉత్తమ ప్రియవాణిని (స్వాహాకృతీనామ్) సత్యవాణి, మరియు క్రియలయొక్క అనుష్ఠానముల (స్వాహా) హోమక్రియను మరియు (హవ్యసూక్తీనామ్)

అధికముగ గ్రహింపదగిన శాస్త్రముల సుందరవచనములతో గూడిన బుద్ధులయొక్క (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియలతో (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమును (యక్షత్) పొందెదరో, ఎట్లు (స్వాహా) సత్యవాణియగు (ఆజ్యస్య) స్నిగ్ధ [మృదువు, నున్నని, మెత్తని] వచనములను (జుషాణాః) ప్రసన్నపరచబడిన (ఆజ్యపాః) ఘృతాదులను త్రాగువారు లేక దానిచే రక్షణ యొనర్చువారునగు (దేవాః) విద్వాంసులు ఐశ్వర్యములను (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొందురో, అటులనే (యజ) యజ్ఞము నొనర్చుము.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శరీరము, ఆత్మ, సంతానము, సత్కారము మరియు విద్యలను వృద్ధినొందించదలచెదరో వారు అన్నివైపులనుండి సౌఖ్యవంతులగుదురు.॥౧౧॥

11. O imparter of knowledge, just as a person who acquires learning and prosperity, and grants us affluence, studies the truthful sayings of religious lore, understands the working of oily substances, listens to the excellent lovely words of little children, attends the performance of Homa by persons who speak the truth and act upon it, acquires the active, mighty supremacy of wisdom that emanates from the beautiful teachings of religious books; and just as learned persons, delighted with kind words of truth, and drinking clarified butter attain to greatness, so shouldst thou perform yajna!.

౧౨౪౨.దేవమిత్యస్యాశ్వినా ఋషీ ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదతిజగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౪౨ దేవం బర్హిరిన్ద్రꣳసుదేవం దేవైర్వీరవత్ స్తీర్ణం వేద్యామవర్ధయత్।

వస్తోర్వృతం ప్రాక్తోర్భృతꣳరాయా ।

బర్హిష్మతో౽ఉత్యగాద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ ॥౧౨॥

ప.వి:- దేవమ్, బర్హిః, ఇన్ద్రమ్, సుదేవమితి సు+దేవమ్, దేవైః, వీరవదితి వీర+వత్, స్తీర్ణమ్, వేద్యామ్, అవర్ధయత్, వస్తోః, వృతమ్, ప్ర, అక్తోః, భృతమ్, రాయా, బర్హిష్మతః, అతి, అగాత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౧౨॥

పదార్థః :-(దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (బర్హిః) అన్తరిక్షమివ. బర్హిత్యన్తరిక్షనా...నిఘం ౧. 3. (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యకారకమ్ (సుదేవమ్) శోభనం విద్వాంసమ్ (దేవైః) విద్వద్భిః (వీరవత్) వీరైస్తుల్యమ్ (స్తీర్ణమ్) కాష్ఠైర్హవిషా చాఽఽచ్ఛాదనీయమ్ (వేద్యామ్) హవనాధారే

కుణ్డే (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (వస్తోః) దినే (వృతమ్) స్వీకృతమ్ (ప్ర) (అక్తోః) రాత్రౌ (భృతమ్) ధృతమ్ (రాయా) ధనేన (బర్హిష్మతః) అన్తరిక్షస్య సమ్బన్ధో విద్యతే యేషాం తాన్ (అతి) (ఉల్లఙ్ఘనే) (అగాత్) గచ్ఛతి (వసువనే) ధనానాం సంవిభాగే (వసుధేయస్య) వసూని ధేయాని యస్మిఁస్తస్య జగతః (వేతు) (యజ).॥౧౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యథా బర్హిష్మతో౽త్యాగాద్వసుధేయస్య వసువనే వేద్యాం స్తీర్ణం వస్తోర్వృతమక్తో ర్భృతం హుతం ద్రవ్యం నైరోగ్యం ప్రావర్ధయత్సుఖం వేతు తథా బర్హిరివ రాయా స వా దేవం దేవైః సహ వీరవద్వర్తమానం సుదేవమిన్ద్రం యజ. ॥౧౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా యజమానో వేద్యాం సమిత్సు చితం హుతఘృతమగ్నిం వర్ధయిత్వా౽న్తరిక్షస్థాని వాయుజలాదీని శోధయిత్వా రోగనివారణేన సర్వాన్ ప్రాణినః ప్రీణయతి తథైవ సజ్జనా జనా ధనాదినా సర్వాన్ సుఖయన్తి.॥౧౨॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (బర్హిష్మతః) అంతరిక్షములో సంబంధముగల జలము, వాయువును (అతి, అగాత్) ఉల్లంఘించునో (వసుధేయస్య) ధనమును ధారణమొనర్చు జగత్తుయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవించుటకై మరియు (వేద్యామ్) హవనకుండమునందు (స్తీర్ణమ్) సమిధలు, మరియు ఘృతాదులచే రక్షించదగు (వస్తోః) పగటి వేళ (వృతమ్) స్వీకరించబడిన (అక్తోః) రాత్రియందు (భృతమ్) ధారణమొనర్చిన, హవనమొనర్చ బడిన ద్రవ్యముల నిరోగత్వమును (ప్ర, అవర్ధయత్) చక్కగా పెంపొందించునో, మరియు సుఖములను (వేతు) ప్రాప్తిజేసికొనునో, అట్లు (బర్హిః) అంతరిక్షమువలె (రాయా) ధనముతో గూడ (దేవమ్) ఉత్తమగుణశీలురు (దేవైః) విద్వాంసులతో గూడ (వీరవత్) వీరులవలెనున్న (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ ఐశ్వర్యమును గలుగజేయువాడు నగు (సుదేవమ్) ఉత్తమవిద్వాంసుని (యజ) సంగతియొనర్చుకొనుము.॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ యజమానుడు వేదియందలి సమిధలను ఉత్తమరీతిలో హోమమొనర్చి ఘృతాహుతులచే అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి అంతరిక్షమునందలి వాయువు జలములు మున్నగువానిని శుద్ధపరచి రోగనివారణముద్వారా సకల ప్రాణులకు తృప్తిని, సుఖమును గలిగించునట్లే సజ్జనులు ధనాదులచే అందరను సుఖపెట్టవలెను. ॥౧౨॥

12. O learned person, just as an oblation on Homa, performed in the day and at night, transgressing the air and water in the atmosphere, adds to the wealth of the world, and protected in the altr by ghee and fuel, contributes to health, and increases our happiness, so shouldst thou associate with a heroic, dignified man of learning, who is accompanied by well - mannered learned persons possessing riches vast like the space!.

౧౩॥ దేవీరిత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ శక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౩ దేవీర్ద్వార ఇన్ద్రꣳసఙ్ఘాతే వీడ్వీర్యామన్నవర్ధయన్।
ఆ వత్సేన తరుణేన కుమారేణ చ మీవతాపార్వాణꣳరేణు
కకాటం నుదన్తాం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౧౩॥

ప.వి:- దేవీః, ద్వారః, ఇన్ద్రమ్, సఙ్ఘాత ఇతి సమ్+ఘాతే, వీడ్వీః, యామన్, అవర్ధయన్, ఆ, వత్సేన, తరుణేన, కుమారేణ, చ, మీవతా, అప, అర్వాణమ్, రేణుకకాటమితి రేణు+కకాటమ్, నుదన్తామ్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.॥౧౩॥

పదార్థః :-(దేవీః) దేదీప్యమానాః (ద్వారః) ద్వారాణి (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (సంఘాతే) సంబంధే (వీడ్వీః) విశేషేణ స్తోతుం యోగ్యాః (యామన్) యామని మార్గే (అవర్ధయన్) వర్ధయన్తి (ఆ) (వత్సేన) వత్సవద్వర్తమానేన (తరుణేన) యువావస్థేన (కుమారేణ) అకృతవివాహేన (చ) (మీవతా) హింసతా (అప) (అర్వాణమ్) గచ్ఛన్తమశ్వమ్ (రేణుకకాటమ్) రేణుకైరవ్యక్తం కూపమ్ (నుదన్తామ్) ప్రేరయన్తు (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వ్యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (యజ).॥౧౩॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యథా వీడ్వీర్దేవీర్ద్వారో రేణుకకాటం యామన్ వర్జయిత్వా తరుణేన మీవతా కుమారేణ వత్సేన చ సహ వర్తమానమర్వాణ మిన్ద్రమావర్ధయన్, వసువనే సఙ్ఘాతే వసుధేయస్య విఘ్నమపనుదన్తాం వ్యన్తు, తథా యజ. ॥౧౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః హే మనుష్యా యథా పథికా మార్గే వర్తమానం కూపం నివార్య శుద్ధం మార్గం కృత్వా ప్రాణినః సుఖేన గమయన్తి తథా బాల్యావస్థాయాం వివాహాదీన్విఘ్నాన్నివార్య విద్యాం ప్రాపయ్య స్వసన్తానాన్ సుఖమార్గే గమయన్తు.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వీడ్వీః) విశేషముగ స్తుతించదగిన (దేవీః) ప్రకాశవంతమగు (ద్వారః) ద్వారము (రేణుకకాటమ్) ధూళితో గూడిన కూపము అనగా చీకటిగా నున్నబావిని (యామన్) మార్గమున వదలి వేసి (తరుణేన) యువకుడు (మీవతా) శూరుడు దుష్టులను అణచివేయుచు (చ) మరియు

(కుమారేణ) బ్రహ్మచారి (వత్సేన) దూడల [లేగ] లవంటి ప్రజలతో వర్తమానమైయుండి (అర్వాణమ్) నడుచు అశ్వములవలె (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (ఆ, అవర్ధయన్) వృద్ధిపరచునో (వసువనే) సేవించదగిన ధనము (సజ్జాతే) సంబంధములో (వసుధేయస్య) ధనమును ధరించు విశ్వముయొక్క విఘ్నమును (అప, నుదన్తామ్) ప్రేరేపించుచు (వ్యన్తు) పొందునో, అట్లే (యజ) పొందుడు. ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఓ మానవులారా! మార్గదర్శకుడు మార్గమునకు కూపమును వదలి చక్కని మార్గము నేర్పరచి ప్రాణులను సుఖముగ దారిని చేర్చునో అదేవిధముగ బాల్యావస్థలో వివాహము మున్నగు విఘ్నములను తొలగించి విద్యాప్రాప్తిని గలిగించి తమ సంతానమును సుఖమార్గమున నడిపించవలెను. ॥౧౩॥

13. O learned person, just as excellent, brilliant doors, and a praise worthy, young, heroic boy, making the horse march on a path leaving aside the blind well add to our prestige, so shouldst thou acquiring wealth, and removing all impediments, enjoy this rich world and perform sacrifice!.

౧౪౪౪. దేవీత్యస్యాశ్వినావృషీ। అహోరాత్రే దేవతే। స్వరాట్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః। పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౪౪౪ దేవీ ఉషాసానక్తేన్ద్రం యజ్ఞే ప్రయత్యహ్వేతామ్। దైవీర్విశః
ప్రాయాసిష్టాం సుప్రీతే సుధితే వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ॥౧౪॥

ప.వి:- దేవీ ఇతి దేవీ, ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసా +నక్తా, ఇన్ద్రమ్, యజ్ఞే ప్రయతీతి ప్ర+యతి, అహ్వేతామ్, దైవీః, విశః, ప్ర, అయాసిష్టామ్, సుప్రీతే ఇతి సు+ప్రీతే, సుధితే ఇతి సు+ధితే, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౧౪॥

పదార్థః :-(దేవీ) దేదీప్యమానే (ఉషాసానక్తా) రాత్రిదినే (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తం యజమానమ్ (యజ్ఞే) సంగంతవ్యే యజ్ఞాదివ్యవహారే (ప్రయతి) ప్రయతన్తే యస్మింస్తత్ర (అహ్వేతామ్)ఆహ్వయతః (దైవీః) దేవానాం న్యాయకారిణాం విదుషామిమాః (విశః) ప్రజాః (ప్ర) (అయాసిష్టామ్) ప్రాప్నుతః (సుప్రీతే) సుష్ఠు ప్రీతిర్యాభ్యాం తే(సుధితే) సుష్ఠు హితక రే (వసువనే) ధనవిభాగే (వసుధేయస్య)కోషస్య (వీతామ్) వ్యాప్నుతామ్ (యజ).॥౧౪॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యథా సుప్రీతే సుధితే దేవీ ఉషాసానక్తా ప్రయతి యజ్ఞే

ఇన్ద్రమహ్వేతాం వసుధేయస్య వసువనే దేవీర్విశః ప్రాయాసిష్టాం సర్వం జగద్వీతాం వ్యాప్నుతాం తథా యజ.॥౧౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథాఽహర్నిశం నియమేన వర్తిత్వా ప్రాణినో వ్యవహారయంతి తథా యూయం నియమేన వర్తిత్వా ప్రజా ఆనన్ద్య సుఖయత. ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (సుప్రీతే) చక్కని ప్రేమకు హేతువు (సుధితే) ఉత్తమ హితకారి (దేవీ) ప్రకాశవంతమగు (ఉషాసానక్తా) రాత్రింబగళ్లు (ప్రయతి) ప్రయత్నముకొరకు (యజ్ఞే) సంగతి యోగ్యమగు యజ్ఞము మున్నగు వ్యవహారములందు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తుడగు యజమానుడు (అహ్వేతామ్) శబ్దవ్యవహార మొనర్చునో (వసుధేయస్య) ధనమునుంచు కోశాగారముయొక్క (వసువనే) ధనవిభాగమునందు (దైవీః) న్యాయకారులగు విద్వాంసులు ఈ (విశః) ప్రజలను (ప్ర, అయాసిష్టామ్) పొందుచున్నారో మరియు సమస్త ప్రపంచమునకు (వీతామ్) ప్రాప్తించునో అటులనే నీవు (యజ) యజ్ఞమునొనర్చుము. ॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునను వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులారా! ఏవిధముగ పగలు రాత్రులు నియమమునందు నడచుచు ప్రాణులకు శబ్దము మున్నగు వ్యవహారము నొనర్పజేయునో అదేవిధముగ మీరు నియముగా వర్తించుచు ప్రజలకు ఆనందమునిచ్చి సుఖప్రాప్తిని గలిగించుడు.॥౧౪॥

14. O learned person, just s pleasant, lovely and lustrous day and night, goad the sacrificer to action in a yajna, and just as they for proper use of wealth, approach the just and educated persons, nay the whole world, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౪౫.దేవీ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౫ దేవీ జోష్ట్రీవసుధితీ దేవమిన్ద్రమవర్ధతామ్।

అయావ్యన్యాఘా ద్వేషాంస్యాన్యా వక్షద్వసు వార్యాణి

యజమానాయ శిక్షితే వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ ॥౧౫॥

ప.వి:- దేవీ ఇతి దేవీ, జోష్ట్రీ, ఇతి జోష్ట్రీ, వసుధితీ ఇతి వసు+ధితీ, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధతామ్, అయావి, అన్యా, అఘా, ద్వేషాంసి, ఆ, అన్యా, వక్షత్, వసు, వార్యాణి,

యజమానాయ, శిక్షిత ఇతి శిక్షితే, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౧౫॥

పదార్థః :-(దేవీ) దేదీప్యమానే (జోష్ట్రీ) సేవమానే (వసుధితీ) ద్రవ్యధారికే (దేవమ్) ప్రకాశస్వరూపమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధయతః (అయావి) పృథక్కురుతః (అన్యా) భిన్నా (అఘా) అన్ధకారరూపా (ద్వేషాంసి) ద్వేషయుక్తాని జన్తుజాతాని (ఆ) (అన్యా) భిన్నా ప్రకాశరూపోషాః (వక్షత్) వహేత్ (వసు)ధనమ్ (వార్యాణి) వారిషూద కేషుసాధూని (యజమానాయ) పురుషార్థినే (శిక్షితే) కృతశిక్షే సత్యౌ (వసువనే) పృథివ్యాదీనాం సంవిభాగే జగతి (వసుధేయస్య) అన్తరిక్షస్య మధ్యే (వీతామ్) వ్యాప్నుతామ్ (యజ) యజ్ఞం కురు.॥౧౫॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ యథా వసుధితీ జోష్ట్రీ దేవీ ఉషాసనక్తేన్ద్రం దేవమవర్ధతామన్తయోరన్యాఽఘా ద్వేషాంస్యాయావ్యన్యా చ వసు వార్యాణి చ వక్షత్. యజమానాయ వసుధేయస్య వసువనే శిక్షితే వీతాం తథా యజ.॥౧౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యూయం యథా రాత్రిదినే విభక్తేసతీ మనుష్యాదీనాం సర్వం వ్యవహారం వర్ధయతస్తయో రాత్రిః ప్రాణినః స్వాపయిత్వా ద్వేషాదీన్నివర్తయతి. అన్యద్దినఞ్చ తాన్ ద్వేషాదీన్ ప్రాపయతి సర్వాన్ వ్యవహారాన్ ప్రద్యోతయతి చ తథా యోగాభ్యాసేన రాగాదీన్ నివార్య శాన్త్యాదీన్ గుణాన్ ప్రాప్య సుఖాని ప్రాప్నుత.॥౧౫॥

పదార్థము:- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వసుధితీ) ద్రవ్యమును ధారణమొనర్చునట్టి (జోష్ట్రీ) సకల పదార్థములను సేవనమొనర్చు (దేవీ) ప్రకాశవంతములగు దివారాత్రములు (దేవమ్) ప్రకాశరూపుడగు (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (అవర్ధతామ్) వృద్ధియొనర్చునో, ఆ దివారాత్రముల మధ్య (అన్యా) ఒక (అఘా) అంధకారరూప రాత్రి (ద్వేషాంసి) ద్వేషమొనర్చు జంతువులను (ఆ, అయావి) చక్కగా వేరుపరచును. మరియు (అన్యా) ఆ రెండింటియందు ఒకటి ప్రాతఃకాలరూప ఉషా (వసు) ధనము మరియు (వార్యాణి) ఉత్తమ జలమును (వక్షత్) పొందజేయునో (యజమానాయ) పురుషార్థులగు మానవులకొరకు (వసుధేయస్య) ఆకాశమధ్యన (వసువనే) పృథివి మున్నగువాని విభాగము జరుగు జగత్తునందు (శిక్షితే) మానవులు శిక్షణ గరపునట్టి రాత్రి పగళులు (వీతామ్) వ్యాప్తి జెందునో, అదేవిధముగ నీవు (యజ) యజ్ఞము నొనర్చుము.॥౧౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! మీరు ఏవిధముగ దివారాత్రములు విభాగమును పొంది మనుష్యులు మున్నగు సకల ప్రాణుల సమస్త వ్యవహారములను

వృద్ధినొందించునో, వానియందు రాత్రి ప్రాణులను నిద్రయందుంచి ద్వేషాదులను దూరముంచి, పగలు అట్టి ద్వేషాదులను పొంది సకల వ్యవహారములను ప్రకట పరచునో, అదేవిధముగ ప్రాతః కాలమందు యోగాభ్యాసముచే రాగద్వేషాది దోషములను వదలి శాంతి మున్నగు గుణములను ప్రాప్తించుకొని సుఖముల ననుభవించుడు. ॥౧౫॥

15. O learned person, just as lustrous day and night, wealth - givers, engulfing all objects, heighten the radiant sun, and one of them the night drives away hatreds and sins; the other, the Dawn brings boons and treasures; and just as day and night in which me receive education, under the sky on this earth a part of the world, comprehend the active sacrificer, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౪౬. దేవీ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా। భురిగాకృతి ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౬ దేవీ ఊర్జాహుతీ దుఘే సుదుఘే పయసేన్ద్రమవర్ధతామ్। ఇషమూర్జ
మన్యా వక్షత్సగ్ధిం సపీతిమన్యా నవేన పూర్వం దయమానే పురాణేన నవ
మధాతామూర్జమూర్జాహుతీఽ ఊర్జయమానే వసు వార్యాణి
యజమానాయ శిక్షితే వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ ॥౧౬॥

ప.వి:- దేవీఇతి దేవీ, ఊర్జాహుతీ ఇత్యూర్జా +ఆహుతీ, దుఘే, సుదుఘే ఇతి సు+దుఘే, పయసా, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధతామ్, ఇషమ్, ఊర్జమ్, అన్యా, వక్షత్, సగ్ధిమ్, సపీతిమితి స+పీతిమ్, అన్యా, నవేన, పూర్వమ్, దయమానే ఇతి దయమానే, పురాణేన, నవమ్, అధాతామ్, ఊర్జమ్, ఊర్జాహుతీ ఇత్యూర్జా+ ఆహుతీ, ఊర్జయమానేఽ ఇత్యూర్జయమానే, వసు, వార్యాణి, యజమానాయ, శిక్షితేఽఇతి శిక్షితే, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౧౬॥

పదార్థః :-(దేవీ) దివ్యగుణప్రాపికే (ఊర్జాహుతీ) బలప్రాణధారికే (దుఘే) సుఖానాం ప్రపూరికే (సుదుఘే) సుష్ఠుకామవర్ధికే (పయసా) జలేన (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధయతః (ఇషమ్) అన్నమ్ (ఊర్జమ్) బలమ్ (అన్యా) రాత్రిః (వక్షత్) ప్రాపయతి (సగ్ధిమ్) సమానం భోజనమ్ (సపీతిమ్) పానేన సహ వర్తమానమ్ (అన్యా) దినాఖ్యా (నవేన) నవీనేన (పూర్వమ్) (దయమానే) రాత్ర్యా (పురాణేన) ప్రాచీనేన స్వరూపేణ (నవమ్)నవీనం స్వరూపమ్ (అధాతామ్) దధ్యాతామ్ (ఊర్జమ్) ప్రాణనమ్ (ఊర్జాహుతీ) బలస్యాదాత్ర్యౌ (ఊర్జయమానే) బలం కుర్వాణే (వసు) ధనమ్ (వార్యాణి) వరితుమర్హాణి కర్మాణి (యజమానాయ) సఙ్గత్యై ప్రవర్తమానాయ జీవాయ (శిక్షితే) విద్వద్భిరుపదిష్టే (వసువనే) ధనదానాధికరణే (వసుధేయస్య) వస్వైశ్వర్యం ధేయం యత్ర తస్యైశ్వరస్య (వీతామ్) వ్యాప్నుతామ్ (యజ) సంగచ్ఛస్వ.॥౧౬॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ యథా వసుధేయస్య వసువనే వర్తమానే విద్వద్భిర్వసు వార్యాణి శిక్షితే రాత్రిదినే యజమానాయ వ్యవహారం వీతాం తథోర్జాహుతీ దేవీ పయసా దుఘే సుదుఘే సత్యావిన్ద్రమవర్ధతాం తయోరన్యా ఇషమూర్జం వక్షదన్యా సపీతిం సగ్ధిం వక్షద్దయమానే సత్యౌ నవేన పూర్వం దయమానేపురాణేన నవమధాతామూర్జయమానే ఊర్జాహుతీ ఊర్జమధాతాం తథా యజ.॥౧౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథా రాత్రిదినే వర్తమాన స్వరూపేణ పూర్వాపరస్వరూపజ్ఞాపికే ఆహారవిహారప్రాపికే వర్తేతే, తథాఽగ్నౌ హుతా ఆహుతయః సర్వసుఖప్రపూరికా జాయన్తే. యది మనుష్యాః కాలస్య సూక్ష్మమపి వేలాం వ్యర్థాం నయేయుర్వాయ్వాదిపదార్థాన్న శోధయేయు రదృష్టమనుమానేన న విద్యుస్తర్హి సుఖమపి నాప్నుయుః.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వసుధేయస్య) ఐశ్వర్యధారణ మొనర్చదగిన పరమేశ్వరుని (వసువనే) ధనదానముయొక్క స్థానమున వర్తమానమై యున్న విద్వాంసులు (వార్యాణి) గ్రహణమొనర్చదగిన (వసు) ధనముయొక్క (శిక్షితే) శిక్షణ నిచ్చునట్టి రాత్రిందివములు (యజమానాయ) సంగతికొరకు ప్రవృత్తమైన జీవునికొరకు వ్యవహారములను (వీతామ్) వ్యాప్తపరచునో, అట్లే (ఊర్జాహుతీ) బలమును, ప్రాణమును ధారణమొనర్చు మరియు (దేవీ) ఉత్తమ గుణములను ప్రాప్తింపజేయు రాత్రింబగళ్ళు (పయసా) జలముచే (దుఘే) సుఖముల పూర్ణపరచు, మరియు (సుదుఘే) చక్కని కామితములను వృద్ధిపరచునవగుచు (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (అవర్ధతామ్) వృద్ధిపరచునో, వానినుండి (అన్య) ఒక (ఇషమ్) అన్నము మరియు (ఊర్జమ్) బలమును (వక్షత్) చేర్చుచున్నది. మరియు (అన్య) దినరూప సమయము (సపీతిమ్) ప్రాణదానమొనర్చుటతో బాటు (సగ్ధిమ్) సరియగు వేళకు భోజనమును అందించుచున్నది (దయమానే)

ఆవాగమన గుణముగలిగి ముందు వెనుకలను గల రెండురాత్రులు ప్రవృత్తములై (నవేన) క్రొత్తపదార్థముతో గూడ (పూర్వమ్) ప్రాచీనము మరియు (పురాణేన) పురాతనముతో గూడ (నవమ్) క్రొత్తస్వరూప వస్తువును (అధాతామ్) ధారణమొనర్చునవియో (ఊర్జయమానే) బలమును గలిగించుచు (ఊర్జాహుతీ) ఆయువును తగ్గించుటచే బలమును దీసికొనునవియగు దినము రాత్రులు (ఊర్జమ్) జీవనము ధారణమొనర్చుచున్నవో, అట్లే నీవు (యజ) యజ్ఞమొనర్చుము. ॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఎట్లు పగలు రాత్రులు తమ వర్తమానరూపమున పూర్వాపర రూపమును దెలియజేయుచు మరియు ఆహార విహారములను ప్రాప్తింపజేయుచున్నవియో, అట్లే అగ్నియందు హోమమొనర్చబడిన ఆహుతులు సకల సుఖముల పూర్తిజేయునవి యగుచున్నవి. ఏ మనుష్యులు కాలముయొక్క సూక్ష్మభాగమును సైతము వ్యర్థపరచెదరో, వాయువు మున్నగు పదార్థములను శుద్ధపరచరో అనుమానములద్వారా అదృష్ట (కాన్పించని) పదార్థము (విషయము)ను తెలిసికొనలేరో వారు సుఖములను కూడ పొందజాలరు.॥౧౬॥

16. O learned person, just as educated persons, in this world, the creation of God, in day and night, comprehend the soul intent upon the acquisition of spiritual knowledge; and just as day and night the retainers of strength and breath, the givers of happiness, gladden us with water, impel our noble ambitions and add to our prosperity, one of which brings food and energy, the other feast and drinks, and just as the outgoing and in-coming nights blend the old energy with the new and new with the old, and day and night, the decreasers of life and dissipators of strength, preserve our existence so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౪౭. దేవా ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ । అశ్వినా దేవతే । భురిగ్జగతీ ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౪౭ దేవా దైవ్యా హోతారా దేవమిన్ద్రమవర్ధతామ్। హతాఘశꣳ
సావాభార్ష్టాం వసు వార్యాణి యజమానాయ శిక్షితా
వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ ॥౧౭॥

ప.వి:- దేవా, దైవ్యా, హోతారా, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధతామ్, హతాఘశꣳసావితి హత + అఘశꣳసౌ, ఆ, అభార్ష్టామ్, వసు, వార్యాణి, యజమానాయ, శిక్షితా, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు + ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౧౭॥

పదార్థః :- (దేవా)సుఖప్రదాతారౌ (దైవ్యా) దేవేషు దివ్యేషు గుణేషు భవౌ (హోతారా) ధర్తారౌ వాయుపావకౌ (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధయతామ్ (హతాఘశంసౌ) హతా అఘశంసాః స్తేనా యాభ్యాన్తౌ (ఆ) (అభార్ష్టామ్) దహతామ్ (వసు) ధనమ్ (వార్యాణి) వర్త్తుమర్హాణ్యుదకాని (యజమానాయ) (శిక్షితౌ) విజ్ఞాపితౌ (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వీతామ్) వ్యాప్నుతామ్ (యజ).॥౧౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్యథా దైవ్యా హోతారా దేవా వాయువహ్నీ ఇన్ద్రం దేవమవర్ధతాం హతాఘశంసౌ రోగానాభార్ష్టాం యజమానాయ శిక్షితౌ సన్తౌ వసుధేయస్య వసువనే వసు వార్యాణి చ వీతాం తథా యజ.॥౧౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యా వాయువిద్యుతౌ సూర్యనిమిత్తే విజ్ఞాయోపయుజ్య ధనాని సఞ్చినుయుస్తర్హి స్తేననాశకాః స్యుః.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దైవ్యా) ఉత్తమగుణములందు ప్రసిద్ధమైన (హోతారా) జగత్తును ధరించు (దేవా) సుఖమునిచ్చువాయువు మరియు అగ్ని (దేవమ్) దివ్యగుణయుక్తములు (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (అవర్ధతామ్) వృద్ధిపరచునో (హతాఘశంసౌ) చోరులను చంపుటకు హేతువగు రోగములను (ఆ, అభార్ష్టామ్) బాగుగా నష్టమొనర్చునో (యజమానాయ) కర్మలందు ప్రవృత్తమైన జీవునికొరకు (శిక్షితౌ) హెచ్చరించబడినదో (వసుధేయస్య) సకలైశ్వర్యములకు ఆధారమైన పరమేశ్వరుని (వసువనే) ధనధాన్యముల స్థానముగు జగమునందు (వసు) ధనము మరియు (వార్యాణి) గ్రహించదగిన జలములను (వీతామ్) వ్యాప్తపరచునో, అట్లు నీవు (యజ) యజ్ఞమొనర్చుము.॥౧౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మానవులు సూర్యలోకమునకు నిమిత్తమగు వాయువు మరియు విద్యుత్తును చక్కగా తెలిసికొని ఉపయోగమునకు తెచ్చి ధనములను సంచయ మొనర్చెదరో వారు చోరులను నాశమొనర్చువారగుదురు. ॥౧౭॥

17. O learned person, just as pleasant air and fire, celebrated for their excellent attributes, the sustainers of the world heighte radiant sun's might, exterminate the discases that kill the sinful thieves, and acting as monitors to the soul, procure us riches and drinkable water in God's wor!d, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౪౮.దేవీ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ। ఇన్ద్రో దేవతా। అతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౮ దేవీస్తిస్రస్తిస్రో దేవీః పతిమిన్ద్రమవర్ధయన్। అస్పృక్షద్భారతీ

దివఀ రుద్రైర్యజ్ఞఀ సరస్వతీడా వసుమతీ

గృహాన్వసు వనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౧౮॥

ప.వి:- దేవీః తిస్రః, తిస్రః,దేవీః, పతిమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయన్, అస్పృక్షత్, భారతీ, దివమ్, రుద్రైః, యజ్ఞమ్, సరస్వతీ, ఇడా, వసుమతీతి వసు+మతీ, గృహాన్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.॥౧౮॥

పదార్థః :- (దేవీః) దేవ్యః (తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః (తిస్రః) పునరుక్తమతిశయబోధనార్థమ్ (దేవీః) దివ్యాః క్రియాః (పతిమ్) పాలకమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమివ జీవమ్ (అవర్ధయన్) వర్ధయన్తి (అస్పృక్షత్) స్పృహేత్ (భారతీ) ధారికా (దివమ్) ప్రకాశమ్ (రుద్రైః) ప్రాణైః (యజ్ఞమ్) సఙ్గన్తవ్యం వ్యవహారమ్ (సరస్వతీ) విజ్ఞానయుక్తా వాక్ (ఇడా) ప్రశంసనీయా వాణీ (వసుమతీ) బహూని వసూని ద్రవ్యాణి విద్యన్తే యస్యాం సా (గృహాన్) గృహస్థాన్ గృహాణి వా (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వ్యన్తు) (యజ).॥౧౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యా రుద్రైర్భారతీ దివం సరస్వతీ యజ్ఞం వసుమతీడా గృహాన్ధరన్త్యో దేవీ స్తిస్రస్తిస్రో దేవీః పతిమిన్ద్రఞ్ చావర్ధయన్. వసుధేయస్య వసువనే గృహాన్ వ్యన్తు. తాస్త్వం యజ భవానస్పృక్షత్. ॥౧౮॥

భావార్థః :- యథా జలాగ్నివాయుగతయో దివ్యాః క్రియాః సూర్యప్రకాశం చ వర్ధయన్తి, తథా యే మనుష్యాః సకలవిద్యాధారికామఖిలక్రియాహేతుం సర్వదోషగుణవిజ్ఞాపికాం త్రివిధాం వాచం విజానన్తి తేఽస్మిన్సర్వద్రవ్యాకరే సంసారే శ్రియమాప్నువన్తి.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎయ్యది (రుద్రైః) ప్రాణములతో (భారతీ) ధారణమొనర్చునది (దివమ్) ప్రకాశమును (సరస్వతీ) విజ్ఞానముతో గూడిన వాణి (యజ్ఞమ్) సంగతియోగ్యమగు వ్యవహారమును (వసుమతీ) అనేక ద్రవ్యములుగల (ఇడా) ప్రశంసనీయ మగు వాణి (గృహాన్) గృహములను లేక గృహస్థులను ధారణమొనర్చుచు (దేవీః,తిస్రః) (తిస్రః, దేవీః) మూడు దివ్యక్రియలు [ఇచ్చట ఆవశ్యకతను హెచ్చరించుటకై పునరుక్తి యున్నది] (పతిమ్) పాలనమొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని వంటి తేజస్వియగు జీవుని (అవర్ధయన్) వృద్ధినొందించుచున్నవో (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనదానములందు గృహములను (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుచున్నవో వానిని మీరు (యజ) ప్రాప్తించుకొనుడు. మరియు (అస్పృక్షత్) అభిలషించుడు. ॥౧౮॥

భావార్థము :- ఏవిధముగ అగ్ని జల వాయువులుగలది ఉత్తమ క్రియల మరియు సూర్య ప్రకాశమును అభివృద్ధినొందించుచున్నదో, ఆవిధముగనే ఏ మనుష్యులు సకల విద్యలను ధారణమొనర్చు సమస్త క్రియలకు

హేతువు మరియు సకల దోషగుణములను హెచ్చరించు మూడు విధములగు వాణిని ఎరుగుచున్నారో వారు ఈ సమస్త ద్రవ్యములకు ఆధారమైన ఈ విశ్వమునందు లక్ష్మిని ప్రాప్తిజేసికొందురు.॥౧౮॥

18. O learned person, Bharati, the speech, uttered through breath, Saraswati, the speech full of wisdom, and Ida, the speech enriched with wealth, and the performer of yajna, occupy the householders. These three divine forms of speech, heighten the might of the lustrous and protecting soul. For gain of wealth they are cherished by the house holders. Aspire after them and may thou master them!.

౧౫౪౯. దేవ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౪౯ దేవ ఇన్ద్రో నరాశꣳసస్త్రివరూథస్త్రిబన్ధురో దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్।
శతేన శితిపృష్ఠానామాహితః సహస్రేణ ప్రవర్తతే మిత్రావరుణేదస్య
హోత్రమర్హతో బృహస్పతి స్తోత్రమశ్వినాధ్వర్యవం
వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౧౯॥

ప.వి:- దేవః, ఇన్ద్రః, నరాశꣳసః, త్రివరూథ ఇతి త్రి+వరూథః, త్రిబన్ధుర ఇతి త్రి+బన్ధురః, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్,శతేన, శితిపృష్ఠానామితి శితి+పృష్ఠానామ్, ఆహిత ఇత్యాహితః, సహస్రేణ, ప్ర, వర్తతే, మిత్రావరుణా, ఇత్, అస్య, హోత్రమ్, అర్హతః, బృహస్పతిః, స్తోత్రమ్, అశ్వినా, అధ్వర్యవమ్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౧౯॥

పదార్థః :-(దేవః) జీవః (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుకః (నరాశంసః) యో నరాఞ్ఛంసతి స్తౌతి సః (త్రివరూథః) త్రీణి వివిధసుఖప్రదాని వరూథాని గృహాణి యస్య సః (త్రిబన్ధురః) త్రయో బన్ధురా బన్ధనాని యస్య సః (దేవమ్) దేదీప్యమానమ్ (ఇన్ద్రమ్) విద్యుతమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (శతేన) ఏతత్సఙ్ఖ్యాకేన కర్మణా (శితిపృష్ఠానామ్) శితయస్తీక్ష్ణ

గతయః పృష్ఠే యేషాన్తేషామ్ (ఆహితః) సమన్తాద్ధృతః (సహస్రేణ) అసంఖ్యేన పురుషార్థేన ((ప్ర, వర్తతే) (మిత్రావరుణా) ప్రాణోదానౌ (ఇత్) ఏవ (అస్య) జీవస్య (హోత్రమ్) అదనమ్ (అర్హతః) (బృహస్పతిః) బృహతాం పాలకో విద్యుద్రూపోఽగ్నిః (స్తోత్రమ్) స్తువన్తి యేన తత్ (అశ్వినా) సూర్యాచన్ద్రమసౌ (అధ్వర్యవమ్) య ఆత్మనోఽధ్వరమిచ్ఛతి తమ్. అత్ర వాచ్ఛన్దసీత్యప్యపి గుణావాదేశౌ (వసువనే) యో వసూని వనుతే యాచతే తస్మై (వసుధేయస్య) సంసారస్య (వేతు) (యజ).॥౧౯॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా త్రిబన్ధురస్త్రివరూథో నరాశంసో దేవ ఇన్ద్రః శతేనేన్ద్రం దేవమవర్ధయద్యః శితిపృష్ఠానాం మధ్య ఆహితః సహస్రేణ ప్రవర్తతే మిత్రావరుణా స్యేద్ధోత్రమర్హతో వసుధేయస్య బృహస్పతిః స్తోత్రమశ్వినాఽధ్వర్యవం వసువనే వేతు, తథా యజ.॥౧౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాస్త్రివిధసుఖకరాణి త్రైకాల్యప్రబన్ధాని గృహాణి రచయిత్వాఽసఙ్ఖ్యం సుఖమవాప్య పథ్యం భోజనంకృత్వా యాచమానాయ యథా యోగ్యం వస్తు దదాతి, తే కీర్తిం లభన్తే.॥౧౯॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు ((త్రిబన్ధురః) ఋుష్యాదిరూపముగల మూడుబంధనములు గల ((త్రివరూథః) సుఖదాయకమగు మూడు గృహములకు స్వామి (నరాశంసః) మానవులు స్తుతియొనర్చు మరియు (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యమును కాంక్షించునట్టి (దేవః) జీవాత్మ (శతేన) వందలకొలదికర్మలతో (దేవమ్) ప్రకాశమాన (ఇన్ద్రమ్) విద్యుద్రూపాగ్నిని (అవర్ధయత్) పెంపొందజేయుచున్నాడో, ఎవడు (శితిపృష్ఠానామ్) ఎద్దానివీపుపై గూర్చున్నచో శీఘ్రగమనము జరుగుచున్నదో, అట్టి పశువులమధ్య (ఆహితః చక్కగా) స్థిరమగునో (సహస్రేణ) అసంఖ్యాకవిధములగు పురుషార్థములచే ((ప్ర,వర్తతే) ప్రవృత్తమగుచుండునో (మిత్రావరుణా) ప్రాణ, ఉదానవాయువులు (అస్యత్) ఇవిమాత్రమే (హోత్రమ్) భోజనమునకు (అర్హతః) యోగ్యతగల జీవుని సంబంధముగల (వసుధేయస్య) ప్రపంచమందలి (బృహస్పతిః) గొప్పగొప్ప పదార్థముల రక్షకమగు విద్యుద్రూపాగ్ని (స్తోత్రమ్) స్తుతిసాధనమగు (అశ్వినా) సూర్యచంద్రులు మరియు (అధ్వర్యవమ్) స్వయముగ యజ్ఞమును జేయు కోరికగలవారికి (వసువనే) ధనమును కోరువారికొరకు (వేతు) మనోహరముగ జేయుదురో, అట్లే మీరును యొనర్చుడు.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు అనేక విధములగు సుఖములను గలుగజేయు ముప్విధ, అనగా భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలముల ప్రబంధము ఉత్తమముగ గల గృహములను నిర్మించుకొని వానియందు అనేక విధములగు సుఖములను పొందుచు పథ్యకర భోజనముల నొనర్చుచు, యాచించువారికి యథోచితముగ పదార్థములనిచ్చుచుందురో అట్టివారు చక్కని కీర్తిని ప్రాప్తిజేసికొందురు. ॥౧౯॥

19. O learned person, just as the soul hankering after eminence, praise by men, master of various houses comfortable in all times, the past, present and future, develops brilliant electricity with hundred devices, and seated on the back of fast-moving animals engages himself in the thousand forms of activites; and just as the pran and udan,, the companions of the soul fit to earn living, electricity, the guardian of great projects of the world, laudable sun and moon, and the man willing to perform yajna, are all made serviceable by the soul for helping the aspirant after riches; so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౨౦. దేవ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదతిశక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్వన్తీత్యాహ.

విద్వాంసు లేమి చేయుచున్నా రను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౦ దేవో దేవైర్వనస్పతిర్హిరణ్యపర్ణో మధుశాఖః సుపిప్పలో

దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్। దివమగ్రేణాస్పృక్షదాన్తరిక్షం

పృథివీమదృꣳహీద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౨౦॥

ప. విః-దేవః,దేవైః, వనస్పతిః, హిరణ్యపర్ణ ఇతి హిరణ్య+పర్ణః, మధుశాఖ ఇతి మధు+శాఖః, సుపిప్పల ఇతి సు+పిప్పలః, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్, దివమ్, అగ్రేణ, అస్పృక్షత్, ఆ, అన్తరిక్షమ్, పృథివీమ్, అదృꣳహీత్, వసువన ఇతి వసు+ వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౨౦॥

పదార్థః :-(దేవః) దివ్యగుణప్రదః (దేవైః) దేదీప్యమానైః (వనస్పతిః) కిరణానాం పాలకః (హిరణ్యపర్ణః) హిరణ్యాని తేజాంసి పర్ణాని యస్య సః (మధుశాఖః) మధురాః శాఖా యస్య (సుపిప్పలః) సున్దరఫలః (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్)దారిద్ర్యవిదారకమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయతి (దివమ్) ప్రకాశమ్ (అగ్రేణ) పురస్సరేణ (అస్పృక్షత్) స్పృశేత్ (ఆ) సమన్తాత్ (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (పృథివీమ్) భూమిమ్ (అదృంహీత్) ధరేత్ (వసువనే) వసుప్రదాయ జీవాయ (వసుధేయస్య) జగతః (వేతు) (యజ).॥౨౦॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవైః సహ వర్తమానో హిరణ్యపర్ణో మధుశాఖః సుపిప్పలో దేవో వనస్పతిర్దేవమిన్ద్రమవర్ధయదగ్రేణ దివమస్పృక్షదన్తరిక్షం తత్స్థాంల్లోకాన్ పృథివీఞ్చాదృంహీద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు తథా యజ ॥20॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వనస్పతయో మేఘం వర్ధయన్తి, సూర్యశ్చ లోకాన్ధరతి, తథా విద్వాంసో విద్యాయాచినం విద్యార్థినం వర్ధయన్తి.॥20॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవైః) దివ్యమైన ప్రకాశగుణములతో నున్న (హిరణ్య పర్ణః) సువర్ణమువలె తళుకులీను పర్ణములుగల (మధుః శాఖః) తీయనిశాఖలతో నున్న (సుపిప్పలః) చక్కని ఫలములు గల (దేవః) ఉత్తమగుణముల దాత (వనస్పతిః) సూర్యకిరణములందు జలములను చేర్చి ఉష్ణతగల శాంతిచే కిరణముల రక్షించు వనస్పతి (దేవమ్) ఉత్తమ గుణశాలురు (ఇన్ద్రమ్) దరిద్రమునునాశపరచు మేఘమును (అవర్ధయన్) వృద్ధినొందించెదరో (అగ్రేణ) అగ్రగామి యగుటచే (దివమ్) ప్రకాశమును (అస్పృక్షత్) కోరెదరో (అన్తరిక్షమ్) అవకాశము, దానియందు స్థితమై యున్నలోకముల మరియు (పృథివీమ్) భూమిని (ఆ అదృంహీత్) చక్కగా ధారణమొనర్చెదరో (వసుధేయస్య) విశ్వమందలి (వసువనే) ధనదాతయగు జీవునికొరకు (వేతు) ఉత్పన్నమగునో, అట్లే నీవు (యజ) యజ్ఞము నొనర్చుము.॥20॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా వనస్పతులు పైకి జలములనెక్కించి మేఘములను వృద్ధిపరచునో, సూర్యుడు అన్యలోకములను ధారణమొనర్చునో, అదేవిధముగ విద్వాంసులు విద్యలను కాంక్షించు విద్యార్థులకు విద్యలను పెంపొందింపజేయుదురు.॥20॥

20. O learned person, just as Vanaspati, imbued with fine qualities, with leaves shining like gold, sweet boughs, fair fruit, bestower of praiseworthy benefits, heightens the cloud, the remover of poverty, and full of nice attributes; and being highly important desires light, establishes the Earth and space and grows for the soul, the diffuser of wealth in the world, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౹౧ దేవమిత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రోదేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౹౧ దేవం బర్హిర్వారితీనాం దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్। స్వాసస్థమిన్ద్రేణా

సన్నమన్యా బర్హీꣳష్యభ్యభూద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥21॥

ప.విః- దేవమ్, బర్హిః, వారితీనామ్, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్, స్వాసస్థమితి సు+ ఆసస్థమ్, ఇన్ద్రేణ, ఆసన్నమిత్యా+సన్నమ్, అన్యా, బర్హీꣳషి, అభి, అభూత్, వసువన ఇతి

వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౨౧॥

పదార్థః :-(దేవమ్) దివ్యమ్(బర్హిః) అన్తరిక్షమ్ (వారితీనామ్) వరణీయానాం పదార్థానాం మధ్యే (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) విద్యుతమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయతి (స్వాసస్థమ్) సుష్ఠ్వాసతే యస్మిన్స్తస్తమ్ (ఇన్ద్రేణ) ఈశ్వరేణ (ఆసన్నమ్) సమీపస్థమ్ (అన్యా) అన్యాని (బర్హీంషి) అన్తరిక్షావయవాః (అభి) అభితః (అభూత్) భవేత్ (వసువనే) పదార్థ విద్యాయాచినే (వసుధేయస్య) సర్వద్రవ్యాధారస్య జగతో మధ్యే (వేతు)(యజ).॥౨౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవం వారితీనాం మధ్యే వర్తమానం స్వాసస్థమిన్ద్రేణ సహాసన్నమిన్ద్రం బర్హిర్దేవమవర్ధయదన్యా బర్హీంష్యభ్యభూద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు. తథా యజ.॥౨౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యా యూయం యథాఽభివ్యాప్తమాకాశం సర్వాన్ పదార్థానభివ్యాప్నోతి సర్వేషాం సమీపమస్తి. తథేశ్వరస్య సమీపవర్తినం జీవం విజ్ఞాయాఽస్మిన్సంసారే సుపాత్రాయ యాచమానాయ దానం దదత.॥౨౧॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవమ్) దివ్యమైన (వారితీనామ్) గ్రహించదగిన పదార్థములమధ్య నున్నట్టి (స్వాసస్థమ్) చక్కని స్థితికి ఆధారమైన (ఇన్ద్రేణ) పరమేశ్వరునితో (ఆసన్నమ్) సమీపస్థుడై (బర్హిః) ఆకాశము (దేవమ్) ఉత్తమగుణములు గలిగిన (ఇన్ద్రమ్) విద్యుత్తును (అవర్ధయత్) పెంపొందజేయునో (అన్యా) మరియు, (బర్హీంషి) అంతరిక్షముయొక్క అవయవములను (అభి, అభూత్) అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తపరచునో (వసుధేయస్య) అన్నిద్రవ్యముల కాధారమైన ప్రపంచమధ్యన (వసువనే) పదార్థవిద్యలనెరుగు విద్వాంసులకొరకు (వేతు) ఎట్లు ప్రాప్తమగునో, అదేవిధముగ నీవు పొందుము. ॥౨౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! మీరు ఏ విధముగా అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తమైయున్న ఆకాశము సమస్త పదార్థములకును వ్యాపించునో మరియు అన్నిటికి అతిసమీపమున నుండునో, అట్లే పరమేశ్వరుని సమీపవర్తియగు జీవుని దెలిసికొని ఈ ప్రపంచమునందు యాచించు సుపాత్రులకు ధనాది పదార్థములను దాన మీయుడు. ॥౨౧॥

21. O learned person, just as the beautiful atmospher, residing in the laudable universe, enjoying the imminence of God the Mainstay of all, heightens the celestial lightning, is ubiquitous, and engages the attention of a scientist in this precious world, so shouldst thou do!.

౧౫౨౨.దేవ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౫౨ దేవో అగ్నిః, స్విష్టకృద్దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్। స్విష్టం కుర్వన్స్విష్ట

కృత్ స్విష్టమద్య కరోతు నో వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౨౨॥

ప.వి:- దేవః, అగ్నిః, స్విష్టకృదితి స్విష్ట+కృత్, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్, స్విష్టమితి సు+ఇష్టమ్, కుర్వన్, స్విష్టకృదితి స్విష్ట+కృత్, స్విష్టమితి సు + ఇష్టమ్, అద్య, కరోతు, నః, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౨౨॥

పదార్థః :-(దేవః) దివ్యగుణః (అగ్నిః) పావకః (స్విష్టకృత్) యః శోభనమిష్టం కరోతి సః (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (స్విష్టమ్) శోభనఞ్చ తదిష్టమ్ (కుర్వన్) సమ్పాదయన్ (స్విష్టకృత్) ఉత్తమేష్టకారీ (స్విష్టమ్) అతిశయేనాభీప్సితమ్ (అద్య) (కరోతు) (నః) అస్మభ్యమ్ (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వేతు) (యజ). ॥౨౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యథా స్విష్టకృద్దేవోఽగ్నిరిన్ద్రం దేవమవర్ధయద్యథా చ స్విష్టం కుర్వన్ స్విష్టకృత్సన్నగ్నిః స్విష్టం కరోతి తథాఽద్య నః సుఖం కరోతు, ధనం వేతు వసుధేయస్య వసువనే యజ చ. ॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా గుణకర్మస్వభావైర్విజ్ఞాతః కర్మసు సంప్రయుక్తోఽగ్ని రభీష్టాని కార్యాణి సాధ్నోతి తథా విద్వద్భిర్వర్తితవ్యమ్.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (స్విష్టకృత్) చక్కని ఇష్టసాధకము (దేవః) ఉత్తమ గుణములు గలదగు (అగ్నిః) అగ్ని (ఇన్ద్రమ్, దేవమ్) ఉత్తమగుణవంతుడగు జీవుని (అవర్ధయత్) వృద్ధియొనర్చునో, మరియు నెట్లు (స్విష్టమ్) చక్కని ఇష్టములను (కుర్వన్) సాధించుచున్న (స్విష్టకృత్) ఉత్తమముగ కోరబడునట్టి అగ్ని (స్విష్టమ్) బాగుగా నభిలషించు కార్యముల సాధించునో, అట్లు (అద్య) నేడు (నః) మాకొరకు సుఖములను (కరోతు) చేయుము (వేతు) ధనములను పొందుము. మరియు (వసుధేయస్య) సమస్త ద్రవ్యములకు ఆధారమైన జగమునందు (వసువనే) పదార్థవిద్య నభిలషించుచు మానవులకు [యాచకులకు] (యజ) దానముల నొనర్చుము.॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ గుణకర్మ స్వభావముల ననుసరించి తెలిసికొనబడిన కర్మలందు నియుక్తపరచబడిన అగ్ని అభీష్టకార్యముల సాధించునో అట్లు విద్వాంసులును వర్తించవలయును.॥౨౨॥

22. O learned person, just as efficacious fire, with diverse uses, heightens the noble soul, and just as fire accomplishing the desired ambition, being highly serviceable, fulfils our cherished aim, so shouldst thou ever contibute to our happiness, amass wealth, and give monetary help to the scientist in this precious world!.

౧౫౫౩. అగ్నిమిత్యస్యాశ్వినావృషీ, అగ్నిర్దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదేవిషయము.

౧౫౫౩ అగ్నిమద్య హోతారమవృణీతాయం యజమానః పచన్ పక్తీః

పచన్ పురోడాశం బధ్నన్నిన్ద్రాయఛాగమ్। సూపస్థా అద్య దేవో

వనస్పతిరభవదిన్ద్రాయ ఛాగేన। అద్యత్తం మేదస్తః ప్రతి పచ

తాగ్రభీదవీవృధత్పురోడాశేన త్వామద్య ఋషే ॥౨౩॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, అద్య, హోతారమ్, అవృణీత, అయమ్, యజమానః, పచన్, పక్తీః, పచన్, పురోడాశమ్, బధ్నన్, ఇన్ద్రాయ ఛాగమ్, సూపస్థా ఇతి సు+ ఉపస్థాః, అద్య, దేవః, వనస్పతిః, అభవత్, ఇన్ద్రాయ, ఛాగేన, అద్యత్, తమ్ మేదస్తః, ప్రతి, పచతా, అగ్రభీత్, అవీవృధత్, పురోడాశేన, త్వామ్, అద్య, ఋషే.॥౨౩॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) విద్వాంసమ్(అద్య) ఇదానీమ్(హోతారమ్) (అవృణీత) వృణుయాత్ (అయమ్) (యజమానః) (పచన్) (పక్తీః) పాకాన్(పచన్) (పురోడాశమ్) పాకవిశేషమ్ (బధ్నన్) బద్ధం కుర్వన్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (ఛాగమ్) ఛ్యతి ఛినత్తి రోగాన్ యేన తమ్ (సూపస్థాః) యే సూపతిష్ఠన్తి తే (అద్య) (దేవః) వనస్పతిః వనస్య కిరణసమూహస్య పాలకః సూర్యః (అభవత్) భవేత్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (ఛాగేన) ఛేదనేన (అద్యత్) అత్తి (తమ్) (మేదస్తః) మేదసః స్నిగ్ధాత్ (ప్రతి) (పచతా) (అగ్రభీత్) గృహ్ణాతి (అవీవృధత్) (పురోడాశేన) (త్వామ్) (అద్య) (ఋషే) మన్త్రార్థవిత్.॥౨౩॥

అన్వయః :- హే ఋషే విద్వన్ యథాఽయం యజమానోఽద్యేన్ద్రాయ పక్తీః పచన్ పురోడాశం పచఞ్ఛాగం బధ్నన్నగ్నిం హోతారమవృణీత. యథా వనస్పతిర్దేవ ఇన్ద్రాయ ఛాగేనాద్యాభవన్మేదస్తస్తమద్యత్పచతా సూపస్థాః స్యుస్తథా ప్రత్యగ్రభీత్పురోడాశేనావీవృధత్తథా త్వామద్యాఽహం వర్ధయేయం త్వం చ తథా వర్తస్వ.॥23॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పాకకర్తారశ్శాకాదీని ఛిత్వాభిత్వాఽన్నవ్యఞ్జనాని పచన్తి, తథా సూర్యః సర్వాన్ పచతి. యథా సూర్యో వృష్టిద్వారా సర్వాన్ వర్ధయతి, తథా సేవాది ద్వారా మన్త్రార్థద్రష్టారో విద్వాంసః సర్వైర్వర్ధనీయాః.॥23॥

పదార్థము :-(ఋషే) మంత్రార్థముల నెరుగునట్టి విద్వాంసా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (యజమానః) యజ్ఞమొనర్చునాతడు (అద్య) నేడు (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్య ప్రాప్తికై (పక్తీః) పాకములను (పచన్) పండుచు మరియు (ఛాగమ్) రోగనివారణ మొనర్చగల మేకను (బధ్నన్) బంధించుచు (హోతా) యజ్ఞమొనర్చుటయందు నిపుణుడగు (అగ్నిమ్) తేజస్వియగు విద్వాంసుని (అవృణీత) స్వీకరించునో, ఎట్లు (వనస్పతిః) కిరణసమూహమును రక్షించు (దేవః) ప్రకాశవంతమైన సూర్యమండలమును (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (ఛాగేన) ఛేదనమొనర్చుటతో బాటు (అద్య) ఈ సమయమందు (అభవత్) ప్రసిద్ధమగుచున్న (మేదస్తః) స్నిగ్ధము లేక తేమత్వమునుండి (తమ్) అట్టి హుతపదార్థములను (అద్యత్) భుజించుచున్నదో (పచతా) సమస్తపదార్థములను పచనమొనర్చుచున్న సూర్యునిచే (సూపస్థాః) ఉత్తమముగా సమీపమున చేరునదగునో, అట్లే (ప్రతి, అగ్రభీత్) గ్రహణమొనర్చుచున్నాడు (పురోడాశేన) హోమముకొరకు పాకమొనర్చిన పదార్థవిశేషముతో (అవీవృధత్) అధిక వృద్ధిని ప్రాప్తిజేసికొనునో అట్లే (త్వామ్) మిమ్ము (అద్య) నేను వృద్ధి పరచెదను. మరియు మీరును అటులనే వర్తించుచుండుడు.॥23॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వంటచేయువారు ఏవిధముగా కూరగాయలు మున్నగు వానిని కోసి దంచి అన్నము, శాకము, చారు, రసము మున్నగునవి వండుచున్నారో, అట్లే సూర్యుడు సమస్త పదార్థములను పక్వమొనర్చును. ఏవిధముగ సూర్యుడు వర్షముద్వారా సకల పదార్థములను వృద్ధినొందించునో, అదేవిధముగ సమస్తమానవులును సేవాదులద్వారా మంత్రార్థములను దెలిసికొనిన విద్వాంసులను సేవించుచు పెంపొందించవలెను. ॥23॥

23. O learned person, the knower of the significance of vedic hymns, just as this sacrificer, for the sake of supremacy, now cooks foods and special preparations for Homa, keeps a goat, for the removal of diseases, and honours a learned priest, expert in the performance of yajna; and just as the shining Sun, protector of its rays, for grandeur's sake, becomes eminent at the time of sacrifice, by cutting into pieces and absorbing the oily and wet oblations, which come into contact with it, the ripener of all objects; and just as the Sun accepts all substances put into the fire and grows thereby, so do I exert to make thee prosperous!.

౧౨౨౪.హోతేత్యస్య సరస్వతీ ఋషిః। అగ్నిర్దేవతా। స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౨౪ హోతా యక్షత్సమిధానం మహద్యశః సుసమిద్ధం
వరేణ్యమగ్నిమిన్ద్రం వయోధసమ్। గాయత్రీం ఛన్దఇ-
న్ద్రియం త్ర్యవిం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౨౪॥

ప. వి:- హోతా, యక్షత్, సమిధానమితి సమ్+ఇధానమ్, మహత్, యశః, సుసమిద్ధమితి సు+సమిద్ధమ్, వరేణ్యమ్, అగ్నిమ్; ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్ గాయత్రీమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, త్ర్యవిమితి త్రి+అవిమ్, గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః. యజ.॥౨౪॥

పదార్థః :-(హోతా)దాతా (యక్షత్) సఙ్గచ్ఛేత (సమిధానమ్) సమ్యక్ ప్రకాశమానమ్ (మహత్) (యశః) కీర్తిమ్ (సుసమిద్ధమ్) సుష్ఠు ప్రదీప్యమానమ్ (వరేణ్యమ్) వర్త్తుమర్హమ్ (అగ్నిమ్) పావకమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యకారకమ్ (వయోధసమ్) కమనీయాయుర్ధారకమ్ (గాయత్రీమ్) సదర్థాన్ ప్రకాశయన్తీమ్ (ఛన్దః) స్వాతన్త్ర్యమ్ (ఇన్ద్రియమ్) ధనం శ్రోత్రాదీవా(త్ర్యవిమ్) యా త్రిధాఽవతి తామ్ (గామ్) పృథివీమ్ (వయః) జీవనమ్ (దధత్) ధరన్ (వేతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౨౪॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతాగ్నిమివ సమిధానం సుసమిద్ధం వరేణ్యం మహద్యశో వయోధసమిన్ద్రం గాయత్రీం ఛన్ద ఇన్ద్రియం త్ర్యవిం గాం వయశ్చ దధత్సన్యక్షదాజ్యస్య వేతు తథా యజ. ॥౨౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే పద్వ్యాద్యాదిపదార్థానాం దానం కుర్వన్తి, తేఽతులాం కీర్తిం ప్రాప్య సుఖయన్తి.॥౨౪॥

పదార్థము :-(హోతః) విద్యాదులను గ్రహణమొనర్చువాడా! ఎట్లు (హోతా) దాత (అగ్నిమ్) అగ్నివలె (సమిధానమ్) చక్కని ప్రకాశవంతము (సుసమిద్ధమ్) ఉత్తమశోభాయమానము (వరేణ్యమ్) గ్రహింపదగిన

(మహత్) గొప్ప (యశః) కీర్తి (వయోధసమ్) కోరిన ఆయువుము ధారణమొనర్పజేయునది (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించునట్టి యోగము (గాయత్రీమ్) సత్యార్థములను ప్రకాశింపజేయునట్టి గాయత్రీ (ఛన్దః) స్వతంత్ర (ఇన్ద్రియమ్) ధనము శ్రోత్రము మున్నగు ఇంద్రియములు (త్ర్యవిమ్) మువ్విధములు రక్షణ యొనర్చు (గామ్) పృథివి మరియు (వయః) జీవనమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యక్షత్) సంగతియొనర్చెదరో మరియు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానరసమును (వేతు) పొందుచున్నారో, అదేవిధముగ మీరును (యజ) సమాగమమొనర్చుడు.।।౨౪।।

భావార్థము :- వాచకలుప్తోపమాలంకార మిందుగలదు. సత్యవిద్యమున్నగువానిని దానమొనర్చువారు అతుల కీర్తిని ప్రాప్తిజేసికొని తాము సుఖముల ననుభవించుటయే గాక ఇతరులను గూడ సుఖవంతుల నొన ర్చెదరు. ।।౨౪।।

24. O seeker after knowledge, just as a charitably disposed learned person, performs Havan, and preserves the Gayatri verse, brilliant like fire, splendidly graceful, venerable, highly glorious, bestower of beautiful life, bringer of supremacy, expounder of true significance; and retains freedom, wealth, three - fold protecting vedic speech, and longevity, and enjoys the essence of knowledge, so shouldst thou perform yajna!.

౨౮.౨౫. హోతేత్యస్య సరస్వతీ ఋషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। భురిగతిజగతీ ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౨౮.౨౫ హోతా యక్షత్తనూనపాతముద్భిదం యం గర్భమదితిర్దధే

శుచిమిన్ద్రం వయోధసమ్। ఉష్ణిహం ఛన్దఽ ఇన్ద్రియం

దిత్యవాహం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ।।౨౫।।

ప.వి:- హోతా, యక్షత్ తనూనపాతమితి తనూ+నపాతమ్, ఉద్భిదమిత్యుత్+భిదమ్, యమ్, గర్భమ్, అదితిః, దధే, శుచిమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, ఉష్ణిహమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, దిత్యవాహమితి దిత్య+వాహమ్ గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య హోతః, యజ.।।౨౫।।

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (తనూనపాతమ్) శరీరాదిరక్షకమ్ (ఉద్భిదమ్) యే ఉద్భిద్య జాయతే తమ్ (యమ్) (గర్భమ్) గర్భ ఇవ స్థితమ్ (అదితిః) మాతా (దధే) దధాతి (శుచిమ్) పవిత్రమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (వయోధసమ్) వయోవర్ధకమ్ (ఉష్ణిహమ్) ఉష్ణిహా ప్రతిపాదితమ్ (ఛన్దః) బలకరమ్ (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్య జీవస్య లిఙ్గమ్ (దిత్యవాహమ్) యో దిత్యాన్ ఖణ్డితాన్ వహతి గమయతి తమ్ (గామ్) వాచమ్ (వయః) కమనీయాన్ (దధత్) (వేతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౨౫॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా తనూనపాతముద్భిదమదితిర్గర్భమివ యం దధే వయోధసం శుచిమిన్ద్రం యక్షదాజ్యస్యోష్ణిహం ఛన్ద ఇన్ద్రియం దిత్యవాహం గాం వయశ్చ దధత్సన్ వేతు తథైతాన్ యజ.॥౨౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! భవన్తో యథా మాతా గర్భం జాతం బాలం చ రక్షతి తథా శరీరమిన్ద్రియాణి చ రక్షయిత్వా విద్యాయుషీ వర్ధయన్తు.॥౨౫॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ జ్ఞానయజ్ఞ కర్తా! ఎట్లు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహించు సజ్జనుడు (తనూనపాతమ్) శరీరాదుల రక్షకుడు (ఉద్భిదమ్) శరీరమును భేదించుకొని వెళ్లివచ్చు (గర్భమ్) గర్భమును ఎట్లు (అదితిః) తల్లి ధారణమొనర్చునో అటులనే (యమ్) ఎవ్వానిని (దధే) ధరించుచున్నాడో (వయోధసమ్) ఆయుర్వర్ధకుడు (శుచిమ్) పవిత్రమగు (ఇన్ద్రమ్) సూర్యునికి (యక్షత్) హవన పదార్థములను చేర్చునో (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానసంబంధమగు (ఉష్ణిహమ్) ఉష్ణిక్ ఛందస్సుచే చెప్పబడిన (ఛన్దః) బలదాయకము నగు (ఇన్ద్రియమ్) జీవుని శ్రోత్రములు మున్నగు ఇంద్రియచిహ్నములు మరియు (దిత్యవాహమ్) ఖండితములను చేర్చునట్టి (గామ్) వాణి (వయః) అతిసుందరమైన పక్షులను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (వేతు) ప్రాప్తించునో, అట్లే ఈ యన్నిటిని నీవును (యజ) పొందుము. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! తల్లి తన గర్భమును ఉత్పన్నమైన శిశువును ఎట్లు రక్షణ యొనర్చునో, అదేవిధముగ మీరు శరీరము, ఇన్ద్రియములను చక్కగా రక్షణయొనర్చుకొనుచు విద్య, మరియు ఆయుర్దాయమును పెంపొందించుకొనుడు. ॥౨౫॥

25. O seeker after knowledge, just as the preserver of noble qualitiecs, preserves him, like a mother preserving he embryo, the protector of the body, the comer - out after splitting the mother;s womb, and sends Homa's oblations to the pure sun, the prolonger of life, and preserving through the divine ushnik verse, the powerful organs of the soul like ear etc., preaching practical wisdom, and rearing handsome birds, enjoys all these nature's gifts, so shouldst thou enjoy them!.

౧౫౫౭. హోతేత్యస్య సరస్వతీ ఋషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః। ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౫౭౮. హోతా యక్షదీడేన్యమీడితం వృత్రహన్తమమిడాభి

రీడ్య్ꣳసహః సోమమిన్ద్రం వయోధసమ్। అనుష్టుభం ఛన్దఽ

ఇన్ద్రియం పఞ్చావిం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౨౮॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఈడేన్యమ్, ఈడితమ్ వృత్రహన్తమమితి వృత్రహన్+తమమ్, ఇడాభిః, ఈడ్యమ్,సహః, సోమమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, అనుష్టుభమ్, అనుస్తుభమిత్యను + స్తుభమ్, ఛన్దః ఇన్ద్రియమ్, పఞ్చావిమితి పఞ్చ+అవిమ్, గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ. ॥౨౮॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) సంగచ్ఛేత (ఈడేన్యమ్) స్తోతుమర్హమ్ (ఈడితమ్) ప్రశస్తమ్ (వృత్రహన్తమమ్) అతిశయేన వృత్రస్య మేఘస్య హన్తారం సూర్యమివ (ఇడాభిః) సుశిక్షితాభిర్వాగ్భిః (ఈడ్యమ్)ప్రశంసితుమర్హమ్ (సహః) బలమ్ (సోమమ్) సోమాద్యోషధిగణమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) కమనీయానాం ప్రాణానాం ధారకమ్ (అనుష్టుభమ్) అనుస్తమ్భకమ్ (ఛన్దః) స్వాతన్త్ర్యమ్ (ఇంద్రియమ్) శ్రోత్రాది (పఞ్చావిమ్) యా పఞ్చప్రాణాన్ రక్షతి తామ్ (గామ్) పృథివీమ్ (వయః) కమనీయమ్ వస్తు (దధత్) ధరత్సన్ (వేతు) (ఆజ్యస్య) విజ్ఞాతుమర్హస్య (హోతః) (యజ). ॥౨౮॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా వృత్రహన్తమమివేడాభిరీడేన్యమీడితం సహ ఈడ్యం సోమం వయోధసమిన్ద్రం యక్షదిన్ద్రియమనుష్టుభం ఛన్దః పఞ్చావిం గాం వయశ్చాఽఽజ్యస్య మధ్యే దధద్వేతు తథైతాన్ యజ.॥౨౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా న్యాయేన ప్రశస్తగుణేన సూర్యేణోపమితాః ప్రశస్తా భూత్వా విజ్ఞేయాని వస్తూని విదిత్వా స్తుతిర్బలం జీవనం ధనం జితేన్ద్రియతాం రాజ్యం చ ధరన్తి తే ప్రశంసార్హా భవన్తి.॥౨౮॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమునొనర్చు పుణ్యాత్మా! ఎట్లు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహించువాడు (వృత్రహన్తమమ్) మేఘములను అతిగా ఛిన్నాభిన్నమొనర్చు సూర్యుడెట్లో అట్లే (ఇడాభిః) చక్కని

శిక్షితవాణులచే (ఈడేన్యమ్) స్తుతించదగిన (ఈడితమ్) ప్రశంసిత (సహః) బలము (ఈడ్యమ్) ప్రశంసనీయ (సోమమ్) సోమాది ఓషధీగణము (వయోధసమ్) మనోహరప్రాణధారకుడు (ఇన్ద్రమ్) జీవాత్మను (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో మరియు (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదింద్రియములు (అనుష్టుభమ్) అనుకూలముగ నడ్డగించు దానిని (ఛన్దః) స్వతంత్రతతో (పఞ్చావిమ్) పంచప్రాణములను రక్షణయొనర్చునట్టి (గామ్) పృథివి మరియు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన జగమునందు (వయః) అభీష్టవస్తువును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (వేతు) ప్రాప్తినొందునో అట్లే నీవును ఈ సమస్తముతో (యజ) సంగతమొనర్చుము.॥౨౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు న్యాయముతో గూడ ప్రశంసనీయ గుణములు గలిగిన సూర్యునివలె ప్రశంసనీయుడై విజ్ఞానయోగ్య వస్తువుల తత్త్వములను దెలిసికొని స్తుతి, బలము, జీవనము, ధనము జితేంద్రియత్వము, మరియు రాజ్యమును ధారణమొర్చునో యాతడు ప్రశంసాపాత్రుడై సుఖముల ననుభవించును. ॥౨౬॥

26. O sacrificer, just as a man possessing noble qualities, comes in contact with the Sun, The slayer of clouds, so should he come with instructive words, in contact with adorable, adored power, laudable medicinal herbs, and the soul, the sustainer of beautiful breaths. He enjoys all natures gifts, the organs like ear, sustainable freedom, the Earth, the protector of five breaths and desirabl objects in this knowable world, so shouldst thou enjoy them all!.

౧౫౫౭. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః । ఇంద్రో దేవతా స్వరాడతిజగతీ ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౫౭ హోతా యక్షత్సుబర్హిషం పూషణ్వన్తమమర్త్యꣳసీదన్తం

బర్హిషి ప్రియేఽమృతేన్ద్రం వయోధసమ్ । బృహతీం ఛన్దఽ

ఇన్ద్రియం త్రివత్సం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ.॥౨౭॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, సుబర్హిషమితి సు+బర్హిషమ్, పూషణ్వన్తమితి పూషన్+వన్తమ్, అమర్త్యమ్, సీదన్తమ్, బర్హిషి ప్రియే, అమృతా, ఇన్ద్రమ్,వయోధసమితి వయః+ధసమ్, బృహతీమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, త్రివత్సమితి త్రి+వత్సమ్, గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౨౭॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (సుబర్హిషమ్) శోభనం బర్హిరన్తరిక్షముదకం వా యస్య తమ్ (పూషణ్వన్తమ్) బహుపుష్టియుక్తమ్ (అమర్త్యమ్) మృత్యుధర్మరహితమ్ (సీదన్తమ్) తిష్ఠన్తమ్ (బర్హిషి) ఆకాశమివ వ్యాప్తే (ప్రియే)కమనీయే పరమాత్మస్వరూపే (అమృతా) నాశధర్మరహితే. అత్ర విభక్తేరాకారాదేశః (ఇన్ద్రమ్) స్వకీయం జీవస్వరూపమ్ (వయోధసమ్)వ్యాప్తిధరమ్ (బృహతమ్) (ఛన్దః) (ఇన్ద్రియమ్) (త్రివత్సతమ్) త్రయః కర్మోపాసనాజ్ఞానాని వత్సా ఇవ యస్య తమ్. (గామ్) ప్రాప్తవ్యం బోధమ్ (వయః) కమనీయం సుఖమ్ (దధత్) (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౨౭॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా స హో తాఽమృతా బర్హిషి ప్రియే సీదన్తమమర్త్యం పూషణ్వన్తం సుబర్హిషం వయోధసమిన్ద్రం యక్షత్ప ఆజ్యస్య బృహతీం ఛన్ద ఇన్ద్రియం త్రివత్సం గాం వయశ్చ దధత్సన్ కల్యాణం వేతు తథైతాని యజ.॥౨౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః.యే మనుష్యా శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠం యోగినం సేవన్తే తే సర్వాణ్యభీష్టాని సుఖాని లభన్తే.॥౨౭॥

పదార్థము :-(హోతః) దానములనొనర్చు ఓ దాతా! నీ వెట్లు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహణమొనర్చువాడు (అమృతా) నాశరహితమగు (బర్హిషి) ఆకాశమువలె వ్యాపకుడగు (ప్రియే) కాంక్షించదగిన పరమేశ్వర స్వరూపమునందు (సీదన్తమ్) స్థిరమైన (అమర్త్యమ్) శుద్ధస్వరూపముతో మృత్యురహితుడు (పూషణ్వన్తమ్) మిక్కిలి దృఢశాలి (సుబర్హిషమ్) సుందర అవకాశము లేక జలములు గలవాడు (వయోధసమ్) వ్యాప్తిని ధరించువాడు (ఇన్ద్రమ్) తన జీవన స్వరూపమును (యక్షత్) సాంగత్యపరచునో (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన విజ్ఞాన సంబంధ (బృహతీమ్) బృహతీ (ఛన్దః) ఛందము (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదింద్రియములు (త్రివత్సమ్) జ్ఞాన కర్మోపాసనలే పుత్రులవలె నున్న వేద సంబంధమగు (గామ్) పొందదగిన బోధ మరియు (వయః) మనోహర సుఖమును (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు కల్యాణమును పొందునటులనే వానిని (యజ) సంగతమొనర్చుము. ॥౨౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు వేదపాఠి, బ్రహ్మనిష్ఠ, మరియు యోగులగువారి సేవల నొనర్చునో ఆతడు సకల విధములగు అభీష్ట సుఖములను పొందగలడు. ॥౨౭॥

27. O charitably disposed person, just as a virtuous person, becomes united with the soul immortal, vast like space, immersed in the contemplation of the Beautiful God, deathless in its purity, full of strength, enjoyer of space and pure water, extending over all; and attains to happiness preserving celibacy for 36 years like the 36 syllables of Brihati metre, full of knowledge, physical organs vedic lore, having action, worship and knowledge as its sons, and enjoys nice pleasure, so shouldst thou do!.

౧౫౫౫. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః ఇన్ద్రో దేవతా। స్వరాట్ శక్వరీ ఛన్దః । ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౫౫ హోతా యక్షద్వ్యచస్వతీః సుప్రాయణా ఋతావృధో ద్వారో దేవీర్హిరణ్యయీర్బ్రహ్మాణమిన్ద్రం వయోధసమ్ । పఙ్క్తిం ఛన్ద ఇహేన్ద్రియం తుర్యవాహం గాం వయో దధద్వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౨౫॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, వ్యచస్వతీః, సుప్రాయణాః, సుప్రాయనా ఇతి సు+ప్రాయనాః, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇతి ఋత+ వృధః, ద్వారః, దేవీః, హిరణ్యయీః, బ్రహ్మాణమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, పఙ్క్తిమ్, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్, తుర్యవాహమితి తుర్య+వాహమ్, గామ్, వయః, దధత్, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౨౫॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (వ్యచస్వతీః) గమనాఽవకాశయుక్తాః (సుప్రాయణాః) సుష్ఠు ప్రాయణం ప్రకర్షేణ గమనం యాసు తాః (ఋతావృధః)యా ఋతం యథాయోగ్యం సత్యం వర్ధయన్తి తాః (ద్వారః) ద్వారాణి (దేవీః) దివ్యగుణాః (హిరణ్యయీః) సువర్ణాదిభి రనులిప్తాః (బ్రహ్మాణమ్) చతుర్వేదవిదమ్ (ఇన్ద్రమ్) విద్యైశ్వర్యమ్ (వయోధసమ్) కమనీయానాం విద్యాబోధాదీనాం ధాతారమ్ (పఙ్క్తిమ్) (ఛన్దః) (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (తుర్యవాహమ్) యస్తుర్యం చతుర్గుణం భారం వహతి తమ్ (గామ్) (వయః) గమనమ్ (దధత్) (వ్యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (ఆజ్యస్య) ప్రాప్తవ్యస్య ఘృతాదిసమ్బన్ధి పదార్థస్య (హోతః) (యజ).॥౨౫॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథేహ హోతా వ్యచస్వతీః సుప్రాయణా ఋతావృధో హిరణ్యయీ ర్దేవీర్ద్వారో వయోధసమ్ బ్రహ్మాణమిన్ద్రం పఙ్క్తిం ఛన్ద ఇన్ద్రియం తుర్యవాహం గాం వయశ్చ దధదాజ్యస్యైతాని యక్షత్ యథా చ జనా వ్యన్తు తథైతాని యజ.॥౨౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యా అత్యుత్తమాని సున్దరద్వారాణి సువర్ణాదియుక్తాని గృహాణి రచయిత్వా తత్ర నివాసం విద్యాభ్యాసం చ కుర్యుస్తేఽరోగా జాయన్తే ॥౨౫॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమునొనర్చువాడా! నీవు ఎట్లు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (హోతా) గ్రహణమొనర్చువాడు (వచస్వతీః) వెలుపలికి వచ్చు అవకాశము గలవి (సుప్రాయణాః) చక్కగా బయటికి వచ్చుటకు వీలైనట్టి (ఋతావృధః) సత్యమును పెంపొందించునట్టి (హిరణ్యయీః) బంగారు వర్ణముల చిత్రములు గల (దేవీః) ఉత్తమగుణవంతములగు (ద్వారః) ద్వారములను (వయోధసమ్)కాంక్షించదగిన విద్య మరియు బోధలు మున్నగు వానిని ధారణమొనర్చువారు (బహ్మాణమ్) చతుర్వేదజ్ఞులు (ఇన్ద్రమ్) విద్యారూప ఐశ్వర్యము గల విద్వాంసునకు (పంక్తిమ్) పంక్తి (ఛన్దః) ఛన్దస్సు (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (తుర్యవాహమ్) నాలుగురెట్లు బరువులను మోసికొని పోవునట్టి (గామ్)ఎద్దును మరియు (వయః) గమనమును (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు (ఆజ్యస్య) పొందదగిన ఘృతాది సంబంధముగు ఈ యుక్త పదార్థములను (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో మరియు నెట్లు మనుష్యులకు (వ్యన్తు) ప్రాప్తించునో, అట్లే వానిని నీవు (యజ) పొందుము.॥౨౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు చక్కని ద్వారములు గలిగి సువర్ణము మున్నగు పదార్థములచే సకల సౌకర్యములు గలిగిన గృహముల నిర్మాణమొనర్చుకొని అందు నివసించుచు ఉత్తమ విద్యలను అభ్యసించి సుఖించవలయును. ॥౨౮॥

28. O sacrificer, just as in this world, a virtuous person, possesses wide - opening portals, easy to pass through, Yajna strengthening, electroplated and beautiful; nd just as he associates with a learned person, full of knowledge and wisdom, with mastery over the four vedas; and observes Brahmcharya for forty years like the forty syllables of the Pankti metre, has got wealth, strong bulls able to carry, four times the luggage, and vital vigour; and just as he performs Homa with these oblations mixed with ghee, and just as other persons resort to yajna, so shouldst thou perform sacrifice with these oblations!.

౧౨౨౯ హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, అహోరాత్రే దేవతే, నిచృదతిశక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౨౯ హోతా యక్షత్సుపేశసా సుశిల్పే బృహతీ ఉభే నక్తోషాసా
న దర్శతే విశ్వమిన్ద్రం వయోధసమ్। త్రిష్టుభం ఛన్ద ఇహేన్ద్రియం
పష్ఠవాహం గాం వయోదధద్వీతా మాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౨౯॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, సుపేశసేతి సు+పేశసా, సుశిల్పే ఇతి సు+శిల్పే, బృహతీఇతి బృహతీ, ఉభే+ ఇత్యుభే, నక్తోషాసా, నక్తోషసేతి నక్తోషాసా, న, దర్శతే+ ఇతి దర్శతే, విశ్వమ్,

ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, త్రిష్టుభమ్, త్రిస్తుభమితి త్రి+స్తుభమ్, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్, పష్ఠవాహమితి పష్ఠ+వాహమ్, గామ్, వయః, దధత్, వీతామ్, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ. ॥౨౫॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (సుపేశసా) సున్దరస్వరూపవన్తౌ విద్వాంసావధ్యాపకౌ (సుశిల్పే) సున్దరాణి శిల్పాని యయోస్తే (బృహతీ) మహత్యౌ (ఉభే) ద్వే (నక్తోషాసా) రాత్రిదినే (న) ఇవ (దర్శతే) ద్రష్టవ్యే (విశ్వమ్) సర్వమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (వయోధసమ్) కామనాధారకమ్ (త్రిష్టుభమ్) ఏతచ్ఛన్దోఽర్థమ్ (ఛన్దః) బలమ్ (ఇహ) అస్మిఞ్జగతి (ఇన్ద్రియమ్) (పష్ఠవాహమ్)యః పష్ఠేన పృష్ఠేన వహతి తమ్ (గామ్) వృషమ్ (వయః) (దధత్) (వీతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (ఆజ్యస్య) ప్రాప్తుం యోగ్యస్య ఘృతాదిపదార్థస్య సమ్బన్ధినమ్ (హోతః) (యజ). ॥౨౫॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథేహ బృహత్యుభే సుశిల్పే దర్శతే నక్తోషాసా న సుపేశసా విశ్వం వయోధస మిన్ద్రంత్రిష్టుభం ఛన్దో వయ ఇన్ద్రియం పష్ఠవాహం గాం న వీతాం యథాఽఽజ్యస్యైతాని దధత్సన్ హోతా యక్షత్తథా యజ. ॥౨౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే సకలైశ్వర్యకరాణి శిల్పకర్మాణీహ సాధ్నువన్తి తే సుఖినో జాయన్తే. ॥౨౫॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమునొనర్చు ఓ యాజ్ఞికుడా! నీ వెట్లు (ఇహ) ఈ జగమునందు (బృహతీ) గొప్పవగు (ఉభే) రెండు (సుశిల్పే) చక్కని శిల్పకార్యములుగల (దర్శతే) దర్శించదగిన (నక్తోషాసా) రాత్రింబవళ్ల (న) వంటి (సుపేశసా) సురూపులగు అధ్యాపకోపదేశకులగు విద్వాంసులిరువురు (విశ్వమ్) సమస్త (వయోధసమ్) కామితముల కాధారమైన (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమైశ్వర్యములు (త్రిష్టుభమ్) త్రిష్టుపు ఛందస్సు యొక్క అర్థము (ఛన్దః) బలము (వయః) ఆయువు (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదీంద్రియములు మరియు (పష్ఠవాహమ్) వీపుపై బరువును మోసికొని నడచునట్టి (గామ్) ఎద్దులను (వీతామ్) పొందుచున్నావో, ఎట్లు (ఆజ్యస్య) పొందదగిన నేయి మున్నగువాని సంబంధములగు వీనిని (దధత్) ధరించుచు (హోతా) గ్రహించుకర్త (యక్షత్) ప్రాప్తించుకొనునో, అట్లే (యజ) నీవును యజ్ఞమొనర్చుము. ॥౨౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. సంపూర్ణ ఐశ్వర్యములను గలిగించు శిల్పకార్యములను సాధించువారు ఈ జగమునందు సౌఖ్యవంతులగుదురు. ॥౨౫॥

29. O sacrificer, just as in this world, like two lofty Day and Night, lovely to look at, in which beautiful works of art and industry are performed; the beautiful teacher and preacher; acquire excellent supremacy, the support of ambition, and celibacy of forty four years like 44 syllables of the Trishtup metre, vitality, longevity, strength of physical organs, and possess bullocks fit to carry luggage on the back, and just as a virtuous person, uses oblations mixed with ghee, so shouldst thou perform Havan!.

౧౫౬౦. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, అశ్వినౌ దేవతే, నిచృదతి శక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౬౦ హోతా యక్షత్ప్రచేతసా దేవానాముత్తమం యశో హోతారా దైవ్యా కవీ సయుజేన్ద్రం వయోధసమ్। జగతీం ఛన్ద ఇన్ద్రియ మనడ్వాహం గాం వయో దధద్వీతామాజ్యస్య హోతర్యజ॥30॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ప్రచేతసేతి ప్ర+చేతసా, దేవానామ్, ఉత్తమమిత్యుత్+తమమ్, యశః, హోతారా, దైవ్యా, కవీఇ ఇతి కవీ, సయుజేతి స+యుజా, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, జగతీమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, అనడ్వాహమ్, గామ్, వయః, దధత్, వీతామ్, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥30॥

పదార్థః :- (హోతా) (యక్షత్) (ప్రచేతసా) ప్రకృష్టం చేతో విజ్ఞానం యయోస్తౌ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఉత్తమమ్) (యశః) కీర్తిమ్ (హోతారా) దాతారౌ (దైవ్యా) దేవేషు దివ్యేషు కర్మసు సాధూ (కవీ) మేధావినౌ (సయుజా) యౌ సహైవ యుఙ్క్తస్తౌ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (వయోధసమ్) కమనీయసుఖధారకమ్ (జగతీమ్) (ఛన్దః) (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (అనడ్వాహమ్) శకటవాహకమ్ (గామ్) వృషభమ్ (వయః) విజ్ఞానమ్ (దధత్) (వీతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (ఆజ్యస్య) విజ్ఞేయస్య (హోతః) (యజ).॥30॥

అన్వయః :- హే హోతస్త్వం యథా దేవానాం ప్రచేతసా సయుజా దైవ్యా హోతారా కవీ అధ్యాపకాఽధ్యేతారౌ శ్రోతాశ్రావయితారౌ వోత్తమం యశో వయోధసమిన్ద్రం జగతీం ఛన్దో

వయ ఇన్ద్రియ మనడ్వాహం గాం చ వీతాం యథాఽఽజ్యస్య మధ్య వీతాని దధత్ సన్ హోతా యక్షత్తథా యజ.॥30॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యాః పురుషార్థం కుర్యుస్తర్హి విద్యాం కీర్తిం ధనం చ ప్రాప్య మాననీయా భవేయుః.॥30॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ దానమొనర్చుదాతా! ఎట్లు నీవు (దేవానామ్) విద్వాంసుల సంబంధమగు (ప్రచేతసా) శ్రేష్ఠమగు విజ్ఞానవేత్తలు (సయుజా) తన వెంట కలసియుండువారు (దైవ్యా) ఉత్తమ కర్మలందు సాధువులు (హోతారా) దాతలు (కవీ) బుద్ధిశాలురు చదువుట చదివించుట లేక వినుట వినిపించుట యొనర్చు శ్రేష్ఠులు (ఉత్తమమ్) ఉత్తమమగు (యశః)కీర్తిని (వయోధసమ్) అభీష్ట సుఖమును ధరించు (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ ఐశ్వర్యము (జగతీమ్, ఛన్దః) జగతీ ఛన్దస్సు (వయః) విజ్ఞానము (ఇన్ద్రియమ్) ధనము మరియు (అనడ్వాహమ్) బండినిలాగునట్టి (గామ్) ఎద్దులను (వీతామ్) పొందుదురో, ఎట్లు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన పదార్థములందు ఈ యన్నిటిని (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు (హోతా) గ్రహణమొనర్చువారు (యక్షత్) పొందుచున్నారో నీవును అట్లే (యజ) ప్రాప్తించుకొనుము.॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు పురుషార్థపరులై ఉత్తమ విద్య మరియు ధనములను ప్రాప్తిజేసుకొని మాననీయులై యుండవలయును. ॥30॥

30. O charitably disposed person, just as intelligent teacher and pupil, highly educated amongst the learned, sociable, doers of good deeds, givers of knowledge, masters of great fame, and desired happiness, acquire grandeur, celibacy of 48 years like the 48 syllables of the Jagati metre, learning, wealth, and bullocks to carry cart, and just as a virtuous person, offers obltions mixed with ghee, so shouldst thou perform Homa!.

౧౫౬౧.హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, వాణ్యో దేవతాః, భురిక్ఛక్వరీ ఛన్దః।ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౬౧ హోతా యక్షత్పేశస్వతీస్తిస్రో దేవీర్హిరణ్యయీర్భారతీ

ర్బృహతీర్మహీః పతిమిన్ద్రం వయోధసమ్। విరాజం ఛన్దఽ

ఇహేన్ద్రియం ధేనుం గాం న వయో దధద్వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥31॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, పేశస్వతీః, తిస్రః, దేవీః హిరణ్యయీః, భారతీః, బృహతీః, మహీః, పతిమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, విరాజమితి వి+రాజమ్, ఛన్దః, ఇహ,

ఇన్ద్రియమ్, ధేనుమ్, గామ్, న, వయః, దధత్ వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ. ॥30॥

పదార్థః :- (హోతా) (యంక్షత్) (పేశస్వతీః) ప్రశస్తసురూపవతీః (తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాః (దేవీః) దాత్ర్యః (హిరణ్యయీః) హిరణ్యప్రకారాః (భారతీః) ధారికాః (బృహతీః) (మహీః) మహత్త్వంయయుక్తాః (పతిమ్) పాలకమ్ (ఇన్ద్రమ్) రాజానమ్ (వయోధసమ్) చిరాయుర్ధారకమ్ (విరాజమ్) వివిధానాం పదార్థానాం ప్రకాశకమ్ (ఛన్దః) బలకరమ్ (ఇహ) (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రైర్జీవైర్జుష్టం సుఖమ్ (ధేనుమ్) దుగ్ధదాత్రీమ్ (గామ్) (న) ఇవ (వయః)కమనీయమ్ (దధత్) (వ్యన్తు)ప్రాప్నువన్తు (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ). ॥30॥

అన్వయః :- హే హోతర్యథేహ యో హోతా తిస్రో హిరణ్యయీః పేశస్వతీర్భారతీర్బృహతీర్మహీ ర్దేవీస్త్రివిధా వాచో వయోధసం పతిమిన్ద్రం విరాజం ఛన్ద వయ ఇన్ద్రియం చ యక్షత్స ధేనుం గాం న వ్యన్తు. తథైతాని దధత్సన్నాజ్యస్య ఫలం యజ. ॥30॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యాః కర్మోపాసనాజ్ఞాన విజ్ఞాపికాం వాణీం విజానన్తి, తే మహతీం కీర్తిం ప్రాప్నువన్తి. యథా ధేనుర్వత్సాన్ తర్పయతి, తథేహ విద్వాంసోఽజ్ఞాన్ బాలకాన్ తర్పయన్తి. ॥30॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ యాజ్ఞికుడా! ఎట్లు (ఇహ) ఈ విశ్వమునందు ఏ (హోతా) శుభగుణగ్రహీత (తిస్రః)మూడు (హిరణ్యయీః) సువర్ణమువంటి ప్రియమగు (పేశస్వతీః) సుందరరూపములు గల (భారతీః) ధారణమొనర్చునట్టి (బృహతీః) గొప్పగంభీరమగు (మహీః) మహాపురుషులచే గ్రహింపబడిన (దేవీః) దానశీలురగు స్త్రీలు ముప్పిధములగు వాణులు (వయోధసమ్) దీర్ఘాయువుగల (పతిమ్) రక్షకుడగు (ఇన్ద్రమ్) రాజు (విరాజమ్) వివిధ పదార్థముల ప్రకాశకుడు (ఛన్దః) విరాట్ ఛందస్సును (వయః) కోరదగిన వస్తువును, మరియు (ఇన్ద్రియమ్) జీవులు సేవించినట్టి సుఖమును (యక్షత్) ప్రాప్తించుకొనునో వాడు (ధేనుమ్) క్షీరములనిచ్చు (గామ్) గోవు (న) వలెనే మాకు ఎట్లు (వ్యన్తు)ప్రాప్తించునో, అదేవిధముగ ఈ యన్నింటిని (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (ఆజ్యస్య) పొందదగినట్టి విజ్ఞాన ఫలమును నీవు (యజ) పొందుము. ॥30॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు జ్ఞానకర్మోపాసన మరియు విజ్ఞానమును దెలుపునట్టి వాణుల నెరుగుదురో వారు గొప్పకీర్తినిపొందుదురు. ధేనువు ఎట్లు తన దూడ [(లేగ)]ను తృప్తిపరచునో, అదే విధముగ విద్వాంసులు మూర్ఖులు, బాలబుద్ధిగలవారలను తృప్తినొందించి కృతార్థులనొనర్చ గలరు. ॥30॥

31. O sacrificer, just as in this world, a virtuous person acquires three kinds of speech precious like gold, and beautiful, namely Bharati, Brihati, Mahi; an aged protecting ruler, a Brahmchari observing vow of celibacy for 33 years, like 33 syllables of the Virat metre, the expositor of various subjects, desired object, and happiness enjoyed by souls and comes in contact with us like a milch cow, so shouldst thou, attaining to all these objects acquire the desireable fruit of knowledge!.

౧౫౩౨.హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ శక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౩౨ హోతా యక్షత్సురేతసం త్వష్టారం పుష్టివర్ధనం రూపాణి
బిభ్రతం పృథక్ పుష్టిమిన్ద్రం వయోధసమ్। ద్విపదం ఛన్ద
ఇన్ద్రియముక్షాణం గాం న వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౩౨॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, సురేతసమితి సు+రేతసమ్, త్వష్టారమ్, పుష్టివర్ధనమితి పుష్టి+వర్ధనమ్, రూపాణి, బిభ్రతమ్, పృథక్, పుష్టిమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, ద్విపదమితి ద్వి+పదమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, ఉక్షాణమ్, గామ్, న, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౩౨॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (సురేతసమ్) శోభనం రేతో వీర్యం యస్య తమ్ (త్వష్టారమ్) దేదీప్యమానమ్ (పుష్టివర్ధనమ్) యః పుష్ట్యా వర్ధయతి తమ్ (రూపాణి) (బిభ్రతమ్) ధరన్తమ్ (పృథక్) (పుష్టిమ్) (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (వయోధసమ్) (ద్విపదమ్)ద్వౌ పాదౌ యస్మిన్ తత్ (ఛన్దః) (ఇన్ద్రియమ్) (ఉక్షాణమ్) వీర్యసేచనసమర్థమ్ (గామ్) యువావస్థాస్థం వృషభమ్ (న) ఇవ (వయః) (దధత్) (వేతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౩౨॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతా సురేతసం త్వష్టారం పుష్టివర్ధనం రూపాణి పృథక్ బిభ్రతం వయోధసం పుష్టిమిన్ద్రం ద్విపదం ఛన్ద ఇన్ద్రియముక్షాణం గాం న వయో దధత్సన్నాజ్యస్య యక్షద్వేతు తథా యజ.॥౩౨॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యా యథా వృషభో గా గర్భిణీః కృత్వా పశూన్ వర్ధయతి, తథా గృహస్థాః స్త్రీర్గర్భవతీః కృత్వా ప్రజా వర్ధయేయుః. యది సన్తానేచ్ఛా స్యాత్తర్హి పుష్టిః సంపాదనీయా. యథా సూర్యో రూపజ్ఞాపకోఽస్తి తథా విద్వాన్ విద్యాసుశిక్షే ప్రకాశయతి.॥32॥

పదార్థము :-(హోతః)దానము నొసగు దాత! ఎట్లు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహించువాడు (సురేతసమ్) చక్కని పరాక్రమశాలురు (త్వష్టారమ్) ప్రకాశమానులు (పుష్టివర్ధనమ్) పుష్టిని వృద్ధిపరచు (రూపాణి) సుందరరూపములను (పృథక్) వేర్వేరుగా (బిభ్రతమ్) ధారణమొనర్చు (వయోధసమ్) పెద్దవయస్సుగలవారు (పుష్టిమ్) పుష్టితో గూడ (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ ఐశ్వర్యమును (ద్విపదమ్) రెండుపాదములుగల మనుష్యాదులు (ఛన్దః) స్వతంత్రత (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదింద్రియములు (ఉక్షాణమ్) వీర్యసేచనమందు సమర్థులగు (గామ్) యవ్వనదశయందున్న ఎద్దుకు (న) వలె (వయః) ఆయుష్యమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞాన సంబంధ పదార్థములను (యక్షత్) హోమమొనర్చుచు నాతడు (వేతు) ఎట్లు పొందునో (యజ) అట్లు హోమముచే పొందుము. ॥ 32॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమావాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. ఏవిధముగ వృషభములు గోవులకు గర్భధారణమొనర్చి తమ సంతతిని వృద్ధిపరచునో అదేవిధముగ గృహస్థులు స్వస్త్రీలను గర్భవతులుగ నొనర్చి సంతానమును వృద్ధిపరచవలయును. సంతానమును గోరువారు అవశ్యముగా తమ శరీరాదులను పుష్టిపరచుకొనవలయును. ఏవిధముగ సూర్యుడు రూపములను తెలుపువాడై యున్నాడో, అదేవిధముగ విద్వాంసులు విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణను ప్రకాశమొనర్చువారు గావలయును.॥32॥

32. O charitably disposed person, just as a virtuous persons protects a man full of glory and vigour, advanced in age, maintaining varied beautiful qualities, strengthener of growth, brilliant, and heroic, and sustains two-footed human beings, liberty, vigour of physical organs, and maintains strength like a full - grown ox, and performs Homa with vedic texts, understanding their significance, so shouldst thou perform Homa!.

౧౫౬౩.హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౬౩ హోతా యక్షద్వనస్పతిꣳశమితారꣳశతక్రతుꣳహిరణ్యపర్ణముక్థినꣳ రశనాం బిభ్రతం వశిం భగమిన్ద్రం వయోధసమ్। కకుభం ఛన్ద ఇహేన్ద్రియం వశాం వేహతం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥33॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, వనస్పతిమ్, శమితారమ్, శతక్రతుమితి శత+క్రతుమ్, హిరణ్యపర్ణమితి హిరణ్య+పర్ణమ్, ఉక్థినమ్, రశనామ్, బిభ్రతమ్, వశిమ్, భగమ్, ఇన్ద్రమ్ వయోధసమితి వయః+ధసమ్, కకుభమ్, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్, వశామ్, వేహతమ్, గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥33॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (వనస్పతిమ్) కిరణపాలకం సూర్యమ్ (శమితారమ్) శాన్తికరమ్ (శతక్రతుమ్) బహుప్రజ్ఞమ్ (హిరణ్యపర్ణమ్) హిరణ్యాని తేజాంసి పర్ణాని పాలకాని యస్య తమ్ (ఉక్థినమ్) ఉక్థాని వక్తుం యోగ్యాని ప్రశస్తాని వచనాని యస్య తమ్ (రశనామ్) అఙ్గులిమ్. రశనేత్యఙ్గులినా...నిఘం. 3.౫. (బిభ్రతమ్) ధరన్తమ్ (వశిమ్) వశకర్తారమ్ (భగమ్) సేవనీయమైశ్వర్యమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) ఆయుర్ధారకమ్ (కకుభమ్) స్తమ్భకమ్ (ఛన్దః) ఆహ్లాదకరమ్ (ఇహ) (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (వశామ్) వన్ధ్యామ్ (వేహతమ్) గర్భస్రావికామ్ (గామ్) (వయః) కమనీయం వస్తు (దధత్) (వేతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ). ॥33॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథే హాజ్యస్య హోతా శమితారం హిరణ్యపర్ణం వనస్పతిమివ శతక్రతుముక్థినం రశనాం బిభ్రతం వశిం భగం వయోధసమిన్ద్రం కకుభం ఛన్ద ఇన్ద్రియమ్ వశాం వేహతం గాం వయశ్చ దధత్సన్యక్షద్వేతు తథా యజ.॥33॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యవద్విద్యాధర్మసుశిక్షా ప్రకాశకా ధీమన్తః స్వాఙ్గాని ధరన్తో విద్యైశ్వర్యం ప్రాప్యాఽన్యేభ్యో దదతి తే ప్రశంసామాప్నువన్తి.॥33॥

పదార్థము :-(హోతః) దానమునొనర్చువా రెట్లు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (ఆజ్యస్య) నేయి మున్నగు ఉత్తమ పదార్థముల (హోతా) హోమమునొనర్చువాడు (శమితారమ్) శాంతికారకుడు (హిరణ్యపర్ణమ్) తేజోవంతముగ రక్షణనొనర్చువాడు (వనస్పతిమ్) కిరణముల పాలకుడగు సూర్యుని వలె (శతక్రతుమ్) అధిక బుద్ధిగలవాడు (ఉక్థినమ్) ప్రశస్తముగ చెప్పుకొనదగిన వచనములతో గూడ (రశనామ్) అంగుళివ్రేలును (బిభ్రతమ్) ధారణమొనర్చుచు (వశిమ్) వశపరచుకొను (భగమ్) సేవించదగిన ఐశ్వర్యము (వయోధసమ్) ఆయువును ధరించు (ఇన్ద్రమ్) జీవుడు (కకుభమ్) అర్థనిరోధకుడు (ఛన్దః) ప్రసన్నతను గలిగించు (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (వశామ్) వన్ధ్య మరియు (వేహతమ్) గర్భపాతమొనర్చునట్టి (గామ్) గోవు మరియు (వయః) అభీష్టవస్తువును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యక్షత్) యజ్ఞమొనర్చునో మరియు (వేతు) కోరునో, అట్లే నీవు (యజ) యజ్ఞమొనర్చుము.॥33॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు సూర్యునివలె విద్య, ధర్మము, ఉత్తమ శిక్షణను ప్రకాశపరచుచు తమ యంగములను బుద్ధిమార్గమున ధారణ మొనర్చు విద్య మరియు ఐశ్వర్యములను ఇతరులకును ఇచ్చుచుందురో వారు ప్రశంసాపాత్రు లగుదురు. ॥33॥

33. O charitably disposed person, just as in this world, a perfomer of yajna with ghee, like the Sun, the giver of tranquillity, the protector with its light and beams; masters the soul, full of wisdom, uttering commendable words with finger, worthy of control, full or grace, giver of the strength of life; and acquires wealth, the prop of worldly prosperity and giver of felicity, and performs yajna with gladness possessing desired object, and qualities of a barren and calf-slipping cow; so souldst thou perform yajna!.

౧౫౬౪. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, అగ్నిర్దేవతా, అతిశక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మదియే.

౧౫౬౪ హోతా యక్షత్స్వాహాకృతీరగ్నిం గృహపతిం పృథగ్వరుణం భేషజం
కవిం క్షత్రమిన్ద్రం వయోధసమ్। అతిఛన్దసం ఛన్ద ఇన్ద్రియం
బృహదృషభం గాం వయో దధద్వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥34॥

ప. వి:- హోతా, యక్షత్, స్వాహాకృతీరితి స్వాహా+కృతీః, అగ్నిమ్, గృహపతిమితి గృహ+పతిమ్, పృథక్, వరుణమ్, భేషజమ్, కవిమ్, క్షత్రమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, అతిఛన్దస మిత్యతి+ఛన్దసమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, బృహత్, ఋషభమ్, గామ్, వయః, దధత్, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥34॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (స్వాహాకృతీః) వాణ్యాదిభిః క్రియాః (అగ్నిం) పావకమివ వర్తమానం (గృహపతిం) గృహస్య పాలకం (పృథక్) (వరుణం)శ్రేష్ఠం (భేషజం) ఔషధమ్ (కవిమ్) మేధావినమ్ (క్షత్రమ్)రాజ్యమ్ (ఇన్ద్రమ్) రాజానమ్ (వయోధసమ్) కమనీయం జీవన ధారకమ్ (అతిఛన్దసమ్) అతిజగత్యాది ప్రతిపాదితమ్ (ఛన్దః) (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదికమ్ (బృహత్) (ఋషభమ్) అతిశ్రేష్ఠమ్ (గామ్) (వయః) (దధత్) (వ్యన్తు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) యజ.॥34॥

అన్వయః :- హే హోతస్త్వం యథా హోతా స్వాహాకృతీ రగ్నిమివ గృహపతిం వరుణం పృథగ్భేషజం వయోధసమిన్ద్రం క్షత్రమతిఛన్దసం ఛన్దో బృహదిన్ద్రియమృషభం గాం వయశ్చ దధత్సన్నాజ్యస్యాహుతిం యక్షద్యథా జనా ఏతాని వ్యన్తు తథా యజ.॥౩౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా వేదస్థాని ఛన్దాంస్యతిఛన్దాంసి చాధీత్యార్థవిదో భవన్తి, తే సర్వావిద్యాః ప్రాప్నువన్తి.॥౩౪॥

పదార్థము :- (హోతః) ఓ యాజ్ఞికుడా! ఎట్లు (హోతా) గ్రహణ మొనర్చువాడు (స్వాహాకృతీః) వాణి మున్నగు వానిచే సిద్ధపరచు క్రియను (అగ్నిమ్) అగ్నివలె నున్న తేజోవంతుడు (గృహపతిమ్) గృహరక్షకుడు (వరుణమ్) శ్రేష్ఠమగు (పృథక్) వేరు (భేషజమ్) ఔషధము (కవిమ్) బుద్ధిశాలి (వయోధసమ్) మనోహరమగు ఆయువును ధారణమొనర్చువానిని (ఇన్ద్రమ్) రాజు (క్షత్రమ్) రాజ్యమును (అతిఛన్దసమ్) అతిజగతీ మున్నగు ఛన్దస్సులతో చెప్పబడిన అర్థమును (ఛన్దః) గాయత్రీ మొదలగు ఛందములను (బృహత్) గొప్ప (ఇన్ద్రియమ్) చెవులు మున్నగు ఇంద్రియములు (ఋషభమ్) అతి ఉత్తను (గామ్) ఎద్దు మున్నగు వాని (వయః) ఆయుర్వృద్ధికొరకై (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (అజ్యస్య) ఘృతాహుతిని (యక్షత్) హోమమొనర్చునో మరియు నెట్లు లోకులు ఈ యన్నిటిని (వ్యన్తు) అభిలషింతురో, అట్లే (యజ) హోమము [యజ్ఞము] ను ఒనర్చుము.॥౩౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాంకారము గలదు. ఏమనుష్యులు వేదములందలి గాయత్రి మున్నగు ఛందస్సులు మరియు అతిజగతీ మొదలగు అతి ఛన్దస్సులను చదివి, అర్థము నెరుగుదురో వారందరును విద్యలను పొందగలరు.॥౩౪॥

34. O sacrificer, just as a virotuous person, preserves a householder, brilliant like fire, in which oblations are put with vedic recitations; and associates severally with a noble person, an experienced physician, a sagacious, aged king, and his govenment; and observes prolonged Brhmcharya like the syllables of Atichhandas and Gayatri metres, and possesses the strength of a strong bull, enjoys long life; and performs Homa with ghee oblations, liked by all; so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౯౫. దేవమిత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా జనా వర్ధన్త ఇత్యాహ.

మానవు లెట్లు వృద్ధియగుచున్నా రను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౯౫ దేవం బర్హిర్వయోధసం దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్। గాయత్ర్యా ఛన్దసేన్ద్రియం చక్షురిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౩౫॥

ప.వి:- దేవమ్, బర్హిః, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్, గాయత్ర్యా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, చక్షుః, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య,వేతు, యజ.॥35॥

పదార్థః :-(దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (బర్హిః) అంతరిక్షం (వయోధసం) వయోవర్ధకం (దేవం) దివ్యస్వరూపం (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయతి (గాయత్ర్యా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్య జీవస్య లింగమ్ (చక్షుః) నేత్రమ్ (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) జీవనమ్ (దధత్) ధరత్ (వసువనే) ధనవిభాజకాయ (వసుధేయస్య) ద్రవ్యాఽధారస్య సంసారస్య (వేతు) ప్రాప్నోతు (యజ) సంగచ్ఛస్వ.॥35॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవం బర్హిర్వయోధసమ్ దేవమిన్ద్రమవర్ధయద్యథా చ గాయత్ర్యా ఛన్దసా చక్షురిన్ద్రియం వయశ్చేన్ద్రే దధత్సద్వసుధేయస్య వసువనే వేతు తథా యజ.॥35॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽఽకాశే సూర్యప్రకాశో వర్ధతే తథా వేదేషు ప్రజ్ఞా వర్ధతే. యేఽస్మిన్సంసారే వేదద్వారా సర్వాః సత్యవిద్యా జానీయుస్తే సర్వతో వర్ధేరన్.॥35॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవమ్) ఉత్తమగుణములుగల (బర్హిః) అంతరిక్షము (వయోధసమ్) ఆయుర్వర్ధకము (దేవమ్) ఉత్తమరూపముగల (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (అవర్ధయత్) పెంపొందించుచున్నదో, అనగా నడచుటకవకాశమిచ్చుచున్నదో మరియు నెట్లు (గాయత్ర్యా, ఛన్దసా) గాయత్రీ ఛందస్సుతో (ఇన్ద్రియమ్) జీవుని చిహ్నమగు (చక్షుః) నేత్రేంద్రియములను మరియు (వయః) జీవితమును (ఇన్ద్రే) జీవమందు (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (వసుధేయస్య) ద్రవ్యమునకాధారమైన ప్రపంచముయొక్క (వసువనే) ధనమును విభాగమొనర్చునట్టి మనుష్యునికొరకు (వేతు) ప్రాప్తించునో, అట్లు సమాగమమొనర్చుము. ॥35॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఆకాశమందు సూర్యుని ప్రకాశము వృద్ధియగునట్లు వేదముల నభ్యసించుటచే బుద్ధివికసించి ప్రకాశించును. ఈ ప్రపంచమునం దెవడు వేదముల నభ్యసించుటద్వారా సమస్త సత్యవిద్యలను దెలిసికొనునో వాడు అన్ని విధముల వృద్ధిజెందును.॥35॥

35. O learned person, just as well - merited space develops the beautiful, life-infusing Sun, and just as a yogi through Gayatri metre establishes in the soul, the power of perceive like an eye, and enjoy long life, and befriends a man, who makes the best use of the riches of this world, the source of all wealth, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౬౬. దేవీరిత్యస్య సరస్వత్యృషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః । ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కీదృశాని గృహాణి నిర్మాతవ్యానీత్యాహ.

మానవు లెటువంటి గృహములను నిర్మించుకొనవలయును?

౧౫౬౬ దేవీర్ద్వారో వయోధసꣳశుచిమిన్ద్రమవర్ద్ధయన్। ఉష్ణిహా ఛన్దసేన్ద్రియం

ప్రాణమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౩౯॥

ప.విః- దేవీః, ద్వారః, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, శుచిమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ద్ధయన్, ఉష్ణిహా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, ప్రాణమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య వ్యన్తు, యజ. ॥౩౯॥

పదార్థః :-(దేవీః) దేదీప్యమానాని (ద్వారః) గమనాగమనార్థాని ద్వారాణి (వయోధసమ్) జీవనధారకమ్ (శుచిమ్) పవిత్రమ్ (ఇన్ద్రమ్) శుద్ధం వాయుమ్ (అవర్ద్ధయన్) వర్ద్ధయన్తి (ఉష్ణిహా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రేణ జీవేన జుష్టమ్ (ప్రాణమ్) (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) కమనీయం ప్రియమ్ (దధత్) ధరన్త్సన్ (వసువనే) ద్రవ్యయాచినే (వసుధేయస్య) ధనాఽఽధారస్య కోషస్య (వ్యన్తు) (యజ).॥౩౯॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవీర్ద్వారో వయోధసం శుచిమిన్ద్రమిన్ద్రియం ప్రాణమిన్ద్రే వసుధేయస్యావసువనేఽవర్ద్ధయన్ వ్యన్తు. తథోష్ణిహా ఛన్దసైతాన్ వయశ్చ దధత్సన్ యజ.॥౩౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యాని గృహాణి సన్ముఖద్వారాణి సర్వతో వాయుసఞ్చారీణి సన్తి తత్ర నివాసేన జీవనం పవిత్రతా బలమారోగ్యం చ వర్ద్ధతే తస్మాద్బృహద్ద్వారాణి బృహన్తి గృహాణి నిర్మాతవ్యాని.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవీః) ప్రకాశవంతమైన (ద్వారః) రాకపోకల కనువగు ద్వారము (వయోధసమ్) జీవనాధారమగు (శుచిమ్) పవిత్రమగు (ఇన్ద్రమ్) శుద్ధవాయువు (ఇన్ద్రియమ్) జీవమునందు సేవించబడిన (ప్రాణమ్) ప్రాణమును (ఇన్ద్రే) జీవునికొరకు (వసుధేయస్య) ధనాధారమగు కోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును యాచించువారికొరకు ఎట్లు (అవర్ద్ధయన్) పెంపొందించునో మరియు (వ్యన్తు) శోభాయమానమగునో, అట్లే (ఉష్ణిహా, ఛన్దసా) ఉష్ణిక్ ఛందస్సుతో ఈ పూర్వోక్త పదార్థములను (వయః)

మరియు కాంక్షించదగిన ప్రియపదార్థములను (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు (యజ) హవనము నొనర్చుము.॥౩౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ గృహమునకు విశాల ద్వారములు గలిగి వాయువు స్వచ్ఛందముగా వచ్చిపోవుటకు అవకాశముండునో దానియందు నివసించినట్టైన ఆయువు, పవిత్రత, బలము, ఆరోగ్యములు పెంపొందుచుండును. కావున అనేక ద్వారములు, గవాక్షములు గలిగిన విశాలమగు గృహములను నిర్మించుకొనవలయును.॥౩౬॥

36. O learned person, just as the lustrious doors of our houses, allow full and free entry of life-infusing, pure air, and develop the breath in the soul, conducive to its welfare, residence in which increases the treasure of one aspiring after riches, and thus thy become graceful, so shouldst thou with vedic verses in Ushnik metre secure these lovely objects and perform Havan!.

౧౫౬౭. దేవీత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇంద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కథం వర్ధేరన్నిత్యాహ. మానవు లెటుల వృద్ధిపొందవలయును?

౧౫౬౭ దేవీ ఉషాసానక్తా దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవీ దేవమవర్ధతామ్।

అనుష్టుభా ఛన్దసేన్ద్రియం బలమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే

వసుధేయస్య వీతాం యజ॥౩౭॥

ప.వి:-దేవీ+ ఇతి దేవీ, ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసా+ నక్తా, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్ వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవీ, దేవమ్, అవర్ధతామ్, అనుష్టుభా, అనుష్టుభేత్యను+స్తుభా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, బలమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౩౭॥

పదార్థః :-(దేవీ) దేదీప్యమానే (ఉషాసానక్తా) రాత్రిదివే ఇవాధ్యాపికాఽ ధ్యేత్ర్యౌ స్త్రియౌ (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) (దేవీ) దివ్యా పతివ్రతా స్త్రీ (దేవమ్) దివ్యం స్త్రీ వ్రతం పతిమ్ (అవర్ధతామ్) (అనుష్టుభా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్)

ఇన్ద్రేణ జీవేన సేవితమ్ (బలం) (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) ప్రాణధారణం (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వీతాం) యజ ॥౩౭॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యథోషాసానక్తేవ దేవీ వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవీ దేవమివావర్ధతాం. యథా చ వసుధేయస్య వసువనే వీతాం తథా వయో దధత్సన్ననుష్టుభా ఛన్దసేన్ద్రే ఇన్ద్రియం బలం యజ.॥౩౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథా ప్రీత్యా స్త్రీపురుషౌ వ్యవస్థయాఽహోరాత్రౌ చ వర్ధేతే. తథా ప్రీత్యా ధర్మవ్యవస్థయా చ భవన్తో వర్ధన్తామ్. ॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (ఉషాసానక్తా) దివారాత్రములవంటి (దేవీ) చక్కని శోభావంతులైన చదివించు, చదువు ఇరువురు మహిళలు (వయోధసమ్) జీవనధారణము నొనర్చునట్టి (దేవమ్) ఉత్తమగుణములతో గూడిన (ఇన్ద్రమ్) జీవునకు ఎట్లు (దేవీ) ఉత్తమ పతివ్రతయగు స్త్రీ (దేవమ్) ఉత్తమసతీవ్రతుడును, లంపటాది దోషములులేని పతిని పెంపొందజేయునో, అట్లు (అవర్ధతామ్) పెంపొందించవలెను. మరియు నెట్లు (వసుధేయస్య) ధనముల కాధారమగు కోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును అభిలషించువారికొరకు (వీతామ్) ఉత్పత్తి యొనర్చెదరో, అట్లు (వయః) ప్రాణములను ధరించుదానిని (దధత్) పుష్టియొనర్చుచు (అనుష్టుభా, ఛన్దసా) అనుష్టుప్ ఛన్దస్సుతో (ఇన్ద్రే) జీవాత్మ యందు (ఇన్ద్రియమ్) జీవించుటద్వారా సేవించబడిన (బలమ్) శక్తిని (యజ) సంగతమొనర్చు కొనుడు.॥౩౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ ప్రీతిచే సతీపతులు, మరియు వ్యవస్థచే దివారాత్రములు ఎట్లు వృద్ధియగుచుండునో, అదేవిధముగ, ప్రీతి, ధర్మముల వ్యవస్థలద్వారా మీరును వర్ధిల్లుడు.॥౩౭॥

37. O learned person just as like Day and Night two ladies, the teachress and the taught, develop the strength-giving and virtuous soul, and just as a wife advances the noble husband, and bears children from one aspiring after treasure and riches; so shouldst thou with vedic verses in Anushtap metre, acquire the strength of soul enjoyed by it throughout life!.

౩౮.దేవీత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషౌ కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

ఇపుడు స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౩౮. దేవీ జోష్ట్రీ వసుధితీ దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవీ దేవమవర్ధతామ్ ।

బృహత్యా ఛన్దసేన్ద్రియశ్రోత్రమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే

వసుధేయస్య వీతాం యజ॥౩౮॥

ప.వి:-దేవీఽ ఇతిదేవీ,జోష్ట్రీఽఇతీ జోష్ట్రీ, వసుధితీ ఇతి వసు+ధితీ, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవీ ఇతి + దేవీ, దేవమ్, అవర్ధతామ్, బృహత్యా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, శ్రోత్రమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౩౮॥

పదార్థః :-(దేవీ) దేదీప్యమానే (జోష్ట్రీ) ప్రీతిమత్యౌ (వసుధితీ) విద్యాధారికే (దేవమ్) దివ్యగుణం సన్తానం (ఇన్ద్రమ్) అన్నదాతారం (వయోధసం) జీవనధారకం (దేవీ) ధర్మాత్మా స్త్రీ (దేవం) ధర్మాత్మానం పతిం (అవర్ధతాం) (బృహత్యా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియం) ఇన్ద్రేణేశ్వరేణ సృష్టమ్ (శ్రోత్రం) శబ్దశ్రావకం (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) కమనీయం సుఖం (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వీతామ్) వ్యాప్నుతః (యజ).॥౩౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవీ జోష్ట్రీ వసుధితీ స్త్రియౌ వయోధసమిన్ద్రం దేవం దేవీ దేవమివ ప్రాప్యావర్ధతామ్. బృహత్యా ఛన్దసేన్ద్రే శ్రోత్రమిన్ద్రియం వీతాం తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధత్సన్ యజ.॥౩౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్య! యథాఽధ్యాపికోపదేశికే స్త్రియౌ స్వసంతానానన్యాః కన్యాః స్త్రియశ్చ విద్యాశిక్షాభ్యాం వర్ధయతస్తథా స్త్రీపురుషౌ పరమప్రీత్యా విద్యావిచారేణ స్వసన్తానాన్ వర్ధయేతాం స్వయం చ వర్ధేతామ్.॥౩౮॥

పదార్థము:- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవీ) తేజస్వినీ (జోష్ట్రీ) ప్రీతిగల (వసుధితీ) విద్యను ధారణమొనర్చుకొని చదువు, చదివించు ఇరువురుస్త్రీరత్నములు (వయోధసమ్) ఆయుష్మంతులు (దేవమ్) దివ్యగుణయుక్తులు (ఇన్ద్రమ్) అన్నదాత తనసంతానమును మరియు (దేవీ) ధర్మాత్ముురాలగు మహిళ (దేవమ్) ధర్మనిష్ఠ గల తన పతిని ప్రాప్తించుకొని (అవర్ధతామ్) ఉన్నతిని పొందునో (బృహత్యా ఛన్దసా) బృహతీ ఛందస్సుచే (ఇన్ద్రే) జీవాత్మయందు (ఇన్ద్రియమ్) ఈశ్వరునిచే రచించబడిన (శ్రోత్రమ్) కర్ణములకు (వీతామ్) వ్యాప్తియగునో, అట్లు (వసుధేయస్య) ధనమునకు ఆధారమగు కోశముయొక్క (వసువనే) ధనము

నభిలషించుటకై (వయః) ఉత్తమ మనోహర సుఖమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యజ) యజ్ఞాదుల నొనర్చుము.॥౩౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏ విధముగ చదివించు మరియు ఉపదేశమొనర్చు స్త్రీలు తమ సంతానములను, అన్యకన్యలను, లేక స్త్రీలను విద్యల, మరియు శిక్షణలచే వృద్ధి నొందించెదరో, అదేవిధముగ పతీపత్నులు అన్యోన్యము పరమప్రీతిగలవారై విద్యావిషయక ఆలోచనలతో గూడ తమ సంతానమును వృద్ధిపరచుచు తామును వృద్ధి జెందవలెను.॥౩౮॥

38. O learned person, just as dignified, affectionate ladies, fond of knowledge, advance their virtuous children, the givers of sustenance and preservers of life, and just as a noble wife glorifies her noble husband, and cultivates with vedic verses in Brihati metre, in the soul, the power of hearing created by God, so shouldst thou enjoying happiness, resulting form the due use of wealth, perform Havan!.

౧౫౬౯. దేవీ ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మరల మానవు లేమి చేయువలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౬౯ దేవీ ఊర్జాహుతీ దుఘే సుదుఘే పయసేన్ద్రం వయోధసం దేవీ దేవమవర్ధతామ్। పఙ్క్త్యా ఛన్దసేన్ద్రియꣳశుక్రమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ॥౩౯॥

ప.వి:- దేవీ ఇతి + దేవీ, ఊర్జాహుతీ ఇత్యూర్జా+ ఆహుతీ, దుఘే ఇతి దుఘే, సుదుఘే ఇతి సు + దుఘే, పయసా, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవీ ఇతి + దేవీ, దేవమ్, అవర్ధతామ్, పంక్త్యా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, శుక్రమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౩౯॥

పదార్థః :-(దేవీ) దాత్ర్యౌ (ఊర్జాహుతీ) సుసంస్కృతాన్నాహుతీ (దుఘే) పూరికే (సుదుఘే) సుష్ఠుకామప్రపూరికే (పయసా) జలవర్షణేన (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్)

ప్రాణధారిణమ్ (దేవీ) పతివ్రతా విదుషీ స్త్రీ (దేవమ్) స్త్రీవ్రతం విద్వాంసం (అవర్ధతామ్) పంక్త్యా (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (శుక్రమ్) వీర్యమ్ (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) కమనీయం సుఖమ్ (దధత్) (వసువనే) ధనసేవినే (వసుధేయస్య) (వీతామ్) (యజ).॥౩౯॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యథా దుఘే సుదుఘే దేవీ ఊర్జాహుతీ పయసా వయోధస మిన్ద్రం దేవీ దేవమివావర్ధతాం పంక్త్యా ఛన్దసా ఇన్ద్రే శుక్రమిన్ద్రియం వీతాం తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధత్సన్ యజ.॥౩౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథాఽగ్నౌ ప్రాప్తాఽఽహుతి ర్మేఘమండలం ప్రాప్య పునరాగత్య చ శుద్ధేన జలేన సర్వం జగత్పుష్ణాతి తథా విద్యాగ్రహణ దానాభ్యాం సర్వం పోషయత.॥౩౯॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దుఘే) పదార్థములను పూర్ణమొనర్చునది మరియు (సుదుఘే) సుందరముగ కామితములను పూర్ణపరచునది (దేవీ) సుగంధమునిచ్చునవి (ఊర్జాహుతీ) చక్కగా సంస్కరింపబడిన రెండు అన్నాహుతులు (పయసా) జలముయొక్క వర్షముచే (వయోధసమ్) ప్రాణధారి (ఇన్ద్రమ్) జీవములను ఎట్లు (దేవీ) పతివ్రతయగు విదుషీమణి (దేవమ్) వ్యభిచారము మున్నగు దోషములులేనివాడగు పతిని వృద్ధిపరచునో, అదేవిధముగ (అవర్ధతామ్) వృద్ధినొందించవలెను. (పంక్త్యా,ఛన్దసా) పంక్తిఛన్దస్సుతో (ఇన్ద్రే) జీవాత్మ నిమిత్తము (శుక్రమ్) పరాక్రమము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (వీతామ్) పొందునో, అటులనే (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవించువారికొరకు (వయః) చక్కగా గ్రహించబడిన సుఖమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యజ) యజ్ఞకార్యము నొనర్చుము.॥౩౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! అగ్నియందు వదలినట్టి ఆహుతులు మేఘమండలమునకు చేరి, మరల తిరిగి శుద్ధపరచబడిన జలములచే సకల విశ్వమును పుష్టిపరచునో విద్యాగ్రహణము మరియు దానములచే అందరను పుష్టిపరచుడు.॥౩౯॥

39. O learned person just as oblations of purified cereals, fillers of objects with juice, accomplishers of aims, full of fragrance, advance through rain water the soul, preserving life, as a devoted, educated wife advances her husband of high moral character; and with the aid of Pankti verses fill the soul with heroism and affluence, so shouldst thou enjoying happiness, resulting from the proper use of wealth, perform Havan!.

౧౫౭౦. దేవా ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, అతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స్త్రీపుంసాభ్యాం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మరల స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౪౦ దేవా దైవ్యా హోతారా దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవా దేవమవర్ధతామ్।
త్రిష్టుభా ఛన్దసేన్ద్రియం త్విషిమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే
వసుధేయస్య వీతాం యజ॥౪౦॥

ప.వి:- దేవా, దైవ్యా, హోతారా, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవా, దేవమ్, అవర్ధతామ్, త్రిష్టుభా, త్రిస్తుభేతి త్రి+స్తుభా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, త్విషిమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౪౦॥

పదార్థః:-(దేవా) కమనీయౌ విద్వాంసౌ (దైవ్యా) కమనీయేషు కుశలౌ (హోతారా) దాతారావధ్యాపకోపదేశకౌ (దేవమ్) కామయమానమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) ఆయుర్ధారకమ్ (దేవౌ) శుభగుణాన్ కామయమానౌ మాతాపితరౌ (దేవమ్) కమనీయం పుత్రమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధయతః (త్రిష్టుభా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాది (త్విషిమ్) ప్రకాశయుక్తమ్ (ఇన్ద్రే) స్వాత్మని (వయః) (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వీతామ్) (యజ).॥౪౦॥

అన్వయః:-హే హోతారా యథా దైవ్యా దేవా వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవౌ దేవమివాఽవర్ధతాం తథా వసుధేయస్య వసువనే వీతామ్. హే విద్వన్! త్రిష్టుభా ఛన్దసేన్ద్రే త్విషిమిన్ద్రియమ్ వయో దధత్సన్ త్వం యజ.॥౪౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽధ్యాపకోపదేశకౌ విద్యార్థిశిష్యౌ మాతాపితరావపత్యాని వర్ధయన్తస్తథా విద్వాంసౌ స్త్రీపురుషౌ వేదవిద్యయా సర్వాన్ వర్ధయేతామ్.॥౪౦॥

పదార్థము :-(హోతారా) దానశీలురగు అధ్యాపకోపదేశకులారా! ఎట్లు (దైవ్యా) కామించదగిన పదార్థములను నిర్మించుటయందు కుశలురు (దేవా) కోరదగిన ఇరువురు విద్వాంసులు (వయోధసమ్) ఆయుర్దాయమును (దేవమ్) అభిలషించుచు (ఇన్ద్రమ్) ఎట్లు జీవాత్మను (దేవౌ) శుభగుణములగోరునట్టి మాతాపితరులు (దేవమ్) ఇష్టపుత్రులవలె నభివృద్ధిపరచెదరో, అట్లు (అవర్ధతామ్) పెంపొందించవలయును (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవించువారికై (వీతామ్) ప్రాప్తించుకొనుడు. ఓ

విద్వాంసులారా! (త్రిష్టుభా, ఛన్దసా) త్రిష్టుప్ ఛందస్సుద్వారా (ఇన్ద్రే) ఆత్మయందు (త్విషిమ్) ప్రకాశవంతమగు (ఇన్ద్రియమ్) చెవులు, నేత్రములు మొదలగు ఇంద్రియములు మరియు (వయః) సుఖములను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు నీవు (యజ) యజ్ఞము మున్నగు ఉత్తమ కర్మల నొనర్చుము.॥౪౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా చదువుచు, ఉపదేశమొనర్చుచుండు విద్యార్థులకు మరియు శిష్యులకు గురువులు మరియు మాతాపితరులు తమ సంతానమువలె చదివింతురో అదేవిధముగ విద్వాంసు లగు స్త్రీపురుషులు వేదవిద్యలచే ఎల్లరను వృద్ధి నొందించవలయును. ॥౪౦॥

40. O charitably disposed teacher and preacher, just as lovely learned persons fulfillers of our ambitions, develp the wishful and life-preserving soul, as parents develop their son; so should ye associate with a person aspiring after wealth. O learned person, so shouldst thou, with the aid of Trishtup verses, developing the soul's power of hearing and enjoying happiness, perform noble deeds like the yajna!

౧౫౭౧. దేవీరిత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ రాజప్రజాధర్మవిషయమాహ.

ఇపుడు రాజ ప్రజల ధర్మవిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౧ దేవీ స్తిస్రస్తిస్రో దేవీర్వయోధసం పతిమిన్ద్రమవర్ధయన్। జగత్యా ఛన్ద సేన్ద్రియꣳశూషమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౪౧॥

ప.వి:- దేవీః, తిస్రః, తిస్రః, దేవీః, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, పతిమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయన్, జగత్యా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, శూషమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ ॥౪౧॥

పదార్థః :-(దేవీః) దేదీప్యమానా విదుష్యః (తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః, (తిస్రః) అధ్యాపకోపదేశకపరీక్షిత్ర్యః (దేవీః) అత్రాదరార్థం ద్విరుక్తిః (వయోధసమ్) జీవనధారకమ్ (పతిమ్) పాలకం స్వామినం (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తం సమ్రాజమ్ (అవర్ధయన్) వర్ధయేయుః (జగత్యా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) (శూషమ్) బలమ్ (ఇన్ద్రే) స్వాత్మని (వయః) శత్రుబలవ్యాపకమ్ (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వ్యన్తు) వ్యాప్నువన్తు (యజ).॥౪౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా తిస్రో దేవీస్తిస్రో దేవీర్వయోధసం పతిమిన్ద్రమవర్ధయన్ వ్యన్తు, తథా జగత్యా ఛన్దసేన్ద్రే శూషమిన్ద్రియం వయో దధత్సన్ వసుధేయస్య వసువనే యజ.॥౪౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽధ్యాపకోపదేశకపరీక్షకాః స్త్రీపురుషాః ప్రజాసు విద్యాసదుపదేశాన్ ప్రచారయేయుస్తథా రాజైతేషాం యథావద్రక్షాం కుర్యాదేవం రాజప్రజాజనాః పరస్పరం ప్రీతాః సన్తః సర్వతో వృద్ధిం ప్రాప్నువన్తు.॥౪౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (తిస్రః) (దేవీః) తేజస్వినులగు ముగ్గురు విదుషీమణులు (తిస్రః) మూడు అనగా చదివించు, ఉపదేశించు పరీక్షించు (దేవీః) విదుషీమణులు (వయోధసమ్) జీవధారకుడగు (పతిమ్) భర్తను, రక్షకుడు (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమైశ్వర్యవంతుడగు చక్రవర్తి రాజును (అవర్ధయన్) వృద్ధిపరచవలెనో మరియు (వ్యన్తు) ఎట్లు వ్యాప్తమగునో అట్లు (జగత్యా, ఛన్దసా) జగతీ ఛన్దస్సుచే (ఇన్ద్రే) తనయాత్మయందు (శూషమ్, వయః) శత్రుసైన్యములందు వ్యాప్తమగుచున్న తమ బలము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) చెవులు మున్నగు ఇంద్రియములను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనదాతకొరకై (యజ) అగ్నిహోత్రము మొదలగు యజ్ఞముల నొనర్చవలయును.॥౪౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ చదివించు, ఉపదేశించు పరీక్షలు గొను విదుషీ, విద్వాంసులు ప్రజలయందు విద్య మరియు శ్రేష్ఠోపదేశములచే ప్రచారమొనర్చుచుందురో, అదేవిధముగ రాజు వీరిని యథావతుగ రక్షణయొనర్చవలయును. ఈ విధముగా రాజపురుషులు మరియు ప్రజాపురుషులు పరస్పరము ప్రసన్నతతో అన్నిదిశలనుండి అభివృద్ధిని సాధించవలయును.॥౪౧॥

41. O learned person, just as Goddesses three, three Goddesses, heighten the king, the protector and possessor of vital force, and pervade every where, so shouldst thou with Jagati verses, developing in thy soul the strength of overpowering the enemy's force, and enhancing the vitality of thy physical organs, perform yajna like the sacrificer, who gives away his treasure and wealth in charity!.

౧౫౭౨.దేవ ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ విద్వద్భిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మరల విద్వాంసు లేమి చేయవలయునను విషయ మీమంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౨ దేవో నరాశంసో దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవో దేవమవర్ధయత్। విరాజా ఛన్దసేన్ద్రియꣳరూపమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౪౨॥

ప.వి:- దేవః, నరాశంసః, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్। దేవః, దేవమ్, అవర్ద్ధయత్, విరాజేతి వి+రాజా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, రూపమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే వసుధేయస్యేతి వసు +ధేయస్య వేతు, యజ.॥42॥

పదార్థః :- (దేవః) విద్వాన్ (నరాశంసః) యో నరైరాశంస్యతే సః (దేవమ్) దివ్యగుణ కర్మస్వభావమ్ (ఇన్ద్రమ్) రాజానమ్ (వయోధసమ్) చిరంజీవినమ్ (దేవః) విద్వాన్ (దేవమ్) విద్వాంసమ్ (అవర్ద్ధయత్) వర్ద్ధయేత్ (విరాజా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) (రూపమ్) (ఇన్ద్రే) (వయః) (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వేతు) (యజ).॥42॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా నరాశంసో దేవో వయోధసమ్ దేవమిన్ద్రం దేవో దేవమివా వర్ద్ధయద్విరాజా ఛన్దసేన్ద్రే రూపమిన్ద్రియం వేతు. తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధత్సన్ యజ.॥42॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిః కదాచిత్పరస్పరస్మిన్నీర్ష్యయాఽ న్యోఽన్యస్య హానిర్నైవ కార్యా. కిన్తు సదైవ ప్రీత్యా వృద్ధిః సమ్పాదనీయా.॥42॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (నరాశంసః) మనుష్యులచే ప్రశంసించదగిన (దేవః) విద్వాంసుడు (వయోధసమ్) దీర్ఘాయువుగల (దేవమ్) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములు గల (ఇన్ద్రమ్) రాజును ఎట్లు (దేవః) విద్వాంసుడు (దేవమ్) విద్వాంసునివలె (అవర్ద్ధయత్) వర్ధిల్లజేయునో, అటులనే (విరాజాఛన్దసా) విరాట్ ఛందస్సుతో (ఇన్ద్రే) ఆత్మయందు (రూపమ్) చక్కని రూపవముగల (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాది ఇంద్రియములను (వేతు) ఎట్లు పొందునో, అట్లు (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవించువారి కొరకు (వయః) అభీష్టసుఖములను (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు నీవు (యజ) సత్సంగము లేక దానమును జేయుము.॥42॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసు లెప్పుడును పరస్పరము ఈర్ష్యాద్వేషాదులకు లోనుగాకూడదు. ఒండొరులు హానియొనర్చుకొనవలదు. పరస్పరము ప్రేమతో ఉన్నతి నొందవలయును. ॥42॥

42. O learned person, just as a person praised by all, strengthens the king, advanced in age, and endowed with noble qualities, actions and nature, as an educated person strengthens a pupil hankering after knowledge, and develops in the soul, beauty and power, with verses in varat metre, so shouldst thou, enjoying the desired happiness, perform yajna for one who uses properly his treasure and wealth!.

౧౫౭౩.దేవ ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః ఇన్ద్రో దేవతా। నిచృదతిజగతీ ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౩ దేవో వనస్పతిర్దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవో దేవమవర్ధయత్। ద్విపదా ఛన్దసేన్ద్రియం భగమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౪౩॥

ప.వి:- దేవః, వనస్పతిః, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవః దేవమ్, అవర్ధయత్, ద్విపదేతి ద్వి+పదా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియం, భగమ్, ఇన్ద్రే, వయః. దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౪౩॥

పదార్థః :-(దేవః) దివ్యగుణః (వనస్పతిః) వనానాం పాలకో వటాదిః (దేవం) దివ్యగుణం (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యం (వయోధసం) ఆయుర్ధారకం (దేవః) దివ్యః సభ్యః (దేవమ్) దివ్యగుణ స్వభావం విద్వాంసం (అవర్ధయత్) (ద్విపదా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియం) ధనం (భగం) ఐశ్వర్యం (ఇన్ద్రే) (వయః) కమనీయం సుఖం (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వేతు) (యజ).॥౪౩॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యథా వనస్పతిర్దేవో వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవో దేవమివా వర్ధయత్. ద్విపదా ఛన్దసేన్ద్రే భగమిన్ద్రియం వేతు తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధత్సన్ యజ॥౪౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వాంసో మనుష్యా యుష్మాభిర్యథా వనస్పతయః పుష్కలం జలమధస్తాదాకృష్య వాయౌ మేఘమండలే చ ప్రసార్య సర్వానుద్భిజ్జో రక్షన్తి, యథా చ రాజపురుషా రాజపురుషానవన్తి, తథా వర్తిత్వైశ్వర్యమున్నేయమ్.॥౪౩॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వనస్పతిః) వనములరక్షకమగు వృక్షములు మున్నగు (దేవః) ఉత్తమ గుణములుగల (వయోధసమ్) దీర్ఘాయువుగల (దేవమ్) ఉత్తమగుణములతో గూడిన (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (దేవః) ఉత్తమ సభ్యజనులు (దేవమ్) ఉత్తమ స్వభావముగల విద్వాంసులవలె (అవర్ధయత్) పెంపొందించవలయును (ద్విపదా) రెండుపాదములుగల (ఛన్దసా) ఛందస్సుచే (ఇన్ద్రే) ఆత్మయందు (భగమ్) ఐశ్వర్యము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును ఎట్లు (వేతు) పొందునో అట్లు (వసుధేయస్య) ధనకోశము

యొక్క (వసువనే) ధనమునిచ్చువారికొరకు (వయః) కోరిన సుఖములను (దధత్) ధరించుచు నీవు (యజ) యజ్ఞమునొనర్చుము. ॥౪౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగ వనస్పతులు పుష్కలజలమును భూమినుండి ఆకర్షించి వాయువును మరియు మేఘమండలమున వ్యాపింపజేసి సమస్త తృణాదులను పెంపొందజేయునో మరియు నెట్లు రాజపురుషులు సకల ప్రజల రక్షణ జేయుదురో, అటులనే మీరును వర్తించి ఐశ్వర్యముల నున్నతి యొనర్చదగును. ॥౪౩॥

43. O learned person, just as the nice fig-tree, the Forest Sovereign, enhances long-lived, excellent prosperity, like a cultured person conducing to the welfare of another well mannered educated man; so with Dwipada verses, thou shouldst establish fortune and strength in the soul, and enjoying the desire happiness perform yajna for him who gives his treasure in charity!.

౧౫౭౪. దేవమిత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మదియే.

౧౫౭౪ దేవం బర్హిర్వారితీనాం దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవం
దేవమవర్ధయత్। కకుభా ఛన్దసేన్ద్రియం యశ ఇన్ద్రే వయో
దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౪౪॥

ప.వి:- దేవమ్, బర్హిః, వారితీనామ్, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవమ్, దేవమ్, అవర్ధయత్ కకుభా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, యశః ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౪౪॥

పదార్థః :-(దేవం) దివ్యం (బర్హిః) ఉదకం. బర్హిరిత్యుదకనా...నిఘం. ౧.౧౨. (వారితీనామ్) అన్తరిక్షస్థ సముద్రాణాం, (దేవం) దివ్యం (ఇన్ద్రమ్) రాజానం (వయోధసం) బహువయోధారకం (దేవమ్) దివ్యగుణం, (దేవమ్) ప్రకాశమానం (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (కకుభా, ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్య జీవస్య లింగం (యశః) కీర్తిం (ఇన్ద్రే) పరమైశ్వర్యే (వయః) (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వేతు) (యజ).॥౪౪॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా వారితీనాం దేవం బర్హిర్వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవం దేవం చావర్ధయత్కకుభా ఛన్దసేన్ద్రే యశ ఇన్ద్రియం వేతు. తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధద్యజ.॥౪౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యా యథోదకం సముద్రాన్ ప్రపూర్య జన్తూన్ సంరక్ష్య ముక్తాదీని రత్నాని జనయతి తథా ధర్మేణ ధనకోశం ప్రపూర్యాఽన్యాన్ దరిద్రాన్ సంరక్ష్య కీర్తిం వర్ధయత. ॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వారితీనామ్) అంతరిక్ష సముద్రముయొక్క (దేవమ్) ఉత్తమ (బర్హిః) జలములు (వయోధసమ్) చిరాయువుగల (దేవమ్) ఉత్తమ (ఇన్ద్రియమ్) రాజును మరియు (దేవమ్) ఉత్తమగుణవంతము (దేవమ్) ప్రకాశవంతమునగు ప్రతిప్రాణిని (అవర్ధయత్) వృద్ధిపరచునో (కకుభా, ఛన్దసా) కకుప్ఛందస్సుతో (ఇన్ద్రే) ఉత్తమైశ్వర్యముకొరకు (యశః) కీర్తి మరియు (ఇన్ద్రియమ్) జీవుని చిహ్నరూప శ్రోత్రాదీంద్రియములకు (వేతు) ప్రాప్తించునో, అట్లు (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవనమొనర్చుటకై (వయః) అభీష్టసుఖమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యజ) యజ్ఞముల నొనర్చు చుండుము.॥౪౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగ జలములు సముద్రమును పూర్ణపరచి ప్రాణులకు ముత్యములు మున్నగు రత్నములను ఉత్పన్న మొనర్చునో, అదేవిధముగ ధర్మముతో ధనకోశములను పూర్ణపరచి ఇతర దరిద్రులకు చక్కని రక్షణను గలిగించుచు కీర్తిని వృద్ధిపరచుడు. ॥౪౪॥

44. O learned person, just an nice water in the atmospheric ocean, contributes to the welfare of an aged good ruler, and a developed soul develops another soul, so shouldst thou with Kajup verses, for full prospertiy, acquire fame and vital strength, and enjoying the wished for happiness, perform yajna for him who makes proper use of his riches!.

౧౫౬౫. దేవ ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, స్వరాడతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౬౫ దేవో అగ్నిః స్విష్టకృద్దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవో దేవ

మవర్ధయత్। అతిచ్ఛన్దసా ఛన్దసేన్ద్రియం క్షత్రమిన్ద్రే వయో

దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౪౫॥

ప.వి:- దేవః, అగ్నిః, స్విష్టకృదితి స్విష్ట+కృత్, దేవమ్, ఇంద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవః దేవమ్, అవర్ధయత్, అతిఛన్దసేత్యతి+ఛన్దసా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, క్షత్రమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వసువన ఇతి వసు+వనే, వేతు, యజ.॥౪౮॥

పదార్థః :- (దేవః) సర్వజ్ఞః (అగ్నిః) స్వప్రకాశస్వరూప ఈశ్వరః (స్విష్టకృత్) యః శోభనమిష్టం కరోతి సః (దేవమ్) ధార్మికమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) ఆయుషో ధర్తారమ్ (దేవః) విద్వాన్ (దేవమ్) విద్యార్థినమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయంతి (అతిఛన్దసా) అతిజగత్యాదినా (ఛన్దసా) అహ్లాదకరేణ (ఇన్ద్రియమ్) జీవేన సేవితమ్ (క్షత్రమ్) రాజ్యమ్ (ఇన్ద్రే) విద్యావినయాన్వితే (వయః)కమనీయం వస్తు (దధత్)(వసుధేయస్య) (వసువనే) (వేతు) వ్యాప్నోతు (యజ).॥౪౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యథా స్విష్టకృద్దేవోఽగ్నిర్వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవో దేవమివావర్ధయదతి ఛన్దసా ఛన్దసేన్ద్రే వసుధేయస్య వసువనే వయః క్షత్రమిన్ద్రియం దధత్సన్ వేతు తథా యజ.॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యా యథా పరమేశ్వరేణ దయయా సర్వాన్ పదార్థాన్ ఉత్పాద్య జీవేభ్యః సమర్ప్య జగద్వృద్ధిః కృతా తథా విద్యావినయ సత్సంగపురుషార్థధర్మానుష్ఠానై రాజ్యం వర్ధయత. ॥౪౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (స్విష్టకృత్) ఉత్తమ కామితములను సాధింపజేయు (దేవః) సర్వజ్ఞుడు (అగ్నిః) స్వయంప్రకాశస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుడు (వయోధసమ్) ఆయుర్ధారకుడు (దేవమ్) ధార్మికుడు నగు (ఇన్ద్రమ్) జీవుని ఎట్లు (దేవః) విద్వాంసులు (దేవమ్) విద్యార్థినివలె (అవర్ధయత్) వృద్ధియొనర్తురో (అతి ఛన్దసా, ఛన్దసా) అతిజగతీ మున్నగు ఆనందకారక ఛన్దస్సులతో (ఇన్ద్రే) విద్యావినయములతో గూడిన రాజు నిమిత్తము (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనదాత కొరకై (వయః) మనోహరవస్తువులను (క్షత్రమ్) రాజ్యము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) జీవునిచే సేవించబడిన ఇంద్రియములను (దధత్) ధరాణమొనర్చుచు (వేతు) పొందుదురో, అట్లు (యజ) నీవు యజ్ఞము మున్నగు సత్కార్మల నొనర్చుము.॥౪౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులగు ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ పరమేశ్వరుడు సంపూర్ణదయ గలిగినవాడై సమస్త పదార్థములను ఉత్పన్నమొనర్చి

ప్రాణులకొరకు సమర్పణమొనర్చి జగత్తును వృద్ధిపరచుచున్నాడో, అదేవిధముగ మీరు విద్య, వినయము, సత్సంగము, పురుషార్థము మరియు ధర్మయుక్తముగా వర్తించుచు రాజ్యము నభివృద్ధినొందించుడు. ॥౪౫॥

45. O learned person, just as the Omniscient God, the Fulfiller of our desires and aims, strengthens the long-lived, virtuous soul, as a teacher strengthens the pupil, so shouldst thou with the pleasant Ati Jagati verses perform yajna, so that thou possessing sway, vital strength, fascinating nature, mayest improve the king full of learning and himility, and giver of charity from his treasure!.

౧౫౭౮. అగ్నిమిత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, ఆకృతిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము

౧౫౭౮ అగ్నిమద్య హోతారమవృణీతాయం యజమానః పచన్ పక్తీః

పచన్ పురోడాశమ్బధ్నన్నిన్ద్రాయ వయోధసే ఛాగమ్ । సూపస్థా ఽ అద్య

దేవో వనస్పతిరభవదిన్ద్రాయ వయోధసే ఛాగేన అఘత్తం మేదస్తః

ప్రతి పచతాఽగ్రభీదవీవృధత్పురోడాశేనత్వామద్యఽఋషే॥౪౬॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, అద్య, హోతారమ్, అవృణీత, అయమ్, యజమానః, పచన్, పక్తీః పచన్, పురోడాశమ్, బధ్నన్, ఇన్ద్రాయ, వయోధస ఇతి వయః+ధసే, ఛాగమ్, సూపస్థా ఇతి సు+ ఉపస్థాః, అద్య, దేవః, వనస్పతిః, అభవత్, ఇన్ద్రాయ, వయోధసఇతి వయః +ధసే, ఛాగేన, అఘత్తమ్,మేదస్తః,ప్రతి, పచతా అగ్రభీత్, అవీవృధత్, పురోడాశేన త్వామ్, అద్య, ఋషే.॥౪౬॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) తేజస్వినమ్ (అద్య) ఇదానీమ్ (హోతారమ్) (అవృణీత) వృణుయాత్ (అయమ్) (యజమానః) యజ్ఞకర్తా (పచన్) (పక్తీః) నానావిధాన్ పాకాన్ పచన్ (పురోడాశమ్) (బధ్నన్) (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (వయోధసే) సర్వేషాం జీవనవర్ధకాయ (ఛాగమ్) ఛేదకమ్ (సూపస్థాః) యే సూపతిష్ఠన్తి తే (అద్య) (దేవః) విద్వాన్

(వనస్పతిః) వనానాం పాలకః (అభవత్) భవేత్ (ఇన్ద్రాయ) శత్రువినాశకాయ (వయోధసే) (ఛాగేన) ఛేదనేన (అఘత్తమ్) భుంజీయాతామ్ (మేదస్తః) స్నిగ్ధాత్ (ప్రతి) (పచతా) పరిపక్వభావం ప్రాప్తేన (అగ్రభీత్) గృహ్ణీయాత్ (అవీవృధత్) వర్ద్ధేత (పురోడాశేవ) (త్వామ్) (అద్య) (ఋషే) మన్త్రార్థవిత్.॥౪౬॥

అన్వయః:- హే ఋషే యథాऽయం యజమానోऽద్య పక్తీః పచన్పురోడాశం పచన్నగ్నిం హోతారమద్యావృణీత తథా వయోధస ఇన్ద్రాయ ఛాగం బధ్నన్ వృణుహి. యథాऽద్య వనస్పతిర్దేవో వయోధస ఇన్ద్రాయ ఛాగేనోద్యతోऽభవత్తథా సూపస్థా భవన్తు. యథా పచతా పురోడాశేన మేదస్తస్త్వాం ప్రత్యగ్రభీదవీవృధత్తథా హే యజమానహోతారౌ యువాం పురోడాశమఘత్తమ్.॥౪౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూదా ఉత్తమాన్యన్నాని వ్యంజనాని చ పక్త్వా భోజయేయుస్తథైతాన్ భోక్తారో విద్వాంసో మానయేయుః. యథాऽజాదయః పశవో ఘాసాదికం భుక్త్వా సమ్యక్ పచన్తి తథైవ భుక్తమన్నం పాచయేయురితి.॥౪౬॥

పదార్థము :-(ఋషే) మంత్రార్థములనెరుగు ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (యజమానః) యజ్ఞమునొనర్చుటకు (అద్య) ఈ సమయమున (పక్తీః) నానావిధములగు శాకములను (పచన్) పక్వమొనర్చుము. మరియు (పురోడాశమ్) యజ్ఞమందు హోమమొనర్చు పదార్థములను (పచన్) వండుచు (అగ్నిమ్) తేజస్వియగు (హోతారమ్) హోతను (అద్య) నేడు (అవృణీత) స్వీకరించునట్లు (వయోధసే) అందరిజీవనముల వృద్ధియొనర్చు (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యమునకై (ఛాగమ్) ఛేదనమొనర్చగల మేక మున్నగు పశువులను (బధ్నన్) బంధించుచు స్వీకరించుము. ఎట్లు (అద్య) నేడు (వనస్పతిః) వనములరక్షకుడగు (దేవః) విద్వాంసుడు (వయోధసే) ఆయుర్వర్ధకుడు (ఇన్ద్రాయ) శత్రునాశకుడగు రాజుకొరకు (ఛాగేన) ఛేదనముతో నుద్యుతుడు (అభవత్) అగునో, అట్లే ఎల్లరును (సూపస్థాః) చక్కగా సమీపమುననుండు వా రగుదురో, అట్లు (పచతా) పక్వపరచినట్టి (పురోడాశేన) యజ్ఞపాకముచే (మేదస్తః) మృదుత్వముతో (త్వామ్) నీవు గ్రహింతువుగాక! మరియు ఎట్లు (అవీవృధత్) పెంపొందించునో అటులనే ఓ యజమానీ, హోతా! మీరిరువురును యజ్ఞశేషభాగమును (అఘత్తమ్) భుజించుడు.॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వంటజేయువా డెట్లు ఉత్తమ అన్నము వ్యంజనములను సిద్ధపరచి భోజనమొనర్పజేయునో, అట్లే భోజనమొనర్చువారును వారిని సత్కరించవలయును. ఏవిధముగా మేకలు మున్నగు పశువులు తృణము మున్నగు ఆకులలములు మేసి చక్కగా జీర్ణమొనర్చుకొనునో అట్లే మీరును భుజించి అన్నాదులను బాగుగా జీర్ణమొనర్చుకొందురుగాక!॥౪౬॥

46. O learned person, the knower of the significance of vedic hymns, just as this sacriticer, cooking different kinds of meals and making special preparations for Homa, honours today a learned priest expet in the performance of yajna, so for the sake of longevity and supremacy, shouldst thou keep a goat, the remover of diseases!.

Just as a learned person, the protector of forests, becomes ready with the help of scholar, the remover of doubts, for serving the king, the advancer of our life and the extirpator of foes, so should all people live together peacefully. Just as the sacrificer, feeds thee with the yajna preparations and greasy substances, and develops thee physically, so should you, the sacrificer and the priest eat yajna remnants.

అత్ర హోతృగుణవర్ణనం వాగశ్విగుణప్రతిపాదనం పున ర్హోతృకృత్య ప్రతిపాదనం। యజ్ఞవర్ణనం। విద్వత్ప్రశంసా చోక్తాఽత ఏతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఈ యధ్యాయమున హోతయొక్క గుణములు, వాణి, అశ్వినుల గుణములు, హోతయొక్క కర్తవ్యములు, యజ్ఞమునయొక్కవ్యాఖ్య, విద్వాంసుల ప్రశంస చెప్పబడినది. కావున ఈ యధ్యాయమునయొక్క అర్థము పూర్వాధ్యాయార్థముతో సంబంధము గలదని ఎరుగవలయును

ఇతి శ్రీమత్పరమ విద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామి నా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే ద్వితీయోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువది ఎనిమిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వెంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమంహరి సిద్ధాంతాచార్యుల' చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రాపిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'వంజ్జ కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువది ఎనిమిదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

29వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 60మంత్రములు, 61ఛందస్సులు, 1063పదములు, 2714అక్షరములు

అథైకోనత్రింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షష్టిర్మన్త్రాఃసన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥యజు.30.3॥

౧౫౭౭.సమిద్ధ ఇత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యైరగ్నిజలాదినా కిం సాధ్యమిత్యాహ.మానవులు జలాదుల వలన నేమేమి సిద్ధింప జేయవలెను?

౧౫౭౭ సమిద్ధో అఞ్జన్ కృదరం మతీనాం ఘృతమగ్నే మధుమత్ పిన్వమానః ।

వాజీ వహన్ వాజినం జాతవేదో దేవానాం వక్షి ప్రియమా సధస్థమ్॥౧॥

ప.విః- సమిద్ధ ఇతి సమ్+ఇద్ధః, అఞ్జన్, కృదరమ్, మతీనామ్, ఘృతమ్, అగ్నే, మధుమదితి మధు+మత్, పిన్వమానః,వాజీ, వహన్, వాజినమ్, జాతవేద ఇతి జాత+వేదః, దేవానామ్, వక్షి, ప్రియమ్, ఆ, సధస్థమితి సధ+స్థమ్.॥౧॥

పదార్థః :-(సమిద్ధః) సమ్యక్ ప్రదీప్తః (అఞ్జన్) వ్యక్తోభవన్ (కృదరమ్) ఉదరమ్ (మతీనామ్) మనుష్యాణామ్ (ఘృతమ్) ఉదకమాజ్యం వా (అగ్నే) అగ్నివద్వర్త్తమాన (మధుమత్) మధురా బహవో గుణా విద్యన్తే యస్మిన్ తత్ (పిన్వమానః) సేవమానః (వాజీ)వేగవాన్ జనః (వహన్) (వాజినమ్) వేగవన్త మశ్వమ్ (జాతవేదః) జాత ప్రజ్ఞ (దేవానామ్) విదుషామ్ (వక్షి)వహసి ప్రాపయసి (ప్రియమ్) ప్రీణన్తి యస్మింస్తత్ (ఆ) సమన్తాత్ (సధస్థమ్) సహస్థానమ్.॥౧॥

అన్వయః :- హే జాతవేదోఽగ్నే విద్వన్ యథా సమిద్ధోఽఞ్జన్నగ్నిర్మతీనాం కృదరం మధుమద్ ఘృతం పిన్వమానో వాజినం వాజీ వహన్నివ దేవానాం సధస్థమావహతి తథా ప్రియం వక్షి ప్రాపయ.॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యా జాఠరాగ్నిం ప్రదీప్తం రక్షేయుర్బాహ్యమగ్నిం సంప్రయుఞ్జీరంస్తర్హ్యయమశ్వవద్యానాని దేశాన్తరం సద్యః ప్రాపయేత్.॥౧॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) ఉత్తమబుద్ధి గలవాడా! (అగ్నే) అగ్ని వంటి తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! ఎట్లు (సమిద్ధః) చక్కగా మండించిన (అఞ్జన్) ప్రకటమగు అగ్ని (మతీనామ్) మానవుల (కృదరమ్) ఉదరము మరియు (మధుమత్) గొప్పశ్రేష్ఠగుణములు గల (ఘృతమ్) జలము లేక ఘృతమును (పిన్వమానః) సేవించుచు ఎట్లు (వాజీ) వేగశాలి యగు మనుష్యుడు (వాజినమ్) శీఘ్రగామియగు అశ్వమును (వహన్) నడుపునో మరియు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (సధస్థమ్) వెంటనున్నస్థితిని (ఆ) పొందునో అట్లే (ప్రియమ్) ప్రీతికొరకు నిమిత్తమగు స్థానమును (వక్షి) ప్రాప్తించుకొనుము.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు జఠరాగ్నిని తీవ్రముగ నుంచుకొనుచు బాహ్యాగ్నిని కళాకౌశలములందు వినియోగించునో అట్టి యగ్ని అశ్వతుల్యముగ యానములను దేశాంతరములకు శీఘ్రముగా జేర్పగలదు.॥౧॥

1. O learned person, brilliant like fire, famous for sagacity, just as fire enkindled, manifesting itself, strengthens the belly of men, and enjoying the highly efficacious butte, achieves stability through educated priests, as a skilled rider makes the horse move fast; so shouldst thou attain to the desired abode of pleasure.

౧౫౭౮. ఘృతేనేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౭౮ ఘృతేనాఞ్జన్త్సం పథో దేవయానాన్ప్రజానన్వాజ్యప్యేతు దేవాన్।

అను త్వా సప్తే ప్రదిశః సచన్తాꣳస్వధామస్మై యజమానాయ ధేహి॥౨॥

ప.విః- ఘృతేన, అఞ్జన్, సమ్, పథః, దేవయానానితి దేవ+యానాన్ ప్రజానన్నితి ప్ర+జానన్, వాజీ, అపి, ఏతు, దేవాన్, అను, త్వా, సప్తే, ప్రదిశ ఇతి ప్ర+దిశః, సచంతామ్, స్వధామ్, అస్మై, యజమానాయ, ధేహి.॥౨॥

పదార్థః :- (ఘృతేన) ఉదకేనాన్నేన వా (అఞ్జన్) ప్రకటీభవన్ (సమ్) సమ్యక్ (పథః) మార్గాన్ (దేవయానాన్) దేవా విద్వాంసో యాన్తి గచ్ఛన్తి యేషు తాన్ (ప్రజానన్) ప్రకర్షేణ బుధ్యమాన (వాజీ) వేగవాన్ (అపి) (ఏతు) ప్రాప్నోతు (దేవాన్) విదుషః (అను)(త్వా) త్వామ్ (సప్తే) అశ్వ ఇవ వేగకారక (ప్రదిశః) సర్వా దిశః (సచన్తామ్) సమవయన్తు (స్వధామ్) అన్నమ్ (అస్మై) (యజమానాయ) (ధేహి).॥౨॥

అన్వయః :-హే సప్తేఽశ్వ ఇవ వర్తమాన విద్వన్! యథా వాజ్యప్యగ్ని ర్ఘృతేనాఞ్జన్ దేవయానాన్పథః సమేతు తం ప్రజానన్సం స్త్వం దేవానేహి యేన త్వాఽనుప్రదిశః సచన్తాం త్వమస్మై యజమానాయ స్వధాం ధేహి.॥౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యేఽగ్నిజలాదిప్రయుక్తైర్బాష్పయానైః సద్యోమార్గాన్ గత్వాఽఽగత్య సర్వాసు దిక్షు భ్రమేయుస్తే తత్ర పుష్కలాన్యన్నాదీని సంప్రాప్య ప్రజ్ఞయా కార్యాణి సాద్ధుం శక్నువన్తి.॥౨॥

పదార్థము :-(సప్తే) అశ్వమువలె వేగముగ వర్తించు ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వాజీ, అపి) వేగవంతమగు అగ్నియును (ఘృతేన) నేయి లేక జలముతో (అంజన్) ప్రకటితమైన (దేవయానాన్) విద్వాంసులు నడచునట్టి (పథః) మార్గములను (సమ్ ఏతు) చక్కగా ప్రాప్తించుదానిని (ప్రజానన్) బాగుగా నెరుగునట్టి నీవు (దేవాన్) విద్వాంసులను (ఏహి) ప్రాప్తించుకొనుము. దీనిచే (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలముగా (ప్రదిశః) దిశలను మరియు ప్రదిశలను (సచన్తామ్) సంబంధపరతురు (అస్మై) ఈ (యజమానాయ) యజ్ఞమొనర్చువానికై (స్వధామ్) అన్నమును (ధేహి) ధారణమొనర్చుము. ॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు అగ్ని మరియు జలము మున్నగువానితో గూడిన ఆవిరిచే నడచునట్టి శీఘ్రయానములద్వారా మార్గములందు రాకపోకలచే అన్నిదిశ లందును భ్రమణ మొనర్చునో యాతడు అచ్చట, ఇచ్చట, సర్వత్ర పుష్కలముగ అన్నాదులను ప్రాప్తిజేసికొని బుద్ధిద్వారా కార్యమునుసాధించుకొనగలడు. ॥౨॥

2. O learned person, active like the horse, just as fast electiricty, being produced from water, illuminates the paths wherein tread the learned, wielding mastery over it, enjoy thou the company of the wise, whereby thou mayest control all quarters and directions. Bestow thou food on this sacrificer!.

౧౫౭౯. ఈడ్య ఇత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౭౯ ఈడ్యశ్చాసి వన్ద్యశ్చ వాజిన్నాశుశ్చాఽసి మేధ్యశ్చ సప్తే।

అగ్నిష్ట్వా దేవైర్వసుభిః సజోషాః ప్రీతం వహ్నిం వహతు జాతవేదాః ॥౩॥

ప.వి:-ఈడ్యః, చ, అసి, వన్ద్యః, చ, వాజిన్, ఆశుః, చ, అసి, మేధ్యః, చ, సప్తే, అగ్నిః, త్వా, దేవైః, వసుభిరితి వసు+భిః, సజోషా ఇతి స+జోషాః, ప్రీతమ్, వహ్నిమ్, వహతు,

జాతవేదా ఇతి జాత+వేదాః ॥3॥

పదార్థః :-(ఈడ్యః)స్తోతుమర్హః (చ) (అసి) (వన్ద్యః) వన్దితుం నమస్కర్తుం యోగ్యః (చ) (వాజిన్) ప్రశస్తవేగవాన్ (ఆశుః) శీఘ్రగామీ (చ) (అసి) (మేధ్యః) సంగమనీయః (చ) (సప్తే) అశ్వ ఇవ పురుషార్థిన్ (అగ్నిః) పావకః (త్వా) త్వామ్ (దేవైః) దివ్యగుణైః (వసుభిః) పృథివ్యాదిభిః సహ (సజోషాః) సమానప్రీతిః (ప్రీతమ్) ప్రశస్తమ్ (వహ్నిమ్) వోఢారమ్ (వహతు) (జాతవేదాః) జాతవిత్తః.॥3॥

అన్వయః :-హే వాజిన్ సప్తే శిల్పిన్ విద్వన్! యతో జాతవేదాః సజోషాః సన్ భవాన్ వసుభిర్దేవైః సహ ప్రీతం వహ్నిమ్ వహతు యం చ త్వా త్వామగ్నిర్వహతు తస్మాత్త్వమీడ్యశ్చాసి వన్ద్యశ్చాసి ఆశుశ్చాసి మేధ్యశ్చాసి.॥3॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః పృథివ్యాదివికారైర్యానాదీని రచయిత్వా తత్ర వేగవన్తం వోఢారమగ్నిం సంప్రయుఞ్జీరంస్తే ప్రశంసనీయా మాన్యాఃస్యుః.॥3॥

పదార్థము :-(వాజిన్) ప్రశస్తమగు వేగశాలీ! (సప్తే) అశ్వమువంటి పురుషార్థీ! మరియు ఉత్సాహవంతమగు శిల్పివగు విద్వాంసుడా! ఏ కారణమున (జాతవేదాః) ప్రసిద్ధభోగములు గలవాడవు (సజోషాః) సమానమగు ప్రేమగల నీవు (వసుభిః) పృథివి మున్నగు (దేవైః) దివ్యగుణములుగల పదార్థములతో గూడ (ప్రీతమ్) ప్రశంసలను పొందిన (వహ్నిమ్) యజ్ఞమందు హోమమొనర్చబడిన పదార్థములను సూక్ష్మరూపమున మేఘమండలమున జేర్చునట్టి అగ్నిని (వహతు) పొందుదునో మరియు ఎయ్యది (త్వా) నిన్ను (అగ్నిః) అగ్నిని చేర్చునో, అందులకే నీవు (ఈడ్యః) స్తుతియోగ్యమై (చ) కూడ (అసి) ఉన్నావు (వన్ద్యః) నమస్కరించదగిన (చ)[వాడవు] కూడ యున్నావు (చ) మరియు (ఆశుః) శీఘ్రగామి (చ) మరియు (మేధ్యః) సాంగత్యమొనర్చదగినవాడవై (అసి) ఉన్నావు. ॥3॥

భావార్థము :- ఏ మానవుడు పృథివి మున్నగు వికారముల [స్థూలముల] యానములు మున్నగు వానిని రచించి వానియందు వేగవంతమగు అగ్ని శక్తిని సంప్రయుక్తపరచునో యాతడు ప్రశంసనీయ మాన్యతను పొందగలడు. ॥3॥

3. O active, enterprising, educated artisan as thou, full of enjoyments and kindness, utilisest adorable fire, by mixing it with serviceable material objects, which takes thee to distant places, hence thou art worthy of praise, veneration, swiftness, and companionshipt!.

౧౫౮౦.స్తీర్ణమిత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ పంక్తిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౫॥౮౦ స్తీర్ణం బర్హిః సుష్టరీమా జుషాణోరు పృథు ప్రథమానం పృథివ్యామ్।
దేవే భిర్యుక్తమదితిః సజోషాః స్యోనం కృణ్వానా సువితే దధాతు ॥౮॥

ప.విః- స్తీర్ణమ్, బర్హిః, సుష్టరీమ, సుస్తరీమేతి సు+స్తరీమ, జుషాణా ఉరు, పృథు, ప్రథమానమ్, పృథివ్యామ్, దేవేభిః, యుక్తమ్, అదితిః, సజోషా ఇతి స+జోషాః, స్యోనమ్, కృణ్వానా, సువితే, దధాతు.॥౮॥

పదార్థః :-(స్తీర్ణమ్) సర్వతోఽఙ్గోపాఙ్గై రాచ్ఛాదితం యానమ్ (బర్హిః) అన్తరిక్షముదకం వా (సుష్టరీమ) సుష్ఠుస్తృణీమ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (జుషాణా) సేవమానా (ఉరు)బహు (పృథు) విస్తీర్ణమ్ (ప్రథమానమ్) ప్రఖ్యాతమ్ (పృథివ్యామ్) భూమౌ (దేవేభిః) దివ్యైః పదార్థైః (యుక్తమ్) (అదితిః) నాశరహితా (సజోషాః) సమానైః సేవితా (స్యోనమ్) సుఖమ్ (కృణ్వానా) కుర్వతీ (సువితే) ప్రేరితే (దధాతు).॥౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! వయం యథా పృథివ్యామురు పృథు ప్రథమానం స్తీర్ణం బర్హిర్జుషాణా సజోషా దేవేభి ర్యుక్తం స్యోనం కృణ్వానాఽదితిర్విద్యుత్సర్వంసువితే దధాతు తాం సుష్టరీమ తథా త్వం ప్రయతస్వ. ॥౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యా పృథివ్యాదిషు వ్యాప్తాఽఖణ్డితా విద్యుద్వి స్తీర్ణాని కార్యాణి సంపాద్య సుఖం జనయతి తాం కార్యేషు ప్రయుజ్య ప్రయోజనసిద్ధిం సమ్పాదయత.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! మే మెట్లు (పృథివ్యామ్) భూమియందు (ఉరు) చాల (పృథు) విస్తీర్ణము (ప్రథమానమ్) ప్రఖ్యాతిగల (స్తీర్ణమ్) అన్నివైపుల అంగ, ఉపాంగములచే పూర్ణమగు యానమును మరియు (బర్హిః) జలము లేక అంతరిక్షమును (జుషాణా) సేవించునట్టి (సజోషాః) సమానగుణశాలురు సేవించినట్టి (దేవేభిః) దివ్యపదార్థములచే (యుక్తమ్) కూడియున్న (స్యోనమ్) సుఖమును (కృణ్వానా) చేయుచు (అదితిః) నాశరహితమగు విద్యుత్తు సర్వమును (సువితే) ప్రేరణమొనర్చబడిన యంత్రమునందు (దధాతు) ధారణమొనర్చునో దానిని (సుష్టరీమ) చక్కని రీతితో విస్తారమొనర్తుమో అట్లు నీవును ప్రయత్నింపుము. ॥౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! పృథివి మున్నగు వానియందు వ్యాపకమైయుండి అఖండితమగు విద్యుత్తు గొప్ప గొప్ప విస్తృతకార్యములను సాధించి

సుఖముల నుత్పన్నపరచుచున్నది. దానిని కార్యములందు ప్రయుక్త మొనర్చుకొని ప్రయోజనములను సాధించుడు.॥౪॥

4. O learned person, just as we nicely expand electricity widely diffused on the earth, famous pervading all parts of coveyances, water and space, enjoyed by the people, present in heavenly bodies, giver of comfort, indestructible, affording seat to all in electic planes, so shouldst thou do!.

౧౫౹౧. ఏతా ఇత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృగ్ద్వారవన్తి గృహాణి స్యురిత్యాహ. ఎట్టి ద్వారములుగల గృహములుండవలయునను విషయము.

౧౫౹౧ ఏతా ఉ వః సుభగా విశ్వరూపా వి పక్షోభిః శ్రయమాణా ఉదాతైః ।

ఋష్వాః సతీః కవషః శుమ్భమానా ద్వారో దేవీః సుప్రాయణా భవన్తు ॥ ౫॥

ప.వి:- ఏతాః, ఉ ఇత్యూ,వః, సుభగా ఇతి సు+భగాః, విశ్వరూపా ఇతి విశ్వ+రూపాః, వి, పక్షోభిరితి పక్ష+భిః, శ్రయమాణాః, ఉత్, ఆతైః, ఋష్వాః సతీః,కవషః, శుమ్భమానాః, ద్వారః, దేవీః, సుప్రాయణాః సుప్రాయనా ఇతి సు+ప్రాయనాః, భవంతు.।౫॥

పదార్థః :-(ఏతాః) దీప్తయః (ఉ) వితర్కే (వః) యుష్మభ్యమ్ (సుభగాః) సుష్ఠ్వైశ్వర్యప్రదాః (విశ్వరూపాః) వివిధరూపగుణాః (వి) (పక్షోభిః) పక్షైః (శ్రయమాణాః) సేవమానాః (ఉత్) ఉత్కృష్టతయా (ఆతైః) సతతం గమకైః (ఋష్వాః) మహత్యః. ఋష్వ ఇతి మహన్నా...నిఘం.3.3 (సతీః) విద్యమానాః (కవషః) శబ్దం కుర్వాణాః (శుమ్భమానాః) సుశోభితాః (ద్వారః) (దేవీః) దేదీప్యమానాః (సుప్రాయణాః) సుఖేన గమనాధికరణాః (భవన్తు) ।౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యథా వ ఏతాః సుభగా విశ్వరూపా ఋష్వాః కవషః శుమ్భమానాః సతీర్దేవీ ర్ద్వార ఉదాతైః పక్షోభిః శ్రయమాణాః పక్షిపఙ్క్త్య ఇవ సుప్రాయణా విభవన్తు తాదృశీరు భవన్తో రచయన్తు.।౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః.హే మనుష్యై రీదృశాని గృహద్వారాణి నిర్మాతవ్యాని యేభ్యో వాయునిరోధో న స్యాద్యథాఽన్తరిక్షేఽనిరుద్ధాః పక్షిణః సుఖేన గచ్ఛన్త్యాగచ్ఛన్తి తథా తేషు గన్తవ్యమాగన్తవ్యం చ.।౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (వః) మీయొక్క (ఏతాః) ఈ దీప్తి (సుభగాః) చక్కని ఐశ్వర్య దాయకము (విశ్వరూపాః) అనేక విధములగు రూపములుగల (ఋష్వాః) గొప్ప ఎత్తు, వెడల్పుగల (కవషీః) మాట్లాడిన శబ్దమును గొప్పగాప్రతిధ్వనింపజేయునట్టి (శుమ్భమానాః) చక్కని శోభతో గూడినది (సతీః) అగుచు (దేవీః) వర్ణములతో మెరుయుచున్నట్టి (ఉత్,ఆతైః) శ్రేష్ఠమగు రూపమున నిరంతరము పయనించుటకు హేతువగు (పక్షోభిః) ఇరువైపులనుండి (శ్రయమాణాః) సేవించబడిన పక్షుల పంక్తులవలె (సుప్రాయణాః) సుఖముగా వెళ్లుటకు ఆధారమగు (ద్వారః) ద్వారములు (వి, భవన్తు) అన్నిదిశలయందు గృహములం దుండునో, అట్లే (ఉ) మీరును నిర్మించుడు. ॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విధముగా పక్షులు ఏ యాటంకములు లేక సుఖపూర్వకముగ ఎగురుచుండునో అట్టి విశాల ద్వారములు గవాక్షములు గలిగి, వాయువు మరియు మనుష్యులకు రాకపోకలందెట్టి యాటంకములేని గృహములు నిర్మించవలెను. ॥౫॥

5. May these you doors, beautiful, wearing different colours, lofty, sonorous, lovely, rich in adornment, offer easy passage into houses both right and left, like two rows of birds.

౧౫౮౨. అన్తరేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, మనుష్యా దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౮౨ అన్తరా మిత్రావరుణా చరన్తీ ముఖం యజ్ఞానామభి సంవిదానే।
ఉషాసావా్ౡసుహిరణ్యే సుశిల్పే ఋతస్య యోనావిహ సాదయామి॥ ౬॥

ప. విః- అన్తరా, మిత్రావరుణా, చరన్తీఽఇతి చరన్తీ, ముఖమ్, యజ్ఞానామ్, అభి, సంవిదానే ఇతి సమ్ +విదానే, ఉషాసా, ఉషసేత్యుషసా, వామ్, సుహిరణ్యే ఇతి సు+హిరణ్యే, సుశిల్పే ఇతి సు + శిల్పే, ఋతస్య, యోనౌ, ఇహ, సాదయామి.॥౬॥

పదార్థః :-(అన్తరా) అన్తరా (మిత్రావరుణా) ప్రాణోదానౌ (చరన్తీ) ప్రాప్నువత్యౌ (ముఖమ్) (యజ్ఞానామ్) సఙ్గన్తవ్యానామ్ (అభి) పదార్థానామ్ (సంవిదానే) సమ్యగ్విజ్ఞాపికే (ఉషాసా) ప్రాతఃసాయం వేలే (వామ్) యువామ్ (సుహిరణ్యే) సుష్ఠుతేజాయుక్తే (సుశిల్పే) సుష్ఠుశిల్పక్రియా యయోస్తే (ఋతస్య) సత్యస్య (యోనౌ) నిమిత్తే (ఇహ) అస్మిన్ గృహే (సాదయామి) స్థాపయామి.॥ ౬॥

అన్వయః :- హే శిల్పవిద్యాప్రచారకౌ విద్వాంసౌ యథాహమన్తరా మిత్రావరుణా చరన్తీ యజ్ఞానాం ముఖమభిసంవిదానే సుహిరణ్యే సుశిల్పే ఉషసా ఋతస్య యోనావిహ సాదయామి తథా వాం మహ్యం స్థాపయేతమ్.॥ ౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యథా ప్రాతః సాయం వేలే శుద్ధస్థానసేవితే మనుష్యాణాం ప్రాణోదానవత్సుఖకారికే భవతస్తథా శుద్ధదేశే నిర్మితం బహువిస్తీర్ణద్వారం గృహం సర్వథా సుఖయతి.॥౬॥

పదార్థము :-శిల్పవిద్యాప్రచారకులగు విద్వాంసులారా! మీరిరువురును మే మెట్లు (అన్తరా) శరీరములో (మిత్రావరణా) ప్రాణ, ఉదాన వాయువులు (చరన్తీ) వ్యాపించుచు (యజ్ఞానామ్) కలియుటకు యోగ్యమైన పదార్థముల (ముఖమ్) ముఖభాగములను (అభి, సంవిదానే) అన్నివైపులనుండి సమగ్రజ్ఞానమునకు హేతువులు (సుహిరణ్యే) చక్కని తేజముతో గూడిన (సుశిల్పే) ఎవనియందు చక్కని నైపుణ్యము గలదో (ఉషసా) ప్రాతఃస్సాయం సమయములందు (ఋతస్య) సత్యము (యోనౌ) నిమిత్తము (ఇహ) ఈ గృహమునందు (సాదయామి స్థాపనమొనర్తునో, అట్లే (వామ్) మీరిరువురు నాకొరకు స్థాపనమొనర్చుడు.॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ ప్రాతః సాయంకాల వేళలందు శుద్ధస్థానమందు సేవించబడిన ప్రాణ ఉదానవాయువులవలె మనుష్యులకు సుఖకారకమై యుండునో అట్లే, శుద్ధప్రదేశములందు నిర్మింపబడిన పెద్దపెద్ద ద్వారములు, గవాక్షములు గల గృహములు అన్నివిధములుగ సౌఖ్యవంతముగ నుండును. ॥౬॥

6. Just as in the body Pran and Udan regulate all its functions, so, both morning and evening tell us of the time of commencement of the yajna. They are beautiful and full of light. I establish them in this house for the sake of truth.

౧౫౮౩. ప్రథమేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథాఽధ్యయనాధ్యాపనే కథం స్యాతామిత్యాహ.

ఇపుడు చదువుట, చదివించుట ఎటులుండవలయునను విషయము.

౧౫౮౩ ప్రథమా వాᳶ సరథినా సువర్ణా దేవౌ పశ్యన్తౌ భువనాని విశ్వా।
అపిప్రయం చోదనా వాం మిమానా హోతారా జ్యోతిః ప్రదిశా దిశన్తా ॥౭॥

ప.వి:- ప్రథమా, వామ్, సరథినేతి స+రథినా, సువర్ణేతి సు+వర్ణా, దేవౌ, పశ్యన్తౌ, భువనాని,

విశ్వా, అపి+ప్రయమ్, చోదనా, వామ్, మిమానా, హోతారా, జ్యోతిః, ప్రదిశేతి ప్ర+దిశా, దిశన్తా.॥౭॥

పదార్థః :-(ప్రథమా) ఆదిమౌ (వామ్) యువయోః (సరథినా) రథిభిః సహ వర్తమానౌ (సువర్ణా) శోభనో వర్ణో యయోస్తౌ (దేవా) దేదీప్యమానౌ (పశ్యన్తా) సమీక్షమాణౌ (భువనాని) నివాసాఽధికరణాని (విశ్వా) సర్వాణి (అపిప్రయమ్) ప్రీణామి. వ్యత్యయేన లఙ్ ప్రయోగోఽయమ్ (చోదనా) ప్రేరణాని కర్మాణి (వామ్) యువామ్ (మిమానా) నిర్మాతారౌ (హోతారా) దాతారౌ (జ్యోతిః) ప్రదీప్తిః ((ప్రదిశా) ప్రకర్షేణ బోధయన్తౌ (దిశన్తా) ఉచ్చారయన్తౌ.॥౭॥

అన్వయః :- హే విద్యార్థినౌ! యౌ ప్రథమా సరథినా సువర్ణా విశ్వా భువనాని పశ్యన్తౌ వాం చోదనా మిమానా జ్యోతిః ప్రదిశా దిశన్తా హోతారా దేవౌ విద్వాంసౌ కుర్యాతాం యథా త్వమహమపి ప్రయన్తథా వాం యువాం తౌ ప్రాప్నుతమ్.॥౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే విద్యార్థినో నిష్కాపట్యేన విదుషః సేవన్తే తే విద్యాప్రకాశం లభన్తే. యది విద్వాంసః కపటాలస్యే విహాయ సర్వాన్ సత్యముపదిశేయుస్తర్హి తే సుఖినః కథం న జాయేరన్.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ ఇరువురు విద్యార్థులారా! ఎట్లు (ప్రథమా) మొదటివారు (సరథినా) రథముగలవారితో నుండువారు (సువర్ణా) చక్కని గౌర [ఎరుపు] వర్ణముగల ఇరువురు విద్వాంసులు (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) నివసించుటకాధారమగు లోకములను (పశ్యన్తా) చూచుచు (వామ్) మీ యుభయుల (చోదనా) ప్రేరణ రూపక కర్మలను (మిమానా) పరీక్షించుచు (జ్యోతిః) ప్రకాశమును (ప్రదిశా) చక్కగా దెలిసికొనుచు మరియు (దిశన్తా) ఉచ్చరించుచు మిమ్ము (హోతారా) దానశీల (దేవౌ) తేజోవంతులగు విద్వాంసులనుగా జేయుదురో వారిని నేనెట్లు (అపిప్రయమ్) తృప్తిపరచుచున్నానో అదేవిధముగా (వామ్) మీరిరువురును ఆ విద్వాంసులను పొందుడు.॥౭॥

భావార్థము :-ఇందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్యార్థులు నిష్కపటముగ విద్వాంసులను సేవించెదరో వారు విద్యాప్రకాశమును పొందగలరు. ఏ విద్వాంసులు కపటము, సోమరితనమును వదలి ఎల్లరకును సత్యోపదేశమొనర్చెదరో వారు కడు సుఖవంతులగుదురు. ॥౭॥

7. O teacher and preacher, ye both, excellent amongst all, borne on one car, bright coloured, beholding all creatures, de charitable, seers, and spreaders of light!.

I always keep ye happy and contented. Ye both, knowing the vedic rules and ordinances, charitable in disposition, preach the light of knowledge, with your supreme intellect.

౨౯।౮. ఆదిత్యైరిత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౨౯।౮ ఆ॒ది॒త్యైర్నో॑ భార॑తీ వష్టు య॒జ్ఞꣳ సర॑స్వతీ స॒హ రు॒ద్రైర్న॑ ఆవీత్।
ఇడోప॑హూతా॒ వసు॑భిః స॒జోషా॑ య॒జ్ఞం నో॑ దేవీర॒మృతే॑షు ధత్త ॥౮॥

ప.వి:- ఆ॒ది॒త్యైః, న॒ః, భార॑తీ, వ॒ష్టు॒, య॒జ్ఞమ్, సర॑స్వతీ, స॒హ, రు॒ద్రైః, న॒ః, ఆ॒వీత్, ఇడా॑, ఉప॑ హ॒ూతేత్యుప॑ + హూతా, వసు॑భిరి॒తి॒ వసు॑+ భిః, సజో॑షా॒ ఇతి, స॒+ జోషాః, య॒జ్ఞమ్, న॒ః, దే॒వీః, అ॒మృతే॑షు, ధ॒త్త. ॥౮॥

పదార్థః :- (ఆదిత్యైః) పూర్ణవిద్యావద్భిః (నః) అస్మభ్యమ్ (భారతీ) సర్వవిద్యాధర్త్రీ సర్వథా పోషికా (వష్టు) కామయతామ్ (యజ్ఞమ్) సంగతం యోగ్యం బోధమ్ (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానవతీ వాక్ (సహ) (రుద్రైః) మధ్యమైర్విద్వద్భిః (నః) అస్మాన్ (ఆవీత్) ప్రాప్నుయాత్ (ఇడా) స్తావికా వాక్ (ఉపహూతా) యథావత్స్పర్ధితా (వసుభిః) ప్రథమకల్పైర్విద్వద్భిః (సజోషాః) సమానైః సేవితాః (యజ్ఞమ్) ప్రాప్తవ్యమానన్దమ్ (నః) అస్మాన్ (దేవీః) త్రివిధా వాణీః (అమృతేషు) నాశరహితేషు జీవాదిపదార్థేషు (ధత్త) ధరత ధత్త వా. ॥౮॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! భవాన్ యా ఆదిత్యైరుపదిష్టోపహూతా భారతీ నో యజ్ఞం సంపాదయతి తయా సహ నోఽస్మాన్వష్టు యా రుద్రైరుపదిష్టా సరస్వతీ నోఽస్మానావీత్, యా సజోషా ఇడా వసుభి రుపదిష్టా సతీ యజ్ఞం సాధ్నోతి. హే జనా ఏతా దేవీరస్మానమృతేషు దధ్యుస్తా యూయమస్మభ్యం ధత్త. ॥౮॥

భావార్థః :- మనుష్యైరుత్తమమధ్యమనికృష్టానాం విదుషాం సకాశాచ్ఛ్రుతా పఠితా వా విద్యావాణీ స్వీకార్యా. న మూర్ఖాణాం సకాశాత్ సా వాణీ మనుష్యాణాం సర్వదా సుఖసాధికా భవతి. ॥౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (ఆదిత్యైః) పూర్ణవిద్యలుగల ఉత్తమ విద్వాంసులచే ఉపదేశింపబడిన (ఉపహూతా) యథావతుగ స్పర్ధతో గ్రహించబడిన (భారతీ) సకల విద్యలను ధారణ మొనర్చి, సకల విధముల పుష్టినిచ్చు వాణి (నః) మాకొరకు (యజ్ఞమ్) సాంగత్యమున మాకు యోగ్యమైన బోధను సాధించు దాని

(సహ) తోకూడ (నః) మమ్ము (వస్టు) కాంక్షించువారినిగ నొనర్చువు (రుద్రైః) మధ్యశ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులు ఉపదేశించిన (సరస్వతీ) ఉత్తమవిజ్ఞానముతో గూడిన ప్రశస్తమగు వాణి (నః) మాకు (అవీత్) ప్రాప్తమగునో, ఎయ్యది (సజోషాః) ఒకే శ్రేణి విద్వాంసులు సేవించునట్టి (ఇడా) స్తుతికి హేతువగు వాణిని (వసుభిః) ప్రథమశ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులు ఉపదేశించిన (యజ్ఞమ్) పొందదగిన ఆనందమును సాధించు ఓ మానవులారా ఇట్టి (దేవీః) దివ్యరూపమగు మూడు విధముల వాణి మమ్ము (అమృతేషు) నాశరహితమగు జీవాత్మ మున్నగు నిత్యపదార్థములందు ధరించుగాక! వానిని మీరును నా కొరకు (ధత్త) ధారణ మొనర్చుడు.౹౮॥

భావార్థము :- మానవులు ఉత్తమ, మధ్యమ, కనిష్ఠ విద్వాంసులచే వినిన మరియు చదివిన విద్య, మరియు వాణిని స్వీకరించుట ఉచితమైయున్నది. మూర్ఖులుచెప్పు వేదముపేర విపరీతార్థముల నెప్పుడును స్వీకరించరాదు. వేదవాణి మానవులకు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సుఖములను సమకూర్చగలదు.౹౮॥

8. May Brarati, the Speech of the Adityas, illuminate your yajna. May Saraswati, the speech of the Rudras, be our helper. May Ida, the speech invoked in accord by the Vasus give us happiness. May these three Goddesses place us amongst the immortats.

౧౫౹౯. త్వష్టేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, త్వష్టా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౹౯ త్వష్టా వీరం దేవకామం జజాన త్వష్టురర్వా జాయత ఆశురశ్వః ।

త్వష్టేదం విశ్వం భువనం జజాన బహోః కర్తారమిహ యక్షి హోతః ॥౯॥

ప. విః- త్వష్టా, వీరమ్, దేవకామమితి దేవ+కామమ్, జజాన, త్వష్టుః, అర్వా, జాయతే, ఆశుః, అశ్వః, త్వష్టా, ఇదమ్, విశ్వమ్, భువనమ్, జజాన, బహోః, కర్తారమ్, ఇహ, యక్షి హోతరితి హోతః.౹౯॥

పదార్థః :- (త్వష్టా) విద్యాదిసద్గుణైః ప్రకాశమానః (వీరమ్) (దేవకామమ్) యో దేవాన్ విదుషః కామయతే తమ్ (జజాన) జనయతి (త్వష్టుః) ప్రదీప్తాచ్ఛిక్షణాత్ (అర్వా) శీఘ్రంగన్తా (జాయతే) (ఆశుః) తీవ్రవేగః (అశ్వః) తురఙ్గః (త్వష్టా) స్వాత్మప్రకాశితః (ఇదమ్) (విశ్వమ్) సర్వమ్ (భువనమ్) లోకజాతమ్ (జజాన) జనయతి (బహోః)

బహువిధస్య సంసారస్య (కర్తారమ్) (ఇహ) అస్మిన్సంసారే (యక్షి) యజసి సఙ్గచ్ఛసే (హోతః) ఆదాతః. ॥౯॥

అన్వయః :- హే హోతస్త్వం యథా త్వష్టా విద్వాన్ దేవకామః వీరం జజాన, యథా త్వష్టురాశు రర్వాశ్వో జయతే, యథా త్వష్టేదం విశ్వం భువనం జజాన. తం బహోః కర్తార మిహయక్షి, తథా వయమపి కుర్యామ.॥౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యే విద్యాకామాన్మనుష్యాన్విదుషః కుర్యుర్యః సద్యోజాతశిక్షోఽశ్వ ఇవ తీవ్రవేగేన విద్యాః ప్రాప్నోతి. యథా బహువిధస్య సంసారస్య స్రష్టేశ్వరః సర్వాన్వ్యవస్థాపయతి. తథాఽధ్యాపకాఽధ్యేతారో భవన్తు.॥౯॥

పదార్థము :-(హోతః) గ్రహణమొనర్చువాడా! నీ వెట్లు (త్వష్టా) విద్య మరియు ఉత్తమగుణములతో శోభించు విద్వాంసుడు (దేవకామః) విద్యార్థులను కోరువాడు (వీరమ్) వీరవరుని (జజాన) ఉత్పన్నమొనర్చునో, ఎట్లు (త్వష్టుః) ప్రకాశరూప శిక్షణచే (ఆశుః) శీఘ్రగామి (అర్వా) వేగవంతమునగు (అశ్వః) అశ్వము (జాయతే) ఉండునో, ఎట్లు (త్వష్టా) తనరూపముచే ప్రకాశమానుడగు పరమేశ్వరుడు (ఇదమ్) ఇట్టి (విశ్వమ్) సమస్త (భువనమ్) లోకలోకాంతరములను (జజాన) ఉత్పన్నపరచునో, అట్టి (బహోః) బహువిధములగు విశ్వమును (కర్తారమ్) రచించునట్టి పరమాత్మను (ఇహ) ఈ జగమునందు (యక్షి) పూజించెదవో, అటులే మేమును పూజించెదముగాక! ॥౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు విద్యలనుకాంక్షించు వారిని విద్వాంసులనుగ నొనర్చవలయును. శీఘ్రముగా శిక్షణనీయబడిన వేగవంతమగు అశ్వమువలె తీక్ష్ణత్వముతో విద్యలను పొందునో మరియు ఎట్లు అనేక విధముల ప్రపంచ మును నిర్మించిన పరమేశ్వరుడు ఈ యన్నిటి వ్యవస్థ నొనర్చునట్లు అధ్యాపకులు, విద్యార్థులు జేయవలెను.॥౯॥

9. Just as a learned person, produces a brave son devoted to scholars; just as a horse learns thorugh instruction how to run fast and remain active; just as Self-Effulgent God brings to life this universe; so shouldst thou Priest worship God, th Creator of the world!.

౧౫౮౬. అశ్వ ఇత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౮౬ అశ్వో ఘృతేన త్మన్యా సమక్త ఉప దేవాఁ॥ ఋతుశః పాథ ఏతు । వనస్పతిర్దేవలోకం ప్రజానన్నగ్నినా హవ్యా స్వదితాని వక్షత్ ॥౧౦॥

ప.వి:- అశ్వః, ఘృతేన, త్మన్యా, సమక్త ఇతి సమ్+అక్తః, ఉప, దేవాన్, ఋతుశః

ఇత్యృతు+శః, పాథః, ఏతు, వనస్పతిః, దేవలోకమితి దేవ+లోకమ్, ప్రజానన్నితి ప్ర+జానన్,

అగ్నినా, హవ్యా, స్వదితాని, వక్షత్.॥10॥

పదార్థః :- (అశ్వః) ఆశుగామి వహ్నిః (ఘృతేన) ఉదకేన (త్మన్యా) ఆత్మనా. అత్రాకారలోపో విభక్తేర్యాదేశశ్చ. (సమక్తః) సమ్యక్ ప్రకటయన్ (ఉప) (దేవాన్) దివ్యాన్ వ్యవహారాన్ (ఋతుశః) ఋతావృతౌ (పాథః) అన్నం (ఏతు) ప్రాప్నోతు (వనస్పతిః) వనానాం కిరణానాం పాలకః సూర్యః (దేవలోకమ్) దేవానాం విదుషాం లోకం దర్శకం వ్యవహారం (ప్రజానన్) ప్రకర్షేణ విదన్సన్ (అగ్నినా) పావకేన (హవ్యా) అత్తుమర్హాణి (స్వదితాని) ఆస్వాదితాని (వక్షత్) వహేత్ ప్రాపయేత్.॥10॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! దేవలోకం ప్రజానన్సన్ యథా ఘృతేన సంయోజితోఽశ్వస్త్మన్యా ఋతుశో దేవాన్సమక్తః సన్ పాథ ఉపైతు. అగ్నినా సహ వనస్పతిః స్వదితాని హవ్యా వక్షత్తథా త్మన్యా వర్తస్వ. ॥10॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యాః! యథా సూర్య ఋతూన్ విభజ్యోత్తమాని సేవితవ్యాని వస్తూని జనయతి తథోత్తమానధమాన్ విద్యార్థినో విద్యాశ్చాఽవిద్యాశ్చ పృథక్ పరీక్ష్య సుశిక్షితాన్ సంపాదయన్తు, అవిద్యాశ్చ నివర్తయన్తు. ॥10॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (దేవలోకమ్) ఎల్లరకును మార్గమును జూపునట్టి విద్వాంసుల మార్గమును (ప్రజానన్) చక్కగానెరుగుచు ఎట్లు (ఘృతేన) జలముతో గలిపినట్టి (అశ్వః) శీఘ్రగామియగు అగ్ని(త్మన్యా) ఆత్మద్వారా (ఋతుషః) ప్రతి ఋతువునందును (దేవాన్) ఉత్తమ వ్యవహారములను (సమక్తః) చక్కగా ప్రకటపరచుచు (పాథః) అన్నమును (ఉప, ఏతు) సమీపముగా పొందునో (అగ్నినా) అగ్నితో గూడ (వనస్పతిః) కిరణముల రక్షకుడగు సూర్యుడు (స్వదితాని) స్వాదిష్టమగు (హవ్యా) భుజించదగిన అన్నమును (వక్షత్) ప్రాప్తించుకొనునో అదేవిధముగ మీరును ఆత్మతో వర్తించుడు. ॥10॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగ సూర్యుడు ఋతువులను విభాజనమొనర్చి శ్రేష్ఠమైన సేవించదగిన వస్తువులనుత్పన్నమొనర్చునో అదేవిధముగ ఉత్తమ అధమ విద్యార్థులను మరియు విద్య అవిద్యలను వేరు వేరుగా పరీక్షించి ఉత్తమ శిక్షితులనుగా జేయ వలయును. మరియు అవిద్య [అజ్ఞానము]ను దొలగించవలయును. ॥10॥

10. O learned person, knowing well the path of the sages, the benfactors of humanity; just as fast -moving, fire, coupled with water, itself, in different seasons, performing useful deeds, gives us food, and just as the Sun, the protector or rays, carries away our sweet oblations, so shouldst thou deal properly with thy soul!.

౧౫౮౭. ప్రజాపతేరిత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్యఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవులేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౫౮౭ ప్రజాపతేస్తపసా వావృధానః సద్యో జాతో దధిషే యజ్ఞమగ్నే ।

స్వాహాకృతేన హవిషా పురోగా యాహి సాధ్యా హవిరదన్తు దేవాః ॥౧౧॥

ప.వి:- ప్రజాపతేరితి ప్రజా+పతేః, తపసా, వావృధానః, వవృధానఇతి వవృధానః, సద్యః, జాతః, దధిషే, యజ్ఞం, అగ్నే, స్వాహాకృతేనేతి స్వాహా+కృతేన, హవిషా, పురోగాఽ ఇతి పురః+గాః, యాహి, సాధ్యా, హవిః, అదన్తు, దేవాః ॥౧౧॥

పదార్థ :- (ప్రజాపతేః) ప్రజాయాః పాలకస్య (తపసా) ప్రతాపేన (వావృధానః) వర్ధమానః (సద్యః, జాతః) శీఘ్రం ప్రసిద్ధః సన్ (దధిషే) ధరసి (యజ్ఞం) (అగ్నే) పావకవద్వర్తమాన విద్వన్! (స్వాహాకృతేన) సుష్ఠుసంస్కారక్రియయా నిష్పాదితేన (హవిషా) దాతుమర్హేణ (పురోగాః) అగ్రగణ్యా అగ్రగామినో వా (యాహి) ప్రాప్నుహి (సాధ్యా) సాధనసాధ్యాః (హవిః) అత్తవ్యమన్నం (అదన్తు) భుఞ్జతాం (దేవాః) విద్వాంసః.॥౧౧॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం సద్యో జాతః ప్రజాపతేస్తపసా వావృధానః స్వాహాకృతేన హవిషా యజ్ఞం దధిషే యే పురోగాః సాధ్యా దేవా హవిరదన్తు తాన్యాహి ప్రాప్నుహి.॥౧౧॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః సూర్యవత్ప్రజాపాలకా ధర్మేణ ప్రాప్తస్య పదార్థస్య భోక్తారో భవన్తి తే సర్వోత్తమా గణ్యన్తే.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (అగ్నే) అగ్నివలే తేజోవంతుడా! నీవు (సద్యః) శీఘ్రముగా (జాతః) ప్రసిద్ధముగు (ప్రజాపతేః) ప్రజాపాలకుడగు పరమేశ్వరుని (తపసా) ప్రతాపముచే (వావృధానః) వృద్ధియగుచు (స్వాహాకృతేన) చక్కని సంస్కారరూప క్రియద్వారా సిద్ధించిన (హవిషా) హోమమునందాహుతి నీయదగిన పదార్థములచే (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును ధరించుచున్నావు! ఏది (పురోగాః) ముఖ్యులు లేక ప్రధానమైన వారు (సాధ్యా) సాధనలతో సాధించదగిన (దేవాః) విద్వాంసలు (హవిః) గ్రాహ్యాన్నమును (అదన్తు) భుజింతురో దానిని (యాహి) నీవును పొందుము.॥౧౧॥

భావార్థము :-సూర్యునివలె ప్రజారక్షకులు, ధర్మయుక్తముగా ప్రాప్తించిన పదార్థములను భుజించు మానవులు సర్వోత్తములుగా నెంచబడుదురు.॥౧౧॥

11. O learned person, brilliant like fire, progressing and soon attaining to fame, through God's grace, thou guardest the sacrifice with consecrated offering. Go unto those leading sages, who, achieving success through their accomplishments, eat our oblations!.

౧౨॥౧౨. యదక్రన్ద ఇత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, యజమానో దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨॥౧౨ యదక్రన్దః ప్రథమం జాయమాన ఉద్యన్త్సముద్రాదుత వా పురీషాత్। శ్యేనస్య పక్షా హరిణస్య బాహూ ఉపస్తుత్యం మహి జాతం తే అర్వన్ ॥౧౨॥

ప.వి:- యత్, అక్రన్దః, ప్రథమమ్, జాయమానః, ఉద్యన్నిత్యుత్+యన్, సముద్రాత్, ఉత, వా, పురీషాత్, శ్యేనస్య, పక్షా, హరిణస్య, బాహూ ఇతి బాహూ, ఉపస్తుత్యమిత్యుప+స్తుత్యమ్, మహి, జాతమ్, తే, అర్వన్. ॥౧౨॥

పదార్థః :- (యత్) యదా (అక్రన్దః) శబ్దం కురుషే (ప్రథమమ్) (జాయమానః) (ఉద్యన్) ఉదయం ప్రాప్నువన్ (సముద్రాత్) అన్తరిక్షాత్. సముద్ర ఇత్యన్తరిక్షనా..నిఘం ౧.౩. (ఉత) అపి (వా) (పురీషాత్) పాలకాత్ పరమాత్మనః (శ్యేనస్య) పక్షిణః (పక్షా) పక్షౌ (హరిణస్య) హర్తుం శీలస్య వీరస్య (బాహూ) భుజౌ (ఉపస్తుత్యం) ఉపగతస్తుతివిషయం (మహి) మహత్కర్మ (జాతమ్) (తే) తవ (అర్వన్) అశ్వ ఇవ వేగవద్విద్వన్.॥౧౨॥

అన్వయః :- హే అర్వన్ విద్వన్! యత్సముద్రాదుత వా పురీషాత్ప్రథమం జాయమానో వాయురివోద్యం స్త్వమక్రన్ద స్తదా తే హరిణస్య బాహూ శ్యేనస్య పక్షేవ ఏతత్ మహి జాతముపస్తుత్యం భవతి.॥౧౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథాఽన్తరిక్షాత్ప్రకటో వాయుః కర్మాణి కారయతి తథా శుభాన్గుణాన్ యూయం స్వీకురుత. యథా పశూనాం మధ్యేఽశ్వో వేగవానస్తి తథా శత్రూణాం విగ్రహే వేగవన్తః శ్యేన ఇవ వీరసేనా ప్రగల్భా భవత యద్యేవం కురుత తర్హి సర్వం యుష్మాకం ప్రశంసితం స్యాత్. ॥౧౨॥

పదార్థము :- (అర్వన్) అశ్వమువలె వేగవంతుడవగు విద్వాంసుడా! (యత్) ఎప్పుడు (సముద్రాత్) అంతరిక్షము (ఉత, వా) లేక (పురీషాత్) రక్షకుడగు పరమాత్మచే (ప్రథమమ్) మొదట (జాయమానః)

ఉత్పన్నమైన వాయువువలె (ఉద్యన్) ఉదయించినట్టి (అక్రన్దః) శబ్దమొనర్చుచున్నావో, అపుడు (హరిణస్య) హరించువాడవు. వీరుడవునగు (తే) నీయొక్క (బాహూ) భుజములు (శ్యేనస్య) శ్యేనపక్షియొక్క (పక్షా) రెక్కలవలె బలవముగలిగియున్నవి. ఇట్టి (మహి) మహత్కర్మ (జాతమ్) ప్రసిద్ధమై (ఉపస్తుత్యమ్) సమీపమందున్న స్తుతి విషయమై యున్నది. ॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా అంతరిక్షమునుండి ఉత్పన్నమైనవాయువు కర్మలనొనర్చుచున్నదో అదేవిధముగ మనుష్యుల శుభగుణములను మీరు గ్రహణమొనర్చుడు. ఎట్లు పశువులందు తురగము త్వరగామి యైయున్నదో అట్లే శత్రువులను నిరోధించుటలో వేగవంతమగు శ్యేన పక్షివలె వీరపురుషులసైన్యములు గలవారగుచు దృఢసాహసవంతులగుడు. ఇట్లొనర్చిన కర్మలన్నియును శుభప్రదములు, ప్రశంసితములగును. ॥౧౨॥

12. O learned person, active like a horse, when thou roarest with full splendour, like air created in the beginning by God from the atmosphere, and the arms of thy hero become strong like eagle - pinions, thou deservest applause for this glaring great deed!.

౧౫౪౯. యమేనేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౯ యమేన దత్తం త్రిత ఏనమాయునగిన్ద్ర ఏణం ప్రథమో అధ్యతిష్ఠత్।
గన్ధర్వో అస్య రశనామగృభ్ణాత్సూరాదశ్వం వసవో నిరతష్ట ॥౧౩॥

ప.వి:- యమేన, దత్తమ్, త్రితః, ఏనమ్, ఆయునక్, ఆయునగిత్యాయునక్, ఇంద్రః, ఏనమ్, ప్రథమః, అధి, అతిష్ఠత్, గన్ధర్వః, అస్య, రశనామ్, అగృభ్ణాత్, సూరాత్, అశ్వమ్, వసవః, నిః, అతష్ట. ॥౧౩॥

పదార్థః :- (యమేన) నియన్త్రా వాయునా (దత్తమ్) (త్రితః) త్రిభ్యః పృథివీజలాన్తరిక్షేభ్యః (ఏనమ్) వహ్నిం (ఆయునక్) యునక్తి (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (ఏనమ్) అత్ర ఛాన్దసం ణత్వమ్ (ప్రథమః) విస్తీర్ణః ప్రఖ్యాతః (అధి) (అతిష్ఠత్) ఉపరి తిష్ఠతి (గన్ధర్వః) గోః పృథివ్యా ధర్తా (అస్య) సూర్యస్య (రశనామ్) రశనావత్కిరణగతిం (అగృభ్ణాత్) గృహ్ణాతి (సూరాత్) సూర్యాత్ (అశ్వమ్) ఆశుగామినం వాయుం (వసవః) విద్వాంసః (నిః)(అతష్ట) తక్ష్ణోతి తనూకరోతి. ॥౧౩॥

అన్వయః :- హే వసవో య ఇన్ద్రస్త్రితో యమేన దత్తమేనమాయునగేనం ప్రాప్య ప్రథమోఽధ్యతిష్ఠద్,గన్ధర్వః సన్నస్య రశనామగృభ్ణాదస్మాత్సూరాదశ్వం నిరతష్ట తం యూయం విస్తారయత.॥౧౩॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! ఈశ్వరేణేహ యస్మిన్ పదార్థే యాదృశీ పదార్థరచనా కృతా తాం యూయం విద్యయా సంవిత్తైతాం సృష్టివిద్యాం గృహీత్వాఽనేకాని సుఖాని సాధ్నుత చ.॥౧౩॥

పదార్థము :-(వసవః) ఓ విద్వాంసుడా! ఏ (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు (త్రితః) పృథివి, జలము, ఆకాశములచే (యమేన) నియమకర్తయగు వాయువు (దత్తమ్) ఇచ్చియున్న,అనగా ఉత్పన్నమొనర్చిన (ఏనమ్) ఈ యగ్నిని (ఆయునక్) యుక్తమొనర్చునో (ఏనమ్) దీనిని పొంది (ప్రథమః) విస్తీర్ణము, ప్రఖ్యాతము నగు విద్యుత్తు (అధ్యతిష్ఠత్) అన్నిటికి పైన స్థితమై యున్నదో (గన్ధర్వః) పృథివిని ధరించుచు (అస్య) ఈ సూర్యుని (రశనామ్) త్రాడువలె కిరణముల గతిని (అగృభ్ణాత్) గ్రహణమొనర్చుచున్నదో, ఇట్టి (సూరాత్) సూర్యరూపమునుండి (అశ్వమ్) శీఘ్రగామియగు వాయువును (నిరతష్ట) సూక్ష్మపరచు చున్నదో, దానిని నీవు విస్తృతపరచుము.॥౧౩॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈశ్వరుడీ ప్రపంచమందలి ఏ పదార్థమునందు దేనిని సృష్టించినాడో దానిని మీరు విద్యద్వారా తెలిసికొనుడు. మరియు ఈ సృష్టివిద్యను గ్రహించి అనేక సుఖములను సాధించుడు.॥౧౩॥

13. O learned person, air creates electricity from the Earth, water and space, and yokes it to useful ends. In conjunction with air, diffused, renowned electiricty assumes sway every where. It receives the rays of the Sun, the protector of the earth; and makes subtle with the Sun, the fast moving air!.

౧౫౯౦. అసీత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౯౦ అసి యమోఽఅస్యాదిత్యోఽఅర్వన్నసి త్రితో గుహ్యేన వ్రతేన ।
అసి సోమేన సమయా విపృక్తఽఆహుస్తే త్రీణి దివి బన్ధనాని ॥౧౪॥

ప.వి:-అసి, యమః, అసి, ఆదిత్యః, అర్వన్, అసి, త్రితః, గుహ్యేన, వ్రతేన, అసి, సోమేన, సమయా, విపృక్త ఇతి వి+పృక్తః, ఆహుః. తే, త్రీణి, దివి బన్ధనాని.॥౧౪॥

పదార్థః :-(అసి) (యమః) నియన్తా వాయురివ (అసి) (ఆదిత్యః) సూర్యవద్వి

ద్యయా ప్రకాశితః (అర్వన్) వేగవాన్ వహ్నిరివ వర్తమాన జన (అసి) ((త్రితః) త్రిభ్యః (గుహ్యేన) గుప్తేన (వ్రతేన) శీలేన (అసి) (సోమేన) ఐశ్వర్యేణ (సమయా) సమీపే (విపృక్తః) విశేషేణ సమ్పృక్తః (ఆహుః) కథయన్తి (తే) తవ (త్రీణి) (దివి) ప్రకాశే (బన్ధనాని).॥౧౪॥

అన్వయః :-హే అర్వన్! యతస్త్వం గుహ్యేన వ్రతేన త్రితో యమ ఇవాస్యాదిత్య ఇవాసి విద్వన్నివాసి సోమేన సమయా విపృక్తోఽసి తస్య తే దివి త్రీణి బన్ధనాన్యాహుః.॥౧౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యుష్మాభిర్న్యాయాదీశాదిత్య సోమాదిగుణైర్భవితవ్యమ్ యథాఽస్య సంసారస్య మధ్యే వాయుసూర్యాకర్షణైర్బన్ధనాని సన్తి తథైవ పరస్పరస్య శరీరవాఙ్మనఆకర్షణైః ప్రేమబన్ధనాని కర్తవ్యాని.॥౧౪॥

పదార్థము :-(అర్వన్) వేగవతియగు అగ్నివంటి వాడా! (గుహ్యేన) గుప్తమైన (వ్రతేన) స్వభావము మరియు (త్రితః) జ్ఞానకర్మోపాసనలచే గూడిన (యమః) నియమకర్తయగు న్యాయాధీశునివలె (అసి) ఉన్నావు. (ఆదిత్యః) సూర్యునివంటి విద్యాప్రకాశమువలె (అసి) ఉన్నావు. విద్వాంసునివంటి వాడవై (అసి) ఉన్నావు. (సోమేన) ఐశ్వర్యమునకు (సమయా) సమీపమున (విపృక్తః) విశేషసంబంధము గలవాడై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (తే) నీయొక్క (దివి) ప్రకాశమందు (త్రీణి) మూడు (బంధనాని) బంధనములను, అనగా ఋషిఋణము, దేవఋణము, పితృఋణముల బంధనములను (ఆహుః) చెప్పుచున్నారు.॥౧౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా మీరు న్యాయాధీశులగు సూర్యచంద్రాదుల గుణములు గలవారై యుండదగి యున్నది. ఏవిధముగ ఈ జగమునందు వాయువు, సూర్యుల ఆకర్షణముల బంధనములు గలవో, అదేవిధముగ పరస్పరము శరీరము, వాణి, మనస్సు యొక్క ఆకర్షణములచే ప్రేమబంధనము నొనర్పుడు.॥౧౪॥

14. O man, full of force like fire, by mysterious nature; thou art coupled with action, contemplation and knowledge; thou art disciplined like a just ruler; thou art resplendent with knowledge like the Sun; thou art like a learned person; thou art specially united with grandeur. They say there are three bonds in the spread of knowledge that hold thee.

౧౫. త్రీణీత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫. త్రీణి తఽ ఆహుర్దివి బన్ధనాని త్రీణ్యప్సు త్రీణ్యన్తః సముద్రే।

ఉతేవ మే వరుణ శ్ఛన్త్స్యర్వన్యత్రా తఽ ఆహుః పరమం జనిత్రమ్॥౧౫॥

ప.వి:- త్రీణి, తే, ఆహుః, దివి, బన్ధనాని, త్రీణి, అప్స్విత్యప్+సు, త్రీణి, అన్తరిత్యన్తః,

సముద్రే, ఉతే వేత్యుత+ ఇవ, మే,వరుణః, ఛన్త్సి, అర్వన్, యత్ర, తే, ఆహుః, పరమమ్, జనిత్రమ్.॥౧౫॥

పదార్థః :- (త్రీణి) (తే) తవ (ఆహుః) కథయన్తి (దివి) విద్యాప్రకాశే (బన్ధనాని) (త్రీణి) (అప్సు) ప్రాణేషు (త్రీణి) (అన్తః) మధ్యే (సముద్రే) అన్తరిక్షే (ఉతేవ) యథోత్ప్రేక్షణం (మే) మమ (వరుణః) శ్రేష్ఠః (ఛన్త్సి) అర్చసి. ఛన్దతీత్యర్చతికర్మా....నిఘం. ౩.౧౪. (అర్వన్) విజ్ఞానయుక్త (యత్ర) యస్మిన్ జన్మని (తే) తవ. అత్ర ఋచితునుఘేతి దీర్ఘః। (ఆహుః) (పరమమ్) ప్రకృష్టం (జనిత్రమ్).॥౧౫॥

అన్వయః :- హే అర్వన్ విద్వన్! యత్ర దివి తే త్రీణి బన్ధనాని విద్వాంస ఆహుర్యత్రాప్సు త్రీణి యత్రాన్తర్మధ్యే సముద్రే చ త్రీణి బన్ధనాన్యాహుస్తే చ పరమం జనిత్రమాహుః. యేన వరుణః సన్ విదుషః ఛన్త్స్యుతేవ తాని మే సన్తు. ॥౧౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! ఆత్మమనః శరీరైర్బ్రహ్మచర్యేణ విద్యాసు నియతా భూత్వా విద్యాసుశిక్షే సఞ్చినుత. ద్వితీయం విద్యాజన్మ ప్రాప్యార్చితా భవత. యేన యేన సహ యావాన్ స్వస్య సంబన్ధోఽస్తి తం విజానీత. ॥౧౫॥

పదార్థము :-(అర్వన్) విజ్ఞానవంతుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! (యత్ర) ఎట్టి (దివి) విద్యాప్రకాశము నందు (తే) నీయొక్క (త్రీణి) మూడు (బన్ధనాని) బంధనములు విద్వాంసులను గురించి (ఆహుః) చెప్పుచున్నారో, ఎచ్చట (అప్సు) ప్రాణములందు (త్రీణి) మూడింటి (అన్తః) మధ్యన మరియు (సముద్రే) అంతరిక్షమునందు (త్రీణి) త్రివిధ బంధనములను (ఆహుః) చెప్పుదురో మరియు (తే) నీయొక్క (పరమమ్) ఉత్తమ (జనిత్రమ్) జన్మను చెప్పుచున్నారో, దేనిచే (వరుణః) శ్రేష్ఠులగు విద్వాంసులను (ఛన్త్సి) సత్కారమొనర్తురో (ఉతేవ) నిర్లక్ష్యమువలె వారెల్లరును (మే) నా వా రగుదురు గాక!॥౧౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఆత్మ, మనస్సు శరీరమునందు బ్రహ్మచర్యముతో గూడ విద్యలందు నియతులై యుండి విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షలను సంచయ మొనర్చుకొనుడు. రెండవవిద్యాజన్మను పొంది పూజనీయులగుడు. ఏ యే దానితో మనకెంతెంత సబంధము గలదో దానిని దెలిసికొనుడు.॥౧౫॥

15. O learned person, the sages say, there are three bonds in the spread of knowledge that hold thee; three bonds in the control of breath, three bonds in the atmosphere that cause rain; they speak of thy sublimest birth, and thou payest homage to those noble learned souls; may they all be connected with me through deliberation!.

౧౬. ఇమేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరశ్వరక్షణేన కిం సాధ్యమిత్యాహ. మానవులు గుఱ్ఱములనుంచుటవలన నేమిసాధించవచ్చును?

౧౪౫౨ ఇమా తే వాజిన్నవమార్జనానీమా శఫానాఀ సనితుర్నిధానా ।

అత్రా తే భద్రా రశనా అపశ్యమృతస్య యా అభిరక్షన్తి గోపాః॥౧౬॥

ప.వి:-ఇమా, తే, వాజిన్, అవమార్జనానీత్యవ+మార్జనాని, ఇమా, శఫానామ్, సనితుః, నిధానేతి ని+ధానా, అత్ర, తే, భద్రాః, రశనాః, అపశ్యమ్, ఋతస్య, యాః, అభిరక్షన్తీత్యభి+రక్షన్తి, గోపాః.॥౧౬॥

పదార్థః:-(ఇమా)ఇమాని ప్రత్యక్షాణి (తే) తవ (వాజిన్)అశ్వఇవ వేగాదిగుణ సేనాధీశ! (అవమార్జనాని) శుద్ధికరణాని (ఇమా) ఇమాని (శఫానామ్) ఖురాణాం (సనితుః) రక్షణాని యమస్య (నిధానా) నిధానాని స్థానాని (అత్ర) అస్మిన్ సైన్యే. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (తే) తవ (భద్రాః) శుభకరీః (రశనాః)రజ్జవః (అపశ్యమ్) పశ్యామి (ఋతస్య) యథార్థం. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (యాః) (అభిరక్షన్తి) సర్వతః పాన్తి (గోపాః) పాలికాః. ॥౧౬॥

అన్వయః :-హే వాజిన్! యథాఽహం తే తవేమాశ్వస్యావమార్జనానీమా శఫానాం సనితుర్నిధానాఽపశ్యమత్ర తేఽశ్వస్య యా భద్రా గోపా రశనా ఋతస్యాభిరక్షన్తి తా అపశ్యం తథా త్వం పశ్య.॥౧౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే స్నానేశ్వాదీనాం శుద్ధిం తచ్ఛఫానాం రక్షణాయాయసో నిర్మితస్య యోజనమన్యాని రశనాదీని చ సంయోజ్య సుశిక్ష్య రక్షన్తి తే యుద్ధాదిషు కార్యేషు కృతసిద్ధయో భవన్తి. ॥౧౬॥

పదార్థము :-(వాజిన్) అశ్వమువంటి వేగాది గుణములతో గూడిన ఓ సేనాధీశా! నే నెట్లు (తే) నీయొక్క (ఇమా) ఈ ప్రత్యక్ష అశ్వములయొక్క (అవమార్జనాని) శుద్ధిక్రియల మరియు (ఇమా) దీని (శఫానామ్) డెక్కలను (సనితుః) ఉంచునియమముల (నిధానా) స్థానములను (అపశ్యమ్) చూచుచుందునో (అత్ర) ఈ సైన్యములందు (తే) మీ హయముయొక్క (యాః) ఏ (భద్రాః) చక్కని శుభప్రదములు (గోపాః) ఉపద్రవములనుండి రక్షణ యొనర్చగల (రశనాః) కళ్లెపుత్రాడు (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (అభిరక్షన్తి) రక్షణను అన్నివైపులనుండి నే నెట్లు చూచుచున్నానో, అట్లే నీవును శ్రద్ధతో చూడుము.॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్నానములద్వారా తమ అశ్వములు

మున్నగు వాని శుద్ధి మరియు వాని గిట్టల రక్షణకొరకు లోహముతో నిర్మించబడిన నాడములను స్థాపనమొనర్చి, కళ్లెపుత్రాడు మున్నగు సామగ్రులను సంయుక్తపరచుకొని చక్కని శిక్షణనిచ్చువారు యుద్ధము మున్నగు కార్యములందు విజయమును సాధించుకొనగలడు.॥౧౬॥

16. O enterprising commander of the army, just as I look after the bathing procedures of these horses of yours, and the places for the protection of their hooves; just as in this army, I see the auspicious reins of thy horses, which save us from misfortune, and direct their right usage, so shoulst thou see!.

౧౭౫౩. ఆత్మానమిత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః; అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

యానరచనేన కిం కార్యమిత్యాహ. యానరచనతో నేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౭౫౩ ఆత్మానం తే మనసారాదజానామవో దివా పతయన్తం పతంగమ్।

శిరోఽఅపశ్యం పథిభిః సుగేభిరరేణుభిర్జేహమానం పతత్రి ॥౧౭॥

ప.వి:-ఆత్మానమ్, తే, మనసా, ఆరాత్, అజానామ్, అవః, దివా, పతయన్తమ్, పతఙ్గమ్, శిరః, అపశ్యమ్, పథిభిరితి పథి+భిః, సుగేభిరితి సు+గేభిః, అరేణుభిరిత్యరేణు+భిః, జేహమానమ్, పతత్రి. ॥౧౭॥

పదార్థః :-(ఆత్మానం) (తే) తవ (మనసా) విజ్ఞానేన (ఆరాత్) నికటే (అజానామ్) జానామి (అవః) అధస్తాత్ (దివా) అన్తరిక్షేణ సహ (పతయన్తమ్) పతన్తం గచ్ఛన్తం సూర్యం ప్రతి (పతఙ్గమ్) (శిరః) దూరాచ్ఛిర ఇవ లక్ష్యమాణం (అపశ్యమ్) (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుఖేన గమనాధికరణైః (అరేణుభిః) అవిద్యమానా రేణవో యేషు తైః (జేహమానమ్) ప్రయత్నేన గచ్ఛన్తం (పతత్రి) పతనశీలమ్.॥౧౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నహం యథా మనసారాదవో దివా పతఙ్గం ప్రతిపతయన్తం తే పతత్రి శిర ఆత్మానమజానామ్ అరేణుభిః సుగేభిః పథిభిర్జేహమానం పతత్రి శిరోఽపశ్యం తథా త్వం పశ్య.॥౧౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యూయం సర్వేభ్యో వేగవత్తమం సద్యో గమయితారం వహ్నిమివ చాత్మానం పశ్యత సంప్రయుక్తైరగ్న్యాదిభిస్సహితేషు యానేషు స్థిత్వా జలస్థలాన్తరిక్షేషు ప్రయత్నేన గచ్ఛతాఽఽగచ్ఛత యథా శిర

ఉత్తమాఙ్గమస్తి తథైవ విమానయానముత్తమం మన్తవ్యమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నే నెట్లు (మనసా) విజ్ఞానముచే (ఆరాత్) సమీపమున (అవః) క్రిందినుండి (దివా) ఆకాశముతో గూడ (పతయన్తమ్) నడచుచు (తే) నీ (ఆత్మానమ్) ఆత్మస్వరూపమును (అజానామ్) ఎరుగుచున్నానో మరియు (అరేణుభిః) ధూళిలేని నిర్మల (సుగేభిః) సుఖముగా నడువదగిన (పథిభిః) మార్గములద్వారా (జేహమానమ్) ప్రయత్నపూర్వకముగా వెళ్లుచు (పతత్రి) పక్షివలె ఎగురునట్టి (శిరః) దూరమునుండి శిరమువలె గుండ్రముగా గాన్పించు విమానము మున్నగు యానములను (అపశ్యమ్) ఎట్లు చూచుచున్నానో నీవు కూడ నట్లే చూడుము.॥౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! వేగమంతము, శీఘ్రముగా నడచునట్టి అగ్నివంటి మీ యాత్మను జూడుడు. సంప్రయుక్తపరచినట్టి అగ్ని మున్నగు వానితోగూడ యానములందు గూర్చుండి జల, స్థల, ఆకాశములందు ప్రయత్నపూర్వకముగ పోవుచు వచ్చుచునుండుడు. ఎట్లు శిరము ఉత్తమమైనదో, అట్లే, విమానయానమును ఉత్తమమని ఎంచుడు. ॥౧౭॥

17. O learned person I recognise thy soul going high up from below, like the Sun in heaven. Just as I see the aeroplanes from far, and round like the head, soaring striving upward by paths unsoiled by dust, and pleasant to travel, so shouldst thou see!.

౧౨౯౪. అత్రేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ శూరవీరాః కిం కుర్వన్త్విత్యాహ. ఇపుడు శూరవీరు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౨౯౪ అత్రా తే రూపముత్తమమపశ్యం జిగీషమాణమిషఆ పదే గోః।

యదా తే మర్తోఽఅను భోగమానడాదిద్ గ్రసిష్ఠఽఓషధీరజీగః ॥౧౮॥

ప.వి:- అత్ర, తే, రూపమ్ః, ఉత్తమమిత్యుత్+తమమ్, అపశ్యమ్, జిగీషమాణమ్, ఇషః, ఆ, పదే, గోః, యదా, తే, మర్తః, అను, భోగమ్, ఆనట్, ఆత్, ఇత్, గ్రసిష్ఠః, ఓషధీః, అజీగ రిత్యజీగః.॥౧౮॥

పదార్థః :- (అత్ర) అస్మిన్ వ్యవహారే. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (తే) తవ (రూపమ్) (ఉత్తమమ్) (అపశ్యం) పశ్యేయం (జిగీషమాణమ్) శత్రూన్ విజయమానం (ఇషః) అన్నాని (ఆ) సమన్తాత్ (పదే) ప్రాపణీయే (గోః) పృథివ్యాః (యదా)(తే) తవ (మర్తః) మనుష్యః (అను) అనుకూల్యే (భోగమ్) (ఆనట్) వ్యాప్నోతి. ఆనడితి వ్యాప్తికర్మా

నిఘం.౨.౧౮ (ఆత్) అనన్తరం (ఇత్) ఏవ (గ్రసిష్ఠః) అతిశయేన గ్రసితా (ఓషధీః) (అజీగః) నిగలసి.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే వీర! తే జిగీషమాణముత్తమం రూపం గోః పదేఽత్ర ఇషశ్చాఽఽపశ్యం, తే మర్త్తో యదా భోగమానట్ తదాఽఽదిద్ గ్రసిష్ఠః సంస్త్వమోషధీరన్వజీగః.॥౧౮॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యథోత్తమాని పశ్వాదీని సేనాఙ్గాని విజయకరాణి స్యుస్తథా శూరవీరా విజయహేతవో భూత్వా భూమిరాజ్యే భోగాన్ ప్రాప్నువన్తు.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ వీరుడా! (తే) నీ యొక్క (జిగీషమాణమ్) శత్రువులను జయించుచు (ఉత్తమమ్) ఉత్తమ (రూపమ్) రూపము మరియు (గోః) పృథివియొక్క (పదే) పొందదగిన (అత్ర) ఈ వ్యవహారము నందు (ఇషః) అన్నమును (ఆ,అపశ్యమ్) బాగుగాచూచునో (అనట్) వ్యాప్తిజెందునో, అపుడు (ఆత్) దీని (ఇత్) వెంటనే (గ్రసిష్ఠః) బాగుగాభుజించునట్టి నీవు (ఓషధీః) ఓషధులను (అను,అజీగః) అనుకూలమును బట్టి భుజించుచుండుము.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఉత్తమమగు అశ్వములు మొదలగు సేనాంగములు విజయమును పొందునవిగా నగునట్లు శూరవీరులు విజయమునకు హేతువులునై భూమి రాజ్యమునందు భోగములను ప్రాప్తించుకొందురు గాక!॥౧౮॥

18. O brave person, I behold thy form matchless in beauty, eager to win foes and the food produced here from the Earth. Whenever a man brings thee thy eatables, thou, then, being the most voracious eater, swallowest medicines!.

౧౯. అను త్వేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిరృషిః, మనుష్యో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కథం రాజప్రజాకార్యాణి సాధనీయానీత్యాహ.

మానవులెట్లు రాజప్రజా కార్యములను సాధించవలయును?

౧౯. అను త్వా రథోఽ అను మర్యోఽ అర్వన్ననుగావోఽను భగః

కనీనామ్। అను వ్రాతాసస్తవ సఖ్యమీయురను దేవా మమిరే వీర్యన్తే.॥౧౯॥

ప.వి:- అను, త్వా, రథః, అను, మర్యః, అర్వన్, అను, గావః, అను, భగః, కనీనామ్,

అను, వ్రాతాసః, తవ, సఖ్యమ్, ఈయుః, అను,దేవాః, మమిరే,వీర్యమ్, తే.॥౧౯॥

పదార్థః :-(అను) పశ్చాదనుకూల్యే వా (త్వా) త్వాం (రథః)యానాని (అను) (మర్యః) మనుష్యః (అర్వన్) అశ్వ ఇవ వర్త్తమాన (అను) (గావః)(అను) (భగః) ఐశ్వర్యం

(కనీనామ్) కమనీయానాం జనానాం (అను) (వ్రాతాసః) మనుష్యాః. వ్రాతా ఇతి మనుష్యనా...నిఘం. ౨.౩. (తవ) (సఖ్యమ్) మిత్రస్య భావం వా (ఈయుః) ప్రాప్నుయుః (అను) (దేవాః) విద్వాంసః (మమిరే) మిమయుః (వీర్యమ్) పరాక్రమం బలం (తే) తవ.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే అర్వన్ విద్వన్! తే కనీనాం మధ్యే వర్తమానా దేవా వ్రాతాసోఽనువీర్యమనుమమిరే తవ సఖ్యం చాన్వీయుస్త్వాను రథో త్వాను మర్త్యో త్వాను గావో త్వాఽను భగశ్చ భవతు. ॥౧౯॥

భావార్థః :- యది మనుష్యాః సుశిక్షితా భూత్వాఽన్యాన్సుశిక్షితాన్కుర్యుస్తేషాం మధ్యాదుత్తమాన్సభాసదః సమ్పాద్య సభాసదాం మధ్యాదత్యుత్తమం సభేశం స్థాపయిత్వా రాజప్రజాప్రధానపురుషాణామేకానుమత్యా రాజకార్యాణి సాధయేయుస్తర్హి సర్వేషామనుకూలా భూత్వా సర్వాణి కార్యాణ్యలం కుర్యుః.॥౧౯॥

పదార్థము :-(అర్వన్) అశ్వమువలె వేగవంతుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (కనీనామ్) శోభాయవంతులగు మానవులమధ్యనున్న (దేవాః) విద్వాంసులగు (వ్రాతాసః) మనుష్యులు (అనువీర్యమ్) బలపరాక్రమముల కనుకూలముగ (అనుమమిరే) ఊహించవలెను. వారు (తవ) నీయొక్క (సఖ్యమ్) మిత్రత్వమును (అను, ఈయుః) అనుకూలముగ పొందుదురుగాక! (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలముగ (రథః) విమానము మున్నగు యానములు (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలములుగ లేక వెంటనుండు (మర్త్యః) సాధారణమనుష్యులు (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలముగ లేక నీ వెనుక (గావః) గోవులు మరియు (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలమగు (భగః) ఐశ్వర్యము కలుగుగాక!॥౧౯॥

భావార్థము :-మానవులు ఉత్తమ శిక్షణగలవారై ఇతరులను ఉత్తమ శిక్షణ గలవారినిగ నొనర్చవలెను. వారినుండి ఉత్తములను సభాసదులుగ, మరియు నా సభాసదులనుండి అత్యుత్తముని సభాపతిగ నెన్నుకొనవలెను. రాజప్రజలందలి ముఖ్యులును ఏకాభిప్రాయముగ రాజకార్యమును సాధించుకొనునప్పుడు అందరును పరస్పరము అనుకూలముగ నుండి సర్వకార్యములను పూర్తిచేసికొనవలెను. ॥౧౯॥

19. O learned person, when the learned amongst the graceful persons, long for thy friendship, and educated persons favourably measure thy vigour, the aeroplanes, ordinary run of mankind, kine and supremacy follow thee!.

౧౫౯౬. హిరణ్యశృఙ్గ ఇత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరగ్న్యాదిపదార్థగుణవిజ్ఞానేన కిం సాధ్యమిత్యాహ.

మానవులు అగ్న్యాదిపదార్థములయొక్క గుణజ్ఞానమువలన నేమిసాధించవలెను?

౧౩౯౬. హిరణ్యశృఙ్గోఽయోఽఅస్య పాదా మనోజవాఽఅవరఽఇన్ద్రఽ
ఆసీత్। దేవాఽఇదస్య హవిరద్యమాయన్యోఽఅర్వన్తం
ప్రథమోఽఅధ్యతిష్ఠత్ ॥౨౦॥

ప.వి:- హిరణ్యశృఙ్గ ఇతి హిరణ్య+శృఙ్గః, అయః, అస్య, పాదాః, మనోజవా ఇతి మనః+జవాః, అవరః, ఇన్ద్రః, ఆసీత్, దేవాః, ఇత్, అస్య, హవిరద్యమితి హవిః+అద్యమ్, ఆయన్, యః, అర్వన్తమ్, ప్రథమః, అధ్యతిష్ఠ దిత్యధి+అతిష్ఠత్.॥౨౦॥

పదార్థః :-(హిరణ్యశృఙ్గః) హిరణ్యాని తేజాంసి శృఙ్గాణీవ యస్య సః (అయః) సువర్ణమ్. అయ ఇతి హిరణ్య నా...నిఘం.౧.౨. (అస్య) (పాదాః) పద్యన్తే గచ్ఛన్తి యైస్తే (మనోజవాః) మనసో జవో వేగ ఇవ జవో వేగో యేషాన్తే (అవరః) నవీనః (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్య హేతుర్విద్యుదివ సభేశః (ఆసీత్) భవేత్ (దేవాః) విద్వాంసః సభాసదః (ఇత్) ఏవ (అస్య) (హవిరద్యమ్) దాతుమత్తుమర్హం యోగ్యం చ (ఆయన్) ప్రాప్నుయుః (యః) (అర్వన్తమ్) అశ్వవత్ప్రాప్నువన్తం వహ్నిం (ప్రథమః) ఆదిమః (అధ్యతిష్ఠత్) ఉపరి తిష్ఠేత్.॥౨౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యోఽవరో హిరణ్యశృఙ్గ ఇన్ద్ర ఆసీద్యః ప్రథమోఽర్వన్తమయంశ్చాధ్యతిష్ఠదస్య పాదా మనోజవాః స్యుర్దేవా అస్య హవిరద్యమిదాయన్ తం యూయమాశ్రయత.॥౨౦॥.

భావార్థః :-యే మనుష్యా అగ్న్యాదిపదార్థానాం గుణకర్మస్వభావాన్ యథావజ్జానీయుస్తే బహూన్యద్భుతాని కార్యాణి సాద్ధుం శక్నుయుః. యే ప్రీత్యా రాజకార్యాణి ప్రాప్నుయుస్తే సత్కారం యే నాశయేయుస్తే దణ్డం చావశ్యం ప్రాప్నుయుః.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఎవడు (అవరః) నవ్యమైన (హిరణ్యశృఙ్గః) బంగారు శృంగము వంటి తేజస్సుగల (ఇన్ద్రః) ఉత్తమైశ్వర్యవంతుడు, విద్యుత్తు వంటి సభాపతి (ఆసీత్) ఉండునో ఎవడు (ప్రథమః) మొదటి (అర్వన్తమ్) అశ్వమువలె మార్గమును ప్రాప్తించుకొను అగ్ని మరియు (అయః) సువర్ణమునకు (అధ్యతిష్ఠత్) అధిష్ఠాత అనగా అగ్నిని గలిసి యున్న యానముపై కూర్చుండి నడుపువాడై యుండునో (అస్య) అట్టి రాజు (పాదాః) పాదములు (మనోజవాః) మనోవేగము గలవి, అనగా కాలితో నడచు కార్యము విమానాదులచే తీసికొను (దేవాః) విద్వాంసులగు సభాసదులు (అస్య) ఈ రాజుయొక్క

(హవిరద్యమ్) ఈయదగిన, భుజించదగిన అన్నమును (ఇత్ ఆయన్) మాత్రమే పొందునో ఆయనను మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౦॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అగ్ని మున్నగు పదార్థముల గుణకర్మ స్వభావములను యథావతుగ దెలిసికొందురో వారు అనేక అద్భుతకార్యములను సాధించెదరో వారి సత్కారములను ఎవరు నష్టమొనర్చెదరో వారు తప్పక దండనాపాత్రులగుదురు.॥౨౦॥

20. O people, know that the head of the state should be sharp and brilliant like horns, and lustrous like lightning. Like a horse marching on his path, the king should be the first lord of fire and gold. His feet should possess the velocity of mind. The members of his Cabinet should receive their maintenance allowance from him!

౧౫౯౨. ఈర్మాన్తాస ఇత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, మనుష్యా దేవతాః, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కీదృశా రాజపురుషా విజయమాప్నువన్తీత్యాహ.

ఎటువంటి రాజపురుషులు విజయము పొందుచున్నారను విషయము.

౧౫౯౨ ఈర్మాన్తాసః సిలికమధ్యమాసః సఌంశూరణాసో దివ్యాసోఽఅత్యాః ।
హంసాఽఇవ శ్రేణిశో యతన్తే యదాక్షిషుర్దివ్యమజ్మమశ్వాః॥౨౧॥

ప.వి:- ఈర్మాన్తాస ఇతీర్మ+అన్తాసః, సిలికమధ్యమాస ఇతి సిలిక+మధ్యమాసః, సమ్, శూరణాసః, దివ్యాసః, అత్యాః, హంసాఽఇవేతి హంసాః+ ఇవ, శ్రేణిశ ఇతి శ్రేణి+శః, యతన్తే, యత్, ఆక్షిషుః, దివ్యమ్, అజ్మమ్, అశ్వాః.॥౨౧॥

పదార్థః :-(ఈర్మాన్తాసః) ఈర్మః ప్రేరితః స్థితిప్రాన్తో యేషాన్తే (సిలికమధ్యమాసః) సిలికః సంలగ్నో మధ్యదేశో యేషాం తే (సమ్) (శూరణాసః) సద్యో రణో యుద్ధవిజయో యేభ్యస్తే (దివ్యాసః) ప్రాప్తదివ్యశిక్షాః (అత్యాః) సతతగామినః (హంసా ఇవ) హంసవద్ గన్తారః (శ్రేణిశః) బద్ధపఙ్క్తయః (యతన్తే) (యత్) యే (ఆక్షిషుః) ప్రాప్నుయుః (దివ్యమ్) శుద్ధమ్ (అజ్మమ్) అజన్తి గచ్ఛన్తి యస్మింస్తం మార్గమ్ (అశ్వాః) ఆశుగామినః. ॥౨౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యద్యేఽగ్న్యాదయ ఇవేర్మాన్తాసః సిలికమధ్యమాసః శూరణాసో దివ్యాసోఽత్యా అశ్వాః శ్రేణిశో హంసా ఇవ యతన్తే దివ్యమజ్మం సమాక్షిషుస్తాన్ యూయం ప్రాప్నుత.॥౨౧॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యేషాం రాజపురుషాణాం సుశిక్షితా దివ్యగతయో విజయహేతవస్సద్యో గామినః ప్రేరణామనుగన్తారో హంసవద్ గతయోఽశ్వా అగ్న్యాదయః పదార్థా ఇవ కార్యసాధకాః సన్తి తే సర్వత్ర విజయమాప్నువన్తి. ॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్) అగ్ని మున్నగు పదార్థముల వలె నేవి (ఈర్మాన్తాసః) ప్రేరణమొనర్చబడిన కూర్చుండు స్థానములుగల (సిలికమధ్యమాసః) గద మున్నగు వానిచే దగిలియున్న మధ్యస్థానము గలవి (శూరణాసః) యుద్ధమునందు శీఘ్రముగ విజయమును గలిగించుటకు హేతువగు (దివ్యాసః) ఉత్తమ శిక్షితములగు (అత్యాః) నిరంతరము నడచు (అశ్వాః) త్వరగాములగు తురగములు (శ్రేణిశః) పంక్తులుగా జేరి (హంసా ఇవ) హంసల వలె (యతన్తే) ప్రయత్నమొనర్చునో, మరియు (దివ్యమ్) శుద్ధమైన (అజ్మమ్) మార్గమున (సమ్, ఆక్షిషుః) వ్యాప్తమగునో వానిని మీరు పొందుడు. ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజపురుషుల అశ్వములు చక్కని శిక్షణ, ఉత్తమగతి గలవిగ నుండునో మరియు అగ్ని మున్నగు వానివలె కార్యసాధకములో అవి సర్వత్ర విజయమును పొందును. ॥౨౧॥

21. O men possess horses fiery in spirit, with attractive places to sit on, thin bellied, qucik conquerors of battles, well trained, fast in motion, putting forth their strength like swans in lengthened order, and treading on pure paths!.

౧౫౯౮. తవేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, వాయవో దేవతాః, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరనిత్యం శరీరం ప్రాప్య కిం కార్య మిత్యాహ.

మానవు లనిత్య శరీరమును పొంది యేమిచేయవలెను?

౧౫౯౮ తవ శరీరం పతయిష్ణ్వర్వన్తవ చిత్తం వాతఽఇవ ధ్రజీమాన్।

తవ శృఙ్గాణి విష్ఠితా పురుత్రారణ్యేషు జర్భురాణా చరన్తి॥౨౨॥

ప. వి:- తవ, శరీరమ్, పతయిష్ణు, అర్వన్, తవ, చిత్తమ్, వాత ఇవేతి వాతః+ ఇవ, ధ్రజీమాన్, తవ, శృఙ్గాణి, విష్ఠితా, విష్ఠితేతి వి+ స్థితా, పురుత్రేతి పురు+ త్రా, అరణ్యేషు, జర్భురాణా, చరన్తి. ॥౨౨॥

పదార్థః :-(తవ) (శరీరమ్) (పతయిష్ణు) పతనశీలమ్ (అర్వన్) అశ్వ ఇవ వర్తమాన (తవ) (చిత్తమ్) అన్తఃకరణమ్ (వాత ఇవ) వాయువత్ (ధ్రజీమాన్) వేగవాన్ (తవ)

(శృఙ్గాణి) శృఙ్గాణీవోచ్ఛ్రితాని సేనాఙ్గాని (విష్ఠితా) విశేషేణ స్థితాని (పురుత్రా) పురుషు బహుషు (అరణ్యేషు) జఙ్గలేషు (జర్భురాణా) భృశం పోషకాని ధారకాణి (చరన్తి) గచ్ఛన్తి.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే అర్వన్ వీర! యస్య తవ పతయిష్ణు శరీరం తవ చిత్తం వాత ఇవ ధ్రజీమాన్ తవ పురుత్రారణ్యేషు జర్భురాణా విష్ఠితా శృఙ్గాణి చరన్తి స త్వం ధర్మమాచర.॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యే మనుష్యా అనిత్యేషు శరీరేషు స్థిత్వా నిత్యాని కార్యాణి సాధ్నువన్తి తేఽతులం సుఖమాప్నువన్తి. యే వనస్థాః పశవ ఇవ భృత్యాః సేనాశ్చ వర్త్తన్తే తేఽశ్వవత్సద్యోగామినో భూత్వా శత్రూన్ విజేతుం శక్నువన్తి.॥౨౨॥

పదార్థము :- (అర్వన్) అశ్వమువంటి వేగవంతుడవగు వీరుడా! (తవ) నీయొక్క (పతయిష్ణు) నాశవంతమగు (శరీరమ్) శరీరము (తవ) నీయొక్క (చిత్తమ్) అంతఃకరణ వృత్తి (వాత ఇవ) వాయువువలె (ధ్రజీమాన్) వేగవంతమగు, అనగా శీఘ్రముగా దూరస్థ విషయముల తత్త్వమునెరుగు (తవ) నీయొక్క (పురుత్రా) అనేక (అరణ్యేషు) అడవులందు (జర్భురాణా) శీఘ్రముగా ధారణ, పోషణము నొనర్చునట్టి (విష్ఠితా) విశేషముగా స్థిరమై యున్న (శృఙ్గాణి) శృంగములవలె ఉన్నతమగు సేనాంగములు (చరన్తి)చరించునట్టి నీవు ధర్మము నాచరించుము. ॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. అనిత్యశరీరములందుండియును నిత్యకార్యముల సాధించువారు అతుల సుఖములను పొందుదురు. వన్యపశువుల వంటి భృత్యులు మరియు సేనలు గలిగి అశ్వమువలె త్వరగామియైనవాడు శత్రువులను జయించుటకు సమర్థుడగును.॥౨౨॥

22. O brave person, thy body is mortal, but thy spirit is swift like the wind in motion. Thy soldiers are spread abroad in all directions, and being stout and strong move about in many wildernesses; follow thou the path of virtue!.

౧౫౯౯.ఉప ప్రేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, మనుష్యా దేవతాః, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కీదృశా విద్వాంసో హితైషిణ ఇత్యాహ.

విద్వాంసు లెటుల హితైషు లగుచున్నారను విషయ మీ మంత్రమందుండెను.

౧౫౯౯ ఉప ప్రాగాచ్ఛసనం వాజ్యర్వా దేవద్రీచా మనసా దీధ్యానః ।

అజః పురో నీయతే నాభిరస్యాను పశ్చాత్కవయో యన్తి రేభాః ॥౨౩॥

ప.వి:- ఉప, ప్ర, అగాత్, శసనమ్, వాజీ, అర్వా, దేవద్రీచా, మనసా, దీధ్యానః, అజః, పురః, నీయతే, నాభిః, అస్య, అను, పశ్చాత్, కవయః, యన్తి, రేభాః.॥౨౩॥

పదార్థః :-(ఉప) సామీప్యే ((ప్ర) (అగాత్) గచ్ఛన్తి (శసనమ్) శంసన్తి హింసన్తియస్మిన్త్రి స్తద్యుద్ధమ్ (వాజీ) వేగవాన్ (అర్వా) గన్తాఽశ్వః (దేవద్రీచా) దేవానఞ్చతా ప్రాప్నువతా (మనసా) (దీధ్యానః) దీప్యమానః సన్ (అజః) క్షేపణశీలః (పురః) (నీయతే) (నాభిః) మధ్యభాగః (అస్య) (అను) ఆనుకూల్యే (పశ్చాత్) (కవయః) మేధావినః(యన్తి) ప్రాప్నువన్తి (రేభాః) సర్వవిద్యాస్తోతారః. రేభ ఇతి స్తోతృనా...నిఘం. 3.౧౬. ॥౨౩॥

అన్వయః :-యో దీధ్యానోఽజో వాజ్యర్వా దేవద్రీచా మనసా శసనముప ప్రాగాత్ విద్వద్భిరస్య నాభిః పురో నీయతే తం పశ్చాత్ రేభాః కవయః అనుయన్తి. ॥౨౩॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసో దివ్యేన విచారేణ తురఙ్గాన్ సుశిక్ష్యాగ్న్యాదీన్సంసాధ్యైశ్వర్యం ప్రాప్నువన్తి తే జగద్ధితైషిణో భవన్తి.॥౨౩॥

పదార్థము :-(దీధ్యానః)చక్కని ప్రకాశవంతము (అజః) విసరివేయు (వాజీ) వేగవంతము (అర్వా) చురుకుదనము గల అశ్వము (దేవద్రీచా) విద్వాంసులను పొందుచు (మనసా)మనస్సుతో (శసనమ్) హింసతో గూడిన యుద్ధమును (ఉప, ప్ర, అగాత్) ఏది చక్కగా సమీపమున ప్రాప్తించుచున్నదో, విద్వాంసులద్వారా (అస్య) దీనియొక్క (నాభిః) మధ్యభాగము, అనగా వీపు (పురః) ముందు (నీయతే) పొందబడుచున్నదో, అనగా దానిపై స్వారియొనర్చెదరో, దానిని (పశ్చాత్) ఆ తురువాత (రేభాః) సమస్త విద్యలను స్తుతించు (కవయః) బుద్ధిశాలురు (అను, యన్తి) అనుకూలముగ పొందుచున్నారు.॥౨౩॥

భావార్థము :- ఏ విద్వాంసులు ఉత్తమాలోచనలద్వారా అశ్వములకు ఉత్తమ శిక్షణ నిచ్చి అగ్ని మున్నగు పదార్థములను సాధించుకొని ఐశ్వర్యములను పొందుచున్నారో వారు జగత్తునకు హితైషులగుదురు. ॥౨౩॥

23. The beautiful, lustrous, active fast, dexterous horse, in the company of the learned, merrily goes to the battle-field, The valiant ride on its abck, and the wise singing the praise of knowledge follow it.

౧౬౦౦.ఉప ప్రేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, మనుష్యో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః

కే జనా రాజ్యం శాసితుమర్హన్తీత్యాహ. ఏ జనులు రాజ్యశాసనము చేయుట కర్హు లను విషయము.

౧౬౦౦ ఉప ప్రాగాత్పరమం యత్సధస్థ మర్వాఀ౨॥ ఉఅచ్ఛా పితరం మాతరం చ। అద్యా దేవాఞ్జుష్టతమో హి గమ్యా౨

అథాశాస్తే దాశుషే వార్యాణి ॥౨౪॥

ప.వి:- ఉప, ప్ర, అగాత్, పరమమ్, యత్, సధస్థమితి సధ+స్థమ్, అర్వాన్, అచ్ఛ, పితరమ్, మాతరమ్, చ, అద్య, దేవాన్, జుష్టతమ ఇతి జుష్ట+తమః, హి, గమ్యాః, అథ, ఆ, శాస్తే, దాశుషే, వార్యాణి.॥౨౪॥

పదార్థః :- (ఉప) (ప్ర) (అగాత్) ప్రాప్నోతి (పరమమ్) (యత్) యః (సధస్థమ్) సహస్థానమ్ (అర్వాన్) జ్ఞానీ జనః. అత్ర నలోపాభావశ్ఛాన్దసః. (అచ్ఛ) సమ్యక్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (పితరమ్) జనకమ్ (మాతరమ్) జననీమ్ (చ) (అద్య) ఇదానీమ్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (దేవాన్) విదుషః (జుష్టతమః) అతిశయేన సేవితః (హి) ఖలు (గమ్యాః) ప్రాప్నుహి (అథ) (ఆ) సమన్తాత్ (శాస్తే) ఇచ్ఛతి (దాశుషే) దాత్రే (వార్యాణి) స్వీకార్యాణి భోగ్యవస్తూని.॥౨౪॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యద్యోఽర్వాన్ జుష్టతమస్సన్ పరమం సధస్థం పితరం మాతరం దేవాంశ్చాద్యా శాస్తేఽథ దాశుషే వార్యాణ్యుపప్రాగాత్ తం హి త్వమచ్ఛ గమ్యాః.॥౨౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే న్యాయవినయాభ్యాం పరోపకారాన్ కుర్వన్తి తే ఉత్తమం ఉత్తమం జన్మ శ్రేష్ఠాన్పదార్థాన్ విద్వాంసం పితరం విదుషీః మాతౄశ్చ ప్రాప్య విద్వద్భక్తా భూత్వా మహత్సుఖం ప్రాప్నుయుస్తే రాజ్యమనుశాసితుం శక్నుయుః.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (యత్) ఏ (అర్వాన్) జ్ఞాని (జుష్టతమః) గొప్పగాసేవించబడినవాడై (పరమమ్) ఉత్తమ (సధస్థమ్) స్నేహితుల స్థానమున (పితరమ్) తండ్రిని (మాతరమ్) తల్లిని (చ) మరియు (దేవాన్) విద్వాంసులను (అద్య) ఈ సమయమున (ఆ,శాస్తే) అధికముగా కాంక్షించునో (అథ) ఆ తరువాత (దాశుషే) దాతలకొరకు (వార్యాణి) స్వీకరించ మరియు భుజించదగిన పదార్థములను (ఉప, ప్ర, అగాత్) గౌరవముగా సమీపముననే పొందుచున్నాడో (హి) అటులనే (అచ్ఛా, గమ్యాః) మీరును చక్కగా పొందుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. న్యాయము, వినయములతో గూడ ఎవరు పరోపకారమొనర్చుచుందురో, వారు ఉత్తమోత్తమ జన్మలను, శ్రేష్ఠపదార్థములను, విద్వాంసులగు తల్లిదండ్రులను పొందినవారై విద్వాంసులను సేవించుచు గొప్ప సుఖములను పొందుచున్నారు. అట్టి వారే రాజ్యపరిపాలనకు అర్హులై యుందురు. ॥౨౪॥

24. The learned person, who being highly respected, longs for the eminent position of friends, educated father and mother and the sages, and exceedingly acquires eatables for the donor, deserves to be loved by all.

౧౬౦౧.సమిద్ధ ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ధార్మికాః కిం కుర్వన్తీత్యాహ. ధార్మికు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౬౦౧ సమిద్ధోఽఅద్య మనుషో దురోణే దేవో దేవాన్యజసి జాతవేదః ।

ఆ చ వహ మిత్రమహశ్చికిత్వాన్త్వం దూతః కవిరసి ప్రచేతాః ॥౧॥

ప.వి:- సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధః, అద్య, మనుషః, దురోణే, దేవః, దేవాన్, యజసి, జాతవేద ఇతి జాత+వేదః, ఆ, చ, వహ, మిత్రమహ ఇతి మిత్ర+మహః, చికిత్వాన్, త్వమ్, దూతః, కవిః, అసి, ప్రచేతా ఇతి ప్ర+చేతాః.॥౧॥

పదార్థః :- (సమిద్ధః) సమ్యక్ ప్రకాశితః (అద్య) ఇదానీమ్ (మనుషః) మననశీలః (దురోణే) గృహే (దేవః) విద్వాన్ (దేవాన్) విదుషో దివ్యగుణాన్ వా (యజసి) జఙ్గచ్ఛసే (జాతవేదః) ప్రాప్తప్రజ్ఞ (ఆ) (చ) (వహ) ప్రాప్నుహి (మిత్రమహః) మిత్రాణి మహయతి పూజయతి తత్సంబుద్ధౌ (చికిత్వాన్) విజ్ఞానవాన్ (త్వమ్) (దూతః) యో దునోతి తాపయతి దుష్టాన్సః (కవిః) క్రాన్తప్రజ్ఞో మేధావీ (అసి) (ప్రచేతాః) ప్రకృష్టశ్చేతః సంజ్ఞానమస్య సః.॥౧॥

అన్వయః :-హే జాతవేదో మిత్రమహో విద్వం స్త్వమద్య సమిద్ధోఽగ్నిరివ మనుషో దేవః సన్ యజసి చికిత్వాన్దూతః ప్రచేతాః కవిర్దురోణేఽసి స త్వం దేవాంశ్చావహ. ॥౧॥

భావార్థః :-యథాఽగ్నిర్దీపాదిరూపేణ గృహాణి ప్రకాశయతి తథా ధార్మికా విద్వాంసః స్వాని కులాని ప్రదీపయన్తి. యే సర్వైః సహ మిత్రవద్వర్తన్తే త ఏవ ధార్మికాః సన్తి ॥౧॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) ఉత్తమవిద్యలను పొందినట్టి (మిత్రమహః) మిత్రులను సత్కరించు విద్వాంసుడా! ఏ (త్వమ్) నీవు (అద్య) ఈ సమయమున (సమిద్ధః) చక్కగా ప్రకాశించు అగ్నివలె (మనుషః) మననశీలుడవు (దేవః) విద్వాంసుడవునై (యజసి) సంగతి యొనర్చుచున్నావో (చ) మరియు (చికిత్వాన్) విజ్ఞానవంతుడవు (దూతః) దుష్టులకు దుఃఖములను గలిగించువాడవు (ప్రచేతాః) ఉత్తమచైతన్యము గల(కవిః) సర్వవిషయములందును సాటిలేని బుద్ధి గలిగినవాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి నీవు (దురోణే) గృహమందు (దేవాన్) విద్వాంసులను లేక ఉత్తమ గుణములను (ఆ,వహ) చక్కగా పొందుము.॥౧॥

భావార్థము:- అగ్ని, దీపము యున్నగు వాని రూపములో గృహముల నెట్లు ప్రకాశితమొనర్చు చున్నదియో, అదేవిధముగ ధార్మిక విద్వాంసులు తమ వంశములను ప్రకాశపరచెదరు. అందరియెడల మిత్రులవలె వర్తించువారు ధర్మాత్ములైయుండెదరు. ॥౨౫॥

25. O wise person, respecter of friends, thou, this day, kindled like the illuminated fire, walkest in their company, as rellective, literary person. Rich in intellect, tormentor of the wicked, highly conscious, possessing unobstructed knowledge of all subjects, cultivate fully noble vitues in the house!

౧౬౦౨. తనూనపాదిత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౦౨ తనూనపాత్పథ ఋతస్య యానాన్మధ్వా సమఞ్జన్త్స్వదయా సుజిహ్వ।
మన్మాని ధీభిరుత యజ్ఞమృన్ధన్దేవత్రా చ కృణుహ్యధ్వరం నః ॥౨౬॥

ప.వి:- తనూనపాదితి తనూ+నపాత్, పథః, ఋతస్య, యానాన్, మధ్వా, సమఞ్జన్నితి సమ్+అఞ్జన్, స్వదయ, సుజిహ్వేతి సు+జిహ్వ, మన్మాని, ధీభిః, ఉత, యజ్ఞమ్, ఋన్ధన్, దేవత్రేతి దేవ+త్రా, చ, కృణుహి, అధ్వరమ్, నః.॥౨౬॥

పదార్థః :- (తనూనపాత్) యస్తనూర్విస్తృతాన్ పదార్థాన్ న పాతయతి తత్సమ్బుద్ధౌ (పథః) (ఋతస్య) సత్యస్య జలస్య వా (యానాన్) యాంతి యేషు తాన్ (మధ్వా) మాధుర్యేణ (సమఞ్జన్) సమ్యక్ ప్రకటీకుర్వన్ (స్వదయ) ఆస్వాదయ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (సుజిహ్వ) శోభనా జిహ్వా వాగ్వా యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (మన్మాని) యానాని (ధీభిః) ప్రజ్ఞాభిః కర్మభిర్వా (ఉత) అపి (యజ్ఞమ్) సఙ్గమనీయం వ్యవహారమ్ (ఋన్ధన్) సంసాధయన్ (దేవత్రా) దేవేషు విద్వత్సు స్థిత్వా (చ) (కృణుహి) కురు (అధ్వరమ్) అహింసనీయమ్ (నః) అస్మాకమ్.॥౨౬॥

అన్వయః :- హే సుజిహ్వ తనూనపాత్! త్వమృతస్య యానాన్పథోఽగ్నిరివ మధ్వా సమఞ్జన్స్వదయ ధీభిర్మన్మాన్యుత నోఽధ్వరం యజ్ఞమృన్ధన్దేవత్రా చ కృణుహి.॥౨౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ధార్మికైర్మనుష్యైః పథ్యౌషధసేవనేన

సుప్రకాశితైర్భవితవ్యమ్. ఆప్తేషు విద్వత్సు స్థిత్వా ప్రజ్ఞాః ప్రాప్యాహింసాఖ్యో ధర్మః సేవితవ్యః.॥౨౬॥

పదార్థము :-(సుజిహ్వ) చక్కని జిహ్వ లేక వాణితో గూడిన (తనూనపాత్) విస్తారమగు పదార్థములను పారవేయునట్టి విద్వాంసుడా! నీవు (ఋతస్య) సత్యము లేక జలమునందు (యానాన్) నడచునట్టి (పథః) మార్గములను అగ్నివలె (మధ్వా) మాధుర్యము, అనగా కోమల భావనుచే (సమఞ్జన్) ఉత్తమముగా నొనర్చుచు (స్వదయ) ఆస్వాదించుము, అనగా ప్రసన్నపరచుము (ధీభిః) బుద్ధిచే లేక కర్మలచే (మన్మాని) యానములను (ఉత) మరియు (నః) మాయొక్క (అధ్వరమ్) నష్టపరచరాని మరియు (యజ్ఞమ్) సంగతమొనర్పదగిన వ్యవహారము లను (ఋన్ధన్) చక్కగా సాధించుచు (చ) కూడ (దేవత్రా) విద్వాంసులయందు స్థితిమంతుడవై (కృణుహి) చేయుచుండుము. ॥౨౬॥

భావార్థము :-ధర్మాత్ములగు వారు పథ్యకర ఔషధపదార్థములను సేవించి శ్రేష్ఠులుగ రాణించవలెను. ఆప్తవిద్వాంసుల సేవలు చక్కగా నొనర్చుచుండవలయును. చక్కని బుద్ధులను పొంది అహింసారూపధర్మమును సేవించవలయును. ॥౨౬॥

26. O fair -tongued, preserver of various objects, make pleasant for all, the commendable paths of rectitude, with thy sweet sermon and excellent exposition. Develop the society and philosophical subjects with thy holy thoughts, and strengthen our innocuous worship through learned persons!.

౧౯౦౩.నరాశంసస్యేత్యస్య జగదిగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవత స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯౦౩ నరాశంసస్య మహిమానమేషాముప స్తోషామ యజతస్య యజ్ఞైః।
యే సుక్రతవః శుచయో ధియన్ధాః స్వదన్తి దేవా ఉభయాని హవ్యా ॥౨౭॥

ప.వి:- నరాశంసస్య, మహిమానమ్, ఏషామ్, ఉప, స్తోషామ, యజతస్య, యజ్ఞైః, యే, సుక్రతవ ఇతి సు+క్రతవః, శుచయః, ధియన్ధా ఇతి ధియమ్+ధాః, స్వదన్తి, దేవాః, ఉభయాని, హవ్యా.॥౨౭॥

పదార్థః :-(నరాశంసస్య) నరైః ప్రశంసితస్య (మహిమానమ్) మహత్త్వమ్ (ఏషామ్) (ఉప) (స్తోషామ్) ప్రశంసేమ. లేట్ ఉత్తమబహువచనే రూపమ్.(యజతస్య) సఙ్గన్తుం

యోగ్యస్య (యజ్ఞైః) సఙ్గాదిలక్షణైః (యే) (సుక్రతవః) శోభనప్రజ్ఞాకర్మాణః (శుచయః) పవిత్రాః (ధియన్ధాః) యే శ్రేష్ఠాం ప్రజ్ఞాముత్తమం కర్మ దధతి తే (స్వదన్తి) భుఞ్జతే (దేవాః) విద్వాంసః (ఉభయాని) శరీరాత్మ సుఖకరాణి (హవ్యా) హవ్యాని అత్తుమర్హాణి. ॥౨౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా వయం యే సుక్రతవః శుచయో ధియన్ధా దేవా ఉభయాని హవ్యా స్వదన్త్యేషాం యజ్ఞైర్నరాశంసస్య యజతస్య వ్యవహారస్య మహిమానముప స్తోషామ తథా యూయమపి కురుత. ॥౨౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యే స్వయం శుద్ధాః ప్రాజ్ఞా వేదశాస్త్రవిదో న భవన్తి తేఽన్యాన పి విదుషః పవిత్రాన్కర్తుం న శక్నువన్తి. యేషాం యాదృశా గుణా యాదృశాని కార్మాణి స్యుస్తాని ధర్మాత్మభిర్యథావత్ప్రశంసితవ్యాని. ॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (యే) ఏ (సుక్రతవః) శ్రేష్ఠమగు బుద్ధులు మరియు కర్మలు గల (శుచయః) పవిత్రమగు (ధియన్ధాః) శ్రేష్ఠమగు ధారణవతి యగు బుద్ధి మరియు కర్మను ధారణ మొనర్చునట్టి (దేవాః) విద్వాంసులు (ఉభయాని) శరీరము మరియు ఆత్మ రెండింటికి సుఖమును గలిగించు (హవ్యా) భుజించదగిన పదార్థములను (స్వదన్తి) భుజింతుమో (ఏషామ్) ఈ విద్వాంసుల (యజ్ఞైః) సత్సంగము అనెడి యజ్ఞములచే (నరాశంసస్య) మనుష్యులచే ప్రశంసనీయ (యజతస్య) సంగతియొనర్పదగిన వ్యవహారముల (మహిమానమ్) గొప్పదనమును (ఉపస్తోషామ్) సమీపమున ప్రశంసింతుమో, అట్లే మీరును నొనర్చుచుండుడు. ॥౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్వయముగా ఎవరు పవిత్రులు, బుద్ధిశాలురు, వేదశాస్త్రవేత్తలు నై యుండరో, వారు ఇతరులను విద్వాంసులు, పవిత్రులుగ నొనర్పజాలరు. ఎవని గుణ కర్మ స్వభావములు ఎట్లుండునో వానిని ధర్మాత్ములు యథార్థముగ ప్రశంసించవలెను. ॥౨౭॥

27. To these the pure, the most wise, the though - inspiring learned persons, who enjoy good conducive both to body and soul, who are worthy of veneration, respected by the people, and full of greatness, we offer admiration with deeds of devotion.

౧౬౦౪. ఆజుహ్వాన ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౦౪ ఆజుహ్వానఽఈడ్యో వన్ద్యశ్చాయాహ్యగ్నే వసుభిః సజోషాః। త్వం దేవానామసి యహ్వ హోతా సఽఏనాన్యక్షీషితో యజీయాన్॥౨౮॥

ప.వి:- ఆజుహ్వాన ఇత్యా+జుహ్వానః, ఈడ్యః, వన్ద్యః, చ, ఆ, యాహి, అగ్నే, వసుభిరితి వసు+భిః సజోషా ఇతి స+జోషాః, త్వమ్, దేవానామ్, అసి, యహ్వ, హోతా, సః, ఏనాన్, యక్షి, ఇషితః, యజీయాన్ ॥౨౮॥

పదార్థః:-(ఆజుహ్వానః) సమన్తాత్ స్పర్ధమానః (ఈడ్యః) ప్రశంసితుం యోగ్యః (వన్ద్యః) నమస్కరణీయః (చ) (ఆ) (యాహి) ఆగచ్ఛ (అగ్నే) పావకవత్పవిత్ర విద్వన్! (వసుభిః) వాసహేతుభూతైర్విద్వద్భిస్సహ (సజోషాః) సమానప్రీతిసేవినః (త్వమ్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (అసి) (యహ్వ) మహాగుణవిశిష్ట. యహ్వ ఇతి మహన్నామ...నిఘం. 3.3. (హోతా) దాతా (సః) (ఏనాన్) (యక్షి) సఙ్గచ్ఛ (ఇషితః) ప్రేరితః (యజీయాన్) అతిశయేన యష్టా సంగన్తా.॥౨౮॥

అన్వయః :- హే యహ్వాగ్నే! యస్త్వం దేవానాం హోతా యజీయానసి. ఇషితః సన్నేనాన్ యక్షి స త్వం వసుభిః సహ సజోషా ఆజుహ్వాన ఈడ్యో వన్ద్యశ్చైతానాయాహి.॥౨౮॥

భావార్థః :- యది మనుష్యాః పవిత్రాత్మానాం ప్రశంసితానాం విదుషాం సఙ్గేన స్వయం పవిత్రాత్మానో భవేయుస్తర్హి ధర్మాత్మానః సన్తః సర్వత్ర సత్కృతాః స్యుః.॥౨౮॥

పదార్థము :- (యహ్వ) మహా ఉత్తమగుణములతో గూడిన (అగ్నే) అగ్నివలె పవిత్రశాలివగు ఓ విద్వాంసుడా! ఏ (త్వమ్) నీవు (దేవానామ్) విద్వాంసులందు (హోతా) దానశీలుడవు (యజీయాన్) అతిగా కలిసియుండువాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (ఇషితః) ప్రేరణ మొనర్చబడిన (ఏనాన్) ఈ విద్వాంసుల (యక్షి) సాంగత్యమొనర్చుము (సః) అయితే నీవు (వసుభిః) నివసించుటకు హేతువగు విద్వాంసులతో గూడ (సజోషాః) సమానమగు ప్రీతిని నిర్వహించువారు (ఆజుహ్వానః) స్పర్ధ, ఈర్ష్యలు లేని (ఈడ్యః) ప్రశంసనీయులు (చ) మరియు (వన్ద్యః) నమస్కరించదగిన ఈ విద్వాంసుల వద్దకు (ఆ,యాహి) వచ్చుచు నుండుము.॥౨౮॥

భావార్థము :- ఏ మానవులు, పవిత్రాత్ములు ప్రశంసితులగు విద్వాంసుల సాంగత్యముచే స్వయముగా పవిత్రాత్ములైనచో వారు సర్వత్ర సత్కారమును పొందగలరు. ॥౨౮॥

28. O learned person, full of noble qualities, amongst scholars, thou art charitable and companionable. Walk in the company of these prompt scholars. Being lovely towards the learned, deserving praise and adoration, go near them!.

౧౬౦౨౯. ప్రాచీనమిత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అన్తరిక్షం దేవతా, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬.౦౪ ప్రాచీనం బర్హిః ప్రదిశా పృథివ్యా వస్తోరస్యా వృజ్యతేఽఅగ్రేఽఅహ్నామ్।
వ్యు ప్రథతే వితరం వరీయో దేవేభ్యోఽఅదితయే స్యోనమ్॥౪॥

ప.వి:- ప్రాచీనమ్, బర్హిః, ప్రదిశేతి ప్ర+దిశా, పృథివ్యాః, వస్తోః, అస్యాః, వృజ్యతే, అగ్రే, అహ్నామ్, వి. ఊఀ ఇత్యూఀ, ప్రథతే, వితరమితి వి+తరమ్, వరీయః, దేవేభ్యః, అదితయే, స్యోనమ్.॥౪॥

పదార్థః :-(ప్రాచీనమ్) ప్రాక్తనమ్ (బర్హిః) అన్తరిక్షవద్ వ్యాపకం బ్రహ్మ (ప్రదిశా) ప్రకృష్టయా దిశా నిర్దేశేన (పృథివ్యాః) భూమేః (వస్తోః) దినాత్ (అస్యాః) (వృజ్యతే) త్యజ్యతే (అగ్రే) ప్రాతఃసమయే (అహ్నామ్) దినానామ్ (వి) (ఉ) (ప్రథతే) ప్రకటయతి (వితరమ్) విశేషేణ సన్తారకమ్ (వరీయః) అతిశయేన వరణీయం వరమ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (అదితయే) అవినాశినే (స్యోనమ్) సుఖమ్. ॥౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యదస్యాః పృథివ్యా మధ్యే ప్రాచీనం బర్హిర్వస్తోర్వృజ్యతే అహ్నామగ్రే దేవేభ్య ఉ అదితయే వితరం వరీయః స్యోనం విప్రథతే తదస్మాభిః ప్రదిశా విజానీత ప్రాప్నుత చ. ॥౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే విద్వద్భ్యః సుఖం దదత్యస్తే సర్వోత్తమం సుఖం లభేరన్! యథాఽఽకాశం సర్వాసు దిక్షు పృథివ్యాదిషు చ వ్యాప్తమస్తి తథా జగదీశ్వరః సర్వత్ర వ్యాప్తోఽస్తి యే తమీదృశం పరమాత్మానం ప్రాతరుపాసతే తే ధర్మాత్మానః సన్తో విస్తీర్ణసుఖా జాయన్తే.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎయ్యది (అస్యాః) ఈ (పృథివ్యాః) భూమిపైన (ప్రాచీనమ్) సనాతనము (బర్హిః) అంతరిక్షము వంటి వ్యాపకుడగు బ్రహ్మ (వస్తోః) పగటి ప్రకాశమునందు (వృజ్యతే) వేరగుచు (అహ్నామ్) దినముల (అగ్రే,) ప్రారంభము ప్రాతఃకాలమందు (దేవేభ్యః) విద్వాంసుల (ఉ) మరియు (అదితయే) అవినాశి యగు ఆత్మకొరకు (వితరమ్) విశేషించి దుఃఖములనుండి తరింపజేయునట్టి (వరీయః) అతిశ్రేష్ఠమగు (స్యోనమ్) సుఖములను (వి,ప్రథతే) విశేషించి ప్రకట మొనర్చునో దానిని మీరు (ప్రదిశా) వేదశాస్త్రముల నిర్దేశముతో తెలిసికొనుడు మరియు ప్రాప్తి జేసికొనుడు.॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులకు సుఖముల నొసగు వారు సర్వోత్తమ సుఖములను పొందగలరు. ఎట్లు ఆకాశము సర్వదిశలందును మరియు

పృథివ్యాదులందును వ్యాప్తమై యున్నదో అట్లే జగదీశ్వరుడు సర్వత్రా వ్యాప్తమైయున్నాడు. ఇట్టి పరమేశ్వరు నెవరు ప్రాతః సాయంకాలములందు ఉపాసించెదరో వారు ధర్మాత్ములై విశేష సుఖములందు విహరించు వారగుదురు. ॥౨౯॥

29. O men, in this world, the immortal God, All - pervading like space, beyond the light of day, early in the morning before dawn, grants to the learned and immortal soul happiness that removes miseries and is most excellent. Know and realise Him following the instructions of the vedas!

౧౬౦౬.వ్యచస్వతీరిత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, స్త్రియో దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషౌ కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

మరల స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౬౦౬ వ్యచస్వతీరుర్వియా విశ్రయన్తాం పతిభ్యో న జనయః శుమ్భమానాః।

దేవీర్ద్వారో బృహతీర్విశ్వమిన్వా దేవేభ్యో భవత సుప్రాయణాః॥30॥

ప.వి:- వ్యచస్వతీః, ఉర్వియా, వి, శ్రయన్తామ్, పతిభ్య ఇతి పతి+భ్యః, న, జనయః, శుమ్భమానాః, దేవీః, ద్వారః, బృహతీః, విశ్వమిన్వా ఇతి విశ్వమ్+ ఇన్వాః, దేవేభ్యః, భవత, సుప్రాయణాః, సుప్రాయనా ఇతి సు+ప్రాయనాః.॥30॥

పదార్థః :-(వ్యచస్వతీః) శుభగుణేషు వ్యాప్తివంతీః (ఉర్వియా) బహుత్వేన (వి) (శ్రయన్తామ్) సేవన్తామ్ (పతిభ్యః) గృహీతపాణిభ్యః (న) ఇవ (జనయః) జాయాః (శుమ్భమానాః) సుశోభాయుక్తాః (దేవీః) దేదీప్యమానాః (ద్వారః) ద్వారోఽవకాశరూపాః (బృహతీః) మహతీః (విశ్వమిన్వాః) విశ్వవ్యవహారవ్యాపిన్యః (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యః (భవత) (సుప్రాయణాః) సుష్ఠుప్రకృష్టమయనం గృహం యాసు తాః.॥30॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా ఉర్వియా వ్యచస్వతీర్బృహతీర్విశ్వమిన్వాః సుప్రాయణా దేవీర్ద్వారో నేవ పతిభ్యో దేవేభ్యః శుమ్భమానా జనయః సర్వాన్ స్వస్వపతీన్ విశ్రయన్తాం తథా యూయం సర్వవిద్యాసు వ్యాపకా భవత.॥30॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా వ్యాపికా దిశోఽవకాశప్రదానేన

సర్వేషాం వ్యవహారసాధకత్వేనావన్దప్రదాః సన్తి తథైవ పరస్పరస్మిన్ప్రీతాః స్త్రీపురుషా దివ్యాని సుఖాని లబ్ధ్వాఽన్యేషాం హితకరాః స్యుః ॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ఉర్వియా) ఉత్తమ గుణములందాధిక్యతగల (వ్యచస్వతీః) వ్యాప్తిగల (బృహతీః) మహా (విశ్వమిన్వాః) సమస్త వ్యవహారములందు వ్యాప్తమైన (సుప్రాయణాః) ఉత్తమ గృహములు గలిగిన (దేవీః) ఆభూషణములచే ప్రకాశించు (ద్వారః) ద్వారములకు (న) సమముగు అవకాశముగల (పతిభ్యః) పాణిగ్రహణముచే వివాహమొనర్చుకొనిన (దేవేభ్యః) ఉత్తమ గుణవంతులగు పతులకొరకు (శుమ్భమానాః) ఉత్తమ శోభావంతముగ (జనయః) సమస్త మహిళారత్నములు తమతమ పతులను (వి, శ్రయన్తామ్) విశేషముగ సేవింతురో అట్లే మీరును సమస్త విద్యలందు వ్యాపకులు (భవత) అగుడు. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ విధముగా వ్యాపకమైయున్న దిశలు అవకాశమిచ్చునవి మరియు అన్నిటి వ్యవహారములకు సాధకములగుటచే ఆనందమునిచ్చునవి యగుచున్నవియో అదేవిధముగ పరస్పరము ప్రసన్నముగ నుండు సతీపతులు ఇతరులకును హితకారులుగా నుండుట శ్రేయస్కరము. ॥30॥

30. O men, learn all sciences, just as wives, highly cultured and virtuous, well experienced in all domestic dealings, dwellers in nice houses, decorated with ornaments, tall like doors, deck their beauty for their noble husbands, and serve them!.

౧౬౦౭. ఆ సుష్వయన్తీత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, స్త్రియో దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజప్రజా ధర్మమాహ. ఇపుడు రాజప్రజాధర్మవిషయము.

౧౬౦౭ ఆ సుష్వయన్తీ యజతేఽఉపాకేఽఉషాసానక్తా సదతాం ని యోనౌ ।

దివ్యే యోషణే బృహతీ సురుక్మేఽఅధి శ్రియꣳ శుక్రపిశం దధానే ॥౩౧॥

ప.వి:- ఆ, సుష్వయన్తీ, సుష్వయన్తీ ఇతి సు+స్వయన్తీ, యజతే ఇతి యజతే, ఉపాకే+ఇత్యుపాకే, ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసానక్తా, సదతామ్, ని, యోనౌ, దివ్యేఽఇతి దివ్యే, యోషణేఽఇతి యోషణే, బృహతీఽఇతి బృహతీ, సురుక్మే ఇతి సు+రుక్మే, అధి, శ్రియమ్, శుక్రపిశమితి శుక్ర+పిశమ్, దధానే ఇతి దధానే. ॥౩౧॥

పదార్థః :- (అ) సమన్తాత్ (సుష్వయన్తీ) సుష్ఠు శయానే ఇవ. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన పస్య స్థానే యః. (యజతే) సఙ్గచ్ఛతే (ఉపాకే) సన్నిహితే (ఉషాసానక్తా) రాత్రిదినే (సదతామ్) గచ్ఛతః (ని) నితరామ్ (యోనౌ) కాలాఖ్యే కారణే (దివ్యే) దివ్యగుణకర్మస్వభావే (యోషణే) స్త్రియావివ (బృహతీ) మహాన్త్యౌ (సురుక్మే) సుశోభమానే (అధి) ఉపరి (శ్రియమ్) శోభాం లక్ష్మీం వా (శుక్రపిశమ్) శుక్రం భాస్వరం పిశం తద్విపరీతం కృష్ణం చ (దధానే) ధారయన్త్యౌ.॥30॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ ! యది దివ్యే యోషణే ఇవ సురుక్మే బృహతీ అధిశ్రియం శుక్రపిశం చ దధానే సుష్వయన్తీ ఉపాకే ఉషాసానక్తా యోనౌ న్యా సదతాం తే భవాన్ యజతే తర్హ్యతులాం శ్రియం ప్రాప్నుయాత్. ॥30॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథా కాలేన సహ వర్తమానే రాత్రిదినే పరస్పరేణ సమ్బద్ధే విలక్షణస్వరూపేణ వర్తేతే తథా రాజప్రజే పరస్పరం ప్రీత్యా వర్తేయాతామ్.॥30॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఒకవేళ (దివ్య) ఉత్తమగుణ కర్మస్వభావములుగల (యోషణే) ఇరువురు మహిళల వలె (సురుక్మే) సుందర శోభావంతమగు (బృహతీ) గొప్ప (అ) అధికమగు (శ్రియమ్) శోభ మరియు లక్ష్మిని (శుక్రపిశమ్) ప్రకాశాంధకార రూపములను (దధానే) ధరించుచు (సుష్వయన్తీ) నిద్రించుచున్నవారివలె (ఉపాకే) సమీపస్థులగు (ఉషాసానక్తా) దివారాత్రములు (యోనౌ) కాలరూపకారణమునందు (ని, అ, సదతామ్) నిరంతరము ఉత్తమరీతిలో నడచునో వానిని (యజతే) సంగతమొనర్చుచున్నట్టైన మీరును అతుల శుభములను ప్రాప్తించుకొనువా రగుదురు. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము కలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా కాలముతో గూడియుండు దివారాత్రములు ఒండొంటిచే సంబంధముగల విలక్షణ స్వరూపముచే వర్తించుచున్నవియో ఆదేవిధముగ రాజు మరియు ప్రజలు పరస్పరము ప్రీతితో వర్తించవలెను.॥30॥

31. O learned person, acquire prosperity by properly using day and night, that move continuously in the wheel of time, each close to each, seated at their stations, assuming light and darkness, lofty, fair and radiant beauty like two women!.

౧౬౦౮. దైవ్యేత్యస్య జమదగ్నిరృషిః, విద్వాంసో దేవతాః, అర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ శిల్పిభిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. ఇపుడు శిల్పులు యేమిచేయవలెనను విషయము.

౧౬౦౮ దైవ్యా హోతారా ప్రథమా సువాచా మిమానా యజ్ఞం మనుషో యజధ్యై

ప్రచోదయన్తా విదథేషు కారూ ప్రాచీనం జ్యోతిః ప్రదిశా దిశన్తా ॥31॥

ప.వి:- దైవ్యా, హోతారా, ప్రథమా, సువాచేతి సు+వాచా, మిమానా, యజ్ఞమ్, మనుషః, యజధ్యై, ప్రచోదయన్తేతి ప్ర+చోదయన్తా, విదథేషు. కారూఇతి కారూ, ప్రాచీనమ్, జ్యోతిః, ప్రదిశేతి ప్ర+దిశా దిశన్తా.॥32॥

పదార్థః :-(దైవ్యా)దేవేషు కుశలౌ (హోతారా) దాతారౌ (ప్రథమా) ప్రఖ్యాతౌ (సువాచా) ప్రశస్తవాచౌ (మిమానా) విదధతౌ (యజ్ఞమ్) సంగతిమయమ్. (మనుషః) మనుష్యాన్) (యజధ్యై) యష్టుమ్ (ప్రచోదయన్తా) ప్రేరయన్తౌ (విదథేషు) విజ్ఞానేషు (కారూ) శిల్పినౌ (ప్రాచీనమ్) ప్రాక్తనమ్ (జ్యోతిః) శిల్పవిద్యాప్రకాశమ్ (ప్రదిశా) వేదాదిశాస్త్రప్రదేశేన నిర్దేశేన ప్రమాణేన (దిశన్తా) ఉపదిశన్తౌ.॥32॥

అన్వయః :-హేమనుష్యాః! యౌ దైవ్యా హోతారా ప్రథమా సువాచా మిమానా యజ్ఞం యజధ్యై మనుషో విదథేషు ప్రచోదయన్తా ప్రదిశా ప్రాచీనం జ్యోతిర్దిశన్తా కారూ భవేతాం తాభ్యాం శిల్పవిజ్ఞానశాస్త్ర మధ్యేయమ్. ॥32॥

భావార్థః :-అత్ర కారుశబ్దే ద్వివచనమధ్యాపకహస్తక్రియా శిక్షకాభిప్రాయమ్. యే శిల్పినః స్యుస్తే యావద్విజానీయుస్తావత్సర్వమన్యేభ్యః శిక్షయేయుః. యత ఉత్తరోత్తరం విద్యాసన్తతిర్వర్ధేత. ॥32॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎవరు (దైవ్యా) విద్వాంసులలో కుశలురు (హోతారా) దానశీలురు (ప్రథమా) ప్రసిద్ధులు (సువాచా) ప్రశంసనీయ వాణియుక్తులు (మిమానా) విధానవంతులు (యజ్ఞమ్) సంగతిరూపయజ్ఞమును (యజధ్యై) చేయుటకు (మనుషః) మనుష్యులను (విదథేషు) విజ్ఞానములందు (ప్రచోదయన్తా) ప్రేరణనొనర్చుచు (ప్రదిశా) వేదశాస్త్రప్రమాణములచే (ప్రాచీనమ్) సనాతనమ్మైన (జ్యోతిః) శిల్పవిద్యాప్రకాశమును (దిశన్తా) ఉపదేశమొనర్చుచు (కారూ) ఇరువురు శిల్పులు [ఇంజినీర్లు] ఉందురో, వారిద్వారా శిల్పవిజ్ఞానశాస్త్రమభ్యసించవలెను.॥32॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున 'కారూ' శబ్దమునందు అధ్యాపకుడు, హస్తకలా శిక్షకుడు ఈ యిరువురు శిల్పుల అభిప్రాయమున్నది. శిల్పియగువాడు తానెంత శిల్పకళను ఎరుగునో దానినంతయును ఇతర శిష్యుల కుపదేశించవలయును. అందువల్ల ఉత్తరోత్తరా శిల్పవిద్యాసంతతి అభివృద్ధిచెందగలదు. ॥32॥

32. O men, learn fine arts from two skilled persons, who are competent amongst the learned, charitable disposed, well - known, sweet - voiced, executors of projects, inducers of men in scientfic knowledge, and acts of sacrifie, preachers of the doctrines of the vedas, and expounders of mechanical knowledge!.

౧౬౦౯. ఆ న ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, వాగ్దేవతా, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౦౯ ఆ నో యజ్ఞం భారతీ తూయమేత్విడా మనుష్వదిహ చేతయన్తీ।
తిస్రో దేవీర్బర్హిరేదꣳస్యోనꣳ సరస్వతీ స్వపసః సదన్తు ॥33॥

ప.వి:– ఆ,నః, యజ్ఞమ్, భారతీ, తూయమ్, ఏతు, ఇడా, మనుష్వత్, ఇహ, చేతయన్తీ, తిస్రః, దేవీః, బర్హిః, ఆ, ఇదమ్, స్యోనమ్, సరస్వతీ, స్వపస+ ఇతి సు+అపసః, సదన్తు.॥33॥

పదార్థః :-(ఆ) సమన్తాత్ (నః) అస్మభ్యమ్ (యజ్ఞమ్) శిల్పవిద్యాప్రకాశమయమ్ (భారతీ) ఏతద్విద్యా ధారికా క్రియా (తూయమ్) వర్ధకమ్ (ఏతు) ప్రాప్నోతు (ఇడా) సుశిక్షితా మధురా వాక్ (మనుష్వత్) మానవవత్ (ఇహ) అస్మిన్ శిల్పవిద్యా గ్రహణవ్యవహారే (చేతయన్తీ) ప్రజ్ఞాపయన్తీ (తిస్రః) (దేవీః) దేదీప్యమానాః (బర్హిః) ప్రవృద్ధమ్ (ఆ) (ఇదమ్) (స్యోనమ్) సుఖకారకమ్ (సరస్వతీ) విజ్ఞానవతీ ప్రజ్ఞా (స్వపసః) సుష్ఠ్వపాంసి కర్మాణి యేషాన్తాన్ (సదన్తు) ప్రాపయన్తు.॥33॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యా భారతీ ఇడా సరస్వతీహ నస్తూయం యజ్ఞం మనుష్వచ్చేతయన్త్యస్మానైతు. ఇమాస్తిస్రో దేవీరిదం బర్హిః స్యోనం స్వపసోఽస్మా నా సదన్తు. ॥33॥

భావార్థః :-అత్ర శిల్పవ్యవహారే సుష్ఠూపదేశక్రియావిధిజ్ఞాపనం విద్యాధారణం చేష్యతే యదీమాః తిస్రోఽతీర్మనుష్యా గృహ్ణీయుస్తర్హి మహత్సుఖమశ్నువీరన్.॥33॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (భారతీ) శిల్పవిద్యను ధరించు క్రియను (ఇడా) చక్కని శిక్షిత మధురవాణి (సరస్వతీ) విజ్ఞానవంతమగు బుద్ధిని (ఇహ) ఈ శిల్పవిద్యయొక్క గ్రహణరూప వ్యవహారమునందు (నః) మమ్ము (తూయమ్) వృద్ధివంతమైన (యజ్ఞమ్) శిల్పవిద్యా ప్రకాశరూప యజ్ఞమును (మనుష్వత్) మనుష్యునివలె (చేతయన్తీ) బోధపరచునదై మాకు (ఆ,ఏతు) అన్నివైపులనుండి లభించుగాక! ఈ పూర్వోక్తమగు (తిస్రః) మూడు (దేవీః) ప్రకాశవంతమగు (ఇదమ్) ఇట్టి (బర్హిః) గొప్పదగు (స్యోనమ్) సుఖకారక కార్యమును (స్వపసః) శ్రేష్ఠకర్మవంతులమగు మాకు (ఆ,సదన్తు) చక్కగా ప్రాప్తింపజేయుడు.॥33॥

భావార్థము :- ఈ శిల్పవ్యవహారమున చక్కని ఉపదేశము క్రియావిధిని బోధించుట మరియు విద్యాధారణము అభీష్టమై యున్నది. ఒకవేళ ఈ మూడు విధులను మనుష్యులు గ్రహించినచో గొప్పసుఖముల ననుభవించగలరు.॥33॥

33. May Bharati, Ida, Saraswati in this mechanical work, come unto us from all sides, speedily expounding the secrets of mechanical science, like a thoughtful person. May these three intellectual forces, guide us, the performers of nice enterprises, in this mighty project, the source of comfort.

౧౬౧౦. య ఇమ ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౦ యఽఇమే ద్యావాపృథివీ జనిత్రీ రూపైరపింశద్భువనాని విశ్వా।

తమద్య హోతరిషితో యజీయాన్దేవం త్వష్టారమిహ యక్షి విద్వాన్॥౩౪॥

ప. వి:- యః, ఇమే ఇతీమే, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, జనిత్రీఽఇతి జనిత్రీ, రూపైః, అపింశత్, భువనాని, విశ్వా, తమ్, అద్య, హోతః, ఇషితః, యజీయాన్, దేవమ్, త్వష్టారమ్, ఇహ, యక్షి, విద్వాన్. ॥౩౪॥

పదార్థః :-(యః) విద్వాన్ (ఇమే) ప్రత్యక్షే (ద్యావాపృథివీ) విద్యుద్భూమి (జనిత్రీ) అనేక కార్యోత్పాదికే (రూపైః) విచిత్రాభిరాకృతిభిః (అపింశత్) అవయవయతి (భువనాని) లోకాన్ (విశ్వా) విశ్వాని సర్వాన్ (తమ్) (అద్య) ఇదానీమ్ (హోతః) ఆదాతః (ఇషితః) ప్రేరితః (యజీయాన్) అతిశయేన యష్టా సఙ్గన్తా (దేవమ్) (త్వష్టారమ్) వియోగ సంయోగాదికర్తారమ్ (ఇహ) అస్మిన్ వ్యవహారే (యక్షి) సఙ్గచ్ఛసే (విద్వాన్) సర్వతో విద్యాప్తః.॥౩౪॥

అన్వయః :-హే హోతర్యో యజీయానిషితో విద్వాన్యథేశ్వర ఇహ రూపైరిమే జనిత్రీద్యావాపృథివీ విశ్వా భువనాన్యపింశత్ తథా తం త్వష్టారం దేవమద్య త్వం యక్షి తస్మాత్సత్కర్తవ్యోఽసి.॥౩౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యస్యాం సృష్టౌ పరమాత్మనో రచనావిశేషాన్ విజ్ఞాయ తథైవ శిల్పవిద్యా సంప్రయోజ్యా.॥౩౪॥

పదార్థము :-(హోతః) గ్రహణమొనర్చు మానవా! (యః) నీవు (యజీయాన్) అతిగా సత్సంగ మొనర్చువాడవు (ఇషితః) ప్రేరణమొనర్చబడిన (విద్వాన్) అన్నిదిశలనుండి విద్యలను గ్రహించు విద్వాంసునివలె పరమేశ్వరుడు (ఇహ) ఈ వ్యవహారమునందు (రూపైః) చిత్రవిచిత్ర ఆకారములతో (ఇమే) ఈ (జనిత్రీ)

అనేక కార్యముల నుత్పన్నమొనర్చు (ద్యావాపృథివీ) విద్యుత్తు మరియు పృథివి మున్నగు (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకములకు (అపింశత్) అవయువరూపమునిచ్చునో, అట్లే (తమ్) అట్టి (త్వష్టారమ్) సంయోగవియోగముల, అనగా ఉత్పత్తి, ప్రలయము నొనర్చు (దేవమ్) పరమేశ్వరుని (అద్య) నేడు నీవు (యక్షి) సంగతమొనర్చు చున్నావు. కావున నీవు సత్కారార్హుడవై యున్నావు.॥34॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులీ సృష్టియందు పరమాత్ముని రచనా విశేషములను చక్కగా దెలిసికొని అదేవిధముగ శిల్పవిద్యను ప్రయోగించవలెను.॥34॥

34.O seeker after knowledge, extremely fond of companionship, urged, receiving education from every where, thou deservest homage, as thou always rememberest that God, Who, in this world, creates different spheres, these Earth and Sun, the progenitors of various actions and brings about the creation and dissolution of the universe!.

౧౬౧౧.ఉపావసృజేత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ప్రత్యృతు హోతవ్యమిత్యాహ.

ప్రతి ఋతువునందు హోమము చేయవలయునను విషయము.

౧౬౧౧ ఉపావసృజ త్మన్యా సమఞ్జన్దేవానాం పాథ ఋతుథా హవీꣳషి

వనస్పతిః శమితా దేవోఽ అగ్నిః స్వదన్తు హవ్యం మధునా ఘృతేన ॥35॥

ప.వి:- ఉపావసృజేత్యుప+అవసృజ, త్మన్యా, సమఞ్జన్నితి సమ్+అఞ్జన్, దేవానామ్, పాథః, ఋతుథేత్యృతు+థా, హవీꣳషి, వనస్పతిః, శమితా, దేవః, అగ్నిః, స్వదన్తు, హవ్యమ్, మధునా, ఘృతేన.॥35॥

పదార్థః :-(ఉపావసృజ) యథావద్దేహి (త్మన్యా) ఆత్మనా (సమఞ్జన్) సమ్యక్ మిశ్రీకుర్వన్ (దేవానామ్) విదుషాం (పాథః) భోగ్యమన్నాదికమ్ (ఋతుథా) ఋతౌ (హవీంషి) ఆదాతవ్యాని (వనస్పతిః) కిరణానాం స్వామీ (శమితా) శాన్తికరః (దేవః) దివ్యగుణో పేతః (అగ్నిః) పావకః (స్వదన్తు) ప్రాప్నువన్తు (హవ్యమ్) అత్తవ్యమ్ (మధునా) మధురాదిరసేన (ఘృతేన) ఘృతాదినా.॥35॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం దేవానాం పాథో మధునా ఘృతేన సమఞ్జన్ త్మన్యా హవీంషి ఋతుథోపావసృజ తేన త్వయా దత్తం హవ్యం వనస్పతిః సమితాదేవోఽగ్నిశ్చ స్వదన్తు.॥35॥

భావార్థః :- మనుష్యైః శుద్ధానాం పదార్థానామృతావృతౌ హోమః కర్తవ్యో యేన తద్ధుతం ద్రవ్యం సూక్ష్మం భూత్వా క్రమేణాగ్నిసూర్యమేఘాన్ ప్రాప్య వృష్టిద్వారా సర్వోపకారి స్యాత్.॥౩౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (దేవానామ్) విద్వాంసులు (పాథః) భుజించదగిన అన్నాదులను (మధునా) మృదుమధురాది రసయుక్తమగు (ఘృతేన) నేయి మున్నగు వానితో (సమఞ్జన్) చక్కగా కలుపుచు (త్మన్యా) నీ యాత్మచే (హవింషి) స్వీకరించ, భుజించదగిన పదార్థములను(ఋతుథా) ప్రతిఋతువునందును (ఉపావసృజ) యథావతుగ నీయుము అనగా హోమమొనర్చుము. నీవు సమర్పించినట్టి (హవ్యమ్) భుజించదగిన పదార్థములను (వనస్పతిః) కిరణముల స్వామియగు సూర్యుడు (శమితా) శాంతికర్త (దేవః) ఉత్తమ గుణవంతములగు మేఘములు మరియు (అగ్నిః) అగ్ని (స్వదన్తు) పొందునుగాక, అనగా హవనమొనర్చిన పదార్థములు ఆతనిని చేరుగాక!॥౩౫॥

భావార్థము :- మానవులు విశుద్ధపదార్థములను ప్రతిఋతువునందును హోమమొనర్చవలయును. అందువలన హవ్యద్రవ్యములు సూక్ష్మరూపమున క్రమముగ అగ్ని, సూర్యుడు, మేఘములను పొంది వర్షముద్వారా ఎల్లరకుపకారకము లగును. ॥౩౫॥

35. O learned person, put into fire, at different seasons with devotion, in the form of oblations, eatables mixed with honey and butter, fit to be taken by the learned. May the Sun, cloud and fire receive thy oblations!.

౧౬౧౨.సద్య ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృగ్జనః సర్వానానన్దయతీత్యాహ.

మానవుడెట్లు సమస్తమున కానందము కలుగజేయుచున్నాడను విషయము.

౧౬౧౨ సద్యో జాతో వ్యమిమీత యజ్ఞమగ్నిర్దేవానామభవత్పురోగాః।
అస్య హోతుః ప్రదిశ్యృతస్య వాచి స్వాహాకృతం హవిరదన్తు దేవాః॥౩౬॥

ప.వి:- సద్యః, జాతః, వి, అమిమీత, యజ్ఞమ్, అగ్నిః, దేవానామ్, అభవత్, పురోగా ఇతి పురః+గాః, అస్య, హోతుః, ప్రదిశీతి ప్ర+దిశి, ఋతస్య, వాచి, స్వాహాకృతమితి స్వాహా+కృతమ్, హవిః, అదంతు, దేవాః.॥౩౬॥

పదార్థః :- (సద్యః) శీఘ్రమ్ (జాతః) ప్రకటీభూతః సన్ (వి) విశేషేణ (అమిమీత) మిమీతే (యజ్ఞమ్) అనేకవిధవ్యవహారమ్ (అగ్నిః) విద్యాప్రకాశితో విద్వాన్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (అభవత్) భవతి (పురోగాః) అగ్రగామీ (అస్య) (హోతుః) అదాతుః (ప్రదిశి) ప్రదిశన్తి యయా తస్యామ్ (ఋతస్య) సత్యస్య (వాచి)వాణ్యామ్ (స్వాహాకృతమ్) సత్యేన నిష్పాదితం కృతహోమం వా (హవిః)అత్తవ్యమన్నాదికమ్ (అదన్తు) భుఞ్జతామ్ (దేవాః) విద్వాంసః. ॥౩౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యస్సద్యో జాతోఽగ్నిర్హోతుర్ఋతస్య ప్రదిశి వాచి యజ్ఞం వ్యమిమీత దేవానాం పురోగా అభవదస్య స్వాహాకృతం హవిర్దేవా అదన్తు తం సర్వోపరి విరాజమానం మన్యధ్వమ్.॥౩౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యః సర్వేషాం ప్రకాశకానాం మధ్యే ప్రకాశకోఽస్తి తథా యో విద్వత్సు విద్వాన్సర్వోపకారీ జనో భవతి స ఏవ సర్వేషామానన్దస్య భోజయితా భవతి.॥౩౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సద్యః) శీఘ్రముగ (జాతః) ప్రఖ్యాతముగు (అగ్నిః) విద్యచే ప్రకాశించు విద్వాంసుడు (హోతుః) గ్రహణమొనర్చువాని (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (ప్రదిశి) నిర్దేశించువాని (వాచి) వాణియందు (యజ్ఞమ్) అనేక విధములగు వ్యవహారములను (వి,అమిమీత) విశేషముగ నిర్మాణమొనర్చును. మరియు (దేవానామ్) విద్వాంసులందు (పురోగాః) అగ్రగామి (అభవత్) అగును (అస్య) దీని (స్వాహాకృతమ్) సత్యవ్యవహారము సాధించిన లేక హోమమొనర్చిన పిదప మిగిలియున్న (హవిః) భుజించదగిన అన్నాదులను (దేవాః) ఏ విద్వాంసులు (అదన్తు)భుజించెదరో, వారిని సర్వోన్నతుడై యున్న విద్వాంసునిగా నెంచుము. ॥౩౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా సూర్యుడు సమస్త ప్రకాశక పదార్థములమధ్య ప్రకాశమానుడై యున్నాడో, అదేవిధముగ ఏ విద్వాంసుడు అందరికి ఉపకారవంతుడగు చున్నాడో, ఆతడే ఎల్లరకును ఆనందము ననుభవింపజేయువా డగుచున్నాడు.॥౩౬॥

36. The enlightened person, who speedily attains to fame, and manages different transactions, with truth-imbued of words of a learned fellow, and precedes scholars, and the remnants of whose properly performed homa are eaten by the learned, deserves all round veneration.

౧౬౧౩.కేతుమిత్యస్య మధుఛన్దా ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః

ఆప్తాః కీదృశా ఇత్యాహ. ఆప్తు లెటులుందురను విషయము.

౧౬౧౩ కేతుం కృణ్వన్నకేతవే పేశో మర్యా అపేశసే।
సముషద్భిరజాయథాః॥౩౭॥

ప.వి:- కేతుమ్, కృణ్వన్, అకేతవే, పేశః, మర్యాః, అపేశసే, సమ్, ఉషద్భిరిత్యుషత్ + భిః, అజాయథాః.॥౩౭॥

పదార్థః :-(కేతుమ్) ప్రజ్ఞామ్. కేతురితి ప్రజ్ఞా నా...నిఘం. ౩.౯. (కృణ్వన్) కుర్వన్ (అకేతవే) అవిద్యమానప్రజ్ఞాయ జనాయ (పేశః) హిరణ్యమ్ పేశ ఇతి హిరణ్యనా...నిఘం.౧.౨. (మర్యాః) మనుష్యాః (అపేశసే) అవిద్యమానం పేశః సువర్ణం యస్య తస్మై నరాయ (సమ్) సమ్యక్ (ఉషద్భిః) య ఉషన్తి హవి ర్దహన్తి తైర్యజమానైః (అజాయథాః). ॥౩౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా మర్యా అపేశసే పేశో ऽ కేతవే కేతుం కుర్వన్తి తైరుషద్భిః సహ ప్రజ్ఞాం శ్రియం చ కృణ్వన్ సన్త్వం సమజాయథాః.॥౩౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. త ఏవ ఆప్తా యే స్వాత్మవదన్యేషామపి సుఖమిచ్ఛన్తి తేషామేవ సంగేన విద్యాప్రాప్తి రవిద్యాహానిః శ్రియో లాభో దరిద్రతాయా వినాశశ్చ భవతి.॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (మర్యాః) మానవులు (అపేశసే) సువర్ణములేనివారికి (పేశః) సువర్ణమును మరియు (అకేతవే) బుద్ధిలేనివారికి (కేతుమ్) బుద్ధిని గలిగించెదరో, అట్టి (ఉషద్భిః) హోమమొనర్చు యజమానులకు నీవు కూడ బుద్ధి మరియు ధనమును (కృణ్వన్) కలిగించుచు (సమ్, అజాయతాః) చక్కగా ప్రసిద్ధిని పొందుము.॥౩౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. తన ఆత్మవలె ఇతరుల సుఖమును గోరువారే ఆప్తులు. అట్టివారి సాంగత్యముచేతనే విద్యాప్రాప్తి మరియు అవిద్యను దూరపరచుట, ధనలాభము, దరిద్రనాశమును గలుగ గలదని దలపవలయును. ॥౩౭॥

37. O men, making the illiterate, literate, the poor, rich, shine, with the beams of knowledge.

౧౬౧౪. జీమూతస్యేవేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, విద్వాన్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పీరా రాజపురుషాః కిం కుర్యురిత్యాహ. వీరులైన రాజపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౬౧౪ జీమూతస్యేవ భవతి ప్రతీకం యద్వర్మీ యాతి సమదాముపస్థే।
అనావిద్ధయా తన్వా జయ త్వꣳస త్వా వర్మణో మహిమా పిపర్తు॥38॥

ప.వి:- జీమూతస్యేవేతి జీమూతస్య+ ఇవ, భవతి, ప్రతీకమ్, యత్, వర్మీ, యాతి, సమదామితి స+మదామ్, ఉపస్థ ఇత్యుప+ స్థే, అనావిద్ధయా, తన్వా, జయ, త్వమ్, సః, త్వా, వర్మణః, మహిమా, పిపర్తు.॥38॥

పదార్థః :- (జీమూతస్యేవ) యథా మేఘస్య (భవతి) (ప్రతీకమ్) యేన ప్రత్యేతి తల్లిఙ్గమ్ (యత్) (వర్మీ) కవచవాన్ (యాతి) ప్రాప్నోతి (సమదామ్) సహ మదేన హర్షేణ వర్తన్తే యత్ర యుద్ధేషు తేషామ్ (ఉపస్థే) సమీపే (అనావిద్ధయా) అప్రాప్తక్షతయా (తన్వా) శరీరేణ (జయ) (త్వమ్) (సః) (త్వా) త్వామ్ (వర్మణః) రక్షణస్య (మహిమా) మహత్త్వమ్ (పిపర్తు) పాలయతు.॥38॥

అన్వయః :-యద్యో వర్మ్యనావిద్ధయా తన్వా సమదాముపస్థే ప్రతీకం యాతి స జీమూతస్యేవ విద్యుద్భవతి. హే విద్వన్! యస్త్వా వర్మణో మహిమా పిపర్తు స త్వం శత్రూన్ జయ.॥38॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా మేఘస్య సేనా సూర్యప్రకాశమావృణోతి తథా కవచాదినా శరీరమావృణుయాత్. యథా సమీపస్థయోః సూర్యమేఘయోః సంగ్రామే భవతి తథైవ వీరై రాజపురుషై ర్యోద్ధవ్యమ్. సర్వతో రక్షాపి విధేయా.॥38॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ (వర్మీ) కవచధారియగు యోధుడు (అనావిద్ధయా) ఏ మాత్రము గాయము తగలనట్టి (తన్వా) శరీరముతో (సమదామ్) ఆనందముగా పాల్గొనిన యుద్ధముల (ఉపస్థే) సమీపమున (ప్రతీకమ్) నిశ్చయించుకొనిన చిహ్నమును (యాతి) ప్రాప్తించునో (సః) అట్టి వాడు (జీమూతస్యేవ) మేఘములందు విద్యుదున్నట్లు (భవతి) ఉండును. ఓ విద్వాంసుడా! ఏ (త్వా) నీకు (వర్మణః) రక్షణమునకు (మహిమా) మహత్త్వము (పిపర్తు) పాలించునో అట్టి (త్వమ్) నీవు శత్రువులను (జయ) జయించుము.॥38॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ మేఘసమూహములు సూర్యప్రకాశమును కప్పివేయునో, అదేవిధముగ శరీరమును కవచము మున్నగువానితో రణమునందు కప్పియుంచవలయును. ఏవిధముగా సమీపస్థమేఘములు మరియు సూర్యునియందు సంగ్రామము జరుగునో అదే విధముగా వీరులగు రాజపురుషులు యుద్ధము మరియు రక్షణముకూడ యొనర్చుకొనుట తప్పనిసరియై యున్నది.॥38॥

38. The warrior's look is like the thunderous ram-cloud, when, armed with mail, he seeks the lap of battle. Be thou victorious with unwounded body, and let the strength of thy armour save thee.

౨౯.౩౯. ధన్వనేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౨౯.౩౯ ధన్వనా గా ధన్వనాజిం జయేమ ధన్వనా తీవ్రాః సమదో జయేమ ।

ధనుః శత్రోరపకామం కృణోతి ధన్వనా సర్వాః ప్రదిశో జయేమ ॥౩౯॥

ప.వి:- ధన్వనా, గాః, ధన్వనా, ఆజిమ్, జయేమ, ధన్వనా, తీవ్రాః, సమద ఇతి స+మదః, జయేమ, ధనుః, శత్రోః, అపకామమిత్యప+ కామమ్, కృణోతి, ధన్వనా, సర్వాః, ప్రదిశ ఇతి ప్ర+దిశః, జయేమ.॥౩౯॥

పదార్థః :-(ధన్వనా) ధనురాదిశస్త్రాస్త్రవిశేషేణ (గాః) పృథివీః (ధన్వనా) (ఆజిమ్) సఙ్గ్రామమ్. ఆజావితి సఙ్గ్రామనా...నిఘం.౨.౧౭. (జయేమ) (ధన్వనా) శతఘ్న్యాదిభిః శస్త్రైః (తీవ్రాః) తీవ్రవేగవతీః శత్రూణాం సేనాః (సమదః) మదేన సహ వర్తమానాః (జయేమ) (ధనుః) శస్త్రాస్త్రమ్ (శత్రోః) అరేః (అపకామమ్) అపగతశ్చాసౌ కామశ్చ తమ్ (కృణోతి) కరోతి (ధన్వనా) (సర్వాః) (ప్రదిశః) దిశోపదిశః (జయేమ).॥౩౯॥

అన్వయః :- హే వీరాః! యథా వయం యద్ధనుః శత్రోరపకామం కృణోతి. తేన ధన్వనా గా ధన్వనాఽఽజిం చ జయేమ. ధన్వనా తీవ్రాః సమదో జయేమ. ధన్వనా సర్వాః ప్రదిశో జయేమ. తథా యూయమప్యేతేన జయత.॥౩౯॥

భావార్థః :- యది మనుష్యా ధనుర్వేదవిజ్ఞానక్రియాకుశలా భవేయుస్తర్హి సర్వత్రైవ తేషాం విజయః ప్రకాశేత యది విద్యావినయశౌర్యాదిగుణైర్భూగోలైకరాజ్యమిచ్ఛేయుస్తర్హి కిమప్యశక్యం న స్యాత్.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ వీరపురుషులారా! మేమెట్లు (ధనుః) అస్త్ర శస్త్రములచే (శత్రోః) శత్రువుల (అపకామమ్) కామితములను భంగము (కృణోతి) చేయుదుమో అట్లే (ధన్వనా) ధనుస్సులు మున్నగు విశేష అస్త్రశస్త్రములచే (గాః) భూములను మరియు (ధన్వనా) పై దెలిపిన శస్త్రాస్త్ర విశేషములతో (ఆజిమ్) సంగ్రామమును (జయేమ) జయించవలెను (ధన్వనా) ఫిరంగులు మున్నగు అస్త్రశస్త్రములతో (తీవ్రాః)

తీవ్రవేగవంతముగ (సమదః) ఆనందమునందు మునిగియున్న శత్రుసైన్యములను (జయేమ) జయించవలెను (ధన్వనా) ధనువులచే (సర్వాః) సమస్త (ప్రదిశః) దిశలు, ప్రదిశలను (జయేమ) జయించునట్లే మీరును ధనురాదులచే శత్రువులను జయించుడు.॥౩౯॥

భావార్థము:- ధనుర్వేద విజ్ఞాన క్రియలందు కుశలురగువారు తమ విజయము నంతట ప్రకాశింప జేయుదురు. విద్య, వినయము, శూరత్వము మున్నగు సద్గుణములచే విలసిల్లువారు భూగోళమంతటిని ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ పాలించవలయుననుకొన్న వారికది అశక్య విషయముగాదు.॥౩౯॥

39. With military weapons let us win the earth, with them the battle, with cannon let us win the ease-loving army of our foes. War-like weapons destroy the ambitions of the foeman. Armed with the bow may we subdue all regions.

౧౬౧౬ వక్ష్యన్తీవేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవాతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౬ వక్ష్యన్తీవేదాగనీగన్తి కర్ణం ప్రియఌసఖాయం పరిషస్వజానా ।

యోషేవ శిఙ్క్తే వితతాధి ధన్వఞ్జ్యా ఇయఌసమనే పారయన్తీ ॥౪౦॥

ప. వి:– వక్ష్యన్తీవేతి వక్ష్యన్తీ + ఇవ, ఇత్, ఆగనీగన్తి, కర్ణమ్, ప్రియమ్, సఖాయమ్ పరిషస్వజానా, పరిషస్వజానేతి పరి+సస్వజానా, యోషేవేతి యోషా+ ఇవ, శిఙ్క్తే, వితతేతి వి+తతా, అధి, ధన్వన్, జ్యా, ఇయమ్, సమనే, పారయన్తీ.॥౪౦॥

పదార్థః :-(వక్ష్యన్తీవ) యథా వదిష్యన్తీ విదుషీ స్త్రీ తథా (ఇత్) ఏవ (ఆగనీగన్తి) భృశం బోధం ప్రాపయన్తి (కర్ణమ్) శ్రుతస్తుతిమ్ (ప్రియమ్) కమనీయమ్ (సఖాయమ్) సుహృద్వద్వర్తమానమ్ (పరిషస్వజానా) పరితః సర్వతః సంగం కుర్వాణా (యోషేవ) స్త్రీ (శిఙ్క్తే) శబ్దయతి (వితతా) విస్తృతా (అధి) ఉపరి (ధన్వన్) ధన్వని (జ్యా) ప్రత్యఞ్చా (ఇయమ్) (సమనే) సఙ్గ్రామే (పారయన్తీ) విజయం ప్రాపయన్తీ. ॥౪౦॥

అన్వయః :- హే వీరాః! యేయం వితతా ధన్వన్నధి జ్యా వక్ష్యన్తీవేదాగనీగన్తి కర్ణం ప్రియం సఖాయం పతిం పరిషస్వజానా యోషేవ శిఙ్క్తే సమనే పారయన్తీ వర్తతే తాన్నిర్మాతుం బద్ధుం చాలయితుం చ విజానీత.॥౪౦॥

భావార్థః :-అత్ర ద్వ్యుపమాలంకారౌ. యది మనుష్యా ధనుర్జ్యాదిశస్త్రాస్త్రరచనసమ్బన్ధ చాలనక్రియా విజ్ఞాయేరన్ తర్హీమాముపదేశికాం మాతరమివ సుఖప్రదాం పత్నీం విజయసుఖం చ ప్రాప్నుయుః.॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ వీరులారా! ఏ (ఇయమ్) ఈ (వితతా) విస్తారయుక్తమగు (ధన్వన్) ధనువులయందు (అధి) పైన బిగించినట్టి (జ్యా) అల్లెత్రాటిని (వక్ష్యన్తీవ) చెప్పుటకు సిద్ధమైనట్టి విదుషీరత్నము వలె (ఇత్) మాత్రమే (ఆగనీగన్తి) శీఘ్రముగా బోధించుము. ఎట్లు (కర్ణమ్) ఎవనిస్తుతి వినవలయునో (ప్రియమ్) ప్రియమైన (సఖాయమ్) మిత్రునివలెనున్న పతిని (పరిషస్వజానా) అన్ని దిశలనుండి సంగతమొనర్చుచు (యోషేవ) స్త్రీలు పలుకుచున్నట్లు (శింక్తే) శబ్దమొనర్చు (సమనే) సంగ్రామములందు (పారయన్తీ) విజయమును గలిగించుదానిని నిర్మించుట ధరించుట, ప్రయోగించుట నెరుగుము.॥౪౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున రెండుపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యుడు ధనువుయొక్క ప్రత్యంచము [అల్లెత్రాడు] మొదట సమస్తాస్త్రశస్త్రముల రచన మరియు ప్రయోగసంబంధ క్రియలను ఎరుగునో, యాతడు ఉపదేశించు తల్లివలె, సుఖమొసగు పత్నివలె విజయసుఖమును పొందగలుగును. ॥౪౦॥

40. This bow string strained on the bow whispers like a woman, and preserves us in the combat, as a wife, fain to speak, offerin advice, embraces her affectionate, praise worthy husband.

౧౬౧౨.త ఆచరన్తీ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౨ తే౨ ఆచరన్తీ సమనేవ యోషా మాతేవ పుత్రం బిభృతాముపస్థే। అప శత్రూన్విధ్యతాᳯసంవిదానే౨ ఆర్త్నీ౨ ఇమే విష్ఫురన్తీ౨ అమిత్రాన్॥౪౧॥

ప.వి:- తే౨ ఇతి తే, ఆచరన్తీ ఇత్యా+చరన్తీ సమనేవేతి సమనా + ఇవ యోషా, మాతేవేతి మాతా +ఇవ, పుత్రమ్, బిభృతామ్, ఉపస్థ ఇత్యుప+స్థే, అప, శత్రూన్, విధ్యతామ్, సంవిదానే ఇతి సమ్+విదానే, ఆర్త్నీ ఇత్యార్త్నీ, ఇమే౨ ఇతీమే, విష్ఫురన్తీ, విస్ఫురన్తీ ఇతి వి+స్ఫురన్తీ, అమిత్రాన్.॥౪౧॥

పదార్థః :- (తే) ధనుర్జ్యే (ఆచరన్తీ) సమంతాత్ప్రాప్నువత్యౌ (సమనేవ) సమ్యక్ ప్రాణ

ఇవ ప్రియా (యోషా) విదుషీ స్త్రీ (మాతేవ) జననీవ (పుత్రమ్) సన్తానమ్ (బిభృతామ్) ధరేతామ్ (ఉపస్థే) సమీపే (అప) దూరీకరణే (శత్రూన్) అరీన్ (విధ్యతామ్) తాడయేతామ్ (సంవిదానే) సమ్యగ్విజ్ఞాననిమిత్తే (ఆర్త్నీ) ప్రాప్యమాణే (ఇమే) (విష్ఫురన్తీ) విశేషేణ చాలయన్త్యౌ (అమిత్రాన్) మిత్రభావరహితాన్.॥౪౧॥

అన్వయః :- హే వీరాః! యే యోషా సమనేవ పతిం మాతేవ పుత్రం బిభృతాముపస్థే ఆచరన్తీ శత్రూనప విధ్యతామిమే సంవిదానే ఆర్త్నీ అమిత్రాన్ విష్ఫురన్తీ వర్తేతే తే యథావత్ సంప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్.॥౪౧॥

భావార్థః :- అత్ర ద్వావుపమాలంకారౌ. యథా హృద్యా స్త్రీ పతిం విదుషీ చ మాతా పుత్రం సమ్పోషయతస్తథా ధనుర్జ్యే సంవిదితక్రియే శత్రూన్ పరాజిత్య వీరాన్ ప్రసాదయతః.॥౪౧॥

పదార్థము :- ఓ వీరులారా! రెండుధనుస్సుల ప్రత్యంచము [అల్లెత్రాడు] (యోషా) విదుషీమణి (సమనేవ) ప్రాణములవంటి చక్కని పతికి ప్రియమైన స్వపత్నివలె మరియు (మాతేవ) మాత ఏవిధముగ (పుత్రమ్) తన సంతానమును (బిభృతామ్) ధారణమొనర్చునో, అట్లే (ఉపస్థే) సమీపమందు (ఆచరన్తీ) చక్కగా ప్రాప్తించినట్టి (శత్రూన్) శత్రువులను (అప,విధ్యతామ్) దూరమునరకు తరిమికొట్టునో (ఇమే) ఇట్టి (సంవిదానే) ఉత్తమ విజ్ఞానముకొరకు (ఆర్త్నీ) ప్రాప్తించినట్టి (అమిత్రాన్) శత్రువులను (విష్ఫురన్తీ) విశేషముగ నష్టపరచు చున్నవియో (తే) ఆ రెండింటిని యథావతుగా చక్కగా ప్రయోగించుము అనగా వానిని ఉపయోగమునకు దెమ్ము.॥౪౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున రెండుపమాలంకారములు గలవు. ఏవిధముగ ఆర్ద్రహృదయరాలగు ప్రియమైన పత్ని తన పతిని మరియు విదుషీరత్నమగు మాత తన సంతానమును చక్కగా పుష్టి యొనర్చెదరో అదేవిధముగా చక్కగా ప్రసిద్ధకార్యమును నెరవేర్చు ధనువుయొక్క రెండు ప్రత్యంచములు శత్రువులను పరాజయమొనర్చి వీరులను ప్రసన్నులుగ నొనర్చగలవు. ॥౪౧॥

41. Just as a learned wife behaves towards her husabnd, and a mother towards her child, so these two bow - strings, well procured, togehter beat the foes, and in unison soatter asunder, the foes who hate us.

౧౬౧౮.బహ్వీనామిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః, స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౮ బహ్వీనాం పితా బహురస్య పుత్రశ్చిశ్చాకృణోతి సమనావగత్య।

ఇషుధిః సఙ్కాః పృతనాశ్చ సర్వాః పృష్ఠే నినద్ధో జయతి ప్రసూతః ॥౪౨॥

ప.వి:- బహ్వీనామ్, పితా, బహుః, అస్య, పుత్రః చిశ్చా, కృణోతి, సమనా, అవగత్యేత్యవ + గత్య, ఇషుధిరితీషు+ధిః, సఙ్కాః, పృతనాః, చ, సర్వాః, పృష్ఠే, నినద్ధ ఇతి ని+ నద్ధః జయతి, ప్రసూత ఇతి ప్ర+సూతః. ॥42॥

పదార్థః :- (బహ్వీనామ్) జ్యానామ్ (పితా) పితృవద్రక్షకః (బహుః) బహుగుణః (అస్య) (పుత్రః) సన్తాన ఇవ సవచ్ఛష్టి (చిశ్చా) చిశ్చిశ్చేతి శబ్దం (కృణోతి) కరోతి (సమనా) సంగ్రామాన్. అత్రాకారాదేశః (అవగత్య) (ఇషుధిః) ఇషవో ధీయన్తే యస్మిన్సః (సంకాః) సమవేతా వికీర్ణా వా (పృతనాః) సేనాః (చ) (సర్వాః) (పృష్ఠే) పశ్చాద్భాగే (నినద్ధః) నిశ్చయేన నద్ధో బద్ధః (జయతి) (ప్రసూతః) ఉత్పన్నః. ॥42॥

అన్వయః :-హే వీరాః! యో బహ్వీనాం పితేవాస్య బహుః పుత్ర ఇవ పృష్ఠే నినద్ధ ఇషుధిః ప్రసూతః సన్ సమనావగత్య చిశ్చా కృణోతి యేన వీరః సర్వాః సంకాః పృతనాశ్చ జయతి తం యథావద్రక్షత. ॥42॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽనేకాసాం కన్యానాం బహూనాం పుత్రాణాం చ పితాఽపత్యశబ్దైః సంకీర్ణో భవతి తథైవ ధనుర్జ్యేషుధయః సంమిలితా అనేకవిధశబ్దాన్ జనయన్తి. యస్య వామహస్తే. ధనుః పృష్ఠే ఇషుధిర్యో దక్షిణేన హస్తేనేషుం నిఃసార్య ధనుర్జ్యయా సంయోజ్య విముచ్యాఽభ్యాసేన శీఘ్రకారిత్వం కరోతి స ఏవ విజయీ భవతి.॥42॥

పదార్థము :-వీరులారా! (బహ్వీనామ్) అనేక ప్రత్యంచము [అల్లెత్రాడు]లను (పితా) తండ్రి వలె నుంచువాడు (అస్య) ఈ తండ్రియొక్క (బహుః) అనేకగుణములు గల (పుత్రః) పుత్రులవంటి సంబంధముగల (పృష్ఠే) వెనుక భాగమునందు (నినద్ధః) నిశ్చితముగ బంధించబడిన (ఇషుధిః) బాణములనుంచు అమ్ముల పొది, లేక ధనుస్సులను (ప్రసూతః) ఉత్పన్నమైన (సమనా) సంగ్రామములను (అవగత్య) ప్రాప్తించి (చిశ్చా) చిం, చిం, చిం వంటి శబ్దమును (కృణోతి) చేయునో (చ) మరియు ఎద్దానిచే వీరులు (సర్వాః) సమస్త (సంకాః) కూడియున్న లేక వ్యాపించియున్న (పృతనాః) సేనలను (జయతి) జయించుదురో అట్టి దానిని యథావతుగ రక్షించుడు.॥42॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా అనేక మంది పుత్రులు, పుత్రికలుగల తల్లిదండ్రులు అపత్య [సంతానవంతులు] అను శబ్దముతో గూడియుందురో అట్లే ధనువు ప్రత్యంచములు బాణములతో గూడి అనేక విధములగు శబ్దములనుత్పన్నమొనర్చునో, ఎవరు ఎడమచేతియందు

ధనుస్సు, వీపుపై అమ్ములపొది, కుడిచేతితో బాణమును దీసి ధనువుయొక్క వింటినారితో సంధించి వదలు అభ్యాసమును శీఘ్రముగ వేయుశక్తిని పెంచుకొందురో అట్టి వారే విజయవంతులగుదురు. ॥౪౨॥

42. With many a son, father of many daughters, he clangs and clashes as he goes to battle, with the quiver slung on the back, the born hero, vanquishes all the scattered arimes.

౧౬౯౯. రథ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౯౯ రథే తిష్ఠన్నయతి వాజినః పురో యత్రయత్ర కామయతే సుషారథిః ।
అభీశూనాం మహిమానం పనాయత మనః పశ్చాదను యచ్ఛన్తి రశ్మయః ॥౪౩॥

ప.వి:- రథే, తిష్ఠన్, నయతి, వాజినః, పురః, యత్రయత్రేతి యత్ర+యత్ర, కామయతే, సుషారథిః, సుసారథిరితి సు+సారథిః, అభీశూనామ్, మహిమానమ్, పనాయత, మనః, పశ్చాత్, అను, యచ్ఛన్తి, రశ్మయః. ॥౪౩॥

పదార్థః :-(రథే) రమణీయే భూజలాన్తరిక్షగమకే యానే (తిష్ఠన్) (నయతి) గమయతి (వాజినః) అశ్వానగ్న్యాదీన్వా (పురః) అగ్రే (యత్రయత్ర) యస్మిన్యస్మిన్ప్రశస్తే దేశే వా (కామయతే) (సుషారథిః) శోభనశ్చాసౌ సారథిశ్చాఽస్వానామగ్న్యాదీనాం వా నియన్తా (అభీశూనామ్) అభితః సద్యో గన్తౄణామ్ (మహిమానమ్) మహత్వమ్ (పనాయత) ప్రశంసత (మనః) (పశ్చాత్) (అను) (యచ్ఛన్తి) నిగృహ్ణన్తి (రశ్మయః) రజ్జవః కిరణా వా. ॥౪౩॥

అన్వయః :- హే విద్వాంసః! సుషారథీ రథే తిష్ఠన్ యత్రయత్ర కామయతే. తత్ర తత్ర వాజినః పురో నయతి. యేషాం మనః సుశిక్షితం హస్తగతా రశ్మయః పశ్చాదశ్వాననుయచ్ఛన్తి తేషామభీశూనాం మహిమానం యూయం పనాయత. ॥౪౩॥

భావార్థః :-యది రాజరాజపురుషాః సామ్రాజ్యం ధ్రువం విజయం చ చేచ్ఛేయుస్తర్హి సుశిక్షితానమాత్యానశ్వాద్యన్వా చాలయిత్రీ అలంసామగ్ర్యధ్యక్షాశ్చప్రాఽప్రాణి శరీరాత్మ బలం చావశ్యం సమ్పాదయేయుః. ॥౪౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (సుషారథిః) చతురుడగు సారథి అశ్వములను లేక అగ్న్యాదులను నియమమునందుంచువాడు (రథే) రమణ మొనర్చదగిన పృథివి, జలములు, ఆకాశమునందు నడచునట్టి యానములందు (తిష్ఠన్) కూర్చుండియుండి (యత్ర యత్ర) ఏ యే సంగ్రామములందు లేక దేశములందు (కామయతే) పోగోరునో ఆ యా ప్రదేశములకు (వాజినః) అశ్వముల లేక వేగవంతములగు అగ్న్యాది పదార్థములను (పురః) ముందుగా (నయతి) నడుపును. ఎవని (మనః) మనస్సు ఉత్తమముగ శిక్షితము మరియు (రశ్మయః) కళ్లెపుత్రాడు లేదా కిరణములు హస్తగతములై యున్నవో (పశ్చాత్) వెనక నుండి గుఱ్ఱములను లేక అగ్న్యాదులను (అను,యచ్ఛన్తి) అనుకూలముగ నిగ్రహమొనర్చునో అట్టి (అభీశూనామ్) అన్నివైపులనుండి శీఘ్రమగ నడచువారి (మహిమానమ్) మహత్త్వమును మీరు (పనాయత) ప్రశంసించుడు.॥౪౩॥

భావార్థము :- ఏ రాజు రాజపురుషులు సామ్రాజ్యమును నిశ్చలమగు విజయమును కోరినట్లైనచో చక్కని శిక్షణ,అనుభవము గల మంత్రి, అశ్వాదులు, నడిపించునట్టి ఇతర సామగ్రిని అధ్యక్షులను, అస్త్రశస్త్రములు మరియు శరీరాత్మలబలమును అవశ్యముగా సాధించుకొనవలెను. ॥౪౩॥

43. The skilful driver, sitting in the conveyance, guides his horses in the front, in whichever direction he likes. Just as mind keeps the organs under control, so reins from behind, control the horse. See and admire the strength of these controlling reins.

౧౬౨౦. తీవ్రానిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౬౨౦ తీవ్రాన్ఘోషాన్కృణ్వతే వృషపాణయోఽశ్వా రథేభిః సహ వాజయన్తః।

అవక్రామన్తః ప్రపదైరమిత్రాన్ క్షిణన్తి శత్రూఁ౧॥౨ రనపవ్యయన్తః ॥౪౪॥

ప.వి:- తీవ్రాన్, ఘోషాన్, కృణ్వతే, వృషపాణయ ఇతి వృష+పాణయః, అశ్వాః, రథేభిః, సహ, వాజయన్తః, అవక్రామన్త ఇత్యవ+క్రామన్తః, ప్రపదైరితి ప్ర+పదైః, అమిత్రాన్, క్షిణన్తి, శత్రూన్, అనపవ్యయన్త ఇత్యనప + వ్యయన్తః. ॥౪౪॥

పదార్థః :- (తీవ్రాన్) తీక్ష్ణాన్ (ఘోషాన్) శబ్దాన్ (కృణ్వతే) కుర్వన్తి (వృషపాణయః) రక్షకా వృషా బలిష్ఠా వృషభాదయ ఉత్తమాః ప్రాణినః పాణివద్యేషాం తే (అశ్వాః) ఆశుగమయి తారః (రథేభిః) రమణీయై ర్యానైః (సహ) (వాజయన్తః) వీరాదీన్ సద్యో గమయన్తః

(అవక్రామన్తః) ధర్షయన్తః (ప్రపద్రైః) ప్రకృష్టైః పాదగమనైః (అమిత్రాన్) మిత్రభావరహితాన్ (క్షిణన్తి) క్షయం ప్రాపయన్తి (శత్రూన్) అరీన్ (అనపవ్యయన్తః) అపవ్యయంవం ప్రాపయన్తః.॥४४॥

అన్వయః :- హే వీరాః! యే వృషపాణయో రథేభిః సహ వాజయన్తః ప్రపద్రైరమిత్రానవ క్రామన్తోఽశ్వాస్తీవ్రాన్ ఘోషాన్కృణ్వతేఽనపవ్యయన్తః సన్తః శత్రూన్ క్షిణన్తి తాన్ యూయం ప్రాణవత్పాలయత.॥४४॥

భావార్థః :-యది రాజపురుషా హస్త్యశ్వవృషభాదీన్భృత్యానధ్యక్షాంశ్చ సుశిక్ష్యానేకవిధాని యానాని నిర్మాయ శత్రూన్ విజేతుమభిలషన్తి తర్హి తేషాం ధ్రువో విజయో భవతి. ॥४४॥

పదార్థము :- ఓ వీరులారా! (వృషపాణయః) ఎవనికి శక్తివంతమగు వృషభాది ఉత్తమప్రాణులు హస్తముల వలె రక్షణయొనర్చునవియై యుండునో (రథేభిః) రమణమొనర్పదగిన యానములతో (సహ) కూడ (వాజయన్తః) వీరులు మున్నగువారిని త్వరగానడిపించునట్టి (ప్రపద్రైః) మార్గములందుత్తమ నడకలతో (అమిత్రాన్) మిత్రులుగానట్టి దుష్టులను (అవక్రామన్తః)బెదిరించుచు (అశ్వాః) శీఘ్రముగా నడిపించదగు అశ్వములు (తీవ్రాన్) ఉగ్రమగు (ఘోషాన్) శబ్దములను (కృణ్వతే) చేయునో మరియు (అనపవ్యయన్తః) వ్యర్థముగా వ్యయమొనర్చని యోధులు (శత్రూన్) వైరులను (క్షిణన్తి) క్షీణింపజేయుదురో, వారిని మీరు ప్రాణములను వలె సంరక్షించుడు.॥४४॥

భావార్థము :- ఏ రాజు తన గజాశ్వవృషభాదులను, భృత్యులు మరియు అధ్యక్షులు మున్నగు వారిని చక్కని శిక్షణద్వారా అనేక విధములగు యానములనిర్మించుకొని శత్రువుల జయించదలచునో, అతడు నిశ్చల దృఢముగా విజయమును సాధించగలడు.॥४४॥

44. Warriors with arms in hand, conveying soldiers swiftly along coveyances, trample upon the foes devoid of friendship, with their forefeet.

Fst running horses neigh loudly. Soldiers not burdening their master economically, destroy their foes.

౧౬౨౧. రథవాహనమిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౨౧ రథవాహనం హవిరస్య నామ యత్రాయుధం నిహితమస్య వర్మ ।
తత్రా రథముప శగ్మం సదేమ విశ్వాహా వయం సుమనస్యమానాః ॥४५॥

ప.వి:- రథవాహనమ్, రథవాహనమితి రథ+వాహనమ్, హవిః, అస్య, నామ, యత్ర, ఆయుధమ్, నిహితమితి, ని+హితమ్, అస్య, వర్మ, తత్ర, రథమ్, ఉప, శగ్మమ్, సదేమ, విశ్వాహా, వయమ్, సుమనస్యమానా ఇతి సు+మనస్యమానాః ॥౪౫॥

పదార్థః :- (రథవాహనమ్) రథాన్వహన్తి గమయన్తి యేన తత్ (హవిః) ఆదాతవ్యాగ్నీన్ధన జలకాష్ఠధాత్వాది (అస్య) యోద్ధుః (నామ) (యత్ర) యానే (ఆయుధమ్) భుశుండి శతఘ్న్యసిధనుర్బాణశక్తిపద్మపాశాది (నిహితమ్) ధృతమ్ (అస్య) యోద్ధుః (వర్మ) కవచమ్ (తత్ర) తస్మిన్. అత్ర ఋచితును... ఇతి దీర్ఘః. (రథమ్) రమణసాధనం యానమ్ (ఉప) (శగ్మమ్) సుఖమ్ శగ్మమితి సుఖ...నా నిఘం.౩.౬.(సదేమ)ప్రాప్నుయామ (విశ్వాహా) సర్వేష్వహస్సు (వయమ్) (సుమనస్యమానాః) సుష్ఠు విచారయన్తః.॥౪౫॥

అన్వయః :-హే వీరా! అస్య యత్ర రథవాహనం హవిరాయుధమస్య వర్మ చ నామ చ నిహితం తత్ర సుమనస్యమానా వయం శగ్మం రథం విశ్వాహోప సదేమ.॥౪౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యస్మిన్యానేఽగ్న్యాదిరశ్వాదిశ్చ యుజ్యతే తత్ర యుద్ధ సామగ్రీః సంస్థాప్య నిత్యమన్వీక్ష్య స్థిత్వా సువిచారేణ శత్రుభిః సహ సంయుద్ధ్య నిత్యం సుఖం ప్రాప్నుత. ॥౪౫॥

పదార్థము :- ఓ వీరవరులారా! (అస్య) ఈ యోధుని (యత్ర) ఏ వాహనము (రథవాహనమ్) విమానము మున్నగు యానములను నడపునట్టి (హవిః) గ్రహించదగిన అగ్ని, ఇంధనము, జలము, కాష్ఠములు, మరియు ధాతువు మున్నగు సామగ్రిని (ఆయుధమ్) ఫిరంగి, భుషుండీ, ఖడ్గము, ధనుర్బాణములు, శక్తి, పద్మపాశము మున్నగు శస్త్రాస్త్రములు (అస్య) ఈ యోధుని (వర్మ) కవచము (నామ) నామము [పేరు] (నిహితమ్) స్థిరపరచి యున్నవియో (తత్ర) ఆ యానములందు (సుమనస్యమానాః) చక్కనియాలోచనములతో (వయమ్) మేము (శగ్మమ్) సుఖముగ నా (రథమ్) రమణయోగ్యమగు యానమును (విశ్వాహా) ఎల్లప్పుడు (ఉప, సదేమ) సమీపముననే పొందెదముగాక! ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ యానమునందు అగ్న్యాదులు, అశ్వాదులు, సంయుక్త పరచబడినవో దానియందు యుద్ధసామగ్రినుంచి, సదా దానిని సరిచూచుకొనుచు, దానియందు కూర్చుండి పవిత్రసంకల్పముతో శత్రువులతో చక్కగా యుద్ధమొనర్చి నిత్యవిజయసుఖమును ప్రాప్తించుకొనుడు. ॥౪౫॥

45. Let us honour that aeroplane, each day that passes, with hearts full of joy, in which are laid necessary ingredients for propelling it, and gun, cannon, shield, bow, arrow, armour and military equipment of this wrrior.

౧౬౨౨. స్వాదుషంసద ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౨౨ స్వాదుషంసదః పితరో వయోధాః కృచ్ఛ్రేశ్రితః శక్తీవన్తో గభీరాః। చిత్రసేనా౨ ఇషుబలా౨ అమృధ్రాః సతోవీరా౨ ఉరవో వ్రాతసాహాః॥౪౬॥

ప.వి:- స్వాదుషంసదః, స్వాదుసంసద ఇతి స్వాదు+సంసదః, పితరః, వయోధా ఇతి వయః + ధాః, కృచ్ఛ్రేశ్రిత ఇతి కృచ్ఛ్రే+శ్రితః, శక్తీవన్తః, శక్తీవన్త ఇతి శక్తీ+వన్తః, గభీరాః, చిత్రసేనా ఇతి చిత్ర+సేనాః, ఇషుబలా ఇతీషు+బలాః అమృధ్రాః, సతోవీరా ఇతి సతః+వీరాః, ఉరవః. వ్రాతసాహాః, వ్రాతసహా ఇతి వ్రాత + సాహాః. ॥౪౬॥

పదార్థః :- (స్వాదుషంసదః) యే స్వాదుషు భోజ్యాద్యన్నేషు సమ్యక్ సీదన్తి తే (పితరః) పాలనక్షమాః (వయోధాః) యే దీర్ఘం వయో జీవనం దధతి తే (కృచ్ఛ్రేశ్రితః) యే కృచ్ఛ్రే కష్టేశ్రితః కష్టం సేవమానాః (శక్తీవన్తః) సామర్థ్యయుక్తాః. అత్ర ఛన్దసీర ఇతి వత్వమ్. (గభీరాః) అగాధాశయాః (చిత్రసేనాః) అద్భుతసైన్యాః (ఇషుబలాః) ఇషుభిః శస్త్రాస్త్రైస్సహ బలం సైన్యం యేషాన్తే (అమృధ్రాః) అకోమలాఙ్గా దృఢాఙ్గాః (సతోవీరాః) సతో విద్యమానస్య సైన్యస్య మధ్యే వీరాః ప్రాప్తయుద్ధవిద్యాశిక్షాః (ఉరవః) విశాలజఘనోరస్కాః (వ్రాతసాహాః) యే వ్రాతాన్ వీరాణాం సమూహాన్సహన్తే తే.॥౪౬॥

అన్వయః :-హే యోద్ధారో వీరా యూయం యే స్వాదుషంసదో వయోధాః కృచ్ఛ్రేశ్రితః శక్తీవన్తో గభీరాశ్చిత్రసేనా ఇషుబలా అమృధ్రా ఉరవో వ్రాతసాహాః సతోవీరాః పితరః స్యుస్తానాశ్రిత్య యుద్ధం కురుత. ॥౪౬॥

భావార్థః :-తేషామేవ సదా విజయో రాజ్యశ్రీః ప్రతిష్ఠా దీర్ఘమాయుర్బలం విద్యాశ్చ భవన్తి యే స్వాధిష్ఠాతౄణామాప్తానాం శాసనే తిష్ఠన్తి.॥౪౬॥

పదార్థము :-యుద్ధమొనర్చగల వీరులారా! మీరు (స్వాదుషంసదః) భుజించదగిన అన్నాదిపదార్థములను చక్కగా సేవించువారు (వయోధాః) అధికవయోవృద్ధులు (కృచ్ఛ్రేశ్రితః) ఉత్తమకార్యములను సాధించుచు కష్టమొనర్చువారు (శక్తీవన్తః) సామర్థ్యము గలవారు (గభీరాః)మహాశయులు (చిత్రసేనాః) ఆశ్చర్యగుణములు గల

సేనలుగలవారు (ఇషుబలాః) శస్త్రాస్త్రములు గలిగినసైన్యము గల (అమృధ్రాః) దృఢకాయులు (ఉరవః) విశాలమగు వక్షము మరియు తొడలుగల (వ్రాతసాహాః) వీరసమూహముల సహించువారు (సతోవీరాః) నిలిచియున్నసేనలమధ్య యుద్ధవిద్యలశిక్షణను పొందినవీరులు (పితరః) పాలన మొనర్చు రాజపురుషుల నాశ్రయించి యుద్ధముల నొనర్చుడు.॥౪౬॥

భావార్థము :- తమ అధిష్ఠాతలు, ఆప్తులు, సత్యవాదులు సజ్జనులగువారి శిక్షణమందు స్థిరమైయుండు వారే సదా విజయము రాజశ్రీ, ప్రతిష్ఠ, అధికవయస్సు బలము విద్యలను ప్రాప్తించుకొనగలరు.॥౪౬॥

46. Let our rulers, be pertakers of savoury food, long-lived, patient in adversity, powerful, deep-minded, armed with wondrous army, strong in arrows, robust, possessors of long legs and broad chests, invincible, and conquerors of numerous hosts.

౧౬౨౩. బ్రాహ్మణాస ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, ధనుర్వేదాఽధ్యాపకా దేవతాః, విరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

కే సత్కర్తవ్యా ఇత్యాహ. ఎవరిని సత్కరించవలయునను విషయము.

౧౬౨౩ బ్రాహ్మణాసః పితరః సోమ్యాసః శివే నో ద్యావాపృథివీఽఅనేహసా ।
పూషా నః పాతు దురితాదృతావృధో రక్షా మాకిర్నోఽ
అఘశంసఽఈశత॥౪౭॥

ప. వి:- బ్రాహ్మణాసః, పితరః, సోమ్యాసః, శివేఽఇతి శివే, నః, ద్యావాపృథివీఽఇతి ద్యావాపృథివీ, అనేహసా, పూషా, నః, పాతు, దురితాదితి దుః+ఇతాత్, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇత్యృత+ వృధః, రక్ష, మాకిః, నః, అఘశంస ఇత్యఘ+శంసః, ఈశత.॥౪౭॥

పదార్థ ః:-(బ్రాహ్మణాసః) వేదేశ్వరవిదః (పితరః) పాలకాః (సోమ్యాసః) యే సోమగుణాన ర్హన్తి తే (శివే) కల్యాణకరే (నః) అస్మభ్యమ్ (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ (అనేహసా) అవినాశినౌ (పూషా) పుష్టికరః (నః) అస్మాన్ (పాతు) (దురితాత్) దుష్టాన్యాయాచరణాత్ (ఋతావృధః) య ఋతం సత్యం వర్ధయన్తి తే (రక్ష). అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (మాకిః) నిషేధే (నః) అస్మాన్ (అఘశంసః) పాపప్రశంసీ స్తేనః (ఈశత) సమర్థో భవేత్. ॥౪౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యే సోమ్యాస ఋతావృధః పితరో బ్రాహ్మణాసో విద్వాంసో నః కల్యాణకరా అనేహసా ద్యావాపృథివీ చ శివే భవతః. పూషా పరమాత్మా నో దురితాత్ పాతు యతో నో హింసితు మఘశంసో మాకి రీశత తాన్ రక్ష. స్తేనాఞ్జహి.॥౪౬॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యే విద్వాంసో యుష్మాన్ ధర్మే కృత్యే ప్రవర్త్య దుష్టాచారాత్ పృథక్ రక్షన్తి, దుష్టాచారిణాం బలం నిరుఞ్జన్త్య స్మాకం పుష్టిఞ్చ జనయన్తి తే సదా సత్కర్తవ్యాః.॥౪౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సోమ్యాసః) ఉత్తమానందకర గుణములకు దగినవారు (ఋతావృధః) సత్యమును వృద్ధిపరచువారు (పితరః) రక్షకులు (బ్రాహ్మణాసః) వేదము మరియు పరమేశ్వరు నెరిగినట్టి విద్వాంసులు (నః) మాకు శభములను గలిగించువారు (అనేహసా) కారణముచే అవినాశి (ద్యావాపృథివీ) పృథివి మరియు ప్రకాశములు (శివే) కల్యాణప్రదము లగుగాక! (పూషా) పుష్టిని గలిగించు పరమాత్మ (నః) మమ్ము (దురితాత్) దుష్ట అన్యాయాచరణమునుండి (పాతు) రక్షించుగాక! అందుచే (నః) మమ్ము హింసించుటకు (అఘశంసః) పాపములను ప్రశంసించు చోరులు (మాకిః, ఈశత) సమర్థులుగాకుందురు గాక. విద్వాంసులను నీవు (రక్ష) రక్షించుము, చోరులను చంపివేయుము.॥౪౬॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఏ విద్వాంసులు మిమ్ము ధర్మయుక్త కర్తవ్యములయందు ప్రవృత్తులనుగా జేసి, దుష్టాచరణములనుండి దూరమొనర్చి, దుష్టాచారుల బలమును నష్టపరచి, మిమ్ము బలపరచెదరో వారు సదా సత్కారార్హులు. ॥౪౬॥

47. May virtuous people, promoters of truth, protectors, knowers of God and the vedas, and the Heaven and Earth indestructible in nature, conduce to our welfare, May God, the Nourisher, save us from sinful conduct, guard us, and let not the evil-wisher master us.

౧౬౨౨౪౭సుపర్ణమిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః రాజధర్మమాహ. మరల రాజధర్మ విషయము.

౧౬౨౨౪౭ సుపర్ణం వస్తే మృగో అస్యా దన్తో గోభిః సంనద్ధా పతతి ప్రసూతా ।
యత్రా నరః సం చ వి చ ద్రవన్తి తత్రాస్మభ్యమిషవః శర్మ యంసన్॥౪౭॥

ప.విః- సుపర్ణమితి సు+పర్ణమ్, వస్తే, మృగః, అస్యాః, దన్తః, గోభిః, సన్నద్ధేతి సమ్+నద్ధా. పతతి, ప్రసూతేతి ప్ర+సూతా, యత్ర, నరః. సమ్, చ, వి, చ, ద్రవన్తి, తత్ర అస్మభ్యమ్,

ఇషవః, శర్మ, యంసన్. ॥౪౮॥

పదార్థః :- (సుపర్ణమ్) శోభనాని పర్ణాని పాలనాని పూరణాని యస్య తం రథాదికమ్ (వస్తే) ధరతి (మృగః) యో మార్ష్టి కస్తూర్యా సః (అస్యాః) (దన్తః) దామ్యతే జనైః సః (గోభిః) ధేనుభిస్సహ (సన్నద్ధా) సమ్యగ్బద్ధా (పతతి) (ప్రసూతా)ప్రేరితా సతీ (యత్ర) యస్యామ్. అత్ర ఋచితును... ఇతి దీర్ఘః. (నరః) నాయకాః (సమ్) సమ్యక్ (చ) (వి)విశేషేణ (చ) (ద్రవన్తి) గచ్ఛన్తి (తత్ర) (అస్మభ్యమ్) (ఇషవః) బాణాద్యాః శస్త్రవిశేషాః (శర్మ) సుఖమ్ (యంసన్) యచ్ఛన్తు దదతు.॥౪౮॥

అన్వయః:- హే వీరా యత్ర సేనాయాం నరో నాయకాః స్యుర్యా సుపర్ణం వస్తే యత్ర గోభిస్సహ దన్తో మృగ ఇవ ఇషవో ధావన్తి యా సన్నద్ధా ప్రసూతా శత్రుషు పతతి. ఇతస్తతశ్చాస్యా వీరాః సంద్రవన్తి వి ద్రవన్తి చ తత్రాస్మభ్యం భవన్తః శర్మ యంసన్. ॥౪౮॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే రాజపురుషా యుష్మాభిః శత్రుభిరప్రధర్షిణీ హృష్టా పుష్టా సేనా సంపాదనీయా తస్యాం సుపరీక్షితా యోద్ధారోఽధ్యక్షాశ్చ రక్షణీయాస్తైః శస్త్రాస్త్రప్రక్షేపణేషు కుశలై ర్జనైర్విజయః ప్రాప్తవ్యః.॥౪౮॥

పదార్థము :- ఓ వీరులారా! (యత్ర) ఏ సేనయందు (నరః) నాయకులుందురో, ఎయ్యది (సుపర్ణమ్) సంపూర్ణముగ చక్కని రక్షణ సాధనములు గల యా రథాదులు (వస్తే) ధరించియుండునో మరియు నెచ్చట (గోభిః) గోవుల సహితముగ (దన్తః) అణచివేయబడిన (మృగః) కస్తూరిచే గుబాళించు [కస్తూరి] మృగమువలె (ఇషవః) బాణములు మున్నగు శస్త్రవిశేషములు నడచునో, ఎయ్యది (సన్నద్ధా) చక్కగా గోష్ఠి కూర్చబడిన (ప్రసూతా) ప్రేరణగలిగించిన శత్రువులందు (పతతి) పడుచున్నదో (చ) మరియు ఇచ్చట (అస్యాః) ఈ సేనయొక్క వీరపురుషులు (సమ్, ద్రవన్తి) చక్కగా నడచెదరో (చ) మరియు (వి) విశేషముగ పరుగెత్తెదరో (తత్ర) అట్టి సైన్యమునందు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు మీరు (శర్మ) సుఖములను (యంసనే) ఈయుడు.॥౪౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజపురుషులారా! మీరు శత్రువుల బెదిరింపులకు భయపడని శక్తి వంతము, హృష్టపుష్టముగల సేనలను సిద్ధపరచుడు, అందు చక్కగా పరీక్షింపబడిన యోధుడగు నాయకుని నియమించుడు. మీ అస్త్ర శస్త్రముల ప్రయోగించుటయందు నేర్పరులగువారిచే విజయమును ప్రాప్తింపజేసికొనుడు.॥౪౮॥

48. O brave soldiers give us protection in the army, where there are commanders, adequate transport arrangements, where arrows and weapons are used swiftly like a deer, controlled with cow leather strings, which pounces upon the enemy forcibly, duly persuaded, and its warriors run together or go hither and thither in different directions!.

౧౬౨౫.ఋజీత ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయు నను విషయము.

౧౬౨౫ ఋజీతే పరి వృఙ్ధి నోऽఽశ్మా భవతు నస్తనూః ।
సోమోऽఽఅధి బ్రవీతు నోऽఽదితిః శర్మ యచ్ఛతు॥౪౯॥

ప.వి:- ఋజీతే, పరి, వృఙ్ధి, నః, అశ్మా, భవతు, నః, తనూః, సోమః, అధి, బ్రవీతు, నః, అదితిః శర్మ, యచ్ఛతు.॥౪౯॥

పదార్థః :-(ఋజీతే) సరలే వ్యవహారే (పరి) సర్వతః (వృఙ్ధి) వర్జయ (నః) అస్మాకమ్ (అశ్మా) యథా పాషాణః (భవతు) (నః) అస్మాకమ్ (తనూః) శరీరమ్ (సోమః) ఓషధిరాజః (అధి)(బ్రవీతు)(నః)అస్మభ్యమ్ (అదితిః) పృథివీ (శర్మ) గృహం సుఖం వా (యచ్ఛతు) దదాతు.॥౪౯॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వమృజీతే నోऽఽస్మాకం శరీరాద్రోగాన్ పరివృఙ్గ్ధి యతో నస్తనూరశ్మా భవతు యః సోమోऽఽస్తితం యా చాదితిరస్తి తే భవాన్నోऽఽధి బ్రవీతు నః శర్మ చ యచ్ఛతు.॥౪౯॥

భావార్థః :-యది మనుష్యా బ్రహ్మచర్యౌషధపథ్యసునియమసేవనేన శరీరాణి రక్షేయుస్తర్హి తేషాం శరీరాణి దృఢాని భవేయుర్యథా శరీరాణాం పార్థివాది గృహమస్తి తథా జీవస్యేదం గృహమ్.॥౪౯॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసా! నీవు (ఋజీతే) సరళ వ్యవహారమునందు (నః) మా శరీరముల నుండి వ్యాధులను (పరి, వృఙ్గ్ధి) అన్నివైపులనుండి తొలగించుము. అందువల్ల (నః) మాయొక్క (తనూః) శరీరములు (అశ్మా) శిలవలె దృఢముగ (భవతు) అగుగాక! ఏది (సోమః) ఉత్తమ ఓషధిగలదో మరియు ఏ (అదితిః) పృథివి గలదో, ఆ రెండింటిని గూర్చి నీవు (అధి,బ్రవీతు) అధికారమును ఉపదేశించుము. మరియు (నః) మాకొరకు (శర్మ) సుఖము లేక గృహమును (యచ్ఛతు) ఈయుము.॥౪౯॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు బ్రహ్మచర్యము, ఔషధము, పథ్యము, మరియు శ్రేష్ఠనియమముల సేవనముచే శరీరరక్షణ మొనర్చుకొనునో అతని శరీరము దృఢమగును. ఎట్లు శరీరమునకు పృథివిమున్నగు పంచభూతములనిర్మిత మగు గృహమున్నదో, అదేవిధముగ జీవునకు ఈ శరీరము గృహమైయున్నది.॥౪౯॥

49. O learned person, drive straight awy diseases from our body, so that it may be strong like stone. Give us instructions about efficacious medicine and Earth, and grant us happiness!.

౨౯.౫౦. ఆజఙ్ఘన్తీత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజధర్మమాహ. మరల రాజధర్మ విషయము.

౨౯.౫౦ ఆ జఙ్ఘన్తి సాన్వేషాం జఘనాఀ౨॥ఽఉప జిఘ్నతే ।

అశ్వాజని ప్రచేతసోఽశ్వాన్త్సమత్సు చోదయ ॥౫౦॥

ప.వి:- ఆ, జఙ్ఘన్తి, సాను, ఏషామ్, జఘనాన్, ఉప, జిఘ్నతే, అశ్వాజనీత్యశ్వ+జని, ప్రచేతస ఇతి ప్ర+చేతసః. అశ్వాన్, సమత్స్వితి సమత్+సు, చోదయ. ॥౫౦॥

పదార్థః :-(ఆ) సమన్తాత్ (జఙ్ఘన్తి) భృశం ఘ్నన్తి తాడయన్తి (సాను) అవయవమ్ (ఏషామ్) అశ్వాదీనామ్ (జఘనాన్) యూనః (ఉప) (జిఘ్నతే) ఘ్నన్తి గమయన్తి (అశ్వాజని) యా అశ్వాన్ జనయతి సుశిక్షితాన్ కరోతి తత్సమ్బుద్ధౌ (ప్రచేతసః) శిక్షయా ప్రకర్షేణ విజ్ఞాపితాన్ (అశ్వాన్) తురఙ్గాన్ (సమత్సు) సఙ్గ్రామేషు (చోదయ) ప్రేరయ. ॥౫౦॥

అన్వయః :- హే అశ్వాజని విదుషి రాజ్ఞి యథా వీరా ఏషాం సాను ఆజఙ్ఘన్తి. జఘనానుప జిఘ్నతే తథా త్వం సమత్సు ప్రచేతసోఽశ్వాఞ్చోదయ. ॥౫౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా రాజా రాజపురుషాశ్చ యానాశ్వచాలన యుద్ధవ్యవహారాన్ జానీయుస్తథా తత్స్త్రియోఽపి విజానన్తు ॥౫౦॥

పదార్థము :- (అశ్వాజని) అశ్వములకు శిక్షణనిచ్చు ఓ విదుషీ రాణీ! వీరవరు లెటుల (ఏషామ్) ఈ అశ్వాదుల (సాను) అవయవములను (ఆ, జఙ్ఘన్తి) ఉత్తమముగా శీఘ్రముగా దండించెదరో (జఘనాన్) యువ్వనులను (ఉపజిఘ్నతే) సమీపమునుండి నడింపిచెదరో అట్లే నీవు (సమత్సు) సంగ్రామములందు (ప్రచేతసః) శిక్షణద్వారా విశేషచైతన్య పరచిన (అశ్వాన్) అశ్వములకు (చోదయ) ప్రేరణనిమ్ము. ॥౫౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా రాజు మరియు రాజపురుషులు విమానాదులను, రథములను, అశ్వములను నడుపుట మరియు యుద్ధవ్యవహారములను తెలిసికొనెదరో, అటులనే వారి పత్నులును ఎరిగియుండవలయును. ॥౫౦॥

50. O Queen, who trainest horses, just as heroes, whip sharply the back of these horses, and lead young soldiers, so shouldst thou drive sagacious chargers in the battles!.

౨౯.౫౧.అహిరివేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, మహావీరః సేనాపతిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౨౯.౫౧ అహిరివ భోగైః పర్యేతి బాహుం జ్యాయా హేతిం పరిబాధమానః। హస్తఘ్నో విశ్వా వయునాని విద్వాన్పుమాన్పుమాంసం పరి పాతు విశ్వతః ॥౫౧॥

ప. వి:- అహిరివేత్యహిః+ఇవ, భోగైః, పరి ఏతి, బాహుమ్, జ్యాయాః, హేతిమ్, పరిబాధమాన ఇతి పరి + బాధమానః, హస్తఘ్న ఇతి హస్త+ఘ్నః, విశ్వా, వయునాని, విద్వాన్ పుమాన్, పుమాంసమ్, పరి, పాతు, విశ్వతః.॥౫౧॥

పదార్థః :-(అహిరివ) మేఘ ఇవ గర్జన్. అహిరితి మేఘనా...నిఘం. ౧.౧౦.(భోగైః) (పరి) సర్వతః (ఏతి) ప్రాప్నోతి (బాహుమ్) బాధకం శత్రుమ్ (జ్యాయాః) ప్రత్యఞ్చాయాః (హేతిమ్) బాణమ్ (పరిబాధమానః) సర్వతో నివారయన్ (హస్తఘ్నః) యో హస్తాభ్యాం హన్తి సః (విశ్వా) సర్వాణి (వయునాని) విజ్ఞానాని (విద్వాన్) (పుమాన్) పురుషార్థీ (పుమాంసమ్) పురుషార్థినమ్ (పరి) సర్వథా (పాతు) రక్షతు (విశ్వతః) సంసారే భవాద్విఘ్నాత్.॥౫౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యో హస్తఘ్నో విద్వాన్ పుమాన్ భవాన్ జ్యాయా హేతిం ప్రక్షిప్య బాహుం పరి బాధమానః పుమాన్సం విశ్వతః పరి పాతు సోఽహిరివ భోగైర్విశ్వా వయునాని పర్యేతి.॥౫౧॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యో విద్వాన్ బాహుబలః శస్త్రాస్త్రప్రక్షేపణవిచ్ఛత్రూన్నివారయన్పురుషార్థేన సర్వాన్ సర్వస్మాద్రక్షన్ మేఘవత్సుఖభోగవర్ధకః స్యాత్స సర్వాన్ మనుష్యాన్ విద్యాః ప్రాపయితుం సమర్థో భవేత్. ॥౫౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! (హస్తఘ్నః) హస్తములతో చంపువాడవు (విద్వాన్) విద్వాంసుడవు (పుమాన్) పురుషార్థివి యగు నీవు (జ్యాయాః) ప్రత్యంచము [వింటినారి, అల్లెత్రాటి] చే (హేతిమ్) శరప్రయోగ మొనర్చి (బాహుమ్) బాధలను గలిగించు శత్రువులను (పరిబాధమానః) అన్నివైపులనుండి తొలగించుచు (పుమాంసమ్) పురుషార్థవంతుల (విశ్వతః) అన్ని విధములుగ (పరిపాతు) నలుదిశల నుండి రక్షణనొనర్చుము (అహిరివ) మేఘమువలె గర్జించుచు నీవు (భోగైః) ఉత్తమభోగముల సహితముగ (విశ్వా) సకల (వయునాని) విజ్ఞానములను (పరి, ఏతి) అన్నివైపులనుండి పొందుచుండెదవు.॥౫౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్వాంసుడు భుజబలముగలవాడు, అస్త్రశస్త్రప్రయోగములనెరిగినవాడు, శత్రువులనిర్జించువాడు, పురుషార్థముచే ఎల్లరను రక్షించుచు మేఘమువలె సుఖభోగములను వర్షింపజేయువాడో, ఆతడే సర్వమానవులకు విద్యను గలిగించుటకు సమర్థుడగును. ॥౫౧॥

51. May the energetic learned person, discharging arrow from the bow-string, and extirpating the opposing foe from all sides, protect the virile-person, in every way, and thundering like a cloud with his armies, acquire all sorts of worldly knowledge.

౧౬౯౨. వనస్పత ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, సువీరో దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునా రాజప్రజాధర్మవిషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౯౨ వనస్పతే వీడ్వఙ్గో హి భూయాఽ అస్మత్సఖా ప్రతరణః సువీరః ।
గోభిః సన్నద్ధోఽఅసి వీడయస్వాస్థాతా తే జయతు జేత్వాని॥ ౫౨॥

ప. విః- వనస్పతే, వీడ్వఙ్గ ఇతి వీడు + అఙ్గః, హి, భూయాః అస్మత్సఖేత్యస్మత్ఽసఖా, ప్రతరణ ఇతి ప్ర+తరణః,సువీర ఇతి, సు+వీరః, గోభిః, సన్నద్ధ ఇతి సమ్+నద్ధః, అసి, వీడయస్వ, ఆస్థాతేత్యా+స్థాతా,తే, జయతు, జేత్వాని.॥౫౨॥

పదార్థః :-(వనస్పతే) కిరణానాం రక్షకః సూర్య ఇవ వనాదీనాం పాలక విద్వన్ రాజన్! (వీడ్వఙ్గః) ప్రశంసితాఙ్గః (హి)(భూయాః) భవేః (అస్మత్సఖా) అస్మాకం మిత్రమ్ (ప్రతరణః) శత్రుబలస్యోల్లఙ్ఘకః (సువీరః) శోభనా వీరా యస్య సః (గోభిః) పృథివ్యాదిభిః (సన్నద్ధః) తత్పరః సమ్బద్ధః (అసి) (వీడయస్వ) దృఢాన్ కురు (ఆస్థాతా) సమన్తాత్ స్థిరః సేనాపతిః (తే) తవ (జయతు) (జేత్వాని) జేతుం యోగ్యాని శత్రుసైన్యాని. ॥౫౨॥

అన్వయః :-హే వనస్పతే! త్వమస్మత్సఖా ప్రతరణః సువీరో వీడ్వఙ్గో హి భూయాః. యతో గోభిః సన్నద్ధోఽస్యతోఽస్మాన్ వీడయస్వ త ఆస్థాతా వీరో జేత్వాని జయతు.॥౫౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యేణ కిరణానాం కిరణైః సూర్యస్య నిత్యః సమ్బన్ధోఽస్తి తథా రాజసేనాప్రజానాం సమ్బన్ధో భవితుం యోగ్యః. యది సేనేశాదయో జితేంద్రియాః శూరవీరాః స్యుస్తర్హి సేనాః ప్రజా అపి తాదృశ్యో భవేయుః.॥౫౨॥

పదార్థము :- (వనస్పతే) కిరణముల రక్షకుడగు సూర్యునివలె వనాదులరక్షకుడవు, విద్వాంసుడవునగు ఓ రాజా! నీవు (అస్మత్సఖా) మారక్షకుడవు, మిత్రుడవు (ప్రతరణః) శత్రుబలము లక్ష్యపెట్టనివాడవు

(సువీరః) ఉత్తమ వీరపురుషులతో గూడినవాడవు (వీడ్వఙ్గః) ప్రశంసనీయముగు అవయవములు గలిగినవాడవు (హి) నిశ్చయముగ (భూయాః) అగుము. ఆ కారణముననే నీవు (గోభిః) పృథివ్యాదులతోగూడ (సన్నద్ధః) సంబంధమున తత్పరుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున మమ్ము (వీడయస్వ) దృఢవంతులుగ నొనర్పుము (తే) నీయొక్క (ఆస్థాతా) యుద్ధమునందు ఉత్తమముగ స్థిరమై యుండు వీరుడగు సేనాపతి (జేత్వాని) జయించదగిన శత్రువులను (జయతు) జయించుగాక! ॥౫౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ సూర్యునితో కిరణములకు మరియు కిరణములతో సూర్యునకు నిత్యసంబంధముండునో అదేవిధముగ రాజు, సేనలు, మరియు ప్రజల సంబంధము గలిగి యుండదగును. సేనాపతి మున్నగువారు జితేంద్రియులు శూరవీరులైరేని, సేనలు, ప్రజలును జితేంద్రియులై యుందురు. ॥౫౨॥

52. O king powerful like the Sun, be our friend, conqueror of foes, yoked with brave, victorious heroes, firm and strong in body!.

Thou art the possessor of varios parts of Earth, make us strong. May thy commander - in - chief win foes deserving defeat.

౧౬౭౯. దివ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరో దేవతాః, విరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయువలయునను విషయము.

౧౬౭౯ దివః పృథివ్యాః పర్యోజ ఉద్భృతం వనస్పతిభ్యః పర్యాభృతꣳ సహః ।
అపామోజ్మానం పరి గోభిరావృత మిన్ద్రస్య వజ్రꣳ హవిషా రథం యజ ॥౫౩॥

ప. వి:- దివః పృథివ్యాః, పరి, ఓజః, ఉద్భృతమిత్యత్+భృతమ్, వనస్పతిభ్య ఇతి వనస్పతి+భ్యః, పరి, ఆభృతమిత్యా+ భృతమ్, సహః, అపామ్, ఓజ్మానమ్, పరి, గోభిః, ఆవృతమిత్యా+వృతమ్, ఇన్ద్రస్య, వజ్రమ్, హవిషా, రథమ్, యజ. ॥౫౩॥

పదార్థః :-(దివః) సూర్యాత్ (పృథివ్యాః) భూమేః (పరి) (ఓజః) పరాక్రమమ్ (ఉద్భృతమ్) ఉత్కృష్టతయా ధృతమ్ (వనస్పతిభ్యః) వటాదిభ్యః (పరి) (ఆభృతమ్) సమన్తాత్ పోషితమ్ (సహః) బలమ్ (అపామ్) జలానాం సకాశాత్ (ఓజ్మానమ్) పరాక్రమ యుక్తం రసమ్ (పరి) (గోభిః) కిరణైః (ఆవృతమ్) ఆచ్ఛాదితమ్ (ఇన్ద్రస్య) సూర్యస్య (వజ్రమ్) కులిశమివ (హవిషా) ఆదానేన (రథమ్) యానమ్ (యజ). ॥౫౩॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం దివః పృథివ్యా ఉద్భృతమోజః పరి యజ వనస్పతిభ్య ఆభృతం సహః పరి యజ. అపాం సకాశాదోజ్మానం పరి యజ. ఇన్ద్రస్య గోభిరావృతం వజ్రం రథం హవిషా యజ.॥౫౩॥

భావార్థః :-మనుష్యైః పృథివ్యాదిభ్యో భూతేభ్యస్తజ్జాయమానః సృష్టేశ్చ సకాశాద్ బలపరాక్రమౌ వర్ధనీయౌ తద్యోగేన చ విమానాదీని యానాని నిర్మాతవ్యాని.॥౫౩॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (దివః) సూర్యుడు మరియు (పృథివ్యాః) పృథివిద్వారా (ఉద్భృతమ్) ఉత్కృష్టతతో ధారణ మొనర్చిన (ఓజః) పరాక్రమమును (పరి, యజ) అన్ని వైపులనుండి ఈయుము (వనస్పతిభ్యః) వటవృక్షము మున్నగు వనస్పతులచే (ఆభృతమ్) చక్కగా పుష్టపరచబడిన (సహః)బలమును (పరి) సకల దిశలనుండియును ఇమ్ము (అపామ్) జలసంబంధముతో (ఓజ్మానమ్) పరాక్రమవంతమగు రసమును (పరి) నలుదిశలనుండి ఈయుము (ఇన్ద్రస్య) సూర్యుని (గోభిః) కిరణములనుండి (ఆవృతమ్) కలిసి మెరయుచున్నట్టి (వజ్రమ్) వజ్రమువంటి (రథమ్) యానమును (హవిషా) గ్రహణముతో సంగతపరచుము.॥౫౩॥

భావార్థము :-మానవులు పృథివి మున్నగు మహాభూతములతో మరియు వానిచే ఉత్పన్నమైన సృష్టిసంబంధముతో బలపరాక్రమములను వృద్ధిపరచుకొనవలెను. మరియు వాని యోగముతో విమానాది యానములను నిర్మించవలెను.॥౫౩॥

53. O learned person, give us the vitality possessed by the Sun and Eath, the strength of trees, the vitalising juice of waters. Fill thy car with warlike weapons shining like the sun's rays!.

౧౬౩౦. ఇన్ద్రస్యేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౦ ఇన్ద్రస్య వజ్రో మరుతామనీకం మిత్రస్య గర్భో వరుణస్య నాభిః।
సేమాం నో హవ్యదాతిం జుషాణో దేవ రథ ప్రతి హవ్యా గృభాయ ॥౫౪॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, వజ్రః, మరుతామ్, అనీకమ్, మిత్రస్య, గర్భః, వరుణస్య, నాభిః, సః, ఇమామ్, నః, హవ్యదాతిమితి హవ్య+దాతిమ్, జుషాణః, దేవ, రథ, ప్రతి, హవ్యా, గృభాయ.॥౫౪॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః (వజ్రః) నిపాతః (మరుతామ్) మనుష్యాణామ్ (అనీకమ్) సైన్యమ్ (మిత్రస్య) సఖ్యుః (గర్భః) అన్తస్థ ఆశయః (వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్య (నాభిః) ఆత్మనో మధ్యవర్త్తీ విచారః (సః) (ఇమామ్) ప్రత్యక్షామ్ (నః) అస్మాన్ (హవ్యదాతిమ్) దాతవ్యానాం దానమ్ (జుషాణః) సేవమానః (దేవ) దివ్యవిద్య (రథ) రమణీయస్వరూప (ప్రతి) (హవ్యా) ఆదాతుమర్హాణి వస్తూని (గృభాయ) గృహాణ.॥౫౪॥

అన్వయః :-హే దేవ! రథేమాం హవ్యదాతిం జుషాణస్స త్వం య ఇన్ద్రస్య వజ్రో మరుతామనీకం మిత్రస్య గర్భో వరుణస్య నాభిరస్య తం నోఽస్మాన్ హవ్యా చ ప్రతి గృభాయ.॥౫౪॥

భావార్థః :-యేషాం మనుష్యాణాం సేనాఽతిశ్రేష్ఠా విద్యుద్విద్యా మిత్రాశయ ఆప్తవిచారో విద్యాదిదానఞ్చ స్వీకృతాని సన్త్యన్యేభ్యో దేయాని చ తే సర్వతో మఙ్గలావృతాః స్యుః.॥౫౪॥

పదార్థము :-(దేవ) ఉత్తమ విద్యావంతుడవు (రథ) రమణీయ స్వరూపుడవగు విద్వాంసుడా (ఇమామ్) ఈ (హవ్యదాతిమ్) ఈయదగిన పదార్థముల దానమును (జుషాణః) సేవించుచు (సః) పైన దెలిపిన నీవు (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు (వజ్రః) పాతము [పడుట] (మరుతామ్) మానవుల (అనీకమ్) సేన (మిత్రస్య) మిత్రుల (గర్భః) అంతఃకరణముయొక్క ఆశయము, మరియు (వరుణస్య) శ్రేష్ఠుని (నాభిః) ఆత్మయొక్క మధ్య వర్తిత్వాలోచనలను (నః) మరియు మమ్ములను (హవ్య) గ్రహించదగిన పదార్థములను (ప్రతి గృభాయ) ప్రతిగ్రహించుము [స్వీకరించుము]. ॥౫౪॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యుల సేనలు అతిశ్రేష్ఠములు, విద్యుద్విద్యలు, మిత్రుల ఆశయములను, ఆప్తులగు సత్యవక్తల ఆలోచనములను మరియు విద్యాదులదానములను స్వీకరించుచు, ఇతరులకును ఇచ్చుచుందురో అవి అన్నివైపులనుండి శుభములను విజయములను పొందునవిగానుండును. ॥౫౪॥

54. O beautiful, highly educated person accepting gifts we offer, know the significance of the fall of lightning, realise the force of the army of men, the inner feelings of friends, the promptings of the soul of the virtuous, and enjoy our company, and all acceptable objects!.

౧౬౩౧. ఉపశ్వాసయేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౧ ఉప శ్వాసయ పృథివీముత ద్యాం పురుత్రా తే మనుతాం విష్ఠిత౦ జగత్।

స దున్దుభే సజూరిన్ద్రేణ దేవైర్దూరాద్దవీయో అప సేధ శత్రూన్॥౫౫॥

ప.వి:- ఉప, శ్వాసయ, పృథివీమ్, ఉత, ద్యామ్, పురుత్రేతి పురు+త్రా, తే, మనుతామ్, విష్ఠితమ్, విష్ఠితమితి వి+స్థితమ్, జగత్, సః, దున్దుభే, సజూరితి సజూః, ఇన్ద్రేణ, దేవైః, దూరాత్, దవీయః, అప, సేధ, శత్రూన్. ।।55।।

పదార్థః :- (ఉప) (శ్వాసయ) ప్రాణయ (పృథివీమ్) అన్తరిక్షమ్ (ఉత) అపి (ద్యామ్). విద్యుత్ప్రకాశమ్ (పురుత్రా) బహువిధమ్ (తే) తవ (మనుతామ్) విజానాతు (విష్ఠితమ్) వ్యాప్తమ్ (జగత్) (సః) (దున్దుభే) దున్దుభిరివ గమ్భీరగర్జన! (సజూః) సంయుక్తః (ఇన్ద్రేణ) ఐశ్వర్యేణ యుక్తైః (దేవైః) దివ్యైర్విద్వద్భిర్గుణైర్వా (దూరాత్) (దవీయః) అతిదూరమ్ (అప) (సేధ) దూరీకురు (శత్రూన్). ।।55।।

అన్వయః :- హే దున్దుభే! సత్వమిన్ద్రేణ దేవైః సజూర్దూరాచ్ఛత్రూన్ దవీయోపసేధ పురుత్రా పృథివీముత ద్యాముపశ్వాసయ భవాన్ తాభ్యాం విష్ఠితం జగన్మనుతాం తస్య తే రాజ్యమానన్దితం స్యాత్. ।।55।।

భావార్థః :- యే మనుష్యా విద్యుద్విద్యాజైరస్త్రైః శత్రూన్ దూరే ప్రక్షిప్యైశ్వర్యేణ విదుషో దూరాదాహూయ సత్కృత్య రన్తరిక్షవిద్యుద్భ్యాం వ్యాప్తం సర్వం జగద్విజ్ఞాయ వివిధా విద్యాః క్రియాః సాధయేయుస్తే జగదానన్దయితారః స్యుః. ।।55।।

పదార్థము :-(దున్దుభే) భేరివలె గర్జించువాడా! (సః) నీవు (ఇన్ద్రేణ) ఐశ్వర్యవంతుడవు (దేవైః) ఉత్తమ విద్వాంసులతో లేక శ్రేష్ఠగుణములతో (సజూః) సంయుక్తముగ (దూరాత్) దూరమునుండియును (దవీయః) అతిదూరమునగల (శత్రూన్) శత్రువులను (అపసేధ) తరిమివేయుము (పురుత్రా) అనేక విధములగు (పృథివీమ్) ఆకాశమును, పృథివి (ఉత) మరియు (ద్యామ్) విద్యుత్ప్రకాశమును (ఉపశ్వాసయ) సమీపముననే జీవనధారణ మొనర్పజేయుము. నీవు అంతరిక్షము మరియు విద్యుత్తు చే (విష్ఠితమ్) వ్యాప్తమైయున్న (జగత్) సంసారమును (మనుతామ్) తెలిసికొనుము అట్టిచో (తే) నీ రాజ్యము ఆనందితమగును. ।।55।।

భావార్థము :- ఏ మానవులు విద్యుద్విద్యచే సిద్ధపరచబడిన అస్త్రములచే శత్రువులను నాశమొనర్చి దూరస్థవిద్వాంసులను పిలుచుకొని ఐశ్వర్యములతో సత్కరించెదరో అంతరిక్షము మరియు విద్యుత్తుతో వ్యాప్తమైయున్న సర్వజగత్తును దెలిసికొని అనేక విధములగు విద్యలు మరియు క్రియలను సాధించెదరో వారు ప్రపంచమును ఆనందపరచు వారగుదురు. ।।55।।

55. O commander, thundering aloud like the drum, being full of supremacy, with the help of the learned, drive thou afar, yea, very far, our foemen, Grant life to the denizens

of the Earth, and persons exalted like Heaven. Regqrd the world as pervaded with space and lightning. May thy rule give thee pleasure!.

౧౬౩౨. ఆక్రన్దయేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వాదయితారో వీరా దేవతాః, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః

రాజపురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౬౩౨ ఆ క్రన్దయ బల మోజో న ఆధా ని ష్టనిహి దురితా బాధమానః ।

అప ప్రోథ దున్దుభే దుచ్ఛునా ఇత ఇన్ద్రస్య ముష్టిరసి వీడయస్వ ॥౫౬॥

ప. వి:- ఆ, క్రన్దయ, బలమ్, ఓజః, నః, ఆ, ధాః, నిః, స్తనిహి, దురితేతి దుః+ ఇతా, బాధమానః, అప, ప్రోథ, దున్దుభే, దుచ్ఛునాః, ఇతః, ఇన్ద్రస్య, ముష్టిః, అసి, వీడయస్వ. ॥౫౬॥

పదార్థః :-(ఆ) (క్రన్దయ) సమన్తాదాహ్వాయ రోదయ వా (బలమ్) (ఓజః) పరాక్రమమ్ (నః) అస్మభ్యమ్ (ఆ) (ధాః) ధేహి (నిః) నితరామ్(స్తనిహి) విస్తృణీహి (దురితా) దుష్టాని వ్యసనాని (బాధమానః) నివారయన్ (అప) (ప్రోథ) పరి ప్రాప్నుహి (దున్దుభే) దుందుభిరివ గర్జితసేన! (దుచ్ఛునాః) దుష్టాః శ్వాన ఇవ వర్తమానాః (ఇతః) సేనాయాః (ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః (ముష్టిః) ముష్టిరివ (అసి) (వీడయస్వ) దృఢయ. ॥౫౬॥

అన్వయః :-హే దున్దుభే! దురితా బాధమానస్త్వం నో బలమాక్రన్దయౌజ ఆధాః సైన్యం ని ష్టనిహి యే దుచ్ఛునాస్తానపాక్రన్దయ యతస్త్వం ముష్టిరసి తస్మాదిత ఇన్ద్రస్య వీడయస్వ సుఖాని ప్రోథ. ॥౫౬॥

భావార్థః :- రాజాపురుషైః శ్రేష్ఠాః సత్కర్తవ్యా దుష్టా రోదనీయాః సర్వేషాం దుర్వ్యసనాని దూరీకారయిత్వా సుఖాని ప్రాప్తవ్యాని. ॥౫౬॥

పదార్థము :- (దున్దుభే) భేరివలె గర్జించునట్టి సేనలు గల ఓ సేనాధిపతీ! (దురితా) దుర్వ్యసనములను (బాధమానః) వదలివేయుచు నీవు (నః) మా నిమిత్తము (బలమ్) బలమును (ఆ, క్రన్దయ) అందించుము (ఓజః) పరాక్రమమును (ఆ, ధాః) శ్రేష్ఠరూపమున ధారణ మొనర్చుము, సైన్యములను (నిస్తనిహి) విస్తృత పరచుము (దుచ్ఛునాః) దుష్టశునకముల వలె నుండువారిని (అప) వికృతరూపమున నేడ్పించుము. ఈ కారణమున నీవు (ముష్టిః) పిడికిళ్లవంటి ప్రబంధకర్తవునై (అసి) ఉన్నావు. కావున (ఇతః) ఈ సైన్యములతో (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు అంగములను (వీడయస్వ) దృఢపరచుము మరియు సుఖములను (ప్రోథ) పూర్ణమొందించుము. ॥౫౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు దుష్టులనేడ్పించుచు శ్రేష్ఠులను సత్కరించవలెను. మరియు సకల జనుల దుర్వ్యసనములను దొలగించి సుఖప్రాప్తిని గలిగించవలెను. ॥౫౬॥

56. O coomander, whose army thunders like the war drum, drive away all dangers, fill us full of vigour, gain supremacy, expand the army, make those weep, who behave like depraved dogs, let thy administration be well knit like the fist, make efficient arrangements for electricity in the army, and enjoy all comforts!

౧౬౩౩. ఆమూరిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వాదయితారో వీరా దేవతాః, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౩ ఆమూరజ ప్రత్యావర్తయేమాః కేతుమద్దున్దుభిర్వావదీతి ।

సమశ్వపర్ణాశ్చరన్తి నో నరో ఽస్మాకమిన్ద్ర రథినో జయన్తు ॥౫౭॥

ప. వి:- ఆ, అమూః, అజ, ప్రత్యావర్తయేతి ప్రతి+ ఆవర్తయ, ఇమాః, కేతుమదితి కేతుమత్, దున్దుభిః, వావదీతి, సమ్, అశ్వపర్ణా ఇత్యశ్వ+పర్ణాః, చరన్తి, నః, నరః, అస్మాకమ్, ఇన్ద్ర, రథినః, జయన్తు. ॥౫౭॥

పదార్థః :- (ఆ) సమన్తాత్ (అమూః) శత్రుసేనాః (అజ) ప్రక్షిప (ప్రత్యావర్తయ) (ఇమాః) స్వసేనాః (కేతుమత్) కేతః ప్రశస్తా ధ్వజా యాసు తాః. అత్ర స్త్రీప్రత్యయస్య లుక్. (దున్దుభిః) (వావదీతి) (సమ్) (అశ్వపర్ణాః) అశ్వానాం పర్ణాని పాలనాని యాసు సేనాసు తాః (చరన్తి) గచ్ఛన్తి (నః) అస్మాన్ (నరః) నాయకాః (అస్మాకమ్) (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త (రథినః) ప్రశస్తరథయుక్తా వీరాః (జయన్తు). ॥౫౭॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర! త్వమమూరాజ ఇమాః కేతుమత్ ప్రత్యావర్తయ. యథా దున్దుభిర్వావదీతి తథా నోఽశ్వపర్ణాః సఞ్చరన్తి. యేఽస్మాకం రథినో నరః శత్రూఞ్జయన్తు తే సత్కృతాః స్యుః. ॥౫౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే రాజపురుషాః శత్రుసేనా నివర్తయితుం స్వసేనా యోధయితుం సమర్థాః స్యుస్తే సర్వత్ర శత్రూఞ్జేతుం శక్నుయుః. ॥౫౭॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు రాజపురుషా! నీవు (అమూః) శత్రుసైన్యములను (ఆ, అజ) దూరముగా తరిమివేయుము (కేతుమత్) ధ్వజముగల (ఇమాః) ఈ మనసైన్యమును (ఆవర్తయ) తిరిగి

తీసికొని రమ్ము. ఎట్లు (దున్దుభిః) భేరి (వావదీతి) అత్యంతముగ మ్రోగునో (అస్మాకమ్) మాయొక్క (రథినః) ప్రశంసనీయ రథిక వీరులను (నరః) శత్రునాయకులను (జయన్తు) ఎవరు జయించెదరో వారు బాగుగా సత్కరించబడెదరు గాక! ॥౫౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజపురుషులు శత్రుసైన్యములను పరాజయపరచి స్వంతసైన్యములను యుద్ధమొనర్చుటకు సమర్థవంతమొనర్చెదరో వారు సర్వత్ర శత్రువులపై విజయమును సాధించెదరు. ॥౫౭॥

57. O commander, drive thither away the troops of the enemy, and bring back ours safe after victory. Let our cavalry march forth, in accompaniment with the beating of war-drums. Let our car-warriors be triumphant!.

౧౬౩౪. ఆగ్నేయ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ కీదృశాః పశవః కింగుణా ఇత్యాహ. ఏ పశువు లెటువంటి గుణములుగలవి?

౧౬౩౪ ఆగ్నేయః కృష్ణగ్రీవః సారస్వతీ మేషీ బభ్రుః సౌమ్యః పౌష్ణః శ్యామః

శితిపృష్ఠో బార్హస్పత్యః శిల్పో వైశ్వదేవ ఐన్ద్రో౽రుణో మారుతః

కల్మాష ఐన్ద్రాగ్నః సꣳహితో౽ధోరామః సావిత్రో వారుణః

కృష్ణ ఏకశితిపాత్పేత్వః ॥౫౮॥

ప.వి:- ఆగ్నేయః, కృష్ణగ్రీవ ఇతి కృష్ణ+గ్రీవః, సారస్వతీ, మేషీ, బభ్రుః సౌమ్యః పౌష్ణః, శ్యామః, శితిపృష్ఠ ఇతి శితి+పృష్ఠః, బార్హస్పత్యః, శిల్పః, వైశ్వదేవ ఇతి వైశ్వ + దేవః, ఐన్ద్రః, అరుణః, మారుతః, కల్మాషః, ఐన్ద్రాగ్నః, సꣳహిత ఇతి సమ్+హితః, అధోరామ ఇత్యధః +రామః, సావిత్రః,వారుణః, కృష్ణః, ఏకశితిపా దిత్యేక+శితిపాత్, పేత్వః.॥౫౮॥

పదార్థః :- (ఆగ్నేయః) అగ్నిదేవతాకః (కృష్ణగ్రీవః) కృష్ణా గ్రీవా యస్య సః (సారస్వతీ) సరస్వతీదేవతాకా (మేషీ) (బభ్రుః) ధూమ్రవర్ణః (సౌమ్యః) సోమదేవతాకః (పౌష్ణః) పూషదేవతాకః (శ్యామః) శ్యామవర్ణః (శితిపృష్ఠః) కృష్ణపృష్ఠః (బార్హస్పత్యః) బృహస్పతిదే

వతాకః. (శిల్పః) నానావర్ణః (వైశ్వదేవః) విశ్వదేవదేవతాకః (ఐన్ద్రః) ఇన్ద్రదేవతాకః (అరుణః) రక్తవర్ణః (మారుతః) మరుద్దేవతాకః (కల్మాషః) శ్వేతకృష్ణవర్ణః (ఐన్ద్రాగ్నః) ఇన్ద్రాగ్నిదైవత్యః (సంహితః) దృఢాఙ్గః (అధోరామః) అధఃక్రీడీ (సావిత్రః) సవితృదేవతాకః (వారుణః) వరుణదైవత్యః (కృష్ణః) (ఏకశితిపాత్) ఏకః శితిః పాదోఽస్య (పేత్వః) పతనశీలః.।౫౮॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యూయం య ఆగ్నేయః స కృష్ణగ్రీవో యా సారస్వతీ సా మేషీ యః సౌమ్యః స బభ్రుర్యః పౌష్ణః స శ్యామో, బార్హస్పత్యః స శితిపృష్ఠో యో వైశ్వదేవః స శిల్పో య ఐన్ద్రః సోఽరుణో యో మారుతః స కల్మాషః య ఐన్ద్రాగ్నః స సంహితో, యః సావిత్రః సోఽధోరామో య ఏకశిపాత్పేత్వః కృష్ణః స వారుణ శ్చేత్యేతాన్ విజానీత.।౫౮॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్యద్యద్దైవత్యా యే యే పశవో విఖ్యాతాస్తే తత్తద్గుణా ఉపదిష్టాః సన్తీతి వేద్యమ్.।౫౮॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (ఆగ్నేయః) అగ్ని దేవతగల, అనగా అగ్నియొక్క గుణములతో గూడియున్న యా (కృష్ణగ్రీవః) నల్లనికంఠము గల ఏ పశువు (సారస్వతీ) సరస్వతి, అనగా వాణివంటి గుణములుగల (మేషీ) గొఱ్ఱె (సౌమ్యః) చంద్రుని గుణములుగల యా (బభ్రుః) ధూమ్రవర్ణముగల పశువు ఎయ్యది (పౌష్ణః)పుష్టి మున్నగు గుణములుగలది (శ్యామః) శ్యామవర్ణముగల పశువు ఏది (బార్హస్పత్యః) మహా ఆకాశాదుల పాలనాది గుణములుగల (శితిపృష్టః) నల్లని వీపుగల పశువు ఏది (వైశ్వదేవః) సకల విద్వాంసుల గుణములుగల యది (శిల్పః) అనేక వర్ణములతో గూడిన, ఎయ్యది (ఐన్ద్రః) సూర్యగుణములుగల యట్టి (అరుణః) ఎఱ్ఱనివర్ణముగల ఏది (మారుతః) వాయువుగుణములుగల అది (కల్మాషః) కల్మాష [కరక (ఖాకి)] వర్ణములతో గూడిన ఏది (ఐన్ద్రాగ్నః) సూర్యాగ్నుల గుణములుగల యది (సంహితః) లావు, దృఢమైన అంగములుగలది (సావిత్రః) సూర్యగుణములుగల యది (అధోరామః) క్రింద దిరుగుచుండు పక్షి ఏది (ఏకశితిపాత్) ఒక పాదమునలుపుగలిగి (పేత్వః) ఎగురునట్టి మరియు (కృష్ణః) నల్లని వర్ణముతో గూడిన యది (వారుణః) జలవు శాంత్యాది గుణవులు గలిగియుండునో ఈ విధవుగా ఈ యన్నిటిని బాగుగా దెలిసికొనుము.।౫౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ యే దేవతగుణములు గల ఏ యే పశుపక్ష్యాదులు విఖ్యాతములై యున్నవో అవి ఆ యా గుణముల యుపదేశమొనర్పబడె వని మీరు తెలిసికొనుట యోగ్యమైయున్నది. ।౫౮॥

58. The balck necked nimal is ferocious like fire; the ewe is milk like speech; the brown animal is calm and pleasant like the Moon; the dusky animal is strong in body; the black - backed animal is fiery like the Sun; the dappled animal possesses various qualities; the red animal is full of heat like the Sun; the black and white coloured animal is fast like the air; the strong bodied animal possesses the qualities of the Sun and fire; the bird that flies low is furious like the Sun; the black coloured bird with one foot is calm and peaceful like water.

౧౬౩౫. అగ్నయ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౫ అగ్నయేఽనీకవతే రోహితాఞ్జిరనడ్వా నధోరామౌ సావిత్రౌ పౌష్ణౌ రజతనాభీ వైశ్వదేవౌ పిశఙ్గౌ తూపరౌ మారుతః, కల్మాషఽఆగ్నేయః కృష్ణోఽజః సారస్వతీ మేషీ వారుణః పేత్వః॥౫౮॥

ప.వి:- అగ్నయే, అనీకవత ఇత్యనీక+వతే, రోహితాఞ్జిరితి రోహిత+అఞ్జిః, అనడ్వాన్, అధోరామావిత్యధః + రామౌ, సావిత్రౌ, పౌష్ణౌ, రజతనాభీ ఇతి, రజత+నాభీ, వైశ్వదేవావితి వైశ్వ+దేవౌ, పిశఙ్గౌ, తూపరౌ, మారుతః, కల్మాషః, ఆగ్నేయః, కృష్ణః, అజః, సారస్వతీ, మేషీ, వారుణః, పేత్వః.॥౫౮॥

పదార్థః :- (అగ్నయే) విజ్ఞానాదిగుణప్రకాశాయ (అనీకవతే) ప్రశస్తసేనాయుక్తాయ (రోహితాఞ్జిః) రోహితాః రక్తా అఞ్జయో అక్షణాని యస్య సః (అనడ్వాన్) వృషభః (అధోరామౌ) అధోభాగే శ్వేతవర్ణౌ (సావిత్రౌ) సవితృగుణౌ (పౌష్ణౌ) పూషదైవత్యౌ (రజతనాభీ) రజతవర్ణనాభియుక్తౌ (వైశ్వదేవౌ) (పిశఙ్గౌ) పీతవర్ణౌ (తూపరౌ) అవిద్యమానశృఙ్గౌ (మారుతః) మరుద్దైవత్యః (కల్మాషః) (ఆగ్నేయః) అగ్నిదైవత్యః (కృష్ణః) (అజః)(సారస్వతీ)వాక్గుణః (మేషీ) (వారుణః)జలగుణః (పేత్వః) శీఘ్రగామీ.॥౫౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యేఽనీకవతేఽగ్నయే రోహితాఞ్జిరనడ్వాన్ సావిత్రావధోరామౌ పౌష్ణౌ రజతనాభీ వైశ్వదేవౌ తూపరౌ పిశఙ్గౌ మారుతః కల్మాషః ఆగ్నేయః. కృష్ణోఽజః సారస్వతీ మేషీ వారుణః పేత్వశ్చాస్తి తాన్యథాగుణం సంప్రయోజయ.॥౫౮॥

భావార్థః :-అత్ర పశూనాం యావన్తో గుణా ఉక్తాస్తే సర్వే గుణా ఏకస్మిన్నగ్నౌ సంహితాః సంతీతి వేద్యమ్.॥౫౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (అనీకవతే) ప్రశంసనీయసైన్యములు గలవాడునగు (అగ్నయే) విజ్ఞానాది గుణములు గలిగిన సేనాపతికొరకు (రోహితాఞ్జిః) ఎఱుపుచిహ్నములుగల (అనడ్వాన్) ఎద్దులు

(సావిత్రౌ) సూర్యగుణములు గలవి (అధోరామౌ) క్రింది భాగమున శ్వేతవర్ణముగలవి (పౌష్ణౌ) పుష్టి మున్నగు గుణములతో గూడినవి (రజతనాభీ) వెండివంటి వర్ణముగల నాభి గలవి (వైశ్వదేవౌ) సమస్తవిద్వాంసుల సంబంధముగలవి (తూపరౌ) శృంగములు [కొమ్ములు] లేనివి (పిశఙ్గా) పసుపు వర్ణము గల రెండు పశువులు (మారుతః) వాయుదేవతగా గలవి (కల్మాషః) కరక [ఖాకీ] వర్ణముగలవి (ఆగ్నేయః) అగ్నిదేవతగలవి (కృష్ణః, అజః) నల్లని మేక (సారస్వతీ) వాణియొక్క గుణములు గలవి (మేషీ) గొఱ్ఱె మరియు (వారుణః) జలముల గుణముగలవి (పేత్వః) ఏ శీఘ్రగామి పశువులు గలవో ఆ యన్నిటిని వానిగుణముల ననుసరించి కార్యములందు వినియోగించుడు. ॥౫౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున పశువులగుణములెన్ని తెలుపబడినవో అవి ఒక్క అగ్నియందే చేరియున్నవి. ఈ విషయమును తెలిసికొనవలయును. ॥౫౯॥

59. A red - marked ox is strong and strenuous like the learned commander of the army; animals with white spots below are active like the Sun; animals with silvery navel are full of force; yellow hornless animals are imbued with many qualities; balck and white animal is swift like air; the balck - faced he - goat is ferocious like fire; the ewe is sweet like speech; the fast running animal is fast like water.

౧౬౩౬. అగ్నయ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, పూర్వస్య విరాట్ ప్రకృతిః,

వైరాజాభ్యామిత్యుత్తరస్య ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా జనాః కార్యాణి సాద్ధుం శక్నువన్తీత్యాహ.

ఎటువంటి మానవులు కార్యములను సాధించగల రను విషయము.

౧౬౩౬ అగ్నయే గాయత్రాయ త్రివృతే రాథన్తరాయాష్టాకపాలఽ ఇన్ద్రాయ త్రైష్టు

భాయ పఞ్చదశాయ బార్హతాయైకాదశకపాలో విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో జాగతేభ్యః

సప్త దశేభ్యో వైరూపేభ్యో ద్వాదశకపాలో మిత్రావరుణాభ్యా

మానుష్టుభాభ్యామేక విం్శాభ్యాం వైరాజాభ్యాం పయస్యా బృహస్పతయే

పాఙ్క్తాయ త్రిణవాయ శాక్వ రాయ చరుః సవిత్రఽ ఔష్ణిహాయ

త్రయస్త్రిం్శాయ రైవతాయ ద్వాదశకపాలః ప్రాజాపత్యశ్చరురదిత్యై

విష్ణుపత్న్యై చరురగ్నయే వైశ్వానరాయ ద్వాదశ
కపాలో౾నుమత్యా౾అష్టాకపాలః॥౬౦॥

ప. వి:- అగ్నయే, గాయత్రాయ, త్రివృత ఇతి త్రి+వృతే, రాథన్తరాయేతి, రాథమ్ +తరాయ, అష్టాకపాల ఇత్యష్టా+కపాలః, ఇన్ద్రాయ, త్రైష్టుభాయ, త్రైస్తుభాయేతి త్రై+స్తుభాయ, పఞ్చదశాయేతి పఞ్చ+దశాయ బార్హతాయ, ఏకాదశకపాల ఇత్యేకాదశ+కపాలః, విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః, జాగతేభ్యః, సప్తదశేభ్య ఇతి సప్త+దశేభ్యః, వైరూపేభ్యః, ద్వాదశకపాల ఇతి ద్వాదశ+కపాలః, మిత్రావరుణాభ్యామ్, ఆనుష్టుభాభ్యామ్, ఆనుస్తుభాభ్యా మిత్యాను +స్తుభాభ్యామ్। ఏకవిꣳశాభ్యామిత్యేక, విꣳశాభ్యామ్, వైరాజాభ్యామ్, పయస్యా, బృహస్పతయే, పాఙ్క్తాయ, త్రిణవాయ, త్రినవాయేతి త్రి+నవాయ, శాక్వరాయ, చరుః సవిత్రే, ఔష్ణిహాయ, త్రయస్త్రిꣳశాయేతి త్రయః+త్రిꣳశాయ,రైవతాయ, ద్వాదశకపాల ఇతి ద్వాదశ + కపాలః ప్రాజాపత్య ఇతి ప్రాజా + పత్యః, చరుః, అదిత్యై, విష్ణుపత్న్యై ఇతి విష్ణు+ పత్న్యై, చరుః, అగ్నయే, వైశ్వానరాయ, ద్వాదశ కపాల ఇతి ద్వాదశ+కపాలః, అనుమత్యా ఇత్యను+మత్యై, అష్టాకపాల ఇత్యష్టా+కపాలః.॥౬౦॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) పావకాయ (గాయత్రాయ) గాయత్రాదిఛన్దోవిజ్ఞాపితాయ (త్రివృతే) యస్త్రిభిః సత్వరజస్తమోగుణైర్యుక్తస్తస్మై (రాథన్తరాయ) యో రథైః సముద్రాదీంస్తరతి తస్మై (అష్టాకపాలః) అష్టసు కపాలేషు సంస్కృతః (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (త్రైష్టుభాయ) త్రిష్టుప్ఛందసా ప్రఖ్యాతాయ (పఞ్చదశాయ) పఞ్చ దశ చ యస్మిన్ సన్తి తస్మై (బార్హతాయ)

బృహతాం సమ్బన్ధినే (ఏకాదశకపాలః) ఏకాదశసు కపాలేషు సంస్కృతః పాకః (విశ్వేభ్యః) సమస్తేభ్యః (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యో జనేభ్యః (జాగతేభ్యః) జగతీబోధితేభ్యః (సప్తదశేభ్యః) ఏతత్సఙ్ఖ్యయా సంఖ్యాతేభ్యః (వైరూపేభ్యః) వివిధస్వరూపేభ్యః (ద్వాదశకపాలః) ద్వాదశసు కపాలేషు సంస్కృతః (మిత్రావరుణాభ్యామ్) ప్రాణోదానాభ్యామ్ (అనుష్టుభాభ్యామ్) (ఏకవింశాభ్యామ్) ఏతత్సఙ్ఖ్యాయుక్తాభ్యామ్ (వైరాజాభ్యామ్) విరాట్ఛన్దోజ్ఞాపితాభ్యామ్ (పయస్యా) పయసి జలే కుశలా (బృహస్పతయే) బృహతాం పాలకాయ (పాఙ్క్తాయ) పఙ్క్తిషు సాధవే (త్రిణవాయ) త్రిభిః కర్మోపాసనా జ్ఞానైః స్తుతాయ (శాక్వరాయ) శక్తిజాయ (చరుః) పాకః (సవిత్రే) ఐశ్వర్యోత్పాదకాయ (ఔష్ణిహాయ) ఉష్ణిగ్బోధితాయ (త్రయస్త్రింశాయ) ఏతత్సఙ్ఖ్యాతాయ (రైవతాయ) ధనసమ్బన్ధినే (ద్వాదశకపాలః) ద్వాదశసు కపాలేషు సంస్కృతః (ప్రాజాపత్యః) ప్రజాపతిదేవతాకః (చరుః) స్థాలీపాకః (అదిత్యై) అఖణ్డితాయా అన్తరిక్షరూపాయై (విష్ణుపత్న్యై) విష్ణునా వ్యాపకేన పాలితాయై (చరుః) పాకః (అగ్నయే) విద్యుద్రూపాయ (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషు సర్వేషు నరేషు రాజమానాయ (ద్వాదశకపాలః) (అనుమత్యై)యానుమన్యతే తస్యై (అష్టాకపాలః) అష్టసు కపాలేషు సంసాధితః.॥౬౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిస్త్రివృతే రాథన్తరాయ గాయత్రాయాగ్నయేऽష్టాకపాలః, పఞ్చదశాయ త్రైష్టుభాయ బార్హతాయేన్ద్రాయైకాదశకపాలో విశ్వేభ్యో జాగతేభ్యః సప్తదశేభ్యో వైరూపేభ్యో దేవేభ్యో ద్వాదశకపాల అనుష్టుభాభ్యామేకవింశాభ్యాం వైరాజాభ్యాం మిత్రావరుణాభ్యాం పయస్యా బృహస్పతయే పాఙ్క్తాయ త్రిణవాయ శాక్వరాయ చరు రౌష్ణిహాయ త్రయస్త్రింశాయ రైవతాయ సవిత్రే ద్వాదశకపాలః. ప్రాజాపత్యశ్చరురదిత్యై విష్ణుపత్న్యై చరుర్వైశ్వానరాయాగ్నయే ద్వాదశకపాలోऽనుమత్యా అష్టా కపాలశ్చ నిర్మాతవ్యః.॥౬౦॥

భావార్థః:-యేऽగ్న్యాదిప్రయోగాయాష్టావిధాదీని యన్త్రాణి నిర్మిమీరంస్తే సుసంస్కృతైర్వ్యక్తైః పదార్థైరనేకాని కార్యాణి సాద్ధుం శక్నుయురితి.॥౬౦॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (త్రివృతే) సత్వరజస్తమోగుణములు అను నీ మూడింటితో (రాథన్తరాయ) రథములు, అనగా జలయానములద్వారా సముద్రాదులను తరించునది (గాయత్రాయ) గాయత్రీ ఛందస్సు ద్వారా బోధించబడిన (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (అష్టాకపాలః) ఎనిమిది మట్టి పాత్రలందు సంస్కరించబడినవి (పంచదశాయ) పదునైదు విధములగు (త్రైష్టుభాయ) త్రిష్టుప్ ఛందస్సుతో ప్రఖ్యాతమైనవి (బార్హతాయ) పెద్దవారితో సంబంధముంచునట్టి (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (ఏకాదశకపాలః) పదునొకండు పాత్రలందు సంస్కరించబడిన పాకము (విశ్వేభ్యః) సమస్తమును (జాగతేభ్యః) జగతీఛందస్సుతో

హెచ్చరించబడిన (సప్తదశేభ్యః) పదునేడవది (వైరూపేభ్యః) అనేక విధముల రూపములుగల (దేవేభ్యః) దివ్యగుణశాలురగు మనుష్యులకొరకు (ద్వాదశకపాలః) పండ్రెండు పాత్రలందు సంస్కారమొనర్చబడిన పాకము (అనుష్టుభాభ్యామ్) అనుష్టుప్ఛందస్సుతో ప్రకాశితమైన (ఏకవింశాభ్యామ్) ఇరువదొకటవ (వైరాజాభ్యామ్) విరాట్ ఛందస్సు ద్వారా ఉపదేశించబడిన (మిత్రావరుణాభ్యామ్) ప్రాణోదానములకు (పయస్యా) జలక్రియలందు కుశలురగు విద్వాంసులు (బృహస్పతయే) పెద్దవారి [గొప్పభక్తుల] రక్షకుడు (పాంక్తాయ) పంక్తులందుశ్రేష్ఠుడు (త్రిణవాయ) జ్ఞానకర్మ ఉపాసనలచే స్తుతించబడిన (శాక్వరాయ) శక్తిద్వారా ప్రకటితుడైన వానికొరకు (చరుః) పాకవిశేషము (ఔష్ణిహాయ) ఉష్ణిక్ ఛందస్సుచే జాగ్రత్తపరచబడిన (త్రయ స్త్రింశాయ) ముప్పదిమూడవ (రైవతాయ) ధనముతో సంబంధముగలవాడు (సవిత్రే) ఐశ్వర్యము నుత్పన్నమొర్చువారికొరకు (ద్వాదశకపాలః) పండ్రెండు పాత్రములందు సంస్కరించబడిన (ప్రాజాపత్యః) ప్రజాపతి దేవతగల (చరుః) నోరు వెడల్పు పాత్రయందు పాకమొనర్చబడిన అన్నము (అదిత్యై) అఖండితము (విష్ణుపత్న్యై) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరునిచే రక్షితమగు అంతరిక్షరూపమునకై (చరుః) పాకము (వైశ్వానరాయ) సకల మానవులందు ప్రకాశమైయున్న (అగ్నయే) విద్యుద్రూపాగ్నికొరకు (ద్వాదశకపాలః) పండ్రెండు పాత్రలందు పక్వమైయున్న మరియు (అనుమత్యై) తరువాత విశ్వసించువానికొరకు (అష్టాకపాలః) ఎనిమిది పాత్రలయందు సిద్ధపరచి పాకమొనర్చవలయును. ॥౬౦॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అగ్ని మున్నగు వానిని ప్రయోగపరచుటకై ఎనిమిది విధములగు యంత్రాదులను సిద్ధపరచుకొనెదరో వారు అట్టి ప్రసిద్ధ పదార్థములచే అనేక కార్యములను సాధించుకొన గలరు. ॥౬౦॥

60. To the fiery soul possessing th qualities of Sativa, Rajas and Tamas, the crosser of ocean by means of ships, expounded in Gayatri metre, should be offered the food cooked in eight pot-herds. To the highly strong soul, well-verse in fiften kinds of Trishtup metre, be offered the food cooked in eleven pot-herds. To the divine porsons, endowed with diverse qualities, as described in all the seventeenfold Jagati metre, should be offered the food cooked in twelve potherds. To Pran and Udan delineated in Anushtup and twentyone fold virat metres, should be offered a mess of curdled milk. To the protectors of the great, sublime in assemblies, renowned in action, contemplation and knowledge, celebrated for strength should be offered special food. To the man acquiring supremacy, coupled with thirty three kinds of wealth, mentioned in Ushnik metre, should be offered the food cooked in twelve pot-herds. To father and mother should be offered the food prepared in the cooking pot; the same be offered to the entire space protected by the All-pervading God. To the brilliant amongst all men, shining like lightning, be offered the food cooked in twelve pot-herbs. For the follower, refined food should be prepared in eight pot-herds.

అస్మిన్నధ్యాయే అగ్నివిద్వద్గృహప్రాణాపానాఽధ్యాపకోపదేశకవాగశ్వాగ్నివిద్వత్ప్రశంసనీయపదార్థగృహద్వార రాత్రిదినశిల్పిశ్రీశస్త్రాస్త్రసేనాఙ్గాది రక్షా పృష్ఠ్యపకారగ్రహణవిఘ్నవివారణశత్రుసేనావరాజయస్వసేనాసంగరక్షణ పశుగుణయజ్ఞానాం నిరూపణాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు అగ్ని, విద్వాంసులు, గృహములు, ప్రాణాపానములు, అధ్యాపకోపదేశకులు, వాణి, అశ్వములు, ప్రశస్త పదార్థములు, గృహద్వారములు, పగలు, రాత్రి, శిల్పము, శోభ, శస్త్రాస్త్రములు, సైన్యములు, జ్ఞానుల రక్షణ, సృష్టిద్వారా ఉపకారమును పొందుట, విఘ్ననివారణము, శత్రుపరాజయము, స్వంతసైన్యముల సంగతము, మరియు రక్షణము, పశువుల గుణములు, యజ్ఞనిరూపణములుండుటచే ఈ ధ్యాయము యొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయమందు చెప్పబడిన అర్థముతో సంబంధముగలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం పరమవిదుషాం శ్రీ విరజానంద సరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీమద్దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువది తొమ్మిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదము నందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మఱ్ఱి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఇరువదితొమ్మిదవఅధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

30వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 22మంత్రములు, 23ఛందస్సులు, 438పదములు, 1408అక్షరములు

అథ త్రింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ద్వావింశతిర్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్నఽ ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౬౩౭.దేవేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, సవితా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

తత్రాదావీశ్వరాత్కిం ప్రార్థనీయ మిత్యాహ. ఈశ్వరు నేమి ప్రార్థించవలయును?

౧౬౩౭ దేవ సవితః ప్ర సువ యజ్ఞం ప్ర సువ యజ్ఞపతిం భగాయ।

దివ్యో గన్ధర్వః కేతపూః కేతన్నః పునాతు వాచస్పతిర్వాచన్నః స్వదతు॥౧॥

ప.వి:- దేవ, సవితరితి సవితః, ప్ర, సువ, యజ్ఞమ్, ప్ర, సువ, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, భగాయ, దివ్యః, గన్ధర్వః, కేతపూరితి కేత+పూః, కేతమ్, నః, పునాతు, వాచః, పతిః, వాచమ్, నః, స్వదతు.॥౧॥

పదార్థః :-(దేవ) దివ్యస్వరూప (సవితః) సకలైశ్వర్యయుక్త జగదుత్పాదక (ప్ర) ప్రకర్షేణ (సువ) సంపాదయ (యజ్ఞమ్) రాజధర్మాఖ్యమ్ (ప్ర) (సువ) ఉత్పాదయ (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞస్య రాజ్యస్య పాలకమ్ (భగాయ) ఐశ్వర్యయుక్తాయ ధనాయ. భగ ఇతి ధననా.॥.నిఘం ౨.౧౦. (దివ్యః) దివి శుద్ధస్వరూపే భవః (గన్ధర్వః) యో గాం పృథివీం ధరతి సః (కేతపూః) యః కేతం విజ్ఞానం పునాతి సః (కేతమ్)ప్రజ్ఞానమ్. కేత ఇతి ప్రజ్ఞానా.॥.నిఘం.3.౯(నః) అస్మాకమ్ (పునాతు) పవిత్రయతు (వాచస్పతిః) వాణ్యాః పాలకః (వాచమ్) వాణీమ్ (నః) అస్మాకమ్ (స్వదతు) ఆస్వాదయతు. ॥౧॥

అన్వయః :- హే దేవ సవితర్జగదీశ్వర! త్వం యో దివ్యో గన్ధర్వః కేతపూ రాజా నః కేతం పునాతు యో వాచస్పతిర్నో వాచం స్వదతు తం యజ్ఞపతిం భగాయ ప్రసువ యజ్ఞఞ్చ ప్రసువ.॥౧॥

భావార్థః:-యో విద్యాశిక్షావర్ధకః శుద్ధగుణకర్మస్వభావో రాజ్యం పాతుం యథాయోగ్యైశ్వర్యవర్ధకో ధార్మికాణాం పాలకః పరమేశ్వరోపాసకః సకలశుభగుణాఢ్యో భవేత్స ఏవ రాజా భవితుం యోగ్యో భవతి. ॥౧॥

పదార్థము :-(దేవ) దివ్యస్వరూపుడవు (సవితః) సకలైశ్వర్యయుక్తుడవు, జగత్తునుత్పన్న పరచినవాడవగు ఓ జగదీశ్వరా (దివ్యః) శుద్ధస్వరూపమునందున్న (గన్ధర్వః) పృథివిని ధరించువాడు (కేతపూః) విజ్ఞానమును పవిత్రపరచు రాజు (నః) మాయొక్క (కేతమ్) బుద్ధిని (పునాతు) పవిత్రపరచుగాక! మరియు నే (వాచః) వాణియొక్క (పతిః) రక్షకుడు(నః)మాయొక్క (వాచమ్) వాణిని (స్వదతు) మృదుమధురము కోమలత్వము, ప్రియమైనదిగ నొనర్చునో, అట్టి (యజ్ఞపతిమ్) రాజ్యరక్షకుడగు రాజునకు (భగాయ) ఐశ్వర్యయుక్త ధనము కొరకు (ప్ర,సువ) ఉత్పన్నమొనర్చుము. మరియు (యజ్ఞమ్)రాజధర్మరూప యజ్ఞమును కూడ (ప్ర, సువ) సిద్ధపరచుము.॥౧॥

భావార్థము :-ఏ విద్వాంసుడు విద్య మరియు శిక్షణలను వృద్ధిపరచి శుద్ధ గుణ కర్మ స్వభాములతో గూడిన రాజ్యమును రక్షణ యొనర్చుటకు యథాయోగ్యముగ ఐశ్వర్యములను పెంపొందించువాడు, ధర్మాత్ముల రక్షకుడు, పరమేశ్వరుని ఉపాసించువాడు మరియు సమస్త శుభగుణములతో శోభించువాడు మాత్రము రాజ్యపాలనమొనర్చుటకు యోగ్యుడు. ॥౧॥

1. O Divine God, create for wealth and supremacy, the king, who is glorious, the protector of the Earth, the purifier of knowledge, the cleanser of our wisdom, the master of speech, who renders our speech sweet, smooth, mild and lovely. Make his rule successful!.

౧౬౩౮. తత్సవితురిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౮ తత్స॒వి॒తుర్వ॑రే॒ణ్యం భర్గో॑ దే॒వస్య॑ ధీమహి ।
ధి॒యో యో నః॑ ప్రచో॒దయా॑త్ ॥౨॥

ప.విః- తత్, స॒వి॒తుః, వరే॑ణ్యమ్, భర్గః॑, దే॒వస్య॑, ధీ॒మ॒హి॒, ధియః॑,యః,నః॑, ప్ర॒చో॒ద॒యా॒దితి॑ ప్ర+చో॒దయా॑త్.॥౨॥

పదార్థః :-(తత్) (సవితుః) సమగ్రస్య జగదుత్పాదకస్య సర్వైశ్వర్యప్రదస్య (వరేణ్యమ్) వర్త్తుమర్హమత్యుత్తమమ్ (భర్గః) భృజ్జన్తి దుఃఖాని యస్మాత్తత్ (దేవస్య) సుఖప్రదాతుః (ధీమహి) ధరేమ (ధియః) ప్రజ్ఞాః కర్మాణి వా (యః) (నః) అస్మాకమ్ (ప్రచోదయాత్) ప్రేరయేత్.॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో నో ధియః ప్రచోదయాత్ తస్య సవితుర్దేవస్య యద్వరేణ్యం భర్గో యథా వయం ధీమహి తథా తదూయమపి దధేధ్వమ్.॥౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పరమేశ్వరో జీవానశుభాచరణాన్ని వర్త్య శుభాచరణే ప్రవర్తయతి తథా రాజాపి కుర్యాత్. యథా పరమేశ్వరే పితృభావం కుర్వన్తి తథా రాజన్యపి కుర్యు ర్యథా పరమేశ్వరో జీవేషు పుత్రభావమాచరతి తథా రాజాపి ప్రజాసు పుత్రభావమాచరేత్. యథా పరమేశ్వరః సర్వదోషక్లేశాఽన్యాయేభ్యో నివృత్తోస్తి తథైవ రాజాపి భవేత్.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఏ (నః) మాయొక్క (ధియః) బుద్ధులు లేక కర్మలను (ప్రచోదయాత్) ప్రేరణనిచ్చునో, అట్టి (సవితుః) సమస్త జగత్తును ఉత్పన్నమొనర్చిన, సకలైశ్వర్యముల మరియు (దేవస్య) సుఖములను ప్రసాదించు పరమేశ్వరుని, ఏ (వరేణ్యమ్) గ్రహణమొనర్చదగిన అత్యుత్తమ (భర్గః) దుఃఖములను నాశమొనర్చునట్టి యా శుద్ధస్వరూపమును మే మెట్లు (ధీమహి) ధారణ మొనర్చెదమో, అట్లే (తత్) ఆ పరమేశ్వరుని శుద్ధస్వరూపమును మీరును ధారణ మొనర్చుడు.॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా పరమేశ్వరుడు జీవులను అశుభాచరణములనుండి దూరముగ నుంచి శుభాచరణములందు ప్రవృత్తుల నొనర్చునో, అదేవిధముగ రాజుగూడ చేయవలయును. ప్రాణు లేవిధముగ పరమేశ్వరునియందు పితృభావము నుంచునో అనగా నాతనిని తండ్రిగా విశ్వసించునో, అటులనే రాజును కూడ నెంచవలయును. ఏ రీతిగా పరమేశ్వరుడు జీవులందు పుత్రభావమును ఆచరించునో అటులనే రాజయును ప్రజలను కన్నబిడ్డలుగా పాలించవలయును. ఏవిధముగా పరమేశ్వరుడు సకల దోషములు, క్లేశములు, అన్యాయములచే నివృత్తుడైయున్నాడో, రాజుగూడ అట్లే యుండవలెను. ॥౨॥

2. LEt us adore the supremacy of that divine God, the Creator of the universe, Self-illumined, and Sublime. We invoke Him to direct our understanding aright.

౧౬౩౯. విశ్వానీత్యస్య నారాయణ ఋషిః, సవితా దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౯ విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని। పరా సువ యద్భద్రం తన్నఽఆ సువ ॥౩॥

ప.వి:- విశ్వాని, దేవ, సవితః, దురితానీతి దుః+ఇతాని, పరా, సువ, యత్, భద్రమ్, తత్, నః, ఆ, సువ ॥౩॥

పదార్థః :-(విశ్వాని) సమగ్రాని (దేవ) దివ్యగుణకర్మస్వభావ (సవితః) ఉత్తమగుణకర్మ స్వభావేషు ప్రేరక పరమేశ్వర (దురితాని) దుష్టాచరణాని దుఃఖాని వా (పరా) దూరార్థే (సువ) గమయ (యత్) (భద్రమ్) భజనీయం ధర్మ్యాచరణం సుఖం వా (తత్) (నః) (అస్మభ్యమ్) (ఆ) సమన్తాత్ (సువ) జనయ.॥౩॥

అన్వయః :-హే దేవ సవితస్త్వమస్మద్విశ్వాని దురితాని పరా సువ యద్భద్రం తన్న ఆ సువ.॥3॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథోపాసితో జగదీశ్వరస్స్వభక్తాన్ దుష్టాచారాన్నివర్త్య శ్రేష్ఠాచారే ప్రవర్తయతి తథా రాజాఽపి ప్రజా అధర్మాన్నివర్త్య ధర్మే ప్రవర్తయేత్ స్వయమపి తథా స్యాత్.॥3॥

పదార్థము :-(దేవ) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములతో నుండి (సవితః) ఉత్తమ గుణకర్మ స్వభావములందు ప్రేరణనిచ్చు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు మాయొక్క (విశ్వాని) సర్వ (దురితాని) దుష్టాచరణములను మరియు దుఃఖములను (పరా, సువ) దూరమొనర్పుము. మరియు (యత్) ఏవి(భద్రమ్) కల్యాణ ప్రదములు ధర్మాచరణములు మరియు సుఖములు గలవో (తత్) వానిని (నః) మాకొరకు (ఆ, సువ) ఉత్తమముగా నుత్పన్నమొనర్పుము.॥3॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాంకారము గలదు. ఏవిధముగ ఉపాసించబడిన పరమేశ్వరుడు తన భక్తులను దురాచారములనుండి దొలగించి శ్రేష్ఠాచారములందు ప్రవృత్తపరమనో, అదేవిధముగ రాజుగూడ ప్రజలను అధర్మమునుండి నివృత్తులుగ నొనర్చి ధర్మమునందు ప్రవృత్తులుగ నొనర్చవలెను. మరియు తాను కూడ నుండవలయును.॥3॥

3. O God full of noble attributes, actions and nature, send far away al vices and calamities, and grant us virtues!.

౧౬౪౦.విభక్తారమిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౦ విభక్తారꣳహవామహే వసోశ్చిత్రస్య రాధసః సవితారం నృచక్షసమ్ ॥4॥

ప.విః– విభక్తారమితి వి+భక్తారమ్, హవామహే, వసోః చిత్రస్య రాధసః, సవితారమ్, నృచక్షసమితి నృ+చక్షసమ్ ॥4॥

పదార్థః :-(విభక్తారమ్) విభాజయితారమ్ (హవామహే) ప్రశంసేమ (వసోః) సుఖానాం వాసహేతోః (చిత్రస్య) అద్భుతస్య (రాధసః) ధనస్య (సవితారం) జనయితారమ్ (నృచక్షసమ్) నృణాం ద్రష్టారమ్ పరమాత్మానమ్. ॥4॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యం వసోశ్చిత్రస్య రాధసో విభక్తారం సవితారం నృచక్షసం వయం హవామహే తం యూయమప్యాహ్వయత. ॥4॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే రాజన్! యథా పరమేశ్వరః స్వస్వకర్మానుకూలం సర్వజీవేభ్యః ఫలం దదాతి తథా భవానపి దదాతు. యథా జగదీశ్వరో యాదృశం యస్య కర్మ పాపం పుణ్యం యావచ్చాఽస్తి తావదేవ తాదృశం తస్మై దదాతి. తథా త్వమపి యస్య యావద్వస్తు యాదృశం కర్మ చ తావత్తాదృశం చ తస్మై దేహి. యథా పరమేశ్వరః పక్షపాతం విహాయ సర్వేషు జీవేషు వర్తతే తథా త్వమపి భవ.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా!(వసోః) సుఖముల నివాసమునకు హేతువు (చిత్రస్య) ఆశ్చర్యస్వరూపుడు (రాధసః) ధనములను (విభక్తారమ్) విభాజనమొనర్చువాడు (సవితారమ్) సర్వోత్పాదకుడు (నృచక్షసమ్) సర్వమానవులందు అంతర్యామిస్వరూపమున నుండి సకలకర్మలను జూచువాడు నగు పరమాత్మను మే మెట్లు (హవామహే) ప్రశంసించుచున్నామో మీరును యట్లే చేయుడు. ॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజా! ఏవిధముగ పరమేశ్వరుడు తమ తమ కర్మల ననుసరించి జీవులకు ఫలము నిచ్చుచుండునో, నీవును అట్లే ఇమ్ము. జగదీశ్వరుడెట్లు వారివారి పాపపుణ్యముల ననుసరించి ఫలములనిచ్చునట్లు నీవును యొనర్చుము. పరమేశ్వరుడెట్లు పక్షపాతరహితుడై సకల జీవులందును వర్తించుచుండునో నీవును అదేవిధముగా వర్తించుచుండుము. అధర్మము, అన్యాయములను సదా దూరమునందే యుంచి ధర్మన్యాయములను ఆచరించుము.॥౪॥

4. We praise God, the Procurer of comforts, the Distributor of wondrous wealth, the Creator, and the Seer of men.

౧౬౪౧. బ్రహ్మణ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, స్వరాడతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

ఈశ్వరవద్రాజ్ఞాపి కర్తవ్యమిత్యాహ. ఈశ్వరునివలె రాజకూడ చేయవలయు నను విషయము.

౧౬౪౧ బ్రహ్మణే బ్రాహ్మణం క్షత్రాయ రాజన్యం మరుద్భ్యో వైశ్యం తపసే
శూద్రం తమసే తస్కరం నారకాయ వీరహణం పాప్మనే క్లీబమాక్ర యా
యాఽ అయోగూం కామాయ పుంశ్చలూమతిక్రుష్టాయ మాగధమ్ ॥౫॥

ప.వి:- బ్రహ్మణే, బ్రాహ్మణమ్, క్షత్రాయ, రాజన్యమ్, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః,వైశ్యమ్, తపసే, శూద్రమ్, తమసే,తస్కరమ్, నారకాయ, వీరహణమ్, వీరహనమితి వీర+హనమ్,

పాప్మనే, క్లీబమ్, ఆక్రయాయా ఇత్యా+క్రయాయై, అయోగూమ్, కామాయ, పుంశ్చలూమ్, అతిక్రుష్టాయేత్యతి+ క్రుష్టాయ, మాగధమ్.॥5॥

పదార్థః :-(బ్రహ్మణే) వేదేశ్వరవిజ్ఞానప్రచారాయ (బ్రాహ్మణమ్) వేదేశ్వరవిదమ్ (క్షత్రాయ) రాజ్యాయ పాలనాయ వా (రాజన్యమ్) రాజపుత్రం (మరుద్భ్యః)పశ్వాదిభ్యః ప్రజాభ్యః (వైశ్యమ్) విక్షు ప్రజాసు భవమ్ (తపసే) సన్తాపజన్యాయ సేవనాయ (శూద్రమ్) ప్రీత్యా సేవకం శుద్ధికరమ్ (తమసే) అన్ధకారాయ ప్రవృత్తమ్ (తస్కరమ్) చోరమ్ (నారకాయ)నరకే దుఃఖబన్ధనే భవాయ కారాగారాయ (వీరహణమ్) యో వీరాన్ హన్తి తమ్ (పాప్మనే) పాపాచరణాయ పవృత్తం (క్లీబమ్) నపుంసకమ్ (ఆక్రయాయై) ఆక్రమన్తి ప్రాణినో యస్యాం తస్యై హింసాయై ప్రవర్తమానం (అయోగూం) అయసా శస్త్రవిశేషేణ సహ గన్తారమ్ (కామాయ) విషయసేవనాయ ప్రవృత్తాం (పుంశ్చలూమ్) పుంభిః సహ చలితచిత్తాం వ్యభిచారిణీమ్ (అతికుష్టాయ) అత్యన్తనిన్దనాయ ప్రవర్తకమ్ (మాగధమ్) నృశంసమ్. ॥5॥

అన్వయః:- హే పరమేశ్వర రాజన్! వా త్వమత్ర బ్రహ్మణే బ్రాహ్మణం క్షత్రాయ రాజన్యం మరుద్భ్యో వైశ్యం తపసే శూద్రం సర్వతోజనయ దూరే గమయ తమసే తస్కరం నారకాయ వీరహణం పాప్మనే క్లీబమాక్రయాయా అయోగూం కామాయ పుంశ్చలూమతిక్రుష్టాయ మాగధఞ్చ దూరే గమయ. ॥5॥

భావార్థః :-హే రాజన్! యథా జగదీశ్వరో జగతి పరోపకారాయ పదార్థాన్ జనయతి దోషాన్నివారయతి తథా త్వమిహ రాజ్యే సజ్జనానుత్కర్షయ దుష్టాన్ నిఃసారయ దణ్డయ తాడయ చ యతః శుభగుణానాం ప్రవృత్తిర్దుర్వ్యసనానాఞ్చ నివృత్తిః స్యాత్.॥5॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీ వీ జగత్తునందు (బ్రహ్మణే) వేదము మరియు ఈశ్వరజ్ఞాన ప్రచారముకొరకు (బ్రాహ్మణమ్) వేదము మరియు ఈశ్వరుని దెలిసికొనువారిని (క్షత్రాయ) రాజ్యరక్షణమునకై (రాజన్యమ్) రాజపుత్రులను (మరుద్భ్యః) పశువులు మున్నగు ప్రజలకొరకు (వైశ్యమ్) ప్రజలయందు ప్రసిద్ధుడైనవారిని (తపసే) దుఃఖము [సంతాపము]లచే నుత్పన్నమగువాని సేవలకొరకు (శూద్రమ్) ప్రేమతో సేవించు మరియు శుద్ధిపరచు శూద్రులను అన్ని దిశలనుండి ఉత్పన్నమొనర్పుము (తమసే) అంధకారమునందు ప్రవృత్తుడగు (తస్కరమ్) చోరుని (నారకాయ) దుఃఖబంధనములకై యున్న కారాగారమునకై (వీరహణమ్) వీరులను హింసించునట్టి (పాప్మనే) పాపాచరణమున ప్రవృత్తుడై యున్న (క్లీబమ్) నపుంసకుని (ఆక్రయాయై) ప్రాణులు భయపడి పారిపోవునట్టి హింసనిమిత్తము ప్రవృత్తులైయున్న (అయోగూమ్) లోహపు ఆయుధ విశేషములతో దిరుగుచుండు వారిని (కామాయ) విషయాసక్తురాలై

దిరుగుదానిని (పుంశ్చలూమ్) చంచలచిత్తురాలై పురుషులతో గూడ దిరుగు వ్యభిచార స్త్రీని మరియు (అతిక్రుష్టాయ) అధికముగా నిందల నొనర్చుటకై దిరుగుచుండు (మాగధమ్) భటులను దూరమొనర్చుము.॥౫॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! ఏవిధముగా జగదీశ్వరుడు ప్రపంచమునందు పరోపకారముకొరకు పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చి దోషములను నివృత్తమొనర్చునో అదేవిధముగ నీవు రాజ్యమునందు సజ్జనుల నుత్పన్నమొనర్చుచు దుష్టులను వేరుపరచి బాగుగా దండించుము. ఇందువల్ల శుభగుణముల ప్రవృత్తి, దుర్వ్యసనముల నివృత్తి జరుగుచుండును. ॥౫॥

5. O God create a Brahmana, who knows the veda and God, for progpagating the knowledge of God and the veda; a Kshatriya prince for the safety of kingdom; a vaisha for rearing the cattle; a Shudra for hard labour and service. Cast side the thief, who steals in darkness; the destoryer of heroes, who passes his days in jail, the eunuch mentally disposed to licentiousness, the dacoit bent on looting and harming people; the harlot full of lust; and the bard disposed to abuse!.

౧౬౪౨. నృత్తాయేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, నిచృదష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునా రాజపురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల రాజపురుషు లేమి చేయవలయును?

౧౬౪౨ నృత్తాయ సూతం గీతాయ శైలూషం ధర్మాయ సభాచరం
నరిష్ఠాయై భీమలం నర్మాయ రేభꣳ హసాయ కారిమానన్దాయ స్త్రీషఖం
ప్రమదే కుమారీపుత్రం మేధాయై రథకారం ధైర్యాయ తక్షాణమ్॥౬॥

ప.వి:- నృత్తాయ, సూతమ్, గీతాయ, శైలూషమ్, ధర్మాయ, సభాచరమితి సభా + చరమ్, నరిష్ఠాయై, భీమలమ్, నర్మాయ, రేభమ్, హసాయ, కారిమ్, ఆనన్దాయేత్యానన్దాయ, స్త్రీషఖమ్, స్త్రీసఖమితి స్త్రీ+సఖమ్, ప్రమద ఇతి ప్ర+మదే, కుమారీపుత్రమితి కుమారీ +పుత్రమ్, మేధాయై, రథకారమితి రథ +కారమ్, ధైర్యాయ, తక్షాణమ్.॥౬॥

పదార్థః :-(నృత్తాయ) నృత్యాయ (సూతమ్) క్షత్రియాద్ బ్రాహ్మణ్యాం జాతమ్ (గీతాయ) గానాయ (శైలూషమ్) గాయనమ్ (ధర్మాయ) ధర్మరక్షణాయ (సభాచరమ్) యః సభాయాం చరతి తమ్ (నరిష్ఠాయై) అతిశయితా దుష్టా నరాః సన్తి యస్యాం తస్యై

ప్రవృత్తం (భీమలం) యో భీమాన్ భయంకరాన్ లాత్యాదదాతి తమ్ (నర్మాయ) కోమలత్వాయ (రేభమ్) స్తోతారమ్. రేభ ఇతి స్తోతృనామ...నిఘం.3.౧౬ (హసాయ) హసనాయ ప్రవృత్తమ్ (కారిమ్) ఉపహాసకర్తారమ్ (ఆనన్దాయ) (స్త్రీషఖమ్) స్త్రియా మిత్రం పతిమ్ (ప్రమదే)ప్రమాదాయ ప్రవృత్తమ్ (కుమారీపుత్రమ్) వివాహాత్పూర్వం వ్యభిచారేణోత్పన్నమ్ (మేధాయై) ప్రజ్ఞాయై (రథకారమ్) విమానాదిరచకం శిల్పినమ్ (ధైర్యాయ) (తక్షాణం) తనూకర్తారమ్.॥ ౬॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర రాజన్ వా త్వం నృత్తాయ సూతం గీతాయ శైలూషం ధర్మాయ సభాచరం నర్మాయ రేభమానన్దాయ స్త్రీషఖం మేధాయై రథకారం ధైర్యాయ తక్షాణమాసువ నరిష్ఠాయై భీమలం హసాయకారిం ప్రమదే కుమారీపుత్రం పరాసువ. ॥ ౬॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః పరమేశ్వరోపదేశేన రాజాజ్ఞయా చ సర్వే శ్రేష్ఠా ధార్మికా జనా ఉత్సాహనీయా హాస్యభయప్రదా నివారణీయా అనేకాః సభాః నిర్మాయ సర్వా వ్యవస్థాః శిల్పవిద్యోన్నతిశ్చ కార్యా.॥ ౬॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేదా రాజా! నీవు (నృత్తాయ) నృత్యమొనర్చుటకై (సూతమ్) క్షత్రియునిచే బ్రాహ్మణవనిత కుత్పన్నమైన సూతుని (గీతాయ) గానమొనర్చుటకొరకు (శైలూషమ్) పాడునట్టి నటుని (ధర్మాయ) ధర్మరక్షణమునకు (సభాచరమ్) సభయందు పరామర్శించు సభాపతిని (నర్మాయ) కోమలత్వము కొరకు (రేభమ్) స్తుతియొనర్చువారిని (ఆనందాయ) ఆనందము ననుభవించుటకు (స్త్రీషఖమ్) స్త్రీ తో మిత్రత్వము నుంచు పతిని (మేధాయై) బుద్ధికొరకు (రథకారమ్) విమానాదులను నిర్మించు శిల్పులను (ధైర్యాయ) ధైర్యముకొరకు (తక్షాణమ్) సున్నితమగు పనిని జేయు వడ్రంగి నుత్పన్నపరచుము (నరిష్టాయై) అతి దుష్టనరుల గోష్ఠికొరకు ఉద్యుతుడైన (భీమలమ్) భయంకర విషయములను గ్రహించునారిని (హసాయ) నవ్వుటకొరకు ప్రవృత్తుడైన (కారిమ్) ఎగతాళి యొనర్చువారిని, మరియు (ప్రమదే) ప్రమ్మాదముకొరకు ప్రవృత్తుడగు (కుమారీ పుత్రమ్) వివాహమునకు పూర్వమే వ్యభిచారముద్వారా ఉత్పన్నమైన వానిని దూరమున నుంచుము.॥ ౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు పరమేశ్వరుని యుపదేశము మరియు రాజాజ్ఞచే సర్వశ్రేష్ఠ ధర్మాత్ములకు ఉత్సాహముగలిగించుచు, ఇచ్చకములు, ఎగతాళి, భయము మున్నగునవి గలుగజేయువారిని, వివాహాత్పూర్వమే కన్యకు జారునిద్వారా జన్మించిన వారిని అనేక సభలయందు చర్చించి దూరముగ నుంచవలెను. మరియు సర్వవ్యవస్థలు, శిల్పవిద్యల నున్నతమొనర్చవలయును. ॥ ౬॥

6. O God, create for dance a bard; for song public dancer; for duty one who administers justice; for sweetness a panegyrist; for pleasure a wife-lover husband; for dexterity a car-builder; for firmness a carpenter.

Cast aside, a debauchee who indulges in conversation with the dissolute; a ridiculs fond of derioson; an aillegitimate virgin's son addicted to carelessness.

౧౬.౪౩. తపస ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృదష్టి శ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬.౪౩ తపసే కౌలాలం మాయాయై కర్మారꣳ రూపాయ మణికారꣳ శుభే వపꣳ శరవ్యాయా౨ ఇషుకారꣳ హేత్యై ధనుష్కారం కర్మణే జ్యాకారం దిష్టాయ రజ్జుసర్జం మృత్యవే మృగయుమన్తకాయ శ్వనినమ్ ॥౭॥

ప.వి:- తపసే, కౌలాలమ్, మాయాయై, కర్మారమ్, రూపాయ, మణికారమితి మణి+కారమ్, శుభే, వపమ్, శరవ్యాయై, ఇషుకారమితీషు+కారమ్, హేత్యై, ధనుష్కారమ్, ధనుఃకారమితి ధనుః+కారమ్, కర్మణే, జ్యాకారమితి జ్యా +కారమ్, దిష్టాయ, రజ్జు సర్జమితి రజ్జు+ సర్జమ్, మృత్యవే, మృగయుమితి మృగ+యుమ్, అన్తకాయ, శ్వనినమితి శ్వ+ నినమ్. ॥౭॥

పదార్థః :-(తపసే) తపనాయ (కౌలాలమ్) కులాలపుత్రమ్ (మాయాయై) ప్రజ్ఞావృద్ధయే. మాయేతి ప్రజ్ఞానా.నిఘం. ౩.౯. (కర్మారమ్) యః కర్మాణ్యలంకరోతి తమ్ (రూపాయ) సురూపనిర్మాపకాయ (మణికారమ్) యో మణీన్ కరోతి తమ్ (శుభే) శుభాచరణాయ (వపమ్) యో వపతి క్షేత్రాణి కృషీవల ఇవ విద్యాదిశుభాన్ గుణాꣳస్తమ్ (శరవ్యాయై) శరాణాం నిర్మాణాయ (ఇషుకారమ్) య ఇషూన్ బాణాన్ కరోతి తమ్ (హేత్యై) వజ్రాదిశస్త్రనిర్మాణాయ (ధనుష్కారమ్) యో ధనురాదీని కరోతి తమ్ (కర్మణే) క్రియాసిద్ధయే (జ్యాకారమ్) యో జ్యాం ప్రత్యఞ్చాం కరోతి తమ్ (దిష్టాయ) దిశత్యతిసృజతి యేన తస్మై (రజ్జుసర్జమ్) యో రజ్జూః సృజతి తమ్ (మృత్యవే) మృత్యుకరణాయ ప్రవృత్తమ్ (మృగయుమ్) య ఆత్మనో మృగాన్ హన్తుమిచ్ఛతి తం వ్యాధమ్ (అన్తకాయ) యో అన్తం కరోతి తస్మై హితకరమ్ (శ్వనినమ్) బహుశ్వపాలమ్. ॥౭॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర నరేశ! వా త్వం తపసే కౌలాలం మాయాయై కర్మారం రూపాయ మణికారం శుభే వపం శరవ్యాయై ఇషుకారం హేత్యై ధనుష్కారం కర్మణే జ్యాకారం దిష్టాయ రజ్జుసర్జమాసువ. మృత్యవే మృగయుమన్తకాయ శ్వనినం పరాసువ.॥౭॥

భావార్థః :- రాజపురుషైర్యథా పరమేశ్వరేణ సృష్టౌ రచనావిశేషా దర్శితాస్తథా శిల్పవిద్యయా సృష్టిదృష్టాన్తేన చ రచనావిశేషాఃకర్తవ్యాః. హింసకాః శ్వపాలినశ్చాండాలాదయో దూరే నివాసనీయాః.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేదా రాజా! నీవు (తపసే) మట్టిపాత్రలను కాల్చుతాపమును సహించుటకు (కౌలాలమ్) కుమ్మరివానిపుత్రుని (మాయాయై) బుద్ధినివృద్ధిపరచుటకై (కర్మారమ్) శోభావంతమగు ఉత్తమకార్యము లొనర్చుటకొరకు (రూపాయ) సుందర స్వరూపముచేయువానికొరకు (మణికారమ్) మణిని చేయువానిని (శుభే) శుభాచరణముకొరకు (వపమ్)కృషీవలుడు పొలమునందు వలె విద్యమొదలగు శుభగుణములను విత్తువానిని (శరవ్యాయై) బాణములను సిద్ధపరచుటకు (ఇషుకారమ్) బాణములు జేయువానిని (హేత్యై) వజ్రము మున్నగు ఆయుధములను నిర్మించుటకొరకు (ధనుష్కారమ్) ధనుష్యాదులనునిర్మించువానిని (కర్మణే) క్రియాసిద్ధికొరకు (జ్యాకారమ్) ప్రత్యంచము [వింటినారిని, అల్లెత్రాడు]లను సిద్ధపరచువానిని (దిష్టాయ) మరియు ఇంకా ఇతరములను సిద్ధపరచుటకొరకు (రజ్జుసర్జమ్) త్రాళ్లనుత్పన్నమొనర్చువాని నుత్పన్నమొనర్చుడు (మృత్యవే) హత్యలొనర్చు (మృగయుమ్) కిరాతకుని (అన్తకాయ) అంతమొనర్చు [చంపు] వారికి హితమొనర్చునట్టి (శ్వనినమ్) అనేక శునకములను పెంచువానిని దూరమునందు నివసింపజేయుము. ॥౭॥

భావార్థము :- ఏ విధముగా పరమేశ్వరుడు రచనా విశేషములను తన సృష్టియందు జూపుచున్నాడో అదేవిధముగ శిల్పవిద్యచే మరియు సృష్టి దృష్టాంతముచే విశేషరచనలను రాజపురుషులు చేసి చూపవలయును. హింసకులను మరియు కుక్కలను పోషించు చండాలురను గ్రామమునకు దూరమునందు నివసింపజేయవలయును.॥౭॥

7. O God, create for penance a potter's son; for sharpening intellect an artfificer; for beauty a jeweller; for welfare a sower; for arrows a maker of shafts; for destructive weapons a bowyer; for victory a bowstring maker; for control a ropemaker. Cast aside a hunter bent on murder; and a dog-rearer the helper of the murderer!.

౧౬౪౪. నదీభ్య ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౪ నదీభ్యః పౌఞ్జిష్ఠమృక్షీకాభ్యో నైషాదం పురుషవ్యాఘ్రాయ

దుర్మదం గన్ధర్వాప్సరోభ్యో వ్రాత్యం ప్రయుగ్భ్యఽఉన్మత్తꣳ

సర్పదేవజనేభ్యోఽప్రతిపదమయేభ్యః కితవమీర్యతాయాఽ

అకితవం పిశాచేభ్యో విదలకారీం యాతుధానేభ్యః కణ్టకీకారీమ్॥८॥

ప.వి:- నదీభ్యః, పౌఞ్జిష్ఠమ్, ఋక్షీకాభ్యః, నైషాదమ్, నైషాదమితి నై+సాదమ్, పురుష వ్యాఘ్రాయేతి పురుష+వ్యాఘ్రాయ, దుర్మదమితి దుః+మదమ్, గన్ధర్వాప్సరోభ్య ఇతి గన్ధర్వాప్సరః+భ్యః, వ్రాత్యమ్, ప్రయుగ్భ్య ఇతి ప్రయుక్+భ్యః, ఉన్మత్త మిత్యుత్ +మత్తమ్, సర్పదేవజనేభ్య ఇతి సర్ప+దేవజనేభ్యః, అప్రతిపద మిత్యప్రతి + పదమ్, అయేభ్యః,కితవమ్, ఈర్యతాయై, అకితవమ్, పిశాచేభ్యః, విదలకారీమితి విదల+కారీమ్, యాతుధానేభ్య ఇతి యాతు+ధానేభ్యః, కంటకీకారీమితి, కణ్టకీ+కారీమ్.॥८॥

పదార్థః :-(నదీభ్యః) సరిద్వినాశాయ ప్రవృత్తం (పౌఞ్జిష్ఠమ్) పుక్కసం (ఋక్షీకాభ్యః) యా ఋషా గతీః కుర్వన్తి తాభ్యః ప్రవృత్తం (నైషాదం) నిషాదస్య పుత్రం (పురుషవ్యాఘ్రాయ) వ్యాఘ్రఇవ పురుషస్తస్మై హితం (దుర్మదమ్)దుర్గతో దుష్టో మదోఽభిమానం యస్య తం (గన్ధర్వాప్సరోభ్యః) గన్ధర్వాశ్చాప్సరసశ్చ తాభ్యః ప్రవృత్తం (వ్రాత్యం) అసంస్కృతం (ప్రయుగ్భ్యః) యే ప్రయుఞ్జతే తేభ్యః ప్రవృత్తం (ఉన్మత్తం) ఉన్మాదరోగిణం (సర్పదేవజనేభ్యః) సర్పాశ్చ దేవజనాశ్చ తేభ్యో హితం (అప్రతిపదమ్) అనిశ్చితబుద్ధిం (అయేభ్యః) య అయ్యన్తే ప్రాప్యన్తే పదార్థాస్తేభ్యః ప్రవృత్తం (కితవమ్) ద్యూతకారిణం (ఈర్యతాయై) కమ్పనాయ ప్రవృత్తం (అకితవం) అద్యూతకారిణం (పిశాచేభ్యః) పిశితా నష్టాఽఽశా యేషాం తే పిశాచాః, అథవా పిశితమమయమీభూతం సరక్తం వా మాంసమా చామన్తి భక్షయన్తీతి పిశాచాః. ఉభయథా పృషోదరాదిత్వాత్సిద్ధిః. (విదలకారీమ్) యా విగతాన్ దలాన్ కరోతి తామ్ (యాతుధానేభ్యః) యాన్తి యేషు తే యాతవో మార్గాస్తేభ్యో ధనం యేషాన్తేభ్యః ప్రవృత్తమ్ (కణ్టకీకారీమ్) యా కంటకీం కరోతి తామ్.॥८॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర నృప వా త్వం నదీభ్యః పౌఞ్జిష్ఠమృక్షీకాభ్యో నైషాదం పురుషవ్యాఘ్రాయ దుర్మదం గన్ధర్వాప్సరోభ్యో వ్రాత్యం ప్రయుగ్భ్య ఉన్మత్తం సర్పదేవజనేభ్యోఽప్రతిపదమయేభ్యః కిత వమీర్యతాయా అకితవం పిశాచేభ్యో విదలకారీం యాతుధానేభ్యః కణ్టకీకారీం పరాసువ.॥८॥

భావార్థః :-హే రాజన్! యథా పరమేశ్వరో దుష్టేభ్యో మహాత్మనో దూరే వాసయతి దుష్టాః పరమేశ్వరాద్దూరే వసన్తి తథా త్వం దుష్టేభ్యో దూరే వస దుష్టాంశ్చ స్వతో దూరే వాసయ సుశిక్షయా సాధూన్ సమ్పాదయ వా.।౮॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేదా రాజా! నీవు (నదీభ్యః) నదులను పాడుచేయుటకు ఉద్యుక్తులైన (పౌఞ్జిష్ఠమ్) అధములను (ఋక్షీకాభ్యః) నడమనట్టిస్త్రీలకొరకు ప్రవృత్తుడగు (నైషాదమ్) నిషాదపుత్రుని (పురుషవ్యాఘ్రాయ) వ్యాఘ్రమువలె హింసకునకు హితమొనర్చు (దుర్మదమ్) దుష్టాభిమానిని (గంధర్వాప్సరోభ్యః) గాననృత్యములొనర్చు స్త్రీలకొరకు ప్రవర్తించు (వ్రాత్యమ్) సంస్కారహీనుడగు మనుష్యుని (ప్రయుగ్భ్యః) ప్రయోగమొనర్చువారికొరకు ప్రవర్తించు (ఉన్మత్తమ్) ఉన్మాదరోగముగలవానిని (సర్పదేవజనేభ్యః) సర్పము మరియు మూర్ఖులకు హితకారియగు (అప్రతిపదమ్) సంశయాత్ముని (అయేభ్యః) ప్రాప్తించుకొనదగు పదార్థములకు ప్రవృత్తుడగు (కితవమ్) జూదరిని (ఈర్యతాయై) కంపనముకొరకై ప్రవృత్తుడైయున్న (అకితవమ్) జూదమాడనివారిని (పిశాచేభ్యః) దుష్టాచారము లొనర్చుటచే ఆశలు నష్టపరచుకొన్నవారిని లేక రక్తముతో నున్న పచ్చిమాంసమును దినుటకు ప్రవృత్తురాలైయున్న (విదలకారీమ్) వేరువేరు ముక్కలుగాజేయు స్త్రీని మరియు (యాతు ధానేభ్యః) మార్గములనుండి ధనము వచ్చుదానికై ప్రవృత్తురాలగు (కణ్టకీకారీమ్) ముండ్లను నాటుదానిని వేరుగా దూరముంచుము.।౮॥

భావార్థము :-ఓ రాజా! ఏవిధముగ పరమేశ్వరుడు దుష్టులనుండి మహాత్ములను దూరముగ నుంచునో, దుష్టులు పరమేశ్వరునికి దూరమున నుందురో అదేవిధముగా నీవు దుష్టులనుండి దూరముగ నుండుము. నీ నుండి దుష్టులను దూరమందుంచుము. చక్కని శిక్షణనిచ్చి శ్రేష్ఠులుగ నొనర్చుము.।౮॥

8. O God, cast aside the vile man who pollutes rivers; Nishada's son, hankering after libidionous women; a degrded arrogant man, friend of a person harmful like a tiger; an uneducated person attached to low dancing and singing women; the demented, given to the application of magical rites; an untrustworhty person who befriends the serpents and the fools; a gambler who acquires wealth by unlawful means; a non-gambler who creates unnecessary excitement; a woman who creates split amongst the Pishachas, the thorny woman who favours the freebooters!.

౧౬౪౫.సన్ధయ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః, స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౫ సన్ధయే జారం గేహాయోపపతిమార్త్యై పరివిత్తం నిర్ఋత్యై పరివివిదానమరాద్ధ్యా ఏదిధిషుః పతిం నిష్కృత్యై పేశస్కారీꣳసంజ్ఞానాయ స్మరకారీం ప్రకామోద్యాయోపసదం వర్ణాయానురుధం బలాయోపదామ్॥౯॥

ప.వి:- స్తన్థయ ఇతి సమ్+ధయే, జారమ్, గేహాయ, ఉపపతిమిత్యుప + పతిమ్, ఆర్త్యా ఽ ఇత్యా+ఋత్యై, పరివిత్తమితి పరి+విత్తమ్, నిర్ఋత్యా ఇతి నిః+ఋత్యై, పరివివిదానమితి పరి+వివిదానమ్, అరాధ్యై, ఏదిధిషుఃపతిమిత్యేదిధిషుః +పతిమ్, నిష్కృత్యై, నిఃకృత్యా ఇతి నిః + కృత్యై, పేశస్కారీమ్, పేశః కారీమితి పేశః+కారీమ్, సంజ్ఞానాయేతి సమ్+జ్ఞానాయ, స్మరకారీమితి స్మర+కారీమ్, ప్రకామోద్యాయేతి ప్రకామ + ఉద్యాయ, ఉపసదమిత్యుప+సదమ్ వర్ణాయ, అనురుధమిత్యను+రుధమ్, బలాయ, ఉపదామిత్యుప + దామ్.॥౯॥

పదార్థః :- (స్తన్థయే) పరస్త్రీసమాగమనాయ ప్రవర్తమానమ్ (జారమ్) వ్యభిచారిణమ్ (గేహాయ) గృహపత్నీసఙ్గమాయ ప్రవృత్తమ్ (ఉపపతిమ్) యః పత్యుః సమీపే వర్తతే తమ్ (ఆర్త్యై) కామపీడాయై ప్రవృత్తమ్ (పరివిత్తమ్) కృతవివాహే కనిష్ఠే బన్ధావ వివాహితం జ్యేష్ఠమ్ (నిర్ఋత్యై) పృథివ్యై ప్రవృత్తమ్. నిర్ఋతిరితి పృథివీనా ...నిఘం. ౧.౧ (పరివివిదానమ్) అప్రాప్తదాయే జ్యేష్ఠే ప్రాప్తదాయం కనిష్ఠమ్ (అరాధ్యై) అవిద్యమాన సంసిద్ధయే ప్రవృత్తమ్ (ఏదిధిషుః పతిమ్) అకృతవివాహాయాం జ్యేష్ఠాయాం పుత్ర్యామూఢాకనిష్ఠా తస్యాః పతిమ్. (నిష్కృత్యై) ప్రాయశ్చిత్తాయ ప్రవర్తమానమ్ (పేశస్కారీమ్) రూపకర్త్రీమ్ (సఞ్జ్ఞానాయ) సమ్యక్ జ్ఞానమ్ కామప్రబోధనం తస్మై ప్రవృత్తామ్ (స్మరకారీమ్) యా స్మరం కామం కరోతి తాం దూతికామ్ (ప్రకామోద్యాయ) యః ప్రకృష్టైః కామైరుద్యత స్తస్మై (ఉపసదమ్) యః సమీపే సీదతి తమ్ (వర్ణాయ) స్వీకరణాయ ప్రవృత్తమ్ (అనురుధమ్) యోఽనురుణద్ధి తమ్ (బలమ్) బలవృద్ధయే (ఉపదామ్) ఉప సమీపే దీయతే తామ్.॥౯॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర సభేశ రాజన్! వా త్వం స్తన్థయే జారం గేహాయోపపతిమార్త్యై పరివిత్తం నిర్ఋత్యై పరివివిదానమరాధ్యై ఏదిధిషుః పతి నిష్కృత్యై పేశస్కారీం సఞ్జ్ఞానాయ స్మరకారీం ప్రకామోద్యాయోప సదం, వర్ణాయానురుధం బలయోపదాం పరాసువ.॥౯॥

భావార్థః :- హే రాజన్! యథా పరమేశ్వరో జారాదీన్ దుష్టాన్ దణ్డయతి తథా త్వమేతాన్ దణ్డయ. యథేశ్వరః పాపత్యాగినోఽనుగృహ్ణాతి తథా త్వం ధార్మికాననుగృహాణ.॥౯॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేదా సభాపతివగు రాజా! నీవు (సన్ధయే) పరస్త్రీగమనమునకై ప్రవృత్తుడగు (జారమ్) వ్యభిచారిని (గేహాయ) గృహపత్ని సంగమమునకై ప్రవృత్తుడగు (ఉపపతిమ్) భర్తగలిగియున్న నామెతో వ్యభిచరించువానిని (ఆర్త్యై) కామపీడితుడై ప్రవర్తించు (పరివిత్తమ్) తమ్ముని వివాహమై వివాహముకాని జ్యేష్ఠుని (నిర్‌ఋత్యై) పృథివికొరకు [భూమికొరకు] ప్రవృత్తుడగు వానిని (పరివివిదానమ్) జ్యేష్ఠుడు తన భాగమును పొందుటకు పూర్వమే,, భాగముపంచుకొనిన చిన్నతమ్ముని (ఆరాధ్యై) లేని పదార్థములను సాధించుటకై ప్రవర్తించువానిని (ఏదిధిషుపతిమ్) జ్యేష్ఠపుత్రీకకు వివాహముగాకుండనే వివాహితురాలగు చిన్నకుమార్తె పతిని (నిష్కృత్యై) ప్రాయశ్చిత్తముకొరకు ప్రవృత్తురాలగు (పేశస్కారీమ్) విశేషరూపమున శృంగారించుకొను వ్యభిచారిణిని (సమ్ జ్ఞానాయ) ఉత్తమకామధేవును మేల్కొలుపుటకు ప్రవృత్తురాలగు (స్మరకారీమ్)కామదేవుని చైతన్యపరచి కూర్చున్నట్టి [కుంటెన] దూతికను (ప్రకామోద్యాయ) ఉత్కృష్టకార్యములచే ఉద్యుతుడైన వానికై (ఉపసదమ్) కూడియుండు వానిని (వర్ణాయ)స్వీకరించుటకు ప్రవృత్తుడైన (అనురుధమ్) వెనుకనుండి నిలుపుచేయు [ఆటంకపరచు] వానిని (బలాయ) బలమును వృద్ధిపరచుటకై (ఉపదామ్) కానుకలను [లంచములను] తొలగించి వేయుము.౹౯॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! పరమేశ్వరుడెట్లు జారులు మున్నగు దుష్టజనులను దండించునో అట్లే నీవును వారిని దండించుము. ఏవిధముగ జగదీశ్వరుడు పాపకర్మలను త్యజించువారిపై కృపను చూపునో అట్లే ధార్మికులపై అనుగ్రహము నుంచుము.౹౯॥

9. O God, cast aside a lover, who cohabits with anothers, wife; a paramour having illicit connection with a domesitc woman; an unmarried elder brother suffering from the pangs of passion; younger brother who has married before his elder to inherit his father's property; the husband of a younger sister whose elder sister has not been married, for ulterior motives of greed; a licentions dorned woman who pretends for penance; a lustful go between woman bent on arousing passions; a by-sitter for garrulity, an obstinate man who insists upon acceptance; and him who offers presents in the shape of bribe, to gain strength.

౧౬౪౬. ఉత్సాదేభ్య ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః. స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౬ ఉత్సాదేభ్యః కుబ్జం ప్రముదే వామనం ద్వార్భ్యః స్రామꣳస్వప్నాయాన్ధ

మధర్మాయ బధిరం పవిత్రాయ భిషజం ప్రజ్ఞానాయ నక్షత్రదర్శమాశిక్షా

యై ప్రశ్నినముపశిక్షాయా౨ అభిప్రశ్నినం మర్యాదాయై ప్రశ్నవివాకమ్॥౧౦॥

ప.వి:- ఉత్సాదేభ్య ఇత్యుత్+సాదేభ్యః కుబ్జమ్ ప్రముద ఇతి ప్ర+ముదే,వామనమ్, ద్వార్భ్య ఇతి ద్వాః+ భ్యః, స్రామమ్, స్వప్నాయ, అన్ధమ్, అధర్మాయ, బధిరమ్, పవిత్రాయ, భిషజమ్, ప్రజ్ఞానాయేతి ప్ర+జ్ఞానాయ, నక్షత్రదర్శమితి నక్షత్ర+దర్శమ్, ఆశిక్షాయా ఇత్యా+ శిక్షాయై, ప్రశ్నినమ్, ఉపశిక్షాయా ఇత్యుప+ శిక్షాయై అభిప్రశ్నినమిత్యభి+ప్రశ్నినమ్, మర్యాదాయై, ప్రశ్నవివాకమితి ప్రశ్న+వివాకమ్.॥౧౦॥

పదార్థః :-(ఉత్సాదేభ్యః) నాశేభ్యః ప్రవృత్తమ్ (కుబ్జమ్) వక్రాఙ్గమ్ (ప్రముదే) ప్రకృష్టానన్దాయ (వామనమ్) హ్రస్వాఙ్గమ్ (ద్వార్భ్యః) సవర్ణేభ్య ఆచ్ఛాదనేభ్యః ప్రవృత్తమ్ (స్రామమ్) సతతం ప్రస్రవితజలనేత్రమ్ (స్వప్నాయ) నిద్రాయై (అన్ధమ్) (అధర్మాయ) ధర్మాచరణరహితాయ (బధిరమ్) శ్రోత్రవికలమ్ (పవిత్రాయ) రోగనివారణేన శుద్ధికరణాయ (భిషజమ్) వైద్యమ్ (ప్రజ్ఞానాయ) ప్రకృష్టజ్ఞానవర్ధనాయ(నక్షత్రదర్శమ్) యో నక్షత్రాణి పశ్యత్యేతైర్దర్శయతి వా తమ్ (ఆశిక్షాయై) సమన్తాద్విద్యోపాదానాయ (ప్రశ్నినమ్) ప్రశస్తాః ప్రశ్నా విద్యన్తే యస్య (ఉపశిక్షాయై) ఉపవేదాదివిద్యోపాదానాయ (అభిప్రశ్నినమ్) అభితః బహవః ప్రశ్నా విద్యన్తే యస్య తమ్ (మర్యాదాయై) న్యాయాఽన్యాయవ్యవస్థాయై (ప్రశ్నవివాకమ్) యః ప్రశ్నాన్ వివేచయతి తమ్. ॥౧౦॥

అన్వయః :-హే పరమేశ్వర రాజన్! త్వముత్సాదేభ్యః కుబ్జం ప్రముదే వామనం ద్వార్భ్యః స్రామం స్వప్నాయాఽన్ధమధర్మాయ బధిరం పరాసువ. పవిత్రాయ భిషజం ప్రజ్ఞానాయ నక్షత్రదర్శమాశిక్షాయై ప్రశ్నినముపశిక్షాయా అభిప్రశ్నినం మర్యాదాయై ప్రశ్నవివాకమాసువ.॥౧౦॥

భావార్థః :-హే రాజన్! యథేశ్వరః పాపాచరణఫలప్రదానేన కుబ్జవామనస్రవితజలనేత్రాన్ధబధిరాన్ మనుష్యాదీన్ కరోతి భిషగ్జ్యోతిర్విదధ్యాపకపరీక్షకప్రశ్నోత్తరవివేచకేభ్యః శ్రేష్ఠకర్మఫలదానేన పవిత్రతా ప్రజ్ఞావిద్యాగ్రహణాధ్యాపనపరీక్షాప్రశ్నోత్తరకరణసామర్థ్యఞ్చ దధాతి, తథైవ త్వం యేన యేనాఙ్గేన నరా విచేష్టన్తే తస్య తస్యాఙ్గస్యోపరి దణ్డనిపాతనేన వైద్యాదీనాం ప్రతిష్ఠాకరణేన చ రాజధర్మం సతతమున్నయ.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (ఉత్సాదేభ్యః) నాశమొందించుటకు ప్రవృత్తుడగు (కుబ్జమ్) గూనివానిని (ప్రముదే) ప్రబల ఆనందమునకు (వామనమ్) కురుచ (పొట్టి) వానిని (ద్వార్భ్యః) ఆచ్ఛాదనమునకు (స్రామమ్) కన్నులనుండి నిరంతరము నీరుకారుచుండు వానిని (స్వప్నాయ) నిద్రించుటకొరకు (అన్ధమ్) గ్రుడ్డివారిని మరియు (అధర్మాయ) ధర్మాచరణరహితుని (బధిరమ్) చెవిటి వానిని వేరుగనుంచుము. మరియు (పవిత్రాయ) రోగనివృత్తికొరకు (భిషజమ్) వైద్యుని (ప్రజ్ఞానాయ) ఉత్తమ జ్ఞానము నభివృద్ధిపరచుటకు (నక్షత్రదర్శమ్) నక్షత్రముల జూచుటకు లేక వీని ఉత్తమ విషయములను దెలుపునట్టి గణితజ్ఞుడగు జ్యోతిష్కుని (ఆశిక్షాయై) ఉత్తమ రీతిలో విద్యాగ్రహణముకొరకు (ప్రశ్నినమ్) ప్రశంసనీయ ప్రశ్నకర్తను (ఉపశిక్షాయై) ఉపవేదాది విద్యలను పొందుటకై (అభిప్రశ్నినమ్) అన్నివైపులనుండి అనేక ప్రశ్నలు వేయువానిని మరియు (మర్యాదాయై) న్యాయాన్యాయముల వ్యవస్థకొరకు (ప్రశ్నవివాకమ్) ప్రశ్నవివేచనమొనర్చి సమాధానమొసగువారి నుత్పన్నమొనర్చుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! పరమేశ్వరుడెట్లు పాపాచరణమునకు ఫలరూపమున అవిటి, కుంటి, గ్రుడ్డి, పొట్టి (మరుగుజ్జు) కన్నులనుండి నీరుగారు, పుసులుకట్టు కంటి రోగస్థుని, చెవుడు మున్నగు అవలక్షణములను మనుష్యులకు గలిగించునో మరియు శ్రేష్ఠకర్మల ఫలితముగ వైద్యుడు, అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు, జ్యోతిష్కుడు పరీక్షకుడు, మరియు ప్రశ్నోత్తరముల వివేచనముకొరకు పవిత్రత, బుద్ధి, విద్యాగ్రహణము, చదువుట, చదివించుట పరీక్షలొనర్చుట మరియు ప్రశ్నోత్తరముల నొనర్చు సామర్థ్యమును గలిగించు చున్నాడో అదే విధముగ నీవును మానవు లే యే యంగములచే ధర్మవిరుద్ధమగు పాపకర్మల నొనర్తురో, ఆ యా యంగములపై దండనము మున్నగు వాని ప్రయోగ మొనర్చుచు వైద్యాదుల ప్రతిష్ఠనొనర్చుచు రాజధర్మమును సదా చక్కగా నుత్పన్నమొనర్చుము. ॥౧౦॥

10. O God, keep aside a hunch-back bent on destruction; a dwarf given to carnal pleasures; a blear-eyed man as a gate keeper; a blind man for sleep; and a deaf man devoid of righteousness. O God create a physician for purifying our body with the eradication of disease; an astronomer for the advancement of knowledge and inquistive man full of craving for knowledge; an extra inqusitive man for desire of extra knowledge; and a question - solver fro establshing moral law!.

౧౬౪౭.అర్మేభ్య ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, స్వరాడతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౭ అర్మేభ్యో హస్తిపం జవాయాశ్వపం పుష్ట్యై గోపాలం వీర్యాయా ।
విపాలం తేజసేఽజపాలమిరాయై కీనాశం కీలాలాయ సురాకారం ।
భద్రాయ గృహపగ్ం శ్రేయసే విత్తధమాధ్యక్ష్యాయానుక్షత్తారమ్ ॥౧౧॥

ప.వి:- అర్మేభ్యః, హస్తిపమితి హస్తి+పమ్, జవాయ, అశ్వపమిత్యశ్వ + పమ్, పుష్ట్యై గోపాలమితి గో+పాలమ్, వీర్యాయ, అవిపాలమిత్యవి+పాలమ్,తేజసే, అజపాలమిత్యజ +పాలమ్, ఇరాయై, కీనాశమ్, కీలాలాయ, సురాకారమితి సురా+కారామ్, భద్రాయ, గృహపమితి గృహ+పమ్ శ్రేయసే, విత్తధమితి విత్త+ధమ్, ఆధ్యక్ష్యాయేత్యాధి+అక్ష్యాయ, అనుక్షత్తారమిత్యను+క్షత్తారమ్.॥౧౧॥

పదార్థః :-(అర్మేభ్యః) ప్రాపకేభ్యః (హస్తిపమ్) హస్తీనాం పాలకమ్ (జవాయ) వేగాయ (అశ్వపమ్) అశ్వానాం రక్షకం శిక్షకమ్ (పుష్ట్యై) రక్షణాయ (గోపాలమ్) గవాం పాలకమ్ (వీర్యాయ) వీర్యవృద్ధయే (అవిపాలమ్) అవీనాం రక్షకమ్ (తేజసే) తేజోవర్ధనాయ (అజపాలమ్) అజానాం రక్షకమ్ (ఇరాయై) అన్నాదివృద్ధయే. ఇరేత్యన్ననా...నిఘం ౨.౭ (కీనాశమ్) కృషీబలమ్ (కీలాలాయ) అన్నాయ. కీలాల ఇత్యన్ననా...నిఘం ౨.౭ (సురాకారమ్) సోమనిష్పాదకమ్ (భద్రాయ) కల్యాణాయ (గృహపమ్) గృహాణాం రక్షకమ్ (శ్రేయసే) ధర్మార్థకామప్రాప్తయే (విత్తధమ్) యో విత్తం ధనం దధాతి తమ్ (ఆధ్యక్ష్యాయ) అధ్యక్షాణాం భావాయ (అనుక్షత్తారమ్) సారథ్యనుకూలమ్.॥౧౧॥

అన్వయః :-హే ఈశ్వర రాజన్! వా త్వమర్మేభ్యో హస్తిపం జవాయాఽశ్వపం పుష్ట్యై గోపాలం వీర్యాయాఽవిపాలం తేజసేఽజపాలమిరాయై కీనాశం కీలాలాయ సురాకారం భద్రాయ గృహపం శ్రేయసే విత్తధమాధ్యక్ష్యాయాఽనుక్షత్తారమాసువ.॥౧౧॥

భావార్థః:-రాజపురుషైః సుశిక్షితాన్ హస్తిరక్షకాదీన్ సఙ్గృహ్య తైర్బహవో వ్యవహారాః సాధనీయాః. ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (అర్మేభ్యః) ప్రాప్తింపజేయువారికొరకు (హస్తిపమ్) ఏనుగుల రక్షకుని (జవాయ) వేగముకొరకు (అశ్వపమ్) గుఱ్ఱముల రక్షకుని, శిక్షకుని (పుష్ట్యై) పుష్టిని గలిగించుటకై (గోపాలమ్) గోవులను పాలించువారిని (వీర్యాయ) వీర్యవృద్ధికొరకు (అవిపాలమ్) గొఱ్ఱెలకాపరులను (తేజసే) తేజోవృద్ధికై (అజపాలమ్) మేకల మందలను పాలించువారిని (ఇరాయై) అన్నాదులను పెంపొందించుటకై (కీనాశమ్) కర్షకులను (కీలాయ) అన్నము నిమిత్తము (సురాకారమ్) సోమ ఓషధులనుండి రసమును దీయువారిని మరియు (భద్రాయ) కల్యాణమునకై (గృహపమ్) గృహరక్షకులను

(శ్రేయసే) ధర్మార్థకామితముల ప్రాప్తికొరకు (విత్తధమ్) ధనధారణమొనర్చువారిని (అధ్యక్ష్యాయ) అధ్యక్షుల స్వత్వమునకై (అనుక్షత్తారమ్) అనుకూలమగు సారథిని సాధించుకొనవలయును. ॥౧౧॥

భావార్థము :- రాజపురుషుల ఉత్తమశిక్షిత అశ్వగజాదుల నుంచువారిని గ్రహించి వీరిచే అనేక వ్యవహారములను సాధించవలయును. ॥౧౧॥

11. O God, create an elephant-keeper for deep walking; a horse-keeper for speed; a cowherd for nourishment; a shepherd for manliness; a goatherd for enhancing keenness, a ploughman for growing more food; a preparer of Soma for obtaining essence of medicines and food; a house-guard for weal; a possessor of wealth for well-being; and an obedient attendant for supervision!.

౧౬౪౫. భాయ్యై ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, విరాట్పంక్తిః ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౫ భాయ్యై దార్వాహారం ప్రభాయా౨ అగ్న్యేధం బ్రధ్నస్య విష్టపాయాభిషేక్తారం వర్షిష్ఠాయ నాకాయ పరివేష్టారం దేవలోకాయ పేశితారం మనుష్య లోకాయ ప్రకరితారగ్ం సర్వేభ్యో లోకేభ్య౨ ఉపసేక్తారమవ౨ ఋత్యై వధాయోపమన్థితారం మేధాయ వాసః పల్పూలీం ప్రకామాయ రజయిత్రీమ్ ॥౧౨॥

ప.వి:- భాయ్యై, దార్వాహారమితి దారు+ఆహారమ్, ప్రభాయా ఇతి ప్ర+భాయ్యై, అగ్న్యేధమిత్యగ్ని+ఏధమ్, బ్రధ్నస్య, విష్టపాయ, అభిషేక్తారమ్, అభిసేక్తారమిత్యభి+సేక్తారమ్, వర్షిష్ఠాయ, నాకాయ, పరివేష్టారమితి పరి+వేష్టారమ్, దేవలోకాయేతి దేవ+లోకాయ, పేశితారమ్, మనుష్యలోకాయేతి, మనుష్య+లోకాయ, ప్రకరితారమితి ప్ర+కరితారమ్, సర్వేభ్యః, లోకేభ్యః ఉపసేక్తారమిత్యుప+సేక్తారమ్, అవ౨ ఋత్యా ఇత్యవ+ ఋత్యై, వధాయ,

ఉపమన్థితారమిత్యుప+మన్థితారమ్, మేధాయ వాసఃపల్పూలీమితి వాసః+పల్పూలీమ్, ప్రకామాయేతి ప్ర+కామాయ, రజయిత్రీమ్. ॥౧౨॥

పదార్థః :-(భాయై) దీప్త్యై (దార్వాహారమ్) యో దారూణి కాష్ఠాన్యాహరతి తమ్ (ప్రభాయై) (అగ్న్యేధమ్)అగ్నిశ్చైధశ్చ తత్ ((బధ్నస్య)అశ్వస్య. బ్రధ్న ఇత్యశ్వనా.. నిఘం.౧.౧౪(విష్టపాయ) విశన్తి యత్ర తస్మై మార్గాయ (అభిషేక్తారమ్) అభిషేకకర్తారమ్ (వర్షిష్ఠాయ) అతివృద్ధాయ శ్రేష్ఠాయ (నాకాయ) అవిద్యమానదుఃఖాయ (పరివేష్టారమ్) పరివేషణకర్తారమ్ (దేవలోకాయ) దేవానాం దర్శనాయ (పేశితారమ్) విద్యావయవవేత్తారమ్ (మనుష్యలోకాయ) మనుష్యత్వదర్శనాయ (ప్రకరితారమ్) విక్షేప్తారమ్ (సర్వేభ్యః) (లోకేభ్యః) సంహతేభ్యః (ఉపసేక్తారమ్) ఉపసేచనకర్తారమ్ (అవఋత్యై) విరుద్ధప్రాప్తయే (వధాయ) హననాయ ప్రవృత్తమ్ (ఉపమన్థితారమ్) సమీపే విలోడితారమ్ (మేధాయ) సఙ్గమాయ (వాసఃపల్పూలీమ్) వాససాం శుద్ధికరీమ్ (ప్రకామాయ) ప్రకృష్టకామనాసిద్ధయే (రజయిత్రీమ్) వివిధరాగకారిణీమ్.॥౧౨॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర రాజన్ వా త్వం భాయై దార్వాహారం ప్రభాయా అగ్న్యేధం, బ్రధ్నస్య విష్టపాయాభిషేక్తారం వర్షిష్ఠాయ నాకాయ పరివేష్టారం దేవలోకాయ పేశితారం మనుష్యలోకాయ ప్రకరితారం సర్వేభ్యో లోకేభ్య ఉపసేక్తారం మేధాయ వాసః పల్పూలీం, ప్రకామాయ రజయిత్రీమాసువ. అవఋత్యై వధాయోపమన్థితారం పరాసువ.॥౧౨॥

భావార్థః :-రాజపురుషాదిమనుష్యైరీశ్వరసృష్టేః సకాశాత్సర్వాః పామగ్రీర్గ్రాహ్యాస్తాభిః శరీరబలం విద్యాన్యాయ ప్రకాశో మమత్సుఖం రాజ్యాభిషేకాః దుఃఖవినాశో విద్వత్సఙ్గోమనుష్య స్వభావో వస్త్రాదిపవిత్రతా నిష్పాదనీయా విరోధశ్చ త్యక్తవ్యః. ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (భాయై) దీప్తికొరకు (దార్వాహారమ్) వంటచెరుకుల [ఇన్ధనముల]ను చేర్చువానిని (ప్రభాయై) కాంతి శోభలకొరకు (అగ్న్యేధమ్) అగ్ని మరియు ఇన్ధనములను ((బ్రధ్నస్య) అశ్వముల (విష్టపాయ) మార్గములకొరకు (అభిషేక్తారమ్) అభిషేకము, రాజతిలకము నొనర్చువారిని (వర్షిష్ఠాయ) అతిశ్రేష్ఠము (నాకాయ) సకలదుఃఖరహితమగు సుఖవిశేషముల నిమిత్తము (పరివేష్టారమ్) వర్ధన చేయువారిని (దేవలోకాయ) విద్వాంసుల దర్శనమునకై (పేశితారమ్) విద్యల అంగాంగముల నెరుగువారిని (మనుష్యలోకాయ) మానవత్వమును జూచుటకై (ప్రకరితారమ్) విక్షేపమొనర్చువారిని (సర్వేభ్యః) సమస్త (లోకేభ్యః) లోకములకొరకు (ఉపసేక్తారమ్) ఉపసేచనమొనర్చువారిని (మేధాయ) సంగమముకొరకు (వాసః పల్పూలీమ్) వస్త్రములను నిర్మించుటకై ఉపయోగకర ఓషధులను

మరియు (ప్రకామాయ) ఉత్తమ కామితముల సాధనకొరకు (రజయిత్రీమ్) ఉత్తమ వర్ణముల [రంగుల] ను గలిగించు ఓషధుల నుత్పన్నము మరియు ప్రకటమొనర్చుము (అవబుత్యై) విరుద్ధమును గలిగించు (వధాయ) చంపుటకు ప్రయత్నమెునర్చు (ఉపమన్థితారమ్) తాడనాదులచే బాధలను గలిగించు దుష్టులను తరిమివేయుము.॥౧౨॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు ముఖ్యులగువారు ఈశ్వరరచిత సృష్టినుండి సకల సామగ్రులను గ్రహించి వానిద్వారా శారీరకబలము, న్యాయప్రకాశము, మహాసుఖములను వృద్ధిపరచుకొనవలయును. రాజ్యాభిషేకము, దుఃఖవినాశము, విద్వాంసుల సాంగత్యముల నొనర్చుచు మానవుల స్వభావమును దెలిసికొనుచుండవలయును. వస్త్రాదుల పవిత్రతను సాధించుచు విరోధమును త్యజించవలెను.॥౧౨॥

12. O God create a wood -bringer for Light; a fire - kindler for brightness; a besprinkler for horse's path; a high steward for highest happiness, a master of all sorts of knowledge, for the sight of the learned; a distributor of knowledge, for the benefit of humanity; a magnanimous person who contributes to the happiness of all, a washer-woman for cleanliness; an affectionate wife for domestic happiness. O God, cast aside a wicked person bent on teasing murdering, and offering opposition!.

౧౬౪౫. ఋతయ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౫ ఋతయే స్తేనహృదయం వైరహత్యాయ పిశునం వివిక్త్యై క్షత్తారమౌపద్రష్ట్ర్యాయానుక్షత్తారం బలాయానుచరం భూమ్నే పరిష్కన్దం ప్రియాయ ప్రియవాదినమరిష్ట్యా ఽ అశ్వసాదꣳ స్వర్గాయ లోకాయ భాగదుఘం వర్షిష్ఠాయ నాకాయ పరివేష్టారమ్ ॥౧౩॥

ప.వి:- ఋతయే, స్తేనహృదయమితి స్తేన+హృదయమ్, వైరహత్యాయేతి వైర+హత్యాయ, పిశునమ్, వివిక్త్యా ఇతి వి+విక్త్యై, క్షత్తారమ్, ఔపద్రష్ట్ర్యాయేత్యౌప+ద్రష్ట్ర్యాయ, అనుక్షత్తారమిత్యను+క్షత్తారమ్, బలాయ, అనుచరమిత్యను+చరమ్ భూమ్నే, పరిష్కన్దమ్, పరిష్కన్దమితి పరి +స్కన్దమ్ ప్రియాయ, ప్రియవాదినమితి ప్రియ+వాదినమ్, అరిష్ట్యై,

అశ్వసాదమిత్యశ్వ+సాదమ్, స్వర్గాయేతి స్వః+గాయ, లోకాయ, భాగదుఘమితి భాగ +దుఘమ్, వర్షిష్ఠాయ, నాకాయ, పరివేష్టారమితి పరి+వేష్టారమ్.॥౧౩॥

పదార్థః :-(ఋతయే) హింసాయై ప్రవృత్తమ్ (స్తేనహృదయమ్) చోరస్య హృదయమివ హృదయమస్య తమ్ (వైరహత్యాయ) వైరం హత్యా చ యస్మిన్ కర్మణి తస్మై ప్రవర్తమానమ్ (పిశునమ్) విరుద్ధసూచకమ్ (వివిక్త్యై) వివేకాయ (క్షత్తారమ్) క్షతాత్తారకం ధర్మాత్మానమ్ (ఔపద్రష్ట్ర్యాయ) ఉపద్రష్టృత్వాయ (అనుక్షత్తారమ్) (బలాయ) (అనుచరమ్) (భూమ్నే) బహుత్వాయ (పరిష్కన్దమ్) సర్వతో రేతసః సేక్తారమ్ (ప్రియాయ) ప్రీత్యై (ప్రియవాదినమ్) (అరిష్ట్యై) కుశలప్రాప్తయే (అశ్వసాదమ్) యోఽశ్వాన్ సాదయతి తమ్ (స్వర్గాయ) సుఖవిశేషాయ (లోకాయ) దర్శనాయ సఙ్ఘాతాయ వా (భాగదుఘమ్) యో భాగాన్ దోగ్ధి ప్రపిపర్తి తమ్ (వర్షిష్ఠాయ) అతిశయేన వృద్ధాయ (నాకాయ) అవిద్యమానదుఃఖాయాఽఽనన్దాయ (పరివేష్టారమ్) పరితః సర్వతో వ్యాప్తవిద్యం విద్వాంసమ్. ॥౧౩॥

అన్వయః :-హే పరమాత్మన్ హే రాజన్! వా త్వమృతయే స్తేనహృదయం, వైరహత్యాయ పిశునం పరాసువ. వివిక్త్యై క్షత్తారమౌపద్రష్ట్ర్యాయానుక్షత్తారం, బలాయాఽనుచరం భూమ్నే పరిష్కన్దం ప్రియాయ ప్రియవాదినమరిష్ట్యై అశ్వసాదం స్వర్గాయ లోకాయ భాగదుఘం. వర్షిష్ఠాయ నాకాయ పరివేష్టార మాసువ.॥౧౩॥

భావార్థః :-రాజాదిమనుష్యై ర్దుష్టసఙ్గం విహాయ శ్రేష్ఠసఙ్గం విధాయ వివేకాదీన్యుత్పాద్య సుఖయితవ్యమ్. ॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (ఋతయే) హింసయొనర్చుటకు ప్రయత్నించు (స్తేన హృదయమ్) చోరునివంటి మోసకారియగు కపటుని (వైరహత్యాయ) వైరము మరియు హత్యాసంబంధమగు కర్మలందు ప్రవృత్తుడై యున్న (పిశునమ్) నిందకుని వేరుగ నుంచుము (వివిక్త్యై) వివేకమొనర్చుటకై (క్షత్తారమ్) తాడనము [కొట్టుట, దండనము] నుండి రక్షణయొనర్చు ధర్మాత్ముని (ఔపద్రష్ట్ర్యాయ) ఉపద్రష్టయగుటకు (అనుక్షత్తారమ్) ధర్మాత్ముల కనుకూలవర్తులను (బలాయ) బలముకొరకు (అనుచరమ్) సేవకులను (భూమ్నే) సృష్ట్యాధిక్యతకొరకు (పరిష్కన్దమ్) అన్నివైపులనుండి వీర్యసేచన మొనర్చువారిని (ప్రియాయ) ప్రీతికొరకు (ప్రియవాదినమ్) ప్రియవాదిని (పరిష్ట్యై) కుశల ప్రాప్తికొరకు (అశ్వసాదమ్) అశ్వములనడుపువాని [సారథి] ని (స్వర్గాయ) సుఖవిశేషములను (లోకాయ) చూచుటకు లేక సంచయమొనర్చుటకు (భాగదుఘమ్) అంశములను పూర్ణ మొనర్చువారిని (వర్షిష్ఠామ్) అతిశ్రేష్ఠమగు (నాకాయ) సమస్త దుఃఖరహితమగు ఆనందము కొరకు (పరివేష్టారమ్) అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తమైన విద్యలుగల విద్వాంసుని ప్రకటపరచుము.॥౧౩॥

భావార్థము :-రాజు మున్నగు ఉత్తములు దుష్టసాంగత్యమును త్యజించి శ్రేష్ఠుల సాంగత్యమున నుండి వివేకాదుల నుత్పన్న మొనర్చి సుఖవంతులై యుండవలెను.॥౧౩॥

13. O God cast aside, a theievish hearted man bent on violence, a slanderer bent on homicide. O God create, a religious -minded man for discrimination; an ascetic as a wise counsellor; a servant for strenth; an observer of celibacy for plenty of progeny; a sweet speaker for affection; a cavalier for safety; a collecor of taxes for enjoying full happiness; a talented man spreading knowledge for highest happiness!.

౧౬౫౦.మన్యవ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరా దేవతా, నిచృదత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౦ మన్యవేఽయస్తాపం క్రోధాయ నిసరం యోగాయ యోక్తారఙ్
శోకాయాఽభిసర్తారం క్షేమాయ విమోక్తార ముత్కూలనికూలేభ్య
స్త్రిష్ఠినం వపుషే మానస్కృతఙ్ శీలాయాఞ్జనీకారీం
నిర్ఋత్యై కోశకారీం యమాయాసూమ్ ॥౧౪॥

ప. వి:- మన్యవే, అయస్తాపమిత్యయః+తాపమ్, క్రోధాయ, నిసరమితి ని+సరమ్, యోగాయ, యోక్తారమ్, శోకాయ, అభిసర్తారమిత్యభి+సర్తారమ్, క్షేమాయ, విమోక్తారమితి వి+మోక్తారమ్, ఉత్కూల నికూలేభ్య ఇత్యుత్కూల +నికూలేభ్యః, త్రిష్ఠినమ్, త్రిష్ఠినమితి త్రి+ష్ఠినమ్, వపుషే, మానస్కృతమ్, మానః కృతమితి మానః+కృతమ్, శీలాయ, ఆఞ్జనీకారీమిత్యాఞ్జనీ+కారీమ్, నిర్ఋత్యా ఇతి నిః+ఋత్యై, కోశకారీమితి కోశ+కారీమ్, యమాయ, అసూమ్.॥౧౪॥

పదార్థః :-(మన్యవే) అన్తర్యక్రోధాయ ప్రవృత్తమ్ (అయస్తాపమ్)లోహసువర్ణ తాపకమ్ (క్రోధాయ) బాహ్యకోపాయ ప్రవృత్తమ్ (నిసరమ్) యో నిశ్చితం సరతి గచ్ఛతి తమ్

(యోగాయ) యుఞ్జన్తి యస్మిన్త్రిస్తస్మై (యోక్తారమ్) యోజకమ్ (శోకాయ) (అభిసర్తారమ్) అభిముఖ్యే గన్తారమ్ (క్షేమాయ) రక్షణాయ (విమోక్తారమ్) దుఃఖాద్విమోచకమ్ (ఉత్కూల నికూలేభ్యః) ఊర్ధ్వనీచతటేభ్యః (త్రిష్ఠినమ్) యే త్రిషు జలస్థలాన్తరిక్షేషు తిష్ఠన్తి తే త్రిష్ఠా బహవస్త్రిష్ఠా విద్యన్తే యస్య తమ్ (వపుషే) శరీరహితాయ (మానస్కృతమ్) మనస్కృతేషు విచారేషు కుశలమ్ (శీలాయ) జితేన్ద్రియత్వాదిశీలినే (అఞ్జనీకారీమ్) అఞ్జనీః ప్రసిద్ధాః క్రియాః కర్తుం శీలం యస్యాస్తామ్ (నిర్‌ఋత్యై) భూమ్యై (కోశకారీమ్) యా కోశం కరోతి తామ్ (యమాయ) దణ్డదానాయ ప్రవృత్తమ్ (అసూమ్) యాఽస్యతి ప్రక్షిపతి తామ్.।౧౪॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర రాజన్ వా త్వం మన్యవేఽయస్తాపం క్రోధాయ నిసరం శోకాయాభిసర్తారం యమాయాసూం పరాసువ. యోగాయ యోక్తారం క్షేమాయ విమోక్తారముత్కూలనికూలేభ్యస్త్రిష్ఠినం. వపుషే మానస్కృతం శీలాయాఽఞ్జనీకారీం నిర్‌ఋత్యై కోశకారీమాసువ.।౧౪॥

భావార్థః :- హే రాజాదయో మనుష్యా యే తప్తం లోహమివ క్రుద్ధా అన్యేషాం పరి తాపకా ధర్మనియమానాం వినాశకాః స్యుస్తాన్ దణ్డయిత్వా యోగాభ్యాసకర్త్రాదీన్ సత్కృత్య సర్వత్ర యానగమకాన్ సఙ్గృహ్య యథావత్ సుఖం యుష్మాభిర్వర్ధనీయమ్.।౧౪॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక ప్రజాపతివగు నో రాజా! నీవు (మన్యవే) అంతర్య [గుప్తమైన] క్రోధముకొరకు ప్రవృత్తుడైన (అయస్తాపమ్) లోహము లేక సువర్ణమును కాచు [తపింపజేయు] వారిని (క్రోధాయ) బాహ్య [బయటి, పైపై] క్రోధమున ప్రవృత్తుడైన (నిసురమ్) నిశ్చితముగ నడచువానిని (శోకాయ) దుఃఖముకొరకు ప్రవృత్తుడైన (అభిసర్తారమ్) ఎదుటనడచువానిని మరియు (యమాయ) దండించుటకై ప్రవృత్తురాలగు (అసూమ్) క్రోధముతో హస్తములను అటు నిటు యాడించు స్త్రీని దూరమొనర్చుము (యోగాయ) యోగాభ్యాసముకొరకు (యోక్తారమ్) యోగమొనర్చువారిని (క్షేమాయ) రక్షించుటకొరకు (విమోక్తారమ్) దుఃఖములనుండి విముక్తపరచువారిని (ఉత్కూల నికూలేభ్యః) పైకి, క్రిందికి, అంచులపైకి ఎక్కించుట, దించుటకొరకు (త్రిష్ఠినమ్) జల, స్థల, ఆకాశములందు ఉండునట్టి విమానములు మున్నగు యానములతో నున్నవానిని (వపుషే) శరీర హితమునకై (మానస్కృతమ్) మానసికముగ జేయబడిన ఆలోచనలయందు ప్రవీణుడగు వానిని (శీలాయ) జితేంద్రియత్వము మున్నగు ఉత్తమ స్వభావముగలవారి కొరకు (అంజనీకారీమ్) ప్రసిద్ధ క్రియలనొనర్చుస్వభావముగల స్త్రీని మరియు (నిఋృత్యై) భూమికొరకు (కోశకారీమ్) కోశమును సంచయమొనర్చు మహిళను ఉత్పన్నము లేక ప్రకటితము నొనర్చుము.।౧౪॥

భావార్థము :-రాజు మున్నగు మానవులారా! కాలినలోహమువంటి క్రోధముచే ఇతరులకు దుఃఖమును గలిగించు మరియు ధర్మనియమములను భంగపరచువారిని బాగుగా దండించియు, యోగాభ్యాసమొనర్చువారిని చక్కగా సత్కరింపవలయును. వాహనములను నడుపువారిని చక్కగా పోషించవలెను. ।౧౪॥

14. O God drive away, a mentally angray man, blazing like red hot iron; an invader full of ire; an assailant destined for grief; an embarrassed barren woman bent on violence!.

O God create a yogi for the practice of yoga; an alleviator of sufferings for welfare; a mechanic skilled in running ships; car and aeroplanes for going to high and low places; a thoughtful person for welfare of the body; a well-behaved wife of noble deeds for a Brahmachari, a wealthy lady for acquiring land!.

౧౬౫౧. యమాయేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరా దేవతే, విరాట్ కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౧ యమాయ యమసూమథర్వభ్యోఽవతోకాᳫసంవత్సరాయ పర్యాయిణీం

పరివత్సరాయా విజాతామిదావత్సరాయా తీత్వరీమిద్వత్సరాయా

తిష్క ద్వరీం వత్సరాయ విజర్జరాᳫసంవత్సరాయ పలిక్నీ

మృభుభ్యోఽజిన సన్ధᳫసాధ్యేభ్య శ్చర్మమ్నమ్ ॥౧౫॥

ప.వి:- యమాయ యమసూమితి యమ+సూమ్, అథర్వభ్య ఇత్యథర్వ+భ్యః, అవతోకా మిత్యవ+తోకామ్, సంవత్సరాయ, పర్యాయిణీమ్, పర్యాయినీమితి పరి+ఆయినీమ్, పరివత్సరాయేతి పరి+వత్సరాయ, అవిజాతామిత్యవి+జాతామ్, ఇదావత్సరాయ, అతీత్వరీమిత్యతి+ఇత్వరీమ్, ఇద్వత్సరాయేతీత్+వత్సరాయ, అతిష్కద్వరీమ్, అతిస్కద్వరీ మిత్యతి+స్కద్వరీమ్, వత్సరాయ, విజర్జరామితి వి+జర్జరామ్ సంవత్సరాయ, పలిక్నీమ్, ఋభుభ్య ఇత్యృభు+భ్యః, అజినసన్ధ మిత్యజిన+సన్ధమ్, సాధ్యేభ్యః చర్మమ్నమితి చర్మ+మ్నమ్. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(యమాయ) నియన్త్రే (యమసూమ్) యా యమాన్ నియన్త్రీన్ సూతే తామ్ (అథర్వభ్యః) అహింసకేభ్యః (అవతోకామ్) నిరపత్యామ్ (సంవత్సరాయ) (పర్యాయిణీమ్) పరితః కాలక్రమజ్ఞామ్ (పరివత్సరాయ) ద్వితీయవర్షనిర్ణయాయ (అవిజాతామ్) అప్రసూతాం బ్రహ్మచారిణీమ్ (ఇదావత్సరాయ) ఇదావత్సర స్తృతీయస్తత్ర కార్యసంపాదనాయ. అత్ర వర్ణవ్యత్యయః. (అతీత్వరీమ్) అతిగమనశీలామ్ (ఇద్వత్సరాయ) పఞ్చమాయ వర్షాయ (అతిష్కద్వరీమ్) అతి శయేన యా స్కన్దతి జానాతి తామ్. (వత్సరాయ) సామాన్యాయ (విజర్జరామ్) విశేషేణ జర్జరీ భూతామ్ (సంవత్సరాయ) చతుర్థాయానువత్సరాయ. అత్రానోః పూర్వపదస్యలోపః. (పలిక్నీమ్)శ్వేతకేశామ్ (ఋభుభ్యః) మేధావిభ్యః (అజినసన్ధమ్) జేతుమయోగ్యాన్ సందధాతి తమ్. అత్ర జి ధాతోః కర్మణి నక్ ఉ3. ౨ (సాధ్యేభ్యః) యే సాద్ధుం యోగ్యాస్తేభ్యః (చర్మమ్నమ్) యశ్చర్మ విజ్ఞానం మ్నాత్యభ్యస్యతి తమ్.।।౧౫।।

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర రాజన్ వా త్వం యమాయ యమసూమథర్వభ్యోऽవతోకాం సంవత్సరాయ పర్యాయిణీం పరివత్సరాయా విజాతా మిదావత్సరాయా తీత్వరీ మిద్వత్సరా యాతిష్కద్వరీం వత్సరాయ విజర్జరాం సంవత్సరాయ పలిక్నీ మృభుభ్యోऽజినసన్ధం, సాధ్యేభ్య శ్చర్మమ్నమాసువ.।।౧౫।।

భావార్థః :- ప్రభవాదిషష్టి సంవత్సరేషు పఞ్చ పఞ్చ కృత్వా ద్వాదశ యుగాని భవన్తి. ప్రత్యేక యుగే క్రమేణ సంవత్సపరివత్సరరేదావత్సరానువత్సరే ద్వత్సరాః పఞ్చసఞ్జ్ఞా భవన్తి తాన్ సర్వకాలావయవమూలాన్ విశేషతయా యాః స్త్రియో యథా వద్విజ్ఞాయ వ్యర్థన్న నయన్తి తాః సర్వార్థసిద్ధి మాప్నువన్తి.।।౧౫।।

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (యమాయ) నియమకర్తకొరకు (యమసూమ్) నియంతల నుత్పన్నమొనర్చు మహిళను (అథర్వభ్యః) అహింసకులకొరకు (అవతోకామ్) బయటికి వెడలిపోయిన సంతానము గలస్త్రీ (సంవత్సరాయ) ప్రథమ సంవత్సరముకొరుకు (పర్యాయిణీమ్) అన్నివైపులనుండి కార్యముయొక్క క్రమమునెరుగు స్త్రీని (పరివత్సరాయ) రెండవసంవత్సరపు నిర్ణయముకొరకు (అవిజాతామ్) బ్రహ్మచారిణియగు కుమారిని (ఇదావత్సరాయ) మూడవ ఇదావత్సరమున కార్యసాధనమునకు (అతీత్వరీమ్) అతిగా నడుచునట్టి స్త్రీని (ఇద్వత్సరాయ) ఐదవ ఇద్వత్సరజ్ఞానముకొరకు (అతిష్కద్వరీమ్) అతిశయముగ నెరుగు నామెను (వత్సరాయ) సామాన్య సంవత్సరముకొరకు (విజర్జరామ్) వృద్ధస్త్రీని (సంవత్సరాయ) నాలుగవ అనువత్సరముకొరకు (పలిక్నీమ్) తెల్లని వెంట్రుకలు గల స్త్రీని (ఋభుభ్యః) బుద్ధిశాలురకొరకు (అజినసన్ధమ్) జయించశక్యముగాని వీరులతో సంబంధమునుంచుకొను వానిని (సాధ్యేభ్యః) సాధింపదగిన కార్యములకొరకు (చర్మమ్నమ్) విజ్ఞానశాస్త్రము నేర్వగల చతురమతుల నుత్పత్తి చేయుము. ।।౧౫।।

భావార్థము :- ప్రభవ మొదలుకొని అరువది సంవత్సరములందు ఐదేసిచొప్పున విభజన మొనర్చిన పంద్రెండు యుగములగు చున్నది. అట్టి ప్రతి యుగమునందును క్రమముగ సంవత్సరము, పరివత్సరము ఇదావత్సరము, అనువత్సరము ఇద్వత్సర మను సంజ్ఞలుగలవు. ఈ సర్వకాలముల అవయవములన్నిటి మూలసంవత్సరములను విశేషించి ఏ స్త్రీలు యథావతుగ దెలిసికొని వ్యర్థముగా పోగొట్టుకొనరో వారు సకల ప్రయోజనములను సాధించుకొనగలరు.॥౧౫॥

15. O God, for administration create a woman who gives brith to rulers; for the harmless physicians a woman who has miscarried; for the Samvatsar, first year, a woman who gives birth to male and female child alternately; for the Parivatsar, second year, a celibate virgin; for the Idvatsar, 3rd year, one who is fond of roaming; for the Idvatsar, fifth year, one who is highly learned; for one year, and ailing woman; for four years, one with greay hair, for the wise, a friend of the invincible, and for executive projects, men of skill and proficiency!.

౧౬౫౨.సరోభ్య ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరా దేవతే, విరాట్ కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౨ సరోభ్యో ధైవరముపస్థావరాభ్యో దాశం వైశన్తాభ్యో బైన్దం నడ్వ

లాభ్యః శౌష్కలం పారాయ మార్గార మవారాయ కైవర్తం తీర్థేభ్య ఆ

ఆన్దం విషమేభ్యో మైనాలꣳ స్వనేభ్యః పర్ణకం గుహాభ్యః కిరాతꣳ

సానుభ్యో జమ్భకం పర్వతేభ్యః కిమ్పూరుషమ్ ॥౧౬॥

ప.వి:- సరోభ్య ఇతి సరః + భ్యః, ధైవరమ్, ఉపస్థావరాభ్య ఇత్యుప+స్థావరాభ్యః, దాశమ్, వైశన్తాభ్యః, బైన్దమ్, నడ్వలాభ్యః, శౌష్కలమ్, పారాయ, మార్గారమ్, అవారాయ కైవర్తమ్, తీర్థేభ్యః, ఆన్దమ్, విషమేభ్య ఇతి వి+సమేభ్యః, మైనాలమ్, స్వనేభ్యః, పర్ణకమ్, గుహాభ్యః, కిరాతమ్, సానుభ్య,ఇతి సాను+ భ్యః జమ్భకమ్, పర్వతేభ్యః,కిమ్పూరుషమ్, కిమ్పురుషమితి కిమ్+ పురుషమ్.॥౧౬॥

పదార్థః:-(సరోభ్యః) తడాగేభ్యస్తారణాయ (ధైవరమ్) ధీవరస్యాపత్యమ్ (ఉపస్థావరాభ్యః) ఉపస్థితాభ్యోఽవరాభ్యో నికృష్టక్రియాభ్యః (దాశమ్) దాశత్యస్మై తమ్ (వైశన్తాభ్యః) వేశన్తా అల్పజలాశయాస్త ఏవ తాభ్యః (బైన్దమ్) నిషాదస్యాపత్యమ్ (నడ్వలాభ్యః) నడావిద్యన్తే యాసు భూమిషు తాభ్యః (శౌష్కలమ్) యఃశుష్కలైరర్మత్స్యైర్జీవతి తమ్ (పారాయ) మృగకర్మసమాప్త్యర్థం ప్రవృత్తమ్ (మార్గారమ్) యో మృగాణామరిర్వ్యాధ స్తస్యాపత్యమ్ (అవారాయ) అర్వాచీన మాగమనాయ (కైవర్తమ్) జలే నౌకాయాః పరావారయోగమకమ్ (తీర్థేభ్యః) తరన్తి యైస్తైర్యన్తే వా తేభ్యః (ఆన్దమ్) బన్ధితారమ్ (విషమేభ్యః) వికట దేశేభ్యః (మైనాలమ్) యో మైనం కామదేవమలతి వారయతి తం జితేన్ద్రియమ్ (స్వనేభ్యః) శబ్దేభ్యః (పర్ణకమ్) యః పర్ణేషు పాలనేషు కుత్సిత స్తమ్ (గుహాభ్యః) కన్దరాభ్యః (కిరాతమ్) జనవిశేషమ్ (సానుభ్యః) శైలశిఖరేభ్యః (జమ్భకమ్) యో జమ్భయతి నాశయతి తమ్. (పర్వతేభ్యః) గిరిభ్యః (కిమ్పూరుషమ్) జాఙ్గలం కుత్సితం మనుష్యమ్.॥౧౬॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర రాజన్ వా! త్వం సరోభ్యో ధైవరముపస్థావరాభ్యో దాశం వైశన్తాభ్యో బైన్దం, నడ్వలాభ్యః శౌష్కలం విషమేభ్యోమైనాలమవారాయ కైవర్తం తీర్థేభ్య ఆన్దమాసువ. పారాయ మార్గారం, స్వనేభ్యః పర్ణకం గుహాభ్యః కిరాతం సానుభ్యో జమ్భకం, పర్వతేభ్యః కిమ్పూరుషం పరాసువ.॥౧౬॥

భావార్థః:-మనుష్యా ఈశ్వరగుణకర్మస్వభావానుకూలైః కర్మభిర్ధీవరాదీన్ సంరక్ష్య, వ్యాధాదీన్ పరిత్యజ్యోత్తమం సుఖం ప్రాప్నువన్తు.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (సరోభ్యః) గొప్ప చెరువులకొరకు (ధైవరమ్) నావికుని తనయుని (ఉపస్థావరాభ్యః) సమీపస్థ నికృష్టక్రియలకొరకు (దాశమ్) దాసుని [సేవకుని] (వైశన్తాభ్యః) చిన్నచిన్న జలాశయముల ప్రబంధముకొరకు (బైన్దమ్) నిషాదునిసంతానమును (నడ్వలాభ్యః) కీసరగడ్డియున్న చవిటి భూమికై (శౌష్కలమ్) చేపలతో జీవించువానిని (విషమేభ్యః) వికటదేశములకొరకు (మైనాలమ్) కామదేవుని అరికట్టువానిని (అవారాయ) తనవైపునకు వచ్చుటకై (కైవర్తమ్) నావలను జలములందు ఈవలావలి తీరములకు చేర్చువానిని (తీర్థేభ్యః) తరించు సాధనములకొరకు (ఆన్దమ్) బంధించువాని నుత్పన్నమొనర్చుము (పారాయ) జింకలు, లేళ్లు మున్నగువాని చేష్టలను సమాప్తపరచు వానిని (మార్గారమ్) వ్యాధుని [వేటకాని] పుత్రుని (స్వనేభ్యః) శబ్దములకొరకు (పర్ణకమ్) రక్షించుటయందు నిందితుడగు భిల్లుని (గుహాభ్యః) గుహలకొరకు (కిరాతమ్) పక్షులను గొట్టువానిని (సానుభ్యః) శిఖరములపై నుండుటకు ప్రవృత్తుడగు (జమ్భకమ్) నాశమొనర్చువానిని మరియు (పర్వతేభ్యః) పర్వతములనుండి (కిమ్పూరుషమ్) కుత్సితులగు ఆటవికులను దూరమొనర్చుము. ॥౧౬॥

భావార్థము :- మానవులు పరమేశ్వరుని గుణ కర్మ స్వభావముల కనుకూలమగు కర్మలచే డోలీలు జలములు మోసెడు క్షుద్రజాతులను రక్షణ యొనర్చుచు కిరాతకులు మున్నగు హింసకులను శిక్షించుచు ఉత్తమ సుఖములను పొందవలెను. ॥౧౬॥

16. O God, create the son of a fisherman for crossing ponds; a paid servant for menial service; the son of a Nishada for managin small tanks; a dry fish clearer for reed-beeds a celibate who controls passions for uneven impassable places; a boatsman for crossing watery places; an engineer for constructing bridges over rivers!

O God, drive away a hunter's son bent upon killing deer; a contemptible Bhil for sounds; a Kirata for caverns; a destructive savage for living on mountain - heights; a wild man for living in mountains!.

౧౬౫౩. బీభత్సాయా ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరా దేవతే, విరాట్ ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౩ బీభత్సాయై పౌల్కసం వర్ణాయ హిరణ్యకారం తులాయై వాణిజం

పశ్చా దోషాయ గ్లావినం విశ్వేభ్యో భూతేభ్యః సిధ్మలం భూత్యై

జాగరణ మభూత్యై స్వపన మార్త్యై జనవాదినం వ్యృద్ధ్యా౽

అపగల్భ్గ్ సంశరాయ ప్రచ్ఛిదమ్. ॥౧౭॥

ప.వి:- బీభత్సాయై, పౌల్కసమ్, వర్ణాయ, హిరణ్యకారమితి హిరణ్య+కారమ్, తులాయై, వాణిజమ్, పశ్చాదోషాయేతి పశ్చా+దోషాయ, గ్లావినమ్, విశ్వేభ్యః. భూతేభ్యః సిధ్మలమ్, భూత్యై, జాగరణమ్, అభూత్యై, స్వపనమ్, ఆర్త్యా ఇత్యా + ఋత్యై, జనవాదినమితి జన+వాదినమ్, వ్యృద్ధ్యా ఇతి వి+ఋద్ధ్యై, అపగల్భ మిత్యప+గల్భమ్, సంశరాయేతి సమ్+శరాయ, ప్రచ్ఛిదమితి ప్ర+చ్ఛిదమ్ ॥౧౭॥

పదార్థః:-(బీభత్సాయై) భర్త్సనాయ ప్రవృత్తమ్. (పౌల్కసమ్) పుల్కసస్యాన్త్యజస్యా౽

పత్యమ్. అత్ర పృషోదరాదిత్వాదభీష్టసిద్ధిః (వర్ణాయ) సురూప సంపాదనాయ (హిరణ్యకారమ్) సువర్ణకారం సూర్యం వా (తులాయై) తోలనాయ (వాణిజమ్) వణిగపత్యమ్ (పశ్చాదోషాయ) పశ్చాద్దోషదానాయ ప్రవృత్తమ్ (గ్లావినమ్) అహర్షితారమ్ (విశ్వేభ్యః) సర్వేభ్యః (భూతేభ్యః) (సిధ్మలమ్) సిధ్మాః సుఖసాధకావిద్యన్తే యస్య తమ్ (భూత్యై) ఐశ్వర్యాయ (జాగరణమ్) జాగృతిమ్ (అభూత్యై) అనైశ్వర్యాయ (స్వపనమ్) నిద్రామ్ (ఆర్త్యై) పీడా నివృత్తయే (జనవాదినమ్) ప్రశస్తా జనవాదా విద్యన్తే యస్య తమ్ (వృద్ధ్యై) విగతా చాసౌ బుద్ధిశ్చ వ్యృద్ధి స్తస్యై (అపగల్భమ్) ప్రగల్భతారహితమ్ (సంశరాయ) సమ్యగ్ఘింసనాయ ప్రవృత్తమ్ (ప్రచ్ఛిదమ్) యః ప్రచ్ఛినత్తి తమ్.॥౧౭॥

అన్వయః :- హే ఈశ్వర వా రాజన్! త్వం బీభత్సాయై పౌల్కసం. పశ్చాదోషాయ గ్లావినమ భూత్యై స్వపనం వ్యృద్ధ్యా అపగల్భం సంశరాయ ప్రచ్ఛిదం పరాసువ. వర్ణాయ హిరణ్యకారం. తులాయై వాణిజం విశ్వేభ్యో భూతేభ్యః సిధ్మలం భూత్యై జాగరణమార్త్యై జనవాదిన మాసువ.॥౧౭॥

భావార్థః:- యే మనుష్యా నీచసఙ్గం త్యక్త్వోత్తమసఙ్గం కుర్వన్తి తే సర్వవ్యవహారసిద్ధ్యైశ్వర్య వన్తో జాయన్తే. యేఽ నలసాః సన్తః సిద్ధయే యతంతే తే సుఖం యే చాఽలసాస్తే చ దారిద్ర్య మాప్నువన్తి. ॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా లేక రాజా! నీవు (బీభత్సాయై) బెదరించుటకు భయపెట్టుటకు నుద్యుక్తుడైన (పౌల్కసమ్) వానిని (పశ్చాదోషాయ) చాటుగా దోషమునాపాదించబూను (గ్లావినమ్) సంతోషము నష్టపరచువానిని (అభూత్యై) దారిద్ర్యమునకు సమర్థమగు (స్వపనమ్) నిద్రను(వృద్ధ్యై) సంపదలను నాశపరచుటకు ప్రవృత్తుడగు (అపగల్భమ్) ప్రగల్భములేని వానిని (సంశరాయ) బాగుగచంపుటకు ప్రవృత్తుడగు (ప్రచ్ఛిదమ్) అధికచ్ఛేదనమొనర్చువానిని వేరుగా నుంచుము. మరియు (వర్ణాయ) సుందరరూపము నొనర్చుటకు (హిరణ్యకారమ్) స్వర్ణకారుని లేక సూర్యుని (తులాయై) తూచుటకొరకు (వాణిజమ్) వణిజ పుత్రుని (విశ్వేభ్యః) సమస్త (భూతేభ్యః) ప్రాణిసముదాయమునకు (సిధ్మలమ్) సుఖములసాధించిపెట్టువారు సహాయముగాగలవానిని (భూత్యై) ఐశ్వర్యము గలుగుటకు (జాగరణమ్) ప్రబోధకుని మరియు (ఆర్త్యై) పీడానివృత్తికొరకు (జనవాదినమ్) మానవులకు ప్రశంసించదగినట్టి వాదవివాద మొనర్చు ఉత్తములను ఉత్పన్నము లేక ప్రకటమొనర్చుము. ॥౧౭॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు నీచాత్ముల సాంగత్యమును వదలివేసి ఉత్తముల సాంగత్యమునొనర్చెదరో వారు సకల వ్యవహారములను సాధించుటద్వారా ఐశ్వర్యవంతులగుదురు. మరియు నెవరు అలసత్వమును వదలి కామితమును సాధించుటకై ప్రయత్నమొనర్తురో వారు సుఖవంతులగుదురు. అలసులగు వారు దరిద్రత వల్ల బాధల ననుభవించెదరు. ॥౧౭॥

17. O God drive away a sweeper's son bent on ferocity; a dissatisfied person giver to back-biting; a slothful person destined for poverty; a shameless person bent on losing wealth; a destroyer and splitter bent on violence!.

O God create a goldsmith for beautifying ornaments; A merchant for exact weighing; a bringer of happiness for all human beings with his assistants; a watchful man for prosperity; an eloquent debater for alleviation of suffering!

౧౬౩౮. అక్షరాజా యేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరా దేవతే, నిచృత్ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౮ అక్షరాజాయ కితవం కృతాయాదినవదర్శం త్రేతాయై కల్పినం ద్వాపరా
యాధి కల్పిన మాస్కన్దాయ సభాస్థాణుం మృత్యవే గోవ్యచ్ఛ మన్తకాయ
గోఘాతం క్షుధే యో గాం వికృన్త న్తం భిక్షమాణఉప తిష్ఠతి దుష్కృ
తాయ చరకాచార్యం పాప్మనే సైలగమ్ ॥౧౮॥

ప.వి:- అక్షరాజాయేత్యక్ష+రాజాయ, కితవమ్, కృతాయ, ఆదినవదర్శమిత్యాది నవ+దర్శమ్, త్రేతాయై, కల్పినమ్, ద్వాపరాయ, అధికల్పినమిత్యధి+కల్పినమ్, ఆస్కన్దాయేత్యా+స్కన్దాయ, సభాస్థాణుమితి, సభా+స్థాణుమ్, మృత్యవే, గోవ్యచ్ఛమితి గో+వ్యచ్ఛమ్, అన్తకాయ, గోఘాతమితి గో+ఘాతమ్, క్షుధే, యః, గామ్, వికృన్తన్తమితి వి+కృన్తన్తమ్, భిక్షమాణః, ఉపతిష్ఠతీత్యుప+తిష్ఠతి, దుష్కృతాయ, దుఃకృతాయేతి దుః+కృతాయ, చరకాచార్యమితి చరక + ఆచార్యమ్, పాప్మనే, సైలగమ్.॥౧౮॥

పదార్థః :-(అక్షరాజాయ) యేఽక్షైః క్రీడన్తి తేషాం రాజా తస్మై హితమ్ (కితవమ్) ద్యూతకారిణమ్ (కృతాయ) (ఆదినవదర్శమ్) య ఆదౌ నవాన్ పశ్యతి తమ్ (త్రేతాయై) త్రయాణాం భవాయ (కల్పినమ్) కల్పః ప్రశస్తం సామర్థ్యం విద్యతే యస్య తమ్

(ద్వాపరాయ) ద్వాపరో యస్మిన్తస్మై (అధికల్పినమ్) అధిగతసామర్థ్య యుక్తమ్ (ఆస్కన్దాయ) సమన్తాచ్ఛోషణాయ (సభాస్థాణుమ్) సభాయాం స్థితమ్ (మృత్యవే) మారణాయ (గోవ్యచ్ఛమ్) గోషు విచేష్టితారమ్ (అన్తకాయ) నాశాయ (గోఘాతమ్) గవాం ఘాతకమ్ (క్షుధే) (యః) (గామ్) ధేనుమ్ (వికృన్తన్తమ్) విచ్ఛేదయన్తమ్ (భిక్షమాణః) (ఉపతిష్ఠతి) (దుష్కృతాయ) దుష్టాచారాయప్రవృత్తమ్ (చరకాచార్యమ్) చరకాణాం భక్షకాణామాచార్యమ్ (పాప్మనే) పాపాత్మనే హితమ్ (సైలగమ్) సిలాఙ్గస్య దుష్టస్యాపత్యం సైలగమ్.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర వా రాజన్! త్వమక్షరాజాయ కితవం మృత్యవే గోవ్యచ్ఛమన్తకాయ గోఘాతం క్షుధే యో గాం ఛినత్తి తం వికృన్తన్తం యో భిక్షమాణ ఉపతిష్ఠతి దుష్కృతాయ తం చరకాచార్యం పాప్మనే సైలగం పరాసువ. కృతాయాఽఽదినవదర్శం త్రేతాయై కల్పినం ద్వాపరాయాఽధికల్పినమాస్కన్దాయ సభాస్థాణు మాసువ. ॥౧౮॥

భావార్థః:-యే జ్యోతిర్విదాదిసత్యాచరణాన్ సత్కుర్వన్తి దుష్టాచారాన్ గోఽఘ్నాదీన్ తాడయన్తి తే రాజ్యం కర్తుం శక్నువన్తి.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (అశ్వరాజాయ) పాచికలతో నాడువారిలో ప్రధానియైనవానిని (కితవమ్) జూదమాడువానిని (మృత్యవే) హత్య యొనర్చుటకు (గోవ్యచ్ఛమ్) గోవుల యెడ నీచముగా వర్తించు వానిని (అన్తకాయ) నాశముకొరకు (గోఘాతమ్) గోవులను చంపువానిని (క్షుధే) ఆకలికొరకు (యః) ఎవడు (గామ్) గోవులను చంపునో, వానిని (వికృన్తన్తమ్) కోయుచుండువానిని, ఎవడు (భిక్షమాణః) భిక్షమునెత్తుచు (ఉపతిష్ఠతి) సమీపించుచున్నాడో (దుష్కృతాయ) దుష్టాచరణమునకై ప్రవృత్తుడగునో అట్టి (చరకాచార్యమ్) భక్షణమొనర్చువారి గురువును (పాప్మనే) పాపులహితకారి యగు (సైలగమ్) దుష్టుని పుత్రుని దూరమున నుంచుము (కృతాయ) చేసినదానికొరకు (ఆదినవదర్శమ్) ఆదియందు క్రొత్తవారిని చూచువానిని (త్రేతాయై) మూడగుటకై (కల్పినమ్) ప్రశంసనీయ సామర్థ్యముగలవానిని (ద్వాపరాయ) ఎవరికి ఇటు ఇద్దరి సంబంధముగలదో, వానిని (అధికల్పినమ్) అధికతరమగు సామర్థ్యవంతుని (ఆస్కన్దాయ) చక్కగా ఎండించుటకై (సభాస్థాణుమ్) సభయందు స్థిరమగువానిని ప్రకటము లేక ఉత్పన్నము నొనర్చుము. ॥౧౮॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు జ్యోతిష్యాది సత్యాచారులను సత్కరించుచు, దురాచారులు, గోహంతకులు మున్నగు వారిని కఠినముగ దండించునో, యాతడు రాజ్యమొనర్చుటకు సమర్థుడగుచున్నాడు. ॥౧౮॥

18. O God drive away a gambler, friend of the dice-king; a person with evil designs for murdering cows; a cow - killer for gallows; one who for hunger goes begging to a man who is cutting up a cow; a leader of meat eaters bent on misdeed; the son of a depraved person, befriending a sinner!.

O God, create a wise person who soon realizes the shortcomings in the acts performed; a person who is fit in childood, youth and old age; one endowed with capability for this world and the next; a leader of the Assembly for drying up the resources of the enemy!.

౧౬౨౦. ప్రతిశ్రుత్కాయా ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః రాజేశ్వరో దేవతే, భురిగ్ధృతిశ్ఛన్దః ఋషభః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౨౦ ప్రతిశ్రుత్కాయాఽఅర్తనం ఘోషాయ భషమన్తాయ బహువాదిన

మనన్తాయ మూకః శబ్దాయాడమ్బరా ఘాతం మహసే

వీణావాదం క్రోశాయతూణ వధ్మ మవరస్పరాయ శఙ్ఖధ్మం

వనాయ వనపమన్యతోఽరణ్యాయ దావపమ్ ॥౧౯॥

ప. వి:- ప్రతిశ్రుత్కాయా ఇతి ప్రతి+శ్రుత్కాయై, అర్తనమ్, ఘోషాయ, భషమ్, అన్తాయ, బహువాదిన మితి బహు+వాదినమ్, అనన్తాయ, మూకమ్, శబ్దాయ, ఆడమ్బరాఘాత మిత్యాడమ్బర+ఆఘాతమ్, మహసే, వీణావాద మితి వీణా+వాదమ్, క్రోశాయ, తూణవధ్మమితి తూణవ+ధ్మమ్, అవరస్పరాయ, అవరస్పరాయేతి అవరః+పరాయ, శఙ్ఖధ్మమితి శఙ్ఖ+ధ్మమ్, వనాయ, వనపమితి వన+పమ్, అన్యతోరణ్యాయేత్యన్యతః+ అరణ్యాయ, దావపమితి దావ+పమ్. ॥౧౯॥

పదార్థః :-(ప్రతిశ్రుత్కాయై) ప్రతిజ్ఞాత్ర్యై (అర్తనమ్) ప్రాపకం (ఘోషాయ) (భషం) పరిభాషకం (అన్తాయ) సమీపాయ సమీపనాయ వా (బహువాదినమ్) (అనన్తాయ) విః సీమనాయ (మూకమ్) అవాచమ్ (శబ్దాయ) ప్రవృత్తం (ఆడమ్బరాఘాతమ్) ఆడమ్బరస్యాఘాతకం కోలాహలకర్తారం (మహసే) మహతే (వీణావాదం) వాద్యవిశేషమ్

(క్రోశాయ) రోదనాయ ప్రవృత్తం (తూణవధ్మం) యస్తూణవం ధమతి తమ్ (అవరస్పరాయ) యోఽవరేషాం పరస్తస్మై (శఙ్ఖధ్మమ్) యః శఙ్ఖాన్ ధమతి తమ్ (వనాయ) (వనపమ్) జఙ్గలరక్షకమ్ (అన్యతోఽరణ్యాయ) అన్యతోఽరణ్యాని యస్మిన్ దేశే తద్వినాశాయ ప్రవృత్తం. (దావపమ్) వనదాహకమ్.॥౧౯॥

అన్వయః :- హే పరమేశ్వర! రాజన్ వా త్వం ప్రతిశ్రుత్కాయా అర్తనం ఘోషాయ భషమన్తాయ బహువాదిన మనన్తాయ మూకం మహసే వీణావాదమవరస్పరాయ శఙ్ఖధ్మం వనాయ వనపమాసువ. శబ్దాయాడమ్బరాఘాతం క్రోశాయ తూణవధ్మమన్యతోరణ్యాయ దావపమ్పరాసువ. ॥౧౯॥

భావార్థః:- మనుష్యైః స్వకీయైః స్త్రీపురుషాదిభిరధ్యాపన సంవాదాది వ్యవహారాః సాధనీయాః.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (ప్రతిశుత్కాయై) ప్రతిజ్ఞయొనర్చువానికొరకు (అర్తనమ్) ప్రాప్తిగలిగించువానిని (ఘోషాయ) చాటించుటకై (భషమ్) అన్నివైపులనుండి చెప్పువానిని (అన్తాయ) సమీపస్థుడు లేక మర్యాదస్థునికొరకు (బహువాదినమ్) అధికముగ మాట్లాడు వానిని (అనంతాయ) మర్యాదారహితుని కొరకు (మూకమ్) మూగవానిని (మహసే) గొప్పవానికై (వీణావాదమ్) వైణికు [వీణావాయించువాని]ని (అవరస్పరాయ) క్రింది శత్రువులకొరకు (శఙ్ఖధ్మమ్) శంఖమును పూరించువానిని మరియు (వనాయ) వనముకొరకు (వనపమ్) అరణ్యములను రక్షించువానిని ఉత్పన్నము లేక ప్రకటనమొనర్చుము. (శబ్దాయ) శబ్దమొనర్చుటకు ప్రవర్తించు (ఆడమ్బరాఘాతమ్) గందరగోలమొనర్చువానిని (క్రోశాయ) దూషించుట [తిట్టుట] కొరకు ప్రవృత్తుడైన (తూణవధ్మమ్) తూర్యనాదము [వాద్యవిశేషము] నొనర్చువానిని (అన్యతోరణ్యాయ) ఈశ్వరసృష్టియందలి వన ప్రదేశములకు హానిగలిగించు (దావపమ్) వనముల గాల్చి వేయువారిని దూరమొనర్చుము.॥౧౯॥

భావార్థము :- మనుష్యులు తమ స్త్రీపురుషులు మున్నగువారితో గూడ చదువుట, చదివించుట, సంవాద మొనర్చుట మున్నగు వ్యవహారములను సాధించవలెను.॥౧౯॥

19. O God, create a man of iron determination for the implementation of vew; a loud - voiced man for proclamation; a comprehensive speaker for establishing propriety of conduct; a mute for unending lawless discussion; a lute-player for great festivals; a conch - blower, for calling neighbouring and distant people; a forest - guard, for the protection of forest; and drive away a creator of uproar bent un uttering frightening sounds; a flute-blower intending singing songs of lamentation; a forest burner contemplating the destruction of jungles!.

౧౬౫౬.నర్మాయేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరా దేవతే, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬ం౦౬. నర్మాయ పుంశ్చలూంహసాయ కారిం యాదసే శాబల్యాం
గ్రామణ్యం గణకమభిక్రోశకం తాన్మహసే వీణావాదం
పాణిఘ్నం తూణవధ్మం తాన్నృత్తాయానన్దాయ తలవమ్ ॥౨౦॥

ప.వి:- నర్మాయ, పుంశ్చలూమ్, హసాయ, కారిమ్, యాదసే, శాబల్యామ్, గ్రామణ్యమ్, గ్రామణ్య మితి గ్రామ+న్యమ్, గణకమ్, అభిక్రోశకమిత్యభి+ క్రోశకమ్, తాన్, మహసే వీణావాదమితి వీణా+వాదమ్, పాణిఘ్నమితి పాణి+ ఘ్నమ్ తూణవధ్మమితి తూణవ+ ధ్మమ్, తాన్, నృత్తాయ, ఆనన్దాయేత్యా+ నన్దాయ, తలవమ్.॥౨౦॥

పదార్థః :- (నర్మాయ) క్రీడాయై ప్రవృత్తామ్ (పుంశ్చలూమ్) వ్యభిచారిణీం స్త్రియమ్ (హసాయ) హసనాయ ప్రవృత్తమ్ (కారిమ్) విక్షేపకమ్ (యాదసే) జలజన్తవే ప్రవృత్తామ్ (శాబల్యామ్) శబలస్య కర్బురవర్ణస్య సుతామ్(గ్రామణ్యమ్) గ్రామస్య నాయకమ్ (గణకమ్) గణితవిదమ్ (అభిక్రోశకమ్) యోఽభితః క్రోశతి ఆహ్వయతి తమ్ (తాన్) (మహసే) పూజనాయ (వీణావాదమ్) (పాణిఘ్నమ్) యః పాణిభ్యాం హన్తి తమ్ (తూణవధ్మమ్) యస్తూణవం ధమతి తమ్ (తాన్) (నృత్తాయ) నర్తనాయ (ఆనన్దాయ) (తలవమ్) యో హస్తాది తలాని వాతి శ్లినష్టి తమ్.॥౨౦॥

అన్వయః :- హే పరమేశ్వర రాజన్ వా త్వం నర్మాయ పుంశ్చలూం హసాయ కారీం, యాదసే శాబల్యాం పరాసువ.గ్రామణ్యం గణకమభిక్రోశకం తాన్మహసే వీణావాదం పాణిఘ్నం తూణవధ్మం తాన్నృత్తాయాఽఽనన్దాయ తలవమాసువ.॥౨౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్హాస్యవ్యభిచారాదిదోషాంస్త్యక్త్వా గానవాదిత్ర నృత్యాది కర్మణాం శిక్షాం ప్రాప్యానందితవ్యమ్.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (నర్మాయ) క్రీడకొరకు ప్రవృత్తురాలైన (పుంశ్చలూమ్) వ్యభిచారిణీస్త్రీని (హసాయ) నవ్వుటకు ప్రవృత్తుడగు (కారిమ్) మతిభ్రమగల పిచ్చివానిని మరియు (యాదసే) జలజంతువులను చంపుటకు ప్రవృత్తురాలగు (శాబల్యామ్) పలువర్ణములు గలవాని కన్యను

దూరమొనర్చుము (గ్రామణ్యమ్) గ్రామాధికారి (గణకమ్) జ్యోతిష్కుని మరియు (అభిక్రోశకమ్) అన్నివైపులనుండి పిలుచువానిని (తాన్) వీరందరను (మహసే) సత్కారార్థము (వీణావాదమ్) వీణావాద్యపరుని [వైణికుని] (పాణిఘ్నమ్) హస్తములతో వాద్యములను వాయించు మరియు (తూణవధ్మమ్) తూణవము [వేణువు] అనువాద్యమును వాయించు (తాన్) ఆ యందరను (నృత్తాయ) నృత్యమొనర్చుటకు మరియు (ఆనందాయ) ఆనందముకొరకు (తలవమ్) తాళములు మున్నగు వానిని ఉత్పన్నము మరియు ప్రసిద్ధము నొనర్చుము. ॥౨౦॥

భావార్థము :- మానవులు అపహాస్యము మరియు వ్యభిచారము మున్నగు దోషములను వదలి నృత్యగాన వాద్యాదుల శిక్షణలను పొంది ఆనందితులై యుండవలయును. ॥౨౦॥

20 O God, drive away a harlot fond of pastime; a strange mad man inclined to laughter; the daughter of a man with spotty skin bent on killing aquatic creatures; create for reverence, the following a headman, a mathematcician, a watchman, Create a lute-player, a player on musical instcuments with hands, a flutist for dance; and a hand clapper for pleausre!

౧౬౫౮. అగ్నయ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరౌ దేవతే, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౮ అగ్నయే పీవానం పృథివ్యై పీఠసర్పిణం వాయవే చాణ్డాల మన్తరిక్షాయ
వꣳశనర్తినం దివే ఖలతిꣳసూర్యాయ హర్యక్షం నక్షత్రేభ్యః కిర్మిరం
చన్ద్రమసే కిలాసమహ్నే శుక్లం పిఙ్గాక్షꣳరాత్ర్యై కృష్ణం పిఙ్గాక్షమ్ ॥౨౧॥

ప. విః- అగ్నయే, పీవానమ్, పృథివ్యై, పీఠసర్పిణమితి పీఠ+సర్పిణమ్, వాయవే, చాణ్డాలమ్, అన్తరిక్షాయ, వꣳశనర్తినమితి వꣳశ+నర్తినమ్, దివే, ఖలతిమ్, సూర్యాయ, హర్యక్షమితి హరి+అక్షమ్, నక్షత్రేభ్యః, కిర్మిరమ్, చన్ద్రమసే, కిలాసమ్, అహ్నే, శుక్లమ్, పిఙ్గాక్షమితి పిఙ్గ+అక్షమ్, రాత్ర్యై, కృష్ణమ్, పిఙ్గాక్షమితి పిఙ్గ+అక్షమ్. ॥౨౧॥

పదార్థః :- (అగ్నయే) పావకాయ (పీవానమ్) స్థూలమ్ (పృథివ్యై) (పీఠసర్పిణమ్) పీఠేన సర్పితుం శీలం యస్య తమ్ (వాయవే) వాయుప్రర్యాయ (చాణ్డాలమ్) (అన్తరిక్షాయ)

సూర్య పృథివ్యోర్మధ్యస్థాయాఽఽకాశాయ (వంశనర్తినమ్) వంశే నర్తితుం శీలం యస్య తమ్ (దివే)క్రీడాయై ప్రవృత్తమ్ (ఖలతిమ్) నిర్బాలశిరస్కమ్ (సూర్యాయ) (హర్యక్షమ్) హరీణాం వానరాణామక్షిణీ ఇవాక్షిణీ యస్య తమ్ (నక్షత్రేభ్యః) క్షత్రాణాం విరోధాయ ప్రవృత్తేభ్యః (కిర్మిరమ్) కర్బురవర్ణమ్ (చన్ద్రమసే) (కిలాసమ్) ఈషచ్ఛ్వేతవర్ణమ్ (అహ్నే) (శుక్లమ్) శుద్ధమ్ (పిఙ్గాక్షమ్) పిఙ్గే పీతవర్ణేఽక్షిణీ యస్య తమ్ (రాత్ర్యై) కృష్ణమ్) కృష్ణవర్ణమ్ (పిఙ్గాక్షమ్) పీతాక్షమ్.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే పరమేశ్వర! రాజన్ వా త్వమగ్నయే పీవానం పృథివ్యై పీఠసర్పిణమన్త రిక్షాయ వంశనర్తినం, సూర్యాయ హర్యక్షం, చన్ద్రమసే కిలాసమహ్నే శుక్లం పిఙ్గాక్షమాసువ. వాయవే చాణ్డాలం దివే ఖలతిం నక్షత్రేభ్యః కిర్మిరం రాత్ర్యై కృష్ణం పిఙ్గాక్షం పరాసువ.॥౨౧॥

భావార్థః :-అగ్నిర్హి స్థూలం దగ్ధుం శక్నోతి న సూక్ష్మం పృథివ్యాం పీఠసర్పిణః సతతం విచరన్తి నేతరే విహంగమాశ్చాణ్డాలస్య శరీరాగతో వాయుర్దుర్గన్ధత్వాన్న సేవనీయ ఇత్యాది.॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (పీవానమ్) స్థూలపదార్థమును (పృథివ్యై) పృథివికొరకు (పీఠసర్పిణమ్) కాళ్లులేక ప్రాకుచు నడచు సర్పాదులను (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశము మరియు పృథివికి మధ్య అంతరిక్షమున ఆడుటకొరకు (వంశనర్తినమ్) వెదురు గడలతో నాట్యము మున్నగునవి చేయు వారిని (సూర్యాయ) సూర్యతాప ప్రకాశములు లభించుటకై (హర్యక్షమ్) వానరమువంటి చిన్నకన్నులుగల శీతల ప్రాంతమువారిని (చంద్రమసే) చంద్రునివలె ఆనందము నిచ్చుటకు (కిలాసమ్) కొద్దిగా తెలుపువర్ణము గలవారు మరియు (అహ్నే) పగటికొరకు (శుక్లమ్) శుద్ధమగు (పింగాక్షమ్) పసుపు వర్ణపు నేత్రములు గలవారి నుత్పన్నమొనర్పుము (వాయవే) వాయుస్పర్శకొరకు (చాణ్డాలమ్) పాకి [భంగి] వానిని (దివే) క్రీడకొరకు ప్రవృత్తుడగు (ఖలతిమ్) ఖర్వాటుని [బట్టతలవానిని] (నక్షత్రేభ్యః) రాజ్యవిరోధముకొరకు ప్రవృత్తులగువారికొరకు (కిర్మిరమ్) చిత్రవర్ణము గలవారిని మరియు (రాత్ర్యై) అంధకారముకొరకు ప్రవృత్తులైన (కృష్ణమ్) నలుపువర్ణపు (పింగాక్షమ్) పసువువర్ణపు నేత్రములు [పిల్లికండ్లు] గల వారిని దూరమొనర్చుము.॥౨౧॥

భావార్థము :- అగ్ని స్థూలపదార్థములను దహించి వేయగలదు కాని సూక్ష్మపదార్థములను గాల్చలేదు. భూమిపై నిరంతరము సర్పాదులు దిరుగును గాని పక్ష్యాదులు గావు. పాకీవాని శరీరమునుండి వచ్చుగాలి దుర్గంధముతో గూడి యున్నందున సేవించ దగినదైయుండదు. ఇట్టి తాత్పర్యమే ఇందు గలదని ఎరుగ వలెను. ॥౨౧॥

21. O God, create bulky substances for fire; serpents to crawl on earth; a pole - dancer for mid-air; a monkey-like green - eyed man for the Sun; a whitish person for giving pleasure like the Moon; a white yellow - eyed man for day, and drive away an impure person who emits foul air from his body; a bald prone to jest and joke; a spotty man who is bent upon opposing the rlers; a black man with yellow eyes who prefers darkness!.

౧౬౫౮. అథైతా నిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరౌ దేవతే, నిచృత్కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల విషయ మదియే.

౧౬౫౮ అథైతానష్టౌ విరూపానాలభతేఽతిదీర్ఘం చాతిహ్రస్వం చాతిస్థూలం చాతికృశం చాతిశుక్లం చాతికృష్ణం చాతికుల్వం చాతిలోమశఞ్చ। అశూద్రాఽఅబ్రాహ్మణాస్తే ప్రాజాపత్యాః మాగధః పుంశ్చలీ కితవః క్లీబోఽశూద్రాఽఅబ్రాహ్మణాస్తే ప్రాజాపత్యాః ॥౨౨॥

ప.వి:- అథ, ఏతాన్, అష్టౌ, విరూపానితి వి+రూపాన్, ఆ, లభతే, అతిదీర్ఘమిత్యతి+దీర్ఘమ్, చ, అతి హ్రస్వమిత్యతి+హ్రస్వమ్, చ, అతిస్థూలమిత్యతి+స్థూలమ్, చ, అతికృశమిత్యతి+కృశమ్, చ, అతిశుక్లమిత్యతి+శుక్లమ్, చ, అతికృష్ణ మిత్యతి కృష్ణమ్, చ, అతికుల్వమిత్యతి+కుల్వమ్, చ, అతిలోమశమిత్యతి+లోమశమ్, చ, అశూద్రాః, అబ్రాహ్మణాః, తే, ప్రాజాపత్యా ఇతి ప్రాజా+పత్యాః, మాగధః, పుంశ్చలీ, కితవః, క్లీబః, అశూద్రాః, అబ్రాహ్మణాః, తే, ప్రాజాపత్యాఇతి ప్రాజా+పత్యాః.॥౨౨॥

పదార్థః :-(అథ) ఆనన్తర్యే (ఏతాన్) పూర్వోక్తాన్ (అష్టౌ) (విరూపాన్) వివిధస్వరూపాన్ (ఆ) సమన్తాత్. (లభేతే) ప్రాప్నోతి (అతిదీర్ఘమ్) అతిశయేన దీర్ఘం (చ) (అతిహ్రస్వమ్) అతిశయేన హ్రస్వం (చ)(అతిస్థూలమ్) (చ) (అతికృశమ్) (చ) (అతిశుక్లమ్) (చ) (అతికృష్ణమ్) (చ) (అతికుల్వమ్) లోమరహితం (చ) (అతిలోమశమ్) అతిశయేన లోమయుక్తం (చ) (అశూద్రాః) న శూద్రా అశూద్రాః (అబ్రాహ్మణాః) న బ్రాహ్మణాః అబ్రాహ్మణాః (తే) (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపతి దేవతాకాః (మాగధః) నృశంసః (పుంశ్చలీ) యా పుంభిశ్చలితచిత్తా వ్యభిచారిణీ (కితవః) ద్యూతశీలః (క్లీబః) నపుంసకః (అశూద్రాః)

అవిద్యమానః శూద్రో యేషాన్తే (అబ్రాహ్మణాః) అవిద్యమానో బ్రాహ్మణో యేషాన్తే (తే) (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపతేరిమే తే.॥౨౨॥

అన్వయః :-హే రాజానో యథా విద్వానతిదీర్ఘం చాతిహ్రస్వం చాతిస్థూలం చాతికృశం చాతిశుక్లం చాతికృష్ణం చాతికుల్వం చాతిలోమశం చైతాన్విరూపానష్టావాలభతే తథా యూయమప్యాలభధ్వమ్. అథ యేఽశూద్రా అబ్రాహ్మణాః ప్రాజాపత్యాః సన్తి తే ఉప్యాలభేరన్. యో మాగధో యా పుంశ్చలీ కితవః క్లీబోఽశూద్రా అబ్రాహ్మణాస్తే దూరే వాసనీయాః. యే ప్రాజాపత్యా స్తే సమీపే నివాసనీయాః.॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథా విద్వాంసః సూక్ష్మమహత్పదార్థాన్ విజ్ఞాయ యథాయోగ్యం వ్యవహారం సాధ్నువన్తి తథాఽన్యేపి సాధ్నువన్తు. సర్వైఃప్రజాపతేరీశ్వరస్యోపాసనా నిత్యం కర్తవ్యా ఇతి.॥౨౨॥

పదార్థము :-ఓ రాజులారా! విద్వాంసుడెటుల (అతిదీర్ఘమ్) చాల ఉన్నతమైనది (చ) మరియు (అతిహ్రస్వమ్) చాలచిన్నది (చ) మరియు (అతిస్థూలమ్) చాల లావైనది (చ) మరియు (అతికృశమ్) మిక్కిలి సన్ననిది (చ) మరియు (అతిశుక్లమ్) చాల తెల్లనిది (చ) మరియు (అతికృష్ణమ్) చాల నల్లనిది (చ) మరియు (అతికుల్వమ్) లోమరహితము [వెంట్రుకలు] (చ) మరియు (అతిలోమశమ్) చాల రోమములు [వెంట్రుకలు] కలదానిని (చ) మరియు (ఏతాన్) ఇట్టి (విరూపాన్) అనేక విధములగు రూపములు గల (అష్టౌ) ఈ యెనిమిదింటిని (ఆ, లభతే) ఎట్లు బాగుగా పొందుచున్నాడో, మీరును అట్లే పొందుడు (అథ) దీని తరువాత ఎవరు (అశూద్రాః) శూద్రులు గానివారో (అబ్రాహ్మణాః) బ్రాహ్మణులు కానివారో (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపతిదేవతగలవారో (తే) వారు కూడ ప్రాప్తించెదరు గాక! మరియు నెవరు (మాగధః) మానవులలో నిందింతులు, ఎవరు (పుంశ్చలీ) వ్యభిచారి, వ్యభిచారిణులు (కితవః) జూదరులు (క్లీబః) నపుంసకులు [కొజ్జాలు] (అశూద్రాః) ఎవరు అశూద్రులో మరియు (అబ్రాహ్మణాః) బ్రాహ్మణులు గారో, వారిని దూరమున నివసింప జేయవలయును. మరియు నెవరు (ప్రాజాపత్యాః) రాజు మరియు ఈశ్వరసంబంధము గలవారో (తే) వారు సమీపమున నివసించు నేర్పాటు చేయవలెను.॥౨౨॥

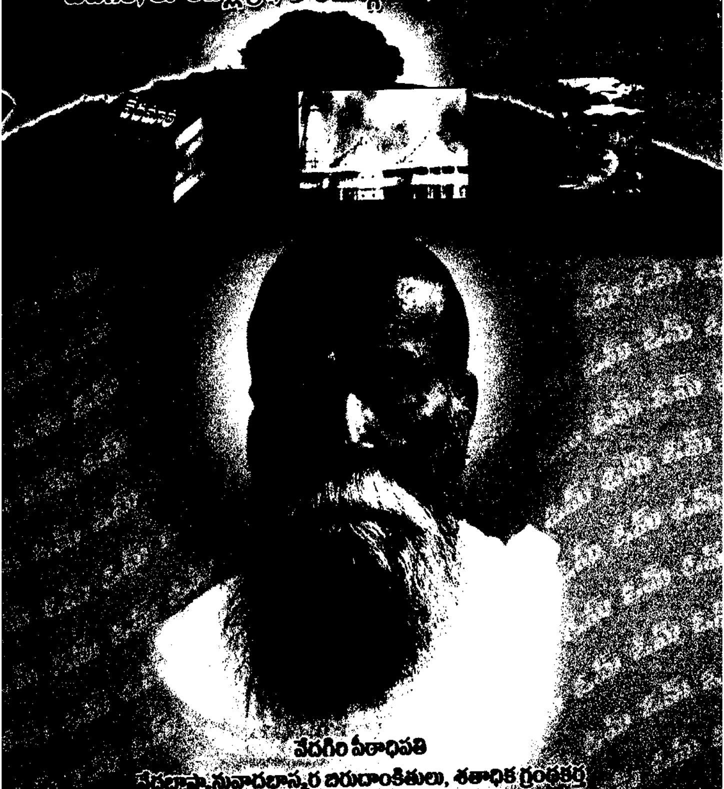
భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులరా! ఏవిధముగ విద్వాంసులు స్థూల, సూక్ష్మ(చిన్న, పెద్ద) పదార్థములను తెలిసికొని యథాయోగ్యముగ వ్యవహారములను సాధించుచున్నారో, ఆవిధముగానే ఇతర మనుష్యులెల్లరును ఆచరించవలయును. మానవులెల్లరును ప్రజారక్షకుడగు పరమేశ్వరుని రాజుయొక్క ఆజ్ఞలను సేవనము, మరియు ఉపాసనమును సదా యొనర్చుచుండ వలయును. ॥౨౨॥

22. O kings, just as a leanred man comes in contact with the eight following variform men one too tall, one too short, one too stout, one too thin, one too white, one too black, one too bald, one too hairy, so should ye do!.

వేదగిరిపై 'వేదపీఠ, వేదమందిర, వేదాశ్రమ' నిర్మాణం

నాలుగు వేదములలోని మంత్రములను సంపూర్ణముగా శిలలపై చెక్కించి వేదమందిరము నిర్మించుట

వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రా॥, కొందుర్గు మం॥, మహబూబ్‌నగర్ జి॥

వేదగిరి పీఠాధిపతి

వేదభాష్యానువాదభాస్కర బిరుదాంకితులు, శతాధిక గ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

యజుర్వేద భాష్యమ్

సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం

ఓమ్

షష్ఠ సంపుటము

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి

ओ३म्

परमहंसपरिव्राजकाचार्येण
श्रीमन्महर्षिदयानन्दसरस्वतीस्वामिना निर्मितम्

यजुर्वेद - भाष्यम्

संस्कृतान्ध्राङ्ग्लभाषासमन्वितम्

षष्ठो भागः

(एकत्रिंशत्तमाध्यायतः चत्वारिंशोऽध्यायपर्यन्तम्)

आन्ध्रानुवादकः
'चतुर्वेदभाष्यानुवादभास्करः'
ब्रह्मश्री पण्डितलोकमलहरिसिद्धान्ताचार्यः

परिष्कर्ता - सम्पादकश्च
सिद्धान्तालङ्कारः, विद्याभूषणः, आर्षविद्याविनोदः
आचार्य डॉ. मर्रि कृष्णारेड्डी

वैदिकसाहित्यप्रचारसमितिः, भाग्यनगरम्-६०, आन्ध्रप्रदेशः

2007

ॐ

THE YAJURVEDA BHASHYAM

With

MAHARSHI DAYANANDA SARASWATHI'S COMMENTARY

VOLUME - 6

(31-40 Chapters)

Translated in English by : **DEVI CHAND M.A.**

Translated in to Telugu

By

BRAHMASRI PANDITA LOKA MALAHARI
SIDDHANTACHARYA

Editor

Acharya Dr. MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Vaidika Sahitya Prachara Samithi, Hyderabad - 60.

2007

ఓ౩మ్

పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ
శ్రీమన్మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామినా నిర్మితమ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

షష్ఠ సంపుటము

(31-40 అధ్యాయములు)

అనువాదకర్త

'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

పరిష్కర్త - సంపాదకులు

సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద

ఆచార్య డా॥ మట్టి కృష్ణారెడ్డి M.A., M.Ed., Ph.D.

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి, హైదరాబాద్-60

2007

"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి" ప్రచురణలు

సంపూర్ణ "యజుర్వేదభాష్యమ్" : 6 సంపుటములు

ద్వితీయ ముద్రణ : శ్రీ వ్యయ పుష్యం, జనవరి - 2007.

ప్రతులు : 1000

వెల : **రూ. 1800/- లు** మాత్రమే.(6 సంపుటములకు కలిపి)
(పోస్టేజి అదనము)

డి.టి.పి. : **వి. రామలింగారెడ్డి (బాలు)**

ముద్రణ : **సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్,** ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు.
ఫోన్ : 98490 05182

ప్రతులకు :

1. **వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి,** 3-30; హనుమాన్ నగర్, ఆర్యసమాజం ఎదురువీధి, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 60. ఆం.ప్ర., ఫోన్ : 040 - 24051322, 9849583929

2. **దిల్‌సుఖ్‌నగర్ ఆర్యసమాజం,** బాదంకాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 060, ఫోన్ : 9849468084, 9395376410

3. వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రామం, కొందుర్గు మండలం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా. ఫోన్ : 9441200322, 9849583929

4. **భీమాస్ డీలక్స్ హోటల్,** 34-38, జి.కార్ స్ట్రీట్, రైల్వేస్టేషన్ ఎదురుగా, తిరుపతి. ఫోన్ : 0877-2225521

5. **విశాలాంధ్ర బుక్‌హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ, తిరుపతి, కాకినాడ.

యజుర్వేదభాష్యము

31వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

షష్ఠ సంపుటము

31-40 అధ్యాయములు

అధ్యాయసూచిక

అథైకత్రింశత్తమాఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ద్వావింశతిర్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౬౫౯. సహస్రశీర్షేత్యస్య నారాయణ ఋషిః ; పురుషో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ పరమాత్మన ఉపాసనాస్తుతిపూర్వకం సృష్టివిద్యా విషయమాహ.

పరమాత్ముని ఉపాసనాస్తుతిపూర్వకముగ సృష్టివిద్యావిషయము చెప్పబడును.

౧౬౫౯. సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్।

స భూమిఀ సర్వతః స్పృత్వాఽత్యతిష్ఠద్దశాఙ్గులమ్ ॥౧॥

ప.వి:- సహస్రశీర్షేతి సహస్ర+శీర్షాః, పురుషః, సహస్రాక్ష ఇతి సహస్ర + అక్షః, సహస్రపాదితి సహస్ర+పాత్, సః, భూమిమ్, సర్వతః, స్పృత్వా, అతి, అతిష్ఠత్, దశాఙ్గులమితి దశ + అఙ్గులమ్.॥౧॥

పదార్థః :- (సహస్రశీర్షా) సహస్రాణ్యసంఖ్యాతాని శిరాంసి యస్మిన్ సః (పురుషః) సర్వత్ర పూర్ణో జగదీశ్వరః, పురుషః పురిషాదః పురిశయః పూరయతేర్వా పూరయత్యంత రిత్యంతరపురుషమభిప్రేత్య. యస్మాత్పరం నాపరమస్తి కించిద్యస్మాన్నాణీయో న జ్యాయోఽస్తి కిఞ్చిత్. వృక్ష ఇవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠత్యేకస్తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమిత్యపి నిగమో భవతి. నిరు అ. ౨.ఖం.3. (సహస్రాక్షః) సహస్రాణ్యసంఖ్యాతాన్యక్షీణి యస్మిన్ సః (సహస్రపాత్) సహస్రాణ్యసంఖ్యాతాః పాదా యస్మిన్ సః (సః) (భూమిమ్) భూగోలమ్ (సర్వతః) సర్వస్మాద్దేశాత్ (స్పృత్వా) అభివ్యాప్య (అతి) ఉల్లంఘనే (అతిష్ఠత్) తిష్ఠతి (దశాంగులమ్) పఞ్చస్థూల సూక్ష్మభూతాని దశాంగులాన్యఙ్గాని యస్య తజ్జగత్.॥౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యః సహస్రశీర్షా సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ పురుషోఽస్తి స సర్వతో భూమిం స్పృత్వా దశాఙ్గులమత్యతిష్ఠత్తమేవోపాసీధ్వమ్.॥౧॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యస్మిన్ పూర్ణే పరమాత్మన్యస్మదాదీనామసంఖ్యాతాని శిరాంస్యక్షీణి పదాదీన్యఙ్గాని చ సన్తి యో భూమ్యాద్యుపలక్షితం పఞ్చభిః స్థూలైర్భూతైః సూక్ష్మైశ్చయుక్తం జగత్ స్వసత్తయా ప్రపూర్య యత్ర జగన్నాస్తి తత్రాఽపి పూర్ణోఽస్తి తం సర్వనిర్మాతారం పరిపూర్ణం సచ్చిదానందస్వరూపం నిత్య శుద్ధబుద్ధముక్త స్వభావం పరమేశ్వరం విహాయాన్యస్యోపాసనాం యూయం కదాచిన్నైవ కురుత కిన్త్వస్యోపాసనేన ధర్మార్థకామమోక్షానలం కుర్యాత.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (సహస్రశీర్షా) సకలప్రాణుల వేలాది శిరస్సులనన్నింటిని (సహస్రాక్షః) వేలాదినేత్రములు మరియు (సహస్రపాత్) అసంఖ్యాకపాదములు తనయందే గలిగియున్నాడో, అట్టి (పురుషః) సర్వత్రా పూర్ణముగా వ్యాపకుడైన ఏ జగదీశ్వరుడు గలడో (సః) ఆతడు (సర్వతః) సకల ప్రదేశములనుండి (భూమిమ్) భూగోళమునందు (స్పృత్వా) అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తుడైయుండి (దశాఙ్గులమ్) ఐదు స్థూలభూతములు, ఐదు సూక్ష్మ భూతములు అంగములైయున్న ఈ సకలజగత్తును (అతి, అతిష్ఠత్) ఉల్లంఘించి స్థితుడైయున్నాడు. అనగా అన్నిటికి అంటకుండా వేరుగానున్నాడు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పూర్ణ పరబ్రహ్మయందు మనుష్యాది సమస్త అసంఖ్యాక ప్రాణుల శిరములు, నేత్రములు, పాదములు మున్నగు అవయవములు నిక్షిప్తమై యున్నవియో, ఎవడు భూమ్యాదులచే ఉపలక్షితమైన ఏ పంచస్థూల, పంచసూక్ష్మ భూతములతో గూడిన జగత్తును తన సత్తా (శక్తి) చే పూర్ణమైయున్నాడో, జగత్తులేని చోట కూడ వ్యాప్తమైయున్నాడో అట్టి సకల జగద్రచయిత, పరిపూర్ణుడు, సచ్చిదానందస్వరూపుడు, నిత్య-శుద్ధ-బుద్ధ ముక్త స్వభావముగల పరమేశ్వరుని వదలి అన్యుల ఉపాసనను మీ రెప్పుడును చేయకుడు. ఆ పరమేశ్వరుని యుపాసనద్వారా ధర్మార్థకామమోక్షములను సాధించుకొనుడు. ॥౧॥

1. The Almighty God, hath the power of a thousand heads, a thousand eyes; a thousand feet. Pervading the Earth on every side He transgresses the universe.

౧౬౬౦.పురుష ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః; ఈశానో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నయ్యదియే.

౧౬౬౦ పురుషఽఏవేదꣳసర్వం యద్భూతం యచ్చ భావ్యమ్ ।
ఉతామృతత్వస్యేశానో యదన్నేనాతిరోహతి ॥౨॥

ప.వి:- పురుషః, ఏవ, ఇదమ్, సర్వమ్, యత్, భూతమ్, యత్, చ, భావ్యమ్, ఉత, అమృతత్వ స్యేత్యమృత + త్వస్య, ఈశానః, యత్, అన్నేన, అతిరోహతీత్యతి+రోహతి.॥౨॥

పదార్థః :-(పురుషః) సత్యైర్గుణకర్మస్వభావైః పరిపూర్ణః (ఏవ) (ఇదమ్) ప్రత్యక్షాఽప్రత్యక్షాత్మకం జగత్ (సర్వమ్) సంపూర్ణమ్ (యత్) (భూతమ్) ఉత్పన్నమ్ (యత్) (చ) (భావ్యమ్) ఉత్పత్స్యమానమ్ (ఉత) అపి (అమృతత్వస్య) అవినాశినో మోక్షసుఖస్య కారణస్య వా(ఈశానః)అధిష్ఠాతా (యత్) (అన్నేన) పృథివ్యాదినా (అతిరోహతి) అత్యన్తం వర్ధతే.॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యద్భూతం యచ్చ భావ్యముతాపి యదన్నేనాఽతిరోహతి తదిదం సర్వ మమృతత్వస్యేశానః పురుష ఏవ రచయతి.॥౨॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యేనేశ్వరేణ యదా యదా సృష్టిరభూత్తదా తదా నిర్మితా ఇదానీం ధరతి, పునర్వినాశ్య రచిష్యతి, యదాధారేణ సర్వం వర్తతే వర్ధతే చ తమేవ పరేశం పరమాత్మానముపాసీధ్వం నాఽస్మాదితరమ్.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్) ఏది (భూతమ్) ఉత్పన్నమైనదో (చ) మరియు (యత్) ఎయ్యది (భావ్యమ్) ఉత్పన్నముకానున్నదో (ఉత) మరియు (యత్) ఎయ్యది (అన్నేన) పృథివ్యాదుల సంబంధముచే (అతిరోహతి) అత్యంతముగా వృద్ధియగుచున్నదో, అట్టి (ఇదమ్) ఈ ప్రత్యక్ష పరోక్షరూప (సర్వమ్) సమస్తజగత్తును (అమృతత్వస్య) అవినాశియైన మోక్ష సుఖము లేక కారణముయొక్క (ఈశానః) అధిష్ఠాత (పురుషః) సత్యగుణకర్మస్వభావములతో పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మ (ఏవ) మాత్రమే సృష్టించుచున్నాడని యెరుగుడు.॥౨॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు ఎప్పుడెప్పుడు సృష్టి జరిగియుండెనో, అప్పుడప్పుడు రచించబడిన, రచింపబడుచున్న ఈ సృష్టిని ఇప్పుడు ధరించుచు, ఇకముందు లయమొనర్చి పునః రచించును. ఎవని యాధారముపై ఈ సకలము నిలిచియున్నదో, వృద్ధియగుచున్నదో అట్టి పరమేశ్వరునిమాత్రమే యుపాసించుడు. ఆతని మినహా ఇతరుని సేవించకుడు.॥౨॥

2. God the Lord of final emancipation is in truth the Creator of all that hath been and what yet shall be; and what grows on earth.

౧౬౬౧. ఏతావానిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మరల నా విషయమే.

౧౬౬౧ ఏతావానస్య మహిమాతో జ్యాయాꣳశ్చ పూరుషః ।

పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని త్రిపాదస్యామృతం దివి ॥౩॥

ప.వి:- ఏతావాన్; అస్య, మహిమా, అతః, జ్యాయాన్; చ, పూరుషః, పురుష ఇతి,పురుషః, పాదః, అస్య, విశ్వా, భూతాని, త్రిపాదితి త్రి+పాత్, అస్య అమృతమ్, దివి.॥3॥

పదార్థః :-(ఏతావాన్) దృశ్యాదృశ్యం బ్రహ్మాండరూపమ్ (అస్య) జగదీశ్వరస్య (మహిమా) మాహాత్మ్యమ్ (అతః) అస్మాత్ (జ్యాయాన్) అతిశయేన ప్రశస్తో మహాన్ (చ) (పూరుషః) పరిపూర్ణః (పాదః) ఏకోఽంశః (అస్య) (విశ్వా) విశ్వాని సర్వాణి (భూతాని) పృథివ్యాదీని (త్రిపాత్) త్రయః పాదా యస్మిన్ (అస్య) జగత్స్రష్టుః (అమృతమ్) నాశరహితమ్ (దివి) ద్యోతనాత్మకే స్వస్వరూపే.॥3॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! అస్య పరమేశ్వరస్యైతావాన్ మహిమాఽతోఽయం పూరుషో జ్యాయానస్య చ విశ్వా భూతాన్యేకః పాదోఽస్య త్రిపాదమృతం దివి వర్తతే.॥3॥

భావార్థః :- ఇదం సర్వం సూర్యచంద్రాదిలోకలోకాంతరం చరాచరం యావజ్జగదస్తి తచ్చిత్ర విచిత్ర రచనానుమానేనేశ్వరస్య మహత్త్వం సంపాద్యోత్పత్తిస్థితి ప్రలయరూపేణ కాలత్రయేహ్రాసవృద్ధ్యాదినాఽపి పరమేశ్వరస్య చతుర్థాంశే తిష్ఠతి నైవాస్య తురీయాంశస్యాప్యవధింప్రాప్నోతి. అస్య సామర్థ్యస్యాంశత్రయం స్వేఽవినాశిని మోక్షస్వరూపే సదైవ వర్తతే నానేన కథనేన తస్యాఽనంతత్వం విహన్యతే కిన్తు జగదపేక్షయా తస్య మహత్త్వం జగతో న్యూనత్వఞ్చ జ్ఞాప్యతే.॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (అస్య) ఈ జగదీశ్వరుని (ఏతావాన్) ఈ దృశ్యాదృశ్య బ్రహ్మాండము (మహిమా) మహత్వసూచకమై యున్నది. (అతః) ఈ బ్రహ్మాండముచే ఈ (పూరుషః) పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మ (జ్యాయాన్) మహాప్రశంసనీయుడు మరియు మహా గొప్పవాడైయున్నాడు (చ) మరియు (అస్య) ఈ యీశ్వరునికి (విశ్వా) సమస్త (భూతాని) పృథివి మున్నగు చరాచర జగత్తు ఒక (పాదః) అంశమైయున్నది. మరియు (అస్య) ఈ జగత్స్రష్టయొక్క (త్రిపాద్) మూడంశములు (అమృతమ్) నాశరహితమహిమ (దివి) ప్రకాశాత్మక స్వస్వరూపమునందున్నవి.॥3॥

భావార్థము :- ఈ సమస్త సూర్యచంద్రాది లోకలోకాంతరములు, చరాచరములు గల ఎంత గొప్ప విశ్వముగలదో, అదియింతయును చిత్రవిచిత్ర రచనానుమానముతో పరమేశ్వరుని మహత్త్వము సిద్ధించుచున్నది. ఉత్పత్తి స్థితి మరియు ప్రలయ రూపముచే మూడు కాలములందును క్షీణత మరియు వృద్ధి గూడ పరమేశ్వరుని చతుర్థాంశమునందే యుండును. ఐనను ఈ యీశ్వరుని నాల్గవ అంశము గూడ అవధిని పొందజాలదు. పరమేశ్వరుని సామర్థ్యముయొక్క మూడంశములు ఆతని అవినాశియగు మోక్ష స్వరూపమునందు సదా యుండును. ఇట్లు చెప్పుటచే పరమేశ్వరుని అనంతత్వమునకెట్టి భంగమును వాటిల్లదు. కాని జగత్తుకన్న యీతని మహత్త్వము మరియు జగత్తుయొక్క న్యూనత్వము దెలిసికొనబడును.॥3॥

3. The visible and invisible universe display His grandeur. Yea, He is greater than this universe.

All worlds are but a part of Him, the rest lies in His Immortal, Resplendent Nature.

౧౬౬౨. త్రిపాదిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౬౬౨ త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః పాదో౽స్యేహాభవత్పునః ।

తతో విష్వఙ్ వ్యక్రామత్సాశనానశనే౽అభి ॥౪॥

ప.వి:- త్రిపాదితి త్రి + పాత్, ఊర్ధ్వః, ఉత్, ఐత్, పురుషః పాదః, అస్య, ఇహ, అభవత్, పునరితి పునః, తతః, విష్వఙ్, వి, అక్రామత్, సాశనానశనే౽ఇతి సాశనానశనే, అభి.॥౪॥

పదార్థః :-(త్రిపాత్) త్రయః పాదా అంశాః యస్య సః (ఊర్ధ్వః) సర్వేభ్య ఉత్కృష్టః సంసారాత్ పృథక్ ముక్తిరూపః (ఉత్) (ఐత్) ఉదేతి (పురుషః) పాలకః (పాదః) ఏకో భాగః (అస్య) (ఇహ) జగతి (అభవత్) భవతి (పునః) పునః పునః (తతః) తతో౽నన్తరమ్ (విష్వఙ్) యో విషు సర్వత్రాఞ్చతి ప్రాప్నోతి (వి) విశేషేణ (అక్రామత్) వ్యాప్నోతి (సాశనానశనే) అశనేన భోజనేన సహ వర్తమానం సాశనం, న విద్యతే౽శనం యస్య తదనశనం సాశనఞ్చానశనఞ్చ తే ప్రాణ్యప్రాణినౌ (అభి) అభిలక్ష్య.॥౪॥

అన్వయః :- పూర్వోక్త స్త్రిపాత్ పురుష ఊర్ధ్వ ఉదైత్. అస్య పాద ఇహ పున రభవత్, తతః సాశనానశనే అభి విష్వఙ్ సన్ వ్యక్రామత్.॥౪॥

భావార్థః :-అయం పరమేశ్వరః కార్యజగతః పృథగంశత్రయేణ ప్రకాశితః సన్ ఏకాంశ స్వసామర్థ్యేన సర్వం జగత్పునః పునరుత్పాదయతి పశ్చాత్ తస్మిన్ చరా౽చరే జగతి వ్యాప్య తిష్ఠతి.॥౪॥

పదార్థము :- పూర్వోక్తమగు (త్రిపాత్) మూడంశముల (పురుషః) పాలకుడగు పరమేశ్వరుడు (ఊర్ధ్వః) సర్వోత్తమ ముక్తి స్వరూపుడు ప్రపంచమునకు భిన్నుడై (ఉత్, ఐత్) ఉదయమును పొందుచున్నాడు. (అస్య) ఈ పురుషుని (పాదః) ఒక భాగము (ఇహ) ఈ జగమునందు (పునః) మాటిమాటికి ప్రలయ చక్రమువలె (అభవత్) అగుచున్నది (తతః) ఆ తరువాత (సాశనానశనే) తినగల చేతనములు, తినలేని జడములు ఈ రెండింటి (అభి) లోను (విశ్వఙ్) అంతటను (వి, అక్రామత్) విశేషముగ వ్యాప్తుడగుచున్నాడు.॥౪॥

భావార్థము :- ఈ పూర్వోక్తపరమేశ్వరుడు కార్యరూపజగత్తునకు భిన్నమగు మూడంశములచే ప్రకాశితుడైనాడు. ఒక అంశము తన సామర్థ్యముద్వారా సర్వజగత్తును మాటిమాటికి ఉత్పన్నమొనర్చును. ఆ తరువాత నా చరాచర జగమునందు వ్యాప్తుడై స్థితుడగుచున్నాడు.

4. God, with three-fourths of His grandeur rises higher than all, separate from the world, enjoying liberation With on efourth of His grandeur He creates and dissolves the universe again and again. Then pervadin the animate and inanimate creation He resides therein.

౧౬౬౩. తతో విరాడిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, స్రష్టా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౬౬౩ తతో విరాడజాయత విరాజోఽఅధి పూరుషః ।

స జాతోఽ అత్యరిచ్యత పశ్చాద్భూమిమథో పురః ॥౫॥

ప.వి:- తతః, విరాడితి వి + రాట్, అజాయత, విరాజ ఇతి వి + రాజః, అధి, పూరుషః, పురుషఽఇతి పురుషః, సః, జాతః, అతి, అరిచ్యత, పశ్చాత్, భూమిమ్, అథోఽఇత్యథో, పురః. ॥౫॥

పదార్థః :- (తతః) తస్మాత్పూర్ణాదాదిపురుషాత్ (విరాట్) వివిధైః పదార్థైః రాజతే ప్రకాశతే స విరాట్ బ్రహ్మాండరూపః (అజాయత) జాయతే (విరాజః) (అధి) ఉపరి అధిష్ఠాతా (పూరుషః) పరిపూర్ణః పరమాత్మా (సః) (జాతః) ప్రాదుర్భూతః (అతి) (అరిచ్యత) అతిరిక్తో భవతి (పశ్చాత్) (భూమిమ్) (అథో) (పురః) పురస్తాద్వర్తమానః. ॥౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాస్తతో విరాడజాయత విరాజో అధి పూరుష అథో స పురోజాతోఽత్యరిచ్యత పశ్చాద్భూమిం జనయతి తం విజానీత. ॥౫॥

భావార్థః :- పరమేశ్వరాదేవ సర్వం సమిష్టిరూపం జగజ్జాయతే స చ తస్మాత్పృథగ్భూతో వ్యాప్తోఽపి తత్కల్మషాలిప్తోఽస్య సర్వస్యాధిష్ఠాతా భవతి. ఏవం సామాన్యేన జగన్నిర్మాణముక్త్వా విశేషతయా భూమ్యాదినిర్మాణం క్రమేణోచ్యతే. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (తతః) ఆ సనాతనపూర్ణుడగు పరమాత్మనుండి (విరాట్) అనేకవిధములగు పదార్థములచే ప్రకాశవంతమగు విరాట్ బ్రహ్మాండరూప జగత్తు(అజాయత) ఉత్పన్నమైనది

(విరాజః) విరాట్ విశ్వముయొక్క (అధి,) పైనున్నట్టి అధిష్ఠాత (పూరుషః) పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మయును. (అథో) ఆ తరువాత (సః) ఆతడు (పురః) పూర్వమునుండియే (జాతః) ప్రసిద్ధమైయున్నాడు (అతి, అరిచ్యత) జగముకన్న మహోన్నతుడైయున్నాడు (పశ్చాత్) తరువాత (భూమిమ్) పృథివి నుత్పన్నమొనర్చు చున్నాడు. దీనిని దెలిసికొనుడు.॥౫॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరునుండియే సమస్త సమగ్రరూపజగత్తు ఉత్పన్నమగును. ఆత డీ జగత్తునకు వేరుగా నుండియును దానియందు వ్యాప్తమైయున్నాడు. అట్లుండియును దాని దోషములందు లిప్తుడుగాడు. ఈ యంతటికి అధిష్ఠాత య్యైయున్నాడు.॥౫॥

5. God creates the universe, and lords over it.

He, then pre-existent, remains aloof from the world, and afterwards creates the Earth.

౧౬౬౪. తస్మాదిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౬౬౪ తస్మా॑ద్య॒జ్ఞాత్స॑ర్వ॒హుత॒: సంభృ॑తం పృ॒షదా॒జ్యమ్ ।

ప॒శూ౦స్తా౦శ్చ॑క్రే వా॒య॒వ్యా॒నా॒ర॒ణ్యా గ్రా॒మ్యాశ్చ॒ యే ॥౬॥

ప.వి:- తస్మా॑త్, య॒జ్ఞాత్, స॒ర్వ॒హు॒త ఇతి స॑ర్వ + హుతః, సంభృ॑త॒మితి॒ సమ్ + భృ॑తమ్, పృ॒ష॒దా॒జ్యమితి॑ పృషత్ + ఆ॒జ్యమ్, ప॒శూన్, తాన్, చ॒క్రే, వా॒య॒వ్యా॒న్, ఆ॒ర॒ణ్యాః, గ్రా॒మ్యాః, చ॒, యే.॥౬॥

పదార్థః :- (తస్మాత్) పూర్వోక్తాత్ (యజ్ఞాత్) పూజనీయాత్ పురుషాత్ (సర్వహుతః) సర్వైర్హూయతే ఆదీయతే తస్మాత్ (సంభృతమ్) సమ్యక్ సిద్ధం జాతమ్ (పృషదాజ్యమ్) దధ్యాజ్యాది భోజ్యం వస్తు (పశూన్) (తాన్) (చక్రే) కరోతి (వాయవ్యాన్) వాయువద్గుణాన్ (ఆరణ్యాః) అరణ్యే భవాః సింహాదయః (గ్రామ్యాః) గ్రామే భవా గవాదయః (చ) (యే).॥౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా స్తస్మాత్ సర్వహుతో యజ్ఞాత్సర్వం పృషదాజ్యం సంభృతం య ఆరణ్యా గ్రామ్యాశ్చ తాన్ వాయవ్యాన్ పశూన్ యశ్చక్రే తం విజానీత.॥౬॥

భావార్థః :- యేన సర్వైర్గ్రహీతవ్యేన పూజ్యేన జగదీశ్వరేణ సర్వజగద్ధితాయ దధ్యాది భోగ్యం వస్తు గ్రామస్థా వనస్థాశ్చ పశవో నిర్మితాస్తం సర్వ ఉపాసీరన్.॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (తస్మాత్) అట్టి పూర్వోక్తుడు (సర్వహుతః) అందరిచే గ్రహింపబడినవాడు నగు (యజ్ఞాత్) పూజనీయ యజ్ఞపురుషుడగు పరమాత్మనుండి సమస్త (పృషదాజ్యమ్) దధి [పెరుగు] మున్నగు భుజించదగిన పదార్థములు (సమ్భృతమ్) చక్కగాసిద్ధమై ఉత్పన్నమైనవి (యే) ఏ (ఆరణ్యాః) వన్యములగు సింహాదులు (చ) మరియు (గ్రామ్యాః) గ్రామములందుండు గోవులు మున్నగునవి గలవో (తాన్) అట్టి (వాయవ్యాన్) వాయువులో వసించు (పశూన్) పశువుల నెవడు (చక్రే) ఉత్పన్నమొనర్చెనో యాతని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౬॥

భావార్థము :- అందరిచేత గ్రహింపదగినవాడు, పూజనీయుడు నగు పరమేశ్వరుడు విశ్వమంతటి హితమునకై దధి మున్నగు భుజించదగిన పదార్థములను మరియు గ్రామ్య, ఆరణ్యక పశువులనుత్పన్న మొనర్చినాడు. కావున యాతనినే యెల్లరును ఉపాసించుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౬॥

From that great God, adorable by all, were created curd and clarified butter.

He creates the wild and tame animals swift like air.

౧౬౬౫. తస్మాదిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, స్రష్టేశ్వరో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౬౬౫ తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుత ఋచః సామాని జజ్ఞిరే ।

ఛందాꣳసి జజ్ఞిరే తస్మాద్యజుస్తస్మాదజాయత ॥౭॥

ప.వి:- తస్మాత్, యజ్ఞాత్, సర్వహుత ఇతి సర్వ + హుతః, ఋచః, సామాని జజ్ఞిరే, ఛందాꣳసి, జజ్ఞిరే, తస్మాత్, యజుః, తస్మాత్, అజాయత. ॥౭॥

పదార్థః :- (తస్మాత్) పూర్ణాత్ (యజ్ఞాత్) పూజనీయతమాత్ (సర్వహుతః) సర్వే జుహ్వతి సర్వం సమర్పయంతి వా యస్మై (ఋచః) ఋగ్వేదః (సామాని) సామవేదః (జజ్ఞిరే) జాయంతే (ఛందాంసి) అథర్వవేదః (జజ్ఞిరే) (తస్మాత్) పరమాత్మనః (యజుః) యజుర్వేదః (తస్మాత్) (అజాయత) జాయతే. ॥౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యుష్మాభిస్తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః పరమాత్మన ఋచః సామాని జజ్ఞిరే తస్మాచ్ఛందాꣳసి జజ్ఞిరే తస్మాద్యజురజాయత స విజ్ఞాతవ్యః. ॥౭॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! భవంతో యస్మాత్సర్వే వేదా జాయంతే తం పరమాత్మానము పాసీరన్, వేదాంశ్చాధీయీరన్ తదాజ్ఞానుకూలం చ వర్తిత్వా సుఖినో భవన్తు. ॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (తస్మాత్) అట్టి పరిపూర్ణుడు (యజ్ఞాత్) అత్యంత పూజనీయుడు (సర్వహుతః) ఎవనికొరకు ఎల్లరును సమస్త పదార్థములను సమర్పింతురో, ఆ పరమాత్మనుండియే (ఋచః) ఋగ్వేదము (సామాని) సామవేదము (జజ్ఞిరే) ఉత్పన్నములగుచున్నవి (తస్మాత్) ఆ పరమాత్మనుండియే (ఛన్దాంసి) అథర్వవేదము (జజ్ఞిరే) ఉత్పన్నమగును మరియు (తస్మాత్) ఆతనినుండియే (యజుః) యజుర్వేదము (అజాయత) ఉత్పన్నమగును. దీనిని దెలిసికొనుడు.

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవనినుండి సకలవేదము లుత్పన్నమగుచున్నవియో అట్టి పరమాత్మను మీరెల్లరును ఉపాసించుడు. వేదములను చదువుడు, వాని యాజ్ఞల కనుకూలముగ వర్తించుచు సుఖులై యుండుడు.॥౭॥

7. From that Adorable God unto Whom people make every kind of sacrifice, were created the Rig Veda, the Sama Veda. From Him was created the Atharva Veda and also the Yajurveda.

౧౬౬౬. తస్మాదిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తదేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౬౬౬ తస్మాదశ్వా౨ అజాయన్త యే కే చోభయాదతః ।

గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్తస్మాజ్జాతా౨ అజావయః ॥౮॥

ప.వి:- తస్మాత్, అశ్వాః, అజాయంత, యే, కే, చ, ఉభయాదతః, ఉభయాదత ఇత్యుభయ + దతః, గావః, హ, జజ్ఞిరే, తస్మాత్, తస్మాత్, జాతాః, అజావయః ॥౮॥

పదార్థః :- (తస్మాత్) పరమేశ్వరాత్ (అశ్వాః) తురంగాః (అజాయన్త) ఉత్పన్నాః (యే) (కే) (చ) గర్దభాదయః (ఉభయాదతః) ఉభయోరధఊర్ధ్వభాగయోర్దంతా యేషాన్తే (గావః) ధేనవః. గావ ఇత్యుపలక్షణమేకదతామ్ (హ) కిల (జజ్ఞిరే) ఉత్పన్నాః (తస్మాత్) (తస్మాత్) (జాతాః) ఉత్పన్నాః (అజావయః) అజాశ్చావయశ్చ తే.॥౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాకమశ్వా యే కే చోభయాదతః సన్తి తే తస్మాదజాయన్త. తస్మాద్గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాదజావయో జాతా ఇది వేద్యమ్.॥౮॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయం గవాశ్వాదయో గ్రామ్యాః సర్వే పశవో యస్మాత్స్వాతనాత్ పూర్ణాత్పురుషాదేవోత్పన్నా స్తస్యాజ్ఞోల్లంఘనం కదాపి మా కురుత.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు (అశ్వాః) అశ్వములు మరియు (యే) ఏ (కే) ఏవియైన (చ) గార్దభాదులు (ఉభయాదతః) ఉభయువులు క్రిందమీద దంతవములు గలవో, అవి (తస్మాత్) ఆ పరమేశ్వరునినుండి (అజాయన్త) ఉత్పన్నమైనవి (తస్మాత్) ఆతనినుండియే (గావః) గోవులు [ఇవి ఒకవైపు దంతములుగలవానిని ఉపలక్షించబడినవి. దీనినుండి ఇతరములుకూడ ఒక్క ప్రక్క దంతములు గలవిగా గ్రహించబడుచున్నవి] (హ) నిశ్చయముగ (జజ్ఞిరే) ఉత్పన్నమైనవి. మరియు (తస్మాత్) ఆతని నుండియే (అజావయః) గొఱ్ఱెలు, మేకలును (జాతాః) ఉత్పన్నమైనవి. ఈ విధముగా మీరు గ్రహించవలయును.।౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! గోవులు, అశ్వములు మున్నగు గ్రామపశువులు, వాని సంతానములు పరిపూర్ణ పురుషుడగు పరమాత్మనుండి యుత్పన్నమైనవి. ఆతని యాజ్ఞలను మీ రెప్పుడును ఉల్లంఘించ వలదు.।౮॥

8. From God were born horses, and from Him were born all cattle with two rows of teeth. From Him were generated kine, from Him were goats and sheep produced.

౧౬౭౭. తం యజ్ఞమిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౬౭౭ తం యజ్ఞం బర్హిషి ప్రౌక్షన్ పురుషం జాతమగ్రతః ।

తేన దేవా౨ అయజన్త సాధ్యా౨ ఋషయశ్చ యే ।౯॥

ప.వి:- తమ్, యజ్ఞమ్, బర్హిషి, ప్ర, ఔక్షన్, పురుషమ్, జాతమ్, అగ్రతః, తేన, దేవాః, అయజంత, సాధ్యాః, ఋషయః, చ, యే.।౯॥

పదార్థః :- (తమ్) ఉక్తమ్ (యజ్ఞమ్) సంపూజనీయమ్ (బర్హిషి) మానసే జ్ఞానయజ్ఞే (ప్ర) ప్రకర్షేణ (ఔక్షన్) సించంతి (పురుషమ్) పూర్ణమ్ (జాతమ్) ప్రాదుర్భూతం జగత్కర్తారమ్ (అగ్రతః) సృష్టేః ప్రాక్ (తేన) తదుపదిష్టేన వేదేన (దేవాః) విద్వాంసః (అయజంత) పూజయంతి (సాధ్యాః) సాధనం యోగాభ్యాసాదికం కుర్వంతో జ్ఞానినః (ఋషయః) మంత్రార్థవిదః (చ) (యే).।౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యే దేవాః సాధ్యా ఋషయశ్చ యమగ్రతో జాతం యజ్ఞం పురుషం బర్హిషి ప్రౌక్షన్ త ఏవ తేనాయజన్త చ తం యూయం విజానీత.।౯॥

భావార్థః :- విద్వద్భిర్మనుష్యైః సృష్టికర్తేశ్వరో యోగాభ్యాసాదినా సదా హృదయాంతరిక్షే ధ్యాతవ్యః పూజనీయశ్చ.।౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యే) ఏ (దేవాః) విద్వాంసులు (చ) మరియు (సాధ్యాః) యోగాభ్యాసము మున్నగు సాధనల నాచరించుచు (ఋషయః) మంత్రార్థముల నెరిగినట్టి జ్ఞానులు, (అగ్రతః) సృష్టికి పూర్వమే (జాతమ్) ప్రసిద్ధమైన (యజ్ఞమ్) చక్కగా పూజింపదగిన (పురుషమ్) పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మను (బర్హిషి) మానస జ్ఞానయజ్ఞమునందు (ప్ర ఔక్షన్) సేచనమొనర్చుచున్నారో, లేక ధారణమొనర్చుచున్నారో, అట్టివారు మాత్రమే (తేన) ఆతడు ఉపదేశించిన వేదము ద్వారా (అయజన్త) ఆతనినుపాసింతురో (తమ్) ఆతనినే మీరెల్లరును తెలిసికొనుడు.

భావార్థము :- విద్వాంసు లగువారు సృష్టికర్తయగు పరమేశ్వరుని యోగాభ్యాసాదుల ద్వారా సదా హృదయరూప అవకాశమునందు ధ్యానమొనర్చవలెను.॥౯॥

9. O men know Him, the perfect God, existent before the creation of the world, and highly adorable, Him the learned, the yogis and the Rishis realise in the innermost recesses of their hearts, and worship as directed by the vedas preached by Him!.

౧౬౭౮. యత్పురుష మిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౬౭౮ యత్పురుషం వ్యదధుః కతిధా వ్యకల్పయన్।

ముఖం కిమస్యాసీత్కిం బాహూ కిమూరూ పాదా౨ ఉచ్యేతే ॥౧౦॥

ప.వి:- యత్, పురుషమ్, వి, అదధుః, కతిధా, వి, అకల్పయన్, ముఖమ్, కిమ్, అస్య, ఆసీత్, కిమ్, బాహూ౨ ఇతి బాహూ, కిమ్, ఊరూ౨ ఇత్యూరూ, పాదౌ, ఉచ్యేతే౨ ఇత్యుచ్యేతే.॥౧౦॥

పదార్థః :-(యత్) యమ్ (పురుషమ్) పూర్ణమ్ (వి) వివిధ ప్రకారేణ (అదధుః) ధరంతి (కతిధా) కతిప్రకారైః (వి) విశేషేణ (అకల్పయన్) కథయంతి (ముఖమ్) ముఖస్థానీయం శ్రేష్ఠమ్ (కిమ్) (అస్య) పురుషస్య (ఆసీత్) అస్తి (కిమ్) (బాహూ) భుజబలభృత్ (కిమ్) (ఊరూ) జానున ఊర్ధ్వావయవస్థానీయమ్ (పాదౌ) నీచస్థానీయమ్ (ఉచ్యేతే).॥౧౦॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో భవంతో యద్యం పురుషం వ్యదధుస్తం కతిధా వ్యకల్పయన్నస్య సృష్టౌ ముఖం కిమాసీద్బాహూ కిముచ్యేతే. ఊరూ పాదౌ చ కిముచ్యేతే.॥౧౦॥

భావార్థః :- హే విద్వాంసోऽత్ర సంసారేऽసంఖ్యం సామర్థ్యమీశ్వరస్యాస్తి. తత్ర సముదాయే ముఖముత్తమాఙ్గం బాహ్వాదీని చాఙ్గాని కాని సన్తి? ఇతి బ్రూత.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (యత్) ఏ (పురుషమ్) పరిపూర్ణుడగు పరమేశ్వరుని (వి, అదధుః) అనేకవిధములుగ ధారణమొనర్చుచున్నారో, ఆయనను (కతిధా) ఎన్నిరీతులుగ (వి, అకల్పయన్) విశేషించి కల్పన చేయుచుందురో మరియు (అస్య) ఈ యీశ్వర సృష్టియందు (ముఖమ్) ముఖమువలె శ్రేష్ఠుడు (కిమ్) ఎవడు (ఆసీత్) ఉన్నాడో (బాహూ) భుజబలమును ధారణమొనర్చువాడు (కిమ్) ఎవడు (ఊరూ) ఊరువుల [తొడల] వంటి కార్యము లొనర్చువాడు మరియు (పాదౌ) పాదములవలెక్రింద (కిమ్) ఎవరు (ఉచ్యేతే) చెప్పబడుచున్నాడు?

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఈ విశ్వమునందు అసంఖ్యాక సామర్థ్యము ఈశ్వరునిదై యున్నది. ఆ సముదాయమునందు ఉత్తమాంగము ముఖమై యున్నది. మరియు బాహువులు మున్నగు నంగము లేవియో తెలుపుడు.॥౧౦॥

10. O learned people, ye realise the perfect God in diverse ways: and describe Him in manifold manners! In this creation of God, who is exalted like the mouth? Who possesses the strength like arms? Who does the work of things? Who is low like the feet?

౧౬౬౯. బ్రాహ్మణ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౬౬౯ బ్రాహ్మణోऽస్య ముఖమాసీద్బాహూ రాజన్యః కృతః ।
ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః పద్భ్యాగ్ంశూద్రోऽఅజాయత ॥౧౧॥

ప.వి:- బ్రాహ్మణః, అస్య, ముఖమ్, ఆసీత్, బాహూఽఇతి బాహూ, రాజన్యః, కృతః, ఊరూఽఇత్యూరూ, తత్, అస్య, యత్, వైశ్యః, పద్భ్యామితి పత్ + భ్యామ్, శూద్రః అజాయత.॥౧౧॥

పదార్థః :- (బ్రాహ్మణః) వేదేశ్వర విదనయోః సేవక ఉపాసకో వా (అస్య) ఈశ్వరస్య (ముఖమ్) ముఖమివోత్తమః (ఆసీత్) అస్తి (బాహూ) భుజావివ బలవీర్యయుక్తః (రాజన్యః) రాజపుత్రః (కృతః) నిష్పన్నః (ఊరూ) ఊరూ ఇవ వేగాదికర్మకారీ (తత్) (అస్య) (యత్)

(వైశ్యః) యో యత్ర తత్ర విశతి ప్రవిశతి తదపత్యమ్ (పద్భ్యామ్) సేవానిరభిమానాభ్యామ్ (శూద్రః) మూర్ఖత్వాదిగుణవిశిష్టో మనుష్యః (అజాయత) జాయతే.॥౧౧॥

అన్వయః :- హే జిజ్ఞాసవో! యూయ మస్య సృష్టౌ బ్రాహ్మణో ముఖ మాసీద్ బాహూ రాజన్యః కృతః యదూరూ తదస్య వైశ్య ఆసీత్ పద్భ్యాం శూద్రో ఽజాయతేత్యుత్తరాణి యథా క్రమం విజానీత.॥౧౧॥

భావార్థః :- యే విద్యాశమదమాదిషూత్తమేషు గుణేషు ముఖమివోత్తమాస్తే బ్రాహ్మణాః. యేఽధిక వీర్యా బాహువత్కార్యసాధకాస్తే క్షత్రియాః. యే వ్యవహారవిద్యాకుశలాస్తే వైశ్యా, యే చ సేవాయాం సాధవో విద్యాహీనాః పాదావివ మూర్ఖత్వాదినీచగుణయుక్తాస్తే శూద్రాః కార్యా మన్తవ్యాశ్చ.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువులారా! మీరు (అస్య) ఈ యీశ్వర సృష్టియందు (బ్రాహ్మణః) వేదము మరియు పరమేశ్వరునెరిగినవారి సేవకులు లేక ఉపాసకులు (ముఖమ్) ముఖమువలె ఉత్తమ బ్రాహ్మణులై (ఆసీత్) ఉన్నారు (బాహూ) భుజముల వలె బలపరాక్రమములతో గూడినవారు (రాజన్యః) రాజపుత్రులు [క్షత్రియులు] గ (కృతః) చేయబడినారు (యత్) ఎవడు (ఊరూ) తొడలవలె వేగవంతముగ కార్యములొనర్చువాడో (తత్) ఆతడు (అస్య) ఇందు (వైశ్యః) సర్వత్రా ప్రవేశించునాతడు వైశ్యుడైయున్నాడు (పద్భ్యామ్) సేవ జేయుచు అభిమానము నుంచనివాడగుటచే (శూద్రః) మూర్ఖత్వము మున్నగు గుణములతో గూడినవాడు శూద్రుడుగ (అజాయత) ఉత్పన్నమైనాడను విషయమును క్రమముగా నెరుగుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు విద్య మరియు శమదమాది ఉత్తమ గుణములందు ముఖమువలె ఉత్తముడై యుండునో, ఆతడు బ్రాహ్మణుడు ఎవరు అధిక పరాక్రమవంతములగు భుజములవలె కార్య సిద్ధియొనర్చెదరో వారు క్షత్రియులు. ఎవరు వ్యవహారవిద్యయందు ప్రవీణులో వారు వైశ్యులు. ఎవరు సేవయందు ప్రవీణులైయుండి విద్యావిహీనులై యుందురో, వారు పాదములవలె మూర్ఖత్వము మున్నగు హీనగుణయుక్తులో వారిని శూద్రులనుగ గణించుట జరుగవలయును.॥౧౧॥

11. In God's creation, the Brahmana in body politic is like the head in the body, a Kshatriya is like arms, a Vaisha is like thighs, and a Shudra is considered as feet.

౧౽౨౦. చంద్రమా ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయ మాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౽౨౦ చంద్రమా మనసో జాతశ్చక్షోః సూర్యో అజాయత ।

శ్రోత్రాద్వాయుశ్చ ప్రాణశ్చ ముఖాదగ్నిరజాయత ॥౧౨॥

ప.వి:-చన్ద్రమాః, మనసః, జాతః, చక్షోః, సూర్యః, అజాయత, శ్రోత్రాత్, వాయుః, చ, ప్రాణః, చ, ముఖాత్, అగ్నిః, అజాయత.॥౧౨॥

పదార్థః :-(చన్ద్రమాః) చన్ద్రలోకః (మనసః) మననశీలాత్సామర్థ్యాత్ (జాతః) (చక్షోః) జ్యోతిః స్వరూపాత్ (సూర్యః) సూర్యలోకః (అజాయత) జాతః (శ్రోత్రాద్) శ్రోత్రావకాశరూప సామర్థ్యాత్ (వాయుః)(చ) ఆకాశప్రదేశాః(ప్రాణః) జీవననిమిత్తః (చ)(ముఖాత్) ముఖజ్యోతిర్మయాద్భక్షణరూపాత్ (అగ్నిః) పావకః (అజాయత).॥౧౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! అస్య బ్రాహ్మణః పురుషస్య మనసశ్చన్ద్రమా జాతశ్చక్షోః సూర్యోఽజాయత శ్రోత్రాద్వాయుశ్చ ప్రాణశ్చ ముఖాదగ్నిరజాయతేతి బుధ్యధ్వమ్.॥౧౨॥

భావార్థః :- యదిదం సర్వం జగత్కారణాదీశ్వరేణోత్పాదితం వర్తతే తత్ర చన్ద్రలోకో మనః స్వరూపః సూర్యశ్చక్షుఃస్థానీ వాయుః ప్రాణశ్చ శ్రోత్రవన్ముఖమివాగ్నిర్ లోమవ దోషధివనస్పతయో నాడీవన్నద్యో ఽస్థివత్పర్వతాది ర్వర్తత ఇతి వేదితవ్యమ్.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ పరిపూర్ణ బ్రహ్మయొక్క (మనసః) జ్ఞానస్వరూప సామర్థ్యముచే (చన్ద్రమా) చన్ద్రలోకము (జాతః) ఉత్పన్నమైనది (చక్షోః) జ్యోతిఃస్వరూప సామర్థ్యముచే (సూర్యః) సూర్యమండలము (అజాయత) ఉత్పన్నమైనది (శ్రోత్రాత్) శ్రోత్రమను పేరుగల అవకాశరూప సామర్థ్యమునుండి (వాయుః) గాలి (చ) మరియు ఆకాశ ప్రదేశము (చ) మరియు (ప్రాణః) జీవికకు నిమిత్తములగు దశప్రాణములు, మరియు (ముఖాత్) ముఖ్యజ్యోతిర్మయ భక్షణస్వరూప సామర్థ్యమునుండి (అగ్నిః) అగ్ని (అజాయత) ఉత్పన్నమైనదని మీ రవశ్యముగా దెలిసికొనవలసియుండును.

భావార్థము :- ఈ విశ్వమంతటిని పరమేశ్వరుడు కారణమునుండి ఉత్పన్నముచేసినాడు. అందులో చంద్రలోకము మనోరూపము, సూర్యలోకము నేత్రరూపము, వాయువు మరియు ప్రాణము శ్రోత్రరూపము, అగ్నితుల్యము ముఖము మరియు ఓషధీవనస్పతులు రోమములవంటివి, నదులు నాడులవంటివి మరియు పర్వతాదులు అస్థిసదృశముల వంటివని ఎరుగవలెను.

12. The Moon was engendered from His strength of knowledge; the sun was born from His power of refulgence, the air and ten vital breaths were born from His power of space, fire was born from His power of destruction.

౧౬౨౧ నాభ్యా ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౬.౭౧ నాభ్యా ఆసీదన్తరిక్ష౨ం శీర్ష్ణో ద్యౌః సమవర్తత ।

పద్భ్యాం భూమి ర్దిశః శ్రోత్రాత్తథా లోకా౨ం॥అకల్పయన్ ॥౧౩॥

ప.వి:-నాభ్యాః, ఆసీత్, అంతరిక్షమ్, శీర్ష్ణః, ద్యౌః, సమ్, అవర్తత, పద్భ్యామితి పత్ + భ్యామ్, భూమిః, దిశః, శ్రోత్రాత్, తథా, లోకాన్, అకల్పయన్.॥౧౩॥

పదార్థః :-(నాభ్యాః) అవకాశమయాన్మధ్యవర్తిసామర్థ్యాత్ (ఆసీత్) అస్తి (అన్తరిక్షమ్) మధ్యవర్త్యాకాశమ్ (శీర్ష్ణః) శిర ఇవోత్తమసామర్థ్యాత్ (ద్యౌః) ప్రకాశయుక్తలోకః (సమ్) (అవర్తత) (పద్భ్యామ్) పృథివీ కారణరూపసామర్థ్యాత్ (భూమిః) (దిశః) పూర్వాద్యాః (శ్రోత్రాత్) అవకాశమయాత్ (తథా) తేనైవ ప్రకారేణ (లోకాన్) (అకల్పయన్) కథయన్తి.॥౧౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథాఽస్య నాభ్యా అన్తరిక్షమాసీచ్ఛీర్ష్ణో ద్యౌః పద్భ్యాం భూమిః సమవర్తత శ్రోత్రాద్దిశో ఽకల్పయం౨ స్తథాఽన్యాంల్లోకానుత్పన్నాన్ విజానీత.॥౧౩॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యద్యదత్ర సృష్టౌ కార్యభూతం వస్తు వర్తతే తత్తత్సర్వం విరాడాఖ్యస్య కార్యకారణస్యావయవరూపం వర్తత ఇతి వేద్యమ్.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ ఈ పరమేశ్వరుని (నాభ్యాః) అవకాశరూప మధ్యమ సామర్థ్యముచే (అన్తరిక్షమ్) లోకముల మధ్యగల ఆకాశము (ఆసీత్) ఏర్పడినదో (శీర్ష్ణః) శిరస్సువంటి ఉత్తమ సామర్థ్యముచే (ద్యౌః) ప్రకాశవంతమగు లోకము (పద్భ్యామ్) పృథివియొక్క కారణరూప సామర్థ్యముచే (భూమిః) పృథివి (సమ్, అవర్తత) చక్కగా వర్తమానమై యున్నది. మరియు (శ్రోత్రాత్) అవకాశరూప సామర్థ్యముచే (దిశః) తూర్పు మున్నగు దిశలు ఎట్లు కల్పించబడినవో (తథా) అటులనే పరమేశ్వరుని సామర్థ్యముచే ఇతర (లోకాన్) లోకలోకాంతరములు ఉత్పన్నమైనవని తెలిసికొనుడు.

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ సృష్టియందే యే కార్యరూప వస్తువులుగలవో, అవి యన్నియును విరాట్‌రూప కార్యమునకు కారణములు అవయవరూపములై యున్నవి ఇట్లని మీరు తెలిసికొనదగి యున్నది.॥౧౩॥

13. Mid-air was produced from His central power of space; from His excellent head-like strength was fashioned the sky. Earth came into being from primordial power; and the quarters from His power of space. Similarly were other regions created.

౧౬.౭౨. యత్పురుషేణేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౬౭౨ యత్పురుషేణ హవిషా దేవా యజ్ఞమతన్వత।

వసంతోఽస్యాసీదాజ్యం గ్రీష్మఽఇధ్మః శరద్ధవిః ॥౧౪॥

ప.వి:- యత్, పురుషేణ, హవిషా, దేవాః, యజ్ఞమ్, అతన్వత, వసన్తః, అస్య, ఆసీత్, ఆజ్యమ్, గ్రీష్మః, ఇధ్మః, శరత్, హవిః.॥౧౪॥

పదార్థః :-(యత్) యదా (పురుషేణ) పూర్ణేన పరమాత్మనా (హవిషా) హోతుమాదాతుమర్హేణ (దేవాః) విద్వాంసః (యజ్ఞమ్) మానసం జ్ఞానమయమ్ (అతన్వత) తన్వతీవిస్తృణంతి (వసన్తః) పూర్వాహ్ణః (అస్య) యజ్ఞస్య (ఆసీత్) అస్తి (ఆజ్యమ్) (గ్రీష్మః) మధ్యాహ్నః (ఇధ్మః) ప్రదీపకః (శరత్) అర్ధరాత్రః (హవిః) హోతవ్యం ద్రవ్యమ్.॥౧౪॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యద్ధవిషా పురుషేణ సహ దేవా యజ్ఞమతన్వత తదాఽస్య వసన్త ఆజ్యం గ్రీష్మ ఇధ్మః శరద్ధవిరాసీదితి యూయమపి విజానీత.॥౧౪॥

భావార్థః :-యదా బాహ్యసామగ్ర్యభావే విద్వాంసో సృష్టికర్తురీశ్వరస్యోపాసనాఖ్యం మానసం జ్ఞానయజ్ఞం విస్తారయేయుస్తదా పూర్వాహ్ణాదికాల ఏవ సాధనరూపేణ కల్పనీయః.॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్) ఎప్పుడు (హవిషా) గ్రహించదగిన (పురుషేణ) పూర్ణుడగు పరమాత్మతోగూడ (దేవాః) విద్వాంసులు (యజ్ఞమ్) మానసజ్ఞానయజ్ఞమును (అతన్వత) విస్తృతమొనర్చిరో (అస్య) ఈ యజ్ఞముయొక్క (వసన్తః) పూర్వాహ్ణకాలమే (ఆజ్యమ్) ఘృతము (గ్రీష్మః) మధ్యాహ్నకాలము (ఇధ్మః) ఇంధన ప్రకాశకము మరియు (శరత్) అర్ధరాత్రి (హవిః) హోమమొనర్పదగిన పదార్థములై (ఆసీత్) ఉన్నవి అని మీరెరుగుడు. ॥౧౪॥

భావార్థము :- బాహ్యసామగ్రి లభించని స్థితియందు విద్వాంసులు సృష్టికర్తయగు పరమేశ్వరుని ఉపాసనారూప మానసయజ్ఞమునే విస్తృతముగ నొనర్చవలెను. అప్పుడు పూర్వాహ్ణము మున్నగు కాలములనే సాధనరూపముల కల్పన యొనర్చుకొనవలయును.॥౧౪॥

14. When the learned perform, meditating upon the Adorable God, the sacrifice of mental worship, then morning is its butter, mid-day its fuel, and mid-night its oblation.

౧౬౭౩ సప్తాస్యేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౬౨౩ సప్తాస్యాసన్పరిధయస్త్రిః సప్త సమిధః కృతాః ।
దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానా౭ అబధ్నన్పురుషం పశుమ్ ॥ ౧౫ ॥

ప.వి:- సప్త, అస్య, ఆసన్, పరిధయ ఇతి పరి + ధయః, త్రిః, సప్త, సమిధ ఇతి సమ్ + ఇధః, కృతాః, దేవాః, యత్, యజ్ఞమ్, తన్వానాః, అబధ్నన్, పురుషమ్, పశుమ్.॥౧౫॥

పదార్థః :- (సప్త) గాయత్ర్యాదీని ఛందాంసి (అస్య) (యజ్ఞస్య) (ఆసన్) సన్తి (పరిధయః) పరితః సర్వతః సూత్రవద్ధీయన్తే యే తే (త్రిః) త్రివారమ్ (సప్త) ఏకవింశంతిః ప్రకృతిః మహత్తత్వం, అహంకారః, పఞ్చసూక్ష్మ భూతాని, పఞ్చస్థూలాని, పఞ్చజ్ఞానేంద్రియాణి, సత్వరజస్తమాంసి త్రయో గుణా శ్చేత్యేకవింశతిః (సమిధః) సామగ్రీభూతాః (కృతాః) నిష్పాదితాః (దేవాః) విద్వాంసః (యత్) యమ్ (యజ్ఞమ్) మానసం జ్ఞానమయమ్ (తన్వానాః) విస్తృణ్వన్తః (అబధ్నన్) బధ్నన్తి (పురుషమ్) పరమాత్మానమ్ (పశుమ్) ద్రష్టవ్యమ్.॥౧౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః ! యద్యం యజ్ఞం తన్వానా దేవాః పశుం పురుషం హృద్యబధ్నన్తస్యా౭స్య సప్త పరిధయ ఆసంస్త్రిఃసప్త సమిధః కృతాస్తం యథావద్ విజానీత.॥౧౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయమిమమనేకవిధకల్పితపరిధ్యాదిసామగ్రీయుక్తం మానసం యజ్ఞం కృత్వా పూర్ణమీశ్వరం విజ్ఞాయ సర్వాణి ప్రయోజనాని సాధ్నుత.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్) ఏ (యజ్ఞమ్) మానసజ్ఞానయజ్ఞమును (తన్వానాః) విస్తృతమొనర్చుచు (దేవాః) విద్వాంసులు (పశుమ్) తెలిసికొనదగిన (పురుషమ్) పరమాత్మను హృదయమునందు (అబధ్నన్) బంధించెదరో (అస్య) ఈ యజ్ఞముయొక్క (సప్త) ఏడు గాయత్రీ మున్నగు ఛందస్సులు (పరిధయః) నలువైపులనుండి దారముయొక్క ఏడుచుట్లవలె (ఆసన్) ఉన్నవి (త్రిః, సప్త) ఇరువదొక్కటి, అనగా ప్రకృతి, మహత్వము, అహంకారము, పంచసూక్ష్మభూతములు, స్థూలభూతములు, ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు, సత్వ రజస్తమములను మూడుగుణములు. ఇవి (సమిధః) సామగ్రిరూపముగా (కృతాః) ఒనర్చు యా యజ్ఞమును యథావతుగ దెలిసికొనుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఈ అనేక విధములుగ కల్పితపరిధి మున్నగు సామగ్రిచే గూడిన మానసయజ్ఞము నొనర్చి దానిద్వారా పూర్ణుడగు పరమేశ్వరుని దెలిసికొని సకల ప్రయోజనములను సాధించుకొనుడు.॥౧౫॥

15. The mental sacrifice, performing which, the learned concentrate upon the knowable God in their hearts, has seven coverings and twenty one kinds of kindling fuel.

౧౬౭౪. యజ్ఞేనేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పురుషో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౬౭౪ యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాస్తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్।

తే హ నాకం మహిమానః సచన్త యత్ర పూర్వే సాధ్యాః సన్తి దేవాః ॥౧౬॥

ప.వి:- యజ్ఞేన, యజ్ఞమ్, అయజన్త, దేవాః, తాని, ధర్మాణి, ప్రథమాని, ఆసన్, తే, హ, నాకమ్, మహిమానః, సచన్త, యత్ర, పూర్వే, సాధ్యాః, సన్తి, దేవాః.॥౧౬॥

పదార్థః :- (యజ్ఞేన) ఉక్తేన జ్ఞానేన (యజ్ఞమ్) పూజనీయం సర్వరక్షకమగ్నివత్తపనమ్ (అయజన్త) పూజయన్తి (దేవాః) విద్వాంసః (తాని) ఈశ్వరపూజనాదీని (ధర్మాణి) ధారణాత్మకాని (ప్రథమాని) అనాదిభూతాని ముఖ్యాని (ఆసన్) సన్తి (తే) (హ) ఏవ (నాకమ్) అవిద్యమానదుఃఖం ముక్తిసుఖమ్ (మహిమానః) మహత్త్వయుక్తాః (సచన్త) సమవయన్తి ప్రాప్నువన్తి (యత్ర) యస్మిన్ సుఖే (పూర్వే) ఇతః పూర్వసంభవాః (సాధ్యాః) కృతసాధనాః (సన్తి) దేవాః) దేదీప్యమానా విద్వాంసః.॥౧౬॥

నిరుక్తకార ఇమం మంత్రమేవం వ్యాచష్టే-యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవా అగ్నినాగ్నిమయజన్త దేవా అగ్నిః పశురాసీత్తమాలభన్త, తేనాయజంతేతి చ బ్రాహ్మణమ్. తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ తే హ నాకం మహిమానః సమసేవన్త. యత్ర పూర్వే సాధ్యాః సన్తి దేవాః సాధనాద్యుస్థానే దేవగణా ఇతి నైరుక్తాః. నిరు. అ. ౧౨. ఖం. ౪౧.

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యే దేవా యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ తే మహిమానః సంతో యత్ర పూర్వే సాధ్యా దేవాః సన్తి, తన్నాకం హ సచన్త తదూయాయమప్యాప్నుత.॥౧౬॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యోగాభ్యాసాదినా సదా పరమేశ్వర ఉపాసనీయః. అనేనానాదికాలీన ధర్మేణ ముక్తిసుఖం ప్రాప్య పూర్వవిద్వద్వదానన్దితవ్యమ్.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ (దేవాః) విద్వాంసులు (యజ్ఞేన) పూర్వోక్త జ్ఞానయజ్ఞముతో (యజ్ఞమ్) పూజనీయుడు, సర్వరక్షకుడు, అగ్నివంటి తేజః స్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని (అయజన్త)

ఉపాసనయొనర్చెదరో (తాని) వారు ఈశ్వర పూజాదులు (ధర్మాణి) ధారణరూపధర్మము (ప్రథమాని) అనాదిరూపము ముఖ్యమై (ఆసన్) ఉన్నవియో (తే) ఆ విద్వాంసులు (మహిమానః) మహత్త్వముతో గూడియున్న (యత్ర) ఏ సుఖమునందు (పూర్వే) ఇంతకు పూర్వముగలిగిన (సాధ్యాః) సాధనముల నొనర్చిన (దేవాః) ప్రకాశవంతులగు విద్వాంసులు (సన్తి) ఉన్నారో, అట్టి (నాకమ్) సకల దుఃఖరహితమగు ముక్తి సుఖమును (హ) మాత్రమే (సచన్త) ప్రాప్తించుకొనెదరు. దానిని మీరును పొందుడు.॥౧౬॥

భావార్థము :- మానవులు యోగాభ్యాసాదులచే సదా ఈశ్వరోపాసన నొనర్చవలెను. అనాదికాలమునుండి ప్రవృత్తయైయున్న యీ ధర్మముచే ముక్తి సుఖమును ప్రాప్తిజేసికొని పూర్వము ముక్తులైనట్టి విద్వాంసులవలె మీరును ఆనందము ననుభవించుడు.॥౧౬॥

16. The learned worship God through mental contemplation. Their holy ordinances for the worship of God are immemorial. Such noble souls in particular enjoy the happiness of final beatitude, in which dwell the ancient yogis and learned devotees.

౧౬౭॥ అద్భ్య ఇత్యస్యోత్తర నారాయణ ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౬౭॥ అద్భ్యః సమ్భృతః పృథివ్యై రసాచ్చ విశ్వకర్మణః సమవర్తతాగ్రే ।
తస్య త్వష్టా విదధద్రూపమేతి తన్మర్త్యస్య దేవత్వమాజానమగ్రే ॥౧౭॥

ప.వి:- అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, సమ్భృత ఇతి సమ్ + భృతః, పృథివ్యై, రసాత్, చ, విశ్వకర్మణ ఇతి విశ్వ + కర్మణః, సమ్, అవర్తత, అగ్రే, తస్య, త్వష్టా, విదధదితి వి + దధత్, రూపమ్, ఏతి, తత్, మర్త్యస్య, దేవత్వమితి దేవ + త్వమ్, ఆజానమిత్యా + జానమ్, అగ్రే.॥౧౭॥

పదార్థః :- (అద్భ్యః) జలేభ్యః (సమ్భృతః) సమ్యక్ పుష్టః (పృథివ్యై) పృథివ్యాః. అత్ర పఞ్చమ్యర్థే చతుర్థీ (రసాత్) జిహ్వావిషయాత్ (చ) (విశ్వకర్మణః) విశ్వాని సర్వాణి సత్యాని కర్మాణి యస్యాశ్రయేణ తస్మాత్సూర్యాత్ (సమ్) (అవర్తత) వర్తతే (అగ్రే) ప్రాక్ (తస్య) (త్వష్టా) తనూకర్తా (విదధత్) విధానం కుర్వన్ (రూపమ్) స్వరూపమ్ (ఏతి) (తత్) (మర్త్యస్య) మనుష్యస్య (దేవత్వమ్) విద్వత్త్వమ్ (ఆజానమ్) సమన్తాజ్జానానాం మనుష్యాణా మిదం కర్తవ్యం కర్మ (అగ్రే) ఆదితః. ॥౧౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యోఽద్భ్యః పృథివ్యై విశ్వకర్మణశ్చ సమ్భృతస్తస్మాద్రసాదగ్ర ఇదం సర్వం సమవర్తత తస్యాఽస్య జగతో తద్రూపం త్వష్టా విదధదగ్రే మర్త్యస్యాజానం దేవత్వమేతి. ।।౧౭।।

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యోఽఖిలకార్యకర్తా పరమాత్మా కారణాత్ కార్యాణి నిర్మిమీతే సకలస్య జగతః శరీరాణాం రూపాణి విదధాతి తజ్జ్ఞానం తదాజ్ఞాపాలనమేవ దేవత్వమస్తీతి జానీత. ।।౧౭।।

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎయ్యది (అద్భ్యః) జలములకన్న (పృథివ్యై) పృథివికన్న (చ) మరియు (విశ్వకర్మణః) ఎవని యాశ్రయమున సమస్త కర్మలు జరుగునో అట్టి సూర్యునిచే (సమ్భృతః) చక్కగా పుష్టియైన యా (రసాత్) రసముచే (అగ్రే) పూర్వముననే ఈ సర్వజగత్తు (సమ్, అవర్తత) వర్తమానమైయున్నదో (తస్య) అట్టి యీ జగత్తుయొక్క (తత్) ఆ స్వరూపమును (త్వష్టా) సూక్ష్మమొనర్చునట్టి యా పరమేశ్వరుడు (విదధత్) విధానపరచుచు (అగ్రే) ఆదియందు (మర్త్యస్య) మానవులయొక్క (ఆజానమ్) శ్రేష్ఠరూపములో కర్తవ్య కర్మలను మరియు (దేవత్వమ్) విద్వత్తును (ఏతి) పొందుచున్నాడు. ।।౧౭।।

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! సంపూర్ణ కార్యమునొనర్చు పరమేశ్వరుడు కారణముచే కార్యమును ఒనర్చుచున్నాడు. సర్వజగముల శరీరముల రూపములను చేయుచున్నాడు. ఆతని జ్ఞానము మరియు నాతని యాజ్ఞాపాలనమే దేవత్వమని మీరు దెలిసికొనుడు. ।।౧౭।।

17. God creates in the beginning with His urge this world nourished by waters, earth and sun. Fixing its form, He assigns in the beginning the wisdom and duties of mankind.

౧౬౨౬. వేదాహమిత్యస్యోత్తరనారాయణః ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ విజ్ఞానం జిజ్ఞాసవే కథముపదిశేదిత్యాహ. విద్వాంసుడు జిజ్ఞాసువున కెటుల ఉపదేశించవలయును?

౧౬౨౬ వేదాహమేతం పురుషం మహాన్తమాదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ।

తమేవ విదిత్వాతి మృత్యుమేతి నాన్యః పన్థా విద్యతేఽయనాయ ।।౧౮।।

ప.వి:- వేద, అహమ్, ఏతమ్, పురుషమ్, మహాన్తమ్, ఆదిత్యవర్ణమిత్యాదిత్య + వర్ణమ్, తమసః, పరస్తాత్, తమ్, ఏవ, విదిత్వా, అతి, మృత్యుమ్, ఏతి, న, అన్యః, పన్థాః, విద్యతే, అయనాయ. ।।౧౮।।

పదార్థః :-(వేద) జానామి (అహమ్) (ఏతమ్) పూర్వోక్తం పరమాత్మానమ్ (పురుషమ్) స్వస్వరూపేణ పూర్ణమ్ (మహాన్తమ్) మహాగుణవిశిష్టమ్ (ఆదిత్యవర్ణమ్) ఆదిత్యస్య వర్ణః స్వరూపమివ స్వరూపం యస్య తం స్వప్రకాశమ్ (తమసః) అజ్ఞానాంధకారాద్వా (పరస్తాత్) పరస్మిన్ వర్తమానమ్ (తమ్) (ఏవ) (విదిత్వా) విజ్ఞాయ (అతి) ఉల్లంఘన (మృత్యుమ్) దుఃఖప్రదం మరణమ్ (ఏతి) గచ్ఛతి (న) (అన్యః) భిన్నః (పన్థాః) మార్గః (విద్యతే) భవతి (అయనాయ) అభీష్టస్థానాయ మోక్షాయ.॥౧౮॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసోఽహం యమేతం మహాన్తమాదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాద్వర్తమానం పురుషం వేద తమేవ విదిత్వా భవాన్మృత్యుమత్యేతి. అన్యః పన్థా అయనాయ న విద్యతే.॥౧౮॥

భావార్థః :- యది మనుష్యా ఐహికపారమార్థికే సుఖే ఇచ్ఛేయుస్తర్హి సర్వేభ్యో బృహత్తమం స్వప్రకాశానంద స్వరూపమజ్ఞానలేశాద్దూరే వర్తమానం పరమాత్మానం జ్ఞాత్వైవ మరణాద్యగాధదుఃఖసాగరాత్ పృథగ్భవితుం శక్నువన్త్యయమేవ సుఖప్రదో మార్గోఽస్తి. అస్మాదన్యః కశ్చిదపి మనుష్యాణాం ముక్తిమార్గో న భవతి.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువులారా! (అహమ్) నేను (ఏతమ్) ఈ పై దెలిపిన (మహాన్తమ్) గొప్ప గొప్ప గుణములుగలవాడు (ఆదిత్యవర్ణమ్) సూర్యునివంటి ప్రకాశ స్వరూపుడు (తమసః) అంధకారము లేక అజ్ఞానమునకు (పురస్తాత్) వేరుగానున్నవాడు (పురుషమ్) స్వస్వరూపముచే సర్వత్రా పరిపూర్ణుడైయున్న ఏ పరమాత్మను (వేద) నే నెరుగుచున్నానో (తమ్ ఏవ) ఆతనినే (విదిత్వా) మీరు తెలిసికొనిన (మృత్యుమ్) దుఃఖదాయకమగు మృత్యువును (అతి, ఏతి) ఉల్లంఘించిపోగలరు. (అన్యః) ఇంతకన్నవేరు (పన్థాః) మార్గము (అయనాయ) అభీష్ట స్థానమగు మోక్షమునుపొందుటకు (న, విద్యతే) లేనేలేదు.॥౧౮॥

భావార్థము :- మానవులు ఇహలోక, పరలోక సుఖముల కాంక్షించినట్లైన సర్వోన్నతుడు, స్వయం ప్రకాశకుడు, అనందస్వరూపుడు, అజ్ఞానంలేశమాత్రమును లేనివాడగు పరమాత్మను దెలిసికొనియే మరణాది అగాధ దుఃఖసాగరమునుండి వేరుకాగలుగుచున్నారు. ఇదియే సుఖదాయకమగు మార్గము. ఇంతకు భిన్నముగా మానవుల ముక్తికి వేరు మార్గము లేనేలేదు.॥౧౮॥

18. I know this Mighty, Perfect God, Who is Refulgent like the Sun and free from ignorance. He only who knows Him feels not the pangs of death. For salvation there is no other path except this.

౩౧.౧౯. ప్రజాపతిరిత్యస్యోత్తర నారాయణ ఋషిః, ఆదిత్యో దేవతా; భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౬.౭౭ ప్రజాపతిశ్చరతి గర్భే౭అన్తరజాయమానో బహుధా వి జాయతే।

తస్య యోనిం పరి పశ్యంతి ధీరాస్తస్మిన్హ తస్థుర్భువనాని విశ్వా ॥౧౯॥

ప.వి:- ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, చరతి, గర్భే, అన్తః, అజాయమానః, బహుధా, వి; జాయతే, తస్య, యోనిమ్, పరి, పశ్యన్తి, ధీరాః, తస్మిన్, హ, తస్థుః, భువనాని, విశ్వా॥౧౯॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకో జగదీశ్వరః (చరతి) (గర్భే) గర్భస్థే జీవాత్మని (అన్తః) హృది (అజాయమానః) స్వస్వరూపేణానుత్పన్నః సన్ (బహుధా) బహుప్రకారైః (వి) విశేషేణ (జాయతే) ప్రకటో భవతి (తస్య) ప్రజాపతేః (యోనిమ్) స్వరూపమ్ (పరి) సర్వతః (పశ్యన్తి) ప్రేక్షన్తే (ధీరాః) ధ్యానవన్తః (తస్మిన్) జగదీశ్వరే (హ) ప్రసిద్ధమ్ (తస్థుః) తిష్ఠన్తి (భువనాని) భవన్తి యేషు తాని లోకజాతాని (విశ్వా) సర్వాణి.॥౧౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యో౭జాయమానః ప్రజాపతిర్గర్భే౭న్తశ్చరతి బహుధా విజాయతే తస్య యం యోనిం ధీరాః పరిపశ్యన్తి తస్మిన్ హ విశ్వా భువనాని తస్థుః.॥౧౯॥

భావార్థః :- యో౭యం సర్వరక్షక ఈశ్వరః స్వయమనుత్పన్నః సన్ స్వసామర్థ్యాజ్జగదుత్పాద్య, తత్రాంతఃప్రవిశ్య సర్వత్ర విచరతి, యమనేక ప్రకారేణ ప్రసిద్ధం విద్వాంస ఏవ జానంతి తం జగదధికరణం సర్వవ్యాపకం పరమాత్మానం విజ్ఞాయ మనుష్యైరానన్దితవ్యమ్. ॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (అజాయమానః) స్వస్వరూపముతో ఉత్పన్నము గానివాడు (ప్రజాపతిః) ప్రజలరక్షకుడగు జగదీశ్వరుడు (గర్భే) గర్భస్థ జీవాత్మ మరియు (అన్తః) అందరి హృదయములందు (చరతి) విచరించుచున్నాడో (బహుధా) అనేక విధములుగ (వి, జాయతే) విశేషముగ ప్రకటితమగుచున్నాడో (తస్య) ఆ ప్రజాపతియొక్క (యోనిమ్) స్వరూపమును (ధీరాః) ధ్యానశీలురగు విద్వాంసులు (పరి, పశ్యన్తి) అన్నివైపులనుండి చూచుచుందురు. (తస్మిన్) ఆతనియందే (హ) ప్రసిద్ధమగు (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకలోకాంతరములు (తస్థుః) స్థితమై యున్నవి.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఏ సర్వరక్షకుడగు పరమేశ్వరుడు స్వయము ఉత్పన్నముగాక, తన సామర్థ్యముచే జగమునుత్పన్నమొనర్చి దానియందు విచరించుచున్నాడో, అనేక ప్రకారములుగ ఏ జగదీశ్వరుని విద్వాంసులు మాత్రమే ఎరుగుచున్నారో, జగదాధార రూపుడు, సర్వవ్యాపకుడునగు నా పరమాత్మను దెలిసికొని మానవులెల్లరును ఆనందము ననుభవించవలయును.॥౧౯॥

19. God, the Protector of men, pervades to soul in the womb and the hearts of all. Being unborn, He manifests himself in various ways.

Yogis alone realise His true nature. In Him stand all existing worlds.

౧౬౭౮. యో దేవేభ్య ఇత్యస్యోత్తర నారాయణ ఋషిః; సూర్యో దేవతా; అనుష్టుప్ ఛన్దః; గాంధారః స్వరః.

అథ సూర్యః కీదృశ ఇత్యాహ. మఱల విషయమయ్యదియే.

౧౬౭౮ యో దేవేభ్యఽఆతపతి యో దేవానాం పురోహితః ।

పూర్వో యో దేవేభ్యో జాతో నమో రుచాయ బ్రాహ్మయే ॥౨౦॥

ప.వి:-యః, దేవేభ్యః, ఆతపతీత్యా + తపతి, యః, దేవానామ్, పురోహిత ఇతి పురః + హితః, పూర్వః, యః, దేవేభ్యః, జాతః, నమః, రుచాయ, బ్రాహ్మయే.॥౨౦॥

పదార్థః :- (యః) సూర్యః (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యః పృథివ్యాదిభ్యః (ఆతపతి) సమంతాత్తపతి (యః) (దేవానామ్) పృథివ్యాదిలోకానామ్ (పురోహితః) పురస్తాద్ధితాయ మధ్యే ధృతః (పూర్వః) (యః) (దేవేభ్యః) పృథివ్యాదిభ్యః (జాతః) ఉత్పన్నః (నమః) అన్నమ్ (రుచాయ) రుచికరాత్ (బ్రాహ్మయే) యో బ్రహ్మణః పరమేశ్వరస్యాపత్యమివ తస్మాత్. అత్రోభయత్ర పఞ్చమ్యర్థే చతుర్థీ.॥౨౦॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యో దేవేభ్య ఆతపతి, యో దేవానాం పురోహితో, యో దేవేభ్యః పూర్వో జాతస్తస్మాద్రుచాయ బ్రాహ్మయే నమో జాయతే.॥౨౦॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యేన జగదీశ్వరేణ సర్వేషాం హితాయాన్నాద్యుత్పాదననిమిత్తః సూర్యో నిర్మితస్తమేవ సతతముపాసీధ్వమ్.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (యః) ఏ సూర్యలోకము (దేవేభ్యః) ఉత్తమ గుణములు గల పృథివ్యాదులకొరకు (ఆతపతి) చక్కగా తపించుచున్నదో (యః) ఎవడు (దేవానామ్) పృథివి మున్నగు లోకముల (పురోహితః) పూర్వమునుండియే హితముకొరకు మధ్యన స్థితమొనర్పబడియున్నాడో (యః) ఎవడు (దేవేభ్యః) పృథివ్యాదులకంటె (పూర్వః) పూర్వమే (జాతః) ఉత్పన్నమైనాడో, అట్టి (రుచాయ) రుచిని గలిగించునట్టి (బ్రాహ్మయే) పరమేశ్వరుని సంతానమువంటి సూర్యుని నుండియే (నమః) అన్నము ఉత్పన్నమగుచున్నది.॥౨౦॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ జగదీశ్వరుడు సర్వప్రాణుల హితముకొరకు, అన్నాదుల యుత్పత్తికొరకు సూర్యుని జేసియున్నాడో, ఆ పరమేశ్వరునే ఉపాసించుడు.॥౨౦॥

20. The sun gives light and heat to the useful objects like the Earth; stands first and foremost in the centre for the good of all heavenly bodies, is born ere the Earth etc. and being the creation of Gracious God gives us food.

౧౬౭౫.రుచమిత్యస్యోత్తరనారాయణ ఋషిః; విశ్వేదేవా దేవతాః; అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ విద్వత్కృత్యమాహ. విద్వాంసుని కృత్యము చెప్పబడినది.

౧౬౭౫ రుచం బ్రాహ్మం జనయన్తో దేవా అగ్రే తదబ్రువన్

యస్త్వైవం బ్రాహ్మణో విద్యాత్తస్య దేవా అసన్వశే ॥౨౧॥

ప.వి:- రుచమ్, బ్రాహ్మమ్, జనయన్తః, దేవాః, అగ్రే, తత్, అబ్రువన్, యః, త్వా, ఏవమ్, బ్రాహ్మణః, విద్యాత్, తస్య, దేవాః, అసన్,వశే ॥౨౧॥

పదార్థః :- (రుచమ్) రుచికరమ్ (బ్రాహ్మమ్) బ్రహ్మోపాసకమ్ (జనయన్తః) నిష్పాదయన్తః (దేవాః) విద్వాంసః (అగ్రే) (తత్) బ్రహ్మజీవప్రకృతిస్వరూపమ్ (అబ్రువన్) బ్రువన్తు (యః) (త్వా) (ఏవమ్) అమునా ప్రకారేణ (బ్రాహ్మణః) (విద్యాత్) విజానీయాత్ (తస్య) (దేవాః) విద్వాంసః (అసన్) స్యుః (వశే) తదధీనాః.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే బ్రహ్మనిష్ఠ! యే రుచం బ్రాహ్మం త్వా జనయన్తో దేవా అగ్రే తదబ్రువన్, యో బ్రాహ్మణ ఏవం విద్యాత్తస్య తే దేవా వశే అసన్.॥౨౧॥

భావార్థః :- ఇదమేవాఽఽద్యం విద్వత్కృత్యమస్తి యద్వేదేశ్వరధర్మాదిషు రుచి రుపదేశనాధ్యాపన ధార్మికత్వజితేంద్రియత్వశరీరాత్మబలవర్ధనమేవం కృతే సతి సర్వే దివ్యా గుణా భోగాశ్చ ప్రాప్తుం శక్యాః.॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ బ్రహ్మనిష్ఠాపరుడా! (రుచమ్) రుచికారకుడవు (బ్రాహ్మమ్) బ్రహ్మోపాసకుడవునగు (త్వా) నిన్ను (జనయన్తః) సంపన్నపరచుచు (దేవాః) విద్వాంసులు (అగ్రే) మొదట (తత్) ఆ బ్రహ్మ, ప్రకృతుల స్వరూపములను (అబ్రువన్) చెప్పుచున్నారో (యః) ఏ (బ్రాహ్మణః) బ్రాహ్మణుడు (ఏవమ్) ఇట్లు (విద్యాత్) తెలిసికొనునో (తస్య) ఆతనికి నా (దేవాః) విద్వాంసులు (వశే) వశమునందు (అసన్) ఉందురు గాక.॥౨౧॥

భావార్థము :- విద్వాంసుల ప్రథమకర్తవ్యమేమన వేదము, ఈశ్వరుడు, ధర్మములందు అభిరుచి, ఉపదేశము, అధ్యాపనము, ధర్మాత్మత, జితేంద్రియత్వము, శరీర, ఆత్మల బలమును వృద్ధిపరచుకొనుట

మున్నగువాని నాచరించుట వలననే సమస్త ఉత్తమగుణములు మరియు సుఖభోగములు గలుగగలవని ఎరుగవలెను.॥౨౦॥

21. The learned persons in the beginning, making thee a lovable devotee of God, preach the eternity of God, Soul and Matter. The Brahmana who thus knows the nature of God, shall have learned persons in his control.

౧౬౮౦. శ్రీశ్చ త ఇత్యస్యోత్తరనారాయణ ఋషిః; ఆదిత్యో దేవతా; నిచృదార్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః; ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశ ఇత్యాహ. ఈశ్వరుడెట్టివాడను విషయము.

౧౬౮౦ శ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యావహోరాత్రే పార్శ్వే నక్షత్రాణి రూపమశ్వినౌ వ్యాత్తమ్। ఇష్ణన్నిషాణాముం మఽఇషాణ సర్వలోకం మఽఇషాణ ॥౨౨॥

ప.వి:- శ్రీః, చ, తే, లక్ష్మీః, చ, పత్న్యౌ, అహోరాత్రేఽఇత్యహోరాత్రే, పార్శ్వేఽఇతి పార్శ్వే నక్షత్రాణి, రూపమ్, అశ్వినౌ, వ్యాత్తమితి వి+ఆత్తమ్, ఇష్ణన్, ఇషాణ, అముమ్, మే, ఇషాణ, సర్వలోకమితి సర్వ + లోకమ్, మే, ఇషాణ.॥౨౨॥

పదార్థః :-(శ్రీః) సకలా శోభా (చ) (తే) తవ (లక్ష్మీః) సర్వమైశ్వర్యమ్ (చ) (పత్న్యౌ) స్త్రీవద్వర్తమానే (అహోరాత్రే) (పార్శ్వే) (నక్షత్రాణి) (రూపమ్) (అశ్వినౌ) సూర్యాచంద్రమసౌ (వ్యాత్తమ్) వికాసితం ముఖమివ. అత్ర వి ఆఙ్ పూర్వాద్డుదాఞ్ ధాతోః క్తః. (ఇష్ణన్) ఇచ్ఛన్ (ఇషాణ) కామయ (అముమ్) ఇతః పరం పరోక్షం సుఖమ్ (మే) మహ్యమ్ (ఇషాణ) ప్రాపయ (సర్వలోకమ్) సర్వేషాం దర్శనమ్ (మే) మహ్యమ్ (ఇషాణ).॥౨౨॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర ! యస్య తే శ్రీశ్చలక్ష్మీశ్చ పత్న్యావహోరాత్రే పార్శ్వే, యస్యతే పృష్టావశ్వినౌ వ్యాత్తం నక్షత్రాణి రూపం స త్వం మేఽముమిష్ణన్నిషాణ మే సర్వలోకమిషాణ మే సర్వాణి సుఖానీషాణ.॥౨౨॥

భావార్థః :- హే రాజాదయో మనుష్యాః! యథేశ్వరస్య న్యాయాదయో గుణాః వ్యాప్తిః కృపా పురుషార్థః సత్యం రచనం సత్యా నియమాశ్చ సన్తి, తథైవ యుష్మాకమపి సన్తు. యతో యుష్మాక ముత్తరోత్తరం సుఖం వర్ద్ధేతేతి ॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! ఏ (తే) నీయొక్క (శ్రీః) సంపూర్ణశోభ (చ) మరియు (లక్ష్మీః) సకలైశ్వర్యములు (చ) కూడ (పత్న్యౌ) ఇరువురు స్త్రీలవలె నున్నవియో (అహోరాత్రే) పగలు రాత్రి (పార్శ్వే) వెనుకముందులుగనున్నవో, నీ సృష్టియందు (అశ్విన్) సూర్యచంద్రులు (వ్యాత్తమ్) విస్తరించిన ముఖమువలె (నక్షత్రాణి) నక్షత్రములు (రూపమ్) రూపములు గలవియై యున్నవియో, నీవు (మే) నాయొక్క (అముమ్) పరోక్ష సుఖమును (ఇష్ణన్) అభిలషించుచు (ఇషాణ) కోరుము (మే) నాయొక్క (సర్వలోకమ్) సర్వజనుల దర్శనమును (ఇషాణ) ప్రాప్తింపజేయుము.॥౨౨॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! మరియు మనుష్యులారా! ఏవిధముగ పరమేశ్వరుని న్యాయాది గుణములు, వ్యాపకత్వము, కృప, పురుషార్థము, సత్యరచన, సత్యనియమములు గలవో, అదేవిధముగ మీకుకూడ నుండవలెను. దానివలన ఉత్తరోత్తర సుఖములు మీకు వృద్ధిగాగలవు.॥౨౨॥

22. Grandeur and Fortune are Thy two wives. Thy sides are Day and Night. Constellations are Thy form : the Aswins are Thy open Mouth. Imploring grant salvation unto me, grant me all sorts of knowledge and pleasures.

అత్రేశ్వర సృష్టి, రాజగుణవర్ణనాదేతదధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతి రస్తీతి వేద్యమ్ ॥౨౨॥

ఈ యధ్యాయమునందు ఈశ్వరుడు, సృష్టి, మరియు రాజుయొక్క గుణములు మున్నగు వాని వర్ణన యున్నందున ఈ యధ్యాయమున చెప్పబడిన అర్థములకు పూర్వాధ్యాయములందు చెప్పియున్న అర్థములతో సంబంధముగలదని తెలిసికొనవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీయుత పరమవిదుషాం శ్రీవిరజానన్దసరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ శ్రీ పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీమద్దయానన్ద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సమన్వితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే ఏకత్రింశత్తమోఽధ్యాయః సమాప్తః॥

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచితసంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పదియొకటవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన **'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యు'** లచే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మర్ల కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ముప్పదియొకటవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

32వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ ద్వాత్రింశత్తమాధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షోడషమన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న౨ ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౬౮౧.తదేవేత్యస్య స్వయంభు బ్రహ్మ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ పరమేశ్వరః కీదృశ ఇత్యాహ. పరమేశ్వరు డెట్టివాడను విషయము చెప్పబడును.

౧౬౮౧ తదేవాగ్నిస్తదాదిత్యస్తద్వాయుస్తదు చంద్రమాః ।

తదేవ శుక్రం తద్ బ్రహ్మ తా౨ఆపః స ప్రజాపతిః ॥౧॥

ప.వి:-తత్, ఏవ, అగ్నిః, తత్, ఆదిత్యః, తత్, వాయుః, తత్, ఊఀ ఇత్యూఀ, చంద్రమాః, తత్, ఏవ, శుక్రమ్, తత్, బ్రహ్మ, తాః, ఆపః, సః, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః.॥౧॥

పదార్థః :-(తత్) సర్వజ్ఞం సర్వవ్యాపిసనాతనమనాదిసచ్చిదానందస్వరూపం నిత్యశుద్ధబుద్ధ ముక్తస్వభావం న్యాయకారి దయాలు జగత్స్రష్టృ జగద్ధర్తృ సర్వాన్తర్యామి (ఏవ) నిశ్చయే, (అగ్నిః) జ్ఞానస్వరూపత్వాత్ స్వప్రకాశత్వాచ్చ (తత్) (ఆదిత్యః) ప్రలయే సర్వస్యాదాతృత్వాత్ (తత్) (వాయుః) అనంతబలత్వసర్వ ధర్తృ త్వాభ్యామ్ (తత్) (ఉ) (చన్ద్రమాః) ఆనన్దస్వరూపత్వాదాహ్లాదకత్వాచ్చ. (తత్) (ఏవ) (శుక్రమ్) ఆశుకారిత్వాచ్ఛుద్ధభావాచ్చ. (తత్) (బ్రహ్మ) సర్వేభ్యో మహత్వాత్ (తాః) (ఆపః) సర్వత్ర వ్యాపకత్వాత్ (సః) (ప్రజాపతిః) సర్వస్యాః ప్రజాయాః స్వామిత్వాత్.॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాస్తదేవాగ్నిస్తదాదిత్యస్తద్వాయుస్తచ్చన్ద్రమాస్తదేవ శుక్రం తద్ బ్రహ్మ, తా ఆపః, స ఉ ప్రజాపతిరస్త్వీవం యూయం విజానీత ॥౧॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యథేశ్వరస్యేమాన్యగ్న్యాదీని గౌణికాని నామాని సన్తి, తథా౨న్యానీన్ద్రాదీన్యపి వర్తన్తే. అస్యైవోపాసనా ఫలవతీ భవతీతి వేద్యమ్ ॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (తత్) ఆ సర్వజ్ఞుడు, సర్వవ్యాపకుడు, సనాతనుడు, అనాది, సచ్చిదానందస్వరూపుడు, నిత్యుడు, శుద్ధుడు, బుద్ధుడు, ముక్తస్వభావుడు, న్యాయకారి, దయాళువు, జగత్స్రష్ట, విశ్వ ధారణకర్త, సర్వప్రాణులయందు అంతర్యామియగునాతడు (ఏవ) మాత్రమే (అగ్నిః) జ్ఞానస్వరూపుడు, స్వయంప్రకాశకు డగుటచే అగ్ని (తత్) ఆతడు (ఆదిత్యః) ప్రలయకాలమున అందరిని గ్రహించువాడగుటచే ఆదిత్యుడు (తత్) ఆతడు (వాయుః) అనంతశక్తిమంతుడు మరియు సర్వమును ధరించువాడు. కావున వాయువు (తత్) ఆతడు (చన్ద్రమాః) ఆనందస్వరూపుడు మరియు ఆనందకారకుడగుటచే చంద్రుడు (తత్, ఏవ) ఆతడే (శుక్రమ్) శీఘ్రకారి లేక శుద్ధభావము గలవాడు అందువలన శుక్రుడు (తత్)ఆతడు (బ్రహ్మ) మహనీయుడగుటచే బ్రహ్మ (తాః) ఆయున (ఆపః) సర్వత్రవ్యాపకుడగుటచే (ఆప) జలము (ఉ) మరియు (సః) ఆతడు (ప్రజాపతిః) సకల ప్రజలకు స్వామియగుటచే ప్రజాపతియని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ పరమేశ్వరుని అగ్ని మున్నగు గౌణ నామములు గలవో, అదేవిధముగ ఇంకను ఇంద్రాది నామములును గలవు. ఆతని యుపాసనయే ఫలవంతమైనదగునని మీరెరుగుడు. ॥౧॥

1. God is Agni being Self-refulgent; He is Aditya as He engulfs all at the time of dissolution of the universe; He is Vayu as He is All-powerful; He is Chandrama as He is full of pleasure and is the giver of pleasure; He is Shukra as He is pure and quick in action; He is brahma as He is great; He is apa as he is All- pervading; He is Prajapati as He is the guardian of His creatures.

౩౨.౨.సర్వ ఇత్యస్య స్వయంభు బ్రహ్మ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౩౨.౨ సర్వే నిమేషా జజ్ఞిరే విద్యుతః పురుషాదధి ।

నైనమూర్ధ్వం న తిర్యఞ్చం న మధ్యే పరి జగ్రభత్ ॥౨॥

ప.వి:- సర్వే, నిమేషా ఇతి ని + మేషాః, జజ్ఞిరే, విద్యుత ఇతి వి + ద్యుతః, పురుషాత్, అధి, న, ఏనమ్, ఊర్ధ్వమ్, న, తిర్యఞ్చమ్, న, మధ్యే, పరి, జగ్రభత్. ॥౨॥

పదార్థః :-(సర్వే) (నిమేషాః) నేత్రోన్మీలనాదిలక్షణాః కలాకాష్ఠాదికాలావయవాః (జజ్ఞిరే) జాయన్తే. (విద్యుతః) విశేషేణ ద్యోతమానాత్ (పురుషాత్) పూర్ణాద్విభోః (అధి) (న) నిషేధే

(ఏనమ్) పరమాత్మానమ్ (ఊర్ధ్వమ్) ఉపరిస్థమ్ (న) (తిర్యఞ్చమ్) తిర్యక్ స్థితమధస్థం వా (న) (మధ్యే) (పరి) సర్వతః (జగ్రభత్) గృహ్ణాతి. ॥౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యస్మాద్విద్యుతః పురుషాత్సర్వే నిమేషా అధి జజ్ఞిరే, తమేనం కోఽపి నోర్ధ్వం న తిర్యఞ్చం న మధ్యే పరి జగ్రభత్తం యూయం సేవధ్వమ్.॥౨॥

భావార్థః :- హేమనుష్యాః! యస్య నిర్మాణేన సర్వే కాలావయవా జాతా, యచ్చోర్ధ్వమధో మధ్యే పార్శ్వతో దూరే నికటే వా కథయితుమశక్యం, యత్ సర్వత్ర పూర్ణం బ్రహ్మాఽస్తి తద్యోగాభ్యాసేన విజ్ఞాయ సర్వే భవన్త ఉపాసీరన్.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! ఏ (విద్యుతః) విశేషముగ ప్రకాశించు (పురుషాత్) పూర్ణ పరమాత్మనుండి (సర్వే) సమస్త (నిమేషాః) నిమిషము, కాలము, కాష్ఠము, మున్నగు కాలముయొక్క అవయవములున్నవియో (అధి, జజ్ఞిరే) అధికముగ నుత్పన్నమగుచున్నవి. అట్టి (ఏనమ్) ఈ పరమాత్మను ఎవ్వరును (న, ఊర్ధ్వమ్) పైనుండిగాని (న, తిర్యఞ్చమ్) అడ్డమునుండిగాని, అన్నిదిశలనుండిగాని, లేక క్రిందినుండిగాని మరియు (న, మధ్యే) మధ్యనుండి గాని (పరి, జగ్రభత్) ఏవైపునుండిగాని సంపూర్ణముగ గ్రహించజాలరు. ఆతనినే మీరు ఉపాసించుడు.॥౨॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవనిరచనచే కాలముయొక్క అవయవములు అన్నియు ఉత్పన్నమైనవియో మరియు నెవడు పైనుండి, క్రిందినుండి, మధ్యనుండి, వెనుక, దూరము, సమీపమునుండి అని చెప్ప సాధ్యముగానివాడో, ఏ బ్రహ్మ సర్వత్ర నిండియున్నాడో, ఆతనిని యోగాభ్యాసముచేతనే దెలిసికొని మీరెల్లరును ఆతనినే యుపాసించుడు.॥౨॥

2.All divisions of time sprang from the Resplendent, perfect God. No one hath comprehended Him from above, across; or in the midst.

౧౬౮౩.న తస్యేత్యస్య స్వయంభు బ్రహ్మ ఋషిః, హిరణ్యగర్భః పరమాత్మా దేవతా,నిచృత్ పంక్తిశ్ఛందః. పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నావిషయమే.

౧౬౮౩ న తస్య ప్రతిమాఽఅస్తి యస్య నామ మహద్యశః। హిరణ్యగర్భఽ ఇత్యేష మా మా హిꣳసీదిత్యేషా యస్మాన్న జాతఽఇత్యేషః ॥౩॥

ప.వి:- న, తస్య, ప్రతిమేతి ప్రతి + మా, అస్తి, యస్య, నామ, మహత్, యశః, హిరణ్యగర్భ

ఇతి హిరణ్య + గర్భః, ఇతి, ఏషః, మా, మా, హింసీత్, ఇతి, ఏషా, యస్మాత్, న, జాతః, ఇతి, ఏషః.॥3॥

పదార్థః :- (న) నిషేధే (తస్య) పరమేశ్వరస్య (ప్రతిమా) ప్రతిమీయతే యయా తత్పరిమాపకం సదృశం తోలనసాధనం ప్రతికృతిరాకృతిర్వా (అస్తి) వర్తతే (యస్య) (నామ) నామస్మరణమ్ (మహత్) పూజ్యం బృహత్ (యశః) కీర్తికరం ధర్మ్యకర్మచరణమ్ (హిరణ్యగర్భః) సూర్యవిద్యుదాదిపదార్థాధికరణః (ఇతి) (ఏషః) అన్తర్యామితయా ప్రత్యక్షః (మా) నిషేధే (మా) మాం జీవాత్మానమ్ (హింసీత్) హన్యాత్తాడయేద్విముఖం కుర్యాత్. (ఇతి) (ఏషా) ప్రార్థనా ప్రజ్ఞా వా (యస్మాత్) కారణాత్ (న) నిషేధే (జాతః) ఉత్పన్నః (ఇతి) (ఏషః) పరమాత్మా.॥3॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యస్య మహద్యశో నామాఽస్తి, యో హిరణ్యగర్భ ఇత్యేషో, యస్య మామా హింసీదిత్యేషా, యస్మాన్న జాత ఇత్యేష ఉపాసనీయోఽస్తి తస్య ప్రతిమా నాస్తి.॥3॥

యద్వా పక్షాన్తరమ్ - హిరణ్యగర్భ ఇత్యేష (౨౫.౧౦-౧౩) ఉక్తోఽనువాకో, మా మా హింసీదిత్యే షోక్తా (౧౨.౧౦౨) ఋగ్, యస్మాన్న జాత ఇత్యేష (౮.౩౩. ౩౭) ఉక్తోఽనువాకశ్చ. యస్య భగవతోనామ మహద్యశోఽస్తి తస్య ప్రతిమా నాస్తి ॥3॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యో కదాచిద్దేహధారీ న భవతి, యస్య కిఞ్చిదపి పరిమాణం నాస్తి, యస్యాజ్ఞాపాలనమేవ నామస్మరణమస్తి, య ఉపాసితః సన్నుపాసకాననుగృహ్ణాతి, వేదానామనేకస్థలేషు యస్య మహత్త్వం ప్రతిపాద్యతే, యో న మ్రియతే, న విక్రియతే, న క్షీయతే, తస్యైవోపాసనాం సతతం కురుత. యద్యస్మాద్భిన్నస్యోపాసనాం కరిష్యన్తి, తర్హ్యనేన మహతా పాపేన యుక్తాః సన్తో భవన్తో దుఃఖక్లేశై ర్హతా భవిష్యన్తి. ॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యస్య) ఎవనికి (మహత్) పూజనీయమైన గొప్ప (యశః) కీర్తిని గలిగించు ధర్మయుక్త కర్మాచరణయే (నామ) నామస్మరణమో, ఎవడు (హిరణ్యగర్భః) విద్యుత్తు, సూర్యుడు మున్నగు పదార్థముల కాధారమో (ఇతి) ఈవిధముగ (ఏషః) అంతర్యామి యగుటచే ప్రత్యక్షముగా నీతడు (మా మా హింసీత్) నన్ను తాడనమొనర్చకుడు లేక తననుండి నన్ను విముఖునిగా నొనర్చుడు (ఇతి) ఈవిధముగ (ఏషా) ఈ ప్రార్థన లేక ఈ బుద్ధి (యస్మాత్) ఏ కారణమునుండియు (న, జాతః) ఉత్పన్నముగాదు (ఇతి) ఈ ప్రకారముగ (ఏషః) ఈ పరమేశ్వరుడు ఉపాసనీయుడై యున్నాడు. (తస్య) ఆ పరమేశ్వరునికి (ప్రతిమా) ప్రతిమ, పరిమాణము, ఆతనికి సరితూగు సాధనము, ప్రతికృతి, మూర్తి, లేక ఆకృతివంటివి (న, అస్తి) ఏవియునులేవు. ఇది మొదటి పక్షము.॥3॥

రెండవపక్ష మిట్లుగలదు :- (హిరణ్య గర్భః) ఇందు ఇరువదియైదవ అధ్యాయములో ౧౦నుండి ౧౩వ మంత్రములవరకు (ఇతి, ఏషః) ఇట్లు చెప్పబడిన అనువాకము (మా, మా, హింసీత్) (ఇతి) ఇదేవిధముగ (ఏషా) ఈ ఋక్కు పండ్రెండవ అధ్యాయములోని ౧౦౨వ మంత్రమైయున్నది. మరియు (యస్మాన్న జాతః - ఇత్యేష) ఇది ఎనిమిదవ అధ్యాయముయొక్క ౩౬, ౩౭ రెండుమంత్రముల అనువాకము. (యస్య) ఏ పరమేశ్వరునికి (నామ) ప్రసిద్ధమగు (మహత్) మహా (యశః) కీర్తిగలదో (తస్య) ఆతని (ప్రతిమా) ప్రతిబింబము [బొమ్మ] (న,అస్తి) లేదు.ఇది మొదటి పక్షము.॥౩॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు ఎప్పుడును దేహధారిగాడో, ఎవనికి ఏమాత్రమును పరిమాణము, సీమ [హద్దు] కారణము లేదో, ఎవనియాజ్ఞాపాలనమే నామస్మరణమో, ఎవడు ఉపాసించబడి తన ఉపాసకులపై అనుగ్రహముంచునో, వేదములందనేక స్థలములందు ఎవని మహత్త్వము బహుళముగా వర్ణించబడినదో, ఎవడు మరణించడో, వికృతి నొందడో, నష్టముగాడో ఆతని యుపాసనయే నిరంతరము జేయువలయును. ఆతనికి భిన్నముగా ఇతరముల నుపాసించువారు ఇట్టి మహాపాపముతో గూడినవారై దుఃఖములు, క్లేశములను పొందుచు నష్టము నొందుగలరు.॥౩॥

3.There is no image of Him whose glory verily is great. He sustains within Himself all luminous objects like the Sun etc. May He not harm me, this is my prayer. As He is unborn, He deserves our worship.

౧౬౮౪. ఏష ఇత్యస్య స్వయంభు బ్రహ్మ ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నావిషయమే.

౧౬౮౪ ఏషో హ దేవః ప్రదిశోఽను సర్వాః పూర్వో హ జాతః సఽఉఽగర్భే

అన్తః। స ఏవ జాతః స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ జనాస్తిష్ఠతి సర్వతోముఖః ॥౪॥

ప.వి:- ఏషః, హ, దేవః, ప్రదిశ ఇతి ప్ర + దిశః, అను, సర్వాః, పూర్వః, హ, జాతః, సః ఉఽ ఇత్యూఽ, గర్భే, అన్తరిత్యన్తః, సః, ఏవ, జాతః, సః, జనిష్యమాణః, ప్రత్యఙ్, జనాః, తిష్ఠతి, సర్వతోముఖ ఇతి సర్వతః + ముఖః.॥౪॥

పదార్థః :- (ఏషః) పరమాత్మా. అత్ర విభక్తేరలుక్ (హ) ప్రసిద్ధమ్ (దేవః) దివ్యస్వరూపః (ప్రదిశః) (అను) ఆనుకూల్యే (సర్వాః) దిశశ్చ (పూర్వః) ప్రథమః (హ) ప్రసిద్ధమ్ (జాతః) ప్రాకట్యం ప్రాప్తః (సః) (ఉ) ఏవ (గర్భే) అన్తఃకరణే (అన్తః) మధ్యే (సః)

ఏవ (జాతః) ప్రసిద్ధః (సః) (జనిష్యమాణః) ప్రసిద్ధిం ప్రాప్స్యమానః (ప్రత్యఙ్) ప్రతిపదార్థమఞ్చతి ప్రాప్నోతి (జనాః) విద్వాంసః (తిష్ఠతి) వర్తతే (సర్వతోముఖః) సర్వతో ముఖాద్యవయవా యస్య సః. ॥౪॥

అన్వయః :- హే జనాః! ఏషో హ దేవః సర్వాః ప్రదిశోఽనువ్యాప్య స ఉ గర్భేఽన్తః పూర్వో హ జాతః, స ఏవ జాతః, స జనిష్యమాణః, సర్వతోముఖః ప్రత్యఙ్ తిష్ఠతి, స యుష్మాభి రుపాసనీయో వేదితవ్యశ్చ॥౪॥

భావార్థః :-అయం పూర్వోక్త ఈశ్వరో జగదుత్పాద్య ప్రకాశితః సన్ సర్వాసు దిక్షు వ్యాప్యేన్ద్రియాణ్యన్తరేణ సర్వేన్ద్రియకర్మాణి సర్వగతత్వేన కుర్వన్ సర్వప్రాణినాం హృదయే తిష్ఠతి సోఽతీతానాగతేషు కల్పేషు జగదుత్పాదనాయ పూర్వం ప్రకటో భవతి, స ధ్యానశీలేన మనుష్యేణ జ్ఞాతవ్యో నాన్యేనేతి భావః ॥౪॥

పదార్థము :- (జనాః) విద్వాంసులారా! (ఏషః) ఈ (హ) ప్రసిద్ధుడగు పరమేశ్వరుడు (దేవః) ఉత్తమ స్వరూపుడు (సర్వాః) అన్నిదిశలు మరియు (ప్రదిశః) విదిశలలో (అను) అనుకూలత్వముతో వ్యాప్తమైనవాడు (సః, ఉ,) ఆతడే (గర్భే) అంతఃకరణము (అన్తః) లోపల (పూర్వః) ప్రథమ కల్పముయొక్క ఆదియందు (హ) యున్నవాడు (జాతః) ప్రసిద్ధుడైనవాడు (సః, ఏవ) ఆతడే (జాతః) ప్రసిద్ధుడైనవాడు (సః) ఆతడు (జనిష్యమాణః) ఆగామి కల్పములందును ప్రథమమున ప్రసిద్ధిని పొందగలడు (సర్వతోముఖః) అన్నివైపులనుండి ముఖము మున్నగు అవయవములకార్యముగలవాడు, అనగా ముఖము మున్నగు ఇంద్రియముల కార్యములు సర్వత్రమొనర్చువాడు (ప్రత్యఙ్) సకలపదార్థములను పొందువాడు (తిష్ఠతి) అచలుడు, సర్వత్ర స్థిరమైనవాడునై యున్నాడు ఆతడే మనందరకును ఉపాసించుటకు, తెలిసికొనుటకు యోగ్యుడై యున్నాడు.॥౪॥

భావార్థము :- ఈ పూర్వోక్త పరమేశ్వరుడు ప్రపంచము నుత్పన్నమొనర్చి, ప్రకాశితుడై సకల దిశలందు వ్యాపకుడై సర్వత్రవ్యాప్తుడై యుండుటచే ఇంద్రియములు లేకయే సకలేంద్రియముల కార్యములు ఒనరచుచుండును. సర్వప్రాణుల హృదయములందును స్థిరమై యున్నాడు. ఆతడు భూత, భవిష్యత్కాల్పములందు జగదుత్పత్తికన్న మొదటనే ప్రకటితుడై యున్నాడు. ఆతడు ధ్యానశీలురైన వారికి మాత్రమే తెలిసికొనదగినవాడు. కాని ఇతరులకు కాడు.॥౪॥

4. O learned person, this very God pervadeth all regions. He was present in the minds of all in the last cycle of creation; He is present now, and will be present in future cycles. He exists, controlling everything, with His power of facing all directions!.

౧౬౬౫. యస్మాదిత్యస్య స్వయంభు బ్రహ్మ ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, భురిక్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౬౫౫॥ యస్మాజ్జాతం న పురా కిఞ్చనైవ య ఆబభూవ భువనాని విశ్వా ।
ప్రజాపతిః ప్రజయా సꣳరరాణస్త్రీణి జ్యోతీꣳషి సచతే స షోడశీ ॥౫॥

ప.వి:- యస్మాత్, జాతమ్, న, పురా, కిమ్, చన, ఏవ, యః, ఆబభూవేత్యా + బభూవ, భువనాని, విశ్వా, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, ప్రజయా, సꣳరరాణ ఇతి సమ్ + రరాణః, త్రీణి, జ్యోతీꣳషి, సచతే, సః షోడశీ.॥౫॥

పదార్థః :- (యస్మాత్) పరమేశ్వరాత్ (జాతమ్) ఉత్పన్నమ్ (న) నిషేధే (పురా) పురస్తాత్ (కిమ్) (చన) కిఞ్చిదపి (ఏవ) (యః) (ఆ బభూవ) సమన్తాద్భవతి (భువనాని) లోకజాతాని సర్వాఽధికరణాని (విశ్వా) సర్వాణి (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలకోఽధిష్ఠాతా (ప్రజయా) ప్రజాతయా (సమ్) (రరాణః) సమ్యక్ రమమాణః (త్రీణి) విద్యుత్సూర్యచన్ద్రరూపాణి (జ్యోతీంషి) తేజోమయాని ప్రకాశకాని (సచతే) సమవైతి (సః) (షోడశీ) షోడశ కలా యస్మిన్ సన్తి సః.॥౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యస్మాత్ పురా కిఞ్చన న జాతం, యస్సర్వత ఆబభూవ, యస్మిన్ విశ్వా భువనాని వర్తన్తే, స ఏవ షోడశీ ప్రజయా సహ సంరరాణః ప్రజాపతిస్త్రీణి జ్యోతీంషి సచతే.॥౫॥

భావార్థః :- యస్మాదీశ్వరోఽనాదిర్వర్తతే తతస్తస్మాత్పూర్వం కిమపి భవితున్న శక్యమ్. స ఏవ సర్వాసు ప్రజాసు వ్యాప్తో జీవానాం కర్మాణి పశ్యన్ సంస్తదనుకూలఫలం దదన్న్యాయం కరోతి, యేన ప్రాణాదీని షోడశ వస్తూని సృష్టాన్యతః స షోడశీత్యుచ్యతే. ప్రాణః, శ్రద్ధాఽకాశం, వాయురగ్నిర్జలం, పృథివీన్ద్రియం మనోఽన్నం, వీర్యం, తపో, మన్త్రః, కర్మ, లోకాః నామ చ షోడశ కలాః. ప్రశ్నోపనిషది షష్ఠే ప్రశ్నే వర్ణితాః ఏతత్సర్వం షోడశాత్మకం జగత్ పరమాత్మని వర్తతే తేనైవ నిర్మితం పాల్యతే చ.॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యస్మాత్) ఏ పరమేశ్వరునకు (పురా) పూర్వము (కిమ్, చన) ఏదియును (న జాతమ్) ఉత్పన్నము కానప్పుడును (యః) ఎవడన్ని దిశలందు (ఆబభూవ) చక్కగా వర్తమానుడైయున్నాడో, ఎవనియందు (విశ్వా) సకల (భువనాని) పదార్థముల కాధారములగు సకలలోకములు వెలయుచున్నవియో (సః, ఏవ) ఆతడే (షోడశీ) పదహారు కళలుగల (ప్రజయా) ప్రజలతో గూడ (సమ్,

రరాణః) చక్కగా రమణ మొనర్చుచు (ప్రజాపతిః) ప్రజారక్షకుడు, అధిష్ఠాతయునై (త్రీణి) మూడు (జ్యోతీంషి) తేజోమయ సూర్యచంద్ర విద్యుద్రూప ప్రకాశ జ్యోతులను (సచతే) సంయుక్తపరచును. ॥౫॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరు డనాది యగు కారణమున ఆతనికన్న పూర్వమెద్దియును ఉండజాలదు. ఆతడే సర్వప్రజలందు వ్యాప్తమై జీవులకర్మలను జూచుచు వానికి తగిన ఫలములు నిచ్చుచు న్యాయము గలిగించుచుండును. ప్రాణము మున్నగు పదునారు (షోడశ) వస్తువులను రచించుటచే నాతడు ''షోడశీ'' యని పించుకొనును. ఆ షోడశ వస్తువులివి. ॥౫॥

''ప్రాణము, శ్రద్ధ, ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము, పృథివి, ఇంద్రియములు, మనస్సు, అన్నము, వీర్యము, తపము, మంత్రము, కర్మ, లోకము, నామము'' అనునవి. ఈ షోడశ కళలు ప్రశ్నోపనిషత్తునందును గలవు. ఈ సమస్త షోడశ వస్తురూప జగత్తంతయు పరమాత్మయందు గలదు. ఆతడే దానిని నిర్మించినాడు. మరియు నాతడే పాలించుచున్నాడు. ॥౫॥

5. Before Whom, naught whatever sprang to being; Who with His presence aids all creatures. God, the Guardian of His subjects, rejoicing in His offspring, maintains the three great Lustres. He is Shodashi.

౧౬౹౬. యేనేత్యస్య స్వయంభు బ్రహ్మ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౬౹౬ యేన ద్యౌరుగ్రా పృథివీ చ దృఢా యేన స్వః స్తభితం యేన నాకః ।

యో అన్తరిక్షే రజసో విమానః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥౬॥

ప.వి:- యేన, ద్యౌః, ఉగ్రా, పృథివీ, చ, దృఢా, యేన, స్వరితి స్వః, స్తభితమ్, యేన, నాకః, యః, అన్తరిక్షే, రజసః, విమాన ఇతి వి + మానః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ ॥౬॥

పదార్థః :-(యేన) జగదీశ్వరేణ (ద్యౌః) సూర్యాదిప్రకాశవాన్ పదార్థః (ఉగ్రా) తీవ్రతేజస్కా (పృథివీ) భూమిః (చ) (దృఢా) దృఢీకృతా (యేన) (స్వః) సుఖమ్ (స్తభితమ్) ధృతమ్ (యేన) (నాకః) అవిద్యమానదుఃఖో మోక్షః (యః) (అన్తరిక్షే) మధ్యవర్త్యాకాశే (రజసః) లోకసమూహస్య. లోకారజాంస్యుచ్యన్త ఇతి నిరుక్తమ్. (విమానః) వివిధం మానం యస్మిన్ సః (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ (దేవాయ) స్వప్రకాశాయ సకలసుఖదాత్రే (హవిషా) ప్రేమభక్తిభావేన (విధేమ) పరిచరేమ ప్రాప్నుయామ వా. ॥౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యేనోగ్రా ద్యౌః పృథివీ చ దృఢా, యేన స్వః స్తభితం, యేన నాకః స్తభితో యోఽన్తరిక్షే వర్తమానస్య రజసో విమానోఽస్తి, తస్మై కస్మై దేవాయ వయం హవిషా విధేమైవం యూయమప్యేనం సేవధ్వమ్.॥౬॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యః సకలస్య జగతో ధర్తా సర్వసుఖప్రదాతా మోక్షసాధక ఆకాశ ఇవ వ్యాప్తః పరమేశ్వరోఽస్తి, తస్యైవ భక్తిం కురుత ॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యేన) ఏ జగదీశ్వరుడు (ఉగ్రా) తీవ్ర తేజోమయ (ద్యౌః) ప్రకాశయుక్తమగు సూర్యుడు మున్నగు పదార్థములను (చ) మరియు (పృథివీ) భూమిని (దృఢా) దృఢపరచినాడో (యేన) ఎవడు (స్వః) సుఖమును (స్తభితమ్) ధారణమొనర్చినాడో (యేన) ఎవడు (నాకః) సర్వదుఃఖరహితమగు మోక్షధారణమొనర్చినాడో (యః) ఎవడు (అన్తరిక్షే) అంతరిక్షమను ఆకాశమునందు నున్నాడో, (రజసః) లోకసమూహములను (విమానః) అనేకవిధములుగ రక్షించుచుండునో, అట్టి (కస్మై) సుఖస్వరూపుడు (దేవాయ) స్వయంప్రకాశకుడు, సకల సుఖదాతయునగు ఈశ్వరునికై మేము (హవిషా) ప్రేమ, భక్తులతో (విధేమ) సేవకులము లేక ప్రాప్తులము అగుదుముగాక! ఇట్లే అందరును ఆతనినే సేవించవలెను.॥౬॥

భావార్థము :- హే మానవులారా! సకలజగత్తును ధారణమొనర్చువాడు, సకలసుఖములనిచ్చువాడు, ముక్తి ధాముడు, ఆకాశమువలె వ్యాపకుడు నగు ఏ పరమేశ్వరుడు గలడో మన మాతని భక్తినే సలుప వలయును.॥౬॥

6. May we realise with love and devotion, God, the Embodiment of happiness; Who has made the heavens strong, and the beautiful Earth firm, is full of pleasure, and being free from all miseries is all Bliss is the Maker of all worlds in the space.

౧౬౮౭. యం క్రన్దసీత్యస్య స్వయం బ్రహ్మ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా; స్వరాడతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౬౮౭ యం క్రన్దసీఽఅవసా తస్తభానేఽఅభ్యైక్షేతాం మనసా రేజమానే ।

యత్రాధి సూరఽఉదితో విభాతి కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ।

ఆపో హ యద్ బృహతీర్యశ్చిదాపః ॥౭॥

ప.వి:- యమ్, క్రన్దసీఽఇతి క్రన్దసీ, అవసా, తస్తభానే ఇతి తస్త + భానే, అభి, ఐక్షేతామ్, మనసా, రేజమానేఽఇతి రేజమానే, యత్ర, అధి, సూరః, ఉదిత ఇత్యుత్ + ఇత, విభాతీతి

వి + భాతి, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ, ఆపః, హ, యత్, బృహతీః, యః, చిత్, ఆపః.॥౭॥

పదార్థః :- (యమ్) (క్రన్దసీ) గుణైః ప్రశంసనీయే (అవసా) రక్షణాదినా (తస్తభానే) ధారికే (అభి) ఆభిముఖ్యే (ఐక్షేతామ్) ఈక్షేతాం పశ్యతః (మనసా) విజ్ఞానేన (రేజమానే) చలన్త్యౌ భ్రమన్త్యౌ (యత్ర) యస్మిన్ (అధి) ఉపరి (సూరః) సూర్యః (ఉదితః) ఉదయం ప్రాప్తః (విభాతి) విశేషేణ ప్రకాశయన్ ప్రకాశయితా భవతి (కస్మై) సుఖసాధకాయ (దేవాయ) శుద్ధస్వరూపాయ (హవిషా) ఆదాతవ్యేన యోగాభ్యాసేన (విధేమ) (ఆపః) వ్యాప్తాః (హ) కిల (యత్) యాః (బృహతీః) మహత్యః (యః) (చిత్) అపి (ఆపః) ఆకాశః.॥౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యం పరమాత్మానం ప్రాప్తే తస్తభానే రేజమానే క్రన్దసీ ద్యావాపృథివ్యా వవసా సర్వం ధరతో యత్ర సూరోఽధ్యుదితో, యద్ యా బృహతీరాపో హ యశ్చిదాపః సన్తి తాశ్చిదపి విభాతి, తం తౌ చాఽధ్యాపకోపదేశకౌ మనసా అభ్యైక్షేతాం, తస్మై కస్మై దేవాయ హవిషా వయం విధేమైనం యూయమపి భజత.॥౭॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యత్ర సర్వాభివ్యాపకేశ్వరే సూర్యపృథివ్యాదయో లోకా భ్రమన్తః సన్తో దృశ్యన్తే యేన ప్రాణ ఆకాశోఽపి వ్యాప్తస్తం స్వాత్మస్థం యూయముపాసీధ్వమ్.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యమ్) ఏ పరమేశ్వరుని ప్రాప్తించునవి అనగా ఆతని అధికారమున నుండునట్టి నీ (తస్తభానే) సమస్తమును ధారణమొనర్చునట్టి (రేజమానే) చలాయమానములగు (క్రన్దసీ) స్వంతగుణములచే ప్రశంసించదగిన సూర్యచంద్ర పృథివీలోకములను (అవసా) రక్షణాదులతో సర్వమును ధారణమొనర్చుచున్నవి (యత్ర) ఏ యీశ్వరునందు (సూరః) సూర్యలోకము (అక్షి, ఉదితః) చక్కగా ఉదయమును పొందుచున్నదో (యత్) ఏది (బృహతీః) మహత్తరమగు (ఆపః) వ్యాప్తమగు ఏ జలముకలదో (హ,యః) నిశ్చితముగ ఏ (చిత్) కూడ (ఆపః) ఆకాశమున్నదో దానినికూడ (విభాతి) విశేషముగ ప్రకాశితమొనర్చుచు ప్రకాశకుడగుచున్నాడో, అట్టి పరమేశ్వరుని అధ్యాపకోపదేశకులు (మనసా) విజ్ఞానముద్వారా (అభి, ఐక్షే, తామ్) అభిముఖులై చూచుచుందురు. అట్టి (కస్మై) సుఖదాతయు (దేవాయ) శుద్ధస్వరూపుడునగు పరమేశ్వరునికై (హవిషా) పొందదగిన యోగాభ్యాసముద్వారా మేము (విధేమ) సేవించువారమగుదుముగాక! ఇదేవిధముగ మీరును ఆతనిని సేవించి సుఖించుడు.॥౭॥

భావార్థము :- మానవులారా! అన్నివైపులనుండి ప్రకాశకుడగు పరమేశ్వరునియందు సూర్యుడు, పృథివి మున్నగు లోకముల భ్రమణమొనర్చుచు గాన్పించునో ఎవడు ప్రాణము మరియు ఆకాశమునుకూడ

వ్యాపించియున్నాడో, అట్టి మనయాత్మలందే స్థితుడైయున్న పరమేశ్వరుని మీరు ఉపాసించుడు.॥౭॥

7. Whom, the Sun and Earth, the supporters of all, moving in their orbits, worthy of praise for their virtues, affording shelter to humanity, do acknowledge; in Whom the Sun shines in full; Who shines after manifesting great waters and vast space; Whom the teacher and preacher visualise through intellect; may we through concentration realise Him, who is full of lustre and happiness.

౧౬౮౮. వేన ఇత్యస్య స్వయమ్భు బ్రహ్మ ఋషిః; పరమాత్మా దేవతా; నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౬౮౮ వేనస్తత్పశ్యన్నిహితం గుహా సద్యత్ర విశ్వం భవత్యేకనీడమ్ ।

తస్మిన్నిదꣳ సం చ వి చైతి సర్వꣳ స ఓతః ప్రోతశ్చ విభూః ప్రజాసు ॥౮॥

ప.వి:- వేనః, తత్, పశ్యత్, నిహితమితి ని + హితమ్, గుహా, సత్, యత్ర, విశ్వమ్, భవతి, ఏకనీడమిత్యేక + నీడమ్, తస్మిన్, ఇదమ్, సమ్, చ, వి, చ, ఏతి, సర్వమ్, సః, ఓత ఇత్యా + ఉతః, ప్రోత ఇతి ప్ర + ఉతః, చ, విభూరితి వి + భూః, ప్రజాస్వితి ప్ర + జాసు.॥౮॥

పదార్థః :- (వేనః) పణ్డితో విద్వాన్ (తత్) చేతనబ్రహ్మ (పశ్యత్) పశ్యతి. (నిహితమ్) స్థితమ్ (గుహా) గుహాయాం బుద్ధౌ గుప్తే కారణే వా (సత్) నిత్యమ్ (యత్ర) యస్మిన్ (విశ్వమ్) సర్వం జగత్ (భవతి) (ఏకనీడమ్) ఏకస్థానమ్ (తస్మిన్) (ఇదమ్) జగత్ (సమ్) (చ) (వి) (చ) (ఏతి) (సర్వమ్) (సః) (ఓతః) ఊర్ధ్వతన్తుః పట ఇవ (ప్రోతః) తిర్యక్తన్తుషు పట ఇవ (చ) (విభూః) వ్యాపకః (ప్రజాసు) ప్రకృతిజీవాదిషు ॥౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యత్ర విశ్వమేకనీడం భవతి, తద్గుహా నిహితమ్ సద్ వేనః పశ్యత్. తస్మిన్నిదం సర్వం సమేతి చ వ్యేతి చ, స విభూః ప్రజాస్వోతః ప్రోతశ్చ, స ఏవ సర్వైరుపాసనీయోఽస్తి ॥౮॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! విద్వానేవ యం బుద్ధిబలేన జానాతి యః సర్వేషామాకాశాదీనాం పదార్థానా మధికరణ మస్తి యత్ర సంహారకాలే సర్వం జగల్లీయతే, సర్గకాలే చ యతో నిస్సరతి, యేన వ్యాప్తేన వినా కిఞ్చిదపి వస్తున వర్తతే, తం విహాయాఽన్యం కఞ్చిదప్యుపాస్యమీశ్వరం మా విజానన్తు ॥౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్ర) ఎవనియందు (విశ్వమ్) జగత్తంతయును (ఏకనీడమ్) ఒకే ఆశ్రమము గలదియైనది (భవతి) అగునో (తత్) అట్టి (గుహా) బుద్ధి, లేక గుప్తకారణమునందు (నిహితమ్) స్థితమైయున్నది (సత్) నిత్యచేతనుడగు బ్రహ్మను (వేనః) పండితుడగు విద్వాంసుడు (పశ్యత్) జ్ఞానదృష్టితో జూచును (తస్మిన్) ఆతనియందు (ఇదమ్) ఈ (సర్వమ్) సర్వజగత్తు (సమ్.ఏతి) ప్రళయకాలమున లీనమగును (చ) మరియు ఉత్పత్తి సమయమున (వి) వేరుగా స్థూలరూపము (చ) కూడ అగును (సః) ఆతడు (విభూః) అనేక రూపములందువ్యాప్తుడై (ప్రజాసు) ప్రజలయందు (ఓతః) పడుగునందలి పోగులవలె (చ) మరియు (ప్రోతః) పేకయందలి పోగులవలె, వస్త్రమునందలి పడుగుపేకలవలె ఓతప్రోత మగుచున్నాడు. ఆతడే అందరకు ఉపాసనీయుడని తెలిసికొనుడు.॥౮॥

భావార్థము :- మానవులారా! విద్వాంసులుమాత్రమే ఎవనిని బుద్ధిబలముచే నెరుగుదురో ఎవడు ఆకాశము మున్నగు పదార్థములకు ఆధారమో, ప్రళయకాలమున సర్వజగమెవనియందు లీనమై, ఉత్పత్తికాలమున ఎవనినుండి వెలువడుచున్నదో, సర్వవ్యాపకుడగు ఈశ్వరుడు లేక ఏ వస్తువునుండదో, ఆతనిని వదలి ఏ యితరులను ఉపాసనీయ ఈశ్వరుడుగా నెంచకుడు.॥౮॥

8. The sage beholdeth the eternal conscious God hidden in the inmost recesses of the heart; in Whom this world hath found a solitary abode. In Him is this universe dissolved and then created. He is ubiquitious, and pervades souls and matter like warp and woof.

౧౬౮౯. ప్ర తదిత్యస్య స్వయమ్భు బ్రహ్మ ఋషిః; విద్వాన్ దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౧౬౮౯ ప్ర తద్వోచేదమృతం ను విద్వాన్ గన్ధర్వో ధామ విభృతం గుహా సత్।
త్రీణి పదాని నిహితా గుహాస్య యస్తాని వేద స పితుః పితాసత్॥౯॥

ప.వి:- ప్ర, తత్, వోచేత్, అమృతమ్, ను, విద్వాన్, గన్ధర్వః ధామ, విభృతమితి వి + భృతమ్, గుహా, సత్, త్రీణి, పదాని, నిహితేతి ని + హితా, గుహా, అస్య, యః, తాని, వేద, సః, పితుః, పితా, అసత్.॥౯॥

పదార్థః :- ((ప్ర) (తత్) చేతనం బ్రహ్మ (వోచేత్) గుణకర్మస్వభావత ఉపదిశేత్ (అమృతమ్) నాశరహితమ్ (ను) సద్యః (విద్వాన్) పణ్డితః (గన్ధర్వః) యో గాం వేదవాచం

ధరతి సః (ధామ) ముక్తిసుఖస్య స్థానమ్ (విభృతమ్) విశేషేణ ధృతమ్ (గుహా) బుద్ధౌ (సత్) నిత్యమ్ (త్రీణి) ఉత్పత్తిస్థితిప్రలయాః కాలా వా (పదాని) జ్ఞాతుమర్హాణి (నిహితా) నిహితాని (గుహా) బుద్ధౌ (అస్య) అవినాశినః (యః) (తాని) (వేద) జానాతి (సః) (పితుః) జనకస్యేశ్వరస్య వా (పితా) జ్ఞానప్రదానేనాస్తికత్వేన వా రక్షకః ఇతి (అసత్) భవేత్.।౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యో గన్ధర్వో విద్వాన్ గుహా విభృతమమృతం ధామ తత్ సన్ను ప్రవోచేత్ యాన్యస్య గుహా నిహితాని పదాని త్రీణి సన్తి, తాని చ వేద, స పితుః పితాఽసత్.।౯॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! య ఈశ్వరస్య ముక్తిసాధకం బుద్ధిస్థం స్వరూపముపదిశే యుర్యథార్థతయా పదార్థానాం పరమాత్మనశ్చ గుణకర్మస్వభావాన్ విజానీయుస్తే వయోవృద్ధానాం పితౄణామపి పితరో భవితుం యోగ్యాః సన్తీతి విజానీత ।౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఎవడు (గన్ధర్వః) వేదవాణిని ధారణమొనర్చువాడు (విద్వాన్) పండితుడు (గుహా) బుద్ధిని (విభృతమ్) విశేషముగ ధారణమొనర్చిన (అమృతమ్) నాశరహితము (ధామ) ముక్తిస్థానము (తత్) అట్టి (సత్) నిత్యచేతనబ్రహ్మ (ను) శీఘ్రముగ (ప్ర,వోచేత్) గుణకర్మస్వభావముల సహితముగ ఉపదేశించునో మరియు నెవడు (అస్య) ఈ యవినాశి బ్రహ్మయొక్క (గుహా) జ్ఞానమునందు (నిహితా) స్థితమైన (పదాని) తెలిసికొనదగిన (త్రీణి) మూడు [ఉత్పత్తి, స్థితి, ప్రళయములు లేక భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలములు] గలవో (తాని) వానిని ఎవడు (వేద) ఎరుగునో (సః) ఆతడు (పితుః) తన తండ్రి లేక సర్వరక్షకుడగు పరమేశ్వరుని (పితా) జ్ఞానమునిచ్చు లేక ఆస్తికత్వమును రక్షించువారు (అసత్) అగుచున్నాడు. ।౯॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఏ విద్వాంసులు ఈశ్వరునియొక్క ముక్తిసాధకమును బుద్ధియొక్క స్వరూపమును ఉపదేశించెదరో, శ్రేష్ఠ పదార్థములను మరియు పరమేశ్వరుని గుణకర్మస్వభావములను తెలిసికొందురో, వారు వయస్సునందును పెద్దవారగు పితరులు మున్నగువారనిపించుకొనుటకును రక్షణకును యోగ్యులగుదురని ఎంచవలయును.।౯॥

9. May the learned person, who knows the Vedas, soon expatiate upon the Eternal and Conscious God, the Imperishable abode of salvation, and hidden in intellect. There are three steps ro know the eternal God, placed in comprehension. He who knows them becomes the watchman of God through theism.

౧౬౫౦.స న ఇత్యస్య స్వయంభు బ్రహ్మ ఋషిః,పరమాత్మా దేవతా,నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౧౦ స నో బన్ధుర్జనితా స విధాతా ధామాని వేద భువనాని విశ్వా।

యత్ర దేవా ఉఅమృతమానశానాస్తృతీయే ధామన్నధ్యైరయన్త ॥౧౦॥

ప.వి:-సః, నః, బన్ధుః, జనితా, సః, విధాతేతి వి + ధాతా, ధామాని, వేద, భువనాని, విశ్వా, యత్ర, దేవాః, అమృతమ్, ఆనశానాః, తృతీయే,ధామన్, అధ్యైరయన్తేత్యధి + ఐరయన్త.॥౧౦॥

పదార్థః :-(సః) (నః) అస్మాకమ్ (బన్ధుః) భ్రాతేవ మాన్యః సహాయః (జనితా) జనయితా. అత్ర జనితా మన్త్ర ఇతి అ. ౬.౪.౫౩ ణిలోపః (సః) (విధాతా) సర్వేషాం పదార్థానాం కర్మఫలానాం చ విధానకర్తా (ధామాని) జన్మస్థాననామాని (వేద) జానాతి (భువనాని) లోకలోకాన్తరాణి (విశ్వా) సర్వాణి (యత్ర) యస్మిన్ జగదీశ్వరే (దేవాః) విద్వాంసః (అమృతమ్) మోక్షసుఖమ్ (ఆనశానాః) ప్రాప్నువన్తః (తృతీయే) జీవప్రకృతిభ్యాం విలక్షణే (ధామన్) ధామన్యాధారభూతే (అధ్యైరయన్త) సర్వత్ర స్వేచ్ఛయా విచరన్తి. ॥౧౦॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యత్ర తృతీయే ధామన్నమృతమానశానా దేవా అధ్యైరయన్త, యో విశ్వా భువనాని ధామాని చ వేద, స నో బన్ధుర్జనితా, స విధాతా ఽస్తీతి నిశ్చినుత ॥౧౦॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యస్మిఞ్ఛుద్ధస్వరూపే పరమాత్మని యోగినో విద్వాంసో ముక్తిసుఖం ప్రాప్య మోదన్తే స ఏవ సర్వజ్ఞః సర్వోత్పాదకః సర్వదా సహాయకారీ చ మన్తవ్యో నేతర ఇతి.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్ర) ఎవడు (తృతీయే) జీవుడు మరియు ప్రకృతులకు విలక్షణమై (ధామన్) ఆధారరూప జగదీశ్వరుని యందు (అమృతమ్) మోక్ష సుఖమును (ఆనశానాః) పొందుచున్నవాడై (దేవాః) విద్వాంసుడునై (అధ్యైరయన్త) సర్వత్ర స్వేచ్ఛగ విహరించుచుండునో, ఎవడు (విశ్వా) సకల (భువనాని) లోక లోకాంతరముల మరియు (ధామాని) జన్మ, స్థాన, నామములను (వేద) ఎరుగునో (సః) ఆ పరమాత్మ (నః) మాకు (బన్ధుః) సహోదరునివంటి మాన్య సహాయకుడు (జనితా) ఉత్పన్నమొనర్చువాడు (సః) ఆతడే (విధాతా) సకల పదార్థముల మరియు కర్మఫలముల విధానమొనర్చువాడని మీరు నిశ్చయముగ నెరుగుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఏ పరమాత్మయందు యోగులు, విద్వాంసులు ముక్తిసుఖమును పొంది ఆనందము ననుభవించెదరో ఆతనినే సర్వజ్ఞుడు, సర్వోత్పాదకుడు, సర్వదా సహాయకారియని ఎంచవలయును. ఇతరుల విశ్వసించరాదు.॥౧౦॥

He is our Brother, our Father and Begetter. He knows all beings and all worlds. In Him, the third high stage, the learned obtaining the bliss of salvation, move at will.

౧౬౧.పరీత్యేత్యస్య స్వయంభు బ్రహ్మ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా,నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః సర్వః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౬౧ పరీత్య భూతాని పరీత్య లోకాన్ పరీత్య సర్వాః ప్రదిశో దిశశ్చ ।

ఉపస్థాయ ప్రథమజామృతస్యాత్మనాఽత్మానమభి సం వివేశ ॥౧౧॥

ప.వి:- పరీత్యేతి పరి + ఇత్య, భూతాని, పరీత్యేతి పరి + ఇత్య, లోకాన్, పరీత్యేతి పరి + ఇత్య, సర్వాః, ప్రదిశ ఇతి ప్ర + దిశః, దిశః, చ, ఉపస్థాయేత్యుప + స్థాయ, ప్రథమజామితి ప్రథమ + జామ్, ఋతస్య, ఆత్మనా, ఆత్మానమ్; అభి, సమ్, వివేశ ॥౧౧॥

పదార్థః :- (పరీత్య) పరితః సర్వతోఽభివ్యాప్య (భూతాని) (పరీత్య) (లోకాన్) ద్రష్టవ్యాన్ పృథివీసూర్యాదీన్ (పరీత్య) (సర్వాః) (ప్రదిశః) ఆగ్నేయాద్యా ఉపదిశః (దిశః) పూర్వాద్యాః (చ) అధః ఉపరి చ (ఉపస్థాయ) పరిత్వా సంసేవ్య వా (ప్రథమజామ్) ప్రథమోత్పన్నాం వేదచతుష్టయీమ్ (ఋతస్య) సత్యస్య (ఆత్మనా) స్వస్వరూపేణాన్తః కరణేన చ (ఆత్మానమ్) స్వరూపమధిష్ఠానం వా (అభి) ఆభిముఖ్యే (సమ్) సమ్యక్ (వివేశ) ప్రవిశతి.॥౧౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ ! త్వం యో భూతాని పరీత్య లోకాన్ పరీత్య సర్వాః ప్రదిశో దిశశ్చ పరీత్య ఋతస్యాత్మానమభిసంవివేశ ప్రథమజాముపస్థాయాత్మనా తం ప్రాప్నుహి.॥౧౧॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యూయం ధర్మాచరణవేదయోగాభ్యాససత్సఙ్గాదిభిః కర్మభిః శరీరపుష్టి మాత్మాన్తఃకరణశుద్ధిం చ సంపాద్య సర్వత్రాభివ్యాప్తం పరమాత్మానం లబ్ధ్వా సుఖినో భవత.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎవడు (భూతాని) సర్వప్రాణులందు (పరీత్య) అన్నివైపులనుండి వ్యాపకుడై (లోకాన్) పృథివి, సూర్యుడు మున్నగు లోకములయందు (పరీత్య) అన్నిదిశలనుండి వ్యాప్తుడై (చ) మరియు పైన, క్రింద (సర్వాః) సకల (ప్రదిశః) ఆగ్నేయము మున్నగు ఉపదిశలు, మరియు (దిశః) తూర్పుమున్నగు దిశలందును (పరీత్య) అన్నివైపులనుండి వ్యాపకుడై (ఋతస్య) సత్యముయొక్క

(ఆత్మానమ్) స్వరూపము లేక అధిష్ఠానమునందు (అభి, సమ్, వివేశ) సమ్ముఖమునుండియే చక్కగా ప్రవేశించుచుండునో (ప్రథమజామ్) మొదటి కల్పాదియందు ఉత్పన్నమైన చతుర్వేదరూప జ్ఞానమును (ఉపస్థాయ) చదివి లేక చక్కగా సేవించి (ఆత్మనా) నీ శుద్ధస్వరూపమును అంతఃకరణముద్వారా ప్రాప్తించుకొనుము.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ధర్మాచరణము, వేదముయొక్క యోగముయొక్క అభ్యాసము మరియు సత్సంగము మున్నగు కర్మలచే శారీరక పుష్టి, ఆత్మ మరియు అంతఃకరణముల శుద్ధిని సాధించి సర్వత్ర అభివ్యాప్తమైయున్న పరమాత్మను ప్రాప్తించుకొని సుఖవంతులగుడు.॥౧౧॥

God manifests Himself pervading the five elements, all the worlds and all the Quarters and Mid-quarters. The learned person having studied the four Vedas created in the beginning, unites himself with God, the Embodiment of Truth.

౧౬౭౨.పరీత్యస్య స్వయమ్భు బ్రహ్మ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా,నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౬౭౨ పరి ద్యావాపృథివీ సద్యఽఇత్వా పరి లోకాన్ పరి దిశః పరి స్వః।
ఋతస్య తన్తుం వితతం విచృత్య తదపశ్యత్తదభవత్తదాసీత్ ॥౧౨॥

ప.వి:- పరి, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాఽపృథివీ, సద్యః, ఇత్వా, పరి, లోకాన్, పరి, దిశః, పరి, స్వరితి స్వః, ఋతస్య, తన్తుమ్, వితతమితి వి + తతమ్, విచృత్యేతి వి + చృత్య, తత్, అపశ్యత్, తత్, అభవత్, తత్, ఆసీత్.॥౧౨॥

పదార్థః :- (పరి) సర్వతః (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ (సద్యః) శీఘ్రమ్ (ఇత్వా) ప్రాప్య (పరి) సర్వతః (లోకాన్) ద్రష్టవ్యాన్ సృష్టిస్థాన్ భూగోలాన్ (పరి) (దిశః) పూర్వాద్యాః (పరి) (స్వః) సుఖమ్ (ఋతస్య) సత్యస్య (తన్తుమ్) కారణమ్ (వితతమ్) విస్తృతమ్ (విచృత్య) వివిధతయా గ్రన్థిత్వా బధ్వా (తత్) (అపశ్యత్) పశ్యతి (తత్) (అభవత్) భవతి (తత్) (ఆసీత్) అస్తి ॥౧౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా ! యః పరమేశ్వరో ద్యావాపృథివీ సద్య ఇత్వా పర్యపశ్యద్యో లోకాన్ సద్య ఇత్వా పర్యభవత్ యో దిశః సద్య ఇత్వా పర్యాసీద్యః స్వః సద్య ఇత్వా పర్యపశ్యద్య

ఋతస్య వితతం తన్తుం విచృత్య తత్సుఖమపశ్యద్యేన తత్సుఖమభవద్యతస్తద్విజ్ఞానమాసీత్తం యథావద్విజ్ఞాయోపాసీరన్ ॥౧౨॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః పరమేశ్వరమేవ భజన్తి, తన్నిర్మితాం సృష్టిం సుఖాయోపయుఞ్జతే, త ఐహికం పారమార్థికం విద్యాజన్యం సుఖం చ సద్యః ప్రాప్య సతతమానన్దన్తి ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు మరియు భూమిని (సద్యః) వెంటనే (ఇత్వా) పొంది (పరి, అపశ్యత్) అన్నివైపులనుండి చూచుచున్నాడో, ఎవడు (లోకాన్) చూడదగినట్టి సృష్టియందలి భూగోళములను శీఘ్రముగ వ్యాపించి (పరి,అభవత్) అన్నివైపులనుండి ప్రకటముగుచున్నాడో, ఎవడు (దిశః) తూర్పు మున్నగు దిశలను శీఘ్రముగ వ్యాపించి (పరి, ఆసీత్) అన్నివైపుల విద్యమానుడై యున్నాడో, ఎవడు (స్వః) సుఖములకు ఆకరమై (పరి) అన్నివైపులనుండి చూచుచున్నాడో, ఎవడు (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (వితతమ్) విస్తృత (తన్తుమ్) కారణములను (విచృత్య) అనేక విధములుగ బంధించి (తత్) ఆ సుఖమును జూచుచుండునో, ఎవనినుండి (తత్) ఆ సుఖముకలిగెనో, ఎవనిచే (తత్) ఆ విజ్ఞానము కలిగినదో ఆతనిని యథావతుగ దెలిసికొని ఉపాసనమొనర్చుడు.॥౧౨॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు పరమేశ్వరునే యుపాసించుచు, ఆతడు రచించిన సృష్టిని సుఖముకొరకు ఉపయోగించుకొందురో, వారి ఇహలోక పరలోకములు రెండును మరియు విద్యద్వారా సంప్రాప్తమైన సుఖములను శీఘ్రముగా పొంది నిరంతరము ఆనందము ననుభవించుచుందురు. ॥౧౨॥

12. God fully pervading the Heaven and Earth, the worlds, the Quarters, the eternal bliss; controlling the lengthened thread of Matter, views it, masters it, was its master and will remain so.

౧౬౯౩. సదసస్పతిమిత్యస్య మేధాకామ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౬౯౩ సదసస్పతిమద్భుతం ప్రియమిన్ద్రస్య కామ్యమ్ ।

సనిం మేధామయాసిషగ్గ్స్వాహా ॥౧౩॥

ప.వి:– సదసః, పతిమ్, అద్భుతమ్, ప్రియమ్, ఇన్ద్రస్య, కామ్యమ్, సనిమ్, మేధామ్, అయాసిషమ్ స్వాహా.॥౧౩॥

పదార్థః :-(సదసః) సభాయా జ్ఞానస్య న్యాయస్య దణ్డస్య వా (పతిమ్) పాలకం స్వామినమ్ (అద్భుతమ్) ఆశ్చర్యగుణకర్మస్వభావమ్ (ప్రియమ్) ప్రీతివిషయం ప్రసన్నకరం

ప్రసన్నం వా (ఇన్ద్రస్య) ఇన్ద్రియాణాం స్వామినో జీవస్య (కామ్యమ్) కమనీయమ్ (సనిమ్) సనన్తి సంవిభజన్తి సత్యాఽసత్యే యయా తామ్ (మేధామ్) సజ్ఞతాం ప్రజ్ఞామ్ (అయాసిషమ్) ప్రాప్నుయామ్ (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా వాచా వా ॥౧౩॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! అహం స్వాహా యం సదసస్పతిమద్భుతమిన్ద్రస్య కామ్యం ప్రియం పరమాత్మాన ముపాస్య సంసేవ్య చ సనిం మేధామయాసిషం తం పరిచర్యైతాం యూయమపి ప్రాప్నుత. ॥౧౩॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! సర్వశక్తిమన్తం పరమాత్మానం సేవన్తే, తే సర్వాః విద్యాః ప్రాప్య శుద్ధయా ప్రజ్ఞయా సర్వాణి సుఖాని లభన్తే.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నేను (స్వాహా) సత్యక్రియ లేక వాణిద్వారా ఎట్టి (సదసః) సభా, జ్ఞానము, న్యాయము, దండనమునకు (పతిమ్) రక్షకుడను. (అద్భుతమ్) ఆశ్చర్యమగు గుణకర్మస్వభావములు గలవాడను (ఇన్ద్రస్య) ఇన్ద్రియములకు నాయకుడగు జీవుని (కామ్యమ్) కమనీయమగు (ప్రియమ్) ప్రీతివిషయమున ప్రసన్నపరచువాడు లేక ప్రసన్నరూపుడగు పరమాత్మ ఉపాసన లేక సేవల నొనర్చి (సనిమ్) సత్యాసత్యములను చక్కగా విభాజన మొనర్చు నా (మేధామ్) ఉత్తమ బుద్ధిని (అయాసిషమ్) ప్రాప్తించుకొనుచున్నానో మీరును అట్టి పరమేశ్వరుని సేవించి ఈ బుద్ధిని పొందుడు. ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఏ మానవులు పరమాత్మను సేవించెదరో వారు సమస్త విద్యలను పొంది శుద్ధమగు బుద్ధిద్వారా సుఖప్రాప్తిని పొందగలరు. ॥౧౩॥

Having worshipped with - truthful action and speech, God Wondrous, the lovely Friend of soul, may I acquire wisdom which discriminates between truth and untruth.

౧౬౯౪. యామిత్యస్య మేధాకామ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

మానుష్యైరీశ్వరాద్ బుద్ధిర్యాచనీయేత్యాహ. మానవు లీశ్వరునినుండి బుద్ధిని యాచించవలయును.

౧౬౯౪ యాం మేధాం దేవగణాః పితరశ్చోపాసతే ।

తయా మామద్య మేధయాగ్నే మేధావినం కురు స్వాహా ॥౧౪॥

ప.వి:- యామ్, మేధామ్, దేవగణా ఇతి దేవ + గణాః, పితరః, చ, ఉపాసత ఇత్యుప + ఆసతే, తయా, మామ్, అద్య, మేధయా, అగ్నే, మేధావినమ్, కురు, స్వాహా.॥౧౪॥

పదార్థః :- (యామ్) (మేధామ్) ప్రజ్ఞాం ధనం వా. మేధేతి ధననా...నిఘం. ౨.౧౦. (దేవగణాః) దేవానాం విదుషాం సమూహాః (పితరః) పాలయితారో విజ్ఞానివః (చ) (ఉపాసతే) ప్రాప్య సేవన్తే (తయా) (మామ్) (అద్య) (మేధయా) (అగ్నే) స్వప్రకాశత్వేన విద్యావిజ్ఞాపక! (మేధావినమ్) ప్రశస్తా మేధా విద్యతే యస్య తమ్ (కురు) (స్వాహా) సత్యయా వాచా.॥౧౪॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! విద్వన్నధ్యాపక! జగదీశ్వర! వా దేవగణాః పితరశ్చ యాం మేధాముపాసతే, తయా మేధయా మామద్య స్వాహా మేధావినం కురు.॥౧౪॥

భావార్థః :-మనుష్యాః! పరమేశ్వరముపాస్యాప్తం విద్వాంసం సంసేవ్య శుద్ధం విజ్ఞానం ధర్మజం ధనఞ్చ ప్రాప్తుమిచ్ఛేయురన్యాంశ్చైవం ప్రాపయేయుః.॥౧౪॥

పదార్థము :- (అగ్నే) స్వయంప్రకాశరూపుడ వగుటచే విద్యను స్మరణకుదెచ్చు ఈశ్వరా! లేక అధ్యాపకుడవునగు విద్వాంసుడా! (దేవగణాః) అనేకమంది విద్వాంసులు (చ) మరియు (పితరః) రక్షణయొనర్చు జ్ఞానులు (యామ్) ఎట్టి (మేధామ్) బుద్ధి, లేక ధనమును (ఉపాసతే) ప్రాప్తించుకొని సేవించెదరో (తయా) అట్టి (మేధయా) బుద్ధి లేక ధనముచే (మామ్) నన్ను (అద్య) ఇప్పుడు (స్వాహా) సత్యవాణిచే (మేధావినమ్) ప్రశంసనీయ బుద్ధి మరియు ధనము గలవానిగా (కురు) ఒనర్చుము.॥౧౪॥

భావార్థము :- మానవులు పరమేశ్వరునుపాసించుచు మరియు ఆప్త విద్వాంసులను చక్కగా సేవించుచు ధర్మయుక్తమగు ధనమును, పొందుట కిచ్ఛగించవలెను. మరియు ఇతరులకును దానిని ప్రాప్తింపజేయు వలెను.॥౧౪॥

That wisdom which the sages and scholars long for; with that wisdom, O God with Thy truthful speech, make me wise today.

౧౬౫౫. మేధామిత్యస్య మేధాకామ ఋషిః, పరమేశ్వరవిద్వాంసౌ దేవతే,నిచృద్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౬౫౫ మేధామ్మే వరుణో దదాతు మేధామగ్నిః ప్రజాపతిః ।

మేధామిన్ద్రశ్చ వాయుశ్చ మేధాం ధాతా దదాతు మే స్వాహా ॥౧౫॥

ప.వి:- మేధామ్, మే, వరుణః, దదాతు, మేధామ్, అగ్నిః, ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, మేధామ్, ఇన్ద్రః, చ,వాయుః చ మేధామ్, ధాతా, దదాతు, మే, స్వాహా ॥౧౫॥

పదార్థః :- (మేధామ్) శుద్ధాం ధియం ధనం వా (మే) మహ్యమ్ (వరుణః) శ్రేష్ఠః (దదాతు) (మేధామ్) (అగ్నిః) విద్యాప్రకాశితః (ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలకః (మేధామ్) (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ (చ) (వాయుః) బలిష్ఠో బలప్రదః (చ) (మేధామ్) (ధాతా) సర్వస్య సంసారస్య రాజ్యస్య (దదాతు) (మే) మహ్యమ్ (స్వాహా) ధర్మ్యయా క్రియయా.॥౧౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వరుణః పరమేశ్వరో విద్వాన్ వా స్వాహా మే మేధాం దదాతు, అగ్నిః ప్రజాపతిర్మేధాం దదాతు. ఇన్ద్రో మేధాం దదాతు. వాయుశ్చ మేధాం దదాతు. ధాతా చ మే మేధాం దదాతు తథా యుష్మభ్యమపి దదాతు.॥౧౫॥

భావార్థః :- మనుష్యా యథాఽఽత్మార్థం గుణకర్మస్వభావం సుఖం చేచ్ఛేయుస్తాదృశమేవాఽన్యార్థమ్. యథా స్వస్యోన్నతయే ప్రార్థయేయుస్తథా పరమేశ్వరస్య విదుషశ్చ సకాశాదన్యేషామపి ప్రార్థయేయుర్న కేవలం ప్రార్థనామేవ కుర్యుః; కిం తర్హి? సత్యాచరణమపి. యదా యదా విదుషాం సమీపం గచ్ఛేయుస్తదా తదా సర్వేషాం కల్యాణాయ ప్రశ్నోత్తరాణి కుర్యుః.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ (వరుణః) అతిశ్రేష్ఠుడగు పరమేశ్వరుడు లేక విద్వాంసుడు (స్వాహా) ధర్మయుక్త క్రియద్వారా (మే) నాకొరకు (మేధామ్) శుద్ధబుద్ధిని లేక ధనమును (దదాతు) ఇచ్చెదరో (అగ్నిః) విద్యచేప్రకాశించువాడు (ప్రజాపతిః) ప్రజారక్షకుడు (మేధామ్) బుద్ధిని ప్రసాదించునో, (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడు (మేధామ్) అట్టి బుద్ధినిచ్చుగాక! (చ) మరియు (వాయుః) బలదాత, బలవంతుడు (మేధామ్) బుద్ధిని ప్రసాదించుగాక (చ) మరియు (ధాతా) విశ్వమంతటిని లేక రాజ్యమును ధారణమొనర్చు ఈశ్వరుడు లేక విద్వాంసుడు (మే) నాకొరకు బుద్ధి ధనములను (దదాతు) ఇచ్చునో, అటులనే మీయందరకును ఇచ్చుగాక.॥౧౫॥

భావార్థము :- మానవులే విధముగ తమకొరకు చక్కని గుణకర్మస్వభావములను గోరెదరో అటులనే ఇతరులకొరకును కోరవలయును. ఏవిధముగా తమ యున్నతిని గోరెదరో అదేవిధముగా పరమేశ్వరుని మరియు విద్వాంసుల సాన్నిధ్యముచే ఇతరుల యున్నతికొరకును ప్రార్థించవలయును. కేవలము ప్రార్థనజేయుటయేకాదు. సత్యాచరణమును కూడ సలుపవలయును. ఎప్పుడెప్పుడు విద్వాంసుల సన్నిధికి వెళ్లుదురో, అప్పుడప్పుడు సర్వజనుల కల్యాణమును గూర్చియే ప్రశ్నోత్తరముల నొనర్చవలెను. ॥౧౫॥

15. May the Supreme God grant me wisdom, in consonance with the performance of religious duty. May the Omniscient God and rotector of man grant me wisdom. May the Omnipotent God grant me wisdom, May the Almighty Father grant me wisdom, May the Ruler of the universe grant me wisdom.

౧౬౯౬. ఇదం మ ఇత్యస్య శ్రీకామ ఋషిః, విద్వద్రాజానౌ దేవతే, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౬౯౬ ఇదం మే బ్రహ్మ చ క్షత్రం చోభే శ్రియమశ్నుతామ్ ।
మయి దేవా దధతు శ్రియముత్తమాం తస్యై తే స్వాహా ॥౧౬॥

ప.వి:- ఇదమ్, మే, బ్రహ్మ, చ, క్షత్రమ్, చ, ఉభే ఇత్యుభే, శ్రియమ్, అశ్నుతామ్, మయి, దేవాః, దధతు, శ్రియమ్, ఉత్తమామిత్యుత్ + తమామ్, తస్యై, తే, స్వాహా ॥౧౬॥

పదార్థః :-(ఇదమ్) (మే) మమ (బ్రహ్మ) వేదేశ్వరవిజ్ఞానం తద్వత్కులమ్ (చ) (క్షత్రమ్) రాజ్యం ధనుర్వేదవిద్యా క్షత్రియకులమ్ (చ) (ఉభే) (శ్రియమ్) రాజలక్ష్మీమ్ (అశ్నుతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (మయి) (దేవాః) విద్వాంసః (దధతు) ధరన్తు (ప్రియమ్) శోభాం లక్ష్మీం చ (ఉత్తమామ్) అతిశ్రేష్ఠామ్ (తస్యై) శ్రియై (తే) తుభ్యమ్ (స్వాహా) సత్యాచరణయా క్రియయా.॥౧౬॥

అన్వయః:-హే పరమేశ్వర! భవత్కృపయా, హే విద్వన్! తవ పురుషార్థేన చ స్వాహా మే మమేదం బ్రహ్మ చ క్షత్రం చోభే శ్రియమశ్నుతాం, యథా దేవా మయ్యుత్తమాం శ్రియం దధతు, తథాఽన్యేష్వపి. హే జిజ్ఞాసో! తే తుభ్యం తస్యై వయం ప్రయతేమహి.॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే మనుష్యాః పరమేశ్వరాజ్ఞాపాలనేన విదుషాం సేవయా సత్కారేణ సర్వేషాం మనుష్యాణాం మధ్యాద్బ్రాహ్మణక్షత్రియౌ సుశిక్ష్య విద్యాదిసద్గుణైః సంయోజ్య, సర్వేషా మున్నతిం విధాయ, స్వాత్మవత్సర్వేషు వర్తేరన్, తే సర్వపూజ్యాః స్యురితి.॥౧౬॥

పదార్థము:-ఓ పరమేశ్వర! తమ కృప మరియు ఓ విద్వాంసుడా! నీ పురుషార్థముచే (స్వాహా) సత్యాచరణరూపక్రియచే (మే) నాయొక్క (ఇదమ్) ఈ (బ్రహ్మ) వేదము ఈ శరీరవిజ్ఞానము మరియు వీనినెరుగువాడు (చ) మరియు (క్షత్రమ్) రాజ్యము, ధనుర్వేద విద్య మరియు వంశము (చ) కూడ ఈ (ఉభే) ఉభయులును (శ్రియమ్) రాజ్యలక్ష్మిని (అశ్నుతామ్) పొందుదురుగాక! (దేవాః) విద్వాంసులు (మయి) నాకొరకు (ఉత్తమామ్) అతిశ్రేష్ఠమగు (శ్రియమ్) శోభ, లేక లక్ష్మిని (దధతు) ధరింతురుగాక! ఓ జిజ్ఞాసువా! (తే) నీకొరకును (తస్యై) అట్టి శ్రీకొరకు మేమును ప్రయత్నింతుము. ॥౧౬॥

భావార్థము: - ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మానవులు ఈశ్వరాజ్ఞాపాలనము, విద్వాంసుల సేవాసత్కారములతో సర్వమానవుల మధ్య తమ జ్ఞానమును బ్రాహ్మణ, క్షత్రియులను ఉత్తమ శిక్ష, విద్యాదులచే సంయుక్తపరచి, ఉన్నతికొరకు విధానమొనర్చి సర్వాత్మలను తనయాత్మవలె నెంచుదురో వారెల్లరకును పూజించదగినవా రగుదురు. ॥౧౬॥

O God, through Thy grace, leading a life of truth, may these Brahmanas and Kshatriyas of my country enjoy the splendour and wealth of my government. Just as the learned persons bestow best splendour and wealth on me, so O seeker after truth may we try for that splendour and wealth for thee!.

అత్ర పరమేశ్వరవిద్వత్ప్రజ్ఞాధన ప్రాప్త్యుపాయగుణవర్ణ నాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహసఙ్గతిర్వేద్యా.

ఈ యధ్యాయమునందు పరమేశ్వరుడు, విద్వాంసుడు, బుద్ధి, ధనప్రాప్తికి ఉపాయములను వర్ణింపబడినందున ఈ యధ్యాయమున చెప్పబడిన అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయార్థముతో సంగతిగలదని యెంచవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమ విద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామి నా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభాషితే యజుర్వేదభాష్యే ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

ఇతి ద్వితీయోఽధ్యాయః సమాప్తః

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పదిరెండవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు, శిష్యుడునుగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ పీఠాధిపతులునైన పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యులచే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము; పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదము నందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య 'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ముప్పదిరెండవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

33వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	అగ్న్యాదిపదార్థములను తెలుసుకొని కార్యమును సాధించవలయును.	౧,౨,౨౨
2.	విద్వాంసులేమి చేయవలయును?	౩-౫,౭,౮,౧౨-౧౪,౧౮,౩౪, ౩౫,౪౨,౪౫,౪౬,౫౩-౫౮,౬౨
3.	రాత్రింబగళ్ళు జగమును రక్షించుచున్నవి.	౫
4.	మానవుడు సూర్యునివలె దోషములను వినాశమొనర్చవలయును.	౯,౧౦,౧౧
5.	రాజధర్మవిషయము	౧౫-౧౭,౨౦,౨౬-౩౦,౩౨,౩౩,౩౬, ౫౦-౫౨,౬౩-౭౦,౮౨-౮౫
6.	మానవులు ఆభూషణాదులను రక్షించవలయును.	౧౩
7.	మానవులీశ్వరునే పూజించవలయును.	౨౩-౨౫,౩౭-౪౧,౭౯-౮౧,౯౭
8.	సూర్యమండల మెటులున్నది?	౩౧,౪౩
9.	వాయుసూర్యులెటువంటివారు?	౪౪,౭౧
10.	స్త్రీ ఏమి చేయవలయును?	౫౯
11.	మానవులు మోక్షమును ఎట్లు పొందుచున్నారు?	౬౦
12.	సభాసేనాపతులేమి చేయవలయును?	౬౧
13.	అధ్యాపకోపదేశకుల విషయం	౭౨,౭౪-౭౮,౯౨,౯౪,౯౫,౯౯
14.	యాననిర్మాణవిషయం	౭౩
15.	మాతాపితరులు స్వసంతానమునకై ఏమి చేయవలయును	౭౭
16.	ఉషఃకాలవిషయం	౯౩

అథ త్రయస్త్రింశత్తమాధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే సప్తనవతిర్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౯౭౭. అస్యేత్యస్య వత్సప్రీరృషిః, అగ్నయో దేవతాః, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథాగ్న్యాదిపదార్థాన్ విజ్ఞాయ కార్యం సాధ్యమిత్యాహ .

అగ్న్యాది పదార్థములను తెలిసికొని కార్యమును సాధించవలయును

౧౯౭౭ అస్యాజరాసో దమామరిత్రా అర్చద్ధూమాసో అగ్నయః పావకాః ।

శ్వితీచయః శ్వాత్రాసో భురణ్యవో వనర్షదో వాయవో న సోమాః ॥౧॥

ప.వి:- అస్య, అజరాసః, దమామ్, అరిత్రాః, అర్చద్ధూమాస ఇత్యర్చత్ + ధూమాసః, అగ్నయః, పావకాః, శ్వితీచయః, శ్వాత్రాసః, భురణ్యవః, వనర్షదః, వనసద ఇతి వన+సదః, వాయవః, న, సోమాః.॥౧॥

పదార్థః :-(అస్య) పరమేశ్వరస్య (అజరాసః) వయోహానిరహితాః (దమామ్) గృహాణామ్. అత్ర నుడభావే పూర్ణసవర్ణదీర్ఘః (అరిత్రాః) యేఽరిభ్యస్త్రాయన్తే తే (అర్చద్ధూమాసః) అర్చన్తః సుగన్ధియుక్తా ధూమా యేషాన్తే (అగ్నయః) విద్యుదాదయః (పావకాః) పవిత్రీకరాః (శ్వితీచయః) యే శ్వితిం శ్వేతవర్ణం చిన్వన్తి తే (శ్వాత్రాసః) శ్వాత్రం ప్రవృద్ధం ధనం యేభ్యస్తే, శ్వాత్రమితి ధననా... నిఘం. ౨.౧౦. (భురణ్యవః) ధర్తారో గతిమన్తశ్చ (వనర్షదః) యే వనేషు రశ్మిషు సీదన్తి తే, అత్ర వా ఛన్దసీతి రుడాగమః (వాయవః) పవనాః (న) ఇవ (సోమాః) ఐశ్వర్యప్రాపకాః ॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యేఽస్య జగదీశ్వరస్య సృష్టావజరాసోఽరిత్రా అర్చద్ధూమాసః పావకాః శ్వితీచయః శ్వాత్రాసో భురణ్యవః సోమా అగ్నయో వనర్షదో వాయవో న దమాం ధారకాః సన్తి, తాన్ యూయం విజానీత.॥౧॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యది మనుష్యా అగ్నివాయ్వాదీన్ సృష్టిస్థాన్ పదార్థాన్ విజానీయుస్తర్హ్యేతేభ్యో బహూనుపకారాన్ గ్రహీతుం శక్నుయుః ॥౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా (అస్య) ఈ పూర్వాధ్యాయమున చెప్పబడిన సృష్టియందు (అజరాసః) ఒకే వయస్సుగలవి (అరిత్రాః) శత్రువులనుండి గాపాడునవి (అర్చద్ధూమాసః) సుగంధిత ధూమముతోగూడి (పావకాః) పవిత్రకారకము (శ్వితీచయః) శ్వేత [తెల్లని] వర్ణములను సంచయమొనర్చునవి (శ్వాత్రాసః) ధనమును వృద్ధిపరచుహేతువులను (భురణ్యవః) ధారణమొనర్చునవి లేక గమనశీలమైన (సోమాః) ఐశ్వర్యములను పొందునవి యగు (అగ్నయః) విద్యుత్తు మున్నగువాని యగ్నులు (వనర్షదః) వనములలో లేక కిరణములలో నుండునట్టి (వాయవః) పవనముల (న) వలె (దమాన్) గృహములను మీరు తెలిసికొనుడు.॥౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. మనుష్యులు అగ్ని వాయువు మున్నగు సృష్టియందలి పదార్థములను దెలిసికొనిన వానిచే అనేకోపకారములను సాధించుకొనవలయును.॥౧॥

1. In this God's creation, may the fires, ever active,protections against foes, coupled with fragrant somke, purifying, white wealth-producing, ever stirring, recipients of prosperity, seated in woods, rays and water, and potent like winds preserve our houses.

౧౬౫౮.హరయ ఇత్యస్య విశ్వరూప ఋషిః, అగ్నయో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౮ హరయో ధూమకేతవో వాతజూతాఉఉప ద్యవి। యతన్తే వృథగగ్నయః ॥౨॥

ప.వి:- హరయః, ధూమకేతవ ఇతి ధూమ+కేతవః, వాతజూతా ఇతి వాత + జూతాః, ఉప, ద్యవి, యతన్తే, వృథక్, అగ్నయః ॥౨॥

పదార్థః:-(హరయః) హరణశీలాః (ధూమకేతవః) కేతురివ ధూమో జ్ఞాపకో యేషాన్తే (వాతజూతాః) వాయునా ప్రాప్తతేజస్కాః (ఉప) (ద్యవి) ప్రకాశే (యతన్తే) (వృథక్) పృథక్ వర్ణవ్యత్యయః (అగ్నయః) పావకాః. ॥౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యే ధూమకేతవో వాతజూతా హరయోఽగ్నయో వృథక్ ద్యవి ఉపయతన్తే, తాన్ కార్యసిద్ధయే సంప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్ ॥౨॥

భావార్థః :-హేమనుష్యాః యేషాం ధూమో విజ్ఞాపకో వాయుః ప్రదీపకో హరణశీలతా చ యేషు వర్తతే, తేఽగ్నయః సన్తీతి విజానీత.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ధూమకేతవః) తన్నుదెలియపరచు పతాకము ధూమము గల (వాతజూతః) వాయువుద్వారా తేజమును పొందునది (హరయః) హరణశీల మగు (అగ్నయః) అగ్నులు (పృథక్) అనేక విధములుగ (ద్యవి) ప్రకాశ నిమిత్తము (ఉప, యతన్తే) ఏవి యత్నమొనర్చునో వానిని కార్యసిద్ధికొరకు ఉపయోగమునకు తెండు. ॥౨॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! వేనిని ధూమమే జ్ఞానము (గుర్తు) గలిగించునో, వాయువు ప్రజ్వలన మొనర్చునో, వేనియందు హరణశీలత్వము గలదో, వానిని అగ్నులుగా దెలిసికొనుడు.॥౨॥

2. Various flames of fire, moving in nature, bannered with the smoke, fanned by the wind, rise, aflot to heaven.

౧౬౬౯.యజాన ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః।

విద్వద్భిర్మనుష్యైః కిం కార్య మిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయువలయును ?

౧౬౬౯ యజా నో మిత్రావరుణా యజా దేవా౯ ఋతం బృహత్।

అగ్నే యక్షి స్వం దమమ్ ॥౩॥

ప.వి:- యజ, నః, మిత్రావరుణా, యజ, దేవాన్, ఋతమ్, బృహత్, అగ్నే, యక్షి, స్వమ్, దమమ్ ॥౩॥

పదార్థః :-(యజ) సత్కురు (నః) అస్మాకమ్ (మిత్రావరుణా) సుహృచ్ఛ్రేష్ఠౌ (యజ) దేహ్యుపదిశ, అత్రోభయత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ్ ఇతి దీర్ఘః (దేవాన్) విదుషశ్చ (ఋతమ్) సత్యమ్ (బృహత్) మహత్ (అగ్నే) విద్వన్ (యక్షి) సంగమయ (స్వమ్) స్వకీయమ్ (దమమ్) గృహమ్ ॥౩॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం నో మిత్రావరుణా దేవాంశ్చ యజ. బృహదృతం యజ. యేన స్వం దమం యక్షి. ॥౩॥

భావార్థః:-హే విద్వాంసో జనాః! అస్మాకం మిత్ర శ్రేష్ఠవిదుషాం సత్కర్తారః సత్యోపదేశకాః స్వగృహకార్యసాధకా యూయం భవత ॥౩॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (నః) మాయొక్క (మిత్రావరుణా) మిత్రులు, శ్రేష్ఠులు మరియు (దేవాన్) విద్వాంసులను (యజ) సత్కారమొనర్చుము (బృహత్) గొప్ప (ఋతమ్) సత్యమును గురించి (యజ) ఉపదేశమొనర్చుము. అందువల్ల (స్వమ్) స్వంత (దమమ్) గృహమును (యక్షి) సంబద్ధమొనర్చుము.॥౩॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మా మిత్రులు మరియు శ్రేష్ఠులనగు విద్వాంసుల సత్కార మొనర్చుచు, సత్యోపదేశకులు మరియు స్వంతగృహముల కార్యములను సాధింపజేయగలవారుగా మీ రగుడు.॥౩॥

3. O learned person, honour our friends, revere persons, and scholars. Preach grand truth unto us, and manage thy domestic affairs!.

౧౭౦౦. యుక్ష్వేత్యస్య విశ్వరూప ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౭౦౦ యుక్ష్వా హి దేవహూతమాఀ ౨॥ఉ అశ్వాఀ ౨॥ఉ అగ్నే రథీరివ ।
ని హోతా పూర్వ్యః సదః ॥౪॥

ప.వి:- యుక్ష్వ, హి, దేవహూతమానితి దేవ + హూతమాన్, అశ్వాన్, అగ్నే, రథీరివేతి రథీః + ఇవ, ని, హోతా, పూర్వ్యః, సదః.॥౪॥

పదార్థః:- (యుక్ష్వ) యోజయ. అత్ర ద్వ్యచోఽత స్తిఙ్ ఇతి దీర్ఘః (హి) ఖలు (దేవహూతమాన్) యే దేవైర్విద్వద్భిర్హ్వాయన్తే స్తూయన్తే తేఽతిశయితాస్తాన్ (అశ్వాన్) ఆశుగామినోఽగ్న్యాదీన్ తురఙ్గాన్ వా (అగ్నే) విద్వన్ (రథీరివ) యథా సారథిస్తథా. అత్ర మత్వర్థే ఈర్ ప్రత్యయః (ని) నితరామ్ (హోతా) ఆదాతా (పూర్వ్యః) పూర్వైః కృతవిద్యః (సదః) అత్రాడభావః ॥౪॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం రథీరివ దేవహూతమానశ్వాన్ యుక్ష్వ, హోతా పూర్వ్యః సన్ హి ని సదః ॥౪॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథా సుశిక్షితః సారథిరశ్వైరనేకాని కార్యాణి సాధ్నోతి తథా కృతవిద్యో జనోఽగ్న్యాదిభిరనేకాని కార్యాణి సాధ్నుయాత్ ॥౪॥

పదార్థము :- (అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (రథీరివ) సారథివలె (దేవహూతమాన్) విద్వాంసులచే అతిగా స్తుతించబడిన (అశ్వాన్) శీఘ్రగాములగు అగ్న్యాదులను లేక అశ్వములను (యుక్ష్వ) యుక్తపరచుము (పూర్వ్యః) పూర్వజులగు విద్వాంసులచే విద్యలను పొందిన (హోతా) గ్రహణమొనర్చుచు (హి) నిశ్చయముగ (ని, సదః) స్థిరముగలవాడ వగుము. ॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఉత్తమ శిక్షితుడగు సారథి అశ్వములచే ఎట్లు అనేకకార్యములను సాధించుకొనునో అటులనే విద్వాంసులును అగ్న్యాదులద్వారా అనేక కార్యములను సాధించుకొనవలెను.॥౪॥

4.O learned person, just as a charioteer yokes fast horses higly praised by the experts, so shouldst thou arrange fast burning fires, and verily take thy seat as Hota instructed by the aged sages!.

౧౨౦౧.ద్వే ఇత్యస్య కుత్సఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

రాత్రిదివసౌ జగత్పాలకావిత్యాహ. రాత్రింబగళ్ళు జగమును రక్షించుచున్నవి.

౧౨౦౧ ద్వే విరూపే చరతః స్వర్థేఽఅన్యాన్యా వత్సముప ధాపయేతే ।
హరిరన్యస్యాం భవతి స్వధావాఞ్ఛుక్రోఽఅన్యస్యాం దదృశే సువర్చాః॥౫॥

ప.వి:- ద్వే ఇతి ద్వే, విరూపే ఇతి వి+రూపే, చరతః, స్వర్థే ఇతి సు+అర్థే, అన్యాన్యేత్యన్యా + అన్యా, వత్సమ్, ఉప, ధాపయేతేఽఇతి ధాపయేతే, హరిః, అన్యస్యామ్, భవతి, స్వధావానితి స్వధా + వాన్, శుక్రః, అన్యస్యామ్, దదృశే, సువర్చా ఇతి సు + వర్చాః ॥౫॥

పదార్థః :- (ద్వే) (విరూపే) విరుద్ధస్వరూపే (చరతః) (స్వర్థే) సుష్ఠు అర్థః ప్రయోజనం యయోస్తే (అన్యాన్యా) భిన్నా భిన్నా ఏకైకా కాలభేదేన (వత్సమ్) వసన్తి భూతాన్యస్మింస్తం సంసారం వదతి సతతమితి వత్సో బాలస్తం వా (ఉప) (ధాపయేతే) పాయయతః (హరిః) మనోహరీ చన్ద్రో బాలో వా (అన్యస్యామ్) రాత్రౌ యోషితి వా (భవతి) (స్వధావాన్) ప్రశస్తస్వధా అమృతరూపా గుణా విద్యన్తే యస్మిన్ సః (శుక్రః) పావకః సూర్య ఆశుకారీ బాలశ్చ (అన్యస్యామ్) ప్రకాశరూపాయాం దివసవేలాయాం జాయాయాం వా (దదృశే) దృశ్యతే (సువర్చాః) సుష్ఠుతేజాః ॥ ౫ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా స్వర్థే ద్వే విరూపే స్త్రియౌ చరతోఽన్యాన్యా చ వత్సముపధాప యేతే తయోరన్యస్యాం స్వధావాన్ హరిర్భవతి శుక్రః సువర్చా అన్యస్యాం దదృశే తథా ద్వే రాత్ర్యహనీ వర్తేతే ఇతి జానీత. ॥౫॥

భావార్థః :-అత్రానుభయరూ భేదరూపకోఽలఙ్కారః :-యథా ద్వేస్త్రియౌ వా గావావపత్యప్రయోజనే పృథక్ పృథక్ వర్తమానే కాలభేదేనైకం బాలం పాలయేతాం తయోరేకస్యాం హృద్యో మహాగుణో శాన్తిశీలో బాలో జాయేత। ఏకస్యాశ్చ శీఘ్రకారీ తేజస్వీ శత్రుతాపకో బాలో జాయేత, తథా ద్వే రాత్ర్యహనీ భిన్నస్వరూపే కాలభేదేనైకం సంసారం పాలయతః. కథం

రాత్రిరమృతవర్షకం చిత్తప్రసాదకం చన్ద్రమసముత్పాద్య దివసరూపా చ పావకరూపం శోభనప్రకాశం సూర్యముత్పాద్యేతి పూర్వాన్వయః ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (స్వర్థే) ఉత్తమ ప్రయోజనములుగల (ద్వే) ఇరువురు (విరూపే) భిన్న భిన్న రూపములుగల స్త్రీలు (చరతః) భోజనాదుల నొనర్చుచు (అన్యాన్యా) ఒక్కొక్కరు వేర్వేరు సమయములందు (వత్సమ్) నిరంతరము మాట్లాడునట్టి ఒక బాలకుని (ఉప, ధాపయేతే) చేరదీసికొని పాలను ద్రావింతురు. ఆ యిరువురినుండి (అన్యస్యామ్) ఒకర్తెయందు (స్వధావన్) ప్రశస్తమగు శాంతిమున్నగు అమృత మయమగు గుణములతో (హరిః) మనోహరుడగు పుత్రుడు (భవతి) అగును. మరియు (శుక్రః) శీఘ్రకారి (సువర్చాః) సుందరుడగు తేజస్వి (అన్యస్యామ్) రెండవయామెయందు గలిగినవాడెట్లు (దదృశే) కనబడుచున్నాడో, [అదేవిధముగ చక్కని ప్రయోజనకారులగు రెండు నల్లని, తెల్లని భిన్నరూపములుగల రాత్రి బవళులు వర్తమానములై యున్నవి. మరి యవి ఒక్కొక్క టి వేర్వేరు సమయములందు సంసార [ప్రపంచ] రూప బాలునొకనికి దుగ్ధాదులను ద్రాగించును. ఆ రెండింటినుండి ఒకటి రాత్రియందు అమృతరూప గుణములుగల మనస్సును ప్రసన్నపరచు చంద్రు డుత్పన్నమగును. మరియు రెండవదియగు పగలురూపమున దినమునందు పవిత్రకర్త, చక్కని తేజస్వియగు సూర్యరూప పుత్రుడు కాన్పించుచున్నాడని] మీరెరుగుడు. ॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు అనుభయాభేద రూపకాలంకారము గలదు. ఇరువురు స్త్రీలు లేక గోవులు సంతాన ప్రయోజనమును గోరి వేర్వేరుగానుండి వేర్వేరు సమయములందు ఒకబాలకుని రక్షించునట్లైన, ఆ యిరువుర నుండి ఒకర్తెయందు హృదయమునకు ప్రియముగలిగించు మహాగుణశాలి, శాంతిశీలుడగు బాలుడును, రెండవ యామెయందు శీఘ్రకారి, తేజస్వి, శత్రుభయంకరుడగు బాలుకుడుండునట్లే భిన్న స్వరూపములు గల దిన రాత్రములు వేర్వేరు సమయములందొక జగద్రూప బాలకుని పాలించుచున్నవి. ఎట్లన :- రాత్రి అమృతమును వర్షించు, చిత్తమును ప్రసన్న మొనర్చునట్టి చంద్రరూప బాలకుని ఉత్పన్నమొనర్చును. దిన [పగటి] రూప స్త్రీ తేజోమయుడు, ఉత్తమ ప్రకాశవంతుడునగు సూర్యరూప పుత్రుని ఉత్పన్నపరచును. [అని పూర్వమంత్రముతో అన్వయపరచుకొన వలెను]. ॥౫॥

5. Just as two women, with fair aim, unlike in semblance, feed themselves, and each in succession nourishes a child in embryo, and one bears a quiet, fascinating babe, and the other an active, fair, shining babe, so do dark and bright night and day exist, and work for upliftment of the world as a child. In one of them is born the peaceful Moon, pleasing the mind; and in the other is born the beautiful, purifying and lustrous Sun.

౧౭౦౨. అయమిత్యస్య కుత్స ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

విద్వద్భిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయవలయును?

౧౭౦౨ అయమిహ ప్రథమో ధాయి ధాతృభిర్హోతా యజిష్ఠోఽఅధ్వరేష్వీడ్యః।
యమప్నవానో భృగవో విరురుచుర్వనేషు చిత్రం విభ్వం విశేవిశే ॥౬॥

ప.వి:- అయమ్, ఇహ, ప్రథమః, ధాయి, ధాతృభిరితి ధాతృ + భిః, హోతా, యజిష్ఠః, అధ్వరేషు, ఈడ్యః, యమ్, అప్నవానః, భృగవః, విరురుచురితి వి + రురుచుః, వనేషు, చిత్రమ్, విభ్వమితి విభ్వమ్, విశేవిశ ఇతి విశే + విశే. ॥౬॥

పదార్థః :- (అయమ్) విద్యుదాదిస్వరూపః (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ప్రథమః) విస్తీర్ణః (ధాయి) ధ్రియతే (ధాతృభిః) ధర్తృభిః (హోతా)సుఖదాతా (యజిష్ఠః) అతిశయేన యష్టా సఙ్గమయితా (అధ్వరేషు) అహింసనీయేషు వ్యవహారేషు (ఈడ్యః) అధ్యేషణీయః (యమ్) (అప్నవానః) సుసన్తానయుక్తాః సుశిష్యాః (భృగవః) పరిపక్వజ్ఞానాః (విరురుచుః) విశేషేణ దీపయేయుః (వనేషు) కిరణేషు వా (చిత్రమ్) అద్భుతగుణకర్మస్వభావమ్ (విభ్వమ్) విభుంవిద్యుదాఖ్యమగ్నిమ్ (విశే, విశే) ప్రజాయై, ప్రజాయై ॥౬॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా ధాతృభిరిహ విశే విశేఽయం ప్రథమో హోతా యజిష్ఠోఽధ్వరేష్వీడ్యో ధాయి, యథా భృగవశ్చాప్నవానో యం వనేషు చిత్రం విభ్వం విరురుచుస్తం యూయం ధరత ప్రకాశయత చ.॥౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే విద్వాంస ఇహ విద్యుద్విద్యాం జానన్తి తే సర్వాః ప్రజాః సర్వసుఖయుక్తాః కర్తుం శక్నువన్తి ॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ధాతృభిః) ధారణమొనర్చువారిచే (ఇహ) ఈ జగమందు (విశేవిశే) ప్రజలందరకొరకు (అయమ్) ఈ (ప్రథమః) విస్తారముగల (హోతా) సుఖదాత (యజిష్ఠః) అధికముగ సాంగత్యమొనర్చునది (అధ్వరేషు) రక్షించదగినవ్యవహారములందు (ఈడ్యః) అన్వేషించదగిన విద్యుత్స్వరూపాగ్నులు మున్నగునవి (ధాయి) ఎట్లు ధారణమొనర్చబడుచున్నవో మరియు నెటుల (భృగవః) దృఢమగు జ్ఞానులు (అప్నవానః) శ్రేష్ఠసంతానములతోబాటు ఉత్తమ శిష్యులు (యమ్) ఏ (వనేషు) వనములు లేక కిరణములందు (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యరూప గుణ కర్మ స్వభావములు గల (విభ్వమ్) వ్యాప్తమైయున్న విద్యుద్రూపాగ్నిని (విరురుచుః) విశేషముగ ప్రదీప్తపరచుచున్నారో, అదేవిధముగ దానిని మీరుగూడ ధారణము, ప్రకాశితము నొనర్చుడు. ॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ విశ్వమునందు విద్వాంసులగువారు విద్యుత్తు సంబంధముగల విద్యలను చక్కగా నెరగినట్టైన వారు సకల ప్రజలకు సకల సుఖముల గలిగించువా రగుచున్నారు. ॥౬॥

The explorers, in this world, hold for the people, this fire, vastly expanded, comfort-giving, praiseworthy, investigable in all useful projects.

The learned, and the householders with their disciples and children, specially kindle in woods this fire, wondrous in its attributes, actions and nature, spreading to every place.

౧౭౦౩. త్రీణి శతేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

శిల్పినో విద్వాంసః కిం కుర్యురిత్యాహ. శిల్పులు, విద్వాంసులు ఏమి చేయవలెను?

౧౭౦౩ త్రీణి శతా త్రీ సహస్రాణ్యగ్నిం త్రింశచ్చ దేవా నవ చాసపర్యన్।
ఔక్షన్ ఘృతైరస్తృణన్బర్హిరస్మా ఆదిద్ధోతారం న్యసాదయన్త ॥౭॥

ప. వి:- త్రీణి శతా, త్రీ,సహస్రాణి, అగ్నిమ్, త్రింశత్, చ, దేవాః, నవ, చ, అసపర్యన్, ఔక్షన్, ఘృతైః, అస్తృణన్, బర్హిః, అస్మై, ఆత్, ఇత్, హోతారమ్, ని, అసాదయన్త ॥౭॥

పదార్థః :- (త్రీణి) (శతా) శతాని (త్రీ) త్రీణి (సహస్రాణి) సహస్రకోశమార్గమ్ (అగ్నిమ్) (త్రింశత్) పృథివ్యాదీన్, (చ) (దేవాః) విద్వాంసః, (నవ) (చ) (అసపర్యన్) సేవేరన్ (ఔక్షన్) సిఞ్చేరన్ (ఘృతైః) ఘృతాదిభి రుదకేన వా (అస్తృణన్) ఆచ్ఛాదయన్తు (బర్హిః) అన్తరిక్షమ్ (అస్మై) అగ్నయే (ఆత్) అభితః (ఇత్) ఏవ (హోతారమ్) హవనకర్తారమ్ (ని) నితరామ్ (అసాదయన్త) స్థాపయన్తు ॥౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా త్రింశచ్చ నవ చ దేవాస్త్రీణి శతా త్రీ సహస్రాణ్యగ్నిమసపర్యన్ ఘృతైరౌక్షన్ బర్హిరస్తృణన్నస్మై హోతారమాదిన్న్యసాదయన్త, తథా యూయమపి కురుత ॥౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే శిల్పినో విద్వాంసోఽగ్నిజలాదిపదార్థాన్ యానేషు సంప్రయోజ్యోత్తమమధ్యమనికృష్టవేగైరనేకాని శతాని సహస్రాణి క్రోశాన్మార్గం గన్తుం శక్నుయుస్తేఽన్తరిక్షేఽపి యాతుం సమర్థా జాయన్తే. ॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ (త్రిశత్) పృథివి మున్నగు ముప్పదిని (చ) మరియు (నవ) తొమ్మిదివిధములన్నిటిని (చ) మరియు (దేవాః) విద్వాంసులు (త్రీణి) మూడు (శతా) వందలు

(త్రీ) మూడు (సహస్రాణి) వేల క్రోశముల మార్గమున (అగ్నిమ్) అగ్నిని (అసపర్యన్) సేవించెదరో, (ఘృతైః) ఘృతము లేక జలముతో (ఔక్షన్) సేచనమొనర్చెదరో [తడుపుదురో] (బర్హిః) అంతరిక్షమును (అస్తృణన్) ఆచ్ఛాదన మొనర్చెదరో [కప్పుకొందురో] (అస్మై) ఈ యగ్నికొరకు (హోతారమ్) హవనము [యజ్ఞము] నొనర్చు వారిని (ఆత్, ఇత్) అన్నివైపులనుండి (ని, అసాదయన్త) నిరంతరము స్థాపితమొనర్చెదరో, అదేవిధముగ మీరును నొనర్చుడు.॥౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ శిల్పులుగ [హస్తనైపుణ్యముగల వారగు] విద్వాంసులు అగ్ని, జలమువంటి పదార్థములను యానములందు సంయుక్తమొనర్చి ఉత్తమ, మధ్యమ, కనిష్ఠ వేగములతో అనేకవందల,వేల క్రోశముల మార్గములందు రాకపోకల నొనర్చెదరో, వారు గగనమార్గమందును రాకపోకల నొనర్పగలరు.॥౭॥

7. The skilled mechanics should utilise fire in making automobiles travel for 3339 miles. Fire and water should be employed in making them cover the atmosphere. For this fire, the sacrificer should constantly be seated, to perform Havan.

౧౭౦౪.మూర్ధానమిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిక్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౦౪ మూర్ధానం దివో౾ అరతిం పృథివ్యా వైశ్వానరమృత౾ఆ జాతమగ్నిమ్।
కవిꣳసమ్రాజమతిథిం జనానామాసన్నా పాత్రం జనయన్త దేవాః॥౮॥

ప.వి:- మూర్ధానమ్, దివః, అరతిమ్, పృథివ్యాః, వైశ్వానరమ్, ఋతే, ఆ, జాతమ్, అగ్నిమ్, కవిమ్, సమ్రాజమితి సమ్ + రాజమ్, అతిథిమ్, జనానామ్, ఆసన్, ఆ, పాత్రమ్, జనయన్త, దేవాః.॥౮॥

పదార్థః :- (మూర్ధానమ్) శిరోవదున్నతప్రదేశే సూర్యరూపేణ వర్తమానమ్ (దివః) ఆకాశస్య (అరతిమ్) ప్రాప్తమ్ (పృథివ్యాః) (వైశ్వానరమ్) విశ్వేభ్యో నరేభ్యో హితమ్ (ఋతే) యజ్ఞనిమిత్తమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (జాతమ్) ప్రాదుర్భూతమ్ (అగ్నిమ్) పావకమ్ (కవిమ్) క్రాంతదర్శకమ్, (సమ్రాజమ్) యః సమ్యగ్రాజతే తమ్ (అతిథిమ్) అతిథివద్వర్త మానమ్ (జనానామ్) మనుష్యాణామ్ (ఆసన్) ముఖే ఉత్పన్నమ్ (ఆ) సమన్తాత్, (పాత్రమ్) పాన్తి రక్షన్తి యేన తమ్ (జనయన్త) ప్రాదుర్భావయేయుః (దేవాః) విద్వాంసః ॥౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా దేవా దివో మూర్ధానం పృథివ్యా అరతిం వైశ్వానరమృత ఆజాతం కవిం సమ్రాజం జనానామతిథిం పాత్రమాసన్నగ్నిమాజనయన్త, తథా యూయమప్యేనం ప్రాదుర్భావయత. ॥ ౮ ॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలు...యే పృథివ్యప్వాయ్వాకాశేషు వ్యాప్తం విద్యుదాఖ్యమగ్నిం ప్రాదుర్భావ్య యన్త్రాదిభిర్యుక్త్యా చాలయేయుస్తే కిం కిం కార్యం న సాధయేయుః ॥ ౮ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎటుల (దేవాః) విద్వాంసులు (దివః) ఆకాశముయొక్క (మూర్ధానమ్) పైభాగమున సూర్యరూపమున నుండి వర్తమానమైయున్న (పృథివ్యాః) పృథివికి (అరతిమ్) ప్రాప్తించునట్టి (వైశ్వానరమ్) సకల మానవుల హితకారియగు (ఋతే) యజ్ఞముకొరకు (ఆ, జాతమ్) చక్కగా ప్రకటితమైన (కవిమ్) సర్వమును చూపించు వానిని (సమ్రాజమ్) చక్కగా ప్రకాశించు వానిని (జనానామ్) మనుష్యులయొక్క (అతిథిమ్) అతిథివలె మొదటిభోజన [ఆహుతి] భాగమును స్వీకరించువానిని (పాత్రమ్) రక్షణహేతువు (ఆసన్) ఈశ్వరుని ముఖరూప సామర్థ్యమునం దుత్పన్నమైన (అగ్నిమ్) అగ్నిని (ఆ, జనయన్త) ఉత్తమ విధముగా ప్రకట మొనర్చెదరో, అదే విధముగా మీరెల్లరును దీనిని ప్రకటించుడు.॥౮॥

భావార్థము :- ఏ విద్వాంసులు పృథివి, జలము, వాయువు, ఆకాశములయందు వ్యాప్తమైయున్న విద్యుద్రూప అగ్నిని ప్రకటమొనర్చి యంత్రాదులందు ప్రయోగించి యుక్తితో యంత్రాదులను నడిపించెదరో వారు అనేకానేక అద్భుతకార్యములను సాధించుకొనగలరు.॥౮॥

8. The learned manifest fire, the head of heaven, resident of Earth, the benefactor of humanity, properly employed in the Yajna, surpassing in beauty, blazing with lustre, the guest of men, created by the mouth-like power of God for the sake of protecion.

౧౭౦౫. అగ్నిరిత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యః సూర్యవద్దోషాన్ హన్యాదిత్యాహ. మానవుడు సూర్యునివలె దోషములను వినాశ మొనర్పవలయును.

౧౭౦౫ అగ్నిర్వృత్రాణి జఙ్ఘనద్ద్రవిణస్యుర్విపన్యయా। సమిద్ధః శుక్ర ఆహుతః ॥౯॥

ప.విః- అగ్నిః, వృత్రాణి, జఙ్ఘనత్, ద్రవిణస్యుః, విపన్యయా, సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధః, శుక్రః, ఆహుత ఇత్యాహుతః.॥౯॥

పదార్థః :- (అగ్నిః) సూర్యాదిరూపః (వృత్రాణి) మేఘావయవాన్ (జఙ్ఘనత్) భృశంహన్తి (ద్రవిణస్యుః) ఆత్మనో ద్రవిణమిచ్ఛుః. (విపన్యయా) విశేషవ్యవహారయుక్త్యా (సమిద్ధః) సమ్యక్ ప్రదీప్తః, (శుక్రః) శీఘ్రకర్తా (ఆహుతః) కృతాహ్వానః ॥౯॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యథా సమిద్ధః శుక్రోఽగ్నిర్వృత్రాణి జఙ్ఘనత్తథా ద్రవిణస్యురాహూతో భవాన్ విపన్యయా దుష్టాన్ భృశం హన్యాత్ ॥౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా వ్యవహారవిత్పురుషో ధనం ప్రాప్య సత్కృతో భూత్వా దోషాన్ హన్తి తథా సూర్యో మేఘం తాడయతి ॥౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (సమిద్ధః) చక్కగా ప్రదీప్తము (శుక్రః) శీఘ్రకారి (అగ్నిః) సూర్యుడు మున్నగురూపములుగనున్న అగ్ని (వృత్రాణి) మేఘముల అవయవములను (జంఘనత్) శీఘ్రముగా ప్రకటపరచునో, అట్లే (ద్రవిణస్యుః) తమకు ధనమును గోరువారు (ఆహూతః) పిలువబడిన మీరు (విపన్యయా) విశేష వ్యవహారముల యుక్తిచే దుష్టులను శీఘ్రముగ సంహరించుడు. ॥౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ వ్యవహారదక్షుడగువాడు ధనమును పొంది, సత్కారమును ప్రాప్తించుకొని దోషములను నష్టమొనర్చునో, అట్లే సూర్యుడు మేఘములను తాడనమొనర్చును. ॥౯॥

9. Just as the brilliant, active sun slays the clouds, so should a wise man, aspiring after wealth, remove his vices, having recourse to various devices.

— ౧౨౦౬. విశ్వేభిరిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౦౬ విశ్వేభిః సోమ్యం మధ్వగ్నఽఇన్ద్రేణ వాయునా।
పిబా మిత్రస్య ధామభిః ॥౧౦॥

ప.వి:- విశ్వేభిః, సోమ్యమ్, మధు, అగ్నే, ఇన్ద్రేణ, వాయునా, పిబ, మిత్రస్య, ధామభిరితి ధామ + భిః. ॥౧౦॥

పదార్థః:-(విశ్వేభిః) అఖిలైః (సోమ్యమ్) సోమేష్వోషధీషు భవమ్ (మధు) మధురాది గుణయుక్తం రసమ్ (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమాన విద్వన్ (ఇన్ద్రేణ) సర్వేషాం ధారకేణ (వాయునా) బలవతాపవనేన (పిబ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (మిత్రస్య) సుహృదః (ధామభిః) స్థానైః. ॥౧౦॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వం యథా సూర్యో విశ్వేభిర్ధామభిరిన్ద్రేణ వాయునా సహ సోమ్యం మధు పిబతి, తథా మిత్రస్య విశ్వేభిర్ధామభిః సోమ్యం మధు రసం త్వం పిబ ॥౧౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలు...హే మనుష్యాః! యూయం యథా సూర్యః సర్వస్మాద్రసమాకృష్య వర్షిత్వా సర్వాన్ పదార్థాన్ పుష్ణాతి తథా విద్యావినయాభ్యాం సర్వాన్ పుష్ణీత.॥౧౦॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజోవంతుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు సూర్యుడెట్లు (విశ్వేభిః) సమస్త (ధామభిః) గృహములనుండి (ఇన్ద్రేణ) ధనమును ధారణమొనర్చుటకు (వాయునా) శక్తివంతమగు వాయువుతో గూడ (సోమ్యమ్) ఉత్తమ ఓషధులందుసిద్ధమగు (మధు) మధురాది గుణములుగల రసమును డ్రాగునో అట్లు నీవు (మిత్రస్య) సమస్త మిత్రస్థానములనుండి చక్కని ఓషధీరసమును (పిబ) సేవించుము.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునను వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! సూర్యుడెట్లు సమస్త పదార్థములనుండి రసము నాకర్షించి వర్షముద్వారా సకలపదార్థములను పుష్టివంతమొనర్చుచున్నాడో, అదే విధముగా మీరును విద్యావినయములచే అందరిని పుష్టిపరచుడు.॥౧౦॥

10. Just as the sun, with the aid of All-sustaining air, drinks the sweet essence of all medicinal herbs, so should a learned person enjoy the essence of the medicinal herbs of his friend.

౧౭౦౭.ఆ యదిత్యస్య పరాశర ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౦౭ ఆ యదిషే నృపతిం తేజ ఆనట్ శుచి రేతో నిషిక్తం ద్యౌరభీకే ।
అగ్నిః శర్ధమనవద్యం యువానꣳ స్వాధ్యం జనయత్సూదయచ్చ ॥౧౧॥

ప.వి:- ఆ, యత్, ఇషే, నృపతిమితి నృ + పతిమ్, తేజః, ఆనట్, శుచి, రేతః, నిషిక్తమ్, నిషిక్తమితి ని+ సిక్తమ్, ద్యౌః, అభీకే, అగ్నిః, శర్ధమ్, అనవద్యమ్, యువానమ్, స్వాధ్యమితి సు + ఆధ్యమ్, జనయత్, సూదయత్, చ.॥౧౧॥

పదార్థః :- (ఆ) (యత్) యదా (ఇషే) వృష్ట్యై, (నృపతిమ్) సూర్యం రాజానమివ (తేజః) యజ్ఞోత్థమ్ (ఆనట్) సమన్తాత్ వ్యాప్నోతి. ఆనడితి వ్యాప్తికర్మా... నిఘం. ౨.౧౮ (శుచి) పవిత్రమ్ (రేతః) వీర్యకరం జలమ్ (నిషిక్తమ్) అగ్న్యావాజ్యాది ప్రక్షేపణేన నితరాం సిక్తం విస్తృతమ్ (ద్యౌః) ఆకాశస్య షష్ఠ్యర్థే ఽత్ర ప్రథమా (అభీకే) సమీపే (అగ్నిః) సూర్యరూపః (శర్ధమ్) బలహేతుమ్ (అనవద్యమ్) సర్వదోషరహితమ్ (యువానమ్)

యువత్వసమ్పాదకమ్ (స్వాధ్యమ్) యః సుష్ఠు ధ్యాయతే తమ్ (జనయత్) జనయతి (సూదయత్) క్షరతి వర్షయతి (చ) ॥౧౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యదిషే నిషిక్తం శుచి తేజో నృపతివాఽఽనట్ తదాగ్నిః శర్ధమనవద్యమ్, యువానం స్వాధ్యం రేతో ద్యౌరభీకే జనయత్సూదయచ్చ ॥౧౧॥

భావార్థః :- యథాఽగ్నౌ హుతం ద్రవ్యం తేజసా సహైవ సూర్యం ప్రాప్నోతి, సూర్యో జలాద్యాకృష్య వర్షిత్వా సర్వాన్ పాలయతి, తథా రాజా ప్రజాభ్యః కరానాకృష్య దుర్భిక్షే పునర్దత్వా శ్రేష్ఠాన్ సమ్పాల్య, దుష్టాన్ సన్తాడ్య, ప్రాగల్భ్యం బలఞ్చ ప్రాప్నోతి ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్) ఎప్పుడు (ఇషే) వర్షముకొరకు (నిషిక్తమ్) అగ్నియందు ఘృతాదులు పడుటవలన నిరంతరము వృద్ధియైన (శుచి) పవిత్రమైన (తేజః) యజ్ఞమునుండి లేచిన తేజస్సు (నృపతిమ్) రాజుయొక్క తేజస్సు వ్యాప్తమగునట్లు సూర్యుని తేజస్సు (ఆ,ఆనట్) బాగుగా ఎప్పుడు వ్యాప్తమగునో,అప్పుడు (అగ్నిః) సూర్యరూపాగ్ని (శర్ధమ్) బలహేతువు (అనవద్యమ్) నిర్దోషము (యువానమ్) యవ్వనమును గలిగించునది (స్వాధ్యమ్) సర్వజనులచే స్మరించబడునది (రేతః) పరాక్రమకారియగు వర్షజలమును (ద్యౌః) ఆకాశ (అభీకే) సమీపమున (జనయత్) ఉత్పన్నమొనర్చును (చ) మరియు (సూదయత్) వర్షమును గలిగింపజేయును. ॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎట్లు అగ్నియందు హోమమొనర్చిన పదార్థములు తేజముతోగలిసి సూర్యునిజేరునో మరియు సూర్యుడు జలాదులను ఆకర్షించి వర్షమును గలిగించి సర్వమును రక్షించునో, అదేవిధముగ రాజు ప్రజలనుండి పన్నును పొంది దుర్భిక్ష కాలమున వారికి చెందజేసి శ్రేష్ఠులను చక్కగా పాలించి, దుష్టులను కఠినముగా దండించుచు గంభీరమును, శక్తిని పొందుచున్నాడు. ॥౧౧॥

11. When, for rain, the pure light, coming out of the fire of a yajna full of ghee oblations, reaches the Sun; he creates in the atmosphere and sends in the form of rain, water, invigorating, pure, youth-infusing, and drinkable.

౧౭౦౮. అగ్న ఇత్యస్య విశ్వావారా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యాహ. మరల విద్వాంసు లేమి చేయవలయును?

౧౭౦౮ అగ్నే శర్ధ మహతే సౌభగాయ తవ ద్యుమ్నాన్యుత్తమాని సన్తు। సం జాస్పత్యꣳసుయమమా కృణుష్వ శత్రూయతామభి తిష్ఠా మహాꣳసి॥౧౨॥

ప.వి:- అగ్నే, శర్ధ, మహతే, సౌభగాయ, తవ, ద్యుమ్నాని, ఉత్తమానీత్యుత్ + తమాని, సన్తు, సమ్, జాస్పత్యమ్, జాస్పత్యమితి జాః + పత్యమ్, సుయమమితి సు + యమమ్, ఆ, కృణుష్వ, శత్రూయతామితి శత్రూయతామ్, అభి, తిష్ఠ, మహాంసి.॥౧౨॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్! రాజన్ వా! (శర్ధ) దుష్టగుణశత్రునాశకం బలమ్, అత్ర సుపాం సులుగితి సో ర్లుక్. శర్ధ ఇతి బల నా.. నిఘం.౨.౯. (మహతే) (సౌభగాయ) శోభనైశ్వర్యస్య భావాయ (తవ) (ద్యుమ్నాని) ధనాని యశాంసి వా (ఉత్తమాని) శ్రేష్ఠాని (సన్తు) (సమ్) (జాస్పత్యమ్) జాయాపతేర్భావం జాస్పత్యమ్. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇతి యాలోపః సుడాగమశ్చ (సుయమమ్) సుష్ఠు యమో నియమో యస్మింస్తమ్ (ఆ) (కృణుష్వ) కురుష్వ (శత్రూయతామ్) శత్రుత్వమిచ్ఛతామ్ (అభి) (తిష్ఠ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (మహాంసి) తేజాంసి. ॥౧౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం మహతే సౌభగాయ శర్ధకృణుష్వ, యతస్తవ ద్యుమ్నాన్యుత్తమాని సన్తు, త్వం జాస్పత్యం సుయమం సమాకృణుష్వ, శత్రూయతాం మహాంస్యభితిష్ఠ ॥౧౨॥

భావార్థః :-యే సుసంయమినో మనుష్యాః సన్తి, తేషాం మహదైశ్వర్యం బలం కీర్తిః సుశీలా భార్యా శత్రుపరాజయశ్చ భవతి ॥౧౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ రాజా! లేక విద్వాంసుడా! నీవు (మహతే) గొప్ప (సౌభగాయ) సౌభాగ్యముకొరకు (శర్ధ) దుష్టగుణముల మరియు దుష్టశత్రునాశకబలమును (ఆకృణుష్వ) చక్కగా ఉన్నతి నొందించుము (తవ) నీయొక్క (ద్యుమ్నాని) ధనము, లేక యశము (ఉత్తమాని) శ్రేష్ఠవంతములు (సన్తు) అగును. నీవు (జాస్పత్యమ్) స్త్రీపురుష భావమును (సుయమమ్) శ్రేష్ఠనియమములతో, శాస్త్రానుకూల బ్రహ్మచర్యముతోగూడ (సమ్, ఆ) చక్కగానొనర్చుము. మరియు నీవు (శత్రూయతామ్) శత్రువులుగా దలచినవారి (మహాంసి) తేజమును (అభి, తిష్ఠ) తిరస్కారమొనర్చుము.॥౧౨॥

భావార్థము :- ఉత్తమ సంయమము (ఇంద్రియనిగ్రహము)న నుండు మానవులకు గొప్ప ఐశ్వర్యము, బలము, కీర్తి, ఉత్తమ స్వభావముగల భార్య గలిగి శత్రువులను పరాజయమొందించువారగుచుందురు.॥౧౨॥

12. Show thyself strong for mighty bliss, O king most excellent be thy effulgent splendours. Strengthen through Brahmcharya the well-knit bond of wife and husband, and trample down the might of those who hate us!.

౧౭౦౯. త్వామిత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౭౦౯ త్వాం హి మన్ద్రతమమర్కశోకైర్వవృమహే మహి నః శ్రోష్యగ్నే ।

ఇన్ద్రం న త్వా శవసా దేవతా వాయుం పృణన్తి రాధసా నృతమాః ॥౧౩॥

ప.వి:- త్వామ్, హి, మన్ద్రతమమితి మన్ద్ర + తమమ్, అర్కశోకైరిత్యర్క + శోకైః, వవృమహే, మహి, నః, శ్రోషి, అగ్నే, ఇన్ద్రమ్, న, త్వా, శవసా, దేవతా, వాయుమ్, పృణన్తి, రాధసా, నృతమా ఇతి నృ + తమాః.॥౧౩॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (హి) యతః (మన్ద్రతమమ్) అతిశయేన ప్రశంసాదిసత్కృతమ్ (అర్కశోకైః) అర్కః సూర్య ఇవ శోకాః ప్రకాశా యేషాన్తైః (వవృమహే) స్వీకుర్మహే (మహి) మహద్వచః (నః) అస్మాకం బ్రహ్మచర్యాదిసత్కర్మసు ప్రవృత్తానామ్ (శ్రోషి) శృణోషి. అత్ర వికరణస్య లుక్ (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమాన విద్వన్! (ఇన్ద్రమ్) (సూర్యమ్) (న) ఇవ (త్వా) త్వామ్ (శవసా) బలేన (దేవతా) దివ్యగుణయుక్తమ్, అత్ర సుపో లుక్ (వాయుమ్) వాతమివ (పృణన్తి) పిపురతి (రాధసా) ధనేన (నృతమాః) యేఽతిశయేన నేతారః శ్రేష్ఠా జనాః. ॥౧౩॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! హి యతో నో మహి శ్రోషి తస్మాన్మన్ద్రతమం త్వామర్కశోకైర్వయం వవృమహే, నృతమాః శవసా ఇన్ద్రం న వాయుమివ చ దేవతా త్వా రాధసా పృణన్తి.॥౧౩॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే దుఃఖాని సోఢ్వా సూర్యవత్తేజస్వినో వాయువద్బలిష్ఠా విద్యాసుశిక్షే గృహ్ణన్తి తే మేఘేన సూర్య ఇవ సర్వేషామానన్దకరాః పురుషోత్తమా జాయన్తే. ॥౧౩॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజోవంతుడవగు రాజా! లేక విద్వాంసా! (హి) ఎద్దానిచే నీవు (నః) బ్రహ్మచర్యము మున్నగు శ్రేష్ఠ కర్మలందు ప్రవృత్తులమైయున్న మాయొక్క (మహి) మహాగంభీరమగు ప్రవచనములను (శ్రోషి) వినుచుందువో, అందుచే (మన్ద్రతమమ్) అనేక ప్రశంసాదులచే సత్కారమును పొందిన (త్వామ్) నిన్ను (అర్కశోకైః) సూర్యునివంటి ప్రకాశవంతులగు జనులతోగూడ మేము (వవృమహే) స్వీకరించుచున్నాము. మరియు (నృతమాః) అతిశయ నాయకులగు శ్రేష్ఠులు (శవసా) బలముతో గూడిన

(ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (న) వలె తేజస్వి మరియు (వాయుమ్) వాయువువలె నున్న బలశాలి (దేవతా) దివ్యగుణములతో (త్వా) నిన్ను (రాధసా) ధనముచే (పృణన్తి) పాలనము లేక పూర్ణము చేయుదురుగాక! ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. దుఃఖములను సహనమొనర్చుచు సూర్యునివలె తేజస్వి, వాయువు వంటి బలశాలియగు విద్వాంసులు విద్యను, ఉత్తమ శిక్షణను పొందువారు మేఘముచే సూర్యునివలె ఎల్లరకు ఆనందమును గలిగించునట్టి ఉత్తమోత్తములు కాగలుగుచున్నారు. ॥౧౩॥

13. O learned teacher, as thou payest attention to the weighty words of ours, the Brahmcharis; so we, along with men resplendent like the sun, accept thee deserving of highest reverence!.

౧౨౧౦. త్వ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

విద్వద్వదితరజనైర్వర్తితవ్యమిత్యాహ. విద్వాంసుల వలె నితరులును వర్తించవలెను.

౧౨౧౦ త్వే౨ అగ్నే స్వాహుత ప్రియాసః సన్తు సూరయః ।

యన్తారో యే మఘవానో జనానామూర్వాన్దయన్త గోనామ్ ॥౧౪॥

ప.వి:- త్వే ఇతి త్వే, అగ్నే, స్వాహుతేతి సు+ఆహుత, ప్రియాసః, సన్తు, సూరయః, యన్తారః, యే, మఘవాన ఇతి మఘ + వానః, జనానామ్, ఊర్వాన్, దయన్త, గోనామ్. ॥౧౪॥

పదార్థః:-(త్వే) తవ (అగ్నే) విద్వన్! (స్వాహుత) సుష్ఠ్వాదత్తవిద్య! (ప్రియాసః) ప్రీతికరాః (సన్తు) (సూరయః) విద్వాంసః (యన్తారః) నిగృహీతేన్ద్రియాః (యే) (మఘవానః) బహుధనయుక్తాః (జనానామ్) మనుష్యాణాం మధ్యే (ఊర్వాన్) హింసకాన్ (దయన్త) దయన్తే ఘ్నన్తి (గోనామ్) పృథివీధేన్వాదీనామ్. అత్ర గోః పాదాన్తే అ. ౭. ౧. ౫౭. ఇతి నుడాగమః. ॥౧౪॥

అన్వయః :-హే స్వాహుతాఽగ్నే! యే జనానాం మధ్యే వీరా యన్తారో మఘవానో గోనామూర్వాన్దయన్త తే సూరయస్త్వే ప్రియాసః సన్తు. ॥౧౪॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యథా విద్వాంసోఽగ్న్యాదిపదార్థవిద్యాం గృహీత్వా విద్వత్ప్రియా భూత్వా, దుష్టాన్ హత్వా, గవాదీన్ రక్షిత్వా మనుష్యప్రియా భవన్తి తథా యూయమపి భవత. ॥౧౪॥

పదార్థము :-(స్వాహుత) చక్కగా విద్యలను గ్రహించిన (అగ్నే) విద్వాంసుడా! (యే) ఏ (జనానామ్) మానవుల మధ్య వీరులు (యన్తారః) జితేంద్రియులు (మఘవానః) అనేకధనములతో గూడినవారు (గోనామ్) పృథివి, గోవులు మున్నగువాని (ఊర్వాన్) హింసకులను (దయన్త) చంపుదురో అట్టి (సూరయః) విద్వాంసులు (త్వే) మీకు (ప్రియాసః) ప్రియమైనవారు (సన్తు) అగుదురుగాక!॥౧౪॥

భావార్థము :- మానవులారా! విద్వాంసు లేవిధముగ అగ్ని మున్నగు పదార్థవిద్యలను నేర్చి విద్వాంసులకు ప్రియమైనవా రగుదురో మరియు దుష్టులను సంహరించి గోవులు మున్నగువానిని రక్షించి మనుష్యులకును ప్రియులగుదురో, అదేవిధముగా మీరును యొనర్చుడు.॥౧౪॥

14.O well read learned person, may the heroes amongst men, self-controllers, wealthy patrons, destroyers of the killers of kine, all these sages, be dear unto thee!.

౧౭౧౧. శ్రుధీత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. రాజధర్మ విషయము.

౧౭౧౧ శ్రుధి శ్రుత్కర్ణ వహ్నిభిర్దేవైరగ్నే సయావభిః। ఆ సీదన్తు బర్హిషి

మిత్రోऽఅర్యమా ప్రాతర్యావాణోऽఅధ్వరమ్ ॥౧౫॥

ప.వి:– శ్రుధి, శ్రుత్కర్ణేతి శ్రుత్ + కర్ణ, వహ్నిభిరితి వహ్నిభిః, దేవైః అగ్నే, సయావభిరితి సయావ + భిః, ఆ, సీదన్తు, బర్హిషి, మిత్రః అర్యమా, ప్రాతర్యావాణః, ప్రాతర్యావాన ఇతి ప్రాతః + యావానః, అధ్వరమ్.॥౧౫॥

పదార్థః :-(శ్రుధి) శృణు (శ్రుత్కర్ణ) అర్థివచః శ్రోతారౌ కర్ణౌ యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (వహ్నిభిః) కార్యనిర్వాహకైః (దేవైః) విద్వద్భిః సహ (అగ్నే) పావకవద్వర్తమానవిద్వన్ రాజన్ వా (సయావభిః) యే సహ యాన్తి తైః (ఆ) (సీదన్తు) (బర్హిషి) అన్తరిక్ష ఇవ సభాయామ్ (మిత్రః) పక్షపాతరహితః సర్వేషాం సుహృత్ (అర్యమా) యోऽర్యాన్ వైశ్యాన్ స్వామినో వా మన్యతే సః (ప్రాతర్యావాణః) యే ప్రాతర్యాన్తి రాజకార్యాణి ప్రాపయన్తి (అధ్వరమ్) అహింసనీయరాజ్యవ్యవహారమ్ ॥ ౧౫ ॥

అన్వయః:-హే శ్రుత్కర్ణాగ్నే! సయావభిర్వహ్నిభిర్దేవైః సహాధ్వరం శ్రుధి. ప్రాతర్యావాణో మిత్రోऽర్యమా చ బర్హిష్యాసీదన్తు ॥ ౧౫ ॥

భావార్థః:-సభాపతినా రాజ్ఞా సుపరీక్షితానమాత్యాన్ స్వీకృత్య, తైః సహ సదసి స్థిత్వా వివదమానవచాంసి శ్రుత్వా సమీక్ష్య యథార్థో న్యాయః కర్తవ్యః ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :- (శ్రుత్కర్ణ) అర్థుల [యాచించువారి] వచనములను ఆలకించువాడా! (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! రాజా! నీవు (సయావభిః) తోడువచ్చువారు (వహ్నిభిః) కార్యముల నిర్వహించు (దేవైః) విద్వాంసులతో గూడ (అధ్వరమ్) రక్షించదగిన రాజ్యవ్యవహారములను (శ్రుధి) వినుము మరియు (ప్రాతర్యావాణః) ప్రాతఃకాలపు రాజ్యవ్యవహారములను ప్రాప్తించుకొనునట్టి (మిత్రః) పక్షపాతరహిత సర్వమిత్రుడు మరియు (అర్యమా) వైశ్యులు లేక తమ యధిష్ఠాతలను యథార్థముగా నమ్ముకొనిన ఈ సమస్త (బర్హిషి) అంతరిక్షమువంటి ఈ సభయందు (ఆ, సీదన్తు) చక్కగా ఆసీనులగుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :- సభాపతియగు రాజు చక్కగా అనేక విధములుగ పరీక్షింపబడిన మంత్రివర్గమును నియామక మొనర్చి వారితోగూడ సభయందు గూర్చుండి వివాదముల నొనర్చుకొనువారి వచనములను విని, విచారణ సలిపి యథార్థ న్యాయము నొనర్పదగును.॥౧౫॥

15. O supreme ruler, hearer of the grievances of the subjects, listen to the important state business in the company of thy ministers, administrators and learned officials. In this spacious Assembly Hall seat thyself, the impartial friend of all, the Lord-worthy of respect, along with officials who resort to their duty early in the morning!.

౧౭౧౨. విశ్వేషామిత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౧౨ విశ్వేషామదితిర్యజ్ఞియానాం విశ్వేషామతిథిర్మానుషాణామ్ ।
అగ్నిర్దేవానామవఆవృణానః సుమృడీకో భవతు జాతవేదాః॥౧౬॥

ప.వి:- విశ్వేషామ్, అదితిః, యజ్ఞియానామ్, విశ్వేషామ్, అతిథిః, మానుషాణామ్, అగ్నిః, దేవానామ్, అవః, ఆవృణాన ఇత్యా+వృణానః, సుమృడీక ఇతి సు +మృడీకః, భవతు, జాతవేదా ఇతి జాత+వేదాః. ॥౧౬॥

పదార్థః :-(విశ్వేషామ్) సర్వేషామ్, (అదితిః) అఖణ్డితబుద్ధిః (యజ్ఞియానామ్) యే యజ్ఞం పూజనమర్హన్తి తే (విశ్వేషామ్) సర్వేషామ్ (అతిథిః) పూజనీయః (మానుషాణామ్) మనుష్యాణామ్ (అగ్నిః) తేజస్వీ రాజా (దేవానామ్) విదుషామ్ (అవః) రక్షణాదికమ్

(అవృణానః) సమన్తాత్ స్వీకుర్వన్ (సువృడీకః) సుష్ఠుసుఖప్రదః (భవతు) (జాతవేదాః) ఆవిర్భూతవిద్యాయోగప్రజ్ఞః ॥ ౧౬ ॥

అన్వయః :- హే సభాపతే! భవాన్ విశ్వేషాం యజ్ఞియానాం దేవానాం మధ్యేఽదితిర్విశ్వేషాం మానుషాణామతిథిరవ ఆవృణానః సువృడీకో జాతవేదా అగ్నిర్భవతు ॥౧౬॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్యః సర్వేషు విద్వత్సు గమ్భీరబుద్ధిః సర్వమనుష్యేషు మాన్యః ప్రజారక్షాదిరాజకార్యం స్వీకుర్వాణః సర్వసుఖదాతా వేదాదిశాస్త్రవేత్తా శూరో భవేత్, స రాజా కర్తవ్యః. ॥ ౧౬ ॥

పదార్థము :- ఓ సభాపతీ! నీవు (విశ్వేషామ్) సకల (యజ్ఞియానామ్) పూజాసత్కారములకు యోగ్యులగు (దేవానామ్) విద్వాంసులమధ్య (అదితిః) అఖండిత బుద్ధిశాలురు (విశ్వేషామ్) సకల (మానుషానామ్) మనుష్యులందు (అతిథిః) పూజనీయులు (అవః) రక్షణాదులను (ఆవృణానః) చక్కగా స్వీకరించుచు (సువృడీకః) ఉత్తమ సుఖములనిచ్చు (జాతవేదాః) విద్యా యోగాభ్యాసములందు ప్రసిద్ధ బుద్ధిగల (అగ్నిః) తేజశ్శాలియగు రాజువు (భవతు) అగుము.॥౧౬॥

భావార్థము :- సమస్త విద్యలయందు గంభీర బుద్ధిగలవాడు, సమస్త మానవులందు మాననీయుడు, ప్రజారక్షణాది రాజకార్యములను స్వీకరించువాడు, సమస్త సుఖములను సమకూర్చు దాత, వేదాది శాస్త్రజ్ఞాత, శూరవీరుడునగు ప్రజ్ఞాశాలిని మాత్రమే ప్రజలు తమ రాజుగా స్వీకరించవలెను.॥౧౬॥

O head of the state! thou art the wisest amongst all the honourable learned persons, most adorable amongst all men, responsible for protection, gracious to all, highly renowned for thy knowledge and concentration of mind through the practice of yoga!.

౧౭౧౩.మహా ఇత్యస్య ఉశోధానాక ఋషిః, సవితా దేవతా, భురిక్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము

౧౭౧౩ మహోఽఅగ్నేః సమిధానస్య శర్మణ్యనాగా మిత్రే వరుణే స్వస్తయే।
శ్రేష్ఠే స్యామ సవితుః సవీమని తద్దేవానామవోఽఅద్యా వృణీమహే॥౧౭॥

ప.వి:- మహః, అగ్నేః, సమిధానస్యేతి సమ్ + ఇధానస్య, శర్మణి, అనాగాః, మిత్రే, వరుణే, స్వస్తయే, శ్రేష్ఠే, స్యామ, సవితుః, సవీమని, తత్, దేవానామ్, అవః, అద్య, వృణీమహే.॥౧౭॥

పదార్థః :-(మహః) మహతః (అగ్నేః) విజ్ఞానవతః సభాపతేః (సమిధానస్య) ప్రకాశమానస్య (శర్మణి) ఆశ్రయే (అనాగాః) అనపరాధినః. అత్ర సుపాం సులుగితి జసః స్థానే సుః (మిత్రే) సుహృది (వరుణే) స్వీకర్తవ్యే జనే (స్వస్తయే) సుఖాయ (శ్రేష్ఠే) ఉత్తమే (స్యామ) భవేమ (సవితుః) సకలజగదుత్పాదకస్య పరమేశ్వరస్య (సవీమని) ఆజ్ఞాయామ్ (తత్) వేదోక్తమ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (అవః) రక్షణాదికమ్ (అద్య) అస్మిన్ దివసే. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (వృణీమహే) స్వీకుర్మహే.॥౧౭॥

అన్వయః :-వయం రాజపురుషా మహః సమిధానస్యాగ్నేః శర్మణి శ్రేష్ఠే మిత్రే వరుణే చానాగాఃస్యామ అద్య సవితుః సవీమని వర్తమానాః స్వస్తయే దేవానాం తదవో వృణీమహే. ॥౧౭॥

భావార్థః :-ధార్మికవిద్వద్భీ రాజపురుషైరధర్మం విహాయ ధర్మే ప్రవర్తిత్వా పరమేశ్వరస్య సృష్టౌ వివిధా రచనా దృష్ట్వా స్వేషామన్యేషాం చ రక్షణం విధాయేశ్వరస్య ధన్యవాదా వాచ్యాః ॥౧౭॥

పదార్థము :-రాజపురుషులమగు మేము (మహః) గొప్ప (సమిధానస్య) ప్రకాశవంతుడు (అగ్నేః) విజ్ఞానవంతుడునగు సభాపతియొక్క (శర్మణి) ఆశ్రయమునందు (అనాగాః) అపరాధరహితులము (స్యామ) అగుదుము (అద్య) నేడు (సవితుః) సమస్త జగదుత్పాదకుడగు పరమేశ్వరుని (సవీమని) ఆజ్ఞయందు వర్తించుచు (స్వస్తయే) సుఖములకొరకు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (తత్) ఆ వేదోక్త (అవః) రక్షణము మున్నగు కార్యములను (వృణీమహే) స్వీకరించుచున్నాము.॥౧౭॥

భావార్థము :- ధార్మిక విద్వాంసులగు రాజపురుషులు అధర్మమును వర్జించి, ధర్మమునందు ప్రవృత్తులు గావలయును. ఈశ్వర సృష్టియొక్క వివిధ రచనలను గాంచి స్వాత్మ మరియు ఇతరుల రక్షణయొనర్చు పరమేశ్వరునకు కృతజ్ఞత అర్పించవలెను.

17. May we the state officials, live free from sin, under the shelter of the highly brilliant head of the state, excellent, friendly and worthy of reverence.

We crave today for bliss, and gracious favour of the learned, who live under the command of God, as given in the Vedas.

౧౭౧౮.ఆప ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అధ్యాపకోపదేశకా కిం కుర్యాతామిత్యాహ. అధ్యాపకులు ఉపదేశకు లేమి చేయవలయును?

౧౭౧౮ ఆపశ్చిత్పిప్యు స్తర్యో న గావో నక్షన్నృతం జరితారస్తఽఇన్ద్ర। యాహి

వాయుర్న నియుతో నోఽఅచ్ఛా త్వఙ్హి ధీభిర్దయసే వి వాజాన్॥౧౮॥

ప.వి:- ఆపః, చిత్, పిప్యుః, స్తర్యః, న, గావః, నక్షన్, ఋతమ్, జరితారః, తే, ఇన్ద్ర, యాహి, వాయుః, న, నియుత ఇతి ని + యుతః, నః, అచ్ఛ, త్వమ్, హి, ధీభిః, దయసే, వి, వాజాన్.॥౧౮॥

పదార్థః :-(ఆపః) జలాని(చిత్) అపి (పిప్యుః) వర్ధన్తే (స్తర్యః) స్తృణన్తి యాభిస్తాః (న) ఇవ (గావః) కిరణాః (నక్షన్) వ్యాప్నువన్తి (ఋతమ్) సత్యమ్ (జరితారః) స్తావకాః (తే) (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త విద్వన్! (యాహి) (వాయుః) పవనః (న) ఇవ (నియుతః) వాయోర్వేగాదయో గుణాః (నః) అస్మాన్ (అచ్ఛ) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (త్వమ్) (హి) (ధీభిః) ప్రజ్ఞాభిః కర్మభిర్వా (దయసే) కృపాం కరోషి (వి) (వాజాన్) విజ్ఞానవతః ॥ ౧౮ ॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర! తే తవ జరితార ఆప ఇవ పిప్యు స్తర్యో గావో న ఋతం నక్షన్ తథా వాజాన్నో నియుతశ్చ వాయుర్న త్వమచ్ఛ యాహి, హి యతో ధీభిర్విదయసే తస్మాచ్చిదపి సత్కర్తవ్యోఽసి ॥ ౧౮ ॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలఙ్కారః. యది పదార్థానాం గుణకర్మస్వభావస్తావకా ఉపదేశకాఽధ్యాపకాః స్యుస్తర్హి సర్వే మనుష్యా విద్యావ్యాపినః సన్తో దయావన్తో భవేయుః॥౧౮॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (జరితారః) స్తుతియొనర్చువారు (ఆపః) జలములవలె (పిప్యుః) ముందుకు సాగిపోవుదురు. మరియు (స్తర్యః) విస్తారమునకు హేతువులగు (గావః) కిరణములు (న) ఏవిధముగ (ఋతమ్) సత్యమునందు (నక్షన్) వ్యాప్తులగుచుండునో, అటులనే (వాయుః) వాయువు (న) వలె (వాజాన్) విజ్ఞానవంతులు (నః) మమ్ము, మరియు (నియుతః) వాయువుయొక్క వేగము మున్నగు గుణములను (త్వామ్) నీవు (అచ్ఛా) చక్కని పద్ధతిలో (యాహి) పొందుము (హి) ఏ కారణమున (ధీభిః) బుద్ధి లేక కర్మలచే (వి,దయసే) విశేష కృప యొనర్చెదవో, ఆ కారణముచేతనే (చిత్) సత్కారయోగ్యుడవుకూడ అగుము.॥౧౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పదార్థముల గుణ కర్మ స్వభావములను స్తుతించువారు, ఉపదేశకులు నున్నచోట మానవులెల్లరును విద్యలందు లీనులై దయావంతులగుదురు. ॥౧౮॥

18. O highly learned person, thy panegyrists wax like waters, attain to true knowledge like expanding rays. May the person possessing knowledge vast like mind come near us, may thou possess the qualities of swiftness and force lik air!.

Thou art worthy of reverence, as thou art highly kind to us through thy wisdom and deeds.

౧౭౧౫. గావ ఇత్యస్య పురుమీఢాజమీఢావృషీ, ఇన్ద్రవాయూ దేవతే, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యైరాభూషణాది రక్షణీయమిత్యాహ. మానవులు ఆభూషణాదులను రక్షించవలయును.

౧౭౧౫ గావ ఉపావతావతం మహీ యజ్ఞస్య రప్సుదా। ఉభా కర్ణా హిరణ్యయా॥౧౯॥

ప.వి:- గావః, ఉప, అవత, అవతమ్, మహీ ఇతి మహీ, యజ్ఞస్య, రప్సుదా, ఉభా, కర్ణా, హిరణ్యయా ॥౧౯॥

పదార్థః :-(గావః) కిరణా ధేనవో వా (ఉప) సమీపే (అవత) రక్షత (అవతమ్) రక్షణీయం వేద్యాదిగర్తమ్, (మహీ) మహత్యౌ ద్యావాపృథివ్యౌ (యజ్ఞస్య) (రప్సుదా) యే రప్సుం రూపం దత్తస్తే (ఉభా) ద్వే (కర్ణా) కర్ణౌ శ్రోత్రే (హిరణ్యయా) హిరణ్యప్రచురే.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా గావ ఉభా రప్సుదా మహీ రక్షన్తి, తథా యూయం హిరణ్యయా కర్ణా యజ్ఞస్యావత ముపావత ॥౧౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యకిరణా గవాదిపశవశ్చ సర్వం వస్తుజాతం రక్షన్తి, తథైవ మనుష్యై రుక్మాదినిర్మితం కుణ్డలాద్యాభూషణం సదా రక్షణీయమ్.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (గావః) గోవులు, కిరణములు (ఉభా) రెండును (రప్సుదా) రూపమునిచ్చుచు (మహీ) గొప్పవగు ఆకాశము మరియు భూమిని రక్షించుచున్నవో, అట్లే మీరును (హిరణ్యయా) సువర్ణాది ఆభూషణములతో గూడి (కర్ణా) కర్ణములు [చెవులు] మరియు (యజ్ఞస్య) సంగతమొనర్చు యజ్ఞముయొక్క (అవతమ్) వేదిక మున్నగు అవయవముల (ఉప, అవత) సమీపమున నుండి రక్షణయొనర్చుడు.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా సూర్యకిరణములు, గోవులు మున్నగు పశువులు సమస్తవస్తుమాత్రములను రక్షించుచున్నవో, అదే విధముగ సువర్ణ, రత్నాదులచే నిర్మితమైన కుండలములు మున్నగు ఆభూషణములను సదా రక్షించుచుండవలెను.॥౧౯॥

19. Just as the cows and sun's rays protect the beautifying Heaven and Earth, so should the learned protect both the ears coupled with golden ornaments, and parts of altar in a yajna.

౧౭౧౬. యదద్యేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

రాజా కీదృశో భవేదిత్యాహ. రాజెటు లుండవలయును.

౧౭౧౯. యద్ద్య సూర౭ ఉదితేఽనాగా మిత్రో౭ అర్యమా।
సువాతి సవితా భగః ॥౨౦॥

ప.వి:- యత్, అద్య, సూరే, ఉదిత౭ ఇత్యుత్ + ఇతే, అనాగాః, మిత్రః, అర్యమా, సువాతి, సవితా, భగః ॥ ౨౦॥

పదార్థః :- (యత్) యః (అద్య) (సూరే) సూర్యే (ఉదితే) (అనాగాః) అధర్మాచరణ రహితః (మిత్రః) సర్వేషాం సుహృత్ (అర్యమా) న్యాయకారీ (సువాతి) ఉత్పాదయేత్ (సవితా) రాజనియమైః ప్రేరకః (భగః) ఐశ్వర్యవాన్. ॥౨౦॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యద్యోఽద్య ఉదితే సూరేఽనాగా మిత్రః సవితా భగోఽర్యమా స్వాస్థ్యం సువాతి, స రాజ్యం కర్తుమర్హేత్ ॥౨౦॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యథోదితేఽర్కే తమో నివృత్య ప్రకాశే సతి సర్వే అనన్దితా భవన్తి, తథైవ ధార్మికే రాజని సతి ప్రజాసు సర్వథా స్వాస్థ్యం భవతి ॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్) ఏ (అద్య) నేడు (సూరే) సూర్యుని (ఉదితే) ఉదయకాలమున, అనగా ప్రాతఃకాలమున (అనాగాః) అధర్మాచరణము లేనివాడు (మిత్రః) మిత్రుడు (సవితా) రాజ్యనియమమును ప్రేరేపించువాడు (భగః) ఐశ్వర్యశాలి (అర్యమా) న్యాయకారి రాజుయొక్క ఆరోగ్యమును (సువాతి) సంపాదించునో, ఆ రాజు రాజ్యమొనర్చుటకు తగినవాడు. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! సూర్యోదయ మగుటతో అంధకారము తొలగి ప్రకాశము గలిగినందున సకల ప్రాణులానందించునట్లు ధర్మాత్ముడగు రాజు గలిగియున్నప్పుడు ప్రజలెల్లరును సకలవిధముగా స్వస్థులై యుందురు. ॥౨౦॥

20. May the sinless, affectionate, just, and glorious king, the urger of the laws of administration, improve our health.

౧౭౧౭. ఆ సుత ఇత్యస్య సునీతిర్ఋషిః, వేనో దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్ జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౭౧౭ ఆ సుతే సిఞ్చత శ్రియఀరోదస్యోరభిశ్రియమ్।
రసా దధీత వృషభమ్ తం ప్రత్నథాఽయం వేనః ॥౨౧॥

ప.వి:- ఆ, సుతే, సిఞ్చత, శ్రియమ్,రోదస్యోః, అభిశ్రియమిత్యభి + శ్రియమ్, రసా, దధీత, వృషభమ్.॥౨౦॥

పదార్థః :- (ఆ) సమన్తాత్ (సుతే) ఉత్పన్నే జగతి (సిఞ్చత) (శ్రియమ్) శోభాయుక్తమ్ (రోదస్యోః) ద్యావాపృథివ్యోః (అభిశ్రియమ్) అభితః శోభకమ్ (రసా) రసానన్దప్రదా జనాః అత్ర సుపామితి డాదేశః (దధీత) (వృషభమ్) బలిష్ఠమ్.॥౨౦॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! రసా యూయం సుతే వృషభం రోదస్యోరభిశ్రియం శ్రియం సభాపతి మాసిఞ్చత, స చ యుష్మాన్ దధీత.॥౨౦॥

భావార్థః :-మనుష్యై రాజ్యోన్నత్యా జగతః ప్రకాశః సౌన్దర్యాదిగుణవాన్ బలిష్ఠో విద్వాన్ శూరః పూర్ణాఙ్గో జనో రాజ్యేఽభిషేక్తవ్యః స చ ప్రజాసు సుఖం దధ్యాత్.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (రసా) ఆనందము నిచ్చునట్టి మీరు (సుతే) ఉత్పన్నమైన జగత్తునందు (వృషభమ్) అతిబలశాలి (రోదస్యోః) పృథివీ ఆకాశములను (అభిశ్రియమ్) అన్నివైపులనుండి శోభితమొనర్చునట్టి (శ్రియమ్) శోభాయుక్తుడగు సభాపతి రాజును (ఆ, సిఞ్చత) చక్కగా అభిషేకించుడు. అట్టి సభాపతి మిమ్ము (దధీత) ధారణమొనర్చునుగాక!॥౨౦॥

భావార్థము :- రాజ్యోన్నతికొరకై జగమును ప్రకాశపరచువాడు, సుందరగుణవంతుడు, అతిశక్తిశాలి, విద్వాంసుడు, శూరుడు, సర్వాంగలక్షణయుక్తుడు, పూర్ణవయస్కుడగువానిని రాజ్యాభిషేక మొనర్చినచో ఆ రాజ్యము సుభిక్షముగనుండి ప్రజలెల్లరు సుఖవంతులై యుందురు.॥౨౦॥

20. O happiness-giving people, elect him as your ruler, who is most mighty, lends lustre to heaven and earth, is full of beauty and sustains you!.

౧౨౧౮.ఆతిష్ఠన్తమిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ విద్యుదగ్నిః కీదృశ ఇత్యాహ. విద్యుదగ్ని యెటువంటిది?

౧౨౧౮ ఆతిష్ఠన్తం పరి విశ్వేఽఅభూషఞ్ఛ్రియో వసానశ్చరతి స్వరోచిః ।
మహత్తద్వృష్ణోఽఅసురస్య నామా విశ్వరూపోఽఅమృతాని తస్థౌ ॥౨౧॥

ప.వి:- ఆతిష్ఠన్తమిత్యా + తిష్ఠన్తమ్, పరి, విశ్వే, అభూషన్, శ్రియః, వసానః, చరతి,

స్వరోచిరితి స్వ + రోచిః, మహత్, తత్, వృష్ణః, అసురస్య, నామ, ఆ, విశ్వరూప ఇతి విశ్వ + రూపః, అమృతాని, తస్థౌ.॥౨౨॥

పదార్థః :- (ఆతిష్ఠన్తమ్) సమన్తాత్ స్థిరమ్ (పరి) సర్వతః (విశ్వే) సర్వే (అభూషన్) భూషయేయుః (శ్రియః) ధనాని శోభా వా (వసానః) స్వీకుర్వాణః (చరతి) (స్వరోచిః) స్వకీయా రోచిర్దీప్తిర్యస్య సః (మహత్) (తత్) (వృష్ణః) వర్షకస్య (అసురస్య) హింసకస్య విద్యుదాఖ్యస్యాగ్నేః (నామ) సంజ్ఞా (ఆ) (విశ్వరూపః) విశ్వం సమగ్రం రూపం యస్య సః (అమృతాని) నాశరహితాని వస్తూని, అత్ర సప్తమ్యర్థే షష్ఠీ (తస్థౌ) తిష్ఠతి ॥ ౨౨ ॥

అన్వయః :- హే విద్వాంసో! విశ్వే భవన్తో యథా శ్రియో వసానః స్వరోచి ర్విశ్వరూపోఽగ్నిశ్చరత్యమృతాన్యా తస్థౌ, తథైతమాతిష్ఠన్తం పర్యభూషన్. యద్వృష్ణోఽసురస్యాస్య మహత్తన్నామాస్తి, తేన సర్వాణి కార్యాణ్యలంకురుత. ॥ ౨౨ ॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలఙ్కారః. యతోఽయం విద్యుదాఖ్యోఽగ్నిః సర్వపదార్థస్థోఽపి న కిఞ్చిత్ప్రకాశయతి. తస్మాదస్యాసురేతి నామ, య ఏతద్విద్యాం జానన్తి, తే సర్వతః సుభూషితా భవన్తి.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (విశ్వే) మీరెల్లరును (శ్రియః) ధనములను, శోభలను (వసానః) ధారణమొనర్చుడు (స్వరోచిః) స్వయంప్రకాశము (విశ్వరూపః) అన్ని పదార్థములందును ఆ యా రూపమున వ్యాప్తమైయున్న ఏ అగ్ని (చరతి) విచరించునో మరియు (అమృతాని) నాశరహితమగు వస్తువులందు (ఆతస్థౌ) స్థిరమైయుండునో (ఆతిష్ఠన్తమ్) చక్కగా స్థిరమైయున్న అగ్నిని (పరి అభూషన్) అన్నివైపులనుండి శోభిత మొనర్చుడు (వృష్ణః) వర్షమును గలిగించునట్టి (అసురస్య) హింసకమగు నీ విద్యుద్రూపాగ్నిని (మహత్) 'గొప్ప' అను (తత్) ఆ పరోక్ష (నామ) నామముచే సకలకార్యములను శోభిత మొనర్చుము.॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ విద్యుద్రూపాగ్ని సకల పదార్థములందు స్థిరమైయుండియును, ఎద్దానిని కూడ ప్రకాశపరచదు. కావుననే దీనికి 'అసుర' అను సంజ్ఞకలదు. ఈ విద్యుద్విద్య నెరిగినవారు అన్నిదిశలనుండియును సుభూషితులై యుండగలరు.॥౨౨॥

22. O learned people ye all should use in your projects electricity, full of splendour, Self-effulgent, pervading all substances, ever active, present in all indestructible elements, well-established, bringer of rain, killer, and dignified in nature!.

౧౭౭౯. ప్ర వ ఇత్యస్య సుచీక ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరీశ్వర ఏవ పూజ్య ఇత్యాహ. మానవు లీశ్వరునే పూజించవలయును.

౧౨౧౯ ప్ర వో మహే మన్దమానాయాన్ధసోఽర్చా విశ్వానరాయ విశ్వాభువే। ఇన్ద్రస్య యస్య సుమఖꣳసహో మహి శ్రవో నృమ్ణఞ్చ రోదసీ సపర్యతః ॥౮౩॥

ప.వి:- ప్ర, వః, మహే, మన్దమానాయ, అన్ధసః, అర్చ, విశ్వానరాయ, విశ్వాభువే, విశ్వాభువ ఇతి విశ్వ + భువే, ఇన్ద్రస్య, యస్య, సుమఖమితి సు + మఖమ్, సహః, మహి, శ్రవః, నృమ్ణమ్, చ, రోదసీ ఇతి రోదసీ, సపర్యతః ॥౮౩॥

పదార్థః :-(ప్ర) (వః) యుష్మభ్యమ్ (మహే) మహతే (మన్దమానాయ) ఆనన్ద స్వరూపాయ (అన్ధసః) అన్నాదేః అత్ర విభక్తివ్యత్యయః (అర్చ) సత్కురుత. అత్ర వచనవ్యత్యయో ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘశ్చ (విశ్వానరాయ) విశ్వే నరా నాయకా యస్మాత్తస్మై (విశ్వాభువే) యో విశ్వే భవతే ప్రాప్నోతి విశ్వాభూ ర్యస్య వా విశ్వం భవతి యస్మాదితి వా తస్మై. అత్రోభయత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (ఇన్ద్రస్య) పరమేశ్వరస్య (యస్య) (సుమఖమ్) శోభనా మఖా యజ్ఞా యస్మాత్తమ్ (సహః) బలమ్ (మహి) మహత్ (శ్రవః) యశః (నృమ్ణమ్) ధనమ్ (చ) (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (సపర్యతః) సేవేతే.॥౮౩॥

అన్వయః :- హే మనుష్యః! త్వం రోదసీ యస్యేన్ద్రస్య సుమఖం నృమ్ణం సహో మహి శ్రవశ్చ సపర్యత స్తస్మై విశ్వానరాయ మహే మన్దమానాయ విశ్వాభువే ప్రార్చ, స వోఽన్ధసః సుఖం దదాతు.॥౮౩॥

భావార్థః :- హే మనుష్యా! యేనోత్పాదితం ధనం బలం చ సర్వైః సేవ్యతే స ఏవ మహాయశస్వీ సర్వాధ్యక్ష ఆనన్దమయః సర్వవ్యాప్త ఈశ్వరో యుష్మాభిః పూజ్యః ప్రార్థనీయశ్చ స యుష్మభ్యం ధనాదిజన్యం సుఖం దాస్యతి.॥౮౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవుడా! నీవు (రోదసీ) భూమ్యాకాశములు (యస్య) ఏ (ఇన్ద్రస్య) పరమేశ్వరుని (సుమఖమ్) చక్కని యజ్ఞమును (నృమ్ణమ్) ధనమును (సహః) బలమును (చ) మరియు (మహి) గొప్ప (శ్రవః) యశమును (సపర్యతః) సేవించునో అట్టి (విశ్వానరాయ) సకల మానవులుండునట్టి (మహే) మహాగొప్ప (మన్దమానాయ) ఆనందస్వరూపుడు (విశ్వాభువే) సర్వమునకు ప్రాప్తించువాడు, సృష్టియంతటికి స్వామి, జగత్కర్త పరమేశ్వరుని (ప్ర, అర్చ) పూజించుడు, అనగా ఆతనినే నమ్ముడు (వః) మీ కొరకు (అన్ధసః) అన్నాదుల సుఖములను గలిగించును.॥౮౩॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవనివలన ఉత్పన్నమైన ధనము, బలము మున్నగు వానిని ఎల్లరును సేవించెదరో, అట్టి మహాకీర్తివంతుడే సర్వమునకు స్వామి, ఆనందస్వరూపుడు, సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరునే ప్రార్థనోపాసనలచే సేవించవలయును. ఆతడే మీ కొరకు ధనాది సుఖముల నీయగలడు.॥౨౩॥

Worship Him, Whose beautiful sacrifice, wealth, strength, and mighty glory are enjoyed by the Heaven and Earth, Who is the Creator of all beings, the Embodiment of great happiness, All -pervading and Supplier of food.

౧౭౨౦. బృహన్నిదిత్యస్య త్రిశోక ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యః పరమేశ్వరమేవ మిత్రం కుర్యాదిత్యాహ. మానవులు పరమేశ్వరుని మిత్రునిగ చేసికొనవలయును.

౧౭౨౦ బృహన్నిదిధ్మఽఏషాం భూరి శస్తం పృథుః స్వరుః ।

యేషామిన్ద్రో యువా సఖా ॥౨౪॥

ప. వి:- బృహన్, ఇత్, ఇధ్మః, ఏషామ్, భూరి, శస్తమ్, పృథుః, స్వరుః, యేషామ్, ఇన్ద్రః, యువా, సఖా.॥౨౪॥

పదార్థః :- (బృహన్) మహాన్ (ఇత్) ఏవ (ఇధ్మః) ప్రదీప్తః (ఏషామ్) మనుష్యాణామ్ (భూరి) బహు (శస్తమ్) స్తుత్యం కర్మ (పృథుః) విస్తీర్ణః (స్వరుః) ప్రతాపకః (యేషామ్) (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ పరమాత్మా (యువా) ప్రాప్తయౌవనః (సఖా) మిత్రమ్.॥౨౪॥

అన్వయః :- యేషామిధ్మః పృథుః స్వరుర్యువా బృహన్నిన్ద్రః సఖాఽస్త్యేషామిదుర్భూరి శస్తం భవతి.॥౨౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యస్యోత్తమః పరమేశ్వరః సఖా భవేత్ స యథాఽస్మిన్ బ్రహ్మాణ్డే సూర్యః ప్రతాపయుక్తోఽస్తి, తథా ప్రతాపయుక్తః స్యాత్.॥౨౪॥

పదార్థము :- (యేషామ్) ఎవనికి (ఇధ్మః) తేజస్వి (స్వరుః) ప్రతాపశాలి (యువా) యువకుడు (బృహన్) గొప్ప (ఇన్ద్రః) ఉత్తమైశ్వర్యవంతుడగు పరమాత్మ (సఖా) మిత్రుడైయుండునో (ఏషామ్) వానికి (ఇత్) మాత్రమే (భూరి) అనేక (శస్తమ్) స్తుతించదగిన కర్మయగుచున్నది. ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఇందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవరికి పరమేశ్వరుడు ఉత్తమ మిత్రుడై యుండునో ఆతడు ఈ బ్రహ్మాండమునందు సూర్యుడు ప్రతాపశాలియై యుండునట్లే మహా ప్రతాపవంతుడై యుండగలడు.॥౨౪॥

24. They alone perform laudable deeds, whose friend is God, Brilliant, Omnipresent, Majestic, ever young, Exalted, and Supreme.

౧౭౨౧. ఇన్ద్ర ఇత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యు రిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౭౨౧ ఇన్ద్రేహి మత్స్యన్ధసో విశ్వేభిః సోమపర్వభిః।

మహాం॥ ఽ అభిష్టిరోజసా॥౨౫॥

ప.వి:- ఇన్ద్ర, ఆ, ఇహి, మత్సి, అన్ధసః, విశ్వేభిః, సోమపర్వభిరితి సోమపర్వ + భిః, మహాన్, అభిష్టిః, ఓజసా.॥౨౫॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యప్రద! విద్వన్! (ఆ) (ఇహి) ప్రాప్నుహి (మత్సి) తృప్తో భవ మద తృప్తౌ. శపో లుక్ (అన్ధసః) అన్నాత్ (విశ్వేభిః) అఖిలైః (సోమపర్వభిః) సోమాద్యోషధీ నామవయవైః (మహాన్) (అభిష్టిః) అభియష్టవ్యః సర్వతః పూజ్యః పృషోదరాది త్వాదిష్టసిద్ధిః (ఓజసా) పరాక్రమేణ సహ.॥౨౫॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర! యతస్త్వమోజసా సహ మహానభిష్టిర్విశ్వేభిః సోమపర్వభిరన్ధసో మత్సి, తస్మాదస్మానేహి.॥౨౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యస్మాదన్నాదేర్మనుష్యాదీనాం శరీరాదేర్నిర్వాహో భవతి, తస్మాదేషాం వృద్ధి సేవనాహారవిహారా యథావద్విజానీయుః.॥౨౫॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యమును ప్రసాదించు విద్వాంసుడా! ఏ కారణమున నీవు (ఓజసా) పరాక్రమములో గూడ (మహాన్) మహా (అభిష్టిః) అన్నివైపులనుండి సత్కరించదగినవాడవు (విశ్వేభిః) సర్వ (సోమ పర్వభిః) సోమవల్లి మున్నగు ఓషధుల అవయవములతో (అన్ధసః) అన్నముచేతను (మత్సి) తృప్తి యగుచున్నావో దీనిచే మమ్ము (ఆ, ఇహి) పొందుము.॥౨౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ కారణమున అన్నాదులచే మానవులు మున్నగు ప్రాణుల శరీరాదుల నిర్వాహము జరుగుచున్నదో, దానిచే వీనివృద్ధి, సేవనము, ఆహార విహారాదులను యథావతుగ దెలిసికొనుడు.॥౨౫॥

25. O learned person, fit for great veneration, due to thy strength, come and delight thyself with diverse juices of medicinal herbs and food!.

౧౨౨౨.ఇన్ద్ర ఇత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

రాజపురుషాః కీదృశాః స్యురిత్యాహ. రాజపురుషు లెటులుండవలయును?

౧౨౨౨ ఇన్ద్రో వృత్రమవృణోచ్ఛర్ధనీతిః ప్ర మాయినామమినాద్వర్పణీతిః ।
అహన్వ్యంసముశధగ్వనేష్వావిర్ధేనా అకృణోద్రామ్యాణామ్ ॥౨౯॥

ప.వి:- ఇన్ద్రః, వృత్రమ్, అవృణోత్, శర్ధనీతిరితి శర్ధ + నీతిః, ప్ర, మాయినామ్, అమినాత్, వర్పణీతిః, వర్పనీతిరితి వర్ప + నీతిః, అహన్, వ్యంసమితి వి + అంసమ్, ఉశధక్, వనేషు, ఆవిః, ధేనాః, అకృణోత్, రామ్యాణామ్ ॥౨౯॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రః) సూర్య ఇవ ప్రతాపీ సభేశః (వృత్రమ్) దుష్టం శత్రుం ప్రకాశావరకం మేఘమివ ధర్మావరకమ్ (అవృణోత్) యుద్ధాయ వృణుయాత్ (శర్ధనీతిః) శర్ధస్య బలస్య నీతిర్నయనం ప్రాపణం యస్య ((ప్ర) (మాయినామ్) మాయయా కుత్సితా ప్రజ్ఞా విద్యతే యేషాన్తాన్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (అమినాత్) హింస్యాత్, (వర్పణీతిః) వర్పాణాం నానావిధానాం రూపాణాం నీతిః ప్రాప్తిర్యస్య సః (అహన్) హన్యాత్ (వ్యంసమ్) విగతా అంసా భుజమూలాని యస్య తమ్ (ఉశధక్) య ఉశన్తి పరస్వం కామయన్తి తాన్ దహతి సః (వనేషు) స్థితం తస్కరమ్ (ఆవిః) ప్రాదుర్భూతే (ధేనాః) వాణీః (అకృణోత్) కుర్యాత్ (రామ్యాణామ్) రమయన్తి ఆనన్దయన్తి తేషామ్.॥౨౯॥

అన్వయః :-శర్ధనీతిర్వర్పనీతిరుశధగిన్ద్రో వృత్రమవృణోత్, మాయినాం ప్రామిణాత్ వనేషు వ్యంసమహన్, రామ్యాణాం ధేనా ఆవిరకృణోత్స ఏవ రాజా భవితుం యోగ్యః॥౨౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే సూర్యవత్సుశిక్షితా వాచః ప్రకటయన్తి, అగ్నిర్వనానీవ దుష్టాన్ శత్రూన్దహన్తి, దినం రాత్రిమివ ఛలకాపట్యా విద్యాన్ధకారాదీన్ నివర్తయన్తి, బలమావిష్కుర్వన్తి తే సుప్రతిష్ఠితా రాజజనా భవన్తి ॥౨౯॥

పదార్థము :-(శర్ధనీతిః) బలప్రాప్తినొందినవాడు (వర్పణీతిః) నానావిధములగు రూపులుగలవాడు (ఉశధక్) పరధనములను గోరు చోరులు మున్నగువారిని నాశమొందించువాడు (ఇన్ద్రః) సూర్యునివంటి ప్రతాపశాలియగు సభాపతి (వృత్రమ్) ప్రకాశమునడ్డగించు మేఘములవలె ధర్మనిరోధకులగు దుష్టశత్రువుల (అవృణోత్) యుద్ధమును అంగీకరించవలెను. (మాయినామ్) దుష్టబుద్ధిగల మోసకారులను కపటులను ((ప్ర,

అమినాత్) సంహరించవలెను (వనేషు) అడవులయందుండునట్టి (వ్యంసమ్) కపటముతో గూడిన భుజములుగల చోరులను (అహన్) సంహరించవలెను. మరియు (రామ్యాణామ్) ఆనందము నిచ్చు ఉపదేశకుల (ధేనాః) వాణులను (ఆవిః, అకృణోత్) ప్రకటమొనర్చువాడే రాజు కాదగినవాడు.॥౨౬॥

భావార్థము :- ఇందు వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యునివలె సుశిక్షితవాణులను ప్రకటపరచువాడు, అగ్ని వనములను దహించునట్లు దుష్టశత్రువులను నాశపరచువాడు, పగలు, రాత్రిని దొలగించునట్లు ఛల, కపట, అవిద్యారూప అంధకారము మున్నగు వానిని నివృత్త పరచుచు శక్తిసామర్థ్యములను ప్రకటించువాడు మాత్రమే ప్రసిద్ధ శ్రేష్ఠ రాజపురుషు డగుచున్నాడు.॥౨౬॥

26. He alone is fit to be elected as the head of the State, who possesses power, knows how to arrange his army in different military arrays, is majestic like the sun; challenges for battle his impious foes, chastises wily and deceitful persons, kills the dacoits hidden in forests, and makes apparent the words of preachers who diffuse happiness.

౧౨౭౩. కుత ఇత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౭౩ కుతస్త్వమిన్ద్ర మాహినః సన్నేకో యాసి సత్పతే కిన్త ఽ ఇత్థా। సమ్పృచ్ఛసే
సమరాణః శుభానైర్వోచేస్తన్నో హరివో యత్తే ఽ అస్మే। మహాం ౨ ॥ ఽ
ఇన్ద్రో యఽ ఓజసాऽకదా చన స్తరీరసిऽకదా చన ప్రయుచ్ఛసి॥౨౭॥

ప. వి:- కుతః, త్వమ్, ఇన్ద్ర, మాహినః, సన్, ఏకః, యాసి, సత్పత ఇతి సత్ + పతే, కిమ్, తే, ఇత్థా, సమ్, పృచ్ఛసే, సమరాణ ఇతి సమ్ + అరాణః, శుభానైః, వోచేః, తత్, నః, హరివ ఇతి హరి +వః, యత్, తే, అస్మేఽ ఇత్యస్మే.॥౨౭॥

పదార్థః :-(కుతః) కస్మాత్, (త్వమ్) (ఇన్ద్ర) సభేశ! (మాహినః) పూజ్యవాన్ మహత్త్వేన యుక్తః (సన్) (ఏకః) అసహాయః (యాసి) గచ్ఛసి (సత్పతే) సతః సత్యస్య వ్యవహారస్య సతాం పురుషాణాం వా పాలక! (కిమ్) (తే) తవ (ఇత్థా) అస్మాద్ధేతోః (సమ్) (పృచ్ఛసే) పృచ్ఛ. లేట్ (సమరాణః) సమ్యగ్గచ్ఛన్ (శుభానైః) మఙ్గలమయైర్వచనైస్సహ

(వోచేః) వదేః (తత్) ఏకాకికారణమ్ (నః) అస్మాన్ (హరివః) ప్రశస్తా హరయో హరణశీలా అశ్వా విద్యన్తే యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (యత్) యతః (తే) తవ(అస్మే) వయమ్.॥౨౭॥

అన్వయః :- హే సత్పతే ఇన్ద్ర! మాహినస్త్వమేకః సన్ కుతో యాసి? కిన్త ఇత్థా? హే హరివో! యదస్మే తే తస్మాత్సమరాణస్త్వన్నః సమ్పృచ్ఛసే, శుభానైస్తద్వోచేశ్చ.॥౨౭॥

భావార్థః :- రాజప్రజాపురుషైః సభాధ్యక్ష ఏవం వక్తవ్యః-హే సభాపతే! భవతాఽసహాయేన కిమపి రాజకార్యం న కర్తవ్యమ్. కిన్తు సజ్జనరక్షణే దుష్టతాడనే చాస్మదాదిసహాయయుక్తేన సదైవ స్థాతవ్యమ్. శుభాచరణయుక్తేనాస్మదాదిశిష్టసమ్మత్యా మృదువచనైశ్చ సర్వాః ప్రజాః శాసనీయాః.॥౨౭॥

పదార్థము :- (సత్పతే) శ్రేష్ఠవ్యవహారముల లేక శ్రేష్ఠజన రక్షకుడా! (ఇన్ద్ర) సభాపతే! (మాహినః) మహత్త్వపూర్ణ సత్కారములను పొందిన (త్వమ్) నీవు (ఏకః) అసహాయుడవు (సన్) అయ్యును (కుతః) ఏ కారణమున (యాసి) ప్రాప్తింతువు? విహరింతువు? (కిమ్, తే, ఇత్థా) ఈ విధముగా నొనర్చుటయందు నీ ప్రయోజన మేమి? (హరివః) ప్రశంసనీయ, మనోహరమైన అశ్వముగల ఓ రాజా! (యత్) ఏ కారణముచే (అస్మే) మేము (తే) మీవారము? దీనిచే (సమరాణః) చక్కగా నడచుచు నీవు (నః) మమ్ము (సమ్, పృచ్ఛసే) ప్రశ్నించుము. మరియు (శుభానైః) మంగళమయ వచనములతో (తత్) ఆ ఏకాకిగా నుండు కారణమును (వోచే) చెప్పుము.॥౨౭॥

భావార్థము :- రాజ్య ప్రజలు సభాధ్యక్షుడగు రాజుతో నీవిధముగ ప్రశ్నించవలయును. ఓ సభాపతీ! నీవు సహాయము లేకుండ రాచకార్యము లేవియును జేయవలదు. ఐనను సజ్జనులను రక్షించుట, దుష్టులను దండించుటయందు అస్మదాదుల [తనవారి] సహాయము తప్పకపొందుము. శుభాచరణముచే గూడినవాడవై అస్మదాది సజ్జనుల సమ్మతితో, మృదువచనములతో సమస్త ప్రజలను శిక్షించదగును. ॥౨౭॥

27. O King, the protector of the virtuous, highly venerable, why dost thou go alone? What is thy purpose in doing so? Lord of fascinating horses, we are thy well-wishers, consult us in thy true behaviour and tell us in blissful words, the reason of thy prefering solitude!.

౧౭౨౮. ఆ తదిత్యస్య గౌరివీతిరృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౨౮ ఆ తత్తఽఇన్ద్రాయవః పనన్తాభి యఽఊర్వం గోమన్తం తితృత్సాన్। సక్త్వం యే పురుపుత్రాంమహీꣳ సహస్రధారాం బృహతీం దుదుక్షన్ ॥౨౮॥

ప.వి:– ఆ,తత్, తే, ఇన్ద్ర, ఆయవః, పనన్త, అభి, యే, ఊర్వమ్, గోమన్తమితి గో + మన్తమ్, తిత్సాన్, సకృత్స్వమితి సకృత్ + స్వమ్, యే, పురుపుత్రామితి పురు + పుత్రామ్, మహీమ్, సహస్రధారామితి సహస్ర + ధారామ్, బృహతీమ్, దుదుక్షన్, దుధుక్షన్నితి దుధుక్షన్ ॥౨౮॥

పదార్థః :- (ఆ) (తత్) రాజకర్మ (తే) తవ (ఇన్ద్ర) రాజన్! (ఆయవః) యే సత్యం యన్తి తే మనుష్యాః ప్రజాః! ఆయవ ఇతి మనుష్యనా...నిఘం. ౨.౩. (పనన్త) ప్రశంసేయుః, (అభి) అభిముఖ్యే (యే) (ఊర్వమ్) హింసకమ్, (గోమన్తమ్) దుష్టా గావ ఇన్ద్రియాణి యస్య తమ్, (తిత్సాన్) తర్జితుం హింసితుమిచ్ఛేయుః లేట్, (సకృత్స్వమ్) యా సకృదేకవారం సూతే తామ్, (యే) (పురుపుత్రామ్) బహవోఽన్నాదివ్యక్తిమన్తః పుత్రా యస్యాస్తామ్, (మహీమ్) మహతీం భూమిమ్, (సహస్రధారామ్) సహస్రం ధారా హిరణ్యాదయో యస్యాన్తాం యద్వా యా సహస్రమసఙ్ఖ్యాతం ప్రాణిజాతం ధరతి, (బృహతీమ్) విస్తీర్ణామ్, (దుదుక్షన్) దోగ్ధుమిచ్ఛేయుః అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన ధస్య దః.॥౨౮॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర! య ఆయవః సకృత్స్వం పురుపుత్రాం సహస్రధారాం బృహతీం మహీం దుదుక్షన్ యే గోమన్తమూర్వమభితిత్సాన్ యే చ తే తదాపనన్త తాన్ త్వం సతతమున్నయ.॥౨౮॥

భావార్థః :- యే రాజభక్తా దుష్టహింసకా ఏకవారే బహుఫల పుష్పప్రదాం సర్వధారికాం భూమిం దోగ్ధుం సమర్థాస్స్యుస్తే రాజకార్యాణి కర్తు మర్హేయుః.॥౨౮॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఓ రాజా! (యే) ఏ (ఆయవః) సత్యమును పొందు ప్రజలు (సకృత్స్వమ్) ఒకసారి మాత్రమే పంటనిచ్చు (పురుపుత్రామ్) అనేక అన్నాదులు గలిగియున్న వ్యక్తులపుత్రులతో (సహస్రధారామ్) అసంఖ్యాక సువర్ణము మున్నగు ధాతువుల ధారారూపములుగల లేదా అసంఖ్యాక ప్రాణి మాత్రులను ధారణమొనర్చునట్టి (బృహతీమ్) విస్తారవంతమైన (మహీమ్) గొప్ప భూమిని (దుదుక్షన్) పితుకదలచిన లేదా దానివలన కోరికలను పూర్తిజేయదలచినచో (యే) ఏ మనుష్యులు (గోమన్తమ్) దూషిత ఇంద్రియములు గలిగిన లంపటులను (ఉర్వమ్) హింసకులను (అభి, తిత్సాన్) ఎదుటబడి సంహరింప దలచెదరో, అట్టివారిని (తే) నీయొక్క (తత్) అరాచకకార్యములను (ఆ, పనన్త) ప్రశంసించువారిని ఉన్నత పరచుము.॥౨౮॥

భావార్థము :- ఏ రాజభక్తులు దుష్టులను దండించువారు, ఒకే తడవ అనేక ఫలపుష్పాదులనిచ్చు, సమస్తమును ధారణమొనర్చు భూమిని పితుకుట [ఫలమును పొందుట] కు సమర్థులో వారే రాజకార్యము లొనర్చ సమర్థులై యుందురు.॥౨౮॥

28. O King, advance those persons who wish to utilise according to their desire, the Earth, which bears at one time many kinds of cereals, is the mother of many sons, the sustainer of numberless human beings, great, and lofty, who wish to kill the wicked, the voluptuous, and harmful persons in the front, and thus extol thy administration!.

౧౭.౨౯. ఇమామిత్యస్య కుత్స ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭.౨౯ ఇమాన్తే ధియం ప్ర భరే మహో మహీమస్య స్తోత్రే ధిషణా యత్తఽఆనజే।
తముత్సవే చ ప్రసవే చ సాసహిమిన్ద్రం దేవాసః శవసామదన్నను॥౨౯॥

ప.వి:- ఇమామ్, తే, ధియమ్, ప్ర, భరే, మహః, మహీమ్, అస్య, స్తోత్రే, ధిషణా, యత్, తే, ఆనజే, తమ్, ఉత్సవ ఇత్యుత్ + సవే, చ, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, చ, సాసహిమ్, ససహిమితి ససహిమ్, ఇన్ద్రమ్, దేవాసః, శవసా, అమదన్, అను.॥౨౯॥

పదార్థః:- ఇమామ్, (తే) తవ, (ధియమ్) ప్రజ్ఞాం కర్మ వా, (ప్ర) (భరే) ధరే, (మహః) మహతః, (మహీమ్) సుపూజ్యామ్ మహీతి, వాఙ్ నా...నిఘం, ౧.౧౧. (అస్య) మమ, (స్తోత్రే) స్తవనే, (ధిషణా) ప్రజ్ఞా, (యత్) యమ్, (తే) (తాన్) అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (ఆనజే) వ్యనక్తి, (తమ్) (ఉత్సవే) కర్తవ్యానన్దసమయే, (చ) (ప్రసవే) ఉత్పత్తౌ, (చ) సాసహిమ్ భృశం సోఢారమ్, (ఇన్ద్రమ్) పరమబలయోగేన శత్రూణాం విదారకమ్, (దేవాసః) విద్వాంసః (శవసా) బలేన, (అమదన్) ఆనన్దేయుః, (అను) అనుకూల్యేన.॥౨౯॥

అన్వయః:- హే ఇన్ద్రాహం మహీమిమాన్తే ధియం ప్రభరే స్తోత్రేఽస్య ధిషణా యత్త ఆనజే తం శవసా సాసహిమిన్ద్రం మహ ఉత్సవే చ ప్రసవే చ దేవాసోఽన్వమదన్.॥౨౯॥

భావార్థః:- యే రాజాదయో మనుష్యా విద్వద్భ్య ఉత్తమాం ప్రజ్ఞాం వాచం చ గృహ్ణన్తి తే సత్యానుకూలాః సన్తః స్వయమానన్దితా భూత్వాఽన్యానానన్దయన్తి.॥౨౯॥

పదార్థము :- ఓ సభాధ్యక్షా! నేను (మహీమ్) సుందరము, పూజనీయమునగు (ఇమామ్) ఈ (తే) నీయొక్క (ధియమ్) బుద్ధి లేక కర్మను (ప్ర, భరే) ధారణమొనర్చుచున్నానో (స్తోత్రే) స్తుతియొనర్చుటయందు (అస్య) ఈ నాయొక్క (ధిషణా) బుద్ధి (యత్) ఏ (తే) నిన్ను (ఆనజే) ప్రఖ్యాత పరచుచున్నదో (తమ్) అట్టి (శవసా) బలముతో గూడ (సాసహిమ్) శీఘ్రముగా సహనమొనర్చు (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ బలయోగములతో శత్రువులను నిర్వీర్యుల నొనర్చు సభాపతిని (మహః) మహత్తరకార్యముకొరకు (ఉత్సవే) ఆనంద సమయమున (చ) మరియు (ప్రసవే) ఉత్పత్తియందు (చ) కూడ (దేవాసః) విద్వాంసులు (అను, అమదన్) అనుకూలముగా ఆనంద పరచెదరుగాక!॥౨౯॥

భావార్థము:- ఏ రాజు, రాజ పురుషులు, ప్రజలు విద్వాంసులచే ఉత్తమవిద్యలను లేక వాణిని పొందుదురో, వారు సత్యానుకూలముగా తా మానందముగానుండి ఇతరులను కూడ ప్రసన్నులనుగా నొనర్తురు. ॥౨౯॥

29. O king, I acknowledge this mighty wisdom of thine. My intellect manifests thee in praise. The learned on great festive occasions and child-birth bring joy unto thee, the master of intense endurance and the conqueror of foes with thy strength!.

౧౨౭౬. విభ్రాడిత్యస్య విభ్రాడృషిః, సూర్యో దేవతా, విరాట్ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౭౬ విభ్రాడ్ బృహత్పిబతు సోమ్యం మధ్వాయుర్దధద్యజ్ఞపతావ
విహ్రుతమ్। వాతజూతో యోऽఅభిరక్షతి త్మనా ప్రజాః
పుపోష పురుధా వి రాజతి॥౩౦॥

ప.వి:- విభ్రాడితి వి + భ్రాట్, బృహత్, పిబతు, సోమ్యమ్, మధు, ఆయుః, దధత్, యజ్ఞపతావవితి యజ్ఞ+ పతౌ, అవిహ్రుతమిత్యవి, హ్రుతమ్, వాతజూత ఇతి వాత + జూతః, యః, అభిరక్షతీత్యభి + రక్షతి, త్మనా, ప్రజా ఇతి ప్ర + జాః, పుపోష, పురుధా, వి, రాజతి.॥౩౦॥

పదార్థః :-(విభ్రాట్) యో విశేషేణ భ్రాజతే సః (బృహత్) మహత్ (పిబతు) (సోమ్యమ్) సోమేష్వోషధీషు భవం రసమ్ (మధు) మధురాదినా గుణేన యుక్తమ్ (ఆయుః) జీవనమ్ (దధత్) ధరన్ (యజ్ఞపతౌ) యజ్ఞస్య యుక్తస్య వ్యవహారస్య పాలకే స్వామిని (అవిహ్రుతమ్) అఖణ్డితమ్ (వాతజూతః) వాయునా ప్రాప్తవేగః (యః) (అభిరక్షతి) (త్మనా) ఆత్మనా (ప్రజాః) (పుపోష) పుష్ణాతి (పురుధా) బహుధా (వి) (రాజతి) విశేషేణ ప్రకాశతే ॥30॥

అన్వయః :-యో వాతజూతః సూర్య ఇవ విభ్రాడవిహ్రుతమాయు ర్యజ్ఞపతౌ దధత్ త్మనా ప్రజా అభి రక్షతి పుపోష పురుధా విరాజతి చ స భవాన్ బృహత్ సోమ్యం మధు పిబతు.॥30॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే రాజాదయో మనుష్యాః యథా సూర్యో వృష్టిద్వారా సర్వేషాం జీవనం పాలనం కరోతి తద్వత్సద్గుణైర్మహాన్తో భూత్వా న్యాయవిన యాభ్యాం ప్రజాః సతతం రక్షన్తు ॥30॥

పదార్థము :- (యః) ఏ (వాతజూతః) వాయువువంటి వేగమును పొంది, సూర్యునివంటి (విభ్రాడ్) విశేష ప్రకాశవంతుడగు రాజపురుషుడు (అవిహ్రుతమ్) అఖండితము, సంపూర్ణమునగు (ఆయుః) జీవనమును (యజ్ఞపతౌ) యుక్తవ్యవహార పాలకుడు, అధిష్ఠాతయగువాని యందు (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (త్మనా) ఆత్మతో (ప్రజాః) ప్రజలను (అభిరక్షతు) అన్నివైపులనుండి రక్షణయొనర్చుచు (పుపోష) పుష్టిపరచునో మరియు (పురుధా) అనేక విధములుగ (వి,రాజతి) విశేషముగ ప్రకాశమానుడవగు నీవు (మధు) మధురాది గుణయుక్తమగు రసమును (పిబతు) పానమొనర్చుము.॥30॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజా! మరియు రాజ పురుషులారా! ఏవిధముగ సూర్యుడు వృష్టిద్వారా సకల ప్రాణుల జీవనపాలనముల నొనర్చునో అటులనే ఉత్తమ గుణములందు గొప్పవాడవై న్యాయము మరియు వినయముచే ప్రజలను నిరంతరము రక్షించుచుండుము.॥30॥

30. The king, who shining like the wind-urged sun, grants full prolonged life to the sacrifices lord, in person guards and nourishes the subjects, and variously sheds his lustre, should drink the glorious sweet juice of medicinal herbs.

౧౭౨౭.ఉదుత్యమిత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ సూర్యమణ్డలం కీదృశమిత్యాహ.

ఇపుడు సూర్యమండల మెటులున్నదను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౭౨౭ ఉదు త్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః।దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్ ॥31॥

ప.వి:- ఉ॒త్, ఇత్యు॒త్, ఉ, త్యమ్, జా॒తవే॑దస॒మితి॑ జా॒త + వే॑దసమ్, దే॒వమ్, వ॒హ॒న్తి॒, కే॒తవః, దృ॒శే, వి॒శ్వాయ, సూర్య॑మ్.॥30॥

పదార్థః:- (ఉత్) ఆశ్చర్యే (ఉ) (త్యమ్) తమ్, (జాతవేదసమ్) జాతేషు పదార్థేషు విద్యమానమ్ (దేవమ్) దేదీప్యమానమ్ (వహన్తి) (కేతవః) కిరణాః (దృశే) దర్శనాయ (విశ్వాయ) విశ్వస్య అత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ (సూర్యమ్) సవితృమణ్డలమ్.॥30॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యం జాతవేదసం దేవం సూర్యం విశ్వాయ దృశే కేతవ ఉద్వహన్తిత్యము యూయం విజానీత.॥30॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లు...యథా కిరణైః సూర్యః సంసారం దర్శయతి, స్వయం సుశోభతే తథా విద్వాంసోఽఖిలా విద్యాః శిక్షా దర్శయిత్వా సుశోభేరన్.॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (జాతవేదసమ్) ఉత్పన్నమైన పదార్థములందు విద్యమానమై (దేవమ్) మిలమిల మెరయుచున్న (సూర్యమ్) సూర్యమండలమును (విశ్వాయ) ప్రపంచమును (దృశే) చూచుటకొరకు (కేతవః) కిరణములు (ఉత్ వహన్తి) ప్రపంచమున కేమి ఆశ్చర్యమును గలిగించుచున్నవో (త్యమ్) (ఉ) ఆ దానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యు డేవిధముగా ప్రపంచమునకు చూపునిచ్చుచు స్వయముగా సుశోభితుడగుచున్నాడో, అటులనే విద్వాంసులు సమస్త విద్యల, మరియు శిక్షణములను ప్రదర్శించుచు ఉత్తమముగ శోభాయమానులు గావలయును.॥30॥

31. O men know ye the illumined sun present in all created objects, whose rays shine wondrously for making the world visible!.

1221. యేనేత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః రాజధర్మవిషయమాహ. మరల రాజధర్మ విషయము.

1221 యేనా॑ పావక॒ చక్ష॑సా భు॒రణ్య॑న్తం॒ జనా॒ꣳ2॥ఽఅను॑।
త్వం వ॑రుణ॒ పశ్య॑సి ॥31॥

ప.వి:- యేన॑, పా॒వ॒క॒, చక్ష॑సా, భు॒రణ్య॑న్తమ్, జనా॑న్, అను॑, త్వమ్, వ॒రు॒ణ॒, పశ్య॑సి.॥31॥

పదార్థః :-(యేన) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (పావక) పవిత్రకారక! (చక్షసా) వ్యక్తేన దర్శనేనోపదేశేన వా (భురణ్యన్తమ్) పాలయన్తమ్ (జనాన్) అస్మదాదిమనుష్యాన్ (అను) (త్వమ్) (వరుణ) రాజన్! (పశ్యసి).॥32॥

అన్వయః :-హే పావక వరుణ విద్వం స్త్వం యేన చక్షసా భురణ్యన్తమనుపశ్యసి, తేన జనాన్ పశ్య తవానుకూలాశ్చ వయం వర్తేమహి.॥32॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా రాజరాజపురుషా యాదృశేన వ్యవహారేణ ప్రజాసు వర్తేరన్ తథైవ భావేనైతేషు ప్రజా అపి వర్తేరన్.॥32॥

పదార్థము :-(పావక) ఓ పవిత్రకర్తా! (వరుణ) శ్రేష్ఠవిద్వాంసుడా! రాజా! (త్వమ్) నీవు (యేన) ఏ (చక్షసా) ప్రకటదృష్టి లేక ఉపదేశముద్వారా! (భురణ్యన్తమ్) రక్షణజేయుచు (అను, పశ్యసి) అనుకూలముగా చూచుచున్నావో దానిచే (జనాన్) మమ్ము మరియు సమస్త ప్రాణులను చూడుము. నీకు అనుకూలముగ మేము నడచుకొందుముగాక! ॥32॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు, మరియు రాజపురుషులు ప్రజలయందెట్టి భావముతో ప్రవర్తించెదరో, ప్రజలును వారియెడ నట్లే ప్రవర్తింపవలయును.॥32॥

32. O pure king, with that same eye wherewith thou lookest as a guardian, look thou upon us, so that we may follow in thy wake!.

౧౭౫౯. దైవ్యావిత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౭౫౯ దైవ్యావధ్వర్యూ౨ ఆ గతꣳరథేన సూర్యత్వచా మధ్వా యజ్ఞꣳ సమఞ్జాథే*తం ప్రత్నథా అయం వేనః చిత్రం దేవానామ్ ॥33॥

ప.వి:- దైవ్యా, అధ్వర్యూ౨ ఇత్యధ్వర్యూ, ఆ, గతమ్, రథేన, సూర్యత్వచేతి, సూర్యత్వచా, మధ్వా, యజ్ఞమ్, సమ్, అఞ్జాథే౨ ఇత్యఞ్జాథే.॥33॥

పదార్థః:-(దైవ్యా) దేవేషు దివ్యేషు విద్వత్సు గుణేషు వా కుశలౌ (అధ్వర్యూ) యావాత్మనోఽధ్వర మహింసాయజ్ఞమిచ్ఛన్తౌ (ఆ) (గతమ్) గచ్ఛతమ్ (రథేన) గమకేన యానేన (సూర్యత్వచా) సూర్య ఇవ దేదీప్యమానా త్వగ్బాహ్యమావరణం యస్య తేన

(మధ్వా) కోమలసామగ్ర్యా (యజ్ఞమ్) యాత్రాఖ్యం సంగ్రామాఖ్యం హవనాఖ్యం వా (సమ్) (అఞ్జాథే).॥33॥

అన్వయః:-హే దైవ్యావధ్వర్యూ! సూర్యత్వచా రథేనాగతం మధ్వా యజ్ఞం చ సమఞ్జాథే.॥33॥

భావార్థః:- రాజాదిమనుష్యైః సూర్యప్రకాశ ఇవ విమానాదీని యానాని సంగ్రామం హవనాదికం రచయిత్వా యాత్రాదివ్యవహారాః సాధనీయాః.॥33॥

పదార్థము :- (దైవ్యౌ) శ్రేష్ఠులగు ఉత్తమ విద్వాంసులారా! ఉత్తమగుణ ప్రవీణులారా! (అధ్వర్యూ) మీ అహింసా యజ్ఞమును గోరుచు మీరిరువురు (సూర్యత్వచా) బాహ్యావరణము సూర్యునివంటి ప్రకాశమైయున్న (రథేన) నడచుచున్న విమానాది యానములతో (ఆ, గతమ్) రాగలరు. మరియు (మధ్వా) మృదువైన సామగ్రిచే (యజ్ఞమ్) యాత్ర, సంగ్రామము లేక హవనరూపయజ్ఞమును (సమ్, అఞ్జాథే) చక్కగా ప్రకటపరచుడు.॥33॥

భావార్థము :- రాజు మున్నగు వీరవరులు సూర్యప్రకాశమువంటి విమానము మున్నగు యానములు, యుద్ధవాహనాదులను ఉత్పన్నపరచుకొని యాత్రలు మున్నగు అనేక వ్యవహారములను సాధించుకొనవలయును.॥33॥

33. Ye two divine performers of harmless sacrifice, come hither upon a plane with sun-bright exterior, and clearly accomplish your journey, battle, and yajna with agreeable provisions.

౧౭౩౦.ఆ న ఇత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, సవితా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథోపదేశకాః కిం కుర్యు రిత్యాహ. ఉపదేశకు లేమి చేయవలయును ?

౧౭౩౦ ఆ న॒ఽ ఇడా॑భిర్వి॒దథే॑ సుశ॒స్తి వి॒శ్వాన॑రః సవి॒తా దే॒వఽ ఏ॑తు ।

అపి॒ యథా॑ యువానో॒ మత్స॑థా నో॒ విశ్వం॒ జగ॑దభిపి॒త్వే మ॑నీ॒షా ॥౩౪॥

ప.వి:- ఆ, నః॒, ఇడా॑భిః, వి॒దథే॑, సుశ॒స్తీతి సు + శ॒స్తి, వి॒శ్వాన॑రః, స॒వి॒తా, దే॒వః, ఏ॒తు, అపి॑, యథా॑, యు॒వా॒నః॒, మత్స॑థ, నః॒, విశ్వ॑మ్, జగ॑త్, అ॒భి॒పి॒త్వే ఇత్య॑భి + పి॒త్వే, మనీషా.॥౩౪॥

పదార్థః:- (అ) సమన్తాత్ (నః) అస్మాకమ్ (ఇడాభిః) సుశిక్షితాభిర్వాగ్భిః (విదథే) విజ్ఞాపనీయే వ్యవహారే (సుశస్తి) శోభనా శస్తిః ప్రశంసా యస్మింస్తత్ (విశ్వానరః) విశ్వేషాం నాయకః (సవితా) సూర్య ఇవ భాసమానః (దేవః) దివ్యగుణః (ఏతు) ప్రాప్నోతు (అపి) (యథా) (యువానః) ప్రాప్తయౌవనా బ్రహ్మచర్యేణాధీతవిద్యాః (మత్సథః) ఆనన్దత. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (నః) అస్మాకమ్ (విశ్వమ్) సమగ్రమ్ (జగత్) జఙ్గమం పుత్రగవాదికమ్ (అభిపిత్వే) ఆభిముఖ్యగమనే (మనీషా) మేధా.॥34॥

అన్వయః:- హే యువానో! యథా విశ్వానరో దేవః సవితేడాభిర్విదథే సుశస్తి నో విశ్వం జగదైతు, తథాఽభిపిత్వే యూయం మత్సథ. యా నో మనీషా తామపి శోధయత.॥34॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలఙ్కారౌ. యే సూర్యవద్విద్యయా ప్రకాశాత్మనః శరీరాత్మభ్యాం ప్రాప్తయౌవనాః సుశిక్షితా జితేన్ద్రియాః సుశీలా భవన్తి, తే సర్వానుపదేశేన విజ్ఞాపయితుం శక్నువన్తి.॥34॥

పదార్థము :- (విద్వానః) బ్రహ్మచర్యముతోగూడ విద్యలను నేర్చిన యువ ఉపదేశకులారా! (యథా) ఎట్లు (విశ్వానరః) సర్వమునకునాయకుడు (దేవః) ఉత్తమగుణశాలి (సవితా) సూర్యునివంటి ప్రకాశమానుడగు విద్వాంసుడు (ఇడాభిః) వాణులచే (విదథే) జాగ్రత్తపరచదగిన వ్యవహారమందు (సుశస్తి) చక్కని ప్రశంసతో గూడిన (నః) మాయొక్క (విశ్వమ్) సమస్త చేతనములగు గోవులు, పుత్రులు మున్నగు వానిని ప్రాప్తించుకొనునో, అట్లే (అభిపిత్వే) ఎదుటికి వెళ్లుటలో మీరు (మత్సథ) ఆనందించుడు (నః, మనీషా) నాబుద్ధిని (అపి) కూడ శుద్ధపరచుడు. ॥34॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమా వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఎవడు విద్యలందు సూర్యునివంటి ప్రకాశస్వరూపుడు, శరీరము మరియు ఆత్మలచే యువకుడు, సుశిక్షితుడు, జితేంద్రియుడు, సుశీలుడునై యుండునో, ఆతడే ఉపదేశజ్ఞానము నిచ్చుటకు సమర్థుడైయుండును.॥34॥

34. O young preachers, having acquired knowledge through celibacy, just as a learned, person, the leader of all, endowed with noble qualities, brilliant like the sun, highly lauded for his speeches on knowable conduct, visits all our sons and cattle; so should ye approach and gladdedn us, and purify our intellect!.

౧౨౩౧.యదద్యేత్యస్య శ్రుతకక్షసుకక్షావృషీ సూర్యో దేవతా, పిపీలికామధ్యా నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యః కిం కుర్యాదిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయును ?

౧౨౩౧ యదద్య కచ్చ వృత్రహన్నుదగాఽఅభి సూర్య।

సర్వం తదిన్ద్ర తే వశే॥35॥

ప.వి:- యత్, అద్య, కత్, చ, వృత్రహన్నితి వృత్ర + హన్, ఉదగా ఇత్యుత్ + అగాః, అభి, సూర్య, సర్వమ్, తత్, ఇన్ద్ర, తే, వశే.॥35॥

పదార్థః :-(యత్) (అద్య) అస్మిన్ దినే (కత్) కదా (చ) (వృత్రహన్) మేఘహన్తా సూర్య ఇవ (ఉత్ అగాః) ఉదయం ప్రాపయ (అభి) (సూర్య) విద్యైశ్వర్యోత్పాదక! (సర్వమ్) (తత్) (ఇన్ద్ర) (తే) (వశే).॥35॥

అన్వయః :-హే వృత్రహన్ సూర్యేన్ద్ర! తే యదద్య సర్వం వశేఽస్తి తత్ కచ్చాభ్యుదగాః.॥35॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః యే పురుషాః సూర్యవదవిద్యాన్ధకారం దుష్టతాం చ నివార్య సర్వం వశీభూతం కుర్వన్తి తేఽభ్యుదయం ప్రాప్నువన్తి.॥35॥

పదార్థము :-(వృత్రహన్) మేఘహన్తయగు సూర్యునివంటి శత్రుహంతకుడవు (సూర్య) విద్యారూప ఐశ్వర్య ఉత్పాదకుడవు (ఇన్ద్ర) అన్నదాతవునగు సజ్జనుడా! (తే) నీయొక్క (యత్) ఏవి (అద్య) నేడు (సర్వమ్) సమస్తము (వశే) నీవశమునందు గలవో (తత్) వానిని (కత్,చ) ఎప్పుడును (అభి, అగాః) ఉత్పన్నమొనర్చి, ప్రకటపరచి సన్నద్ధ మొనర్చుము.॥35॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్వాంసుడు సూర్యునివలె అవిద్యాంధకారమును, దుష్టత్వమును దొలగించి అందరను వశమందుంచుకొనునో, ఆతడు అభ్యుదయమును పొందగలడు.॥35॥

35. O slayer of foes like sun, the slayer of clouds, father of supremacy in knowledge, giver of food, noble man, all things are in thy power today, when wilt thou harness them!.

౧౭౩౬. తరణిరిత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ రాజపురుషాః కీదృశాః స్యురిత్యాహ. రాజపురుషు లెటు లుండవలయును?

౧౭౩౬ తరణిర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృదసి సూర్య।విశ్వమా భాసి రోచనమ్॥36॥

ప.వి:- తరణిః, విశ్వదర్శత ఇతి విశ్వ + దర్శతః, జ్యోతిష్కృత్, జ్యోతిః, కృదితి జ్యోతిః + కృత్, అసి, సూర్య, విశ్వమ్, ఆ, భాసి, రోచనమ్.॥36॥

పదార్థః :-(తరణిః) తారకః (విశ్వదర్శతః) విశ్వేన ద్రష్టవ్యః (జ్యోతిష్కృత్) యో జ్యోతీంషి కరోతి సః (అసి) (సూర్య) సూర్యవద్వర్తమాన రాజన్! (విశ్వమ్) సమగ్రం రాజ్యమ్ (ఆ) (భాసి) ప్రకాశయసి (రోచనమ్) రుచికరమ్.॥౩౬॥

అన్వయః :-హే సూర్య ! త్వం యథా తరణిర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృత్ సవితా రోచనం విశ్వం ప్రకాశయతి తథా త్వమసి, యతో న్యాయవినయేన రాజ్యమాభాసి తస్మాత్సత్కర్తవ్యోఽసి.॥౩౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యది రాజపురుషా విద్యాప్రకాశకాః స్యుస్తర్హి సర్వా నానన్దయితుం శక్నుయుః.॥౩౬॥

పదార్థము :- (సూర్య) సూర్యునివలె వర్తమానమైయున్న ఓ తేజస్వీ! ఎట్లు (తరణిః) అంధకారమునుండి తరింపజేయునది (విశ్వదర్శతః) ప్రపంచమంతయు చూడదగినది (జ్యోతిష్కృత్) అగ్ని, విద్యుత్తు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు, గ్రహములు, తారలు మున్నగు వానిని ప్రకాశింపజేయు సూర్యలోకము (రోచనమ్) రుచికారకమైన (విశ్వమ్) జగత్తును అనగా సమగ్ర రాజ్యమును ప్రకాశితమొనర్చుచున్నదో, అటులనే నీవు (అసి) ఉన్నావు. ఈ కారణమున న్యాయము మరియు వినయముతో రాజ్యమును (ఆ, భాసి) చక్కగా ప్రకాశపరచుచున్నావు. సత్కారమును పొందదగినవాడవై యున్నావు.॥౩౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజపురుషులు విద్యలను ప్రకాశపరుతురో వారు అందర నానందపరుచుటకు సమర్థు లగుదురు.॥౩౬॥

36. O king lustrous like the sun, that dispels darkness, is visible to all, produces light and illumines the whole universe, thou illuminest thy state with justice and humility, and art hence worthy of veneration!.

౧౭౩౩.తత్సూర్యస్యేత్యస్య కుత్స ఋషిః, సూర్యో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరవిషయమాహ. ఇందీశ్వర విషయము చెప్పబడును.

౧౭౩౩ తత్సూర్యస్య దేవత్వం తన్మహిత్వం మధ్యా కర్తోర్వితతꣳసం జభార।

యదేదయుక్త హరితః సధస్థాదాద్రాత్రీ వాసస్తనుతే సిమస్మై ॥౩౭॥

ప.వి:- తత్, సూర్యస్య, దేవత్వమితి దేవ + త్వమ్, తత్, మహిత్వమితి మహి + త్వమ్, మధ్యా, కర్తోః, వితతమితి వి + తతమ్, సమ్, జభార, యదా, ఇత్, అయుక్త, హరితః,

సధస్థాదితి సధ + స్థాత్, ఆత్, రాత్రీ, వాసః, తనుతే, సిమస్మై.॥౩౭॥

పదార్థః :- (**తత్**) (సూర్యస్య) చరాచరాత్మనః పరమేశ్వరస్య (దేవత్వమ్) దేవస్య భావమ్ (తత్) (మహిత్వమ్) మహిమానమ్ (మధ్యా) మధ్యే. అత్ర విభక్తేరాకారాదేశః (కర్తోః) కర్తుం సమర్థస్య (వితతమ్) విస్తృతం కార్యం జగత్ (సమ్) (జభార) జహార హరతి. అత్ర హస్య భః (యదా) (ఇత్) (అయుక్త) సమాహితో భవతి (హరితః) హ్రియన్తే పదార్థా యాసు తా దిశః (సధస్థాత్) సమానస్థానాత్ (ఆత్) అనన్తరమ్ (రాత్రీ) రాత్రీవత్ (వాసః) ఆచ్ఛాదనమ్ (తనుతే) విస్తృణాతి (సిమస్మై) సర్వస్మై.॥౩౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! జగదీశ్వరోఽన్తరిక్షస్య మధ్యా హరితో యదా వితతం చ సం జభార సిమస్మై రాత్రీ వాసస్తనుతే అత్సధస్థాదిదయుక్త తత్కర్తోః సూర్యస్య దేవత్వం తన్మహిత్వం యూయం విజానీత.॥౩౭॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! భవన్తో యేనేశ్వరేణ సర్వం జగద్రచ్యతే ధ్రియతే పాల్యతే వినాశయతే చ తమేవాస్య మహిమానః విదిత్వా సతతమేతముపాసీరన్.॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! జగదీశ్వరుడు అంతరిక్ష (మధ్యా) మధ్యన (యదా) ఎప్పుడు (హరితః) పదార్థములు హరించబడు దిశలను మరియు (వితతమ్) విస్తృతమగు కార్యజగత్తును (సమ్, జభార) సంహరించి తనయందు లీనమొనర్చుకొనునట్లు (సిమస్మై) సర్వముకొరకు (రాత్రీ) రాత్రివంటి (వాసః) అంధకారరూప ఆచ్ఛాదనమును (తనుతే) వ్యాపంపజేయును. మరియు (ఆత్) ఆ పిదప (సధస్థాత్) ఒక స్థానమునుండి, అనగా సర్వసాక్షిత్వాదులనుండి నివృత్తుడై ఏకాగ్రతతో (ఇత్) నిశ్చయముగా (అయుక్త) సమాధిస్థుడగుచుండునో (తత్) అదే (కర్తోః) చేయుటకు సమర్థము (సూర్యస్య) చరాచరాత్మయగు పరమేశ్వరుని (దేవత్వమ్) దేవత్వము (తత్) అదే ఆతని (మహిత్వమ్) గొప్పతనమును మీరు తెలిసికొనుడు.॥౩౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ పరమేశ్వరునిచే ఈ విశ్వమంతయును సృష్టించ, ధరించ, పాలించ, వినాశపరచబడుచున్నదో, ఆతనిని మరియు నాతని మహిమను దెలిసికొని నిరంతరము ఆతని యుపాసనయే జేయుచుండుడు.॥౩౭॥

37. O men, understand the divinity and greatness of God, the soul of the animate and inanimate creation; Who dissolves in Himself the quarters in the atmosphere, and this vast created universe, and spreads for all darkness like night; Who again creates the universe with His invisible, divine might!.

౧౨౩౪. తన్మిత్రస్యేత్యస్య కుత్స ఋషిః, సూర్యో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౩౪ తన్మిత్రస్య వరుణస్యాభిచక్షే సూర్యో రూపం కృణుతే ద్యోరుపస్థే।
అనన్తమన్యద్రుశదస్య పాజః కృష్ణమన్యద్ధరితః సమ్భరన్తి ॥౩౮॥

ప.వి:– తత్, మిత్రస్య, వరుణస్య, అభిచక్షఇత్యభిచక్షే, సూర్యః, రూపమ్, కృణుతే, ద్యోః, ఉపస్థ ఇత్యుపస్థే, అనన్తమ్, అన్యత్, రుశత్, అస్య, పాజః, కృష్ణమ్, అన్యత్, హరితః, సమ్, భరన్తి.॥౩౮॥

పదార్థః :-(తత్) (మిత్రస్య) ప్రాణస్య (వరుణస్య) ఉదానస్య (అభిచక్షే) అభిపశ్యతి (సూర్యః) చరాచరాత్మా (రూపమ్) (కృణుతే) కరోతి నిర్మిమీతే (ద్యోః) ప్రకాశస్య (ఉపస్థే) సమీపే (అనన్తమ్) అవిద్యమానో అన్తో యస్య తత్ (అన్యత్) అస్మద్భిన్నమ్ (రుశత్) శుక్లం శుద్ధస్వరూపమ్ (అస్య) (పాజః) బలమ్ (కృష్ణమ్) వికృష్టవర్ణమ్ (అన్యత్) (హరితః) హరణశీలా దిశః (సమ్) (భరన్తి) హరన్తి.॥౩౮॥

అన్వయః :-ఓ మనుష్యాః! ద్యోరుపస్థే వర్తమానః సూర్యో మిత్రస్య వరుణస్య చ తద్రూపం కృణుతే యేన జనోఽభిచక్షే అస్య రుశత్పాజోఽనన్తమన్యదస్తి అన్యత్కృష్ణం హరితః సంభరన్తీతి విజానీత.॥౩౮॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యదనన్తం బ్రహ్మ తత్ప్రకృతేర్జీవేభ్యశ్చాన్యదస్తి ఏవం ప్రకృత్యాఖ్యం కారణం విభు వర్తతే తస్మాద్యజ్జాయతే తత్తత్సమయం ప్రాప్యేశ్వరనియమేన వినశ్యతి. యథా జీవాః ప్రాణోదానాభ్యాం సర్వాన్ వ్యవహారాన్ సాధ్నువన్తి, తథైవేశ్వరః స్వేనానన్తసామర్థ్యేనాస్యోత్పత్తిస్థితిప్రలయాన్ కరోతి.॥౩౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈశ్వరుడు (ద్యోః) ప్రకాశమునకు (ఉపస్థే) సమీపమున నున్నట్టి అనగా అంధకారమునకు వేరుగానున్నట్టి (సూర్యః) చరాచరముల ఆత్మ (మిత్రస్య) ప్రాణము మరియు (వరుణస్య) ఉదానముయొక్క (తత్) ఆ (రూపమ్) రూపమును (కృణుతే) రచించును. దీనిచే మనుష్యుడు (అభిచక్షే) చూచి తెలిసికొనును (అస్య) ఈ పరమాత్మయొక్క (రుషత్) శుద్ధస్వరూపము (పాజః) బలము (అనన్తమ్) అపరిమితము (అన్యత్) భిన్నమైయున్నది. మరియు (అన్యత్, కృష్ణమ్) అవిద్య మున్నగు మలిన గుణములుగల భిన్నజగమునకు (హరితః) దిశలు (సమ్, భరన్తి) ధారణమొనర్చుచున్నవని గ్రహింపవలెను.॥౩౮॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఏ యనన్త పరమాత్మగలదో, అది ప్రకృతి మరియు జీవులకు భిన్నముగానున్నది. అదేవిధముగ ప్రకృతిరూప కారణము విభువు (శక్తి) దానివల్ల ఉత్పన్నమగుచున్న దంతయును సమయముపై ఈశ్వర నియమానుసారము నశించిపోవును. ఏవిధముగ జీవుడు ప్రాణ, ఉదానములచే సకల వ్యవహారములను సాధించునో, అదేవిధముగ ఈశ్వరుడు తనయనంత సామర్థ్యముచే ఈ విశ్వమును ఉత్పత్తి, స్థితి, ప్రలయముల నొనర్చును.॥౩౭॥

38. God, away from darkness, creates that form of Apan and Udan, whereby the man beholds and perceives.

Immeasurable are His Immaculate Nature and power, different from soul, and different from Matter, full of ignorance and darkness, wherein reside the quarters.

౧౭౩౫.బణ్మహా నిత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, విరాడ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౭౩౫ బణ్మహాఀ॥ అసి సూర్య బడాదిత్య మహాఀ॥ అసి ।
మహాస్తే సతో మహిమా పనస్యతేఽద్ధా దేవ మహాఀ॥ అసి ॥౩౯॥

ప.వి:-బట్, మహాన్, అసి, సూర్య, బట్, ఆదిత్య, మహాన్, అసి, మహః, తే, సతః, మహిమా, పనస్యతే, అద్ధా, దేవ, మహాన్, అసి.॥౩౯॥

పదార్థః :- (బట్) సత్యమ్ (మహాన్) మహత్త్వాదిగుణవిశిష్టః (అసి) భవసి (సూర్య) చరాచరాత్మన్ (బట్) అనన్తజ్ఞాన (ఆదిత్య) అవినాశస్వరూప (మహాన్) (అసి) (మహః) మహతః (తే) తవ (సతః) సత్యస్వరూపస్య (మహిమా) (పనస్యతే) స్తూయతే (అద్ధా) ప్రసిద్ధమ్ (దేవ) దివ్యగుణకర్మస్వభావయుక్త! (మహాన్) (అసి).॥౩౯॥

అన్వయః:- హే సూర్య! యతస్త్వం బణ్మహానసి. హే ఆదిత్య !యత స్త్వం బణ్మహానసి సతో మహస్తే మహిమా పనస్యతే. హే దేవ! యత స్త్వమద్ధా మహానసి, తస్మాదస్మాభిరూపాస్యోఽసి.॥౩౯॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యస్యేశ్వరస్య మహిమానం పృథివీసూర్యాదిపదార్థా జ్ఞాపయన్తి. యః సర్వేభ్యో మహానస్తి తం విహాయ కస్యాప్యన్యస్యోపాసనా నైవ కార్యా.॥౩౯॥

పదార్థము :- (సూర్య) చరాచరముల అంతర్యామివగు పరమేశ్వరా! ఏ కారణముచే నీవు (బట్) సత్య (మహాన్) మహత్వము మున్నగు గుణములతోగూడి (అసి) ఉన్నావో (ఆదిత్య) అవినాశి స్వరూపుడా! దేనిచే నీవు (బట్) అనంత జ్ఞానవంతుడవు (మహాన్) గొప్పవాడవై (అసి) ఉన్నావో (సతః) సత్యస్వరూపుడవు (మహః) మహనీయుడవు నగు (తే) నీయొక్క (మహిమా) మహత్త్వము (పనస్యతే) లోకులచే స్తుతింపబడుచున్నది (దేవ) దివ్య గుణ, కర్మ, స్వభావయుక్తుడవగు పరమేశ్వరా! దీనిచే నీవు (అద్ధా) ప్రసిద్ధుడవు (మహాన్) మహనీయుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే మాకు ఉపాసనీయుడవై ఉన్నావు.॥౩౯॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుని మహిమను పృథివి, సూర్యాది పదార్థములు చక్కగా నెరుగునో, ఎవడు సర్వోన్నతుడో, ఆతనిని విడిచి అన్యవస్తువెద్దానిని మరియు ఎవ్వనిని ఉపాసించవలదు.॥౩౯॥

39. Verily, O God, Thou art great, truly Indestructible, Omniscient God, Thou art great!.

As Thou art great indeed Thy greatness is admired. Yea, verily Thou, God, art great!.

౧౭౩౬. బట్ సూర్యేత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, సూర్యో దేవతా, భురిక్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౩౬ బట్ సూర్య శ్రవసా మహాఀ౨॥అసి సత్రా దేవ మహాఀ౨॥అసి ।

మహ్నా దేవానామసుర్యః పురోహితో విభు జ్యోతిరదాభ్యమ్ ॥౪౦॥

ప. వి:- బట్, సూర్య, శ్రవసా, మహాన్, అసి, సత్రా, దేవ, మహాన్, అసి, మహ్నా, దేవానామ్, అసుర్యః, పురోహిత ఇతి పురః+హితః, విభ్వితి వి+భు, జ్యోతిః, అదాభ్యమ్.॥౪౦॥

పదార్థః :- (బట్) సత్యమ్ (సూర్య) సవితృవత్సర్వప్రకాశక (శ్రవసా) యశసా ధనేన వా (మహాన్) (అసి) (సత్రా) సత్యేన (దేవ) దివ్యసుఖప్రద! (మహాన్) (అసి) (మహ్నా) మహత్వేన (దేవానామ్) పృథివ్యాదీనాం విదుషాం వా (అసుర్యః) అసుభ్యః ప్రాణేభ్యో హితః (పురోహితః) పురస్తాద్ధితకారీ (విభు) వ్యాపకమ్ (జ్యోతిః) ప్రకాశకం స్వరూపమ్ (అదాభ్యమ్) అహింసనీయమ్ ॥ ౪౦ ॥

అన్వయః:- హే బట్ సూర్య! యతస్త్వం శ్రవసా మహానసి. హే దేవ సత్రా మహానసి యతస్త్వం దేవానాం పురోహితో మహ్నాఽసుర్యః సన్నదాభ్యం విభు జ్యోతిః స్వరూపోఽసి, తస్మాత్సత్కర్తవ్యోఽసి.॥౪౦॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! యేనేశ్వరేణ సర్వేషాం పాలనాయాన్నాద్యుత్పాదికా భూమిర్మేఘప్రకాశకారీ సూర్యో నిర్మితః, స ఏవ పరమేశ్వర ఉపాసితుం యోగ్యోఽస్తి.॥40॥

పదార్థము :-(బట్) సత్యస్వరూపుడవు (సూర్య) సూర్యునివలె సర్వప్రకాశకుడవునగు నో పరమాత్మా! నీవు (శ్రవసా) యశముచే లేక ధనముచే (మహాన్) గొప్పవాడవై (అసి) ఉన్నావు (దేవ) ఓ ఉత్తమ సుఖదాతా (సత్రా) సత్యమువలనగూడ (మహాన్) గొప్పవాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (దేవానామ్) పృథివ్యాదులకు విద్వాంసులకు (పురోహితః) మొదటినుండియే హితకారివి (మహ్నా) మహత్త్వముతో (అసుర్యః) ప్రాణములకు హితము గలిగించుచు (అదాభ్యమ్) ఆస్తికత్వముచే రక్షింపదగినవాడవు (విభు) వ్యాపకుడవు (జ్యోతిః) ప్రకాశ స్వరూపుడవు. కావుననే సత్కారయోగ్యుడవై యున్నావు.॥40॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు సర్వప్రాణుల పాలనకొరకు అన్నాదుల నుత్పన్నము చేయు భూమి మరియు మేఘములను ప్రకాశపరచునట్టి సూర్యుని నిర్మించినాడో ఆ పరమేశ్వరుడే ఉపాసించదగినవాడు. ॥40॥

40. Yea, God, Thou art great in fame. Thou, evermore, O God, art great. Thou by Thy greatness art the friend of the learned from the beginning, the Well-wisher of vital breaths, Unconquerable, Ubiquitous, and Refulgent!.

1232. శ్రాయన్త ఇవేత్యస్య నృమేధ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృద్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

1232 శ్రాయన్తఽఇవ సూర్యం విశ్వేదిన్ద్రస్య భక్షత ।
వసూని జాతే జనమానఽఓజసా ప్రతి భాగం న దీధిమ ॥41॥

ప. వి:- శ్రాయన్తఽఇవేతి శ్రాయన్తః + ఇవ, సూర్యమ్, విశ్వా, ఇత్, ఇన్ద్రస్య, భక్షత, వసూని, జాతే, జనమానే, ఓజసా, ప్రతి, భాగమ్, న, దీధిమ.॥41॥

పదార్థః :-(శ్రాయన్తఇవ) సమాశ్రయన్తఇవ. అత్ర గుణే ప్రాప్తే వ్యత్యయేన వృద్ధిః (సూర్యమ్) స్వప్రకాశమ్ సర్వాత్మానం జగదీశ్వరమ్ (విశ్వా) సర్వాణి (ఇత్) ఏవ (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యస్య (భక్షత) సేవధ్వమ్ (వసూని) వస్తూని (జాతే) ఉత్పన్నే (జనమానే) ఉత్పద్యమానే అత్ర వికరణవ్యత్యయః (ఓజసా) సామర్థ్యేన (ప్రతి) (భాగమ్) సేవనీయమంశమ్ (న) ఇవ (దీధిమ) ప్రకాశయేమ.॥41॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయమోజసా జాతే జనమానే చ జగతి సూర్యం శ్రాయన్త ఇవ విశ్వా వసూని ప్రతి దీధిమ భాగం న సేవేమహి. తథేదిన్ద్రస్యైవం యూయం భక్షత.॥౪౧॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలఙ్కారః. యది వయం పరమేశ్వరం సేవమానా విద్వాంస ఇవ భవేమ, తర్హీహ సర్వమైశ్వర్యం లభేమహి.॥౪౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మేమెట్లు (ఓజసా) సామర్థ్యముచే (జాతే) ఉత్పన్నమైన మరియు (జనమానే) ఉత్పన్నము కానున్న జగమునందు(సూర్యమ్) స్వయంప్రకాశస్వరూపుడు, సర్వాంతర్యామియగు పరమేశ్వరుని (శ్రాయన్త ఇవ) ఆశ్రయమును పొందువారివలె (విశ్వా) సకల (వసూని) వస్తువులను (ప్రతి దీధిమ) ప్రకాశితమొనర్చుచున్నామో మరియు (భాగమ్,న) సేవించదగిన స్వంత అంశమువలె సేవించెదమో, అట్లే (ఇత్) నిశ్చయముగ (ఇన్ద్రస్య) ఉత్తమైశ్వర్యభాగమును మీరును (భక్షత) సేవించుడు. ॥౪౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మనము పరమేశ్వరుని సేవించుచు విద్వాంసులవలె నగుచో ఈ లోకములో సకలైశ్వర్యములను ప్రాప్తించుకొనగలము.॥౪౧॥

41. O people, just as we, manifest all substances depending upon God, Who shines in this world and the world to be, created through His might; and enjoy the portion allotted to us, so should ye enjoy your share of prosperity!.

౧౭౩౮. అద్యా దేవాఽఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విద్వాంసః కీదృశాః స్యురిత్యాహ. విద్వాంసు లెటు లుండవలయును?

౧౭౩౮ అద్యా దేవాఽఉదితా సూర్యస్య నిరంహసః పిపృతా నిరవద్యాత్।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః॥౪౨॥

ప.వి:- అద్య, దేవాః, ఉదితేత్యుత్ + ఇతా, సూర్యస్య, నిః, అంహసః, పిపృత, నిః, అవద్యాత్, తత్, నః, మిత్రః, వరుణః, మామహన్తామ్, మామహన్తామితి మామహన్తామ్, అదితిః, సిన్ధుః, పృథివీ, ఉత, ద్యౌః.॥౪౨॥

పదార్థః :- (అద్య) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (దేవాః) విద్వాంసః (ఉదితా) ఉదితే అత్రాఽఽకారా దేశః (సూర్యస్య) సవితుః (నిః) నితరామ్ (అంహసః) అపరాధాత్ (పిపృత)

వ్యాప్నుత. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (నిః) నితరామ్ (అవద్యాత్) నిన్ద్యాత్ దుఃఖాత్ (తత్) తస్మాత్ (నః) అస్మాన్ (మిత్రః) సుహృత్ (వరుణః) శ్రేష్ఠః (మామహన్తామ్) సత్కుర్వన్తు (అదితిః) అన్తరిక్షమ్ (సిన్ధుః) సాగరః (పృథివీ) భూమిః (ఉత) అపి (ద్యౌః) ప్రకాశః.॥౪౨॥

అన్వయః :- హే దేవా విద్వాంసో యూయం యతః సూర్యస్యోదితాఽద్యాంహసో నో నిష్పిపృతావద్యాచ్చ నిష్పిపృత తన్మిత్రో వరుణోఽదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌరస్మాన్ మామహన్తామ్.॥౪౨॥

భావార్థః :- యే విద్వాంసో మనుష్యాః! ప్రాణాదివత్సర్వాన్ సుఖయన్తి అపరాధాద్దూరే రక్షన్తి, తే జగద్భూషకాః సన్తి.॥౪౨॥

పదార్థము :- (దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! (సూర్యస్య) సూర్యుడు (ఉదితా) ఉదయించుచుండగా (అద్య) నేడు (అంహసః) అపరాధమునుండి (నః) మమ్ము (నిః) నిరంతరము కాపాడుచుండుడు (అవద్యాత్) నిందనీయమగు దుఃఖమునుండి (నిః, పిపృత) నిరంతరము రక్షణయొనర్చుడు. (తత్) అందువల్ల (మిత్రః) మిత్రుడు (వరుణః) శ్రేష్ఠుడు (అదితిః) అంతరిక్షము (సిన్ధుః) సముద్రము (పృథివీ) భూమి (ఉత) మరియు (ద్యౌః) ప్రకాశము ఇవియన్నియు మమ్ము (మామహన్తామ్) సత్కరించునుగాక! ॥౪౨॥

భావార్థము :- ఏ విద్వాంసులు ప్రాణాదులవలె మానవులెల్లరను సుఖవంతుల నొనర్చెదరో, అపరాధముల నుండి దూరముగ నుంచెదరో వారు ప్రపంచమును శోభావంతముగ నొనర్ప జాలుదురు.॥౪౨॥

42. O learned person, save us today from sin and blamable affliction, when the sun hath ascended. May friends, noble persons, atmosphere, sea, Earth and light all honour our determination!.

౧౨౩౯.ఆ కృష్ణేనేత్యస్య హిరణ్యస్తూప ఋషిః, సూర్యో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ సూర్యమణ్డలం కీదృశమిత్యాహ. సూర్యమండల మెటువంటిది?

౧౨౩౯ ఆ కృష్ణేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతం మర్త్యఞ్చ ।

హిరణ్యయేన సవితా రథేనా దేవో యాతి భువనాని పశ్యన్ ॥౪౩॥

ప.వి:- ఆ, కృష్ణేన, రజసా, వర్తమానః, నివేశయన్నితి ని+ వేశయన్, అమృతమ్, మర్త్యమ్, చ, హిరణ్యయేన, సవితా, రథేన, ఆ, దేవః, యాతి, భువనాని, పశ్యన్.॥౪౩॥

పదార్థః :-(ఆ) సమన్తాత్ (కృష్ణేన) కర్షణేన (రజసా) లోకసమూహేన సహ (వర్తమానః) (నివేశయన్) స్వస్వప్రదేశేషు స్థాపయన్ (అమృతమ్) ఉదకమమరణ ధర్మకమాకాశాదికం వా అమృత మిత్యుదకనా.. నిఘం. ౧.౧౨. (మర్త్యమ్) మనుష్యాది ప్రాణిజాతమ్ (చ) (హిరణ్యయేన) జ్యోతిర్మయేన (సవితా) సూర్యః (రథేన) రమణీయేన స్వరూపేణ (ఆ) (దేవః) ప్రకాశమానః (యాతి) గచ్ఛతి (భువనాని) (పశ్యన్) దర్శయన్. అత్రాన్తర్గతో ణ్యర్థః.॥౪౩॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో హిరణ్యయేన రథేన కృష్ణేన రజసా సహ వర్తమానో భువనాని పశ్యన్ దేవః సవితాఽమృతం మర్త్యం చ నివేశయన్నాయాతి స ఈశ్వరనిర్మితః సూర్యో లోకోఽస్తి.॥౪౩॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యథా ఏతద్భూగోలాద్యైర్లోకైః సహ తస్య సూర్యస్యాకర్షణం యో వృష్టిద్వారా అమృతాత్మకముదకం వర్షయతి యశ్చ సర్వేషాం మూర్తద్రవ్యాణాం దర్శయితాఽస్తి తథా సూర్యాదయోఽపీశ్వరాకర్షణేన ధ్రియన్త ఇతి వేద్యమ్.॥౪౩॥

పదార్థము :-మానవులారా! (హిరణ్యయేన రథేన) జ్యోతిః స్వరూపము, రమణీయ స్వరూపములతో (కృష్ణేన) ఆకర్షణముచే పరస్పరము బంధించబడిన (రజసా) లోకములతోగూడ (ఆ, వర్తమానః) తన భ్రమణమును ఆవృత్తమొనర్చుచు (భువనాని) సమస్త లోకములను (పశ్యన్) చూచుచు (దేవః) ప్రకాశవంతుడగు (సవితా) సూర్యదేవుడు (అమృతమ్) జలము, అవినాశి ఆకాశము మున్నగువానిని (చ) మరియు (మర్త్యమ్) మరణధర్మముగల ప్రాణిమాత్రులను (నివేశయన్) తమ తమ స్థానములందు స్థిరపరచుచు (ఆ,యాతి) ఉదయ సాయంకాల సమయములందు వచ్చుచు, పోవుచునుండును. అదియే ఈశ్వరునిచే సృష్టించబడిన సూర్యలోకమై యున్నది. ॥౪౩॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ ఈ భూగోళము మున్నగు లోకములలో గూడ సూర్యుని ఆకర్షణ మున్నదో, ఎవడు వృష్టిద్వార అమృతమును వర్షింపజేయునో మరియు సమస్తమూర్తపదార్థములను చూపువాడైయున్నాడో, అటువంటి సూర్యాదిలోకములను అసంఖ్యాకములైయున్నవానిని పరమేశ్వరుడు ఆకర్షణముద్వారా ధారణమొనర్చి యున్నాడు. అని తెలిసికొనుడు.॥౪౩॥

43. The lustrous Sun, with its effulgent and moving nature, revolving repeatedly, bound with the solar system through gravitation, exhibiting all regions, fixing the immortal and mortal in their respective stations, comes and goes at the time of rising and setting.

౧౨౪౦. ప్ర వావృజ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ వాయుమార్యా కీదృశావిత్యాహ. వాయుమార్యు లెటువంటివారు?

౧౨౪౦ ప్ర వావృజే సుప్రయా బర్హిరేషామా విశ్పతీవ బీరిట ఇయాతే। విశామక్తో రుషసః పూర్వహూతౌ వాయుః పూషా స్వస్తయే నియుత్వాన్ ॥౪౪॥

ప.పి:- ప్ర, వావృజే, వవృజ ఇతి వవృజే, సుప్రయా ఇతి సు + ప్రయాః, బర్హిః, ఏషామ్, ఆ, విశ్పతీవ, విశ్పతీవేతి విశ్పతీ + ఇవ, బీరిటే, ఇయాతే, విశామ్, అక్తోః, ఉషసః, పూర్వహూతావితి పూర్వ + ఉహూతౌ, వాయుః, పూషా, స్వస్తయే, నియుత్వాన్.॥౪౪॥

పదార్థః :- ((ప్ర) (వావృజే) వ్రజతి గచ్ఛతి (సుప్రయాః) సుష్ఠు ప్రయః ప్రగమనమస్య సః (బర్హిః) ఉదకమ్ (ఏషామ్) మనుష్యాణామ్ (ఆ) (విశ్పతీవ) ప్రజాపాలకావివ (బీరిటే) అన్తరిక్షే (ఇయాతే) గచ్ఛతః (విశామ్) ప్రజానాం మధ్యే (అక్తోః) రాత్రేః (ఉషసః) దివసస్య (పూర్వహూతౌ) పూర్వైః శబ్దితౌ (వాయుః) పవనః (పూషా) సూర్యః (స్వస్తయే) సుఖాయ (నియుత్వాన్) నియుతో ఽశ్వా ఆశుకారిణో వేగాదిగుణా యస్య సః.॥౪౪॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా పూర్వహూతౌ సుప్రయా నియుత్వాన్ వాయుః పూషా చైషాం స్వస్తయే ప్రవావృజే విశాం విశ్పతీవ బీరిటే బర్హిరా ఇయాతే తథోక్తోరుషసశ్చ బర్హిః ప్రాప్నుతః.॥౪౪॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలఙ్కారౌ. హే మనుష్యాః! యౌ వాయుసూర్యౌ న్యాయకారీ రాజేవ పాలకౌ స్తస్తావీశ్వరనిర్మితౌ వర్తేతే ఇతి బోధ్యమ్.॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (పూర్వహూతౌ) పూర్వజులు ప్రశంసించినట్టి (సుప్రయాః) చక్కని విధిగా నడచునది (నియుత్వాన్) శీఘ్రము మున్నగు గుణములుగల (వాయుః) పవనము మరియు (పూషా) సూర్యుడు (ఏషామ్) ఈ మనుష్యుల (స్వస్తయే) సుఖములకొరకు ఏది (ప్ర,వావృజే) గంభీరముగ నడచునో (విశామ్) ప్రజలమధ్య (విశ్పతీవ) ప్రజారక్షకులగు ఇరువురు రాజులవలె (బీరిటే) అంతరిక్షమునందు (ఆ, ఇయాతే) వచ్చిపోవుచుండునో, అట్లే (అక్తోః) రాత్రి మరియు (ఉషసః) దినముల (బర్హిః) జలములను పొందుచున్నారు.॥౪౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. మానవులారా! ఏ వాయువు న్యాయకారి రాజువలె పాలనమొనర్చునదై యున్నదో, అది ఈశ్వరునిచే చేయబడియున్నదని తెలిసికొనుడు.॥౪౪॥

44. The air and Sun, extolled by forefathers, moving nicely, endowed with swiftness, move with intensity for the welfare of human beings.

Like the kings in the midst of their subjects. they come and go, and get water at night and morning.

౧౭౪౧.ఇంద్రవాయ్విత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, ఇన్ద్రవాయూ దేవతే, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

మనుష్యా విద్యుదాదిపదార్థాన్ విజ్ఞాయ కిం కుర్యు రిత్యాహ.

మానవులు విద్యుదాది పదార్థముల నెఱిగి యేమి చేయవలయును?

౧౭౪౧ ఇన్ద్రవాయూ బృహస్పతిం మిత్రాఽగ్నిం పూషణం భగమ్।

ఆదిత్యాన్మారుతం గణమ్ ॥౪౫॥

ప. విః- ఇన్ద్రవాయూఽఇతీన్ద్రవాయూ, బృహస్పతిమ్, మిత్రా, అగ్నిమ్, పూషణమ్, భగమ్, ఆదిత్యాన్, మారుతమ్, గణమ్.॥౪౫॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రవాయూ) విద్యుత్పవనౌ (బృహస్పతిమ్) బృహతాం పాలకం సూర్యమ్ (మిత్రా) మిత్రం ప్రాణమ్. అత్ర విభక్తేరాకారాదేశః (అగ్నిమ్) పావకమ్ (పూషణమ్) పుష్టికరమ్ (భగమ్) ఐశ్వర్యమ్ (ఆదిత్యాన్) ద్వాదశమాసాన్ (మారుతమ్) మరుత్సమ్బన్ధినమ్ (గణమ్) సమూహమ్.॥౪౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయమిన్ద్రవాయూ బృహస్పతిం మిత్రాగ్నిం పూషణం భగమాదిత్యాన్ మారుతం గణం విజ్ఞాయోపయుఞ్జీమహి తథా యూయమపి ప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్.॥౪౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. మనుష్యైః సృష్టిస్థాన్ విద్యుదాదీన్ పదార్థాన్ విజ్ఞాయ సంయుజ్య కార్యాణి సాధనీయాని.॥౪౫॥

పదార్థము :- మానవులారా! మే మెట్లు (ఇన్ద్రవాయూ) విద్యుత్తు, పవనము (బృహస్పతిమ్) మహాలోకముల రక్షకుడగు సూర్యుడు (మిత్రా) ప్రాణములు (అగ్నిమ్) అగ్ని (పూషణమ్) పుష్టికారకము (భగమ్) ఐశ్వర్యము (ఆదిత్యాన్) పండ్రెండు మాసములు మరియు (మారుతమ్) వాయుసంబంధ (గణమ్) సమూహమును దెలిసికొని ఉపయోగమునకు దెచ్చుకొనుచున్నామో మీరును వానియుపయోగమును పొందుడు. ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు సృష్టియందలి విద్యుత్తు మున్నగు పదార్థములను చక్కగాదెలిసికొని, వాని ప్రయోగముద్వారా కార్యములను సాధించుకొనవలెను. ॥౪౫॥

45. Electricity, air, Sun, breath, fire, invigorating wealth, twelve months, and the host of wind should be properly utilised.

౧౨౪౯.వరుణ ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, వరుణో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునరధ్యాపకోపదేశకౌ కీదృశావిత్యాహ. అధ్యాపకోపదేశకు లెటులుండవలయును?

౧౨౪౯ వరుణః ప్రావితా భువన్మిత్రో విశ్వాభిరూతిభిః।

కరతాం నః సురాధసః ॥౪౬॥

ప.విః- వరుణః, ప్రావితేతి ప్ర + అవితా, భువత్, మిత్రః, విశ్వాభిః, ఊతిభిరిత్యూతి + భిః, కరతామ్, నః, సురాధస ఇతి సు + రాధసః.॥౪౬॥

పదార్థః :- (వరుణః) ఉదాన ఇవ ఉత్తమో విద్వాన్ (ప్రావితా) రక్షకః (భువత్) భవేత్ (మిత్రః) శరణ ఇవ ప్రియః సఖా (విశ్వాభిః) సమగ్రాభిః (ఊతిభిః) రక్షాదిక్రియాభిః (కరతామ్) కుర్యాతామ్ (నః) అస్మాన్ (సురాధసః) సుష్ఠుధనయుక్తాన్.॥౪౬॥

అన్వయః :- హే అధ్యాపకోపదేశకౌ విద్వాంసౌ! యథా వరుణో మిత్రశ్చ విశ్వాభిరూతిభిః ప్రావితా భువత్ తథా భవన్తౌ నః సురాధసః కరతామ్.॥౪౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః, యేఽధ్యాపకోపదేశకాః ప్రాణవత్సర్వేషు ప్రీతా ఉదానవచ్ఛరీరాత్మబలప్రదాః స్యుస్త ఏవ సర్వేషాం రక్షకాః సర్వానాఢ్యాన్ కర్తుం శక్నుయుః.॥౪౬॥

పదార్థము :- ఓ అధ్యాపకోపదేశకవిద్వాంసులారా! (వరుణః) ఉదానవాయువువంటి శ్రేష్ఠవిద్వాంసుడు (మిత్రః) ప్రాణములవంటి ప్రియమిత్రుడు (విశ్వాభిః) సమగ్రమగు (ఊతిభిః) రక్షణ మున్నగు క్రియలద్వారా (ప్రావితా)రక్షకులు, ఎట్లు (భువత్) అగుచున్నారో, అదేవిధముగ మీరిరువురును (నః) మమ్ము (సురాధసః) ఉత్తమ ధనములచే యుక్తులనుగ (కరతామ్) ఒనర్చుడు.॥౪౬॥

భావార్థము :-ఇందు వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. అధ్యాపకోపదేశకులెట్లు ప్రాణములవలె అందరిపై ప్రీతినుంచువారు, ఉదానమువలె శరీరాత్మలకు బలమునిచ్చువా రగుదురో వారే ఎల్లరకును రక్షకులు, ధనముల నిచ్చువారగుటకు సమర్థులగుచున్నారు.॥౪౬॥

46. O learned teacher and preacher, just as a well-read person, like Udan and a friend dear like Pran guard us with all aids, so should ye both make us exceedingly rich!.

౧౭౪౩ అధీత్యస్య కుత్సీదిరృషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః నిచృత్పిపీలికామధ్యా గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలెను?

౧౭౪౩ అధి న ఇన్ద్రైషాం విష్ణో సజాత్యానామ్ । ఇతా మరుతోऽ అశ్వినా ।

*తత్ప్రత్నథా । అయం వేనః । యే దేవాసః । ఆ నऽ ఇడాభిః ।

విశ్వేభిః సోమ్యం మధు । ఓమాసశ్చర్షణీధృతః ॥౪౭॥

ప.వి:- అధి, నః, ఇన్ద్ర, ఏషామ్, విష్ణోऽఇతి విష్ణో, సజాత్యానామితి స + జాత్యానామ్, ఇత, మరుతః, అశ్వినా.॥౪౭॥

పదార్థః:- (అధి) ఉపరిభావే (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యప్రద విద్వన్ ! (ఏషామ్) వర్తమానానామ్ (విష్ణో) వ్యాపకపరమాత్మన్! (సజాత్యానామ్) అస్మద్విధానామ్ (ఇత) ప్రాప్నుత. అత్ర ద్వ్యచోऽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (మరుతః) మనుష్యాః (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ.॥౪౭॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర హే విష్ణో హే మరుతః హే అశ్వినా! యూయం సజాత్యానామేషాం నో మధ్యేऽధి స్వామిత్వమిత.॥౪౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే విద్వాంస ఈశ్వరవదస్మాసు వర్తేరంస్తేషు వయం తథైవ వర్తేమహి.॥౪౭॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్య దాతవగు నో విద్వాంసుడా! (విష్ణో) సర్వవ్యాపకుడవగు నో పరమేశ్వరా! (మరుతః) మానవులారా! మరియు (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకులారా! మీరెల్లరును (సజాత్యానామ్) మా సహకారమున (ఏషామ్) ఈ (నః) మామధ్య (అధి) స్వామిత్వము [అధికారము]ను (ఇత) పొందుడు.॥౪౭॥

భావార్థము :-ఇందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్వాంసుడు పరమేశ్వరునివలె పక్షపాతరహితుడై సమదృష్టితో మా విషయమున వర్తించునో, ఆతని విషయమున మేముకూడా అదేవిధముగ వర్తింతుము గాక!॥౪౭॥

47. O highly learned person, O Omnipresent God, noblemen, O teacher and preacher, may ye lord over us and our associates!.

౧౭౪౪.అగ్న ఇత్యస్య ప్రతిక్షత్ర ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౪౪ అగ్న॒ఽఇన్ద్ర॒ వరు॑ణ॒ మిత్ర॒ దేవాః॒ శర్ధః॒ ప్ర య॑న్త॒ మారు॑తో॒త వి॑ష్ణో ।

ఉ॒భా నాస॑త్యా రు॒ద్రో॒ఽఅధ॒గ్నాః పూ॒షా భగః॒ సర॑స్వతీ జుషన్త ॥౪౭॥

ప.విః- అగ్నే, ఇన్ద్ర, వరుణ, మిత్ర, దేవాః, శర్ధః, ప్ర, యన్త, మారుత, ఉత, విష్ణో ఇతి విష్ణో, ఉభా, నాసత్యా, రుద్రః, అధ, గ్నాః, పూషా, భగః, సరస్వతీ, జుషన్త ॥౪౭॥

పదార్థః:-(అగ్నే) విద్యాప్రకాశక! (ఇన్ద్ర) మహైశ్వర్యయుక్త! (వరుణ) అతి శ్రేష్ఠ (మిత్ర) సుహృత్ (దేవాః) విద్వాంసః (శర్ధః) శరీరాత్మబలమ్ (ప్ర) (యన్త) ప్రయచ్ఛత. అత్ర శపో లుక్ (మారుత) మనుష్యాణాం మధ్యే వర్తమాన (ఉత) అపి (విష్ణో) వ్యాపనశీల (ఉభా) ద్వౌ (నాసత్యా) అవిద్యమానాసత్యస్వరూపావధ్యాపకోపదేశకౌ (రుద్రః) దుష్టానాం రోదయితా (అధ) అథ (గ్నాః) సుశిక్షితా వాచః (పూషా) పోషకః (భగః) ఐశ్వర్యవాన్ (సరస్వతీ) ప్రశస్తజ్ఞానయుక్తా స్త్రీ (జుషన్త) సేవన్తామ్ అత్రాడభావః.॥౪౭॥

అన్వయః:-హే అగ్నే ఇన్ద్ర వరుణ మిత్ర మారుతోత విష్ణో ! దేవా యూయ మస్మభ్యం శర్ధః ప్రయన్త. ఉభా నాసత్యా రుద్రో గ్నాః పూషా భగోఽధ సరస్వతీ చాఽస్మాఞ్జుషన్త.॥౪౭॥

భావార్థః:- మనుష్యై ర్విదుషాం సేవనేన విద్యాసుశిక్షే గృహీత్వాఽన్యేపి విద్వాంసః కార్యాః.॥౪౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్యాప్రకాశకా! (ఇన్ద్ర) మహదైశ్వర్యవంతులు (వరుణః) అతిశ్రేష్ఠులు (మిత్ర) మిత్రులు (మారుత) మానవులమధ్య వర్తించువారు (ఉత) మరియు (విష్ణో) వ్యాపనశీలురు (దేవాః) విద్వాంసులునగు మీరు మాకొరకు (శర్ధః) శరీరాత్మల బలమును (ప్ర, యన్త) ఈయుడు (ఉభా) ఇరువురు (నాసత్యా) సత్య స్వరూపకులగు అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు (రుద్రః) దుష్టులనేడ్పించునట్టి (గ్నాః) ఉత్తమ శిక్షిత వాణి (పూషా) పోషకులు (భగః) ఐశ్వర్యశాలురు (అధ) మరియు వీని తరువాతను (సరస్వతీ) ప్రశస్త జ్ఞానవంతురాలగు మహిళారత్నము ఈ సర్వమును మాయొక్క (జుషన్త) సేవలొనర్తురు గాక!॥౪౭॥

భావార్థము :- మానవులు విద్వాంసులను సేవించుచు విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణలను పొంది ఇతరులను కూడ విద్వాంసులనుగ నొనర్చవలెను.॥౪౭॥

48. O learned person, the expositors of knowledge, the embodiments of supremacy, the masters of excellence, friendly, sociable and penetrating, grant us physical and spiritual strength!.

May both the truthful teacher and preacher, the chastisers of the ignoble, well discomplined speech, and our protector, a wealthy person, and a highly educated wife serve us.

౧౭౪౫.ఇన్ద్రాగ్నీ ఇత్యస్య వత్సార ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అధ్యాపకాఽధ్యేతారః కిం కుర్యు రిత్యాహ. ఉపాధ్యాయుడు విద్యార్థులు ఏమి చేయవలయును?

౧౭౪౫ ఇన్ద్రాగ్నీ మిత్రావరుణాదితిꣳస్వః పృథివీం ద్యాం మరుతః పర్వతాꣳ॥ఽఅపః। హువే విష్ణుం పూషణం బ్రహ్మణస్పతిం భగం ను శꣳసꣳసవితారమూతయే ॥౪౮॥

ప.వి:- ఇన్ద్రాగ్నీ ఇతీన్ద్రాగ్నీ, మిత్రావరుణా, అదితిమ్, స్వరితి స్వః, పృథివీమ్, ద్యామ్, మరుతః, పర్వతాన్, అపః, హువే, విష్ణుమ్, పూషణమ్, బ్రహ్మణః, పతిమ్, భగమ్, ను, శꣳసమ్, సవితారమ్, ఊతయే.॥౪౮॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రాగ్నీ) సంయుక్తౌ విద్యుదగ్నీ (మిత్రావరుణా) మిలితౌ ప్రాణోదానౌ (అదితిమ్) అన్తరిక్షమ్ (స్వః) సుఖమ్ (పృథివీమ్) భూమిమ్ (ద్యామ్) సూర్యమ్ (మరుతః) మననశీలాన్మనుష్యాన్ (పర్వతాన్) మేఘాన్ శైలాన్ వా (అపః) జలాని (హువే) స్తుయామ్ (విష్ణుమ్) వ్యాపకమ్ (పూషణమ్) పుష్టికర్తారమ్ (బ్రహ్మణస్పతిమ్) బ్రహ్మాణ్డస్య వేదస్య వా పాలకమ్ (భగమ్) ఐశ్వర్యమ్ (ను) సద్యః (శంసమ్) ప్రశంసనీయమ్ (సవితారమ్) ఐశ్వర్యకారకం రాజానామ్ (ఊతయే) రక్షణాద్యాయ.॥౪౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథాహమూతయ ఇన్ద్రాగ్నీ మిత్రావరుణాదితిం పృథివీం ద్యాం మరుతః పర్వతానపో విష్ణుం పూషణం బ్రహ్మణస్పతిం భగం శంసం సవితారం స్వర్ను హువే తథైతాన్ యూయ మపి ప్రశంసత.॥౪౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. అధ్యాపకాఽధ్యేతృభిః ప్రకృతి మారభ్య భూమిపర్యన్తాః పదార్థా రక్షణాద్యాయ విజ్ఞేయాః.॥౪౯॥

పదార్థము :- మానవులారా! నేనెట్లు (ఊతయే) రక్షణాదులకొరకై (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్తు మరియు అగ్ని సంయుక్తముగా (మిత్రావరుణా) కలిసియున్న ప్రాణ ఉదానములు (అదితిమ్) అంతరిక్షము (పృథివీమ్) భూమి (ద్యామ్) సూర్యుడు (మరుతః) ఆలోచనాపరులగు మనుష్యులను (పర్వతాన్) మేఘములను లేదా పర్వతములను (అపః) జలములను (విష్ణుమ్) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు (పూషణమ్) పుష్టికర్త (బ్రహ్మణస్పతిమ్) బ్రహ్మాండము లేక వేదపాలకుడగు పరమేశ్వరుడు (భగమ్) ఐశ్వర్యమును (శంసమ్) ప్రశంసించదగిన (సవితారమ్) ఐశ్వర్యకారకుడగు రాజు మరియు (స్వః) సుఖమును గూర్చి (ను) శీఘ్రముగ (హువే) స్తుతించుచున్నానో, అదేవిధముగా మీరును ప్రశంసించుడు.॥౪౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అధ్యాపకుడు మరియు అధ్యేత [విద్యార్థి] విద్యార్థినులు ప్రకృతిమొదలు పృథివి పర్యంతము అన్ని పదార్థముల రక్షణాదులను చక్కగా నెరుగవలెను. ॥౪౯॥

49. May I eagerly praise for help and happiness, conjoint electricity and fire, intermingled Pran and Udan, the sky, the Earth, the Sun, the thoughtful persons, the clouds, the waters, the All-pervading God, the invigorating cereals, God, the guardian of the world and the Vedas, prosperity, and laudable king.

౧౨౪౬. అస్మే ఇత్యస్య ప్రగాథ ఋషిః, మహేన్ద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజపురుషాః కీ దృశాః స్యు రిత్యాహ. రాజపురుషు లెటులుండవలెను?

౧౨౪౬ అస్మే రుద్రా మేహనా పర్వతాసో వృత్రహత్యే భరహూతౌ

సజోషాః। యః శంసతే స్తువతే ధాయి పజ్రఽ

ఇన్ద్రజ్యేష్ఠాఽఅస్మాఁ॥ 2 ॥ఽఅవన్తు దేవాః॥౫౦॥

ప.వి:-అస్మే ఇత్యస్మే, రుద్రాః, మేహనా, పర్వతాసః, వృత్రహత్య ఇతి వృత్ర + హత్యే, భరహూతావితి భర + హూతౌ, సజోషా ఇతి స + జోషాః, యః, శంసతే, స్తువతే, ధాయి, పజ్రః, ఇన్ద్రజ్యేష్ఠా ఇతీన్ద్ర + జ్యేష్ఠాః, అస్మాన్, అవన్తు, దేవాః.॥౫౦॥

పదార్థః:- (అస్మే) అస్మాసు (రుద్రాః) శత్రూన్ రోదయన్తి తే (మేహనా) ధనాది సేచకాః. అత్రాకారాదేశః (పర్వతాసః) పర్వాణ్యుత్సవా విద్యన్తే యేషాన్తే. అత్ర పర్వమరుద్భ్యాం తబితి వార్తికేన తప్ ప్రత్యయః (వృత్రహత్యే) వృత్రస్య దుష్టస్య హత్యే హననాయ (భరహూతౌ) భరే సఙ్గ్రామే హూతిరాహ్వానం తత్ర (సజోషాః) సమానప్రీతి సేవనాః (యః) నరః (శంసతే) (స్తువతే) స్తౌతి. అత్ర శబ్వికరణః (ధాయి) ధ్రియంతే. అత్ర లుఙ్యడభావః (పజ్రః) ప్రార్జితైశ్వర్యః. పృషోదరాదిత్వాదిష్టసిద్ధిః (ఇన్ద్రజేష్ఠాః) ఇన్ద్రః సభాపతి ర్జ్యేష్ఠో యేషు తే (అస్మాన్) (అవన్తు) రక్షన్తు (దేవాః).॥౫౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యః పజ్రః యాఞ్ఛంసతే స్తువతే యేన చ ధనం ధాయి తమస్మాంశ్చ యేఽస్మే మేహనా రుద్రాః పర్వతాసో వృత్రహత్యే భరహూతౌ సజోషా ఇన్ద్రజ్యేష్ఠా దేవా అవన్తు. తే యుష్మానప్యవన్తు.॥౫౦॥

భావార్థః:-యే రాజజనాః పదార్థస్తావకాః శ్రేష్ఠరక్షకా దుష్టతాడకాః సఙ్గ్రామీయా మేఘవత్పాలకాః ప్రశంసనీయాః సన్తి తే సర్వైః సేవనీయాః.॥౫౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఎట్టి (పజ్రః) సంచితధనవంతుడు ఎవరి (శంసతే) ప్రశంసను (స్తువతే) స్తుతిని చేయునో, ఎవడు ధనమును (ధాయి) ధారణమొనర్చునో, ఆతనిని మరియు (అస్మాన్) మా (అస్మే) మామధ్యన (మేహనా) ధనాదులను వదలువారు (రుద్రాః) శత్రువుల నేడ్పించువారు మరియు (పర్వతాసః) ఉత్సవములుగలవారు (వృత్రహత్యే) దుష్టులను సంహరించుటకు (భరహూతౌ) యుద్ధమున కాహ్వానించుటలో (సజోషాః) సమానమగు ప్రీతిగలవారు (ఇన్ద్ర జ్యేష్ఠాః) సభాపతియగు రాజునే జ్యేష్ఠునిగా గలిగినవారు (దేవాః) విద్వాంసులు మొదలగువారిని (అవన్తు) రక్షించునో, ఆతడు మిమ్మును రక్షించునుగాక!॥౫౦॥

భావార్థము :-ఏ రాజపురుషులు పదార్థములను ప్రశంసించువారు, శ్రేష్ఠులను రక్షించువారు, దుష్టులను శిక్షించువారు, యుద్ధమునందు ప్రీతిగలవారు, మేఘములవలె పాలకులు ప్రశంసించదగినవారో, అట్టివారే అందరికి సేవించదగినవారై యుందురు.॥౫౦॥

50. May those learned persons, who in our midst are bounteous, chastisers of the ignoble, performers of festivals, accordant in call to battle for slaying the foe, acknowledging their ruler as their head, protect us and him who preaches virtue, praises God, and preserves the accumulated wealth.

౧౭౪౭. అర్వాఞ్చ ఇత్యస్య కూర్మ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౪౭ అర్వాఞ్చోఽఅద్యా భవతా యజత్రాఽఆ వోహార్ది భయమానో
వ్యయేయమ్। త్రాధ్వం నో దేవా నిజురో వృకస్య త్రాధ్వం
కర్త్తాదవపదో యజత్రాః॥౫౧॥

ప.విః- అర్వాఞ్చః, అద్య, భవతా, యజత్రాః, ఆ, వః, హార్ది, భయమానః, వ్యయేయమ్, త్రాధ్వమ్, నః, దేవాః, నిజురఽఇతి నిజురః, వృకస్య, త్రాధ్వమ్, కర్త్తాత్, అవపద ఇత్యవ + పదః, యజత్రాః.॥౫౧॥

పదార్థః :- (అర్వాఞ్చః) అస్మదభిముఖాః (అద్య) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (భవత) అత్ర సంహితాయా మితి దీర్ఘః (యజత్రాః) సఙ్గతికర్త్తారః (ఆ) (వః) యుష్మాకమ్ (హార్ది) హృది భవం మనః (భయమానః) భయం ప్రాప్నువన్. అత్ర వ్యత్యయేన శప్ (వ్యయేయమ్) ప్రాప్నుయామ్ (త్రాధ్వమ్) రక్షత (నః) అస్మాన్ (దేవాః) విద్వాంసః (నిజురః) హింసకస్య (వృకస్య) స్తేనస్య వ్యాఘ్రస్య వా సకాశాత్ (త్రాధ్వమ్) (కర్త్తాత్) కూపాత్ (అవపదః) యత్రాఽవపద్యన్తే పతన్తి తతః (యజత్రా) విదుషాం సత్కర్త్తారః.॥౫౧॥

అన్వయః :-హే యజత్రా దేవా యూయమద్యార్వాఞ్చో భవత భయమానోఽహం వో హార్ది ఆవ్యయేయం నో నిజురో వృకస్యసకాశాత్ త్రాధ్వమ్. హే యజత్రాః యూయమవపదః కర్త్తాదస్మాన్ త్రాధ్వమ్.॥౫౧॥

భావార్థః:-ప్రజాపురుషై రాజజనా ఏవం ప్రార్థనీయాః:-హే పూజ్యా! రాజపురుషా! విద్వాంసోయూయం సదైవాస్మదవిరోధినః కపటాదిరహితా భయనివారకా భవత. చోరవ్యాఘ్రాదిభ్యో మార్గాది శోధనేన గర్త్తాదిభ్య శ్చాస్మాన్ రక్షత.॥౫౧॥

పదార్థము:-(యజత్రాః) సంగతియొనర్పు (దేవాః) విద్వాంసులారా! మీరు (అద్య) నేడు (అర్వాఞ్చః) మాకు సన్ముఖము (భవత) అగుడు, అనగా మాకు విరోధులుగాని, విముఖులుగాని కాకుడు. (భయమానః) భయపడుచున్న నేను (వః) మీయొక్క (హార్ది) మనోగతమును [భావమును] (ఆ,వ్యయేయమ్) చక్కగా గ్రహింతునుగాక (నః) మమ్ము (నిజురః) హింసకములగు (వృకస్య) చోరుల, వ్యాఘ్రముల నుండి (త్రాధ్వమ్) కాపాడుడు (యజత్రాః) విద్వాంసులను సత్కరించువారలారా! మీరు (అవపదః) పడిపోవునట్టి ఆ (కర్త్తాత్) కూపము, లేక గొయ్యినుండి మమ్ము (త్రాధ్వమ్) రక్షించుడు.॥౫౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ఏవిధముగ తమకొరకు సుఖమును గోరెదరో, అట్లే ఇతరుల సుఖమునకు కూడా యత్నించవలెను. విద్వాంసులగు వారు అధర్మాచరణము నుండి తాము దూరముండునట్లే ఇతరులను సైతము దూరమున నుంచవలెను.॥౫౦॥

51. Ye sociable, holy persons, turn yourselves hitherward this day, that fearing I may know your internal intentions. Protect us from the violent thief and dacoit. Save us ye admirers of the learned, from the pit in which we are liable to fall.

౧౭౪౮. విశ్వ ఇత్యస్య లుశ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౪౮ విశ్వేऽఅద్య మరుతో విశ్వऽఊతీ విశ్వే భవన్త్వగ్నయః సమిద్ధాః।

విశ్వే నో దేవాऽఅవసా గమన్తు విశ్వమస్తు ద్రవిణం వాజోऽఅస్మే ॥౫౧॥

ప.వి:- విశ్వే, అద్య, మరుతః, విశ్వే, ఊతీ, విశ్వే భవన్తు, అగ్నయః, సమిద్ధా ఇతి సమ్ + ఇద్ధాః, విశ్వే, నః, దేవాః, అవసా, ఆ, గమన్తు, విశ్వమ్, అస్తు, ద్రవిణమ్, వాజః, అస్మేऽ ఇత్యస్మే ॥౫౧॥

పదార్థః:-(విశ్వే) సర్వే (అద్య) (మరుతః) మరణధర్మాణో మనుష్యాః (విశ్వే) సర్వే (ఊతీ) రక్షణాదిక్రియయా (విశ్వే) (భవన్తు) (అగ్నయః) పావకాః (సమిద్ధాః) ప్రదీప్తాః (విశ్వే) (నః) అస్మానస్మాకం వా (దేవాః) విద్వాంసః (అవసా) రక్షణాద్యేన సహ (ఆ) సమన్తాత్ (గమన్తు) ప్రాప్నువన్తు (విశ్వమ్) సర్వమ్ (అస్తు) (ద్రవిణమ్) ధనమ్ (వాజః) అన్నమ్ (అస్మే) మనుష్యాయ.॥౫౧॥

అన్వయః:-హే రాజాదయో మనుష్యా అద్య యథా విశ్వే భవన్తో విశ్వే మరుతో విశ్వే సమిద్ధా అగ్నయ ఊతీ రక్షకా నో భవన్తు విశ్వే దేవా అవసా సహ నోऽస్మానాగమన్తు తథా విశ్వం ద్రవిణం వాజశ్చాస్మే అస్తు.॥౫౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. మనుష్యైర్యాదృశం సుఖం స్వార్థ మేష్టవ్యం తాదృశ మన్యార్థం చాత్ర యే విద్వాంసో భవేయు స్తే స్వయమధర్మాచరణా త్పృథగ్ భూత్వాऽన్యానపి తా దృశాన్ కుర్యుః. ॥౫౧॥

పదార్థము :- రాజాదిమానవులారా! (అద్య) నేడెట్లు (విశ్వే) మీరెల్లరును (విశ్వే) సమస్త (మరుతః) మరణధర్మము గల మానవులు మరియు (విశ్వే) సకల (సమిద్ధాః) ప్రదీప్త (అగ్నయః) అగ్నులు (ఊతీ) రక్షణ క్రియద్వారా (నః) మాకు రక్షకులు (భవన్తు) అగుచున్నారో (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులు (అవసా) రక్షణలతో గూడ (నః) మాకు (ఆ, గమన్తు) ప్రాప్తింతురో, అట్లే (విశ్వమ్) సకల (ద్రవిణమ్) ధనములు మరియు (వాజః) అన్నములు (అస్మై) ఈ మనుష్యులకొరకు (అస్తు) లభ్యమగునుగాక!॥౫౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెల్లరు ఏ సుఖములను తమకు గావలెనని కోరుదురో అట్టి సుఖములు ఇతరు లెల్లరకును కలుగుటకు యత్నించవలెను. ఈ విశ్వమునందుగల విద్వాంసు లెల్లరును తాము ధర్మాచరణమందుండి ఇతరులను సైతము అట్లుండుటకు ప్రేరణను గలిగించవలయును.॥౫౨॥

52. May this day all mortals, all officials, all enkindled fires, be our protectors with their act of protection. May all godly persons come hither with their protection. May we possess al riches and provisions.

౧౨౪౯. విశ్వే దేవా ఇత్యస్య సుహోత్ర ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్య మిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలెను?

౧౨౪౯ విశ్వే దేవాః శృణుతేమꣳహవం మే యేऽఅన్తరిక్షే యऽఉప

ద్యవిష్ఠ। యేऽ అగ్నిజిహ్వాऽఉత వా యజత్రాః

ఆసద్యాస్మి న్బర్హిషి మాదయధ్వమ్ ॥౫౩॥

ప.వి:- విశ్వే, దేవాః, శృణుత, ఇమమ్, హవమ్, మే, యే, అన్తరిక్షే, యే, ఉప, ద్యవి, ష్ఠ, యే, అగ్నిజిహ్వా ఇత్యగ్ని + జిహ్వాః, ఉత, వా, యజత్రాః, ఆసద్యేత్యా + సద్య, అస్మిన్, బర్హిషి, మాదయధ్వమ్.॥౫౩॥

పదార్థః:-(విశ్వే) (దేవాః) విద్వాంసః (శృణుత) (ఇమమ్) (హవమ్) అధ్యయనాధ్యాపన వ్యవహారమ్ (మే) మమ (యే) (అన్తరిక్షే) (యే) (ఉప) (ద్యవి) ప్రకాశే (ష్ఠ) వేదితారో భవత (యే) (అగ్నిజిహ్వాః) అగ్నిర్జిహ్వావద్యేషాన్తే (ఉత) అపి (వా) (యజత్రాః) సఙ్గన్తారః పూజనీయాః (ఆసద్య) స్థిత్వా (అస్మిన్) (బర్హిషి) సభాయామాసనే వా (మాదయధ్వమ్) హర్షయత.॥౫౩॥

అన్వయః:-హే విశ్వేదేవా యూయం యేఽన్తరిక్షే యే ద్యవిష్ఠ యేఽగ్నిజిహ్వా ఉత వా యజత్రాః పదార్థాః సన్తి తేషాం వేదితారః స్థ మ ఇమం హవముపశృణుత. అస్మిన్ బర్హిష్యాసద్య మాదయధ్వమ్.॥53॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! యూయం యావన్తో భూమావన్తరిక్షే ప్రకాశే చ పదార్థాః సన్తి తాన్ బుద్ధ్వా విదుషాం సభాం విధాయ విద్యార్థినాం పరీక్షాం కృత్వా విద్యాసుశిక్షే వర్ధయిత్వా స్వయమానన్దితా భూత్వాఽన్యాన్ సతతమానన్దయత.॥53॥

పదార్థము :- (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులారా! మీరు (యే, అన్తరిక్షే) ఏ ఆకాశమునందు (యే) ఏ (ద్యవి) ప్రకాశమునందు (యే) ఏ (అగ్నిజిహ్వాః) జిహ్వలవలె ఎవరి అగ్నులు గలవో, వారు (ఉత) మరియు (వా) లేక (యజత్రాః) సంగతియొనర్పదగిన ఏ పూజనీయ పదార్థములు గలవో, వానినెరుగువారు (స్థ) అగుడు (మే) నాయొక్క (ఇమమ్) ఇట్టి (హవమ్) చదువుట, చదివించుట రూపవ్యవహారమును (ఉప, శృణుత) సమీపమునుండి వినుడు (అస్మిన్) ఇట్టి (బర్హిషి) సభ లేక ఆసనముపై (ఆసద్య) కూర్చుండి (మాదయధ్వమ్) ఆనందితులగుడు.॥53॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! భూమిపై, ఆకాశము మరియు ప్రకాశమునందు ఎన్ని పదార్థములు గలవో వానిని చక్కగా దెలిసికొని, విద్వాంసుల సభలనేర్పరచి, విద్యార్థులను పరీక్షించి విద్య మరియు శ్రేష్ఠ శిక్షణలను వృద్ధిపరచుచు మీరు ఆనందితులగుటతోపాటు ఇతరులను నిరంతరము ఆనందమున నుంచుడు.॥53॥

53. All learned persons, may ye know all venerable objects that reside in heaven and air's mid region, and are full of fire like the tongue. May ye listen to this mode of my studies, and seated in the Assembly be joyful.

౧౭౫౦.దేవేభ్య ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౫౦ దేవేభ్యో హి ప్రథమం, యజ్ఞియేభ్యోఽమృతత్వꣳసువసి భాగముత్తమమ్।
ఆదిద్దామానꣳసవితర్వ్యూర్ణుషేఽనూచీనా జీవితా మానుషేభ్యః॥54॥

ప.వి:- దేవేభ్యః, హి, ప్రథమమ్, యజ్ఞియేభ్యః, అమృతత్వమిత్యమృత + త్వమ్, సువసి, భాగమ్, ఉత్తమమిత్యుత్ + తమమ్, ఆత్, ఇత్, దామానమ్, సవితః, వి, ఊర్ణుషే, అనూచీనా, జీవితా, మానుషేభ్యః.॥54॥

పదార్థః:-(దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (హి) యతః (ప్రథమమ్) (యజ్ఞియేభ్యః) యజ్ఞసిద్ధికరేభ్యః (అమృతత్వమ్) మోక్షస్య భావమ్ (సువసి) ప్రేరయసి (భాగమ్) భజనీయమ్ (ఉత్తమమ్) శ్రేష్ఠమ్ (ఆత్) అనన్తరమ్ (ఇత్) ఏవ (దామానమ్) యో దదాతి తమ్ (సవితః) సకలజగదుత్పాదక (వి) (ఊర్ణుషే) విస్తారయసి (అనూచీనా) య్యైరన్విచ్ఛన్తి జానన్తి తాని (జీవితా) జీవనహేతూని కర్మాణి (మానుషేభ్యః). ॥౫౪॥

అన్వయః:-హే సవిత ర్జగదీశ్వర! హి యజ్ఞి యేభ్యో దేవేభ్య ఉత్తమం ప్రథమమమృతత్వం భాగం సువసి మానుషేభ్యో ఆదిద్దామాన మనూచీనా జీవితా చ వ్యూర్ణుషే తస్మాదస్మాభిరుపాసనీయోఽసి ॥౫౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా పరమేశ్వరస్యైవ యోగేన విద్వత్సఙ్గేన చ సర్వోత్తమసుఖం మోక్షం ప్రాప్నుత.॥౫౪॥

పదార్థము:-(సవితః) సమస్త జగదుత్పాదకుడవునగు నో జగదీశ్వరా! (హి) ఎద్దానిచే నీవు (యజ్ఞియేభ్యః) యజ్ఞసిద్ధినొనర్చునట్టి (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (ఉత్తమమ్) శ్రేష్ఠమగు (ప్రథమమ్) ముఖ్యమగు (అమృతత్వమ్) మోక్షభావమైన (భాగమ్) సేవించదగిన సుఖమునకై (సువసి) ప్రేరణనిచ్చుచున్నావు (ఆత్, ఇత్) దీని యనంతరమే (దామానమ్) సుఖమునుప్రసాదించు ప్రకాశమును మరియు (అనూచీనా) తెలిసికొనదగిన సాధనములు (జీవితా) జీవితమునకు హేతువగు కర్మలను (మానుషేభ్యః) మానవులకొరకు (వి, ఊర్ణుషే) విస్తృతమొనర్చుచున్నావు. కావుననే నీవు ఉపాసనీయుడవు.॥౫౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! పరమాత్మ సంయోగము మరియు విద్వాంసుల సత్సంగములచేతనే మీరు సర్వోత్తమ సుఖమునిచ్చు మోక్షసుఖమును ప్రాప్తించుకొనగలుగుదురు.॥౫౪॥

54. O God, as Thou bestowest on the learned performers of sacrifice, the noblest and highest bliss of immortality, and preachest for the good of humanity, the light of knowledge that conduces to happiness, and actions worth knowing, Thou art hence worthy of worship!.

౧౭౫౧. ప్రవాయు మిత్యస్య ఋజిశ్వ ఋషిః, వాయు ర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౫౧ ప్ర వాయుమచ్ఛా బృహతీ మనీషా బృహద్రయిం విశ్వవారꣳరథప్రామ్।

ద్యుతద్యామా నియుతః పత్యమానః కవిః కవిమియక్షసి ప్రయజ్యో॥౫౫॥

ప.వి:- ప్ర, వాయుమ్, అచ్ఛ, బృహతీ, మనీషా, బృహద్రయిమితి బృహత్ + రయిమ్, విశ్వవారమితి విశ్వ + వారమ్, రథప్రామితి రథ + ప్రామ్, ద్యుతద్యామేతి ద్యుతత్ + యామా, నియుత ఇతి ని + యుతః, పత్యమానః, కవిః, కవిమ్, ఇయక్షసి, ప్రయజ్యో ఇతి ప్ర+యజ్యో.॥౫౫॥

పదార్థః :- ((ప్ర) (వాయుమ్) ప్రాణాదిలక్షణమ్ (అచ్ఛ) శోభనే. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (బృహతీ) మహతీ (మనీషా) ప్రజ్ఞా (బృహద్రయిమ్) బృహన్తో రయయో యస్మిం స్తమ్ (విశ్వవారమ్) యో విశ్వం వృణోతి తమ్ (రథప్రామ్) యో రథాన్ యానాని ప్రాతి వ్యాప్నోతి తమ్ (ద్యుతద్యామా) ద్యుతద్దీప్యమానమగ్నిం యాతి తమ్. అత్ర విభక్తేర్లుక్, సంహితాయామితి దీర్ఘః. (నియుతః) నిశ్చితాన్ (పత్యమానః) ప్రాప్నువన్ (కవిః) మేధావీ విద్వాన్ (కవిమ్) మేధావినమ్ (ఇయక్షసి) యష్టుం సఙ్గన్తు మిచ్ఛసి ((ప్రయజ్యో) ప్రకృష్టతయా యజ్ఞకర్తః.॥౫౫॥

అన్వయః :-హే ప్రయజ్యో విద్వన్! నియుతః పత్యమానః కవిః సం స్త్వం యా తే బృహతీ మనీషా తయా బృహద్రయిం విశ్వవారం రథప్రామ్. ద్యుతద్యామా వాయుం కవిం చాచ్ఛ ప్రేయక్షసి తస్మాత్సర్వైః సత్కర్తవ్యోఽసి. ॥౫౫॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసం ప్రాప్య పూర్ణాం విద్యాప్రజ్ఞామఖిలం ధనం చ ప్రాప్నుయు స్తే సత్కర్తవ్యాః స్యుః. ॥౫౫॥

పదార్థము :-((ప్రయజ్యో) శ్రేష్ఠముగా యజ్ఞము నొనర్చు విద్వాంసులారా!(నియుతః) నిశ్చయాత్మగలవారిని (పత్యమానః) ప్రాప్తించుకొనుచు (కవిః) బుద్ధిశాలివి విద్వాంసుడవు నగు నీవు నీయొక్క (బృహతీ) కడుతేజముగల (మనీషా) ఏ బుద్ధిగలదో దానిచే (బృహద్రయిమ్) విస్తృతధనముల నిమిత్తము (విశ్వవారమ్) సర్వమును గ్రహించునట్టి (రథప్రామ్) విమానాది యానములను వ్యాప్తపరచు (ద్యుతద్యామా) అగ్నిని ప్రదీప్త మొనర్చు (వాయుమ్) ప్రాణాదుల స్వరూపవాయువును (కవిమ్) బుద్ధిశాలురతో (అచ్ఛ, ప్ర, ఇయక్షసి) చక్కగా సంగతమొనర్చదలచినావు. కావున అందరకు సత్కారయోగ్యుడవు.॥౫౫॥

భావార్థము :-ఎవరు విద్వాంసులను ప్రాప్తించుకొని పూర్ణవిద్య, బుద్ధి మరియు సమగ్ర ధనములను పొందెదరో వారు సత్కరించదగినవా రగుచున్నారు.॥౫౫॥

55. O learned performer of sacrifice, approaching men of iron determination, with thy intense wisdom, thou promptly honourest the sage, and wishest to utilise the air, all - bounteous, encompasser of all substances, pervader of all aeroplanes, and fanner of fire!.

౧౮౫౭.ఇన్ద్రవాయూ ఇత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, ఇన్ద్రవాయూ దేవతే, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః, స్వరః.

అథ విద్వాంసః కిం కుర్యు రిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయువలెను ?

౧౮౫౭ ఇన్ద్రవాయూ౨ ఇమే సుతా౨ఉప ప్రయోభిరా గతమ్।

ఇన్దవో వాముశన్తి హి।౫౬॥

ప.వి:- ఇన్ద్రవాయూ౨ ఇతీన్ద్రవాయూ, ఇమే, సుతాః, ఉప, ప్రయోభిరితి ప్రయః+భిః, ఆ, గతమ్, ఇన్దవః, వామ్, ఉశన్తి, హి.।౫౬॥

పదార్థః:- (ఇన్ద్రవాయూ) విద్యుత్పవనవిద్యావిదౌ (ఇమే) (సుతాః) నిష్పాదితాః (ఉప) (ప్రయోభిః) కమనీయై ర్గుణకర్మస్వభావైః (ఆ) (గతమ్) సమన్తాత్ ప్రాప్నుతమ్ (ఇన్దవః) సోమా ద్యోషధిరసాః (వామ్) యువామ్ (ఉశన్తి) కామయన్తే (హి) యతః.।౫౬॥

అన్వయః:-ఇన్ద్రవాయూ యుష్మదర్థమిమే సుతాః పదార్థాః సన్తి హీన్దవో వాముశన్తి తస్మాత్ ప్రయోభిస్తాను పా౨౨గతమ్.।౫౬॥

భావార్థః:-హే విద్వాంసో యతో యూయమస్మాక ముపరి కృపాం విధత్త తస్మాద్యుష్మాన్ సర్వే ప్రాప్తుమిచ్ఛన్తి. ।౫౬॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్రవాయూ) విద్యుత్తు మరియు వాయు విద్యల నెరిగినట్టి విద్వాంసులారా! మీ కొరకు (ఇమే) ఈ (సుతాః) సిద్ధపరచబడిన పదార్థములు గలవు (హి) ఈ కారణమున (ఇన్దవః) సోమము మున్నగు ఓషధీరసములు (వామ్) మిమ్ము (ఉశన్తి) కోరుచున్నవి అనగా అవి మీకు తగినవిగా నున్నవి. కావున (ప్రయోభిః) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావ సహితముగ వానిని (ఉప,ఆ,గతమ్) సమీపమునుండి చక్కగా ప్రాప్తించుకొనుడు.।౫౬॥

భావార్థము :-ఓ విద్వాంసులారా! ఏ కారణమున మీరు మాపై కృపగలిగియున్నారో, ఆ కారణముననే అందరు మిమ్ము దర్శించదలచుచున్నారు.।౫౬॥

56. O masters of the sciences of electricity and air, for ye are all these substances prepared. The juices of medicinal herbs are yearning for ye both. Hence come with your excellent qualities, deeds and natute and enjoy them!.

౧౮౫౮.మిత్రమిత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, మిత్రావరుణౌ దేవతే, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౫౩ మి॒త్రగ్ం హు॑వే పూ॒తద॑క్షం॒ వరు॑ణం చ రి॒శాద॑సమ్।

ధియం॑ ఘృ॒తాచీ॒ꣳ సాధ॑న్తా॥౫౭॥

ప.వి:- మి॒త్రమ్, హు॒వే॒, పూ॒తద॑క్ష॒మితి॑ పూ॒త + ద॑క్షమ్, వరు॑ణమ్, చ॒, రి॒శాద॑సమ్, ధియ॑మ్, ఘృ॒తాచీ॑మ్, సాధ॑న్తా.॥౫౭॥

పదార్థః :- (మిత్రమ్) సుహృదమ్ (హువే) స్వీకరోమి (పూతదక్షమ్) పవిత్రబలమ్ (వరుణమ్) ధార్మికమ్ (చ) (రిశాదసమ్) హింసకానాం హింసకమ్ (ధియమ్) ప్రజ్ఞామ్ (ఘృతాచీమ్) యా ఘృతముదకమఞ్చతి తాం రాత్రిమ్. ఘృతాచీతి రాత్రి నా.. నిఘం..౧.౭. (సాధన్తా) సాధన్తౌ.॥౫౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యథాఽహం ధియం ఘృతాచీఞ్చ సాధన్తా పూతదక్షం మిత్రం రిశాదసం వరుణఞ్చ హువే తథైతౌ యూయమపి స్వీకురుత.॥౫౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా ప్రాణోదానౌ ప్రజ్ఞాం రాత్రిఞ్చ సాధ్నుత స్తథా విద్వాంసః సర్వాణ్యుత్తమాని సాధనాని గృహీత్వా కార్యసిద్ధిం కుర్వన్తు.॥౫౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నేనెట్లు (ధియమ్) బుద్ధి మరియు (ఘృతాచీమ్) శీతలత్వముగల జలములను ప్రాప్తించుకొను రాత్రిని (సాధన్తా) సాధించుచు (పూతదక్షమ్) శుద్ధబలముతోగూడ (మిత్రమ్) మిత్రులు (చ) మరియు (రిశాదసమ్) దుష్టహింసకులను నాశమొనర్చుచు (వరుణమ్) ధర్మాత్ములను (హువే) స్వీకరించుచున్నానో, అట్లే మీరును స్వీకరించుడు.॥౫౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విధముగ ప్రాణ ఉదానములు, బుద్ధి మరియు రాత్రిని సాధించుచున్నవియో, అటులనే విద్వాంసులు సమస్త ఉత్తమ సాధనముల సంగ్రహపరచుకొని సర్వకార్యములను సాధించుకొనవలెను.॥౫౭॥

57. I acknowledge a friend of holy strength and a foe-destroying virtuous man, who possess wisdom and peaceful silence of the night.

౧౨౫౪. దస్రేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౨౫౮ దస్రా యువాకవః సుతా నాసత్యా వృక్తబర్హిషః।

ఆ యాతꣳరుద్రవర్త్నీతమ్బ్రుత్నథా। అయం వేనః॥౫౮॥

ప.వి:- దస్రా, యువాకవః, సుతాః, నాసత్యా,వృక్తబర్హిష, ఇతి వృక్త + బర్హిషః, ఆ, యాతమ్, రుద్రవర్తనీఇతి రుద్రవర్తనీ ॥౫౮॥

పదార్థః :- (దస్రా) దుష్టానాం నివారకౌ (యువాకవః) యే యువాం కామయన్తే తే (సుతాః) నిష్పన్నాః (నాసత్యా) అవిద్యమానా సత్యాచరణౌ (వృక్తబర్హిషః) వృక్తం వర్జితం బర్హిర్యైస్తే (ఆ) (యాతమ్) సమన్తాత్ ప్రాప్నుతమ్ (రుద్రవర్తనీ) రుద్రస్య వర్తనిరివవర్త నిర్యయోస్తౌ.॥౫౮॥

అన్వయః :-హే నాసత్యా రుద్రవర్తనీ దస్రా యే వృక్తబర్హిషో యువకవః సుతాః సన్తి తాన్ యువా మాయాతమ్.॥౫౮॥

భావార్థః :-విదుషాం యోగ్యతాఽస్తి యే విద్యాః కామయన్తే తేభ్యో విద్యా దద్యుః.॥౫౮॥

పదార్థము :-(నాసత్యా) అసత్యాచరణములనుండి దూరముగనుండి (రుద్రవర్తనీ) దుష్టులనేడ్పించు న్యాయాధీశుని వంటి ఆచరణగల (దస్రా) దుష్టులను తొలగించు విద్వాంసులారా! (వృక్తబర్హిషః) ఏ యజ్ఞమునుండి వేరుగా, అనగా భోజనార్థము (యువాకవః) మిమ్ము కోరువారు (సుతాః) సిద్ధపరచినట్టి పదార్థములుగలవో, వానిని మీరు (ఆ, యాతమ్) బాగుగా పొందుడు.॥౫౮॥

భావార్థము :-విద్యల నాకాంక్షించు వారికి విద్యల నిచ్చుట విద్వాంసులకు ముఖ్య కర్తవ్యమై యున్నదని ఎరుగవలయును.॥౫౮॥

58. O lovers of truth, kingly extirpators of the impious, come, and enjoy the substances prepared for your meals; eagerly waiting for ye both!.

౧౨౫౯.విదద్యదీత్యస్య కుశిక ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ స్త్రీ కిం కుర్యాదిత్యాహ. స్త్రీ యేమి చేయవలయును?

౧౨౫౯ విదద్యదీ సరమా రుగ్ణమద్రేర్మహి పాథః పూర్వ్యꣳసధ్ర్యక్కః।

అగ్రన్న యత్సుపద్యక్షరాణామచ్ఛా రవం ప్రథమా జానతీ గాత్ ॥౫౯॥

ప.వి:- విదత్, యది, సరమా, రుగ్ణమ్, అద్రేః, మహి, పాథః, పూర్వ్యమ్, సధ్ర్యక్, కరితి కః, అగ్రమ్, నయత్, సుపదీతి సు + పదీ, అక్షరాణామ్, అచ్ఛ, రవమ్, ప్రథమా, జానతీ, గాత్.॥58॥

పదార్థః :- (విదత్) జానీయాత్. అడభావః. (యది) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (సరమా) సమానం రమా రమణమస్యాః సా (రుగ్ణమ్) రోగిణమ్ (అద్రేః) మేఘాత్ (మహి) మహత్ (పాథః) అన్నమ్ (పూర్వ్యమ్) పూర్వం లబ్ధమ్ (సధ్ర్యక్) యః సహాఞ్చతీతి సః (కః) కుర్యాత్ (అగ్రమ్) పురః (నయత్) ప్రాప్నువత్ (సుపదీ) శోభనా పాదా యస్యాః సా (అక్షరాణామ్) (అచ్ఛ) సమ్యక్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (రవమ్) శబ్దమ్ (ప్రథమా) ప్రఖ్యాతా (జానతీ) విజ్ఞానవతీ (గాత్) ప్రాప్నోతు.॥58॥

అన్వయః :-యది సరమా ప్రథమా సుపద్యక్షరాణాం రవం జానతీ రుగ్ణం విదదగ్రన్న యత్సధ్ర్యక్ పూర్వ్యం మహ్యద్రే రుత్పన్నం పాథః కః కుర్యాత్పతిమచ్ఛ గాత్తర్హి సా సర్వం సుఖ మాప్నుయాత్.॥58॥

భావార్థః :- యా స్త్రీ వైద్యవత్సర్వేషాం హితకారిణ్యోషధవదన్నం సాద్ధుం శక్నుయాద్య థాయోగ్యం భాషణం విజానీయాత్ సోత్తమం సుఖం సతతమాప్నుయాత్. ॥58॥

పదార్థము :- (యది) ఒకవేళ (సరమా) పతికనుకూలముగా రమణమొనర్చు (ప్రథమా) ప్రసిద్ధమైన (సుపదీ) చక్కనినడకగల (అక్షరాణామ్) అకారాది వర్ణములను (రవమ్) చెప్పుటకు (జానతీ) తెలిసికొనుచు (రుగ్ణమ్) వ్యాధిగ్రస్తులను (విదత్) తెలిసికొనునో (అగ్రమ్) ఎదుటికి [ముందుకు] (నయత్) చేర్చునట్టి (సధ్ర్యక్) తోడుగా నుండునట్టి (పూర్వ్యమ్) పూర్వులు పొందినట్టి (మహి) మహాశ్రేష్ఠగుణములతో (అద్రేః) మేఘములనుండి ఉత్పన్నమైన (పాథః) అన్నమును (కః) చేయునో, అనగా భోజనార్థము సిద్ధపరచునో మరియు పతికి (అచ్ఛ) చక్కగా (గాత్) ప్రాప్తించునో యామె సుఖియైయుండగలదు.॥58॥

భావార్థము :- ఏ మహిళామణి వైద్యునివలె అందరకు హితకారిణి, ఓషధివలె అన్నమును సిద్ధపరుచు సమర్థురాలో మరియు యథానుకూలముగా మాట్లాడుటను ఎరుగునో యామె నిరంతరము ఉత్తమ సుఖములను పొందగలదు.॥58॥

59. A wife, obedient to her husband, renowned, light-footed, eloquent in speech, sympathetic to the patients, attains to happiness when she lives peacefully with her husband, and nicely cooks the food highly efficacious, and grown through rain, conducive to our physical growth, brought daily in use, and relished by our ancestors.

౧౭౫౯.నహీత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, వైశ్వానరో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యాః కథం మోక్షమాప్నువన్తీత్యాహ. మానవు లెట్లు మోక్షమును పొందుచున్నారు?

౧౭౫౯ నహి స్పశమవిదన్నన్యమస్మాద్వైశ్వానరాత్పురఽఏతారమగ్నేః ।

ఏమేనమవృధన్నమృతాఽఅమర్త్యం వైశ్వానరం క్షైత్రజిత్యాయ దేవాః॥౬౦॥

ప.వి:- నహి, స్పశమ్, అవిదన్, అన్యమ్, అస్మాత్, వైశ్వానరాత్, పురఽఏతారమితి పురః + ఏతారమ్, అగ్నేః, ఆ, ఈమ్, ఏనమ్, అవృధన్, అమృతాః, అమర్త్యమ్, వైశ్వానరమ్, క్షైత్రజిత్యాయ, దేవాః.॥౬౦॥

పదార్థః :-(నహి) (స్పశమ్) దూతమ్ (అవిదన్) విజానన్తి (అన్యమ్)(అస్మాత్) (వైశ్వానరాత్) సర్వనరహితకరాత్ (పుర ఏతారమ్) అగ్రే గన్తారం శీఘ్రకారిణం (అగ్నేః) పావకాత్ (ఆ) (ఈమ్) సర్వతః (ఏనమ్) (అవృధన్) వర్ధయన్తి (అమృతా) మృత్యుధర్మ రహితాః (అమర్త్యమ్) మృత్యుధర్మరహితమ్ (వైశ్వానరమ్) విశ్వస్య నాయకమ్ (క్షైత్రజిత్యాయ) యయా క్రియయా క్షేత్రాణి జయన్తి తస్యా భావాయ (దేవాః) విద్వాంసః. ॥౬౦॥

అన్వయః :- యేఽమృతా దేవా అమర్త్యం వైశ్వానరం క్షైత్రజిత్యాయైనమావృధన్త ఈమస్మాద్వైశ్వానరా దగ్నేః పుర ఏతార మన్యం స్పశం నహ్యవిదన్.॥౬౦॥

భావార్థః :-హే నాశోత్పత్తిరహితా మనుష్యదేహధరా జీవా విజయాయోత్పత్తినాశరహితం జగత్ స్వామినం పరమాత్మాన ముపాస్యాతో భిన్నం తద్వన్నోపాసన్తే తే బన్ధం విహాయ మోక్ష మభి గచ్ఛేయుః.॥౬౦ ॥

పదార్థము :- (అమృతాః) ఆత్మస్వరూపముచే మరణధర్మ రహితులు (దేవాః) విద్వాంసులు (అమర్త్యమ్) సదా వ్యాపకస్వరూపులై (వైశ్వానరమ్) సర్వమును నడుపునట్టి (ఏనమ్) ఈ యగ్నిని (క్షైత్రజిత్యాయ) భూమిని జయించు క్రియతో భూరాజ్యము గలుగుటకు (ఆ, అవృధన్) ఎవరు చక్కగా వృద్ధి పరచెదరో, వారు (ఈమ్) అన్నివైపులనుండి (అస్మాత్) ఇట్టి (వైశ్వానరాత్) సకల మానవుల హితకారి (అగ్నేః) అగ్నిద్వారా (పుర ఏతారమ్) మొదట చేర్చునది (అన్యమ్) ఇతరులెవరికైన (స్పశమ్) దూతగ (నహి, అవిదత్) ఎరుగరు [తలచరు].॥౬౦॥

భావార్థము :- ఏ ఉత్పత్తి నాశరహితుడగు, మానవదేహధారియగు జీవుడు విజయముకొరకు ఉత్పత్తి నాశరహితుడు, జగత్స్వామియగు పరమాత్మ నుపాసించుచు వానికి భిన్నముగుదానిని తనవలె నెంచనివారు బంధవిముక్తులై మోక్షమును పొందెదరు.।౬౦॥

60. The divine immortal souls recognise none as their protector, but this loving and foremost God. For sovereignty of this land, they glorify with their praise, the Eternal God, the Friend of all.

౧౭౫౭.ఉగ్రేత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతే, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

సభాసేనేశౌ కిం కుర్యాతా మిత్యాహ. సభాసేనాపతు లేమి చేయవలెను?

౧౭౫౭ ఉగ్రా విఘనినా మృధఽ ఇన్ద్రాగ్నీ హవామహే।

తా నో మృడాతఽ ఈదృశే ।౬౧॥

ప.వి:- ఉగ్రా, విఘనినేతి వి + ఘనినా, మృధః, ఇన్ద్రాగ్నీఽఇతీన్ద్రాగ్నీ, హవామహే, తా, నః, మృడాతః, ఈదృశే.।౬౧॥

పదార్థః :- (ఉగ్రా) ఉగ్రబలౌ తేజస్విస్వభావౌ. అత్ర విభక్తేర్లుక్ సంహితాయా మితి దీర్ఘః. (విఘనినా) విశేషేణ హన్తారౌ (మృధః) హింసకాన్ (ఇన్ద్రాగ్నీ) సభాసేనాధీశౌ (హవామహే) ఆహ్వయామః (తా) తౌ (నః) అస్మాన్ (మృడాతః) సుఖయతః (ఈదృశే) ఈదృగ్ లక్షణే సఙ్గ్రామాది వ్యవహారే.।౬౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! వయం యావుగ్రా మృధో విఘనినేన్ద్రాగ్నీ హవామహే తా ఈదృశే నోఽస్మాన్మృడాతః.।౬౧॥

భావార్థః :- యౌ సభాసేనాధ్యక్షౌ పక్షపాతం విహాయ బలం వర్ధయిత్వా శత్రూన్ విజయన్తే తౌ సర్వేషాం సుఖప్రదౌ భవతః.।౬౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మేము ఏ (ఉగ్రా) మహాబలి, తేజఃస్వభావముగల (మృధః) హింసకులను (విఘనినా) విశేషముగా సంహరించు (ఇన్ద్రాగ్నీ) సభాపతి, సేనాపతులను (హవామహే) పిలుచుచున్నామో (తా) వారిరువురు (ఈదృశే) ఈవిధమగు సంగ్రామాది వ్యవహారములందు (నః) మమ్ము (మృడాతః) సుఖులనుగ నొనర్చుచున్నారు.।౬౧॥

భావార్థము :- ఏ సభాసైనికాధ్యక్షులు పక్షపాతరహితులై బలమును వృద్ధిపరచుకొని శత్రువులను జయించెదరో వారెల్లరకును సుఖమును గలిగించువా రగుదురు.।౬౧॥

61. We invoke the head of the State and the commander-in-chief, strong, and dispellers of foes. May they be kind to us in the battle-field.

౧౭౫౮.ఉపాస్మై యిత్యస్య దేవత ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః షడ్జః స్వరః.

అథాధ్యాపకాధ్యేతారః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. ఉపాధ్యాయుడు విద్యార్థులు ఎట్లు ప్రవర్తించవలయును?

౧౭౫౮ ఉపాస్మైగాయతా నరః పవమానాయేన్దవే।

అభి దేవా౨ ఇయక్షతే॥౬౨॥

ప.వి:- ఉప, అస్మై, గాయత, నరః, పవమానాయ ఇన్దవే, అభి, దేవాన్, ఇయక్షతే.॥౬౨॥

పదార్థః :- (ఉప) (అస్మై) (గాయత) శాస్త్రాణి పాఠయత. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (నరః) నాయకాః (పవమానాయ) పవిత్రకర్త్రే (ఇన్దవే) ఋజవే విద్యార్థినే(అభి)(దేవాన్) విదుషః (ఇయంక్షతే) యష్టుం సత్కర్తు మిచ్ఛతే. అత్ర ఛాన్దసో వర్ణలోప ఇత్యభ్యాసయ కారలోపః.॥౬౨॥

అన్వయః :-హే నరో యూయం దేవానభియంక్షతే ఉస్మై పవమానాయేన్దవ ఉప గాయత.॥౬౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా జిజ్ఞాసవో ఉధ్యాపకాన్ సన్తుష్టాన్ కర్తుమిచ్ఛన్తి తథా ఉధ్యాపకా అపి తానధ్యాపయితు మిచ్ఛేయుః.॥౬౨॥

పదార్థము :- (నరః) నాయక, అధ్యాపకులారా! మీరు (దేవాన్) విద్వాంసులను (అభి) సర్వదిశలనుండి (ఇయక్షతే) సత్కారమొనర్చుచు (అస్మై) ఈ (పవమానాయ) పవిత్రమొనర్చునట్టి (ఇన్దవే) చిరుప్రాయుడగు [కోమలమగు] విద్యార్థికి (ఉపగాయత) సమీపస్థుడవై సకలశాస్త్రములను చదివించుచుండుము.॥౬౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ జిజ్ఞాసువులు అధ్యాపకులను సంతుష్టపరచదలచెదరో, అదేవిధముగ అధ్యాపకులును వారిని చక్కగా చదివించుటకై ఆత్రత నొందవలెను.॥౬౨॥

62. O teacher! instruct in religious lore this student, anxious for maintaining good character, and willing to honour the learned!.

౧౭౫౯.యే త్వేత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజధర్మ విషయ మాహ. రాజధర్మ విషయము.

౧౭౫౫ యే త్వాహిహత్యే మఘవన్నవర్ద్ధన్యే శామ్బరే హరివో యే గవిష్టౌ ।
యే త్వా నూనమనుమదన్తి విప్రాః పిబేన్ద్ర సోమꣳ సగణో మరుద్భిః॥౬౩॥

ప.వి:- యే, త్వా, అహిహత్య ఇత్యహి + హత్యే, మఘవన్నితి మఘ + వన్, అవర్ద్ధన్, యే, శామ్బరే, హరివ ఇతి హరి + వః, యే, గవిష్టావితి గో + ఇష్టౌ, యే, త్వా, నూనమ్, అనుమదన్తీత్యను + మదన్తి, విప్రాః, పిబ, ఇన్ద్ర, సోమమ్, సగణ ఇతి స + గణః, మరుద్భిరితి మరుత్ + భిః.॥౬౩॥

పదార్థః :- (యే) (త్వా) త్వామ్ (అహిహత్యే) అహేర్మేఘస్య హత్యా హననం యస్మిం స్తస్మిన్ (మఘవన్) పరమపూజితధనయుక్త ! సేనాపతే (అవర్ద్ధన్) వర్ధయేయుః (యే) (శామ్బరే) శమ్బరస్య మేఘస్యాఽయం సఙ్గ్రామస్తస్మిన్ (హరివః) ప్రశస్తా హరయః కిరణా ఇవాఽశ్వా విద్యన్తే యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (యే) (గవిష్టౌ) గవాం కిరణానాం సఙ్గత్యామ్ (యే) (త్వా) త్వామ్ (నూనమ్)నిశ్చితమ్ (అనుమదన్తి) ఆనుకూల్యేన హృష్యన్తి (విప్రాః) మేధావినః (పిబ) (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త విద్వన్! (సోమమ్) సదౌషధి రసమ్ (సగణః) గణైః సహ వర్తమానః (మరుద్భిః) వాయుభి రివ మనుష్యైః.॥౬౩॥

అన్వయః :- హే మఘవన్! యే విప్రా అహిహత్యే గవిష్టౌ సూర్యమివ త్వాఽవర్ధన్. హే హరివో! యే శామ్బరే విద్యుత మివ త్వాఽవర్ధన్, యే నూనం త్వామనుమదన్తి, యే చ త్వాం రక్షన్తి.హే ఇన్ద్ర!తై ర్మరుద్భిఃసహ సగణః సూర్యో రసమివ మనుష్యైః సహ సోమం పిబ॥౬౩॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా మేఘసూర్యసఙ్గ్రామే సూర్యస్యైవ విజయో జాయతే తథా మూర్ఖాణాం విదుషాఞ్చ సఙ్గ్రామే విదుషామేవ విజయో భవతి.॥౬౩॥

పదార్థము :-(మఘవన్) ఉత్తమపూజనీయ ధనవంతుడవగు నో సేనాపతీ! (యే) ఏ (విప్రాః) బుద్ధిశాలురు (అహిహత్యే) మేఘములను కోసివేయు (గవిష్టౌ) కిరణసంబంధముగల సంగరమందు కిరణములు సూర్యుని తేజస్సువలె (త్వా) నిన్ను (అవర్ద్ధన్) ఉత్సాహపరచునో, అట్టి (హరివః) ప్రశంసనీయ, కిరణములవలె తళుకులీను అశ్వములుగల ఓ శూరవీరులారా! (యే) ఎవరు (శామ్బరే) మేఘములు, సూర్యుని సంగ్రామమందలి విద్యుత్తువలె (త్వా) నిన్ను వృద్ధినొందించెదరో (యే) ఎవరు (నూనమ్) నిశ్చయముగ నీకు (అనుమదన్తి) అనుకూలతతో ఆనందితులగుదురో (యే) ని న్నెవరు రక్షణ యొనర్చెదరో (ఇన్ద్ర)

ఉత్తమైశ్వర్యశాలీ! (మరుద్భిః) వాయువువలె (సగణః) గణము[లతో] గూడియున్న సూర్యుడు రసమును గ్రహించుచున్నటుల రసమును గ్రహించవలెను. అదేవిధముగ నీవు మనుష్యులతోగూడ (సోమమ్) శ్రేష్ఠమగు ఓషధీరసమును (పిబ) పానమొనర్చుము. ।౬౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యుడు మరియు మేఘముల సంగ్రామమందు సూర్యునకే విజయము లభించునట్లు మూర్ఖులు మరియు విద్వాంసుల సంగ్రామము [శాస్త్రార్థము]నందు విద్వాంసులకే విజయముగలుగును.।౬౩॥

63. O venerable wealthy commander of the army, just as in the conflict between the sun and the cloud, rays make the sun victorious, so learned persons encourage thee. O heroic person, possessing horses shining like the praiseworthy rays, the learned advance thee like lightning in the fight between the sun and the cloud. Verily do these persons rejoice following in thy wake and affording thee protection. O valorous person, just as the sun with its host of winds imbibes water. so do thou drink with thy man the juice of medicinal herbs!.

౧౯౬౦. జనిష్ఠా ఇత్యస్య గౌరీవితి ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯౬౦ జనిష్ఠాऽఉగ్రః సహసే తురాయ మన్ద్రఽఓజిష్ఠో బహులాభిమానః।

అవర్ధన్నిన్ద్రమ్మరుతశ్చిదత్ర మాతా యద్వీరన్దధనద్ధనిష్ఠా ।౬౪॥

ప.వి:- జనిష్ఠాః, ఉగ్రః, సహసే, తురాయ, మన్ద్రః, ఓజిష్ఠః, బహులాభిమాన ఇతి బహుల + అభిమానః, అవర్ధన్, ఇన్ద్రమ్, మరుతః, చిత్, అత్ర, మాతా, యత్, వీరమ్, దధనత్, ధనిష్ఠా.।౬౪॥

పదార్థః :-(జనిష్ఠాః) జనయేః. అత్ర లుఙ్యడభావః. (ఉగ్రః) తేజస్విస్వభావః (సహసే) బలాయ (తురాయ) శీఘ్రత్వాయ (మన్ద్రః) స్తుత ఆనన్దప్రదః (ఓజిష్ఠః) అతిశయేన ఓజస్వీ (బహులాభిమానః) బహులో బహువిధోఽభిమానో యస్య సః (అవర్ధన్) వర్ధయేయుః (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (మరుతః) వాయవః (చిత్) ఇవ (అత్ర) అస్మిన్ రాజ్యపాలన వ్యవహారే (మాతా) జననీ (యత్) యమ్ (వీరమ్) శౌర్యాదిగుణయుక్తం పుత్రమ్ (దధనత్) అపోషయత్ అనకారాగమశ్ఛాన్దసః (ధనిష్ఠా) అతిశయేన ధనినీ.।౬౪॥

అన్వయః :- హే రాజన్ ధనిష్ఠా మాతా యద్వీరం దధనదిన్ద్రం మరుతశ్చిదివ సభ్యా యం త్వా మవర్ధన్త్స త్వమత్ర సహసే తురాయ ఉగ్రో మన్ద్ర ఓజిష్ఠో బహులాభిమానః సన్ సుఖం జనిష్ఠాః.॥౬౪॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలఙ్కారః. యః స్వయం బ్రహ్మచర్యేణ శరీరాత్మబలయుక్తో విద్వాన్ స దుష్టాన్ ప్రత్యుగ్రః కఠినస్వభావః శ్రేష్ఠే సోఽన్యస్వభావః సన్ బహుసుసభ్యావృతో ధర్మాత్మా భూత్వా న్యాయవినయాభ్యాం రాజ్యం పాలయేత స సర్వతో ఽభివర్ధేత.॥౬౪॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (ధనిష్ఠా) అత్యంత ధనశాలిని (మాతా, యత్) వీరవతియగు తల్లి ఏ విధముగ (వీరమ్) శూరత్వము మున్నగు గుణములతో గూడిన పుత్రుని (దధనత్) పుష్టివంతునిగ నొనర్చుచున్నదో (చిత్) ఏవిధముగ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (మరుతః) వాయువులు పెంపొందజేయుచున్నవో, అదేవిధముగా సభాసదులు నిన్ను (అవర్ధన్) యోగ్యత్వము మున్నగువానిద్వారా పెంపొందజేయుదురుగాక! కావున నీవు (అత్ర) ఈ రాజ్యపరిపాలనారూప వ్యవహారమునందు (సహసే) బలము మరియు (తురాయ) శీఘ్రత్వము కొరకు (ఉగ్రః) తేజోవంత స్వభావుడుగ (ఇన్ద్రః) స్తుతి ప్రార్థనలను పొందిన ఆనందదాతయును (ఓజిష్ఠః) అతిపరాక్రమశాలి మరియు (బహులాభిమానః) అనేక విధములగు పదార్థముల అభిమానముగలవాడవై అనేక సుఖములను (జనిష్ఠాః) ఉత్పన్నమొనర్చుము.॥౬౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఎవడు స్వయముగ బ్రహ్మచర్యముతో శరీరాత్మల బలయుక్తుడు, విద్వాంసుడై, దుష్టుల యెడ కఠిన స్వభావము గలవాడునై శ్రేష్ఠుల విషయమున మార్దవ స్వభావము గలిగియుండి అనేక ఉత్తమ సభ్యులతోగూడ ధర్మాత్ముడై న్యాయము వినయములతో రాజ్యపాలన మొనర్చునో యాతడన్ని దిశలనుండి పెంపొందును.॥౬౪॥

64. O King, thy most wealthy mother has been nourishing thee a hero, just as air strengthens the Sun, so learned persons strengthen thee. Create pleasure, being mighty for victorious valour, exulting, strongest, full of pride and courage!.

౧౨౬౧. ఆ తూన ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః ఇన్ద్రో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౬౧ ఆ తూ న౽ఇన్ద్ర వృత్రహన్నస్మాకమర్ధమా గహి।

మహాన్మహీభిరూతిభిః॥౬౫॥

ప.వి:- ఆ, తు, నః, ఇన్ద్ర, వృత్రహన్నితి వృత్ర + హన్, అస్మాకమ్, అర్ధమ్, ఆ, గహి, మహాన్, మహీభిః, ఊతిభిరిత్యూతి + భిః.॥౬౫॥

పదార్థః :- (ఆ) సమన్తాత్ (తు) క్షిప్రమ్. అత్ర ఋచి తును... ఇతి దీర్ఘః. (నః) అస్మాన్ (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యవన్ (వృత్రహన్) శత్రూణాం వినాశక (అస్మాకమ్) (అర్ధమ్) వర్ధనమ్ (ఆ) (గహి) ప్రాప్నుహి (మహాన్) పూజనీయతమః (మహీభిః) మహతీభిః (ఊతిభిః) రక్షాదిభిః.॥౬౫॥

అన్వయః :-హే వృత్రహన్నిన్ద్ర! త్వమస్మాకమర్ధ మాగహి. మహాన్ సన్మహీభిరూతిభిర్నోఽస్మాన్ త్వాఽఽదధనత్.॥౬౫॥

భావార్థః :-అత్ర పూర్వస్మాన్మన్త్రాద్ధనదితి పదమనువర్తతే. హే రాజన్! యథా భవానస్మాకం రక్షకోఽస్తి తథా వయమపి భవన్తం వర్ధయేమ. సర్వే వయం ప్రీత్యా మిలిత్వా దుష్టాన్నివార్య శ్రేష్ఠాన్ ధనాఢ్యాన్ కుర్యామ.॥౬౫॥

పదార్థము :- (వృత్రహన్) శత్రువినాశకా! (ఇన్ద్ర) ఉత్తమైశ్వర్యశాలివగు ఓ రాజా! నీవు (అస్మాకమ్) మాయొక్క (అర్ధమ్) వృద్ధి మరియు ఉన్నతులను (ఆ, గహి) బాగుగాపొందుము. మరియు (మహాన్) అత్యంత పూజనీయుడవై (మహీభిః) బహుళ (ఊతిభిః) రక్షణాది క్రియలతో (నః) మమ్ము (తు, ఆ, దధనత్) శీఘ్రమే బాగుగా పుష్టిపరచుము.॥౬౫॥

భావార్థము :- (ఈ మంత్రమున పూర్వమంత్రమునుండి 'దధనత్' అనుపదము అనువృత్తియైనది.) ఓ రాజా! మాయెడల మీరెట్లు రక్షకులు, వర్ధకులు నగుచున్నారో, మేముకూడా నిన్ను పెంపొందింతుము. మేమెల్లరము ప్రీతితో కలిసిమెలిసియుండి దుష్టులను దొలగించి శ్రేష్ఠులను ధనాఢ్యులనొనర్చెదము.॥౬౫॥

65. O King, the slayer of foes, work hard for our advancement. Mighty one, protect us with thy mighty aids!.

౧౨౬౬.త్వమిన్ద్రేత్యస్య నృమేధ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౨౬౬ త్వమిన్ద్ర ప్రతూర్త్తిష్వభి విశ్వాఽఅసి స్పృధః।
అశస్తిహా జనితా విశ్వతూరసి త్వన్తూర్య తరుష్యతః॥౬౬॥

ప.వి:-త్వమ్, ఇన్ద్ర, ప్రతూర్త్తిష్వితి ప్ర+తూర్త్తిషు, అభి, విశ్వాః, అసి, స్పృధః, అశస్తిహేత్యశస్తి+హా, జనితా, విశ్వతూరితి విశ్వ + తూః, అసి, త్వమ్, తూర్య, తరుష్యతః.॥౬౬॥

పదార్థః :- (త్వమ్) (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యప్రద (ప్రతూర్తిషు) హననకర్మసు సఙ్గ్రామేషు (అభి) (విశ్వాః) సర్వాః (అసి) భవసి (స్పృధః) స్పర్ధమానా ఈర్ష్యాయుక్తాః శత్రుసేనాః (అశస్తిహా) అప్రశంసానాం దుష్టానాం హన్తా (జనితా) సుఖాని ప్రాదుర్భావుకః (విశ్వతూః) విశ్వాన్ శత్రూన్ తూర్యతి హినస్తి సః (అసి) (త్వమ్) (తూర్య) హింధి (తరుష్యతః) హనిష్యతః శత్రూన్.॥౬౬॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర ! యత స్త్వం ప్రతూర్తిషు విశ్వా స్పృధోఽభ్యసి అశస్తిహా జనితా విశ్వతూస్స్త్వం విజయవానసి. తస్మాత్తరుష్యతస్తూర్య.॥౬౬॥

భావార్థః :- యే పురుషా అధర్మ్యకర్మనివర్తకాః సుఖానాం జనకా యుద్ధవిద్యాసు కుశలాః స్యు స్తే శత్రూన్ విజేతుం శక్నుయుః.॥౬౬॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఉత్తమైశ్వర్యప్రదాతవగు ఓ రాజా! ఏ కారణమున (త్వమ్) నీవు (ప్రతూర్తిషు) వినాశకరమగు సంగ్రామములందు (విశ్వాః) శత్రువుల సమస్త (స్పృధః) ఈర్ష్యాయుక్త సైన్యములను (అభి, అసి) తిరస్కరించుచున్నావో (అశస్తిహా) ఏ ప్రశంసలను పొందని దుష్టశత్రువుల సంహారకుడవు (జనితా) సుఖముల నుత్పన్నమొనర్చువాడవు (విశ్వతూః) సమస్త శత్రుసంహారకుడవగు (త్వమ్) నీవు విజయుడవునై (అసి) ఉన్నావు. కావున (తరుష్యతః) హననయోగ్యమగు శత్రువులను (తూర్య) సంహరించుము.॥౬౬॥

భావార్థము :-ఏ రాజు అధర్మముతో గూడిన కర్మలను దొలగించి సుఖముల నుత్పాదనమొనర్చునో, మరియు యుద్ధవిద్యలందు కుశలుడో, ఆతడు శత్రువులను జయించుటకు సమర్థుడగుచున్నాడు.॥౬౬॥

66. King, Thou in thy battles, art subduer of all hostile bands. Thou art the destroyer of the depraved, the genitor of happiness, the slayer of foes, the conqueror, vanquish the foes who wish to kill us!.

౧౨౬౩. అను తే శుష్మ మిత్యస్య నృమేధ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, పిఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౬౩ అను తే శుష్మం తురయన్తమీయతుః క్షోణీ శిశుం న మాతరా।

విశ్వాస్తే స్పృధః శ్నథయన్త మన్యవే వృత్రం యదిన్ద్ర తూర్వసి ॥౬౭॥

ప.వి:- అను, తే, శుష్మమ్, తురయన్తమ్, ఈయతుః, క్షోణీఽఇతి క్షోణీ, శిశుమ్, న, మాతరా, విశ్వాః, తే, స్పృధః, శ్నథయన్త, మన్యవే, వృత్రమ్, యత్, ఇన్ద్ర, తూర్వసి.॥౬౭॥

పదార్థః :-(అను) (తే) తవ (శుష్మమ్) శత్రూణాం శోషకం బలమ్ (తురయన్తమ్) హింసన్తమ్ (ఈయతుః) గచ్ఛతః (క్షోణీ) స్వపరభూమీ. క్షోణీతి పృథివీ నా... నిఘం. ౧.౧. (శిశుమ్) బాలకమ్ (న) ఇవ (మాతరా) మాతాపితరౌ (విశ్వాః) అఖిలాః (తే) తవ (స్పృధః) అరిసేనాః (శ్నథయన్త) శ్నథయన్తి హతా భవన్తి. అత్రాడభావః (మన్యవే) క్రోధాత్. పంచమ్యర్థే చతుర్థీ. (వృత్రమ్) న్యాయావరకం శత్రుమ్ (యత్) యమ్ (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారక (తూర్వసి) హినస్తి.।౬౭॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర యస్య తే తురయన్తం శుష్మం శిశుం మాతరా న క్షోణీ అన్వీయతు స్తస్య తే మన్యవే విశ్వాః స్పృధః శ్నథయన్త యద్యం వృత్రం శత్రుం త్వం తూర్వసి స పరాజితో భవతి.।౬౭॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యేషాం రాజపురుషాణాం హృష్టాః పుష్టా యుద్ధం ప్రతిజానానాః సేనాః స్యుస్తే సర్వత్ర విజయమాప్నుయుః.।౬౭॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) శత్రునాశకుడవునగు ఓ రాజా! (తే) నీయొక్క (తురయన్తమ్) శత్రువులను సంహరించు (శుష్మమ్) వారిని శుష్కింపజేయు బలమును (శిశుమ్) బాలురు (మాతరా) మాతాపితలకు (న) వలె (క్షోణీ) తమరి, ఇతరుల భూములు (అను, ఈయతుః) అనుకూలముగ ఎట్లు లభించుచున్నవో, అట్లే (తే) నీయొక్క (మన్యవే) క్రోధముచే (విశ్వః, స్పృధః) ఈర్ష్యాపరులగు సమస్త శత్రుసైన్యములు (శ్నథయన్త) నష్టభ్రష్టమగునట్లు వధించుము. (యత్) ఏ (వృత్రమ్) న్యాయవిరోధకులగు శత్రువులను నీవు (తూర్వసి) హతమొనర్చుచున్నావో, వారు పరాజితులగుచున్నారు. ।౬౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజులకు బలవీర్యపరాక్రమములుగలిగి యుద్ధనైపుణ్యముగలిగి ప్రతిజ్ఞయొనర్చు సైన్యము లుండునో వారు సర్వత్ర విజయప్రాప్తిని పొందెదరు.।౬౭॥

67. O King, just as sire and mother walk after the child, so do thy enemies and their terrotories fall into thy hands. When thou killest thy unjust foe, all his forces are weakened before thy indignation!.

౧౨౬౪.యజ్ఞ ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, ఆదిత్యా దేవతాః, స్వరాట్ పఙ్క్తిః ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౬౪ యజ్ఞో దేవానాం ప్రత్యేతి సుమ్నమాదిత్యాసో భవతా మృడయన్తః। ఆ

వోఽర్వాచీసుమతిర్వవృత్యాదంహోశ్చిద్యా వరివోవిత్తరాసత్ ।౬౮॥

ప.విః- యజ్ఞః, దేవానామ్, ప్రతి, ఏతి, సుమ్నమ్, ఆదిత్యాసః, భవత, మృడయన్తః, ఆ, వః, అర్వాచీ, సుమతిరితి సు+మతిః, వవృత్యాత్, అంహోః, చిత్, యా, వరివోవిత్తరేతి వరివో విత్+తరా, అసత్.॥౬౮॥

పదార్థః :- (యజ్ఞః) సఙ్గన్తవ్యః సఙ్గ్రామాది వ్యవహారః (దేవానామ్) విదుషామ్ (ప్రతి) (ఏతి) ప్రాప్నోతి (సుమ్నమ్) సుఖం కర్తుమ్ (ఆదిత్యాసః) సూర్యవత్తేజస్వినః (భవత). అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (మృడయన్తః) సుఖయన్తః (ఆ) (వః) యుష్మాకమ్ (అర్వాచీ) అస్మదభిముఖీ (సుమతిః) శోభనా ప్రజ్ఞా (వవృత్యాత్) ఆవర్తతామ్. వృతు ధాతోర్లిఙి వికరణాత్మనేపదం వ్యత్యయేన శ్లుర్ద్విత్వం చ. (అంహోః) అపరాధినః (చిత్) అపి (యా) (వరివోవిత్తరా) యాఽతిశయేన పరిచరణలబ్ధ్రీ (అసత్) స్యాత్.॥౬౮॥

అన్వయః :-హే ఆదిత్యాసః పూర్ణవిద్యా ! యూయం యథా దేవానాం యజ్ఞో సుమ్నం ప్రత్యేతి తథా మృడయన్తో భవత. యథా వో వరివో విత్తరాఽర్వాచీ సుమ తిరావవృత్యా దంహో శ్చిత్తథా సుఖకరీ అసత్ ॥౬౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యస్య దేశస్య మధ్యే పూర్ణవిద్యా రాజకర్మకరాః స్యు స్తత్ర సర్వేషామేకా మతిర్భూత్వా సుఖమత్యంతం వర్ధేత.॥౬౮॥

పదార్థము :-(ఆదిత్యాసః) సూర్యునివంటి తేజోవంతులగు పూర్ణ విద్వాంసులగు జనులారా! ఎట్లు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (యజ్ఞః) సంగతి యోగ్యమగు సంగ్రామము మున్నగు వ్యవహారములు (సుమ్నమ్) సుఖమును గలిగించుటకు (ప్రత్యేతి) తారుమారుగా ప్రాప్తించుచున్నవో, అటులనే (మృడయన్తః) సుఖమును గలిగించువారు (భవత) అగుడు, ఎట్లు (వః) నీయొక్క (వరివోవిత్తరా) అత్యంతసేవను ప్రాప్తించుకొనిన (అర్వాచీ) మాకు అనుకూలమగు (సుమతిః) ఉత్తమ బుద్ధి (ఆ, వవృత్యాత్) ఉత్తమముగా వర్తించుచున్నదో (అంహోః) అపరాధులకు (చిత్) కూడ అటులనే సుఖమును గలుగజేయునట్టి అనుకూలమగు బుద్ధి (అసత్) మాకు కలుగునుగాక! ॥౬౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ దేశమునందు పూర్ణ విద్వాంసుడగు రాజు, మరియు కర్మచారిగణ ముండునో అందరు ఏకాభిప్రాయముగలవారై ఉందురో అక్కడ అత్యంత సుఖములు వర్ధిల్లును.॥౬౮॥

68. Struggle is a source of happiness for the learned. O well-read scholars remain firm in happiness. Let your favour be directed towards us; which may bring us riches even from the sinful foe!

౧౭౯. అదబ్ధేభి రిత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౯ అదబ్ధేభిః సవితః పాయుభిష్ట్వꣳ శివేభిరద్య పరి పాహి నో గయమ్। హిరణ్యజిహ్వః సువితాయ నవ్యసే రక్షా మాకిర్నోఽఅఘశꣳస ఈశత॥౯॥

ప.వి:- అదబ్ధేభిః, సవితరితి సవితః, పాయుభిరితి పాయుభిః, త్వమ్, శివేభిః, అద్య, పరి, పాహి, నః, గయమ్, హిరణ్యజిహ్వ ఇతి హిరణ్య + జిహ్వః, సువితాయ, నవ్యసే, రక్ష, మాకిః, నః, అఘశంసః, ఈశత.॥౯॥

పదార్థః :- (అదబ్ధేభిః) అహింసితైః (సవితః) అనేకపదార్థోత్పాదక తేజస్విన్ ! విద్వన్ రాజన్ ! (పాయుభిః) రక్షణైః (త్వమ్) (శివేభిః) కల్యాణకారకైః (అద్య) (పరి) (పాహి) రక్ష (నః) అస్మాకమ్ (గయమ్) ప్రశంసనీయ మపత్యం ధనం గృహం వా. గయ ఇత్యపత్యనామ. నిఘం. ౨.౨. ధననామ. ౨.౧౦. గృహ నామ చ. ౩.౪. (హిరణ్యజిహ్వః) హిరణ్యం హితరమణీయా జిహ్వావాగ్యస్య సః. హితరమణమ్భవతీతి వా హృదయరమణమ్భవతీతి వా. నిరు... ౨.౧౦. జిహ్వేతి వాఙ్నామ. నిఘం. ౧.౧౧. (సువితాయ) ఐశ్వర్యాయ (నవ్యసే) అతిశయేన నవీనాయ (రక్ష). అత్రద్వచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (మాకిః) నిషేధే (నః) అస్మాన్ (అఘశంసః) అఘస్య పాపస్య స్తోతా చోరః (ఈశత) సమర్థో భవేత్.॥౯॥

అన్వయః :-హే సవిత స్త్వమదబ్ధేభిః శివేభిః పాయుభి రద్యనో గయం పరిపాహి హిరణ్యజిహ్వః సన్ నవ్యసే సువితాయ నో రక్ష యతోఽఘశంసో నో మాకిరీశత.॥౯॥

భావార్థః :- ప్రజాజనైః రాజపురుషా ఏవం సమ్బోధనీయా యూయ మస్మాక మపత్య ధన గృహాదీనాం పదార్థానాం రక్షణేన నవీనం నవీనమైశ్వర్యం ప్రాపయ్యాస్మభ్యం పీడా ప్రదానద్దారే రక్షత.॥౯॥

పదార్థము :- (సవితః) అనేక పదార్థముల ఉత్పాదకుడవు, తేజోవంతుడవు, విద్వాంసుడవునగు నో రాజా! (త్వమ్) నీవు (అదబ్ధేభిః) హింసించకూడనివి (శివేభిః) కల్యాణకారక (పాయుభిః) రక్షణలతో (అద్య) నేడు (నః) మాయొక్క (గయమ్) ప్రశంసనీయ సంతాన, ధన,గృహములను (పరిపాహి) అన్నివైపులనుండి

రక్షణయొనర్చుము (హిరణ్యజిహ్వః) అందరిహితమందే ఆనంద మొందదగిన వాక్కుగల నీవు (నవ్యసే) అతినూతనమగు (సువితాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (నః) మమ్ము (రక్ష) రక్షణనొనర్చుము. అందుచే (అఘశంసః) పాపముల ప్రశంస నొనర్చు దుష్టులు, చోరులు మాపై (మాకిః, ఈశత) దండెత్తుటకు కాకుందురుగాక! ॥౬౯॥

భావార్థము :- ఓ రాజపురుషులారా! మీరు సంతానము ధనము, గృహము, మరియు పదార్థములు మున్నగువానిని చక్కగా కాపాడుటద్వారా నవీన ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తింపజేసి మమ్ము బాధలకు గురిజేయు దుష్టులను దూరపరచి, నాశమొందించుడని ప్రజలు రాజపురుషులను కోరవలెను. ॥౬౯॥

69. O King with non-violent, propitious aids, protect this day, on all sides, our progeny, riches and home. Master of speech conducive to the welfare of all, keep us for newest bliss; let no evil-wisher lord over us!.

౧౨౬౬. ప్ర వీరయేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయు ర్దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౬౬ ప్ర వీరయా శుచయో దద్రిరే వామధ్వర్యుభిర్మధుమన్తః సుతాసః।

వహ వాయో నియుతో యాహ్యచ్ఛా పిబా సుతస్యాన్ధసో మదాయ ॥౭౦॥

ప.వి:- ప్ర, వీరయేతి వీర + యా, శుచయః, దద్రిరే, వామ్, అధ్వర్యుభిరిత్యధ్వర్యు + భిః, మధుమన్త ఇతి మధు + మన్తః, సుతాసః, వహ, వాయోఽఇతి వాయో, నియుత ఇతి ని + యుతః, యాహి, అచ్ఛ, పిబ, సుతస్య, అన్ధసః, మదాయ. ॥౭౦॥

పదార్థః :- (ప్ర) (వీరయా) వీరయుక్తయా (శుచయః) పవిత్రాః (దద్రిరే) విదీర్ణాన్ కుర్వన్తి వ్యత్యయే నాత్రాత్మనేపదమ్ (వామ్) యువయోః రాజప్రజాజనయోః (అధ్వర్యుభిః) హింసాఽన్యాయవర్జితైః సహ (మధుమన్తః) ప్రశస్తవిజ్ఞానయుక్తాః (సుతాసః) విద్యాసు శిక్షాభ్యాం నిష్పన్నాః (వహ) ప్రాపయ (వాయో) వాయువద్వర్తమాన బలిష్ఠ రాజన్! (నియుతః) నితరాం మిశ్రితామిశ్రితాన్ వాయ్వాదిగుణాన్ (యాహి) ప్రాప్నుహి (అచ్ఛ) సమ్యక్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (పిబ) అత్రద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (సుతస్య) నిష్పన్నస్య (అన్ధసః) అన్నస్య (మదాయ) ఆనన్దాయ. ॥౭౦॥

అన్వయః :- హే రాజప్రజాజనౌ! యే వాం మధుమన్తః సుతాసః శుచయో జనా

అధ్వర్యుభిః వీరయా సేనయా శత్రూన్ ప్ర దద్రిరే తైః సహ. హే వాయో! త్వం నియుతః వహ అచ్ఛ యాహి మదాయ సుతస్యాన్ధసో రసం చ పిబ.॥౭౦॥

భావార్థః :- యే పవిత్రాచరణా రాజప్రజాభక్తా విజ్ఞానవన్తో వీరసేనయా శత్రూన్ విదృణన్తి తాన్ ప్రాప్య రాజాऽऽనన్దితో భవేత్. తథా స్వస్మా ఆనన్ద మిచ్ఛేత్తథా రాజప్రజాజనేభ్యోऽపి కాఙ్క్షేత.॥౭౦॥

పదార్థము :- ఓ రాజప్రజలారా! (వామ్) మీ యిరువురి (మధుమన్తః) ప్రశంసనీయ జ్ఞానయుక్తమగు (సుతాసః) విద్య మరియు ఉత్తమశిక్షణద్వారా సాధించబడినట్టి (శుచయః) పవిత్ర మానవులు (అధ్వర్యుభిః) హింసా మరియు అన్యాయములకు దూరముగ నుండువారితో గూడ (వీరాయ) వీరులగు సైన్యములతో శత్రువులను (ప్ర, దద్రిరే) ఎట్లు విదీర్ణపరచుచున్నారో, వారితోగూడ (వాయో) వాయువువంటి బలిష్ఠుడవగు ఓ రాజా! నీవు (నియుతః) నిరంతరము సంయుక్త వియుక్త మగునట్టి వాయువు మున్నగు వాని గుణములను (వహ) పొందుము. మరియు (అచ్ఛ, యాహి) చక్కగా ప్రాప్తించుము, మరియు (మదాయ) ఆనందముకొరకు (సుతస్య) సిద్ధపరచబడినట్టి (అన్ధసః) అన్నరసమును (పిబ) పానమొనర్చుము. ॥౭౦॥

భావార్థము :- పవిత్రాచరణమునందుండు రాజు ప్రజలకు హితమును సమకూర్చు వీరులగు సైన్యములతో శత్రువులను విదీర్ణపరచువారిని పొందిన రాజు ఆనందితుడై యుండవలెను. రాజు ఏవిధముగ తన కొరకు ఆనందమును కోరుకొనునో, అదేవిధముగ ప్రజలకును కోరుచుండవలయును.॥౭౦॥

70. O officials and people, your noble persons full of praiseworthy knowledge, education and nice instructions, with the help of the non-violent and just, rend asunder the foes with and army of brave soldiers!.

O King, strong like the wind, possess the qualities of joining and separating like the air, invade courageously thy enemies, and drink for thy rapture the sap of well-prepared food!.

౧౭౬౭. గావ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, మిత్రావరుణౌ దేవతే, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ పృథివీసూర్యౌ కీదృశావిత్యాహ. ధరణి సూర్య లెటులున్నవి?

౧౭౬౭ గావఉపావతావతం మహీ యజ్ఞస్య రప్సుదా।
ఉభా కర్ణా హిరణ్యయా॥౭౧॥

ప.వి:- గావః, ఉప, అవత, అవతమ్, మహీऽఇతి మహీ, యజ్ఞస్య, రప్సుదా, ఉభా, కర్ణా, హిరణ్యయా.॥౭౧॥

పదార్థః :- (గావః) కిరణాః (ఉప) (అవత) రక్షత (అవతమ్) కూపమ్ (మహీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (యజ్ఞస్య) సఙ్గతస్య సంసారస్య (రప్సుదా) సురూపప్రదే (ఉభా) ఉభే (కర్ణా) కర్త్ర్యౌ. (హిరణ్యయా) జ్యోతిష్ప్రచురే.॥౭౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథా రప్సుదా ఉభా కర్ణా హిరణ్యయా మహీ యజ్ఞస్యావతమివ రక్షికే భవతో గావశ్చ రక్షకాః స్యు స్తథైతాన్ యూయమువావత.॥౭౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా కృషీవలాః కూపోదకేన క్షేత్రాణ్యారామాంశ్చ సంరక్ష్య శ్రీమన్తో భవన్తి తథా పృథివీసూర్యౌ సర్వేషాం శ్రీకారకే భవతః.॥౭౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (రప్సుదా) చక్కనిరూపము నిచ్చునవి (ఉభా) రెండు (కర్ణా) కార్యసాధకములు (హిరణ్యయా) జ్యోతిః స్వరూపములునగు (మహీ) మహాపరిమాణముగల సూర్యుడు, భూమి (యజ్ఞస్య) స్నేహియగు విశ్వమును (అవతమ్) కూపమువలె రక్షణయొనర్చునవి యగుచున్నవో, మరియు (గావః) కిరణములెట్లు రక్షకము లగుచున్నవో, అట్లనే వానిని మీరు (ఉప, అవత) రక్షణయొనర్చుడు.॥౭౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఏవిధముగా కృషీవలురు [రైతులు] కూపజలములచే పంటచేలను, తోటలను చక్కగా రక్షణయొనర్చి ధనవంతు లగుదురో, అదేవిధముగ పృథివి, సూర్యులు అందరకును ధనకారకులు, ప్రాణదాతలు నగుచున్నారు.॥౭౧॥

71. O men, just as both immense Sun and Earth, full of brilliance, the fulfillers of all transactions, the bestowers of beauty, guard this organised world like a well, and ryas also guard it, so should ye guard them!.

౧౭౭౮.కావ్య యోరిత్యస్య దక్ష ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథాఽధ్యాపకోపదేశక విషయమాహ. అధ్యాపకోపదేశకుల విషయము.

౧౭౭౮ కావ్యయోరాజానేషు క్రత్వా దక్షస్య దురోణే।రిశాదసా సధస్థఽఆ॥౭౨॥

ప.వి:- కావ్యయోః, ఆజానేష్విత్యా + జానేషు, క్రత్వా, దక్షస్య, దురోణే, రిశాదసా, సధస్థ ఇతి సధ + స్థే, ఆ.॥౭౨॥

పదార్థః :-(కావ్యయోః) కవిభిర్విద్వద్భిర్నిర్మితయోర్వ్యవహారపరమార్థ ప్రతిపాదకయోర్గ్రన్థయోః (ఆజానేషు) సమన్తాజ్జాయన్తే విద్వాంసో యైస్తేషు పఠనపాఠనాది వ్యవహారేషు

(క్రత్వా) ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా (దక్షస్య) కుశలస్య జనస్య (దురోణే) గృహే (రిశాదసా) అవిద్యాది దోషనాశకావధ్యాపకోపదేశకౌ (సధస్థే) సహ తిష్ఠన్తి యత్ర (ఆ) సమన్తాత్.॥౭౨॥

అన్వయః :- హే రిశాదసా కావ్యయోరాజానేషు క్రత్వా దక్షస్య సధస్థే దురోణే యువామాగచ్ఛతమ్.॥౭౨॥

భావార్థః :- హే మనుష్యా ! యావధ్యాపకోపదేశకౌ రాజప్రజాజనాన్ ప్రాజ్ఞాన్ బలయుక్తానరోగాన్ పరస్పరస్మిన్ ప్రీతిమతో ధర్మాత్మనః పురుషార్థినః సంపాదయేతాం తౌ పితృవత్సత్కర్తవ్యౌ స్తః.॥౭౨॥

పదార్థము :- (రిషాదసా!) అవిద్య మున్నగుదోషముల నష్టమొనర్చు అధ్యాపకోపదేశకులారా! మీరిరువురు (కావ్యయోః) కవులు, విద్వాంసులు సృష్టించిన వ్యవహార పరమార్థముల ప్రతిపాదకములగు గ్రంథములందు (ఆజానేషు) విద్వాంసులనొనర్చు పఠనపాఠనాది వ్యవహారములందు (క్రత్వా) బుద్ధిద్వారానో కర్మయొనర్చుటద్వారానో (దక్షస్య) కుశలుడగువాని (సధస్థే) కలిసిమెలసియుండునట్టి (దురోణే) గృహమునకు మీరు (ఆ) వచ్చుచు నుండుడు.॥౭౨॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఏ అధ్యాపక, ఉపదేశకులు రాజును, ప్రజలను బుద్ధిశాలురగ, శక్తివంతులుగ, ఆరోగ్యవంతులుగ, పరస్పర ప్రీతిగలవారుగ, ధర్మాత్ములుగ, పురుషార్థపరులుగ నొనర్చెదరో వారు తండ్రివలె సత్కారార్హులు.॥౭౨॥

72. O teacher and preacher, the dispellers of the sins of nescience, come ye with force of intellect to the study circles where are studied the works of poets on worldly and spiritual topics, to the meeting place and the dwelling of a scholarly person!.

౧౨౭౯.దైవ్యావిత్యస్య దక్ష ఋషిః, అధ్వర్యూ దేవతే, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ యాననిర్మాణ విషయమాహ. యాననిర్మాణ విషయము.

౧౨౭౯ దైవ్యా వధ్వర్యూ ఆ గతꣳ రథేన సూర్యత్వచా। మధ్వా యజ్ఞꣳ సమఞ్జాథే॥ తమ్ప్రత్నథా। అయం వేనః ॥౭౩॥

ప.వి:- దైవ్యా, అధ్వర్యూ౨ఇత్యధ్వర్యూ, ఆ, గతమ్, రథేన, సూర్యత్వచేతి సూర్య + త్వచా, మధ్వా, యజ్ఞమ్, సమ్, అఞ్జాథ ఇత్యఞ్జాథే ॥౭౩॥

పదార్థః :- (దైవ్యౌ) దేవేషు విద్వత్సు కుశలౌ (అధ్వర్యూ) ఆత్మనోఽధ్వర మహింసా మిచ్ఛన్తౌ (ఆ) (గతమ్) ఆగచ్ఛతమ్ (రథేన) రమణహేతునా యానేన (సూర్యత్వచా) సూర్య ఇవ ప్రదీప్తా త్వగ్ యస్య తేన (మధ్వా) మధురభాషణేన (యజ్ఞమ్) గమనాఖ్యం వ్యవహారమ్ (సమ్) (అఞ్జాథే) ప్రకటయతమ్.॥23॥

అన్వయః :- హే దైవ్యా వధ్వర్యూ! యువాం సూర్యత్వచా రథేనాగతమాగత్య మధ్వా యజ్ఞం సమఞ్జాథే.॥23॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్యాని భూజలాన్తరిక్ష గమకాని సుశోభితాని సూర్యవత్ప్రకాశితాని యానాని నిర్మాతవ్యాని తైరభీష్టాః కామాః సాధనీయాః.॥23॥

పదార్థము :- (దైవ్యౌ) విద్వాంసులందు కుశలురు, ప్రవీణులు (అధ్వర్యూ) స్వాత్మయందు అహింసా ధర్మములను గోరునట్టి విద్వాంసులారా! మీరిరువురును (సూర్యత్వచా) సూర్యునివలె కాంతిగలవారై (రథేన) ఆనందమునకు హేతువగు యానముతో (ఆ, గతమ్) వచ్చుచుండుడు. వచ్చిన పిదప (మధ్వా) మధురమగు భాషణముచే (యజ్ఞమ్) నడచుచున్న వ్యవహార రూపమును (సమ్, అఞ్జాథే) చక్కగా ప్రకటపరచుడు.॥23॥

భావార్థము :- మానవులు పృథివి, జలము, అంతరిక్షములందు చక్కగా విహరించగల ఉత్తమ శోభావంతములు, సూర్యునివలె ప్రకాశితములునగు యానములను నిర్మించుకొని ఇష్టకామ్యార్థములను సాధించుకొనవలెను. ॥23॥

73. Ye two learned persons, believers in non-violence, come hither in the sun - bright plane, and explain fully to us the conduct of life!.

౧౭౭౦. తిరశ్చీన ఇత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః, సూర్యో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ విద్వద్విషయ మాహ. విద్వాంసుని విషయము.

౧౭౭౦ తిరశ్చీనో వితతో రశ్మిరేషామధః స్విదాసీ3దుపరి స్విదాసీ3త్। రేతోధాఽ ఆసన్మహిమానఽఆసన్త్స్వధాఽఅవస్తాత్ప్రయతిః పరస్తాత్॥24॥

ప.వి:-తిరశ్చీనః, వితత ఇతి వి + తతః, రశ్మిః, ఏషామ్, అధః, స్విత్, ఆసీత్, ఉపరి, స్విత్, ఆసీత్, రేతోధా ఇతి రేతః + ధాః, ఆసన్, మహిమానః, ఆసన్, స్వధా, అవస్తాత్, ప్రయతిరితి ప్ర + యతిః, పరస్తాత్.॥24॥

పదార్థః :-(తిరశ్చీనః) తిర్యగ్గమనః (వితతః) విస్తృతః (రశ్మిః) కిరణోదీప్తిః (ఏషామ్) విద్యుత్సూర్యాదీనామ్ (అధః) అర్వాక్ (స్విత్) అపి (ఆసీత్) అస్తి (ఉపరి) (స్విత్) (ఆసీత్) అస్తి (రేతోధాః) యే రేతో వీర్యం దధతి తే (ఆసన్) సన్తు (మహిమానః) పూజ్యమానాః (ఆసన్) స్యుః (స్వధా) యే స్వం దధతి తే. అత్ర విభక్తిలోపః (అవస్తాత్) అవరస్మాత్ (ప్రయతిః) ప్రయతనశీలం (పరస్తాత్) పరస్మాత్.॥౭౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! ఏషాం తిరశ్చీనో వితతో రశ్మిరధః స్విదాసీదుపరి స్విదాసీదవస్తాత్పరస్తాచ్చ ప్రయతి రస్తి తద్విజ్ఞానేన రేతోధా ఆసన్ మహిమానః స్వధా సన్తో భవన్త ఉపకారకా ఆసన్.॥౭౪॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యస్యా విద్యుతో దీప్తి రన్తస్థా సతీ సర్వాసు దిక్షు వ్యాప్తాఽస్తి సైవ సర్వం దధాతీతి యూయం విజానీత. ॥౭౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఏషామ్) ఈ విద్యుత్తు మరియు సూర్యాదుల (తిరశ్చీనః) వంకరనడకగల (వితతః) విస్తారయుక్తమగు (రశ్మిః) కిరణములు లేక దీప్తి (అధః) క్రింద (స్విత్) కూడ (ఆసీత్) ఉన్నవి (ఉపరి) పైన (స్విత్) కూడ (ఆసీత్) ఉన్నవి మరియు (అవస్తాత్) ఈ వైపునుండి మరియు (పరస్తాత్) ఆవైపునుండి (ప్రయతిః) ప్రయత్నశీలమైయున్నవి. వాని విజ్ఞానముచే (రేతోధాః) పరాక్రమమును ధరించువారలు (ఆసన్) అగుదురుగాక! మరియు (మహిమానః) పూజనీయుడు మరియు (స్వధా) తమ ధనాదిపదార్థముల ధారణమొనర్చు హేతువులగుచు మీరు ఉపకారశీలురు (ఆసన్) అగుడు. ॥౭౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ విద్యుత్తు యొక్క దీప్తి సర్వమునందుండుచును, సకల దిశలందు వ్యాప్తమైయున్నదో, అదియే సర్వమును ధారణమొనర్చుచున్నది. దానినిమీరు చక్కగా తెలిసికొనుడు.॥౭౪॥

74. The transverse and extended light of the sun and lightning is found above and below. It is struggling from hither and thither. With its knowledge men should gain strength, and become venerable and philanthropic with their wealth.

౧౭౭౧.ఆ రోదసీత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః విద్వాన్ దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౭౭౧ ఆ రోదసీఽఅపృణదా స్వర్మహజ్జాతం యదేనమపసోఽఅధారయన్।

సోఽఅధ్వరాయ పరిణీయతే కవిరత్యో న వాజసాతయే చనోహితః॥౭౫॥

ప.వి:- ఆ, రోదసీఽఇతి రోదసీ, అపృణత్, ఆ, స్వః, మహత్, జాతమ్, యత్, ఏనమ్,

అపసః, అధారయన్, సః, అధ్వరాయ, పరి, నీయతే, కవిః, అత్యః, న, వాజసాతయఇతి వాజ + సాతయే, చనోహితఇతి చనః + హితః.॥౭౫॥

పదార్థః :- (ఆ) సమన్తాత్ (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (అపృణత్) పృణాతి వ్యాప్నోతి (ఆ) (స్వః) అన్తరిక్షమ్ (మహత్) (జాతమ్) (యత్) (ఏనమ్) (అపసః) కర్మాణి (అధారయన్) ధారయన్తి (సః) (అధ్వరాయ) అహింసాఖ్యాయ శిల్పమయాయ యజ్ఞాయ (పరి) సర్వతః (నీయతే) ప్రాప్యతే (కవిః) శబ్దహేతుః (అత్యః) యోఽతతి వ్యాప్నోత్యధ్వానం సోఽశ్వః (న) ఇవ (వాజసాతయే) వాజస్య వేగస్య సంభజనాయ (చనోహితః) చనసే పృథివ్యాద్యన్నాయ హితకారీ. చన ఇత్యన్ననామ...నిరు. ౬.౧౬.. ॥౭౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యద్యో విద్యుద్రూపోఽగ్నీ రోదసీ మహజ్జాతం స్వశ్చాఽఽపృణదేనమపస అధారయన్ యశ్చ కవిరధ్వరాయ వాజసాతయే చాత్యోన విద్వద్భిః పరిణీయతే స చ నో హితోఽస్తీతి యూయం విజానీత.॥౭౫॥

భావార్థః :-మనుష్యై రనేకవిధై ర్విజ్ఞానకర్మభి ర్విద్యుద్విద్యాం లబ్ధ్వా భూమ్యాదిషు వ్యాప్తో విభాజకశ్చ సాధితః సన్ యానాదీనాం సద్యో గమయితాఽగ్నిః కార్యేషూపయోక్తవ్యః.॥౭౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యత్) ఏ విద్యుద్రూపాగ్ని (రోదసీ) సూర్యుడు, పృథివి మరియు (మహత్) మహా (జాతమ్) ప్రసిద్ధమగు (స్వః) అంతరిక్షమున (ఆ,అపృణత్) చక్కగా వ్యాప్తమగుచున్నదో (ఏనమ్) ఈ యగ్నిని (అపసః) కర్మలు (ఆ, అధారయన్) బాగుగా ధారణమొనర్చుచున్నవియో, ఎయ్యది (కవిః) శబ్దము గలుగుటకు హేతువగుచున్నదో, అట్టి అగ్ని (అధ్వరాయ) అహింసానామక, శిల్పవిద్యారూప యజ్ఞమును మరియు (వాజసాతయే) వేగమును చక్కగా సేవించుటకొరకు (అత్యః) మార్గమును వ్యాప్తపరచునట్టి అశ్వముల (న) వలె విద్వాంసులు (పరి, నీయతే) పొందినారో (సః) అది (చనోహితః) పృథివి మున్నగు అన్నము కొరకు హితకారియై యున్నదని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౭౫॥

భావార్థము :- మానవులు అనేక విధములగు విజ్ఞానము, మరియు కర్మలచే విద్యుత్తు రూపాగ్నియొక్క విద్యను చక్కగా ప్రాప్తిజేసికొని భూమ్యాదులందు వ్యాప్తము, విభాగకర్త, సాధించబడిన యానములను శీఘ్రముగా గమ్యమునకు చేర్చునట్టి అగ్నిని కార్యములందు ఉపయుక్త పరచవలయును.॥౭౫॥

75. Electricity hath filled the Heaven and Earth and the great apparent realm of light. This fire is utilised through application; being the cause of sound, it is used for non-violent industrial concerns. For fastness in battle it is used as a horse that covers distances quickly. It is helpful for the growth of food grains from the Earth.

౧౨౨౨. ఉక్థేభి రిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతే, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

కీదృశా జనాః సత్కారార్హాః స్యురిత్యాహ. ఎటువంటి జనులు సత్కరించ యోగ్యులు?

౧౨౨౨ ఉక్థేభిర్వృత్రహన్తమా యా మన్దానా చిదా గిరా।ఆఙ్గూషైరావివాసతః॥౭౬॥

ప.విః- ఉక్థేభిః, వృత్రహన్తమేతి వృత్రహన్ + తమా, యా, మన్దానా, చిత్, ఆ, గిరా, ఆఙ్గూషైః, ఆవివాసత ఇత్యా + వివాసతః.॥౭౬॥

పదార్థః :- (ఉక్థేభిః) ప్రశంసనీయైః స్తుతిసాధకై ర్వేదవిభాగైర్మన్త్రైః (వృత్రహన్తమా) అతిశయేన వృత్రాణామావరకాణాం పాపినాం హన్తారౌ (యా) యౌ (మన్దానా) ఆనన్దప్రదౌ. అత్ర సర్వత్ర విభక్తే ర్డాదేశః (చిత్)ఇవ (ఆ) సమన్తాత్ (గిరా) వాణ్యా (ఆఙ్గూషైః) సమన్తాద్ ఘోషైః (ఆవివాసతః) సమన్తాత్ పరిచరతః.॥౭౬॥

అన్వయః :- యా మన్దానా వృత్రహన్తమా సభాసేనాధ్యక్షౌ చిదివ గిరా ఆఙ్గూషై రుక్థేభిశ్చ శిల్పవిజ్ఞాన మావివాసతస్తావధ్యాపకోపదేశకౌ మనుష్యై రాసేవనీయౌ.॥౭౬॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః!సభాసేనాధ్యక్షవద్విద్యాదికార్యసాధకాః సూపదేశైః సర్వాన్ విదుషః సమ్పాదయన్తః ప్రవృత్తాః స్యుస్త ఏవ సర్వైః సత్కర్తవ్యా భవేయుః.॥౭౬॥

పదార్థము :-(యా) ఎవరు (మన్దానా) ఆనందదాయకములగు (వృత్రహన్తమా) ధర్మనిరోధకులగు పాపాత్ములను నాశమొనర్చు సభా, సేనాపతుల (చిత్) వంటి (గిరా) వాణిని (ఆఙ్గూషైః) చక్కగా ఘోషణమొనర్చు మరియు (ఉక్థేభిః) ప్రశంసనీయ స్తుతుల సాధకమగు వేదముయొక్క భాగరూప మంత్రములద్వారా శిల్పవిజ్ఞానమును (ఆవివాసతః) చక్కగా సేవనమొనర్చెదరో,అట్టి అధ్యాపక, ఉపదేశకులను (ఆ) ఉత్తమవిధిగా సేవించవలయును. ॥౭౬॥

భావార్థము :- సభాపతి, సేనాధిపతులవలె విద్య మున్నగు కార్యములను సాధించుచు చక్కని ఉపదేశములచే ఎల్లరను విద్వాంసులనుగ జేయుచు ప్రవృత్తులైయుందురో, వారు మాత్రమే అందరిచే సత్కరించదగినవారైయుందురు. ॥౭౬॥

76. The teacher and preacher are deserving of praise, who like the King and Commander of the army, the bestowers of happiness and chastisers of the irreligious sinners, spread technical knowledge through vedic verses, speech and proclamations.

౧౨౨౩.ఉప న ఇత్యస్య సుహోత్ర ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః షడ్జః స్వరః.

అథ పితరౌ స్వసన్తానాన్ ప్రతి కిం కుర్యాతామిత్యాహ.మాతాపితరులు స్వసంతానమునకై యేమి యొనర్చవలెను?

౧౭౭౩ ఉప నః సూనవో గిరః శృణ్వన్త్వమృతస్య యేసువృడీకా భవన్తు నః॥౭౭॥

ప.వి:- ఉప, నః, సూనవః, గిరః, శృణ్వన్తు, అమృతస్య, యే, సుమృడీకా ఇతి సు + మృడీకాః, భవన్తు, నః.॥౭౭॥

పదార్థః:-(ఉప) (నః) అస్మాకమ్ (సూనవః) అపత్యాని (గిరః) (శృణ్వన్తు) (అమృతస్య) నాశరహితస్య పరమేశ్వరస్య నిత్యస్య వేదస్య వా (యే) (సుమృడీకాః) సుష్ఠు సుఖకరాః (భవన్తు) (నః) అస్మభ్యమ్.॥౭౭॥

అన్వయః :-యే నః సూనవోఽమృతస్య గిర ఉపశృణ్వన్తు తే నస్సుమృడీకా భవన్తు.॥౭౭॥

భావార్థః :- యది మాతాపితరౌ స్వపుత్రాన్ కన్యాశ్చ బ్రహ్మచర్యేణ వేదవిద్యయా సుశిక్షయా చ యుక్తాన్ కృత్వా శరీరాత్మబలవతః కుర్యాతాం తర్హి తేభ్యోఽత్యన్త సుఖకరౌ స్యాతామ్.॥౭౭॥

పదార్థము :-(యే) ఏ (నః) మాయొక్క (సూనవః) సంతానము (అమృతస్య) నాశరహిత పరమేశ్వరుని సంబంధిత మరియు సదా వేదముల (గిరః) వాణులను (ఉప, శృణ్వన్తు) అధ్యాపకుల సాన్నిధ్యమున వినెదరో, వారు (నః) మాయెడ (సుమృడీకాః) ఉత్తమసుఖము గలిగించువారు (భవన్తు) కాగలుగుదురు.॥౭౭॥

భావార్థము:- ఏ తల్లిదండ్రులు తమ పుత్రులను మరియు కన్యలగు పుత్రికలను బ్రహ్మచర్యముతోగూడ వేదవిద్యలను మరియు ఉత్తమ శిక్షణగలవారిగ జేసి, శరీరాత్మల బలశాలురుగ నొనర్చినచో వారు దేశము మరియు జాతికి అత్యంత హితకారులగుదురు.॥౭౭॥

77. May our sons listen about the Immortal God, to the eternal preachings of the Vedas from their teachers, and bring us joy.

౧౭౭౪. బ్రహ్మాణీత్యస్య అగస్త్య ఋషిః, ఇన్ద్రమరుతౌ దేవతే, విరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్యు రిత్యాహ. మరల విద్వాంసు లేమి చేయవలెను ?

౧౭౭౪ బ్రహ్మాణి మే మతయః శ్సుతాసః శుష్మఽఇయర్తి ప్రభృతో మేఽఅద్రిః।
ఆ శాసతే ప్రతి హర్యన్త్యుక్థేమా హరీ వహతస్తా నోఽఅచ్ఛ ॥౭౮॥

ప. వి:- బ్రహ్మాణి, మే, మతయః, శమ్, సుతాసః, శుష్మః, ఇయర్తి, ప్రభృత ఇతి ప్రభృతః, మే, అద్రిః, ఆ, శాసతే, ప్రతి, హర్యన్తి, ఉక్థా, ఇమా, హరీఽఇతి హరీ, వహతః, తా, నః, అచ్ఛ.॥౭౮॥

పదార్థః :-(బ్రహ్మాణి) ధనాని (మే) మహ్యమ్ (మతయః) మేధావినః. మతయ ఇతి మేధావి నామ...నిఘం. 3.౧౫. (శమ్) సుఖమ్ (సుతాసః) విద్యాసుశిక్షాభ్యాం నిష్పన్నా ఐశ్వర్యవన్తః (శుష్మః) బలకరః (ఇయర్తి) అర్పయతి. అత్రాన్తర్గతో ణిచ్ (ప్రభృతః) ప్రకర్షేణ హవనాదినా పోషితః (మే) మహ్యమ్ (అద్రిః) మేఘః (ఆ) (శాసతే) ఆశాం కుర్వన్తి. (ప్రతి) (హర్యన్తి) కామయన్తే (ఉక్థా) ప్రశంసనీయాని వేదవచాంసి (ఇమా) ఇమాని (హరీ) హరణశీలావధ్యాపకాఽధ్యేతారౌ (వహతః) ప్రాపయతః (తా) తాని (నః) అస్మభ్యమ్ (అచ్ఛ).॥౭౮॥

అన్వయః :- సుతాసో మతయో మే యాని బ్రహ్మాణి ప్రతి హర్యన్తి ఇమోక్థాఽఽశాసతే శుష్మః ప్రభృతోఽద్రిర్మే యత్ శమియర్తి తా తాని నోఽస్మభ్యం హర్యచ్ఛ వహతః.॥౭౮॥

భావార్థః :- హే విద్వాంసో యేన కర్మణా విద్యామేధోన్నతిః స్యాత్తత్కురుత. యే యుష్మద్విద్యాసుశిక్షే కామయన్తే తాన్ ప్రీత్యా ప్రయచ్ఛత. యే భవద్భ్యోఽధికా స్తేభ్యో యూయం విద్యా గృహ్ణీత.॥౭౮॥

పదార్థము :- (సుతాసః) విద్యా ఉత్తమ శిక్షణలతో గూడిన ఐశ్వర్యశాలురు (మతయః) బుద్ధిశాలురు (మే) నాకొరకు ఏ (బ్రహ్మాణి) ధనములను (ప్రతి, హర్యన్తి) ప్రసిద్ధిగా కాంక్షించెదరో, (ఇమా) ఇట్టి (ఉక్థా) ప్రశంసనీయ వేదవచనముల (ఆ, శాసతే) అభిలాషించెదరో మరియు (శుష్మః) బలకారి (ప్రభృతః) శ్రేష్ఠంగ యజ్ఞాదులచే పుష్టపరచబడిన (అద్రిః) మేఘములు (మే) నాకొరకు నే (శమ్) సుఖములను (ఇయర్తి) అందించుచున్నవో (తా) వానిని (నః) మాకొరకు (హరీ) హరణశీలురగు అధ్యాపకులు, విద్యార్థి (అచ్ఛ, వహత్) చక్కగా లభింపజేయుచున్నారు. ॥౭౮॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఏ కర్మద్వార విద్య మరియు మేధస్సు వృద్ధియగునో అట్టి క్రియలనే యొనర్చుడు. మీనుండి విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణల నాశించువారికి ప్రేమపూర్వకముగ నొసగుడు. మీకన్న అధిక విద్వాంసులు తలస్తించిన వారిచే మీరు విద్యలను గ్రహించుడు.॥౭౮॥

78. Endowed with knowledge and good education, the prosperous, wise persons, expect riches, and desire for Vedic instructions from me. Just as the strong cloud well fed through Homa, brings me joy, so should the teacher and the taught teach us different sorts of Vedic knowledge.

౧౭౭౫. అనుత్తమిత్యస్య అగస్త్య ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వర విషయమాహ. ఈశ్వర విషయము చెప్పబడినది.

౧౭౭౫ అనుత్తమా తే మఘవన్నకిర్ను న త్వావాఀ౨॥౩॥ అస్తి దేవతా విదానః।
న జాయమానో నశతే న జాతో యాని కరిష్యా కృణుహి ప్రవృద్ధ ॥౭౯॥

ప.వి:- అనుత్తమ్, ఆ, తే, మఘవన్నితి మఘ + వన్, నకిః, ను, న, త్వావాన్నితి త్వా + వాన్, అస్తి, దేవతా, విదానః, న, జాయమానః, నశతే, న, జాతః, యాని, కరిష్యా, కృణుహి, ప్రవృద్ధేతి ప్ర + వృద్ధ.॥౭౯॥

పదార్థః :- (అనుత్తమ్) అప్రేరితమ్. నసత్త నిషత్తనుత్త...అ.౮.౨.౬౧. ఇతి నిపాతనమ్. (ఆ) స్మరణే (తే) (మఘవన్) బహుధనయుక్త! (నకిః) ఆకాఙ్క్షాయామ్ (ను) సద్యః(న) (త్వావాన్) త్వయా సదృశః (అస్తి) (దేవతా) దేవ ఏవ దేవతా. స్వార్థే తల్ (విదానః) విద్వాన్ (న) (జాయమానః) ఉత్పద్యమానః (నశతే) వ్యాప్నోతి. నశదితి వ్యాప్తి కర్మా. నిఘం. ౨.౧౮. (న) (జాతః) ఉత్పన్నః (యాని) జగదుత్పత్త్యాదికర్మాణి (కరిష్యా) కరిష్యసి. సిజ్ లోపో దీర్ఘశ్చాత్ర ఛాన్దసః. (కృణుహి) కరోషి. లడర్థే లోట్. (ప్రవృద్ధ).॥౭౯॥

అన్వయః :- హే ప్రవృద్ధ మఘవన్నీశ్వర! యస్య తేఽనుత్తం స్వరూపమస్తి న కోఽపి త్వావాన్ దేవతా విదానో స్వస్తి భవాన్ న జాయమానోఽస్తి న జాతోఽస్తి యాని కరిష్యా కృణుహి చ తాని కశ్చిన్నకిరానశతే స త్వం సర్వోపాస్యోఽసి.॥౭౯॥

భావార్థః :- హే మనుష్యా! యః పరమేశ్వరోఽఖిలైశ్వర్యోఽసదృశోఽనన్తవిద్యో నోత్పద్యతే నోత్పన్నో నోత్పత్స్యతే సర్వేభ్యో మహానస్తి తమేవ యూయం సతతము పాసీత.॥౭౯॥

పదార్థము :- (ప్రవృద్ధ) సర్వశ్రేష్ఠుడవు, సర్వపూజ్యుడవు (మఘవన్) అపరిమిత ధనములు గల పరమేశ్వరా! ఏ (తే) నీయొక్క (అనుత్తమ్) అప్రేరిత స్వరూపము గలదో, (త్వావాన్) నీకు సరియగు (దేవతా) పూజించదగిన ఇష్టదైవము (విదానః) విద్వాంసుడు (ను) నిశ్చయముగ ఎవ్వరును (న, అస్తి) లేరు. నీవు (జాయమానః) ఉత్పన్నమగువాడవు (న) కావు. మరియు (జాతః) ఉత్పన్నము (న) కాలేదు. ఏ నీవు (యాని) జగదుత్పత్తి మున్నగు కర్మలను (కరిష్యా) చేసి యున్నావో మరియు (కృణుహి) చేయుదువో,

అందునెవ్వరును (నకిః, ఆ, నశతే) స్మరణశక్తిద్వార వ్యాప్తుడు గాజాలడు. కావుననే నీవు సర్వమునకు ఉపాసనీయదేవుడవు.॥౭౯॥

భావార్థము :- మానవులారా! పరమేశ్వరుడు అనంత ఐశ్వర్యవంతుడు. ఆతడుత్పన్నముకాలేదు, కాడు, కాబోడు. ఆతని సమమెవ్వరునులేరు. ఆతనినే సేవించవలెను.॥౭౯॥

79. O Mighty God, The nature is matchless. Among the learned sages not one is found Thy equal!.

Thou wast never born, nor is born, None can comprehend what Thou hast done or shalt do.

౧౭౭౬. తదిత్యస్య బృహద్దివ ఋషిః, మహేన్ద్రో దేవతా, పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౭౭౬ తదిదాస భువనేషు జ్యేష్ఠం యతో జజ్ఞఉగ్రస్త్వేషనృమ్ణః।
సద్యో జజ్ఞానో నిరిణాతి శత్రూనను యం విశ్వే మదన్త్యూమాః॥౮౦॥

ప.వి:– తత్, ఇత్, ఆస, భువనేషు, జ్యేష్ఠమ్, యతః, జజ్ఞే, ఉగ్రః, త్వేషనృమ్ణ ఇతి త్వేష + నృమ్ణః, సద్యః, జజ్ఞానః, నిరిణాతి, శత్రూన్, అను, యమ్, విశ్వే, మదన్తి, ఊమాః.॥౮౦॥

పదార్థః :-(తత్) (ఇత్) (ఆస) అస్తి. అత్ర ఛన్దస్యుభయథేతి లిట ఆర్ధధాతుక సంజ్ఞాభావః. (భువనేషు) లోకలోకాన్తరేషు (జ్యేష్ఠమ్) వృద్ధం శ్రేష్ఠమ్ (యతః) యస్మాత్ (జజ్ఞే) (ఉగ్రః) తీక్ష్ణ స్వభావః (త్వేషనృమ్ణః) త్వేషం సుప్రకాశితం నృమ్ణం ధనం యస్య సః (సద్యః) (జజ్ఞానః) జాయమానః (నిరిణాతి) హినస్తి (శత్రూన్) (అను) (యమ్) (విశ్వే) సర్వే (మదన్తి) హృష్యన్తి (ఊమాః) రక్షాదికర్మకర్తారః.॥౮౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యత ఉగ్రస్త్వేషనృమ్ణో వీరో జజ్ఞే యో జజ్ఞానః శత్రూన్ సద్యో నిరిణాతి విశ్వా ఊమా యమనుమదన్తి తదిదేవ బ్రహ్మ భువనేషు జ్యేష్ఠమాసేతి విజానీత.॥౮౦॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యస్యోపాసనాచ్ఛూరా వీరత్వముపలభ్య శత్రూన్ హన్తుం శక్నువన్తి యముపాస్య విద్వాంస ఆనన్దితా భూత్వా సర్వానానన్దయన్తి తదేవ సర్వోత్కృష్టం సర్వోపాస్యం పరమేశ్వరం సర్వే నిశ్చిన్వన్తు. ॥౮౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యతః) ఎవనినుండి (ఉగ్రః) తేజః స్వభావముగల (త్వేష నృమ్ణః) చక్కని ప్రకాశవంతమగు ధనయుక్తులగు వీరుడు (జజ్ఞే) ఉత్పన్నమైనాడో (జజ్ఞానః) ఎవడు ఈ సర్వము నుత్పన్నమొనర్చినాడో (శత్రూన్) శత్రువులను (సద్యః) శీఘ్రముగానే (నిరిణాతి) నిరంతరము చంపుచున్నాడో (విశ్వే) సమస్త (ఊమాః) రక్షణ మున్నగు కర్మలొనర్చువాడు (యమ్) ఎవని (అను) వెనుక (మదన్తి) ఆనంద మొందుచున్నారో (తత్, ఇత్) ఆ పరబ్రహ్మ పరమాత్మయే (భువనేషు) లోకలోకాంతరములందు (జ్యేష్ఠమ్) సర్వోన్నతుడు, శ్రేష్ఠుడు, మాన్యవరుడై (ఆస) ఉన్నాడని మీరు తెలిసికొనుడు.।౮౦॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవని ఉపాసనచే శూర వీరత్వమును పొంది శత్రుసంహారమొనర్చ గలుగుదురో, ఎవనిని యారాధించి విద్వాంసులానందితు లగుచుందురో మరియు సకలజనుల నానంద పరచుచుందురో, ఆతడే సర్వోత్కృష్టుడు, సకల మానవుల కుపాసనీయుడునగు పరమేశ్వరుడని సకల మానవులును నిశ్చయించుకొనవలయును.।౮౦॥

80. In all the worlds God is the Best and Highest whence sprang the valiant, wealthy hero. Quickly when born he overcomes his foemen. All benefactors of humanity who follow God derive joy.

౧౨౭౭. ఇమా ఇత్యస్య మేధాతిథి ర్ఋషిః, విశ్వే దేవా దేవతాః, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౨౭౭ ఇమాऽఉ త్వా పురూవసో గిరో వర్ద్ధన్తు యా మమ।
పావకవర్ణాః శుచయో విపశ్చితోऽభి స్తోమైరనూషత ॥౮౧॥

ప.వి:– ఇమాః, ఊం ఉ ఇతూం, త్వా, పురూవసో, పురువసో ఇతి పురు+వసో, గిరః, వర్ద్ధన్తు, యాః, మమ, పావకవర్ణా ఇతి పావక + వర్ణాః, శుచయః, విపశ్చిత ఇతి విపః + చితః, అభి, స్తోమైః, అనూషత.।౮౧॥

పదార్థః :- (ఇమాః) వక్ష్యమాణాః (ఉ) నిశ్చయార్థే (త్వా) త్వామ్(పురూవసో) పురుష బహుషు వాసకర్తః (గిరః) వాచః (వర్ధన్తు) వర్ధయన్తు (యాః) (మమ) (పావకవర్ణాః) పావకవత్ పవిత్రో గౌరో వర్ణో యేషాన్తే బ్రహ్మవర్చస్వినః (శుచయః) పవిత్రీభూతాః (విపశ్చితః) విద్వాంసః (అభి) (స్తోమైః) పదార్థ విద్యాప్రశంసనైః (అనూషత) ప్రశంసన్తు.।౮౧॥

అన్వయః :- హే పురూవసో పరమాత్మన్ ! యా ఇమా మమ గిర స్త్వా ఉ వర్ధన్తు తాః ప్రాప్య పావకవర్ణాః శుచయో విపశ్చిత స్తోమై రభ్యనూషత.।౮౧॥

భావార్థః :- మనుష్యైః సద్వైశ్వర స్తుతిప్రార్థనోపాసనాభిస్తదస్తిత్వప్రతిపాదనేనాఽభ్యాస సత్యభాషణాభ్యాఇ్చ స్వవాచః శుద్ధాః సంపాద్య విద్వాంసో భూత్వా సర్వాః పదార్థవిద్యాః ప్రాప్తవ్యాః.।౮౧॥

పదార్థము :-(పురూవసో) అనేక పదార్థములందువసించునట్టి పరమాత్మా! (యాః, ఇమాః) ఏ యీ (మమ) నాయొక్క (గిరః) వాణులు (త్వా) నిన్ను (ఉ) నిశ్చయముగ (వర్ధన్తు) వృద్ధిపరచుగాక! వానిని పొంది (పావకవర్ణాః) అగ్నివంటి వర్ణముగల తేజోవంతులు (శుచయః) పవిత్రమగు (విపశ్చితః) విద్వాంసులు (స్తోమైః) పదార్థ విద్యల ప్రశంసలతో (అభి అనూషత) అన్నివైపులనుండి ప్రశంసించెదరుగాక! ।౮౧॥

భావార్థము :- మానవులు సర్వధా పరమేశ్వరుని స్తుతి, ప్రార్థన, ఉపాసన మరియు నా యీశ్వరుని సత్తాను ప్రతిపాదనమొనర్చుట, యోగాభ్యాసము, సత్యభాషణములచే తమ వాణులను శుద్ధపరచుకొని విద్వాంసులునై సకల పదార్థవిద్యలను ప్రాప్తిజేసికొనవలయును.।౮౧॥

81. May these my songs of praise verily exalt Thee, God Who is Omnipresent.

Men, radiant like fire, pure, full of knowledge, sing Thy praises admiring material objects.

౧౭౭౮. యస్యేత్యస్య మేధాతిథి ర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. రాజధర్మ విషయము.

౧౭౭౮ యస్యాయం విశ్వఽఆర్యో దాసః శేవధిపాఽఅరిః।

తిరశ్చిదర్యే రుశమే పవీరవి తుభ్యేత్సోఽఅజ్యతే రయిః।౮౨॥

ప. వి:- యస్య, అయమ్, విశ్వః, ఆర్యః, దాసః, శేవధిపా ఇతి శేవధి + పాః, అరిః, తిరః, చిత్, అర్యే, రుశమే, పవీరవి, తుభ్య, ఇత్, సః, అజ్యతే, రయిః.।౮౨॥

పదార్థః:- (యస్య) (అయమ్) (విశ్వః) సర్వః (ఆర్యః) ధర్మ్యగుణకర్మస్వభావః (దాసః) సేవకః (శేవధిపాః) యః శేవధిం నిధిం పాతి రక్షతి ధర్మాదికార్యే కరే చ న వ్యేతి స శేవధిపాః. నిధిః శేవధిరితి యాస్కః. నిరు. ౨.౪ (అరిః) శత్రుః (తిరః) అన్తర్ధానం గతః (చిత్) అపి (అర్యే) ధనస్వామిని వైశ్యాదౌ (రుశమే) హింసకే (పవీరవి) యో ధనాదిరక్షాయై పవీరం

శస్త్రం వాతి ప్రాప్నోతి తస్మిన్ (తుభ్య) తుభ్యమ్. అత్ర వా ఛాన్దసో వర్ణలోపః (ఇత్) ఏవ (సః) (అజ్యతే) ప్రాప్యతే (రయిః) ధనమివ.॥౮౨॥

అన్వయః:-హే రాజన్! యస్య తవాయం విశ్వ ఆర్యో దాసః శేవధిపా అరిః పవీరవి రుశమేఽర్యే తిరశ్చిత్తుభ్యేత్స త్వం రయిరజ్యతే.॥౮౨॥

భావార్థః:- యస్య రాజ్ఞః సర్వ ఆర్యా రాజ్యరక్షకాః సేవకాః సన్తి ధనాదికరస్యాదాతా చ శత్రుస్తస్మాదపి యేన భవతా ధనాదికరో గృహ్యతే స సర్వోత్తమశ్రీః స్యాత్.॥౮౨॥

పదార్థము :- ఓ రాజా (యస్య) ఏ నీయొక్క (అయమ్) ఈ (విశ్వః) సమస్త (ఆర్యః) ధర్మముతో గూడిన గుణ కర్మ స్వభావములుగలవాడు (దాసః) సేవకునివంటి ఆజ్ఞకారి (శేవధిపాః) కుదువపెట్టిన ధనమును గాపాడువాడు, అనగా ధర్మాది కార్యములందుగాని లేక రాజసుంకము [పన్ను] చెల్లించుట యందుగాని ధనమును వ్యయపరచువాడు (అరిః) శత్రువులయు (పవీరవి) ధనాదులయు రక్షణకొరకు శస్త్రములను సమకూర్చువాడు (రుశమే) హింసక వ్యవహారముల లేక (అర్యే) ధనస్వాములగు వైశ్యాదులకొరకు (తిరః) దాగియుండువాడు (చిత్) కూడ (తుభ్య) నీకొరకు (ఇత్) నిశ్చయముగ నున్నాడో (సః) అట్టి నీవు (రయిః) ధనమువలె (అజ్యతే) ప్రాప్తమగుచున్నావు.॥౮౨॥

భావార్థము :- ఏ రాజునకు రాజ్యరక్షణకొరకు అందరు ఆర్యులుందురో మరియు ఆజ్ఞాపాలకులై యుందురో, రాజ్యకరము [పన్ను]ల నీయకుండు [ఎగబెట్టు] వారినుండి కూడా పన్నులను రాబట్టుకొనెదరో, వారందరికన్న నుత్తమ శోభావంతులగుదురు.॥౮౨॥

82. O King, this man of high character is obedient to thee. The miser who hides his treasure is thy enemy. The hidden wealth of wealthy trader, protected against arms and violence, is meant for thee!.

౧౨౭౫.అయమిత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృత్సతో బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౭౫ అయꣳసహస్రమృషిభిః సహస్కృతః సముద్రఽఇవ పప్రథే।
సత్యః సో అస్య మహిమా గృణే శవో యజ్ఞేషు విప్రరాజ్యే ॥౮౩॥

ప.వి:- అయమ్, సహస్రమ్, ఋషిభిరిత్యృషి + భిః, సహస్కృతః, సహః కృత ఇతి సహః + కృతః, సముద్రఃఽఇవేతి సముద్రః + ఇవ, పప్రథే, సత్యః, సః, అస్య, మహిమా, గృణే,

శవః, యజ్ఞేషు, విప్రరాజ్య ఇతి విప్ర + రాజ్యే.॥౮౩॥

పదార్థః :- (అయమ్) రాజా (సహస్రమ్) (ఋషిభిః) వేదార్థవిద్భిః (సహస్కృతః) సహసా బలేన నిష్పన్నః (సముద్ర ఇవ) సాగర ఇవాఽన్తరిక్షమివ వా (పప్రథే) భవతి (సత్యః) సత్సు వ్యవహారేషు విద్వత్సు వా సాధుః (సః) (అస్య) (మహిమా) మాహాత్మ్యమ్ (గృణే) స్తౌమి (శవః) బలమ్ (యజ్ఞేషు) సఙ్గతేషు రాజకర్మసు (విప్రరాజ్యే) విప్రాణాం మేధావినాం రాజ్యే రాష్ట్రే.॥౮౩॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యద్యయం సభేశో రాజా రాజర్షిభిః సహ సహస్ర మసఙ్ఖ్యం జ్ఞానం ప్రాప్తః సహస్కృతః సత్యోఽస్త్వస్య మహిమా సముద్రఇవ పప్రథే తర్హి స ప్రజాజనోఽహమస్య యజ్ఞేషు విప్రరాజ్యే చ శవో గృణే.॥౮౩॥

భావార్థః :- యే రాజాదయో రాజజనా విద్వత్సఙ్గప్రియాః సాహసినః సత్యగుణకర్మస్వభావా మేధావి రాజ్యేఽధికృతాః సఙ్గతాని న్యాయవినయయుక్తాని కర్మాణి కుర్వ్యస్తేషామాకాశమివ కీర్తిర్విస్తీర్ణా భవతి.॥౮౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (అయమ్) సభాపతియగు ఈ రాజు (ఋషిభిః) వేదార్థవేత్తలగు రాజర్షులతోగూడ (సహస్రమ్) అసంఖ్యాకవిధములగు జ్ఞానమును పొంది (సహస్కృతః) బలసంపన్నులై (సత్యః) శ్రేష్ఠవ్యవహారములందు, విద్వాంసులందు ఉత్తమ చతురులు (అస్య) వీరి (మహిమా) మహత్త్వము (సముద్ర ఇవ) సముద్రము, అంతరిక్షమువలె (పప్రథే) ప్రసిద్ధమైయుండును. (సః) అట్టి పూర్వము చెప్పియున్న ప్రజనగు నేను ఈ రాజుయొక్క (యజ్ఞేషు) సంగతములగు రాచకార్యములందు మరియు (విప్రరాజ్యే) బుద్ధిశాలుర రాజ్యములో (శవః) బలమును గూర్చి (గృణే) స్తుతియొనర్తును.॥౮౩॥

భావార్థము :- రాజు మున్నగు రాజపురుషులు విద్వాంసుల సాంగత్యమున ప్రీతినుంచువారు, సాహసులు, సత్యమగు గుణకర్మస్వభావములతో గూడినవారునై, బుద్ధిశాలుర రాజ్యమందు అధికారమునందుండి సాంగత్యము, న్యాయము మరియు వినయముతోగూడిన కార్యములొనర్చువారి కీర్తిఖ్యాతులు ఆకాశమువలె విస్తరించుచుండును. ॥౮౩॥

83. The King is endowed with innumerable branches of knowledge through sages, the knowers of the Vedas, possesses vast strength, and is famous for his noble actions, His greatness is spread vast like the ocean. I praise firmness in the administration of the wise and well-organised government functions.

౧౨౮౦. అదబ్ధేభి రిత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౮౦ అదబ్ధేభిః సవితః పాయుభిష్ట్వ౯ శివేభిరద్య పరి పాహి నో గయమ్హిరణ్యా జిహ్వః సువితాయ నవ్యసే రక్షా మాకిర్నో అఘశంస ఈశత ॥౮౪॥

ప.వి:- అదబ్ధేభిః, సవితరితి సవితః, పాయుభిరితి పాయు+భిః, త్వమ్, శివేభిః, అద్య, పరి, పాహి, నః, గయమ్, హిరణ్యజిహ్వ ఇతి హిరణ్య + జిహ్వః, సువితాయ, నవ్యసే, రక్ష, మాకిః, నః, అఘశంసః, ఈశత.॥౮౪॥

పదార్థః :- (అదబ్ధేభిః) అహింసనీయైః (సవితః) సకలైశ్వర్యయుక్త (పాయుభిః) వివిధై రక్షణోపాయైః (త్వమ్) (శివేభిః) మంగలకారకైః (అద్య) (పరి) సర్వతః (పాహి) రక్ష (నః) అస్మాకమ్ (గయమ్) ప్రజామ్ (హిరణ్యజిహ్వః) హిరణ్యా హితరమణీయా జిహ్వా వాగ్ యస్య (సువితాయ) ఐశ్వర్యాయ (నవ్యసే) అతిశయేన నవీనాయ (రక్ష) పాలయ. అత్ర ద్వ్యచోఽ తస్తిజ ఇతి దీర్ఘః. (మాకిః) నిషేధే (నః) అస్మాన్ (అఘశంసః) దుష్టః స్తేనః (ఈశత) సమర్థో భవేత్.॥౮౪॥

అన్వయః:-హే సవితా రాజం స్త్వమద్యాఽదబ్ధేభిః శివేభిః పాయుభిర్నో గయం పరిపాహి హిరణ్యజిహ్వః స నవ్యసే సువితాయ నోఽస్మాన్ రక్ష యతోఽఘశంసోఽస్మదుపరి మాకిరీశత.॥౮౪॥

భావార్థః:-రాజ్ఞాం యోగ్యతాఽస్తి సర్వస్యాః ప్రజాయాః సన్తానాన్ బ్రహ్మచర్యవిద్యాదాన స్వయంవర వివాహై ర్దస్యుభ్యో రక్షణేన చోన్నయేయు రితి.॥౮౪॥

పదార్థము :- (సవితః) సమగ్ర ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ రాజా! (త్వమ్) నీవు (అద్య) నేడు (అదబ్ధేభిః) చెరిపివేయదగని (శివేభిః) శుభకరములగు (పాయుభిః) అనేక విధముల రక్షణోపాయములచే (నః) మాయొక్క (గయమ్) ప్రజలను (పరిపాహి) అన్నివైపులనుండి రక్షణయొనర్చుము (హిరణ్యజిహ్వః) సర్వజనహితమందు రమణమొనర్చదగిన వాణితో గూడియున్న (నవ్యసే) అతి నవీనమగు (సువితాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (నః) మమ్ము (రక్ష) రక్షణ యొనర్చుము. దానిచే మమ్ము (అఘశంసః) దుష్టులు, చోరులు బాధించ (ఈశత) సమర్థులు లేక శాసకులు (మాకిః) కాకుందురుగాక!॥౮౪॥

భావార్థము :- రాజు తన ప్రజల సంతానములను, బ్రహ్మచర్యము, విద్యాభ్యాసము, స్వయంవరవిధిగా వివాహమొనర్చజేయుట, మరియు చోరులు మున్నగు దుష్టులనుండి కాపాడుట తన పరమకర్తవ్యముగ నెంచవలయును.॥౮౪॥

84. O supreme King, protect this day our dependants from all sides with different kinds of harmless, lucky aids. Endowed with speech contribuing to the welfare of all, protect us for newest prosperity, whereby no evil-minded thief may have his sway over us!.

౧౭౮౧. ఆ నో ఇత్యస్య జమదగ్ని ర్ఋషిః, వాయు ర్దేవతా, విరాడ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౭౮౧ ఆ నో యజ్ఞం దివిస్పృశం వాయో యాహి సుమన్మభిః।

అన్తః పవిత్ర ఉపరి శ్రీణానోఽయఀశుక్రో అయామి తే।౮౫॥

ప.వి:-ఆ, నః, యజ్ఞమ్, దివిస్పృశమితి దివి + స్పృశమ్, వాయోఽఇతి వాయో, యాహి, సుమన్మభి రితి సుమన్మ+భిః, అన్తరిత్యన్తః, పవిత్రే, ఉపరి, శ్రీణానః, అయమ్, శుక్రః, అయామి, తే.।౮౫॥

పదార్థః :-(ఆ) సమన్తాత్ (నః) అస్మాకమ్ (యజ్ఞమ్) సఙ్గతం వ్యవహారమ్ (దివిస్పృశమ్) విద్యాప్రకాశయుక్తమ్ (వాయో) వాయువద్వర్తమాన (యాహి) ప్రాప్నుహి (సుమన్మభిః) శోభనై ర్విజ్ఞానైః (అన్తః) ఆభ్యన్తరే (పవిత్రః) శుద్ధాత్మా (ఉపరి) ఉత్కర్షే (శ్రీణానః) ఆశ్రయం కుర్వాణః (అయమ్) (శుక్రః) ఆశుకర్తా వీర్యవాన్ (అయామి) ప్రాప్నోమి (తే) తవ.।౮౫॥

అన్వయః :-హే వాయో రాజన్! యథాఽహమన్తః పవిత్ర ఉపరి శ్రీణానోఽయం శుక్రః సన్ సుమన్మభిస్తే దివిస్పృశం యజ్ఞమయామి తథా త్వం నో దివిస్పృశం యజ్ఞమా యాహి. ।౮౫॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యాదృశేన వర్తమానేన వృత్తేన రాజా ప్రజాసు చేష్టేత తాదృశేనైవ భావేన ప్రజా రాజని వర్తేత. ఏవ ముభౌ మిలిత్వా సర్వం న్యాయవ్యవహారమలం కుర్యాతామ్.।౮౫॥

పదార్థము :-(వాయో) వాయువువలె వర్తమానుడవగు నో రాజా! నే నెట్లు (అన్తః) అంతఃకరణమునందు (పవిత్రః) పవిత్రాత్ముడను (ఉపరి) ఉన్నతిని (శ్రీణానః) ఆశ్రయించువాడను

(అయమ్) ఇట్లు (శుక్రః) శీఘ్రవంతుడను, పరాక్రమశాలినినై (సుమన్మభిః) చక్కని విజ్ఞానములతో (తే) నీయొక్క (దివిస్పృశమ్) విద్యా ప్రకాశవములతో (యజ్ఞమ్) సాంగత్య వ్యవహారవములను (అయామి) పొందుచున్నానో, అటులనే నీవును (నః) మాయొక్క విద్యాప్రకాశముతో గూడిన ఉత్తమ వ్యవహారములను (ఆ, యాహి) ఉత్తమముగా పొందుము. ।౮౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎటువంటి ప్రవర్తనచే రాజు ప్రజలయెడ వర్తించునో, అదేభావముతో ప్రజలును రాజు విషయమున వర్తించవలయును. ఇదేవిధముగా రాజు మరియు ప్రజలు ఐకమత్యముచే న్యాయవ్యవహారములను పూర్ణపరచవలెను. ।౮౫॥

85. O king, qucik like air, just as I, enternally pure, believing in progress, active and valorous, with nice store of knowledge, attend thy literary conclaves, so shouldst thou ours!.

౧౭౮౬. ఇన్ద్రవాయూ ఇత్యస్య తాపస ఋషిః, ఇన్ద్రవాయూ దేవతే, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౮౬ ఇన్ద్రవాయూ సుసన్దృశా సుహవేహ హవామహే।
యథా నః సర్వఽఇజ్జనోఽనమీవః సఙ్గమే సుమనాఽఅసత్ ।౮౬॥

ప. వి:- ఇన్ద్రవాయూ ఇతీన్ద్ర + వాయూ, సుసన్దృశేతి సు+సన్దృశా, సుహవేతి సు + హవా, ఇహ, హవామహే, యథా, నః, సర్వః, ఇత్, జనః, అనమీవః, సఙ్గమ ఇతి సమ్ + గమే, సుమనా ఇతి సు + మనాః, అసత్. ।౮౬॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రవాయూ) రాజప్రజాజనౌ (సుసన్దృశా) సుష్ఠు సమ్యక్ ద్రష్టారౌ (సుహవా) సుష్ఠ్వాహవనీయౌ (ఇహ) (హవామహే) స్వీకుర్మహే (యథా) (నః) అస్మాకమ్ (సర్వః) (ఇత్) ఏవ (జనః) (అనమీవః) అరోగః (సఙ్గమే) సఙ్గ్రామే సమాగమే వా. సఙ్గమ ఇతి సఙ్గ్రామ నా... నిఘం.౨.౧౭ (సుమనాః) ప్రసన్న చిత్తః (అసత్) భవేత్. ।౮౬॥

అన్వయః:-వయం యౌ సుసన్దృశా సుహవా ఇన్ద్రవాయూ ఇహ హవామహే యథా సఙ్గమే నోఽనమీవః సుమనాః సర్వ ఇజ్జనో అసత్ తథా తౌ కుర్యాతామ్. ।౮౬॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలఙ్కారః. తథైవ రాజప్రజాజనాః ప్రయతేరన్ యథా సర్వే మనుష్యాదయః ప్రాణినోఽరోగాః ప్రసన్నమనసో భూత్వా పురుషార్థినః స్యుః. ।౮౬॥

పదార్థము :-(సుసన్దృశా) సుందరముగ, చక్కగా జూచువారు (సుహవా) చక్కగా పిలువదగినవారు (ఇన్ద్రవాయూ) రాజు మరియు ప్రజలను (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున (హవామహే) మేమెట్లు స్వీకరించుచున్నామో (యథా) ఎట్లు (సఙ్గమే) సంగ్రామము లేదా సమాగమమునందు (నః) మాయొక్క (సర్వః, ఇత్) సమస్త (జనః) మనుష్యులు (అనమీవః) ఆరోగ్యవంతులు (సుమనాః) ప్రసన్నచిత్తులు (అసత్) అగుచున్నారో, అదేవిధముగ వారౌనర్చవలయును.।౮౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. మానవులు మొదలుకొని సకల ప్రాణులు ఆరోగ్యవంతులు, ప్రసన్నచిత్తులు, పురుషార్థపరులుగా నుండునట్లు రాజు, రాజపురుషులు ప్రయత్నించవలయును. ।౮౬॥

86. We accept as our masters in this world, the knig and the Commander-in-chief, fair to see and fit to be invoked, so that in the Assembly and battle, all our men be happy and free from disease.

౧౨౮౩. బుధగిత్యస్య జమదగ్ని ఋషిః, మిత్రావరుణౌ దేవతే, నిచృద్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౨౮౩ బుధగిత్థా స మర్త్యః శశమే దేవతాతయే।

యో నూనం మిత్రావరుణావభిష్టయ ఆచక్రే హవ్యదాతయే।౮౭॥

ప.వి:– బుధక్, ఇత్థా, సః, మర్త్యః, శశమే, దేవతాతయ ఇతి దేవ + తాతయే, యః, నూనమ్, మిత్రావరుణౌ, అభిష్టయే, ఆచక్ర ఇత్యా + చక్రే, హవ్యదాతయ ఇతి హవ్య + దాతయే.।౮౭॥

పదార్థః :- (బుధక్) యా సమృధ్నోతి సః (ఇత్థా) అస్మాద్ధేతోః (సః) (మర్త్యః) మనుష్యః (శశమే) శామ్యతి నిరుపద్రవో భవతి. అత్ర ఏత్వాభ్యాసలోపాభావశ్ఛాన్దసః (దేవతాతయే) దేవేభ్యో విద్వద్భ్యోదివ్యగుణేభ్యో వా (యః) (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణోదానావివ రాజప్రజాజనౌ (అభిష్టయే) అభీష్ట సుఖప్రాప్తయే (ఆచక్రే) సేవతే. అత్ర గన్ధనావక్షేపణ...అ. ౧.౩. ౩౨ ఇతి కరోతేః సేవనార్థ ఆత్మనేపదమ్. (హవ్యదాతయే) హవ్యానా మాదాతు మర్హాణా మాదానాయ.।౮౭॥

అన్వయః :- యో దేవతాతయ బుధగ్మర్త్యోఽభీష్టయే హవ్యదాతయే చ మిత్రావరుణౌ నూనమాచక్రే స నర ఇత్థా శశమే ॥౮౭॥

భావార్థః :- యే శమదమాదిగుణాన్వితాః రాజప్రజాజనా ఇష్టసుఖసిద్ధయే ప్రయతేరం స్తేఽవశ్యం సమృద్ధిమన్తో భవేయుః. ॥౮౭॥

పదార్థము :- (యః) ఎవరు (దేవతాతయే) విద్వాంసులలేక దివ్యగుణములకొరకు (బుధక్) సమృద్ధిగల (మర్త్యః) మనుష్యులు (అభిష్టయే) అభీష్టసిద్ధిని పొందుటకు మరియు (హవ్యదాతయే) పొందదగిన పదార్థముల ప్రాప్తికొరకు (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణోదానములవంటి రాజుప్రజలను (నూనమ్) నిశ్చితముగ (ఆచక్రే) సేవించునో (సః) అట్టివాడవుడు (ఇత్థా) ఈ పై హేతువుచే (శశమే) శాంతిగలవాడు, ఉపద్రవరహితుడు అగుచున్నాడు. ॥౮౭॥

భావార్థము :- శమదమాది గుణములతో గూడిన రాజు మరియు ప్రజలు ఇష్టసుఖముల సిద్ధికొరకు ప్రయత్నమొనర్చినట్లైన, వారు అవశ్యముగ సమృద్ధిగలవా రగుదురు. ॥౮౭॥

87. The prosperous person, who for the acquisition of noble traits, the acquirement of desired happiness, obtaining things worthy of possession, verily serves the king and public leaders, becomes thereby peaceful in mind and free from trouble.

౧౭౮౮. ఆ యాతమిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౮౮ ఆ యాతముప భూషతం మధ్వః పిబతమశ్వినా।

దుగ్ధం పయో వృషణా జేన్యావసూ మా నో మర్ధిష్టమా గతమ్ ॥౮౮॥

ప. విః- ఆ, యాతమ్, ఉప, భూషతమ్, మధ్వః, పిబతమ్, అశ్వినా, దుగ్ధమ్, పయః, వృషణా, జేన్యావసూ ఇతి జేన్యా + వసూ, మా, నః, మర్ధిష్టమ్, ఆ, గతమ్. ॥౮౮॥

పదార్థః :- (ఆ) (యాతమ్) ప్రాప్నుతమ్ (ఉప) (భూషతమ్) అలం కురుతమ్ (మధ్వః) మధురం వైద్యకశాస్త్రసిద్ధం రసమ్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (పిబతమ్) (అశ్వినా) విద్యాదిశుభగుణవ్యాపినౌ రాజప్రజాజనౌ (దుగ్ధమ్) పూర్ణం కురుతమ్ (పయః) ఉదకమ్. పయ ఇత్యుదక నా..నిఘం.౧.౧౨ (వృషణా) వీర్యవన్తౌ (జేన్యావసూ) యౌ జేన్యాన్ జయశీలాన్ వాసయతో యద్వా జైన్యం జేతవ్యం జితం వా వసు ధనం యాభ్యాం తౌ (మా) (నః) అస్మాన్ (మర్ధిష్టమ్) హింస్తమ్ (ఆ) (గతమ్) సమన్తాత్ప్రాప్నుతమ్. ॥౮౮॥

అన్వయః :- హే వృషణా జేన్యావసూ అశ్వినా! యువాం సుఖమాయాతం ప్రజా ఉపభూషతం మధ్వః పిబతం పయో దుగ్ధం నోఽస్మాన్మా మర్ధిష్టం ధర్మేణ విజయమాగతమ్. ॥౮౮॥

భావార్థః :- యే రాజప్రజాజనాః సర్వాన్ విద్యాసుశిక్షాభ్యామలం కుర్యుః సర్వత్ర కుల్యాదిద్వారా జలం గమయేయుః శ్రేష్ఠాన్న హింసిత్వా దుష్టాన్ హింస్యుస్తే విజేతారః సన్తోఽతులాం శ్రియం ప్రాప్య సతతం సుఖం లభేరన్ ॥౮౮॥

పదార్థము :- (వృషణా) ఓ పరాక్రమవంతులారా! (జేన్యావసూ) జయశీలురను వసింపజేయు లేక జయించదగిన లేక ధనమునెవరు జయించినారో, అట్లే (అశ్వినా) విద్య మున్నగు శుభగుణములందు వ్యాప్తులగు ఓ రాజా! ఓ ప్రజలారా! మీ యిరువురును సుఖములను (ఆ, యాతమ్) చక్కగా పొందుడు. ప్రజలను (ఉపభూషతమ్) సుశోభితుల నొనర్చుడు (మధ్వః) వైద్యశాస్త్రమున కనుగుణ్యముగ సిద్ధపరచినట్టి మధుర రసమును (పిబతమ్) పానమొనర్చుడు (పయః) జలములను (దుగ్ధమ్) పూర్ణమొనర్చుడు. ఎవ్వరును జలములులేక దుఃఖితులు గారాదు (నః) మమ్ము (మా, మర్ధిష్టమ్) బాధించకుడు మరియు ధర్మయుక్తముగ విజయమును (ఆ, గతమ్) చక్కగా పొందుడు. ॥౮౮॥

భావార్థము :- ఏ రాజు మరియు ప్రజలు అందరను విద్య, ఉత్తమ శిక్షణలచే సుశోభితులనుగ నొనర్తురో, అంతటను కాలువలు మున్నగు జలమార్గములద్వారా జలమునందింతురో, శ్రేష్ఠులను గౌరవించుచు, దుష్టులను లేకుండజేయుదురో అట్టివారు విజయవంతముగ అతులసంపదలుగలవారై నిరంతరము సుఖముల ననుభవించగలరు. ॥౮౮॥

88. O king and public leaders, valiant, conquerors of riches, immersed in knowledge, attain to happiness, adorn to subjects, drink the medically prepared juice, arrange for the supply of water, injure us not, and gain victory through righteousness!.

౧౭౮౯. ప్రైత్విత్యస్య కణ్వ ఋషిః, విశ్వే దేవా దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యు రిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౭౮౯ ప్రైతు బ్రహ్మణస్పతిః ప్ర దేవ్యేతు సూనృతా ।

అచ్ఛా వీరం నర్యం పఙ్క్తిరాధసం దేవా యజ్ఞం నయన్తు నః ॥౮౯॥

ప.వి:- ప్ర, ఏతు, బ్రహ్మణః, పతిః, ప్ర, దేవీ, ఏతు, సూనృతా, అచ్ఛ, వీరమ్, నర్యమ్, పఙ్క్తిరాధసమితి పఙ్క్తి + రాధసమ్, దేవాః, యజ్ఞమ్, నయన్తు, నః. ॥౮౯॥

పదార్థః :- (ప్ర) (ఏతు) ప్రాప్నోతు (బ్రహ్మణస్పతిః) ధనస్య వేదస్య వా పాలకః స్వామీ (ప్ర) (దేవీ) శుభగుణై ర్దేదీప్యమానా (ఏతు) ప్రాప్నోతు (సూనృతా) సత్యలక్షణోజ్జ్వలితా వాక్ (అచ్ఛ). అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (వీరమ్) (నర్యమ్) నృషు సాధుమ్ (పఙ్క్తిరాధసమ్) పఙ్క్తేః సమూహస్య రాధః సంసిద్ధిర్యస్మాత్తమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (యజ్ఞమ్) సఙ్గతధర్మ్యం వ్యవహారకర్తారమ్ (నయన్తు) ప్రాపయన్తు వా (నః) అస్మాన్.।౮౯॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యథాయం యథా నోఽస్మాన్ బ్రహ్మణస్పతిః ప్రైతు సూనృతాదేవీ ప్రైతు నర్యం పఙ్క్తిరాధసం యజ్ఞం వీరం దేవాఽచ్ఛ నయన్తు తథాఽస్మాన్ ప్రాప్నుత.।౮౯॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే విదుషః సత్యాం వాచం సర్వోపకారాన్ వీరాంశ్చ ప్రాప్నుయుస్తే సమ్యక్ సుఖోన్నతిం కుర్యుః.।౮౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ రీతిగ (నః) మాకు (బ్రహ్మణః, పతిః) ధనము మరియు వేదముల రక్షకుడు, అధిష్ఠాత యగు విద్వాంసుడు (ప్ర, ఏతు) ప్రాప్తింపునో (సూనృతా) సత్యలక్షణములతో ప్రజ్వలితమగు (దేవీ) శుభగుణములతో ప్రకాశవంతమగు వాణి (ప్ర, ఏతు) లభించునో (నర్యన్) మానవులందుత్తముడు (పంక్తి, రాధసమ్) సమూహమును సమకూర్చువాడు (యజ్ఞమ్) సంగతము, ధర్మయుక్త వ్యవహారకర్త (వీరమ్) శూరవీరుని (దేవాః) విద్వాంసులు (అచ్ఛ, నయన్తు) ఉత్తమముగా పొందుచున్నారో, అటులనే మీరు మాకు ప్రాప్తించుడు. ।౮౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులను, సత్యవాణిని, సర్వోపకారులగు వీరుల నెవరు ప్రాప్తింపజేసెదరో, వారు చక్కని సుఖముల నున్నతపరచగలరు.।౮౯॥

89. May the master of wealth and vedic lore come nigh unto us, may we cultivate truthful speech. May the learned associate with an exalted and brave person, the lover of humanity and follower of the path of rectitude.

౧౭౮౬. చన్ద్రమా ఇత్యస్య త్రిత ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౮౬ చన్ద్రమాఽఅప్స్వన్తరా సుపర్ణో ధావతే దివి। రయిం పిశఙ్గం బహులం పురుస్పృహఁ హరిరేతి కనిక్రదత్ ।౯౦॥

ప.వి:- చన్ద్రమాః, అప్స్విత్యప్ + సు, అన్తః, ఆ, సుపర్ణఃఽఇతి సు + పర్ణః, ధావతే, దివి,

రయిమ్, పిశఙ్గమ్, బహులమ్, పురుస్పృహమితి పురు + స్పృహమ్, హరిః, ఏతి, కనిక్రదత్.॥౯౦॥

పదార్థః :- (చన్ద్రమాః) శైత్యకరః (అప్సు) వ్యాప్తేఽన్తరిక్షే (అన్తః) మధ్యే (ఆ) (సుపర్ణః) శోభనాని పర్ణాని పతనాని యస్య సః (ధావతే) సద్యో గచ్ఛతి (దివి) సూర్యప్రకాశే (రయిమ్) శ్రియమ్ (పిశఙ్గమ్) సువర్ణాదివద్వర్ణయుతమ్ (బహులమ్) పుష్కలమ్ (పురుస్పృహమ్) బహుభిః స్పృహణీయమ్ (హరిః) అశ్వ ఇవ (ఏతి) గచ్ఛతి (కనిక్రదత్) భృశం శబ్దయన్.॥౯౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యూయం యథా సుపర్ణ శ్చన్ద్రమా కనిక్రదద్ధరి రివ దివ్యప్స్వన్తరా ధావతే పురుస్పృహం బహులం పిశఙ్గం రయిం చైతి తథా పురుషార్థినః సన్తో వేగేన శ్రియం ప్రాప్నుత.॥౯౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యా యథా సూర్యేణ ప్రకాశితా శ్చన్ద్ర లోకా అన్తరిక్షే గచ్ఛన్త్యాగచ్ఛన్తి యథోత్తమోఽశ్వ ఉచ్చైః శబ్దయన్ సద్యో ధావతి తథా భూతా సన్తో యూయ మతీవోత్తమా మతులాం శ్రియం ప్రాప్య సర్వాన్ సుఖయత.॥౯౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సుపర్ణః) సుందరనడకగల (చన్ద్రమాః) శీతలకారుడగు చంద్రుడు (కనిక్రదత్) శీఘ్రముగా శబ్దమొనర్చుచు, సకిలించుచున్న (హరిః) అశ్వమువలె (దివి) సూర్యప్రకాశమునందు (అప్సు) అంతరిక్షము (అన్తః) మధ్య (ఆ, ధావతే) అతిశీఘ్రముగ సుందరముగ ఎట్లు నడచుచున్నదో మరియు (పురుస్పృహమ్) అనేకులచే కాంక్షించదగినది (బహులమ్) అధికముగ (పిశఙ్గమ్) సువర్ణము మున్నగువానివంటి వర్ణములతో గూడిన (రయిమ్) శోభావంతమగు కాంతిని (ఏతి) ఎట్లు పొందుచున్నాడో, అటులనే మీరు పురుషార్థపరులై లక్ష్మిని పొందుడు.॥౯౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏ విధముగ సూర్యునిచే ప్రకాశితమగు చంద్రుడు మున్నగు లోకములు అంతరిక్షమున రాకపోకలొనర్చుచుండునో, ఏవిధముగ ఉత్తమాశ్వము గొప్పగా ధ్వనియొనర్చుచు శీఘ్రముగ పరుగిడుచుండునో, అటులనే మీరును అత్యుత్తమము, అపూర్వమునగు శోభను పొంది సర్వమునకు సుఖము గలిగించుడు. ॥౯౦॥

90. The moon with beautiful gaits, like a loud-neighing horse, runs in the atmosphere, receiving light from the sun. Object of many a man's desire, abundantly golden-hued, she acquires beauty, lustre and grandeur.

౧౭౮౭.దేవస్త్వేవ మిత్యస్య మనుర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, విరాట్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునారాజధర్మ విషయమాహ. మరల రాజధర్మ విషయము.

౧౨౮౨ దే॒వన్దే॑వం॒ వో॑ఽవ॒సే దే॒వన్దే॑వమ॒భిష్ట॑యే ।

దే॒వన్దే॑వꣳహువేమ॒ వాజ॑సాతయే గృ॒ణన్తో॑ దే॒వ్యా ధి॒యా ॥౯౧॥

ప.వి:- దే॒వన్దే॑వ॒మితి॑ దే॒వమ్ + దే॑వమ్, వ॒ః, అవ॑సే, దే॒వన్దే॑వ॒మితి॑ దే॒వమ్ + దే॑వమ్, అ॒భిష్ట॑యే, దే॒వన్దే॑వ॒మితి॑ దే॒వమ్ + దే॑వమ్, హు॒వే॒మ॒, వాజ॑సాత॒య॒ ఇతి॒ వాజ + సా॑తయే, గృ॒ణన్త॑ః, దే॒వ్యా, ధి॒యా.॥౯౧॥

పదార్థః :- (దేవన్దేవమ్) విద్వాంసం విద్వాంసం దివ్యం దివ్యం పదార్థం వా (వః) యుష్మాకమ్ (అవసే) రక్షణాద్యాయ (దేవన్దేవమ్) (అభిష్టయే) ఇష్టసుఖాయ (దేవన్దేవమ్) (హువేమ) ఆహ్వయామః స్వీకుర్యామ వా (వాజసాతయే) వాజానాం వేగాదీనాం సమ్భాగాయ (గృణన్తః) స్తువన్తః (దేవ్యా) దేదీప్యమానయా (ధియా) ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా.॥౯౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! దేవ్యా ధియా గృణన్తో వయం యథా వోఽవసే దేవన్దేవం హువేమ వోఽభిష్టయే దేవన్దేవం హువేమ వో వాజసాతయే చ దేవన్దేవం హువేమ. తథా యూయ మప్యేవ మస్మభ్యం కురుత. ॥౯౧॥

భావార్థః :- యే రాజపురుషాః సర్వేషాం ప్రాణినాం హితాయ విదుషః సత్కృత్యైతైః సత్యోపదేశాన్ ప్రచార్య సృష్టిపదార్థాన్ విజ్ఞాయ సర్వాభీష్టం సంసాధ్య సఙ్గ్రామాన్ జయన్తి తే దివ్యాం కీర్తిం ప్రజ్ఞాఞ్చ లభన్తే.॥౯౧॥

పదార్థము :- మానవులారా! (దేవ్యా) ప్రకాశవంతమగు (ధియా) బుద్ధి లేక కర్మచే (గృణన్తః) స్తుతియొనర్చుచు మే మెట్లు (వః) మీయొక్క (అవసే) రక్షణాదులకొరకు (దేవన్దేవమ్) ప్రతి విద్వాంసులను లేక ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను (హువేమ) పిలుతుమో లేక గ్రహించుచున్నామో, మీయొక్క (అభిష్టయే) అభీష్ట సుఖములకొరకు (దేవన్దేవమ్) ప్రతి విద్వాంసుని లేక ఉత్తమమగు ప్రతి పదార్థమును మరియు మీయొక్క (వాజసాతయే) వేగాదులను చక్కగా పొందుటకై (దేవన్దేవమ్) ప్రతి విద్వాంసుని లేక ప్రతి ఉత్తమ పదార్థమును స్వీకరించెదమో, అదేవిధముగా మీరును మాకొరకు ఒనర్చుడు.॥౯౧॥

భావార్థము :- ఏ రాజపురుషులు సకల ప్రాణుల హితముకొరకు విద్వాంసులను సత్కరించి, వారిచే సత్యోపదేశములను ప్రచారమొనర్చుచు, సృష్టి పదార్థములను దెలిసికొని సకలాభీష్టములను సాధించుకొని సంగ్రామములందు విజయము పొందుదురో, వా రుత్తమకీర్తిని, బుద్ధిని ప్రాప్తిజేసికొనుచున్నారు.॥౯౧॥

91. Singing their praises with godlike wisdom, let us invoke each learned person for your protection; each scholar for the acquisition of desired happiness, and each sage for enjoying progress.

౧౭౮౮. దివీత్యస్య మేధ ఋషిః, వైశ్వానరో దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పున ర్విద్వాంసః కిం కుర్యు రిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయవలెను?

౧౭౮౮ దివి పృష్టోఽఅరోచతాగ్నిర్వైశ్వానరో బృహన్।

క్ష్మయా వృధానఽఓజసా చనోహితో జ్యోతిషా బాధతే తమః॥౯౨॥

ప.వి:- దివి, పృష్టః, అరోచత, అగ్నిః, వైశ్వానరః, బృహన్, క్ష్మయా, వృధానః, ఓజసా, చనోహిత ఇతి చనః + హితః జ్యోతిషా, బాధతే తమః.॥౯౨॥

పదార్థః :-(దివి) ప్రకాశే (పృష్టః) సిక్తః స్థితః (అరోచత) రోచతే ప్రకాశతే (అగ్నిః) సూర్యాఖ్యః (వైశ్వానరః) విశ్వేషాం నరాణాం హితః (బృహన్) మహాన్ (క్ష్మయా) పృథివ్యా సహ. క్ష్మేతి పృథివీ నా...నిఘం. ౧.౧. (వృధానః) వర్ధమానః (ఓజసా) బలేన (చనోహితః) ఓషధిపాకసామర్థ్యేన అన్నాదీనాం హితః (జ్యోతిషా) స్వప్రకాశేన (బాధతే) నివర్తయతి (తమః) రాత్ర్యన్ధకారమ్. తమ ఇతి రాత్రి నా..నిఘం. ౧.౭.॥౯౨॥

అన్వయః:- హే విద్వాంసో మనుష్యా! యథా దివి పృష్టో వైశ్వానరో క్ష్మయా వృధాన ఓజసా బృహన్ చనోహితోఽగ్ని ర్జ్యోతిషా తమో బాధతేఽరోచత చ యథా శ్రేష్ఠైర్గుణైరవిద్యాన్ధకారం నివర్త్య యూయమపి ప్రకాశితకీర్తయో భవత.॥౯౨॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే విద్వాంసః సూర్యః తమ ఇవ దుష్టాచార మవిద్యాన్ధకారం చ నివర్త్య విద్యాం ప్రకాశయేయు స్తే సూర్య ఇవ సర్వత్ర ప్రకాశిత ప్రశంసా భవేయుః.॥౯౨॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (దివి) ఆకాశమునందు (పృష్టః) స్థిరము (వైశ్వానరః) సర్వమానవహితకారి (క్ష్మయా) పృథివితో గూడ (వృధానః) పెంపొందిన (ఓజసా) బలముతో (బృహన్) గొప్పదగు (చనోహితః) ఓషధులను పక్వమొనర్పగల సామర్థ్యముతో అన్నాదులను ధరించునదియు (అగ్నిః) సూర్యరూపాగ్ని (జ్యోతిషా) స్వప్రకాశముద్వారా (తమః) రాత్రిరూప అంధకారమును (బాధతే) నివృత్తపరచుచున్నదో మరియు (అరోచత) ప్రకాశించుచున్నదో, అట్టి ఉత్తమ గుణములచే అవిద్యయను అంధకారమును దూరపరచి మీరును ప్రకాశమయ కీర్తివంతులగుడు.॥౯౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్వాంసులు సూర్యుడు అంధకారమును రూపుమాపునట్లు దుష్టాచారములను మరియు అవిద్యాంధకారమును దొలగించి విద్యను ప్రకాశపరచెదరో, వారు సూర్యునివలె సర్వత్ర ప్రకాశితులు, ప్రశంసనీయు లగుదురు.॥౯౨॥

92. O learned person, just as the Sun, set in heaven, the benefactor of humanity, increasing in his power on Earth, ripens medicines and grows food, removes darkness of the night with his lustre, and shines forth, so should ye dispell ignorance and gain glory!.

౧౭౮౯. ఇన్ద్రాగ్నీత్యస్య సుహోత్ర ఋషిః, ఇన్ద్రాగ్నీ దేవతే, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథోషర్విషయ మాహ. ఉషఃకాల విషయము.

౧౭౮౯ ఇన్ద్రాగ్నీఽఅపాదియమ్పూర్వాగాత్పద్వతీభ్యః।

హిత్వీ శిరో జిహ్వయా వావదచ్చరత్త్రిꣳశత్పదా న్యక్రమీత్॥౯౩॥

ప.వి:- ఇన్ద్రాగ్నీ ఇతీన్ద్రాగ్నీ, అపాత్, ఇయమ్, పూర్వా, ఆ, అగాత్, పద్వతీభ్యఃఽఇతి పత్ + వతీభ్యః, హిత్వీ, శిరః, జిహ్వయా, వావదత్, చరత్, త్రిꣳశత్, పదా, ని, అక్రమీత్.॥౯౩॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రాగ్నీ) అధ్యాపకోపదేశకౌ (అపాత్) అవిద్యమానౌ పాదౌ యస్యాః సా (ఇయమ్) (పూర్వా) ప్రథమా (ఆ) (అగాత్) ఆగచ్ఛతి (పద్వతీభ్యః) బహవః పాదా యాసు ప్రజాసు తాభ్యః సుప్తాభ్యః ప్రజాభ్యః (హిత్వీ) హిత్వా త్యక్త్వా (శిరః) ఉత్తమాఙ్గమ్ (జిహ్వయా) వాచా (వావదత్) భృశం వదతి (చరత్) చరతి (త్రింశత్) ఏతత్సఙ్ఖ్యాకాన్ (పదా) ప్రాప్తిసాధకాన్ ముహూర్తాన్ (ని) (అక్రమీత్) క్రమతే.॥౯౩॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్రాగ్నీ! యే యువమపాద్పద్వతీభ్యః పూర్వా ఆఽగాచ్ఛిరో హిత్వీ ప్రాణినాం జిహ్వయా వావదచ్చరత్త్రింశత్పదాన్యక్రమీత్సేషా యువాభ్యాం విజ్ఞేయా.॥౯౩॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యా వేగవతీ పాదశిర ఆద్యవయవరహితా ప్రాణి ప్రబోధాత్పూర్వభావనీ జాగరణహేతుః ప్రాణిముఖై ర్భృశం వదతీవ త్రింశన్ముహూర్తానన్తరం ప్రతి ప్రదేశమాక్రమీత్ సేషా యుష్మాభి ర్నిద్రాలస్యే విహాయ సుఖాయ సేవనీయా.॥౯౩॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్రాగ్నీ) అద్యాపకోపదేశకులారా! (ఇయమ్) ఈ (అపాత్) పాదములు లేనిది

(పద్వతీభ్యః) అనేక పాదములుగల ప్రజలకన్న (పూర్వా) పూర్వమే ఉత్పన్నమై (ఆ, అగాత్) వచ్చుచున్నది (శిరః) శిరస్సును (హిత్వీ) వదలివేసి, అనగా శిరములేని ప్రాణుల (జిహ్వయా) వాణులతో (వావదత్) శీఘ్రమగ మాటలాడుచున్నది [అనగా; కుక్కుటము [కోడి] మున్నగువాని కూతలద్వార ఉషఃకాలము ప్రతీతమగుచున్నది. ఇందువల్ల మాటలాడు ధర్మము ఉషఃకాలమునందు ఆరోపణ మొనర్చబడుచున్నది] (చరత్) మరియు ఎట్లు విహరించుచున్నదో (త్రింశత్) ముప్పది (పదా) ప్రాప్తిసాధకములగు ముహూర్తములను (ని, అక్రమీత్) నిరంతరము ఆక్రమించుచున్నదో, అదియే ఉషః [ప్రాతః]కాలము అని మీరు తెలిసికొనవలయును.॥౯౩॥

భావార్థము :- మానవులారా! వేగవంతమైనది, పాదములు, శిరస్సు మున్నగు అవయవములు లేనిది, ప్రాణులు మేల్కొనుటకు పూర్వమే జాగృతికి హేతువు, ప్రాణులముఖములతో శీఘ్రముగా పలుకుచున్నట్లు (30) ముహూర్తము (౬౦ ఘడియ) లకు తరవాత ప్రతి స్థానము నేది ఆక్రమించునో అట్టి ఉషను నిద్ర, ఆలస్యములను వదలి (ఆ ప్రాతఃకాలమున) మీ సుఖముకొరకు సేవించవలయును.॥౯౩॥

93. O teacher and preacher; this footless Dawn, first comes to those with feet. Being headless, speaking loudly with the tongue of birds, she goes down for twenty four hours!.

౧౨౯౦. దేవాస ఇత్యస్య మనుర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కే మనుష్యా విద్వాంసో భవితుమర్హన్తీత్యాహ. ఎట్టిమానవులు విద్వాంసులు కాగలరు?

౧౨౯౦ దేవాసో హి ష్మా మనవే సమన్యవో విశ్వే సాకꣳ సరాతయః।

తే నోఽ అద్య తే అపరన్తుచే తు నో భవన్తు వరివోవిదః॥౯౪॥

ప. వి:- దేవాసః, హి, స్మ, మనవే, సమన్యవ ఇతి స + మన్యవః, విశ్వే, సాకమ్, సరాతయ ఇతి స + రాతయః, తే, నః, అద్య, తే, ఽపరమ్, తుచే, తు, నః, భవన్తు, వరివోవిద ఇతి వరివః + విదః.॥౯౪॥

పదార్థః :- (దేవాసః) విద్వాంసః (హి) (స్మ) ప్రసిద్ధౌ. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. షత్వం చ ఛాన్దసమ్ (మనవే) మనుష్యాయ (సమన్యవః) సమానో మన్యుః క్రోధో యేషాన్తే (విశ్వే) సర్వే (సాకమ్) సహ (సరాతయః) సమానా రాతయో దానాని యేషాన్తే (తే) (నః) అస్మాకమ్ (అద్య) (తే) (అపరమ్) భవిష్యతికాలే (తుచే) పుత్రపౌత్రాద్యాయాఽపత్యాయ.

తుగిత్యపత్య నా...నిఘం.౨.౨. (తు) (నః) అస్మాకమ్ (భవన్తు) (వరివోవిదః) యే వరివః పరిచరణం విదన్తి జానన్తి యద్వా వరివో ధనం వేదయన్తి ప్రాపయన్తి తే.॥౯౪॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యే సరాతయః సమన్యవో విశ్వే దేవాసః సాకమద్య నో మనవే స్మ వరివోవిదో భవన్తు తే త్వపరం నస్తుచేఽస్మభ్యఞ్చ వరివోవిదో భవన్తు తే హి యుష్మభ్యం వరివోవిదః స్యుః.॥౯౪॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః! పరస్పరేభ్యః సుఖాని దద్యుర్యే సాకం దుష్టానాముపరి క్రోధం కుర్యస్తే పుత్రపౌత్రవన్తో భూత్వా మనుష్యసుఖోన్నతయే సమర్థా విద్వాంసో భవితుం మర్హన్తి.॥౯౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సరాతయః) సమమైన దానము నొనర్చువారు (సమన్యవః) సమానక్రోధముగలవారు (విశ్వే) సమస్త (దేవాసః) విద్వాంసులు (సాకమ్) కలిసి మెలిసి (అద్య) నేడు (నః) మా (మనవే) మానవులకొరకు (స్మ) ప్రసిద్ధులైన (వరివోవిదః) సత్కారములనెరుగు, లేక ధనమును లభింపజేయువారు (భవన్తు) ఎట్లు అగుదురో (తు) మరియు (తే) వారు (అపరమ్) భవిష్యత్కాలములో (నః) మా (తుచే) పుత్ర పౌత్రాది సంతానములకొరకు మరియు మాకొరకును సత్కారములనెరుగువారు, మరియు ధనప్రాప్తి గలిగించువారగుదురో (తే,హి) అట్టివారే మీకొరకును సత్కారముల నెరుగు లేక ధనప్రాప్తిని గలిగించువా రగుదురుగాక! ॥౯౪॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు ఒండొరులకు సుఖముల గలిగించుకొందురో, ఎవరు కలిసిమెలిసి దుష్టులను దూరమొనర్చెదరో, వారే పుత్రపౌత్రాదులు గలవారలై మానవుల సుఖోన్నతికై సమర్థులు, విద్వాంసులుగా దగినవారు.॥౯౪॥

94. May all learned persons, equally charitably disposed, and equally full of righteous indignation, in unison, be the bringers of riches, today and hereafter, for a thoughtful person, for us and our progeny.

౧౭౫౧. అపాధమదిత్యస్య నృమేధ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ కే జనా దుంఖనివారణసమర్థాః సన్తీత్యాహ.

ఏ మానవులు దుఃఖనివారణ సమర్థులగుదురు?

౧౭౫౧ అపాధమదభిశస్తీరశస్తిహాథేన్ద్రో ద్యుమ్న్యాభవత్।
దేవాస్తఽ ఇన్ద్ర సఖ్యాయ యేమిరే బృహద్భానో మరుద్గణ ॥౯౫॥

ప.వి:- అప, అధమత్, అభిశస్తీరిత్యభి + శస్తీః, అశస్తిహేత్యశస్తి + హా, అథ, ఇన్ద్రః, ద్యుమ్నీ, ఆ, అభవత్, దేవాః, తే, ఇన్ద్ర, సఖ్యాయ, యేమిరే, బృహద్భానో ఇతి బృహత్ + భానో, మరుద్గణేతి మరుత్ + గణ.॥౯౫॥

పదార్థః:- (అప) దూరీకరణే (అధమత్) ధమంతి (అభిశస్తీః) అభితో హింసాః (అశస్తిహా) అప్రశస్తానాం దుష్టానాం హన్తా (అథ) (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ సభాపతీ రాజా (ద్యుమ్నీ) బహు ప్రశంసాధనయుక్తః (ఆ) (అభవత్) భవతు (దేవాః) విద్వాంసః (తే) తవ (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యప్రద సభాపతే! రాజన్! (సఖ్యాయ) మిత్రత్వాయ (యేమిరే) సంయమం కుర్వన్తి (బృహద్భానో) బృహన్తో భానవః కిరణా ఇవ కీర్తయో యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (మరుద్గణ) మరుతాం మనుష్యాణాం వాయూనాం వా గణః సమూహో యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ.॥౯౫॥

అన్వయః:- యే బృహద్భానో మరుద్గణ ఇన్ద్ర! దేవా స్తే సఖ్యాయ యేమిరేఽథద్యుమ్నీన్ద్రో భవానభిశస్తీ రపాఽఽధమద శస్తిహాఽభవద్భవతు.॥౯౫॥

భావార్థః:- యే మనుష్యా! ధార్మికాణాం న్యాయాధీశానాం ధనాఢ్యానాం వా మిత్రతాం కుర్వన్తి తే యశస్వినో భూత్వా సర్వేషాం దుఃఖనివారణాయ సూర్యవద్భవన్తి.॥౯౫॥

పదార్థము :- (బృహద్భానో) మహాకిరణములవలె ప్రకాశమయకీర్తిగల (మరుద్గణ) మానవుల లేక పవనముల సమూహముతో కార్యసాధకుడవు (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యములను ప్రసాదించు నో సభాపతి రాజా! (దేవాః) విద్వాంసులు (తే) నీయొక్క (సఖ్యాయ) మైత్రికొరకు (యేమిరే) సంయమముగాను (అథ) మరియు (ద్యుమ్నీ) అనేక ప్రశంసనీయ ధనశాలివి (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడవగు నీవు (అభిశస్తీః) అందరినుండి హింసలను (అప, ఆ, అధమత్) దూరమువరకు బెదిరించి పారద్రోలుచున్నావు (అశస్తిహా) దుష్ట నాశకుడవు (అభవత్) అగుము.॥౯౫॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు ధార్మిక న్యాయాధీశుల లేక ధనాఢ్యుల మిత్రత్వమొనర్తురో వారే యశోవంతులై సమస్త దుఃఖముల దొలగించుటయందు సూర్యునివంటి వా రగుచున్నారు.॥౯౫॥

95.O King refulgent with fame, lord of the hosts of men, the learned strive to win thy love. O supreme King, suppressor of violence from all sides, chastiser of the ignoble, be thou the master of riches!.

౧౭౬౬. ప్ర వ ఇత్యస్య నృమేధ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పున ర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్య మిత్యాహ. మానవు లేమి యొనర్పవలెను?

౧౭౫౨ ప్ర వ ఇన్ద్రాయ బృహతే మరుతో బ్రహ్మార్చత।
వృత్రꣳ హనతి వృత్రహా శతక్రతుర్వజ్రేణ శతపర్వణా॥౯౬॥

ప.వి:- ప్ర, వః, ఇన్ద్రాయ, బృహతే, మరుతః, బ్రహ్మ, అర్చత, వృత్రమ్, హనతి, వృత్రహేతి వృత్ర+హా, శతక్రతురితి శత+క్రతుః, వజ్రేణ, శతపర్వణేతి శత+పర్వణా.॥౯౬॥

పదార్థః:-(ప్ర) (వః) యుష్మభ్యమ్ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (బృహతే) (మరుతః) మనుష్యాః (బ్రహ్మ) ధనమన్నం వా (అర్చత) సత్కురుత (వృత్రమ్) మేఘమ్ (హనతి) హన్తి. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శపో లుఙ్ న (వృత్రహా) యో వృత్రం హన్తి (శతక్రతుః) శతమసఙ్ఖ్యాతాః క్రతవః ప్రజ్ఞాః కర్మాణి వా యస్య సః (వజ్రేణ) శస్త్రాస్త్రవిశేషేణ (శతపర్వణా) శతస్యాసఙ్ఖ్యాతస్య జీవజాతస్య పర్వ పాలనం యస్మాత్తేన.॥౯౬॥

అన్వయః:- హే మరుతో మనుష్యా ! యః శతక్రతుః సేనాపతిః శతపర్వణా వజ్రేణ వృత్రహా సూర్యో వృత్ర మివ బృహత ఇన్ద్రాయ శత్రూన్ హనతి వో బ్రహ్మ ప్రాపయతి తం యూయం ప్రార్చత.॥౯౬॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యా ! యే సూర్యో మేఘమివ శత్రూన్ హత్వా యుష్మదర్థ మైశ్వర్య మున్నయన్తి తేషాం సత్కారం యూయం కురుత సదా కృతజ్ఞా భూత్వా కృతఘ్నతాం త్యక్త్వా ప్రాజ్ఞాః సన్తో మహదైశ్వర్యం ప్రాప్నుత.॥౯౬॥

పదార్థము :- (మరుతః) ఓ మానవులారా! (శతక్రతుః) అసంఖ్యాక విధములగు బుద్ధి లేక కర్మలుగల సేనాధీశుడు (శతపర్వణా) ఎవనిచే అసంఖ్యాక జీవుల పాలనమొనర్చబడునో, అట్టి (వజ్రేణ) శస్త్రాస్త్రములచే (వృత్రహా) మేఘహంతకుడగు సూర్యుడు (వృత్రమ్) మేఘమునకు వలె (బృహతే) గొప్ప (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు శత్రువులను (హనతి) సంహరించుచున్నాడో మరియు (వః) మీకొరకు (బ్రహ్మ) ధనము లేక అన్నమును ప్రాప్తింపజేయునో ఆతనిని మీరు (ప్ర, అర్చత) సత్కరించుడు. ॥౯౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులారా! సూర్యుడు మేఘములనువలె ఎవడు శత్రువులను నాశమొనర్చి మీకొరకు ఐశ్వర్యముల పెంపొందించునో, వానిని మీరు సత్కరించుడు. కృతఘ్నతను వదలి సదా కృతజ్ఞులై, ప్రాజ్ఞులై మహదైశ్వర్యములను పొందుడు.॥౯౬॥

96.O men, the Commander of the army with manifold acts, affording protection to the millions, with warlike weapons, like sun the slayer of clouds, slays the foes for mighty prestige, and secures wealth and food for ye, so should ye show him respect!.

౧౭౬౩. అస్యేత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, మహేన్ద్రో దేవతా, స్వరాట్ సతో బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ మనుష్యైః పరమాత్మా స్తోతవ్య ఇత్యుపదిశ్యతే. మానవులు పరమాత్మను స్తుతించవలెను.

౧౭౬౩ అస్యేదిన్ద్రో వావృధే వృష్ణ్య౨ం శవో మదే సుతస్య విష్ణవి।
అద్యా తమస్య మహిమానమాయవోऽను ష్టువన్తి పూర్వథా
ఇమా ఉ త్వా। యస్యాయమయ౨ం సహస్రమ్। ఊర్ధ్వఊ ఊ షు ణః॥౯౭॥

ప.విః- అస్య, ఇత్, ఇన్ద్రః, వావృధే, వవృధఇ ఇతి వవృధే, వృష్ణ్యమ్, శవః, మదే, సుతస్య, విష్ణవి, అద్య, తమ్, అస్య, మహిమానమ్, ఆయవః, అను, స్తువన్తి, పూర్వథేతి పూర్వ+థా.॥౯౭॥

పదార్థః:- (అస్య) సంసారస్య (ఇత్) ఏవ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తో రాజా (వావృధే) వర్ధయతి (వృష్ణ్యమ్) వృషే సమర్థ స్తస్యేమమ్ (శవః) బలముదకం వా. శవ ఇతి ఉదక నా... నిఘం. ౧.౧౨. (మదే) ఆనన్దాయ (సుతస్య) ఉత్పన్నస్య (విష్ణవి) వ్యాపకే పరమేశ్వరే. అత్ర వాచ్ఛన్దసీతి ఘి సంజ్ఞాకార్యాభావే గుణాదేశేऽవాదేశః. (అద్య) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (తమ్) (అస్య) పరమాత్మనః (మహిమానమ్) మహత్త్వమ్ (ఆయవః) యే స్వకర్మఫలాని యాన్తి తే మనుష్యాః. ఆయవ ఇతి మనుష్య నా...నిఘం. ౨.౩ (అను) (స్తువన్తి) ప్రశంసన్తి (పూర్వథా) పూర్వే ఇవ.॥౯౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! య ఇన్ద్రో జీవో విష్ణవి సుతస్యాऽస్య మదే వృష్ణ్యం శవోऽద్య వావృధేऽస్య పరమాత్మన ఇన్మహిమానం పూర్వథా యమాయవోऽనుష్టువన్తి తం యూయమపి స్తువత.॥౯౭॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా! యది యూయం సర్వత్ర వ్యాపకస్య సర్వజగదుత్పాదకస్యాఖిలాధారకస్య పరమైశ్వర్య ప్రాపకస్యాజ్ఞాం మహిమానం చ విజ్ఞాయ సర్వస్య సంసారస్యోపకారం కురుత. తర్హి యూయమ్ సతత మానన్దం ప్రాప్నుతేతి.॥౯౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగురాజు (విష్ణవి) సర్వవ్యాపకుడగు పరమాత్మయందు (సుతస్య) ఉత్పన్నమైనట్టి (అస్య) జగముయొక్క (మదే) ఆనందముకొరకు (వృష్ణ్యమ్) పరాక్రమము (శవః) బలము మరియు జలములను (అద్య) ఈ వర్తమాన సమయమందు (వావృధే) ఎట్లు

పెంపొందించుచున్నాడో (అస్య) ఈ పరమాత్మయొక్క (ఇత్ మహిమానమ్) మహిమలను (పూర్వథా) పూర్వజులవలె (ఆయవః) తమ కర్మఫలమును పొందునట్టి మానవులు (అను, స్తువన్తి) అనుకూలముగా ఎట్లు స్తుతియొనర్చుచున్నారో అట్లే (తమ్) వారిని కూడ మీరు స్తుతియొనర్పుడు. ॥౯౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ సర్వవ్యాపకుడు, సమస్త జగత్తునుత్పన్నపరచినవాడు, సర్వాధారుడు, ఉత్తమ ఐశ్వర్యపాలకుడు, ప్రాపకుడునగు నా పరమేశ్వరుని ఆజ్ఞ మరియు మహిమలను దెలిసికొని సమస్త జగత్తున కుపకారమొనర్చినచో మీరు నిరంతరము ఆనందమును పొందుదురు. ॥౯౭॥

O men, the mighty king, always enhances his power and valour, and arranges for the supply of water, for the happiness of the world created by God. Human beings anxious for the fruit of their actions sing the glory of God like their forefathers. Praise ye alos Him!.

అత్రాగ్నిప్రాణోదానాఽహర్నిశసూర్యాగ్ని రాజైశ్వర్యోత్తమయాన విద్వచ్ఛ్రీవైశ్వానరేన్ద్ర ప్రజ్ఞావరుణాఽశ్వ్యన్న సూర్యరాజ ప్రజాపరీక్షకేన్ద్రవాయ్వాదిగుణవర్ణనాదేత దధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయేన సహ సఙ్గతిర్వేద్యా॥

ఈ యధ్యాయమునందు అగ్ని, ప్రాణము, ఉదానము, పగలు, రాత్రి, సూర్యుడు, విద్యుత్తు, రాజు, ఐశ్వర్యము, ఉత్తమ యానము, విద్వాంసుడు, లక్ష్మి, వైశ్వానరుడు, ఈశ్వరుడు, ఇంద్రుడు, బుద్ధి, వరుణుడు అశ్వినులు, అన్నము, చంద్రుడు, రాజు, ప్రజలు, పరీక్షకుడు, ఇంద్రవాయువులు మున్నగు పదార్థముల గుణముల వర్ణనమున్నది. ఇందుచే ఈ యధ్యాయమున చెప్పబడిన అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయమందు చెప్పియున్న అర్థముతో సంబంధముగలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యాణాం శ్రీయుత పరమవిదుషాం విరజానన్ద సరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ శ్రీ పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీమద్దయానన్ద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సమన్వితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః సమాప్తి మగమత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పదిమూడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత పిటిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడుమునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల' చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివసీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లె కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ముప్పది మూడవఅధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

34వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే అష్టపఞ్చాశన్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్నఽఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౮౭౪.యజ్జాగ్రత ఇత్యస్య శివసంకల్ప ఋషిః, మనో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనసో వశీకరణవిషయమాహ.

ఈ మంత్రమందిపుడు మనస్సును వశపరచుకొను విషయము వివరించబడును.

౧౮౭౪ యజ్జాగ్రతో దూరముదైతి దైవం తదు సుప్తస్య తథైవైతి ।

దూరఙ్గమం జ్యోతిషాం జ్యోతిరేకన్తన్మే మనః శివసఙ్కల్పమస్తు॥౧॥

ప.వి:- యత్, జాగ్రతః, దూరమ్, ఉదైతీత్యుత్ + ఐతి, దైవమ్, తత్, ఊఀ ఇత్యూఀ, సుప్తస్య, తథా, ఏవ, ఏతి, దూరఙ్గమమితి దూరమ్ + గమమ్, జ్యోతిషామ్, జ్యోతిః, ఏకమ్, తత్, మే, మనః, శివసఙ్కల్పమితి శివ + సఙ్కల్పమ్ అస్తు. ॥౧॥

పదార్థః :-(యత్)(జాగ్రతః) (దూరమ్) (ఉదైతి) ఉద్గచ్ఛతి (దైవమ్) దేవ ఆత్మని భవం దేవస్య జీవాత్మనః సాధనమితి వా (తత్) యత్. వ్యత్యయః (ఉ) (సుప్తస్య) శయానస్య (తథా) తేనైవ ప్రకారేణ (ఏవ) (ఏతి) అన్తర్గచ్ఛతి (దూరఙ్గమమ్) యదుద్దూరం గచ్ఛతి గమయతి వాఽనేకపదార్థాన్ గృహ్ణాతి తత్ (జ్యోతిషామ్) శబ్దాదివిషయ ప్రకాశకానామిన్ద్రియాణామ్ (జ్యోతిః) ప్రకాశకం ప్రవర్తకమాత్మా మనసా సంయుజ్యతే మన ఇన్ద్రియేణేన్ద్రియమర్థేనేతి మహర్షివాత్స్యాయనోక్తేః (ఏకమ్) అసహాయమ్ (తత్) (మే) మమ (మనః) సంకల్పవికల్పాత్మకమ్ (శివసంకల్పమ్) శివః కల్యాణకారీ ధర్మవిషయః సంకల్ప ఇచ్ఛా యస్య తత్ (అస్తు) భవతు.॥౧॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర విద్వన్ వా! భవదనుగ్రహేణ యద్ దైవం దూరఙ్గమం జ్యోతిషాం జ్యోతిరేకం జాగ్రతో దూరముదైతి. తదు సుప్తస్య తథైవాన్తరేతి, తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు.॥౧॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః పరమేశ్వరాజ్ఞాసేవనం విద్వత్సంగం కృత్వా అనేకవిధసామర్థ్య యుక్తం మనః శుద్ధం సమ్పాదయన్తి, యజ్జాగ్రతావస్థాయాం విస్తృతవ్యవహారం తత్సుషుప్తౌ శాన్తం భవతి యద్వేగవతాం వేగవత్తరం, జ్ఞానస్య సాధకత్వాదిన్ద్రియాణామపి ప్రవర్తకం నిగృహ్ణన్తి తేఽశుభవ్యవహారం విహాయ శుభాచరణే ప్రేరయితుం శక్నువన్తి. ॥౧॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! రాజా! నీ కృపచే (యత్) ఏది (దైవమ్) ఆత్మయందున్న లేక జీవాత్మకు సాధనముగు (దూరఙ్గమమ్) అతిదూరము పయనించు మానవులను దూరమువరకు గొనిపోవునది లేక అనేక పదార్థములను గ్రహణమొనర్చునది (జ్యోతిషామ్) శబ్దాది ఇంద్రియములు ప్రకాశపరచునది శ్రోత్రాది ఇంద్రియములను (జ్యోతిః) ప్రవృత్తపరచునది (ఏకమ్) ఒంటరిది (జాగ్రతః) జాగ్రదావస్థయందు (దూరమ్) బహుదూరముదగువరకు (ఉత్, ఏతి) పరుగెత్తునది (ఉ) మరియు (తత్) ఎయ్యది (సుప్తస్య) నిదురించుచున్నవాని (తథా, ఏవ) అదేవిధముగా (ఏతి) లోపలి అంతఃకరణములోనికి చేరునదియైన (తత్) ఆ (మే) నాయొక్క (మనః) సంకల్ప వికల్పాత్మకమైన మనస్సు (శివసంకల్పమ్) కల్యాణప్రదమైన ధర్మవిషయక ఆకాంక్షలు గలది (అస్తు) అగుగాక! ॥౧॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు పరమేశ్వరాజ్ఞలను సేవించుచు, విద్వాంసుల సాంగత్య మొనర్చుచు అనేక విధములగు సామర్థ్యములతో గూడిన మనస్సును శుద్ధపరచుకొందురో, ఎయ్యది జాగ్రదావస్థయందు విస్తృత వ్యవహారములు గల యా మనస్సే సుషుప్త్యవస్థయందు శాంతినిపొందుచున్నదో, ఎయ్యది వేగవంతమగు పదార్థములందు, అతి వేగముగలదియు, జ్ఞానమునకు సాధనమునగుటచే ఇన్ద్రియముల ప్రవర్తకము నగునదియగు మనస్సును ఎవరు వశమొనర్చుకొందురో, వారే అశుభవ్యవహారములను త్యజించి, శుభవ్యవహారములందు దానిని ప్రవృత్తమొనర్చగలుగుదురు. ॥౧॥

1. That which, divine, mounts far when man is waking, that which returns to him when he is sleeping.

The lights' one light that goeth to a distance, may that, my mind, be moved by auspicious resolve.

౧౭౫౫ యేన కర్మాణీత్యస్య శివసంకల్ప ఋషిః, మనో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౭౫౫ యేన కర్మాణ్యపసో మనీషిణో యజ్ఞే కృణ్వన్తి విదథేషు ధీరాః।

యదపూర్వం యక్షమన్తః ప్రజానాం తన్మే మనః శివసఙ్కల్పమస్తు ॥౨॥

ప.వి:- యేన, కర్మాణి, అపసః, మనీషిణః, యజ్ఞే, కృణ్వన్తి, విదథేషు, ధీరాః, యత్,

అపూర్వమ్, యక్షమ్, అన్తరిత్యన్తః, ప్రజానామితి ప్ర + జానామ్, తత్, మే, మనః, శివసంకల్పమితి శివ + సంకల్పమ్ అస్తు.॥2॥

పదార్థః :- (యేన) మనసా (కర్మాణి) కర్తురీప్సితతమాని క్రియమాణాని (అపసః) అపః కర్మ తద్వన్తః సదా కర్మనిష్ఠాః (మనీషిణః) మనస ఈషిణో దమనకర్తారః (యజ్ఞే) అగ్నిహోత్రాదౌ ధర్మేణ సఙ్గతవ్యవహారే యోగాభ్యాసే వా (కృణ్వన్తి) కుర్వన్తి (విదథేషు) విజ్ఞానయుద్ధాదివ్యవహారేషు (ధీరాః) ధ్యానవన్తో మేధావినః. ధీర ఇతి మేధావినా.. నిఘం. 3. 15. (యత్) (అపూర్వమ్) అనుత్తమగుణకర్మస్వభావమ్ (యక్షమ్) పూజనీయం సంగతం వా.. అత్రౌణాదికః సన్ ప్రత్యయః. (అన్తః) మధ్యే (ప్రజానామ్) ప్రాణిమాత్రాణామ్ (తత్) (మే) మమ (మనః) మననవిచారాత్మకమ్ (శివసఙ్కల్పమ్) ధర్మేష్టమ్ (అస్తు).॥2॥

అన్వయః:- హే పరమేశ్వర వా విద్వన్భవత్సఙ్గేన యేనాపసో మనీషిణో ధీరా యజ్ఞే విదథేషు చ కర్మాణి కృణ్వన్తి, యదపూర్వం ప్రజానామన్తర్యక్షం వర్తతే తన్మే మనః శివసఙ్కల్పమస్తు.॥2॥

భావార్థః:- మనుష్యైః పరమేశ్వరస్యోపాసనేన సువిచారవిద్యాసత్సఙ్గైరన్తః కరణమధర్మాచారాన్నివర్త్యధర్మాచారే ప్రవర్తనీయమ్.॥2॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా లేదా విద్వాంసుడా! ఎప్పుడైతే నీ సాంగత్యముచే (యేన) ఏ (అపసః) సదా ధర్మయుక్త కర్మనిష్ఠులు (మనీషిణః) మనస్సును అణచియుంచువారు (ధీరాః) ధ్యానమొనర్చునట్టి బుద్ధిశాలురు (యజ్ఞే) అగ్నిహోత్రాదులు, ధర్మసంయుక్త వ్యవహారములు, యోగయజ్ఞములందు, (విదథేషు) విజ్ఞాన సంబంధ యుద్ధము మున్నగు వ్యవహారములందు (కర్మాణి) అత్యంత ఇష్టకర్మలను (కృణ్వన్తి) చేయుచుందురో (యత్) ఏది (అపూర్వమ్) సర్వోత్తమ గుణకర్మస్వభావము గలది (ప్రజానామ్) ప్రాణిమాత్రుల (అన్తః) హృదయములందు (యక్షమ్) పూజనీయము, కలిసి ఏకీభూతమగుచున్నదో (తత్) అట్టి (మే) నాయొక్క (మనః) మననము మరియు ఆలోచనము నొనర్చు మనస్సు (శివసంకల్పమ్) శుభసంకల్పము గలది (అస్తు) అగుగాక!॥2॥

భావార్థము :- మానవులు పరమేశ్వరుని ఉపాసన, పవిత్రాలోచనలు, విద్య మరియు సత్సంగములచే తమ అంతఃకరణములను అధర్మాచరణమునుండి నివృత్తిమొనర్చి, ధర్మాచరణములందు ప్రవృత్త మొనర్చదగును. ॥2॥

2. Whereby the virtuous, thoughtful and wise persons, in religious performances, learned assemblies and battles, perform their duties. The peerless spirit stored in living creatures, may that, my mind be moved by auspicious resolve.

౧౨౮౬.యత్ ప్రజ్ఞానమిత్యస్య శివసఙ్కల్ప ఋషిః, మనో దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౮౬ యత్ప్రజ్ఞానముత చేతో ధృతిశ్చ యజ్జ్యోతిరన్తరమృత ప్రజాసు ।
యస్మాన్నఽఋతే కిఞ్చన కర్మ క్రియతే తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥౩॥

ప.విః- యత్, ప్రజ్ఞానమితి ప్ర + జ్ఞానమ్, ఉత, చేతః, ధృతిః, చ, యత్, జ్యోతిః, అన్తః, అమృతమ్, ప్రజాస్వితి ప్ర + జాసు, యస్మాత్, న, ఋతే, కిమ్, చన, కర్మ, క్రియతే, తత్, మే, మనః, శివసంకల్పమితి శివ + సఙ్కల్పమ్, అస్తు. ॥౩॥

పదార్థః :- (యత్) (ప్రజ్ఞానమ్) ప్రజానాతి యేన తద్బుద్ధిస్వరూపమ్ (ఉత) అపి (చేతః) చేతతి స్మరతి యేన తత్ (ధృతిః) ధైర్యరూపమ్ (చ) చకారాల్లజ్జాదీన్యపి కర్మాణి యేన క్రియన్తే (యత్) (జ్యోతిః) ద్యోతమానమ్ (అన్తః) అభ్యన్తరే (అమృతమ్) నాశరహితమ్ (ప్రజాసు) జనేషు (యస్మాత్) (మనసః) (నః) (ఋతే) వినా (కిమ్) (చన) కిఞ్చిదపి (కర్మ) (క్రియతే) (తత్) (మే) జీవాత్మనో మమ (మనః) సర్వకర్మసాధనమ్ (శివసంకల్పమ్) శివే కల్యాణకరే పరమాత్మని కల్ప ఇచ్ఛాఽస్య తత్ (అస్తు) భవతు ॥౩॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర పరమయోగిన్ విద్వన్వా! భవజ్జ్ఞాపనేన యత్ప్రజ్ఞానం చతే ఉత చేతః ధృతి ర్యచ్చ ప్రజాస్వన్తరమృతం జ్యోతిర్యస్మాదృతే కిఞ్చన కర్మ న క్రియతే తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు.॥౩॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యదన్తఃకరణబుద్ధిచిత్తమనోఽహఙ్కారవృత్తిత్వాచ్చతుర్విధ మన్తః ప్రకాశం ప్రజానాం సర్వకర్మసాధకం నాశరహితం మనోఽస్తి తన్న్యాయే సత్యాచరణే చ ప్రవర్త్య పక్షపాతాఽ న్యాయాఽధర్మాచరణాద్వ్యాయం నివర్తయత. ॥౩॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! పరమయోగినగు విద్వాంసుడా! నీవు హెచ్చరించుటచే (యత్) ఎయ్యది (ప్రజ్ఞానమ్) విశేషజ్ఞానము నుత్పన్నపరచు బుద్ధిరూపము (ఉత) మరియును (చేతః) స్మృతిసాధనమగు (ధృతి) ధైర్యస్వరూపమో (యత్,చ) మరియు నెయ్యది లజ్జ మున్నగు కర్మలకు హేతువో (ప్రజాసు) మానవుల (అన్తః) అంతఃకరణమందు ఆత్మకు తోడైయుండుటచే (అమృతమ్) నాశరహితము (జ్యోతిః) ప్రకాశకరూపము (యస్మాత్) ఏది (ఋతే, కిమ్,చన) లేకుండా ఎట్టి (కర్మ) కార్యములు (న,క్రియతే)

చేయబడవో (తత్) అట్టి (మే మనః) జీవాత్మనగు నా (మనః) సమస్త కర్మలందు సాధనరూపమగు మనస్సు (శివసంకల్పమ్) కల్యాణకారియగు పరమాత్మయందు ఇచ్ఛగలది (అస్తు) అగుగాక. ॥3॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ యంతఃకరణము, బుద్ధి, చిత్తము మరియు అహంకార రూపము గలదగుటచే నాలుగువిధములుగ అంతరంగమునందు ప్రకాశపరచునట్టి ప్రాణుల సకలకర్మల సాధకమగు ఏ యవినాశి మనస్సుగలదో దానిని న్యాయసత్యాచరణమునందు ప్రవృత్తమొనర్చి మీరు పక్షపాతము, అన్యాయము, అధర్మాచరణము నుండి నివృత్తి జేయుడు. ॥3॥

3. That which is wisdom, intellect, and firmness, immortal light which creatures have within them. That without which men can do no single action, may that, my mind, hanker after God and moved by noble resolve.

౧౯౯౭. యేనేదమిత్యస్య శివసంకల్ప ఋషిః మనో దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯౯౭ యేనేదం భూతం భువనం భవిష్యత్పరిగృహీతమమృతేన సర్వమ్ ।

యేన యజ్ఞస్తాయతే సప్తహోతా తన్మే మనః శివసఙ్కల్పమస్తు ॥4॥

ప.వి:- యేన, ఇదమ్, భూతమ్, భువనమ్, భవిష్యత్, పరిగృహీతమితి పరి + గృహీతమ్, అమృతేన, సర్వమ్, యేన, యజ్ఞః, తాయతే, సప్తహోతేతి సప్త + హోతా, తత్, మే, మనః శివసఙ్కల్పమితి శివ + సఙ్కల్పమ్, అస్తు. ॥4॥

పదార్థః:- (యేన) మనసా (ఇదమ్) వస్తుజాతమ్ (భూతమ్) అతీతమ్ (భువనమ్) భవతీతి భువనమ్. వర్తమానకాలస్య సంబంధి. ఔణాదికః క్యుః (భవిష్యత్) యదుత్పత్స్యమానం భావి (పరిగృహీతమ్) పరితః సర్వతో గృహీతం జ్ఞాతమ్ (అమృతేన) నాశరహితేన పరమాత్మనా సహ యుక్తేన (సర్వమ్) సమగ్రమ్ (యేన) (యజ్ఞః) అగ్నిష్టోమాదిర్విజ్ఞానమయో వా వ్యవహారో వా (తాయతే) తన్యతే విస్తీర్యతే (సప్తహోతా) అగ్నిష్టోమేऽపి సప్తహోతారో భవన్తి (తత్) (మే) మమ (మనః) యోగయుక్తం చిత్తమ్ (శివసంకల్పమ్) శివో మోక్షరూపసంకల్పో యస్య తత్ (అస్తు) భవతు. ॥4॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యేనామృతేన భూతం భువనం భవిష్యత్సర్వమిదం పరిగృహీతం భవతి యేన సప్తహోతా యజ్ఞస్తాయతే, తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు. ॥4॥

భావార్థః: హే మనుష్యాః! యచ్చిత్తం యోగాభ్యాససాధనోపసాధనసిద్ధం భూతభవిష్యద్వర్తమానజ్ఞం సర్వసృష్టివిజ్ఞాతృకర్మోపాసనాజ్ఞానసాధకం వర్తతే తత్సదైవ కల్యాణప్రియం కురుత.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (యేన) ఏ (అమృతేన) అవినాశియగు పరమాత్మతో కూడియున్న మనస్సుతో (భూతమ్) గడచిపోయిన (భువనమ్) వర్తమానకాల (భవిష్యత్) జరుగనున్న (సర్వమ్, ఇదమ్) ఈ త్రికాలస్థ సమస్త వ్యవహారములను (పరిగృహీతమ్) అన్నిదిశలనుండి తెలిసికొన బడుచున్నవియో (యేన) దేనిచే (సప్తహోతా) ఏడుగురు హోతలు, పంచప్రాణములు, ఆరవది ఆత్మ, ఏడవది అవ్యక్తము అను నీ యేడు ఇచ్చి పుచ్చుకొను వ్యవహార మెందు జరుగునో, అట్టి (యజ్ఞః) అగ్నిష్టోమాదులు లేక విజ్ఞానరూప వ్యవహారములు (తాయతే) విస్తృతపరచబడునో (తత్) అట్టి (మే) నాయొక్క (మనః) యోగముతో గూడిన చిత్తము (శివసంకల్పమ్) మోక్షరూప సంకల్పముగలది (అస్తు) అగుగాక!॥౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ చిత్తము యోగాభ్యాసమునకు సాధనోపసాధనములచే సాధించబడునట్టి భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలము జ్ఞాత, సమస్త సృష్టి విషయముల నెరుగునది, జ్ఞాన కర్మోపాసన లెద్దానికి సాధనములో దానిని ఎల్లప్పుడును కల్యాణప్రదమునకు ప్రియమైనదిగా నొనర్చుకొనుడు. ॥౪॥

4. Whereby, coupled with immortal God, the past, present and future all are comprehended, whereby spreads sacrifice by Seven Hotas, may that, my mind, aim at salvation.

౧౬౯౦. యస్మిన్నిత్యస్య శివసంకల్ప ఋషిః, మనో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవత స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౯౦ యస్మిన్నృచః సామ యజూꣳషి యస్మిన్ప్రతిష్ఠితా రథనాభావివారాః।

యస్మింశ్చిత్తꣳ సర్వమోతం ప్రజానాం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు ॥౫॥

ప.వి:- యస్మిన్, ఋచః, సామ, యజూꣳషి, యస్మిన్, ప్రతిష్ఠితా, ప్రతిష్ఠితేతి ప్రతి + స్థితా, రథనాభావివేతి రథనాభౌ + ఇవ, అరాః, యస్మిన్, చిత్తమ్, సర్వమ్, ఓతమిత్యా + ఉతమ్, ప్రజానామితి ప్ర + జానామ్, తత్, మే, మనః శివసఙ్కల్పమితి శివ + సఙ్కల్పమ్, అస్తు ॥౫॥

పదార్థః :-(యస్మిన్) మనసి (ఋచః) ఋగ్వేదః (సామ) సామవేదః (యజూꣳషి) యజుర్వేదః (యస్మిన్) (ప్రతిష్ఠితా) ప్రతిష్ఠితాని (రథనాభావివ) యథా రథస్య రథచక్రస్య మధ్యవే కాష్ఠే సర్వేఽవయవా లగ్నా భవన్తి తథా (అరాః) రథచక్రావయవా (యస్మిన్) (చిత్తమ్) సర్వపదార్థవిషయిజ్ఞానమ్ (సర్వమ్) సమగ్రమ్ (ఓతమ్) సూత్రే మణిగణా ఇవ ప్రోతమ్ (ప్రజానామ్) (తత్) (మే) మమ (మనః) (శివసఙ్కల్పమ్) శివః కల్యాణకారో వేదాదిసత్యశాస్త్రప్రచారసఙ్కల్పో యస్మింస్తత్ (అస్తు) భవతు.॥౫॥

అన్వయః :-రథనాభావివారా యస్మిన్మనసి ఋచః సామ యజూꣳషి ప్రతిష్ఠితా యస్మిన్నథర్వాణః ప్రతిష్ఠితా భవన్తి యస్మిన్ ప్రజానాం సర్వంచిత్తమోతమస్తి తన్మే మనః శివసఙ్కల్పమస్తు.॥౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలఙ్కారౌ. హే మనుష్యా! యుష్మాభిర్యస్య స్వాస్థ్య ఏవ వేదాదిపఠనపాఠనవ్యవహారో ఘటతే తత్ మన ఏవ వేదాదివిద్యాధారం యత్ర సర్వేషాం వ్యవహారాణాం జ్ఞానం సఞ్చితం భవతి తదన్తఃకరణం విద్యాధర్మాచరణేన పవిత్రం సంపాదనీయమ్.॥౫॥

పదార్థము :- (యస్మిన్) ఏ మనస్సునందు (రథనాభావివ, అరాః) ఏ విధముగ రథచక్రముల మధ్యగల అడ్డలేక బుడ్డియందు ఆకులు తగిలియుండునో, అట్లే (ఋచః) ఋగ్వేదము (సామ) సామవేదము (యజూంషి) యజుర్వేదము (ప్రతిష్ఠితా) అన్నివైపులనుండి స్థితము మరియు (యస్మిన్) దేనియందు అథర్వవేదము స్థితమైయున్నదో (యస్మిన్) దేనియందు (ప్రజానామ్) ప్రాణుల (సర్వమ్) సమగ్ర (చిత్తమ్) సర్వ పదార్థసంబంధ జ్ఞానము (ఓతమ్) సూత్రము [దారము] నందలి మణులవలె సంయుక్తములై యున్నవియో (తత్) అట్టి (మే) నాయొక్క (మనః) మనస్సు (శివసంకల్పమ్) కల్యాణకారకములగు వేదములు మున్నగు సత్యశాస్త్రముల ప్రచారరూప సంకల్పము గలది (అస్తు) అగు గాక!॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! ఏ మనస్సు ఆరోగ్యవంతముగ నుండుటచేతనే వేదములు మున్నగు విద్యలకు ఆధారము మరియు దేనియందు సమస్త వ్యవహారముల జ్ఞానము ఏకత్రితమైయుండునో అట్టి అంతఃకరణమును విద్య మరియు ధర్మాచరణములందు మీరు పవిత్రపరచుకొనుటయోగ్యమై యున్నది. ॥౫॥

5. wherein the Richas, Samans, Yajur-verses and the Atharva veda, like spokes within a cart's nave, are included, and all the knowledge of human beings is inwoven, may that, my mind, be actuated with the noble resolve of proapgating the Vedas.

౧౭౮౯.సుషారథిరిత్యస్య శివసఙ్కల్ప ఋషిః, మనో దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౫౫ సుషారథిరశ్వానివ యన్మనుష్యాన్నేనీయతేఽభీశుభిర్వాజినఽఇవ ।
హృత్ప్రతిష్ఠం యదజిరం జవిష్ఠం తన్మే మనః శివసఙ్కల్పమస్తు ॥౬॥

ప.వి:- సుషారథిః సుసారథిరితి సు + సారథిః, అశ్వానివేత్యశ్వాన్ + ఇవ, యత్, మనుష్యాన్, నేనీయతే, అభీశుభిరిత్యభీశు + భిః, వాజినఽఇవేతి వాజినః + ఇవ, హృత్ప్రతిష్ఠమ్, హృత్ప్రతిష్ఠమితి హృత్ + ప్రతిష్ఠమ్, యత్, అజిరమ్, జవిష్ఠమ్, తత్, మే, మనః, శివసంకల్పమితి శివ + సంకల్పమ్, అస్తు ॥౬॥

పదార్థః :-(సుషారథిః) శోభనశ్చాసౌ సారథిర్యానచాలయితా (అశ్వానివ) యథాశ్వాన్ కశయా సర్వతశ్చాలయతి తథా (యత్) (మనుష్యాన్) మనుష్యగ్రహణముభయలక్షకం ప్రాణిమాత్రస్య (నేనీయతే) భృశమితస్తతో నయతి గమయతి (అభీశుభిః) రశ్మిభిః. అభీశవ ఇతి రశ్మినా...నిఘం. ౧.౫. (వాజినఇవ) సుశిక్షితానశ్వానివ (హృత్ప్రతిష్ఠమ్) హృది ప్రతిష్ఠా స్థితిర్యస్య తత్ (యత్) (అజిరమ్) విషయాదిషు ప్రక్షేపకం జరాద్యవస్థారహితం వా (జవిష్ఠమ్) అతిశయేన వేగవత్తరమ్ (తత్) (మే) మమ (మనః) (శివసఙ్కల్పమ్) మఙ్గల నియమేష్టమ్ (అస్తు) భవతు.॥౬॥

అన్వయః :-యత్ సుషారథిరశ్వానివ మనుష్యాన్నేనీయతేఽభీశుభిర్వాజినఇవ నియచ్ఛతి చ బలాత్ సారథిరశ్వానివ ప్రాణినో నయతి యద్ధృత్ప్రతిష్ఠమజిరం జవిష్ఠమస్తి తన్మే మనః శివసఙ్కల్పమస్తు.॥౬॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యత్రాసక్తం తత్రైవ ప్రగ్రహైః సారథిః తురఙ్గానివ వశే స్థాపయతి సర్వేఽవిద్వాంసో యదనువర్తన్తే విద్వాంసశ్చ యత్స్వవశం కుర్వన్తి యచ్ఛుద్ధం సత్సుఖకార్యశుద్ధం సద్దుఃఖకారి యజ్జితం సిద్ధిం యదజితమసిద్ధిం ప్రయచ్ఛతి తన్మనో మనుష్యైః స్వవశం సదా రక్షణీయమ్.॥౬॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ మనస్సు (సుషారథిః) ఏవిధముగ చతురుడు, ఉత్తముడునైన సారథి (అశ్వానివ) కళ్లెముద్వారా అశ్వములను అన్నివైపులనుండి నడుపుచుండునో, అదేవిధముగ (మనుష్యాన్) మనుష్యాది ప్రాణులను (నేనీయతే) త్వరత్వరగా అటు నిటు నడిపించుచున్నదో మరియు (అభీశుభిః)

ఏవిధముగ త్రాళ్లచే (వాజిన ఇవ) వేగవంతములగు అశ్వములను సారథి వశపరచుకొనునో నియమమునందుంచునో (యత్) ఏది (హృత్ప్రతిష్ఠమ్) హృదయమున స్థిరమై (అజిరమ్) విషయాదులందు ప్రేరకము లేక వృద్ధాప్యము మున్నగు వయోపరిమిత రహితము మరియు (జవిష్ఠమ్) అత్యంత వేగవంతమునై యున్నదో (తత్) అట్టి (మే) నా (మనః) మనస్సు (శివసంకల్పమ్) మంగళ ప్రదమగు నియమములందు ఇష్టపడునది (అస్తు) అగుగాక! ॥౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో రెండుపమాలంకారములు గలవు. సారథి ఏ పదార్థములవైపు రథమును నడుపదలచునో, అచ్చోటికే అశ్వములను త్రోలునట్లు ప్రాణులను గొనిపోవునో నేవిధముగ చతురుడగు సారథి కళ్లెముద్వారా వేగవంతములగు అశ్వములను వశముననుంచునో మూర్ఖులెల్లరు దేనికి వశవర్తులైయుందురో, విద్వాంసు లెద్దానిని వశమున నుంచుకొనెదరో, ఎయ్యది శుద్ధమగు సుఖములను గలిగించుచు, అశుద్ధమగు దుఃఖములను సైతము గలిగించు సామర్థ్యము గలిగియున్నదో, మరియు నేది జయించబడిన సిద్ధిని, జయించజాలని అసిద్ధిని గలిగించుచుండునో, అట్టి మనస్సును మానవులు వశమున నుంచుకొన వలయును. ॥౬॥

6. As a skilful charioteer drives with reins the fleet-foot horses, so does the mind control men. It dwell within the heart, is free from old age, drives men into sensuality, and is most rapid. May that, my mind, be moved by right intention.

౧౮౦౦. పితుమిత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, అన్నం దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ కః శత్రూన్ విజేతుం శక్నోతీత్యాహ. ఎవరు శత్రువులను జయించగలరు?

౧౮౦౦ పితుం ను స్తోషమ్మహో ధర్మాణ తవిషీమ్ ।

యస్య త్రితో వ్యోజసా వృత్రం విపర్వమర్దయత్ ॥౭॥

ప. వి:- పితుమ్, ను, స్తోషమ్, మహః, ధర్మాణమ్, తవిషీమ్, యస్య, త్రితః, వి, ఓజసా, వృత్రమ్, విపర్వమితి వి + పర్వమ్, అర్దయత్ ॥౭॥

పదార్థః :-(పితుమ్) అన్నమ్ (ను) సద్యః (స్తోషమ్) స్తువే (మహః) మహాన్తమ్ (ధర్మాణమ్) పక్షపాతరహితం న్యాయాచరణం ధర్మమ్ (తవిషీమ్) బలయుక్తాం సేనామ్. తవిషీతి బలనా...నిఘం. ౨.౯. (యస్య) (త్రితః) త్రిషు కాలేషు. సప్తమ్యర్థే తసిః. (వి) (ఓజసా) ఉదకేన సహ. ఓజస ఇత్యుదక నా...నిఘం.౧.౧౨. (వృత్రమ్) మేఘమ్ (విపర్వమ్) విగతాని పర్వాణి గ్రన్థయో యస్య తమ్ (అర్దయత్) అర్దయతి నాశయతి.॥౭॥

అన్వయః :- అహం యస్య పితుం మహో ధర్మాణం తవిషీం ను స్తోషం స రాజపురుషః త్రితః సూర్య ఓజసా సహ వర్తమానం విపర్వం వృత్రం వ్యర్ధయదివ శత్రూఞ్జేతుం శక్నోతి. ॥౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యేన సత్యో ధర్మో బలవతీ సేనా పుష్కలాన్నాదిసామగ్రీ చ ధ్రియతే, స సూర్యో మేఘమివ శత్రూన్ విజేతుం శక్నుయాత్.॥౭॥

పదార్థము :- నేను (యస్య) ఎవని (పితుమ్) అన్నమును (మహః) గొప్పదగు (ధర్మాణమ్) పక్షపాత రహితమగు న్యాయాచరణరూప ధర్మమును మరియు (తవిషీమ్) బలముతో గూడిన సైన్యమును (ను) శీఘ్రముగ (స్తోషమ్) స్తుతింతునో, ఆ రాజపురుషుడు (త్రితః) ముక్కాలములందును సూర్యునివలె (ఓజసా) జలములతో వర్తమానుడై (విపర్వమ్) భిన్నభిన్నమైన మేఘరూప గ్రంథులు [ముడులు] గల (వృత్రమ్) మేఘములను (వి, అర్దయత్) విశేషముగ నష్టపరచుచున్నదో, అటులనే శత్రుసంహారమునకు సమర్థుడగుచున్నాడు. ॥౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవరు సత్యము, ధర్మము, శక్తిమంతమైన సేన, పుష్కలమగు అన్నాది ద్రవ్యములు ధారణమొనర్చి యుందురో వారు సూర్యుడు మేఘములనువలె శత్రువులను జయించగలరు. ॥౭॥

7. I glorify eagerly the king who possesses food, justice and a strong army. He conquers the foes, just as the sun rends limb by limb the cloud filled with water.

౧౮౦౧. అన్విదిత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, అనుమతిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౮౦౧ అన్విదనుమతే త్వం మన్యాసై శఞ్చ నస్కృధి ।

క్రత్వే దక్షాయ నో హిను ప్ర ణఽఆయూంషి తారిషః ॥౮॥

ప.వి:- అను, ఇత్, అనుమత ఇత్యను + మతే, త్వమ్, మన్యాసై, శమ్, చ, నః, కృధి, క్రత్వే, దక్షాయ, నః, హిను, ప్ర, నః, ఆయూంషి, తారిషః. ॥౮॥

పదార్థః :- (అను) (ఇత్) ఏవ (అనుమతే) అనుకూలా మతిర్యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (త్వమ్) (మన్యాసై) మన్యస్వ (శమ్) సుఖమ్ (చ) (నః) అస్మాన్ (కృధి) కురు (క్రత్వే) ప్రజ్ఞాయై (దక్షాయ) బలాయ చతురత్వాయ వా (నః) అస్మాన్ (హిను) వర్ధయ (ప్ర) (నః) అస్మాకమ్ (ఆయూంషి) జీవనాదీని (తారిషః) సన్తారయసి. ॥౮॥

అన్వయః :-హే అనుమతే సభాపతే విద్వంస్త్వం! యచ్ఛమనుమన్యాసై తేన యుక్తాన్నస్కృధి, క్రత్వే దక్షాయ నో హిను చ న ఆయూంషి చేత్ర్పతారిషః.॥౮॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథా స్వార్థసిద్ధయే ప్రయత్యతే తథైవాన్యార్థేఽపి ప్రయత్నో విధేయః యథా స్వస్య కల్యాణవృద్ధీ అన్వేష్టవ్యే తథాఽన్యేషామపి. ఏవం సర్వేషాం పూర్ణమాయుః సమ్పాదనీయమ్.॥౮॥

పదార్థము :-(అనుమతే) అనుకూల బుద్ధిగల సభాపతివగు ఓ విద్వాంసుడా! (త్వమ్) నీవు ఎద్దానిని (శమ్) సుఖకరము (అను, మన్యాసై) అనుకూలమని అంగీకరింతువో, దానిచే (నః) మమ్ము (కృధి) అటులనే యొనర్పుము (క్రత్వే) బుద్ధి (దక్షాయ) బలము లేక చతురత్వముకొరకు (నః) మమ్ము (హిను) వృద్ధి నొందించుము. (చ) మరియు (నః) మాయొక్క (ఆయూంషి) ఆయువును (ఇత్) నిశ్చయముగ (ప్ర, తారిషః) చక్కగా పూర్ణ మొనర్పుము.॥౮॥

భావార్థము :- మానవు లేవిధముగ స్వార్థసిద్ధికొరకు ప్రయత్నమొనర్చెదరో, అటులనే అన్యార్థమునకు [ఇతరులకొరకు] ప్రయత్నమొనర్పవలయును. ఎట్లు తమ కల్యాణమును వాంఛించెదరో, ఎట్లు స్వంత వృద్ధిని కోరెదరో, అటులనే ఇతరులకొరకును కాంక్షించుచు సకలజనుల ఆయుష్యమును వృద్ధిపరచవలెను.॥౮॥

8. O learned king of favourable disposition, grant us happiness, which thou dost consider conducive. Urge us to wisdom, and strength; and prolong the days of our life!.

౧౮౦౨.అను న ఇత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, అనుమతిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౮౦౨ అను నోఽద్యానుమతిర్యజ్ఞం దేవేషు మన్యతామ్ ।

అగ్నిశ్చ హవ్యవాహనో భవతం దాశుషే మయః॥౯॥

ప.వి:-అను, నః, అద్య, అనుమతిరిత్యను + మతిః, యజ్ఞమ్, దేవేషు, మన్యతామ్, అగ్నిః, చ, హవ్యవాహన ఇతి హవ్య + వాహనః, భవతమ్, దాశుషే, మయః ॥౯॥

పదార్థః :-(అను) (నః) అస్మాకమ్ (అద్య) ఇదానీమ్ (అనుమతిః) అనుకూలం విజ్ఞానమ్ (యజ్ఞమ్) సుఖదానసాధనం వ్యవహారమ్ (దేవేషు) విద్వత్సు (మన్యతామ్) (అగ్నిః) పావకవత్తేజస్వీ తజ్జ్ఞో వా (చ) సముచ్చయే (హవ్యవాహనః) యో హవ్యాని గ్రహీతుం యోగ్యాని వస్తూని వహతి ప్రాపయతి (భవతమ్) (దాశుషే) దాత్రే (మయః)

సుఖకారిణౌ. మయ ఇతి సుఖనా..నిఘం. ౩.౬.॥౯॥

అన్వయః :- యో౽నుమతిరద్య దేవేషు నో యజ్ఞమనుమన్యతాం స హవ్యవాహనో౽గ్నిశ్చ యువాం దాశుషే మయః సుఖకారిణౌ భవతమ్.॥౯॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా సత్కర్మానుష్ఠానే౽నుమతిదాతారో దుష్టకర్మానుష్ఠానస్య నిషేధకాస్తే౽గ్న్యాది విద్యయా సుఖం సర్వేభ్యః ప్రయచ్ఛన్తి.॥౯॥

పదార్థము :- (అనుమతిః) ఎవరు అనుకూల విజ్ఞానవంతులో (అద్య) నేడే (దేవేషు) విద్వాంసులందు (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) సుఖమునకు సాధనరూప వ్యవహారమును (అను మన్యతామ్) అనుకూలముగ నెంచెదరో వారు (చ) మరియు (హవ్యవాహనః) పొందదగిన పదార్థములను ప్రాప్తింపజేయునట్టి (అగ్నిః) అగ్నివంటితేజస్వి లేక అగ్నివిద్యనెరిగిన విద్వాంసులగు మీ రిరువురు (దాశుషే) దానశీలురగు మానవులకొరకు (మయః) సుఖకారులు (భవతమ్) అగుడు.॥౯॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు సత్కర్మల అనుష్ఠానములందు అనుమతి నిచ్చుచు మరియు దుష్కార్యాచరణమును నిషేధించెదరో వారు అగ్ని మున్నగు విద్యలద్వారా సకలమానవులకు సుఖముల నీయగలుగుదురు. ॥౯॥

9. May the man of favourable knowledge approve friendly this day our sacrifice among the learned. May he and master of the science of oblation bearing fire, bring bliss to the charitably disposed person.

౧౮౦౩.సినీవాలీత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, సినీవాలీ దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ విదుష్యః కుమార్యః కిం కుర్యు రిత్యాహ. విదుషీమణులైన కుమారీరత్నము లేమి చేయవలయును?

౧౮౦౩ సినీవాలి పృథుష్టుకే యా దేవానామసి స్వసా ।

జుషస్వ హవ్యమాహుతం ప్రజాం దేవి దిదిడ్ఢి నః॥౧౦॥

ప.వి:- సినీవాలి, పృథుష్టుకే, పృథుస్తుక ఇతి పృథు + స్తుకే, యా, దేవానామ్, అసి, స్వసా, జుషస్వ, హవ్యమ్, ఆహుతమిత్యా + హుతమ్ ప్రజామితి ప్ర + జామ్, దేవి, దిదిడ్ఢి, నః.॥౧౦॥

పదార్థః :- (సినీవాలి) సినీ ప్రేమబద్ధా చాసౌ బలకారిణీ చ తత్సమ్బుద్ధౌ (పృథుష్టుకే) పృథుర్విస్తీర్ణాష్టుకా స్తుతిః కేశభారః కామో వా యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ మహాస్తుతే పృథుకేశభారే పృథుకామే వా (యా) (దేవానామ్) విదుషామ్ (అసి) (స్వసా) భగినీ (జుషస్వ) సేవస్వ

(హవ్యమ్) ఆదాతువర్హమ్ (ఆహుతమ్) సమన్తాత్ వరదీక్షాదికర్మభిః స్వీకృతం పతిమ్ (ప్రజామ్) సుసన్తానరూపామ్ (దేవి) విదుషి (దిదిడ్ఢి) దిశ దేహి. అత్ర దిశ ధాతోర్బహులం ఛన్దసీతి శపః శ్లుః (నః) అస్మభ్యమ్.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే సినీవాలి పృథుష్టుకే దేవి విదుషి కుమారి! యా త్వం దేవానాం స్వసాఽసి సా హవ్యమాహుతం పతిం జుషస్వ నః ప్రజాం దిదిడ్ఢి.॥౧౦॥

భావార్థః :-హే కుమార్యో! యూయం బ్రహ్మచర్యేణ సమగ్రా విద్యాః ప్రాప్య యువతయో భూత్వా స్వేష్టాన్ స్వపరీక్షితాన్ వర్తు వర్హాన్ పతీన్ స్వయం వృణుత తైః సహానన్ద్య ప్రజా ఉత్పాదయత.॥౧౦॥

పదార్థము :- (సినీవాలి) ప్రేమతోగూడిన బలము నొసగు (పృథుష్టుకే) విస్తృతమైనస్తుతించదగిన శిరోజనములుగల లేక కామితములు గలిగియున్న (దేవి) విదుషీ కుమారీరత్నమా! (యా) ఏ నీవు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (స్వసా) సోదరివియై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి నీవు (హవ్యమ్) గ్రహించదగిన (ఆహుతమ్) ఉత్తమ విధిగా వరించిన దీక్షాది కర్మలచే స్వీకరించిన పతిని (జుషస్వ) సేవించుము. మరియు (నః) మాకొరకు (ప్రజామ్) ఉత్తమ సంతాన రూప ప్రజను (దిదిడ్ఢి) ఇమ్ము.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఓ కుమారీరత్నములారా! మీరు బ్రహ్మచర్యాశ్రమముతోగూడి సమస్త విద్యలను పొంది యువావస్థయందు స్వయముగ పరీక్షించి వరించదగిన పతులను వరించుడు. ఆ పతులతో ఆనందముగా నుండి ఉత్తమ సంతానము నుత్పన్నపరచుడు.॥౧౦॥

10. O lovely, strong, broad-stressed, famous, beautiful, educated virgin, sister of the learned, accept the desired husband, and grant us progeny!.

౧౮౦౪.పఞ్చేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౮౦౪ పఞ్చ నద్యః సరస్వతీమపి యన్తి సస్రోతసః ।
సరస్వతీ తు పఞ్చధా సో దేశేఽభవత్సరిత్ ॥౧౧॥

ప.వి:- పఞ్చ, నద్యః, సరస్వతీమ్, అపి, యన్తి, సస్రోతస ఇతి స + స్రోతసః, సరస్వతీ, తు, పఞ్చధా, సా, ఊం ఇత్యూం, దేశే, అభవత్, సరిత్.॥౧౧॥

పదార్థః :-(పఞ్చ) పఞ్చజ్ఞానేన్ద్రియవృత్తయః (నద్యః) నదీవ ప్రవాహరూపాః (సరస్వతీమ్) ప్రశస్తవిజ్ఞానవతీం వాచమ్ (అపి) (యన్తి) ప్రాప్నువన్తి (సస్రోతసః) సమానం మనో రూపం స్రోతః ప్రవాహో యాసాన్తాః (సరస్వతీ) (తు) అవధారణే (పఞ్చధా) పఞ్చజ్ఞానేన్ద్రియశబ్దాదివిషయప్రతిపాదనేన పఞ్చప్రకారాః (సా) (ఉ) (దేశే) స్వనివాసే స్థానే (అభవత్) భవతి (సరిత్) యా సరతి గచ్ఛతి సా.॥11॥

అన్వయః :-మనుష్యైః సస్రోతసః పఞ్చ నద్యః యాం సరస్వతీమపి యన్తి సా ఉ సరిత్ సరస్వతీ దేశే పఞ్చధా త్వభవదితి విజ్ఞేయా.॥11॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యా వాణీ పఞ్చశబ్దాదివిషయాశ్రితా సరిద్వర్తతే తాం విజ్ఞాయ యథావత్ప్రసార్య మధురా శ్లక్ష్ణా ప్రయోక్తవ్యా.॥11॥

పదార్థము :- మానవులు (సస్రోతసః) ఒకే మనస్సువంటి ప్రవాహముగల (పంచ) ఐదు (నద్యః) నదులవంటి ప్రవాహరూప జ్ఞానేంద్రియముల వృత్తిద్వారా (సరస్వతీమ్) ఏ ప్రశస్తమైన విజ్ఞానయుక్త వాణిని (అపి,యన్తి) పొందుచున్నారో (సా,ఉ) అట్టి (సరిత్) నడచునట్టి (సరస్వతీ) వాణి (దేశే) తన నివాసస్థానమునందు (పఞ్చధా) ఐదు జ్ఞానేంద్రియముల, శబ్దము మున్నగు ఐదువిషయముల ప్రతిపాదన మొనర్చుటచే ఐదువిధములు (తు) మాత్రమే (అభవత్) అగునని ఎరుగవలెను.॥11॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు శబ్దము మున్నగు పంచవిషయముల నాశ్రయించి నదీప్రవాహమువలె నున్న వాణిని దెలిసికొని యథోక్తముగా ప్రచారమొనర్చి మధురము మరియు లక్షణయుక్తమగు వేదవాణిని ప్రచారమొనర్చవలయును.॥11॥

11. Five organs of cognition, emanating from their common source, the mind, like five rivers speed onward to speech. The flowing speech, in its dwelling place, the mouth, becomes fivefold.

1202.త్వమగ్న ఇత్యస్య హిరణ్యస్తూప ఆఙ్గిరస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ జనైరీశ్వరాజ్ఞా పాల్యేత్యాహ. మానవు లీశ్వరాజ్ఞను పాలించవలయును.

1202 త్వమగ్నే ప్రథమో అఙ్గిరా ఋషిర్దేవో దేవానామభవః శివః సఖా।
తవ వ్రతే కవయో విద్మనాపసోఽజాయన్త మరుతో భ్రాజదృష్టయః ॥12॥

ప.వి:- త్వమ్, అగ్నే, ప్రథమః, అఙ్గిరాః, ఋషిః, దేవః, దేవానామ్, అభవః, శివః, సఖా,

తవ, వ్రతే, కవయః, విద్మనాపస ఇతి విద్మనా + అపసః, అజాయన్త, మరుతః, భ్రాజదృష్టయ ఇతి భ్రాజత్ + ఋష్టయః.॥౧౨॥

పదార్థః :-(త్వమ్) (అగ్నే) పరమేశ్వర విద్వన్ వా (ప్రథమః) ప్రఖ్యాతః (అఙ్గిరాః) అఙ్గానాం రస ఇవ వర్తమానో యద్వాఽఙ్గేభ్యో జీవాత్మభ్యో సుఖం రాతి దదాతి సః (ఋషిః) జ్ఞాతా (దేవః) దివ్యగుణ కర్మస్వభావః (దేవానామ్) విదుషామ్ (అభవః) భవేః (శివః) కల్యాణకారీ (సఖా) మిత్రః (తవ) (వ్రతే) శీలే నియమే వా (కవయః) మేధావినః (విద్మనాపసః) విద్మనాని విదితాన్యపాంసి కర్మాణి యేషాంతే (అజాయన్త) జాయన్తే (మరుతః) మనుష్యాః (భ్రాజదృష్టయః) భ్రాజన్త్యః శోభమానా ఋష్టయ ఆయుధాని యేషాన్తే.॥౧౨॥

అన్వయః:- హే అగ్నే! యతస్త్వమ్ ప్రథమోఽఙ్గిరా దేవానాం దేవః శివః సఖా ఋషిర భవస్తస్మాత్తవ వ్రతే విద్మనాపసో భ్రాజదృష్టయః కవయో మరుతోఽజాయన్త.॥౧౨॥

భావార్థః:-యది మనుష్యాః సర్వసుహృదం విద్వాంసం సర్వమిత్రం పరమాత్మానఞ్చ సఖాయం మత్వా విజ్ఞాన నిమిత్తాని కర్మాణి కృత్వా ప్రకాశితాత్మానో భవేయుస్తర్హి తే విద్వాంసో భూత్వా పరమేశ్వరస్యాజ్ఞాయాం వర్తితుం శక్నుయుః.॥౧౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) పరమేశ్వరా! లేదా విద్వాంసుడా! ఏ కారణమున (త్వమ్) నీవు (ప్రథమః) ప్రఖ్యాత (అఙ్గిరాః) అవయవముల సారభూతమగు రసమువలె, జీవాత్మలకు సుఖములనిచ్చు (దేవానామ్) విద్వాంసులమధ్య (దేవః) ఉత్తమ గుణకర్మస్వభావములతో గూడిన (శివః) కల్యాణకారి (సఖా) మిత్రుడు (ఋషిః) జ్ఞానివి (అభవః) కావలయును. అందువల్ల (తవ) నీయొక్క (వ్రతే) స్వభావము లేదా నియమమునందు (విద్మనాపసః) ప్రసిద్ధకర్మలుగల (భ్రాజదృష్టయః) ఉత్తమ ఆయుధములతోగూడిన (కవయః) బుద్ధిశాలురగు (మరుతః) మనుష్యులు (అజాయన్త) ఉత్పన్నమగుచుందురు. ॥౧౨॥

భావార్థము :-ఒకవేళ మనుష్యుడు సర్వప్రాణులకు మిత్రుడు, విద్వాంసుడునై సర్వమునకు హితకారియగు పరమేశ్వరునకు మిత్రునిగా విజ్ఞానముకొరకే కర్మలను ప్రకాశపరచు ఆత్మగలవాడగుచో నాతడు విద్వాంసుడై పరమేశ్వరుని ఆజ్ఞలందు ప్రవర్తించువాడు గాగలడు.॥౧౨॥

12. O God, may Thou the Most-renowned, the Assuager of souls, the Master of knowledge, the Scholar of scholars, be our Well-wisher and Friend!.

After Thy holy Law, sages and ordinary mortals, wise and prudent in actions with their splendid weapons, are born.

౧౩. త్వన్న ఇత్యస్య హిరణ్యస్తూప ఆఙ్గిరస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

రాజేశ్వరౌ కథం సేవనీయావిత్యాహ. రాజును, ఈశ్వరుని ఎట్లు సేవించవలయును?

౧౮౦౬ త్వన్నో అగ్నే తవ దేవ పాయుభిర్మఘోనో రక్ష తన్వశ్చ వన్ద్య ।
త్రాతా తోకస్య తనయే గవామస్యనిమేషꣳ రక్షమాణస్తవవ్రతే ॥౧౩॥

ప.వి:- త్వమ్, నః, అగ్నే, తవ, దేవ, పాయుభిరితి పాయు + భిః, మఘోనః, రక్ష, తన్వః, చ, వన్ద్య, త్రాతా, తోకస్య, తనయే, గవామ్, అసి, అనిమేషమిత్యని + మేషమ్, రక్షమాణః, తవ వ్రతే.॥౧౩॥

పదార్థః :-(త్వమ్) (నః) అస్మాకమ్ (అగ్నే) రాజన్నీశ్వర వా (తవ) (దేవ) దివ్యగుణ కర్మస్వభావ (పాయుభిః) రక్షాదిభిః (మఘోనః) బహుధనయుక్తాన్ (రక్ష) (తన్వః) శరీరాణి (చ) (వన్ద్య) వన్దితుం స్తోతుం యోగ్య (త్రాతా) రక్షితా (తోకస్య) అపత్యస్య (తనయే) పౌత్రస్య. అత్ర విభక్తివ్యత్యయః (గవామ్) ధేన్వాదీనామ్ (అసి) (అనిమేషమ్) నిరన్తరమ్ (రక్షమాణః) (తవ) (వ్రతే) సునియమే.॥౧౩॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! దేవ తవ వ్రతే వర్తమానాన్ మఘోనోఽస్మాన్ తవ పాయుభిస్త్వం రక్ష న స్తన్వశ్చ రక్ష. హేవన్ద్య! యతస్త్వమనిమేషం రక్షమాణస్తోకస్య తనయే గవాఞ్చ త్రాతాసి తస్మాదస్మాభిర్నిత్యం సత్కర్తవ్య ఉపాసనీయశ్చాసి.॥౧౩॥

భావార్థః :-అత్ర శ్లేషాలంకారః. య ఈశ్వరగుణకర్మస్వభావాజ్ఞానుకూలత్వే వర్తన్తే యేషామీశ్వరో విద్వాంసశ్చ సతతం రక్షకాః సన్తి తే శ్రియా దీర్ఘాయుషా ప్రజాభిశ్చ రహితా కదాచిన్న భవన్తి.॥౧౩॥

పదార్థము :- (దేవ) ఉత్తమ గుణ, కర్మ, స్వభావ యుక్తుడవగు (అగ్నే) నో పరమేశ్వరా! లేదా రాజా! (తవ) నీయొక్క (వ్రతే) ఉత్తమనియమములందు వర్తించు (మఘోనః) అనేక ధనయుక్తులమగు మాయొక్క (తవ) నీయొక్క (పాయుభిః) రక్షణాదులకు హేతువగు కర్మలచే (త్వమ్) నీవు (రక్ష) రక్షణనొనర్చుము (చ) మరియు (నః) మాయొక్క (తన్వః) శరీరములను కాపాడుము (వన్ద్య) స్తుతించదగిన ఈశ్వరా! నీవు (అనిమేషమ్) నిరంతరము (రక్షమాణః) రక్షణయొనర్చుచు (తోకస్య) సంతానములగు పుత్రీపుత్రులను (తనయే) పౌత్రీపౌత్రులను మరియు (గవామ్) గోవులు మున్నగు వాని (త్రాత) రక్షకుడవునై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే మాకు సర్వదా సత్కారము మరియు ఉపాసనాయోగ్యుడవై యున్నావు.॥౧౩॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున శ్లేషాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు పరమేశ్వరుని గుణకర్మ స్వభావముల, మరియు ఆజ్ఞలకు అనుకూలముగా వర్తమానుడైయుండునో, ఎవనిని ఈశ్వరుడు మరియు

విద్వాంసులు నిరంతరము రక్షణయొనర్పువారై యుందురో వారు లక్ష్మి, దీర్ఘాయుష్యము, ఉత్తమ సంతానములచే సురక్షితులై సుఖముల ననుభవింతురు.॥౧౩॥

13. O God, noble in qualities, actions and nature, preserve our wealthy patrons and our bodies with Thy succours. O Venerable God, Guard art thou of our sons, grandsons and cows, incessantly protecting in Thy holy law!.

౧౮౦౭.ఉత్తానాయామిత్యస్య దేవశ్రవదేవవాతౌ భారతావృషీ, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్విద్వాన్ కిం కుర్యాదిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయువలయును?

౧౮౦౭ ఉత్తానాయామవ భరా చికిత్వాన్త్సద్యః ప్రవీతా వృషణం జజాన ।

అరుషస్తూపో రుశదస్య పాజ ఇడాయాస్పుత్రో వయునేఽజనిష్ట ॥౧౪॥

ప.వి:-ఉత్తానాయామ్, అవ, భర, చికిత్వాన్, సద్యః, ప్రవీతేతి ప్ర + వీతా, వృషణమ్, జజాన, అరుషస్తూప ఇత్యరుష + స్తూపః, రుశత్, అస్య, పాజః, ఇడాయాః, పుత్రః, వయునే, అజనిష్ట.॥౧౪॥

పదార్థః :- (ఉత్తానాయామ్) ఉత్కృష్టతయా విస్తీర్ణాయాం భూమావన్తరిక్షే వా (అవ) అర్వాచీనే (భర). అత్ర ద్వ్యచోఽత స్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (చికిత్వాన్) జ్ఞానవాన్ (సద్యః) (ప్రవీతా) కమితా (వృషణమ్) వృష్టికరం యజ్ఞమ్ (జజాన) జనయతే. అత్రాన్తర్గతో ణిచ్ ప్రత్యయః. (అరుషస్తూపః) యోఽరుషానహింసకాన్ ఉచ్ఛ్రాయయతి సః (రుశత్) సురూపమ్ (అస్య) (పాజః) బలమ్ (ఇడాయాః) ప్రశంసితాయాః (పుత్రః) (వయునే) విజ్ఞానే (అజనిష్ట) జాయతే.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే విద్వఁస్త్వం యథా చికిత్వాన్ ప్రవీతా విద్వానుత్తానాయాం వృషణం జజానాఽరుశస్తూప ఇడాయాః పుత్రో వయునేఽజనిష్టాఽస్య రుశత్పాజశ్చాఽజనిష్ట తథా సద్యోఽవభర. ॥౧౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యా అస్యాం సృష్టౌ బ్రహ్మచర్యాదినా కుమారాన్ కుమారీంశ్చ ద్విజాన్ సమ్పాదయేయుస్తర్హ్యేతే సద్యో విద్వాంసః స్యుః.॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (చికిత్వాన్) జ్ఞానవంతుడు (ప్రవీతా) కామితవములుగల విద్వాంసుడు (ఉత్తానాయామ్) ఉత్కర్షముతో విస్తీర్ణమైయున్న భూమి లేక అంతరిక్షమునందు (వృషణమ్) వర్షమునకు హేతువగు యజ్ఞమును (జజాన) ప్రకటమొనర్చునో మరియు (అరుషస్తూపః) రక్షకులగువారి నున్నతమొనర్చునట్టి (ఇడాయాః) ప్రశంసనీయ మహిళామణియొక్క (పుత్రః,వయునే) విజ్ఞానమునందు (అజనిష్ట) ప్రసిద్ధమగుచున్నదో (అస్య) దీని (రుశత్) సుందర రూపముతో గూడిన (పాజః) బలము ప్రసిద్ధమగుచున్నదో, అటులనే నీవు (సద్యః) శీఘ్రముగానే (అవభర) నీ పక్షమును పుష్టియొనర్చు కొనుము. ॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఒకవేళ సృష్టియందు బ్రహ్మచర్యాదుల సేవనముద్వారా కన్యలను, కుమారులను ద్విజులుగ నొనర్చినట్లైన నీ రెల్లరును శీఘ్రముగానే విద్వాంసులు కాగలుగుదురు. ॥౧౪॥

14. O learned person, just as a well-versed, aspiring scholar performs sacrifice (yajna) for the sake of rain in this vast Earth and atmosphere, and the son of a praiseworthy woman, acting as the promoter of non-violent persons, becomes famous for his knowledge and establishes his beautiful strength, so shouldst thou nourish thyself!.

౧౮౦౮.ఇడాయా ఇత్యస్య దేవశ్రవదేవవాతా భారతావృషీ, అగ్నిర్దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కింభూతో జనో రాజ్యాధికారే స్థాపనీయ ఇత్యాహ.

ఎట్టి మానవుడు రాజ్యాధికారమునందు నియమించబడుటకు యోగ్యుడు?

౧౮౦౮ ఇడాయాస్త్వా పదే వయం నాభా పృథివ్యా అధి ।
జాతవేదో ని ధీమహ్యగ్నే హవ్యాయ వోఢవే ॥౧౫॥

ప.వి:- ఇడాయాః, త్వా, పదే, వయమ్, నాభా, పృథివ్యాః, అధి, జాతవేద ఇతి జాత + వేదః, ని, ధీమహి, అగ్నే, హవ్యాయ, వోఢవే ॥౧౫॥

పదార్థః:-(ఇడాయాః) ప్రశంసితాయా వాచః (త్వా) త్వామ్ (పదే) ప్రతిష్ఠాయామ్ (వయమ్) అధ్యాపకోపదేశకాః (నాభా) నాభౌ మధ్యే (పృథివ్యాః) విస్తీర్ణాయా భూమేః (అధి) ఉపరి (జాతవేదః) జాతప్రజ్ఞాన (ని) నితరామ్ (ధీమహి) స్థాపయేమ (అగ్నే) అగ్నిరివ తేజస్విన్ విద్వన్ రాజన్!(హవ్యాయ)హోతుం దాతుమర్హమ్. అత్ర విభక్తివ్యత్యయః (వోఢవే) వోఢుం ప్రాప్తుం ప్రాపయితుం వా.॥౧౫॥

అన్వయః:-హే జాతవేదోఽగ్నే! వయమిడాయాః పదే పృథివ్యా అధి నాభా త్వా హవ్యాయ వోఢవే ని ధీమహి.॥౧౫॥

భావార్థః:-హే విద్వన్ రాజన్! యస్మిన్నధికారే త్వాం వయం స్థాపయేమ తమధికారం ధర్మపురుషార్థాభ్యాం యథావత్సాధ్నుహి.॥౧౫॥

పదార్థము :- (జాతవేదః) ఉత్పన్నబుద్ధిగలవాడా! (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్విపి, విద్వాంసుడవునగు ఓరాజా! (వయమ్) అధ్యాపకులము మరియు ఉపదేశకులమునగు మేము (ఇడాయాః) ప్రశంసనీయ వాణియొక్క (పదే) వ్యవస్థకు మరియు(పృథివ్యాః) విస్తృతమగు భూమికి (అధి)పైన (నాభా) మధ్యభాగమందు (త్వా) నిన్ను (హవ్యాయ) ఈయదగిన పదార్థములను (వోఢవే) ప్రాప్తినొందుటకు, ప్రాప్తింపజేయుటకొరకు (నిధీమహి) నిరంతరము ఇతరులకు స్థాపించుచున్నాము.॥౧౫॥

భావార్థము :- విద్వాంసుడవగు ఓ రాజా! ఏ యధికారమునందు నిన్ను మేము స్థిరపరచుచున్నామో, అట్టి యధికారమును ధర్మము మరియు పురుషార్థముతో యథావతుగా సాధించుము.

15. O sagacious king, we establish thee on the Earth in its centre in the post of a ruler, for granting us valuable substances!.

౧౮౯. ప్రమన్మహ ఇత్యస్య నోధా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
మనుష్యైర్విద్యాధర్మౌ వర్ధనీయావిత్యాహ. మానవులు విద్యను, ధర్మమును పెంపొందజేయవలయును.

౧౮౯ ప్ర మన్మహే శవసానాయ శూషమాఙ్గూషం గిర్వణసేఽఅఙ్గిరస్వత్।
సువృక్తిభిః స్తువత ఋగ్మియాయార్చామార్కం నరే విశ్రుతాయ ॥౧౬॥

ప.విః-ప్ర, మన్మహే, శవసానాయ, శూషమ్, ఆఙ్గూషమ్, గిర్వణసే, అఙ్గిరస్వత్, సువృక్తిభిరితి సువృక్తి + భిః, స్తువతే, ఋగ్మియాయ, అర్చామ, అర్కమ్, నరే, విశ్రుతాయేతి వి + శ్రుతాయ.॥౧౬॥

పదార్థః :-((ప్ర) (మన్మహే) యాచామహే. మన్మహ ఇతి యాఞ్చాకర్మా నిఘం. 3.౧౯. (శవసానాయ) విజ్ఞానాయ (శూషమ్) బలమ్ (ఆఙ్గూషమ్) విద్యాశాస్త్రబోధమ్. ఆఙ్గూష ఇతి పదనా. నిఘం. ४.౨. (గిర్వణసే) గిరః సుశిక్షితా వాచో వనన్తి సంభజన్తి వా తస్మై (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణవత్ (సువృక్తిభిః) సుష్ఠు వృజతే దోషాన్ యాసు క్రియాసు తాభిః (స్తువతే) యః శాస్త్రార్థాన్ స్తౌతి (ఋగ్మియాయ) యో ఋచో మినోత్యధీతే తస్మై (అర్చామ)

సత్కార్యాయ (అర్క్యమ్) అర్చనీయమ్ (నరే) నాయకాయ (విశ్రుతాయ) విశేషేణ శ్రుతా గుణా యస్మింస్తస్మై. ॥౧౬॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా వయం సువృక్తిభిః శవసానాయ గిర్వణస ఋగ్మియాయ విశ్రుతాయ స్తువతే నరేఽఙ్గిరస్వదాఙ్గూషం శూషం ప్రమన్మహ ఏవమర్క్యమర్చామ. తథైతం ప్రతి యూయమపి వర్తధ్వమ్.॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. మనుష్యైః సత్కరణీయస్య సత్కారం నిరాదరణీయస్య నిరాదరం కృత్వా విద్యాధర్మౌ సతతం వర్ధనీయౌ.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (సువృక్తిభిః) దోషరహితములగు క్రియలచే (శవసానాయ) విజ్ఞానముకొరకు (గిర్వణసే) సుశిక్షిత వాణులతోగూడ (ఋగ్మియాయ) ఋచల [ఋక్కుల] ను చదువువాడు (విశ్రుతాయ) ఉత్తమ గుణశాలియని చెప్పబడువాడు (స్తువతే) శాస్త్రముల అర్థములను తెలుపు (నరే) నాయకుడగువానికొరకు (అఙ్గిరస్వత్) ప్రాణములవంటి (అఙ్గూషమ్) విద్య మరియు శాస్త్రబోధనా రూపమగు (శూషమ్) బలమును (ప్ర, మన్మహే) కోరుచుందుమో మరియు (అర్క్యమ్) పూజనీయుడవగు నిన్ను (అర్చామ) సత్కరించు చున్నామో, అటులనే ఈ విద్వాంసునియెడ మీరును వర్తించుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. మానవులు సత్కరించదగినవారిని సత్కరించుచు, నిరాదరణమొనర్చదగినవారిని నిరాదరణమొనర్చుచు విద్య మరియు ధర్మములను నిరంతరము వృద్ధిపరచుచుండవలయును.॥౧౬॥

16. O men, just as we, with sinless acts, for the ske of knowledge, the reciters in well-trained utterances of vedic verses, replete with instructions, expatiate on religious lore, and long for the hero, the force of knowledge, and scriptures, dear like vital breath, and honour this venerable person, so should ye!.

౧౮౧౦. ప్ర వ ఇత్యస్య నోధా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్, ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ కే పితరః సన్తీత్యాహ. ఎవరు పితరులు?

౧౮౧౦ ప్ర వో మహే మహి నమో భరధ్వమాఙ్గూష్య౨ం శవసానాయ సామ।
యేనా నః పూర్వే పితరః పదజ్ఞా అర్చన్తో అఙ్గిరసో గా అవిన్దన్ ॥౧౭॥

ప.వి:- ప్ర, వః, మహే, మహి, నమః, భరధ్వమ్, ఆఙ్గూష్యమ్, శవసానాయ, సామ, యేన, నః, పూర్వే, పితరః, పదజ్ఞా ఇతి పద + జ్ఞాః, అర్చన్తః అఙ్గిరసః, గాః, అవిన్దన్ ॥౧౭॥

పదార్థః :-((ప్ర) (వః) యుష్మభ్యమ్ (మహే) మహతే (మహి) మహత్సత్కారార్థమ్ (నమః) సత్కర్మాన్నం వా (భరధ్వమ్) ధరత (ఆఙ్గూషమ్) ఆఙ్గూషాయ సత్కారాయ బలాయ వా హితమ్ (శవసానాయ) బ్రహ్మచర్యసుశిక్షాభ్యాం శరీరాత్మబలయుక్తాయ (సామ) సామవేదమ్ (యేన) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (నః) అస్మాకమస్మాన్ వా (పూర్వే) పూర్వజాః (పితరః) పాలకా జ్ఞానినః (పదజ్ఞాః) యే పదం జ్ఞాతవ్యం ప్రాపణీయమాత్మ స్వరూపం జానన్తి తే (అర్చన్తః) సత్క్రియాం కుర్వన్తః (అఙ్గిరసః) సర్వస్యాః సృష్టేర్విద్యాఙ్గ విదః (గాః) సుశిక్షితా వాచః (అవిన్దన్) లమ్భయేరన్.॥౧౭॥

అన్వయః :- యే మనుష్యాః! యథా పదజ్ఞా నోఽస్మానర్చన్తోఽఙ్గిరసః పూర్వే నః పితరో యేన మహే శవసానాయ వశ్చాఽఽఙ్గూష్యం సామగాశ్చావిన్దన్ తేన తేభ్యో యూయం మహి నమః ప్రభరధ్వమ్.॥౧౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యాః! యే విద్వాంసో యుష్మాన్ విద్యాసుశిక్షాభ్యాం విపశ్చితో ధార్మికాన్ కుర్యుస్తానేవ పూర్వాఽధీతవిద్యాన్ పితౄన్ విజానీత.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (పదజ్ఞాః) తెలిసికొన లేదా పొందదగిన ఆత్మస్వరూపమును దెలిసికొనువారు (నః) మమ్ము (అర్చన్తః) సత్కారమొనర్చుచు (అఙ్గిరసః) సమస్త సృష్టి విద్యను, దాని అవయవాంగములను ఎరుగువారు (పూర్వే) పూర్వజులునగు (పితరః) రక్షకులైన జ్ఞానులు (యేన) ఎద్దానిచే (మహే) గొప్ప (శవసానాయ) బ్రహ్మచర్యము మరియు ఉత్తమ శిక్షణద్వారా శరీరాత్మల బలములచే గూడినవారు (వః) మీకొరకు (ఆఙ్గూషమ్) సత్కారము లేదా బలముకొరకు ఉపయోగించుకొను (సామ) సామవేదము మరియు (గాః) ఉత్తమశిక్షితమగు వాణులను (అవిన్దన్) ప్రాప్తించుకొందురో, వానివల్లనే మీరు (మహి) గొప్ప సత్కారముకొరకు (నమః) ఉత్తమ కర్మ లేదా అన్నమును ((ప్ర, భరధ్వమ్) ధారణ మొనర్చుడు. ॥౧౭॥

భావార్థము :-ఇందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఓ మానవులారా! ఏ విద్వాంసులు మీకు విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణచే పండితునిగ, ధర్మాత్మునిగ నొనర్చెదరో వారినే మొదట చెప్పుకొనదగిన పితరులని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౧౭॥

17. O men, just as the knowers of the true nature of soul, showing respect unto us, knowing all the branches of the science of creation, and learned ancestors, for the great man imbued with physical and spiritual force, and for you, grant us disciplined speech and the knowledge of the Sama Veda, highly useful for the attainment of strength, unto them should ye show respect and offer food!.

౧౮౧౧.ఇచ్ఛన్తీత్యస్య దేవశ్రవా దేవవాతశ్చ భారతావృషీ,ఇన్ద్రో దేవతా,నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథాప్తలక్షణమాహ. ఆప్తుని లక్షణము?

౧౮౧౧ ఇచ్ఛన్తి త్వా సోమ్యాసః సఖాయః సున్వన్తి సోమం దధతి ప్రయాంసి ।

తితిక్షన్తే అభిశస్తిం జనానామిన్ద్ర త్వదా కశ్చన హి ప్రకేతః ॥౧౮॥

ప.విః-ఇచ్ఛన్తి, త్వా, సోమ్యాసః, సఖాయః సున్వన్తి, సోమమ్, దధతి, ప్రయాంసి, తితిక్షన్తే, అభిశస్తి మిత్యభి + శస్తిమ్, జనానామ్, ఇన్ద్ర, త్వత్, ఆ, కః, చన, హి, ప్రకేత ఇతి ప్ర + కేతః ॥౧౮॥

పదార్థః:-(ఇచ్ఛన్తి) (త్వా) త్వామ్ (సోమ్యాసః) సోమేష్వైశ్వర్యాదిషు సాధవః (సఖాయః) సుహృదః సన్తః (సున్వన్తి) నిష్పాదయన్తి (సోమమ్) ఐశ్వర్యాదికమ్ (దధతి) ధరన్తి (ప్రయాంసి) కమనీయాని విజ్ఞానాదీని (తితిక్షన్తే) సహన్తే (అభిశస్తిమ్) దుర్వచనవాదమ్ (జనానామ్) మనుష్యాణామ్ (ఇన్ద్ర) రాజన్! (త్వత్) తవ సకాశాత్ (ఆ) సమన్తాత్ (కః) (చన) అపి (హి) యతః (ప్రకేతః) ప్రకృష్టా కేతా ప్రజ్ఞా యస్య సః.॥౧౮॥

అన్వయః:-హే ఇన్ద్ర! హే సోమ్యాసః సఖాయః సోమం సున్వన్తి ప్రయాంసి దధతి, జనానామభిశస్తిమా తితిక్షన్తే చ తాంస్త్వం సతతం సత్కురు హి యతస్త్వత్ప్రకేతః కశ్చన నాస్తి తస్మాత్సర్వే త్వా త్వామిచ్ఛన్తి ॥౧౮॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! ఇహ నిన్దాస్తుతిహానిలాభాదీన్ తితిక్షవః పురుషార్థినః సర్వైః సహ మైత్రీమాచరన్త ఆప్తాః స్యుస్తే సర్వైః సేవనీయాః సత్కర్తవ్యాశ్చ త ఏవ సర్వేషామధ్యాపకా ఉపదేష్టారశ్చ స్యుః. ॥౧౮॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) సభాధ్యక్షుడవగు ఓ రాజా! ఎవరు (సోమ్యాసః) ఐశ్వర్యము పొందుటయందు ఉత్తమ స్వభావముగలవారు (సఖాయః) మిత్రులై (సోమమ్) ఐశ్వర్యాదులను (సున్వన్తి) సాధింతురో (ప్రయాంసి) కోరదగిన విజ్ఞానాది గుణములను (దధతి) ధరించుచున్నారో మరియు (జనానామ్) మానవులయొక్క (అభిశస్తిమ్) దుర్వ్యసనములను, వాదవివాదములను (ఆ, తితిక్షన్తే) చక్కగా సహించుచుండెదరో, వారిని నీవు నిరంతరము సత్కరించుచుండుము (హి) ఈ కారణమున (త్వత్) నీకన్న (ప్రకేతః) ఉత్తమబుద్ధిశాలురు (కః, చన) ఎవ్వరును ఉండరు. కావున (త్వా) సమస్త ప్రజలు నిన్ను (ఇచ్ఛన్తి) కోరుచుందురు. ॥౧౮॥

భావార్థము :-ఈ ప్రపంచములో ఏ మానవులు నిందాస్తుతులను, హానిలాభములు మున్నగువానిని సహించు పురుషార్థపరులై అందరియెడ మిత్రత్వము నాచరించుచు ఆప్తవరులైయుందురో, అట్టివారే అందరకు సేవించదగిన మరియు సత్కరించదగినవారై యుందురు. మరియు నట్టివారే అందరకు అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు నయియుండవలెను.॥౧౮॥

18.O king, honour those, who are affluent, friendly, gleaners of might, masters of knowledge, silent endurers of the abuses of the people. None is wiser than thee, hence all long for thee!.

౧౮౧౨.న త ఇత్యస్య దేవశ్రవా దేవవాతశ్చ భారతావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః సభాధ్యక్షః కిం కుర్యాదిత్యాహ. సభాధ్యక్షుడైన రాజు ఏమి చేయవలయును?

౧౮౧౨ న తే దూరే పరమా చిద్రజాంస్యా తు ప్ర యాహి హరివో హరిభ్యామ్ ।

స్థిరాయ వృష్ణే సవనా కృతేమా యుక్తా గ్రావాణః సమిధానే అగ్నౌ ॥౧౯॥

ప.వి:- న, తే, దూరే, పరమా, చిత్, రజాంసి, ఆ, తు, ప్ర, యాహి, హరివ ఇతి హరి + వః, హరిభ్యామితి హరి + భ్యామ్, స్థిరాయ, వృష్ణే, సవనా, కృతా, ఇమా, యుక్తాః, గ్రావాణః, సమిధాన ఇతి సమ్ + ఇధానే, అగ్నౌ.॥౧౯॥

పదార్థః :-(న) నిషేధే (తే) తవ సకాశాత్ (దూరే) విప్రకృష్టే (పరమా) పరమాణి దూరస్థాని (చిత్) అపి (రజాంసి) స్థానాని (ఆ) (తు) హేతౌ (ప్ర) (యాహి) గచ్ఛ (హరివః) ప్రశస్తౌ హరీ విద్యేతే యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (హరిభ్యామ్) ధారణాకర్షణవేగగుణైర్యుక్తాభ్యాం తురఙ్గాభ్యాం జలాఽగ్నిభ్యాం వా (స్థిరాయ) (వృష్ణే) సుఖసేచకాయ పదార్థాయ (సవనా) ప్రాతఃసవనాదీని కర్మాణి (కృతా) కృతాని (ఇమా) ఇమాని (యుక్తాః) ఏకీభూతాః (గ్రావాణః) గర్జనాకర్తారో మేఘాః. గ్రావేతి మేఘనా.. నిఘం. ౧.౧౦. (సమిధానే) సమిధ్యమానే. అత్ర యకోలుక్ (అగ్నౌ). ॥౧౯॥

అన్వయః :- హే హరివో రాజన్! యథా సమిధానేఽగ్నౌ ఇమా సవనా కృతా తు గ్రావాణో యుక్తా భూత్వాఽఽగచ్ఛన్తి తథా స్థిరాయ వృష్ణే హరిభ్యామాప్రయాహి. ఏవం కృతే పరమా చిద్రజాంసి తే దూరే న భవన్తి.॥౧౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో! యథా పావకేనోత్పాదితా వర్షితా మేఘాః పృథివ్యాః సమీపే భవన్త్యాకర్షణేన దూరమపి గచ్ఛన్తి, తథాఽగ్న్యాదియానైర్గమనే కృతే కోపి దేశో దూరే న భవతి. ఏవం పురుషార్థం కృత్వాఽలమైశ్వర్యాణి జనయత.॥౧౯॥

పదార్థము:-(హరివః) ప్రశస్తమగు అశ్వములు గలిగిన ఓ రాజా! ఎట్లు (సమిధానే) ప్రదీప్తమొనర్చబడిన (అగ్నౌ) అగ్నియందు (ఇమాః, సవనా) ఈ ప్రాతఃకాలసవనము మున్నగు యజ్ఞకర్మలు (కృతా) చేయబడుచుండునో (తు) ఈ హేతువుచేతనే (గ్రావాణః) గర్జనమొనర్చుచుండు మేఘములు (యుక్తాః) కలసికట్టుగా వచ్చుచుండునో, అదేవిధముగ (స్థిరాయ) దృఢమగు (వృష్ణే) సుఖదాయకములగు విద్య మున్నగు పదార్థములకై (హరిభ్యామ్) ధారణాకర్షణములచే, వేగవంతములగు అశ్వముల లేదా జలము మరియు అగ్నిచే (ఆ, ప్ర, యాహి) శ్రేష్ఠముగారమ్ము. ఇట్లొనర్చుటచే (పరమా) దూరస్థములు (చిత్) కూడ (రజాంసి) స్థానములు (తే) నీకు (దూరే) దూరము (న) కాజాలవు.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారముగలదు. ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగా అగ్నిచే నుత్పన్నమైన వర్షమేఘములు పృథివికి సమీపస్థములై, ఆకర్షణముద్వారా దూరముకూడా వెళ్లుచుండునో, అటులనే అగ్నియానములద్వారా ప్రయాణమొనర్చుటచే ఏదేశమును దూరమైయుండదు. ఈ విధముగా పురుషార్థముల నొనర్చి సంపూర్ణైశ్వర్యముల నుత్పన్నమొనర్చుడు.॥౧౯॥

19. O king, just as in the kindled fire these morning yajnas are performed, whereby the clouds come together, so come thou hither in conveyances moved by water and fire for acquiring permanent happiness. In this way even the distant place are not far for thee!.

౧౮౧౩. అషాఢమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. రాజధర్మ విషయము చెప్పెను.

౧౮౧౩ అషాఢం యుత్సు పృతనాసు పప్రిꣳ స్వర్షామప్సాం వృజనస్య గోపామ్।
భరేషుజాꣳసుక్షితిꣳ సుశ్రవసం జయన్తం త్వామను మదేమ సోమ ॥౨౦॥

ప.వి:-అషాఢమ్, యుత్స్వితి యుత్ + సు, పృతనాసు, పప్రిమ్, స్వర్షామ్, స్వఃసామితి స్వః + సామ్, అప్సామ్, వృజనస్య, గోపామ్, భరేషుజామితి భరేషు + జామ్, సుక్షితిమితి సు + క్షితిమ్, సుశ్రవసమితి సు + శ్రవసమ్, జయన్తమ్, త్వామ్, అను, మదేమ, సోమ॥౨౦॥

పదార్థః :-(అషాఢమ్) సోఢుమనర్హమ్ (యుత్సు) యుద్ధేషు (పృతనాసు) మనుష్యసేనాసు (పప్రిమ్) పూర్ణబలవిద్యం పాలకం వా (స్వర్షామ్) యః స్వః సుఖం సనతి సమ్భజతి తమ్ (అప్సామ్) యోఽపో జలాని ప్రాణాన్ సనోతి దదాతి తమ్ (వృజనస్య) బలస్య (గోపామ్) రక్షకమ్ (భరేషుజామ్) భరేషు భరణీయేషు సఙ్గ్రామేషు జేతారమ్ (సుక్షితిమ్) శోభనా క్షితిః పృథివీరాజ్యం యస్య తమ్. క్షితిరితి పృథివీ నా...నిఘం..౧.౧. (సుశ్రవసమ్) శోభనాని శ్రవాంస్యన్నాని యశాంసి వా యస్య తమ్ (జయన్తమ్) శత్రూణాం విజేతారమ్ (త్వామ్) (అను) పశ్చాత్ (మదేమ) (సోమ) సకలైశ్వర్యసమ్పన్న!.॥౨౦॥

అన్వయః:- హే సోమ రాజన్ సేనాపతే వా వయం యం యుత్స్వషాఢం పృతనాసు పప్రిం స్వర్షామప్సాం వృజనస్య గోపాం భరేషుజాం సుక్షితిం సుశ్రవసం జయన్తం త్వామను మదేమ.॥౨౦॥

భావార్థః:- యస్య రాజ్ఞః సేనాపతేర్వోత్తమస్వభావేన రాజసేనాః ప్రజాజనాః ప్రీతాః స్యుర్యేషు ప్రీతేషు రాజా ప్రీతః స్యాత్తత్ర ధ్రువో విజయో నిశ్చలం పరమైశ్వర్యం పుష్కలా ప్రతిష్ఠా చ భవతి.॥౨౦॥

పదార్థము :-(సోమ) సమస్తైశ్వర్యయుక్తుడవగు ఓ రాజా! లేదా సేనాపతీ! మేము (యుత్సు) యుద్ధములందు (అషాఢమ్) సహింపసాధ్యముగాని (పృతనాసు) మనుష్య సైన్యములందు (పప్రిమ్) విద్యాయుక్తమగు పూర్ణబలము గలవాడవు లేక రక్షకుడవు (స్వర్షామ్) సుఖముల సేవించువాడవు, లేక (అప్సామ్) జలములను లేక ప్రాణముల నిచ్చువాడవు (వృజనస్య) బలముయొక్క (గోపామ్) రక్షకుడవు (భరేషుజామ్) ధారణమొనర్చదగు సంగ్రామములందు జయించువాడవు (సుక్షితిమ్) సుందరమగు పృథివీరాజ్యముగలవాడవు (సుశ్రవసమ్) చక్కని అన్నము లేక కీర్తితోగూడ (జయన్తమ్) శత్రువులను జయించువాడవగు (త్వామ్) నిన్ను (అనుమదేమ) అనుమోదించెదముగాక!॥౨౦॥

భావార్థము :- ఏ రాజు మరియు సేనాపతియొక్క ఉత్తమ స్వభావములచే రాజపురుషులు, సైన్యములు, ప్రజలెల్లరును ప్రసన్నతతో నుందురో, నెవరిప్రసన్నతయందే రాజు ప్రసన్నుడై యుండగలడో అచ్చట దృఢవిజయము, ఉత్తమ నిశ్చలైశ్వర్యములు, మరియు చక్కని ప్రతిష్ఠ గలుగ గలదు.॥౨౦॥

20. Invincible in fight, saviour of armies, giver of happiness, giver of life, protector of might, winner of battles, sovereign lord of the Earth, exeeding famous, victor, in thee may we rejoice, O King!.

౨౧౧౪.సోమ ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౮౧౪ సోమో ధేనుగ్ం సోమో అర్వన్తమాశుగ్ం సోమో వీరం కర్మణ్యం దదాతి।
సాదన్యం విదథ్యగ్ం సభేయం పితృశ్రవణం యో దదాశదస్మై ॥౨౧॥

ప.వి:-సోమః, ధేనుమ్, సోమః, అర్వన్తమ్, ఆశుమ్, సోమః వీరమ్, కర్మణ్యమ్, దదాతి, సాదన్యమ్, సదన్యమితి సదన్యమ్, విదథ్యమ్, సభేయమ్, పితృశ్రవణమితి పితృ + శ్రవణమ్, యః, దదాశత్, అస్మై.॥౨౧॥

పదార్థః :- (సోమః) ఐశ్వర్యవాన్ (ధేనుమ్) విద్యాధారాం వాచమ్ (సోమః) సత్యాచారే ప్రేరకః (అర్వన్తమ్) వేగేన గచ్ఛన్తమశ్వమ్ (ఆశుమ్) మార్గాన్ సద్యోఽశ్నువన్తమ్ (సోమః) శరీరాత్మబలమ్ (వీరమ్) శత్రుబలాని వ్యాప్నువన్తమ్ (కర్మణ్యమ్) కర్మణా సమ్పన్నమ్ (దదాతి) (సాదన్యమ్) సాదనేషు స్థాపనేషు సాధుం (విదథ్యమ్) విదథే యజ్ఞే సాధుమ్ (సభేయమ్) సభాయాం సాధుమ్ (పితృశ్రవణమ్) పితుః సకాశాచ్ఛ్రవణం యస్య తమ్ (యః)(దదాశత్) దదాతి (అస్మై) సోమాయ రాజ్ఞేఽధ్యాపకాయోపదేశకాయ వా.॥౨౧॥

అన్వయః:-యో మనుష్యోఽస్మై సోమాయోచితం దదాశత్తస్మై సోమో ధేనుం దదాతి సోమోఽర్వన్తమాశుం దదాతి సోమః కర్మణ్యం సాదన్యం విదథ్యం పితృశ్రవణం సభేయం వీరం చ దదాతి.॥౨౧॥

భావార్థః:-యేఽధ్యాపకోపదేశకా! రాజపురుషా! వా సుశిక్షితాం వాచమగ్న్యాదితత్త్వవిద్యాం పురుషజ్ఞానం సభ్యతాఞ్చ సర్వేభ్యః ప్రదదత్యస్తే సర్వైః సత్కర్తవ్యాః స్యుః ॥౨౧॥

పదార్థము:- (యః) ప్రజలయందలి ఏ మనుష్యుడు (అస్మై) ధర్మిష్ఠుడగు ఈ రాజు లేదా అధ్యాపకుడు లేక ఉపదేశకునకు ఉచిత పదార్థములను (దదాతి) ఇచ్చుచున్నాడో, అతనికి (సోమః) సత్యాచరణమున ప్రేరణ నొనర్చునట్టి రాజు మున్నగువారు (అర్వన్తమ్) వేగముగా నడచునట్టి మరియు (ఆశుమ్) మార్గమును శీఘ్రముగా వ్యాప్తపరచు [శీఘ్రముగా దాటు] అశ్వము నిచ్చును. మరియు (సోమః) శారీరిక, ఆత్మిక బలములతో గూడిన రాజు మున్నగు (కర్మణ్యమ్) కర్మయుక్తుడగు పురుషార్థి (సాదన్యమ్) కూర్చుండజేయుటయందు ప్రవీణుడు (విదథ్యమ్) యజ్ఞకర్మలందు కుశలుడు (పితృశ్రవణమ్) ఆచార్యులు, పితరులచే విద్యనభ్యసించువాడు (సభేయమ్) సభయందు కూర్చుండదగిన (వీరమ్) శత్రువుల బలములందు వ్యాప్తమగు శూరవీరులను ఇచ్చుచున్నాడు.॥౨౧॥

భావార్థము :- ఏ అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు లేక రాజపురుషుడు సుశిక్షితవాణి, అగ్న్యాదుల తత్త్వవిద్య, పురుషజ్ఞానము మరియు సభ్యతను సమస్త ప్రజలకు ప్రదానమొనర్చెదరో, వారెల్లరును సత్కరించ యోగ్యులగుదురు. ॥౨౧॥

21. To him who reveres the king, teacher or preacher, he gives speech, full of learning, wealth, conducive to truthful conduct, a fleet steed, a brave son, active in duties, well-mannered, skilled in the performance of sacrifice (yajna), recipient of knowledge from his father, and competent in council.

౧౮౧౨. త్వమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౮౧౨ త్వమిమా ఓషధీః సోమ విశ్వాస్త్వమపో అజనయస్త్వఙ్గాః ।
త్వమా తతన్థోర్వన్తరిక్షం త్వం జ్యోతిషా వి తమో వవర్థ॥౨౨॥

ప. విః- త్వమ్, ఇమాః, ఓషధీః, సోమ, విశ్వాః, త్వమ్, అపః, అజనయః, త్వమ్, గాః, త్వమ్, ఆ, తతన్థ, ఉరు, అన్తరిక్షమ్, త్వమ్, జ్యోతిషా, వి, తమః, వవర్థ ॥౨౨॥

పదార్థః :-(త్వమ్) (ఇమాః) (ఓషధీః) సోమాద్యాః (సోమ) సోమవల్లీవ సర్వరోగవినాశక! (విశ్వాః) సర్వాః (త్వమ్) (అపః) జలాని కర్మ వా (అజనయః) జనయేః (త్వమ్) (గాః) పృథివీర్ధేనూః వా (త్వమ్) (ఆ) (తతన్థ) తనోషి (ఉరు) బహు (అన్తరిక్షమ్) జలమాకాశం వా (త్వమ్) (జ్యోతిషా) ప్రకాశేన (వి) (తమః) అన్ధకారం రాత్రిమ్ (వవర్థ) వృణోషి ॥౨౨॥

అన్వయః :-హే సోమ రాజన్! యస్త్వం విశ్వా ఇమా ఓషధీస్త్వం సూర్యఇవాఽపస్త్వం గాశ్చాఽజనయస్త్వం సూర్య ఉర్వన్తరిక్షమా తతన్థ సవితా జ్యోతిషా తమ ఇవ న్యాయేనాఽన్యాయం వివవర్థ, స త్వమస్మాభిర్మాననీయోఽసి. ॥౨౨॥

భావార్థః :- యే జనా ఓషధ్యో రోగానివ దుఃఖాని హరన్తి ప్రాణా ఇవ బలం జనయన్తి యే రాజజనాః సూర్యో రాత్రిమివాఽధర్మాఽవిద్యాఽన్ధకారం నివర్తయన్తి తే జగత్పూజ్యాః కుతో న స్యుః. ॥౨౨॥

పదార్థము :-(సోమ) ఉత్తమ సోమవల్లి ఓషధులవలె రోగనాశకుడవునగు నో రాజా! (త్వమ్) నీవు (ఇమాః) ఈ (విశ్వాః) సమస్త (ఓషధీః) సోమలత మున్నగు ఓషధులను (త్వమ్) నీవు సూర్యునివలె (అపః)

జలములను లేక కర్మలను మరియు (త్వమ్) నీవు (గాః) పృథివి లేక గోవులను (అజనయః) ఉత్పన్నము లేక ప్రకటమొనర్చుము (త్వమ్) నీవు సూర్యునివలె (ఉరు) అధికముగ (అన్తరిక్షమ్) అవకాశము [ఆకాశము]ను (ఆతతన్థ) ఎట్లు విస్తృతపరచుచున్నావో (త్వమ్) నీవు సూర్యునివలె (జ్యోతిషా) ప్రకాశముతో (తమః) అంధకారమును అణచివేయుదువో, అదేవిధముగ న్యాయముచే అన్యాయమును (వి, వవర్థ) ఆచ్ఛాదితమొనర్చెదవు కావున నీవు మాకు మాననీయుడవై యున్నావు.॥౨౨॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు ఔషధములు రోగములనువలె దుఃఖములను హరించెదరో, ప్రాణములవలె బలమును ప్రకటపరచెదరో మరియు ఏ రాజపురుషులు సూర్యుడు రాత్రినివలె అధర్మము, అవిద్యయను అంధకారమును నివారించెదరో అట్టివారు జగత్తునకు పూజనీయులగుదురు. ॥౨౨॥

22. These herbs, these milch-kine, and these running waters, all these, O Soma, Thou hast generated. The spacious firmament hast Thou expanded, and with light hast Thou dispelled the darkness!.

౧౮౧౬.దేవేనేత్యస్య గోతమ ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యేదియే.

౧౮౧౬ దేవేన నో మనసా దేవ సోమ రాయో భాగꣳసహసావన్నభి యుధ్య ।

మా త్వా తనదీశిషే వీర్యస్యోభయేభ్యః ప్ర చికిత్సా గవిష్టౌ ॥౨౩॥

ప.వి:-దేవేన, నః, మనసా, దేవ, సోమ, రాయః, భాగమ్, సహసావన్నితి సహసా + వన్, అభి, యుధ్య, మా, త్వా, ఆ, తనత్, ఈశిషే, వీర్యస్య, ఉభయేభ్యః, ప్ర, చికిత్స, గవిష్టావితి గో+ఇష్టౌ ॥౨౩॥

పదార్థః:- (దేవేన) దివ్యగుణకర్మస్వభావయుక్తేన (నః) అస్మభ్యమ్ (మనసా) (దేవ) దివ్యగుణ సమ్పన్న (సోమ) అఖిలైశ్వర్యప్రాపక! (రాయః) ధనస్య (భాగమ్) సేవనీయమంశమ్ (సహసావన్) సహోఽధికం బలం విద్యతే యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ. అత్ర ప్రథమార్థే తృతీయాయా అలుక్. (అభి) ఆభిముఖ్యే (యుధ్య) యోధయ గమయ. అత్ర అన్తర్భావితణ్యర్థః యుధ్యతిర్గతికర్మా. నిఘం ౨.౧౪ (మా) నిషేధే (త్వా) త్వామ్ (ఆ) (తనత్) సఙ్కుచేత్. అత్రోపసర్గాచ్ఛాన్దసైర్ఘ్య ఇత్యాద్యుష్షియపాఠా త్తనుధాతోః స్వగణే లేట్ ప్రయోగః (ఈశిషే) సమర్థో భవతి (వీర్యస్య) వీరకర్మణః. అత్రాధీగర్థదయేశాం కర్మణి

౨.౩.౨౨. ఇతి కర్మణి షష్ఠీ (ఉభయేభ్యః) ఐహికపారమార్థికసుఖేభ్యః ((ప్ర) (చికిత్స) రోగనివారణాయేవ విఘ్ననివారణోపాయం కురు. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (గవిష్టౌ) గోః స్వర్గస్య సుఖవిశేషస్యేష్టావిచ్ఛాయాం సత్యామ్.॥౨౩॥

అన్వయః:- హే సహసావన్త్సోమదేవ రాజన్! యస్త్వం దేవేన మనసా రాయో భాగం నోఽభియుధ్య యతస్త్వం వీర్యస్యేశిషే త్వా కశ్చిన్మా ఆతనత్ స త్వం గవిష్టావుభయేభ్యః ప్రచికిత్స.॥౨౩॥

భావార్థః:- రాజాదివిద్వద్భిః కపటాదిదోషాన్ విహాయ శుద్ధేన భావేన సర్వేభ్యః సుఖమభిలష్య వీర్యం వర్ధనీయం యేన దుఃఖనివృత్తిః సుఖవృద్ధిరిహాముత్ర చ స్యాత్తత్ర సతతం ప్రయతితవ్యమ్.॥౨౩॥

పదార్థము :- (సహసావన్) అధికతమ సేనాబలములుగల (సోమ) సంపూర్ణైశ్వర్యములుగలిగిన (దేవ) దివ్యగుణయుక్తుడవగు నో రాజా! ఏ నీవు (దేవేన) ఉత్తమగుణకర్మస్వభావములతో గూడిన (మనసా) మనస్ఫూర్తిగా (రాయః) ధనముల (భాగమ్) అంశమును (నః) మాకొరకు (అభియుధ్య) అన్నివైపులనుండి లభింపజేయుము. అందువల్ల నీవు (వీర్యస్య) వీరకర్మలొనర్చుటకు (ఈశిషే) సమర్థవంతుడవగుదువు. దీనిచే (త్వా) నిన్నెవరును (మా, ఆ, తనత్) అణచివేయలేరు. కావున నీవు (గవిష్టౌ) సుఖేచ్ఛకు హేతువగు (ఉభయేభ్యః) ఇహ పరలోక సుఖములకై (ప్ర, చికిత్స) రోగనివారణమునకు వలె విఘ్నములను దొలగించుటకు ఉపాయముల నొనర్పుము. ॥౨౩॥

భావార్థము :- రాజు మున్నగు విద్వాంసులు కపటము మున్నగు దోషములను వదలి పవిత్రభావముతో అందరి సుఖములను వృద్ధిపరచుచు, దుఃఖనివృత్తి, సుఖప్రవృత్తికొరకు ఇహ, పరలోక సౌఖ్యములకై నిరంతరము ప్రయత్నించవలయును. ॥౨౩॥

23. O King, possessing a strong army, might, and fine attributes, with thy godly spirit, win for us a share of riches!.

Thou art the lord of valour, let none subdue thee. With a desire for extreme happiness, in this world and the next, remove our impediments just as a disease is removed.

౧౮౧౭.అష్టావిత్యస్యాఽఽఙ్గిరసో హిరణ్యస్తూప ఋషిః,సవితా దేవతా, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః,పంచమః స్వరః.

అథ సూర్యః కిం కరోతీత్యాహ.సూర్యుడేమి చేయుచున్నాడు?

౧౮౧౭ అష్టౌ వ్యఖ్యత్కకుభః పృథివ్యాస్త్రీ ధన్వ యోజనా సప్త సిన్ధూన్।

హిరణ్యాక్షః సవితా దేవ ఆగాద్దధద్రత్నా దాశుషే వార్యాణి ॥౨౪॥

ప.వి:-అష్టౌ, వి, అఖ్యత్, కకుభః, పృథివ్యాః, త్రీ, ధన్వ, యోజనా, సప్త, సిన్ధూన్, హిరణ్యాక్ష ఇతి హిరణ్య + అక్షః, సవితా, దేవః, ఆ, అగాత్, దధత్, రత్నా, దాశుషే, వార్యాణి.॥౮॥

పదార్థః:-(అష్టౌ) (వి) (అఖ్యత్) విఖ్యాపయతి (కకుభః) సర్వా దిశః. కకుభ ఇతి దిఙ్నా... నిఘం. ౧.౬ (పృథివ్యాః) భూమేః సమ్బన్ధినీః (త్రీ) త్రీణి (ధన్వ) ధన్వేత్యన్తరిక్షనా.. నిఘం. ౧.౩. (యోజనా) యోజనాని (సప్త,సిన్ధూన్) భౌమసముద్రమారభ్య మేఘాదూర్ధ్వావయవపర్యన్తాన్ సాగరాన్ (హిరణ్యాక్షః) హిరణ్యాని జ్యోతీంషి అక్షీణీవ యస్య సః (సవితా) సూర్యః (దేవః) ద్యోతకః (ఆ) (అగాత్) ఆగచ్ఛతి (దధత్) దధానః సన్ (రత్నా) రమణీయాని పృథివీస్థాని (దాశుషే) దానశీలాయ జీవాయ (వార్యాణి) వర్త్తుం స్వీకర్త్తుం యోగ్యాని. ॥౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యథా హిరణ్యాక్షో దేవః సవితా దాశుషే వార్యాణి రత్నా దధత్ త్రీ ధన్వ యోజనా సప్త సిన్ధూన్ పృథివ్యా అష్టౌ కకుభో వ్యఖ్యదాగాచ్ఛ తథైవ యూయం భవత.॥౮॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యథా సూర్యేన పృథివీమారభ్య ద్వాదశక్రోశపర్యన్తగురుత్వ లఘుత్వ యుతానాం సప్తవిధానామపామవయవాః సర్వా దిశశ్చ విభజ్యన్తే, వర్షాదినా సర్వేభ్యః సుఖం దీయతే, తథా శుభగుణకర్మస్వభావైర్దిగన్తాం కీర్తిం సమ్పాద్య వివిధైశ్వర్యదానేన మనుష్యాదీన్ ప్రాణినః సతతం సుఖయత.॥౮॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (హిరణ్యాక్షః) నేత్రములవలె రూపములను దర్శింపజేయు జ్యోతులుగలవాడు (దేవః) ప్రేరకుడు (సవితా) సూర్యుడు (దాశుషే) దానశీల ప్రాణులకొరకు (వార్యాణి) స్వీకరించదగిన (రత్నా) పృథివియందలి ఉత్తమపదార్థములను (దధత్) ధారణమొనర్చుడు (త్రీ) మూడు (ధన్వ) అవకాశరూపములు (యోజనా) యోజనములు [౧౨ క్రోసులు] మరియు (సప్త) ఏడు (సిన్ధూన్) పృథివిసంబంధ సముద్రములు మొదలు మేఘములపై అవయవముల పర్యంతముగల ఏడుసముద్రములు మరియు (పృథివ్యాః) భూమికి సంబంధించిన (అష్టౌ) ఎనిమిది (కకుభః) దిశలను (వి, అఖ్యత్) ప్రసిద్ధముగా ప్రఖ్యాతమొనర్చునో, అదేవిధముగా మీరును అగుడు.॥౮॥

భావార్థము:-ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా సూర్యునినుండి భూమివరకు పంద్రెండు క్రోసులపర్యంతము తేలికైన భారముతో గూడిన ఏడు విధములగు జలముల అవయవములు దిశలు విభజింప

బడుచున్నవో మరియు వర్షములు మున్నగు వానిచే సకల ప్రాణులకు సుఖమునీయబడుచుండునో, అదే విధముగా శుభగుణకర్మ స్వభావములచే దిశలందు కీర్తిని వ్యాపింపజేసి అనేక విధములగు ఐశ్వర్యముల నిచ్చుచు సర్వప్రాణులను సదా సుఖమున నుంచుడు.॥౨౪॥

24. The radiant, urging sun, comes giving choice treasures to the charitably disposed person. His brightness illumines the earth's eight directions, the three regions, and the seven rivers upto twelve miles.

౧౮౧౮.హిరణ్యపాణిరిత్యస్యాఙ్గిరసో హిరణ్యస్తూప ఋషిః,సవితా దేవతా,నిచృజ్జగతీ ఛన్దః,నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నావిషయమే చెప్పబడినది.

౧౮౧౮ హిరణ్యపాణిః సవితా విచర్షణిరుభే ద్యావాపృథివీ అన్తరీయతే ।

అపామీవాం బాధతే వేత్తి సూర్యమభి కృష్ణేన రజసా ద్యామృణోతి॥౨౫॥

ప.వి:-హిరణ్యపాణిరితి హిరణ్య + పాణిః, సవితా, విచర్షణిరితి వి + చర్షణిః, ఉభే + ఇత్యుభే, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, అన్తః, ఈయతే, అప, అమీవామ్, బాధతే, వేత్తి, సూర్యమ్, అభి, కృష్ణేన, రజసా, ద్యామ్, ఋణోతి.॥౨౫॥

పదార్థః :-(హిరణ్యపాణిః) హిరణ్యం జ్యోతిః పాణిరివ యస్య సః (సవితా) ఐశ్వర్యప్రదః (విచర్షణిః) విశేషేణ దర్శకః(ఉభే)(ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ (అన్తః) మధ్యే) (ఈయతే) ప్రాప్య గచ్ఛతి (అప) దూరీకరణే (అమీవామ్) వ్యాధిరూపమన్ధకారమ్ (బాధతే) దూరీకరోతి (వేత్తి) అస్తమేతి (సూర్యమ్) సవితృలోకః. అత్ర విభక్తివ్యత్యయః (అభి) సర్వతః (కృష్ణేన) కృష్ణవర్ణేన (రజసా) అన్ధకారలక్షణేన (ద్యామ్) (ఋణోతి) గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి. ఋణోతీతి గతికర్మా నిఘం.. ౨.౧౪.॥౨౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో హిరణ్యపాణిర్విచర్షణిః సవితా సూర్యం యదోభే ద్యావాపృథివీ అన్తరీయతే తదాఽమీవామపబాధతే యదా చ వేత్తి తదా కృష్ణేన రజసా ద్యామభి ఋణోతి.తం యూయం విజానీత ॥౨౫॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యథా సూర్యః సన్నిహితాం్ల్లోకానాకృష్య ధరతి తథైవాఽనేక లోకాఽలంకృతం సూర్యాదికం సర్వం జగదభివ్యాప్యాఽఽకృష్యేశ్వరో దధాతీతి యూయం విజానీత, నహీశ్వరమన్తరేణ సర్వస్య విధాతా ధర్తా అన్యః కశ్చిత్సమ్భవితుమర్హతి.॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (హిరణ్యపాణిః) హస్తములవలె జలములు మున్నగు వానిని గ్రహించు ప్రకాశరూప కిరణములచే గూడి (విచర్షణిః) విశేషించి, సర్వప్రాణులకు సమస్తమును చూపునట్టి (సవితా) సకల పదార్థముల ఉత్పత్తికి హేతువగు (సూర్యమ్) సూర్యలోకమున, ఎప్పుడు (ఉభే) ఉభయములగు (ద్యావాపృథివీ) ఆకాశము మరియు భూమికి (అన్తః) మధ్యన (ఈయతే) ఉదయించి తిరుగుచుండునో, అప్పుడు అతడు (అమీ,వామ్) వ్యాధిరూప అంధకారమును (అప, బాధతే) దూరము పారద్రోలును. మరియు ఎప్పుడు (వేతి) అస్తమయ సమయమున (కృష్ణేన) (రజసా) నల్లని అంధకార రూపమునుండి (ద్యామ్) ఆకాశమున (అభి, ఋణోతి) అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తుడగుచున్నాడో అట్టి సూర్యుని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ సూర్యుడు తన సమీపవర్తి లోకములను ఆకర్షణము ద్వారా ధారణమొనర్చుచున్నాడో, అదేవిధముగా అనేక లోకములచే శోభాయమానుడు, సూర్యాది సకల జగత్తునందు అన్నివైపుల వ్యాప్తమైయున్న పరమేశ్వరుడు సమస్తమును ఆకర్షణద్వారా మరియు ధారణమొనర్చుచున్నాడు. ఇట్లని మీరు తెలిసికొనుడు. ఏలన ఈశ్వరుడు గాక మరెవ్వరును దీనిని చేయజాలరు. సర్వస్రష్ట, ధర్త, హర్త యగుటకు ఆతడే సమర్థుడు.॥౨౫॥

25. The sun, the recipient of water with his rays, the radiant rays, the exhibitor of all substances, the creator of all edibles, rises and moves between the Heaven and Earth, and removes the disease of darkness.

At the time of setting it fills the atmosphere on all sides with dark night.

౧౮౭౯. హిరణ్యహస్త ఇత్యస్య ఆఙ్గిరసో హిరణ్యస్తూప ఋషిః,సవితా దేవతా,

విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విసయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౭౯ హిరణ్యహస్తో అసురః సునీథః సుమృడీకః స్వవాఀ౩ యాత్వర్వాఙ్।

అపసేధ న్రక్షసో యాతుధానానస్థాద్దేవః ప్రతిదోషం గృణానః ॥౨౬॥

ప.వి:-హిరణ్యహస్త ఇతి హిరణ్య + హస్తః, అసురః, సునీథ ఇతి సు+ నీథః, సుమృడీక ఇతి సు+మృడీకః, స్వవానితి స్వ+వాన్, యాతు, అర్వాఙ్, అపసేధన్నిత్యప+ సేధన్, రక్షసః, యాతు ధానానితి యాతు+ధానాన్, అస్థాత్, దేవః, ప్రతిదోషమితి ప్రతి+దోషమ్, గృణానః.॥౨౬॥

పదార్థః :- (హిరణ్యహస్తః) హిరణ్యాని జ్యోతీంషి హస్తవద్యస్య సః (అసురః) ప్రక్షేప్తా (సునీథః) యః సుష్ఠు నయతి సః (సుమృడీకః) సుష్ఠు సుఖకరః (స్వవాన్) స్వే స్వకీయాః ప్రకాశాదయో గుణా విద్యన్తే యస్మిన్ సః. అత్ర దీర్ఘాదటి సమానపాదే అ. ౮.౩.౯. ఇతి రుత్వే భోభగో... ఇత్యనేన రోర్యాదేశే చ, హలి సర్వేషామితి లోపః (యాతు) ప్రాప్నోతు (అర్వాఙ్) యోఽర్వాచీనాన్ అఞ్చతి ప్రాప్నోతి సః (అపసేధన్) దూరీకుర్వన్ (రక్షసః) దస్యుచోరాదీన్ (యాతుధానాన్) అన్యాయేన పరపదార్థధారకాన్ (అస్థాత్) ఉత్తిష్ఠతి ఉదేతి (దేవః) ప్రకాశకః (ప్రతిదోషమ్) ప్రతిజనం యో దోషస్తమ్. అత్రోత్తరపదలోపః (గృణానః) ఉచ్చారయన్ ప్రకటయన్.॥౨౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యో హిరణ్యహస్తః సునీథోఽసురః సుమృడీకః స్వవాన్ దేవో రక్షసో యాతుధానానపసేధన్ ప్రతిదోషం గృణానశ్చాస్థాత్సోఽర్వాఙ్ స్మత్సుఖాయ యాతు తద్వదుద్యాయం భవత.॥౨౬॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! సదైవౌదార్యేణ యాచమానేభ్యో హిరణ్యాదికం దత్వా దుష్టాచారాన్ తిరస్కృత్య ధార్మికేభ్యః సుఖం ప్రదాయాఽహర్నిశం సూర్యవత్ప్రశంసితా భవత. ॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (హిరణ్యహస్తః) హస్తములవంటి ప్రకాశములుగల (సునీథః) చక్కగా లభింపజేయు (అసురః) జలాదులను విరజిమ్మజేయు (సుమృడీకః) శ్రేష్ఠసుఖముల గలిగింపజేయు (స్వవాన్) స్వయంప్రకాశము మున్నగు గుణములచే (దేవః) ప్రకాశకమునగు సూర్యలోకము (యాతుధానాన్) అన్యాయముగ ఇతరుల పదార్థములను హరించునట్టి (రక్షసః) దోపిడికాండ్రు, దొంగలు మున్నగువారిని (అపసేధన్) తొలగించును. అనగా [దోపిడికాండ్రు, చోరులు మున్నగువారు సూర్యోదయ మగుటతో తమ కృత్యములను జేయజాలరు. రాత్రులందే తమ కార్యములను జేసికొనుచుందురు.] మరియు (ప్రతిదోషమ్) మానవులకుగల దోషములను (గృణానః) ప్రకటపరచుచు ఎట్లు (అస్థాత్) ఉదయమగుచున్నదో, అది (అర్వాఙ్) సమీపమునగల పదార్థములను పొందుచున్నదై మన సుఖములకొరకు (యాతు) ప్రాప్తించునో, అట్లు మీరును అగుడు.॥౨౬॥

భావార్థము :- మానవులారా! మీరు యాచకులకు ఉదారత్వముతో సువర్ణాదులనీయుడు. దుష్టాచారులను తిరస్కరించుడు. ధార్మికులగువారికి సుఖముల గలిగించుచు ప్రతిదినము సూర్యునివలె ప్రశంసితులగుడు.॥౨౬॥

26. The Sun, with its hands of gleaming rays, kind benefactor, the bringer of rain, the giver of happiness, self refulgent, driving off demons and thieves, rises, removing human physical weaknesses. May he bring us happiness, illuminating all substances.

౧౮౨.యే త ఇత్యస్యాఙ్గిరసో హిరణ్యస్తూప ఋషిః, సవితా దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.
అథాధ్యాపకోపదేశక విషయమాహ. అధ్యాపక, ఉపదేశకుల విషయ మిందు జెప్పెను.

౧౮౨ యే తే పన్థాః సవితః పూర్వ్యాసోఽరేణవః సుకృతా అన్తరిక్షే ।
తేభిర్నో అద్య పథిభిః సుగేభీ రక్షా చ నో అధి చ బ్రూహి దేవ ॥౨౭॥

ప.విః- యే, తే, పన్థాః, సవితరితి సవితః, పూర్వ్యాసః, అరేణవః, సుకృతా ఇతి సు + కృతాః, అన్తరిక్షే, తేభిః, నః, అద్య, పథిభిరితి పథి + భిః, సుగేభిరితి సు + గేభిః, రక్షా, చ, నః, అధి, చ, బ్రూహి, దేవ. ॥౨౭॥

పదార్థః-(యే) (తే) తవ (పన్థాః) మార్గాః. అత్ర వచనవ్యత్యయేనైకవచనమ్ (సవితః) సవితృవదైశ్వర్యప్రద (పూర్వ్యాసః) పూర్వైరాప్తైః సేవితాః (అరేణవః) అవిద్యమానా రేణవో యేషు తే (సుకృతాః) సుష్ఠునిష్పాదితాః (అన్తరిక్షే) ఆకాశే (తేభిః) తైః (నః) అస్మాన్ (అద్య) ఇదానీమ్ (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుఖేన గమనాఽధికరణైః (రక్షా) అత్ర ద్వ్యచోఽత స్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (చ) (నః) అస్మాన్ (అధి) ఉపరిభావే (చ) (బ్రూహి) ఉపదిశ (దేవ) సుఖవిద్య యోర్దాతః. ॥౨౭॥

అన్వయః:-హే సవితర్దేవాఽఽప్తవిద్వన్! యస్య తే సూర్యస్యాన్తరిక్షే ఇవ యే పూర్వ్యాసోఽరేణవః సుకృతాః పన్థాః సన్తి తేభిస్సుగేభిః పథిభిరద్య నో నయ తత్ర గచ్ఛతో నో రక్షా చ నోఽస్మాంశ్చాధి బ్రూహి. ఏవం సర్వాన్ ప్రతి బోధయ. ॥౨౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో! యుష్మాభిర్యథా సూర్యస్యాఽన్తరిక్షే నిర్మలాః మార్గాః సన్తి, తథైవోపదేశాధ్యాపనాభ్యాం విద్యాధర్మసుశీలప్రదాః పన్థానః ప్రాచరణీయాః. ॥౨౭॥

పదార్థము :- (సవితః) సూర్యునివలె ఐశ్వర్యముల నిచ్చు (దేవ) విద్య మరియు సుఖదాతయగు ఆప్త విద్వాంసుడా! ఏ (తే) నీవలెనే సూర్యునికి (అన్తరిక్షే) ఆకాశమున గమనమునకు శుద్ధ మార్గముగలదో, అటులనే (యే) ఏ (పూర్వ్యాసః) పూర్వజులగు ఆప్తజనులు సేవించునట్టి (అరేణవః) ధూళి మున్నగునవి లేనట్టి (సుకృతాః) చక్కగా సాధించిన (పన్థాః) ఏ మార్గముగలదో (తేభిః) అట్టి (సుగేభిః) సుఖవంతముగ నడచిన (పథిభిః) మార్గములో (అద్య) నేడు (నః) మమ్ము నడుపుము. ఈ మార్గములందు నడచుచున్న

మాయొక్క (రక్ష) రక్షణను కూడ (చ) ఒనర్చుము (చ) మరియు (నః) మాకు (అధి బ్రూహి) అధికతరముగ ఉపదేశమొనర్చుము. అటులనే సర్వజనులను జాగృతపరచుము. ॥౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగా ఆకాశమునందు సూర్యుని మార్గము నిర్మలముగానున్నదో, అదేవిధముగు ఉపదేశము మరియు అధ్యాపనము ద్వారా విద్య, ధర్మము, సుశీలత్వమును గలిగించు మార్గములను గూర్చి ప్రచారమొనర్చుడు. ॥౨౭॥

27. O highly learned fellow, brilliant like the Sun, thy dustless pathways, followed by the ancient scholars, are well established in the air's mid region, like those of the Sun. Come by those paths so fair to travel: make us ever tread upon them, preserve us and instruct us!.

౧౮౨౧.ఉభేత్యస్య ప్రస్కణ్వ ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే ఇందు చెప్పెను.

౧౮౨౧ ఉభా పిబతమశ్వినోభా నః శర్మ యచ్ఛతమ్ । అవిద్రియాభిరూతిభిః॥౨౮॥

ప.వి:- ఉభా, పిబతమ్, అశ్వినా, ఉభా, నః, శర్మ, యచ్ఛతమ్, అవిద్రియాభిః, ఊతిభిరిత్యూతి + భిః.॥ ౨౮॥

పదార్థః :- (ఉభా) ద్వౌ (పిబతమ్) (అశ్వినా) సూర్యాచన్ద్రమసావివాఽధ్యాపకోపదేశకౌ. (ఉభా) ద్వౌ (నః) అస్మభ్యమ్ (శర్మ) శ్రేష్ఠం శరణం సుఖం వా (యచ్ఛతమ్) దద్యాతమ్ (అవిద్రియాభిః) అచ్ఛిద్రాభిః (ఊతిభిః) రక్షణాదిభిః.॥౨౮॥

అన్వయః :- హే అశ్వినా! ఉభా యువాం యత్రోత్తమం రసం పిబతం తచ్ఛర్మోభా యువామవిద్రియాభిరూతిభీ రక్షితం గృహం నో యచ్ఛతమ్.॥౨౮॥

భావార్థః :- అధ్యాపకోపదేశకైః సదోత్తమగృహరచననివాసోపదేశాన్ కృత్వా యత్ర పూర్ణా రక్షా స్యాత్తత్ర సర్వే ప్రేరణీయాః.॥౨౮॥

పదార్థము :-(అశ్వినా) సూర్యచంద్రులవంటి అధ్యాపకోపదేశకులారా! (ఉభా) మీరుభయులెచ్చట ఉత్తమ రసమును (పిబతమ్) సేవించెదరో అచ్చట (శర్మ) ఉత్తమాశ్రయ స్థానము లేక సుఖమును (ఉభా) మీరిరువురు (అవిద్రియాభిః) ఛిద్రరహితము మరియు రక్షణ మున్నగు క్రియలచే సురక్షితగృహమును (నః) మాకొరకు (యచ్ఛతమ్) ఈయుడు [ఒసగుడు].॥౨౮॥

భావార్థము :- అధ్యాపకోపదేశకులు ఉత్తమ గృహములను నిర్మించి నివాసమొనర్చుటకు పూర్ణరక్షణలతో సుఖముగ నుండుటకు సదా అందరికి ప్రేరణనీయవలెను.

28. O teacher and preacher, lustrous like the Sun and Moon, grant us well protected, faultless, comfortable houses where ye may drink nice juices!.

౧౮౨౨. అప్నస్వతీమిత్యస్య కుత్స ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే

౧౮౨౨ అప్నస్వతీమశ్వినా వాచమస్మే కృతం నో దస్రా వృషణా మనీషామ్ ।

అద్యూత్యేఽవసే ని హ్వయే వాం వృధే చ నో భవతం వాజసాతౌ ॥౨౯॥

ప.వి:- అప్నస్వతీమ్, అశ్వినా, వాచమ్, అస్మేఽఇత్యస్మే, కృతమ్, నః దస్రా, వృషణా, మనీషామ్, అద్యూత్యే, అవసే, ని, హ్వయే, వామ్, వృధే, చ, నః, భవతమ్, వాజసాతావితి వాజ + సాతౌ ॥౨౯॥

పదార్థః :- (అప్నస్వతీమ్) ప్రశస్తాన్యప్నాంసి కర్మాణి విద్యన్తే యస్యాస్తామ్ (అశ్వినా) సకల విద్యావ్యాపినావధ్యాపకోపదేశకౌ! (వాచమ్) వాణీమ్ (అస్మే) అస్మాకమ్ (కృతమ్) కురుతమ్ (నః) అస్మాకమ్ (దస్రా) దుఃఖోపక్షయితారౌ (వృషణా) సుఖస్య వర్షయితారౌ (మనీషామ్) ఉత్తమాం ప్రజ్ఞామ్ (అద్యూత్యే) అవిద్యమానాని ద్యూతాని యస్మింస్తస్మిన్భవే (అవసే) రక్షణాయ (ని, హ్వయే) నితరాం స్తౌమి (వామ్) యువామ్ (వృధే) వర్ధనాయ (చ) (నః) అస్మాకమ్ (భవతమ్) (వాజసాతౌ) వాజస్య ధనస్య విభాజకే సఙ్గ్రామే. ॥౨౯॥

అన్వయః:-హే దస్రా వృషణాఽశ్వినా! యువామస్మే వాచం మనీషాం చాప్నస్వతీం కృతం నోఽద్యూత్యేఽవసే స్థాపయతమ్. వాజసాతౌ నో వృధే చ భవతం యౌ వామహన్నిహ్వయే తౌ మామున్నయతమ్. ॥౨౯॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా నిష్కపటానాప్తాన్దయాలూన్ విదుషః సతతం సేవన్తే తే ప్రగల్భా ధార్మికా విద్వాంసో భూత్వా సర్వతో వర్ధమానా విజయినః సన్తః సర్వేభ్యః సుఖదా భవన్తి. ॥౨౯॥

పదార్థము :-(దస్రా) దుఃఖనాశకులు (వృషణా) సుఖముల వర్షింపజేయు (అశ్వినా) సకల విద్యలందు వ్యాప్తులునగు అధ్యాపక, ఉపదేశకులారా! మీరిరువురు (అస్మే) మాయొక్క (వాచమ్) వాణిని (చ) మరియు (మనీషామ్) బుద్ధిని (అప్నస్వతీమ్) ప్రశస్త కర్మలనొనర్చునవిగా (కృతమ్) చేయుడు (నః) మాయొక్క (అద్యూత్యే) ద్యూత [జూదు] రహిత స్థానములందగు కర్మలందు (అవసే) రక్షణకొరకు స్థితమొనర్చుడు

(వాజసాతౌ) ధనమును విభజించగల సంగ్రామములందు (నః) మాయొక్క (వృధే) అభివృద్ధికై (భవతమ్) ఉద్యుతులగుడు (వామ్) ఏ మీ (ని, హ్వయే) స్తుతులనొనర్చుచున్నానో, అట్టి మీ రుభయులు మమ్ము ఉన్నతపరచుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు నిష్కపటులు, ఆప్తులు, దయాళువులు, విద్వాంసులు నగువారిని నిరంతరము సేవించుచుండెదరో, వారు ప్రతిభావంతులు, ధార్మికులు, విద్వాంసులునై అన్నిదిశలనుండి విజయులగుచు అందరకు సుఖదాయకులగుదురు. ॥౨౯॥

29. O learned teacher and preacher, the dispellers of afflictions, and givers of joys, make ye our speech and wisdom effective. Protect us against gambling, strive for your prosperity in battle. I praise ye both; work for my advancement!.

౧౮౨౩. ద్యుభిరిత్యస్య కుత్స ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ సభాసేనాధిపౌ కిం కుర్యాతామిత్యాహ. సభాసేనాధిపతులు ఏమి చేయవలయును?

౧౮౨౩ ద్యుభిరక్తుభిః పరి పాతమస్మానరిష్టేభిరశ్వినా సౌభగేభిః।

తన్నో మిత్రో వరుణో మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥30॥

ప. వి:– ద్యుభిరితి ద్యు + భిః, అక్తుభిరిత్యక్తు + భిః, పరి, పాతమ్, అస్మాన్, అరిష్టేభిః, అశ్వినా, సౌభగేభిః, తత్, నః, మిత్రః, వరుణః, మామహన్తామ్, అదితిః, సిన్ధుః, పృథివీ, ఉత, ద్యౌః. ॥30॥

పదార్థః :- (ద్యుభిః) దివసైః (అక్తుభిః) రాత్రిభిః (పరి) సర్వతః (పాతమ్) రక్షతమ్ (అస్మాన్) (అరిష్టేభిః) అహింసితైః (అశ్వినా) సభాసేనేశౌ! (సౌభగేభిః) శ్రేష్ఠానాం ధనానాం భావైః (తత్) తాన్ (నః) అస్మాన్ (మిత్రః) సఖా (వరుణః) దుష్టానాం బన్ధకః (మామహన్తామ్) సత్కుర్వన్తు (అదితిః) పృథివీ (సిన్ధుః) సప్తవిధః సముద్రః (పృథివీ) అన్తరిక్షమ్ (ఉత) అపి (ద్యౌః) ప్రకాశః. ॥30॥

అన్వయః :- హే అశ్వినా! యథాఽదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌస్తన్నో మామహన్తాం తథా మిత్రో వరుణశ్చ యువాం ద్యుభిరక్తుభిరరిష్టేభిః సౌభగేభిరస్మాన్ పరిపాతమ్. ॥30॥

భావార్థః :- అత్రవాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే సభాధీశాదివిద్వాంసో! యథా పృథివ్యాదీని

తత్వాని సర్వాన్ ప్రాణినో రక్షన్తి, తథైవ వర్ధమానాస్తైశ్వర్యైరహర్నిశం సర్వాన్ మనుష్యాన్ వర్ధయన్తు.॥30॥

పదార్థము :- (అశ్వినా) ఓ సభా సేనాధ్యక్షులారా! ఎట్లు (అదితిః) పృథివి (సిన్ధుః) ఏడువిధములగు సముద్రములు (పృథివీ) ఆకాశము (ఉత) మరియు (ద్యౌః) ప్రకాశము (తత్) అవి (నః) మమ్ము (మామహన్తామ్) సత్కారమొనర్చునో, అటులనే (మిత్రః) మిత్రులు మరియు (వరుణః) దుష్టులను బంధించు లేక ఆటంకపరచు మీ రిరువురు (ద్యుభిః) పగలు (అక్తుభిః) మరియు రాత్రులందు (అస్మాన్) మమ్ము (పరిపాతమ్) అన్నివైపులనుండి రక్షించుడు.॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా పృథివి మున్నగు తత్త్వములు సమస్త ప్రాణుల రక్షణమొనర్చుచుండునో అదేవిధముగా సభాధీశుడు మున్నగు విద్వాంసులు రాత్రింబవళ్లు సకల ప్రజలను అభివృద్ధి పరచుచుండవలయును.॥30॥

30. O King and Commander of the army, just as the Earth, Ocean, atmosphere and heaven portect us, so ye both, friendly and chastisers of the wicked, through day and night, protect us on every side, with harmless riches!.

౧౮౨౪.ఆ కృష్ణేనేత్యస్య హిరణ్యస్తూప ఋషిః, సూర్యో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ విద్యుతా కిం సాధ్యమిత్యాహ. విద్యుత్తువల నేమి సాధించవలయును?

౧౮౨౪ ఆ కృష్ణేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతం మర్త్యఞ్చ ।

హిరణ్యయేన సవితా రథేనా దేవో యాతి భువనాని పశ్యన్ ॥30॥

ప.వి:- ఆ, కృష్ణేన, రజసా, వర్తమానః, నివేశయన్నితి ని + వేశయన్, అమృతమ్, మర్త్యమ్, చ, హిరణ్యయేన, సవితా, రథేన, ఆ, దేవః, యాతి, భువనాని, పశ్యన్.॥30॥

పదార్థః:-(ఆ) సమన్తాత్(కృష్ణేన) కర్షితేన (రజసా) లోకసమూహేన సహ (వర్తమానః) (నివేశయన్) నిత్యం ప్రవేశయన్ (అమృతమ్) నాశరహితం కారణమ్ (మర్త్యమ్) నాశసహితం కార్యమ్ (చ) (హిరణ్యయేన) తేజోమయేన (సవితా) ఐశ్వర్యప్రదః (రథేన) రమణీయేన స్వరూపేణ (ఆ) (దేవః) దేదీప్యమానః (యాతి) ప్రాప్నోతి (భువనాని) భువనాధికరణాని వస్తూని (పశ్యన్) సంప్రేక్షమాణః.॥30॥

అన్వయః:- హే విద్వన్ స్త్వం య ఆకృష్ణేన రజసా సహ వర్తమానః సతతమమృతం

మర్త్యఞ్చ నివేశయన్ హిరణ్యయేన రథేన సవితా దేవో విద్యుద్భువనాని యాతి తం పశ్యన్ సన్ సమ్ప్రయుజ్గ్ధి ॥30॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! యా విద్యుత్కార్యం కారణం సమ్ప్రకాశ్య సర్వత్రాఽభివ్యాప్తా తేజోమయీ సద్యోగామినీ సర్వాకర్షికా వర్తతే తాం ప్రేక్షమాణాః సన్తః సంప్రయుజ్యాఽభీష్టాని సద్యో యాత ॥30॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు ఏ (ఆ,కృష్ణేన) ఆకర్షితమైన (రజసా) లోకసమూహములతో గూడ (వర్తమానః) వర్తమానుడవై నిరంతరము (అమృతమ్) నాశరహితమగు కారణమును (చ) మరియు (మర్త్యమ్) నాశనమగు కార్యమును (నివేశయన్) [వానివాని] కక్షలందు స్థిరపరచుచు (హిరణ్యయేన) తేజఃస్వరూపమును (రథేన) రమణీయ స్వరూపముతో గూడ (సవితా) ఐశ్వర్యదాత (దేవః) దేదీప్యమానమగు విద్యుద్రూపాగ్ని (భువనాని) ప్రాపంచిక వస్తువులను (యాతి) పొందుచున్నదో దానిని (పశ్యన్) చూచుచు చక్కగా ప్రయోగమొనర్చుడు.॥30॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ విద్యుత్తు కార్యకారణరూపములను చక్కగా ప్రకాశపరచుచు సర్వత్ర వ్యాప్తమగుచు తేజఃస్వరూపము, శీఘ్రగామి యగుచు సమస్తమును ఆకర్షణమొనర్చునదై యున్నదో దానిని చూచుచు, ప్రయోగాత్మకముగ కోరిన స్థలములందు శీఘ్రముగ విహరించుచుండును. ॥30॥

31. O learned person, with full observation, use full well the lustrous electriciry, which resides in the solar system, standing through attraction, fixes in its respective sphere the immortal cause and the mortal effect, and with its blazing beautiful nature, grants prosperity, and pervades material objects!.

౧౮౨౫.ఆ రాత్రీత్యస్య కుత్స ఋషిః, రాత్రిర్దేవతా, పథ్యా బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ రాత్రివర్ణనమాహ. రాత్రి వర్ణన ఇందు చెప్పబడెను.

౧౮౨౫ ఆ రాత్రి పార్థివꣳ రజః పితురప్రాయి ధామభిః ।

దివః సదాꣳసి బృహతీ వి తిష్ఠస ఆ త్వేషం వర్తతే తమః ॥31॥

ప.వి:–ఆ, రాత్రి, పార్థివమ్, రజః, పితుః, అప్రాయి, ధామభిరితి ధామ + భిః, దివః, సదాꣳసి, బృహతీ, వి, తిష్ఠసే, ఆ, త్వేషమ్, వర్తతే, తమః ॥31॥

పదార్థః :- (ఆ) సమన్తాత్ (రాత్రి) రాత్రిః. అత్ర లిఙ్గవ్యత్యయః (పార్థివమ్) పృథివ్యాః సమ్బన్ధి (రజః) లోకః (పితుః) మధ్యలోకస్య (అప్రాయి) పూర్యన్తే (ధామభిః) సర్వైస్థానైః

(దివః) ప్రకాశస్య (సదాంసి) సీదన్తి యేషు తాన్యధికరణాని (బృహతీ) మహతీ (వి) (తిష్ఠసే) తిష్ఠతే, ఆక్రమంతే వ్యాప్నోతి (ఆ) (త్వేషమ్) స్వకాన్త్యా ప్రకృష్టమ్ (వర్తతే) (తమః) అన్ధకారః.॥32॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యా బృహతీ రాత్రి దివః సదాంసి వితిష్ఠసే యయా పితుర్ధామభిః పార్థివం రజ ఆ అప్రాయి, యస్యాశ్చ త్వేషం తమ ఆ వర్తతే తాం యుక్త్యా సేవధ్వమ్.॥32॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యా పృథివ్యాదేశ్ఛాయా రాత్రౌ ప్రకాశం నిరోధయతి సర్వమావృణోతి తాం యథావత్సేవన్తామ్.॥32॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎయ్యది (బృహతీ) గొప్ప (రాత్రి) రాత్రి (దివః) ప్రకాశము యొక్క (సదాంసి) స్థానములందు (వి, తిష్ఠసే) వ్యాప్తమగుచున్నదో, ఏరాత్రి (పితుః) తన మరియు సూర్యుని మధ్యనుండు లోకముల (ధామభిః) సమస్త స్థానములతోగూడ (పార్థివమ్) పృథివిసంబంధమగు (రజః) లోకములను (ఆ, అప్రాయి) చక్కగా పూర్ణమొనర్చినదో, ఎయ్యది (త్వేషమ్) తన కాంతితో అభివృద్ధియైన (తమః) అంధకారమునకు (ఆ, వర్తతే) రాకపోకలొనర్చుచున్నదో, దానిని యుక్తితో ఉపయోగించుకొనుడు.॥32॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పృథివి మున్నగువాని నీడ [ఛాయ] రాత్రియందు ప్రకాశమును ఆపివేయుచుండునో దానిని మీరు చక్కగా సేవించుడు.॥32॥

32.O men, use properly the great Night, which covers the places of light, which hath filled the planet Earth and Sun's mid regions, whose terrific darkness comes and goes!.

౧౮౨౬.ఉష ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఉషర్దేవతా, నిచృత్పురోష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునరుషోవర్ణనముపదిశ్యతే. మరల ఉషఃకాల వర్ణన.

౧౮౨౬ ఉషస్తచ్చిత్రమా భరాస్మభ్యం వాజినీవతి ।

యేన తోకం చ తనయం చ ధామహే ॥33॥

ప.వి:-ఉషః, తత్, చిత్రమ్, ఆ, భర, అస్మభ్యమ్, వాజినీవతీతి వాజినీ + వతి, యేన, తోకమ్, చ, తనయమ్, చ, ధామహే ॥33॥

పదార్థః:- (ఉషః) ఉషోవద్వర్తమానే (తత్) (చిత్రమ్) అద్భుతస్వరూపమ్ (ఆ) (భర) పోషయ (అస్మభ్యమ్) (వాజినీవతి) బహ్వన్నాద్యైశ్వర్యయుక్తే (యేన) (తోకమ్) సద్యోజాతమపత్యమ్ (చ) (తనయమ్) ప్రాప్తకుమారావస్థమ్ (చ) (ధామహే) ధరేమ.॥33॥

అన్వయః:- హే వాజినీవత్యుషర్వద్వర్తమానే స్త్రి! యథా వాజినీవత్యుషా యాదృశం చిత్రం స్వరూపం ధరతి తత్తాదృశమస్మభ్యం త్వమాభర యేన వయం తోకం చ తనయం చ ధామహే.॥33॥

భావార్థః:- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యథా సర్వశోభాయుక్తా మఙ్గలప్రదా ప్రభాతవేలా సర్వవ్యవహారధారికా వర్తతే తథాభూతాః స్త్రియో యది స్యుస్తర్హి తాః సదా స్వం పతిం ప్రసాద్య పుత్రపౌత్రాదినా ఆనన్దం లభేరన్.॥33॥

పదార్థము :- (వాజినీవతి) అనేక అన్నాద్యైశ్వర్యములతో గూడిన (ఉషః) ప్రాతఃకాలసమయమువంటి కాంతితో గూడియున్న ఓ మహిళామణీ! ఏవిధముగా అధికముగు అన్నము మున్నగు ఐశ్వర్యములకు హేతువగు ప్రాతఃకాలవేళ ఏవిధమగు (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యస్వరూపమును ధారణమొనర్చుచున్నదో (తత్) అట్టి రూపమును నీవు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (ఆ,భర) చక్కగా పుష్టియొనర్చుము (యేన) దానిచే మేము (తోకమ్) శీఘ్రముగా నుత్పన్నమైన బాలకుని (చ) మరియు (తనయమ్) కౌమారదశయందుండు తనయుని (చ) కూడ (ధామహే) ధారణమొనర్చెదముగాక!॥33॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా శోభాయుక్తము, మంగళప్రదమునగు ప్రభాతకాలసమయము సమస్త వ్యవహారములను ధారణమొనర్చునదైయున్నదో, అదేవిధముగా స్త్రీరత్నములును తమతమ పతులను ప్రసన్నపరచుచు పుత్రపౌత్రాదులతో ఆనందమును పొందుచుందురు.॥33॥

33. O Dawn enriched with ample wealth, bestow on us that wondrous light wherewith we may support the babies and young sons, as does an accomplished wife!.

౧౮౨౭.ప్రాతరిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, అగ్న్యాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యు రిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౮౨౭ ప్రా॒త॒ర॒గ్నిం ప్రా॒త॒రిన్ద్ర॑గ్ం హవామహే ప్రా॒త॒ర్మి॒త్రావరు॑ణా
ప్రా॒త॒ర॒శ్వినా॑। ప్రా॒త॒ర్భగం॑ పూ॒షణం॒ బ్రహ్మ॑ణ॒స్పతిం॑ ప్రా॒తః
సోమ॑ము॒త రు॒ద్రగ్ం॑ హువేమ ॥34॥

ప.వి:- ప్రాతః, అగ్నిమ్, ప్రాతః, ఇన్ద్రమ్, హవామహే, ప్రాతః, మిత్రావరుణా, ప్రాతః, అశ్వినా, ప్రాతః, భగమ్, పూషణమ్, బ్రహ్మణః, పతిమ్, ప్రాతరితి ప్రాతః, సోమమ్, ఉత, రుద్రమ్, హువేమ.॥౩౪॥

పదార్థః :-(ప్రాతః) ప్రభాతే (అగ్నిమ్) పవిత్రం స్వప్రకాశం పరమాత్మానం పావకమగ్నిం వా (ప్రాతః) (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (హవామహే) ఆదద్యామాహ్వయేమ వా (ప్రాతః) (మిత్రావరుణా) ప్రాణోదానౌ (ప్రాతః) (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (ప్రాతః) (భగమ్) భజనీయం భాగమ్ (పూషణమ్) పుష్టికరం భోగమ్ (బ్రహ్మణః) ధనస్య వేదస్య (పతిమ్) స్వామినం పాలకమ్ (ప్రాతః) (సోమమ్) ఓషధిగణమ్ (ఉత) అపి (రుద్రమ్) జీవమ్ (హువేమ) గృహ్ణీయామ.॥౩౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం ప్రాతరగ్నిం ప్రాతరింద్రం ప్రాతర్మిత్రావరుణా ప్రాతరశ్వినా హవామహే ప్రాతర్భగం పూషణం బ్రహ్మణస్పతిం ప్రాతః సోమముత రుద్రఞ్చ హువేమ. తథా యూయమప్యాచరత.॥౩౪॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః ప్రాతః పరమేశ్వరోపాసనమగ్నిహోత్రమైశ్వర్యోన్నత్యుపాయం ప్రాణాపానపుష్టికరణమధ్యాపకోపదేశకాన్ విదుష ఓషధిసేవనం జీవం చ ప్రాప్తుం జ్ఞాతుం చ ప్రయతన్తే తే సర్వైః సుఖైరలఙ్కృతాః స్యుః.॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! మే మెట్లు (ప్రాతః) ప్రాతఃకాలమందు (అగ్నిమ్) పవిత్రుడు మరియు స్వయంప్రకాశస్వరూపుడునగు పరమాత్మను లేక అగ్నిని (ప్రాతః) ప్రాతఃసమయమున (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమైశ్వర్యములను (ప్రాతః) ప్రభాతకాలమున (మిత్రావరుణా) ప్రాణోదానవాయువులను మరియు (ప్రాతః) ప్రభాతసమయమున (అశ్వినా) అధ్యాపక, ఉపదేశకులను (హవామహే) ఆహ్వానించుచున్నామో (ప్రాతః) ప్రాతఃసమయమున (భగమ్) సేవించదగిన భాగమును (పూషణమ్) పుష్టికారక భోగములను (బ్రహ్మణస్పతిమ్) ధనమును లేక వేదరక్షకులను (ప్రాతః) ప్రభాతసమయమున (సోమమ్) సోమాది ఓషధీగణమును (ఉత) మరియు (రుద్రమ్) జీవుని (హువేమ) ఎట్లు స్వీకరించునో, అదేవిధముగ మీరును ఆచరించుడు.॥౩౪॥

భావార్థము :-ప్రాతఃకాలమున పరమేశ్వరోపాసన, అగ్నిహోత్రము, ఐశ్వర్యోన్నతికి ఉపాయము, ప్రాణాపానముల పుష్టిపరచుట, అధ్యాపక, ఉపదేశక, విద్వాంసులను ఐశ్వర్యములను సేవించుట, జీవాత్మను దెలిసికొనుట మున్నగు వానిని ఆచరించువారు సకల సుఖములచే సుశోభితులగుదురు.॥౩౪॥

34. We invoke God at dawn, we pray for progress at dawn, we practice breath control at dawn, we respect father and mother, at dawn. At dawn we invoke God, the Lord of the vedas, the Sustainer of all, and Adorable by all. We use medicinal herbs in the morning, and at dawn we try to realise the true nature of soul.

౧౮౩౫. ప్రాతర్జితమిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, భగో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యా ఐశ్వర్యం సంపాదయేయురిత్యాహ.

మానవు లైశ్వర్య (ధన) మును సంపాదించవలయును.

౧౮౩౫ ప్రాతర్జితం భగముగ్రꣳహువేమ వయం పుత్రమదితేర్యో విధర్తా ।

ఆధ్రశ్చిద్యం మన్యమానస్తురశ్చిద్రాజా చిద్యం భగం భక్షీత్యాహ ॥౩౫॥

ప. విః- ప్రాతర్జితమితి ప్రాతః + జితమ్, భగమ్, ఉగ్రమ్, హువేమ, వయమ్ పుత్రమ్, అదితేః, యః, విధర్తేతి వి + ధర్తా, ఆధ్రః, చిత్, యమ్, మన్యమానః, తురః, చిత్, రాజా, చిత్, యమ్, భగమ్, భక్షి, ఇతి, ఆహ ॥౩౫॥

పదార్థః :-(ప్రాతః) ప్రభాతే (జితమ్) స్వపురుషార్థేన లబ్ధమ్ (భగమ్) ఐశ్వర్యమ్ (ఉగ్రమ్) అత్యుత్కృష్టమ్ (హువేమ) గృహ్ణీయామ (వయమ్) (పుత్రమ్) (అదితేః) అవినాశినః కారణస్యేవ మాతుః (యః) (విధర్తా) యో వివిధాన్ పదార్థాన్ ధరతి సః (ఆధ్రః) అపుత్రస్య పుత్రః (చిత్) అపి (యమ్) (మన్యమానః) విజానన్ (తురః) త్వరమాణః (చిత్) అపి (రాజా) రాజమానః (చిత్) (యమ్) (భగమ్) ఐశ్వర్యమ్ (భక్షి) సేవస్వ (ఇతి) అనేన ప్రకారేణ (ఆహ) పరమేశ్వర ఉపదిశతి ॥౩౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యథా వయం ప్రాతర్యో విధర్తా ఆధ్రశ్చిద్యం మన్యమాన స్తురశ్చిద్రాజాఽస్తి యం భగం చిద్భక్షీత్యాహ తమదితేః పుత్రం జితముగ్రం భగం హువేమ. తథా యూయమపి స్వీకురుత॥౩౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యుష్మాభిః సదా ప్రాతరారభ్య శయనపర్యన్తం యథాశక్తి సామర్థ్యేన విద్యయా పురుషార్థేనైశ్వర్యోన్నతిం విధాయాఽఽనన్దో భోక్తవ్యో దరిద్రేభ్యః సుఖం దేయమిత్యాహేశ్వరః.॥౩౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (వయమ్) మేము (ప్రాతః) ప్రభాతకాలమున (యః) ఎవడు (విధర్తా) వివిధ పదార్థములను ధారణమొనర్చునో (ఆధ్రః) న్యాయాదులందు తృప్తిపరచజాలనివాని పుత్రుడవై (చిత్) కూడ (యమ్) ఏ యైశ్వర్యమును (మన్యమానః) విశేషముగ దెలిసికొనుచు (తురః) శీఘ్రకారియై (చిత్) కూడ (రాజా) శోభావంతుడగు రాజుగలడో (యమ్) ఏ (భగమ్) ఐశ్వర్యమును (చిత్) కూడ (భక్షి, ఇతి, ఆహ) నీవు సేవించుము అని ఈవిధముగా పరమేశ్వరు డుపదేశించుచున్నాడు. అట్టి (అదితేః) అవినాశి కారణమువలె నున్న తల్లియొక్క (పుత్రమ్) పుత్రుడు, రక్షకుడు (జితమ్) తన పురుషార్థముచే ప్రాప్తించిన (ఉగ్రమ్) ఉత్కృష్టమగు (భగమ్) ఐశ్వర్యమును (హువేమ) మేము గ్రహణమొనర్చుచున్నామో, అటులనే మీరును స్వీకరించుడు.॥౩౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మనుష్యులారా! మీరు ఎల్లప్పుడును ప్రాతఃకాలమునుండి రాత్రి నిద్రించువరకు శక్త్యానుసారము సామర్థ్యముతో విద్య మరియు పురుషార్థము చేసి ఐశ్వర్యోన్నతి నొనర్చుచు ఆనందము ననుభవించుడు. మరియు దరిద్రులకు సుఖములను చేకూర్చుడు. అని ఇట్లు పరమేశ్వరు డుపదేశించినాడు.॥౩౫॥

35. God is the Master of infinite power, the Sustainer of manifold worlds, the Conqueror of all the Object of adoration by all, the awe. Inspiring Chastiser of the wicked, may, we worship Him in the morning. Thinking of Whom the indigent, impatient, mighty person, even the King says, 'let me share His bounty'.

౧౮౭౯. భగ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, భగవాన్ దేవతా, నిచృత్‌త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరప్రార్థనాదికవిషయమాహ. ఈశ్వర ప్రార్థన.

౧౮౭౯ భగ ప్రణేతర్భగ సత్యరాధో భగేమాం ధియముదవా దదన్నః।

భగ ప్ర ణో జనయ గోభిరశ్వైర్భగ ప్ర నృభిర్నృవన్తః స్యామ ॥౩౬॥

ప.వి:-భగ, ప్రణేతః, ప్రనేతరితి ప్ర + నేతః, భగ, సత్యరాధ ఇతి సత్య + రాధః, భగ, ఇమామ్, ధియమ్, ఉత్, అవ, దదత్, నః, భగ, ప్ర, నః, జనయ, గోభిః, అశ్వైః, భగ, ప్ర, నృభిరితి నృ + భిః, నృవన్త + ఇతి నృ + వన్తః స్యామ ॥౩౬॥

పదార్థః:-(భగ) ఐశ్వర్యయుక్త! (ప్రణేతః) పురుషార్థ ప్రతి ప్రేరక (భగ) ఐశ్వర్యప్రద! (సత్యరాధః) సత్సు సాధూని రాధాంసి ధనాని యస్య తత్సంబుద్ధౌ (భగ) భజనీయం!

(ఇమామ్) వర్తమానామ్ (ధియమ్) ప్రజ్ఞామ్ (ఉత్) (అవ) రక్ష. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (దదత్) దదానః (నః) అస్మాకమ్ (భగ) విద్యైశ్వర్యప్రద! (ప్ర) (నః) అస్మాన్ (జనయ) ప్రకటయ (గోభిః) ధేన్వాదిభిః (అశ్వైః) అశ్వాదిభిః (భగ) భజమాన! (ప్ర) (నృభిః) నాయకైః (నృవన్తః) (స్యామ) భవేమ.॥36॥

అన్వయః:-హే భగ ప్రణేతర్భగ సత్యరాధో భగ! త్వం నోఽస్మాకమిమాం ధియం దదత్సదుదవ. హే భగ! త్వం గోభిరశ్వైర్నృభిస్సహ నోఽస్మాన్ ప్రజనయ. హే భగ! యేన వయం నృవన్తః ప్రస్యామ. తథా విధేహి.॥36॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యదా యదీశ్వరస్య ప్రార్థనా విదుషాం సఙ్గః క్రియేత తదా ప్రజ్ఞైవ యాచనీయోతాపి సన్తః పురుషాః.॥36॥

పదార్థము :-(భగ) ఓ ఐశ్వర్యశాలీ! (ప్రణేతః) పురుషార్థమునకు ప్రేరణనిచ్చు పరమేశ్వరా! (భగ) ఐశ్వర్యదాతా! (సత్యరాధః) ప్రకాశమానమైయున్న పదార్థములలో ఉత్తమ ధనముగలవాడా! (భగ) సేవించదగిన విద్వాంసుడా! నీవు (నః) మాయొక్క (ఇమామ్) ఈ వర్తమానమునందున్న (ధియమ్) ప్రజ్ఞను ప్రసాదించుచు (ఉత్, అవ) ఉత్కృష్టముగ రక్షణచేయుము (భగ) విద్యారూప, ఐశ్వర్యదాతవగు పరమేశ్వరా లేక విద్వాంసుడా! నీవు (గోభిః) గోవులు మున్నగు పశువుల (అశ్వైః) అశ్వములు మున్నగు వాహనముల మరియు (నృభిః) నాయకులగు, వంశ నిర్వాహకులగువారితోగూడ (నః) మమ్ము (ప్ర జనయ) ప్రఖ్యాత పరచుము (భగ) పూజనీయుడవగునో విద్వాంసుడా! ఎద్దానిచే మేము (నృవన్తః) ప్రశంసనీయులగు మనుష్యులు గలవారము (ప్ర స్యామ) ఎట్లు కాగలుగుదుమో అట్లు చేయుము.॥36॥

భావార్థము :- మానవులు పరమేశ్వరుని ప్రార్థించునప్పుడు, విద్వాంసుల సేవించునప్పుడు ఉత్తమ బుద్ధిని, శ్రేష్ఠపురుషుల సాంగత్యమే కావలయునని కోరవలయును.॥36॥

36. O glorious God, Goader of men to action, Giver of wealth, Master of riches, fit for adoration, grant us wisdom and afford us protection!.

O God, the Giver of knowledge, increase our store of kine and horses. O God, may we be rich in men and heroes!.

౧౮౩౦.ఉతేదానీమిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, భగో దేవతా, పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అథైశ్వర్యోన్నతివిషయమాహ. ఐశ్వర్యోన్నతి విషయము నిందు చెప్పెను.

౧౮౩౦ ఉతేదానీం భగవన్తః స్యామోత ప్రపిత్వ ఉత మధ్యే అహ్నామ్।

ఉతోదితా మఘవన్త్సూర్యస్య వయం దేవానాꣳ సుమతౌ స్యామ ॥37॥

ప. వి:- ఉత, ఇదానీమ్, భగవన్త ఇతి భగ + వన్తః, స్యామ, ఉత, ప్రపిత్వ ఇతి ప్ర + పిత్వే, ఉత, మధ్యే, అహ్నామ్, ఉత, ఉదితేత్యుత్ + ఇతా, మఘవన్నితి మఘ + వన్, సూర్యస్య, వయమ్, దేవానామ్, సుమతావితి సు + మతౌ, స్యామ ॥౩౮॥

పదార్థః :-(ఉత) అపి (ఇదానీమ్) వర్తమానసమయే (భగవన్తః) సకలైశ్వర్యయుక్తాః (స్యామ) (ఉత) అపి (ప్రపిత్వే) పదార్థానాం ప్రాపణే (ఉత) (మధ్యే) (అహ్నామ్) దివసానామ్ (ఉత) (ఉదితా) ఉదయసమయే (మఘవన్) పరమపూజితధనయుక్త! (సూర్యస్య) (వయమ్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (సుమతౌ) (స్యామ). ॥౩౮॥

అన్వయః :- హే మఘవన్! వయమిదానీముత ప్రపిత్వే ఉత భవిష్యతి ఉతాహ్నాం మధ్యే భగవన్తః స్యామ. ఉత సూర్యస్యోదితా దేవానాం సుమతౌ భగవన్తః స్యామ. ॥౩౮॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్వర్తమానే భవిష్యతి చ యోగైశ్వర్యస్యోన్నతేర్లౌకికస్య వ్యవహారస్య వర్ధనే ప్రశంసాయాఞ్చ సతతం ప్రయతితవ్యమ్. ॥౩౮॥

పదార్థము :- (మఘవన్) ఉత్తమధనయుక్తుడవగు నో పరమేశ్వరా! లేక విద్వాంసుడా! (వయమ్) మేము (ఇదానీమ్) ఈ వర్తమానకాలమున (ఉత) మరియు (ప్రపిత్వే) పదార్థముల ప్రాప్తియందు (ఉత) మరియు భవిష్యత్కాలమున (ఉత) మరియు (అహ్నామ్) దినముల (మధ్యే) మధ్యకాలమున (భగవన్తః, స్యామ) సకలైశ్వర్యములతో కూడినవారమగుదుము గాక! (ఉత) మరియు (సూర్యస్య) సూర్యుని (ఉదితా) ఉదయకాలమున (దేవానామ్) విద్వాంసుల (సుమతౌ) ఉత్తమబుద్ధియందు సమస్త ఐశ్వర్యయుక్తులము (స్యామ) అగుదుముగాక! ॥౩౮॥

భావార్థము :- మానవుల వర్తమానకాలము, భవిష్యత్కాలములందు యోగ ఐశ్వర్యముల ఉన్నతిచే లౌకిక వ్యవహారముల నభివృద్ధిపరచుట మరియు ప్రశంసలయందు నిరంతరము సాగిపోవుటకు ప్రయత్నించవలెను. ॥౩౮॥

37. O noble, pure God, may prosperity be ours at present, in future, and during the day-time!.

May we, O Bounteous Lord, at the rising of the Sun, be happy, in the wake of the excellent wisdom of the learned!.

౧౮౩౯. భగ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, భగవాన్ దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే చెప్పబడినది.

౧౮౩౧ భగ ఏవ భగవాఀ౨॥ అస్తు దేవాస్తేన వయం భగవన్తః స్యామ ।
తం త్వా భగ సర్వ ఇజ్జోహవీతి స నో భగ పురఏతా భవేహ ॥౩౮॥

ప.వి:- భగః, ఏవ, భగవానితి భగ + వాన్, అస్తు, దేవాః, తేన, వయమ్, భగవన్త ఇతి భగ + వన్తః, స్యామ, తమ్, త్వా, భగ, సర్వః, ఇత్, జోహవీతి, సః, నః, భగ, పుర ఏతేతి పురః + ఏతా, భవ, ఇహ ॥ ౩౮॥

పదార్థః :- (భగః) భజనీయః సేవనీయః (ఏవ) (భగవాన్) ప్రశస్తైశ్వర్యయుక్తః (అస్తు) భవతు (దేవాః) విద్వాంసః (తేన) భగస్వరూపేణ భగవతా పరమేశ్వరేణ సహ (వయమ్) (భగవన్తః) సకలశోభాయుక్తాః (స్యామ) భవేమ (తమ్) (త్వా) త్వామ్ (భగ) అఖిలశోభాయుక్త! (సర్వః) అఖిలో జనః (ఇత్) ఏవ (జోహవీతి) భృశమాహ్వయతి (సః) (నః) అస్మాకమ్ (భగ) సకలైశ్వర్యప్రద! (పుర ఏతా) యః పురస్తాదేతి సః (భవ) (ఇహ).॥౩౮॥

అన్వయః :-హే దేవాః! యో భగ ఏవ భగవానస్తు తేన వయం భగవన్తః స్యామ. హే భగ! తం త్వా సర్వ ఇజ్జోహవీతి! స త్వమిహ నః పురఏతా భవ.॥౩౮॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యూయం యః సకలైశ్వర్యసంపన్నః పరమేశ్వరస్తేన యే చాస్యోపాసకా విద్వాంసస్తైస్సహ సిద్ధాః శ్రీమన్తశ్చ భవత యో జగదీశ్వరో మాతాపితృవదస్మాసు కృపయతి తద్భక్తిపురఃసరేణేహ మనుష్యానైశ్వర్యవతః సతతం కురుత.॥౩౮॥

పదార్థము :-(దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! ఎవడు (భగ, ఏవ) చక్కని సేవనీయుడు (భగవాన్) ప్రశస్తమగు ఐశ్వర్యశాలి (అస్తు) అగునో (తేన) అట్టి పరమైశ్వర్యశాలియగు పరమేశ్వరునితోగూడ (వయమ్) మేము (భగవన్తః) సంపూర్ణ శోభాయుక్తులము (స్యామ) అగుదుముగాక! (భగ) సంపూర్ణ శోభాయుక్తుడవగు పరమాత్మా! (తమ్, త్వా) అట్టి నిన్ను (సర్వః, ఇత్) సమస్తజనము (జోహవీతి) శీఘ్రమే పిలుచుచుండును (భగ) సమస్తైశ్వర్యప్రదాతా! (సః) అట్టినీవు (ఇహ) ఈ విశ్వములో (నః) మాకు (పుర ఏతా) అగ్రగామినివి (భవ) అగుము.॥౩౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు సకలైశ్వర్యవంతుడగు ఏ పరమేశ్వరుడు, వానియుపాసకులగు విద్వాంసులు గలరో వారితోనుండి సిద్ధులు మరియు శ్రీమంతులగుడు. ఏ జగదీశ్వరుడు తల్లి, తండ్రులవలె

మనపై కృపాదృష్టినుంచుచున్నాడో యాతనిని భక్తిపూర్వకముగ సేవించుచు సకల మానవులను నిరంతరము ఐశ్వర్యవంతులనుగ నొనర్చుడు.॥౩౮॥

38. O learned person, God verily is Supreme. May we become supreme through Him. O God, all invoke Thee. O Supreme God, be Thou our leader in this world!.

౧౮౩౨.సమధ్వరాయ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, భగో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౩౨ సమధ్వరాయోషసో నమన్త దధిక్రావేవ శుచయే పదాయ ।

అర్వాచీనం వసువిదం భగం నో రథమివాశ్వా వాజిన ఆ వహన్తు ॥౩౯॥

ప.విః-సమ్, అధ్వరాయ, ఉషసః,నమన్త, దధిక్రావేవేతి దధి + క్రావాఇవ, శుచయే, పదాయ, అర్వాచీనమ్, వసువిదమితి వసు + విదమ్, భగమ్, నః, రథమివేతి రథమ్ + ఇవ, అశ్వాః, వాజినః, ఆ, వహన్తు ॥౩౯॥

పదార్థః :- (సమ్) (అధ్వరాయ) అహింసామయాయ వ్యవహారాయ (ఉషసః) ప్రభాతాః (నమన్త) నమన్తి (దధిక్రావేవ) యథా ధారకః క్రమితోఽశ్వస్తథా (శుచయే) పవిత్రాయ (పదాయ) ప్రాపణీయాయ (అర్వాచీనమ్) ఇదానీన్తనమ్ (వసువిదమ్) యేన వసూని వివిధాని ధనాని విన్దతి తమ్ (భగమ్) ఐశ్వర్యయుక్తమ్ (నః) అస్మాన్ (రథమివ) రమణీయం యానమివ (అశ్వాః) ఆశుగామినః (వాజినః) తురంగాః (ఆ) (వహన్తు) గమయన్తు.॥౩౯॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! ఉషసో దధిక్రావేవ శుచయే పదాయాఽధ్వరాయ సన్నమన్త వాజినోఽశ్వా రథమివ నోఽర్వాచీనం వసువిదం భగం ప్రాపయన్తి తథైతౌ భవన్త ఆ వహన్తు.॥౩౯॥

భావార్థః:- అత్ర ద్వావుపమాలఙ్కారౌ. యే మనుష్యా ఉషర్వద్విద్యాధర్మౌ ప్రకాశయన్తి అశ్వయానానీవ సద్యః సమగ్రమైశ్వర్యం సర్వాన్ ప్రాపయన్తి తే శుచయో విద్వాంసో విజ్ఞేయాః.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఉషసః) ప్రభాతకాలములు (దధిక్రావేవ) చక్కగా ధారణమొనర్చి పరుగెత్తగల అశ్వములవలె (శుచయే) పవిత్రమగు (పదాయ) పొందదగిన (అధ్వరాయ) హింసా అధర్మరహిత

వ్యవహారములకై (సమ్, నమన్త) ఉత్తమముగ, నమ్రతతో నుండుడు అనగా ప్రాతఃకాలము సత్వగుణముయొక్క ఆధిక్యతవల్ల సకలప్రాణుల చిత్తములు శుద్ధముగ, నమ్రముగ నుండును (అశ్వాః) శీఘ్రముగా పరుగెత్తు (వాజినః) అశ్వములవలె (రథమివ) రమణీయమునగు యానమెట్లో, అట్లు (నః) మాకు (అర్వాచీనమ్) ఈకాలమునకు సంబంధించిన (వసువిదమ్) అనేక విధములగు ధనప్రాప్తికి హేతువగు (భగమ్) ఐశ్వర్యముల నెట్లు లభింపజేయుచున్నవో, అట్లే వీనిని మీరు (ఆ, వహన్తు) చక్కగా వ్యవహరింపజేసికొనుడు. ॥౩౯॥

భావార్థము :- ఈమంత్రములో రెండుపమాలంకారములు గలవు. ఏ మానవులు ప్రభాతకాలములవలె విద్య మరియు ధర్మములను ప్రకాశపరచుచుందురో మరియు ఉత్తమాశ్వముల యానములను వలె సమస్తైశ్వర్యములను శీఘ్రముగా చెందజేయుదురో అట్టి విద్వాంసులు తెలిసికొనదగినవారై యుందురు. ॥౩౯॥

39. O men, Dawns like a disciplined horse, incline us to acquire a pure, desirable, non-violent conduct!.

As strong steeds draw a chariot, may they remind us of the presence of the Mighty God, the Lord of riches.

౧౮౩౩. అశ్వావతీరిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ఉషా దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విదుష్యః కిం కుర్యురిత్యాహ. విదుషీమతల్లు లేమి చేయవలయును?

౧౮౩౩ అశ్వావతీర్గోమతీర్న ఉషాసో వీరవతీః సదముచ్ఛన్తు భద్రాః।

ఘృతం దుహానా విశ్వతః ప్రపీతా యూయం పాత స్వస్తిభిః సదా నః॥౪౦॥

ప. వి:- అశ్వావతీః, అశ్వవతీరిత్యశ్వ + వతీః, గోమతీరితి గో + మతీః, నః, ఉషాసః, ఉషస ఇత్యుషసః, వీరవతీరితి వీర + వతీః, సదమ్, ఉచ్ఛన్తు, భద్రాః, ఘృతమ్, దుహానాః, విశ్వతః, ప్రపీతా ఇతి ప్ర + పీతాః, యూయమ్, పాత, స్వస్తిభిః, సదా, నః.॥౪౦॥

పదార్థః :-(అశ్వావతీః) ప్రశస్తాన్యశ్వాని వ్యాప్తిశీలాన్యుదకాని విద్యన్తే యాసు తాః (గోమతీః) బహవో గావః కిరణా విద్యన్తే యాసు తాః (నః) అస్మాకమ్ (ఉషాసః) ప్రభాతాః (వీరవతీః) బహవో వీరాః సన్తి యాసు తాః (సదమ్) సీదన్తి యస్మింస్తత్ (ఉచ్ఛన్తు) వివసన్తు (భద్రాః) భన్దనీయాః కల్యాణకర్యః (ఘృతమ్) శుద్ధం ప్రదీప్తముదకమ్. ఘృతమిత్యుదక నా...నిఘం. ౧.౧౨. (దుహానాః) ప్రపూరయన్త్యః (విశ్వతః) సర్వతః (ప్రపీతాః) ప్రకర్షేణ పీతా వృద్ధాః (యూయమ్) (పాత) రక్షత (స్వస్తిభిః) స్వాస్థ్యప్రదైః సుఖైః (సదా) (నః) అస్మాన్.॥౪౦॥

అన్వయః:- హే విదుష్యః స్త్రియో ! యథాఽశ్వావతీర్గోమతీర్వీరవతీర్భద్రా ఘృతం దుహానాః విశ్వతః ప్రపీతా ఉషసో నోఽస్మాకం సదం ప్రాప్నువన్తి తథాఽస్మాకం సదం భవన్త్య ఉచ్ఛన్తు నోఽస్మాన్ యూయం స్వస్తిభిః సదా పాత.॥౪౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ప్రభాతవేలా జాగ్రతాం మనుష్యాణాం సౌఖ్యప్రదా భవన్తి తథా విదుష్యః స్త్రియః కుమారీణాం విద్యార్థినీనాం కన్యానాం విద్యాసుశిక్షాసౌభాగ్యం వర్ధయిత్వా సదైతా ఆనన్దయన్తు.॥౪౦॥

పదార్థము :- విద్వాంసులగు ఓ మహిళామణులారా! ఎట్లు (అశ్వావతీః) వ్యాప్తిశీలమగు ప్రశస్త జలములుగలవి (గోమతీః) అనేక కిరణములుగలవి (వీరవతీః) అనేకమంది వీరులతో గూడియున్న (భద్రాః) కల్యాణప్రదములు (ఘృతమ్) శుద్ధజలములను (దుహానాః) పూర్ణపరచుచు (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (ప్రపీతాః) బాగుగా అభివృద్ధి జెందినట్టి (ఉషసః) ప్రభాతవేళలు (నః) మాయొక్క (సదమ్) సభకు ప్రాప్తించునో, అనగా ప్రకాశము లేక ప్రవృత్తపరచుచుండునో, అదేవిధముగా మాయొక్క సభలను మీరు (ఉచ్ఛన్తు) సంపన్నమొనర్పుడు. మరియు (నః) మమ్ము (యూయమ్) మీరు (స్వస్తిభిః) ఆరోగ్యవంతములగు సుఖములచే (సదా) ఎల్లప్పుడు (పాత) రక్షించుడు.॥౪౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ప్రభాత సమయమున మేల్కొనువారికి ఏవిధముగ సుఖమునొసగెడిదగుచున్నదో, అదేవిధముగ విదుషీమణులగు స్త్రీలు కుమారీ విద్యార్థినులగు కన్యలకు విద్య ఉత్తమ శిక్షణ మరియు సౌభాగ్యమును వృద్ధి నొందించుచు సదా ఈ కన్యలను ఆనందముగ నుంచుచుండవలయును.॥౪౦॥

40. O learned ladies, just as Dawns, full of nice cold water, and manifold beams, awakeners of herioc persons; auspicious; bestowers of pure water, advancing magnificently from all sides, dawn on our assembly, so should ye adorn our assembly and preserve us evermore with your health giving joys!.

౧౮౩౪.పూషన్నిత్యస్య సుహోత్ర ఋషిః, పూషా దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథేశ్వరాప్తసేవినః కీదృశా భవన్తీత్యాహ.

ఈశ్వరుని ఆప్తజనులను సేవించువార లెటులుందురు?

౧౮౩౪ పూషన్తవ వ్రతే వయం న రిష్యేమ కదా చన। స్తోతారస్త ఇహ స్మసి ॥౪౧॥

ప.వి:-పూషన్, తవ, వ్రతే, వయమ్, న, రిష్యేమ, కదా, చన, స్తోతారః, తే, ఇహ, స్మసి.॥౪౧॥

పదార్థః:- (పూషన్) పుష్టికారక! (తవ) (వ్రతే) శీలే నియమే వా (వయమ్) (న) నిషేధే (రిష్యేమ) (కదా) (చన) కదాచిదపి (స్తోతారః) స్తుతికర్తారః (తే) తవ (ఇహ) (స్మసి) స్మః ॥౪౧॥

అన్వయః:- హే పూషన్ పరమేశ్వర ఆప్తవిద్వన్ వా వయం తవ వ్రతే తస్మాద్వర్తేమహి యతో న కదా చన రిష్యేమ. ఇహ తే స్తోతారః సన్తో వయం సుఖినః స్మసి. ॥౪౧॥

భావార్థః:- యే మనుష్యాః పరమేశ్వరస్యాప్తస్య వా గుణకర్మస్వభావానుకూలా వర్తన్తే తే కదా చిన్నష్టసుఖా న జాయన్తే ॥౪౧॥

పదార్థము :- (పూషన్) పుష్టికారకుడవగు పరమేశ్వరా! లేక ఆప్త విద్వాంసుడా! (వయమ్) మేము (తవ) నీయొక్క (వ్రతే) స్వభావము లేక నియమమునందు (కదా, చన) ఎప్పుడును (న, రిష్యేమ) చిత్త చాంచల్యము గలుగనీయకుందుముగాక! (ఇహ) ఈ జగత్తులో (తే) నీయొక్క (స్తోతారః) స్తుతియొనర్చువార మగు మేము సుఖవంతులము (స్మసి) ఐయుందుము గాక! ॥౪౧॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని మరియు ఆప్త విద్వాంసుల గుణకర్మ స్వభావములకు అనుకూలముగ వర్తించుకొనువా రెప్పుడును దుఃఖితులు గాజాలరు. ॥౪౧॥

41. O nourishing God, may we following Thy Law, never suffer pain. We, in this world, are singers of Thy praise!.

౧౮౩౫.పథస్పథ ఇత్యస్య ఋజిష్వ ఋషిః, పూషా దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవత స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యాదియే.

౧౮౩౫ పథస్పథః పరిపతిం వచస్యా కామేన కృతో అభ్యానడర్కమ్ ।

స నో రాసచ్ఛురుధశ్చన్ద్రాగ్రా ధియం ధియఀ సీషధాతి ప్ర పూషా ॥౪౨॥

ప.వి:-పథస్పథః, పథఃఽపథ ఇతి పథః + పథః, పరిపతిమితి పరి + పతిమ్, వచస్యా, కామేన, కృతః, అభి, ఆనట్, అర్కమ్, సః, నః, రాసత్, శురధః, చన్ద్రాగ్రా ఇతి చన్ద్ర + అగ్రాః, ధియంధియ మితి ధియమ్+ ధియమ్, సీషధాతి, సీసధాతీతి సీసధాతి, ప్ర, పూషా ॥౪౨॥

పదార్థః :- (పథస్పథః) మార్గస్య (పరిపతిమ్) స్వామినమ్ (వచస్యా) వచసా వచనేన. అత్ర సుపాం సులుగితి సూత్రేణ విభక్తేర్యాదేశః (కామేన) (కృతః) నిష్పన్నః (అభి) అభితః

(ఆనట్) వ్యాప్నోతి (అర్కమ్) అర్చనీయమ్ (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (రాసత్) దదాతు (శురుధః) యాః శురుధో దుఃఖాని రుద్ధన్తి తాః (చన్ద్రాగ్రాః) చన్ద్రమాహ్లాదనమగ్రం ముఖ్యం యాసాన్తాః (ధియం ధియం) ప్రజ్ఞాం ప్రజ్ఞాం కర్మ కర్మ వా (పీపధాతి) సాధ్నుయాత్ (ప్ర) (పూషా) పుష్టికర్తా.॥42॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యో వచస్యా కామేన కృతః పూషా జగదీశ్వర ఆప్తో వా శురుధః చన్ద్రాగ్రాః సాధనాని నో రాసద్ధియంధియం ప్రపీపధాతి స శుభగుణకర్మ స్వభావానభ్యానట్ తమర్కం పథస్పథః పరిపతిం వయం స్తుయామ.॥42॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యో జగదీశ్వరః సర్వేషాం సుఖాయ వేదప్రకాశం కామయత ఆప్తోఽధ్యాపయితుమిచ్ఛతి. యౌ సర్వేభ్యః శ్రేష్ఠాం ప్రజ్ఞాం సత్కర్మశిక్షాం చ ప్రదత్తస్తౌ సర్వసన్మార్గస్వామినౌ సదా సత్కర్తవ్యౌ.॥42॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వచస్యా) వచనము మరియు (కామేన) అభిలషించినట్టి (కృతః) సిద్ధ పురుషుడు (పూషా) పుష్టికర్తయగు జగదీశ్వరుడు లేక ఆప్తుడు (శురుధః) శీఘ్రముగా దుఃఖములను దొలగించునట్టి (చన్ద్రాగ్రాః) మొదటినుండియే ఆనందకరములగు సాధనములను (నః) మాకొరకు (రాసత్) ఎవ డిచ్చునో (ధియం ధియమ్) ప్రతిబుద్ధిని లేక కర్మను (ప్ర పీపధాతి) ఘనముగా సిద్ధింపజేయునో (సః) అట్టి శుభకర గుణకర్మస్వభావములను (అభి, ఆనట్) అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తపరచుచున్నాయి. (అర్కమ్) పూజనీయుడు (పథస్పథః) ప్రతిమార్గమునకు (పరిపతిమ్) స్వామియగు నా జగదీశ్వరుని మనము స్తుతించవలెను. ॥42॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ జగదీశ్వరుడు అందరిసుఖముకొరకు వేదమును ప్రకాశపరచినాడో, ఏ ఆప్త విద్వాంసులు చదివించుటకు ఇచ్ఛగింతురో సర్వజనుల కొరకు శ్రేష్ఠబుద్ధిని, ఉత్తమ కర్మలను మరియు శిక్షణనిచ్చుచుందురో ఆ శ్రేష్ఠమార్గములన్నిటస్వాములను సదా సత్కరించవలెను.॥42॥

42. O men, Mighty God, with your Vedic speech, noble intention, saintly Nature, gives us from time immemorial sources of happiness which keep afflictions away. God excellently establishes our wisdom and actions. He ever possesses good qualities, acts and nature. May we praise the Adorable God, Who guards all pathways!.

౧౮౩౯. త్రీణీత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథేశ్వరవిషయమాహ. ఈశ్వరుని విషయమిందు చెప్పెను.

౧౮౩౯ త్రీణి పదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపాఽఅదాభ్యః।

అతో ధర్మాణి ధారయన్ ॥43॥

ప.వి:-త్రీణి, పదా, వి, చక్రమే, విష్ణుః,గోపాః,అదాభ్యః, అతః, ధర్మాణి, ధారయన్ ॥౪౩॥

పదార్థః:-(త్రీణి) (పదా) పదాని జ్ఞాతుం ప్రాపయితుం వా యోగ్యాని కారణసూక్ష్మస్థూలరూపాణి (వి) (చక్రమే) విక్రమతి (విష్ణుః) వేవేష్టి వ్యాప్నోతి చరాఽచరం జగత్స పరమేశ్వరః (గోపాః) రక్షకః (అదాభ్యః) అహింసకత్వాద్దయాలుః (అతః) అస్మాత్ (ధర్మాణి) ధర్మాన్ ధారకాణి పృథివ్యాదీని వా (ధారయన్).॥౪౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యోఽదాభ్యో గోపా విష్ణుర్ధర్మాణి ధారయన్నతస్త్రీణి పదా విచక్రమే స ఏవాఽస్మాకం పూజనీయోఽస్తి.॥౪౩॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యేన పరమేశ్వరేణ భూమ్యన్తరిక్షసూర్యరూపేణ త్రివిధం జగన్నిర్మితం సర్వం ధ్రియతే రక్ష్యతే చ స ఏవోపాసనీయ ఇష్టదేవోఽస్తి.॥౪౩॥

పదార్థము :- మానవులారా! (అదాభ్యః) అహింసాధర్మముగల దయాళువు (గోపాః) రక్షకుడు (విష్ణుః) చరాచరజగత్తునందంతటను వ్యాప్తుడగు పరమేశ్వరుడు (ధర్మాణి) పుణ్యరూప కర్మల ధారకములగు పృథివ్యాదులను (ధారయన్) ధారణమొనర్చును. (అతః) ఈ కారణమున (త్రీణి) మూడు (పదా) తెలిసికొనలేక పొందదగిన స్థూల, సూక్ష్మ కారణరూప జగమును (వి, చక్రమే) విశేషముగా ఆక్రమణమొనర్చునో, యాతడే మనకు పూజనీయుడై యున్నాడు.॥౪౩॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు భూమి, అంతరిక్షము, సూర్యరూపము మున్నగు ముప్పిధములగు సృష్టిని నిర్మించియున్నాడో, సర్వమును ధారణమొనర్చియున్నాడో మరియు రక్షణనొనర్చుచున్నాడో, యాతడే ఉపాసనీయుడు, ఇష్టదైవమునై యున్నాడు.॥౪౩॥

43. The Merciful, Protecting, All-Pervading God, establishing His sacred laws, is thenceforth the Creator of the three steps of the causal, subtle and gross forms.

౧౮౩౭.తద్విప్రాస ఇత్యస్య మేధాతిథి ఋషిః, విష్ణుర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే ఇందు చెప్పెను.

౧౮౩౭ తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాꣳసః సమిన్ధతే। విష్ణోర్యత్పరమం పదమ్॥౪౪॥

ప.వి:-తత్, విప్రాసః, విపన్యవః, జాగృవాꣳస ఇతి జాగృ + వాꣳసః, సమ్, ఇన్ధతే, విష్ణోః, యత్, పరమమ్, పదమ్.॥౪౪॥

పదార్థః :-(తత్) (విప్రాసః) మేధావినో యోగినః (విపన్యవః) విశేషేణ స్తోతుమర్హా ఈశ్వరస్య వా స్తావకాః (జాగృవాంసః) అవిద్యానిద్రాత ఉత్థాయ జాగరూకాః (సమ్) (ఇన్ధతే) ప్రకాశయన్తి (విష్ణోః) సర్వత్రాఽభివ్యాపకస్య (యత్) (పరమమ్) ప్రకృష్టమ్ (పదమ్) ప్రాపణీయం మోక్షప్రదం స్వరూపమ్. ॥౪౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యే జాగృవాంసో విపన్యవో విప్రాసో విష్ణోర్యత్పరమం పదమస్తి తత్సమిన్ధతే తత్సఙ్గేన యూయమపి తాదృశా భవత ॥౪౪॥

భావార్థః :- యే యోగాభ్యాసాదినా శుద్ధాన్తః కరణాత్మనో ధార్మికాః పురుషార్థినో జనాః సన్తి త ఏవ వ్యాపకస్య పరమేశ్వరస్య స్వరూపం జ్ఞాతుం లబ్ధుం చార్హన్తి నేతరే ॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (జాగృవాంసః) అవిద్యారూప నిద్రనుండి లేచి చేతనులైన (విపన్యవః) విశేషముగ స్తుతించదగిన లేక ఈశ్వరుని స్తుతించువారు (విప్రాసః) బుద్ధిశాలురగు యోగులు (విష్ణోః) సర్వవ్యాపకుడగు పరమాత్మని (యత్) ఏ (పరమమ్) ఉత్తమమగు (పదమ్) పొందదగిన మోక్షదాయి స్వరూపము గలదో (తత్) దానిని (సమ్, ఇన్ధతే) చక్కగా ప్రకాశపరచుచున్నారో వారి సత్సంగములచే మీరును ఆ విధముగానే యగుడు.॥౪౪॥

భావార్థము :- యోగాభ్యాసము మున్నగు సత్కర్మలొనర్చి శుద్ధమగు మనస్సు మరియు ఆత్మగల ధార్మిక పురుషార్థపరులు మాత్రమే సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుని స్వరూపమును దెలిసికొని, దానిని పొందుటకు అర్హులగుదురు.॥౪౪॥

44. The ever vigilant, the singers of the praise of God, and the learned yogis, realise His most sublime Nature.

౧౮౩౮ ఘృతవతీత్యస్య భరద్వాజ ఋషిః, ద్యావాపృథివ్యౌ దేవతే, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే ఇందు చెప్పెను.

౧౮౩౮ ఘృతవతీ భువనానామభిశ్రియోర్వీ పృథ్వీ మధుదుఘే సుపేశసా ।
ద్యావాపృథివీ వరుణస్య ధర్మణా విష్కభితే అజరే భూరిరేతసా॥౪౫॥

ప.వి:-ఘృతవతీ ఇతి ఘృత + వతీ, భువనానామ్, అభిశ్రియేత్యభి + శ్రియా, ఉర్వీ ఇత్యుర్వీ, పృథ్వీ ఇతి + పృథ్వీ, మధుదుఘే ఇతి మధు + దుఘే, సుపేశసేతి సు +పేశసా,

ద్యావాపృథివీ + ఇతి ద్యావా పృథివీ, వరుణస్య, ధర్మణా, విస్కభితే ఇతి వి + స్కభితే, అజరే + ఇత్యజరే, భూరిరేతసేతి భూరి + రేతసా ॥౪౫॥

పదార్థః:-(ఘృతవతీ) ఘృతముదకం బహు విద్యతే యయోస్తే (భువనానామ్) లోకలోకాన్తరాణామ్ (అభిశ్రియా:) అభితః సర్వతః శ్రీః శోభా లక్ష్మీర్యాభ్యాన్తే (ఉర్వీ) బహుపదార్థయుక్తే (పృథ్వీ) విస్తీర్ణే (మధుదుఘే) యే మధూదకం ప్రపూరయతస్తే (సుపేశసా) శోభనం పేశోరూపం యయోస్తే (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ (వరుణస్య) సర్వేభ్యో వరస్య శ్రేష్ఠస్య జగదీశ్వరస్య (ధర్మణా) ధారణసామర్థ్యేన (విష్కభితే) విశేషేణ ధృతే దృఢీకృతే (అజరే) స్వస్వరూపేణ జరానాశరహితే (భూరిరేతసా) భూరి బహు రేత ఉదకం యయోర్వా భూరీణి బహూని రేతాంసి వీర్యాణి యాభ్యాన్తే ॥౪౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా ! యస్య వరుణస్య పరమేశ్వరస్య ధర్మణా మధుదుఘే సుపేశసా పృథ్వీ ఉర్వీ ఘృతవతీ అజరే భూరిరేతసా భువనానామభిశ్రియా ద్యావాపృథివీ విష్కభితే తమేవోపాస్యం యూయం విజానీత ॥౪౫॥

భావార్థః:- మనుష్యైర్యేన పరమేశ్వరేణ ప్రకాశాఽప్రకాశాత్మకం ద్వివిధం జగన్నిర్మాయ ధృత్వా పాల్యతే స ఏవ సర్వదోపాసనీయోఽస్తి ॥౪౫॥

పదార్థము:- ఓ మానవులారా! (వరుణస్య) సర్వశ్రేష్ఠుడగు జగదీశ్వరుని (ధర్మణా) ధారణమొనర్పదగిన సామర్థ్యముచే (మధుదుఘే) జలములను పరిపూర్ణపరచు (సుపేశసా) చక్కని రూపములుగల (పృథివీ) విస్తారమైన (ఉర్వీ) అనేక పదార్థములుగల (ఘృతవతీ) అనేక జలముల పరివర్తనముచే నున్న (అజరే) నాశరహితస్వరూపములుగల (భూరిరేతసా) బహుళ జలములతో గూడిన లేక అనేక వీర్యము లేదా పరాక్రమములకు హేతువులగు (భువనానామ్) లోకలోకాంతరములను (అభిశ్రియా) అన్నివైపులనుండి శోభింపజేయునట్టి (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు మరియు భూమి (విష్కభితే) విశేషముగా నెవనిచే ధారణమొనర్చబడినవో లేక దృఢపరచబడినవో ఆతడే ఉపాసించదగినవా డని ఎరుగుడు.॥౪౫॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు మానవులను మరియు ప్రకాశ, అప్రకాశ రూపములగు రెండు విధములగు జగములను సృష్టించి, ధరించి, పాలించుచున్నాడో, ఆతడే సదా ఉపాసనీయు డని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౪౫॥

45. By God's decree, the Sun and the Earth, full of light and water, ornamentors of the world created, vast, full of diverse objects, filled with sweet water, beautiful in their form, imperishable, rich in seed, stand apart firmly established.

౧౮౩౯.యే న ఇత్యస్య విహవ్య ఋషిః, లిఙ్గోక్తా దేవతాః, భురిక్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. రాజధర్మ విషయము.

౧౮౩౯ యే నః సపత్నా అప తే భవన్త్విన్ద్రాగ్నిభ్యామవ బాధామహే తాన్।

వసవో రుద్రా ఆదిత్యా ఉపరిస్పృశం మోగ్రం చేత్తారమధిరాజమక్రన్॥౪౬॥

ప.వి:- యే, నః, సపత్నా ఇతి స + పత్నాః, అప, తే, భవన్తు, ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామితీన్ద్రాగ్నీ + భ్యామ్, అవ, బాధామహే, తాన్, వసవః, రుద్రాః, ఆదిత్యాః, ఉపరిస్పృశమిత్యుపరి + స్పృశమ్, మా, ఉగ్రమ్, చేత్తారమ్, అధిరాజమిత్యధి + రాజమ్, అక్రన్ ॥౪౬॥

పదార్థః:-(యే) (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నాః) శత్రవః (అప) దూరీకరణే (తే) (భవన్తు) (ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామ్) వాయువిద్యుదస్త్రాభ్యామ్ (అవ) (బాధామహే) (తాన్) (వసవః) పృథివ్యాదయః (రుద్రాః) దశ ప్రాణా ఏకాదశ ఆత్మా చ (ఆదిత్యాః) సంవత్సరస్య మాసాః (ఉపరిస్పృశమ్) య ఉపరి స్పృశతి తమ్ (మా) మామ్ (ఉగ్రమ్) తీవ్రస్వభావమ్ (చేత్తారమ్)సత్యాఽసత్యయోర్యథావద్విజ్ఞాతారమ్ (అధిరాజమ్) సర్వేషాముపరి రాజానమ్ (అక్రన్) కుర్వన్తు.॥౪౬॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యే నః సపత్నాః స్యుస్తేఽపభవన్తు యథా తానయ మిన్ద్రాగ్నిభ్యామవ బాధా మహే యథా చ వసవో రుద్రా అదిత్యా ఉపరిస్పృశముగ్రం చేత్తారం మా మామధిరాజమక్రన్ తథా తాన్ యూయం నివారయత మాం చ సత్కురుత.॥౪౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యస్యాఽధికారే పృథివ్యాదయః పదార్థాః స్యుస్స ఏవ సర్వేషాముపరి రాజా స్యాత్. యో రాజా భవేత్స శస్త్రాస్త్రైః శత్రూన్నివార్య నిష్కణ్టకం రాజ్యం కుర్యాత్. ॥౪౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యే) ఎవరైతే (నః) మాకు (సపత్నాః) శత్రువులో (తే) వారు (అప, భవన్తు) దూరమగుదురుగాక! అన్గా పరాజయ మొందుదురు గాక! ఏవిధముగా (తాన్) ఆ శత్రువులను మేము (ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామ్) వాయువు మరియు విద్యుత్తులతో నిర్మింపబడిన శస్త్రములతో (అవ, బాధామహే) పీడించెదమో మరియు నెట్లు (వసవః) పృథివ్యాది వసువులు (రుద్రాః) పదిప్రాణములు, పదునొకండవదగు ఆత్మ మరియు (ఆదిత్యాః) పండ్రెండు మాసములు (ఉపరిస్పృశమ్) ఉన్నత స్థానమున గూర్చుండు (ఉగ్రమ్)

తేజఃస్వభావము గలిగిన మరియు (చేత్తారమ్) సత్యాసత్యములను యథావతుగ నెరుగునట్టి (మా) నన్ను (అధిరాజమ్) అధిపతిగ, స్వామిగ, సమర్థునిగ (అక్రన్) చేయునో, అట్లే ఆ శత్రువులను తొలగించి మీరు నన్ను సత్కరించుడు.॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవని యధికారమునందు పృథివి మున్నగు పదార్థము లుండునో, ఆతడే యందరిపై రాజు గాగలడు. ఎవడు రాజగునో యాతడు అస్త్రశస్త్రములతో శత్రువులను దొలగించివేసి నిష్కంటకముగ రాజ్యపాలన మొనర్పవలయును.॥౪౬॥

46. Let those who are our foemen stand apart from us. With airy and fiery weapons we will drive them off. The Vasus, Rudras, and Adityas have exalted me, made me pre-eminent, mighty, thinker, and sovereign lord.

౧౮౪౦.ఆ నాసత్యేత్యస్య హిరణ్యస్తూప ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ కే జగద్ధితైషిణ ఇత్యాహ. ఎవరు జగత్తునకు మేలు కలుగజేయుదురు?

౧౮౪౦ ఆ నాసత్యా త్రిభిరేకాదశైరిహ దేవేభిర్యాతం మధుపేయమశ్వినా।ప్రాయు స్తారిష్టం నీ రపాꣳసి మృక్షతꣳ సేధతన్ద్వేషో భవతꣳసచాభువా॥౪౭॥

ప.వి:-ఆ, నాసత్యా, త్రిభిరితి త్రి+భిః, ఏకాదశైః, ఇహ, దేవేభిః, యాతమ్, మధుపేయమితి మధు + పేయమ్, అశ్వినా, ప్ర, ఆయుః, తారిష్టమ్, నిః, రపాꣳసి, మృక్షతమ్, సేధతమ్, ద్వేషః, భవతమ్, సచాభువేతి సచా + భువా.॥౪౭॥

పదార్థః :- (ఆ) సమన్తాత్ (నాసత్యా) అవిద్యమానాఽసత్యాచరణౌ (త్రిభిః) (ఏకాదశైః) త్రయస్త్రింశతా ఇహ (దేవేభిః) దివ్యైః పృథివ్యాదిభిః సహ (యాతమ్) ప్రాప్నుతమ్ (మధుపేయమ్) మధురైర్గుణైర్యుక్తం పాతుం యోగ్యమ్ (అశ్వినా) విద్వాంసౌ రాజప్రజాజనౌ (ప్ర) (ఆయుః) జీవనమ్ (తారిష్టమ్) వర్ధయతమ్ (నిః) నితరామ్ (రపాంసి) పాపాని (మృక్షతమ్) మార్జయతమ్ (సేధతమ్) గమయతమ్ (ద్వేషః) ద్వేషాదిదోషయుక్తాన్ ప్రాణినః (భవతమ్) (సచాభువా) యౌ సత్యేన పురుషార్థేన సహ భవతస్తౌ.॥౪౭॥

అన్వయః:-హే నాసత్యాఽశ్వినా! యథా యువామిహ త్రిభిరేకాదశైర్దేవేభిః సహ మధుపేయమాయాతం రపాంసి మృక్షతం ద్వేషో నిః షేధతం సచాభువా భవతమాయుః ప్రతారిష్టం తథా వయమపి భవేమ.॥౪౭॥

భావార్థః:-త ఏవ జగద్ధితైషిణో యే పృథివ్యాదిసృష్టివిద్యాం విజ్ఞాయాఽన్యాన్ గ్రాహయేయు ర్దోషాన్ దూరీకుర్యుశ్చిరంజీవనస్య విధానం చ ప్రచారయేయుః.॥౪౭॥

పదార్థము :- (నాసత్యా) అసత్యాచరణములులేని (అశ్వినా)రాజ్య, ప్రజల సంబంధ విద్వాంసులారా! మీరెట్లు (ఇహ) ఈ జగత్తునందు (త్రిభిః, ఏకాదశైః) ముప్పదిమూడు (దేవేభిః) ఉత్తమములగు పృథివి మున్నగునవి. [అనగా అష్టవసువులు, ప్రాణములు మున్నగు ఏకాదశరుద్రులు, ద్వాదశ మాసములు మరియు విద్యుత్తు, యజ్ఞము] ఈ ముప్పది మూడు దేవతలతో గూడ (మధుపేయమ్) మధురగుణయుక్త, పానయోగ్యమగు ఓషధీరసములను (ఆ, యాతమ్) చక్కగా పొందుదురో లేక దానికై ప్రయత్నింతురో (రపాంసి) పాపములను (మృక్షతమ్) శుద్ధపరచుచుందురో (ద్వేషః) ద్వేషము మున్నగు దోషములుగల ప్రాణులను (నిః, సేధతమ్) ఖండించుడు లేక తొలగించుడు (సచాభువా) సత్యపురుషార్థముతో కార్యములందు సంయుక్తులు (భవతమ్) అగుచు మరియు (ఆయుః) జీవితమును (ప్ర, తారిష్టమ్) ఉత్తమముగా వృద్ధిపరచుకొందురో, మేమును అట్లే యగుదుముగాక! ॥౪౭॥

భావార్థము:- పృథివి మున్నగు సృష్టివిద్యలను దెలిసికొని, ఇతరులకు తెలిపి, దోషములను దూరమొనర్చి దీర్ఘకాల జీవనవిధానమును గూర్చి ప్రచారమొనర్చువారే జగత్తునకు హితైషులగుదురని ఎరుగుడు.॥౪౭॥

47. O devotees of truth, ye learned persons amongst the officials and the subjects, knowing the thirty three gods, come for enjoying medicinal juices. Wipe out sins, ward off enemies, perform noble deeds with zeal and energy; and prolong the days of life!.

౧౮౪౧. ఏష వ ఇత్యస్యాగస్త్య ఋషిః, మరుతో దేవతాః, పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౮౪౧ ఏష వ స్తోమో మరుత ఇయఙ్గీర్మాన్దార్యస్య మాన్యస్య కారోః।
ఏషా యాసీష్ట తన్వే వయాం విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్ ॥౪౮॥

ప.వి:- ఏషః, వః, స్తోమః, మరుతః, ఇయమ్, గీః, మాన్దార్యస్య, మాన్యస్య, కారోః, ఆ, ఇషా, యాసీష్ట, తన్వే, వయామ్, విద్యామ, ఇషమ్, వృజనమ్, జీరదానుమితి జీర+దానుమ్.॥౪౮॥

పదార్థః:- (ఏషః) (వః) యుష్మభ్యమ్ (స్తోమః) ప్రశంసా (మరుతః) మరణధర్మాణో మనుష్యాః (ఇయమ్) (గీః) సుశిక్షితా వాక్ (మాన్దార్యస్య) ప్రశస్తకర్మసేవకస్యోదారచిత్తస్య

(మాన్యస్య) మన్తుం సత్కర్తుం యోగ్యస్య (కారోః) కారుకస్య శిల్పినః (ఆ) (ఇషా) ఇచ్ఛయాఽన్నేనవా నిమిత్తేన (యాసీష్ట) ప్రాప్నుయాత్ (తన్వే) శరీరాదిరక్షణార్థమ్ (వయామ్) వయసామవస్థావతాం ప్రాణినామ్. అత్రాఽఽమి టిలోపశ్ఛాన్దసః (విద్యామ) లభేమహి (ఇషమ్) విజ్ఞానమన్నం వా (వృజనమ్) వర్జన్తి దుఃఖాని యేన తద్బలమ్ (జీరదానుమ్) జీవయతీతి జీరదానుస్తమ్. ॥౪౭॥

అన్వయః:- హే మరుతో మనుష్యాః! మాన్దార్యస్య మాన్యస్య కారోరేష స్తోమ ఇయం చ గీర్వోఽస్తు యుష్మాయమిషా వయాం తన్వే ఆ యాసీష్ట జీరదానుమిషం వృజనం చ విద్యామ. ॥౪౭॥

భావార్థః:- మనుష్యైస్సదైవ ప్రశంసనీయాని కర్మాణి సేవిత్వా, శిల్పవిద్యావిదః సత్కృత్య జీవనం బలమైశ్వర్యం చ ప్రాప్తవ్యమ్. ॥౪౭॥

పదార్థము :- (మరుతః) మరణధర్మముగల ఓ మానవులారా! (మాన్దార్యస్య) ప్రశస్తకర్మల సేవించు ఉదారచిత్తులు (మాన్యస్య) సత్కారయోగ్యులు (కారోః) పురుషార్థులగు శిల్పుల (ఏషః) ఈ (స్తోమః) ప్రశంస మరియు (ఇయమ్) ఇట్టి (గీః) వాణులు (వః) మీకొరకు ఉపయోగవంతములగు గాక! మీరు (ఇషా) ఇచ్ఛ లేదా అన్నము నిమిత్తముచే (వయామ్) ఆయువుగల ప్రాణుల (తన్వే) శరీరాదుల రక్షణ కొరకు (ఆ, యాసీష్ట) చక్కగా ప్రాప్తించుడు. మరియు మేము (జీరదానుమ్) జీవనహేతువగు (ఇషమ్) విజ్ఞానము లేక అన్నము మరియు (వృజనమ్) దుఃఖముల వర్జింపజేయు బలమును (విద్యామ) పొందుదుముగాక! ॥౪౭॥

భావార్థము :- మానవులు సర్వదా ప్రశంసనీయకర్మల సేవనము, శిల్పకళావిద్వాంసుల సత్కారముల నొనర్చుచు జీవనము, బలము, ఐశ్వర్యములను పొందుచుండవలెను. ॥౪౭॥

48. O mortals, may this praise and speech of the magnanimous, laudable and energetic artisan be conducive to your benefit. Protect well with food the body of the aged. For long life may we acquire strength, knowledge and food!

౧౭౪౮.సహస్తోమా ఇత్యస్య ప్రాజాపత్యో యజ్ఞ ఋషిః, ఋషయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ కే ఋషయో భవన్తీత్యాహ. ఎవరు ఋషులగుచున్నారు?

౧౭౪౮ సహస్తోమాః సహచ్ఛన్దసఽ ఆవృతః సహప్రమా ఋషయః సప్త దైవ్యాః ।
పూర్వేషాం పన్థామనుదృశ్య ధీరాఽ అన్వాలేభిరే రథ్యో న రశ్మీన్ ॥౪౮॥

ప.వి:-సహస్తోమా ఇతి సహ + స్తోమాః, సహఛన్దస ఇతి సహ + ఛన్దసః, ఆవృత ఇత్యా +

వృతః సహప్రమా ఇతి సహ + ప్రమాః, ఋషయః, సప్త, దైవ్యాః, పూర్వేషామ్, పన్థామ్,
అనుదృశ్యేత్యను + దృశ్య, ధీరాః, అన్వాలేభిర ఇత్యను + ఆలేభిరే, రథ్యః, న, రశ్మీన్.॥౪౯॥

పదార్థః:- (సహస్తోమాః) స్తోమైః శ్లాఘాభిస్సహ వర్తమానా యద్వా సహస్తోమాః శాస్త్రస్తుతయో యేషాన్తే (సహఛన్దసః) సహ ఛన్దాంసి వేదాఽధ్యయనం స్వాతన్త్ర్యం సుఖభోగో వా యేషాన్తే (ఆవృతః) బ్రహ్మచర్యేణ సకలా విద్యా అధీత్య గురుకులాన్నివృత్య గృహమాగతాః (సహప్రమాః) సహైవ ప్రమా యథార్థం ప్రజ్ఞానం యేషాన్తే (ఋషయః) వేదాదిశాస్త్రార్థవిదః (సప్త) పంచ జ్ఞానేన్ద్రియాణ్యన్తఃకరణమాత్మా చ (దైవ్యాః) దేవేషు గుణకర్మస్వభావేషు కుశలాః (పూర్వేషామ్) అతీతానాం విదుషామ్ (పన్థామ్) పన్థానం మార్గమ్ (అనుదృశ్య) అనుకూల్యేన దృష్ట్వా (ధీరాః) ధ్యానవన్తో యోగినః (అన్వాలేభిరే) అనులభన్తే (రథ్యః) రథే సాధూ రథ్యః సారథిః (న) ఇవ (రశ్మీన్) రజ్జూన్.॥౪౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యథా సహస్తోమాః సహఛన్దస ఆవృతః సహప్రమాః సప్త దైవ్యా ధీరా ఋషయో రథ్యో రశ్మీన్నివ పూర్వేషాం పన్థామనుదృశ్యాన్వాలేభిరే తథా భూత్వా యూయమప్యాప్తమార్గ మన్వాలభధ్వమ్.॥౪౯॥

భావార్థః:- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే రాగద్వేషాదిదోషాన్ దూరతస్త్యక్త్వా పరస్పరస్మిన్ ప్రీతిమన్తో భూత్వా బ్రహ్మచర్యేణ ధర్మానుష్ఠానపురఃసరమఖిలాన్ వేదాన్ విజ్ఞాయ సత్యాఽసత్యే వివిచ్య సత్యం లబ్ధ్వాఽసత్యం విహాయా ప్తభావేన వర్తన్తే తే సుశిక్షితాః సారథయ ఇవాఽభీష్టం ధర్మ్యం మార్గం గన్తుమర్హన్తి త ఏవర్షిసంజ్ఞాం లభన్తే.॥౪౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా (సహస్తోమాః) ప్రశంసలతో గూడియున్న లేక సమాన శాస్త్రస్తుతులుగలవారు (సహఛన్దసః) వేదాదుల అధ్యయనము లేక స్వతంత్ర సుఖభోగములతో గూడినవారు (ఆవృతః) బ్రహ్మచర్యముతో సకల విద్యల నభ్యసించి గురుకులమునుండి సమావర్తనులై గృహమునకు చేరినట్టి (సహప్రమా) ప్రమాణయుక్తమగు యథార్థజ్ఞానముగలవారు (సప్త) ఏడు [ఐదుజ్ఞానేంద్రియములు, అన్తఃకరణము, ఆత్మ] (దైవ్యాః) ఉత్తమగుణకర్మస్వభావములందు ప్రవీణులు (ధీరాః) ధ్యాననిష్ఠగలయోగులు (ఋషయః) వేదాది శాస్త్రజ్ఞాతలు (రథ్యః) సారథి (న) ఏవిధముగా (రశ్మీన్) కళ్లెపుత్రాడును పట్టుకొనునో అట్లు (పూర్వేషామ్) పూర్వజులగు విద్వాంసుల (పన్థామ్) మార్గమును (అనుదృశ్య) అనుకూలముగజూచి (అన్వాలేభిరే) తరువాత ప్రాప్తించుకొందురో, మీరును అటులనేయై ఆప్తులమార్గమును పొందుడు.॥౪౯॥

భావార్థము :-ఈమంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాగద్వేషాదులను దూరమొనర్చుకొని పరస్పరము ప్రీతినుంచుకొనువారు, బ్రహ్మచర్యయుక్తముగ ధర్మానుష్ఠానముతో సమస్త వేదములను దెలిసికొని సత్యాసత్యములను నిర్ణయించి సత్యమును గ్రహించి, అసత్యమును వదలివేసి ఆప్తజన భావమున వర్తించుచుండువారు సుశిక్షిత సారథివలె అభీష్టమగు ధర్మమార్గమున పయనించుటకు సమర్థులగుదురు. మరియు అట్టివారే ఋషియను పేరును పొందగలుగుదురు.॥౪౯॥

49. Those who study together the religious lore, who read together the Vedas and enjoy happiness, who return home from the Gurukala after observing Brahmacharya and completing their studies, who are together advanced in knowledge, who are masters ef seven divine forces, are veritable Rishis, the knowers of the Vedas. Such calm, wise persons viewing the path of ancient sages take up the reins of noble deeds like a chariot-driver.

౧౮౪౩.ఆయుష్యమిత్యస్య దక్ష ఋషిః, హిరణ్యస్తేజో దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథైశ్వర్యజయాదిసంపాదనవిషయమాహ.

ఐశ్వర్యము, జయము మొదలగు వానిని సంపాదించు విషయము.

౧౮౪౩ ఆయుష్యం వర్చస్యꣳ రాయస్పోషమౌద్భిదమ్ ।
ఇదꣳ హిరణ్యం వర్చస్వజ్జైత్రాయావిశతాదు మామ్ ॥౫౦॥

ప.వి:- ఆయుష్యమ్, వర్చస్యమ్, రాయః పోషమ్, ఔద్భిదమ్, ఇదమ్, హిరణ్యమ్, వర్చస్వత్, జైత్రాయ, ఆ, విశతాత్, ఊఀ ఇత్యూఀ, మామ్ ॥౫౦॥

పదార్థః:-(ఆయుష్యమ్) ఆయుషే జీవనాయ హితమ్ (వర్చస్యమ్) వర్చసేఽధ్యయనాయ హితమ్ (రాయః) (పోషమ్) ధనస్య పోషకమ్ (ఔద్భిదమ్) ఉద్భినత్తి దుఃఖాని యేన తదేవ (ఇదమ్) (హిరణ్యమ్) తేజోమయం సువర్ణాదికమ్ (వర్చస్వత్) ప్రశస్తాని వర్చాంస్యన్నాని యస్మాత్తత్ (జైత్రాయ) జయాయ (ఆ) (విశతాత్) సమన్తాత్ విశతు తిష్ఠతు (ఉ) ఏవ (మామ్).॥౫౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యదౌద్భిదమాయుష్యం వర్చస్యం రాయస్పోషం వర్చస్వద్ధిరణ్యం జైత్రాయ మామావిశతాత్తదు యుష్మానప్యావిశత్.॥౫౦॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః! స్వాత్మవత్సర్వాన్ జానన్తి విద్వద్భిః సహ పరామృశ్య

సత్యాఽసత్యే నిర్ణయన్తి తే దీర్ఘమాయుః పూర్ణవిద్యాః సమగ్రమైశ్వర్యవిజయం చ ప్రాప్నువన్తి.॥౫౦॥

పదార్థము :- మానవులారా! (ఔద్భిదమ్) దుఃఖనాశకము (ఆయుష్యమ్) జీవితమునకు హితకరము (వర్చస్యమ్) అధ్యయనమునకు ఉపయోగకరము (రాయః, పోషమ్) ధనపుష్టి గలిగించునది (వర్చస్వత్) ప్రశస్తమగు అన్నమునకు హేతువు (హిరణ్యమ్) తేజఃస్వరూపమగు సువర్ణము మున్నగు ఐశ్వర్యములు (జైత్రాయ) జయముగలుగుటకు (మామ్) నన్ను (ఆ,విశతాత్) ఆవేశపరచుగాక, అనగా నా సమీపమున స్థిరముగనుండుగాక! అది (ఉ) మీ సమీపమందును స్థిరపడుగాక! ॥౫౦॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు సకల జనులను తనవలెనే ఎంచుచు, విద్వాంసులతోనాలోచించుచు వారితో దిరుగుచు సత్యాసత్యముల నిర్ణయమొనర్చునో, నాతడు దీర్ఘాయుష్మంతుడై పూర్ణవిద్యలను, సమగ్రైశ్వర్యములను, శత్రువులపై విజయమును పొందగలడు.॥౫౦॥

50. Bestowing length of life, splendour, increase of wealth, and conquering power, may this brightly shining gold and food be attached to me for victory.

౧౮౪౪.న తదిత్యస్య దక్ష ఋషిః, హిరణ్యన్తేజో దేవతా, భురిక్‌త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ బ్రహ్మచర్యప్రశంసావిషయమాహ. బ్రహ్మచర్య ప్రశంస విషయము.

౧౮౪౪ న తద్రక్షాꣳసి న పిశాచాస్తరన్తి దేవానామోజః ప్రథమజꣳ హ్యేతత్ ।

యో బిభర్తి దాక్షాయణꣳ హిరణ్యꣳ స దేవేషు కృణుతే దీర్ఘమాయుః।

స మనుష్యేషు కృణుతే దీర్ఘమాయుః ॥౫౧॥

ప.విః- న, తత్, రక్షాꣳసి, న, పిశాచాః, తరన్తి, దేవానామ్, ఓజః, ప్రథమజమితి ప్రథమ + జమ్, హి, ఏతత్, యః, బిభర్తి, దాక్షాయణమ్, హిరణ్యమ్, సః, దేవేషు, కృణుతే, దీర్ఘమ్, ఆయుః, సః, మనుష్యేషు, కృణుతే, దీర్ఘమ్, ఆయుః.॥౫౧॥

పదార్థః :-(న) (తత్) అధ్యయనం విద్యాప్రాపణమ్ (రక్షాంసి) అన్యాన్ ప్రపీడ్య స్వాత్మానమేవ యే రక్షన్తి తే (న) (పిశాచాః) యే ప్రాణినాం పేశితం రుధిరాదికమాచామన్తి భక్షయన్తి తే హింసకా మ్లేచ్ఛాచారిణో దుష్టాః (తరన్తి) ఉల్లంఘన్తే (దేవానామ్) విదుషామ్

(ఓజః) బలపరాక్రమః (ప్రథమజమ్) ప్రథమే వయసి బ్రహ్మచర్యాశ్రమే వా జాతమ్ (హి) ఖలు (ఏతత్) (యః) (బిభర్తి)(దాక్షాయణమ్) దక్షేణ చతురేణాఽయనం ప్రాపణీయం తదేవ స్వార్థేఽణ (హిరణ్యమ్) జ్యోతిర్మయమ్ (సః) (దేవేషు) విద్వత్సు (కృణుతే) (దీర్ఘమ్) అవ్యుత్తమావమ్ (ఆయుః) జీవనమ్ (సః) (మనుష్యేషు) మననశీలేషు (కృణుతే) కరోతి (దీర్ఘమ్) (ఆయుః).॥౫౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా ! యద్దేవానాం ప్రథమజమోజోఽస్తి న తద్రక్షాంసి న పిశాచాస్తరన్తి యో హ్యేతద్దాక్షాయణం హిరణ్యం బిభర్తి స దేవేషు దీర్ఘమాయుః కృణుతే స మనుష్యేషు దీర్ఘమాయుః కృణుతే.॥౫౧॥

భావార్థః :-యే ప్రథమే వయసి దీర్ఘేణ ధర్మ్యేణ బ్రహ్మచర్యేణ పూర్ణాం విద్యామధీయతే న తేషాం కేచిచ్చోరా న దాయభాగినో న తేషాం భారో భవతి య ఏవం విద్వాంసో ధర్మ్యేణ వర్తన్తే తే విద్వత్సు మనుష్యేషు చ దీర్ఘమాయుర్లబ్ధ్వా సతతమానన్దన్త్యన్యానానన్దయన్తి చ.॥౫౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ప్రథమజా) మొదటి వయస్సు లేక బ్రహ్మచర్యాశ్రమమందు ఉత్పన్నమైన (ఓజః) బలపరాక్రమములు గలవో (తత్) వానిని (న, రక్షాంసి) ఇతరులకు విశేషముగ పీడలను గలిగించుచు కేవలము తన రక్షణ, తనమేలుకొరకే వినియోగించువారు (నపిశాచాః) ఇతర ప్రాణుల రక్తమాంసాదులను తిను త్రాగు మ్లేచ్ఛాచారులగు దుష్టులను (తరన్తి) ఉల్లంఘింతురో (యః) ఏ మనుష్యుడు (హి, ఏతత్) ఇట్టి (దాక్షాయణమ్) దక్షుడగు చతురునిచే పొందదగిన (హిరణ్యమ్) తేజఃస్వరూపమగు బ్రహ్మచర్యమును (బిభర్తి) ధారణము మరియు పోషణము నొనర్చునో (సః) ఆతడు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (దీర్ఘమ్, ఆయుః) సంపూర్ణాయుష్యమును (కృణుతే) పొందుచున్నాడు మరియు(సః) ఆతడు (మనుష్యేషు) మనన శీలురయందు (ధీర్ఘమ్, ఆయుః) దీర్ఘాయువును (కృణుతే) పొందువాడగుచున్నాడు.॥౫౧॥

భావార్థము :- ఎవరు మొదటి వయస్సునందు శ్రేష్ఠమగు బ్రహ్మచర్యముతో పూర్ణ విద్యలను పొందెదరో వారికి చోరులుగాని, దాయభాగులుగాని యుండరు. ఆతనికి ఎట్టి పవిత్రకార్యమును భారముగానుండదు. ఏ విద్వాంసుడు ఈ విధముగా ధర్మయుక్త కర్మలతోగూడ వర్తించుచుండునో యాతడు విద్వాంసులందు, మానవులందు దీర్ఘాయుష్యమును పొంది నిరంతరము ఆనందముగానుండి ఇతరులకును ఆనందమును సమకూర్చుచుండును.॥౫౧॥

51. The strength acquired by the learned in the Brahmcharya Ashrama, can be destroyed neither by demons nor by fiends. Whoever possesses the strength of celibacy, lives a long life among the sages, and also lives a long life among thoughtful persons.

౧౫౪౨ యదేత్యస్య దక్ష ఋషిః, హిరణ్యన్తేజో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే చెప్పబడినది.

౧౮౮౫ యదాబధ్నన్దాక్షాయణా హిరణ్య౧ం శతానీకాయ సుమనస్యమానాః ।

తన్మ ఆ బధ్నామి శతశారదాయాయుష్మాఞ్జరదష్టిర్యథాసమ్ ॥౫౨॥

ప.వి:-యత్, ఆ, అబధ్నన్, దాక్షాయణాః, హిరణ్యమ్, శతానీకాయేతి శత+అనీకాయ, సుమనస్యమానా ఇతి సు + మనస్యమానాః, తత్, మే, ఆ, బధ్నామి, శతశారదాయేతి శత + శారదాయ, ఆయుష్మాన్, జరదష్టిరితి జరత్ + అష్టిః, యథా, అసమ్ ॥౫౨॥

పదార్థః:-(యత్) (ఆ) (అబధ్నన్) బధ్నీయుః (దాక్షాయణాః) చాతుర్యవిజ్ఞానయుక్తాః (హిరణ్యమ్) సత్యాసత్యప్రకాశం విజ్ఞానమ్ (శతానీకాయ) శతాన్యనీకాని సైనికాని యస్య తస్మై (సుమనస్యమానాః) సుష్ఠు విచారయన్తః సజ్జనాః (తత్) (మే) మహ్యమ్ (ఆ) (బధ్నామి) (శతశారదాయ) శతం శరదో జీవనాయ (యుష్మాన్) (జరదష్టిః) జరం పూర్ణమాయుర్వ్యాప్తో యః సః (యథా) (అసమ్) భవేయమ్.॥౫౨॥

అన్వయః:- యే దాక్షాయణాః సుమనస్యమానాః శతానీకాయ మే యద్ధిరణ్యమాऽऽబధ్నన్ తదహం శతశారదాయాऽऽబధ్నామి. హే విద్వాంసో ! యథాऽహం యుష్మాన్ ప్రాప్య జరదష్టిరసం తథా యూయం మాం ప్రత్యుపదిశత.॥౫౨॥

భావార్థః:-ఏకత్ర శతశః సేనా ఏకత్రైకా విద్యా విజయప్రదా భవతి యే దీర్ఘేణ బ్రహ్మచర్యేణ విద్వద్భ్యో విద్యాం సుశిక్షాం చ గృహీత్వా తదనుకూలా వర్తన్తే తేऽల్పాऽऽయుషః కదాచిన్న జాయన్తే.॥౫౨॥

పదార్థము :-(దాక్షాయణాః) చతురులు మరియు విజ్ఞానవంతులు (సుమనస్యమానాః) ఉత్తమాలోచనలు గల సజ్జనులు (శతానీకాయ) వందలాది సైన్యములుగల (మే) నాకొరకు (యత్) ఎట్టి (హిరణ్యమ్) సత్యాసత్య ప్రకాశముయొక్క విజ్ఞానమును (ఆ, అబధ్నన్) నిబంధనానొనర్చెదరో (తత్) దానిని నేను (శతశారదాయ) నూరు సంవత్సరముల జీవనమునకై (ఆ, బధ్నామి) నియమితమొనర్చు కొనుచున్నాను. ఓ విద్వాంసులారా! (యథా) ఏవిధముగా నేను (యుష్మాన్) మిమ్ము ప్రాప్తించుకొని (జరదష్టిః) సంపూర్ణాయుష్యమును ప్రాప్తించువాడను (అసమ్) అగుచున్నానో, అందు కనుకూలమగు ఉపదేశమును మీరు నాకొసగుడు.॥౫౨॥

భావార్థము :- ఒక పక్షము వందలాది సైనికులుండి రెండవవైపు ఒక విద్యయే యున్న విద్యయే విజయము గలిగించునదై యుండును. దీర్ఘకాలమువరకు బ్రహ్మచర్యమునుధరించి విద్వాంసులచే విద్యలను, ఉత్తమ శిక్షణను పొంది, వానికి అనుకూలముగ వర్తించువారెప్పుడును అల్పాయుష్కులు గాజాలరు. ॥52॥

52. Noble persons with benevolent thoughts, full of sagacity and learning, lords of hundreds of soldiers, bind me in knowledge which distinguishes between truth and untruth. I possess that in me for life through hundred autumns, that I may live till ripe old age overtakes me.

౧౮౪౬. ఉత న ఇత్యస్య ఋజిష్వ ఋషిః, లిఙ్గోక్తా దేవతాః, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ కే సర్వరక్షకాః సన్తీత్యాహ. సర్వరక్షకు లెవరు?

౧౮౪౬ ఉత నో౽హిర్బుధ్న్యః శృణోత్వజ ఏకపాత్పృథివీ సముద్రః।
విశ్వే దేవా ఋతావృధో హువానాః స్తుతా మన్త్రాః కవిశస్తా అవన్తు ॥53॥

ప.వి:- ఉత, నః, అహిః, బుధ్న్యః, శృణోతు, అజః, ఏకపాదిత్యేక + పాత్, పృథివీ, సముద్రః, విశ్వే, దేవాః, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇత్యృత + వృధః, హువానాః, స్తుతాః, మన్త్రాః, కవిశస్తా ఇతి కవి + శస్తాః, అవన్తు ॥53॥

పదార్థః :- (ఉత) అపి (నః) అస్మాకం వచాంసి (అహిః) మేఘః (బుధ్న్యః) బుధ్నే౽న్తరిక్షే భవః (శృణోతు) (అజః) యో న జాయతే సః (ఏకపాత్) ఏకః పాదో బోధో యస్య సః (పృథివీ) (సముద్రః) అన్తరిక్షమ్ (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (ఋతావృధః) సత్యస్య వర్ధకాః (హువానాః) స్పర్ధమానాః (స్తుతాః) స్తుతిప్రకాశకాః (మన్త్రాః) విచారసాధకాః (కవిశస్తాః) కవిభిర్మేధావిభిః శస్తాః ప్రశంసితాః (అవన్తు) ॥53॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! బుధ్న్యో౽హిరివ పృథివీ సముద్రశ్చైవైకపాదజో నః శృణోతు ఋతావృధో హువానా విశ్వే దేవా ఉతాపి కవిశస్తాః స్తుతా మన్త్రా నో౽స్మానవన్తు ॥53॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా ! యథా పృథివ్యాదయః పదార్థ మేఘః పరమేశ్వరశ్చ సర్వాన్ రక్షన్తి తథైవ విద్యా విద్వాంసశ్చ సర్వాన్ పాలయన్తి ॥53॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (బుధ్న్యః) అంతరిక్షమునందుత్పన్నమగు (అహిః) మేఘములవలె (పృథివీ) భూమివలె (సముద్రః) అంతరిక్షమువలె (ఏకపాత్) ఒకేవిధమగు నిశ్చల వ్యభిచారరహిత

జ్ఞానముగలవాడు (అజః) ఎప్పుడును ఉత్పన్నముగాని పరమేశ్వరుడు (నః) మా వచనములను (శృణోతు) ఆలకించుగాక! మరియు (ఋతావృధః) సత్యమును అభివృద్ధిపరచువారు (హువానాః) పోటీపడుచు (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (ఉత) మరియు (కవిశస్తాః) బుద్ధిశాలురచే ప్రశంసించబడిన (స్తుతాః) స్తుతిని ప్రకాశపరచు (మన్త్రాః) విచార [ఆలోచనా] సాధకములగు మంత్రములు మమ్ము (అవన్తు) రక్షణయొనర్చుగాక! ॥౫౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా పృథివి మున్నగు పదార్థములు, మేఘములు మరియు పరమేశ్వరుడు సమస్తమును రక్షించునో, అట్లే విద్య మరియు విద్వాంసులు ఎల్లరను పాలింతురుగాక! ॥౫౩॥

May the unborn God, the Support of all like the atmosphere, Indestructible, the Expander of the world, the Creator of all regions, the Master of permanent knowledge, hear our words. May all the learned persons, the protagonists of truth, vying with each other for advancement, and texts recited by the sages protect us.

౧౮౪౭.ఇమేత్యస్య కూరగార్త్సమద ఋషిః, ఆదిత్యా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ వాగ్విషయమాహ. ఇందు వాక్కు విషయము చెప్పెను.

౧౮౪౭ ఇమా గిర ఆదిత్యేభ్యో ఘృతస్నూః సనాద్రాజభ్యో జుహ్వా జుహోమి ।
శృణోతు మిత్రో అర్యమా భగో నస్తువిజాతో వరుణో దక్షో అంశః ॥౫౪॥

ప.వి:- ఇమాః, గిరః, ఆదిత్యేభ్యః, ఘృతస్నూరితి ఘృత + స్నూః, సనాత్, రాజభ్య ఇతి రాజ + భ్యః, జుహ్వా, జుహోమి, శృణోతు, మిత్రః, అర్యమా, భగః, నః, తువిజాత ఇతి తువి + జాతః, వరుణః, దక్షః, అంశః ॥౫౪॥

పదార్థః :- (ఇమాః) సత్యాః (గిరః) వాచః (ఆదిత్యేభ్యః) తేజస్విభ్యః (ఘృతస్నూః) ఘృతముదక మివ ప్రదీప్తం వ్యవహారం స్నాన్తి శోధయన్తి తాః (సనాత్) నిత్యమ్ (రాజభ్యః) నృపేభ్యః (జుహ్వా) గ్రహణసాధనేన (జుహోమి) ఆదదామి (శృణోతు) (మిత్రః) సఖా (అర్యమా) న్యాయకారీ (భగః) ఐశ్వర్యవాన్ (నః) అస్మాకమ్ (తువిజాతః) బహుషు ప్రసిద్ధః (వరుణః) శ్రేష్ఠః (దక్షః) చతురః (అంశః) విభాజకః ॥౫౪॥

అన్వయః :- అహవమాదిత్యేభ్యో రాజభ్యో యా ఇమా గిరో జుహ్వా సనాజ్జుహోమి తా ఘృతస్నూ ర్నో గిరో మిత్రోఽర్యమా భగస్తువిజాతో దక్షోఽంశో వరుణశ్చ శృణోతు.॥౫౪॥

భావార్థః :- విద్యార్థిభిర్యా ఆచార్యేభ్యః సుశిక్షితా వాచో గృహీతాస్తా అన్య ఆప్తాః శ్రుత్వా సుపరీక్ష్య శిక్షయన్తు ॥౫౪॥

పదార్థము :- (ఆదిత్యేభ్యః) తేజోవంతులగు (రాజభ్యః) రాజులనుండి నేను (ఇమాః) ఈ సత్య (గిరః) వాణులను (జుహ్వా) గ్రహణసాధనముద్వారా (సనాత్) నిత్యము (జుహోమి) ఎట్లు స్వీకరించుచున్నానో, అట్టి (ఘృతస్నూః) జలములవలె ఉత్తమ వ్యవహారములను శోధించునట్టి (నః) మా వాణులను (మిత్రః) మిత్రుడు (అర్యమా) న్యాయకారి (భగః) ఐశ్వర్యవంతుడు (తువిజాతః) అనేకులలో ప్రసిద్ధుడు (దక్షః) చతురుడు (అంశః) విభజించువాడు మరియు (వరుణః) శ్రేష్ఠుడు (శృణోతు) వినునుగాక! ॥౫౪॥

భావార్థము :- విద్యార్థులగువారు ఆచార్యులనుండి ఎట్టి సుశిక్షితవాణులను పొందియుండిరో వానిని ఇతర ఆప్తులు విని చక్కగా పరీక్షించి శిక్షణనీయవలెను.॥౫౪॥

54. I listen with rapt attention to these eternal true sayings of the Veda preached by majestic kings.

May associates, intelligentsia, distributors, and noble persons herar our words purifying the conduct like water.

౧౮౫౫. సప్తేత్యస్య కణ్వ ఋషిః, అధ్యాత్మం ప్రాణా దేవతాః, భురిగ్జగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

అథ శరీరేన్ద్రియవిషయమాహ. శరీరేంద్రియముల విషయము.

౧౮౫౫ సప్త ఋషయః ప్రతిహితాః శరీరే సప్త రక్షన్తి సదమప్రమాదమ్। సప్తాపః

స్వపతో లోకమీయుస్తత్ర జాగృతో అస్వప్నజౌ సత్రసదౌ చ దేవౌ ॥౫౫॥

ప.వి:- సప్త, ఋషయః, ప్రతిహితా ఇతి ప్రతి + హితాః, శరీరే, సప్త, రక్షన్తి, సదమ్, అప్రమాద మిత్యప్ర + మాదమ్, సప్త, ఆపః, స్వపతః, లోకమ్, ఈయుః, తత్ర, జాగృతః, అస్వప్నజావిత్యస్వప్న + జౌ, సత్రసదావితి సత్ర + సదౌ, చ, దేవౌ.॥౫౫॥

పదార్థః :- (సప్త) పంచజ్ఞానేన్ద్రియాణి మనో బుద్ధిశ్చ (ఋషయః) విషయప్రాపకాః (ప్రతిహితాః) ప్రతీత్యా ధృతాః (శరీరే) (సప్త) (రక్షన్తి) (సదమ్) సీదన్తి యస్మింస్తత్

(అప్రమాదమ్) (సప్త) (ఆపః) ఆప్నువన్తి వ్యాప్నువన్తి శరీరమిత్యాపః (స్వపతః) శయనం ప్రాప్తస్య (లోకమ్) జీవాత్మానమ్ (ఈయుః) యన్తి (తత్ర) లోకగమనకాలే (జాగృతః) (అస్వప్నజౌ) స్వప్నో న జాయతే యయోస్తౌ (సత్రసదౌ) సతాం జీవాత్మనాం త్రాణం సత్రం తత్ర సీదతస్తౌ (చ) (దేవౌ) దివ్యస్వరూపౌ ప్రాణాపానౌ ॥౫౫॥

అన్వయః :- యే సప్తర్షయః శరీరే ప్రతిహితాస్త ఏవ సప్తాప్రమాదం యథా స్యాత్తథా సదం రక్షన్తి తే స్వపతః సప్తాఽపః లోకమీయుస్తత్రాఽస్వప్నజౌ సత్రసదౌ చ దేవౌ జాగృతః॥౫౫॥

భావార్థః :- అస్మిఞ్ఛరీరే స్థిరాణి వ్యాపకాని విషయంబోధకాని సాన్తఃకరణాని జ్ఞానేన్ద్రియాణ్యేవ సాతత్యేన శరీరం రక్షన్తి యదా చ జీవః స్వపితి తదా తమేవాశ్రిత్య తమోబలేనాన్తర్ముఖాని తిష్ఠన్తి బాహ్యవిషయం న బోధయన్తి స్వప్నావస్థాయాం చ జీవాత్మరక్షణతత్పరౌ తమోగుణానభిభూతౌ ప్రాణాపానౌ జాగరణం కుర్యాతే అన్యథా యద్యనయోరపి స్వప్నః స్యాత్తదా తు మరణమేవ సంభావ్యమితి.॥౫౫॥

పదార్థము :- (సప్తఋషయః) విషయములను అనగా [శబ్దము మున్నగువానిని ప్రాప్తింపజేయు ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు, మనస్సు, మరియు బుద్ధి ఈ సప్తఋషులు] (శరీరే) శరీరమందు (ప్రతిహితః) ప్రసిద్ధముగా స్థిరమైయున్నవియో, అవియే (సప్త) ఏడు (అప్రమాదమ్) ప్రమాదము లేదా పొరపాటు జరుగకుండునట్లు (సదమ్) నివసించుట కాధారమగు నీ శరీరమును (రక్షన్తి) రక్షించుచున్నవి (స్వపతః) నిదురించువారి (ఆపః) శరీరములందు వ్యాపించుచుండు పైదెలిపిన (సప్త) ఏడు (లోకమ్) జీవాత్మలను ఎట్లు (ఈయుః) ప్రాప్తించుచున్నవియో (తత్ర) అట్టి లోకప్రాప్తి సమయమునందు (అస్వప్నజౌ) ఎన్నడును స్వప్నములు గలుగనట్టి [నిదురించనట్టి] (సత్రసదౌ) జీవాత్మలను రక్షణయొనర్చుచుండును (చ) మరియు (దేవౌ) స్థిరమగు శ్రేష్ఠగుణములుగల ప్రాణాపానములు (జాగృతః) మేలుకొనియే యుండును.॥౫౫॥

భావార్థము :- ఈ శరీరమందు స్థిరములు, వ్యాపకములునగు విషయముల నెరుగునట్టి అంతఃకరణముల సహితముగ నుండు ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు మాత్రమే నిరంతరము శరీరమును రక్షించుచుండును. జీవుడు నిద్రించునపుడు దానినే ఆశ్రయించుకొని తమోగుణ బలముతో లోపల స్థిరమగుచున్నవి. ఐనను బాహ్య విషయములను తెలియపరచవు. స్వప్నావస్థయందు జీవాత్మను రక్షించుటయందు తత్పరమ్మైయుండి తమోగుణముచే నణచబడజాలని ప్రాణాపానములు మేల్కొనియే యుండును. అట్లుగాక ఒకవేళ ప్రాణాపానములుసైతము నిద్రించినచో మరణమే సంభవించునని తెలిసికొనుడు.॥౫౫॥

55. Seven Rishis are established in the body; these seven guard it with unceasing care.

These vseven enter the soul in the body of him who lies asleep. At that time two sleepless gods, the protectors of soul, keep waking.

౧౮౪౫.ఉత్తిష్ఠేత్యస్య కణ్వ ఋషిః, బ్రహ్మణస్పతిర్దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.
విద్వాన్ కిం కుర్యాదిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయవలయును?

౧౮౪౫ ఉత్తిష్ఠ బ్రహ్మణస్పతే దేవయన్తస్త్వేమహే।
ఉప ప్ర యన్తు మరుతః సుదానవ ఇన్ద్ర ప్రాశూర్భవా సచా॥౫౬॥

ప.వి:– ఉత్, తిష్ఠ, బ్రహ్మణః, పతే, దేవయన్త ఇతి దేవ + యన్తః, త్వా, ఈమహే, ఉప, ప్ర, యన్తు, మరుతః, సుదానవ ఇతి సు + దానవః, ఇన్ద్ర, ప్రాశూః, భవ, సచా ॥౫౬॥

పదార్థః :-(ఉత్) (తిష్ఠ) (బ్రహ్మణః) ధనస్య (పతే) పాలక (దేవయన్తః) దేవాన్ కామయమానాః (త్వా) త్వామ్ (ఈమహే) యాచామహే (ఉప) (ప్ర) (యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (మరుతః) మనుష్యాః (సుదానవః) శోభనదానాః (ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యకారక! (ప్రాశూః) యః ప్రాశ్నాతి సః (భవ) అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (సచా) సత్యసమవాయేన. ॥౫౬॥

అన్వయః:- హే బ్రహ్మణస్పతే ఇన్ద్ర! దేవయన్తో వయం యన్త్వేమహే యన్త్వా సుదానవో మరుత ఉప ప్రయన్తు స త్వముత్తిష్ఠ సచా ప్రాశూర్భవ.॥౫౬॥

భావార్థః:-హే విద్వన్! యే విద్యాం కామయమానాస్త్వాముపతిష్ఠేయుస్తేభ్యో విద్యాదానాయ భవాను త్తిష్ఠతూద్యుక్తో భవతు.॥౫౬॥

పదార్థము:- (బ్రహ్మణః) ధనములను (పతే) రక్షించువాడా! (ఇన్ద్ర) ఐశ్వర్యకారకుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! (దేవయన్తః) దివ్యమగు విద్వాంసులను గోరుచు మే మెట్లు (త్వా) నిన్ను (ఈమహే) యాచించుచున్నామో, ఏ నిన్ను (సుదానవః) ఉత్తమదాతలగు (మరుతః) మానవులు (ఉప, ప్ర, యన్తు) సమీపమునసే ప్రయత్నపూర్వకముగ పొందుచున్నారో, అట్టినీవు (ఉత్, తిష్ఠ) మేల్కొనుము (సచా) సత్యముయొక్క సంబంధముతో (ప్రాశూః) ఉత్తమభోగములొనర్చువాడవు (భవ) అగుము. ॥౫౬॥

భావార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! విద్యను గోరువా రెవరైన నిన్నాశ్రయించినచో వారికి విద్యలను బోధించుటకు నీవు సంసిద్ధుడ వగుము. ॥ ౫౬ ॥

56. Arise, O learned person, the guardian of Vedic wealth, we longing for learned teachers pray to thee. May those persons who give good gifts, approach thee, and enjoy thou in a righteous manner the gifts offered!.

౧౮౫౦. ప్రనూనమిత్యస్య కణ్వ ఋషిః, బ్రహ్మణస్పతిర్దేవతా, విరాట్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.
అథేశ్వరవిషయమాహ. ఈశ్వరుని విషయ మిందు చెప్పెను.

౧౮౫౦ ప్ర నూనం బ్రహ్మణస్పతిర్మన్త్రం వదత్యుక్థ్యమ్।
యస్మిన్నిన్ద్రో వరుణో మిత్రో అర్యమా దేవా ఓకాꣳసి చక్రిరే ॥౫౭॥

ప. వి:- ప్ర, నూనమ్, బ్రహ్మణః, పతిః, మన్త్రమ్, వదతి, ఉక్థ్యమ్, యస్మిన్, ఇన్ద్రః, వరుణః, మిత్రః, అర్యమా, దేవాః, ఓకాꣳసి, చక్రిరే ॥౫౭॥

పదార్థః :- (ప్ర) (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (బ్రహ్మణః) వేదవిద్యాయాః (పతిః) పాలకః (మన్త్రమ్) (వదతి) (ఉక్థ్యమ్) ఉక్థేషు ప్రశంసనీయేషు సాధుమ్ (యస్మిన్) (ఇన్ద్రః) విద్యుత్సూర్యో వా (వరుణః) జలం చన్ద్రో వా (మిత్రః) ప్రాణోఽన్యే వాయవశ్చ (అర్యమా) సూత్రాత్మా (దేవాః) దివ్యగుణాః (ఓకాంసి) నివాసాన్ (చక్రిరే) కృతవన్తః సన్తి.॥౫౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యస్మిన్నిన్ద్రో వరుణో మిత్రోఽర్యమా దేవా ఓకాంసి చక్రిరే, స బ్రహ్మణస్పతిః పరమాత్మోక్థ్యం మన్త్రం వేదాఖ్యం నూనం ప్రవదతీతి విజానీత.॥౫౭॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా ! యస్మిన్ పరమాత్మని సర్వం జగత్కారణం కార్యం జీవాశ్చ వసన్తి యశ్చ సర్వేషాం జీవానాం హితసాధకం వేదోపదేశం కృతవానస్తి తమేవ యూయం భజత ॥౫౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యస్మిన్) ఏ పరమాత్మయందు (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు, లేక సూర్యుడు (వరుణః) జలములు లేక చంద్రుడు (మిత్రః) ప్రాణములు లేక ఇతర అపానాదివాయువులు (అర్యమా) సూత్రాత్మయగు వాయువు (దేవాః) ఈ యుత్తమగుణములు గలిగిన వన్నియును (ఓకాంసి) నివాసములను (చక్రిరే) చేసికొని యున్నవియో అవి (బ్రహ్మణః) వేదవిద్యల (పతిః) రక్షకుడగు జగదీశ్వరుడు (ఉక్థ్యమ్) ప్రశంసనీయ పదార్థములందు శ్రేష్ఠమగు (మన్త్రమ్) వేదరూపమంత్రభాగమును (నూనమ్) నిశ్చయముగ (ప్ర, వదతి) చక్కగా తెలుపుచున్నాడని ఎరుగుడు.॥౫౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పరమాత్మయందు కార్యకారణరూప సమస్త జగమంతయు మరియు జీవాత్మలు నివసించియున్నవో, ఎవడు సకల జీవుల హితసాధకములగు వేదముల నుపదేశించెనో, యాతనినే మీరెల్లరును భక్తితో సేవించుడు, ఉపాసించుడు.॥౫౭॥

57. God, in Whom the Sun, Moon, breath, air and all good attributes, seek their dwelling-place, is verily the Guardian of the Vedic lore. He preaches the solemn hymn of praise.

౧౦౫౮. బ్రహ్మణస్పత ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, బ్రహ్మణస్పతిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౦౫౮ బ్రహ్మణస్పతే త్వమస్య యన్తా సూక్తస్య బోధి తనయం చ జిన్వ ।

విశ్వన్తద్భద్రం యదవన్తి దేవా బృహద్వదేమ విదథే సువీరాః ॥౫౮॥

ప.విః- బ్రహ్మణః, పతే, త్వమ్, అస్య, యన్తా, సూక్తస్యేతి సు+ఉక్తస్య, బోధి, తనయమ్, చ, జిన్వ, విశ్వమ్, తత్, భద్రమ్, యత్, అవన్తి, దేవాః, బృహత్, వదేమ విదథే, సువీరా ఇతి సు + వీరాః ॥౫౮॥

పదార్థః :- (బ్రహ్మణః) బ్రహ్మాణ్డస్య (పతే) రక్షక ! (త్వమ్) (అస్య) (యన్తా) నియన్తా (సూక్తస్య) సుష్ఠు వక్తుమర్హస్య (బోధి) బోధయ (తనయమ్) విద్యాపుత్రమ్ (చ) (జిన్వ) ప్రీణీహి (విశ్వమ్) సర్వమ్ (తత్) (భద్రమ్) కల్యాణకరమ్ (యత్) (అవన్తి) రక్షన్త్యుపదిశన్తి (దేవాః) విద్వాంసః (బృహత్) మహత్ (వదేమ) ఉపదిశేమ (విదథే) విజ్ఞాపనీయే వ్యవహారే (సువీరాః) శోభనాశతే వీరాశ్చసువీరాః ॥౫౮॥

అన్వయః :-హే బ్రహ్మణస్పతే! దేవా విదథే యదవన్తి యత్ సువీరా వయం బృహద్వదేమ తస్యాస్య సూక్తస్య త్వం యన్తా భవ తనయం చ బోధి తద్భద్రం విశ్వం జిన్వ. ॥౫౮॥

భావార్థః :- హే జగదీశ్వర! భవానస్మాకం విద్యాయాః సత్యస్య వ్యవహారస్య చ నియన్తా భవత్వస్మాకమపత్యాని విద్యావన్తి కరోతు సర్వం జగద్యథావద్రక్షతు! సర్వత్ర న్యాయ్యం ధర్మం సుశిక్షాం పరస్పరప్రీతిం చ జనయత్వితి.॥౫౮॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మణః) బ్రహ్మాండ (పతే) రక్షకుడవునగు పరమేశ్వరా! (దేవాః) విద్వాంసులు (విదథే) ప్రకటించదగిన వ్యవహారములందు (యత్) వేనిని (అవన్తి) రక్షించుచున్నారో లేక ఉపదేశించుచున్నారో మరియు దేనిని (సువీరాః) సుందర, ఉత్తమ వీరులమగు మేము (బృహత్) మహాశ్రేష్ఠములని (వదేమ) చెప్పుదుమో, అట్టి (అస్య) ఈ (సూక్తస్య) చక్కగా చెప్పదగిన వచనములకు (త్వమ్) నీవు (యన్తా) నియమకర్తవగుదువు (చ) మరియు (తనయమ్) విద్యలను పవిత్రముగా నాలోచించు పుత్రునివంటి ప్రియపురుషునకు (బోధి) బోధించుము. మరియు (తత్) అట్టి (భద్రమ్) కల్యాణకరములగు (విశ్వమ్)

భావార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు మాయొక్క విద్య మరియు సత్యవ్యవహారములను నియమమున మొనర్చువాడవగుము. మా సంతానములను విద్యావంతులనుగ నొనర్చుము. సమస్త జగత్తును యథావతుగ రక్షించుము. న్యాయముతో గూడిన ధర్మమును, ఉత్తమ శిక్షణను మరియు పరస్పర ప్రీతిని ఉత్పన్న మొనర్చుము.॥౫౮॥

58. O God, Protector of the universe, the learned sing Thy praise in the yajna, and we brave people accept Thee as mighty, be Thou the Regulator of this our hymn, instruct the lover of knowledge, and satisfy all virtuous souls.

అస్మిన్నధ్యాయే మనసో లక్షణం, శిక్షా, విద్యేచ్ఛా, విద్వత్సఙ్గః, కన్యాప్రబోధో, విద్వల్లక్షణం రక్షాయాచనం, బలైశ్వర్యేచ్ఛా, సోమౌషధిలక్షణం, శుభేచ్ఛా, పరమేశ్వరసూర్యవర్ణనం, స్వరక్షా, ప్రాతరుత్థానం, పురుషార్థేనర్ద్ధిసిద్ధి ప్రాపణమీశ్వరస్య జగన్నిర్మాణం, మహారాజవర్ణనమశ్విగుణకథనమాయుర్వర్ధనం, విద్వత్ప్రాణలక్షణమీశ్వరకృత్యం చోక్తమతోఽస్యాఽధ్యాయార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిర్వేద్యా.

ఈ యధ్యాయమునందు మనస్సుయొక్క లక్షణము, శిక్షణ, విద్యాభిలాష, విద్వాంసుల సాంగత్యము, కన్యలకు ప్రబోధము, చైతన్యము, విద్వాంసుల లక్షణము, రక్షణకొరకు ప్రార్థన, బలము మరియు ఐశ్వర్యముల ఆకాంక్ష, సోమ ఓషధి లక్షణము, శుభకర్మలకోరిక, పరమేశ్వరుడు మరియు సూర్యుని వర్ణన, ఆత్మ (స్వ) రక్షణ, ప్రాతః సమయముననే లేచుట, పురుషార్థముచే బుద్ధి సిద్ధులను పొందుట, పరమేశ్వరుని జగద్రచన, మహారాజుల వర్ణన, అశ్వి (ఈశ్వర) గుణముల వర్ణనము, ఆయుష్యమును పెంపొందించుకొనుట, విద్వాంసుల, మరియు ప్రాణములవర్ణన, ఈశ్వరుని కర్తవ్యములను గూర్చి చెప్పబడినది. కావున నీ యధ్యాయమునందలి అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయములో చెప్పబడిన అర్థముతో సంగతిగలదని యెరుగ వలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పదినాల్గవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన పం. లోకములహరి సిద్ధాంతాచార్యులచే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కులప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లె కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ముప్పది నాల్గవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

35వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ పఞ్చత్రింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ద్వావింశతిర్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్నఽఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౮౫౭.అపేత్యస్య ఆదిత్యా దేవా వా ఋషయః, పితరో దేవతాః, పూర్వస్య పిపీలికామధ్యా గాయత్రీ, ద్యుభిరిత్యుత్తరస్య ప్రాజాపత్యా బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

అథ వ్యవహారజీవయోర్గతి మాహ. వ్యవహారగతి జీవముగతి చెప్పబడెను.

౧౮౫౭ అపేతో యన్తు పణయోఽసుమ్నా దేవపీయవః। అస్య లోకః సుతావతః।ద్యుభిరహోభిరక్తుభిర్వ్యక్తం యమో దదాత్వవసానమస్మై।౧॥

ప.వి:-అప, ఇతః, యన్తు, పణయః, అసుమ్నా, దేవపీయవ ఇతి దేవ + పీయవః, అస్య, లోకః, సుతావతః, సుతవత ఇతి సుత+వతః, ద్యుభిరితి ద్యుభిః, అహోభిరిత్యహః + భిః, అక్తుభిరిత్యక్తు + భిః, వ్యక్తమితి వి +అక్తమ్, యమః, దదాతు,అవసానమిత్యవ + సానమ్, అస్మై.॥౧॥

పదార్థః :-(అప) దూరీకరణే (ఇతః) అస్మాత్ (యన్తు) గచ్ఛన్తు (పణయః) వ్యవహారిణః (అసుమ్నా) అసుఖాని దుఃఖాని. సుమ్నమితి సుఖనా...నిఘం. 3.6. (దేవపీయవః) యే దేవానాం విదుషాం ద్వేష్టారః (అస్య) (లోకః) దర్శనీయః (సుతావతః) ప్రశస్తాని సుతాని వేదవిద్భిః ప్రేరితాని కర్మాణి యస్య తస్య (ద్యుభిః) ప్రకాశమానైః (అహోభిః) దినైః (అక్తుభిః) రాత్రిభిః (వ్యక్తమ్) ప్రసిద్ధమ్ (యమః) యన్తా (దదాతు) (అవసానమ్) అవకాశమ్ (అస్మై).॥౧॥

అన్వయః :-హే దేవపీయవః పణయోఽసుమ్నాఽన్యేభ్యో దదతి త ఇతోఽపయన్తు లోకో యమో ద్యుభిరహోభిరక్తుభిరస్య సుతావతో జనస్య సంబన్ధినేఽస్మై వ్యక్తమవసానం దదాతు.॥౧॥

భావార్థః :- య ఆప్తాన్విదుషో ద్విషన్తి తే సద్యో దుఃఖమాప్నువన్తి. యే జీవాః శరీరం త్యక్త్వా గచ్ఛన్తి తేభ్యో యథాయోగ్యమవకాశం దత్త్వా పరమేశ్వరస్తేషాం కర్మానుసారేణ సుఖదుఃఖాని దదాతి.॥౧॥

పదార్థము :- (దేవపీయవః) విద్వాంసులను ద్వేషించు ఏ (పణయః) వ్యవహారనిపుణులు ఇతరులకు (అసువన్వ్తా) దుఃఖములను గలిగించుచున్నారో, వారు (ఇతః) ఇచ్చటినుండి (అపయన్తు) దూరము తొలగిపోవుదురు గాక! (లోకః) చూడదగిన (యమః) సర్వనియన్తయగు పరమాత్మ (ద్యుభిః) ప్రకాశవంతమగు (అహోభిః) పగలు (అక్తుభిః) మరియు రాత్రులతో గూడ (అస్య) ఇట్టి (సుతావతః) వేదము లేక విద్వాంసులచే ప్రేరితమగు ప్రశస్తకర్మలనొనర్చు మానవత్వముగల (అస్మై) ఈ మానవునికొరకు (వ్యక్తమ్) ప్రసిద్ధమగు (అవసానమ్) అవకాశమును (దదాతు) ఇచ్చునుగాక!॥౧॥

భావార్థము :- ఆప్తులు, సత్యవాదులు ధర్మాత్ములు, విద్వాంసులునగువారిని ద్వేషించువారు శీఘ్రముగానే దుఃఖములను పొందుదురు. ఏ జీవులు భౌతికకాయము విడిచి వెళ్లుచుందురో వారికి వారియోగ్యతానుసారము అవకాశమును గలిగించి వారి కర్మానుసారము పరమేశ్వరుడు సుఖ, దుఃఖరూప ఫలముల నిచ్చును.॥౧॥

1. Businessmen who torment others, and are inimical to the learend, should get away from here. May the Beautiful God, grant this soul, the singer of vedic hymns, full opportunity for work with the lustre of knowledge during all the days and nights of life.

౧౮౫౩.సవితా తయిత్యస్య ఆదిత్యా దేవా ఋషయః, సవితా దేవతా,గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునరీశ్వరకర్తవ్యవిషయమాహ. ఈశ్వరుని కర్తవ్య విషయము.

౧౮౫౩ సవితా తే శరీరేభ్యః పృథివ్యాం లోకమిచ్ఛతు।
తస్మై యుజ్యన్తాముస్రియాః ॥౨॥

ప.వి:-సవితా, తే, శరీరేభ్యః, పృథివ్యామ్, లోకమ్, ఇచ్ఛతు, తస్మై, యుజ్యన్తామ్, ఉస్రియాః.॥౨॥

పదార్థః:- (సవితా) పరమాత్మా (తే) తవ (శరీరేభ్యః) దేహేభ్యః (పృథివ్యామ్) అన్తరిక్షే భూమౌవా (లోకమ్) కర్మానుకూలం సుఖదుఃఖప్రాపకమ్ (ఇచ్ఛతు) (తస్మై) (యుజ్యన్తామ్) (ఉస్రియాః) కిరణాః. ఉస్రా ఇతి రశ్మినా... నిఘం...౧.౫ ॥౨॥

అన్వయః:-హే జీవ! సవితా యస్య తే శరీరేభ్యః పృథివ్యాం లోకమిచ్ఛతు తస్మై తుభ్యముస్రియా యుజ్యన్తామ్.॥౨॥

భావార్థః:-హే జీవా యో జగదీశ్వరో యుష్మభ్యం సుఖమిచ్ఛతి కిరణద్వారా లోకలోకాన్తరం ప్రాపయతి స ఏవ యుష్మాభిర్న్యాయకారీ మన్తవ్యః.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ జీవుడా! (సవితా) పరమాత్మ (తే) నీయొక్క (శరీరేభ్యః) జన్మజన్మాంతరముల శరీరములకొరకు (పృథివ్యామ్) అంతరిక్షము, లేకభూమియందు (లోకమ్) కర్మలకు అనుకూలములగు సుఖ దుఃఖముల సాధనరూపములో ప్రాప్తించిన స్థానమును (ఇచ్ఛతు) కోరునో (తస్మై) అట్టి నీకొరకు (ఉస్రియాః) ప్రకాశరూప కిరణములు (యుజ్యన్తామ్) ఉపకరించునుగాక! ॥౨॥

భావార్థము :-ఓ జీవులారా! ఏ జగదీశ్వరుడు మీకొరకు సుఖమును గోరి కిరణములద్వారా లోకలోకాంతరములకు చేర్చుచుండునో, యాతడే మీకు నిజమైన న్యాయకారియని తెలిసికొనుడు.॥౨॥

2. O soul; God grants for thy bodies in different births, according to thy deeds a happy or unhappy place on this earth. May radiant beams prove helpful to thee!.

౧౮౫౪.వాయురిత్యస్య ఆదిత్యా దేవా వా ఋషయః, సవితా దేవతా, ఉష్ణిక్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

జీవానాం కర్మగతివిషయమాహ. జీవుల కర్మగతి విషయము.

౧౮౫౪ వాయుః పునాతు సవితా పునాత్వగ్నేర్భ్రాజసా సూర్యస్య వర్చసా ।
విముచ్యన్తాముస్రియాః ॥౩॥

ప.వి:- వాయుః, పునాతు, సవితా, పునాతు, అగ్నేః, భ్రాజసా, సూర్యస్య, వర్చసా, వి, ముచ్యన్తామ్, ఉస్రియాః.॥౩॥

పదార్థః :-(వాయుః) (పునాతు) పవిత్రయతు (సవితా) సూర్యః (పునాతు) (అగ్నేః) విద్యుతః (భ్రాజసా) దీప్త్యా (సూర్యస్య) (వర్చసా) ప్రకాశేన (వి) (ముచ్యన్తామ్) త్యజ్యన్తామ్ (ఉస్రియాః) కిరణాః ॥౩॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! వాయురగ్నేర్భ్రాజసా సూర్యస్య వర్చసా యానస్మాన్ పునాతు సవితా పునాతు ఉస్రియా విముచ్యన్తామ్ ॥౩॥

భావార్థః:- యదా జీవాః శరీరాణి త్యక్త్వా విద్యుతం సూర్యప్రకాశం వాయ్వాదీని చ ప్రాప్య గచ్ఛన్తి గర్భం ప్రవిశన్తి తదా కిరణాస్తాన్ త్యజన్తి ॥౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (వాయుః) గాలి (అగ్నేః) విద్యుత్తుయొక్క (భ్రాజసా) దీప్తితో

(సూర్యస్య) సూర్యునియొక్క (వర్చసా) తేజముతో మమ్ము (పునాతు) పవిత్రపరచునో (సవితా) సూర్యుడు (పునాతు) పవిత్రమొనర్చునో అట్లే (ఉస్రియాః) కిరణములు (వి ముచ్యన్తామ్) వదలివేయునుగాక!॥3॥

భావార్థము :-జీవుడెప్పుడు శరీరమును వదలి విద్యుత్తును, సూర్యప్రకాశమును, వాయువు మున్నగు వానిని ప్రాప్తించుకొని గర్భమునందు ప్రవేశించునో, అపుడు కిరణములు వానిని వదలివేయుచున్నవి.॥3॥

3. O soul, let air purify thee, let God purify thee with lightning's glitter and sun's lustre. Let beams release thee!.

౧౮౫౫. అశ్వత్థ ఇత్యస్య ఆదిత్యా దేవా ఋషయః, వాయుః సవితా చ దేవతే, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయువలయును?

౧౮౫౫ అశ్వత్థే వో నిషదనం పర్ణే వో వసతిష్కృతా।

గోభాజ ఇత్కిలాసథ యత్సనవథ పూరుషమ్ ॥4॥

ప.వి:-అశ్వత్థే, వః, నిషదనమ్, నిసదనమితి ని+సదనమ్, పర్ణే, వః, వసతిః, కృతా, గోభాజ ఇతి గో + భాజః, ఇత్, కిల, అసథ, యత్, సనవథ, పూరుషమ్, పురుషమితి పురుషమ్.॥4॥

పదార్థః :-(అశ్వత్థే) శ్వః స్థాస్యతి న స్థాస్యతి వా తస్మిన్ననిత్యే సంసారే (వః) యుష్మాకమ్ (నిషదనమ్) స్థాపనమ్ (పర్ణే) పర్ణవచ్చంచలే జీవనే (వః) యుష్మాకమ్ (వసతిః) నివసతిః (కృతా) (గోభాజః) యే గాః పృథివీం వాచమిన్ద్రియాణి కిరణాన్ వా భజన్తి తే (ఇత్) ఏవ (కిల) (అసథ) భవథ (యత్) (సనవథ) సేవధ్వమ్ (పూరుషమ్) సర్వత్ర పూర్ణం పరమాత్మానమ్.॥4॥

అన్వయః:-హే జీవా! యేన జగదీశ్వరేణాశ్వత్థే వో నిషదనం కృతం, పర్ణే వో వసతిః కృతా, యత్పూరుషం కిల సనవథ తేన సహ గోభాజ ఇదర్వాయం ప్రయత్నేన ధర్మేఽసథ.॥4॥

భావార్థః:-మనుష్యైరనిత్యే సంసారేఽనిత్యాని శరీరాణి పదార్థాంశ్చ ప్రాప్య క్షణభఙ్గురే జీవనే ధర్మాచరణేన నిత్యం పరమాత్మానముపాస్యాఽఽత్మపరమాత్మసంయోగజం నిత్యం సుఖం ప్రాపణీయమ్.॥4॥

పదార్థము :-ఓ జీవులారా! ఏ జగదీశ్వరుడు (అశ్వత్థే) రేపటివరకు ఉండునా, ఉండదా! అనునటువంటి ఈ యనిత్య ప్రపంచములో (వః) మీయొక్క (నిషదనమ్) స్థితిని [స్థానమును] (పర్ణే) పర్ణమువంటి

చంచలజీవితమందు (వః) మీయొక్క (వసతిః) నివాసమును (కృతా) చేసియున్నాడో (యత్) ఆ (పురుషమ్) సర్వత్ర పరిపూర్ణుడైయున్న పరమాత్మను (కిల) మాత్రమే (సనవథ) సేవించుడు. ఆతనితోగూడ (గోభాజః) పృథివి, వాణి, ఇంద్రియములు లేక కిరణములను సేవించువారలై (ఇత్) మాత్రమే మీరు ప్రయత్నముతో ధర్మమునందు స్థిరము (అసథ) అగుడు.॥౪॥

భావార్థము :-మానవులు అనిత్యసంసారము (విశ్వము) నందు అనిత్యమగు శరీరములను, పదార్థములను ప్రాప్తించుకొని క్షణభంగుర జీవితమందు ధర్మాచరణముతో సదా పరమాత్మ యుపాసనము నొనర్చుచుము, పరమాత్మల సంయోగముచే నుత్పన్నమగు నిత్యసుఖమును పొందవలెను.॥౪॥

4. O souls, God has placed ye in this ephemeral world, and made your mansion in this life, ever changing like a leaf worships the Perfect God alone. Through His grace, establish yourselves laboriously in religion, and acquire worldly possessions. Vedic lore and control over passions!.

౧౮౩౬.సవితేత్యస్యాదిత్యా దేవా వా ఋషయః, వాయుసవితారౌ దేవతే, అనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కన్యా కిం కుర్యాదిత్యాహ. కన్య ఏమి చేయవలయును?

౧౮౩౬ సవితా తే శరీరాణి మాతురుపస్థ ఆ వపతు। తస్మై పృథివి శం భవ॥౫॥

ప.వి:-సవితా, తే, శరీరాణి, మాతుః, ఉపస్థ+ఇత్యుప+స్థే, ఆ, వపతు, తస్మై, పృథివి, శమ్, భవ.॥౫॥

పదార్థః:-(సవితా) ఉత్పత్తికర్తా పితా (తే) తవ (శరీరాణి) ఆశ్రయాన్ (మాతుః) జననీవన్మాన్య ప్రదాయాః పృథివ్యాః (ఉపస్థే) సమీపే (ఆ) (వపతు) స్థాపయతు (తస్మై) (పృథివి) భూమివద్వర్తమానే కన్యే (శమ్) సుఖకారిణీ (భవ).॥౫॥

అన్వయః:-హే పృథివి! త్వం యస్యాస్తే శరీరాణి మాతురుపస్థే సవితా ఆ వపతు, సా త్వం తస్మై పిత్రే శమ్భవ.॥౫॥

భావార్థః:- హే కన్యే! యుష్మాభిర్వివాహానన్తరమపి జనకస్య జనన్యాశ్చ మధ్యే ప్రీతిర్నైవ త్యాజ్యా కుతస్తాభ్యామేవ యుష్మాకం శరీరాణి నిర్మితాని పాలితాని చ సన్త్యతః.॥౫॥

పదార్థము :-(పృథివి) భూమివంటి సహనశీలవగు ఓ కన్యారత్నమా! నీవు (తే) నీయొక్క (శరీరాణి) ఆశ్రయమును (మాతుః) తల్లివలె మాన్యతనిచ్చు పృథివియొక్క (ఉపస్థే) సమీపమందు (సవితా) ఉత్పన్నమొనర్చు తండ్రి (ఆ,వపతు) స్థాపితమొనర్చునో, అట్టి నీవు (తస్మై) ఆ తల్లి దండ్రులకొరకు (శమ్) సుఖకారిణివి (భవ) అగుము.॥౫॥

భావార్థము :- ఓ కన్యామణులారా! మీరు వివాహానంతరముకూడ తల్లిదండ్రులయెడ ప్రీతి వదలివేయకుడు. ఏలన వారిరువురిద్వారానే మీ శరీరములు ఉత్పన్నమైనవి. మరియు పోషించి పెంపొందించబడినవని మరువకుడు. ॥౫॥

5. O girl, forbearing like the earth, the father establishes thy asylum on the Earth, kind like a mother, Be pleasant unto him!.

౧౮౫౭౭. ప్రజాపతావిత్యస్యాదిత్యా దేవా ఋషయః, ప్రజాపతిర్దేవతా, ఉష్ణిక్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

ఈశ్వరోపాసనావిషయమాహ. ఈశ్వరోపాసన విషయము.

౧౮౫౭౭ ప్రజాపతౌ త్వా దేవతాయాముపోదకే లోకే నిదధామ్యసౌ ।

అప నః శోశుచదఘమ్ ॥౬॥

ప. వి:- ప్రజాపతావితి ప్రజా+పతౌ, త్వా, దేవతాయామ్, ఉపోదక ఇత్యుప+ఉదకే, లోకే, ని, దధామి, అసౌ, అప, నః, శోశుచత్, అఘమ్. ॥౬॥

పదార్థః :- (ప్రజాపతౌ) ప్రజాయాః పాలకే పరమేశ్వరే (త్వా) త్వామ్ (దేవతాయామ్) పూజనీయాయామ్ (ఉపోదకే) ఉపగతాన్యుదకాని యస్మింస్తస్మిన్ (లోకే) దర్శనీయే (ని) (దధామి) (అసౌ) (అప) (నః) అస్మాకమ్ (శోశుచత్) భృశం శోషయంతు (అఘమ్) పాపమ్. ॥౬॥

అన్వయః :- హే జీవ! యోఽసౌ నోఽఘమపశోశుచత్త్వాం ప్రజాపతౌ దేవతాయాముపోదకే లోకే చ త్వా నిదధామి. ॥౬॥

భావార్థః :- హే మనుష్యా! యో జగదీశ్వర ఉపాసితః సన్ పాపాచరణాత్ పృథక్ కారయతి తస్మిన్నేవ భక్తికరణాయ యుష్మానహం స్థిరీకరోమి యేన సదైవ యూయం శ్రేష్ఠం సుఖదర్శనం ప్రాప్నుయాత. ॥౬॥

పదార్థము :- ఓ జీవుడా! (అసౌ) ఈ లోకము (నః) మనయొక్క (అఘమ్) పాపములను (అప, శోశుచత్) శీఘ్రముగా శుష్కింపజేయును. అట్టి (ప్రజాపతౌ) ప్రజల రక్షకుడు (దేవతాయామ్) పూజనీయుడగు పరమేశ్వరుని (ఉపోదకే) ప్రాప్తించిన, సమీపమందున్న ఉదకముగల (లోకే) దర్శించదగిన స్థానమునందు (త్వా) నీయొక్క (నిదధామి) ధారణము నిరంతరమొనర్చెదను. ॥౬॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఉపాసించబడిన పరమేశ్వరుడు మిమ్ము పాపాచరణమునుండి వేరుగా నుంచును. ఆతనియందు భక్తియుంచుటకు నేను మిమ్ము స్థిరపరచుచున్నాను. దీనిచే మీరు శ్రేష్ఠసుఖములను ప్రాప్తించుకొనగలరు.॥౬॥

6. O soul, May God soon drive away our sin. I establish thee in Him, the Protector of men and Worthy of worship, near a beautiful place full of water!.

౧౦౫౭. పరమిత్యస్య సఙ్కసుక ఋషిః, యమో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౦౫౭ పరం మృత్యో అను పరేహి పన్థాం యస్తే అన్య ఇతరో దేవయానాత్ ।

చక్షుష్మతే శృణ్వతే తే బ్రవీమి మా నః ప్రజాꣳరీరిషో మోత వీరాన్ ॥౭॥

ప.వి:–పరమ్, మృత్యో ఇతి మృత్యో, అను, పరా, ఇహి, పన్థామ్, యః, తే, అన్యః, ఇతరః, దేవయానాదితి దేవ+యానాత్, చక్షుష్మతే, శృణ్వతే, తే, బ్రవీమి, మా, నః, ప్రజామితి ప్ర + జామ్, రీరిషః, రిరిష ఇతి రీరిషః, మా, ఉత, వీరాన్ ॥౭॥

పదార్థః :- (పరమ్) ప్రకృష్టమ్ (మృత్యో) మృత్యుః. అత్ర వ్యత్యయః (అను) (పరా) (ఇహి) దూరం గచ్ఛతు (పన్థామ్) మార్గమ్ (యః) (తే) తవ (అన్యః) (ఇతరః) భిన్నః (దేవయానాత్) దేవా విద్వాంసో యాన్తి యస్మింస్తస్మాత్ (చక్షుష్మతే) ప్రశస్తం చక్షుర్విద్యతే యస్య తస్మై (శృణ్వతే) యః శృణోతి తస్మై (తే) తుభ్యమ్ (బ్రవీమి) ఉపదిశామి (మా) (నః) అస్మాకమ్ (ప్రజామ్) (రీరిషః) హింస్యాః (మా) (ఉత) అపి (వీరాన్) ప్రాప్తవిద్యాన్ శరీరబలయుక్తాన్. ॥ ౭ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్య ! యస్తే దేవయానాదితరోఽన్యో మార్గోఽస్తి తం పన్థాం మృత్యో పరేహి మృత్యుః పరైతు యతస్త్వం పరం దేవయానమన్విహి అతఏవ చక్షుష్మతే శృణ్వతేఽహం తే బ్రవీమి యథా మృత్యుర్నః ప్రజాం న హింస్యాదుతాపి వీరాన్న హన్యాత్తథా త్వం ప్రజాం మా రీరిష ఉతాపి వీరాన్ మా రీరిషః ॥ ౭ ॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యావజ్జీవనం తావద్విద్వన్మార్గేణ గత్వా పరమాయుర్లబ్ధవ్యమ్. కదాచిద్వినా బ్రహ్మచర్యేణ స్వయంవరం కృత్వాఽల్పాయుషః ప్రజా నోత్పాదనీయా నచైతాసాం బ్రహ్మచర్యానుష్ఠానేన వియోగః కర్తవ్యః.॥౭॥

పదార్థము:- ఓ మానవా! (యా) ఏ (తే) నీయొక్క (దేవయానాత్) మార్గమునందు విద్వాంసులు నడచెదరో, అందుకు (ఇతరః) భిన్నముగు (అన్యః) ఇతర మార్గములుగలవో, అట్టి (పన్థామ్) మార్గమునకు (మృత్యో) మృత్యువు (పరా, ఇహి) దూరము తొలగునుగాక! నీవు (పరమ్) ఉత్తమదేవ [దివ్య] మార్గమును (అను) అనుకూలముగ పొందుము. ఇందువల్ల (చక్షుష్మతే) ఉత్తమనేత్రములు గలవాడవు (శృణ్వతే) వినువాడవు నగు (తే) నీకొరకు (బ్రవీమి) ఉపదేశించుచున్నాను. ఏవిధముగ మృత్యువు (నః) మా ప్రజలను, మా వీరులను కబళించదో, అట్లే నీవును (ప్రజామ్) సంతానాదులను (మా, రీరిషః) చంపకుము లేక విషయాదులచే నష్టపరచకుము (ఉత) మరియు (వీరాన్) విద్య మరియు శారీరక బలముచే గూడిన వీరులను (మా) నష్టపరచకుము.॥౭॥

భావార్థము :- మానవులు జీవితాంతము ఉత్తమ విద్వాంసుల మార్గమున నడచుచు దీర్ఘాయువును పొందవలెను. బ్రహ్మచర్యము, స్వయంవరవివాహ విధానముచే ఎప్పుడును అల్పాయుష్కులగు సంతానము నుత్పన్నపరచవలదు. ఈ సంతానమును బ్రహ్మచర్యానుష్ఠానమునుండి వేరుగా నుంచరాదని తెలియవలయును. ॥౭॥

7. Go hence, O Death, pursue thy special pathway apart from that which the virtuous are won't to tread. To thee that sees and hears, I say, 'Kill not our offspring, injure not our heroes!.

౧౮౫౯.శం వాత ఇత్యస్య ఆదిత్యా దేవా వా ఋషయః,విశ్వేదేవా దేవతాః,అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

సృష్టిస్థాః పదార్థాః కథం మనుష్యాణాం సుఖకారిణః స్యురిత్యాహ.

సృష్టిస్థ పదార్థములు మానవుల కెట్లు సుఖకరము లగుచున్నవి?

౧౮౫౯ శం వాతః శꣳహి తే ఘృణిః శం తే భవన్త్విష్టకాః।

శం తే భవన్త్వగ్నయః పార్థివాసో మా త్వాభి శూశుచన్ ॥౮॥

ప.వి:-శమ్, వాతః, శమ్, హి, తే, ఘృణిః, శమ్, తే, భవన్తు, ఇష్టకాః, శమ్, తే, భవన్తు, అగ్నయః, పార్థివాసః, మా, త్వా, అభి, శూశుచన్ ॥౮॥

పదార్థః:-(శమ్) సుఖకరః (వాతః) వాయుః (శమ్) (హి) యతః (తే) (ఘృణిః) రశ్మివాన్ సూర్యః (శమ్) (తే) (భవన్తు) (ఇష్టకాః) వేద్యాం చితాః (శమ్) (తే) (భవన్తు) (అగ్నయః) పావకాః (పార్థివాసః) పృథివ్యాం విదితాః (మా) (త్వా) త్వామ్ (అభి) (శూశుచన్) భృశం శోకం కుర్య్యః.॥౮॥

అన్వయః:-హే జీవ! తే వాతః శం భవతు ఘృణిః శం హి భవతు ఇష్టకాస్తే శం భవన్తు పార్థివాసోऽగ్నయస్తే శం భవన్త్వేతే త్వా మభి శూశుచన్.।౮॥

భావార్థః :- హే జీవాస్తథైవ యుష్మాభిర్ధర్మ్యే వ్యవహారే వర్తితవ్యం యథా జీవతాం మృతానాం చ యుష్మాకం సృష్టిస్థా వాయ్వాదయః పదార్థాః సుఖకరాః స్యుః.।౮॥

పదార్థము :- ఓ జీవా! (తే) నీకొరకు (వాతః) వాయువు (శమ్) సుఖకారకమగు గాక! (ఘృణిః) కిరణములతో గూడిన సూర్యుడు (శమ్, హి) సుఖకారకుడగును గాక! (ఇష్టకాః) వేదికయందు చయనమొనర్చ [పేర్చ] బడిన ఇటుకలు(తే) నీకొరకు (శమ్) సుఖదాయకము (భవన్తు) అగును గాక! (పార్థివాసః) పృథివిపై ప్రసిద్ధమగు (అగ్నయః) విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నులు (తే) నీకొరకు (శమ్) కల్యాణప్రదములు (భవన్తు) అగు గాక! ఇవి యన్నియును (త్వా) నిన్ను (మా అభి, శూశుచన్) అన్నివైపులనుండి ఎప్పుడు శోకము గలిగించునవి కాకుండుగాక! ।౮॥

భావార్థము :- ఓ జీవులారా! మీ కెప్పుడును అనగా బ్రతికి యున్నప్పుడును, మరణించిన పిదపను సృష్టియొక్క వాయువు మున్నగు పదార్థములు సుఖకారులగునట్లు ధర్మయుక్త వ్యవహారములందు మీరు సదా వర్తించుచుండుడు.।౮॥

8. Pleasant to thee be wind and Sun, and pleasant be the bircks to thee. Pleasant to thee be the terreistrial fires; let not these things put thee to grief.

౧౮౬౦.కల్పన్తామిత్యస్యాదిత్యా దేవా ఋషయః, విశ్వేదేవా దేవతాః,విరాట్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౮౬౦ కల్పన్తాన్తే దిశస్తుభ్యమాపః శివతమాస్తుభ్యం భవన్తు సిన్ధవః ।

అన్తరిక్షశ్శివం తుభ్యం కల్పన్తాం తే దిశః సర్వాః ।౯॥

ప.వి:- కల్పన్తామ్, తే, దిశః, తుభ్యమ్, ఆపః, శివతమా ఇతి శివ + తమాః, తుభ్యమ్, భవన్తు, సిన్ధవః, అన్తరిక్షమ్, శివమ్, తుభ్యమ్, కల్పన్తామ్, తే, దిశః, సర్వాః.।౯॥

పదార్థః :- (కల్పన్తామ్) సమర్థా భవన్తు (తే) తుభ్యమ్ (దిశః) పూర్వాద్యాః (తుభ్యమ్) (ఆపః) ప్రాణా బలాని వా (శివతమాః) అతిశయేన సుఖకరాః (తుభ్యమ్) (భవన్తు) (సిన్ధవః) నద్యః సముద్రా వా (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (శివమ్) సుఖకరమ్. శివమితి సుఖ నా... నిఘం. ౩.౬. (తుభ్యమ్) (కల్పన్తామ్) (తే) తుభ్యమ్ (దిశః) ఐశాన్యాద్యాః (సర్వాః) సమగ్రాః.।౯॥

అన్వయః :-హే జీవ! తే దిశశ్శివతమాః కల్పన్తాం తుభ్యమాపః శివతమా భవన్తు తుభ్యం సిన్ధవః శివతమా భవన్తు. తుభ్యం శివమన్తరిక్షం భవతు తే సర్వా దిశః శివతమాః కల్పన్తామ్.॥౯॥

భావార్థః :- యేఽధర్మం విహాయ సర్వథా ధర్మమాచరన్తి తేభ్యః పృథివ్యాదయః సర్వే సృష్టిస్థాః పదార్థా మంగలకారిణో భవన్తి.॥౯॥

పదార్థము :- ఓ జీవుడా! (తే) నీకొరకు (దిశః) తూర్పు మున్నగు దిశలు (శివతమాః) అత్యంత సుఖకారకములు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములు అగుగాక! (తుభ్యమ్) నీకొరకు (ఆపః) ప్రాణములు లేక జలములు అతిసుఖకారులగుగాక (తుభ్యమ్) నీ కొరకు (సిన్ధవః) నదులు మరియు సముద్రములు అతి సుఖవంతములు (భవన్తు) అగుగాక! (తుభ్యమ్) నీకొరకు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశము (శివమ్) కల్యాణ ప్రదమగు గాక! మరియు (తే) నీకొరకు (సర్వాః) సమస్త (దిశః) ఈశాన్యము మున్నగు విదిశలు అత్యంత కల్యాణకారకములు (కల్పన్తామ్) సమర్థములగుగాక!॥౯॥

భావార్థము :- అధర్మమును త్యజించి అన్నివిధములుగ ధర్మాచరణము నొనర్చువారికి పృథివి మున్నగు సృష్టి సంబంధ సకలపదార్థములు అత్యంత మంగళప్రదము లగును.॥౯॥

9. O soul, let the regions, the waters, and the seas be most propitious for thee. Auspicious unto thee be the atmosphere. Prosper all sub-quarters well for thee!.

౧౮౬౧. అశ్మన్వతీత్యస్య సుచీక ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కే దుఃఖాత్తరన్తీత్యాహ. ఎవరు దుఃఖములనుండి తరించుచున్నారు?

౧౮౬౧ అశ్మన్వతీ రీయతే సꣳరభధ్వముత్తిష్ఠత ప్ర తరతా సఖాయః ।

అత్రా జహీమోఽశివా యే అసఞ్ఛివాన్వయముత్తరేమాభి వాజాన్ ॥౧౦॥

ప.పి:- అశ్మన్వతీత్యశ్మన్+వతీ, రీయతే, సమ్, రభధ్వమ్, ఉత్, తిష్ఠత, ప్ర, తరత, సఖాయః, అత్ర, జహీమః, అశివాః, యే, అసన్, శివాన్, వయమ్, ఉత్, తరేమ, అభి, వాజాన్.॥౧౦॥

పదార్థః :- (అశ్మన్వతీ) బహవోఽశ్మానో మేఘాః పాషాణా వా విద్యన్తే యస్యాం సృష్టౌ నద్యాం వా సా (రీయతే) గచ్ఛతి (సమ్) సమ్యక్ (రభధ్వమ్) ప్రారమ్భం కురుత (ఉత్)

(తిష్ఠత) ఉద్యతా భవత (ప్ర) (తరత) దుఃఖాన్యుల్లఙ్ఘయత. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (సఖాయః) సుహృదః సన్తః (అత్ర) అస్మిన్ సంసారే సమయే వా. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (జహీమః) త్యజామః (అశివాః) అకల్యాణకరాః (యే) (అసన్) సన్తి (శివాన్) సుఖకరాన్ (వయమ్) (ఉత్) (తరేమ) ఉల్లంఘయేమ (అభి) (వాజాన్) అత్యుత్తమానాన్నాది భోగాన్.॥౧౦॥

అన్వయః :- హే సఖాయో! యాఽశ్మన్వతీ రీయతే తయా వయం యేఽత్రాశివా అసన్స్తాన్ జహీమః శివాన్వాజానభ్యుత్తరేమ తథా యూయం సంరభధ్వముత్తిష్ఠత ప్రతరత చ.॥౧౦॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా బృహత్యా నౌకయా సముద్రమివాఽశుభాచరణాని దుష్టాంశ్చ తీర్త్వా ప్రయత్నేనోద్యమినో భూత్వా మఙ్గలాన్యాచరేయుస్తే దుఃఖసాగరం సహజతః సన్తరేయుః.॥౧౦॥

పదార్థము :- (సఖాః) ఓ మిత్రులారా! ఏది (అశ్మన్వతీ) అనేక మేఘములు లేక శిలలు, రత్నములు లేదా నదీప్రవాహములతో నీ సృష్టి (రీయతే) నడచుచున్నదో, దానితోకూడ ఎట్లు (వయమ్) మేము (యే) ఏ (అత్ర) ఈ జగమునందు లేక కాలమునందు (అశివాః) అకల్యాణకారకములు (అసన్) కలవో, వానిని (జహీమ) వదలివేయుచున్నామో, మరియు (శివాన్) సుఖవంతములు (వాజాన్) అత్యుత్తమ మగు అన్నము మున్నగు భాగములను (అభి, ఉత్, తరేమ) అన్నివైపులనుండి తరించి వెళ్లుదుమో, అనగా భోగించెదమో, అటులనే మీరును (సం రభధ్వమ్) చక్కగా ప్రారంభించుడు (ఉత్తిష్ఠత) ఉద్యుతు లగుడు. మరియు (ప్రతరత) దుఃఖములను ఉల్లంఘించుడు.॥౧౦॥

భావార్థము:- ఏ మనుష్యులు గొప్పనౌకద్వారా సముద్రమును దాటెదరో, అటులనే అశుభాచరణములు మరియు దుష్టులను దాటివేసి ప్రయత్నపూర్వకముగ ఉద్యమించి శుభాచరణములొనర్చువారు సహజముగానే దుఃఖసాగరమును దాటిపోగలుగుదురు.॥౧౦॥

10. On flows this stormy, sensual river-like world, work cautiously, my friends, arise and overcome all obstacles.

Let us abandon what is profitless in this world, and enjoy excellent foods.

౧౧.అపాఘమిత్యస్య శునః శేప ఋషిః, ఆపో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ కే పవిత్రకారకా ఇత్యాహ. ఏ మానవులు పవిత్రకారకులు?

౧౧. అపాఘమప కిల్బిషమప కృత్యామపో రపః।
అపామార్గ త్వమస్మదప దుఃష్వప్న్యꣳసువ ॥౧౧॥

ప.వి:- అప, అఘమ్, అప, కిల్బిషమ్, అప, కృత్యామ్, అపో + ఇత్యపో, రపః, అపామార్గ, అపమార్గేత్యప + మార్గ, త్వమ్, అస్మత్, అప, దుఃష్వప్న్యమ్, దుఃష్వప్న్యమితి దుః + స్వప్న్యమ్, సువ.॥౧౧॥

పదార్థః :-(అప) దూరీకరణే (అఘమ్) పాపమ్ (అప) (కిల్బిషమ్) స్వాన్తస్థం మలమ్ (అప) (కృత్యామ్) దుష్క్రియామ్ (అపో) దూరీకరణే (రపః) బాహ్యేన్ద్రియచాఞ్చల్య జన్యమపరాధమ్ (అపామార్గ) రోగనివారకోఽపామార్గ ఓషధిరివ పాపదూరీకర్తః (త్వమ్) (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (అప) (దుఃష్వప్న్యమ్) దుష్టశ్చాసౌ స్వప్నో నిద్రా చ తస్మిన్ భవమ్ (సువ) ప్రేరయ.॥౧౧॥

అన్వయః :- హే అపామార్గ! త్వమస్మదఘమపసువ కిల్బిషమపసువ కృత్యామపసువ రపోఽపోసువ దుఃష్వప్న్యమపసువ.॥౧౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథాఽపామార్గాద్యోషధయో రోగాన్నివార్య ప్రాణినః సుఖయన్తి తథా స్వయం సర్వేభ్యో దోషేభ్యః పృథగ్భూత్వాఽన్యానశుభాచరణాత్ పృథక్ కృత్వా యే శుద్ధా భవన్త్యన్యాన్ భావయన్తి చ త ఏవ మనుష్యాదీనాం పవిత్రకరాః సన్తి.॥౧౧॥

పదార్థము :- (అపామార్గ) అపామార్గము [ఉత్తరేణి] అను ఓషధి ఎట్లురోగములను దొలగించునో, అటులనే పాపములను దూరమొనర్చు సజ్జనుడా! (త్వమ్) నీవు (అస్మత్) మా సమీపమునుండి (అఘమ్) పాపములను (అప, సువ) దూరమొనర్చుము. (కిల్బిషమ్) మనుస్సునందలి మాలిన్యమును నీవు (అప) దూరమొనర్చుము. (కృత్యామ్) దుష్టక్రియలను (అప) దూరమొనర్చుము. (రపః) బాహ్యేంద్రియముల చంచలరూప అపరాధములను (అపో) దూరమొనర్చుము. మరియు (దుఃష్వప్న్యమ్) దుఃస్వప్నములు [కలతనిద్రయందు సంభవమగు చెడుకలలు లేక ఆలోచనలను] (అప) దూరమొనర్చుము.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకార మున్నది. ఏవిధముగా అపామార్గ [ఉత్తరేణి] అను ఓషధి మరియు ఇతరోషధులు వ్యాధులను దొలగించి ప్రాణులకు సుఖమును సమకూర్చుచున్నవో, అదేవిధముగా తాము సమస్త దోషములకు దూరముగనుండి ఇతర మానవులను అశుభాచరణములనుండి వేరుగ నుంచి తాము శుద్ధులై యుండి ఇతరులను శుద్ధులుగ నుంచువారే మనుష్యులు మున్నుగువారిని పవిత్రమొనర్చుటకు యోగ్యు లగుదురు. ॥౧౧॥

11. O God, the Remover of sins, drive away from us sin, the impurity of soul, evil deeds, the offence committed by our unsteady external organs, and evil thoughts!.

౧౭౬౩.సుమిత్రియా న ఇత్యస్యాదిత్యా దేవా ఋషయః,ఆపో దేవతాః,నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః,ఋషభః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౭౬౩ సుమిత్రియా న ఆప ఓషధయః సన్తు దుర్మిత్రియాస్తస్మై సన్తు ।
యో౨ఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మః ॥౧౨॥

ప.వి:- సుమిత్రియా ఇతి సు + మిత్రియాః, నః, ఆపః, ఓషధయః, సన్తు, దుర్మిత్రియా ఇతి దుః + మిత్రియాః, తస్మై సన్తు, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః.॥౧౨॥

పదార్థః :-(సుమిత్రియాః) శోభనా మిత్రా ఇవ(నః) అస్మభ్యమ్ (ఆపః) ప్రాణా జలాని వా (ఓషధయః) సోమాద్యాః (సన్తు) (దుర్మిత్రియాః) దుర్మిత్రాః శత్రవ ఇవ దుఃఖప్రదాః (తస్మై) (సన్తు) (యః) (అస్మాన్) ధర్మాత్మనః (ద్వేష్టి) అప్రసన్నయతి (యమ్) దుష్టాచారిణమ్ (చ) (వయమ్) (ద్విష్మః) అప్రీతయామః.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యా ఆప ఓషధయో నో౨ఽస్మభ్యం సుమిత్రియాః సన్తు తా యుష్మభ్యమపి తాదృశ్యో భవన్తు. యో౨ఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తస్మా ఏతా దుర్మిత్రియాః సన్తు.॥౧౨॥

భావార్థః :-యే రాగద్వేషాదిదోషాన్ విహాయ సర్వేషు స్వాత్మవద్వర్తన్తే తేభ్యో ధర్మాత్మభ్యః సర్వే జలౌషధ్యాదయః పదార్థాః సుఖకరా భవన్తి యే చ స్వాత్మపోషకాః పరద్వేషిణస్తేభ్యో౨ఽధర్మాత్మభ్యః సర్వ ఏతే దుఃఖకరా భవన్తి మనుష్యైర్ధర్మాత్మభిః సహ ప్రీతిర్దుష్టాత్మభిః సహా౨ఽప్రీతిశ్చసతతం కార్యా పరన్తు తేషా మప్యన్తఃకరణేన కల్యాణమేషణీయమ్.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఆపః) ప్రాణములు లేక జలములు మరియు (ఓషధయః) సోమలతాది ఓషధులు (నః) మాకొరకు (సుమిత్రియాః) ప్రాణస్నేహితునివలె హితకారకములు (సన్తు) అగుగాక! మీకొరకును అదేవిధముగ అగుగాక! (యః) ఎవరు (అస్మాన్) ధర్మాత్ములగు మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించుచుందురో (చ) మరియు (యమ్) ఏ దుష్టాచారి యెడ (వయమ్) మేము (ద్విష్మః) అసంతుష్టులుగ నుందుమో (తస్మై) వారికొరకు నా పదార్థములు (దుర్మిత్రియాః) శత్రువులకు వలె దుఃఖదాయకము (సన్తు) అగునుగాక!॥౧౨॥

భావార్థము :-రాగద్వేషములు మున్నగు దోషములను వదలి అందరియెడ తన ఆత్మకువలె ప్రవర్తించు ధర్మాత్ములకొరకై సర్వ ఓషధులు, జలములు మున్నగు పదార్థములు సుఖకారకము లగును. మరియు

స్వార్థమునందు ప్రీతియుంచి ఇతరులను ద్వేషించు నా ధర్మహీనులకు ఉపరోక్త పదార్థములన్నియును దుఃఖదాయకము లగును. మానవులు ధర్మాత్ములయెడ ప్రీతి మరియు దుష్టులయెడ నిరంతరము అప్రీతియే యుంచవలయును. కాని మనస్పూర్తిగా అట్టి దుష్టులకు హితమునే కోరవలెను.॥౧౨॥

12. To us let waters, and the medicinal plants be friendly, to him who hates us, whom we hate, unfriendly.

౧౮౬౪. అనడ్వానిత్యస్యాదిత్యా దేవా ఋషయః, కృషీవలా దేవతాః, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కే మనుష్యాః కార్యం సాద్ధుం శక్నువన్తీత్యాహ. ఏ మానవులు కార్యములను సాధించ గలరు ?

౧౮౬౪ అనడ్వాహమన్వారభామహే సౌరభేయꣳ స్వస్తయే ।

స న ఇన్ద్ర ఇవ దేవేభ్యో వహ్నిః సన్తరణో భవ ॥౧౩॥

ప. వి:- అనడ్వాహమ్, అన్వారభామహ ఇత్యను ఆరభామహే, సౌరభేయమ్, స్వస్తయే, సః, నః, ఇన్ద్ర ఇవేతీన్ద్రః + ఇవ, దేవేభ్యః, వహ్నిః, సన్తరణ ఇతి సమ్ + తరణః, భవ.॥౧౩॥

పదార్థః :- (అనడ్వాహమ్) యోఽనాంసి శకటాని వహతి తద్వద్వర్తమానమ్ (అన్వారభామహే) యానాని రచయిత్వా తత్ర స్థాపయేమ (సౌరభేయమ్) సురభ్యా అపత్యమ్ (స్వస్తయే) సుఖాయ (సః) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇన్ద్ర ఇవ) విద్యుదివ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (వహ్నిః) సద్యో వోఢాగ్నిః (సన్తరణః) యః సమ్యగధ్వనస్తారయతి పారం కరోతి సః (భవ) భవతు.॥౧౩॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యో వహ్నిర్నో దేవేభ్యః సన్తరణో భవతి తం సౌరభేయమనడ్వాహమివ వర్తమానమగ్నిం వయం స్వస్తయేఽన్వారభామహే. స తుభ్యం ఇన్ద్ర ఇవ భవ భవతు.॥౧౩॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా విద్యుదాద్యగ్నివిద్యయా యానాదీని కార్యాణి కర్తుమారభన్తే తే బలిష్ఠైర్వృషభైః కృషీవలా ఇవ స్వకార్యాణి సాద్ధుం శక్నువన్తి విద్యుదివేతస్తతో గన్తుఞ్చ.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (వహ్ని) శీఘ్రముగా చేర్పించు ఏ యగ్ని (నః, దేవేభ్యః) విద్వాంసులమగు మాకొరకు (సన్తరణః) చక్కగా మార్గముల దాటించునది యగునో, అట్టి (సౌరభేయమ్) సురభి గోవుయొక్క సంతానము (అనడ్వాహమ్) శకటము మున్నగువానిని లాగునట్టి ఎద్దువలె నున్న యగ్నిని

మేము (స్వస్తయే) సుఖముకొరకు (అన్వారభామహే) యానములను సిద్ధపరచి వానియందు ప్రాణులను స్థిరమొనర్చిన (సః) అది నీకొరకు (ఇన్ద్ర ఇవ) విద్యుత్తువలె (భవ) అగుగాక! ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు విద్యుత్తు మున్నగు అగ్నివిద్యలచే యానములు మున్నగువానిని నిర్మించుట మున్నగు కార్యముల నభ్యసించెదరో వా రతిశక్తివంతమగు ఎద్దులచే వ్యవసాయమొనర్చువారికి దీటగు కార్యములను సాధించగలరు. మరియు విద్యుదగ్నివలె అటునిటు సంచరించగలుగుదురు. ॥౧౩॥

13. Electricity carries us the learned to distant places, Just as an ox carries the cart, so we use this electricity for prosperity in preparing planes and seating people therein. May that serve as lightning for you.

౧౪. ఉద్వయన్తమిత్యస్యాదిత్యా దేవా ఋషయః, సూర్యో దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

కే మోక్షమధిగచ్ఛన్తీత్యాహ. ఎవరు మోక్షమును పొందుచున్నారు ?

౧౪. ఉద్వయన్తమసస్పరి స్వః పశ్యన్త ఉత్తరమ్ ।

దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్ ॥౧౪॥

ప.వి:- ఉత్, వయమ్, తమసః, పరి, స్వరితి స్వః, పశ్యన్తః, ఉత్తరమిత్యుత్ + తరమ్, దేవమ్, దేవత్రేతి, దేవ + త్రా, సూర్యమ్, అగన్మ, జ్యోతిః, ఉత్తమమిత్యుత్+తమమ్. ॥౧౪॥

పదార్థః :- (ఉత్) (వయమ్) (తమసః) అన్ధకారాత్ (పరి) వర్జనే (స్వః) స్వప్రకాశ మాదిత్యమ్ (పశ్యన్తః) ప్రేక్షమాణాః (ఉత్తరమ్) దుఃఖేభ్య ఉత్తారకం పరత్ర వర్తమానమ్ (దేవమ్) విజయాది లాభప్రదమ్ (దేవత్రా) దేవేషు విద్వత్సు ప్రకాశమయేషు సూర్యాదిషు వా (సూర్యమ్) అన్తర్యామిరూపేణ స్వవ్యాప్త్యా చరాఽచరాత్మానం పరమాత్మానం (అగన్మ) విజానీయామ (జ్యోతిః) స్వప్రకాశమ్ (ఉత్తమమ్) సర్వోత్కృష్టమ్. ॥౧౪॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా ! వయం యం తమసస్పరి స్వరివ వర్తమానం దేవత్రా దేవం జ్యోతిరుత్తమముత్తరం సూర్యం పశ్యన్తః సన్తః పర్యుదగన్మ తమేవ యూయమపి సర్వతో విజానీత. ॥౧౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథా సూర్యం పశ్యన్తో దీర్ఘాయుషో ధర్మాత్మానో జనాః సుఖం లభన్తే తథైవ ధార్మికా యోగినో మహాదేవం సర్వప్రకాశకం జన్మమృత్యుక్లేశాదిభ్యః పృథగ్ వర్తమానం సచ్చిదానన్దస్వరూపం పరమాత్మానం సాక్షాద్విజ్ఞాయ మోక్షమవాప్య సతతమానన్దన్తి. ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వయమ్) మేము ఏ (తమసః) అంధకారమున కావల (స్వః) స్వయంప్రకాశరూపుడగు సూర్యునివలెనున్న (దేవత్రా) విద్వాంసుల లేక ప్రకాశమయ సూర్యాది పదార్థములందు (దేవమ్) విజయము మున్నగు లాభములను గలిగించువాడు (జ్యోతిః) స్వయంప్రకాశమయ స్వరూపుడు (ఉత్తమమ్) సర్వోత్తముడు (ఉత్తరమ్) దుఃఖములనుండి దరిజేర్చువాడు (సూర్యమ్) అంతర్యామి రూపమున వ్యాప్తమైయుండి సకలచరాచరములకు స్వామియగు పరమాత్మను (పశ్యన్తః) జ్ఞానదృష్టిచే జూచుచు (పరి ఉత్, అగన్మ) అన్నివైపులనుండి ఉత్కృష్టతతో ఎరుగుదుమో, వానిని మీరును తెలిసికొనుడు. ॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ సూర్యుని జూచుచు దీర్ఘాయుష్మంతులగు ధర్మాత్ములు సుఖప్రాప్తిని పొందెదరో, అదేవిధముగ ధర్మాత్ములగు యోగులు మహాదేవుడు, సర్వప్రకాశకుడు, జన్మమరణక్లేశాదులు లేనివాడు, సచ్చిదానందస్వరూపుడగు పరమాత్మను సాక్షాత్కారమొనర్చుకొని మోక్షమును పొంది నిరంతరము ఆనందము ననుభవించు చుందురు. ॥౧౪॥

14. May we always keeping in view, eagerly know and realize God, free from the darkness of ignorance, Self-Effulgent, Releaser from afflictions, the most Learned of the learned, the Light that is most Excellent.

౧౮౬౬. ఇమమిత్యస్య సఙ్కుసుక ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౬౬ ఇమం జీవేభ్యః పరిధిం దధామి మైషాం ను గాదపరో అర్థమేతమ్ ।
శతం జీవన్తు శరదః పురూచీరన్తర్మృత్యుం దధతాం పర్వతేన ॥౧౫॥

ప. విః- ఇమమ్, జీవేభ్యః, పరిధిమితి పరి + ధిమ్, దధామి, మా, ఏషామ్, ను, గాత్, అపరః, అర్థమ్, ఏతమ్, శతమ్, జీవన్తు, శరదః, పురూచీః, అన్తః, మృత్యుమ్, దధతామ్, పర్వతేన. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(ఇమమ్) ప్రత్యక్షమ్ (జీవేభ్యః) ప్రాణధారకేభ్యః స్థావరశరీరేభ్యశ్చ (పరిధిమ్) మర్యాదామ్ (దధామి) వ్యవస్థాపయామి (మా) (ఏషామ్) జీవానామ్ (ను) సద్యః (అగాత్) ప్రాప్నుయాత్ (అపరః) అన్యః (అర్థమ్) ద్రవ్యమ్ (ఏతమ్) ప్రాప్తమ్ (శతమ్) (జీవన్తు) (శరదః)(పురూచీః) యాః పురూణి బహూని వర్షాణ్యఞ్చన్తి తాః (అన్తః) మధ్యే (మృత్యుమ్) (దధతామ్) ధారయన్తు (పర్వతేన) జ్ఞానేన బ్రహ్మచర్యాదినా వా. ॥౧౫॥

అన్వయః:- అహం పరమేశ్వర ఏషాం జీవానామేతమర్థమపరో మా ను గాదితీమం జీవేభ్యః పరిధిం దధామ్యేవమాచరన్తో భవన్తః పురూచీః శతం శరదో జీవన్తు పర్వతేన మృత్యుమన్తర్ధ ధతామ్.॥౧౫॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా! యే పరమేశ్వరేణ వ్యవస్థాపితాం ధర్మాచరణం కార్యమధర్మా చరణం త్యాజ్యమితి మర్యాదాం నోల్లఙ్ఘన్తేఽన్యాయేన పరపదార్థాన్న స్వీకుర్వన్తి తేఽరోగాః సన్తశ్శతం వర్షాణి జీవితుం శక్నువన్తి నేతర ఈశ్వరాజ్ఞాభఙ్క్తారః. యే పూర్ణేన బ్రహ్మచర్యేణ విద్యా అధీత్య ధర్మమాచరన్తి తాన్మృత్యుర్మధ్యే నాప్నోతీతి.॥౧౫॥

పదార్థము :- పరమేశ్వరుడనగు నేను (ఏషామ్) ఈ జీవుల (ఏతమ్) పరిశ్రమద్వారా పొందినట్టి (అర్థమ్) ద్రవ్యములను (అపరః) ఇతరులెవ్వరును (మా,ను,గాత్) తేలికగా ప్రాప్తించుకొనవలదు. ఈవిధముగ (ఇమమ్) ఈ (జీవేభ్యః) జీవులకొరకు (పరిధిమ్) మర్యాదను (దధామి) వ్యవస్థితమొనర్చు చున్నాను. ఈ విధముగ ఆచరించుచు మీరు (పురూచీః) అనేక సంవత్సరములు అనగా (శతమ్) నూరు (శరదః) శరదృతువులు సంపూర్ణముగ (జీవన్తు) జీవించుడు (పర్వతేన) జ్ఞానము లేక బ్రహ్మచర్యాదులచే (మృత్యుమ్) మృత్యువును (అన్తః, దధతామ్) అణచివేయుడు, అనగా దూరమొనర్చుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! పరమేశ్వరుడేర్పరచిన ధర్మాచరణముచేయుచు అధర్మాచరణమును త్యజించుట యను మర్యాద నతిక్రమించక, అన్యాయముగ ఇతరుల పదార్థములను ఎవరు గ్రహింపక యుందురో, వారారోగ్యవంతులై నూరువత్సరములవరకు జీవించగలరు. మరియు ఈశ్వరాజ్ఞకు విరోధులై యుండరు. పూర్ణ బ్రహ్మచర్యముతో విద్యలనభ్యసించి ధర్మాచరణమం దుండువారికి మధ్యకాలములో మృత్యువు దరిజేరదు.॥౧౫॥

15. So that none may confiscate speedily the wealth amassed through exertion by these souls, I establish a law of morality, following which you can live for a hundred lengthened autumns, and keep death away through celibacy and knowledge.

౧౮౬౭ అగ్న ఇత్యస్యాదిత్యా దేవా ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

కే జనా దీర్ఘాయుషో భవన్తీత్యాహ. ఏ మానవులు దీర్ఘాయువును పొందుదురు?

౧౮౬౭ అగ్న ఆయూꣳషి పవస ఆ సువర్జ్మిషఞ్చ నః।

ఆరే బాధస్వ దుచ్ఛునామ్ ॥౧౬॥

ప.వి:- అగ్నే, ఆయూꣳషి, పవసే, ఆ, సువ, ఊర్జమ్, ఇషమ్, చ, నః, ఆరే, బాధస్వ, దుచ్ఛునామ్.॥౧౬॥

పదార్థః:- (అగ్నే) పరమేశ్వర విద్వన్ వా (ఆయూంషి) అన్నాదీని జీవనాని వా. ఆయురిత్యన్న నా... నిఘం. ౨.౧ (పవసే) పవిత్రీకరోషి (అ) (సువ) జనయ (ఊర్జమ్) బలమ్ (ఇషమ్) విజ్ఞానమ్ (చ) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఆరే) దూరే నికటే వా (బాధస్వ) (దుచ్ఛునామ్) దుష్టాః శ్వాన ఇవ వర్తమానాస్తాః హింస్యాః ప్రాణినః.అత్ర కర్మణి షష్ఠీ॥౧౬॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వమాయూంషి పవసే న ఊర్జమిషం చాసువ దుచ్ఛునామారే బాధస్వ. ॥౧౬॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా దుష్టాచరణదుష్టసఙ్గౌ విహాయ పరమేశ్వరాప్తయోః సేవాం కుర్వన్తి తే ధన ధాన్యయుక్తాః సన్తో దీర్ఘాయుషో భవన్తి.॥౧౬॥

పదార్థము :- (అగ్నే) పరమేశ్వరా! లేక విద్వాంసుడా! నీవు (ఆయూంషి)అన్నము మున్నగు పదార్థములను లేక జీవితములను (పవసే) పవిత్రపరచుచున్నావు (నః) మాకొరకు (ఊర్జమ్) బలము (చ) మరియు (ఇషమ్) విజ్ఞానమును (ఆ,సువ) చక్కగా ఉత్పన్నపరచుము. మరియు (దుచ్ఛునామ్) శునకములవంటి దుష్ట హింసక ప్రాణులను (ఆరే) దూరమునందు లేక సమీపమునందును (బాధస్వ) తాడనమొనర్చుము [గట్టిగా శిక్షింపుము].॥౧౬॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు దుష్టుల ఆచరణమును, సాంగత్యమును వదలివేసి పరమేశ్వరుని, మరియు ఆప్తులు, సత్యవాదులగు విద్వాంసుల సేవలనొనర్చెదరో, వారు సకలైశ్వర్యములతో దీర్ఘాయుష్మంతులై యుందురు.॥౧౬॥

16.O God, Thou purifiest our lives. Grant us vigorous strength and knowledge. Punish adequately the violent far or near!.

౧౮౬౮ ఆయుష్మానిత్యస్య వైఖానస ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. రాజధర్మ విషయము.

౧౮౬౮ ఆయుష్మానగ్నే హవిషా వృధానో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరేధి। ఘృతం

పీత్వా మధు చారు గవ్యం పితేవ పుత్రమభి రక్షతాదిమాన్త్స్వాహా ॥౧౭॥

ప.వి:- ఆయుష్మాన్, అగ్నే, హవిషా, వృధానః, ఘృతప్రతీక ఇతి ఘృత + ప్రతీకః, ఘృతయోనిరితి ఘృత + యోనిః, ఏధి, ఘృతమ్, పీత్వా, మధు, చారు, గవ్యమ్, పితేవేతి

పితా + ఇవ, పుత్రమ్, అభి, రక్షతాత్, ఇమాన్, స్వాహా ॥౧౭॥

పదార్థః :- (ఆయుష్మాన్) బహ్వాయుర్విద్యతే యస్య సః (అగ్నే) అగ్నిరివ వర్తమాన రాజన్ (హవిషా) ఘృతాదినా (వృధానః) వర్ధమానః. అత్ర బహులం ఛన్దసీతి శానచి శపో లుక్. (ఘృతప్రతీకః) యో ఘృతముదకం ప్రత్యాయయతి సః (ఘృతయోనిః) ఘృతం ప్రదీప్తం తేజో యోనిః కారణం గృహం వా యస్య సః (ఏధి) భవ (ఘృతమ్) (పీత్వా) (మధు) మధురమ్ (చారు) సున్దరమ్ (గవ్యమ్) గోర్వికారమ్ (పితేవ) (పుత్రమ్) (అభి) అభిముఖ్యే (రక్షతాత్) రక్ష (ఇమాన్) (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా.॥౧౭॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! యథా హవిషా వృధానో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరగ్నిర్వర్ధతే తథాఽఽయుష్మాంస్త్వమేధి. మధు చారు గవ్యం ఘృతం పీత్వా పుత్రం పితేవ స్వాహేమానభి రక్షతాత్.॥౧౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యాదిరూపేణాగ్నిర్బాహ్యాభ్యన్తరః సన్ సర్వాన్ రక్షతి తథైవ రాజా పితృవద్వర్తమానః సన్ పుత్రమివేమాః ప్రజాః సతతం రక్షేత్.॥౧౭॥

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్నివంటి తేజశ్శాలివగు ఓ రాజా! ఎట్లు (హవిషా) ఘృతాదులచే (వృధానః) వృద్ధియైన (ఘృతప్రతీకః) జలముల ప్రసిద్ధముచేయు (ఘృతయోనిః) ఎద్దానికి ప్రదీప్త తేజము కారణమో లేక గృహముగ గలిగియున్న అగ్ని యెటుల వృద్ధియగునో, అటులనే (ఆయుష్మాన్) గొప్ప వయస్సు గలవాడవుగ నీవు (ఏధి) అగుము (మధు) మధురమగు (చారు) సుందరమైన (గవ్యమ్) గోవు (ఘృతమ్) ఘృతమును (పీత్వా) త్రాగి (పుత్రమ్) పుత్రునకు (పితేవ) తండ్రివలె (స్వాహా) సత్యమగు క్రియద్వారా (ఇమాన్) ఈ ప్రజలగు మానవులను (అభి) ప్రత్యక్షముగ అన్నివిధముల (రక్షతాత్) రక్షణయొనర్చుము. ॥౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ అగ్ని సూర్యుడు మున్నగు రూపములచే లోపల, వెలుపల నుండి సర్వమును రక్షణయొనర్చునో, అదేవిధముగ రాజు తండ్రివలె వర్తించుచు ఈ ప్రజలను కన్నబిడ్డలనువలె నిరంతరము రక్షించుచుండవలయును.॥౧౭॥

17. O King, brilliant like fire, just as fire fanned by butter, with source of lustre, waxes with oblations, so shouldst thou live long!.

When thou ahst assimilated the cow' fair savoury ghee, guard nicely, as a father guards his son, thy subjects.

౧౮. పరీమే ఇత్యస్య భారద్వాజః శిరమ్బిఠ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, విరాడనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౯. పరీమే గామనేషత పర్యగ్నిమహృషత ।

దేవేష్వక్రత శ్రవః క ఇమాఀ2॥ఉ॥ఆ దధర్షతి ॥౧౮॥

ప.వి:-పరి, ఇమే, గామ్, అనేషత, పరి, అగ్నిమ్, అహృషత, దేవేషు, అక్రత, శ్రవః, కః, ఇమాన్, ఆ, దధర్షతి. ॥౧౮॥

పదార్థః:-(పరి) సర్వతః (ఇమే) (గామ్) వాణీం పృథివీం వా (అనేషత) (పరి) సర్వతః (అగ్నిమ్) (అహృషత) హరత (దేవేషు) విద్వత్సు (అక్రత) కురుత. అత్ర మంత్రే ఘసేతి చ్లేర్లుక్ (శ్రవః) అన్నమ్ (కః) (ఇమామ్) (ఆ) (దధర్షతి) ధర్షయితుం శక్నోతి. అత్ర లేటి వ్యత్యయేన శ్లుః.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే రాజజనాః! య ఇమే యూయం గాం పర్యనేషతాఽగ్నిం పర్యహృషత. ఏషు దేవేషు శ్రవోఽక్రతైవం భూతానిమాన్భవతః క ఆ దధర్షతి.॥౧౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యే రాజజనాః పృథివీవద్ధీరా అగ్నివత్తేజస్వినోఽన్నవ దాయుష్కరాః సన్తో ధర్మేణ ప్రజా రక్షన్తి తేఽతులాం రాజశ్రియమాప్నువన్తి.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ రాజపురుషులారా! (ఇమే) ఇట్టిమీరు (గామ్) వాణి లేక పృథివిని (పరి, అనేషత) స్వీకరించుడు (అగ్నిమ్) అగ్నిని (పరి, అహృషత) అన్నివైపులనుండి హరించుడు. అనగా కార్యమునందు ఉపయోగించుకొనుడు. ఈ (దేవేషు) విద్వాంసులందు (శ్రవః) అన్నమును (అక్రత) ఒనర్చుడు. ఈవిధముగ నుండు (ఇమాన్) మిమ్ము (కః) ఎవ్వడును (ఆ, దధర్షతి) భయపరచలేడు.॥౧౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఏ రాజపురుషులు పృథివివంటి ధీరత్వము, అగ్నివంటి తేజము, అన్నమువంటి ఆయుర్వర్ధకముగ నుండి ధర్మయుక్తముగ ప్రజాపాలన మొనర్తురో, వారు అతులరాజ్యలక్ష్మిని పొందగలరు.॥౧౮॥

18. If all study the Vedas, enter domestic life after due ceremony, listen to the spiritual teachings of the learned; who will then attack them with success?.

౧౯౨౦. క్రవ్యాదమిత్యస్య దమన ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౮౪౦ క్రవ్యాదమగ్నిం ప్ర హిణోమి దూరం యమరాజ్యం గచ్ఛతు రిప్రవాహః।
ఇహైవాయమితరో జాతవేదా దేవేభ్యో హవ్యం వహతు ప్రజానన్ ॥౧౯॥

ప.వి:-క్రవ్యాదమితి క్రవ్యా+అదమ్, అగ్నిమ్,ప్ర, హినోమి, దూరమ్, యమరాజ్యమితి యమరాజ్యమ్ గచ్ఛతు, రిప్రవాహః ఇతి రిప్ర + వాహః, ఇహ, ఏవ, అయమ్, ఇతరః, జాతవేదా ఇతి జాత + వేదాః, దేవేభ్యః, హవ్యమ్, వహతు, ప్రజానన్నితి ప్ర + జానన్.॥౧౯॥

పదార్థః :- (క్రవ్యాదమ్) యః క్రవ్యం మాంసమత్తి తమ్ (అగ్నిమ్) అగ్నిమివాఽన్యాన్ పరితాపకమ్ (ప్ర) (హినోమి) గమయామి (దూరమ్) (యమఽరాజ్యమ్) యమస్య న్యాయాధీశస్య స్థానమ్ (గచ్ఛతు) (రిప్రవాహః) యే రిప్రం పాపం వహన్తి తాన్ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఏవ) (అయమ్) (ఇతరః) భిన్నః (జాతవేదాః) జాతప్రజ్ఞానః (దేవేభ్యః) ధార్మికేభ్యో విద్వద్భ్యః (హవ్యమ్) ఆదాతుమర్హం విజ్ఞానమ్ (వహతు) ప్రాప్నోతు (ప్రజానన్) ప్రకర్షేణ జానన్ సన్.॥౧౯॥

అన్వయః :-ప్రజానన్నహం క్రవ్యాదమగ్నిమివ వర్తమానం యం దూరం ప్రహిణోమి యాశ్చ రిప్రవాహశ్చ దూరం ప్రహిణోమి స యమరాజ్యం గచ్ఛతు తే చ ఇహేతరోఽయం జాతవేదా దేవేభ్యో హవ్యమేవ వహతు.॥౧౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే న్యాయాధీశాః! యూయం దుష్టాచారిణః సంతాడ్య ప్రాణాదపి వియోజ్య శ్రేష్ఠాన్ సత్కృత్యేహ సృష్ట్వా సామ్రాజ్యం కురుత. ॥౧౯॥

పదార్థము :- (ప్రజానన్) బాగుగా తెలిసికొనుచున్న నేను (క్రవ్యాదమ్) మాంసమును దినువాడు (అగ్నిమ్) అగ్నివలె ఇతరులను దుఃఖములపాలుజేసి దహించునట్టి దుష్టులను (దూరమ్) దూరముగాను పారద్రోలునట్లు నేనును (ప్ర హిణోమి) తరిమివేయుదును. మరియు (రిప్రవాహః) పాపములను మోయుచుండు దుష్టులను దూరమొనర్చెదను. ఆతడు మరి యా పాపాత్ములెల్లరును (యమరాజ్యమ్) న్యాయాధీశుడగు రాజుయొక్క న్యాయాలయమునకు (గచ్ఛతు) వెళ్ళుదురుగాక! మరియు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున (ఇతరః) ఇతరులు (అయమ్) ఈ (జాతవేదాః) ధర్మాత్ములగు విద్వాంసులు(దేవేభ్యః) ధార్మికవిద్వాంసులచే (హవ్యమ్) గ్రహించదగిన విజ్ఞానమును (ఏవ) కూడ (వహతు) ప్రాప్తింతురుగాక! ॥౧౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. న్యాయాధీశులగు ఓ రాజపురుషులారా! మీరు దుష్టాచారులను బాగుగా తాడనమొనర్చుచు ప్రాణములను కూడా హరించుటకును

లెక్క చేయక శ్రేష్ఠులను సత్కరించుచు ఈ సృష్టియందు సామ్రాజ్యము, అనగా చక్రవర్తి రాజ్యము నేలుడు.॥౧౯॥

19. I, the knower, drive away the eater of raw meat, and the tormentor of men like fire, and cast aside the sinners.

Let all criminals be brought before the Court of Justice. Let a noble soul, in this world, derive useful knowledge from the learned.

౧౮౭౧.వహ వపామిత్యస్యాదిత్యా దేవా ఋషయః.జాతవేదా దేవతాః,స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః,ధైవతః స్వరః.

అథ పితృసేవనవిషయమాహ. పితరులకు సేవచేయు విషయము.

౧౮౭౧ వహ వపాం జాతవేదః పితృభ్యో యత్రైనాన్వేత్థ నిహితాన్పరాకే। మేదసః కుల్యా ఉపతాన్త్స్రవన్తు సత్యా ఏషామాశిషః సం నమన్తాం స్వాహా॥౨౦॥

ప.వి:- వహ, వపామ్, జాతవేద ఇతి జాత +వేదః, పితృభ్య ఇతి పితృ + భ్యః, యత్ర, ఏనాన్, వేత్థ, నిహితానితి ని + హితాన్, పరాకే, మేదసః, కుల్యాః, ఉప, తాన్, స్రవన్తు, సత్యాః, ఏషామ్, ఆశిషి ఇత్యా+శిషః, సమ్, నమన్తామ్, స్వాహా.॥౨౦॥

పదార్థః :-(వహ) ప్రాప్నుహి (వపామ్) వపన్తి యస్యాం భూవౌ తామ్ (జాతవేదః) జాతప్రజ్ఞానః (పితృభ్యః) జనకేభ్యో విద్యాశిక్షాదాతృభ్యో వా (యత్ర) (ఏనాన్) (వేత్థ) జానాసి (నిహితాన్) (పరాకే) దూరే (మేదసః) స్నిగ్ధాః (కుల్యాః) జలప్రవాహోధారాః (ఉప) (తాన్) జనాన్ (స్రవన్తు) ప్రాప్నువన్తు (సత్యాః) సత్సు సాధ్వ్యః (ఏషామ్) (ఆశిషః) ఇచ్ఛాః (సమ్) సమ్యక్ (నమన్తామ్) ప్రాప్నువన్తు (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా.॥౨౦॥

అన్వయః :- హే జాతవేదస్త్వం యత్రైతాన్ పరాకే నిహితాన్ వేత్థ తత్ర పితృభ్యో వపాం వహ యథా మేదసః కుల్యాస్తానుపస్రవన్తు తథా స్వాహైషామాశిషః సత్యాః సన్నమన్తామ్.॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే దూరే స్థితాన్ పితౄన్ విదుషశ్చాహూయ సత్కుర్వన్తి యథాఽఽరామవృక్షాదీన్ జలవాయూ వర్ధయతస్తథైతేషా మిచ్ఛాః సత్యాః సత్యః సర్వతో వర్ధన్తే.॥౨౦॥

పదార్థము :- (జాతవేదః) ఉత్తమజ్ఞానమును పొందినవాడా! నీవు (యత్ర) ఎచ్చట (ఏతాన్) ఈ (పరాకే) దూరమున నున్న (నిహితాన) స్థిరమైన పితృజనులను (వేత్థ) ఎరిగెదవో, అచ్చట (పితృభ్యః) జనకుడు లేక విద్యాశిక్షణనిచ్చు సజ్జనులగు పితరులనుండి (వపామ్) పంటలు పండించదగిన భూమిని (వహ) పొందుము. ఎట్లు (మేదసః) ఉత్తమ (కుల్యాః) జలప్రవాహముగల నదులు లేక కాలువలు (తాన్) ఆ సజ్జనులకు (ఉప, స్రవన్తు) సమీపముననే లభించునట్లు (స్వాహా) సత్యక్రియచే (ఏషామ్) వీరి (ఆశిషః) కోరికలు (సత్యాః) సత్యములై (సమ్, నమన్తామ్) ప్రాప్తించుగాక!॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. దూరమునందుండు పితరులను మరియు విద్వాంసులను పిలిచికొని సత్కారమొనర్చువారి కామితములు ఉద్యానములందలి వృక్షాదులను జలవాయువులు పెంపొందజేయునట్లు సత్యమగువారి కోరికలు అన్నివైపులనుండి పూర్ణమగును.॥౨౦॥

20. O intelligent person, thou knowest thy parents established far away, for them cultivate the land. Let rivulets full of water flow to meet them, and let their truthful wishes be accomplished in a decent manner!.

౧౮౭౨.స్యోనేత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, పృథివీ దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ, అపన ఇతి ప్రాజాపత్యా గాయత్రీఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

గృహిణీ కీదృశీ స్యాదిత్యాహ. కులీనగృహిణి ఎటులుండవలయును?

౧౮౭౨ స్యోనా పృథివి నో భవానృక్షరా నివేశనీ ।

యచ్ఛా నః శర్మ సప్రథాః। అప నః శోశుచదఘమ్ ॥౨౧॥

ప.వి:- స్యోనా, పృథివి, నః, భవ, అనృక్షరా, నివేశనీతి ని + వేశనీ, యచ్ఛ, నః, శర్మ, సప్రథా ఇతి స + ప్రథాః, అప, నః, శోశుచత్, అఘమ్ ॥౨౧॥

పదార్థః :-(స్యోనా) సుఖకరీ (పృథివి) భూమిరివ వర్తమానే (నః) అస్మభ్యమ్ (భవ) (అనృక్షరా) నిష్కణ్టకా (నివేశనీ) నివిశన్తే యస్యాం సా (యచ్ఛ) దేహి. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః (నః) అస్మభ్యమ్ (శర్మ) సుఖమ్ (సప్రథాః) విస్తీర్ణేన ప్రశంసనేన సహ వర్తమానాః (అప) దూరీకరణే (నః) అస్మాకమ్ (శోశుచత్) భృశం శోధయతు (అఘమ్) పాపమ్.॥౨౧॥

అన్వయః:- హే పృథివి భూమిరివ వర్తమానే స్త్రి! త్వం యథాఽనృక్షరా నివేశనీ భూమిః స్యోనా భవతి తథా నో భవ సప్రథాః సతీ నశ్శర్మ యచ్ఛ. యథా న్యాయేశో నోఽఘమపశోశుచత్తథాఽపరాధం దూరం గమయ.॥౨౧॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యా స్త్రీ పృథివీవత్ క్షమాశీలా క్రూరతాది దోషరహితా బహుప్రశంసితా అన్యేషామపి దోషనివారికా భవతి సైవ గృహకృత్యే యోగ్యా భవతి.॥౨౧॥

పదార్థము :-(పృథివి) భూమివంటి క్షమాశీలత్వముగల ఓ మహిళామణీ! నీ వెటుల (అనృక్షరా) కంటకాదులులేని (నివేశనీ) కూర్చుండుట కాధారమగు భూమి (స్యోనా) సుఖకారకమగునట్లు (నః) మాకొరకు (భవ) అగుదువో, నీవు (సప్రథాః) అత్యంత ప్రశంసలతో గూడియున్న (నః) మాకొరకు (శర్మ) సుఖమును (యచ్ఛ) ఇమ్ము. ఏవిధముగ న్యాయాధీశుడు (నః) మాయొక్క (అఘమ్) పాపములను (అప, శోశుచత్) శీఘ్రముగ దూరమొనర్చునో లేక శుద్ధపరచునో అటులనే నీవు మా అపరాధములను దూరమొనర్చుము.॥౨౧॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ స్త్రీ పృథివివంటి క్షమాగుణముగలది, క్రూరత్వము మున్నగు దోషములకు దూరముగ నుండి అధికప్రశంసనీయముగ ఇతరుల దోషములను తొలగించునదై యుండునో, అట్టి మహిళయే గృహకృత్యములకు యోగ్యమైయుండును.॥౨౧॥

21. O wife calm like the Earth, give us far reaching pleasure, as does the Earth, free from thorn, our resting-place. Just as a just ruler drives away our sin, so shouldst thou eradicate our evil!.

౧౮౭౩.అస్మాదిత్యస్యాదిత్యా దేవా ఋషయః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౮౭౩ అస్మాత్ త్వమధి జాతోఽసి త్వదయం జాయతాం పునః ।

అసౌ స్వర్గాయ లోకాయ స్వాహా ॥౨౨॥

ప.వి:- అస్మాత్, త్వమ్, అధి, జాతః, అసి, త్వత్, అయమ్, జాయతామ్, పునరితి పునః, అసౌ, స్వర్గాయేతి స్వః + గాయ, లోకాయ, స్వాహా.॥౨౨॥

పదార్థః:-(అస్మాత్) లోకాత్ (త్వమ్) (అధి) ఉపరిభావే (జాతః) (అసి) భవతి (త్వత్) తవ సకాశాదుత్పన్నః (అయమ్) పుత్రః (జాయతామ్) ఉత్పద్యతామ్ (పునః) పశ్చాత్ (అసౌ) విశేషనామా (స్వర్గాయ) విశేషసుఖభోగాయ (లోకాయ) ద్రష్టవ్యాయ (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా.॥౨౨॥

అన్వయః:- హే విద్వన్! యతస్త్వమస్మాల్లోకాదధిజాతోఽసి తస్మాదయం త్వత్పునరసౌ స్వాహా స్వర్గాయ లోకాయ జాయతామ్.॥౨౨॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా! యుష్మాభిరిహ మనుష్యశరీరం ధృత్వా విద్యాసుశిక్షాసుశీల ధర్మయోగ విజ్ఞానాని సఙ్గృహ్య ముక్తిసుఖాయ ప్రయతితవ్యమిదమేవ మనుష్యజన్మసాఫల్యం వేద్యమితి.॥౨౨॥

పదార్థము:- ఓ విద్వాంసుడా! (త్వమ్) నీవు (అస్మాత్) ఈ లోకమునుండి, అనగా ఇప్పటిమానవుల కన్న (అధి) అన్నిటికిపైన (జాతః) ప్రసిద్ధుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (అయమ్) ఈ పుత్రుడు (త్వత్) నీకన్న (పునః) వెనక (అసౌ) విశేషప్రఖ్యాతుడై (స్వాహా) సత్యక్రియలచే (లోకాయ) చూడదగిన (స్వర్గాయ) విశేష సుఖము అనుభవించుటకై (జాయతామ్) సమర్థవంతుడగుగాక!॥౨౨॥

భావార్థము :- మానవులారా! మీరు మనుష్య జన్మ నెత్తినందుకు ఈ ప్రపంచమున విద్య, ఉత్తమశిక్షణ, శ్రేష్ఠస్వభావము, ధర్మము, యోగాభ్యాసము మరియు విజ్ఞానమును చక్కగా పొంది ముక్తిసుఖమునకై ప్రయత్నమొనర్పుడు. ఈ యమోఘమగు మానుషజన్మమును సఫలవంతమొనర్చుకొనుడు. ॥౨౨॥

22. O learned person, thou art foremost amongst men. May this son born anew from thee, be fair to look at, and enjoy fair reputation and happiness!.

అస్మిన్నధ్యాయే వ్యవహారజీవగతిజన్మమృత్యుసత్యాఽఽశీరగ్నిసత్యేచ్ఛానాం వ్యాఖ్యానాదేతదధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్ ॥

ఈ అధ్యాయమునందు వ్యవహారము, జీవగతి, జన్మము, మృత్యువు, సత్యము, ఆశీర్వాదము, అగ్ని, సత్యేచ్ఛ మొదలగునవి వ్యాఖ్యానించబడినవగుటచే నీ యధ్యాయమునందు జెప్పబడిన యుర్థము పూర్వాధ్యాయమున చెప్పబడిన యర్థముతో సంగతి కలదని గ్రహించవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామి నా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే పంచత్రింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచితసంస్కృతార్య భాషావిభూషిత యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పది యైదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు, శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల' చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము; పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య 'వంజ్జీ కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన ముప్పదియైదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

యజుర్వేదభాష్యము

36వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	విద్వత్సంగముచే నేమగును?	౧
2.	ఈశ్వరప్రార్థనావిషయం	౨-౮,౨౦-౨౨,౨౪
3.	ఇతరుల సుఖమును కూడ కోరవలయును	౯-౧౨
4.	పతివ్రతయైన స్త్రీ ఎటులుండును?	౧౩-౧౬
5.	మానవు లెట్లు ప్రయత్నం చేయవలెను?	౧౭-౧౯
6.	పదార్థము లెట్లు హితకరము లగుచున్నవి?	౨౩

అథ షట్‌త్రింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే చతుర్వింశతిర్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౮౬౪.ఋచమిత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

అథ విద్వత్సఙ్గేన కిఞ్జాయత ఇత్యాహ. విద్వత్సంగముచే నేమగును?

౧౮౬౪ ఋచం వాచం ప్ర పద్యే మనో యజుః ప్ర పద్యే సామ ప్రాణం ప్ర పద్యే చక్షుః శ్రోత్రం ప్ర పద్యే। వాగోజః సహౌజో మయి ప్రాణాపానౌ ॥౧॥

ప.వి:-ఋచమ్, వాచమ్, ప్ర, పద్యే, మనః, యజుః, ప్ర, పద్యే, సామ, ప్రాణమ్, ప్ర, పద్యే, చక్షుః, శ్రోత్రమ్, ప్ర, పద్యే, వాక్, ఓజః, సహ, ఓజః, మయి, ప్రాణాపానౌ ॥౧॥

పదార్థః :- (ఋచమ్) ప్రశంసనీయమృగ్వేదమ్ (వాచమ్) వాణీమ్ (ప్ర) (పద్యే) ప్రాప్నుయామ్ (మనః) మననాత్మకం చిత్తమ్ (యజుః) యజుర్వేదమ్ (ప్ర) (పద్యే) (సామ) సామవేదమ్ (ప్రాణమ్) (ప్ర) (పద్యే) (చక్షుః) చష్టే పశ్యతి యేన తత్ (శ్రోత్రమ్) శృణోతి యేన తత్ (ప్ర) (పద్యే) (వాక్) వాణీ (ఓజః) మానసం బలమ్ (సహ) (ఓజః) శారీరం బలమ్ (మయి) ఆత్మని (ప్రాణాపానౌ) ప్రాణశ్చాఽపానశ్చ తావుచ్ఛ్వాసనిఃశ్వాసౌ.॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథా మయి ప్రాణాపానౌ దృఢౌ భవేతాం మమ వాగోజః ప్రాప్నుయాత్తయా తాభ్యాం చ సహోఽహమేవౌజః ప్రాప్నుయామృచం వాచం ప్రపద్యే మనో యజుః ప్రపద్యే సామ ప్రాణం ప్రపద్యే చక్షుః శ్రోత్రం ప్రపద్యే తథా యూయమేతాని ప్రాప్నుత.॥౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే విద్వాంసో! యుష్మత్సఙ్గేన మమ ఋగివ ప్రశంసనీయా వాగ్యజురివ మనః సామ ఇవ ప్రాణః సప్తదశతత్త్వాత్మకం లిఙ్గం శరీరఞ్చ స్వస్థం నిరుపద్రవం సమర్థం భవతు.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ (మయి)నా యాత్మయందు (ప్రాణాపానౌ) ప్రాణము మరియు అపానము దృఢములగునో, నాయొక్క (వాక్) వాణి (ఓజః) మానసబలమును పొందుచున్నదో, ఆ

విధముగ శ్వాసల (సహ) తో కూడ నేను (ఓజః) శరీరబలమును పొందుదును (ఋచమ్) ఋగ్వేదరూప (వాచమ్) వాణిని (ప్ర, పద్యే) పొందుదును (మనః) మననమొనర్చువారివలె (యజుః) యజుర్వేదమును (ప్ర, పద్యే) ప్రాప్తించుకొందును (ప్రాణమ్) ప్రాణక్రియ, అనగా యోగాభ్యాసము మున్నగు ఉపాసనలకు సాధనమగు (సామ) సామవేదమును (ప్ర, పద్యే) ఎట్లు పొందుదునో, (చక్షుః) ఉత్తమ నేత్రములను మరియు (శ్రోత్రమ్) శ్రేష్ఠమగు కర్ణములను (ప్ర, పద్యే) ఎట్లు పొందుదునో, అదే విధముగ ఈయన్నిటిని మీరును ప్రాప్తించుకొనుడు.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! మీ సాంగత్యమున నాకు ఋగ్వేదమువంటి ప్రశంసనీయమగు వాణి, యజుర్వేదమువంటి మనస్సు, సామవేద సదృశమగు ప్రాణము మరియు పదునేడు తత్త్వములతో గూడిన లింగశరీరము, ఆరోగ్యవంతము, సకల ఉపద్రవరహితమునై సమర్థవంతమగు గాక!॥౧॥

1. May inbreath and outbreath be strengthened in my soul. May my speech acquire mental strength, whereby I may gain physical strengh.

May my speech be commendable like the Rig Veda, my mind reflective like the Yajur Veda. May I master the Sama Veda, the expositor of the science of yoga. May I possess good eyes and ears.

౧౮౭౩. యన్మే ఛిద్రమిత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, బృహస్పతిర్దేవతా, నిచృత్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథేశ్వరప్రార్థనావిషయమాహ. ఈశ్వర ప్రార్థనా విషయము.

౧౮౭౩ యన్మే ఛిద్రం చక్షుషో హృదయస్య మనసో వాతితృణ్ణం

బృహస్పతిర్మే తద్దధాతు। శం నో భవతు భువనస్య యస్పతిః ॥౨॥

ప. వి:- యత్, మే, ఛిద్రమ్, చక్షుషః, హృదయస్య, మనసః, వా, అతితృణ్ణమిత్యతితృణ్ణమ్, బృహస్పతిః, మే, తత్, దధాతు, శమ్, నః, భవతు, భువనస్య, యః, పతిః.॥౨॥

పదార్థః :- (యత్) (మే) మమ (ఛిద్రమ్) న్యూనత్వమ్ (చక్షుషః) నేత్రస్య (హృదయస్య) (మనసః) అన్తఃకరణస్య (వా)(అతితృణ్ణమ్) అతిహింసితం వ్యాకులత్వమ్ (బృహస్పతిః) బృహతామాకాశాదీనాం పాలక ఈశ్వరః (మే) మహ్యమ్ (తత్) (దధాతు) పుష్ణాతు (శమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (భవతు) (భువనస్య) భవన్తి భూతాని యస్మింస్తస్య (యః) (పతిః) పాలకః స్వామీశ్వరః॥౨॥

అన్వయః :- యన్మే చక్షుషో హృదయస్య ఛిద్రం మనసో వాతితృణ్ణమస్తి తద్బృహస్పతిర్మే దధాతు యో భువనస్య పతి రస్తి స నః శమ్భవతు॥2॥

భావార్థః :- సర్వైర్మనుష్యైః పరమేశ్వరస్యోపాసనయాఽఽజ్ఞాపాలనే చాఽహింసాధర్మం స్వీకృత్య జితేన్ద్రియత్వం సంపాదనీయమ్.॥2॥

పదార్థము :- (యత్) ఏ (మే) నాయొక్క (చక్షుషః) నేత్రములలోక (హృదయస్య) అంతఃకరణముయొక్క (ఛిద్రమ్) న్యూనత్వము (వా) మరియు (మనసః) మనస్సుయొక్క (అతితృణ్ణమ్) వ్యాకులత్వముగలదో (తత్) దానిని (బృహస్పతిః) మహా ఆకాశాదులను పాలించు పరమేశ్వరుడు (మే) నాకొరకు (దదాతు) పుష్టివంతముగ పూర్ణపరచుగాక! (యః) ఎవడు (భువనస్య) విశ్వమంతటికి (పతిః) పాలకుడో, ఆతడు (నః) మాకొరకు (శమ్) కల్యాణకారి (భవతు) అగుగాక! ॥2॥

భావార్థము :- సకల మానవులును పరమేశ్వరుని ఉపాసన మరియు ఆజ్ఞాపాలనమొనర్చుచు, అహింసా ధర్మములనుస్వీకరించి జితేంద్రియత్వమును సాధించవలెను. ॥2॥

2. Whatever defect I have of eye or heart, or perplesity of mind, that may God amend. Gracious to us be He, Protector of the world.

౧౮౭౬. భూర్భువః స్వరిత్యస్య విశ్వామిత్ర ఋషిః, సవితా దేవతా, దైవీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యః స్వరః. తత్సవితు రిత్యస్య నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథేశ్వరోపాసనావిషయమాహ. ఈశ్వరోపాసనా విషయము.

౧౮౭౬ భూర్భువః స్వః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి।
ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥3॥

ప.వి:- భూః, భువః, స్వః, తత్, సవితుః, వరేణ్యమ్, భర్గః, దేవస్య, ధీమహి, ధియః, యః, నః, ప్రచోదయాదితి ప్ర + చోదయాత్ ॥3॥

పదార్థః:- (భూః) కర్మవిద్యామ్ (భువః) ఉపాసనావిద్యామ్ (స్వః) జ్ఞానవిద్యామ్ (తత్) ఇన్ద్రియైరగ్రాహ్యం పరోక్షమ్ (సవితుః) సకలైశ్వర్యప్రదస్యేశ్వరస్య (వరేణ్యమ్) స్వీకర్తవ్యమ్ (భర్గః) సర్వదుఃఖప్రణాశకం తేజః స్వరూపమ్ (దేవస్య) కమనీయస్య (ధీమహి) ధ్యాయేమ (ధియః) ప్రజ్ఞాః (యః) (నః) అస్మాకమ్ (ప్రచోదయాత్) ప్రేరయేత్.॥3॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథా వయం భూర్భువః స్వరధీత్య యో నో ధియః ప్రచోదయాత్తస్య దేవస్య సవితుస్తద్వరేణ్యం భర్గో ధీమహి తథా యూయమప్యేతద్ధ్యాయత.॥3॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే మనుష్యాః కర్మోపాసనాజ్ఞానవిద్యాః సంగృహ్యాఖిలైశ్వర్య యుక్తేన పరమాత్మనా సహ స్వాత్మనో యుఞ్జతేఽధర్మాఽనైశ్వర్యదుఃఖాని విధూయ ధర్మైశ్వర్యసుఖాని ప్రాప్నువన్తి తానన్తర్యామీ జగదీశ్వరః స్వయం ధర్మాఽనుష్ఠానమధర్మత్యాగం చ కారయితుం సదైవేచ్ఛతి.॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మేమెట్లు (భూః) కర్మకాండ విద్యను (భువః) ఉపాసనాకాండ విద్యను (స్వః) జ్ఞానకాండ విద్యను సంగ్రహపూర్వకముగా చదివి (యః) ఏది (నః) మాయొక్క (ధియః) ధారణావతి బుద్ధులను (ప్రచోదయాత్) ప్రేరేపించునో అట్టి (దేవస్య) కామించదగిన (సవితుః) సమస్తైశ్వర్యములను ప్రసాదించు నా పరమేశ్వరుని (తత్) ఈ ఇంద్రియగోచరముగాని [పరోక్షమైనట్టి] (వరేణ్యమ్) స్వీకరించదగిన (భర్గః) సమస్త దుఃఖవినాశకరమునగు యా తేజః నా స్వరూపమును (ధీమహి) ధ్యానించుచున్నామో, అటులనే మీరెల్లరును దానిని ధ్యానమొనర్పుడు.॥3॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు జ్ఞాన కర్మ ఉపాసనా విషయక విద్యలను చక్కగా గ్రహించి సంపూర్ణైశ్వర్యములతో గూడ పరమేశ్వరునియందు తమ యాత్మలను యుక్త మొనర్చెదరో, అధర్మ, అనైశ్వర్య, దుఃఖరూప మాలిన్యములను దొలగించుకొని ధర్మైశ్వర్యములను, మరియు సుఖములనుప్రాప్తిజేసికొనుచుందురో వారికి అంతర్యామి యగు జగదీశ్వరుడు స్వయముగనే ధర్మానుష్ఠానము, అధర్మత్యాగము నొనర్పజేయుటకు ఎల్లప్పుడును సిద్ధముగానుండును. ॥3॥

3. Oh men, just as we having studied the science of moral duty, the science of contemplation, and the science of sacred knowledge, meditate upon God, the Reliever of afflictions. Inaccessible through physical organs, the Giver of affluence, the Object of desire, the Impeller of our intellects, so should ye do!.

౧౮౭౭ కయా న ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౭౭ కయా నశ్చిత్ర ఆ భువదూతీ సదావృధః సఖా। కయా శచిష్ఠయా వృతా ॥४॥

ప.వి:-కయా, నః, చిత్రః, ఆ, భువత్, ఊతీ, సదావృధ ఇతి సదా + వృధః, సఖా, కయా, శచిష్ఠయా, వృతా. ॥४॥

పదార్థః :-(కయా) (నః) అస్మాకమ్ (చిత్రః) అద్భుతగుణకర్మస్వభావః పరమేశ్వరః (ఆ) సమన్తాత్ (భువత్) భవేత్ (ఊతీ) రక్షణాదిక్రియయా. అత్ర తృతీయైకవచనస్య సుపాం సులుగితి పూర్వ సవర్ణః (సదావృధః) సదైవవర్ధమానః (సఖా) సుహృత్ (కయా) (శచిష్ఠయా) అతిశయేన శచీ ప్రజ్ఞా తయా (వృతా) వర్తమానయా.॥౪॥

అన్వయః:- స సదావృధశ్చిత్రో నః కయోతీ సఖా ఆభువత్ కయా వృతా శచిష్ఠయాఽస్మాన్ శుభేషు గుణకర్మస్వభావేషు ప్రేరయేత్.॥౪॥

భావార్థః:- వయమిదం యథార్థతయా న విజానీమః స ఈశ్వరః కయా యుక్త్యాఽస్మాన్ ప్రేరయతి యస్య సహాయేనైవ వయం ధర్మార్థకామమోక్షాన్ సాద్ధుం శక్నుమః.॥౪॥

పదార్థము :- (సదావృధః) ఎల్లప్పుడును వృద్ధియగు, అనగా ఎప్పుడును న్యూనత్వమును పొందునట్టి (చిత్రః) ఆశ్చర్యకరమగు గుణకర్మ స్వభావములతో గూడియున్న పరమేశ్వరుడు (నః) మాయొక్క (కయా) ఏవిధములగు (ఊతీ) రక్షణము మున్నగు క్రియలతో (సఖా) మిత్రుడు (ఆ, భువత్) అగునో, (కయా) అట్టివానిని (వృతా) కలిగియున్న (శచిష్ఠయా) అత్యంత ఉత్తమ బుద్ధితో మమ్ము శుభ గుణకర్మ స్వభావములందు ప్రేరేపించును. ॥౪॥

భావార్థము:-పరమేశ్వరుడు ఏ యుక్తిచే మనలను ప్రేరేపించునో, అనగా మనము ధర్మార్థకామ మోక్షములను సాధించ సమర్థులజేయునో, విషయమున మనము యథార్థమును దెలిసికొనజాలము. ॥౪॥

4. With what help does the ever-prospering, wonderful God become our Friend? With what constant, most mighty wisdom does He impel us to noble attributes, actions and natures. We cannot know.

౧౮౭౮ కస్త్వేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౭౮ కస్త్వా సత్యో మదానాం మꣳహిష్ఠో మత్సదన్ధసః। దృఢా చిదారుజే వసు ॥౫॥

ప.వి:- కః, త్వా, సత్యః, మదానామ్, మꣳహిష్ఠః, మత్సత్, అన్ధసః, దృఢా, చిత్, ఆరుజ ఇత్యారుజే వసు. ॥౫॥

పదార్థః:-(కః) సుఖస్వరూపః (త్వా) త్వామ్ (సత్యః) సత్సు పదార్థేషు సాధురీశ్వరః (మదానామ్) ఆనన్దానాం మధ్యే (మంహిష్ఠః) అతిశయేన మంహితా వృద్ధః (మత్సత్) ఆనన్దయంతి (అన్ధసః) అన్నాదేః సకాశాత్ (దృఢా) దృఢాని (చిత్) అపి (ఆరుజే)

దుఃఖభఞ్జకాయ జీవాయ (వసు) వసూని ధనాని. అత్ర సుపాం సులుగితి జసో లుక్.॥౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా ! మదానాం మంహిష్ఠః కః సత్యః ప్రజాపతిరన్ధసస్త్వా మత్సదారుజే తుభ్యం చిత్ దృఢా వసు ప్రయచ్ఛతి.॥౫॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా! యోఽన్నాదినా సత్యవిజ్ఞాపనేన చ ధనాని ప్రదాయ సర్వానా నన్దయతి తం సుఖస్వరూపం పరమాత్మానమేవ యూయం నిత్యముపాధ్వమ్.॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (మదానామ్) ఆనందమున (మంహిష్ఠః)అత్యంత ఉన్నతుడు (కః) సుఖస్వరూపుడు (సత్యః) విద్యమానమైయున్న పదార్థములందు అతిశ్రేష్ఠతముడు, ప్రజారక్షకుడునగు పరమేశ్వరుడు (అన్ధసః) అన్నాది పదార్థములతో (త్వామ్) నిన్ను (మత్సత్) ఆనందపరచుచున్నాడు. మరియు (ఆరుజే) దుఃఖనాశకుడవు నగు నీకొరకు (చిత్) కూడ (దృఢా) దృఢమగు (వసు) ధనములను ఇచ్చుచున్నాడు.॥౫॥

భావార్థము :- ఎవడు అన్నాదులను మరియు సత్యమగు జ్ఞానమును, ధనాది పదార్థముల నిచ్చి అందరను ఆనందపరచునో అట్టి సుఖస్వరూపుడగు పరమాత్మను మాత్రమే మీరు సదా ఉపాసించుడు.॥౫॥

5. O man, God, the Most advanced in happiness, the Embodiment of joy, grants thee happiness through food; and gives thy soul. He is the eradicator of misery, the giver of durable wealth!.

౧౮౭౫.అభీ షు ణ ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, పాదనిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౮౭౫ అభీ షు ణః సఖీనామవితా జరితౄణామ్। శతమ్భవాస్యూతిభిః ॥౬॥

ప.విః-అభీ, సు, నః, సఖీనామ్, అవితా, జరితౄణామ్, శతమ్, భవాసి, ఊతిభిః ॥౬॥

పదార్థః:-(అభి) సర్వతః. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (సు) శోభనే (నః) అస్మాకమ్ (సఖీనామ్) మిత్రాణామ్ (అవితా) రక్షితా (జరితౄణామ్) సత్యస్తావకానామ్ (శతమ్) అసంఖ్యమ్ (భవాసి) భవేః (ఊతిభిః) రక్షణాదిభిః.॥౬॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర! యతస్త్వం శతం దదద భ్యూతిభిర్నః సఖీనాం జరితౄణా మవితా సు భవాసి తస్మాదస్మాభిః సత్కర్తవ్యోఽసి. ॥౬॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యో రాగద్వేషరహితానామజాతశత్రూణాం సర్వేషాం సుహృదాం మనుష్యాణామసంఖ్యమైశ్వర్యమతులం విజ్ఞానం చ ప్రదాయ సర్వతోఽభిరక్షతి తమేవ పరమేశ్వరం నిత్యం సేవధ్వమ్.॥౬॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (శతమ్) అసంఖ్యాక ఐశ్వర్యములనిచ్చుచు (అభి, ఊతిభిః) అన్నివైపులనుండి ఆరంభమైన రక్షాది క్రియలచే (నః) మాయొక్క (సఖీనామ్) మిత్రుల మరియు (జరితౄణామ్) సత్యస్తుతుల నొనర్చువారి (అవితా) రక్షణయొనర్చువాడవు (సు,భవాసి) చక్కగానగుము అందుచే మాకు సత్కారమొనర్చదగినవాడవగుదువు.॥౬॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవరు రాగద్వేషరహితులో, ఎవ్వరితోనూ వైరభావము నుంచరో, అనగా అందరియెడ మిత్రభావముతోనుందురో అట్టి సర్వమిత్రులగు మనుష్యులకు అసంఖ్యాక ఐశ్వర్యములు మరియు అధికాధిక విజ్ఞానమునిచ్చి అన్నిదిశలనుండి రక్షించునట్టి పరమేశ్వరునే సేవించుడు. ॥౬॥

6. O God, Thou granting us manifold glories, and protecting us from all sides, dost fairly guard us, Thy friends, who praise Thee!.

౧౮౮౦.కయా త్వమిత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః,ఇన్ద్రో దేవతా,వర్ధమానా గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౮౮౦ కయా త్వం న ఊత్యాభి ప్ర మన్దసే వృషన్। కయా స్తోతృభ్య ఆ భర ॥౭॥

ప.విః–కయా, త్వమ్, నః, ఊత్యా, అభి, ప్ర,మన్దసే, వృషన్, కయా, స్తోతృభ్య ఇతి స్తోతృభ్యః, ఆ, భర ॥౭॥

పదార్థః :-(కయా) (త్వమ్) (నః) అస్మాన్ (ఊత్యా) రక్షణాద్యయా క్రియయా (అభి) (ప్ర) (మన్దసే) సర్వత్ర ఆనన్దయసి (వృషన్) సుఖాభివర్షక (కయా) రీత్యా (స్తోతృభ్యః) ప్రశంసకేభ్యో మనుష్యేభ్యః (ఆ) (భర).॥౭॥

అన్వయః:-హే వృషన్నీశ్వర! త్వం కయోత్యా నోఽభిప్రమన్దసే కయా స్తోతృభ్యః సుఖమాభర.॥౭॥

భావార్థః:- హే భగవన్ పరమాత్మన్! యయా యుక్త్యా త్వం ధార్మికానానన్దయసి తాన్ సర్వతః పాలయసి తాం యుక్తిమస్మాన్ బోధయ.॥౭॥

పదార్థము :-(వృషన్) అన్నివైపులనుండి సుఖవర్షమును కురిపించు పరమేశ్వరా! (త్వమ్) నీవు (కయా) ఎట్టి (ఊత్యా) రక్షణాది క్రియలచే (నః) మమ్ము (అభి, ప్ర, మన్దసే) అన్నివైపులనుండి ఆనందపరచుచున్నావో (కయా) ఆరీతిగనే (స్తోతృభ్యః) నీ ప్రశంసనొనర్చువారికొరకు సుఖములను (ఆ, భర) చక్కగా ధారణమొనరింపజేయుదువు.॥౭॥

భావార్థము:- భగవానుడవగు నో పరమేశ్వరా! ఏ యుక్తిచే నీవు ధర్మాత్ములను ఆనందపరచుచుందువో, అన్నివైపులనుండి రక్షించుచుందువో, అట్టియుక్తిని మాకు విశదపరచుము.॥౭॥

7. O God, the Shower of joys from all sides, with what aid dost Thou delight us, in what way dost Thou bestow happiness on thy worshippers is not known to us.

౧౮౮౧. ఇన్ద్ర ఇత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, ద్విపాద్విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౮౧ ఇన్ద్రో విశ్వస్య రాజతి శన్నో అస్తు ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥౮॥

ప.వి:- ఇన్ద్రః, విశ్వస్య, రాజతి, శమ్, నః, అస్తు, ద్విపద ఇతి ద్వి + పదే, శమ్, చతుష్పదే, చతుః పద ఇతి చతుః + పదే. ॥౮॥

పదార్థః:- (ఇన్ద్రః) విద్యుదివేశ్వరః (విశ్వస్య) సంసారస్య మధ్యే (రాజతి) ప్రకాశతే (శమ్) సుఖమ్ (నః) అస్మాకమ్ (అస్తు) (ద్విపదే) పుత్రాద్యాయ (శమ్) (చతుష్పదే) గవాద్యాయ.॥౮॥

అన్వయః:- హే జగదీశ్వర! యో భవానిన్ద్ర ఇవ విశ్వస్య రాజతి తస్య భవతః కృపయా నో ద్విపదే శమస్తు నశ్చతుష్పదే శమస్తు.॥౮॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే జగదీశ్వర! యతో భవాన్ సర్వత్రాఽభివ్యాపకః మనుష్యపశ్వాదీనాం సుఖమిచ్ఛురసి తస్మాత్సర్వైరుపాసనీయోఽసి.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తువలె (విశ్వస్య) విశ్వమునందు (రాజతి) ప్రకాశమానమైయున్నావు. అట్టి నీకృపచే (నః) మాయొక్క (ద్విపదే) పుత్రాదులకు (శమ్) సుఖములు (అస్తు) కలుగునుగాక మరియు మాయొక్క (చతుష్పదే) గోవులు మున్నగువానికొరకు (శమ్) సుఖములు గలుగునుగాక! ॥౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ జగదీశ్వరా! నీవు అంతట, అన్నివైపులనుండి అభివ్యాప్తుడవైయుండి మానవులకు మరియు పశ్వాదులకు సుఖమును ఒసగువాడవై యున్నావు. కావుననే నీవు అందరకు ఉపాసనీయుడవు.॥౮॥

8.O God, like lightning Thou shinest in the universe, may weal attend our bipeds and our quadrupeds!.

౧౮౮౨.శన్న ఇత్యస్య దధ్యఙ్ ఙాథర్వణ ఋషిః, మిత్రాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః,నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః,గాన్ధారః స్వరః.

మనుష్యైః స్వార్థపరార్థసుఖమిషితవ్యమిత్యాహ.

మానవులు తమ సుఖముతో పాటు ఇతరుల సుఖమును కూడ కోరవలయును.

౧౮౮౨ శన్నో మిత్ర శ్శం వరుణః శన్నో భవత్వర్యమా ।

శన్న ఇన్ద్రో బృహస్పతిః శన్నో విష్ణురురుక్రమః ॥౯॥

ప.విః–శమ్, నః, మిత్రః, శమ్, వరుణః, శమ్, నః, భవతు, అర్యమా, శమ్, నః, ఇన్ద్రః, బృహస్పతిః, శమ్, నః, విష్ణుః, ఉరుక్రమ ఇత్యురు + క్రమః ॥౯॥

పదార్థః :- (శమ్) సుఖకారి (నః) అస్మభ్యమ్ (మిత్రః) ప్రాణఇవ ప్రియః సఖా (శమ్) (వరుణః) జలమివ శాన్తిప్రదః (శమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (భవతు) (అర్యమా) యో౽ర్యాన్ మన్యతే స న్యాయాధీశః (శమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ (బృహస్పతిః) బృహత్యా వాచః పాలకో విద్వాన్ (శమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (విష్ణుః) వ్యాపకేశ్వరః (ఉరుక్రమః) ఉరు బహుక్రమః సంసారరచనే యస్య సః.॥౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా ! యథా నో మిత్రః శం భవతు వరుణః శమ్భవత్వర్యమా నః శం భవతు ఇన్ద్రో బృహస్పతిర్నః శమ్భవతు ఉరుక్రమో విష్ణుర్నః శమ్భవతు తథా యుష్మభ్యమపి భవేత్.॥౯॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. మనుష్యైర్యథా స్వార్థం సుఖమేష్టవ్యం తథా పరార్థమపి. యథా చ తే స్వయం సత్సఙ్గమిచ్ఛేయుస్తథా తత్రాన్యానపి ప్రేరయేయుః.॥౯॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (నః) మాకొరకు (మిత్రః) ప్రాణములవంటి ప్రియమిత్రుడు (శమ్) ఎట్లు సుఖకారి (భవతు) అగునో (వరుణః) జలమువలె శాంతిని గలిగించువాడు (శమ్) సుఖకారి యగునో (అర్యమా)పదార్థముల స్వామి లేక వైశ్యులను మన్నించునట్టి న్యాయాధీశుడు (నః) మాకొరకు (శమ్) సుఖకారియగునో (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడు (బృహస్పతిః) మహాన్ వేదరూప వాణికి రక్షకుడగు విద్వాంసుడు (నః) మాకొరకు (శమ్) కల్యాణకారి యగునో మరియు (ఉరుక్రమః) సృష్టిని రచించుటలో అతిశీఘ్రత్వము జూపు (విష్ణుః) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు (నః) మాకొరకు (శమ్) కల్యాణ కారియగునో, అటులనే మీకొరకును యగుగాక! ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. మానవులు తమకొరకెట్లు సుఖమును కాంక్షించెదరో, అట్లే ఇతరులకొరకును కోరవలయును. మరియు ఏవిధముగా తాము సత్సంగమొనర్చదలచెదరో, అటులనే ఇతరులను సైతము ఇందుకై ప్రేరేపించుట యోగ్యము.॥౯॥

May God, friendly like breath, be gracious unto us; may God, Tranquiliser like water be king to us; may God the Just be benevolent to us; may God the Mighty, and Guardian of the vedic speech be comfort-giving to us, may the All-pervading God, the Vigilant Creator of the universe be pleasant to us.

౧౮౮౩.శన్నో వాత ఇత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః,వాతాదయో దేవతాః,విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః,గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౮౮౩ శన్నో వాతః పవతాᳬ శన్నస్తపతు సూర్యః ।

శన్నః కనిక్రదద్దేవః పర్జన్యోఽఽ అభి వర్షతు ॥౧౦॥

ప.వి:-శమ్, నః, వాతః, పవతామ్, శమ్, నః, తపతు, సూర్యః, శమ్, నః, కనిక్రదత్, దేవః, పర్జన్యః, అభి, వర్షతు.॥౧౦॥

పదార్థః:-(శమ్) సుఖకారకః (నః) అస్మభ్యమ్ (వాతః) పవనః (పవతామ్) చలతు (శమ్) (నః) (తపతు) (సూర్యః) (శమ్) (నః) (కనిక్రదత్) భృశం శబ్దం కుర్వన్ (దేవః) దివ్యగుణయుక్తో విద్యుదాఖ్యః (పర్జన్యః) మేఘః (అభి) అభిముఖ్యే (వర్షతు).॥౧౦॥

అన్వయః:-హే పరమేశ్వర! విద్వన్ వా యథా వాతో నః శం పవతాం సూర్యో నః శం తపతు కనిక్రదద్దేవో నః శం భవతు. పర్జన్యోఽభివర్షతు తథాఽస్మాన్ శిక్షయ.॥౧౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యా! యేన ప్రకారేణ వాయుసూర్య విద్యున్మేఘాః సర్వేషాం సుఖకరాః స్యుస్తథాఽనుతిష్ఠత.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వాతః) వాయువు (నః) మాకొరకు (శమ్) సుఖకారియై (పవతామ్) వీచునో (సూర్యః) సూర్యుడు (నః) మాకొరకు (శమ్) సుఖము గలిగించునట్లుగ (తపతు) తపించునో (కనిక్రదద్) అత్యంత శబ్దము నొనర్చుచు (దేవః) ఉత్తమ గుణములతోగూడిన విద్యుద్రూపాగ్ని (నః) మాకొరకు (శమ్) కల్యాణకారి యగునో మరియు (పర్జన్యః) మేఘములు మాకొరకు (అభి, వర్షతు) అన్నివైపులనుండి వర్షమును గురిపించునో అట్టి శిక్షనే మాకును ఒసగుము.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా వాయువు, సూర్యుడు, విద్యుత్తు, మేఘములు సర్వప్రాణులకు సుఖకారకము లగుచున్నవియో అట్టి యనుష్ఠానమునే మీరొనర్చుడు.॥౧౦॥

10. May the wind blow pleasantly for us. May the Sun warm us pleasantly. May lightning roar for us. May cloud send the rain on us pleasantly.

౧౮౭౪.అహాని శమిత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, లిఙ్గోక్తా దేవతాః,అతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౮౭౪ అహా॑ని శం భ॑వన్తు నః శ్ర్యరా॑త్రీః ప్రతి॑ ధీయతామ్ ।

శన్న॑ ఇన్ద్రాగ్నీ భ॑వతామవో॑భిః శన్న॑ ఇన్ద్రావ॑రుణా రాతహ॑వ్యా।

శన్న॑ ఇన్ద్రాపూషణా వాజ॑సాతౌ శమిన్ద్రాసో॑మా సువితాయ శంయోః॥౧౧॥

ప.వి:- అహా॑ని, శమ్, భ॑వన్తు, నః, శమ్, రా॑త్రీః, ప్రతి॑, ధీయతామ్, శమ్, నః, ఇన్ద్రాగ్నీ ఇతీ॑న్ద్రాగ్నీ, భవతామ్, అవో॑భిరిత్య॑వః + భిః, శమ్, నః, ఇన్ద్రావ॑రుణా, రాతహ॑వ్యేతి రాత + హ॑వ్యా, శమ్, నః ఇన్ద్రాపూషణా, వాజ॑సాతావితి వాజ + సాతౌ, శమ్, ఇన్ద్రాసో॑మా, సువితా॑య, శంయోః.॥౧౧॥

పదార్థః:- (అహాని) దినాని (శమ్) సుఖకారకాణి (భవన్తు) (నః) అస్మభ్యమ్ (శమ్) (రాత్రీః) రాత్రయః (ప్రతి) (ధీయతామ్) ధీయన్తామ్. అత్ర వచనవ్యత్యయేనైకవచనమ్ (శమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్పావకౌ (భవతామ్) (అవోభిః) రక్షణాదిభిః సహ (శమ్) (నః) (ఇన్ద్రావరుణా) విద్యుజ్జలే (రాతహవ్యా) రాతం దత్తం హవ్యమాదాతవ్యం సుఖం యాభ్యాన్తే (శమ్) (నః) (ఇన్ద్రాపూషణా) విద్యుత్పృథివ్యౌ (వాజసాతౌ) వాజాన్యన్నాని సంభజన్తి యయా తస్యాం యుధి (శమ్) (ఇన్ద్రాసోమా) విద్యుదోషధిగణౌ (సువితాయ) ప్రేరణాయ (శంయోః) సుఖస్య.॥౧౧॥

అన్వయః:-హే పరమేశ్వర విద్వన్ వా! యథాఽవోభిః సహ శంయోః సువితాయ

నో ఽహాని శం భవన్తు రాత్రీశ్శం ప్రతిధీయతామిన్ద్రాగ్నీ నః శం భవతాం రాతహవ్యా ఇన్ద్రావరుణా నః శం భవతాం వాజసాతావిన్ద్రాపూషణా నః శం భవతామిన్ద్రాసోమా చ శం భవతాం తథాఽస్మాననుశిక్షేతామ్.॥౧౧॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యా! యదీశ్వరాప్తవిదుషాం శిక్షాయాం భవన్తః ప్రవర్తేరంస్తర్హ్యహర్నిశం భూమ్యాదయః సర్వే పదార్థా యుష్మాకం సుఖకరాః స్యుః.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! విద్వాంసుడా! ఎట్లు (అవోభిః) రక్షణలు మున్నగువానితో గూడ (శంయోః) సుఖముల (సువితాయ) ప్రేరణమునకై (నః) మాకొరకు (అహాని) దినములు [పగళ్లు] (శమ్) సుఖకరములు (భవన్తు) అగునో (రాత్రీః) రాత్రులు (శమ్) కల్యాణ (ప్రతి) ప్రదముగ (ధీయతామ్) మమ్ము ధారణమొనర్చునో (ఇన్ద్రాగ్నీ) విద్యుత్తు మరియు ప్రత్యక్ష [భౌతిక] అగ్ని (నః) మాకొరకు (శమ్) సుఖకారి (భవతామ్) యగుచున్నవియో (రాతహవ్యా) గ్రహించదగిన, సుఖమును గలిగించునవియగు (ఇన్ద్రావరుణా) విద్యుత్తు, జలములు (నః) మాకొరకు (శమ్) సుఖకారకములగునో (వాజసాతౌ) అన్నములను సేవించుటకు హేతువగు సంగ్రామములందు (ఇన్ద్రా పూషణా) విద్యుత్తు మరియు పృథివి (నః) మాకొరకు (శమ్) సుఖకారులగుచున్నవో (ఇన్ద్రాసోమా) విద్యుత్తు మరియు ఓషధులు (శమ్) సుఖముల గలిగించునవియగుచున్నవో, అట్టి శిక్షణనే అనుకూలరూపమున మాకొసగుము.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఈశ్వరుడు మరియు ఆప్తులు, సత్యవాదులునగు విద్వాంసుల శిక్షణమున నుండునట్టి మీకు పగలు రాత్రులు, భూమి మున్నగు సకలపదార్థములు సుఖకరములు కాగలుగుచున్నవి.॥౧౧॥

11. May days pass pleasantly for us. May nights draw near delightfully. May lightning and fire, with their aids, bring us happiness. May the Sun and rain, givers of joy, comfort us.

౧౨౮.శన్నో దేవీరిత్యస్య దధ్యఙాథర్వణ ఋషిః, ఆపో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

కీదృశా జనాః సుఖసంపన్నా భవన్తీత్యాహ. ఎట్టి మానవులు సుఖసంయుక్తు లగుదురు?

౧౨౮ శన్నో దేవీరభిష్టయ ఆపో భవన్తు పీతయే। శంయోరభి స్రవన్తు నః ॥౧౨॥

ప.వి:-శమ్, నః, దేవీః, అభిష్టయే, ఆపః, భవన్తు, పీతయే, శంయోః, అభి, స్రవన్తు, నః.॥౧౨॥

పదార్థః:-(శమ్) (నః) అస్మభ్యమ్ (దేవీః) దివ్యాః (అభిష్టయే) ఇష్టసుఖసిద్ధయే (ఆపః) జలాని (భవన్తు) (పీతయే) పానాయ (శంయోః) సుఖస్య (అభి) సర్వతః (స్రవన్తు) వర్షన్తు (నః) అస్మభ్యమ్.॥౧౨॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర విద్వన్వా! యథాఽభిష్టయే పీతయే దేవీరాపో నః శం భవన్తు నః శంయో ర్వృష్టిమభిస్రవన్తు తథోపదిశతమ్.॥౧౨॥

భావార్థః:-యే యజ్ఞాదినా శుద్ధాన్ జలాదిపదార్థాన్ శుద్ధాన్ సేవన్తే తేషాముపరి సుఖామృతస్య వృష్టిః సతతం భవతి.॥౧౨॥

పదార్థము :-ఓ జగదీశ్వరా! విద్వాంసుడా! ఎట్లు (అభిష్టయే) ఇష్టసుఖములను సాధించుటకొరకు (పీతయే) పానమొనర్చుటకు (దేవీః) దివ్యమగు ఉత్తమ (ఆపః) జలములు (నః) మాకు (శమ్) సుఖకరములు (భవన్తు) అగుచున్నవో (నః) మాకొరకు (శంయోః) సుఖవృష్టి (అభి, స్రవన్తు) అన్నిదిశలనుండి కలుగుచున్నవియో అట్టి ఉపదేశమును మాకొనర్చుడు.॥౧౨॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు యజ్ఞాదులద్వారా శుద్ధమగు జలములు మున్నగు పదార్థములు సేవనమొనర్చెదరో వారిపై సుఖరూపమగు అమృతవర్షము నిరంతరము వర్షించుచుండును.॥౧౨॥

12. May beautiful waters be pleasant to us to drink and acquire happiness, and flow with health and strength to us.

౧౮౮౬.స్యోనేత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, పృథివీ దేవతా, పిపీలికా మధ్యా నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పతివ్రతా కీదృశీ స్యాదిత్యాహ. పతివ్రతయైన స్త్రీ యెటులుండును?

౧౮౮౬ స్యోనా పృథివి నో భవానృక్షరా నివేశనీ। యచ్ఛా నః శర్మ సప్రథాః ॥౧౩॥

ప.వి:-స్యోనా, పృథివి, నః, భవ, అనృక్షరా, నివేశనీతి ని+వేశనీ, యచ్ఛ, నః, శర్మ, సప్రథా ఇతి స + ప్రథాః.॥౧౩॥

పదార్థః:- (స్యోనా) సుఖకరీ (పృథివి) భూమిః (నః) అస్మభ్యమ్ (భవ) భవతు. అత్ర పురుష వ్యత్యయః (అనృక్షరా) కణ్టకగర్తాదిరహితా (నివేశనీ) యయా నిత్యాన్ నివేశయతి సా (యచ్ఛ) దదాతు (నః)అస్మభ్యమ్(శర్మ) గృహమ్ (సప్రథాః) విస్తారేణ సహ వర్తమానాః॥౧౩॥

అన్వయః:-హే పృథివీవ వర్తమానే స్త్రి! యథాఽనృక్షరా నివేశనీ పృథివి నో భవతి తథా త్వం భవ సా సప్రథా నః శర్మ యచ్ఛేత్తథా స్యోనా త్వం నః శర్మ యచ్ఛ.॥౧౩॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా సర్వేషాం భూతానాం సుఖైశ్వర్యప్రదా పృథివీ వర్తతే తథైవ విదుషీ పతివ్రతా స్త్రీ పత్యాదీనామానన్దప్రదా భవతి.॥౧౩॥

పదార్థము :- పృథివివంటి క్షమాశీలవగు ఓ మహిళామణీ! ఎట్లు (అనృక్షరా) కంటకములు [ముళ్ళు], గోతులు మున్నగునవిలేనట్టి (నివేశనీ) సదా స్థిరపదార్థముల స్థాపన మొనర్చునట్టి (పృథివి) భూమి (నః) మాకొరకగుచున్నదో, అట్లే నీవు (భవ) అగుము. ఆ పృథివి (సప్రథాః) విస్తారవంతమై (నః) మాకొరకు (శర్మ) స్థానమునిచ్చుచున్నదో, అటులనే (స్యోనా) సుఖమును గలిగించు నీవు (నః) మాకొరకు గార్హస్థ్యసుఖములను (యచ్ఛ) ఒసగుము. ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా సకల ప్రాణులకు సుఖ ఐశ్వర్యములను ఇచ్చునట్టి పృథివిగలదో, అటులనే విదుషీ పతివ్రతయగు మహిళామణి, పతి మున్నగు కుటుంబీయులకు ఆనందమును గలిగించునదై యుండును.॥౧౩॥

13. O wife, calm like the Earth, just as the Earth free from thorns and pits, the resting place for all durable substances, is comfortable for us, so shouldst thou be. Just as wide Earth gives us place for dwelling, so shouldst thou delight - affording, give us domestic happiness!.

౧౮౮౭. ఆప ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, ఆపో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౮౭ ఆపో హి ష్ఠా మయోభువస్తా న ఊర్జే దధాతన। మహే రణాయ చక్షసే ॥౧౪॥

ప.వి:-ఆపః, హి, స్థ, మయోభువ ఇతి మయః + భువః, తాః, నః, ఊర్జే, దధాతన, మహే, రణాయ, చక్షసే. ॥ ౧౪॥

పదార్థః:-(ఆపః) జలానీవ శాన్తిశీలా విదుష్యః సత్స్త్రియః (హి) యతః (స్థ) భవత. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (మయోభువః) యా మయః సుఖం భావయన్తి తాః. మయ ఇతి సుఖ నా...నిఘం. 3.౬. (తాః) (నః) అస్మాన్ (ఊర్జే) పరాక్రమాయ బలాయ వా (దధాతన) ధరత (మహే) మహతే (రణాయ) సఙ్గ్రామాయ. రణ ఇతి సఙ్గ్రామ నా...నిఘం.౨.౧౭. (చక్షసే) ప్రసిద్ధాయ.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే ఆపః! స్త్రియో యథా మయోభువ ఆపో హి నో మహే రణాయ చక్షస ఊర్జే దధతు తథైతా యూయం దధాతన ప్రియాః స్థః.॥౧౪॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా సత్యః పతివ్రతాః స్త్రియః సర్వతః సర్వాన్ సుఖయన్తి తథైవ జలాదయః పదార్థాః సుఖకరాః సన్తీతి వేద్యమ్.॥౧౪॥

పదార్థము :- (ఆపః) జలమువంటి శాంతిశీలురు, విదుషీమణులు, శ్రేష్ఠులగు మహిళామణులారా! ఎట్లు (మయోభువః) సుఖముల నుత్పన్నపరచునట్టి జలము (హి) ఏ కారణమున (నః) మాకు (మహే) గొప్ప (రణాయ, చక్షసే) సంగ్రామములకొరకు లేక (ఊర్జే) బలపరాక్రమములకొరకు ధారణ, పోషణముల నొనర్చుచున్నదో అటులనే మీరు వీనిని (దధాతన) ధారణమొనర్చుడు. మరియు ప్రియమైనవారలు (స్థ) అగుడు. ॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. పతివ్రతలగు మహిళలు ఎట్లు అన్నివిధముల నందరిని సుఖులుగ నుంచుదురో, అటులనే జలము మున్నగు పదార్థములు ఎల్లరకును సుఖకారియగునని యెరుగుడు.॥౧౪॥

14. O peaceful, learned, noble wives, just as beneficent waters sustain us for a big famous gith and energy, so should ye endear yourselves to us!.

౧౮౧౫.యో వ ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఋషిః, ఆపో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౧౫ యో వః శివతమో రసస్తస్య భాజయతేహ నః। ఉశతీరివ మాతరః॥౧౫॥

ప.వి:-యః, వః, శివతమ ఇతి శివ+తమః, రసః, తస్య, భాజయత, ఇహ, నః, ఉశతీరివేత్యుశతీః + ఇవ, మాతరః.॥౧౫॥

పదార్థః :-(యః) (వః) యుష్మాకమ్ (శివతమః) అతిశయేన కల్యాణకరః (రసః) ఆనన్దవర్ధకః స్నేహరూపః (తస్య) రసమ్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (భాజయత) సేవయత (ఇహ) అస్మిఞ్జగతి (నః) అస్మాన్ (ఉశతీరివ) కామయమానా ఇవ. అత్ర వాచ్ఛన్దసి ౬. ౧. ౧౦౬ ఇతి పూర్వసవర్ణాదేశః (మాతరః).॥౧౫॥

అన్వయః :- హే సత్స్త్రియో! యో వః శివతమో రసోఽస్తి తస్యేహ నో మాతరః పుత్రానుశతీరివ భాజయత.॥౧౫॥

భావార్థః:- యది హోమాదినాఽపః శుద్ధాః క్రియేరంస్తర్హ్యేతా మాతరోఽపత్యానీవ పతివ్రతా పతీనివ సర్వాన్ ప్రాణినస్సుఖయన్తి.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ శ్రేష్ఠమగు స్త్రీరత్నములారా! (యః) ఎయ్యది (వః) మీయొక్క (శివతమః) అత్యంత కల్యాణకారి (రసః) ఆనందవర్ధకమగు స్నేహరూప రసముగలదో (తస్య) దానిని (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (నః) మాకు (ఉషతీరివ, మాతరః) పుత్రులనాకాంక్షించు తల్లులవలె (భాజయత) సేవింపజేయుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. హోమాదులద్వార శుద్ధపరచబడిన జలము తల్లి తనసంతానమువలె, పతివ్రతలు తమ పతులను ఎట్లు సుఖపరచుదురో, అట్లే సకలప్రాణులను సుఖకరముగ జేయు గాక! ॥౧౫॥

15. O noble wives, give us your most propitious affection in this world, like mothers longing for progeny!.

౧౮౮౯.తస్మా ఇత్యస్య సింధుద్వీప ఋషిః, ఆపో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౮౯ తస్మా అరఙ్గమామ వో యస్య క్షయాయ జిన్వథ।
ఆపో జనయథా చ నః॥౧౬॥

ప.వి:- తస్మై, అరమ్, గమామ, వః, యస్య, క్షయాయ, జిన్వథ, ఆపః, జనయథ, చ, నః.॥౧౬॥

పదార్థః:-(తస్మై) (అరమ్) అలమ్ (గమామ) ప్రాప్నుయామ (వః) యుష్మాన్ (యస్య) (క్షయాయ) నివాసాయ (జిన్వథ) ప్రీణయథ (ఆపః) జలానీవ (జనయథ) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (చ) (నః) అస్మాన్.॥౧౬॥

అన్వయః:-హే స్త్రియో! యథా యూయం నోఽస్మానాప ఇవ శాన్తాఞ్జనయథ తథా వో యుష్మాన్చ శాన్తా వయం జనయేమ యూయం యస్య క్షయాయ జిన్వథ తస్మై వయమ రఙ్గమామ.॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. స్త్రీపురుషైః పరస్పరస్యాఽఽనన్దాయ జల వత్ప్రలతయా వర్తితవ్యం శుభాచరణైః పరస్పరమలంకృతైరేవ భవితవ్యమ్.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ మహిళామణులారా! మీ రేవిధముగ (నః) మమ్ము (ఆపః) జలమువలె శాంతముగ (జనయథ) ఉంచెదరో అదేవిధముగ (వః) మిమ్ముకూడా మేము శాంతముగ నుంచెదముగాక! (చ) మరియు మీరు (యస్య) పతియొక్క ఏ (క్షయాయ) నివాసముకొరకు (జిన్వథ) ఆతనిని తృప్తి పరచెదరో (తస్మై)

దానికొరకు మేమును (అరమ్) పూర్ణసామర్థ్యముతో (గమామ) ప్రాప్తించెదము [పొందెదముగాక!].॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్త్రీపురుషులు [పతీపత్నులు] పరస్పరానందముకొరకు జలమువలె సరళతతో మృదుమధురముగా శుభాచరణముతో పరస్పరము సుశోభితులై యుండవలెను.॥౧౬॥

16. O wives, just as ye make us calm like water, so should we make ye peaceful. As each of ye satisfies her husband for decent living for him, so may we acquire power and wealth for him.

౧౮౯౦.ద్యౌరిత్యస్య దధ్యఙాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, భురిక్ ఛక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కథం ప్రయతితవ్యమిత్యాహ. మానవు లెట్లు ప్రయత్నము చేయవలెను?

౧౮౯౦ ద్యౌః శాన్తిరన్తరిక్ష౧ం శాన్తిః పృథివీ శాన్తిరాపః శాన్తిరోషధయః శాన్తిః ।
వనస్పతయః శాన్తిర్విశ్వే దేవాః శాన్తిర్బ్రహ్మ శాన్తిః సర్వ౧ం శాన్తిః శాన్తిరేవ
శాన్తిః సా మా శాన్తిరేధి ॥౧౭॥

ప. వి:– ద్యౌః, శాన్తిః, అన్తరిక్షమ్, శాన్తిః, పృథివీ, శాన్తిః, ఆపః, శాన్తిః, ఓషధయః, శాన్తిః, వనస్పతయః, శాన్తిః, విశ్వే, దేవాః, శాన్తిః, బ్రహ్మ,శాన్తిః, సర్వమ్, శాన్తిః, శాన్తిః, ఏవ శాన్తిః, సా, మా, శాన్తిః,ఏధి. ॥౧౭॥

పదార్థః:- (ద్యౌః) ప్రకాశయుక్తః పదార్థః (శాన్తిః) శాన్తికరః (అన్తరిక్షమ్) ఉభయోర్లోకయో ర్మధ్యస్థ మాకాశమ్ (శాన్తిః) (పృథివీ) భూమిః (శాన్తిః) (ఆపః) జలాని ప్రాణా వా (శాన్తిః) (ఓషధయః) సోమాద్యాః (శాన్తిః) (వనస్పతయః) వటాదయః (శాన్తిః) (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (శాన్తిః) (బ్రహ్మ) పరమేశ్వరో వేదో వా (శాన్తిః) (సర్వమ్) అఖిలం వస్తు (శాన్తిః) (శాన్తిః) (ఏవ) (శాన్తిః) (సా) (మా) మామ్ (శాన్తిః) (ఏధి) భవతు.॥౧౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! యా ద్యౌః శాన్తిరన్తరిక్షం శాన్తిః పృథివీ శాన్తిరాపఃశాన్తిరోషధయః శాన్తిర్వనస్పతయః శాన్తిర్విశ్వే దేవాః శాన్తిర్ బ్రహ్మ శాన్తిః సర్వం శాన్తిః శాన్తిరేవ శాన్తిర్మేధి సా శాన్తిర్యుష్మాక మపి ప్రాప్నోతు.॥౧౭॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యథా ప్రకాశాదయః పదార్థాః శాన్తికరాః స్యుస్తథా యూయం ప్రయతధ్వమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ద్యౌః, శాన్తిః) ప్రకాశయుక్త పదార్థములు శాంతికారకము (అన్తరిక్షమ్) రెండు లోకముల మధ్యగల ఆకాశము (శాన్తిః) శాంతికారకము (పృథివీ) భూలోకము (శాంతిః) నిరుపద్రవమై సుఖకారకము (ఆపః) జలము లేక ప్రాణము (శాన్తిః) శాంతిదాయకము (ఓషధయః) సోమలత మున్నగు ఓషధులు (శాన్తిః) సుఖదాయకము (వనస్పతయః) వటవృక్షము మున్నగు వనస్పతులు (శాంతిః) శాంతికారకము (విశ్వే,దేవాః) సకల విద్వాంసులు (శాన్తిః) ఉపద్రవ నివారకము (బ్రహ్మ) పరమేశ్వరుడు లేక వేదము (శాన్తిః) సుఖదాయకము (సర్వమ్) సకల వస్తువులు (శాన్తిః) శాంతికారకములు (శాన్తిరేవ) శాంతియే (శాన్తిః) శాంతి (మా) నాకు (ఏధి) కలిగించుగాక! (సా) అట్టి (శాన్తిః) శాన్తి మీకొరకును సంపూర్ణముగా ప్రాప్తించుగాక!॥౧౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ ప్రకాశము మున్నగు పదార్థములు శాంతి నొసగునవియైయున్నవో అటులనే మీరును ప్రయత్నించుడు.॥౧౭॥

17. May sky be peaceful. May atmosphere be peaceful.May Earth be peaceful. May waters be peaceful. May medicinal herbs be peaceful. May plants be peaceful.

May all the learned persons be peaceful. May God and the Vedas be peaceful. May all the objects be peaceful; May peace itself be peaceful. May that peace come unto me.

౧౮౯౧.దృత ఇత్యస్య దధ్యఙాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, భురిగ్ జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ కే ధర్మాత్మాన ఇత్యాహ. ఎవరు ధర్మాత్ములు కాగలుగుదురు?

౧౮౯౧ దృతే దృꣳహ మా మిత్రస్య మా చక్షుషా సర్వాణి భూతాని సమీక్షన్తామ్।

మిత్రస్యాహం చక్షుషా సర్వాణి భూతాని సమీక్షే।

మిత్రస్య చక్షుషా సమీక్షామహే ॥౧౮॥

ప.వి:- దృతే, దృꣳహ, మా, మిత్రస్య, మా, చక్షుషా, సర్వాణి, భూతాని, సమ్, ఈక్షన్తామ్, మిత్రస్య, అహమ్, చక్షుషా, సర్వాణి, భూతాని, సమ్, ఈక్షే, మిత్రస్య, చక్షుషా, సమ్, ఈక్షామహే.॥౧౮॥

పదార్థః :-(దృతే) అవిద్యాన్ధకారనివారక జగదీశ్వర విద్వన్ వా (దృꣳహ) దృఢీకురు (మా) మామ్ (మిత్రస్య) సుహృదః (చక్షుషా) దృష్ట్యా (సర్వాణి) (భూతాని) ప్రాణినః (సమ్) (సమ్యక్) (ఈక్షన్తామ్) ప్రేక్షన్తాం పశ్యన్తు (మిత్రస్య) (అహమ్) (చక్షుషా) (సర్వాణి) (భూతాని) (సమ్) (ఈక్షే) పశ్యేయమ్ (మిత్రస్య) (చక్షుషా) (సమ్) (ఈక్షామహే) పశ్యేమ.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే దృతే! యేన సర్వాణి భూతాని మిత్రస్య చక్షుషా మా సమీక్షన్తామహం మిత్రస్య చక్షుషా సర్వాణి భూతాని సమీక్షే ఏవం వయం సర్వే పరస్పరాన్ మిత్రస్య చక్షుషా సమీక్షామహే తత్రాస్మాన్ దృంహ ॥౧౮॥

భావార్థః :-త ఏవ ధర్మాత్మానో మనుష్యా యే స్వాత్మవత్సర్వాన్ ప్రాణినో మన్యేరన్ కఞ్చిదపి న ద్విషేయుర్మిత్రవత్సర్వాన్ సదోపకుర్యురితి.॥౧౮॥

పదార్థము :-(దృతే) అవిద్యారూప అంధకారమును దొలగించు పరమేశా! లేక విద్వాంసుడా! ఎవ్వనిచే (సర్వాణి) సకల (భూతాని) ప్రాణులు (మిత్రస్య) మిత్రుని (చక్షుషా) దృష్టితో (మా) నన్ను (సమ్, ఈక్షన్తామ్) చక్కగా చూచునో (అహమ్) నేను (మిత్రస్య) మిత్రుని (చక్షుషా) దృష్టితో (సర్వాణి, భూతాని) సర్వప్రాణులను (సమీక్షే) చక్కగా ఎట్లు చూచెదనో ఆవిధముగానే మే మెల్లరము పరస్పరము (మిత్రస్య) మిత్రుల (చక్షుషా) దృష్టితో (సమీక్షామహే) చూచుకొనెదముగాక! ఈ విషయములో మమ్ము (దృంహ) దృఢవంతులుగ నొనర్పుము.॥౧౮॥

భావార్థము :- సకల ప్రాణులను తన ఆత్మవలెనే యెంచుచు, ఏ ప్రాణిని కూడా ద్వేషించక, హింసించక మిత్రదృష్టితో అన్నిప్రాణులను సత్కరించు ధర్మాత్ముడే ఎల్లరచే గౌరవించదగినవాడు. ॥౧౮॥

18. O God, the Dispeller of ignorance and darkness, strengthen me, May all beings regard me with the eye of a friend. May I regard all beings with the eye of a friend. With the eye of a friend do we regard one another!.

౧౮౫౨.దృతే దృంహ మేత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః,ఈశ్వరో దేవతా,

పాదనిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః,షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౮౫౨ దృతే దృꣳహ మా᳚ జ్యోక్తే సన్దృశి జీవ్యాసం జ్యోక్తే సన్దృశి జీవ్యాసమ్॥౧౯॥

ప.వి:-దృతే, దృంహ, మా, జ్యోక్, తే, సందృశీతి సమ్ + దృశి, జీవ్యాసమ్, జ్యోక్, తే, సందృశీతి సమ్ + దృశి, జీవ్యాసమ్ ॥౧౯॥

పదార్థః :-(దృతే) సకలమోహాఽఽవరణవిచ్ఛేదకోపదేశక వా పరమాత్మన్! (దృంహ) (మా) మామ్ (జ్యోక్) నిరన్తరమ్ (తే) తవ (సందృశి) సమ్యగ్ దర్శనే (జీవ్యాసమ్) (జ్యోక్) నిరన్తరమ్ (తే) తవ (సందృశి) సమానదర్శనే విషయే (జీవ్యాసమ్).॥౧౯॥

అన్వయః :-హే దృతే! యేనాఽహన్తే సందృశి జ్యోక్ జీవ్యాసం తే సందృశి జ్యోగ్జీవ్యాసం తత్ర మా దృంహ.॥౧౯॥

భావార్థః:-మనుష్యైరీశ్వరాజ్ఞాపాలనేన యుక్తాహారవిహారైశ్చ శతం వర్షాణి జీవనీయమ్.॥౧౯॥

పదార్థము :-(దృతే) సమగ్ర మోహ ఆవరణమును విచ్ఛేదమొనర్చు పరమేశ్వరా! లేక ఉపదేశక విద్వాంసుడా! ఎట్లు నేను (తే) నీయొక్క (సందృశి) చక్కగా చూచు లేక జ్ఞానమునందు (జ్యోక్) నిరంతరము (జీవ్యాసమ్) జీవింతునో (తే) నీయొక్క (సందృశి) సమానదృష్టి విషయమునందు (జ్యోక్) నిరంతరము (జీవ్యాసమ్) జీవనమును వ్యతీతపరచెదనో, అట్టి జీవన విషయమునందు (మా) నన్ను (దృంహ) దృఢవంతునిగ నొనర్చుము.॥౧౯॥

భావార్థము :- సకల మానవులును ఈశ్వరాజ్ఞాపాలనము మరియు యుక్తాహార విహారాదులచే నూరు సంవత్సరములు సుఖముగా జీవించుటకు ఉపాయముల నొనర్చుట యోగ్యమైయున్నది.॥౧౯॥

19. Do, O God, the Preventer of mental delusion, strengthen me. May I live long to look on Thee. May I live long to look on Thee!.

౧౮౯౩.నమస్తే హరస ఇత్యస్య లోపాముద్రా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథేశ్వరోపాసనావిషయమాహ. ఈశ్వరోపాసనా విషయము.

౧౮౯౩ నమస్తే హరసే శోచిషే నమస్తేఽఅస్త్వర్చిషే। అన్యాఁస్తేఽ
అస్మత్తపన్తు హేతయః పావకోఽఅస్మభ్యꣳ శివో భవ ॥౨౦॥

ప.వి:-నమః, తే, హరసే, శోచిషే, నమః, తే, అస్తు, అర్చిషే, అన్యాన్, తే, అస్మత్, తపన్తు, హేతయః, పావకః, అస్మభ్యమ్, శివః, భవ ॥౨౦॥

పదార్థః:-(నమః) (తే) తుభ్యమ్ (హరసే) హరతి పాపాని తస్మై (శోచిషే) ప్రకాశాయ (నమః) (తే) తుభ్యమ్ (అస్తు) (అర్చిషే) స్తుతివిషయాయ (అన్యాన్) (తే) (అస్మత్) (తపన్తు) (హేతయః) వజ్ర ఇవ వ్యవస్థాః (పావకః) పవిత్రకర్తా (అస్మభ్యమ్) (శివః) కల్యాణకారకః (భవ).॥౨౦॥

అన్వయః:- హే భగవన్! హరసే శోచిషే తే నమో అర్చిషే తే నమోఽస్తు హేతయస్తేఽస్మదన్యాం స్తపన్తు త్వమస్మభ్యం పావకః శివో భవ.॥౨౦॥

భావార్థః:- హే పరమేశ్వర! వయం భవచ్ఛుభగుణకర్మస్వభావతుల్యానస్మద్గుణకర్మస్వభావాన్ కర్తుం తే నమస్కుర్మో నిశ్చితమిదం జానీమోఽధార్మికాంస్తే శాసనాః పీడయన్తి ధార్మికాంశ్చానన్దయన్తి తస్మాన్మఙ్గలస్వరూపం భవన్తమేవ వయముపాస్మహే.॥౨౦॥

పదార్థము :- భగవంతుడవగు నో పరమేశ్వరా! (హరసే) పాపముల హరించు (శోచిషే) ప్రకాశకుడవునగు (తే) నీకొరకు (నమః) నమస్కారములు (అర్చిషే) స్తుతించదగినవాడవునగు (తే) నీకొరకు (నమః) నమస్కారములు (అస్తు) అగుగాక! (తే) నీయొక్క (హేతయః) వజ్రమువంటి దృఢమగు వ్యవస్థలు (అస్మత్) మానుండి (అన్యాన్) ఇతర అన్యాయకారులగు శత్రువులకు (తపన్తు) దుఃఖములు గలిగించుగాక! నీవు (అస్మభ్యమ్) మానిమిత్తము (పావకః) పవిత్రకర్తవు (శివః) కల్యాణకారుడవు (భవ) అగుము.॥౨౦॥

భావార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! మేము నీయొక్క శుభగుణకర్మస్వభావములవంటి గుణకర్మస్వభావములనూగా నొనర్చుకొనుటకు నీకు నమస్కరించుచున్నాము. మరియు అధర్మాత్ములకు నీయొక్క శిక్ష పీడలను, ధర్మాత్ములకు ఆనందమును గలిగించునని మేము నిశ్చయముగ నెరుగుదుము. కావున మంగళప్రదాతవగు నిన్నే మే ముపాసించెదము.॥౨౦॥

20. Obeisance to God, the Queller of sins, the Source of light. Obeisance to God Worthy of adoration. May Thy punishments torment others. Be Thou Purifier, and Propitious unto us!.

౧౮౫౪.నమస్త ఇత్యస్య దధ్యఙ్ ఙాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౮౫౪ నమస్తే అస్తు విద్యుతే నమస్తే స్తనయిత్నవే।
నమస్తే భగవన్నస్తు యతః స్వః సమీహసే॥౨౧॥

ప.వి:- నమః, తే, అస్తు, విద్యుత ఇతి వి + ద్యుతే, నమః, తే, స్తనయిత్నవే, నమః, తే,

భగవన్నితి భగ + వన్, అస్తు, యతః, స్వరితి స్వః,సమీహస ఇతి సమ్ + ఈహసే.॥౨౧॥

పదార్థః:- (నమః) (తే) తుభ్యం పరమేశ్వరాయ (అస్తు) (విద్యుతే) విద్యుదివాఽభివ్యాప్తాయ (నమః) (తే) (స్తనయిత్నవే) స్తనయిత్నురివ దుష్టానాం భయంకరాయ (నమః) (తే) (భగవన్) అత్యన్తైశ్వర్యసమ్పన్న (అస్తు) (యతః) (స్వః) సుఖదానాయ (సమీహసే) సమ్యక్ చేష్టసే. ॥౨౧॥

అన్వయః:-హే భగవన్ ! యతస్త్వమస్మభ్యం స్వః సమీహసే తస్మాద్విద్యుతే తే నమోఽస్తు స్తనయిత్నవే తే నమోఽస్తు సర్వాభిరక్షకాయ తే నమశ్చ సతతం కుర్యామ.॥౨౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యాః! యస్మాదీశ్వరోఽస్మభ్యం సదాఽఽనన్దాయ సర్వాణి సాధనోపసాధనాని ప్రయచ్ఛతి తస్మాదయమస్మాభిః సేవ్యోఽస్తి.॥౨౧॥

పదార్థము :- (భగవన్) అనంతైశ్వర్యయుక్తుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (యతః) ఏ కారణముచే నీవు మాకొరకు (స్వః) సుఖముల నిచ్చుటకై (సమీహసే) చక్కని చేష్టలొనర్చుచున్నావో, అందువల్ల (విద్యుతే) విద్యుత్తువలె సర్వవ్యాపకుడవగు (తే) నీకొరకు (నమః) నమస్కారములు (అస్తు) అగుగాక! (స్తనయిత్నవే) భయంకరముగా గర్జించునట్టి విద్యుత్తువలె దుష్టులకు భయమును గొలుపు (తే) నీకొరకు (నమః) నమస్కారము (అస్తు) అగుగాక! మరియు సర్వ ప్రాణులను సకల విధములుగ రక్షణసేయు (తే) నీకొరకు (నమః) నిరంతరము నమస్కారములు ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు మనకొరకు సదా ఆనందపరుచుటకై సకల సాధనోపసాధనముల నిచ్చుచున్నాడు. కావున మనము అతనినే స్తుతించవలయును. ॥౨౧॥

21. Homage to Thee God pervading like lightning, Homage to Thee God, the Inspirer of awe for the sinners. Homage. O Bounteous Lord to Thee, as Thou desirest to give us happiness.

౧౮౯౫.యతోయత ఇత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః,ఈశ్వరో దేవతా,భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః,ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౮౯౫ యతోయతః సమీహసే తతో నోఽఅభయం కురు ।

శం నః కురు ప్రజాభ్యోఽభయం నః పశుభ్యః ॥౨౨॥

ప.వి:- యతోయత ఇతి యతః +యతః, సమీహస ఇతి సమ్ + ఈహసే, తతః, నః, అభయమ్, కురు, శమ్, నః, కురు, ప్రజాభ్య ఇతి ప్ర + జాభ్యః, అభయమ్, నః, పశుభ్య ఇతి పశు + భ్యః.॥౨౨॥

పదార్థః:- (యతోయతః) యస్మాద్యస్మాత్స్థానాత్ (సమీహసే) సమ్యక్ చేష్టసే (తతః) తస్మాత్తస్మాత్ (నః) అస్మాన్ (అభయమ్) నిర్భయమ్ (కురు) (శమ్) సుఖమ్ (నః) అస్మాకమ్ (కురు) ప్రజాభ్యః (అభయమ్) (నః) అస్మాకమ్ (పశుభ్యః) గవాదిభ్యః.॥౨౨॥

అన్వయః:- హే భగవన్నీశ్వర! త్వం కృపాకటాక్షేణ యతోయతః సమీహసే, తతో నోఽభయం కురు. నః ప్రజాభ్యో నః పశుభ్యశ్చ శమభయం చ కురు.॥౨౨॥

భావార్థః:-హే పరమేశ్వర ! భవాన్ యతః సర్వాభివ్యాప్తోఽస్తి తస్మాదస్మానన్యాంశ్చ సర్వేషు కాలేషు సర్వేషు దేశేషు సర్వేభ్యః ప్రాణిభ్యో నిర్భయాన్ కరోతు.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ భగవాన్ ఈశ్వరా! నీవు నీయొక్క కృపాకటాక్షముచే (యతోయతః) ఏ యే స్థానములనుండి (సమీహసే) చక్కని చేష్టలొనర్చెదవో (తతః) ఆ యా స్థలములనుండి (నః) మమ్ము (అభయమ్) భయరహితులనుగ (కురు) చేయుము (నః) మాయొక్క (ప్రజాభ్యః) ప్రజలను (నః) మాయొక్క (పశుభ్యః) గోవులు మున్నగు పశువులను (శమ్) సుఖయుక్తము మరియు (అభయమ్) భయరహితము (కురు) ఒనర్చుము.॥౨౨॥

భావార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! నీ వేకారణమున సకలమునందు అభివ్యాప్తుడవైయున్నావో ఆ కారణముననే మమ్ము మరియు ఇతరుల నెల్లరను సర్వకాలములందు సకల దేశములందు, సకల ప్రాణులచే భయరహితుల నొనర్చుము.॥౨౨॥

22. O God, from whatsoever place, Thou desirest, give us freedom from fear thence. Give to our people and our beasts happiness and fearlessness!.

౧౪౯౬.సుమిత్రియేత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కథం పదార్థా హితకారిణో భవన్తీత్యాహ. పదార్థము లెట్లు హితకరము లగుచున్నవి?

౧౪౯౬ సుమిత్రియా న ఆప ఓషధయః సన్తు దుర్మిత్రియాస్తస్మై సన్తు ।
యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యఞ్చ వయం ద్విష్మః ॥౨౩॥

ప.వి:- సుమిత్రియా ఇతి సు + మిత్రియాః, నః, ఆపః, ఓషధయః, సన్తు, దుర్మిత్రియా ఇతి దుః + మిత్రియాః, తస్మై, సన్తు, యః,అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః.॥౨౩॥

పదార్థః :-(సుమిత్రియాః) శోభనం మిత్రమివ వర్తమానాః (నః) అస్మభ్యమ్ (ఆపః) ప్రాణా జలాని వా (ఓషధయః) యవాద్యాః (సన్తు) (దుర్మిత్రియాః) శత్రురివ విరుద్ధాః (తస్మై) (సన్తు) (యః) అధర్మీ (అస్మాన్) ధార్మికాన్ (ద్వేష్టి) అప్రీతయతి (యమ్) (చ) (వయమ్) (ద్విష్మః). ॥౨౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యా ఇమా ఆప ఓషధయో నః సుమిత్రియాః సన్తు తా యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ వయం ద్విష్మస్తస్మై దుర్మిత్రియాః సన్తు.॥౨౨॥

భావార్థః:-యథా జితాన్యనుకూలానీన్ద్రియాణి మిత్రవద్ధితకారీణి భవన్తి తథా జలాదయోఽపి పదార్థా దేశకాలానుకూల్యేన యథోచితం సేవితా హితకరా విరుద్ధం సేవితాశ్చ శత్రువద్దుఃఖదా భవన్తి.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా (ఆపః) ప్రాణము లేక జలము (ఓషధయః) యవలు మున్నగు ఓషధులు (నః) మాకొరకు (సుమిత్రియాః) శ్రేష్ఠమిత్రునివలె (సన్తు) అగుగాక! అవి (యః) ఏ అధర్మాత్ములు (అస్మాన్) ధర్మాత్ములమగుమమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించెదరో (చ) మరియు (యమ్) ఎవరిని (వయమ్) మేము (ద్విష్మః) ద్వేషించెదమో (తస్మై) వారికొరకును (దుర్మిత్రియాః) శత్రువువలె విరోధములు (సన్తు) అగునుగాక! ॥౨౩॥

భావార్థము :-ఏవిధముగ జయించబడిన ఇంద్రియములు మనకు మిత్రులవలె హితకరములు అగుచున్నవో, అదేవిధముగ జలము మున్నగు పదార్థములు కూడ దేశకాలానుగుణ్యముగ తగిన విధముగ సేవించిన హితకారకములు అగును. అట్లుకాక విపరీతముగ సేవించినట్లైనచో శత్రువువలె దుఃఖదాయకములగునని తెలియవలెను. ॥౨౩॥

23. O God, let waters and plants be friendly to us; unfriendly to him who hates us, and whom we hate!.

౧౮౪౭.తచ్చక్షురిత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః,సూర్యో దేవతా,భురిగ్ బ్రాహ్మీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరప్రార్థనావిషయమాహ. ఈశ్వరప్రార్థనావిషయము.

౧౪౫౭ తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్రముచ్చరత్। పశ్యేమ శరదః శతం
జీవేమ శరదః శతꣳ శృణుయామ శరదః శతం ప్ర బ్రవామ శరదః
శతమదీనాః స్యామ శరదః శతం భూయశ్చ శరదః శతాత్ ॥౨౪॥

ప.విః- తత్, చక్షుః, దేవహితమితి దేవ + హితమ్, పురస్తాత్, శుక్రమ్, ఉత్, చరత్, పశ్యేమ, శరదః, శతమ్, జీవేమ, శరదః, శతమ్, శృణుయామ, శరదః, శతమ్, ప్ర, బ్రవామ, శరదః, శతమ్, అదీనాః, స్యామ, శరదః, శతమ్, భూయః, చ, శరదః, శతాత్ ॥౨౪॥

పదార్థః:-(తత్) చేతనం బ్రహ్మ (చక్షుః) చక్షురివ సర్వదర్శకమ్ (దేవహితమ్) దేవేభ్యో విద్వద్భ్యో హితకారి (పురస్తాత్) పూర్వకాలాత్ (శుక్రమ్) శుద్ధమ్ (ఉత్) (చరత్) చరతి సర్వం జానాతి (పశ్యేమ) (శరదః) (శతమ్) (జీవేమ) ప్రాణాన్ ధారయేమ (శరదః) (శతమ్) (శృణుయామ) శాస్త్రాణి మఙ్గలవచనాని చేతి శేషః (శరదః) (శతమ్) (ప్ర, బ్రవామ) అధ్యాపయేమోపదిశేమ వా (శరదః) (శతమ్) (అదీనాః) దీనతారహితాః (స్యామ) భవేమ (శరదః) (శతమ్) (భూయః) అధికమ్ (చ) పునః (శరదః) శతాత్.॥౨౪॥

అన్వయః:-హే పరమాత్మన్! భవాన్ యద్దేవహితం శుక్రం చక్షురివ వర్తమానం బ్రహ్మ పరస్తాదుచ్చరత్త్వాం శతం శరదః పశ్యేమ శతం శరదో జీవేమ శతం శరదః శృణుయామ శతం శరదః ప్రబ్రవామ శతం శరదోఽదీనాః స్యామ శతాచ్ఛరదో భూయశ్చ పశ్యేమ జీవేమ శృణుయామ ప్రబ్రవామోఽదీనాః స్యామ చ.॥౨౪॥

భావార్థః :- హే పరమేశ్వర! భవత్కృపయా భవద్విజ్ఞానేన భవత్సృష్టిం పశ్యన్త ఉపయుఞ్జానాఽరోగాః సమాహితాః సన్తో వయం సకలేన్ద్రియైర్యుక్తాః శతాద్వర్షేభ్యోఽప్యధికం జీవేమ సత్యశాస్త్రాణి భవద్గుణాంశ్చ శృణుయామ వేదాదీనధ్యాపయేమ సత్యముపదిశేమ కదాచిత్కేనాపివస్తునా వినా పరాధీనా న భవేమ సదైవమాత్మవశాః సన్తః సతతమానన్దేమాఽన్యాంశ్చానన్దయేమేతి. ॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! నీవెట్లు (దేవహితమ్) విద్వాంసులకు హితకారివి (శుక్రమ్) శుద్ధుడవు (చక్షుః) నేత్రములవలె సర్వమును చూచువాడవు (పురస్తాత్) పూర్వకాలము, అనగా అనాదికాలము నుండి

(ఉత్, చరత్) చక్కగా సమస్తము నెరిగినవాడవున్నెయున్నావో (తత్) అట్టి చేతన బ్రహ్మవగు నిన్ను (శతమ్ శరదః) నూరు వత్సరములవరకు (పశ్యేమ) చూచెదముగాక! (శతమ్, శరదః) నూరేళ్లవరకు (జీవేమ) ప్రాణములను ధరించెదముగాక! [జీవించెదముగాక] (శతమ్, శరదః) నూరు సంవత్సరముల పర్యంతము (శృణుయామ) శాస్త్రముల మరియు మంగళవచనములను వినెదముగాక! (శతమ్, శరదః) నూరేళ్ల పర్యంతము (ప్రబ్రవామ) చదివించెదము మరియు ఉపదేశించెదముగాక (శతమ్, శరదః) నూరువత్సరముల పర్యంతము (అదీనాః) దీనత్వములేకుండ (స్యామ) ఉండెదముగాక! (చ) మరియు (శతమ్, శరదః) నూరుసంవత్సరములకన్నను (భూయః) అధికకాలమువరకును [చూచెదము, జీవించెదము, వినెదము, చదివించెదము, ఉపదేశించుచుండెదము మరియు అదీనులమై యుందుముగాక!]॥౨౪॥

భావార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! నీకృప మరియు విజ్ఞానముతో నీసృష్టిరచనను గాంచుచు నీతో గలిసియుండి సావధానులము, రోగరహితులము, వీర్యవంతులము, శక్తిశాలురమై మేము చేతనములైన సర్వేంద్రియములతో గూడ నూరుసంవత్సరములు, అంతకన్న అధికకాలమువరకును జీవితులమై యుందుముగాక! సత్యశాస్త్రములను, నీ గుణములను వినెదముగాక. వేదాదులను చదువుచు చదివించు చుండెదముగాక! సత్యములనే యుపదేశించెదముగాక! ఎప్పుడును ఏ వస్తువుకొరతవలన పరాధీనులమై యుండకుండెదముగాక! సదా స్వతంత్రులమై నిరంతరము ఆనందముల ననుభవించుచు ఇతరులనెల్లరను ఆనందపరచుచుండెదముగాక! ॥౨౪॥

24. O God, Thou art the Well-wisher of the learned. Immaculate, the Exhibitor of every thing like the eye, the Eternal knower of every thing. Through Thy kindness may we see for a hundred years; may we live for a hundred years; may we listen for a hundred years to Vedic lore; may we preach the Vedas for a hundred years; may we live content independently for a hundred years; yea, even beyond a hundred years, see, live, hear, preach and be not dependent.

అత్ర పరమేశ్వరప్రార్థనం సద్గుణప్రాపణం సర్వేషాం సుఖభావనం పరస్పరమిత్రత్వావశ్యకకరణం దినచర్యాశోధనం ధర్మలక్షణమాయుర్వర్ధనం పరమేశ్వరవిజ్ఞానం చోక్తమత ఏతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు పరమేశ్వర ప్రార్థన, సర్వప్రాణుల సుఖమునకై విజ్ఞాపన, పరస్పరము మిత్రత్వముతో నుండు ఆవశ్యకత, దినచర్య విషయశోధనము, ధర్మలక్షణములు, ఆయువును పెంపొందించుకొనుట మరియు పరమేశ్వరుని తెలిసికొనుట యును విషయము లుపదేశించబడియున్నందున ఈ యధ్యాయార్థమునకు పూర్వాధ్యాయార్థముతో సంగతి గలదని ఎరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే
సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే షట్త్రింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పది ఆరవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్స్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యు'లచే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'వంశ్తీ కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ముప్పది ఆరవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

37వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ సప్తత్రింశోऽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ఏకవింశతిర్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

1295. దేవస్యేత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మొదటి మంత్రమందు మానవు లేమి చేయవలయునను విషయము.

1295 దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో

హస్తాభ్యామ్। ఆ దదే నారిరసి ॥1॥

ప.వి:-దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, ఆ, దదే, నారిః, అసి ॥1॥

పదార్థః:- (దేవస్య) సకలసుఖప్రదాతుః (త్వా) త్వామ్ (సవితుః) జగదుత్పాదకస్య (ప్రసవే) ఉత్పన్నే జగతి (అశ్వినోః) అధ్యాపకోపదేశకయోః (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యాభ్యామ్ (పూష్ణః) పోషకస్య (హస్తాభ్యామ్) కరాభ్యామ్ (ఆ) (దదే) సమన్తాద్ గృహ్ణామి (నారిః) నాయకః (అసి).॥1॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యతస్త్వం నారిరసి తస్మాత్ సవితుర్దేవస్య ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం త్వాఽఽదదే.॥1॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యూయం విద్వద్వరాన్ ప్రాప్య సంసేవ్యైతేభ్యో విద్యాశిక్షే గృహీత్వాఽత్ర సృష్టౌ నాయకా భవత.॥1॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (నారిః) నాయకుడవై (అసి) ఉన్నావు. అందుచే (సవితుః) జగదుత్పాదకుడు (దేవస్య) సమస్త సుఖములదాత (ప్రసవే) ఉత్పన్నమైన జగత్తునందు (అశ్వినోః) అధ్యాపకోపదేశకుల (బాహుభ్యామ్) బలపరాక్రమములచే (పూష్ణః) పుష్టికర్తల (హస్తాభ్యామ్) హస్తములచే (త్వా) నిన్ను (ఆ, దదే) శ్రేష్ఠముగా గ్రహించుచున్నాను.॥1॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఉత్తమ విద్వాంసుల నాశ్రయించి వారిద్వారా విద్యాశిక్షణలను పొంది ఈ సృష్టియందు నాయకులైయుండుడు.॥౧॥

1. O learned person, thou art a leader, so in this world created by God, the Giver of all happiness, with the strength and valour of the teacher and preacher, and with the assistance of a nourisher, I accept thee!.

౧౮౯౯. యుఞ్జత ఇత్యస్య శ్యావాశ్వ ఋషిః, సవితా దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ యోగాభ్యాసవిషయమాహ. యోగాభ్యాస విషయము.

౧౮౯౯ యుఞ్జతే మన ఉత యుఞ్జతే ధియో విప్రా విప్రస్య బృహతో విపశ్చితః।
వి హోత్రా దధే వయునావిదేక ఇన్మహీ దేవస్య సవితుః పరిష్టుతిః॥౨॥

ప.విః-యుఞ్జతే. మనః, ఉత, యుఞ్జతే, ధియః, విప్రాః, విప్రస్య, బృహతః, విపశ్చిత ఇతి విపః + చితః, వి, హోత్రాః, దధే, వయునావిత్, వయునవిదితి వయున + విత్, ఏకః, ఇత్, మహీ, దేవస్య, సవితుః, పరిష్టుతిః, పరిస్తుతిరితి పరి + స్తుతిః ॥౨॥

పదార్థః:- (యుఞ్జతే) సమాదధతి (మనః) సంకల్పవికల్పాత్మకమ్ (ఉత) అపి (యుఞ్జతే) (ధియః) ప్రజ్ఞాః కర్మాణి వా (విప్రాః) వివిధమేధావ్యాపినో మేధావినః (విప్రస్య) విశేషేణ సర్వత్ర వ్యాప్తస్య (బృహతః) సర్వేభ్యో మహతః (విపశ్చితః) అనన్తవిద్యస్య (వి) (హోత్రాః) యే జుహ్వత్యాదదతి తే (దధే) దధాతి (వయునావిత్) యో వయునాని ప్రజ్ఞానాని వేత్తి సః (ఏకః) అద్వితీయః (ఇత్) ఏవ (మహీ) మహతీ (దేవస్య) సకలజగత్ప్రకాశకస్య (సవితుః) సర్వాన్తర్యామిణః (పరిష్టుతిః) పరితః సర్వతః స్తుతిః ప్రశంసా.॥౨॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా ! య ఏకో వయునావిజ్జగదీశ్వరో సర్వం విదధే యస్య సవితుర్దేవస్య మహీ పరిష్టుతిరస్తి హోత్రా విప్రా యోగినో యస్య బృహతో విపశ్చితో విప్రస్య మధ్యే మనో యుఞ్జత ఉత ధియో యుఞ్జతే తమిదేవ యూయముపాధ్వమ్.॥౨॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా ! యో యోగిభిర్ధ్యేయో యస్య ప్రశంసాదృష్టాన్తాః సూర్యాదయో వర్తన్తే యః సర్వజ్ఞోఽసహాయః సచ్చిదానన్దస్వరూపోఽస్తి తస్మై సర్వే ధన్యవాదా దాతుమర్హా వర్తన్తే తమేవేష్టదేవం యూయం మన్యధ్వమ్.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వయునావిత్) ఉత్కృష్ట జ్ఞానప్రవీణుడు (ఏకః) అద్వితీయుడగు ఏ పరమేశ్వరుడు సమస్తమును (వి, దధే) రచించినాడో (సవితుః) సర్వాంతర్యామి (దేవస్య) సమస్త జగత్ప్రకాశకుడగు జగదీశ్వరుని యీ (మహీ) గొప్పనైన (పరిష్టుతిః) అన్నివైపులనుండి స్తుతిప్రశంస గలదో (హోత్రాః) శుభగుణముల గ్రహించి (విప్రాః) అనేక విధములగు బుద్ధులందు వ్యాప్తులు, జ్ఞానులు నగు యోగులు ఏ (బృహతః) సర్వోన్నతుడు (విపశ్చితః) అనంత విద్యావంతుడు (విప్రస్య) విశేషముగ సర్వవ్యాప్తుడగు పరమేశ్వరుని మధ్య (మనః) సంకల్ప వికల్పరూప మనస్సును (యుఞ్జతే) సమాహిత మొనర్చుచున్నారో (ఉత) మరియు (ధియః) బుద్ధి లేక కర్మలను (యుఞ్జతే) సంయుక్తపరచుచున్నారో (ఇత్) వానినే మీ రుపాసించుచుండుడు.॥౨॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు యోగులచే ధ్యానింపదగినవాడో, ఎవని ప్రశంసకు హేతువులుగ సూర్యచంద్రాదులు దృష్టాంతముగ నున్నవియో, ఎవడు ఇతర సహాయములేకయే సృష్టిని రచించెనో ఎవడు సర్వజ్ఞుడో, సచ్చిదానంద స్వరూపుడో, ఎవడు ఎల్లరచే ధన్యవాదములు పొందదగినవాడో, ఆతనినే ఇష్టదైవముగ నమ్ముడు.॥౨॥

2. The unequalled God, The Embodiment of knowledge, creates all beings. This is the great praise of Him, Who is Ubiquitous, and the Creator of the Universe. The noble and wise yogis concentrate their mind on and dedicate their action to, the Omnipresent God, the Highest knower. All should worship Him.

౧౯౦౦.దేవీత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, ద్యావాపృథివ్యౌ దేవతే, బ్రాహ్మీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ యజ్ఞవిషయమాహ. యజ్ఞ విషయము.

౧౯౦౦ దేవీ ద్యావాపృథివీ మఖస్య వామద్య శిరో రాధ్యాసం
దేవయజనే పృథివ్యాః। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే ॥౩॥

ప.వి:-దేవీ౨ఇతి దేవీ, ద్యావాపృథివీ౨ఇతి ద్యావాపృథివీ, మఖస్య, వామ్, అద్య, శిరః, రాధ్యాసమ్, దేవయజన ఇతి దేవ + యజనే, పృథివ్యాః, మఖాయ, త్వా, మఖస్య,త్వా, శీర్ష్ణే॥౩॥

పదార్థః:- (దేవీ) దివ్యగుణసమ్పన్నే (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమివద్వర్త్తమానే (మఖస్య) యజ్ఞస్య (వామ్) యువయోః (అద్య) ఇదానీమ్ (శిరః) ఉత్తమాఙ్గమ్ (రాధ్యాసమ్) సంసాధయేయమ్ (దేవయజనే) దేవా విద్వాంసో యజన్తి యస్మింస్తస్మిన్ (పృథివ్యాః) భూమేర్మధ్యే (మఖాయ) యజ్ఞాయ (త్వా) త్వామ్ (మఖస్య) యజ్ఞస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) ఉత్తమాఙ్గాయ.॥౩॥

అన్వయః:- దేవీ ద్యావాపృథివ్యధ్యాపికోపదేశికే స్త్రియావద్య పృథివ్యా దేవయజనే వాం మఖస్య శిరో రాధ్యాసమ్. మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా మఖాయ త్వా రాధ్యాసమ్.॥3॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యాః! అత్ర జగతి యథా సూర్యభూమీ ఉత్తమాఙ్గవద్వర్తేతే తథైవ భవన్తః సర్వోత్తమా వర్తన్తాం యేన సర్వసఙ్గత్యధిష్ఠానో యజ్ఞః పూర్ణః స్యాత్.॥3॥

పదార్థము :-(దేవీ) ఉత్తమగుణసంపన్నులారా! (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశము, భూమివలెనున్న అధ్యాపిక మరియు ఉపదేశిక మహిళామణులారా! (అద్య) ఈ సమయమున (పృథివ్యాః) పృథివియందు (దేవయజనే) విద్వాంసుల యజ్ఞస్థలమందు (వామ్) మీయిరువురి (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శిరః) ఉత్తమ అవయవమును నేను (రాధ్యాసమ్) చక్కగా సిద్ధపరచెదను (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శీర్ష్ణే) ఉత్తమ అవయవ సిద్ధికై (త్వా) నిన్ను మరియు (మఖాయ) యజ్ఞమునకై (త్వా) నిన్ను చక్కగా సిద్ధపరచెదనుగాక! ॥3॥

భావార్థము :-ఈమంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఈ విశ్వమునందు ఏ ప్రకారముగా సూర్యుడు మరియు భూమి ఉత్తమాంగములవలె వర్తమానమై యున్నవియో, అదే ప్రకారముగా మీరు అందరియెడ ఉత్తమముగా వర్తించుడు. ఇందువల్ల సర్వసంగతుల కాశ్రయమగు యజ్ఞము పూర్ణమగును.॥3॥

3. O mistress and preachress, highly qualified like the Sun and Earth, may I nicely accomplish, this day, on the Earth, in the sacrificial abode of the learned, the excellent final stage of the sacrifice (yajna) conducted by ye both. O priest I accept thee for the yejna and the successful termination of the yajna!.

౧౯౦౧.దేవ్య ఇత్యస్య దధ్యఙాథర్వణ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృత్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ విదుష్యః స్త్రియః కీదృశ్యః స్యురిత్యాహ. విదుషీస్త్రీ లెటులుందురు?

౧౯౦౧ దేవ్యో వమ్ర్యో భూతస్య ప్రథమజా మఖస్య వోఽద్య శిరో రాధ్యాసం దేవయజనే పృథివ్యాః। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే ॥4॥

ప.వి:- దేవ్యః, వమ్ర్యః, భూతస్య, ప్రథమజా ఇతి ప్రథమ + జాః, మఖస్య, వః, అద్య, శిరః, రాధ్యాసమ్, దేవయజన ఇతి దేవ +యజనే, పృథివ్యాః, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే.॥4॥

పదార్థః:- (దేవ్యః) దేదీప్యమానాః (వమ్ర్యః) అల్పవయస్యః (భూతస్య) ఉత్పన్నస్య (ప్రథమజాః) ప్రథమాజ్జాతాః (మఖస్య) యజ్ఞస్య (వః) యుష్మాన్ (అద్య) (శిరః) శిరోవత్ (రాధ్యాసమ్) (దేవయజనే) విదుషాం సఙ్గతికరణే (పృథివ్యాః) (మఖాయ) యజ్ఞాయ (త్వా) త్వామ్ (మఖస్య) యజ్ఞస్య నిర్మాపికామ్ (త్వా) త్వామ్ (శీర్ష్ణే) శిరోవద్వర్తమానాయ.॥౪॥

అన్వయః:-హే ప్రథమజా వమ్ర్యో దేవ్యో విదుష్యో! భూతస్య మఖస్య పృథివ్యా దేవయజనేఽద్య వః శిరోవదహమ్రాధ్యాసం మఖస్య త్వా మఖాయ శీర్ష్ణే త్వా రాధ్యాసమ్.॥౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా ! యావత్ స్త్రియో విదుష్యో న భవన్తి తావదుత్తమా శిక్షా న వర్ధతే.॥౪॥

పదార్థము :-(ప్రథమజాః) ముందుగ నున్న (వమ్ర్యః) పిన్నవయస్సుగల (దేవ్యః) తేజోవంతురాండ్రగు విదుషీమణులు (భూతస్య) ఉత్పన్నము, సిద్ధమునైయున్న (మఖస్య) యజ్ఞ సంబంధముగల (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (దేవయజనే) విద్వాంసులసంగత స్థానమునందు (అద్య) నేడు (వః) మిమ్ము (శిరః) శిరమువంటి నేను (రాధ్యాసమ్) చక్కగా సిద్ధపరచెదను గాక! (మఖస్య) యజ్ఞమును నిర్మాణమొనర్చు (త్వా) నిన్ను (మఖాయ, శీర్ష్ణే) శిరస్సువలె వర్తమానమైయున్న యజ్ఞముకొరకు (త్వా) నిన్ను చక్కగా సిద్ధపరచెదనుగాక!॥౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! స్త్రీలు విదుషీమణు లగునంతవరకు ఉత్తమ శిక్షణలు కూడ అభివృద్ధి పొందనని యెరుగుడు.॥౪॥

4. O early born, young, brilliant, learned women, I accept ye, this day in a place where the learned assemble, as head of the contemplated sacrifice, connected with the Earth. O lady, the performer of the yajna, I acknowledge thee as head of the yajna!.

౧౯౦౨. ఇయతీత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, స్వరాడ్ బ్రాహ్మీ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథాధ్యాపకవిషయమాహ. అధ్యాపకుని విషయము.

౧౯౦౨ ఇయత్యగ్రఽఆసీన్మఖస్య తేఽద్య శిరో రాధ్యాసం దేవయజనే పృథివ్యాః। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే॥౫॥

ప. వి:–ఇయతి, అగ్రే, ఆసీత్, మఖస్య, తే, అద్య, శిరః, రాధ్యాసమ్, దేవయజన ఇతి దేవ+యజనే, పృథివ్యాః, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా శీర్ష్ణే.॥౫॥

పదార్థః:-(ఇయతి) ఏతావతి (అగ్రే) (ఆసీత్) అస్తి (మఖస్య) యజ్ఞస్య (తే) తవ (అద్య) (శిరః) ఉత్తమగుణమ్ (రాధ్యాసమ్) (దేవయజనే) విదుషాం పూజనే (పృథివ్యాః) భూమేః (మఖాయ) సత్కారాఖ్యాయ (త్వా) త్వామ్ (మఖస్య) సఙ్గతికరణస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) ఉత్తమత్వాయ.।౫॥

అన్వయః:-హే విద్వన్నహమగ్రే మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా రాధ్యాసమ్ యస్య తే మఖస్య శిర ఆసీత్ తం త్వామద్య పృథివ్యా ఇయతి దేవయజనే రాధ్యాసమ్.।౫॥

భావార్థః:-త ఏవాఽధ్యాపకాః శ్రేష్ఠాః సన్తి యే పృథివ్యా మధ్యే సర్వాన్ సుశిక్షావిద్యా యుక్తాన్ కర్తుం శక్నువన్తి. ।౫॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! నేను (అగ్రే) మొదట (మఖాయ)సత్కార రూపయజ్ఞమునకై (త్వా) నీయొక్క (మఖస్య) సాంగత్యమొనర్పు (శీర్ష్ణే) ఉత్తమత్వముకొరకు (త్వా) నిన్ను (రాధ్యాసమ్) సిద్ధమొనర్చెదను (తే) నీయొక్క (మఖస్య) యజ్ఞమునకు (శిరః) ఉత్తమగుణములు (ఆసీత్) కలవో, అట్టి నిన్ను (అద్య) నేడు (పృథివ్యాః) భూమిపై (ఇయతి) ఇందరు (దేవయజనే) విద్వాంసులను పూజించుటయందు చక్కగా సిద్ధమగుదునుగాక [సిద్ధమొనర్చెదనుగాక]!।౫॥

భావార్థము :- ప్రపంచమునందు సకల మానవులకు ఉత్తమ శిక్షణము మరియు విద్యలచే పూర్ణమొనర్చువారే శ్రేష్ఠమగు విద్వాంసులని తెలియవలెను.।౫॥

5. O learned person, at first I accept thee for due reverence, for the excellence of association. Thy sacrifice is well-merited. This day, on the Earth, I make thee duly prosper by honouring so many scholars!.

౧౯౦౩.ఇన్ద్రస్యేత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౯౦౩ ఇన్ద్రస్యౌజః స్థ మఖస్య వోఽద్య శిరో రాధ్యాసం దేవయజనే

పృథివ్యాః। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే మఖాయ

త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే ॥౬॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, ఓజః, స్థ, మఖస్య, వః, అద్య, శిరః, రాధ్యాసమ్, దేవయజన ఇతి దేవ

+ యజనే, పృథివ్యాః, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే.॥౬॥

పదార్థః:- (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యయుక్తస్య (ఓజః) పరాక్రమమ్ (స్థ) భవత (మఖస్య) యజ్ఞస్య (వః) యుష్మాన్ (అద్య) (శిరః) (రాధ్యాసమ్) (దేవయజనే) (పృథివ్యాః) భూమేః (మఖాయ) ధార్మికాణాం సత్కారనిమిత్తాయ (త్వా) త్వాం సత్కారమ్ (మఖస్య) ప్రియాచరణాఖ్యస్య వ్యవహారస్య (త్వా) త్వామ్ (శీర్ష్ణే) శిరః సంబన్ధినే వచసే (మఖాయ) శిల్పయజ్ఞ విధానాయ (త్వా) త్వామ్ (మఖస్య) (త్వా) (శీర్ష్ణే) ఉత్తమగుణప్రచారకాయ (మఖాయ) విజ్ఞానోద్భావనాయ (త్వా) (మఖస్య) విద్యావృద్ధికరస్య వ్యవహారస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే).॥౬॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! యథాహమిన్ద్రస్యౌజో రాధ్యాసం తథాఽద్య పృథివ్యా దేవయజనే శిరోవద్ వో రాధ్యాసమ్ శీర్ష్ణే మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా రాధ్యాసం శీర్ష్ణే మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా రాధ్యాసం శీర్ష్ణే మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా రాధ్యాసం తథా యూయమోజస్వినః స్థ ॥౬॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే మనుష్యా ధర్మాణి కర్మాణి కుర్వన్తి తే సర్వేషు శిరోవద్భవన్తి.॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (ఇన్ద్రస్య) పరమైశ్వర్యవంతుని (ఓజః) పరాక్రమమును (రాధ్యాసమ్) సాధించెదనో, అట్లే (అద్య) నేడు (పృథివ్యాః) భూమియందు పై (దేవయజనే) విద్వాంసులు పూజింపబడు స్థానమందు (శిరః) ఉత్తమ అవయవమువంటి (వః) మిమ్ము సిద్ధపరచెదను (శీర్ష్ణే) శిరస్సంబంధమగు (మఖాయ) ధర్మాత్ముల సత్కార సంబంధ వచనములకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) ప్రియాచరణరూపవ్యవహార సంబంధముగల (త్వా) నిన్ను సిద్ధపరతునుగాక! (శీర్ష్ణే) ఉత్తమగుణ ప్రచారకమగు (మఖాయ) శిల్పయజ్ఞవిధానమునకై (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) సత్యాచరణరూప వ్యవహార సంబంధితమగు (త్వా) నిన్ను సిద్ధపరచెదనుగాక! (శీర్ష్ణే) ఉత్తమ (మఖాయ) విజ్ఞాన ప్రాకట్యముకొరకు (త్వా) నిన్ను మరియు (మఖస్య) విద్యాభివృద్ధి సంబంధ వ్యవహారముకై (త్వా) నిన్ను సిద్ధపరచెదనుగాక. అటులనే మీరును పరాక్రమవంతులు (స్థ) అగుడు.॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ధర్మయుక్త కార్యముల నొనర్చు మనుష్యులు అందరికి శిరోమణులై యుందురు.॥౬॥

6. O men, just as I require the vitality of a glorious person, so may I, this day, on that part of the earth where the learned are whorshipped, like head, the chief organ, make ye prosperous!.

May I perfect thee in the use of intellectual words of honour for the sages, and usage of loving conduct. May I perfect thee, the preacher of good qualities, in the art of artizanship, and usage of loving conduct. May I perfect thee in the dissemination of excellent science, and acquisition. of knowledge. So should ye become valorous.

౧౯౦౪. ప్రైత్విత్యస్య కణ్వ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, నిచృదష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

స్త్రీపురుషాః కీదృశాః స్యురిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లెటులుండవలయును?

౧౯౦౪ ప్రైతు బ్రహ్మణస్పతిః ప్ర దేవ్యేతు సూనృతా। అచ్ఛా వీరన్నర్యమ్పఙ్క్తి

రాధసన్దేవా యజ్ఞన్నయన్తు నః। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే।

మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే॥౭॥

ప. వి:- ప్ర, ఏతు, బ్రహ్మణః, పతిః, ప్ర, దేవీ, ఏతు, సూనృతా, అచ్ఛ, వీరమ్, నర్యమ్, పఙ్క్తిరాధస మితి పఙ్క్తి + రాధసమ్, దేవాః, యజ్ఞమ్, నయన్తు, నః, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే మఖాయ త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే.॥౭॥

పదార్థః :- (ప్ర) (ఏతు) ప్రాప్నోతు (బ్రహ్మణః) ధనస్య (పతిః) పాలకః (ప్ర) (దేవీ) విదుషీ (ఏతు) (సూనృతా) సత్యభాషణాదిసుశీలతాయుక్తా (అచ్ఛ). అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (వీరమ్) సర్వదుఃఖప్రక్షేప్తారమ్ (నర్యమ్) నృషు సాధుమ్ (పంక్తిరాధసమ్) యః పంక్తీః సముదాయాన్ రాధ్నోతి తమ్ (దేవాః) విద్వాంసః (యజ్ఞమ్) సుఖసఙ్గమకమ్ (నయన్తు) ప్రాపయన్తు (నః) అస్మాన్ (మఖాయ) విద్యావృద్ధయే (త్వా) త్వామ్ (మఖస్య) సుఖరక్షణస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) శిరోవద్వర్త్తమానాయ (మఖాయ) ధర్మాచరణనిమిత్తాయ (త్వా) (మఖస్య) ధర్మరక్షణస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) (మఖాయ) సర్వసుఖకరాయ (త్వా) (మఖస్య) సుఖవర్ధకస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) ఉత్తమసుఖప్రదాయ. ॥౭॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యం వీరం నర్యం పంక్తిరాధసం యజ్ఞం దేవా నోఽస్మాన్నయన్తు బ్రహ్మణస్పతిః ప్రైతు సూనృతా దేవ్యచ్ఛ ప్రైతు తం మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా వయమాశ్రయేమ.॥౭॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా! యాః స్త్రియశ్చ స్వయం విద్యాదిగుణాన్ ప్రాప్యాన్యాన్ ప్రాపయ్య విద్యా సుఖధర్మవృద్ధయేఽధికాన్ సుశిక్షితాన్ విదుషః కుర్వన్తి తే తాంశ్చ సతతమానన్దన్తి.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (వీరమ్) సమస్త దుఃఖములను దొలగించు (నర్యమ్) మనుష్యులం దుత్తములు (పంక్తిరాధసమ్) సముదాయములను సిద్ధమొనర్చువారు (యజ్ఞమ్) సుఖప్రాప్తిని గలిగించుమానవుని (దేవాః) విద్వాంసులు (నః) మమ్ము (నయన్తు) ఎట్లు ప్రాప్తింపజేయుదురో (బ్రహ్మణః, పతిః) ధనమును గాపాడువాడు (ప్ర, ఏతు) చక్కగా ప్రాప్తించునో (సూనృతా) సత్యమునే పలుకు మున్నగు సుశీలత్వము గలిగిన (దేవీ) విదుషీరత్నము (అచ్ఛ, ప్ర, ఏతు) చక్కగా ప్రాప్తించునో, అట్టి (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) విద్యాభివృద్ధికొరకు (మఖస్య) సుఖరక్షణకై (శీర్ష్ణే) ఉత్తమావయవముల కొరకై (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) ధర్మాచరణముకొరకై (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) ధర్మరక్షణయొక్క (శీర్ష్ణే) ఉత్తమాంగములకొరకై (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) సకల సుఖముల గలిగించుటకై (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) సకల సుఖములను గలిగించు సంబంధములో (శీర్ష్ణే) ఉత్తమ సుఖవంతునికొరకు (త్వా) నీ యాశ్రయమును పొందుదుము గాక.॥౭॥

భావార్థము :- ఏ స్త్రీపురుషులు స్వయముగా విద్య మున్నగు సద్గుణములను పొంది విద్య, సుఖము మరియు ధర్మవృద్ధికొరకు అధిక సుశిక్షితులను విద్వాంసుల నొనర్చెదరో అట్టి స్త్రీపురుషులు నిరంతరము ఆనందముగ నుండగలుగుదురు.॥౭॥

7. May the learned bring us in contact with a person, the dispeller of miseries, the leader of men, the controller of vast numbers in war, and the bestower of happiness. May we associate with the lord of wealth. May we acquire a truthful, good mannered, and well-read wife.

We seek thy shelter for the advancement of knowledge, and as unexcellent means of happiness. We seek thy shelter for performing religious duties, and as a nice instrument for protecting religion. We seek thy shelter as a harbinger of happiness, as an advancer and giver of happiness.

౧౯౦౫.మఖస్యేత్యస్య దధ్యఙ్ ఆథర్వణ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, స్వరాడతిధృతిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

మనుష్యా విదుషా సహ కథం వర్తేరన్నిత్యాహ.

మానవులు విద్వాంసుల యెడల నెట్లు ప్రవర్తించవలయును ?

౧౯౦౫ మఖస్య శిరోఽసి మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే। మఖస్య శిరోఽసి మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే। మఖస్య శిరోఽసి మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే।

మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే। మఖాయ త్వా మఖస్య
త్వా శీర్ష్ణే। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే।।౮।।

ప.వి:- మఖస్య, శిరః, అసి, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖస్య, శిరః, అసి, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖస్య, శిరః, అసి, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే.।౮।।

పదార్థః :- (మఖస్య) బ్రహ్మచర్యాఖ్యస్య (శిరః) మూర్ద్ధేవ (అసి) (మఖాయ) విద్యాగ్రహణానుష్ఠానాయ (త్వా) (మఖస్య) జ్ఞానస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) ఉత్తమవ్యవహారాయ (మఖస్య) మననాఖ్యస్య (శిరః) ఉత్తమాఙ్గవత్ (అసి) (మఖస్య) గార్హస్థ్యవ్యవహారాయ (త్వా) (మఖస్య) (త్వా) (శీర్ష్ణే) (మఖస్య) గృహస్య(శిరః) శిరోవత్ (అసి)(మఖాయ) గృహస్థకార్యసఙ్గతికరణాయ (త్వా) (మఖస్య) (త్వా) (శీర్ష్ణే) (మఖాయ) (త్వా) (మఖస్య) సద్వ్యవహారసిద్ధేః (త్వా) (శీర్ష్ణే) శిరోవద్వర్తమానాయ (మఖాయ) యోగాభ్యాసాయ (త్వా) (మఖస్య) సాఙ్గోపాఙ్గస్య యోగస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) శిరోవత్సర్వోపరి వర్తమానాయ (మఖాయ) ఐశ్వర్యప్రదాయ (త్వా) త్వామ్ (మఖస్య) ఐశ్వర్యప్రదస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) సర్వోత్కృష్టాయ ।౮।।

అన్వయః:- హే విద్వన్! యతస్త్వం మఖస్య శిరోఽసి తస్మాన్మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా. యతస్త్వం మఖస్య శిరోఽసి తస్మాన్మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా. యతస్త్వం మఖస్య శిరోఽసి తస్మాన్మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా. తస్మాన్మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా వయం సేవేమహి.।౮।।

భావార్థః:- యే సత్క్రియాయాముత్తమాః సన్తి తేఽన్యానపి సత్కారిణో నిర్మాయ మస్తకవదుత్తమాఙ్గా భవేయుః. ।౮।।

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఏ కారణమున నీవు (మఖస్య) బ్రహ్మచర్యాశ్రమరూప యజ్ఞము యొక్క (శిరః) శిరమువంటివాడవై (అసి) ఉన్నావో, ఆ కారణమున (మఖాయ) విద్యల గ్రహించు అనుష్ఠానమునకై (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) జ్ఞానసంబంధ (శీర్ష్ణే) ఉత్తమ వ్యవహారముకొరకు (త్వా) నిన్ను, ఏ కారణమున నీవు (మఖస్య) ఆలోచనారూప యజ్ఞమునకు (శిరః) ఉత్తమాంగమువంటివాడవై (అసి) ఉన్నావో ఆ

కారణమునే (మఖాయ) గృహస్థుల వ్యవహారములకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శీర్ష్ణే) ఉత్తమావయవములకొరకు (త్వా) నిన్ను, ఏ కారణమున నీవు (మఖస్య) గృహాశ్రమముయొక్క (శిరః) ఉత్తమావయవముల వలె (అసి) ఉన్నావో ఆ కారణమువనే (మఖాయ) గృహస్థుల కార్యములను సంగతపరచుటకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శీర్ష్ణే) ఉత్తమ శిరమువంటి అవయవములకొరకు (త్వా) నిన్ను సేవించెదముగాక! కావున (మఖాయ) ఉత్తమ వ్యవహార సాధనకై (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) సద్వ్యవహార సాధన సంబంధ (శీర్ష్ణే) ఉత్తమ అవయవములవలె వర్తమానమై యుండుటకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) యోగాభ్యాసముకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) సాంగోపాంగయోగముయొక్క (శీర్ష్ణే) సర్వోపరి వర్తమానమైయున్న విషయముకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) ఐశ్వర్యముల నిచ్చువారికొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) ఐశ్వర్యము నిచ్చువారి (శీర్ష్ణే) సర్వోత్తమ కార్యముకొరకు (త్వా) నిన్ను మేము సేవనొనర్చుదుముగాక! ।౮॥

భావార్థము :-సత్కారము లొనర్చుటయందు ఉత్తములగువారు ఇతరులను సైతము సత్కారవంతులుగ నొనర్చి మస్తకమువంటి ఉత్తమావయవములు గలిగినవార గుదురుగాక!।౮॥

8. O learned person, as thou art the ornament of Brahmcharya Ashram, so we serve thee for acquiring knowledge, and for its right use. As thou art the master of deep thinking, so we serve thee for knowing the duties of domestic life, and nice execution of sacrifice. As thou art the grace of domestic life, so we serve thee for directing the domestic people in their actions, and excellent execution of sacrifice. We serve thee for success in noble enterprises, and leading righteous dealings1.

We serve thee for learning yoga, and mastering all the intricacies of the science of yoga. We serve thee as giver of glory, and for performing all deeds of supremacy.

౧౯౦౯. అశ్వస్యేత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, పూర్వస్యోత్తరస్య చ అతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కే మనుష్యాః సుఖినో భవన్తీత్యాహ. ఏ మానవులు సుఖవంతు లగుచున్నారు?

౧౯౦౯ అశ్వస్య త్వా వృష్ణః శక్నా ధూపయామి దేవయజనే పృథివ్యాః।
మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే। అశ్వస్య త్వా వృష్ణః శక్నా
ధూపయామి దేవయజనే పృథివ్యాః। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే।
అశ్వస్య త్వా వృష్ణః శక్నా ధూపయామి దేవయజనే పృథివ్యాః।

మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే।
మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే। మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే॥౯॥

ప.వి:- అశ్వస్య, త్వా, వృష్ణః, శక్నా, ధూపయామి, దేవయజన ఇతి దేవ + యజనే, పృథివ్యాః, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, అశ్వస్య, త్వా, వృష్ణః, శక్నా, ధూపయామి, దేవయజన ఇతి దేవ + యజనే, పృథివ్యాః, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, అశ్వస్య, త్వా, వృష్ణః, శక్నా, ధూపయామి, దేవయజన ఇతి దేవ + యజనే, పృథివ్యాః, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా శీర్ష్ణే.॥౯॥

పదార్థః :- (అశ్వస్య) వహ్న్యాదేః (త్వా) త్వామ్ (వృష్ణః) బలవతః (శక్నా) శకృతా దుర్గన్ధాదినివారణ సామర్థ్యేన ధూమాదినా (ధూపయామి) సన్తాపయామి (దేవయజనే) విద్వద్యజనాధికరణే (పృథివ్యాః) అన్తరిక్షస్య (మఖాయ) వాయుశుద్ధికరణాయ (త్వా) (మఖస్య) శోధకస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) (అశ్వస్య) తురఙ్గస్య (త్వా) (వృష్ణః) వేగవతః (శక్నా) శకృతా (ధూపయామి) (దేవయజనే) దేవా యజన్తి యస్మిం స్తస్మిన్ (పృథివ్యాః) భూమేః (మఖాయ) పృథివ్యాదివిజ్ఞానాయ (త్వా) (మఖస్య) తత్వబోధస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) (అశ్వస్య) ఆశుగామినః (త్వా) (వృష్ణః) బలవతః (శక్నా) శకృతా (ధూపయామి) (దేవయజనే) విదుషాం పూజనే (పృథివ్యాః) భూమేః (మఖాయ) ఉపయోగాయ (త్వా) (మఖస్య) (త్వా) (శీర్ష్ణే) శిరసే (మఖాయ) (త్వా) (మఖస్య) (త్వా) (శీర్ష్ణే) (మఖాయ) (త్వా) (మఖస్య) (త్వా) (శీర్ష్ణే) (మఖాయ) (త్వా) (మఖస్య) (త్వా) (శీర్ష్ణే).॥౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్య! యథాఽహం పృథివ్యా దేవయజనే వృష్ణోఽశ్వస్య శక్నా త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా ధూపయామి. పృథివ్యా దేవయజనే వృష్ణోఽశ్వస్య శక్నా త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా ధూపయామి. పృథివ్యా దేవయజనే వృష్ణోఽశ్వస్య శక్నా త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా ధూపయామి. ॥౯॥

భావార్థః:- అత్ర పునర్వచనమతిశయిత్వద్యోతనార్థమ్. యే మనుష్యా రోగాదిక్లేశ నివృత్తయే వహ్న్యాదీన్పదార్థాన్ సంప్రయుఞ్జతే తే సుఖినో జాయన్తే ॥౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవ! నేను (పృథివ్యాః) అంతరిక్షముయొక్క (దేవయజనే) విద్వాంసుల యజ్ఞస్థానమున (వృష్ణః) శక్తివంతమగు (అశ్వస్య) అగ్న్యాదుల (శక్నా) దుర్గంధమును పారద్రోలుటయందు సమర్థవంతమగు ధూమముచేత (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) వాయువును శుద్ధిపరచుటకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) శోధకుని (శీర్ష్ణే) శిరోరోగ నివారణకై (త్వా) నిన్ను (ధూపయామి) చక్కగా తపన మొనర్చుచున్నాను (పృథివ్యాః) భూమియందు విద్వాంసులయొక్క (దేవయజనే) యజ్ఞస్థలమందు (వృష్ణః) వీర్యవంతమగు (అశ్వస్య) అశ్వముయొక్క (శక్నా) లద్దె [పేడ] చే (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) పృథివ్యాదుల జ్ఞానముకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) విద్యాబోధ సంబంధ (శీర్ష్ణే) ఉత్తమావయవములకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) యజ్ఞసిద్ధికొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శీర్ష్ణే) ఉత్తమావయవముల సిద్ధికొరకు (త్వా) నిన్ను (ధూపయామి) చక్కగా తపింపజేయుచును (పృథివ్యాః) భూమధ్యమందు (దేవయజనే) విద్వాంసుల పూజాస్థలమందు (వృష్ణః) శక్తివంతమగు (అశ్వస్య) శీఘ్రగామి అగ్నియొక్క(శక్నా) తేజము వున్నదానవే (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) ఉపయోగముకొరకు(త్వా) నిన్ను (మఖస్య) ఉపయుక్త కార్యముకొరకు (శీర్ష్ణే) ఉత్తమ అవయవములకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) యజ్ఞముకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శీర్ష్ణే) ఉత్తమావయవములకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) యజ్ఞముకొరకు (త్వా) నిన్ను మరియు (మఖాయ) యజ్ఞముయొక్క (శీర్ష్ణే) ఉత్తమ అవయవములకొరకు (త్వా) నిన్ను (ధూపయామి) చక్కగా తపన మొనర్చుచున్నాను.॥౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు పునరుక్తియొక్క ఆధిక్యతను బోధించుటకై యున్నది. ఏ మనుష్యులు రోగములు మొదలగు క్లేశముల నివారణకొరకు అగ్ని మొదలగువాని సంప్రయోగమొనర్చెదరో [యజ్ఞమందు వాడెదరో] వారే సుఖవంతులగుదురు.॥౯॥

9 O sacrificer, on this Earth in a place where the learned perform yajna, with the powerful fire's strength of warding off bad smell, I fumigate thee for purifying the air, and for alleviating the brain disease of apurifier. On the Earth, in a place where the learned perform the yajna, with the strength of a powerful man, I fumigate thee for acquiring knowledge of the Earth, and knowing the principal part of the essential nature of learning On this earth, in a place where the learned are worshipped, with the lustre of powerful, fast fire I urge thee for its application, and for doing noble deeds. I prepare thee for the completion of the yajna, for the completion of the best part of the yajna. I goad thee for fame, and the most important part of the yajna, I stimulate thee for performing the yajna, and the most important part of the yajna!.

౧౯౦౭. ఋజవ ఇత్యస్య దధ్యఙ్ ఙాథర్వణ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కే మహారాజ్యం ప్రాప్నువన్తీత్యాహ. ఎవరు గొప్ప రాజ్యమును బడయుచున్నారు?

౧౯౦౭ ఋజవే త్వా సాధవే త్వా సుక్షిత్యై త్వా । మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే ।
మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే । మఖాయ త్వా మఖస్య త్వా శీర్ష్ణే ॥౧౦॥

ప.వి:-ఋజవే, త్వా, సాధవే, త్వా, సుక్షిత్యాఇ ఇతి సుక్షిత్యై, త్వా, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే, మఖాయ, త్వా, మఖస్య, త్వా, శీర్ష్ణే.॥౧౦॥

పదార్థః:-(ఋజవే) సరలాయ (త్వా) (త్వామ్) (సాధవే) పరోపకారసాధకాయ (త్వా) (సుక్షిత్యై) ఉత్తమాయై భూమ్యై (త్వా) (మఖాయ) విదుషాం సత్కారాయ (త్వా) (మఖస్య) యజ్ఞస్య (త్వా) (శీర్ష్ణే) (మఖాయ) (త్వా) (మఖస్య) (త్వా) (శీర్ష్ణే) (మఖాయ) (త్వా) (మఖస్య) (త్వా) శీర్ష్ణే ॥౧౦॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! ఋజవే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా సాధవే త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా సుక్షిత్యై త్వా మఖాయ త్వా మఖస్య శీర్ష్ణే త్వా వయం స్థాపయామః ॥౧౦॥

భావార్థః:- యే వినయసాధుత్వాభ్యాం యుక్తాః ప్రయత్నేన సర్వోపకారాఖ్యం యజ్ఞం సాధ్నువన్తి తే మహారాజ్యమాప్నువన్తి ॥౧౦॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (ఋజవే) సరళ స్వభావముగలవారు (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) విద్వాంసుల సత్కారముకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శీర్ష్ణే) ఉత్తమావయవములకొరకు (త్వా) నిన్ను (సాధవే) పరోపకార సిద్ధియొనర్చువారికొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) యజ్ఞముకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క (శీర్ష్ణే) శిరముకొరకు (త్వా) నిన్ను (సుక్షిత్యై) ఉత్తమభూమికొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖాయ) యజ్ఞముకొరకు (త్వా) నిన్ను (మఖస్య) యజ్ఞముయొక్క(శీర్ష్ణే) ఉత్తమావయవముల కొరకు (త్వా) నిన్ను మేము స్థాపిత మొనర్తుము.॥౧౦॥

భావార్థము :-ఎవరు వినయము మరియు ఋజుమార్గమునందు ప్రయత్నమొనర్చుచు సర్వోపకార రూప యజ్ఞమును సిద్ధించుకొనెదరో, అట్టివారు విశాలరాజ్యమును పొందగలుగుదురు.॥౧౦॥

10. O learned person we establish thee for sincerity, for honouring the learned, and for performing the yajna. We establish thee for philanthropy, for performing the yajna, and for finishing it to the end. We establish thee for land, for the yajna, and the best part of the yajna!.

౧౯౦౮. యమాయేత్యస్య దధ్యఙ్ ఙాథర్వణ ఋషిః, సవితా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
అథ సజ్జనాః కీదృశా భవన్తీత్యాహ. సజ్జను లెటులుండవలెను?

౧౯౦౮ యమాయ త్వా మఖాయ త్వా సూర్యస్య త్వా తపసే। దేవస్త్వా సవితా మధ్వానక్తు పృథివ్యాః సꣳస్పృశస్పాహి। అర్చిరసి శోచిరసి తపోఽసి ॥౧౧॥

ప.విః- యమాయ, త్వా, మఖాయ, త్వా, సూర్యస్య, త్వా, తపసే, దేవః, త్వా, సవితా, మధ్వా, అనక్తు, పృథివ్యాః, సꣳస్పృశ ఇతి సమ్ + స్పృశః, పాహి, అర్చిః, అసి, శోచిః, అసి, తపః, అసి.॥౧౧॥

పదార్థః:- (యమాయ) (త్వా) త్వామ్ (మఖాయ) న్యాయానుష్ఠానాయ (త్వా) (సూర్యస్య) ప్రేరకస్యేశ్వరస్య (త్వా) (తపసే) ధర్మానుష్ఠానాయ (దేవః) దాతా (త్వా) (సవితా) ఐశ్వర్యకర్తా (మధ్వా) మధురేణ (అనక్తు) సంయునక్తు (పృథివ్యాః) భూమేః (సంస్పృశః) సమ్యక్ స్పర్శాత్ (పాహి) (అర్చిః) ప్రదీప్తిః (అసి) (శోచిః) శోచిరివ పవిత్రః (అసి) (తపః) ధర్మే శ్రమకర్తా (అసి).॥౧౧॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! సవితా దేవో మఖాయ యమాయ త్వా సూర్యస్య తపసే గృహ్ణాతు పృథివ్యాస్త్వా మధ్వాఽనక్తు స త్వం సంస్పృశః పాహి యతస్త్వమర్చిరసి శోచిరసి తపోఽసి తస్మాత్త్వా సత్కుర్యామ.॥౧౧॥

భావార్థః :- యే న్యాయవ్యవహారేణ ప్రదీప్తయశసో భవన్తి తే దుఃఖస్పర్శాత్ పృథగ్ భూత్వా తేజస్వినో భవన్తి దుష్టాన్పరితాప్య శ్రేష్ఠాన్ సుఖయన్తి చ.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (సవితా) ఐశ్వర్యకర్తయగు (దేవః) దానశీలుడు (మఖాయ) న్యాయానుష్ఠానముకొరకు (యమాయ) నియమముకొరకు (త్వా) నిన్ను (సూర్యస్య) ప్రేరకుడు, ఈశ్వర సంబంధమగు (తపసే) ధర్మానుష్ఠానమునకై (త్వా) నిన్ను గ్రహించుగాక! (పృథివ్యాః) భూసంబంధమగు (త్వా) నిన్ను (మధ్వా) మధురత్వముచే (అనక్తు) సంయుక్తమొనర్చు గాక! ఐననీవు (సంస్పృశః) చక్కని స్పర్శచే (పాహి) రక్షణయొనర్చుము. ఏ కారణముచే నీవు (అర్చిః) తేజస్వివై (అసి) ఉన్నావో ఆ కారణమున నీవు (శోచిః) అగ్నిజ్వాలవంటి పవిత్రుడవై (అసి) ఉన్నావు. మరియు (తపః) ధర్మమునందు శ్రమించునట్టివాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (త్వా) నీ సత్కారము చేయుదుముగాక. ॥౧౧॥

భావార్థము :- ఎవరు యథార్థ వ్యవహారములచే ప్రకాశవంతమగు కీర్తిగలవారో వారు దుఃఖ స్పర్శనుండి దూరమైయుండి తేజోవంతులగుదురు. మరియు వారు దుష్టులకు దుఃఖము గలిగించుచు శ్రేష్ఠులను సుఖవంతులుగ నొనర్తురు. ॥౧౧॥

11. O learned person, a glorious, charitable man, receives thee for the administration of justice, for the observance of religious obligations, and for the performance of religious practices as ordained by God. May he unite thee with the sweetness of worldly objects, but protect thyself from their evil attachment!.

As thou art noble, pure like the flame of fire, and embedded in religious austerity, hence we pay thee homage.

౧౯౦౯. అనాధృష్టేత్యస్య దధ్యఙ్ ఆథర్వణ ఋషిః, పృథివీ దేవతా, స్వరాడుత్కృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౯౦౯ అనాధృష్టా పురస్తాదగ్నేరాధిపత్య ఆయుర్మే దాః। పుత్రవతీ దక్షిణతఽ

ఇన్ద్రస్యాఽధిపత్యే ప్రజాం మే దాః। సుషదా పశ్చాద్దేవస్య సవితురాధిపత్యే

చక్షుర్మే దాః। ఆశ్రుతిరుత్తరతో ధాతురాధిపత్యే రాయస్పోషం మే దాః।

విధృతిరుపరిష్టాద్బృహస్పతేరాధిపత్య ఓజో మే దాః।

విశ్వాభ్యో మా నాష్ట్రాభ్యస్పాహి మనోరశ్వాసి ॥౧౨॥

ప. వి:- అనాధృష్టా, పురస్తాత్, అగ్నేః, ఆధిపత్య ఇత్యాధి + పత్యే, ఆయుః మే దాః, పుత్రవతీతి పుత్ర + వతీ, దక్షిణతః, ఇన్ద్రస్య, ఆధిపత్య ఇత్యాధి +పత్యే, ప్రజామితి ప్ర + జామ్, మే, దాః, సుషదా, సుసదేతి సు + సదా, పశ్చాత్, దేవస్య, సవితుః, ఆధిపత్య ఇత్యాధి + పత్యే, చక్షుః, మే, దాః, ఆశ్రుతిరిత్యాశ్రుతిః, ఉత్తరతః, ధాతుః, ఆధిపత్య ఇత్యాధి + పత్యే, రాయః, పోషమ్, మే, దాః, విధృతిరితి వి +ధృతిః, ఉపరిష్టాత్, బృహస్పతేః, ఆధిపత్య ఇత్యాధి

+ పత్యే ఓజః, మే, దాః, విశ్వాభ్యః, మా, నాష్ట్రాభ్యః, పాహి, మనోః, అశ్వా, అసి ॥౧౨॥

పదార్థః:- (అనాధృష్టా) పరైర్ధర్షణరహితా (పురస్తాత్) పూర్వదేశాత్ (అగ్నేః) పావకస్య (ఆధిపత్యే) అధిపతేర్భావే (ఆయుః) జీవనప్రదమన్నమ్. ఆయురిత్యన్న నా.. నిఘం. ౨.౭. (మే) మహ్యమ్ (దాః) దద్యాః (పుత్రవతీ) ప్రశస్తాః పుత్రా విద్యన్తే యస్యాః సా (దక్షిణతః) దక్షిణాద్దేశాత్ (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత ఐశ్వరస్య వా (ఆధిపత్యే) అధిష్ఠాతృత్వే (ప్రజామ్) (మే) మహ్యమ్ (దాః) దద్యాః (సుషదా) సుష్ఠు సీదన్తి యస్యాం సా (పశ్చాత్) పశ్చిమతః (దేవస్య) దేదీప్యమానస్య (సవితుః) సవితృమణ్డలస్య (ఆధిపత్యే) (చక్షుః) (మే) (మహ్యమ్) (దాః) (ఆశ్రుతిః) సమన్తాచ్ఛ్రవణం యస్యాః సా (ఉత్తరతః) (ధాతుః) ధర్తుర్వాయోః (ఆధిపత్యే) (రాయః) ధనస్య (పోషమ్) పుష్టిమ్ (మే) (దాః) (విధృతిః) వివిధా ధారణా యస్యాః సా (ఉపరిష్టాత్) ఊర్ధ్వాత్ (బృహస్పతేః) బృహతాం పాలకస్య సూత్రాత్మనః (ఆధిపత్యే) (ఓజః) బలమ్ (మే) (దాః) (విశ్వాభ్యః) సర్వాభ్యః (మా) మామ్ (నాష్ట్రాభ్యః) నష్టభ్రష్ట స్వభావాభ్యో వ్యభిచారిణీభ్యః (పాహి) (మనోః) అన్తఃకరణస్య (అశ్వా) వ్యాపికా (అసి) భవసి.॥౧౨॥

అన్వయః:- హే స్త్రి! త్వమనాధృష్టా సతీ పురస్తాదగ్నేరాధిపత్యే మ ఆయుర్దాః పుత్రవతీ సతీ దక్షిణత ఇన్ద్రస్యాధిపత్యే మే ప్రజాం దాః సుషదా సతీ పశ్చాత్సవితుర్దేవస్యాధిపత్యే మే చక్షుర్దా ఆశ్రుతిః సత్యుత్తరతో ధాతురాధిపత్యే మే రాయస్పోషం దాః. విధృతిః సత్యుపరిష్టాద్ బృహస్పతేరాధిపత్యే మ ఓజోదాః. యతో మనోరశ్వాఽసి తస్మాద్విశ్వాభ్యో నాష్ట్రాభ్యో మా పాహి.॥౧౨॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యథాఽగ్నిర్జీవనం యథా విద్యుత్ ప్రజాం యథా సవితా దర్శనం ధాతా శ్రియం మహాశయో బలఞ్చ దదాతి తథైవ సులక్షణా పత్నీ సర్వాణి సుఖాని ప్రయచ్ఛతి తాం యథావద్రక్షత.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మహిళారత్నమా! నీవు (అనాధృష్టా) ఇతరులచే భయపడనిదానవు (పురస్తాత్) పూర్వ [తూర్పు] దిశనుండి (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (ఆధిపత్యే) అధికారమున (మే) నాకొరకు (ఆయుః) జీవన హేతువగు అన్నమును (దాః) ఇమ్ము (పుత్రవతీ) ప్రశంసనీయులగు పుత్రులు గలదానివై (దక్షిణతః) దక్షిణదిశనుండి (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు,లేక సూర్యునియొక్క (ఆధిపత్యే) ఆధిపత్యమున (మే) నాకొరకు (ప్రజామ్) ఉత్తమ సంతానమును (దాః) ఇమ్ము (సుషదా) ఉత్తమ స్థితిగల సంబంధము గలిగినదానవై (పశ్చాత్) పశ్చిమ [పడమర] దిశనుండి (దేవస్య) ప్రకాశమానమగు (సవితుః) సూర్యమండలముయొక్క (ఆధిపత్యే) స్వామిత్వమున (మే) నాకొరకు (చక్షుః) నేత్రములను (దాః) ఇయ్యుము. (ఆశ్రుతిః) చక్కగా,

ఉత్తమముగా వినుదానవై నీవు (ఉత్తరతః) ఉత్తరమునుండి (ధాతుః) ధారణకర్తయగు వాయువుయొక్క (ఆధిపత్యే) యాజమాన్యమున (మే) నాకొరకు (రాయః) ధనముల (పోషమ్) పుష్టిని (దాః) ఇమ్ము. (విధృతిః) అనేక విధములగు ధారణలు గలిగినదానవై (ఉపరిష్టాత్) పైనుండి (బృహస్పతే) గొప్ప గొప్ప పదార్థముల రక్షకుడగు సూత్రాత్మవాయువుయొక్క (ఆధిపత్యే) స్వామిత్వమునందు (మే) నాకొరకు (ఓజః) బలమును (దాః) ఇమ్ము. ఏవిధముగ (మనోః) మననశీలమగు అంతఃకరణముయొక్క (అశ్వా) వ్యాప్తిగలదానవై (అసి) ఉన్నావో అట్లే (విశ్వాభ్యః) సమస్త (నాష్ట్రాభ్యః) నష్టభ్రష్టస్వభావులగు వ్యభిచారిణులచే (మా) నన్ను (పాహి) రక్షణయొనర్చుము.॥౧౨॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! అగ్ని జీవనమును, విద్యుత్తు ప్రజను, సూర్యుడు దృష్టిని, ధారణకర్తయగు పరమేశ్వరుడు లక్ష్మిని మరియు శోభను, మహాశయులు బలమును ఇచ్చుచున్నట్లు సులక్షణవతియగు భార్య సకల సుఖముల నిచ్చును. కావున ఆమెను చక్కగా రక్షణయొనర్చుడు.॥౧౨॥

12. O woman, unconquerable in the East, in Agni's overlordship, give me life. Rich in sons, in the South, in Sun's overlordship give me offspring.

Fair-seated in the West, in God Creator's overlordship, give me spiritual sight. Excellent in hearing, in the North, in air's overlordship, Give me increase of wealth.

Strong in convictions in the upper direction, in the overlordship of a learned master of the Vedas, give me energy.

Being filled with a reflective mind, protect me from women given to adultery!.

౧౯౧౦.స్వాహేత్యస్య దధ్యఙ్ ఙాథర్వణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౧౦ స్వాహా మరుద్భిః పరి శ్రీయస్వ దివః సంస్పృశస్పాహి।

మధు మధు మధు ॥౧౩॥

ప.వి:- స్వాహా, మరుద్భిరితి మరుత్ + భిః, పరి, శ్రీయస్వ, దివః, సంస్పృశ ఇతి సమ్ + స్పృశః, పాహి, మధు, మధు, మధు.॥౧౩॥

పదార్థః:- (స్వాహా) సత్యాం క్రియామ్ (మరుద్భిః) మనుష్యైః సహ (పరి) సర్వతః (శ్రీయస్వ) సేవస్వ. అత్ర వికరణవ్యత్యయేన శ్యన్ (దివః) ప్రకాశాద్విద్యుతః (సంస్పృశః) యః సంస్పృశతి తస్మాత్ (పాహి) (మధు) కర్మ (మధు) ఉపాసనమ్ (మధు) విజ్ఞానమ్.॥౧౩॥

అన్వయః:- హే విద్వ౦స్త్వం మరుద్భిః స్వాహా మధు మధు మధు శ్రియస్వ సంస్పృశో దేవో౭స్మాన్ పరి పాహి.॥౧౩॥

భావార్థః:- యే పూర్ణైర్విద్వద్భిః సహ కర్మోపాసనాజ్ఞానవిద్యాం సత్క్రియాయాం చ గృహీత్వా సేవన్తే తే సర్వతో రక్షితాః సన్తో మహదైశ్వర్యం ప్రాప్నువన్తి.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (మరుద్భిః) మానవులతో గలిసి (స్వాహా) సత్క్రియ (మధు) కర్మ (మధు) ఉపాసన (మధు) విజ్ఞానమును (శ్రియస్వ) సేవించుము. మరియు (సంస్పృశః) చక్కగా స్పర్శించునట్టి (దివః) ప్రకాశవంతమగు విద్యుత్తుతో మమ్ము (పరి,పాహి) అన్నివైపులనుండి రక్షించుము. ॥౧౩॥

భావార్థము :- పూర్ణవిద్వాంసులతో పాటు కర్మ, ఉపాసన, జ్ఞానములతో గూడియున్న విద్యలు మరియు ఉత్తమ క్రియలను చేపట్టి సేవించువారు అన్నివైపులనుండి రక్షణను పొందుచు గొప్ప ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తించుకొందురు.॥౧౩॥

13. O learned person, in the company of other men, act thou nobly, protect us from the lightning-fall!.

Practice action, contemplation and knowledge.

౧౯౧౧.గర్భ ఇత్యస్య దధ్యఙ్ జాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథేశ్వరోపాసనావిషయమాహ. ఈశ్వరోపాసనా విషయము.

౧౯౧౧ గర్భో దేవానాం పితా మతీనాం పతిః ప్రజానామ్ ।

సం దేవో దేవేన సవిత్రా గత సంసూర్యేణ రోచతే ॥౧౪॥

ప.విః-గర్భః, దేవానామ్, పితా, మతీనామ్, పతిః, ప్రజానామితి ప్ర + జానామ్, సమ్, దేవః, దేవేన, సవిత్రా, గత, సమ్, సూర్యేణ రోచతే.॥౧౪॥

పదార్థః :-(గర్భః) గర్భ ఇవాన్తఃస్థితః (దేవానామ్) విదుషాం పృథివ్యాదీనాం వా (పితా) జనక ఇవ (మతీనామ్) మననశీలానాం మేధావినాం మనుష్యాణామ్ (పతిః) పాలకః (ప్రజానామ్) ఉత్పన్నానాం పదార్థానామ్ (సమ్) ఏకీభావే (దేవః) స్వప్రకాశస్వరూపః (దేవేన) విదుషా (సవిత్రా) ప్రసవహేతునా (గత) ప్రాప్నుత. అత్ర లోటి శపో లుక్. (సమ్) (సూర్యేణ) ప్రకాశకేన సహ (రోచతే) ప్రకాశతే.॥౧౪॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! యో దేవానాం గర్భో మతీనాం పితా ప్రజానాం పతిర్దేవః పరమాత్మా సవిత్రా దేవేన సూర్యేణ సహ సంరోచతే తం యూయం సఙ్గత.॥౧౪॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా! యః సర్వేషాం జనకః పితృవత్పాలకః సూర్యాదీనామపి ప్రకాశకః సర్వత్రాఽభివ్యాప్తో జగదీశ్వరోఽస్తి తమేవ పూర్ణం పరమాత్మానం సదైవోపాసతామ్.॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (దేవానామ్) విద్వాంసుల లేక పృథివి మున్నగు ముప్పదిమూడు దేవతలయొక్క (గర్భః) మధ్యస్థిత వ్యాప్తుడు (మతీనామ్) మననశీలురు, బుద్ధిమంతులునగు మనుష్యులకు (పితా) తండ్రివంటివాడు (ప్రజానామ్) ఉత్పన్నపదార్థములకు (పతిః) రక్షకుడు, స్వామి (దేవః) స్వయంప్రకాశ స్వరూపుడగు ఏ పరమాత్మ (సవిత్రా) ఉత్పత్తికి హేతువు (దేవేన, సూర్యేణ) చక్కగా ప్రకాశితుడగునో యాతనిని మీరు (సమ్, గత) చక్కగా పొందుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :- సర్వము నుత్పన్నమొనర్చువాడు, తండ్రివంటివాడు, రక్షకుడు, స్వయంప్రకాశకుడు, సూర్యాది పదార్థములను ప్రకాశింపజేయువాడు, సర్వత్రా అభివ్యాప్తమైయున్న ఏ జగదీశ్వరుడు గలడో, అట్టి పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మనే మానవు లెల్లరును ఉపాసించవలయును.॥౧౪॥

14. God pervades all the objects on Nature. He is Father of the wise, and Guardian of all living creatures.

He is Self Effulgent, and being Creator, shines like the shining man of knowledge. LEt all attaine Him.

౧౫౧౨.సమగ్నిత్యస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ బ్రాహ్మ్యనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౫౧౨ సమగ్నిరగ్నినా గత సం దైవేన సవిత్రా సꣳ సూర్యేణారోచిష్ట। స్వాహా

సమగ్నిస్తపసా గత సం దైవ్యేన సవిత్రా సꣳ సూర్యేణారూరుచత ॥౧౫॥

ప.విః- సమ్, అగ్నిః, అగ్నినా, గత, సమ్, దైవేన, సవిత్రా, సమ్, సూర్యేణ, అరోచిష్ట, స్వాహా, సమ్, అగ్నిః, తపసా, గత, సమ్, దైవ్యేన, సవిత్రా, సమ్, సూర్యేణ, అరూరుచత.॥౧౫॥

పదార్థః :- (సమ్) సమ్యక్ (అగ్నిః) ప్రకాశకః (అగ్నినా) స్వయంప్రకాశేన జగదీశ్వరేణ (గత) విజానీత (సమ్) (దైవేన) దేవేన నిర్మితేన (సవిత్రా) ప్రేరకేణ (సమ్) (సూర్యేణ) (అరోచిష్ట) ప్రకాశతే (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (సమ్) (అగ్నిః) (తపసా)

ధర్మానుష్ఠానేన (గత) (సమ్) (ద్వైవ్యేన) దేవేషు పృథివ్యాదిషు భవేన (సవిత్రా) ఐశ్వర్యకారకేణ (సమ్) (సూర్యేణ) ప్రేరకేణ (అరూరుచత) సమ్యక్ ప్రకాశతే.॥౧౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యోఽగ్నినాఽగ్నిర్ దైవేన సవిత్రా సూర్యేణ సహ సమరోచిష్ట తం పరమాత్మానం యూయం స్వాహా సజ్గత యోఽగ్నిర్ దైవ్యేన సవిత్రా సూర్యేణ తపసా సమరూరుచత తం యూయం సజ్గత.॥౧౫॥

భావార్థః:- యే మనుష్యా అగ్నేరగ్నిం సవితుః సవితారం సూర్యస్య సూర్యం పరమాత్మానం విజానీయుస్తేభ్యోఽభ్యుదయనిఃశ్రేయసే సుఖే సమ్యక్ ప్రాప్నుతః.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (అగ్నినా) స్వయంప్రకాశకుడగు జగదీశ్వరునిచే (అగ్నిః) ప్రకాశక అగ్ని (దైవేన) ఈశ్వరుడు రచించిన (సవిత్రా) ప్రేరకుడగు (సూర్యేణ) సూర్యునితో గూడ (సమ్, అరోచిష్ట) ఎవడు చక్కగా ప్రకాశించుచున్నాడో, అట్టి పరమాత్మను మీరు (స్వాహా) సత్యక్రియద్వారా (సమ్, గత) చక్కగా తెలిసికొనుడు. మరియు నెవడు (అగ్నిః) ప్రకాశకుడైన ఈశ్వరుడు (దైవ్యేన) పృథివ్యాదులందు గలిగినట్టి (సవిత్రా) ఐశ్వర్యముల కారకుడు (సూర్యేణ) ప్రేరకుడు (తపసా) ధర్మానుష్ఠానముచే (సమ్, అరూరుచత) చక్కగా ప్రకాశితుడగుచున్నాడో ఆతనిని మీరు (సమ్, గత) చక్కగా పొందుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అగ్నికి అగ్ని, ఉత్పాదకులకు ఉత్పాదకుడు, సూర్యులకు సూర్యుడునగు పరమేశ్వరుని విశేషముగ తెలిసికొందురో వారికొరకు ఇహపరలోక సౌఖ్యములు చక్కగా ప్రాప్తించగలవు.॥౧౫॥

15. Fire duly receives light from the Self-Effulgent God, and from the impelling sun created by God.

Know Him truly through righteous conduct.

Through religious practices, attain to God, the Self-Illuminator, the Stimulator, and the Glorifier of all material objects.

౧౯౧౩.ధర్తేత్యస్య దధ్యజ్ఙాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, భురిగ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯౧౩ ధర్తా దివో వి భాతి తపసస్పృథివ్యాం ధర్తా దేవో దేవానామమర్త్యస్తపోజాః। వాచమస్మే ని యచ్ఛ దేవాయువమ్ ॥౧౬॥

ప.వి:-ధర్తా, దివః, వి, భాతి, తపసః, పృథివ్యామ్, ధర్తా, దేవః, దేవానామ్, అమర్త్యః,

తపోజా ఇతి తపః + జాః, వాచమ్, అస్మే ఇత్యస్మే, ని, యచ్ఛ, దేవాయువమ్, దేవయువమితి దేవ + యువమ్.॥౧౬॥

పదార్థః:-(ధర్తా) (దివః) ప్రకాశమయస్య సూర్యాదేః (వి, భాతి) విశేషేణ ప్రకాశతే (తపసః) ప్రతాపకస్య (పృథివ్యామ్) అన్తరిక్షే (ధర్తా) (దేవః) ప్రకాశ స్వరూపః (దేవానామ్) పృథివ్యాదీనామ్ (అమర్త్యః) మృత్యుధర్మరహితః (తపోజాః) యస్తపసో జాయతే ప్రకట్యతే సః (వాచమ్) సుశిక్షితాం వాణీమ్ (అస్మే) అస్మభ్యమ్ (ని) నితరామ్ (యచ్ఛ) దేహి (దేవాయువమ్) యా దేవాన్ పృథివ్యాదీన్ దివ్యగుణాన్విదుషో వా యావయతి తామ్.॥౧౬॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! యః పృథివ్యాం తపసో దివో ధర్తా యస్తపోజా అమర్త్యో దేవో దేవానాం ధర్తా జగదీశ్వరో విభాతి తద్విజ్ఞానేనాఽస్మే దేవాయువం వాచం నియచ్ఛ.॥౧౬॥

భావార్థః:-హే విద్వాంసో! యః పరమేశ్వరః సర్వేషాం ధర్తా ప్రకాశకస్తపసా విజ్ఞాతవ్యోఽస్తి తజ్జ్ఞాపికాం విద్యామస్మభ్యం దత్త.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (పృథివ్యామ్) ఆకాశమునందు (తపసః) సమస్తమును తపింపజేయు (దివః) ప్రకాశమయ సూర్యాదులకు (ధర్తా) ధారణకర్త (తపోజాః) తపస్సుచే ప్రకటమగువాడు (అమర్త్యః) మరణధర్మరహితుడు (దేవః) ప్రకాశస్వరూపుడు (దేవానామ్) పృథివి మున్నగు ముప్పదిమూడుదేవతల (ధర్తా) ధారణకర్తయగు జగదీశ్వరుడు (వి, భాతి) విశేషముగా ప్రకాశితమగునో యాతని విజ్ఞానముచే (అస్మే) మాకొరకు (దేవాయువమ్) దివ్యగుణములుగల పృథివ్యాదులు లేక విద్వాంసుల సాంగత్యమొనర్చు (వాచమ్) వాణిని (ని, యచ్ఛ) నిరంతర మొసగుచుండుము.॥౧౬॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు సర్వమును ధరించు ప్రకాశకుడో, తపస్సుద్వారానే విశేషించి తెలిసికొనదగినవాడో, అట్టివానిని దెలిసికొనునట్టి విద్యను మాకు ప్రసాదించుడు.॥౧౬॥

16. God is the Sustainer of the Sun, who imparts heat to all objects in the atmosphere. He is Immortal and realisable through austerity. Effulgent God is the Sustainer of all the forces of Nature. He shines lustrously. May He grant us Vedic speech, full of excellent teachings and companion of the learned.

౧౭౧౪. ఆపశ్యమిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ఈశ్వరోపాసకాః కీదృశా భవన్తీత్యాహ.

ఈశ్వరోపాసకు లెటు లుందురు?

౧౮౧౪ అపశ్యం గోపామనిపద్యమానమా చ పరా చ పథిభిశ్చరన్తమ్।

స సధ్రీచీః స విషూచీర్వసాన ఆ వరీవర్తి భువనేష్వన్తః॥౧౭॥

ప. వి:- అపశ్యమ్, గోపామ్, అనిపద్యమానమిత్యని + పద్యమానమ్, ఆ, చ, పరా, చ, పథిభిరితి పథి + భిః, చరన్తమ్, సః, సధ్రీచీః, సః, విషూచీః, వసానః, ఆ, వరీవర్తి, భువనేషు, అన్తరిత్యన్తః.॥౧౭॥

పదార్థః:-(అపశ్యమ్) పశ్యేయమ్ (గోపామ్) రక్షకమ్ (అనిపద్యమానమ్) అపదనశీలమచలమ్ (ఆ) (చ) (పరా)(చ) (పథిభిః) జ్ఞానమార్గైః (చరన్తమ్) ప్రాప్నువన్తమ్ (సః) (సధ్రీచీః) సహ వర్తమానాః (సః) (విషూచీః) వ్యాప్తాః (వసానః) ఆచ్ఛాదకః (ఆ) (వరీవర్తి) సమన్తాద్ భృశమావృణోతి సమన్తాద్వర్తతే వా (భువనేషు) లోకలోకాన్తరేషు (అన్తః) మధ్యే.॥౧౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! అహం యం పథిభిరాచరన్తం పరాచరన్తమనిపద్యమానం గోపాం జగదీశ్వర మపశ్యం స చ సధ్రీచీః స చ విషూచీర్వసానః సన్ భువనేష్వన్తరావరీవర్తి తం యూయమపి పశ్యత.॥౧౭॥

భావార్థః:- యే మనుష్యాః సర్వలోకాభివ్యాపినమన్తర్యామిరూపేణ ప్రాప్తమధార్మికైర విద్వద్భిరయోగిభి రవిజ్ఞేయం పరమాత్మానం విజ్ఞాయాత్మనా యుఞ్జతే తే సర్వాన్ ధర్మ్యాన్మార్గాన్ప్రాప్య విశుధ్యన్తి.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నేను ఏ (పథిభిః) శుద్ధజ్ఞానమార్గములద్వారా (ఆ, చరన్తమ్) చక్కగా ప్రాప్తముగుచు (పరా) పరభాగమందును ప్రాప్తముగుచు (అని పద్యమానమ్) అచలుడు (గోపామ్) రక్షకుడగు జగదీశ్వరుని (అపశ్యమ్) చూతునో (స,చ) ఆతడుకూడ (సధ్రీచీః) తోడ్తోడ వర్తమానమై యుండు దిశలను (చ) మరియు (సః) అతనుకూడ (విషూచీః) వ్యాప్తమైయున్న ఉపదిశలను (వసానః) ఆచ్ఛాదిత మొనర్చువాడై (భువనేషు) లోకలోకాంతరముల (అన్తః) మధ్యన (ఆ, వరీవర్తి) శ్రేష్ఠముగా సర్వమును ఆవరించియున్నాడో లేక వర్తమానమై యున్నాడో ఆతనిని మీరెల్లరును సాక్షాత్కారమొనర్చు కొనుడు.॥౧౭॥

భావార్థము :- ఏ మానవులు సకలలోకములందు అభివ్యాప్తుడైయుండి, అంతర్యామి రూపమున ప్రాప్తించువాడును, ధర్మరహితులు, విద్యారహితులు, యోగరహితులగువారికి తెలియరానివాడునగు పరమాత్మను

దెలిసికొని తమయాత్మలో నిలుపుకొనువారు సమస్త ధర్మయుక్త మార్గములను ప్రాప్తిజేసికొని శుద్ధులగుచుందురు. ॥౧౭॥

17. May I see God, the Protector, the Immovable, knowable through paths of virtue, here and hereafter. He encompassing the Quarters and subquarters, permeates all the worlds.

౧౯౧౫. విశ్వాసామిత్యస్య దధ్యఙ్ ఙాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, నిచృద్ అత్యష్టి శ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౧౫ విశ్వాసాం భువాం పతే విశ్వస్య మనసస్పతే విశ్వస్య వచసస్పతే సర్వస్య

వచసస్పతే దేవశ్రుత్త్వన్దేవ ఘర్మ దేవో దేవాన్ పాహ్యత్ర ప్రావీరను

వాన్దేవవీతయే । మధు మాధ్వీభ్యాం మధు మాధూచీభ్యామ్ ॥౧౮॥

ప.విః- విశ్వాసామ్, భువామ్, పతే, విశ్వస్య, మనసః, పతే, విశ్వస్య, వచసః, పతే, సర్వస్య, వచసః, పతే, దేవశ్రుదితి దేవ + శ్రుత్, త్వమ్, దేవ, ఘర్మ, దేవః, దేవాన్, పాహి, అత్ర, ప్ర, అవీః, అను, వామ్, దేవవీతయ ఇతి దేవ + వీతయే, మధు, మాధ్వీభ్యామ్ మధు, మాధూచీభ్యామ్. ॥౧౮॥

పదార్థః:- (విశ్వాసామ్) సమగ్రాణామ్ (భువామ్) పృథివీనామ్ (పతే) స్వామిన్ (విశ్వస్య) సమగ్రస్య (మనసః) సఙ్కల్పవికల్పాదివృత్తియుక్తస్యాన్తః కరణస్య (పతే) రక్షక (విశ్వస్య) (వచసః) వేదవాచః (పతే) పాలక (సర్వస్య) అఖిలస్య (వచసః) వచనస్య (పతే) రక్షక (దేవశ్రుత్) యో దేవాన్ విదుషః శృణోతి సః (త్వమ్) (దేవ) సర్వసుఖదాతః (ఘర్మ) ప్రదీపక (దేవః) రక్షకః సన్ (దేవాన్) ధార్మికాన్ విదుషః (పాహి) (అత్ర) అస్మిన్ జగతి (ప్ర) (అవీః) దేహి. అత్ర లోడర్థే లుజడభావశ్చ. (అను) (వామ్) యువాభ్యామ్ (దేవవీతయే) దివ్యానాం గుణానాం వ్యాప్తయే (మధు) మధు విజ్ఞానమ్ (మాధ్వీభ్యామ్) మధురాదిగుణ యుక్తాభ్యాం విద్యాసుశిక్షాభ్యామ్ (మధు) మధురాదిగుణయుక్తం ధర్మమ్ (మాధూచీభ్యామ్) యౌ మధువిద్యామఞ్చతస్తాభ్యామ్. ॥౧౮॥

అన్వయః:- హే విశ్వాసాం భువాం పతే విశ్వస్య మనసస్పతే విశ్వస్య వచసస్పతే సర్వస్య వచసస్పతే ఘర్మ దేవ జగదీశ్వర! దేవశ్రుద్దేవస్త్వమత్ర దేవాన్పాహి. మాధ్వీభ్యాం సహ మధు ప్రావీర్మాధూచీభ్యాం దేవవీతయే దేవాననుపాహీతి. హే అధ్యాపకోపదేశకౌ! వాం యువాభ్యామహమిదముపదిశేయమ్.॥౧౮॥

భావార్థః:-హే విద్వాంసో! యూయం విశ్వవేదాత్మమనసాం స్వామినం సర్వశ్రోతారం సర్వస్య రక్షితారం పరమాత్మానం విజ్ఞాయ దివ్యం సుఖం ప్రాప్యాన్యాన్ ప్రాపయత.॥౧౮॥

పదార్థము:- (విశ్వాసామ్) సకల (భువామ్) భువనములకు (పతే) స్వామీ! (విశ్వస్య) సకల (మనసః) సంకల్ప వికల్పాది వృత్తులతో యుక్తమైయున్న అంతఃకరణముయొక్క (పతే) రక్షకా! (విశ్వస్య) సమస్త (వచసః) వేదవాణుల (పతే) పాలకా! (సర్వస్య) సంపూర్ణ (వచసః) వచనమాత్రముల (పతే) పాలకా! (ఘర్మ) ప్రకాశకుడవునగు (దేవ) సర్వసుఖముల దాతవునగు జగదీశ్వరా! (దేవశ్రుత్) విద్వాంసుల స్తోత్రములను వినువాడవు (దేవః) రక్షకుడవునగు (త్వమ్) నీవు (అత్ర) ఈ జగమునందు (దేవాన్) ధార్మికవిద్వాంసులను (పాహి) రక్షించుము (మాధ్వీభ్యామ్) మధురగుణములుగల విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణయొక్క (మధు) మధుర విజ్ఞానమును (ప్ర, అవీః) ఘనముగ నిమ్ము (మధూచీభ్యామ్) విషహరణమున్కై మధువిద్యను పొందినట్టి అధ్యాపకోపదేశకులతో గూడ (దేవవీతయే) దివ్యగుణ ప్రాప్తికై విద్వాంసులను (అను) అనుకూలముగ రక్షణయొనర్చుము. ఈవిధముగా హే అధ్యాపక ఉపదేశకులారా! (వామ్) మీకు నేనుపదేశించెదను.॥౧౮॥

భావార్థము:- ఓ విద్వాంసులారా! మీరు సకల వేదముల, విద్వాంసుల, ఆత్మ మరియు మనస్సులకు స్వామి, సర్వమును వినువాడు, సర్వ రక్షకుడగు పరమాత్మను ఎరిగి ఉత్తమ సుఖముల ప్రాప్తించుకొని ఇతరులకు సుఖప్రాప్తిని గలిగించుడు.॥౧౮॥

18. Lord of all earths, Lord of all minds, Lord of all Vedic spech, thou Lord of speech Entire; Brilliant, happiness bestowing God, Listener to the supplications of the learned, Guardian, protect in this world the righteous learned persons. Give us the pleasant knowledge of useful instructions and excellent teachings. Protect favourably the learned for acquiring divine virtues, with the help of the teacher and preacher who know the science of honey, antodote to poison!.

౧౯౧౬.హృదే త్వేత్యస్యాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, విరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౧౬ హృదే త్వా మనసే త్వా దివే త్వా సూర్యాయ త్వా।

ఊర్ధ్వో అధ్వరం దివి దేవేషు ధేహి ॥౧౯॥

ప.వి:-హృదే, త్వా, మనసే, త్వా, దివే, త్వా, సూర్యాయ, త్వా, ఊర్ధ్వః, అధ్వరమ్, దివి, దేవేషు, ధేహి ॥౧౯॥

పదార్థః:- (హృదే) హృదయస్య చేతనత్వాయ (త్వా) త్వామ్ (మనసే) విజ్ఞానవతేఽన్తఃకరణాయ (త్వా) (దివే) విద్యాప్రకాశాయ విద్యుద్విద్యాయై వా (త్వా) (సూర్యాయ) సూర్యాదిలోకవిజ్ఞానాయ (త్వా) (ఊర్ధ్వః) సర్వేభ్య ఉత్కృష్టః (అధ్వరమ్) అహింసామయం యజ్ఞమ్ (దివి) దివ్యే వ్యవహారే (దేవేషు) విద్వత్సు (ధేహి) ప్రచారయ.॥౧౯॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర! యం హృదే త్వా మనసే త్వా దివే త్వా సూర్యాయ త్వా ధ్యాయేమ స ఊర్ధ్వస్త్వం దివి దేవేషు చాధ్వరం ధేహి.॥౧౯॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః! సత్యభావేనాత్మాన్తఃకరణశుద్ధయే సృష్టివిద్యాయై చేశ్వరము పాసతే తాన్ స కృపాలురీశ్వరో విద్యాధర్మదానేన సర్వేభ్యో దుఃఖేభ్య ఉద్ధరతి.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! (హృదే) హృదయచైతన్యమునకై (త్వా) నిన్ను (మనసే) విజ్ఞానవంతమగు అంతఃకరణ ప్రాప్తికై (త్వా) నిన్ను (దివే) విద్యయొక్క ప్రకాశము లేక విద్యుద్విద్యాప్రాప్తికై (త్వా) నిన్ను (సూర్యాయ) సూర్యుడు మున్నగు లోకలోకాంతరముల జ్ఞానప్రాప్తికై (త్వా) నిన్ను మే మెట్లు ధ్యానించెదమో, అట్లే (ఊర్ధ్వః) ఆ సర్వోన్నతుడవగు నీవు (దివి) ఉత్తమ వ్యవహారము మరియు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (అధ్వరమ్) అహింసామయ యజ్ఞమును (ధేహి) ప్రచారమొనర్పుము.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు సద్భావముచే ఆత్మ, అంతఃకరణ శుద్ధికొరకు, సృష్టివిద్యాజ్ఞానముకొరకు ఈశ్వరోపాసన నొనర్చెదరో, వారిని ఆ కృపాళువగు పరమేశ్వరుడు విద్య మరియు ధర్మ ప్రదానముచే సకల దుఃఖములనుండి తరింపజేయును.॥౧౯॥

19. O God, we meditate on Thee, for the purity of heart, for the steadfastness of mind, for the manifestation of knowledge, and for learning the science of heavens. Foremost Thou. Preach Thou the sacrifice free from violence, in noble dealings and amongst learned persons!.

౧౯౧౨.పితా న ఇత్యస్యాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, నిచృదతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౧౨ పితా నోఽసి పితా నో బోధి నమస్తేఽఅస్తు మా మా హింసీః।

త్వష్టృమన్తస్త్వా సపేమ పుత్రా న్పశూ న్మయి ధేహి ప్రజా

మస్మాసు ధేహ్యరిష్టాహ్ꣳసహపత్యా భూయాసమ్ ॥౨౦॥

ప.వి:-పితా, నః, అసి, పితా, నః, బోధి, నమః, తే, అస్తు, మా, మా, హింసీః, త్వష్టృమన్త ఇతి త్వష్టృ + మన్తః, త్వా, సపేమ, పుత్రాన్, పశూన్, మయి, ధేహి, ప్రజామితి ప్ర + జామ్, అస్మాసు, ధేహి, అరిష్టా, అహమ్, సహపత్యేతి సహ + పత్యా, భూయాసమ్ ॥౨౦॥

పదార్థః :-(పితా) జనక ఇవ (నః) అస్మాకమ్ (అసి) (పితా) రాజేవ పాలకః (నః) అస్మాన్ (బోధి) బోధయ (నమః) (తే) తుభ్యమ్ (అస్తు) (మా) నిషేధే (మా) మామ్ (హింసీః) హింసయా యుక్తం కుర్యాః (త్వష్టృమన్తః) బహవస్త్వష్టారః ప్రకాశాత్మనః పదార్థా విద్యన్తే యేషు తే (త్వా) త్వామ్ (సపేమ) సంబన్ధం కుర్యామ (పుత్రాన్) పవిత్రగుణకర్మస్వభావాన్ (పశూన్) గవాదీన్ (మయి) (ధేహి) (ప్రజామ్) రాష్ట్రమ్ (అస్మాసు) (ధేహి) (అరిష్టా) అహింసితా (అహమ్) (సహపత్యా) స్వామినా సహ (భూయాసమ్).॥౨౦॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర! త్వం నః పితాఽసి పితా సన్నోఽస్మాన్ బోధి తే నమోఽస్తు త్వం మా మా హింసీస్త్వష్టృమన్తో వయం త్వా సపేమ త్వం పుత్రాన్ పశూన్ మయి ధేహి, అస్మాసు ప్రజాం ధేహి యతోఽహమరిష్టా సతీ సహపత్యా భూయాసమ్.॥౨౦॥

భావార్థః :-హే జగదీశ్వర! భవాన్ నోఽస్మాకం పితా స్వామీ బన్ధుర్మిత్రో రక్షకోఽసి, తస్మాత్త్వాం వయం సతతముపాస్మహే. హే స్త్రియో! యూయం పరమాత్మన ఏవోపాసనాం నిత్యం కురుత యతః సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నుత.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (నః) మాయొక్క (పితా) తండ్రివంటివాడవై (అసి) ఉన్నావు (పితా) రాజువంటి రక్షకుడవై (నః) మాకు (బోధి) బోధించుము. (తే) నీకొరకు (నమః) నమస్కారము (అస్తు) అగుగాక! నీవు (మా) నన్ను (మా, హింసీః) హింసాయుక్తునిగ నొనర్చకుము (త్వష్టృమన్తః) అనేకవిధ ప్రకాశరూప పదార్థములుగల మేము (త్వా) నీతో (సపేమ) సంబంధమొనర్చెదము. నీవు (పుత్రాన్) పవిత్రమగు గుణకర్మ స్వభావశీలురగు సంతానములను మరియు (పశూన్) గోవులు మున్నగు పశువులను (మయి) నాయందు (ధేహి) ధారణమొనర్పజేయుము (అస్మాసు) మాయందు (ప్రజామ్) ప్రజలను (ధేహి) ధరింపజేయుము. అందుచే (అహమ్) నేను (అరిష్టా) అహింసితురాలనై (సహపత్యా) పతితోగూడ (భూయాసమ్) ఉండగలుగుదును.॥౨౦॥

భావార్థము:- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు మాకు తండ్రివి, స్వామివి, బంధువువు, మిత్రుడవు, రక్షకుడవునై

యున్నావు. కావున మేము నిన్ను నిరంతరము ఉపాసించుచుండెదము. ఓ స్త్రీలారా! మీరు ఎల్లప్పుడును పరమేశ్వరోపాసనయే యొనర్చుచుండుడు. ఇందువల్ల సకల సుఖములను పొందగలరు.॥౨౦॥

20. O God Thou art our Father, King-like instruct us fatherly. Obeisance be to Thee. Do not Thou harm me!.

May we, the masters of material objects win Thee. Vouchsafe my sons and cattle. Grant us offspring. Safe may I remain together with my husband.

౧౯౧౮. అహః కేతునేత్యస్యాథర్వణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౧౮ అహః కేతునా జుషతాఌసుజ్యోతిర్జ్యోతిషా స్వాహా ।

రాత్రిః కేతునా జుషతాఌసుజ్యోతిర్జ్యోతిషా స్వాహా ॥౨౧॥

ప. వి:- అహరిత్యహః, కేతునా, జుషతామ్, సుజ్యోతిరితి సు + జ్యోతిః, జ్యోతిషా, స్వాహా, రాత్రిః, కేతునా, జుషతామ్, సుజ్యోతిరితి సు + జ్యోతిః, జ్యోతిషా, స్వాహా.॥౨౧॥

పదార్థః :-(అహః) దినమ్ (కేతునా) జాగరూకేణ జ్ఞానేన జాగృతావస్థయా (జుషతామ్) సేవతామ్ (సుజ్యోతిః) విద్యాప్రకాశమ్ (జ్యోతిషా) సూర్యాదిప్రకాశేన వా ధర్మాదిప్రకాశేన (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (రాత్రిః) (కేతునా) ప్రజ్ఞయా సుకర్మణా వా (జుషతామ్) (సుజ్యోతిః) (జ్యోతిషా) ప్రకాశేన సహ (స్వాహా) సత్యయా వాచా.॥౨౧॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ విదుషి స్త్రీ వా! భవతీ స్వాహా కేతునా జ్యోతిషా చాహః సుజ్యోతిర్జుషతాం స్వాహా కేతునా జ్యోతిషా సహ సుజ్యోతీ రాత్రిరస్మాన్ జుషతామ్.॥౨౧॥

భావార్థః :-యే స్త్రీపురుషా దివాస్వాపం రాత్రావతిజాగరణం విహాయ యుక్తాహారవిహారా ఈశ్వరోపాసనతత్పరా భవేయుస్తానహర్నిశం సుఖకరం వస్తు ప్రాప్నోతి. అతో యథా ప్రజ్ఞా వర్ధేత తథానుష్ఠాతవ్యమితి.॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! లేక విదుషీమణీ! నీవు (స్వాహా) సత్యక్రియతో (కేతునా) ప్రబలమగు జ్ఞానము లేక జాగ్రదావస్థచే మరియు (జ్యోతిషా) సూర్యుడు మున్నగు లేక ధర్మాదుల ప్రకాశముచే (అహః, సుజ్యోతిః) దినము, మరియు విద్యలను (జుషతామ్) సేవించుము (స్వాహా) సత్యవాణి (కేతునా) బుద్ధి మరియు సత్కర్మ (జ్యోతిషా) ప్రకాశముతోగూడ (సుజ్యోతిః) సుందర జ్యోతితోగూడ (రాత్రిః) రాత్రులందును మమ్ము (జుషతామ్) సేవింతువుగాక! ॥౨౧॥

భావార్థము :- ఏ స్త్రీపురుషులు పగటి నిద్ర, రాత్రి జాగరణలను త్యజించి, యుక్తాహారవిహారాదుల నొనర్చుచు, ఈశ్వరోపాసనయందు తత్పరు లగుదురో, వారికి రేయింబవళ్లు సుఖకరవస్తువులు ప్రాప్తించును. వానిద్వారా ఎట్లెట్లు బుద్ధి వికసించునో అట్లట్లు అనుష్ఠానాదులొనర్చవలయును.॥21॥

21. O learned person or woman, enjoy nicely day and knowledge, in a wide awake manner, in the light of the Sun and Dharma.

May night full of brightness, with her lustre, intelligence and action serve us excellently.

అత్రేశ్వరస్య యోగినః సూర్యపృథివ్యోర్యజ్ఞస్య సన్మార్గస్య స్త్రీపత్యోః పితృవద్వర్తమానస్య పరమేశ్వరస్య చ వర్ణనం యుక్తాహారవిహారస్య చానుష్ఠానముక్తమత ఏతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్

ఈ యధ్యాయమున యోగులు, సూర్యుడు, పృథివి, యజ్ఞము, సన్మార్గము, స్త్రీ పతులు, పితృతుల్యుడుగ నున్న పరమేశ్వరుడు వీరందరి వర్ణన, యుక్తాహార విహారముల యనుష్ఠానము చెప్పబడి యుండుటచే నీ యధ్యాయోక్తార్థమును పూర్వాధ్యాయోక్తార్థముతో సంగతి కలదని గ్రహించవలయును .

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే సప్తత్రింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పదియేడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యు' లచే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మఙ్జి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ముప్పది యేడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

38వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ అష్టాత్రింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే అష్టవింశతిర్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౬౧౬.దేవస్యేత్యస్యాథర్వణ ఋషిః, సవితా దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ పత్న్యా కింభూతయా భవితవ్యమిత్యాహ.

ప్రథమ మంత్రమందు స్త్రీ ఎటులుండవలయునను విషయము వివరింపబడును.

౧౬౧౬ దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో

హస్తాభ్యామ్। ఆ దదేఽదిత్యై రాస్నాఽసి ॥౧॥

ప.వి:-దేవస్య, త్వా, సవితుః, ప్రసవ ఇతి ప్ర + సవే, అశ్వినోః, బాహుభ్యామితి బాహు + భ్యామ్, పూష్ణః, హస్తాభ్యామ్, ఆ, దదే, అదిత్యై, రాస్నా, అసి.॥౧॥

పదార్థః:-(దేవస్య) కమనీయస్య (త్వా) త్వామ్ (సవితుః) సకలజగదుత్పాదకస్య (ప్రసవే) ఉత్పత్తిధర్మకే (అశ్వినోః) సూర్యాచన్ద్రమసోః (బాహుభ్యామ్) బలవీర్యాభ్యామివ భుజాభ్యామ్ (పూష్ణః) పోషకస్య (హస్తాభ్యామ్) గతిధారణాభ్యామివకరాభ్యామ్ (ఆ) (దదే) గృహ్ణీయామ్ (అదిత్యై) నాశరహితాయై నీత్యై (రాస్నా) దాత్రీ (అసి) భవసి.॥౧॥

అన్వయః:-హే విదుషి! యతస్త్వమదిత్యై రాస్నాసి తస్మాత్సవితుర్దేవస్య ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం త్వాఽఽదదే.॥౧॥

భావార్థః:-హే స్త్రి! యథా సూర్యో భూగోలాన్ ప్రాణః శరీరమధ్యాపకోపదేశకౌ సత్యం గృహ్ణంతి తథైవ త్వామహం గృహ్ణామి త్వం సతతమనుకూలా సుఖప్రదా చ భవ.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ విదుషీరత్నమా! ఏ నీవు (అదిత్యై) నాశరహితమగు నీతికొరకు (రాస్నా) దానశీలవై (అసి) ఉన్నావో, ఆ (సవితుః) సకల జగదుత్పాదకుడు (దేవస్య) కోరదగిన పరమేశ్వరుడు (ప్రసవే) ఉత్పన్నజగమునందు (అశ్వినోః) సూర్యచంద్రులనబడు (బాహుభ్యామ్) బలపరాక్రమవంతములు బాహువులచే (పూష్ణః) పోషకమగు వాయువుయొక్క (హస్తాభ్యామ్) గమనము మరియు ధారణములవంటి హస్తములతో (త్వా) నిన్ను (ఆ,దదే) గ్రహించెదను. ॥౧॥

భావార్థము :- ఓ మహిళామణీ! ఏవిధముగా సూర్యుడు భూగోళమును, ప్రాణమును శరీరమును మరియు అధ్యాపకోపదేశకులు సత్యమును గ్రహణమొనర్చుచున్నారో, అటులనే నిన్ను నేను గ్రహించుచున్నాను. నీవు నిరంతరము అనుకూల సుఖము నిచ్చుదానవగుము.॥౧॥

1. O learned woman, thou art charitable in thy definite behaviour. In this world created by the Agreeable God, with arms powerful like the sun and moon and with hands strong, protective and retentive like the air, I take thee!.

౧౯౨౦.ఇడ ఇత్యస్యాథర్వణ ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

స్త్రీపురుషౌ కథం వివహేతామిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లెటుల వివాహము చేసికొనవలయును?

౧౯౨౦ ఇడ ఏహ్యదిత ఏహి సరస్వత్యేహి। అసావేహ్యసావేహ్యసావేహి ॥౨॥

ప.వి:-ఇడే, ఏహి, అదితే, ఏహి, సరస్వతి, ఏహి,అసౌ, ఏహి, అసౌ, ఏహి, అసౌ, ఏహి.॥౨॥

పదార్థః:-(ఇడే) సుశిక్షితా వాగివ (ఏహి) ప్రాప్నుహి (అదితే) అఖణ్డితానన్దదే (ఏహి) (సరస్వతి) ప్రశస్తవిజ్ఞానయుక్తే (ఏహి) (అసౌ) (ఏహి) (అసౌ) (ఏహి) (అసౌ) (ఏహి).॥౨॥

అన్వయః:-హే ఇడే! త్వం మామేహి యోఽసౌ త్వాం ప్రాప్నుయాత్ తమేహి. హే అదితే! త్వమఖణ్డితానన్దమేహి యోఽసౌ త్వామఖణ్డితానన్దం దద్యాత్తమేహి. హే సరస్వతి! త్వం విద్వాంసమేహి యోఽసౌ సుశిక్షకః స్యాత్తమేహి.॥౨॥

భావార్థః:-యదా స్త్రీపురుషౌ వివాహం కర్తుమిచ్ఛేతాం తదా బ్రహ్మచర్యేణ విద్యయా స్త్రీపురుష ధర్మాచరణే విదిత్వైవ కుర్యాతామ్.॥౨॥

పదార్థము :-(ఇడే) సుశిక్షితవాణివంటి మహిళామణీ! నీవు నన్ను (ఏహి) గ్రహించుము [ప్రాప్తించుము]. ఏ (అసౌ) ఆతడు నీకు ప్రాప్తించునో, ఆతనికి నీవు (ఏహి) లభించుము (అదితే) అఖండితానందము నిచ్చుదానవగు నీవు అఖండితానందమును (ఏహి) పొందుము. ఏ (అసౌ) ఆతడు నీకు అఖండితానందమునిచ్చునో, ఆతనినే (ఏహి) పొందుము. (సరస్వతీ) ప్రశస్తముగు విజ్ఞానవతీ! నీవు విద్వాంసునే (ఏహి) ప్రాప్తించుకొనుము (అసౌ) ఆతడు సుశిక్షితుడై యుండవలెను. ఆతినిని (ఏహి) ప్రాప్తించుకొనుము.॥౨॥

భావార్థము :- స్త్రీపురుషులు వివాహమొనర్చుకొనదలచినప్పుడు బ్రహ్మచర్యము మరియు విద్యచే స్త్రీపురుషుల ధర్మము, ఆచరణమును చక్కగా నెరిగియే చేయవలయును.॥౨॥

2. O woman, well-instructed like speech, come unto me. Thou comest unto me, I go unto thee. O giver of entire happiness, may thou get full happiness. May thy husband give thee happiness; so acquire him!.

౧౯౨౧.ఆదిత్యా ఇత్యస్యాథర్వణ ఋషిః, పూషా దేవతా, భురిక్ సామ్నీ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

స్త్రియా కిం కార్యమిత్యాహ. స్త్రీ ఏమి చేయువలయును ?

౧౯౨౧ అదిత్యై రాస్నాసీన్ద్రాణ్యా ఉష్ణీషః। పూషాసి ఘర్మాయ దీష్వ ॥3॥

ప.వి:- అదిత్యై, రాస్నా, అసి, ఇన్ద్రాణ్యై, ఉష్ణీషః, పూషా, అసి, ఘర్మాయ, దీష్వ.॥3॥

పదార్థః:-(అదిత్యై) నిత్యవిజ్ఞానమ్. అత్ర కర్మణి చతుర్థీ (రాస్నా) దాత్రీ (అసి) (ఇన్ద్రాణ్యై) పరమైశ్వర్యకారిణ్యై రాజనీత్యై (ఉష్ణీషః) శిరోవేష్టనమివ (పూషా) భూమిరివ పోషికా (అసి (ఘర్మాయ) ప్రసిద్ధాఽప్రసిద్ధసుఖప్రదాయ యజ్ఞాయ (దీష్వ) దేహి. అత్ర శపో లుక్ ఛన్దస్యుభయథేత్యార్ధధాతుకత్వమ్.॥3॥

అన్వయః:-కన్యే! యా త్వమదిత్యై రాస్నాసి ఉష్ణీష ఇవేన్ద్రాణ్యై పూషాసి. సా త్వం ఘర్మాయ దీష్వ.॥3॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే స్త్రి! యథోష్ణీషాదీని వస్త్రాణి సుఖప్రదాని సన్తి తథాపత్యే సుఖాని ప్రయచ్ఛ ॥3॥

పదార్థము :-ఓ కన్యామణీ! నీవు (అదిత్యై) నిత్యవిజ్ఞానమును (రాస్నా) ఇచ్చునట్టి దానవై (అసి) ఉన్నావు (ఇన్ద్రాణ్యై) పరమైశ్వర్యమునిచ్చు నీతికొరకు (ఉష్ణీషః) శిరోవేష్టనమగు తలపాగవలె (పూషా) భూమివలె పోషించుదానవై (అసి) ఉన్నావు. కావున నీవు (ఘర్మాయ) ప్రసిద్ధ, అప్రసిద్ధ సుఖముల నిచ్చునట్టి యజ్ఞముకొరకు (దీష్వ) దానమునొనర్చుము.॥3॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ తలపాగ మున్నగునవి సుఖము నిచ్చునవియై యున్నవియో, అదేవిధముగ నీవు పతికి సుఖమునిచ్చుదానవునగుము.॥3॥

3. O woman, thou art constant bestower of knowledge, a turban for supreme state politics, a protector like the Earth, dedicate thyself to pleasant domestic life!.

౧౯౨౨.అశ్విభ్యామిత్యస్యాథర్వణ ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, ఆర్చీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯.౨౨ అ॒శ్విభ్యాం᳚ పిన్వస్వ॒ సర॑స్వత్యై పిన్వ॒స్వేన్ద్రా᳚య పిన్వస్వ।
స్వాహేన్ద్ర॒వత్స్వాహేన్ద్ర॒వత్స్వాహేన్ద్ర॒వత్ ॥౪॥

ప.వి:-అ॒శ్విభ్యా᳚మ్, పి॒న్వ॒స్వ॒, సర॑స్వత్యై, పి॒న్వ॒స్వ॒, ఇన్ద్రా᳚య, పి॒న్వ॒స్వ॒, స్వాహా᳚, ఇన్ద్ర॒వదితీన్ద్ర। వత్, స్వాహా᳚, ఇన్ద్ర॒వదితీన్ద్ర + వత్, స్వాహా᳚, ఇన్ద్ర॒వదితీన్ద్ర + వత్.॥౪॥

పదార్థః :-(అశ్విభ్యామ్) చన్ద్రసూర్యాభ్యామ్ (పిన్వస్వ) తృప్నుహి (సరస్వత్యై) సుశిక్షితాయై వాచే (పిన్వస్వ) (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వరాయ (పిన్వస్వ) (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (ఇన్ద్రవత్) ఇన్ద్రం పరమైశ్వర్యం విద్యతే యస్మింస్తత్ గృహీత్వా (స్వాహా) సత్యయా వాచా (ఇన్ద్రవత్) చేతనాత్మగుణసంయుక్తం శరీరం ప్రాప్య (స్వాహా) (ఇన్ద్రవత్) విద్యుద్వత్.॥౪॥

అన్వయః :-హే! విదుషి స్త్రి! త్వమిన్ద్రవత్స్వాహాఽశ్విభ్యాం పిన్వస్వేన్ద్రవత్స్వాహా, సరస్వత్యై పిన్వస్వేన్ద్రవత్స్వాహేన్ద్రాయ పిన్వస్వ ॥౪॥

భావార్థః :-యే స్త్రీపురుషా విద్యుదాదివిద్యయైశ్వర్యమున్నయేయుస్తే సుఖమపి లభేరన్.॥౪॥

పదార్థము :-ఓ విదుషీరత్నమా! నీవు (ఇన్ద్రవత్) పరమైశ్వర్యవంతమగు వస్తువును పొంది (స్వాహా) సత్యక్రియచే (అశ్విభ్యామ్) సూర్యచంద్రులకొరకు (పిన్వస్వ) తృప్తినొందుము. (ఇన్ద్రవత్) చైతన్యగుణయుక్త శరీరమును పొంది (స్వాహా)సత్యవాణితో(సరస్వత్యై) సుశిక్షితవాణికొరకు (పిన్వస్వ) సంతుష్టురాలవగుము. (ఇన్ద్రవత్) విద్యుద్విద్యను తెలిసికొని (స్వాహా) సత్యముద్వారా (ఇన్ద్రాయ) పరమోత్తమ ఐశ్వర్యముకొరకు (పిన్వస్వ) సంతుష్టురాలవగుము.॥౪॥

భావార్థము :- విద్యుదాది విద్యచే ఐశ్వర్యముల నున్నతిపరచికొనిన స్త్రీపురుషులు సుఖములను కూడ ప్రాప్తిజేసికొనగలుగుదురు.॥౪॥

4. O learned woman, acquire excellence, satisfy well thy parents. Possessing body endowed with consciousness, please thy teachers with truthful speech!.

౧౯.౨౩.యస్త ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, వాగ్ దేవతా; నిచృదతిజగతీ ఛన్దః; నిషాదః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషౌ కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయును?

౧౮౨౩ యస్తే స్తనః శశయో యో మయోభూర్యో రత్నధా వసువిద్యః
సుదత్రః। యేన విశ్వా పుష్యసి వార్యాణి సరస్వతి తమిహ
ధాతవేఽకః। ఉర్వన్తరిక్షమన్వేమి ॥౫॥

ప.విః- యః, తే, స్తనః, శశయః, యః, మయోభూరితి మయః + భూః, యః, రత్నధా ఇతి రత్న + ధాః, వసువిదితి వసు + విత్, యః, సుదత్ర ఇతి సు + దత్రః, యేన, విశ్వా, పుష్యసి, వార్యాణి, సరస్వతి, తమ్, ఇహ, ధాతవే, అకరిత్యకః, ఉరు, అన్తరిక్షమ్, అను, ఏమి.॥౫॥

పదార్థః:-(యః) (తే) తవ (స్తనః) దుగ్ధాధారవఙ్గమ్ (శశయః) శేతే యస్మిన్ సః (యః) (మయోభూః) యో మయః సుఖం భావయతి సః (యః) (రత్నధాః) యో రత్నాని దధాతి సః (వసువిత్) యో వసూని ధనాని విన్దతి ప్రాప్నోతి సః (యః) (సుదత్రః) శోభనం దత్రం దానం యస్య సః (యేన) (విశ్వా) సమగ్రాణి (పుష్యసి) (వార్యాణి) వరితుమర్హాణి (సరస్వతి) బహువిజ్ఞానయుక్తే (తమ్) (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ధాతవే) ధాతుమ్ (అకః) కుర్యాః (ఉరు) బహు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (అను) (ఏమి) ప్రాప్నోమి ॥౫॥

అన్వయః:- హే సరస్వతి స్త్రి! యస్తే శశయః స్తనో యో మయోభూర్యో రత్నధా వసువిద్యః సుదత్రో యేన విశ్వా వార్యాణి పుష్యసి తమిహ ధాతవేఽకః తేనాహముర్వన్తరిక్షమన్వేమి ॥౫॥

భావార్థః:- యది స్త్రీ న స్యాత్తర్హి బాలకానాం పాలనమప్యశక్యం భవేత్. యయా పురుషో బహు సుఖం యేన స్త్రీ చ పుష్కలం సుఖమాప్నుయాత్తౌ ద్వావితరేతరం వివహేతామ్ ॥౫॥

పదార్థము :- (సరస్వతి) అనేక విద్యలుగల ఓ మహిళామణీ! (యః) ఏ (తే) నీయొక్క (శశయః) వేని యాశ్రయమున శిశువులు చక్కగా నిదురించెదరో, అట్టి (స్తనః) క్షీరాధారములగు స్తనములు మరియు (యః) ఏ (మయోభూః) సుఖసాధకమగు (యః) ఏ (రత్నధాః) ఉత్తమోత్తమ గుణముల ధరించు (వసువిత్) ధనములను పొందువాడు మరియు (యః) ఏ (సుదత్రః) సుందర దానమునిచ్చునట్టి పతియొక్క (యేన)

ఎవనియాశ్రయమున (విశ్వా) సర్వ (వార్యాణి) పొందదగిన వస్తువులను (పుష్యసి) పుష్టపరచునో (తమ్) దానిని (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున లేక గృహమునందు (ధాతవే) ధారణమొనర్చుటకు లేదా దుగ్ధపానమొనర్పజేయుటకు (అకః) నియమింపుము. దానిచే నేను (ఉరు) అధికతరమగు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (అన్వేమి) అనుగమించగలను.॥౫॥

భావార్థము :- స్త్రీలు లేనిచో బాలబాలికల రక్షణ జరుగుట మిగుల కఠినమే యగును. ఎట్టి స్త్రీవల్ల పురుషుడు అధిక సుఖవంతుడును ఏ పురుషునివల్ల స్త్రీ అధికముగ ఆనందితురాలును కాగలుగుదురో అట్టి వధూవరులే పరస్పరము వివాహమొనర్చుకొనవలయును.॥౫॥

5. O highly learned woman, thy breast milks the child is made sleep. Thy husband is bringer of happiness, posessor of noble qualities, master of riches, and is charitable in nature. With his aid thou acquirest all desirable objects. Establish him in this house of acceptance. May I through him rise to the vast summit of prosperity!.

౧౯-౨౪. గాయత్రమిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, నిచృదత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషయోః కీదృశః సమ్బన్ధః స్యాదిత్యాహ?

స్త్రీపురుషులయొక్క సంబంధము ఎటులుండవలయును?

౧౯-౨౪ గాయత్రం ఛన్దోసి త్రైష్టుభం ఛన్దోసి ద్యావాపృథివీభ్యాన్త్వా
పరి గృహ్ణామ్యన్తరిక్షేణోప యచ్ఛామి ।
ఇన్ద్రాశ్వినా మధునః సారఘస్య ఘర్మం పాత వసవో
యజత వాట్ । స్వాహా సూర్యస్య రశ్మయే వృష్టివనయే ॥౬॥

ప. విః - గాయత్రమ్, ఛన్దః, అసి, త్రైష్టుభమ్, త్రైస్తుభమితి త్రైస్తుభమ్, ఛన్దః, అసి, ద్యావాపృథివీభ్యామ్, త్వా, పరి, గృహ్ణామి, అన్తరిక్షేణ, ఉప, యచ్ఛామి, ఇన్ద్ర, అశ్వినా, మధునః, సారఘస్య, ఘర్మమ్, పాత, వసవః, యజత, వాట్, స్వాహా, సూర్యస్య, రశ్మయే, వృష్టివనయ + ఇతి వృష్టి + వనయే.॥౬॥

పదార్థః :- (గాయత్రమ్) గాయత్రీఛన్దసా ప్రకాశితమ్ (ఛన్దః) స్వతన్త్రాహ్లాదకరమివ (అసి) (త్రైష్టుభమ్) త్రిష్టుభా వ్యాఖ్యాతవర్ణజాతమ్ (ఛన్దః) స్వతన్త్రమివ (అసి) (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) సూర్యభూమీభ్యామ్ (త్వా) త్వామ్ (పరి) సర్వతః (గృహ్ణామి) స్వీకరోమి (అన్తరిక్షేణ) ఉదకేన సహ ప్రతిజ్ఞాతామ్ (ఉప, యచ్ఛామి) గృహ్ణామి (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త (అశ్వినా) ప్రాణాఽపానావివ కార్యసాధకౌ (మధునః) మధురాది గుణయుక్తస్య (సారఘస్య) సరఘాభిర్మధుమక్షికాభిర్నిర్మితస్య (ఘర్మమ్) సుఖవర్షకం యజ్ఞం (పాత) రక్షత (వసవః) పృథివ్యాదయ ఇవ ప్రథమవిద్యాకల్పాః (యజత) సఙ్గచ్ఛధ్వమ్ (వాట్) సుష్ఠు (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (సూర్యస్య) (రశ్మయే) శోధనాయ (వృష్టివనయే) వృష్టేః సంవిభాజకాయ.॥౬॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర! యథా త్వం గాయత్రం ఛన్ద ఇవ హృద్యాం స్త్రియం ప్రాప్తవానసి, త్రైష్టుభం ఛన్ద ఇవ ప్రశంసితాం లబ్ధవానసి తథాఽహం త్వా దృష్ట్వా ద్యావాపృథివీభ్యామ్ ప్రియాం స్త్రియం పరిగృహ్ణామ్యన్తరిక్షేణోపయచ్ఛామి. హే అశ్వినా! స్త్రీపురుషౌ యువాం తథైవ వర్తేయాథామ్. హే వసవో విద్వాంసో! యూయం స్వాహా మధునః సారఘస్య ఘర్మం పాత సూర్యస్య వృష్టివనయే రశ్మయే వాట్ యజత.॥౬॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా శబ్దానామర్థైః సహ వాచ్యవాచక సంబన్ధః, సూర్యేణ సహ పృథివ్యా రశ్మిభిస్సహ వృష్టేర్యజ్ఞేన సహ యజమానస్యర్త్విజా చాస్తి తథైవ వివాహితయోః స్త్రీ పురుషయోః సమ్బన్ధో భవతు.॥౬॥

పదార్థము:-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యవంతుడా! నీ వెటుల (గాయత్రమ్) గాయత్రీఛందస్సుతో ప్రకాశితమగు మరియు (ఛన్దః) స్వతంత్రానందకారకమగు అర్థముకొరకు హృదయమునకు ప్రియమగు స్త్రీని పొందినవాడవై (అసి) ఉన్నావో (త్రైష్టుభమ్) త్రిష్టుప్ఛందముతో వ్యాఖ్యాతమైన (ఛన్దః) స్వతంత్రార్థమువలె ప్రశంసనీయ పత్నిని పొందినవాడవై (అసి) ఉన్నావో, అటులనే నేను (త్వా) నిన్ను చూచి (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) భూమి సూర్యులచే అతిశోభాయమానమగు ప్రియస్త్రీని (పరి, గృహ్ణామి) అన్నివిధముల స్వీకరింతును. మరియు (అన్తరిక్షేణ) హస్తముతో జలములు గొని ప్రతిజ్ఞలనొనర్చిన దానిని (ఉపయచ్ఛామి) స్త్రీత్వముతో బాటు గ్రహించుచున్నాను. (అశ్వినా) ప్రాణాపానములవలె కార్యసాధకులగు ఓ స్త్రీపురుషులారా! మీరుభయులు అదేవిధముగా వర్తించుడు (వసవః) పృథివి మున్నగు వసువులవంటి ప్రథమశ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులారా! మీరు (స్వాహా) సత్యక్రియచే (మధునః, సారఘస్య) మధుమక్షికములు సిద్ధపరచినట్టి మధురాది గుణయుక్తమగు తేనె మరియు (ఘర్మమ్) సుఖమునందించు యజ్ఞముయొక్క (పాత) రక్షణను చేయుడు (సూర్యస్య) సూర్యుని (వృష్టివనయే) వర్షమును విభాగమొనర్చు (రశ్మయే) సంశోధక కిరణముకొరకు (వాట్) శ్రేష్ఠముగా (యజత) సంగతమొనర్చుడు. ॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా శబ్దార్థములతో వాచ్య వాచకములకు, సూర్యునితో పృథివికి, కిరణములతో వర్షమునకు, యజ్ఞముతో యజమానులకు, ఋత్విజులకు సంబంధముగలదో, అదేవిధముగ వివాహిత పతీపత్నుల సంబంధ ముండునుగాక! ॥౬॥

6. O strong man, like the twentfour syllables of the Gayatri metre, observe thou celibacy for twentyfour years; like fortyfour syllables of Trishtup metre, observe thou celibacy for fortyfour years!.

I grasp thee dear wife beautified by the Sun and Earth, and accept thee who takes vow with water in hand. O husband and wife behave mutually like Pran and Apan to accomplish your tasks.

O Vasus, protect nicely the sacrifice and the sweet honey prepared by the bees. Work together well and nobly to make sun's beams bring rain!.

౧౯౭౫. సముద్రాయేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, వాతో దేవతా, భురిగష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునః కృతవివాహౌ స్త్రీపుంసౌ కిం కుర్యాతామిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయును ?

౧౯౭౫ సముద్రాయ త్వా వాతాయ స్వాహా। సరిరాయ త్వా వాతాయ స్వాహా। అనాధృష్యాయ త్వా వాతాయ స్వాహా। అప్రతిధృష్యాయ త్వా వాతాయ స్వాహా। అవస్యవే త్వా వాతాయ స్వాహా। అశిమిదాయ త్వా వాతాయ స్వాహా ॥౭॥

ప. వి:- సముద్రాయ, త్వా, వాతాయ, స్వాహా, సరిరాయ, త్వా, వాతాయ, స్వాహా, అనాధృష్యాయ, త్వా, వాతాయ, స్వాహా, అప్రతిధృష్యాయేత్య (ప్రతి + ధృష్యాయ త్వా, వాతాయ, స్వాహా, అవస్యవే, త్వా, వాతాయ, స్వాహా, అశిమిదాయేత్యశిమి + దాయ, త్వా, వాతాయ, స్వాహా ॥౭॥

పదార్థః :- (సముద్రాయ) అన్తరిక్షే గమనాయ (త్వా) త్వామ్ (వాతాయ) వాయు విద్యాయై వాయోః శోధనాయ వా (స్వాహా) సత్యయా వాచా క్రియయా వా (సరిరాయ)

ఉదకశోధనాయ (త్వా) (వాతాయ) గృహస్థాయ వాయవే (స్వాహా) (అనాధృష్యాయ) భయ ఘర్షణరాహిత్యాయ (త్వా) (వాతాయ) ఓషధిస్థవాయువిజ్ఞానాయ (స్వాహా) (అప్రతిధృష్యాయ) అధర్షితుం యోగ్యాన్ ప్రతి వర్తమానాయ (త్వా) (వాతాయ) వాయువేగగతివిజ్ఞానాయ (స్వాహా) (అవస్యవే) ఆత్మనోఽవమిచ్ఛవే (త్వా) (వాతాయ) ప్రాణశక్తివిజ్ఞానాయ (స్వాహా) (అశిమిదాయ) యదశ్యతే భుజ్యతే తదన్నం తన్మేదతే యస్మింస్తస్మై రసాయ (త్వా) (వాతాయ) ఉదానాయ (స్వాహా).॥౭॥

అన్వయః :- హే స్త్రీ పురుష వాఽహం స్వాహా సముద్రాయ వాతాయ త్వా స్వాహా సరిరాయ వాతాయ త్వా స్వాహాఽనాధృష్యాయ వాతాయ త్వా స్వాహాఽప్రతిధృష్యాయ వాతాయ త్వా స్వాహాఽవస్యవే వాతాయ త్వా స్వాహాఽశిమిదాయ వాతాయ త్వోపయచ్ఛామి.॥౭॥

భావార్థః :- అత్ర పూర్వస్మాన్మన్త్రాదుపయచ్ఛామీతి పదే అనువర్తేతే. కృతవివాహౌ స్త్రీపురుషౌ సృష్టి విద్యోన్నతయే ప్రయతేయాతామ్.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ లేదా పురుషుడా! నేను (స్వాహా) సత్క్రియచే (సముద్రాయ) ఆకాశముపై నడచుటకు (వాతాయ) వాయువిద్య లేక వాయువు శోధనకై (త్వా) నిన్ను (స్వాహా) సత్క్రియచే (సరిరాయ) జలముల మరియు గృహసంబంధ వాయువును శోధించుటకొరకు (త్వా) నిన్ను (స్వాహా) సత్యవాణితో (అనాధృష్యాయ) భయము, బెదిరించుటలు లేకుండుటకై (వాతాయ) ఓషధీసంబంధ వాయువు నెరుగుటకొరకు (త్వా) నిన్ను (స్వాహా) సత్యవాణి లేదా క్రియద్వారా (అప్రతిధృష్యాయ) భయపరచ గూడనివారియెడ వర్తించుటకొరకు (వాతాయ) వాయువుయొక్క వేగగతిని దెలిసికొనుటకై (త్వా) నిన్ను (స్వాహా) సత్క్రియచే (అవస్యతే) తమ రక్షణను గోరువారికొరకు మరియు (వాతాయ) ప్రాణశక్తిని విశేషముగా దెలిసికొనుటకై (త్వా) నిన్ను మరియు (స్వాహా) సత్క్రియచే (అశిమిదాయ) స్నేహమొనర్చదగిన రసయుక్త భోగ్యాన్నము మరియు (వాతాయ) ఉదానవాయువులకొరకు (త్వా) నిన్ను సమీపమునందే స్వీకరించుచున్నాను.॥౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు (ఉప, యచ్ఛామి) అను పదముల అనువృత్తి వచ్చి యున్నది. వివాహిత స్త్రీపురుషులు సృష్టి విద్య ఉన్నతికై ప్రయత్నించవలెను. ॥౭॥

7. O husband or wife, truly do I accept thee for purifying the air that moves in the atmosphere. nicely do I accept thee for purifying the air in the water and in the house. I enjoin thee to be fearless and unconquerable, and to know the air in medicinal herbs. Verily do I ask thee to be irresistible, and know the velocity of air. Nobly do I accept thee as protection-seeker, for knowing speciallly the force of breath. In a noble way do I accept thee for the juice in which eatable food creates viscosity, and for Udan breath!.

౧౯౨౬. ఇన్ద్రాయేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, అష్టిశ్ఛన్దః; మధ్యమః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయును?

౧౯.౨౬ ఇన్ద్రాయ త్వా వసుమతే రుద్రవతే స్వాహేన్ద్రాయ త్వాదిత్యవతే
స్వాహేన్ద్రాయ త్వాభిమాతిఘ్నే స్వాహా । సవిత్రే త్వఽఋభుమతే
విభుమతే వాజవతే స్వాహా బృహస్పతయే త్వా విశ్వదేవ్యావతే స్వాహా ॥౮॥

ప.వి:-ఇన్ద్రాయ, త్వా, వసుమత ఇతి వసు + మతే, రుద్రవత ఇతి రుద్ర + వతే, స్వాహా, ఇన్ద్రాయ, త్వా, ఆదిత్యవత ఇత్యాదిత్య + వతే, స్వాహా, ఇన్ద్రాయ, త్వా, అభిమాతిఘ్న ఇత్యభి + మాతిఘ్నే, స్వాహా, సవిత్రే, త్వా, ఋభుమత ఇత్యృభు + మతే, విభుమత ఇతి విభు + మతే, వాజవత ఇతి వాజ + వతే, స్వాహా, బృహస్పతయే, త్వా, విశ్వదేవ్యావతే, విశ్వదేవ్యవత ఇతి విశ్వఽ దేవ్య + వతే, స్వాహా ॥౮॥

పదార్థః:-(ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (త్వా) త్వాం స్త్రియం పురుషం వా (వసుమతే) బహుధనయుక్తాయ (రుద్రవతే) బహవో రుద్రాః ప్రాణా విద్యన్తే యస్మింస్తస్మై (స్వాహా) సత్యయా వాచా క్రియయా వా (ఇన్ద్రాయ) దుఃఖవిదారకాయ (త్వా) (ఆదిత్యవతే) పూర్ణవిద్యాయుక్తపాండిత్యవతే (స్వాహా) (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యప్రదాయ (త్వా) (అభిమాతిఘ్నే) యోఽభిమాతీన్ శత్రూన్ హన్తి తస్మై (స్వాహా) (సవిత్రే) సవితృవిద్యావిదే (త్వా) (ఋభుమతే) బహవ ఋభవో మేధావినో విద్యన్తే యస్మింస్తస్మై (విభుమతే) విభవః పదార్థా విదితా యేన తస్మై (వాజవతే) పుష్కలాన్నయుక్తాయ (స్వాహా) (బృహస్పతయే) బృహత్యాః వాచః పత్యే (త్వా) (విశ్వదేవ్యావతే) విశ్వాని దేవ్యాని విద్యన్తే యస్మింస్తస్మై (స్వాహా).॥౮॥

అన్వయః:-హే స్త్రీ పురుష! వాఽహం స్వాహా వసుమత ఇన్ద్రాయ త్వా స్వాహాఽఽదిత్యవతే రుద్రవత ఇన్ద్రాయ త్వా స్వాహాఽభిమాతిఘ్న ఇన్ద్రాయ త్వా స్వాహా సవిత్ర ఋభుమతే విభుమతే వాజవతే త్వా స్వాహా బృహస్పతయే విశ్వదేవ్యావతే త్వోపయచ్ఛామి.॥౮॥

భావార్థః:-అత్రాప్యుపయచ్ఛామీతి పదే అనువర్తేతే. యే స్త్రీపురుషా వసుభిరాదిత్యైరైశ్వర్యమున్నయన్తి తే విఘ్నాన్ హత్వా బుద్ధిమన్తః సన్తానాన్ ప్రాప్య సర్వస్య రక్షాం విధాతుం శక్నువన్తి.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ లేదా పురుషుడా! నేను (స్వాహా) సత్యవాణిచే (వసుమతే) అనేక ధనములలో (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యవంతులగు సంతానముకొరకు (త్వా) నిన్ను (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియచే (ఆదిత్యవతే) సమస్త విద్యలయందు పాండిత్యవతియై (రుద్రవతే) అనేక ప్రాణుల బలము గలిగిన (ఇన్ద్రాయ) దుఃఖనాశకము నగు సంతానముకొరకు (త్వా) నిన్ను (స్వాహా) సత్యవాణిచే (అభిమాతిఘ్నే) శత్రువులను నశింపజేయు (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యముల నిచ్చు సంతానముకొరకు (త్వా) నిన్ను (స్వాహా) సత్యక్రియచే (సవిత్రే) సూర్యవిద్యనెరిగినట్టి (ఋభుమతే) అనేక బుద్ధిశాలురగు సఖులు గలది (విభుమతే) ఆకాశము మున్నగు విభుపదార్థముల నెరుగునది (వాజవతే) పుష్కల అన్నము గలదియునగు సంతానముకొరకు (త్వా) నిన్ను మరియు (స్వాహా) సత్యవాణిచే (బృహస్పతయే) గొప్పదైన వేదరూప వాణి రక్షకులగు (విశ్వదేవ్యావతే) సమస్త విద్వాంసుల హితకారి పదార్థములు గలిగిన సంతానమునకై (త్వా) నిన్ను గ్రహించుచున్నాను.।౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందును (ఉప, యచ్ఛామి) అను పదముల అనువృత్తి వచ్చియున్నది. ఏ స్త్రీపురుషులు పృథివి మున్నగు వసువుల మరియు చైత్రము మున్నగు మాసములచే తమ యైశ్వర్యములను వృద్ధిపరచుకొందురో వారు విఘ్నములను తొలగించుకొని బుద్ధిశాలురగు సంతానమును ప్రాప్తించుకొని సర్వప్రాణులను రక్షించుటకు సమర్థులగుదురు.।౮॥

8. O husband or wife, in true words, do I accept thee for the wealthy and powerful offspring. Truly do I accept thee for the erudite, self-controlled, miserykilling offspring. In truthful words, do I accept thee for the foe-killing, and affluent offspring. Truly do I accept thee for the offspring knowing the science of Sun, and befriending the wise, understanding the mighty atmosphere, and possessing stores of provisions. In true words do I accept thee for the offspring, the guardian of the Vedas, and the embodiment of noble virtues!.

౧౯౨౭. యమాయేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, వాయుర్దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౯౨౭ యమాయ త్వాఙ్గిరస్వతే పితృమతే స్వాహా।

స్వాహా ఘర్మాయ । స్వాహా ఘర్మః పిత్రే ।౯॥

ప. వి:- యమాయ, త్వా, అఙ్గిరస్వతే, పితృమత ఇతి పితృమతే, స్వాహా, స్వాహా, ఘర్మాయ, స్వాహా, ఘర్మః, పిత్రే.।౯॥

పదార్థః:-(యమాయ) న్యాయాధీశాయ (త్వా) త్వామ్ (అఙ్గిరస్వతే) విద్యుదాదివిద్యా యస్మిన్ విద్యన్తే తస్మై (పితృమతే) పితరః పాలకా విజ్ఞానినో విద్యన్తే యస్మింస్తస్మై (స్వాహా) (స్వాహా) (ఘర్మాయ) యజ్ఞాయ (స్వాహా) (ఘర్మః) యజ్ఞః (పిత్రే) పాలకాయ.॥౯॥

అన్వయః:- హే స్త్రీ పురుష వా! ఘర్మోఽహం స్వాహాఽఙ్గిరస్వతే యమాయ పితృమతే స్వాహా ఘర్మాయ స్వాహా పిత్రే త్వోపయచ్ఛామి ॥౯॥

భావార్థః:-అత్రోపయచ్ఛామీతి పదే అనువర్తేతే. యౌ స్త్రీపురుషౌ ప్రాణవన్న్యాయం జనకాన్ విదుషశ్చ సేవేతాం తౌ యజ్ఞవత్సర్వేషాం సుఖకరౌ స్యాతామ్ ॥౯॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ లేదా పురుషుడా! (ఘర్మః) యజ్ఞమువలె ప్రకాశవంతుడనగు నేను (స్వాహా) సత్యవాణిచే (అంగిరస్వతే) విద్యుత్తు మున్నగు విద్యల జ్ఞాతలకొరకు (యమాయ) న్యాయాధీశునికొరకు (పితృమతే) రక్షకులగు జ్ఞానులతో గూడిన సంతానముకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియచే (ఘర్మాయ) యజ్ఞముకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియచే (పిత్రే) రక్షకులకొరకు (త్వా) స్వీకరించెదను.॥౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములోనూ 'ఉప, యచ్ఛామి' అను పదముల అనువృత్తి వచ్చినది. ఏ స్త్రీపురుషులు ప్రాణములవలె న్యాయమును పితరులను మరియు విద్వాంసులను సేవించుచుందురో వారు యజ్ఞమువలె నెల్లరకును సుఖకరులగుదురు.॥౯॥

9. O husband or wife, I, resplendent like sacrifice, in true words do accept thee for the offspring, knowing the science of electricity, lover of justice, and friend of the learned. Verily do I accept thee for sacrifice. Truly do I accept thee as a protector!.

౧౯౨౦. విశ్వా ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునరధ్యాపకోపదేశకౌ కిం కుర్యాతామిత్యాహ. అధ్యాపకోపదేశకు లేమి చేయవలయును?

౧౯౨౦ విశ్వా ఆశా దక్షిణసద్విశ్వాన్దేవానయాడిహ।

స్వాహాకృతస్య ఘర్మస్య మధోః పిబతమశ్వినా ॥౧౦॥

ప. వి:- విశ్వాః, ఆశాః, దక్షిణసదితి దక్షిణ+సత్, విశ్వాన్, దేవాన్, అయాట్, ఇహ, స్వాహాకృతస్యేతి స్వాహా + కృతస్య, ఘర్మస్య, మధోః, పిబతమ్, అశ్వినా.॥౧౦॥

పదార్థః :- (విశ్వాః) సర్వాః (ఆశాః) దిశః (దక్షిణసత్) యో దక్షిణే దేశే సీదతి (విశ్వాన్) సమగ్రాన్ (దేవాన్) శుభాన్ గుణాన్ విదుషో వా (అయాట్) యజేత్సఙ్గచ్ఛేత్

(ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (స్వాహాకృతస్య) సత్యక్రియానిష్పన్నస్య (ఘర్మస్య) యజ్ఞస్య (మధోః) మధురాదిగుణయుక్తస్య (పిబతమ్) (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ.॥౧౦॥

అన్వయః:- హే అశ్వినా! యథా యువామిహ స్వాహాకృతస్య ఘర్మస్య మధోరవశిష్టం భాగం పిబతం తథాఽయం దక్షిణసజ్జనో విశ్వా ఆశా విశ్వాన్దేవానయాట్ సజ్గచ్ఛేత్.॥౧౦॥

భావార్థః:- యథోపదేశకాఽధ్యాపకాః శిష్యైరన్నధ్యాపయేయుశ్చ తథైవ సర్వే సజ్జ్యుష్ణీయుః.॥౧౦॥

పదార్థము :- (అశ్వినా) ఓ అధ్యాపక, ఉపదేశకులారా! మీరు (ఇహ) ఈ జగమునందు (స్వాహాకృతస్య) సత్యక్రియద్వారా సాధించిన (ఘర్మస్య, మధోః) మధురాది గుణములతో గూడిన యజ్ఞముయొక్క అవశేష భాగమును (పిబతమ్) పానమొనర్చుడు. అటులనే ఈ (దక్షిణసత్) వేదికపై దక్షిణభాగము [దిశ] నందు గూర్చుండునట్టి ఆచార్యుని (అయాట్) సేవ పూజనముల నొనర్చుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఏవిధముగ అధ్యాపకోపదేశకులు చదివించుట, ఉపదేశించుటలు చేయుదురో, ఆదే తీరున అందరును పొంటించవలయును.॥౧౦॥

10. O teacher and preacher, in this world, taste ye the remnants of this pleasant well-arranged sacrifice. Let the priest seated in the south of the altar, accompany and worship the learned in all quarters!.

౧౯౨౯. దివి ధా ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, విరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషాః కిం కుర్యురిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లేమి చేయువలయును ?

౧౯౨౯ దివి ధా ఇమం యజ్ఞమిమం యజ్ఞం దివి ధాః।

స్వాహాఽగ్నయే యజ్ఞియాయ శం యజుర్భ్యః ॥౧౧॥

ప. వి:- దివి, ధాః, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, దివి, ధాః, స్వాహా, అగ్నయే, యజ్ఞియాయ, శమ్, యజుర్భ్య ఇతి యజుః + భ్యః ॥౧౧॥

పదార్థః:- (దివి) సూర్యాదిప్రకాశే (ధాః) ధేహి (ఇమమ్) గృహాశ్రమవ్యవహారోపయోగినమ్ (యజ్ఞమ్) సజ్గన్తుమర్హమ్ (ఇమమ్) పరమార్థసిద్ధికరం సంన్యాసాశ్రమోపయోగినమ్ (యజ్ఞమ్) విద్వత్సంగయుక్తమ్ (దివి) విజ్ఞానప్రకాశే (ధాః) ధేహి (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా (అగ్నయే) పావకాయ (యజ్ఞియాయ) యజ్ఞార్హాయ (శమ్) సుఖమ్ (యజుర్భ్యః) యాజకేభ్యో యజుర్వేద విభాగేభ్యో వా.॥౧౧॥

అన్వయః:-హే స్త్రీ పురుష వా! త్వం యజుర్భ్యః స్వాహాఽగ్నయే యజ్ఞియాయ దివీమం యజ్ఞం శం ధాః. దివీమం యజ్ఞం శం ధాః.॥౧౧॥

భావార్థః:-యే స్త్రీపురుషా బ్రహ్మచర్యేణాఽఖిలాం విద్యాసుశిక్షాం ప్రాప్య వేదరీత్యా కర్మాణ్యనుతిష్ఠే యుస్తేఽతులం సుఖం లభేరన్.॥౧౧॥

పదార్థము :- స్త్రీ లేక పురుషుడా! నీవు (యజుర్భ్యః) యజ్ఞమునొనర్చు లేక యజుర్వేదముయొక్క విభాగములనుండి (స్వాహా) సత్యక్రియతో (అగ్నయే, యజ్ఞియాయ) యజ్ఞకర్మకు దగిన అగ్నికొరకు (దివి) సూర్యాదుల ప్రకాశమునందు (ఇమమ్) ఇట్టి (యజ్ఞమ్) సాంగత్యమొనర్చదగిన గృహాశ్రమ వ్యవహారములకు ఉపయుక్తమగు యజ్ఞమును (శమ్) సుఖపూర్వకముగ (ధాః) ధారణమొనర్చి (దివి) విజ్ఞానముయొక్క ప్రకాశమునందు (ఇమమ్) ఈ పరమార్థసాధకమగు సన్న్యాసాశ్రమమునకు ఉపయోగకరమగు (యజ్ఞమ్) విద్వాంసుల సంగరూప యజ్ఞమును సుఖపూర్వకముగ (ధాః) ధారణమొనర్చుము.॥౧౧॥

భావార్థము :- స్త్రీపురుషులు బ్రహ్మచర్యముతోగూడ సకల విద్యలతోగూడిన ఉత్తమ శిక్షణను పొంది వేదోక్తముగ కర్మానుష్ఠానముల నొనర్చువారు అతులసుఖసంపదలను పొందుదురు.॥౧౧॥

11. O husband or wife, with the verses of the Yajur veda, in a nice way, in the light of the Sun, in the fire fit for yajna, perform with pleasure, the duty of domestic life. In the light of knowledge, perform with pleasure in the company of the learned, the Sanyas yajna; the giver of true spiritual knowledge!.

౧౯౩౦. అశ్వినేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అశ్వినా దేవతే, ఆర్చీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౯౩౦ అశ్వినా ఘర్మం పాతꣳహార్ద్వానమహర్దివాభిరూతిభిః।

తన్త్రాయిణే నమో ద్యావాపృథివీభ్యామ్ ॥౧౨॥

ప.వి:-అశ్వినా, ఘర్మమ్, పాతమ్, హార్ద్వానమ్, అహః, దివాభిః, ఊతిభిరిత్యూతి + భిః, తన్త్రాయిణే, నమః, ద్యావాపృథివీభ్యామ్.॥౧౨॥

పదార్థః:-(అశ్వినా) సుశిక్షితౌ స్త్రీపురుషౌ (ఘర్మమ్) (పాతమ్) రక్షతమ్ (హార్ద్వానమ్) హృదం వనతి సమ్భజతి యేన తదేవ (అహః) ప్రతిదినమ్ (దివాభిః) అహర్నిశవర్తమానాభిః (ఊతిభిః) రక్షాదిభిః (తన్త్రాయిణే) తన్త్రాణి కలాశాస్త్రాణి అయితుం జ్ఞాతుం ప్రాప్తుం వా శీలం యస్య తస్మై (నమః) అన్నమ్ (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) సూర్యాన్తరిక్షాభ్యామ్ ॥౧౨॥

అన్వయః:- హే అశ్వినా స్త్రీపురుషౌ! యువామహర్దివాభిరూతిభిస్త్రత్రాయిణే హార్ద్వానం ఘర్మం పాతం ద్యావాపృథివీభ్యాం తత్రాయిణే నమో దత్తమ్.॥౧౨॥

భావార్థః:- యథా భూమిసూర్యౌ సదా పరస్పరోపకారిణౌ సహ వర్తేతే తథా సౌహార్దేన సహితౌ సతతం స్త్రీపురుషౌ వర్తేయాతామ్.॥౧౨॥

పదార్థము :-(అశ్వినా) సుశిక్షితులగు స్త్రీపురుషులారా! మీరు (అహః) ప్రతిదినము (దివాభిః) దివారాత్రములందు వర్తమానమైయున్న (ఊతిభిః) రక్షణము మున్నగు క్రియలచే (తత్రాయిణే) శిల్పవిద్యా శాస్త్రముల నెరుగుట లేక ప్రాప్తించు కొనుటకై (హార్ద్వానమ్) హృదయమునందు గలిగిన జ్ఞానసంబంధ (ఘర్మమ్) యజ్ఞమును (పాతమ్) రక్షించుడు (ద్యావా పృథివీభ్యామ్) సూర్యుడు మరియు ఆకాశసంబంధముతో శిల్పశాస్త్రజ్ఞునికొరకు (నమః) అన్నము నీయుడు.॥౧౨॥

భావార్థము:-ఏవిధముగ భూమి మరియు సూర్యుడు పరస్పరము ఉపకార స్వభావముతో కలిసియుండునో, అదేవిధముగ స్త్రీ పురుషులు [పతిపత్నులు] పరస్పరము మిత్రభావముతో వర్తించ వలయును. ॥౧౨॥

12. O well educated husband and wife, protect daily the yajna, which broadens our mental vision, gives us scientific and technical knowledge, and is worth preservation day and night, in various ways. Give food and who respect to the technician who brings the Sun and atmosphere in service!.

౧౯౩౧. అపాతామిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అశ్వినా దేవతే, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నావిషయమే.

౧౯౩౧ అపాతామశ్వినా ఘర్మమను ద్యావాపృథివీఽఅమంస్సాతామ్।

ఇహైవ రాతయః సన్తు ॥౧౩॥

ప. వి:-అపాతామ్, అశ్వినా, ఘర్మమ్, అను, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, అమంస్సాతామ్, ఇహ, ఏవ, రాతయః, సన్తు ॥౧౩॥

పదార్థః:-(అపాతామ్) రక్షేతమ్ (అశ్వినా) సురీత్యా వర్తమానౌ స్త్రీపురుషౌ (ఘర్మమ్) గృహాశ్రమ వ్యవహారాఽనుష్ఠానమ్ (అను) ఆనుకూల్యే (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ ఇవ (అమంసాతామ్) మన్యేతామ్ (ఇహ) అస్మిన్నాశ్రమే (ఏవ) (రాతయః) విద్యాదిసుఖదానాని (సన్తు).॥౧౩॥

అన్వయః:- హే అశ్వినా! యువాం వాయువిద్యుతావివ ఘర్మమపాతాం ద్యావాపృథివీ ఇవ ఘర్మమన్వమంసాతాం యత ఇహ రాతయ ఏవ సన్తు.॥౧౩॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యథా వాయువిద్యుతౌ భూమిసూర్యౌ సహ వర్తిత్వా సుఖాని దత్తస్తథైవ స్త్రీపురుషౌ ప్రీత్యా సహ వర్తమానౌ సర్వేభ్యోఽతులం సుఖం దద్యాతామ్.॥౧౩॥

పదార్థము :-(అశ్వినా) చక్కనిరీతిలోనుండు స్త్రీపురుషులారా! మీరు వాయువు మరియు విద్యుత్తువలె (ఘర్మమ్) గృహాశ్రమవ్యవహారముల అనుష్ఠానమును (అపాతామ్) రక్షణజేయుడు. (ద్యావాపృథివీ) భూమి సూర్యులవలె గృహాశ్రమ వ్యవహారముల యనుష్ఠానమును (అను, అమంసాతామ్) అనుమానమొనర్చుచుండుడు. అందువల్ల (ఇహ) ఈ గృహాశ్రమమందు (రాతయః) విద్యాదులచే జనించిన సుఖముల దానములు (ఏవ) మాత్రమే (సన్తు) జరుగుగాక! ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా వాయువు, విద్యుత్తులు మరియు సూర్యుడు, భూమి కలిసియుండి సుఖముల నిచ్చుచుండునో అదే విధముగ, సతీపతులు ప్రేమతో గలిసియుండి అందరకు అతుల సుఖముల నీయవలెను.॥౧౩॥

13. O husband and wife, protect together the domestic life like air and lightning. Like the Sun and Earth judge together the responsibilities of the married life, whereby in this domestic life let your boons of knowledge and pleasure be bestowed on all!.

౧౯౩౭.ఇషే పిన్వస్వేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ద్యావాపృథివీ దేవతే,అతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯౩౭ ఇషే పిన్వస్వోర్జే పిన్వస్వ బ్రహ్మణే పిన్వస్వ క్షత్రాయ పిన్వస్వ ద్యావా
పృథివీభ్యాం పిన్వస్వ। ధర్మాసి సుధర్మామేన్యస్మే నృమ్ణాని ధారయ
బ్రహ్మ ధారయ క్షత్రం ధారయ విశం ధారయ ॥౧౪॥

ప.వి:- ఇషే, పిన్వస్వ, ఊర్జే పిన్వస్వ, బ్రహ్మణే, పిన్వస్వ, క్షత్రాయ, పిన్వస్వ, ద్యావాపృథివీభ్యామ్, పిన్వస్వ, ధర్మ, అసి, సుధర్మేతి సు + ధర్మ, అమేని, అస్మేఽఇత్యస్మే, నృమ్ణాని, ధారయ, బ్రహ్మ ధారయ, క్షత్రమ్, ధారయ, విశమ్, ధారయ. ॥౧౪॥

పదార్థః:-(ఇషే) అన్నాద్యాయ (పిన్వస్వ) సేవస్వ (ఊర్జే) బలాద్యాయ (పిన్వస్వ) (బ్రహ్మణే) వేదవిజ్ఞానాయ పరమేశ్వరాయ వేదవిదే బ్రాహ్మణాయ వా (పిన్వస్వ) (క్షత్రాయ) రాజ్యాయ (పిన్వస్వ) (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) భూమిసూర్యాభ్యామ్ (పిన్వస్వ) (ధర్మ) సత్యధారక (అసి) (సుధర్మ) శోభనో ధర్మో యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (అమేని) అహింసకః సన్. అత్ర సుపాం సులుగితి సులోపః.(అస్మే) అస్మభ్యమ్ (నృమ్ణాని) ధనాని (ధారయ) (బ్రహ్మ) వేదం బ్రాహ్మణం వా (ధారయ) (క్షత్రమ్) క్షత్రియం రాజ్యం వా (ధారయ) (విశమ్) ప్రజామ్ (ధారయ).॥౧౪॥

అన్వయః:-హే ధర్మ సుధర్మ పురుష స్త్రీ వా! త్వమమేన్యసి యేనాఽస్మే నృమ్ణాని ధారయ బ్రహ్మ ధారయ క్షత్రం ధారయ విశం ధారయ తేనేషే పిన్వస్వోర్జే పిన్వస్వ బ్రహ్మణే పిన్వస్వ క్షత్రాయ పిన్వస్వ ద్యావాపృథివీభ్యాం పిన్వస్వ.॥౧౪॥

భావార్థః:- యే స్త్రీపురుషా అహింసకా ధార్మికాః సన్తః స్వయం ధనాని విద్యాం రాజ్యం ప్రజాం చ ధృత్వాఽన్యాన్ధారయేయుస్తేఽన్నబలవిద్యారాజ్యాని ప్రాప్య భూమిసూర్యవద్దృష్టసుఖా జాయేరన్.॥౧౪॥

పదార్థము:-(ధర్మ) సత్యవ్రతుడా! (సుధర్మ) శ్రేష్ఠమగు ధర్మయుక్తులగు స్త్రీ లేక పురుషుడా! నీవు (అమేని) హింసాకృత్యములు లేనివాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (అస్మే) మాకొరకు (నృమ్ణాని) ధనములను (ధారయ) ధరించుము (బ్రహ్మ) వేదమనెడి బ్రాహ్మణుని (ధారయ) ధారణమొనర్చుము (క్షత్రమ్) క్షత్రియుని లేక రాజ్యమును (ధారయ) ధారణమొనర్చుము (విశమ్) ప్రజలను (ధారయ) ధరించుము. కావున (ఇషే) అన్నాదులను (పిన్వస్వ) సేవించుము (ఊర్జే) బలము మున్నగువానికొరకు (పిన్వస్వ) సేవించుము (బ్రహ్మణే) వేదవిజ్ఞానము, పరమేశ్వరుడు లేక వేదజ్ఞుడగు బ్రాహ్మణునికొరకు (పిన్వస్వ) సేవనమొనర్చుము (క్షత్రాయ) రాజ్యముకొరకు (పిన్వస్వ) సేవించుము (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) భూమి మరియు సూర్యునికొరకు (పిన్వస్వ) సేవనమొనర్చుము.॥౧౪॥

భావార్థము:- స్త్రీపురుషులు హింసారహితులు, ధర్మాత్ములునై స్వయముగ ధనము విద్య, రాజ్యము, ప్రజలను ధరించినవారలై, అన్నము, బలము, విద్య, ధనము రాజ్యములను పొంది భూమి సూర్యులవలె ప్రత్యక్షసుఖముల ననుభవించుచు ఇతరులకు సుఖములను గలిగించవలెను.॥౧౪॥

14. O husband or wife, the recipient of truth, religious. Minded, thou art free from violence, hence establish wealth for us, learn the Veda, acquire sovereignty, and preserve the subjects. Hence enjoy overflow for food, enjoy overflow for Vedic knowledge and God, enjoy overflow for energy, enjoy overflow for Vedic knowledge and God, enjoy overflow for political power, enjoy overflow for Heaven and Earth!.

౧౯౩౩.స్వాహా పూష్ణే ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, పూషాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః, స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౩౩ స్వాహా పూష్ణే శరసే స్వాహా గ్రావభ్యః స్వాహా ప్రతిరవేభ్యః।
స్వాహా పితృభ్య ఊర్ధ్వబర్హిర్భ్యో ఘర్మపావభ్యః స్వాహా
ద్యావాపృథివీభ్యాꣳస్వాహా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః ॥౧౨॥

ప.వి:-స్వాహా, పూష్ణే, శరసే, స్వాహా, గ్రావభ్య ఇతి గ్రావ + భ్యః, స్వాహా, ప్రతిరవేభ్య ఇతి ప్రతి + రవేభ్యః, స్వాహా, పితృభ్య ఇతి పితృ + భ్యః, ఊర్ధ్వబర్హిర్భ్య ఇత్యూర్ధ్వ౨ బర్హిః + భ్యః, ఘర్మపావభ్య ఇతి ఘర్మ + పావభ్యః, స్వాహా, ద్యావాపృథివీభ్యామ్, స్వాహా, విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః.॥౧౨॥

పదార్థః :-(స్వాహా) సత్యా క్రియా (పూష్ణే) పుష్టికారకాయ (శరసే) హింసకాయ (స్వాహా) సత్యా వాక్ (గ్రావభ్యః) గర్జకేభ్యో మేఘేభ్యః. గ్రావేతి మేఘ నా...నిఘం ౧ ౧౦. (స్వాహా) (ప్రతిరవేభ్యః) యే రవాన్ ప్రతిరువన్తి శబ్దాయన్తే తేభ్యః (స్వాహా) (పితృభ్యః) పాలకేభ్య ఋతవ ఇవ వర్తమానేభ్యః (ఊర్ధ్వబర్హిర్భ్యః) ఊర్ధ్వముత్కృష్టం బర్హిర్వర్ధనం యేభ్యస్తేభ్యః (ఘర్మపావభ్యః) ఘర్మేణ యజ్ఞేన పవిత్రీకర్తృభ్యః (స్వాహా) (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) సూర్యాన్తరిక్షాభ్యామ్ (స్వాహా) (విశ్వేభ్యః) సమగ్రేభ్యః (దేవేభ్యః) దివ్యేభ్యో పృథివ్యాదిభ్యో విద్వద్భ్యో వా.॥౧౨॥

అన్వయః:-స్త్రీపురుషైః పూష్ణే శరసే స్వాహా ప్రతిరవేభ్యః స్వాహా గ్రావభ్యః స్వాహోర్ధ్వ బర్హిర్భ్యో ఘర్మపావభ్యః పితృభ్యః స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాం స్వాహా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యశ్చ స్వాహా సదా ప్రయోజ్యా.॥౧౨॥

భావార్థః:-స్త్రీపురుషైః సత్యేన విజ్ఞానేన సత్యయా క్రియయేదృశః పురుషార్థః కర్తవ్యో యేన విశ్వం పుష్టమానన్దితం స్యాత్.॥౧౨॥

పదార్థము :- స్త్రీ పురుషులెట్లుండవలయు నన (ధ్రూష్ణ్వే) పుష్టికారకులు (శరసే) హింసకులకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియ, అనగా అధర్మమునుండి తప్పించుటకు ఉపాయము (ప్రతిరవేభ్యః) శబ్దమునకు ప్రతిశబ్దము నొనర్చువారలకొరకు (స్వాహా) సత్యవాణి (గ్రావభ్యః) గర్జించునట్టి మేఘములకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియ (ఊర్ధ్వ బర్హిర్భ్యః) ఉత్తమ కక్షలవరకు వృద్ధియైన (ఘర్మపావభ్యః) యజ్ఞములచే ప్రపంచమును పవిత్రపరచువారు (పితృభ్యః) రక్షకములగు ఋతువులవలె వర్తమానమైయున్న సజ్జనుల కొరకు (స్వాహా) సత్యవాణి (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) సూర్యుడు మరియు ఆకాశములకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియ (విశ్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) పృథివ్యాదుల లేక విద్వాంసులకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియ లేక సత్యవాణిని సదా ప్రయోగించవలెను.॥౧౫॥

భావార్థము :- స్త్రీ పురుషులు సత్యవిజ్ఞానము, సత్యక్రియలద్వారా పురుషార్థపరులై సకల ప్రాణులకు పుష్టి మరియు ఆనందమును గలిగించవలయును.॥౧౫॥

15. Husband and wife should try to save powerful, violent persons from irreligious acts. They should respect the pupils who repeat the utterances of their preceptor They should receive gladly the thundering clouds. They should respect the highly cultured people, who purify the world with sacrifice, and like seasons protect us. They should use respectful words for ladies and gentlemen dignified like the sun and Earth. They should always speak the truth to all the learned people.

౧౯౩౪.స్వాహా రుద్రాయేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, రుద్రాదయో దేవతాః,భురిగతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౯౩౪ స్వాహా రుద్రాయ రుద్రహూతయే స్వాహా సం జ్యోతిషా జ్యోతిః।

అహః కేతునా జుషతాꣳ సుజ్యోతిర్జ్యోతిషా స్వాహా। రాత్రిః కేతునా

జుషతాꣳ సుజ్యోతిర్జ్యోతిషా స్వాహా। మధు హుతమిన్ద్రతమేఽ

అగ్నావశ్యామ తే దేవ ఘర్మ నమస్తేఽఅస్తు మా మా హిꣳసీః॥ ౧౬॥

ప.వి:- స్వాహా, రుద్రాయ, రుద్రహూతయ ఇతి రుద్ర + హూతయే, స్వాహా, సమ్,

జ్యోతిషా, జ్యోతిః, అహరిత్యహః, కేతునా, జుషతామ్, సుజ్యోతిరితి, సు + జ్యోతిః,

జ్యోతిషా, స్వాహా, రాత్రిః, కేతునా, జుషతామ్, సుజ్యోతిరితి సు + జ్యోతిః, జ్యోతిషా, స్వాహా, మధు, హుతమ్, ఇన్ద్రతమ ఇతీన్ద్ర + తమే, అగ్నౌ, అశ్యామ, తే, దేవ, ఘర్మ, నమః, తే, అస్తు, మా, మా, హింసీః ॥౧౬॥

పదార్థః:- (స్వాహా) (రుద్రాయ) జీవాయ (రుద్రహూతయే) రుద్రాః ప్రాణా జీవా వా హూయన్తే స్తూయన్తే యేన తస్మై (స్వాహా) (సమ్) (జ్యోతిషా) ప్రకాశేన (జ్యోతిః) ప్రకాశమ్ (అహః) దినమ్ (కేతునా) ప్రజ్ఞయా. కేతురితి ప్రజ్ఞానా...నిఘం. ౩.౯ (జుషతామ్) సేవతామ్ (సుజ్యోతిః) శోభనం విద్యాదిసద్గుణప్రకాశమ్ (జ్యోతిషా) సత్యవిద్యోపదేశరూపప్రకాశేన (స్వాహా) (రాత్రిః) రాత్రిమ్. అత్ర విభక్తివ్యత్యయః (కేతునా) సంకేతరూపచిహ్నేన (జుషతామ్) (సుజ్యోతిః) ధర్మాదిసద్గుణప్రకాశమ్ (జ్యోతిషా) మననాదిరూపప్రకాశేన (స్వాహా) (మధు) మధురాదిగుణయుక్తం ఘృతాది (హుతమ్) వహ్నౌ ప్రక్షిప్తమ్ (ఇన్ద్రతమే) అతిశయేనైశ్వర్యకారకే విద్యుద్రూపే (అగ్నౌ) పావకే (అశ్యామ) ప్రాప్నుయామ (తే) తుభ్యమ్ (దేవ) విద్వన్ (ఘర్మ) ప్రకాశమాన (నమః) (తే) (అస్తు) (మా) నిషేధే (మా) మామ్ (హింసీః) హింస్యాః.॥౧౬॥

అన్వయః:- హే స్త్రీ పురుష వా! భవతి భవాన్వా కేతునా రుద్రాయ రుద్రహూతయే స్వాహా జ్యోతిషా జ్యోతిః స్వాహా జ్యోతిషా సుజ్యోతిరహః స్వాహా సంజుషతామ్. కేతునా జ్యోతిషా సుజ్యోతిః రాత్రీ రాత్రిం స్వాహా జుషతామ్. హే దేవ ఘర్మ! యేన త ఇన్ద్రతమేఽగ్నౌ మధు హుతమశ్యామ తే నమోఽస్తు త్వం మా మా హింసీః.॥౧౬॥

భావార్థః:-మనుష్యైః ప్రాణానాం జీవనస్య సమాజస్య చ రక్షణాయ విజ్ఞానేన కర్మాణ్యహో రాత్రశ్చ యుక్త్యా సేవనీయః ప్రతిదినం ప్రాతః సాయం కస్తూర్యాదిసుగన్ధియుక్తం ఘృతం వహ్నౌ హుత్వా వాయ్వాదిశుద్ధిద్వారా నిత్యం మోదనీయమ్.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ స్త్రీ లేక పురుషుడా! నీవు (కేతునా) బుద్ధిచే (రుద్రహూతయే) ప్రాణముల లేక జీవుల స్తుతినొనర్చునట్టి (రుద్రాయ) జీవునికొరకు (స్వాహా) సత్యవాణితో (జ్యోతిషా) ప్రకాశముతోగూడ (సుజ్యోతిః) ప్రకాశమును (స్వాహా) సత్యక్రియతోగూడిన (జ్యోతిషా) సత్యవిద్యల ఉపదేశరూప ప్రకాశముతో గూడ (సుజ్యోతిః) ఉత్తమ విద్యాదుల సద్గుణముల ప్రకాశము మరియు (అహః) దినము [పగలు] ను (స్వాహా) సత్యక్రియచే (సమ్, జుషతామ్) చక్కగా సేవించుము. (కేతునా) సంకేతరూప చిహ్నము, మరియు (జ్యోతిషా) మననము మున్నగు ప్రకాశములతోగూడ (సుజ్యోతిః) ధర్మాదిరూప సద్గుణముల ప్రకాశము,

మరియు (రాత్రిః) రాత్రిని (స్వాహా) సత్యక్రియచే (జుషతామ్) సేవించుడు (ఘర్మ) ప్రకాశవంతుడవగు నో (దేవ) విద్వాంసా! ఎయ్యది (తే) నీకొరకు (ఇన్ద్రవతే) అతిశయ ఐశ్వర్యములకు హేతువగు విద్యుత్తురూప (అగ్నౌ) అగ్నియందు (హుతమ్) హోమమొనర్చిన (మధు) మాధుర్యము మున్నగు గుణములతో గూడిన ఘృతాది పదార్థములు ఘ్రాణము [నాసికము] ద్వారా (అశ్యామ) ప్రాప్తించునో అట్టి (తే) నీకొరకు (నమః) నమస్కారము (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! నీవు (మా) నన్ను (మా హింసీః) హింసించకుము.॥౧౬॥

భావార్థము:- మానవులు ప్రాణుల జీవముల మరియు సమాజరక్షణకై విజ్ఞానముతోగూడ కర్మను రాత్రింబవళ్లు సంయుక్తపరచి సేవించవలయును. మరియు ప్రతిదినము ప్రాతఃసాయంకాలములందు కస్తూరి మున్నగు సుగంధిత ద్రవ్యములతో శుద్ధఘృతమును అగ్నియందు హోమమొనర్చి, వాయువు మున్నగు వాని శుద్ధిద్వారా నిత్యము ఆనందితులై యుండవలెను.॥౧౬॥

16. O husband or wife, for the soul that wisely extols the life breaths, let light combine with light in a righteous manner. Spend the day rightly combining the light of knowledge with the light of noble qualities!.

Wisely spend the night, rightly combining the light of contemplation with the light of noble religious qualities. May we enjoy through smell the sweet butter oblations put in the higly blazing fire. O Supreme God, I bow unto Thee. Let not Thou injure me!.

౧౯౩౫. అభీమమిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౩౫ అభీమం మహిమా దివం విప్రో బభూవ సప్రథాః। ఉత శ్రవసా

పృథివీꣳ సꣳ సీదస్వ మహాꣳ2॥ అసి రోచస్వ దేవవీతమః।

వి ధూమమగ్నే అరుషం మియేధ్య సృజ ప్రశస్త దర్శతమ్ ॥౧౭॥

ప.వి:- అభి, ఇమమ్, మహిమా, దివమ్, విప్రః, బభూవ, సప్రథా ఇతి స + ప్రథాః, ఉత, శ్రవసా, పృథివీమ్, సమ్, సీదస్వ, మహాన్, అసి, రోచస్వ, దేవవీతమ ఇతి దేవ + వీతమః, వి, ధూమమ్, అగ్నే, అరుషమ్, మియేధ్య, సృజ, ప్రశస్త, దర్శతమ్ ॥౧౭॥

పదార్థః:- (అభి) ఆభిముఖ్యే (ఇమమ్) (మహిమా) (దివమ్) అవిద్యాగుణప్రకాశమ్ (విప్రః) మేధావీ (బభూవ) భవతి (సప్రథాః) సుకీర్తిప్రఖ్యాతియుక్తః (ఉత) అపి (శ్రవసా)

శ్రవణేనాఽన్నేన వా (పృథివీమ్) భూమిమ్ (సమ్) (సీదస్వ) సమ్యగాస్వ (మహాన్) (అసి) (రోచస్వ) అభితః ప్రీతో భవ (దేవవీతమః) యో దేవాన్ దివ్యాన్ గుణాన్ విదుషో వేతి వ్యాప్నోతి ప్రాప్నోతి సోఽతిశయితః (వి) (ధూమమ్) (అగ్నే) అగ్నిరివ ప్రకాశమాన విద్వన్! (అరుషమ్) ఆరక్తరూపవిశిష్టమ్ (మియేధ్య) దుష్టానాం ప్రక్షేపణశీల! (సృజ) సర్జయ (ప్రశస్త) (దర్శతమ్) దర్శనీయమ్.॥౧౭॥

అన్వయః:-హే ప్రశస్త మియేధ్యాఽగ్నే మహిమా సప్రథా విప్రస్త్వమిమం దివమభి బభూవ. ఉతాపి శ్రవసా పృథివీం సం సీదస్వ యతో దేవవీతమో మహానసి తస్మాద్రోచ స్వారుషం దర్శతం ధూమం విసృజ. ॥౧౭॥

భావార్థః :- అయమేవ మనుష్యాణాం మహిమా యత్ బ్రహ్మచర్యేణ విద్యాం ప్రాప్య, సర్వత్ర విస్తార్య, శుభానాం గుణానాం ప్రచారం కృత్వా సృష్టివిద్యావమున్నయన్తి.॥౧౭॥

పదార్థము :-(ప్రశస్త) ప్రశంసనీయుడవు (మియేధ్య) దుష్టులను దూరమొనర్చువాడవునగు (అగ్నే) అగ్నివలె ప్రకాశమానుడవు, తేజోవంతుడవునగు నో విద్వాంసా! (మహిమా) విశిష్టమగు ఉత్తమ మహాగుణములుగల (సప్రథాః) ప్రసిద్ధ ఉత్తమ కీర్తిగల (విప్రః) బుద్ధిశాలివగు నీవు (ఇమమ్) ఇట్టి (దివమ్) అవిద్య మున్నగు గుణములు గలవారలను (అభి, బభూవ) తిరస్కరించుచున్నావు (ఉత) మరియు (శ్రవసా) వినుటద్వారా లేక అన్నముతోగూడ (పృథివీమ్) భూమిపై (సమ్, సీదస్వ) చక్కగా కూర్చుండుము (దేవవీతమః) దివ్యగుణముల లేక విద్వాంసులను అతిగా పొందువాడవు (మహాన్) మహాత్ముడవునై (అసి) ఉన్నావు. కావున (రోచస్వ) అన్ని వైపులనుండి ప్రసన్నుడవగుము. మరియు (అరుషమ్) కొద్దిపాటి ఎరుపువర్ణముగల దీనిచేతనే (దర్శతమ్) చూడదగిన (ధూమమ్) ధూమము [పొగ]ను హోమముద్వారా (వి,సృజ) విశేషముగా నుత్పన్నమొనర్చుము.॥౧౭॥

భావార్థము :-ఎవరు బ్రహ్మచర్యముతోగూడ సకల విద్యలను పొంది, సర్వత్ర వ్యాపింపజేసి శుభగుణములను ప్రచారమొనర్చుచు సృష్టివిద్యను అభివృద్ధిపరచుచుందురో అట్టి మనుష్యులే మహిమాన్వితులని తెలియవలెను.॥౧౭॥

17. O learned person, famous, chastiser of the wicked, majestic, possessing far-spread glory, and wise, thou condemnest the spread of ignorance. Seat thee well on earth with plenty to eat. Thou art mighty. Be happy, thou best entertainer of the learned. Loosen through Homa the smoke ruddy and beautiful to see!.

౧౮ యా త ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా; భురిగాకృతిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషాః కిం కుర్యురిత్యాహ.

స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయును?

౧౯౩౬ యా తే ఘర్మ దివ్యా శుగ్యా గాయత్ర్యాం హవిర్ధానే। సా త ఆ ప్యాయతాన్నిష్ట్యాయతాన్తస్యై తే స్వాహా। యా తే ఘర్మాన్తరిక్షే శుగ్యా త్రిష్టుబ్భ్యాగ్నీధ్రే। సా త ఆ ప్యాయతాన్నిష్ట్యాయతాన్తస్యై తే స్వాహా। యా తే ఘర్మ పృథివ్యాꣳ శుగ్యా జగత్యాꣳ సదస్యా। సా త ఆ ప్యాయతాన్నిష్ట్యాయతాన్తస్యై తే స్వాహా ॥౧౮॥

ప.వి:- యా, తే, ఘర్మ, దివ్యా, శుక్, యా, గాయత్ర్యామ్, హవిర్ధాన ఇతి హవిః + ధానే, సా, తే, ఆ, ప్యాయతామ్, నిః, స్త్యాయతామ్, తస్యై, తే, స్వాహా, యా, తే, ఘర్మ, అన్తరిక్షే, శుక్, యా, త్రిష్టుభి, త్రిస్తుభీతి త్రి + స్తుభి, ఆగ్నీధ్రే, సా, తే, ఆ, ప్యాయతామ్, నిః, స్త్యాయతామ్, తస్యై, తే, స్వాహా, యా, తే, ఘర్మ, పృథివ్యామ్, శుక్, యా, జగత్యామ్, సదస్యా, సా, తే, ఆ, ప్యాయతామ్, నిః, స్త్యాయతామ్, తస్యై, తే, స్వాహా ॥౧౮॥

పదార్థః :-(యా) (తే) (ఘర్మ) ప్రకాశాత్మన్ (దివ్యా) దివ్యేషు గుణేషు భవా (శుక్) శోచన్తి విచారయన్తి యయా సా (యా) (గాయత్ర్యామ్) గాయతో రక్షికాయాం విద్యాయామ్ (హవిర్ధానే) హవిషాం ధారణే (సా) (తే) తవ (ఆ) (ప్యాయతామ్) సర్వతో వర్ధతామ్ (నిః) నితరామ్ (స్త్యాయతామ్). అత్ర వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్. సంహతా భవన్తు (తస్యై) (తే) తుభ్యమ్ (స్వాహా) ప్రశంసితా వాక్ (యా) (తే) తవ (ఘర్మ) దినమివ విశాలవిద్యా (అన్తరిక్షే) ఆకాశే (శుక్) సూర్యస్యేవ ప్రదీప్తిః (యా) (త్రిష్టుభి) త్రిష్టుభ్ నిర్మితే ఊర్ధ్వే (ఆగ్నీధ్రే) అగ్నీధః శరణే (సా) (తే) తవ (ఆ) (ప్యాయతామ్) (నిః) (స్త్యాయతామ్) (తస్యై) (తే) (స్వాహా) (యా) (తే) తవ (ఘర్మ) విద్యుతః ప్రకాశ ఇవ వర్తమాన (పృథివ్యామ్) భూమౌ (శుక్) ప్రదీప్తిః (యా) (జగత్యామ్) జగదన్వితాయాం సృష్టౌ (సదస్యా) సదసి సభాయాం భవా (సా)(తే) తవ (ఆ) (ప్యాయతామ్) (నిః) (స్త్యాయతామ్) (తస్యై) (తే) (స్వాహా) సత్యవిద్యా.॥౧౮॥

అన్వయః:-హే ఘర్మ విద్వన్ విదుషి వా! యా తే గాయత్ర్యాం హవిర్ధానే శుగ్యా చ దివ్యా వర్తతే సా త ఆప్యాయతాం నిష్ట్యాయతాం తస్యై తే స్వాహా స్యాత్. హే ఘర్మ! యా తేఽన్తరిక్షే శుగ్యా ఆగ్నీధ్రే త్రిష్టుభి శుగస్తి సా త ఆప్యాయతాం నిష్ట్యాయతాం తస్యై తే స్వాహా. హే ఘర్మ! యా తే పృథివ్యాం యా సదస్యా జగత్యాం శుగస్తి సా త ఆప్యాయతాం నిష్ట్యాయతాం తస్యై తే స్వాహా భవతు.॥౧౮॥

భావార్థః:-యే స్త్రీ పురుషా దివ్యాం క్రియాం శుద్ధాముపాసనాం పవిత్రం విజ్ఞానం చ ప్రాప్య ప్రకాశన్తే త ఏవ మనుష్యజన్మఫలాపన్నా భవన్తి. అన్యానపి తథైవ కుర్యుః.॥౧౮॥

పదార్థము:-(ఘర్మ) ప్రకాశవంతుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! లేక విదుషీరత్నమా! (యా) ఏ (తే) నీయొక్క (గాయత్ర్యామ్) చదువునట్టివారి రక్షకమగు విద్య మరియు (హవిర్ధానే) హోమమొనర్చదగు పదార్థములను ధరించుటయందు (శుక్) ఆలోచనాసాధనరూపమగు క్రియ మరియు (యా) ఎయ్యది (దివ్యా) దివ్యగుణములతో గూడిన క్రియగలదో (సా) అది (తే) నిన్ను (ఆ, ప్యాయతామ్) అన్నివైపులనుండి వృద్ధిపరచుగాక! మరియు (నిః, ష్ట్యాయతామ్) నిరంతరము సంయుక్తమగుగాక! (తస్యై) అట్టి క్రియ (తే) నీకొరకు (స్వాహా) ప్రశస్త వాణియగుగాక! (ఘర్మ) పగటివలె ప్రకాశవంతమగు విద్యగలపురుషుడా! లేక మహిళా (యా) ఏది (తే) నీయొక్క (అన్తరిక్షే) ఆకాశవిషయములో (శుక్) సూర్యుని దీప్తివలె విమానాదుల గమన క్రియగలదో మరియు (యా) ఎయ్యది (ఆగ్నీధ్రే) అగ్నియొక్క ఆశ్రయమందు మరియు (త్రిష్టుభి) త్రిష్టుప్ ఛందస్సునుండి వచ్చిన అర్థమునందు ఆలోచనారూప క్రియగలదో (సా) అది (తే) నీకొరకు (ఆ, ప్యాయతామ్) పెంపొందుగాక! మరియు (ని, ష్ట్యాయతామ్) నిరంతరము సంయుక్తమగుగాక! (తస్యై) అట్టి క్రియ (తే) నీకొరకు (స్వాహా) సత్యవాణియగుగాక! (ఘర్మ) విద్యుత్ప్రకాశమువలెనున్న స్త్రీ లేదా పురుషుడా! (యా) ఎయ్యది (తే) నీయొక్క (పృథివ్యామ్) భూమిపై మరియు (యా) ఎయ్యది (సదస్యా) సభయందు జరిగిన (జగత్యామ్) చేతన ప్రజాయుక్త సృష్టియందు (శుక్) ప్రకాశయుక్త క్రియగలదో (సా) అది (తే) నీకొరకు (ఆ, ప్యాయతామ్) వృద్ధి చెందునుగాక! మరియు (నిః, ష్ట్యాయతామ్) నిరంతరము సంబద్ధమగుగాక! (తస్యై) అట్టి క్రియ (తే) నీకొరకు (స్వాహా) సత్యవాణియగుగాక! ॥౧౮॥

భావార్థము :-ఏ స్త్రీపురుషులు దివ్యక్రియలు, శుద్ధమగు ఉపాసన, పవిత్ర విజ్ఞానమును పొంది ప్రకాశవంతులగుదురో అట్టివారే మనుష్యజన్మను సాఫల్యమొనర్చుకొనువారై యుందురు. అట్టివా రితరులను గూడ తమవంటివారిగా నొనర్చవలెను.॥౧౮॥

18. O learned husband or wife, may thy meditation and divine contemplation for preserving the knowledge of the pupils, and the provisions of the yajna increase and be ever accomplished. True speech for that act and thee!.

O husband or wife bright like the day, that flight of thine in the air, with the help of electricity as expounded in Trishtup, may increase and be accomplished. True speech for that act and thee!.

O husband or wife, lustrous like electricity, that shining performance of thine on the Earth, in the Assembly, or amongst the people, may increase and be accomplished. True speech for that performance and thee!.

౧౯౩౭. క్షత్రస్యేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృదుపరిష్టాద్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

అథ రాజప్రజే కిం కుర్యాతామిత్యాహ. రాజు, ప్రజలు ఏమి చేయవలయును?

౧౯౩౭ క్షత్రస్య త్వా పరస్పాయ బ్రహ్మణస్తన్వం పాహి।

విశస్త్వా ధర్మణా వయమను క్రామామ సువితాయ నవ్యసే ॥౧౯॥

ప.వి:- క్షత్రస్య, త్వా, పరస్పాయ, పరః పాయేతి పరః + పాయ, బ్రహ్మణః, తన్వమ్, పాహి, విశః, త్వా, ధర్మణా, వయమ్, అను, క్రామామ, సువితాయ, నవ్యసే ॥౧౯॥

పదార్థః :-(క్షత్రస్య) రాజన్యకులస్య రాష్ట్రస్య వా (త్వా) త్వామ్ (పరస్పాయ) యేన పరానన్యాన్ పాతి తస్మై (బ్రహ్మణః) బ్రహ్మవిదః (తన్వమ్) శరీరమ్ (పాహి) (విశః) మనుష్యాదిప్రజాః. విశ ఇతి మనుష్యనా.. నిఘం. ౨.౩ (త్వా) త్వామ్ (ధర్మణా) ధర్మేణ (వయమ్) (అను) (క్రామామ) అనుక్రమేణ గచ్ఛేమ (సువితాయ) ఐశ్వర్యప్రాప్తయే (నవ్యసే) అతిశయేన నవీనాయ.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే రాజన్! రాజ్ఞి వా! త్వం పరస్పాయ క్షత్రస్య బ్రహ్మణస్త్వా తన్వం పాహి యథా వయం నవ్యసే సువితాయ ధర్మణాఽనుక్రామామ తథైవ ధర్మేణ వర్తమానం త్వా విశోఽనుగచ్ఛన్తు.॥౧౯॥

భావార్థః :-రాజ్ఞా రాజపురుషైశ్చ ధర్మేణ విదుషః ప్రజాశ్చ సంరక్షణీయాః. ఏవం ప్రజాభీ రాజపురుషైశ్చ రాజా సదా సంరక్షణీయః. ఏవం న్యాయవినయాభ్యాం వర్తిత్వా రాజప్రజే నూతనమైశ్వర్యమున్నయేతామ్.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! లేదా రాణీ! నీవు (పరస్పాయ) ఏ కర్మలద్వారా ఇతరుల రక్షణ జరుగునో దానికొరకు (క్షత్రస్య) క్షత్రియవంశము లేక రాజ్యమును మరియు (బ్రహ్మణః) వేదవిదులగు బ్రాహ్మణకుల సంబంధమగు (త్వా) నీయొక్క (తన్వమ్) శరీరమును (పాహి) రక్షణ యొనర్చుము. ఎట్లు (వయమ్) మేము (నవ్యసే) నవీనమగు (సువితాయ) ఐశ్వర్యప్రాప్తికై (ధర్మణా) ధర్మముతోగూడ (అను క్రామామ) అనుకూలముగ నడతుమో, అదేవిధముగ ధర్మముతో వర్తించు (త్వా) నీకును అనుకూలముగ (విశః) ప్రజలు నడచుకొందురు గాక! ॥౧౯॥

భావార్థము :- రాజ రాజపురుషులు ధర్మయుక్తముగ విద్వాంసులను మరియు ప్రజలను రక్షించు చుండవలయును. అదేవిధముగ ప్రజలు రాజపురుషులను మరియు రాజును సదా రక్షించుచుండ వలెను. ఈవిధముగ న్యాయ, వినయములచే వర్తించుచు రాజు మరియు ప్రజలు నవీన నవీన ఐశ్వర్యములను ఉన్నతి నొందించుట యోగ్యమైయుండును.॥౧౯॥

19. O King, guard the body of the Kshatriya and Brahmana for affording protection to others, Just as we follow thee for acquiring new supremacy, so let thy subjects follow thee in a spirit of devotion!.

౧౯౩౦ చతుఃస్రక్తిరిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౯౩౦ చతుః స్రక్తిర్నాభిర్ఋతస్య సప్రథాః స నో విశ్వాయుః సప్రథాః స నః సర్వాయుః సప్రథాః। అప ద్వేషో అప హ్వరోఽన్యవ్రతస్య సశ్చిమ॥౨౦॥

ప.వి:- చతుఃస్రక్తిరితి చతుః + స్రక్తిః, నాభిః, ఋతస్య, సప్రథా ఇతి స+ప్రథాః, సః, నః, విశ్వాయురితి విశ్వ+ఆయుః, సప్రథా ఇతి స + ప్రథాః, సః, నః, సర్వాయురితి సర్వ + ఆయుః, సప్రథా ఇతి స + ప్రథాః, అప, ద్వేషః, అప, హ్వరః, అన్యవ్రతస్యేత్యన్య + వ్రతస్య, సశ్చిమ.॥౨౦॥

పదార్థః:- (చతుఃస్రక్తిః) చతురస్రా (నాభిః) నాభిరివ (ఋతస్య) సత్యస్వరూపస్య (సప్రథాః) విస్తారేణ సహ వర్తమానః (సః) (నః) అస్మాన్ (విశ్వాయుః) సర్వమాయుర్యస్య (సప్రథాః) విస్తారేణ సహ వర్తమానః (సః) (నః) అస్మాన్ (సర్వాయుః) విస్తారేణ సహ వర్తమానః (సః) (నః) అస్మాన్ (సర్వాయుః) సమ్పూర్ణజీవనమ్ (సప్రథాః) విస్తీర్ణసుఖః (అప) దూరీకరణే (ద్వేషః) యే ద్విషన్తి తాన్ (అప) (హ్వరః) యే హ్వరన్తి కుటిలం గచ్ఛన్తి తాన్ (అన్యవ్రతస్య) అన్యేషాం పాలనే వ్రతం శీలం యస్య తస్య (సశ్చిమ) దూరే ప్రాప్నుయామ గమయేమ వా.॥౨౦॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! యథా చతుఃస్రక్తిర్నాభిరివ సప్రథా అన్యవ్రతస్యర్తస్య పరమాత్మనః సేవాం కరోతి స సప్రథా విశ్వాయుర్నోఽస్మాన్ బోధయంతు స సప్రథాః

సర్వాయుర్నః పరమేశ్వరవిద్యాం గ్రాహయతు యేన వయం ద్వేషోపసశ్చిమ హ్వారోఽప సశ్చిమ తథా యూయమపి కురుత.॥౨౦॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యా! యథా ప్రాప్తరసా నాభీ రసముత్పాద్య సర్వాన్ శరీరావయవాన్ పుష్ణాతి తథా సేవితా విద్వాంస ఉపాసితః పరమేశ్వరశ్చ ద్వేషం కుటిలతాదిదోషాంశ్చ నివార్య సర్వాన్ జీవాన్ సంరక్షతీతి మత్వా తేషాం తస్య చ సతతం సేవా కార్యా.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ (చతుః, స్రక్తిః) చతుష్కోణములుగల (నాభిః) నాభి మధ్య మార్గమువలె నిష్పక్షికుడు (సప్రథాః) విస్తారవర్తనుడగు సత్పురుషుడు (అన్యవ్రతస్య) ఇతరలోకముల నన్నిటిని రక్షించు స్వభావముగల (ఋతస్య) సత్యస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని సేవించునో (సః) ఆతడే (సప్రథాః) విస్తృత కార్యముల నొనర్చువాడు (విశ్వాయుః) సంపూర్ణాయుష్యము గలవాడు (నః) మాకు బోధనొనర్చుగాక! (సః) ఆతడు (సప్రథాః) అధిక సుఖవంతుడు (సర్వాయుః) దీర్ఘాయువుగలవాడు (నః) మాకు పరమేశ్వర సంబంధ విద్యను గ్రహింపజేయుగాక! దానివల్ల మేము (ద్వేషః) ద్వేషించు శత్రువులను (అపసశ్చిమ) దూరము తరిమివేయుదుముగాక! మరియు ఎట్లు (హ్వారః) కుటిలాత్ములను (అప) వేరుచేయుదుమో, అదేవిధముగ మీరును యొనర్చుడు.॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ రసమును పొందిన నాభి రసమునుత్పన్నపరచి శరీరావయవములను పుష్టివంతమొనర్చునో, అదేవిధముగ సేవించబడిన విద్వాంసులు లేక ఉపాసించబడిన పరమేశ్వరుడు ద్వేషము మరియు కుటిలత్వము మున్నగు దోషములను నివృత్త మొనర్చజేసి సకల ప్రాణుల రక్షణనొనర్చెదరో లేక ఒనర్చునో అట్టి విద్వాంసులను లేదా ఆ పరమేశ్వరుని నిరంతరము సేవించవలయును.॥౨౦॥

20. A godly person, like the four-cornered navel, serves in abundance, God, the Protector of the world and True in nature. May he, full of age and engagements teach us. May he, advanced in age and happiness instruct us in the knowledge God, so that we may whun the hateful enemies, and cast aside the crooked persons.

౧౯౩౯. ఘర్మైతదిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే చెప్పెను.

౧౯౩౯ ఘర్మైతత్తే పురీషం తేన వర్ధస్వ చా చ ప్యాయస్వ।
వర్ధిషీమహి చ వయమా చ ప్యాసిషీమహి ॥౨౧॥

ప.వి:- ఘర్మ, ఏతత్, తే, పురీషమ్, తేన, వర్ధస్వ, చ, ఆ, చ, ప్యాయస్వ, వర్ధిషీమహి, చ, వయమ్, ఆ, చ, ప్యాసిషీమహి.॥౨౧॥

పదార్థః :-(ఘర్మ) పూజనీయతమ! (ఏతత్) (తే) తవ (పురీషమ్) వ్యాపనం పాలనం వా (తేన) (వర్ధస్వ) (చ) (ఆ) (చ) (ప్యాయస్వ) పుషాణ (వర్ధిషీమహి) పూర్ణాం వృద్ధిం ప్రాప్నుయామ (చ) (వయమ్) (ఆ) (చ) (ప్యాసిషీమహి) సర్వతో వర్ధేమ.॥౨౧॥

అన్వయః:- హే ఘర్మ సర్వతః ప్రకాశమయ జగదీశ్వర! విద్వన్ వా! యదేతత్తే పురీషమస్తి తేన త్వం వర్ధస్వ చాఽన్యాన్ వర్ధయ స్వయమాప్యాయస్వాఽన్యాంశ్చ పోషయ తవ కృపయా శిక్షయా వా, యథా వయం వర్ధిషీమహి తథా చాఽన్యాన్ వయం వర్ధయేమ, యథా చ వయమాప్యాసిషీమహి తథాఽ న్యాన్ సమన్తతః పోషయేమ తథా యూయమపి కురుత.॥౨౧॥

భావార్థః:-అత్ర శ్లేషవాచకలుప్తోపమాలఙ్కారౌ. హే మనుష్యా! యథేశ్వరేణ సర్వత్రాభివ్యాప్తేన సర్వం రక్ష్యతే పోష్యతే చ తథైవ వర్ధమానైః పుష్టైరస్మాభిః సర్వే జీవా వర్ధనీయాః పోషణీయాశ్చ.॥౨౧॥

పదార్థము :-(ఘర్మ) అత్యంత పూజనీయుడవు, అన్నివైపులనుండి ప్రకాశమయుడవునగు నో జగదీశ్వరా! లేక విద్వాంసా! (ఏతత్) ఈ (తే) నీయొక్క (పురీషమ్) ఏ వ్యాప్తి లేక పాలనముగలదో (తేన) దానిచే నీవు (వర్ధస్వ) వృద్ధియగుదుము (చ) మరియు ఇతరులను వృద్ధిపరచుము. నీవు స్వయముగ (ఆ,ప్యాయస్వ) పుష్టివంతుడవగుము (చ) మరియు నితరులను పుష్టిపరచుము. నీకృప లేక శిక్షణముచే ఏవిధముగ (వయమ్) మేము (వర్ధిషీమహి) పూర్ణవృద్ధిని పొందెదమో (చ) మరియు అదేవిధముగ ఇతరులను పెంపొందించెదమో (చ) మరియు నెట్లు మేము (ఆ, ప్యాసిషీమహి) అన్నివైపులనుండి వృద్ధియగుదుమో, అటులనే ఇతరులను నిరంతరము పుష్టిపరచెదముగాక! అట్లే మీరును చేయుడు.॥౨౧॥

భావార్థము:- ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! ఏ ప్రకారముగ సర్వత్ర అభివ్యాప్తుడైయున్న పరమేశ్వరుడు సర్వమును రక్షించుచు పుష్టిపరచుచున్నాడో అటులనే రక్షితులము, పుష్టివంతులమగు మనమును సర్వప్రాణులను ప్రేమతో పోషించి వర్ధిల్లజేయవలెను.॥౨౧॥

21. O most Adorable God, this is Thy nourishing power. Be great thereby and make others also great. Be strong, make others strong!.

Through your compassion, just as we advance, let us make others advance. Just as we grow great, let us make others great.

౧౯౪౦. అచిక్రదదిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, పరోష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౪౦ అచిక్రదద్వృషా హరిర్మహాన్మిత్రో న దర్శతః।
సꣳ సూర్యేణ దిద్యుతదుదధిర్నిధిః ॥౨౨॥

ప.వి:-అచిక్రదత్, వృషా, హరిః, మహాన్, మిత్రః, న, దర్శతః, సమ్, సూర్యేణ, దిద్యుతత్, ఉదధి రిత్యుద + ధిః, నిధిరితి ని + ధిః ॥౨౨॥

పదార్థః:-(అచిక్రదత్) శబ్దం కుర్వన్ (వృషా) వర్షకః (హరిః) ఆశుగన్తా (మహాన్) సర్వేభ్యో జ్యేష్ఠః (మిత్రః) సఖా (న) ఇవ (దర్శతః) ద్రష్టవ్యః (సమ్) (సూర్యేణ) సవిత్రా (దిద్యుతత్) విద్యోతతే (ఉదధిః) ఉదకాని ధీయన్తే యస్మిం స్తత్సముద్రోఽన్తరిక్షం వా (నిధిః) నిధీయన్తే పదార్థా యస్మిన్ సః ॥౨౨॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా ! యో వృషా హరిర్మహానచిక్రదన్మిత్రో న దర్శతః సూర్యేణ సహ ఉదధి ర్నిధిరివ సందిద్యుతత్స ఏవ విద్యుద్రూపోఽగ్నిః సర్వైః సంప్రయోజ్యః.॥౨౨॥

భావార్థః:-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలఙ్కారౌ. హే మనుష్యా! యథా వృషభాస్తురఙ్గాశ్చ శబ్దాయన్తే, యథా సఖా సఖీన్ ప్రీతయతి తథైవ సర్వైర్లోకైః సహ వర్తమానా విద్యుత్ సర్వాన్ ప్రకాశయతి, తాం విజానీత.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వృషా) వర్షమునకు నిమిత్తము (హరిః) శీఘ్రముగా నడచునట్టి (మహాన్) అన్నిటికన్న గొప్పది (అచిక్రదత్) శబ్దము నొనర్చుచు (మిత్రః, న) మిత్రునివలె (దర్శతః) చూడదగినట్టి (సూర్యేణ) సూర్యునితోగూడ (ఉదధిః, నిధిః) పదార్థములనుంచు పుష్కలజలములు సమకూర్చుకొనునట్టి సముద్రము లేక ఆకాశమునందు (సమ్, దిద్యుతత్) చక్కగా ప్రకాశిత మగుచున్నదో అట్టి విద్యుద్రూపాగ్నియే సర్వజనులను కార్యములందుంచదగినదై యున్నది.॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రములో ఉపమా, మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! ఏ ప్రకారముగా వృషభములు, అశ్వములు శబ్దమొనర్చునో మరియు నేవిధముగ సన్మిత్రుడు మిత్రులను తృప్తిపరచునో, అదే ప్రకారము విద్యుద్రూపాగ్ని సమస్త లోకములతో గలిసియుండి అన్నిటిని ప్రకాశపరచుచుండును. కావున దానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౨॥

22. All should understand lightning-fire, the cause for rain fast in motion, mighty, roaring, like friend fair to see, shining with the Sun in the atmosphere, the ocean of water.

౧౯౪౧.సుమిత్రియా ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆపో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.
అథ సజ్జనదుర్జనకృత్యమాహ. సజ్జన, దుర్జనుల కృత్యము.

౧౯౪౧ సుమిత్రియా న ఆప ఓషధయః సన్తు దుర్మిత్రియాస్తస్మై
సన్తు యో౽స్మాన్ ద్వేష్టి యఞ్చ వయం ద్విష్మః॥౨౩॥

ప.వి:-సుమిత్రియా ఇతి సు + మిత్రియాః, నః, ఆపః, ఓషధయః, సన్తు, దుర్మిత్రియా ఇతి దుః + మిత్రియాః, తస్మై, సన్తు, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, యమ్, చ, వయమ్, ద్విష్మః.॥౨౩॥

పదార్థః :- (సుమిత్రియాః) సుష్ఠు సఖాయ ఇవ (నః) అస్మభ్యమ్ (ఆపః) ప్రాణా (ఓషధయః) సోమాద్యాః (సన్తు) (దుర్మిత్రియాః) దుష్టాని మిత్రాణీవ (తస్మై) (సన్తు) (యః) పక్షపాతేనా౽ధర్మీ (అస్మాన్) (ద్వేష్టి) (యమ్) (చ) (వయమ్) (ద్విష్మః) న ప్రీణీమః.॥౨౩॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! ఆప ఓషధయో నో౽స్మభ్యం సుమిత్రియా ఇవ సన్తు. యో౽స్మాన్ ద్వేష్టి యఞ్చ వయం ద్విష్మస్తస్మై ఆప ఓషధయశ్చ దుర్మిత్రియా ఇవ సన్తు.॥౨౩॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే మనుష్యా అన్యేషాం సుపథ్యౌషధి ప్రాణవద్రోగ దుఃఖనివారకాస్తే ధన్యాః. యే చ కుపథ్యదుష్టౌషధవృత్త్యవదన్యేషాం దుఃఖప్రదాస్తాన్ ధిగ్ధిక్.॥౨౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులార! (ఆపః) ప్రాణము లేక జలము (ఓషధయః) సోమలత మున్నగు ఓషధులు (నః) మాకొరకు (సుమిత్రియాః) చక్కని మిత్రునివలె సుఖదాయకములు (సన్తు) అగుగాక! (యః) ఏ పక్షపాతగుణము, అధర్మగుణము గలవారు (అస్మాన్) ధర్మాత్ములమగు మమ్ము (ద్వేష్టి) ద్వేషించెదరో (చ) మరియు (యమ్) ఏ దుష్టుని (వయమ్) ధర్మాత్ములమగు మేము (ద్విష్మః) ద్వేషింతుమో (తస్మై) వారికి ప్రాణములు, జలములు, ఓషధులు (దుర్మిత్రియాః) దుష్టమిత్రులవలె దుఃఖదాయకములు (సన్తు) అగుగాక! ॥౨౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఇతరులకు చక్కని పథ్యము, ఔషధముల నిచ్చి ప్రాణమువలె రోగములను తొలగించు విద్వాంసులు ధన్యవాదములకు అర్హులైయుందురు.

కుపథ్యము, చెడు ఔషధములు, మున్నగువానిద్వారా మృత్యువువలె ఇతరులకు దుఃఖములను గలిగించువారు పదే పదే ధిక్కరించదగినవారై యుందురు.॥౨౩॥

23. To us let waters and plants be friendly, to him who hates us, whom we hate, unfriendly.

౧౯౪౨.ఉద్వయమిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, సవితా దేవతా,విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కీదృశో జనః సుఖమాప్నుయాదిత్యాహ. ఎట్టి పురుషులు సుఖమును పొందుదురు?

౧౯౪౨ ఉద్వయన్తమసస్పరి స్వః పశ్యన్త ఉత్తరమ్ ।

దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్ ॥౨౪॥

ప.వి:-ఉత్, వయమ్, తమసః, పరి, స్వరితి స్వః, పశ్యన్తః, ఉత్తరమిత్యుత్ + తరమ్, దేవమ్, దేవత్రేతి దేవ + త్రా, సూర్యమ్, అగన్మ, జ్యోతిః, ఉత్తమమిత్యుత్ + తమమ్ ॥౨౪॥

పదార్థః :- (ఉత్) (వయమ్) (తమసః) అన్ధకారాత్ (పరి) వర్జనే (స్వః) సుఖమ్ (పశ్యన్తః) (ఉత్తరమ్) సర్వేభ్యః పదార్థేభ్య ఉత్తరస్మిన్ వర్తమానమ్ (దేవమ్) దివ్యగుణ కర్మస్వభావమ్ (దేవత్రా) దేవేషు దివ్యేషు పదార్థేషు (సూర్యమ్) సవితృవత్ ప్రకాశమయమ్ (అగన్మ) (జ్యోతిః) సర్వస్య ప్రకాశకమ్ (ఉత్తమమ్) సర్వోత్కృష్టమ్.॥౨౪॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యథా వయం యం తమసః పృథక్ వర్తమానముత్తరం దేవత్రా దేవ ముత్తమం జ్యోతిః సూర్యం పశ్యన్తః సన్తః స్వః సుఖం పర్యుదగన్మ తథైవ యూయమపి ప్రాప్నుత.॥౨౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే మనుష్యా విద్యుదాదివిద్యాం ప్రాప్య పరమాత్మానం సాక్షాత్పశ్యేయుస్తే ప్రకాశితాః సన్తః సుఖమవాప్నుయుః.॥౨౪॥

పదార్థము:- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (వయమ్) మేము (తమసః) అంధకారమునకు వేరుగనున్నవాడు (ఉత్తరమ్) సకల పదార్థములకు ఉత్తర [ఉన్నత] భాగమందున్నవాడు (దేవత్రా) దివ్య, ఉత్తమ పదార్థములందు (దేవమ్) ఉత్తమ గుణ, కర్మ స్వభావము గలవాడు (ఉత్తమమ్) సర్వోత్తముడు (జ్యోతిః) సర్వప్రకాశకుడు (సూర్యమ్) సూర్యునివలె ప్రకాశ స్వరూపుడగు పరమేశ్వరుని (పశ్యన్తః) జ్ఞానదృష్టితో జూచుచు (స్వః) సుఖములను (పరి ఉత్ అగన్మ) అన్నివైపులనుండి ఉత్కృష్టముగా పొందెదమో, అటులనే మీరును పొందుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్యుత్తు మున్నగు విద్యలను పొంది పరమాత్మసాక్షాత్కార మొందినవారు ప్రకాశవంతులై నిరంతర సుఖములను ప్రాప్తించుకొందురు.॥౨౪॥

24. May we, looking mentally upon God, free from darkness, highest of all, noblest amongst the noble, the light that is most excellent, nicely attain to happiness on all sides.

౧౯౪౩. ఏధ ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, సామ్నీ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథాఽగ్నిమిషేణ యోగికృత్యమాహ. అగ్ని మిషతో యోగుల కర్తవ్యము.

౧౯౪౩ ఏధోఽస్యేధిషీమహి సమిదసి తేజోఽసి తేజో మయి ధేహి॥౨౫॥

ప.వి:- ఏధః, అసి, ఏధిషీమహి, సమిదితి సమ్ + ఇత్, అసి, తేజః, అసి, తేజః, మయి, ధేహి. ॥౨౫॥

పదార్థః :-(ఏధః) ఇన్ధతే ప్రదీపయన్తి తేన తద్వత్ (అసి) (ఏధిషీమహి) సర్వతో వర్ధయేమ (సమిత్) సమ్యక్ ప్రదీప్తేవ (అసి) (తేజః) ప్రకాశమయః (అసి) (తేజః) (మయి) (ధేహి).॥౨౫॥

అన్వయః :-హే పరమేశ్వర! యస్త్వమస్మదాత్మస్వేధ ఇవ ప్రకాశకోఽసి సమిదివాఽసి తేజోవత్సర్వ విద్యాదర్శకోఽసి స త్వం మయి తేజో ధేహి భవన్తం ప్రాప్య వయమేధిషీమహి.॥౨౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! యథేన్ధనేన ఘృతేన చాగ్నేర్జ్వాలా వర్ధతే తథైవోపాసితేన జగదీశ్వరేణ యోగినామాత్మానః ప్రకాశితా భవన్తి.॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! నీవు మా ఆత్మలందు ఎట్టి (ఏధః) ప్రకాశమును గలిగించు ఇంధనమువలె ప్రకాశకుడవై (అసి) ఉన్నావో (సమిత్) చక్కగా ప్రదీప్తమగు అట్టి సమిధవలెను (అసి) ఉన్నావు (తేజః) ప్రకాశమయమగు విద్యుత్తువలె సమస్త విద్యలను దర్శింపజేయువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టినీవు (మయి) నాలో (తేజః) తేజస్సును (ధేహి) ధరింపజేయుము. నిన్ను పొంది మేము (ఏధిషీమహి) అన్నివైపులనుండి అభివృద్ధిని పొందెదముగాక! ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఇంధనములు మరియు ఘృతాదులచే అగ్నిజ్వాలలు వృద్ధియగునట్లు ఉపాసించబడిన జగదీశ్వరునిచే యోగుల ఆత్మలు ప్రకాశితమగుచుండును.॥౨౫॥

25.O God, Thou shinest in our souls, Thou art brilliant like the burning fuel, Thou art the Illuminator of knowledge like electricity give me light. May we progress in full, having acquired Thee!.

౧౮౪౪. యావతీత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్యురిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయవలయును?

౧౮౪౪ యావతీ ద్యావాపృథివీ యావచ్చ సప్త సిన్ధవో వితస్థిరే । తావన్తమిన్ద్ర తే

గ్రహమూర్జా గృహ్ణామ్యక్షితం మయి గృహ్ణామ్యక్షితమ్ ॥౨౬॥

ప.వి:- యావతీఽఇతి యావతీ, ద్యావాపృథివీఽఇతి ద్యావాపృథివీ, యావత్, చ, సప్త, సిన్ధవః వితస్థిరేఽఇతి వి + తస్థిరే, తావన్తమ్ ఇన్ద్ర, తే, గ్రహమ్, ఊర్జా, గృహ్ణామి, అక్షితమ్, మయి, గృహ్ణామి, అక్షితమ్. ॥౨౬॥

పదార్థః :- (యావతీ) యావత్పరిమాణే (ద్యావాపృథివీ) భూమిసూర్యౌ (యావత్) యావత్పరిమాణాః (చ) (సప్త) సప్త (సిన్ధవః) సముద్రాః (వితస్థిరే) విశేషేణ తిష్ఠన్తి (తావన్తమ్) (ఇన్ద్ర) విద్యుదివ వర్తమాన (తే) తవ (గ్రహమ్) గృహ్ణాతి యేన తమ్ (ఊర్జా) బలేన (గృహ్ణామి) (అక్షితమ్) క్షయరహితమ్ (మయి) (గృహ్ణామి) (అక్షితమ్) నాశరహితమ్. ॥౨౬॥

అన్వయః:- హే ఇన్ద్ర! తే యావతీ ద్యావాపృథివీ యావచ్చ సప్త సిన్ధవో వితస్థిరే తావన్తమక్షితం గ్రహమూర్జాఽహం గృహ్ణామి తావన్తమక్షితమహం మయి గృహ్ణామి. ॥౨౬॥

భావార్థః:- విద్వద్భిర్యావచ్ఛక్యం తావత్పృథివీవిద్యుదాదిగుణాన్ గృహీత్వాఽక్షయం సుఖమాప్తవ్యమ్. ॥౨౬॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) విద్యుత్తువలెనున్న పరమేశ్వరా! (తే) ఎన్ని (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు భూమి (చ) మరియు (యావత్) ఎంతగొప్ప (సప్త, సిన్ధవః) సప్తసముద్రములు (వితస్థిరే) విశేషించి స్థిరములై యున్నవియో (తావన్తమ్) అన్నిటిని (అక్షితమ్) నాశరహితమగు (గ్రహమ్) గ్రహించుటకు సాధనరూపమగు సామర్థ్యమును (ఊర్జా) బలముతో నేను (గృహ్ణామి) స్వీకరించుచున్నాను మరియు అంతటి (అక్షితమ్) నాశరహితమగు సామర్థ్యమును నేను (మయి) నాయందు (గృహ్ణామి) గ్రహించుచున్నాను. ॥౨౬॥

భావార్థము :- సాధ్యమైనంతవరకు విద్వాంసులగువారు భూగోళ, ఖగోళ, విద్యుత్తు మున్నగు వాని గుణములను గ్రహించి అక్షయ సుఖములను పొందవలయును. ॥౨౬॥

26. O God, far as the Heaven and Earth are spread in compass, far as the seven oceans are extended, so vast do I take with strength Thy indestructible power of perseverance. I imbibe in me Thy imperishable power!.

౩౮।౨౭.మయి త్యదిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథ మనుష్యాన్ కిం సుఖయతీత్యాహ. మానవుల కే వస్తువులు సుఖ మొసగుచున్నవి?

౩౮।౨౭ మయి త్యదిన్ద్రియం బృహన్మయి దక్షో మయి క్రతుః। ఘర్మస్త్రిశుగ్వి

రాజతి విరాజా జ్యోతిషా సహ బ్రహ్మణా తేజసా సహ।౨౭॥

ప.వి:-మయి, త్యత్, ఇన్ద్రియమ్, బృహత్, మయి, దక్షః, మయి, క్రతుః, ఘర్మః, త్రిశుగితి త్రి+శుక్, వి, రాజతి, విరాజేతి వి+రాజా, జ్యోతిషా, సహ బ్రహ్మణా, తేజసా,సహ.।౨౭॥

పదార్థః:-(మయి) ఇన్ద్రే జీవాత్మని (త్యత్) తత్ (ఇన్ద్రియమ్) మన ఆది (బృహత్) మహత్ (మయి) (దక్షః) బలమ్ (మయి) (క్రతుః) ప్రజ్ఞా కర్మ వా (ఘర్మః) ప్రతాపో యజ్ఞో వా (త్రిశుక్) తిస్రో మృదుమధ్యతీవ్రా దీప్తయో యస్య సః (వి రాజతి) విశేషేణ ప్రకాశతే (విరాజా) విశేషేణ ప్రకాశేన (జ్యోతిషా) ద్యోతమానేన (సహ) (బ్రహ్మణా) ధనేన (తేజసా) తీక్ష్ణేన (సహ).।౨౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యథా విరాజా జ్యోతిషా సహ బ్రహ్మణా తేజసా సహ చ త్రిశుక్ ఘర్మో విరాజతి తథా మయి బృహత్ త్యదిన్ద్రియం మయి దక్షో మయి క్రతుర్విరాజతి తథా యుష్మాసు స్వయం విరాజతామ్ ।౨౭॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యా! యథాఽగ్నివిద్యుత్సూర్య రూపేణ త్రివిధః ప్రకాశో జగత్ప్రకాశయతి తథోత్తమం బలం కర్మ ప్రజ్ఞా ధర్మసఞ్చితం ధనం జితమిన్ద్రియం బృహత్సుఖం ప్రయచ్ఛతి.।౨౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (విరాజా) విశేషముగా ప్రకాశించు (జ్యోతిషా) ప్రదీప్తమగు జ్యోతితో (సహ) కూడ మరియు (బ్రహ్మణా, తేజసా) తీక్ష్ణకార్యసాధకమగు ధనముతో (సహ) కూడ (త్రిశుక్) మంద్ర, మధ్య, తీవ్ర దీప్తులు గలిగిన (ఘర్మః) ప్రతాపము (విరాజతి) విశేషముగ ప్రకాశించునో, అట్లే (మయి) జీవాత్మనగు నాయందు (బృహత్) గొప్పవగు (త్యత్) అట్టి (ఇన్ద్రియమ్) మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియములు (మయి) నాయందు (దక్షః) బలము మరియు (మయి) నాయందు (ఋతుః) బుద్ధి, లేక కర్మవిశేషముగా ప్రకాశితమగుచున్నవో, అటులనే మీమధ్యకూడా విశేషముగ ప్రకాశితమగుగాక! ।౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా అగ్ని, విద్యుత్తు, సూర్యుడు ముప్విధ రూపములుగ ప్రకాశించుచు జగత్తును ప్రకాశపరచుచున్నవో, అదేవిధముగ ఉత్తమ బలము, కర్మ, బుద్ధిని ధర్మయుక్తముగ సంచితపరచికొనిన ధనము, జయింపబడిన ఇంద్రియములు, మహా సౌఖ్యములను గ్రహించుచున్నవి.॥౨౭॥

27. With lustrous fulgency, with readily serviceable riches, the yajna shines with triple light. In my soul be that great mental force, in my soul be strength, wisdom and action.

౧౯౪౬. పయస ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, స్వరాడ్ధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవు లేమేమి చేయవలయును ?

౧౯౪౬ పయసో రేతఽఆభృతం తస్య దోహమశీమహ్యుత్తరాముత్తరాꣳ సమామ్। త్విషః సంవృక్ క్రత్వే దక్షస్య తే సుషుమ్ణస్య తే సుషుమ్ణాగ్ని హుతః। ఇన్ద్రపీతస్య ప్రజాపతిభక్షితస్య మధుమతఽఉపహూతఽఉపహూతస్య భక్షయామి॥౨౮॥

ప. వి:- పయసః, రేతః, ఆభృతమిత్యా + భృతమ్, తస్య, దోహమ్, అశీమహి ఉత్తరాముత్తరామిత్యుత్తరామ్ + ఉత్తరామ్, సమామ్, త్విషః, సంవృగితి సమ్ + వృక్, క్రత్వే, దక్షస్య, తే, సుషుమ్ణస్య, సుసుమ్నస్యేతి సు + సుమ్నస్య, తే, సుషుమ్ణ, సుసుమ్నేతి సు + సుమ్న, అగ్నిహుత ఇత్యగ్ని + హుతః, ఇన్ద్రపీతస్యేతీన్ద్ర + పీతస్య, ప్రజాపతిభక్షితస్యేతి ప్రజాపతి + భక్షితస్య, మధుమత ఇతి మధు + మతః, ఉపహూత ఇత్యుప + హూతః, ఉపహూతస్యేత్యుప + హూతస్య, భక్షయామి.॥౨౮॥

పదార్థః:-(పయసః) ఉదకస్య దుగ్ధస్య వా (రేతః) వీర్యమ్ (ఆభృతమ్) సమన్తాత్ పుష్టం

ధృతం వా (తస్య) (దోహమ్) ప్రపూర్తిమ్ (అశీమహి) ప్రాప్నుయామ (ఉత్తరాముత్తరామ్) ఆగామినీమాగామినీమ్ (సమామ్) వేలామ్ (త్విషః) ప్రదీప్తస్య (సంవృక్) యః సంవృక్తే సః (క్రత్వే) ప్రజ్ఞాయై (దక్షస్య) బలస్య (తే) తవ (సుషుమ్ణస్య) శోభనం సుమ్నం సుఖం యస్య (తే) తవ (సుషుమ్ణ) శోభనసుఖయుక్త! (అగ్నిహుతః) అగ్నౌ హుతం ప్రక్షిప్తం యేన (ఇన్ద్రపీతస్య) సూర్యేణ జీవేన వా పీతస్య (ప్రజాపతిభక్షితస్య) ప్రజాస్వామినేశ్వరేణ సేవితస్య భక్షితస్య వా (మధుమతః) మధురాదిగుణయుక్తస్య (ఉపహూతః) ఉప సమీపే కృతాఽఽహ్వానః (ఉపహూతస్య) సమీపమాహూతస్య (భక్షయామి).॥28॥

అన్వయః:-హే సుషుమ్ణ! యథా త్వయా యస్య పయసో రేత ఆభృతం తస్య దోహముత్తరాముత్తరాం సమాం వయమశీమహి తస్య తే క్రత్వే త్విషో దక్షస్య త ఆభృతమశీమహి సుషుమ్ణస్యేంద్రపీతస్య ప్రజాపతిభక్షితస్యోపహూతస్య మధుమతః పయసో దోషాన్ సంవృక్ సన్నుపహూతోఽగ్నిహుతోఽహం భక్షయామి.॥28॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సదా వీర్యం వర్ధనీయం, విద్యాదిశుభగుణా ధర్తవ్యాః, ప్రతిదినం సుఖం వర్ధనీయం, యథా స్వస్య సుఖమిచ్ఛేయుస్తథాఽన్యేషామప్యాకాఙ్క్షేరన్నితి.॥28॥

పదార్థము :-(సుషుమ్ణ) శోభన గుణయుక్తుడా! ఎట్లు నీవు, ఏ (పయసః) జలము లేక క్షీరములను (రేతః) పరాక్రమము (ఆభృతమ్) పుష్టి లేక ధారణ మొనర్చితివో (తస్య) దానిని (దోహమ్) పూర్ణత్వము మరియు (ఉత్తరాముత్తరామ్) ఉత్తరోత్తర (సమామ్) సమయమును (అశీమహి) పొందుచున్నామో, అట్టి (తే) నీయొక్క (క్రత్వే) బుద్ధికొరకు (త్విషః) ప్రకాశిత (దక్షస్య) బలముయొక్కయు (తే) నీయొక్క పుష్టిని మరియు ధారణను పొందుదుమో (సుషుమ్ణస్య) చక్కని సుఖములనిచ్చు (ఇన్ద్రపీతస్య) సూర్యుడు లేక జీవుడు గ్రహించిన (ప్రజాపతి భక్షితస్య) ప్రజారక్షకుడు ఈశ్వరుడు, లేక జీవుడు సేవించిన (ఉపహూతస్య) సమీపమునకు గొనిరాబడిన (మధుమతః) దుగ్ధములు లేక జలముల దోషములను (సంవృక్) చక్కగా వేరుచేయువాడను (ఉపహూతః) సమీపమునకు పిలువబడిన వాడను మరియు (అగ్నిహుతః) అగ్నియందు హోమ మొనర్చువాడనగు నేను (భక్షయామి) భుజించెదను లేక సేవించెదనుగాక! ॥28॥

భావార్థము :-మానవులు సదా వీర్యమును వృద్ధినొందించుకొనుచు విద్యాది శుభగుణములను ధారణమొనర్చుచు సుఖములను వృద్ధిపరచుకొనవలయును. మరియు తమ సుఖములను వాంఛించుచున్నట్లులనే ఇతరుల సుఖములను ఆకాంక్షించదగును. ॥28॥

28 O virtuous happy person, the strength through milk thou hast gained, may we through each succeeding year enjoy the bliss of drinking it. May we thereby for wisdom attain to thy wisdom and manifest strength. May I the remover of the defects of milk brought near, invited, the performer of Homa, enjoy a share of the invigorating and savoury milk, drunk and tasted by the soul!.

అస్మిన్నధ్యాయేఽస్యాం సృష్టౌ శుభగుణగ్రహణం స్వస్య పరస్య చ పోషణం యజ్ఞేన జగత్పదార్థశోధనం సర్వత్ర సుఖప్రాప్తిసాధనం ధర్మానుష్ఠానం పుష్టివర్ధనమీశ్వరగుణవ్యాఖ్యా సర్వతో బలవర్ధనం సుఖభోగశ్చోక్తోఽత ఏతదధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాఽధ్యాయేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్ ॥

ఈ యధ్యాయమున సృష్టియందు శుభగుణ గ్రహణము, తమ మరియు ఇతరుల పోషణము, యజ్ఞముద్వారాజగత్తులోని పదార్థముల శోధనము, సర్వత్ర సుఖప్రాప్తికి సాధనము, ధర్మానుష్ఠానము, పుష్టివృద్ధి, ఈశ్వర గుణముల వ్యాఖ్య, అన్నివైపుల సుఖముల వృద్ధిపరచుట మరియు అనుభూతినొందు విషయములున్నందున ఈ యధ్యాయార్థముచే పూర్వాధ్యాయ అర్థముతో సంబంధముగలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమ విద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే అష్టత్రింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్।

శ్రీ మత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పది ఎనిమిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఖందూరు మండ లాంతర్గత ఓడిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వెంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు, శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొసర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము; పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివసీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య 'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ముప్పది ఎనిమిదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

యజుర్వేదభాష్యము

39వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథైకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే త్రయోదశమన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౫౪౭.స్వాహా ప్రాణేభ్య ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ప్రాణాదయో లింగోక్తా దేవతాః, పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

అథాన్త్యేష్టికర్మవిషయమాహ. అన్త్యేష్టికర్మవిషయము చెప్పబడుచున్నది.

౧౫౪౭ స్వాహా ప్రాణేభ్యః సాధిపతికేభ్యః। పృథివ్యై స్వాహాఽగ్నయే స్వాహాఽన్తరిక్షాయ స్వాహా వాయవే స్వాహా దివే స్వాహా సూర్యాయ స్వాహా॥౧॥

ప.వి:- స్వాహా, ప్రాణేభ్యః సాధిపతికేభ్య ఇతి సాధి + పతికేభ్యః, పృథివ్యై, స్వాహా, అగ్నయే, స్వాహా, అన్తరిక్షాయ, స్వాహా, వాయవే, స్వాహా, దివే, స్వాహా, సూర్యాయ, స్వాహా ॥ ౧ ॥

పదార్థః:- (స్వాహా) సత్యా క్రియయా (ప్రాణేభ్యః) జీవనహేతుభ్యః (సాధిపతికేభ్యః) అధిపతినా జీవేన సహ వర్తమానేభ్యః (పృథివ్యై) భూమ్యై (స్వాహా) సత్యా వాక్ (అగ్నయే) పావకాయ (స్వాహా) (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశే గమనాయ (స్వాహా) (వాయవే) వాయుప్రాప్తయే (స్వాహా) (దివే) విద్యుత్ప్రాప్తయే (స్వాహా) (సూర్యాయ) సవితృప్రాపణాయ (స్వాహా).॥౧॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యుష్మాభిః సాధిపతికేభ్యః ప్రాణేభ్యః స్వాహా, పృథివ్యై స్వాహాఽగ్నయే స్వాహాఽన్తరిక్షాయ స్వాహా, వాయవే స్వాహా, దివే స్వాహా, సూర్యాయ స్వాహా చ యథావత్ సంప్రయోజ్యా. ॥౧॥

భావార్థః :- అస్మిన్నధ్యాయేఽన్త్యేష్టిర్యస్యా నృమేధః పురుషమేధో దాహకర్మేత్యనర్థాన్తరం నామోచ్యతే. యదా కశ్చిన్మ్రియేత తదా శరీరభారేణ తుల్యం ఘృతం గృహీత్వా తత్ర ప్రతిప్రస్థమేకరక్తికామాత్రాం కస్తూరీం మాషకమాత్రం కేసరం చన్దనాదీని కాష్ఠాని చ యథాయోగ్యం సంభృత్య యావానూర్ధ్వబాహుకః పురుషస్తావదాయామప్రమితాం సార్ధత్రిహస్తమాత్రామపరిష్టాద్విస్తీర్ణాం తావద్గభీరాం వితస్తిమాత్రా మర్వాగ్వేదీం నిర్మాయాఽ

ధస్తాదర్ధమాత్రాం సమిద్భిః ప్రపూర్య తదుపరి శవం నిధాయ పునః పార్శ్వయో రుపరిష్టాచ్చ సమ్యక్ సమిధః సఞ్చిత్య వక్షఃస్థలాదిషు కర్పూరం సంస్థాప్య కర్పూరేణ ప్రదీప్తమగ్నిం చితాయాం ప్రవేశ్య యదా ప్రదీప్తోఽగ్నిర్భవేత్తదైతైః స్వాహాన్తైరేతద ధ్యాయస్థైర్మన్త్రైః పునః పునరనువృత్యా ఘృతం హుత్వా శవం, సమ్యక్ ప్రదహేయురేవం కృతే దాహకానాం యజ్ఞఫలం ప్రాప్నుయాన్న కదాచిచ్ఛవం భూవమౌ నిదధ్యుర్నారణ్యే త్యజేయుర్న జలే నిమజ్జయేయుర్వినా దాహేన సమ్బన్ధినో మహత్పాపం ప్రాప్నుయుః కుతః ప్రేతస్య వికృతస్య శరీరస్య సకాశాదధికదుర్గన్ధోన్నతేః ప్రాణ్యప్రాణిష్వసంఖ్యరోగప్రాదుర్భా వాత్తస్మాత్పూర్వోక్త విధినా శవస్య దాహ ఏవ కృతే భద్రం నాన్యథా ॥ ౧ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు(సాధిపతికేభ్యః) ఇంద్రియాదుల కధిపతియగు జీవునితో నుండు (ప్రాణేభ్యః) జీవనమువంటి ప్రాణములకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (పృథివ్యై) భూమికొరకు (స్వాహా) సత్యవాణిని (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశమందు నడచుటకై (స్వాహా) సత్యవాణిని (వాయవే) వాయువు ప్రాప్తికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (దివే) విద్యుత్తును పొందుటకు (స్వాహా) సత్యవాణిని మరియు (సూర్యాయ) సూర్యమండల ప్రాప్తికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను యథోచితముగ ప్రయోగమొనర్పుడు.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ యధ్యాయమునందు ''అంత్యేష్టికర్మ'' నరమేధము, పురుషమేధము, దాహకర్మగా చెప్పబడినది.. ఏ మానవుడైనను మరణించినప్పుడు ఆ శరీరభారమునకు సరితూకముగ మంచి ఘృతమును దీసికొని దానియందు ఒక కిలోకు ఒక రతి (గురివిందగింజ) కస్తూరి, ఒక గ్రాము కుంకుమ పూవును అనుకూలమున్నంత చందనపు కఱ్ఱను సేకరించియుంచవలయును. సమున్నత ఎత్తుగల మనుష్యుడు చేతులు పైకెత్తినప్పుడున్నంత ఎత్తు పరిణామము గల నిలువు, మూడున్నర మూరల వెడల్పు, అంతేలోతు, అడుగు భాగమున ఒక జానెడు వెడల్పుండునట్టి వేదిని నిర్మించి, అందు సగమువరకు సమిధ [కఱ్ఱ] లను పేర్చవలెను. దానిపై శవమును తల ఉత్తర దిశకుండునట్లు సవరించి యుంచవలయును. ఆ పిదప ప్రేతమునకిరుప్రక్కల పైన చక్కగా సమిధలను పేర్చి, వక్షభాగము మున్నగు స్థలములందు యథానుకూలముగ కర్పూరమునుంచి, కర్పూరముచే అగ్నిని జ్వలనమొనర్చి చితియందుంచవలెను. అగ్నిజ్వాలలు పైకెగయునప్పుడు ఈ యధ్యాయమునందలి స్వాహాంతముగల మంత్రముల పునరావృత్తముతో ఘృతాహుతులచే హోమమొనర్చుచు ప్రేతమును చక్కగా భస్మ మొనర్చవలెను. ఇట్లొనర్చుటచే దహనమొనర్చువారికి యజ్ఞకర్మఫలము లభించును. శవము నెప్పుడును భూమియందు ఖననమొనర్చరాదు. వనములందో, నీటియందో వదలివేయవలదు. దహన మొనర్పనిచో సంబంధీకులు మహా పాపభాగులగుదురు. ఏలన శవము కుళ్లిపోయినప్పుడు దుర్భర దుర్గంధ వ్యాప్తిచే ఈ చరాచరజగమునందు అసంఖ్యాక రోగముల యుత్పత్తియగు అవకాశముండును. కావున పూర్వోక్త విధిగా దహన క్రియనొనర్చుట ద్వారానే శుభములు గలుగును. అన్యథా ఘోరపాపమేయని దెలియవలెను.॥౧॥

1. Swaha to the vital breathings with their controlling lord, he soul. To earth Swaha! To Agni Swaha!. To firmament Swaha! To Vayu Swaha! To Sky Swaha! To Surya(sun) Swaha!.

౧౯౪౮.దిగ్భ్య ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, దిగాదయో లింగోక్తా దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౯౪౮ దిగ్భ్యః స్వాహా చన్ద్రాయ స్వాహా నక్షత్రేభ్యః స్వాహాఽద్భ్యః
స్వాహా వరుణాయ స్వాహా। నాభ్యై స్వాహా పూతాయ స్వాహా॥౨॥

ప.వి:- దిగ్భ్య ఇతి దిక్ + భ్యః, స్వాహా, చన్ద్రాయ, స్వాహా, నక్షత్రేభ్యః స్వాహా, అద్భ్య ఇత్యత్ + భ్యః, స్వాహా, వరుణాయ, స్వాహా, నాభ్యై, స్వాహా, పూతాయ, స్వాహా॥౨॥

పదార్థః :- (దిగ్భ్యః) దిక్షు హుతద్రవ్యస్య గమనాయ (స్వాహా) (చన్ద్రాయ) చన్ద్రలోకస్య ప్రాప్తయే (స్వాహా) (నక్షత్రేభ్యః) నక్షత్రప్రకాశప్రాప్తయే (స్వాహా) (అద్భ్యః) అప్సు గమనాయ (స్వాహా) (వరుణాయ) సముద్రాదిషు గమనాయ (స్వాహా) (నాభ్యై) నాభేర్దహనాయ (స్వాహా) (పూతాయ) పవిత్రకరణాయ (స్వాహా) ॥౨॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యూయం శరీరస్య దాహే దిగ్భ్యః స్వాహా చన్ద్రాయ స్వాహా నక్షత్రేభ్యః స్వాహాఽద్భ్యః స్వాహా వరుణాయ స్వాహా నాభ్యై స్వాహా పూతాయ స్వాహా సత్యాం క్రియాం సమ్ప్రయుఙ్ధ్వమ్ ॥౨॥

భావార్థః :- మనుష్యైః పూర్వోక్తవిధినా శరీరం దగ్ధ్వా సర్వాసు దిక్షు శరీరావయవా అగ్ని ద్వారా గమయేయుః ॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు శరీరమును దహన మొనర్చుటయందు (దిగ్భ్యః) దిశలందు హుతపదార్థముల నందించుటకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (చన్ద్రాయ) చంద్రలోక ప్రాప్తికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (నక్షత్రేభ్యః) నక్షత్రలోకముల ప్రకాశప్రాప్తికొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (అద్భ్యః) జలములందు నడచుటకై (స్వాహా) సత్యక్రియను (వరుణాయ) సముద్రాదులందు చరించుటకు (స్వాహా) సత్యక్రియను (నాభ్యై) నాభి దహనముగుటకై (స్వాహా) సత్యక్రియను మరియు (పూతాయ) పవిత్రపరచుటకొరకు (స్వాహా) సత్యక్రియను చక్కగా ప్రయోగించవలెను.॥౨॥

భావార్థము :- మానవులు పూర్వోక్తవిధిన శరీరదహనమొనర్చి సకల దిశలందు శరీరావయవములను అగ్నిద్వారా చేర్చవలయును.॥౨॥

2. To the Quarters-Swaha! To the Moon Swaha! To the Stars Swaha! To the Waters Swaha! To the Ocean Swaha! To the Navel Swaha! To the Purifyng light Swaha!.

౧౯౪౯.వాచ ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, వాగాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౪౯ వాచే స్వాహా ప్రాణాయ స్వాహా ప్రాణాయ స్వాహా చక్షుషే

స్వాహా చక్షుషే స్వాహా శ్రోత్రాయ స్వాహా శ్రోత్రాయ స్వాహా ॥3॥

ప.విః- వాచే, స్వాహా, ప్రాణాయ, స్వాహా, ప్రాణాయ, స్వాహా, చక్షుషే, స్వాహా, చక్షుషే, స్వాహా, శ్రోత్రాయ, స్వాహా, శ్రోత్రాయ, స్వాహా ॥3॥

పదార్థః:- (వాచే) వాగిన్ద్రియహోమాయ (స్వాహా) (ప్రాణాయ) శరీరస్యావయవాన్ జగత్ప్రాణే గమనాయ (స్వాహా) (ప్రాణాయ) ధనంజయగమనాయ (స్వాహా) (చక్షుషే) ఏకస్య చక్షుర్గోలకస్య దహనాయ (స్వాహా) (చక్షుషే) ఇతరస్య నేత్రగోలకస్య దహనాయ (స్వాహా) (శ్రోత్రాయ) ఏకస్య శ్రోత్రగోలకస్య విభాగాయ (స్వాహా) (శ్రోత్రాయ) ద్వితీయస్య శ్రోత్రగోలకస్య విభాగాయ స్వాహా.॥3॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! యూయం మృతశరీరస్య వాచే స్వాహా ప్రాణాయ స్వాహా ప్రాణాయ స్వాహా చక్షుషే స్వాహా చక్షుషే స్వాహా శ్రోత్రాయ స్వాహా శ్రోత్రాయ స్వాహోక్తా ఘృతాహుతీశ్చితాయాం ప్రక్షిపత.॥3॥

భావార్థః:- యే సుగన్ధియుక్తేన ఘృతాదిసమ్భారేణ మృతం శరీరం దాహయేయుస్తే పుణ్యభాజో జాయన్తే.॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ప్రేతశరీరముయొక్క (వాచే) వాణింద్రియ సంబంధమగు హోమముకొరకు (స్వాహా) సుందరక్రియను (ప్రాణాయ) శరీరావయవములను విశ్వమందలి ప్రాణవాయువులో చేర్చుటకై (స్వాహా) సత్క్రియను (ప్రాణాయ) ధనంజయ వాయువు ప్రాప్తికొరకు (స్వాహా) సత్క్రియను (చక్షుషే) ఒక నేత్ర గోళమును దహనమొనర్చుటకై (స్వాహా) చక్కని ఆహుతిని (చక్షుషే) రెండవ నేత్ర గోళమును దహన మొనర్చుటకై (స్వాహా) సుందర ఆహుతిని (శ్రోత్రాయ) ఒక కర్ణ విభాగముకొరకు (స్వాహా) చక్కని ఆహుతిని (శ్రోత్రాయ) రెండవ కర్ణవిభాగముకై (స్వాహా) ఈ శబ్దము నుచ్చరించుచు ఘృతాహుతిని చితియం దుంచవలయును.॥3॥

భావార్థము :- మృతక శరీరమును ఘృతము మున్నగు సామగ్రులచే ఆహుతుల నిచ్చుచు దహన మొనర్చువారు ఉత్తమ పుణ్యభాగులగుదురు.॥3॥

3. To speech Swaha! To Breath Swaha! To Dhananjaya Vayu Swaha! To the right eye Swaha! To the left eye Swaha! To the right ear Swaha! To the left ear Swaha!.

౧౯౫౦.మనస ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, శ్రీర్దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯౫౦ మనసః కామమాకూతిం వాచః సత్యమశీయ ।

పశూనాꣳ రూపమన్నస్య రసో యశః శ్రీః శ్రయతాం మయి స్వాహా॥౪॥

ప.విః- మనసః, కామమ్, ఆకూతిమిత్యాఽఽకూతిమ్, వాచః, సత్యమ్, అశీయ, పశూనామ్, రూపమ్, అన్నస్య, రసః, యశః, శ్రీః, శ్రయతామ్, మయి, స్వాహా. ॥౪॥

పదార్థః :- (మనసః) అన్తఃకరణస్య (కామమ్) ఇచ్ఛాపూర్తిమ్ (ఆకూతిమ్) ఉత్సాహమ్ (వాచః) వాణ్యాః (సత్యమ్) సత్సు సాధు వచః (అశీయ) ప్రాప్నుయామ్ (పశూనామ్) గవాదీనామ్ (రూపమ్) సున్దరం స్వరూపమ్ (అన్నస్య) అత్తుమర్హస్యోదనాదేః (రసః) మధురాదిః (యశః) కీర్తిః (శ్రీః) శోభనైశ్వర్యం చ (శ్రయతామ్) సేవతామ్ (మయి) జీవాత్మని (స్వాహా) సత్యయా క్రియయా ॥ ౪ ॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! యథాహం స్వాహైవం పూర్వపరోక్తప్రకారేణ మృతాని శరీరాణి దగ్ధ్వా మనసో వాచశ్చ సత్యం కామమాకూతిం పశూనాం రూపమశీయ యథా మయ్యన్నస్య రసో యశః శ్రీః శ్రయతాం తథైవం కృత్వా యూయమేనం ప్రాప్నుత ఏతా యుష్మాసు శ్రయన్తామ్ ॥ ౪ ॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే మనుష్యాః సువిజ్ఞానోత్సాహసత్యవచనైర్మృతాని శరీరాణి విధినా దాహయన్తి తే పశూన్ ప్రజధనధాన్యాదీని పురుషార్థేన లభన్తే ॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నేనెట్లు (స్వాహా) సత్యక్రియ ద్వారా ముందు వెనకల చెప్పిన విధముగా మృతశరీరమును దహనమొనర్చి (మనసః) అంతఃకరణము మరియు (వాచః) వాణియొక్క (సత్యమ్) విద్యమానములందుత్తమమైన (కామమ్) ఇచ్ఛాపూర్తిని (ఆకూతిమ్) ఉత్సాహమును (పశూనామ్) గోవులు మున్నగువాని (రూపమ్) సుందర స్వరూపమును (అశీయ) ప్రాప్తించుకొనుచున్నానో, ఎట్లు (మయి) జీవాత్మనగు నాయందు (అన్నస్య) భుజించదగిన అన్నాది పదార్థముల (రసః) మధుర రసాదులను (యశః) కీర్తిని (శ్రీః) శోభ మరియు ఐశ్వర్యమును (శ్రయతామ్) ఆశ్రయింతునో, అదేవిధముగ మీరును పొందుడు. కీర్త్యాదులను నివి మీయందు ఆశ్రయమును పొందునుగాక! ॥౪॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు చక్కని విజ్ఞానము, ఉత్సాహము మరియు సత్యవచనములచే మృతకశరీరమును విధిపూర్వకముగ దహనసంస్కారమొనర్చెదరో, వారు ధనధాన్యాదులు, పశువులు, చక్కని సంతానాదులచే ఉత్తమ పురుషార్థపరులై యుండెదరు. ॥౪॥

4. The wish and purpose of the mind and truth of speech may I obtain. Bestowed on me be cattle's beauty, sweet taste of food, fame and grace, through truthful speech and virtuous conduct.

౧౯।౫।౧ ప్రజాపతిరిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯।౫।౧ ప్రజాపతిః సమ్భ్రియమాణః సమ్రాట్ సమ్భృతో వైశ్వదేవః సꣳసన్నో ఘర్మః ప్రవృక్తస్తేజ ఉద్యత ఆశ్వినః పయస్యానీయమానే పౌష్ణో విష్యన్దమానే మారుతః క్లథన్ । మైత్రః శరసి సన్తాయ్యమానే వాయవ్యో హ్రియమాణ ఆగ్నేయో హూయమానో వాగ్ఘుతః ॥౫॥

ప.వి:- ప్రజాపతిరితి ప్రజా + పతిః, సమ్భ్రియమాణ ఇతి సమ్ + భ్రియమాణః, సమ్రాడితి సమ్ + రాట్, సమ్భృత, ఇతి సమ్ + భృతః, వైశ్వదేవ ఇతి వైశ్వ + దేవః, సꣳసన్న ఇతి సమ్ + సన్నః, ఘర్మః, ప్రవృక్త ఇతి ప్ర + వృక్తః, తేజః, ఉద్యత ఇత్యుత్ + యతః, ఆశ్వినః, పయసి, ఆనీయమాన ఇత్యా + నీయమానే, పౌష్ణః, విష్యన్దమానే, విస్యన్దమాన ఇతి వి + స్యన్దమానే, మారుతః, క్లథన్, మైత్రః, శరసి, సన్తాయ్యమాన ఇతి సమ్ తాయ్యమానే, వాయవ్యః, హ్రియమాణః, ఆగ్నేయః, హూయమానః, వాక్, హుతః ॥ ౫ ॥

పదార్థః:-(ప్రజాపతిః) ప్రజాయాః పాలకో జీవః (సమ్భ్రియమాణః) సమ్యక్ పోష్యమాణో ధ్రియమాణో వా (సమ్రాట్) యః సమ్యగ్రాజతే సః (సమ్భృతః) సమ్యక్

పోషితోఽధృతో వా (వైశ్వదేవః) విశ్వేషాం దేవానాం దివ్యానాం జీవానాం పదార్థానాం వా యః సమ్బన్ధీ (సంసన్నః) సమ్యక్ గచ్ఛన్ ప్రాప్నువన్ (ఘర్మః) (ప్రవృక్తః) శరీరాత్పృథక్ భూతః (తేజః) (ఉద్యతః) ఊర్ధ్వం గచ్ఛన్ (ఆశ్వినః) అశ్వినోః ప్రాణాపానగత్యోరయం సమ్బన్ధీ (పయసి) ఉదకే (ఆనీయమానే) సమన్తాత్ప్రాప్తే (పౌష్ణః) పూష్ణః పృథివ్యా అయం సమ్బన్ధీ (విస్యన్దమానే) విశేషేణ గమ్యమానే (మారుతః) మనుష్యదేహానామయమ్ (క్లథన్) హింసాం కుర్వన్ (మైత్రః) మిత్రస్యాయం సమ్బన్ధీ (శరసి) తడాగే (సన్తాయ్యమానే) విస్తార్యమాణే పాల్యమానే వా (వాయవ్యః) వాయౌ భవః (హ్రియమాణః) యో హ్రియతే సః (ఆగ్నేయః) అగ్నిదేవతాకః (హూయమానః) శబ్ద్యమానః (వాక్) యో వదతి సః (హుతః) శబ్దితః ॥ ౫ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా ! యేనేశ్వరేణ సమ్భ్రియమాణః సమ్రాడ్ వైశ్వదేవః సంసన్నో ఘర్మస్తేజః ప్రవృక్త ఉద్యత ఆశ్విన ఆనీయమానే పయసి పౌష్ణో విస్యన్దమానే మారుతః క్లథన్మైత్రః సన్తాయ్యమానే శరసి వాయవ్యో హ్రియమాణ ఆగ్నేయో హూయమానో వాగ్ఘుతః ప్రజాపతిః సమ్భృతోఽస్తి తమేవ పరమాత్మానం యూయముపాధ్వమ్ ॥ ౫ ॥

భావార్థః:- యదాఽయం దేహం త్యక్త్వా సర్వేషు పృథివ్యాదిపదార్థేషు భ్రమన్ యత్ర కుత్ర ప్రవిశన్ యతస్తతో గచ్ఛన్ కర్మానుసారేణేశ్వరవ్యవస్థయా జన్మ ప్రాప్నోతి తథైవ సుప్రసిద్ధో భవతి ॥ ౫ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు (సమ్భ్రియమాణః) చక్కగా పోషించబడిన లేక ధారణమొనర్చబడిన (సమ్రాట్) చక్కగా ప్రకాశించునట్టి (వైశ్వదేవః) సర్వోత్తమ జీవుల లేక పదార్థముల సంబంధమున (సంసన్నః) చక్కగా ప్రాప్తించుచున్నట్టి (ఘర్మః) ఎండరూపముగ నున్న (తేజః) ప్రకాశము, మరియు (ప్రవృక్తః) శరీరమునుండి వేరైనట్టి (ఉద్యతః) పైకి వెళ్లుచున్న (ఆశ్వినః) ప్రాణాపానసంబంధ తేజము (ఆనీయమానే) చక్కగా ప్రాప్తించినట్టి (పయసి) జలములందు (పౌష్ణః) పృథివిసంబంధమగు తేజము (విస్యన్దమానే) విశేషముగ లభించిన సమయములో (మారుతః) మానవశరీరసంబంధమగు తేజము (క్లథన్) హింసయొనర్చుచు (మైత్రః) మిత్రమమగు ప్రాణసంబంధ తేజము (సన్తాయ్యమానే) విస్తారమొనర్పబడిన లేక పాలనమొనర్చబడిన (శరసి) సరస్సు [చెరువు] నందు (వాయవ్యః) వాయు సంబంధమగు తేజము (హ్రియమాణః) హరించబడినట్టి (ఆగ్నేయః) అగ్నిదేవతసంబంధమగు తేజము (హూయమానః) పిలువబడినట్టి (వాక్) మాట్లాడునట్టి (హుతః) శబ్దమొనర్చబడిన తేజము మరియు (ప్రజాపతి) ప్రజారక్షకుడగు జీవము (సమ్భృతః) చక్కగా పోషణము లేక ధారణమొనర్చబడిన అట్టి పరమాత్మనే మీరు ఉపాసించుడు. ॥౫॥

భావార్థము :- ఈ శరీరమును వదలిన జీవుడు సమస్త పృథివ్యాది పదార్థములందు భ్రమించుచు ఇచ్చటచ్చట అంతటను ప్రవేశించుచు కర్మానుసారముగ ఈశ్వర వ్యవస్థయందు జన్మను పొందుచుండును. అప్పుడే అది మరల ప్రసిద్ధమగుచున్నది. ॥౫॥

5. Worship Him alone Who retains the soul called Prajapati, (the nourisher of men); the well protected soul called Samrat, (filled with lustre); the well received soul called Vaishvadeva (Connected with all material objects), the soul separated from the body, called Dharma (full of brilliance); the soul progressing called Teja (light); the soul well received in water called Ashwin (connected with Prana and Apanas); timely received soul called Paushan (the light connected with the Earth); the violent soul called Maruta (the light connected with the Earth; (the light connected with man's body); the soul reared in water called Maitra (connected with man's Prana); the attacking soul called vayavya (full of velocity like air); the soul invoked called Agneya (burning) lustrous like fire), the soul recognised as head called vak (one that commands and gives orders).

౧౯౹౬.సవితేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, సవితాదయో దేవతాః, విరాడ్ ధృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౯౹౬ సవితా ప్రథమేఽహన్నగ్నిర్ద్వితీయే వాయుస్తృతీయ ఆదిత్యశ్చతుర్థే

చన్ద్రమాః పఞ్చమఽఋతుః షష్ఠే మరుతః సప్తమే బృహస్పతిరష్టమే

మిత్రో నవమే వరుణో దశమఽఇన్ద్రఽఏకాదశే విశ్వే దేవా ద్వాదశే॥౬॥

ప.వి:- సవితా, ప్రథమే, అహన్, అగ్నిః, ద్వితీయే, వాయుః, తృతీయే, ఆదిత్యః, చతుర్థే, చన్ద్రమాః, పఞ్చమే, ఋతుః, షష్ఠే, మరుతః, సప్తమే, బృహస్పతిః, అష్టమే, మిత్రః, నవమే, వరుణః, దశమే, ఇన్ద్రః, ఏకాదశే, విశ్వే, దేవాః, ద్వాదశే. ॥ ౬ ॥

పదార్థః:- (సవితా) సూర్యః (ప్రథమే) ఆదిమే (అహన్) దినే (అగ్నిః) వహ్నిః (ద్వితీయే) ద్వయోః పూర్ణే (వాయుః) (తృతీయే) (ఆదిత్యః) (చతుర్థే) (చన్ద్రమాః) (పఞ్చమే) (ఋతుః) (షష్ఠే) (మరుతః) మనుష్యాదయః (సప్తమే) (బృహస్పతిః) బృహతాం పాలకః సూత్రాత్మా (అష్టమే) (మిత్రః) ప్రాణః (నవమే) (వరుణః) ఉదానః (దశమే) (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (ఏకాదశే) (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) దివ్యగుణాః (ద్వాదశే) ॥ ౬ ॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! అనేన జీవేన ప్రథమేఽహన్ సవితా ద్వితీయేఽగ్నిస్తృతీయే వాయుశ్చతుర్థ ఆదిత్యః పఞ్చమే చన్ద్రమాః షష్ఠ ఋతుః సప్తమే మరుతోఽష్టమే బృహస్పతిర్నవమే మిత్రో దశమే వరుణ ఏకాదశ ఇన్ద్రో ద్వాదశేఽహని విశ్వే దేవాశ్చ ప్రాప్యన్తే ॥ ౬ ॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యదేమే జీవాః శరీరం త్యజన్తి తదా సూర్యప్రకాశాదీన్ పదార్థాన్ ప్రాప్య కిఞ్చిత్కాలం భ్రమణం కృత్వా స్వకర్మానుయోగేన గర్భాశయం గత్వా శరీరం ధృత్వా జాయన్తే తదైవ పుణ్యపాపకర్మణా సుఖదుఃఖాని ఫలాని భుఞ్జతే. ॥ ౬ ॥

పదార్థము :- మానవులారా! ఈ జీవాత్మ (ప్రథమే) శరీరమును వదలి [మొదటి] (అహన్) దినమున (సవితా) సూర్యుడు (ద్వితీయే) రెండవదినమున (అగ్నిః) అగ్ని (తృతీయే) మూడవదినమున (వాయుః) వాయువు (చతుర్థే) నాలుగవదినమున (ఆదిత్యః) మాసము [నెల] (పఞ్చమే) ఐదవదినమున (చన్ద్రమాః) చంద్రుడు (షష్ఠే) ఆరవదినమున (ఋతుః) వసంతము మున్నగు ఋతువులు (సప్తమే) ఏడవదినమున (మరుతః) మానవులు మున్నగు ప్రాణులు (అష్టమే) ఎనిమిదవదినమున (బృహస్పతిః) గొప్ప రక్షకమగు సూత్రాత్మ వాయువు (నవమే) తొమ్మిదవ దినమునన (మిత్రః) ప్రాణము (దశమే) పదియవదినమున (వరుణః) ఉదానము (ఏకాదశే) పదునొకండవనాడు (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు మరియు (ద్వాదశే) పండ్రెండవ దినమున (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) దివ్యమగు ఉత్తమగుణములు ప్రాప్తించుచున్నవి. ॥౬॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ జీవుడు శరీరమును వదలినప్పుడు సూర్యప్రకాశము మున్నగు పదార్థములను పొంది, కొంతకాల మీవిధముగ భ్రమణ మొనర్చి తన కర్మలకనుకూలమగు గర్భాశయమును పొంది శరీరమును ధరించును. పూర్ణత్వమును పొంది ఉత్పన్నమగును. అప్పటినుండియే పుణ్యపాపకర్మల ఫలితముగ సుఖదుఃఖరూపఫలమును అనుభవించుచుండును. ॥౬॥

6. After death, the soul goes to the Sun on the first day; to Agni on the second; to Vayu on the third; to Aditya on the fourth; to Chandrama (the moon) on the fifth; to Ritu on the sixth; to Maruts on the seventh; to Brihaspati on the eighth; to Mitra on the ninth; to Varuna on the tenth; to Indra on the eleventh; to all divine, noble traits on the twelfth.

౧౯౫౩. ఉగ్రశ్చేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, మరుతో దేవతాః, భురిగ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః కే జీవాః కిం గుణాః సన్తీత్యాహ. ఏ జీవము లే గుణములు కలిగియున్నవి?

౧౯౫౩ ఉగ్రశ్చ భీమశ్చ ధ్వాన్తశ్చ ధునిశ్చ।
సాసహ్వాఀశ్చాభియుగ్వా చ విక్షిపః స్వాహా॥౭॥

ప. విః-ఉగ్రః, చ, భీమః, చ, ధ్వాన్త ఇతి ధు+అన్తః, చ, ధునిః, చ, సాసహ్వాన్, ససహ్వానితి ససహ్వాన్, చ, అభియుగ్వేత్యభి + యుగ్వా, చ, విక్షిప ఇతి వి + క్షిపః, స్వాహా ॥ ౭ ॥

పదార్థః :-(ఉగ్రః) తీవ్రస్వభావః (చ) శాన్తః (భీమః) బిభేతి యస్మాత్స భయంకరః (చ) నిర్భయః (ధ్వాన్తః) ధ్వాన్తమన్ధకారం ప్రాప్తః (చ) ప్రకాశం గతః (ధునిః) కమ్పమానః (చ) నిష్కమ్పః (సాసహ్వాన్) భృశం సహమానః (చ) అసహమానో వా (అభియుగ్వా) యోఽభిమతో యుంక్తే సః (చ) వియుక్తః (విక్షిపః) యో విక్షిపతి విక్షేపం ప్రాప్నోతి సః (స్వాహా) స్వకీయయా క్రియయా ॥ ౭ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! మరణం ప్రాప్తో జీవః స్వాహోగ్రశ్చ భీమశ్చ ధ్వాన్తశ్చ ధునిశ్చ సాసహ్వాంశ్చాభియుగ్వా చ విక్షిపో జాయతే ॥ ౭ ॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యే జీవాః పాపాచరణాస్త ఉగ్రా, యే ధర్మాచరణాస్తే శాన్తా, యే భయంప్రదాస్తే భీమా,యే భయం ప్రాప్తాస్తే భీతా యేఽభయంప్రదాస్తే నిర్భయా యేఽవిద్యాయుక్తాస్తేఽన్ధకా రావృతా యే విద్వాంసో యోగినస్తే ప్రకాశయుక్తా యేఽజితేన్ద్రియాస్తే చఞ్చలాః యే జితేన్ద్రియాస్తే ఽచఞ్చలాః స్వస్వకర్మఫలాని సహమానాః సంయుక్తా విక్షేపం ప్రాప్తాః సన్తోఽత్ర జగతి నిత్యం భ్రమన్తీతి విజానీత ॥ ౭ ॥

పదార్థము :- మానవులారా! మరణముద్వారా శరీరమును వదలిన జీవుడు (స్వాహా) తా నొనర్చిన కర్మవలన (ఉగ్రః) తీవ్ర స్వభావముగల (చ) శాంతము (భీమః) భయంకరమైనట్టిది (చ) నిర్భయమైన (ధ్వాన్తః) అంధకార ప్రాప్తిని (చ) ప్రకాశప్రాప్తిని (ధునిః) కంపనముగలది (చ) కంపనరహితము [నిర్భయమగు] (సాసహ్వాన్) అతి సహనముగల (చ) సహనరహితమగు (అభియుగ్వా) అన్నివిధముల నియమముగలది (చ) అన్నిటికి దూరముగనుండు (విక్షిపః) కదలిక గలది యగుచున్నది.॥౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! పాపాచరణముగల జీవులు కఠోర, ధర్మాత్ములగువారు శాంత, భయంకరులు భీమశబ్దముగల, భయపడుజీవులు భీతశబ్దముగలవి, అభయప్రదమైనవి నిర్భయములుగను, అవిద్యతో గూడినవి అంధకారయుక్తము,విద్వాంసులగు యోగులు ప్రకాశయుక్తులుగ, జితేంద్రియత్వములేనివి చంచలములుగను, జితేంద్రియత్వముగలవి స్థిర స్వభావముగలవిగను, తమతమ కర్మఫలముల ననుభవించుచు సంయుక్తములు, విక్షేపమును పొందుచు ఈ ప్రపంచమునందు సదా భ్రమణమొనర్చు చుండునని తెలిసికొనుడు. ॥౭॥

7.The soul after death, according to its actions becomes fierce and calm; terrible and fearless; ignorant and enlightened; trembling and steadfast; for bearing and unforbearing; passionate and ascetic; and a prey to bewilderment.

౧౯౫౮.అగ్నిమిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అగ్న్యాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః,నిచృదత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కే జనా ఉభయజన్మనోః సుఖమాప్నువన్తీత్యాహ.

ఏ మానవులు రెండు జన్మలయందు సుఖమును పొందుచున్నారు?

౧౯౫౪ అగ్నిం హృదయేనాశనిం హృదయాగ్రేణ పశుపతిం
కృత్స్నహృదయేన భవం యక్నా। శర్వం మతస్నాభ్యామీశానం
మన్యునా మహాదేవమన్తః పర్శవ్యేనోగ్రం దేవం
వనిష్ఠునా వసిష్ఠహనుః శిఙ్గీని కోశ్యాభ్యామ్ ॥౮॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, హృదయేన, అశనిమ్, హృదయాగ్రేణేతి హృదయ + అగ్రేణ, పశుపతిమితి పశు + పతిమ్, కృత్స్నహృదయేనేతి కృత్స్న + హృదయేన, భవమ్, యక్నా, శర్వమ్, మతస్నాభ్యామ్, ఈశానమ్, మన్యునా, మహాదేవమితి మహా + దేవమ్, అన్తఃఽ పర్శవ్యేన, ఉగ్రమ్, దేవమ్, వనిష్ఠునా, వసిష్ఠహనురితి వసిష్ఠ + హనుః, శిఙ్గీని, కోశ్యాభ్యామ్ ॥ ౮ ॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) పావకమ్ (హృదయేన) హృదయావయవేన (అశనిమ్) విద్యుతమ్ (హృదయాగ్రేణ) హృదయస్య పురోభాగేన (పశుపతిమ్) పశూనాం పాలకం జగద్ధర్తారం రుద్రం సర్వప్రాణమ్ (కృత్స్నహృదయేన) సంపూర్ణహృదయావయవేన (భవమ్) యస్సర్వత్ర భవతి తమ్ (యక్నా) యకృతా శరీరాఽవయవేన (శర్వమ్) విజ్ఞాతారమ్ (మతస్నాభ్యామ్) (హృదయపార్శ్వాఽవయవాభ్యామ్) (ఈశానమ్) సర్వస్య జగతః స్వామినమ్ (మన్యునా) దుష్టాచారిణః పాపం చ ప్రతి వర్తమానేన క్రోధేన (మహాదేవమ్) మహాంశ్చాసౌ దేవశ్చ తం పరమాత్మానం (అన్తః పర్శవ్యేన) అన్తః పార్శ్వావయవభావేన (ఉగ్రమ్) తీక్ష్ణస్వభావమ్ (దేవమ్) దేదీప్యమానమ్ (వనిష్ఠునా) ఆంత్రవిశేషేణ (వసిష్ఠహనుః) వసిష్ఠస్యాతిశయేన వాసహేతోర్హనురివ హనుర్యస్య తమ్. అత్ర సుపాం సులుగిత్యమః స్థానేసుః. (శిఙ్గీని) జ్ఞాతుం ప్రాప్తుం యోగ్యాని. అత్ర సగ్రిధాతోః పృషోదరాదినాభీష్టరూపసిద్ధిః. (కోశ్యాభ్యామ్) కోశ ఉదరే భవాభ్యాం మాంసపిణ్డాభ్యామ్.॥ ౮ ॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా ! యే తే వృతా జీవా హృదయేనాగ్నిం హృదయాగ్రేణాశనిం కృత్స్నహృదయేన పశుపతిం యక్నా భవం మతస్నాభ్యాం శర్వం మన్యునేశానమన్తః పర్శవ్యేన

మహాదేవముగ్రం దేవం వనిష్ఠునా వసిష్ఠహనుః కోశ్యాభ్యాం శిజ్గీని ప్రాప్నువన్తీతి యూయం విజానీత.॥ ౮ ॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః సర్వాఙ్గైర్ధర్మాచరణం విద్యాగ్రహణం సత్సఙ్గం జగదీశ్వరోపాసనం చ కుర్వన్తి తే వర్తమానభవిష్యతోర్జన్మనోః సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నువన్తి.॥ ౮ ॥

పదార్థము :-మానవులారా! శరీరములను వదలిపోయిన జీవులు (హృదయేన) హృదయరూప అవయవమునుండి (అగ్నిమ్) అగ్నిని (హృదయాగ్రేణ) హృదయముయొక్క పైభాగమునుండి (అశనిమ్) విద్యుత్తును (కృత్స్నహృదయేన) హృదయముయొక్క సంపూర్ణావయవములచే (పశుపతిమ్) పశువులు మున్నగు సర్వప్రాణుల రక్షకుడు, జగదుద్ధారణకర్త, సర్వమునకు జీవనహేతువగు పరమేశ్వరుని (యక్నా) యకృత్తురూప అవయవముచే (భవమ్) సర్వమున వ్యాప్తమైయున్న ఈశ్వరుని (మతస్నాభ్యామ్) హృదయముయొక్క ఇరుపక్ష అవయవములచే (శర్వమ్) విజ్ఞాన యుక్తుడగు పరమాత్మను (మన్యునా) దుష్టాచారులగు పాపాత్ములయెడ వర్తింపజేయు క్రోధముచే (ఈశానమ్) సమస్త జగత్స్వామియగు ఈశ్వరుని (అన్తః పర్శవ్యేన) లోపలనుండు ప్రక్కటెముకల అవయవములందున్న విజ్ఞానముచే (మహాదేవమ్) మహాదేవుడు (ఉగ్రమ్, దేవమ్) తీక్ష్ణ స్వభావుడు, ప్రకాశమానుడగు పరమేశ్వరుని (వనిష్ఠునా) విశేషముగు ఆంత్రము [ప్రేవు, ప్రేగు] చే (వసిష్ఠహనుః) అతిగా నివసించుటకు హేతువు, రాజువంటి హనువు [పెదవి] గలవారిని (కోశాభ్యామ్) ఉదరములోనుండు రెండు మాంసపిండములచే (శింగీని) తెలిసికొన లేదా పొందదగిన వస్తువుల నెట్లు పొందుచున్నవో, వానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౮॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు శరీరమునందలి సర్వాంగములచే ధర్మాచరణము, విద్యాగ్రహణము, సత్సంగము, పరమేశ్వరోపాసన నొనర్చుచుందురో, వారు ఇహపరజన్మలందును సుఖముల ననుభవించెదరు.॥౮॥

8. The souls after death attain to fire with the heart; to lightning with the upper part of the heart: to Pashupati with the whole heart; to Bhava with the liver.

To Sharva with the two cardinal bones; to Ishana with righteous indignation; to Mahdeva with the intercostal flesh; to the Fierce God with the rectum; to handsome chinned person, to knowable and procurable powers with two lumps of flesh near the heart.

౩౯.౯. ఉగ్రమిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఉగ్రాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః, భురిగష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

మనుష్యాః కథముగ్రస్వభావాదీన్ ప్రాప్నువన్తీత్యాహ.

మానవు లెట్లు ఉగ్రస్వభావమును పొందుచున్నారు?

౩౯.౯ ఉగ్రం లోహితేన మిత్రꣳ సౌవ్రత్యేన రుద్రం దౌర్వ్రత్యేనేన్ద్రం ప్రక్రీడేన మరుతో బలేన సాధ్యాన్ప్రముదా। భవస్య కణ్ఠ్యꣳ రుద్రస్యాన్తః

పార్శ్వ్యం మహాదేవస్య యకృచ్ఛర్వస్య వనిష్ఠుః పశుపతేః పురీతత్ ॥౯॥

ప.వి:- ఉగ్రమ్, లోహితేన, మిత్రమ్, సౌవ్రత్యేన, రుద్రమ్, దౌర్వ్రత్యేనేతి దౌః + వ్రత్యేన, ఇన్ద్రమ్, ప్రక్రీడేనేతి ప్ర + క్రీడేన, మరుతః, బలేన, సాధ్యాన్, ప్రముదేతి ప్ర + ముదా, భవస్య, కణ్ఠ్యమ్, రుద్రస్య, అన్తఃఽ పార్శ్వ్యమిత్యన్తః + పార్శ్వ్యమ్, మహాదేవస్యేతి మహా + దేవస్య, యకృత్, శర్వస్య, వనిష్ఠుః, పశుపతేరితి పశు + పతేః పురీతత్, పురితదితి పురి + తత్ ॥ ౯ ॥

పదార్థః :-(ఉగ్రమ్) తీవ్రం గుణమ్ (లోహితేన) శుద్ధేన రక్తేన (మిత్రమ్) ప్రాణమివ సఖాయమ్ (సౌవ్రత్యేన) శ్రేష్ఠేన కర్మణా (రుద్రమ్) రోదయితారమ్ (దౌర్వ్రత్యేన) దుష్టాచారేణ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యం విద్యుతం వా (ప్రక్రీడేన) (మరుతః) ఉత్తమాన్ మనుష్యాన్ (బలేన) (సాధ్యాన్) సాద్ధుం యోగ్యాన్ (ప్రముదా) ప్రకృష్టేన హర్షేణ (భవస్య) యః ప్రశంసితో భవతి తస్య (కణ్ఠ్యమ్) కణ్ఠే భవం స్వరమ్ (రుద్రస్య) దుష్టానాం రోదయితుః (అన్తఃపార్శ్వ్యమ్) అన్తః పార్శ్వే భవమ్ (మహాదేవస్య) మహతో విదుషః (యకృత్) హృదయస్థో రోహితః పిణ్డః (శర్వస్య) సుఖప్రాపకస్య (వనిష్ఠుః) ఆన్త్రవిశేషః. అత్ర సుపాం సులుగిత్యమః స్థానే సురాదేశః (పశుపతేః) (పురీతత్) హృదయస్య నాడీ ॥ ౯ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! గర్భాశయస్థా జీవా బాహ్యా వా లోహితేనోగ్రం సౌవ్రత్యేన మిత్రం దౌర్వ్రత్యేన రుద్రం ప్రక్రీడేనేన్ద్రం బలేన మరుతః ప్రముదా సాధ్యాన్ భవస్య కణ్ఠ్యం రుద్రస్యాన్తః పార్శ్వ్యం మహాదేవస్య యకృచ్ఛర్వస్య వనిష్ఠుః పశుపతేః పురీతత్ ప్రాప్నువన్తి.॥౯॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా! యథా దేహినో రుధిరాద్యైరుగ్రాదిస్వభావాదీన్ ప్రాప్నువన్తి తథా గర్భాశయేఽపి లభన్తే ॥ ౯ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! గర్భాశయములో నున్న లేదా బయటనుండునట్టి జీవులు (లోహితేన) శుద్ధమగు రుధిర [రక్త] ముచే (ఉగ్రమ్) తీవ్రగుణములను (సౌవ్రత్యేన) శ్రేష్ఠకర్మద్వారా (మిత్రమ్) ప్రాణములవంటి ప్రియమగు (దౌర్వ్రత్యేన) దుష్టాచరణముతో (రుద్రమ్) ఏడ్పించునట్టి (ప్రక్రీడేన) ఉత్తమక్రీడచే (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యము లేక విద్యుత్తు (బలేన) బలముతో (మరుతః) ఉత్తమమానవులను (ప్రముదా) మహానందముచే (సాధ్యాన్) సాధించుకొనదగిన పదార్థములను (భవస్య) ప్రశంసలను పొందువానియొక్క (**కణ్ఠ్యమ్**) కంఠమునందుగలుగు **స్వరము** (**రుద్రస్య**) దుష్టులనేడ్పించువాని (అన్తః పార్శ్వ్యమ్) లోపల ఎముకయందున్న (**మహాదేవస్య**) **మహాదేవ విద్వాంసుని** (యకృత్) హృదయములోనుండు

ఎల్లని పిండమును (సర్వస్య) సుఖప్రాపకుడగు మనుష్యుని (వనిష్ఠుః) అన్త్రవిశేషమును (పశుపతేః) పశురక్షకుడగువాని (పురీతత్) హృదయసంబంధనాడిని పొందుచున్నవి.౯॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ దేహధారులు రుధిరము మున్నగు వానిచే తేజః స్వభావాదులను పొందుదురో అదేవిధముగ గర్భాశయమందును పొందుచుందురు.౯॥

9. Souls inside or ouside the womb become virile through pure blood; lovely through virtuous deeds; chastisable through ignoble deeds; supreme through pastime; noble through spiritual force; achievers of aims through enjoyment. Suitable place for fire is between the ribs; for bile the liver; for waters the rectum; for soul the protector of bodily organs the pericardium.

౧౯౩౬.లోమభ్య ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఆకృతిశ్ఛన్దః పఞ్చమః స్వరః.

మనుష్యైర్భస్మాన్తం శరీరం మన్త్రైర్దాహ్యమిత్యాహ.

మానవులు భస్మమగునంతవరకు శరీరమును మంత్రములతో దహనము చేయవలెను.

౧౯౩౬ లోమభ్యః స్వాహా లోమభ్యః స్వాహా త్వచే స్వాహా త్వచే స్వాహా

లోహితాయ స్వాహా లోహితాయ స్వాహా మేదోభ్యః స్వాహా మేదోభ్యః

స్వాహా మాꣳసేభ్యః స్వాహా మాꣳసేభ్యః స్వాహా స్నావభ్యః స్వాహా

స్నావభ్యః స్వాహాఽస్థభ్యః స్వాహాఽస్థభ్యః స్వాహా మజ్జభ్యః

స్వాహా మజ్జభ్యః స్వాహా । రేతసే స్వాహా పాయవే స్వాహా ॥౧౦॥

ప.వి:- లోమభ్య ఇతి లోమ + భ్యః, స్వాహా, లోమభ్య ఇతి లోమ + భ్యః, స్వాహా, త్వచే, స్వాహా, త్వచే, స్వాహా, లోహితాయ, స్వాహా, లోహితాయ, స్వాహా, మేదోభ్య ఇతి మేదః + భ్యః, స్వాహా, మేదోభ్య ఇతి మేదః + భ్యః, స్వాహా, మాꣳసేభ్యః, స్వాహా, మాꣳసేభ్యః, స్వాహా, స్నావభ్య ఇతి స్నావ + భ్యః, స్వాహా స్నావభ్య ఇతి స్నావ + భ్యః, స్వాహా, అస్థభ్య ఇత్యస్థ

+ భ్యః, స్వాహా, అస్థభ్య ఇత్యస్థ + భ్యః, స్వాహా, మజ్జభ్య ఇతి మజ్జ + భ్యః, స్వాహా, మజ్జభ్య ఇతి మజ్జ + భ్యః, స్వాహా, రేతసే, స్వాహా, పాయవే, స్వాహా ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః:-(లోమభ్యః) త్వగుపరిస్థేభ్యో బాలేభ్యః (స్వాహా) (లోమభ్యః) నఖాదిభ్యః (స్వాహా) (త్వచే) శరీరావరణదాహాయ (స్వాహా) (త్వచే) తదన్తరావరణదాహాయ (స్వాహా) (లోహితాయ) రక్తాయ (స్వాహా) (లోహితాయ) హృదయస్థాయ లోహితపిణ్డాయ (స్వాహా) (మేదోభ్యః) స్నిగ్ధేభ్యో ధాతువిశేషేభ్యః (స్వాహా) (మేదోభ్యః) సర్వశరీరావయవార్ద్రీకరేభ్యః (స్వాహా) (మాంసేభ్యః) బహిఃస్థేభ్యః (స్వాహా) (మాంసేభ్యః) శరీరాన్తర్గతేభ్యః (స్వాహా) (స్నావభ్యః) స్థూలనాడీభ్యః (స్వాహా) (స్నావభ్యః) సూక్ష్మాభ్యః సిరాభ్యః (స్వాహా) (అస్థభ్యః) శరీరస్థకఠినావయవేభ్యః (స్వాహా) (అస్థభ్యః) సూక్ష్మావయవాఽస్థిరూపేభ్యః (స్వాహా) (మజ్జభ్యః) అస్థ్యన్తర్గతేభ్యో ధాతుభ్యః (స్వాహా) (మజ్జభ్యః) తదన్తర్గతేభ్యః (స్వాహా) (రేతసే) వీర్యాయ (స్వాహా) (పాయవే) గుహ్యావయవదాహాయ (స్వాహా) ॥ ౧౦ ॥

అన్వయః:- మనుష్యైః ప్రేతక్రియాయాం ఘృతాదేర్లోమభ్యః స్వాహా లోమభ్యః స్వాహా త్వచే స్వాహా త్వచే స్వాహా లోహితాయ స్వాహా లోహితాయ స్వాహా మేదోభ్యః స్వాహా మేదోభ్యః స్వాహా మాంసేభ్యః స్వాహా మాంసేభ్యః స్వాహా స్నావభ్యః స్వాహా స్నావభ్యః స్వాహాఽస్థభ్యః స్వాహాఽస్థభ్యః స్వాహా మజ్జభ్యః స్వాహా మజ్జభ్యః స్వాహా రేతసే స్వాహా పాయవే స్వాహా సతతం ప్రయోజ్యా ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యావల్లోమాన్యారభ్య వీర్యపర్యన్తస్య తచ్ఛరీరస్య భస్మ న స్యాత్తావద్ ఘృతేన్ధనాని ప్రక్షిపత ॥ ౧౦ ॥

పదార్థము :- మానవులు దహనకర్మలందు ఘృతాదులచే (లోమభ్యః) చర్మముపైనుండు వెంట్రుకల [రోమముల] కై (స్వాహా) శబ్దమును (లోమభ్యః) నఖములు మున్నగు వానికొరకు స్వాహా (త్వచే) శరీరముయొక్క త్వచ [చర్మము]ను దహించుటకు స్వాహా (త్వచే) లోపలి త్వచను దహించుటకై స్వాహా (లోహితాయ) రుధిరమును దహించుటకు (స్వాహా, లోహితాయ) హృదయమున నుండు రుధిరపిండమును దహించుటకు స్వాహా (మేదోభ్యః) స్నిగ్ధ [మృదువు] ధాతువులను దహించుటకు స్వాహా (మేదోభ్యః) శరీరావయవముల నన్నింటిని ఆర్ద్ర [ద్రవ] మొనర్చు భాగములను దహించుటకు స్వాహా (మాంసేభ్యః) బాహ్య మాంసములను దహించుటకు స్వాహా (మాంసేభ్యః) లోపలి మాంసములను దహించుటకు స్వాహా (స్నావభ్యః) స్థూలనాడులను దహించుటకు స్వాహా (స్నావభ్యః) సూక్ష్మనాడులను దహించుటకు స్వాహా (అస్థభ్యః) శరీరస్థ కఠిన అవయవములను దహించుటకు స్వాహా (అస్థభ్యః) సూక్ష్మ అస్థికలరూప

అవయవములను దహించుటకు స్వాహా (మజ్జభ్యః) ఎముకలమధ్యనుండు మజ్జాధాతువుల కొరకు స్వాహా (మజ్జభ్యః) వాని అంతర్గత భాగములను దహించుటకు స్వాహా (రేతసే) వీర్యమును దహించుటకు స్వాహా (పాయవే) గుదారూప అవయవములను దహనమొనర్చుటకై (స్వాహా) ఈ స్వాహా శబ్దమును నిరంతరము ప్రయోగించవలెను.॥౧౦॥

భావార్థము :- మానవులారా! మృతక కళేబరముయొక్క రోమములనుండి వీర్యమువరకు సంపూర్ణముగా భస్మమగునంతవరకు ఘృతము మరియు ఇంధనములను మండుచున్న చితావేదికయందు స్వాహాకారములతో ఆహుతుల నిచ్చుచుండవలయును.॥౧౦॥

10. To the hair Swaha! To the nails Swaha. Swaha for burning the external skin. Swaha for burning the internal skin! Swaha for burning the blood. Swaha for burning the heart's blood. Swaha for burning the fats. Swaha for burning all the wet parts of the body! Swaha for burning the xternal fleshy parts. Swaha for burning the internal fleshy parts! Swaha for burning the gross sinews. Swaha for burning the subtle sinews. Swaha for burning the tough bones. Swaha for burning the soft bones. Swaha for burning the marrows. Swaha for burning the internal part of the marrows. Swaha for burning the semen. Swaha for burning the anus.

౧౯.౫౭ ఆయాసాయేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యై ర్జన్మాన్తరే సుఖార్థం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ?

మానవులు జన్మాంతరసుఖముకొరకు ఏమిచేయవలయును?

౧౯.౫౭ ఆయాసాయ స్వాహా ప్రాయాసాయ స్వాహా సంయాసాయ స్వాహా

వియాసాయ స్వాహోద్యాసాయ స్వాహా। శుచే స్వాహా

శోచతే స్వాహా శోచమానాయ స్వాహా శోకాయ స్వాహా ॥౧౧॥

ప.వి:- ఆయాసాయేత్యా + యాసాయ, స్వాహా, ప్రాయాసాయ, ప్రయాసాయేతి ప్ర + యాసాయ, స్వాహా, సంయాసాయేతి సమ్ + యాసాయ, స్వాహా, వియాసాయేతి వి + యాసాయ, స్వాహా, ఉద్యాసాయేత్యుత్ + యాసాయ, స్వాహా, శుచే, స్వాహా, శోచతే, స్వాహా, శోచమానాయ, స్వాహా, శోకాయ, స్వాహా ॥౧౧॥

పదార్థః:-(ఆయాసాయ) సమన్తాత్ప్రాపణాయ (స్వాహా) (ప్రాయాసాయ) ప్రయాణాయ (స్వాహా) (సంయాసాయ) సమ్యగ్గమనాయ (స్వాహా) (వియాసాయ) వివిధప్రాప్తయే (స్వాహా) (ఉద్యాసాయ) ఊర్ధ్వం గమనాయ (స్వాహా) (శుచే) పవిత్రాయ (స్వాహా) (శోచతే) శుద్ధికర్త్రే (స్వాహా) (శోచమానాయ) విచారప్రకాశాయ (స్వాహా) (శోకాయ) శోచన్తి యస్మిఀస్తస్మై (స్వాహా) ॥ ౧౧ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యూయమాయాసాయ స్వాహా ప్రాయాసాయ స్వాహా సంయాసాయ స్వాహా వియాసాయ స్వాహోద్యాసాయ స్వాహా శుచే స్వాహా శోచతే స్వాహా శోచమానాయ స్వాహా శోకాయ స్వాహా ప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్ ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః:- మనుష్యైః పురుషార్థాదిసిద్ధయే సత్యా వాగ్ మతిః క్రియా చానుష్ఠేయా యేన దేహాన్తరే జన్మాన్తరే చ మఙ్గలం స్యాత్ ॥ ౧౧ ॥

పదార్థము :-మానవులారా! మీరు (ఆయాసాయ) చక్కగా పొందుటకు (స్వాహా) స్వాహా శబ్దమును (ప్రాయాసాయ) పోవుటకు (స్వాహా) (సంయాసాయ) చక్కగా నడచుటకై (స్వాహా) (వియాసాయ) అనేక విధముల వస్తువుల ప్రాప్తికొరకు (స్వాహా) (ఉద్యాసాయ) పైకి పోవుటకై (స్వాహా) (శుచే) పవిత్రతకొరకు (స్వాహా) (శోచతే) శుద్ధియొనర్చువారికై (స్వాహా) (శోచమానాయ) ఆలోచనలను ప్రకాశింపచేయుటకొరకు (స్వాహా) మరియు (శోకాయ) శోకమొనర్చుదానికై (స్వాహా) స్వాహా శబ్దమును ప్రయోగమొనర్చుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :- మానవులు పురుషార్థ సిద్ధికొరకు సత్యవాణిని, బుద్ధిని, క్రియను అనుష్ఠించుటచే ఈ జన్మము మరియు శరీరముల తరువాత శుభములు చేకూరగలవు.॥౧౧॥

11. Take nourishing diet for physical exertion, for lofty adventure, for concerted effort, for enmdeavour by different organs, for enterprise, for physical and mental purity, for contemplative soul, for expounding nice ideas, and for spiritual power.

౩౯।౧౨. తపస ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః

పునర్మనుష్యైః కైః సాధనైః సుఖం ప్రాప్తవ్యమిత్యాహ?

మానవులే సాధనములతో సుఖమును పొందవలయును?

౩౯।౧౨ తపసే స్వాహా తప్యతే స్వాహా తప్యమానాయ స్వాహా తప్తాయ

స్వాహా ఘర్మాయ స్వాహా। నిష్కృత్యై స్వాహా

ప్రాయశ్చిత్త్యై స్వాహా భేషజాయ స్వాహా॥౧౨॥

ప.వి:- తపసే, స్వాహా, తప్యతే, స్వాహా, తప్యమానాయ, స్వాహా, తప్తాయ, స్వాహా, ఘర్మాయ, స్వాహా, నిష్కృత్యై, నిః కృత్యా ఇతి నిః+కృత్యై, స్వాహా, ప్రాయశ్చిత్యై, స్వాహా, భేషజాయ, స్వాహా ॥౧౨॥

పదార్థః :-(తపసే) ప్రతాపాయ (స్వాహా) (తప్యతే) యస్తాపం ప్రాప్నోతి తస్మై (స్వాహా) (తప్యమానాయ) ప్రాప్తతాపాయ (స్వాహా) (తప్తాయ) (స్వాహా) (ఘర్మాయ) దినాయ (స్వాహా) (నిష్కృత్యై) నివారణాయ (స్వాహా) (ప్రాయశ్చిత్యై) పాపనివారణాయ (స్వాహా) (భేషజాయ) సుఖాయ. భేషజమితి సుఖనా. నిఘం. ౩.౬. స్వాహా ॥౧౨॥

అన్వయః :- మనుష్యైస్తపసే స్వాహా తప్యతే స్వాహా తప్యమానాయ స్వాహా తప్తాయ స్వాహా ఘర్మాయ స్వాహా నిష్కృత్యై స్వాహా ప్రాయశ్చిత్యై స్వాహా భేషజాయ స్వాహా చ నిరన్తరం ప్రయోక్తవ్యా ॥ ౧౨ ॥

భావార్థః :- మనుష్యైః ప్రాణాయామాదిసాధనైః సర్వం కిల్బిషం నివార్య సుఖం ప్రాప్తవ్యం ప్రాపయితవ్యం చ ॥౧౨॥

పదార్థము :- మానవులు (తపసే) ప్రతాపముకొరకు (స్వాహా) (తప్యతే) సంతాపమును పొందువారికొరకు (స్వాహా) (తప్యమానాయ) తాపముయొక్క ఉష్ణతను పొందువారికొరకు (స్వాహా) (తప్తాయ) తప్తమైన వారికొరకు (స్వాహా) (ఘర్మాయ) దినమగుటకు (స్వాహా) (నిష్కృత్యై) నివారణమున్నకై (స్వాహా, ప్రాయశ్చిత్యై) పాపనివృత్తికొరకు (స్వాహా) మరియు (భేషజాయ) సుఖముకొరకు ఈ స్వాహా శబ్దమును నిరంతరము ప్రయోగించవలయును.॥౧౨॥

భావార్థము :- మానవులు ప్రాణాయామము మున్నగు సాధనములచే సకలకిల్బిషముల (సర్వపాపముల)ను నివారించుకొని స్వయముగా సుఖములను ప్రాప్తించుకొని ఇతరులకును ప్రాప్తింపజేయ వలయును.॥౧౨॥

Exert for the performance of religious duty, the advancement of the man of penance, the Brahmchari devoted to study, the recluse, the people lustrous like the Sun Try hard to avoid sins, expiate for them, and ward off physical ailments through medicine.

౧౯౫౯. యమాయేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౫౫౩ యమాయ స్వాహాఽన్తకాయ స్వాహా మృత్యవే స్వాహా
బ్రహ్మణే స్వాహా బ్రహ్మహత్యాయై స్వాహా విశ్వేభ్యో
దేవేభ్యః స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాగ్ంస్వాహా॥౧౩॥

ప.వి:-యమాయ,స్వాహా,అన్తకాయ, స్వాహా, మృత్యవే, స్వాహా, బ్రహ్మణే, స్వాహా, బ్రహ్మహత్యాయా ఇతి బ్రహ్మ+హత్యాయై, స్వాహా, విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః, స్వాహా, ద్యావాపృథివీభ్యామ్, స్వాహా.॥౧౩॥

పదార్థః :- (యమాయ) నియన్త్రే న్యాయాధీశాయ వాయవే వా (స్వాహా) (అన్తకాయ) నాశకాయ కాలాయ (స్వాహా) (మృత్యవే) ప్రాణత్యాగకారిణే సమయాయ (స్వాహా) (బ్రహ్మణే) బృహత్తమాయ పరమాత్మనే బ్రహ్మవిదుషే వా (స్వాహా) (బ్రహ్మహత్యాయై) బ్రహ్మణో వేదస్యేశ్వరస్య విదుషో వా హనననివారణాయ (స్వాహా) (విశ్వేభ్యః) అఖిలేభ్యః (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యో దివ్యేభ్యో జలాదిభ్యో వా (స్వాహా) (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) సూర్యభూమి శోధనాయ (స్వాహా). ॥౧౩॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యూయం యమాయ స్వాహాఽన్తకాయ స్వాహా మృత్యవే స్వాహా బ్రహ్మణే స్వాహా బ్రహ్మహత్యాయై స్వాహా విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః స్వాహా ద్యావాపృథివీభ్యాం స్వాహా చ ప్రయుఙ్ ధ్వమ్ ॥ ౧౩ ॥

భావార్థః :-యే మనుష్యా న్యాయవ్యవస్థాం పాలయిత్వాఽల్పమృత్యుం వినివార్యేశ్వరవిదుషః సంసేవ్య బ్రహ్మహత్యాదిదోషాన్నివార్య సృష్టివిద్యాం విదిత్వాఽన్త్యేష్టిం విదధతి; తే సర్వేషాం మంగలప్రదా భవన్తి. సర్వదైవం మృతకశరీరం దగ్ధ్వా సర్వేషాం సుఖమున్నేయమితి ॥ ౧౩ ॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (యమాయ) నియంతయగు న్యాయాధీశునికొరకు లేక వాయువుకొరకు (స్వాహా) స్వాహా శబ్దము (అన్తకాయ) నాశనమొనర్చు కాలమునకై (స్వాహా, మృత్యవే) ప్రాణత్యాగ మొనర్చు సమయముకొరకు (స్వాహా, బ్రహ్మణే) బృహత్తముడు, సర్వోన్నతుడునగు పరమాత్మకొరకు లేక బ్రాహ్మణ విద్వాంసులకొరకు (స్వాహా) (బ్రహ్మహత్యాయై) బ్రహ్మ, వేదము లేక ఈశ్వరుడు వీరి హత్యను నివారించుటకు (స్వాహా, విశ్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) దివ్యగుణములతో గూడిన

విద్వాంసుల లేక జలములు మున్నగు వానికొరకు (స్వాహా) మరియు (ద్యావాపృథివీభ్యామ్) సూర్యుని మరియు భూమిని శోధించుటకొరకు స్వాహా శబ్దమును ప్రయోగించుడు.॥13॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు న్యాయవ్యవస్థను పాలించుచు, అల్పమృత్యువును దొలగించుచు, ఈశ్వరుడు మరియు విద్వాంసులను సేవించుచు, బ్రహ్మహత్య మున్నగు దోషములను నివారణమొనర్చుచు, సృష్టివిద్యను గూర్చి చక్కగా దెలిసికొని, అంత్యేష్టి కర్మవిధి నాచరించెదరో, వారు సర్వజనులకు, సకల ప్రాణులకు శుభములు గలిగించువా రగుచున్నారు. సర్వకాల, సర్వావస్థలయందును ఈ విధిగా మృతక శరీరమునకు దహన క్రియల నొనర్చి సర్వ మానవులకు సుఖోన్నతిని గలిగించవలయును.॥13॥

13. Honour the just ruler. Keep away Death, the great Finisher. Worship God, the Destroyer of the wicked. Contemplate on God, the Great. Try for the preservation of vedic knowledge. Revere all learned persons, utilise all the forces of nature. Acquire the knowledge of heaven and Earth.

అత్రాऽన్త్యేష్టికర్మవర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతివేదితవ్యమ్

ఈ యధ్యాయములో అంత్యేష్టికర్మ వర్ణనగలదు. కావున దీనియర్థమునకు, పూర్వాధ్యాయములో నున్న యర్థమునకును సంబంధము గలదని గ్రహించవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే ఏకోనచత్వారింశోऽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచితసంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ముప్పది తొమిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబిపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునుగు '**చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర**' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన '**పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల**'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'**మల్లే కృష్ణారెడ్డి**' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ముప్పది తొమ్మిదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

40వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

అథ చత్వారింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే సప్తదశమన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్నఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౯౬౦.ఈశావాస్యమిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యాః పరమాత్మానం విజ్ఞాయ కిఙ్కుర్యురిత్యాహ. మానవు లీశ్వరు నెఱిగి ఏమి చేయవలెను?

౧౯౬౦ ఈశా వాస్యమిదꣳ సర్వం యత్కిఞ్చ జగత్యాం జగత్ ।

తేన త్యక్తేన భుఞ్జీథా మా గృధః కస్య స్విద్ధనమ్ ॥౧॥

ప.వి:-ఈశా, వాస్యమ్, ఇదమ్, సర్వమ్, యత్, కిమ్, చ, జగత్యామ్, జగత్, తేన, త్యక్తేన, భుఞ్జీథాః, మా, గృధః, కస్య, స్విత్, ధనమ్ ॥౧॥

పదార్థః:-(ఈశా) ఈశ్వరేణ సకలైశ్వర్యసమ్పన్నేన సర్వశక్తిమతా పరమాత్మనా (వాస్యమ్) ఆచ్ఛాదయితుం యోగ్యం సర్వతోఽభివ్యాప్యమ్ (ఇదమ్) ప్రకృత్యాదిపృథివ్యన్తరమ్ (సర్వమ్) అఖిలమ్ (యత్) (కిమ్) (చ) (జగత్యామ్) గమ్యమానాయాం సృష్టౌ (జగత్) యద్గచ్ఛతి తత్ (తేన) (త్యక్తేన) వర్జితేన తచ్చిత్తరహితేన (భుఞ్జీథాః) భోగమనుభవేః (మా) నిషేధే (గృధః) అభికాంక్షీః (కస్య) (స్విత్) కస్యాపి స్విదితి ప్రశ్నే వా (ధనమ్) వస్తుమాత్రమ్.॥౧॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! త్వం యదిదం సర్వం జగత్యాం జగదీశాఽఽవాస్యమస్తి తేన త్యక్తేన భుఞ్జీథాః కిఞ్చ కస్య స్విద్ధనం మా గృధః.॥౧॥

భావార్థః:- యే మనుష్యా ఈశ్వరాద్బిభ్యత్యయమస్మాన్ సర్వదా సర్వతః పశ్యతి జగదిదమీశ్వరేణ వ్యాప్తం సర్వత్రేశ్వరోఽస్తీతి వ్యాపకమన్తర్యామిణం నిశ్చిత్య కదాచిదప్యన్యాయాచరణేన కస్యాపి కిఞ్చిదపి ద్రవ్యం గ్రహీతుం నేచ్ఛేయుస్తే ధార్మికా భూత్వాఽత్ర పరత్రాభ్యుదయనిఃశ్రేయసే ఫలే ప్రాప్య సదాఽఽనన్దేయుః.॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! నీవు (యత్) ఏ (ఇదమ్) ఈ ప్రకృతి మొదలుకొని పృథివి పర్యంతము (సర్వమ్) సమస్తము (జగత్యామ్) ప్రాప్తించుకొనదగిన సృష్టియందు (జగత్) జంగము [చలనముగల] ప్రాణిమాత్రులు గలనో అవి (ఈశా) సంపూర్ణైశ్వర్యవంతుడు, సర్వశక్తిమంతుడునగు పరమాత్మచే (వాస్యమ్) ఆచ్ఛాదన మొనర్చునది, అనగా అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తమై యున్నవి (తేన) అట్టి (త్యక్తేన) త్యాగమొనర్చబడిన జగములోని (భుంజీథాః) పదార్థముల, భోగముల ననుభవించుము (కించ) కాని (కస్య, స్విత్) ఏ యితరుల (ధనమ్) ధనమును, వస్తుమాత్రమును (మాగృధః) అభిలషించకుము.॥౧॥

భావార్థము:- పరమేశ్వరుడు సర్వత్ర వ్యాప్తమైయుండి సదా అన్నివైపులనుండి సర్వమును చూచుచున్నాడని, సదా మన మొనర్చు కర్మలను గాంచుచున్నాడని, ప్రత్యణువునందును విద్యమానుడై యున్నాడని నిశ్చయించుకొని భయపడుచు అన్యాయాచరణముచే ఎవ్వరిధనము నేమాత్రమును దీసికొనవలదు. ఇట్లొనర్చువారు ధర్మాత్ములై ఇహలోక సుఖములను మరియు పరలోకముక్తిరూప సుఖములను పొంది సదా ఆనందమయులై యుందురు.॥౧॥

1. O man, all moving beings in the universe are enveloped by the Omnipotent God. Enjoy what God hath granted thee. Covet not the wealth of any man!.

౧౯౭౧. కుర్వన్నిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, భురిగనుష్టుప్ ఛన్దః ధైవతః స్వరః.

అథ వైదికకర్మణః ప్రాధాన్యముచ్యతే. వేదోక్త కర్మయొక్క ఉత్తమత్వము.

౧౯౭౧ కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషేచ్ఛతꣳ సమాః।

ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽస్తి న కర్మ లిప్యతే నరే ॥౨॥

ప.వి:- కుర్వన్, ఏవ, ఇహ, కర్మాణి, జిజీవిషేత్, శతమ్, సమాః, ఏవమ్, త్వయి, న, అన్యథా, ఇతః, అస్తి, న కర్మ, లిప్యతే, నరే ॥౨॥

పదార్థః:-(కుర్వన్) (ఏవ) (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (కర్మాణి) ధర్మ్యాణి వేదోక్తాని నిష్కామకృత్యాని (జిజీవిషేత్) జీవితుమిచ్ఛేత్ (శతమ్) (సమాః) సంవత్సరాన్ (ఏవమ్) అమునా ప్రకారేణ (త్వయి) (న) నిషేధే (అన్యథా) (ఇతః) అస్మాత్ ప్రకారాత్ (అస్తి) భవతి (న) నిషేధే (కర్మ) అధర్మ్యమవైదికం మనోర్థసంబన్ధికర్మ (లిప్యతే) (నరే) నయన కరరి.॥౨॥

అన్వయః :-మనుష్య ఇహ కర్మాణి కుర్వన్నేవ శతం సమా జిజీవిషేదేవం ధర్మ్యే కర్మణి ప్రవర్తమానే త్వయి నరే న కర్మ లిప్యతే ఇతో౽న్యథా నాస్తి లేపాభావః ॥ ౨ ॥

భావార్థః :-మనుష్యా ఆలస్యం విహాయ సర్వస్య ద్రష్టారం న్యాయాధీశం పరమాత్మానం కర్తుమర్హాం తదాజ్ఞాం చ మత్వా శుభాని కర్మాణి కుర్వన్తో౽శుభాని త్యజన్తో బ్రహ్మచర్యేణ విద్యాసుశిక్షే ప్రాప్యోపస్థేన్ద్రియనిగ్రహేణ వీర్యమున్నీయాల్పమృత్యుం ఘ్నన్తు. యుక్తాహారవిహారేణ శతవార్షికమాయుః ప్రాప్నువన్తు. యథా యథా మనుష్యాః సుకర్మసు చేష్టన్తే తథా తథైవ పాపకర్మతో బుద్ధిర్నివర్తతే విద్యాయుః సుశీలతా చ వర్ధతే.॥౨॥

పదార్థము :- మనుష్యుడు (ఇహ) ఈ జగమునందు (కర్మాణి) ధర్మయుక్త, వేదోక్త నిష్కామ కర్మలను (కుర్వన్) ఒనర్చుచు (ఏవ) మాత్రమే (శతమ్) నూరు (సమాః) సంవత్సరములు (జిజీవిషేత్) జీవించు కోరికగలిగియుండవలెను (ఏవమ్) ఈ విధమగు ధర్మయుక్త కర్మలందు ప్రవర్తించుచో (కర్మ) అధర్మయుక్తమగు అవైదిక కామ్యకర్మలందు (న లిప్యతే) లిప్తుడుగాజాలడు. కర్మ అంటకుండుటకు (ఇతః) ఇంతకన్నమించి ఇతర (అన్యథా) అన్యవిధమగు (న,అస్తి) మార్గములేదు.॥౨॥

భావార్థము :- మానవులు సోమరితనమును వదలి సర్వమును సదా చూచుచున్నట్టి పరమాత్మను, ఆచరించదగిన ఆతని యాజ్ఞలను స్వీకరించి శుభకర్మల నాచరించుచు దుష్కర్మలను త్యజించవలయును. బ్రహ్మచర్య సేవనమున విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణను పొంది ఉపస్థేంద్రియ నిగ్రహామొనర్చి, పరాక్రమమును వృద్ధినొందించుకొని అల్పమృత్యువులను నిర్జించవలయును. యుక్తాహార విహారాదులచే నూరుసంవత్సరముల ఆయుష్యమును పొందవలయును. మానవు లెట్లెట్లు సత్కర్మలందు అభిరుచిని గలిగియుందురో, అట్లట్లే పాపకర్మలందు బుద్ధి ప్రవేశించకుండును. దానివలన విద్య, ఆయుష్యము, సుశీలత్వములు పెంపొందు చుండును. ॥౨॥

2. Man, only doing unselfish, religious deeds in this world, should wish to live for a hundred years. So Karma cleaveth not to man. No way is there for thee but this for emancipation.

౧౯౬౨. అసుర్యా ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథాత్మహన్తారో జనాః కీదృశా ఇత్యాహ.

ఆత్మహనన మొనర్చువారు అనగ ఆత్మను మరచినవారు ఎటువంటివారు అగుదురు?

౧౯౬౨ అసుర్యా నామ తే లోకా అన్ధేన తమసావృతాః।

తాంస్తే ప్రేత్యాపి గచ్ఛన్తి యే కే చాత్మహనో జనాః॥౩॥

ప.వి:- అసుర్యాః, నామ, తే, లోకాః, అన్ధేన, తమసా, ఆవృతా, ఇత్యా+వృతాః, తాన్, తే, ప్రేత్యేతి, ప్ర + ఇత్య, అపి గచ్ఛన్తి, యే, కే, చ, ఆత్మహన, ఇత్యాత్మ + హనః, జనాః.॥3॥

పదార్థః :-(అసుర్యాః) అసురాణాం ప్రాణపోషణతత్పరాణామవిద్యాదియుక్తానామిమే సవచ్ఛన్ధిన స్తత్సదృశః పాపకర్మాణః (నామ) ప్రసిద్ధా (తే) (లోకాః) లోకన్తే పశ్యన్తి తే జనాః (అన్ధేన) అన్ధకారరూపేణ (తమసా) అత్యావరకేణ (ఆవృతాః) సమన్తాద్యుక్తా ఆచ్ఛాదితాః (తాన్) దుఃఖాన్ధకారావృతాన్ భోగాన్ (తే) (ప్రేత్య) మరణం ప్రాప్య (అపి) జీవన్తోపి (గచ్ఛన్తి) ప్రాప్నువన్తి (యే) (కే) (చ) (ఆత్మహనః) య ఆత్మానం ఘ్నన్తి తద్విరుద్ధమాచరన్తి తే (జనాః) మనుష్యాః.॥3॥

అన్వయః :-యే లోకా అన్ధేన తమసాఽఽవృతా యే కే చాత్మహనో జనాః సన్తి, తేఽసుర్యా నామ, తే ప్రేత్యాపి తాన్ గచ్ఛన్తి.॥3॥

భావార్థః:-త ఏవ అసురా దైత్యా రాక్షసాః పిశాచా దుష్టా మనుష్యాయ ఆత్మన్యన్యద్ వాచ్యన్యత్ కర్మణ్యన్యదాచరన్తి తే న కదాచిదవిద్యాదుఃఖసాగరాదుత్తీర్యాఽనన్దం ప్రాప్తుం శక్నువన్తి. యే చ యదాత్మనా తన్మనసా, యన్మనసా తద్వాచా, యద్వాచా తత్కర్మణాఽనుతిష్ఠన్తి, త ఏవ దేవా ఆర్యా సౌభాగ్యవన్తోఽఖిలం జగత్పవిత్రయన్త ఇహాముత్రాతులం సుఖమశ్నువతే ॥3॥

పదార్థము:-ఏ (లోకాః) చూచువారు (అన్ధేన) అన్ధకారరూప (తమసా) జ్ఞానమును చుట్టుకొనియుండు అజ్ఞానముచే (ఆవృతాః) అన్నివైపులనుండి కప్పబడి (చ) మరియు (యే) ఏ (కే) ఎవరు (ఆత్మహనః) ఆత్మకు విరుద్ధముగా ఆచరణమొనర్చువారగు (జనాః) మనుష్యులున్నారో (తే) వారు (అసుర్యా) స్వంత ప్రాణపోషణమందే తత్పరులై, అవిద్య మున్నగు దోషములతో గూడినవారి సంబంధముగలవారలై, అట్టి పాపములనే యొనర్చుటయందు (నామ) ప్రసిద్ధులగుచుందురో (తే) వారు (ప్రేత్య) మరణించిన పిదప (అపి) కూడ మరియు జీవితులై యున్నప్పుడును (తాన్) అదేవిధమగు దుఃఖములకులోనై అజ్ఞానరూప అంధకారముచే గూడిన భోగములను (గచ్ఛన్తి) పొందుచుందురు.॥3॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు ఆత్మయందొకటి భావించుచు, వాణిద్వారా వేరొకటి చెప్పుచు మరోవిధముగ నాచరించెదరో, అట్టివారే అసురులు, దైత్యులు, రాక్షసులు, పిశాచులునైయుందురు. అట్టి వారెప్పుడును అవిద్యరూపమగు దుఃఖసాగరమునుండి తరింపజాలరు, ఆనందమును పొందజాలరు. ఎవరైతే ఆత్మ, మనస్సు, వాణి మరియు కర్మలచే నిష్కపటులై ఒకే విధముగా ఆచరణ మొనర్చెదరో అట్టివారు దేవతలు, ఆర్యులు, సౌభాగ్యశాలురునై, సర్వజగత్తును పవిత్రపరచుచు ఇహపరలోక సుఖముల కధికారు లగుదురు.॥3॥

3. Verily, the men engulfed in the darkness of ignorance, and those who disobey the dictates of conscience, are sinners given to carnal pleasures. They, in this life, and after death, attain to those sensual enjoyments enwrapt in affliction and ignorance.

౧౯౬౩ అనేజదిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, బ్రహ్మ దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశో జన ఈశ్వరం సాక్షాత్కరోతీత్యాహ. ఎటువంటివాడు ఈశ్వరుని సాక్షాత్కరించుకొనును?

౧౯౬౩ అనేజదేకం మనసో జవీయో నైనద్దేవా ఆప్నువన్పూర్వమర్షత్।

తద్ధావతోఽన్యానత్యేతి తిష్ఠత్తస్మిన్నపో మాతరిశ్వా దధాతి ॥౪॥

ప.వి:- అనేజత్, ఏకమ్, మనసః, జవీయః, న, ఏనత్, దేవాః, ఆప్నువన్, పూర్వమ్, అర్షత్, తత్, ధావతః, అన్యాన్, అతి, ఏతి, తిష్ఠత్, తస్మిన్, అపః, మాతరిశ్వా, దధాతి ॥౪॥

పదార్థః:-(అనేజత్) న ఏజతే కమ్పతే తదచలత్ స్వావస్థాయాశ్చ్యుతిః కమ్పనం తద్రహితమ్ (ఏకమ్) అద్వితీయం బ్రహ్మ (మనసః) మనోవేగాత్ (జవీయః) అతిశయేన వేగవత్ (న) (ఏనత్) (దేవాః) చక్షురాదీనీన్ద్రియాణి వా (ఆప్నువన్) ప్రాప్నువన్తి (పూర్వమ్) పురఃసరం పూర్ణం (అర్షత్) గచ్ఛత్ (తత్)(ధావతః) విషయాన్ ప్రతి పతతః (అన్యాన్) స్వస్వరూపాద్విలక్షణాన్మనోవాగిన్ద్రియాదీన్ (అతి) ఉల్లంఘనే (ఏతి) ప్రాప్నోతి గచ్ఛతి (తిష్ఠత్) స్వస్వరూపేణ స్థిరం సత్ (తస్మిన్) సర్వత్రాఽభివ్యాప్తే (అపః) కర్మ క్రియాం వా (మాతరిశ్వా) మాతర్యన్తరిక్షే శ్వసితి ప్రాణాన్ధరతి వాయుస్తద్వద్వర్తమానో జీవః (దధాతి).॥౪॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో మనుష్యాః! యదేకమనేజన్మనసో జవీయః పూర్వమర్షద్ బ్రహ్మాఽస్త్యేనద్దేవానాప్నువంస్తత్స్వయం తిష్ఠత్సత్స్వానన్తవ్యాప్త్యా ధావతోఽన్యానత్యేతి తస్మిన్స్థిరే సర్వత్రాభి వ్యాప్తే మాతరిశ్వా వాయురివ జీవోఽపో దధాతీతి విజానీత.॥౪॥

భావార్థః:-బ్రహ్మణోఽనన్తత్వాద్యత్ర యత్ర మనో యాతి, తత్ర తత్ర పురస్తాదేవాఽభివ్యాప్త మగ్రస్థం బ్రహ్మ వర్తతే తద్విజ్ఞానం శుద్ధేన మనసైవ జాయతే చక్షురాదిభిరవిద్వద్భిశ్చ ద్రష్టుమశక్యమస్తి స్వయం నిశ్చలం సత్సర్వాన్ జీవాన్ నియమేన చాలయతి ధరతి చ తస్యాతిసూక్ష్మత్వాదతీన్ద్రియత్వాద్ధార్మికస్య విదుషో యోగిన ఏవ సాక్షాత్కారో భవతి నేతరస్య.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఏది (ఏకమ్) అద్వితీయము (అనేజత్) కంపించనిది, చలించనిది [అనగా తన స్థానమునుండి కదలనిది] (మనసః) మనోవేగము కన్నను (జవీయః) అతివేగవంతమైనది (పూర్వమ్) అన్నిటికన్న ముందుముందు (అర్షత్) నడచును, అనగా ఎవరైన ఎచ్చటికైన వెళ్లినచో అదివరకే అచ్చటికి చేరియున్న ఏ బ్రహ్మము గలదో (ఏనత్) ఆ పూర్వోక్త పరమేశ్వరుని (దేవాః) చక్షువులు [నేత్రములు] మున్నగు ఇంద్రియములు (న, ఆప్నువత్) పొందజాలవు (తత్) ఆ పరబ్రహ్మ తనంతటతానే (తిష్ఠత్) స్థిరమైయున్నాడు. తన అనంత వ్యాపకముచే (ధావతః) విషయములవైపు బడిపోవుచున్న (అన్యాన్) ఆత్మస్వరూపమునకు విలక్షణములగు మనస్సు, వాణి మున్నగు ఇంద్రియములను (అతి, ఏతి) ఉల్లంఘించి [అతిక్రమించి] పోవుచున్నది. (తస్మిన్) అట్టి సర్వత్ర అభివ్యాప్తమై స్థిరమైయున్న పరమేశ్వరుని స్థిరత్వమునందు (మాతరిశ్వా) అంతరిక్షమునందు ప్రాణములను ధారణమొనర్చు వాయువువలె జీవుడు (అపః) కర్మను లేక క్రియను (దధాతి) ధారణమొనర్చుచున్నాడని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౪॥

భావార్థము :- పరబ్రహ్మ అనంతుడగుటచే ఎచ్చటెచ్చటికి మనస్సు పోవుచున్నదో, అచ్చటచ్చట మొదటినుండియే అభివ్యాప్తుడై ముందునుండియే స్థిరుడైయున్నాడు. ఆయనవిజ్ఞానము శుద్ధమనస్సుచేతనే సాధ్యమగును. కాని చక్షురాదింద్రియములచేతగాని, అవిద్వాంసులుగాని చూచుటగాని పొందుటగాని సాధ్యము గాజాలదు. ఆతడు స్వయముగా నిశ్చలుడై యుండును. సమస్త జీవకోటిచే నిండియున్న లోకలోకాంతరములను నియమమునందు నడుపుచు ధారణమొనర్చుచున్నాడు. ఆయన అతి సూక్ష్మాతి సూక్ష్ముడు. ఇంద్రియ గమ్యమునకు అసాధ్యుడగు కారణమున ధర్మాత్ములగు విద్వాంసులు, యోగులు మాత్రమే యాతని సాక్షాత్కార జ్ఞానమును ప్రాప్తించుకొనగలరు. కాని అన్యులకు సాధ్యముగాదు. ॥౪॥

4. God is permanent, One, swifter than mind, beyond the reach of physical organs, speeding on before them. He through His Omnipresence, outstrips the physical organs running after passion.

Residing in Him the souls perform action.

౧౯౭౪. తదేజతీత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

విదుషాం నికటేఽవిదుషాం చ బ్రహ్మ దూరేఽస్తీత్యాహ.

బ్రహ్మ విద్వాంసులకు దగ్గఱగను, అవిద్వాంసులకు దూరముగను ఉన్నాడు.

౧౯౭౪ తదేజతి తన్నైజతి తద్దూరే తద్వన్తికే ।

తదన్తరస్య సర్వస్య తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః ॥౫॥

ప.వి:- తత్, ఏజతి, తత్, న, ఏజతి, తత్, దూరే, తత్, ఉ్ం ఇత్యూం, అన్తికే, తత్, అన్తః, అస్య, సర్వస్య, తత్, ఉ్ం ఇత్యూం, సర్వస్య, అస్య, బాహ్యతః.।౫॥

పదార్థః :- (తత్) (ఏజతి) కమ్పతే చలతి మూఢదృష్ట్యా (తత్) (న) (ఏజతి) కమ్పతే కమ్పయతే వా (తత్) (దూరే) అధర్మాత్మభ్యోఽవిద్వద్భ్యోఽయోగిభ్యః (తత్) (ఉ) (అన్తికే) ధర్మాత్మనాం విదుషాం యోగినాం సమీపే (తత్)(అన్తః) అభ్యన్తరే (అస్య) (సర్వస్య) అఖిలస్య జగతో జీవసమూహస్య వా (తత్) (ఉ) (సర్వస్య) సమగ్రస్య (అస్య) ప్రత్యక్షాఽప్రత్యక్షాత్మకస్య (బాహ్యతః) బహిరపి వర్తమానః.।౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాస్తద్బ్రహ్మైజతి, తన్నైజతి తద్దూరే తద్వన్తికే తదస్య సర్వస్యాన్తస్తదు సర్వస్యాఽస్య బాహ్యతో వర్తత ఇతి నిశ్చినుత.।౫॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాస్తద్బ్రహ్మ మూఢదృష్టౌ కమ్పత ఇవ తత్స్వతో వ్యాపకత్వాత్క్వాచిన్న చలతి యే తదాజ్ఞావిరుద్ధాస్తే ఇతస్తతో ధావన్తోఽపి తన్న విజానన్తి యే చేశ్వరాజ్ఞానుష్ఠాతారస్తే స్వాత్మస్థ మతినికటం బ్రహ్మ ప్రాప్నువన్తి యద్బ్రహ్మ సర్వస్య ప్రకృత్యాదేర్బాహ్యాఽభ్యన్తరాఽవయవానభివ్యాప్య సర్వేషాం జీవానామన్తర్యామిరూపతయా సర్వాణి పాపపుణ్యాత్మకకర్మాణి విజానన్ యాథాతథ్యం ఫలం ప్రయచ్ఛత్యేతదేవ సర్వైర్ధ్యేయమస్మాదేవ సర్వైర్భేతవ్యమితి. ।౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (తత్) ఆ బ్రహ్మ (ఏజతి) మూర్ఖుల దృష్టిలో చలాయమానుడుగా నుండును (తత్, న, ఏజతి) కాని తన స్వరూపముచే చలాయమానుడు కాడు, చలించడు (తత్) ఆతడు (దూరే) ధర్మహీనులకు, విద్యావిహీనులకు, యోగులుగానివారికి చాల దూరము, అనగా కోట్ల కొలది సంవత్సరములందును ప్రాప్తించజాలడు. (తత్) అది (ఉ, అన్తికే) ధర్మాత్ములు, విద్వాంసులు యోగులకు మాత్రమే సమీపమున నుండును (తత్) అది (అస్య) ఈ (సర్వస్య) సకల జగత్తు మరియు జీవుల (అన్తః) లోపల [అన్తఃకరణములందు] (ఉ) మరియు (తత్) ఆయన (అస్య, సర్వస్య) ఈ ప్రత్యక్ష మరియు అప్రత్యక్షరూప జగత్తునకు (బాహ్యతః) బయటను వర్తమానుడైయున్నాడు.।౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఆ పరబ్రహ్మ మూర్ఖుల దృష్టియందు కంపించుచున్నట్లుండును. కాని ఆయన సర్వవ్యాపకుడగుటచే ఎప్పుడును చలించడు. ఆతని యాజ్ఞకు విరుద్ధముగ నుండువారు అటు నిటు పరుగులెత్తుచును కూడ ఆతనిని దెలిసికొన లేరు. ఈశ్వరాజ్ఞానుష్ఠానవంతులు మాత్రమే తమ యాత్మయందే స్థిరమై అతి సమీపమునందేయున్న బ్రహ్మను ప్రాప్తించుకొనగలుగుదురు. ఏ పరబ్రహ్మ సమస్త ప్రకృత్యాదుల బాహ్యాభ్యంతరములందు అభివ్యాప్తుడైయుండి అంతర్యామిరూపమున సకల ప్రాణుల సమస్త పాపపుణ్యరూప

కర్మలను చక్కగా నెరుగుచు సరియైన ఫలము నిచ్చుచున్నాడో, ఆతనినే మానవులెల్లరును ధ్యానమందుంచుకొనవలెను. మరియు ఎల్లరును ఆతనికే భయపడవలయును. ॥౫॥

5. God moves in the eyes of fools. He is motionless. He is far distant from the irreligious and ignorant, and near the yogis. He is within this entire universe, and surrounds it externally.

౧౯౬౫. యస్త్విత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథేశ్వరవిషయమాహ. ఈశ్వర విషయము.

౧౯౬౫ యస్తు సర్వాణి భూతాన్యాత్మన్నేవానుపశ్యతి ।

సర్వభూతేషు చాత్మానం తతో న వి చికిత్సతి ॥౬॥

ప.వి:-యః, తు, సర్వాణి, భూతాని, ఆత్మన్, ఏవ, అనుపశ్యతీత్యను + పశ్యతి, సర్వభూతేష్వితి సర్వ + భూతేషు, చ, ఆత్మానమ్, తతః, న, వి, చికిత్సతి ॥ ౬ ॥

పదార్థః :- (యః) విద్వాన్ జనః (తు) పునరర్థే (సర్వాణి) అఖిలాని (భూతాని) ప్రాణ్యప్రాణిరూపాణి (ఆత్మన్) పరమాత్మని (ఏవ) (అనుపశ్యతి) విద్యాధర్మయోగాభ్యాసానన్తరం సమీక్షతే (సర్వభూతేషు) సర్వేషు ప్రకృత్యాదిషు (చ) (ఆత్మానమ్) అతతి సర్వత్ర వ్యాప్నోతి తమ్ (తతః) తదనన్తరమ్ (న) (వి) (చికిత్సతి) సంశయం ప్రాప్నోతి.॥ ౬ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! య ఆత్మన్నేవ సర్వాణి భూతాన్యనుపశ్యతి, యస్తు సర్వభూతేష్వాత్మానం చ సమీక్షతే, స తతో న విచికిత్సతీతి యూయం విజానీత ॥ ౬ ॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యే సర్వవ్యాపినం న్యాయకారిణం సర్వజ్ఞం సనాతనం సర్వాత్మానం సకలస్య ద్రష్టారం పరమాత్మానం విదిత్వా సుఖదుఃఖహానిలాభేషు స్వాత్మవత్సర్వాణి భూతాని విజ్ఞాయ ధార్మికా జాయన్తే త ఏవ మోక్షమశ్నువతే ॥ ౬ ॥

పదార్థము :- మానవులారా! (యః) ఏ విద్వాంసులు (ఆత్మన్) పరమాత్మయందు (ఏవ) మాత్రమే (సర్వాణి) సమస్త (భూతాని) ప్రాణులను, ప్రాణరహితముల నన్నింటిని (అనుపశ్యతి) విద్య, ధర్మము, యోగాభ్యాసముల తరువాత ధ్యానదృష్టితో జూచెదరో (తు) మరియు నెవరు (సర్వభూతేషు) సమస్త ప్రకృత్యాది పదార్థములందును కూడ (ఆత్మానమ్) ఆత్మను (చ) చూచెదరో, అట్టి విద్వాంసులు (తతః) ఆ [illegible]

భావార్థము:- ఓ మానవులారా! ఏ విద్వాంసులు సర్వవ్యాపి, న్యాయకారి, సర్వజ్ఞుడు, సనాతనుడు, సకలాత్మలందు అంతర్యామి, సర్వద్రష్టయగు పరమాత్మను దెలిసికొని సుఖదుఃఖములు, హానిలాభములందు తనయాత్మవలె సకల ప్రాణులను గాంచుచు ధార్మికులై యుందురో వారే మోక్షమును పొందగలుగుదురు.॥౬॥

6. The man, who sees all animate and inanimate creation in God, and God pervading all material objects, falls not a prey to doubt.

౧౯౬౬. యస్మిన్నిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ కేఽవిద్యాదిదోషాన్ జహతీత్యాహ. ఎవరు అవిద్యాది దోషములను త్యజించుచున్నారు?

౧౯౬౬ యస్మిన్త్సర్వాణి భూతాన్యాత్మైవాభూద్విజానతః ।

తత్ర కో మోహః కః శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః ॥౭॥

ప. వి:- యస్మిన్, సర్వాణి, భూతాని, ఆత్మా, ఏవ, అభూత్, విజానత ఇతి వి + జానతః, తత్ర, కః, మోహః, కః, శోకః, ఏకత్వమిత్యేక + త్వమ్, అనుపశ్యత ఇత్యనుపశ్యతః ॥ ౭ ॥

పదార్థః:-(యస్మిన్) పరమాత్మని జ్ఞానే విజ్ఞానే ధర్మే వా (సర్వాణి) (భూతాని) (ఆత్మా) ఆత్మవత్ (ఏవ) (అభూత్) భవన్తి. అత్ర వచనవ్యత్యయేనైకవచనమ్. (విజానతః) విశేషేణ సమీక్షమాణస్య (తత్ర) తస్మిన్ పరమాత్మని స్థితస్య (కః) (మోహః) మూఢావస్థా (కః) (శోకః) పరితాపః (ఏకత్వమ్) పరమాత్మనోఽద్వితీయత్వమ్ (అనుపశ్యతః) అనుకూలేన యోగాభ్యాసేన సాక్షాద్ద్రష్టుః.॥౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యస్మిన్ పరమాత్మని విజానతః సర్వాణి భూతాన్యాత్మైవాభూత్, తత్రైకత్వమనుపశ్యతో యోగినః కో మోహోఽభూత్కః శోకశ్చ.॥౭॥

భావార్థః:- యే విద్వాంసః సంన్యాసినః పరమాత్మనా సహచరితాని ప్రాణిజాతాని స్వాత్మవద్విజానన్తి, యథా స్వాత్మనో హితమిచ్ఛన్తి, తథైవ తేషు వర్తన్త ఏకమేవాఽద్వితీయం పరమాత్మనః శరణముపాగతాః సన్తి తాన్ మోహశోకలోభాదయో దోషాః కదాచిన్నాప్నువన్తి యే చ స్వాత్మానం యథావద్విజ్ఞాయ పరమాత్మానం విదన్తి తే సదా సుఖినో భవన్తి.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యస్మిన్) ఏ పరమేశ్వరుని జ్ఞాన, విజ్ఞాన ధర్మములందు (విజానతః)

విశేషించి ధ్యానదృష్టితో జూచువారికి (సర్వాణి) సమస్త (భూతాని) ప్రాణులు (ఆత్మా,ఏవ) తన వలెనే సుఖదుఃఖములుగలవిగా (అభూత్) నుండుటను అనుభూతి నొందుదురు. వారికి (తత్ర) ఆ పరమాత్మ మున్నగు వానియందు (ఏకత్వమ్) అన్యభావములేకుండ (అనుపశ్యతః) అనుకూలమైన యోగాభ్యాసముచే సాక్షాత్కారము పొందిన యోగులగువారికి (కః, మోహః) మోహము [మూర్ఖత్వము] మరియు (కః, శోకః) శోకము లేక క్లేశము మున్నగునవి ఎక్కడుండును? అనగా ఉండజాలవు.॥౭॥

భావార్థము :- ఏ విద్వాంసులు, సన్న్యాసమహాపురుషులు పరమేశ్వరుని సహచారులగు ప్రాణిమాత్రులను తన ఆత్మకువలె నెరుగుదురో, అనగా స్వంత హితమును గోరుకొనునట్లే ఇతరుల హితమును అభిలషించెదరో, ఏకమాత్రుడు, అద్వితీయుడునగు పరమేశ్వరుని శరణమునే పొందుచున్నారో, అట్టివారికి మోహశోకములు గాని రాగద్వేషాదులుగాని ఎప్పుడును కలుగజాలవు. మరియు నెవరు తనయాత్మను యథావత్తుగా నెరిగి పరమాత్మను దెలిసికొనుచున్నారో, అట్టివారు సదా ఆనందము ననుభవించెదరు.॥౭॥

7. A man contemplating upon God, feels in Him all beings like unto him-self. Such a yogi looking upon God as an unequalled One, becomes free from delusion and grief.

౧౯౬౭.స పర్యగాదిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః పరమేశ్వరః కీదృశ ఇత్యాహ. పరమేశ్వరు డెట్టివాడు?

౧౯౬౭ స పర్యగాచ్ఛుక్రమకాయమవ్రణమస్నావిరꣳ శుద్ధమపాపవిద్ధమ్।
కవిర్మనీషీ పరిభూః స్వయమ్భూర్యాథాతథ్యతోఽ
ర్థాన్వ్యదధాచ్ఛాశ్వతీభ్యః సమాభ్యః॥౮॥

ప. వి:- సః, పరి, అగాత్, శుక్రమ్, అకాయమ్, అవ్రణమ్, అస్నావిరమ్, శుద్ధమ్, అపాపవిద్ధమిత్యపాప + విద్ధమ్, కవిః, మనీషీ, పరిభూరితి పరి + భూః, స్వయమ్భూరితి స్వయమ్ + భూః, యాథాతథ్యత ఇతి యాథా + తథ్యతః, అర్థాన్, వి, అదధాత్, శాశ్వతీభ్యః, సమాభ్యః ॥౮॥

పదార్థః :- (సః) పరమాత్మా (పరి) సర్వతః (అగాత్) వ్యాప్తోఽస్తి (శుక్రమ్) ఆశుకరం సర్వశక్తిమత్ (అకాయమ్) స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరరహితమ్ (అవ్రణమ్) అచ్ఛిద్ర మచ్ఛేద్యమ్ (అస్నావిరమ్) నాడ్యాదిసమ్బన్ధరహితమ్ (శుద్ధమ్) అవిద్యాదిదోషరహిత త్వాత్సదా పవిత్రమ్ (అపాపవిద్ధమ్) యత్ పాపయుక్తం పాపకారి పాపప్రియం కదాచిన్న భవతి తత్ (కవిః) సర్వజ్ఞః (మనీషీ) సర్వేషాం జీవానాం మనోవృత్తీనాం వేత్తా (పరిభూః) యే దుష్టాన్ పాపినః పరిభవతి తిరస్కరోతి సః (స్వయమ్భూః) అనాదిస్వరూపో యస్య సంయోగేనోత్పత్తిర్వియోగేన వినాశో మాతాపితరౌ గర్భవాసో జన్మవృద్ధిక్షయౌ చ న విద్యన్తే (యాథాతథ్యతః) యథార్థతయా (అర్థాన్) వేదద్వారా సర్వాన్ పదార్థాన్ (వి) విశేషేణ (అదధాత్) విధత్తే (శాశ్వతీభ్యః) సనాతనీభ్యోఽనాదిస్వరూపాభ్యః స్వస్వరూపేణోత్పత్తి వినాశరహితాభ్యః (సమాభ్యః) ప్రజాభ్యః.॥8॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యద్ బ్రహ్మ శుక్రమకాయమవ్రణమస్నావిరం శుద్ధమపాపవిద్ధం పర్యగాద్యః కవిర్మనీషీ పరిభూః స్వయమ్భూః పరమాత్మా శాశ్వతీభ్యః సమాభ్యో యాథాతథ్యతోఽర్థాన్ వ్యదధాత్స ఏవ యుష్మాభిరుపాసనీయః..॥8॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యద్యనన్తశక్తిమదజం నిరన్తరం సదాముక్తం న్యాయకారి నిర్మలం సర్వజ్ఞం సర్వస్య సాక్షి నియన్తృ అనాదిస్వరూపం బ్రహ్మ కల్పాదౌ జీవేభ్యః స్వోక్తైర్వేదైః శబ్దార్థసమ్బన్ధవిజ్ఞాపికాం విద్యాం నోపదిశేత్తర్హి కోఽపి విద్వాన్న భవేత్, న చ ధర్మార్థకామమోక్ష ఫలం ప్రాప్తుం శక్నుయాత్ తస్మాదిదమేవ సదైవోపాధ్వమ్.॥8॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ బ్రహ్మ (శుక్రమ్) శీఘ్రకారి, సర్వశక్తిమంతుడు (అకాయమ్) స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరములు లేనివాడు (అవ్రణమ్) ఛిద్రరహితుడు మరియు ఛేదించసాధ్యముగానివాడు (అస్నావిరమ్) నాడి మున్నగువానితో గూడ సంబంధ రూప బంధనములు లేనివాడు (శుద్ధమ్) అవిద్య మున్నగు దోషములు లేని కారణమున సదా పవిత్రుడు మరియు (అపాపవిద్ధమ్) పాపయుక్తుడుగాని, పాపకారిగాని, పాపములందు ఎప్పుడును ప్రీతిగలవాడుగాని కాజాలడు (పరి, అగాత్) సర్వదిశలనుండి వ్యాప్తుడైయున్నవాడు (కవిః) సర్వత్ర, సర్వజ్ఞుడు (మనీషీ) సకల ప్రాణుల మనోవృత్తులనెరుగువాడు (పరిభూః) దుష్టులగు పాపాత్ములను తిరస్కరించువాడు (స్వయంభూః) అనాది స్వరూపుడు, అనగా ఆతడు సంయోగముచే ఉత్పత్తి, వియోగముచే నాశము లేనివాడు. మాతాపితాదులు, గర్భవాసము, జన్మము, వృద్ధి, మరణములు మున్నగునవి లేనివాడు. అట్టి పరమాత్మ (శాశ్వతీభ్యః) సనాతన అనాది స్వరూపులు - తమ తమ స్వరూపములచే ఉత్పత్తి వినాశరహితులగు (సమాభ్యః) ప్రజలకొరకు (యాథాతథ్యతః) యథార్థ భావముతో

(అర్థాన్) వేదములద్వారా సమస్త పదార్థములను (వ్యదధాత్) విశేషముగా సృష్టించెను. (సః) అట్టి పరమేశ్వరుడే మీ యందరకు ఉపాసించదగినవాడై యున్నాడని తెలిసికొనుడు.॥౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు అనంతుడు, శక్తిశాలి, అజన్ముడు, నిరంతరము సదాముక్తుడు, న్యాయకారి, నిర్మలుడు, సర్వజ్ఞుడు, సర్వసాక్షి, నియంత, అనాదిస్వరూపుడగు పరబ్రహ్మ కల్పారంభమున జీవులకు తాను చెప్పినట్టి వేదములద్వారా శబ్దములు, అర్థములు మరియు వాని సంబంధములను దెలిసికొనునటుల ఉపదేశములనిచ్చినాడు [అట్లీయకున్నచో ఎవ్వరును విద్వాంసులు గాకపోయెడివారు. మరియు ధర్మార్థకామమోక్షముల ఫలములను భోగించుటకు సమర్థులును గాకుండెడివారు] కావుననే అందరును ఆ పరమాత్మనే సదా ఉపాసించుచుండవలయును. ॥౮॥

8. God is All pervading, Lustrous, Bodiless, Flawless, Sinewless, Pure, Inpierced by evil. He is Omniscient, Knower of the hearts of all, Censurer of the sinful and Self-existent. He truly reveals through the Vedas all things for His subjects from His immemorial attributes, free from birth and death.

౧౯౬౮. అన్ధన్తమ ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

కే జనా అన్ధన్తమః ప్రాప్నువన్తీత్యాహ. ఏ మానవు లన్ధకారమును పొందుదురు?

౧౯౬౮ అన్ధన్తమః ప్ర విశన్తి యేఽసమ్భూతిముపాసతే ।

తతో భూయఽఇవ తే తమో యఽఉ సమ్భూత్యాꣳరతాః ॥౯॥

ప. వి:- అన్ధమ్, తమః, ప్ర, విశన్తి, యే, అసమ్భూతిమిత్యసమ్ + భూతిమ్, ఉపాసత ఇత్యుప + ఆసతే, తతః, భూయఽఇవేతి భూయః + ఇవ, తే, తమః, యే, ఊꣳ ఇత్యూꣳ, సమ్భూత్యామితి సమ్ + భూత్యామ్, రతాః ॥ ౯ ॥

పదార్థః :- (అన్ధమ్) ఆవరకమ్ (తమః) అన్ధకారమ్ (ప్ర) ప్రకర్షేణ (విశన్తి) (యే) (అసమ్భూతిమ్) అనాద్యనుత్పన్నం ప్రకృత్యాఖ్యం సత్త్వరజస్తమోగుణమయం జడం వస్తు (ఉపాసతే) ఉపాస్యతయా జానన్తి (తతః) తస్మాత్ (భూయ ఇవ) అధికమివ (తే) (తమః) అవిద్యామయమన్ధకారమ్ (యే) (ఉ) వితర్కేణ సహ (సంభూత్యామ్) మహదాదిస్వరూపేణ పరిణతాయాం సృష్టౌ (రతాః) యే రమన్తే తే.॥౯॥

అన్వయః :- యే పరమేశ్వరం విహాయాఽసమ్భూతిముపాసతే తేఽన్ధన్తమః ప్రవిశన్తి యే సమ్భూత్యాం రతాస్త ఉ తతో భూయ ఇవ తమః ప్రవిశన్తి.॥౯॥

భావార్థః :- యే జనాః సకలజడజగతోఽనాది నిత్యం కారణముపాస్యతయా స్వీకుర్వన్తి తేఽవిద్యాం ప్రాప్య సదా క్లిశ్యన్తి యే చ తస్మాత్కారణాదుత్పన్నం పృథివ్యాదిస్థూలం సూక్ష్మం కార్యకారణాఖ్యమనిత్యం సంయోగజన్యం కార్యం జగదిష్టముపాస్యం మన్యన్తే తే గాఢామవిద్యాం ప్రాప్యాధికతరం క్లిశ్యన్తి తస్మాత్సచ్చిదానన్దస్వరూపం పరమాత్మానమేవ సర్వే సదోపాసీరన్.॥౯॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు, పరమేశ్వరుని వదలి (అసమ్భూతిమ్) అనాది, ఉత్పన్నరహితము, సత్త్వరజస్తమోగుణమయమునగు ప్రకృతిరూప జడ వస్తువును (ఉపాసతే) ఉపాసించదగిన దని యెరుగుదురో వారు (అన్ధమ్ తమః) ఆవరణ మొనర్చునట్టి అంధకారమును (ప్ర విశన్తి) చక్కగా పొందుచున్నారు. మరియు (యే) ఎవరు (సమ్భూత్యామ్) మహత్తత్త్వాది స్వరూపముచే పరిణామము పొందియున్న సృష్టియందు (రతాః) రమించుచుందురో (తే) వారు (ఉ) నిశ్చయముతో (తతః) దానికన్న (భూయ ఇవ) అధికముగా నుండు (తమః) అవిద్యారూప అంధకారమును పొందుచున్నారు.॥౯॥

భావార్థము :- ఏ మానవులు సమస్త జడజగత్తునకు అనాది, నిత్యమునగు కారణమును ఉపాసనాభావముతో స్వీకరించెదరో వారు అవిద్యయందు జిక్కుకొని క్లేశములను పొందుదురు. ఆ కారణమున నుత్పన్నమైన స్థూల సూక్ష్మ కార్యకారణములను అనిత్య సంయోగ జన్యంబగు కార్యజగత్తును ఉపాసనీయ దైవముగ నెవరు భావించెదరో, వారు గాఢమగు అవిద్యను పొంది అధికాధిక క్లేశములననుభవించుదురు. కావుననే సచ్చిదానంద స్వరూపుడగు పరమాత్మను మాత్రమే ఎల్లరును ఉపాసించవలయును.॥౯॥

9. Abandoning God, deep into the shade of blinding gloom fall the worshippers of eternal, unborn Matter. They sink to darkness deeper yet who are engaged in the material pleasures of the world.

౧౯౬౯. అన్యదిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ.

మానవు లేమి యొనర్పవలెను?

౧౯౬౯ అన్యదేవాహుః సమ్భవాదన్యదాహురసమ్భవాత్।

ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యే నస్తద్విచచక్షిరే ॥౧౦॥

ప. వి:- అన్యత్, ఏవ, ఆహుః, సమ్భవాదితి సమ్ + భవాత్, అన్యత్, ఆహుః, అసమ్భవాదిత్యసమ్ + భవాత్, ఇతి, శుశ్రుమ, ధీరాణామ్, యే, నః, తత్, విచచక్షిర ఇతి వి + చచక్షిరే ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః :-(అన్యత్) కార్యం ఫలం వా (ఏవ) (ఆహుః) కథయన్తి (సమ్భవాత్) సంయోగ జన్యాత్ కార్యాత్ (అన్యత్) భిన్నమ్ (ఆహుః) కథయన్తి (అసమ్భవాత్) అనుత్పన్నాత్కారణాత్ (ఇతి) అనేన ప్రకారేణ (శుశ్రుమః) శృణుమః (ధీరాణాం) మేధావినాం విదుషాం యోగినామ్ (యే) (నః) అస్మాన్ ప్రతి (తత్) తయోర్వివేచనమ్ (విచచక్షిరే) వ్యాచక్షతే.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా వయం ధీరాణాం సకాశాద్యద్వచః శుశ్రుమ యే నస్తద్విచచక్షిరే తే సమ్భవాదన్యదేవాహురసమ్భవాదన్యదాహురితి యూయమపి శృణుత.॥౧౦॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యథా విద్వాంసః కార్యాత్కారణాద్వస్తునో భిన్నమ్భిన్నం వక్ష్యమాణ ముపకారం గృహ్ణన్తి గ్రాహయన్తి, తద్గుణాన్ విజ్ఞాయాధివిజ్ఞాపయన్త్యేవమేవ యూయమపి నిశ్చినుత.॥౧౦॥

పదార్థము :-మానవులారా! మే మెటుల (ధీరాణమ్) మేధావులు యోగ్యులునగు విద్వాంసులచే ఏ యుపదేశములను (శుశ్రుమ) వినుచుందుమో (యే) ఎవరు (నః) మాకు (తత్, విచచక్షిరే) వ్యాఖ్యాన పూర్వకముగా చెప్పుచున్నారో, అట్టివారు (సమ్భవాత్) సంయోగజన్య కార్యమునుండి (అన్యత్, ఏవ) కార్యము లేక ఫలమును (ఆహుః) చెప్పుచుందురో, వారు (అసంభవాత్) ఉత్పన్నము గానట్టి కారణమునుండి (అన్యత్) భిన్నమైనదని (ఆహుః) చెప్పుచున్నారు (ఇతి) ఈ విషయమును మీరును నిశ్చయించుకొనుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ విద్వాంసులు కార్యకారణరూప వస్తువులు భిన్నములని వాని నుండి ఉపకారములను దీసికొందురో, తీసికొనజేయుదురో మరియు ఆ కార్యకారణముల గుణములను ఎరిగి తెలియజేయదురో, అదేవిధముగ మీరును చేయుడు.॥౧౦॥

10. One fruit, they say, results from the knowledge of this created world, the Effect, another from the knowledge of eternal Matter, the Cause. That from the sages have we heard who have declared this lore to us.

౧౮౭౦ సమ్భూతిమిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కార్యకారణాభ్యాం కిం కిం సాధనీయమిత్యాహ.

మానవులు కార్యకారణములచే నేమేమి సాధించవలయును?

౧౮౭౦ సమ్భూతిం చ వినాశం చ యస్తద్వేదోభయఀ సహ।

వినాశేన మృత్యుం తీర్త్వా సమ్భూత్యాఽమృతమశ్నుతే ॥౧౧॥

ప. వి:-సమ్భూతిమితి సమ్ + భూతిమ్, చ, వినాశమితి వి + నాశమ్, చ, యః, తత్, వేద, ఉభయమ్, సహ, వినాశేనేతి వినాశేన, మృత్యుమ్, తీర్త్వా, సమ్భూత్యేతి సమ్ + భూత్యా, అమృతమ్, అశ్నుతే ॥ ౧౧॥

పదార్థః :-(సమ్భూతిమ్) సమ్భవన్తి యస్యాం తాం కార్యాఖ్యాం సృష్టిమ్ (చ) తస్యా గుణకర్మస్వభావాన్ (వినాశమ్) వినశ్యన్త్యదృశ్యాః పదార్థా భవన్తి యస్మిన్ (చ) తద్గుణకర్మస్వభావాన్ (యః) (తత్) (వేద) జానాతి (ఉభయమ్) కార్యకారణస్వరూపం జగత్ (సహ) (వినాశేన) నిత్యస్వరూపేణ విజ్ఞాతేన కారణేన సహ (మృత్యుమ్) శరీరవియోగజన్యం దుఃఖమ్ (తీర్త్వా) ఉల్లఙ్ఘ్య (సమ్భూత్యా) శరీరేన్ద్రియాన్తఃకరణ రూపయోత్పన్నయా కార్యరూపయా ధర్మే ప్రవర్తయిత్ర్యా సృష్ట్యా (అమృతమ్) మోక్షమ్ (అశ్నుతే) ప్రాప్నోతి.॥౧౧ ॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యో విద్వాన్ సమ్భూతిం చ వినాశం చ సహోభయం తద్వేద స వినాశేన సహ మృత్యుం తీర్త్వా సమ్భూత్యా సహాఽమృతమశ్నుతే.॥౧౧ ॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! కార్యకారణాఖ్యే వస్తునీ నిరర్థకే న స్తః కిన్తు కార్యకారణయో ర్గుణకర్మస్వభావాన్ విదిత్వా ధర్మాదిమోక్షసాధనేషు సంప్రయోజ్య స్వాత్మకార్యకారణయోర్వి జ్ఞాతేన నిత్యత్వేన మృత్యుభయం త్యక్త్వా మోక్షసిద్ధిం సమ్పాదయతేతి కార్యకారణాభ్యా మన్యదేవ ఫలం నిష్పాదనీయమితి. అనయోర్నిషేధో హి పరమేశ్వరస్థాన ఉపాసనాప్రకరణే వేదితవ్యః.॥౧౧ ॥

పదార్థము:-మానవులారా! (యః) ఏ విద్వాంసుడు (సంభూతిమ్) సకల పదార్థములు త్పన్నమగునట్టి ఆ కార్యరూప సృష్టి (చ) మరియు దాని గుణకర్మ స్వభావములను మరియు (వినాశమ్) ఎద్దానియందు పదార్థములు నశించునో అట్టి కారణరూప జగత్తును (చ) మరియు దాని గుణకర్మస్వభావములను (సహ) వెన్వెంటనే [కలిపి] (ఉభయమ్) రెండింటిని (తత్) ఆ కార్య మరియు కారణ స్వరూపములను (వేద) ఎరుగునో అట్టి విద్వాంసుడు (వినాశేన) నిత్యస్వరూపముగా నెరుగబడియున్న కారణమును తెలిసికొని (మృత్యుమ్) శరీరత్యాగమును గూర్చిన దుఃఖమునుండి (తీర్త్వా) తరించి [దాటి] (సంభూత్యా) శరీరము, ఇంద్రియములు మరియు అంతఃకరణరూప, ఉత్పన్నమైన కార్యమునందు సృష్టితో ప్రవృత్తులై (అమృతమ్) మోక్ష సుఖమును (అశ్నుతే) ప్రాప్తిజేసికొనెదరు.॥౧౧॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! కార్యకారణరూపవస్తువులు నిరర్థకములుగావు. కాని కార్యకారణముల గుణకర్మస్వభావములను దెలిసికొని ధర్మము మున్నగు మోక్షసాధనములందు సంయుక్తపరచి తమ శరీరము మున్నగు కార్యకారణములను, వాని నిత్యత్వమును దెలిసికొని, మరణభయమును వదలివేసి మోక్షమును సాధించుడు. ఈవిధముగా కార్యకారణములచే వేరైనట్టి మోక్షమును సాధించవలయును. కాని పరమేశ్వరుని స్థానమున ఈ కార్య కారణముల ఉపాసనా ప్రకరణమును నిషేధించవలయును.॥౧౧॥

11. the man who knows simultaneously the effect and the cause, overcoming death through the knowledge of the cause, attains to salvation through the knowledge of the effect, the created world.

౧౯౭౧. అన్ధన్తమ ఇత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ విద్యాఽవిద్యోపాసనఫలమాహ. విద్య-అవిద్యల ఉపాసనచే కలుగు ఫలము.

౧౯౭౧ అన్ధన్తమః ప్ర విశన్తి యేఽవిద్యాముపాసతే।

తతో భూయ ఇవ తే తమో యఽఉ విద్యాయాꣳ రతాః ॥౧౨॥

ప.వి:-అన్ధమ్, తమః, ప్ర, విశన్తి, యే, అవిద్యామ్, ఉపాసత ఇత్యుప + ఆసతే, తతః, భూయఽ ఇవేతి భూయః + ఇవ, తే, తమః, యే, ఊꣳ ఇత్యూꣳ, విద్యాయామ్, రతాః.॥౧౨॥

పదార్థః :- (అన్ధమ్) దృష్ట్యావరకమ్ (తమః) గాఢమజ్ఞానమ్ (ప్ర) (విశన్తి) (యే) (అవిద్యామ్) అనిత్యాశుచిదుఃఖానాత్మసు నిత్యశుచిసుఖాత్మఖ్యాతిరవిద్యేతి జ్ఞానాదిగుణరహితం వస్తు కార్యకారణాత్మకం జడం పరమేశ్వరాద్భిన్నమ్ (ఉపాసతే) అభ్యస్యన్తి (తతః) (భూయ ఇవ) అధికమివ (తే) (తమః) అజ్ఞానమ్ (యే) పణ్డితంమన్యమానాః (ఉ) (విద్యాయామ్) శబ్దార్థసమ్బన్ధవిజ్ఞానమాత్రేఽవైదిక ఆచరణే (రతాః) రమమాణాః.॥౧౨॥

అన్వయః :- యే మనుష్యా అవిద్యాముపాసతే తేఽన్ధన్తమః ప్రవిశన్తి యే విద్యాయాం రతాస్త ఉ తతో భూయ ఇవ తమః ప్రవిశన్తి.॥౧౨॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలఙ్కారః. యద్యచ్చేతనం జ్ఞానాదిగుణయుక్తం వస్తు తజ్జ్ఞాతృ, యదవిద్యారూపం తజ్జ్ఞేయం, యచ్చ చేతనం బ్రహ్మవిద్వదాత్మస్వరూపం వా తదుపాసనీయం సేవనీయం చ. యదతో భిన్నం తన్నోపాసనీయం కిన్తూపకర్తవ్యమ్. యే మనుష్యా అవిద్యాఽస్మితారాగద్వేషాభినివేశైః క్లేశై ర్యుక్తా స్తే పరమేశ్వరం విహాయాతో భిన్నం జడం వస్తూపాస్య మహతి దుఃఖసాగరే మజ్జన్తి యే చ శబ్దార్థాన్వయమాత్రం సంస్కృతమధీత్య సత్యభాషణపక్షపాతరహితన్యాయాచరణాఖ్యం ధర్మం నాచరన్త్యభిమానారూఢాః సన్తో విద్యాం తిరస్కృత్యావిద్యామేవ మన్యన్తే తే చాఽధికతమసి దుఃఖార్ణవే సతతం పీడితా జాయన్తే.॥౧౨॥

పదార్థము :-(యే) ఏ మనుష్యులు (అవిద్యామ్) అనిత్యమున నిత్యమును, అశుద్ధమందు శుద్ధిని, దుఃఖమునందు సుఖమును మరియు అనాత్మయగు శరీరాదులందు ఆత్మ బుద్ధిరూపమును, అవిద్య దాని అనగా జ్ఞానము మున్నగు గుణరహితమగు కారణరూపమును, అనగా పరమేశ్వరునకు భిన్నమగు జడపదార్థములను (ఉపాసతే) ఉపాసించెదరో, పూజించెదరో, వారు (అన్ధమ్, తమః) దృష్టినిరోధకమగు అంధకారము మరియు అత్యంత అజ్ఞానమును (ప్ర, విశన్తి) పొందుచున్నారు. మరియు (యే) ఎవరు పండితులమని యెంచుకొందురో (విద్యాయామ్) కేవలము శబ్దార్థములను, వాని సంబంధములను ఎరుగుట మాత్రముచే అవైదికాచరణమునందు (రతాః) రమణమొనర్చుచుండెదరో (తే) వారు (ఉ) కూడ (తతః) దానికన్నను (భూయ, ఇవ) అధికతరమగు (తమః) అజ్ఞానరూప అంధకారమునందు ప్రవేశించెదరని ఎరుగుడు. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు ఉపమాలంకారము గలదు. జ్ఞానాది గుణయుక్తము చేతనము జ్ఞాత, అవిద్యారూపవస్తువు జ్ఞేయము(తెలుపుకోదగినది). చేతనమగు బ్రహ్మ ఉపాసనీయుడు, లేక చేతనమైన విద్వాంసుని ఆత్మ సేవించదగినది. తద్భిన్నమైనది ఉపకారము పొందదగినదే కాని ఉపాసనీయముగాదు. ఏ మానవులు అవిద్యా అస్మిత రాగద్వేష అభినివేశములను క్లేశములచే కూడియున్నారో వారు పరమేశ్వరుని వదలి, దానికి భిన్నమగు జడవస్తువులను ఉపాసించి, మహాదుఃఖసాగరమున మునిగిపోవుదురు. మఱియు నెవరు

శబ్దార్థముల అన్వయమాత్రమెఱుగునంతటి సంస్కృతమునే చదివి, సత్యభాషణము, పక్షపాతరహితమునగు న్యాయచరణరూప ధర్మమును ఆచరించరో, ఎవరు అభిమానారూఢులై విద్యను తిరస్కరించి అ విద్యనే స్వీకరించుదురో వారు అత్యంత తమోగుణరూప దుఃఖసాగరమున నిరంతరము పీడితులగుచుందురు. ॥౧౨॥

12. To blinding darkness go the men who worship Nescience. Those proud of little knowledge enter darkness that is darker still.

౧౯౭౨. అన్యదిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ జడచేతనయోర్విభాగమాహ. జడచేతనముల భేదము చెప్పబడుచున్నది.

౧౯౭౨ అన్యదేవాహుర్విద్యాయాఽఅన్యదాహురవిద్యాయాః ।
ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యే నస్తద్విచచక్షిరే ॥ ౧౩ ॥

ప. వి:- అన్యత్, ఏవ, ఆహుః, విద్యాయాః, అన్యత్, ఆహుః, అవిద్యాయాః, ఇతి, శుశ్రుమ, ధీరాణామ్, యే, నః, తత్, విచచక్షిరే ఇతి వి + చచక్షిరే ॥ ౧౩ ॥

పదార్థః:- (అన్యత్) అన్యదేవ కార్యం ఫలం వా (ఏవ) (ఆహుః) కథయన్తి (విద్యాయాః) పూర్వోక్తాయాః (అన్యత్) (ఆహుః) (అవిద్యాయాః) పూర్వమన్త్రేణ ప్రతిపాదితాయాః (ఇతి) (శుశ్రుమ) శ్రుతవన్తః (ధీరాణామ్) ఆత్మజ్ఞానాం విదుషాం సకాశాత్ (యే) (నః) అస్మభ్యమ్ (తత్) విద్యాఽవిద్యాజం ఫలం ద్వయోః స్వరూపం వా (విచచక్షిరే) వ్యాఖ్యాతవన్తః. ॥౧౩॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యే విద్వాంసో నో విచచక్షిరే విద్యాయా అన్యదాహురవిద్యాయా అన్యదేవాహురితి తేషాం ధీరాణాం తద్వచః వయం శుశ్రుమేతి విజానీత. ॥౧౩॥

భావార్థః :- జ్ఞానాదిగుణయుక్తస్య చేతనస్య సకాశాద్య ఉపయోగో భవితుం యోగ్యో, న స అజ్ఞాన యుక్తస్య జడస్య సకాశాత్, యచ్చ జడాత్ప్రయోజనం సిధ్యతి న తచ్చేతనాదితి సర్వైర్మనుష్యైర్విద్వత్సఙ్గేన విజ్ఞానేన యోగేన ధర్మాచరణేన చానయోర్వివేకం కృత్వోభయోరుపయోగః కర్తవ్యః. ॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యే) ఏ విద్వాంసులు (నః) మాకొరకు (విచచక్షిరే) వ్యాఖ్యతో గూడ చెప్పుచుండిరో (విద్యాయాః) పూర్వోక్త [మొదట చెప్పినట్టి] విద్యకు (అన్యత్) ఇతర కార్యము లేక

ఫలముగలదని (ఆహుః) చెప్పుచుండిరో (అవిద్యాయాః) [పూర్వమంత్రమున ప్రతిపాదించినట్టి] అవిద్యయొక్క ఫలము (అన్యత్ ఏవ) వేరేయని (ఆహుః) చెప్పుచున్నారో (ఇతి) ఈ ప్రకారముగా చెప్పునట్టి (ధీరాణామ్) ఆత్మజ్ఞానులగు విద్వాంసులనుండి (తత్) ఆ వచనమును మేము (శుశ్రుమ) వినుచున్నామని ఎరుగుడు.॥౧౩॥

భావార్థము :- జ్ఞానము మున్నగు గుణములతో గూడిన చేతనములచే ఏ యుపయోగములు గలవో అవి అజ్ఞానయుక్తములగు జడములవల్ల ఎప్పుడును ఉండజాలవు. మరియు జడముచే ఏ ప్రయోజనములు సాధించబడునో అవి చేతనముచే సాధ్యముగాదు. మానవులెల్లరును విద్వాంసుల సాంగత్యము, యోగము, విజ్ఞానము మరియు ధర్మాచరణములచే ఈ రెండింటి వివేకము నెరిగి వీటి ఉపయోగమును పొందవలయును.॥౧౩॥

13. Different is the fruit, they say, of knowledge and Nescience. Thus from the sages have we heard who have declared this lore to us.

౧౯౭౩ విద్యామిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, స్వరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౯౭౩ విద్యాం చావిద్యాం చ యస్తద్వేదోభయꣳ సహ ।

అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయామృతమశ్నుతే ॥ ౧౪॥

ప.వి:-విద్యామ్, చ, అవిద్యామ్, చ, యః, తత్, వేద, ఉభయమ్, సహ, అవిద్యయా, మృత్యుమ్, తీర్త్వా, విద్యయా, అమృతమ్, అశ్నుతే ॥ ౧౪ ॥

పదార్థః :- (విద్యామ్) పూర్వోక్తామ్ (చ) తత్సమ్బన్ధిసాధనోపసాధనమ్ (అవిద్యామ్) ప్రతిపాదిత పూర్వామ్ (చ) ఏతదుపయోగిసాధనకలాపమ్ (యః) (తత్) (వేద) విజానీత (ఉభయమ్) (సహ) (అవిద్యయా) శరీరాదిజడేన పదార్థసమూహేన కృతేన పురుషార్థేన (మృత్యుమ్) మరణదుఃఖభయమ్ (తీర్త్వా) ఉల్లఙ్ఘ్య (విద్యయా) ఆత్మశుద్ధాన్తః కరణసంయోగధర్మజనితేన యథార్థదర్శనేన (అమృతమ్) నాశరహితం స్వస్వరూపం పరమాత్మానం వా (అశ్నుతే).॥౧౪॥

అన్వయః :-యో విద్వాన్ విద్యాం చాఽవిద్యాం చ తదుభయం సహ వేద సోఽవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయాఽమృతమశ్నుతే.॥౧౪॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా విద్యాఽవిద్యే స్వరూపతో విజ్ఞాయాఽనయోర్జడచేతనౌ సాధకౌ వర్తతే ఇతి నిశ్చిత్య సర్వం శరీరాదిజడం చేతనమాత్మానం చ ధర్మార్థకామమోక్ష సిద్ధయే సహైవ సంప్రయుఞ్జతే తే లౌకికం దుఃఖం విహాయ పారమార్థికం సుఖం ప్రాప్నువన్తి యది జడం ప్రకృత్యాదికారణం శరీరాదికార్యం వా న స్యాత్తర్హి పరమేశ్వరో జగదుద్పత్తిం, జీవః కర్మోపాసనే జ్ఞానం చ కర్తుం కథం శక్నుయాత్తస్మాన్న కేవలేన జడేన, న చ కేవలేన చేతనేనాథవా న కేవలేన కర్మణా, న కేవలేన జ్ఞానేన చ కశ్చిదపి ధర్మాదిసిద్ధిం కర్తుం సమర్థో భవతి.॥౧౪॥

పదార్థము :-(యః) ఏ విద్వాంసుడు (విద్యామ్) పూర్వోక్త విద్యను (చ) మరియు దానికి సంబంధించిన సాధనోపసాధనములను (అవిద్యామ్) పైన దెలిపినట్టి అవిద్యను (చ) మరియు దాని ఉపయోగవంతమగు సాధన సమూహమును మరియు (తత్) దాని ధ్యానగమ్య మర్మమును (ఉభయమ్) ఈ రెండింటిని (సహ) తోడ్తోడనే (వేద) ఎరుగుచున్నాడో, ఆతడు (అవిద్యయా) శరీరము మున్నగు జడపదార్థ సమూహముతో చేయబడిన పురుషార్థముచే (మృత్యుమ్) మరణదుఃఖ భయమును (తీర్త్వా) ఉల్లంఘించి (విద్యయా) ఆత్మ మరియు శుద్ధాంతఃకరణముల సంయోగమునందు ఏ ధర్మము గలదో దానిచే నుత్పన్నమైన యథార్థ దర్శనరూప విద్యద్వారా (అమృతమ్) నాశరహితమగు తన స్వరూపమును మరియు పరమాత్మను (అశ్నుతే) ప్రాప్తించుకొనుచున్నాడు. ॥౧౪॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యుడు విద్య అవిద్యలను వాని యథార్థ స్వరూపమును దెలిసికొని వీనికి జడ చేతనములు సాధకములని నిశ్చయించుకొని శరీరము మున్నగు జడపదార్థములను మరియు చేతనమగు ఆత్మను ధర్మార్థకామమోక్షముల సిద్ధికొరకు తోడ్తోడుగ ప్రయోగమొనర్చుకొనునో ఆతడు లౌకిక దుఃఖములను త్రోసివేసి పరమార్థ సుఖమును ప్రాప్తించుకొనును. ఈ జడప్రకృతి మున్నగు కారణములు, మరియు శరీరము మున్నగు కార్యరూపములు లేకున్నచో పరమేశ్వరుడు జగదుత్పత్తికి, జీవుడు జ్ఞానకర్మోపాసనల నొనర్చుట కెట్లు సమర్థులగుదురు? కావున కేవలము జడముచేతను మరియు కేవలము చేతనముచేతను లేక కేవలము కర్మచేతను, కేవలము జ్ఞానముచేతను ఎవ్వడును ధర్మము మున్నగు పదార్థములను సాధించుటకు సమర్థుడు గాజాలడు. ॥౧౪॥

14. He who simultaneously knoweth well these two, knowledge and Action, overcoming death by Action, by knowledge gaineth salvation.

౧౫౭౪.వాయురిత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, స్వరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ దేహాన్తసమయే కిం కార్యమిత్యాహ. దేహాన్త సమయమున నేమేమి చేయవలయును?

౧౫౭౪ వాయురనిలమమృతమథేదం భస్మాన్తꣳ శరీరమ్ ।

ఓ౩మ్ క్రతో స్మర క్లిబే స్మర కృతꣳస్మర॥౧౫॥

ప.వి:-వాయుః, అనిలమ్, అమృతమ్, అథ, ఇదమ్, భస్మాన్తమితి భస్మ + అన్తమ్, శరీరమ్, ఓ౩మ్, క్రతో ఇతి క్రతో, స్మర, క్లిబే, స్మర, కృతమ్, స్మర.॥౧౫॥

పదార్థః:- (వాయుః) ధనంజయాదిరూపః (అనిలమ్) కారణరూపం వాయుమ్ (అమృతమ్) నాశరహితం కారణమ్ (అథ) (ఇదమ్) (భస్మాన్తమ్) భస్మ అన్తే యస్య తత్ (శరీరమ్) యచ్ఛీర్యతే హింస్యతే తదాశ్రయమ్ (ఓ౩మ్) ఏతన్నామవాచ్యమీశ్వరమ్ (క్రతో) యః కరోతి జీవస్తత్సమ్బుద్ధౌ (స్మర) పర్యాలోచయ (క్లిబే) స్వసామర్థ్యాయ (స్మర) (కృతమ్) యదనుష్ఠితమ్ (స్మర) తత్ ॥ ౧౫ ॥

అన్వయః:-హే క్రతో! త్వం శరీరత్యాగసమయే (ఓ౩మ్) స్మర క్లిభే పరమాత్మానం స్వస్వరూపం చ స్మర కృతం స్మర. అత్రస్థో వాయురనిలమనిలోఽమృతం ధరతి. అథేదం శరీరం భస్మాన్తం భవతీతి విజానీత.॥౧౫॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథా మృత్యుసమయే చిత్తవృత్తిర్జాయతే శరీరాదాత్మనః పృథగ్భావశ్చ భవతి తథైవేదానీమపి విజ్ఞేయమ్. ఏతచ్ఛరీరస్య భస్మాన్తా క్రియా కార్యా నాతో దహనాత్పరః కశ్చిత్సంస్కారః కర్తవ్యో వర్తమానసమయ ఏకస్య పరమేశ్వరస్యైవాజ్ఞాపాలనముపాసనం స్వసామర్థ్యవర్ధనఞ్చైవ కార్యమ్. కృతం కర్మ విఫలం న భవతీతి మత్వా ధర్మే రుచిరధర్మేఽప్రీతిశ్చ కర్తవ్యా ॥ ౧౫ ॥

పదార్థము :- (క్రతో) కర్మలనొనర్చు ఓ జీవుడా! శరీరమును వదలివేయుసమయమున నీవు (ఓ౩మ్) ఈ ఓ౩మ్ నామవాచ్య పరమేశ్వరుని (స్మర) స్మరించుము (క్లిబే) నీ సామర్థ్యముకొరకు పరమాత్మను మరియు నీ స్వరూపమును (స్మర) స్మరించుము (కృతమ్) నీవుచేసిన కర్మలను (స్మర) స్మరించుము. ఓ మానవులారా! ఈ ప్రపంచముయొక్క (వాయుః) ధనంజయము మున్నగు వాయువులు (అనిలమ్) కారణరూప వాయువును

(అమృతమ్) అవినాశియగు కారణరూపమును ధరించుచున్నది. (అథ) ఆ తరువాత (ఇదమ్) ఈ (శరీరమ్) నష్టమగునట్టిసుఖాదుల కాశ్రయమగు ఈ శరీరము (భస్మాన్తమ్) అంతమందు భస్మమగునదియే యగునని మీరెరుగుడు.॥౧౫॥

భావార్థము :- మరణసమయమున చిత్తవృత్తులెట్లుండునో మరియు శరీరమునుండి ఆత్మ వేరగునప్పుడు ఎట్లుండునో దాని నిప్పుడు స్మరించవలయును. ఈ శరీరమునకు మరణపర్యంతము క్రియలొనర్చవలయునే గాని శవదహనమైన శరీరమున కేవిధముగను సంస్కారముగాని, కర్మలుగాని చేయవలదు. బ్రతికియున్నప్పుడే ఏకేశ్వరుని ఆజ్ఞనుపాలించుచు, ఆతని యుపాసనయే యొనర్చవలయును. మరియు తన సామర్థ్యమును పెంచుకొనవలయును. చేయబడిన కర్మ నిష్ఫలము గాజాలదని యెరిగి ధర్మమునందు ప్రియము, అధర్మమునం దప్రియము గలిగియుండవలయునని యెరుగవలయును.॥౧౫॥

15. O active soul, at the time of death, remember Om, remember God for thy vitality and thy eternity, remember thy deeds. Know that soul is immaterial and immortal but the body is finally reduced to ashes!.

౧౬౭౫. అగ్నే నయేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ఈశ్వరః కాననుగృహ్ణాతీత్యాహ. ఈశ్వరు డే మానవులపై దయ చూపును?

౧౬౭౫ అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్విశ్వాని దేవ వయునాని విద్వాన్।
యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయిష్ఠాం తే నమఉక్తిం విధేమ ॥౧౬॥

ప.వి:-అగ్నే, నయ, సుపథేతి సు + పథా, రాయే, అస్మాన్, విశ్వాని, దేవ, వయునాని, విద్వాన్, యుయోధి, అస్మత్, జుహురాణమ్, ఏనః, భూయిష్ఠామ్, తే, నమఉక్తిమితి నమః +ఉక్తిమ్, విధేమ.॥ ౧౬ ॥

పదార్థః :-(అగ్నే) స్వప్రకాశస్వరూప కరుణామయ జగదీశ్వర! (నయ) గమయ (సుపథా) ధర్మ్యేణ మార్గేణ (రాయే) విజ్ఞానాయ ధనాయ వసుసుఖాయ (అస్మాన్) జీవాన్ (విశ్వాని) అఖిలాని (దేవ) దివ్యస్వరూప (వయునాని) ప్రశస్యాని ప్రజ్ఞానాని. వయునమితి ప్రశస్యనా...నిఘం. 3.౮. ప్రజ్ఞానామసు. నిఘం. 3.౯. (విద్వాన్) యః సర్వం వేత్తి సః

(యుయోధి) పృథక్కురు (అస్మత్) అస్మాకం సకాశాత్ (జుహురాణమ్) కౌటిల్యమ్ (ఏనః) పాపాచరణమ్ (భూయిష్ఠామ్) బహుతమామ్ (తే) తుభ్యమ్ (నమ ఉక్తిమ్) సత్కారపురః సరాం ప్రశంసామ్ (విధేమ) పరిచరేమ.॥౧౬॥

అన్వయః :- హే దేవాగ్నే పరమేశ్వర! యతో వయం తే భూయిష్ఠాం నమఉక్తిం విధేమ తస్మాద్విద్వాంస్త్వమస్మజ్జుహురాణమేనో యుయోధ్యస్మాన్ రాయే సుపథా విశ్వాని వయునాని నయ ప్రాపయ.॥౧౬॥

భావార్థః :- యే సత్యభావేన పరమేశ్వరముపాసతే యథాసామర్థ్యం తదాజ్ఞాం పాలయన్తి సర్వోపరి సత్కర్తవ్యం పరమాత్మానం మన్యన్తే తాన్ దయాలురీశ్వరః పాపాచరణమార్గాత్ పృథక్కృత్య ధర్మ్యమార్గే చాలయిత్వా విజ్ఞానం దత్వా ధర్మార్థకామమోక్షాన్ సాద్ధుం సమర్థాన్ కరోతి. తస్మాత్ సర్వ ఏకమద్వితీయ మీశ్వరం విహాయ కస్యాప్యుపాసనం కదాచిన్నైవ కుర్యుః ॥౧౬॥

పదార్థము :- (దేవ) దివ్యస్వరూపుడవు (అగ్నే) ప్రకాశస్వరూపుడవు కరుణామయుడవునగు జగదీశ్వరా! మేము (తే) నీకొరకు (భూయిష్ఠామ్) అధికతరమగు (నమ ఉక్తిమ్) సత్కారపూర్వకమగు ప్రశంసలను (విధేమ) సేవింతుముగాక! కావున (విద్వాన్) సర్వజ్ఞుడవగు నీవు (అస్మత్) మానుండి (జుహురాణమ్) కుటిలతారూపమగు (ఏనః) పాపాచరణమును (యుయోధి) తొలగించుము (అస్మాన్) జీవులమగు మమ్ము (రాయే) విజ్ఞానము, ధనము, ధనముచే గలుగు సుఖములకొరకు (సుపథా) ధర్మానుకూలమగు మార్గమందు (విశ్వాని) సమస్త (వయునాని) ప్రశస్తమగు జ్ఞానములను (నయ) ప్రాప్తింపజేయుము.॥౧౬॥

భావార్థము :-సత్యభావముతో నెవరు పరమేశ్వరుని ఉపాసించెదరో, ఆతని యాజ్ఞలను యథాశక్తిగా ఎవరు పాలించెదరో మరియు సర్వోపరి సత్కరించదగినవానిగ ఆ పరమాత్మను నమ్ముదురో అట్టివారిని దయాళువగు పరమేశ్వరుడు పాపాచరణ మార్గమునుండి వేరుగానుంచి ధర్మయుక్తమార్గమునందు నడుపుచు, విజ్ఞానమును ప్రసాదించి ధర్మార్థకామమోక్షములను సాధించుకొను సమర్థతను ఇచ్చుచున్నాడు. కావున అద్వితీయుడగు ఏకేశ్వరుని వదలి ఇంకెవరి యుపాసననో ఎప్పుడును జేయవలదు.॥౧౬॥

16. O Divine, Lustrous, Benevolent God, most ample, respectful adoration do we bring Thee. Thou art All-Knowing. Remove from us the sin that leads us astray. Lead us through virtuous path to riches, happiness and all sorts of wisdom!.

౧౯౭౬.హిరణ్మయేనేత్యస్య దీర్ఘతమా ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథాన్తే మనుష్యానీశ్వర ఉపదిశతి. అంతమున మానవుల కీశ్వరు డుపదేశించుచున్నాడు.

౧౯౭౬ హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖమ్ ।

యోఽసావాదిత్యే పురుషః సోఽసావహమ్ । ఓ౩మ్ ఖం బ్రహ్మ ॥౧౭॥

ప.వి:-హిరణ్మయేన, పాత్రేణ, సత్యస్య, అపిహితమిత్యపి + హితమ్, ముఖమ్, యః, అసౌ, ఆదిత్యే, పురుషః, సః, అసౌ, అహమ్, ఓ౩మ్, ఖమ్, బ్రహ్మ. ॥౧౭॥

పదార్థః:-(హిరణ్మయేన) జ్యోతిర్మయేన (పాత్రేణ) రక్షకేణ (సత్యస్య) అవినాశినః యథార్థస్య కారణస్య (అపిహితమ్) ఆచ్ఛాదితమ్ (ముఖమ్) ముఖవదుత్తమాఙ్గమ్ (యః) (అసౌ) (ఆదిత్యే) ప్రాణే సూర్యమణ్డలే వా (పురుషః) పూర్ణఃపరమాత్మా (సః) (అసౌ) (అహమ్) (ఓ౩మ్) యోఽవతి సకలం జగత్తదాఖ్యా ఖమ్ ఆకాశవద్ వ్యాపకమ్ (బ్రహ్మ) సర్వేభ్యో గుణకర్మస్వరూపతో బృహత్.॥౧౭॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా! యేన హిరణ్మయేన పాత్రేణ మయా సత్యస్యాపిహితం ముఖం వికాశ్యతే యోఽసావాదిత్యే పరుషోఽస్తి సోఽసావహం ఖమ్బ్రహ్మాస్మ్యో౩మితి విజానీత.॥౧౭॥

భావార్థః:-సర్వాన్మనుష్యాన్ ప్రతీశ్వర ఉపదిశతి. హే మనుష్యా! యోఽహమత్రాస్మి స ఏవాన్యత్ర సూర్యాదౌ యోఽన్యత్ర సూర్యాదావస్మి స ఏవాఽత్రాఽస్మి సర్వత్ర పరిపూర్ణః ఖవద్వ్యాపకో న మత్తః కిఞ్చిదన్యద్ బృహదహమేవ సర్వేభ్యో మహానస్మి మదీయం సులక్షణపుత్రవత్ ప్రాణప్రియం నిజస్య నామఓ౩మితి వర్తతే యో మమ ప్రేమసత్యాచరణ భావాభ్యాం శరణం గచ్ఛతి. తస్యాన్తర్యామిరూపేణాహ మవిద్యాం వినాశ్య తదాత్మానం ప్రకాశ్య శుభగుణకర్మస్వభావం కృత్వా సత్యస్వరూపావరణం స్థాపయిత్వా శుద్ధం యోగజం విజ్ఞానం దత్వా సర్వేభ్యో దుఃఖేభ్యః పృథక్కృత్య మోక్షసుఖం ప్రాపయామీత్యో౩మ్.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! జ్యోతిఃస్వరూపుడను (పాత్రేణ) రక్షకుడనునగు నాచే ఏ (సత్యస్య) అవినాశి, యథార్థమునగు కారణముయొక్క (అపిహితమ్) ఆచ్ఛాదితమైయున్నదో (ముఖమ్) ముఖమువంటి ఉత్తమాంగమును ప్రకాశమొనర్చబడుచున్నదో (యః) ఏ (అసౌ) ఆ (ఆదిత్యే) ప్రాణము లేక

సూర్యమండలమునందు (పురుషః) పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మయున్నాడో (సః) అట్టి (అసౌ) పరోక్షరూపుడనగు (అహమ్) నేను (ఖమ్) ఆకాశమువలె వ్యాప్తమైయుండి (బ్రహ్మ) అన్నిటికన్న గుణకర్మ స్వభావములం దధికుడను (ఓ౩మ్) సర్వరక్షకుడను. నా ముఖ్యనామము ''ఓ౩మ్'' అని గ్రహించుడు.॥౧౭॥

భావార్థము :- సర్వమానవులయెడ పరమేశ్వరు డిట్లుపదేశించుచున్నాడు, ఓ మానవులారా! ''ఏ నేను ఇచ్చటనున్నానో అట్టి నేను ఇతరత్ర సూర్యాదిలోకములందును, అన్యస్థానములగు సూర్యాదులందునున్నాను'', ఆ నేను ఇచ్చటను యున్నాను. పరిపూర్ణాకాశమువలె వ్యాపకుడనగు నాకన్న గొప్పదేదియునులేదు. నేనే సర్వము కన్న గొప్పవాడను. నాయొక్క సులక్షణములతో గూడిన పుత్రులవలె ప్రాణములకన్న ప్రియమైన నా నిజనామము ''ఓ౩మ్'' యైయున్నది. ప్రేమ, సత్యాచరణ భావముతో ఎవరు నా శరణమును కోరుదురో వారిని అంతర్యామిరూపమున నేను వారి అవిద్యను నశింపజేసి వారి యాత్మలను ప్రకాశితమొనర్చి శుభగుణకర్మస్వభావములు గలవిగా నొనర్చెదను. మరియు సత్యస్వరూపావరణమును స్థిరపరచి యోగముచే లభించినట్టి శుద్ధవిజ్ఞానమును ప్రసాదించి సకల సంకటములనుండి, దుఃఖములనుండి వేరుగా నుంచి మోక్షసుఖమును ప్రాప్తింపజేయుదును. ఇతి. ॥౧౭॥

17. O men, by Me, the Resplendant Protector, is covered the face of Eternal Cause, The Matter. The Spirit yonder in the Sun, that spirit dwelling there am I. I am vast like the atmosphere, Greatest of all in merit, action, and nature am I. Om is My name!.

అత్రేశ్వరగుణవర్ణనమధర్మత్యాగోపదేశః సర్వదా సత్కర్మానుష్ఠానావశ్యకత్వమధర్మాచరణనిన్దా పరమేశ్వరస్యాతిసూక్ష్మస్వరూపవర్ణనం విదుషా జ్ఞేయత్వమవిదుషామవిజ్ఞేయత్వం సర్వత్రాత్మభావేనాహింసాధర్మ పాలనం తేన మోహశోకాదిత్యాగ ఈశ్వరస్య జన్మాదిదోషరాహిత్యం వేదవిద్యోపదేశనం కార్యకారణాత్మకస్య జడస్యోపాసననిషేధస్తాభ్యాం కార్యకారణాభ్యాం మృత్యుం నివార్య మోక్షసిద్ధికరణం జడవస్తున ఉపాసననిషేధ శ్చేతనోపాసనవిధిస్తదుభయస్వరూపవిజ్ఞానాఽఽవశ్యకత్వం శరీరస్వభావవర్ణనం సమాధినా పరమేశ్వరమాత్మని నిధాయ శరీరత్యాగకరణం శరీరదాహాదూర్ధ్వమన్యక్రియానుష్ఠాననిషేధోఽధర్మత్యాగాయ ధర్మవర్ధనాయ పరమేశ్వర ప్రార్థనమీశ్వరస్వరూపవర్ణనం సర్వేభ్యో నామభ్య ఓ౩మిత్యస్య ప్రాధాన్యప్రతిపాదనం చ కృతమత ఏతదర్థస్య పూర్వాఽధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు ఈశ్వరుని గుణముల వర్ణనము, అధర్మత్యాగమును గూర్చి, సర్వకాలములందును సత్కర్మల అనుష్ఠానముల ఆవశ్యకత, అధర్మాచరణదూష్యము, పరమేశ్వరుని అతిసూక్ష్మస్వరూపవర్ణనము, విద్వాంసులకు జ్ఞేయత్వము [తెలిసికొనదగిన] అవిద్వాంసులకు అజ్ఞేయత్వము [తెలిసికొన సాధ్యముగానిది] గనుండుట, సర్వత్ర ఆత్మయొక్క అస్తిత్వమును దెలిసికొని అహింసారక్షణము, దానివల్ల మోహశోకాదుల త్యాజ్యము, ఈశ్వరుడు జన్మ మున్నగు దోషములులేనివాడైయుండుట, వేదవిద్యోపదేశము, కార్యకారణరూప జడజగత్తు సంబంధ ఉపాసన నిషేధము, ఆ కార్యకారణములచే మృత్యువును నివారించి మోక్షాదులను సాధించుట, జడపదార్థముల ఉపాసన నిషేధము, చేతనోపాసనావిధి, జడచైతన్యములరెండింటి స్వరూపమును దెలిసికొను ఆవశ్యకత, శరీర స్వభావ వర్ణనము,

సమాధ్యవస్థద్వారా పరమేశ్వరుని తన యాత్మయందు ధారణమొనర్చి శరీరత్యాగమొనర్చుట, అంత్యేష్టి [దాహకర్మ] తరువాత ఇతర క్రియల నాచరించుట నిషేధము, అధర్మత్యాగము, ధర్మాభివృద్ధికై పరమేశ్వరుని ప్రార్థన, ఈశ్వరస్వరూప వర్ణనము, మరియు నాతని అనంతనామములలో 'ఓ౩మ్' అను నామముయొక్క ఉత్తమత్వము యొక్క ప్రతిపాదన, మున్నగునవి ఈ యధ్యాయమున చెప్పబడిన అర్థములకు పూర్వార్థములందు జెప్పబడిన అర్థములతో సంబంధము గలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే చత్వారింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి నలుబదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'వంగ్టి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

నలుబదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

మార్గశీర్ష కృష్ణ ౧ శనౌ, సంవత్ ౧౯౩౯

(౧౮౦౪ శా. శ. చిత్రభాను; 1882 క్రీ.శ.; ౫౭ ద.శ.) లో సమాప్తమైనది.

వైశాఖ శుక్ల ౧౧ శని సంవత్ ౧౯౪౬

(౧౮౧౧ విరోధి; 1889 క్రీ.శ. ౬౫. దయానందశకము) లో ముద్రణము సమాప్తమైనది.

వాజసనేయీ శుక్లయజుర్వేదమునకు వి.శ. ౨౦౪౧ రక్తాక్షి మార్గశిరశుద్ధ నవమి సరియగు తేది 1-12-1984న అనువాదము ప్రారంభించబడినది. వి.శ.౨౦౪౩ అక్షయ, మార్గశీర్ష మాస 30వ తిథి, అమావాస్య పర్వదినము బుధవారము (క్రీ.శ.౧౯౮౬ డిసెంబర్ ౩౧) న సంపూర్ణాంధ్రానువాదము పరిసమాప్తమైనది.

వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి ద్వారా తారణ మాఘమాసము మార్చి 2005న ప్రచురింపబడినది.

సంపూర్ణ యజుర్వేదభాష్యము సమాప్తము

అథ యజుర్వేద మంత్రానుక్రమణికా

మంత్ర క్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౧౨౯౭	అద్భ్యః స్వాహా వార్భ్యః	౨౨.౨౫
౧౭౩౮	అద్యా దేవా ఉదితా సూర్య	౩౩.౪౨
౧౦౯౫	అద్యా యథా నః పితరః	౧౯.౬౯
౭౬౪	అధాహ్యగ్నే క్రతోర్భద్ర	౧౫.౪౫
౧౭౪౩	అధి న ఇంద్రేషాం విష్ణో	౩౩.౪౭
౭౩౩	అధి పత్యసి బృహతీ	౧౫.౧౪
౭౮౯	అధ్యశోచ దధి వక్త్రా	౧౬.౫
౧౧౫౨	అధ్వర్యో అద్రిభిః సుతగ్ం	౨౦.౩౧
౬౯౮	అనడ్వాన్వయః పంక్తిశ్ఛ	౧౪.౧౦
౧౮౬౪	అనడ్వాహ మన్వారభామ	౩౫.౧౩
౧౯౦౯	అనాధృష్టా పురస్తాత్	౩౭.౧౨
౧౪౯౨	అనాధృష్యో జాతవేదా	౨౭.౭
౧౭౬౩	అను తే శుష్మం తురయన్త	౩౩.౬౭
౧౭౭౫	అనుత్తమా తే మఘవన్న కి	౩౩.౭౯
౧౪౮	అను త్వా మాతా మన్యతాం	౪.౨౦
౧౫౯౫	అను త్వా రథో అను మ	౨౯.౧౯
౧౮౦౨	అను నోఽద్యానుమతి ర్య	౩౪.౯
౧౪౭౮	అను వీరై రను పుష్యాస్మ	౨౬.౧౯
౧౯౬౩	అనేజదేకం మనసో జవీ	౪౦.౪
౫౧౩	అన్నపతేఽన్నస్య నో	౧౧.౮౩
౧౧౦౧	అన్నాత్పరి స్రుతో రసం	౧౯.౭౫
౧౯౭౨	అన్య దేవాహు ర్విద్యాయా	౪౦.౧౩
౧౯౬౯	అన్య దేవాహుః సంభవాత్	౪౦.౧౦
౧౪౦౮	అన్వవాపోఽర్ధమాసానా	౨౪.౩౭
౬౦౧	అన్యా వో అన్యామవ	౧౨.౮౮
౪౪౭	అన్వగ్ని రుషసా మగ్ర	౧౧.౧౭
౧౮౦౧	అన్విదనుమతే త్వం మన్యా	౩౪.౮
౧౯౦౭	అపశ్యం గోపా మనిపద్య	౩౭.౧౦
౬౬౦	అపాం గమ్భన్త్సీద మా	౧౩.౩౦
౧౮౬౨	అపాఘ మప కిల్బిష మ	౩౫.౧౧
౧౯౩౧	అపేతా మశ్వినా ఘర్మ	౩౮.౧౩
౬౮౩	అపాం త్వేమం సాదయా	౧౩.౫౩
౧౭౫౧	అపాద మదభి శీర్ష్ణ ర	౩౩.౯౫
౩౫౯	అపాఽరస ముద్వయసగ్ం	౯.౩
౪౫౯	అపాంపృష్ఠమసి యోని	౧౧.౨౯
౬౩౨	అపాం పృష్ఠమసి యోని	౧౩.౨
౨౧౮	అపాం పేరు రస్యాపో దేవీ	౬.౧౦
౧౦౯౭	అపాం ఫేనేన నముచేః	౧౯.౭౧
౮౫౭	అపామిదం న్యయనగ్ంసము	౧౭.౭
౨౬	అపారరుం పృథివ్యై దేవ	౧.౨౬
౧౩౫౬	అపి తేషు త్రిషు పదేష్వ	౨౩.౫౦
౫౫౮	అపేత వీత వి చ సర్పతా	౧౨.౪౫
౧౮౫౨	అపేతో యన్తు పణయో	౩౫.౧
౧౧౪౩	అపో అద్యాన్వ చ	౨౦.౨౨
౩౯౭	అపో దేవా మధు మతీ	౧౦.౧
౪౬౮	అపో దేవీ రుప సృజ మధు	౧౧.౩౮
౧౮౨౨	అప్నస్వతీ మశ్వినా వాచ	౩౪.౨౯
౫౪౯	అప్స్వగ్నే సధి ష్ట వనౌషధీ	౧౨.౩౬
౩౬౭	అప్స్వన్తరమృత మప్సు	౯.౬
౭౪౩	అబోధ్యగ్నిః సమిధా	౧౫.౨౪
౮౮౯	అభి గోత్రాణి సహసా	౧౭.౩౯
౧౫౩	అభి త్యం దేవగ్ంసవితా ర	౪.౨౫
౧౫౨	అభీ త్వాం శూరనోనుమో	౨౩.౩౫
౧౨౭౫	అభి ధా అసి భువన మ	౨౨.౩
౯౪౬	అభి ప్రవన్త సమనేవ యో	౧౭.౯౬
౪౨౪	అభి భూ రస్యేతా స్తే పఞ్చ	౧౦.౨౮
౧౪౮౦	అభి యజ్ఞం గృణీహి నః	౨౬.౨౧
౧౯౩౫	అభీ మం మహిమా దివం	౩౮.౧౭
౧౫౨౬	అభీ షు ణః సఖీనాం	౨౭.౪౧
౧౮౭౯	అభీ షు ణః సఖీనాం	౩౬.౬
౧౯౪౮	అభ్యర్షత సుష్టుతిం గవ్య	౧౩.౯౮
౧౧౪౫	అభ్యాదధామి సమిధ మగ్నే	౨౦.౨౪
౬౧౬	అభ్యావర్తస్వ పృథివీ	౧౨.౧౦౩
౪౪౦	అభ్రి రసి నార్యసి త్వయా	౧౧.౧౦
౮౯౪	అమీషాం చిత్తం ప్రతిలోభ	౧౭.౪౪
౧౪౯౪	అముత్ర భూయాదధ యద్య	౨౭.౯
౧౪౮౩	అమేవ నః సుహవ ఆ	౨౬.౨౪
౨౯	అయం తే యోని ర్ఋత్వియో	౩.౧౪
౫౬౫	అయం తే యోని ర్ఋత్వియో	౧౨.౫౨
౭౭౫	అయం తే యోని ర్ఋత్వియో	౧౫.౫౬

మంత్రక్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౭౩౫	అయం దక్షిణా విశ్వకర్మా	౧౫.౧౬
౬౮౫	అయం దక్షిణా విశ్వకర్మా	౧౩.౫౫
౨౦౨	అయం నో అగ్ని ర్వరివ	౫.౩౭
౨౮౯	అయం నో అగ్ని ర్వరివ	౭.౪౪
౭౩౬	అయం పశ్చాద్విశ్వవ్యచా	౧౫.౧౭
౬౮౬	అయం పశ్చాద్విశ్వవ్యచా	౧౩.౫౬
౬౮౪	అయం పురో భువస్తస్య	౧౩.౫౪
౭౩౪	అయం పురో హరికేశః	౧౫.౧౫
౨౫౪	అయం వాం మిత్రావరుణా	౭.౯
౨౬౧	అయం వేన శ్చోదయత్పృ	౭.౧౬
౧౭౭౯	అయస్సహస్ర మృషిభిః	౩౩.౮౩
౫౬౦	అయమ్మనో అగ్ని ర్యస్మిన్	౧౨.౪౭
౧౦౪	అయ మగ్నిర్గృహపతి ర్గార్హ	౩.౩౯
౧౦౫	అయ మగ్నిః పురీష్యో	౩.౪౦
౭౭౧	అయ మగ్ని ర్వీరతమో వ	౧౫.౫౨
౭౪౦	అయమగ్నిః సహస్రిణో	౧౫.౨౧
౮౦	అయ మిహ ప్రథమో ధాయి	౩.౧౫
౭౪౫	అయ మిహ ప్రథమో ధాయి	౧౫.౨౬
౧౭౦౨	అయ మిహ ప్రథమో ధాయి	౩౩.౬
౭౩౭	అయ ముత్తరా త్సంయద	౧౫.౧౮
౭౩౮	అయ ముపర్యర్వా గ్వసు	౧౫.౧౯
౩౯౯	అర్థేత స్థ రాష్ట్రదా రాష్ట్రం	౧౦.౩౩
౧౦౫౧	అర్థ ఋచై రుక్థానాం	౧౯.౨౫
౧౩౪౭	అర్ధమాసాః పరూం షి	౨౩.౪౧
౧౬౪౭	అర్మేభ్యో హస్తిపం జనా	౩౦.౧౧
౩౮౩	అర్యమణం బృహస్పతి	౯.౨౭
౧౭౪౭	అర్వాఙ్జ్వా అద్యా భవతా	౩౩.౫౧
౭౯౭	అవతత్య ధనుష్ట్వꣳసహ	౧౬.౧౩
౬౦౪	అవపత న్తీ రవ దన్తి వ	౧౨.౯౧
౩౨౦	అవభృథ నిచుమ్పుణ	౮.౨౭
౧౧౩	అవభృథ నిచుమ్పుణ	౩.౪౮
౧౨౩	అవరుద్ర మదీ మహ్యా వ	౩.౫౮
౮౯౫	అవసృష్టా పరాపత శరవ్యే	౧౭.౪౫
౧౧౧౬	అవి ర్న మేషో న సి	౧౯.౯౦
౪౦౬	అవేష్టా దన్దశూ కాః ప్రాచీ	౧౦.౧౦
౭౪౪	అవోచామ కవయే మేధ్యాయ	౧౫.౨౫
౮౫౧	అశ్మన్నూర్జం పర్వతే శిశ్రి	౧౭.౧
౧౮౬౧	అశ్మన్వతీ రీయతే సꣳ	౩౫.౧౦
౯౬౨	అశ్మా చ మే మ త్తికా చ	౧౮.౧౩
౧౦౭౩	అశ్యామ తం కామ మగ్నే	౧౮.౭౪
౫౯౨	అశ్వత్థే వో నిషదనం	౧౨.౭౯
౧౮౫౫	అశ్వత్థే వో నిషదనం	౩౫.౪
౧౩౭౨	అశ్వస్తూపరో గోమృగ స్తే	౨౪.౧
౧౯౦౬	అశ్వస్య త్వా వృష్ణః	౩౭.౯
౧౮౩౩	అశ్వావతీ ర్గోమతీ ర్న ఉషా	౩౪.౪౦
౫౯౪	అశ్వావతీꣳసోమావతీం	౧౨.౮౧
౧౨౫౬	అశ్వినా కృతస్య తే నర	౨౦.౩౫
౧౨౯౪	అశ్వి నా గోభి రిన్ద్రియ	౨౦.౭౩
౧౯౩౦	అశ్వినా ఘర్మపాతꣳ	౩౮.౧౨
౧౨౦౧	అశ్వినా తేజసా చక్షుః	౨౦.౮౯
౧౧౮౦	అశ్వి నముచేః సుతꣳ	౨౦.౫౦
౧౨౧౧	అశ్వినా పిబతాం మధు	౨౦.౯౦
౧౩౮౫	అశ్వినా భేషజం మధు	౨౦.౬౪
౧౧౮౮	అశ్వినా హవి రిన్ద్రియం	౨౦.౬౭
౧౧౧౫	అశ్విభ్యాం చక్షురమృతం	౧౯.౮౯
౪౨౭	అశ్విభ్యాం పచ్యస్వ సరస్వ	౧౦.౩౧
౧౯౨౨	అశ్విభ్యాం పిన్వస్వ సరస్వ	౩౮.౪
౧౦౫౨	అశ్విభ్యాం ప్రాతః సవన	.౨౬
౧౫౮౬	అశ్వో ఘృతేన త్మన్యా	౨౯.౧౦
౧౮౧౩	అషాఢం యుత్సు పృతనా	౩౪.౨౦
౬౫౬	అషాఢాసి సహమానా	౧౩.౨౬
౧౮౧౭	అష్టౌ వ్యఖ్యత్కకుభః	౩౪.౨౪
౮౩౮	అసంఖ్యాతా సహస్రాణి	౧౬.౫౪
౧౩౦౨	అసవే స్వాహా వసవే స్వా	౨౨.౩౦
౧౫౯౦	అసి యమో అస్యాదిత్యో	౨౯.౧౪
౫౭౫	అసున్వన్త మ యజమాన	౧౨.౬౨
౧౯౬౨	అసుర్యా నామ తే లోకా	౪౦.౩
౭౯౦	అసౌ యస్తామ్రో అరుణ	౧౬.౬
౮౯౭	అసౌ యా సేనా మరుతః	౧౭.౪౭
౭౯౧	అసౌ యోఽవసర్పతి	౧౬.౭

మంత్రక్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౩౬౧	ఇన్ద్రస్య వజ్రోఽసి వాజసా	౯.౫
౧౬౩౦	ఇన్ద్రస్య వజ్రో మరుతా మ	౨౯.౫౪
౮౯౧	ఇన్ద్రస్య వృష్ణో వరుణస్య	౧౭.౪౧
౧౧౧౧	ఇన్ద్రః సుత్రామా హృద	౧౯.౮౫
౧౧౭౨	ఇన్ద్రః సుత్రామా స్వవాన్	౨౦.౫౧
౧౯౫	ఇన్ద్రస్య స్యూరసీన్ద్రస్య	౫.౩౦
౧౯౦౩	ఇన్ద్రస్యౌజ స్థమఖస్య వో	౩౭.౬
౧౭౮౯	ఇన్ద్రాగ్నీ అపాదియం పూ	౩౩.౯౩
౬౯౯	ఇన్ద్రాగ్నీ అవ్యథమానా	౧౪.౧౧
౨౭౬	ఇన్ద్రాగ్నీ ఆగతꣳసుతం	౭.౩౧
౧౭౪౫	ఇన్ద్రాగ్నీ మిత్రా వరుణాదితి	౩౩.౪౯
౧౪౧౬	ఇన్ద్రాగ్న్యోః పక్షతిః సరస్వత్యై	౨౫.౫
౨౪౦	ఇన్ద్రాయ త్వా వసుమతే రుద్ర	౬.౩౨
౧౯౨౬	ఇన్ద్రాయ త్వా వసుమతే రుద్ర	౩౮.౮
౧౨౦౮	ఇన్ద్రాయాహి చిత్ర భానో	౨౦.౮౭
౧౨౧౦	ఇన్ద్రాయాహి తూతుజాన	౨౦.౮౯
౧౨౦౯	ఇన్ద్రాయాహి ధియేషితో	౨౦.౮౮
౧౪౬౪	ఇన్ద్ర యాహి వృత్రహన్	౨౬.౫
౧౧౭౮	ఇన్ద్రాయేన్దుꣳ సరస్వతీ	౨౦.౫౭
౯౦౧	ఇన్ద్రేమం ప్రతరాం నయ	౧౭.౫౧
౧౭౨౧	ఇన్ద్రేహి మత్స్యన్ధసో విశ్వే	౩౩.౨౫
౧౮౮౧	ఇన్ద్రో విశ్వస్య రాజతి	౩౬.౮
౧౭౨౨	ఇన్ద్రో వృత్ర మవృణోచ్ఛ	౩౩.౨౬
౮౩	ఇన్ధానా స్త్వా శతꣳహిమా	౩.౧౮
౧౮౬౬	ఇమం జీవేభ్యః పరిధిం ద	౩౫.౧౫
౪౩౮	ఇమం నో దేవ సవితర్యజ్ఞం	౧౧.౮
౩౯౬	ఇమం దేవా అసపత్నꣳ	౯.౪౦
౪౧౪	ఇమం దేవా అసపత్నꣳ	౧౦.౧౮
౬౭౭	ఇమం మా హిꣳసీర్ద్విపాదꣳ	౧౩.౪౬
౬౭౮	ఇమం మా హిꣳసీ	౧౩.౪౮
౬౮౦	ఇమ మూర్ణాయుం వరుణ	౧౩.౫౦
౯౩౭	ఇమꣳస్తనమూర్జస్వన్తం	౧౭.౮౭
౧౨౧౨	ఇమం మే వరుణ శ్రుధీ	౨౧.౧
౬౭౯	ఇమꣳసాహస్రꣳశతధా	౧౩.౪౯
౧౮౪౭	ఇమా గిర ఆ	౩౪.౫౪
౮౫౨	ఇమా మే అగ్న ఇష్టకా	౧౭.౨
౧౭౨౫	ఇమాం తే ధియం ప్రభరే	౩౩.౨౯
౧౪౫౭	ఇమా ను కం భువనా సీష	౨౫.౪౬
౮౩౨	ఇమా రుద్రాయ తవసే కప	౧౬.౪౮
౧౨౭౪	ఇమా మగృభ్ణన్ రశనామృ	౨౨.౨
౧౫౯౨	ఇమా తే వాజిన్నవ మార్జ	౨౯.౬౨
౧౭౭౭	ఇమా ఉత్వా పురువసో గిరో	౩౩.౮౧
౧౦౦౧	ఇమౌ తే పక్షా వజరౌ	౧౮.౫౨
౧౯౦౨	ఇయత్యగ్ర ఆసీన్మఖస్య	౩౭.౫
౪౨౧	ఇయ దస్యాయు రస్యాయు	౧౦.౨౫
౬౮౮	ఇయ ముపరిమతి స్తస్యై	౧౩.౫౮
౧౩౬౮	ఇయం వేదిః పరో అన్తః	౨౩.౬౨
౬౨౨	ఇరజ్య న్నగ్నే ప్రథయ	౧౨.౧౦౯
౧౮౧	ఇరావతీ ధేనుమతీ హి భూత	౫.౧౬
౩౪౪	ఇహరతి రిహ రమధ్వ	౮.౫౧
౧౪౧౯	ఇహైవాగ్నే అధి ధారయా	౨౭.౪
౧౪౧	ఇయం తే యజ్ఞియా తనూః	౪.౧౩
౬౧౮	ఇష మూర్జ మహ మిత	౧౨.౧౦౫
౭౦౪	ఇషశ్చోర్జశ్చ శారదా వృతూ	౧౪.౧౬
౯౯౦	ఇషిరో విశ్వవ్యచా వాతో	౧౮.౪౧
౬౬౫	ఇషే రాయే రమస్వ సహసే	౧౩.౩౫
౧౯౩౨	ఇషే పిన్వ స్వోర్జే పిన్వస్వ	౩౮.౧
౧	ఇషే త్వోర్జే త్వా వాయవస్థ	౧.౧
౧౦౦౬	ఇష్టో అగ్ని రాహుతః పిప	౧౮.౫౭
౫౭౬	ఇష్కృతి ర్నామ వో మా	౧౨.౮౩
౬౨౩	ఇష్కర్తార మధ్వరస్య	౧౨.౧౧౦
౧౦౦౫	ఇష్టో యజ్ఞో భృగుభి రాశీ	౧౮.౫౬

ఈ

మంత్రక్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౧౧౫౯	ఈడితో దేవైర్హరివాన్	౨౦.౩౮
౯౩౪	ఈదృక్షాస ఏతాదృక్షాస	౧౭.౮౪
౯౩౧	ఈదృఙ్ చాన్యాదృఙ్ చ స	౧౭.౮౧
౧౫౭౯	ఈడ్యశ్చాసి వన్ద్యశ్చ	౨౯.౩
౧౭౯౭	ఈర్మాన్తాసః సిలికమధ్య	౨౯.౨౧
౧౩౯౯	ఈశానాయ పరస్వత ఆల	౨౪.౨౮
౧౯౬౦	ఈశావాస్య మిదꣳసర్వం	౪౦.౧

ఉ

త

మంత్రక్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౧౧౦౫	దృష్ట్వా పరిస్రుతో రసం	౧౯.౭౯
౧౧౦౩	దృష్ట్వా రూపే వ్యాకరో	౧౯.౭౭
౧౨౬౬	దేవ ఇన్ద్రో నరాశంసః	౨౧.౫౫
౧౫౪౯	దేవ ఇన్ద్రో నరాశంసః	౨౮.౧౯
౩౦౬	దేవకృత స్యైనసోఽవ	౮.౧౩
౧౭౮౭	దేవం దేవం వోఽవసే	౩౩.౯౧
౧౫౪౨	దేవం బర్హి రిన్ద్రంసుదే	౨౮.౧౨
౧౫౪౫	దేవం బర్హి ర్వయోధసం	౨౮.౩౫
౧౫౭౪	దేవం బర్హి ర్వారితీనాం	౨౮.౪౪
౧౫౫౧	దేవం బర్హి ర్వారితీనాం	౨౮.౨౧
౧౨౬౮	దేవం బర్హి ర్వారితీనామధ్వ	౨౧.౫౭
౧౨౫౯	దేవం బర్హిః సరస్వతీ	౨౧.౪౮
౧౮౨	దేవశ్రుతౌ దేవేష్వా ఘోష	౫.౧౭
౨౦౪	దేవ సవిత రేష తే సోమ	౫.౩౯
౩౫౭	దేవ సవితః ప్రసువ యజ్ఞం	౯.౧
౪౩౭	దేవ సవితః ప్రసువ యజ్ఞం	౧౧.౭
౧౬౩౭	దేవ సవితః ప్రసువ యజ్ఞం	౩౦.౧
౧౨౮౩	దేవస్య చేతతో మహీం	౨౨.౧౧
౧౦	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౧.౧౦
౨౧	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౧.౨౧
౨౪	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౧.౨౪
౧౮౭	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౫.౨౨
౧౯౧	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౫.౨౬
౨౦౯	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౬.౧
౨౧౭	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౬.౯
౨౩౮	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౬.౩౦
౩౮౬	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౯.౩౦
౩౯౪	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౯.౩౮
౪౩౯	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౧౧.౯
౪౫౮	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౧౧.౨౮
౯౮౬	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౧౮.౩౭
౧౧౨౪	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౨౦.౩
౧౮౯౮	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౩౭.౧
౧౯౧౯	దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే	౩౮.౧
౧౨౮౬	దేవస్య సవితు ర్మతి	౨౨.౧౪
౩౬౬	దేవస్యాహం సవితుః సవే	౯.౧౦
౩౬౯	దేవస్యాహం సవితుః సవే	౯.౧౩
౪౯౩	దేవస్త్వా సవితో ద్వపతు	౧౧.౬౩
౯౧౭	దేవహూర్యజ్ఞ ఆ చ	౧౭.౬౭
౩౧౪	దేవా గాతువిదో గాతుం	౮.౨౧
౧౨౬౪	దేవా దేవానాం భి షజా	౨౧.౫౩
౧౫౭౦	దేవా దైవ్యా హోతారా	౨౮.౪౦
౧౫౪౭	దేవా దైవ్యా హోతారా	౨౮.౧౭
౧౪౨౬	దేవానాం భద్రా సుమతి	౨౫.౧౫
౧౦౩౮	దేవా యజ్ఞ మతన్వత	౧౯.౧౨
౩౫౩	దేవా ద్యివ మగ న్యజ్ఞ స్తతో	౮.౬౦
౧౫౭౩	దేవా వనస్పతి ర్దేవమిన్ద్ర	౨౮.౪౩
౧౭౯౦	దేవాసో హి ష్మా మనవే	౩౩.౯౪
౧౨౬౧	దేవీ ఉషాసా వశ్వినా	౨౧.౫౦
౧౫౬౭	దేవీ ఉషాసా నక్తా దేవ	౨౮.౩౭
౧౫౪౪	దేవీ ఉషాసా నక్తేన్ద్రం	౨౮.౧౪
౧౫౪౬	దేవీ ఊర్జాహుతీ దుఘే	౨౮.౧౬
౧౨౬౩	దేవీ ఊర్జాహుతీ దుఘే	౨౧.౫౨
౧౫౬౯	దేవీ ఊర్జాహుతీ దుఘే	౨౮.౩౯
౧౯౦౦	దేవీ ద్యావాపృథి వీ మఖ	౩౭.౩
౧౫౬౮	దేవీ జోష్ట్రీ వసుధి తీ	౨౮.౩౮
౧౫౪౫	దేవీ జోష్ట్రీ వసుధి తీ	౨౮.౧౫
౧౨౬౨	దేవీ జోష్ట్రీ సరస్వత్య	౨౧.౫౧
౧౫౪౩	దేవీ ర్ద్వార ఇన్ద్రం	౨౮.౧౩
౧౫౬౬	దేవీ ర్ద్వారో వయోధసం	౨౮.౩౬
౧౨౬౦	దేవీ ర్ద్వారో అశ్వినా భిష	౨౧.౪౯
౨౨౧	దేవీ రాపః శుద్ధా వోఢ్వ	౬.౧౩
౩౧౯	దేవీ రాప ఏష వో గర్భః	౮.౨౬
౨౩౫	దేవీ రాపో అపాం నపా	౬.౨౭
౧౫౪౮	దేవీ స్తిస్ర స్తిస్రో దేవీః	౨౮.౧౮
౧౫౭౧	దేవీ స్తిస్ర స్తిస్రో దేవీః	౨౮.౪౧
౧౨౬౫	దేవీ స్తిస్ర స్తిస్రో దేవీః	౨౧.౫౪
౧౮౧౬	దేవేన నో మనసా దేవ	౩౪.౨౩
౧౭౫౮	దేవేభ్యో హి ప్రథమం	౩౩.౫౪
౧౫౫౨	దేవో అగ్నిః స్విష్టకృద్	౨౮.౨౨

మంత్రక్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౧౧౧౦	పయసా శుక్ర మమృతం	౧౯.౮౪
౧౦౪౯	పయసో రూపం యద్యవా	౧౯.౨౩
౧౯౪౬	పయసో రేత ఆభృతం	౩౮.౨౮
౫౦౨	పరమస్యాః పరావతో	౧౧.౭౨
౧౮౫౮	పరం మృత్యో అనుపరేహి	౩౫.౭
౭౭౭	పరమేష్ఠీ త్వా సాదయతు	౧౫.౫౮
౭౮౩	పరమేష్ఠీ త్వా సాదయతు	౧౫.౬౪
౩౪౭	పరమేష్ఠ్యభి ధీ తః ప్రజా	౮.౫౪
౫౦౧	పరస్యా అధి సవితో౽	౧౧.౭౧
౧౦౧	పరితే దూడభో రథో	౩.౩౬
౭౯౬	పరితే ధన్వనో హేతి	౧౬.౧౨
౧౯౪	పరి త్వా గిర్వణో గిర	౫.౨౯
౪౫౬	పరి త్వాగ్నే పురం వయం	౧౧.౨౬
౧౬౯౨	పరి ద్యావా పృథివీ సద్య	౩౨.౧౨
౮౩౪	పరి నో రుద్రస్య హేతి	౧౬.౫౦
౧౫౬	పరి మాగ్నే దుశ్చరితా	౪.౨౮
౪౫౫	పరి వాజపతిః కవిః	౧౧.౨౫
౨౧౪	పరి వీరసి పరి త్వా	౬.౬
౧౦౨౮	పరీతో షించతా సుతꣳ	౧౯.౨
౧౬౯౧	పరీత్య భూతాని పరీత్య	౩౨.౧౧
౧౮౬౯	పరీ మే గా మనేషత పర్య	౩౫.౧౮
౮౭౯	పరో దివా పర ఏనా	౧౭.౨౯
౧౦౬౮	పవమానః సో అద్య నః	౧౯.౪౨
౧౦౬౬	పవిత్రేణ పునీహి మా	౧౯.౪౦
౧౨	పవిత్రే స్థో వైష్ణవ్యౌ	౧.౧౨
౪౦౨	పవిత్రే స్థో వైష్ణవ్యౌ	౧౦.౬
౧౦౪౬	పశుభిః పశూ నాప్నోతి	౧౯.౨౦
౯౭౬	పష్ఠవాట్ చ మే పష్ఠౌహీ	౧౮.౨౭
౧౩౮౪	పష్ఠవాహో విరాజ ఉక్షాణో	౨౪.౨౩
౧౧౮౩	పాతం నో అశ్వినా దివా	౨౦.౬౨
౮౬౦	పావకయా యశ్చితయన్త్యా	౧౭.౧౧
౬౨౦	పావకవర్చాః శుక్రవర్చా	౧౨.౧౦౭
౧౨౦౫	పావకా నః సరస్వతీ	౨౦.౮౪
౧౫౨౮	పాహినో అగ్న ఏకయా	౨౭.౪౩
౧౯౧౭	పితా నో౽సి పితా నో బోధి	౩౭.౨౦

మంత్రక్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౧౮౦౦	పితుం ను స్తోషం మహో ధ	౩౪.౭
౧౦౬౨	పితృభ్యః స్వధాయిభ్యః	౧౯.౩౬
౧౫౦౮	పీవో అన్నారయివృధః	౨౭.౨౩
౪౩౦	పుత్రమివ పితరా వశ్వినో	౧౦.౩౪
౧౧౯౮	పుత్ర మివ పితరా వశ్వినో	౨౦.౭౭
౧౦౬౫	పునన్తు మా దేవజనాః	౧౯.౩౯
౧౦౬౩	పునన్తు మా పితరః	౧౯.౩౭
౧౨౦	పునర్నః పితరో మనో	౩.౫౫
౫౫౨	పునరాసద్య సదన మపశ్చ	౧౨.౩౯
౫౨౨	పునరూర్జా నివర్తస్వ పున	౧౨.౯
౫౫౩	పునరూర్జా నివర్తస్వ పున	౧౨.౪౦
౫౪౩	పున ర్మనః పునరాయు ర్న	౪.౧౫
౫౫౭	పున స్తే దిత్యా రుద్రా	౧౨.౪౪
౧౦౩౦	పునాతి తే పరిస్రుతꣳ	౧౯.౪
౨౮	పురా క్రూరస్య విసృపో	౧.౨౮
౧౬౩	పురీష్యాసో అగ్నయః	౧౨.౫౦
౪౬౨	పురీష్యో౽సి విశ్వభరా	౧౧.౩౨
౩౨౩	పురుదస్మో విషురూపః	౮.౩౦
౧౪౦౬	పురుష మృగ శ్చన్ద్ర మసో	౨౪.౩౫
౧౬౬౦	పురుష ఏవేదꣳ సర్వం	౩౧.౨
౧౧౪	పూర్ణా దర్వి పరాపత	౩.౪౯
౧౪౧౮	పూష్ణం వనిష్ఠునాంధాహీన్	౨౫.౭౯
౧౮౩౪	పూషన్తవ వ్రతే వయం న	౩౪.౪౧
౩౮౮	పూషా పంచాక్షరేణ పంచ	౯.౩౨
౧౩౫౫	పృచ్ఛామి త్వా చితయే	౨౩.౪౯
౧౩౬౭	పృచ్ఛామి త్వా పరమ న్తం	౨౩.౬౧
౨౫	పృథివి దేవయజ న్యోషధ్యా	౧.౨౫
౯౬౭	పృథివీ చ మ ఇన్ద్ర శ్చ	౧౮.౧౮
౭౦౭	పృథివీ ఛన్దో౽న్తరిక్షం	౧౪.౧౯
౯౧౭	పృథివ్యా అహ ముదంత	౧౭.౬౭
౬౯౨	పృథివ్యాః పురీషమస్యప్సో	౧౪.౪
౪౪౬	పృథివ్యాః సధస్థా దగ్నిం	౧౧.౧౬
౧౩౦౧	పృథి వ్యై స్వాహాన్తరిక్షాయ	౨౨.౨౯
౧౩౭౫	పృశ్ని స్తిరశ్చీన పృశ్ని	౨౪.౪
౧౪౩౧	పృషదశ్వా మరుతః పృశ్ని	౨౫.౨౦

య

మంత్రక్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౫౯౯	యస్యౌషధీః ప్రసర్పథ	౧౨.౮౬
౧౫౧౧	యశ్చిదాపో మహినా పర్య	౨౭.౨౬
౭౧౪	యవానాం భాగోఽస్య యవా	౧౪.౨౬
౬౩౭	యా ఇషవో యాతుధానానాం	౧౩.౭
౫౮౮	యా ఓషధీః పూర్వా జాతా	౧౨.౭౫
౬౦౫	యా ఓషధీః సోమరాజ్ఞీః	౧౨.౯౨
౬౦౬	యా ఓషధీః సోమరాజ్ఞీః	౧౨.౯౩
౧౭౩	యా తేఽగ్నే అయఃశయా	౫.౮
౧౯౩౬	యా తే ఘర్మ దివ్యా శుగ్యా	౩౮.౧౮
౮౭౧	యాతే ధామని పరమాణి	౧౭.౨౧
౧౬౫	యా తే ధామాని హవిషా	౪.౩౭
౨౧౧	యా తే ధామా న్యుశ్మసి	౬.౩
౭౮౬	యా తే రుద్ర శివా తనూః	౧౬.౨
౮౩౩	యా తే రుద్ర శివా తనూః	౧౬.౪౯
౭౯౫	యా తే హేతు ర్మీఢుష్టమ	౧౬.౧౧
౩౧౨	యాఀ ౨ ఆవహ ఉశతో దేవ	౮.౧౯
౬౦౨	యా ఫలినీ ర్యా అఫలా	౧౨.౮౯
౭౮౭	యామిషుం గిరిశన్తహస్తే	౧౬.౩
౧౬౯౪	యాం మేధాం దేవగణాః	౩౨.౧౪
౧౯౪౪	యావతీ ద్యావాపృథివీ	౩౮.౨౬
౨౫౬	యా వాం కశా మధు మత్య	౭.౧౧
౬౫౩	యా వో దేవాః సూర్యే	౧౩.౨౩
౯౯౬	యావో దేవాః సూర్యే	౧౮.౪౭
౧౦౩౬	యా వ్యాఘ్రం విషూచికోభౌ	౧౯.౧౦
౬౫౧	యా శతేన ప్రతనోషి	౧౩.౨౧
౬౦౭	యాశ్చేద ముపశృణ్వన్తి	౧౨.౯౪
౫౦౭	యాః సేనా అభీత్వరీ ర్వ్యా	౧౧.౭౭
౬౫౨	యాస్తే అగ్నే సూర్యే రుచో	౧౩.౨౨
౯౯౫	యాస్తే అగ్నే సూర్యే రుచో	౧౮.౪౬
౪౩౨	యుక్తేన మనసా వయం	౧౧.౨
౪౩౩	యుక్త్వా య సవితా దేవాన్	౧౧.౩
౩౨౭	యుక్ష్వాహి కేశినా హరీ	౮.౩౪
౮౬౭	యుక్ష్వాహి దేవహూతమాన్	౧౩.౩౭
౧౭౦౦	యుక్ష్వాహి దేవహూతమాన్	౩౩.౪
౪౩౫	యుజే వాం బ్రహ్మ పూర్వ్యం	౧౧.౫
౧౭౯	యుఞ్జతే మన ఉత యుఞ్జతే	౫.౧౪
౪౩౪	యుఞ్జతే మన ఉత యుఞ్జతే	౧౧.౪
౧౮౯౯	యుఞ్జతే మన ఉత యుఞ్జతే	౩౭.౨
౧౩౧౧	యుఞ్జన్తి బ్రధ్న మరుషం	౨౩.౫
౧౩౧౨	యుఞ్జన్త్యస్య కామ్యా హరీ	౨౩.౬
౪౪౩	యుఞ్జాథాం రాసభం యువ	౧౧.౧౩
౪౩౧	యుఞ్జానః ప్రథమం మనః	౧౧.౧
౫౮౧	యునక్తసీరా వి యుగా	౧౨.౬౮
౧౪౪౦	యూపవ్రస్కా ఉత యే	౨౪.౨౯
౩౪౬	యువం తమిన్ద్రా పర్వతా	౮.౫౩
౧౧౯౭	యువఀ సురామ మశ్వినా	౨౦.౭౬
౪౨౯	యువఀ సురామ మశ్వినా	౧౦.౩౩
౧౩	యుష్మా ఇన్ద్రో వృణీత	౧.౧౩
౧౦౮౬	యే అగ్నిష్వాత్తా యే	౧౯.౬౦
౧౦౯౩	యే చేహ పితరో యే చ	౧౯.౬౭
౫౦౯	యే జనేషు మలిమ్లవ	౧౧.౭౯
౮౪౫	యే తీర్థాని ప్రచరన్తి	౧౬.౬౧
౧౮౨౦	యే తే పన్థాః సవితః	౩౪.౨౭
౧౭౫౯	యే త్వాహిహత్యే మఘవన్న	౩౩.౬౩
౩౯౨	యే దేవా అగ్నినేత్రాః పురః	౯.౩౬
౮౬౩	యే దేవా దేవానాం యజ్ఞియా	౧౭.౧౩
౮౬౪	యే దేవా దేవేష్వధి దేవత్వ	౧౭.౧౪
౨౬౪	యే దేవాసో దివ్యేకాదశస్థ	౭.౧౯
౧౬౭౮	యో దేవేభ్య ఆతపతి యో	౩౧.౨౦
౭౬౮	యేన ఋషయ స్తపసా	౧౫.౪౯
౧౭౯౫	యేన కర్మాణ్యపసో మనీ	౩౪.౨
౧౬౮౬	యేన ద్యౌరుగ్రా పృథివీ చ	౩౨.౬
౧౦౭౭	యే నః పూర్వే పితరః	౧౯.౫౧
౧౦౧౧	యేన వహసి సహస్రం	౧౮.౬౨
౭౭౪	యేన వహసి సహస్రం	౧౫.౫౫
౧౮౩౯	యు నః సపత్నో అప తే	౩౪.౪౬
౧౭౨౮	యేనా పావక చక్షసా భుర	౩౩.౩౨
౭౫౯	యేనా సముత్సు సాసహోఽ	౧౫.౪౦
౧౭౯౭	యేనేదం భూతం భువనం భవి	౩౪.౪
౮౪౬	యేఽన్నేషు వివిధ్యన్తి	౧౬.౬౨

మంత్రక్రమసంఖ్య		అధ్యా. మంత్ర
౬౩౪	హిరణ్యగర్భః సమవర్తతా	౧౩.౪
౧౩౦౭	హిరణ్యగర్భః సమవర్తత	౨౩.౧
౧౪౨౧	హిరణ్యగర్భః సమవర్తతా	౨౫.౧౦
౧౨౮౨	హిరణ్యపాణి మూతయే	౨౨.౧౦
౧౮౧౮	హిరణ్యపాణిః సవితా విచ	౩౪.౫౪
౪౧౨	హిరణ్యరూపా ఉషసో	౧౦.౧౬
౧౫౯౬	హిరణ్యశృంగోఽథో	౨౯.౨౦
౧౮౧౯	హిరణ్యహస్తో అసురః	౩౪.౨౬
౨౩౩	హృదే త్వా మనసే త్వా	౬.౨౫
౧౯౧౬	హృదే త్వా మనసే త్వా	౩౭.౧౯
౧౨౩౮	హేమంతేన ఋతునా	౨౧.౨౭
౧౪౩౯	హోతాధ్వర్యురావయా	౨౫.౨౮
౧౫౫౫	హోతా యక్షత్తనూనపా	౨౮.౨౫
౧౨౪౧	హోతాయక్షత్తనూనపా	౨౧.౩౦
౧౫౩౨	హోతా యక్షత్తనూనపా	౨౮.౨
౧౫౩౮	హోతాయక్షత్తిస్రో	౨౮.౮
౧౨౪౮	హోతా యక్షత్తిస్రో దేవీ	౨౧.౩౭
౧౫౬౧	హోతా యక్షత్పేశస్వతీ	౨౮.౩౧
౧౫౬౦	హోతా యక్షత్ప్రచేతసా	౨౮.౩౦
౧౩౭౦	హోతా యక్షత్ప్రజాపతిం	౨౩.౬౪
౧౫౩౯	హోతా యక్షత్త్వష్టార	౨౮.౯
౧౫౫౪	హోతా యక్షత్సమిధానం	౨౮.౨౪
౧౨౪౦	హోతా యక్షత్సమిధా	౨౧.౨౯
౧౫౩౧	హోతా యక్షత్సమిధేన్ద్ర	౨౮.౧
౧౨౫౫	హోతా యక్షత్సరస్వతీం	౨౧.౪౪
౧౫౫౮	హోతా యక్షద్ వ్యచస్వ	౨౮.౨౮
౧౨౪౬	హోతా యక్షత్సుపేశసో	౨౧.౩౫
౧౫౫౭	హోతా యక్షత్సుబర్హిషం	౨౮.౨౭
౧౨౪౯	హోతా యక్షత్సురేతస	౨౧.౩౮
౧౫౬౨	హోతా యక్షత్సురేతసం	౨౮.౩౨
౧౫౬౪	హోతా యక్షత్ స్వాహా	౨౮.౩౪
౧౨౫౧	హోతా యక్షదగ్నిం	౨౧.౪౦
౧౨౫౮	హోతా యక్షదగ్నిం	౨౧.౪౭
౧౨౫౨	హోతా యక్ష దశ్వినౌ	౨౧.౪౧
౧౨౫౪	హోతా యక్ష దశ్వినౌ	౨౧.౪౩
౧౨౫౩	హోతా యక్షదశ్వినౌ	౨౧.౪౨
౧౫౩౩	హోతా యక్షదిడాభి రింద్ర	౨౮.౩
౧౨౪౩	హోతా యక్ష దిడేడిత	౨౧.౩౨
౧౫౫౬	హోతా యక్ష దీడేన్య మీడి	౨౮.౨౬
౧౫౪౧	హోతా యక్షదిన్ద్రం	౨౮.౧౧
౧౨౫౬	హోతా యక్షదింద్ర మృ	౨౧.౪౫
౧౫౩౬	హోతా యక్షదుషే ఇంద్రస్య	౨౮.౬
౧౫౩౫	హోతా యక్షదోజో న	౨౮.౫
౧౨౪౫	హోతా యక్షద్దురో దిశః	౨౧.౩౪
౧౫౩౭	హోతా యక్షద్దైవ్యా	౨౮.౭
౧౨౪౭	హోతా యక్షద్దైవ్యా	౨౧.౩౬
౧౨౪౪	హోతా యక్షద్బర్హి రూర్ణ	౨౧.౩౩
౧౫౩౪	హోతా యక్షద్బర్హిషీన్ద్ర	౨౮.౪
౧౫౪౦	హోతా యక్ష ద్వనస్పతిం	౨౮.౧౦
౧౫౬౩	హోతా యక్ష ద్వనస్పతిం	౨౮.౩౩
౧౨౫౭	హోతాయక్షద్వనస్పతిమభి	౨౧.౪౬
౧౨౫౦	హోతా యక్షద్వనసతిం	౨౧.౩౯
౧౫౫౮	హోతా యక్ష ద్వ్యచస్వ	౨౮.౨౮
౧౨౪౨	హోతా యక్షన్న రాశం	౨౧.౩౧

ఇతి యజుర్వేద మన్త్రాను
క్రమణికా సమాప్తా

యజుర్వేదస్థ మంత్ర సంఖ్య । 1976

అధ్యా	మం.	అధ్యా	మం.
౧	౩౧	౨౧	౬౧
౨	౩౪	౨౨	౩౪
౩	౬౩	౨౩	౬౫
౪	౩౭	౨౪	౪౦
౫	౪౩	౨౫	౪౮
౬	౩౭	౨౬	౨౬
౭	౪౮	౨౭	౪౫
౮	౬౩	౨౮	౪౬
౯	౪౦	౨౯	౬౦
౧౦	౩౪	౩౦	౨౨
౧౧	౮౩	౩౧	౨౨
౧౨	౧౧౭	౩౨	౧౬
౧౩	౫౮	౩౩	౯౭
౧౪	౩౧	౩౪	౫౮
౧౫	౬౫	౩౫	౨౨
౧౬	౬౬	౩౬	౨౪
౧౭	౯౯	౩౭	౨౧
౧౮	౭౭	౩౮	౨౮
౧౯	౯౫	౩౯	౧౩
౨౦	౯౦	౪౦	౧౭
౧౨	౧౧	౭౬౫	

మొత్తము ౧౯౭౬ మంత్రములు.

యజుర్వేద దేవతలు

దేవతల పేర్లు	అధ్యాయములు.
అంగిరసః	౧౯
అంతరిక్షః	౨౯
అంతరిక్షాదయః	౧౪
అంబా	౧౧
అగ్నయః	౩౩.౩౮
అగ్నిః	౧-౬; ౯-౧౩; ౧౫; ౨౫-౨౯; ౩౩-౩౮
అగ్నివరుణౌ	౨౧
అగ్నివాయుసూర్యాః	౩
(౧౦) అగ్నివాయూ	౨
అగ్నిషోమౌ	౨
అగ్నిసరస్వత్యౌ	౨
అగ్నిసవితారౌ	౧
అగ్నిసూర్యౌ	౩
అగ్న్యబ్బృహస్పతిః	౪
అగ్న్యశ్వీన్ద్ర సరస్వత్యాద్యా లింగోక్తాః	౨౧
అగ్న్యాదయః	౨౧-౨౬; ౨౯
అగ్న్యాదయో లింగోక్తాః	౧౪,౩౪,౩౯(౯; ౧౦;౧౧)
అగ్న్యాదయో మంత్రోక్తాః	
అగ్న్యాదియుక్త ఆత్మా	౧౮
అగ్న్యాదివిద్యావిదాత్మా	౧౮
(౨౨)అఘ్న్యా	౧౨
అదితిః	౧౧,౧౨
అదిత్యాదయోలింగోక్తాః	౧౧
అధ్యాత్మం ప్రాణాః	౩౪
అధ్యాపకః	౨౩
అధ్యాపకోపదేశకౌ	౧౧,౨౦
అధ్వర్యూ దేవతే	౩౩
అనుమతిః	౩౪
(౩౦) అన్నమ్	౩౪
అన్నపతిః	౧౮
అన్నవాన్ విద్వాన్	౧౮
అపాం పతిః	౧౦
అప్సవితారౌ	౧
అబోషధ్యౌ	౪
అర్ధమాసాదయః	౨౪
అర్యమాది మంత్రోక్తాః	౯
అవయజ్ఞసూర్యాః	౬
అశ్వః	౯
(౪౦) అశ్వి సరస్వతీన్ద్రా	౨౦
అశ్వినౌ	౭,౧౦,౧౨,౧౪,౧౯, ౨౦,౨౮,౨౯,౩౩,౩౪,౩౮
అశ్విన్యాదయః	౨౪
అశ్వ్యాదయః	౨౧;౨౪
అశ్వ్యాదయో లింగోక్తాః	౨౧
అహోరాత్రం దేవతే	౨౮
అహోరాత్రే	౨౮
అధిథ్యాదయో లింగోక్తాః	౧౯

(ఇందలి జంట ఋషులు)

మీ గృహాన్ని ఇలా దేవాలయంగా మార్చండి

పరమేశ్వరుడు **ఈ లోకంలో** రెండు వస్తువులను సృష్టించాడు. ఒకటి ఈ చరాచర జగత్సృష్టి. రెండవది – ఈ సృష్టిరహస్యాలను తెలుసుకునే వేదసృష్టి. మొదటిది కర్మసంబంధమైతే రెండవది జ్ఞానసంబంధమైనది. ఈ జ్ఞానంతోనే కర్మ చేయాలి. పొందాల్సిన (మోక్ష) ప్రయోజనాన్ని పొందాలి.

ఈ చరాచరజగత్సృష్టినిండా పరమేశ్వరుడు వ్యాపించి యున్నట్లు వేదమునందంతా పరమేశ్వరుడే యున్నాడు. వేదమంటే జ్ఞానమనికదా అర్థం! జ్ఞానమే అతని స్వరూపం. ఆ జ్ఞానానికి నిలయమైనదే వేదం. వేదం ఎక్కడుంటే అక్కడ వేదేశ్వరుడున్నట్లే కదా! కావున వేదం కలిగిన ప్రతిస్థలమూ ప్రవిత్రమైనదే. వేదం ఉన్న ప్రతి ఇల్లూ దేవాలయమే. వేదమే స్వరూపముగా కలవాడు పరమేశ్వరుడు. ఆ పరమేశ్వరుడే జ్ఞానానంద ప్రదాత.

సంకుచితములైన మతములు మానవునకు సుఖశాంతుల నివ్వవు. విడదీసేది మతము. కలిపేది ధర్మము. ఆ ధర్మాన్ని తెలిపేదే వేదము. ఈ ప్రపంచములో గాలి, నీరు, భూమి, ఆకాశము, సూర్యుడు మొదలుగనవన్నీ మానవులకెట్ల సమానముగా నున్నవో అట్లే వేదధర్మంకూడా అందరికొరకై ఉన్నది.

వేదమునుండే సమస్త భాషలు పుట్టినవి. సర్వవిద్యలు జనించినవి. మతమతాంతరములు వెలసినవి. సముద్రములోని నీరు మేఘాలై వర్షించి తిరిగి సముద్రాన్నే చేరునట్లు వేదములోనుండి పుట్టినవన్నీ తిరిగి వేదములోనే కలిసిపోతాయి. అలా కలిసిననాడు వసుధంతా ఒకే కుటుంబముగా విరాజిల్లుతుంది. అందుకే వేదం **"కృణ్వంతో విశ్వమార్యమ్"** ఈ విశ్వాన్ని శ్రేష్ఠముగా జేయుమని **"మనుర్భవ"** మానవుడవు కమ్మని **"జనయా దైవ్యం జనం"** మంచి సంతానాన్ని కనిపెంచి సంస్కారవంతుల జేసి ఈ భువిని దివిగా జేయుమని బోధించుచున్నది.

ఇలాంటి వెన్నో దివ్యప్రబోధములను జేయు వేదభాగవానుని మనమంతా కులమత భేదం లేకుండా మన గృహములలో ప్రతిష్ఠింపజేసుకొని గృహమే దేవాలయంగా మార్చుకుందాం. రండి! వేదాలవైపు తిరగండి. **Back to the Vedas**

మీ సంతానానికి అందించే అసలైన సంపద ఇదే

ప్రతిమనిషీ సంపాదించాల్సిన అసలైన సంపద ఒకటుంది. అది మాత్రమే నిజంగా మనలను దైవం వైపు నడిపిస్తుంది. అటువంటి సంపదను ఎంత సంపాదించుకుంటే అంతమంచిదని మన శాస్త్రాలు ఘోషిస్తున్నాయి. అదే జ్ఞానసంపద. మనిషిని మోక్షపథంవైపు నడిపిస్తూ జీవితంలో ఆనందకాంతులు నింపే జ్ఞానంచేతనే జీవితం శోభిస్తుందని **"నహి జ్ఞానేన సదృశం"** జ్ఞానంతో సమానమైనది ఏదీ లేదని భగవద్గీత చెబుతోంది. **"విద్యయాఽమృతమశ్నుతే"** విద్యవలన మోక్షాన్ని పొందుతాడని వేదం చెబుతోంది. విద్య అంటే యుక్తాయుక్త వివేకం కలిగించేదని, అదే వేదవిద్యయని, అదిమాత్రమే జీవితాన్ని తరింపజేస్తుందని ధర్మశాస్త్రం చెబుతోంది. మనం బ్రతికి ఉన్నా మరణించినా జీవునితోపాటు మోక్షపర్యంతం జ్ఞానం అంటిపెట్టుకొనే ఉంటుందని యోగశాస్త్రం చెబుతోంది. ఇట్టి జ్ఞానం వేదాధ్యయనం ద్వారానే పరిపూర్ణమవుతుందని, ప్రతిమానవుడు ప్రతిదినం వేదమును చదువుచు – చదివించుచు; వినుచు – వినిపించుచు జీవితమును గడపాలని, ఇదే మానవులందరి పరమధర్మమని మహర్షి దయానందసరస్వతి ఎలుగెత్తి చాటినాడు.

మరణ సమయంలో తన వెంట వచ్చేదే అసలైన సంపదని తన వెంటరానిదేదీ సంపదకాదని నీతిశాస్త్రం చెబుతోంది. ఈ లోకంలో చాలామంది (కోటానుకోట్లలో ఏ ఒక్కరిద్దరో తప్ప) తన వెంటవచ్చే సంపదను వదలివేసి తనే స్వయంగా వదలివెళ్ళే భౌతిక సంపదలను రాత్రింబవళ్ళు కష్టపడి జీవితాన్ని ధారబోసి గుట్టలుగా సంపాదిస్తారు. ఏ ఒక్కచిల్లి గవ్వైనా తన వెంట తీసుకొనకుండా వెనుదిరిగైనా చూడకుండా ఎటువెళ్లుచున్నాడో కూడా తెలియకుండా గమ్యంలేని అనంతయాత్రకు బయలుదేరుతాడు.

తన వారసులనుకునేవారు తమకు సంపదంతా అనాయాసంగా సంతరించినందువల్ల దాని విలువను తెలుసుకొనక విలాసాలకు, వినోదాలకు హారతికర్పూరంలా తగలేస్తూ, భోగలాలసులై, తుదకు భ్రష్టులై, చరిత్రహీనులై, తమ సంతానానికి ఆదర్శరహితులై తమతో పాటు తనవారినిసైతం అంధకారంలోకి తీసుకొనిపోయేవారవుతారు. ఇదే భౌతికసంపద వల్ల కలిగే ప్రయోజనం. అదేతండ్రి జ్ఞానసంపదను సంపాదించి తనూతరించి, తనసంతానానికి అందించి వారినీ తరింపజేసి తన తోటివారికి కూడా అందించడంవల్ల సమాజంకూడా బాగుపడుతుంది. ఇదే జ్ఞానసంపదవల్ల కలిగే ప్రయోజనం

కాబట్టి మీ సంతానానికి కావలసింది జ్ఞానసంపదే. ఆ జ్ఞానం నేటి చదువులవల్ల వచ్చేదికాదు. నేటి చదువులు కేవలము భోగజీవితానికి మాత్రమే పనికి వచ్చేవి. వేదవిద్యయే మానవుణ్ణి జ్ఞానిగా, సంస్కారవంతునిగా తయారు చేస్తుంది. ఎన్నటికీ తరగనిది - నిత్యం ఆనందాన్ని కలిగించేది, జీవితాన్ని సార్థకంచేసేది ఈ వేదవిద్యమాత్రమే.

బుద్ధిమంతులైన తల్లిదండ్రులు తమ సంతానానికి ఇట్టి వేదసంపదనే సంపాదించి పెడుతారు. వేదవిద్యనే నేర్పిస్తారు. తమ ఇంట్లో విలాసవస్తువులకంటే వేదశాస్త్రాదిసద్గ్రంథాలకే ప్రాధాన్యత నిస్తారు. తమ గృహాన్ని గ్రంథాలయంగా మారుస్తారు. వీరు కష్టార్జితమైన ధనముతో తమ సంతానానికి అనంతమైన జ్ఞానసంపదను వారసత్వంగా అందిస్తారు. ఇది నిజమైన తల్లిదండ్రులు చేసే పని. జడవస్తువులకంటే జ్ఞానాన్ని కలిగించే వస్తువులనే ఇవ్వండి.

వేదాభిమానులకు విన్నపం

ఇందుమూలముగా ప్రత్యేకంగా వేదాభిమానులతో మనవిచేయునది ఏమనగా! వేదములను - వేదభాష్యములను ఇంత విస్తృతస్థాయిలో ముద్రించు ప్రయత్నము ఇతఃపూర్వము ఏ సంస్థనుండియు, ఏ వ్యక్తినుండియు జరిగియుండలేదు.

భారతీయ విజ్ఞానసంపదకు మూలకందములనదగిన వేదముల రహస్యములు - సారాంశములు ఆంధ్రజగద్వ్యాప్తము చేయవలయుననే సత్సంకల్పముతో ఈ కార్యక్రమమునకు పూనుకొన్నాము. కావున భారతీయసంస్కృతికి ఆధారములైన వేదసాహిత్యముద్రణద్వారా వేదధర్మప్రచారానికి అధికాధిక ధనమును వెచ్చించి ఈ **"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి"** (రి) అను సంస్థను ప్రోత్సహించవలసిందిగా కోరుచున్నాము.

ఇంటింటావేదం - మా నినాదం

కులమతప్రాంతభేదం లేకుండా ప్రతి ఒక్కరి ఇంట్లో వేదం ఉండాలని, ప్రతి ఒక్కరు వేదం పట్ల కనీసం భక్తిశ్రద్ధలు కలిగి ఉండాలనేది మా ఆలోచన. **"చీకటిని తిడుతూ కూర్చోవడం కంటే ప్రయత్నించి ఓ చిన్న**

దీపాన్నైనా వెలిగించాలన్న తలంపుతో, వేయిమైళ్ళ ప్రయాణమైనా ఒక్క అడుగుతోనే ప్రారంభమవుతుందన్న యోచనతో, మహానదులనదక సైతం చిన్నపాయతోటే ప్రారంభమవుతుందన్న ప్రేరణతో ఈ వేదధర్మప్రచారమహోద్యమానికి వేదభాష్యముల ముద్రణతో అంకురార్పణ గావిస్తున్నాం".

కష్టనిష్ఠురములకు వెరవక, లాభనష్టములను బేరీజువేయక వేదధర్మ ప్రచారమే లక్ష్యంగా ముందుకు సాగుతున్న మాకు వైదికధర్మ ప్రచారాభిలాషులే సహాయకులు. తనుమనోధనములతో సహకరించు వారు మాకు ఆప్తులు. చరాచర జగత్సృష్టికర్తయైన ఆ పరమేశ్వరుడే ప్రేరకుడు. వేదసాహిత్యభవ్యనిర్మాణానికి మా వర్తమానజీవితాన్ని పునాదులుగా వేయుచున్నాం. ఆంధ్రదేశమంతటా **"ఇంటింటా వేదం"** అను నినాదంతో వేదధర్మప్రచారం చేస్తూ ధార్మికుల గృహములలో, దేవాలయాలలో, గ్రంథాలయాలలో, బోధనాలయాలలో వేదాలను, వేదభాష్యాలను, వైదికసాహిత్యాన్ని లాభాపేక్ష లేకుండా ఉంచాలన్నదే మా ముఖ్యోద్దేశ్యం.

గమనిక :- ఈ వేదసాహిత్యవిక్రయముద్వారా, దాతలద్వారా వచ్చు ధనము వేదముద్రణ మరియు వేదధర్మప్రచారమునకే వ్యయం చేయబడును.

సూచన:- మీ ధనమును నగదుగా గాని, డి.డి, చెక్కురూపములోగాని **"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి"** అనుపేరనే చెల్లించి రసీదును తప్పనిసరిగా తీసుకొనవలయును. ఎం.ఓ.లు స్వీకరింపబడవు.

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి స్థాపనోద్దేశ్యం - లక్ష్యం

❊ వేదవేదాంగవేదోపాంగబ్రాహ్మణారణ్యకాదివైదిక గ్రంథములను అందరికీ అర్థమయ్యే రీతిలో అందించుట.

❊ అనూదిత వైదికసాహిత్య పునర్ముద్రణ.

❊ ఆంధ్రదేశం నలుమూలలా వేదధర్మప్రచారం.

❊ వేదపాఠశాలస్థాపనం. వేదప్రచారకుల నిర్మాణం.

❊ కాలుష్యనివారణకు-సకాలవర్షప్రాప్తికి నిత్యాగ్నిహోత్రమే శరణ్యమని విస్తృతప్రచారం.

❊ విశ్వములోని సమస్తసమస్యలకు వేదోక్తవైదికజీవనవిధానమే సంపూర్ణ సమాధానమని తెలియపరచుచు ప్రచారం చేయుట.

❊ కులమతప్రాంతవర్గవయోభాషాదిభేదం లేకుండా వేదసంబంధమైన ప్రతి అంశమును ప్రచారం చేయుట.

❊ వేదగిరిపైన చేయబడు ఈ క్రింది కార్యములకు వేదసాహిత్య విక్రయముద్వారా వచ్చు ధనములో కొంత భాగమును ఖర్చుచేయుట.

1) నాలుగు వేదాలలో ఉన్న 20,360 మంత్రాలను శిలలపై చెక్కించి వేదమందిరాన్ని నిర్మించుట.

2) వానప్రస్థ, సంన్యాస, వృద్ధ ఆశ్రమాన్ని నెలకొల్పుట.

3) వైదిక అనుసంధాన కేంద్రమును స్థాపించుట.

4) వైదిక సాహిత్య గ్రంథాలయాన్ని ఏర్పాటుచేయుట.

5) ధ్యానమందిరాన్ని నిర్మించుట.

6) వేదగిరిని సందర్శనీయ సుందరయాత్రాస్థలంగా తీర్చిదిద్దుట.

వేదభాష్యముల ముద్రణ - వేదమందిరనిర్మాణం

నా జీవిత కర్తవ్యం

గత ఎనిమిది సంవత్సరాలుగా అనగా 1997నుండి నేను చేయుచున్న వైదిక సాహిత్య నిర్మాణం గూర్చి మీకు తెలుసు. ఇంతకాలశ్రమఫలితంగా చతుర్వేదసంహితనిర్మాణం - వేదగిరిస్థాపన - వేదమందిరానికి శంకుస్థాపన - వేదభాష్యములతోపాటు ఇతర అనేక బృహత్ - లఘు గ్రంథముల కంప్యూటరీకరణ, యజుర్వేదశుద్ధప్రతుల నిర్మాణం జరిగింది. నా లక్ష్యసాధనకు దివారాత్రములు పరిశ్రమిస్తున్నాను.

వేదగిరిపైన తలపెట్టిన కార్యములు ఆగవు:- వేదభాష్యముల నిర్మాణం - ముద్రణ పూర్తయితేనే గాని వేదగిరిపైన కార్యములు ప్రారంభముకావు. వేదముద్రణవల్లనే కార్యారంభానికి భూమిక ఏర్పడుతుంది. వేదగిరికి ధనము ఖర్చవడమేగాని రాబడి ఉండదు. కాబట్టి ధనమును సమకూర్చడానికి వేదభాష్యముల ముద్రణ జరుగవలసిందే.

వేదప్రచారం శాశ్వతంగా తరతరాలుగా జరుగాలంటే స్థిరనిధి - స్థిరమైన స్థలము - ప్రచారమున కవసరమగు వేదగ్రంథసామగ్రి అత్యవసరము. ఇంతవరకు వేదధర్మప్రచారమును చేసిన సంస్థలూ, వ్యక్తులూ మొదలగువారందరూ వేదములేవో చూపకుండగనే ఈ కార్యం చేసినారు. వేదములను చూపకుండానే వేదప్రచారం చేయుట **"బర్రెలను చెర్లో గొట్టి కొమ్ములకు బేరం బెట్టినట్లు"** రాజ్యాంగం లేకుండానే రాజ్యం నడిపినట్లు"గును. అసలు వస్తువును చూపకుండా దాని గురించి ప్రచారం చేయుట అసంపూర్ణమని భావించి నేను ఆంధ్రవేదోద్యమమును మొదట ప్రారంభించినాను. ఈ నా లక్ష్యానికనుకూలంగానే దైవదత్తమైన వేదాలకు నిలయంగా వేదగిరిని స్థాపించడం జరిగింది. దానితోపాటుగనే వేదమందిరానికి కూడా శంకుస్థాపన చేయడం జరిగింది.

ఈ 'వేదభాష్యముల ముద్రణ - వేదమందిర నిర్మాణం - వేదగిరి అభివృద్ధి,' ఇవన్నీ ధనముతో ముడిబడినవే. దాతల సహకారమున్నచో కొంతకాలం ఆలస్యంగానైనా పూర్తయితాయిగాని అసాధ్యము మాత్రము గాదు. ధార్మికులైన ఆర్యులు సహకరించగలరన్న నమ్మకం నాకుంది. నా జీవితకాలంలో వీటిని సాధించాలన్నదే నా ఆశ-ఆశయం.

వేదగిరి ఆదాయ వ్యయ పట్టిక

నవంబరు 2000 నుండి ఏప్రిల్ 2002 వరకు

వేదగిరిపైన 152రోజుల పర్యంతం నిత్యాన్నదానముతో యజ్ఞాది శిలాన్యాస కార్యక్రమములు జరిగినవి. దానికి జరిగిన ఖర్చు మొత్తం రూ॥	**4,90,298**
మొదటి నుండి చివరివరకు వచ్చిన యజ్ఞరుసుము + చందాలు మొత్తంరూ॥	**(-)99,113**
జరిగిన ఖర్చులో వచ్చిన మొత్తం తీసివేయగా రూ॥	**3,91,185**
2 సం॥రాలలో వేదగిరికి నేను (కృష్ణారెడ్డి) ఖర్చుబెట్టినధనం.	**3,91,185**

రెండు సంవత్సరాల కాలమును పూర్తిగా వెచ్చించినాను.

ప్రతిసంవత్సరము ఆదాయవ్యయాదివిషయాలతో కూడిన వార్షికనివేదికను పుస్తకరూపములో ముద్రించి 60 గ్రామాలలో ఉన్న వేదగిరి కమిటీ సభ్యులకు పంపించడము జరిగింది. వేదభాష్యముల ముద్రణానంతరం తిరిగి నిర్మాణములు ప్రారంభమగును.

సదావేదమాత సేవలో మర్రి కృష్ణారెడ్డి

న భూతో న భవిష్యతి

25వేలపుటలలో అనగా 50సంపుటములలో ముద్రణ కాగల చతుర్వేదభాష్యములు మరియు ఇతర వైదికసాహిత్యము ఒక్కచేతిమీదుగా అనువదించబడుట అపూర్వకార్యము. ఇది ఆంధ్రసాహితీచరిత్రలోనే **"న భూతో న భవిష్యతి"** ఇట్టి కార్యమింతవరకు ఏ సంస్థనుండియు, వ్యక్తినుండియు జరుగలేదు. ఇప్పుడు జరిగినది కావున భవిష్యత్తుకు అవకాశమే లేదు. ఇలా తెలుగులోకానికి వేదాల నందించిన ఘనత పం.లోకమలహరిగారికే దక్కింది.

కో వేదానుద్ధరిష్యతి? (వేదముల నుద్ధరించువా రెవరు?)

ఈ వేదోద్ధరణ చేయగల సమర్థులెవరు?

ఆంధ్రదేశములో వేదభాష్యకిరణాలను దశదిశలా ప్రసరింపజేయ సహకరించగల మహాదాతలెవరు?

ప్రపంచానికే జ్ఞానభిక్ష బెట్టిన వేదాలకు నిలయమైన భారతదేశము కొన్ని వందల సంవత్సరాలు మహమ్మదీయుల, ఆంగ్లేయుల పాలనలో క్రుంగిన కారణాన మన విశిష్టభారతీయ సంస్కృతికి ఆధారభూతమైన వైదిక సంస్కృతి అడుగంటిపోయినది. జనులలో విదేశీవ్యామోహము చెలరేగిపోవుచున్నది. మన ఆచారవిచారములు నష్టభ్రష్టము లగుచున్నవి. వేదవాఙ్మయం కనుమరుగై పోవుచున్నది. ఇట్టి దుర్భరపరిస్థితులలో మన చేతనయినంతగా మనసంస్కృతిని పునరుద్ధరించుటకు కంకణబద్ధులమవుదాం. రండి. ఎవరో వస్తారని మన వేదసంస్కృతిని రక్షిస్తారని భావించుటకంటే మనమే ఆ ఒక్కరమై ముందుకు సాగుదాం. రండి. కలిసికట్టుగ నడవండి. **"సంగచ్ఛధ్వం - సంవదధ్వం - సంవో మనాంసి జానతామ్"**

"మహాదాతలు"గా "రాజపోషకులు" కావలెను.

ఆంధ్రరాష్ట్రములో నేడు కోట్లకొలది ధనసంపత్తిగలిగిన శ్రీమంతులు చాలామంది ఉన్నారు. దానగుణములోనూ ఒకరినిమించినవా రొకరున్నారు. **'దానకర్ణ'** లాంటి గొప్ప బిరుదములను సైతం పొందినవా రున్నారు. వేదమును దైవమును మించినది ఈ ప్రపంచమున వేరొకటి లేదుగనుక ధర్మదేవతయైన వేదమాతకు తనుమనోధనములతో సేవజేసి పుణ్యము నార్జించుకొను ధార్మికులైన దాతలనాహ్వానిస్తున్నాం

దానము చేయుటకు ధనముతోపాటు ధైర్యమూ అవసరమే, ధైర్యసాహసవంతులే త్యాగం చేయగలరు. ధీరులైన శ్రీమంతులు ముందుకు వచ్చిననాడు తెలుగునాడులో వేదధర్మప్రచారం సులభసాధ్యం.

'వేదసంస్కృతిపరిరక్షణ - వేదధర్మప్రచార' మహాయాగానికి సహకరించు **'మహాదాతలు'**గా దానగుణము - త్యాగభావము గలిగిన **"మహారాజపోషకులు"** కావలెను. వారి సహాయమునకు గుర్తుగా ప్రతిసంపుటమునందు వారి కుటంబసమేతమైన **'చిత్రము - సంక్షిప్త పరిచయము'** ముద్రించబడును. వేదమంత్రోచ్చారణలతో పూర్ణకుంభసహితంగా సభాస్థలికి ఆహ్వానించి, ఆ సభామధ్యమున **'ప్రశంసా పత్రము - జ్ఞాపికల'**తో గొప్పగా సన్మానించెదము.

వేదగిరిపై వేదమందిర నిర్మాణం

వేదమందిరమనగా.....?

విశ్వంలోని జ్ఞానవిజ్ఞానములకు మూలస్రోతస్సులై సృష్టిరహస్యాలను ప్రకటించు జ్ఞానభాండాగారములైన వేదములు నాలుగు. 1.ఋగ్వేదం (10,580), 2.యజుర్వేదం (1976), 3.సామవేదం (1875), 4.అథర్వవేదం (5987). ఈ నాలుగు వేదాలలో మొత్తం 20,417 మంత్రములు కలవు. వీటన్నింటినీ శిలలపై చెక్కించి వేదమందిర నిర్మాణం చేయబడును. సమస్త ధర్మములకు మూలమై, విశ్వమానవ మేధోవికాసానికి హేతువై, సృష్ట్యాదిలో ప్రపంచానికే జ్ఞానభిక్ష బెట్టిన వేదధర్మమును పునరుద్ధరించుటయే ఈ వేదమందిర ముఖ్యోద్దేశ్యం.

పాలమూరు జనపదమందలి కొందుర్గు మండలానికి నుదుటి తిలకంగా, పరమేశ్వరుని సృష్టిలో అద్భుతంగా, సహజసిద్ధంగా, రమణీయంగా ఏర్పడి '**వేదగిరి**'గా నామకరణం చేయబడిన ఎఱ్ఱగట్టుపైన ఈ వేదమందిర నిర్మాణం జరగడం విశేషం. ఈ మందిరంలో పరమేశ్వర నిజనామమై సర్వదేవతల నామములకు మొదటగా ఉచ్చరింపబడు ప్రణవ (ఓంకార) నామమును పంచలోహాలతో తయారు చేయించి ప్రతిష్ఠింపచేయబడును. భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు, సర్వాంతర్యామి కనుక రూపముండదు. లేని రూపమును కల్పించి ఉపాసించుట వేదవిరుద్ధము, నిరుపయోగము. కానీ, ఓంకారమును దర్శించినప్పుడు మనసులో ఆ ఓంకారనాదము ప్రతిధ్వనించును. తద్వారా చిత్తైకాగ్రత కలిగి తన్మూలమున ఆత్మానంధానుబూతి జనించును. తదనంతరమిది పరమేశ్వర సాక్షాత్కారమునకు కారణమగును.

మందిరనిర్మాణానికి ధనసేకరణ ఎలా?

నాలు గెకరముల విస్తీర్ణములో ఆగమశాస్త్రప్రకారంగా సర్వాంగసుందరంగా నిర్మించబోవు ఈ దివ్య వేదమందిరానికి నాలుగు వేదాలలో గల 20,417 మంత్రాలను రూ. 1,116/- చొప్పున దత్తత ఇచ్చి ధనసేకరణ చేయబడును. దత్తత తీసుకొన్నవారి పేరు, ఊరు మంత్రము క్రింద చెక్కించబడును.

ఈ నిర్మాణం వలన ప్రయోజనమేమి?

క్రైస్తవ మహమ్మదీయ, బౌద్ధ, జైన, వైష్ణవ, శైవ, శాక్తాదిమత-సంప్రదాయములన్నీ పరమేశ్వరుని పేర వెలసి నామరూపరహిత సర్వవ్యాపక సార్వాంతర్యామియగు పరమేశ్వరుని నిజమైన గుణకర్మస్వభావాలను తెలుసుకొనక అతనిని ఆకారవంతునిగానో, అవతారపురుషునిగానో, పైగంబరుగానో, దేవదూతగానో, ఏదో ఒక విశేషస్థలములో ఉండువాడుగనో నమ్మి తమతమ మతవిశ్వాసాలే పరమావధిగా భావించి అజ్ఞానాంధకారముతో మానవసమాజాన్ని మారణహోమంగా మారుస్తున్న ఈ తరుణంలో వేదబోధిత సత్యపరమేశ్వర జ్ఞానప్రకాశాన్ని ప్రపంచానికి అందించాలన్న ఉద్దేశ్యంతో ఈ భవ్యమైన వేదమందిరనిర్మాణం చేయుచున్నాం.

మతము వ్యక్తిగతము, సీమితము అశాంతిదాయకము. ధర్మము సార్వజనికము, సార్వభౌమికము, శాంతిదాయకము. మానవులను విడదీయునదే మతము. కలుపునదే ధర్మము. వేదము ధర్మప్రబోధక గ్రంథము. ఇది సర్వలోక విదితము. వేదధర్మసంస్థాపనతోనే సమాజంలో ఎల్లెడల శాంతి సుఖసంపదలు వెల్లివిరియగలవని సమస్త విశ్వము నైక్యముజేయు శక్తి ఆ వేదమునకు మాత్రమే కలదని మా దృఢ విశ్వాసం.

వేదమూలమిదం జ్ఞానమ్   వేదే సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్   కృణ్వంతో విశ్వమార్యమ్

మఱ్ఱి కృష్ణారెడ్డి, వేదగిరి స్థాపకులు

వేదగిరిపై 'వేదపీఠ, వేదమందిర, వేదాశ్రమ' నిర్మాణం

నాలుగు వేదములలోని మంత్రములను సంపూర్ణముగా శిలలపై చెక్కించి వేదమందిరము నిర్మించుట

వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రా॥, కొందుర్గు మం॥, మహబూబ్‌నగర్ జి॥

వేదగిరి పీఠాధిపతి

వేదభాష్యానువాదభాస్కర బిరుదాంకితులు, శతాధిక గ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్య

వేదగిరి స్థాపకులు

ఆచార్య డా॥ **మట్టి కృష్ణారెడ్డి,** M.A., M.Ed., Ph.D.